

CHARTA 77: Dokumenty**1977** 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 2223 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 **1978** 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49

50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79

80 81 82 83 84 85 86 87 88 **1979** 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103

104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126

127 128 129 **1980** 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 **1981** 164 165 166 167 168169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 **1982** 186 187 188 189

190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211

212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 **1983** 225 226 227 228 229 230 231 232

233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255

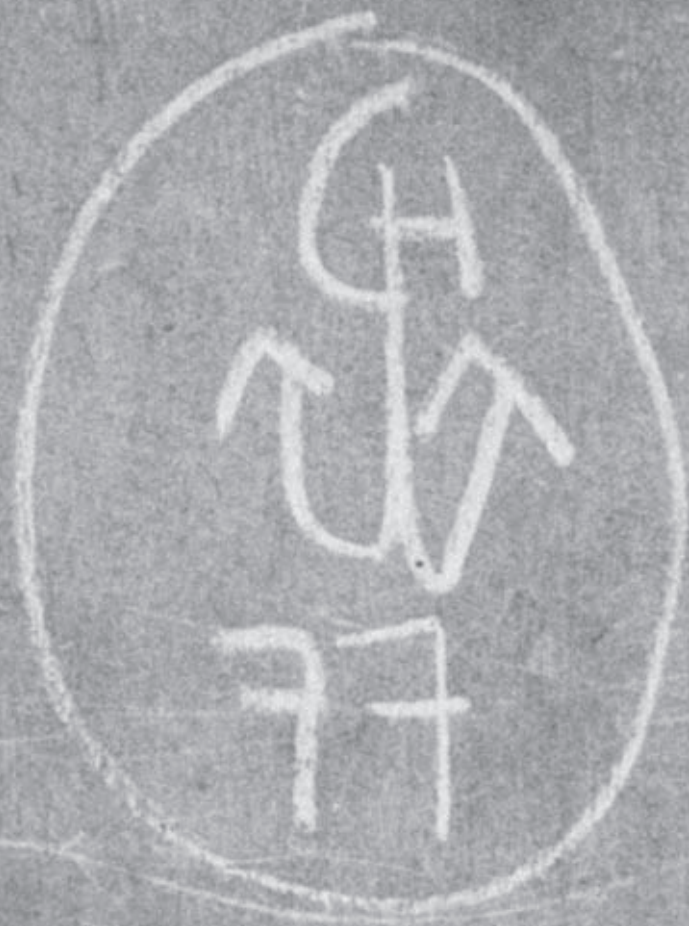
256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268

CHARTA 77: Dokumenty 1977—1989

Svazek 1

CHARTA 77: Dokumenty 1977—1989

1977—1983

Blanka Císařovská / Vilém Prečan

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR

Praha 2007

Vydání této publikace umožnila podpora Nadace Fritze Thyssena.
Diese Veröffentlichung wurde durch eine Unterstützung
der Fritz Thyssen Stiftung ermöglicht.

CHARTA 77:
Dokumenty 1977-1989
Svazek 1—3

Blanka Císařovská / Vilém Prečan
Redakční zpracování Milena Janišová
Grafická úprava Pavel Zelenka, Studio Marvil
Vydal Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v.v.i.,
Vlašská 9, 118 40 Praha 1 roku 2007.

Sazba Studio Marvil.
Vytiskla tiskárna Typodesign, České Budějovice

Vydání první.
Počet stran 1804.

Ústav pro soudobé dějiny, v.v.i., 2007
© Blanka Císařová, Vilém Prečan, 2007

ISBN 978-80-7285-084-6 (komplet)
ISBN 978-80-7285-085-3 (svazek 1)

Obsah

SVAZEK 1

Slovo čtenáři a uživatelé	IX
O Chartě	XIII
Charta 77 jako československý i mezinárodní fenomén (Vilém Prečan)	XIV
Deset tezí o Chartě (Václav Havel)	XVII
Charta 77 a zrození evropského veřejného prostoru (Jacques Rupnik)	XXVI
Archeografický úvod aneb Co byly dokumenty Charty 77	
a jak je uspořádána a vybavena jejich edice	XXXI
Seznam publikovaných dokumentů	XXXIX
Seznam zkratk	LXXVII

Dokumenty (D1–D268)

Rok 1977	1
Rok 1978	89
Rok 1979	213
Rok 1980	299
Rok 1981	363
Rok 1982	401
Rok 1983	489

SVAZEK 2

Dokumenty (D269–D598)

Rok 1984	597
Rok 1985	679
Rok 1986	749
Rok 1987	821
Rok 1988	969
Rok 1989	1063

SVAZEK 3

Seznam publikovaných příloh	IX
-----------------------------	----

Ke vzniku Prohlášení Charty 77 a prvního seznamu jeho signatářů	1
Prohlášení Charty 77 v zahraničí	25
Jan Patočka a Charta 77	33
Z literární tvorby související s Chartou 77 (leden–březen 1977)	67
Zprávy o Chartě 77 v prvních deseti měsících roku 1977	97
Interní zprávy z prostředí disentu v Československu o Chartě 77	
a situaci v zemi	129
Vedoucí činitelé a aparáty KSČ o Chartě 77 (leden–březen 1977)	139

Zprávy a záznamy ministerstva zahraničí ČSSR a aparátu	
ÚV KSČ k mezinárodnímu ohlasu Charty 77 (leden–březen 1977)	179
Výběr z písemností represivních složek státního aparátu, týkajících se Charty 77 (leden–prosinec 1977)	203
Z diskusí o smyslu Charty 77 a cestách k realizaci jejích cílů (1977–1988)	235
Mluvčí Charty 77 (Josef Tomeš)	309
Soupis signatářů Prohlášení Charty 77	337
Charta 77 v letech 1990 až 1992 (Jiří Vančura)	379
Dodatky	383
Faksimile	395
Soupis literatury o Chartě 77 (Věra Břeňová)	421
Tematický rejstřík k obsahu dokumentů (D1–D598)	477
Rejstřík jmen a názvů institucí	481
Příloha DVD: Videozáznam shromáždění 10. prosince 1988 na Škroupově náměstí v Praze 3.	

Slovo čtenáři a uživateli

Budiž řečeno hned úvodem, že autoři předkládané edice pramenů neměli v úmyslu vytvořit cokoli na způsob dějin Charty 77 v dokumentech. Úkol, který si předsevzali, však ani tak nebyl snadný. Identifikovat všechny texty, které mají atributy „dokumentů Charty 77“ – textů, jejichž autenticita byla stvrzena mluvčími Charty 77, ověřit, která z verzí dochovaných v různých archívních fondech, pozůstalostech či osobních archivech je nejautentičtější, zjistit, za jakých okolností dokument vznikl a jaké byly jeho další osudy, uspořádat soubor řečených dokumentů jako vědeckou edici a doprovodit ji vědeckým kritickým a informačním aparátem; to vše si vyžádalo mnoho času a soustředěného úsilí editorů i řady spolupracovníků.

Možná si svůj úkol zbytečně ztížili, například tím, že se u každého z dokumentů Charty uvádí, jaká pozornost mu byla věnována v exilovém tisku a v zahraničních rozhlasových stanicích, které vysílaly česky a slovensky. Byli si však vědomi toho, že jde nejen o první, ale možná nadlouho i poslední ediční podnik tohoto druhu, a co hlavně – že dílo musí nejen dostát náročným kritériím vědecké edice pramenů, ale obstát i v čase. A na základě poznatků načerpaných při výzkumu pramenů chtěli přímo či nepřímo naznačit, co ještě zbývá vykonat, aby mohly vzniknout komplexní dějiny Charty. I tak však vědí, co všechno mohlo být ještě do aparátu edice začleněno, a bezpochyby jim ne jeden recenzent kriticky a vyalézněv připomene, co nemělo v edici chybět.

Aby se předešlo nedorozumění, jež by se muselo vysvětlovat dodatečně, nutno říci, že edice dokumentů Charty je koncepčně omezena na období 1977–1989, třebaže se skupina mluvčích z let 1977–1992 rozhodla „uzavřít práci Charty 77“ až v listopadu 1992. Mezinárodní, vnitropolitická i společenská situace v prvních třinácti letech existence Charty 77 byla zásadně jiná než v následujícím tříletí. Charta ve svobodných podmínkách let 1990–1992 byla něčím zcela jiným než Charta v totalitních poměrech, jakkoli si podržela vnější atributy co do střídajících se trojic mluvčích a vydávání dokumentů. Navíc není tato rozporuplná tematika zpracovaná natolik, aby bylo možno poskytnout pro toto období soubor informací, jež by byly vědeckou užítkovatelností rovnocenné edici dokumentů za léta 1977–1989. Editoři se proto rozhodli pro řešení, jež je obsaženo v příloze 13. Výklad historika Jiřího Vančury, jednoho z polistopadových mluvčích, stručně shrnuje osudy Charty v letech, kdy řečeno jeho slovy umírala, a naznačuje hlavní otázky pro další zkoumání.

První verze rukopisu edice vzešla z několikaletého výzkumného projektu financovaného Nadací Fritze Thyssena byla dokončena v Ústavu pro soudobé dějiny již před několika lety. Okamžitému vydání bylo tehdy na překážku nejen nezajištěné financování publikace, ale také (možná především) vědomí, že do rukopisu bude zapotřebí investovat ještě mnoho dodatečné práce, aby vyhověl představám editorů ve všech ohledech a mohl být s klidným svědomím odevzdán k tisku. V debatách vedených na počátku roku 2006 o tom, zda a v jaké podobě edici lze vydat k 30. výročí vzniku Charty, se uvažovalo mimo jiné o nevelkém

reprezentativním svazku „základních“ dokumentů doplněném celým kompletem edice na elektronickém nosiči (CD-ROM). Nakonec převážil názor, že téma si přece jen zaslouží kompletní vydání tiskem. Realizaci takové velké varianty přiblížilo teprve další přispění Thyssenovy nadace, závazný příslib financovat knižní vydání úplného souboru.

Několikaleté prodlení, jehož důsledkem byly nové a vyšší nároky, se nakonec ukázalo být prospěšné. Mezitím byly zpřístupněny nové archivní fondy a v privátních sbírkách nalezeny dosud neznámé prameny; objevila se nová osobní svědectví upřesňující dosavadní poznatky, byly navázány kontakty s aktéry událostí, kteří předtím, například v čase 20. nebo 25. výročí Charty 77, nebyli osloveni. A tak se v průběhu další práce na původním rukopisu, jež byla nasměrována k výročí v lednu 2007, ukázalo jako nezbytné podrobit ještě původní rukopis revizi. Nakonec se uprostřed podzimu 2006 vynořila myšlenka rozšířit aparát edice dokumentů Charty o dokumentární přílohy; ty se nakonec rozrostly – doslova pod rukama – na samostatný svazek. Pochopení Thyssenovy nadace umožnilo uvažovat i o takovém rozšíření publikace. Nebylo však možné ani účelné chtít za každou cenu dodržet lednový termín.

Sluší se říci, kdo všechno za tuto edici „může“, kdo a jak přispěl k tomu, že mnohaletá práce byla dovedena do konce, a poděkovat i těm, kteří nemohou být z technických důvodů uvedeni na titulní straně knihy. Největší kus heuristické práce odvedla Blanka Čísařovská; napsala také koncept takřka všech edičních, textových a věcných poznámek. Po celou dobu jí sekundovala Milena Janišová jako přísná a přesná redaktorka. Všichni tři – se mnou jako vedoucím projektu – jsme měli velkou pomoc a oporu v Marii Lisové, na níž spočívala tíha úkolu přepsat do elektronické podoby rukopisu všechny dokumentární předlohy a další texty. Nejen že při svém obdivuhodně rychlém psaní pozorně sleduje obsah všeho, co píše, k jejím přednostem patří také schopnost rozluštit i nejobtížnější čitelné pasáže předloh.

Sám jsem se ujal práce na revizi rukopisu koncem jara 2006. Cennou pomoc mi poskytl František Svátek, který tehdy celý rukopis prostudoval a předložil spoustu návrhů, komentářů a poznámek, svého druhu nezávislou vědeckou oponenturu. Technicky i jinak mi pomáhal Jiří Vančura, který také vytvořil základ jmenného a tematického rejstříku edice dokumentů. Koncem jara 2006 provedl dodatečný výzkum v pramenech z činnosti Státní bezpečnosti Radek Schovánek; Petr Blažek mi dal k dispozici na CD disku kompletní dvacetisvazkový spis StB k Chartě 77 s písemnostmi z let 1977–1980. Pavlu Kohoutovi a správce jeho osobního archivu Aleně Studenovské se podařilo po dvouletém úsilí nalézt koncem listopadu 2006 původní koncepty Prohlášení Charty 77 a další písemnosti z prosince 1976, které pak našly místo v příloze 1. Jan Vladislav poskytl pro jednu z příloh své deníkové záznamy z prvních tří měsíců roku 1977. Zástupce českého velvyslance v Berlíně Jan Sechter s pomocí svých diplomatických kontaktů opatřil spojení na Hanse-Petera Rieseho a Wolfganga Rungeho, jejichž svědectví se stala cenným doplňkem k historii počátku Charty a publikace jejího prohlášení v zahraničí 7. ledna 1977.

Při revizi rukopisu jsem vyřadil několik textů, jež neodpovídaly kritériím „dokumentů Charty 77“ a zařadil několik textů nově nalezených nebo dříve opomenutých. Zkoncepoval jsem oddíl příloh, do nichž jsem zakomponoval některé texty vyřazené ze souboru dokumentů nebo poznámek a zařadil do nich nové

dokumenty z materiálu již dříve shromážděného nebo z dodatečného výzkumu, který jsem podnikl především v Národním archivu v Praze. Podstatně jsem přepracoval část poznámek k dokumentům a napsal úvodní texty k přílohám 1–10 včetně poznámek. Pomohly mi při tom Marie Lisová a Libuše Vančurová, která kolacionovala dokumenty většiny příloh.

Biogramy mluvčích pro přílohu 11 zpracoval Josef Tomeš a většinu fotografií k nim obstaral Petr Blažek, přílohu 13 napsal Jiří Vančura. Na zpracování soupisu signatářů (příloha 12) vykonaly nejvíce práce Milena Janišová a Marie Lisová za mého přispění. Soupis literatury zpracovala Věra Břeňová.

Milena Janišová se znovu ujala redakční práce v lednu 2007, a na ní spočinula také hlavní tíha dvojí korektury sazby. Novou kolaci dokumentů Charty provedla s Marií Lisovou, na prvních korekturách se podíleli a část citací dokumentů ověřili Jiří Hoppe s Irenou Kozákovou. Problémy definitivní verze vědeckého kritického a informačního aparátu i korektur sazby celého díla jsme řešili ve dvou s Milenou Janišovou ve vzájemné konsenzuální shodě. Rejstřík jmen osob a názvů institucí je v konečné podobě dílem Xenie Klepikové, která se také podílela řadou technických prací na přípravě konečné verze rukopisu.

Uvádím podíl spolupracovníků i dalších ochotných pomocníků, abych jim i takto vyjádřil uznání a dík za vykonanou práci. V žádném případě však tím nechci říci, že existuje kolektivní odpovědnost za eventuální chyby a nedostatky díla. Byl jsem kolegy respektován jako svého druhu vedoucí týmu, koordinátor úsilí všech, kdo se na přípravě edice podíleli, i jako arbitř s právem rozhodnout s konečnou platností ve sporných případech. Úspěch má vždy mnoho matek a otců, ale ani nezdar není sirotek. Zcela upřímně žádám příští recenzenty, aby kritiku nedostatků a chyb edice adresovali mně, protože za ně nesu odpovědnost.

Velký dík náleží všem, kteří nám poskytli pomoc při studiu a shromažďování pramenů i při jejich ověřování: na prvním místě Aleně Noskové z Národního archivu a Jiřímu Gruntorádovi z Libri prohibiti, jakož i bývalým a současným pracovníkům Archivu ministerstva vnitra. Své osobní archivy chartistického materiálu nám dali k dispozici bývalí mluvčí Libuše Šilhánová a ještě za života Jiří Hájek a Jana Sternová. Pavlu Kohoutovi a Jaroslavu Šabatovi vděčíme za mimořádnou ochotu při ověřování událostí souvisejících se vznikem a prvními kroky Charty. Jaroslav Suk se ochotně ozval ze Švédska, kdykoli byl dotázán. Dana Němcová přispěla nejednou radou a povzbuzením. Osobně jsem zavázán německému velvyslanci v Praze Helmutu Elfenkämperovi a bývalému řediteli CEFRES v Praze Christianu Lequesnovi za velkou pomoc při obstarání povolení ke studiu spisů francouzského a spolkového ministerstva zahraničí v Berlíně a v Paříži. Do Kolína nad Rýnem míří naše díky Nadaci Fritze Thyssena a jejímu předsedovi Jürgenovi Christianu Reggemu.

V těchto dnech si nad dokončenou publikací edice Dokumenty Charty 1977–1989 víc než jindy uvědomujeme, kolik práce na historii Charty 77 ještě zbývá vykonat. Každým rokem se například budou otvírat ke studiu další písemnosti západních velvyslanectví v Praze, odkud budou moci historici čerpat poznatky nejen o „učebním procesu“, jímž procházela diplomacie západních států ve vztahu k Chartě, ale také analytické postřehy o Chartě samotné z pera lidí, kteří ji posuzovali takřka den za dnem se sympatií, nicméně kriticky, co největší a s potřebným odstupem, jak to odpovídalo jejich profesní povinnosti. Budou k dispozici další informace získané v rozhovorech západních diplomatů s chartisty nebo i záznamy

o takových rozhovorech. Objeví se soubory osobní korespondence s novými autentickými svědectvími; dnešní mladí historikové se zajisté ještě dožijí zpřístupnění příslušných pramenů sovětské provenience. Než budou napsány „velké“ dějiny Charty, musí být však prostudováno prostředí, v němž Charta působila, musí být zmapovány sociální dějiny Československa sedmdesátých a osmdesátých let. Teprve ty nám dají fundovanou odpověď i na otázky proč – mimo jiné – Charta 77 nezakotvila na Slovensku nebo proč v Polsku po Výboru na obranu dělníků (KOR) následovala Solidarność, zatímco v Československu celých deset let držela prapor jen Charta 77 s Výborem na obranu nespravedlivě stíhaných.

Pokud jde o Chartu samotnou, dočkáme se jistě tematických edicí pramenů, studií a monografií. Není však od věci připravit souběžně s tradiční prezentací výsledků bádání i dokumentační a publikační internetový projekt o Chartě 77. Jeho předností by bylo (a snad opravdu bude) to, že na dobře uspořádanou a systematicky spravovanou webovou stránku lze umístit nejen tuto edici dokumentů a všechno, co už bylo o Chartě a chartistech publikováno (také výňatky z memoárů, studie a časopisecké články), ale i další, již dnes shromážděnou a pak nově zpřístupňovanou či objevenou dokumentaci o Chartě; mimo jiné všechno, co o ní bylo vyprodukováno v samizdatu a v dobovém domácím i zahraničním tisku.

Historie Charty si takovou pozornost zaslouží. Vždyť disent sedmdesátých a osmdesátých let, jehož byla Charta 77 nejviditelnější a snad i nejdůležitější součástí, byl významným konstitutivním prvkem dnešních svobodných poměrů.

V Praze 10. května 2007
Vilém Prečan

O Chartě

...žádná poddajnost zatím nevedla k zlepšení, nýbrž jen k zhoršení situace. Čím větší strach a servilnost, tím více si mocní troufali, troufají a budou troufat. Není žádný prostředek, jak zmenšit jejich tlak, než jsou-li znejistěni, vidí-li, že nespravedlnost a diskriminace nejsou zapomínány, že se nad tím vším voda nezavírá.

Jan Patočka (březen 1977)

Charta 77 je nejzralejší a nejpracovanější program, jaký vznikl ve východní Evropě od konce války.

Milovan Djilas (duben 1977)

Charta 77 jako československý i mezinárodní fenomén

Vilém Prečan

Paměť o Chartě se zdá zakotvovat v paměti české společnosti hlouběji, než si mysleli skeptičtí svědci kontroverzí, nezájmu nebo i odmítání ještě před pěti lety. Charta 77 je akceptována stále většími segmenty české společnosti jako součást tradice, na kterou lze být hrdý. Vrací se do současnosti tím živěji, oč plastičtější jsou zobrazovány osudy lidí Charty, oč je společenské vědomí citlivější na ztráty, které všechny minulé i současné generace utrpěly za čtyřicet let komunistického panství, čím jsou současníci schopnější uvědomit si miliony soukromých selhání a soukromých kapitulací na přelomu šedesátých a sedmdesátých let a ocenit ta vzepětí v minulosti, jež byla víc než jednorázový protest, po němž následovala hluboká letargie.

Existuje shoda, že Jan Patočka přesně vystihl jádro věci, když v poslední stati napsané krátce před smrtí konstatoval a předpověděl, že od Charty možno očekávat, že „v náš život vstoupí nová ideová orientace“ – na základní lidská práva, na morální element v životě politickém i soukromém. Vynoření Charty 77 na politickém horizontu československého dění bezesporu vyznačilo základní předěl ve vývoji země. Princip nedělitelnosti svobody a všeobecné platnosti lidských a občanských práv, který si dala Charta do štítu, byl ve své podstatě protipólem komunistické doktríny o třídním boji, diktatuře proletariátu a vedoucí úloze komunistické strany. Chartou započala, přicházející na „holubičích nožkách“, epocha politiky směřující k obnově občanské společnosti, demokracie a právního řádu, založeného na zákonnosti vycházející z bezvýhradného uznání lidských a občanských práv. Aktivity Charty 77 realizující princip spoluodpovědnosti občana za obecné poměry představovaly svéráznou morální revoluci: vyznačily počátek všeobecné občanské emancipace.

Tak jako byla Charta po třináct let své existence činitelem nepřetržitě vykonávaného průzkumu o možnostech a limitech občanských aktivit v tehdejším Československu, tak může být zkoumání historie Charty sondou do hlubšího poznání celého úseku dějin. Příběh Charty je mimořádně komplexní a má mnoho rovin a dimenzí – dílčích „příběhů“ o tom, čím vším Charta byla a čím se za svého předlistopadového působení stala.

Příběh Charty je tak příběhem činu, který se zrodil z pohnutek morálních a stal se činem politickým; příběhem občanské iniciativy, která nechtěla svrhnout režim, jen jej vzít za slovo, ale stala se nejradikálnější možnou výzvou tomuto režimu. Vypovídá o vytváření ohnisek a ostrůvků občanské společnosti, která byla největší nadějí v zápase s komunistickým totalitarismem.

Je příběhem životnosti odkazu filozofa, který dokázal pojmenovat přelomový význam nové ideové orientace, která Chartou vstoupila do života společnosti, prorocky předpovědět, že je opět za co žít i za co trpět, a také se zastat „mladých zpěváků“ (Plastic People a DG 307), třebaže jejich hudba nebyla a nemohla být hudbou jeho srdce.

Je příběhem společenství, které nepřestalo zpytovat sebe sama, opakovaně se tázalo po smyslu svého usilování a často v bolestných konfliktech hledalo cestu k naplnění cílů, které si předsevzalo.

Je také příběhem mladých lidí, kteří se nechtěli přizpůsobit reálněsocialistickému konzumnímu způsobu života a přihlásili se k Chartě, byť právě oni byli pro režimní represii nejnásadnějším terčem.

Příběh Charty 77 lze také nahlížet a zkoumat jako příběh o mezinárodní solidaritě a spolupráci skrze železnou oponu i uvnitř sovětské mocenské sféry; jako příběh účinné spolupráce mezi domovem a exilem, jaká byla v dřívějších desetiletích nemyslitelná.

Je příběhem lidí, kteří mluvili jen za sebe, nechtěli nikoho reprezentovat, a přece se stali pro svobodný svět symbolem toho nejlepšího, co se z Československa ozývalo. A tedy také příběhem o návratu Československa na politickou mapu Evropy jako země, která nejen trpí útlakem zvnějšku i uvnitř, kde však žijí také lidé, kteří usilují o svobodu a práva pro všechny a jsou připraveni přinášet oběti při plnění takto chápané občanské povinnosti.

Příběh Charty je příběhem struktury, která se v posledních dvou letech své předlistopadové existence takřka rozplynula v řadě nových občanských, opozičních a povýtce politických iniciativ, jimž chartisté pomáhali na svět. Nejmarkantněji v případě Hnutí za občanskou svobodu a manifestu Demokracii pro všechny.

Charta byla také příběhem formování politické elity, která byla s to splnit v rozhodující chvíli dějinný úkol: reprezentovat sebeosvobozující vzepětí občanů a postavit se do čela politického převratu, sjednotit síly po desetiletí aktivního disentu se všemi, kdo se do hnutí odporu proti totalitarismu zapojili v průběhu roku 1989 nebo až v okamžiku, kdy se režim hroutil.

Dokumenty Charty

Charta 77 se prezentovala svým úvodním prohlášením podepsaným všemi signatáři a svými dokumenty podepsanými jejími mluvčími, které v jejím životě a působení zaujímaly mimořádné místo. Tematická paleta těchto textů, za jejichž autenticitu mluvčí ručili, byla velmi široká, jak to názorně předvádí jejich rejstřík v závěru edice. Charta v nich informovala o smyslu své existence, o svých cílech a záměrech. Zabývala se tu jak jednotlivými případy porušování lidských a občanských práv, tak celými oblastmi života či zájmů společnosti, na něž chtěla obrátit pozornost a s nimiž se obracela na nejvyšší politická místa státu. Tato monitorující činnost Charty 77 osvětlovala a prosvětlovala prakticky všechny sféry života v Československu – sociální (mj. hospodářské zákonodárství a situaci odborů), ekonomickou a kulturní, justici, školství, stav životního prostředí, zdravotnictví, vězeňství, praxi úřadů omezující svobodné cestování občanů do ciziny, formy a metody diskriminace občanů v zaměstnání a v povolání, postavení menšin a církví, situaci na poli náboženských práv. Byly to často jediné necenzurované, na režimní mašinerii nezávislé informace o stavu země. Takto Charta 77 posoudila prizmatem obou mezinárodních paktů o lidských, občanských, hospodářských, sociálních a kulturních právech rovněž celé československé zákonodárství; detailně dokumentovala, které československé zákony odporovaly mezinárodním závazkům ČSSR, a předkládala návrhy na řešení. Charta 77 velmi pozorně sledovala helsinský proces, při příležitosti následných schůzek KBSE i v jejich jednotlivých fázích předkládala představitelům státu návrhy, jak by mohlo Československo aktivně přispět k realizaci dohodnutých záměrů, a následné schůzky informovala o neplnění závazků vyplývajících ze Závěrečného aktu a dalších dokumentů KBSE v Československu.

Charta se už v prvních deseti letech své existence vyjádřila ve svých dokumentech k mnoha eminentně politickým otázkám: počínaje rokem 1978 uveřejňovala

takřka každoročně stanovisko k vojenské intervenci roku 1968 s požadavkem odvolat sovětská vojska z Československa a později i s dalšími politickými požadavky; opakovaně se zabývala situací v Polsku a uveřejnila nejedno otevřené a statečné prohlášení, například apel na prezidenta a další představitele ČSSR z prosince 1980 (D162), který jinými slovy, ale nedvojsmyslně říkal: „Ruce pryč od Polska!“

Způsob přípravy těchto textů – dokumentů Charty – se postupně měnil. V dokumentu z října 1978 (srv. D74) byla vyjádřena intence napříště nepředkládat ucelené a hotové závěry týkající se občanských, politických, sociálních, hospodářských a kulturních práv, ale podklady pro kritické diskuse o aktuálních otázkách všech těchto témat. Do přípravy těchto podkladů k diskusím se zapojoval také stále širší okruh odborníků, často i z oficiálních struktur, třebaže zůstávali v nezbytné anonymitě.

S tím, jak se rozšiřovaly její mezinárodní kontakty a působení vně i uvnitř sovětské mocenské sféry, rostl počet „dokumentů“, jimiž Charta 77 komunikovala se zahraničními či mezinárodními institucemi, fóry, občanskými iniciativami a seskupeními nebo jednotlivými osobnostmi, a také o této komunikaci informovala domácí veřejnost.

Ať byl přímým adresátem dokumentů Charty 77 kdokoli, Charta 77 a s ní spolupracující zázemí vyvíjely od samého počátku maximální úsilí o publikaci a rozšíření dokumentů v domácí veřejnosti. O tom svědčí rozsáhlé sbírky samizdatu. Je jen málo dokumentů Charty, které by nebyly šířeny jako jednotlivé strojepisné opisy, a to i v éře samizdatového periodika *Informace o Chartě 77* (1978 – leden 1990), které dokumenty Charty 77 a Sdělení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) zveřejňovaly systematicky a v úplnosti. Svými dokumenty tak Charta působila ke vzniku nezávislého veřejného prostoru.

Dva interpretační pohledy na Chartu 77

Obsahem těchto několika úvodních stran nemohlo být víc než naznačení obrysů fenoménu Charty. Řadu pohledů z různých stran lze najít v samotných dokumentech, v poznámkách a v přílohách, zejména v úvahách, v nichž se chartisté sami pokoušeli Chartu definovat. Klíčové jsou v tomto ohledu dva texty, které k těmto úvodním stránkám přiřazujeme, i když vznikly v odlišné době a při zcela odlišných příležitostech. Text Václava Havla byl koncipován jako bilanční dokument k 7. výročí vzniku Charty na přelomu listopadu a prosince 1983. Nakonec nebyl k zamýšlenému účelu použit a autor si nepřál, aby byl zveřejněn jiným způsobem; je to tedy snad jediný dosud nepublikovaný text Václava Havla o Chartě (nepočítáme-li jeho osobní korespondenci). Havlův skvěle napsaný a velmi srozumitelný výklad o podstatě Charty a jejím smyslu, o jejím historickém zakotvení a dobovém kontextu má přes svůj nevelký rozsah velkou výpovědní a informativní hodnotu. Nepřímo také odpovídá na otázku, proč lze vynoření Charty 77 označit za dějinný mezník na cestě k překonání totalitního systému v Československu.

Podstatná část referátu, který přednesl Jacques Rupnik na pražské mezinárodní konferenci k 30. výročí Charty 77 v březnu 2007, byla přeložena a autorizována pro zveřejnění na tomto místě. Tento historikův text se s odstupem tří desetiletí věnuje mezinárodnímu rozměru Charty a jejímu příspěvku k vytvoření evropského veřejného prostoru; dané téma je tu na poměrně malém prostoru skvěle vyloženo ve všech souvislostech a s velkým nadhledem.

Deset tezí o Chartě (prosinec 1983)

Václav Havel

(1)

Dnes před sedmi lety vstoupila do života Charta 77. Stalo se už zvykem, že každoročně touto dobou připomíná sobě i veřejnosti své cíle, uvažuje o problémech, s nimiž je její působení spojeno, a rekapituluje svou práci. Nejde o pouhý výroční rituál, ale o úkol, který trvale roste na významu; mimo jiné i proto, že každým rokem dospívají další mladí lidé, kteří vznik Charty nepamatují a mají o ní často různé zkrleslé představy. I letos se proto chceme stručně zamyslet o tom, čím Charta 77 je, čeho dosáhla a čeho nikoliv, co lze od ní očekávat, i o některých kritických názorech, s nimiž se její práce setkává.

(2)

Úvodní prohlášení Charty 77 bylo vydáno 1. ledna 1977 a podepsalo ho 241 československých občanů. Uvítali v něm ratifikaci mezinárodních paktů o lidských právech Federálním shromážděním ČSSR, upozornili na různé oblasti společenského života, v nichž je současná mocenská praxe v rozporu s ustanoveními i duchem těchto paktů, a vyhlásili svůj úmysl soustavně se touto tematikou zabývat, to znamená upozorňovat státní orgány i veřejnost na tyto rozpory a žádat jejich řešení. Nešlo tedy, jak patrně, o jednorázový manifest, ale o začátek trvalé práce. Charta 77, která tímto prohlášením zároveň oznámila svůj vznik, byla definována jako neformální společenství občanů, kteří se rozhodli jednotlivě i společně se této práci věnovat nebo ji podporovat. Sama sebe tedy vymezila Charta 77 jako jakýsi stimul k této práci, příležitost k ní či prostředí pro ni. V úvodním prohlášení bylo zdůrazněno, že Charta 77 není politickou organizací a že jí nejde o nějaké mocenské nebo systémové změny. Jejím cílem je kriticky zkoumat, jak jsou v naší zemi dodržovány zákony a Ústava a upozorňovat otevřeně na různé krizové jevy, nespravedlnosti a nepořádky.

Státní moc, jak známo, odmítla Chartu 77 uznat za legitimní a smysluplnou složku společenského života, odmítla s ní jednat a učinila ji naopak terčem mohutné propagandistické kampaně založené na tvrzení, že jde o nepřátelskou a podvratnou organizaci, inspirovanou ze zahraničí a motivovanou veskrze nízkými pohnutkami. I když tato kampaň záhy skončila (sdělovací prostředky se už dlouho tváří, jako by Charta 77 vůbec neexistovala), státní moc si dodnes tento zásadně odmítavý vztah k Chartě 77 zachovala. Práce Charty 77 nebo její signování nebyly sice nikdy otevřeně přiznaným důvodem k trestnímu stíhání, nicméně de facto mnoho jejích signatářů bylo nebo je za své angažmá v ní nebo za práci v jejím duchu trestně stíháno a souzeno. Mimoto byla a dodnes je většina jejích signatářů vystavena pestré škále nejrozmanitějších mimosoudních postihů, od ztráty zaměstnání přes pronásledování jejich dětí a příbuzných až po trvalé policejní sledování (v jedné době byli někteří její signatáři dokonce i objekty teroristických útoků).

Tato reakce státní moci na její vznik a působení nebyla pro Chartu 77 překvapením; nikdo z jejích signatářů nechoval pravděpodobně iluzi, že Charta 77 bude přijata s pochopením. Pakliže se jí přesto rozhodli ustavit, její vznik veřejně oznámit a trvale v ní pracovat, bylo to z přesvědčení, že i za těchto okolností má smysl znovu a znovu veřejně říkat pravdu, protože nahlas řečená pravda je vždycky

k obecnému užítku, byť tento užitek není bezprostředně zřejmý z okamžité a adekvátní reakce státní moci, a že udržovat – přes všechny obtíže – kontinuitu občanské důstojnosti, občanského sebevědomí a svobodně přijaté a projevené odpovědnosti za osud společnosti je správné a užitečné za všech okolností, bez ohledu na to, zda vůbec a jak zdlouhavým a komplikovaným způsobem takové počínání vyvolá nějaké konkrétní a viditelné změny poměrů k lepšímu.

Proto se Charta 77 nenechala tvrdou reakcí státní moci odradit a od okamžiku svého vzniku dodnes se snaží nejlépe, jak je schopna, své předsevzaté poslání plnit. Vydala už mnoho desítek dokumentů, od obsáhlých dokumentů „tematických“, zaměřených na různé oblasti života (jako je například právní řád a jeho aplikace, stav ekonomiky, ekologická situace, problematika školství a výzkumu, postavení etnických menšin, stav duchovních, náboženských a kulturních svobod atd. atd.), až po bezpočet příležitostných sdělení, protestů, žádostí a stanovisek. Možná ještě důležitější než její dokumenty podepsané jejími mluvčími je skutečnost, že svým vznikem a svým souvislým, vytrvalým a nebojácným úsilím rozšířila prostor pro nejrozmanitější další a s ní už bezprostředně nesouvisející nezávislé aktivity a iniciativy, především kulturní, které by pravděpodobně bez její existence buď vůbec nevznikly, nebo se aspoň takovým způsobem nerozvinuly.

Chartu 77 podepsalo k dnešnímu dni [1205] československých občanů; ve funkcích jejích tří mluvčích, kteří podepisují její dokumenty a zastupují ji před úřady a veřejností, se vystřídalo [19] jejích signatářů. V jejím prostředí vzniklo – jak bylo od začátku v jejích intencích – několik menších seskupení, orientovaných na různé dílčí úkoly. Nejznámějším a nejtrvaleji pracujícím z nich je Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, který působí od roku 1978 dodnes a vydal už [349] sdělení, a to přesto, že sám byl svého času předmětem trestního stíhání a mnoho jeho členů bylo či dosud je za práci v něm ve vězení. Od roku 1978 dodnes vydává každý měsíc nezávislá redakční skupina z řad jejích signatářů strojopisné periodikum *Informace o Chartě 77*, publikující nejen všechny její dokumenty, ale i četné další texty tak či onak s jejím životem související.

Navzdory mnohaletému pronásledování i hrubosti a vulgaritě publicistických útoků proti ní si Charta 77 uchovala vždy ve svých textech věcný, klidný, důstojný a slušný tón a její práce demokratický a lidský duch. Anonymní, byrokratické a odosobněné moci tím byla vytvořena alternativa, která už jen tím, že existuje, zlepšuje obecnou situaci a dává lidem naději, byť by tato naděje spočívala jen ve vědomí, že ještě všichni nepodlehli odlidšťujícímu tlaku byrokratizující se moci.

Charta 77 se od okamžiku svého vzniku dodnes těší velké pozornosti, solidaritě a podpoře veřejného mínění v zahraničí, ať už je projevují podobně zaměřená hnutí na Východě i na Západě, tisk nebo různí vládní činitelé, politické strany, odborové organizace, zájmové skupiny a iniciativy včetně mírových organizací, církevní hodnostáři či bezpočet známých i neznámých jednotlivců v různých zemích světa. O Chartě 77, její ideji i vkladu do obecného společenského vědomí bylo už napsáno mnoho odborných studií i několik knih; od jejího vzniku působí Mezinárodní výbor na její podporu se sídlem v Paříži, sdružující mnoho světově známých umělců z různých zemí, i Nadace Charty 77 se sídlem ve Stockholmu, shromažďující příspěvky různých organizací i jednotlivců na její podporu.

I když je tedy Charta 77 stále chápána československými úřady jako nepřátelská síla a jako s takovou je s ní jednáno, nelze popřít, že v obecném povědomí – domácím i mezinárodním – má už své pevné a pozitivně ceněné postavení.

To všechno samozřejmě neznamená, že její práce nemá trvalé vnitřní problémy, že je vždycky dobrá a že se nesetkává s kritikou. Právě tomu bychom tu chtěli především věnovat pozornost.

(3)

I když to Charta 77 (nepřekračujíc striktně věcný ráz svých dokumentů) sama o sobě nikde přímo neříká, je zřejmé, že svým skutečným vnitřním smyslem přehazuje – jak ve svých úvahách hluboce rozpoznal a svým osobním postojem dovědčil jeden z jejích prvních mluvčích, významný český filozof profesor Jan Patočka – jevový rámec své konkrétní práce, resp. že touto prací vyjevuje cosi víc, než co tvoří její faktickou náplň.

Mnohé lidi, jejichž jediným horizontem je praktická každodenní zjevnost, zaráží a odrazuje na Chartě 77 nepoměr mezi velkými oběťmi, které musí její signatáři přinášet, a malým faktickým efektem jejich počínání. Právě tento nepoměr je ovšem tím, co ukazuje k vnitřnímu smyslu postoje Chartou 77 reprezentované: není to totiž postoj účelový, ale zásadní, a proto neměří své možnosti bezprostředně zjevným efektem. Jak Patočka vícekrát zdůraznil, jde v podstatě o postoj mravní, jehož šance na konkrétní společenský efekt je právě jen taková – tj. tak neurčitá, perspektivní a zároveň hlubinná –, jaká může být u postoje mravního, rostoucího ze svědomí a nikoli z kalkulu. Podepsáním Charty 77 nebo napsáním nějakého jejího dokumentu nikdo nic bezprostředně nezíská a nikdo nic bezprostředně nezlepší; bezprostředně tím člověk získá nejvyšší jedině: osvobodivý pocit, že se přiznal sám k sobě, že opět za sebe veřejně ručí, že vystoupil z obecné schizofrenie a neparticipuje na vynuceném mlčení k průkazně nemorálním jevům. Tím však, že člověk – byť jediný a zcela neznámý – toto získá, získá zároveň něco i společnost jako celek: i ona se skrze něj vlastně osvobozuje, i ona vykračuje jeho činem ze své rezignace, apatie a schizofrenie, i ona tím sama sobě vrací něco ze své ztrácející se důstojnosti. Že takovýto společenský zisk nelze ihned registrovat v podobě nějaké institucionálně vyhlášené změny, je ovšem zřejmé; existuje jen kdesi v těžko zmapovatelné oblasti, které se říká atmosféra života. To ovšem signatáře Charty 77 nemůže odradit právě proto, že zdrojem jejich počínání je jejich vlastní lidská odpovědnost, jejich vlastní svědomí, které jim je důležitější než ohled na to, jak mnoho jich je a jak vážně jsou politickou mocí bráni.

Měřítkem správnosti tu tedy není adaptace na dané společenské mechanismy nebo těmito mechanismy vynucené modely chování, ani různé takticko-politické či prognostické spekulace, tedy nic neosobního, ideologického a spekulativně instrumentálního, ale jen a jen vlastní, ničím necenzurovaná, osobní a osobně zaručovaná zkušenost světa a jen vlastní osobně prožitá a přijatá odpovědnost za jeho stav.

Nikoli přesto, ale právě proto, že je tímto postojem rehabilitován opět konkrétní člověk a jeho přímá osobní zkušenost, získává tento postoj novou a hlubší univerzalitu: tím, že oslovuje stejně osobní zkušenost ostatních jako to jedině, co je skutečně univerzální a všem společné, oslovuje vlastně celou společnost a vrací do centra společenského života opět konkrétního člověka jako míru politiky, zákona i systému, jemuž mají politika, zákon a systém sloužit a nikoli ho zotročovat.

Zdůrazňuje-li Charta 77 často, že není politickou organizací, nehlásí se k žádné politické ideologii ani programu a nejde jí o změnu vlády nebo systému, nečiní tak z důvodů taktických, ale proto, že její cíl je skutečně podstatně jiný, totiž podstatně hlubší a dalekosáhlejší: jde jí o rehabilitaci člověka – s jeho nezprostředkovanou

zkušeností světa, osobním svědomím a osobní odpovědností – jako skutečného tvůrce dějin. Toto poslání ovšem, revidujíc samu roli systému ve vztahu k člověku, radikálně přesahuje rámec pouhých mocenských či systémových změn, tj. rámec eventuální výměny jedné ideologie za druhou či jednoho uspořádání za jiné. Je ze své podstaty vlastně trvalou kritikou jakéhokoli systému, neboť každý – i ten sebelepší – systém má, nepodrobován trvale právě takovéto kritice, tendenci sám sebe povýšit nad člověka. Důsledně vzato, měla by tedy Charta 77 důvod k existenci za jakýchkoli poměrů. Snad jen s tím rozdílem, že v jiných poměrech by její práce nemusela být spojena s tolika překážkami a vyloučena tak jednoznačně z přímého dialogu s mocí.

Domníváme se, že toto všechno tu bylo na místě říct hlavně proto, že to snad usnadní reflexi některých námitek na adresu Charty 77 občas vznášených.

(4)

V poměrech charakterizovaných mocenským vynucováním absolutní, absolutně jednotné a zcela bezvýhradné podpory všeho, co státní moc tvrdí a dělá, a obecným zmanipulováním všeho, co by mělo sloužit jako nástroj skutečného veřejného mínění, se jeví a musí jevit každý nezávislý projev či hlas jako politikum par excellence. Není proto divu, že Charta 77, ačkoli nesleduje žádný konkrétní politický program a nechová politické ambice, byla od začátku státní mocí chápána a prezentována jako vystoupení povýtce politické a že takto musela být také okamžitě vtělena do oficiálního ideologického schématu (jako „agentura imperialismu“). Díky energičnosti kampaně proti ní rozpoutané ovlivnilo toto pojetí bohužel vztah mnohých občanů k ní. A to hlavně ve dvojměr směřu: zatímco jedni, kteří rovněž považují za nejdůležitější angažovat se především občansky, tedy za ideologicky nezdeformovanou spravedlnost, svobodu a důstojnost, se chybně domnívají, že Charta 77 je přeci jen příliš politicky vymezená a determinovaná, a zdráhají se proto k ní přihlásit, jiní naopak – ovlivnění toutéž interpretací – jsou prací Charty 77 trvale zklamáni, nenalézajíce v ní to, co si od ní slibovali: totiž přímou politickou konfrontaci, resp. jasný alternativní politický program a cílevědomý boj za mocenskou a systémovou změnu. Chybné chápání Charty 77 vyvolává tedy u jedněch obavy z její domnělé političnosti a nechut přijít v jejím prostředí o vlastní politickou nezávislost, u druhých naopak falešné naděje do této domnělé političnosti vkládané a ovšem trvalé zklamání z toho, že Charta 77 není tím, za co ji měli.

Pokud je Charta 77 kritizována z těchto dvou protilehlých stran, jde v obou případech, jak patrně, o nedorozumění způsobené nepřesným pochopením toho, čím je: hnutím za lidská práva, v němž se jeho účastníci neangažují jako stoupcí té či oné politické koncepce, ale prostě jako lidé, kterým není lhostejný osud jejich země i světa a kteří se rozhodli, vedeni touhou po vlastní mravní integritě, říkat o něm nahlas pravdu.

Otevírajíc prostor svobodné diskusi, suplujíc v jistém ohledu veřejné mínění a angažujíc se za právo člověka svobodně myslet a projevovat se, otevírá Charta 77 samozřejmě i prostor politické reflexi, analýzám a koncepční práci, prostě svobodnému politickému životu. Otevírá-li ovšem tento prostor, neznamená to, že ho sama chce nebo může vyplnit. Její signatáři podepsali a podepisují pouze její úvodní prohlášení a tam jsou její cíle jasně ohraničeny. Jakkoli je překročit by znamenalo svévolně mnohých podpisů využít pro něco, čemu nebyly určeny.

(5)

Spíš než oficiálním tvrzením, že Charta 77 je (nepovolenou) organizací, exploatovaným hlavně na rovině různých policejních varování, je další nedorozumění, o němž se tu chceme zmínit, způsobováno asi prostým nezvykem: mnozí lidé už zřejmě natolik přivykli tradičnímu typu centrálně řízené, disciplinované a byrokraticky spravované organizace, že prostě dost dobře nechápu fenomén „neformálního společenství“, Chartou 77 u nás po delší době opět vyvolaný v život, a bezděčně předpokládají u Charty 77 všechny náležitosti toho typu organizace, na jaký jsou zvyklí.

I takový pohled je ovšem založen na nedorozumění.

Na Chartě 77 je cenné mimo jiné to, že se nikomu neuzavírá a nikoho a priori nevylučuje; tato její radikální otevřenost je ostatně úkazem v moderních československých dějinách novým a důležitým. Signatáři Charty 77 jsou lidé nejrozličnějších názorů, vyznání, politických orientací, životopisů i profesí; nikdo v ní nemá větší práva než kdokoliv jiný, a tím méně má kdokoliv právo kohokoli z ní vylučovat.

Podepsat Chartu 77 může tedy kterýkoli československý občan: její signatáře nikdo nekádruje a nikdo k tomu nemá ani právo. Signatář ji nepodepisuje ani ostatním signatářům, ani jejím mluvčím, ani československým úřadům, ale jen a jen sám sobě a svému svědomí. A jen na něm je, jak tento svůj čin – totiž podpis – pochopí, jaké úkoly si z něj odvodí a jak vážně je přijme. Nikdo signatáře Charty 77 nekontroluje; nikdo jim neukládá žádné povinnosti ani jim nepředpisuje, jak mají žít; nejsou podřízeni jakémukoli disciplíně. Mají jen ty povinnosti a tu disciplínu, jež sami přijmou a sami si uloží.

To ovšem také znamená, že Charta 77 – jako celek reprezentovaný svými mluvčími – za žádného signatáře a priori neručí nebo nenese za něho a priori odpovědnost; pokud na sebe nějakou odpovědnost v tomto směru přijme, pak jen tehdy a takovou, kdy a jakou se z těch či oněch důvodů rozhodne převzít. Už proto by tedy bylo absurdní identifikovat jakýkoli čin kteréhokoli jejího signatáře s Chartou 77 jako takovou, činit ji za tento čin odpovědnou nebo ji tímto činem měřit. Signatáři Charty 77 jsou zcela svobodní a svéprávní lidé, kteří se svobodně rozhodli Chartu 77 podepsat a kteří tímto podpisem nic ze své svobody neztratili. Jak si kdo z nich počíná, jaký závazek či úkol ze svého podpisu odvozuje a nakolik je či není práv tomu smyslu Charty 77, který vyplývá z jejího úvodního prohlášení a který byl v jejím vystoupení a práci obecně pocíten, je vždy výhradně věcí svědomí toho kterého signatáře a jedině on je za to také odpovědný.

V širším slova smyslu lze Chartu 77 chápat samozřejmě jako mnohé: je určitým typem občanského postoje a určitým typem občanské odpovědnosti; je určitou lidskou pospolitostí, v níž se časem samovolně vytvořily jisté způsoby počínání, soužití i práce; kdo chce, může ji chápat nejen jako trvalý apel na státní moc a zrcadlo její praxe, ale i jako určitou výzvu spoluobčanům nebo aspoň naději pro ně. Charta 77, byť jakkoli pronásledována, je dnes už, jak jsme se ostatně už zmínili, osobitou součástí veřejného života naší země a má své zvláštní a nezastupitelné místo jak v kontextu mezinárodním, tak historickém.

V užším a striktně věcném slova smyslu není však Charta 77 ničím jiným a ničím víc než svým úvodním prohlášením, podepsaným všemi jejími signatáři, a svými dokumenty podepsanými jejími mluvčími. Jen za to je Charta 77 jako taková a jako celek přímo odpovědná, jen kritika těchto textů může být legitimní kritikou Charty 77. Nakolik kdo z jejích signatářů přijímá odpovědnost i za

vše ostatní, co s ní tak či onak souvisí, a nakolik kritiku tímto směrem vedenou přijímá také jako legitimní kritiku Charty 77 a tak či onak se s ní vyrovnává, je opět – přísně vzato – jen a jen věcí svobodného rozhodnutí jednoho každého. Na čemž nic nemění fakt, že většina signatářů i tuto odpovědnost ve větší či menší míře na sebe bere (což je samozřejmě velmi dobré).

V této souvislosti je snad na místě zmínit se ještě o jedné věci: Chartu 77 nemůže nikdo nikdy rozpustit nebo zrušit: jelikož není organizací, ale jen rozhodnutím určitého množství rovnoprávných jedinců, žádný z nich ani jakákoliv jejich většina nemohou přimět jiného, aby své rozhodnutí zrušil, pokud ovšem sám nechce. Jednotliví signatáři mohou přirozeně odvolat své podpisy, dokud však jeden jediný signatář svůj podpis neodvolá, Charta 77 existuje dál, a pokud by podpis odvolali všichni, bude existovat prostě jako princip dotvrzovaný přinejmenším podpisy těch, kteří už zemřeli, aniž svůj podpis odvolali, a který může proměnit kdykoli kdokoli opět v živoucí skutečnost tím, že se ji rozhodne podepsat.

Charta 77 nemá tedy žádné „členy“, ale jen signatáře; „nevstupuje“ se do ní ani z ní „nevystupuje“, ale pouze je podpisována; podepsat ji může kdokoli; každý ručí sám za své (a jen za své) signatářství a za to, jak se ho sám rozhodl naplňovat či nenaplňovat; Charta 77 nemá jinou disciplínu než tu, kterou každý signatář sám sobě uloží; jako celek je přímo odpovědná jen za ty dokumenty, které podepsali jejím jménem její mluvčí.

To všechno tu zdůrazňujeme proto, že mnohé dohady, spory a námítky, které občas působení Charty 77 provázejí, pramení pouze z nepochopení těchto věcí.

(6)

Z toho, co bylo řečeno, vyplývá i postavení těch signatářů Charty 77, kteří se vystěhovali z ČSSR. Právo opustit svou zemi a vrátit se do ní je jedním ze základních lidských práv a mají ho pochopitelně i signatáři Charty 77. Pokud možnosti vystěhovat se někteří využijí – ať už ze svobodného rozhodnutí nebo pod nátlakem –, záleží pak už jen na nich, jaké důsledky ze svého podpisu v nové situaci vyvodí a jakým způsobem ve změněných podmínkách naplní či nenaplní ten úkol, který do svého podpisu vložili. Zasazovat se za dodržování lidských práv v Československu i ve světě, jak je v úvodním prohlášení úkol Charty 77 formulován, se lze samozřejmě kdekoliv.

(7)

Charta 77 není mírovým hnutím v tom smyslu, jak se tomu pojmu běžně rozumí na Západě, totiž jakousi „jednoúčelovou“ iniciativou. Není jím nejen proto, že vznikla na jiném základě a s jinak vymezeným posláním, ale i proto, že usilovat pouze o mír, to znamená o jakýkoliv mír a o mír za jakoukoliv cenu, je v jejím prostředí obecně považováno za nedostatečné, ne-li přímo scestné. Nejen z důvodů principiálních, ale i praktických: historie nás poučuje, že takto založené úsilí k žádnému trvalejšímu míru beztak nevede. Je to pochopitelné: tak jako válka není nahodilým jevem, vzniklým bez hlubších důvodů, není něčím takovým ani mír: nelze k němu dospět jen tím, že o něj – jako o cosi „o sobě“ – usilujeme, ale jedině tak, že usilujeme o to, aby byly k němu vytvořeny předpoklady, respektive aby byly odstraněny důvody k válce. Krize míru v dnešním světě není tedy něčím izolovaným a sebou samým daným, ale je projevem krize hlubší a obsáhlejší. Signatáři Charty 77 si nejen přejí mír tak jako všichni ostatní, ale

jsou připraveni se o něj i veřejně zasazovat, byť by to bylo pro ně jakkoli riskantní. Nikoli však jako věc „o sobě“, vytrženou z kontextu svých příčin a souvislostí, ale v rámci svého širšího úsilí o svobodnější, spravedlivější a humánnější svět, o svět, v němž se měřítkem hodnot stane opět zájem člověka a nikoli zájem té či oné odlidštěné moci, a který jedině může skutečný a trvalý mír zaručovat. Je-li ohrožení míru následkem stavu dnešního světa, pak skutečným angažmá za mír je to, jež usiluje o celkovou nápravu tohoto světa, tedy o odstranění příčin a nikoli pouze následků. (Takový postup by právě příčiny jen zatemňoval a krizi tím ještě víc prohluboval.)

V duchu tohoto pojetí se Charta 77 v posledních letech k problematice míru nejdnou vyjadřovala a v jeho duchu navázala i dialog s různými mírovými hnutími na Západě, jimž své názory tlumočila a u nichž se vesměs setkala se souhlasem nebo aspoň s porozuměním.

Přesto byl tento směr práce Charty 77 předmětem různých diskusí. Nejčastější výhradou, která se přitom objevovala, byla výčitka, že kontaktem s těmi či oněmi partnery ze zahraničí se Charta 77 tak či onak politicky zařazuje, nebo dokonce – v očích jiných – kompromituje.

Takový hlas opět prozrazuje nedobré porozumění samotné ideji Charty 77.

Kdyby Charta 77 byla politickou stranou, musela by pravděpodobně bedlivě a s diplomatickou obezřetností zvažovat, s kterými politickými silami jak intenzivní vztahy bude udržovat, aby si nezadala u svých voličů či spojenců. Charta 77 však nemá, jak jsme už zdůraznili, žádné vlastní politické ambice či zájmy, ale vyrůstá především z mravního principu a jako taková nejen že může, ale neměla se sama sobě zpronevěřit, přímo musí být svobodná od všech účelových ohledů. Tedy ze samé její podstaty vyplývá, že je otevřena dialogu s kýmkoliv, a že tak, jako nekádruje své signatáře, nemůže ani kádrovat ty, kdo s ní chtějí vést dialog, a z taktických důvodů některé z tohoto dialogu a priori vylučovat. Lepší svět je společným úkolem všech lidí, všech se budoucnost světa týká a nikomu nelze právo na diskusi o této budoucnosti předem upírat jen proto, že by mohl mít jiné názory nebo že by jeho účast mohla ohrozit sympatie nebo účast někoho jiného. Takto sektářsky instrumentální vztah k lidem a k různým veřejným iniciativám je Chartě 77 bytostně cizí. Domníváme se, že pravda není pro signatáře Charty 77 fetišem, který je třeba chránit před cizím pohledem, ale životním postojem, který nejen nemá důvod sám sebe skrývat, ale směřuje naopak k oslovení druhého a ke komunikaci. K tomuto postoji patří i otevřenost pro názor jiného, schopnost vlastní názor před kýmkoliv hájit anebo ho naopak změnit v případě, že ho někdo přesvědčivě vyvrátí. Dialogu se vyhýbá jen ten, pro něhož pravda není živoucí orientací, ale jen věcí, kterou je třeba úzkostlivě chránit před kontaktem s každým, kdo není jejím spolumajitelem, aby ji náhodou nepošpinil. Takový strach o svou pravdu Charta 77 opravdu mít nemusí. Ostatně jsme si jisti, že v okamžiku, kdy bychom si začli vybírat své partnery z hlediska jejich významu, ztratili bychom tím podporu všech: ta je totiž založena právě na účtě k nepředpojatosti, otevřenosti a odvaze za všech okolností svou pravdu dosvědčovat, jimiž se vystupování Charty 77 dosud vyznačovalo.

(8)

Čas od času se Charta 77 setkává s názorem, že je východiskem pouze skupinovým a nikoli obecným, protože nenabízí společnosti nějaký obecně přijatelný a zároveň průkazně produktivní model chování: způsob její práce prý vyvolává

následky, které je schopna jen nepatrná část společnosti nést; její postoj vyrůstá ze situace lidí, kteří už nemají co ztratit, je tudíž nepřenosný na ty, kteří ještě co ztratit mají, a nepřihlíží tedy dostatečně k reálnému postavení a možnostem většiny obyvatel; je to postoj svou otevřenou kritičností, která může za daných podmínek vést jen ke konfrontaci, spíše sebeničivý než konstruktivní; je maximalistický, a proto nutně exkluzivní, přijatelný jen pro určitou skupinu odtrženou od společnosti a dál se z ní vyřazující, do sebe se proto uzavírající a posléze se jen sebou samou zabývající; je to konečně postoj údajně příliš intelektualistický, protože přisuzuje duchovním svobodám větší váhu, než jakou mají v očích většina populace. Jako perspektivnější alternativa k postoji Charty 77 bývá v této souvislosti zmiňována méně nápadná, méně riskantní, a proto obecněji přijatelná „drobná práce“ nikoli vně existujících struktur, ale naopak v jejich rámci.

Není v možnostech tohoto dokumentu se takovouto kritikou důkladněji zabývat: předpokládalo by to podrobný rozbor konkrétních textů a není pravděpodobné, že by bylo možné zaujmout k nim vždy takové stanovisko, u něhož by byla aspoň minimální naděje, že je budou sdílet všichni nebo aspoň většina signatářů Charty 77, což by u takto živého tématu, pokud by se jím měl zabývat dokument podepsaný mluvčími, muselo být podmínkou.

Nezbývá nám tudíž než pouze konstatovat existenci takto vedené kritiky a vyzvat signatáře k diskusi o ní. Na tomto místě se cítíme oprávněni pouze k jedné poznámce: neexistuje jediný text Charty 77, který by ospravedlňoval podezření, že ten občanský postoj, který Charta 77 ztělesňuje, a ten způsob veřejného působení, který volí, považuje sama za jediný správný a možný, nebo že kohokoli odsuzuje za to, že se rozhodl pro jiné životní řešení. Pravý opak je pravdou: ze všech dokumentů Charty 77 lze vycítit, že jejím prvním zájmem je obecný prospěch společnosti bez ohledu na to, kdo a jakým způsobem se o něj zaslouží, a nikoli tedy prospěch vlastní. Charta 77 hraje sice nepochybně ve společnosti svou zvláštní, katalytickou a stimulační roli; aniž o to usiluje, nutí mnohé, aby se s ní tak či onak konfrontovali nebo aby ji aspoň cítili v zádech jako snad mezní a snad nepřijatelnou, ale přesto a právě proto provokující alternativu. Tuto roli však hraje a může hrát jen na pestrém a složitě stratifikovaném panoramatu společenského života své doby, v němž paralelně působí nejrozmanitější tendence a uplatňují se nejrůznější životní postoje. A tak, jako se dnes už stává téměř nemyslitelné, že by v naší společnosti neexistovalo nic jako Charta 77, bylo by stejně nemyslitelné a v mnoha případech vyloženě neprospěšné, kdyby naopak všichni, jimž není osud společnosti lhostejný, Chartu 77 podepsali a nadále působili jen způsobem za této situace pro ně možným. Charta 77 chápe sebe samu jen jako jednu z alternativ, která má smysl pouze v kontextu všeho ostatního, co tu je, a uvědomuje si dobře, že právě pluralitní struktura tohoto kontextu dává nejpravděpodobnější naději na obecné zlepšení poměrů.

Jinými slovy: Charta 77 nestála stoupcům „drobné práce“ nikdy v cestě, naopak je připravena udělat vše, co je v jejích možnostech, aby jim pomohla v jejich snažení. První krok v tomto směru už ostatně udělala: kdyby neotevřela svým působením prostor nezávislé společenské diskusi a nedala samou svou existenci k takové diskusi impulz, stěž si lze představit, že by z kritické reflexe postoj, který představuje, vzešla a byla nově formulována i koncepce „drobné práce“. Kdokoli má také příležitost kdykoli tuto koncepci proměnit v řetěz tvůrčích činů a Charta 77 bude rozhodně první, kdo se z nich bude radovat.

(9)

Pravděpodobně nejčastější a také asi nejoprávněnější kritika, s níž se Charta 77 setkává, je ta, která jí vytýká, že nepracuje lépe, že nevyužívá všech sil a možností, které má, že v její práci je mnoho nahodilosti, chaosu i únavy, že není prostě tím, čím by mohla být.

Nemělo by smysl, abychom tu rekapitulovali na způsob oficiálních referátů všechny takzvané objektivní i subjektivní příčiny, které tento stav způsobují. Víme sami nejlépe, co všechno by – teoreticky vzato – mohla Charta 77 dělat a nedělá a co všechno by mohla dělat lépe, než dělá.

K takovéto kritice zde můžeme dodat jen to, že signatáři Charty 77 nejsou ani nadlidé, ani světci, ani nějaký vybraný sbor hrdinů. Jsou takoví, jací jsou; nikdo je nevybíral, nikdo na ně nedohlží a nikdo jim nic nepříkazuje; nikdo nemá možnost, právo či úmysl je nutit, aby snášeli ještě víc policejního a úředního šikanování, než kolik ho snášejí, a aby ho snášeli ještě neohroženěji; aby se ještě méně báli, že budou zavřeni a ještě víc volného času po zaměstnání domovníků, topičů a hlídačů věnovali práci, z níž jim pocházejí jen další rizika.

Chartu 77 podepsali pouze ti, kdo ji chtěli podepsat, a Charta 77 je taková, jací jsou oni. Jsou to normální lidé, kteří znají strach a potřebují odpočinek, kteří se trápí týmiž životními starostmi jako všichni ostatní, a mnohdy pochopitelně horšími; jejich síly mají své meze a jejich nervy nejsou z lepšího materiálu než nervy kohokoliv jiného.

Svým způsobem je tedy Charta 77 obrazem možností této společnosti v této době. Lze to říct i tak, že národ má takovou Chartu, jakou je v dané chvíli schopen vyprodukovat.

Že zůstává Charta 77 svým předsevzetím mnohé dlužna, je jasné. Pravda ale také je, že tomuto předsevzetí by musel kdokoli a za jakékoli situace zůstávat něco dlužen. Jde totiž o úkol, který je trvale smysluplný a aktuální především proto, že vlastně nikdy nemůže být beze zbytku splněn. Aspoň dotud, dokud lidé zůstanou lidmi, a ve světě se tudíž bude vyskytovat bezpráví, ponižování a bída.

(10)

Závěrem nám nezbyvá než ujistit veřejnost, že Charta 77 bude i nadále nejlépe jak bude schopna působit v tom duchu, v němž působila po celých sedm let své dosavadní existence: nebude vyhledávat samoúčelnou konfrontaci se státní mocí, ani tuto moc provokovat, ale bude střízlivým a věcným způsobem zkoumat různé oblasti společenského života z hlediska toho, jak v nich jsou společenskou mocí respektovány přirozené zájmy člověka a jeho nezadatelná práva; bude se zabývat stavem zákonnosti i stavem občanských svobod; bude klidně a bez nervozity pokračovat ve své práci v naději, že tato práce a to pojetí občanské hrdosti, které vyjadřuje, se dříve nebo později začnou zhodnocovat v podobě zjistitelného obecného prospěchu.

Charta 77 a zrození evropského veřejného prostoru

Jacques Rupnik

Leszek Kolakowski publikoval v roce 1956 úvahu s názvem *Co ještě žije a co je mrtvé z myšlenky socialismu?* Dnes, třicet let po smrti Jana Patočky, prvního mluvčího Charty 77, se můžeme ptát podobně: *Co ještě žije a co je mrtvé z odkazu Charty 77, či obecněji, z odkazu středoevropského disentu?*

Pro české publikum je možná zajímavé, že otázky dotýkající se odkazu Charty rozhodně nejsou výhradně domácí záležitostí, nýbrž mají svůj význam pro mnoho lidí v Evropě i mimo ni, kteří se snaží pochopit pozadí změn roku 1989 a obecněji problém znovuoživení demokracie v postkomunistické střední Evropě. Názory v Praze a názory v zahraničí se však mnohdy rozcházejí.

Mezinárodní rozměr Charty 77 byl dán její vlastní podstatou. Chartu lze považovat za novou odpověď na politiku represí, která následovala po rozdrčení Pražského jara, a také za plod helsinských dohod z roku 1975, které vytvořily nový rámec pro vztahy Východ-Západ v Evropě. Mezi principy, k nimž se tehdy formálně přihlásily evropské vlády, bylo „respektování lidských práv a základních svobod, včetně svobody názoru, svědomí a vyznání“. Jinými slovy, lidská práva se stala nedílnou součástí vztahů Východ-Západ, což představuje zásadní rozchod s Brežněvovou a Kissingerovou koncepcí *détente*, na níž byla dohoda roku 1975 postavena. Tato koncepce, známá jako Sonnenfeldova doktrína (podle Kissingerova hlavního poradce) a kritiky záhy přejmenovaná na doktrínu „Brezfeldovu“, vycházela z toho, že stabilita vztahů mezi Východem a Západem závisí na stabilitě vztahů uvnitř obou bloků. Sovětské a americké archivy potvrzují, že právě to byl nevyslovený předpoklad na obou stranách, a tudíž můžeme tvrdit, že formální ustanovení ve věci lidských práv zde ve skutečnosti nebyla proto, aby byla naplňována.

Na druhé straně však Helsinky téměř bezděčně otevřely možnost monitorovat stav lidských práv na pravidelných kontrolních konferencích, na základě čehož sdružení občanů, jako byla Charta 77, získaly legální možnost brát své vlády za slovo a stavět se proti porušování lidských práv. Zároveň se otevřela možnost pro diplomatické vměšování se do vnitřních záležitostí všech signatářských států. Charta 77 a další podobné výbory, které této možnosti využily, tak přispěly k narušení diplomatické rutiny ve vztazích mezi Východem a Západem. Helsinské dohody se staly stále účinnějším faktorem ve vztazích mezi státy a ve vztazích mezi státem a veřejností, což pomalu ale jistě narušovalo status quo, v jehož zájmu byly dohody původně uzavřeny. Právě v tomto smyslu tematika lidských práv v helsinském procesu zůstane klasickým případem ke studiu nezamýšlených důsledků.

Lze říci, že ze všech sdružení na obranu lidských práv vynořivších se v sovětském bloku na konci 70. let (počínaje KOR v roce 1976 v Polsku až po Helsinský výbor v Sovětském svazu) právě Charta využila „helsinský efekt“ nejúčinněji a výrazně přispěla k jeho transformaci. Výslovně se odvolávala na mezinárodní závazky ve věci lidských práv, jež tehdejší československá vláda převzala, a proti nimž stavěla potlačování základních svobod v zemi. Charta využila mezinárodní faktor k posílení svého velmi omezeného domácího vlivu. Možnost vyrovnávat relativní slabost doma obrácením se k mezinárodnímu společenství byla podmíněna existencí institucionálního rámce, který Charta a její příznivci naplnili novým

obsahem, jež v době podpisu helsinských dohod v roce 1975 nikdo nepředvídal. Prvním z nich byl tzv. „třetí koš“ a jeho ustanovení o lidských právech dotýkající se „volného pohybu osob a idejí“. Kontrolní konference v Bělehradě roku 1977, v Madridu roku 1980 a nakonec ve Vídni ve druhé polovině 80. let odhalily představitelům komunistického bloku neočekávaný význam formulací textu, pod který se v Helsinkách podepsali. Konference také vládám ukázaly roli rodícího se veřejného mínění a nestátních subjektů v evropské mezivládní diplomacii.

To, že kauza lidských práv zpochybnila zachování statu quo v rozdělené Evropě, umožnil souběh několika faktorů:

- Disidenti změnili pojetí *détente* tím, že ji učinili závislým na zmírňování napětí mezi státem a společností.

- Západoevropská diplomacie postupně objevila možnosti, jež dával „třetí koš“ a následné konference. Západoevropské vlády začaly navzájem systematicky konzultovat, jaká by měla být pozice lidských práv v sovětském bloku, což můžeme v retrospektivě považovat za první krok k tomu, čemu se dnes říká „společná evropská zahraniční politika“.

- Americká diplomacie za prezidenta Cartera opustila přístup svých republikánských předchůdců a lidská práva učinila jádrem své nové zahraničněpolitické koncepce. Projev Jimmyho Cartera na univerzitě Notre Dame roku 1978 („Musíme se zbavit nadměrného strachu z komunismu“) byl asi nejzřetelnější formulací nové doktríny a naznačoval, že lidská práva nemají být pouhým taktickým manévrem v rámci studené války, ale měla by platit stejně i pro americké spojence. Neohrabaná realizace této politiky v Íránu i jinde vyvolala v USA a dalších zemích tvrdou kritiku, avšak v evropském kontextu bezpochyby tato politika posílila helsinský „třetí koš“.

- Charta 77 také navázala kontakty s dalšími středoevropskými disidenty, z nichž nejvýznamnější byly vztahy s polským Výborem na obranu dělníků KOR, včetně slavného setkání Václava Havla s Adamem Michnikiem a Jackem Kuroňem na česko-polských hranicích v srpnu 1978, prvního z řady dalších podobných setkání v osmdesátých letech. Zde se utvářely osobní a politické vztahy, které se ukázaly být rozhodující pro přípravu půdy pro spolupráci v rámci Visegrádské skupiny v devadesátých letech.

Myšlenka disentu „*détente* zdola“, tedy že zmírňování napětí mezi státy má být úměrné uvolňování napětí mezi státem a společností, zaujala mnoho lidskoprávních organizací a občanských sdružení, z nichž zřejmě nejznámějším se v osmdesátých letech stalo Helsinské občanské shromáždění (*Helsinki Citizens Assembly*). Mezinárodní organizace jako *Amnesty International* a *Human Rights Watch* jim pomáhaly zveřejňováním zpráv o represích. V Paříži vznikl Mezinárodní výbor na podporu Charty 77 v čele s básníkem Pierrem Emanuele, jehož členy byli například Yves Montand a Simone Signoretová, Arthur Miller, Tom Stoppard či Stephen Spender. Pavel Tigrid, přítel Pierra Emanuela, byl velmi aktivní v zákulisí, což nám připomíná důležitou a často přehlíženou roli exulantů v helsinském procesu. Jiří Pelikán, vydavatel *Listů* a poslanec Evropského parlamentu za Italskou socialistickou stranu, účinně působil na veřejné mínění nalevo od středu, které bylo tradičně nakloněno myšlence zmírňování mezinárodního napětí a lidských práv (byť často zůstávalo slepé k jejich porušování v zemích „reálného socialismu“). Exulanti byli prostředníky, kteří se velmi zasloužili o šíření informací o zemích svého původu, a podporu získanou na Západě dokázali přenést k disidentům ve střední Evropě. V Paříži vydávali tři hlavní středoevropské exilové časopisy (české *Svědectví*,

polskou *Kulturu* a maďarský *Magyar Füzetek*) a dařilo se jim nalézt cesty k neoficiálním distribučním sítím ve svých zemích. A konečně neméně důležitým prostředkem, jak dodávat informace obyčejným občanům ve střední Evropě o stavu lidských práv a o postojích západní Evropy k této otázce, byly západní rozhlasové stanice, jako Hlas Ameriky, BBC, Rádio Svobodná Evropa.

Postupně se vytvořila volná nadnárodní síť sympatizantů. Svým způsobem se v ní zrcadlila rozmanitost Charty, neboť i ji tvořili lidé různého politického smýšlení, od levice a pacifistů až po konzervativní „studenoválečníky“. Každý po svém přispíval k podpoře disidentů skrze západní sdělovací prostředky a veřejné mínění.

Sympatizanti na Západě vyvíjeli nátlak na své vlády, jejichž diplomacie pomáhala, jakkoliv nedostatečně, poskytovat jistou ochranu bojovníkům za lidská práva ve střední Evropě. Co započalo tlakem na Chartu, vyvrcholilo po roce 1981 potlačením Solidarity v Polsku. Tím se komunistická propaganda stala na Západě nepřijatelnou a mezi mladými lidmi v Paříži, Londýně či Římě bylo na čas v módě nosit odznáček Solidarności.

Tento proces považují za počátek vzniku celoevropského veřejného prostoru. Jistě, podobné okamžiky se vyskytly již dříve. Nejvýznamnějším od konce druhé světové války byl rok 1968, který v různých částech Evropy přinesl paralelně velké naděje na změnu. Studentské revolty v Paříži, Berlíně, Varšavě či Praze (nemluvě o Berkeley nebo Ciudad de México), jejichž společným jmenovatelem se zdála být vzpoura proti domácímu politickému řádu, otřásly základem evropské patové situace. Avšak pod povrchem společné utopické generační vzpoury se skrývalo nedorozumění: osmašedesátníci na Západě se posmívali „buržoazním svobodám“ a právním normám, kterých se jejich kolegové na Východě domáhali. Radikálové na Západě se obraceli k „třetímu světu“ a proti hrozbě amerického imperialismu, zatímco jejich sousedé na Východě se hlásili ke svému „evropanství“ ohrožovanému imperialismem sovětským.

Po deseti letech se politická a intelektuální mapa Evropy změnila. Radikální osmašedesátníci na Západě odhodili marxismus a socialistické utopie a stali se z nich liberálové vystupující proti totalitarismu a jejich zájmy a postoje se v mnohém přiblížily disidentům. Právě v tomto kontextu se mohl odehrávat nový nevládní dialog mezi střední (a východní) a západní Evropou, v němž Charta 77 a český disent hrály důležitou roli.

Umožnily to především specifické rysy Charty a také schopnost vůdčích postav československého disentu definovat krizi komunismu ve vlastní zemi v širších univerzálních kategoriích. Lidem mimo komunistický blok to poskytlo možnost identifikovat se s jejich věcí způsobem přesahujícím obyčejný lidský soucit s nespravedlivě stíhanými.

Charta 77 se definovala jako „volné, neformální a otevřené společenství lidí různých přesvědčení, různé víry a různých profesí, které spojuje vůle jednotlivě i společně se zasazovat o respektování občanských práv a lidských práv v naší zemi i ve světě“. Toto přihlášení se ke kultuře pluralismu, rozmanitosti a tolerance bylo hlavním důvodem, proč Charta byla v zahraničí tak přitažlivá; zrcadlila totiž různorodost a pluralismus jejích zahraničních podporovatelů. Představovala pokus obnovit v podmínkách diktatury – byť jen v omezeném měřítku – nezávislé veřejné mínění. S tím, jak závisela na souhře domácích a mezinárodních činitelů, stala se Charta součástí nově vznikajícího celoevropského veřejného mínění, jemuž ležel na srdci osud demokratické politiky a snaha překonat rozdělení Evropy.

Mimo výše zmíněný helsinský proces je zde však ještě jeden důvod, proč česko-slovenské hnutí na obranu lidských práv mělo takový vliv na Západě, a ten souvisí s politickou filozofií v jeho podtextu. Lze ji shrnout do tří bodů:

1. Především se týká **etiky zodpovědnosti a krize moderní civilizace**. Přednost etiky před politikou znamená zavržení zásady účel svěťí prostředky. Patočkovy filozofické názory upoutaly širší pozornost v zahraničí, až když se stal mluvčím Charty a, podobně jako Sokrates, byl hotov zemřít pro pravdu. Jeho poselstvím bylo, že „péče o duši se neomezuje na moji vlastní duši, ale patří také duši Polis“. Pojem zodpovědnosti dává skutečný smysl právům, a tím pádem také obraně lidských práv, jež zároveň zahrnují povinnosti. Spoluodpovědnost za osud práv a osud světa, v němž žijeme.

Chceme-li pochopit, proč byl v západním intelektuálním prostředí vliv Jana Patočky a Václava Havla coby otců zakladatelů Charty tak hluboký a trvalý, je třeba překročit hranice konkrétní politické situace a obdivu k statečným mužům a vážně se zabývat myšlenkami, které hlásali. Je samozřejmě zcela na místě připomínat si, že smrt Jana Patočky byla důsledkem dlouhého policejního výslechu. Ale to by nás nemělo zbavovat povinnosti číst jeho dílo. Nalezneme v něm totiž nejen dobovou kritiku komunismu, ale také hluboký vhled do krize moderní západní civilizace, či jak on říkal „nadcivilizace“. Tuto myšlenku nalezneme i v jádru Havlových prací. V Politice a svědomí (1984) Havel tento problém formuluje takto: „... totalitní systémy jsou něčím daleko varovnějším, než si je ochoten přiznat západní racionalismus. Jsou skutečně především vypouklým zrcadlem jeho zákonitých důsledků. Groteskně zvlečeným obrazem jeho vlastního hlubinného směřování. Extrémním výhonkem jeho vlastního vývoje a varovným produktem jeho expanze; hluboce poučnou informací o jeho vlastní krizi. Nejsou to tedy pouzí nebezpeční sousedé a tím méně předvoj nějakého pokroku. Bohužel právě naopak: jsou předvojem globální krize této civilizace (původně evropské, pak euroamerické a posléze planetární).“

Když intelektuálové na Západě – či dejme tomu studenti v Paříži, Amsterdamu nebo na Harvardu – debatovali a stále debatují s velkým zaujetím o Havlově *Moci bezmocných*, nečiní tak proto, že by se chtěli dovídat detaily o záludnosti Husákovy tajné policie, nýbrž proto, že zde objevují cosi o sobě samých, o své společnosti a o světě, v němž žijeme.

2. Druhý a možná nejdůležitější rys politického odkazu disentu se týká **jazyka práv a občanské společnosti** jako základních součástí demokratického řádu. Středoevropský disent pomohl přeměnit ideologické utopie konce šedesátých let v postsocialistický liberální étos let osmdesátých. Liberálové na pravici kladli důraz spíše na vládu zákona, liberálové na levici vyzvedali demokratický rozměr občanské společnosti. Není pochyb o tom, že právě disidenti přispěli k znovobjevnění politického liberalismu v západní Evropě (nikoliv liberalismu ekonomického, což se v Praze v 90. letech často zaměňovalo).

3. Třetí významný aspekt vlivu Charty 77 na Západě je její účast v 80. letech v diskusích o tom, jak **překonat rozdělení Evropy**. Českým (ale také polským a maďarským) disidentům se od konce 70. let podařilo vrátit střední Evropu na mapu Evropy. Evropa není jen „společný trh“, je založena na kultuře a hodnotách, na nichž střední Evropa lpěla tím více, čím více zde byly tyto hodnoty ohrožovány. Kunderova Střední Evropa jako „unesený Západ“, myšlenka, že hranice civilizací nevymezují tanky, stejně jako Havlova „moc bezmocných“ se staly nepostradatelnými průvodci intelektuálních a politických debat o Evropě.

Znovuobjevení střední Evropy jako prostoru odlišného od sovětského Východu, k němuž došlo skrze nezávislou kulturu a disidentská hnutí, posílilo delegitimizační rozdělení Evropy.

Takový byl intelektuální kontext pro intenzivní politický dialog mezi disidenty Charty a západním mírovým hnutím během tak zvané „raketové krize“ na počátku 80. let, kdy byly v Evropě rozmístěny americké řízené střely s plochou dráhou letu v reakci na rozmístění sovětských raket SS 20. Součástí tohoto dialogu byla živá výměna názorů mezi Václavem Rackem (Miroslav Bednář) a britským historikem E. P. Thompsonem či odpověď Václava Havla západnímu mírovému hnutí nazvaná Anatomie jedné zdrženlivosti (1985).

Přesto většina účastníků na obou stranách debaty sdílela totéž východisko: že existuje podstatná vazba mezi řádem v mezinárodních vztazích a řádem, jenž panuje ve vztazích mezi státem a společností; když v prosinci 1981 generál Jaruzelski vyhlásil uvnitř země výjimečný stav, zvyšovalo to také nebezpečí mezinárodní konfrontace. Byla zde však zásadní neshoda ve věci falešné symetrie mezi politickými režimy, a tudíž také mezi disidenty na Východě a mírovými aktivisty na Západě. Ti na Západě požívali relativní svobodu ve věci šíření svých názorů a působení na obrannou politiku svých vlád, což na Východě prostě neexistovalo. Slovy Françoise Mitterranda: „Rakety jsou na Východě a pacifisté na Západě.“

Bezpochyby nejvýznamnějším stanoviskem vzešlým z okruhu Charty k evropské patové situaci byla Pražská výzva v roce 1985, která vybízela k souběžnému rozpuštění NATO i Varšavského paktu. Disidenti porušili tabu, které se tehdy nikdo v západní Evropě neodvážil překročit: neměli námitky proti znovusjednocení Německa jako nezbytné podmínce pro mírové a demokratické sjednocení Evropy.

Etický a filozofický základ disentu, znovuobjevení liberálních hodnot a překonání rozdělení Evropy – tři prvky, každý zjevně jinak důležitý, byly od poloviny sedmdesátých let hlavní náplní pozoruhodného evropského dialogu přes železnou oponu. To vysvětluje, proč se disentu dostalo navzdory jeho malé početnosti tak neúměrného ohlasu a proč „sametová revoluce“ roku 1989 na Západě tolik zaujala. O to víc se však naléhavě připomíná nedokončené dílo vytváření celoevropského veřejného prostoru v podmínkách po pádu komunismu.

Z angličtiny přeložila Olga Lomová

Archeografický úvod

aneb Co byly dokumenty Charty 77 a jak je uspořádána a vybavena jejich edice

Charty 77: Dokumenty 1977–1989 je vědeckou edicí zpřístupňující v plném znění texty dokumentů jednoho původce – Charty 77 –, za jejichž autentičnost ručili její mluvčí; edice vychází z více fondů a sbírek, v nichž jsou uloženy dokumenty o činnosti původce.

K pojmu „dokument Charty 77“

Do roku 1982 mluvčí Charty 77 rozlišovali texty, jež signovali jménem Charty 77 čili za Chartu (nikoli za svou osobu), na číslované dokumenty, prohlášení, sdělení a dopisy (podle toho také byly tříděny v samizdatových sbornících). Texty označené mluvčími jako „dokumenty“ byly průběžně číslovány, přičemž Prohlášení Charty 77 datované 1. ledna 1977 bylo zpětně počítáno jako dokument č. 1. Posledním takto číslovaným dokumentem byl dokument č. 29 z 27. 4. 1981 (seznam nových signatářů).

Jako dokumenty mluvčí označovali kromě všech seznamů nových signatářů především texty týkající se některé oblasti porušování lidských práv (vzdělání, náboženská práva, hospodářská a sociální práva, diskriminace spisovatelů, stav čs. zákonodárství apod.), tematické analýzy předkládané k diskusi, někdy i další texty, jimž přikládali zvláštní důležitost. V klasifikaci na „dokumenty“ a ostatní formy textů (sdělení, prohlášení) však panovala nedůslednost. Zatímco například závěry interní diskuse o další práci Charty (D20 z 21. září 1977) byly zveřejněny jako „sdělení“, obsahem i významem obdobný text adresovaný stoupenům a signatářům (D74 z 19. října 1978) byl publikován jako „dokument č. 21“. Zprávu o policejních akcích proti signatářům Charty 77 z 8. ledna 1977 označili mluvčí jako „dokument č. 2“, později však texty tohoto obsahu označovali jako „číslované dokumenty“ málokdy. (S terminologií měla zpočátku problémy i Státní bezpečnost, jejíž vyšetřovatelé a analytici ještě dlouho ztotožňovali „Chartu 77“ s jejími „dokumenty“.)

S klasifikací uplatňovanou v letech 1977–1981 skončila trojice mluvčích Ladislav Lis, Anna Marvanová a Radim Palouš, která se ujala funkce 7. ledna 1982. Zavedli praxi průběžného číslování všech textů, které v tom roce signovali jako mluvčí jménem Charty 77, bez ohledu na obsah, adresáta nebo formu textu, a to od čísla jedna v podobě 1/82. Tehdy se také plně prosadilo označení „dokument Charty“ pro každý text signovaný mluvčími jménem Charty 77 jako společenství, bez ohledu na obsahovou závažnost textu nebo formu písemnosti a bez rozlišování, zda mluvčí zveřejňovali stanovisko (sdělení, dopis, prohlášení) Charty 77, anebo zda v daném případě Charta 77 vystupovala jen jako médium, které zprostředkovalo zveřejnění analýz, informací či stanovisek individuálních nebo skupinových pocházejících z prostředí Charty 77 i mimo ni, aniž by mluvčí jako představitelé Charty tato stanoviska sdíleli nebo zda o nich bylo v Chartě předem dosaženo konsenzu. (Srv. „dokument o dokumentech“ – D74 z 19. října 1978.)

V praxi zavedené v roce 1982 pokračovali mluvčí i v dalších letech: dokumenty byly číslovány v každém roce separátně, od čísla jedna se zkráceným vročením (1/83, 1/84 atd.). V podmínkách, za nichž Charta působila, a také proto, že stále

častěji pracovaly pověřené pracovní skupiny na více dokumentech souběžně, docházelo občas k nesrovnalostem v číslování. A tu a tam některý dokument přece jen nedostal žádné číslo, například v roce 1989.

Heuristika

Orientačním východiskem výzkumu a vyhledávání pramenů byly samizdatové sborníky dokumentů Charty a textů s ní souvisejících a sborníky dokumentů Charty vydané tiskem v exilu, jakož i publikace, která vyšla už v Československu v březnu 1990, vycházela však z pramenů shromážděných do konce roku 1989 exilovým Československým dokumentačním střediskem nezávislé literatury. V jmenované dokumentaci bylo v registrovém seznamu evidováno a popsáno 568 textů, jež lze podle výše uvedených kritérií označit jako dokumenty Charty 77, což je 95 procent dokumentů, které zahrnuje současná edice.

Výzkum byl proveden v dostupných archivních fondech úředních i v soukromých sbírkách, jak je uvedeno v seznamu na konci archeografického úvodu. Stejně tak v samizdatových sbornících a samizdatových periodikách, v zahraničním tisku včetně tisku exilového a v dobovém československém tisku, a to v rozsahu, který je blíže specifikován v příložených seznamech. Tištěné prameny, memoárová a další sekundární literatura, jež byly předmětem heuristiky, jsou citovány na příslušném místě a souhrnně jsou uvedeny v soupisu literatury o Chartě 77 v třetím svazku edice. Na základě takového systematického výzkumu všech dostupných pramených zdrojů byly registrovány a shromážděny nejen vlastní dokumenty Charty 77, ale i všechny dostupné písemné prameny i osobní svědectví o okolnostech vzniku dokumentů, o jejich autorech i o tom, jak a kde byly tyto dokumenty zveřejněny a jaké byly jejich další eventuální osudy. Shromážděná rozsáhlá dokumentace byla využita v úplnosti nebo ve výňatcích ve všech druzích poznámek u dokumentů a v přílohách.

Hlavním zdrojem dokumentů Charty 77 byly tři sbírky:

1. Sběrka Charta 77 uložená v Československém dokumentačním středisku (ČSDS, sb. Charta 77). Jejím základem byla soukromá sbírka V. Prečana postupně vznikající od února 1977 ze zásilek posílaných konspiračními cestami do zahraničí a po prvé využitá v *Knize Charty* (Index 1977) a pak v edici *Křesťané a Charta* (Index 1980). Od roku 1979 se obohacovala i z dalšího významného zdroje, jímž byla soukromá informační služba Ivana Medka. Helena a Ivan Medkovi žijící od léta 1978 ve Vídni zaznamenávali na magnetofonový pásek telefonicky z Prahy sdělované texty dokumentů Charty 77, přepisovali je a dávali k dispozici institucionálním i individuálním zájemcům, kteří s nimi dále pracovali. Z uvedených zdrojů shromážděný materiál přešel v roce 1986 do sbírek exilového ČSDS v Scheinfeldu-Schwarzenbergu a byl dále průběžně doplňován, také po roce 1989. Sběrka je zatím uspořádána pouze ad hoc, pro potřeby této edice, a nebyla dosud katalogizována.

2. Sběrka FMV-Ch uložená v Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd (ÚSD, sb. FMV-Ch). Je to materiál Charty 77 a o Chartě 77 shromážděný Federálním ministerstvem vnitra ČSSR v letech 1977–1989. O tom, jak ústav získal soubor těchto písemností, chybí přesnější informace. Je pečlivě uspořádán a uložen v 12 kartonech; katalog sbírky z roku 1991 má 250 stran. Tři kartony obsahují dokumenty Charty 77, do roku 1985 skoro v úplnosti, pro léta 1986–1989 už s velkými mezerami. Z valné části jsou to fotokopie strojopisů, často s vlastnoručními podpisy mluvčích, ale jsou tu také strojopisné kopie nebo i prvopisové originály. Sběrka je cenná také tím, že obsahuje spisové poznámky nebo další písemnosti o tom, odkud

byly dokumenty Charty 77 ministerstvem vnitra získány a jak se s nimi dále uvnitř ministerstva disponovalo. Takto získané údaje byly hojně využity v poznámkách.

Zbývající část sbírky tvoří záznamy vysílání zahraničních rozhlasových stanic – Rádía Svobodná Evropa, Hlasu Ameriky, BBC (při katalogizaci byly zařazeny do kategorie RO) a informace Československé tiskové kanceláře se zprávami západních tiskových agentur vztahujícími se k Chartě 77 a československému disentu. Na tyto záznamy se rovněž hojně odkazuje v informačním aparátu edice.

Jelikož jsou dokumenty v této sbírce pečlivě uspořádány a podrobně katalogizovány, bylo nadbytečné uvádět v citacích signatury jednotlivých dokumentů; odkazuje se pouze na sbírku jako celek.

3. Sběrka Charta 77 uložená v knihovně Libri prohibiti v Praze. Byla vyčleněna z původního archivu Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, který vznikl od roku 1978, byl v roce 1986 zabaven Státní bezpečností a rozhodnutím městské prokuratury v Praze z 10. ledna 1990 vrácen Jiřímu Gruntorádovi, zakladateli Libri prohibiti. Ve fondu VONS byly při jeho definitivním uspořádání ponechány pouze dokumenty o perzekucích, ostatní písemnosti byly vyčleněny do sbírek Charta 77, Drobné samizdaty a Samizdatová periodika, které byly v Libri prohibiti vytvářeny a systematicky rozšiřovány novými akvizicemi až do současnosti.

Jedním z cílů heuristiky bylo identifikovat a shromáždit pokud možno všechny dochované varianty textů, z nichž se pro zařazení do edice vybral tzv. základní dokument, nejvěrnější či nejúplněji dochovaná varianta. V ideálním případě to byl exemplář s vlastnoručními podpisy mluvčích nebo s podpisem osoby ručící za správnost vyhotovení u dokumentů, které byly zasílány úředním místům a dochovaly se ve fondech ministerstva vnitra. Velmi spolehlivé jsou verze dokumentů z dílny Ivana Medka a poměrně spolehlivé opisy zasílané do zahraničí. Jako spolehlivý pramen editorům často posloužily *Informace o Chartě 77*.

V Národním archivu se výzkum soustředil na fond Ústřední výbor KSČ, odkud byly získány dokumenty pro přílohy (P3, P7, P8 a P9) a mnoho dalších písemností, jež byly zužitkovány v poznámkách. Zatímco část fondu – o2/1 (předsednictvo ÚV KSČ) – je pečlivě archivně zpracována a zkatalogizována, oddíl fondu ÚV KSČ označený „Gustáv Husák“ nebyl ještě uspořádán a editoři byli zcela odkázáni na výběr provedený archiváři. Podobně nezpracovaný je fond Generální prokuratura ČSSR, kde byl nalezen dokument z 11. ledna 1977, použitý v příloze 7 (P7/3).

Z písemností uložených v Archivu Ministerstva vnitra ČR (AMV) bylo možné využít pro přílohy a věcné poznámky kromě několika jednotlivých dokumentů z písemností X. správy SNB zejména vyšetřovací spis „Charta 77“ (V-33766 MV), založený v lednu 1977 při zahájení trestního stíhání 6. a 11. 1. 1977 (sv. P9/1 a P9/2) a dovedený až do roku 1980, kdy bylo toto konkrétní trestní stíhání zastaveno. Z dvaceti svazků tohoto spisu předal v březnu 1990 tehdejší federální ministr vnitra deset svazků mluvčím Charty 77, kteří tyto písemnosti dali k dispozici Ústavu pro soudobé dějiny ČSAV. V roce 1999 byly vráceny do AMV a spis tam byl kompleťován. Ve spisu jsou uloženy všechny písemnosti zabavené v autě v poledne 6. ledna 1977 V. Havlovi, P. Landovskému a L. Vaculíkovi, dále protokoly z domovních prohlídek (sv. 1 a 2.), výslechové protokoly (sv. 3 až 5) a kopie týchž protokolů (ve sv. 6 až 8), soubor podpisových lístků k Prohlášení Charty 77 (sv. 9), abecední přírůstkové seznamy signatářů a jejich klasifikace podle regionů a politického zaměření, záznamy o prokurátorských pohovorech (sv. 10), samizdatové texty, výstřižky ze zahraničního tisku, dokumenty Charty a situační zprávy (sv. 11–13), soubor výslechových protokolů z Bratislavy (sv. 14), znalecké posudky

a expertízy k zabaveným písemnostem (sv. 15–19), průběžné hodnocení výsledků svědků od 10. ledna do 25. února 1977 a soubor mimořádných a průběžných informací o výsledcích vyšetřování (sv. 20).

Seznam excerpaných samizdatových sborníků dokumentů Charty a s ní související dokumentace, jakož i seznam použitých samizdatových a exilových periodik a titulů zahraničního tisku jsou uvedeny v závěru tohoto archeografického úvodu. Úplné bibliografické údaje knižních titulů uváděných v poznámkách lze ověřit v Soupisu literatury o Chartě 77 ve 3. svazku edice.

Výběr textů pro edici

Základní kritérium editorů pro zařazení textu do edice Dokumenty Charty 77 (1977–1989) je totožné se způsobem zavedeným mluvčími v roce 1982. Edice považuje za dokument Charty 77 každý text, jehož identifikace s Chartou jako společenským a autentičným byla stvrzena právě „úřadujícími“ mluvčími. Týká se to i textů, které spolupodepsaly ještě další osoby, např. bývalí mluvčí, členové kolektivu mluvčích nebo i zástupci jiných občanských iniciativ – polského KSS-KOR, VONS a některých dalších seskupení, jako tomu bylo v řadě společných prohlášení v roce 1989. V tomto smyslu nejsou naproti tomu považovány za dokumenty Charty 77 texty (prohlášení, sdělení, stanoviska) podepsané jmenovitě nebo anonymně skupinou signatářů, aniž by je jako „dokumenty Charty 77“ potvrdovali a ručili za ně úřadující mluvčí Charty 77.

Pro zařazení do edice se neprováděl žádný výběr dokumentů v užším slova smyslu, protože šlo o to publikovat *úplný* soubor všech dochovaných textů, které mají shora uvedené náležitosti „dokumentu Charty 77“ bez ohledu na to, jak byly mluvčími ve své době označeny či pojmenovány a zda byly číslovány, či nikoli. *Cílem bylo ze sumy shromážděných textů tak či onak souvisejících s Chartou 77 identifikovat všechny, které mohou být klasifikovány jako „dokumenty Charty 77“, a všechny bez výjimky zahrnout do edice.*

Není vyloučeno, že se při eventuálním novém posouzení dojde k závěru, že bude vhodné klasifikovat jako dokumenty Charty také některé texty, které jsou v plném znění uvedeny pouze v poznámkách. Jsou to: poděkování mluvčích Charty 77 za projevy mezinárodní solidarity z 5. září 1979 (pozn. 1 k D114), prohlášení mluvčích Charty 77 z 2. 11. 1988 (pozn. 2 k D498) a odvolání mluvčích Charty 77 proti rozhodnutí ONV Praha 1 z 2. 11. 1988 (pozn. 4 k D499). Editoři váhali zařadit je mezi „dokumenty Charty 77“, protože tak svého času neučinili sami mluvčí, přinejmenším však tyto texty uveřejnili v plném znění nebo na ně upozornili s udáním pramene. Je ostatně možné, že se při zpřístupňování dnes ještě neupořádaných archivních fondů nebo v soukromých sbírkách najdou texty, o jejichž existenci se zatím žádná stopa nenalezla.

Jako předlohy dokumentů D1–D598 bylo vybráno 250 textů ze sbírky Charta 77 uložené v ČSDS, necelá stovka textů ze sbírky ÚDS, sb. FMV–Ch, přes 220 textů z *Informací o Chartě 77*, pět ze samizdatových sborníků, sedm ze sbírek Libri prohibiti, tři z NA, f. ÚV KSČ, tři jsou převzaty z exilového časopisu *Západ*, po jednom z římských *Studíí*, *Listů*, samizdatového *Zpravodaje HOS* a *Zpravodaje Čs. helsinského výboru*.

Uspořádání dokumentů v edici

Dokumenty jsou uspořádány přísně chronologicky a jsou číslovány průběžně s přidáním písmenem D před pořadové číslo. Toto číslování má identifikační funkci výhradně pro tuto edici. Původní číselné označení dokumentu, pokud jej jím

mluvčí opatřili, je uvedeno v závorce na konci záhlavního popisu. Ve třech případech (D1, D15 a D100) jsou přidružené texty přiřazeny pod týmž základním číslem (jako D1.1, D15.1; D100.1, D100.2). Pro přehlednost začíná každý dokument na novém sloupci.

Záhlaví

Záhlaví je dílem editorů a má obligatorní složení: na prvním místě datum (v pořadí rok, den, měsíc) a místo vyhotovení dokumentu. Tyto údaje, pokud jsou převzaty z předlohy, se v přepisu textu znovu neuvádějí. Po pomlčce se v záhlaví uvádí druh písemnosti, adresát, heslovitý obsah textu. Údaj o původci dokumentu (mluvčí Charty 77, Charta 77) se rozumí samo sebou, jako nadbytečný se většinou vynechává. Pokud byl dokument mluvčími očíslován, je tento údaj uveden v závorce na konci záhlaví. Označení „(Nečíslovaný dokument)“ je dílem editorů.

Transkripce textů

Texty dokumentů byly přepsány podle *Zásad vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*. Příprava vědeckých edic dokumentů z 16.–20. století pro potřeby historiografie (Kolektiv autorů pod vedením Ivana Štovička. Praha, Archivní správa Ministerstva vnitra ČR 2002). Jsou tedy přepsány podle současné pravopisné normy (včetně psaní velkých písmen a interpunkce).

Texty, které vycházely ze svépomocných a samizdatových „písáren“, mají přirozeně řadu formálních nedostatků (pravopis, interpunkce, vynechaná slova, neobvyklé zkratky), dochovaná znění těchto textů se liší členěním textů do odstavců, častá jsou i různocnění stylistická. Zdůvodňovat v každém jednotlivém případě, proč bylo do edice vybráno jako předloha určité znění, by neúnosně rozšířilo ediční poznámky. Stejně tak by zaznamenávání každého méně podstatného různocnění vedlo k značnému růstu textových poznámek; i to by bylo samoučelné a hodnota edice ani její informační váha by se tím nijak nezvýšily. Na všechna podstatnější různocnění se přirozeně v poznámkách poukazuje.

Podpisy mluvčích Charty 77 eventuálně dalších osob jsou integrální součástí textů dokumentů, i když jsou z důvodů přehlednosti otištěny kurzívou. Pokud byla použita předloha opatřena kromě podpisů psaných na stroji také vlastnoručními podpisy nebo podpisem osoby ručící za správnost, uvádí se to vždy v citaci, popřípadě v poznámce. Údaje o adresátech, datu a místě vyhotovení se neopakují, pokud bylo možné zahrnout je beze zbytku do záhlaví.

Editori se nepřidržovali předloh co do zvýraznění, používání kurzívy a uvozovek, nýbrž použili v tomto ohledu jednotná pravidla. Ke zvýraznění bez ohledu na prostředky užitě v předloze (podtržení, prostrkání) slouží pouze kurzíva. Polotučný tisk se používá výhradně pro nadpisy dokumentů a mezititulky převzaté z předlohy. Kurzívou jsou tištěny kromě slov a pasáží zvýrazněných v předloze rovněž názvy periodik, knih a podobných děl. Kurzíva se nepoužívá u názvů v takových případech, jako je Úmluva, Deklarace, Závěrečný akt, Zákoník práce; výjimkou je název publikace s uvedením místa a roku vydání. Uvozovky se nekladou k názvům článků, periodik, knih ani k názvům institucí (zde až na výjimky, kde mají uvozovky věcné opodstatnění). Uvozovky tedy zpravidla pouze uvádějí doslovný citát, označují doslovný výrok nebo výraz převzatý odjinud, zpochybňují daný výraz či obrat nebo naznačují, že slovo je použito v přeneseném významu.

Výjimka z těchto pravidel byla učiněna při přepisu textů, jejichž původcem byly komunistické bezpečnostní aparáty. Zde se důsledně dodržují všechny zvláštnosti

týkající se psaní velkých písmen, uvozovek, zvýraznění apod. a opravují se pouze zřejmé překlepy a gramatické chyby. V textech pocházejících z aparátů KSČ, komunistického a jiného režimního tisku se ponechává původní podoba „charta 77“ k zachování autenticity režimního jazyka.

V textech se vyskytují několikeré ediční značky. Vše, co je v hranatých závorkách [], je dílem editorů: většinou jde o doplnění slov chybějících v předloze; [sic] upozorňuje na chyby v předloze. V několika dokumentech v přílohách 1 a 3 se používá styl písma „přeškrtnutý text“ a lomené závorky < >; jejich funkce je vysvětlena na místě samém. Na několika místech byly užity složené závorky (svorky){}, jejichž smysl rovněž vysvětluje poznámka přímo na místě.

Citace dokumentů

obsahují údaje o uložení předlohy a o formě dochování (vnější popis předlohy). Tyto dva údaje jsou odděleny pomlčkou. Údaje o uložení jsou zkrácené: NA (Národní archiv), AMV (Archiv ministerstva vnitra, nyní archiv bezpečnostních složek), ÚSD (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v Praze), ČSDS (Československé dokumentační středisko v Praze).

Ve vnějším popisu se uvádí forma dochování – rukopis nebo strojopis. U strojopisu se rozlišuje prvopis nebo průpis (kopie pořizovaná současně s prvopisem; strojopisná kopie.) Kopie pořizené různými technikami, jež se používaly v Československu 70. a 80. let (klasické fotografie, elektrokopie, xerokopie), se jednotně označují jako fotokopie. K této části citace se obvykle připojuje rovněž údaj o eventuálních vlastnoručních podpisech na předloze.

Byl-li jako předloha použit text dokumentu uveřejněný v *Informacích o Chartě 77*, jde vždy o samizdatové vydání, tedy opis na stroji (průpis). Tato skutečnost je natolik evidentní, že ji nebylo třeba uvádět.

Poznámky

Ediční a textové poznámky, jakož i věcné a odkazové poznámky se graficky nerozlišují. Jsou umístěny vždy za textem dokumentu, k němuž se vztahují, a číslovají se arabsky u každého dokumentu znovu od čísla 1. Pokud jsou u některého z dokumentů D1 – D598 poznámky na stránce pod čarou, jde o poznámky původce dokumentu, které byly součástí předlohy; nepocházejí tedy od editorů. Jejich číslo v textu se odlišuje přidáním písmena „p“. Naproti tomu jsou v přílohách všechny ediční, textové a věcné poznámky umístěny pod čarou a jsou číslovány pro každou přílohu zvlášť.

Údaje o zveřejnění dokumentů Charty

Za poznámkami k jednotlivým dokumentům D1 – D598 jsou umístěny informace o tom, kde nebo jak byl ten který dokument zveřejněn v úplnosti (PLNĚ ZNĚNÍ) nebo zkráceně, a také o tom, kde byl komentován. Tyto informace byly čerpány z domácích samizdatových publikací, z exilového tisku a monitoringů rozhlasových stanic, jež vysílaly česky a slovensky (z valné většiny pouze Hlas Ameriky, BBC a RFE); k tomu posloužily především sbírky Ústavu pro soudobé dějiny a Československého dokumentačního střediska.

Další informační aparát

Do této kategorie spadá především výklad o Chartě 77 (složený z textů V. Prečana, V. Havla a J. Rupníka), archeografický úvod a seznam zkratk, jež jsou zařazeny na začátek 1. svazku. Všechny ostatní části informačního aparátu edice jsou umístěny do 3. svazku:

1. Přílohy 1–13 a 14 (s dodatky zařazenými už po provedených korekturách a sestavení rejstříků).
2. Rejstřík jmen osob a názvů institucí, který se váže k textům a poznámkám dokumentů a příloh. Čísla uvedená za jmény a názvy odkazují na příslušnou stránku, přičemž čísla psaná kurzívou se vztahují ke stránkám 3. svazku edice, který je číslován zvlášť.
3. Tematický rejstřík se vztahuje k obsahu dokumentů D1 – D598 a odkazuje na čísla dokumentů.
4. Soupis literatury členěný do tří oddílů (do konce roku 1989, pro léta 1990–2006 a tiskový a publikační ohlas 30. výročí Charty 77 v lednu 2007).
5. Faksimile dokumentů.

Přílohy

Soustřeďují se na okolnosti vzniku základního prohlášení Charty 77 a jeho publikace v zahraničí a na některé klíčové problémy související s existencí Charty v roce 1977, který byl rozhodující pro vytvoření společenství Charty 77. Rok 1977 časově přesahují pouze příloha 10 (základní texty z permanentní diskuse o smyslu a cílech Charty), 11 (biogramy všech mluvčích Charty), 12 (abecedný soupis signatářů Prohlášení Charty 77 z 1. ledna 1977), 13 (výklad Jiřího Vančury o Chartě 77 v letech 1990–1997) a 14 (dodatky). Přílohy 4, 6, 7, 8 a 9 mají také ilustrativní charakter: kromě faktických informací mají i upozornit na různorodý pramenový materiál, který je nutno při zkoumání dějin Charty 77 vzít v potaz. K publikaci je na disku DVD přiložena kopie amatérského videozáznamu shromáždění uspořádaného 10. prosince 1988 na Škroupově náměstí v Praze 3. (Srv. P14/4)

Původním záměrem editorů a vydavatele edice bylo připravit souběžně s tiskem celou publikaci jako text na elektronickém nosiči (CD-ROM). Nakonec převážila úvaha, že bude vhodnější zřídít otevřenou internetovou stránkou Charty 77, kde bude umístěna celá edice a na níž bude možno postupně zařazovat další pramenový materiál ve smyslu závěrečné poznámky v předmluvě (Slovo čtenáři a uživateli).

Excerpované archivní fondy a sbírky

Národní archiv: fond ÚV KSČ (02/1 – předsednictvo ÚV KSČ; Gustáv Husák, ne-uspořádáno; politickoorganizační odd. ÚV KSČ, 1977; 021/1)
Archiv ministerstva vnitra ČR: V-33766 MV (Charta 77), V-40825 MV (VONS 1979), X. správa SNB: i.č. 118, 602, 613, 617, 660
Ústav pro soudobé dějiny: sb. FMV-Ch, sb. RFE
ČSDS Praha: sb. Charta 77, sb. Václav Havel, sb. Korespondence
Libri prohibiti: sb. Charta 77, f. VONS

Samizdatové sborníky s dokumenty Charty a navazující dokumentaci 1977–78

Dokumenty Charty 77. Ledén 1977. [Obsahuje: redakční úvod, několik dokumentů Charty 77 a oddíly Perzekuce, Zahraniční ohlasy na Chartu 77 a situaci v Československu, Osobní názory, stanoviska, fejetony, komentáře, analýzy. 145 stran.]

Kniha Charty, leden–březen 1977. Díl 1 a 2. [Podobná obsahová struktura jako předcházející sborník.]

Kniha Charty 77, březen – červen 1977. Díl 1 a 2. [Oddíly: Dokumenty Charty 77, Události a perzekuce, Osobní a skupinová stanoviska a názory. Existuje také v jednom svazku, 202 s.]

Charta 77. Sborník dokumentů. Sv. 1 a 2. [Dokumenty do poloviny r. 1977, několik textů až do srpna 1977 včetně.]

Charta 77. Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy. Rok 1977.

Charta 77. Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy. Rok 1978. [Sborník textů podepsaných mluvčími Charty 77. Není průběžně stránkovaný, celkem 131 s.]

Samizdatová periodika

(Bližší údaje o jednotlivých titulech viz Johanna Posset, *Česká samizdatová periodika 1968–1989*, Brno, 1991.)

Alternace, Alternativa, Čtverec, Dialogy, Diskuse, Doba, Ekologický bulletin, Ekonomická revue, Forum, Fragment K, Horizont, Informace o církvi, Informace o Chartě 77, Informační přehled zpráv, In margine, Komentáře, Komunikace, Kontinuita, Kritický sborník, Lidové noviny, Magazín společenství přátel USA, Obsah, Paraf, Protější chodník, Prostor, Res publica, Revolver Revue, Revue 88, Spektrum, Sport, Střední Evropa, Šuple, Váhy, Vokno, Voknoviny, Výběr z [československé] čtenářské samoobsluhy, Východoevropská informační služba (VIA), Ze zásuvky i bloku, Zpravodaj Čs. helsinského výboru, Zpravodaj HOS, Zpravodaj Charty II (= 2. číslo Informací o Chartě 77 v r. 1978)

Exilová periodika

150 000 slov, Acta, Americké listy, České slovo, Demokracie v exilu, Hlas domova, Hlas národa, Hlasy Čechů a Slováků v Austrálii, Informační materiály, Kanadské listy, Listy, Londýnské listy, Magazín Nového domova, Národní politika, Naše snahy, Nové obzory, Nový domov, Okno, Paternoster, Právo lidu, Proměny (Premeny), Přítomnost, měsíčník Svobodné Evropy, Severské listy, Studie, Svědectví, Svobodné slovo, Věstník Bohemia, Vídeňské svobodné listy, Západ, Zpravodaj Čechů a Slováků (ve Švýcarsku),

Zahraniční cizojazyčná periodika

L'Alternative, Die Arbeiterzeitung, Beszélő (samizdat Maďarsko), Corriere della Sera, Czechoslovak Newsletter (Rada svobodného Československa), Dagens Nyheter, The Economist, Extrablatt, Folket i Bild, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Frankfurter Rundschau, The Guardian, L'Humanité, Izvestija, Kontinent, Kurier, Le Monde, Die Neue Zürcher Zeitung, Neues Forum, The New York Review of Books, The New York Times, Politiken, Die Presse, Pravda (Moskva), La Repubblica, Die Tageszeitung, The Times (London), l'Unità, The Washington Post, Die Zeit

Periodika vydávaná v ČSSR

Dikobraz, Lidová demokracie, Mladá fronta, Nová doba, Nové slovo, Práce, Průboj, Rudé právo, Tribuna, Televizní noviny

Vilém Prečan

Seznam publikovaných dokumentů

SVAZEK 1

ROK 1977

- D1 1977, 1. leden, Praha. – Základní (konstitutivní) Prohlášení Charty 77 o příčinách vzniku, smyslu a cílech Charty a metodách jejího působení. →1
- D2 1977, 8. leden, Praha. – Prohlášení k policejním akcím proti signatářům Charty 77 ve dnech 6.–7. ledna a poděkování za projevy solidarity doma i v zahraničí. (Dokument č. 2) →9
- D3 1977, 15. leden, Praha. – Dopis předsednictvu Federálního shromáždění, vládě ČSSR a tiskovým kancelářím o represivních akcích státního aparátu proti signatářům Charty 77 a o kampani proti Chartě v československých sdělovacích prostředcích. (Dokument č. 3) →11
- D4 1977, 23. leden, Praha. – Dopis vládě a Federálnímu shromáždění ČSSR s dotazy o platnosti mezinárodních paktů o lidských právech v Československu a právu usilovat o jejich realizaci. →12
- D5 1977, [konec ledna], Praha. – Prohlášení k diskriminačnímu omezení práva na vzdělání mládeže v Československu. Příloha: Dodatek k pokynům ministerstva školství ke klasifikaci uchazečů o studium podle politických kritérií. (Dokument č. 4) →13
- D6 1977, 1. únor, Praha. – Seznam nových 208 signatářů Prohlášení Charty 77. (Dokument č. 5) →17
- D7 1977, 3. únor, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR ke stanovisku Generální prokuratury ČSSR z 31. ledna 1977, prohlašujícímu Chartu za nezákonnou. →18
- D8 1977, 15. únor, Praha. – Přehledná zpráva o státem organizovaných akcích a pomluvách proti Chartě 77 a jednotlivým signatářům. (Dokument č. 6) →21
- D9 1977, 23. únor, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR o právu československých občanů sledovat dodržování mezinárodních paktů o lidských právech →25
- D10 1977, 8. březen, Praha. – Analýza stavu hospodářských a sociálních práv v Československu. (Dokument č.7) →26
- D11 1977, 9. březen, Praha. – Souhrnný seznam 617 signatářů Charty 77. (Dokument č. 8) →30
- D12 1977, březen, Praha. – Nekrolog k úmrtí Jana Patočky. →34
- D13 1977, 22. duben, Praha. – O svobodě svědomí a vyznání a o náboženských právech v Československu. (Dokument č. 9) →37
- D14 1977, 25. duben, Praha. – Bilance činnosti Charty 77 za první čtyři měsíce její existence. Hodnocení stavu občanských a lidských práv a návrhy. (Dokument č. 10) →39

- D15 1977, 26. květen, Praha. – Sdělení o rezignaci Václava Havla na funkci mluvčího Charty. → 43
- D16 1977, 30. květen, Praha. – Dopis Charty 77 Federálnímu shromáždění ČSSR o pracovní diskriminaci chartistů a občanů, kteří odmítli Chartu 77 odsoudit, spolupodepsaný deseti signatáři Charty 77. → 45
- D17 1977, 13. červen, Praha. – Sdělení o situaci Charty 77 a seznam dalších 133 signatářů. (Dokument č. 11) → 51
- D18 1977, 30. červen, Praha. – Zpráva o diskriminaci spisovatelů v Československu a seznam 130 českých spisovatelů postižených úplným nebo částečným zákazem publikovat. (Dokument č. 12) → 52
- D19 1977, 30. červen, Praha. – Sdělení o občanech propuštěných ze zaměstnání v souvislosti s Chartou 77. → 56
- D20 1977, 21. září, Praha. – Sdělení o závěrech interní diskuse o další práci Charty a o rozšíření počtu mluvčích s průvodním dopisem Jiřího Hájka. → 56
- D21 1977, 21. září, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR žádající o vyšetření okolností zásahů Veřejné bezpečnosti proti mladým lidem při Chodských slavnostech v Kdyni 13. a 14. srpna 1977. → 59
- D22 1977, [konec září], Praha. – Dopis prezidentu republiky před zahájením následné schůzky účastníků KBSE v Bělehradě. → 60
- D23 1977, 12. říjen, Praha. – Prohlášení k nadcházejícímu procesu s Jiřím Ledererem, Otou Ornestem, Františkem Pavlíčkem a Václavem Havlem, zaslané Československé tiskové kanceláři a zahraničním tiskovým agenturám. → 63
- D24 1977, 17. říjen, Praha. – Sdělení o procesu se signatáři Charty 77 Vladimírem Laštůvkou a Alešem Macháčkem. → 65
- D25 1977, 1. listopad, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR o porušení československého právního řádu a procesních pravidel při soudním řízení s J. Ledererem, O. Ornestem, F. Pavlíčkem a V. Havlem. → 66
- D26 1977, 10. listopad, Praha. – Otevřený dopis konferenci v Oldenburgu o zákazu výkonu některých povolání (tzv. Berufsverbot) z politických důvodů uplatňovaném v SRN. → 68
- D27 1977, 14. listopad, Praha. – Dopis generálnímu prokurátorovi ČSSR Jánu Feješovi o nezákonném trestním stíhání signatáře Charty 77 Pavla Landovského. → 69
- D28 1977, 16. listopad, Praha. – Odpověď polskému Výboru společenské sebeobrany (KOR) na dopis proti politickým procesům a na podporu československým politickým vězňům. → 70
- D29 1977, 18. listopad, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění, Úřadu předsednictva vlády ČSSR, České národní radě a Ministerstvu kultury ČSR o státní reglementaci, zákazech a omezeních v oblasti populární hudby. (Dokument č. 13) → 72
- D30 1977, 23. listopad, Praha. – Prohlášení k pokusům státních orgánů konstruovat obvinění Charty 77 z přípravy nezákonných akcí. → 76
- D31 1977, 9. prosinec, Praha. – Dopis Úřadu předsednictva vlády ČSSR o diskriminaci při výběru mládeže na střední a vysoké školy s rozбором situace. (Dodatek k dokumentu č. 4) → 78
- D32 1977, 12. prosinec, Praha. – Dopis předsedovi vlády ČSSR Lubomíru Štrougalovi upozorňující na postup bezpečnostních orgánů proti Františku Krieglovi a Petru Uhlovi. → 87

D33 1977, 21. prosinec, Praha. – Seznam 81 nových signatářů Prohlášení Charty 77 a oprava předchozích seznamů. (Dokument č. 14) → 88

ROK 1978

- D34 1978, 5. leden, Praha. – Sdělení o hladovce signatářů Charty 77 v den zahájení odvolacího řízení proti J. Ledererovi, V. Havlovi a F. Pavlíčkovi před Nejvyšším soudem ČSR. → 89
- D35 1978, 6. leden, Praha. – Sdělení o roční činnosti Charty 77 a stavu lidských práv v Československu. → 90
- D36 1978, 9. leden, Praha. – Dopis pořadatelům mezinárodní konference v Bruselu 20.–21. ledna 1978 o situaci v zemích východní Evropy s poděkováním za projev solidarity s Chartou 77 k jejímu prvnímu výročí. → 93
- D37 1978, 10. leden, Praha. – Dopis delegátům bělehradské následné schůzky účastnických států Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) v Bělehradě. → 95
- D38 1978, 10. leden, Praha. – Otevřený dopis prezidentu republiky protestující proti brutálnímu zacházení StB s mluvčím Charty 77 Ladislavem Hejdánkem. → 96
- D39 1978, 18. leden, Praha. – Sdělení o rozsudcích Nejvyššího soudu v odvolacím řízení proti A. Macháčkovi a V. Laštůvkovi (5.–6. ledna) a proti J. Ledererovi, V. Havlovi, F. Pavlíčkovi a O. Ornestovi (12. ledna) s připojenou závěrečnou řečí Jiřího Lederera. → 98
- D40 1978, 19. leden, Praha. – Dopis vládě ČSSR o stanovisku Charty 77 k projednávání stížnosti Mezinárodní konfederace svobodných odborů na porušování československého pracovního zákonodárství a úmluvy č. 111 o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání. → 103
- D41 1978, 3. únor, Praha. – Stížnost na zásah policie proti návštěvníkům plesu železničářů dne 28. ledna 1978, zasláná generálnímu prokurátorovi ČSSR Jánu Feješovi. → 105
- D42 1978, 8. únor, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění a vládě ČSSR navrhuující srovnávací analýzu čs. právního řádu s mezinárodními pakty o lidských a občanských právech. (Dokument č. 15) → 106
- D43 1978, 28. únor, Praha. – Sdělení o policejní akci a uvěznění tří signatářů Charty 77 v souvislosti s událostmi na plesu železničářů v Praze 28. ledna 1978. → 119
- D44 1978, 11. březen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR, generálnímu prokurátorovi ČSSR, České národní radě a ministru spravedlnosti ČSR žádající o přešetření soudního i mimosoudního stíhání šesti stoupenců Charty 77. → 121
- D45 1978, 11. březen, Praha. – Dopis generálním prokurátorům ČSSR a ČSR o neoprávněném věznění Ivana Jirouse. → 125
- D46 1978, 12. březen, Praha. – Prohlášení k ukončení bělehradské následné schůzky účastnických států KBSE. → 126
- D47 1978, 5. duben, Praha. – Dopis prezidentu republiky před jeho státní návštěvou v SRN, upozorňující na zahraniční zájem o dodržování lidských práv v souvislosti se slíci perzekucí čs. občanů hájících lidská práva. → 127
- D48 1978, 6. dubna, Praha. – Sdělení o odstoupení Jiřího Hájka z funkce mluvčího Charty 77 a o jeho nástupci Jaroslavu Šabatovi. → 129

- D49 1978, 6. dubna, Praha. – Dopis delegátům sjezdu Světové odborové federace v Praze, žádající o podporu občanů propuštěných z práce z politických důvodů. → 130
- D50 1978, 24. dubna, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění, generálnímu prokurátorovi ČSSR, České národní radě a ministru spravedlnosti ČSR, protestující proti trestnímu stíhání Gustava Vlasatého z Litvínova. → 132
- D51 1978, 16. květen, Praha. – Sdělení o policejních zákrocích proti volnému pohybu signatářů Charty a o nepřípustném vměšování do jejich soukromého života. → 133
- D52 1978, 22. května, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění, České a Slovenské národní radě, Výzkumnému ústavu penologickému a Sboru nápravné výchovy ČSR o podmínkách vazby a výkonu trestu odnětí svobody s návrhem na přiznání zvláštního statutu pro politické vězně. Příloha: Pravidla vnitřního pořádku ve věznici. (Dokument č. 16) → 134
- D53 1978, 23. květen, Praha. – Seznam nových 56 signatářů Prohlášení Charty 77. (Dokument č. 17) → 153
- D54 1978, 29. květen, Praha. – Dopis předsednictvu ÚV KSČ, předsednictvu vlády ČSSR a předsednictvu Federálního shromáždění, žádající veřejné projednání teroristických činů StB proti nekonformním občanům. → 154
- D55 1978, 3. června, Praha. – Sdělení Charty o policejních opatřeních proti desítkám čs. občanů za návštěvy Leonida Brežněva v Československu. → 155
- D56 1978, 4. červen, Praha. – Žádost o propuštění spisovatele Jiřího Gruši a Pavla Roubala z vazby, zasláná generálnímu prokurátorovi ČSSR Jánu Feješovi. → 156
- D57 1978, 11. červen, Praha. – Žádost o propuštění uvězněného Jana Šimsy, zasláná generálnímu prokurátorovi Jánu Feješovi. → 157
- D58 1978, 16. červenec, Praha. – Poděkování organizaci Kulturfront ve Stockholmu za podporu Charty 77 a politických vězňů a za protestní provolání k výročí 21. srpna. → 158
- D59 1978, 18. červenec, Praha. – Otevřený dopis Charty 77 a VONS matce a manželce Anatolije Ščaranského a manželce Alexandra Ginzburga, odsouzených obránců lidských práv v Sovětském svazu. → 158
- D60 1978, 22. červenec, Praha. – Dopis velvyslanci SSSR v Praze V. V. Mackevičovi, žádající o neprodlené propuštění tří sovětských obhájců lidských práv a zrušení rozsudků. → 159
- D61 1978, 22. červenec, Praha. – Sdělení o odsouzení východoněmeckého filozofa a ekonoma Rudolfa Bahra. → 160
- D62 1978, 27. červenec, Krkonoše. – Společné prohlášení Charty 77 a polského Výboru společenské sebeobrany (KSS-KOR) k 10. výročí vojenské intervence v Československu. → 160
- D63 [1978, 27. červenec, Krkonoše.] – Společný dopis Charty 77 a polského Výboru společenské sebeobrany (KSS-KOR) obráncům lidských práv ve východní Evropě a v SSSR, přijatý na první schůzce zástupců obou občanských iniciativ. → 161
- D64 1978, 10. srpen, Praha. – Sdělení varující před provokačními podvrhy dokumentů Charty 77. → 162

- D65 1978, 12. srpen, Praha-Brno. – Prohlášení k 10. výročí vojenské intervence v Československu. (Dokument č. 18) → 162
- D66 1978, počátkem září, Krkonoše. – Komuniké Charty 77 a Výboru společenské sebeobrany (KSS-KOR) o druhém československo-polském setkání. → 163
- D67 1978, 1. říjen, Praha. – Dopis adresovaný Mezinárodnímu Červenému kříži v Ženevě, vyzývající mezinárodní veřejnost, aby se zasadila o přerušení výkonu trestu M. Černého, J. Lederera a J. Šimsy ze zdravotních důvodů. → 164
- D68 1978, 8. říjen, Praha. – Dopis prezidentu republiky, vyzývající k vyhlášení všeobecné amnestie při příležitosti 60. výročí vzniku Československa. → 166
- D69 1978, 8. říjen, Praha. – Žádost zasláná prezidentu republiky G. Husákovi o propuštění uvězněného mluvčího Charty 77 Jaroslava Šabaty. → 167
- D70 1978, 8. říjen, Praha – Brno. – Dokument o postizích a soudní perzekuci signatářů Charty 77. (Dokument č. 19) → 168
- D71 1978, 10. říjen, Praha. – Seznam nových 50 signatářů Prohlášení Charty 77. (Dokument č. 20) → 171
- D72 1978, 13. říjen, Praha. – Otevřený dopis generálnímu tajemníkovi OSN Kurtu Waldheimovi a hlavám států, jejichž představitelé podepsali Závěrečný akt helsinské konference, o Chartě 77, perzekucích jejich signatářů a porušování mezinárodních závazků o lidských právech. → 171
- D73 1978, 19. říjen, Praha. – Dopis prezidentu republiky G. Husákovi a generálnímu prokurátorovi ČSSR J. Feješovi o pokračujícím trestním stíhání občanů uplatňujících ústavní právo na svobodu informací a projevu. → 175
- D74 1978, 19. října, Praha. – Stanovisko mluvčích Charty 77 k diskusím o poslání a činnosti Charty 77. (Dokument č. 21) → 176
- D75 1978, 28. říjen, Praha. – Prohlášení k 60. výročí vzniku Československé republiky. → 179
- D76 1978, 6. listopad, Praha. – Sdělení o rezignaci M. Kubišové na funkci mluvčí Charty 77 a dočasném pověření V. Havla touto funkcí a dopis M. Kubišové signatářům Charty 77. → 181
- D77 1978, 6. listopad, Praha. – Dopis Charty 77 a VONS mezinárodnímu kongresu v západním Berlíně na obranu Rudolfa Bahra. → 181
- D78 1978, 16. listopad, Varšava – Praha. – Otevřený dopis Výboru společenské sebeobrany (KOR) a Charty 77 Federálnímu shromáždění ČSSR a Sejmů PLR, protestující proti zásahu československé a polské Bezpečnosti, jímž byla znemožněna schůzka zástupců KSS-KOR a Charty 77. → 182
- D79 1978, 20. listopad, Praha. – Dopis sjezdu Všeobecné konfederace práce (CGT) v Grenoblu s poděkováním za projevy solidarity s úsilím Charty 77. → 183
- D80 1978, 27. listopad, Praha. – Dokument o bezpečnosti provozu jaderných elektráren v Československu, zveřejněný jako podklad k diskusi. (Dokument č. 22) → 183
- D81 1978, 30. listopad, Praha. – Blahopřání Janu Pavlovi II. ke zvolení papežem. → 191
- D82 1978, 4. prosinec, Praha. – Poděkování Výboru pro udělení ceny Monismanien v Uppsale za udělení švédské kulturní ceny za rok 1978 Chartě 77. → 191

- D83 1978, 9. prosinec, Praha. – Žádost zasláná mluvčím Charty 77 L. Hejdánkem a J. Dienstbierem předsedovi Federální vlády ČSSR L. Štrougalovi o zakročení proti nezákonnému stálému policejnímu dozoru některých signatářů Charty 77. → 192
- D84 1978, 10. prosinec, Praha. – Prohlášení k 30. výročí Všeobecné deklarace lidských práv a stať Jiřího Hájka. → 193
- D85 1978, 14. prosinec, Praha. – Dokument o postavení romských spoluobčanů předložený jako podklad k veřejné diskusi. (Dokument č. 23) → 198
- D86 1978, 18. (20.) prosinec, Praha. – Dopis Ústřední radě odborů o nesouladu československého právního řádu se zásadami Všeobecné deklarace odborových práv, s návrhy na nápravu. → 207
- D87 1978, 21. prosinec, Praha. – Poděkování Národnímu svazu francouzských studentů za projev solidarity. → 210
- D88 1978, 30. prosinec, Praha. – Novoroční blahopřání mluvčích Charty 77 československé demokratické veřejnosti. → 212

ROK 1979

- D89 1979, [před 9. lednem], Praha. – Prohlášení k soudnímu procesu s Jaroslavem Šabatou. → 213
- D90 1979, [po 11 lednu], Praha. – Prohlášení vyzývající domácí a zahraniční veřejnost k podpoře úsilí za revizi nezákonného odsouzení Jaroslava Šabaty. → 214
- D91 1979, 17. leden, Praha. – Žádost o intervenci ve prospěch uvězněného Jaroslava Šabaty, zasláná rakouskému spolkovému kancléři Bruno Kreiskému. → 216
- D92 1979, 7. únor, Praha. – Stanovisko k jednání Mezinárodní organizace práce o porušování československého pracovního zákonodárství a mezinárodní úmluvy o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání zasláné vládě ČSSR. → 217
- D93 1979, 8. únor, Praha. – Sdělení o předání funkcí mluvčích Charty 77 Václavu Bendovi, Jiřímu Dienstbierovi a Zdeně Tominové s jejich životopisy. → 221
- D94 1979, 16. únor, Praha. – Sdělení o potvrzení rozsudku nad Jaroslavem Šabatou Krajským soudem v Hradci Králové. → 223
- D95 1979, 1. březen, Praha. – Sdělení o zřízení Fondu občanské pomoci. → 223
- D96 1979, 8. březen, Praha. – Žádost předsednictvu Federálního shromáždění ČSSR o zrušení absolutního práva přednostní jízdy pro některá policejní vozidla. → 224
- D97 1979, 26. březen, Praha. – Dokument o svobodě cestování do ciziny, předložený čs. veřejnosti, Federálnímu shromáždění a vládě ČSSR. (Dokument č. 24) → 225
- D98 1979, 31. březen, Praha. – Telegram sjezdu Italské komunistické strany žádající o podporu uvězněného Jaroslava Šabaty. → 241
- D99 1979, 9. duben, Praha. – Odpověď redakci bulletinu Informace o Chartě 77 na její dopis čtenářům. → 241
- D100 1979, 20. duben, Praha. – Sdělení Fondu občanské pomoci o rozdělování získaných prostředků. → 242

- D101 1979, 21. duben, Praha. – Seznam nových 41 signatářů Charty 77. (Dokument č. 25) → 244
- D102 1979, 28. duben, Praha. – Sdělení o pokračování diskuse k dokumentu Charty 77 o bezpečnosti provozu jaderných elektráren a polemická reakce Františka Janoucha. → 244
- D103 1979, 5. květen, Praha. – Sdělení o setkání mluvčích Charty 77 s členy Francouzské komunistické strany. → 248
- D104 1979, 5. květen, Praha. – Dopis sjezdu Francouzské komunistické strany, vyzývající k veřejné solidaritě s perzekvovanými československými občany. → 248
- D105 1979, 12. květen, Praha. – Dopis spisovateli Stefanu Heymovi, odsuzující jeho diskriminaci v NDR. → 249
- D106 1979, 27. květen, Praha. – Teze o spotřebě – dokument o nedostatečném zajišťování životních potřeb čs. obyvatelstva, zveřejněný jako podklad k diskusi. (Dokument č. 26) → 250
- D107 1979, 30. květen, Praha. – Mimořádné sdělení mluvčí Charty 77 a Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných o rozsáhlé policejní akci proti signatářům Charty 77 a členům VONS. → 260
- D108 1979, 31. květen, Praha. – Prohlášení k policejnímu zásahu proti členům Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. → 261
- D109 1979, 5. červen, Praha. – Sdělení o prozatímním převzetí úkolů mluvčích Charty 77 Jiřím Hájkem a Ladislavem Hejdánkem. → 262
- D110 1979, 19. červen, Praha. – Protest adresovaný radě Okresního národního výboru v Litoměřicích proti připravované demolici domu v Řepčicích u Litoměřic, obývaného signatáři Charty 77. → 263
- D111 1979, 25. červen, Praha. – Žádost o zastavení trestního stíhání zatčených členů VONS zaslaná prezidentu republiky G. Husákovi. → 264
- D112 1979, 25. červen, Praha. – Odpověď na dopis předsedy amerického občanského výboru Helsinki Watch Roberta L. Bernsteina o pravidelné spolupráci. → 266
- D113 1979, 13. srpen, Praha. – Dopis generálnímu prokurátorovi Jánu Feješovi, žádající nápravu situace Petra Cibulky ve vězení Plzeň-Bory. → 267
- D114 1979, 27. srpen, Praha. – Poděkování za projevy solidarity se zatčenými chartisty a členy VONS a za mezinárodní podporu. → 268
- D115 1979, 8. říjen, Praha. – Seznam nových 39 signatářů Prohlášení Charty 77. (Dokument č. 27) → 270
- D116 1979, 15. říjen, Praha. – Stanovisko k nadcházejícímu procesu s šesti členy Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, zaslané Federálnímu shromáždění, vládě ČSSR a Ministerstvu spravedlnosti ČSR. → 270
- D117 1979 [říjen], Praha. – Telegram účastníkům protestní hladovky ve Varšavě za československé politické vězně. → 272
- D118 1979, 16. říjen, Praha. – Dopis vládě ČSSR, Federálnímu shromáždění, České národní radě, protestující proti rozhodnutí Ministerstva vnitra ČSR zbavit spisovatele Pavla Kohouta čs. občanství. → 273
- D119 1979, 21. říjen, Praha. – Společné prohlášení Charty 77, Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a polského Výboru společenské sebeobranu k nastávajícímu procesu s šesti signatáři Charty 77 a členy VONS. → 275

- D120 1979, 24. října, Praha. – Stanovisko k průběhu a výsledku procesu se členy Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a signatáři Charty 77 zaslané Nejvyššímu soudu ČSSR. → 275
- D121 1979, říjen, Praha. – Stanovisko k porušování československého pracovního zákonodárství a mezinárodní úmluvy o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání. → 278
- D122 1979, 6. listopad, Praha. – Odpověď na dopis akademika Andreje Sacharova a dalších obhájců lidských práv v SSSR. → 281
- D123 1979, 12. listopad, Praha. – Sdělení o dopisu Zdeňka Jičínského Federálnímu shromáždění s analýzou soudního procesu se členy VONS a zveřejnění těchto textů. → 282
- D124 1979, 12. listopad, Praha. – Dodatek k dokumentu Charty 77 č. 26 *Teze o spotřebě* z 27. května 1979: Měsíční výdaje čtyřčlenné rodiny před zdražením cen a po něm. → 287
- D125 1979, 14. listopad, Praha. – Otevřený dopis generálnímu prokurátorovi ČSSR a vojenskému prokurátorovi ČSSR, žádající přezkoumání protizákonných akcí SNB a postupu československých sdělovacích prostředků v souvislosti s procesem proti členům VONS. → 290
- D126 1979, 6. prosinec, Praha. – Nekrolog k úmrtí Františka Kriegla. → 293
- D127 1979, 6. prosinec, Praha. – Sdělení o úředním rozhodnutí termínu pro pohřeb Františka Kriegla. → 294
- D128 1979, 18. prosinec, Praha. – Žádost o okamžité osvobození nespravedlivě stíhaných členů VONS a signatářů Charty 77 s podpisy 769 občanů, zaslaná Nejvyššímu soudu ČSSR. → 295
- D129 1979, prosinec, Praha. – Vánoční přání mluvčích Charty 77 s oznámením o propuštění čtyř zatčených signatářů z vazby. → 298

ROK 1980

- D130 1980, 1. leden, Praha. – Sdělení o předání funkce mluvčích Charty 77 Marii Hromádkové a Miloši Rejchrtovi. Příloha: životopisy nových mluvčích. → 299
- D131 1980, 9. leden, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR s žádostí o objektivní přehled procesu s šesti členy VONS. → 300
- D132 1980, 28. leden, Praha. – Dopis velvyslanectví SSSR v Praze protestující proti perzekuci A. D. Sacharova. → 302
- D133 1980, 1. únor, Praha. – Prohlášení mluvčích Charty 77 o třech letech její existence a o kolektivu mluvčích. → 303
- D134 1980, před 21. únorem, Praha. – Dopis Nejvyššímu soudu ČSSR s žádostí o posouzení námitek proti podjatosti Okresního soudu v Hradci Králové v soudním procesu proti Josefu Daniszovi. → 305
- D135 1980, 4. březen, Praha. – Rozbor ustanovení zákona o Sboru národní bezpečnosti, zpracovaný J. Daniszem a zveřejněný Chartou 77. → 307
- D136 1980, 11. březen, Praha. – Sdělení o policejním zásahu proti účastníkům soukromé filozofické přednášky. → 313
- D137 1980, 19. březen, Praha. – Zpráva o poměrech ve vězení Plzeň-Bory, zpracovaná bývalými politickými vězni a zveřejněná Chartou 77. → 314
- D138 1980, 30. březen, Praha. – Sdělení o zveřejnění analýzy § 109 čs. trestního zákona o nedovoleném opuštění republiky a o jeho uplatňování. → 318

- D139 1980, 18. duben, Praha. – Pozdravný telegram odborové konferenci v Paříži. → 322
- D140 1980, 18. duben, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR o porušování nedotknutelnosti osob a obydlí, omezování osobní svobody, žádající nápravu. Tři přílohy. → 323
- D141 1980, 23. duben, Praha. – Dopis rektorovi Univerzity Karlovy v Praze prof. dr. Zdeňku Češkovi o policejních zákrocích proti soukromým filozofickým přednáškám. → 329
- D142 1980, 26. duben, Praha. – Sdělení o složení kolektivu mluvčích Charty 77 a jeho úkolech. → 331
- D143 1980, 5. květen, Praha. – Sdělení a analýza situace důchodců v Československu. → 332
- D144 1980, 15. květen, Praha. – Sdělení a stanovisko ke zprávě komise Mezinárodní organizace práce o diskriminaci v zaměstnání a povolání v Československu. → 336
- D145 1980, 26. květen, Praha. – Dopis Charty 77 a VONS Mezinárodní federaci pro lidská práva v Paříži o případu vězněného Petra Cibulky. → 339
- D146 1980, 9. červen, Praha. – Dopis generálnímu tajemníkovi OSN Kurtu Waldheimovi o porušování práva na vzdělání a účast v kulturním životě. → 340
- D147 1980, 9. červen, Praha. – Seznam 47 nových signatářů Charty 77. (Dokument č. 28) → 342
- D148 1980, 20. červen, Praha. – Prohlášení Charty 77 k zatčení mluvčího Charty Rudolfa Battěka. → 342
- D149 1980, 20. červen, Praha. – Pozdravný dopis odborové konferenci v Římě. → 343
- D150 1980, 28. červen, Praha. – Výzva Charty 77 k čs. veřejnosti při příležitosti madridské schůzky účastnických států KBSE. Přílohy: Text VII. principu Závěrečného aktu helsinské konference a úvaha Jiřího Hájka, doporučená mluvčími Charty jako podklad k diskusi. → 344
- D151 1980, 29. červen, Praha. – Dopis generálnímu prokurátorovi ČSSR dr. Jánu Feješovi, žádající prošetření a zastavení trestního stíhání proti R. Battěkovi. → 348
- D152 1980, 30. červenec 1980. – Dopis generálnímu prokurátorovi ČSSR Jánu Feješovi žádající prošetření případu signatáře Karla Soukupa. → 349
- D153 1980, srpen, Praha. – Dopis účastníkům shromáždění solidarity s čs. lidem ve Skandinávii. → 350
- D154 1980, 24. srpen, Praha. – Dopis Sdruženému stávkovému výboru v Leninových loděnicích v Gdaňsku. → 350
- D155 1980, 17. září, Praha. – Dopis prezidentu republiky s návrhy na příspěvek Československa ke zdaru madridské schůzky účastnických států KBSE. → 351
- D156 1980, 28. září, Praha. – Dopis prezidentu republiky o policejních represích vůči signatářům Charty 77 a členům VONS. → 353
- D157 1980, 13. říjen, Praha. – Dopis Amnesty International se sídlem v Londýně, žádající o pomoc pro vězněného Rudolfa Battěka. → 354
- D158 1980, 30. říjen, Praha. – Odpověď Socialistické internacionále na pozvání zástupce Charty 77 na kongres SI v Madridu. → 356
- D159 1980, 9. listopad, Praha. – Dopis Charty 77 Amnesty International v Londýně s novými informacemi o Rudolfu Battěkovi. → 357

- D160 1980, 10. listopad, Praha. – Telegram Charty 77 konferenci signatářů Závěrečného aktu KBSE v Madridu. → 358
- D161 1980, 8. prosinec, Praha. – Dopis redakci Rudého práva protestující proti zkrácení článku o událostech v Polsku. → 359
- D162 1980, 14. prosinec, Praha. – Dopis prezidentu republiky, vládě a Federálnímu shromáždění ČSSR o tendenčním zpravodajství oficiálních sdělovacích prostředků o událostech v Polsku, naznačujícím možné zasahování do polských záležitostí. → 360
- D163 1980, 23. prosinec, Praha. – Dopis Vojenské generální prokuraturě, protestující proti policejní akci v bytě Anny Šabatové a proti použití fyzického násilí při výslechu Václava Malého. → 361

ROK 1981

- D164 1981, 13. leden, Praha. – Sdělení Charty 77 o předání funkcí mluvčích Václavu Malému a Bedřichu Placákovi a jejich životopisy. → 363
- D165 1981, 5. únor, Praha. – Prohlášení Charty 77 k případu vězněného ing. Rudolfa Battěka, zaslané na vědomí prezidentu republiky, Federálnímu shromáždění a ČTK. → 364
- D166 1981, 10. únor, Praha. – Dopis polskému Výboru společenské sebeobrany (KSS-KOR). → 366
- D167 1981, 17. únor, Praha. – Sdělení o návrhu skupiny signatářů Charty na posílení evropské myšlenky pro závěrečné jednání madridské konference a zveřejnění návrhu k diskusi. → 366
- D168 1981, 21. únor, Praha. – Sdělení Charty 77 o sborníku dokumentů Případ ing. Rudolfa Battěka. → 368
- D169 1981, 22. únor, Praha. – Dopis prezidentu republiky opakující návrhy Charty 77 pro jednání čs. delegace na madridské konferenci. → 368
- D170 1981, 26. březen, Praha. – Dopis federálnímu ministru práce a sociálních věcí s kritickými připomínkami k argumentaci československého delegáta při projednávání stížnosti Mezinárodní konfederace svobodných odborů na porušování zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání v Československu. → 370
- D171 1981, 9. duben, Praha. – Dopis prezidentu republiky o používání psychického nátlaku orgány StB při výsleších signatářů Charty 77 a o jejich nepodloženém obviňování z výtržností. → 377
- D172 1981, 20. duben, Praha. – Sdělení o překvalifikaci obvinění Rudolfa Battěka a o zahraničních i domácích žádostech o jeho propuštění. → 378
- D173 1981, 27. duben, Praha. – Sdělení o 44 nových signatářích Prohlášení Charty 77. (Dokument č. 29) → 379
- D174 1981, 7. květen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR, České národní radě a předsedovi Federální vlády ČSSR L. Štrougalovi o pronásledování signatářů Charty 77. → 379
- D175 1981, 7. květen, Praha. – Blahopřejný dopis Andreji Sacharovovi k 60. narozeninám. → 381
- D176 1981, 12. květen, Praha. – Zpráva o stavu životního prostředí, zpracovaná signatáři Charty 77. → 381
- D177 1981, 15. květen, Praha. – Sdělení Charty 77 o policejních akcích a zatčeních v Praze, Brně a Bratislavě ve dnech 6.-12. května v souvislosti

- se zadržením francouzského karavanu na československých hranicích 27. dubna 1981. → 390
- D178 1981, 18. květen, Praha. – Blahopřejný dopis papeži Janu Pavlu II. k 61. narozeninám. → 391
- D179 1981, 11. červen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR žádající ustavení parlamentního výboru k prošetření nařčení signatářů Charty 77 ze spojení se zahraničními špionážními a diverzními centry. → 392
- D180 1981, 3. červenec, Praha. – Dopis prezidentu s Francouzské republiky Françoisi Mitterrandovi s žádostí o intervenci u čs. úřadů ve prospěch uvězněného Rudolfa Battěka. → 393
- D181 1981, 15. červenec, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR o stupňující se policejní nezákonnosti a fyzickém násilí proti československým občanům. → 395
- D182 1981, 1. říjen, Praha. – Dopis prezidentu republiky, Federálnímu shromáždění, vládě a Generální prokuratuře ČSSR, žádající zastavení perzekucí občanských iniciativ, nezávislé literární tvorby a propuštění politických vězňů. → 395
- D183 1981, 16. listopad, Praha. – Prohlášení Charty 77 k mírovému hnutí v západní Evropě. → 398
- D184 1981, 2. prosinec, Praha. – Dopis žádající prezidenta republiky o udělení amnestie pro občany vězněné za činnost v občanských iniciativách. → 399
- D185 1981, 4. prosinec, Praha. – Dopis velvyslanci SSSR v Praze Alexandru Botvinovi, vyjadřující solidaritu s Andrejem Sacharovem v souvislosti s jeho hladovkou. → 400

ROK 1982

- D186 1982, 7. leden, Praha. – Sdělení o předání funkcí mluvčích Charty 77 Radimu Paloušovi, Anně Marvanové a Ladislavu Lisovi s jejich životopisy. (Dokument č. 1/82) → 401
- D187 1982, 7. leden, Praha. – Sdělení o stanovisku Charty k zavedení výjimečného stavu v Polsku. (Dokument č. 2/82) → 403
- D188 1982, 7. leden, Praha. – Prohlášení k pátému výročí vzniku Charty 77. (Dokument č. 3/82) → 404
- D189 1982, 30. leden, Praha. – Prohlášení Charty 77, jímž se připojuje ke dni solidarity s polským lidem. (Dokument č. 4/82) → 408
- D190 1982, 10. únor, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR, žádající o přešetření rozsudků s šesti členy VONS z roku 1979. (Dokument č. 5/82) → 408
- D191 1982, 15. únor, Praha. – Stanovisko k nepříznivému stavu československého hospodářství v souvislosti se zdražením potravin, zasláné na vědomí Federálnímu shromáždění, vládě ČSSR a všeodborovému sjezdu. (Dokument č. 6/82) → 409
- D192 1982, 3. březen, Praha. – Dopis pracovnímu předsednictvu sjezdu Svazu českých spisovatelů a Svazu slovenských spisovatelů o diskriminaci spisovatelů v Československu se seznamem autorů postižených úplným nebo částečným zákazem publikování. (Dokument č. 7/82) → 417

- D193 1982, 3. březen, Praha. – Dopis vládě ČSSR s návrhem, aby vláda předložila madridské konferenci návrhy k zabezpečení svobody přesvědčení a náboženského vyznání. (Dokument č. 8/82) → 419
- D194 1982, 4. březen, Praha. – Dopis Mezinárodnímu výboru na podporu Charty 77 v Paříži k udělení Ceny Jana Palacha za rok 1981 Václavu Havlovi. (Dokument č. 9/82) → 420
- D195 1982, 5. březen, Praha. – Sdělení o 36 nových signatářích Prohlášení Charty 77. (Dokument č. 10/82) → 421
- D196 1982, 10. březen, Praha. – Protestní dopis prezidentu republiky, Federálnímu shromáždění, vládě ČSSR a ministerstvu kultury ČSR proti porušování náboženských práv a svobod. (Dokument č. 11/82) → 421
- D197 1982, 22. březen, Praha. – Kondolenční dopis nizozemskému velvyslanectví k násilné smrti čtyř novinářů v Salvadoru. (Dokument 12/82) → 425
- D198 1982, 29. březen, Praha. – Otevřený dopis mírovým hnutím k aktuálním otázkám ohrožení míru v Evropě a ve světě. (Dokument č. 13/82) → 425
- D199 1982, 5. duben, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění, Generální prokuratuře a Nejvyššímu soudu ČSSR o rozporech čs. zákonů a trestní praxe s mezinárodními pakty o občanských a politických právech. (Dokument 15/82) → 427
- D200 1982, 6. duben, Praha. – Dementi zaslané Československé tiskové kanceláři k podvrženému Otevřenému dopisu Charty 77 k tzv. 10. všeodborovému sjezdu. (Dokument č. 15/82) → 430
- D201 1982, 14. duben, Praha. – Přehled dokumentů Charty 77 vydaných v roce 1982. (Dokument č. 16/82) → 432
- D202 1982, 21. duben, Praha. – Dopis nezávislému mírovému hnutí v Německé demokratické republice s posezlostvím solidarity. (Dokument 18/82) → 433
- D203 1982, 3. květen, Praha. – Dopis prezidentu republiky o terorizování, vydírání a zastrahování signatářů Charty, jejich rodin a přátel. (Dokument č. 19/82) → 434
- D204 1982, 17. květen, Praha. – Stanovisko k dodržování úmluvy č. 111 Mezinárodní organizace práce o zákazu diskriminace občanů v zaměstnání, zaslané vládě ČSSR a Ústřední radě odborů. (Dokument č. 17/82) → 435
- D205 1982, 1. červen, Praha. – Dokument o výchově a vzdělávání dětí a mládeže v Československu, předložený k veřejné diskusi a zaslaný Ministerstvům školství ČSR a SSR a odboru pro otázky mládeže Úřadu předsednictva vlády ČSSR. (Dokument č. 20/82) → 440
- D206 1982, 21. červen, Praha. – Žádost o přešetření poměrů v československých věznicích, zaslaná Federálnímu shromáždění ČSSR. (Dokument č. 22/82) → 450
- D207 1982, 23. červen, Praha. – Podnět zaslaný Generální prokuratuře ČSSR k zastavení trestního stíhání tzv. skupiny Ruml a spol. a k přešetření případu obviněných vydavatelů časopisu *Vokno*. (Dokument č. 21/82) → 452
- D208 1982, 3. červenec, Praha. – Přehled o činnosti Charty 77 v 1. pololetí 1982. → 453
- D209 1982, 8. červenec, Praha. – Analýza zákonných norem a jejich interpretace československými soudy při procesech proti obviněným z tzv. maření státního dozoru nad církvemi, zaslaná Federálnímu shromáždění

- ČSSR, Nejvyššímu soudu ČSSR, místopředsedovi vlády ČSSR a řediteli Státního úřadu pro věci církevní. (Dokument č. 23/82) → 455
- D210 1982, 10. srpen, Praha. – Analýza stavu vědeckého výzkumu v Československu, zasláná předsedovi vlády ČSSR L. Štrougalovi, Státní plánovací komisi, Prezidiu ČSAV a Ministerstvům školství ČR a SR. (Dokument č. 26/82) → 461
- D211 1982, 11. srpen, Praha. – Dopis generálnímu prokurátorovi ČSSR o problematičnosti obžaloby a soudního řízení u Okresního soudu v Chomutově s vydavatelem a příspěvatelům neoficiálního kulturního časopisu *Vokno*. (Dokument č. 24/82) → 469
- D212 1982, 17. srpen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění a vládě ČSSR doporučující zahájit s SSSR jednání o přezkoumání dohody o dočasném pobytu sovětských vojsk a o jejich odchodu z území Československa. (Dokument č. 27/82) → 471
- D213 1982, 27. srpen, Praha. – Otevřený dopis Mezcírkevní mírové radě (Interkerkelijk vredesberaad – IKV) v Holandsku. (Dokument č. 25/82) → 472
- D214 1982, 30. srpen, Praha. – Stanovisko k druhému výročí gdaňských dohod v Polsku. (Dokument č. 28/82) → 474
- D215 1982, 22. říjen, Praha. – Dopis vládě ČSSR s připomínkami a návrhy pro příspěvek československé vlády k úspěchu následné madridské schůzky účastnických států KBSE. (Dokument č. 29/82) → 475
- D216 1982, 9. listopadu, Praha. – Dopis polskému velvyslanectví a Světové odborové federaci k druhému výročí vzniku Solidarity. (Dokument č. 30/82) → 478
- D217 1982, 10. listopad, Praha. – Dopis rakouskému kancléři Bruno Kreiskému žádající o intervenci ve prospěch politických vězňů v Československu. (Dokument č. 31/82) → 479
- D218 1982, 25. listopadu, Praha. – Dopis redakci časopisu *l'Alternative* v Paříži, ohrazující se proti tomu, že časopis uveřejnil článek Martina Středy pod titulkem *Sebekritika Charty 77*. (Dokument č. 32/82) → 480
- D219 1982, 27. listopad, Praha. – Dopis prezidentu republiky při příležitosti 30. výročí procesu s tzv. protistátním centrem „Slánský a spol.“. (Dokument č. 33/82) → 481
- D220 1982, 3. prosinec, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR se stížností na nedodržování článku 17 Ústavy oficiálními institucemi tím, že neodpovídají na zasláné návrhy a připomínky. (Dokument č. 34/82) → 482
- D221 1982, 7. prosinec, Praha. – Vánoční adresa prezidentu republiky za propuštění politických vězňů. (Dokument č. 35/82) → 483
- D222 1982, 22. prosinec, Praha. – Otevřený dopis americkému baptistickému kazateli Billu Grahamovi o zneužití jeho výroků čs. sdělovacími prostředky. (Dokument č. 36/82) → 484
- D223 1982, 28. prosinec, Praha. – Dopis Generální prokuratuře ČSSR, upozorňující na případ Miklóse Duraye. (Dokument č. 37/82) → 485
- D224 1982, prosinec, Praha. – Přehled dokumentů Charty 77 vydaných v roce 1982. (Dokument č. 38/82) → 486

ROK 1983

- D225 1983, 6. leden, Praha. – Sdělení o situaci při výměně mluvčích Charty 77 v důsledku zatčení Ladislava Lise a o nástupu Jana Kozlíka na jeho místo. (Dokument č. 1/83) → 489
- D226 1983, 10. leden, Praha. – Dopis ministru vnitra ČSSR J. Obzinovi, žádající o jeho zásah proti zatčení a obvinění mluvčího Charty L. Lise. (Dokument č. 2/83) → 490
- D227 1983, 10. leden, Praha. – Dopis vedoucímu Státního úřadu pro věci církevní v Praze V. Janků o porušování zákonů v oblasti náboženského života, upozorňující na dřívější podání Charty 77. (Dokument č. 3/83) → 491
- D228 1983, 22. leden, Praha. – Dopis předsedovi vlády ČSSR L. Štrougalovi o nepříznivém vývoji československého hospodářství v letech 1981–1982 s podklady pro veřejnou diskusi o ekonomické situaci. (Dokument č. 4/83) → 492
- D229 1983, 4. únor, Praha. – Dopis prezidentu republiky žádající propuštění Václava Havla z vězení vzhledem k jeho vážnému onemocnění. (Dokument č. 5/83) → 496
- D230 1983, 7. únor, Praha. – Sdělení o změně ve funkci mluvčího Charty 77 s životopisem Marie Rút Křížkové. (Dokument č. 6/83) → 497
- D231 1983, 13. březen, Praha. – Seznam 37 nových signatářů Prohlášení Charty 77. (Dokument č. 7/83) → 498
- D232 1983, 31. březen, Praha. – Poděkování za pozvání na kongres Socialistické internacionály a za projevy solidarity. (Dokument č. 8/83) → 498
- D233 1983, 11. duben, Praha. – Sdělení k dotazům ohledně účasti zástupců Charty 77 na manifestaci strany Zelených v Bonnu. (Dokument č. 11/83) → 499
- D234 1983, 30. duben, Praha. – Dopis sekretariátu 2. evropské konference za jaderné odzbrojení v západním Berlíně. (Dokument č. 9/1983) → 500
- D235 1983, 30. duben, Praha. – Dopis předsedovi vlády ČSSR Lubomíru Štrougalovi o korupci a úplatkářství ve veřejném a hospodářském životě. (Dokument č. 10/83) → 502
- D236 1983, 3. květen, Praha. – Dopis prezidentu republiky Gustávu Husákovvi o perzekuční akci policie proti příslušníkům řádu františkánů. (Dokument č. 12/83) → 503
- D237 1983, 4. květen, Praha. – Dopis generálnímu prokurátorovi ČSSR J. Feješovi k případu uvězněného L. Lise. (Dokument č. 13/83) → 505
- D238 1983, 14. květen, Praha. – Dopis mezinárodnímu centru PEN-klubu v Paříži o zabavování a ničení děl umělecké a vědecké literatury. 2 přílohy. (Dokument č. 14/83) → 506
- D239 1983, 16. květen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR a Českému svazu žen o ohrožení práv dětí a rodičů v novelizovaném zákonu o rodině. (Dokument č. 15/83) → 514
- D240 1983, 17. květen, Praha. – Dopis prezidentu republiky G. Husákovvi žádající udělení milosti odsouzeným J. Šavrdovi a V. Liberdovi. (Dokument č. 16/83) → 515
- D241 1983, 22. květen, Praha. – Protestní dopis protivládní organizaci Unita v Angole proti násilnému zadržení skupiny československých občanů. (Dokument č. 17/83) → 516

- D242 1983, 24. květen, Praha. – Dopis Mezinárodní organizaci práce o zmírnění pracovní diskriminace v důsledku tlaku Mezinárodní organizace práce na čs. vládní orgány a o dalších mimoprávních politických způsobech diskriminace. (Dokument č. 18/83) → 517
- D243 1983, 30. květen, Praha. – Dopis pražskému sekretariátu koordinační skupiny Světového shromáždění za mír, život, proti jaderné válce, uplatňující nárok a právo Charty 77 účastnit se shromáždění. (Dokument č. 19/83) → 519
- D244 1983, 12. červen, Praha. – Otevřený dopis předsedovi Přípravného výboru Světového shromáždění za mír a život, proti jaderné válce, MUDr. Tomáši Trávníčkovi, o vyloučení Charty 77 z účasti na Světovém shromáždění. (Dokument č. 21/83) → 520
- D245 1983, 14. červen, Praha – Dopis prezidentu republiky G. Husákovi, žádající o amnestii pro čs. občany uvězněné nebo trestně stíhané za činnost související s obhajobou lidských práv. (Dokument č. 22/83) → 522
- D246 1983, 14. červen, Praha. – Nezveřejněný dopis s neznámým obsahem rakouskému spolkovému kancléři Bruno Kreiskému. → 523
- D247 1983, 15. červen, Praha. – Dopis Světovému shromáždění za mír a život, proti jaderné válce. (Dokument č. 20/83) → 523
- D248 1983, 30. červen, Praha. – Sdělení o setkání a diskusích signatářů Charty 77 se zahraničními účastníky Světového shromáždění v Praze, o zásadách policie a o neúčasti Charty 77 na shromáždění. (Dokument č. 24/83) → 526
- D249 1983, 30. červen, Praha. – Seznam dokumentů Charty 77 zveřejněných v prvním pololetí 1983. (Dokument č. 25/83) → 529
- D250 1983, 18. červenec, Praha. – Telegram Okresnímu soudu v České Lípě s žádostí o vstupenky na soudní přelíčení s L. Lisem. (Dokument č. 27/83) → 530
- D251 1983, 19. červenec, Praha. – Dopis předsednictvu vlády ČSSR o ekologických, zdravotních a sociálních problémech Severočeského kraje s přílohou o policejní a soudní perzekuci tamních nekonformních občanů. (Dokument č. 26/83) → 531
- D252 1983, 25. červenec, Praha. – Stížnost na porušení zákona při procesu s L. Lisem a při dalších politických procesech, zaslaná Federálnímu shromáždění a Nejvyššímu soudu ČSSR. (Dokument č. 28/83) → 536
- D253 1983, 26. červenec, Praha. – Sdělení o pozvání na shromáždění francouzských mírových organizací a odpověď Charty 77. (Dokument č. 29/83) → 537
- D254 1983, 15. srpen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR k 15. výročí vojenské intervence v Československu. (Dokument č. 30/83) → 538
- D255 1983, 30. srpen, Praha. – Rozbor situace v oblasti zakazované a omezované rockové a populární hudby v Československu zaslaný Ústřednímu výboru KSČ, Federálnímu shromáždění ČSSR, Ministerstvu kultury ČSR a Svazu hudebníků ČSR. (Dokument č. 31/83) → 540
- D256 1983, 5. září, Praha. – Žádost generálnímu prokurátorovi ČSSR o zásah ve prospěch uvězněného a těžce nemocného spisovatele J. Šavrdy. (Dokument č. 32/83) → 553
- D257 1983, 5. září, Praha. – Prohlášení ke katastrofě jihokorejského dopravního letadla dne 1. září 1983. (Dokument č. 33/83) → 554

- D258 1983, 28. září, Praha. – Dopis předsedovi polské vlády generálu Wojciechu Jaruzelskému protestující proti připravovanému procesu s bývalými členy KSS-KOR. (Dokument č. 34/83) → 555
- D259 1983, 5. říjen, Praha. – Blahopřání Lechu Wałęsowi k udělení Nobelovy ceny míru. (Dokument č. 35/83) → 556
- D260 1983, 24. říjen, Praha. – Dopis prezidentu republiky žádající o udělení amnestie při příležitosti 65. výročí vzniku ČSR občanům odsouzeným nebo stíhaným za politické delikty. (Dokument č. 37/83) → 556
- D261 1983, listopad, Praha. – Otevřený dopis západoevropským mírovým hnutím se stanoviskem Charty k rozmístění sovětských raket na území Československa. (Dokument č. 38/83) → 557
- D262 1983, 14. listopad, Praha. – Stanovisko k Výslednému dokumentu madridské následné schůzky účastnických států KBSE zaslané prezidentu republiky, předsedovi vlády ČSSR, předsedovi Federálního shromáždění a generálnímu prokurátorovi ČSSR. (Dokument č. 39/83) → 559
- D263 1983, 12. prosinec, Praha. – Rozbor ekologické situace v Československu zaslaný s průvodním dopisem předsedovi vlády ČSSR L. Štrougalovi. (Dokument č. 36/83) → 561
- D264 1983, 20. prosinec, Praha. – Dopis předsedovi Federálního shromáždění ČSSR A. Indrovi, upozorňující na protiprávní chování československých státních orgánů, které neodpověděly na podněty, návrhy a stížnosti zaslané v roce 1983 Chartou 77. (Dokument č. 40/83) → 578
- D265 1983, 27. prosinec, Praha. – Dopis prezidentu republiky o diskriminaci synů signatářů Charty 77, Marka Bendy a Jana Hájka, kterým je odpírána možnost studia. (Dokument č. 41/83) → 580
- D266 1983, 30. prosinec, Praha. – Dopis o požívání omamných drog v Československu a o zatajování těchto negativních jevů před veřejností, zaslaný Federálnímu shromáždění ČSSR a na vědomí ministerstvu zdravotnictví. (Dokument č. 42/83) → 582
- D267 1983, 30. prosinec, Praha. – Rozbor Výsledného dokumentu madridské schůzky účastnických států Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE), schváleného v září 1983. (Dokument č. 43/83) → 587
- D268 1983, 31. prosinec, Praha. – Přehled dokumentů Charty 77 vydaných v druhém pololetí roku 1983. (Dokument č. 44/1983). → 594

SVAZEK 2

ROK 1984

- D269 1984, 7. leden, Praha. – Sdělení o předání funkcí mluvčích Charty 77 Jiřímu Rumlovi, Václavu Bendovi a Janě Sternové s jejich životopisy. (Dokument č. 1/84) → 597
- D270 1984, 20. leden, Praha. – Dopis Mezinárodnímu výboru na podporu Charty 77 v Československu s poděkováním za udělení Ceny Jana Palacha za rok 1983 vydavatelům Informací o Chartě 77. (Dokument č. 2/84) → 599
- D271 1984, 7. únor, Praha. – Oznámení jmen 25 nových signatářů Charty 77. (Dokument č. 3/84) → 599

- D272 1984, 12. únor, Praha – Varšava. – Společná výzva zástupců Charty 77 a Výboru společenské sebeobrany (KSS-KOR) k osvobození politických vězňů v Československu a v Polsku. (Nečíslovaný dokument) → 600
- D273 1984, 21. února, Praha. – Dopis generálnímu tajemníkovi OSN Javieru Pérezu de Cuellar o cílech a činnosti Charty 77. (Dokument č. 4/84.) → 601
- D274 1984, 4. březen, Praha. – Komuniké pracovního kolokvia skupiny signatářů Charty 77, zástupců francouzské mírové organizace CODENE a holandské Mezicírkevní rady IKV v Praze. (Dokument č. 5/84) → 602
- D275 1984, 12. březen, Praha. – Výzva k diskusi o situaci a perspektivách čs. hospodářství a stať Vladimíra Kadlece Dynamika, nebo stagnace? jako podklad k diskusi. (Dokument č. 6/84) → 603
- D276 1984, 2. duben, Praha. – Připomínky k novému školskému zákonu zasláné Federálnímu shromáždění a předsedovi vlády ČSSR L. Štrougalovi. (Dokument č. 7/84) → 610
- D277 1984, 6. duben, Praha. – Dopis prezidentu republiky, žádající o promínutí ochranného dohledu nad politickými vězni po odpykání trestu a o přezkoumání zákona o tzv. ochranném dohledu, s příloženou právní expertizou. (Dokument č. 8/84) → 614
- D278 1984, 1. květen, Praha. – Odpověď na otevřené dopisy britských mírových hnutí Campaign for Nuclear Disarmament (CND) a European Nuclear Disarmament (END). (Dokument č. 9/84) → 619
- D279 1984, 7. květen, Praha. – Dopis předsednictvu vlády ČSSR a Mezinárodní organizaci práce o systematické diskriminaci čs. občanů v zaměstnání pro jejich politické a ideové postoje. (Dokument č. 10/84) → 622
- D280 1984, 20. květen, Praha. – Analýza současného stavu československého oficiálního dějepisectví nazvaná Právo na dějiny, zasláná prezidiu Čs. akademie věd. (Dokument č. 11/84) → 625
- D281 1984, 23. květen, Praha. – Odpověď na pozvání na mírový kongres v Heidelbergu „Řekni Ne atomovým zbraním“. → 633
- D282 1984, 17. červen, Praha. – Dopis předsedovi Čs. výboru pro evropskou bezpečnost B. Kučerovi, uplatňující nárok Charty 77 účastnit se připravovaného mezinárodního semináře, a stanovisko Charty 77 k otázkám evropské bezpečnosti. (Dokument č. 12/84) → 635
- D283 1984, 30. červen, Praha. – Otevřený dopis 3. konferenci za jaderné odzbrojení, pořádané západoevropskými mírovými hnutími v Perugii o aktuálních otázkách míru a odzbrojení v Evropě. (Dokument č. 13/84) → 638
- D284 1984, 15. srpen, Praha. – Dopis České národní radě a Ministerstvu zdravotnictví ČSR s analýzou československého zdravotnictví. (Dokument 14/84) → 642
- D285 1984, 19. srpen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění a předsednictvu vlády ČSSR k 16. výročí vojenské intervence v Československu. (Dokument č. 15/84) → 657
- D286 1984, 26. září, Praha. – Sdělení o diskusi k dokumentu Charty 77 č. 11/84 Právo na dějiny a zveřejnění prvního polemického příspěvku čtyř historiků-signatářů Charty 77. (Dokument č. 16/84) → 659
- D287 1984, 11. říjen, Praha. – Sdělení o udělení Nobelovy ceny za literaturu Jaroslavu Seifertovi. (Dokument č. 17/84) → 661

- D288 1984, 2. listopad, Praha. – Dopis Charty 77 a VONS prezidentu republiky a byru Socialistické internacionály k případu vězněného mluvčího Charty 77 R. Battěka. (Dokument č. 18/84) → 662
- D289 1984, 2. listopad, Praha. – Otevřený dopis polským přátelům k únosu a zavraždění katolického kněze Jerzyho Popieluszka. (Dokument č. 19/84) → 665
- D290 1984, 1. prosinec, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR o systematickém porušování práva na svobodu informací v Československu. (Dokument č. 20/84) → 666
- D291 1984, 12. prosinec, Praha – Bratislava. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR a Úřadu pro věci církevní o situaci a pronásledování řeholí v Československu. (Dokument č. 21/84) → 670
- D292 1984, 23. prosinec, Praha. – Sdělení o policejních akcích proti některým signatářům Charty 77 za návštěvy západoněmeckého ministra zahraničí v Praze. (Dokument č. 22/84) → 678

ROK 1985

- D293 1985, 6. leden, Praha. – Sdělení o předání funkcí mluvčích Charty 77 Jiřímu Dienstbierovi, Evě Kantůrkové a Petrušce Šustrové s jejich životopisy. (Dokument č. 1/85) → 679
- D294 1985, 6. leden, Praha. – Bilance osmileté činnosti Charty 77. (Dokument č. 2/85) → 681
- D295 1985, 19. leden, Praha. – Poděkování Mezinárodnímu výboru na podporu Charty 77 v Paříži za udělení ceny Jana Palacha za rok 1984 Ladislavu Hejdánkovi. (Dokument č. 3/85) → 690
- D296 1985, 14. únor, Praha. – Sdělení o dosavadních výsledcích diskuse k dokumentu Právo na dějiny (11/84) a o československém zdravotnictví (14/84). (Dokument č. 4/85) → 691
- D297 1985, 11. březen, Praha. – Zveřejnění Pražské výzvy – poselství mírové konferenci v Amsterdamu o aktuálních otázkách evropské bezpečnosti. (Dokument č. 5/85) → 692
- D298 1985, 12. březen, Praha. – Otevřený dopis prezidentu republiky o policejní akci proti účastníkům soukromého promítání filmů. (Dokument č. 6/85) → 694
- D299 1985, 20. březen, Praha. – Návrhy na přezkoumání a úpravu čs. právního řádu z hlediska přijatých mezinárodních paktů o občanských a lidských právech, zaslané s konkrétními podněty Federálnímu shromáždění ČSSR. (Dokument č. 7/85) → 695
- D300 1985, 25. březen, Praha. – Blahopřejný dopis k 80. narozeninám literárního vědce a spisovatele Václava Černého. (Dokument č. 8/85) → 709
- D301 1985, 26. duben, Praha – Prohlášení zaslané prezidentu republiky G. Husákovi a předsedovi vlády L. Štrougalovi k 40. výročí ukončení druhé světové války, bilancující československý poválečný vývoj s návrhy k ozdravení poměrů. (Dokument č. 9/85) → 710
- D302 1985, 20. květen, Praha. – Seznam 28 nových signatářů Charty 77. (Dokument č. 10/1985) → 712
- D303 1985, 22. květen, Praha. – Dopis Ministerstvu práce a sociálních věcí a Mezinárodní organizaci práce o porušování práv čs. občanů

- v zaměstnání a rozbor usnesení ÚV KSČ o kádrové a personální práci. (Dokument č. 11/85) → 713
- D304 1985, 28. květen, Praha. – Dopis předsedovi federální vlády ČSSR L. Štrougalovi o policejním dohledu nad signatáři Charty 77 při návštěvách politiků a novinářů ze zahraničí. (Dokument č. 12/85) → 717
- D305 1985, 30. květen, Praha. – Sdělení a zpráva o ekologických problémech plánované stavby závodního motocyklového okruhu v Brně. (Dokument č. 13/85) → 719
- D306 1985, 3. červen, Praha. – Sdělení o rozhovorech signatářů Charty 77 s členy delegace francouzského ministra zahraničí Rolanda Dumase v Praze a o policejních akcích. (Dokument č. 14/85) → 721
- D307 1985, 10. červen, Praha. – Oznámení o vydání sborníku *Hlasy k českým dějinám II*. (Dokument č. 15/85) → 723
- D308 1985, 20. červen, Praha. – Blahopřejný telegram Erice Weinzierlové k 60. narozeninám. (Dokument č. 16/1985) → 724
- D309 1985, 29. červen, Praha. – Otevřený dopis Władysława Frasyniukovi, Adamu Michnikovi a Bogdanu Lisovi, odsouzeným aktivistům nezávislé odborové organizace Solidarita v Polsku. (Dokument č. 17/85) → 725
- D310 1985, 1. červenec, Praha. – Sdělení o ohlasech na Pražskou výzvu k otázkám míru a bezpečnosti v Evropě, zaslané na vědomí mírovému konventu v Amsterdamu. (Dokument č. 18/85) → 726
- D311 1985, 23. červenec, Praha. – Prohlášení k 10. výročí podepsání Závěrečného aktu helsinské konference, zaslané prezidentovi, vládě, Federálnímu shromáždění ČSSR a Československému výboru pro evropskou bezpečnost. (Dokument č. 19/85) → 727
- D312 1985, 20. srpen, Praha. – Prohlášení k 17. výročí vojenské intervence v Československu. (Dokument č. 20/85) → 729
- D313 1985, 3. září, Praha. – Dopis biskupovi Desmondu Tutuovi, odsuzující politiku apartheidu v Jihoafrické republice. (Dokument č. 21/85) → 732
- D314 1985, 13. září, Praha. – Dopis předsednictvu vlády ČSSR o výzvě maďarského ekologického hnutí Kruh Dunaj, adresované československé veřejnosti k ochraně přírody v souvislosti s výstavbou vodního díla Gabčíkovo-Nagymaros, text výzvy a rozbor ekologické situace. (Dokument č. 22/85) → 733
- D315 1985, 22. září, Praha. – Blahopřejný dopis k 84. narozeninám Jaroslava Seiferta. (Dokument č. 23/85) → 736
- D316 1985, 25. září, Praha. – Společné prohlášení Charty 77 a sedmi českých a slovenských spisovatelů o represivní politice státu v oblasti kultury, adresované vládě ČSSR a Evropskému kulturnímu fóru v Budapešti. (Dokument č. 24/85) → 737
- D317 1985, 24. říjen, Praha. – Dopis předsedovi vlády ČSSR L. Štrougalovi o poplašných zprávách, že bude omezeno cestování čs. občanů do Maďarska. (Dokument č. 25/85) → 739
- D318 1985, 7. listopad, Praha. – Dopis Charty 77, Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a Čs. ligy Mezinárodní federace pro lidská práva předsedovi polské vlády, primasu katolické církve v Polsku, Lechu Wałęsovi a Dočasné koordinační komisi odborového svazu Solidarita, jímž se připojují k akci Solidarity za propuštění politických vězňů v Polsku. (Dokument č. 26/85) → 740

- D319 1985, 14. listopad, Praha. – Analýza příčin krizových jevů československého hospodářství a potřeba ekonomické reformy, zasláná předsedovi vlády ČSSR, předsedovi Státní plánovací komise, řediteli Ekonomického ústavu ČSAV a redakcím *Rudého práva*, *Hospodářských novin*, Čs. rozhlasu a Čs. televize. (Dokument č. 28/85) → 741
- D320 1985, 15. listopad, Praha. – Odpověď exilové organizaci Rada svobodného Československa v New Yorku na kritický dopis ohledně podpisu mezinárodní výzvy Nikaragua má právo na mír deseti signatáři Charty 77. (Dokument č. 27/85) → 745
- ROK 1986**
- D321 1986, 7. leden, Praha. – Sdělení o předání funkcí mluvčích Martinu Paloušovi, Anně Šabatové a Janu Šternovi s jejich životopisy (Dokument č. 1/86) → 749
- D322 1986, 10. leden, Praha. – Kondolence k úmrtí Jaroslava Seiferta básníkově rodině. (Dokument č. 2/86) → 750
- D323 1986, 20. leden, Praha. – Nekrolog k úmrtí básníka Jaroslava Seiferta. (Dokument č. 3/86) → 751
- D324 1986, 14. únor, Praha. – Odpověď výboru Rady Čechů a Slováků v Jihoafrické republice na jeho kritiku dopisu Charty 77 biskupu D. Tutuovi o apartheidu z 3. září 1985. (Dokument č. 4/86) → 753
- D325 1986, 17. únor, Praha. – Výzva Charty 77, Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a Čs. ligy pro lidská práva, zasláná vládě ČSSR a vládám Francie, NSR, Nizozemí, Rakouska, Velké Británie a USA k výměně vězňů mezi Východem a Západem. (Dokument č. 5/86) → 755
- D326 1986, 3. březen, Praha. – Kondolenční dopis manželce zavražděného švédského státníka Olofa Palmeho. (Dokument č. 6/86) → 756
- D327 1986, 6. březen, Praha. – Úvaha a návrhy k diskusi o problémech mladé generace Prostor pro mladou generaci, zasláné Federálnímu shromáždění, vládě a redakcím *Mladé fronty* a *Mladého světa*. (Dokument č. 7/86) → 757
- D328 1986, 16. březen, Praha. – Blahopřání Františku Vodsloňovi k 80. narozeninám s textem Jiřího Rumla Osmdesátiletý rebel z Dobříchovic. → 761
- D329 1986, 18. březen, Praha. – Prohlášení k 10. výročí platnosti mezinárodních paktů o občanských a lidských právech v Československu, zasláné Federálnímu shromáždění ČSSR. (Dokument č. 9/86) → 762
- D330 1986, 18. březen, Praha. – Zpráva o výsledku mluvčích Charty 77 a o hrozbě trestního stíhání za vydání dokumentu Prostor pro mladou generaci. (Dokument č. 10/86) → 765
- D331 1986, 25. březen, Praha. – Korespondence s dánským mírovým hnutím Ne jaderným zbráním o účasti Charty 77 na mírovém kongresu v Kodani, organizovaném Světovou radou míru. (Dokument č. 11/86) → 765
- D332 1986, 16. duben, Praha. – Sdělení o telegramu zasláném účastníkům manifestačního shromáždění v Londýně za propuštění uvězněných aktivistů polského hnutí Svoboda a mír. (Dokument č. 12/86) → 767
- D333 1986, 25. duben, Praha. – Odpověď Evropské síti pro dialog Východ-Západ se stanoviskem Charty 77 k tzv. Milánské výzvě – návrhu memoranda

- mezinárodního fóra svolaného mírovým hnutím do Milána na květen 1986. (Dokument č. 13/86) → 768
- D334 1986, 2. květen, Praha. – Dopis konferenci účastnických států KBSE v Bernu o překážkách, jimž musí českoslovenští občané čelit při setkávání s rodinnými příslušníky v zahraničí a při výměně informací. (Dokument č. 14/86) → 774
- D335 1986, 6. květen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění a vládě ČSSR k postojí čs. úředních míst po havárii jaderné elektrárny v Černobyli. (Dokument č. 15/86) → 777
- D336 1986, 13. květen, Praha. – Návrh na úpravu volebního systému, zaslaný Federálnímu shromáždění ČSSR. (Dokument č. 16/86) → 778
- D337 1986, 6. červen, Praha. – Odpověď na pozvání k účasti na 17. kongresu Socialistické internacionály v Limě. (Dokument č. 17/86) → 779
- D338 1986, 16. červen, Praha. – Odpověď exilové Radě svobodného Československa v New Yorku o práci a konsenzu v Chartě 77 v souvislosti s prohlášením Nicaragua má právo na mír. (Dokument č. 19/86) → 780
- D339 1986, 19. červen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění a vládě ČSSR o potřebě zabezpečit v plném rozsahu platnost Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Příloha: Prohlášení generálního tajemníka OSN. (Dokument č. 18/86) → 781
- D340 1986, červen, Praha. – Sdělení o vydání sborníku sestaveného z odpovědí na anketu skupiny mladých moravských křesťanů. (Dokument č. 20/86) → 784
- D341 1986, 6. červenec, Praha. – Sdělení o zásazích orgánů státní moci proti stykům signatářů Charty 77 s veřejnými činiteli USA. (Nečíslovaný dokument) → 785
- D342 1986, 15. srpen, Praha. – Dopis vládě a Federálnímu shromáždění ČSSR o protiprávním omezování občanských a politických práv občanů vnitropodnikovými předpisy, zejména při cestách do zahraničí a stycích s cizinci. (Dokument č. 21/86) → 787
- D343 1986, 20. srpen, Praha. – Prohlášení k 18. výročí vojenské intervence v Československu. (Dokument č. 22/86) → 790
- D344 1986, 15. září, Praha. – Odpověď na dopisy Ladislava Cermana z 27. června a 6. července 1986, jimiž odvolal svůj podpis pod Prohlášením Charty 77 (Dokument č. 23/86) → 791
- D345 1986, 18. září, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR a vládě ČSSR k likvidaci Jazzové sekce a k zatčení jejích funkcionářů. (Dokument č. 24/86 a Sdělení VONS č. 559) → 793
- D346 1986, 18. září, Praha. – Dopis Československému mírovému výboru se stanoviskem Charty 77 k pozvání dvou jejích zástupců na světový mírový kongres v Kodani a k obstrukcím Československého mírového výboru. (Dokument č. 25/86) → 796
- D347 1986, 1. říjen, Praha. – Seznam 25 nových signatářů Charty 77. (Dokument č. 26/86) → 797
- D348 1986, 2. říjen, Praha. – Dopis dánské mírové organizaci „Ne atomovým zbraním“ o zastoupení Charty 77 na světovém mírovém kongresu v Kodani. (Dokument č. 27/86) → 798
- D349 1986, 7. říjen, Praha. – Stanovisko k Světovému mírovému kongresu v Kodani, adresované jeho účastníkům. (Dokument č. 28/86) → 799

- D350 1986, 16. říjen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR o používání střelných zbraní v prostoru státních hranic čs. ozbrojenými pohraničníky a o potřebě změnit ustanovení zákona o SNB. (Dokument č. 29/86) → 802
- D351 1986, 25. říjen, Praha. – Dopis Výboru Erasmovy ceny v Amsterdamu k udělení ceny Erasma Rotterdamského Václavu Havlovi. (Dokument č. 29/86) → 803
- D352 1986, 30. říjen, Praha. – Dopis delegátům následné schůzky KBSE ve Vídni k zahájení konference. (Dokument č. 31/86) → 805
- D353 1986, 17. listopad, Praha. – Analýza Gaudeamus igitur o stavu československého vysokého školství, určená k diskusi. (Dokument č. 32/86) → 806
- D354 1986, 17. listopad, Praha. – Blahopřání herečce Vlastě Chramostové k 60. narozeninám. (Dokument č. 33/86) → 814
- D355 1986, 17. listopad, Praha. – Sdělení o připravovaném sborníku Deset let Charty 77 a úvodní slovo mluvčích Charty. (Dokument č. 34/86) → 816
- D356 1986, 28. listopad, Praha. – Dopis redakci *Rudého práva* k pomlouvačným článkům o Jazzové sekci a o udělení Erasmovy ceny V. Havlovi. (Dokument č. 35/86) → 817
- D357 1986, 10. prosinec, Praha. – Poděkování Výboru pro udělení ceny Rothkovy kaple v Houstonu v USA za udělení Ceny za věrnost pravdě a svobodě. (Dokument č. 36/86) → 818
- D358 1986, 28. prosinec, Praha. – Seznam 13 nových signatářů Charty 77. (Dokument č. 37/86) → 819
- D359 1986, 31. prosinec, Praha. – Nekrolog k úmrtí Gertrudy Sekaninové-Čakrtové. (Dokument č. 38/86) → 819

ROK 1987

- D360 1987, 3. leden, Praha. – Novoroční blahopřání Andreji D. Sacharovovi. (Dokument č. 4/87) → 821
- D361 1987, 6. leden, Praha. – Sdělení o předání funkcí mluvčích Janu Lito-miskému, Libuši Šilhánové a Josefu Vohryzkovi s jejich životopisy. (Dokument č. 1/87) → 822
- D362 1987, 6. leden, Praha. – Slovo ke spoluobčanům– výzva československé veřejnosti k občanské spoluodpovědnosti a k úsilí o demokratický vývoj v zemi. (Dokument č. 2/87) → 823
- D363 1987, 6. leden, Praha. – Dopis signatářům Charty 77 bilancující 10 let existence Charty s návrhy na nové metody činnosti. (Dokument č. 3/87) → 828
- D364 1987, 14. leden, Praha. – Poděkování dánskému deníku *Politiken* a švédskému deníku *Dagens Nyheter* za Cenu svobody. (Dokument č. 5/87) → 836
- D365 1987, 15. leden, Praha. – Poděkování Karlu Schwarzenbergovi za poskytnutí prostoru v Scheinfeldu pro Československé dokumentační středisko nezávislé literatury. (Dokument č. 6/87) → 837
- D366 1987, 22. leden, Praha. – Blahopřání L. Hejdánkovi k udělení čestného doktorátu amsterodamskou univerzitou. (Dokument č. 7/87) → 838
- D367 1987, 30. leden, Praha. – Dopis pražskému primátorovi o nepříznivé bytové situaci, zejména s ohledem na mladou generaci. Na vědomí zasláno předsedovi vlády ČSR a ČSSR, předsedovi Federálního shromáždění ČSSR a předsedovi ČNR. (Dokument č. 8/87) → 839

- D368 1987, 10. únor, Praha. – Prohlášení o policejních opatřeních proti signatářům Charty 77 v souvislosti s návštěvami zahraničních politiků v Praze. (Dokument č. 9/87) → 848
- D369 1987, 17. únor, Praha. – Blahopřání generálu Vilému Sacherovi k 80. narozeninám. (Dokument Charty 77 č. 10/87) → 849
- D370 1987, 17. únor, Praha. – Zpráva o setkání signatářů Charty 77 s představiteli Kongresu USA. (Dokument č. 11/87) → 850
- D371 1987, 20. únor, Praha. – Blahopřání H. Gordonu Skillingovi k 75. narozeninám. (Dokument č. 12/87) → 851
- D372 1987, 2. březen, Praha. – Kondolence k úmrtí norského ministra zahraničí K. Frydenlunda, zasláná norskému velvyslanectví v Praze. (Dokument č. 13/87) → 852
- D373 1987, 2. březen, Praha. – Dopis prezidentu republiky, předsedovi vlády ČSSR a Federálnímu shromáždění, žádající uvedení československého právního řádu do souladu s mezinárodními pakty o lidských a občanských právech. (Dokument č. 14/87) → 852
- D374 1987, 3. březen, Praha. – Vzpomínková stať k 10. výročí úmrtí Jana Patočky. (Dokument č. 15/87) → 855
- D375 1987, 6. březen, Praha. – Sdělení o setkání mluvčích a signatářů Charty 77 s poslanci norského parlamentu za jejich návštěvy v Praze. (Dokument č. 16/87) → 857
- D376 1987, 10. březen, Praha. – Výzva státním orgánům k osvobození pěti členů Jazzové sekce. (Dokument č. 17/87) → 858
- D377 1987, 20. březen, Praha. – Odpověď na pozvání na sjezd Socialistické strany Itálie. (Dokument č. 18/87) → 860
- D378 1987, 23. březen, Praha. – Dopis Michailu Gorbačovovi před jeho dubnovou návštěvou v Praze, vyzývající nové sovětské vedení k přehodnocení vztahů k Československu, ke stažení sovětských vojsk a raket s jadernými hlavicemi z Československa, signovaný současnými i bývalými mluvčími Charty 77. (Dokument č. 20/87) → 860
- D379 1987, 23. březen, Praha. – Dopis prezidentovi, předsedům vlády a parlamentu, ministrům a poslancům s žádostí, aby při příležitosti návštěvy M. Gorbačova v Praze jednali o postupném stažení sovětských vojsk a jaderných raket a o přehodnocení smluv plynoucích z moskevského protokolu z roku 1968. (Dokument č. 21/87) → 862
- D380 1987, 24. březen, Praha. – Dopis Kanceláři prezidenta republiky, předsednictvu vlády ČSSR, Federálnímu shromáždění ČSSR a Ministerstvu spravedlnosti ČSR spolupodepsaný Výborem na obranu nespravedlivě stíhaných a Čs. ligou pro lidská práva, vyzývající k zastavení politických procesů a propuštění všech politických vězňů. (Dokument č. 19/87) → 863
- D381 1987, 25. březen, Praha. – Dopis slovinské mírové sekci studentského kulturního střediska v Ljubljani s poděkováním za pozdrav k 10. výročí Charty a s přáním dalších osobních kontaktů. (Dokument č. 22/87) → 865
- D382 1987, 27. března, Praha. – Dopis vládě ČSSR a Federálnímu shromáždění o protimaďarských incidentech v Bratislavě, žádající jejich vyšetření a zveřejnění podrobných informací. Příloha: Informace Výboru na ochranu práv maďarské menšiny. (Dokument č. 23/87) → 865

- D383 1987, 29. březen, Praha. – Poděkování Mezinárodnímu výboru Labour Party v Londýně za pozdravy k 10. výročí Charty a za solidaritu s její činností. (Dokument č. 26/87) → 867
- D384 1987, 30. březen, Praha. – Dopis Výboru na obranu maďarské menšiny s poděkováním za dopis k 10. výročí Charty a s vyjádřením podpory jeho protestu proti kulturní diskriminaci maďarské menšiny. (Dokument č. 24/87) → 868
- D385 1987, 30. březen, Praha. – Dopis maďarskému časopisu *Beszélő* s poděkováním za přání k 10. výročí Charty 77 a se stanoviskem k problematice maďarské menšiny. (Dokument č. 25/87) → 869
- D386 1987, 31. březen, Praha. – Dopis poslancům Federálního shromáždění s žádostí, aby se zabývali problematikou vojenské základní služby na základě podnětu Jana Svobody, jehož otevřený dopis je přílohou dopisu. (Dokument č. 27/87) → 870
- D387 1987, 5. duben, Praha. – Seznam nových signatářů a odvolání dvou podpisů Charty 77. (Dokument č. 28/87) → 875
- D388 1987, 12. duben, Praha. – Dementi zprávy stanice Rádía Svobodná Evropa, že Charta 77 poslala další dopis M. Gorbačovovi. (Dokument č. 29/87) → 876
- D389 1987, 14. duben, Praha. – Dopis delegátům 11. sjezdu Revolučního odborového hnutí. (Dokument č. 30/87) → 877
- D390 1987, 15. duben, Praha. – Odpověď na pozvání k účasti na mezinárodním semináři International Peace and Helsinki Agreement ve Varšavě. (Dokument č. 31/87) → 878
- D391 1987, 14. duben, Praha. – Sdělení o setkání signatářů Charty 77 se zástupci amerického senátu za jejich návštěvy v Praze. (Dokument č. 32/87) → 879
- D392 1987, 30. duben, Praha. – Dokument o stavu životního prostředí Aby se dalo dýchat, zaslaný s průvodním dopisem vládě a zastupitelským orgánům ČSSR, ČTK a ČSAV. (Dokument č. 33/87) → 880
- D393 1987, 30. duben, Praha. – Dopis kulturnímu výboru České národní rady, Ministerstvu školství ČSR a odborným institucím se stanoviskem k připravovaným změnám pravidel českého pravopisu. (Dokument č. 34/87) → 888
- D394 1987, 5. květen, Praha. – Dopis prezidentu republiky, předsedovi vlády ČSSR a předsedovi Federálního shromáždění, protestující proti zatčení tří dělníků v prvomájovém průvodu v Olomouci. (Dokument č. 35/87) → 890
- D395 1987, 14. květen, Praha. – Dokument O právu cestovat (Zkušenost Michela Dymáčka), zaslaný předsedům vlády ČSSR a ČSR, ministři vnitřní ČSSR a federálnímu ministerstvu pro technický a investiční rozvoj. (Dokument č. 36/87) → 891
- D396 1987, 17. květen, Praha. – Sdělení o setkání zástupců Charty 77 se zástupci vládní australské delegace při její oficiální návštěvě Československa. (Dokument č. 37/87) → 896
- D397 1987, 24. květen, Praha. – Dopis s poděkováním předsedovi Komise pro bezpečnost a spolupráci v Evropě Kongresu USA S. H. Hoyerovi za publikovanou zprávu o naplňování Závěrečného aktu helsinské konference. (Dokument č. 39/87) → 897

- D398 1987, 26. květen, Praha. – Dopis předsedovi vlády, Federálního shromáždění ČSSR a ministroví vnitra ČSSR o nezákoně praxi při povolování cest čs. občanů do zahraničí. (Dokument č. 38/87) → 897
- D399 1987, 3. červen, Praha. – Dopis Charty východoněmecké mírové organizací Iniciativa pro mír a lidská práva, reagující na její výzvu občanům zemí Varšavské smlouvy. (Dokument č. 40/87) → 900
- D400 1987, 10. červen, Praha. – Sdělení Charty 77 o konání 1. fóra Charty 77, věnovaného ekologickým otázkám. (Dokument č. 41/87) → 901
- D401 1987, 24. červen, Praha. – Dopis Charty 77 Federálnímu shromáždění, České národní radě a Obvodnímu národnímu výboru v Praze 6 se žádostí o vyšetření vraždy číšníka v pražské restauraci příslušníkem StB. (Dokument č. 42/87) → 902
- D402 1987, 30. červen, Praha. – Seznam nových signatářů Charty 77. (Dokument č. 43/87) → 903
- D403 1987, 2. červenec, Praha. – Sdělení o setkání zástupců Spolkového sněmu SRN se zástupci Charty 77. (Dokument č. 44/87) → 904
- D404 1987, 5. červenec, Praha. – Nekrolog k úmrtí Václava Černého. (Dokument č. 45/87) → 904
- D405 1987, 6. červenec, Praha. – Dopis kongresu Evropského jaderného odzbrojení (END) v Coventry ve Velké Británii se stanoviskem Charty 77 o předpokladech evropského vývoje, vedoucích k mezinárodnímu uvolnění, celoevropské integraci a sblížení států. (Dokument č. 46/87) → 906
- D406 1987, 1. srpen, Praha. – Prohlášení k 19. výročí vojenské intervence v Československu. (Dokument č. 47/87) → 907
- D407 1987, 5. srpen, Praha. – Úvodní slovo ke sborníku O československém vězeňství, zaslané spolu se sborníkem prezidentu republiky, Federálnímu shromáždění a vládě ČSSR, Ministerstvu spravedlnosti ČSR, ČTK a čs. veřejnosti. (Dokument č. 48/87) → 914
- D408 1987, 5. srpen, Praha. – Blahopřání Ludmile Jankovcové k 90. narozeninám. (Dokument č. 49/87) → 915
- D409 1987, 7. srpen, Praha. – Protest zaslaný prezidentu republiky a Ministerstvu spravedlnosti ČSR proti rozsudku Nejvyššího soudu ČSSR nad Jiřím a Pavlem Wonkovými. (Dokument č. 50/87) → 916
- D410 1987, 24. srpen, Praha. – Nekrolog k úmrtí generála Viléma Sachra a projev Jiřího Rumla při smutečním obřadu. (Dokument č. 51/87) → 917
- D411 1987, 7. září 1987, Praha. – Prohlášení Charty 77 k 50. výročí úmrtí T. G. Masaryka. (Dokument č. 52/87) → 918
- D412 1987, 15. září, Praha. – Odpověď České národní radě ve věci vyšetření vraždy v pražské restauraci. (Dokument č. 53/87) → 921
- D413 1987, 18. září, Praha. – Dopis Labour Party v Londýně s poděkováním za pozvání na její výroční konferenci. (Dokument č. 54/87) → 922
- D414 1987, 25. září, Praha. – Dopis vídeňské schůzce Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (Dokument č. 55/87) → 922
- D415 1987, 30. září, Praha. – Seznam nových signatářů a odvolání jednoho podpisu. (Dokument č. 56/87) → 923
- D416 1987, 2. říjen, Praha. – Blahopřání Vladimíru Kadlecovi k 75. narozeninám. (Dokument č. 57/87) → 924
- D417 1987, 10. říjen, Praha. – Blahopřání Zdeňku Urbánkovi k 70. narozeninám. (Dokument č. 58/87) → 925

- D418 1987, 10. říjen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění urgující odpověď na návrhy Charty o úpravách základní vojenské služby. (Dokument č. 59/87) → 926
- D419 1987, 12. říjen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění, České a Slovenské národní radě a Ministerstvu spojů ČSSR o porušování ústavně zaručeného práva na listovní tajemství a na tajemství dopravovaných zpráv. (Dokument č. 60/87) → 927
- D420 1987, 14. říjen, Praha. – Blahopřání prezidentu Kostariky Oscaru Ariasovi k Nobelově ceně míru za rok 1987. (Dokument č. 61/87) → 934
- D421 1987, 26. říjen, Praha. – Kritický rozbor sjezdů uměleckých svazů konaných v roce 1987 a situace v těchto organizacích. (Dokument č. 62/87) → 935
- D422 1987, 27. říjen, Praha. – Žádost prezidentu republiky o propuštění Pavla Wonky z vězení pro vážné ohrožení na životě v důsledku krutého zacházení. (Dokument č. 63/87) → 938
- D423 1987, 27. říjen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění, České a Slovenské národní radě s požadavkem, aby byl 28. říjen prohlášen za státní svátek jako den vzniku Československé republiky. (Dokument č. 64/87) → 938
- D424 1987, 30. říjen, Praha. – Dopis předsedovi vlády ČSSR a redakcím *Hospodářských novin* a *Rudého práva* o podnětech k diskusi o ekonomické reformě v Československu. (Dokument č. 65/87) → 939
- D425 1987, 5. listopad, Praha. – Dopis předsedům vlády ČSSR a ČSR a Československé tiskové kanceláři o policejních represích proti signatářům Charty 77 a dalším občanům. (Dokument Charty 77 č. 66/87) → 948
- D426 1987, 17. listopad, Praha. – Dopis předsedovi vlády ČSSR a redakci *Rudého práva* a *Hospodářských novin* s dalšími podněty k diskusi o ekonomické reformě a závěr ankety. (Dokument č. 67/87) → 949
- D427 1987, 17. listopad, Praha. – Sdělení o setkání zástupců Charty 77 s vedoucím činitelem Státního departementu USA Martinem Wenickem za jeho návštěvy v Praze. (Dokument č. 68/87) → 953
- D428 1987, 23. listopad, Praha. – Protestní dopis předsedovi vlády, ministru vnitra ČSSR a tiskovým agenturám proti zásahu policie při pracovní poradě Charty 77. (Dokument č. 69/87) → 953
- D429 1987, 28. listopad, Praha. – Sdělení o 2. fóru Charty 77 o činnosti Charty 77 a o přípravě manifestace ke Dni lidských práv. (Dokument č. 70/87) → 954
- D430 1987, 2. prosinec, Praha. – Ohlášení veřejné manifestace ke Dni lidských práv, zaslané Obvodnímu národnímu výboru Praha 1, tiskovým agenturám ČTK, APN, AFP a na vědomí předsedům vlád ČSSR a ČSR. (Dokument č. 71/87) → 955
- D431 1987, 3. prosinec, Praha. – Odpověď dánskému sdružení Dialog s Chartou 77. (Dokument č. 72/87.) → 956
- D432 1987, 3. prosinec, Praha. – Dopis Mezinárodnímu Červenému kříži v Ženevě s žádostí o prošetření zdravotního stavu šesti politických vězňů. (Dokument č. 73/87) → 956
- D433 1987, 5. prosinec, Praha. – Sdělení spoluobčanům, Čs. rozhlasu a televizi, tiskovým agenturám ČTK, APN, AFP o zákazu manifestace ke Dni lidských práv 10.12.1987. (Dokument Charty 77 č. 75/87) → 957

- D434 1987, 6. prosinec, Praha. – Dopis nezávislému semináři k otázkám lidských práv v Moskvě se stanoviskem Charty 77 k pojetí, obsahu a uplatňování lidských a občanských práv. (Dokument č. 76/87) → 959
- D435 1987, 15. prosinec, Praha. – Dopis předsednictvu vlády ČSSR, vládě SSR a vídeňské následné schůzce KBSE s návrhem na zabezpečení práv národnostních menšin, vypracovaný Výborem na ochranu práv maďarské menšiny v Československu. (Dokument č. 74/87) → 962
- D436 1987, 17. prosinec, Praha. – Poděkování Polské socialistické straně za pozdrav k mezinárodnímu Dni lidských práv. (Dokument č. 77/87) → 964
- D437 1987, 17. prosinec, Praha. – Odvolání proti rozhodnutí odboru vnitřních věcí ONV v Praze 1 o zákazu manifestace ke Dni lidských práv. (Dokument č. 78/87) → 965
- D438 1987, 18. prosinec, Praha. – Stížnost zaslaná Federálnímu shromáždění, vládě ČSSR a ministru vnitra V. Vajnarovi na policejní represí proti signatářům, kteří rozmnožovali a rozšiřovali dokument Slovo ke spoluobčanům. (Dokument č. 79/87) → 966
- D439 1987, 20. prosinec, Praha. – Odpověď představitelům holandského mírového sdružení prof. Edgbertu Boekerovi a Mientu Janu Faberovi, kteří odmítli účast na semináři oficiálního Československého mírového výboru na protest proti diskriminaci Charty 77. (Dokument č. 79/87) → 967
- D440 1987, 31. prosinec, Praha. – Seznam nových signatářů Charty 77. (Dokument č. 80/87) → 968

ROK 1988

- D441 1988, 2. leden, Praha. – Sdělení o předání funkcí mluvčích Charty 77 Stanislavu Devátému, Miloši Hájkovi a Bohumíru Janátovi s jejich životopisy. (Dokument č. 1/88) → 969
- D442 1988, 2. leden, Praha. – Výzva adresovaná evropské veřejnosti k vyjádření solidarity s rumunským lidem dne 1. února 1988. (Dokument č. 2/88) → 971
- D443 1988, 2. leden, Praha. – Dopis Charty 77 a Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných vídeňské následné schůzce KBSE podporující výzvu časopisu *Beszélő* k umožnění náhradní vojenské služby. (Dokument č. 3/88) → 972
- D444 1988, 12. leden, Praha. – Sdělení o jednání amerického lékaře R. S. Lawrence s československými úřady o možnosti návštěvy politických vězňů. (Dokument č. 4/88) → 973
- D445 1988, 25. leden, Praha. – Dopis odboru vnitřních věcí Národního výboru hlavního města Prahy, urgující vyřízení odvolání, které podala Charta proti zákazu manifestace ke Dni lidských práv. (Dokument č. 5/88) → 974
- D446 1988, 7. únor, Praha. – Sdělení o setkání signatářů Charty 77 s náměstkem ministra zahraničních věcí USA J. Whiteheadem za jeho oficiální návštěvy v Československu. (Dokument č. 6/88) → 975
- D447 1988, 8. únor, Praha. – Dopis předsedovi JZD Slušovice F. Čubovi k vyložení S. Devátého z pracoviště. (Dokument č. 7/88) → 976
- D448 1988, 22. únor, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR a generálnímu prokurátorovi ČSSR o úpravě stávajícího správního řízení a potřebě správního soudnictví. (Dokument č. 8/88) → 977

- D449 1988, 29. únor, Praha. – Vyjádření podpory podpisové petiční akci moravských katolíků k situaci věřících občanů. (Dokument č. 9/88) → 981
- D450 1988, 11. březen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění a vládě ČSSR, Generální prokuratuře ČSSR, Sekretariátu pro věci církevní a kardinálu Tomáškovi protestující proti porušování náboženské svobody a útokům proti Chartě 77 při celonárodní katolické pouti. (Dokument č. 10/88) → 982
- D451 1988, 13. březen, Praha. – Protest proti zadržení maďarského bohemisty Györgye Vargy, zaslaný Federálnímu shromáždění ČSSR a Ministerstvu vnitra ČSSR. (Dokument č. 11/88) → 984
- D452 1988, 19. březen, Praha. – Stanovisko k přijatému zákonu o státní památkové péči a k aktuálnímu stavu kulturních památek v zemi. (Dokument č. 12/88) → 985
- D453 1988, 21. březen, Praha. – Výzva k veřejnosti SSSR, Polska, Maďarska, Bulharska a NDR, aby přispěla k odsouzení srpnové invaze do Československa. (Dokument č. 13/88) → 989
- D454 1988, 29. březen, Praha. – Zpráva o brutálním zásahu proti shromáždění věřících v Bratislavě. (Dokument č. 14/88) → 990
- D455 1988, 31. březen, Praha. – Seznam 26 nových signatářů Charty 77. (Dokument č. 15/88) → 991
- D456 1988, 6. duben, Praha. – Sdělení o setkání zástupců Charty 77 s americkými senátory za jejich oficiální návštěvy v Československu. (Dokument č. 17/88) → 992
- D457 1988, 9. duben, Praha. – Vzpomínka na Františka Kriegla k jeho nedožitým osmdesátinám. (Dokument č. 16/88) → 992
- D458 1988, 11. duben, Praha. – Stanovisko k návrhu generálního tajemníka ÚV KSČ M. Jakeše na vytvoření pásma důvěry ve střední Evropě. (Dokument č. 18/88) → 993
- D459 1988, 14. duben, Praha. – Blahopřání katolickému knězi Anastázi Opaskovi, žijícímu v SRN, k 75. narozeninám. (Nečíslovaný dokument) → 995
- D460 1988, 18. duben, Praha. – Pozvání zahraničním mírovým aktivistům na mezinárodní mírový seminář Praha 88 ve dnech 17.-19. června 1988. (Dokument č. 24/88) → 995
- D461 1988, 22. duben, Praha. – Sdělení o setkání zástupců Charty 77 s ministrem zahraničí Nizozemského království a jeho doprovodem. (Dokument č. 19/88) → 997
- D462 1988, 22. duben, Praha. – Blahopřání teologovi a signatáři Charty 77 Josefu Zvěřinovi k 75. narozeninám. (Dokument č. 20/88) → 997
- D463 1988, 22. duben, Praha. – Dopis Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných k 10. výročí jeho založení. (Dokument č. 25/88) → 998
- D464 1988, 25. duben, Praha. – Prohlášení k mezinárodní řetězové hladovce za osvobození československých politických vězňů, organizované od 1. ledna Mezinárodní společností pro lidská práva. (Dokument č. 22/88) → 999
- D465 1988, 28. duben, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění, ministrům zdravotnictví J. Prokopcovi a spravedlnosti ČSR A. Kašparovi s žádostí o vyšetření příčin smrti politického vězně Pavla Wonky. (Dokument č. 23/88) → 1001

- D466 1988, 3. květen, Praha. – Nekrolog k úmrtí Pavla Wonky. (Dokument č. 26/88) → 1002
- D467 1988, 7. květen, Praha. – Nekrolog k úmrtí básníka a spisovatele Jaromíra Šavrdy. (Dokument č. 27/88) → 1003
- D468 1988, 10. květen, Praha. – Sdělení o rozhovoru zástupců Charty 77 s americkými lékaři o okolnostech smrti Pavla Wonky. (Dokument č. 28/88) → 1005
- D469 1988, 11. květen, Praha. – Žádost České národní radě a vládě ČSR o vyšetření příčiny smrti Pavla Wonky. (Dokument č. 29/88) → 1007
- D470 1988, 15. květen, Praha. – Dopis předsednictvu vlády ČSSR a Mezinárodní organizaci práce o diskriminaci v zaměstnání a povolání v Československu s připojenou dokumentací. (Dokument č. 21/88) → 1009
- D471 1988, 20. květen, Praha. – Nekrolog k úmrtí signatáře Charty 77 Zdeňka Urbana. (Dokument č. 30/88) → 1013
- D472 1988, 1. červen, Praha. – Dopis ústřednímu výboru KSČ a československé veřejnosti, komentující vnitrostranickou informaci o nezávislých občanských iniciativách. (Dokument č. 32/88) → 1014
- D473 1988, 1. červen, Praha. – Prohlášení Charty 77 o podpoře návrhu třiceti občanů na úpravu článků Ústavy týkajících se svobody projevu a vyznání. Příloha: Podnět k úpravě Ústavy. (Dokument č. 33/88) → 1015
- D474 1988, 6. červen, Praha. – Blahopřání Jiřímu Hájkovi k 75. narozeninám. (Dokument č. 31/88) → 1017
- D475 1988, 16. červen, Praha. – Prohlášení k petiční výzvě australských krajanů M. Gorbačovovi, požadující odchod sovětských vojsk z Československa. Příloha: Dopis krajanů M. Gorbačovovi. (Dokument č. 34/88) → 1018
- D476 1988, 20. červen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění o policejní akci proti mezinárodnímu mírovému semináři Praha 88. (Dokument č. 35/88) → 1019
- D477 1988, 23. červen, Praha. – Sdělení o setkání zástupců Charty 77 s britským náměstkem ministra zahraničí Davidem Mallorem. (Dokument č. 36/88) → 1023
- D478 1988, 30. červen, Praha. – Sdělení o nových signatářích Charty 77. (Dokument č. 37/88) → 1024
- D479 1988, 7. červenec, Praha. – Prohlášení proti plánu rumunské vlády likvidovat rumunské vesnice. (Dokument č. 38/88) → 1024
- D480 1988, 13. červenec, Praha. – Návrh na postavení památníku obětem stalinských represí, zaslaný ústřednímu výboru Národní fronty ČSSR. (Dokument č. 39/88) → 1026
- D481 1988, 14. červenec, Praha. – Prohlášení k 20. výročí invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa. (Dokument č. 40/88) → 1027
- D482 1988, 27. červenec, Praha. – Telegram maďarským občanům vyjadřující podporu jejich hladovce na protest proti odebrání cestovních pasů. (Nečíslovaný dokument) → 1030
- D483 1988, 27. července, Praha. – Dopis Charty 77 americké organizaci Workmen's Circle s poděkováním za podporu mírového semináře Praha 88. (Nečíslovaný dokument) → 1030
- D484 1988, 24. srpen, Praha. – Sdělení Charty 77 a VONS o policejní represí proti účastníkům demonstrací k výročí 21. srpna 1968. (Dokument č. 41/88) → 1031

- D485 1988, 25. srpen, Praha. – Prohlášení solidarity s polskými stávkujícími dělníky. (Dokument 77 č. 42/88) → 1033
- D486 1988, 25. srpen, Praha. – Dopis Demokratickému svazu v Moskvě s poděkováním sovětským občanům, kteří manifestovali ve výroční den vojenské intervence do Československa na Puškinově náměstí v Moskvě. (Dokument č. 43/88) → 1034
- D487 1988, 1. září, Praha. – Dopis obhájčům lidských práv v Litvě A. Andreikovi a P. Cidzikasovi s vyjádřením solidarity s protestní hladovkou za propuštění dvanácti litevských vězňů. (Nečíslovaný dokument) → 1035
- D488 1988, 8. září, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění, vládě a ústřednímu výboru Národní fronty o naléhavosti reformy politického systému a ekonomické reformy s návrhem bezprostředních kroků k demokratické zemi. (Dokument č. 44/88) → 1036
- D489 1988, 5. září, Praha. – Sdělení Charty 77, Demokratické iniciativy, Jazvové sekce, Nezávislého mírového sdružení, Společenství přátel USA a předsedy přípravného výboru o uspořádání mezinárodního symposia Československo '88. (Dokument č. 45/88) → 1038
- D490 1988, 6. září, Praha. – Prohlášení k rozsudku bratislavského soudu nad slovenským náboženským aktivistou Ivanem Polanským. (Dokument č. 46/88) → 1039
- D491 1988, 7. září, Praha. – Sdělení o setkání signatářů Charty 77 s poradcem prezidenta a ministra zahraničí USA Edwardem L. Rownym za jeho návštěvy v Československu. (Dokument č. 47/88) → 1040
- D492 1988, 17. září, Praha. – Sdělení o setkání signatářů Charty 77 s francouzským ministrem zahraničí Rolandem Dumasem za jeho návštěvy v Československu. (Dokument č. 48/88) → 1041
- D493 1988, 30. září, Praha. – Dopis účastníkům konference Czechoslovakia, 1918–1988, Seventy Years from Independence, pořádané v Torontu. (Nečíslovaný dokument) → 1041
- D494 1988, 30. září, Praha. – Seznam nových signatářů Charty 77. (Dokument č. 49/88) → 1042
- D495 1988, 29. září, Praha. – Nekrolog k úmrtí signatářky Charty 77 Jiřiny Zelenkové. (Dokument č. 51/88) → 1043
- D496 1988, 1. říjen, Praha. – Úvaha o stavu historického vědomí a nezbytnosti svobodného historického bádání, vydaná k sedmdesátému letu existence Československé republiky. (Dokument č. 50/88) → 1044
- D497 1988, 10. říjen, Praha. – Oznamení pěti občanských iniciativ (včetně Charty 77) o rozhodnutí uspořádat 28. října na Václavském náměstí nezávislou manifestaci občanů, adresované Obvodnímu národnímu výboru v Praze 1. → 1045
- D498 1988, 15. říjen, Praha. – Sdělení o setkání signatářů Charty 77 a zástupců dalších občanských iniciativ s náměstkem ministra zahraničí USA Johnem C. Whiteheadem za jeho návštěvy v Praze. (Dokument č. 52/88) → 1046
- D499 1988, 18. říjen, Praha. – Projev Charty 77 určený pro nezávislou manifestaci v Praze k svátku 28. října. (Dokument č. 53/88) → 1047
- D500 1988, 24. říjen, Praha. – Prohlášení k zákazu manifestace k 70. výročí vzniku Československa. (Dokument č. 54/88) → 1048
- D501 1988, 1. listopad, Praha. – Prohlášení Charty 77 k brutálnímu násilí policie vůči manifestaci v den 28. října. (Dokument č. 55/88) → 1050

- D502 1988, 16. listopad, Praha. – Společné prohlášení Charty 77, Nezávislého mírového sdružení a Společenství přátel USA, zaslané předsednictvu vlády a četným vládním a vědeckým institucím o policejním zásahu proti sympoziu Československo '88. (Dokument č. 56/88) → 1051
- D503 1988, 30. listopadu, Praha. – Dopis generálnímu tajemníku OSN Javieru Pérezu de Cuellar žádající o morální podporu pro veřejné shromáždění v Praze k 40. výročí přijetí Všeobecné deklarace lidských práv. → 1053
- D504 1988, 1. prosinec, Praha. – Prohlášení k 40. výročí Všeobecné deklarace lidských práv. (Dokument č. 57/88.) → 1054
- D505 1988, 9. prosinec, Praha. – Sdělení o setkání signatářů Charty 77 s francouzským prezidentem Françoisem Mitterrandem za jeho návštěvy v Československu. (Dokument č. 58/88) → 1056
- D506 1988, 16. prosinec, Praha. – Prohlášení k první povolené nezávislé manifestaci uspořádané 10. prosince ke Dni lidských práv na Škroupově náměstí v Praze. (Dokument č. 59/88) → 1057
- D507 1988, 18. prosinec, Praha. – Prohlášení Charty 77 k otázce vlastní identity. Příloha: Stať J. Patočky Čím je a čím není Charta. (Dokument č. 60/88) → 1058
- D508 1988, 28. prosinec, Praha. – Prohlášení Charty 77 a dalších nezávislých iniciativ o jednání s úřady o manifestaci na Škroupově náměstí v Praze 10. prosince 1988 a odhodlání připravit taková shromáždění i v budoucnu. (Nečíslovaný dokument) → 1059
- D509 1988, 30. prosinec, Praha. – Seznam nových signatářů Charty 77 a odvolání dvou podpisů. (Dokument č. 61/88) → 1061
- D510 1988, konec prosince, Praha. – Výzva všem spoluobčanům, aby v poslední den roku vzpomněli na politické vězně. (Nečíslovaný dokument) → 1061

ROK 1989

- D511 1989, 2. leden, Praha. – Sdělení o předání funkcí mluvčích Charty 77 Tomáši Hradílkovi, Daně Němcové a Alexandru Vondrovi s jejich životopisy. (Dokument č. 1/89) → 1063
- D512 1989, 8. leden, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění, předsednictvu vlády ČSSR, Generální prokuratuře ČSSR, federálnímu ministerstvu vnitra k případu ing. Jozefa Babiaka, krutě ubitého policijí za dopravní přestupek. (Dokument č. 2/89) → 1065
- D513 1989, 11. leden, Praha. – Stanovisko zaslané Federálnímu shromáždění a předsednictvu vlády ČSSR k používání československé výbušniny Semtex zahraničními teroristickými skupinami, s požadavkem informovat veřejnost o vývozu výbušniny a učinit nutná opatření proti jejímu zneužití. (Dokument č. 3/89) → 1066
- D514 1989, 15. leden, Praha. – Prohlášení Charty 77 k 20. výročí sebeupálení Jana Palacha. (Dokument č. 4/89) → 1067
- D515 1989, 17. leden, Praha. – Dopis představitelům účastnických států Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě o policejní razii proti účastníkům pietního shromáždění v den výročí Palachovy smrti. (Dokument č. 5/89) → 1068
- D516 1989, 17. leden, Praha. – Oznámení kolektivu mluvčích Charty 77 o protestní hladovce na podporu vězňů svědomí. (Dokument č. 6/89) → 1071

- D517 1989, 20. leden, Praha. – Poděkování Mezinárodní společnosti pro lidská práva (IGFM) za organizaci mezinárodní řetězové hladovky za vyhlášení amnestie politických vězňů v ČSSR. (Dokument č. 7/89.) → 1071
- D518 1989, 22. leden, Praha. – Prohlášení Charty 77 k lednovým událostem, zasláné Federálnímu shromáždění ČSSR a vládě ČSSR. (Dokument č. 8/89) → 1072
- D519 1989, 23. leden, Praha. – Soupis československých politických vězňů evidovaných VONS podle stavu ke dni 21. ledna 1989. (Dokument č. 9/89) → 1075
- D520 1989, 6. únor, Praha. – Dopis Charty 77 nezávislým iniciativám a obhájcům lidských práv ve východní Evropě s výzvou k solidaritě a pomoci rumunskému obyvatelstvu. (Dokument č. 10/89) → 1078
- D521 1989, 10. únor, Praha. – Společný dopis Charty 77 a Čs. helsinského výboru o uplatnění výsledků vídeňské následné schůzky KBSE v Československu, adresovaný prezidentu republiky, Federálnímu shromáždění, vládě ČSSR, Čs. výboru pro evropskou bezpečnost a spolupráci, Výboru čs. veřejnosti pro lidská práva a Mezinárodní helsinské federaci pro lidská práva. (Dokument č. 11/89) → 1080
- D522 1989, 12. únor, Praha. – Prohlášení o nutnosti otevřeného dialogu o situaci v Československu, adresované Výboru čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci a ČTK. (Dokument č. 12/89) → 1082
- D523 1989, 15. únor, Praha. – Sdělení Charty 77 k reedici základního dokumentu Prohlášení Charty 77 z 1.1.1977 s výkladem o poslání a historii Charty 77. (Dokument č. 13/89) → 1083
- D524 1989, 18. únor, Praha. – Poděkování Charty 77 a nezávislých iniciativ vládám účastnických zemí KBSE, domácím i zahraničním přátelům za projevy solidarity s trestně stíhanými a vězněnými účastníky lednových demonstrací. (Dokument č. 14/89) → 1085
- D525 1989, 19. únor, Praha. – Prohlášení k 20. výročí sebeupálení Jana Zajíce. (Dokument č. 15/89) → 1087
- D526 1989, 19. únor, Praha. – Blahopřání Bedřichu Placákovi k 75. narozeninám. (Dokument č. 16/89) → 1088
- D527 1989, 24. únor, Praha. – Prohlášení k vyhlášení fatvy (rozsudku smrti) nad britským spisovatelem Salmanem Rushdiem. (Dokument č. 17/89) → 1089
- D528 1989, 25. únor, Praha. – Dopis Charty 77 Výboru pro podání návrhu na udělení Nobelovy ceny míru Václavu Havlovi o podpoře této kandidatury. (Dokument č. 18/89) → 1090
- D529 1989, 28. únor, Praha. – Poděkování maďarským přátelům za manifestaci solidarity s československými politickými vězni s žádostí o podporu kandidatury V. Havla na Nobelovu cenu míru. (Dokument č. 19/89) → 1090
- D530 1989, 1. březen, Praha. – Sdělení o setkání signatářů Charty 77 a dalších představitelů nezávislých iniciativ s dánským ministrem zahraničí. (Dokument č. 20/89) → 1092
- D531 1989, 2. březen, Praha. – Dopis vyzývající prezidenta republiky zastavit trestní stíhání účastníků manifestací v lednu 1989 a prominout již udělené tresty. (Dokument č. 21/89) → 1092
- D532 1989, 12. březen, Praha. – Dopis vládě ČSSR, příslušným ministerstvům a expertům o potřebě znovu zvážit projekt vodního díla Gabčíkovo-Nagymaros. (Dokument č. 22/89) → 1094

- D533 1989, 13. březen, Praha. – Prohlášení varující před údajnou sbírkou na neexistující konto nezávislých iniciativ, směřující k jejich diskreditaci. (Dokument č. 23/89) → 1095
- D534 1989, 13. březen, Praha – Blahopřejný telegram nezávislým skupinám v Maďarsku ke státnímu státku, jímž se v Maďarsku opět stal 15. březen. (Nečíslovaný dokument) → 1096
- D535 1989, 19. březen, Praha. – Dopis nezávislým skupinám v Německé demokratické republice. (Nečíslovaný dokument) → 1096
- D536 1989, 20. březen, Praha. – Společný dopis nezávislých občanských iniciativ poslancům Federálního shromáždění, žádající, aby neschválili tzv. zákonná opatření k ochraně veřejného pořádku. (Nečíslovaný dokument) → 1097
- D537 1989, 27. březen, Praha. – Dopis Charty 77 odborové organizaci Solidarita a dalším polským nezávislým skupinám s poděkováním za projevy solidarity s čs. obhájci lidských práv. (Dokument č. 24/89) → 1098
- D538 1989, 28. březen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR, Ministerstvu školství ČSR, ÚV KSČ a *Učitelským novinám* o stavu československého školství a potřebě zavést demokratický školský systém. (Dokument č. 25/89) → 1099
- D539 1989, 31. březen, Praha. – Seznam nových signatářů Charty 77. (Dokument č. 26/89) → 1101
- D540 1989, 3. duben, Praha. – Prohlášení zaslané vládě ČSSR a Výboru čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci o postizích signatářů současných podpisových akcí, žádající jejich rozhodné veřejné vystoupení proti tomuto porušování ústavně zaručeného petičního práva. (Dokument č. 27/89) → 1102
- D541 1989, 5. duben, Praha. – Dopis vládě ČSSR, Sekretariátu pro věci církevní v předsednictvu vlády ČSSR, Ministerstvu kultury ČSR, Radě židovských náboženských obcí, Židovské náboženské obci v Praze, Státnímu ústavu památkové péče a ochrany přírody a Českému svazu protifašistických bojovníků o kritickém stavu a devastaci židovských kulturních památek a o zamlčování osudu židovského obyvatelstva v době holocaustu. (Dokument č. 28/89) → 1103
- D542 1989, 8. duben, Praha. – Výzva Všem lidem dobré vůle doma i v zahraničí za záchranu života Stanislava Devátého, držícího ve vězení protestní hladovku. (Dokument č. 29/89) → 1109
- D543 1989, 15. duben, Praha. – Sdělení o propuštění Stanislava Devátého z vězení. (Dokument č. 30/89) → 1110
- D544 1989, 17. duben, Praha. – Dopis sovětské nezávislé společnosti Memorial s návrhem uspořádat v Praze společný východoevropský seminář o stalinismu. (Dokument č. 31/89) → 1111
- D545 1989, 20. duben, Praha. – Vzpomínka na Pavla Wonku při prvním výročí jeho smrti. (Dokument č. 32/89) → 1113
- D546 1989, 21. duben, Praha. – Pozdravný dopis sjezdu radikální strany v Budapešti. (Dokument č. 33/89) → 1114
- D547 1989, 22. duben, Praha. – Telegram prvnímú tajemníkovi KS Gruzie G. Gumbaridzemu, protestující proti brutálnímu potlačení demonstrace v Tbilisi. (Nečíslovaný dokument) → 1115

- D548 1989, 22. duben, Praha. – Telegram skupině Důvěra ve Lvově, protestující proti brutálnímu postupu ukrajinské policie proti předvolebnímu shromáždění. (Nečíslovaný dokument) → 1116
- D549 1989, 23. duben, Praha. – Prohlášení k prvomájovému svátku a o možnosti využít oficiálních oslav k projevům občanských postojů. (Dokument č. 34/86) → 1116
- D550 1989, 27. duben, Praha. – Vzpomínková stať k prvnímu výročí úmrtí Jaromíra Šavrdy. (Dokument č. 35/89) → 1118
- D551 1989, 5. květen, Praha. – Dopis Charty 77, Čs. helsinského výboru a VONS Konferenci o lidské dimenzi KBSE v Paříži, srovnávající respektování lidských práv v Československu se závazky přijatými čs. představiteli v rámci helsinského procesu. (Dokument č. 36/89) → 1119
- D552 1989, 13. květen, Praha. – Dopis generálnímu tajemníku ÚV KSČ M. Jakešovi o nevhodnosti návštěvy rumunského prezidenta N. Ceaușesca v Československu. (Dokument č. 37/89) → 1122
- D553 1989, 15. květen, Praha. – Nekrolog k úmrtí Dominika Tatarky. (Dokument č. 38/89) → 1123
- D554 1989, 15. květen, Praha. – Dopis vládě ČSSR k utajovanému projektu těžby zlata u Mokrska metodou kyanidového loužení a o jejím riziku pro životní prostředí. (Dokument č. 39/89) → 1124
- D555 1989, 23. květen, Praha. – Otevřený dopis členským zemím NATO při příležitosti výroční konference v Bruselu, vyzývající k iniciativě za rozpuštění Varšavské smlouvy a NATO. (Dokument č. 40/89) → 1125
- D556 1989, 23. květen, Praha. – Nekrolog k úmrtí filmového režiséra Pavla Juráčka. (Dokument č. 41/89) → 1126
- D557 1989, 23. květen, Praha. – Dopis Evropskému mírovému shromáždění (END) k pozvání Charty 77 na veřejné shromáždění v Londýně a k jeho programu inspirovanému mírovým seminářem Praha 88 (Dokument č. 42/89) → 1127
- D558 1989, 25. květen, Praha. – Dopis velvyslanectví Čínské lidové republiky v Praze a ministerskému předsedovi ČLR Li Pchengovi, vyzývající čínské vedení k zdrženlivosti a rozvaze vůči demonstrujícím čínským studentům a dělníkům a vyjadřující solidaritu s jejich požadavky. (Dokument č. 44/89) → 1128
- D559 1989, 28. květen, Praha. – Dopis vládě ČSSR ke sporu mezi čs. a maďarskou vládou o dokončení vodního díla Gabčíkovo-Nagymaros. (Dokument č. 43/89) → 1129
- D560 1989, 5. červen, Praha. – Dopis velvyslanectví Čínské lidové republiky protestující proti masakru demonstrujících studentů na Náměstí nebeského míru v Pekingu 4. června. (Dokument č. 45/89) → 1130
- D561 1989, 16. červen, Praha. – Telegram maďarským občanům při příležitosti celonárodního pietního aktu na paměť Imre Nagye a jeho spolupracovníků. (Dokument č. 46/89) → 1131
- D562 1989, 20. červen, Praha. – Společný otevřený dopis Charty 77 a dalších nezávislých iniciativ mezinárodnímu divadelnímu projektu Karavana míru před jeho zastavením v Praze. (Nečíslovaný dokument) → 1132
- D563 1989, 24. červen, Praha. – Prohlášení k soudnímu procesu s vydavatelem samizdatových časopisů *Vokno* a *Voknoviny* Františkem Stárkem. (Dokument č. 47/89) → 1133

- D564 1989, 29. červen, Praha. – Blahopřejný dopis Františku kardinálu Tomáškovi k 90. narozeninám. (Dokument č. 48/89) → 1135
- D565 1989, 30. červen, Praha. – Seznam nových signatářů Charty 77 s opravami a doplněním předcházejících seznamů. (Dokument č. 49/89) → 1136
- D566 1989, 3. červenec, Praha. – Společný dopis představitelů nezávislých iniciativ předsedům vlád a poslaneckým sněmovnám Bulharské lidové republiky, Maďarské lidové republiky, Německé demokratické republiky, Polské lidové republiky a SSSR s žádostí, aby se oficiálně distancovaly od vojenské intervence do Československa v srpnu 1968. (Nečíslovaný dokument) → 1137
- D567 1989, 4. červenec, Praha. – Dopis nezávislých občanských iniciativ poslancům Evropského parlamentu ve Štrasburku s žádostí, aby podpořili text dopisu určeného vládám a parlamentům pěti zemí, jejichž armády obsadily v srpnu 1968 Československo → 1139
- D568 1989, 10. červenec, Praha. – Připomínky Charty 77 k návrhu zásad nové československé ústavy. (Dokument č. 50/89) → 1140
- D569 1989, 10. červenec, Praha. – Prohlášení k 200. výročí vyhlášení Deklarace práv člověka a její text v příloze. (Dokument č. 51/89) → 1142
- D570 1989, 21. červenec, Praha. – Prohlášení k difamační kampani československých sdělovacích prostředků a policie, spojující násilné akce a terorismus s činností nezávislých iniciativ, zaslané Generální prokuratuře a sdělovacím prostředkům. (Dokument č. 52/89) → 1144
- D571 1989, 8. srpen, Praha. – Dopis vládě ČSSR a Ministerstvu vnitra a životního prostředí ČSR s žádostí o zastavení výstavby koksárny u Stonavy, ohrožující životní prostředí ve Slezsku. (Dokument č. 53/89) → 1146
- D572 1989, 10. srpen, Praha. – Společné prohlášení Charty 77, Nezávislého mírového sdružení, Českých dětí, Mírového klubu J. Lennona, Společnosti přátel USA a Polsko-čs. solidarity k výročí 21. srpna, varující před možným nebezpečím brutálních zásahů proti veřejným shromážděním. (Nečíslovaný dokument) → 1148
- D573 1989, 19. srpen, Praha. – Pozdravné poselství účastníkům mezinárodní konference o právu národů na sebeurčení a rovnoprávnost konané v Rize 21.–22. 8. 1989 a věnované historické analýze roku 1939. (Nečíslovaný dokument) → 1150
- D574 1989, 21. srpen, Praha. – Společné prohlášení Charty 77 a maďarského Svazu svobodných demokratů k srpnové invazi roku 1968 s vyjádřením naděje v brzkou svobodnou budoucnost. (Nečíslovaný dokument) → 1151
- D575 1989, 26. srpen, Praha. – Dopis organizaci Svazu mladých demokratů FIDESZ v Budapešti s poděkováním za jejich účast na demonstraci k výročí 21. srpna v Praze. (Dokument č. 54/89) → 1152
- D576 1989, 31. srpen, Praha. – Souhrnná zpráva Charty 77 a VONS o odsouzení Stanislava Devátého za pobuřování, zaslaná na vědomí Federálnímu shromáždění a Výboru čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci. (Dokument č. 55/89) → 1152
- D577 1989, 14. září, Praha. – Dopis vládě ČSSR k situaci východoněmeckých uprchlíků zdržujících se na půdě velvyslanectví Spolkové republiky Německo v Praze. (Dokument č. 56/89) → 1154

- D578 1989, 14. září, Praha. – Dopis Charty 77 Federálnímu shromáždění, Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ČSR a *Učitelským novinám* k diskusi o zásadních změnách školského a vzdělávacího systému. (Dokument č. 57/89) → 1156
- D579 1989, 15. září, Praha. – Sdělení o setkání signatářů Charty 77 s členkou francouzské vlády E. Aviceovou za její návštěvy v Československu. (Dokument č. 58/89) → 1158
- D580 1989, 18. září, Praha. – Sdělení o předání funkce mluvčího Charty 77 V. Havlovi po dobu věznění mluvčího A. Vondry. (Dokument č. 59/89) → 1158
- D581 1989, 21. září, Praha. – Prohlášení Charty 77, VONS a Československé ligy pro lidská práva o solidaritě s uvězněnými občany v Lipsku zadrženými při mírové modlitbě, vyzývající demokraty v Polsku, Maďarsku a SSSR k veřejnému projevu solidarity s vězněnými. (Dokument č. 60/89) → 1159
- D582 1989, 25. září, Praha. – Blahopřání Jiřímu Kolářovi k 75. narozeninám. (Dokument č. 61/89) → 1160
- D583 1989, 30. září, Praha. – Seznam nových signatářů Prohlášení Charty 77. (Dokument č. 62/89) → 1160
- D584 1989, 5. říjen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR a vládě ČSSR, vyzývající poslance, aby neprojednávali novelu trestního a tiskového zákona, a vládu, aby je předložila veřejnosti k posouzení. (Dokument č. 63/89) → 1161
- D585 1989, 13. říjen, Praha. – Prohlášení k 28. říjnu se sdělením o neúspěšném jednání Charty 77 s pražskými úřady o povolení shromáždění k oslavě. (Dokument č. 64/89) → 1162
- D586 1989, 14. říjen, Praha. – Prohlášení k případu politického vězně Petra Cibulky, obviněného v roce 1988 z trestných činů, které nespáchal. (Dokument č. 65/89) → 1163
- D587 1989, 22. říjen, Praha. – Prohlášení k 10. výročí procesu se členy Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. (Dokument č. 66/89) → 1164
- D588 1989, 23. říjen, Praha. – Prohlášení Charty 77, Hnutí za občanskou svobodu, Demokratické iniciativy, Obrody a Nezávislého mírového sdružení o možnostech, jak oslavit svátek 28. října. (Nečíslovaný dokument) → 1165
- D589 1989, 4. listopad, Praha. – Nekrolog k úmrtí Milana Hübla. (Dokument č. 68/89) → 1166
- D590 1989, 4. listopad, Praha. – Vyhlášení ankety o občanské morálce v Československu. (Dokument č. 69/89) → 1167
- D591 1989, 8. listopad, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR vyzývající poslance k odmítnutí návrhu zákona o tisku a hromadných sdělovacích prostředcích, protože odporuje Ústavě ČSSR a mezinárodním paktům o lidských právech. (Dokument č. 70/89) → 1168
- D592 1989, 9. listopad, Praha. – Prohlášení k celonárodnímu i mezinárodnímu významu svatořečení Anežky Přemyslovny. (Dokument č. 71/89) → 1170
- D593 1989, 16. listopad, Praha. – Společný dopis Charty 77, Hnutí za občanskou svobodu, Demokratické iniciativy, Obrody a Nezávislého mírového sdružení účastníkům zasedání Evropské rady v Paříži o neudržitelosti

- oficiálního stanoviska SSSR k vojenské intervenci roku 1968. (Nečíslovaný dokument) → 1171
- D594 1989, 18. listopad, Praha. – Prohlášení k situaci v zemi po brutálním zásahu policie proti pokojné demonstraci 17. listopadu. (Dokument č. 72/89) → 1172
- D595 1989, 29. listopad, Praha. – Vzpomínka na Františka Kriegla při příležitosti 10. výročí jeho úmrtí. (Dokument č. 73/86) → 1173
- D596 1989, 15. prosinec, Praha. – Dopis Jeleně G. Bonnerové k úmrtí Andreje D. Sacharova. (Dokument č. 74/89) → 1173
- D597 1989, 29. prosinec, Praha. – Blahopřání Václavu Havlovi ke zvolení prezidentem republiky. (Dokument č. 75/89) → 1174
- D598 1989, 31. prosinec, Praha. – Seznam nových signatářů. (Dokument č. 76/89) → 1174

Seznam zkratek

AEC	Atomic Energy Commission (USA)
AFL-CIO	American Federation of Labor - Congress of Industrial Organization
AFMV	Archiv Federálního ministerstva vnitra
AFP	Agence France Press
AI	Amnesty International
a. j.	archivní jednotka
AJP	Archiv Jana Patočky
AKEL	Anartotikón Kómma Ergazoménú Láú (Pokroková strana pracujících lidu, Řecko)
AMV	Archiv Ministerstva vnitra České republiky
ANSA	Agenzia Nazionale Stampa Associata
AP	Associated Press
APN	Agenstvo politických novostě
ARD	Rundfunkanstalten der öffentlich-rechtlichen Bundesrepublik Deutschland
AT (ordinace)	Ordinace pro alkoholismus a (jiné) toxikománie
AV	Akademie věd
AZNP	Automobilové závody, n. p.
BBC	British Broadcasting Corporation
BLR	Bulharská lidová republika
BSK	biochemická spotřeba kyslíku
CDU	Christlich-Demokratische Union (SRN)
CFDT	Confédération française démocratique du travail (Francie)
CGT	Confédération générale du travail (Francie)
CIA	Central Intelligence Agency
CND	Campaign for Nuclear Disarmament
CO	Civilní obrana
CODENE	Comité pour le désarmement nucléaire en Europe
CPZ	cela předběžného zadržení
CSU	Christlich-Soziale Union (SRN)
CUO	celodenní uzavřené oddělení
CZV KSČ	celozávodní výbor KSČ
čj.	číslo jednací
ČKD	Českomoravská Kolben-Daněk
ČNR	Česká národní rada
ČR	Česká republika
ČSAV	Československá akademie věd
ČSČK	Československý Červený kříž
ČSDS	Československé dokumentační středisko
ČSLA	Československá lidová armáda
ČSMV	Československý mírový výbor

ČSR	Česká socialistická republika
ČSS	Československá strana socialistická
ČSSR	Československá socialistická republika
ČSSS	Československé státní statky
ČSVTS	Československá vědeckotechnická společnost
ČVFU	Český fond výtvarných umění
ČVUT	České vysoké učení technické
CZO	Celozávodní organizace
dB	decibel
DI	Dopravní inspektorát (VB)
DLF	Deutschlandfunk (SRN)
dok.	dokument
EHS	Evropské hospodářské společenství
END	European Nuclear Disarmament (Velká Británie)
EP	Evropský parlament
ER	Evropská rada
f.	fond
fasc.	fascikl
FAZ	Frankfurter Allgemeine Zeitung
FDA	Svaz německých autorů
FDoS	Floppy Disk Operating System
FF	filozofická fakulta
FIA	Fédération internationale de l'automobile
FIDESZ	Fiatal Demokratik Szövetség (Svaz mladých demokratů, Maďarsko)
FIDH	Fédération internationale des droits de l'homme
FIM	Fédération internationale de motocyclisme (Mezinárodní motocyklová federace)
FISA	Fédération internationale sportive de l'automobile
FKS	Komunistická strana Francie
FMK	Folkereisning Mot Krig (norská sekce WRI)
FMV	Federální ministerstvo vnitra
FOP	Fond občanské pomoci
FS	Federální shromáždění
FSU	Federální statistický úřad
GP	Generální prokuratura
HP	hraniční pásmo
HSTD	Hlavní správa tiskového dohledu
CHOPAV	Chráněné oblasti přirozené akumulace vod
IGFM	Internationale Gesellschaft für Menschenrechte
IHF(HR)	International Helsinki Federation for Human Rights
IHT	International Herald Tribune
i. j.	inventární jednotka
IKS	Komunistická strana Itálie
IKV	Interkerkelijk vredesberaad (Mezicírkevní mírová rada, Holandsko)
Infoch	Informace o Chartě 77
ISO	Iniciativa sociální obrany
ISS	Italská socialistická strana

JS	Jazzová sekce
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
k./kart.	karton
KAN	Klub angažovaných nestraníků
KBSE	Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě
KGB	Komitéť gosudarstvennoj bezopasnosti
KLDR	Korejská lidovědemokratická republika
KNV	Krajský národní výbor
KO	konečné opatření
KOR-KSS	Komitet obrony robotników – Komitet samoobrony społecznej (Polsko)
KP	kádrový příslušník
KPN	Konfederacja Polski Niepodleglej
KPR	Kancelář prezidenta republiky
KRNAP	Krkonošský národní park
KrS	krajská správa (StB)
KS	kapitalistické státy
KS	krajská správa (SNB)
KS	krajský soud
KS	komunistická(é) strana(y)
KSČ	Komunistická strana Československa
KSD	Komunistická strana Dánska
KSS	Komunistická strana Slovenska
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
KÚNZ	krajský ústav národního zdraví
KV	krajský výbor
LM	Lidové milice
LSD	Lidové spotřební družstvo
LSPP	lékařská služba první pomoci
LS-K	Levicová strana – komunisté (Švédsko)
MěNV	městský národní výbor
MHF	Mezinárodní helsinská federace pro lidská práva
MK	ministerstvo kultury
MKSO	Mezinárodní konfederace svobodných odborů
MLR	Maďarská lidová republika
MO VB	místní oddělení Veřejné bezpečnosti
MoLR	Mongolská lidová republika
MOP	Mezinárodní organizace práce
MP	mezinárodní pakt
MS	ministerstvo spravedlnosti
MŠ	ministerstvo školství
MV	městský výbor
MV	ministerstvo vnitra
MZ	ministerstvo zdravotnictví
NA	Národní archiv
NATO	North Atlantic Treaty Organization
ND	Národní divadlo
NDR	Německá demokratická republika
NDR	Norddeutscher Rundfunk

NG	Národní galerie
NKO	návrh konečného opatření
NM	Národní muzeum
NMS	Nezávislé mírové sdružení
n. p.	národní podnik
NP	Národní park
NS	Nejvyšší soud
NSR	Německá spolková republika
NSZZ	Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność“
NTA	Nej til atomvaben (Ne atomovým zbraním, Dánsko)
NV	národní výbor
NVP	Národní výbor hlavního města Prahy
NVS	nápravně výchovná skupina
NVÚ	nápravně výchovný ústav
NYT	New York Times
OD	ochranný dohled
OH	olympijské hry
OMP	oddělení mezinárodní politiky (ÚV KSČ)
ONV	okresní (obvodní) národní výbor
OO VB	okresní oddělení Veřejné bezpečnosti
OS	okresní soud
OSN	Organizace spojených národů
O-StB	oddělení StB
OÚNZ	okresní ústav národního zdraví
OV	okresní (obvodní) výbor
O-VB	oddělení Veřejné bezpečnosti
OVŠ	oddělení vyšetřování
PFS	předsednictvo Federálního shromáždění
PKS	Pražské kulturní středisko
PKV	předsednictvo krajského výboru (KSČ)
PLDR	Polská lidovědemokratická republika
PLR	Polská lidová republika
PNS	Poštovní novinová služba
POR	Pražská odborová rada
PPS	Polská socialistická strana
PPS-RD	Polska partia socialistyczna – Rewolucja demokratyczna
PS	Pohraniční stráž
PSDS	Polská sjednocená dělnická strana
PSS	Polská socialistická strana
PÚV KSČ	Předsednictvo ústředního výboru KSČ
PV (KSČ)	podnikový výbor (KSČ)
RAF	Royal Air Force
RFE	Radio Free Europe
rkp.	rukopis
RKS	Rumunská komunistická strana
ROH	Revoluční odborové hnutí
RP	Rudé právo
RSČ	Rada svobodného Československa
RSR	Rumunská socialistická republika

RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
RŽNO	Rada židovských náboženských obcí
s. p.	státní podnik
SALT	Strategic Arms Limitation Talks
SAV	Slovenská akademie věd
Sb.	sbírka
SBČS	Státní banka československá
SČ	Severočeský (kraj), severočeská (oblast)
SDS	Sociálnědemokratická(é) strana(y)
SH	Svaz hudebníků
SHČO	Socialistické hnutí československých občanů
SHD	Severočeské hnědouhelné doly
SI	Socialistická internacionála
SLP	Společnost pro lidská práva
SN	Spojené národy
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SNR	Slovenská národní rada
SOF	Světová odborová federace
SOS	Sít občanské sebeobrany
SPD	Sozialdemokratische Partei Deutschlands
SPK	Státní plánovací komise
SPM	Státní polské muzeum
SPÖ	Sozialistische Partei Österreichs
spr. ř.	správní řízení
SPUSA	Společenství přátel USA
SPZV	státní plán základního výzkumu
SRN	Spolková republika Německo
SSR	Slovenská socialistická republika
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
Stadep	State department (USA)
StB	Státní bezpečnost
SÚA	Státní ústřední archiv
SÚC	Státní úřad pro věci církevní
SVŠT	Slovenská vysoká škola technická
SVVŠ	střední všeobecně vzdělávací škola
SZOPK	Slovenský svaz ochránců přírody a krajiny
SŽM	Státní židovské muzeum
TKK	tarifní kvalifikační katalog
TO	teritoriální odbor (ministerstva zahraničních věcí)
TOS	Továrna obráběcích strojů
tr. ř.	trestní řád
tr. zák.	trestní zákon
UK	Univerzita Karlova
ÚKDŽ	Ústřední kulturní dům železničářů
ÚKRK	Ústřední kontrolní a revizní komise
UNEF	L'Union nationale des étudiants de France
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
ÚNV	ústav nápravní výchovy

ÚNZ	Ústav národního zdraví
UO	uzavřené oddělení
ÚRO	Ústřední rada odborů
USA	United States of America
ÚSD	Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky
ÚV	ústřední výbor
ÚV KS	ústřední výbor Komunistické strany
ÚV KSČ	ústřední výbor Komunistické strany Československa
VAAZ	Vojenská akademie Antonína Zápotockého
VB	Veřejná bezpečnost
VHJ	výrobně hospodářská jednotka
VIA	Východoevropská informační agentura
VONS	Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
VS	vyšetřovací spis
VS OSN	Valné shromáždění OSN
VSR	Vietnamská socialistická republika
VÚ	Výzkumný ústav
VVER	vodo-vodjanoj energetičeskij reaktor
WDR	Westdeutscher Rundfunk
WiP	Wolność i Pokój
WP	Washington Post
WRI	War Resister's Internationale
ZA (KBSE)	Závěrečný akt (KBSE)
Zb.	zbierka (slov.)
ZB	Západní Berlín
ZDF	Zweites deutsches Fernsehen
ZDŠ	Základní devítiletá škola
ZO	Základní organizace
ZOD	Zákon o ochranném ohledu
ZOT	základní originální texty (pro školy)
ZP	Zákoník práce
ZSS	země socialistického společenství
ZST	země socialistického tábora
ZTÚ	Zvláštní technický úkon (StB - odposlechy, sledování, kontrola pošty, tajné fotografování, tajná prohlídka bytu či hotelového pokoje)
ZÚ	zastupitelský úřad
ZV	závodní výbor (ROH)
zv.	zväzok (slov.)

1977

D1 1977

1977, 1. leden, Praha. – Základní (konstitutivní) Prohlášení Charty 77 o příčinách vzniku, smyslu a cílech Charty a metodách jejího působení.¹

Prohlášení Charty 77

Dne 13. 10. 1976 byly ve Sbírce zákonů ČSSR (č. 120) zveřejněny Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, které byly jménem naší republiky podepsány v roce 1968, stvrzeny v Helsinkách roku 1975 a vstoupily u nás v platnost dnem 23. 3. 1976.² Od té doby mají i naši občané právo a náš stát povinnost se jimi řídit.

Svobody a práva lidí, jež tyto pakty zaručují, jsou důležitými civilizačními hodnotami, k nimž v dějinách směřovalo úsilí mnoha pokrokových, sil a jejichž uzákonění může významně pomoci humánnímu vývoji naší společnosti. Vítáme proto, že Československá socialistická republika k těmto paktům přistoupila.

Jejich zveřejnění nám ale zároveň s novou naléhavostí připomíná, kolik základních občanských práv platí v naší zemi zatím – bohužel – jen na papíře.

Zcela iluzorní je například právo na svobodu projevu, zaručované článkem 19 prvního paktu:

Desítkám tisíc občanů je znemožněno pracovat v jejich oboru jen proto, že zastávají názory odlišné od názorů oficiálních. Jsou přitom často objektem nejrozmanitější diskriminace a šikanyování ze strany úřadů i společenských organizací; zbavení jakékoli možnosti bránit se stávají se prakticky obětmi apartheidu.

Statisícům dalších občanů je odpírána „svoboda od strachu“ (preambule prvního paktu), protože jsou nuceni žít v trvalém nebezpečí, že projeví-li své názory, ztratí pracovní a jiné možnosti.

V rozporu s článkem 13 druhého paktu, zajišťujícím všem právo na vzdělání, je nesčetným mladým lidem bráněno ve studiu jen pro jejich názory anebo dokonce pro názory jejich rodičů. Bezpočet občanů musí žít ve strachu, že kdyby se projevíli v souladu se svým přesvědčením, mohli by být buď sami, anebo jejich děti zbaveni práva na vzdělání.

Uplatnění práva „vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem“ či „prostřednictvím umění“ (bod 2. článku

19 prvního paktu) je stíháno nejen mimosoudně, ale i soudně, často pod rouškou kriminálního obvinění (jak o tom svědčí mimo jiné právě probíhající procesy s mladými hudebníky).³

Svoboda veřejného projevu je potlačena centrálním řízením všech sdělovacích prostředků i publikačních a kulturních zařízení. Žádný politický, filozofický či vědecký názor nebo umělecký projev, jen trochu se vymykající úzkému rámci oficiální ideologie či estetiky, nemůže být zveřejněn; je znemožněna veřejná kritika krizových společenských jevů; je vyloučena možnost veřejné obrany proti nepravdivým a urážlivým nařčením oficiální propagandy (zákonná ochrana proti „útokům na čest a pověst“, jednoznačně zaručená článkem 17 prvního paktu, v praxi neexistuje); lživá obvinění nelze vyvrátit a marný je každý pokus dosáhnout nápravy nebo opravy soudní cestou; v oblasti duchovní a kulturní tvorby je vyloučena otevřená diskuse. Mnoho vědeckých a kulturních pracovníků i jiných občanů je diskriminováno jen proto, že před lety legálně zveřejňovali či otevřeně vyslovovali názory, které současná politická moc odsuzuje.

Svoboda náboženského vyznání, důrazně zajišťovaná článkem 18 prvního paktu, je systematicky omezována mocenskou svévolí; oklešťováním činnosti duchovních, nad nimiž trvale visí hrozba odepření nebo ztráty státního souhlasu s výkonem jejich funkce; existenčním i jiným postihem osob, které své náboženské vyznání slovem či skutkem projeví; potlačěním výuky náboženství apod.

Nástrojem omezení a často úplného potlačení řady občanských práv je systém faktického podřízení všech institucí a organizací ve státě politickým direktivám aparátů vládnoucí strany a rozhodnutím mocensky vlivných jednotlivců. Ústava ČSSR a ostatní zákony a právní normy neupravují ani obsah a formu, ani tvorbu a aplikaci takových rozhodnutí; jsou často jen ústní, občanům vesměs neznámá a jimi nekontrolovatelná; jejich původci nezodpovídají nikomu než sami sobě a své vlastní hierarchii, přitom však rozhodujícím způsobem ovlivňují činnost zákonodárných i výkonných orgánů státní správy, justice, odborových, zájmových i všech ostatních společenských organizací, jiných politických stran, podniků, závodů, ústavů, úřadů, škol a dalších

zařízení, přičemž jejich příkazy mají přednost i před zákonem. Dostanou-li se organizace nebo občané při výkladu svých práv a povinností do rozporu s direktivou, nemožou se obrátit k neustranné instanci, protože žádná neexistuje. Tím vším jsou vážně omezena práva vyplývající z článků 21 a 22 prvního paktu (právo sdružovat se a zákaz jakéhokoli omezení jeho výkonu) i článků 25 (rovnost práva podílet se na vedení veřejných věcí) a 26 (vyloučení diskriminace před zákonem). Tento stav brání také dělníkům a ostatním pracujícím zakládat bez jakýchkoli omezení odborové a jiné organizace k ochraně svých hospodářských a sociálních zájmů a svobodně využívat práva na stávkou (bod 1. článku 8 druhého paktu).

Další občanská práva, včetně výslovného zákazu „svévolného zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence“ (článek 17 prvního paktu), jsou povážlivě narušována také tím, že Ministerstvo vnitra nejružnějšími způsoby kontroluje život občanů, například odposlechem telefonů a bytů, kontrolou pošty, osobním sledováním, domovními prohlídkami, budováním sítě informátorů z řad obyvательства (získávaných často nepřipustnými hrozbami anebo naopak sliby) apod. Často přitom zasahuje do rozhodování zaměstnavatelů, inspirovuje diskriminační akce úřadů a organizací, ovlivňuje justiční orgány a řídí i propagandistické kampaně sdělovacích prostředků. Tato činnost není regulována zákony, je tajná a občan se proti ní nemůže nijak bránit.

V případech politicky motivovaného trestního stíhání porušují vyšetřovací orgány práva obviněných a jejich obhajoby, zaručovaná článkem 14 prvního paktu i československými zákony. Ve věznicích se s takto odsouzenými lidmi zachází způsobem, který porušuje lidskou důstojnost vězňených, ohrožuje jejich zdraví a snaží se je morálně zlomit.

Obecně je porušován i bod 2. článku 12 prvního paktu, zaručující občanu právo svobodně opustit svou zemi; pod záminkou „ochrany národní bezpečnosti“ (bod 3.) je toto právo vázáno na různé nepřipustné podmínky. Svévolně se postupuje i při udělování vstupních víz cizím státním příslušníkům, z nichž mnozí nemožou navštívit ČSSR například jen proto, že se pracovně či přátelsky stýkali s osobami u nás diskriminovanými.

Někteří občané – ať už soukromě, na pracovišti nebo veřejně, což je prakticky možné jen v zahraničních sdělovacích prostředcích – na soustavné porušování lidských práv a demokratických svobod upozorňují a dožadují se v konkrétních případech nápravy; jejich hlasy však zůstávají většinou bez odezvy, nebo se stávají předmětem vyšetřování.

Odpovědnost za dodržování občanských práv v zemi padá samozřejmě především na politickou a státní moc. Ale nejen na ni. Každý nese svůj díl odpovědnosti za obecné poměry, a tedy i za dodržování uzákoněných paktů, které k tomu ostatně zavazují nejen vlády, ale i všechny občany.

Pocit této spoluodpovědnosti, víra ve smysl občanské angažovanosti a vůle k ní i společná potřeba hledat její nový a účinnější výraz přivedly nás k myšlence vytvořit CHARTU 77, jejíž vznik dnes veřejně oznamujeme.

Charta 77 je volné, neformální a otevřené sdělení lidí různých přesvědčení, různé víry i různých profesí, které spojuje vůle jednotlivě i společně se zasazovat o respektování občanských a lidských práv v naší zemi i ve světě – těch práv, která člověku přiznávají oba uzákoněné mezinárodní pakty, Závěrečný akt helsinské konference, četné další mezinárodní dokumenty proti válkám, násilí a sociálnímu i duchovnímu útlaku a která souhrnně vyjadřuje Všeobecná deklarace lidských práv OSN.

Charta 77 vyrůstá ze zázemí solidarity a přátelství lidí, kteří sdílejí starost o osud ideálů, s nimiž spojili a spojují svůj život a práci.

Charta 77 není organizací, nemá stanovy, stále orgány a organizačně podmíněné členství. Patří k ní každý, kdo souhlasí s její myšlenkou a účastní se její práce a podporuje ji.

Charta 77 není základnou k opoziční politické činnosti. Chce sloužit obecnému zájmu jako mnohé podobné občanské iniciativy v různých zemích na Západě i Východě. Nechce vytyčovat vlastní programy politických či společenských reforem nebo změn, ale vést v oblasti svého působení konstruktivní dialog s politickou a státní mocí, zejména tím, že bude upozorňovat na různé konkrétní případy porušování lidských a občanských práv, připravovat jejich dokumentaci, navrhnout řešení, předkládat různé obecnější návrhy směřující k prohlubování těchto práv a jejich

záruk, působit jako prostředník v případných konfliktních situacích, které může bezprávi vyvolat, atd.

Svým symbolickým jménem zdůrazňuje Charta 77, že vzniká na prahu roku, který byl prohlášen rokem práv politických vězňů a v němž má bělehradská konference zkoumat plnění závazků z Helsinek.

Jako signatáři tohoto prohlášení pověřujeme prof. dr. Jana Patočku DrSc., Václava Havla a prof. dr. Jiřího Hájka úlohou mluvčích Charty 77. Tito mluvčí ji plnomocně zastupují jak před státními orgány a jinými organizacemi, tak před naší a světovou veřejností a svými podpisy zaručují autenticitu jejích dokumentů. V nás i v dalších občanech, kteří se připojí, budou mít své spolupracovníky, kteří se s nimi zúčastní potřebných jednání, ujmou se dílčích úkolů a budou s nimi sdílet veškerou odpovědnost.

Věříme, že Charta 77 přispěje k tomu, aby v Československu všichni občané pracovali a žili jako svobodní lidé.

Milan Balabán, duchovní; dr. Karel Bartošek, CSc., historik; Jaroslav Bašta, dělník; ing. Rudolf Battěk, sociolog; Jiří Bednář, elektrikář; Otká Bednářová, novinářka; ing. Antonín Bělohoubek, technik; dr. Jan Beránek, historik; Jitka Bidlasová, úřednice; prof. dr. František Bláha, lékař; Jaroslav Borský, bývalý státní zaměstnanec; dr. Jiří Brabec, CSc., literární historik; Vratislav Brabec, hudebník; Eugen Brikcius, svobodné povolání; dr. Toman Brod, CSc., historik; Aleš Březina, zřízenec; ing. Stanislav Budín, novinář; doc. dr. Josef Císařovský, výtvarný kritik; ing. Karel Čejka, technik; Otto Černý, dělník; prof. dr. Václav Černý, dr. h. c., literární historik; Miloslava Černá-Filipová, novinářka; Egon Čierny, orientalista; dr. Jiří Čutka, vědecký pracovník; dr. Jiří Daníček, dělník; Juraj Daubner, filolog; Ivan Dejmál, dělník; Jiří Dienstbier, novinář; Zuzana Dienstbierová, psycholožka; Luboš Dobrovský, novinář; ing. Petr Dobrovský, technik; Bohumil Doležal, literární kritik; dr. Jiří Doležal, CSc., historik; doc. dr. Irena Dubská, CSc., filozofka; dr. Ivan Dubský, CSc., filozof; Ladislav Dvořák, spisovatel; Michael Dymáček, matematik; dr. Vratislav Effenberger, CSc., estetik; Anna Fárová, historička umění; Zdeněk Fořt, novinář;

ing. Karel Fridrich, ekonom; Jiří Frodl, novinář; prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., politik; doc. Miloš Hájek, CSc., historik; Jiří Hanák, novinář; Olaf Hanel, výtvarník; ing. Jiří Hanzelka, spisovatel; Václav Havel, spisovatel; Zbyněk Hejda, spisovatel; dr. Ladislav Hejdánek, filozof; doc. ing. Jiří Hermach, CSc., filozof; Josef Hiršal, spisovatel; dr. Josef Hodic, historik; doc. dr. Miroslava Holubová, historička umění; Robert Horák, bývalý politický pracovník; ing. Milan Hošek, bývalý státní zaměstnanec; Jiřina Hrábková, novinářka; ing. dr. Oldřich Hromádko, bývalý plukovník SNB; Marie Hromádková, bývalá politická pracovníce; doc. dr. Milan Hübl, CSc., historik; dr. Václav Hyndrák, historik; zasloužilá umělkyně Vlasta Chramostová, herečka; dr. Karel Jaroš, CSc., bývalý politický pracovník; dr. Oldřich Jaroš, historik; doc. dr. Věra Jarošová, CSc., historička; prof. dr. Zdeněk Jičínský, DrSc., právník; ing. Otakar Jílek, ekonom; ing. Jaroslav Jíra, technik; Karel Jiráček, bývalý státní zaměstnanec; doc. dr. František Jiránek, pedagog; Věra Jirousová, historička umění; Jaroslav Jírů, CSc., historik; dr. Miroslav Jodl, CSc., sociolog; dr. Josef John, politik; ing. Jarmila Johnová, ekonomka; ing. Jiří Judl, technik; Pavel Juráček, filmový režisér; Petr Kabeš, spisovatel; dr. Oldřich Kaderka, právník a politik; prof. dr. Miroslav Kadlec, ekonom; prof. dr. Vladimír Kadlec, dr.Sc., ekonom a politik; dr. Erika Kadlecová, CSc., socioložka; Svatopluk Karásek, duchovní; prof. dr. Vladimír Kašík, DrSc., historik; dr. František Kautman, CSc., literární historik; Alexandr Kliment, spisovatel; dr. Bohumír Klípa, CSc., historik; prof. dr. Jaroslav Klofáč, DrSc., sociolog; doc. dr. Vladimír Klokočka, právník; ing. Alfréd Kocáb, duchovní; Zina Kočová, studující; doc. dr. Luboš Kohout, CSc., politolog; Pavel Kohout, spisovatel; Jiří Kolář, spisovatel a výtvarník; dr. Božena Komárková, pedagožka; dr. Václav V. Komedá, historik; Vavřinec Korčíš ml., dělník; Vavřinec Korčíš st., sociolog; dr. Jiří Kořínek, ekonom; dr. Karel Kostroun, literární kritik; Anna Koutná, dělnice; doc. ing. Miloslav Král, CSc., vědecký pracovník; dr. František Kriegel, politik a lékař; Andrej Krob, dělník; doc. dr. Jan Křen, DrSc., historik; Marta Kubišová, zpěvačka; Karel Kyncl, novinář; dr. Michal Lakatoš, CSc., právník; Pavel Landovský, herec;

Jiří Lederer, novinář; ing. Jan Leštínský, technik; dr. Ladislav Lis, bývalý politický pracovník; Oldřich Liška, bývalý státní zaměstnanec; Jaromír Litera, bývalý politický pracovník; Jan Lopatka, literární kritik; dr. Emil Ludvík, hudební skladatel; Klement Lukeš; dr. Sergej Machonin, divadelní kritik a překladatel; prof. dr. Milan Machovec, DrSc., filozof; Anna Marvanová, novinářka; Jelena Mašínová, scénáristka; Ivan Medek, hudební publicista; doc. dr. Hana Mejdrová, CSc., historička; dr. Evžen Menert, CSc., filozof; dr. Jaroslav Mezník, historik, doc. dr. Ján Mlynárik, CSc., historik, doc. dr. Zdeněk Mlynář, CSc., právník a politik; Kamila Moučková, bývalá televizní hlasatelka; Jiří Mrázek, topič; dr. Pavel Muraško, filolog; Jiří Müller; Jan Nedděd, novinář; Dana Němcová, psycholožka; Jiří Němec, psycholog; dr. Vladimír Nepraš, novinář; Jana Neumannová, CSc., historička; Václav Novák, bývalý státní zaměstnanec; dr. Jaroslav Opat, CSc., historik, dr. Milan Otáhal, CSc., historik; dr. Ludvík Pacovský, novinář; Jiří Pallas, technik; Martin Palouš, programátor; doc. dr. Radim Palouš, pedagog; prof. dr. Jan Patočka, DrSc. dr.h.c., filozof; Jan Patočka ml., dělník; dr. František Pavlíček, spisovatel; Karel Pecka, spisovatel; Jan Petránek, novinář; Tomáš Pěkný, novinář; dr. Karel Pichlík, historik; dr. Petr Pithart, právník; ing. Zdeněk Pokorný, technik; Vladimír Příkazský, novinář; Drahuše Proboštová, novinářka; Jana Převratská, pedagožka; dr. Zdeněk Přikryl, politolog; Miloš Rejchrt, duchovní; Aleš Richter, dělník, dr. Milan Richter, právník, Zuzana Richterová; Jiří Ruml, novinář; dr. Pavel Rychetský, právník; Vladimír Říha, pedagog; generálporučík Vilém Sacher; Vojtěch Sedláček, programátor, Helena Seidlová, knihovnice; národní umělec Jaroslav Seifert, básník; dr. Gertruda Sekaninová-Čákrťová, právnička a diplomatka; Jan Schneider, dělník; Karol Sidon, spisovatel; Josefa Slánská; ing. Rudolf Slánský, technik; Václav Slavík, politik; Eliška Skřenková; Jan Sokol, technik; doc. dr. Jan Souček, sociolog; ing. Josef Stehlík, bývalý politický pracovník; Dana Stehlíková; Vladimír Stern, bývalý státní zaměstnanec; Jana Sternová; dr. Eva Stuchlíková, psycholožka; dr. Čestmír Suchý, novinář; Jaroslav Suk, dělník; Věra Suková, novinářka; Jan Šabata, topič; doc. dr. Jaroslav Šabata, CSc., psy-

cholog a bývalý politický pracovník; Václav Šabata, býv. výtvarník; Anna Šabatová ml., úřednice; Jan Šafránek, výtvarník; doc. dr. František Šamalik, DrSc., právník a politolog; ing. Václav Šebek, architekt; ing. Jana Šebková; prof. ing. Věnek Šilhán, CSc., ekonom; dr. Libuše Šilhánová, CSc., socioložka; Ivana Šimková, psycholožka; doc. ing. Bohumil Šimon, CSc., ekonom a politik; Jan Šimsa, duchovní; doc. dr. Jan Šindelář, CSc., filozof; Vladimír Škutina, novinář; Pavel Šremer, mikrobiolog; Miluše Števíčková, dělnice; Marie Štolovská; Věra Štovičková, novinářka; dr. Miroslav Šumavský, historik; Petruška Šustrová, úřednice; Marie Švermová; prof. dr. Vladimír Tardy, psycholog a filozof; zasloužilý umělec Dominik Tatarka, spisovatel; dr. Jan Tesař, CSc., historik; dr. Julius Tomin, filozof; Josef Topol, spisovatel; Jan Trefulka, spisovatel; dr. ing. Jakub Trojan, duchovní; Václav Trojan, programátor; ing. Miroslav Tyl, technik; dr. Milan Uhde, spisovatel; Petr Uhl, technik; Zdeněk Urbánek, spisovatel a překladatel; doc. dr. Růžena Vacková, historička umění; Ludvík Vaculík, spisovatel; Jiří Vančura, historik; František Vaněček, novinář; Dagmar Vaněčková, novinářka; dr. Zdeněk Vašíček, historik; dr. Jaroslav Vitáček, bývalý politický pracovník; Jan Vladislav, spisovatel; Tomáš Vlasák, dělník; František Vodsoň, politik; Josef Vohryzek, překladatel; Zdeněk Vokatý, dělník; Přemysl Vondra, novinář; dr. Václav Vrabec, novinář a historik; ing. Alois Roubal, technik; Jaromír Víšo, výtvarník; Jiří Záruba, architekt; dr. Jiřina Zelenková, lékařka; Petr Zeman, biolog; Rudolf Zeman, novinář; Zdeněk Zikmundovský, bývalý státní zaměstnanec; doc. ing. Rudolf Zukal, CSc., ekonom; doc. dr. Josef Zvěřina, duchovní.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Ke vzniku Prohlášení Charty 77 i k listině signatářů, jež je jeho integrální součástí, viz přílohu 1.
- 2 Oba pakty byly schváleny Valným shromážděním OSN 16. prosince 1966 a otevřeny 19. prosince 1966 k podpisu, ratifikaci a přístupu. Jménem ČSSR byly podepsány v New Yorku 7. října 1968, Federální shromáždění ČSSR s nimi vyslovilo souhlas 11. listopadu 1975, a po podpisu prezidentem republiky byly ratifikační listiny uloženy u generálního tajemníka OSN dne 23. prosince

1975. Pakty pak vstoupily v platnost pro ČSSR tři měsíce po uložení ratifikační listiny, dne 23. března 1976. O tom vydal ministr zahraničních věcí vyhlášku ze dne 10. 5. 1976 s úplným zněním obou paktů; byla uveřejněna pod č. 120, s. 570–780 ve Sbírce zákonů ČSSR, částka 23 s datem vydání 13. 10. 1976 (odtud se řada dokumentů odvolávala na pakty jako na „vyhlášku č. 120“). – Podle ustanovení části IV, článku 28 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech byl v OSN zřízen 18členný Výbor pro lidská práva pro dohled nad dodržováním paktu. – Jan Růžička, překladatel knihy Daniela C. Thomase *The Helsinki Effect. International Norms, Human Rights, and the Demise of Communism. Princeton: Princeton University Press, 2001 (Helsinský efekt. Mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu. Praha, Academia 2007)* upozornil, že termínu „covenant“ v původním anglickém názvu obou „paktů“ – „International Covenant on Civil and Political Rights“ a „International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights“ – by lépe odpovídalo české slovo „úmluva“.

- 3 Na jaře 1976 bylo devatenáct hudebníků ze skupin *The Plastic People of Universe* a *DG 307* a z jejich okruhu vzato do vyšetřovací vazby, většina z nich byla obviněna z trestného činu výtržnictví a v soudním procesu 21.–23. září 1976 byli vedoucí obou skupin Ivan Jirous a Pavel Zajíček spolu s Vratislavem Brabencem a Svatoplukem Karáskem podle § 202, odst. 1 a 2 odsouzeni: Ivan Jirous na 1,5 roku, Pavel Zajíček na 1 rok, Svatopluk Karásek a Vratislav Brabeneček na 8 měsíců vězení

1.1

1977, 5. leden, Praha. – Průvodní dopisy, s nimiž mělo být úvodní prohlášení Charty 77 odevzdáno Federálnímu shromáždění ČSSR, vládě ČSSR a Československé tiskové kanceláři.¹

[a]

Federálnímu shromáždění
Československé socialistické republiky

V usnesení Federálního shromáždění k programovému prohlášení vlády ČSSR z 14. 12. 1976 zaujala pozornost mnoha občanů slova o podpoře úsilí, směřujícího mimo jiné k „dodržování socialistické zákonnosti, respektování občanských práv a plnění občanských povinností“. Tito občané se domnívají, že by toto úsilí mělo

směřovat také a především k důslednému dodržování a uskutečňování mezinárodních paktů o lidských právech, které Federální shromáždění ratifikovalo v listopadu roku 1975 a které u nás vstoupily v platnost dnem 23. 3. 1976. Připomínají si, že závaznost těchto paktů navíc slavnostně potvrdil Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, podepsaný v Helsinkách a vyhlášený respektování lidských práv a základních svobod za „podstatného činitele míru, spravedlnosti a blahobytu“.

V souladu s článkem 29 Ústavy ČSSR předkládáme Federálnímu shromáždění stanovisko těchto občanů k uvedené problematice. Potvrzujeme zároveň autentičnost jejich podpisů na tomto stanovisku nazvaném Prohlášení Charty 77, jakož i jejich ochotu nadále nejen upozorňovat na vážné problémy v této oblasti, ale také podle svých možností konstruktivně přispívat k jejich řešení. Sami jsme pak – z pověření těchto občanů – připraveni k jednání s kompetentními místy, abychom objasnili blíže toto stanovisko a přednesli další podněty a návrhy.

*prof. dr. Jan Patočka, DrSc., Tomanova 44, Praha 6
Václav Havel, U dejvického rybníčku 4, Praha 6
prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., Kosatcová 11, Praha 10*

[b]
Vládě Československé socialistické republiky

Ve vládním prohlášení z 14. 12. 1976, předneseném předsedou vlády ve Federálním shromáždění, zaujala pozornost značného množství občanů pasáž, která slibuje „rozhodně prosazovat socialistickou zákonnost, důsledně dodržování právního řádu a státní disciplíny“ a v níž se dále praví: „Spolu s celkovým posilováním právních jistot pracujících, jejich práv, ale zároveň i povinností a pravidel socialistického soužití chceme uskutečnit některá opatření proti záporným jevům, které jsou právem kritizovány občanskou veřejností a které dosud přetrvávají v naší společnosti...“

Tito občané se domnívají, že by taková opatření měla směřovat také a především k důslednému dodržování a uskutečňování závazků vyplývajících z mezinárodních paktů o lidských právech, které po podpisu československou vládou v říjnu

1968 a ratifikací Federálním shromážděním v listopadu roku 1975 jsou od 23. 3. 1976 součástí našeho právního řádu. Závaznost těchto paktů byla navíc slavnostně potvrzena Závěrečným aktem Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, kde se respektování lidských práv a základních svobod uznává za „podstatného činitele míru, spravedlnosti a blahobytu“.

V souladu s článkem 29 Ústavy ČSSR předkládáme vládě stanovisko těchto občanů k uvedené problematice. Potvrzujeme zároveň autentičnost jejich podpisů na tomto stanovisku nazvaném Prohlášení Charty 77, jakož i jejich ochotu nadále nejen upozorňovat na vážné problémy v této oblasti, ale také podle svých možností konstruktivně přispívat k jejich řešení. Sami jsme pak – z neformálního pověření těchto občanů – připraveni k jednání s kompetentními místy, abychom blíže objasnili toto stanovisko a přednesli další podněty a návrhy.

*prof. dr. Jan Patočka, DrSc., Tomanova 44, Praha 6
Václav Havel, U dejvického rybníčku 4, Praha 6
prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., Kosatcová 11, Praha 10*

[c]
Československé tiskové kanceláři

Zasíláme Vám text Prohlášení Charty 77, potvrzujeme autenticitu jeho podpisů a žádáme Vás z pověření jeho signatářů o jeho publikaci.

*prof. dr. Jan Patočka, DrSc., Tomanova 44, Praha 6;
Václav Havel, U dejvického rybníčku 4, Praha 6;
prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., Kosatcová 11, Praha 10*

V Praze 5. 1. 1977

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRVOPIS.

1 Tři dopisy – Federálnímu shromáždění, vládě a tiskové kanceláři –, všechny vlastnoručně podepsané všemi třemi mluvčími, byly připraveny k osobnímu předání spolu s textem Prohlášení Charty 77 v podatelních uvedených tří institucí. (Srv. soubor ilustrací a faksimile.) K potvrzení o přijetí byla rovněž předem připravena strojem psaná Potvrzení, na nichž měly kancelář FS, Úřad předsednictva vlády a ČTK potvrdit, že přijaly „dne 6. 1. 1977 dopis od prof. J. Patočky, V. Havla a prof. J. Hájka“.

Když se 6. ledna 1977 Václav Havel a Ludvík Vaculík v automobilu řízeném Pavlem Landovským vydali ze Střešovicke ulice, od domu, kde bydlel Zdeněk Urbánek, k předání obálek s dopisy a přílohami, byli cestou stíháni několika automobily StB, posléze zastaveni, zadrženi, a byly jim odebrány všechny písemnosti, které měli u sebe, včetně zásilek určených k předání uvedeným adresátům. Tím Bezpečnost zmařila zamýšlené doručení Prohlášení Charty 77, jež mělo předcházet zveřejnění prohlášení v zahraničí, připravenému na 7. leden 1977. Dopisy ve třech zalepených obálkách a připravená potvrzení o převzetí dopisů byly zabaveny Václavu Havlovi, později uloženy do průhledných fólií, každý list zvlášť, a všity do fasciklu s nápisem „Pozor – daktyloskopický materiál! Nevjímat z ochranných obalů!“ a s označením, že „sporný materiál“ byl „zajištěn“ u Václava Havla. (ČSDS, sb. Charta 77.)

Bezpečnost při tomto zásahu zabavila rovněž větší nu ořankovaných obálek s textem prohlášení, jež byly určeny k odeslání poštou signatářům. V nestřežené chvíli při stáhání se trojici podařilo vhodit do poštovní schránky jen asi 40 obálek. Podle policejního protokolu bylo u Václava Havla zabaveno 102 zalepených obálek adresovaných signatářům prohlášení (AMV, V 33766, ČVS 3/120-77, sv. 1, l. 183–189), u Pavla Landovského 67 obálek a u Ludvíka Vaculíka dvě adresované obálky s prohlášením a 21 prázdných obálek s nadepsanými adresami signatářů.

Časový půdorys těchto událostí, které jsou známé zejména z publikovaných svědectví Pavla Kohouta (Kde je zakopán pes, 2002 To byl můj život?, 2005), Pavla Landovského (Soukromá vzpoura) a Zdeňka Urbánka (viz níže), upřesnil na základě záznamů StB nejprve článek Petra Blažka a Radka Schovánka v týdeníku Respekt z ledna 2006, a pak dokumentární publikace Svazek Dialog (Srv. Bibliografický soupis.). StB zachytila 5. ledna bytovým odposlechem u Pavla Kohouta informaci, že se na druhý den mají převážet nějaké texty, a od rána 6.30 začala sledování u bytu Pavla Landovského. Auto se „třemi králi“ bylo obklíčeno a zastaveno krátce po poledni v Gymnazijské ulici v Praze-Dejvicích. Jiná skupina StB se od 13.15 hod. věnovala spisovateli a překladateli Zdeňkovi Urbánkovi, který měl předtím za úkol připravit obálky s adresami signatářů. V noci z 5. na 6. leden je psal podle diktátu V. Havla (popsáno v jeho příspěvku do sborníku Charta 77 očima současníků. Po dvaceti letech, 1997; viz též Urbánkovy Stránky z deníku, 2003); dopoledne 6. ledna se u něho ještě kontrolovala jména a adresy podle

souboru podpisových lístků, který P. Landovský přivezl ze skrýše u P. Kohouta, a do obálek pro signatáře se vkládal text Prohlášení Charty 77. Od 15.30 do 19 hodin byl Z. Urbánek vyslýchán (viz Zápis o výpovědi, AMV, V 33766, ČVS 3/120-77, sv. 5, l. 158–160); večer od 19.55 do 22.40 provedli u Z. Urbánka domovní prohlídku, v seznamu zabavených písemností však nebylo nic, co by se týkalo Charty 77. (Protokol o provedení domovní prohlídky, tamtéž, sv. 2, l. 250–252.)

Správa SNB hl. města Prahy a Středočeského kraje vydala 6.1.1977 pod čj. oS 0011/02-77 usnesení o zahájení trestního stíhání pro trestný čin podvracení republiky (§ 98 odst. 1 trestního zákona) za zhotovení a rozšíření „písemnosti s názvem Prohlášení Charty 77. Správa vyšetřování StB, usnesením z 11.1. stíhání rozšířila o poškozování zájmů republiky v cizině rozšiřováním nepravdivých zpráv o poměrech v republice (§ 112 trestního zákona). (AMV, V 33766, ČVS 3/120-77, sv. 1, l. 1–5. Viz též přílohu 9.) Pro nezpracovanost materiálu se nepodařilo zjistit, zda usnesení ze 6. ledna předcházela konzultace s příslušným oddělením ÚV KSČ. Ze skutečnosti, že Zdeňku Urbánkovi ještě 6. ledna večer nemohlo být doručeno usnesení o domovní prohlídce, což bylo v protokolu výslovně zaznamenáno, lze odvodit, že kauza nebyla připravena a že všechny akty StB ze 6.1.1977 byly provedeny bez šíře připraveného plánu a dostatečných informací, oč vlastně jde. – Předsednictvo ÚV KSČ jednalo o Chartě 77 poprvé na své 29. schůzi 7. ledna 1977 (viz přílohu 7).

PLNÉ ZNĚNÍ: Dokumenty Charty 77. Leden 1977. In: Samizdatový sborník, s. 1–7 • Manifest o lidských právech. In: Americké listy, (21.1.1977), č. 3 • Prohlášení Charty 77. In: Hlas národa, roč. 2, č. 4 (22. ledna 1977) • Manifest Charty 77. In: České slovo, roč. 22, č. 2 (únor 1977), s. 5–6 • Manifest o lidských právech – Charta 77. In: Kanadské listy, příloha roč. 11, č. 3 (březen 1977) • Prohlášení Charty 77. In: Svědectví, roč. 14 (1977), č. 53, s. 155–157 • Charta 77. Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy. Samizdatový sborník 1977, s. 1–7 • Prohlášení Charty 77. In: Kniha Charty. Hlasy z domova 1976–1977. Sestavil a předmluvu napsal V. Prečan. Index, Köln 1977 (dále jen Kniha Charty. Index 1977) • Charta 77. In: Listy, roč. 7, č. 1 (únor 1977) • Prohlášení Charty 77. In: Londýnské listy, 2/1977 • Charta 77. In: Národní politika, roč. 9, č. 2 (únor 1977), Nový domov, roč. 28, č. 3 (17.2.1977) • Skilling, H. G.: Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia. Londýn 1981, s. 209–219 • Charta 77 1977–1989. Od morální k demokratické revoluci Dokumentace. Uspořádal Vilém Prečan. Scheinfeld-

-Schwarzenberg – Bratislava 1990 (dále jen *Charta 77 1977–1989*), s. 9–13.

ZKRÁCENÝ TEXT: Manifest. In: *Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*, roč. 10, č. 2.

O VZNIKU PROHLÁŠENÍ CHARTY 77: Havel, Václav: O počátcích Charty 77. In: *O lidskou identitu*. Sestavil Vilém Prečan. Rozmluvy 1990, 3. vyd., s. 50–54 • Havel, Václav – Hviždala, Karel: *Dálkový výslech*. Praha 1989, s. 111–127 • Mlynář, Zdeněk: *Ideologische und politische Richtungen innerhalb der Bürgerrechtsbewegung in der heutigen Tschechoslowakei*. Köln 1978, s. 36–43 • Kohout, Pavel: *Kde je zakopán pes*. Praha 1990, s. 392–412 • Kriseová, Eda: *Václav Havel*. Brno 1991, s. 72–78 • Kyncl, Karel: *Po jaru přišla zima*. Praha 1990, s. 51–52 • Prečan, Vilém: *V kradeném čase*. Brno-Praha 1994, s. 176–243 • Otáhal, Milan: *Opozice, moc, společnost*. Praha 1994, s. 41–49 • Ruml, Jiří: *Dialog s mocí*. Praha 1995, s. 16–19 • *Charta 77 očima současníků po dvaceti letech*. Praha, ÚSD 1997 • Uhl, Petr: *Právo a spravedlnost očima Petra Uhla*. Praha 1998, s. 25–33.

OHLYS A KOMENTÁŘE: Souhrnná zpráva o perzekucích v lednu 1977. In: *Dokumenty Charty 77*. Leden 1977, samizdatový sborník • Poměr k Chartě 77. In *marginie*, roč. 7, č. 1 (1977) • Patočka, Jan: Čím je a čím není Charta 77. *Tamtěž*, s. 71–74 • Ad Charta 77. In: *Tamtěž*, č. 5 (1977) • Mlynář, Zdeněk: Politická situace kolem Charty 77. In: *Dokumenty Charty 77*. Leden 1977, samizdatový sborník • Dienstbier, Jiří: Měsíc s Chartou. In: *Tamtěž*. Z Československa o „samozvancích“, „stržených maskách“ a letorostech. In: *Hlas národa*, roč. 7, č. 5 (29. ledna 1977), s. 2 • Pravda – pevný bod „ztroskotanců“. In: *Hlas národa*, roč. 27, č. 2 (21. ledna 1977) • Charta 77. In: *Národní politika*, roč. 9, č. 2 (únor 1977) • Běšová. In: *Nový domov*, roč. 28, č. 3 (17. února 1977) • Neklid pokračuje. In: *Hlas domova*, roč. 27, č. 3 (7. února 1977) • Dienstbier, Jiří: Charta 77, lidská práva a mezinárodní socialistická perspektiva. Samizdat 1977, ČSDS, sb. *Charta 77* • Skilling, H. G.: Smysl a účel Charty 77. In: *Západ*, roč. 7, č. 3 (červenec 1985) • Tigrid, Pavel: 500 proti realitě. Výzva i příležitost. In: *Svědectví*, roč. 19, č. 53 (1977) • J. A.: Prohlášení Charty 77. In: *Londýnské listy*, č. 2 (1977) • Manifest Charta 77. In: *České slovo*, č. 22 (březen 1977) • Filip, Ota: Absurdní kampaň pokračuje. In: *Americké listy*, č. 8 (únor 1977) a č. 15 (duben 1977) • Znovu k Chartě. In: *Nový domov*, roč. 28, č. 4 (3. března 1977) • Československo očima našich zahraničních korespondentů. In: *České slovo*, č. 3 (březen 1977) • Kvetko, Martin: O lidské svobodě a občianské práva. In: *Naše snahy*, roč. 13, č. 2 (1977) • Úvodník. In: *Věstník Bohemia*, roč. 4, č. 2 (duben 1977) • Podpisy na

Chartě a proti Chartě 77. In: *Hlas domova*, roč. 27, č. 10 • Mlynář, Zdeněk: První bilance Charty 77. In: *Listy*, roč. 7, č. 2 (květen 1977) • Chartan: Svědomí kontra existence. In: *Tamtěž* • Patočka, Jan: Co můžeme očekávat od Charty 77? In: *Tamtěž* • Charta 77 ve světě. In: *Tamtěž* • Prágner, Petr: O Chartě a chátře. In: *Zpravodaj Čechů a Slováků*, roč. 10, č. 3 (1977) • Charta 77 – nový teátr. In: *Okno*, roč. 9, č. 36 (jaro 1977) • Hejždánek, Ladislav: *Dopisy přátelí*, Dopis č. 1 a, č. 6, samizdat 1977, knižně Praha 1993 • Jičínský, Zdeněk: Charta a československá zákonnost. In: *Informační materiály* č. 22/23 (červen 1977) a č. 24/25 (září 1977), knižně *Charta a právní řád*. Brno 1995 • Vaněk, Jiří: Ch-77 – skutečnost a klam. In: *Okno*, roč. 11, č. 47–48 (1979) • Zvěřina, Josef: Redakční radě Katolických novin. In: *Studie 1977*, č. 54 • Pelikán, Jiří: Jak se vyráběly rezoluce proti Chartě. In: *Listy*, roč. 7, č. 3–4 (červenec 1977) • Prečan, Vilém: Občanská práva – centrální problém. In: *Tamtěž* • Havel, Václav – Hviždala, Karel: *Dálkový výslech*. Praha 1989, s. 111–127 • Havel, Václav: O počátcích Charty 77. In: *O lidskou identitu*. Rozmluvy 1990, s. 50–54 • Kyncl, Karel: *Po jaru přišla zima*. Praha 1990, s. 51–52. Kohout, Pavel: *Kde je zakopán pes*. Praha 1993, s. 392–412 • Kriseová, Eda: *Václav Havel*. Brno 1991, s. 72–78 • Otáhal, Milan: *Opozice, moc, společnost*. Praha 1994, s. 31–48 • Ruml, Jiří: *Dialogy s mocí*. Praha 1995, s. 16–19. Prečan, V.: *Novoroční filipika 1995*. Praha 1995 • Otáhal, M.: Filipika místo diskuse aneb vytváření mýtů. In: *Soudobé dějiny*, roč. 2, č. 1 (1995), s. 93–107. Vladislav, Jan: Z otevřeného deníku. In: *Uminěnost jako osud. K pětasedmdesátinám Jana Vladislava*. Praha, Nadace ČSDS 1998, s. 25–70 • *Charta 77 očima současníků*. Praha, ÚSD 1997. Drda, Adam: Ti, kteří nepodepsali. In: *Revolver Revue*, (1997), č. 33, s. 216–226 • Anticharta. In: *Tamtěž*, s. 251–308. Mandler, Emanuel: Hrdinové a ti druzí. In: *Kritická příloha RR*, (1997), č. 8, s. 218–231. Gruntorád, Jiří: Státní bezpečnost proti Chartě 77. In: *Securitas imperii*, 1999, s. 173–174. Soubor novinových a časopiseckých článků k 20. výročí vzniku Charty 77. ÚSD, soudobá dokumentace • Vašíček, Pavel: *Ohlas Charty 77 v českém dobovém tisku*. Soukromý tisk 1995/1996, 19 s.

VÝBĚR KOMENTÁŘŮ ÚSTŘEDNÍHO DENÍKU KSČ RUDÉ PŘÁVO K PROHLÁŠENÍ CHARTY 77: Ztroskotanci a samozvanci. 12.1.1977, s. 2 • Republiku si rozvracet nedáme. 13.4.1977, s. 1–2 • Doležal, Václav: Usvědčují je jejich přátelé. 15.1.1977, s. 2 • Opovržení k proradným snahám ztroskotanců. 15.1.1977, s. 1–2 • Podporujeme politiku strany. 17.1.1977, s. 1–2 • Pomlouvači lžou a špiní, socialismus se rozvíjí dál. 17.1.1977, s. 1–2 • Klid pro mírovou práci si nedáme rušit. 18.–24.1.1997 • Rovenský, Dušan: Rozhodně

odmítáme kontrarevoluční pamflet. 21.1.1997 • Budoucnost je naše. 21.–26.1.1977 • Vlast milujeme, budujeme a chráníme. 26.–27.1.1977 • Oborský, Stanislav: Nenávist. 22.2.1977 • Provolání československých výborů uměleckých svazů. 29.1.1977 • Rozhodné slovo. 31.1.1977 • Douděra, Karel: Nepochodí. 1.2.1977, s. 2 • Setkání v pražském Divadle hudby. 5.2.1977 • Biřák, Vasil: Ve jménu šťastného života. 8.2.1997 • Mohutný nástup kultury. 17.2.1977 • Němec, Bohumil: Kritici socialistické demokracie. 17.2.1977 • Groušíl, Josef: Filosofie antikomunismu. 19.2.1977. Viz též kompletní soubor novinových a časopiseckých článků, ČSDS, sb. Charta 77 (výstřižkový archiv, Charta 77 a oficiální tisk, leden 1977).

D2 1977

1977, 8. leden, Praha. – Prohlášení k policejním akcím proti signatářům Charty 77 ve dnech 6.–7. ledna a poděkování za projevy solidarity doma i v zahraničí. (Dokument č. 2)

Prohlášení Charty 77 č. 2¹

Dne 6. ledna 1977 před polednem obklíčily vozy Státní bezpečnosti uprostřed normálního provozu osobní vůz, ve kterém jeli spisovatelé Václav Havel a Ludvík Vaculík s hercem Pavlem Landovským, aby doručili vládě ČSSR, Federálnímu shromáždění a ČTK text Charty 77 se všemi podpisy a zaslali jej poštou i jeho signatářům.

Jmenovaní a dále spisovatel Zdeněk Urbánek byli pak řadu hodin vyslýcháni, ačkoli už z obsahu zabavených obálek muselo být Bezpečnosti zřejmé, že její akce je nepřiměřená i neoprávněná, protože Charta 77, jak dokazují i právní expertizy, které si dala vypracovat, neporušuje ani v nejmenším čs. zákony, ale naopak je hájí.

Aparát Ministerstva vnitra ČSSR se – jako ostatně ne poprvé – postavil jak nad mezinárodní dohody, tak nad zákony vlastního státu. Akce proti bezúhonným občanům se účastnily a dosud účastní desítky vozů a štáby lidí – vyšetřovatelů, techniků i sledovačů – které ministerstvu nedávno chyběly třeba k tomu, aby zabránilo únosu čs. dopravního letadla.

Zadržení byli během výslechu filmováni televizními kamerami a fotografováni jako špioni nad korespondencí adresovanou nejvyšším státním orgánům, která jim byla odňata. Bezpečnost filmovala dále i v bytě a venkovském domě Václava Havla² – přes důrazné protesty majitelů – a v bytě Zdeňka Urbánka. Natáčeny byly mimo jiné kolekce zahraničních publikací a různé privátní předměty, aranžované obdobně jako zbraně teroristů.

Během tříkrálové noci a také další den proběhly u jmenovaných domovní prohlídky, při nichž byl zabaven bezpočet věcí, především knihy, korespondence, fotografie i věci naprosto osobní, jaké bezpečnost zabavovala už při prohlídkách v dubnu 1975 a jimiž pak některé občany vydírala. Pod číslem 1 v seznamu věcí zabavených u Ludvíka Vaculíka³ je vedena kniha Heinricha Bölla *Gruppenbild mit Dame*. Později se už jednotlivostmi nezdržovali. Jednu položku tvoří například „60 rukopisů vázaných v plátně“. Ludvíku Vaculíkovi byl už

podruhé zabaven vlastní rozpracovaný rukopis románu. Václavu Havlovi byly zabaveny a nafilmovány i oficiální publikace amerického velvyslanectví v Praze. Burcuující je, že byly zabaveny i úředně vydané texty o občanských právech, které byly právě uveřejněny ve *Sbírce zákonů a nařízení*.

Současně byli zatčeni, vyslýcháni a podrobeni domovní prohlídce spisovatel dr. František Pavlíček a novinář Jan Petránek, oba signatáři Charty 77. Zatímco první čtyři byli postupně propuštěni po půlnoci 7. ledna a Václav Havel po svém druhém zadržení 7. ledna ve 22 hodin, byli druzí dva propuštěni o den později, na sklonku lhůty, za níž začíná vazba.

Celým zásahem dokázala Bezpečnost jasně, že existence Charty 77 je oprávněná a potřebná, protože občanská práva jsou v ČSSR porušována. Mluvčí Charty 77 upozorňují ministerstvo vnitra, že provedené domovní prohlídky byly nezákonné, protože nebylo zahájeno trestní stíhání, což je podle čs. zákonů podmínkou. Filmování osob proti jejich vůli i jejich bytů a soukromých předmětů lze považovat za trestný čin útisku podle § 237 trestního zákona.

Po celou dobu akce protestovali mluvčí Charty 77 i další signatáři proti této zvlí. Nyní žádají zastavení dalších nezákonností a okamžité vrácení všech zabavených písemností i věcí.

Mluvčí Charty 77 si vyhrazují právo – v souladu s článkem 19 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech – zveřejnit každý další případ nepřípustného nátlaku na signatáře a jiné občany.

Mluvčí Charty 77 prohlašují, že předběhla-li publikace textu v zahraničí jeho odevzdání čs. vládním místům, jde to rovněž na vrub ministerstva vnitra, které tomu zabránilo.⁴

Mluvčí Charty 77 oznamují, že se k ní připojilo čtyřicet nových signatářů. Jejich jména, stejně jako všech dalších, nebudou zveřejňována, dokud nevznikne záruka, že se tříkrálová policejní akce nebude opakovat. Na práci Charty 77 se ovšem budou podílet.

Mluvčí Charty 77 oznamují dále, že z výše uvedených důvodů určili za sebe tři náhradníky, jejichž jména budou publikována, kdyby byla první trojici znemožněna činnost.

Mluvčí Charty 77 děkují za projevy domácí i mezinárodní solidarity. Zahraniční komentáře

opravují v tom smyslu, že signatáři nejsou zdaleka jen intelektuálové, ale i dělníci a další pracující; také občané, kteří nebyli postiženi represáliemi za rok 1968 a angažují se z vnitřní nezbytnosti. Charta 77 si proto zaslouží, aby se o ní nemluvalo jako o skupině disidentů, ale jako o občanské iniciativě.

Mluvčí Charty 77 věří, že vedoucí státníci zabrání dalším svévolím Ministerstva vnitra, které neohrožují pouze nás a většinu občanů, ale – jak o tom svědčí doklady z minulosti – i je samotné.

Toto prohlášení podepisují mluvčí Charty 77:

prof. dr. Jan Patočka, DrSc., dr.h.c.,

prof. dr. Jiří Hájek, DrSc.,

Václav Havel

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 *Některé opisy tohoto textu mají nadpis Dokument Charty 77 č. 2.*
- 2 *Protokoly o provedení domovní prohlídky 6. a 7.1.1977 u Václava Havla a stížnosti k provedeným domovním prohlídkám viz AMV, V-33766 MV, ČVS-3/120-77, sv. 1, l. 171–192.*
- 3 *Protokoly viz tamtéž sv. 2, l. 259–262.*
- 4 *K publikaci Prohlášení Charty 77 z 1.1.1977 v zahraničí viz zejména přílohu 2.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Charta 77. Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy. Rok 1977. Samizdatový sborník • Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*, roč. 10, č. 1 (1977), s. 5–6 • *Dokumenty Charty 77. Leden 1977. Samizdatový sborník*, s. 12–14 • *Human Rights in Czechoslovakia. The documents of Charter 77 (1977–1982)*. Washington 1982 • *Kniha Charty*, Index 1977, s. 96–98.

1977, 15. leden, Praha. – Dopis předsednictvu Federálního shromáždění, vládě ČSSR a tiskovým kancelářím o represivních akcích státního aparátu proti signatářům Charty 77 a o kampani proti Chartě v československých sdělovacích prostředcích. (Dokument č. 3)

Dokument č. 3

V Prohlášení Charty 77 z 1. 1. 1977 obrátilo se 242 občanů naší republiky k nejvyšším státním orgánům i k veřejnosti, aby jim sdělili své odhodlání usilovat o uskutečnění norem mezinárodních paktů o lidských právech, které se staly součástí našeho právního řádu, jak bylo stvrzeno i jejich uveřejněním ve *Sbírce zákonů* pod č. 120/1976. Toto jednání občanů bylo v souladu s článkem 28 a 29 Ústavy ČSSR a s článkem 19 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

Dne 6. 1. 1977 byli Státní bezpečností nezákonně zadrženi občané, kteří jeli předat uvedený dokument s průvodními dopisy vrcholným státním orgánům ČSSR; dokument byl proto těmto orgánům vzápětí zaslán poštou. Jedinou odpovědí dodnes je však rozsáhlá represivní akce bezpečnostních orgánů a urážející, hrubá pomlouvácká kampaň proti signatářům Charty 77 ve všech československých sdělovacích prostředcích. Urážky, obvinění a pomluvy, užívané v této kampani, nemají u nás obdoby od dob podobných kampaní v letech nezákonných politických procesů. Podobně jako tehdy je také organizována na pracovištích, v závodech, úřadech, ve školách i jiných institucích kampaň, v níž kolektivně nebo individuálně mají lidé odsoudit něco, s čím nebyli vůbec seznámeni. Odsouzení Charty 77 je vymáháno tak, že odmítnutí existenčně ohrožuje každého, kdo by se ho odvážil, někde jsou podpisy archy proti Chartě 77 předkládány k podpisu autoritativně při výplatě mzdy apod. Text Charty 77 však je přitom občanům utajován, a jak výslovně píše *Rudé právo* dne 15. 1. 1977, nikdy zveřejněn nebude.¹

V noci na čtvrtek 13. ledna byli předváděni k výslechu desítky signatářů a u řady z nich byly provedeny domovní prohlídky; ačkoli formálně jsou slyšeni jako svědkové, byli bezdůvodně předváděni a svázení policejními vozy v době mezi 4. a 5. hodinou ráno, s mnohými bylo jednáno jako s potenciálními zločinci, hrubě

a bezohledně. Mluvíci Charty 77 byli prakticky celý týden vyslýcháni a propouštěni na svobodu jen na noc. Dne 13. ledna byl zatčen na základě domovní prohlídky novinář Jiří Lederer. Dne 14. ledna se z výslechu nevrátil mluvčí Charty spisovatel Václav Havel. Ráno dne 15. ledna bylo jeho manželce na telefonický dotaz sděleno, že Václav Havel se „vzdal Bezpečnosti“ a byl zatčen z jiného důvodu, než je Charta 77. Dne 13. ledna byli docenti pedagogické fakulty dr. F. Jiránek a dr. R. Palouš usnesením kolegia univerzity zbaveni funkce výhradně proto, že podepsali Chartu 77.² U řady dalších signatářů se chystá výpověď z práce z těchto důvodů.

Domníváme se, že toto všechno v dostatečné míře potvrzuje, jak naléhavé je řešit zcela věcně v naší zemi problémy související s uplatňováním práv, k jejichž respektování se náš stát mezinárodně zavázal.

Prohlášení Charty 77 výslovně zdůrazňuje, že smyslem této občanské iniciativy není politická činnost. Celá kampaň proti Chartě 77 je však vedena v heslech politické propagandy, mluví se o kontrarevolučních protisocialistických snahách Charty 77 apod. Z této kampaně vyplývá, že vláda považuje pro své zájmy za nebezpečné, aby se důsledně dodržovala práva občanů, k jejichž respektování se sama zavázala. Domníváme se, že je věcí politických organizací, politických stran, odborových organizací apod. ve všech evropských zemích, aby samy posoudily, zda respektování těchto občanských a politických práv je, či není požadavkem protisocialistickým, protilidovým a kontrarevolučním. Signatáři Charty 77 vycházeli z přesvědčení, že tomu tak v žádném případě není a nemůže být.

Vázání odpovědností, kterou jsme jako mluvčí Charty 77 na sebe vzali, žádáme:

Zastavit bezpečnostní represálie proti signatářům Prohlášení Charty 77 a propustit na svobodu občany zadržované v souvislosti s tímto prohlášením.

Zastavit všechny formy nátlaku – zejména existenčního – proti občanům, kteří požadují uskutečňování závazků z mezinárodních paktů o lidských právech.

Umožnit pravdivou informaci československé veřejnosti o obsahu Prohlášení Charty 77 a započít ze strany orgánů politické moci jednání o tom,

jak řešit věcné problémy uplatňování těchto práv v Československu.

K takovému jednání jsme zcela ochotní a připraveni.

prof. PhDr. Jan Patočka a prof. JUDr. Jiří Hájek, DrSc.³
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 „A že jsme neuvěřijili hanopis my, v našem československém tisku, jak se předhazuje nám? Je to docela jednoduché a řekněme to nahlas a jasně všem, přátelům i nepřítelům: náš tisk není orgán reakce, tím spíš neposkytne tribunu juntě kontrarevolučních samozvanců.“ Doležal, Václav: Usvědčují je jejich přátelé. Rudé právo, 15. 1. 1977, s. 2.
- 2 Prof. JUDr. Zdeněk Češka, rektor Karlovy univerzity, zaslal 26. 1. 1977 doc. PhDr. Radimu Paloušovi oznámení o okamžitém zrušení pracovního poměru docenta pedagogické fakulty: „...Důvodem k tomuto rozhodnutí je skutečnost, že jste podepsal protisocialistické prohlášení tzv. Charty 77. Tím jste porušil pracovní kázeň tak krutým způsobem, že Vaše ponechání na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy do uplynutí výpovědní lhůty není možné z důvodu udržení kázně.“ Dopis podobného znění obdržel doc. F. Jiránek. ČSDS, sb. Charta 77, stroj. kopie; Dokumenty Charty 77. Leden 1977. Samizdatový sborník, s. 43.
- 3 Podpis Václava Havla chybí, protože byl od 14. ledna ve vazbě. Datum 15. 1. 1977 připsáno rukou prof. J. Hájka.

PLNĚ ZNĚNÍ: In: Dokumenty Charty 77. Leden 1977. Samizdatový sborník, s. 15–16; Nový domov, roč. 28. č. 6 (31. března 1977), s. 2; Hlas domova, roč. 27 (4. dubna 1977); Listy, roč. 7. č. 2 (květen 1977), s. 42–43; Smysl hnutí Charty 77 a perzekuční kampaň státních orgánů. In: Kniha Charty, Index 1977, s. 99–101; Human Rights in Czechoslovakia. The documents of Charter 77 (1977–1982). Washington 1982.

1977, 23. leden, Praha. – Dopis vládě a Federálnímu shromáždění ČSSR s dotazy o platnosti mezinárodních paktů o lidských právech v Československu a právu usilovat o jejich realizaci.

V souladu s článkem 29 Ústavy ČSSR se obracíme k vládě¹ s dotazy:

1. Platí v Československé socialistické republice mezinárodní pakty o lidských právech, podepsané vládou 7. 10. 1968, schválené Federálním shromážděním a po ratifikaci prezidentem republiky 23. 12. 1976 zveřejněné ve Sbírce zákonů pod č. 120/76, a to v plném rozsahu i se všemi důsledky všech jejich článků, pro všechny občany i státní orgány?

2. Jestliže ano, je každý občan ČSSR oprávněn jednotlivě i spolu s jinými občany upozorňovat státní orgány (v souladu s článkem 29 Ústavy) i své spoluobčany a veřejnost (článek 28 Ústavy) na případný nesoulad mezi zásadami a normami vyslovenými v uvedených paktech a skutečnostími života i praxe naší společnosti, jakož i předkládat podněty a návrhy k překonání tohoto nesouladu?

3. Je v takových případech kdokoli v ČSSR oprávněn bránit občanům ve výkonu tohoto práva, potvrzeného mj. v Helsinkách 1. 8. 1975, popřípadě je za tento výkon jejich práva stíhat akty represe či diskriminace, jakož je i veřejně napadat, pomlouvat a křivě obviňovat, pokoušet se ve veřejnosti vyvolávat projevy nepřátelství vůči těmto občanům, aniž je jim poskytnuta možnost veřejně prohlásit a obhájit své názory a podněty?

Tyto dotazy činíme jménem několika set občanů, kteří podepsali Prohlášení Charty 77 z 1. 1. 1977 a kteří očekávají na ně odpověď v souladu s Ústavou naší republiky i uvedenými mezinárodními pakty.

prof. dr. Jan Patočka a prof. dr. Jiří Hájek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Dopis téhož obsahu zaslali mluvčí Charty 77 současně Federálnímu shromáždění.

PLNÉ ZNĚNÍ: *Charta 77. Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy. Rok 1977, samizdatový sborník • Dokumenty Charty 77. Leden 1977. Samizdatový sborník, s. 27 • Dotaz vládě ČSSR. In: Listy, roč. 7, č. 2 (květen 1977), s. 42 • Vládě ČSSR. In: Listy, roč. 7, č. 2 (květen 1977), s. 42 • Dopis mluvčích Charty 77 ve věci platnosti mezinárodních paktů o lidských právech a práva je obhajovat a prosazovat. In: *Kniha Charty, Index 1977, s. 156–157 • Charta 77 1977–1989, s. 201.**

D5 1977

1977, [konec ledna],¹ Praha. – Prohlášení k diskriminačnímu omezení práva na vzdělání mládeže v Československu. Příloha: Dodatek k pokynům ministerstva školství ke klasifikaci uchazečů o studium podle politických kritérií. (Dokument č. 4)²

Charta 77 Dokument č. 4

Palčivým problémem v oblasti lidských práv je již léta trvající diskriminace při výběru mládeže na střední školy. Každým rokem je možnost studia odmítnuta velkému počtu mladých lidí, kteří svými studijními výsledky, povahovými vlastnostmi, zájmem o vzdělání a úspěšně složenými přijímacími zkouškami prokázali způsobilost ke studiu.

Jde o diskriminaci uplatňovanou už po řadu let proti dětem občanů nejrůznějších kategorií, do nichž režim dělí podle nevyhlášených, ale tvrdě uplatňovaných směrnic nepohodlné členy české a slovenské pospolitosti, a tím je nezákonně, ale o to účinněji zbavuje řady základních lidských práv, mezi jiným i práva na svobodné vzdělání pro jejich děti. Dříve to byly zejména rodiny tzv. kulaků, rodiny politických vězňů z různých procesů padesátých let, rodiny příslušníků západních armád z druhé světové války, rodiny emigrantů, rodiny praktikující to či ono náboženské vyznání atp. Dnes to jsou v masovém měřítku zejména rodiny občanů, kteří se během roku 1968 angažovali ve veřejném, politickém, vědeckém, uměleckém životě.

Výtky vznášené proti těmto občanům neobstojí ani po věcné stránce, neboť k demokratickým principům, které hájili, se dnes hlásí mj. i podstatná část mezinárodního komunistického a dělnického hnutí, a ostatně je rozvíjela v roce 1968 i vláda ČSSR, jejímž místopředsedou byli tehdy i dr. Gustáv Husák a dr. L. Štrougal. Navíc zastánci demokratických principů nikdy nebyli a ani nemohli být za tuto svoji činnost otevřeně postaveni před soud a řádně odsouzeni, takže jejich diskriminování je často věc libovůle a mnohdy vyřizování osobních účtů. Ale i kdyby šlo skutečně o osoby souzené a odsouzené, nemůže se jejich trest vztahovat i na osoby prokazatelně zcela nevinné, na jejich děti. Trestání těchto dětí v nejcitlivější oblasti – v oblasti jejich vzdělání a přípravy na život – je tedy nejen naprosto nezákonné, ale také se přičí všem představám

o řádné humánní společnosti, zejména o společnosti, která se prohlašuje za socialistickou. Je to jen a jen akt msty, zastrasování a korumpování jak rodičů a učitelů, tak těch, kteří se do života teprve připravují a kteří se mají stát už v mládí poddajným nástrojem státních mocí.

Osm let po vyhlášení politiky normalizace nejsou na střední školy v ČSSR přijímány děti, kterým v roce 1968 bylo 7–8 let, a na vysoké školy studenti, kterým v roce 1968 bylo 10–11 let a jejichž rodiče se zasazovali o demokratizaci našeho veřejného a politického života.

V dnešním systému přijímání na střední a vysoké školy nejde o objektivní oceňování schopností, nadání a předpokladů uchazečů o studium, o správné využití, růst a rozmístění talentů, ale především – na jedné straně – o odměnu za politickou „angažovanost“ a konformitu, a – na druhé straně – o trest rodičům za jejich politické názory, jestliže nejsou v naprostém souladu s dnešní politickou praxí.

Politicky motivované diskriminační sankce tak postihují nejcitlivější oblast lidských vztahů, oblast vztahů rodičů a dětí. Zastrasují rodiče i děti, vynucují vnější poslušnost a pokrytecké postoje. Deformují charakter rodičů i dětí a mravně mají povahu podobnou té, v níž se ocitají lidé, kteří svým jednáním mohou ovlivnit osud rukojmí. Nutí rodiče i děti hrát ponižující komedii v zájmu získání studijních možností.

Diskriminace v přístupu ke vzdělání, nikdy plně veřejně nepřiznaná, ale o to důrazněji státním a politickým aparátem prosazovaná, je v rozporu s proklamacemi, že socialistická společnost si váží schopností všech svých občanů a že jim dává možnost plně je rozvinout a uplatnit.

Místo talentovaných a nadaných uchazečů jsou dnes ke studiu přijímání uchazeči s podprůměrným až vyloženě špatným prospěchem, jestliže se oni nebo jejich rodiče angažují opravdově či předstíraně, jestliže jsou ochotni trpně přijímat a slovy schvalovat vše, co dnešní vedoucí garnitura hlásá.

Jako doklad diskriminace a současně protekcionismu lze uvést oficiální písemný pokyn ministerstva školství pro přijímací řízení ve školním roce 1976/77.

Podle tohoto pokynu např. i uchazeč, který měl u maturity i na střední škole všechny známky 1, složil v přijímacím řízení písemnou zkoušku na

1 a ústní na výbornou, ale nenaplníuje „třídně politická kritéria“, má při přijímání na vysokou školu horší pořadí než uchazeč, který měl u maturity a na střední škole průměrné známky 2,7 (tedy např. žádnou jednotku a více trojek než dvojek), v přijímacím řízení složil písemnou zkoušku na nedostatečnou a ústní zkoušku měl jen průměrnou, ale splňuje „třídně politická kritéria“.

Takový oficiální pokyn ministerstva školství nepodněcuje studenty střední školy ke studiu, ke zvyšování vědomostí, k píli – spíš naopak.

Kromě toho přispívají k nezákonnosti přijímacího postupu další faktory:

1. pokyny a pravidla o přijímání jsou tajná, a tak se vymykají veřejné kontrole, nemluvě o tom, že neinformovanost zmenšuje možnosti většiny žadatelů;

2. celý postup přijímání je rovněž tajný a bez jakékoli veřejné kontroly;

3. nezveřejňují se ani skutečná čísla o počtu studijních míst a jejich obsazování. Umělým snižováním počtu těchto míst v některých oborech, zejména v netechnických oblastech, se dále snižuje možnost přijetí pro politicky handicapované děti, což postihuje řadu skutečně speciálně nadaných jedinců, např. jazykových, výtvarných, hudebních talentů atd. Je nutno mít na paměti, že v řadě oborů je k vykonávání určité činnosti zapotřebí – podle našich zákonů a zvyklostí – nejen skutečného nadání a případně i pracovních výsledků, nýbrž zejména vysvědčení (např. při provozování hudby, výtvarného umění, ale i literární a překladatelské činnosti atd.). Povážlivý je zde také moment celospolečenský, totiž to, že se zde uměle ochuzuje národní společenství o řádně školenou inteligenci v oblasti humanitních věd a umění;

4. tajné je v některých případech také otvírání některých ročníků na určitých oborech, např. konkrétně studia dějin umění, kde se jeden rok oficiálně nepřijímaly ani přihlášky, ale pak byl ročník otevřen a obsazen výlučně dětmi (zejména dcerami) z dnešních „prominentních“ rodin;

5. je i řada případů, kdy se přijímají studenti z těchto kruhů bez obvyklého přijímacího řízení;

6. možnost řádného studia politicky handicapovaných mladých lidí je zmenšována dále neodstatněným podporováním dětí nenadaných, ale politicky „žádoucích“. Tito studenti zabírají totiž místa zejména v prvních ročnících a později

odpadají – přes různé další výhody, které se jim poskytují. Svědčí o tom vysoká „úmrtnost“ studentů prvních ročníků, zejména v těch oborech, kde práce jen nelze zkoušky tak snadno obejít (medicína, technika). To je jen mrhání finančními a jinými prostředky, které zatěžuje nás všechny, ale také jedním ze způsobů, jak omezit přístup ke studiu mladým lidem z jiných kategorií občanstva a zároveň snižovat všeobecnou úroveň kvalifikace v příslušných oborech;

7. to vše s sebou přináší všeobecnou degradaci lidských hodnot ve školství a vytváří příhodné podmínky pro protekcionářství všeho druhu. Šíří se i pověsti o úplatkářství. Tuto skutečnost lze ovšem obtížně prokázat. Ti, kteří se přiznají, že za úplatek dostali své dítě na vysokou školu (někteří se tím téměř chlubí), současně prohlašují, že to veřejně nikdy nedosvědčí. ministerstvo školství by ovšem mohlo najít cesty, jak tyto případy zjistit a přešetřit.

Demoralizační důsledky dnešního výběru na studium těžce poškozuji morální profil mládeže. Mladí lidé se rychle učí účelově rozeznávat mezi krásnými oficiálními proklamacemi a skutečností, která je s nimi v rozporu. Týká se to jak těch, kteří jsou nespravedlivě diskriminováni, tak i nespravedlivě preferovaných. Ve svých demoralizačních důsledcích postihuje celá praxe přijímání na školy také učitele, jimž tento vynucený postoj žáků znemožňuje kvalifikovaný pedagogický přístup. Zároveň je vhání do podobného mravního dilematu jako rodiče postižených dětí, neboť nerespektování citovaných postupů a pokynů by je ohrozilo existenčně.

Kromě svého příspěvku k všeobecné devalvaci morálních hodnot, k masovému pokrytectví a protekcionářství má dnešní praxe výběru na studia ještě další závažné důsledky pro odbornou úroveň středních a vysokých škol. Má vliv i na odbornou úroveň absolventů škol v jejich budoucím působení i v praktickém životě. Celá společnost je ochuzována o tvůrčí síly, o talenty. Pro ekonomický a kulturní rozvoj státu, chudého na suroviny a ostatní extenzivní zdroje růstu, je to zvláště závažné a alarmující. Ti, kdo jsou dnes odpovědní za hospodaření s naší nejcennější národní hodnotou – tvůrčími schopnostmi lidí –, by si měli uvědomit, jaké obrovské a často nenahraditelné ztráty jsou tím způsobeny celé naší společnosti.

Ti, kdo rozhodují o způsobech přijímání na střední a vysoké školy, nejen nerespektují slavnostní mezinárodní přísliby našich nejvyšších státních funkcionářů, ale hrubě porušují i československé zákonné normy.

Jako signatáři Charty 77 žádáme:

1. Aby byla zrušena všechna dosavadní diskriminační nařízení, směrnice, pokyny apod. školské správy o přijímání na studium, pokud jsou v rozporu s normami Charty o lidských právech,³ které po zákonném schválení a publikování Charty jsou dnes součástí čs. právního řádu, zvláště, aby byl uveden v život článek 26 Charty: „Zákon zakáže jakoukoliv diskriminaci a zaručí všem osobám stejnou účinnou ochranu proti diskriminaci z jakýchkoli důvodů“;

2. aby bylo veřejně oznámeno v tisku, že ČSSR splnila závazek, který převzala podle článku 40 charty: „Státy, které jsou smluvními stranami Paktu, se zavazují, že budou podávat zprávy o opatřeních přijatých k uvedení práv uznaných v tomto Paktu v život, a o pokroku, jehož bylo při užívání těchto práv dosaženo, do jednoho roku ode dne, kdy se staly účastníky Paktu.“ <Pro ČSSR tedy nejpozději do 23. března 1977;>⁴

3. aby byla zřízena komise kvalifikovaných pedagogů a školských pracovníků nezatížených diskriminační praxí při výběru na studia, která by vypracovala a uveřejnila objektivní analýzu dosavadní situace při přijímání na střední a vysoké školy, a zhodnotila jeho důsledky pro vzdělanostní potenciál našeho národa i pro jeho další ekonomický, technický, vědecký, kulturní a morální vývoj;

4. aby – podle výsledků šetření uvedené komise – byla dána nespravedlivě diskriminovaným uchazečům možnost studovat.

Signatáři Charty 77 považují za účelné a prospěšné shromažďovat údaje o konkrétních příkladech diskriminace v oblasti vzdělání a seznamovat s nimi odpovědná politická a úřední místa s žádostí o jejich přešetření a nápravu.⁵

Signatáři Prohlášení Charty 77, vedeni upřímnou snahou konstruktivně přispět k řešení tohoto palčivého problému, aniž by si kladli jakékoliv jiné cíle a nároky politické či jiné, považují za svou morální a občanskou povinnost nabídnout svou pomoc při odstraňování diskriminace při přijímání studentů na střední a vysoké školy. Tento dokument považují za první podnět

ke kvalifikovanému jednání, které by odstranilo nedostatky stávající praxe a uvedlo přijímací studenti na školy do souladu s Chartou o lidských právech, československým státem zákonně přijatou.

prof. dr. Jan Patočka, DrSc., Václav Havel (t. č. ve vazbě),
prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., mluvčí Charty 77

Příloha k dokumentu č. 4:

Dodatek k „pokynům“⁶

Na základě dodatečných pokynů ministerstva školství žádáme, aby v souhrnném archu bylo u každého posluchače v rubrice „pozn.“ vyjádřeno příslušným písmenem zařazení každého posluchače do jedné z následujících skupin:

A – posluchači, kteří:

1. splňují třídně politická kritéria;
2. celkový prospěch u maturity a ze střední školy mají lepší než 2,00;
3. výborně vykonali ústní zkoušku a z matematiky lépe než s prospěchem 4 (1, 2 a 3).

B1 – uchazeči, kteří:

1. splňují třídně politická kritéria;
2. celkový prospěch u maturity a ze střední školy mají v rozmezí 2,00–2,70;
3. průměrně vykonali ústní zkoušku z matematiky s prospěchem včetně známky 4.

B2 – uchazeči, kteří:

1. nesplňují třídně politická kritéria;
2. celkový prospěch u maturity a ze střední školy mají lepší než 2,00;
3. výborně vykonali ústní zkoušku a z matematiky složili lépe než s prospěchem 4 (tzn. 1, 2 a 3).

C1 – uchazeči, kteří:

1. splňují třídně politická kritéria;
2. celkový prospěch u maturity a ze střední školy se pohybuje v rozmezí 2,00–2,70;
3. u ústní zkoušky neprospěli a matematiku složili na známku 4.

C2 – uchazeči, kteří:

1. nesplňují třídně politická kritéria;
2. prospěch u maturity a ze střední školy je vyšší než 2,70;
3. neuspěli u ústní přijímací zkoušky a matematiku složili na 4.

→ DOKUMENTY CHARTY 77. LEDEN 1977,
SAMIZDATOVÝ SBORNÍK, S. 19–24.

- 1 Dokument není datován. Jeho časové určení je převzato z anotovaného seznamu dokumentů z knihy Charta 77 1977–1989. Scheinfeld-Bratislava 1990, s. 383. V *Libri prohibiti*, sb. Charta 77, je uložen původní koncept dokumentu. Návrh vypracovala Alena Hromádková, Petr Uhl na něj napsal kritický posudek, s nímž souhlasili Jiří Hájek a Vladimír Kadlec. Tito tři pak společně připravili konečnou verzi textu.
- 2 Dokument byl reakcí na Zprávu o přijímacím řízení na střední a vysoké školy pro školní rok 1976/77, projednanou 21. ledna 1977 předsednictvem ÚV KSČ (NA, f, ÚV KSČ, 02/1, sv. 31–32, a.j. 36).
- 3 *Správně Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, nikoli Charta o lidských právech či Charta v dalším textu.*
- 4 Označená věta v některých opisech dokumentu chybí, např. v samizdatovém sborníku Charta 77. Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy. Rok 1977.
- 5 Viz D31 (9.12.1977).
- 6 Rozumí se dodatek vydaný Ministerstvem školství ČSR k původním pokynům ministerstva.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Dokumenty Charty 77*. Leden 1977. Strojopisný samizdatový sborník, s. 17–21 • *Charta 77*. Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy. Rok 1977. Samizdatový sborník, s. 12–14 • *Diskriminace v oblasti vzdělání*. In: *Listy*, roč. 7 (1977), č. 2, s. 47–49 • *Diskriminace v oblasti práva na vzdělání v Československu*. In: *Knihy Charty*, Index 1977, s. 102–109 • *Human Rights in Czechoslovakia*. The documents of Charter 77 (1977–1982). Washington 1982, s. 31–36.

**1977, 1. únor, Praha. – Seznam nových
208 signatářů Prohlášení Charty 77.
(Dokument č. 5)**

K Prohlášení Charty 77 ze dne 1. 1. 1977 se připojili další občané. Uvádíme ty, kteří souhlasili s tím, aby jejich jména byla zveřejněna.

*prof. dr. Jan Patočka, DrSc. a prof. dr. Jiří Hájek, DrSc.,
mluvčí Charty 77*

Edmund Bauer, duchovní; Jan Bednář, studující; Josef Bednařík, dělník; Jindřich Belant, zámečnický; Jarmila Bělíková, psychologka; dr. Václav Benda, filozof a matematik; Marie Benetková, v domácnosti; Zbyněk Benýšek, výtvarník; Ivan Binar, učitel; Tomáš Bísek, duchovní; Pavel Blattný, akademický malíř; Antonie Bořová, programátorka; Zdeněk Bonaventura Bouše, duchovní; Daniela Brodská, duchovní; Petr Brodský, duchovní; Tomáš Brunclík, filozof; Helena Bukovanská, výtvarnice; ing. Jaroslav Bureš, ekonom; Daniela Cíhová, úřednice; Miloš Čeřdlo, dělník; dr. Stanislav Čihák, filozof; Věra Daněčková, dělnice; Blanka Dobešová, knihovnice; Josef Doležal, bývalý státní zaměstnanec; Růžena Drozdová, novinářka; Jan Fábera; Jaroslav Fic, technik; Antonie Fischerová, důchodkyně; Miluše Fischerová, bývalá politická pracovnice; Miloš Fládr, sociolog; Karel Freund, dělník; Milena Geussová, úřednice; Jan Glanc, dělník; Václav Hejda, bývalý státní zaměstnanec; Vilém Hejl, spisovatel; dr. František Helešic, CSc., vědecký pracovník; Pavel Heřman, dělník; Pavel Hlaváč, duchovní; Věra Hlaváčková, studující; Milada Horáková, pracovnice služeb; Emil Horčík, pomocný dělník; Vladislav Horný, dělník; Miroslav Hrabáň ml., pomocný projektant; Jan Hrabina, lepič plakátů; ing. Tomáš Hradílek; ing. Alena Hromádková, CSc., socioložka; Karel Hruška, dělník; František Chaloupecký, dělník; Petr Chudožilov, spisovatel; Přemysl Janýr, dělník; Rudolf Jaroň, novinář; Tomáš Jína, technik; Miroslav Jirounek, dělník; Libor Junek, dělník; Jan Just, dělník; Jaroslav Kabelka, dělník; Jindra Kadlecová, knihovnice; Eva Kantůrková, spisovatelka; Jan Kapek, technik; Olga Karlíková, malířka; Jakub Kaše, úředník; Ludvík Kavín, bývalý politický pracovník; Hilmar Kayser, dělník; Jan Keller,

duchovní; Marta Kellová, v domácnosti; Jan Kindl, expedient; Mojmír Klánský, novinář; Vilma Kohsová, dělnice; Alexandr Komaško, geofyzik; Petr Kopta, překladatel; Vladimír Kos, úředník; Petr Kouba, malíř; Jan Koudela, úředník; Alena Koudelová, úřednice; Bohumil Koutný, úředník; Karel Kovařík, bývalý politický pracovník; Václav Kozák, technik; Jan Kozlík, revizní technik; Milan Král, dělník; Alexandr Kramer; Bohumil Kratochvíl; dr. Jaroslav Krejčí, CSc., historik; ing. Petr Krejčí, výzkumný pracovník; Jan Křelina, dělník; doc. ing. Karel Kříž, CSc., ekonom; Lumír Kučera, dělník; Jaroslav Kukul, elektromontér; doc. dr. Miroslav Kusý, CSc., filozof; doc. dr. Václav Lamser, DrSc., sociolog; Karel Lánský, novinář; dr. Vasil Latta, právník; ing. Jan Litomiský, agronom; Andrej Lukáček, duchovní; Vladimír Macák, automechanik; Richard Macek, dělník; prof. dr. Josef Malický, matematik; František Mareček, dělník; Karel Marek, dělník; Jiří Mareš, dělník; Jan Mařík, dělník; Petr Mašek, dělník; Michal Matzenauer, dělník; Jitka Matzenauerová, knihovnice; Marie Matzenauerová, duchovní; František Maxera, výtvarník; Marta Mazánková, akad. malířka; Vladislav Merhaut, technik; Otakar Michl, programátor; doc. dr. Karel Michňák, filozof; Stanislav Milota, kameraman; ing. Ivan Miluška, programátor; Ervín Motl, novinář; Rudolf Münz, důchodce; Věra Münzová, důchodkyně; Helena Němcová, novinářka; Jiří Novák, topenář; Jiří K. Novák, akad. malíř; Jaroslava Nováková; Zuzana Nováková, zahradnice; Josef Opočanský, dělník; Petr Ouda, topenář; ing. Zdeněk Pacina, úředník; ing. Jiřina Pacinová, úřednice; ing. Blanka Pavlů, úřednice; Pavel Pěkný, dělník; Jan Pellant, topenář; Miroslav Petříček, technik; Irena Petřínová, novinářka; dr. Zdeněk Pinc, sociální pracovník; Bohdan Pivoňka, duchovní; Dana Podolská, zdravotní sestra; Rudolf Poláček, řidič; Jiří Polma; Jiří Popel, dělník; ing. Václav Povolný, programátor; Karel Prášek, novinář; Petr Prokeš, filmový laborant; Helena Prokopová, chemička; Václav Pulda, dělník; Petr Ragan, lodník; Marie Raganová, technická pracovnice; Miroslava Rektorisová, novinářka; dr. Vladimír Richter, bývalý politický pracovník; Milan Roček, konstruktér; ing. Pavel Roubal, technik; ing. Věra Roubalová, technička; Jan Ruml, skladník; dr. Tomáš

Růžička, CSc., fyzik; ing. Pavel Ryba, agronom; Alena Rybová, v domácnosti; doc. dr. Marie Říhová, CSc., lékařka; ing. Naděžda Sábliková; Stanislav Sadílek, fotoreportér; Hubert Sádlo, dělník; dr. Pavel Seifter, historik; dr. Aleš Sládek, CSc., pedagog; Ivo Semerád, lesní dělník; Naděžda Schulzová, odborná asistentka; Miroslav Skalický, dělník; Květa Slabá, kadeřnice; Bohumír Slavík, prodavač; Otakar Slavík, výtvarník; ing. Marie Soukupová, technička; Karel Stach, kameraman; Andrej Stankovič, básník; Josef Steklý, výtvarník; ing. Jaromír Stibic, CSc., vědecký pracovník; Jarmila Stibicová, učitelka; Rudolf Straka, bývalý politický pracovník; Antonín Svárovský, akad. malíř; Hana Svobodová, vyučující; Xenie Svobodová, úřednice; Vojen Syrovátka, duchovní; Dorka Syrovátková, zdravotní sestra; Anna Šabatová st., novinářka; Jan Šafrata, technik; František Šilar, absolvent Komenského bohoslovecké fakulty; ing. Karel Šling, ekonom; Vlastislav Šnajdr, měřič; dr. Stanislav Štěřba; Věra Šubrtová, dělnice; Zdislav Šulc, novinář; Olga Šulcová, novinářka; Jaroslav Šváb, dělník; Jiří Švejda, dělník; Petr Taťoun, dělník; Jan Thoma, dělník; Tomáš Toulec, technik; Jana Toušková, tlumočnice; Ladislav Uruba, bývalý politický pracovník; Pavel Urx, technik; Luisa Urxová; Zdeněk Vaculík, instalatér; Vlastislav Valtr; Míloslav Vašina, absolvent Komenského bohoslovecké fakulty; Jan Velát; Břetislav Verner, fyzik; Jan Vít, novinář; Václav Vlk, učitel; Josef Vondruška, malíř pokojů; Květa Voříšková, dělnice; dr. Tomáš Vrba, sociální pracovník; Josef Vydřák, profesor v.v.; Robert Wittmann, hlídač; Vladimír Zavadil, dělník; František Zavadil, filolog; dr. ing. Artur Zdráhal, pedagog; Marie Zdráhalová, zdravotní sestra.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNĚ ZNĚNÍ: In: *Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy. Samizdatový sborník. Rok 1977, s. 16–19. Dokumenty Charty 77. Leden 1977. Samizdatový sborník, s. 23–26. Listy, roč. 7 (1977), č. 9, s. 50–52.*

1977, 3. únor, Praha. – **Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR ke stanovisku Generální prokuratury ČSSR z 31. ledna 1977, prohlášení Chartu za nezákonnou.¹**

Federálnímu shromáždění Československé socialistické republiky na vědomí: předsednictvu vlády, Generální prokuratuře a Čs. tiskové kanceláři

Dne 31. 1. 1977 bylo nám na Generální prokuratuře jakožto mluvčím petiční pospolitosti občanů-signatářů Prohlášení Charty 77 z 1. 1. t. r. sděleno ústně stanovisko Generální prokuratury k tomuto prohlášení.² Toto stanovisko, v hlavních tezích opakované v informacích čs. sdělovacích prostředků 31. 1. a 1. 2. t. r.,³ obsahuje tvrzení, že uvedené prohlášení jakož i činnost na ně navazující jsou v rozporu s platnými čs. zákony a podléhají příslušným trestním sankcím. Přitom není však uváděno a ani v ústním rozhovoru nebylo naznačeno, která ustanovení kterých zákonů jsou napadenou činností porušována. Z Ústavy i ze zákona o prokuratuře ovšem vyplývá, že prokuratura je povinna jasně stanovit, který zákon, v čem a čím je porušován. Namísto toho v uvedeném stanovisku převažují všeobecná tvrzení politického rázu, spojená s poukazy na některá ustanovení Ústavy ČSSR. Podle našeho právního řádu nepřísluší však prokuratuře podávat závazný výklad Ústavy. To je podle zákona o čs. federaci č. 143/1968 (ústavní zákon) věcí ústavního soudu. Poněvadž však příslušná ustanovení citovaného ústavního zákona (hlava šestá) dosud nevstoupila v život, může výklad Ústavy příslušet jen Federálnímu shromáždění.

Generální prokuratura ve svém stanovisku tvrdí, že právo svobody projevu podle článku 28 a právo petiční podle článku 29 Ústavy mohou občané využívat, jen dbají-li „ve všem svém konání zájmu socialistického státu a společnosti pracujících“, jak to obecně stanoví článek 34. Podle jejího názoru neodpovídá prý Prohlášení Charty 77 tomuto požadavku. Toto tvrzení však není nijak dokazováno, neboť Generální prokuratura se ve svém stanovisku vůbec věcně nezabývá podstatou a obsahem prohlášení. Tím je, jak vyplývá ze sebezběžnějšího přečtení textu, otázka, jak jsou v našem státě uvedena v život ustanovení

mezinárodních paktů o lidských právech, jež po ratifikaci vstoupily u nás v platnost dnem 23. 3. 1976, jak zřetelně vyplývá z jejich publika- ce vyhláškou č. 120/1976 ve *Sbírce zákonů ČSSR*. Pro- kuratura nevysvětluje, proč je v rozporu se zájmy státu a společnosti pracujících, upozorní-li obča- né příslušné státní orgány i veřejnost na skuteč- nosti, jež podle jejich názoru, opřeného o zkuše- nosti, neodpovídají duchu ani literě těchto paktů, a hlásí-li se k spoluzodpovědnosti a spolupráci při jejich dodržování a uskutečňování. Podotý- káme, že takováto občanská iniciativa odpovídá mj. také výzvě Konference evropských komu- nistických a dělnických stran v Berlíně, kona- né 29. a 30. 6. 1976, jež mobilizuje pracující a po- krokové lidi Evropy k boji za „ratifikaci a přísné dodržování těchto paktů všemi evropskými stá- ty“ a dodává, že to odpovídá „zájmům dělnické třídy a všech pracujících“, jak je doslova řečeno v závěrečném dokumentu této konference, při- jatém též vedoucími orgány KSČ. Místo věcného rozboru vyslovuje prokuratura paušální politické soudy, z nichž některé nelze ničím doložit, jako např. tvrzení o tom, že autoři a signatáři Prohlá- šení Charty 77 „nenávislně pomlouvají naše státní a společenské zřízení“ a „znevažují výsledky revolučního zápasu a dlouholeté obětavé práce našich dělníků, rolníků a pracující inteligence při budování socialismu v ČSSR“. Neopodstat- něnost těchto tvrzení lze na první pohled ověřit konfrontací s textem Prohlášení Charty 77, jež na- opak považuje naše státní a společenské zřízení za samozřejmou základnu i rámec úsilí o dodržo- vání paktů o lidských právech. Právě v tom vidí signatáři svůj příspěvek k pokrokovému rozvoji naší socialistické společnosti. Jen ignorováním a zamlčováním těchto podstatných skutečností a názorů dospívá prokuratura k povážlivému zá- věru, že totiž články 28 a 29 Ústavy platí jen pro takové petice a projevy, které orgány moci pova- žují za přijatelné pro sebe a které jim nejsou ne- přijemné. Domníváme se, že takový výklad Ústa- vy, omezující a potlačující kritiku, je nesprávný a že Generální prokuratura jeho vyhlášením pře- kračuje svou zákonnou pravomoc.

K otázce přímo nastolené Prohlášením Char- ty 77, zda a jak jsou u nás plněny uvedené pak- ty, jež se staly součástí našeho právního řádu, se ani prokuratura ani jiný orgán nevyslovil. Je

to otázka závažná, kterou je třeba řešit v zájmu společnosti samé a v zájmu četných občanů, kteří mohou předložit konkrétní důkazy o nedostacích či o přímém porušování zásad i ustanovení těch- to paktů. Pokud se snaha občanů dodat takové důkazy odmítá a předem prohlašuje za trestnou i stíhá rozličnými formami represe a diskrimi- nace, je to jen potvrzením oprávněnosti a prav- divosti jejich kritiky vyslovené také v prohlášení.

V politické argumentaci prokuratury (a v celé kampani sdělovacích prostředků proti Chartě 77) má významné místo tvrzení, že text prohlášení byl publikován v zahraničí a stal se podkladem k jakési „nenávislné antikomunistické a proti- československé kampani“. Při tvrzení, že čs. or- gány dostaly prohlášení teprve poté, co se o něm psalo v cizině, je zamlčována skutečnost, že prá- vě zásahem orgánů Bezpečnosti bylo zabráněno řádnému předání prohlášení jak Federálnímu shromáždění, tak vládě republiky a že právě ten- to zásah i další represivní kroky proti signatářům vyvolaly zvýšený zájem a zostřeno kritiku v za- hraníčí. Ne tedy zveřejnění Charty 77, ale tyto skutečnosti a opatření, jakož i hlučná a nevěčná kampaň v ČSSR vedená proti Chartě 77 mají odpo- vědnost za rozruch v zahraničí, přičemž je dob- ře známo, že kritika přichází také od přátel ČSSR a od pokrokových kruhů, mj. také od některých významných komunistických stran.

Ukazuje se tak, že nikoliv Charta 77 a její zve- řejnění v zahraničí, nýbrž především skutečnos- ti, jež kritizuje a jež jsou i bez ní dostatečně zná- my, a především způsob, jímž na toto prohlášení reagovala moc a oficiální propaganda ČSSR, po- škozuje dobré jméno republiky ve světě, obzvlá- ště v pokrokových kruzích. Nesdílíme názor, že kritika těchto skutečností ze strany demokratic- ké veřejnosti za hranicemi má být považována za nepřátelskou kampaň proti ČSSR či za projev nepřijatelného vměšování. Dodržování meziná- rodních závazků v oblasti lidských práv je, jak dokazuje i citovaný závěrečný dokument konfe- rence komunistických a dělnických stran Evropy, součástí úsilí o prohlubování procesu zmírňová- ní napětí a mírového soužití, a proto i naše vlá- da a oficiální sdělovací prostředky neváhají kri- tizovat v jiných státech jevy, které považují za odporující těmto cílům. Také zveřejnění Char- ty 77 v zahraničí není v rozporu s naším právním

řádem, neboť odpovídá článku 19 Paktu o politických a občanských právech.

Z těchto důvodů nepovažujeme stanovisko Generální prokuratury k Prohlášení Charty 77 za odpovídající Ústavě ani právnímu řádu ČSSR; z politického hlediska je výrazem podjatého, neobjektivního přístupu k věci. Žádáme Federální shromáždění o jeho přezkoumání.

Pokud pak jde o celou kampaň vedenou proti Chartě 77 ve sdělovacích prostředcích a oficiálních kruzích u nás, zejména pak v obviňování jeho autorů a signatářů z nečestných úmyslů, chceme podotknout: Signatáři Charty 77 své stanovisko vyložili a předložili je ústavním orgánům své země i její veřejnosti. Nemají se s čím skrývat a také nemluví za nikoho jiného než za své osoby, proto se také podepsali plnými jmény jak signatáři původní, tak ti, kdo právě v posledních dnech své podpisy připojili. Tím se liší od těch, kteří v srpnu 1968 podepsali jiný dokument, v němž, ač nepověřeni, hovořili jménem lidu, napadali tehdejší politiku vedení státu i KSČ a ospravedlňovali mocenský zásah zvenčí do záležitostí Československa. Je příznačné, že signatáři tohoto dokumentu dodnes zůstávají v anonymitě a jejich jména ani právní a politické zhodnocení jejich jednání nebyly zveřejněny.

prof. dr. Jan Patočka a prof. dr. Jiří Hájek, mluví Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Dochovaly se dva další texty kriticky analyzující z právního hlediska argumentaci Generální prokuratury: stanovisko Jana Patočky K prohlášení Generální prokuratury ze dne 1. února 1977 (viz přílohu 3) a nedatovaný, nesignovaný text Poznámka ke stanovisku Generální prokuratury uveřejněnému 1. 2. 1977, jehož autorem byl s největší pravděpodobností Jiří Hájek. Oba zřejmě přípravné texty se od publikovaného dokumentu věcně neliší.
- 2 Záznam o prokurátorském úkonu sepsaný 31. ledna 1977 v úřadovně Generální prokuratury ČSSR v Praze 4. AMV, V-33766 MV, ČVS 3/120-77, sv. 3, l. 283–286. Tento záznam o „prokurátorském úkonu“ se týkal mluvčího Charty 77 Jiřího Hájka.
- 3 Pod titulkem Postup podle čs. zákonů – Charta 77 v rozporu s čs. zákony vydala ČTK následující zprávu: „V pondělí [31. 1. 1977] byl na Generální prokuratuře ČSSR

proveden pohovor s dr. Jiřím Hájkem a dr. Janem Patočkou. Představitel Generální prokuratury upozornil dr. J. Hájka a dr. J. Patočku, kteří vystupují jako mluvčí tzv. prohlášení Charty 77, že toto prohlášení i činnost na něj navazující, jakož i jejich rozšiřování doma i v zahraničí jsou činnostmi, která je v rozporu s platnými československými zákony. Zmíněné Prohlášení Charty 77 nelze považovat za uplatnění petičního práva podle Ústavy ČSSR. Bylo připomenuto, že naše Ústava v článku 28 zaručuje svobodu projevu ve všech oborech života společnosti a podle článku 29 mají občané i organizace právo obracet se k zastupitelským sborům a k ostatním státním orgánům s návrhy, podněty a stížnostmi. Toto právo však musí být podle naší Ústavy uplatněno v souladu se zájmy pracujícího lidu a dále s článkem 34 Ústavy, který stanoví: Občané jsou povinni zachovávat Ústavu i ostatní zákony a dbát ve všem svém konání zájmů socialistického státu a společnosti pracujících.

Tzv. Charta 77 je sice adresována formálně československým státním orgánům, avšak předem byla zaslána západním agenturám a publikována v buržoazním tisku. Až po zveřejnění na Západě byla zaslána také některým československým státním orgánům. Autoři a organizátoři tzv. Charty 77, rekrutující se z řad různých protisocialistických elementů a skupiny zkrachovaných politiků odpovědných za rozvrat z let 1968–1969, pod licoměrnou záminkou ochrany lidských práv vědomě a hrubě falšují pravdu o životě a skutečné situaci v Československu, nenávistně pomlouvají naše státní a společenské zřízení a jeho orgány. Popírají vedoucí úlohu KSČ, která je zakotvena v článku 4 čs. Ústavy. Znevažují výsledky revolučního zápasu a dlouholeté obětavé práce našich dělníků, rolníků a inteligence při budování socialismu v ČSSR. Ve svém souhrnu dali nepřátelským centrálním podklady pro rozpoutání nenávistné anti-komunistické, protičeskoslovenské kampaně, která je součástí jednotně koordinovaných nepřátelských útoků proti společenství socialistických zemí.

Toto vše je v příkrém rozporu se zájmy našeho pracujícího lidu, s československými zákony i s principy Závěrečného aktu helsinské konference, jež zdůrazňují také zásady nevměšování do vnitřních věcí jednotlivých států a respektování platných zákonů každé země.

Dr. J. Hájkovi a dr. J. Patočkovi byla dána Generální prokuraturou ČSSR úřední výstraha ve smyslu ustanovení § 1, odst. 1, a § 2, odst. 3 zákona o prokuratuře s upozorněním, že tzv. Prohlášení Charty 77 a činnost na ně navazující jsou v rozporu s platnými československými zákony. Kdo se takovéto činnosti dopouští, musí počítat

s tím, že z nedodržení československých zákonů vyplývají příslušné trestní sankce.“ Rudé právo, roč. 57, č. 21 (1. února 1977), s. 2.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Charta 77. Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy. Samizdatový sborník. Rok 1977. Dokumenty Charty 77.* Leden 1977. Samizdatový sborník, s. 28–31 • Dopis FS s odpovědí na stanovisko Generální prokuratury o nelegálnosti Charty 77. In: *Kniha Charty. Index 1977.* s. 159–162 (v obou předchozích publikacích bylo zveřejněno také stanovisko J. Patočky vzpomenuté v pozn. 1.) • *Listy*, roč. 7, č. 2 (květen 1977), s. 45–46 • *Skilling*, H. G.: *Charta 77 and Human Rights in Czechoslovakia.* Londýn 1981, s. 213–216.

KOMENTÁŘ: Hejdánek, Ladislav: *Dopisy přáteli*, Dopis č. 12. Strojopis, průpis, knižně Praha 1993, s. 74–79.

D8 1977

1977, 15. únor, Praha. – Přehledná zpráva o státem organizovaných akcích a pomluvách proti Chartě 77 a jednotlivým signatářům. (Dokument č. 6)

Přesto, že Charta 77 je ústavně zaručeným výko- nem petičního práva a práva na svobodu projevu, byli signatáři tohoto dokumentu podrobeni od jejího zveřejnění četným policejním výkonům a omezování na svobodě, jako by při koncepci a rozšiřování Charty běželo o trestný čin. Podávající krátký souhrn těch akcí, které byly proti signatářům a mluvčím Charty 77 namířeny, pokud jsme je dosud mohli zjistit, žádáme zároveň o jejich reparaci, pokud je možná.

Na prvním místě nutno uvést, co vešlo ve zná- most o zatčených signatářích. Již čtyři týdny (od 14. 1.) je ve vazbě spisovatel Václav Havel, mluvčí Charty 77, ale již předchozího týdne byl před- mětem policejních zásahů, zčásti neregulérních: byla u něho provedena domovní prohlídka bez přítomnosti zadrženého, filmováno u něho v by- tě, později při prohlídce venkovského objektu ve Vlčicích bylo provedeno natáčení celého objektu.² 10. a 11. ledna byly celodenní výslechy v Ruzyni. Od 14. ledna se s Václavem Havlem již nesetkal nikdo z příbuzných ani známých. Pozvání na technickou kontrolu vozidla nemohlo být 15. led- na převzato. Dne 16. ledna byl manželce Václa- va Havla doručen dopis s oznámením, že je Vác- lav Havel vzat do vazby, obviněn podle § 98 odst. 1 a 2 a žádá o opatření právního zástupce (ozná- mení Generální prokuratury o vzetí do vazby po- dle § 68 trestního řádu došlo 18. 1.). Dne 21. ledna [byl] zabaven psací stroj a ohlásil se nový vyšetřo- vatel. K prvnímu styku právního zástupce s obvi- něným došlo 26. 1., ve skutečnosti JUDr. Lukavec nebyl přítomen žádnému výslechu svědků a ne- byl seznámen se spisy. Oznámil manželce man- danta, že V. Havel je v dobrém fyzickém stavu a že výslechy probíhají „ve formě literárních de- bat“. Manželka V. Havla obdržela dva dopisy od manžela, on od ní balík, ale dopis mu doručen nebyl. Posléze JUDr. Lukavec oznámil, že uvažuje o předání případu.

Skoro stejně dlouho jako V. Havel, mluvčí Charty, jsou ve vazbě signatáři František Pavlí- ček a publicista Jiří Lederer. Spolu s režisérem Otou Ornestem, který není signatářem, byli

obvinění z trestného činu podvracení republiky, resp. poškozování zájmů republiky v zahraničí.³ (Budíž poznamenáno, že souvislost zatčení O. Ornesta se zatčením ostatních jmenovaných osob se v podstatě zakládá na sugescích sdělovacích prostředků a policejních orgánů a je naprosto nejasná.) Orgány činné v trestním řízení za celou dobu nesdělily ani příbuzným obviněných, ani veřejnosti, čeho se obvinění měli konkrétně dopustit. Obhájci, jejichž výběr byl velmi zúžen, se většinou neúčastní vyšetřovacích úkonů. Zdravotní stav Oty Ornesta vzbuzuje vážné obavy, ježto před zadržením měl dvakrát infarkt a trpí cukrovkou.

Tyto a další okolnosti, zvláště pak mlčení justičních a státních orgánů, nás nutí, abychom ve smyslu článku 29 Ústavy ČSSR požadovali naléhavě okamžité propuštění Václava Havla, Františka Pavlíčka, Jiřího Lederera a Oty Ornesta na svobodu; pokud právní názor justičních orgánů činných v trestním řízení toto řešení nepřipustí, žádáme, aby po souhlasu prokurátorově byly uveřejněny důvody tohoto trestního stíhání a vazby. Nebylo-li by naší žádosti vyhověno, posílilo by to jen domněnky veřejnosti, založené na prostém faktu, že ve vězení jsou dva signatáři Charty 77 a jeden její mluvčí, a to za situace, kdy činnost Charty 77 není jinak trestně stíhána.

V této situaci upozorňujeme i na řadu dalších represivních opatření, která od začátku ledna t. r. postihla signatáře i další osoby.

Téměř všichni signatáři z 1. 1. 1977, tedy přes dvě stě občanů, bylo předvedeno nebo předvoláno k svědeckému výslechu v trestní věci podvracení republiky a dotazováno na Chartu 77. Mluvčí Charty a další signatáře vyšetřovala Státní bezpečnost opakovaně, mnohokrát, často celodenně. Výslechy dosud pokračují; občané, kteří již ve věci vypovídali nebo (většinou) použili svého práva a výpověď odmítli, jsou předvoláváni znovu.

StB provedla skoro padesát domovních prohlídek, většinou u signatářů Charty 77. Zabavovala při nich tiskoviny, strojopisy, rukopisy, korespondenci a další předměty, které nijak nesouvisely s vyšetřováním. Brala vzorky psacích strojů. V řadě případů byly psací stroje zabaveny. Domovními prohlídkami byli postiženi podle neúplných zpráv tito signatáři: Milan Balačán, Rudolf Battěk, Jan Beránek, Toman Brod,

Karel Čejka, Jiří Dienstbier, Bohumil Doležal, Michael Dymáček, Vratislav Effenberger, Karel Fridrich, Jiří Hájek, Václav Havel, Ladislav Hejdánek, Oldřich Kaderka, Alfréd Kocáb, Božena Komárková, Anna Koutná, Pavel Landovský, Jiří Lederer, Ladislav Lis, Jaroslav Mezník, Milan Otáhal, František Pavlíček, Jan Petránek, Zdeněk Pokorný, Zdeněk Příkryl, Miloš Rejchrt, Aleš a Zuzana Richterovi, Jan Šabata, Miluše Števichová, Jan Trefulka, Jakub Trojan, Milan Uhde, Zdeněk Urbánek, Ludvík Vaculík, Zdeněk Vokatý, Petr Zeman, Alois Vyroubal, Václav Vrabc.⁴

Při příležitostné návštěvě u J. Patočky byly zabaveny rukopisy a strojopisy. Osmnáct postižených je z Brna, skoro všichni brněnští signatáři.

Několik signatářů bylo postiženo existenčně okamžitým rozvázáním pracovního poměru. Pokud známo, byl tento krok vždy zdůvodněn podpisem Charty 77. Zaměstnavatel za důvod okamžitého propuštění udával buď hrubé porušení kázně podle § 55 b) Zákoníku práce, nebo ohrožení bezpečnosti státu (§ 55c), někdy uvádí i nezákonné důvody rozvazování pracovního poměru. Takto byli postiženi Zdeněk Mlynář, František Jiránek, Radim Palouš, Anna Fárová, Ivan Medek, Helena Seidlová, Drahuše Proboštová, Jakub Trojan, Ladislav Dvořák, Milan Machovec, Petr Pithart a Oldřich Hromádko, poslední tři minulý týden. Pracovní poměr byl zrušen bez udání důvodu v jednoměsíční zkušební lhůtě s Miluší Števichovou a Jaroslavem Literou. Další signatáři očekávají podobný postup nebo výpověď na základě rozhovoru se zaměstnavatelem v rámci kampaně vedené proti nim na pracovišti: Jiří Ruml, Jan Sokol, Václav Trojan byli zbaveni členství v ROH, Jitka Bidlasová a Zuzana Dienstbierová účasti v brigádách socialistické práce. Údaje, které máme k dispozici, jsou pravděpodobně neúplné, nezahrnují dále ztrátu zakázek a pracovních příkazů, k nimž došlo ve zřejmé souvislosti s podpisem.

Některé zásahy proti signatářům Charty 77 ohrozily jejich zdraví, resp. jim na zdraví ublížily. Tak např. Jelena Mašínová utrpěla dne 10. 1. dlouhodobé zranění menisku pravé nohy (lékaři navrhuji operaci) při násilném předvádění k výslechu. Zina Kočová byla třináct dní (od 21. 1. do 2. 2.) nuceně hospitalizovaná na uzavřeném venerologickém oddělení Fakultní nemocnice

Praha 2 (U Apolináře), ač způsob jejího života nezadal důvod podezření z venerické nemoci. Ve dnech 21. až 24. 1. byl po více než sto hodin zadržován bezpečnostními orgány spisovatel Karol Sidon; protože nebyl do 48 hodin obviněn, je nutno vyvodit, že byl více než 48 hodin protiprávně omezován na osobní svobodě. Dne 21. ledna byla vážně porušena osobní svoboda Jaroslava Suka, neboť příslušníci SNB použili násilí a poté prohlédali dům a zhotovili snímek písma jeho psacího stroje. Ivana Hyblerová, roz. Šimková, byla dne 31. ledna t. r. zprvu propuštěna z nemocnice OÚNZ v České Lípě s diagnózou „hrozící potrat“, uznána práce neschopna, potom však na příkaz svého nadřízeného, ředitele OÚNZ, byla uznána ještě téhož dne práce schopnou bez lékařského vyšetření; onoho dne jí končila jednoměsíční zkušební lhůta, kdy s ní bylo možno rozvázat pracovní poměr bez udání důvodu; lékařskou pomoc mohla vyhledat až v Praze, vzdálené 90 km, kde je nyní ještě s toutéž diagnózou hospitalizována.

Ve veřejných sdělovacích prostředcích byla v lednu proti Chartě 77 rozpoutána, počínaje dnem 10. 1., kampaň hrubě zkrslující její obsah, operující nejen pomluvami a nepravdami, nýbrž proti signatářům pracující dokonce i nezákonnými zásahy do soukromé sféry a dokonce i antisemitismem. Nejvíce byli postiženi Václav Havel, Pavel Kohout, Zdeněk Mlynář, František Kriegel, a zcela zvláště Ludvík Vaculík. Kampaň hanobící jednotlivce trvá. V rozporu s článkem 17 Paktu o občanských a lidských právech nebyla nikomu z napadených dána možnost čelit těmto nezákonným útokům na svou čest ani obhajovat správnou interpretaci a teze Charty 77.

Proti Ludvíku Vaculíkovi, podávajícímu trestní oznámení na ČTK ohledně výroby a rozšiřování závadných fotografií, byla podána žaloba pro urážku na cti.

Série represí a difamací proti Pavlu Kohoutovi byla provázána desítkami výhrůžných dopisů, jejichž obsah je s to vzbudit obavu, že adresát bude fyzicky zničen nebo těžce postižen.

Několik desítek signatářů bylo dále postiženo odebráním řidičských průkazů a technických osvědčení. Doklady většiny z nich nebyly vráceny. Řidičské průkazy byly odebrány i lékařům, v některých případech rovněž rodinným

příslušníkům signatářů. Zvláště kruté to postihuje Věru Jarošovou, které je tak znemožněno její zaměstnání řidičky.

Oba mluvčí Charty, kteří jsou na svobodě, dále Pavel Kohout, Erika a Miroslav Kadlecovi, František Kriegel, Gertruda Sekaninová-Čakrtová, Petr Uhl, Ludvík Vaculík a František Vodsloň byli postiženi tím, že jim byl pozastaven provoz telefonní stanice. Někteří dostali již odůvodnění, že naléhavý obecný zájem nutí správu spojů, aby využila jejich stanice pro jiné účely.

Několika signatářům odebrali příslušníci SNB dokonce občanské průkazy a vydali jim náhradní potvrzení, neopравňující k vyzvednutí obnosů z žirového konta nebo k výkazu identity v hotelu.

Státní orgány vyzvaly několik signatářů, aby zažádali o svolení k vystěhování (šlo o Zdeňka Mlynáře, Františka Kriegela, Milana Hübla, Pavla Kohouta a Ludvíka Vaculíka). M. Hübl se na pozvání k pohovoru nedostavil. Toto vyzvání signatáři odmítli. (Stojí zajisté za poznamenání, že signatář Charty Evžen Menert, který chtěl čs. úřady sám požádat o vystěhování na základě nabídky spolkového kancléře dr. Kreiského, byl čs. úřady upozorněn, že to pravděpodobně bude dlouhá a složitá procedura.)

V posledních týdnech předvolávaly nebo zvaly orgány Státní bezpečnosti mnoho signatářů a vyzývaly je, aby svůj podpis pod prohlášením Charty odvolali. Tyto výzvy provázal nátlak, nechyběly však ani nabídky zlepšení úřadu signatářů. Převážná bezvýslednost tohoto úsilí Státní bezpečnost neodradila: pokračuje i v těchto dnech.

Kromě vlastních signatářů a jejich rodin byli týmiž opatřeními postiženi většinou i ti, kdo si nepřáli, aby jejich podpisy pod Chartou byly zveřejněny, dále přátelé podepsavších a jejich spolupracovníci a další občané, kteří vyjádřili souhlas či podporu Chartě nebo některým signatářům. Senior Českobratrské církve evangelické Václav Kejř byl vyslyšán ve věznicí Ruzyně jen proto, že synodní rada vyjádřila k Chartě neutrální stanovisko tím, že ji neodsoudila, zatímco čs. tisk informoval veřejnost nesprávně, že ji odsoudila. Z pětadvaceti spolupracovníků Ivana Medka, kteří protestovali proti jeho propuštění ze zaměstnání, jich odvolalo 18 svůj podpis na nátlak ředitele Supraphonu; ze sedmi, kteří odmítli

odvolat, dostali tři výpověď a dva byli postiženi jinak. JUDr. Alena Čapková byla podrobena domovní prohlídce, protože opsala Chartu, a byl jí odebrán psací stroj. – Karel Freund dříve, než se stal signatářem Charty 77, byl dvakrát podroben protiprávní osobní prohlídce. – Manželé Princovi, přátelé Miluše Števíchové, kteří bydlí v jejím domě, mají vážné existenční potíže. – Zvláště křiklavý je případ středoškolského profesora [Jana] Urbana, s nímž byl okamžitě rozvázán pracovní poměr jen z toho důvodu, že odmítl podepsat rezoluce odsuzující Chartu 77 (v. přepis Jihočeského KV – odboru školství). – J. Košinová byla za nepodporování rezoluce odsuzující Chartu pranýřována vyhláškou ředitele Knihovnické školy v Praze 1, která ji označuje za potenciální zálohu „protistátní skupiny“ stoupenců Charty. Tyto případy ilustrují též způsob, jak se vytvářely petice proti Chartě 77.

Jako mluvčí Charty jsme považovali za svou povinnost uvést všechny tyto okolnosti zvláště proto, aby další z občanů, kteří veřejně přistupují k Chartě a přejí si výslovně, aby byly publikovány jejich podpisy, kterými vyjadřují svůj souhlas s Prohlášením Charty, měli obsáhlejší obraz situace a mohli lépe určit svůj vztah k Chartě. Připomínáme znovu, že Charta 77 není žádná uzavřená společnost, nýbrž pospolitost všech, kdo považují za správné a prospěšné, aby zásady obou mezinárodních paktů o občanských a politických, hospodářských a kulturních právech, které ostatně jsou součástí našeho právního řádu, a to v nedvojsmyslné interpretaci, byly plněny a všeobecně uváděny v život. Proto je Charta 77 v zásadě otevřená všem čs. občanům bez rozdílu. Charta 77 vítá podporu a projevy sympatií, kterých se jí v různých formách dostává od stoupenců uplatňování lidských práv. Solidarita vyjádřená pracujícími, jejich organizacemi a pokrokovými silami v Československu i kdekoliv ve světě pomáhá signatářům řešit úkoly vytčené Chartou. Výrazem tohoto odhodlání je i skutečnost, že 1. února jsme zveřejnili jména dalších dvou set devíti signatářů Prohlášení Charty 77.

prof. dr. Jan Patočka a prof. dr. Jiří Hájek, mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 V ČSDS, sb. Charta 77, osobní archiv J. Sternové, je uchována starší verze dokumentu D6 z 12. 6. 1977. Jde o koncept, který se jen nepatrně liší formální úpravou a stylistikou.

2 Viz D2 (8. 1. 1977). Václav Havel byl vzat do vyšetřovací vazby 14. ledna na základě obvinění z podvracení republiky podle § 98 trestního zákona. Byl obviněn z toho, že napsal v roce 1975 dopis G. Husákovi, stal se hlavním iniciátorem Charty 77 a konečně že na přelomu let 1975–1976 nabídl Prokopu Drtinovi, že dopraví do zahraničí jeho paměti Československo, můj osud. V. Havel předal tuto knihu Jiřímu Ledererovi, který prostřednictvím Oty Ornesta zajistil, aby písemnost byla vyvezena kanadským diplomatem W. Bonthronem P. Tigridovi a později dopravena do USA. Obvinění V. Havla bylo později překvalifikováno jako pokus trestného činu.

3 Jiří Lederer byl zatčen 13. ledna a obviněn rovněž z podvracení republiky, stejně jako Ota Ornest, zatčený 12. ledna. Jiří Lederer byl známý novinář a spisovatel, který byl již předtím dvakrát vězněn. Ota Ornest, ředitel Městských divadel pražských, signatářem Charty 77 nebyl. Česká televize v lednu vysílala „dokumentární“ pořad, který měl podat důkaz jeho špionáže proti republice. J. Lederer a O. Ornest byli obžalováni, že od roku 1973 vyvíjeli podvratnou činnost proti republice, že udržovali písemné spojení s Pavlem Tigridem a Jiřím Pelikánem, kterým posílali písemné zprávy do Svědectví a do Listů. Jiřímu Ledererovi se dále kladlo za vinu, že uskutečnil 16 rozhovorů s českými spisovateli a sestavil z nich knihu, kterou chtěl vydat v SRN v nakladatelství Rowohlt.

Hlavním předmětem obžaloby Františka Pavlíčka bylo, že poskytl příspěvek J. Ledererovi pro knihu rozhovorů a že zaslal dva příspěvky do Listů a Svědectví. F. Pavlíček byl propuštěn z vyšetřovací vazby 15. března, V. Havel, O. Ornest a J. Lederer zůstali ve vyšetřovací vazbě. J. Lederer byl ve vazbě adoptován Amnesty International. Dále viz D23 (12. 10. 1977), D25 (1. 11. 1977), D34 (5. 1. 1978) a D39 (18. 1. 1978).

Významnou podporu V. Havlovi, J. Ledererovi a F. Pavlíčkovi poskytl přední západoněmečtí a švýcarští spisovatelé C. Améry, H. Böll, F. Dürrenmatt, M. Frisch, G. Grass, W. Jens a S. Lenz, kteří zaslali Generální prokuratuře ČSSR dopis se žádostí o jejich propuštění na svobodu. Viz Dopis bez odezvy. Americké listy, č. 10 (11. března).

4 Dokumenty StB související s domovními prohlídkami uloženy v AMV, V-33766 MV, sv. 1 a 2, Viz též přílohu 9.

PLNÉ ZNĚNÍ: Přehled o perzekučních akcích státního a hospodářského aparátu proti signatářům Charty 77.
In: *Kniha Charty*. Index 1977, s. 110–116.
KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok R-421, 7. března 1977.

D9 1977

1977, 23. únor, Praha. – **Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR o právu československých občanů sledovat dodržování mezinárodních paktů o lidských právech**

Ve dnech 16. a 17. t. m. byli mluvčí Charty 77 pozváni na Ministerstvo vnitra ČSSR, kde z ústního vyjádření dvou pracovníků tohoto úřadu (majora Procházky a další osoby, jež odmítla uvést své jméno a hodnost) vyrozuměli, že vláda ČSSR nehodlá se signatáři Prohlášení Charty 77 z 1. 1. 1977 jednat věcně o obsahu tohoto dokumentu a že veškeré další jednání v této věci je záležitostí orgánů činných v trestním řízení. Toto stanovisko nebylo nikterak právně ani jinak zdůvodněno.

Mluvčí Charty 77 mohou jen vyslovit podivění nad takovou reakcí ústavního orgánu na podněty občanů, předložené mu v plném souladu s článkem 29 Ústavy ČSSR, který rovněž stanoví, jak na takové podněty má být odpovídáno. Nedomnívají se, že to, co jim bylo sděleno úředníky Ministerstva vnitra, odpovídá duchu a literě citovaného ustanovení Ústavy. S odvoláním na tento článek 29 nadále považují sebe i další občany za plně oprávněny k tomu, aby upozorňovali ústavní i jiné orgány naší republiky na problémy související s dodržováním mezinárodních paktů o lidských právech platných v ČSSR od 23. března 1976 (uveřejněných ve *Sbírce zákonů* pod č. 120/1976) a předkládali také příslušné podněty i návrhy.

prof. dr. Jan Patočka a prof. dr. Jiří Hájek
[mluvčí Charty 77]

Kopie předsednictvo vlády ČSSR

→ CHARTA 77. DOKUMENTY, PROHLÁŠENÍ, SDĚLENÍ,
DOPISY. ROK 1977. SAMIZDATOVÝ SBORNÍK, S. 26.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Kniha Charty*. Index 1977, s. 169.

1977, 8. března, Praha. – Analýza stavu hospodářských a sociálních práv v Československu. (Dokument č. 7)¹

Od vzniku Charty 77 se setkáváme s kritickými úvahami, které se týkají sociálních a hospodářských práv. Považujeme za účelné je shrnout v tomto dokumentu.

Oba pakty, na něž Charta navazuje,² jsou prodchnuty demokratickým ideálem svobodné lidské bytosti. V této souvislosti považujeme za správné zdůraznit, že ideál osvobození člověka od strachu a nouze měl a má svého nejradikálnějšího obhájce v mezinárodním dělnickém hnutí, které tato práva formulovalo v nejrozvinutější podobě. Socialistické hnutí si kladlo a klade za cíl vytvoření poměrů, v nichž pracující nebudou muset svou pracovní sílu prodávat. Pro tento cíl úplného osvobození práce nebyl však odsunut stranou prostý a vždy aktuální požadavek, aby člověk, jenž vstupuje na trh práce, mohl svou pracovní sílu prodávat za podmínek co nejpříznivějších: aby měl nejen právo na práci v úzkém slova smyslu, ale také na její svobodný výběr; aby za práci dostával mzdu zaručující slušnou životní úroveň rodiny; aby měl právo jednat o mzdě a pracovních podmínkách jako rovnoprávný partner; aby měl právo organizovat i uvnitř továrny nebo na jiném pracovišti boj za mzdové a jiné požadavky; aby měl právo zakládat odborové organizace s možností svobodné činnosti atd.

Všechny tyto požadavky jsou nyní uzákoněny v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (viz *Sbírka zákonů ČSSR*, č. 120/76 Sb.), který se stal součástí československého právního řádu.

Nás, signatáře Charty 77, občany s různými politickými názory, spojuje souhlas s ustanoveními tohoto paktu. Na základě úvah o nich jsme dospěli k závěru, že stav hospodářských a sociálních práv v Československu si vynucuje nepředpojaté zhodnocení, k němuž chceme dát tímto dokumentem podnět.

1. Jeden z nejdůležitějších článků paktu mluví o právu na práci, kterou si člověk „svobodně vybere nebo ji přijme“ (článek 6). Často se setkáváme s tvrzením, že v Československu toto právo již bylo uskutečněno a že na rozdíl od kapitalismu zde neexistuje nezaměstnanost. Je pravda,

že českoslovenští pracující vytvořili hospodářské poměry, které odstranily zjevnou nezaměstnanost; pracující mají v tomto ohledu větší sociální jistotu než v jiných vyspělých zemích. Toho však bylo dosaženo za cenu, která k odstranění nezaměstnanosti nebyla nutná: skrytá nezaměstnanost, projevující se velkým množstvím zbytečných institucí a pracovních míst, která by mohla být při současné úrovni technologie a organizace práce dávno zrušena.

Tento stav je zároveň doprovázen faktickou povinností být zaměstnán, omezením práva volit, rušit a měnit pracovní poměr a možnosti zákonného postihu občana, který v tomto ohledu nesplňuje přísné a stále se zostřující požadavky státu. Stát je prakticky monopolním zaměstnavatelem; sdružování pracujících v družstvech je stále více omezováno, družstva sama jsou stále více řízena státními orgány. Možnost svobodné volby práce je nedílnou součástí práva na práci; a právě tomuto znaku práva na práci vychází běžná praxe i *Zákoník práce* jen velmi málo vstříc. V posledních letech vykazují pracovní zákony a praxe dokonce tendenci ke zhoršování.

2. Mezinárodní pakt ustanovuje rovněž právo na spravedlivou odměnu za práci, která by stačila „na slušný život rodiny“ (článek 7). Takto chápané právo na spravedlivou odměnu je však v Československu téměř iluzorní, poněvadž mzda jednoho živitele jen zřídka zabezpečuje slušnou úroveň celé rodiny.

Proto je také v Československu vysoká zaměstnanost žen, dokonce jedna z nejvyšších na světě. Avšak snad každý si je vědom, že to je z nouze ctnost. Většina žen nevstupuje do pracovního poměru z touhy po plnějším životě a nezávislosti, nýbrž pod hospodářským tlakem, z holé nezbytnosti, proto, že plat může nezajišťuje slušný život rodiny. Takřka všeobecná zaměstnanost žen je proto v tomto ohledu vyšším stupněm jejich připoutání a nikoli výrazem jejich zrovnoprávnění.

Ženy jsou diskriminovány, i pokud jde o pracovní zařazení a o mzdu. Porůznu publikované údaje z první poloviny 70. let prokazují, že ženy vydělávají v průměru asi o třetinu méně než muži. Odvětví, v nichž ženy tvoří většinu pracovníků, poskytují zpravidla podprůměrnou mzdu. Přitom rozhodnutí, zda dané pracovní místo má být obsazeno mužem, či ženou, je obvykle

úřední záležitostí. Pracovní podmínky v sektorech, v nichž ženy hrají zvláště velkou úlohu (lehký průmysl, obchod, zemědělství), mají daleko k uspokojivému stavu; právě zde je intenzita práce nezdídká na hranicích lidských možností.

Sociální situaci žen zhoršuje i systematické opomíjení rozvoje a zejména neustálé zdražování služeb všeho druhu, které trvá prakticky po celou dobu existence současného společenského zřízení. Známé jsou chronické potíže se zásobováním trhu nejrůznějším spotřebním zbožím; sortiment nedostatkového zboží se sice mění, ale problém sám zůstává nezměněn.

Oficiální ženská organizace na tyto skutečnosti nepoukazuje nebo tak činí vlažně; nepředkládá zákonodárné nebo výkonné moci žádný významnější podnět k zjednáání nápravy. Místo toho soustřeďuje svou energii na přímé i nepřímé dokazování, že rovnoprávnost žen je už v Československu vyřešena, že rovná práva mužů a žen (článek 3) jsou prostě zajištěna. Vytvořit si jinou organizaci, která by zájmy a práva žen skutečně hájila, je však zákonnou úpravou spolčovacích práva znemožněno.

3. Diskriminace žen vůči mužům není však jediným projevem mzdové diskriminace. Tendence k diskriminaci celých skupin pracujících lze zaznamenat při odměňování mladých vůči starým, manuálních pracovníků vůči nemanuálním, ale rovněž při odměňování některých vysoce kvalifikovaných skupin vůči nekvalifikovaným, jakož i při hodnocení sektorů atd.

Hromadným a široce demoralizujícím projevem diskriminace v odměňování je takzvané osobní pracovní hodnocení, které preferuje politickou angažovanost na úkor odborných schopností a vlastního pracovního výkonu. Není třeba dokazovat, že tato praxe odporuje mj. právu „na stejnou příležitost pro všechny dosáhnout v zaměstnání povýšení na odpovídající vyšší stupeň, přičemž nebudou uplatňována jiná kritéria než délka zaměstnání a schopnosti“ (článek 7). Uvedený rozpor je o to zjevnější, že kritéria takzvané politické angažovanosti jsou na hony vzdálená skutečným společenským potřebám.

Drastické projevy má tato praxe ve sféře řízení práce v podobě kádrových nomenklatur a kádrových stropů, v podobě svévolného preferování jedněch (zvláště členů komunistické strany)

a nespravedlivého poškozování druhých atd. Hospodářské řízení a odborné řízení vůbec je v důsledku tohoto mechanismu odměňování a výběru lidí součástí mocenskopolitických aparátů a jeho funkce je deformována: na první místo se neklade práce, ale potřeba chránit a zabezpečovat režim; kritéria hodnocení a odměňování řídicích pracovníků dbají nejvíc na to, co pro skutečně optimální výběr a výkon není podstatné. Ostatně osud lidí, kteří byli nuceni opustit z politických důvodů svá místa a vykonávají nyní práci neodpovídající jejich kvalifikaci, je jen krajním projevem této všeobecné praxe.

4. Nejen zvyklosti odborového hnutí, ale i zákonné normy, které se týkají sdružování v odborech, jsou v rozporu s právem odborových organizací „na svobodnou činnost“ (článek 8), neboť nepřipouštějí „právo každého na zakládání odborových organizací“, a tím ani „právo přistupovat do odborových organizací podle vlastního výběru“ (článek 8, odst. a). V odborech nerozhodují především dělníci a řadoví zaměstnanci, ale hospodářské a jiné aparáty. Funkce, kterou hrály odbory po dlouhé desítky let při obraně životních zájmů pracujících, byla prakticky úplně vymazána. Dávno se už zapomnělo i na to, že v prvních letech po druhé světové válce existovaly vedle odborů jako orgány samotných pracujících závodní rady s rozsáhlými pravomocemi včetně výrobně řídicí funkce a imponující aktivitou politickou a sociálně ekonomickou; zapomíná se i na to, že pokvětňové závodní rady měly pokračování svého druhu v radách pracujících v roce 1968.

O vztahu dělníků k práci v oné době svědčí sociologický průzkum provedený v roce 1969

	do srpna 1968	po srpnu 1968
práce bavila mnohem víc než předtím	46,8	0,9
po něco více	20,1	2,6
beze změny	21,0	11,3
o něco méně	4,9	14,2
mnohem méně	3,1	68,1
neví, nepamatuje se	4,2	2,8

Odbory se nestarají o to, aby se široké vrstvy pracujících podílely na mzdové politice – ať už v měřítku místním, nebo celospolečenském.

Připouštějí, aby se tato politika určovala shora; když se pracující brání snižování mezd (například při racionalizaci mzdové soustavy v letech 1973–1975), nestojí po jejich boku. Vstupují-li dělníci do stávky (při riziku perzekuce, která je v rozporu s právem na stávku, se to neděje často), zrazují je. Odbory neusilují ani o to, aby vláda stanovila existenční minimum, které by bylo každoročně upravováno a na jehož základě by byla stanovena minimální mzda.

Odborové orgány disponují různými informacemi o stavu bezpečnosti práce a o životních podmínkách pracujících vůbec, mají k dispozici údaje o faktickém snižování reálných mezd skrytým i zjevným zdražováním a jsou často upozorňovány na nepořádky v hospodaření s byty; přesto však ve všech těchto směrech nevyvíjejí tlak na zásadní řešení. Místo aby sváděly boj o účast na jakémkoli zásadním ekonomickém rozhodování, vyklízejí pole a nesou tak spoluodpovědnost za rozhodování byrokratické.

Odbory se zúčastňují moralizujících tažení za plné využití pracovní doby, ale skutečně míněná a zájem pracujících v této otázce nevyjadřují. Je pravda, a ví to každý, že co do svého využití je v Československu pracovní doba snad nejkratší na světě; v základní pracovní době se skutečně pracuje mnohem méně, než by se pracovat mohlo, často v tiché dohodě s nadřazeným. Ale zároveň se všeobecně ví i to, že započítá-li se přesčasová práce a práce o sobotách a nedělích, mají českoslovenští pracující jednu z nejdelsích pracovních dob, alespoň v Evropě. Tento paradox není vůbec náhodný. Je důsledkem živelné snahy pracujících dospět k spravedlivé odměně cestou, která se jim v dané situaci – v podmínkách všeobecně nízké úrovně řízení a organizace práce – jeví nejschůdnější. Proto průměrný pracovník svou pracovní sílu šetří a neodvádí výkon, který by odvádět mohl. „Ušetřenou“ pracovní sílu uplatňuje v přesčasech, nebo ji prodává na černém trhu (zde ostatně působí silná poptávka po nejrůznějších službách). U většiny dělnických profesí je odměna za přesčasovou práci důležitou složkou mzdy.

Odborová organizace k tomuto složitému národohospodářskému problému nezaujímá žádné produktivní stanovisko, ačkoliv se nabízí celá škála možností, jak za účasti všech členů

posoudit skutečnou délku pracovní doby, možností jejího zkrácení alespoň na zákonnou dobu 42 a půl hodiny nebo i na nižší hranici, a to při zachování nynějších výdělků nebo dokonce při jejich zvýšení (v některých oborech).

Očekávat ale od odborů, které se staly přívěskem hospodářského aparátu, aby se ujaly práva pracujících na spravedlivou odměnu a vyvinuly v tomto směru radikální iniciativu, by bylo zřejmě nerealistické. Toto zjištění by však nemělo být alibistickým argumentem pro každého, kdo má k věci nějaký vztah. Neboť každý „jednotlivec, mající povinnost k druhým a ke společnosti, ke kterému přísluší, je povinen usilovat o rozvíjení a dodržování práv uznaných v tomto paktu“ (preambule Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech).

Kritické poznámky určené odborům by bylo možno rozšířit o řadu dalších bodů. A každý by bylo možno rozvést více, než jsme to učinili my. Totéž se týká všech ostatních otázek, jichž jsme se dotkli. Týká se to i řady dalších problémů, které se v této oblasti společenského života nabízejí: práva na bezpečnou a nezávadnou práci, otázky dojíždění do práce a osobní dopravy vůbec, problémů zdravotnictví, práva výběru v kulturním životě a otázek reglementace kultury, problémů zhoršování životního prostředí a ochrany přírody atd. atp. Tyto reálné problémy lze řešit jen jejich zveřejněním a diskusí o nich. Jejich zamlčování a naopak přehnané vyzvedávání úspěchů jen prohlubuje nahromaděné rozpory a zhoršuje neutěšený stav. Proto bude i úkolem Charty 77 vypracovat kritické rozborů z oblasti sociálního, hospodářského a kulturního života a předložit je k celospolečenské diskusi.

V souvislosti s mnoha otázkami bychom mohli zaznamenat i mnoho pozitivních jevů, zvláště ve srovnání s minulostí. Podstata věci však není v míře kladů a záporů na poli hospodářských a sociálních práv, nýbrž v přístupu k nim. Považujeme za svou občanskou povinnost vyslovit nesouhlas s názorem, že pracující člověk má v naší zemi plnou sociální jistotu; nesouhlas s názorem, že všechna jeho práva jsou zajištěna a že zvláště uskutečněním práva na práci a některých dalších základních práv sociálních ztrácejí všechna ostatní práva – především politická práva a demokratické svobody – svůj význam.

Pravda, pracující už neprodává svou pracovní sílu na kapitalistickém trhu starého typu. Ale to neznamená, že všechna jeho práva jsou automaticky respektována. Garantem svých zájmů a práv může totiž být jen pracující lid sám. Je-li tato jeho úloha omezována, oklešťována nebo dokonce rušena tím, že se mu upírají občanská a politická práva, má to nevyhnutelně za následek negativní tendence v celém sociálně ekonomickém životě. Shodně s paktem o sociálních a hospodářských právech jsme přesvědčeni, že „ideálu svobodné lidské bytosti, osvobozené od strachu a nouze, je možno dosáhnout jen tehdy, jestliže budou vytvořeny takové podmínky, v nichž bude moci každý požívat svých hospodářských, sociálních a kulturních práv, jakož i svých práv občanských a politických“ (preambule paktu).

Se stejnou naléhavostí bychom pak chtěli připomenout, že cílem a smyslem socialismu není prosté zajištění sociálních práv a jistot, nýbrž všestranný rozvoj člověka jako svobodné bytosti – osvobození člověka v nejhlubším a nejobsažnějším slova smyslu. K dosažení tohoto cíle je třeba vykonat ještě mnoho. To by platilo i v tom případě, kdybychom v Československu požívali sociálních a hospodářských práv nejen v míře mnohem vyšší, než je tomu dnes, ale dokonce i v míře, kterou nám zaručuje Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

*prof. dr. Jan Patočka a prof. dr. Jiří Hájek
mluvčí Charty 77*

→ NA, F. ÚV KSČ – GUSTÁV HUSÁK, NEUSPOŘÁDÁNO. – STROJOPIS, PRVOPIS S VLASTNORUČNÍM PODPÍSEM JANA PATOČKY.

- 1 *Text dokumentu připravili Jaroslav Šabata a Jan Tešsař podle dohody na poradě 3. ledna 1977 v bytě Václava Havla (viz přílohu 1). (Potvrzeno sdělením Jaroslava Šabaty v říjnu 2006.)*
- 2 *Míněny jsou Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Charta 77. Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy. Rok 1977. Samizdatový sborník*, s. 36–45 • *Listy*, roč. 7 (1977), č. 3–4, s. 58–60 • *Knihy Charty*, Index

1977, s. 117–124 • *Informační materiály č. 22/23* (červen 1977), s. 3–7 • *Human Rights in Czechoslovakia. The documents of Charter 77 (1977–1982)*. Washington 1982. Sociální a hospodářská práva v Československu. In: *Charta 77 1977–1982*, s. 202–207.
KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok R-430 (16.3.1977).

1977, 9. březen, Praha. – Souhrnný seznam
617 signatářů Charty 77. (Dokument č. 8)

Uvádíme souhrnný seznam 617 občanů, kteří dosud vyjádřili souhlas s Prohlášením Charty 77 z 1. ledna 1977 a kteří si přáli, aby jejich jména byla zveřejněna. Seznam není úplný, neboť vlivem různých okolností a zásahů nebyla řada jmen mluvčím Charty 77 doručena.

*prof. dr. Jan Patočka a prof. dr. Jiří Hájek
mluvčí Charty 77*

Pavel Aixner, samostatný odborný pracovník; Libor Albert, dělník; Jiří Aubrecht, dělník; doc. Stanislav Balák, CSc.; Ivan Bálek, dělník; Milan Balabán, duchovní; Zdeněk Bárta, duchovní; dr. Karel Bartošek, CSc., historik; Zdeněk Bartošek, dělník; Jaroslav Bašta, dělník; ing. Rudolf Battěk, sociolog; Edmund Bauer, duchovní; Jan Bednář, studující; Jiří Bednář, elektrikář; Josef Bednařík, dělník; Otká Bednářová, novinářka; Jindřich Belant, zámečník; Jarmila Bělíková, psycholožka; ing. Antonín Bělohoubek, technik; dr. Václav Benda, filozof a matematik; František Beneš, výtvarník; Marie Benetková, v domácnosti; Zbyněk Benýšek, výtvarník; dr. Jan Beránek, historik; Jitka Bidlasová, úřednice; Ivan Binar, učitel; Tomáš Bísek, duchovní; prof. dr. František Bláha, lékař; Pavel Blattný, akademický malíř; dr. Pavol Bláža, filozof; Alexandr Blažík ml., vrátný; Jaroslav Blažka, dělník; Marie Blažková, v domácnosti; Miroslav Boháček, dělník; Jan Bok, úředník; ing. Antonie Boková, polítožka; Jiří Boreš; Lída Borešová, důchodkyně; Jaroslav Borský, bývalý státní zaměstnanec; Antonie Boťová, programátorka; Zdeněk Bonaventura Bouše, duchovní; dr. Jiří Brabec, CSc., literární kritik; Vratislav Brabenec, hudebník; ing. Vladimír Braha, dělník; Eva Brahová, úřednice; Eugen Brikcius, svobodné povolání; dr. Roman Brod, CSc., historik; Daniela Brodská, duchovní; Petr Brodský, duchovní; Tomáš Brunclík, filozof; Helena Bukovanská, výtvarnice; ing. Jaroslav Bureš, ekonom; Karel Bureš, technický pracovník; Aleš Březina, zřízenec; ing. Stanislav Budín, novinář; Michal Cedrych, student; Ladislav Cerman, dělník; Vladimír Cihelka, dělník; Daniela Cíhová, úřednice; doc. dr. Josef Císa-

řovský, výtvarný kritik; Viktor Cohorna, důchodce; Miloš Čečrdlo, dělník; Vlado Čech, programátor; Miluše Čechová, psycholožka; ing. Čerka Čejka, technik; Miroslava Černá-Filipová, novinářka; Otto Černý, dělník; prof. dr. Václav Černý dr.h.c., literární historik; Egon Čierny, orientalista; dr. Stanislav Čihák, filozof; dr. Jiří Čutka, vědecký pracovník; Věra Daněčková, dělnice; Jiří Daníček, dělník; Juraj Daubner, filolog; Karel Dedecius, dělník; Miroslav Dedecius, dělník; Ivan Dejmal, dělník; Jiří Dienstbier, novinář; Zuzana Dienstbierová, psycholožka; Václav Diviš, duchovní; Blanka Dobešová, knihovnice; Jana Dobrá, aranžérka; Luboš Dobrovský, novinář; ing. Petr Dobrovský, technik; ing. Jindřich Dohnal, ekonom; Antonín Dolejš, mechanik; Bohumil Doležal, literární kritik; dr. Jiří Doležal, CSc., historik; Josef Doležal, bývalý státní zaměstnanec; Jaroslav Doucha, instalatér; Růžena Drozdová, novinářka; doc. dr. Irena Dubská, filozofka; dr. Ivan Dubský, CSc., filozof; Ivan Duchoň, dělník; Jaroslav Dvořák, technik; Ladislav Dvořák, spisovatel; Vladimír Dvořák, topič; Michael Dymáček, matematik; Michal Dziaček, dělník; dr. Vratislav Effenberger, CSc., estetik; Jan Fáběra; Jaroslav Fáběra, hodinář; Anna Fárová, historička umění; Miroslav Feigel, dělník; Jaroslav Fic, technik; Antonie Fischerová, důchodkyně; Miluše Fischerová, bývalá politická pracovníce; Miloš Fládr, sociolog; Petr Formánek, hudebník; dr. Eva Formánková, redaktorka; Zdeněk Fořt, novinář; Karel Freund, dělník; ing. Karel Fridrich, ekonom; Jiří Frodl, novinář; Milena Geussová, úřednice; Jan Glanc, dělník; Gabriel Gössl, dělník; ing. Josef Hait, technik; prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., bývalý ministr zahraničí; doc. Miloš Hájek, CSc., historik; Jiří Hanák, novinář; Olaf Hanel, výtvarník; ing. Jiří Hanzelka, spisovatel; Václav Havel, spisovatel; Jaroslav Havlík, pracovník JZD; Josef Havránek; Václav Hejda, bývalý státní zaměstnanec; Zbyněk Hejda, spisovatel; dr. Ladislav Hejdánek, filozof; Vilém Hejl, spisovatel; dr. František Helešic, CSc., vědecký pracovník; doc. dr. Jiří Hermach, CSc., filozof; Pavel Heřman, dělník; Pavel Hlaváč, duchovní; Ludvík Hlaváček, historik umění; Věra Hlaváčková, studující; Josef Hiršal, spisovatel; dr. Josef Hodic, historik; dr. Miroslava Holubová, historička umění; Robert Horák, bývalý politický

pracovník; Milada Horáková, pracovnice služeb; Emil Horčík, pomocný dělník; Vladislav Horný, dělník; Milan Hořínek; ing. Milan Hošek, bývalý státní zaměstnanec; Karel Houska, úředník; Miroslav Hrabáň ml., pomocný projektant; Jan Hrabina, lepič plakátů; Jiřina Hrábková, novinářka; ing. Tomáš Hradílek; ing. dr. Oldřich Hromádko, bývalý plukovník SNB; ing. Alena Hromádková, CSc., socioložka; Marie Hromádková, bývalá politická pracovnice; Karel Hruška, dělník; Miloš Hruška, dělník; Antonín Hudský, dělník; doc. Milan Hübl, CSc., historik; dr. Václav Hyndrák, historik; František Chalupecký, dělník; zasloužilá umělkyně Vlasta Chramostová, herečka; Petr Chudožilov, spisovatel; Miroslav Ilek, dělník; František Innemann, dělník; Přemysl Janýr, dělník; Rudolf Jaroň, novinář; dr. Karel Jaroš, CSc., bývalý politický pracovník; dr. Oldřich Jaroš, historik; doc. dr. Věra Jarošová, historička; Marie Jelínková, důchodkyně; prof. dr. Zdeněk Jičínský, DrSc., právník; ing. Otakar Jílek, ekonom; Tomáš Jína, technik; Antonín Jíra, dělník; ing. Jaroslav Jíra, technik; Karel Jiráček, bývalý státní zaměstnanec; doc. dr. František Jiránek, pedagog; Miroslav Jirounek, dělník; Věra Jirousová, historička umění; dr. Jaroslav Jírů, CSc., historik; dr. Miroslav Jodl, CSc., sociolog; dr. Josef John, právník; ing. Jarmila Johnová, ekonomka; ing. Jiří Judl, technik; Libor Junek, dělník; Pavel Juráček, filmový režisér; Alois Jurník, skladník; Jan Just, dělník; Jaroslav Kabelka, dělník; Petr Kabeš, spisovatel; dr. Rudolf Kabiček, psycholog; dr. Oldřich Kaderka, právník a politik; prof. dr. Miroslav Kadlec, ekonom; prof. dr. Vladimír Kadlec, ekonom a politik; dr. Erika Kadlecová, CSc., socioložka; Jindra Kadlecová, knihovnice; Antonín Kamiš, dělník; Walter Kanyia, řidič; Eva Kantůrková, spisovatelka; Jan Kapek, technik; Svatopluk Karásek, duchovní; Olga Karlíková, malířka [v č. 5 jako Králíková]; Jiří Kasal, dělník; Jakub Kaše, úředník; prof. dr. Vladimír Kašík, historik; dr. František Kautman, CSc., literární historik; Ludvík Kavín, bývalý politický pracovník; Milan Kayser, dělník; Marianna Kayserová, úřednice; Josef Kazík, dělník; Jan Keller, duchovní; Marta Kellerová, v domácnosti; Jan Kindl, expedient; Mojmír Klánský, novinář; Alexandr Kliment, spisovatel; dr. Bohumil Klípa, CSc.,

historik; prof. dr. Jaroslav Klofáč, DrSc., sociolog; doc. dr. Vladimír Klokočka, právník; ing. Alfréd Kocáb, duchovní; dr. Jiří Kocourek, psycholog; Zina Kočová-Freundová, studující; doc. dr. Luboš Kohout, CSc., politolog; Pavel Kohout, spisovatel; Vilma Kohsová, dělnice; Jiří Kolář, spisovatel a výtvarník; ing. Ladislav Kolmistr, bývalý politický pracovník; dr. Božena Komárková, pedagožka; Alexandr Komaško, technik; dr. Václav V. Komeda, historik; dr. Michael Konůpek, filolog; Pavel Kopeček, spisovatel; Petr Kopta, překladatel; František Korbela, duchovní; Jan Korbělík, zdravotník; Miroslav Korbělík ml., vrátný; Vavřinec Korčíš ml., dělník; Vavřinec Korčíš st., elektrikář; Jan Koroptvička, výtvarník; dr. Jiří Kořínek, ekonom; Vladimír Kos, úředník; Pavla Kostková, úřednice; dr. Karel Kostroun, literární historik; ing. J. Kotlas; Jaroslav Kouba, dělník; Petr Kouba, malíř; Jan Koudela, úředník; Alena Koudelová, úřednice; Anna Koutná, úřednice; Bohumil Koutný, úředník; Karel Kovařík, bývalý politický pracovník; Václav Kozák, technik; Jan Kozlík, revizní technik; Milan Král, dělník; doc. ing. Miloslav Král, vědecký pracovník; Alexandr Kramer, novinář; Bohumil Kratochvíl; Karel Kraus, překladatel; dr. Jaroslav Krejčí, CSc., historik; Jaroslav Krejčí ml., rybář; ing. Petr Krejčí, výzkumný pracovník; Taťjana Krejčí, ošetřovatelka; dr. František Kriegl, lékař a politik; Andrej Krob, dělník; Vladimír Kroul, důchodce; Daniel Kroupa, redaktor; Karel Krúpa, dělník; Vladislav Krupička, dělník; Jan Křelina, dělník; doc. dr. Jan Křen, DrSc., historik; Jiří Křivský, topič; doc. ing. Karel Kříž, CSc., ekonom; René Kříž, dělník; Jiří Kubíček, restaurátor; Marta Kubišová, zpěvačka; Lumír Kučera, dělník; Jaroslav Kukal, elektromontér; doc. dr. Miroslav Kusý, CSc., filozof; Karel Kyncl, novinář; dr. Michal Lakatoš, CSc., právník; doc. dr. Václav Lamser, DrSc., sociolog; Pavel Landovský, herec; ing. Karel Lánský, novinář; dr. Vasil Latta, právník; Jiří Lederer, novinář; ing. Jan Leštínský, technik; dr. Ladislav Lis, bývalý politický pracovník; Oldřich Liška, bývalý státní zaměstnanec; Jaromír Litera, bývalý politický pracovník; ing. Jan Litomiský, agronom; Jan Lopatka, literární kritik; dr. Emil Ludvík, hudební skladatel; Andrej Lukáček, duchovní; Klement Lukeš; Vladimír Macák, automechanik; Richard

Macek, dělník; dr. Sergej Machonin, divadelní kritik a překladatel; prof. dr. Milan Machovec, DrSc., filozof; prof. dr. Josef Malický, matematik; Vladimír Malý, prodavač; Václav Malý, dělník; František Mareček, dělník; Vladimír Marek, dělník; Karel Marek, dělník; Jiří Mareš, dělník; Anna Marvanová, novinářka; Jan Mařík, dělník; Petr Mašek, dělník; Jelena Mašínová, scenáristka; Michal Matzenauer, dělník; Jitka Matzenauerová, knihovnice; Marie Matzenauerová, duchovní; František Maxera, výtvarník; Marta Mazánková, akademická malířka; Ivan Medek, hudební publicista; doc. dr. Hana Mejdrová, CSc., historička; dr. Evžen Menert, CSc., filozof; Vladislav Merhaut, technik; doc. dr. Jaroslav Mezník, historik; Otakar Michl, programátor; doc. dr. Karel Michňák, filozof; Stanislav Milota, kameraman; Otakar Mika, horník; ing. Ivan Miluška, programátor; doc. dr. Ján Mlynárik, historik; doc. dr. Zdeněk Mlynář, CSc., právník a politik; Ervín Motl, novinář; Kamila Moučková, bývalá televizní hlasatelka; Jiří Mrázek, topič; Petr Mudrik, dělník; Jiří Müller; Věra Münzová, důchodkyně; Rudolf Münz, důchodce; dr. Pavel Muraško, filolog; ing. Oldřich Musil, technik; Jana Musilová, v domácnosti; dr. Jaromír Navrátil, CSc., historik; Jan Nedvěd, novinář; Dana Němcová, psychologka; Helena Němcová, novinářka; František Němec, technik; Jiří Němec, psycholog; dr. Vladimír Nepraš, novinář; Vladimír Nepustil, psycholog; Jana Neumanová, CSc., historička; Jiří Novák, topenář; Jiří K. Novák, akademický malíř; Miloš Novák, dělník; Václav Novák, bývalý státní zaměstnanec; Jaroslava Nováková; Radka Nováková, zdravotní sestra; Zuzana Nováková, zahradnice; Bohuslav Odolán, dělník; Josef Olšanský, aranžér; Jiří Olt, dělník; dr. Jaroslav Opat, DrSc., historik; Josef Opočanský, dělník; Tatjana Ooppelová, sociální pracovnice; dr. Milan Otáhal, CSc., historik; Petr Ouda, topenář; prof. dr. Bedřich Placák, lékař; dr. Ludvík Pacovský, novinář; ing. Zdeněk Pacina, úředník; ing. Jiřina Pacinová, úřednice; Jiří Pallas, technik; Martin Palouš, programátor; doc. dr. Radim Palouš, pedagog; prof. dr. Jan Patočka, DrSc., dr. h. c., filozof; Jan Patočka ml., dělník; Jan Pavelka, dělník; dr. František Pavlíček, spisovatel; ing. Blanka Pavlů, úřednice; Karel Pecka, spisovatel; Anna Pechancová, účetní; Pavel Pěkný, děl-

ník; Tomáš Pěkný, novinář; Jan Pellant, topenář; Jan Petránek, novinář; Miroslav Petříček, technik; Irena Petřínová, novinářka; dr. Karel Pichlík, historik; dr. Zdeněk Pinc, sociální pracovník; dr. Petr Pithart, právník; Bohdan Pivoňka, duchovní; Petr Podhrázký, redaktor; Dana Podolská, zdravotní sestra; Peter Pohl; dr. Bohumil Pokorný, historik; ing. Zdeněk Pokorný, technik; Rudolf Poláček, řidič; Antonín Poljak, dělník; Jiří Polma; František Polomík, sanitář; Jiří Popel, dělník; Jara Popelová, psychologka; Milan Porada, dělník; Anna Pospíšilová, studující; Martin Poš, fotograf; Věnceslava Povolná, filoložka; dr. František Povolný, historik a sociolog; ing. Václav Povolný, programátor; Karel Prášek, novinář; Vladimír Příkazský, novinář; Drahuše Proboštová, redaktorka; Petr Prokeš, filmový laborant; Helena Prokopová, chemička; Josef Pros, dělník; Jana Pěvratská, pedagožka; dr. Zdeněk Příklad, bývalý politický pracovník; dr. Tomáš Pšross, sociolog; Václav Pulda, dělník; Jaroslav Rada, dělník; Petr Ragan, lodník; Marie Raganová, technická pracovnice; Miloš Rejchrt, duchovní; Miroslava Rektorisová, novinářka; Aleš Richter, dělník; dr. Milan Richter, právník; dr. Vladimír Richter, bývalý politický pracovník; Zuzana Richterová, v domácnosti; Milan Roček, konstruktér; Angelika Rommelová, svobodné povolání; ing. Pavel Roubal, technik; ing. Věra Roubalová, technička; Jan Ruml, skladník; Jiří Ruml, novinář; Ota Růžička, dělník; dr. Tomáš Růžička, CSc., fyzik; ing. Pavel Ryba, agronom; Olga Rybková, porodní asistentka; Alena Rybová, v domácnosti; dr. Pavel Rychetský, právník; Vladimír Říha, pedagog; doc. dr. Marie Říhová, CSc., lékařka; ing. Naděžda Sábliková; Stanislav Sadílek, fotoreportér; Hubert Sádlo, dělník; generálporučík Vilém Sacher; Vojtěch Sedláček, programátor; Helena Seidlová, knihovnice; národní umělec Jaroslav Seifert; dr. Pavel Seifert, historik; dr. Gertruda Sekaninová-Čakrtová; Ivo Semerád, lesní dělník; Jan Schneider, dělník; Miroslav Schneider, prodavač; Naděžda Schulzová, odborná asistentka; Karol Sidon, spisovatel; Miroslav Skalický, dělník; Eliška Skřenková, dělnice; Květa Slabá, kadeřnice; dr. Aleš Sádek, CSc., pedagog; Karel Slach, kameraman; Josefa Slánská; Jaroslav Slánský, dělník; ing. Rudolf Slánský, technik; Bohu-

mír Slavík, prodavač; Otakar Slavík, výtvarník; Václav Slavík, politolog; Antonín Slíva, pedagog; ing. Jan Smazal, bývalý státní zaměstnanec; Bohumil Smutný, řidič; Ladislav Socha, úředník; Jan Sokol, technik; doc. dr. Jan Souček, sociolog; Karel Soukup, lesní dělník; ing. Marie Soukupová, technička; Andrej Stankovič, básník; Jan Stehlík, tesař; ing. Josef Stehlík, bývalý politický pracovník; Dana Stehlíková, úřednice; Josef Steklý, výtvarník; Vladimír Stern, bývalý státní zaměstnanec; Jana Sternová; ing. Stibic, CSc., vědecký pracovník; Jarmila Stibicová, učitelka; Rudolf Straka, bývalý politický pracovník; dr. Eva Stuchlíková, psycholožka; dr. Čestmír Suchý, novinář; Jaroslav Suk, dělník; Petra Suková, dělnice; Věra Suková, důchodkyně; Antonín Svárovský, akademický malíř; Jan Svoboda, dělník; Hana Svobodová, vyučující; Xenie Svobodová, úřednice; Vojen Syrovátka, duchovní; Dorkas Syrovátková, zdravotní sestra; Jan Šabata, topič; doc. dr. Jaroslav Šabata, psycholog; Václav Šabata, výtvarník; Anna Šabatová ml., úřednice; Anna Šabatová st., novinářka; Jan Šafránek, výtvarník; Katrin Smrkovská; Jan Šafrata, technik; Ingrid Šafratová, technická kontrolorka; Antonín Šach, bývalý politický pracovník; doc. dr. František Šamalík, DrSc., právník; Boris Šapov, dělník; Jiří Šašek; Jan Šeba, dělník; ing. arch. Václav Šebek, architekt; ing. Jana Šebková, technička; František Šilar, absolvent Komenského bohoslovecké fakulty; prof. ing. Věněk Šilhán, CSc., ekonom; dr. Libuše Šilhánová, CSc., socioložka; Ivana Šimková, psycholožka; doc. ing. Bohumil Šimon, CSc., ekonom a politik; Marie Šimoníková, studující; Jan Šimsa, duchovní; doc. dr. Jan Šindelář, CSc., filozof; Vladimír Škutina, novinář; Miroslav Šlanbera, dělník; ing. Karel Šling, ekonom; Vlastislav Šnajdr, měřič; Pavel Šremer, mikrobiolog; dr. Stanislav Štěrbá; Miluše Števíchová, dělnice; Marie Štolovská, důchodkyně; Vladimír Štučka, dělník; Věra Štovičková, novinářka; Věra Šubrtová, dělnice; Zdislav Šulc, novinář; Olga Šulcová, novinářka; dr. Miroslav Šumavský, historik; Petruška Šustrová, úřednice; Jaroslav Šváb, dělník; Jiří Švejda, dělník; Marie Švermová; prof. dr. Vladimír Tardy, psycholog a filozof; zasloužilý umělec Dominik Tatarka, spisovatel; Petr Taťoun, dělník; dr. Jan Tesař, historik; Jan Thoma, dělník; Josef Tokarz, dělník;

Františka Tokaržová, v domácnosti; Alois Tomášek, důchodce; dr. Julius Tomin, filozof; Josef Topol, spisovatel; Tomáš Toulec, technik; Jana Toušková, tlumočnice; Jan Trfulka, spisovatel; Karel Trinkewitz, výtvarník; doc. ing. Jakub Trojan, duchovní; Václav Trojan, programátor; Jana Tůmová, prodavačka; František Tumpach, redaktor; Jiří Tvrdoch, invalidní důchodce, ing. Miroslav Tyl, technik; dr. Milan Uhde, spisovatel; Jiří Uher, sazeč; Petr Uhl, technik; ing. Antonín Uhlík, dělník; Zdeněk Urbánek, spisovatel a překladatel; Ladislav Uruba, bývalý politický pracovník; ing. Richard Urx, technický úředník; Luisa Urxová; Pavel Uxa, technik; doc. dr. Růžena Vacková, historička umění; Ludvík Vaculík, spisovatel; Zdeněk Vaculík, instalatér; Jiří Vančura, historik; Olga Valešová, duchovní; Vlastislav Valtr; František Vaněček, novinář; Dagmar Vaněčková, novinářka; Jaroslav Vaněk, zámečnický; Jiří Vaněk, dělník; Jan Vaník, dělník; Zdeněk Vašek, dělník; dr. Zdeněk Vašíček, historik; Miloslav Vašina, absolvent Komenského bohoslovecké fakulty; Jan Vesecký, montér; Jiří Veselý, dělník; Stanislav Veselý, dělník; Jan Velát; B. Verner, fyzik; Jan Vít, novinář; dr. Jaroslav Vitáček, bývalý politický pracovník; Jan Vladislav, spisovatel; František Vlasák, dělník; Stanislav Vlasák, úředník; Tomáš Vlasák, dělník; Václav Vlk, učitel; Věra Voců, dělnice; Roman Voborník, dělník; František Vodsloň, politik; Josef Vohryzek, překladatel; Olga Vojáčková, novinářka; Ivo Vojtíšek, dělník; Zdeněk Vokatý, dělník; Přemysl Vondra, novinář; Josef Vondruška, malíř pokojů; Milan D. Vopálka, malíř pokojů; Květa Voříšková, dělnice; dr. Václav Vrabc, novinář a historik; dr. Tomáš Vrba, sociální pracovník; Josef Vydráň, profesor v. v.; ing. Alois Vyroubal, technik; Jaromír Wišo, výtvarník; Robert Wittmann, hlídač; dr. Josef Záhora, důchodce; Dušan Záh, skladník; Květuše Záňová, sanitářka; František Zavadil, filolog; Vladimír Zavadil, dělník; Václav Zaspal, řidič; dr. ing. Artur Zdráhal, pedagog; Marie Zdráhalová, zdravotní sestra; dr. Jiřina Zelenková, lékařka; Petr Zeman, biolog; Rudolf Zeman, novinář; Zdeněk Zikmundovský, bývalý státní zaměstnanec; doc. ing. Rudolf Zůkal, CSc., ekonom; Jindřich Zvěřina, duchovní; doc. dr. Josef Zvěřina, duchovní; Josef Žák, dělník; Václav Žák, programátor.

→ CHARTA 77. DOKUMENTY, PROHLÁŠENÍ, SDĚLENÍ,
DOPISY. ROK 1977. SAMIZDATOVÝ SBORNÍK,
s. 36–45.

PLNÉ ZNĚNÍ: *České slovo*, roč. 22 (1977), č. 6, s. 8 • *Informační materiály*, č. 22–23 (červen 1977), s. 8–13 • *Listy*, roč. 7 (1977), č. 3–4, s. 62–64 • *Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*, roč. 10 (1977), č. 5, s. 19–20.

1977, březen, Praha. – Nekrolog k úmrtí Jana Patočky.

Avšak já jsem byl, jak se ukáže, po celý život takový, i na veřejnosti, jestliže jsem byl někde nějak činný, i na veřejnosti, a právě tak i v soukromí, že jsem nikdy nikomu v ničém nepovolil proti právu.

Platon: *Obrana Sokrata*

Dne 13. března 1977 zemřel Jan Patočka, člověk velký duchem, občan velký svou statečností.¹

Narodil se 1. června 1907 v Turnově. Od roku 1925 do roku 1932 studoval nejprve na filozofické fakultě Univerzity Karlovy, potom na pařížské Sorbonně a nakonec znovu na Karlově univerzitě. Po obhájení dizertační práce *Pojem evidence* je promován na doktora filozofie. Následující dvě léta tráví jako stipendista na německých univerzitách, kde byl zvláště ve styku s E. Husserlem, jehož fenomenologické práce určily jednu ze základních konstant Patočkovy filozofické orientace. Od roku 1934 až do roku 1944 byl profesorem na pražských gymnáziích. V této době se stává tajemníkem Circle philosophique (1935), kolem něhož se soustřeďují utečenci z univerzit fašistického Německa, a tajemníkem Jednoty filozofické (1936). Roku 1937 se habilitoval na filozofické fakultě Univerzity Karlovy spisem *Přirozený svět jako filozofický problém*. Jeho působnost jako vysokoškolského učitele přerušila okupace. V roce 1939 dokazuje Patočka (viz *Česká vzdělanost v Evropě*), že náš duchovní život nebyl odnoží německého hnutí, nýbrž kusem vlastního úsilí o proniknutí k Evropě, o vlastní duši. Svéráznost a světovou orientaci české kultury ukazuje ve své máchovské studii (*Symbol země u K. H. Máchy*). Snaží se též objasnit (*Dvojitý rozum v německém osvícenectví*) filozofické kořeny onoho nepochopitelného výplodu národa z minulosti duchovně renomovaného, totiž kořeny romanticko-mystický a iracionálně sladěné nacionálně socialistické ideologie, odhalit, odkud se tu vzala, kde jsou myšlenková rozcestí, která otevřela cesty tak bludné a zruďné. V nejriskantnější době uveřejňuje jako člen redakčního kruhu *České myslí* zprávu o úmrtí profesora J. Tvrďého, který zemřel dne 13. března 1942 v nacistickém koncentračním táboře. Patočka pomáhá rodinám zatčených a na sklonku

války opouští místo středoškolského profesora na malostranském gymnáziu, když byl nasazen jako dělník tunelář.

Po skončení okupace opět působí na filozofické fakultě v Praze a Brně. Po roce 1948 je ze svého učitelského místa na univerzitě propuštěn a zaměstnán v knihovně Masarykova ústavu a od roku 1954 v Pedagogickém ústavu ČSAV. V roce 1964 se stal členem institutu: Institut International de Philosophie v Paříži. Roku 1967 získal titul doktora věd na základě obhajoby práce *Aristoteles, jeho předchůdci a dědicové*. V roce 1968 se opět vrací jako profesor filozofie na Univerzitu Karlovu. Roku 1972 mu byl udělen titul dr. h. c. Vysokou školou technickou v CÁCHách. Téhož roku je opět – potřetí – nucen odejít z místa vysokoškolského učitele, tentokrát do penze. Ve své obsáhlé publikační činnosti doma i v zahraničí, a to časopisecké i knižní, ústní i rukopisné v jazyce českém, slovenském, polském, německém a francouzském, byl ne pouhým přednášečem filozofie, ale filozofem. Výrazná byla jeho orientace na historii filozofie a na velké osobnosti duchovních dějin minulosti i přítomnosti. Svým rozsahem i hloubkou jsou v české literatuře jedinečné jeho práce z anglické filozofie, významné jsou jeho studie hegelovské, kantovské, karteziánské, fenomenologické a další. Nelze se přitom nezmínit o jeho hlubokém zájmu o duchovní dějiny české: zde je třeba především upozornit na jeho mezinárodně uznávané zásluhy o komeziologické bádání. Patočka podřizoval veškerou částečnost nárokům celku. Je třeba, připomínal mnohokrát, sledovat nejen své národní cíle, ale své evropské a obecně lidské poslání, třebaže v tomto zápase byli často obětováni naši nejlepší a nejnadanější představitelé; třeba měřit své domácí problémy světovými a nikoli provinciálními kritérii. Patočka je jedním z mužů, v nichž do našeho prostředí vstoupil svět, a to nikoli ve smyslu světových měřítek. Je vždy pro pokrok pojmávaný obecně lidsky; mělké pokrokářství ovšem kritizoval pro jeho intelektualismus znehodnocující většinu lidské minulosti a mimoevropské přítomnosti, vysloviv tak porozumění pro národy „třetího světa“. V tomto duchu odsuzuje společenské přežitky minulosti a jejich formace a přijímá socialismus pro jeho konkrétní ekonomickou odpovědnost za všechny členy

společnosti, především ty, kteří stáli či stojí na jejím okraji. Usiluje zároveň o udržení principu kolektivně nenahraditelné mravní odpovědnosti a tedy o respektování individuálních lidských svobod.

Patočka byl výtečným interpretem, ale zároveň tazatelem a problematikem: kolik otázek položil ke všem interpretovaným, reprodukováným, kriticky analyzovaným a vzájemně konfrontovaným ideám a systémům, zjevům a cílům – filozofickým, historickým, básnickým i hudebním. Často sahal k extrémně vyhoceným formulacím s vědomím, že taková extrémnost má tu dobrou stránku, že dovoluje ostrou formulaci problémů a kritiku.

Dnes je jeho životní dílo nečekaně uzavřeno; ve světle tohoto posledního historického činu se otevírá nový pohled na všechny jeho složky, jež jsou převážně ryze odborné povahy a samy o sobě dávaly až donedávna nanejvýš jen tušit svůj praktický, morálně politický dosah. I když by bylo smělou konstrukcí tvrdit, že celé předchozí filozofické dílo Patočkovo a celý jeho předchozí život programově směřoval k podobnému veřejnému vystoupení, je přece ještě nepodloženější předpokládat, že mezi jeho odborné filozofickým a kulturně publicistickým dílem na jedné straně a jeho politickým činem na straně druhé je naprostá diskontinuita, že tu jde pouze o nahodilou, situačně motivovanou souvislost. Pozorné přihlídnutí k těm Patočkovým projevům, které se zabývají otázkami dějin vůbec a speciálně dějin naší vlasti, k jeho pečlivému ohledávání kulturních a mravních hodnot, jimiž náš malý národ zasáhl a zasahuje do evropské, a v zralejším současném pojetí do světové civilizace, ukazuje, že každá historicky zjitřená chvíle jeho života – a bylo jich nemálo – ho vede k pronikavému zamyšlení nad konkrétními ideovými zdroji, k nimž se lze v hlubším porozumění vrátit a z nichž lze čerpat podněty k řešení současných konfliktů a k formulaci nových úkolů.

Patočkův filozofický přístup k těmto problémům byl zpočátku takřka vyhraněně teoretický a teprve postupně v něm přibývalo praktických zřetelů. V konkrétních situacích jako člověk, jako příslušník svého národa a občan svého státu dbal však vždy hlasu svědomí a stál za názory, které považoval za mravně správné. Ve všech

obdobích tísňe podporuje postižené spoluobčany a platí za to ve zlých dobách nejistotou svého postavení, rizikem a skutečností sociálního postižení vlastní rodiny a sebe sama. Postih však pro něj nebyl nikdy argumentem. Svému oboru, své „specializaci“ – filozofii, zůstal vždy věrný. Po celý svůj život považoval za svoji základní určenost nezpronevřit se svému povolání. Nebyl netečný k věcem lidské pospolitosti; nevztahoval se k nim však jako politik, nýbrž jako ten, kdo je respektuje jako jeden z hlavních filozofických problémů. Svou osobní existencí zůstal ovšem odpovědným příslušníkem dané obce ve všech jeho částech i celku.

Také jeho významný podíl na nejpoličtější orientované události jeho života – Chartě 77, byl a je charakterizován touto jeho obecní i konkrétní, filozofickou a občanskou angažovaností. Nezbývá útrap, vzal na sebe úkol mluvčího Charty 77, v němž obstál nepochybným způsobem. Jeho neokázalá vytrvalost a statečnost nakonec musela vystoupit; pro krátké občanské veřejné vystoupení neváhal dát v sázku celé duševní bohatství své osobnosti a všechny myšlenkové výboje, jejichž hodnocením se budou zabývat další generace. Udržel onu nepartikulární odpovědnost občana za věci obce, nikoli jen této určité obce, ale především za onu všeobecnost, která – a jedině ta – zakládá lidskou morálku. Proto mohla Charta 77 vzbudit tak všeobecný zájem, neboť v neposlední řadě díky Patočkově postoji a formulacím stavěla a staví do popředí v protikladu k jakékoli partikularitě právě tuto obecnou orientaci, povinnost občana bránit to, co lidskou obec ustavuje a udržuje.

Pro Jana Patočku slovo pravdivost neznamenalo okamžité rozhodnutí, nýbrž trvalou odpovědnost ke všem věcem lidského života, pilnou, nikdy neutuchající věcnost. Tento nekrolog se této zásady držel: Záměrem tedy nebyl sběr zásluh a jejich vtesání do paměti dějin, ani vyznání osobní nesmírné úcty k člověku nejen obdivovanému, ale mnohým srdcím blízkému, nýbrž jen a pouze věcně odpovědný pohled na příliš brzy ukončený běh života člověka, jehož jméno se výrazně zapsalo do dějin našeho národa.

prof. dr. Jiří Hájek, DrSc.
mluvčí Charty 77²

→ CHARTA 77. DOKUMENTY, PROHLÁŠENÍ, SDĚLENÍ, DOPISY. ROK 1977. SAMIZDATOVÝ SBORNÍK, s. 46–48.

- 1 *K okolnostem Patočkova akutního onemocnění a smrti viz přílohu 3 a 7.*
- 2 *V předloze je dále uvedeno: „Tento nekrolog vypracoval kolektiv přátel a žáků zesnulého filozofa; jeho autenticitu jako nekrologu Charty 77 potvrdil svým podpisem mluvčí Charty 77 prof. dr. Jiří Hájek.“*

PLNÉ ZNĚNÍ: *Kniha Charty 77*. Leden–březen 1977, díl 2. Samizdatový sborník • *Listy*, roč. 7 (1977), č. 2, s. 18–20 • Skilling, H. G.: *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*. Londýn 1981, s. 242–244.

KOMENTÁŘE: ÚSD, sb. RFE, politické bloky R 427–435 (13.–21. března 1977), R 438–440 (24.–26. března 1977) • Jiří Boreš: Némý pohřeb (s datem 17.3.1977). In: *Kniha Charty 77, leden–březen 1977*. 2. díl. Samizdat • Zpráva o pohřbu prof. J. Patočky. In: *Charta 77 (sborník dokumentů)*. 1. svazek, oddíl III (Situační zpráva – události). Samizdat • viz též in: *Listy*, roč. 7 (1977), č. 3–4, s. 10–11 • Pinc, Zdeněk: Rizika a šance duchovního života. *Tamtéž* • Havel, Václav: Poslední rozhovor. *Tamtéž* • Skilling, H. G.: *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*. Londýn 1981, s. 242–244 • Hejránek, Ladislav: *Dopisy přáteli*. Dopis č. 7 (24. března 1977), Praha, 1990 • Rozloučení s hrdinou. *Americké listy* č. 13 (1. dubna 1977) • Zemřel statečný vlastenec Jan Patočka. In: *České slovo*, roč. 22 (1977), č. 4 • Staněk, J. J.: Tvrdé zkušenosti. *Okno*, roč. 9 (1977), č. 36, s. 3–5 • Sbohem pane profesore. In: *České slovo*, roč. 22 (1977), č. 5 • Vaculík, Ludvík: Smrtelná nemoc. In: *Nový domov*, roč. 28 (1977), č. 17 • Černý, Václav: Za Janem Patočkou (s datem 18.3.1977). In: *Charta 77 (sborník dokumentů)*. 2. svazek, oddíl VIII (Vzpomínky a fejetoony), s. 4 n. Samizdat (též in: Skilling, G. H.: *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*, Londýn 1981, s. 240–241) • Ledererová, Ela: Na perutích lásky letěl jsem... In: *Studie 1977*, č. 54, s. 473–476 • Prágnér, Petr: Skon srdce. In: *Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*, roč. 10 (1977), č. 4 • Kyncl, Karel: *Po jaru přišla zima*. Praha 1990 • Němec, Jiří: Myslet s Janem Patočkou. In: *Paternoster*, 17/87, s. 82–87 • Landgrebe, Ludwig: Filosof, který splnil svou povinnost. In: *Dialogy*, roč. 3 (1979), č. 1 • Kriegel, František: K pohřbu Jana Patočky. *Tamtéž*, roč. 4 (1980), č. 1.

BIBLIOGRAFIE PRACÍ JANA PATOČKY IN: Jan Patočka: *Bibliografie 1928–1996*. Praha 1977 (texty o Chartě 77 s. 101–104).

1977, 22. duben, Praha. – O svobodě svědomí a vyznání a o náboženských právech v Československu. (Dokument č. 9)

J. A. Comenius: Omnia sponte fluant,
absit violentia.

(Vše nechť v svobodě se děje
a násilí je vzdáleno věcem.)

Důraz na lidská práva a jejich uplatnění se stává stěžejní záležitostí vnitrostátní a mezinárodní. Sílí zápas o lidskou důstojnost, úctu k člověku a jeho přesvědčení, o svobodu svědomí a vyznání. Současně ohrožuje lidstvo vlna barbarství, násilnictví a teroru, nejhruššího pošlapávání práv a porušování principů, jež byly v posledním desetiletí vtěleny do významných dokumentů OSN.

Je třeba uvítat, že některé z těchto dokumentů (oba mezinárodní pakty) se staly v nedávné minulosti součástí našeho zákonodárství. Je důležité, že Závěrečný akt z Helsinek, Úmluva o boji proti diskriminaci ve vzdělání byly podepsány našimi představiteli a že Všeobecná deklarace lidských práv je považována takřka na celém světě za inspirující dokument velké morální a duchovní síly. Dozrává poznání, že nerespektování lidských práv přináší nejen strádání jednotlivcům a skupinám uvnitř společenství, v němž žijí, nýbrž ohrožuje i mezinárodní pospolitost. To zavazuje jednotlivé občany, společenské instituce i státy k účtě k těmto principům a vytrvalému úsilí na cestě k jejich realizaci.

Svoboda přesvědčení, svoboda svědomí, svoboda myšlení a svoboda náboženství (víry) spolu s ostatními svobodami a právy člověka mají být předmětem zájmu a respektu nikoli snad proto, že by pro některé občany představovaly výsadu (např. svoboda náboženská); platí, že bez nich se nemůže celá společnost stát vskutku lidskou komunitou. Z tohoto důvodu nemají lidé ani stát právo klást překážky projevům svobody myšlení, přesvědčení a svědomí. Mají naopak za úkol a povinnost přispět svými silami k tomu, aby se každý člověk stal svobodným v plné míře, aby se jako svobodná bytost rozvíjel a aby svou svobodu uplatňoval v tvůrčí činnosti všeho druhu podle své volby a v aktivní účasti na politickém životě své země, na správě státu a na hospodářské a kulturní výstavbě společnosti.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech vyhláší v článku 18 právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství. Dále vyhláší svobodu projevu „vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jinými prostředky podle vlastní volby“ (článek 19, 1,2). Ve světle těchto zásad je třeba odstranit všechny překážky, jež by těmto právům a jejich uskutečňování stály v cestě.

Jde zejména o to, aby věřící i nevěřící občané mohli bez obav, že budou postihováni při výkonu povolání či jinak, projevovat své názory, i když se liší od oficiálních. Kromě článku 25 zmíněného paktu, který stanoví rovné podmínky pro každého při vstupu do veřejných služeb, je třeba se vši rozhodností respektovat i článek 20 naší Ústavy, podle níž „společnost pracujících zajišťuje rovnoprávnost občanů vytvářením stejných možností a stejných příležitostí ve všech oborech života společnosti“. S tím je neslučitelná tendence, běžná při kádrovém a jiném řízení, naléhat na občany, aby se např. „vyrovnali s náboženskými přežitky“. Je známo, že církevní příslušnost, ač se v úředních dokumentech již více než 20 let neuvádí, hraje důležitou roli v hodnocení občana při nejrůznějších příležitostech. Je třeba dbát na to, aby věřící či jinak smýšlející občan měl stejnou příležitost stát se učitelem, profesorem nebo vědeckým pracovníkem, zaměstnancem státních orgánů, soudů, prokuratury či jiných institucí, a nemusel přitom svou víru a své přesvědčení skrývat. Při postavení v zaměstnání mají být rozhodující pouze pracovní schopnosti a morální kvality občanů.

K celkovému ozdravení poměrů u nás přispěje, nebude-li právo na svobodu projevu omežováno např. jen na pasivní účast na bohoslužbách. Věřící občané mají právo svobodně utvářet a rozvíjet duchovní a církevní život, usilovat o to ve shodě s vlastními tradicemi i ve světle nového poznání – bez zásahu zvenčí. Jde však zároveň o to, aby ze svých motivů směli veřejně předkládat svoje podněty a návrhy, aby mohli diskutovat a bez překážek hlásat svou víru, publikovat své názory v církevním i necírkevním tisku. Křesťanský či židovský umělec, učitel, vědec, filozof, teolog, publicista má právo účastnit se kulturního života své

země stejně jako občan, který je aktivním stoupencem marxismu-leninismu. Oběma a samozřejmě i dalším, kteří jsou zastánci humanistických, demokratických i ateistických tradic, mají sloužit sdělovací prostředky k plodnému dialogu, z něhož vzchází prospěch celé společnosti.

Nesrovnává se s principy svobody myšlení, svobodní a projevu, jsou-li u nás některá povolání (učitelství) svěřována jen občanům, kteří složí slib stát na světonázorových pozicích, jež vyhlásila vládnoucí politická moc. Jakýkoliv myšlenkový směr oslabuje, je-li prosazován administrativně, mocensky. O tom svědčí nadmíru výmluvně naše národní historie. Proto již od husitských dob je u nás vyhlášen ideál svobodného hlásání víry, v předstihu před ostatními národy Evropy.

Právo na svobodu projevu zahrnuje právo přijímat myšlenky a podněty bez ohledu na hranice. Je s ním v rozporu, jestliže je bráněno občanům přijímat ze zahraničí filozofickou, teologickou, náboženskou a jinou literaturu a volně také přes hranice šířit myšlenky, články, studie a jiná díla. Je načase skoncovat s neblahou praxí, že se všemi způsoby omezuje možnost získávat nezkrácené informace a myšlenky o křesťanství a jiných náboženstvích. Je nesprávné, když se rozšiřování náboženské a jiné literatury, ba dokonce Bible, považuje za takřka trestný čin a protistátní akt (např. bezvýjimečný zákaz čtení *Písma* ve věznicích).

(Překlad Bible do moderní češtiny, na němž v ekumenické součinnosti pracují vědci několika křesťanských církví a který je velkým darem křesťanů české kultury, se stává v důsledku ústrků úředních míst pro širší čtenářskou obec zatím takřka nedostupným.)¹

Zvláštní problém představuje stav náboženské výchovy a vzdělání mládeže. Existující praxi je třeba uvést v soulad s principy, které obsahují oba mezinárodní pakty i „Úmluva o boji proti diskriminaci ve vzdělání“. Vzdělání má být zpřístupněno všem bez jakékoli diskriminace (rozlišování). Rozhodují pouze schopnosti a nadání uchazečů. Podle obou paktů (článek 13 MP1 a článek 18 MP2)² státy se zavazují respektovat svobodu rodičů i poručníků zajistit náboženskou a morální výchovu svých dětí podle vlastního přesvědčení. Je na státě, pokud se tato výchova děje zčásti ve škole, aby zabezpečil skutečný výkon tohoto práva tím, že odstraní jakékoliv překážky, např. nátlak na

rodiče ze strany školských aj. orgánů, aby děti na náboženskou výuku neposílali, že ochrání děti a mládež před zesměšňováním víry jejich či rodičů a nepřipustí, aby se pro své přesvědčení ocitly v nevýhodě vůči ostatním. Náboženská výuka v církevním prostředí a v rodinách má probíhat podle zvyklostí v těchto pospolitostech a leží na odpovědnosti církevních činitelů, resp. rodičů. Neplatí též pro ni žádná věková hranice.

Naše Ústava a oba MP (článek 28 resp. článek 21 MP1 a článek 22 MP2) vyhlásují svobodu pokojného shromažďování a svobodu sdružovací. Tyto svobody vyhlásují právo občanů sdružovat se s jinými a vytvářet různé organizace k uskutečňování této svobody, shromažďovat se s ostatními nejen ve vyhrazených místnostech, nýbrž i na veřejných prostranstvích, v přírodě apod. Prakticky jde u státem uznaných církví a náboženských společenství o právo svobodně konat sjezdy a shromáždění všeho druhu v církevních i jiných budovách a na nich hovořit otevřeně o společném zájmu, uplatnit právo na svobodu výměny myšlenek, a tím posilovat společenství. K tomu slouží dále speciální kurzy a exercicie věřících, konference duchovních a laiků, sjezdy a setkání mládeže, pracovní brigády, rekreační a studijní zájezdy a pobyty. Důležité místo mají v této souvislosti různé církevní organizace, spolky a společnosti a bohaté ekumenické styky jednotlivých církví. To platí ve stejné míře o řeholních společenstvích, jež patří po tisíciletí všude na světě k základní součásti římskokatolické církve. K právu shromažďovacímu a sdružovacímu nerozlučně patří možnost církví a náboženských společenství setkávat se se sesterskými pospolitostmi v zahraničí. Jde o výměnu studentů a učitelů bohosloveckých fakult, přátelské a studijní styky jednotlivců a představitelů církví na nejrůznějších úrovních. Živé kontakty křesťanů přes hranice zemí a států, vzájemně plodné ovlivňování různých tradic a hnutí se pozitivně promítá do života celé společnosti. Jejich existenci vysloveně předpokládá Závěrečný akt helsinské konference v kapitole o spolupráci v náboženských otázkách.

Nikoli na posledním místě stojí otázka postavení duchovních jednotlivých církví ve společnosti a jejich pracovněprávní poměry. Je třeba důsledně uplatňovat zásadu, kterou vyhlásuje zákon č. 218/1949 Sb., že duchovní jsou zaměstnanci

1977, 25. duben, Praha. – **Bilance činnosti Charty 77 za první čtyři měsíce její existence. Hodnocení stavu občanských a lidských práv a návrhy.** (Dokument č. 10)

církve a z jejího pověření konají své poslání. K nápravě přispěje, budou-li duchovní moci vykonávat své poslání bez necitlivých zásahů státní správy, která často sahá k bezdůvodnému odnímání souhlasu k výkonu duchovenské činnosti. Protože v oblasti pracovně právní dosud platné zákonné normy z roku 1949 jsou nedostatečné, je třeba především i na duchovní aplikovat Zákoník práce, který v § 268 takovou aplikaci výslovně přikazuje.

Necitlivých zásahů je nutno se vyvarovat i při řízení o přijetí na teologické fakulty. Zde by měla být vůdčí zásada potřeba církvi, zájem a osobní předpoklady uchazečů o studium.

Tento dokument je uveden mottem velké osobnosti našich kulturních a duchovních dějin. V jeho duchu patří všechny svobody nedílně k těm ostatním, které mají podstatný význam pro osobní život každého člověka i celé společnosti. Bylo by tragické, kdyby někdo nezadatelné svobody a lidská práva považoval za něco, co lze účelově podřizovat politickým či ideologickým cílům. Zůstává našim přesvědčením i nadějí, že společenské zřízení u nás má předpoklady k tomu, aby tato lidská práva a svobody byly nejen uznávány, nýbrž prostřednictvím občanské iniciativy, v atmosféře důvěry a spolupráce všech uskutečňovány.

prof. dr. Jiří Hájek, DrSc.
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Označený odstavec je v mnohých opisech dokumentu vynechán.
- 2 MP 1 – Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, MP 2 – Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

PLNÉ ZNĚNÍ TEXTU: *Charta 77. Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy. Rok 1977. Samizdatový sborník, s. 49–51 • Kniha Charty. Index 1977, s. 125–129 • Listy, roč. 7 (1977), č. 3–4, s. 60–62 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok R-478–479, 3.–4. 5. 1977 • Studie č. 54 (1977), s. 477–480 • Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku, roč. 10 (1977), č. 6, s. 1–2 • Informační materiály, č. 22–23 (červen 1977), s. 14–17 • Skilling, H. G.: *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*. Londýn 1981, s. 245–248 • *Charta 77 1977–1989*, s. 208–211.*

Ode dne, kdy bylo zveřejněno Prohlášení Charty 77, uplynuly téměř čtyři měsíce. V životě společnosti to není mnoho. Událo se však dost, aby se zhodnocení tohoto období mohlo stát základem pro konstruktivní úvahy.

Přímému odevzdání Charty 77 vládě ČSSR a Federálnímu shromáždění zabránila akce Státní bezpečnosti. Reakce státní moci na zveřejnění Prohlášení Charty 77 přesáhla svým rozsahem i formami postup, který moc až dosud uplatňovala v případech předchozích petic, podaných rovněž na podkladě článku 29 Ústavy. V průběhu posledních let československá společnost nepoznala ani tak prudkou kampaň ve sdělovacích prostředcích, jejímž smyslem bylo nehoráznými obviněními zdiskreditovat mluvčí a signatáře Charty 77, ani tak rozsáhlé tajné represálie. Přitom podstata věci byla veřejnosti utajena.

Odezva sdělovacích prostředků byla hysterická a brutální. Zastrahování a pomlouvání spoluobčanů je v rozporu nejen s tolik zdůrazňovanou etikou novinářů, ale i se zákonem. Kampaň proti Chartě 77 vrátila žurnalistiku v některých ohledech na začátek padesátých let. Zato právě ona vyvolala ve veřejnosti zájem o autentický text prohlášení i dalších dokumentů. Skutečnost, že tyto dokumenty byly zveřejněny také v zahraničí, ztížila pokusy podsouvat Chartě 77 názory, výroky či úmysly, jaké nevyslovila a nemá. Dokumenty Charty 77 se spontánně rozšířily mezi obyvatelstvem. V konfrontaci vyšla najevo celá absurdnost kampaně. Lidé si vytvořili vlastní názor a výsledkem byly stovky podpisů pod Chartou 77 i sympatie s ní, vyjadřované nejrůznějšími způsoby.

Představitelé státní moci – až na výjimky – reagovali na Chartu 77 spíše zdrženlivě, protože poznali, že text opravdu jen vyzývá k dodržování závazků, které sami přijali a uzákonili. Nehodlali vystoupit před světem v roli toho, kdo nerespektuje mezinárodní pakty ani vlastní zákon. Připojili se však k tvrzení, že signatáři Charty 77 jsou výsadkem imperialistů, připustili pochybné politické akce, při nichž byla Charta 77 pod

existenčním tlakem odsuzována, a především dali volnou ruku úřadům, aby signatářům zneřijemnil život.

Zdůrazňující neustále zákonnost svých opatření postavily pak úřady některé signatáře prakticky mimo zákon. K násilnému předvádění, domovním a osobním prohlídkám, výslechům a propuštění ze zaměstnání přistoupilo odpojování telefonů, zadržování pošty, odnímání řidičských, technických a dokonce i občanských průkazů. Slovenské návštěvy v Praze a české v Bratislavě se netrpí; hosté jsou s doprovodem posíláni domů. Řada signatářů byla nákladně sledována ve dne v noci na každém kroku. Tři z nich, Jiří Hájek, mluvčí Charty 77, a dále František Kriegel a Zdeněk Mlynář jsou dlouhé týdny obleženi policií, jejich návštěvy jsou evidovány a prohlíženy, hosté ze zahraničí – včetně komunistů – nemají přístup, někteří byli vyhoštěni ze země. (Skromný odhad dvouměsíčního policejního dozoru je 350 000 Kčs pouze na mzdách.) Mluvčí Charty Václav Havel a signatář Jiří Lederer jsou už čtvrtý měsíc bez soudu ve vazbě, jsou náznaky, že se konstruuje proces, podle jména snad pro jiná obvinění, v očích domácí i světové veřejnosti však jednoznačně proces proti Chartě 77.

Události kolem tragického skonu mluvčího Charty 77 profesora Jana Patočky i jeho pohřbu jsou obzvláště smutným svědectvím o tom, jak některé mocenské orgány respektují občanská práva zaručená zákony, stejně jako normy lidské slušnosti a piety.¹

Stejně jako tisková kampaň, která nepřednesla jediný věcný argument, tak i tento útlak, který neušetřil téměř jediného signatáře, se stal výmluvným obrazem, že Charta 77 pouze připomněla, co vše je třeba v naší zemi vyřešit. Problematika občanských práv a demokratických svobod se konečně po zásluze dostala do středu veřejnosti. Charta 77 dodala řadě občanů odvalu k individuální i skupinové obraně lidských práv. Oficiální tlak, aby občané Chartu 77 odsoudili, zpolitizoval část obyvatelstva už tím, že je postavil před osobní rozhodnutí. Za cenu neupřímného odsouzení Ch 77 nebo formálního prohlášení loajality se dostalo některým občanům, zvláště v oblasti kultury, slibu, že budou moci vykonávat své povolání.² Každý, kdo žije v této zemi, posuzuje sám za sebe i u druhých, zda tato cena

není příliš vysoká a výsledek příliš nejistý. Státní moc se ve vši tichosti pokusila i o drobné kosmetické úpravy dosavadního stavu odporujícího zákonům nebo mezinárodním závazkům státu. Změny v přijímacím řízení na střední školy nelze zatím, dokud nebude známo více informací, hodnotit jinak. Stejně je tomu i s tzv. volným prodejem buržoazního tisku, ohlášeným v zahraničí a prakticky neuskutečněným.

Zvýšený zájem veřejnosti o problémy lidských práv a demokratických svobod, vyvolaný Chartou 77 a reakcí na ni, se odrazil i v jednání Federálního shromáždění dne 5. dubna tohoto roku. Mnozí občané chápou usnesení Federálního shromáždění jako dílčí odpověď na Prohlášení Charty 77 a konstatují, že se v něm ani v uveřejněné části rozpravy neopakovala nepodložená obvinění proti ní. Naopak, Federální shromáždění potvrzuje, jakkoli výrazy jen všeobecnými, zákonnost, účelnost a také nutnost občanské iniciativy, směřující k reálnému uplatňování občanských práv a k využívání demokratických svobod. Nevyvozuje však konkrétní důsledky z jejich porušování, ač na ně bylo dokumenty Charty 77 několikrát upozorňováno.

Předmětem trvalé a většinou odmítavé pozornosti československých sdělovacích prostředků je odezva na Chartu 77 v zahraničí. Zabývá se jí i Státní bezpečnost skoro při všech výsledcích signatářů. Vyhlašují se nejabsurdnější výmysly o jakési ideové, organizační, ba dokonce hmotné závislosti Charty 77 na centrech imperialismu a antikomunismu. S malými obměnami se často opakují křivá obvinění z počátku padesátých let, která se neopírají o nic jiného než o monopolní postavení svých výrobců, soustavně se snažících dezinformovat naši i cizí veřejnost. Jejich křivá a ničím nepodložená nařčení jsou přetiskována i v jiných zemích Varšavské smlouvy. Tím víc nás těší solidarita a morální podpora mnoha občanů těchto zemí. Těší nás i sympatie vyjádřené představiteli hnutí za lidská práva, která v těchto zemích pracují za nesmírně obtížných podmínek. Povzbuzuje nás rovněž solidarita komunistů, socialistů a demokratů kdekoliv na světě, solidarita každého, komu – stejně jako Chartě 77 – jde o úctu k lidským právům a občanským svobodám jako jeden z předpokladů opravdového mírového soužití a rovnoprávné

spolupráce všech zemí bez ohledu na jejich společenské zřízení či stupeň hospodářského rozvoje, tak jak to odpovídá Chartě Spojených národů, Všeobecné deklaraci lidských práv OSN i Závěrečnému aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.

Odezvy okolního světa, kladné i záporné, jejich serióznost i jejich intenzita jsou dány současným stavem jednotlivých společností i stavem mezinárodních vztahů a signatáři Charty 77 na ně mají jen malý vliv. Naším úkolem – navzdory všem kampaním i represáliím – zůstává rozvíjet dál legální občanskou iniciativu, jak ji narýsovalo Prohlášení Charty 77. Jsme přesvědčeni, že krizové společenské jevy a především zbytečné napětí v oblasti uplatnění občanských práv a využívání demokratických svobod lze odstranit jedine racionálním a ústavním postupem:

a) objektivním ověřením skutečností, které Charta 77 dosud uvedla,

b) odpovědným rozbořem jejich příčin a důsledků,

c) postupným, ale důsledným odstraněním všech postupů, jevů i praktik, které jsou v rozporu < s platným právním řádem a

d) postupným, ale důsledným odstraněním všech ustanovení právního řádu, která jsou v rozporu > s oběma mezinárodními paktů a dalšími československými mezinárodními závazky, a naopak uzákoněním takových zákonných ustanovení, která by jim plně odpovídala a nepřipouštěla dvojí výklad.

Proto navrhuje:

1. Ukončit nedůstojné kampaně proti Chartě 77 i jejím signatářům a odvolat všechna nezákonná opatření. Zastavit nákladné policejní akce, které nic neřeší a naopak vytvářejí nové a nové konfliktní situace. Propustit z vazby všechny občany zadržené v souvislosti s Chartou 77.

2. Zveřejnit oba mezinárodní paktů nákladem, který by odpovídal poptávce. Dosavadní zveřejnění vyhláškou č. 120/76 Sb., která je už dlouho vyprodána, je naprosto nedostatečné. Veřejně ve sdělovacích prostředcích i dalšími způsoby propagovat myšlenky obou paktů, zvláště v případech zřejmých rozporů mezi oběma paktů na jedné straně a československým právním řádem a uplatňováním občanských práv a demokratických svobod na straně druhé.

3. Důsledně plnit usnesení Federálního shromáždění z 5. dubna t. r.,⁴ jež ukládá výborům obou sněmoven i všem poslancům sledovat dodržování zákonnosti, věnovat v duchu tohoto usnesení pozornost ochraně občanských práv a demokratických svobod a odpovědně se zabývat návrhy a stížnostmi občanů. Dát všem občanům nejen teoretickou, ale skutečnou možnost, aby jim předávali či přednášeli doložené stížnosti na porušování právního řádu, a vyloučit všechny vlivy, které by to chtěly znemožnit. Federální shromáždění jako nejvyšší orgán státní moci by mělo případy, které diskreditují politiku státu, samo řešit a přimět ústavně podřízené orgány k nápravě.

4. Na základě celospolečenské diskuse přistoupit k novelizaci jednotlivých zákonů a legislativním úpravám zvláště v oblasti trestního práva, ale také v právu občanském, Zákoníku práce a jinde, aby československý právní řád byl v souladu s oběma mezinárodními paktů. Veřejná diskuse o těchto problémech napomůže nejen k vyrovnání mezi československým právním řádem a oběma paktů, ale posílí právní jistotu občanů, upevní jejich právní vědomí a přispěje tak k uskutečnění socialistických principů.

5. O návrzích, námětech a stížnostech hovořit s mluvčími Charty 77, jejími signatáři i dalšími občany, kteří o to požádají, na půdě příslušných politických a státních orgánů, institucí i společenských organizací a nikoli jako dosud jen ve vyšetřovnách Státní bezpečnosti, do jejíž kompetence většina uvedených problémů jistě nepatří.

6. Uznat podle článku 41 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech příslušnost Výboru pro lidská práva posuzovat, že některý stát neplní závazky tohoto paktu. Tímto krokem, kterým se stát dobrovolně podrobuje mezinárodní kontrole, se posílí prestiž československého státu a rozptýlí obavy, že jeho přistoupení k oběma paktům bylo jen formální.

7. Volat k odpovědnosti ty pracovníky sdělovacích prostředků, bezpečnostních a jiných státních a politických orgánů, kteří zneužili a zneužívají svého postavení k šíření nepravd, k nepřipustnému nátlaku i násilí či ovlivňování soudních, správních nebo jiných orgánů s cílem psychologicky i existenčně ohrozit a poškodit občany za to, že hájí názory plně slučitelné s ústavou, právním

řádem republiky, i když ne vždy konformní s tím, co v daný okamžik je oficiálním stanoviskem. Lidé, kteří takto porušují zákony a závazné smlouby předpisy, poškozují pověst státních institucí. Jen oni jsou ohroženi fungující zákonností, jen pro ně je skutečná socialistická demokracie noční můrou, a proto právě oni jsou a vždy budou největšími odpůrci lidských a občanských práv a demokratických svobod. Dnes ohrožují zdánlivě jen nás, ale jejich opětovné pokusy o rehabilitaci procesů z padesátých let, které jako jediné narazily na odpor politického vedení, dokázaly, že by se nezastavili před nikým.

Při řešení problémů obsažených v těchto sedmi bodech nabízí Charta 77 spolupráci, je ochotna i schopna předložit konkrétní návrhy a podklady a podílet se na tvorbě příslušných opatření.

Charta 77 prošla za uplynulých čtyři měsíce nelehkou zkouškou a obstála v ní. Palbu pomluv vydržely všechny její argumenty, přes represálie odvolal svůj podpis jediný signatář. Nahradily ho stovky dalších. Charta 77 uhájila svou legální bázi. Ani naši zatčení nejsou obviňování kvůli ní, i stanovisko generálního prokurátora, přestože se ho právě v těchto dnech zneužívá při pracovně právních sporech, má zcela mlhavý, a proto právně nezávazný charakter. Ale především uhájila Charta 77 svůj morální kredit i vůli neustat v úsilí o spolupráci s každým, kdo účinnou ochranu a plné respektování lidských práv a občanských svobod považuje za platný příspěvek k upevnění míru a snížení napětí v Evropě a ve světě, jakož i za předpoklad rozvoje opravdu vyspělé, demokratické, socialistické společnosti u nás.

Podepsán dne 25. dubna mluví Charty 77

prof. dr. Jiří Hájek, DrSc.

Vydáno v Praze 29. dubna 1977

→ ČSDS, SB. CHARTA 77 (ARCHIV J. STERNOVÉ). – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Policejní aparát podnikl před pohřbem Jana Patočky i při pohřbu řadu zastrašovacích a restriktivních opatření (řadě občanů bylo zabráněno v účasti, policie odklonila dopravu na ulicích vedoucích k břevnovskému hřbitovu, květinářské závody nesměly přijímat zakázky pro tento pohřeb, obřad narušoval hřmot plochodrážních motocyklů za zdmi hřbitova a kroužící helikoptéry,

účastníci pohřbu byli filmováni tajnou policií apod.). Srv. Např. fejeton Ludvíka Vaculíka Pohřeb mluvího v příloze 4 a řadu textů uvedených za dokumentem D12.

- 2 Státní moc se snažila donutit občany všem prostředky, aby Chartu veřejně odmítli. Na všech pracovištích svolávala KSČ, odbory a jiné režimní organizace schůze, na nichž museli občané přijímat předem připravená prohlášení o nepřátelské činnosti Charty a manifestovat podporu politickému vedení státu. Vrcholem této kampaně bylo shromáždění umělců v Národním divadle 28.1.1977, kde před televizními kamerami přední umělci podepisovali Provolání československých výborů uměleckých svazů za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru (tzv. Antichartu), v němž se na adresu Charty pravilo: „...pohrdáme těmi, kdo v nezkratné pýše, ješitné nadřazenosti, sobeckému zájmu nebo dokonce za mrzký peníz se kdekoli na světě – a také u nás se se našla skupinka takovychto odpadlíků a zrádců – odtrhnou a izolují od vlastního lidu a skutečných zájmů a s neúprosnou logikou se stávají nástrojem antihumanistických sil imperialismu a v jejich službě hlasatelé rozvratu a nespárů mezi národy.“ V následujících dnech pak Rudé právo otiskovalo dlouhé seznamy podepsaných umělců. Srv. Rudé právo, 29.1.1977, č. 24, s. 1–2. Těž Otáhal, Milan: Opozice, moc, společnost 1969–1989. Praha 1994, s. 40–41. Podstatná část uvedeného článku Rudého práva byla přetištěna v publikaci Charta 77 1977–1989, Bratislava-Scheinfeld 1990, s. 34–38.
- 3 V samizdatovém sborníku Charta 77. Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy. Rok 1977 je označená část vynechána a následný text je přiřazen k bodu c. Žádný z ostatních opisů dokumentu, které měli editoři k dispozici, tuto úpravu neobsahuje.
- 4 Hlavním bodem programu schůze FS 5. dubna 1977 byla zpráva generálního prokurátora ČSSR Jána Fejše a předsedy Nejvyššího soudu Josefa Ondřeje o činnosti prokuratur a soudů při upevňování socialistické zákonnosti a jejich hlavních úkolech. Pátý bod usnesení schůze FS doporučil „dále soustředit pozornost na účinnou ochranu našeho socialistického společenského zřízení, státu, občanů a jejich práv a působit ke spravedlivému a včasnému potrestání všech, kteří se svým jednáním dostali do rozporu se zákony.“ Viz Pevný právní řád – opora občanských jistot. Rudé právo, roč. 57, 6. dubna 1977, s. 1.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Kniha Charty 77. Březen – červen 1977, samizdatový sborník • Kniha Charty. Index 1977, s. 130–135 • Listy, roč. 7 (1977), č. 3–4, s. 65–66 • Informační materiály,

č. 22–23 (červenec 1977), s. 18–21 • *Zpravodaj Čechů a Slováků*, roč. 10 (1977), č. 6, s. 2 • *Human Rights in Czechoslovakia. The documents of Charter 77 (1977–1982)*. Washington, s. 61–66.

D15 1977

1977, 26. květen, Praha. – Sdělení o rezignaci Václava Havla na funkci mluvčího Charty.¹

Sdělení Charty 77

Spisovatel Václav Havel sdělil po svém propuštění z vyšetřovací vazby dostupnému počtu signatářů Charty 77, že složil do jejich rukou funkci mluvčího Charty 77, které se dobrovolně ujal 1. 1., především proto, že by ji za dané situace, kdy je proti němu vedeno dvojí trestní stíhání, nemohl prakticky vykonávat; na jeho přesvědčení a na morálních závazcích vyplývajících z podpisu Charty 77 se přitom nic nezměnilo. Signatáři Charty 77, kteří měli možnost s Václavem Havlem hovořit, konstatují, že tento postoj je zcela pochopitelný; jeho interpretaci v československých sdělovacích prostředcích lze považovat za tendenční pokus poškodit pověst čestného člověka.¹

Jiří Hájek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 *Režim se pokusil vnést zmatek mezi signatáře a stoupence Charty 77 sdělením ČTK z 20. 5., že V. Havel byl propuštěn na svobodu a vzdal se funkce mluvčího na základě „sebekritiky“, protože „zjistil, že čs. zákony mu dávají dostatečné možnosti k vyjádření jeho názorů“.* Srv. např. Rudé právo, 21. 5. 1977, s. 2.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Charta 77. Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy. Rok 1977. Samizdatový sborník*, s. 57 • *Knihla Charty 77*. (Březen – červen 1977). Samizdat • *Listy*, roč. 7 (1977), č. 3–4, s. 31 • *Nový domov*, roč. 28 (1977), č. 16, s. 4 • *Knihla Charty 77. Index 1977*, s. 179;

15.1

1977, 21. květen, Praha. – Prohlášení Václava Havla k souvislostem rezignace na funkci mluvčího Charty 77.

Prohlášení

Dne 14. 1. 1977 jsem byl vzat do vyšetřovací vazby jako obviněný z podvracení republiky (§ 98). Hlavní skutky, o něž se toto obvinění opírá, jsou – jak z vyšetřování vyplynulo – můj otevřený dopis dr. G. Husákovi z roku 1975 a podezření, že

jsem byl hlavním iniciátorem a organizátorem Charty 77. Později bylo toto obvinění vyčleněno k samostatnému trestnímu stíhání a nyní jsem bezprostředně stíhán pro pokus o poškozování zájmů republiky v zahraničí (§ 112) opírající se o jiný skutek. Za této situace a po odpovědném zvážení všech objektivních skutečností jsem se rozhodl nabídnout generálnímu prokurátorovi ČSSR záruky v tom smyslu, že se nebudu nadále podílet na činnosti, která by mohla být kvalifikována jako trestná. Tyto záruky, pro něž jsem se rozhodl dobrovolně a za nimiž plně stojím, obsahují mimo jiné závazek, že se za dané situace vyvaruji veřejných politických vystoupení. V protokolech konkretizujících tyto záruky jsem ovšem výslovně zdůraznil, že se nezříkám a nikdy nezřeknu svého podpisu Charty 77, respektive morálního závazku, který z tohoto podpisu vyplývá, totiž angažovat se za osoby, které se stanou obětí bezpráví, a že k tomu chci využít všech možností, které uznám za účinné, konstruktivní a v souladu s československým právním řádem. Na této skutečnosti nic nemění fakt, že jsem se za daných okolností vzdal funkce mluvčího Charty 77. Charta 77 ve svém prohlášení zdůrazňuje, že není pokusem o politicko-opoziční vystoupení, ale že jejím cílem je zasazovat se o dodržování občanských práv tam, kde podle názoru signatářů jsou porušována. Domnívám se, že postoj, který jsem vyjádřil ve svém dopise prokurátorovi, je v souladu s tímto jejím původním záměrem. Distancovali se od něčeho, pak pouze od kampaní, které se pokoušejí přisoudit Chartě 77 opozičně politické cíle, ať už jsou rozpoutávány v tisku zahraničním nebo domácím. Cítím se být spisovatelem, kterému není lhostejné postavení občana v jeho zemi, a nikoli politikem. Oznámení o mém propuštění z vazby, které publikovaly čs. sdělovací prostředky, kombinuje ze souvislosti vytržené úryvky mých vyjádření s formulacemi, které jsem nikdy nenapsal, čímž bohužel můj postoj značně zkrsluje.

21. května 1977
Václav Havel¹

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 *Nad jménem napsaným na stroji je vlastnoruční podpis autora prohlášení, napsaný zeleným inkoustem. Předloha pochází z osobního archivu Jiřího Hájka. Václav Havel se k záležitosti – „k zhanobení“, jež na něm spáchala režimní propaganda, i k „nedozírné hlouposti“, již se podle vlastních slov dopustil tím, že „svůj úmysl před vyšetřovateli neutajil“ – vyjádřil později v Dálkovém výslechu. Záměry vyšetřovatelů v poslední fázi Havlova věznění lze rekonstruovat z nepodepsané a nedatované čtyřstránkové přísně tajné „informace“ napsané na základě analýzy Havlova výslechu 13. dubna 1977, který nebyl protokolován, avšak dokumentován skrytým záznamem. Záměrem státní bezpečnosti bylo především „co největší utlumení další HAVLOVY činnosti po jeho eventuálním propuštění z vyšetřovací vazby“; výslechy dalších osob se měly „provádět se záměrem diskreditace Václava HAVLA tak, aby u těchto osob vznikl dojem, že dosud získané poznatky pocházejí z HAVLOVÝCH výpovědí“ (AMV, V-33766, sv. 10, l. 161–164). K citované informaci jsou připojeny tři dopisy Václava Havla z června 1977, adresované do zahraničí, které StB zachytila. V dopise adresovaném Klausovi Junkerovi Havel svému literárnímu agentovi sděloval: „Z vyšetřovací vazby jsem byl propuštěn na základě jakéhosi příslibu prokurátorovi, že se nyní nebudu politicky projevovat v zahraničí. Ten příslib byl jen velmi stručný a všeobecný, neměl vůbec charakter jakéhokoli pokání nebo uznání vlastní viny; byl z mé strany velmi opatrně a důstojně formulován a byl jen rutinní součástí běžné žádosti o propuštění [z vyšetřovací vazby], kterou každý vězeň čas od času vznáší. Přesto byl právě teno můj příslib po mém propuštění použit proti mně: čs. sdělovací prostředky věc překroutily (...). Vůbec mne nenapadlo, že by této věci mohli takto zneužít; kdybych to býval tušil, žádný příslib bych byl nedával a zůstal bych radši ve vězení.“ (Tamtéž, l. 171 n.)*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Charta 77. Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy. Rok 1977. Samizdatový sborník*, s. 57 • *Kniha Charty 77*. (Březen – červen 1977) • Prohlášení V. Havla. In: *Kniha Charty 77. Index 1977*, s. 178–179 • *Pokus diskreditovat Václava Havla*. In: *Lísty*, roč. 7 (1977), č. 3–4, s. 31. KOMENTÁŘ: Hejdlánek, Ladislav: *Dopisy přáteli*. Dopis č. 14. Samizdat 1977, knižně Praha 1993.

1977, 30. květen, Praha. – Dopis Charty 77 Federálnímu shromáždění ČSSR o pracovní diskriminaci chartistů a občanů, kteří odmítli Chartu 77 odsoudit, spolupodepsaný deseti signatáři Charty 77.

Právo na práci je skutečně jedním z nejdůležitějších práv člověka a občana. Právem na práci se rozumí, že člověk má možnost vykonávat takovou práci, která odpovídá jeho schopnostem, kvalifikaci a zájmům. Československá ústava zaručuje toto právo všem občanům a nespojuje je s žádnými dalšími politickými či sociálními požadavky. Avšak pracovní a sociální diskriminace statisíců československých občanů v minulosti a v současnosti prokazuje, že v Československu je toto právo uplatňováno podmíněně, že neplatí pro všechny a že kritéria, podle kterých platí toto právo pro někoho více, pro někoho méně a pro jiné vůbec ne, nejsou dána platnou právní normou, ale jsou svévolná, tj. mění se podle okamžitých potřeb politické moci.

Zbavení práva na práci jako forma „politického trestu“ není v Československu ničím novým. V živé paměti společnosti jsou vlny takových represí po roce 1948, v padesátých letech, po „maďarských událostech“ a po roce 1969. Je nesporné, že touto pracovní diskriminací nebyli postiženi jenom jednotliví občané, ale že jí byla značně ochuzena celá naše společnost.

Případy pracovních postihů, zejména po roce 1969, byly ve stovkách a tisících případech zdokumentovány: tyto represe nebyly až na zanedbatelné případy napraveny. Proto, jsou-li dnes opět tak či onak vyhazovány z práce „pouze“ desítky a stovky lidí, je to velmi srozumitelnou hrozbou pro celou společnost, že kritický názor a aktivní občanský postoj přináší riziko, že repríza masového propouštění z práce je opět možná. Není tudíž nadsázkou, konstatujeme-li, že právo na práci je v ČSSR spíše odměnou než právem, odměnou, kterou je možné kdykoli a komukoli „za trest“ odejmout.

Takový stav je ovšem v rozporu s Ústavou i s platnými zákony. Novelizace Zákoníku práce v roce 1975 nově formulovala ta ustanovení, která byla upravena po roce 1969 s cílem umožnit masové propouštění občanů podle potřeb politické moci. Na mezinárodním fóru – v Mezinárodní

organizaci práce (MOP), kde ČSSR byla na seznamu států nedodržujících přijaté závazky, vládní mluvčí ČSSR prohlásil, že nové znění příslušných ustanovení Zákoníku práce již vyhovuje mezinárodním normám, mj. i mezinárodním paktům o občanských a politických právech a o právech hospodářských, sociálních a kulturních, a že zneumožňuje, aby docházelo k propouštění z práce z politických důvodů. Mimo jiné konkrétně prohlásil, že „revidovaný text čl. 53 [zákoníku]P[ráce] (týkající se okamžitého propouštění z práce – pozn. autorů) se týká případů, v nichž pracovník ohrozil bezpečnost státu. V takových případech je nutno podat důkazy, že pracovník se dopustil činu takového rázu, že uvádí v nebezpečí bezpečnost státu. Bezpečností státu se rozumí neporušenost státního území, neporušenost způsobilosti státu organizovat svoji obranu, neporušenost státních institucí a státního tajemství“ (podle zápisu č. 36 ze 60. zasedání MOP v Ženevě). Československý státní mluvčí nenamítal proti závěru komise znalců MOP, která po tomto oficiálním ujištění zaujala následující stanovisko (viz cit. zápis): „Nyní se zdá, že nové znění článků 46 a 53 zákoníku práce, v nichž byl nahrazen pojem ‚porušení socialistického společenského řádu‘ pojmem ‚ohrožení bezpečnosti státu‘, odstraňuje charakteristické znaky předchozího textu, které mohly dávat podklad k námitkám. Je důležité, aby tyto změny byly propagovány a skutečně uplatňovány. Je třeba zdůraznit, že neshodu v politických rozhodnutích nebo politických názorech nelze považovat za vázání na bezpečnost státu, nýbrž za věc vztahující se k svobodě myšlení. Je důležité uplatňovat literu, ale také ducha dohody.“

Propouštění ze zaměstnání řady československých občanů za to, že podepsali Prohlášení Charty 77, dovolávající se dodržování paktů o lidských právech ratifikovaných Federálním shromážděním a publikovaných ve Sbírce zákonů č. 120/1976, a dalších pak za to, že odmítli Chartu 77 odsoudit, svědčí o tom, že výklad Zákoníku práce podaný československým zástupcem v MOP není v Československu obecně přijatým výkladem. I dnes považuje mnoho zaměstnavatelů například podpis Charty 77 za „ohrožení bezpečnosti státu“. Stejně stanovisko zaujímá i generální prokurátor ČSSR, funkcionář, jehož základní povinností je dbát na dodržování jak litery, tak i ducha zákonů

a nepřipouštět, aby byly rozdílně vykládány pro domácí a zahraniční potřebu, i soudy, které pojednávají pracovníprávní spory.¹

Shromáždili jsme řadu údajů, které prokazují postih občanů v pracovní sféře. Hnutí Charta 77 chce spolupůsobit při řešení problémů spojených s uplatňováním občanských a lidských práv a v této souvislosti mj. zveřejňovat případy porušování československým právním řádem garantovaných práv občanů. Jestliže jsou v této zprávě zachyceny převážně případy porušování práv těch občanů, kteří podepsali Chartu 77, není to v žádném případě proto, že by se hnutí Charta 77 zajímalo výlučně o osudy svých signatářů. Avšak v současné vlně pracovních perzekucí jsou převážně postihováni právě oni. Charta 77 hodlá tedy i nadále zveřejňovat všechny případy porušování práv občanů, o kterých se její signatáři dovědí, a předkládat je kompetentním československým místům.

Dokumentace není úplná a nepodchycuje ani všechny případy propouštění ze zaměstnání, k nimž došlo v posledních týdnech. K pracovním postihům totiž dochází i nadále a soudní spory o jejich neplatnost vesměs neskončily a dokumentace se obtížně opatruje zejména z mimopražských míst. K 30. dubnu je ve zprávě podchyceno 81 případů, a to buď kopiemi výpovědí a dalších úředních dokladů, dále podrobnými záznamy či jinými informacemi o konkrétních případech. V textu jsou odkazy na dokumentaci uvedeny čísly v závorkách.²

Občané zaujímající aktivně kritický vztah k současnému režimu jsou v pracovníprávní sféře postihováni zejména takto:

1. okamžitým zrušením pracovního poměru;
2. výpovědí s 1–3měsíční výpovědní lhůtou;
3. rozvázáním pracovního poměru dohodou, k níž byl zaměstnanec donucen nejružnějším nátlakem, nejednou i vydíráním;
4. neuzavřením smlouvy o trvalém pracovním poměru po uplynutí měsíční zkušební lhůty s těmi, kteří právě měnili místo nebo kteří se snaží nastoupit nové místo poté, kdy jejich předchozí pracovní poměr byl protiprávně ukončen;
5. vytvořením situace, kdy občan po ukončení jednoho zaměstnání nemůže získat zaměstnání nové;

6. přeřazením na horší nebo méně placenou práci, neodpovídající schopnostem, kvalifikací či zájmům, s čímž pracovník musí souhlasit, protože mu jinak hrozí rozvázání pracovního poměru;

7. jinými způsoby, které nelze postihnout jedinou shrnující charakteristikou.

Pro názornost uvedeme několik případů, prokazujících nezákonnost postupu zaměstnavatelů:

1. Je zdokumentováno 19 případů, kdy zejména v souvislosti s Chartou 77 byl občanům okamžitě zrušen pracovní poměr.

Důvodem pro okamžité zrušení pracovního poměru samostatného přípravaře v Pražské stávební obnově s ing. Oldřichem Hromádkem (1) např. bylo, že podpisem Charty 77 se dopustil: „a) ...vážného provinění proti zájmům dělnické třídy a našeho socialistického zřízení a hrubého porušení pracovní kázně; b) přímo se podílel na ohrožení bezpečnosti ČSSR, a to zejména integrity jejího státního zřízení a mezinárodních vztahů.“ Ve vyjádření k žalobě doc. Zd. Mlynáře (2), entomologa v Národním muzeu, se praví: „Tím, že žalobce tzv. Chartu 77 podepsal, způsobil spolu s ostatními podepisovateli, že její uveřejnění v západních sdělovacích prostředcích se stalo podnětem k pomlouvačné kampani proti stěžejním základům našeho socialistického zřízení. Socialistické společenské zřízení našeho státu je v rámci spolenectví států socialistické soustavy hlavní zárukou naší bezpečnosti. Dobrovolný podpis tzv. Charty 77 je proto nutné pokládat za ohrožení bezpečnosti státu...“ V další výpovědi, dané Ladislavu Dvořákovi (3) ředitelem Státní knihovny ČSR v Praze, chybí jen výše trestu, k němuž zaměstnavatel odsuzuje svého zaměstnance: „...Současně jste se dopustil jednání, naplňujícího znaky skutkové podstaty trestného činu proti základům republiky...“ V těchto odůvodněných výpovědích stejně jako v řadě dalších se za ohrožení bezpečnosti státu vydává právě to, co československý vládní mluvčí na fóru MOP vyloučil.

Obdobně je právo porušováno při zdůvodňování okamžitého zrušení pracovního poměru podle § 53, odst. 1b, tj. tak hrubým porušením pracovní kázně, že by setrvání pracovníka na pracovišti během výpovědní lhůty bránilo udržet pracovní kázeň v organizaci. Je nezákonné vydávat za

„hrubé porušení pracovní kázně“ podpis dokumentů o lidských právech, k němuž se pracovníci rozhodli zcela mimo pracovní proces, ve své soukromé sféře. Například rektor Univerzity Karlovy ve výpovědích Blanky Dobešové (4) a doc. Radima Palouše (5) uvádí, že důvodem k výpovědi „...je skutečnost, že jste podepsala protisocialistické prohlášení tzv. Charty 77. Tím jste porušila pracovní kázeň tak hrubým způsobem, že Vaše ponechání na Univerzitě Karlově do uplynutí výpovědní lhůty není možné z důvodu udržení pracovní kázně“. Obdobně byli na hodinu propuštěni historička Anna Fárová (6, 7), doc. Fr. Jiránek (8), který v minulých dnech zemřel, ing. Petr Kabeš (9), prof. Miroslav Kusý (10), Ivan Medek, JUDr. Petr Pithart (11), Květoslava Princová (12), Drahuse Proboštová, Helena Seidlová (13), Břetislav Verner (14). Karel Kyncl (15, 16) byl nejdříve změnou pracovní smlouvy, s níž nesouhlasil, přeložen na jinou práci a byl mu zakázán přístup na původní pracoviště. Protože se odmítl dostavit na nově určené pracoviště, byl jeho pracovní poměr okamžitě zrušen pro hrubé porušení pracovní kázně. Tak byl protiprávně propuštěn ze zaměstnání občan, který podepsal Chartu 77, aniž o této rozhodující okolnosti ve výpovědi padlo jediné slovo.

Podle stejného ustanovení zákoníku práce byl okamžitě zrušen pracovní poměr středoškolských profesorů Jana Urbana (17) a Karla Pecháčka (18) i řidiče Michala Rabase (19), protože odmítli na svém pracovišti hlasovat pro rezoluci odsuzující Chartu 77!

2. V dokumentech je uvedeno 23 případů rozvázání pracovního poměru podle § 46. Podle tohoto paragrafu lze dát výpověď, „nesplňuje-li pracovník předpoklady stanovené právními předpisy pro výkon sjednané práce“ nebo „nesplňují-li požadavky, které jsou nezbytnou potřebou pro řádný výkon jeho práce“. Výzkumný ústav polygrafický sdělil prof. Vl. Kašíkovi (20), že „vzhledem ke skutečnosti, že jste... signatářem v dokumentu Charta 77, který byl sepsán a použit proti zájmům ČSSR a proti socialistickému zřízení našeho státu, považujeme Vaši další činnost... v našem ústavu za neúnosnou“. Za neúnosné považovali rovněž vedoucí pracovníci n. p. Vojenské stavby setrvání na stavbě pražského metra jako dělníka-vrátkáře dr. Karla Kostrouna (21),

jako nočního hlídače v Národní galerii filozofa Tomáše Brunclíka (22) a Pavla Blattného (23) v n. p. Železniční stavitelství jako dělníka-vedoucího party dr. Jiřího Čutky (24). Obdobné výpovědi dostali ing. Antonín Bělohoubek (25), Zuzana Dienstbierová (26), Zbyněk Hejda (27), prof. Zdeněk Jičínský (28), ing. Jan Leštínský, Jindra Kadlecová (29), doc. Vladimír Klokočka (30), Jiří Pallas (31), RNDr. Martin Palouš (32), PhDr. Zdeněk Pinc (33), Jan Šabata (34), PhDr. Tomáš Vrba, ing. Richard Urx (35), MUDr. Jiřina Zelenková (36) a dále Bonaventura Bouše, Miluše Čechová, Vladimír Čech, Michael Dymáček, Vladimír Nepustil a Tomáš Růžička. Jak je zřejmé, navzdory tvrzení československého vládního mluvčího v MOP jsou i nadále českoslovenští občané propouštěni ze zaměstnání z politických důvodů.

3. Po dohodě byl pracovní poměr rozvázán se šesti občany, kteří podepsali Chartu 77. Platnost takových dohod je sporná, protože byly uzavírány pod nátlakem, pod hrozbou ztráty zaměstnání podle §§ 46 nebo 53 ZP. Jitka Matzenauerová (37) uvádí, že jí organizace (Státní knihovna) pohrozila, že neskončí-li pracovní poměr sama (tj. dohodou), dostane výpověď „pro ztrátu důvěry“. Obdobně ukončil svůj pracovní poměr Ludvík Kavín, Hana Svobodová a František Vaněček (38); dr. Jaroslav Krejčí a Jaroslava Binarová museli ukončit svůj pracovní poměr dohodou, neboť jejich zaměstnavatelé jim pohrozili, že jinak nedostanou souhlas s jejich vystěhováním do Rakouska, o což žádají.

4. Během zkušební lhůty bylo propuštěno ze zaměstnání pět občanů, kteří právě měnili zaměstnání a u nichž časová i věcná souvislost mezi neuzavřením pracovní smlouvy a podpisem Charty 77 je očividná. Jde o čítankový příklad zneužití práva, protože odmítnutí uzavřít smlouvu není nutně nijak zdůvodňovat. Tímto způsobem přišli o práci Miluše Števíchová, prodavačka ve Verneřicích (prodejna uzavřena, protože v ní neměl kdo prodávat), Pavel Šremer, Ivan Dejmál (39), který myl výklady v podniku Úklid (bylo mu písemně sděleno, že „...dostali jsme příkaz rozvázat s Vámi pracovní poměr ve zkušební lhůtě“) a Jaromír Litera. S Drahouší Proboštovou byl nejdříve rozvázán pracovní poměr podle § 53. Za pomoci odboru pracovních sil ONV Praha 1 našla

nové zaměstnání, avšak ve zkušební době byla propuštěna.

V souvislosti s Chartou 77 ztratili další občané práci za rozmanitých okolností. Filozof Milan Machovec (40) nesmí hrát na varhany v kostele sv. Antonína v Praze. Ústně mu bylo sděleno, že ze skutečnosti, že hraje v kostele, bylo vyvozeno, že je církevní osobou, a proto potřebuje k výkonu svého povolání státní souhlas obdobně jako duchovní. Duchovní František Korbela ještě 28.2.1977 obdržel příslib státního souhlasu, ale vzápětí byl slib odvolán. Doc. Ján Mlynárik nedostal místo vrátného ve studentské koleji, Jan Princ (41), který opouštěl místo asistenta ve Filozofickém ústavu ČSAV, protože následoval manželku do místa bydliště, nedostal slíbené místo ekonoma na Státním statku Verneřice a ani další místa v místním podniku bytového hospodářství ve Verneřicích, v n. p. Potraviny, v družstvu Meliorace, ve Státních lesích Děčín apod. Z důvodu „reorganizace“ ztratil místo ing. dr. J. S. Trojan. Bez práce jsou bývalí političtí vězňové Milan Hübl a Jiří Müller. Další bývalý politický vězeň, dr. Jan Tesář (42), který zprvu hledal práci odpovídající jeho kvalifikaci a později jakoukoli, jen aby se uživil, od podniku Povodí Moravy dostal písemné sdělení: „Po stránce kádrové – nelze přijmout do funkce vrátného-hlídače v objektu povodňového dvora Brno Komárov.“ Jelikož dosud nenašel žádné místo, požádal o umožnění pracovního poměru v zahraničí se zachováním trvalého bydliště v Československu.

6. Podle našich informací bylo v souvislosti s Chartou 77 přeřazeno na horší a méně placenou práci nejméně devět občanů. Formálně je přeřazení aktem, který předpokládá alespoň pasivní souhlas přeřazeného. Toto řešení bylo postiženými přijato většinou jen proto, aby mohli uživit své rodiny a sebe. Například Jitka Bidlasová (43) byla přeložena „...v důsledku nezbytné provozní potřeby, jelikož nesplňuje předpoklady stanovené usnesením ÚV KSČ Ke kádrové a personální práci, z funkce samostatného ekonomického pracovníka výzkumného a vývojového pracoviště Pražských cukráren a sodovkáren na práci dělnice v cukrářské výrobě. Podobně bylo postupováno proti ing. Karlu Fridrichovi, dr. Jiřímu Grušovi, dr. Václavu Hyndrákovi, kterému byl současně zrušen vedlejší pracovní poměr

u Pražské informační služby, kde pracoval jako tlumočnický a překladatel, Janu Lopatkovi, Václavu Novákovi, Aleši Richtrovi a JUDr. Milanu Richtrovi.

7. Josef Císařovský, bývalý docent estetiky na Univerzitě Karlově, je malířem a uměleckým kovářem. Umělecká komise ČFVU s ním nyní, poté co podepsal Chartu 77, odmítá uzavřít jakékoli smlouvy a odmítá přijmout do prodeje v monopolních prodejních uměleckých děl Dílo jakékoli jeho práce. Navíc s ním byly zrušeny již uzavřené smlouvy, což může vést ke ztrátě statutu občana vykonávajícího svobodné povolání a ke ztrátě nároku na nemocenské a důchodové zabezpečení. Podobný osud postihl uměleckého šperkaře Václava Šabatu v Brně.

Spisovatelka Hana Ponická pro své upřímné a statečné vystoupení na letošním sjezdu slovenských spisovatelů byla z tohoto svazu vyloučena. Zároveň jí byla zakázána publikační činnost a bylo zastaveno natáčení filmu podle jejího scénáře. Spisovatel Karol Sidon se nemůže živit ani prodejem v trafikce. PNS ho propustila na základě doložky v pracovní smlouvě, že organizace může jednostranně ukončit pracovní poměr bez udání důvodů. Dělník Jiří Olt z Teplíc v dopise zasláném deníku *Průboj* nesouhlasil se způsobem vedení kampaně proti Chartě. Jmenovaný deník jej napadl a uvedl s jeho jménem pro jistotu i jeho adresu. Článek *Průboje* byl domovní správě v Teplících dostatečným důvodem k tomu, aby nedodržela dohodu o jeho nástupu. Neuspěl ani v podnikcích Trizon, PNS a Sklounion, ačkoli tam byla volná místa. Obdobně za různých okolností přišli o zaměstnání Vratislav Brabenec, doc. Luboš Kohout, Miroslav Řežba a Andrej Stankovič.

Existují však další „mírnější“ formy postihu. Tak např. dr. Jaroslavu Opatovi a ing. Karlu Lánskému byly v n. p. Montované stavby, kde pracují jako dělníci, odnаты prémie za vykonanou práci. Takových případů by bylo možno uvést celou řadu...

Na existenčním postihu a pracovní diskriminaci se podílejí i československé odbory. Předsednictvo ÚRO dalo směrnicí vyloučit všechny signatáře Charty 77 z odborů. Vyloučení byli např. J. Opat, K. Lánský, J. Pallas, V. Klokočka, Zd. Jičínský, T. Vrba a mnoho dalších. Všechny

výpovědi rovněž schvalují závodní výbory příslušných pracovišť. Odbory nehájí práva svých členů pronásledovaných za politické názory, nezhou je k projednání jejich případů, neposkytuje jim právní pomoc. Například J. Čutka (24) na svoji žádost o právní pomoc dostal následující odpověď: „Svým podpisem protistranického a protistátního pamfletu Charta 77 jsi porušil povinnost člena ROH vyplývající z čl. 5 stanov. Proto Ti v souladu s řádem právní pomoci nemůžeme žádnou právní pomoc poskytnout.“ Ke cti některých odborářských funkcionářů je nutné zdůraznit, že souhlas není vždy jednomyslný. Našli se, a zřejmě se i napříště najdou takoví členové závodních výborů, kteří nepodporují nespravedlnost a hlasují buď proti, nebo se alespoň hlasování zdrží.

První zkušenosti z projednávání pracovněprávních sporů před soudy první instance ukazují, že soudy se ztotožňují s uvedeným pracovněprávním postihem. Přitom se často zcela opomíjí jakékoli důkazní řízení a právoplatnost zrušení pracovního poměru se uznává s odkazem toliko na stanovisko generálního prokurátora, jež není pro soudy závazné. Charta 77 se před soudem nečte ani není založena ve spisech, takže soud nejenže nemá možnost, ale ani se nesnaží přesvědčit se o tom, zda se argumentace zaměstnavatelů zakládá na pravdě. Příkladem takového rozsudku jsou rozsudky Obvodního soudu pro Prahu 1 ve věci Z. Mlynáře (45), Z. Jičínského (46) a J. řího Pallase (47). Soudci se v rozporu s platnými právními normami ani neodvážejí takového zkoumání, protože jsou si vědomi důsledků, které by pro jejich postavení znamenalo vyhovění žalobám, tj. faktické zjištění, že Charta 77 neohrožuje bezpečnost státu, že podpis Charty 77 není hrubým porušením pracovní kázně, a že tedy výpovědi jsou neplatné...

Většina těch, kteří v posledních týdnech ztratili práci, nemůže najít nové zaměstnání, a to ani tehdy, jestliže vzhledem k potřebě uživit rodinu a sebe netrvají na zaměstnání odpovídajícím jejich schopnostem a kvalifikaci. Stát jako jediný zaměstnavatel, jako instituce řídící činnost soudů i Bezpečnosti, sociálních a zdravotních služeb i škol, může dát síti kádrových referentů pokyn, kdo nesmí a kdo smí pracovat

a případně na jakých místech. Velice snadno lze za těchto okolností dosáhnout toho, aby stovky a tisíce lidí, ještě před ukončením pracovněprávních sporů odsouzených politickými či policejními orgány, dostaly práci jen tehdy a tam, kde a kdy to moc svým zvláštním pokynem dovolí. A touto metodou přidělování míst vůči tomuto typu lidí je tedy v praxi realizován systém vnucené a nesvobodné práce. Z tohoto systému není téměř úniku, pro někoho zbývá poslední rozhodnutí – opustit svou vlast.

Navrhujeme, aby Federální shromáždění jako nejvyšší zákonodárny orgán republiky, které jedině (dosud totiž nebyl zřízen ústavou předpokládaný ústavní soud) je oprávněno podávat obecně závazný výklad zákonů, podalo výklad §§ 46 a 53 zákoníku práce a sdělilo československým občanům, který výklad je správný – výklad podaný mluvčím vlády u Mezinárodní organizace práce, nebo stanovisko generálního prokurátora zaslané soudům.

Navrhujeme dále, aby ústavněprávní výbor Federálního shromáždění přezkoumal dokumentaci týkající se desítek občanů, kterou mu předáváme zároveň s touto zprávou, a dal podnět ke zrušení neoprávněně daných výpovědí a dalších pracovních postihů. Měla by ovšem být přezkoumána i praxe minulých let a sjednána pro desetitisíce postižených občanů veškerá možná náprava.

Navrhujeme, aby Federální shromáždění jako orgán, jemuž jsou zodpovědné soudy i prokuratura, prozkoumalo jejich praxi při projednávání pracovních sporů, zejména sporů o platnost výpovědí daných pro občanské postoje nebo neskrývané politické názory, a zajistilo, aby výklad zákonů soudy a prokuratou byl v souladu s později přijatými právními normami, v tomto případě s pakty o občanských a politických právech. Federální shromáždění by mělo rovněž zajistit, aby s přesným výkladem zákonů se měli možnost seznámit všichni českoslovenští občané.

Jsmo připraveni i v budoucnu postoupit Federálnímu shromáždění veškerou dokumentaci, kterou získáme, a pokud o to bude zájem, všestranně s ním spolupracovat při objasňování a odstraňování diskriminační praxe. Je naším názorem, že odpovědnost za zachování právních řádů

mají nejen příslušné instituce, ale také všichni občané. To je ostatně základní motiv hnutí Charty 77.

Opisy tohoto dopisu současně zasiláme Generální prokuratuře ČSSR, předsednictvu Ústřední rady odborů, Ministerstvu práce a sociálních věcí ČSSR, Světové odborové federaci.³

Karol Sídón, dr. Jiří Čutka, dr. Petr Pithart, Zuzana Dienstbierová, Ivan Medek, Jiří Pallas, Karel Kyncl, doc. Vladimír Klokočka, prof. Zdeněk Jičínský, doc. Luboš Kohout, prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Generální prokuratura vydala 31.3.1977 pod číslem Sekretariát Generální prokuratury ČSSR, Značka VII – FGn 5/77-8 následující stanovisko, které citujeme z opisu, o jehož původu není nic známo: „V tak zvaném prohlášení Charty 77 je v rozporu s objektivní skutečností, pomocí lži a polopравd zejména tvrzeno, že v ČSSR jsou hromadně porušována základní lidská práva a zákony, že občané jsou vystaveni útlaku, který se rovná apartheidu a žijí proto v neustálém strachu před zvláštní bezpečnostních orgánů a pod jejich kontrolou. Obsah písemnosti je celkově zaměřen proti socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky, je v něm útočeno proti základnímu společenskému principu zakotvenému v čl. 4 Ústavy, je vyzýváno k akcím, které nejsou v souladu s článkem 29 Ústavy a v rozporu s články 19, 29 a 34 Ústavy je požadována volnost organizovat protilidovou a protisocialistickou činnost. S ohledem na uvedené okolnosti je tak zvané prohlášení Charty 77 objektivně způsobilé ohrožovat socialistické společenské a státní zřízení a je nerozhodné, že tento škodlivý následek nenastal. V Praze dne 31.3.1977 Generální prokurátor ČSSR, v z. (podpis nečitelný)“ Pod opisem je připojena poznámka psaná tímž strojem: „Pozn.: O toto vyjádření se opírá strana zaměstnavatele při pracovních procesech týkajících se rozvázání pracovního poměru se signatáři a těmi, kteří odmítli Chartu 77 odsoudit.“ *Libri prohibiti*, sb. Charta 77, strojopis, průpis.
- 2 Součástí dokumentu je 47 příloh, které se zde nepublikují. Jde o dokumentaci jednotlivých případů, obsahující 44 výpovědi z pracovišť a 3 rozsudky soudu o odmítnutí žaloby na zrušení pracovního poměru (Oldřich Hromádka, Zdeněk Mlynář, Ladislav Dvořák, Blanka Dobešová, Radim Palouš, Anna Fárová, František Jiránek, Petr

Kabeš, Miroslav Kusý, Petr Pithart, Květoslava Princová, Helena Seidlová, Břetislav Verner, Karel Kyncl, Jan Urban, Karel Pecháček, Michal Rabas, Vladimír Kašík, Karel Kostroun, Tomáš Brunclík, Pavel Blattný, Jiří Čutka, Antonín Bělohoubek, Zuzana Dienstbierová, Zbyněk Hejda, Zdeněk Jičínský, Vladimír Klokočka, Jiří Pallas, Martin Palouš, Zdeněk Pinc, Jan Šabata, Richard Urx, Jiřina Zelenková, Luboš Kohout, Jitka Matzenauerová, František Vaněček, Ivan Dejmal, Milan Machovec, Jan Princ, Jan Tesař, Jitka Bidlasová). Dokumentace je uložena v ČSDS, sb. Charta 77 a perzekuce.

- 3 Na tento dokument reagovala pouze Mezinárodní konfederace svobodných odborů, která vypracovala obsáhlou zprávu pro zvláštní komisi Mezinárodní organizace práce vyšetřující soustavné porušování konvence č. 111 o diskriminaci v zaměstnání v ČSSR. Viz D40 (19.1.1978).

PLNÉ ZNĚNÍ TEXTU (BEZ PŘÍLOH): Charta 77. Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy. Rok 1977. Samizdatový sborník, s. 58–63 • *Kniha Charty 77*, březen – červen 1977, 2. díl. Samizdatový sborník • *Kniha Charty. Index 1977*, s. 180–191 • *Informační materiály 24–25 (září 1977)*, s. 14–21. KRÁČENÉ ZNĚNÍ A KOMENTÁŘE: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-3 (8.6.1977), S-6 (11.6.1977), S-9 (14.6.1977) • *Svědectví*, roč. 14 (1977), č. 24, s. 208–213 • Kvetko, Martin: Porušování sociálních práv v Československu. *Naše snahy*, roč. 17 (1981), č. 1.

1977, 13. červen, Praha. – Sdělení o situaci Charty 77 a seznam dalších 133 signatářů. (Dokument č. 11)¹

S Prohlášením Charty 77 z 1.1.1977 a se zveřejněným podpisu vyslovilo souhlas dalších 133 občanů. Tím se celkový počet zveřejněných stoupců Charty zvyšuje na 750. Kromě nich existuje značný počet občanů, kteří souhlas s Chartou projeví různými způsoby, nechť se však veřejně přihlásit, protože mohou být podle svého přesvědčení platnější věci lidských práv mimo přímou pozornost státních orgánů, nebo z obav před možným postihem, zejména existenčním.

Do jaké míry se při propouštění z práce porušují platné československé zákony včetně Zákoníku práce, je patrné i z dopisu (a k němu přiložené průkazné dokumentace), který zaslal 30. května mluvčí Charty 77 spolu s deseti existenčně postiženými signatáři Charty 77 Federálnímu shromáždění ČSSR, Generální prokuratuře ČSSR, předsednictvu Ústřední rady odborů, ministerstvu práce a sociálních věcí a Světové odborové federaci.²

Z řad přátel Charty 77 byla v posledních týdnech kladena otázka, zda činnost Charty není příliš ohrožena, mj. také vzhledem k tomu, že jeden ze tří původních mluvčích, prof. dr. Jan Patočka, zemřel a spisovatel Václav Havel rezignoval, což vzala Charta 77 na vědomí a zveřejnila sdělením z 26. 5. 1977.³

K tomu chceme říci: Charta 77 je živým společenstvím občanů, kteří v rámci právního řádu ČSSR usilují o důsledné dodržování zákonů v oblasti lidských práv zaručených Ústavou ČSSR a mezinárodními pakty uzákoněnými v ČSSR a zveřejněnými ve Sbírce zákonů 23/120/1976. Není organizací, nemá pevnou strukturu a vymezené kompetence funkcionářů. Jako občanská iniciativa se opírá o vědomou aktivitu všech, kdo souhlasí s jejími cíli a zásadami vyjádřenými v jejich kolektivních dokumentech. Tento živý a demokratický charakter je zárukou, že nachází vhodné formy a způsoby, jak v rámci právního řádu Československé socialistické republiky předkládat kompetentním orgánům i veřejnosti řádně připravená a otevřená stanoviska. Proto má připraveny i vhodné alternativy pro případ jakýchkoli snah omezit její zákonnou činnost.

K Chartě 77 z 1.1.1977 se k dnešnímu dni připojili tito další českoslovenští občané: Michaela Auerová, psychologka; Mojmir Babáček, programátor; Pavel Barna, sladovník; Zdeněk Bartoš, instalatér; Josef Bednařík; Jiří Beran, údržbář; prof. dr. Vilibald Bezdíček, DrSc.; Pavel Bílek; Daniela Bísková, zdravotní laborantka; Oto Borchoš, dělník; Nika Brettschneiderová, herečka; Stanislav Březina, automechanik; Jiří Bubák, dělník; Josef Buňka, dělník; dr. Jiří Burda; Hana Černoohorská, dělnice; Jarmila Doležalová, pomocná asistentka; Vladimír Dvořák, topič; Věra Eisenbergová, sociální pracovnice; Leoš Exler, dělník; Petr Fuchs, akad. sochař; dr. Jana Gajzlerová; Jaromír Glanc, elektromontér; Viktor Groh, zámečnick; Zdeněk Hadan, jevištní technik; Jan Havlíček, pokrývač; Karel Havlíček, výtvarník; Otto Havlík, lesník; Leopold Hoffman, bývalý předseda branného a bezpečnostního výboru Národního shromáždění; Ivana Holotová, dělnice; Stanislav Homola, zahradník; dr. Petr Horák; Ladislav Hudec, knihař; Stanislav Hudec, soustružník; Roland Hübber, opravář; Bohumil Charvát, dělník; dr. Bohumír Janát, filozof; ing. Ludmila Jankovcová, bývalá kandidátka předsednictva ÚV KSČ; Eva Jarošová, textařka; Jiří Jiřík, student; Zbyněk Jonák; Hynek Kašpar, dělník; Zdeněk Kašták, dělník; Zdeněk Kazík, dělník; Viktor Klouda, dělník; Petr Kobylka, automechanik; Petr Kocum, řidič; Zdeněk Kohoutek, lakýrník; Pavol Koniar, dělník; Martin Kottas, instalatér; Zdena Kováčová; Ivan Kožíšek, dělník; Karel Kraus, figurant; Petr Kronďák, klempíř; Pavel Kučera, dělník; Alois Kýhos, dělník; Miroslav Latta, dělník; Vendelín Laurenčík, technik; Oldřich Loukota, dělník; Maxmilián Lukášek, dělník; Pavel Macháček, dělník; Vratislav Machulka, dělník; Petr Maišaidr, dělník; Ivan Maňásek, technik; Vladimír Marek, dělník; Jan Mašek, elektroúdržbář; Rostislav Mazánek, dělník; Věra Meissnerová, bývalá státní zaměstnankyně; Robert Morganz, chemik; Martina Mrázová, knihovnice; Vladimír Muzička, výtvarník; Pavel Myslín, dělník; Tomáš Novák, fotograf; Lubomír Obruča, topič; Jaroslava Odvárková, studující; Pavel Opočenský, dělník; Věra Ooppelová, číšnice; František Pánek, dělník; Ladislav Papež, zámečnick; Pavel Pavlovský, dělník; Zdeněk Piras, mechanik; Jana Pirasová, dělnice; Zdeněk

Podhorský, dělník; Jaroslav Pojer, poštovní zaměstnanec; Jiří Pokorný, dělník; Jan Princ, dělník; Jaroslav Procházka, instalatér; Jarmila Procházková, chemička; Mojmir Průša; Jan Pospíšil, dělník; Ladislav Radič, elektrikář; Vratislav Riedl, instalatér; Ivana Riedlová, prodavačka; Marie Riesichová, dělnice; Josef Rozimler, pedagog; Pavel Rušej, dělník; Alžběta Růžičková, důchodkyně; Dana Rücklová, v domácnosti; Jan Rydval, dělník; ing. Zora Rysová, stavební inženýrka; Marie Skálová; František Sklenář, elektroúdržbář; dr. Milan Skřont, mistr sportu; Věra Subotková, úřednice; Josef Stehlík, dělník; Oldřich Stránský, klempíř; dr. Julius Strinka; Jiří Svoboda, dělník; Miroslav Šejna, instalatér; František Šimůnek, recepční; dr. Dana Šmejkalová; Štefan Škoviera, dělník; Klaudius Štrobl, střední kádr; Eva Teichmanová, laborantka; Jan Unger, dělník; ing. Jaromír Urban, technik; Jiří Vaněk, dělník; Petr Vávra, opravář; Oldřich Vnuk, dělník; Dagmar Vokatá, technička; Jana Voráčková, knihovnice; Prokop Voskovec ml., správce depozit; Jiří Vostatek, malíř; doc. MUDr. Vladimír Wagner; Pavel Zajíček, dělník; Pavel Zavadil, dělník; Jan Zbreha, horník; Jiří Zdeněk, dělník; Pavel Zeman, dělník; Jan Zmatlík, sociolog.

prof. dr. Jiří Hájek, DrSc.,
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 V ČSDS, sb. *Charta 77*, je tento dokument uložen s průvodním dopisem Jiřího Hájky vládě ČSSR: „V souladu s článkem 29 Ústavy ČSSR Vám zasílám dokument Charty č. 11 z 13. června 1977.“
- 2 Srv. D16 (30. 5. 1977).
- 3 Viz D15 (26. 5. 1977).

PLNÉ ZNĚNÍ: *Kniha Charty 77*. Březen – červen 1977. Samizdatový sborník • *Charta 77*. Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy. Rok 1977. Samizdatový sborník, s. 64–66 • *Listy*, roč. 7 (1977), č. 5, s. 42–43 • *Studie*, č. 54 (1977), s. 480–185 • *Informační materiály 24–25 (září 1977)*, s. 3–4 • *Kniha Charty*. Index 1977, s. 136–137.

1977, 30. červen, Praha. – Zpráva o diskriminaci spisovatelů v Československu a seznam 130 českých spisovatelů postižených úplným nebo částečným zákazem publikovat. (Dokument č. 12)¹

Ústava ČSSR zaručuje ve svém čl. 28 „všem občanům svobodu projevu ve všech oborech života společnosti, zejména také svobodu slova a tisku“. Tato svoboda projevu slovem i tiskem zahrnuje samozřejmě i svobodu projevu literárního a vědeckého. V témže smyslu hovoří také mezinárodní konvence o zachování lidských práv, přijaté většinou členů OSN a ratifikované i vládou ČSSR. Se všemi těmito zárukami svobody projevu včetně jejich dalších ústavních upřesnění a podmínek je však v hrubém rozporu administrativní diskriminační a represivní praxe, uplatňovaná dnes vůči české literatuře.

Stav současného českého literárního života je výsledkem mocensky motivovaného útlaku, který vede k rozvratu a působí nedozírné škody. V našich novodobých dějinách bychom marně hledali delší časové období, kdy bylo mocenskými prostředky znemožněno tak velkému počtu spisovatelů publikovat, jako je tomu u nás po roce 1969. Svaz českých spisovatelů, který se ustavil na sjezdu v červnu 1968, měl téměř 400 členů. Po jeho úředním rozpuštění vznikl nový svaz, který měl zpočátku pouhých 40–50 členů; tento počet vzrostl podle oficiálních údajů do letošního sjezdu na 164 členů, prošlých prověřkovým sítím dnešních politických kritérií. Přitom ovšem jedině členství ve svazu poskytuje spisovatelům možnost normální práce, publikování v časopisech a nakladatelstvích, studijních cest do ciziny atd., nemluvě o stipendiích, cenách, podporách a dokonce běžných sociálních vymoženostech, na něž má právo každý pracující. Toto favorizování oficiálních spisovatelů, jehož výsledkem není ani zdaleka tak často vyhlášený rozkvět současné literatury, nýbrž naopak její úpadek, přiznávaný občas i oficiálně, je rubem rozsáhlé diskriminace ostatních spisovatelů, představujících většinu národní spisovatelské obce a její umělecky daleko významnější část. Tito spisovatelé nejen že jsou zbaveni možnosti publikace, případně jiné práce ve svých oborech, ale jsou také záměrně vytlačováni do profesí naprosto neodpovídajících jejich

kvalifikaci, bez ohledu na to, že se tak potlačuje duchovně tvůrčí potenciál národa.

Ze spisovatelů postižených touto všeobecnou diskriminací byli dva ve vězení od ledna, jeden je uvězněn od loňského března, několik dalších se po vězení vzpamatovává. Asi 90 spisovatelů různých generací píšících a publikujících česky je vyřazeno z národní literatury jen proto, že žijí v zahraničí. Asi patnáct nepublikujících nebo jen ukázkově publikujících autorů (Adolf Branal, Dušan Hamšík, Miroslav Holub, Jaromír Hořec, Bohumil Hrabal, Květoslav Chvatík, Ivan Kříž, J. R. Pick, Karel Ptáčník, Jiří Šotola, Jana Štroblová, Jan Werich atd.) prohlásilo sice v souvislosti s Chartou 77 loajalitu současné politické praxi, z toho někteří už po několikáté, ale i tak zůstává faktem, že uplynulých sedm let nemohli publikovat.

Kromě těchto autorů, kterých je úhrnem něco přes sto, je různým způsobem postiženo dalších 130, jež uvádíme v příloze. Jde tedy celkem asi o 230 spisovatelů; některé další beletristy, překladatele, textaře, autory recenzí a kritických esejů jmenovitě neuvádíme proto, že bychom tím mohli s největší pravděpodobností jejich občanskou a sociální situaci ještě zhoršit. Celkem jde asi o 350–400 autorů, kteří u nás nemohou vycházet, a to počítáme jen autory píšící česky a především pražské, neboť okolnosti nedovolují seznámit se blíže s autorskými skupinami mimopražskými.

Připojený seznam zahrnuje autory postižené exkomunikací úplně nebo jen částečně, např. často tak, že smějí vydávat pouze překlady či práce pro děti, nebo – jako v případě Jaroslava Seiferta či Vladimíra Holana – jen reedice děl známých, ne však už sbírky vzniklé v posledních letech. Na druhé straně existují i autoři, kteří nejen že nesmějí vůbec publikovat, ale jimž bylo represivně suspendováno i celé jejich dosavadní dílo, někdy i celoživotní a velmi rozsáhlé; veškerá jejich tvorba byla vyloučena z kulturního oběhu, vyřazena z veřejných knihoven a nesmí se ani zčásti znovu přetiskovat. Takových autorů je kolem padesáti; jsou mezi nimi básníci, romanopisci, dramatikové, kritikové, literární vědci, ale také historici, sociologové a filozofové. Postupuje se, jako kdyby vůbec nikdy nežili, jsou doslova zaživa pohřbeni. Nesmějí se kulturního života účastnit

ani jako překladatelé, editoři nebo vydavatelé literárních dokumentů z minulých století. Jejich jména se nesmějí objevit v tisku ani pod čarou, v odkazech nebo v bibliografiích. Do zákazu je často zahrnuta i veškerá literatura o nich, takže se knižní proskripce prakticky vztahuje na tisíce děl a podoba a ráz národní kultury jsou tak ve svém celku zmrzačeny.

Tato diskriminace většiny českých spisovatelů a proskripce jejich děl je v mnoha případech navíc provázena vytrvalou kampaní veřejných sdělovacích prostředků, tisku, rozhlasu i televize, ve kterých je řada spisovatelů soustavně snižována, urážena, pomlouvána a vystavena osobním štvanicím, aniž měla možnost hájit svoji uměleckou, lidskou a občanskou čest.

Seznam diskriminovaných autorů připojený k tomuto dokumentu je výsledkem pouhého literárně kritického konstatování a bibliografické práce. Není to tedy seznam autorů vědomě takto sdružených a neusiluje ani o úplnost; chce pouze upozornit konkrétně na stav české literatury a na pochybnou hodnotu oficiálních dokumentů, zamlčujících existenci většiny českých spisovatelů a jejich tvorbu, která zde přes všechnu diskriminaci je a přes všechna oficiální prohlášení žije i čtenářsky, byť jakkoli omezeně.

Oficiální publicistika s oblibou uvádí počty původních beletristických novinek jako doklad rozmachu oficiální části české literatury. Je samozřejmě problematické měřit hodnotu umělecké tvorby kvantitativními ukazateli, ale i zde by srovnání např. s obdobím 1964–1969 vyznělo zcela v neprospěch oficiální argumentace. Tak kupříkladu v připomenutém období 1964–1969 vyšlo 1150 českých novinek, tj. v průměru 190 knih ročně, zatímco v letech 1971–1976 vyšlo pouze 859 novinek, tj. průměrně 143 knih ročně. Kromě tohoto poklesu kvantitativního by se dal zároveň doložit pokles kvalitativní.

Ještě zřetelněji se tento pokles jeví v oblasti periodik. Zákaz vydávání prací většiny českých spisovatelů byl provázen zákazem všech časopisů věnovaných literatuře a umění. Koncem šedesátých let vycházela řada literárních nebo k literatuře úzce se vztahujících týdeníků, čtrnáctideníků, měsíčníků, čtvrtletníků (*Literární noviny*, později *Listy*, *Plamen*, *Host do domu*, *Červený květ*, *Dialog*, *Arch*, *Tvář*, *Orientace*, *Sešity*, *Divadlo*, *Diva delní noviny*,

Impuls, Analogon, Divoké víno, Dějiny a současnost, Knižní kultura, Universum apod.). Celkový náklad činil podle odhadu přes 400 000 výtisků. Dnes existuje v oblasti literatury pouze jediný měsíčník s minimálním nákladem.

Seznam, který provází tento dokument, by bylo možno doplnit obdobným soupisem autorů slovenských, jak o tom svědčí pozoruhodný čin Hany Ponické, její neproslovený diskusní příspěvek na letošním sjezdu Svazu slovenských spisovatelů.² Ze slovenských autorů, beletristů, překladatelů, kritiků a esejistů, které Ponická uvádí jako vyloučené z veřejného literárního života, zmiňme aspoň tato jména: František Andraščík, Jozef Bžoch, Fedor Cádra, Michal Gáfrik, Soňa Čechová, Ladislav Dobos, Milan Hamada, Pavol Hruz, Miroslav Hýsko, Zora Jesenská, Ivan Kadlečík, Ján Kalina, Agneša Kalinová, Roman Kaliský, Peter Karvaš, Miroslav Kusý, Albert Marenčin, Štefan Moravčík, Zlata Solivajsová, Juraj Špitzer, Ctibor Stítnický, Dominik Tatarka, Ladislav Ťažký, Július Vanovič, Tomáš Winkler ad.

Všechny tyto otřesné skutečnosti nepostihují ovšem pouze úzkou spisovatelskou obec, nejsou pouze ryze stavovským problémem, neboť otázky svobody a dosahu psaného slova se dotýkají veškerého obyvatelstva a řady jeho základních práv, zejména však práva na svobodný přístup k informacím a svobodný rozvoj osobnosti.

Vyhláška č. 120/76 Sb. zveřejňující pakty OSN, ke kterým přistoupila ČSSR v r. 1975, právně upravuje otázky, kterých jsme si zatím všimli, takto: V Paktu o občanských a politických právech v preambuli ve formulaci o „svobodě od strachu“, dále v části II, článku 2, § 3 a, b, pokud jde o veřejnou difamaci autorů a vyznavačů literatury, která právě neodpovídá vkusu momentálních administrátorů, v článku 17 § 1, kde je řeč o tom, že „nikdo nesmí být vystaven svévolnému a protiprávnímu zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence a ani protiprávnímu útokům na svou čest a pověst“. Dále v článku 18, § 1, deklarujícím „právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství“, v článku 19, § 2, kde se deklaruje, že každý má právo na svobodu projevu; toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění

nebo jakýmikoli jinými prostředky podle vlastní volby. A konečně v článku 22, § 1: „Každý má právo zakládat na ochranu svých zájmů odborové organizace a přistupovat k nim.“

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech ztvárňuje právní aspekt naší problematiky především v bodech:

Část III, článek 6, § 1 a 2, kde je řeč o „právu každého na příležitost vydělávat si živobytí prací, kterou si svobodně vybere nebo přijme“, a o „plné produktivní zaměstnanosti“ jednotlivce v tomto směru. Článek 13 tohoto paktu v § 1 hovoří o právu na vzdělání. Je samozřejmé, že se musí dotýkat i specifického vzdělání literárního a vzdělávání literaturou.

Článek 15 stanoví:

„1. Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo každého:

a) účastnit se kulturního života;
b) užívat plodů vědeckého pokroku a jeho využití;

c) mít prospěch z ochrany morálních a materiálních zájmů, které vyplývají z jeho vědecké, literární nebo umělecké tvorby.

2. Opatření, která mají být učiněna státy, smluvními stranami Paktu, k dosažení plného uskutečnění tohoto práva, mají zahrnovat i ta opatření, jež jsou nutná pro zachování, rozvoj a šíření vědy a kultury.

3. Státy, smluvní strany Paktu, se zavazují respektovat svobodu nezbytnou pro vědecký výzkum a tvůrčí činnost.“

Jak je zřejmé z toho, co bylo uvedeno, řada základních práv našich spisovatelů a jejich čtenářů, tak jak vyplývají z naší ústavy a z přijatých mezinárodních paktů, není dodržována nebo je porušována do té míry, že je trvale znemožňován normální život v této oblasti se všemi důsledky, které z toho plynou. Náprava tohoto stavu je možná jedině plným uplatňováním zmíněných paktů, které se vyhláškou č. 120/76 staly součástí našeho právního řádu. Teprve potom budou vytvořeny základní podmínky pro normální práci a rozvoj naší literatury tak, aby hrála znovu, veřejně, v plné míře tu úlohu, kterou mívala dosud vždy v rozhodujících chvílích naší historie.

prof. dr. Jiří Hájek, DrSc.
mluvčí Charty 77

Příloha:

Hana Bělohradská, Bohuslav Blažek, Egon Bondy, Jiří Brabec, Vratislav Brabenec, Josef Brukner, Stanislav Budín, Jindřich Černý, Václav Černý, Miroslav Červenka, Lumír Čivrný, Jiří Daniček, Jiří Dienstbier, Bohumil Doležal, Ladislav Dvořák, Ladislav Dvorský, Stanislav Dvorský, Vratislav Effenberger, Karel Eichler, Miloš Fiala, Hermína Franková, Bedřich Fučík, Vítězslav Gardavský, Bohumila Grögerová, Jiří Gruša, Aleš Haman, Jiří Hanzelka, Jiřina Hauková, Václav Havel, Jiří Hejda, Zbyněk Hejda, Zdeněk Hendrych, Josef Hirschal, Vladimír Holan, Miroslav Holman, Jindřich Chaloupecký, Petr Chudožilov, Milan Jankovič, Pavel Janský, Filip Jánský, Antonín Jelínek, Ivan Jírouš, Věra Jíroušová, Milan Jungmann, Emil Juliš, Pavel Juráček, Petr Kabeš, Věra Kalábová, Zdeněk Kalista, Eva Kantůrková, Vašek Káňa, Svatopluk Karásek, Vladimír Karfík, František Kautman, Karel Kyncl, Mojmír Klánský, Alexandr Kliment, Ivan Klíma, Helena Klímová, Milan Knížák, Pavel Kohout, Jiří Kolář, Jan Kopecný, Petr Kopta, Josef Kostohryz, Karel Kostroun, Zdeněk Kožmín, Oldřich Král, Karel Kraus, Oldřich Kryštofek, Jiří Kuběna, Ivan Kubíček, Milan Kundera, Pavel Landovský, Vladimír Lébl, Jiří Lederer, Zdeněk Lorenc, Jan Lopatka, Sergej Machonin, Emanuel Mandler, Jan Mareš, Jeleňa Mašínová, František Daniel Merth, Petr Mikeš, Oldřich Mikulášek, Antonín Mokrejš, Ladislav Novák, Bohumil Nuska, Jaroslav Opavský, František Pavlíček, Karel Pecka, Tomáš Pěkný, Jiří Plaček, Dalibor Plichta, Zdeněk Pochop, Jindřich Procházka, Petr Pujman, Jaroslav Putík, Zdeněk Rotrekl, Jaroslav Seifert, Karol Sidon, Jan Skácel, Jindřiška Smetanová, Milan Smolík, Karel Soukup, Andrej Stankovič, Jiří Stránský, Věra Stiborová, Milan Suchomel, Oleg Sus, Karel Šiktanc, Vladimír Škutina, Karel Štindl, Věra Štovíčková, Pavel Švanda, Josef Topol, Jan Trefulka, Milan Uhde, Zdeněk Urbánek, Miloš Vacík, Ludvík Vaculík, Rostislav Valušek, Zdeněk Vašíček, Jan Vladislav, Josef Vohryzek, Vladimír Vokolek, Vladimír Vondra, František Vrba, Ivan Wernisch, Pavel Zajíček, Miroslav Zikmund

→ ČSDS, SB. CHARTA 77, (ARCHIV J. HÁJKA). –

STROJOPIS, PRVOPIS S VLASTNORUČNÍM PODPÍSEM.

- 1 Na podporu spisovatelů v ČSSR byla také v zahraničí vydána výzva Obnovit demokratické svobody v Československu. Její autoři Miroslav Fic, Vladimír Krajina a Vladimír Valenta ji adresovali představitelům uměleckého světa. Hlas domova, roč. 19 (1977), č. 22.
- 2 Přednesení diskusního příspěvku na 3. sjezdu Svazu slovenských spisovatelů 2.3.1977 v Bratislavě bylo H. Ponické znemožněno poukazem na omezený čas pro diskusi. Autorka jej však odevzdala k zaprotokolování. Jeho plný text publikovaly Listy, roč. 7 (1977), č. 1, s. 8–9. Podle redakční poznámky podstatnou část zveřejnil francouzský deník Le Monde. V dubnu téhož roku byla Hana Ponická vyloučena ze Svazu slovenských spisovatelů, nesměla nadále publikovat a film natočený podle jejího scénáře nesměl být promítán.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Kniha Charty 77*, 2. díl, březen – červen 1977, samizdat • *Listy*, roč. 7 (1977), č. 5, s. 43–45 • *Studie* 1977, č. 54, s. 480–485 • *Informační materiály* 24/25 (září 1977), s. 5–9 • *Kniha Charty 77*, Index 1977, s. 138–145 • Skilling, H. G.: *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*. Londýn 1981, s. 249–252 • *Human Rights in Czechoslovakia. Documents of Charter 77 (1977–1982)*. Washington 1982, s. 71–73.

VÝŇATKY: *Svědectví*, roč. 14 (1977), č. 54, s. 305–307 • *Americké listy*, 1977, č. 29, s. 11–12 • *Zpravodaj Čechů a Slováků*, roč. 10 (1977), č. 10, s. 11–12.

KOMENTÁŘE: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-36, 11. července 1977, S-41, 16. července 1977, S-186, 8. prosince 1977.

STRUČNÉ BIOGRAFIE ZAKÁZANÝCH AUTORŮ: In: Brabec, J. – Gruša, J. – Hájek, I. – Kabeš, P. – Lopatka, J.: *Slovník českých spisovatelů*. Samizdat, edice Petlice 1978, 2 díly, knižně Toronto 1982.

D19 1977

1977, 30. červen, ¹ Praha. – Sdělení o občanech propuštěných ze zaměstnání v souvislosti s Chartou 77.

K 30. červnu 1977 vypršely výpovědní lhůty u řady občanů, kteří byli propuštěni ze zaměstnání v souvislosti s Chartou 77. Soudy prvního stupně jejich propuštění schválily, přičemž v řadě případů porušily nejen ducha, ale i literu zákonů (např. změnou důvodu výpovědi, kterou nesmí podle Zákoníku práce učinit ani zaměstnavatel).² V důsledku toho je v této chvíli v rozporu s československými zákony a mezinárodními závazky naší republiky bez trvalého zaměstnání asi 100 občanů. Někteří byli od ledna už propuštěni dvakrát či třikrát, vždy po uplynutí měsíční zkušební lhůty, a to např. i ze zaměstnání honce krav. Mnozí z nich nemají ani v rodině jiný zdroj obživy a jsou přitom navíc nuceni platit soudní a advokátní poplatky. Vzhledem k tomu, že v Československu neexistují podpory v nezaměstnanosti a že ani odbory nepodporují své členy, kteří dlouhá léta platili příspěvky, a některé dokonce vyloučily z řad ROH, je přirozené, že signatáři Charty 77 podle svých možností přispívají těm, kdo zůstali bez prostředků. Značnou pomoc poskytují také mnozí občané, kteří Chartu 77 nepodepsali. Charta 77 však není organizací a nemůžeme proto zřizovat bankovní konto. Lze se opřít pouze o důvěru mnohokrát osvědčenou v neformálních vztazích mezi lidmi.

*prof. dr. Jiří Hájek, DrSc.
mluvčí Charty 77*

→ CHARTA 77. DOKUMENTY, PROHLÁŠENÍ, SDĚLENÍ, DOPISY. ROK 1977. SAMIZDATOVÝ SBORNÍK, S. 71.

1 V knize Charty, *Index 1977, je tento dokument chybně datován 30. května 1977.*

2 *Srv. D16 (30.5.1977).*

D20 1977

1977, 21. září, Praha. – Sdělení o závěrech interní diskuse o další práci Charty a o rozšíření počtu mluvčích s průvodním dopisem Jiřího Hájka.¹

Milí přátelé,

Jistě jste se od chvíle svého podpisu pod Prohlášení Charty 77 zamýšleli nejen nad tím, jaký další smysl a obsah má vaše účast v neformální pospolitosti lidí usilujících o důsledné dodržování zákonnosti a respektování lidských a občanských práv a svobod v naší republice. Nebyli jste a nejste v tom sami. Mnozí ze signatářů považovali za správné a nutné vyměnit si své názory na tyto otázky mezi sebou i s mluvčím Charty 77.

Pokusili jsme se shrnout hlavní myšlenky z této neformální diskuse; zasíláme vám je k informaci v očekávání, že i vy k nim vyjádříte své stanovisko, a to nejlépe touž cestou, jako se k vám dostává tato informace. Počítejte s tím, že poštovní spojení s mluvčími Charty 77 není pravděpodobně nejvhodnější.

S pozdravem

*dr. Jiří Hájek
mluvčí Charty 77*

Sdělení Charty 77

Ve svém prvním Prohlášení ze dne 1.1.1977, v němž jsme oznámili vznik Charty 77 a formulovali její poslání, uvedli jsme mimo jiné, že Charta 77 „chce vést v oblasti svého působení konstruktivní dialog s politickou a státní mocí, zejména tím, že bude upozorňovat na různé konkrétní případy porušování lidských a občanských práv, připravovat jejich dokumentaci, navrhovat řešení, předkládat různé obecnější návrhy směřující k prohlubování těchto práv a jejich záruk, a působit jako prostředník v různých konfliktních situacích, které může bezprávi vyvolat“.

Devět měsíců existence Charty 77 prokázalo životnost tohoto společenství: navzdory kampaním a represím nepřestala Charta 77 působit, o čemž svědčí mimo jiné to, že vydala dvanáct dokumentů a dalších textů, z nichž většina se zabývala různými oblastmi společenského života

z hlediska uplatňování lidských práv a kritikou jejich porušování.

Signatáři Charty 77 a další občané, podnikání její iniciativou, projevíli odhodlání zasazovat se o dodržování zákonnosti a respektování lidských a občanských práv a vykonali v tomto směru jednotlivě i v různých improvizovaných seskupeních hodně práce. Počet signatářů, zatím bez jakékoliv agitace, se více než ztrojnásobil a dosahuje nyní osmi set. Na bázi Charty 77 nebo v souvislosti s ní byla napsána řada analýz, zpráv apod., které kolují mezi obyvatelstvem. Diskuse mezi signatáři Charty 77 a jejími příznivci na pracovištích, v odborových organizacích i v prostředí státní a politické moci učinily Chartu 77 věcí veřejnou. Její signatáři, vědomi si toho, že jim jde o dobrou věc a že stojí na půdě právního řádu republiky, se nenechali zastrašit ani odradit žádnými diskriminacemi. Tento postoj si získal uznání a sympatie značné části veřejnosti. Nečekanou pozornost a zájem, spojené s mnoha projevy solidarity, získala Charta 77 i v zahraničí. Vážíme si jich, pokud přicházejí od těch osobností ze Západu i Východu, kterým jsou cíle Charty 77 skutečně vnitřně blízké.

Dosavadní historie Charty 77 zapůsobila do určité míry i na celkové politické ovzduší v naší zemi: mnoho občanů si v konfrontaci s ní uvědomilo, že je možné a správné vyslovovat veřejně i kritické názory a angažovat se za nápravu věcí, které nejsou v pořádku. I když se Chartě 77 zatím nepodařilo navázat se státní mocí přímý dialog, o což od svého vzniku usiluje, k určitému nepřímému a zdaleka neuspokojivému dialogu přece jen došlo. Státní moc bere existenci Charty 77 v úvahu a ve sdělovacích prostředcích na ni reaguje.

Přes to všechno se Chartě 77 – hlavně ovšem díky překážkám, jež se jí v první fázi její existence kladly do cesty – zdaleka ještě nepodařilo v míře, v jaké by chtěla, plnit mnohé ze svých předsevzetí, především na rovině konkrétní pomoci v různých jednotlivých případech bezpráví. Lze jí ovšem vytknout i jiné nedostatky: někteří její signatáři nemají dost dobré spojení s ohnisky její aktivity, veřejnost není o jejich práci dostatečně informována a mnozí občané, kteří s ní po jejím vzniku sympatizovali, dokonce ani nevědí, že Charta 77 žije a působí.

Proto se v letních měsících mnozí signatáři Charty 77 zamýšleli nad její budoucností i možnostmi a formami její další práce. O svých myšlenkách se při různých příležitostech informovali. Sešlo se hodně úvah a námětů, často velice rozličných, jak ani jinak při názorové různosti jejich signatářů být nemohlo.²

Z této diskuse vyplynulo několik hlavních bodů, v nichž došlo k rozsáhlému souhlasu:³

1. Jelikož Chartě 77 nejde o vlastní prestiž, ale o faktický vývoj v oblasti jejího poslání, podporujeme a chceme podporovat – společně i jednotlivě – rozmanité občanské iniciativy, které se kolem nás objevují a objeví a které v nejšířším smyslu směřují k prohloubení zákonnosti a respektování občanských práv a svobod v naší společnosti – a to bez ohledu na to, zda tyto iniciativy formálně vznikají a rozvíjejí se přímo na půdě Charty 77, ve volném spojení s ní nebo zcela mimo ni. Podstatné je, že jsou v souladu s jejími cíli a že tedy i jejich podporou lze dostát morálnímu závazku vyplývajícímu z našeho podpisu.

2. Za legitimní výraz tohoto závazku považujeme dále aktivní individuální vztah k problémům společnosti i k problémům našeho nejbližšího okolí. Proto se chceme ještě více než dosud zabývat konkrétními případy bezpráví, s nimiž se ve svém okolí nebo v nám dostupném prostředí setkáváme, chceme na ně upozorňovat jak své spoluobčany, tak příslušné úřady a žádat všemi účelnými a legálními prostředky jejich nápravu. V rámci svých individuálních možností chceme dále pracovat proti zamlžování objektivních společenských problémů, proti neodpovědnému a sobeckému výkonu různých funkcí, proti svévoli a nedemokratičnosti v organizacích, jejichž jsme členy. Pokud to uznáme za vhodné, budeme se navzájem o své činnosti také informovat. Avšak rozhodující instancí nám vždy zůstane naše vlastní svědomí a vědomí občanské odpovědnosti. Přirozeným důsledkem tohoto postoje je i to, že každý z nás svou individuální prací prohlubuje zároveň i spojení Charty 77 s veřejností, to znamená především s občany, kteří chtějí požádat Chartu 77 o pomoc, kteří pro ni mají různé náměty, kteří se chtějí seznamovat s jejími materiály, pomáhat v jejím duchu a eventuálně i jejím prostřednictvím existenčně postiženým osobám, spolupracovat

s ní nebo se k ní sami připojit jako její signatáři. Četní signatáři už projevili v tomto směru iniciativu a požádali, abychom touto cestou zveřejnili jejich adresy. Učiníme tak v jednom z příštích sdělení; v budoucnu hodláme zveřejňovat i další.

3. Je přirozené, že se signatáři Charty 77 volně sdružují podle svých možností a zájmů do neformálních pracovních skupin, zaměřených k určitým konkrétním případům či speciálním tématům, kterými se soustavně zabývají. Dokumentují je a případně žádají příslušné orgány o jejich řešení v tom duchu, jak jej charakterizuje naše první Prohlášení. O této práci informují mluvčí a ostatní signatáře. Rozvíjejí ji však samostatně. Písemné materiály, které přitom vznikají, podepisují pak především ti signatáři, kteří se na nich podíleli.

4. Podle potřeby a uznají-li za účelné, mohou některé z různých názorově, regionálně či přátelsky spojených neformálních okruhů signatářů Charty 77 pověřit někoho ze svého středu, aby opatroval ostatním informace a různé materiály, a zajišťoval jejich komunikaci s mluvčími a jinými okruhy signatářů.

5. Chartu 77 jako celek budou i nadále zastupovat její mluvčí. Z dosavadních zkušeností a rozprav vyplynulo, že veškerá tíha a odpovědnost této funkce by neměla natrvalo spočívat pouze na dr. Jiřím Hájkovi, jediném dnešním mluvčí Charty 77. Proto byl doplněn – v souladu s naším prvním Prohlášením a po konzultaci v různých okruzích – počet mluvčích opět na tři. Funkci dalších dvou mluvčích jsou nyní pověřeni Marta Kubišová a dr. Ladislav Hejdánek.⁴ Jelikož Charta 77 není organizací, ale volným společenstvím, stmelovaným především vzájemnou důvěrou, je správné – jak se mnozí z dotázaných signatářů z různých okruhů shodli –, že mluvčí jsou nadále vybaveni právem předat své funkce v případě, že je nebudou moci nebo chtít dále vykonávat, dalším signatářům, které si po vzájemné dohodě vyberou a kteří budou ochotni tuto funkci přijmout. Hlavním úkolem mluvčích bude pokračovat v úsilí o konstruktivní dialog se státní mocí a vydávat tak jako dosud hlavní dokumenty a stanoviska Charty 77.

Věříme, že tyto základní směry a principy naší budoucí práce, jakož i konkrétní opatření, na

nichž jsme se dohodli, pomohou Chartě 77 lépe plnit její poslání.

*dr. Jiří Hájek, Marta Kubišová, dr. Ladislav Hejdánek
mluvčí Charty 77⁴*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 *Dopis Jiřího Hájky, od března 1977 (po smrti Jana Patočky a po rezignaci Václava Havla, srv D15) jediného mluvčího Charty 77, byl zveřejněn samizdatem současně se sdělením jako jeden text. V Libri prohibiti, sb. Charta 77, je uložen strojopisný koncept sdělení s mnoha rukopisnými úpravami, které byly převzaty do konečného znění dokumentu. V konceptu byl uveden jako nový mluvčí Ladislav Hejdánek; dodatečně na předem vyznačeném místě je rukou dopsáno jméno Marty Kubišové.*
- 2 *O diskusí je souhrnně pojednáno v příloze 10, kde jsou také otištěny některé diskusní texty.*
- 3 *Podle některých svědectví byl autorem následujícího shrnutí do pěti číslovaných bodů Václav Havel.*
- 4 *Životopisy mluvčích nebyly k dokumentu přiloženy, uvádíme je ze samizdatového sborníku Charta 77. Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy: Rok 1977:*

Jiří Hájek, nar. 1913, právnická studia dokončil r. 1937. V pokrokovém studentském hnutí byl činný od r. 1932, od r. 1933 v sociálnědemokratické mládeži. Za účast při organizování jednotného protifašistického odboje hnutí mládeže vězněn za okupace v letech 1940–1945. Po válce účasten při založení Světové federace demokratické mládeže. Od r. 1947 přednášel na vysokých školách. V letech 1949–1955 profesorem dějin mezinárodního dělnického hnutí a mezinárodních vztahů. Od sloučení čs. sociální demokracie s KSČ do roku 1969 členem ÚV KSČ. V letech 1955–1965 v diplomatických službách. V letech 1965–1968 ministrem školství, r. 1968 ministrem zahraničních věcí, odstoupil po vstupu vojsk. Poté pracoval v Československé akademii věd na problematice mezinárodních vztahů. V r. 1973 odešel do důchodu. Z publikací: Mezi včerejškem a zítřkem (1947), Mnichov (1958). Řada odborných článků a statí.

Bydlí v Kosatcově ulici č.11, Praha 10-Zahradní město.

Marta Kubišová, nar. 1942 v Českých Budějovicích v rodině lékaře. Po maturitě tři roky ve sklárně. Pak začala zpívat v pardubickém Stop-divadle (1962). Za rok odchází do plzeňského divadla Alfa a odtud do Rokoka v Praze. 1966 první Zlatý slavík za vítězství v celostátní soutěži

časopisu *Mladý svět* a zlatý Bratislavský klíč – cenu Čs. televize. R. 1966 z *Rokoka odchází* a zakládá se svými kolegy skupinu *Golden Kids*. Od r. 1966 stříbrná, bronzová a r. 1968 zlatá Bratislavská lyra. Je nejoblíbenější zpěvačkou Československa a za rok 1968 a 1969 přijímá Zlatého slavíka. Reprezentovala Československo v mnoha zemích, vystupovala v Cannes na *M.I.D.E.M.* a v pařížské Olympii. Vydala téměř sto desek a natočila několik filmů. Od ledna 1970 nesměla vystupovat v souvislosti s podvrženými pornografiemi. Křivě nařčení bylo sice před soudem odvoláno, ale vrátit se už nesměla.

Bydlí v Soudní ulici 12, Praha 4–Pankrác.

Ladislav Hejdánek, nar. 1927 v Praze. Po maturitě 4 semestry na Přírodovědecké fakultě UK a poté přešel na Filozofickou fakultu UK. Promoval v r. 1952. Pracoval jako kopáč a betonář. Po dvouleté vojenské službě nastoupil r. 1956 do Ústavu epidemiologie a mikrobiologie jako pracovník v dokumentaci. Publikoval různé články (*Vesmír, Křesťanská revue, Plamen, Tvář, Slovenské pohľady* atd.). R. 1968 přijat jako marxista do Filozofického ústavu ČSAV, výpověď dostal k 31. 3. 1971. Od té doby pracuje v Českobratrské církvi evangelické. V létě 1972 byl odsouzen za to, že se údajně pokusil spáchat trestný čin pobuřování. V této souvislosti byl také ve vazbě. V únoru 1973 byl amnestován a podle čs. zákonů je třeba na něho pohlížet, jako kdyby nikdy odsouzen nebyl. Ladislav Hejdánek navazuje jako filozof zejména na Masaryka a Rádlu, je žákem profesorů J. B. Kozáka a Jana Patočky.

Bydlí ve Slovenské ulici 11, Praha 2–Vinohrady.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Charta 77. Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy*. Rok 1977. Samizdatový sborník, s. 72–74 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-116, 29. září 1977 • *Studie*, č. 54, 1977, s. 515–517 • Skilling, H. G.: *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*. Londýn 1981, s. 265–267 • *Kniha Charty 77*. Index 1977, s. 193–197.

KOMENTÁŘ: Sládeček, Josef (Pithart, Petr): Nečekání na Godota. In: *Svědectví*, roč. 14, č. 54, 1977, s. 193–207 • Mlynář, Zdeněk: *Ideologische und politische Richtungen innerhalb der Bürgerrechtsbewegung in der heutigen Tschechoslowakei*. Köln 1978, s. 46–50 • Přispěvky Jaroslava Šabaty a Petra Uhla, in: *Charta očima současníků: Po dvaceti letech*. Praha 1997, s. 139–154, 183–186 a 264.

1977, 21. září, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR žádající o vyšetření okolností zásahů Veřejné bezpečnosti proti mladým lidem při Chodských slavnostech v Kdyni 13. a 14. srpna 1977.

V uplynulých dnech a týdnech se k podepsaným jako k mluvčím občanské iniciativy k dodržování zákonnosti v oblasti občanských a lidských práv (*Charta 77*) obracejí četní občané s upozorněním na znepokojení veřejnosti informacemi o incidentech v Kdyni při Chodských slavnostech 13. a 14. srpna t. r.¹ Hovoří se o neúměrné tvrdosti zásahu Veřejné bezpečnosti proti mladým lidem v souvislosti s odvoláním kulturně-společenského podniku, na němž byli tito mladí lidé zvláště zainteresováni. Je uváděno, že mnozí mladí lidé byli bezdůvodně zbiti, že došlo ke značným materiálním škodám a četným zraněním. K dezinformaci přispívají i dodatečné výsledky některých účastníků událostí i jednostranné a kusé zprávy místního tisku.

Domníváme se, že v souladu se zásadami vslovenými Federálním shromážděním v usnesení z 5. dubna t. r. je třeba v zájmu zákonnosti vyjasnit příčiny a průběh událostí. Navrhujeme proto, aby v duchu i podle litery tohoto usnesení byla ustavena komise, která by objektivně zjistila situaci, vyslechla zúčastněné a zainteresované osoby a seriózní informací o výsledku šetření pomohla uklidnit veřejnost.

V souladu s Prohlášením Charty 77 jsou jeho signatáři připraveni a ochotni přispět svým dílem konstruktivně k vyjasnění případu a k důslednému prosazení zákonnosti v oblasti lidských práv a základních svobod.

prof. dr. Jiří Hájek, dr. Ladislav Hejdánek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS, 1 S.

1 V rámci Chodských slavností 13.–14. srpna 1977 měla vystoupit beatová skupina *Kaskáda*. Ještě před zahájením taneční zábavy policie přítomné rozehnala obušky a slzným plynem. Vznikla bitka, jejímž výsledkem byla asi stovka raněných, z nichž na obou stranách několik těžce. Podle G. Husáka však šlo „o obyčejnou hospodskou rvačku“. Škody byly odhadnuty na 3 miliony Kčs.

Při vyšetřování se projevila snaha obvinít z incidentu Chartu 77. V následujícím procesu 19.10.1977 bylo třináct účastníků odsouzeno.

PLNÉ ZNĚNÍ: Krvavá sobota v Kdyni. In: *Listy*, roč. 7 (1977), č. 6, s. 17–20 • Dopis Federálnímu shromáždění v záležitosti incidentu v Kdyni při Chodských slavnostech. In: *Kniha Charty*, Index 1977, s. 198.

KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-117 (30. září 1977).

1977, [konec září],¹ Praha. – Dopis prezidentu republiky před zahájením následné schůzky účastníků KBSE v Bělehradě.

Pane prezidente,
již brzy se sejdou v Bělehradě představitelé států, účastníků Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, aby ověřili, jak se plní zásady a doporučení Závěrečného aktu podepsaného v Helsinkách 1. 8. 1975.² Poněvadž Váš podpis na tomto dokumentu zavazuje naši republiku k jeho dodržování, považujeme za správné obrátit se se svými připomínkami a návrhy k Vám. Jde nám o to, aby Československo a jeho lid přispívali co nejvíce k tomuto celoevropskému úsilí.

V Helsinkách jste potvrdil, že pro zabezpečení mírového soužití a spolupráce všech zemí Evropy je nezbytné respektovat svrchovanou rovnost států, jejich územní celistvost a nedotknutelnost hranic, sebeurčení, rovnoprávnost a zásadu nevměšování, závazek řešit spory mírovými prostředky, ale také respektovat lidská práva a základní občanské svobody ze strany každého z účastnických států. Mezi praktickými kroky k míru a bezpečnosti našeho kontinentu Závěrečný akt uvádí nejen jednání o snížení stavu vojsk a výzbroje, hospodářskou, vědeckou, technickou a kulturní spolupráci, ale také opatření usnadňující styk a vzájemné poznání všech občanů účastnických států.

Plně chápeme, že ustanovení Závěrečného aktu z Helsinek tvoří jeden nedílný celek. Přitom však tento dokument vyjádřil mnohem výrazněji než mnohé předchozí akty humánní postuláty, pro které se setkal s velkým pochopením a nadějami v naší veřejnosti. Stejně tak byl uvítán koncem roku 1975 Váš podpis na ratifikačním dokumentu k mezinárodním paktům o lidských právech, jenž umožnil, aby tyto úmluvy vstoupily v platnost jak mezinárodně, tak v našem právním řádu, a vytvořil předpoklady pro splnění slibu o dodržování těchto paktů, potvrzeného rovněž všemi účastníky helsinské konference.

Tyto mezinárodní pakty se po schválení Federálním shromážděním a ratifikací prezidentem republiky staly součástí československého právního řádu. Poté, co byly publikovány, mnozí naši občané je četli, zamýšleli se nad jejich obsahem a domýšleli důsledky jejich uplatňování

v našich podmínkách. Domnívali se a domnívají se i nadále, že jejich závaznost, potvrzená jak Vaším podpisem, tak i prohlášením nejvyšších ústavních i politických orgánů, má a musí platit bez výjimek v celém životě a praxi naší republiky: že bude skoncováno s diskriminací občanů omezených v právu na práci a na spravedlivou odměnu za vykonanou práci jen proto, že se hlásí k názorům plně odpovídajícím ústavě i uvedeným dokumentům, i když ne vždy konformním tomu, co je v dané chvíli vyhlášováno za oficiální stanovisko; že každý občan bude ve svých právech zajištěných ústavou účinně chráněn proti anonymním nátlakům mocenských skupin a politických aparátů.

V helsinském potvrzení „práva jednotlivce znát svá práva a povinnosti v této oblasti a postupovat v souladu s nimi“ spatřují tyto občané mezinárodní uznání občanských iniciativ k zabezpečení realizace těchto práv a svobod jako jedné z forem účasti při naplňování závěrů, zásad a cílů Závěrečného aktu konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.

Mnozí naši občané se obracejí jednotlivě i společně se svými upozorněními, připomínkami, žádostmi i návrhy na ústavní i politické orgány své země. Vidí v tom uplatnění svých ústavních práv a povinností. V tomto ovzduší vzrůstající občanské aktivity vzniklo i volné neformální petiční sdružení Charty 77, které již ve svém základním dokumentu vyslovilo hlavní postuláty své činnosti a v řadě dalších dokumentů je konkretizovalo a specifikovalo pro jednotlivé oblasti našeho života. Charta 77 nebyla a není signatáří pojímána jako nějaká organizace s mocensko-politickými aspiracemi, ale jako sdružení těch, kdo se zasazují za lidská práva. Až budou její základní postuláty naplněny, zaniknou důvody pro její další existenci a ustane ve své činnosti. Její kritika není destruktivní, ale vysoce konstruktivní, neboť je namířena proti porušování ústavních a zákonných práv občanů a chce svou činností přispívat k naplnění závazků přijatých československým státem při ratifikaci mezinárodních paktů. Odhalování nedostatků je vždy spojováno s pozitivními návrhy a náměty jak tyto závady překonávat a odstraňovat. Dokumenty Charty v tomto smyslu odrážejí mnohem širší proud kritiky ozývající se z řad občanů, než jaký

představuje sama obec jejích signatářů. Objektivně lze dokázat, jak se množí příznaky narůstajícího napětí ve společnosti, vyplývající z toho, že se řešení mnoha akutních případů jen odkládá. V tak složité vnitřní situaci, kdy navíc i ekonomické problémy začínají narůstat geometrickou řadou, by státnická moudrost radila postupovat uvážlivě, podnikat kroky snižující napětí a rozhodně nepodnikat nic, co by působilo jako přilévání oleje do ohně.

Dovoláváme se přitom, pane prezidente, i Vašich osobních zkušeností, kterých jste nabýval v dobách, kdy Váš hlas „stamodtial“ nebyl ke škodě věci vyslyšen, a připomínáme si, jak i po návratu na svobodu jste sám byl nejednou umlčován, osočován za to, že jste se kriticky vyslovoval k nedostatkům našeho veřejného života v šedesátých letech. Mohl byste proto chápat úsilí našich občanů, kteří jsou přesvědčeni o nutnosti nápravy poměrů, zvláště když v současné době jde o mnohem vážnější problémy než před 10–15 lety a odkládáním takové jevy spíše narůstají, než aby mizely.

Považujeme za nutné otevřeně říci, že represemi vůči kritikům nelze tyto nedostatky odstranit, ani jimi nelze dnes kritiku umlčet. Charta 77 nejednou nabídla svou aktivní a pozitivní součinnost při překonávání různých negativních jevů v naší společnosti. Jedinou odpovědí, které se jí na to dostalo, byly difamace, diskriminace, degradace a represe. V dopise z 30.5.1977 adresovaném Federálnímu shromáždění mluvčí Charty spolu s dalšími deseti signatáří upozornil na vážné porušování občanských práv, spojené s existenčním postihem jak signatářů Charty 77, tak i některých dalších československých občanů, kteří byli protiprávně propuštěni ze zaměstnání, protože odmítli odvolat své podpisy pod Chartou, nebo se odmítli připojit k odhlasování různých rezolucí proti Chartě.³ Tehdy jsme svou zprávu o pracovních diskriminacích doložili 80 dokumenty připojenými v příloze. Jediné, co se změnilo po odeslání tohoto dopisu, je to, že přibývalo ještě více takových případů, takže dokumentace by dnes musela být ještě obsáhlejší. Navíc od té doby je řada signatářů zbavována nároků na invalidní důchod, přestože jde o lidi nemocné nebo invalidní, kteří po ztrátě důchodu nebudou s to uhájit ani existenční minimum. Nadále

pokračují rovněž diskriminační zákroky proti dětem z těchto rodin, když se ucházejí o přijetí na střední nebo vysokou školu.

Několik signatářů Charty 77 bylo podrobeno trestnímu stíhání a někteří z nich jsou dosud ve vězení. Proto se na Vás obrací občané jednotlivě i společně se žádostí o jejich propuštění. Pravomoci, které Vám dává Vaše ústavní funkce, umožňují řešit tuto otázku tak, aby se nestala v budoucnu vážným problémem, který by po léta ztěžoval veřejný život.

Existenci těchto problémů obecně připouštějí i příslušné státní orgány. Federální shromáždění v usnesení z 5.4.1977 stanoví jako trvalý úkol upevňování závěrů socialistické zákonnosti, rozhodné vyvozování závěrů z jejího porušování a soustavné prohlubování ochrany práv občanů.⁴ Nepřispívá k pocitu právní jistoty, je-li totéž snažení jednoho nebo více občanů označováno za „podvracení republiky“. Rovněž tak vyznívá naplano obviňování Charty z poškozování zájmů republiky v zahraničí, když je známo, že nejvíce tyto zájmy poškozují právě oficiální kampaně pomluv proti Chartě, represe a diskriminace signatářů. Žádný problém nelze vyřešit tím, že se jeho existence popře nebo že se ukáže na jiné státy, které mají podobné či ještě daleko větší problémy a nedostatky a které ještě více nebo jinak porušují lidská práva. My na zdejší nedostatky upozorňujeme právě proto, že jsme přesvědčeni, že v této společnosti by neměly a neměly existovat, protože je v jejich možnostech vyřešit je. Před započatím bělehradské schůzky bychom chtěli přispět k jejím úspěšným výsledkům těmito návrhy:

- uznat oprávněnost občanských iniciativ usilujících o naplnění úmluv o lidských právech, které byly podepsány a ratifikovány československými orgány;

- zrušit všechny akty represe a diskriminace proti takovým iniciativám (včetně Charty 77), jejich účastníkům a rodinným příslušníkům;

- vtělit do zákonů a ostatních právních norem všechna taková opatření, která plynou z přijetí těchto paktů Československem, a zveřejnit informace o konkrétních přípravách k těmto legislativním opatřením;

- věcně projednávat ve všech příslušných orgánech individuální i kolektivní podněty, iniciativy

všech občanů a upustit od posuzování těchto návrhů podle toho, zda ten, kdo je vyslovil, je nebo není zcela konformní se stávajícími poměry.

Přejeme si co nejuprímněji, aby bělehradské jednání bylo úspěšné a přispělo k dalšímu nezvratnému postupu uvolňování v Evropě. Soudíme, že uskutečněním uvedených návrhů by se zvýšil podíl naší republiky na tomto díle a zároveň by se uskutečnilo i řešení řady našich problémů a obtíží.

dr. Jiří Hájek, Marta Kubišová, dr. Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77 (ARCHIV J. HÁJKA). – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Dokument není datován. Časové určení je převzato ze strojopisné kopie J. Hájka, který v pravém horním rohu první stránky rukou vepsal: konec září. V anotovaném seznamu dokumentů v knize Charta 77. 1977–1989, s. 386, je dokument datován začátkem října 1977.
- 2 Bělehradská konference signatářů Závěrečného aktu helsinské konference se konala od 4.10.1977 do 9.3.1978 (s přerušením na přelomu roku). Konference se zúčastnili diplomaté z 35 zemí. Hlavním úkolem bylo posoudit, jak se plní závazky plynoucí ze Závěrečného aktu a jak Závěrečný akt přispěl ke zmírnění mezinárodního napětí a k prohloubení bezpečnosti a spolupráce v Evropě. Největší spor při posuzování vznikl okolo tzv. třetího koše, v němž se zúčastněné státy zavázaly mj. respektovat občanská práva, když zde zazněla kritika na adresu SSSR a ČSSR. Zástupci SSSR odmítali schválit komuniké zmiňující lidská práva a 7. února 1978 obvinili Západ, že nastoluje otázku lidských práv proto, aby se mohl vměšovat do vnitřních záležitostí východoevropských států. Neústupnost Moskvy způsobila, že se konference rozešla bez komuniké o lidských právech. Československo na bělehradské konferenci zastupoval Richard Dvořák, který se často ohrazoval proti zasahování do vnitřních záležitostí země formou boje za lidská práva. O Chartě 77 na konferenci prohlásil, že jde o pamflet, „který se dostal do země ze středisek psychologické války“ a o signatářích Charty 77 se vyjádřoval jako o kriminálních živlech, kteří působí „až žalostně bezmocně“.

Na tiskové konferenci v listopadu 1977, která se konala ve Vídni při příležitosti návštěvy předsedy federální vlády v Rakousku, L. Strougal na zmínku o bělehradské

konferenci a Chartě 77 odpověděl, že Charta si osobuje právo představovat v Bělehradě veřejné mínění a že toto motto hnutí není třeba věnovat větší význam, distancoval se však od jistého přehánění v kampani proti ní.

Třináct československých spisovatelů, Jiří Gruša, Václav Havel, Jaroslav Hutka, Petr Kabeš, Eva Kantůrková, Ivan Klíma, Pavel Kohout, Karel Sidon, Jan Trefulka, Milan Uhde, Zdeněk Urbánek, Ludvík Vaculík a Jan Vladislav, zaslalo 11. prosince 1977 dopis spisovatelům západního světa H. Böllovi, M. Butorovi, F. Dürrenmattovi, D. Emmanuelovi, M. Frischovi, G. Grassovi, A. Millerovi, P. Rothovi, T. Stoppardovi, W. Styronovi, P. Weissoví, P. Wästbergovi, v němž žádali, aby se spisovatelé západních zemí zasadili o to, aby vlády jejich zemí přednesly na bělehradské konferenci otázku pronásledování nonkonformních intelektuálů. (Plné znění dopisu viz ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-194, 16. prosince 1977.)

O bělehradské konferenci viz též D37 (10. 1. 1978) a D46 (12. 3. 1978).

3 Viz D16 (30. 5. 1977).

4 Viz D14 (25. 4. 1977).

PLNÉ ZNĚNÍ: *Kniha Charty*, Index 1977, s. 203–207 • Skilling, H. G.: *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*. Londýn 1981, s. 270–273.

KOMENTÁŘ: Křesomysl: Helsinky, Bělehrad a détente.

In: *České slovo*, roč. 22, únor 1977, č. 2, s. 3 • *Naše snahy*, roč. 13, č. 3, květen – červen 1978, s. 5–7.

1977, 12. říjen, Praha. – Prohlášení k nadcházejícímu procesu s Jiřím Ledererem, Otou Ornestem, Františkem Pavlíčkem a Václavem Havlem, zasláně Československé tiskové kanceláři a zahraničním tiskovým agenturám.

Dne 17. 10. v 8 hod. začne před senátem Městského soudu v Praze 2, Spálená ul. 2, v místnosti č. 83 proces s novinářem Jiřím Ledererem a divadelním režisérem Otou Ornestem, kteří jsou od ledna ve vyšetřovací vazbě, a spisovatelé Františkem Pavlíčkem a Václavem Havlem, kteří po propuštění z vazby budou souzeni na svobodě. Jiří Lederer je obžalován podle § 98 tr. z. z podvracení republiky, kterého se údajně dopouštěl tím, že odesílal fejetony, beletristická díla a články českých spisovatelů do zahraničí k publikaci v českých časopisech a nakladatelstvích působících v cizině. Ota Ornest je stíhán podle téhož paragrafu za to, že toto odesílání Jiřímu Ledererovi zprostředkovával. František Pavlíček z přípravy trestného činu podvracení republiky za to, že Jiřímu Ledererovi poskytl interview do jeho chystané knížky rozhovorů s českými spisovateli. Václav Havel je obžalován podle § 112 tr. z. za pokus o poškození zájmů republiky v zahraničí, kterého se dopouštěl tím, že předal Jiřímu Ledererovi rukopis pamětí bývalého ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny k odeslání do zahraničí.

Připravovaný proces není jen hluboce nespravedlivý z lidského, morálního a kulturního hlediska, ale bude-li vynesena odsuzující rozsudek, bude to zřejmé porušení Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, který je součástí československého právního řádu a který ve svém článku 19 zaručuje občanům právo svobodně „přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmkoli jinými prostředky podle vlastní volby“.

Skutečnost, že českoslovenští spisovatelé ve zvýšené míře publikují v zahraničí v českých časopisech a nakladatelstvích, je jen přirozeným důsledkem nepřirozených poměrů panujících v ediční praxi domácích kulturních institucí, na které nedávno upozornila Charta 77 v dokumentu č. 12.¹ Velké části českých spisovatelů je

znemožněna jakákoliv publikace doma, a proto publikace v zahraničí hraje de facto úlohu jednoho z náhradních způsobů, jimiž jsou čeští čtenáři seznamováni s díly českých spisovatelů. Že mnohá významná díla domácích autorů vycházejí tiskem v jejich mateřském jazyce pouze v cizině, často v souvislostech, na které nemají tito autoři vliv, nepovažujeme za úkaz zdravý, jeho pravou příčinu nespátřujeme však v aktivitě občanů, kteří tyto publikace zprostředkovávají, ale v situaci, která je k této aktivitě vede. Za těchto okolností je svrchovaně nespravedlivé, že československé úřady místo toho, aby se odpovědně zamyslely nad pravými příčinami vzniklé situace, stíhají trestně občany, kteří slouží české kultuře a snaží se napravovat vznikající kulturní škody.

Charta 77 tímto upozorňuje v duchu cílů, které si předsevzala, československé úřady i naši a světovou veřejnost na tento další případ porušování základních lidských práv. Zároveň vyzývá všechny, jimž záleží na dodržování těchto práv, aby mu spolu s Chartou 77 věnovali svoji pozornost a zasazovali se o to, aby se ve věci čtyř kulturních pracovníků postupovalo spravedlivě a přihlíželo se ke znění závazků z Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, který je součástí československého právního řádu.² Je nutné se zasazovat i o to, aby účast veřejnosti na procesu nebyla uměle omezována malou soudní síní a předem vybraným publikem a aby domácí i zahraniční novináři měli možnost informovat naši i světovou veřejnost o průběhu procesu.

prof. dr. Jiří Hájek, Marta Kubišová, dr. Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Viz D18 (30. 6. 1977).

2 Na podporu politických vězňů vydalo 70 českých občanů 16. 8. 1977 výzvu Svobodu politickým vězňům (ČSDS, sb. Charta 77, archiv J. Hájka). Proti procesu protestovala i řada světových organizací a jednotlivých českých a zahraničních osobností. Mezi nejvýznamnější patří např. telegram G. Husákovi, generálnímu prokurátorovi a Svazu československých spisovatelů od amerického PEN klubu. Podobnou žádost prezidentu republiky zaslal Mezinárodní tiskový úřad. Svobodná společnost na podporu přátelství s národy Československa v Mnichově

vydala 20. října prohlášení solidarity, které podepsalo asi 40 000 občanů. Pavel Kohout a Ludvík Vaculík se obrátili na francouzského prezidenta V. Giscarda d'Estaing a prezidenta Jugoslávie Josipa Broze Tita, aby se ujali čtyř intelektuálů obviněných z pašování rukopisů vydaných ve Francii a Jugoslávii. Proti procesu se postavili také tři sovětské občane, G. Černisov, F. Zavadovskij a V. Šustov, pracovníci Všesvazového projektového institutu petrochemického průmyslu v Moskvě. Jejich dopis zaslaný Rudému právu byl na pokyn G. Husáka předán sovětskému velvyslanectví „k užití podle vlastního uvážení“. (NA, f. ÚV KSČ – Gustáv Husák, neuspořádané, strojopis, originál, 4 s.).

Dále o procesu viz D25 (1. 11. 1977), a D37 (18. 1. 1978).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 7 (1977), č. 6, s. 61–62 • *Kniha Charty*, Index 1977, s. 199–200.

KOMENTÁŘE: Proces proti O. Ornestovi, J. Ledererovi, F. Pavlíčkovi a V. Havlovi 17. a 18. října 1977 (podrobná zpráva). ČSDS, sb. Charta 77, archiv J. Hájka, stroj. kopie, 8 s. • Životopis J. Lederera. *Tamtéž*, 1 s. • Havel, Václav: Praská ledový krunýř lhostejnosti. In: *O lidskou identitu*. Londýn 1984, s. 250–256, Ruml, Jakub: Pozadí jedné přílohy Televizních novin. ČSDS, sb. Charta 77, stroj. kopie, 2 s. • Trestná činnost proti republice. In: *Rudé právo*, 18. ledna 1977, s. 2 • K. H.: Případ Ota Ornest. In: *Listy*, roč. 7 (1977), č. 2, s. 16 • Zpráva o procesu. *Tamtéž*, č. 6, s. 3–8 • Prohra režimu. *Tamtéž*, s. 1–2 • Hlasy k procesu. *Tamtéž*, s. 8–10 • V Praze po Helsinkách a před Bělehradem. In: *Americké listy*, č. 3–8 (21.–25. ledna 1977) • Uhl, Petr: Otevřený dopis západní levice. In: *Informační materiály*, 22–23 (červen 1977) • Vliv pražského procesu na Bělehrad. In: *Americké listy*, č. 44 (4. listopadu 1977), s. 1–2 • Svět reaguje na pražské procesy. *Tamtéž*, s. 5–6 • Pražský proces s intelektuály. In: *České slovo*, roč. 22 (1977), č. 11, s. 1, 7 • Ohlas pražského procesu ve světě. *Tamtéž*, s. 2 • Pražský proces. In: *Národní politika*, roč. 9 (1977), č. 11, s. 1 • Hemo: Špinavý proces. *Tamtéž*, č. 12, s. 1–2 • Svědectví, roč. 14 (1977), č. 54, s. 167 • Rozhlasové relace: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-129, S-131, 14. října 1977 • Hlas Ameriky (Ivan Medek) 17. října 1977.

1977, 17. říjen, Praha. – Sdělení o procesu se signatáři Charty 77 Vladimírem Laštůvkou a Alešem Macháčkem.

Ve dnech 26.–28. září 1977 se konalo u Krajského soudu v Ústí nad Labem přelíčení s ing. Vladimírem Laštůvkou a ing. Alešem Macháčkem, signatáři Charty 77, kteří byli od ledna t. r. zadržováni ve vyšetřovací vazbě v Litoměřicích. Byli nejdříve obviněni z pobuřování (§ 100 tr. zák.), později bylo obvinění překvalifikováno na podvracení republiky (§ 98 tr. zák.).

Základem obžaloby byla skutečnost, že u obou byly nalezeny české a ruské knihy a časopisy vycházející v Torontu, Paříži, Mnichově a Římě (soudem označeno za „přechovávání“ těchto publikací), které „rozšiřovali“ (půjčovali přátelům a spoluzaměstnancům) a o nich s ostatními čtenáři hovořili. Jako důkaz subjektivního faktu potřebovaného ke kvalifikaci jednání podle § 98 („z nenávisť k socialistickému zřízení“) prohlásil mj. soud skutečnost, že obžalovaní sympatizovali s Chartou 77 a odmítli se připojit k akci jejího odsuzování konané v lednu (jak známo na rozkaz „shora“ bez možnosti seznámit příslušné „odsuzující“ kolektivy s textem či jen pravdivým shrnutím obsahu Prohlášení Charty 77 z 1. 1. 1977). Na takto chatrném (skutkově i právně) základu byli oba obžalovaní odsouzeni k 3 a půl roku ztráty svobody.

Atmosféra přelíčení odpovídala postoji soudu vyjádřenému v rozsudku. Proces byl formálně veřejný, ale v „Justičním paláci“ se 150 místnostmi byla vybrána místnost s osmi sedadly, obsazenými kromě rodinných příslušníků (3 u každého obžalovaného) orgány StB. Obžalovaní nesměli k obhajobě použít poznámek. Byla znemožněna účast přátel obžalovaných i zástupce Amnesty International. Soudce hrubě okřikoval nejen obžalované, ale i příslušníky rodin, vyhrožoval jim a nepřípustným nátlakem působil i na svědky. Zjevné porušení československého právního řádu, zejména ustanovení Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (vyhl. 120/1976 Sb. zák.), ale i nedbání základních principů a ustanovení procesního rázu ilustruje v dostatečné míře, jak se v konkrétních případech dbá zákonosti, čl. 17 Ústavy ČSSR, a také, jak je u nás přístupováno k dodržování zásad Závěrečného aktu

konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, o jehož plnění se současně diskutuje v Bělehradě.¹

dr. Jiří Hájek, Marta Kubišová, dr. Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77, (ARCHIV J. HÁJKA). – STROJOPIS, PRVOPIS.

1 V pařížském sále Mutualité se 1. 12. 1977 konala manifestace proti perzekuci stoupenců lidských práv v Československu a SSSR, konkrétně A. Ščaranského, A. Macháčka a V. Laštůvky. Za Mezinárodní výbor na podporu Charty 77 vystoupil Pierre Daix a Jiří Pelikán. Účastníci protestního shromáždění zaslali dopis prezidentu Husákovi s prvním tisícem podpisů.

PLNÉ ZNĚNÍ: *Kniha Charty 77*, díl II. Samizdatový sborník • *Charta 77. Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy*. Rok 1977. Samizdatový sborník, s. 78 • *Kniha Charty, Index 1977*, s. 201–202 • Skilling, H. G.: *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*, Londýn 1981, s. 139–140.

SDĚLENÍ A KOMENTÁŘE: Vladimír Laštůvka a Aleš Macháček věznění v souvislosti s Chartou 77. In: ČSDS, sb. *Charta 77, stroj. kopie*, 1 s., sl. č. 22 • Případ V. Laštůvky a A. Macháčka. In: *Listy*, roč. 7 (1977), č. 6, s. 15 • Další dva rozsudky v ČSSR. In: *Americké listy*, č. 41 (1977), s. 2 • *RFE*, pol. blok S-118 (1. října 1977), S-120 (14. října 1977), S-206 (28. prosince 1977) • Sdělení VONS, č. 63, *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 1, s. 5 • Sdělení VONS, č. 80, *tamtéž*, č. 3, s. 10.

1977, 1. listopad, Praha. – Dopis
 Federálnímu shromáždění ČSSR o porušení
 československého právního řádu a procesních
 pravidel při soudním řízení s J. Ledererem,
 O. Ornestem, F. Pavlíčkem a V. Havlem.

Protože chceme brát vážně ústavně zakotvenou povinnost každého občana dbát o důsledné dodržování socialistické zákonnosti v životě společnosti (čl. 17 Ústavy), zdůrazněnou v poslední době mj. i v usnesení Federálního shromáždění z 5.4.1977, upozorňujeme toto shromáždění na nedávnou událost, při níž byly velmi závažným způsobem porušeny některé normy československého právního řádu, a v důsledku toho bylo značně poškozeno dobré jméno a tím i zájmy našeho státu v cizině.

Ve dnech 17.-18. října t. r. se u Městského soudu v Praze konal proces s dr. Otou Ornestem, Jiřím Ledererem, dr. Františkem Pavlíčkem a Václavem Havlem.¹ O. Ornest a J. Lederer byli obžalováni z podvracení republiky (§ 98 odst. 1 a 2 tr. zák.), dr. Pavlíček z pokusu podvracení republiky (§ 7 odst. 1, § 98 odst. 1 tr. zák.), Václav Havel z pokusu poškozování zájmů republiky v cizině (§ 8 odst. 1, § 112 odst. 1 tr. zák.).

Za tyto trestné činy byla obžalobou kvalifikována a soudem uznána činnost, která nikterak popisu skutkových podstat těchto trestných činů neodpovídá: písemnosti dopravované do ciziny byla díla výlučně literární povahy (literární historická a literární kritická), nepolitického charakteru. Jejich uveřejnění kdekoli nemůže být proto podvratnou činností podle § 98 tr. zák. a tím méně může ohrozit společenské a státní zřízení republiky, její územní celistvost, obranyschopnost, samostatnost nebo mezinárodní zájmy. Navíc chybí podle zákona neopominutelný prvek subjektivní: aby bylo možné hovořit o trestné činnosti podle § 98, je totiž třeba prokázat, že tato činnost je prováděna „z nepřátelství k socialistickému zřízení republiky“, což u nikoho z obžalovaných ani dokazováno nebylo: vždyť šlo právě u obžalovaných podle § 98 tr. zák. o občany, kteří věnovali celý svůj život věci socialismu nejen ve sféře kulturní, ale angažovali se také v širších souvislostech společensko-politických. To bylo také veřejně uznáno mj. udělením Řádu práce J. Ledererovi, titulu laureáta Státní ceny

Klementa Gottwalda Fr. Pavlíčkovi a vyznamenáním Za zásluhy o výstavbu O. Ornestovi.

Pokud jde o obžalobu z přípravy trestného činu poškozování republiky v cizině (§ 112 tr. zák.), nelze za „nepravdivou zprávu o poměrech v republice nebo o její zahraniční politice“ považovat memoárové dílo politika činného téměř před třiceti lety. To zcela jasně vyplývá z uvedeného ustanovení i ze smyslu trestního zákona, který je účinný od r. 1961, aby chránil mocensky již zajištěné socialistické zřízení republiky a odpovídající mezinárodní postavení i politiku.

Při obžalobě i trestním líčení nebylo ani přihlédnuto k tomu, že se ČSSR ratifikační mezinárodních paktů o občanských a politických právech zavázala přizpůsobit své zákonodárství i praxi svých správních i soudních orgánů závazkům z tohoto paktu vyplývajícím. V daném případě jde o čl. 19 odst. 2, zaručující svobodu „vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmkoli jinými prostředky podle vlastní volby“ (vyhláška 120/1976 Sb.). Právě administrativní a jiná opatření odporující těmto závazkům a ke škodě našeho kulturního života bránící vydávání mnohých hodnotných literárních děl u nás (jak jsme na to upozornili v dokumentu č. 12 Charty 77 z 30.6.)² vedla odsouzené občany k pochopitelné snaze uveřejnit tato díla alespoň za hranicemi naší republiky.

Nebylo dbáno ani norem procesního charakteru. O. Ornest a J. Lederer byli drženi ve vazbě od 11. a 15.1.1977, aniž mohly vzhledem k charakteru jejich činnosti existovat zákonem předvídané důvody této vazby po skončení vyšetřování. O tom ostatně nepřímo svědčí i propuštění z vazby druhých dvou obžalovaných už v březnu a v květnu, kdy toto vyšetřování prakticky skončilo pro všechny.

Při přelíčení projevila soud neobjektivnost a podjatost vůči obžalovaným: V. Havlovi nebylo dovoleno uvést na vlastní obhajobu nepříznivý úsudek prezidenta republiky o věrohodnosti znalce, který svým posudkem podporoval tvrzení žaloby o charakteru díla, jehož připravované zaslání do zahraničí bylo podkladem obžaloby. J. Ledererovi bylo zabráněno uvést mnohá závažná fakta a souvislosti jeho jednání, ačkoli

podle trestního řádu může předseda senátu přerušit závěrečnou řeč obžalovaného jen tehdy, vybočuje-li z rámce projednávané věci.³

Pro přelíčení byla bez objektivních důvodů vybrána malá místnost s místy pro 14 osob; kromě manželek obžalovaných a syna J. Lederera byla „jako objektivní veřejnosti“ všechna místa předem obsazena osobami, v nichž obžalovaní a jejich rodinní příslušníci poznali zaměstnance StB. Toto faktické vyloučení veřejnosti bylo navíc pojištěno rozsáhlou akcí orgánů Bezpečnosti, které předvolaly v době trvání procesu desítky přátel obžalovaných pod záminkou vyšetřování jejich účasti na jakési „chystané provokaci“, aniž byly s to sdělit vyslychaným a zadrženým cokoli konkrétního. Rovněž přítomnost a chování orgánů Bezpečnosti v soudní budově a kolem ní v době procesu se vyznačovaly řadou protizákonných činů, mj. fotografováním a filmováním občanů i cizích novinářů, kteří svou přítomností projevíli zájem o proces. Všechny tyto kroky nemohly mít jiný účinek, než že v naší i mezinárodní veřejnosti posílily pochybnosti o regulérnosti vedení procesu.

Všechny tyto skutečnosti nás vedou k závěru, že při přípravě a vedení procesu se nedbalo mnohých materiálních, procesních a právních zásad a norem československého trestního práva. Úsudek mezinárodní veřejnosti – např. ústředního orgánu KSF *L'Humanité*, kterou nelze vinit z předpojatosti vůči naší republice a jejíž zpravodaj nebyl vůbec vpuštěn do Československa – stejně jako ohlas procesu při jednání v Bělehradě svědčí o tom, že celý způsob jeho vedení, kromě jiného, vážně poškodil zájmy republiky v cizině.

Připomínáme, že podobným způsobem a s podobnými negativními důsledky byl veden ve dnech 26.–28. září t. r. v Ústí nad Labem proces proti ing. Vladimíru Laštůvkovi a ing. Alešovi Macháčkovi.⁴

S odvoláním na usnesení FS z 5. 4. 1977 žádáme nejvyšší orgán státní moci, aby se zabýval celkovou problematikou uvedených procesů ve světle jejich nepříznivých důsledků a informoval v dohledné době o svém stanovisku československou veřejnost.

prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., Marta Kubišová,
dr. Ladislav Hejránek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

1 *Srv. D23 (12.10.1977).*

2 *Viz D18 (30.6.1977).*

3 *Závěrečné slovo J. Lederera bylo čtyřikrát přerušeno předsedou soudou A. Kašparem. J. Lederer tak skončil druhým odstavcem své řeči. Celý text je uložen in ČSDS, sb. Charta 77, stroj. kopie, 2 s. Zde jsou rovněž uloženy zápisy z jednání procesu.*

4 *Viz též D24 (17.10.1977).*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informační materiály*, 24–25 (září 1977), s. 14–21 • *Kniha Charty*, Index 1977, s. 208–211 • Skilling, H. G.: *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*. Londýn 1981, s. 268–270.

KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-157 (9.11.1977), S-160 (12.11.1977).

1977, 10. listopad, Praha. – Otevřený dopis konferenci v Oldenburgu o zákazu výkonu některých povolání (tzv. Beruřsverbot) z politických důvodů uplatňovaném v SRN.

Vážení účastníci konference, jako signatáři Charty 77, usilující o dodržování zákonů o lidských právech, přirozeně podporujeme cíle vaší konference, na níž se zabýváte protidemokratickou praxí „Beruřsverbotu“ v NSR,¹ která – podle našeho tisku – postihuje přes tři tisíce občanů.

Domníváme se stejně jako vy, že zákaz výkonu některých povolání z politických důvodů ohrožuje nejen vývoj demokratické a humánní společnosti v NSR samé, ale demokratický a mírový vývoj v Evropě vůbec, jak se praví ve výzvě vašeho pracovního výboru. Takový zákaz je porušením mezinárodních paktů o občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních právech, k jejichž dodržování se zavázaly všechny evropské státy mj. podpisem helsinských dokumentů. Je rovněž výrazem protidemokratických metod, jimiž se konzervativní síly v různých zemích Západu i Východu snaží uchovat svá privilegia na účet rovnosti občanských svobod.

Víme z vlastní zkušenosti, jak tíživá může být praxe „Beruřsverbotu“ pro postižené; je však škodlivá i společensky, protože zbavuje občana práva společenského uplatnění a společnost připravuje o schopnosti a znalosti jejích členů. Vždyť v Československu nemožou desetitísece lidí vykonávat práci odpovídající jejich přání, schopnostem a vzdělání – nesmějí vykonávat kvalifikované dělnické zaměstnání, pracovat jako právníci, lékaři, vědci, novináři, učitelé, nemožou vydávat svá díla či vystavovat obrazy – prostě proto, že před devíti lety nesouhlasili s intervencí zemí Varšavské smlouvy do Československa, že požadují dodržování zákonů. Jen letos ztratilo několik set lidí zaměstnání jen proto, že podepsali Prohlášení Charty 77, nebo dokonce že jen odmítli hlasovat na schůzích proti tomuto dokumentu, který jim přitom nikdo nedal ani přečíst.

Boj proti „Beruřsverbotu“ je tedy i naším zápasem; věříme, že naše úspěchy na sebe nenechají dlouho čekat.

Vaši

dr. Jiří Hájek, Marta Kubišová, dr. Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 V lednu 1972 přijaly vláda Spolkové republiky a Spolková rada Zásady týkající se členství státních zaměstnanců v extrémistických organizacích, kterými se mělo řídit posuzování uchazečů o veřejnou službu v SRN. Usnesení, jež ve veřejných diskusích dostalo název „výnos proti radikálům“, bylo v jednotlivých spolkových zemích vykládáno zcela rozdílně a často vedlo k rozhodnutím ostře kritizovaným jak v samotném Německu, tak v zahraničí. Konferenci v Oldenburgu organizoval Akční výbor proti „beruřsverbotu“ v listopadu 1977 jako přípravu na třetí Russelův tribunál o zákazu zaměstnání z politických důvodů v SRN ve Frankfurtu nad Mohanem (28. března – 4. dubna 1978). Iniciátorem tribunálu byl britský filozof a logik Bertrand Russel (1872–1970), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1950). První Russelův tribunál byl svolán v roce 1967 do Stockholmu, aby odsoudil válečné zločiny ve Vietnamu, druhý tribunál se roku 1973 zabýval situací v Latinské Americe, čtvrtý v Rotterdamu roku 1980 pronásledováním Indiánů v Americe.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 8 (1978), č. 1, s. 58.

ZKRÁCENÝ TEXT: *České slovo*, roč. 22 (1977), č. 11, s. 8.

KOMENTÁŘ: *Informační materiály*, č. 29, r. 1977 • Müller, Adolf: Opozice v NSR. In: *Listy*, roč. 7 (1977), č. 1, s. 33 •

TÝŽ: Co se děje v Německu. In: *Listy*, roč. 8 (1978), č. 2, s. 38.

1977, 14. listopad, Praha. – Dopis generálnímu prokurátorovi ČSSR Jánu Feješovi o nezákonném trestním stíhání signatáře Charty 77 Pavla Landovského.

Podle § 12 zákona o prokuratuře žádáme Vás o pojednání zákonnosti postupu orgánů bezpečnosti a příslušné prokuratury proti Pavlu Landovskému (bytem Praha 5, Mělnická 10), nyní ve vazbě, známému českému herci, který je neprávem obviněn podle § 156, odst. 1 a 2 a § 155, odst. 1 a 2 (útok na veřejného činitele).

Jaká jsou fakta? Dne 17. října t. r. v 8.00 hod. ráno začínal ve Spálené ulici na Novém Městě proces s Otou Ornestem, Jiřím Ledererem, Františkem Pavlíčkem a Václavem Havlem. Téhož dne ráno policie pod různými záminkami předvedla k výslechům nebo zadržela na 48 hodin řadu osob, mezi nimi i Jiřího Hájka, Martu Kubišovou, Pavla Kohouta, Milana Hübla a řadu dalších. Všem bylo tak či onak řečeno, že se tak děje proto, aby se nemohli dostat do soudní budovy, v níž probíhal proces, a pokud byli ochotni slíbit, že se k soudu nedostaví, byli propuštěni. Mezi zadrženými měl být i Pavel Landovský. Avšak teprve v 11 hodin dopoledne se dva příslušníci StB dostavili do ateliéru ve Vršovicích (který je mimochodem v rozděleném bytě), kde se Pavel Landovský zdržoval, a vyzvali ho, aby šel s nimi. Jelikož neměli obsílku a neudali důvody pro předvedení, odmítl Pavel Landovský – v souladu s platnou právní úpravou – s nimi jít. Po třech hodinách se před byt dostavily další posily StB o síle 4 mužů. Ani po příchodu posil P. Landovský z bytu nevyšel. Po odchodu příslušníků zašel Pavel Landovský do nejbližší telefonní budky. Jakoby náhodou jel kolem hlídkový vůz VB, vystoupili z něj dva příslušníci, otevřeli dvířka budky, nic netušícího Pavla Landovského s použitím chvatů z budky vyvěkli a pokusili se ho naložit do hlídkového vozu. Přitom nepronesli zákonem předepsané oslovení „Jménem zákona“ ani neudali důvod zadržetí. Pavel Landovský měl možnost se bránit násilí až při nakládání do vozu. Ale vůz byl v té době již obklopen policisty, z nichž jeden stříkl P. Landovskému do očí slzný plyn. Po zadržení nebyl P. Landovský ani vyslechnut, ani s ním nebyl proveden žádný úkon, na jehož podkladě by bylo možné ho zadržet.

Podle obžaloby je Pavel Landovský stíhán za to, že prý dopoledne hrubě urážel příslušníky StB, kteří ho přišli zadržet. Dále pak proto, že prý vyhrožoval příslušníkům StB násilím, a to tak, že prý v průběhu obléhání otevřel dveře ateliéru, v ruce držel dlouhý nůž a údajně prohlásil, že ten, kdo by vstoupil do ateliéru, bude o hlavu kratší. Za to je žalován podle § 156/1 a 2. Ani jedno obvinění není podepřeno svědectvím civilních svědků. V druhé polovině rozděleného bytu obyvatelé nic neslyšeli, ani nikdo jiný nic neslyšel a ničeho nebyl svědkem. Svědectví příslušníků Bezpečnosti se pak rozcházejí.

Dále je Pavel Landovský stíhán podle § 155/1 a 2 za to, že prý při zadržení kladl odpor a zranil jednoho příslušníka VB tím, že ho kopl do kolena, což bylo příčinou zdravotních potíží po dobu 16 dnů. Ani toto obvinění neprokazují civilní svědci, svědectví jsou pouze od příslušníků VB; o úrovni jejich pozorovacích schopností svědčí i to, že nevědí, kdo P. Landovskému stříkl do očí slzný plyn.

V žalobě se dále uvádí, že příslušníci Bezpečnosti dostali příkaz k zadržení Pavla Landovského na podkladě pokynu, aby přijali opatření k zabránění incidentům při procesu s Otou Ornestem a spol. Podle skutkových podstat uvedených v obžalobě může být Pavel Landovský odsouzen k trestu odnětí svobody až na 5 let.¹

Ze všeho, co bylo uvedeno, plyne, že trestní stíhání Pavla Landovského nemá zákonný podklad.

1. Československý právní řád nezná institut preventivního zadržení, který se naposledy na území Československa aplikoval v době okupace Československa nacistickým Německem.

2. Při žádném politickém procesu po roce 1968 (a ani v padesátých letech) nedošlo k žádným incidentům. Všichni občané, kteří se chtěli zúčastnit některého z procesů, se vždy chovali důstojně, ačkoliv správa soudů v rozporu s duchem zákona volbou nejmenších soudních síní a vstupenkami pouze pro vybrané publikum vylučovala účast veřejnosti.

3. Zadržení Pavla Landovského nemohlo splnit ani smysl nezákonného opatření k zabránění účasti na procesu, neboť P. Landovský se v době zahájení procesu zdržoval v jiné části Prahy a nepodnikl nic, co by opravňovalo k domněnce, že se

chce procesu zúčastnit. Nadto příslušníci Bezpečnosti neměli pro P. Landovského ani předvolání, což při předem připravené akci bylo jejich zákonou povinností. Bez tohoto předvolání i z tohoto důvodu byl jejich čin v rozporu s platnou právní úpravou. A jeho zadržení kolem 18 hod., kdy první den soudního líčení už skončil, nemá vůbec už žádný právní ani věcný smysl.

4. Trestných činů podle § 155 a 156 se lze dopustit jen proti veřejnému činitele, který právě vykonává svou pravomoc. Když však příslušník Bezpečnosti svou pravomoc nevykonává nebo ji překračuje, není považován za veřejného činitele a není zákonem chráněn. Z uvedených skutečností vyplývá, že při zadržení Pavla Landovského – a stejně tak i dalších občanů téhož dne – StB hrubě překročila svou pravomoc a jednala v rozporu se zákonem, což je situace, za níž její příslušníci ani zakročující příslušníci VB nepoživali ochrany jako veřejní činitelé. A za takových okolností mají občané právo i povinnost se bránit násilí a hájit svá občanská práva proti nezákonnému jednání a zvržili. U Pavla Landovského mohlo tedy jít maximálně o jednání v krajní nouzi nebo nutné obraně, neboť pokud se bránil, bránil se v mezích legality nezákonnému postupu.

Ze všech souvislostí vyplývá, že fakticky má jít o další politický proces, i když čin, z něhož je Pavel Landovský obviněn, není obsažen v první hlavě trestního zákona.

Žádáme proto o urychlené projednání našeho případu a zároveň o okamžité propuštění Pavla Landovského z vazby, pro kterou nejsou zákonné důvody.

*dr. Jiří Hájek, DrSc., Marta Kubišová,
dr. Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Pavel Landovský byl z vazby propuštěn s tím, že bude vyšetřován na svobodě. O působení Pavla Landovského v Chartě 77 viz Landovský, Pavel – Hvižďala, Karel: Soukromá vzpoura. Praha 1990, s. 62–71.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Kniha Charty*, Index 1977, s. 212–215.
KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-166 (18. listopadu 1977).

1977, 16. listopad, Praha. – Odpověď polskému Výboru společenské sebeobran (KOR)¹ na dopis proti politickým procesům a na podporu československým politickým vězňům.

Otevřený dopis polským přátelům

Drazí přátelé,
mimořádně nás povzbuzuje solidarita, kterou jste v tomto roce už několikrát projevili našemu úsilí o dodržování zákonů, mezi něž v československém právním řádu náleží i mezinárodní pakty o lidských a občanských právech. Vaše vystoupení na obranu politických vězňů a proti politickým procesům v Československu měla nejen kladný ohlas v naší veřejnosti, ale jako významná součást mezinárodní solidarity přispěla i ke zmírnění mocenských postihů a rozsudků. Vaše podpora je o to cennější, že nehovoříte z bezpečí.²

Sledujeme vaše spravedlivé zápasy za dodržování zákonů a za lidská práva v Polsku a s radostí zaznamenáváme každý dílčí úspěch vaší činnosti. I tím posilujete naše přesvědčení, že společný boj, který vedeme, je perspektivní, že v rámci společenského systému našich zemí přispíváme k rostoucí úctě k zákonům a právům každého člověka na svobodný rozvoj vlastní osobnosti.

Nikdy jsme nespojovali vámi připomenutou účast polských jednotek na potlačení našeho pokusu o společenskou reformu v roce 1968 s polským národem. Dovedeme si představit i situaci opačnou, k níž nebylo např. v roce 1956 daleko. Naše osudy jsou společné a blízké a ani naše solidarita není jen důsledkem dnešní aktuální situace. Naše vzájemná podpora je samozřejmá a přirozená. Jakmile jsme dospěli k jistotě o pravdivosti a správnosti našeho úsilí, nemůžeme ani jinak než trvat na vytčené cestě. Dnes už po ní nejdeme každý sám, dnes už v rámci mezinárodního společenství podobných politických systémů ve východní Evropě nespolupracují jen vlády našich zemí, ale stále více také my jako občané. I v tom je naděje nejen nás jako jednotlivců, ale i jako národů našich zemí; uplatnění práva každého člověka na lidsky důstojný život je nezbytnou podmínkou překonávání

dlouhotrvající společenské krize s nutným předpokladem příštího smysluplného vývoje našich společností.

Vaši

dr. Jiří Hájek, Marta Kubišová, dr. Ladislav Hejdánek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77 (ARCHIV J. HÁJKA). –
STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 V roce 1976 založili Adam Michnik a Jacek Kuroń Výbor na obranu dělníků (Komitet obrony robotników – KOR), který se v roce 1977 přejmenoval na Výbor společenské sebeobrony (Komitet samoobrony społecznej – KSS).
- 2 U dokumentu je uložen Dopis přátelům – Čechům a Slovákům, který 31. 10. 1977 Chartě 77 zaslal Výbor společenské sebeobrony KSS-KOR:

„Drazí přátelé!

Můžeme se na sebe obracet tak upřímně, protože si uvědomujeme, že nás nečiní přáteli obřadně vládní prohlášení, ale společná věc a stejné úsilí o obnovu společnosti ve vašem i našem státě, neústupné domáhání se lidské podoby života, požadavek, aby moc zastavila každodenní opatření, která popírají zákonem zaručené zásady respektování lidských a občanských práv. V poválečných dějinách jsme k sobě často vzhlíželi a sdíleli jsme společně naše naděje i strasti. Dnes jsme otřeseni zprávami o rozsudcích, které vás zasáhly, a křiklavě a provokativně znásilňují dohody z Helsinek právě v této chvíli, kdy o jejich dodržování jednájí v Bělehradě představitelé vlád, které je podepsaly – mezi jinými také vaší vlády. Je nám známo, že vaše situace jako mluvčích společenského protestu je mimořádně těžká. Již devět let vás rdousí násilí a ani se nesnaží vyvolat zdání zákonnosti. Jste veřejně a brutálně pronásledováni na každém kroku a ve všech projevech společenského života, a ačkoliv to vyvolává pobouření celého světa, vaše situace se nemění. V útisku, který snášíte, vidíme pomstu za Pražské jaro a především obavu, že tento nádherný rozmach, který sjednotil celý váš stát, se může opakovat nejen u vás, ale může se stát příkladem i pro jiné národy, které sdílejí váš osud. Doufáme, že tato obava není planá. V myšlenkách na ono Jaro s lítostí a hořkostí připomínáme, že na invazi ve vaší zemi měla podíl i polská armáda. Ze srdce si přejeme, abyste to nepřičítali nám, ale věřili, že se tak stalo cizí mocí a proti naší vůli.

Přátelé! Obdivujeme vaši rozhodnost, vaši odvahu, vaši vytrvalost v odporování zlu. Víme, že vy jste skutečnými představiteli vůle společnosti, i když většina se poddává neustálému nátlaku a je nucena být pasivní až do té doby, kdy se bude moci projevit tak otevřeně jako v roce 1968.

V Chartě 77, v tomto historickém prohlášení zápasící demokracie, jste promluvili nejen svým, ale také naším jménem. Solidarizujeme se s tímto vaším činem a budeme mlčení a lžím tisku čelit pravdivým informováním naší společnosti o tom, co děláte. Budeme se snažit posilovat upřímné přátelství mezi našimi národy a učinit tak nemožným používání zásady „divide et impera“, která nám v minulosti nadělala tolik škody. Nevíme, jaké překážky ještě budeme muset překonat. Cesta, kterou kráčíme dál, nebude snadná, bude-li však přinášet oběti, bude nás i vás posilovat důvěra a společné vědomí, že tyto oběti nejsou marné.

Výsledky našeho společného působení jsou viditelné už dnes, a to, čeho jsme dosáhli, je nezvratné.

Chceme věřit, že nepřilíš vzdálená budoucnost musí patřit vám i nám, všem lidem dobré vůle, což znamená vůle k pravdě, spravedlnosti a demokracii.“ ČSDS, sb. Charta 77 (archiv J. Hájka).

PLNÉ TEXTY OBOU DOKUMENTŮ: Varšava Praha, Praha Varšavě. In: Listy, roč. 8 (1978), č. 1, 1978), s. 28–29 • Telegram z Polska. In: Informační materiály, 24/25 (září 1977), s. 21 • Zpravodaj Charty II (15. 1.–6. 2. 1978) • Kniha Charty 77, Index 1977, s. 216–217 • Charta 77. 1977–1989, s. 212.

KOMENTÁŘ: RFE, pol. blok S-133 (5. listopadu 1977).

1977, 18. listopad,¹ Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění, Úřadu předsednictva vlády ČSSR, České národní radě a Ministerstvu kultury ČSR o státní reglementaci, zákazech a omezeních v oblasti populární hudby. (Dokument č. 13)

[...]²

Nedávno zahájené trestní stíhání populárního písničkáře Jaroslava Hutky a vlna protestů, které vyvolalo, známé události v Kdyni (k nimž Charla 77 už zaujala stanovisko)³ a některé další události a jevy poslední doby vybízejí k úvaze o celkové situaci v oblasti současné české populární hudby a o hlubších společenských důsledcích této situace.

Jak známo, může umělec působící v této oblasti profesionálně vystupovat pouze prostřednictvím příslušných státních agentur. Tento princip a především způsob, kterým je prakticky uskuťečňován, je základní příčinou stále se prohlubující krize v této společensky tak významné oblasti kultury. Veřejně v ní dnes vystupovat předpokládá totiž – díky tomuto principu – podrobit se složitému, tuhému a nesmyslně byrokratickému systému kontroly a řízení, který nejen umělce občansky ponižuje a z jejich práva na uměleckou činnost dělá zvláštní odměnu či dar, ale který celou sféru populární hudby po umělecké stránce prokazatelně dusí. Monopolními organizacemi je podporována především tvorba, která se přizpůsobuje požadavkům komerčnosti nebo která se zaštiťuje povrchní a vesměs jen účelovou političností, a ovšem také tvorba těch umělců, kteří ovládají různé oficiální instituce a organizace. Tato protežovaná tvorba je hrána a vydávána v rozsahu, který neodpovídá skutečnému zájmu nebo poptávce, což na jedné straně vyvolává nespokojenost těch posluchačů, kteří nejsou ochotni přizpůsobit se čemukoliv, co je jim nabízeno, a na druhé straně otupuje obecný vkus. Tvorba progresivnější, umělecky osobitá a odvážná, nezařaditelná do šablon vytvořených nekvalifikovanou byrokracií a hlouběji působící na společenské vědomí a cítění, stejně jako tvorba těch umělců, kteří se brání nivelizujícím nárokům oficiálních institucí, se naopak setkává s nejruznějšími překážkami a mnohdy je úplně potlačena.

Mnoho vynikajících umělců populární a jazzové hudby opustilo postupně republiku; tito umělci se odmítli dané situaci přizpůsobit, protože cítili, že jim znemožňuje umělecký vývoj. Jsou mezi nimi například Krautgartner, Hammer, Vitouš, Mráz, Jakubovič, Konopásek, Mader, Arnet, Pilar, Hajniš, Kryl, Přenosilová, Šedivý, Pešta, Kozel, Khunt, Král, Bezloja, Berka, Kirken, Svoboda, Smetana, Netopil, Schwarz, Matoušek. (V této souvislosti by bylo možno vzpomenout i krátké emigrace zasloužilého umělce Karla Gotta a jeho orchestru.) Někteří z těchto umělců dosáhli po své emigraci už světových úspěchů a jejich odchod znamená nepochybně pro českou kulturu velkou ztrátu.

Základním nástrojem omezování umělců je trvalá hrozba částečného nebo úplného znemožnění veřejné činnosti. Tato hrozba má zhoubný vliv na všechny veřejně působící umělce a tedy i na celou populární hudbu; ze strachu, který v nich vyvolává, podřizují umělci autentický výraz své osobnosti snaze zavděčit se požadavkům a vkusu oficiálních činitelů.

Pokud jde o úplné znemožnění veřejné činnosti, lze poukázat na některé obecně známé případy: nejpopsalnější česká zpěvačka z konce šedesátých let Marta Kubišová má od roku 1969 znemožněnu jakoukoli činnost ve svém oboru a její jméno nesmí být ani v souvislosti s jejím dřívějším působením publikováno. Zpěvák Karel Černoch nesměl vystupovat, dokud se veřejně nevzdal svých dřívěších občanských postojů. Po léta se nesmělo objevit jméno skladatele Jaromíra Vomáčky.

Úplný zákaz nebo znemožnění veřejného vystupování bývají v poslední době dokonce kombinovány s různými vykonstruovanými trestními obviněními. Na jaře roku 1976 bylo devatenáct hudebníků a zpěváků ze skupin The Plastic People a DG 307 a z jejich okruhu vzato do vyšetřovací vazby, většina z nich byla obviněna z trestného činu výtržnictví, a na podzim roku 1976 byli vedoucí obou skupin Ivan Jirous a Pavel Zajíček spolu se saxofonistou Vratislavem Brabencem a zpěvákem Svatoplukem Karáskem pro tento trestný čin odsouzeni; ostatní jsou stále obviněni. Kriminální obvinění mělo v tomto případě zcela zřetelně jen zakrýt pravou příčinu jejich postihu, kterou byl odpor oficiálních míst k jejich

tvorbě. Podobně tomu bylo v případě skupiny Sirotci. A stejně tomu je v současné době u Jaroslava Hutky, který je obviněn z nedovoleného podnikání, kterého se měl údajně dopouštět svými koncerty. Jde o obvinění i po právní stránce zcela pochybné, protože ze zákonných ustanovení, podle nichž byl Hutka – jakožto autorská osobnost bez kvalifikace výkonného umělce – na koncerty zván a honorován, jasně vyplývá, že právní odpovědnost za jeho honorování nesou organizace, které ho zvaly. Tvzení bezpečnostních orgánů, že Hutka není dostatečně výraznou uměleckou osobností, je přitom ve zřejmém rozporu jak s hodnocením předních hudebních kritiků, tak i s Hutkovou popularitou, kterou dostatečně potvrzuje i známý fakt, že různým úřadům docházejí stovky protestů proti Hutkovu stíhání od jeho příznivců z celé republiky.

Velmi pestrá je paleta různých částečných zakazů, časově omezených nebo vztahujících se jen na určitou oblast. Kupříkladu Jiří Suchý nesmí vystupovat v Československé televizi. Petr Spálený měl na dva měsíce zakázanu veškerou veřejnou činnost a dva roky nesměl vystupovat v televizi. František R. Čech měl zakaz koncertní činnosti na šest měsíců. Ota Petřina se musel vzdát koncertní činnosti, protože si odmítl zkrátit vlasy. Jan Vyčítal nesmí veřejně uplatnit své texty. Bohdan Mikolášek byl několik let zakázán pro obsah jedné písně. Spirituál kvintet byl zakázán na tři měsíce, protože nechal Mikoláška vystoupit na svém představení jako hosta. Skupina Bohemia byla zakázána měsíc kvůli oblečení svých členů na fotografii v hudebním časopise, skupina ETC dva měsíce za nevhodné oblečení diváků (!). Pražské rockové skupiny, skupina Marsyas a někteří pražští písničkáři měli delší dobu zakázáno vystupovat v Západočeském kraji. S obdobnými zakazy lokálního rozsahu se setkala řada umělců po celé republice. Proti této svévůli agentur a různých centrálních i místních institucí není možná obrana, protože neexistuje odborová nebo jiná organizace, která by zájmy umělců hájila, a jejich práva nejsou chráněna ani zákoníkem práce, jak je tomu u ostatních pracujících, kterým přirozeně není možno zakázat na několik měsíců práci bez možnosti výdělků.

Zvlášť těžce jsou postiženy skupiny a jednotlivci, na jejichž repertoáru jsou skladby s nábožen-

skými motivy. Tito umělci už nesmějí vystupovat ani v katolických kostelech a o jejich činnost se intenzivně zajímají bezpečnostní orgány. Náboženské motivy jsou potlačovány i u lidových písní a ve vysílání rozhlasu a televize se nesmějí objevovat vůbec, což jde tak daleko, že jsou v písničkách zakazována i jména svatých, a to i o vánočních a jiných svátcích.

Množství a druh požadavků kladených na veřejně působící umělce, stejně jako vysoké nároky na jejich schopnost rozumět různým zákulisním vztahům v příslušných institucích a počítat s nimi, způsobují ovšem, že s mnoha mladými umělci se veřejnost nemůže vůbec seznámit, protože jsou vzhledem k povaze své tvorby anebo neochotě přijmout vnucená a často nemorální „pravidla hry“ vlastně zakázáni dřív, než mohou vůbec začít veřejně vystupovat.

Nejrozmanitějšími zakazy a omezeními jsou stále víc postihovány i různé festivaly a přehlídky, především ty, o které má zájem mladá generace. Například celostátní festival Náměšť na Hané 1973, kde měli vystoupit špičkoví představitelé jazzu, rocku, folku a country, byl zakázán těsně před zahájením. Na celostátním country festivalu Jablonec 1974 byl zakaz přístupu publika na soutěžní koncerty. V roce 1976 byly zakázány celostátní festivaly v Krumlově a v Dobrušce. Letos bylo na pražských jazzových dnech zakázáno vystoupit souborům Sanhedrin, UH-2, UH-3, Old Teenagers a Bílé světlo. 30. září t. r. byla policejními orgány násilně zastavena činnost Jazz & Rock metodického centra, poslední pražské scény tohoto zaměření. Znemožněno bylo pokračování tradičních festivalů, jako byly Beatový festival, Beat salon, Folk a country festival v Praze, Folkový festival v Uherském Brodě, Ústecký zpěvník atd.

Zakázána byla i řada už vyrobených gramofonových desek, jako například Ulrychova *Odyssea*, Marta 1970, všechny desky Marty Kubišové, Šafrán 1977 a ovšem desky všech umělců, kteří odešli do zahraničí.

Na úroveň populární hudby má přirozeně negativní vliv i omezování hudební kritiky a publicistiky. Byl zrušen týdeník *Aktuality melodie*, dále *Pop music expres*, *Repertoár malé scény*, trampské časopisy, zpěvníky atd. Zastaveno bylo vydávání slovníku populární hudby, ve skladech už dva roky

leží kniha dr. Kotka o historii populární hudby. V odborném tisku se nesmějí objevovat články Jiřího Černého, kritika zabývajícího se soustavně populární hudbou; Černému je znemožněno i vystupovat v některých klubech s jeho pořadem. Existujícím časopisům je předepisováno, o kom smějí psát a o kom nikoliv a jak mají o různých umělcích psát; jsou známy případy, že byly časopisy nuceny psát štvavé články proti trestně stíhaným umělcům, k nimž jim dodávala podklady, obsahující četné falešné informace, přímo Bezpečnost (například článek Případ Magor v *Mladém světě*). Jak je manipulován i odborný tisk názorně ilustruje například to, že když se v anketě devatenácti hudebních kritiků spolupracujících s časopisem *Melodie*, jediným současným časopisem pro populární hudbu, umístili na prvním místě zpěvák Vladimír Merta, na druhém místě Jaroslav Hutka a teprve na třetím zasloužilý umělec Karel Gott, nesměl být tento výsledek ankety publikován.

Nástrojem sešněrovávání, omezování a nivelizace populární hudby nejsou ovšem jen nejrozmanitější zákazy a jejich všudypřítomná hrozba, ale i způsob řízení toho, co je povoleno.

Aby mohl umělec profesionálně působit, musí především složit kvalifikační zkoušky. Je obecně známo, že tyto zkoušky jsou zaměřeny především na takzvanou „politickou vyspělost“, kterou se rozumí bezvýhradný souhlas (lhostejno, zda skutečný nebo předstíraný) se vším, co politická moc ve státě dělá a co říká oficiální propaganda. Dále kvalifikační zkoušky zkoumají školometským způsobem teoretické hudební znalosti umělců, znalosti, které mnohdy nijak nesouvisí s druhem a povahou jejich tvorby, díky čemuž úspěch u takové zkoušky vůbec nezaručuje uměleckou úroveň a neúspěch může naopak vést k vyloučení vynikajících umělců. V praktické části kvalifikační zkoušky není vůbec brána v úvahu skutečná umělecká působivost tvorby zkoušených s ohledem na druh publika, kterému je především určena, ani její skutečný kulturní smysl; rozhoduje tu pouze dojem z řemeslné zručnosti, přičemž jde mnohdy o dojem osob, které nemají k dané umělecké oblasti vůbec žádný vztah. Díky této praxi se řada dobrých umělců ke zkouškám vůbec nehlásí a mnozí vynikající hudebníci a zpěváci u nich neuspěli, jako

například Vladimír Merta (vítěz zmíněné ankety odborných kritiků), dvojice Vodňanský a Skoumal, dobře známá z mnohaletého vystupování v malých pražských divadlech, zpěvák Hutka atd. V důsledku kvalifikačních zkoušek byl v roce 1975 drasticky snížen počet výkonných umělců v českých zemích z šesti na tři tisíce.

Umělci, kteří projdou sítím kvalifikačních zkoušek, stávají se pak de facto poddanými monopolních agentur, které se k nim chovají skutečně jako feudální vladaři: rozhodují za ně o všech praktických a do značné míry i uměleckých otázkách, schvalují jednotlivé pořady a stíhají jakoukoliv odchylku od schválené podoby, rozhodují, kterých vystoupení či zájezdů se umělci zúčastní či nikoliv, přičemž je nutí vystupovat na takzvaných politicky angažovaných akcích, zasahují do složení orchestrů a umělcům dokonce předepisují, jak mají být oblečení, obuti či učešáni. Honoráře jsou jim propláceny s mnohaměsíčním zpožděním a nezávisí vůbec na návštěvnosti či úspěchu, ale pouze na třídě, do které agentura umělce zařadila. Ředitelé agentur mají právo kdykoliv změnit či zrušit rozhodnutí kvalifikačních komisí; přitom je známo, že většina z nich nemá umělecké vzdělání. Rozhodnutí o tom, kdo smí být profesionálním umělcem, se tak stává věcí svévole několika úředníků, neschopných většinou porozumět skutečnému smyslu různých uměleckých projevů. Agentury, ale i ostatní kulturní instituce (rozhlas, televize, gramofonové firmy, OSA, OSVU atd.) jsou přitom ovládnuty klany a jednotlivci, kryjícími se sice hyperaktivní politickou loajalitou, sledujícími však ve skutečnosti především vlastní zisk. Tito lidé využívají svých postavení a vzájemných kontaktů k maximálnímu sebeuplatnění, čímž korumpují celou tuto oblast kultury. Společenské důsledky tohoto jejich přístupu je nezajímají.

Podobným způsobem, jakým je sešněrována profesionální tvorba, jsou samozřejmě sešněrovány i možnosti tvorby amatérské, která byla v této sféře vždy jejím přirozeným zájemem. Ačkoliv ve všech oficiálních dokumentech a vyhlášeních je vždy znovu zdůrazňováno, jakou váhu dává kulturní politika našeho státu všestranné podpoře lidové tvořivosti, ve skutečnosti jsou všechny prostředky v tomto směru investované, stejně jako povolení k vystupování, vázány opět

na podmínku, že se amatérští umělci přizpůsobí požadavkům funkcionářů, kteří o jejich možnostech rozhodují.

Je pochopitelné, že za těchto okolností je situace v naší populární hudbě neradostná a že její úroveň nelze srovnávat s úrovní před několika lety ani s úrovní v ostatních socialistických státech.

Touto situací netrpí ovšem pouze umělci, ale především publikum. A to tím spíš, že jeho možnosti jsou úředními zásahy omezovány i v mnoha dalších směrech, od absence světové nekomerční hudby ve sdělovacích prostředcích a na deskách, přes jednostranný výběr zahraničních umělců zvaných do ČSSR (v poslední době byly v Praze zakázány např. koncerty polských špičkových umělců: SBB /Reduta/, Niemen /Lucerna/), až po rušení klubů, diskoték a zábav. Jak nedostatečně jsou uspokojovány zájmy publika o zahraniční nekomerční tvorbu, tragicky dokládají takové případy, jako byla smrt člověka v přeplněném předšálí pražské Lucerny při koncertu maďarské skupiny Lokomotiv GT.

Mladá generace je tímto komplexem nejrozmanitějších omezení systematicky připravována o celý jeden důležitý rozměr života, totiž o rozměr svobodné účasti na takové kultuře, která je skutečně blízká jejímu cítění a nárokům. Nedostatek takové kultury a z něho vyplývající potlačení celé jedné roviny kolektivních zážitků, tak důležitých pro mladé lidi, je skutečnou příčinou stále častějších konfliktů mezi mládeží a bezpečnostními orgány. Není náhoda, že na začátku takových střetnutí, ať už mají krvavý průběh (jako v Českých Budějovicích, Kdyni nebo Domažlicích) či nikoliv, nezbyvá nic jiného než přeplněný sál jako přirozený důsledek situace, kdy zájem mnohonásobně převyšuje nabídku. Sjíždí-li se mládež z celého kraje na jediný koncert nebo zábavu, anebo jsou-li mladí lidé ve velkém městě odkázáni na jedinou diskotéku, pak je zřejmé, že to může a musí vyvolávat konfliktní situace.

Zatím lze bohužel pozorovat, že státní orgány místo aby se zamyslely o skutečných příčinách těchto jevů, reagují na ně jen dalším zesilováním policejních represí a policejního dohledu i tam, kde k nim není ani z hlediska bezpečnostního žádný důvod (v poslední době se stává, že orgány SNB přeruší normálně probíhající koncert

a perlustrují účinkující i publikum). Jakým dojmem takový způsob „práce s mládeží“ na mládež působí, si lze snadno domyslet.

Právo na svobodný kulturní projev patří k základním lidským právům, která se náš stát zavázal dodržovat. Toto právo by mělo tedy být naplňováno i v oblasti populární hudby, a to především v těch jejích žánrech, které jsou dnešní mladé generaci nejbližší a které jsou zároveň současnou byrokratickou kulturní politikou nejvíc potlačeny. Důsledné respektování tohoto práva by bylo také jedinou cestou k trvalému vyloučení konfliktních situací mezi mládeží a státní mocí a ke skutečnému posílení autority státu. Policejní obušek tuto autoritu posiluje jen zdánlivě.

Obracíme se jménem Charty 77 a v duchu jejího poslání na Federální shromáždění a vládu ČSSR s návrhem, aby se zabývaly situací v československé populární hudbě z hlediska zájmů mladé generace a aby přijaly taková opatření, která by umožnila tuto situaci zlepšit. Tato opatření by měla vycházet ze zásady, že o tom, co je uměním a jaké umění bude veřejně provozováno, nemůže rozhodovat byrokratický aparát, ale může to vyplývat jedině z živého tvůrčího styku umělců s jejich publikem.⁴

dr. Jiří Hájek, DrSc., Marta Kubišová,

dr. Ladislav Hejdlánek

mluvčí Charty 77

Za správnost: dr. Ladislav Hejdlánek

Odesláno:

1. Kancelář Federálního shromáždění ČSSR
2. Úřad předsednictva vlády ČSSR
3. Česká národní rada
4. Ministerstvo kultury ČSR

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIS
S VLASTNORUČNÍM PODPÍSEM L. HEJDLÁNKA
ZA SPRÁVNOST.

- 1 *Datování je převzato z předlohy vlastnoručně podepsané L. Hejdlánkem. V anotovaném seznamu dokumentů v knize Charta 77 1977–1989 a v samizdatovém sborníku Charta 77: Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy. Rok 1977, je uvedeno datum 20. listopadu.*
- 2 *Razítko Česká národní rada, 23. XI. 1977, čj. 3216, Sýkurová.*

- 3 Viz D21 (21.9.1977).
- 4 *Diskuse o tomto dokumentu se konala na setkání v redakci Mladého světa, kterého se zúčastnili lidé z různých jazzových skupin. V. Havel referoval o průběhu J. Pallasovi: „Proti diskusi byla čtená písemnost nevinný žertík.“* (ÚSD, sb. AMV, A 3/3, inv. č. 118, VS-009/78.)

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Charta 77. Dokumenty, prohlášení, sdělení, dopisy. Rok 1977. Samizdatový sborník, stroj. kopie A4, s. 83–87* • *Listy, roč. 8 (1978), č. 1, s. 50–53* • *Kniha Charty, Index 1977, s. 146–154* • Skilling, H. G.: *Charter 77 and Human Rights, s. 249–252* • *The documents of Charter 77. Washington 1982.*

ZKRÁCENÝ TEXT: *Zpravodaj Čechů a Slováků, roč. 11 (1978), č. 1, s. 19.*

KOMENTÁŘE: Jirous, Ivan M.: *Pravdivý příběh Plastic People. In: Paternoster, č. 4 (1983), s. 69–92* • č. 5–7 (1984), s. 63–73 • č. 19 (1987), s. 30–39 • Bondy, E. – Lamper, I. – Placák, P. – Wernisch, I.: *Hovězí porážka. Plastic people. Tamtéž, č. 17 (1987), s. 52–54.*

D30 1977

1977, 23. listopad, Praha. – **Prohlášení k pokusům státních orgánů konstruovat obvinění Charty 77 z přípravy nezákonných akcí.**

Sdělení Charty 77

Co víte o provokaci? Tahle otázka překvapila občany, většinou účastníky Charty 77, volané v posledních několika týdnech k výslechům (či pohovorům) na Bezpečnost. Jakási provokace se prý chystá – nejdřív v souvislosti s procesem v Praze, potom zcela neurčitě někde, nedávno prý zas někdo chtěl někoho unést, zřejmě abychom také v Československu měli verzi toho, co vzrušuje veřejnost některých zemí na Západě. Tyto mlhavé náznaky doprovázejí ujištění o starosti tazatelů, aby se dotazovaný nestal obětí jakési provokace, když je účastníkem Charty 77... Na dotaz jednoho z vyslychaných, o jakou provokaci mělo jít, byla pohotovává odpověď: právě této provokaci naše bezpečnostní orgány zabránily.

Avšak tím, že protizákonně omezily osobní svobodu několika desítek občanů, že proces podle zákona veřejně se fakticky konal s vyloučením veřejnosti, byly jen doma i v zahraničí posíleny pochybnosti o jeho zákonnosti a naší republice byla tak způsobena ostuda, kterou lze kvalifikovat jako opravdové poškozování jejích zájmů v zahraničí (§ 112 trest. zákona).

Bylo by samozřejmě možné v této souvislosti uvažovat o tom, co je provokace – zda snaha občana normálně a ukázněně sledovat proces, v němž jde o jeho známé a přátele, nebo praktiky, jimiž mu mocenský orgán v této snaze brání; zda projev starosti o regulérní průběh procesu a dodržování ducha i litery zákonů, či způsob, jakým je tento proces veden a jak o něm oficiální místa informují veřejnost.

Povzbuzující je pouze fakt, že na rozdíl od jarních výslechů, kdy se tazatelé zajímali o činnost Charty 77 s podtextem či přímo vyslovenou hrozbou trestního stíhání, při současných výsleších se přiznává zákonnost této činnosti. Po deseti měsících namáhavého hledání, zač by bylo lze Chartu 77 stíhat podle zákona, po kampani pomluv, lží a ostouzení ve sdělovacích prostředcích, po sérii protizákonných propouštění z práce (dále pokračujících), po sledování a po ostraze některých účastníků této občanské iniciativy (jež u některých nadále trvá) se nepodařilo najít takový

důkaz či podklad. Naopak, všechny kroky proti občanské iniciativě opřené o čl. 18 Ústavy ČSSR (povinnost občanů a zvláště orgánů dbát o dodržování zákonosti v našem životě), které podnikly mocenské orgány, zaměstnavatelé a společenské organizace, jsou přinejmenším právně pochybné, ne-li vysloveně nezákonné a přímo trestné. Každý z nás to může na svém příkladě konkrétně dokázat.

Přes tyto kroky, které má Charta 77 plné právo považovat za provokaci vůči občanům usilujícím o zachování zákonosti, z pozic zákonosti neustupuje a neustoupí. Na starosti o to, abychom se nestali obětí nějaké provokace chystané či zamýšlené v souvislosti s Chartou 77 klidně odpovídáme: Přihlásili jsme se k Chartě 77 upřímně a bez postranních úmyslů, nemáme co skrývat, odmítáme každou nezákonnost a tedy i jakýkoli teror (vždyť mnozí z nás vědí, že mocenské akty proti nám nemají daleko k teroru). Přisuzovat nám úmysly někoho unášet může jen zlomyslná nebo slabomyslná fantazie. Zato lze našim tazatelům navrhnout, aby se starali o skutečné, četné a všestranné provokace či ještě přísněji kvalifikovatelné akty libovůle a z vůle vůči těm, kdo nechtějí nic jiného, než aby zákon u nás platil opravdu pro všechny bez rozdílu a byl také podle toho dodržován, a na konkrétních situacích a případech ukazují, že se tak neděje.

Samozřejmě nechceme otázku provokací odbýt lehce. Nelze podceňovat zkušenosti všech pokrokových a humánních snah a hnutí s provokatéry, kteří se snažili z rozličných motivů či příkazů zavádět účastníky takových snah a hnutí do situací odporujících smyslu a cíli toho, k čemu se hlásí, a vystavovat je represím při zachování hlavního účelu takových provokací – zdiskreditovat je i všechny ostatní morálně. Neškodí snad si připomenout, že Charta 77 stojí a jedná na základě a v rámci právního řádu našeho státu. Nejde jí o nic jiného, než aby tento právní řád byl plně respektován také tam, kde jde o vztah moci k občanu, člověku.

Je-li Charta 77 proti něčemu, jsou to konkrétní nezákonnosti a nepravdy. Proto je také nesmyslem, pokouší-li se někdo toto stanovisko a činnost z něho vyplývající známkovat jako „protisocialistické“. Skutečně a přímo nebezpečně protisocialistické jsou právě ty nezákonnosti,

proti nimž Charta 77 vystupuje. Snaží-li se snad někdo mezi její přátele a účastníky vrazit klín pod jakýmikoli záminkami nebo na základě podvržených textů či fingovaných skutečností, dokládajících, že se někteří signatáři údajně dostávají mimo rámec a základnu stanovené našimi dokumenty, počínajíc Prohlášením z 1. 1. 1977, pak je třeba s klidem a bez vzrušování říci, že nikdy nedosáhne svého cíle. Nikdy jsme se netajili tím, že jsme lidé různých názorů a různého zaměření. V jedné věci však je naše společenství, vybudované na vzájemné důvěře, otevřenosti a pravdivosti, v němž se slova a myšlenky shodují s praktickým jednáním, opravdu jednotné; totiž v úsilí o společnost vskutku demokratickou, v níž platí zákony stejně pro všechny občany i všechny úřady a orgány státní moci. Proto jsou a budou i naše metody demokratické. Víme, že žádné provokace nemohou našemu úsilí napomáhat, ale naopak by mu byly na překážku. Dojde-li proto k nějakým provokacím, za něž nás bude někdo chtít volat k odpovědnosti, může si každý občan být jist tím, že byly od počátku zaměřeny nebo vykonstruovány proti nám.

*prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., Marta Kubišová,
dr. Ladislav Hejdaček
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 8 (1978), č. 1, s. 49–50 •
Knihy Charty 77. Index 1977, s. 218–220.
KOMENTÁŘ: RFE, pol. blok S-184 (6. prosince 1977).

1977, 9. prosinec, Praha. – Dopis Úřadu
předsednictva vlády ČSSR o diskriminaci při
výběru mládeže na střední a vysoké školy
s rozbořem situace. (Dodatek k dokumentu č. 4)

Zasíláme vám rozbor situace v oblasti školství, zejména z hlediska diskriminační praxe v přijímání mladých lidí na střední a vysoké školy v ČSSR.

Žádáme vás, abyste tomuto problému věnovali náležitou pozornost a jsme ochotni kdykoliv Vám pomoci při řešení této naléhavé otázky k prospěchu naší vlasti.

*prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., Marta Kubišová,
PhDr. Ladislav Hejránek
mluvčí Charty 77:*

Kopie zaslána též:

Federální shromáždění ČSSR, Ministerstvo školství ČSR, Socialistický svaz mládeže ČSSR – sekretariát vysokoškolského svazu

Koncem února letošního roku se mluvčí Charty 77 v dokumentu č. 4¹ obrátili na kompetentní místa ČSSR s prvním rozbořem situace v oblasti školství a se žádostí, aby byla neprodleně zjednána náprava křivd a diskriminací při výběru mládeže na střední a vysoké školy. Signatáři Charty 77 tehdy nabídli svou pomoc tím, že přislíbili shromážďovat údaje o konkrétních příkladech diskriminace v oblasti školství a seznamovat s nimi odpovědná politická a úřední místa i veřejnost.

Z tohoto důvodu – a také proto, že se žádné opovědi ani nápravy nedočkali – vypracovali signatáři Charty 77 nový rozbor situace jako doplněk dokumentu č. 4, neboť jde o problém zvláště naléhavý nyní, kdy se v Bělehradě hodnotí, jakým způsobem se účastnické státy helsinské konference 1975 vyrovnávají s požadavky Závěrečného aktu.

*

S kratšími přestávkami již téměř třicet let není v Československu jediným a zpravidla ani hlavním hlediskem pro přijímání na střední a vysoké školy prospěch, nadání, zájem a pozitivní povahové vlastnosti mladých lidí. Základním kritériem se stala bezvýhradná a nekritická občanská poslušnost až servilita, a především pak to, co Češi a Slovinci nazývají „dědičným hříchem“:

skutečnost, zda se otec či matka podle hrubých měřítek moci politicky nebo občansky „provini-li“ nebo „neprovinili“.

Desetitisícům schopných a nadějných chlapců a děvčat bylo na základě tohoto hluboce nesprávného kritéria znemožněno studovat, stovkám a tisícům jiných bylo naopak umožněno studium, aniž pro to mají předpoklady. Navíc se stále častěji projevuje i kritérium „kdo víc zaplatí“, což má za následek rostoucí korupci i v této oblasti.

Důsledky takové školské politiky při výběru studentů, prováděné v rozporu s Ústavou ČSSR, s řadou zákonů a mezinárodních paktů a úmluv, jsou přímo katastrofální. Lze je rozdělit do čtyř základních okruhů: morální, výchovné, odborné a kulturní, politicko-manipulační.

1. Sama skutečnost, že o studiu nerozhoduje nadání, zájem, pracovitost a jiné kladné povahové vlastnosti, ale většinou okolnosti na mladém člověku nezávislé, zvnějšku mu připsané (např. třídní původ či politická příslušnost rodičů), je zcela nemorální. Studium na výběrových školách je mocenský aparát chápáno jako odměna za konformitu a tzv. politickou angažovanost, jako žebřík společenského vzestupu, a jen v malé míře jako příprava na tvořivou kvalifikovanou práci.

2. Mladý člověk záhy pochopí, že se po něm nevyžadují především znalosti a schopnosti, ale v prvé řadě politická pseudoaktivita a konformita, jakkoli předstíraná a formální. Na školách a v rodinách se učí dvojímu myšlení a dvojí řeči. Mnozí mladí lidé vstupují do organizací, k nimž nemají vnitřní vztah, učí se vyslovovat názory, s nimiž vnitřně nesouhlasí. Vytvářejí si dvojí morálku, dvojí tvář. Místo na přednášky chodí na schůze a požívají řady výhod, stávají se postrachem nejen pro své kolegy, ale i profesory. Absolvují mnohdy střední nebo vysokou školu bez problémů, ale také bez hlubších a obsáhlejších vědomostí. Stávají se většinou zálohou moci pro řídicí funkce. Nejen proto, že jsou za své studium a politické postavení vděční, ale především proto, že pro normální odbornou práci nejsou vybaveni potřebnými znalostmi a schopnostmi. Zato získávají schopnost již záhy mocensky manipulovat, poslušně a nekriticky řídit.

Naproti tomu studenti, kteří vyslovují své kritické názory, neskrývají se se svými postoji,

povahově čestní a otevření, jsou ze škol mnohdy vylučováni, často před závěrem studia, bez možnosti uplatnit se třeba jen na okraji oboru, který chtěli absolvovat. A ti, kteří během studia neprojevili výrazně svou politickou a občanskou konformitu, jsou obvykle bez perspektivy kvalifikačního růstu.

3. Celý tento zčásti živelný, zčásti promyšlený diskriminační postup má velmi nepříznivé důsledky pro řadu vědeckých i praktických oborů. Nezasahuje však zdaleka jen společenské obory. Týká se velmi neblaze i uměleckých škol, přírodovědných oborů a nejvíce medicíny, v poněkud menší míře technických oborů. Mladí lidé, z nichž by mohli být vynikající lékaři, nikdy léčit nebudou. Naproti tomu mladí lidé, kteří nemají o studium lékařství takový zájem, o dalších předpokladech nemluvě, jsou předurčení zaujmout kvalifikovaná a vedoucí místa ve zdravotnictví.

4. Nejvýrazněji ovšem v celé praxi vzdělanostní diskriminace vystupuje do popředí faktor politicko-občanské manipulace. Děti se staly významným prostředkem nátlaku na občany-rodíče. Ti již vědí, že jejich členství v komunistické straně či vyloučení z ní, jejich účast či neúčast na manifestacích, aktivita či pasivita ve vybraných společenských organizacích, jejich otevřená kritičnost či pokrytecké mlčení a lhostejnost, souhlas s Chartou 77 či její odmítnutí, projevení názorů odlišných od oficiálních či přízemní názorový konformismus – že to vše může rozhodovat o osudu jejich dětí. A protože velká část občanů má děti, které se dříve či později budou ucházet o určitý typ studia, učebního poměru nebo zaměstnání, je také velká část občanů tímto tlakem znovu a znovu ohrožována a postihována. Nejsou vzácné případy, kdy do hry společenské pseudoaktivity a přetvářky vstupují už rodiče dětí, které teprve započaly školní docházku. Přitom není důležité, zda státní moc v každém jednotlivém případě svůj způsob „odměny a trestu“ skuteční; stačí, aby tak učinila v řadě případů – už na jejich podkladě se u občanů vytváří obava, že také jim by se to mohlo stát. Tato manipulace je o to rafinovanější, že postihuje často lidi čestné a nesobecké; ty, kteří jsou v konfliktu se společenskou lží a nemorálností ochotni obětovat sami sebe, svou existenci, ale

přávě z pohnutek nesobeckých, kvůli dětem, se křiví a přetvářejí.

Politická moc v Československu vytváří tak zcela programově systém morálně, kulturně i politicky nesprávných norem chování a jednání v oblasti nejzákladnějších lidských vazeb rodičů a dětí, jedinců a rodin, širších společenství a politicko-společenských struktur. Na jejich bázi vzniká mocenská manipulace mající zásadně škodlivé následky v morálce dospělých, mládeže i dětí. Vede k devaluaci a destrukci řady základních lidských a společenských hodnot včetně tvořivé práce, vzdělanosti, výchovy a kultury.

V národě J. A. Komenského, v národech, kde jsou zakotveny demokratické tradice vzdělanosti a kultury, jsou tyto ztráty pocíťovány obzvláště citlivě a tragicky. Zejména proto, že jde navíc o národy, které mají s útlakem a odvetnými opatřeními dlouhé a trpké zkušenosti.²

*prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., Marta Kubišová,
PhDr. Ladislav Hejdlánek
mluvčí Charty 77*

Příloha:

Pokusíme se doložit své poznatky o vzdělanostní diskriminaci v ČSSR řadou příkladů. Informace o nich byly získány výlučně z okruhu přátel uvedených mladých lidí, jejich rodin a pracovníků školských institucí. Příložený dokumentační materiál je jenom zlomkem co do počtu, ale ani zcela nevystihuje případy nejkřiklavější. Je omezen možnostmi dokumentace, které jsou v současném Československu velmi malé, především pak obavami postižených nebo jejich rodičů, že by zveřejnění jejich případů mohlo vést k další perzekuci, a to nejen při nové žádosti o studium. Domníváme se však, že uvedená fakta jsou dostatečným dokladem praxe československých úřadů a těch vedoucích politických míst, která o vzdělanostní diskriminaci vědí a nejen že ji připouštějí a nikterak proti ní nezasahují, ale dokonce ji vytvářejí.

Za eventuální dílčí nepřesnosti se předem omlouváme a v zájmu objektivitě také sdělujeme, že v ojedinělých případech se někteří uchazeči po mnoha pokusech a odvoláních na studium přece jen dostali. I když jde o případy výjimečné, snad i ony svědčí o tom, že rozsáhlá aktivita

vyvíjená k obraně lidských práv přinesla výsledky a že je nutné v ní pokračovat.

Jsou dále připraveny konkrétní případy studentů, kteří byli ze střední nebo vysoké školy vyloučeni za své názorové postoje (např. případy z filozofické fakulty Univerzity Karlovy z r. 1977, případy související s účastí na pohřbu prof. Jana Patočky v roce 1977 a mnohé další). Mnozí studenti byli vyloučeni za to, že otevřeně projevili své kritické nekonformní názory, např. liberálně humanistické, náboženské či důsledně socialistické, že projevili souhlas s Chartou 77 a diskutovali o ní. Za všechny podává výmluvné svědectví případ Miroslava Jirounka z Mladé Boleslavi. Jeho podrobná dokumentace byla z iniciativy několika přátel Charty 77 odeslána v říjnu bělehradské konferenci. Obdobně budou zpracovány další případy (např. vyloučení a věznění Jana Kozáka z filozofické fakulty UK pro vyjádření aktivního nesouhlasu se směrnicemi a praxí výjezdové komise fakultního výboru SSM).

Zpracovány jsou také případy studentů, kterým je ztěžováno či znemožněno dokončení studia pro jejich přesvědčení, a mnohé další případy, k nimž se vhodným způsobem vrátíme.

P. 1 Zdena Adamová, nar. 1955, Ivančice

(dle neúplných informací)

Žádala na právnickou fakultu v Brně, nebyla přijata. Již na gymnáziu v Ivančicích jí bylo řečeno, že nedostane doporučení ke studiu vzhledem k vyloučení rodičů z KSČ. Zdena Adamová vykazovala na střední škole velmi dobré studijní výsledky.

Rodiče:

Otec právník, v roce 1970 vyloučen z KSČ.

Matka učitelka, v roce 1970 vyloučena z KSČ.

P. 2 Alice Battěková, nar. 17.7.1953, Praha 8, Křižíkova 78

Žádala celkem 6× na Vysokou školu ekonomickou v Praze. V roce 1971 se hlásila na denní, v dalších letech pak na dálkové studium. Konkrétní informace o výsledcích přijímacích zkoušek nezískala. Při pátém přijímacím řízení v r. 1976 přijímací komise VŠE požádala zaměstnavatele (ČKD Praha-zásobování) a „složky“ (tj. výbor SSM a ZV ROH), aby původní kladné hodnocení bylo přepracováno tak, aby bylo možno přihlásku ke studiu zamítnout.

Studijní výsledky na střední škole: průměrný prospěch 1,6, maturita s vyznamenáním.

Rodiče:

Otec ing. Rudolf Battěk, sociolog, do r. 1970 odborný pracovník Sociologického ústavu ČSAV v Praze, politicky neorganizován, nyní čistič výloh v podniku Úklid. Byl vězněn z politických důvodů.

Matka, ing. Dagmar Battěková, do r. 1970 odborná asistentka na Vysoké škole ekonomické v Praze, politicky neorganizovaná, nyní účetní v podniku Potraviný.

P. 3 Šárka Brodová, nar. 6.11.1954, Praha 5, Nad Palatou 2674

Žádala 3× o přijetí na vysoké školy uměleckého směru (UMPRUM – 1974, AMU divadelní fakulta – 1975, tamtéž – 1976). Nebyla přijata. Oficiální konkrétní informace o výsledcích přijímacích zkoušek nedostala. Podle informací členů zkušební komise se při talentové zkoušce umístila na 1. místě.

Studijní výsledky na Střední výtvarné škole v Praze 3 měla výborné. Doporučení z pracoviště vynikající.

Rodiče:

Otec dr. Toman Brod, historik, zaměstnán do r. 1970 v Ústavu dějin pro východní Evropu ČSAV, vyloučen z KSČ, pak pracoval jako dělník, jako taxikář, nyní v invalidním důchodu.

Matka Libuše Brodová byla do r. 1970 zaměstnána v Encyklopedickém ústavu ČSAV, vyloučena z KSČ, nyní pracuje jako uklízečka.

P. 4 Dagmar Fridrichová, nar. 27.6.1953, Brno

Žádala 2× o studium na střední hotelové škole (v r. 1971 v Mariánských Lázních, téhož roku v Popradě). Na střední hotelovou školu v Popradě byla přijata. Dne 16. 9. 1971 však byla (na telefonický zásah Vojtěcha Krejčího, personálního ředitele Interhotelu Brno) ze školy odvolána. Důvody jí byly sděleny až v lednu 1972: politické postoje rodičů. Nyní pracuje jako kuchařka.

Rodiče:

Otec ing. Karel Fridrich, do r. 1970 hospodářský pracovník, nyní číšník. V r. 1970 byl vyloučen z KSČ.

Matka Helena Fridrichová byla též vyloučena z KSČ.

P. 5 Jan Hon, nar. 21.9.1954, Praha 6, *Mládeže 14*

Žádal 3× na lékařské fakulty UK, nebyl přijat. Zdůvodnění prvního pokusu: „Neumístil se v pořadí přijatých; důvod: celkový profil.“

Konkrétní výsledky přijímacích zkoušek se dozvěděl pouze neoficiálně z osobních informací. Při druhém pokusu mu bylo čelným pracovníkem fakulty řečeno: „Je to kvůli rodičům.“ V roce 1974 se z okruhu pracovníků školy dozvěděl, že zkoušku složil výborně.

Průměrný prospěch na střední škole: 2,1, známkový průměr z maturitního vysvědčení: 1,75.

Jan Hon nyní pracuje jako saniták.

P. 6 Michal Hon, nar. 22.1.1959, Praha 6, *Mládeže 14*

Žádal 1× na gymnázium, nebyl přijat. Zdůvodnění: „Byla dána příležitost uchazečům, kteří celkově lépe vyhověli podmínkám přijetí.“

Konkrétní informace o výsledku přijímací zkoušky Michal Hon nedostal, avšak z cyklostylovaného listu, na němž bylo oznámeno nepřijetí, vyplývalo, že se tak nestalo pro neprospěch. Výsledek odvolání byl negativní. Rodiče též napsali dopis ministru školství ing. J. Havlínovi.

Prospěchový průměr ZDŠ: 1,06, známkový průměr závěrečného vysvědčení: 1,00.

Michal Hon je nyní v učňovském oboru.

Rodiče Jana a Michala Hona:

Otec ing. Jan Hon, CSc., do r. 1970 vědecký pracovník Vysoké školy ekonomické, vyloučen z KSČ, nyní několik let řidič bagru.

Matka JUDr. Eva Honová, do r. 1970 vědecká pracovnice Ústavu dějin socialismu, vyloučena z KSČ, nyní právnička stavebního podniku.

P. 7 Dušan Hübl, nar. 20.7.1953, Praha 5, *Na Březince 14*

Žádal o vysokoškolské studium celkem 5×. V r. 1974 na fakultu chemicko-technologickou Vysoké školy chemicko-technologické v Praze (poté žádal na střední průmyslovou školu chemickou – denní absolventský kurs, Brno), nebyl přijat. V r. 1975 žádal na chemicko-technologickou fakultu slovenské Vysoké školy technické v Bratislavě, nebyl přijat. V témže roce žádal na fakultu chemicko-technologickou VŠCHT Praha, nebyl přijat. V r. 1976 žádal na fakultu chemického inženýrství VŠCHT Praha, nebyl přijat. V r. 1977 skládal zkoušky opět na VŠCHT, nebyl přijat.

Přijímací zkoušky na vysoké školy složil – dle informací pracovníků fakult – vždy úspěšně, byly mu sděleny i počty bodů za jednotlivé testy, známky z jednotlivých předmětů apod. Např. v r. 1977 byla hodnocena chemie: 1, matematika: 1, marxismus: 2.

Všechna odvolání byla zamítnuta. V létě r. 1976 žádala matka Dušana Hübla pro své děti o výjezd do zahraničí, odkud jim byla nabídnuta stipendia, ale po složitém a dlouhém jednání na ministerstvu školství a na ministerstvu vnitra byla tato žádost zamítnuta. V září 1976 nebylo odvolání pro přijetí na fakultu chemického inženýrství VŠCHT v Praze vyřízeno; proto si v r. 1977 Dušan Hübl nepodával znovu přihlášku. V červnu 1977 napsal žádost ministru školství M. Vondruškoví o přezkoumání svého případu. V srpnu 1977 mu přišlo oznámení, že má znovu skládat zkoušky ve druhém termínu, složil je výborně, nebyl přijat (viz výše), záporná odpověď přišla i na odvolání. Zdůvodnění: celkově nevyhovuje.

Dušan Hübl měl prospěchový průměr na gymnáziu 1,65. Na závěrečném vysvědčení 1,3, na maturitním vysvědčení 1,00.

Již od doby středoškolského studia má intenzivní zájem o studium chemie, s úspěchem se zúčastnil krajského kola chemické olympiády a jiných soutěží.

V r. 1974 byl pod politickým tlakem vykonávaným na ředitelství gymnázia doporučen na vysokou školu jen s podmínkou, že prodělá roční praxi v průmyslu. Od té doby pracoval jako dělník v chemickém závodě v Praze. Každou další přihlášku doporučil podnik včetně dílenského výboru ROH a ZO SSM. V r. 1976 obdržel Dušan Hübl kladné hodnocení a doporučení i od celozávodního výboru KSČ. Předtím mu však bylo bez zdůvodnění znemožněno vyučení v oboru provozní chemik-gumař.

Dušan Hübl se nevzdává záměru studovat chemii na vysoké škole.

P. 8 Magda Hübllová, nar. 23.3.1959, Praha 5, *Na Březince 14*
Žádala 3× o studium na střední škole, nikdy nebyla přijata (v r. 1974 na gymnázium J. Nerudy, Hellichova 3, v r. 1975 na gymnázium Na Zatlance 11, v r. 1976 opět na gymnázium J. Nerudy).

Zkoušku složila vždy úspěšně, ale údajně – dle úředního sdělení školy – „byla dána přednost

uchazečům, kteří lépe vyhovovali podmínkám přijetí“. Po třetí zkoušce, v r. 1976, se z okruhu gymnázia dozvěděla, že zkoušku z matematiky i z českého jazyka složila na 1. V odpovědích na odvolání byla vždy potvrzena správnost rozhodnutí přijímací komise.

Magda Hübllová studuje cizí jazyky (státní zkoušky), absolvovala úspěšně kurs psaní na stroji a těsnopisu. Je vítězkou celostátní soutěže v těsnopisu.

Rodiče Dušana Hübla a Magdy Hübllové:

Otec doc. dr. Milan Hübl, CSc., historik a politický pracovník, do r. 1968 rektor Vysoké školy politické a člen ÚV KSČ, v r. 1970 vyloučen z KSČ, poté pracoval jako úředník ve stavebním družstvu. Od r. 1972 do konce roku 1976 byl vězněn z politických důvodů.

Matka Eliška Skřenková, vysokoškolská učitelka ruštiny, nyní v důchodu. V r. 1970 vyloučena z KSČ.

P. 9 ... *Ivanyiová, býv. bydliště Praha 4*

Po ukončení základní devítileté školy (s vyznamenáním) žádala o studium na střední škole. Nebyla přijata.

Střední školu nyní studuje v Holandsku.

Rodiče:

Otec dr. Pavel Ivanyi, biolog, emigroval v r. 1976 s rodinou proto, že dcera nebyla přijata na střední školu.

P. 10 *Jindra Kadlecová, Praha 2, Makarenkova 42*

Žádala 5× o denní a dálkové studium na Filozofické fakultě UK – obor knihovnictví. V r. 1972 na denní studium. Bylo jí sděleno: „Přes dobrý výsledek přijímacích pohovorů jste se nezařadila mezi přijaté uchazeče.“ V letech 1973, 1974, 1975 a 1976 pak žádala na dálkové studium. V r. 1975 jí bylo povoleno mimořádné studium, ale v r. 1976 jí nebylo opět – jako v r. 1972 – povoleno přejít na řádné denní studium.

P. 11 *Bronislava Koutná, nar. 16.1.1959, Brno*

Žádala o studium na střední škole. V roce 1974 složila zkoušku na gymnáziu Zastávka u Brna, ale nebyla přijata. Dle sdělení nevyhovovala směrnícím XV. sjezdu KSČ.

Její prospěch byl 1,0.

Je zaměstnána jako prodavačka.

P. 12 *Marcela Koutná, nar. 26.6.1956, Brno*

Žádala v roce 1976 na Vysokou školu zemědělskou v Brně, nebyla přijata. Zdůvodnění: „Nadbytek uchazečů.“ Odvolání bylo dvakrát zamítnuto.

Průměrný prospěch na gymnáziu byl 1,3. Znamkový průměr na maturitním vysvědčení: 1,25.

Rodiče Bronislavy a Marcely Koutné:

Otec ing. Karel Koutný, učitel Vojenské akademie A. Zápotockého v Brně, vyloučen z KSČ, vězněn dle § 98, zemřel.

Matka Anna Koutná, do roku 1970 pracovníce Krajského výboru KSČ, vyloučena z KSČ, nyní dělnice. Rovněž vězněna.

P. 13 *Taťána Krejčí, nar. 21.10.1957, bývalé bydliště Havířov, Karvinská 47*

(Rodina požádala v r. 1976 o vystěhování a žije nyní v zahraničí)

Žádala v r. 1973 o studium na gymnáziu v Orlové, nebyla přijata, ačkoli je o studium na gymnáziu v těchto místech poměrně malý zájem.

Základní devítiletou školu absolvovala s výborným prospěchem (za devět let měla na vysvědčení jen jednu dvojku).

Odborem pracovních sil byl Taťáně Krejčí nabídnut učební obor v oboru lihovarník. V letech 1973–1975 pak navštěvovala dvouletou zdravotní školu v Šumperku. Ukončila ji s velmi dobrými výsledky, nebylo jí však – jako jiným dobrým absolventkám umožněno složit diferencní zkoušky do 3. ročníku čtyřleté zdravotní školy.

Do doby emigrace pracovala v nemocnici.

Rodiče:

Otec PhDr. Jaroslav Krejčí, CSc., bývalý vysokoškolský učitel, r. 1970 byl vyloučen z KSČ, pak pracoval jako dělník.

PhDr. Jaroslav Krejčí, CSc., podal odvolání proti nepřijetí své dcery na gymnázium v Orlové, adresoval je krajskému národnímu výboru. Toto odvolání – vedle dvou dalších písemností – bylo předmětem trestního stíhání proti němu. Byl odsouzen pro podvracení republiky dle § 98/1 tr. zák. k trestu odnětí svobody na dva a půl roku. Ve vazbě byl od listopadu 1973.

P. 14 *Petr Leštínský, nar. 4.11.1953, bývalé bydliště Ostrava-Poruba, Moyzesova 1385*

(Rodina se v r. 1977 vystěhovala do zahraničí)

Žádal o studium na Vysoké škole báňské – obor elektro, kde počet uchazečů nepřevyšuje počet volných míst. Nebyl přijat. V odpovědi na odvolání bylo uvedeno, že nemá k vysokoškolskému studiu předpoklady. Maturita na SPŠE (elektrotechnická průmyslovka) v Ostravě-Vítkovicích, umístil se s jednou trojkou v první čtvrtině maturantů. Dle třídního učitele měl velmi dobré předpoklady ke studiu na vysoké škole. Nedostal však ze SPŠE doporučení.

Pracoval pak jako montér výtahů.

Rodiče:

Otec ing. Jan Leštínský byl v r. 1969 vyloučen z KSČ, v r. 1971 odsouzen k 7 měsícům ztráty svobody nepodmíněně podle § 100, odst. 1. Byl stále pod dozorem StB.

Matka vystoupila v r. 1969 z KSČ (vyškrtnuta).

P. 15 *Michal Liška, nar. 11.5.1955, Praha 4, Novodvorská 1122*
Žádal na vysokou školu celkem 3x, z toho 2x (v r. 1974 a 1976) na Vysokou školu ekonomickou v Praze, v r. 1976 ještě na fakultu technologickou (obor ekonomika a ASŘ v kožedělném a gumárenském průmyslu) Vysokého učení technického v Gottwaldově. Při zkoušce v r. 1974 dle vyjádření zkušební komise jednoznačně obstál, byl touto zkušební komisí doporučen ke studiu, ale na základě pozdějšího zásahu pracovnice MV KSČ Havlové bylo rozhodnutí zrušeno a v duchu tohoto zásahu zasláno rozhodnutí přijímací komise s textem: „Neumístil jste se v pořadí...“. Obdobně proběhly další pokusy. Michal Liška podal žádost o přijetí do zaměstnání ve výpočetním středisku VŠE. Pracovník kádrového oddělení však poukázal na rodinný původ uchazeče a Michal Liška nebyl přijat ani do tohoto zaměstnání. Michal Liška absolvoval předtím úspěšně dvě střední školy (gymnázium a střední ekonomickou školu v Praze 2), dvouleté studium pro abiturienty středních škol – obor výpočetní technika a zpracování informací. Tuto školu absolvoval s vyznamenáním. Nyní je zaměstnán jako programátor.

Rodiče:

Otec Oldřich Liška, do r. 1970 státní zaměstnanec, překladatel severských jazyků, v r. 1970 vyloučen z KSČ, nyní pracuje jako strážný.

Matka Věra Lišková, zdravotní sestra, vyloučena z KSČ v r. 1970.

P. 16 *Dana Moravcová, nar. 31.3.1955, Ivančice*

Žádala v r. 1975 na Vysokou školu ekonomickou – zahraniční obchod, nebyla přijata, údajně pro velký počet uchazečů. Maturitu na gymnázium složila s vyznamenáním. Úryvky z posudku: „...znalosti z oboru přírodních věd – výborné, znalosti v ostatních předmětech přesahují požadavky osnov. Výborná pracovní morálka, logická paměť, myšlení na vysoké úrovni, nadprůměrně nadaná.“

Studovala též na jazykové škole angličtinu, také doporučení z této školy bylo výborné.

Rodiče:

Otec podnikový právník, v r. 1970 vyškrtnut z KSČ.

Matka učitelka.

P. 17 *Zuzana Pochmanová, Plzeň, Sladkovského 12*

Žádala v r. 1973 o studium na střední škole, gymnázium v ul. Odborářů v Plzni. Přijímací zkoušky složila výborně, nebyla přijata. Důvod: „Byla dána přednost, kteří lépe vyhověli kritériím přijímacího řízení.“ Na základní devítileté škole byla Zuzana Pochmanová výbornou žákyní, zvíťazila v městské matematické olympiádě, třetí byla v oboru fyzika.

Nastoupila do učebního poměru aranžér.

Rodiče:

Také v případě Zuzany Pochmanové se uplatnilo nespravedlivé posuzování podle postoje rodičů.

P. 18 *David Prečan, nar. 7.11.1959, dříve bytem Praha 6-Petřiny*

(Rodina se vystěhovala do zahraničí, zejména z důvodů profesní perzekuce.)

David Prečan žádal o studium na střední škole, nebyl přijat. Výborný prospěch na základní devítileté škole. Výborné znalosti v přírodovědné oblasti.

Rodiče:

Otec PhDr. Vilém Prečan, historik, vyloučený v r. 1970 z KSČ, zbaven jakékoli možnosti pracovat ve svém oboru. Pracoval jako dělník.

P. 19 *Pavel Příklad, nar. 21.2.1960, Brno*

Žádal na střední školu (gymnázium), nebyl přijat.

V posudku ZDŠ se píše: „...zamítá se studium z politických důvodů.“ Tento závěr potvrdil i KNV v odpovědi na stížnost, zasloupanou předsedovi

Federálního shromáždění A. Indrovi a postoupenou k vyřízení KNV.

Na ZDŠ výborný prospěch: 1,1.

Rodiče:

Otec RSDr. Zdeněk Přikryl, vedoucí oddělení KV KSČ, vyloučen z KSČ, nyní dělník.

Matka Ludmila Přikrylová, učitelka.

P. 20 *Jakub Ruml, nar. 26.5.1955, Praha 10, Kremelská 104*
Žádal o přijetí ke studiu na Vysokém učení technickém v Bratislavě, (chemická fakulta, obor polygrafie) v roce 1975. Nebyl přijat. Oficiální zdůvodnění nepřijetí: „Neumístil se v komplexním hodnocení.“ Neoficiální informace: zkouška byla úspěšná, nebyl přijat na zásah Městského výboru KSS Bratislava.

Na střední škole studoval s vyznamenáním, průměr závěrečného vysvědčení: 1,2.

Po vykonání vojenské základní služby pracuje jako Jakub Ruml jako kalkulant.

P. 21 *Jan Ruml, nar. 5.3.1953, Praha 10, Kremelská 104*
Žádal na vysokou školu 4x. V roce 1972 se přihlásil na Vysokou školu zemědělskou, v roce 1973 na Vysokou školu ekonomickou, v roce 1974 na ČVUT, v roce 1977 na Filozofickou fakultu UK. Nebyl přijat. Oficiální zdůvodnění prvního nepřijetí: „Nebyl doporučen gymnáziem“, u ostatních: „Neumístil se v komplexním hodnocení.“ Z neoficiálních zdrojů od pracovníků fakult (1973 VŠ ekonomická a 1974 ČVUT) se dozvěděl, že zkoušky složil úspěšně, ale nebyl přijat z politických důvodů.

Všechna o odvolání byla zamítnuta. V roce 1977 se odvolával k ministru školství ČSR, ten však potvrdil rozhodnutí Univerzity Karlovy.

Střední škola: prospěch velmi dobrý, maturitní vysvědčení 1,5.

Jan Ruml pracuje od r. 1973 manuálně a chce se nadále pokoušet o studium na vysoké škole.

Rodiče Jakuba a Jana Rumla: Otec Jiří Ruml, do r. 1969 novinář, nyní jeřábník. V r. 1970 byl vyloučen z KSČ.

Matka Jiřina Hrábková, do r. 1970 novinářka, pak úřednice. V r. 1970 byla vyloučena z KSČ.

P. 22 *Ivan Rusek, nar. 25.2.1953, Brno, Dřevařská 20*
Žádal v roce 1972 o studium na právnické fakultě UJEP v Brně. Byl přijat, ale v září téhož roku

byla děkanem Kučerou nařízena obnova přijímacího řízení, ustavena zvláštní komise pro posouzení případu. 1. 11. 1972 bylo rozhodnuto o nepřijetí s odůvodněním, že otec ing. Antonín Rusek byl odsouzen dle § 98 tr. zák. k trestu odnětí svobody na dobu 5 let nepodmíněně. V rozhodnutí o nepřijetí z 1. 11. 1972 se mj. psalo: „...komise zjišťuje na základě rozsudku Krajského soudu v Brně č. 2 T 25/72 ze dne 8. srpna 1972, že příslušník Vaší rodiny doc. Rusek, Váš otec, byl uznán vinným z trestného činu rozvracení republiky. Jak je zřejmé z rozsudku, jeho činnost pramenila z názorů, které zastával již od roku 1968. Tato okolnost ukazuje na to, že rodinné prostředí, v němž jste byl vychován, nebylo příznivé požadavkům socialistické výchovy. Tento fakt je ještě zdůrazněn tím, že Vaše matka byla pro své názory vyloučena z KSČ. Že Vaše výchova se neubírala směrem, který je potřebný pro naši socialistickou společnost, prokazuje blíže ta okolnost, že jste projevil úplnou pasivitu. Ani jako student střední školy ani později jste se nestal členem mládežnické organizace, ani nepracoval v žádné společenské organizaci...“

Ivan Rusek pracuje jako dělník.

Rodiče:

Otec doc. ing. Antonín Rusek, vysokoškolský učitel, vyloučen v r. 1970 z KSČ, od roku 1972 do roku 1977 vězněn za činnost vyplývající z jeho postojů a názorů na události v roce 1968–1969 v Československu a následující vývoj.

Matka Marie Rusková, učitelka, v roce 1970 vyloučena z KSČ.

P. 23 *Jiří Seidl, Plzeň, Senecká 15*

Žádal o studium na střední hotelové škole v Mariánských Lázních. V roce 1975 vykonal úspěšně přijímací zkoušky. Nebyl přijat. Po dovolání rodičů bylo odborem školství KNV sděleno, že v postupu přijímací komise nebylo shledáno závad a tudíž zamítavé rozhodnutí platí. Jiří Seidl dostal doporučení ke studiu od učňovské školy Raj v Plzni, kde byl nejlepším učněm, vítězem krajské soutěže. Vysvědčení měl vždy s vyznamenáním.

(Další informace nebyly získány.)

Rodiče: Otec Josef Seidl, bývalý dělnický ředitel Stavebních strojů, n.p. Plzeň, v roce 1970 vyloučen z KSČ, pak dělník.

P. 24 *Oněřej Semrád, nar. 14. 8. 1954, Praha 8, Horovo nám. 2*
Žádal 4× o studium na vysokých školách uměleckého směru. V roce 1974 pak na lékařskou fakultu, nikdy ale nebyl přijat. Nedostal konkrétní informace o výsledcích přijímacích zkoušek. V roce 1973 mu bylo sděleno, že byl zjištěn snížený stupeň talentu. Jiná zdůvodnění: Nesplnil požadavky, byl přespočetný. V první odpovědi mu byla doporučena roční praxe, kterou absolvoval, ale nebyl přijat.

Maturoval s velmi dobrými až chvalitebnými výsledky (1 a 2).

Rodiče:

Otec Václav Semrád, do roku 1970 režisér, vyloučen z KSČ, nyní v invalidním důchodu.

Matka Míla Semrádová, do roku 1970 novinářka, vyloučená z KSČ, nyní v invalidním důchodu.
(Bratr Michal Šíp studuje v zahraničí v NSR.)

P. 25 *Jiří Šilhan, nar. 13. 4. 1959, Brno*

Žádal o přijetí na střední školy. V roce 1974 nedostal doporučení ze základní devítileté školy. V roce 1975 žádal na střední průmyslovou školu stavební, nedostal doporučení ze závodu, kde pracoval. V roce 1976 žádal opět na SPŠ stavební, doporučení závodu bylo kladné, byl zamítnut přijímací komisí. Podle neoficiálních informací složil zkoušku v roce 1976 úspěšně. Z řady míst mu bylo neúřední cestou sděleno, že nemůže počítat se studiem na střední škole pro politické postoje svých rodičů.

Rodiče:

Otec MUDr. Milan Šilhan, lékař, do r. 1970 člen Čs. strany socialistické, nyní bez politické příslušnosti. Byl vězněn z politických důvodů.

Matka MUDr. Brigita Šilhanová, lékařka, byla členkou Čs. strany socialistické, nyní bez politické příslušnosti.

P. 26 *Kateřina Šilhánová, nar. 21. 6. 1953, Praha 3, Jeseniova 105*

Žádala 4× o studium lékařství, v roce 1972 na hygienické fakultě UK, v roce 1973 na pediatrické fakultě UK, v roce 1975 a 1976 na fakultě všeobecného lékařství UK v Praze. Po prvních dvou přijímacích zkouškách jí bylo sděleno: „Nevyhověla jste při komplexním hodnocení“, po pokusech v r. 1975 a 1976 dostala v obou případech odpověď: „Vyhověla jste, ale protože bylo již

naplněno směrné číslo, nemůžete být přijata.“ Podle informací pracovníků fakult (2× od děkanů, pak od tajemníků a členů zkušebních komisí) obstála při přijímacích zkouškách výborně nebo velmi dobře. Umístila se vždy mezi nejlepšími. Po dovoláních, která podávali rodiče nebo ona sama, bylo vždy rektorátem UK potvrzeno rozhodnutí přijímací komise fakulty. Také odvolání a stížnosti, podávané na ministerstvo školství, předsedovi Federálního shromáždění a v r. 1976 Úřadu vlády ČSR, byly bezúspěšné. V roce 1975 požádala matka Kateřiny Šilhánové (po třetím odmítnutí jejího studia na UK v Praze) děkanů všech lékařských fakult v Československu o dodatečné přijetí své dcery. Dostala buď zamítavé, nebo vyhýbavé odpovědi. V témže roce se rodiče zajímali o možnost tzv. mimořádného studia, jež je zakotveno ve vysokoškolském zákoně ČSSR. Bylo jim sděleno, že v daném oboru se tato forma neuplatňuje. Také informace o možnosti studia lékařství v některé blízké socialistické zemi vyzněla záporně.

Pokud jde o střední školu, absolvovala Kateřina Šilhánová jednak gymnázium (prospěchový průměr 1,6, závěrečné vysvědčení 1,3, maturitní zkouška 1,0 + zvláštní pochvala), jednak Střední zdravotnickou školu – dvouleté nástavbové studium – obor rehabilitace, kterou absolvovala s prospěchovým průměrem 1,0, maturitu složila s vyznamenáním.

Kateřina Šilhánová má o studium lékařství trvalý a intenzivní zájem. Hned po zakončení gymnázia absolvovala náročnou zdravotnickou praxi – brigádu v nemocnici v NDR, kde byla jednoznačně kladně hodnocena. Od r. 1972 pracovala ve zdravotnictví, zprvu jako sanitářka pro náročné práce, pak 4 roky jako rehabilitační pracovníce. Hodnocení z pracoviště měla vždy kladné.

Rodiče: prof. ing. Věněk Šilhán, CSc., dříve vysokoškolský profesor, ředitel výzkumného ústavu, po vyloučení z KSČ a propuštění z Vysoké školy ekonomické pracoval manuálně, nyní pracuje jako úředník.

Matka PhDr. Libuše Šilhánová, CSc., socioložka, v roce 1970 vyloučena z KSČ, nyní v invalidním důchodu.

P. 27 *Jan Vaculík, nar. 23. 5. 1958, Praha 7, Veletržní 21*

Žádal 3× na střední školu. V roce 1973 na gymnázium, v roce 1974 a 1975 na střední školu

zeměměřičskou. Nebyl přijat. Oficiální důvod nepřijetí: „Nesplňuje *ostatní* podmínky.“

Výsledky přijímacích zkoušek byly vždy výborné. Odvolání k ministru školství bylo vždy zamítnuto.

Jan Vaculík vykonal zvláštní psychotechnickou zkoušku v pedagogické poradně Praha 1, Týn; zjištěno mimořádné nadání pro matematiku.

P. 28 *Ondřej Vaculík, nar. 30.6.1954, Praha 7, Veletržní 21*
V roce 1971 žádal na gymnázium, ale nebyl přijat. Dojednáno přijetí v jiném obvodu – zakázáno. Nástup do učebního poměru zedník – pětileté souvislé studium – maturita 1975. V roce 1975 žádal o přijetí na stavební fakultu ČVUT. V roce 1977 žádal o dálkové studium na téže fakultě. (Podnik studium nedoporučil.) Nebyl přijat. V roce 1975 výsledek zkoušky neoznámen, v roce 1977 sděleno, že zkouška byla s úspěchem vykonána, písemně pak, že „nesplnil“ podmínky.

Maturitní zkouška – vyznamenání.

Ondřej Vaculík se bude příští rok pokoušet o přijetí na studium na stavební fakultě.

Rodiče Jana a Ondřeje Vaculíka:

Otec Ludvík Vaculík, do r. 1969 redaktor a spisovatel, vyloučen z KSČ.

Matka Madla Vaculíková, úřednice.

P. 29 *Michaela Vyroubalová, nar. 17.7.1954, Brno*
Žádala 2× na lékařskou fakultu UJEP v Brně (1973, 1974), ale nebyla přijata. Zdůvodnění: nedostatek míst. Konkrétní informace o výsledcích přijímacích zkoušek nedostala. Průměrný prospěch na střední škole 2,1. Známkový poměr ze závěrečného vysvědčení: s ovlivněním – dobrý.

Složila státní zkoušku z francouzštiny a ruštiny.

Rodiče:

Otec ing. Alois Vyroubal, do roku 1970 vedoucí projektant, vyloučen z KSČ, nyní pomocný dělník. Byl vězněn.

Matka Irena Vyroubalová, ekonomka.

P. 30 *Marie Vysoká, roz. Hošková, nar. 29.12.1951, Praha 3, Biskupcova 16*

Žádala na vysokou školu UMPRUM v roce 1972. Nebyla přijata. Podle neoficiální informace prorektora se dozvěděla, že se umístila na 4. místě (mělo být přijato 7 studentů), ale že její odvolání je bezpředmětné.

Prospěchový průměr na střední škole: 1,25.

Chtěla se zabývat knižní ilustrací.

Rodiče:

Otec ing. Milan Hošek, do r. 1970 státní zaměstnanec, v roce 1970 vyloučen z KSČ, nyní v invalidním důchodu. Vězněn za nacistické okupace.

Matka Ladislava Hošková, referentka na vysoké škole, vyškrtnutá z KSČ, nyní administrativní pracovnice.

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

1 *Viz D5 (konec ledna 1977).*

2 *V Libri prohibiti, sb. Charta 77, je uložen strojopisný koncept dokumentu s rukopisnými úpravami.*

TEXT DOKUMENTU (BEZ PŘÍLOH): In: *České slovo*, roč. 24, č. 1 (leden 1978), s. 8.

ZKRÁCENĚ A KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-197 (19. prosince 1977).

1977, 12. prosinec, Praha. – Dopis předsedovi vlády ČSSR Lubomíru Štrougalovi upozorňující na postup bezpečnostních orgánů proti Františku Kriegelovi a Petru Uhlovi.

Považujeme za svou občanskou povinnost v souladu s čl. 17 Ústavy upozornit vládu na dlouhotrvající, věcně ani právně nezduvodněný postup orgánů Federálního ministerstva vnitra proti občanům, kteří se ničím neprovinili a naopak usilují o plné zachování zákonnosti v našem státě a proti nimž není vedeno trestní stíhání:

Dr. František Kriegel je od konce února t. r. pod stálým dozorem orgánů Bezpečnosti. Příslušníci VB dnem i nocí hlídají vchod do jeho bytu v Praze Vinohradech, Na Smetance 16, a obtěžují návštěvníky dr. Kriegla i jeho manželky prohlížením jejich osobních dokladů. Příslušníci operativy StB, kteří se ještě donedávna zdržovali v autě před domem, fotografovali návštěvníky dr. Kriegla bez jejich svolení při východu z domu a na upozornění na nezákonnost tohoto počínání odpovídali hrubostmi, popř. výroky svědčícími o jejich negativním postoji k zákonu (v rozporu se zákonem o SNB). Tyto osoby rovněž donedávna sledovaly dr. Kriegla při každém jeho pohybu mimo byt způsobem, jenž je v rozporu s čl. 17 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (vyhl. 120/76 Sb.). Přitom obtěžují i občany, kteří se s dr. Krieglem setkávají na ulici či v koncertních nebo divadelních prostorách. Orgány SNB se tím dopouštějí mj. trestných činů útisku a omezování osobní svobody.

Od konce září je podobnému sledování podroben ing. Petr Uhl, do jehož bytu v Praze Vinohradech, Anglická 8, v poslední době VB vpouští pouze někoho: nejsou vpuštěny osoby uvedené na zvláštním seznamu, dále občané mající trvalé bydliště mimo Prahu, dále kdokoliv, kdo přijde za situace, kdy v bytě už jsou na návštěvě tři osoby, a konečně občas není vpuštěn i někdo, kdo pod uvedená kritéria nespadá.¹

Tato opatření, jimiž už byli postihováni po delší nebo kratší dobu i další občané a jež jsou podobně jako řada dalších užívaných při jiných příležitostech ve zjevném rozporu s citovanými i jinými ustanoveními našeho právního řádu a postrádají jakékoliv věcné odůvodnění, si kromě toho vyžadují značných nákladů a odčerpávají pracovní

síly, které by jistě bylo možno zaměstnat produktivněji. Navíc vedou u nezúčastněných diváků k úsudkům znějícím v neprospekch jak orgánů tato opatření provádějících, tak i instancí jim nadřizených. Nadto u osobnosti mezinárodně tak známé, jako je dr. František Kriegel, vyvolává známost o těchto opatřeních především u pokrokové veřejnosti v zahraničí účinky nepříznivé pro dobrou pověst našeho státu.

Proto se domníváme, že by vláda měla této situaci věnovat dostatečnou pozornost a rozhodnout o zrušení uvedených i všech dalších nezákonných a nezduvodněných opatření.

*prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., Marta Kubišová,
dr. Ladislav Hejdaček
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 O nezákonném jednání policie a fyzickém napadení návštěvníků bytu A. Šabatové a P. Uhla bylo vydáno sdělení 11 signatářů Charty 77 8. ledna 1978. Sdělení bylo adresováno Chartě 77 a Mezinárodnímu výboru na podporu Charty 77 (Paříž), oficiálním institucím v ČSSR, tiskovým agenturám a některým zahraničním politickým stranám a organizacím. Text uložen v ČSDS, sb. Charta 77, strojopis, průpis.

1977, 21. prosinec, Praha. – Seznam 81 nových signatářů Prohlášení Charty 77 a oprava předchozích seznamů. (Dokument č. 14)

Do dnešního dne se k Prohlášení Charty 77 ze dne 1. 1. 1977 připojili následující občané, kteří zároveň souhlasili se zveřejněním svých jmen:

Almetidu Ilektra, laborantka; Baron Vladimír, opravář; Baxant Petr, technik; Baxantová Eva, odborná asistentka; Borůvka Stanislav, horník; Brabec Jan, dělník; Brousek Petr, dělník; Bublan František, duchovní; Černoga Ivan, dělník; Černoga Michal, dělník; Červený Vladimír, elektromontér; Doležal Jiří, dělník; Esterňuk Vladimír, fotograf; Esterňuková Irena, zdravotní sestra; Habrovec Jiří, elektromontér; Hamza Richard, dělník; Havelka Karel, stavební technik; Hayer Zdeněk; Hemzal Jiří, dělník; Hildeman Martin, dělník; Hiroš Štefan, dělník; Horák Martin, automechanik; Hric Jan, elektrikář; Hricenko Miroslav, dělník; Hrnčířová Jana, učnice; Hrubý Vladimír, dělník; Hutka Jaroslav, písničkář; Chmel Jiří, dělník; Chnapko Jaroslav, dělník; Jirous Ivan, výtvarný teoretik; Jirousová Juliána, malířka; Korestúr Petr, dělník; Kobal Michal, dělník; Kohoutová Tereza, studentka; doc. ing. Korbělík Miroslav, úředník; Košař Milan, stavební technik; Kováč Petr, kameraman; Křivánek Ivo, dělník; Linhart Jaroslav, dělník;¹ dr. Malý Jaromír, historik; Macháčková Zdena, úřednice; Marek Jiří, dělník; Matuščík Martin, student; Müllerová Františka, úřednice; Novák František, dělník; Novák Martin, kuchař; Oborský Vladimír, instalatér; Pelc Jan, výtvarník; Pinterová Marcela, pomocná dělnice; Píša Milan, duchovní; Procházka Václav, vývojový pracovník; Pták Jaroslav, dělník; Ruml Jakub, kalkulant; doc. ing. Rusek Antonín, ekonom; ing. Rusek Antonín, ekonom; Rusková Marie, učitelka; Růžička Miroslav, duchovní v.v.; Slovák Jiří, zedník; Sommernitz Tomáš; Soudský Miloš; Soušek Jaroslav, truhlář; Stárek František, technik; Svoboda Miroslav, dělník; Šefl Zdeněk, řidič; Šídlo Jaromír, elektromontér; Šütö Robert, dělník; Trenčanský Ludovít, student; Vaněčková Hana, kulturní pracovníce; Vaňková Helena, kreslička; Vaško Jindřich, vodař; Vašková Eva, programátorka; Veniger Stanislav, truhlář; Vodňanský Jan, textař; Voják Vladimír, student;

Volf Jiří, dělník; Vránová Věra, dispečerka; Vydra Lubomír, dělník; Zajíček Marian, duchovní; Zapadlo Milan, dělník; Zdrováček Ctirad, dělník; Linhart Jaroslav, dělník.¹

(Tito občané se přihlásili k Chartě 77 ode dne zveřejnění posledního podpisového dokumentu č. 11.)

Omluva: V seznamu ze dne 13. 6. 1977 (dokument č. 11) byl omylem uveden dr. Július Strinka. V souhrnném seznamu z 9. 3. 1977 (dokument č. 8) byl prof. MUDr. Bedřich Placák chybně uveden jako Pacák. Oběma se omlouváme.

*prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., Marta Kubišová,
dr. Ladislav Hejdlánek
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

¹ V tomto seznamu i v dalších přepisech (ve fondu FMV-Ch, v archivu VONS aj.) je signatář Jaroslav Linhart omylem uveden dvakrát.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 8 (1978), č. 1, s. 53–54.

1978

D34 1978

1978, 5. leden, Praha. – Sdělení o hladovce signatářů Charty 77 v den zahájení odvolacího řízení proti J. Ledererovi, V. Havlovi a F. Pavlíčkovi před Nejvyšším soudem ČSR.

Dne 12. ledna, tedy v době, kdy se znovu schází konference v Bělehradě, začne před Nejvyšším soudem v Praze proces v druhé instanci proti signatářům Charty 77 Jiřímu Ledererovi, Václavu Havlovi a Františku Pavlíčkovi. Četní signatáři Charty 77 hodlají v den procesu držet hladovku¹ jako výraz solidarity s Jiřím Ledererem, který byl za zaslání literárních textů do zahraničí odsouzen v první instanci ke 3 rokům vězení – v rozporu s mezinárodními pakty o lidských právech i s principy Závěrečného aktu z Helsink. Uvědomujeme o tom všechny ostatní signatáře (jejichž počet k tomuto dni činí 930), též ty z nich, kteří se zdržují v zahraničí, jakož všechny, kdo se zasazují o respektování občanských práv u nás.

*prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., Marta Kubišová,
dr. Ladislav Hejdránek
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

¹ Hladovku v den procesu drželo víc než sto signatářů. K budově Nejvyššího soudu se 12. 1. 1978 dostavilo asi 150 přátel, kteří však nebyli vpuštěni ani do soudní budovy. O průběhu odvolacího řízení viz D39 (18. 1. 1978).

1978, 6. leden, Praha. – Sdělení o roční činnosti Charty 77 a stavu lidských práv v Československu.

Je tomu rok, co se 241 československých občanů obrátilo k ústavním orgánům i k veřejnosti s Prohlášením Charty 77. V tomto prohlášení poukázali na rozpory mezi ustanoveními mezinárodních paktů o občanských právech, které v Československu vstoupily v platnost, a na praxi současné společenské moci, a oznámili, že se hodlají soustavně zasazovat o to, aby principy uzákoněných paktů byly ve všech oblastech života skutečně uplatňovány.

Ačkoli tato občanská iniciativa byla v plném souladu s články 17 a 29 Ústavy ČSSR, nejvyšší politické a státní orgány ji odmítly; proti Chartě 77 byla z jejich rozhodnutí rozpoutána kampaň, která svým rozsahem a intenzitou nemá v posledních letech obdoby. Chartě 77 byly podsouvány nepřátelské cíle a nízké pohnutky; signatáři byli ostouzeni a uráženi; pracující byli nuceni Chartu 77 odsuzovat, aniž byli s jejím prohlášením oficiálně seznámeni. Zároveň rozvinuly podniky, společenské organizace, úřady a bezpečnostní orgány rozsáhlou perzekuční akci proti signatářům i mnohým občanům, kteří s Chartou 77 sympatizovali nebo se zdráhali proti ní vystoupit.¹

Tato oficiální reakce jen znovu názorně potvrdila oprávněnost Charty 77 a pravdivost jejího základního prohlášení o tom, že občané, jejichž názory se liší od názorů oficiálních, jsou objektem nejrozmanitější diskriminace, že statisícům lidí je odprávná svoboda od strachu, znemožněna veřejná kritika krizových společenských jevů, vyloučena možnost veřejné obrany proti nepravdivým a urážlivým nařčením, a že mnohá občanská práva jsou omezena nebo úplně potlačena faktickým podřízením všech institucí vlivným jednotlivcům.

Vzdor represím a zastrašováním, vzdor tomu, že někteří signatáři byli uvězněni a jiní donuceni se vystěhovat, i že oficiální orgány odmítly s Chartou o jejich požadavcích a námětech jednat, nepřestala žít a pracovat. V průběhu roku 1977 vydala postupně 14 dokumentů, z nichž většina se zabývala situací v různých společenských oblastech z hlediska uplatňování lidských práv a občanských svobod; vydala několik sdělení;

intervenovala v různých případech bezpráví. V jejím rámci a v souvislosti s ní bylo napsáno mnoho studií, zpráv, peticí a jiných textů; některé skupiny signatářů se obrátily k příslušným institucím se specifickými požadavky a náměty; jednotliví signatáři působili v duchu poslání Charty 77 i tím, že upozorňovali na bezpráví ve svém okolí nebo že se sami bránili proti perzekucím. Dokumenty i dopisy Charty 77, jakož i další texty její existenci inspirované se spontánně šíří mezi domácí veřejností přesto, že bezpečnostní orgány se právě proti této neorganizované publicitě nejméně zaměřují. Perzekuce nedokázala zamezit ani tomu, aby se k Chartě 77 připojovali další občané: dnes má už 930 signatářů a pouze jediný pod nátlakem podpis odvolal.

I když konkrétních náprav vyvolaných jejím zásahem není mnoho, lze po prvním roce konstatovat, že Charta 77 vstoupila do vědomí naší společnosti jako ozdravující prvek. Oživila požadavek občanských svobod a posílila pocit lidské důstojnosti; naznačila, že jsou cennější věci, než jaké nabízí konzumní pojetí života; že existují hodnoty, které stojí člověku za to, aby jim něco obětoval. Připomněla, že důstojnost a svoboda nejsou něčím, na co mohou lidé jen pasivně čekat, ale že si je musí jako vždy v dějinách sami vydobývat. Věcným, legálním a důsledným způsobem práce pokouší se Charta 77 vnést do našeho veřejného života nový model odpovědného občanského postoje. Signatáři Charty 77 přitom nikdy nezaujímalí pózu zachránců společnosti a nikoho nenutili, aby je následoval; za svou pravdu ručili jen svou vlastní existencí.

Myšlenky Charty 77 a především způsob, jímž na ni společenská moc reagovala, vyvolaly přirozeně zájem zahraniční veřejnosti a získaly Chartě 77 podporu mnoha svobodomyšlných lidí v celém světě.² To pomohlo upevnit na mezinárodním fóru poznatek, že prohlubování práv a svobod jedince je předpokladem skutečného prohlubování mírové spolupráce národů. I československá vláda si musela v konfrontaci s tímto poznáním uvědomit, že respekt k uzákoněným občanským právům je pro naši zemi jedinou alternativou, nechce-li jít proti směru světového vývoje a ocitát se ve stále hlubší izolaci.

Obrácením pozornosti k otázce lidských práv a ke konkrétním případům jejich porušování

a ohlasem doma i v zahraničí přiměla Charta 77 nepřímí i oficiální místa, aby věnovala lidským právům více zájmu. To lze sledovat jak ve zvýšené publicitě, které se problematika lidských práv ve sdělovacích prostředcích těší, i když zatím převážně obhajující současný stav; tak i v některých dílčích pokusech o faktickou nápravu poměrů (jako např. určité zmírnění diskriminační praxe při loňském přijímání na střední školy nebo úlevy v diskriminační kulturní politice, i když byly poskytovány za veřejná vystoupení proti Chartě 77). Společenská moc sice Chartu 77 dál odmítá a její stoupence pronásleduje, ale zároveň už musí s její domácí i zahraniční autoritou počítat.

Přes tato aktiva nemůže být Charta 77 se svým postavením spokojena. Publicistické kampaně proti ní sice skončily, ale na bezprostředním vztahu společenské moci k ní se bohužel nic nezměnilo.

Charta 77 vychází z principu zakotveného i v Ústavě ČSSR a v obou mezinárodních paktech, že každý občan je spoluodpovědný za vývoj společnosti i za respektování občanských i lidských práv v naší zemi i ve světě. Své poslání charakterizovala jako úmysl vést v oblasti svého působení konstruktivní dialog s politickou a státní mocí zejména tím, že bude upozorňovat na různé konkrétní případy porušování občanských práv, navrhopvat řešení, předkládat různé obecnější návrhy, působit jako prostředník v případných konfliktních situacích.

Těchto legálních a konstruktivních cílů se Charta drží a v souladu s nimi odesílá Federálnímu shromáždění, ČNR, vládě ČSSR, vládě ČSR i dalším státním orgánům své dokumenty. Nikdy se nenechala vyprovokovat hysterickým tónem kampaní, které byly proti ní vedeny, a nikdy nepřevzala jejich demagogické metody. Přesto zůstávají její příписy nezodpovězeny, čímž státní orgány mimo jiné porušují ústavou přikázanou povinnost návrhy občanů „včas a odpovědně vyřizovat“. Jedinou složkou moci, která se Chartou 77 trvale zabývá, jsou orgány Státní bezpečnosti, případně prokuratury; a to přesto, že se tím staví nad samu ústavu. Bez zákonného podkladu je např. varování Generální prokuratury mluvčím Charty 77 z 31. 1. 1977, a tím i všechna rozhodnutí soudů opřena o toto stanovisko.³ Žádný zákonný ani věcný důvod nemá ani celoroční aktivita StB,

zaměřená proti Chartě 77. V jejím rámci byly provedeny stovky výslechů a sepsány tisíce stran protokolů, uskutečnily se desítky domovních prohlídek, mnoho osob bylo zadrženo, sledováno a nejrůzněji osobně omezováno, někteří signatáři dokonce měli a mají trvalý policejní dohled. (To všechno už muselo stát československé občany miliony Kčs!) V rozporu s oficiálním tvrzením, že proti Chartě 77 je postupováno pouze „politickými prostředky“ a že není předmětem trestního stíhání, bylo dne 6. 1. 1977 – v den, kdy StB protiprávně zmařila předání Prohlášení Charty 77 ústavním činitelům – zahájeno trestní stíhání proti „neznámému pachateli“ pro podvracení republiky podle § 98 tr. z. (čj. OS – 0011/02-77), ježto je většina zmíněných akcí StB součástí a které je proto trestním stíháním Charty 77.⁴ Nebylo dodnes zastaveno, dává orgánům Bezpečnosti trvalou možnost provádět proti signatářům Charty 77 nejrůznější úkony a kdykoli se může stát podkladem žaloby.⁵ Nepřetržitý zájem StB o práci Charty 77 a soukromí jejích signatářů je spojován – často pod přímým vedením pracovníků StB – se širokou škálou dalších perzekucí; desítky signatářů dostaly a další průběžně dostávají výpověď ze zaměstnání; mnozí byli vyloučeni z ROH a jiných společenských organizací; mnohým byly na čas i trvale odňaty řidičské průkazy a telefonní stanice; někteří jsou vystěhováváni z bytů; mnohým není doručována zahraniční i domácí korespondence, atd. atd. StB se přitom pokouší různými způsoby rozeštvat signatáře Charty 77 navzájem; někteří se pokouší odvrátit od Charty 77 lákavými nabídkami; některé se pokouší naopak přimět k emigraci; proti některým konstruuje nepodložené kriminální obvinění; některé se snaží prostě nervově vyčerpat.

Všechny tyto akce, jimiž se Charta 77 podrobně zabývala v různých svých dokumentech, jsou nejen nezákonné a nemorální a poškozují vážnost našeho státu ve světě, ale navíc se míjejí cílem: jen znovu potvrzují pravdivost dokumentu Charty 77; vyvolávají odpor v obyvatelstvu a signatáře jen utvrzují v oprávněnosti jejich postoje i v odhodlání pokračovat v práci.

Po prvním nelehkém roce bude Charta 77 dál plnit, co si předsevzala ve svém základním prohlášení: legálním způsobem se zasazovat o respektování lidských práv v Československu. Bude

nadále upozorňovat na nezákonnosti a bezprávní a předkládat své návrhy a podněty k jejich nápravě.

Charta 77 přitom trvá na požadavcích, které formulovala už v dubnu 1977 a v jejichž splnění spatřuje východisko k řešení společenských problémů, jimiž se zabývá:

– uvést československý právní řád do souladu s uzákoněnými pakty (včetně zrušení všech veřejných vyhlášek a nařízení, které jsou s nimi v rozporu) a posílit tak skutečnou právní jistotu občanů;

– splnit usnesení Federálního shromáždění z 5. 4. 1977,⁶ jež ukládá poslancům sledovat dodržování zákonnosti; prakticky umožnit všem občanům, aby mohli předávat zastupitelským sborům své stížnosti na porušování právního řádu; ty odpovědně řešit a vyloučit všechny tlaky, které nutí občany k bezprávní mlčet;

– propustit z vězení všechny občany, kteří byli nebo jsou stíháni proto, že uplatňovali svá práva zaručená ústavou a uzákoněnými mezinárodními pakty;

– uznat podle čl. 41 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech příslušnost Výboru pro lidská práva posuzovat plnění mezinárodních paktů ve státech, které je ratifikovaly, a přiznat tím otázce lidských práv, že je věcí všech lidí;

– zveřejnit oba uzákoněné mezinárodní pakty nákladem, který by odpovídal poptávce, a umožnit veřejnou diskusi o jejich dodržování v naší zemi;⁷

– volat k odpovědnosti ty pracovníky sdělovacích prostředků, Bezpečnosti a jiných orgánů, kteří zneužili svého postavení k šíření nepravd, k nepřipustnému nátlaku na občany, organizace a soudní, správní a jiné orgány s cílem poškodovat ty, kdo využívají zákonných práv a angažují se proti mocenské svévoli. Skutečným motivem takového zneužívání moci není údajná snaha chránit společenské a státní zřízení, ale pouze strach ze svobodné diskuse a kritiky, na něž by dopltili právě porušovatelé zákonů;

– zastavit všechny nezákonné policejní a jiné perzekuce Charty 77 a o jejich námětech a stížnostech jednat s jejími mluvčími a dalšími signatáři na příslušných politických a státních místech – a nikoli ve vyšetřovacích StB jako dosud.

Přijetí těchto požadavků by znamenalo důležitý příspěvek ke zdravému rozvoji naší společnosti a zároveň by bylo jedinou skutečně důstojnou odpovědí státní moci na iniciativu občanů.

prof. dr. Jiří Hájek, DrSc. Marta Kubišová
dr. Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Srv. D7 (3. února 1977) s přílohami, D8 (15. 2. 1977), D14 (25. 4. 1977), D16 (30. 5. 1977).
- 2 K prvnímu výročí Charty 77 byla 1. 1. 1978 v New Yorku vydána Petice 78, nazývaná též Exilová Charta, jíž se 17 organizací českého a slovenského exilu (Rada svobodného Československa, Čs. poradní sbor v západní Evropě, Čs. národní sdružení v Kanadě, Čs. národní rada svobodného Československa, Ústředí čs. organizací v Austrálii a Novém Zélandě a d.) přihlásilo k Prohlášení Charty 77. Petice v šesti bodech žádala obnovu nezávislosti a suverenity vlasti a odchod cizích vojsk, dodržování občanských a politických práv v zemi, upuštění od perzekuce chartistů a občanů žádajících repektování zákonů a mezinárodních smluv, revizi všech právních norem porušujících či omezujících Helsinské dohody, a aby Výbor pro lidská práva při OSN i všechny signatářské státy Helsinské dohody požadovaly od vlády ČSSR hlášení o úpravě právních předpisů a dodržování všech závazků vyplývajících z Helsinských dohod. Petici 78 podpořilo na 156 tisíc emigrantů. Po skončení podpisové akce předali Petici 78 Výboru pro lidská práva OSN členové Rady svobodného Československa J. Papánek a O. Rambušek. Text Petice 78 byl zahrnut do oficiálních steno- grafických záznamů Kongresu USA Congressional Record (28. 1. 1978); česky České slovo (Mnichov), roč. 25, 1978, č. 1, s. 6–7.
- 3 Viz D7 (3. 2. 1977) a poznámky k němu.
- 4 Usnesení o zahájení trestního stíhání ve věci Charty 77 ze 6. a 11. ledna 1977 viz přílohu 7.
- 5 Trestní stíhání podle usnesení z ledna 1977 bylo zastaveno až usnesením Správy vyšetřování StB 11. 11. 1980 s odůvodněním: „Krátke po zjištění existence Charty 77 nebyly zjištěny další rozhodující skutečnosti, které by nasvědčovaly tomu, že tzv. Charta 77 získala mezi občany další stoupence. Vliv uvedené činnosti na veřejnost nenabyl valného významu a postupem času zanikl. I když v lednu 1977 šlo o činnost, která vykazovala nemalý stupeň nebezpečnosti pro společnost, v současné době

vzhledem k společenské situaci v ČSSR je nepatrná.“ (AMV, V-33766MV, sv. 1, l. 5–6. Ve skutečnosti trestní stíhání signatářů Charty trvalo až do listopadu 1989, právně však bylo zdůvodňováno zastupnými trestnými činy, z nichž byli signatáři Charty 77 obviňováni a a za které byli odsuzováni.

- 7 Oba pakty byly zveřejněny v březnu 1989 oficiálním Výborem čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech a humanitárních otázkách. Praha, Melantrich 1989. Výbor byl vytvořen 10. 12. 1988 na tzv. Fóru čs. veřejnosti, jehož svolavatelem byl Ústřední výbor Národní fronty a Čs. sdružení pro Spojené národy při příležitosti 40. výročí Všeobecné deklarace lidských práv.

PLNÉ ZNĚNÍ: Charta 77. Rok 1978. Samizdatový sborník, s. 1–2 • Informace o Chartě 77, č. 1 (1.–14. ledna 1978), s. 1 • Listy, roč. 8, č. 2 (duben 1978), s. 48–50;

ZKRÁCENĚ: In: Zpravodaj Čechů a Slováků, 1978, č. 2, s. 3–5.

KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-218 (9. ledna 1978) a S-219 (10. ledna 1978).

1978, 9. leden, Praha. – Dopis pořadatelům mezinárodní konference v Bruselu 20–21. ledna 1978 o situaci v zemích východní Evropy s poděkováním za projev solidarity s Chartou 77 k jejímu prvnímu výročí.

Shromáždění belgických pracujících na podporu Charty 77
c/o Elie Gross, 9, rue Boulet
1000 Bruxelles

Milí přátelé,
dověděli jsme se, že 20. ledna t. r. pořádáte shromáždění na podporu Charty 77,¹ kde chcete hodnotit s mezinárodní účastí význam této občanské iniciativy po prvním roce její existence. Netřeba Vám říkat, jak potěšení a poctění jsme touto akcí. Litujeme jen, že se nemůžeme účastnit jinak než tímto písemným pozdravem.

Jsmo rádi, že se Vašeho shromáždění účastní socialisté, křesťané, komunisté i další demokraté, kteří se společně zamýšlejí nad možnostmi mezinárodní solidarity v boji za lidská práva. Tento společný postup jistě napomáhá jejich sblížení. Také tato akční jednota respektující názorové rozdíly odpovídá zásadám Charty 77.

Vaše shromáždění je výrazem aktivní solidarity pokrokových sil Vaší země i ostatních západních zemí s naší iniciativou. Velice si Vaší solidarity vážíme. Je velkou podporou naší existence i činnosti. Pomáhá nám čelit represivním i diskriminačním krokům proti nám.

Nejvýznamnějším Vaším příspěvkem je šíření idejí Charty 77 mezi pracujícími Vaší země a západní Evropy vůbec. Chápeme, že Vaše úsilí o lidská práva se soustřeďuje především na oblasti hospodářských, sociálních a kulturních práv, jak odpovídá situaci hospodářské a sociální krize kapitalistického světa.

Naše společnost má jiné problémy, Vám vzdálené. V nich však pociťuje naléhavou potřebu politické demokracie jakožto základní podmínky jejího dalšího vývoje.

Konfrontace Vašich i našich zkušeností a idejí by mohla pomoci věci rozvoje lidských a občanských práv. Přispěla by k rozvinutí diskuse, v níž by se kriticky zhodnotily i naše dosavadní zkušenosti úsilí o realizaci lidských a občanských práv ve státech rozdílného společenského

zřízení. Takové diskusi by napomohly i častější osobní kontakty, v nichž ovšem iniciativní možnosti jsou daleko větší pro Vás než pro nás.

Vašemu jednání přejeme plný zdar a těšíme se na zprávy o něm.

Za Chartu 77

Jiří Hájek, Marta Kubišová, Ladislav Hejdránek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Konferenci organizoval 20.–21. ledna 1978 Výbor 1. května za demokratické svobody a práva pracujících spolu s Kruhem svobodného bádání Svobodné univerzity v Bruselu. Konferenci podpořil Výbor 5. ledna v Paříži, česká exilová skupina okolo Listů a zástupci některých výborů pro lidská práva na Západě. Za československou opozicí se konference zúčastnili Jiří Pelikán a Zdeněk Mlynář. V první den účastníci vydali prohlášení: „Považujeme odchod sovětských vojsk za základní podmínku pro to, aby Československo mohlo být svobodné, demokratické a socialistické. Požadujeme osvobození politických vězňů – Lederera, Macháčka, Laštůvky a stovek dalších, které režim odsoudil často jen za to, že vyjádřili svůj názor. Iniciativa Charty 77 je významná nejenom jako protest proti totalitnímu režimu, ale také jako základna pro intenzivní politický život, která dovoluje, aby opozičně orientovaní lidé žijící v Československu si vyměňovali názory a diskutovali. V této souvislosti protestujeme proti dohledu, jemuž jsou po řadu měsíců podrobeni František Kriegel a Petr Uhl, a proti všem formám diskriminace čs. obránců lidských práv.“

Závěrem konference byla přijata Výzva k mezinárodní akci odborového hnutí proti politicky motivovaným propouštěním ze zaměstnání v Československu, kterou publikoval deník *Le Monde* 16.2.1978: „Od konce roku 1968 se politická represe v Československu projevuje zvláště propouštěním ze zaměstnání. Od ledna 1977 jsou jím postihováni především signatáři Charty 77 a ti, kteří s ní projeví sympatie. Odborové organizace většinou s takovýmto propouštěním souhlasí, místo aby pracující bránili; v některých případech byli dokonce signatáři Charty 77 z odborů vyloučeni. V případech, kdy nižší odborové články odmítly souhlasit s tímto postupem, státní moc je obešla a vyžádala si souhlas vyšších odborových článků. Texty výpovědí z pracovních poměrů dokazují, že pokud se v politických procesech pečlivě

zamlčuje jakákoli souvislost s Chartou 77, pak represe v zaměstnání bývá Chartou výslovně zdůvodněna.

My, kteří vystupujeme proti skandálnímu praktikám zákazu povolání v SRN, odsuzujeme důrazně represí v zaměstnání v zemi, která se hlásí k socialismu. Odsuzujeme ji ve všech jejích formách: od systematického znemožňování práce podle kvalifikace až po propuštění ze zaměstnání, které je skutečným zákazem práce, odsuzujícím své oběti k „příživnictví“ nebo k exilu. Důrazně žádáme zrušení všech těchto opatření a návrat poškozených na jejich místa. Považujeme za nezbytné reagovat na výzvu, již se na odborový svět loni obrátil Zdeněk Mlynář a již se zasazoval o široké protestní akce a vyslání vyšetřovacích komisí. Budou se moci odborové organizace, pozvané letos na jaře na sjezd do SOF do Prahy, zaručit za tyto újmy na právo na práci? Dělnické odborové organizace, jejichž právoplatnost čs. oficiální místa nemohou popírat, by měly organizovat solidarizační akce, zvláště finančního rázu, ve prospěch každé oběti politicky motivovaného propuštění ze zaměstnání. Zavazujeme se, že odpovíme na jejich každou výzvu, která bude vedena v tomto duchu.

Claude Aveline, Jeanne Brunschwigová, Claude Bourdet, Jean Cassou, Jean-Pierre Chevènement, Pierre Daix, Jean-Pierre Faye, Jacques Juillard, Francis Kaplan, Alain Krivine, Michel Leiris, Arthur London, Lise Londonová, Gilles Martinet, Zdeněk Mlynář, Pierre Naville, Roger Pannequien, Hélène Parmelinová, Jiří Pelikán, Edouard Pignon, Anne Philippová, Madeleine Rebériouxová, Laurent Schwartz, Philippe Sollers, Robert Simon-Vallier, Jean-Marie Vincent, Catherine Verlová, Vladimír Yankélevitch, Ilios Yanakakis.“ Informace o Chartě 77, roč. 1, č. 5, s. 7 a 9–12, ČSDS, sb. Charta 77, stroj. kopie, 1 s.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 1, č. 1 (1.–14.1.1978), s. 2.

INFORMACE A KOMENTÁŘE: Mezinárodní konference o východní Evropě. In: *Informace o Chartě 77*, roč. 1, č. 5, s. 9–12 • Mezinárodní levicové symposium o Československu. In: *Národní politika*, roč. 10, č. 3 (březen 1978), s. 2 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-232, 23.1.1978.

1978, 10. leden, Praha. – **Dopis delegátům bělehradské následné schůzky účastnických států Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) v Bělehradě.**¹

Paní a pánové,
spolu s miliony občanů Vašich zemí sledujeme s velkým zájmem Vaše jednání, tak významné pro další osud národů, jež zastupujete.² Upřímně si přejeme, aby jejich výsledkem byl opravdový pokrok v plodné mírové spolupráci.

Závěrečný akt z Helsinek, základna a směrnice Vaší práce, vyhláší respektování lidských práv a základních svobod za jednu ze zásad a podmínek mírového soužití, bezpečnosti a spolupráce v Evropě. Podle našeho názoru je to značný pokrok. Spojení a vzájemná souvislost míru a lidských práv byla tak vyjádřena jednoznačně. Je samozřejmé, že v debatách o uskutečnění tohoto historického dokumentu se otevřeně zkoumá v jeho duchu i podle jeho litery, v jaké míře jsou respektovány všechny jeho základní principy. Interpretace a aplikace žádného z nich by podle našeho názoru neměly být ponechány jednostranné libovůli moci v jednotlivých státech; tyto principy se staly společnou věcí všech států, které je slavnostně podepsaly a zavázaly se je plnit. V tomto smyslu se domníváme, že jejich jednoznačný výklad i uskutečňování v duchu Helsinek (jejichž dokument se odvolává přímo na mezinárodní pakty o lidských právech) je jedním ze základních předpokladů pro vytváření a posilování důvěry mezi zeměmi rozdílných společenských soustav a pro rozvíjení tvůrčího ovzduší spolupráce v Evropě i v celém světě.

Převážná část tohoto úsilí a odpovědnosti leží bezpochyby na vládách. Nemůže to však zůstat výlučně jejich věcí. Je to věc celých států, národů, každého z nás. Proto oceňujeme pozornost, již jste věnovali ve svých debatách občanským iniciativám, jež se snaží přispět k plnění zásad i cílů stanovených v Helsinkách. Mezi nimi jste se také zmiňovali o naší Chartě 77. Charta 77, inspirovaná právě helsinskými principy a vstupem v platnost mezinárodních paktů o lidských právech u nás, vznikla tak ve znamení nedělitelnosti míru a svobody. Je výzvou k angažované činnosti všech, kdo se rozhodli nečekat s rukama v klíně na příchod období míru a spravedlnosti,

nýbrž se pustit do práce i za cenu osobních potíží a přispět tak, byť sebeskromněji, k budování kontinentu bez války a násilí.

Váš zájem o tyto iniciativy je podle našeho názoru významným potvrzením úlohy, kterou mají hrát v procesu uskutečňování cílů Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. V tom smyslu také morálně podporujeme návrhy, aby v závěrech Vašich jednání, na nichž právě pracujete, byla stanovena povinnost vlád-signatářů z Helsinek, aby respektovaly, podporovaly nebo aspoň tolerovaly všechny mnohotvárné iniciativy neoficiálního rázu přispívající k realizaci zásad Závěrečného aktu. Považujeme za vhodné a odpovídající smyslu i ustanovení tohoto dokumentu, kdybyste v rámci opatření pro kontinuitu Vašeho úsilí pamatovali na možnosti komunikace mezi uvedenými iniciativami a mezinárodními orgány, které pověříte zabezpečováním této kontinuity.

V souladu s přáními nejširších vrstev národů, jež zastupujete, přejeme plný zdar práci, k níž jsme znovu přistoupili. Doufáme, že Vaše závěry znovu potvrdí platnost všech principů Závěrečného aktu z Helsinek a že tak pomohou k dalšímu pokroku věci všech národů na jejich cestě od konfrontace k dialogu a spolupráci, od konfliktů zakořeněných v minulosti ke společnému řešení velkých úkolů přítomnosti a budoucnosti, od závodů ve zbrojení a propagandistických polemik ke konstruktivnímu a produktivnímu soutěžení v tvorbě hmotných i duchovních hodnot i v rozsahu svobod a práv, jež přispívají k plnému rozvoji lidské osobnosti a důstojnosti ve všech zemích zastoupených na Vašem jednání.

prof. dr. Jiří Hájek, DrSc. Marta Kubišová,
dr. Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Fotokopie originálu dopisu ve francouzštině vlastnoručně podepsaného mluvčími je spolu s překladem do češtiny uložena v ÚSD, sb. FMV-Ch.
- 2 Bělehradská konference byla zahájena 4. října 1977. Byla přerušena 22. prosince 1977 a znovu se sešla 15. ledna, aby zkoumala konkrétní případy porušování ustanovení Závěrečného aktu KBSE. Nejostřejší spor byl o tzv. třetí

koš, týkající se respektování lidských práv a občanských svobod. Sr. D46 (12.3.1978).

- 3 Mezi samizdatovými texty koloval samizdatový text z února 1978, adresovaný J. Pelikánovi a Z. Mlynářovi pod názvem *Děkujeme za Váš nesmlouvavý postoj v Bělehradě*. Podepsáni byli „Karlínští železničáři, dnes již důchodci“. Text je uložen v ČSDS, sb. *Charta (archiv J. Hájka)*, strojopis, průpis.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Zpravodaj Charty 77*, roč. 1, č. 2 (15.1.–6.2.), s. 1 • Skilling, H. G.: *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*. Londýn 1981, s. 274–275.

KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-221 (12. ledna 1978), pol. blok S-272 (4. března 1978 • *Nový domov*, roč. 29, č. 3 (2. února 1978), s. 1 • Rovenský, Dušan: K výsledkům bělehradské schůzky. In: *Rudé právo*, roč. 58, č. 60 (11. března 1978), s. 6.

1978, 10. leden, Praha. – Otevřený dopis prezidentu republiky protestující proti brutálnímu zacházení StB s mluvčím Charty 77 Ladislavem Hejdánkem.

Pane prezidente,
v souladu s články 17 (dodržování zákonnosti) a 29 (petiční právo) Ústavy ČSSR plníme svou občanskou povinnost a upozorňujeme Vás naléhavě na hrubé porušení zákonnosti násilnickým postupem zaměstnanců Ministerstva vnitra ČSSR proti PhDr. Ladislavu Hejdánkovi, mluvčímu Charty 77, občanské iniciativy k dodržování zákonnosti v našem státě. Dr. Hejdánek, v důsledku diskriminační politiky odporující Ústavě ČSSR i Mezinárodnímu paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, jež jste ratifikoval dne 23.12.1975, zbavený možnosti pracovat podle své odborné kvalifikace je t. č. zaměstnán jako topič v podniku Stavby silnic a železnic v Praze 9. Tam jej dne 6.1. t. r. o 13. hodině navštívili zaměstnanci ministerstva vnitra a žádali jej, aby s nimi jel k jakémusi výsledku. Ignorovali jeho žádost o písemné pozvání, při dodatečném odvolání na § 19 zákona o SNB odmítli uvést důvod ústního předvolání a rovněž nedbali na námítky dr. Hejdánka, že nemůže bez předchozího upozornění opustit své pracoviště před skončením zákonné pracovní doby (15.30). Brutálním způsobem jej odveklí do auta, cynicky odmítají respektovat jeho námítky, že po cestě ztratil jednu z bot, a s výhrůžkami jej dovezli do úřadovny StB v Bartolomějské ulici. Zde jej opět dovleklí za sprostých nadávek a urážek do jakési kanceláře, kde jej zcela zbytečně a jen s účelem poškodit jeho zdravotní stav asi 6 hodin drželi v místnosti úmyslně vystavené mrazivému průvanu. Teprve pak jej osoba známá dr. Hejdánkovi pod jménem Uhlíř podrobila výsledku. Šlo o jakési letáky, na první pohled svědčící o policejní provokaci, s níž dr. Hejdánek nemohl mít nic společného. Poté jej zaměstnanci aparátu ministerstva vnitra (teprve po 21. hodině) dopravili do jeho bytu, kam se dostal již s potížemi a byl nucen okamžitě ulehnout. Lékař povoláný druhého dne konstatoval zhoršení zdravotního stavu dr. Hejdánka, který už byl vázán na lůžko.¹

Domníváme se, že v daném případě postup zaměstnanců ministerstva vnitra hrubě porušuje

§ 15 zákona o SNB (respektování důstojnosti občanů i orgánů SNB), jakož i článek 30 Ústavy o nedotknutelnosti osoby, článek 9 a 12 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a § 158 (zneužívání pravomoci veřejného činitele), § 221, popř. 223 trestního zákona (ublížení na zdraví), 231 (omezování osobní svobody) a 237 (útisk). Jednání toho druhu rozhodně nemají místo v praxi státu, jemuž stojíte v čele a jenž se oficiálně označuje jako socialistická republika. Je v hrubém rozporu jak se zásadami Ústavy naší republiky, tak s mezinárodními dokumenty, které jste jménem ČSSR podepsal, mj. se Závěrečným aktem Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě z 1. 8. 1975 z Helsinek, o jehož plnění jedná konference v Bělehradě, jejíž závěrečná etapa se zahajuje za několik dní.

Má-li Váš podpis na *Závěrečném aktu* udržet minimální stupeň věrohodnosti, považujeme za nezbytné:

Objektivně a nestranně posoudit postup orgánů Ministerstva vnitra vůči dr. Hejdánkovi dne 6. 1. t. r.,

přísně potrestat podle zákona ty osoby, které se dopustily nezákonnosti, poskytnout dr. Hejdánkovi plné zadostiučnění,

zajistit, aby se podobné akty policejní zvůle nemohly opakovat, pravdivě informovat o celé záležitosti veřejnost.

Navrhované kroky jsou plně v souladu se zásadami Vámi mnohokrát vyhlášenými i s právním řádem naší republiky.

Za Chartu 77: Marta Kubišová, Anna Marvanová²

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY M. KUBIŠOVÉ
A A. MARVANOVÉ.

- 1 *Své násilné zadržení popsal L. Hejdánek ve fejetonu Budu vystupovat v televizi? In: ČSDS, sb. Charta 77, strojopis, průpis.*
- 2 *Dopis podepsalo dále 17 signatářů: J. Hájek, J. S. Trojan, J. Tomin, F. Kriegel, J. Hanzelka, Jiří Ruml, V. Kadlec, L. Šilhánová, A. Boková, V. Šilhán, V. Sacher, M. Hübl, G. Sekaninová-Čakrtová, P. Uhl, O. Bednářová, E. Ledererová, P. Šustrová. (Zpravodaj Charty 77,*

č. 2, 15. ledna–6. února 1978, s. 4.) *Další protest zaslal 30. 1. 1978 Pavel Kohout v Otevřeném dopise ministru vnitra ČSSR J. Obzinovi (Informace o Chartě 77, roč. 1, č. 1, 1.–14. ledna 1978, s. 2).*

1978, 18. leden, Praha. – Sdělení o rozsudcích Nejvyššího soudu v odvolacím řízení proti A. Macháčkovi a V. Laštůvkovi (5.–6. ledna) a proti J. Ledererovi, V. Havlovi, F. Pavlíčkovi a O. Ornestovi (12. ledna) s připojenou závěrečnou řečí Jiřího Lederera.

[...]¹

Ve dnech 5. a 6. ledna 1978 proběhlo ve veřejném zasedání senátu Nejvyššího soudu ČSR v Praze odvolací řízení v trestní věci proti ing. Aleši Macháčkovi a ing. Vladimíru Laštůvkovi, kteří byli v první instanci v Ústí nad Labem 28. 9. 1977 odsouzeni pro „podvrtnou činnost“ k 3 a půl roku odnětí svobody. V odvolacím řízení byli opět „shledáni vinnými“ mj. za čtení a shromažďování zahraničních periodik a knih, které „dávali číst nejméně 4 osobám“, a jako přítěžující okolnosti byly uznány: vlastnictví cyklostylu, jehož používání nebylo prokázáno, a instalace zařízení pro poslech krátkovlnného vysílání do starého rozhlasového přijímače („delikt“ stíhaný naposledy za nacistické okupace!). Trest ing. V. Laštůvkovi byl [...]² snižen o 1 rok na 2 a půl roku a ing. A. Macháčkovi byl potvrzen původní trest 3 a půl roku odnětí svobody.

Dne 12. ledna 1978 se konalo před senátem Nejvyššího soudu ČSR v Praze odvolací řízení v trestní věci proti Otovi Ornestovi a signatářům Charty 77 Jiřímu Ledererovi, Františku Pavlíčkovi a Václavu Havlovi, kteří byli v první instanci před Městským soudem v Praze 18. 10. 1977 odsouzeni: O. Ornest k 3 a půl roku a J. Lederer k 3 rokům nepodmíněně pro „trestný čin podvracení republiky“, F. Pavlíček pro „přípravu trestného činu“ a V. Havel pro „pokus trestného činu poškozování zájmů republiky v cizině“ k trestům podmíněným. Senát Nejvyššího soudu v Praze v odvolacím řízení trest O. Ornestovi snížil o 1 rok na 2 a půl roku odnětí svobody „s přihlédnutím k doznání, zdravotnímu stavu a věku“, odvolání ostatních tří obžalovaných zamítl „jako nedůvodná“.³

V tomto procesu byly jako trestná činnost kvalifikovány literární práce obžalovaných i jiných osob, autorství těchto textů, jejich odeslání nebo jen pokus o jejich odeslání do zahraničí – tedy činnost, která je v naprostém souladu

s mezinárodními pakty o lidských právech, které v ČSSR vstoupily v platnost v březnu 1976 a staly se pro náš stát závaznými. Tato činnost odsouzených není ani v rozporu se Závěrečným aktem podepsaným zástupci 35 států (mj. i zástupcem ČSSR) v Helsinkách roku 1975, naopak je součástí jeho realizace. Toto odvolací řízení nezvrátilo námitky, jež Charta 77 vznesla v podání Federálnímu shromáždění ze dne <1. 11. 1977>⁴ proti rozsudku I. instance.⁵

V obou případech se při veřejném zasedání senátu Nejvyššího soudu ČSR v Praze na Pankráci shromáždili četní přátelé obžalovaných, zejména stoupenci Charty 77, kteří na veřejné přelíčení nebyli vpuštěni. Bránili jim v tom příslušníci Veřejné a Státní bezpečnosti, kteří 6. 1. 1978 zakročovali tak, že byla rozbita skleněná výplň dveří ve vestibulu budovy, a 12. 1. 1978 měli dokonce k dispozici policejního psa bez náhubku. V okolí budovy byly v uvedených dnech rozmístěny početné pohotovostní oddíly Veřejné bezpečnosti.

Dne 12. 1. 1978 přítomní přátelé obžalovaných (a mnozí další signatáři Charty 77 a s ní sympatizující doma i v zahraničí) drželi protestní hladovku jako projev solidarity s odsouzenými.

Oba procesy zasluhují zvláštní pozornost proto, že se konaly v období bělehradské schůzky, která má zhodnotit, jak účastníci helsinské konference plní její Závěrečný akt.

K tomuto sdělení přikládáme závěrečnou řeč odsouzeného Jiřího Lederera, která charakterizuje současnou situaci Československa v jubilejním roce Všeobecné deklarace lidských práv.

*prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., Marta Kubišová,
dr. Ladislav Hejdaňek
mluvčí Charty 77*

Záznam ze závěrečné řeči Jiřího Lederera, přednesené u Nejvyššího soudu při odvolacím řízení dne 12. 1. 1978⁶

Rozsudek Městského soudu v Praze nad Ornestem, Pavlíčkem, Havlem a mnou – jako vůbec celá tato kauza – je prostoupen tolika nedůslednostmi, nelogičnostmi a paradoxy, že bych chtěl věnovat pozornost především jim:

1. Rozsudek několikrát hovořil o mé knize rozhovorů. Udělal jsem interview se šestnácti českými spisovateli, jejichž knihy byly v 70. letech

na úřední příkaz vyházeny z veřejných knihoven a jimž byly z úřední moci zavřeny brány všech nakladatelství. Z interviewů jsem sestavil knihu, která se jmenuje *České rozhovory* a kterou jsem zaslal Rowohltovu nakladatelství v NSR. Jako autor nesu plnou odpovědnost za každý interview i za celou knihu. Ze všech interviewů v podstatě laděných stejně byl vybrán jen jeden – Pavlíčkův a Pavlíček byl za něj odsouzen; ani já jsem za něj odsouzen nebyl, ačkoliv nesu minimálně stejnou míru odpovědnosti jako Pavlíček.

2. V rozsudku se v souvislosti s paměťmi bývalého ministra dr. Drtiny hovoří i o mně. Oč šlo? Dr. Drtina sepsal třísvazkové paměti, rozhodl se je odeslat svému příteli do USA, a to nikoliv prostřednictvím pošty. Odevzdal rukopis Havlovi, Havel mně, já Ornestovi atd. – až to potom v řetězu odešlo do USA. Soud z celého řetězu vytáhl jen jediný článek – Havla a odsoudil ho, ačkoliv Havel neučinil víc než třeba já.

3. Ornest a já jsme zasílali do *Svědectví* literární práce. Ze spisů vyplývá, že totéž dělal i profesor Václav Černý, který posílal své práce, zveřejňoval je ve *Svědectví* a přijímal za ně honoráře. Jistě právem za to profesor Černý nebyl odsouzen, nebyl vlastně ani žalován, ani trestně stíhán. Ovšem Ornest a já jsme byli odsouzeni k několikaletému vězení.

4. Jádrem rozsudku, jádrem, s nímž rozsudek stojí a padá, je literatura, kterou jsme odesílali do zahraničí, tedy básně, novely, povídky, fejetony, divadelní hry, filozofické eseje našich významných autorů – Seiferta, Šiktance, Mikuláška, Skácela, Hrabala, Patočky, Kosíka, Vaculíka, Klímy, Havla aj. V rozsudku se o této literatuře praví, že podle zhodnocení soudu – tedy ne podle zhodnocení expertů! – měly některé příspěvky protisocialistický charakter. Autoři příspěvků prý otevřeně nebo skrytým způsobem vyjadřovali nesouhlas se socialistickým společenským a státním zřízením a napadali socialistickou kulturu. Takto soudí Městský soud v Praze o té nejvýznamnější části české literatury 70. let, která žel nesmí vycházet v normálních nakladatelstvích, protože její autoři jsou na černé listině. Sotva bychom v dějinách české literatury našli soudní výrok nad tolika literárními díly. Podivuhodným způsobem se tak české soudnictví 70. let zapsalo do dějin českého písemnictví.

5. Všechny odeslané literární práce vyšly předtím v edici *Petlice* – kromě jedné práce, kromě *Dopisů paní Palachové*, které jsem napsal já na okraj knížky o Janu Palachovi, jejíž rukopis mi byl zabaven spolu se 113 jinými rukopisy, knihami, korespondencí – a mezitím již byl zas vrácen. Kromě těchto dopisů tedy všechny literární práce vyšly v *Petlici*, která ve strojopisné podobě vychází již řadu let. Díky této edici se podařilo dostat na denní světlo přes padesát nových knih, mezi nimi i reportážní knihu Hanzelky a Zikmunda o Ceylonu, k jejímuž petličnímu vydání autoři dokonce uspořádali mezinárodní tiskovou konferenci – při té příležitosti se v zahraničí o *Petlici* hojně psalo. V *Petlici* knížky vycházejí v několika desítkách exemplářů, které potom kolují mezi čtenáři. Lze říct, že každý svazek *Petlice* má několik set čtenářů. S vydáváním svépomocné *Petlice* nikdo nedělá žádné tajnosti. Nevycházejí v ní ani anonymy, ani pseudonymy. Každý autor se podepisuje svým plným jménem. O celé *Petlici*, o každém svazku, o organizaci, výrobě i distribuci edice je – pokud vím – podrobně informována Státní bezpečnost i jiné orgány. Nikdy se nestalo, že by bylo proti organizátorům nebo autorům *Petlice* zahájeno trestní stíhání. Řady svazků edice *Petlice* byly při desítkách domovních prohlídek zabaveny, ale vždy byly petliční svazky po čase opět vráceny. To mohu potvrdit i z vlastní zkušenosti.

6. Nikdy nikdo tedy neshledal ani *Petlici* jako celek, ani některý jednotlivý svazek jako protistátní, jako něco závadného z hlediska státních zájmů. A právě o těchto nezávadných publikacích rozsudek Městského soudu tvrdí, že napadaly čelné představitele ČSSR, politiku KSČ, zejména v kulturní oblasti, a spojenecké svazky se SSSR, že prostě měly nepravdivý a zkreslující charakter. V rukou městských soudců se verše Seiferta, Šiktance a jiných básníků, prózy Hrabala, Cruší a jiných, hry Havla a Landovského, eseje Patočky, fejetony Vaculíka a jiných prodělaly obdivuhodnou metamorfózu: z uměleckých děl se změnily v protistátní písemnosti. Je pochopitelné, že se Městský soud ani nepokoušel protistátnost uměleckých děl dokazovat, věděl, že by to bylo počínání sysifovské, je to totiž nedokazatelné! Čím však vysvětlit onu proměnu *Petlice* v síních Městského soudu? Odpověď se mi

zdá prostá: bylo rozhodnuto, že musíme být odsouzeni. Kdyby však ty literární práce byly zhodnoceny podle pravdy, zač bychom potom vlastně byli souzeni?

7. Navíc rozsudek hovoří o tom, že odeslané literární práce byly způsobily škodu republice v zahraničí. Rozsudek přirozeně opět své tvrzení nedokazuje. Kdo jakživ slyšel, že by Seifertovy básně, Hrabalovy prózy, Patočkovy eseje, Havlovy hry mohly způsobit škodu republice v zahraničí? Je tu ovšem něco, co skutečně způsobilo škodu republice v zahraničí, co silně narušilo morální autoritu republiky, co poškodilo zájmy socialismu ve světě – to vše způsobil právě rozsudek Městského soudu. To není dohad, to mohu dokázat na obrovském ohlasu, který rozsudek vyvolal v tolika zemích a tolika různých politických sférách. Existuje negativní zahraniční ohlas, žádný jiný.

8. V rozsudku je časopis *Svědectví* – stejně jako *Listy* – označen jako „nepřátelské centrum“. Pomíjím sám termín „nepřátelské centrum“, připomínající neblahá léta stalinské éry – kolik jen „nepřátelských center“ už u nás bylo odsouzeno a rehabilitováno! – jen konstatuji, že tento termín představuje anachronické myšlenkové schéma.

Městský soud se v tomto směru opírá hlavně o znalecký posudek komise federálního ministerstva vnitra ve složení: plk. Vrba, plk. Frýbort, pplk. Krtička. Důkladně jsem prostudoval tento posudek znalců, ale místo důkazů jsem v něm našel jen slova a slova. Nemohu tedy důvěřovat rozsudku ani v tomto punktu a nemohu ani *Svědectví* ani *Listy* pokládat za „nepřátelská centra“. Jsou to prostě časopisy, které jsou vydávány v zahraničí a věnují se převážně čs. problematice. Budu se zabývat *Svědectvím*. Je to časopis legálně vycházející ve Francii. Jeho vydavatelem je Kulturní klub schválený francouzským ministerstvem vnitra, vyšlo usnesení ve francouzském úředním listě. Je to zcela legální časopis, který jistě nenarušuje vztahy mezi ČSSR a Francií, protože jinak by čs. vláda proti jeho existenci protestovala. Pokládám *Svědectví* za významný československý emigrantický časopis. Až se budou psát dějiny československého časopisectva druhé poloviny dvacátého století, nepochybuji, že *Svědectví* v nich bude zaujímat mimořádně důstojné místo. Protože

rozsudek nepřináší ani jeden důkaz tvrzení, že *Svědectví* je nepřátelským centrem, chci vnést aspoň jeden nepřímý důkaz o nepravdivosti takového tvrzení. Týká se to stejně i *Listů*. Není jistě pochyby, že KS Itálie bedlivě sleduje v Římě vydávané *Listy* a že totéž dělá v případech *Svědectví* KS Francie. Kdyby tyto komunistické strany pokládaly uvedené časopisy za „nepřátelská centra“, určitě by nezauly tak jednoznačné stanovisko k rozsudku Městského soudu, za něž jim vyslovuji hlubokou vděčnost – a nejen jim, i všem ostatním politickým silám. Dobře znám *Listy* i *Svědectví*. Víím, že píší kriticky o poměrech v Československu. A nepíše kriticky o Československu francouzská komunistická *l'Humanité* a italská komunistická *Unità*? A jsou proto tyto komunistické noviny taky „nepřátelskými centry“?

9. Pavel Tigríd, redaktor *Svědectví*, je v rozsudku označen jako agent CIA – a i v tomto případě se rozsudek opírá o expertizu zmíněné komise Ministerstva vnitra, o níž jsem své mínění již řekl. Víím o Tigridovi, že je pracovníkem jednoho amerického nakladatelství, že je redaktorem *Svědectví*, že je dlouholetým funkcionářem mezinárodní spisovatelské organizace PEN-club, že je autorem řady knih, z nichž si nejvíc vážím *Emigrace v atomovém věku*. Dále víím, že Tigríd má politicky blízko k francouzským socialistům, což potvrdilo i *Rudé právo* v březnu 1977, v němž Tigrída nepřímě označuje jako poradce Françoise Mitterranda, prvního tajemníka francouzských socialistů.

Rozsudek tvrdí, že Tigríd je americkým agentem, ale ani tentokrát důkazy neuvádí. Uvedu tedy aspoň já nepřímé důkazy o tom, že tvrzení rozsudku o Tigridovi je vymyšlené. – V roce 1962 poskytl Tigridovi pro *Svědectví* interview Jiří Voskovec, osobnost, které si u nás váží každý kulturní občan; dnes je Voskovec známým americkým hercem. Tento interview má soud k dispozici, protože je mezi zabavenými písemnostmi. Voskovec, tento životní druh Jana Wericha, se v interview vyznává ze svého vztahu k české zemi a citlivě vysvětluje, proč musel odejít do emigrace. Je to nejlepší interview, jaký jsem v životě četl. – Kdyby Voskovec měl podezření, že Tigríd je agentem CIA a že *Svědectví* slouží nepravým cílům, nikdy by takový interview neposkytl. – Dále: není pochyby, že François Mitterrand, tento zkušený politik, nedávný prezidentský kandidát francouzských

socialistů a komunistů, je informován o všem, co píše československý tisk. Kdyby z jednoho procenta věřil tomu, co píše čs. tisk o Tigridovi, neuctinil by si z něho – jak psalo *Rudé právo* – svého poradce. – A ještě: V posledních letech mnohé západní publikace odhalily řadu agentů CIA, a to i mezi novináři. Nikdy mezi těmito agenty nebyl uveden Pavel Tigrid. To znamená, že ani autoři odhalující CIA nevěří tvrzení čs. orgánů o Pavlu Tigridovi.

10. Protože se v rozsudku v souvislosti se mnou hovoří o emigraci, o emigrantských časopisech, chtěl bych se vyjádřit k problému emigrace.

(V tomto okamžiku byl Jiří Lederer přerušen předsedkyní senátu a upozorněn na to, že o problému emigrace nemá hovořit. Na dotaz Jiřího Lederera, zda o tomto problému *nesmí* hovořit, dostává se mu od předsedkyně M. Dojčárové výslovného zákazu. Proti tomuto rozhodnutí Jiří Lederer protestuje a pak pokračuje ve své závěrečné řeči:)

11. V době, kdy Brežněv poskytuje interview francouzskému *Mondu* a Gierek americké *Washington Post*, kdy Tito je vítán v Pekingu a Carter ve Varšavě, kdy Štrougal jedná s Kreiskym a Sadat s Beginem, v době, kdy se nepřestavitelné stává možným, kdy se svět mění před našima očima, kdy se mění vztahy mezi státy a mezi různými politickými proudy, v době, kdy si lidé už potřásají rukama i přes hranice států i přes hranice doktrín, v této době jsme my uprostřed helsinské Evropy odsouzeni jako zločinci za to, že jsme posílali do zahraničí přemýšlivé verše, vtipné hry, analytické eseje, poutavé novely a rozverné fejetony. Takový rozsudek trčí uprostřed Evropy jako skličující památník minulosti, z něhož vane chlad studené války.

12. Rozsudek Městského soudu jednoznačně praví, že vše, co jsem činil, činil jsem z nepřátelství k socialismu a republice. To, co o mně městští soudci prohlásili, není rozsudek, ale urážka mé osoby.

Já jsem svůj život, své city, své myšlenky, své postoje neskrýval. Se vším jsem jako novinář chodil před tvář veřejnosti. Celé své nitro jsem uložil do tisíců článků, reportáží, fejetonů, úvah, statí, polemik, recenzí, interviewů – a pod každou tou prací jsem podepsán.

A prý nepřítel socialismu!

Já jsem takový nepřítel socialismu jako Georges Marchais, Enrico Berlinguer, Santiago Carrillo, tito čelní představitelé stran, které spolu se sovětskou a jugoslávskou jsou nejvýznamnějšími komunistickými stranami Evropy. Jejich názory jsou mi velmi blízké a v některých směrech se s nimi zcela ztotožňuji, například s jejich názory na československý rok 1968, na vstup sovětských vojsk do ČSSR v srpnu 1968 či na československou situaci v 70. letech.

Já jsem stoupencem socialismu spravovaného demokraticky, socialismu, který zajišťuje dělnickou demokracii, kde odbory jsou nezávislou, demokraticky fungující dělnickou organizací. Jsem stoupencem socialismu, v němž občané rozhodují o svých zástupcích ve svobodných volbách. Stoupencem socialismu, v němž je zaručeno nezávislé soudnictví. Socialismu, v němž je svoboda projevu, zejména svoboda tisku, samozřejmostí. Socialismu, který respektuje domácí lidové, demokratické tradice. Socialismu, v němž se opozice nepronásleduje, ale s respektem se s ní jedná jako se součástí veřejného mínění. Jsem stoupencem socialismu, o nějž pokus jsme zahájili zrovna před deseti lety, ale tento pokus byl udušen cizími tanky.

(V tomto okamžiku předsedkyně senátu opět přerušuje Jiřího Lederera a bere mu slovo. Jiří Lederer proti tomu rozhodně protestuje a žádá o zaprotokolování tohoto zákazu. Předsedkyně diktuje zapisovatelce jeho protest a Jiřímu Ledererovi již dále nepovoluje v závěrečné řeči pokračovat.)

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 *Nad textem rukopisná poznámka velkými písmeny: Jen tato varianta správná.*
- 2 *V textu jsou škrtnuta slova: „neskrývané skutečnosti a kritický postoj k vlastnímu jednání“.*
- 3 *O procesech viz D24 (17.10.1977) a D25 (1.11.1977). V odvolacím řízení Nejvyššího soudu bylo vyhověno pouze O. Ornestovi a jako jedinému mu byl snížen trest na 2 a půl roku. Ostatní odvolání odmítl soud jako neodůvodněná. O. Ornest byl posléze omilostněn prezidentem republiky a 6. dubna 1978 propuštěn z vězení.*

Proti rozsudku Nejvyššího soudu zaslal Jaroslav Šabata 28. února 1978 protest, v němž provedl rozbor základních bodů rozhodnutí soudu a dokázal nezákonnost

- soudního výkonu. Viz Informace o Chartě 77, roč. 1, č. 4 (1.–20. března 1978), s. 13–17.
- 4 Datum doplnil J. Hájek vlastní rukou.
- 5 Viz D25 1. 11. 1977.
- 6 Projev J. Lederera na odvolacím řízení 12. 1. 1978 koloval v neshetných strojopisných opisech a měl velký vliv na duchovní sílu opozice. Současně vzbudil silný ohlas v zahraničních novinách, např. v *Le Monde* a ve *Frankfurter Rundschau*.

21. 2. 1978 vysílalo RFE tuto zprávu: „33 po celém světě známých západních umělců a vědců poslalo 20. února 1978 z Paříže československému prezidentovi Gustávu Husákovi telegram, v němž ho vyzývají, aby u příležitosti třicátého výročí únorových událostí udělil milost vězněným Václavu Havlovi, Jiřímu Ledererovi, Otovi Ornestovi, Vladimíru Laštůvkovi, Aleši Macháčkovi a Pavlu Landovskému. V telegramu se doslova píše:

Podepsaní spisovatelé, umělci, vědci a odboráři, kteří se hlásí k velmi rozdílným politickým proudům a žijí v různých zemích, se rozhodli obrátit na Vaši Excelenci u příležitosti historického výročí Vaší země, data, při němž se obecně uděluje amnestie. Máme tu čest se na Vás obrátit s naléhavou výzvou, aby se v tom případě nezapomnělo na naše soudruhy a přátele, odsouzené k vězeňským trestům – na Václava Havla, Jiřího Lederera, Otu Ornesta, Vladimíra Laštůvku a Aleše Macháčka, jakož i na herce Pavla Landovského, který je ve vyšetřovací vazbě. Udělením milosti jmenovaným osobám byste prokázal pochopení, které bychom uvítali jak my, tak naši kolegové na celém světě jako přispěvek ke zmírnění napětí mezi Východem a Západem.

Telegram podepsali: američtí spisovatelé Saul Bellow, Arthur Miller, Mary McCarthyová, západoněmečtí spisovatelé Heinrich Böll a Günter Grass, švýcarští spisovatelé Friedrich Dürrenmatt a Max Frisch, britský spisovatel Graham Greene, francouzský (kdysi komunistický) publicista Pierre Daix, známí herci Yves Montand a Simone Signoretová, francouzský fyzik, nositel Nobelovy ceny Alfred Kastler, předseda francouzského odborového svazu učitelů André Henri, generální tajemník francouzských levicových odborů CFDT Edmond Maire, jeden z tajemníků francouzské Socialistické strany Gilles Martinet. ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-261 (21. února 1978).

In: *České slovo*, roč. 24, č. 2 (únor 1978), s. 1 • J. Lederer před soudem. In: *Americké listy*, č. 5 (3. února 1978), s. 2–3 • Závěrečná řeč J. Lederera. In: *Národní politika*, roč. 10 (únor 1978), č. 2, s. 1, s. 7 • Závěrečné slovo F. Pavlíčka. In: *Informace o Chartě*, roč. 1 (1978), č. 2, s. 5 • Protest 10 signatářů Charty 77 z Vídně zaslaný prezidentu republiky. In: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-228 (19. ledna 1978) • Rozbor procesu. Jaroslav Šabata generálnímu prokurátorovi. In: *Listy*, roč. 3 (červenec 1978), č. 3–4, s. 62–64.

KOMENTÁŘE: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-218 (10. 1. 1978), S-222 (13. 1. 1978);

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě*, roč. 1, (1978), č. 2, s. 1 • příloha s. 1, 3, 5 • *Charta 77. Rok 1978*. Samizdatový sborník, s. 4 • Nejvyšší soud posoudil teroristické rozsudky.

1978, 19. leden, Praha. – Dopis vládě ČSSR o stanovisku Charty 77 k projednávání stížnosti Mezinárodní konfederace svobodných odborů na porušování československého pracovního zákonodárství a úmluvy č. 111 o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání.

Mezinárodní organizace práce se od roku 1977 zabývá stížnostmi,¹ kterou u ní podala Mezinárodní konfederace svobodných odborů na porušování československého pracovního zákonodárství a úmluvy č. 111 o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání ze strany čs. úřadů a zaměstnavatelských organizací vůči některým československým občanům zastávajícím nekonformní politické a občanské postoje. Československé vládě bylo uloženo, aby v této věci podala MOP zprávu.²

Neznáme pochopitelně obsah Vaší zprávy. Víme však, že diskriminace československých občanů v této oblasti trvá. Proto Charta 77, hnutí československých občanů usilujících o plné uplatnění lidských a občanských práv ve své zemi, považuje za nutné sdělit Vám své stanovisko k této záležitosti, které může doložit potřebnými písemnými doklady, svědeckými výpověďmi dotčených osob i jiných osob, které mohou potvrdit údaje o diskriminační praxi čs. úřadů.

Mluvčí Charty 77 spolu s dalšími signatáři zaslali 30. 5. 1977 Federálnímu shromáždění Československé socialistické republiky dokumentaci, která podrobně, konkrétním rozbořením postupu organizací (zaměstnavatelů), čs. orgánů (prokuratury a soudů) i odborových organizací, prokázala nezákonné a protizákonné metody a postihy uplatněné [jak] vůči signatářům Charty 77, tak i vůči některým dalším občanům v pracovní právní sféře.³

Od doby, kdy byl zpracován tento dokument, se nic nezměnilo. Mnoho dalších občanů bylo ze stejných důvodů propuštěno ze zaměstnání nebo bylo donuceno rozvázat pracovní poměr. Další byli přeřazeni na méně významná a hůře placená místa. Počet těch, kteří byli propuštěni ze zaměstnání (ať již formou okamžitého zrušení pracovního poměru podle § 53, nebo formou výpovědi podle některého výpovědního důvodu § 46 Zákoníku práce) jen za to, že podepsali Chartu 77 nebo s ní vyslovili souhlas či odmítli ji odsoudit,

přesáhl číslo jednoho sta. Mnozí z nich nemožnou sehnat žádné zaměstnání, a pokud ho sehnali, pak takové, které je hluboko pod úrovní jejich profesionální kvalifikace. Pracují jako nekvalifikované pracovní síly – často jako topiči, hlídači, metaři, závozníci, řidiči – nebo hledají k zajištění holé existence své i členů svých rodin různá příležitostná zaměstnání. Někteří jsou dokonce odkázáni na různé formy solidární pomoci apod. Řadu občanů takový útlak donutil k emigraci.

Ústava ČSSR v článku 28 zaručuje všem občanům svobodu projevu. Podle článku 19 *Mezinárodního paktu o občanských a lidských právech*, který je integrální součástí platného čs. právního řádu, má každý občan právo zastávat své názory bez překážky a má své právo na svobodu projevu. Podle článku 29 Ústavy ČSSR má občan právo obracet se ke státním orgánům s návrhy, podněty a stížnostmi. Článek 2 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, který je rovněž součástí platného čs. právního řádu, obsahuje závazek čs. státu a jeho orgánů, že zaručí, aby tato práva vč. práva na práci byla uplatňována bez jakéhokoli rozlišování podle politického nebo jiného smýšlení.

Podle článku 3 písmeno c úmluvy č. 111 se ČSSR zavázala zrušit jakákoli zákonodárná ustanovení, upravit jakákoli administrativní opatření či praxi, která jsou neslučitelná s politikou zaměřenou k tomu, aby každému byla zajištěna stejná příležitost a stejné zacházení v otázkách zaměstnání a povolání s ohledem na to, aby byla odstraněna jakákoli diskriminace v této oblasti. Článek 21 Ústavy ČSSR stanoví, že všichni občané mají právo na práci. Právo na práci, jak vyplývá z těchto ustanovení samotných, zvláště však ve spojení s jinými ustanoveními Ústavy (o rovnosti občanů, o svobodě projevu apod.) mají všichni občané bez ohledu na své politické názory a postoje. Podle platné čs. právní normy nelze tedy uplatnění práva na práci vázat na žádné požadavky tzv. třídní nebo politické uvědomělosti, spojovat s požadavky určitých politických názorů a stanovisek pracovníka.

ČSSR se v roce 1975 na základě kritiky na půdě MOP rozhodla novelizovat příslušná ustanovení §§ 46 a 53 Zákoníku práce tak, aby byla v souladu s úmluvou č. 111. Podle zápisu č. 36 MOP

ze 60. zasedání v Ženevě učinili členové sekce, v níž se projednával výklad čs. zástupce k této novelizaci, prohlášení, ve kterém se konstatuje: „Je důležité, aby tyto změny byly propagovány a skutečně uplatněny. Je třeba zdůraznit, že neshodu v politických rozhodnutích nebo politických názorech nelze považovat za vázanu na bezpečnost státu, nýbrž na věc vztahující se ke svobodě myšlení. Je důležité uplatňovat literu, ale také ducha zákonů.“

Charta 77 poukazuje na tato ustanovení proto, že v Československu zdaleka nejsou v plném rozsahu uplatňována. Ustanovení čs. Ústavy, zákony a mezinárodní závazky republiky nerespektují ani československé soudy a orgány prokuratury.

Odporuje elementární logice, tvrdí-li se, že požadavek důsledně dodržovat platné československé právo ohrožuje bezpečnost čs. státu. Z takové logiky však vychází stanovisko Generální prokuratury (obsažené mj. v citované dokumentaci) k Chartě 77. Toto stanovisko figuruje jako hlavní důkaz v pracovněprávních sporech signatářů Charty 77, kteří v roce 1977 žalovali u soudů na neplatnost okamžitého zrušení pracovního poměru nebo proti výpovědi pro podpis Prohlášení Charty 77.

Na základě tohoto stanoviska, ve kterém se mj. uvádělo, že Prohlášení Charty 77 „je objektivně způsobilé ohrožovat socialistické společenské a státní zřízení a je nerozhodné, že tento škodlivý následek nenastal“, soudy vedly řízení v uvedených případech tak, že nepřipouštěly žádné důkazy navrhované žalujícími občany, neposkytly jim zákonnou ochranu proti zaměstnavatelům a ve většině případů jen sankcionovaly porušování pracovních práv ze strany zaměstnavatelů.

Charta 77 a její stoupenci prokázali nezákonnost a protizákonnost postupu čs. úřadů a zaměstnavatelských organizací proti signatářům Charty 77 a dalším občanům v pracovněprávní oblasti. Vedle již zmíněné dokumentace odkazujeme mj. na rozbor soudního rozhodování těchto sporů – „Nad pracovními spory signatářů Charty 77“, který vypracoval profesor Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze Zdeněk Jičínský (mimořádně konstatujeme, že byl v roce 1971 z politických důvodů propuštěn z místa podnikového právníka). Tento rozbor jsme v roce 1977 zaslali čs. orgánům.⁴ Čs. orgány nereagovaly ani

na tento rozbor a tváří se, jako by v této oblasti bylo vše v pořádku, jako by důsledně zachovávaly ústavní zásadu právní rovnosti ve vztahu k právu na práci.

Charta 77 prokazuje stav v této oblasti rozbohem konkrétních případů, čemuž se československé úřady vyhýbají. Je možné doložit, že přetrvávají projevy masové diskriminace v zaměstnání a povolání z let 1969 a následujících, které nebyly odstraněny ani poté, co byla novelizována ustanovení Zákoníku práce, na jejichž podkladě tato vlna diskriminací probíhala. A je rovněž možné prokázat další vlnu diskriminací v pracovněprávních vztazích v letech 1977 a 1978.

Vzhledem k této situaci, která znamená vážné porušení jednoho ze základních principů, který Mezinárodní organizace práce sleduje a který Československo jako členský stát se zavázalo respektovat, vzhledem k tomu, že je k dispozici bohatý dokumentační materiál prokazující porušování těchto principů, považujeme za nezbytné upozornit na nezbytnost důkladného prošetření skutečného stavu. Při tomto prošetření je důležité, aby vzhledem k rozporům ve stanoviscích byli vedle studia písemných zpráv slyšeni i ti, kteří jsou objektem politické diskriminace v zaměstnání a povolání. Proto v zájmu objektivního vyšetření situace považujeme za vhodné, aby MOP v souladu se svým statutem vyslala do ČSSR komisi, která by provedla potřebné šetření a podala MOP zprávu o svých zjištěních. Považovala-li by taková komise za účelné, poskytla by jí Charta 77 veškerou dokumentaci, kterou o případech porušování práv občanů v pracovně právní sféře shromáždila.

*dr. Jiří Hájek, Marta Kubišová, dr. Ladislav Hejránek
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Podkladem pro stížnost byl dokument Charty 77 z 30. května 1977 (viz D16) a část tzv. Bílé knihy o Československu (White Paper on Czechoslovakia), vydaného Mezinárodním výborem pro podporu Charty 77 v Paříži. Stížnost zaslal náměstek generálního tajemníka Mezinárodní konfederace svobodných odborů John Vanderveken generálnímu řediteli Mezinárodní organizace práce Francisovi Blanchardovi. Český překlad této

stížnosti je uložen jako příloha ke konečné zprávě federálního Ministerstva práce a sociálních věcí, předložené vládě ČSSR v září 1978. (NA, f. ÚV KSČ, 02/1, sv. 64, a.j. 68/10, č. 3560/23, strojopis, fotokopie, 3 s.)

- 2 Podle usnesení předsednictva vlády ČSSR ze dne 28. září 1978 vypracovalo tuto zprávu federální Ministerstvo práce a sociální péče v součinnosti s Ministerstvem vnitra, Generální prokuraturou, Ministerstvem spravedlnosti, Ministerstvy školství ČSR a SSR a předsednictvem ÚRO. Vláda projednala tuto zprávu 26. ledna 1978 a předložila ji k projednání předsednictvu ÚV KSČ na schůzi 3. února 1978. Zpráva vyúsťuje v závěr, že v ČSSR nedošlo k situaci, která by opravňovala použití stížnostní procedury, naopak ujišťuje o tom, že práva pracujících jsou zajištěna na vysoké úrovni a že šetření prokázala naprostou neodůvodněnost stížnosti. (NA, f. ÚV KSČ, 02/1, sv. 64, a.j. 68/10, č. 3560/23, fotokopie, 2 s.)
- 3 Srv. D16 (30.5.1977).
- 4 Stať Z. Jičínského byla poprvé publikována v samizdatovém sborníku dokumentů Charta 77, 1977, příloha IX, s. 46–53.

PLNÉ ZNĚNÍ: Diskriminace v zaměstnání a povolání trvá. In: *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 4, s. 20–22 • Diskriminace v zaměstnání. In: *Listy*, roč. 8 (1978), č. 3–4, s. 68–69.

1978, 3. únor, Praha. – Stížnost na zásah policie proti návštěvníkům plesu železničářů dne 28. ledna 1978, zasláná generálnímu prokurátorovi ČSSR Jánů Feješovi.

Stížnost na porušení zákona

Považujeme za svou občanskou povinnost upozornit Generální prokuraturu na nezákonný postup příslušníků Bezpečnosti, k němuž došlo ve večerních hodinách v sobotu 28. ledna 1978 při příležitosti konání plesu železničářů v budově ÚKDŽ, Praha 2 – Vinohrady, náměstí Míru.

Mnoha účastníkům s řádně zakoupenými vstupenkami zabránila skupina osob ve vstupu na ples, hrubě je urážela a dokonce se dopouštěla proti nim fyzického násilí, aniž přítomní příslušníci VB zakročili na ochranu napadených občanů. Naopak příslušníci pohotovostního oddílu Městské správy VB Praha nepřipustně obtěžovali tyto občany, omezovali jejich osobní svobodu a dokonce nezákonně zadrželi Pavla Landovského, Václava Havla a Jaroslava Kukala.

Herc Pavel Landovský byl uniformovanými příslušníky VB zcela bezdůvodně vyzván, aby je následoval. Na jeho žádost se k němu připojil dobrovolně dramatik Václav Havel. Poté byli oba odvedeni na OO VB na náměstí Míru a příslušníci VB zřejmě dodatečně zkonstruovali vymyšlená obvinění, kterými chtějí zahladit nezákonnost svého unáhleného postupu. Celá řada přítomných svědků může potvrdit, že zadržení svým chováním neposkytli Bezpečnosti sebemenší zámluku k takovému postupu. Naprosto bezdůvodně byl také zadržen Jaroslav Kukal. Zvláště zarážející je skutečnost, že prokuratura uvalila na všechny tři vyšetřovací vazbu a stíhá je pro údajné spáchání trestných činů podle § 156/2 a 156 písmeno a trestního zákona, resp. § 202.

Domníváme se, že tento postup je hrubým a svévolným porušením československého právního řádu, zejména §§ 221, 231, 235, 237 atd. trestního zákona

Žádáme proto Generální prokuraturu o přezkoumání postupu orgánů Bezpečnosti proti uvedeným občanům, zrušení všech nezákonných opatření, zejména propuštění Václava Havla, Pavla Landovského a Jaroslava Kukala.¹ Je třeba rovněž vyvodit důsledky proti těm příslušníkům Bezpečnosti, kteří nesou přímou zodpovědnost

nejen za bezdůvodné zadržení nevinných občanů, ale i za nezákonné a brutální zákroky proti celé řadě dalších přítomných osob.

prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., Marta Kubišová,
dr. Ladislav Hejdaček
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Dne 17. února 1978 byl ustaven Výbor pro propuštění V. Havla, J. Kukala a P. Landovského ve složení: R. Battěk, V. Benda, J. Dienstbier, V. Chramostová, J. Suk, J. Vladislav, J. Vodňanský. Výbor se obrátil otevřeným dopisem na prezidenta republiky G. Husáka a předsedu vlády L. Štrougalu s žádostí o okamžité propuštění všech tří signatářů Charty 77. V dopise byl podrobně popsán průběh událostí a brutální zásah Státní bezpečnosti. Zadržení byli propuštěni z vyšetřovací vazby 13.3.1978 s tím, že budou vyšetřováni na svobodě. Souhrnný materiál výboru byl vydán 11. května 1978 a publikován v Informacích o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 6, s. 6–8.

Protestní dopisy zaslali: Pavel Kohout 30. ledna 1978 předsedovi vlády L. Štrougalovi. In: Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978) č. 2, s. 4; Ivan Medek prezidentu republiky 9. února 1978. In: Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 4, s. 2; Jiří Hanzelka, ministru vnitra J. Obziřnovi. ČSDS, sb. Charta 77,

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978). Č. 3, s. 3–4 • Informační materiály, 24–25, září 1978 • Charta 77. Rok 1978. Samizdatový sborník, s. 12.

KOMENTÁŘE: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-243 (3. února 1978) • Suk, J.: Jak jsem viděl ples 28.1.1979. ČSDS, sb. Charta 77 • Bednářová, O.: Zpráva o průběhu večera 28.1.1978. Tamtéž • Benda, V.: Neprošli. Tamtéž • Co se stalo na plesu? Tamtéž • Incident na železničním bále. In: Svobodné slovo, roč. 24, č. 2 (únor 1978), s. 8 • Janýr, P.: StB ve večerním úboru na bále. In: Americké listy, č. 7 (17. února 1978), s. 1 a s. 6 • Hejdaček, L.: Dopisy přáteli. Dopis č. 4 (16. února 1978).

1978, 8. únor, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění a vládě ČSSR navrhuující srovnávací analýzu čs. právního řádu s mezinárodními pakty o lidských a občanských právech. (Dokument č. 15)

Prohlášením Charty 77 z 1. 1. 1977, zaslaným Federálnímu shromáždění i vládě v souladu s článkem 29 Ústavy a předaným veřejnosti v souladu s článkem 28 Ústavy, upozornilo 240 občanů (jejichž počet se do dnešního dne přiblížil k tisíci) nejvyšší orgány republiky na nesoulad mezi současnou praxí a závazky vyplývajícími ze skutečnosti, že od 23. 3. 1976 vstoupily u nás v platnost Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech i Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. V řadě dalších dokumentů informovali mluvčí těmito občany pověřeni i jiní účastníci této občanské iniciativy o konkrétních případech a situacích dosvědčujících tyto neshody. V rozporu s ustanovením Ústavy nedostalo se žádnému z občanů na tyto skutečnosti upozorňujících nijaké odpovědi. Zato mnozí z nich, jak bylo rovněž konkrétně poukázáno, se stali pro své důsledné postoje ve věci dodržování zákonnosti obětí represí, diskriminace a perzekuce, které mají zjevně nezákonný charakter. Poněvadž se orgány tyto akty provádějící alespoň u některých z nich pokoušejí odvolávat na platná zákonná ustanovení, potvrzují tím jen nutnost požadavku uvést celý právní řád naší republiky v soulad s mezinárodními pakty o lidských právech.

Připomínáme, že tyto pakty byly jménem ČSSR podepsány 7. října 1968, Federální shromáždění s nimi vyslovilo souhlas 11. listopadu 1975, prezident republiky je ratifikoval a ratifikační listiny byly uloženy 23. prosince 1975 u generálního tajemníka OSN. Oba pakty vstoupily v platnost pro ČSSR 23. března 1976 a byly publikovány ve Sbírce zákonů 13. října 1976 pod č. 120 (částka 23).

Závazky z paktů vyplývající je ČSSR povinna dodržovat již podle všeobecně uznávaných norem mezinárodního práva potvrzených mnohokrát, mj. též v Závěrečném aktu z Helsinek. Jako účastník mezinárodní smlouvy nemůže ospravedlňovat eventuální neplnění smluvních závazků žádným ustanovením svého vnitrostátního práva (článek 27 Vídeňské konvence o smluvním právu z roku 1969). Rovněž nemůže s odvoláním na

svrchovanost odmítat diskusi s partnery smluvního poměru o plnění toho, co je obsahem a podstatou společně převzatých smluvních závazků. Zásada smluvní věrnosti je navíc v obou paktů zesílena tím, že československá vláda výslovně mnohokrát znovu potvrdila jejich závaznost na mezinárodním fóru. Uveďme tu mj. znovu Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě a řadu rezolucí OSN, pro něž ČSSR hlasovala, naposledy rezoluce Valného shromáždění OSN z 19. 12. 1977 (Deklarace o prohloubení a upevnění uvolnění mezinárodního napětí).

Podle stanoviska uznávaného našimi zákonodárnými sbory i výkonnými orgány a socialistickou právní vědou se mezinárodní smlouva platně uzavřená ve shodě s ústavními předpisy stává *automaticky* součástí právního řádu naší republiky; vnitrostátní účinnosti nabývá řádnou publikací. Projevil-li s ní souhlas zákonodárný sbor a byla-li ratifikována prezidentem republiky a publikována ve *Sbírce zákonů*, má *platnost zákona* a pro její vztah k ostatním součástem právního řádu platí zásady obecně současně.

Podle článku 2, odst. 1, 2 obou paktů se jejich účastníci, tedy i ČSSR, zavázali:

a) respektovat práva v paktech uznaná,

b) zajistit tato práva *všem jednotlivcům* na svém území a podléhající jim jurisdikci státu – účastníka smlouvy, bez jakéhokoli rozlišování podle rasy, barvy, pohlaví, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení,

c) podniknout nutné kroky v souladu se svými ústavními předpisy a ustanoveními paktů k tomu, aby byla schválena taková *zákonodárná nebo jiná opatření* nutná k tomu, aby byla uplatněna práva uznaná v obou paktech, pokud dosavadní zákonodárná nebo jiná opatření nejsou dostačující.

Pakty mají u nás vnitrostátní platnost zákona: specifikují, zpřesňují a prohlubují příslušné zásady vyjádřené v Ústavě. V jejich duchu mají být vykládány všechny právní předpisy týkající se práv i povinností občanů. Zkušenosti, z nichž některé byly i podnětem k podáním Charty 77 Federálnímu shromáždění, svědčí o tom, že mocenské orgány u nás tak nečiní, nýbrž často ustanovení paktů ignorují, ba přímo porušují. Odpovídalo by proto nejen článku 17 Ústavy

o povinnosti dbát o dodržování zákonnosti, nýbrž i duchu a litéře usnesení Federálního shromáždění z 5. dubna 1977 o důsledné ochraně práv a zájmů občanů, kdyby tento nejvyšší orgán státní moci soustavně a cílevědomě dbal, aby praxe všech státních orgánů i společenských institucí důsledně vycházela z ustanovení paktů o lidských právech a dodržovala závazky, které z nich pro ČSSR vyplývají. Tento úkol se týká nejen Federálního shromáždění jako celku, nýbrž podle uvedené usnesení i jeho výborů a všech členů.

Soulad právního řádu s mezinárodními pakty lze ovšem zjednávat výkladem dosavadních právních předpisů jen v některých případech, a to často jen teoreticky. V jiných případech se klade otázka novelizace dosavadních předpisů nebo vypracování právní úpravy vztahů, jaká dosud chybí.

Navrhujeme proto Federálnímu shromáždění i vládě ČSSR, aby provedly rozbor našeho právního řádu z hledisek vyplývajících z paktů o lidských právech a vypracovaly program potřebných legislativních opatření. V příloze předkládáme konkrétní podněty. Charta 77 je připravena k serióznímu dialogu o jejich uskutečnění, jakož i o dalších problémech plynoucích z úkolu daného potřebou uplatnit zásady a ustanovení paktů v československém právním řádu.

Domníváme se rovněž, že podobně jako v některých jiných socialistických zemích by bylo třeba zajistit:

– co nejširší publicitu dokumentů o lidských právech, zejména Deklarace a paktů, souvisejících zvláštních konvencí atd.,

– vědecké rozpracování této problematiky a vydání vědeckých a vědeckopopulárních publikací,

– zařazení tematiky lidských práv do učebních programů škol všech stupňů.

Takový postup je podmínkou realizace zásady vyjádřené v preambuli Paktu o občanských a politických právech, podle níž „jednotlivci mající povinnosti k jiným a ke společenství, ke kterému přísluší, je povinen usilovat o rozvíjení a dodržování práv uznaných v tomto paktu.

*dr. Jiří Hájek, Marta Kubišová, dr. Ladislav Hejdaček
mluvčí Charty 77*

Příloha: konkrétní podněty

Příloha k dokumentu Charty 77 č. 1/1978/15

Konkrétní podněty

1. Obecné postavení občana ve vztahu ke státu

V preambuli Paktu o občanských a politických právech se uvádí mj., že smluvní strany uznávají „přirozenou důstojnost a rovná a nezcizitelná práva všech členů lidské rodiny“ jako základ svobody, spravedlnosti a míru ve světě, uznávají, že „tato práva se odvozují od přirozené důstojnosti lidské bytosti“.

Občanská a politická, jakož i další práva nejsou tedy státem občanům „darována“, stát se jejich „poskytnutím“ neomezuje ve „svých“ právech, nýbrž je tomu naopak: veškerá moc v ČSSR patří pracujícímu lidu, státní moc vykonává pracující lid zastupitelskými sbory, od nichž je teprve pravomoc ostatních orgánů státu odvozena (článek 2 Ústavy ČSSR).

Z toho vyplývají zejména tyto důsledky:

a) občan není „státním poddaným“, nýbrž právem rovnocenným partnerem státu a jeho orgánů;

b) stát může zasahovat do života občanů jen potud, pokud mu to právní řád (zahrnující i oba paky) výslovně dovoluje; zbylá sféra života společnosti je sférou činností právně indiferentních, popř. sférou činností dovolených (zásada „co není právně zakázáno, je dovoleno“);

c) státní správa není činností „vrchnostenskou“, nýbrž společenskou službou, konanou v zájmu a ve prospěch občanské pospolitosti.

Tyto zásady, vyplývající z celkové koncepce jednotlivých ustanovení paktů (a ovšem i Ústavy ČSSR), by mělo Federální shromáždění ve své legislativní i politicko-kontrolní (srv. bod A/7) činnosti důrazně prosazovat.

2. Povinnost zajistit právní ochranu před porušováním práv nebo svobod (článek 2, odst. 3 Paktu o občanských a politických právech)

K tomu srv.:

- Dosud nebyl vydán prováděcí zákon Federálního shromáždění a ústavní zákony národních rad předvídané ústavním článkem 100 a 101 ústavním zákonem č. 143/1968 Sb., takže ústavní soudy dosud nebyly zřízeny (ačkoliv citovaný ústavní zákon s existencí ústavního soudu počítá a jeho základní působnost upravuje).

- Dosud nebyl vydán zákon o působnosti soudu při přezkoumávání zákonnosti rozhodnutí

správních orgánů, předvídaný v ustanovení č. 98 odst. 4 Ústavy ve znění ústavního zákona č. 155/1969 Sb., takže soudy přezkoumávají zákonnost správních rozhodnutí prakticky jen ve sféře sociálního zabezpečení, a to ještě jen v některých věcech (tato úprava je realizací závazků podle jiných mezinárodních smluv).

- Protože odpovědnost za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím je vázána na zrušení takového rozhodnutí pro nezákonnost, přičemž meritorní přezkoumání správního rozhodnutí soudem není vesměs umožněno, může se zákon č. 58/1969 Sb. ve sféře státní správy uplatňovat jen ve značně omezené míře.

- Petiční právo ve smyslu článku 29 Ústavy není - pokud jde o jeho výkon - upraveno zákonem (vládní vyhláška č. 150/1968 Ú.l., o vyřizování stížností, oznámení a podnětů pracujících má pochybnou právní hodnotu a dostatečně neřeší celou problematiku). V praxi se někdy projevují dokonce tendence Ústavou zaručené petiční právo omezovat na podání určitého obsahu apod.

- Otázku, zda jsou prokuraturou důsledně stíhány všechny trestné činy všech veřejných činitelů bez rozdílu, spáchané v souvislosti s výkonem jejich funkcí, nelze svědomitě zodpovědět, protože v tomto ohledu nejsou veřejnosti poskytovány potřebné informace.

3. Právo na život (článek 6 téhož paktu)

Nutno podotknout, že pakt zjevně preferuje zrušení trestu smrti, i když provedení takového opatření smluvními stranám neukládá. Nicméně vývoj ve světě ke zrušení trestu smrti vede a v tomto smyslu vyústily i vědecké diskuse vedené v ČSSR.

4. Právo na svobodu a osobní bezpečnost (článek 9 a 10 téhož paktu; nedotknutelnost osoby podle článku 30 Ústavy). K tomu srv.:

- toto právo není komplexně zákonem upraveno;

- zadržení osoby podezřelé z trestného činu nebo přečinu, zadržení obviněného a vzetí obviněného do vazby trestní řád (úplné znění pod článkem 148/1973 Sb.) podrobně upravuje. Procesní úprava však úzce navazuje na úpravu hmotně právní (trestní zákon - úplné znění pod článkem 113/1973 Sb.): pokud by pro to skutková podstata

nějakého trestného činu (přečinu) byla vykládána v rozporu s pakty, je s nimi nepřímě v rozporu i zadržení atd. pro takový čin;

- oprávnění příslušníků SNB požadovat vysvětlení ve smyslu ustanovení § 19 zákona č. 40/1974 Sb. (a za tím účelem předvolávat občany atd.), jakož i oprávnění zajistit osobu ve smyslu ustanovení § 23 citovaného zákona není po procesní stránce dostatečně upraveno tak, aby se zamezilo příp. zneužití.

- Zatímco výkon trestu odnětí svobody je upraven zákonem (č. 59/1965 Sb. v platném znění), výkon vazby osob obviněných (obžalovaných) je upraven pouze rozkazem příslušných ministrů a zákonná úprava chybí (s obviněnými osobami má být podle článku 10 odst. 2 Paktu o občanských a politických právech zacházeno úměrně tomu, že o jejich vině dosud nebylo rozhodnuto).

5. *Svoboda pohybu a svoboda zvolit si místo pobytu* (článek 12 odst. 1 a 3 téhož paktu; svoboda pobytu podle článku 31 Ústavy). K tomu srv.:

- Komplexní zákonná úprava těchto práv chybí.

- Chybí právní úprava regulace vstupu a pobytu v hraničním pásmu předvídaná v ustanovení § 10 zákona č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic (pouhé směrnice charakteru interního předpisu nemohou občany zavazovat).

6. *Každý může svobodně opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní; nikdo nesmí být svévolně zbaven práva vstoupit do své vlastní země* (článek 12 odst. 2, 3 a 4 paktu; v Ústavě úprava chybí, lze tu aplikovat jen ustanovení článku 31 o neomezené svobodě pobytu). K tomu srv.:

- Podle zákona č. 63/1965 Sb. o cestovních dokladech může být vydání cestovního dokladu odepřeno občanům, „jejichž cesta do ciziny by nebyla v souladu se státními zájmy“ a dále pak ve třech konkrétních dalších případech. Pojem „státní zájem“ byl specifikován (způsobem naprosto nevyhovujícím) ve vládním nařízení č. 114/1969 Sb., které bylo vládou vydáno bez zákonného zmocnění a jehož právní hodnota je proto přinejmenším sporná. Tato celá úprava je v rozporu s ustanovením článku 12 odst. 3 Paktu o občanských a politických právech, podle něhož právo svobodně opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, nepodléhá žádným omezením kromě těch, která

a) stanoví zákon,

b) která jsou nutná pro ochranu národní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky nebo práv a svobod druhých,

c) která jsou v souladu s ostatními právy uznanými v tomto paktu.

Nová zákonná úprava by měla být koordinována se zvláštními zákonnými úpravami (např. trestní řád, zákon o péči o zdraví lidu – pokud jde o epidemiologické opatření, atd.), měla by respektovat důvody, které jsou podle paktu přípustné, a co nejkonkrétněji stanovit, kdy má být vydání cestovního dokladu odepřeno.

Platná prováděcí vyhláška č. 44/1970 Sb. daleko překračuje zmocnění daná zákonem a jde dokonce tak daleko, že vydání cestovního dokladu de facto podmiňuje souhlasem vedoucího zaměstnavatelské organizace, ředitele školy, národního výboru atd.

Pokud bylo anebo je vydání cestovního dokladu v praxi podmiňováno podepsáním tzv. renunciačního prohlášení, kterým se žadatel vzdává práv ke svému majetku, nároků ze sociálního zabezpečení atd., jde o postup, který je zcela nezákonný hned z celé řady důvodů.

- Ze stejných hledisek vyžadují přehodnocení i předpisy o správních poplatcích, pokud poskytují správním orgánům formální oprávnění stanovit správní poplatek za vydání cestovního dokladu ve výši až 10 000,- Kčs, a to podle volné úvahy (žádná kritéria nejsou stanovena).

- Skutková podstata trestného činu opuštění republiky podle § 109 trestního zákona musí být nyní vykládána v souladu s ustanovením článku 12 odst. 2 a 3 Paktu o občanských a politických právech. Soudy sice mají možnost aplikovat v případech, kdy to přichází v úvahu, ustanovení § 3 odst. 2 trest. zákona (čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trest. činem, i když jinak vykazuje znaky trest. činu) a považovat jednání pachatele za pouhý přestupek podle zákona č. 60/1961 Sb., nicméně takový postup nebude patrně dlouhodobě únosný a lze proto doporučit, aby ustanovení § 109 trestního zákona bylo v potřebném směru novelizováno, popř. vůbec zrušeno.

- Ze stejných důvodů je třeba přehodnotit právní úpravu odnímání státního občanství a právní předpisy o správních poplatcích, pokud umožňují

požadovat za propuštění ze státního svazku zaplacení správního poplatku ve výši až 12 500,- Kčs (a to podle volné úvahy – kritéria nejsou stanovena). Obdobně to platí i pro předpisy devizové (zejména ustanovení § 1 odst. 3 vyhlášky č. 143/1970 Sb.).

– Přehodnocení těchto hledisek vyžaduje i ustanovení § 69 zákona o sociálním zabezpečení č. 121/1975 Sb., podle něhož „nestanoví-li jinak mezistátní smlouva, dávky do ciziny se nevyplácejí a za dobu, po kterou se oprávněný zdržuje v cizině trvale, nenáleží“. Toto ustanovení v dnešní podobě je totiž de facto sankcí za využití zaručeného práva a nemá oporu ani v logice celé právní úpravy, protože občan, na něhož se toto ustanovení vztahuje, získal právo na dávky svou prací pro československou společnost stejně jako ten, kdo v cizině nepobývá.

– Nově bude třeba řešit i známou problematiku související s aplikací ustanovení § 39 *Občanského zákoníku* (neplatnost právních úkonů) na právní úkony osob, které po učinění úkonu bez povolení opustili území republiky nebo zůstaly v cizině.

7. *Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence, ani útokům na svou čest a pověst* (článek 17 odst. 1 paktu; nedotknutelnost obydlí, listovní tajemství a tajemství dopravovaných zpráv jsou podle článku 31 Ústavy zaručeny bez omezení). K tomu srv. :

– Komplexní zákonná úprava ochrany před zasahováním do soukromého života a domova chybí. Jde o velmi složitou problematiku, která zasahuje od lékařského či advokátního tajemství přes regulaci vstupu do bytu bez souhlasu jeho uživatele až po otázky ochrany před zasahováním do soukromého života formou sledování, odposlouchávání, filmování, sledování pomocí televizní kamery apod.

Pokud jde o nedotknutelnost obydlí, platí i zde, pokud jde o úpravu provedenou trestním řádem, to, co bylo uvedeno v souvislosti s právem na svobodu a osobní bezpečnost (bod 4).

Do této kategorie patří i vyžadování různých informací o občanech bez jejich vědomí a aniž by byli se získanými informacemi seznámeni a měli možnost jejich eventuální nesprávnost vracet, dále pak vyžadování informací (zaměstnavatelskými organizacemi, správními orgány)

o soukromých záležitostech pracovníka či účastníka správního řízení, o jeho příbuzných apod., aniž by byla dána věcná souvislost těchto informací s výkonem práce atd.

– Poštovní a telekomunikační tajemství jsou upravena příslušnými zákony; jde především o záruky jejich dodržování (pokud jde o trestní řízení, platí i zde to, co bylo uvedeno shora).

– Proti útokům na čest a pověst chrání občana ustanovení §§ 11 a následující *Občanského zákoníku* (pokud jde o pracovní posudky ustanovení § 60 *Zákoníku práce*) – ustanovení § 206 trestního zákona (trestný čin pomluvy). Jde především o to, aby ochrana byla účinně poskytována (otázkou je např., zda sankce podle *Občanského zákoníku* jsou dostatečně účinné).

– Trestné činy spočívající v porušení těchto práv stíhá prokurátor z úřední povinnosti; nejsou tedy tzv. soukromožalobní a občan se proti názoru orgánu trestního řízení nemůže domoci ani toho, aby trestní řízení bylo zahájeno (to platí podle čs. trest. práva všeobecně).

8. *Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství* (článek 18 paktu; svobodné vyznání podle článku 32 Ústavy).

Jde tu nejen o svobodu všeobecného smýšlení (ideového, filozofického, náboženského vyznání či přesvědčení), ale též o mínění o určitých konkrétních otázkách. Z všeobecného smýšlení vychází i svědomí jakožto mravní vědomí (druh sebekontroly lidského jednání, ocenění vlastních činů). Tato svoboda tvoří jeden ze základů svobody člověka vůbec. K tomu srv. :

– Toto právo zahrnuje nejen právo mít (vnitřně) určité přesvědčení atd., ale i právo tímto přesvědčením se netajit bez strachu z nepříznivých následků (na rozdíl od práva zastávat svůj názor podle článku 19 paktu).

– Nelze vynucovat závazné prohlášení o určitém přesvědčení nebo o tom, že někdo určité přesvědčení nezastává (srovnej však text přísah a slibů, jejichž složením se vyžaduje projev oddanosti určitému filozofickému a politickému přesvědčení – např. u příslušníků ozbrojených sborů, pracovníků některých státních orgánů, učitelů apod.).

– Chybí právní úprava umožňující náhradní službu osobám, které vzhledem ke svému

přesvědčení a s ohledem na své svědomí odírají vykonávat vojenskou službu se zbraní.

– Uvedené právo podle paktu zahrnuje v sobě „svobodu vyznávat nebo přijmout náboženství nebo víru podle vlastní volby a svobodu projevat své náboženství nebo víru sám nebo společně s jinými, ať veřejně, nebo soukromě, prováděním náboženských úkonů, bohoslužbou, zachováváním obřadů a vyučováním“. Podle článku 18 odst. 2 Paktu o občanských a politických právech „svoboda projevat náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká předpisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných“.

Praxe výkonných orgánů rozlišuje církve a náboženské společnosti povolené a sekty státem nepovolené (ilegální). Oprávnění příslušného ústředního orgánu státní správy „povolovat“ činnost církví a náboženských společností se vyzvozovala z ustanovení § 2 (nyní již neplatného) zákona č. 217/1949 Sb., podle něhož bylo úkolem Státního úřadu pro věci církevní „dbáti o to, aby se církevní a náboženský život vyvíjel v souladu s ústavou a zásadami lidovědemokratického zřízení“; jde ovšem jen o úpravu organizační (kompetenční), hmotně právní úprava chybí a nejsou proto ani stanoveny kritéria, podle nichž by se posuzovalo, zda činnost církve nebo náboženské společnosti „povolená“ být má, či nemá. Zákon č. 218/1949 Sb. zrušil všechny závazky přispívat na účely církevní atd., zavedl státní dozor nad majetkem církve atd. a současně stanovil, že stát poskytuje osobní požitky duchovním církví a náboženských společností, avšak jen ve stanovených mezích a za podmínky, že duchovnímu byl dán k jeho činnosti státní souhlas (podmínky poskytování tohoto souhlasu nejsou stanoveny).

Pakt tedy zavádí změny zcela zásadního významu, které by měly být vyjádřeny novou zákonnou úpravou.

S tím souvisí i otázka přehodnocení obsahu skutkové podstaty zneužívání náboženské funkce podle § 101 trestního zákona a skutkové podstaty trestného činu maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi podle § 178 trestního zákona, popř. jejich výkladu a aplikace.

9. Každý má právo zastávat svůj názor bez překážky a právo na svobodu projevu (článek 19 paktu; svoboda projevu včetně svobody slova a tisku podle článku 28 Ústavy). K tomu srv.:

– Právo zastávat svůj názor bez překážky navazuje na svobody uvedené pod bodem 8; podle paktu nemůže být nijak omezováno (omezením jsou pouze práva jiných podle paktu). Určité přesvědčení, i když je navenek projevováno ve formě názoru, nesmí být důvodem diskriminace nebo privilegií ve směru respektování a zajištění práv zaručených paktem (článek 2 odst. 1 paktu); nesmí mít také za následek nerovnost (diskriminaci, privilegia) před zákonem (článek 26 paktu, článek 20 odst. 1 Ústavy).

Přesvědčení (názor) nesmí být tedy důvodem diskriminace (privilegií) při přijímání do zaměstnání, při rozvázání pracovního poměru ze strany zaměstnavatelské organizace, při rozhodování o právech a povinnostech občanů v soudním či správním řízení atd. Zastávání (nezastávání) určitého názoru tedy nemůže být důvodem rozvázání pracovního poměru výpovědí danou organizací podle § 46 odst. 1 písmeno e) Zákoníku práce (nemůže jít o předpoklad nebo požadavek pro výkon práce), důvodem nepřijetí na střední nebo vysokou školu, neposkytnutí cestovního dokladu, nepřidělení bytu, nepovolení držet zbraň (loveckou či jinou), důvodem diskriminace při řešení věcí manželských a rodinných apod.

– Svoboda projevu zahrnuje podle článku 19 odst. 2 Paktu o občanských a politických právech svobodu vyhledávat, rozšiřovat a přijímat informace a myšlenky všeho druhu bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmkoliv jiným způsobem; omezení těchto práv mohou být stanovena pouze zákonem. Z tohoto hlediska je třeba posoudit zejména: jsou-li nutná k respektování práv nebo pověstí jiných, k ochraně národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku nebo veřejného zdraví nebo morálky (článek 19 odst. 3).

Se svobodou projevu v tomto pojetí úzce souvisí právo každého účastnit se kulturního života atd. ve smyslu článku 15 Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

– Platná právní úprava je v Československu založena na těchto základních zásadách:

a) Organizace

1. Čs. tisková kancelář je monopolním zpravodajským orgánem ČSSR. Je to státní organizace, jejímž úkolem je mj. obstarávat a zpracovávat politické, hospodářské, kulturní, sportovní a jiné zpravodajství slovem i obrazem z ČSSR i ze zahraničí, dodávat na základě smluv zpravodajský materiál tisku atd. (zákon č. 123/1965 Sb. v platném znění).

2. Čs. rozhlas je monopolní státní organizací pro vytváření a šíření rozhlasových pořadů; jeho činnost je založena na politice Komunistické strany Československa (zákon č. 17/1964 Sb. v platném znění).

3. Čs. televize je státní organizace s monopolním právem vytvářet televizní programy; její činnost je založena na politice KSČ (zákon č. 18/1964 Sb. v platném znění).

4. Periodický tisk (noviny, časopisy apod.) mohou vydávat politické strany, dobrovolné společenské organizace, státní orgány, vědecké a kulturní instituce, hospodářské a jiné organizace k plnění svých společenských úkolů. Oprávnění vydávat periodický tisk vzniká registrací (tj. vydáním povolení státním orgánem); toto povolení nemá být vydáno, nejsou-li dány „záruky, že periodický tisk bude plnit své společenské poslání“ (podrobnější podmínky nejsou právními předpisy stanoveny). Registrace pozbude platnosti a oprávnění vydávat periodický tisk zanikne, „nastane-li dodatečně skutečnost, pro kterou by nebylo možno registraci provést“; kromě toho mohou státní orgány vůči vydavateli použít jiných sankcí (možnost soudního přezkoumání těchto rozhodnutí správních orgánů byla v roce 1969 zrušena). (Zákon o periodickém tisku a ostatních hromadných informačních prostředcích č. 81/1966 Sb. ve znění dosud platného zákona o některých přechodných opatřeních v oblasti tisku a ostatních hromadných informačních prostředků č. 127/1968 Sb. a zákonného opatření PFS č. 99/1969 Sb.)

Podmínkou registrace je i okolnost, že vydávání tisku je „plánovitě zabezpečeno po stránce materiálně-technické, finanční a hospodářské“; vznikne-li později stav, že tato podmínka není splněna, je to důvodem k zániku oprávnění. Polygrafický průmysl (tiskárny atd.) je v rukou státu, stát rozhoduje o přidělu papíru vydavateli a tak

ovlivňuje nejen rozsah nákladu, ale i samu existenci určitých novin atd.

Vydavatelé mohou rozšiřovat svůj periodický tisk přímo nebo prostřednictvím příslušné monopolní státní organizace (Poštovní novinová služba).

5. Knihy, hudebniny a jiné neperiodické publikace mohou vydávat jen určité organizace, jimž bylo státem poskytnuto vydavatelské oprávnění; ke zřízení vydavatelského podniku je třeba zvláštního povolení; podmínky vydání (odepření) těchto povolení nejsou stanoveny.

K rozšiřování neperiodických publikací je třeba státního povolení, pokud nejde o publikace rozšiřované tím, kdo je podle vydavatelského oprávnění sám vydal (zákon č. 94/1949 Sb. v platném znění, prováděcí předpisy).

6. Film (zpravodajský i umělecký) je v rukou státu, a to pokud jde o výrobu, dovoz i promítání. Ústřední ředitel Čs. filmu je oprávněn vydávat předpisy na úseku kinematografie, zejména směrnice pro provoz kin národních výborů a veřejné promítání v nich (vládní nařízení č. 13/1962 Sb. v platném znění).

7. Veškeré divadelnictví řídí jednotně stát. Stát zřizuje a provozuje vlastní divadla a povoluje zřizování jiných divadel (pouze socialistickým právníkům osobám), dále povoluje představení mimo sídlo nebo oblast působení divadla, představení mimo provoz divadla, veřejná ochotnická představení (mohou být pořádána jen určitými organizacemi) atd. Podmínky pro vydání (nevydání) povolení nejsou stanoveny. (Divadelní zákon č. 55/1957 Sb. a prováděcí předpisy.)

8. Koncertní a jinou hudební činnost řídí stát prostřednictvím svých orgánů a organizací. Soubory hudebníků z povolání mohou zřizovat jen speciálně k tomu oprávněné státní organizace, soubory lidových hudebníků provozujících hudbu především jako zájmovou činnost mohou zřizovat jen určené organizace na základě povolení státního orgánu (kritériem je mj. „potřebná ideová a umělecká úroveň“). (Zákon č. 81/1957 Sb., vyhláška č. 112/1960 Sb. aj.)

Veřejné hudební produkce (i když jsou uskučňovány mechanickými, optickými nebo jinými zařízeními) se mohou konat jen na základě povolení státního orgánu.

9. Pořádání estrádních a artistických produkcí a podniků lidové zábavy (lidové slavnosti, taneční

zábavy, lunaparky apod.) řídí stát prostřednictvím svých orgánů a speciálních organizací; k pořádání je třeba povolení státního orgánu. (Zákon č. 82/1957 Sb.)

10. Knihovny státních orgánů a organizací, společenských organizací, družstev atd. jsou uspořádány do jednotné soustavy knihoven. Posláním knihoven je „přispívat k všestrannému vzdělání pracujících v duchu vědeckého světového názoru“. Státní orgány sledují a kontrolují činnost knihoven v tom směru, aby jejich činnost „svým ideovým obsahem odpovídala potřebám socialistické společnosti“.

11. Osvětová činnost je na všech stupních územního uspořádání státu řízena pomocí jednotného plánu osvětové činnosti, který schvaluje příslušné státní orgány. Osvětová zařízení zřizují státní orgány (národní výbory), společenské organizace sdružené v Národní frontě, jednotná zemědělská družstva a složky ozbrojených sil. Pořádání jednotlivých osvětových akcí povolují státní orgány. (Zákon č. 52/1959 Sb.)

b) Cenzura

Zatímco Ústava 9. května (z roku 1948) předběžnou cenzuru výslovně zakazovala, Ústava z roku 1960 o ní nemá výslovné ustanovení.

1. Hromadné informační prostředky (periodický tisk, agenturní zpravodajství, zpravodajské a ostatní publicistické části rozhlasového a televizního vysílání a zpravodajský film, zvukové a obrazové záznamy používané k pravidelné informovanosti veřejnosti o událostech, jevech, faktech a názorech v ČSSR nebo v zahraničí), jakož i jiné veřejné publikační prostředky a veřejná činnost kulturních a osvětových zařízení, podléhaly podle ustanovení § 17 tiskového zákona č. 81/1966 Sb. státní kontrole z toho hlediska, aby obsah informací nebyl v rozporu se zájmy společnosti. Jestliže informace obsahovala skutečnosti tvořící předmět státního, hospodářského nebo služebního tajemství, mohl příslušný státní orgán uveřejnění, popř. rozšiřování informace pozastavit (takové rozhodnutí podléhalo přezkoumání soudem); byl-li obsah informace v rozporu s jinými zájmy společnosti, státní orgán měl na to šéfredaktora a vydavatele upozornit.

Zákonem č. 84/1968 Sb. bylo toto ustanovení zrušeno a bylo výslovně stanoveno, že „cenzura

je nepřijatelná“; ustanovení § 17 tiskového zákona od té doby platí v takto novelizovaném znění:

Zákonem č. 127/1968 Sb., o některých přechodných opatřeních v oblasti tisku atd. (který je v platnosti již téměř 10 let) bylo stanoveno, že

– účinnost § 17 tiskového zákona v novelizovaném znění se pozastavuje; toto ustanovení tedy zůstalo platnou součástí čs. právního řádu, nelze však podle něho postupovat a zásady, že „cenzura je nepřijatelná“, se nelze v praxi dovolávat;

– příslušný státní orgán prostřednictvím svých zmocněnců zajišťuje, aby v hromadných sdělovacích prostředcích nebyly zveřejňovány informace, které obsahují skutečnosti, jež jsou v rozporu s důležitými zájmy vnitřní nebo zahraniční politiky státu; zveřejnění nebo jiné rozšiřování takové informace je příslušný státní orgán nebo jeho zmocněnec oprávněn pozastavit (soudní kontrola přípustná není);

svoboda zveřejňování výsledků vědecké a umělecké tvorby není touto úpravou dotčena.

Již v červnu 1970 bylo z nejvyššího místa prohlášeno, že od září 1969 bylo možno od této předběžné kontroly upustit a „odpovědnost přenést plně na šéfredaktory, takže dnes (1970) prakticky žádná cenzura v ČSSR neexistuje“; sdělovací prostředky se totiž „v rozhodující většině opět staly politickomocenským nástrojem politiky strany (KSČ) a státu“ a „vedením redakcí byli pověřeni lidé, kteří podporují nový kurz politiky strany (KSČ)“ (*Rudé právo* 27. 6. 1970). Právní úprava však dosud změněna nebyla.

2. Pokud jde o neperiodické publikace, může vláda podle ustanovení § 5 zákona č. 127/1968 Sb. stanovit povinnost organizacím a orgánům, kterým bylo uděleno vydavatelské oprávnění, tak aby v rámci své vydavatelské činnosti zajistily, že nebudou narušovány důležité zájmy vnitřní a zahraniční politiky státu; obdobně může stanovit povinnosti podnikům polygrafického průmyslu nebo jiným organizacím při výrobě tiskovin, na které se nevztahuje zákon č. 94/1949 Sb. Podrobnosti nebyly právními předpisy stanoveny. Také zde platí, že svoboda zveřejňování výsledků vědecké a umělecké činnosti není touto úpravou dotčena.

3. Pořadatelé veřejných koncertních a jiných hudebních produkcí, veřejných produkcí es-trádních a artistických, podniků lidové zábavy,

veřejných divadelních představení mimo oblast působení nebo mimo provoz divadla a pořadatele veřejných představení ochotnických, výstav, přednášek a veřejných filmových představení mimo provoz stálých kin jsou povinni vyžádat si předem povolení příslušného státního orgánu, a to i tehdy, je-li pořad produkce prováděn mechanickými, optickými nebo jinými technickými zařízeními.

Při rozhodování o povolení státní orgán má přihlídnout především k tomu, zda „ideová a umělecká úroveň produkce odpovídá požadavku soustavného zvyšování úrovně produkci“.

Pracovník pověřený příslušným orgánem vykonává dozor nad průběhem produkce a je oprávněn průběh produkce přerušit. (Srv. vyhlášku č. 99/1958 Ú.l.)

Schválení dramaturgického plánu divadla zahrnuje v sobě povolení provozovat divadelní díla v něm obsažená; způsob a podmínky schválení právní předpisy neupravují.

c) Postavení pracovníků tisku atd.

Redaktorům novin, rozhlasu a televize atd. nejsou poskytnuty právní záruky v souvislosti s realizací jejich práva projevovat svůj názor bez překážky (např. zvláštní ochrana pracovněprávní, oprávnění vyjádřit svůj názor odlišný od názoru vydavatele atd.).

d) Výměna informací se zahraničím

1. Podle ustanovení § 22 tiskového zákona č. 81/1966 Sb. platí, že výměna informací mezi ČSSR a ostatními státy je svobodná; této výměny nesmí být zneužíváno k ohrožování cti a práv čs. občanů a jejich socialistického soužití ani ohrožování zájmů socialistického státu a společnosti nebo rozvoje mírové spolupráce. Dovoz a rozšiřování zahraničního periodického tisku atd. příslušný státní orgán zakáže, porušuje-li jejich obsah zákonem chráněné zájmy společnosti nebo mezinárodní dohody (§ 23 citovaného zákona). Způsob vyslovení a publikace tohoto zákazu není stanoven. (Srv. k tomu skutkovou podstatu přečinu podle § 5 písmeno b) zákona č. 150/1969 Sb. (dovoz zahraničního tisku ve větším množství, filmu nebo fonografického záznamu, jejichž dovoz je zakázán, anebo rozšiřování těchto věcí).

2. Rozšiřování neperiodických publikací dovezených z ciziny řídí příslušný státní orgán.

3. Vývoz a dovoz filmu a televizních záznamů je vyhrazen příslušným státním organizacím (vyhláška č. 31/1967 Sb.).

4. Jen prostřednictvím příslušné organizace je dovoleno realizovat autorská práva v cizině (cizinci v ČSSR), uskutečňovat zahraniční styky v oboru koncertní a jiné hudební činnosti atd.

e) Přímý vliv pracujících na státní a jiné kulturní organizace

Chybí právní úprava, která by pracujícím – jimž podle Ústavy patří veškerá moc ve státě – umožňovala přímo ovlivňovat činnost zejména státních organizací, jako rozhlasu, televize, filmu, Poštovní novinové služby, divadel, organizací v oboru hudby apod., a tak působit na zaměření, kvalitu a rozsah programu, organizační uspořádání, personální a technické vybavení atd. (v oboru rozšiřování tisku i neperiodických publikací na včasnost a dostatečný rozsah dodávek publikací atd.).

– Skutkové podstaty některých přečinů a trestných činů jsou formulovány natolik obecně a za použití tak nevymezených pojmů, že občané nemohou mít jistotu, že se projevením určitého názoru nedopouštějí jednání právně zakázaného. Taková jistota je však nezbytnou podmínkou uvědomělého postoje občana v každém státě, tím spíše pak ve státě socialistickém; v oblasti hromadných sdělovacích prostředků je pak při ev. neexistenci předběžné cenzury základem jejich činnosti vůbec. Bylo by proto třeba rozlišovat sféru základních zájmů společnosti (ochrana republikánského zřízení, správy státu podle zásad socialistické demokracie, základních práv a svobod občanů atd.) V tom směru je třeba upravit I. hlavu zvláštní části trestního zákona, zejména §§ 98–104 a 112.

10. *Právo na pokojné shromažďování* (článek 21 Paktu o občanských a politických právech; podle článku 28 odst. 1 Ústavy je zaručena svoboda shromažďovací a svoboda pouličních průvodů a manifestací).

Podle paktu výkon tohoto práva nesmí být žádným způsobem omezován s výjimkami, jež stanoví zákon a jež jsou nutné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejného pořádku, ochrany veřejného zdraví nebo

morálky nebo ochrany práv a svobod jiných. K tomu srv. :

- Základní právní úprava regulující veřejná shromáždění zná pouze povinnost ohlašovací; ke konání shromáždění tedy není nikdy třeba předchozího povolení (zákon č. 68/1951 Sb., vyhláška č. 320/1951 Ú.1.). Podle výkladu ministerstva vnitra (směrnice z 20.12.1951 intimované pod č. 969/1951 Sb. oběž. pro KNV) mohou státní orgány vyslat do shromáždění svého zástupce, který může shromáždění rozpustit, dojde-li v něm k protizákonným událostem nebo nabude-li takového rázu, že by jím mohlo být ohroženo lidovědemokratické zřízení nebo veřejný pokoj a řád (tento výklad byl založen při nedostatku jiné právní úpravy na tom, že lze přímo aplikovat ustanovení § 24, odst. 1 Ústavy 9. května).

- Zákonem č. 126/1968 Sb., o některých přechodných opatřeních k upevnění veřejného pořádku, který je dosud v platnosti (§ 1), bylo stanoveno, že příslušný státní orgán může zakázat, popř. rozpustit veřejné shromáždění, manifestaci a průvod, jestliže zaměření nebo průběh takového veřejného shromáždění by mohl narušit důležité zahraničněpolitické zájmy státu, jestliže by konání veřejného shromáždění bylo v rozporu se zákonem, bylo zaměřeno proti socialistickému řádu nebo by jinak ohrozilo veřejný pořádek.

- Služební zákrok směřující k rozpuštění veřejného shromáždění, manifestace nebo průvodu provádí útvar Sboru národní bezpečnosti na základě rozhodnutí příslušného státního orgánu (národního výboru). Bez tohoto rozhodnutí může služební zákrok provést, pokud účastníci veřejného shromáždění, manifestace nebo průvodu páchají trestný čin, přečin nebo přestupek; o služebním zákroku vyrozumí neprodleně příslušný národní výbor (§ 40 zákona č. 40/1974 Sb.).

I zde platí to, co bylo řečeno o obecnosti skutkových podstat přestupků, přečinů a trestných činů. Zvláštní pozornost vyžaduje výklad skutkové podstaty trest. činů výtržnictví podle § 202 trestního zákona.

11. Každý má právo na svobodu sdružovat se s jinými i právo zakládat na ochranu svých zájmů odborové organizace a přistupovat k nim. (Článek 22 Paktu o občanských a politických právech, dále článek 8 Paktu

o hospodářských, sociálních a kulturních právech – srv. článek 5 Ústavy upravující postavení dobrovolných společenských organizací.)

Výkon tohoto práva nesmí být podle aktu žádáním způsobem omezován. Výjimkou jsou omezení, jež jsou stanovena zákonem a jež jsou nutná v demokratické společnosti v zájmu národní nebo veřejné bezpečnosti, veřejného pořádku, ochrany veřejného zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných. K tomu srv. :

- Čs. právní řád rozlišuje zejména:

a) dobrovolné organizace, jako je organizace žen, organizace mládeže, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní, technická a vědecká sdružení; ke vzniku organizace je třeba, aby příslušný státní orgán schválil její organizační řád (podmínky nejsou stanoveny).

b) Spolky vzniklé před 1. říjnem 1951 se mají přeměnit v organizace, včlenit se do nich apod. ; mohou být také rozhodnutím státního orgánu rozpuštěny, jestliže podle názoru státního orgánu jejich existence „výstavbě socialismu nepomáhá nebo ji dokonce brzdí“.

(Zákon č. 68/1951 Sb., vyhláška č. 320/1951 Ú.1.; existence některých dobrovolných společenských organizací je založena přímo na zákoně – např. Čs. Červený kříž, organizace v oboru myslivosti, rybářství, brannosti apod.)

c) Na odborové organizace se nyní úprava týkající se dobrovolných organizací nevztahuje (zákon č. 74/1973 Sb.). Ke vzniku odborových organizací tedy není třeba povolení atd. (jde o sféru právem neupravenou).

d) Zákon č. 68/1951 Sb. se nevztahuje ani na politické strany. Jejich postavení tedy není po zrušení zákona č. 128/1968 Sb. o Národní frontě zákonem č. 146/1970 Sb., právně upraveno.

e) Postavení církví a náboženských společností je upraveno zvláštními předpisy.

- Stát pečuje o rozvoj organizací, vytváří příznivé podmínky pro jejich činnost a růst a dbá, aby život v nich se vyvíjel v souladu s ústavou a se zásadami lidovědemokratického zřízení (§ 4 zákona č. 68/1951 Sb.). Právo státního orgánu rozpustit organizaci se vyvozovalo přímo z ustanovení § 24 Ústavy 9. května (podrobná úprava chybí).

- Podle ustanovení § 2 zákona č. 126/1968 Sb., o některých přechodných opatřeních k upevnění veřejného pořádku, jež je dosud v platnosti,

orgán státní správy zastaví činnost dobrovolné organizace nejvýše na dobu 3 měsíců, popř. organizaci rozpustí, jestliže její činnost směřuje proti Ústavě ČSSR, proti samostatnosti a celistvosti státu, proti socialistické hospodářské soustavě, mírovému soužití mezi národy nebo proti důležitým zahraničněpolitickým zájmům státu; učiní tak též, jestliže činnost organizace je jinak v rozporu se zákony nebo se stanovami, pokud nebude sjednána náprava ve stanovené lhůtě a nelze-li nápravy dosáhnout opatřeními podle jiných právních předpisů. Možnost soudního přezkoumání takového rozhodnutí byla zrušena zákonem ná opatření PFS č. 99/1969 Sb.

– Výkonné orgány státu v praxi aplikují teorii nepřípustné duplicity, podle níž lze odmítnout registraci nebo zakázat činnost organizace, jestliže má podle jejich názoru předmět činnosti obdobný s předmětem činnosti jiné organizace.

– V praxi se projevuje tendence vytvářet z dobrovolných společenských organizací svého druhu nucené svazky: určitá práva obecně občanům příslušející se jim totiž poskytují jen tehdy, jsou-li členy určité společenské organizace (nejde o faktické výhody, k jejichž dosažení se právě občané sdružují). Jako příklad lze uvést, že závodní výbor ROH reprezentuje všechny pracovníky organizace, i když členy ROH nejsou, monopolní organizace tvůrčích pracovníků vydávají různá právně relevantní stanoviska (ve věcech daňových, bytových, autorských apod.), v určitých organizacích musí být organizováni zájemci o myslivost, radioamatérskou činnost, kynologii apod. (jinak jim nejsou poskytnuta potřebná veřejnoprávní oprávnění), na členství v ROH je vázána možnost uzavřít pojištění odpovědnosti za škody způsobené při výkonu povolání (popř. jiné druhy pojištění na členství v jiných organizacích) atd.

12. *Právo a možnost podílet se bez jakýchkoliv rozdílů uvedených v článku 2 Paktu o občanských a politických právech a bez neodůvodněných omezení na vedení veřejných záležitostí* (článek 25 paktu).

Jde tu o realizaci zásad vyjádřených podrobně v čs. ústavních předpisech, zejména v článku 2 a 3 Ústavy (veškerá moc patří pracujícímu lidu, zastupitelská soustava, odvození pravomocí ostatních orgánů státu od pravomoci zastupitelských sborů, volební právo a v ustanovení článku 1 a 2

ústavního zákona č. 143/1968 Sb. (zvl. princip socialistické demokracie).

Kromě této celkové problematiky k tomu srv. :

– Chybí právní úprava, jež by občanům zajišťovala plnou informovanost o činnosti státu ve sféře politické i hospodářské (publikace podrobných státních rozpočtů a státních závěrečných účtů a dalších dokumentů vyjadřujících skutečný stav věcí atd.; právo na přístup k neověřejným podkladům a dokumentům, atd.).

– Článek 25 paktu se vztahuje i na výkon správy v jednotlivých územních částech státu a navrhuje potřebu rozpracování problematiky místní samosprávy (srv. závěry semináře OSN konaného na téma „Účast občana v místní správě jako nástroj pokroku v oblasti lidských práv“, Budapešť, červen 1966).

13. *Všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakékoliv diskriminace* (článek 26 Paktu o občanských a politických právech: podle článku 20 Ústavy všichni občané mají rovné právo a rovné povinnosti a mají jim být vytvářeny stejné možnosti a stejné příležitosti ve všech oborech života společnosti). Též článek 2 odst. 2 Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. K tomu srv. :

– Podle citovaného článku má zákon zakázat jakoukoli diskriminaci a zaručit všem osobám stejnou a účinnou ochranu proti diskriminaci z jakýchkoli důvodů, např. podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného přesvědčení, národnostního nebo sociálního původu, majetku a rodu. Ústava ČSSR sice v článku 20 proklamuje absolutní rovnost občanů, v konkrétních zákonech však tato zásada nebývá výslovně vyjádřena, což může vést k tomu, že jednotlivá obecněji formulovaná ustanovení mohou být státními orgány interpretována diskriminujícím způsobem (formou diskriminace je i poskytování privilegií); totéž platí i pro praxi organizací, zejména jakožto organizací zaměstnavatelských. Uvedená zásada musí proto nalézt svůj výraz již ve fázi legislativních prací.

14. *Práva etnických, náboženských nebo jazykových menšin* (článek 27 Paktu o občanských a politických právech). K tomu srv. :

- Nebyly vydány prováděcí zákony předvídané ústavním zákonem č. 144/1968 Sb., o postavení národnosti v ČSSR, takže zásady ústavního zákona v podstatné míře ani nemohou být prakticky realizovány.

15. *Právo na práci* (článek 6 Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, článek 19 odst. 2 Ústavy). K tomu srv.:

- Chybí právní úprava, která by každému zaručila právo na příležitost vydělávat si na živobytí svojí prací, kterou si svobodně vybere nebo přijme, a to bez jakékoli diskriminace vzhledem k rase, barvě, pohlaví, jazyku, náboženství, politickému nebo jinému smýšlení, národnostnímu a sociálnímu původu, majetku, rodu nebo jinému postavení (článek 2 odst. 2 paktu). Postup upravený ustanovením § 5 vládního nařízení č. 92/1958 Sb. (popř. v předpisech o sociálním zabezpečení) nepostačuje, protože občan nemá na doporučení národního výboru vymahatelný nárok a nemá ani jinou právní možnost domáhat se rozhodnutí, že nebyl do zaměstnání přijat z diskriminujících důvodů.

- Úprava rozvazování pracovních poměrů ze strany organizací nevyhovuje, pokud je v rozporu s pakty o lidských právech a s ústavou vykládána tak, že důvodem výpovědi atd. jsou i okolnosti, které nemají s výkonem práce žádnou věcnou souvislost.

- Chybí právní úprava, která by zajišťovala „stejnou příležitost pro všechny dosáhnout v zaměstnání povýšení na odpovídající vyšší stupeň, přičemž nebudou uplatňována jiná kritéria než délka zaměstnání a schopnosti“ (článek 7 písmeno c) a e) Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech).

- Formulace článku 19 odst. 2 Ústavy o povinnosti pracovat by mohla být vykládána také tak, že je v rozporu se zákazem nucené práce podle článku 8 odst. 3 o občanských a politických právech.

- Podle článku 9 Ústavy je v mezích socialistické hospodářské soustavy přípustné drobné soukromé hospodářství založené na osobní práci a vylučující vykořisťování cizí pracovní síly. Po zrušení živnostenského řádu Zákoníkem práce však dosud vůbec chybí právní úprava činnosti v této oblasti, což vyvolává vážnou právní

nejistotu. (Zásady pro poskytování některých služeb a oprav občany na základě povolení národního výboru, schválené usnesením vlády ze dne 3. 3. 1965 a publikované pod č. 20/1965 Sb., nemájí vůbec oporu v zákoně a nejsou právním předpisem, ač jsou někdy za takový v praxi státních orgánů chybně považovány.)

16. *Právo na stávku* (článek 8 odst. 1 písmeno d) paktu o hospodářských sociálních a kulturních právech). K tomu srv.:

- Právo na stávku podle paktu má být vykonáváno v souladu se zákony státu. Zákon o právu na stávku a jeho realizaci však dosud vydán nebyl.

- Některá ustanovení právních předpisů, např. Zákoníku práce (o pracovní kázní) a předpisů trestních (§ 8 zákona č. 150/1969 Sb., o přečinech aj.), mohou vyvolávat dojem, že stávka je právním deliktem; nejsou vyřešeny související otázky pracovněprávní, v oboru sociálního zabezpečení atd., také však v oboru náhrady škody (§ 173 odst. 3 aj. Zákoníku práce). Třeba dodat, že již na VII. zasedání generální rady Světové odborové federace, konaném v prosinci 1954 ve Varšavě, byla jednomyslně přijata *Charta odborových práv*, podle níž právo na stávku je základním právem pracujících a organizování stávky, účast na stávce atd. nesmí být důvodem jakýchkoli represivních opatření.

17. *Právo na vzdělání* (článek 13 Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech; srv. též článek 24 Ústavy). K tomu srv.:

Výběr studentů prováděný v rámci přijímacího řízení na střední, vysoké a jiné školy podle platných právních předpisů omezuje realizaci obecně zaručeného práva na vzdělání jen na osoby ke studiu přijaté; mimoto ani neposkytuje záruku, že nebude docházet k diskriminaci (poskytování privilegií) v rozporu s článkem 2 odst. 2 Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

18. *Svoboda vědeckého výzkumu a tvůrčí činnosti* (článek 15 odst. 3 Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech). K tomu srv.:

- Formulace článku 16 odst. 1 Ústavy, že „veškerá kulturní politika v Československu, rozvoj vzdělání, výchova a vyučování jsou vedeny

v duchu vědeckého světového názoru, marxismu-leninismu“ by mohla vyvolávat dojem, že toto ustanovení je v rozporu se závazkem podle článku 15 odst. 3 paktu a se svobodami a právy zaručenými Paktem o občanských a politických právech.

Protože vědecký výzkum se uskutečňuje především v rámci vysokých škol a akademií věd, třeba uvážit, zda požadavku svobody vědeckého bádání odpovídají právní úpravy prohlubující vliv státních orgánů na činnost vědeckých institucí (srv. zejména zákonné opatření PFS č. 26/1970 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 54/1963 Sb., o Československé akademii věd; zákon č. 163/1969 Sb., kterým se mění zákon č. 19/1966 Sb. o vysokých školách). S tím pak souvisí i celková problematika vzniku a zániku pracovního poměru vědeckých a vědecko-pedagogických pracovníků atd., problematika publikace vědeckých děl apod.

Obdobně je tomu v tvůrčí oblasti (postavení a působnost tvůrčích svazů, kulturních fondů a různých orgánů a organizací působících v této oblasti, realizace autorských práv atd.).

19. Československá republika se sice při hlasování o Všeobecné deklaraci lidských práv ve Valném shromáždění OSN v roce 1948 zdržela hlasování, oba pakty však se na deklaraci výslovně odvolávají, takže lze mít ve světle soudobého mezinárodního práva za to, že i ČSSR je vázána ustanovením článku 15 deklarace, podle něhož „každý má právo na státní příslušnost; nikdo nesmí být svévolně zbaven své státní příslušnosti ani práva svou státní příslušnost změnit“.

V tomto světle by bylo třeba posoudit nynější velmi nejasnou a složitou úpravu státního občanství, zejména též pokud jde o oprávnění státních orgánů rozhodovat o odejmutí státního občanství (měla by být dána možnost pouze zániku státního občanství na základě skutečností přesně v zákoně stanovených, a to tak, aby nevznikal stav bezdomovectví a aby i jinak toto opatření odpovídalo pravidlům mezinárodního práva).¹

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Autorem přílohy byl Jiří Hájek.

PLNÉ ZNĚNÍ DOKUMENTU VČETNĚ PŘÍLOHY: *Charta 77. Rok 1978. Samizdatový sborník*, s. 13–27 • *Listy*, roč. 8 (duben 1978), č. 2, s. 50–59.

PLNÉ ZNĚNÍ SE ZKRÁCENOU PŘÍLOHOU: *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 3, s. 1–3.

TEXT PŘÍLOHY: *Americké listy*, č. 10 (10. března 1978), s. 5 • Skilling, H. G.: *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*. Londýn 1981, s. 257–259.

VÝŇATKY Z DOKUMENTU: *Národní politika*, roč. 10, č. 3 (březen 1978), s. 1.

KOMENTÁŘE: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-250 (20. února 1978), pol. blok S-260 (20. února 1978).

1978, 28. únor, Praha. – Sdělení o policejní akci a uvěznění tří signatářů Charty 77 v souvislosti s událostmi na plesu železničářů v Praze 28. ledna 1978.

Počátkem ledna t. r. vznikla mezi ženami z řad signatářů Charty 77 myšlenka jít na ples.¹ Nápad se rozšířil v rodinách signatářů a mezi přáteli a nebylo v něm nic jiného než chuť jít se pobavit ve společnosti lidí, kteří spolu prožili těžký rok. Náhodně byl vybrán ples železničářů, který se měl konat 28. ledna v Kulturním domě dopravy a spoju v Vinohradech. Celkový počet zájemců o ples ani počet účastníků není přesně znám. Úmysl nebyl utajován a příprava spočívala jen v tom, že některé ženy si pořídily šaty. Pro některé z nich měl to být první ples.

Jak se termín blížil a k úmyslu se připojovali další lidé, vznikla obava, že ples přitáhne pozornost jiných míst, obvykle špatně informovaných. Objevily se výstražné anonymní dopisy. V jednom z nich se pravilo, že záměr bavit se společně tímto způsobem odporuje ideji Charty 77, zvláště když se blíží výročí smrti prof. Patočky.² Nemyslíme si, že tyto anonymní dopisy pocházejí z řad signatářů či přátel Charty 77. Je pravda, že poměry nás všechny už naučily zkoumat své přirozené jednání i z absurdního pohledu, proto si umíme představit i přátelsky míněnou otázku: „A proč jste museli jít na ples společně?“ Odmítajíc absurditu, odpovídáme přirozeně: „A proč bychom nešli?“

Obrazem nenormálních poměrů je právě to, co z plesu udělaly orgány Státní i Veřejné bezpečnosti. Nebylo v silách účastníků plesu vyvolat takové pohoršení, jaké zorganizovaly tzv. „realizační skupiny“ těchto orgánů. Dne 28. ledna 1978 se znovu prokázalo, že policejní moc má zřejmě volnou ruku užít i velmi surových způsobů k udržení politické segregace, která má jít do nejmenších detailů společenského života. Vlastně nám všem, železničářům i neželezničářům, bylo policejně připomenuto, že není důvodu k plesání.

Kdo se zmíněného večera blížil k budově ÚKDŽ, viděl v okolních ulicích auta a hlídky VB i StB. U vstupu do budovy stáli pořadatelé, kteří pouhým pohledem a kupodivu většinou správně rozpoznávali signatáře Charty 77, odebírali jim vstupenky, vraceli jim vstupné a odmítali

je vpustit s odůvodněním, že prý si to železničáři nepřejí. Na ples se tak dostalo jen několik signatářů, kteří přišli buď dřív, nebo hodně později. Ukázalo se, že zahájení plesu bylo o hodinu uspíšeno, o čemž byli interně vyrozuměni zaměstnanci pořádací organizace železničářů, takže vyhledávání signatářů bylo snadnější. Také návštěvníci, kteří byli v uplynulém roce na nějakém výslechu, poznávali mezi pořadateli své vyšetřovatele.

Po 20. hodině se v předsálí shromáždil už větší počet lidí, kteří nesměli do sálu. Proti nim stála řada dvaceti až třiceti mužů, z nichž jen někteří měli pořadatelské pásky. Na povel jednoho z nich – „Příslušníci vpřed!“ – vykročili a s hrubými nadávkami začali lidi bít, kopat a vytlačovat z budovy. Nikdo z napadených nekladl krom slovního ohrazení odpor. Přesto skupiny těchto „pořadatelů“ pronásledovaly některé osoby až na ulici. Bity byly hlavně ženy a mládež.

Došlo také ke zranění. Pavel Kohout po ráne do hlavy utrpěl otřes mozku a upadl na zem. Dr. Daňa Horáková byla zraněna na páteři. Obě rány byly vedeny zezadu. Kohoutův pád chtěli „pořadatelé“ svěst na to, že prý je opilý, proto se Pavel Kohout po ošetření na pohotovosti dal odvézt na záchytka a nechal si preventivně odebrat krev. Dr. Daňa Horáková, když byla napadena civilistou, požádala přítomného příslušníka VB, aby jej zjistil. Ten to chtěl udělat, ale ostatní civilisté mu to fyzicky znemožnili.

Příslušníci VB v uniformách po celou dobu jenom přihlíželi k násilnostem nebo na výzvu mužů v civilu zasahovali proti návštěvníkům plesu. Jeden příslušník VB legitimoval takto Otku Bednářovou a dal ji odvést. Nato se několik jejích přátel nabídlo za svědky, že se ničeho nedopustila. Příslušník VB jejich svědectví odmítal přijmout s odůvodněním, že to může být vykonáno jenom v místnostech oddělení VB. Když tam přišli, jednalo se s nimi jako se zadrženými a nesměli opustit budovu.

Při těchto událostech byli zadrženi Pavel Landovský, Václav Havel a Jaroslav Kukul. Na všechny tři byla uvalena vazba a jsou tedy už měsíc ve vězení.³ Svědkové událostí se shodují v tom, že nikdo z nich se nedopustil ničeho, co by dávalo k takovému zákroku podnět. Václav Havel dokonce požádal, aby směl jít s Pavlem Landovským

a svědčit mu, a teprve v prostorách Bezpečnosti se ze svědka změnil v zadrženého a pak v obviněného. Zvláštní je případ dělníka Jaroslava Kukala. Při výměně vstupenek za peníze požádal ho jeden z pořadatelů, aby se legitimoval, vzal jeho občanský průkaz, roztrhl jej a pak ho s odůvodněním, že jej má poškozený, nechal odvést.

V těchto třech případech se vede prokurátorské vyšetřování, které jeví určité stopy objektivit, proto nechceme předbíhat s konečným úsudkem. Jisté ovšem je, že už zase jsou tři lidé nevinně ve vězení. Proto se ustavil výbor pro osvobození těchto lidí. Vzal si za úkol shromáždit svědectví o průběhu plesových událostí, vypracovat zprávu a předložit ji odpovědným úřadům i veřejnosti.

Charta 77 vznikla s cílem upozorňovat na případy porušování zákonů a omezování občanských a lidských práv. Nemá sama možnost zařídit jejich dodržování. Případů, které si zasluhují kritiky a nápravy je tolik, že nikdo z nás nepotřebuje uměle k nim vytvářet nové. Proto nevyhledáváme srážky s Bezpečností. Ale můžeme také, jen abychom vyhověli zvláštním přáním Bezpečnosti, sami si vstřícně zapovídat i tak prostě přání, jakým bylo přání zatančit si na veřejně oznámeném plese.

Signatáři Charty 77 se neřídí žádnými organizačními pravidly či pokyny. Mohou jako jednotlivci nebo ve skupinách zaujímat vlastní a velice rozličné postoje ke své životní situaci a reagovat různě na události. Je úkolem lidí, kteří na sebe strhli monopolní odpovědnost za celý život společnosti, aby pracovali k poměrům, v nichž bude každý občan mít možnost konstruktivně užít svých schopností a sil, vzdělávat se i bavit.

*prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., Marta Kubišová,
dr. Ladislav Hejdaček
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77 (ARCHIV J. HÁJKA). – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Viz D41 (3.2.1978).

2 Pod názvem *Qui [sic] bono se k účasti na plesu vyjádřili anonymní „stoupenci základního Prohlášení Charty 77“*: „... Signatář v boji za lidská práva nemá co ztratit, v tom je jeho síla. S touto silou však nelze plýtvat, nelze za ni skrývat své osobní zájmy. Chceme připomenout

těm, kteří necítí naši snahu o čistotu vlastních řad, těm, kteří ve svém zájmu de facto poškozují zájmy nás všech, malý detail. Všechna významnější česká hnutí, která pro český národ něco znamenala, skončila neslavně svůj rozlet na dnes už tradiční spolkaření a podivnou mentalitu tohoto historii tak těžce zkoušeného národa. Tyto myšlenky a vědomí nebezpečí vyplývajícího z těchto faktů, nebo lépe množství syndromů indikujících toto nebezpečí, nás vedlo k úvaze, zda je naším cílem vytvořit postupně z Charty 77 nejen cestovní kancelář, jak se už stalo, ale nyní i zábavní podnik. Po plesu Květů přicházíme s plesem Charty 77. Je i tato forma boje za lidská práva a svobody, za to, abychom mohli zaujmout svá místa v zaměstnání, abychom mohli poslat své děti na vysoké školy, abychom dosáhli naplnění základního Prohlášení Charty 77 z ledna 1977? Pochybnosti se nás zmocňují stále s rostoucí silou. Nebo je to snad svědomí a snaha zachovat věrnost odkazu prof. Jana Patočky. Qui [sic] bono?“ ČSDS, sb. Charta (archiv D. Vaněčkové).

- 3 Všichni tři byli 13. března 1978 propuštěni z vazby. Den poté vydali zprávu o zadržení a o průběhu vyšetřování a poděkovali Výboru pro propuštění V. Havla, P. Landovského a J. Kukala. Informace o Chartě, roč. 1 (1978), č. 4, s. 3. 31. března vydal Výbor informace o dalších obviněních, zejména proti P. Landovskému. Informace o Chartě, roč. 1 (1978), č. 5, s. 10.

1978, 11. březen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR, generálnímu prokurátorovi ČSSR, České národní radě a ministru spravedlnosti ČSR žádající o přešetření soudního i mimosoudního stíhání šesti stoupenců Charty 77.¹

Vedeni pocitem spoluodpovědnosti za dodržování základních lidských práv v naší zemi usilujeme již více než rok o naplnění a realizaci těch závazků, které československé státní orgány na sebe převzaly ratifikací mezinárodních dokumentů publikovaných ve *Sbírce zákonů ČSSR* článku 120 dne 13.10.1976. V této činnosti jsme neustali, ani když se naše úsilí setkalo s odmítavým postojem a mnohdy i represí ze strany oficiálních míst. Vytvořila se tak situace, kdy se na Chartu 77 obraceli občané z různých míst republiky se žádostmi o pomoc v případech osobních křivd či bezpráví a očekávají nápravu, kterou se jim nepodařilo dosáhnout žádnou jinou cestou. Velice si vážíme této důvěry, nemáme však zákonnou možnost komplexně přešetřovat takové případy a zjednat nápravu.

Rozhodli jsme se proto, že budeme žádat příslušné státní orgány o přešetření případů, u nichž se na základě nám dostupné dokumentace domníváme, že došlo k porušení platného právního řádu. Chceme tak činit veřejně, aby občané naší země mohli sledovat toto úsilí a aby se dle svých sil a možností mohli spolupodílet na zjednání nápravy. Chceme, aby v naší zemi nebyly „neznámé“ případy porušení zákonů, aby lidé věděli, že o každém příkoří, třeba způsobeném místními orgány, které se stane jim nebo jejich spoluobčanům, se bude vědět, že nebude zapomenuto.²

V tomto dokumentu dáváme státním orgánům i veřejnosti k dispozici informace o případech soudního i mimosoudního postihu proti šesti občanům. Ani jeden z nich nebyl signatářem Charty 77. Pět z nich však bylo postiženo v souvislosti s ní – a jeden z nich již nežije.

Pro autorství Prohlášení Charty 77 nebyl formálně trestněprávně obviněn a vězněn žádný z jeho mluvčích nebo těch, kteří svůj souhlas s jeho obsahem stvrdili svým podpisem. Je tomu tak proto, že ani přes veškeré úsilí se nepodařilo

v obsahu Charty najít nic, co by bylo možné označit za trestné. O to více se nás dotýká trestní stíhání a věznění našich spoluobčanů za projevy solidarity s Chartou, za přechovávání jejího prohlášení a ostatních dokumentů anebo za snahu seznámit s jejich obsahem nejbližší veřejnost. Míra této represe svědčí o snaze některých státních míst znemožnit, aby se obyvatelstvo začalo chovat jako obec plnoprávných občanů, která se chce mimo jiné seznámit i s dokumentem, proti němuž oficiální místa i masové sdělovací prostředky vedly nevybíravou a ostudnou kampaň a který přitom musel být všemi povinně odsuzován. Odsuzovaný text však musel zůstat textem přísně tajným a zakázaným.

Koncem roku 1977 prohlásil předseda československé vlády JUDr. Lubomír Štrougal na tiskové konferenci uspořádané u příležitosti jeho cesty do Rakouska ve Vídni, že v souvislosti s Chartou 77 nebyl a nebude nikdo trestně postižen. Nevykládáme možnost, že předseda vlády nebyl přesně informován, avšak podle našich informací, které dále uvedeme, tomu tak není.

Okresní soud v Liberci odsoudil dne 24. července 1977 (čj. 1 T 409/77) Miroslava Černého, narozeného 20.4.1930, k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání tří let. Podle obžaloby, zastoupené okresním prokurátorem JUDr. Josefem Turkem, se M. Černý dopustil toho, že „...při příležitosti ilegálního rozšiřování pomlouvačného pamfletu Charta 77 vlastnoručně napsal nejméně 12 letáků. V těchto letáčích po uvedení citátu Františka Palackého a výzvě k žádosti o zveřejnění pamfletu použil hrubé výroky o vládě ČSSR v tom směru, že se vláda bojí Chartu uveřejnit, neboť se ví, že by získala miliony stoupenců a národ by viděl, jaké z občanů dělá otroky.“

Miroslav Černý v průběhu vyšetřování i před soudem důrazně popřel, že uvedené letáky napsal a vyvěsil v ulicích Liberce. Byl přesto odsouzen na základě tzv. nepřímých důkazů – při domovní prohlídce byly u něho zabaveny dvě tuby černého fixu a napínáčky, dále výpisky z díla Františka Palackého a některé materiály Charty 77. Dále mu bylo prokazováno, že má zájem o „štvačkové vysílání stanice Svobodná Evropa“ a na základě posudku Kriminalistického ústavu v Praze bylo „zjištěno, že je pravděpodobné, že obžalovaný je

pisatelem hanlivých nápisů“. „Výslechem občanů, kteří zahlédli muže vylepujícího plakáty,“ praví se dále v rozsudku, „byl zjištěn popis, který se rámcově shoduje s popisem osoby obžalovaného, s přihlédnutím k nepřesnostem vzniklým při nedostatečném osvětlení, způsobu oděvu nebo i vlivem úleku těchto svědků.“

Soudní řízení proběhlo s vyloučením veřejnosti. Mohli se ho zúčastnit pouze dva nejbližší příbuzní M. Černého, kteří mimo jiné uvádějí, že ani jeden ze dvou svědků při konfrontaci M. Černého nepoznal. Tyto skutečnosti stačily libereckému soudu (senát ve složení: JUDr. Milada Rosenbergová – předsedkyně, Vladislav Hurýn a Vladislav Šefra – přísedící) k tomu, aby M. Černého uznal vinným z trestného činu pobuřování podle § 100 odst. 1 a 3 trestního zákona a odsoudil jej ke třem letům vězení.³

Miroslav Černý je nyní ve výkonu trestu v Plzni-Borech za zcela nehumánních podmínek – od roku 1956 trpí těžkou poúrazovou epilepsií, avšak vězeňský lékař mu odmítl předepsat léky, které s touto diagnózou musí užívat již dvacet let. V důsledku toho se mu ve vězení obnovily epileptické záchvaty. Za to, že se domáhal léků, byl i kázeňsky potrestán, např. mu byl odepřen balíček od příbuzných, na který má jako vězeň nejmírnější – I. nápravné skupiny – nárok jednou za tři měsíce, a jsou mu zadržovány i dopisy od příbuzných.

Dne 15. a 16. listopadu 1977 probíhalo v Plzni hlavní líčení v trestní věci Františka Pitora a Aleny Klímové.

František Pitor, narozený 19.7.1923 ve Znojmě, byl za druhé světové války za svoji činnost v odboji odsouzen k trestu smrti. Po náletu se mu podařilo utéci z vězení. V padesátých letech byl za svoji válečnou činnost znovu odsouzen – tentokrát na doživotí. V roce 1960 byl amnestován. Ve stejném období v padesátých letech byla vězněna i jeho manželka, sestra a bratr.

Alena Klímová je civilní zaměstnankyně čs. armády, kde pracuje jako knihovnice. Je jí 25 let.

Žaloba je viní z toho, že si z vysílání Hlasu Ameriky natočili na magnetofonový pásek text Charty 77 a pak ji v několika kopiích přepsali na psacím stroji. Dále byli obžalováni, že text Charty 77 rozmnožili asi v 80 kopiích na ormigu a na

psacím stroji rozepsali další materiály (dopis akademika Kolmana L. Brežněvovi, text prof. Jana Patočky „Co můžeme očekávat od Charty 77“). Chartu 77 rozšiřovali mezi svými známými. V procesu bez účasti veřejnosti byl František Pitor odsouzen za trestný čin pobuřování podle § 100 odst. 1 a 3 trestního zákona ke třem letům vězení nepodmíněně a Alena Klímová za tentýž trestný čin k jednomu roku vězení – též nepodmíněně. Oba se proti rozsudku odvolali. Krajský soud v Plzni zamítl dne 23.12.1977 jejich odvolání jako neúvodné.⁴

Dne 19. prosince 1977 byl obviněn z trestného činu pobuřování podle § 100 trestního zákona a z trestného činu ohrožování politického a morálního stavu jednotky podle § 208 trestního zákona evangelický duchovní Miloslav Lojek,⁵ t. č. příslušník čs. armády. Od uvedeného dne byl držen ve vyšetřovací vazbě v ruzyňské věznici.

Miloslav Lojek, narozený 6.1.1949 v Mladé Boleslavi, působil po absolvování evangelické bohoslovecké fakulty v Praze jako evangelický duchovní v Kralovicích u Plzně. Nepůsobil tam dlouho. Jeho vystoupení na dvou veřejných schůzích, na kterých se občané měli vyjádřit k celkové situaci v obci a podat návrhy na řešení místních problémů, mělo za následek důtku od MNV v Kralovicích a vzápětí – na podzim 1975 – mu okresní tajemník pro věci církevní odňal státní souhlas k výkonu funkce duchovního. Miloslav Lojek se proto přestěhoval i s manželkou do Oloví u Sokolova, kde nastoupil jako dělník v plynárně ve Vřesové. Zde pracoval až do nástupu vojenské základní služby.

Miloslav Lojek je obviněn z toho, že dával vojákům základní služby Chartu 77 a její další prohlášení. Tyto materiály útočí – podle tvrzení vyšetřovacích orgánů – na socialistické společenské a státní zřízení a skutečnost, že Miloslav Lojek se zřejmě před svými kolegy-vojáky netajil se svým přesvědčením a vírou, je nyní kvalifikována jako pobuřování a ohrožování politického a morálního stavu jednotky. Dne 9. března 1978 byl v Plzni odsouzen na 18 měsíců nepodmíněně.⁶

Svá vysokoškolská studia v zahraničí zahájil Zdeněk Hanus z Opavy v necelých dvaceti letech. Byl k nim vybrán jako talentovaný matematik a po

přípravném ročníku v ČSSR odešel roku 1976 studovat matematiku na univerzitě v Charkově v Sovětském svazu. Jeho studijní výsledky byly vynikající – díky této skutečnosti a možná i pro dělnický původ rodičů byly u Zdeňka Hanuse tolerovány po jistou dobu i jeho nekonformní názory a snaha podrobovat všeobecně přijímané pravdy diskusním rozborům.

Na veřejné stranické schůzi československých studentů v Charkově bylo začátkem roku 1977 za přítomnosti čs. generálního konzula z Kyjeva hlasováno o prohlášení, které odsuzovalo a zavrhovalo Chartu 77. Zdeněk Hanus hlasoval jako jediný proti s odůvodněním, že nebyl s obsahem zavrhaného dokumentu seznámen. Důsledkem tohoto hlasování bylo rozhodnutí ministerstva školství, kterým byl Zdeněk Hanus z dalšího studia vyloučen. Ani po návratu do Československa se mu však nepodařilo pokračovat ve studiu na některé z místních škol. Mnohokrát se odvolal, naposledy i ke Kanceláři prezidenta republiky, ale bezvýsledně. 26. září 1977, když obdržel povolávací rozkaz k výkonu základní vojenské služby, spáchal Zdeněk Hanus sebevraždu.

Ing. Zbyněk Čeřovský, narozený 13. 7. 1931 v Hořicích, působil až do roku 1969 ve velitelských funkcích vojenského letectva. V souvislosti se vstupem vojsk pěti zemí Varšavské smlouvy na území ČSSR byl z armády propuštěn a pracoval u n. p. Plynostav Pardubice. Od roku 1974 pracoval jako stavbyvedoucí na stavbě horkovodu Komořany-Chomutov. Před volbami v říjnu 1975 byl orgány chomutovského SNB zatčen a uvězněn. Důvodem vazby bylo obvinění, že údajně strhl z nástěnky na stavbě pěticipou hvězdu. V průběhu vyšetřování byla hrubým způsobem omezována jeho práva, zejména mu byl po dobu osmdesáti tří dnů v rozporu s trestním řádem znemožňován styk s obhájkyňi, obhájkyňe nebyla zvána k vyšetřovacím úkonům, obviněnému nebyla umožněna ani písemný styk s rodinou. Na tyto skutečnosti ing. Čeřovský upozorňoval ve svých stížnostech z vazby adresovaných Federálnímu shromáždění, České národní radě a dalším ústavním orgánům, aniž byla zjednána náprava.

Soudní líčení se konalo 18. 1. 1977 v Chomutově. Skutkovou podstatu, která spočívala v tom,

že ing. Čeřovský při kontrole stavby zjistil, že na nástěnce vedle sebe visely spoře oblečené slečny a bílá pěticipá hvězda (bez znaku), a proto z nástěnky hvězdu odstranil, což prokurátor označil za výtržnictví podle § 202 trestního zákona. V průběhu líčení nebyl trestný čin prokázán. Ing. Čeřovský prokázal, že v den označený svědky (6. 10. 1976) na stavbě vůbec nebyl (šlo o jiný den), žádný ze svědků se na nic nepamatoval a dokonce před soudem jeden z nich prohlásil, že jejich výpovědi byly v průběhu vyšetřování vyšetřovacími orgány upraveny. Soud ing. Čeřovského zprostil obžaloby. Přítomný prokurátor však podal proti rozsudku odvolání a dokonce i stížnost proti propuštění z vazby, takže ing. Čeřovský, ač zproštěn viny, znovu putoval do vězení, kde zůstal až do 8. února 1977, kdy pohrozil, že bude-li vazba pokračovat, zahájí hladovku.

Zprošťující rozsudek byl však dne 21. 2. 1977 Krajským soudem v Ústí nad Labem zrušen a tak byl ing. Čeřovský dne 6. 4. 1977 souzen znovu. Senátu okresního soudu v Chomutově tentokrát osobně předsedal předseda okresního soudu, žalobu zastupoval okresní prokurátor. V průběhu dokazování kupodivu došlo k tomu, že svědkové si vzpomněli na to, na co si při svém prvním projednávání nepamatovali, dokonce si vzpomněli, že ing. Čeřovský „zneuctil jejich nástěnku“ již 5. 10. 1976. Později se však prokázalo, že tentokrát dne 5. 10. 1976 na stavbě nebyli přítomní svědkové. Přesto byl ing. Čeřovský odsouzen k trestu odnětí svobody na pět měsíců. Proti rozsudku se tentokrát odvolal odsouzený, avšak Krajský soud v Ústí nad Labem rozsudek potvrdil.

Postup trestních orgánů, jehož výsledkem je věznění Miroslava Černého, Františka Pitora, Aleny Klímové, Miloslava Lojka a ing. Zbyňka Čeřovského, je v příkrém rozporu s platným právním řádem. Soudní líčení proti nim jsou konána s praktickým vyloučením veřejnosti. K dlouhodobým trestům vězení jsou odsuzováni lidé za rozšiřování textů, jejichž obsah prokazatelně není trestný a jejichž údajná trestná činnost v některých případech nebyla ani prokázána. Již v úvodu tohoto dokumentu jsme zdůraznili, že za autorství Charty 77 a dalších materiálů Charty nebyl nikdo odsouzen. Podle platného právního řádu není trestné rozšiřování textů, jejichž obsah samotný

tretný není. Musíme proto považovat tretný stíhání výše uvedených občanů za jednání, které je v rozporu s článkem 28 Ústavy a s článkem 19 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, neboť zbavuje občany práva na vyjádření vlastních názorů, zbavuje je práva na svobodné přijímání a šíření informací, zbavuje je práva jednat jako občané. V případě Miloslava Lojka chceme rovněž zdůraznit, že občanská práva a svobody platí v plném rozsahu i pro příslušníky československé armády, a to včetně práva na svobodu přesvědčení a projevu, práva na přijímání a rozšiřování informací a myšlenek.

Nechceme a nemůžeme mlčet k případům, které sice jednou budou opět označeny jako justiční omyly, ale teď představují neodčinitelnou újmu na osobní svobodě našich spoluobčanů. Žádáme proto se vším důrazem, aby tyto a další oběti represivního aparátu byly bezodkladně propuštěny z vězení, vynesené rozsudky aby byly cestou mimořádných opravných prostředků revidovány a aby proti osobám, které za porušování platného právního řádu nesou odpovědnost, byl vyvozen příslušný postih. Zákonodárné orgány pak žádáme, aby normotvornou cestou zajistily uvedení našeho právního řádu do souladu s přijatými mezinárodními závazky, jak jsme to nastínili v dokumentu Charty č. 15.⁷

prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., Marta Kubišová,
dr. Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 V některých strojopisných opisech a v Informacích o Chartě je dokument uveden pod názvem O každém příkoří se bude vědět a nebude zapomenuto.
- 2 Dne 27. dubna 1978 byl založen Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS): „V duchu poslání Charty 77 a v souladu s její snahou podporovat vznikání užších pracovních společenství v občanských a křesťanských dílčích úkolům, rozhodli jsme se – po několika měsících předběžné práce – ustavit Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Cílem tohoto výboru je sledovat případy osob, které jsou tretně stíhány či vězněny za projevy svého přesvědčení nebo které se staly oběťmi policejní a justiční svévole. Budeme s těmito případy seznamovat veřejnost i úřady a podle svých možností pomáhat

postiženým osobám. Chceme při tom spolupracovat s každým, u nás i v zahraničí, kdo projeví o spolupráci zájem. Žádáme zároveň občany, aby nás (nejraději osobně) na takové případy upozorňovali. Věříme, že působení našeho výboru přispěje k tomu, aby lidé nebyli nespravedlivě pronásledováni a vězněni.“ Prohlášení podepsali s uvedením svých adres a členy VONS byli: Rudolf Battěk, Otta Bednářová, Jarmila Bělíková, Václav Benda, Jiří Dienstbier, Václav Havel, Přemysl Janýr, Elzbieta Ledererová, Václav Malý, Ivan Medek, Dana Němcová, Ludvík Pacovský, Jiří Ruml, Gertruda Sekaninová-Čakrtová, Anna Šabatová, Jan Tesař a Petr Uhl. Dodatečně se členem výboru stal Ladislav Lis. Informace o Chartě, roč. 1 (1978), č. 6, s. 2. Podrobněji ve Sdělení č. 12, tamtéž, roč. 1 (1978), č. 8, s. 1–5 a Právo a nespravedlivost očima Petra Uhla, Praha 1998, s. 46–48. V prosinci 1979 se VONS stal členem Mezinárodní federace pro lidská práva (FIDH) a L. Lis jejím místopředsedou.

- 3 O případu M. Černého viz Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 6, s. 9, č. 10, s. 34 a č. 11, s. 14. M. Černého podpořilo 14 libereckých občanů, kteří 14. 3. 1978 zaslali generálnímu prokurátorovi ČSSR žádost o přehodnocení a obnovu soudního řízení.
- 4 Srv. Thoma, Jan: František Pitor odsouzen za rozšiřování Prohlášení Charty 77. In: Informace o Chartě, roč. 1 (1978), č. 2, s. 3.
- 5 Trojan, J.: Causa M. Lojek. In: Listy, roč. 8 (1978), č. 3–4, s. 69–70.
- 6 Chybný údaj. M. Lojek byl odsouzen na 15 měsíců nepodmíněně.
- 7 Viz D42 (8. 2. 1978). Za osvobození čs. politických vězňů a dodržování mezinárodních paktů se angažovali spisovatelé, umělci a vědci ze Západu, sdružení v Mezinárodním výboru pro podporu Charty 77. V relaci Rádia Svobodná Evropa 29. 3. 1978 citoval Sláva Volný dopis čtyř západoněmeckých spisovatelů prezidentu Husákovvi: „Podle zprávy, která přišla z Paříže, obrátili se v úterý čtyři západoněmečtí členové Mezinárodního výboru pro podporu Charty 77, který byl v Paříži ustaven krátce po uveřejnění prvního dokumentu Charty, telegraficky s naléhavou výzvou na prezidenta Československé republiky Gustáva Husáka, aby amnestoval politické vězně. V telegramu, který je podepsán nositelem Nobelovy ceny za literaturu Heinrichem Böllem, Maxem Frischem, Günterem Grassem a Carlem Schmidtem se praví, že takové humánní gesto by usnadnilo Husákovva jednání v Bonnu příští měsíc a v celém světě by bylo jistě oceněno jako příspěvek k mezinárodní spolupráci

a zabezpečení občanských práv. V telegramu jsou pak uvedena jména vězňů, za jejichž propuštění se čtyři významné západoněmecké osobnosti zejména zasazují. Jde o Jiřího Lederera, Otu Ornesta, Ivana Jirouse, Aleše Březinu, Vladimíra Laštůvku, Aleše Macháčka, Františka Pitoru, Alenu Klímovou, Miroslava Lojka a Miroslava Černého. Jen pro informaci připomeňme, že dalšími členy již zmíněného Mezinárodního výboru pro podporu Charty 77 jsou americký spisovatel Saul Bellow, britský spisovatel Graham Greene, britský dramatik českého původu Tom Stoppard a jeden z představitelů francouzské socialistické strany Gilles Martinet." ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-297, 29. března 1978.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Charta 77. Rok 1978. Samizdatový sborník*, s. 33–36 • *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 4, s. 10–13 • *Americké listy*, č. 14 (7. dubna 1978), s. 3, 5 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-298 (30. března 1978).

ZKRÁCENÝ TEXT: *Listy*, roč. 8, č. 5 (září 1978), s. 88–90.

1978, 11. březen, Praha. – Dopis generálním prokurátorům ČSSR a ČSR o neoprávněném věznění Ivana Jirouse.

Od 25.10.1977 je ve vyšetřovací vazbě teoretik umění Ivan Jirous. Je stíhán podle § 202 trestního zákona (výtržnictví), protože promluvil na vernisáži výstavy svého přítele, výtvarníka Jiřího Laciny, o jeho díle. Jirousovi je vytýkáno, že tím narušil pevný průběh vernisáže, ačkoliv výtvarník s jeho projevem souhlasil. Ivan Jirous ovšem neměl důvod narušovat průběh vernisáže, když šlo o výstavu přítele, na niž byl pozván; improvizovaným, ale odborným výkladem chtěl upozornit na příznačné rysy a povahu umělcova díla, o čemž v oficiální úvodní řeči nepadla ani zmínka. Značně překvapuje, že pro něco takového může být Ivan Jirous držen již více než 4 měsíce ve vyšetřovací vazbě (a nyní již měsíc po uzavření vyšetřování). Máme za to, že obviněný Ivan Jirous by měl být okamžitě propuštěn z vazby, ať už před soud bude, či nebude postaven. Pokud dojde k soudu, mělo by být jednání opravdu veřejné, jak to zaručují naše zákony.¹

prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., Marta Kubišová,
dr. Ladislav Hejránek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

1 *Ivan Jirous byl 11. dubna 1978 odsouzen rozsudkem Obvodního soudu v Praze 1 k 8 měsícům odnětí svobody nepodmíněně. 5. května 1978 projednal Městský soud v Praze Jirousovo odvolání a zvýšil mu trest na 18 měsíců. Proti tomuto rozsudku zaslalo 26 občanů libereckého kraje generálnímu prokurátoru J. Feješovi protest. Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 8, s. 20–21.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 4, s. 17 • *Charta 77. Rok 1978. Samizdatový sborník*, s. 32 • *Studie*, 1978, č. 58, s. 292–6 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-298 (30. března 1978).

1978, 12. březen, Praha. – Prohlášení k ukončení bělehradské následné schůzky účastnických států KBSE.¹

V těchto dnech skončila jednání v Bělehradě,² na nichž zástupci 35 států, účastníků Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, posuzovali, jak jsou plněny zásady a záměry vyjádřené v *Závěrečném aktu* této konference, podepsaném v Helsinkách počátkem srpna 1975. Pozornost, s níž bylo toto jednání sledováno ve všech zemích naší pevniny, odpovídá reálným zájmům národů na udržení míru, rozvoji spolupráce a na dalším postupu uvolňování napětí. Je též výrazem vědomí, že úsilí o tyto cíle a hodnoty není a nemůže být jen věcí vlád a diplomatů, nýbrž je v nejlepším slova smyslu věcí celých národů, jejich lidu, každého člověka. Proto také v mnoha zemích vznikly občanské iniciativy a hnutí toto úsilí podporující. Charta 77 patří mezi ně.

Helsinský dokument výslovně vyhlásil nerozdílnou jednotu, stejnou platnost a vzájemnou podmíněnost všech zásad v něm formulovaných. Významným pokrokem oproti dosavadním dokumentům úsilí o mír a spolupráci je jednoznačné vyjádření myšlenky, že vojenské i politické uvolňování, hospodářská i kulturní spolupráce mezi státy je nerozlučně spojena se zachováváním a rozvíjením lidských práv a základních svobod uvnitř zúčastněných států, že jedno podmiňuje druhé a že porušování či nedodržování jednoho ohrožuje a poškozuje druhé, brzdí či docela maří všeobecný proces uvolňování napětí, zpochybňuje základnu mírového soužití.

Sám průběh bělehradských jednání byl názornou ilustrací pravdivosti této myšlenky. Právě o její plnou platnost pro všechny státy a národy se tam rozvinula diskuse. Poněvadž se v ní hovořilo také o úloze občanských iniciativ a hnutí na podporu plnění helsinských zásad, je vhodné připomenout stanovisko, které odpovídá zásadám Charty 77, patřící mezi občanské iniciativy tohoto druhu.

Podíl diskuse o lidských právech na celkovém jednání v Bělehradě, její místo v něm i její intenzita svědčí dostatečně o významu lidských práv a úsilí o jejich zachovávání v procesu uvolňování napětí. Domníváme se, že neodpovídá duchu a smyslu helsinských zásad, jestliže delegace

kteréhokoli ze států, jež je podepsaly, odmítá jednat s ostatními účastníky společného závazku o tom, jak tento závazek její stát plní. Napětí z toho vznikající nemůže prospět dosažení cílů společně vytčených. Pokládáme za politivodivou, že právě na tomto postoji některých států k otázce lidských práv a základních svobod jednání v Bělehradu uvázlo a nedostalo se k pozitivním řešením. Ukázalo se tak, jak velké a složité jsou překážky na cestě vytčené v Helsinkách.³ Zároveň ovšem byla plně potvrzena platnost a závaznost Závěrečného aktu vcelku i všech jeho částí i jednotlivých zásad. Úsilí o jejich uskutečňování zůstává trvalým úkolem evropských národů.

Oblast lidských práv patří k nejvýznamnějším částem toho úkolu. Skutečnost, že v diskusi o této problematice bylo věnováno tolik pozornosti právě občanským iniciativám a lidovým hnutím za plnění zásad Závěrečného aktu, vyzdvihla jejich význam pro další rozvoj tohoto úsilí. I když nedošlo k projednání návrhů na formální a právní uznání tohoto významu ve všemi důsledky tomu odpovídajícími, byly tyto iniciativy a hnutí bělehradským jednáním zásadně posíleny. Pro jejich další práci dostává se jim morálního uznání a ocenění jako mírového faktoru. Zakotvily v této funkci pevně v povědomí evropské a světové veřejnosti. Obtížnost plnění zásad mezinárodně všeobecně přijatých je zároveň připomínkou pro všechny, kdo se z pozic občanských iniciativ zasazují o jejich realizaci uvnitř svých zemí. Je to úkol dlouhodobý, složitý, vyžaduje občanskou odvalu, důslednost, rozhodnost, ale i trpělivost. Charta 77 za více než rok svého trvání učinila dost zkušeností v tomto směru. Není to jen náhodný časový souběh, že k úvahám o výsledcích bělehradských jednání a jejich významu pro nás přistupujeme v době, kdy vzpomínáme výročí dramatického střetnutí Charty s jejími domácími odpůrci a kdy se skláníme před památkou prof. Jana Patočky, jehož postoj i tragický konec počátkem března 1977 symbolizovaly toto střetnutí a jehož pohřeb se stal výrazem síly myšlenek Charty 77 a jejich rozhodné převahy nad mechanismem represe. I to nás zavazuje.

*prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., Marta Kubišová,
dr. Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 *Text je v některých opisech a v Informacích o Chartě 77 uveden pod názvem Na cestě vytyčené v Helsinkách jsou velké překážky.*
- 2 *Bělehradská konference byla ukončena 9. března 1978. Konala se od 4. října 1977 a po vánoční přestávce od 15. ledna do 9. března 1978. Sr. D22 (zač. října 1977) a D37 (10.1.1978).*
- 3 *Konference skončila v důsledku obstrukce sovětského delegáta bez závěrečného komuniké o lidských právech.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě*, roč. 1 (1979), č. 4, s. 18–19 • Skilling, H. G.: *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*, Londýn 1981, s. 275–277 • *Charta 77. Rok 1978. Samizdatový sborník*, s. 37.

KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-275 (4.5.1978), S-410 (20.7.1978).

D47 1978

1978, 5. duben, Praha. – Dopis prezidentu republiky před jeho státní návštěvou v SRN, upozorňující na zahraniční zájem o dodržování lidských práv v souvislosti se silící perzekucí čs. občanů hájících lidská práva.

Vážený pane prezidente,
v souvislosti s prohlubujícími se přátelskými vztahy mezi ČSSR a NSR a Vaší nadcházející návštěvou v NSR zvýšil se v zahraničí, zvláště v NSR, zájem o respektování lidských práv v naší zemi, o případy některých čs. politických vězňů a o perzekuce signatářů Charty 77. Je nám známo, že na čs. vládu bylo v této věci apelováno, aby revidovala některé své postupy a projevila více velkorysosti. Zájem zahraničních činitelů o tyto otázky vítáme, protože se domníváme, že respektování lidských práv není vnitřní záležitostí toho kterého státu, ale věcí všech lidí, a že zlepšení situace v této oblasti je jedinou pevnou a trvalou základnou i pro zlepšování vztahů mezi národy, jak to ostatně zdůraznil i Závěrečný akt helsinské konference.

S ohledem na tento zvýšený zájem, který bude zřejmě provázet i Vaši návštěvu, považujeme za nezbytné Vás upozornit, že perzekuce občanů zasazujících se o dodržování lidských práv nebo naplňujících tato svá zákonně zaručená práva v naší zemi bohužel neustaly, ale že v poslední době dokonce naopak zesílily.

V Bratislavě bylo dne 2. 3. 1978 zahájeno trestní stíhání pro údajné podvracení republiky podle § 98 odst. 1 trestního zákona proti signatářům Charty 77 Mariánu Zajíčkovi, římskokatolickému kaplanovi z Pezinku, a proti Robertu Gombíkovi, římskokatolickému kaplanovi v Senci. Oba byli vzati do vazby, ¹ po deseti dnech sice propuštěni, ale dál jsou stíháni na svobodě. Toto stíhání je pozoruhodné tím, že tu jde o první případ, kdy je signatář Charty 77 obviněn výslovně a výhradně jen proto, že rozšiřoval text jejího prvního prohlášení. Je totiž stíhán za to, že spolu se svým spoluobviněným navštívil v Praze Pavla Kohouta, přijal od něho Prohlášení Charty 77 a text eseje Jana Patočky, obé rozepsal a rozeslal svým známým, hlavně katolickým duchovním na Slovensku. Na případy některých osob, které samy Chartu 77 nepodepsaly, ale byly stíhány a odsouzeny v souvislosti s ní, jsme upozornili už ve svém

dopise čs. státním orgánům ze dne 11. 3. 1978.² Že se nyní takové stíhání obrátilo poprvé i proti signatáři, nezaráží nás proto, že bychom je považovali za něco horšího než stíhání jiných osob, ale proto, že je v přímém rozporu s oficiálním tvrzením (např. předsedy vlády v listopadu 1977 ve Vídni), že pro účast na práci Charty 77 není a nebude stíhán žádný signatář.

Dne 24. 3. 1978 byl Okresním soudem v Mostě odsouzen podle § 100 odst. 1 a) trestního zákona za pobuřování k tvrdému nepodmíněnému trestu dvaceti měsíců vězení Gustav Vlasatý, který je od 30. 1. ve vazbě, a to pouze proto, že měl ve své kanceláři na nástěnce výstřižky z čs. oficiálního tisku o snižování životní úrovně pracujících na Západě a rostoucím blahobytu v ČSSR a vedle nich své starší a novější výplatní pásky, dokládající snížení jeho platu o několik set korun.

Dne 11. 4. 1978, tedy právě ve dnech Vaší návštěvy v NSR, bude před Obvodním soudem v Praze 1 probíhat hlavní líčení v trestní věci proti signatáři Charty 77 Ivanu Jirousovi, uměleckému vedoucímu skupiny The Plastic People, který je stíhán – už potřetí – za výtržnictví podle § 202 trestního zákona, tentokrát proto, že svým nekonformním vystoupením na vernisáži údajně narušil důstojný průběh vernisáže.³

Signatáři Charty 77 Michal Kobal a Ivan Maňásek jsou už několik týdnů ve vyšetřovací vazbě a jsou obviněni z pobuřování podle § 100 trestního zákona, protože prý rozmnožili a pokusili se rozšířit text informující o některých jednáních stranických orgánů, o nichž nebyla veřejnost oficiálně zpravena, a obsahující některé spekulativní úvahy o vnitřních poměrech v těchto orgánech. Tento text známe, a i když nemůžeme posoudit jeho pravdivost, víme, že je psán střízlivě a neobsahuje žádné útoky proti společenskému a státnímu zřízení nebo veřejným činitelům. Za těchto okolností by podle čs. právního řádu nemělo být ani jeho případné šíření trestné. Pokud je nám známo, nebylo obviněným zatím ani dokázáno, že rozmnožený text někomu předali.

Alarmující je případ Miroslava Černého, který jsme již popsali a zveřejnili.⁴ Tento politický vězeň je vážně nemocen (poúrazovou epilepsií), je mu odpírána lékařská péče, je téměř nepřetržitě trestán samovazbou a podle posledních zpráv je

vážně ohroženo jeho zdraví a možná i život (v poslední době zhubl o 22 kg).

Dne 29. 3. 1978 bylo vzneseno obvinění z návodu k trestnému činu útoku na státní orgán podle § 10 odst. 1 b) k § 154 odst. 2 trestního zákona proti signatářce Charty 77 novinářce Ottě Bednářové. Tohoto trestného činu se měla dopustit tím, že v době svého zadržení v pankrácké věznici naváděla prý svou spoluvězeňkyni k tomu, aby veřejně pomluvila orgán NVÚ v Litoměřicích tvrzením, že byla zbита obuškem a bylo jí ublíženo na zdraví. Toto obvinění je nejen v příkrém rozporu se skutečností, ale je i v rozporu s platným právním řádem. Obvinění Ottý Bednářové bylo spojeno s osobní prohlídkou, při níž bylo zabaveno větší množství strojepisných textů.

Považujeme za hluboce zneklidňující skutečnost, že tak krátce po bělehradské konferenci oficiální státní místa současně s hlasitým ujišťováním o široké garanci občanských práv a svobod v ČSSR stupňují represe včetně trestních postihů a věznění těch občanů, kteří se pokoušejí tato práva uskutečňovat, a to ještě v jejich nejelementárnější podobě. Případy, o nichž jsme se zmínili, jakož i některé další, dokonce nasvědčují, že se po mnoha letech znovu objevuje tendence k vykonstruovaným obviněním, vyplývající z toho, že úmysl někoho stíhat předchází věcným zjištěním, která by aspoň formálně taková stíhání zdůvodňovala. Nemůžeme v takové situaci přehlédnout zmíněná fakta a jsme rozhodnutí i nadále nám dostupnými prostředky upozorňovat na všechny skutečnosti, které jsou s těmito postoji v rozporu. V duchu této své snahy Vás žádáme, abyste přijal sdělení obsažené v tomto dopise a využil své pravomoci prezidenta republiky k zastavení veškerých nezákonných postihů.

dr. Ladislav Hejdánek, Marta Kubišová, dr. Jaroslav Šabata mluví Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 5, s. 14, kde byl text dopisu publikován, upřesňují v poznámce, že oba byli po čtyři dny pouze zadržováni, nikoli vzati do vazby, a že M. Zajíček se k Chartě nadále hlásí.

2 Srv. D44 (11.3.1978).

- 3 Viz D45 (11.3.1978) a poznámku k němu. I. Jirous byl znovu odsouzen v červnu 1982 za trestný čin výtržnictví k 3 a ½ letům vězení za vydávání a rozšiřování samizdatového časopisu Vokno (srv. D207 z 23.6.1982 a D211 z 11.8.1982) a v dubnu 1989 k 16 měsícům za pobuřování, jehož se měl dopustit tím, že spolu s J. Tichým zorganizoval petici obviňující státní orgány ze smrti vězněného Pavla Wonky.
- 4 Srv. D44.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 5, s. 14 • *Charta 77. Rok 1978. Samizdatový sborník*, s. 38–39 • *Americké listy*, č. 17 (28. dubna 1978) • *Magazín Nového do-mova*, roč. 7 (19. června 1978), s. 22–24;

KRÁČENÝ TEXT: *Listy*, roč. 8, č. 5 (září 1978), s. 90 • *Zpravodaj Čechů a Slováků*, roč. 11 (1978), č. 5, s. 3–4 • *České slovo*, roč. 24, č. 5 (květen 1978), s. 8.

KOMENTÁŘE A SDĚLENÍ: Trestní stíhání Mariána Zajíc-ka a Roberta Gombíka. In: *Informace o Chartě 77*, roč. 1, (1978), č. 5, s. 19–21 • Sdělení VONS č. 5: Gustav Vlása-tý. *Tamtéž*, č. 6, s. 4 • Sdělení VONS č. 3 a č. 4: O Ivanu Ji-rousovi. *Tamtéž*, s. 3 • Sdělení VONS č. 27: J. Maňásek a M. Kopal odsouzení. In: *Informace o Chartě*, roč. 1 (1978), č. 10, s. 8.

1978, 6. dubna, Praha. – Sdělení o odstoupení Jiřího Hájka z funkce mluvčího Charty 77 a o jeho nástupci Jaroslavu Šabatovi.

Charta 77 tímto oznamuje, že v duchu jejího sdě-lení z 21. 9. 1977, v němž byl naznačen způsob, ja-kým se její signatáři střídají ve funkci mluvčích, nastoupil na návrh odstupujícího dr. Jiřího Háj-ka¹ a se souhlasem ostatních mluvčích do této funkce dr. Jaroslav Šabata, který dal zároveň sou-hlas k tomu, aby některé dopisy a sdělení Char-ty 77, jež nesnesou odkladu, podepisovali pouze dva pražští mluvčí.

*dr. Ladislav Hejdaňek, Marta Kubišová, dr. Jaroslav Šabata
mluvčí Charty 77*

Životopis dr. Jaroslava Šabaty

Narodil se v Dolenicích okres Znojmo 2. listopadu 1927. Vystudoval reálné gymnázium v Brně. Ab-solvoval filozofickou fakultu Univerzity J. E. Pur-kyně, obory filozofie a psychologie. Až do kon-ce roku 1969 byl odborným asistentem a později docentem této fakulty ve společenskovedních oborech. V letech 1964–1968 působil jako vedoucí katedry psychologie. Jako politolog se věnoval so-ciálně psychologické problematice politiky, pub-likoval různé studie a články z tohoto oboru.

V roce 1968 byl zvolen tajemníkem KV KSČ v Brně a na mimořádném Vysočanském sjezdu KSČ byl zvolen členem ÚV KSČ.

Jako odpůrce linie vycházející z moskevského protokolu byl v roce 1969 zbaven funkcí a přinuc-en odejít z vysoké školy. V letech 1970–1971 prac-oval jako dělník. V listopadu 1971 byl zatčen a spo-lu se skupinou „komunistů v opozici“ odsouzen k trestu odnětí svobody na 6 a půl roku. Propuš-těn byl v prosinci 1976. V současné době pracu-je jako dělník. Od 6. 4. 1978 je mluvčím Charty 77. (doc. dr. Jaroslav Šabata bydlí v Brně.)

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Jiří Hájek rezignoval na funkci mluvčího dopisem ze dne 22. března 1978:

„Milí přátelé, jak jsem již mnoha z Vás ohlásil v době od konce roku 1977 a několikrát opakoval, považuji za správné a účelné, abych po více než ročním plnění úko-lů mluvčího Charty 77 byl zproštěn povinnosti v tomto

1978, 6. dubna, Praha. – Dopis delegátům sjezdu Světové odborové federace v Praze, žádající o podporu občanů propuštěných z práce z politických důvodů.

plnění pokračovat. Dovoluji si zopakovat důvody: bytostně demokratický charakter neformálního společenství Charty nesnáší institucionalizaci kteréhokoli z úkolů spojených s uskutečňováním zásad Prohlášení Charty 77 z 1. 1. 1977. Již za diskuse o formách a metodách činnosti na podzim m. r. bylo výstižně (nevím už kým) řečeno, že potenciálním mluvčím je každý ze signatářů. Proto se mi také nezdá vhodným, aby v postavení mluvčího kdokoli z nás zůstával příliš dlouho a tak bezděčně přispíval k utváření představy, že tu jde o nějakou funkci, jež může být vydržena. Již koncem roku 1977 jsem vyslovil názor, že maximální doba setrvání kohokoli v tomto postavení (jež díky dobré spolupráci mnoha přátel dosáhla určitě morální autority uznávané u nás i v zahraničí) by neměla přesáhnout rok. Zkušenosti s nástupem nových mluvčích od podzimu potvrdily, že nikdo z nás není nenahraditelný v tomto postavení (i když jsem si vědom specifického přínosu tak velké osobnosti, jako byl Jan Patočka, i výraznosti postavy Václava Havla). To vše mne vedlo k tomu, že jsem už koncem roku 1977 předložil spolulmuvčím i ostatním přátelům otázku mého odchodu z postavení mluvčího po roce činnosti. Vzhledem k složitosti tehdejší situace jsem přijal názor některých z nich, že by bylo vhodné s touto změnou počkat do doby, až skončí bělehradská jednání. Dnes, měsíc po tomto skončení, se mi zdá, že uvedené důvody platí dál a že není vážné překážky pro to, aby se tento odchod uskutečnil, též proto, že pro nejbližších několik měsíců budu musit řešit některé úkoly, které by mi mohly znemožnit poctivý a důsledný výkon povinností mluvčího. Připadá mi skoro zbytečné ujišťovat, že zůstávám na pozicích daných mým podpisem četných dokumentů i sdělení Charty, jakož i mých osobních prohlášení či prací. Považuji za samozřejmou povinnost poděkovat všem, kdo mi tak obětavě pomáhali v dobách a situacích ne vždy snadných, a vyslovit naději, že si zachovávám jejich přátelství, jehož si hluboce vážím. Zásadám a cílům Charty chci nadále napomáhat podle svých možností. Upřímně Váš Jiří Hájek.“

→ ČSDS, SB. CHARTA 77 (ARCHIV J. HÁJKA), – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNĚ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 4, s. 2 • *Listy*, roč. 8 (1978), č. 3–4, s. 61 • *Charta 77. Rok 1978*. Samizdatový sborník, s. 41.

Vážený soudruzi,¹ obracíme se na Váš sjezd,² který se sešel v našem hlavním městě, abychom Vás požádali o podporu pro naše spoluobčany propuštěné z politických důvodů ze zaměstnání. Nemohou nalézt práci vůbec nebo v souladu s kvalifikací, schopnostmi a zkušenostmi; jsou tak převážně odkázáni na málo placené nekvalifikovaná manuální či administrativní zaměstnání.

Desetitisíce občanů ztratily kvalifikovaná zaměstnání po roce 1968, protože se podíleli – v souladu s tehdejší politikou vedení státu – na reformě demokratizující socialismus v Československu a protože nesouhlasili s vojenskou intervencí, která tento pokus přerušila. Dodnes se na postavení většiny z nich nic nezměnilo.

V minulých měsících ztratili svá místa další spoluobčané, protože podepsali Chartu 77 nebo odmítli hlasovat pro rezoluce odsuzující toto prohlášení. Charta 77 přitom pouze upozorňuje čs. státní orgány, že občanům nejsou zaručena některá práva, která jim náleží podle našeho právního řádu. Součástí našeho práva jsou i mezinárodní pakty o občanských, politických, sociálních, hospodářských a kulturních právech, ratifikované Federálním shromážděním ČSSR v roce 1976. Naše odborová organizace – ROH – nejen neposkytla perzekvovaným občanům podporu, ale řadu z nich dokonce vyloučila ze svých řad.

V Československu prakticky neexistuje nezaměstnanost a občané mají relativně vysoký stupeň sociálních jistot. Význam těchto skutečností nepodceňujeme. Tyto jistoty však moc odnímá těm, kdo v socialismu nevidí jen chléb a práci pro všechny, ale také rozvoj občanských práv a svobody každého jednotlivce. Od socialismu jsou oddělitelná taková základní práva, jako svoboda slova, projevu, shromažďování, právo na svobodné přijímání a šíření informací a kulturních hodnot, právo na rovný přístup ke vzdělání, na volbu povolání a zaměstnání podle kvalifikace a bez jakékoli diskriminace, právo na stávkou.

Jsmo přesvědčeni, že boj proti pracovní diskriminaci a za všechna občanská práva nelze

omezovat pouze na kapitalistické země. Úlohou odborového hnutí je bojovat proti bezpráví všude, kde se vyskytuje. Nelze např. účinně a věrohodně odmítat „Berufsverbot“ v Německé spolkové republice a přehlížet tytéž skutečnosti v Československu. Je politováníhodné, že člen Světové odborové federace, Revoluční odborové hnutí, v tomto směru neplní svoji úlohu.

Žádáme Vás proto, abyste v duchu odborové solidarity poskytli podporu čs. občanům pronásledovaným za občanské a politické postoje.

S upřímným pozdravem a přáním zdaru Vašemu kongresu

*prof. dr. Jiří Hájek, Marta Kubišová, dr. Ladislav Hejdaček
mluvčí Charty 77*

P.S. : Příslušnou dokumentaci k pracovní perzekuci čs. občanů jsme zaslali sekretariátu SOF již v loňském roce a naposledy 18. 2. 1978.³

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 1, (1978), Č. 5, s. 13–14.

1 *Dopis ve francouzském překladu osobně předali před zahájením sjezdu představitelům SOF Jiří Hájek a Zdeněk Jičínský.*

2 *9. Světový kongres SOF se konal v Praze ve dnech 16.–23. dubna 1978. Zúčastnilo se jej 1000 delegátů zastupujících asi 350 levicových odborových organizací a federací ze 140 zemí světa. Sjezd přijal mj. Orientační a akční dokumenty a Všeobecnou deklaraci odborových práv. 21. dubna se zástupci francouzské odborové ústředny CGT sešli se signatáři Charty 77 M. Kubišovou, K. Bartoškem, J. Čutkou, J. Moravcem, R. Slánským, J. Tominem, P. Voskovcem a T. Vrbou. O obsahu rozhovoru byl vydán podrobný záznam. (Viz: Schůzka členů delegace a signatářů Charty. In: Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 6, s. 12–14. Delegace CGT na setkání s předsedou ÚRO K. Hoffmannem kritizovala vedení ÚRO za pracovní diskriminaci opozičně angažovaných občanů; sekretariát sjezdu SOF pak znemožnil zástupcům CGT vystoupit s projevem proti pracovní a politické diskriminaci. Vážné rozpory mezi ÚRO a SOF na jedné a CGT na druhé straně vedly k přerušení jednání a k odchodu zástupců CGT ze sjezdu. Vedení CGT poté vydalo prohlášení, že se vzdává kandidatury na místo prvního tajemníka SOF a členství svých zástupců v ústředním*

výboru SOF. O tom viz: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-333 (4. 5. 1978) a Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 6, s. 13.

3 *Viz D16 (30. 5. 1978) a D39 (18. 1. 1978).*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Charta 77. Rok 1978. Samizdatový sborník*, s. 40.

KOMENTÁŘE A DOKUMENTY: Schůzka členů delegace CGT a signatářů Charty 77. In: *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 6, 12–14.

1978, 24. dubna, Praha. – **Dopis Federálnímu shromáždění, generálnímu prokurátorovi ČSSR, České národní radě a ministru spravedlnosti ČSSR, protestující proti trestnímu stíhání Gustava Vlasatého z Litvínova.**

Mnozí českoslovenští občané, mezi nimi zejména pracující koncernového podniku Chemopetrol v Litvínově, se v uplynulých týdnech dověděli o trestním stíhání Gustava Vlasatého, zaměstnance těchto chemických závodů.¹

Gustav Vlasatý pracuje v podniku dvacet devět let; byl zprvu laborantem, později pracovníkem propagace. Patří mezi desetitisíce československých pracujících, kteří se po roce 1968 stali obětí politické diskriminace v zaměstnání a povolání, na niž upozornila Charta 77 již ve svém základním prohlášení, dále v dokumentu č. 7 a dopisech Federálnímu shromáždění z 30. května 1977 a 19. ledna 1978.² I když Gustav Vlasatý mohl po roce 1970, kdy byl vyloučen z KSČ, dále pracovat v chemických závodech, byl diskriminován tím, že byl přefázen do podřadné funkce a pobíral mnohem nižší plat. Svou nespokojenost vyjádřil žertem na nástěnku ve své kanceláři, na níž byly umístěny výstřížky z oficiálního československého tisku o snižování životní úrovně pracujících na Západě a o rostoucím materiálním blahobytu československých pracujících, umístil své dvě výplatní pásky, jednu z konce 60. let a druhou z loňského roku. Úbytek činil několik set korun. Nástěnka visela na pracovišti mnoho měsíců; dne 30. ledna 1978 byl Gustav Vlasatý obviněn z trestného činu pobuřování podle § 100 odst. 1 a) trestního zákona, byla u něj provedena domovní prohlídka a podnik s ním okamžitě rozvázal pracovní poměr. Téhož dne byl vzat do vazby, kterou strávil ve věznici v Litoměřicích. Dne 24. března 1978 byl okresním soudem v Mostě odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání dvaceti měsíců; tento rozsudek dosud nenabyl právní moci.³

Případ Gustava Vlasatého je výrazem neuspokojivé situace v podniku, a to zejména v oblasti mezilidských vztahů, personální politiky a řízení práce. Gustav Vlasatý tyto nedostatky často kritizoval. Je tedy pravděpodobné, že již dávno vyvěšená nástěnka posloužila pouze jako záminka pro jeho uvěznění a odsouzení. Skutečným

důvodem této perzekuce je obava některých vedoucích pracovníků o vlastní pozice. Propuštění z práce a uvěznění Gustava Vlasatého je popřením práv pracujících, a to těch, která jsou oficiálně tolik zdůrazňována: práva na kritiku a na spoluúčast na řízení podniku a práva na práci podle kvalifikace a schopností.

Případ Gustava Vlasatého znovu ukázal, že soudy používají jednotlivých ustanovení trestního zákona v případech, kdy skutková podstata spočívá pouze v tom, že občan jednal v souladu s právy a demokratickými svobodami, které mu zaručuje ústava, oba mezinárodní paktů o lidských právech a celý právní řád. Justiční orgány mohou takto označit za pobuřování jakoukoli společenskou kritiku, jakékoli domáhání se práv, jakýkoli projev svobodné vůle. Gustav Vlasatý jednal v souladu s článkem 28 Ústavy a článkem 19 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, které zaručují svobodu projevu, zatímco justiční orgány tato ustanovení nerespektovaly. Okamžitým rozvázáním pracovního poměru porušilo vedení podniku zejména článek 21 Ústavy, článek 7 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, zákonné ustanovení podle § 53 Zákoníku práce a článek 3 písmeno c) úmluvy č. 111 Mezinárodní organizace práce OSN.

Charta 77 je neformální společenství, které usiluje o dodržování lidských práv a respektování právního řádu. Byli jsme seznámeni s osudem Gustava Vlasatého a pokládáme postup proti němu a zejména jeho odsouzení za nezákonné. Žádáme proto se vším důrazem, aby tyto nezákonnosti, které mají v jeho případě osmiletou historii, byly cestou zákonných prostředků odstraněny. Žádáme rovněž, aby jejich viníci byli potrestáni a aby s průběhem těchto kroků, které musí být završeny plnou občanskou rehabilitací Gustava Vlasatého, byli seznámeni zaměstnanci chemických závodů. V prvé řadě však požadujeme okamžité propuštění Gustava Vlasatého na svobodu.

*dr. Ladislav Hejdaček, Marta Kubišová, dr. Jaroslav Šabata
mluvčí Charty 77*

→ ÚSD, SB. FMV-CH – STROJOPIS, PRVOPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Viz Sdělení VONS č. 5 (Gustav Vlasatý). In: Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 6, s. 4; Sdělení VONS č. 6, tamtéž, č. 7 (1978), s. 2; Ještě k případu Gustava Vlasatého, tamtéž, č. 8 (1978), s. 24.
- 2 Sr. D10 (8.3.1977), D16 (30.5.1977) a D40.
- 3 Rozsudek potvrdil 12. května 1978 v odvolacím řízení Krajský soud v Ústí nad Labem.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 6, s. 4–5 • Charta 77. Rok 1978. Samizdatový sborník, s. 42.

1978, 16. květen, Praha. – Sdělení o policejních zákrocích proti volnému pohybu signatářů Charty a o nepřipustném vměšování do jejich soukromého života.

V těchto dnech došlo ze strany státních orgánů opět k zákroku vůči mluvčím Charty 77 a dalším stoupencům tohoto hnutí, o kterém chceme informovat touto cestou veřejnost. Signatář Charty 77, spisovatel Jiří Hanzelka, pozval na neděli několik svých přátel – rovněž signatářů Charty 77 – do svého bytu na přátelské setkání.

Den před tímto setkáním jej však navštívili dva důstojníci StB, kteří se představili jmény Říha a Moravec, a sdělili mu, že StB o jeho zamýšleném setkání je informována a nepřeje si, aby k němu došlo. Vyzvali proto J. Hanzelku, aby setkání odvolal, a hrozili, že každou schůzku stejně zmaří a nikoho nepustí dovnitř. Svoji hrozbu splnili a následující den obklíčilo dům J. Hanzelky větší množství uniformovaných a neuniformovaných příslušníků SNB.

Současně navštívili mluvčí Charty 77 *Martu Kubišovou* a *Ladislava Hejránka* v jejich bytech a pod pohrůžkou zatčení jim zakázali odcházet z bytu.

Stejně postupovali u dalšího signatáře Charty 77 – ing. *Petra Uhla*.¹

Spisovatele *Václava Havla* týž den zadrželi a předvedli k výslechu, kde ho varovali, aby se s přáteli nescházel ani na žádném jiném místě.

Mluvčímu Charty 77 *doc. dr. Jaroslavu Šabatovi* bylo znemožněno v uvedený den opustit Brno a přijet do Prahy.

Postup orgánů SNB považujeme za vážné porušování základních občanských práv a svobod a nepřipustné vměšování do osobního života občanů, a to navíc i v jejich soukromých záležitostech, jako byla v tomto případě přátelská návštěva anebo v nedávné době obdobné zásahy – zabránění řadě lidí v účasti na pohřbu prof. J. Patočky, na plesu železničářů atp.

Považujeme proto za svou povinnost poukázat na skutečnost, že postupem orgánů SNB jsme nejen zbavováni základních občanských práv na osobní svobodu a soukromí, ale *policejní moci je umožněno beztrestně se dopouštět jednání, které platný trestní zákon kvalifikuje v ustanovení § 231 jako trestné činy*

omezování osobní svobody a zneužívání pravomoci veřejného činitele.

Marta Kubišová, dr. Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Srv. *Písemné vyjádření Petra Uhla*. In: *Informace o Chartě 77, roč. 2 (1978), č. 7, s. 12.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77, roč. 2 (1978), č. 7, s. 2* • *Charta 77. Rok 1978. Samizdatový sborník, s. 43.*

1978, 22. května, Praha. – **Dopis Federálnímu shromáždění, České a Slovenské národní radě, Výzkumnému ústavu penologickému a Sboru nápravné výchovy ČSR o podmínkách vazby a výkonu trestu odnětí svobody s návrhem na přiznání zvláštního statutu pro politické vězně. Příloha: Pravidla vnitřního pořádku ve věznici. (Dokument č. 16)**

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, který pro ČSSR vstoupil v platnost dne 23. března 1976, stanoví v článku 9 a 10 i některé zásady, které se týkají podmínek vazby obviněných osob a výkonu trestu odnětí svobody. Tyto zásady – stejně jako ostatní ustanovení paktu – jsou z rozhodnutí nejvyšších orgánů státní moci závazné pro celou čs. společnost a je povinností nejen státu, ale i každého občana, aby se jimi řídil. V této souvislosti považujeme za správné a nutné upozornit na to, že čs. trestní řád (tj. zákon o trestním řízení soudním) není v souladu s některými ustanoveními zmíněných článků paktu. Ještě závažnější je skutečnost, že výkonem vazby a trestu odnětí svobody jsou ve velkém rozsahu porušována i další ustanovení právního řádu, která podmínky tohoto výkonu určují – zejména příslušná ustanovení Ústavy, trestního řádu, trestního zákona a zákona o výkonu trestu odnětí svobody. Chceme tímto dokumentem o vězeňství poukázat na porušování zákonů a lidských práv¹ v této oblasti a zároveň navrhnout některé cesty, které by vedly k nápravě.

1 Obraz podmínek výkonu vazby a výkonu trestu by nebyl úplný, kdyby nezahrnoval i ty rysy, které nelze postihnout právním rozborem (jehož výsledkem je návrh na právní úpravy). Vedle poukazů na nedostatečnosti právních norem a na jejich porušování je třeba kritizovat i další jevy, které jsou svou povahou spojeny s neúctou k přirozené důstojnosti lidské bytosti a které, jsouce těžko postižitelné právními normami, souvisí s politickým a sociálním uspořádáním společnosti a s daným stupněm společenského vývoje. Některé z těchto jevů nelze ovšem jednoznačně chápat jako kritiku současné politické moci; jsou spíše kritikou současných možností společnosti vůbec a společenského civilizačního stupně. Mnohdy nejsou ani československým (východoevropským) specifickým. Jde např. o tyto problémy, o nichž se náš dokument zmiňuje:

- některé prvky popisu zacházení s obviněnými ve vazbě a s odsouzenými ve výkonu trestu;
- hodnocení dozorců a jejich mentálních dispozic;
- poukazy na recidivu, „trestní politiku“ soudů a postpenitenciární péči;

I. Vazba

„Každý, kdo je zatčen nebo zadržen na základě obvinění z trestného činu, musí být neprodleně předveden před soudce nebo jiného úředníka, který je zákonem zmocněn vykonávat soudcovskou pravomoc, a má právo na trestní řízení^{P2} v přiměřené době nebo na propuštění. Není obecným pravidlem, aby osoby čekající na trestní řízení byly drženy ve vazbě...“ (citovaný pakt, článek 9, odst. 3). Podle čs. trestního řádu „o vazbě rozhoduje soud, v přípravném řízení prokurátor“ (§ 68 trestního řádu). Přípravné řízení trvá obvykle několik měsíců (srv. § 71 trestního řádu) a jsou známy případy, kdy se i ve vazebních kauzách protahuje více

- popis některých podmínek ve výkonu trestu (vojenský dril, donašečství, diference v podobě diskriminace a privilegií, výkon trestu mladistvých a těhotných žen);
- pasáž o sociálně dezintegrujícím vlivu výkonu trestu a ponižování, o homosexualitě, sebepoškozování a narkomanii;

- pohled na sociální skladbu odsouzených.

I když nemůžeme předložit návrhy na řešení těchto problémů, soudíme, že i ony jsou řešitelné, jakkoli za současného stavu rozvoje společnosti může jít jen o řešení částečné nebo o pokusy o ně. Předpoklady nápravy spatřujeme v účasti veřejnosti – zvláště odborné, ale nejen jí – na řešení těchto problémů; podmínkou účasti je zájem o tyto problémy a patřičné znalosti. Součástí těchto předpokladů je svoboda slova a tisku, svoboda sdružování, svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby.

Doufáme, že určitá nesourodost dokumentu, která vznikla smíšením poukazů na „dobře řešitelné“ (lépe: snadno formulovatelné) problémy – ať už jejich řešení vážeme na právní úpravy nebo změny politické a společenské atmosféry a praxe – s poukazy na nedostatky, za něž má současná státní moc jen hypotetickou odpovědnost, je vyrovnána plastičností a komplexností pohledu na čs. vězeňství, které napomáhají našemu původnímu a hlavnímu záměru, jež vydáním dokumentu sledujeme: zaujmout pro tento okruh otázek větší počet lidí.

2. Z uvedeného plyne, že pakt rozumí trestním řízením řízením před soudem. Podle čs. trestního řádu začíná trestní řízení již tehdy, kdy příslušný orgán vydá usnesení o zahájení trestního stíhání, tedy již krátce poté, co se o spáchání trestného činu dozvědí. (Může zahájit trestní stíhání neznámého pachatele nebo vznést obvinění proti konkrétní osobě.) Trestní řízení se dělí na trestní stíhání, které končí pravomocným rozsudkem soudem, a na vykonávací řízení, kdy je např. odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody. Trestní řízení končí, je-li pachatel odsouzen, zpravidla vykonáním trestu. Trestní stíhání má rovněž dvě části: přípravné řízení, které provádí vyšetřovatel a prokurátor, a řízení před soudem, které začíná podáním obžaloby prokurátora soudem. Vzhledem k tomu, že citovaný pakt je součástí čs. právního řádu a vzhledem k účelnosti jednotné terminologie navrhuje, aby v dalších vydáních textu paktu bylo místo „trestní řízení“ uvedeno „řízení před soudem“, neboť právě tento smysl z formulace citované ustanovení paktu jednoznačně vyplývá.

než rok.^{P3} Po celou tuto dobu přísluší rozhodnutí o vazbě prokurátorovi, resp. nadřízenému prokurátorovi. Prokurátor ale není úředníkem zmocněným zákonem k výkonu soudní pravomoci, neboť se takovým úředníkem rozumí ten, kdo je podle zákona ve své funkci nezávislý; to prokurátor podle čs. právního řádu není (viz např. zákon o prokuratuře, který přímo stanoví podřízenost prokurátora nadřízenému prokurátorovi). Je pravda, že o stížnosti proti rozhodnutí prokurátora o vazbě rozhoduje soud (§ 146 a) trestního řádu); činí tak ale v neveřejném zasedání, jehož se vězeň neúčastní (srv. s citovaným ustanovením paktu „...musí být neprodleně předveden...“). Navíc prodlužuje-li vazbu generální prokurátor, nelze už jeho usnesení stížností napadnout (§ 141, odst. 2 trestního řádu).^{P4} Trestní řád také nestanoví horní hranici pro dobu trvání vazby, která by vymezila přiměřenou dobu (srv. citované ustanovení paktu), před jejímž uplynutím musí být vězeň propuštěn nebo postaven před soud rozhodující o jeho vině a která by mu poskytla právní záruku.

Je tedy zřejmé, že rozpory mezi trestním řádem a citovaným usnesením paktu lze odstranit jen novelizací trestního řádu, který by měl stanovit, že o vazbě bude nadále rozhodovat jen nezávislý soudce (soud) nebo jiný úředník se soudcovskou pravomocí, jehož nezávislost ve funkci by byla zákonem zajištěna. Dále by měl stanovit horní hranici doby trvání vazby.

3. Např. Luděk Pachman, Jan Tesař a Rudolf Battěk byli vzati do vazby v srpnu a září 1969 a přípravné řízení vedené vazebně trvalo až do září 1970, kdy prokurátor podal obžalobu u soudu a soud ji – podle tehdejší zákonné úpravy – přijal. (Věc byla, pokud jde o tyto osoby a Karla Kyncyla, projednávána u soudu až v létě 1972, ovšem od října 1970 do konce roku 1971 byli tři shora jmenovaní na svobodě; další osoby z této věci před soud postaveny nebyly, ačkoliv trestní řízení proti nim trvá.) Více než rok trvala vazba v přípravném řízení i u některých obviněných v trestní věci proti ing. Petru Uhlovi a spol. (od prosince 1969 do ledna 1971); téměř půl roku trvala další jejich vazba, o níž rozhodoval soud. Také obvinění, kteří byli souzeni v létě 1972 pro údajné podvrácení republiky a pobuřování v Praze, Brně a Bratislavě, strávili ve vazbě prokurátora až osm měsíců. Dlouhotrvající vazba je častá i v případech obecné kriminality, zvláště je-li ve věci mnoho obviněných, obviněný se nepříznává, je shromážděno málo důkazů apod.
4. Prodloužení vazby je chápáno jako ryze formální záležitost. Stává se, že oznámení o prodloužení vazby je vězňi doručeno s měsíčním i větším zpožděním, a to zejména tehdy, skončilo-li již přípravné řízení a soud o vazbě dosud nerozhodl.

Za nedostatečné považujeme také zákonné ustanovení podle § 67 trestního řádu o důvodech vazby, které jsou – v bodech sub b) a sub c) – formulovány tak volně a nejasně, že při troše slovní ekvilibristiky může prokurátor zdůvodnit vazbu kohokoliv, kdo je trestně stíhán. Navrhujeme proto úpravu, která by stanovila, že důvody sub b) resp. sub c) by měly být použity jen vůči tomu, kdo se prokazatelně pokusil mařit vyšetřování i po vznesení obvinění proti němu, resp. kdo po něm pokračoval v trestné činnosti. Obě strany – obviněný i vyšetřovatel – by se účastnily důkazního řízení o důvodech vazby (sub a, b i c) před soudem nebo nezavislým úředníkem se soudcovskou pravomocí.

Je pravda, že ani v Československu není vazba obviněných osob pravidlem. Je ale – a trestní řád to umožňuje – jevem velmi častým. Statistické údaje, které zveřejňuje státní moc, neudávají počty vězňených osob ve vazbě; lze však seriózně odhadnout, že v posledních letech tento počet kolísá mezi 5 až 8 tisíci vězni. Při průměrné délce vazby – včetně nabytí v době řízení před soudem – tři měsíce, to znamená, že ročně projde vazbou 20 až 30 tisíc osob. Znamená to také, že v posledních letech je vazba uvalována na 50 až 75 % obviněných z trestných činů, kteří jsou později pravomocně odsouzeni k nepodmíněným trestům odnětí svobody.⁵ Toto vysoké a pravděpodobně zvyšující se procento vazebních případů je ovlivněno vysokými a zvyšujícími se tresty odnětí svobody.

Zvláštní zmínky zasluhuje nezákonná praxe orgánů SNB v případech tzv. zajištění a zadržení. Za určitých okolností stanovených zákonem o SNB může orgán SNB zajistit až na 48 hodin rušitele veřejného pořádku; dále pak podle trestního řádu může vyšetřovatel SNB výjimečně zadržet důvodně podezřelého z trestného činu rovněž na 48 hodin a opět výjimečně ho může zadržovat jako obviněného z trestného činu po dalších 48 hodin, než prokurátor rozhodne o vazbě. Těchto

ustanovení bývá často zneužíváno: zajišťování jsou nejen rušitelé veřejného pořádku, ale kohokoliv;⁶ výjimečnost podmínek pro zadržení podezřelého a obviněného se nerespektuje a ze zákonné výjimky se stává nezákonná praxe; ustanovení jsou porušována i tím, že do doby stanovené zákonem se protiprávně nepočítá doba výslechu, zajištění delší než 24 hodiny se neoznamuje příbuzným atd.⁷ Zajištění a zadržení osob, které by měly být chráněny zásadou presumpce neviny, se odbyvá v tzv. celách předběžného zadržení v nehygienických a lidskou důstojnost ponižujících podmínkách.⁸ Navrhujeme proto, aby ustanovení o zajištění bylo pro svou neústavnost a pro nesnadnost společenské kontroly výkonu tohoto opatření bez náhrady zrušeno. Pokud jde o zadržení podezřelého a obviněného, navrhujeme úpravu, která by zaručila respektování výjimečnosti těchto opatření a která by umožnila jejich účinnou veřejnou kontrolu; navrhujeme také, aby 48hodinové lhůty byly podstatně zkráceny.

Zákon sice stanoví, že „na toho, jehož vinu pravomocným rozsudkem nevyšlo, se nedlehdět, jako by byl vinen“ (§ 2, odst. 2 trestního řádu), a stanoví dále, že ve vazbě je obviněný podroben jen těm omezením, která jsou nutná (tj. nezbytná) k zabezpečení úspěšného provedení trestního řízení (§ 360, odst. 2 trestního řádu). Stanoví také, že orgány činné v trestním řízení musejí plně šetřit občanská práva zaručená ústavou (§ 2 odst. 4 trestního řádu). Ovšem tato zákonná ustanovení se systematickým způsobem porušují. Dokládá to následující popis podmínek vazby, jehož jednotlivé části je možno srovnávat s právě uvedenými zákonnými ustanoveními trestního řádu:

Nejčastěji ještě před vzetím do vazby dochází v oblasti obecné kriminality ze strany orgánů SNB k fyzickému týrání podezřelých osob, zejména tehdy, je-li pachatel přistižen při činu

5 Při odhadu jsme posoudili vliv mnoha činitelů: jen malé procento vězňů ve vazbě je stíháno pouze za přečin; někteří obvinění, kteří jsou ve vazbě, jsou později odsouzeni jen k podmíněným trestům odnětí svobody, jindy soud upustí od potrestání apod.; v průběhu roku se někteří vězni vracejí podruhé. Vyšli jsme přitom i z oficiálních statistických údajů (Statistických ročenek), které udávají, že v posledních letech je k nepodmíněným trestům odnětí svobody ročně odsouzeno okolo 40 000 osob.

6 Např. podle § 23 zákona o SNB byly v roce 1977 zajištěny desítky signatářů Charty 77 a jejich stoupenců, i když podmínky zajištění (odvádění z bytů a pracovišť) vůbec znění tohoto ustanovení neodpovídaly („kdo... ruší veřejný pořádek...“).

7 Např. Ivan Dejmál byl ve dnech 10. 2. – 14. 2. 1978 zadržován tak, že po první 48hodinové lhůtě byl znovu zadržen v okamžiku, kdy chtěl vyjít z budovy SNB. Ani v průběhu druhých 48 hodin nebyl však obviněn.

8 Viz fejeton Jaroslava Hutky Proces a reportáž Otky Bednářové Jak jsem šla navštívit Klementa Lukeše.

(výkon tělesného „trestu“) nebo odmítá-li doznání a příslušník je přesvědčen o jeho vině (forma nátlaku). Po vznesení obvinění se vyšetřovatelé uchylují k fyzickému týrání jen zcela výjimečně.⁹⁹ Režimem vazby je však obviněný podroben tolika omezením, že názor části vězňů je ten, že podmínky výkonu trestu odnětí svobody, a to i ve II. a III. nápravně výchovné skupině,¹⁰⁰ jsou snesitelnější než podmínky vazby. Obvinění jsou ve vazbě umístováni do cel, které jsou celodenně uzamčeny.¹⁰¹ Pouze čtyřikrát nebo pětikrát týdně – někdy i méně¹⁰² – jsou vyváděni na

30 minut – někdy i na kratší dobu – na dvorek, jehož plocha většinou nepřesahuje 10 m². Pouze jednou za 14 dnů mohou odeslat jeden dopis (tak správa věznic svévolně vykládá 13. bod nezákonných pravidel – viz příloha), který je cenzurován jednak správou věznic, jednak vyšetřovatelem podle svévolných kritérií („nesmí... psát... o situaci ve věznici a jiných obviněných“ – viz 3. bod přílohy). Dopisy bývají na cestě často mnoho dnů i týdnů, bývají libovolně zabavovány a jiný poštovní styk je až na malé výjimky (viz body 20 a 21 přílohy) vyloučen. Přitom cenzura má oporu v zákoně jen tehdy, je-li důvodem vazby obava z marnění vyšetřování ovlivňováním svědků, spoluobviněných apod. a tato obava by měla být jediným kritériem pro konfiskaci dopisu nebo jeho části; správy věznic, které cenzurují dopisy obviněných, kteří jsou ve vazbě z jiných důvodů, se dopouštějí trestného jednání. Pouze jednou za měsíc mají obvinění právo (které jim může být odňato) přijmout balíček s potravinami do váhy 3 kg, jehož obsah podléhá mnoha omezením. Nemají vůbec právo na návštěvu příbuzných, pokud k ní nedá vyšetřovatel souhlas. Jen jednou za deset dní mají právo se vysprchovat a vyměnit si osobní prádlo. Nemají prakticky právo užívat svého občanského oděvu. Je jim proti jejich vůli zkracován vlas a odstraňován vous. Nemají právo na výběr knih ke čtení; na jednoho obviněného v cele připadá na týden jedna přidělená kniha. Zaslání knih v balíčku včetně trestně právních předpisů vězeňská správa znemožňuje. Z trestně právních předpisů je k dispozici většinou jen trestní zákon a trestní řád, z něhož na požádání dozorce přečte to ustanovení, o něž má obviněný zájem; obviněný přitom musí stát a nemůže si dělat poznámky. Nákup potravin, hygienických potřeb a kuřiva je obviněným umožňován jen jednou za 14 dní ve velmi omezeném sortimentu,¹⁰³ přičemž i toto právo může být zkráceno nebo zrušeno. Nemají právo mít v cele žádné osobní věci s výjimkou nákupních nebo obdržených potravin, některých hygienických potřeb (ne však holicích), trestně právních předpisů (které je však prakticky nemožné obdržet), posledního dopisu od příbuzných

9 Např. Jiří Müller, který byl obviněn z údajného podvracení republiky a vzat do vazby v listopadu 1971, byl vyšetřovatelem StB fyzicky týrán při výslechu. V případech vyšetřování politických deliktů jde zřejmě o výjimečný případ. (Náznaky násilí se objevily při výslechu Pavla Ryby, signatáře Charty 77, během jeho výslechu podle § 19 zákona o SNB na Chartu 77 v roce 1977.)

10 Vazba se vykonává ve věznicích ministerstva spravedlnosti. V českých zemích je věznic jedenáct: Liberec a Litoměřice pro Severočeský kraj, Ostrov n. Ohří pro Západočeský (a částečně pro Severočeský) kraj, Plzeň-Bory pro Západočeský kraj, Praha-Ruzyně (převážně vazba prokurátora) a Praha-Pankrác (převážně vazba soudu) pro Prahu a Středočeský kraj, České Budějovice pro Jihočeský kraj, Hradec Králové pro Východočeský kraj, Brno-Bohunice pro Jihomoravský kraj a Olomouc a Ostrava pro Severomoravský kraj. Na Slovensku je pět věznic: Bratislava (Justiční palác) a Leopoldov pro Západoslovenský kraj, Banská Bystrica pro Středoslovenský kraj a Košice a Prešov pro Východoslovenský kraj. Výkon trestu se vykonává v nápravně výchovných ústavech (dále jen NVÚ) Ministerstva spravedlnosti, které jsou rozděleny do tří skupin: I. nápravně výchovná skupina má mírnější režim, do II. jsou zařazováni zejména odsouzení, kteří byli v posledních deseti letech ve výkonu trestu odnětí svobody pro úmyslný trestný čin; nejpřísnější III. nápravně výchovná skupina je pro nebezpečné recidivisty (takto označené rozsudkem) a pachatele některých zvláště nebezpečných trestných činů včetně některých trestných činů proti republice). NVÚ je v českých zemích přes dvacet a až na Plzeň-Bory a Prahu-Pankrác jsou umístěny v jiných objektech než věznice. Koncem r. 1975 bylo v ČSSR celkem 45 věznic a NVÚ (bez poboček).

11 Např. v Praze-Ruzyni pouze 6 m², kde jsou umístěni dva, ale často též tři vězni. V Brně-Bohunicích jsou cely velmi špatně větratelné (plocha 8,5 m², v cele 5 až 6 vězňů). Každá věznice má poněkud odlišné podmínky, ale základní omezení jsou stejná. Jaroslav Šabata uvádí: „Na první chodbě v Brně-Bohunicích v celách pro dva vězně bylo umístěno pět vězňů. Cela se stávala větším WC, zvláště v zimě, kdy se nesmělo otvírat okno kvůli nedostatečnému vytápění. Mytí nádoby a osobní hygiena nad záchodovou mísou jsou pod lidskou důstojnost. Jedenkrát až dvakrát týdně přicházeli dozorcí s holicími potřebami. Žiletka byla tak tupá, že holení bylo úplně utrpení. Jedinou nekalitní žiletkou se muselo oholit několik desítek obviněných.“

12 Např. Pavel Muraško byl se spoluvězni ve vazbě v Košicích během 14 měsíců v letech 1972-1973 vyváděn na vycházku

průměrně dvakrát týdně. Stalo se, že i 16 dnů vycházka nebyla vůbec.

13 Někde je nákup omezen i finančně, např. v Brně-Bohunicích 60,- Kčs na jeden nákup (tj. 14 dní).

(předchozí údajně správa ničí) a několika povolených fotografií. Mezi 6. a 19. hodinou nemají právo ležet, nemají právo sedět nebo kouřit v přítomnosti dozorců, jsou povinni vojensky se hlásit, skládat deky a prádlo do tzv. komínků jako v pruské armádě atd. atp.

Dozorci, kteří ve věznicích vykonávají službu, jsou vojensky organizováni v tzv. Sboru nápravné výchovy, jehož příslušníci slouží i v nápravně výchovných ústavech, kde se vykonává trest. Jejich působení ve věznicích, kde jsou věznění obvinění, je ovšem pochybné, neboť náprava obviněných, na něž je nutno pohlížet jako na nevinné, nepřichází v úvahu. Příslušníci tohoto sboru jsou často psychicky poznamenáni charakterem a podmínkami svého povolání, k jehož volbě je třeba mít určité mentální dispozice. Proto se mezi dozorce objevují nezdrženliví psychopati explozivní nebo dokonce sadistické orientace přibližně v takovém poměrném zastoupení jako mezi vězni. To je zdrojem častých konfliktů. Dozorci mají navíc právo vězně bít – jde o právo, které nemá oporu v řádu výkonu vazby (viz 6. bod přílohy). I když deset příkladmo uvedených druhů fyzického týrání (nejčastější je bití obuškem a stříkání slzného plynu do očí) lze – podle řádu a pravidel – použít jen proti tomu, kdo přes předchozí napomenutí nebo domluvu maří účel vazby, užívají ho dozorce často i bez této podmínky, zvláště vůči mladistvým (od 15 do 18 let, kterých je ve vazbě relativně mnoho) a mladším vězňům (zhruba do 25 let, jichž je ve vazbě naprostá většina) a proti Cikánům. Zvláště odsouzenímhodné je fyzické týrání obviněných žen. Na chodbách s celami, kde jsou umístěny ženy, konají běžně službu i mužští příslušníci Sboru nápravné výchovy, kteří nahlížíjí do cel a pozorují ženy i v době, kdy se věnují hygieně. Naopak dozorkyně hlídají někdy na mužských chodbách. Za porušení pravidel pořádku – často za konflikt, který vyprovokoval dozorce – jsou vězni protizákonně a v souladu s pravidly pořádku (viz bod 4. přílohy) trestáni, a to i umístěním do samovazby až na 15 dní.¹⁴ V některých případech jsou ukládány i kolektivní tresty nebo je trestán jmenovaný „velitel“ cely

za něco, co nezavinil. S podporou dozorového prokurátora správa věznice protiprávně znemožňuje, aby obhájce obviněného, který je současně jeho právním zástupcem, nebo jiný advokát jako jeho právní zástupce jakkoli intervenoval v jeho prospěch při konfliktech s vězeňskou správou nebo tehdy, domáhá-li se vězeň svých práv v souvislosti s výkonem vazby. Pro nedůsledný výkon obhajoby nebo pro překážky kladené obhájci vyšetřovatelem – což je běžné v politických kauzách – se ostatně ve většině případů obviněný setkává se svým obhájcem poprvé až po dvou nebo třech měsících vazby, často ne dříve než při seznamování s výsledky vyšetřování.

V této souvislosti požadujeme, aby zákonodárce vytvořil nezávislý rozhodčí orgán, jehož činnost by byla pod kontrolou veřejnosti (společenských organizací, sdělovacích prostředků, iniciativních občanských skupin a výborů) a který by řešil spory mezi vězněm a správou věznice a vyřizoval stížnosti vězňů na podmínky vazby. Tímto orgánem by mohl být i soud; v každém případě by však zákonodárce měl uzákonit závazný procesní řád tohoto orgánu. V procesním řádu by mělo být zakotveno právo vězně účastnit se veřejného zasedání rozhodčího orgánu, právo vězně nechat se zastupovat advokátem, právo orgánu na šetření přímo ve věznici a právo veřejnosti (iniciativních skupin) na účast na řízení (obdoba společenského obhájce a žalobce v současném trestním řízení).

K podmínkám vazby lze ještě uvést, že život vězně přímo v cele mohou ovlivnit i vyšetřovatelé, což jsou policejní úředníci (VB a StB), v ojedinělých případech úředníci prokuratury. Vyšetřovatelé StB mají – pokud je věznice v krajském městě – kanceláře přímo v objektu věznice. Mohou např. ovlivnit rozhodnutí o typu cely, spoluvězních, učebnicích, povolení trestně právních předpisů; aniž své rozhodnutí komukoliv zdůvodňují, rozhodují o návštěvách u obviněných, o jejich pracovním zařazení (pokud věznicé výjimečně obviněnému dá možnost pracovat) atd. Je běžné, že této své „pravomoci“ vyšetřovatelé používají k nátlaku na obviněného, aby vypovídal a doznal se v plném rozsahu.

Pocity bezmocnosti a absurdity, jimiž obviněný trpí, jsou umocňovány i tím, že v řadě případů zůstává obviněný dlouhé týdny ve vazbě, aniž

¹⁴ Podmínky umístění do samovazby jsou stejné jako u tohoto kázeňského trestu ve výkonu trestu odnětí svobody a pojednáváme o nich v druhé části dokumentu.

byl proveden jediný vyšetřovací úkon, nebo po skončení vyšetřování čeká dlouho na hlavní líčení. Ve vazbě jsou vězni nuceni k dlouhodobé nečinnosti; jsou zasaženi atmosférou prázdnoty a nudy. Prostředků k zábavě, duševní práci, studiu, hrám, umění nebo sportu (lze-li tak nazývat tělesné cvičení v cele) je velmi málo a manipulace s nimi je jedním z nástrojů trýznění obviněných.¹⁵ Dlouhodobá smyslová deprivace, nesprávná výživa, mizerné hygienické podmínky, nedostatek pohybu a čerstvého vzduchu a další podmínky vazby mají vliv na vznik různých duševních poruch a chorob, ale i mnoha jiných onemocnění, zejména avitaminóz, kožních onemocnění, chorob zraku, TBC, vysokého tlaku, nemoci páteře, svalové únavy aj. Lékaři ve věznicích jsou zbaveni možnosti prevence, protože příčiny nemocí často spočívají ve vězeňských poměrech. Pokud jde o možnost práce, o níž se zmiňují pravidla pořádku (viz bod 22 přílohy), vytváří ji – jak řečeno – věznic jen velmi zřídka; pracovní podmínky přitom neodpovídají obecným pracovněprávním předpisům.

15 Obvinění si nemohou půjčovat knihy podle svého výběru a pokud chtějí studovat, je jim v tom často bráněno. V některých věznicích zabavují dozorcí vše, co je psáno rukou, takže tímto způsobem likvidují plody mnohaměsíční intenzivní intelektuální práce. Jsou známy případy, kdy dozorcí znemožnili výuku negramotných, zabránili vzájemnému vzdělávání vězňů, výuce jazyka apod. Dozorcí též svévolně nebo podle rozkazů nadřízených zakazují cvičit v cele, mluvit na vycházkách, sedět na zemi (i v případě, kdy je málo stoliček), opírat se o zeď, položit hlavu na stůl, zatahovat plentu u záchodu; mohou zkrátit sprchování, nerozsytit světlo v podvečer, naopak nepřepnout na tlumené světlo po večerce (ve vazbě se svítí v cele celou noc); někde přikazují spát na zádech s rukama na dece atd. atp. Vězni ve vazbě jsou nuceni chodit s rukama za zády, stavět se čelem ke zdi, vojensky se hlásit. Na jejich žádosti dozorcí často odpovídají: „Neměli jste páchat trestnou činnost“ nebo „To budete smět až po výkonu trestu“, což říkají lidem, kteří nejsou pravomocně odsouzeni. Ponižování je komplexní: ženy např. trpí tím, že dostávají jen jedny kalhotky na 10 dní (je zákaz je přepírat) a jeden balíček vložek (12 ks) měsíčně; některá např. i tím, že dlouhé týdny a měsíce nevidí svůj obraz v zrcadle. V tomto směru jsou podmínky ve výkonu trestu odnětí svobody volnější, ovšem v některých případech je tomu naopak, měřítko správy některých NVÚ (např. Bory, Minkovice) je kruté absurdní: za nalezený papírek se slovíčky cizího jazyka je odsouzený trestán umístěním do uzavřeného oddělení, neboť v tom správa spatřuje přípravu k útěku. Stejně je posuzována i jakákoli mapa, např. antického Řecka.

Finanční otázky a zabezpečení rodin obviněných tvoří samostatnou a smutnou kapitolu. Po dobu vazby obviněného nemá jeho rodina, a to ani tehdy, je-li jejím živitelem, nárok na finanční podporu. K velmi těžké až tragické situaci dochází v rodinách s větším počtem dětí, zvláště tam, kde manželka není výdělečně činná. Teprve v době výkonu trestu má žena reálnou možnost dostat výživné pro své děti. Také soudy vymáhají náklady trestního řízení, které pravomocně odsouzený hradí paušální částkou (byl-li přizván znalec nebo tlumočnick je 1000,- Kčs), náklady na obhajobu vymáhá advokátní poradna – i tehdy, jde-li o přiděleného obhájce – takže vězněným narůstají další dluhy. Po dobu vazby a výkonu trestu je zastavena výplata všech druhů důchodů, což je kritické zvláště tam, kde jsou rodinní příslušníci odkázáni na tento důchod. Vazbou narůstá obviněnému dluh na výživném, má-li již z dřívější doby soudně stanovenou výživovací povinnost. V případech pravomocného odsouzení obviněného (což je ve vazebních kauzách více než 99 %), je odsouzený povinen vazbu uhradit, a to ve výši 20,- Kčs denně.¹⁶ Stává se pak – zvláště ve složitých případech, mezi něž často patří vyšetřování činů politické povahy – že odsouzený po propuštění na svobodu dluží státu mnoho tisíc korun.¹⁷ Tuto okolnost je třeba považovat za další formu postihu, která dopadá nejen na odsouzeného, ale i na jeho rodinu. Jsou známy případy exekucí platu, které byly provedeny, když propuštěný vězeň nezaplatil řádně splátky.¹⁸ V této souvislosti vyslovujeme požadavek, aby náklady trestního řízení včetně nákladů na výkon vazby nesl stát.

Podmínky vazby jsou před veřejností utajovány. Kompetentní orgány ministerstva spravedlnosti a ministerstva vnitra se dokonce protiprávně snaží vytvářet dojem, jako by jejich zveřejnění bylo trestné; v tomto smyslu vymáhají někdy od

16 Z toho pouze 6,50 až 7,00 Kčs (odhad, údaj je utajován) na celodenní stravu; zbytek jde na ostrahu, provozní náklady atd.

17 Např. Petr Uhl, Jan Frolík a Petruška Šustrová 11 020 Kčs, Jaroslav Suk 9200 Kčs, Jaromír Litera 3500 Kčs apod.

18 Stalo se to Karlu Čejkovi, Janu Šabatovi, Milanu Danielovi, Milanu Šilhanovi, Aloisí Vyroubalovi a jiným. Zaplacení dluhu za výkon vazby bylo nezbytnou podmínkou pro vyjmutí ze svazku čs. státního občanství v dubnu 1978 před odjezdem ing. Antonína Ruska do Rakouska.

vězňů různá nezákonná prohlášení mlčenlivosti, cenzurují jakékoliv zmínky v dopisech apod.¹⁹,²⁰ Dozor nad výkonem vazby, který přísluší nyní prokurátorovi, by měl být rozšířen a svěřen i veřejnému orgánu, který by měl právo šetření ve věznici. Mělo by být stanoveno, že práce v tomto veřejném orgánu se mohou účastnit i společenské organizace i iniciativní občanské skupiny. Veřejnosti by měla být umožněna mnohostranná účinná kontrola podmínek výkonu vazby. Zákon by měl rovněž stanovit rozsah působnosti tohoto orgánu veřejné kontroly a výše navrhovaného rozhodčího orgánu a formy jejich součinnosti.

Zatímco pro podmínky výkonu trestu platí zákon o výkonu trestu odnětí svobody, zákon o výkonu vazby neexistuje. Jediné zákonné ustanovení o podmínkách vazby podle § 360, odst. 2 trestního řádu jsme již uvedli. Podmínky výkonu jsou v podrobnostech stanoveny rozkazem ministra spravedlnosti nazvaným „Řád výkonu vazby“, který je v příkrém rozporu se zákonem

(s citovaným zákonným ustanovením trestního řádu) a který nebyl zveřejněn. Patří mezi ty právní předpisy, které jsou pro určitou část společnosti závazné a přitom jsou utajovány. Konstatujeme to s politováním. Stručný výtah z tohoto řádu, který uvádí některé povinnosti a práva obviněných ve vazbě, je formulován v tzv. „Pravidlech vnitřního pořádku ve věznici“, která jsou vyvěšena v každé cele. Ani tato pravidla, jejichž pouhé srovnání s citovaným zákonným ustanovením podle § 360, odst. 2 trestního řádu významně podhaluje nezákonný stav, nebyla jiným způsobem zveřejněna; Charta 77 tak činí v příloze tohoto dokumentu poprvé.

V této souvislosti požadujeme zákonnou úpravu vazebních podmínek, a to buď rozšířením trestního řádu, nebo novým zákonem o výkonu vazby. Stávající ustanovení podle § 360 odst. 2 trestního řádu považujeme – přes jeho obecnost – za vhodný základ pro navrhované úpravy.

II. Trest odnětí svobody

V Československu je několikrát vyšší počet osob ve výkonu trestu odnětí svobody než – vzato poměrně – v jiných vyspělých zemích. Nechceme v tomto dokumentu analyzovat příčiny tohoto jevu: spatřujeme je v kontextu celkových společenských podmínek; v pocitu odcizení, který společnost prostupuje; v tom, že zvláště mladí lidé (kteří jsou nejčastěji odsuzováni) nevidí životní perspektivy; v tom, že výkon trestu odnětí svobody neplní svůj převýchovný účel a většina pachatelů se do vězení po čase vrací; v nezájmu veřejnosti o tyto problémy, který je ovšem spojen s tím, že chybí jakákoliv účinná společenská kontrola vězeňství a že pro sdělovací prostředky jsou jeho problémy tabu. Spatřujeme je však i v tom, že řada činů, které trestní zákon označuje za trestné, nejsou v jiných zemích takto posuzovány a že soudy vynášejí mnohem vyšší tresty než v jiných zemích. Je smutnou statistikou, že počty osob odsouzených k nepodmíněným trestům odnětí svobody stále rostou.²¹

19 Veřejnost má jen mlhavé představy o podmínkách vazby. Lidé bývají překvapeni, že ve vazbě jsou postele a knihy, že se tam smí kouřit atd. Často si ani neuvědomují, že vazba, která trvá dlouhé týdny a měsíce je s to způsobit psychické potíže. Upozorňuje na to např. dopis příbuzných politických vězňů z 1. března 1976 Gustávu Husákovi o podmínkách výkonu trestu tehdejších politických vězňů. Protože podmínky vazby jsou v podstatě totožné s poměry, které popisuje dopis, zveřejňujeme z něj tuto pasáž:

„Naši příbuzní jsou podrobeni dlouhodobému a krutému ochuzení smyslových vjemů: jejich svět postrádá přítomnost barev, zvuků, dojmů. Chudost, téměř absence nových smyslových podnětů, dlouhodobá izolace, dlouhodobá nucená společnost – to vše je první z okolností, které směřují ke zlomení člověka. Jak dokazují laboratorní pokusy i zkušenost z arktických a astronautických výprav, dlouhodobá smyslová deprivace porušuje osobnost. Současná věda uznává, že člověk má víc životně důležitých potřeb než jen potřeby fyziologické. Určité, vyšší potřeby jsou právě tak „instinktivní“, konstituční a pro lidský druh specifické jako organické potřeby potravy, vody apod. Patří sem potřeba bezpečí, sociálního kontaktu, sebeuplatnění, potřeba vidění a porozumění, potřeba estetických hodnot a sebeaktualizování. Maslowovu teorii shrnuje K. B. Madsen: *Teorie motivace*, Academia 1972. Neuspokojivání těchto tzv. vyšších potřeb je právě takovým mučením, jako je mučení „klasické“.“

20 Svědectví o nedostatku jídla a jeho špatné kvalitě přináší např. moták, který byl čten 23. 12. 1977 na veřejném zasedání senátu Krajského soudu v Plzni v trestní věci proti Františku Pitorovi a spol. Autorkou motáku je spoluobviněná Fr. Pitora Alena Klímová. (Oba byli odsouzeni za pobuřování podle § 100, odst. 3a trestního zákona ke třem, resp. jednomu roku odnětí svobody za rozšiřování Prohlášení Charty 77.)

21 Uvedená čísla jsou převzata z oficiálních statistických ročenek, které ovšem řadu údajů nepublikují; jakékoli údaje o vazbě, o výši trestu odnětí svobody, o počtech odsouzených ve výkonu trestu, o sociálním složení odsouzených atd. První statistická ročenka, která vůbec publikuje nějaké údaje o vězeňství, je ročenka za rok 1968 (uvádí údaje

rok	1962	1965	1969	1972	1975
a) obviněno osob v tis.	64	74	65	148	138
b) odsouzeno osob v tis.	61	72	60	139	114
c) z toho k nepodmíněným trestům odnětí svobody	14	20	12	44	40
d) z toho k podmíněným trestům odnětí svobody	33	37	35	53	40
e) poměr c : d	0,42	0,54	0,34	0,83	1,00

Z uvedených čísel je zřejmé, že se v průběhu let stále zvyšuje nejen počet obviněných a odsouzených, ale že stále roste i podíl odsuzovaných nepodmíněně. Zvýšený počet odsouzených k nepodmíněným trestům vytváří problémy, které neřeší ani výstavba nových nápravně výchovných ústavů.²²²

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody sice vychází z Ústavy a z trestního zákona a je také v souladu s článkem 10 citovaného paktu („se všemi osobami zbavenými osobní svobody se jedná lidsky a s úctou k přirozené důstojnosti lidské bytosti“), ovšem praxe je zcela jiná. Po formální stránce je třeba vytknout to, že zákon o výkonu trestu odnětí svobody je jen rámcový a že konkrétní podmínky věznění určuje opět rozkaz ministra spravedlnosti nazvaný „Řád výkonu trestu v nápravně výchovných skupinách“; rovněž tento řád je před vězňenými a veřejností utajován. Podmínky výkonu trestu jsou určovány i dalšími neveřejnými rozkazy ministra spravedlnosti, které

zpětně od roku 1958). Naopak v ročenkách ze 70. let dochází k redukcí údajů. Některé údaje, např. počet trestných činů podle I. hlavy trestního zákona, nevzbuzují důvěru, protože ročenky z různých let uvádějí zpětně u téhož roku stejný číselný údaj, ale jednou s poznámkou „bez § 109 trestního zákona“ a jednou bez této poznámky.

222 Ačkoli v posledních letech (cca v první polovině 70. let) byl postaven nejméně jeden velký NVÚ v Mladé Boleslavi – a další v Říčanech byl pravděpodobně uveden do provozu zcela nedávno – a podle potřeby jsou zřizovány různé pobočky, přesto jsou NVÚ – a také věznice – přeplněny. Vězni a odsouzení jsou v některých případech nuceni spát na zemi na matracích těsně u sebe (postele by se v takovém množství do cel nevešly) nebo na palandách (v některých NVÚ, např. Mírov, až trojitých). Jsou známy případy, kdy v ruzyňské věznicí byli na 6 m² i čtyři lidé, v Bohunických bylo v cele určené pro šest vězňů čtrnáct obviněných. Na jednom slavníku museli spát i dva obvinění i v tom případě, trpěl-li jeden z nich akutní kožní nemocí.

nemusejí mít vztah k liteře zákona, nebo ji mohou přímo rušit.²²³ Dokonce i dozorcí tento zákon většinou neznají, autoritou je pro ně – jako pro vojensky organizovaný sbor – rozkaz nadřízeného. Zákon chápou mnozí jako dokumet k uchláčení veřejnosti (vč. zahraniční), případně jako pole pro nevhodné stížnosti odsouzených. Zákon sice předpokládá – na rozdíl od vazby – kontrolu národních výborů a občanskou kontrolu, kterou mají v nápravně výchovných ústavech vykonávat orgány obou národních rad – ovšem tato kontrola, pokud k ní vůbec dochází, je ryze formální. Stejně jako ve vazbě, i ve výkonu trestu nemá vězněný záruky svého právního postavení. Jeho právo na stížnost je omezeno, odsouzený je navíc vystaven riziku potrestání za stížnost, zejména byla-li zamítnuta. V konfliktech se správou ústavu je naprosto bezbranný, nemůže být zastupován v těchto sporech advokátem. (Správa Sboru nápravně výchovy takto svévolně vykládá, resp. popírá zákonné ustanovení podle § 15, odst. 3 zákona o výkonu trestu odnětí svobody: „Odsouzený si může zajistit poskytování právní pomoci advokátem, jenž má právo v mezích své plné moci s odsouzeným si dopisovat a mluvit s ním.“) Jednání se správou ústavu je neveřejné a vše záleží na benevolenci či zvláštní vůli náčelníka, vychovatele, referenta nebo strážných. Osobní účast odsouzeného na soudním jednání v jeho případném občanskoprávním sporu s ústavem je velmi obtížná; absurdní – ačkoliv teoreticky právně možná – se zdá cesta trestního oznámení na příslušníka Sboru nápravně výchovy. Dozorový prokurátor, pověřený dozorem nad zachováváním zákonnosti v nápravně výchovném ústavu a nad dodržováním práv odsouzených, je pro odsouzeného dosažitelný pouze přes cenzuru sprá-

223 Je to např. tajná směrnice o podmínkách výkonu trestu odnětí svobody skupiny politických vězňů odsouzených v roce 1972, účelově vytvořená pro tuto skupinu. Pro tyto politické vězně (a další, kteří k nim byli přiřazeni) stanovila směrnice režim celodenně uzamčených cel (po dvou až čtyřech odsouzených), takže výkon jejich trestu probíhal prakticky ve vazebních podmínkách zostřených povinností pracovat (rovněž v uzamčených celách). Směrnice popisovala sebemenší detaily tohoto režimu – např. jak dlouho smí hrát rozhlas – a byla známa jen vybraným příslušníkům Sboru nápravně výchovy, tj. náčelníkům věznic a příslušným oddělení apod.

vy ústavu. Sama o sobě pak instituce dozorových prokurátorů svou funkci neplní.²⁴

Požadujeme proto novelizaci zákona o výkonu trestu odnětí svobody. Nová úprava by měla vytvořit režim nápravně výchovných skupin a určit rozdíly režimu. Měla by stanovit, která práva jsou odsouzeným odňata a v kterých jsou odsouzení omezeni a jak. Měla by potvrdit, že ostatní občanská práva jsou zachována, a stanovit základní prostředky k jejich uplatnění. Nová úprava by nahradila ta ustanovení řádu výkonu trestu, která jsou protizákonná nebo která zákon obcházejí, a zrušila by i další tajné rozkazy stanovující některé podmínky výkonu trestu. Úprava by měla přihlédnout i k mezinárodním paktům o lidských právech. Navrhujeme rovněž, aby vytvořila nezávislý rozhodčí orgán pro spory mezi vězňenými odsouzenými a správou ústavu, který by měl mít podobné znaky, jež jsme popsali v návrhu na zřízení rozhodčího orgánu pro zabybu. Úprava by měla rovněž zajistit účinnou veřejnou kontrolu podmínek výkonu trestu, kterou není možno svěřit pouze dozorovému prokurátorovi a zastupitelským orgánům (komisím krajských národních výborů a orgánům národních rad),²⁵ pokud nemají těsnější spojení s veřejnos-

tí a nevzbuzují její zájem o problémy vězeňství a neumožňují její účast na řešení těchto problémů. Proto i pro výkon trestu – stejně jako v případě vazby – navrhujeme vytvoření kontrolního a dozorového veřejného orgánu s právem šetření ve věznicí, jehož práce by se účastnily společenské organizace a iniciativní občanské skupiny a výbory; nová úprava by stanovila formy spolupráce a součinnosti tohoto orgánu veřejné kontroly a výše navrhovaného kontrolního orgánu. Touto novou zákonnou úpravou by byly rovněž vytvořeny předpoklady pro uplatnění moderní penologie v praxi včetně experimentů. K některým otázkám novelizace zákona se vrátíme při popisu skutečných podmínek výkonu trestu odnětí svobody.

Skutečnost je taková, že hlavním prostředkem převýchovy je bezduchý vojenský dril,²⁶

s odsouzenými bez přítomnosti třetí osoby, přičemž působnost soudece je vymezena případy, které stanoví zákon o výkonu trestu odnětí svobody (podmíněné propuštění, přeřazení do jiné nápravně výchovné skupiny, přerušení trestu, umístění do zostřené izolace apod.). Komise krajských národních výborů sice mohou do NVÚ vstupovat, ale zákon nestanoví, že smějí s odsouzenými hovořit. Společenské organizace bývalého pracoviště a bydliště odsouzeného si s ním smějí dopisovat a být s ním v osobním styku. Podmínky účasti společenských organizací závodu, kde je odsouzený zařazen do práce, zákon nestanoví.

Tato zákonná ustanovení jsou mrtvou literou. Dozorový prokurátor vykonává dozor jen formálně a pokud je odsouzeným přinucen zabývat se jeho případem (písemnou stížností), činí tak krajně neochotně; má vždy snahu správu NVÚ krýt. Nad jeho činností není společenská kontrola, je odpovědný jen nadřízenému prokurátorovi. Soudci mezi odsouzené vůbec nechodí, vyřizují věci v tzv. veřejných zasedáních (uvnitř objektu NVÚ). Komise národních rad a národních výborů, pokud se dostanou dál než do budovy správy NVÚ, proběhnou několika celami a pracovišti, aniž by uvedly, odkud jsou, proč přišly a jakou mají pravomoc, položí rychle otázku: „Máte nějaké stížnosti“, na což odsouzení buď mlčí, nebo uvedou něco nepodstatného. Vždy jsou přítomni dozorcí. Společenské organizace bývalého pracoviště a bydliště odsouzeného si s ním nedopisují a nenavštěvují ho (a to nejméně v 99 % případů); pokud by pokusy v tomto smyslu vykonaly, vycítí brzy, že to je nežádoucí. Společenské organizace závodu, kde odsouzený pracuje, ani nemožou nijak působit, protože odsouzení pracují buď přímo v objektu NVÚ (celkem asi polovina), nebo na přísně oddělených a střežených pracovištích, kam nemají – kromě mistrů aj. určených osob – pracující na svobodě přístup. Je tedy dozor nad výkonem trestu a kontrola nad ním jen na papíře.

26 Od barev khaki a jedovaté šedi, přes vězeňské uniformy, vybavení cel, až po hlášení, nástupy, rozkazy a kázeňské tresty – vše připomíná vojenský výcvik. Mnohé situace jsou absurdní, např. dlouhá pořadová cvičení (obraty na místě a za pochodu) mj. i odsouzených žen.

24 Na stížnost Jaroslava Bašty a Jaroslava Suka dozorový prokurátor v Plzni v roce 1971 vůbec neodpověděl. Zdeňku Šumavskému při přijetí prohlásil: „Vaše matka si myslí, že má holoubka, a zatím jste mizera.“ Jiří Müller dochází k názoru, že stížnost znamená pro odsouzeného vědomé sebeпоškození. Byla-li stížnost zamítnuta, ukládal náčelník kázeňské tresty za to, že si odsouzený ponechával v cele její kopii. Příjem stížnosti se nepotvrzuje, vyřízení se nedává odsouzenému do rukou, ale jsou z něho předčítány vybrané pasáže. Správa NVÚ bránila advokátu (právnímu zástupci) Jiřího Müllera, aby ho navštívil – šlo o výkon trestu, který se odbyval v podmínkách politické izolace – viz pozn. 23 – ve věznicí v Litoměřicích.

25 Zákon o výkonu trestu odnětí svobody č. 59/65 ve smyslu novel č. 84/69 a č. 47/73 stanoví, že dozor nad zákonností v místech, kde se vykonává trest, přísluší prokurátorovi, dále že občanskou kontrolu nad výkonem trestu provádějí orgány obou národních rad (Federální shromáždění, které se na zákonu o výkonu trestu odnětí svobody usneslo, si možnost kontroly vůbec neponechalo), že na odsouzené spolupůsobí i soudci, že se na nápravě odsouzených podílejí i krajské národní výbory (jejich komise) a konečně, že se na této nápravě podílejí i společenské organizace (tj. ROH a SSM) bývalého pracoviště a bydliště odsouzeného a společenské organizace závodu, kde odsouzení během výkonu trestu pracují. Tyto instituce mají odstupňované pravomoci: Jen dozorový prokurátor má právo rušit opatření správy NVÚ a vydat pro ni závazný pokyn. Jen dozorový prokurátor, komise národní rady a soudece mohou hovořit

umocňovaný systémem organizovaného donašečství,²²⁷ směřující ke zlomení odsouzeného, k potlačení jeho individuality a tím i k zjednodušení úkolů dozorců. Proto je také podporována diskriminace všeho druhu; nově příšlých odsouzených vůči těm, kteří jsou věznění dlouhou dobu; mladších vůči starším; odsouzených, kteří se k dozorcům chovají rezervovaně, vůči loajálními; často s podporou správy ústavu jsou ostatními utlačováni Cikáni,²²⁸ dále odsouzení za mravnostní delikty a homosexuálové, kteří při homosexuálním styku hrají úlohu ženy. Správa ústavu – tentokrát bez účasti ostatních vězňů – všemožně diskriminuje odsouzené za tzv. protistátní trestné činy nebo ty, na nichž má Státní bezpečnost nějaký zájem.²²⁹ Zvláštní pozornost zasluhuje lékařská péče, která bývá nedostatečná, což je způsobováno nedbalostí správ ústavů zejména v místech, která jsou vzdálena od větších měst.^{230,231} Za zmínku stojí i to, že ve výkonu

trestu je téměř bez úlev mezi ostatní odsouzené umístěna řada epileptiků. Zvláště ve II. nápravně výchovné skupině je mnoho odsouzených trpících psychózami (schizofrenií, maniadepresivitou atd.), kteří do nápravně výchovných ústavů prostě nepatří a měli by se léčit.

Výkon trestu odnětí svobody v Československu znamená automaticky i nucené práce. Odmítnutí práce je trestáno kázeňsky, soudním přeřazením do vyšší nápravně výchovné skupiny a často i novým trestním stíháním pro přečin, resp. trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí. Obvyklá výše nového trestu je šest až devět měsíců. Práce je většinou nudná a těžká. Nesplněné směny (i hodiny) např. v důsledku prostoje nebo návštěvy u lékaře musejí odsouzení nahradit v přesčasech. Za nesplnění výkonové normy jsou kázeňské tresty. Pracovní tempo, vynucené normami, je vyčerpávající. Často se pracuje i v sobotu. Pracovní podmínky nevyhovují téměř v ničem Zákoníku práce (nejde o řádný pracovní poměr) a bezpečnostním a hygienickým předpisům. Dlouhodobý výkon některých prací způsobuje trvalé poruchy na zdraví. Láce pracovní síly odsouzeného se přenáší i do oceňování

27 Tento systém byl i institucionalizován, jeho orgán byl absurdně nazván „samospráva“ odsouzených. Členy samosprávy určuje správa NVÚ z řad loajálních a jinak vhodných odsouzených. Zvláštní cela, v níž jsou členové samosprávy umístěni, je všeobecně nazývána „bonzárnou“ (bonzák = donašeč). Do samosprávy zařazuje správa NVÚ často odsouzené s dlouhými tresty, např. pachatele vražd a loupežných přepadení. To byl i případ vraha Smožanici, který byl začátkem 70. let vedoucím samosprávy úseku I/2 NVÚ Plzeň-Bory; požíval četných výhod včetně každoročního přerušení trestu na 14 dní a ve své činnosti se zaměřoval na kontrolu styků a projevů politických vězňů.

28 Diskriminace Cikánů se ve výkonu trestu odnětí svobody projevuje i jistým apartheidem, tj. jejich násilným oddělováním od ostatních odsouzených: existují výlučně cikánské cely. V Rýnovicích, kde je NVÚ typu „lágr“, jsou dva baráky, z nichž jeden je vyhrazen převážně Cikánům, kteří jezdí na jinou práci než ostatní odsouzení (pomocné stavební práce).

29 Diskriminace některých odsouzených a preference jiných bývá vyjadřována i zvláštní uniformou nebo označením na ní. Členové samosprávy bývají zvlášť označeni, jinak jsou oblečeni odsouzení v kázeňském trestu uzavřeného oddělení nebo samovazby. Zvláštní označení pro „nebezpečné“ (ale i některé politické) vězně – zelené pruhy na uniformě – nosil v letech 1973–1974 i dr. Pavel Muraško v NVÚ Mírov. Toto zvlášť ponižující opatření je v platnosti od konce roku 1972.

30 V roce 1972 zemřel v NVÚ Mírov jeden odsouzený na otřavu krve v důsledku prasknutí žaludečního vředu, protože se jeho spoluvězni nemohli v noci dovolat dozorců. Téhož roku tam zemřel na následky hladovky odsouzený Běták. Dr. Ladislav Zadina se stal následkem pozdně léčeného zranění invalidou. Pplk. Václav Jesenský z Hranic na Moravě, který byl vězněn z politických důvodů, byl v roce 1972 v NVÚ Plzeň stížen mozkovým kolapsem; dozorcí se zdálo, že simuluje a dal ho místo na ošetřovnu zavřít na

uzavřeně oddělení. Václav Jesenský byl dokonce trestně stíhán za výroky, které ve stavu nepřičetnosti adresoval dozorcí; později bylo trestní stíhání zastaveno. – Konfliktky ve výkonu trestu mají pro odsouzené často za následek dodatečný trest odnětí svobody. Mezi politickými vězni 70. let je znám případ historika Jana Svobody z Ostravy, který těsně před skončením svého dvouletého trestu za údajné podvracení republiky (šlo o výroky v soukromých dopisech!) byl v létě 1972 opět obviněn a odsouzen k osmi měsícům odnětí svobody za údajné snižování vážnosti tehdejšího prezidenta republiky. Tento trest odpykal v těsné návaznosti na první trest. (Koncem roku 1973 byl znovu obviněn a vzat do vazby proto, že svému příteli přeložil do němčiny dopis; z vazby byl propuštěn a věc je stále v přípravném řízení, i když už čtyři roky nebyl proveden jediný vyšetřovací úkon.)

31 Odsouzení mají právo navštívit lékaře jen jednou týdně v určený den. Cítí-li se odsouzený nemocen jindy, zejména v pracovní době, vystavuje se nebezpečí kázeňského potrestání v případě, že ho lékař neuzná práce neschopným. Přitom jsou kritéria většiny lékařů v ošetřovnách NVÚ poznamenána represivním záměrem správy NVÚ (zvýšená teplota do 38°C není důvodem k uznání neschopnosti, bolestivé hnisavé rány nepřekážejí v práci atd.). MUDr. Sadílek – šéflékař v NVÚ Plzeň-Bory – odmítl v 1. polovině 70. let povolit odborné vyšetření, i když lékař internista ho doporučil. V současné době je v jeho lékařské péči Miroslav Černý z Liberce (pobuřování v souvislosti s Charitou 77) – poúrazový epileptik, jemuž jsou podle informací příbuzných opírány léky.

jeho osoby: např. na pracovištích Preciosy Jablonec, v nápravně výchovných ústavech v Plzni-Borech a v Minkovicích přes den polovina strojů stojí, zatímco v noci běží všechny, aby se využilo laciného nočního proudu; na odsouzeného na tomto pracovišti připadá každý druhý týden noční směna, na čtvrtinu týdnů ranní a na čtvrtinu týdnů odpolední směna. Naprosto nehumánní a nezákonný (z hlediska zákona ustanovení podle § 29, odst. 1 zákona o výkonu trestu odnětí svobody) je systém odměňování odsouzených. Mzdové předpisy jsou utajovány. V řadě případů dostávají odsouzení za práci nižší mzdu než pracovníci na svobodě. Často nedostávají noční přídatky. Některé práce se na svobodě už dlouhá léta nedělají a odsouzení dostávají mzdu, která se za práci vyplácela v 50. letech. Jen tak je možné, že při splnění výkonové normy na 100 % činí mzda v některých případech (např. Koh-i-noor) pouhých 450,- Kčs měsíčně nebo i méně. V ústavech, kde odsouzení nepracují v podzemí (dolech), je průměrná mzda nižší než 1000,- Kčs měsíčně, tedy méně než 40 % průměrné čs. mzdy. Pokud organizace, v níž odsouzený pracoval před výkonem trestu, s ním rozváže pracovní poměr, nebo pokud před výkonem trestu v pracovním poměru vůbec nebyl, nezapočítává se doba, během níž odsouzený ve výkonu trestu pracuje, do doby rozhodné pro stanovení výše dovolené a nemocenských dávek - rozumí se dovolená a nemocenské dávky, které mu budou náležet v době po propuštění z výkonu trestu a které vyplynou z jeho pracovního poměru na svobodě.³² Tímto dodatečným trestem, který působí po dlouhá léta po propuštění, je postižena většina odsouzených.

Nová úprava zákona o výkonu trestu, kterou požadujeme, by měla proto jednoznačně stanovit, že pracovní podmínky ve výkonu trestu odnětí svobody jsou určovány obecnými pracovními předpisy včetně předpisů mzdových. Práce ve výkonu trestu by měla být považována za řádný pracovní poměr se všemi nároky, které z něho plynou. Zákon by měl rovněž stanovit minimální časovou mzdu (tzv. režim) pro práce pro ústav. Nová úprava by měla poskytnout právní

32 Ve výkonu trestu není ovšem ani dovolená, ani se tam nepobírají nemocenské dávky. Po dobu pracovní neschopnosti pobírá odsouzený - pokud před neschopností pracoval - pouze jednu korunu kapesného denně.

záruky, že její ustanovení budou respektována (orgán veřejné kontroly a dozoru, rozhodčí orgán, účast hygienika a bezpečnostních techniků, účast odborů atd.).

Nápravně výchovný ústav pro mladistvé odsouzené od 15 do 18 let je často jen přestupnou stanicí pro mládež, která je propuštěna z tzv. dětských domovů. Nejtvrdší typ těchto domovů (tzv. pasták) se od nápravně výchovného ústavu liší pouze v maličkostech. Tento příklad výrazně zpochybňuje nápravný charakter tzv. převýchovného systému. Ve výkonu trestu odnětí svobody jsou fyzické tresty častější než v jiných nápravně výchovných ústavech, zcela specifické tu jsou klany vedené „králi“, které terorizují ostatní.

Těhotných žen je vězněno málo, k jejich stavu je přihlíženo při uvalování vazby i při výměře trestu; zejména je-li trest nízký, soud obvykle odsuzuje k podmíněnému trestu. Samo věznění těhotných žen je ale zvláště křiklavým případem nepřiměřené aplikace právních norem. Žádost o přerušení trestu nebo o propuštění z vazby může být zamítnuta, zvláště je-li žena odsouzena k vysokému trestu nebo čeká-li jí vysoký trest. Pokud lékař nerozhodne předem jinak, probíhá porod v objektu vězeňské nemocnice.

Porovnáme-li stav čs. vězeňství se situací před padesáti lety, zdá se, že se jen máloco změnilo k lepšímu. Naopak došlo k celkovému zesurování podmínek výkonu trestu, k zavedení vojenské disciplíny a povinných politických školení o výhodách „reálného socialismu“ a o historicko-politické mytologii;³³ přibyla diskriminace politických vězňů. Životní podmínky odsouzených osob však zůstaly na podobné úrovni. Nápravně výchovné ústavy jsou umístěny buď v objektech typu „lágr“, nebo v budovách z minulého století nebo ještě starších, odsouzení jedí z plechových šálků lžící, spí na palandách nad sebou, v některých ústavech si topí v kamnech uhlím nebo donášejí vodu v kýblech.³⁴ Jejich materiální

33 Abychom tato školení přiblížili občanům, kteří NVÚ nepoznali, uvádíme, že jsou paralelou k politické části tzv. školení civilní obrany pro čs. občany mimo výkon trestu. Dále jsou v NVÚ konány různé přednášky všeobecně vzdělávacího charakteru, mají však v naprosté většině nízkou úroveň a někdy jsou dokonce dezorientující.

34 Uhlím v malých kamnech se topí v NVÚ Mírov, Bělušice, Oráčov, Nové Sedlo (do r. 1972), Všehrady aj., voda se nosí v NVÚ Mírov, do nedávné doby i do vazby na Pankráci.

podmínky jsou žalostné: o výši mzdy jsme již hovořili, ale je třeba si uvědomit, že ze mzdy je 80 až 95 %³³⁵ odnímáno na náklady výkonu trestu a další účely.³³⁶ Moderní penologie jako by neexistovala. Funkce pedagogů a psychologů v ústavech – pokud jsou vůbec obsazeny – mají formální nebo administrativní ráz. Opět se kloníme k názoru, že tento stav je podporován utajováním všech skutečností, které souvisejí s výkonem trestu odnětí svobody a s neúčasti veřejnosti na řešení těchto problémů. Protože soudíme, že velký význam pro popularizaci problematiky vězeňství by mohl mít svobodný tisk a působení rozhlasu a televize, dále pak školství, svobodná umělecká tvorba a vědecké bádání – pociťujeme ještě jednou nutnost změn, vedoucích k rozšiřování svobody slova.

Sociální postavení rodiny odsouzeného bývá katastrofální, zejména u rodin s více dětmi. Příčinou je nejen malý výdělek odsouzeného, ale i to, že správa ústavu tyto otázky přehlíží, příbuzným nepodává ani informace o výdělku odsouzeného a bez soudního výroku o povinnosti odsouzeného hradit výživné (a dosáhnout takového výroku trvá i několik měsíců) zasílá – na žádost odsouzeného v souladu s dosavadní zákonnou úpravou – jen 100,- Kčs na každé nezaopatřené dítě měsíčně. Odsouzení jsou navíc umísťováni do ústavů vzdálených od bydliště, takže návštěva představuje pro rodinu značnou finanční zátěž. Rodina bývá někdy diskriminována (žena v zaměstnání, děti ve škole apod.).

Na většinu odsouzených má výkon trestu, zejména dlouhodobý, sociálně dezintegrující vliv. Přitom postpenitenciární péče, tj. péče o propuštěné vězně, je naprosto nedostatečná a systémem sociálních kurátorů neúčinný. Propuštění

vězni ho chápou jako dodatečný nástroj represivního systému a snaží se mu uniknout. Zákon o ochranném dohledu, namířený proti recidivistům, má výhradně represivní charakter; navíc je formulován tak, že by mohl být použit i proti propuštěným politickým vězňům, k čemuž zatím státní moc nesáhla.³³⁷ Fyzické týrání odsouzených je sice méně časté než ve vazbě, nicméně i zde k němu dochází, zejména při pokusu o útek,³³⁸ při napadení dozorce – často i slovním – a při dalších příležitostech. Ponižování se projevuje i v tom, že odsouzený je zbaven práva na jakékoliv soukromí. Při osobních prohlídkách, které nemají oporu v zákoně, dozorcí odnímají vše, co chtějí, zabavují písemné poznámky, korespondenci, básně, učebnice, výpisky z knih.³³⁹ Tato opatření postihují ve zvýšené míře politické vězně a intelektuály. Dezintegrující vliv má i absence heterosexuálního styku. Mezi muži je všeobecně rozšířena onanie; homosexuální mužské dvojice s emocionální závislostí tvoří okolo

35 Údaj platný do roku 1976.

36 Existuje složitý klíč srážek. Prioritu má soudně stanovené výživné, dále náklady trestu odnětí svobody, splátky na náklady trestního řízení a náklady výkonu vazby, dále náhrada případných škod, kterou určil soud, tzv. úložné (většinou několik desítek Kčs měsíčně), které je odsouzenému vyplaceno při propuštění z NVÚ za předpokladu, že nemá vůči státu dluhy (jinak je mu vyplaceno nejvýše 600,- Kčs). Výsledné měsíční kapesné, vyplácené v tábořových poukázkách, za něž může odsouzený nakupovat v kantýně, předplácet si tisk a platit ř 1 Kčs za každý vystavený lékařský recept, je tedy velmi nízké, opět několik desítek korun měsíčně; kapesné nad 100,- Kčs je v NVÚ, kde odsouzení nepracují v dolech, výjimečné.

37 Pokus v tomto směru byl zaznamenán u Pavla Muraška, odsouzeného za podvracení republiky (případ souvisel s činností opozice na sousední Ukrajině, zvláště s trestní věcí proti Ivanu Džjubovi a spol.). V roce 1975 podal prokurátor návrh na stanovení ochranného dohledu Pavla Muraška, ale dříve, než mohl soud o jeho návrhu rozhodnout, byl P. M. propuštěn. (Zákon o ochranném dohledu vylučuje, aby toto opatření soud uložil odsouzenému po jeho propuštění na svobodu.)

38 Okolnosti některých nepodařených pokusů o útek, které mívají krvavý průběh (zastřelení Mariňáka a zranění Fröhliha v roce 1971 na Borech, případ Balcárka na Borech v roce 1972), připomínají svým „odstrašujícím účinkem“ na ostatní odsouzené obdobné situace z první poloviny 40. a z první poloviny 50. let. Ještě dnes se při útěku vězňů a při pokusech o útek v mnoha NVÚ ukládají kolektivní tresty. Správy NVÚ tím údajně chtějí dosáhnout toho, aby odsouzení ze svého středu udávali ty, kteří se chystají k útěku.

39 Zákon o výkonu trestu odnětí svobody o osobních prohlídkách odsouzených nestanoví nic. Srv. s analogickým ustanovením podle § 82, odst. 3 trestního řádu: „U osoby zadržané a u osoby, která má být dodána nebo která se bere do vazby, lze vykonat osobní prohlídku též tehdy, je-li tu podezření, že má u sebe zbraň nebo jinou věc, jíž by mohla ohrozit život nebo zdraví vlastní nebo cizí.“ Judikatura (rozh. 54/70) navíc stanoví, že i k této osobní prohlídce musí mít orgán SNB příkaz nebo souhlas prokurátora, pokud provedením této osobní prohlídky se nezahajuje trestní stíhání. To není v praxi respektováno. Osobní prohlídce je při příjmu do vazby, během vazby a během výkonu trestu podrobován každý, a to často. I kdybychom připustili, že citované zákonné ustanovení je možno patřičně použít i pro výkon trestu a orgány SNV, nelze se smířit se zvlášť těchto prohlídek, které samozřejmě nejsou zaměřeny jen na zbraně a předměty nebezpečné zdraví.

1 % odsouzených. Zhruba 1 % mužů se propůjčuje prostituci za úplatu. V ústavech, kde jsou vězněny ženy, vytváří většina odsouzených žen latentní nebo explicitní homosexuální dvojice, přičemž ve II. a III. nápravně výchovné skupině panují v těchto dvojicích abnormální dominantně submisivní vztahy. Homosexualita je častější v těžších životních podmínkách; pokud je provázána emocionálními vztahy, je často zoufalou náhražkou přervaných nebo nenaplněných vztahů minulého života; tuto citovou prázdnotu vězeňské podmínky a ztráta perspektivy jen umocňují. Pocit bezvýchodnosti – zesílený v některých případech krizí homosexuálního vztahu – dovádí odsouzené k četným sebevražedným pokusům. I když většina z nich jsou fingované, mnohé jsou míněny vážně a některé končí smrtí odsouzeného.⁴⁰ Relativní úlevu nebo příležitost k úniku vidí někteří odsouzení v sebemrzačení, způsobují si úrazy, demonstrativně polykají kovové předměty apod. Iluzorní únik z vězeňského prostředí umožňují narkotika.⁴¹ Častá je také pokoutní výroba alkoholu. Zoufalým prostředkem proti nelidským podmínkám ve vězení bývá vzpoura. Těžké tresty, které trestní zákon stanoví pro pachatele tohoto projevu odporu, tuto situaci neřeší.⁴² Popsané reakce odsouzených jsou ovšem zvláštními projevy jednání některých odsouzených. Čím delší je trest, tím tvrdší jsou vězeňské podmínky, a čím je vyšší nápravně výchovná skupina, tím jsou tyto projevy častější a všeobecnější. Nelze zatím spolehlivě vyvrátit hypotézu, že teprve výkon trestu formuje vězně v člověka s asociálními projevy chronického rázu. Znovu

se vracíme k názoru, že významným faktorem této sociální dezintegrace odsouzeného je neustálé ponižování, jemuž je vystaven.⁴³

Je-li ve společnosti porušována ústavně zaručená svoboda projevu a svoboda náboženského vyznání, tím spíše jsou pak tyto svobody porušovány ve vězeních. Náboženské obřady nejsou povoleny. V objektech věznic a nápravně výchovných ústavů byly zrušeny kostely a kaple. Zásadně není povoleno vlastnit Bibli. Duchovní nemají přístup do věznic a ústavů. Správy ústavů neumožňují dokonce ani náboženské úkony (modlitby, půsty, kázání, teologické rozpravy), které by odsouzení mohli pořádat sami. Pokud je pořádají, činí tak tajně, protože se obávají kázeňských trestů. Politickým vězňům je zakazována politická literatura, většinou je jim nabízena literatura marxistická nebo pseudomarxistická. Marxisté věznění z politických důvodů však měli i tuto literaturu zakázanou.

Při posuzování mnoha problémů z oblasti penologie, teorie práva a dalších společenských věd (včetně politikologie) může mít význam sociologický pohled na odsouzené. Lze spolehlivě odhadnout (statistika o tom mlčí), že mezi odsouzenými jsou relativně mnohem více než v celé společnosti zastoupeni mladí lidé do 25 let, lidé s nedokončeným základním vzděláním, nekvalifikovaní dělníci, dělníci vůbec, nečlenové KSČ a Cikáni. Z druhé strany lidé, kteří ve společnosti zaujímají významnější postavení, jsou mezi odsouzenými zastoupeni jen nepatrně. Napovídá to mnohé o charakteru společenských

40 Čs. oficiální statistika, která neuvádí údaje o sebevraždách ani o počtu osob ve výkonu trestu, mlčí tím spíše o sebevraždách vězňů. Každoročně však dochází k několika desítkám dokonaných sebevražd. Okolnosti některých vzbuzují pochybnosti, zda šlo skutečně o sebevraždu, jako v případě Marie Živné ze Svojanova, studentky filozofické fakulty UJEP, která zemřela na jaře 1974 ve vazbě v Bratislavě; byla obviněna v trestní věci proti Alžbětě Daníškové a spol. (povrácení republiky – případ „princiálních křesťanů“).

41 Odsouzení vdechují éter, trichloretylen, berou různé drogy, které získávají nejroztodivnějšími cestami, pijí vařený tabák apod. Narkomanie je také stíhána kázeňskými tresty.

42 Např. v Minkovicích byla za posledních deset let nejméně dvě taková povstání, v Rýnovicích jedno. Životy dozorců při nich nebyly nijak ohroženy, na rozdíl od životů vězňů. Jako vzpoura může být považována i hromadná stížnost odsouzených (Rýnovice).

43 Ve výkonu trestu odnětí svobody odsouzení např. smekají před dozorcí vojenské čepice. V Ostrově n. Ohří, kde NVÚ sestává z baráků, mezi nimiž jsou vozovky a chodníky, byly (v roce 1972, možná doposud jsou) chodníky vyhrazeny dozorcům. Při kázeňských trestech umístění do celodenně uzavřeného oddělení a do samovazby je odsouzený ostříhán dohola (platí od roku 1973). Přijímání nových odsouzených, tzv. přibylců, do výkonu trestu je spojeno s ponižujícím aktem, při němž je odsouzený povinen svléknout se donaha, odevzdat veškeré věci, které má sebou, podrobit se koupeli a ostříhání a teprve po delší době se může převléci do vězeňské uniformy. Podobné ponižující procedury (viz pozn. 39) jsou vykonávány při zadržení a přijetí do vazby. Miroslav Skalický byl v týdnu předcházejícím jeho propuštění z borského NVÚ v roce 1977 stříhán třikrát dohola, naposledy těsně před propuštěním, údajně z hygienických důvodů. Na druhé straně byl v tomto týdnu umístěn do tzv. uzavřeného oddělení, kde v noci obtížně se sebe setřásal, jak uvádí, „hygienické krysy“.

konfliktů a jejich řešení i o charakteru společenské moci.

Pracovníci příslušných institucí ministerstva spravedlnosti vycházejí často ze schematického a v podstatě nesprávného názoru, že trest a podmínky jeho výkonu mají mít odstrašující účinek. Proto jsou soudy vedeny k tomu, aby vynášely přísnější rozsudky. Dokonce se pro to oficiálně používá termínu „trestní politika“. Její současné trendy jsou zřejmé: více odsuzujících rozsudků, více nepodmíněných trestů vůči podmíněným, delší tresty, méně podmíněného propuštění z výkonu trestu. Proto se také od roku 1969 podmínky výkonu vazby a trestu odnětí svobody neustále zhoršují. Např. ve vazbě bylo zrušeno právo nosit občanský oděv, byla zkrácena doba vycházky, byly radikálně zpřísněny podmínky korespondence a příjmu balíků; k omezení váhy balíčků, jejich povoleného obsahu a ke zhoršení podmínek dopisování došlo i ve výkonu trestu, kde byl omezen styk s příbuznými: návštěvy jsou nyní povolovány skupině za 1 až 3 měsíce v I. nápravné výchovné skupině, jednou za 6 až 8 měsíců v II. skupině a jednou za rok ve III. skupině. Návštěvy trvají zpravidla jednu hodinu, okruh návštěvníků je omezen na nejbližší příbuzné (ve III. skupině na jednoho příbuzného) a předmětem rozhovoru mohou být jen „rodinné záležitosti“ – jinak může být návštěva přerušena nebo předčasně ukončena. Během návštěv se chovají dozorcí k příbuzným často hrubě.

Také podmínky kázeňských trestů se od roku 1969 postupně zhoršují. Kázeňské tresty postihují odsouzené poměrně často za nejrůznější konflikty s dozorcí nebo správou stavu. Často to bývá proto, že odsouzený neplní výkonovou pracovní normu. V některých případech ji však neplní proto, že toho není fyzicky schopen.⁴⁴ Důsledkem bývá snížení tzv. stravenky, tj. přidělu potravín, což má opět za následek nižší pracovní výkon. Odsouzenému se odnímají tzv. výhody, tj. např. možnost návštěv výběrového filmového

představení, možnost sledovat televizi atd. Vlastními kázeňskými tresty jsou důtky, odnětí práva přijmout balíček, snížení kapesné až o 50 %, umístění do uzavřeného oddělení po pracovní době, umístění do uzavřeného oddělení celodenně a umístění do samovazby. Specifickým trestem je umístění do zvláštního oddělení až na tři měsíce (ve III. skupině na šest měsíců).⁴⁵ V tzv. uzavřeném oddělení a samovazbě (slovo z vězeňského slangu „díra“ lépe vystihuje tvář těchto příbytků) bývá vlhko, chlad posílený nedostatečným oděvem a nedostatkem příkrývek, špatné větrání a nedostatečné osvětlení (cely jsou většinou ve sklepeních budov nebo v tzv. domečcích na „lágrech“). Tyto podmínky spolu s podvýživou – zejména nedostatkem bílkovin – jsou živnou půdou pro tuberkulózu.⁴⁶ V případě kázeňských trestů celodenního umístění do uzavřeného oddělení až na 20 dnů a v případě trestu umístění do samovazby až na 20 dnů (oba tresty jsou opakovatelné i v časové návaznosti) a v případě analogického opatření ve vazbě jde v podstatě o umístění do hladomorny, neboť finanční částka představující denní dávku stravy je rovna 3,- Kčs až 3,50 Kčs

45 Pro nedostatek informací neuvádíme podmínky režimu III. nápravné výchovné skupiny. V českých zemích jsou dva NVÚ pro tuto skupinu: Valdice u Jičína pro muže a Opava pro ženy. Ve Valdicích je barák, kde jsou na jednotlivých chodbách umístění odsouzení v kázeňském trestu uzavřeného oddělení po pracovní době, celodenně uzavřeného oddělení, samovazby, dále odsouzení na zvláštním oddělení a konečně odsouzení v zostřené izolaci. Jde většinou o zvlášť narušené (asociální) osoby. Přesto však podmínky, v nichž jsou přinuceni žít (u zostřené izolace šest měsíců až dva roky), jsou neobyčejně kruté. I zákon o výkonu trestu odnětí svobody stanoví, že v zostřené izolaci není kapesné, odsouzení nesmějí přijímat balíčky a zařazují se do práce jen tehdy, shledá-li to NVÚ účelným. V zostřené izolaci jsou údajně odsouzení v celách po dvou a často tam dochází k vzájemným projevům násilí.

46 Cely v uzavřených odděleních a v samovazbě jsou zařízeny tak, aby umožnily jen nezákladnější lidské potřeby, nezbytné k přežití. Někde jsou však podmínky ještě horší, než určuje předpis. Např. v NVÚ Minkovice jsou v některých celách místo prýčen jen betonové podstavce, na nichž odsouzení tráví noc (bylo tomu tak aspoň ještě v roce 1976). V NVÚ Rýnovice v uzavřeném oddělení vyčnívají z betonové podlahy ostré kameny, takže vězeň tu musí celý den stát nebo chodit; nábytek tu totiž není žádný, jen prýčny, které jsou přes den přiklopeny ke zdi. Na signál buzučku se odsouzený musí postavit čelem ke zdi, za neuposlechnutí ho dozorce zbije obuškem a zkope ho. Někteří dozorcí si s tímto buzučkem „hrají“ dlouhou dobu, jiní opět v noci tloučou obuškem na dveře cel, čímž odsouzené budí apod. V NVÚ Plzeň-Bory dozorcí v zimních měsících převírají nebo zcela zavírají na uzavřeném oddělení topení.

44 Přispívá k tomu i nedostatečná strava. Na počátku pracovního zařazení nemá odsouzený žádné kapesné, neboť je dostává vždy 15. v měsíci za předcházející měsíc, takže si nemůže přilepšit nákupem potravin z kantýny. V některých kantýnách nelze koupit nic laciného, čím by bylo možno zvýšit kalorickou hodnotu potravy. V mnoha NVÚ není ke koupi máslo, v NVÚ Mírov není cukr, v NVÚ Minkovice není ani sádlo atd.

(přesněji nebylo zjištěno, údaj je utajován), přičemž ve stravě nesmí být maso (omáčka se cedí, aby v ní nezůstal kousek masa). Takový trest – pokud by byl použit opakovaně – může znamenat fyzickou likvidaci odsouzeného. V každém případě i absolvování jednoduchého trestu v trvání 20 dnů je vážnou újmou a vede někdy k poškození zdraví. V civilizované společnosti 20. století je třeba označit tento kázeňský trest za barbarský. Veřejnosti zcela ušlo, že tento trest – resp. jeho podmínky spočívající v drastickém snížení dávek potravy – byl umožněn tajným rozkazem ministra spravedlnosti z druhé poloviny roku 1971 a jeho opakování bezprostředně za sebou bylo umožněno novelou zákona o výkonu trestu odnětí svobody z roku 1973 (zákon č. 47/73 Sb., který ovšem o množství potravy nehovoří).

V textu dokumentu jsme se několikrát zmínili o odsouzených za tzv. trestné činy protistátní povahy, které – nepřesně – nazýváme politickými vězni. Tento dokument pojednává o podmínkách ve věznicích a nápravných výchovných ústavech a nezabývá se jurisdikcí; nepojednává proto o jednotlivých skupinách odsouzených podle trestných činů, za něž byli odsouzeni. Musíme však konstatovat, že je stálou skvrnou čs. společnosti, že někteří lidé jsou odsuzováni za politickou opoziční činnost, za postoje a názory a někdy dokonce za politické nebo jiné přesvědčení, které vyslovili. Určitý přehled o jejich počtu udává statistika trestných činů podle hlavy I trestního zákona odsouzených čs. soudy (bez § 109 – nedovoleného opuštění republiky), kde ovšem není zařazena celá řada trestných činů politického či obdobného charakteru:⁴⁷

1958 1961 1964 1967 1968 1969 1970 1971 1972 1973 1974 1975
4337 2740 757 2512 111 942 1576 861 582 279 272 206

Drtivá většina politických vězňů v Československu nepoužila ani nehodlala použít násilí. Proti jejich věznění protestují angažovaní občané i světová veřejnost. Než dojde k zásadnějším změnám, požadujeme, aby politici vězni bez rozdílu nebyli

ve vězení diskriminováni, aby byli umísťováni mezi ostatní vězně, odsouzené za trestné činy nepolitické povahy. V 70. letech totiž byly v některých věznicích a ústavech (Mírov, Bory, Opava, Litoměřice a Ostrava) zřízeny – opět na základě tajného rozkazu ministra spravedlnosti – politické izolace, jejichž hermetičnost nemohla nemít – zejména v případech dlouholetého vězení – destrukční účinek na zdraví vězňů.⁴⁸ Je jen charakteristické, že až na malé výjimky – což bylo později po stížnostech upraveno – formálně vyhovovaly podmínky i těchto izolací zákonu o výkonu trestu odnětí svobody; z toho je vidět, nalik je tento zákon „pružný“ a bezobsažný. Nutno uvést, že většina vězňů, odsouzených za kritiku politického systému nebo jeho projevů, za zsměšňování určitých jevů, za konflikty s policií nebo úředníky státní moci, za neúspěšné pokusy opuštění republiky atd., je zařazována mezi ostatní odsouzené.⁴⁹ Jen někteří jsou věznění v politických izolacích (koncem roku 1972 to bylo asi celkem 120 osob), což je zvláštní dodatečný trest, o němž nerozhoduje soud, ale správa Sboru nápravné výchovy podle pokynů politické policie. Pro přesnost je nutno uvést, že od prosince 1976, kdy byli po pětiletém žalářování propuštěni Milan Hübl, Jiří Müller, Antonín Rusek a Jaroslav Šabata, nebyla pravděpodobně tato politická izolace v žádné věznici nebo ústavu v provozu, a to až do února 1978, kdy nastoupil trest Jiří Lederer v ostravské věznici.

48 Dopis příbuzných politických vězňů – viz pozn. 19 – o tom říká: „Tak např. dr. Jan Tesař trpěl v roce 1973–1974 vleklými žaludečními potížemi. Byl tři týdny na vyšetření ve vězeňské nemocnici v Brně (žaludeční vředy). V květnu 1974 byl operován na Pankráci (chronický zánět slepého střeva). V srpnu až listopadu 1975 potíže močového ústrojí. Pět týdnů byl na vyšetření v Brně, snad onemocněl pankreasu (izotopové vyšetření).

49 Bývají ovšem postihováni drobnější diskriminací spolu s tzv. útékáři a odsouzenými, kteří se neprojevují loajálně. Především jsou zařazováni spíše do tzv. pevných vězení než do NVÚ typu „lágr“. Vykonnávají horší práce, nesmějí být v tzv. komandech, která pracují mimo NVÚ. Jsou umísťováni do cel (oddělení), kde panuje zpřísněný režim. Diferenciace podmínek režimu – o níž samozřejmě soud, který vězně do NVÚ odsoudil, ani neví – je vůbec jedním z principů, kterými správa NVÚ vymáhá kázeň a poslušnost. „Nejhorší“ cela na chodbě má odňaty všechny „výhody“. Je častěji zamykána. Nejvíce výhod má samospráva. Přitom se běžně používá kolektivního potrestání, což podporuje donašečství.

47 V posledních letech se stalo např. obvyklým stíhat stoupence neoficiální kultury nebo osoby žijící nekonformním způsobem za trestný čin výtržnictví. To byl v roce 1976 případ hudebníků ze skupiny The Plastic People of the Universe, DG 307 a dalších; v roce 1977 případ Jana Prince, v současné době znovu Ivana Jirouse.

Odstranění politických izolací a jakákoli jiná diskriminace politických vězňů je důležitým krokem v čs. vězeňství. Zřízení statutu politických vězňů, kteří by požívali zákonné výhody, by bylo dalším humánním aktem státní moci. Tento statut bude souviset s naprostým přehodnocením stanoviska, že lidé mají být trestáni za nenásilnou politickou činnost, postoje nebo dokonce za vyslovené názory. Statut politických vězňů v mnoha evropských zemích⁵⁰ by mohl být příkladem.

III. Závěry

Navrhujeme, aby Federální shromáždění:

1. Novelizovalo trestní řád tak, aby byl v souladu s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech. Zejména je třeba, aby

- trestní řád stanovil, že ten, kdo je zadržen na základě obvinění z trestného činu, musí být neprodleně předveden před soudce nebo jiného úředníka, který je zákonem zmocněn vykonávat soudcovskou pravomoc, a tedy úředníka nezávislého ve své funkci;

- stanovil horní hranici doby trvání vazby;

- přesněji vymezil důvody vazby;

- zřídil nezávislý rozhodčí orgán, který by řešil spory mezi vězněm a správou věznice a jehož činnost by byla pod účinnou kontrolou veřejnosti;

- stanovil, že náklady trestního řízení včetně nákladů vazby nese stát;

- rozšířil dozor nad výkonem vazby a svěřil ho i veřejnému orgánu, jehož práce by se mohly účastnit i společenské organizace a iniciativní občanské skupiny a výbory, a umožnil tak veřejnou kontrolu podmínek výkonu vazby, mj. pomocí sdělovacích prostředků.

2. Provedlo zákonnou úpravu vazebních podmínek, a to buď rozšířením trestního řádu – z jehož dosavadního znění podle § 360 odst. 2 je třeba vycházet – nebo novým zákonem o výkonu vazby; úprava by taxativně vymezila ta práva, která jsou ve vazbě odňata nebo omezena.

3. Novelizovalo zákon o výkonu odnětí svobody, který by

- vymezil režim jednotlivých nápravně výchovných skupin a rozdílů v něm a stanovil, která

práva jsou výkonem trestu omezena nebo odňata, čímž by nahradil většinu dosavadních ustanovení „Řádu výkonu trestu v nápravně výchovných skupinách“ a zrušil všechna nehumánní ustanovení odporující zákonům a paktům o lidských právech;

- zřídil nezávislý rozhodčí orgán, který by řešil spory mezi odsouzeným a správou věznice a jehož činnost by byla pod účinnou kontrolou veřejnosti; zajistil účinnou sociální podporu rodin odsouzených a zlepšil sociální postavení odsouzených ve výkonu trestu a po něm, mj. tím, že by stanovil, že pracovní podmínky (zvl. mzda) odsouzených se řídí stejnými pracovní právními (zvl. mzdovými) předpisy, které jsou obecně závazné pro pracovníky a organizace, a že na práci ve výkonu trestu je třeba hledět jako na pracovní poměr se všemi nároky z něho vyplývajícími;

- který by dozor a kontrolu nad podmínkami výkonu trestu odnětí svobody svěřil i veřejnému orgánu, jehož práce by se účastnily i společenské organizace a iniciativní občanské skupiny a výbory, a umožnil tak veřejnou kontrolu podmínek výkonu trestu odnětí svobody, mj. pomocí sdělovacích prostředků;

- vytvořil předpoklady pro uplatnění moderní penologie v praxi.

4. Výslovně stanovilo, že úprava uvedených právních norem náleží výlučně zákonodárci a že veškeré předpisy, které se výkonu vazby a trestu odnětí svobody týkají (rozkazy, ústavní řády, směrnice), musejí mít veřejný charakter (např. formu vyhlášek ministrů spravedlnosti).

Obě národní rady, českou a slovenskou, vyzýváme, aby:

1. Interpelovaly na základě tohoto dokumentu ministry spravedlnosti ve věci podmínek vazby a výkonu trestu odnětí svobody.

2. Průběh a výsledky těchto interpelací zveřejnily.

3. Vyzvaly sdělovací prostředky, aby pomohly vyvolat veřejnou diskusi k této problematice.

4. Zvýšily v rámci svých rozpočtů výdaje na modernizaci věznic a nápravně výchovných ústavů, na modernizaci a demilitarizaci Sboru nápravné penologie a uplatňování výzkumu v praxi.

5. Provedly prozatímní nezbytné zákonné úpravy: zrušily nezákonné rozkazy ministrů spravedlnosti a nezákonná ustanovení řádů výkonu

⁵⁰ Zjevný statut politického vězně vypracovali i političtí vězni v SSSR a mnozí se snaží podle něho jednat. Úřady SSSR ho však dosud neuznaly.

vazby a výkonu trestu v nápravně výchovných skupinách a nahradily je humánnějšími opatřeními; odstranily veškerou diskriminaci, kterou nestanovil soud.

Tato opatření mohou obě rady podniknout dříve, než dojde k novelizaci trestního řádu a zákona o výkonu trestu odnětí svobody a k eventuálnímu schválení zákona o výkonu vazby Federálním shromážděním.

Charta 77 nabízí zákonodárným sborům a výkonným orgánům spolupráci při řešení problémů i v oblasti vězeňství. Připomíná, že nedávno se ustanovil Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, který chce plnit dílčí úkoly Charty 77 nejen obranou těch, kteří jsou – hlavně pro projevy svého přesvědčení – nespravedlivě trestně stíháni, ale i těch, kteří – bez ohledu na důvody, pro něž se ocitli ve vazbě nebo výkonu trestu odnětí svobody – jsou obětí nezákonného nebo nehumánního zacházení. Mezi členy a spolupracovníky tohoto iniciativního občanského výboru a mezi stoupenci Charty 77 je mnoho spoluobčanů, kteří jsou odhodláni přispět k řešení naléhavých otázek čs. vězeňství.

Příloha: Pravidla vnitřního pořádku ve věznici.

*dr. Ladislav Hejdaček, Marta Kubišová, dr. Jaroslav Šabata
mluvčí Charty 77*

Pravidla vnitřního pořádku ve věznici

I. Povinnosti a práva obviněných

Obvinění mají po dobu výkonu vazby vedle povinností, vyplývajících ze zákonů a jiných právních předpisů, též povinnosti stanovené „Řádem výkonu vazby“.

1. Obviněný je povinen dodržovat tato pravidla vnitřního pořádku ve věznici, plnit příkazy příslušníků Sboru nápravné výchovy ČSR, udržovat v pořádku a čistotě celu a její zařízení, dodržovat základní hygienické zásady, podrobit se běžné společenské úpravě vlasů a vousů, podrobit se za podmínky uvedené v § 82, odst. 3 trestního řádu osobní prohlídce, šetřit majetek věznice a majetek ostatních obviněných, chovat se slušně ke všem osobám, s nimiž přijde do styku (včetně ostatních obviněných), zachovávat klid ve cele, při vstupu příslušníků SNV ČSR nebo osob

provádějících inspekční prohlídku ve věznici do cely povstat a podat příslušné hlášení. Příslušníkům SNV ČSR a jiným osobám, které navštívily věznici, je povinen vykat a oslovovat je „pane“ nebo „paní“ s uvedením úřední nebo služební hodnosti oslovovaného (je-li mu známa).

2. Obviněný je povinen zúčastnit se vycházky, a to v trvání 30 minut až 1 hodiny denně, s výjimkou dnů pracovního klidu. Obviněný musí mít na vycházce oblečení přiměřené počasí. Vycházka se nekoná jen tehdy, rozhodne-li tak náčelník věznice vzhledem k nepříznivým povětrnostním podmínkám nebo z jiných závažných důvodů. U nemocných obviněných a u obviněných těhotných žen se vycházky konají jen se souhlasem ošetřujícího lékaře.

3. Obviněný nesmí navazovat nedovolené styky s jinými obviněnými nebo osobami na svobodě, přechovávat na cele předměty, které by mohly být obviněným použity k poškození vlastního zdraví nebo zdraví jiných osob nebo k útěku, odpočívát vleže mimo dobu stanovenou k odpočinku, ledaže mu to bylo ze zdravotních důvodů zvláště povoleno, poškozovat se na zdraví, psát v dopisech, které nejsou adresovány orgánům uvedeným v bodě 20, o situaci ve věznici a o jiných obviněných a ve stížnostech používat urážlivých výrazů a uvádět v nich vědomě nepravdivé skutečnosti. Odmítali obviněný soustavně stravu, bude umístěn sám na zvláštní celu. Neustane-li v odmítání stravy, provede se opatření podle ustanovení § 213 zákona č. 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu.

4. Při zaviněném porušení stanoveného pořádku nebo kázně může být proti obviněnému použito jedno z těchto pořádkových opatření:

- a) ústní důtka
- b) odnětí práva na přijetí balíčku a zároveň zákaz nákupu věcí osobní potřeby (s výjimkou hygienických potřeb), a to až na jeden měsíc (u mladistvých až na 14 dnů)
- c) umístění do samovazby až na 15 dnů (u mladistvých až na 10 dnů).

Při uložení pořádkového opatření umístění do samovazby se umístí obviněný do cely sám a není mu povoleno kouřit, přijímat a psát dopisy (s výjimkou korespondence s obhájcem), přijímat balíčky a návštěvy, s výjimkou návštěv s obhájcem, nakupovat věci osobní potřeby a odpočívát na lůžku v době od budíčku do večerky.

5. Proti použití pořádkového opatření má obviněný právo do 3 dnů podat stížnost, jež nemá odkladný účinek. Stížnost proti druhu pořádkového opatření a jeho trvání není přípustná.

6. V zájmu zabezpečení účelu výkonu vazby jsou příslušníci SNV ČSR oprávněni použít proti obviněným, kteří maří účel výkonu vazby a u nichž ke zjednáání nápravy nepostačovala předchozí výzva nebo domluva, mimořádných pořádkových opatření, jimiž jsou např. předváděcí řetízky, svěrací pouta, hmat, chvat, poutací popruhy, aerosolový sžlotvorný rozprašovač, služební obušek, úder rukou, použití služebního psa, úder zbraní.

7. Obviněný má právo na stravu, jež se mu poskytuje třikrát denně, a to v množství, jakosti a kalorické hodnotě, které odpovídají zásadám správné výživy.

8. Obviněný po dobu výkonu vazby používá ústavního oděvu a prádla. Náčelník věznice může ponechat obviněnému vlastní občanský oděv, prádlo a obuv jen za předpokladu, že obviněný má zajištěnu pravidelnou výměnu prádla a jeho oděv je hygienicky a esteticky nezávadný.

Osobní prádlo přidělené obviněnému k používání se vyměňuje jednou za deset dní, ložní prádlo alespoň jednou za měsíc.

9. Koupání obviněných se provádí jednou za deset dní.

10. Pokud obviněný nemá základní hygienické potřeby a nemůže si je z vlastních prostředků obstarat, poskytuje mu správa věznice zejména mýdlo, hřeben a kartáček na zuby.

11. Obviněný má právo na 8hodinový spánek.

12. Obviněný má právo na poskytování zdravotnických služeb.

13. Obviněný smí psát a přijímat dopisy zpravidla jednou za 14 dnů, pokud příslušný orgán činný v trestním řízení nestanoví jinak. Toto omezení se nevztahuje na korespondenci obviněného s orgány uvedenými v bodě 20, s obhájcem a s advokátem. Korespondenci obviněnému adresovanou a jím odeslanou postoupí správa věznice příslušnému orgánu činnému v trestním řízení k eventuálnímu opatření. Obviněnému, který neumí nebo nemůže číst a psát, se písemnosti došlé mu od orgánů a organizací přečtou a poskytnou se mu pomoc při sepisování podání, žádostí, stížností a důležitých sdělení a při dopisování s příslušníky jeho rodiny a s obhájcem.

14. Návštěvy smí obviněný přijímat, jen povolí-li je příslušný orgán činný v trestním řízení. Návštěva se koná za přítomnosti orgánu, který ji povolil.

15. Obviněný může s obhájcem mluvit bez přítomnosti třetí osoby; příslušný orgán činný v trestním řízení mu takovou rozmluvu umožní. Jestliže však je důvodem vazby obava, že obviněný bude mařit vyšetřování (§ 67, písmeno b trestního řádu), a dosud se nepřikročilo k seznámení s výsledky vyšetřování, je k rozmluvě bez přítomnosti třetí osoby zapotřebí souhlasu vyšetřovatele.

16. Obviněný má nárok na přijímání balíčků s povolenými potravinami a jinými věcmi osobní potřeby jednou za měsíc (netýká se výměny osobního prádla), a to až do váhy 3 kg. Obsah balíčku se prohlídí; obviněnému se nepředají věci, které nesmějí být přechovávány na celách. Zaslání léků se obviněným povoluje jen ve zvláště odůvodněných případech.

17. Obviněnému se umožní jednou za 14 dní nákup potravin nepodléhajících rychlé zkáze, ovoce, kuřiva, potřeb k vedení korespondence a jiných věcí osobní potřeby v přiměřeném množství. Má-li však obviněný v úschově věznice menší částku, než je předpokládaná cena jízdného do místa bydliště obviněného, nákup věcí osobní potřeby se mu neumožní.

18. Obviněný smí nakupovat denní tisk a časopisy, vydávané v tuzemsku, půjčovat si knihy z vězeňské knihovny včetně trestně právních předpisů. Obviněný si smí půjčovat a hrát společenské hry, které jsou ve věznici k dispozici.

19. Obviněný smí mít u sebe na cele psací potřeby, noviny, časopisy, knihy, právní předpisy, fotografie rodinných příslušníků a další věci osobní potřeby, které mu byly zaslány v balíčku, které si nakoupil nebo které měl u sebe při přijetí do věznice, pokud množství nebo povaha těchto věcí nenarušuje pořádek na cele.

20. Obviněný smí k uplatnění a zabezpečení svých občanských práv a oprávněných zájmů podávat stížnosti, žádosti, podání a podněty

a) Federálnímu shromáždění, Kanceláři prezidenta republiky, České národní radě, Slovenské národní radě, vládě Československé socialistické republiky, vládě České socialistické republiky, vládě Slovenské socialistické republiky, jakož i prokurátoru nebo soudu,

b) věcně příslušným a jim nadřízeným orgánům.

V téže věci však nesmí obviněný podávat stížnost několika orgánům současně. Jestliže o to obviněný požádá, umožní se mu rozmluva s náčelníkem věznice, prokurátorem vykonávajícím dozor nad výkonem vazby, orgánem činným v trestním řízení nebo orgánem, který právě provádí inspekční prohlídku věznice.

21. Obviněný si může zajistit poskytování právní pomoci advokátem, a to i v záležitostech netýkajících se trestní věci, pro kterou je ve vazbě. Na návštěvy advokáta se užije přiměřeně ustanovení bodu 15.

22. V průběhu výkonu vazby může být obviněný za souhlasu příslušného orgánu činného v trestním řízení zařazen k výkonu prací, jestliže o to sám požádá a je-li při provozu věznice pracovní příležitost odpovídající zdravotnímu stavu a pracovním schopnostem a dovednostem obviněného. Vyskytne-li se pracovní příležitost mimo provoz věznice, může být obviněný za těchto podmínek zařazen do práce u hospodářské organizace, a to na základě smlouvy mezi správou věznice a hospodářskou organizací. Na pracovní zařazení, na odměňování, na nemocenské pojištění a sociální zabezpečení takového obviněného se vztahují přiměřeně předpisy upravující tyto otázky u odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody.

II. Denní pořádek

23. a)

Budíček	06.00 hodin
Úklid cel a hygiena	od 6.00 hodin do 07.00 hodin
Výdej snídaně	07.00 hodin
Výdej oběda	12.30 hodin
Výdej večeře	18.00 hodin
Odpočinek na lůžku	od 19.00 hodin
Večerka	21.00 hodin

b) Dojde-li k narušení denního pořádku obviněného (např. v důsledku jeho účasti na procesním úkonu), zabezpečí se obviněnému náhradní stravování, popř. se mu poskytne možnost náhradního spánku.

III. Časové zajištění některých práv obviněných

24. a) Vycházky obviněných se konají denně.

b) Koupání obviněných se provádí viz článek 9.

c) Nákup pro obviněné se provádí viz článek 17.

d) Půjčování knih obviněným se provádí 1krát týdně.

e) Půjčování společenských her obviněným se provádí na požádání.

f) Ambulantně léčebně preventivní péče se poskytuje zkrát týdně, v nutných případech denně.

IV. Pravidla nabývají účinnosti dnem 1. ledna 1971.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 *Autorem dokumentu byl Petr Uhl, podklady připravil Milan Hübl, připomínky zpracoval Zdeněk Jičínský, Pavel Rychetský, Rudolf Slánský a Milan Richter, kteří doporučili, aby se dokument více zabýval právní stránkou problematiky. Původní návrh dokumentu předložený chartovní veřejnosti k připomínce je rozsahem značně kratší než definitivní text. Je uložen v Libri prohibiti, sb. Charta 77.*

PLNÉ ZNĚNÍ: *Informace o Chartě*, roč. 1 (1978), č. 6, samostatné číslování stránek (23) • *Charta 77. Rok 1978. Samizdatový sborník*, s. 44–63 • *Human Rights in Czechoslovakia. The Documents of Charter 77 (1977–1982)*. Washington, s. 98–134.

KOMENTÁŘE: ÚSD, sb. RFE, Ivan Medek, S-573, 30.12.1978.

LITERATURA: *O československém vězeňství*. Sborník Charty 77. Sestavili a uspořádali: Jiří Gruntorád a Petr Uhl. Praha 1990, 197 s.

1978, 23. květen, Praha. – Seznam nových
56 signatářů Prohlášení Charty 77.
(Dokument č. 17)

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 7,
18.–29. 5. • *Charta 77. Rok 1978*. Samizdatový sborník,
s. 64 • *Listy*, roč. 2 (1978), s. 86.

Do dnešního dne se k Prohlášení Charty 77 ze dne 1. 1. 1977 připojili následující občané, kteří zároveň souhlasili se zveřejněním svých jmen:

Benedek Jozef, dělník; Benedek Ladislav, elektrikář; Bierhanzl Ivan, dělník; Brázda Jan, učeň; Čechura Jaromír, dělník; ing. Zbyněk Čeřovský, technik; Decastello Josef, řidič; Doupovec Rado-
mír, dělník; Dvořák Josef, dělník; Faitová Růže-
na, dělnice; Farkaš Luděk, technik; Gombík Ro-
bert, duchovní; Hanzel Bohumil, stav. robotník;
Hlínský Roman, údržbář; Hocke Petr, tesař; Ho-
lubcová Marie, ing., CSc.; Horák Jiří, dělník;
dr. Hybler Martin, metař; Hübner Pavel, dělník;
Jelínková Zuzana, učnice; Joglová Jana, úředni-
ce; Karlík Jiří, dělník; MUDr. A. Kavinová, lé-
kařka; Jiří Kozelka, dělník; Ledererová Elzbieta,
překladatelka; Lízna František, duchovní; Máč-
ková Charlotta, dělnice; Maštera František, ři-
dič; Matras Jaroslav, elektrotechnik; Mašterová
Marie, v domácnosti; Nováková Eva, laborant-
ka; Obručová Jarmila, úřednice; Parkán Viktor,
dělník; Pojar Antonín, dělník; Pokorný Vladimír,
student; Pospíšil Miloslav, zámečnický; Procház-
ka Tomáš, dělník; Rychtářová Olga; Sokol Vác-
lav, výtvarník; Steiner Petr, klempíř; Storožen-
ko Ilja, dělník; Šebová Marie, dělnice; Šimánek
Petr; Švecová Anna, techn. pracovnice; Todorov
Pavel, dělník; Tominová Zdena, tlumočnice; Vág-
ner Jaroslav, montér; Vaněk Josef, dělník; Vaša-
tová Jana, dělnice; Včel Vladimír, hudebník; Viš-
tein Milan, dělník; Zajonc Jiří, typograf; Zelenka
Jiří, zámečnický; Zelenková Jitka, technička; Zima
Jan, dělník; Zolman Zdeněk, dělník.

*dr. Ladislav Hejránek, Marta Kubišová,
dr. Jaroslav Šabata
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Na kopii uložené v ÚSD, sb. FMV-Ch. jsou u řady sig-
natářů připsány rukou bližší informace: místo bydliště,
interní sdělení o jejich evidenci (např. 2. odbor, 3. oddě-
lení atd.).

1978, 29. květen, Praha. – Dopis předsednictvu ÚV KSČ, předsednictvu vlády ČSSR a předsednictvu Federálního shromáždění, žádající veřejné projednání teroristických činů StB proti nekonformním občanům.

Od samého začátku hnutí Charty 77 se orgány státní moci dopouštěly mnoha nezákonností proti jejím signatářům a stoupencům. Při několika příležitostech upozornili její mluvčí na tyto postihy orgány státní moci i veřejnost; činili tak ovšem s vědomím, že hlavním posláním Charty 77 není sebeobrana, ale boj za lidská práva a obnovení zákonnosti v celé společnosti.

Nejvíce šikan má na svědomí přímo Státní bezpečnost. Na protizákonných zásazích proti Chartě 77 se však podílejí i další instituce: Veřejná bezpečnost (VB), prokuratury a soudy, orgány KSČ a ROH, veřejné sdělovací prostředky, orgány státní hospodářské správy a školské správy, národní výbory, vojenské správy, ředitelství telekomunikací a pošt, správy pasů a víz, a dokonce některé pracovníci zdravotnictví, důchodového zabezpečení a pohřební služby. Diskriminační a represivní opatření těchto institucí jsou koordinována Státní bezpečností, která ve většině případů k takovým opatřením „podřízené“ instituce vybízí a někdy i nutí. Každou další „úspěšnou“ akci roste její moc a relativní nezávislost.

V naší zemi je nezákonné jakékoli pronásledování obránců lidských práv, kritiků režimu a občanů nekonformně smýšlejících či jednajících, neboť odporuje především Ústavě a nedávno přijatým mezinárodním paktům o lidských právech. Přesto je takové pronásledování téměř denní skutečností. Pro jeho oběti může však být podstatná také forma takových nezákonných činů. Může být podstatná i pro celkovou společenskou atmosféru. Zde je třeba říci, že se Státní bezpečnost právě vůči Chartě 77 uchýlila k formám značně drastickým: předvádění, respektive odvlékání na údajné výslechy (které nemají zákonný podklad), mnohahodinovému – až 96hodinovému – věznění bez zákonného důvodu, nezákonným osobním a domovním prohlídkám, fyzickému bránění ve vstupu do bytu nebo naopak v opuštění bytu, rozhánění soukromých setkání v bytech, bránění v návštěvě jiných měst včetně eskortování do vlaku apod. Tyto závažné trestné činy, jichž se

pracovníci Státní bezpečnosti dopouštějí nebo které inspirovali, se už v minulosti často blížily teroru: pronásledování profesora Patočky, které mělo tragické následky, přepadení Jiřího Hájka na ulici a manželů Krieglových v jejich bytě, útoky na Pavla Kohouta a Jana Kindla, zásahy proti undergroundu a neoficiální kultuře vůbec, zaslání rakví Věnků Šilhánovi a Karlu Bartoškovi, zranění Ladislava Hejdánka a rány a kopance na plese železničářů – to vše nám mělo připomenout, že si nesmíme být jisti ani svými životy.

Nezákonnost a zvěle postihů vůči obráncům lidských práv se časem stupňovala. Vyvrcholila v posledních týdnech, kdy se Státní bezpečnost podílela na únosech signatářů Charty 77 Ivana Medka a Bohumila Doležala, kteří byli odvléčeni do lesa a zbiti.² Tyto teroristické činy jen šťastnou náhodou neskončily těžkým ublížením na zdraví nebo dokonce smrtí. Vzniká tedy otázka, zda je politické vedení státu ochotno dodržovat zákony (které samo vyhlásilo) nebo jejich dodržování alespoň předstírat. Otázka, zda je nadále s to zajistit svou moc, aniž by se jeho aparát uchýlil k otevřenému teroru vůči nepohodlným občanům. V opačném případě by šlo o přiznání naprostého politického krachu.

Obracíme se jmenovitě na všechny funkcionáře tří vrcholných institucí: Nesete politickou i trestní odpovědnost za tyto teroristické činy, neboť jste – de iure nebo de facto – nadřízenými jejich pachatelů či osnovatelů. Ptáme se Vás proto: Byli jste o těchto činech informováni? Chceme věřit, že nikoli předem; jistě jste se však o nich dozvěděli dodatečně. Žádáme Vás o vyjádření k celé věci a o její veřejné projednání.

dr. Ladislav Hejdánek, Marta Kubišová, dr. Jaroslav Šabata
mluvčí Charty 77

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, za správnost:
Petr Uhl

Přílohy: Sdělení č. 7 a č. 11 Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných.²

→ NA, F. ÚV KSČ – GUSTÁV HUSÁK, NEUSPOŘÁDÁNO. – STROJOPIS, PRVOPIS S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

1 Na pokyn policie dopravila Pohřební služba ke dveřím bytu historika Karla Bartoška rakev s nápisem Karel

Bartošek právě v době, kdy jeho děti přicházely ze školy. Podobnou nevkusnou nehoráznost zorganizovala v roce 1977 StB manželům Šilhánovým, když zřizenci Pohřební služby přišli pro mrtvolu Věňka Šilhána, který byl v té době na chalupě a těšil se pevnému zdraví.

- 2 Viz Sdělení VONS č. 7, 23. května 1978; Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 7, s. 3–4; Otevřený dopis Ivana Medka, tamtéž, s. 4–5; Sdělení VONS č. 11, tamtéž, s. 14–15.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 7, s. 17–18 • *Charta 77. Rok 1978*. Samizdatový sborník, s. 65.

1978, 3. června, Praha. – Sdělení Charty o policejních opatřeních proti desítkám čs. občanů za návštěvy Leonida Brežněva v Československu.

Při oficiální návštěvě Leonida Brežněva v Československu ve dnech 30.5. až 2.6.1978 provedly všechny složky SNB na území ČSSR opatření, která svým rozsahem i povahou užitých metod podstatně přesáhla rámec akcí obvyklých při podobných státních návštěvách. Ačkoli čs. právní řád nezná institut preventivního zadržení, ocitly se stovky osob, které se ničeho nedopustily, po dobu Brežněvovy návštěvy ve věznicích. Jejich zajištění a zadržení byla kryta nejrozmanitějšími fingovanými důvody, především předstíraným vyšetřováním neexistujících trestných činů. Bezpečnostní orgány se přitom dopouštěly různých dalších konkrétních nezákonností, jako například překročení osmačtyřicetihodinové lhůty zadržení (resp. zajištění), porušování domovní svobody a podobně. Zároveň se vůbec neohlížely na důsledky, které může v občanském životě mnohých lidí způsobit sám fakt, že byli ve vězení a že byli nařčeni ze skutků, kterých se nedopustili. Součástí této akce bylo i věznění – ve většině případů čtyřdenní – mnoha signatářů Charty 77 a osob, které s Chartou 77 spolupracují, nebo sympatizují nebo jsou v příbuzenském či přátelském vztahu k jejím signatářům. Jak se nám zatím podařilo zjistit, bylo tímto způsobem jen v Praze a Brně postiženo nejméně šedesát občanů.¹ Vznesená podezření z různých trestných činů byla zjevnou a občas i otevřeně přiznanou záminkou. Celé akce však využily orgány StB zároveň k tomu, že provedly četné domovní prohlídky, při nichž zabavily velké množství knih, rukopisů, soukromou korespondenci apod., a že uskutečnily i bezpočet výslechů, při nichž se pokoušely získat informace o práci Charty 77. Aby formálně zdůvodnily čtyřdenní vězení, propouštěly vězněné po dvou dnech a vzápětí je před věznicí nebo přímo v prostorách věznice znovu zatýkaly a vracely do cel. Dva signatáři Charty 77, ing. Pavel Roubal a spisovatel Jiří Gruša a Jan Šimsa z Brna se dosud nevrátili, protože na ně byla uvalena vazba. Celá tato akce je výrazem zlověstně se stupňující represe proti nepohodlným občanům. Při výsleších bylo vězněným naznačováno,

že v souvislosti s blížícími se výročími mohou očekávat podobné a ještě drastičtější akce. Celý tento varovný vývoj, vyznačující se viditelným zostřováním policejních zákroků a prohlubujícími se nezákonnostmi, považujeme za velice nebezpečný. Strach mocenského aparátu z občanů je přitom v hlubokém rozporu se všemi oficiálními tvrzeními o vnitropolitické stabilitě. Charta 77 proti poslední akci Bezpečnosti rozhodně protestuje a je vážně zneklidněna situací, kterou tato akce zrcadlí.²

dr. Ladislav Hejdánek, Marta Kubišová, dr. Jaroslav Šabata mluví Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Dokumentaci policejní akce z 3. června vydal VONS ve svých sděleních č. 13 a 14 z 9. června 1978. *Vis Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 8, s. 8–10.*
- 2 Stížnost na *flagrantní porušení zákona a žádost o přešetření a potrestání viníků* podal L. Hejdánek dopisem ministru vnitra Obzinovi, zaslaném přímo z ruzyňské věznice 2. června 1978. Tamtéž.

KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-370 (10.6.1978).

1978, 4. červen, Praha. – Žádost o propuštění spisovatele Jiřího Gruša a Pavla Roubala z vazby, zasláná generálnímu prokurátorovi ČSSR Jánu Feješovi.

Dne 2. června 1978 byla uvalena vazba na spisovatele Jiřího Grušu a inženýra Pavla Roubala. Jsou obviněni z pobuřování podle § 100 trestního zákona, kterého se měl ing. Pavel Roubal dopouštět tím, že rozšiřoval beletristická a esejistická díla českých spisovatelů,¹ a Jiří Gruša tím, že napsal román *Dotazník* a souhlasil s jeho opsáním. Celý tento případ je naprosto absurdním útokem na svobodu projevu, zaručenou československou Ústavou. Charta 77 žádá, aby oba nezákonně uvěznění – z nichž Jiří Gruša je vážně nemocen – byli okamžitě propuštěni.²

dr. Ladislav Hejdánek, Marta Kubišová, J. Šabata mluví Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍM PODPÍSEM J. ŠABATY.

- 1 Podle usnesení Správy vyšetřování StB VS-ČVS-13/120-1978 se měl P. Roubal dopustit pobuřování proti republice tím, že se v jeho bytě našel Grušův *Dotazník* a spis Třikrát TGM.
- 2 O případu informovalo 20 českých spisovatelů 5. června 1978 západní spisovatele. V dopise mj. píše: „Úřady tak překročily kromě zákona už i tu doposud tiše respektovanou dělící čáru mezi občanskou politickou aktivitou, jakou vyvíjeli i mnozí spisovatelé, a činností výhradně literární, jaké se věnovali lidé typu Jiřího Gruši.“ Dopis byl rozšiřován pod názvem „Trochu méně vedra bychom prosili“. Dopis podepsali: V. Brabenec, V. Havel, V. Jirousová, P. Kabeš, S. Karásek, I. Klíma, P. Kohout, J. Lopatka, J. Němec, Z. Pinc, J. Seifert, K. Sidon, K. Soukup, A. Stankovič, V. Třešňák, Z. Urbánek, L. Vaculík, J. Vladislav, J. Vohryzek, P. Zajíček. *Informace o Chartě 77, roč. 1, (1978), č. 8, s. 11.* Dopis otisklo mnoho západních novin, např. New York Times, Washington Post, britský Guardian aj.
23. června 1978 navštívili V. Havel, K. Sidon a L. Vaculík předsedu Svazu českých spisovatelů Josefa Rybáka, aby jej informovali, že v Grušově případě se jedná o první případ trestního postihu za beletristické dílo, a aby požádali Svaz o posouzení románu *Dotazník*. J. Rybák resolutně odmítl s delegací jednat. Viz: *Zpráva o setkání*

spisovatelů s předsedou SČS nár. umělcem J. Rybákem in Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 9, s. 5.

1. července 1978 se obrátili s žádostí o podporu J. Gruši na ministerského předsedu Velké Británie J. Callaghana nezávislí socialisté R. Battěk, J. Mezník a J. Müller.

Svaz německých autorů (FDA) zorganizoval v červenci 1978 kongres na téma „Literatura a lidská práva“, odkud byl zaslán dopis OSN, odborovým organizacím a demokratickým stranám světa, aby se zasadily o propuštění J. Gruši na svobodu.

Viz též Werner, P.: Básník jako vězeň. In: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-403, 13. června 1978. Goldstücker, E.: Případ Jiří Gruša. In: Listy, roč. 8 (1978), č. 5, s. 44–46; Hutka, J.: Grušův Dotazník. In: Tamtéž, s. 48; Usnesení správy vyšetřování StB. In: Tamtéž, s. 47; Petrtýl, J.: Jiří Gruša provokující. In: Prostor, roč. 1 (1983), č. 2–3, s. 47–60.

1978, 11. červen, Praha. – Žádost o propuštění uvězněného Jana Šimsy, zasláná generálnímu prokurátorovi Jánú Feješovi.

Dne 30. 5. 1978 byl policejně zadržen evangelický duchovní Jan Šimsa z Brna pro podezření z trestného činu pobuřování; dodatečně se prokázalo, že zadržení bylo neodůvodněné. Následujícího dne byla v jeho bytě vykonána domovní prohlídka, během níž došlo ke kontroverzi vyvolané snahou orgánů Bezpečnosti neoprávněně zabavit osobní dopis profesora Jana Patočky. Během této události zasáhl jeden z přítomných pracovníků hrubě proti manželce Jana Šimsy. Když chtěl Jan Šimsa svou ženu bránit, došlo ke kolizi, která byla později kvalifikována jako trestný čin. Na tomto základě byla na jmenovaného uvalena vyšetřovací vazba. Dodáváme, že Jan Šimsa je vážně nemocen a k domovní prohlídce byl dopraven v nedobré zdravotním stavu. Nehledě na tuto mimořádnou okolnost, považujeme jeho obvinění a uvěznění za nezákonné a žádáme, aby byl okamžitě propuštěn.¹

dr. Ladislav Hejdaček, Marta Kubišová, dr. Jaroslav Šabata
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

¹ 30. srpna 1978 byl Jan Šimsa odsouzen městským soudem v Brně k 8 měsícům nepodmíněného trestu odnětí svobody. Rozsudek byl potvrzen 5. října 1978 Krajským soudem v Brně. O Janu Šimsovi srv. Sdělení VONS zveřejněná v Informacích o Chartě 77: Sdělení č. 12 a č. 13, roč. 1 (1978), č. 8, s. 1 a s. 8; Sdělení č. 17, č. 9, s. 7; Sdělení č. 21, č. 10, s. 5; Sdělení č. 28, č. 10, s. 8; Sdělení č. 40, č. 11, s. 17.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 8, s. 14 • Charta 77. Rok 1978. Samizdatový sborník, s. 69 • Listy, roč. 8 (1978), č. 5, s. 87.

Viz též komentář Mileny Šimsové in Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 8, s. 18–20 • Žádost Miloše Rejchrtu o propuštění J. Šimsy. Dopis generálnímu prokurátorovi. In: Tamtéž, č. 9, s. 9–10 • Dana a Markéta Němcovy: Podpora žádosti M. Rejchrtu. In: Tamtéž, s. 10.

1978, 16. červenec, Praha. – Poděkování organizaci Kulturfrent ve Stockholmu za podporu Charty 77 a politických vězňů a za protestní provolání k výročí 21. srpna.

Vážení přátelé!

Zdravíme Vaše setkání k výročí 21. srpna 1968¹ a jsme potěšeni zájmem švédského lidu a kulturních pracovníků o osud československého lidu. Projevy mezinárodní solidarity nás posilují v boji za lidská práva a za dodržování zákonů. Přejeme přátelům Československa ve Švédsku mnoho zdaru v jejich úsilí.

*dr. Lad. Hejdaček, Marta Kubišová, dr. Jaroslav Šabata
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

- 1 Švédský list Folket i Bild a organizace Kulturfrent vydaly k 10. výročí vojenské intervence v Československu výzvu Sověti pryč z Československa, v jejímž závěru se uvádělo: „Charta 77, mluvčí, signatáři a ostatní odpůrci okupace a režimu založeného na poslušnosti jsou trestáni propouštěním z práce, zákazem výkonu povolání, špatným zacházením a různými útrapami. Tento quislingovský režim používá stále ostřejší metody ve své snaze zničit odpor obyvatelstva. Ale národ útisk odmítá, odpor vzrůstá každým dnem. Ve Švédsku byla zpráva o okupaci sovětskými vojsky přijata se zlobou a nevolí. Ve Stockholmu demonstrovalo 10 000 lidí na Sergels Torg. Dnes po deseti letech okupace ještě stále pokračuje. Československý odpor musí mít veškerou naši podporu. Vyzýváme proto všechny demokratické síly, aby podpořily československý lid v boji za demokracii a národní svobodu a připojujeme se za následující výzvu: Sovětský svaz pryč z Československa! Zastavte pronásledování signatářů Charty 77! Propusťte politické vězně!“ (ČSDS, sb. Charta 77.)

1978, 18. červenec, Praha. – Otevřený dopis Charty 77 a VONS matce a manželce Anatolije Ščaranského a manželce Alexandra Ginzburga, odsouzených obránců lidských práv v Sovětském svazu.

Vážené paní,
s napětím jsme sledovali průběh soudních procesů s Alexandrem Ginzburgem a Anatolijem Ščaranským¹ – sovětskými obránci lidských práv – a jsme krajně rozhořčeni jejich výsledky. Naše rozhořčení je o to větší, že současně s inscenací těchto procesů byl jiný sovětský občan, který se v hnutí za lidská práva neangažoval, odsouzen k trestu smrti.

Již u příležitosti odsouzení Jurije Orlova, Zviada Gamsachurdii a Maraba Kostava² jsme uvedli, že tito sovětské občané sledují stejné cíle jako Charta 77: dodržování lidských práv a demokratických svobod, které se státní orgány zavázaly respektovat. Varovali jsme před inscenováním dalších procesů, jmenovitě s Alexandrem Ginzburgem a Anatolijem Ščaranským; takové procesy se bezprostředně dotýkají všech lidí a tedy i nás, ať už jsou zaměřeny proti obráncům lidských práv v Československu nebo kdekoli v zahraničí.

Jsme přesvědčeni, že mezinárodní solidarita s oběťmi zvláště mocenských orgánů přispěje k osvobození sovětských obránců lidských práv. Během procesů jsme mysleli i na Vás a doufali jsme, že nevidaný rozmach této solidarity, účast milionů lidí z celého světa, kteří byli v duchu s Vámi a s Vašimi příbuznými, je světlym bodem a nadějí v utrpení, které prožíváte. Byli bychom rádi, kdyby Alexander Ginzburg a Anatolij Ščaranskij mohli být informováni o tom, že i v Československu mají četné přátele.

Jako obránci lidských práv, působící v občanské iniciativě Charta 77, apelujeme na podobné občanské iniciativy a také na zájmová a politická seskupení, na věřící, náboženské, humanitní a svobodomyšlné společenství ve světě, která usilují o demokracii a o práva pro nejširší vrstvy obyvatelstva, aby podle svých možností podnikly účinné akce vedoucí k osvobození Anatolije Ščaranského a Alexandra Ginzburga, Jurije Orlova, Viktorase Piatkuse a dalších sovětských obránců lidských práv.

Přejeme si, vážené paní, abychom mohli brzy se spolu s Vámi radovat z propuštění Vašich blízkých.

dr. Ladislav Hejdánek, Marta Kubišová, dr. Jaroslav Šabata
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 1 (1978), Č. 10, S. 12.

- 1 Anatolij Ščaranskij, narozený 1948 v Sovětském svazu, byl pro svou disidentskou aktivitu v roce 1977 zatčen a v roce 1978 odsouzen na 13 let odnětí svobody. V důsledku světové kampaně za jeho propuštění byl roku 1986 amnestován a emigroval do Izraele. Alexandr Ginzburg, narozený 1936, napsal Bílou knihu o případu Siňavského a Daniela. Odsouzen roku 1968 na 5 let, propuštěn 1972. Spolupracovník A. Solženicyna. Znovu souzen roku 1978.
- 2 Dokument u příležitosti odsouzení Jurije Orlova, Zviada Gamsachurdii a Maraba Kostava se nepodařilo nalézt a není ani zaznamenán v anotovaném seznamu dokumentů v knize Charta 77 1977–1989. O vězněných obráncích lidských práv ve východní Evropě viz Společný dopis obráncům lidských práv ve východní Evropě v D63 (srpen 1978).

D60 1978

1978, 22. červenec, Praha. – Dopis velvyslanci SSSR v Praze V. V. Mackevičovi, žádající o neprodlené propuštění tří sovětských obhájců lidských práv a zrušení rozsudků.

Pane velvyslance,
obracíme se na Vás jménem společenství Charta 77, abychom vyjádřili rozhořčení občanů zasazujících se o dodržování lidských a občanských práv v naší zemi, nad rozsudky, které byly minulý týden vyneseny nad Alexandrem Ginzburgem v Kaluze, Anatolijem Ščaranským v Moskvě a Viktorasem Piatkusem ve Vilně. Ze všech informací, které se nám podařilo získat, jsme nabyli jednoznačného přesvědčení, že tito tři sovětské občané byli odsouzeni za to, že sledovali, jak jsou ve Vaší zemi plněny závazky Závěrečného aktu helsinské konference, a že o svých poznatcích informovali světové veřejné mínění. Rozsudky nad nimi neseme obzvlášť bolestně proto, že sami se zasazujeme o stejné ideály jako oni a že víme ze svých vlastních zkušeností, jak snadno mohou soudy proměnit poctivé občanské úsilí v takzvanou „protistátní činnost“ a na základě takového výkladu postihovat jinak smýšlející občany a zároveň svými rozsudky uvádět v omyl a zastrašovat veřejnost. Žádáme Vás, abyste náš nesouhlas tlumočil své vládě a abyste jí tlumočil i naši žádost, aby všichni tři odsouzení byli neprodleně propuštěni a rozsudky nad nimi zrušeny. Domníváme se, že takový čin by byl aktem spravedlnosti, který by nutně přispěl i k lepší atmosféře ve světě, otřeseném tím, co se minulý týden ve Vaší zemi událo.

dr. Ladislav Hejdánek, Marta Kubišová, dr. Jaroslav Šabata
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1978, 22. červenec, Praha. – Sdělení o odsouzení východoněmeckého filozofa a ekonoma Rudolfa Bahra.

Charta 77 vyjadřuje znepokojení a rozhořčení nad rozsudkem soudu Německé demokratické republiky, jímž byl nedávno odsouzen občan NDR Rudolf Bahro¹ k trestu odnětí svobody v trvání osmi let. Jsme přesvědčeni, že tímto rozsudkem má být umlčen autor knihy *Alternativa*, která je tvůrčím rozbořem společenského systému NDR a zemí východní Evropy. Soudní proces s marxistickým ekonomem a filozofem Rudolfem Bahrem je útokem proti občanským a politickým právům a rozvíjejícímu se kritickému myšlení v NDR a v dalších zemích.

dr. Ladislav Hejdaček, Marta Kubišová, dr. Jaroslav Šabata mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

1 Rudolf Bahro byl 30. června 1978 odsouzen ve východním Berlíně k osmi letům odnětí svobody. Příčinou odsouzení byl jeho spis *Alternativa* (Kolín-Frankfurt nad Mohanem 1977), kriticky analyzující zbyrokratizované východoevropské komunistické strany (česky vyšel v březnu 1979 v samizdatu). Rozhodující roli v jeho rozchodu s režimem NDR sehrála vojenská intervence v Československu 1968.

V západním Berlíně byl 16. února 1978 založen Výbor pro propuštění R. Bahra, podobný výbor vznikl ve Francii a Velké Británii. 16.–19. listopadu 1978 se v západním Berlíně pod názvem „Proměna ve východní Evropě – socialistická alternativa“ konal mezinárodní kongres o jeho analýzách, který přispěl k jeho popularitě a vyvolal solidaritu pokrokové světové veřejnosti. Československou opozici zastupoval na kongresu mj. J. Pelikán, z německé strany např. R. Dutschke, W. Biermann, W. Brandt aj. Prohlášení účastníků kongresu in: *Listy, roč. 9* (1979), č. 1, s. 52. Viz též D77 (6. 11. 1978).

Na základě amnestie, která se mj. týkala i dalších politických vězňů NDR, byl 11. října 1979 R. Bahro propuštěn z vězení a vyhoštěn ze země. V SRN se angažoval ve straně Zelených.

KOMENTÁŘE: Informační materiály, březen 1978, č. 27–28 • Pelikán, J.: Možnosti a cesty změny „reálného socialismu“. (Nad knihou *Alternativa* Rudolfa Bahra.) In: *Listy, roč. 4* (1979), č. 5, s. 21–26.

1978, 27. červenec,¹ Krkonoše. – Společné prohlášení Charty 77 a polského Výboru společenské sebeobrany (KSS-KOR) k 10. výročí vojenské intervence v Československu.

Uplynulo deset let ode dne, kdy vojska pěti zemí Varšavské smlouvy obsadila Československo, aby potlačila hnutí jeho lidu za svobodu. K demokratizačnímu procesu, který byl tehdy v Československu přerušen, se upínaly naděje celé demokratické Evropy jako k pokusu založit společnost na skutečně humanistických hodnotách a vytvořit tak alternativu k totalitnímu systému. V tomtéž roce bylo mocensky potlačeno demokratické hnutí polské inteligence. Uplynulých 10 let jasně prokázalo – navzdory všem tvrzením zastánců protidemokratického zřízení a národní nesuverenity – životnost myšlenek Pražského jara a demokratických hnutí polské společnosti. Za věrnost těmto myšlenkám ovšem zaplatilo a platí mnoho našich spoluobčanů vysokou cenu: vyřazením z veřejného života, ztrátou zaměstnání, ztrátou osobní svobody a někdy i ztrátou života. Trvalé pronásledování je údělem i mnoha našich přátel v SSSR a v jiných zemích, kteří bojují a trpí za tytéž cíle. Ve dnech desátého výročí událostí roku osmašedesátého, sbratření snahou prosazovat pravdu, lidská a občanská práva, demokracii, sociální spravedlnost a národní nezávislost, vyhlášíme svou společnou vůli zachovat věrnost těmto ideálům a jednat v jejich duchu. Nezadatelná lidská důstojnost jako hodnota, která dává smysl životu jednotlivců i národů, je dnes víc než kdy jindy osou všech našich úvah o budoucnosti a východiskem všech našich nadějí. Z této naděje vyplývá i hluboký pocit solidarity s mnoha přáteli ve světě, kteří se zaslouží o stejné ideály.

Výbor společenské sebeobrany (KSS-KOR)
Charta 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Dokument nebyl z bezpečnostních důvodů datován ani signován. Datum první schůzky KSS-KOR a Charty 77 se podařilo zjistit díky Ottě Bednářové, která uchovala účtenku s datem 27.7.1978 z parkoviště v Peci pod Sněžkou, odkud šel její syn Jiří Bednář na setkání u kiosku

naproti Obřím boudě na Cestě čs.–polského přátelství. Na dokument se vztahovalo informační embargo do poloviny srpna. Text dokumentu vysílalo Rádio Svobodná Evropa 16. srpna, J. Hargrftová v BBC referovala o setkání Charty 77 a KSS-KOR 18. srpna. V tisku, např. ve Frankfurter Allgemeine Zeitung, vyšlo společné prohlášení 16. srpna s datem srpen 1978.

Na možnost využít k setkáním s polskými disidenty tzv. Cesty čs.–polského přátelství upozornila Anna Šabatová v únoru 1978, kdy spolu s Petrem Uhlem navštívili Václava Havla na Hrádečku. Kontakty s Adamem Michnikiem pak zprostředkoval slovenský student FAMU Tomáš Petřivý. Setkání 27.7. se zúčastnili Jiří Bednář, Václav Havel, Ladislav Hejránek, Marta Kubišová, Tomáš Petřivý, Petr Uhl a z polské strany Jacek Kuroň a Adam Michnik. Kromě společného prohlášení k 10. výročí 21. srpna 1968 byl na setkání prodiskutován společný dopis obráncům lidských práv, tzv. Poselství solidarity, který byl dán po schůzce k podpisu řadě dalších českých a polských přátel, kteří se krkonošského setkání nezúčastnili. (Viz následující dokument D63.)

Dokumentu chybí formální náležitost – podpisy tří mluvčích Charty 77. Vzhledem k tomu, že mezi účastníky setkání byli dva z mluvčích a prohlášení z následující schůzky se výslovně hlásilo k výsledkům první schůzky (viz D66), lze tento text považovat za dokument Charty 77.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Charta 77. Rok 1978. Samizdatový sborník*, s. 74 • *Nový domov*, roč. 29 (1978), č. 19, s. 3 • *Listy*, roč. 8 (1978), č. 6, s. 8 • *Informační materiály* č. 31 (prosinec 1978), s. 7 • *Svědectví*, roč. 14 (1978), č. 57, s. 7–8 • Skilling, H. G.: *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*. Londýn 1981 • *Studie*, 1978, č. 60, s. 476.

[1978, 27. červenec, 1 Krkonoše.] – Společný dopis Charty 77 a polského Výboru společenské sebeobrany (KSS-KOR) obráncům lidských práv ve východní Evropě a v SSSR, přijatý na první schůzce zástupců obou občanských iniciativ.²

Milí přátelé,
srdečně Vás zdravíme z pracovních schůzek zástupců Výboru společenské sebeobrany (KOR) a signatářů Charty 77 na československo-polské hranici. Nemáme bohužel zatím možnost sejít se osobně i s Vámi, a proto bychom Vás rádi ujistili, že si velice vážíme Vašich statečných občanských postojů a vůle bojovat za to, aby lidé v našich zemích žili svobodněji a důstojněji a aby se nemuseli bát svévole mocných. Víme z vlastní zkušenosti, s jakými obtížemi je nebo může být tento boj spojen, a uvědomujeme si dobře, že Vám jde o tytéž hodnoty jako nám. Myslíme často na ty, kteří za svůj boj musí ve Vašich zemích trpět v žalářích, myslíme na R. Bahra, V. Čermovila, Z. Gamsachurdiju, A. Ginzburga, V. Moroze, J. Orlova, V. Pjatkuse, A. Podrabinka, A. Ruděňka, A. Ščaranského, V. Sucheviče, O. Tichého a mnohé další. Děkujeme Vám za podporu, kterou nám projevujete, a ujistujeme Vás znovu o své solidaritě s Vámi. Naše národy jsou dnes víc než kdy dosud svázané společným osudem. O to důležitější je, aby i ti, kteří se snaží tento osud zlepšit, spojovali své síly.

Jiří Bednář, Václav Benda, Jiří Dienstbier, Jiří Hájek, Václav Havel, Ladislav Hejránek, Amka Kowalska, František Kriegel, Marta Kubišová, Jacek Kuroň, Pavel Landovský, Jan Lityński, Antoni Macerewicz, Adam Michnik, Piotr Naimski, Jiří Němec, Zbigniew Romaszewski, Jaroslav Šabata, Anna Šabatová, Vlastimil Třešňák, Petr Uhl.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 1 (1978), Č. 11, S. 1.

- 1 Datování je odvozeno od datování předcházejícího dokumentu (D62).
- 2 Vzhledem k tomu, že se mluvčí Charty 77 v komuniké o druhém československo-polském setkání na společný dopis Charty 77 a KSS-KOR výslovně odvolávali, a tak stvrdili jeho autentitu, lze jej považovat za dokument Charty 77, nikoli jen skupinovou záležitost. Kromě účastníků setkání byl dopis dodatečně signován ještě dalšími polskými a českými přáteli.

1978, 10. srpen, Praha. – Sdělení varující před provokačními podvrhy dokumentů Charty 77.

V poslední době dostala řada signatářů Charty 77, ale i četní nesignatáři podvrhy textů, z nichž některé jsou podepsány jmény existujících osob; v jednom případě je dokonce uvedeno na třicet jmen.

Jde o provokace, které mají vzbudit dojem narůstání rozporů v Chartě 77 nebo sloužit jako záminka k různým akcím proti Chartě a proti jejím signatářům. (Tak například jeden z tzv. „portrétů statečných“, zdánlivě neškodný text, podepsaný neexistujícím „tiskovým výborem Charty 77“, se už stal záminkou k nátlakovým akcím tzv. dělnických delegací a podobně.) Jde zatím o poměrně nevynalézavé provokace, šířené povětšinou mimo centrum (tj. tam, kde si nelze snadno a rychle ověřit, že jde o falza).

Prosím proto, abyste přijímali nové texty opatrně, posuzovali je kriticky a pokud možno kontrolovali jejich obsah v rozhovoru s jinými signatáři. Zároveň prosím, abyste své přátele a známé v tomto smyslu varovali.

*dr. Ladislav Hejdaček
mluvčí Charty 77*

→ LIBRI PROHIBITI, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS,
PRŮPIS.

1978, 12. srpen, Praha–Brno. – Prohlášení k 10. výročí vojenské intervence v Československu. (Dokument č. 18)

V příštích dnech uplyne 10 let od vojenské intervence pěti zemí Varšavské smlouvy na území naší republiky, ke které došlo bez vědomí a souhlasu nejvyšších státních orgánů čs. státu, prezidenta republiky, vlády i Národního shromáždění (a bez vědomí a souhlasu tehdejšího vedení KSČ, jejího prvního tajemníka, předsednictva i ústředního výboru).

Tento vstup vojsk byl protiprávním aktem, odporujícím Chartě OSN, Varšavské smlouvě, Smlouvě o přátelství, spolupráci a přátelské pomoci mezi SSSR a Československem ze dne 12. 12. 1943, podepsané oběma státy a dodnes platné.

Jeho protiprávnost potvrdil i Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, podepsaný v Helsinkách 1. 8. 1975, jenž v bodě VI zásad mírového soužití vyslovuje závazek zdržet se bezpodmínečně jakéhokoli vměšování a zejména vojenské intervence státu či skupin států do záležitostí kteréhokoliv jiného státu.

Pobyt vojsk na území našeho státu byl dodatečně upraven smlouvou mezi vládami ČSSR a SSSR ze dne 16. 10. 1968, přičemž ani touto smlouvou nebyl vstup vojsk legalizován.

Podle této smlouvy zůstávají sovětská vojska dočasně na území ČSSR výslovně za účelem zajištění bezpečnosti zemí socialistického společenství před silícími snahami západoněmeckých militaristických sil (článek 1 smlouvy).

Klademe proto otázku vyplývající přímo z textu smlouvy, zda důvod pobytu vojsk v naší zemi platí i nadále poté, co vztahy mezi zeměmi Varšavské smlouvy a NSR byly normalizovány smlouvou mezi SSSR a NSR o zřeknutí se síly ve vzájemných vztazích (1970) a analogickou smlouvou mezi Polskou lidovou republikou a NSR, smlouvou upravující vztah obou německých států (1972) a smlouvou o vzájemných vztazích mezi ČSSR a NSR (1973), spolu s podpisem SSSR na čtyřmocenské dohodě o Berlíně a zejména účastí všech států společenství Varšavské smlouvy i NSR na Konferenci o spolupráci a bezpečnosti v Evropě.

Naléhavost této otázky podtrhla i letošní návštěva prezidenta ČSSR v NSR a návštěva předsedy prezidia Nejvyššího sovětu SSSR v NSR a jejich

velice zřetelné uznání mírového charakteru vztahů naší země i ostatních zemí Varšavské smlouvy k NSR, aniž byla kdekoliv učiněna zmínka o nebezpečí zdůvodňujícím v textu smlouvy dočasný pobyt vojsk SSSR na území naší republiky.

Z těchto skutečností by měly vlády zúčastněných zemí vyvodit důsledky odpovídající nejen normalizaci vztahů k NSR, nýbrž zejména normalizaci vztahů československo-sovětských.

Pobyt vojsk jednoho státu na území státu druhého v mírové době rozhodně nepatří k jevům uznávaným za normální. To, že srpnová intervence tak závažně zkomplikovala vnitropolitický vývoj a důsledky těchto komplikací pocítujeme dodnes, tento závěr jen potvrzuje.¹

dr. Ladislav Hejránek, Marta Kubišová, dr. Jaroslav Šabata
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Zvláštní prohlášení k 10. výročí okupace vydali signatáři Charty 77 žijící v exilu ve Vídni: „...V rakouském exilu žijící signatáři Charty 77 a jejich demokraticky smýšlející rakouští přátelé se ve Vídni rozhodli k 10. výročí okupace Československa k protestním akcím proti trvající okupaci a porušování občanských práv v Československu. Obracíme se s touto výzvou na rakouskou veřejnost a žádáme ji o podporu a solidaritu. Chceme připomenout osud už po deset let cizí mocí obsazené sousední země a chceme upozornit na porušování lidských práv v Československu. Žádáme odchod sovětských vojsk z Československa, propuštění všech politických vězňů a zastavení politické diskriminace.“ Prohlášení podepsali: Ivan Binar, Ludvík Kalvín, Marie Rusková, ing. Antonín Rusek, Tatjana Krejčí, dr. Jiří Krejčí, Václav Šabata, doc. dr. Zdeněk Mlynář, dr. Milan Skřifont, Jiří Vaněk, dr. Josef Hodic, Helena Vaňková, František Šimůnek, Jaroslava Binarová a Nika Brettschneiderová. ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-382, 22. srpna 1978.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Charta 77. Rok 1978. Samizdatový sborník, s. 73 • Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 10, s. 1 • Listy, roč. 8, (1978), č. 5, s. 86–87 • Charta 77 (1977–1989). Scheinfeld–Bratislava 1990, s. 213–219 • Národní politika č. 9 (září 1978), s. 2 • Londýnské listy, (říjen–listopad 1978), s. 2 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-426, 5. srpna 1978 • Skilling, H. Gordon: Charter and Human Rights in Czechoslovakia. Londýn 1981, s. 259–260 • Human Rights in Czechoslovakia. Washington 1982, s. 134–136.

1978, počátkem září, Krkonoše.¹ – Komuniké Charty 77 a Výboru společenské sebeobraný (KSS-KOR) o druhém československo-polském setkání.

V září 1978 se už podruhé sešli zástupci Výboru společenské sebeobraný (KOR) a signatáři Charty 77 na československo-polské hranici, aby pokračovali v rozhovorech o vzájemné spolupráci a konkretizovali dohody z prvního setkání.

Rozhodli jsme se ustavit stálé pracovní skupiny, které budou paralelně pečovat o pravidelnou a rychlou výměnu informací, což nám umožní účinnější vzájemnou podporu. Projednali jsme možnost přípravy společných dokumentů a uspořádání politologického semináře o smyslu nezávislých občanských iniciativ v zemích východní Evropy, k němuž chceme přizvat i přátele z dalších zemí. Dohodli jsme se též na dalších formách spolupráce, především v oblasti kultury.

Ze své první schůzky jsme odeslali dopis zastáncům lidských práv v Arménii, Bulharsku, Estonsku, Gruzii, Litvě, Maďarsku, NDR, Rumunsku, Rusku a na Ukrajině.²

Výbor společenské sebeobraný (KSS-KOR)
dr. Ladislav Hejránek, Marta Kubišová,
dr. Jaroslav Šabata – mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Datum ani místo nebylo na dokumentu z bezpečnostních důvodů uvedeno. Podle Anny Šabatové není vyloučeno, že se druhá schůzka konala již koncem srpna. O tom, že to bylo nejspíše počátkem září 1978, vypovídá skutečnost, že interview s českými disidenty, které na druhé schůzce pořídili Jan Lityňski a Antoni Macierowicz, byl publikován v informačním bulletinu KOR (č. 23) 11. září 1978 (v německém překladu byl pak přetištěn v Neues Forum, květen–červen 1979). Londýnské listy (říjen–listopad 1978), s. 2–3, uvádějí datum schůzky 20. září 1978.

Setkání se uskutečnilo opět na československo-polských hranicích v Krkonoších a zúčastnili se jej Jiří Bednář, Václav Benda, Jiří Dienstbier, Václav Havel, Ladislav Hejránek, Marta Kubišová, Pavel Landovský, Jiří Němec, Anna Šabatová, Vlastimil Třešňák, Petr Uhl a z polské strany Jan Lityňski, Antoni Macierowicz, Adam Michnik, Piotr Naimski, Zbigniew Romaszewski.

2 Viz D63 (27.7.1978),

20. září se současně v Praze a ve Varšavě konala tisíková konference, na níž byli západní novináři seznámeni s materiály z čs.-polské schůzky. Již 18. září byli vyslýcháni L. Hejddánek, M. Kubišová a J. Šabata a varování před rozvíjením čs.-polských styků, 20. září byli zadrženi Václav Malý, manželé Hyblerovi, Tomáš Petřivý a další. Srv. Sdělení VONS č. 38 in Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 11, s. 15.

Třetí setkání, které se mělo uskutečnit 1. října 1978 a na kterém se měla domluvit organizace mezinárodního politologického kolokvia o významu nezávislých občanských iniciativ, bylo zásahem československé a polské Bezpečnosti zmařeno. Před setkáním byl zadržen Jaroslav Šabata, obviněn z útoku na veřejného činitele a 27 měsíců vězněn. Viz D69 (8.10.1978).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 11, s. 1 • *Charta 77. Rok 1978. Samizdatový sborník*, s. 75 • *Listy*, roč. 8 (1978), č. 6, s. 1 • *Informační materiály č. 31* (prosinec 1978), s. 7 • Skilling, H. G.: *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*. Londýn 1981, s. 276. *Komentář*: Londýnské listy, říjen–listopad 1978, s. 2–3.

1978, 1. říjen, Praha. – Dopis adresovaný Mezinárodnímu Červenému kříži v Ženevě, vyzývající mezinárodní veřejnost, aby se zasadila o přerušení výkonu trestu M. Černého, J. Lederera a J. Šimsy ze zdravotních důvodů.

Výzva mezinárodní veřejnosti

Odvolávajíc se na mezinárodní solidaritu¹ žádá Charta 77 mezinárodní demokratické organizace a pokrokovou veřejnost vůbec – především pak Mezinárodní Červený kříž –, aby se neodkladně zasadily o přerušení výkonu trestu tří československých politických vězňů: Miroslava Černého, Jiřího Lederera a Jana Šimsy.

Jejich zdravotní stav je kritický a vzbuzuje vážné obavy o jejich další osud.

dr. Ladislav Hejddánek, Marta Kubišová, dr. Jaroslav Šabata mluvčí Charty 77

Příloha: Stručná charakteristika zdravotního stavu Miroslava Černého, Jiřího Lederera a Jana Šimsy.

Miloslav Černý (48 let) byl vzat do vazby v březnu loňského roku a odsouzen okresním soudem v Liberci ke třem rokům odnětí svobody nepodmínečně v I. nápravně výchovné skupině. Údajně se dopustil trestného činu pobuřování, § 100, odst. 1 písmeno c) trestního zákona tím, že na veřejných místech v Liberci umístil plakáty požadující zveřejnění Charty 77. Do výkonu trestu byl zařazen v NVÚ Plzeň-Bory. V současné době má odpykánu polovinu trestu a jeho celkový stav vzbuzuje vážné obavy, zda se dožije svého propuštění.

Miloslav Černý trpí přes dvacet let poúrazovou epilepsií po těžkém lebečním traumatu. Pro úraz rukou mu byla přiznána 28procentní invalidita. Z počátku výkonu trestu se obnovily epileptické záchvaty, mj. v důsledku nedostatečné medicíny. Byl kázeňsky trestán pro své stížnosti na nedostatečné lékařské ošetření, na způsob zacházení (během záchvatu byl dozorcí tělesně trestán), konečně za to, že nebyl s to plnit pracovní normu. Vzhledem k tomu, že do června 1978 měl 27 kázeňských trestů, což prakticky představuje nepřetržitý pobyt v korekci, byl rozhodnutím Okresního soudu v Plzni přezázen do druhé nápravně výchovné skupiny. Za více než půl roku pobytu

v korekci ztratil jednu třetinu tělesné váhy a váží pouhých 50 kg. (Ještě 24. 2. 1978 měl 76 kg.) Nemá dietu, ačkoli trpí chorobou žlučníku, pro kterou léky dostává. Jeho přiděl potravy je krácen na polovinu. Obnovily se mu hemoroidy, které měl v předchozích letech dvakrát operovány, a silně krvácí z konečníku. Poslední článek malíčku pravé ruky má zlomený a neošetřený dlahou. Zrak se zhoršil o 1 dioptrií, v krvácejících dásních chybějí zuby. Veškeré stížnosti vězněného, rodiny i obhájce jsou bezvýsledné. (Ošetřujícím lékařem Miroslava Černého je MUDr. Kolbek, náčelníkem NVÚ Plzeň-Bory je pplk. Ježek.)

Jiří Lederer, signatář Charty 77, narozený 15. 7. 1922, byl vzat do vazby dne 13. ledna 1977. V říjnu 1977 odsouzen Městským soudem v Praze za trestný čin podvracení republiky podle § 98, odst. 1, 2, písmeno a trestního zákona na 3 roky nepodmíněně ve II. nápravně výchovné skupině (zasílal do ciziny literární práce českých autorů, kterým není dovoleno v ČSR publikovat). Začátkem února 1978 byl Jiří Lederer eskortován do NVÚ Ostrava (adresa: 70128 Ostrava, příhr. 28).

Již ve vazbě ve věznici MS č. 1 Praha-Ruzyně trpěl Jiří Lederer silnými žaludečními obtížemi, vyvolanými buď žaludečními vředy, nebo žaludeční neurózou. Přesto nebyl po celou dobu poslán na lékařské vyšetření. Asi od poloviny července 1978 se u něj objevily srdeční potíže, nespavost, silná vyčerpanost a stavy deprese. Jeho zdravotní stav musel být zřejmě vážný, když NVÚ povolila Jiřímu Ledererovi mimořádný expresní dopis manželce, ve kterém ji stručně informoval o svých potížích a žádal lékařskou diagnózu z roku 1973; jeho potíže mu totiž připomínaly tehdejší onemocnění – poruchu štítné žlázy, která se u něho objevila poprvé v době jeho pobytu v NVÚ Plzeň-Bory v roce 1972 a na kterou se léčil pak ještě dva roky po svém propuštění. Lékařská zpráva z té doby zní:

„Pacient Jiří Lederer, narozený 1922, byl v léčbě ambulance Interního oddělení Strahov, Praha 6, od května 1973 po dobu dalších dvou let. U pacienta byla zjištěna hypertyreóza při difúzní strumě – akumulace J 131 z 22. 5. 1973: za 4 hod. 19,2 %, za 24 hod. 60,8 % (zvýšené hodnoty).“

Tuto lékařskou zprávu odeslala manželka Jiřího Lederera Elzbieta Ledererová hlavnímu lékaři NVÚ Ostrava, a poněvadž celý měsíc nedostala žádné konkrétní úřední sdělení o zdravotním

stavu svého muže, požádala telegraficky náčelníka NVÚ, aby ji informoval, jak se jejímu muži daří, zda dostává léky a zda by ho mohla osobně navštívit. Poněvadž náčelník odpověděl velmi neurčitě, manželka Jiřího Lederera svou žádost opakovala. Do dnešního dne na ni nedostala odpověď. Z dopisu od svého muže ze dne 22. září se dověděla, že Jiří Lederer je od 4. září 1978 ve vězeňské nemocnici v NVÚ Praha-Pankrác, nám. Hrdinů 1300, Praha 4. Oficiální zprávy nejsou. Znepokojení nad jeho osudem je tím vážnější, že se jedná nyní zřejmě o recidivu nemoci, která je vždy spojena s vězeňským režimem. V posledních deseti letech je Jiří Lederer ve vězení potřetí, a to představuje skoro tři roky, které má za sebou, a zbývá mu ještě 15 měsíců do ukončení tohoto posledního trestu.

Jan Šimsa, narozený 2. 10. 1929, je ve vazbě ode dne 30. 5. 1978. Nejprve byl obviněn, že napadl veřejného činitele, potom obžalován podle § 155 písmeno a) trestního zákona, že použil síly, aby působil na výkon pravomoci veřejného činitele. Dne 30. 8. 1978 byl Městským soudem v Brně odsouzen k odnětí svobody nepodmíněně na dobu 8 měsíců.

Jan Šimsa je vážně nemocen, trpí chronickou chladovou alergií, která vyžaduje speciální léčbu a přesné dodržování životosprávy. Před několika lety byl postižen ztrátou ledviny. Dále občas trpí srdeční slabostí a bolestmi v nohou. Z korespondence s rodinou vysvítá, že poměry ve věznici nedovolují Janu Šimsovi dodržování všech potřebných postupů a pravidel životosprávy. Výrok Jana Šimsy před vynesením rozsudku, že pobyt ve vězení v případě nepodmíněného odsouzení se prakticky bude rovnat doživotnímu vězení, svědčí o tom, že Jan Šimsa se cítí vážně ohrožen nejen na zdraví, nýbrž na životě. Tvrzení předsedkyně senátu při hlavním líčení, že ve vazbě se mu dostává plné lékařské péče, označil Jan Šimsa za dezinformaci. Stěžoval si dále na to, že první den zadržení byl v chladné a vlhké cele a jeho zdravotní stav se zhoršil akutním atakem chladové alergie. Dále uvedl, že během vazby nedošlo k podrobnému vyšetření jeho zdravotního stavu a nebyly k dispozici nálezy a odborné posudky o jeho chorobách z dřívější doby.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Několik dní před vydáním tohoto dokumentu přijala Evropská rada rezoluci, v níž projevila solidaritu se zastánci lidských práv v Československu a protestovala proti politickým represím. Podobně prohlášení vydal výbor Socialistické internacionály. ÚSD, sb. FMV-Ch, Ro 9/78 (29. září 1978).

Za propuštění J. Lederera se postavil se vši autoritou W. Brandt u prezidenta G. Husáka; u něhož také intervenovala Národní rada církví v USA (předseda W. P. Thompson) ve prospěch J. Šimsy.

24. března 1978 zaslalo 14 občanů z Liberce žádost generálnímu prokurátorovi J. Feješovi o prozkoumání řízení případu M. Černého. Viz Informace o dopisu liberckých občanů generálnímu prokurátorovi ve prospěch Miroslava Černého. In: Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 5, s. 17.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 11, s. 5–6 • Informační materiály č. 31 (prosinec 1978) • Charta 77. Rok 1978. Samizdatový sborník, s. 79–80.

SDĚLENÍ A OHLASY: Sdělení VONS č. 12 k případu J. Lederera. In: Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 8, s. 1 • Sdělení VONS č. 14, tamtéž, s. 10 • Sdělení VONS č. 63, tamtéž, roč. 2 (1979), č. 1, s. 5 • Sdělení VONS č. 80, tamtéž, č. 3 (1979), s. 10. O J. Ledererovi srv. D23 (12.10.1977), D25 (1.11.1977) a D28 (18.1.1978). K vězněni J. Šimsy srv. D57 (11.6.1978) a Zprávu Mileny Šimsově z 8. června 1978, in: Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 8, s. 18 • Rejchrt, M.: Dopis generálnímu prokurátorovi, in: Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 9, s. 9 • Štafetová hladovka, tamtéž, s. 10 • O Miroslavu Černém Cerman, Ladislav: K případu Miroslava Černého z Liberce, tamtéž, č. 6 (1978), s. 9.

1978, 8. říjen, Praha. – Dopis prezidentu republiky, vyzývající k vyhlášení všeobecné amnestie při příležitosti 60. výročí vzniku Československa.

Pane prezidente,
s blížícím se šedesátým výročím státní samostatnosti našich národů se na Vás obracíme jakožto na jediného ústavního činitele, který může udělit milost občanům, proti kterým je vedeno trestní stíhání nebo kteří si odpykávají uložené tresty. Domníváme se, že realizace práva udělit milost patří k základním principům společnosti hlásící se k humánním zásadám správy veřejných věcí.

Vyzýváme Vás proto, abyste v duchu Ústavy ČSSR a obecně uznávaného pojetí výkonu prezidentské pravomoci rozhodl o všeobecné amnestii.

Připomínáme přitom, že v československých věznicích jsou ve vazbě nebo si odpykávají tresty i mnozí občané, kteří jsou podle našeho názoru stíháni nebo odsouzeni neoprávněně, tj. pouze za projevy svých názorů nebo svého náboženského cítění.

Marta Kubišová, dr. Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Listy, roč. 8, č. 6 (prosinec 1978), s. 62 • Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 11, s. 7 • Charta 77. Rok 1978. Samizdatový sborník, s. 81.

1978, 8. říjen, Praha. – Žádost zasláná prezidentu republiky G. Husákovi o propuštění uvězněného mluvčího Charty 77 Jaroslava Šabaty.

Pane prezidente, soustavně se opakující zásahy československých státních orgánů do elementárních občanských práv vyvrcholily dne 1. 10. 1978, kdy byly orgány SNB nezákonně zadrženy mluvčí Charty 77 dr. Jaroslav Šabata a rozhodnutím okresního prokurátora v Trutnově na něj byla uvalena vazba.¹ Je držen ve věznici MS v Hradci Králové. Tomuto nesmyslnému činu zvláště předcházela záměrná SNB vůči J. Šabatovi a několika dalším občanům, kteří dne 1. 10. 1978 navštívili okolí cesty nebo přímo Cestu československo-polského přátelství v Krkonoších, volně přístupnou občanům obou států, a kteří byli přesto bezpečnostními orgány zadrženi a nejméně ve dvou dalších případech odvezeni na oddělení VB v Pecí pod Sněžkou. Jeden ze zadržovaných zde pak byl svědkem toho, jak byl dr. Jaroslav Šabata surově vlečen po chodbě, jak s ním policisté několikrát mrštili proti zdi a pak ho zatáhli do kanceláře, odkud bylo slyšet rány dopadající na člověka, výkřiky dr. Šabaty a jeho protesty proti neoprávněnému násilí.²

Záměr policijních orgánů neměl od samého počátku žádnou oporu v platném právním řádu a utvrzuje nás v přesvědčení, že musíme všemi zákonnými prostředky protestovat proti opakujícím se útokům státních orgánů vůči všem občanům, důsledně trvajícími na svých nezadatelných občanských právech. Akt hrubého násilí proti Jaroslavu Šabatovi si vysvětlujeme jako akt msty za jeho neohrožené a čestné postoje. Jako výsměch principům práva a spravedlnosti se nám proto jeví jeho nynější obvinění z útoku a napadení veřejného činitele podle § 155 odst. 1, písmeno a) a § 156 odst. 2 trestního zákona. Nikdo z lidí, kteří Jaroslava Šabatu znají osobně, neuvěří totiž tvrzení, že tento klidný a rozvázný člověk by se mohl podobného trestného činu dopustit.

Vězněním Jaroslava Šabaty, pro které ostatně nejsou dány žádné zákonné důvody, na sebe berou státní orgány před domácí i světovou veřejností odpovědnost za ty nejzávažnější důsledky. Připomínáme v této souvislosti tragické úmrtí mluvčího Charty 77 prof. dr. Jana Patočky, které bylo v přímé souvislosti s dlouhotrvajícími

policijními výslechy, jimž byl neodůvodněně podrobován. Je totiž obecně známo, že dr. Jaroslav Šabata prodělal dva infarkty myokardu a jeho současný zdravotní stav – těžká srdeční ischémie – může delším pobytem ve vězení doznat vážné až nenapravitelné následky.

Žádáme Vás proto, pane prezidente, abyste ze své pravomoci zajistil bezodkladně propuštění dr. Jaroslava Šabaty z vězení a důkladně vyšetření celé záležitosti včetně potrestání viníků napadení dr. Šabaty.

Marta Kubišová, dr. Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Jaroslav Šabata byl zatčen před třetím setkáním signatářů Charty 77 a polského KOR na československo-polských hranicích (srv. D63 z 27. 7. 1978 a D66 z počátku září 1978). Asi 400 policistů zabránilo třem polským delegátům vedeným Piotrem Naimskim a zástupcům Charty 77 dosáhnout Cesty československo-polského přátelství v Krkonoších. Setkání se měli zúčastnit Jaroslav Šabata, Václav Havel, Rudolf Battěk, Pavel Landovský, Jiří Němec, Jiří Bednář a Tomáš Petřivý. K zákroku došlo vzápětí po skončení varšavské konference představitelů východoevropských zemí o uplatňování lidských práv. O této neuskutečněné schůzce napsal Václav Havel zprávu Československo-polské policejní akce na cestě československo-polského přátelství, datovanou 3. října 1978, která byla publikována nejprve v samizdatu a pak v exilových periodikách. (Srv. Václav Havel, O lidskou identitu, s. 291 n.)

Zatčení Jaroslava Šabaty vyvolalo řadu protestů. O jeho propuštění požádalo prezidenta republiky 30 signatářů Charty 77, viz Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 12, s. 5–6. Otevřený dopis 52 občanů, především nezávislých socialistů, představitelům Socialistické internacionály, jmenovitě W. Brandtovi, J. Callaghanovi, B. Craximu, B. Kreiskému, F. Mitterrandovi a O. Palmemu viz Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 13, s. 14–15. Přetištěno in Nezávislí socialisté 1977–1979. Samizdatový sborník, s. d., s. 37–41.) Socialistická internacionála reagovala prohlášením odsuzujícím soudní řízení s Jaroslavem Šabatou. Prohlášení podepsali François Mitterrand, Filip Gonzáles, Joop den Uyl, Bettino Craxi, Irène Pétryová a Bernt Carlsson. Tamtéž, s. 43–44.

1978, 8. říjen,¹ Praha – Brno. – Dokument o postizích a soudní perzekuci signatářů Charty 77. (Dokument č. 19)

Prohlášení na obranu J. Šabaty vydal polský Výbor společenské sebeobrany (KOR), srv. ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-498, 16. 11. 1978. Signatáři Charty 77 usazení ve Vídní, Ivan Binar, Vilém Hejl a Ivan Medek, požádali rakouskou sekci PEN-klubu o podporu. Tamtéž. Dále viz D78 (16. 11. 1978).

- 2 Při surovém přepadení na oddělení Veřejné bezpečnosti v Pecí pod Sněžkou se J. Šabatovi podařilo zničit dokument, který před plánovaným setkáním připravili spolu s Václavem Havlem a Jiřím Němcem na Hrádečku. Slovo k evropské veřejnosti mělo být významným impulsem ke spolupráci a koordinaci občanských iniciativ ve východoevropských zemích a v SSSR. Žádný další exemplář dokumentu se nezachoval. O tom, že Charta 77 o tuto spolupráci usilovala, hovořil J. Šabata v rozhovoru s redaktorem rakouského měsíčníku Extrablatt, viz Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 13, s. 10–13. Státní bezpečnost veškeré kroky vedoucí k mezinárodní koordinaci občanských iniciativ sledovala a znemožňovala.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Charta 77. Rok 1978. Samizdatový sborník, s. 82 • Informační materiály č. 31 (prosinec 1978), s. 7–8.

TEXT A KOMENTÁŘE: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-485, S-489, S-495, 3., 5., 7., 12. října 1978. O zatčení J. Šabaty srv. Sdělení VONS č. 41, Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 10, s. 12.

Předseda Federální vlády ČSSR dr. Lubomír Štrougal i jiní činitelé prohlásili, že proti Chartě 77 se postupuje politickými prostředky. V rozporu s podobnými výroky však četné státní orgány a instituce postihují signatáře Charty 77, její stoupence a jejich rodinné příslušníky čistě mocensky, propouštěním z práce, perzekucí dětí a rovněž soudně. Opírají se přitom o rozhodnutí Generální prokuratury ČSSR: prvním, ze dne 6. ledna 1977, jež reaguje bezprostředně na Prohlášení Charty 77, se zahajuje stíhání neznámého pachatele pro trestný čin podvracení republiky; druhém, ze dne 28. února 1977, hodnotí Chartu 77 jako protispolečenský a protisocialistický dokument.²

Mluvčí Charty 77 Jiří Hájek a Jan Patočka odmítli tato usnesení již v době jejich přijetí jako akty, jež jsou v rozporu se skutečností i se zákonem a připomněli, že se v našem životě mohou projevit jen negativně. To se potvrdilo v plném rozsahu.

Od té doby se argument o protispolečenském charakteru Charty 77 objevuje v nejrůznějších souvislostech, v početných justičních postizích a diskriminačních aktech. V posledních měsících tento trend ještě zesílil.

Počátkem tohoto léta byl v Praze odsouzen dvaasedmdesátiletý profesor filozofie Vladimír Říha k šesti měsícům nepodmíněného trestu odnětí svobody pro trestný čin pobuřování, jehož se údajně dopustil tím, že události doma i za hranicemi komentoval z hlediska nesouhlasu s porsprnovým vývojem. Příznačné je, že nepřátelský motiv Vladimíra Říhy dokazuje soud tím, že „přešel na výrazně pravicové pozice“ (byl v roce 1970 vyloučen z KSČ, jejímž členem byl od roku 1924) a „spojil se s nepřáteli socialistického zřízení kolem tzv. Charty 77“.³

Koncem léta byl v Brně odsouzen k osmi měsícům nepodmíněného trestu odnětí svobody devětačtyřicetiletý evangelický duchovní a významný představitel českého protestantismu Jan Šimsa.⁴

Během návštěvy L. I. Brežněva byl Jan Šimsa spolu s jinými signatáři Charty 77 zadržen a uvržen do policejní vazby jako podezřelý z pobuřování.

Den nato byl v nedobřím zdravotním stavu (trpí vážnou chronickou chorobou, chladovou alergií, v jejímž důsledku mu již musela být odňata jedna ledvina) odvezen k policejní prohlídce svého bytu, která se konala (u Šimsů již podruhé) na základě proslulého usnesení o stíhání neznámého pachatele ze dne 6. 1. 1977. V napjatém ovzduší prohlídky došlo ke kolizi. Rodina Šimsových chová jako vzácnou památku osobní dopis Jana Patočky, jeden z posledních, který zesnulý filozof už jako mluvčí Charty 77 před svou smrtí napsal. Dopis měl být zabaven, přestože pro takový postup neexistoval žádný závažný důvod, a tak se Jan Šimsa vzepřel. Na ponižující zásah proti paní Šimsově, jež chtěla vzít dopis do své úschovy, odpověděl rozhořčenou reakcí: ochránce pořádku od své ženy odstrčil.

Od tohoto okamžiku byl jeho osud zpečetěn; z vazby se již nevrátil. Z muže dobré vůle, jehož se hluboce dotýká bezpráví vůči druhým, se stal temný živel a nedůstojně se chovající násilník. Obžaloba vedená v tomto duchu požadovala nepodmíněný trest odnětí svobody na osmnáct měsíců, ačkoliv se takováto záležitost obvykle vyřizuje trestem podmíněným (tak vysoká výměra trestu by se při zdravotním stavu Jana Šimsy mohla docela dobře stát trestem „na doživotí“), a navíc navrhla uvalit na něj ochranný dohled jako na osobu zločineckých sklonů. Soud, pravda, tak daleko nezašel, to však vůbec neznamená, že řízení proběhlo v ovzduší nepředpojatosti. Špatný konec bylo možno odhadnout předem.

Nebudeme zabíhat do podrobností vlastního trestního řízení ani řízení odvolacího, které mezitím proběhlo (a které původní rozsudek potvrdilo); chceme především poukázat na průhlednou tendenci vrhnout stůj co stůj co nejhorší světlo právě na ty občany, kteří mají odvalu protestovat proti porušování práv svých i svých spoluobčanů, a vyřadit je pod jakoukoliv záminkou ze společnosti jako mravně a občansky méněcenné a podřadné. Pokud něco v této společnosti zvláště pobuřuje, je to právě tato tendence.

O mladých lidech, kteří jsou pro údajné pobuřování odsuzováni k nemalým trestům odnětí svobody (např. Ivan Maňásek na 18 měsíců, Michal Kobal na 12 měsíců,⁵ soudní řízení v případě Petra Cibulky, Libora Chloupka a Petra Pospíchal⁶ bylo nedávno odročeno, ale všichni zůstávají

ve vazbě) a jejich skutečné provinění záleží v tom, že je neuspokojují hodnoty oficiální kultury a veřejného života a že svou životní cestu hledají po svém, se záměrně trousí nepravdivé pověsti, že jde o protispolečenská individua a narkomany. Pokračuje se v tom, co už známe z jiných případů. Pro majetkové delikty, jichž se nedopustil, byl ve vězení Ladislav Lis, jehož znají desítky tisíc pražských komunistů starší generace jako dlouholetého obětavého funkcionáře. Otka Bednářová z Prahy je stíhána, protože se ujala věci své spoluvězeňkyně a ta se v dalších průběhu událostí (pod tlakem hrozeb a slibů) obrátila proti ní jako svědek obžaloby, vinicí O. Bednářovou z trestného činu útoku na státní orgán a orgán společenské organizace a z trestného činu návodu k těmto trestnému činu. Pro ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele je obviněn mladý katolický farář z Břeclavi František Bublan, protože vyvěsil v době smutku nad úmrtím papeže černý prapor, a ač jej na příkaz už v ranních hodinách 20. srpna 1978 stáhl, navíc vzápětí ztratil státní souhlas k výkonu svého úřadu, ale o to zřejmě právě šlo.

Případ Jana Šimsy je zvláště pobuřující. Z některých výroků, jež před soudem padly, by nezasvěcený mohl nabýt dojmu, že rodinné a společenské prostředí, v němž žije, je propastně vzdálené životu čs. lidu, že patří k jakémusi inferiornímu světu, a přitom je právě tento muž výraznou postavou českého veřejného a duchovního života, je jedním z těch, kdo nejdhodlaněji své křesťanské snažení spojují s úsilím o společenskou nápravu a statečně hájí věc socialismu již od svého mládí. Demokratická a pokroková tradice Šimsovy rodiny je příkladná: Jaroslav Šimsa, Janův otec, byl pozoruhodnou myslitelkou osobností předválečné republiky, orientovanou pokrokově a levicově, a zahynul po pětiletém věznění v koncentračním táboře; matka Jana Šimsy byla význačnou odbojovou pracovnící a po válce řadu let působil v KSČ. Působivým svědectvím této tradice je originální sbírka vězeňské válečné korespondence, kterou pod názvem *Úzkost a naděje* (1969) vydali manželé Milena a Jan Šimsovi. Janu Šimsovi jsou bytostně blízké myšlenky jeho vrsťovníka dr. Martina Luthera Kinga. Když se na ně chtěl ve své závěrečné řeči před soudem odvolat, byl stroze přerušen a napomenut. Považujeme za

svou povinnost říci za Jana Šimsu to, co on sám říci nemohl. Byl to právě Martin L. King, jehož jméno se stalo jedním ze symbolů boje za lidská práva a proti rasismu nejen ve Spojených státech, kdo svým „drahým kolegům duchovním“ odpověděl z vězení na kritiku, v níž ho kárali pro jeho „konflikty se zákonem“: Svoboda nikdy není utiskovatelem poskytována ochotně, privilegovaní se zřídka svých výsad vzdávají dobrovolně, svoboda musí být utiskovanými vyžadována.

Mohli bychom se otázat: Zrodila se snad tato republika z jiných zkušeností? Rodila se z jiných zkušeností její socialistická orientace? A nebylo řečeno, že státy žijí a trvají idejemi, z nichž vznikly?

Vláda tohoto státu se může cítit uražena, mluvíme-li o útisku v souvislosti s poměry, za něž odpovídá. Ale pokud budou platit usnesení ospravedlňující a podněcující řešit rozpory a spory o politické názory a občanské postoje násilně, účtovat s obhájci lidských a občanských práv jako s nepřáteli společnosti, pokořovat a pomlouvát je, jako by byli vyvrhelové, dotud bude mít vrch zvůle a zákon bude jen jejím pláštíkem. A za takové situace budou nadále skuteční zločinci brát „spravedlnost“ do svých rukou, jak o tom nejnověji podává svědectví zákeřné přepadení Jiřího Kasala, signatáře Charty z Liberce.⁷

Usnesení Generální prokuratury ČSSR vzta-hující se k Chartě 77 zájmy společnosti nechrání, nýbrž poškozují. Neslouží upevňování právního řádu, libovolně a široce se jimi manipuluje (v rozsudku vneseném proti J. Šimsovi se z usne-sení z ledna 1977 o stíhání neznámého pachatele stalo usnesení stíhající přímo Jana Šimsu), takže se prohlubuje pocit právní nejistoty. Má-li se veřejný život v naší zemi ozdravit, musí být tato usnesení jako protiprávní zrušena. Se zdravým veřejným životem jsou neslučitelná.

Budeme se o to zasazovat spolu se všemi, jimž na upevňování právního řádu záleží – společně se svými spoluobčany i s odpovědnými činiteli, kteří nezavírají oči před skutečnými hrozbami a nejsou hluchí, slyší-li oprávněné stížnosti občanů – a to tak dlouho, dokud nebudou jako bezdůvodně diskriminující a protiprávní anulována.

*dr. Ladislav Hejdánek, Marta Kubišová, dr. Jaroslav Šabata
mluvčí Charty 77*

Poznámka: Text vypracovali tři mluvčí dne 30. září 1978. dr. Jaroslav Šabata jej slíbil doplnit informacemi z posledních dvou procesů. Pražští mluvčí tak učinili sami, neboť na dr. Jaroslava Šabatu byla mezitím protiprávně uvalena vyšetřovací vazba.

*dr. Ladislav Hejdánek, Marta Kubišová
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 *Podklad pro dokument byl projednáván již 5. června 1978 na schůzce Petra Uhla, Jaroslava Suka, Václava Bendy a Jana Wünsche Definitivně vypracován byl 30. září a záhy doplněn o aktuální události. Viz poznámku mluvčích k dokumentu.*
- 2 *Usnesení z 6. ledna 1977 o zahájení trestního stíhání vydala nikoli Generální prokuratura, ale krajská správa Sboru národní bezpečnosti. Generální prokuratura vydala své první stanovisko, jímž prohlásila Chartu 77 za nezákonnou, 30.1.1977. Viz D7 (3.2.1977). Viz též Pg/4.*
- 3 *Srv. Sdělení VONS č. 19: Vladimír Říha odsouzen. In: Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 10, s. 4.*
- 4 *Srv. D55 (3.6.1978); Sdělení VONS č. 17. In: Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 9, s. 7; Sdělení VONS č. 28, tamtéž, č. 10, s. 8; Perzekuce Jana Šimsy, tamtéž, s. 30.*
- 5 *Srv. Sdělení VONS č. 27: Ivan Maňásek a Michal Kobal odsouzeni. In: Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 10, s. 8.*
- 6 *Srv. Mladí občané žádají propuštění Libora Chlouпка, Petra Pospíchala a Petra Cibulky. Tamtéž, s. 13.*
- 7 *Srv. Sdělení VONS č. 29: Útok na Jiřího Kasala. Sdělení Jiřího Kasala. Tamtéž, s. 9–10.*

1978, 10. říjen, Praha. – Seznam nových 50 signatářů Prohlášení Charty 77. (Dokument č.20)

Do dnešního dne se k Prohlášení Charty 77 ze dne 1. 1. 1977 připojili následující občané, kteří zároveň souhlasili se zveřejněním svých jmen:

Vladislav Balabán, mechanik; Zdeněk Buk, zámečnický; Vladimír Cerman, dělník; Jan Čepička, dělník; Albert Černý; Milan Daler, poštovní zaměstnanec; Karel Duda, dělník; Jitka Exlerová, studující; Petr Fiala, dělník; Anděla Goldmannová, důchodkyně; Jiří Gruša, spisovatel; František Hochman, bohoslovec; Vít Bohumil Homolka, čistič; dr. Daňa Horáková, překladatelka; Josef Horn, skladník; Petr Hrach, topič; Jitka Jašková, dělnice; Ivana Jůnová, laborantka; Josef Kordík, duchovní; Josef Krejča ml., zaměstnanec spojů; Jaroslava Kušnířová, projektantka; Lilian Landová, studující; Gabriel Levický, dělník; Martin Litomiský, geofyzik; Miloslav Mašek, provozní chemik; Rudolf Mraček, podlahář; Markéta Němcová; Pavla Němcová; Antonín Němec, dělník; Walter Panc, figurant; Stanislava Petrovová, laborantka; Jan Pilnáček, topič; Jaroslava Pilnáčková, technička; Ladislav Plíva, dělník; Karel Poklop, dělník; Jan Smital, dělník; Rudolf Suchý, dělník; Martin Šimsa, sazeč; Otakar Škarohlíd, vrtný dělník; Jaroslav Šváb, zámečnický; Robert Tandelmayr, elektromontér; Karel Tauš, jevištní technik; Jiří Uhrin, stavební dělník; Jaroslav Vlach, dělník; Jaroslav Votoček, dělník; Pavel Votoček, dělník; Vladimír Vraštil, dělník; Jan Wunsch, fotolaborant; Ladislav Zatori, strojník.

*dr. Ladislav Hejdlánek, Marta Kubišová
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 1 (1978), č. 11, s. 4.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Charta 77. Rok 1978. Samizdatový sborník, s. 83; Listy, roč. 8 (1978), č. 6, s. 57; Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku, roč. 12 (1979), č. 1, s. 11.

1978, 13. říjen,¹ Praha. – Otevřený dopis generálnímu tajemníkovi OSN Kurtu Waldheimovi a hlavám států, jejichž představitelé podepsali Závěrečný akt helsinské konference, o Chartě 77, perzekucích jejích signatářů a porušování mezinárodních závazků o lidských právech.

Vážený pane generální tajemníku,
vážené paní a vážení pánové!

Už dvaadvacet měsíců působí v Československu – členské zemi OSN, která přijala mezinárodní pakty o lidských a občanských právech a Závěrečný akt helsinské konference – občanská iniciativa Charta 77. Toto neformální společenství si předsevzalo sledovat, jak jsou v naší zemi respektována zákony zaručovaná lidská práva, a nabídlo, že o této otázce povede dialog – s orgány státní moci i se všemi zainteresovanými složkami společnosti, že bude na porušování lidských práv v různých oblastech společenského života upozorňovat a navrhopvat příslušná řešení. Charta 77 vydala a zaslala státním orgánům už dvacet dokumentů a obrátila se na ně s celou řadou dopisů, návrhů a stížností. Ani na jedno z těchto podání státní orgány neodpověděly. Jednotliví signatáři Charty 77 a jejich různé skupiny, jakož i další občané s Chartou 77 spolupracující nebo jí inspirovaní odeslali v téže době různým československým institucím několik set rozmanitých přípisů. Drtivá většina jich rovněž nebyla zodpovězena. Tato okolnost nás vede k tomu, že se poprvé neobracíme na československé instituce, ale přímo na Vás, abychom Vás upozornili na stále se zhoršující situaci v oblasti občanských práv v naší zemi a na zesilující se perzekuce všech osob, které se za respektování lidských práv angažují nebo které se snaží tato práva uplatnit. Žádáme Vás, abyste se situací v Československu zabývali, přešetřili si údaje, které Charta 77 zveřejnila, a apelovali na československou vládu, aby zjednala nápravu a respektovala závazky vyplývající z mezinárodních smluv, které podepsala.

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, který vznikl v prostředí Charty 77 a působí v duchu jejího poslání, vydal už pětadvacet sdělení, v nichž veřejnost seznamuje s různými případy trestního stíhání osob, které se nedopustily ničeho jiného, než že se projevovaly v souladu se

svým přesvědčením a svědomím. Z neúplných informací, které má tento výbor k dispozici, vyplývá, že je z těchto důvodů v Československu ve vazbě nebo ve výkonu trestu značný počet občanů – jenom signatářů a stoupenců Charty 77 je momentálně vězněno několik desítek. Lidé jsou u nás zavíráni například za to, že u nich bylo nalezeno několik strojopisných kopií některého z dokumentů Charty 77 (např. Josef Brychta, Jiří Chmel, Michal Kobal, Miloslav Lojek, Ivan Maňásek, Pavel Novák, František Pitor, Jan Zmatlík),² nebo dokonce jen za to, že si opisovali texty nepublikovaných spisovatelů nebo že si nahrávali nekonformní hudbu (např. Petr Cibulka, Libor Chloupek, Petr Pospíchal, Pavel Roubal).³ Stále častější jsou pokusy čs. Bezpečnosti konstruovat proti signatářům Charty 77 a dalším nepohodlným osobám obvinění z různých kriminálních deliktů a pod takovou záminkou je obvykle uvěznit (např. Otta Bednářová, Ladislav Lis, Jelena Mašíňová, Tomáš Petřivý, Jan Šimsa). Tato tendence dosáhla zatím svého vrcholu v nedávném zatčení a obvinění mluvčího Charty 77 dr. Jaroslava Šabaty.⁴ J. Šabata byl protiprávně zadržen, když se chtěl zúčastnit schůzky signatářů Charty 77 se členy polského Výboru společenské sebeobrany (KOR), a byl obviněn z toho, že napadl bezpečnostní orgány, ačkoli pravý opak je pravdou: policisté ho po předvedení na stanici zcela bezdůvodně napadli a surově zbili. Není to první případ tohoto druhu a vznesené obvinění je stejně absurdní jako v obdobných předchozích případech. Další lidé jsou zavíráni za to, že zaslali texty českých autorů do ciziny (Jiří Lederer, Ota Ornest),⁵ že vlastnili zahraniční literaturu (např. Vladimír Laštůvka, Aleš Macháček),⁶ nebo za to, že upozorňovali různé orgány na bezpráví ve svém okolí (např. Zdeněk Kašák, Peter Pohl, Oldřich Tomek, Jiří Veselý). Ačkoliv představitelé státu nejednou zdůraznili, že „případ Charty 77“ bude řešen výlučně politickými prostředky, nelze tu už dávno mluvit o nějakém politickém řešení: jak signatáři Charty 77, tak i další občané jsou nejrůzněji provokováni, obviňováni z věcí, kterých se nedopustili, zavíráni za činnost, která je v souladu s Ústavou ČSSR, a v rozporu s právními předpisy drženi dlouhé měsíce ve vazbě.

Objevují se velmi alarmující případy teroristického násilí, anonymního vydírání a různých

krutých zásahů do soukromí (např. Karel Bartošek,⁷ Bohumil Doležal, Jiří Kasal, Pavel Kohout, Elzbieta Ledererová, Ivan Medek, Věněk Šilhán), které nejsou nikdy řádně vyšetřeny a které řadou okolností vyvolávají dojem, že se dějí s vědomím některých složek Státní bezpečnosti.

Existuje celá bohatá škála méně nápadných a méně známých policejních zákroků proti zastáncům lidských práv, které jsou však velice důležité tím, co signalizují: snahu zcela potlačit a znemožnit jakýkoli, i ten nejskromnější, nekonformní projev či svobodný tvůrčí čin. Mnoho aktivních signatářů Charty 77 je stále častěji bez náležitého právního podkladu zadržováno policií na dva až čtyři dny (při návštěvě Leonida Brežněva v Praze, v době plánované schůzky s polskými přáteli), mnozí jsou neustále sledováni bezpečností, nad jinými (Jiří Hájek, Václav Havel, Ladislav Hejčánek, František Kriegel, Jaroslav Šabata, Petr Uhl) byl nebo je zcela nezákonně vykonáván otevřený a dlouhodobý policejní dohled, spojený s různými omezeními a šikanami.⁸ Signatáři Charty 77 a jejich přátelé jsou pod různými záminkami vždy znovu podrobováni dlouhým výslechům (za uplynulé dva roky jde jejich počet do tisíců), při nichž je jim různě vyhrožováno a při nichž se občas užívá i fyzického násilí. Znovu a znovu se opakují i domovní a osobní prohlídky. Nejednou policie znemožňuje aktivním občanům i tak elementární věci, jako sejít se na přátelské schůzce, vůbec se navzájem setkat, opustit svůj byt či místo svého bydliště apod. Mnoha desítkám signatářů byly vypojeny telefony, jejich byty jsou nepokrytě odposlouchávány, jejich pohyby fotografovány a filmovány, není jim doručována korespondence. Zvláště absurdní jsou policejní zákroky proti soukromým přednáškám, diskusím a kulturním podnikům. Nedávno například početná policejní asistence opakovaně zabránila tomu, aby se v soukromých bytech konala představení Shakespearovy hry *Mackbeth* v provedení zasloužilé umělkyně Vlasty Chramostové, Pavla Landovského, Pavla Kohouta, Terezy Kohoutové a Vlastimila Třešňáka. Lidé, kteří se chtěli těchto představení účastnit, byli policií legitimováni, nebyli vpuštěni do domu a někteří byli sledováni a vyslýcháni. Považujeme za děsivé, když se ve dvacátém století v kulturní evropské zemi musí shakespearovští herci plížit zadními

schodišti a sklepy, aby mohli několika přátelům v soukromém bytě zarecitovat. Předmětem trvalé pozornosti Bezpečnosti jsou i strojopisné edice děl nepublikovaných autorů; jejich opisovači jsou pronásledováni; v knihvazačstvích i při prohlídkách v soukromých bytech jsou rukopisy zabavovány a v jednom případě byl spisovatel dokonce vězněn za to, že napsal román a poskytl ho k „samizdatovému“ šíření (Gruša).⁹ Zvlášť tvrdá jsou opatření policie proti příznivcům nekonformní hudby. Soukromé koncerty jsou rozháněny, jako by šlo o nějaké schůze podsvětí. Stal se i případ, že venkovský domek, v němž se častěji mladí hudebníci scházeli, byl majitelům odňat pod naprosto směšnou záminkou, že právě na jeho místě má být zřízena autobusová zastávka, a téhož dne, kdy se postižená rodina (Jan Princ) z domu stěhovala, vyhozen demonstrativně do povětří. Ze skryté a mnohdy dokonce otevřené iniciativy Bezpečnosti jsou stoupenci lidských práv stále propouštěni z práce, je jim znemožňováno přijmout vůbec jakékoli zaměstnání, jsou zbavováni důchodů, vystěhováváni z bytů, jejich dětem je upíráno právo na vzdělání a dokonce i přijetí do jeslí (Pavel Landovský), jejich partneři jsou donucováni k rozvodu (Pavel Landovský, Břetislav Verner). Vyskytly se i případy odmítnutí lékařské péče (Ivana Hyblerová)¹⁰ či naopak svévolné internace v psychiatrických nebo jiných zdravotnických zařízeních. Např. už dvakrát se stalo, že se lékaři pod tlakem bezpečnostních orgánů zproveněřili zásadám lékařské etiky a dopustili, aby postižené ženy byly násilně a bezdůvodně internovány na venerologické klinice (Zdena Erteltoová, Zina Kočová).¹¹

Mohli bychom vyjmenovat mnoho dalších případů bezpráví. Většina z nich je zachycena v různých dokumentech a stížnostech, které byly zveřejněny v zahraničí nebo „samizdatovým“ způsobem či odeslány státním orgánům. Ve svém úhrnu svědčí tyto případy o zhoršující se atmosféře života v naší zemi a o tom, že některé složky státní moci jsou rozhodnuty udělat cokoli, aby zcela umlčely svobodně myslící lidi a aby jim znemožnily důstojný lidský život. Takovým lidem jsou nejen upírána základní lidská práva, zakotvená ve Všeobecné deklaraci lidských práv a všech dalších podobných dokumentech, ale mnohdy je jim znemožňováno i to,

co je v civilizovaném světě tak samozřejmé, že to není v příslušných zákonech ani přímo výslovně fixováno. V naší zemi panuje atmosféra strachu, lidé se bojí nejen projevit své názory, ale dokonce se i stýkat s těmi, kdo se své názory projevit snaží. Blíží se rok 1984 a my, bohužel, musíme konstatovat zjevné příznaky toho, že se situace kolem nás v mnohém přibližuje Orwellově vizi světa, v němž je člověk zbaven základního práva na svobodný a důstojný život.

Netvrdíme, že československá vláda je bezprostředně odpovědná za všechna bezpráví, jež jsme tu zmiňovali. Leccos dokonce nasvědčuje tomu, že některé složky státní moci – a především bezpečnostního aparátu – se snaží vymknout jakékoli kontrole a sledovat vlastní linii bez ohledu na vnitropolitické a společenské důsledky a bez ohledu na mezinárodní postavení ČSSR.

Náprava situace je především úkolem československých občanů a československých institucí. To ale neznamená, že by mezinárodní veřejnosti a jiným vládám mělo být lhostejné, co se v naší době děje, a že by jejich zájem o naši situaci měl být považován za „vměšování“. Idea OSN vychází z přesvědčení, že osud obyvatel této planety není a nemůže být jen záležitostí jednotlivých vlád, ale že je společnou starostí celého lidského společenství. A v *Závěrečném aktu* helsinské konference je výslovně stvrzeno právo signatářů států sledovat jeho plnění i v jiných zemích.¹²

Proto se na Vás obracíme s tímto svým upozorněním a s touto svou výzvou v naději, že jim budete věnovat pozornost. A jestliže pro obhájce lidských práv v této zemi představuje uvěznění Jaroslava Šabaty bezprostřední výzvu a hrozbu jejich dalšímu úsilí, měl by se jeho osud stát i zkušební kamenem zájmu mezinárodní veřejnosti a jejího vlivu na naše vnitřní poměry.

*Marta Kubišová, Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77*

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 V dokumentu z archivu prof. J. Hájka je datum 13. října tužkou přeškrtnuto a jiné nepřipsáno. V anotovaném seznamu dokumentů v knize *Charta 77. 1977–1989, (1990)*, je uvedeno, že datum 13. října se opírá o opis originálu

vlastnoručně signovaného Martou Kubišovou a Ladislavem Hejdánkem. Ostatní zveřejněné texty v samizdatech (např. v Informacích o Chartě 77) a ve všech exilových časopisech mají datum 6. listopadu. Rozdílne datování je dáno časovým posunem mezi vypracováním a vydáním textu.

- 2 Tito vesměs mladí občané byli za opisování samizdatových materiálů obviněni z pobuřování podle § 100/1a trestního zákona a vězněni od 1 roku do 2 let: J. Brychta, narozený 1932, prodavač, bytem v Jihlavě, vězněn pro údajné pobuřování od 21. 4. 1978 do 21. 5. 1979. Viz Sdělení VONS č. 2, 9, 12, 56, 63, 65, 123. In: Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 7, s. 8; Miloslav Lojek, narozený 1959 Kozí, okres Sokolov, evangelický duchovní, vězněn od 19. 12. 1977 15 měsíců. Viz též Sdělení VONS č. 12, 63, 80; Ivan Maňásek, narozený 1954, dělník z Chebu, vězněn od 24. 2. 1979 13 měsíců. Srv. Sdělení VONS č. 2, 9, 12, 41, 51, 63, 115, 118, 123, 150; František Pitor, narozený 1921, dělník z Plzně, vězněn od 9. června 1977 3 roky. Jan Zmatlík, narozený 1948, sociolog, odsouzen na 2½ roku od 31. srpna 1978. Viz též Sdělení VONS č. 30, 39, 63, 100, 122, 123, 148. Souhrnné sdělení č. 12, Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 8, s. 1–5.
- 3 Viz D145 (26. 5. 1980).
- 4 Viz též D68 (8. 10. 1978).
- 5 Viz též D23 (12. 10. 1977), D25 (1. 11. 1977) a D36 (8. 1. 1978).
- 6 Viz též D24 (17. 10. 1977) a D36 (8. 1. 1978).
- 7 O hrubosti a cynismu svědčí např. zaslání rakve pro K. Bartoška a V. Šilhána do bytů, hrubý teroristický čin proti Ivanu Medkovi. Srv. Sdělení VONS č. 7. In Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 7, s. 3 a D54 (29. května 1978).
- 8 Viz též D83 (9. 12. 1978).
- 9 Viz též D56 (4. 6. 1978). Ivana Hyblerová byla svévolně propuštěna z gynekologicko-porodnického oddělení nemocnice v Ústí nad Labem, přestože její těhotenství bylo akutně ohroženo. Srv. Charta 77 (sborník dokumentů). 2. svazek, oddíl VII (Dokumentace perzekucí), s. 12–15. Samizdat.
- 11 O zvlášť hrubé diskriminaci Ziny Kočové srv. tamtéž, s. 16–17. Srv. též dopis 49 žen na obranu Zdeny Erteltové in: Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 11, s. 19–21.
- 12 Jméнем českého a slovenského exilu vyslovila Rada svobodného Československa s tímto dopisem solidaritu a zaslala prezidentu J. Carterovi, V. Giscardovi d'Estaigu, B. Kreiskému a K. Waldheimovi prosbu, aby byla Československu věnována náležitá pozornost.

Na tento dokument Charty 77 reagovala dále Mezinárodní organizace práce v Ženevě 15. listopadu 1978

rezolucí odsuzující porušování lidských práv v Československu, zejména pracovní diskriminaci. Komuniké podobného znění vydala 17. listopadu Mezinárodní konfederace svobodných odborů.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 13, s. 1–3 • Hlas domova, roč. 28, č. 24 (17. listopadu 1978), s. 9 • Americké listy, č. 47 (24. listopadu 1978), s. 6–7 • České slovo, roč. 24 (prosinec 1978), s. 4 a 9 • Národní politika, č. 12 (prosinec 1978), s. 1–2 • Magazín nového domova, roč. 7 (16. prosince 1978) • Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku, roč. 11 (1978), č. 12, s. 2–3 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-521 (8. listopadu 1978).

1978, 19. říjen, Praha. – Dopis prezidentu republiky G. Husákovi a generálnímu prokurátorovi ČSSR J. Feješovi a pokračujícímu trestním stíhání občanů uplatňujících ústavní právo na svobodu informací a projevu.

Počátkem roku 1977 jsme spolu s více než dvěma sty českých a slovenských občanů adresovali nejvyšším ústavním činitelům této země Prohlášení Charty 77, které bylo inspirováno vírou, že i v naší zemi převládne upřímná a opravdová snaha o naplnění Závěrečného dokumentu¹ mezinárodní konference v Helsinkách a mezinárodních dokumentů o lidských právech, které ČSSR přijala a učinila součástí svého vnitřního řádu. Spontánní snaha společenství Charty 77 se však setkala u orgánů státní moci nejen s nepochopením, ale především s úplným popřením našeho práva na jakoukoli iniciativu v oblasti občanských práv. Byli jsme vystaveni kampani pomluv, k níž se připojil i systém represí proti řadě signatářů prohlášení a jejich stoupencům. Přes tuto skutečnost se k původnímu prohlášení připojily stovky dalších občanů, kterým čest, pravda a mravnost zůstávají základními hodnotami a kteří proto neváhali riskovat svou existenci ani při vědomí pravděpodobných postihů ze strany státní moci. To ovšem neznamená, že k těmto postihům může kdokoli z nás mlčky přihlížet a popřít tak svou základní občanskou spoluodpovědnost za vytváření obecných poměrů v naší zemi. Je-li nám však soustavně upíráno právo usilovat o naplnění základních občanských, politických, hospodářských a kulturních práv, stvrzených mezinárodně právními dokumenty i vnitřním řádem, pak je v míře ještě daleko větší znehodnocována právě naše elementární občanská odpovědnost za věci obecné.

Obracíme se proto na Vás jako na nejvyšší ústavní činitele, jejichž ústavní funkce v sobě spojuje nejen nejvyšší mocenské prerogativy, ale i nejvyšší odpovědnost. Domníváme se totiž, že není možno dále s klidným svědomím připustit, aby trestnímu stíhání a trestům odnětí svobody byli vystavováni občané, kteří se dopustili jediného „zločinu“, využili právo na svobodu projevu zaručené Ústavou ČSSR a vyjádřené v mezinárodních dokumentech tak, že toto právo zahrnuje „svobodu vyhledávat, přijímat

a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmikoliv jinými prostředky podle vlastní volby“ (citováno z článku 19 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech). Na desítky takto postižených občanů jsme již upozornili ve svých dokumentech, dopisech a sděleních, adresovaných státním orgánům, naposledy v dokumentu č. 19 z 8.10.1978.² Úplnou dokumentaci dostupných informací o trestním postihu za využívání práva na svobodu projevu a informací zveřejňuje soustavně Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných – avšak zatím zcela bez pozitivní odezvy ze strany příslušných orgánů.

Od 31. 8. 1978 je až dosud ve vyšetřovací vazbě ve věznicí MS č. 1 v Praze–Ruzyni třicetiletý sociolog Jan Zmatlík³ – až do svého zatčení odborný pracovník Výzkumného ústavu kriminologického při Generální prokuratuře ČSSR. J. Zmatlík připojil svůj podpis pod Prohlášení Charty 77 v květnu 1977 a patrně pouze proto byl dne 30. 8. 1978 zadržen orgány StB a vyslýchán, přičemž těmito orgány byl převezen do svého bydliště, kde jim dobrovolně vydal dokumenty a sdělení Charty 77 a další texty, zejména kulturního a filozofického charakteru (např. text nositele Nobelovy ceny za literaturu Solženicyna). Pouhé přechovávání těchto materiálů – bez důkazů o jejich eventuálním rozšiřování, které ostatně není trestné, bylo důvodem k trestnímu stíhání J. Zmatlíka a uvalení vazby na něj. Přitom i rozhodnutí bylo v rozporu se závazným ustanovením trestního řádu vydáno až po vypršení všech zákonných lhůt v době, kdy měl být J. Zmatlík již propuštěn. Výkon vazby nad J. Zmatlíkem se děje v příkrém rozporu s platným trestním řádem i řádem výkonu vazby. J. Zmatlík měl poprvé možnost vidět svého obhájce při výslechu, který se konal až po šesti týdnech vazby, za tuto dobu od něj nebyl doručen žádný dopis ani jiná zpráva rodině, které nebylo umožněno poslat mu např. ani balíček, a to i když platné předpisy takový postup zakazují. J. Zmatlík je trestně stíhán za údajné spáchání trestného činu přípravy k podvracení republiky, kterého se měl dopustit pouze tím, že měl u sebe zmíněné texty, jež dobrovolně vydal bezpečnostním orgánům, neboť byl přesvědčen, že se ničeho trestného nedopustil. Jeho případ,

stejně jako řada dalších, nasvědčuje tomu, že o něčem podobném nemůže být přesvědčen nikdo, když trestním stíháním je zcela zneplatněno právo na svobodu informací.

Protože považujeme pokračující trestní stíhání občanů vedené např. pouze za přechovávání materiálů Charty 77 za alarmující v trestní politice státu a protože i okolnosti, za kterých jsou taková stíhání vedena a za kterých je na občanech vykonávána vyšetřovací vazba, zpochybňují základní právní jistoty a záruky, obracíme se na Vás, pane prezidente a pane generální prokurátore, se žádostí o zvážení tohoto stavu a učinění takových opatření, která zabrání dalšímu porušování právního řádu.

Marta Kubišová, dr. Ladislav Hejdaček
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

- 1 Rozumí se Závěrečného aktu.
- 2 Viz D70 (8.10.78).
- 3 Jan Zmatlík (ročník 1948) byl vzat do vazby 31.8.1978 a stíhán pro přípravu trestného činu podvracení republiky (§98 trestního zákona), které se měl dopustit tím, že rozmnožoval materiály Charty 77 a samizdatové filozofické a literární texty. Odsouzen na dva a půl roku vězení. V odvolacím řízení 30. října 1979 mu Nejvyšší soud snížil trest o jeden rok. Propuštěn byl 29. listopadu 1980. Viz též Sdělení VONS č. 30, 39, 63, 100, 122, 123, 148.

PLNĚ ZNĚNÍ: In: *Charta 77. Rok 1978*. Samizdatový sborník, s. 87–88 • *Listy*, roč. 2, č. 1 (únor 1979), s. 53–54.

1978, 19. října, Praha. – Stanovisko mluvčích Charty 77 k diskusím o poslání a činnosti Charty 77. (Dokument č. 21)¹

Stoupencům a signatářům Charty 77

Tento dokument vyjadřuje naše stanovisko k diskusím o poslání a činnosti Charty 77. Shrnuje hlavní závěry, na nichž se diskutující dosud shodli. Věříme, že se stane podnětem k dalším úvahám o smyslu a možnostech nezávislých občanských iniciativ, o jejich praktické činnosti a perspektivách.

Charta 77 – Dokument č. 21

Rozličné nově vznikající občanské iniciativy ožívají i diskuse o poslání a práci Charty 77.² Charta 77 považuje za velmi příznivý jev jak tyto iniciativy a diskuse o nich, tak i všechny úvahy o vyhlídkách hnutí za lidská práva vůbec. Bude je proto i nadále plně podporovat.

Charta 77 je společenství aktivní, živé a otevřené. Neuzavírá se do sebe a neodděluje se od společnosti. Od samého začátku vychází z přesvědčení, že hledání a nalézání pravdy je společnou věcí všech občanů bez výjimky a že nikdy nebude a nemůže být uzavřeným procesem. V tom i ve všem jiném trvá na svých původních zásadách. Svou vlastní původnost vidí stále v tom, že je volným, neformálním a otevřeným společenstvím lidí různého přesvědčení a různé víry – společenstvím lidí zasazujících se jednotlivě i společně o respektování lidských práv v naší zemi i ve světě. Není a nemíní se stát opoziční organizací s vlastním programem politických a společenských reforem a změn.

Vyjde vstříc každému, kdo projeví ochotu vést o právech občana konstruktivní dialog a kdo chce takový dialog vést i se státní a politickou mocí. Litujeme, že jej odpovědná místa odmítají. Musíme však rozhodně vystoupit, brání-li úřady zákonné snaze občanů dorozumět se o otázkách pro společnost životně důležitých a doléhajících stále tíživěji na všechny. Jako občané jsme zejména povinni veřejně odmítnout, když úřady protiprávně uplatňují různé formy represe proti těm, kdo vystupují s kritickými podněty.

Prozíravá vláda se nebojí kritiky a dobře míněnou kritiku vítá. Ve společnosti poznamenané otřesy složitého a rozporuplného vývoje může

veřejná kritika vyvolat nedorozumění, staré spory oživit a na první pohled i prohloubit. Rozpory a konflikty, zvyčející z postavení občana, jehož práva jsou zkracována, však nemohou být vyřešeny tím, že se občan se stavem veřejných věcí smíří a stáhne se z veřejného života. Občanskou nerovnost nelze ničím usmířit, lze ji překonat jen občanskou odvahou a statečností, jež jsou neodmyslitelnou podmínkou kontrolovatelné a kontrolované zákonnosti.

Téměř před dvěma roky jsme s radostí uvítali právní akty, jimiž se mezinárodní pakty o lidských právech staly součástí československého právního řádu. Ujišťujeme své spoluobčany i vládu, že uvítáme každý další krok na takto vyznačené cestě a že se upřímně těšíme z každého pokroku, byť malého a částečného. Budeme podporovat vše, co zlepšuje stav společnosti a práva občanů. Stejně rozhodně jsme odhodláni věcně a v souladu s právním řádem upozorňovat na všechno, co tento stav dále zhoršuje, kdo a jak práva občanů porušuje.

V diskusi o posláních a práci Charty 77 získal širokou podporu návrh, doporučující změnit vžitou praxi při přípravě dokumentů Charty 77 o problémech společenského života. Dosud převažovala snaha formulovat problematiku naplňování jednotlivých lidských práv – práv občanských a politických, sociálních, hospodářských a kulturních – v podobě víceméně ucelených a hotových závěrů. Například chceme dát přednost kritickým diskusím a všechny závěry podrobovat co nejširší oponentuře. Podle svých sil se budeme obracet na odborníky a zainteresované sociální skupiny, k celé veřejnosti a ovšem i ke všem kompetentním oficiálním orgánům. Budeme přitom vhodnými a dostupnými prostředky usilovat o zveřejnění a rozšíření všech stanovisek, byť jakkoli protichůdných a bez ohledu na vztah jejich autorů k Chartě 77. Jsme pevně přesvědčeni, že rozvoj společenské kritiky a kritického ducha je podmínkou pozitivního přístupu k řešení obtíž, jež prožíváme, a k hledání konstruktivního východiska z nich.

Charta 77 nevznikla jako výraz určitého vyhraněného politického stanoviska v úzkém smyslu. Neusíluje o moc. Její dokumenty proto nemohou a nechtějí vyjadřovat hlediska té či oné části signatářů nebo stoupenců. Nejsou ani platformou

jednotlivých proudů opozice. Nezříkáme se práva dotýkat se obecných, filozofických a politických stránek konkrétních společenských jevů. Nadále budeme vyvíjet iniciativu k potřebným legislativním úpravám. Nepovažujeme se však za rozhodčího v ideových a politických sporech, nepřisvojujeme si právo rozhodovat jako poslední instance o tom, co je a co není pravda a spravedlnost, nepovyšujeme se na svědomí národa.

Charta 77 se zrodila z hluboké potřeby právní jistoty, z touhy po veřejné mravnosti, která by nebyla úskočná a příležitostná, z přání přispět k tomu, aby všichni českoslovenští občané žili a pracovali jako svobodní lidé. Z toho ducha vychází její kritika neústavního systému faktického podřízení všech institucí a organizací ve státě politickým direktivám aparátů vládnoucí strany a rozhodnutím mocensky vlivných jedinců. Charta 77 připomněla, že právě tento systém je nástrojem omezování a potlačování řady občanských práv, že jeho nositelé se nikomu neodpovídají, že rozhodnutí mocensky vlivných jedinců mají přednost i před zákonem, přičemž jsou často jen ústní, občanům neznámá a jimi nekontrolovatelná, a Ústava ČSSR a ostatní právní normy obsah, tvorbu ani aplikaci takových rozhodnutí neupravují. Nespokojenost s tímto stavem a jeho důsledky vyjadřují stále více i mnozí občané, kteří si jejich příčiny neuvědomují, nebo z obav o bezpečí své a své rodiny na ně nechtějí poukázat.

Kritický postoj občanů má mnoho podob. Mnozí kritizují stav veřejných věcí v principu stejně nebo podobně jako Charta 77, leckdy s nemalým rizikem, i když mají výhrady k našemu postupu. Různost se nevztahuje jen na představy, jak kritizovaný systém vznikl, jak se projevuje, působí a jak by měl být změněn, ale i na to, do jaké míry je účelné věnovat se právě těmto otázkám. Kdyby se tato různost mohla svobodně a plně projevit, podnítila by tvorbu nových duchovních i hmotných statků a hodnot. K takovému stavu nedospějeme ze dne na den. Takové vědomí nemůže však být překážkou pro ty, kdo mají dobrou vůli pomoci společnosti; existuje široká oblast nesporných jevů a potřeb, v jejichž rámci je možné rozvíjet pozitivní úsilí ke zkvalitnění a zvýšení úrovně celého společenského života.

Na mluvčí Charty 77 se obracejí jednotlivci a skupiny občanů s různými podněty a úvahami,

kteře nedošly sluchu oficiálních institucí. Pozornost budí všechny úseky společenského života: otázky demokracie a samosprávy, problémy spolkové činnosti i života duchovního a náboženského, činnost justice, bezpečnosti a advokacie, právní ochrana občanů a odborová práva, otázka emigrace a politického exilu, problémy ekonomické, zahraničního obchodu, plánování, programování, tvorby cen, spotřeby, cestování, bydlení a architektury, zdravotnictví, bezpečnosti provozu atomových elektráren a celého životního prostředí, dále otázky školské reformy, vědecké a výzkumné práce, podmínek svobodného a efektivního bádání, vědeckého a technického rozvoje vůbec. Zvláštní pozornost poutají česko-slovenské vztahy, otázky národnostních menšin a Cikánů-Romů, jakož i problémy žen a mládeže.

Ani tento rozsáhlý výčet není vyčerpávající a rozšiřuje se o další témata. Nechceme však sepisovat katalog zbožných přání. Věnujeme hlavní pozornost praktickým otázkám rozvoje těchto iniciativ a diskusí. Věříme, že nás v tom podpoří všichni, kdo s myšlenkou Charty 77 souhlasí a sympatizují. Víáme každého, kdo chce v naznačeném směru spolupracovat, případně se spolu s jinými ujmout prozkoumávání některého důležitého společenského problému a předložení návrhu na jeho řešení.

Přáli bychom si, aby se s tímto dokumentem seznámili všichni stoupenci a signatáři Charty 77 a zaměřili v tom smyslu své úsilí, abychom mohli stále usilovněji přispívat k uplatňování lidských práv a jejich rozšiřování na všechny občany. Charta 77 považuje při tom za svou povinnost podporovat a povzbuzovat aktivitu všech občanů tak, aby nabývala podobu iniciativ stále širších a zralejších, aby se ubírala stále samostatnějšími cestami, aby se na ní podíleli především ti, jichž se přímo dotýká, aby se rozvíjela na široké demokratické základně.

*dr. Ladislav Hejdaánek, Marta Kubišová, dr. Jaroslav Šabata
mluvčí Charty 77*

Pozn.: Tento text je vydán po zatčení dr. Jaroslava Šabaty, který pověřil jeho konečnou redakci zbývající dva mluvčí.

- 1 *Původní koncept dokumentu nadepsaný Stanovisko mluvčích k práci Charty 77 je uložen v archivu ÚSD, sb. FMV-Ch, kart. 1. Byl po diskusí podstatně přepracován ve směru širokého společenskokritického působení Charty a podpory nejrůznějších forem občanských aktivit. Dokumentu se také říkalo „dokument o dokumentech“, protože se mj. zabýval novými způsoby tvorby a předkládání k diskusi textů, jež se označovaly „dokumenty Charty 77“.*
- 2 *Míněny byly zřejmě ad hoc vznikající výbory za propuštění politických vězňů, VONS, podpisové akce proti represím, kulturní iniciativy – samizdatové vydávání časopisů a knih, „podzemní“ hudební skupiny, bytové semináře, bytové divadla, nezávislé výstavy ve dvorech, ekologické akce apod.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Charta 77. Rok 1978, Samizdatový sborník*, s. 84–86 • *Listy*, roč. 9 (1979), č. 1, s. 53–54 • *Skilling*, H. Gordon: *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*, Londýn 1981, s. 142–145 • *Charta 1977–1989*, s. 215–216 • *Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*, roč. 12 (1979), č. 2, s. 1–3 • *Londýnské listy*, leden 1979, s. 3–5.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

Prohlášení Charty 77 k šedesátinám Československa

Podzimní čas roku 1978 připomíná už po šedesáté občanům tohoto státu datum 28. října 1918 – datum vzniku moderního československého státu, který navazuje na tisícileté úsilí našich národů o získání či udržení své státnosti.

Připomněli jsme si letos také září 1938, únor 1948 a srpen 1968. Ať již tyto dramatické události vnímáme a hodnotíme podle seberozdílnějších hledisek a na základě nejprotichůdnějších osobních zkušeností, není pochyb o tom, že tu vždy znovu a znovu šlo také o československou samostatnost, o její vytváření či ničení, upevnění či ohrožování, zajišťování či problematizaci.

O tuto státnost, která je důležitým výrazem a stvrzením svéprávnosti společenství občanů naší země mezi společenstvími občanů celého světa, jsme se pak téměř po celých oněch šedesát let museli obávat vzhledem k mocenským poměrům v naší strategicky tak citlivé části Evropy. Pro ni jsme hledali nejspolehlivější garanty. Snažili jsme se ji upevnit zevnitř, když jsme řešili nesnadné otázky sociální, národnostní i politicko-mocenské. Vůči svému státu jsme si počínali někdy lépe, jindy hůř; to dnes nechceme rozsuzovat.

Nechceme se dnes pouštět do sporů o interpretaci naší minulosti: historický čas šedesáti let moderní československé státnosti zdaleka není pouhým archeologickým nalezištěm. Připomíná nemocnou krajinu, žárlivě rozparcelovanou mezi hledače a strážce těch či oněch tradic, hodnot a koncepcí. Dovolávat se minulosti nikoliv pro její hlubší poznání a pochopení, nýbrž především – a někdy výlučně jen – v zájmu ospravedlnění aktuální mocenské praxe vede k diskriminaci jedněch či druhých či k protežování druhých pro jejich postoje v minulosti či jen k minulosti. Vede to k nervózním ostrahám citlivých výročí, přejmenovávání ulic, kácení pomníků a zas jejich vztyčování, ke křísení a opět hanobení jmen, ke stále novému přepisování učebnic dějepisu pro ty, kdo nepamatují...

Dovolávat se tedy můžeme těch či oněch tradic, ale měli bychom tak činit s vědomím, že na

nás jako inspirace či jako memento, jako nesplacený dluh doléhá minulost celá, a že takto doléhá na nás na všechny. Parcelovat minulost, přivlastňovat si její přizdobené epizody a popírat či zamlčovat, co se nehodí, nelze bez rizika, že tím rozparcelujeme čas přítomný i budoucí, a že budeme v účasti na občanském životě preferovat jedny proti druhým, že z odpovědnosti za osudy národů a státu budeme vylučovat jedny ve prospěch druhých.

Žádný politický systém není zcela imunní proti pokušení svých představitelů hromadit moc na jedné straně a bezmoc na druhé, soustřeďovat výsady v rukou jedněch a diskriminovat druhé. Tato pokušení a možnost bránit se proti nim jsou ovšem jednou větší a jindy menší právě v závislosti na povaze takových systémů. Vždycky však bylo a bude nutno dbát o zachování lidských, občanských, sociálních a politických práv. Vždycky se u nás našli lidé, kteří věnovali své nejlepší síly tomuto ideálu, když usilovali o prosazování nesamozřejmého požadavku civilizovaného lidstva: podřídit moc právu.

Do budoucna bychom měli mít základní společný cíl: zastávat se práv všech, zejména však těch, komu jsou upírána, bez ohledu na politické postoje, na postavení v hierarchii moci či bezmoci, bez ohledu na rozdílný vztah k minulosti. Neklást práva jedné třídy nad práva třídy druhé, nestavět jednu společenskou vrstvu proti vrstvě jiným, věřící proti nevěřícím a opačně, národ proti národu, jedny proti druhým.

Hledat a snažit se ochraňovat hodnoty a jistoty, které nás spojují. Toho, co nás rozděluje a nejspíše bude rozdělovat i zítra, je i bez našeho přičinění dost. Je to normální a je nutno s tím počítat.

Máme ale odpovědnost vůči nezcizitelnému, společnému dědictví otců a dědů. Toto tisícileté dědictví, před šedesáti lety obnovené, je jistě nedokonalé. Ale je stále živé. S rostoucí naléhavostí se dovolává naší společné péče.

Proto u příležitosti šedesátého výročí vzniku republiky chceme připomenout všem občanům a také sami sobě spíše to, co by nás dnes a zítra mělo a mohlo spojovat, než to, co nás vzhledem k minulosti rozděluje.

Chceme říci, že stát je buď společné kulturní dílo pokud možno všech občanů, jejich dobrovolný závazek přispívat k obecnému prospěchu,

nebo jen potlačovatelskou organizací mocenského aparátu střežícího systém výsad na jedné straně a diskriminaci na druhé.

Že stát je buď společnou vlastní, pro kterou rádi pracujeme a jsme ochotni přinášet oběti, nebo je jen cizím erárem, pod nímž je možno v nejistém klidu a problematickém materiálním dostatku přežívat jen za cenu trapného přizpůsobování, znásilňování paměti a svědomí, za cenu strachu před mocí, která se necítí být vázána ani těmi pravidly, které sama stanovila – nakonec ke škodě všech.

Že stát je buď sdílenou odpovědností všech občanů, nebo úřadem, který sedí za přepážkou a s občany zachází jako s těmi, kdo ruší jeho klid.

Že stát je koneckonců pokusem zorganizovat lidstvo v malém; zorganizovat je ke konstruktivní spolupráci při respektování rozdílností mezi lidmi. Že jinak je stát toliko částíčkou mocenského bloku a má pak jen větší či menší strategickou důležitost v propočtech jiných.

Že stát existuje mezi státy jen jako rovný mezi rovnými. Jinak je jen zbytným zařízením k pěstování nacionálního sobectví, šovinistických vášní a politického fanatismu.

Osudy našeho státu i bezpečí jeho občanů nás vedou k přesvědčení, že není možné vyčkávat. Snažme se neustále jednat jako dobří občané, na pracovištích i tam, kde bydlíme. Pomáhejme každodenně i v drobnostech vytvářet takovou společenskou atmosféru, v níž bychom chtěli a mohli dobře a s uspokojením pracovat pro svou vlast. Teprve pak bychom mohli mít i naději na obnovu nejlepších tradic našeho státu i naději na osobitý přínos, kterým nevelké, ale navenek i uvnitř svobodné Československo přispěje k řešení obrovských problémů lidské civilizace.

Marta Kubišová, dr. Ladislav Hejránek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Podklady k dokumentu připravil Petr Uhl, text byl pak vypracován v sedmi verzích, poslední znění bylo diskutováno 24. října u Miloše Hájka za účasti Jiřího Dienstbiera, Zdeňka Jičínského, Eriky Kadlecové, Luboše Kohouta, Rudolfa Slánského, Bohumila Šimona a J. Zelenkové. AMV, A3/3 SV, Charta 77, i. č. 118, č. 44/78.

Z prostředí nezávislé kultury se k významu 28. října vyjádřilo 17 spisovatelů, umělců a historiků v anketě uspořádané samizdatovým časopisem Spektrum..

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 1, s. 3–4 • *Charta 77. Rok 1978*. Samizdatový sborník, s. 89–90 • *Listy*, roč. 8 (1978), č. 6, s. 58–59 • *Americké listy*, č. 45 (10. listopadu 1978), s. 6–7 • *České slovo*, roč. 24 (1978), č. 11, s. 8 • *Svědectví*, roč. 15 (1978), č. 57, s. 203–205 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-510 (27. října 1978). GLOSÝ, ÚVAHY A STUDIE: Anкета k 28. říjnu (17 respondentů-spisovatelů, umělců a historiků) in: *Spektrum*, 1979, č. 3, s. 77–110 a 192–221 • Prečan, Vilém: ČSR 1918 – 1978. Po šedesáti letech – boj o základní práva. In: *Proměny*, roč. 15, č. 4, říjen 1978, s. 8–14.

1978, 6. listopad, Praha. – Sdělení o rezignaci M. Kubišové na funkci mluvčí Charty 77 a dočasném pověření V. Havla touto funkcí a dopis M. Kubišové signatářům Charty 77.

Charta 77 oznamuje, že než bude moci nastoupit designovaný nástupce odstupující Marty Kubišové, byl pověřen funkcí mluvčího Charty 77 Václav Havel. Po dobu nezákonného věznění třetího mluvčího dr. Jaroslava Šabaty budou mluvčí všechny dokumenty Charty konzultovat s těmi signatáři, které Jaroslav Šabata k tomu pověřil.¹

*dr. Ladislav Hejdánek, Marta Kubišová, Václav Havel
mluvčí Charty 77*

Dopis Marty Kubišové signatářům Charty 77

Drazí přátelé, po předběžném rozhovoru s PhDr. Ladislavem Hejránkem a po dnešní konzultaci s lékařem jsem nucena Vám oznámit, že nadále nemohu ze zdravotních důvodů pokračovat ve vykonávání funkce mluvčí Charty 77.²

Budu si vždy pokládat za čest, že mi naše společné úsilí umožnilo více než rok žít v blízkosti tak skvělých lidí, jakými jsou prof. Jiří Hájek, PhDr. Ladislav Hejdánek a dr. Jaroslav Šabata. Především jim chci poděkovat za spolupráci, která mi přinesla mnoho vzácných – a dosud neznámých – životních zkušeností. (Moje zatím nejzajímavější angažmá!)

Všem signatářům Charty 77 upřímně děkuji za účinnou pomoc a za důvěru, jež pro mne znamenala důležitou podporu při plnění svěřených úkolů. Vaše Marta Kubišová (Soudní ul. č. 12, Praha 4 – Pankrác)

→ ČSDS, SB. CHARTA. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Jaroslav Šabata pověřil Jiřího Dienstbiera a Rudolfa Slánského.

2 Důvodem rezignace bylo těhotenství M. Kubišové. Přestože se M. Kubišová uchýlila do soukromí, Čs. televize v lednu 1979 odvysílala pořad *Pod maskou soukromníka*, v němž bylo její jméno uvedeno v souvislosti s trestnou činností.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Studie*, č. 62 III/1979, s. 176.

1978, 6. listopad, Praha. – Dopis Charty 77 a VONS mezinárodnímu kongresu v západním Berlíně na obranu Rudolfa Bahra.

Milí přátelé!

Srdečně Vás zdravíme a přejeme úspěch Vašemu jednání.¹ Osud ekonomu Rudolfa Bahra, který byl vloni v NDR uvězněn a letos odsouzen k osmi letům vězení, znepokojuje také nás v Československu. Je nám zřejmé, že obvinění z vyzvědačství bylo vzneseno proto, že R. Bahro napsal knihu *Alternativa*, která je pokusem o marxistickou analýzu systému tzv. reálného socialismu. Mezinárodní kongres, který se koná nejen na jeho obranu, ale chce kritickým způsobem hodnotit jeho názory, je však důkazem, že v dnešním světě nelze potlačit myšlenku a že represe, která má izolovat toho, kdo myšlenku vyslovil, se nakonec obrátí proti těm, kteří ho chtějí umlčet.

Považujeme R. Bahra za politického vězně, který je žalářován pro své přesvědčení. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných mu již v srpnu t. r. vyslovil svou solidaritu. Také čtrnáct signatářů Charty 77 spolu se sedmi členy polského Výboru společenské sebeobranu (KOR) vzpomnělo ve společném dopisu R. Bahra mezi těmi, kdo jsou ve východní Evropě vězněni za opoziční činnost nebo za obranu lidských práv.

Požádali jste nás, abychom na Váš kongres poslali alespoň písemné příspěvky, neboť kongresu se mohou osobně zúčastnit jen ti z nás, kteří žijí v exilu. I když pro technické potíže nebudeme moci zaslat větší počet příspěvků, mají mnozí signatáři Charty 77 o takovou diskusi zájem, rádi bychom se proto seznámili s materiálem Vašeho kongresu.

Charta 77 jako společenství občanů usilujících o lidská práva sdružuje lidi nejrůznějšího politického zaměření, a proto jejich názory na Bahrovo dílo budou jistě značně odlišné, to je ovšem ku prospěchu věci samé. Bez ohledu na své politické a ekonomické názory zaujímáme však všichni jasně a pevné stanovisko k osobě R. Bahra; tento kritik režimu musí být propuštěn a jemu i všem ostatním musí být poskytnuta možnost svou kritiku přednést veřejně, především ve své vlastní zemi, tj. v NDR.

Solidarizujeme se s Vaším zápasem za propuštění R. Bahra a těšíme se na další spolupráci.

dr. Ladislav Hejdaánek, Václav Havel
mluvčí Charty 77
Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 1 (1978), Č. 13, S. 4.

- 1 Ve dnech 16.–19. listopadu 1978 se konal v západním Berlíně mezinárodní kongres o jednotlivých aspektech Bahrových ekonomických a politických analýz. Viz D61 (22. 7. 1978) a poznámku k němu.

1978, 16. listopad, Varšava – Praha. – Otevřený dopis Výboru společenské sebeobranu (KOR) a Charty 77 Federálnímu shromáždění ČSSR a Sejmu PLR, protestující proti zásahu československé a polské Bezpečnosti, jímž byla znemožněna schůzka zástupců KSS-KOR a Charty 77.¹

Výbor společenské sebeobranu (KOR) a Charta 77 jsou nezávislé občanské iniciativy, které vznikly a pracují ve shodě se zákony svých zemí. Zástupci těchto společenství se chtěli dne 1. 10. 1978 sejít na Cestě československo-polského přátelství v Krkonoších k přátelské schůzce, aby si pohovořili o své práci. Bezpečnostní orgány obou států v den plánované schůzky obsadily pohraniční oblast, aby schůzku znemožnily. Jejím účastníkům nebylo dovoleno vstoupit na tuto cestu, normálně přístupnou občanům obou států, čímž byla hrubě omezena jejich osobní svoboda. Někteří z nich byli dokonce bez jakéhokoliv věcného důvodu zadrženi na 48 hodin (Adam Michnik, Jan Lityňski, Piotr Naimski, Jiří Němec, Tomáš Petřivý), přičemž na mluvčího Charty 77 dr. Jaroslava Šabatu uvalil okresní prokurátor v Trutnově Doležal později vazbu a vznesl proti němu obvinění, že napadl příslušníka Bezpečnosti. Přitom je nám naopak známo, že se Jaroslav Šabata nechal pokojně odvést na policejní stanici, kde ho později policisté bezdůvodně napadli a surově zbili. Protestujeme proti tomuto protiprávnímu jednání polské a československé bezpečnosti a žádáme, abyste se zasadili o nápravu jeho následků, především o okamžité propuštění dr. Jaroslava Šabaty, a abyste svým vlivem dosáhli toho, aby se příště takové akce neopakovaly. Poškozuji prestiž obou zemí.

Výbor společenské sebeobranu (KOR)
Charta 77 – mluvčí dr. Ladislav Hejdaánek, Václav Havel

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 1 (1978), Č. 13, S. 10.

- 1 Srv. D69 (8. 10. 1978).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Charta 77. Rok 1978*, Samizdatový sborník, s. 82 • *Informační materiály*, č. 31 (prosinec 1978), s. 8 • *Národní politika*, č. 1 (leden 1979), s. 6 • *Svědectví*, roč. 15 (1978), č. 57, s. 201.

KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-494 (12. 10. 1978).

1978, 20. listopad, Praha. – Dopis sjezdu Všeobecné konfederace práce (CGT) v Grenoblu s poděkováním za projev solidarity s úsilím Charty 77.

Vážení přátelé a soudruzi, u příležitosti Vašeho sjezdu¹ chceme pozdravit nejen všechny jeho delegáty, ale také všechny členy Vaší organizace, kteří sympatizují s naším úsilím. Nemůžeme přitom nezpomenout, že také další odboráři, z Francie i z jiných zemí, nám vyjádřili svou solidaritu.

Myslíme rovněž na schůzku delegace CGT a zástupců Charty 77 na jaře tohoto roku v Praze a na solidaritu, kterou jste projevili ve sdělení Konfederální kanceláře CGT o zákazu povolání v Československu i jinde ve světě.² Jak je Vám známo, hnutí Charty 77 za respektování lidských práv a svobod pokračuje ve své činnosti, a to přes šikany, jimž je vystaveno. Jakkoli toto hnutí odpovídá především vnitřním požadavkům a jakkoli reaguje na situaci v naší zemi, je spojeno solidaritou se všemi obránci lidských práv a svobod ve světě.

Věříme, že budete i nadále projevovat zájem a solidaritu s hnutím Charty 77 a s dalšími formami podobného boje, rozvíjejícího se v Československu či jiných zemích, a posíláme Vám, vážení přátelé a soudruzi, srdečné pozdravy a upřímně Vám přejeme úspěch ve Vašem boji.

Ladislav Hejdánek, Václav Havel
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1979), Č. 1, s. 2.

- 1 40. sjezd Všeobecné konfederace práce (Confédération Générale du Travail, CGT – největší francouzská odborová ústředna založená v roce 1895) zaslal Chartě 77 ze svého sjezdu poselství, v němž jí vyjádřil podporu a solidaritu. Samotný průběh sjezdu však nevyzněl vůči Chartě jednoznačně: Část delegátů nepřipustila přijetí rezoluce odsuzující uvěznění Jana Šimsy a Jaroslava Šabaty. Srv. 40. sjezd CGT a Charta 77. In: Infoch, roč. 2 (1979), č. 1, s. 2–3; Sjezd francouzské odborové ústředny CGT a Charta. ČSDS, sb. Charta 77.
- 2 Zástupci CGT a Charty 77 se sešli 21. dubna 1978 v Praze v průběhu zasedání Světové odborové federace (SOF). Viz D49 (6. 4. 1978).

1978, 27. listopad, Praha. – Dokument o bezpečnosti provozu jaderných elektráren v Československu, zveřejněný jako podklad k diskusi. (Dokument č. 22)

V duchu dokumentu Charty 77 č. 21¹ přistupujeme k nové praxi ve vydávání dokumentů: nadále budou mluvčí vydávat dokumenty především jako podklady k diskusi, které mají podporovat ve veřejnosti i v různých institucích otevřené úvahy o daných problémech, nikoli tedy jako nějaká definitivní stanoviska Charty 77 k nim. Dokumenty nemusí vůbec zrcadlit názor všech nebo většiny signatářů Charty, nemusí ani zrcadlit mínění mluvčích; jejich vydáním mluvčí pouze vyjadřují svůj názor, že tyto dokumenty, vypracované užšími skupinami signatářů Charty 77 nebo osobami s ní spolupracujícími, mohou být seriózním východiskem k diskusi. První dokument tohoto typu, který vydáváme, se zabývá problematikou bezpečnosti provozu jaderných elektráren v ČSSR. Domníváme se, že jde o téma neobyčejně živé a důležité, jak o tom ostatně svědčí stále se zvyšující zájem, kterému se těší v mnoha zemích. Toto téma je v Československu naprosto nedosta- tečně diskutováno, podobně jako ekologické problémy vůbec. Charta 77 se proto jimi chce i v budoucnosti zabývat a podporovat úsilí osob, které jim věnují trvalou a necenzurovanou pozornost.

Václav Havel, dr. Ladislav Hejdánek
mluvčí Charty 77

Úvod

Využití jaderné energie představuje – podle názoru některých odborníků – v současné době jedno z řešení rozporu mezi rostoucí potřebou energie a jejími ubývájícími zdroji. Oproti klasickým formám získávání energie je však využití jaderné energie spojeno s rizikem radioaktivního záření. Problém bezpečnosti provozu jaderné elektrárny je proto ve středu pozornosti jak z hlediska ochrany zdraví a životů lidí, tak z hlediska ochrany životního prostředí.

I. část – Radioaktivita a zdraví člověka

Radioaktivní záření vznikající při rozpadu atomových jader, resp. při jaderných reakcích, vyvolává při průchodu živou hmotou řadu fyzikálních

(a v jejich důsledku i chemických) reakcí, při nichž dochází k narušení či ničení buněčných molekul. Vysoká dávka intenzivního záření může bezprostředně způsobit vážné poškození nebo smrt organismu tím, že dojde ke zničení takového množství buněk, jaké organismus nedokáže nahradit. Menší dávky záření mohou způsobit poškození buněčných struktur, zejména fetězců kyseliny dezoxyrifonukleové, která je nositelem genetické informace buňky. Buňka, která je jinak nepoškozená, může začít produkovat další buňky, které jsou odlišné od mateřské buňky strukturou či funkcí - tzv. mutace. Největším nebezpečím pro zasaženou osobu je vznik rakovinných buněk - buněk, které se nekontrolovatelně rozmnožují v rakovinný novotvar, rozšiřují se po celém organismu a postupně vedou k paralyzování jednotlivých orgánů a ke smrti. V reprezentativní řadě výzkumů byl prokázán zvýšený výskyt rakoviny a leukémie (rakoviny krevních buněk) u osob, které byly vystaveny zvýšené radiaci, ať už při jaderném výbuchu, nebo při práci v jaderném průmyslu a energetice.

Následky ozáření se však nemusejí omezit pouze na osoby, které mu jsou bezprostředně vystaveny. Zákeřnější jsou následky, které tyto osoby mohou přenést na své potomstvo. První formou tohoto nebezpečí je znetvoření plodu, k němuž může dojít při ozáření plodu v těle matky. Vyvíjející se embryo je mimořádně citlivé i na nejnižší dávky ozáření, neboť porušení jediné buňky může znamenat deformovaný vývoj celého orgánu. Podle některých výzkumů existuje významně častější výskyt znetvoření dětí již ve městech nebo oblastech se zvýšenou úrovní radiace. Jinou formou postižení potomstva je porušení genů v rodičovských pohlavních buňkách. Do genetické informace, předávané dalšímu potomstvu, se pak tato změna pevně zakóduje. Může se pak projevit v různých formách dědičných vad či genetických změn - mutací, přičemž se nemusí vyskytnout hned u následující generace, ale může zůstat v několika pokoleních latentní a objevit se nečekaně po mnoha desítkách let.

Ke všem těmto následkům může dojít nejen při bezprostředním ozáření, ale také v důsledku usazování radioaktivních izotopů v organismu. Izotopy jsou nestabilní látky, které se chemicky projevují jako příslušný prvek a u kterých

dochází v některých případech k dlouhodobému rozpadu. Některé z nich se v organismu usazují trvale a vystavují své bezprostřední okolí relativně vysokému a hlavně dlouhodobému ozáření. Tyto vlastnosti má zejména radioizotop jódu, který se hromadí ve štítné žláze, a izotopy radia a stroncia, které se usazují v kostech. Všechny tyto látky jsou rovněž produktem reakcí používaných v jaderné energetice, odkud se dostávají do okolního ovzduší, řidčeji do vod a půdy.

Při úvahách o bezpečnosti jaderných provozů se opakovaně zdůrazňuje, že neexistuje žádná dávka záření neškodná pro organismus, neboť i minimální ozáření může vyvolat některé z uvedených následků. Upozorňuje se na nebezpečí genetických škod, které pro potřebný časový odstup nelze v současnosti zodpovědně zhodnotit.

II. část - Hnutí proti jaderné energii

Reflexe uvedených fakt a dalších problémů, spojených s rozvojem jaderné energetiky, vedla v mnoha evropských zemích k hnutí proti výstavbě jaderných elektráren. Odpůrci jaderné energetiky argumentují především tím, že její stoupenci záměrně zveličují závažnost energetické krize; světové zásoby fosilních paliv ve skutečnosti vystačí ještě na dlouhou dobu. Kritizují politiku petrolejářských společností, které uměle vyvolávají nedostatek ropy, aby mohly zvyšovat její ceny, i hospodářskou politiku orientovanou na zvyšování spotřeby energie. Často přitom napadají i politický a hospodářský systém, o němž mnozí odpůrci jaderné energetiky soudí, že je příčinou těchto společenských zel, nebo alespoň neuvážený rozvoj jaderné energetiky umožňuje. Odpůrci jaderné energetiky přitom doporučují jako alternativu racionálnější hospodaření s klasickými zdroji a lepší mezinárodní koordinaci při jejich získávání, a dále orientaci na jiné zdroje energie, zejména sluneční. Požadují, aby výstavba jaderných elektráren byla zastavena nebo alespoň odložena do doby, kdy bude lépe zaručena bezpečnost jejich provozu. Hnutí odpůrců jaderné energetiky stále mohutní a stává se mezinárodním.

Autoři této statě, odborníci v dané problematice, nechtějí hnutí odpůrců jaderné energetiky nijak hodnotit. Jako odborníci však s uspokojením

konstatujeme, že intenzivní zájem veřejnosti o tyto problémy vedl v mnoha zemích přinejmenším k tomu, že výrobci jaderných zařízení a kompetentní státní orgány zvýšili péči o zajištění provozu jaderných elektráren.

III. část – Radioaktivní únik a odpad z jaderné elektrárny

Bezpečný provoz jaderné elektrárny z hlediska radiačního zatížení obyvatelstva spočívá v co největším snížení množství radioaktivních látek unikajících do životního prostředí. Z jaderné elektrárny se dostávají radioaktivní látky do okolí v podstatě třemi cestami: formou úniku do prostoru při normálním provozu elektrárny (do vzduchu, méně do vody a půdy), formou radioaktivního odpadu z vyhaslých palivových článků a formou úniku při havarijním stavu.

1. Normálním režimem rozumíme režimy připuštěné provozními předpisy, při nichž sledované parametry nabývají maximálně dovolených hodnot nebo hodnot nižších. Za těchto podmínek je únik radioaktivity velmi nízký; jaderná elektrárna způsobuje menší znečištění životního prostředí – i pokud jde o produkci radioaktivního spadu – než klasická elektrárna na hnědé uhlí.

2. Radioaktivní odpad jsou zahuštěné zbytky dezaktivního roztoku používaného k deaktivaci v jaderných provozech spolu s uvolněnými částicemi konstrukčních či jiných materiálů, dále pak zamořené nástroje, kombinézy apod. Některé látky v tomto odpadu si uchovávají svou radioaktivitu po velmi dlouhou dobu, řádově až 100 000 let. Na světě neexistuje místo, kde by je bylo možné po tuto dobu skladovat bez nebezpečí, že při nějaké příležitosti nedojde k jejich rozptýlení do životního prostředí. Problémem je rovněž otázka vhodných kontejnerů, neboť použitelné materiály mají v radioaktivním prostředí podstatně kratší životnost. Nejčastěji se radioaktivní odpad ukládá v opuštěných solných dolech. Pokusy s jeho ukládáním na dně oceánů se setkaly s prudkou kritikou. Existují i jiné, rovněž kritizované návrhy, např. jeho ponoření do polárního ledu.

Vyhaslé palivové články lze přepracovat a znovu použít. Přepracovací kapacita je však celosvětově nedostatečná a články se proto dočasně

uskladňují. Vzhledem k omezeným světovým zásobám uranu lze předpokládat, že v budoucnosti budou přepracovány a znovu použity. Palivové články (čerstvé i vyhaslé) podléhají evidenci Mezinárodní agentury pro atomovou energii ve Vídni. (Této evidenci však nepodléhají články reaktorů patřících armádě.)

3. V každém provozu, a tedy i v jaderném, dochází čas od času vlivem různých příčin k větším či menším haváriím. Zatímco formy úniku radioaktivity uvedené pod body 1 a 2 zůstávají víceméně pod lidskou kontrolou, jsou havárie jaderných elektráren svou nekontrolovatelností nejvyšším zdrojem nebezpečí pro obyvatelstvo i pro životní prostředí. Kvalita prevence těchto havárií a úroveň prostředků na odstranění jejich následků jsou proto rozhodujícími faktory pro bezpečnost jaderného provozu.

Opatření proti haváriím začínají volbou použitého procesu a vhodné konstrukce a materiálů. Patří do nich i kvalita montáže a stanovení provozních podmínek a bezpečnostních limitů. Jejich součástí je i organizační a personální zajištění provozu. Opatření, která mají omezit následky možných havárií, spočívají v různých formách izolace kritických částí od okolí. V nejjednodušší formě to jsou různé koncipované kryty těchto zařízení s možností odčerpání unikajících zplodin. Kapacita těchto zařízení je však omezena, zejména proto, že účinně fungují jen do určitého stupně havárie. Nezajišťují bezpečnost při maximální možné havárii, za niž se obvykle považuje roztrhnutí primárního potrubí. Za nejúčinnější formu ochrany okolí před radioaktivním únikem se v posledních letech považuje zařízení zvané kontejment. Jedná se v podstatě o vzduchotěsnou obálku z kovů, řidčeji pak celou elektrárnu. Takových obálek může být i více, jde pak o vícestupňový kontejment. Kontejment nejen snižuje únik radioaktivity do okolí, ale v důsledku různých procesů klesá radioaktivita i uvnitř. Toto zařízení přirozeně citelně zvyšuje náklady na výstavbu elektrárny, uvádí se, že až o 30 %. Ve všech vyspělých zemích je však otázka vyřešena jednoznačně ve prospěch kontejmentu, např. v NSR budou nadále všechny jaderné elektrárny – pokud k jejich výstavbě dojde – vybavovány nejméně dvoustupňovým kontejmentem.

IV. část – Jaderná energetika v Československu

Problematika výstavby jaderných elektráren v Československu má některá specifika. Prvním z nich je obtížnost nalezení vhodného místa vzhledem k vysoké hustotě osídlení. Je požadavek, aby vzdálenost od nejbližších obývaných usedlostí byla alespoň 3 km (v SSSR 25 km), dále se požadují určité geologické podmínky (nepropustnost podkladu) a meteorologické podmínky (větrné prostředí). Výstavba jaderných elektráren, podmínky jejich provozu a zvláště bezpečnost provozu nejsou však upraveny závazným zákonem (tzv. atomový zákon není schválen) a podmínky výstavby a provozu jsou určeny pokyny, které vycházejí z materiálů Mezinárodní agentury pro atomovou energii. Dalším specifikem je závislost čs. jaderné energetiky na monopolním dovozu ze SSSR; tato závislost se projevuje nejen v zúženém výběru zařízení, ale i v otázkách bezpečnosti provozu, která v SSSR může být shledána dostatečnou (i vzhledem k hustotě osídlení) a pro čs. podmínky nevyhovuje. Tak např. otázka kontejmentu byla u nás donedávna interpretována tezí, že se jedná především o prostředek, kterým si kapitalistické stavební firmy uměle zvyšují příjmy. Toto stanovisko se změnilo až po několika haváriích. Jiným specifikem je nesmyslné utajování podkladových materiálů, a to i před odbornou veřejností. Materiály bývají často nekompletní, protože projekt se až do posledního okamžiku mění a doplňuje. Tento stav brání vypracování hodnotné bezpečnostní zprávy, která je rozbohem bezpečnostních podmínek a opatření jak při normálním provozu, tak při určitých typech nehod. Situaci v jaderné energetice rovněž nepříznivě ovlivnila kádrová politika, která v letech 1969 až 1970 vedla k odchodu řady předních odborníků.

V Československu existují v současné době čtyři jaderné reaktory. V Plzni je instalován malý pokusný reaktor ŠRO, který pracuje s nulovým výkonem. V Řeži u Prahy pracují dva reaktory: TRO (s nulovým výkonem) a VVR (výzkumný reaktor s nízkým výkonem). Čtvrtým zařízením je jaderná elektrárna A 1 v Jaslovských Bohunicích v Západoslovenském kraji, vybudovaná blízko lázeňské oblasti Piešťan. Vzhledem k tomu, že poslední objekt je jedinou jadernou elektrárnou na čs. území, budeme se věnovat především jemu.

V. část – Jaderná elektrárna A 1 v Jaslovských Bohunicích

Elektrárna A 1 pracuje s těžkovodním reaktorem, chlazeným kyslíčnickem uhlíčitým. S projektem bylo započato asi před dvaceti lety. Podle původní koncepce mělo jít o polopokusný provoz s výkonem asi 50 MW, později byl projekt vzhledem k napjaté energetické situaci pozměněn na energetický provoz s plánovaným výkonem 150 MW. Elektrárna byla uvedena do provozu v prosinci 1973, po třech letech a dvou měsících – v únoru 1977 – byl však provoz zastaven; navíc relativně značnou část doby svého provozu elektrárna stála pro časté havárie většího či menšího rozsahu. Realizovaný výkon dosahoval nejvýše 100 MW. A 1 není vybavena kontejmentem. Havarijní bezpečnost je zajišťována kryty na kritických částech primárního okruhu, odkud lze unikající radioaktivní látky odčerpávat do čtyř havarijních plynojemů. Odsud mají být po vyměření radioaktivity přes filtry vypouštěny do komína. Problematika radioaktivního odpadu nebyla uspokojivě vyřešena: veškerý odpad byl ukládán na střeženém prostranství v areálu elektrárny, kde leží dosud. V poslední době se uvažuje, že by mohl být v malých dávkách přidáván do stavebních materiálů na ty části staveb, které jsou pod zemí. Podle vžitých mezinárodních konvencí si má vyhaslé palivové články odvézt výrobce k přepracování. Stejná dohoda je i mezi sovětským výrobcem a čs. stranou jako provozovatelem. Od uvedení do provozu nebyl dosud žádný článek odvezen. Vyhaslé palivové články jsou skládány v bazénu, který byl v době odstavení A 1, tj. v únoru 1977, více než z poloviny plný. Předpokládalo se, že v případě jeho naplnění – pokud by si sovětská strana články neodvážela – by se vybudoval další bazén.

Rozhodnutí o výstavbě elektrárny A 1 vycházelo z tehdejší snahy vedení čs. energetiky o uskutečnění moderní, samostatné koncepce budování jaderných elektráren v ČSSR na bázi domácího paliva. Opíralo se o technicky vyspělou výrobní základnu našeho těžkého strojírenství (zejména Škoda Plzeň, ZMS Dubnica, ČKD Praha aj.), o současné trendy světového vývoje a počítalo s širokou mezinárodní kooperací. Na přípravě projektu A 1 se podíleli nejlepší českoslovenští atomoví odborníci. V době své projektové přípravy

byla A 1 srovnatelná s obdobnými projekty v zahraničí, a to i co do bezpečnosti provozu. Během výstavby a zvláště pak během provozu se však situace rapidně měnila. Již při výstavbě se objevily vážné organizační nedostatky – v určitém období neexistovala kompletní technická dokumentace nutná pro výstavbu, takže nebyly dodržovány elementární předpisy pro výstavbu tak náročných energetických komplexů. Tak např. řada změn spojených se stavebními pracemi (bouráním apod.) byla prováděna formou improvizace, bez ohledu na nezbytnou péči o čistotu jednotlivých systémů a prostorů apod. Zařízení na automatické zavádění palivových článků nebylo nikdy uvedeno do provozu; důvodem byl neodklizený stavební materiál v příslušném prostoru. Rovněž bezpečnostní zařízení bylo za provozu obnovováno sporadicky, většinou až po nějaké havárii, a to jen ta část, která s ní bezprostředně souvisela.

Neuspokojivý stav panoval zejména v oblasti organizace práce a interpersonálních vztahů. V provozu, jehož bezpečnost závisí do značné míry nejen na odborných, ale i na psychických a morálních vlastnostech zaměstnanců, na jejich dobré kooperaci a na kvalitě psychosociálních vztahů, byly tyto faktory naprosto ignorovány. Atomová elektrárna nabízela dobré platy a špatné pracovní podmínky. To se také odrazilo ve struktuře zaměstnanců: dobří odborníci odcházeli brzy po nástupu a zůstávali ti, kteří přišli jen za dobrými výděly. Rozmáhal se alkoholismus a docházelo ke krádežím, dokonce i aktivovaných předmětů.

Klíčové postavení pro provoz a jeho bezpečnost má operátor reaktoru. Jeho činnost byla zhodnocena jako jedna z psychicky nejnáročnějších prací vůbec. Tomu však neodpovídala ani kritéria výběru, ani pracovní podmínky. Uchazeči o funkci operátora nebyli vůbec posuzováni podle psychologického vyšetření. Pracovní doba v podobných profesích bývá ve vyspělých zemích zkracována na 6 i méně hodin denně, zatímco na A 1 se běžně tolerovaly šestnáctihodinové směny. Vedle toho byli operátoři reaktoru na A 1 vystaveni další psychické zátěži, vyplývající z preference provozních požadavků před bezpečnostními: např. bylo tolerováno malé překročení provozních parametrů nad dovolené hodnoty, pokud ovšem

v důsledku toho nedošlo k havárii; v případě havárie byly ovšem provozní a radiační předpisy závazným východiskem pro vyšetřování. Z druhé strany snížení výkonu nebo shoení havarijních tyčí (tj. zastavení reaktoru), pokud nebylo nezbytně nutné, bylo sankcionováno morálně i finančně. Podobný přístup byl běžný i k radiačním předpisům; čs. radiační předpisy patří sice mezi nejpřísnější na světě, v praxi však mezi nejméně respektované.

Jiným závažným jevem byl nátlak na zaměstnance, aby pracovali v radiačním pásmu. V důsledku různých závd se čas od času vyskytne potřeba provést určitou operaci v radioaktivním prostředí. Tyto operace se rozdělí mezi více lidí tak, aby nikdo z nich nebyl ozářen nad přípustný limit dávky v čase. Na A 1 docházelo v důsledku častých nehod k situacím, kdy všichni zaměstnanci, k jejichž pracovní náplni patří také práce v radiačním pásmu, měli bezpečnostní limit vyčerpán. V takovém případě byli k této práci nuceni i další zaměstnanci, a to direktivní formou. Odmítnutí bylo sankcionováno, např. odnětím prémie.

Během provozu elektrárny došlo k dvěma velkým haváriím. První z nich, dne 5. ledna 1976, byla způsobena technickou závadou. Podle oficiálního zjištění se do zaváděcího mechanismu dostala podložka, která zabránila bezpečnému zajištění nového palivového článku. Bylo vysloveno podezření na chybu obsluhy, které však nebylo prokázáno. Článek byl pod tlakem 6 MPa (60 at) vystřelen z reaktoru a za ním pod stejným tlakem unikalo vysoce radioaktivní chladivo (kysličník uhličitý) do prostoru reaktorovny. Byl vyhlášen příkaz k opuštění objektu, přičemž dva zaměstnanci, kteří nebyli v okamžiku nehody na svém pracovišti, utíkali k nouzovému východu, který však byl uzamčen, aby se zabránilo četným krádežím. Než stačili doběhnout k dalšímu, byli udušení unikajícím kysličníkem uhličitým. Radioaktivní plyn byl vyčerpán do havarijních plynojemů a odtud byl po krátkém vymíracím čase vypuštěn přes filtry do ovzduší. Tuto havárii možno považovat za ekvivalentní maximální možné havárii, jejíž pravděpodobnost je udávána jako zanedbatelně nepatrná (jednou za 10^{26} let), neboť při ní došlo k přímému úniku plynu z primárního okruhu. Kapacita havarijních plynojemů a filtrů

na havárii tohoto rozsahu pochopitelně nestačila, a proto byl radioaktivní plyn částečně vypuštěn do ovzduší. Údaje o množství této radioaktivity jsou přesně utajovány, a to i před zaměstnanci, jimž byla poskytnuta pouze nevěrohodná informace, že nebyly překročeny přípustné hodnoty. Zaměstnancům byly dokonce utajeny i dávky, jimž byli sami vystaveni!

K druhé vážné havárii došlo 24. února 1977 nebalostí při montáži palivového článku a chybou při jeho zavážení. Při havárii došlo k přehřátí primárního okruhu, k tepelnému poškození palivového článku a k narušení kesonového potrubí, v důsledku toho k proniknutí kyslíčnicku uhlíčitého a deuteria, a tím k zamoření celého primárního okruhu. Přehřátím se narušila těsnost generátoru páry a byla zamořena i část sekundárního okruhu. Unikající radioaktivní tritium bylo vzduchotechnickým zařízením nasáváno do provozních místností. Při odstavení reaktoru byla část aktivované páry ze sekundárního okruhu vypuštěna do ovzduší. Také jisté množství dezaktivního roztoku bylo z nebalostí vypuštěno do kanalizace, odkud zamořilo potok v blízké obci Žlkovce (potok byl na čas oplocen).

Elektrárna A 1 je od této havárie v důsledku vážného poškození reaktoru mimo provoz. Otázka „co s ní?“ není dosud vyřešena: Provoz byl značně nerentabilní a nespolehlivý, oprava by si vyžádala neúměrně vysoké náklady a bylo by třeba provádět poměrně rozsáhlou montáž přímo v aktivní zóně reaktoru. Nejjednodušší by bylo elektrárnu demontovat. Problém je však vysvětlení demontáže, neboť žádná havárie nebyla dosud oficiálně přiznána a informace o ní se utajují. (Např. při televizním šotu z A 1, natáčeném v době, kdy po jedné z havárií elektrárna stála, imitovali televizní pracovníci světelnou signalizaci rozsvícením a zhasínáním kapesních svítilen za zadní stranou ovládacího panelu.) Zdůrazňujeme, že smluvní povinnosti členů Mezinárodní agentury pro atomovou energii je poskytnout skutečné údaje o charakteru a rozsahu podobných nehod.

VI. část – Výstavba dalších jaderných elektráren

V současné době jsou v Československu v různém stupni rozestavenosti nebo projektové přípravy

další jaderné elektrárny modernějšího voroněžského typu s lehkovodními reaktory. Jde o tyto objekty:

Jaslovské Bohunice: VVER 1 (jeden reaktor před dokončením, druhý ve stavbě); VVER 2 (ve stadiu přípravy staveniště); půjde o 4 reaktory celkem, výkon 4×400 MW.

Dukovany na jižní Moravě: VVER 3 a VVER 4, zde rovněž celkem 4×400 MW, prováděny zemní práce.

Projekt 1000 MW reaktoru VVER v jižních Čechách – ve stadiu projektové přípravy.

VII. část – Závěry

S ohledem na zkušenosti z provozu A 1, které nelze označit jinak než jako odstrašující, předkládáme několik návrhů a požadavků, o nichž by měla být informována československá i zahraniční veřejnost – zejména pak veřejnost sousedních zemí. Naše návrhy a požadavky by měli posoudit zejména příslušní odborníci, a to jak v Československu, tak i v rámci Mezinárodní agentury pro atomovou energii. O našich návrzích a požadavcích by pak měly rozhodovat – v souladu s národním i mezinárodním právem – odpovědné hospodářské a státní orgány a instituce.

Vycházíme ze zásady, že „člověk má základní právo na svobodu, rovnost a přijatelné životní podmínky, které umožňují důstojný a zdravý život“, a že přitom „má vážnou odpovědnost, spočívající v ochraně a zlepšování životního prostředí pro současné i budoucí generace“ (citováno podle 1. zásady Prohlášení zásad Konference Spojených národů o životním prostředí, Stockholm, 5.-16.6.1972). Tuto odpovědnost pocítujeme se vši naléhavostí a odvoláváme se přitom zejména na tyto prvky národního a mezinárodního práva:

- článek 23 Ústavy ČSSR (o ochraně zdraví)
- článek 15 Ústavy ČSSR (o ochraně přírody a životního prostředí)
- článek 6 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (právo na život)
- článek 7b Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (právo na bezpečné a zdravotně nezávadné pracovní podmínky)
- článek 12, odst. 2b téhož paktu (právo každého na zdraví).

[Dále se odvoláváme na Prohlášení zásad Konference Spojených národů o životním prostředí, konané ve Stockholmu 5.-16.6.1972. Citované Prohlášení zásad Konference Spojených národů o životním prostředí, potvrzené i Valným shromážděním OSN na jeho 27. zasedání, rozvíjí základní myšlenku odpovědnosti států za ochranu životního prostředí. Kromě citované 1. zásady jde zejména o:

- 6. zásadu (o nepřijatelnosti znečišťování prostředí jedovatými nebo obdobnými látkami a o podpoře spravedlivému boji národů všech zemí proti znečišťování)

- 18. zásadu (o podřízenosti hospodářského rozvoje a rozvoje vědy a techniky ekologickým hlediskům)

- 19. zásadu (o výchově k ochraně životního prostředí, a to jak ve školství, tak pomocí hromadných sdělovacích prostředků)

- 20. zásadu (o volném toku vědeckých informací a o předávání zkušeností v mezinárodním měřítku v oblasti ekologie).]²

Vzhledem k citovaným zákonným a smluvním ustanovením i všeobecně uznaným zásadám jsme oprávněni navrhnout, aby ve veřejné diskusi, podporované státními institucemi a společenskými organizacemi a zajišťované hromadnými sdělovacími prostředky, uvedli odborníci z různých oborů své názory na potřebnost rozvoje jaderné energetiky a její rizika. Za naléhavé považujeme, aby obyvatelstvo v okolí jaderných elektráren bylo informováno o charakteru provozu a aspektech jeho bezpečnosti a aby byly okamžitě zveřejněny informace o dosavadních nehodách, jejich příčinách a následcích. Jen na základě veřejného mínění - popřípadě formou národního plebiscitu - je možno rozhodnout základní problém, tj. má-li se v Československu v rozvoji jaderné energetiky pokračovat, nebo hledat jeho alternativy (zavádění energeticky méně náročných technologií, rušení nerentabilních provozů, využití jiných energetických zdrojů včetně sluneční energie). Domníváme se, že pokud bude i rozhodnuto o pokračování rozvoje jaderné energetiky, bude se společnost - pokud v ní funguje veřejné mínění - k této základní otázce, resp. k otázce optimálního stupně tohoto rozvoje stále vracet.

Za dosavadního stavu, kdy společnost není informována o rizicích jaderných provozů, a pro

případ, že i v budoucnu se rozhodne jadernou energetiku rozvíjet, považujeme za nutné:

- Informovat veřejnost o všech aspektech bezpečnosti provozu jaderných elektráren včetně statistických údajů o zdravotním stavu jejich zaměstnanců a obyvatelstva v jejich okolí a tuto problematiku zahrnout do školských osnov.

- Zajišťovat dodání kompletních podkladových materiálů a projektů a zpřístupnit je širší odborné veřejnosti, aby existovala nezávislá kontrola z hlediska bezpečnosti provozu. (Je nesmyslné tyto materiály utajovat ze strategických důvodů, neboť úroveň obdobných projektů je ve vyspělých zemích vyšší.)

- Při projektu a výstavbě nových zařízení bezpečnostně trvat na použití všech dosažitelných účinných bezpečnostních zařízení včetně kontejntentu, a to i tehdy, bude-li je třeba nakupovat na trzích dolarové oblasti.

- Věnovat maximální pozornost vypracování hodnotné bezpečnostní zprávy, v níž by byla stanovena mj. i bezpečnostní opatření reagující na chybný krok obsluhy a věnována dostatečná pozornost prevenci závažnějšího poškození palivových článků v důsledku krize varu nebo tavení paliva, což je typ nehody, k níž podle některých informací došlo na podobných zařízeních v NDR a snad i v SSSR a BLR.

- Zajistit provoz po stránce organizační a personálně a po stránce pracovních podmínek tak, aby bylo v maximální míře eliminováno selhání obsluhy vlivem neobornosti, psychické nezpůsobilosti, vyčerpanosti, stavu zmenšené přítomnosti, v důsledku požití alkoholického nápoje nebo omamného prostředku, dále vlivem napjaté sociální či pracovní atmosféry či vlivem neúměrných nebo rozporných požadavků. K tomu počítáme odstranění politické diskriminace ve všech povoláních a zaměstnáních v jaderné energetice a naopak zavedení přísných psychologických kritérií, stanovení funkce pracovního psychologa, případně i sociologa s rozsáhlými pravomocemi v každé elektrárně, dále pak soustavnou péči o dobré sociální podmínky zaměstnanců a konečně také přísné uplatňování zásady, že osoba, která operativně rozhoduje (zejména operátor reaktoru), má při pocitu nejistoty vždy právo rozhodnout ve prospěch bezpečnostního opatření, i kdyby to z objektivního hlediska nebylo nutné.

– V zájmu důsledného dodržování provozních předpisů a respektování bezpečnostních limitů a radiačních předpisů zavést a uplatňovat zásadu, že v případě, že byl některý předpis stanoven zbytečně přísně, nemá nikdo právo jej porušit, resp. překročit stanovený limit, dokud nebude závazně přijata nová úprava předpisu, resp. limitu.

Stať byla vypracována v průběhu roku 1978; na jejím zpracování se podíleli čs. odborníci z oblasti jaderné energetiky, kteří stať předali v listopadu 1978 mluvčím Charty 77 ke zveřejnění.³

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 1 (1978), Č. 14, S. 1–8.

1 Viz D74 (19.10.1978).

2 V některých opisech dokumentu je text v hranatých závorkách vypuštěn.

3 Dokument o způsobu výroby jaderné energie byl z převážné části zpracován odborníky z Řeže, od nichž byly také získány tajné informace o haváriích v Jaslovských Bohunicích. Podstatnou měrou se na zpracování dokumentu podílel Petr Jankovec ze Škodových závodů v Plzni. Podklady byly mj. získány pětiměsíčním měřením radioaktivity z potoka u Jaslovských Bohunic, kam byl vypouštěn jaderný odpad.

Dokument nebyl mezi chartisty hodnocen jednoznačně. Jiří Hájek s ním nesouhlasil, protože text byl podle jeho názoru trestně napadnutelný pro vyzrazování státního tajemství. Frant. Janouch dokumentu vytýkal především tendenčnost a své námitky vyjádřil v dopise Chartě 77 (viz D102 z 28. 4. 1979). Václav Havel hájil text před Janouchovou kritikou hlavně argumentem, že jde „o člověka, jeho zdraví a právo“. Obsahem dokumentu se zabýval Mezinárodní úřad pro atomovou energii ve Vídni, jehož mluvčí oznámil, že čs. vláda kategoricky popřela, že v Jaslovských Bohunicích došlo k haváriím. – Smyslem zájmu o tuto problematiku byla také také snaha Charty 77 začlenit se do skupin občanského ekologického hnutí.

O dokumentu přinesl americký deník New York Times zprávu z pera H. Gordona Skillinga. Viz též D102.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Charta 77. Rok 1978, Samizdatový sborník • Listy, roč. 9 (1979), č. 1, s. 55–59 • Palach Press Limited, č. 11 (srpen 1979), s. 1–2 • Skilling, Gordon H.: Human Rights in Czechoslovakia in Czechoslovakia, Londýn 1981, s. 146–177.

KOMENTÁŘE A ÚVAHY: Hodek, Bohumil: Perspektivní spotřeba elektřiny. In: *Plánované hospodářství*, roč. 1977, č. 1 • *České slovo*, roč. 24 (1978), č. 12, s. 1 • Křesomysl: Jsou bezpečné atomové elektrárny ve střední Evropě? In: *České slovo*, roč. 54, č. 5 (květen 1979), s. 3–4 • Dvořák, Karel: Stav jaderné energetiky v ČSSR. In: *České slovo*, roč. 25, č. 7 (červenec 1979), s. 1–2 • Sacharov, Andrej: Jaderná energetika a svoboda západu. In: *Ekonomická revue*, (jaro, 15.3.1979), s. 23–27 • fš: Harissburg in ČSSR. Nehody v Jaslovických Bohunicích. In: *Okno*, roč. 11, č. 47–48 (jaro–léto 1979), s. 12 • RFE, pol. blok S-542–544 (29.11.–1.12.1979) • Hlas Ameriky 17.6.1986: Studie Charty 77 o bezpečnosti čs. jaderných elektráren. ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 26/86-8.

D81 1978

1978, 30. listopad, Praha. – Blahopřání Janu Pavlovi II. ke zvolení papežem.

Vaše svatosti,
československá občanská iniciativa Charta 77 sdružuje občany různých smýšlení, které spojuje společná vůle bojovat za respektování lidských práv a svobod. Domníváme se, že navzdory této názorové různosti signatářů Charty 77 můžeme za všechny bez rozdílu vyslovit radost z toho, že se hlavou římskokatolické církve stal příslušník národa, s nímž nás spojuje společný osud i společné starosti, a že jste to právě Vy, známý svými statečnými vystoupeními na obranu lidských práv a svobodného lidského života. Jsme šťastni, že jste bezprostředně po své volbě oslovil i naše národy a že jste ve svém úřadě už několikrát vyjádřil své odhodlání zastávat se všech, kteří trpí za to, že se snaží naplnit důstojně své lidské poslání. Věříme, že nezapomenete ani na ty z nich, kteří jsou vězněni pro své názory. Dovolte nám, abychom Vám jménem Charty 77 blahopřáli k Vašemu zvolení a vyslovili Vám svou úctu a obdiv.

*dr. Ladislav Hejdiánek, Václav Havel
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 14, s. 8 • *Studie*, č. 61 I/1979, s. 88 • ÚSD, sb. RFE, S-552 (9.12.1978).

D82 1978

1978, 4. prosinec, Praha. – Poděkování Výboru pro udělení ceny Monismanien v Uppsale za udělení švédské kulturní ceny za rok 1978 Chartě 77.

Vážené dámy a pánové,
děkujeme Vám jménem všech signatářů Charty 77 za udělení ceny Monismanien.¹ Této pocty si všichni velice vážíme, tím spíš, že známe koncepci této ceny a že víme, komu jste ji udělili v předchozích letech. Domníváme se, že právo člověka na svobodný a důstojný život by mělo být společnou starostí všech lidí dobré vůle, bez ohledu na hranice států a společenských systémů, a udělení ceny Monismanien chápeme jako projev téhož přesvědčení. V naší práci nás neobyčejně posiluje vědomí, že i v zemích, které mají podstatně jiné problémy než my, žijí lidé, kteří se o nás zajímají a kteří nás podporují. Víme, že takových lidí je právě ve Švédsku hodně, a udělení ceny Monismanien chápeme i jako výraz této skutečnosti. Ještě jednou Vám děkujeme a srdečně Vás zdravíme.

*Václav Havel, dr. Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77*

(Poznámka: Cena bude Chartě oficiálně udělena 4. 12. v Uppsale, převezme ji prof. Janouch, přečte přitom toto naše poděkování, které pak bude zveřejněno. Před 4. 12. tedy prosíme nešířit.)

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 *Cena Monismanien ve výši 15 000 švédských korun je od roku 1975 udělována osobám nebo organizacím, které přispěly aktivně k obraně svobody projevu nebo svobody umění. Cenu založil ředitel švédské filmové společnosti Svensk Film-Industrie z výnosu příjmů za film Monismanien, který kritizoval tendence moderních společností k omezování osobní svobody. Poprvé byla cena udělena organizaci Amnesty International. Při přebírání ceny v Uppsale přečetl prof. F. Janouch poděkování mluvčích Charty 77. Viz dále D100 (9. 4. 1979).*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 14, s. 9.

LITERATURA: *Nadace Charty 77: Dvacet let*. Praha 1998,

s. 11–13.

1978, 9. prosinec, Praha. – Žádost zasláná mluvčím Charty 77 L. Hejdánkem a J. Dienstbierem předsedovi Federální vlády ČSSR L. Štrougalovi o zakročení proti nezákonnému stálému policejnímu dozoru některých signatářů Charty 77.

Vážený pane předsedo vlády, včera, v pátek 8. prosince asi v 18 hod. 15 min. jsme chtěli navštívit mluvčího Charty 77 spisovatele Václava Havla v jeho dejvickém bytě. Dva uniformovaní příslušníci SNB, sedící u stolu v mezipatře, nám zabránili v přístupu k Havlovu bytu a opsali si údaje z našich občanských průkazů. Tato praxe není nová, již přes rok takto hlídají dnem i nocí policisté byt Petra Uhla a téměř rok Ladislava Hejdánka, předtím i byty prof. Jiřího Hájka, Františka Kriegl a Zdeňka Mlynáře. Občas návštěvníky do bytu nepouštějí. Tím vším porušují řadu československých zákonů.

Tato míra nezákonnosti byla nyní u Václava Havla znovu překročena, neboť z bytu nesmí vycházet. Lze tedy mluvit o domácím vězení, které u nás snad mohou uložit jen určité instance ozbrojených složek svým příslušníkům. To však není všechno. Když Václav Havel otevřel dveře bytu a sešel o několik schodů k nám, zahlal ho jeden z příslušníků zpátky. Z pootevřených dveří nám Václav Havel stačil sdělit, že tentýž příslušník předtím zazvonil, aby mu řekl: „Dostaneš takovou nakládačku, až se posereš.“ Přítomný policista, který i předtím Havlovi vyhrožoval, výrok nepopřel. Václavu Havlovi bylo rovněž vyhrožováno, že neopustí-li do soboty Prahu, bude zatčen.

Četní představitelé státu, i Vy, pane předsedo, několikrát opakovali, že proti Chartě 77 se postupuje výhradně politickými prostředky. Všichni však víme, že iniciativa občanů, signatářů Charty i jiných lidí, kteří kriticky zkoumají československou společnost a předkládají své návrhy řešení jejích problémů, se setkává pouze s policejní reakcí či represí. I nejnovější hrubé útoky na Václava Havla, spisovatele, jehož dílo znají v celém světě, jsou zlobou nad tím, že se ve středu odvážil zúčastnit v Ústí nad Labem odvolacího řízení proti Jířimu Chmelovi, mladému signatáři Charty 77. Jiří Chmel byl odsouzen soudem první instance v Mostě před několika týdny k 18

měsícům vězení a odvolací soud nyní rozsudek potvrdil. Přitom ani při přelíčení nebylo prokázáno nic jiného, než že Jiří Chmel podepsal Chartu 77 a že v jeho bytě údajně podepsali Chartu 77 jiní mladí lidé, přičemž druhé obvinění ani prokázáno nebylo.¹

Žádáme Vás, pane předsedo, abyste z moci svého úřadu zakročil proti těmto novým nezákonnostem, které jen zostřují situaci, jsou urážkou vyspělého obyvatelstva naší země a nejsou hodny ani vlády, již předsedáte.

*dr. Ladislav Hejdánek, mluvčí Charty 77
Jiří Dienstbier, novinář?*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77 (ARCHIV
J. HÁJKA). – STROJOPIS, PRŮPIS

- 1 Viz též *Sdělení VONS č. 60 a 61, Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 14, s. 13 a č. 15, s. 18–19.*
- 2 *Jiří Dienstbier podepsal dokument jako signatář Charty 77.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 15, s. 21.*

1978, 10. prosinec, Praha. – Prohlášení k 30. výročí Všeobecné deklarace lidských práv a stať Jiřího Hájka.¹

Před třiceti lety, 10. prosince 1948, schválilo Valné shromáždění Organizace spojených národů Všeobecnou deklaraci lidských práv. Deklarace se stala jedním z nejvýznamnějších dokumentů naší doby. Jejím přímým důsledkem jsou oba mezinárodní paktů o občanských a lidských právech, které se staly součástí zákonodárství četných zemí včetně Československa. Z deklarace a obou paktů vyšla také občanská iniciativa Charta 77.

K této příležitosti vydáváme stať prof. dr. Jiřího Hájka, DrSc. a přikládáme text Všeobecné deklarace lidských práv OSN.¹

*Václav Havel, dr. Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77*

K 30. výročí Všeobecné deklarace lidských práv

Rok, jenž se právě chýlí ke konci, vyznačoval se u nás mimo jiné souběhem několika výročí událostí a situací významných pro běh dějin naší země a jejích národů. Na některá jsme vzpomínali rádi, na jiná se smíšenými pocity. Některá z nich se vztahovala k událostem přesahujícím svým ohlasem i důsledky naše národní hranice. Nyní, na sklonku roku, je tato řada jaksi symbolicky uzavírána výročím skutečností univerzální povahy, mající svůj dosah i v našem životě. Dne 10. prosince 1948 přijalo Valné shromáždění Spojených národů Všeobecnou deklaraci lidských práv, dokument značného významu a dosahu pro politický, sociální i kulturní život mezinárodních společností a celého lidstva.

I Deklarace byla schválena v době, kdy studená válka již zasahovala rušivě do mezinárodních vztahů i do orgánů OSN, jež připravovaly text dokumentu a jež o něm hlasovaly. Přesto však v jeho textu zní plně vědomí jednoty lidského rodu a pocit odpovědnosti za jeho další vývoj. Při jeho formulaci i schvalování převážil znovu duch společného zážitku otrěsů světové války, společného boje proti nebezpečí fašismu, kdy se zrodila

nejmocnější aliance dějin lidstva, Spojené národy. Ve Všeobecné deklaraci lidských práv je domyšlena a rozvíjena myšlenka Atlantické charty z roku 1941, již vedoucí velmocí této aliance slibovaly, že po vítězství zajistí světu mírový pořádek, poskytující nejen bezpečnost a svobodu všem národům, ale i všem lidem na světě „svobodu od strachu a nouze“, stejně jako prohlášení Spojených národů z ledna 1942 (podepsaného též Československem) o tom, že vítězství aliance je nezbytné „k obraně života, volnosti, nezávislosti a náboženské svobody a k zachování lidských práv a spravedlnosti jak ve vlastních zemích zúčastněných vlád, tak i v jiných zemích“.

OSN při svém vzniku z této aliance jako organizace pro zabezpečení mírového soužití a spolupráce všech zemí a národů vtělila tyto ideje již do své Charty. Již úvodem k ní prohlašují členské státy „znovu svou víru v základní lidská práva, důstojnost a hodnotu lidské osobnosti“. Slova o „podpoře a posilování úcty k lidským právům a základním svobodám pro všechny...“ se opakují v několika ustanoveních – ať jde o vymezení cílů a zásad celé organizace, o kompetenci a úkoly Valného shromáždění, Hospodářské a sociální rady, či o náplň funkce poručenské soustavy, myšlenka, že účinná mírová organizace lidstva musí zabezpečit nejen práva všech národů, velkých i malých, nýbrž i práva všech lidí, je jedním z nejvýznamnějších důsledků druhé světové války, je výrazem rostoucího vědomí jednoty celého lidstva tváří v tvář úkolům i nebezpečím všech států a národů, významným pokrokem ve vývoji mezinárodních vztahů i mezinárodního práva.

Již při založení OSN počátkem léta 1945 navrhovaly některé státy, aby tato myšlenka našla ještě důraznější vyjádření v dokumentu vtěleném do Charty nebo ji doplňujícím – deklaraci práv a povinností států i deklaraci lidských práv, obdobné pasážím demokratických ústav od dob americké a francouzské revoluce z konce 18. stol. Tento úkol se stal náplní práce jednoho z významných orgánů OSN, Komise pro lidská práva, jež také vypracovala text snažící se vystihnout společné měřítko či normu chování států s rozdílným společenským zřízením, s rozličnými právními systémy a kulturními tradicemi i morálními názory a mentalitou, vůči vlastním občanům. Nebyl to úkol snadný, zvláště proto, že se tak dalo, jak

již vzpomenuto, v době nástupu studené války a rozpadu protifašistické aliance. Přesto bylo vědomí nutnosti spolupráce a věrnosti ideám této aliance stále ještě tak silné, že návrh byl zásadně přijatelný všem tehdejšími členskými státy OSN (bylo jich 58) – a také dalším téměř 100 státům, které od té doby přistoupily. Proti němu nehlasoval nikdo. Hlasování o deklaraci se zdrželo 8 států.

Všeobecná deklarace vyjadřuje zřetelně myšlenku, že „uznání vrozené důstojnosti a rovných a nezadatelných práv všech členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě“. Apeluje nejen na všechny národy a státy, ale i na „každého jednotlivce a každý orgán společnosti“, aby působil k rozšíření úcty k vyjmenovaným právům a svobodám a k zavedení „opatření vnitrostátního i mezinárodního charakteru k jejich všeobecnému účinnému uznávání a zachovávání“. Práva a svobody, jež vyhláší, odpovídají potřebám a zájmům člověka naší doby a přihlížejí i k jeho společenským vazbám a povinnostem. Vyjadřuje-li deklarace již v úvodu vzájemné závislosti a podmíněnosti opravdu mírového uspořádání mezinárodního společenství a respektování lidských práv, odstranění násilí války a násilí útlatku i vykořisťování člověka mocí, ať ekonomickou, či politickou, tu v textu samém je zdůrazněna jednota a vzájemná závislost a podmíněnost obou druhů práv a svobod – jak „klasických“ občanských a politických práv, vyhlášených buržoazně demokratickými revolucemi 19. století, tak i hospodářských, sociálních a kulturních práv, jejichž potřebu vytyčilo dělnické hnutí ve svém emancipačním boji a jež přednostně zajistily socialistické revoluce a přestavby společnosti 20. století. Člověk, jemuž je zajišťován jen jeden z těchto druhů práv, nemůže být považován za bytost plně svobodnou, jak bylo mnohokrát řečeno v diskusích v orgánech OSN i v některých jejich rezolucích.

Deklarace odpovídá potřebám současné doby. Právě rozmach vědění a dovedností, vyjádřený v prudkém růstu vědeckotechnického potenciálu lidské společnosti, vybavuje člověka ohromnými možnostmi, zároveň však jej ohrožuje, vytváří nová nebezpečí jeho svobodě, ba jeho fyzické existenci. Síly snažící se jej manipulovat, omezovat, vystavovat nátlakům všeho druhu dostávají k dispozici obrovské prostředky a zdroje.

Právě proto je problém účinného zabezpečení práv a svobod jednotlivce v každé společnosti aktuální, naléhavý. Je zahrnut ve všech závažných otázkách současnosti; v problematice odzbrojení a kontroly zbrojení; v otázkách mírového využití atomové energie, v celém komplexu rozvoje vědy a techniky a jeho důsledcích, v čerpání přírodních zdrojů a ochrany životního prostředí, rozpadu koloniální soustavy a hledání cest pro rozvoj méně vyvinutých (rozvojových) zemí, v mírovém soutěžení rozdílných společenských soustav. Měla proto Všeobecná deklarace hned po svém vyhlášení značný ohlas ve všech zemích i v mezinárodním společenství. Po Chartě Spojených národů je dokumentem OSN, na nějž se nejčastěji odvolávají další dokumenty mezinárodního, oblastního i národního charakteru. Sehrála kladnou úlohu v urychlení a uspořádaném průběhu procesu dekolonizace už od 50. let a zejména po vyhlášení Deklarace o poskytnutí nezávislosti koloniálním národům z roku 1960, jež se na ni přímo odvolává. Stejně tak je zdrojem inspirace při úsilí o nový mezinárodní hospodářský pořádek, respektující potřeby rozvojových zemí a jejich národů. Organizace Africké jednoty, stejně jako řada států vzniklých za součinnosti OSN z procesu dekolonizace, citují Všeobecnou deklaraci ve svých základních zákonech jako závaznou pro svou politiku.

Všeobecná deklarace sama nemá sice právní závaznost, je aktem politickým, morálně zavazujícím, stejně jako jiné deklarace na ni navazující jak v oblasti zrovnoprávnění žen, tak boje proti rasismu či zabezpečení práv dětí. Zároveň však mnohá z práv vyjmenovaných ve Všeobecné deklaraci stala se předmětem mezinárodně smluvní úpravy buď z iniciativy OSN, či Mezinárodní organizace práce, popř. UNESCO. Je to již několik desítek úmluv závazných pro státy, které k nim přistoupily. (Jmenujme jen namátkou úmluvy MOP o svobodě odborového organizování a kolektivních smluv z roku 1949, o rovnoprávnosti v odměňování 1951, o zákazu diskriminace v zaměstnání 1958, úmluvu UNESCO o nediskriminaci ve vzdělání 1960, úmluvy uzavřené v rámci OSN o zrovnoprávnění žen v občanskoprávní, rodinné i politické oblasti 1951, 1957, 1962, úmluvu o odstranění všech forem rasové diskriminace 1965 či o potlačení a trestání zločinu apartheidu.)

Nejvýznamnější a na deklaraci v plném rozsahu navazující jsou mezinárodní pakty o lidských právech. Převádějí zásady vytyčené ve Všeobecné deklaraci v konkrétní závazky států, jež pakty podepsaly a ratifikovaly. Jde o Pakt o občanských a politických právech i Pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Orgány OSN se jimi podrobně zabývaly v letech 1950–1966, kdy také přístup nových členských států prověřil rozšíření platnosti a přijatelnosti zásad deklarace i závazků na nich vybudovaných. Schváleny byly Valným shromážděním 1966 a od té doby je podepsalo a ratifikovalo 70 států. U nás byly podepsány 1968, ratifikovány koncem 1975 a v platnosti jsou od března 1976. Uveřejněny byly ve *Sbírce zákonů* pod č. 120/1976 jako součást našeho právního řádu.

Zásady Všeobecné deklarace i závazky z ní vyzovované jsou ovšem potvrzovány v dokumentech převážně politických, jejichž účelem je upevnit a posílit tendence uvolňování v mezinárodních vztazích. Zde je právě z hlediska mírové politiky jako primární zdůrazňována důležitost respektování a zachovávání lidských práv. Na Všeobecnou deklaraci lidských práv se tak odvolává už rezoluce OSN nazvaná „Základní předpoklady míru“, přijatá z iniciativy západních velmocí v roce 1948, ale také Deklarace o nepřípustnosti intervence, schválená na základě sovětského návrhu 1965, stejně jako deklarace k posílení mezinárodní bezpečnosti z roku 1969. Významná Deklarace zásad mezinárodního práva pro přátelské vztahy a spolupráci mezi národy z roku 1970, k níž podnětem byl čs. návrh z roku 1962, řadí úctu k lidským právům a základním svobodám v duchu Deklarace mezi základní povinnosti států. Ještě výrazněji to činí Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě ve svých „principech, jimiž se řídí vztahy mezi zúčastněnými státy“. Respektování lidských práv jako „podstatného činitele míru, spravedlnosti a blahobytu“ je tu zařazeno mezi 10 základních principů, které „mají všechny základní význam“, mají být „uplatňovány stejně a bez výhrad“, přičemž každý má být „vykládán v kontextu s ostatními“.

II

Neškodí si snad připomenout v této souvislosti, že v našich národních dějinách má pojem lidských práv a základních svobod své místo a je

spojen s právem na národní existenci jako hodnota, o níž je třeba v zájmu této existence všestranně usilovat. Vždyť už první projev politické vůle českého národa od obrození, Svatováclavská petice z března 1848, obsahoval kromě požadavků národní a jazykové rovnoprávnosti a samosprávy také žádost o základní občanská práva a svobodu myšlení, projevu i nedotknutelnosti osoby, ale i zárodek soustavy hospodářských a sociálních práv v požadavku organizace práce – vedle zrušení roboty. Spojení lidských práv a občanských svobod s národním sebeurčením i sociální spravedlností jde pak ruku v ruce s vývojem politického života a s úsilím o společenský pokrok u nás. Je v dokumentech vyznačujících vstup našich národů do samostatnosti ve společném státě, stejně jako v projevech jejich boje proti fašistické okupaci. I přestavba naší společnosti na socialistických základech se ve svých počátcích hlásí k těmto idejím. Ústava 9. května z roku 1948 předstihuje rozsahem i přesností ustanovení o občanských právech a svobodách současné lidovědemokratické ústavy jiných zemí, tehdy platnou Ústavu SSSR z roku 1936 (a také naši pozdější, dnes platnou Ústavu z roku 1960). Zatímco se v Ústavě 9. května odráží koncepce specifické československé cesty k socialismu, byla ovšem praxe po jejím vstupu v platnost ovlivněna podstatně názory a metodami, které později, v roce 1956, byly odmítnuty jako „kult osobnosti“ Stalina. Ty působily i na postup československých představitelů při jednání a schvalování Všeobecné deklarace v OSN. Byl zcela konformní s postupem SSSR a jiných lidovědemokratických států.

V postojích SSSR k Všeobecné deklaraci v době jejího vzniku se odrážel určitý rozpor mezi jeho rozhodující účastí v protifašistické alianci, účinnou podporou jejích zásad a cílů bezpříkladným vojenským úsilím a hrdivostí i obětavostí jeho lidu na jedné straně, a stalinským režimem nezákonných represí a zvláste na straně druhé. SSSR, jenž i po válce usiloval o udržení spolupráce ve Spojených národech, účastnil se na přípravě Všeobecné deklarace a přispěl podstatně k vyzdvížení významu hospodářských, sociálních i kulturních práv, jakož i k antikoloniálnímu akcentu obsaženému v konečném textu. Jak bylo konstatováno, vznikala deklarace v období počátku a stupňování studené války, rozpadu protihitlerovské aliance,

v situaci, kdy SSSR a jeho nejbližší spojenci – Československo, Polsko a tenkrát ještě Jugoslávie – ocitali se v politických otázkách na půdě OSN stále zřetelněji v menšině oproti velkému bloku vedenému USA. Vzhledem k trvajícím uvedenému rozporu vnitřnímu (jehož existence byla přiznána ovšem až 1956) skrývalo v sobě mezinárodní vyhlášení lidských práv v podobě, jak je formuluje deklarace, a tím spíš sebedírnější stupeň jejich mezinárodní záruky a ochrany výhodný prostředek nátlaku většiny a tím i amerického hegemonu proti SSSR. Všeobecná deklarace lidských práv nemohla mít nijaké místo v černobílém monolitním, bipolárním pojetí tehdejší mezinárodní situace „boje dvou táborů“, jak jím operovala politika SSSR a komunistických stran. Nehodila se samozřejmě ani do vnitřních režimů podřízených tomuto pojetí a příkazu monolitního semknutí, vůči němuž každá úchylna – a dokonce zdání nebo fikce takové úchylny v myšlení – je zradou. To byly důvody, proč při hlasování o Všeobecné deklaraci, na první pohled všeobecně přijatelné všem, se SSSR a lidovědemokratické státy ocitly v nepříjemné společnosti rasistické Jižní Afriky a ortodoxně islámské Saudské Arábie, s nimiž společně se zdržely hlasování.

Z těch důvodů také zaujaly (s výjimkou Jugoslávie, která ostatně již v době jednání o deklaraci pocítovala nepříznivě dopad bipolárního černobílého pohledu na mezinárodní politiku) na dlouhou dobu negativní postoj k deklaraci, jež se v jejich zemích nerozšiřovala a zůstala pro celou generaci prakticky neznámým dokumentem. I když se tyto státy v OSN účastnily jednání o mezinárodních paktech lidských práv a hlasovaly pro mnoho rezolucí odvolávajících se na deklaraci (zejména v procesu dekolonizace), jejich distancování od deklarace trvalo v podstatě beze změny. Ani světové mírové hnutí řízené Světovou radou míru a snažící se podchytit síly stojící značně napravo od komunistů pro cíle blízké zahraniční politice SSSR nevěnovalo pozornost deklaraci, třebaže měla takovou přitažlivost právě pro ty kruhy, na něž se snažilo působit. Ani účinky XX. sjezdu v SSSR po této stránce nepřinesly podstatnou změnu, alespoň ne bezprostředně.

Postupné překonávání pozic studené války, zmírňování napětí a přechod od konfrontací

k dialogu a soužití i prvním stupňům spolupráce mezi SSSR a USA i jejich politicko-vojenskými seskupeními za současné diferenciaci uvnitř kapitalistické i socialistické části světa, dekolonizace „třetího světa“ a jeho postupná emancipace při posilování tendencí neangažovanosti vytváří nové ovzduší v mezinárodních vztazích, v němž samozřejmě ještě zdaleka nezanikly staré antagonismy. Zároveň se tlačí do popředí nové problémy a potíže i úkoly, na něž nestačí černobílý pohled teorie dvou táborů, ani její novější verze „třídně rozděleného světa“. V komplexu této problematiky je postavení člověka a jeho možnosti i perspektivy jedním z jednotlivých a mobilizujících prvků.

Cítí se to i ve společnostech zemí tzv. reálného socialismu. Tam, kde stát je zároveň monopolním zaměstnavatelem i vládcem a správcem, je akcent lidských práv a svobod jinde než ve společnostech monopolního kapitalismu nebo v rozvojových zemích. Nelze však ani zde považovat problém za odstraněný tím, že se prohlásí za dokonale vyřešený. Že existuje v nové formě i ve společnosti, jež odstranila kapitalismus, uvědomovali si už delší dobu socialisté i komunisté. Prakticky k jeho řešení učinili některé konkrétní kroky komunisté právě v naší zemi v roce 1968 za aktivní účasti značné části celé společnosti. Tehdy poprvé od svého vzniku se Všeobecná deklarace lidských práv u nás volně rozšiřovala, četla a promýšlela i domýšlela. Že tento problém je řešitelný socialisticky a demokraticky, prokázali nejen ti, kdo jej začali řešit, ale i ti, kdo potřebovali půl milionu vojáků a tisíce tanků k tomu, aby jim v tom zabránili.

Politika mírového soužití a úsilí o další postup procesu uvolňování přivedla mezitím vedení SSSR i ostatních zemí Varšavské smlouvy k tomu, aby v dokumentech napomáhajících tomuto úsilí potvrdila význam respektování lidských práv a svobod právě pro další postup tohoto procesu a aby v jeho zájmu podepsala a ratifikovala pakty o lidských právech. Je to jistě dobrá věc. To, že se 30. výročí Všeobecné deklarace lidských práv připomíná v SSSR i u nás, je pokrokem a mluví to především ve prospěch deklarace samé. Nezávisle na tom, co je a ještě bude o ní oficiálně prohlašováno, má svou úlohu i v naší společnosti.

Je třeba i vítat, že v listopadové deklaraci států Varšavské smlouvy je věnováno – poprvé v dokumentu tohoto druhu – tak velké místo lidským právům jako faktoru míru a pokroku. Stejně tak budeme souhlasit rádi se slovy, že zásady z Helsinek mají být dodržovány v plném rozsahu a že lidská práva jsou bytostně spjata s podstatou socialistického společenského zřízení. Je to – alespoň ve slovech – velký pokrok proti dobám, kdy se Všeobecná deklarace lidských práv a problematika lidských práv vůbec odbývala jako jakýsi buržoazní ideologický kontraband. Je to výsledek prohlubování a konkretizace politiky mírového soužití a snad i trochu také dlouholetého působení lidí i skupin, které přes značné potíže v zemích tzv. reálného socialismu upozorňují na existenci a důležitost právě pro společnost skutečně socialistickou.

Uznává-li se dnes u nás oficiálně Všeobecná deklarace lidských práv a platí-li aspoň na papíře pakty z ní vycházející, je tu dána možnost, aby text i obsah těchto dokumentů vstoupily do vědomí co největšího počtu lidí. Je pak na každém z nich, aby zvážil, zda opravdu skutečnosti, s nimiž se setkává, odpovídají slovům těchto textů (i jiných prohlášení představitelů moci a jejich sdělovacích prostředků). Je přece možno si ověřit, zda u nás platí v duchu Deklarace i znění paktů svoboda mínění a projevu, nedotknutelnost osoby nebo i právo na práci pro každého občana a právo na vzdělání pro jeho děti jako samozřejmé a bezpodmínečné, či zda se tato práva mají udílet jako odměna za mlčení, poslušnost a za plný souhlas s názory a akty moci, předstíraný v předepsaných rituálních formách, popřípadě zda tu jde o jakési nedostatkové zboží, jež lze obdržet jen za zvláštní příplatek, popřípadě za projev ochoty jej poskytnout. Charta 77 za téměř dva roky svého působení předložila orgánům státu i veřejnosti řadu konkrétních dokladů o tom, že alespoň v mnoha případech se zdá, že pro mocenské orgány platí toto druhé pojetí lidských práv a zákonnosti vůbec – jež má málo společného s uvedenými dokumenty i s podstatou socialismu. Jedinou odpovědí moci na to bylo rozmnožení takových případů.

A tak je letošní oficiálně uznávané výročí deklarace nadále výzvou k jejímu plnění – jak k moci, tak i k těm, koho se tato práva týkají. Neboť každé

právo se stává plně platným, jen je-li vyžadováno a uplatňováno tím, komu podle normy náleží.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Úplný text *Všeobecné deklarace lidských práv jako přílohu dokumentu vydaly* Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 15, s. 15–20. *Zde se nepublikuje.*

1978, 14. prosinec, 1 Praha. – Dokument
o postavení romských spoluobčanů předložený
jako podklad k veřejné diskusi. (Dokument č. 23)

Charta 77, vycházejíc z čs. Ústavy a zákonů, jakož i mezinárodních paktů o lidských právech a Všeobecné deklarace lidských práv OSN, prosazuje od začátku své činnosti zásadu, že lidských práv a demokratických svobod, zaručených právním řádem, mají požívat všichni lidé bez jakékoli diskriminace. Znamená to mimo jiné, že těchto práv a svobod mají požívat lidé bez ohledu na národnostní příslušnost či etnický původ a že příslušnost k určité národnosti či rase nemůže být příčinou omezování či odnětí práv a svobod.

Charta 77 ukázala, že z hlediska lidských práv je čs. právní řád rozporuplný, a to jak v oblasti příslušných zákonných a jiných právních ustanovení, která práva občanů vyhláší a popisují, tak v oblasti zákonných záruk těchto práv; ukázala rovněž mnohokrát, že denní praxe státních a společenských orgánů a institucí často popírá lidská práva, která se čs. stát zavázal respektovat na mezinárodním fóru, ale i občanská práva vyhlášená Ústavou a zákony. Tento dvojí všeobecně neutěšený stav – právního řádu a denní praxe – nás nezabavuje povinností vyslovit kritický názor na takové porušování lidských práv, které souvisí méně s politickými poměry v zemi než např. politická diskriminace v povolání a zaměstnání nebo trestní postih osob pro projevy jejich přesvědčení. Takové méně politické a proto méně zjevné porušování lidských práv vidíme v diskriminaci cikánských spoluobčanů (Romů), o jejichž společenském postavení – zejména z hlediska porušování právního řádu – vypracovala skupina signatářů Charty 77 zabývající se problémy menšin první úvahu. Jejím zveřejněním chceme podnítit diskusi o této otázce a vyvolat zájem o problémy Romů. Uvědomujeme si přitom, že jejich postavení ve společnosti ovlivňuje celá řada faktorů, a i proto vyzýváme všechny, kdo mohou přispět k osvětlení těchto otázek, ve snaze pomoci zlepšit životní podmínky a společenské postavení Cikánů-Romů, aby se do tohoto společného úsilí zapojili.

Domníváme se zároveň, že samotní Romové se budou snažit prosazovat svá občanská, politická, sociální, kulturní a hospodářská práva.

Zjišťujeme, že po administrativním zrušení Svazu Cikánů-Romů není v této zemi romská organizace či instituce, která by hájila jejich zájmy. (Neexistuje ani neromská státní instituce tohoto druhu.) Založení takové organizace pokládáme za velmi potřebné. Chceme přitom zdůraznit, že řešení otázky nevidíme v prosté integraci romského obyvatelstva do společnosti (a ve vytváření podmínek pro tuto integraci). O tom, zda mají Romové splynout s většinovým obyvatelstvem, přijmout beze zbytku jeho civilizační hodnoty a ztratit svou etnickou entitu, mohou totiž rozhodnout jen oni sami. Jen oni sami mohou rozhodnout o stupni této integrace, pokud ji přijmou. Tomuto rozhodování je vystaveno romské obyvatelstvo stále, a vlastně každý Rom po celý svůj život, a je na většinovém obyvatelstvu a orgánech státní moci, aby vytvořily důstojné podmínky pro toto rozhodování a aby přispěly k atmosféře vzájemného pochopení.

K tomu také míří závěry úvahy a praktické kroky, jimiž by řešení romské otázky v Československu mohlo započít. Charta 77 předkládá tuto úvahu veřejnosti i čs. úřadům jako podklad k diskusi.

Žádáme, aby příspěvky do diskuse byly zasílány též Chartě 77, a to na adresu: Jan Ruml, Praha 10, Kremelská 104/150.

*Václav Havel, dr. Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77*

Situace Cikánů-Romů v Československu nepatří k tématům, která poutají obecnou pozornost, a většina lidí o problémech této nejdiskriminovanější menšiny prakticky nic neví. Tato neinformovanost je důsledkem cílevědomého utajování všeho podstatného, co s Cikány-Romy souvisí. Věci však dospěly příliš daleko, než aby směly pokračovat bez protestu.

Postoj veřejnosti kolísá mezi lhostejností a rasismem. Projev rasismu a segregacionismu se množí a budou se množit. Cikáni-Romové, kteří jsou nejbezprávnější skupinou obyvatelstva v Československu, v obecných představách k obětem nezákonností nepatří, to je naopak výsadou „slušných lidí“. Bude-li mlčení o těchto věcech pokračovat, může dojít k tragickému paradoxu: Cikáni-Romové splynou v obecném

povědomí – v povědomí občansky lhostejných konzumentů právě tak jako v povědomí občanů zasazujících se o zákonnost – se společenskými zlořády a nakonec je ještě budou represivní orgány, které nesou hlavní vinu na tom, jak dnes Cikáni-Romové v Československu žijí, chránit před lidmi, kteří budou proti týmž orgánům prosazovat zákonnost a humanitu. A stará židovská role se dožije reprízy v novém obsazení, reprízy, která už vlastně začala.

Problém menšin provázel republiku od samotného vzniku Československa jako samostatného státu a podstatnou měrou spolupůsobil při mnichovské krizi a při katastrofě, která následovala. K vážnému pokusu o analýzu předválečné minoritní politiky však nedošlo a po válce žádná taková politika koncipována nebyla. Na československém území žije nadále celá řada početných i méně početných národnostních a etnických menšin, o jejichž problémech většina lidí nic neví. Otázky minorit jsou u nás o to závažnější, že Československo patří k zemím s největší hustotou obyvatelstva a že na území republiky se nevyskytují žádné nevyužitá prostory. Tyto demograficko-zeměpisné zvláštnosti podbarvují specifickým způsobem tradiční český nacionalismus a vztah k menšinám. Zanedbávání minoritních otázek a potlačování informací o nich je proto zvlášť nebezpečné a nezodpovědné. Specifická situace Československa vyžaduje naopak o to prozíravější a tolerantnější politiku, která je projevem vůle k potlačení a sociálnímu a kulturnímu pohlčení.

Cikáni-Romové se od ostatních menšin liší tím, že představují rozvojovou kulturu uprostřed kultur evropských. V Československu jsou druhou nejpočetnější, podle některých odborných odhadů dokonce vůbec nejpočetnější menšinou. Tradiční označení „Cikáni“ je zatíženo nánosem hanlivých významů, vyvěrajících ze staletých předsudků, a neodpovídá původnímu názvu této etnické skupiny. Používáme tu proto označení Romové, které je v souladu s jazykem i s citěním Romů samotných, i se světovým trendem nahrazovat mnohá dosud užívaná označení etnických a národnostních skupin označeními, jimiž se tyto skupiny označují samy.

V Československu žije přibližně 300 000 Romů. Podle oficiálních údajů je jejich počet menší,

mimo jiné proto, že při sčítání obyvatelstva záviselo vyznačení jejich etnické příslušnosti mnohdy na libovůli sčítacích komisařů, a že se někteří Romové zdráhali svůj původ uvést. Pokud jde o jejich podíl na celkovém počtu obyvatelstva, kolísají proto odborné odhady mezi 1,6 % a 2,9 %. Statistické údaje úředních míst vycházejí obvykle z nejnižších odhadů celkového počtu, což má pro Romy často velmi nepříznivé důsledky, protože podhodnocení celkového počtu vede k nadhodnocení údajů vyjádřených v procentech. Tím se např. zvyšují údaje o kriminalitě i o hmotné bídě Romů, jež jsou z oficiálních míst vesměs interpretovány tak, jako by v žádném směru nepodávaly svědectví o společnosti, v níž Romové žijí, ale jako by výhradně svědčily proti Romům. Víc než čtvrtina romské menšiny žije v českých zemích, kam se v poválečných letech přistěhovali ze Slovenska. Z původních přibližně 10 000 českých a moravských Romů přežilo nacismus jenom několik set osob, ostatní zahynuli v koncentračních táborech, hlavně v plynových komorách. Porodnost Romů je proti ostatní populaci trojnásobná, dětská úmrtnost je dvojnásobná; celkový zdravotní stav romské minority je ve srovnání s majoritou nepoměrně horší.

V minulosti byly podstatným zdrojem společenské vyřazenosti romské populace rasová odlišnost, krajní chudoba a odlišnost způsobu života. Dnes jsou hlavní překážkou řešení tzv. „cikánské problematiky“ v Československu poruchy větší nové společnosti. „Cikánská problematika“ nabývá na palčivosti úměrně s narůstajícími problémy hospodářství, s pokračující byrokratizací řízení, s dysfunkcí veřejného komunikování v oblasti myšlení a informací a se vzrůstající brutalizací a nezákonnostmi represivních institucí. Tzv. „cikánská otázka“ tedy obnažuje hlubší, obecnější problémy celé společnosti. Odhaluje politicko-správní stereotypy stále proklamovaných ideologických tezí, projektů řešení a vyhlašování úspěchů v situaci, kdy se struktura problému naprosto nemění a veškeré proklamace a řešení jsou jen zastíráním vlastního problému.

Faktická i právní situace Romů je plná rozporů. Ústava a mnohé zákony včetně mezinárodních paktů zaručují všem občanům plnou rovnoprávnost nejen individuální, ale i skupinovou, tedy též právo na jazyk, kulturu a rozvíjení

specifických zájmů. Práva Romů jako menší-ny jsou však v Československu de facto popřena. Zdůrazňování toho, že Romové jsou jen etnickou skupinou, nikoli národnostní menšinou, a umělé zvýznamňování jemného rozdílu mezi pojmy etnický a národnostní byly svého času diktovány požadavkem společenské moci význam minoritního problému zredukovat a jeho výklad podřídít údajným zájmům celé společnosti. Ve skutečnosti vychází oficiální pojetí „cikánské otázky“ dodnes ze Stalinových výkladů národnostní otázky. Pro Romy to znamená, že se mohou rozhodnout, zda se stanou Čechy nebo Slováky, přičemž jejich specifika mají zaniknout. Romové právně neexistují, ale přitom byly vytvořeny vládní, krajské a okresní komise, které je shromažďují do evidence a třídí do kategorií podle absurdních kritérií. Byly vytvořeny speciální školy, které ovšem romskou kulturu nemají rozvíjet, ale naopak potlačovat, a vydávají se vyhlášky a regionální směrnice k řešení „cikánské otázky“. V úředních dokumentech jsou označováni jen za „občany cikánského původu“ nebo dokonce jenom za „méně integrované obyvatelstvo“.

Takzvaná „řešení cikánské otázky“ se převážně omezují na represivní opatření, která mají často ráz celostátních kampaní, o nichž se většinová populace vůbec nedoví. Prvním takovým celostátním opatřením byl „soupis kočovných a polokočovných osob“. Byla to razie provedená na základě zákona č. 74 z roku 1958 po celém území Československa ve dnech 3. až 6. února 1959. § 3 zákona č. 74/1958 zní: „Kdo setrvává při kočovném způsobu života, přestože mu byla poskytnuta pomoc k trvalému usídlení, bude potrestán pro trestný čin odnětím svobody na 6 měsíců až 3 léta.“ Tento zákon, který je protiústavní, a administrativní opatření, jimž posloužil jako legální podklad, byla namířena také proti některým sociálním skupinám z většinové populace, např. proti „osobám světským“ (provozovatelům pouťových atrakcí), dráteníkům ad. V první řadě však byly namířeny proti Romům, kteří kočovní ani polokočovní nebyli. Romové v Československu se skládají ze tří subetnických skupin, z nichž dvě, představující přibližně 90 až 95 % romské populace na našem území, jsou už nejméně po dvě staletí usedlé. Třetí subetnická skupina – Romové olašští – představující zbývajících 5 až 10 %,

done dávna kočovala. Zákon č. 74/1958 byl použit přímo jen ve zcela nepatrném počtu případů, zato v souvislosti se „soupisem kočovných a polokočovných osob“ v roce 1959 i později posloužil za podklad k represím rasistické povahy. Zmíněný zákon dodnes platí a je tedy trvalou hrozbou pro Romy, kteří nekočují, ale bez vlastní viny žijí v podmínkách, jež je nutí k migraci.

Směrnice, podle nichž se prováděl „soupis kočovných a polokočovných osob“, byly vypracovány ve vší tajnosti měsíce předem a předepisovaly vše do nejmenších podrobností – dokonce i vybavení místností, kde měl být „soupis“ prováděn, způsob jak zajistit umývání rukou pro potřebu daktyloskopie (!) atd. Do „soupisu kočovných a polokočovných osob“ museli být zapsáni i Romové, kteří měli trvalé bydliště i zaměstnání, pokud údajně posílali manželku či družku žebrot nebo se prostituovat; důkazy o žebrotě či prostituci však směrnice nepožadovaly. Mnozí Romové, kteří měli trvalé bydliště i zaměstnání a kočovný způsob života neznali, se dostali do „soupisu“ prostě proto, že v době mezi 3. a 6. únorem 1959 náhodou jeli někam vlakem a na nádraží byli zadrženi a označeni za „osoby kočovné“. Při „soupisu“ jim byl ihned na místě „nabídnut“ byt a byli vyzváni, aby nastoupili do práce „na určeném pracovišti podle plánu pracovního zařazení“. Vše probíhalo jednorázově a zřejmě mělo odpovídat § 3 zákona č. 74/1958 o poskytnutí pomoci k trvalému usídlení. Pokud Rom zadržovaný při zmíněné razii v „nabídnutém bytě“ a na „určeném pracovišti“ nezůstal – byť i z toho důvodu, že už někde bydlel a tam byl i zaměstnán – při provádění „soupisu“ na to nebyl brán zřetel – pak se provinil fluktuací a touto fluktuací navíc „maskoval kočování“. Jestliže chtěl dát výpověď ze zaměstnání, byl na něm mnohde ještě řadu let po „soupisu“ požadován souhlas národního výboru, a zpravidla jej nedostal. Jestliže se chtěl odstěhovat třeba i k blízkým příbuzným do sousedního okresu, byl podmínkou souhlas dvou národních výborů, a to v místě, odkud se chtěl odstěhovat, a v místě, kam se chtěl odstěhovat. A zpravidla takový souhlas nedostal ani v případě, kdy zcela zřejmou motivací takové „migrace“ byla těžká nemoc nebo invalidita. Zato mu mohlo být bez řádného soudního jednání přikázáno místo pobytu. Romové, kteří nikdy nekočovali, si ještě

řadu let po provedení „sopisu“ podávali žádosti, aby byli ze „sopisu“ vyjmuti. O těchto žádostech rozhodovaly komise složené obvykle z několika členů národního výboru a jednoho zástupce VB. Tak jako při provádění „sopisu“ v roce 1959 hrála hlavní roli VB, tak i v těchto komisích vážilo slovo zástupce VB víc než názor všech ostatních členů. Některé žádosti byly zamítnuty, přestože všichni zástupci národního výboru zasedající v komisi prohlásili, že žadatel do „sopisu“ nepatří, a to jenom proto, že zástupce VB jako jediný z členů komise trval na tom, že vzetí do „sopisu“ bylo „zákonné“, nebo proto, že žadatel podle zjištění VB „ve svém bytě přijímá a nechá přenocovat návštěvy osob cikánského původu z jiného okresu“, nebo že jedno (!) z jeho dětí chodí za školu apod.

Dalším opatřením k „řešení cikánské problematiky“ měl být „povinný rozptyl“ neboli „likvidace nežádoucích soustředění cikánského obyvatelstva“. Tento zásah měl být proveden na základě vládního usnesení č. 502 z roku 1965, které však, jak se brzy ukázalo, bylo neproveditelné a později bylo zrušeno. Pro romskou menšinu však má citelné následky dodnes. V době, kdy měl být povinný rozptyl proveden, bydlelo na východním Slovensku 14 000 romských rodin v 1318 osadách – správněji ghettech –, z nichž polovina byla bez elektrického proudu, většina byla bez kanalizace, nevedly k nim žádné přístupové cesty a nejbližší prodejny byly vzdáleny několik kilometrů. Zásobování pitnou vodou obstarával mnohde jeden hydrant na pět set nebo více osob, v některých osadách byl dokonce jenom potok. Nemálo obytných chatrčí bylo z hlíny. V některých osadách se životní podmínky dodnes podstatně nezlepšily. Směrnice, podle nichž měl být rozptyl prováděn, však vyžadovaly přednostně zrušení „cikánských soustředění“ v oblasti zahraničního turistického ruchu a dále osady Velká Ida, protože ohrožovala „zdraví pracujících Východoslovenských železáren“. Sociální a zdravotní aspekt těchto „nežádoucích soustředění cikánského obyvatelstva“ z hlediska těch, kteří v nich žili, tedy nepatřil k přednostním úkolům rozptylu – a ve skutečnosti nepatřil ani k jeho úkolům okrajovým. Směrnice dále stanovily, že obyvatelé „cikánských osad, ulic, čtvrtí“ atd. musejí být přesunuti do přesně určených míst. Československý

občan „cikánského původu“ bydlící v určitém okrese byl povinen – a to výhradně vzhledem ke svému rasovému původu – přestěhovat se dle harmonogramu do určeného okresu či kraje i nikam jinam. Pokud byl pro jeho okres stanoven tzv. „družební okres“, musel se přestěhovat právě do něho, i když se chtěl přestěhovat jinam, kde třeba měl příbuzné, dívku, přátele, vyhlídky získat práci nebo podobně. K charakteristickým znakům vládního usnesení o „likvidaci nežádoucích soustředění cikánského obyvatelstva“ a příslušných směrnic patřilo i to, že rozptyl byl povinný a že zároveň musel být dobrovolný. Tento druh juristického alibismu se pak obzvlášť v 70. letech objevuje téměř ve všech dokumentech týkajících se „cikánské problematiky“, a to v daleko nepokrytější podobě, než jak jej zná větší nová populace.

Je zřejmé, že i tato opatření, omezující práva na svobodu pobytu a na volbu zaměstnání, byla protiústavní.

Nedostatek bytů a organizační neschopnost způsobily, že v rámci povinného rozptylu se v nových působištích nakonec usídlil jen zlomek původně plánovaného počtu rodin. Ustanovení o povinném rozptylu však také požadovalo zamezení „nežádoucí migrace cikánského obyvatelstva“. Jestliže rozptyl znamenal povinnou migraci, pak „neplánovaná migrace za účelem získání lepšího zaměstnání, bydlení nebo vyšší společenské pozice“ byla nežádoucí a stíhala se. Vládní usnesení č. 502 z roku 1965 bylo sice zrušeno, ale právně nikde nezakotvená formule o „nežádoucí migraci cikánského obyvatelstva“ je uplatňována dodnes a značnou část romské populace vystavuje permanentnímu riziku postihu. Romovi, který opustí své bydliště a jinde si najde pracovní příležitost a ubytování, nesmí být v občanském průkazu změněn zápis o trvalém nebo i přechodném bydlišti bez zvláštního souhlasu národního výboru (takový souhlas NV se k přihlášení ostatních občanů nevyžaduje). Nemá tedy možnost vstoupit do pracovního poměru, nemá ani nárok na lékařské ošetření, ani na dávky poskytované z prostředků odborů péče o dítě příslušných ONV atd. Vyřízení jakékoli nejprostší úřední záležitosti je v takových případech o to komplikovanější, že neexistují pravidla pro přímý styk mezi národními výbory nižších

stupňů v Čechách a na Slovensku. Pro průměrného Roma s původním bydlištěm na Slovensku a s novým působištěm v Čechách to představuje neustálé a marné cesty z jednoho konce státu na druhý. Národní výbor v novém působišti ho za místního občana neuznává a národní výbor v místě jeho trvalého bydliště s ním zase odmítá jednat a jeho případné nároky neuznává, protože své bydliště opustil.

„Zamezení svévolné migrace“ vede k zásahům do nejsoukromější sféry. Výrazným znakem romské komunity je rodová soudržnost. Romové se zvláště uvnitř příbuzenstev často navštěvují a tradiční romské normy je zavazují k tomu, aby si navzájem nikdy neodmítli pohostinství. Jestliže si část rodiny najde lepší životní podmínky, přijme do svého kruhu dalšího příbuzného, který lepší živobytí teprve hledá. Tento rys romské povahy a étosu má prastaré kořeny; podobné normy a zvyklosti se dodnes vyskytují u řady národů s vysoce rozvinutou kulturní tradicí, žijících po tisíciletí na vlastním území, např. u Číňanů. Jestliže Rom trvale hlášený jinde několikrát přespí u příbuzného, může být – a často bývá – veřejnou bezpečností „odsunut“, protože se dopouští „svévolné migrace“.

Rozptyl měl i své hospodářské pozadí. Na interních, zaprotokolovaných poradách pracovníků, kteří měli vládní usnesení č. 502 provádět, byl povinný rozptyl zdůvodňován i nedostatkem pracovních sil v Čechách a přebytkem pracovních sil – tedy nezaměstnaností – na východním Slovensku. V polovině 60. let, kdy měl být rozptyl zahájen, se předpokládalo, že tento stav na úseku pracovních sil potrvá několik let. Ve skutečnosti trvá dodnes. Potřeba nekvalifikovaných pracovních sil vzrůstá, v posledních letech přicházejí i zahraniční dělníci – „gastarbeitři“. Zejména velké stavební podniky nesvědomitým verbířstvím získávají na Slovensku Romy pro práci v českých zemích. Při uzavírání smluv v řadě případů těžší z jejich neinformovanosti nebo analfabetismu, nebo smlouvu prostě nevystaví. Část těchto romských pracovníků ubytovávají v barácích naprosto nevyhovujících hygienickým požadavkům, mnohé z nich prakticky nutí k nastěhování do přeplněných bytů jejich příbuzných či známých v místě pracoviště. Při náboru není vůbec brán zřetel na rodinné poměry pracovníků.

Protože jde o koncerny zvláště preferované, pracující na vládou sledovaných stavbách, inspekce a kontroly na této praxi až na výjimky nic nezmění.

Rozptyl tedy měl být součástí řešení problému nedostatku nekvalifikovaných dělníků v jedné části státu a nezaměstnanosti v části druhé. Způsob, jakým se měl tento problém řešit – povinný přesun bezprávné menšiny – je stejně příznačný jako příčiny nezdaru – organizační neschopnost a nedostatek bytů. Na druhé straně je však právě zaostávání bytové výstavby jednou z příčin, proč je „živelná migrace“ Romů z hlediska většinové populace i společenské moci prospěšná, ba nutná. Romové „svévolně“ opouštějí místa, kde pro ně není práce, a stěhují se do českých a moravských průmyslových center, kde jsou jako nekvalifikovaní dělníci – hlavně ve stavebnictví – prospěšní, ba nenahraditelní, a kde se ubytovávají v ubytovnách a u příbuzných nebo formou tzv. nelegálního osídlení získávají byty nejnižší kategorie, často zdravotně závadné. „Živelná migrace“ je tedy zaštitěna tím, že stát z ní má hospodářský prospěch; pro Romy tak vzniká dvojaká situace, jež je pro československý právní řád typická a kterou v mírnější podobě většinová populace dobře zná. Na jedné straně se „živelná migrace“ toleruje, ale současně je využívána jako důvod nebo záminka k postihu, a to při nejružnějších příležitostech a v nejružnějších formách, od nezdůvodněných šikan při perlustracích až po nucené vystěhování z bytů, vyvlastňování domků, prikazování místa pobytu atd.

Důsledky úředního postoje k „živelné migraci“ jsou nejcitelnější právě v oblasti bydlení. V souvislosti s rozptylem zněla jedna z ústně podávaných, zaprotokolovaných direktiv takto: „V žádném případě nesmí národní výbor žádného Cikána přijmout do svého obvodu, není-li pro něj zajištěn byt...“ Tato direktiva je uplatňována dodnes, a to výhradně v negativním smyslu. Podniky Romy jako pracovní síly potřebují, ale národní výbory jim odmítají přidělovat byty. Úroveň bydlení romských rodin je přitom nejpodstatnější překážkou kulturního vývoje této menšiny a odsuzuje ji na nedohlednou dobu k dědičné roli nekvalifikované pracovní síly. Převážná většina romských domácností v Československu má k dispozici jedinou místnost nebo bytovou

jednotku skládající se z kuchyně a jednoho pokoje. Počet osob na bytovou jednotku je proti větší nové populaci dvojnásobný a počet osob na obytnou místnost je dokonce téměř trojnásobný. Jsou to většinou byty přeplněné, tmavé a provlhlé, a postrádají základní hygienické vybavení.

Školství nebralo donedávna početnou romskou menšinu vůbec na vědomí. Přibližně 30 % Romů jsou analfabeti a ještě ve věkové skupině od 15 do 29 let je analfabetů 17 %. Z 30letých Romů mužského pohlaví víc než 10 % vůbec do školy nechoďilo, 50 % vychodilo jen pět tříd a pouze 15 % ukončilo základní devítiletou školu. Středoškolské vzdělání má necelá polovina procenta a Romů s vysokoškolským vzděláním je v Československu přibližně 50.

Neúspěšnost romských školáků v českých a slovenských školách se často řeší tím, že jsou přerazováni do zvláštních škol určených pro děti s podprůměrnou inteligencí. Ve školním roce 1970–1971 v Čechách do těchto škol chodilo celých 20 % romských dětí proti 3 % dětí z většinové populace. Podle podrobných psychologických vyšetření většina těchto romských dětí do zvláštních škol nepatří. Paušální zařazování romských dětí do zvláštních škol, které se mnohde praktikuje, utvrzuje profesní diskvalifikaci celé romské populace. Dítě, které projde zvláštní školou, právě tak jako dítě s nedokončeným základním vzděláním má uzavřený přístup k učebnímu poměru ve většině řemesel. Z týchž důvodů je jim uzavřeno i umělecké školství, a to i mimořádným hudebním talentům, jichž je právě mezi Romy hodně; hudební a taneční soubory o ně mají zájem, ale nesmějí je zaměstnat.

Hlavní příčinou neúspěšnosti romských školáků je to, že neexistují romské školy, které by přirozeně navazovaly na romskou kulturu a rozvíjely ji. Společenská moc dělá naopak všechno pro to, aby romskou kulturu vyhubila, a sdělovací prostředky soustavně šíří ve veřejnosti představu, že taková kultura neexistuje. Romské děti jsou nuceny navštěvovat české a slovenské školy, jejichž vyučovacímu jazyku nerozumějí a kde jim všechno, od obrázků ve slabikářích až po učivo, vcelku neustále vnucuje představu, že jsou cizí, méněcenná rasa bez jazyka, bez minulosti a bez tváře.

V posledních letech se v místech s větším počtem romských dětí zřizovaly speciální třídy pro

romské žáky. Ve vyšších ročnících bývají děti z těchto speciálních tříd přerazovány do normálních školních tříd a zpravidla dosahují lepších výsledků než romští žáci, kteří takovými speciálními třídami neprošli. Ani v těchto speciálních třídách se však jazykový problém neřešil a veškerá tíha tohoto experimentu, prováděného s minimem nákladů, spočívá na učitelích, kteří nemají k dispozici žádné zvláštní učebnice ani jiné pomůcky, nedostávají osnovy a marně volají po nejelementárnější jazykové příručce, která by jim pomohla objasnit prameny jazykových obtíží romských dětí. Mnozí z těchto učitelů pracují nesmírně obětavě, avšak bez sebemenší pomoci a opory ze strany ministerstva školství.

Profesní struktura romské menšiny je dnes mnohem jednostrannější než v době, kdy Romové žili na okraji společnosti a živili se svými tradičními povoláními, která kromě toho ve svém úhrnu představovala vyšší kvalifikaci, než jakou představují jejich profese dnes. Některé z těchto tradičních „cikánských“ profesí – např. košíkářství, umělecké kovářství – nacházejí uplatnění i v současné době, ale nejsou Romům přístupná. Dodnes živá je tradiční hudebnost Romů a mnohé přirozené talenty dosahují mimořádných kvalit tím, co se naučí uvnitř rodinné a rodové pospolitosti. Málokterý z nich však obstojí v byrokratickém bludišti vedoucím k povolení k veřejnému vystupování.

V minulosti žili Romové v krajní bídě, přestože byli jako řemeslníci i jako hudebníci uznáváni. Dnešní romští kopáči, uhlíři a pomocní dělníci vydělávají mnohem víc, ale přitom mohou posloužit jako názorný příklad toho, jak může stoupnout hladina příjmů a vydání, aniž stoupne sociální standard. Za současné hospodářské situace však společenská moc potřebuje mít romskou menšinu právě takovou, jaká je: nevzdělanou, bez vyhraněných aspirací a ochotnou přestěhovat se ze dne na den za nekalifikovanou práci a bez vyhlídky na byt z jednoho konce země na druhý. Nedostatek nekalifikované pracovní síly v takovém rozsahu, v jakém je pociťován u nás, však není normálním průvodním jevem hospodářského zaostávání a hlubších celospolečenských poruch, které způsobily, že pracovní síla je levnější než technika, která by ji měla nahradit. Věčně

ovšem tento stav trvat nemůže a vzdor všem poruchám a nedostatkům v řízení musí tak jako v dřívějších krizových etapách k jakémusi vyrovnání s mezinárodním vývojem přese všechno dojít. Potřeba nekvalifikovaných pracovníků pak poklesne a mezi Romy nutně vznikne hrozba masové nezaměstnanosti, která tuto překotně a bezohledně urbanizovanou menšinu vystaví krajním tlakům a její společenskou vyřazenost a hmotnou tíseň rázem propojí s novým etnickým uvědoměním, které pak zesílí o to víc, oč urputněji je dnes potlačováno.

V romské menšině probíhá proces sociální deintegrace, který nemá v dějinách Romů obdoby. Dokládá jej vzestup počtu Romů odsouzených k trestům odnětí svobody. Příčinou nejsou jen sociální podmínky, v nichž žijí, ani jen urbanizace a uvolnění rodových pospolitostí, které se v prostředí průmyslových center rozpadají, ale hlavně nerovné postavení Romů před zákonem a ve společnosti vůbec.

Tzv. „specificky cikánská kriminalita“ je v mnohých případech přímým důsledkem nezaměstnanosti romského dorostu s nedokončeným základním vzděláním. Pro patnáctileté–šestnáctileté Romy není dostatek pracovních příležitostí a ani pracovní úřad nemůže zprostředkovat nic než nejhorší nekvalifikované práce v naprosto nevhodném, často skutečně kriminogenním prostředí. Zvláště dívky jsou raději rodiči ponechány doma, aby pečovaly o sourozence apod., přestože jim hrozí trestní stíhání pro přizivnictví. V jiných případech je tzv. „specificky cikánská kriminalita“ důsledkem rychlého biologického a sociálního zrání romské populace. Časně navazované partnerské vztahy, které zpravidla vedou k trvalému soužití a vzniku rodiny, jsou posuzovány a trestány jako mravnostní delikty, aniž je posuzována okolnost zcela odlišného kulturního a hodnotového kódu, které jsou podstatou takové formy sociálního chování.

Nepsané zákony, které jsou pro soudní instancie fakticky závaznější než zákony psané, požadují, aby se Romům ukládala vyšší výměra trestu, než se v obdobných případech ukládá obžalovaným z většinové populace. Kromě toho se soustavně zneužívá jejich neznalost češtiny a slovenštiny a práv obviněného. Častěji než na obviněné z většinové populace je na obviněné

Romy uvalována vazba a jsou diskriminováni i během výkonu trestu.

Nejtruchlivější kapitolou jsou však předpokládá soudní rozhodnutí o umístění romských dětí v dětských domovech proti vůli rodičů schopných dítě vychovávat. Romové, kteří na svých dětech lpí, se v takových případech odebrání dětí brání. Došlo i k případu, kdy VB vyhledala romské dítě schované pod postelí, a to pomocí cvičeného psa, který dítě před očima rodičů z úkrytu vytáhl. Násilné převádění romských dětí do dětských domovů proti vůli rodičů je velmi často diktováno úsilím zbavovat etnickou skupinu vlivu na její vlastní děti, aby tyto děti podléhaly výhradně vlivu většinové populace.

Zvlášť závažná je otázka sterilizace; ta je v lékařsky řádně odůvodněných případech přípustná, někdy snad i nutná, mravně však vždy problematická. Souhlas romských žen ke sterilizaci je získáván ovlivňováním, jehož objektivita není zaručena. V některých obvodech se sterilizace romských žen provádí jako plánovaná administrativní praxe a úspěšnost pracovníků je na interních schůzích hodnocena podle počtu romských žen, jež se jim podařilo k souhlasu se sterilizací přemluvit. Za takových podmínek je objektivnost vyloučena. Mnohdy je k získání souhlasu ke sterilizaci demagogicky využívána peněžní odměna. Tak se sterilizace stává jedním z postupů většinové populace proti populaci menšinové, směřujícím k tomu, aby se v menšinové etnické skupině bránilo rození dětí.

Subjektivita Romů jako uvědomělé menšiny se koncem 60. let formovala ve Svazu Cikánů-Romů. Tato organizace se u nás poprvé pokusila o to, aby její příslušníci nebyli pasivním objektem sociální péče, ale dobrovolnou frontou sebevědomých a rovnoprávných občanů, kteří by spolurozhodovali o opatřeních ke změně dávno nenormální situace a na této změně spolupracovali. Začala poprvé v dějinách Romů v Československu působit zcela přirozeným způsobem, který předestřel skutečnou šíři a hloubku problému. Je příznačné, že tato organizace byla pro „znormalizovanou“ politickou moc nepřijatelná. Přestože po celou dobu své existence Svaz Cikánů-Romů nabízel své síly ke spolupráci a vždy vystupoval zcela loajálně, byl v dubnu 1973 donucen ukončit činnost. Při procedurách vedoucích

k rozpuštění Svazu Cikánů-Romů byli členové vedení této organizace vystaveni neomalenému nátlaku a nepokrytým výhrůžkám a projevíli vytrvalost a statečnost, jaká ve svazových a spolkových činnostech v Československu 70. let nemá obdoby. Romové s vysokoškolským vzděláním, kteří se na činnosti a vedení Svazu Cikánů-Romů aktivně podíleli, se v současné době v mnoha případech živí nekvalifikovanou prací.

Konečné řešení problémů romské menšiny vidí společenská moc v zániku této menšiny jejím splynutím s většinou. Zrušením minority má být zrušen minoritní problém. Teoretickým zdůvodněním tohoto cíle je doktrína, podle které Romové „tvorí odumírající etnickou skupinu“, která je „předurčena k zániku“. Aby k tomuto zániku došlo, společenská moc brání Romům všemi prostředky v jakékoli samostatné kulturní i jiné aktivitě a zbavuje je jejich jazyka a skupinové identity, usiluje o to, aby zpřetrhala jejich rodová i rodinná pouta a zrušila veškeré vazby jejich pospolitosti. Toto úsilí o splynutí menšiny s většinou však naopak prohlubuje propast mezi Romy a ostatním obyvatelstvem. Je označováno za integraci, ale vyvolává naopak stupňující se dezintegraci.

Pravou podstatou úsilí společenské moci je ve skutečnosti násilná asimilace, proti které se Romové brání, protože je zbavuje přirozených sociálních vazeb a násilně rozkládá základní předpoklady jejich sociálního bytí. Sebezáchovnou reakcí Romů je překlenutí tradičních rozdílů mezi subetnickými skupinami, oslabení rodových rivalit a vznik zcela nového povědomí celoetnické sounáležitosti. Souběžně s poklesem komunikační funkce romštiny u mladší generace Romů v Čechách a na Moravě probíhá proces opačný a vzniká romská literatura, jejíž autoři v dětství romsky nemluvili. Mnohdy se svému jazyku naučili až v dospělosti, tak jako někteří z autorů českého národního obrození. Jazykové vakuum, v němž se v důsledku potlačování romské kultury ocitli, tedy spolupůsobilo jako podnět k tomu, aby vytvořili literární díla v romském jazyce a tím zahájili vývoj, který může vést ke vzniku spisovné romštiny. Tito autoři jsou současnou kulturní politikou odsouzeni k izolaci, přestože právě oni jsou živým dokladem zrodu romské inteligence, která by mohla pomoci sociálně dezintegrační proces zastavit.

Postup společenské moci se tedy mívá účinkem ve všech směrech, protože tvrdě odmítá jedinou přirozenou cestu k sociální integraci Romů, jíž je integrace skupinová.

Dosud sledovaný cíl zániku skupiny musí proto nutně vést k dalšímu stupňování represí. Jestliže trvalé neúspěchy této politiky nepovedou k důslednému přehodnocení všech jejích komponent, ocitnou se československé instituce velmi brzy v situaci, kdy budou muset čelit obviněním, že se dopouštějí zločinu proti § 259 trestního zákona (zákon o genocidii), který mimo jiné stanoví: „1. Kdo v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu

b) provede opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí,

c) násilně převádí děti z jedné takové skupiny do druhé, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až patnáct let nebo trestem smrti.

2. Stejně bude potrestán, kdo se na činu uvedeném v odstavci 1 účastní.“

Bude-li zejména násilně odebírání dětí romským rodičům a sterilizace romských žen pokračovat tak jako dosud, nebude již žádné utajování a žádné nezákonnosti v oblasti justice moci zabránit vznesení formálních obvinění podložených důkazy.

Příliv romských rodin do průmyslových center vede k tomu, že mezi většinovou populací, která je o Romech a jejich problémech naprosto neinformovaná, vzrůstá tendence k segregacionismu a k rasistickým postojům. Tím se většinová populace – vzdor tomu, že je ze sféry rozhodování o státních záležitostech vyloučena – dostává do postavení, kdy je za útlak, jemuž jsou Romové v Československu vystaveni, morálně spoluzodpovědná. Vykonavatelé protizákonných směrnic týkajících se Romů, a to na všech stupních a v různých sférách činnosti a pravomoci, jsou spoluzodpovědní právně a materiálně.

O tom, zdali menšinová populace splyne s většinou, nebo zdali si svá specifika udrží, zdali zůstane menšinou etnickou, nebo se rozvine v menšinu národnostní, o tom všem nemůže rozhodnout nikdo jiný než ona menšina sama. Jestli tento proces rozhodování proběhne klidně, nebo bouřlivě, a jak dalece bude ovlivněn vědomím kumulovaných křivd, závisí na tom, v jaké míře

dokáže většinová společnost této menšině přiznat skupinová práva. Bez nich se Romové nemohou účinně dovolávat ani těch práv, která jim právní řád přiznává – a nemohli by jich účinně užívat ani v případech, že by společenská moc začala platný právní řád dodržovat. Bez skupinových práv nemohou Romové rozvinout žádnou kulturní aktivitu, která by jim dopomohla k vědomí vlastní identity a bez níž je jakákoli skutečná sociální integrace nemožná.

V duchu zásad Charty 77 navrhujeme, aby veškeré dosud utajované informace o Romech byly soustavně uveřejňovány, aby protizákonné zásahy proti Romům a jejich kulturním a organizačním činnostem byly přešetřeny a projednány v souladu s platným právním řádem, aby příslušná ministerstva ve spolupráci s ČSAV, případně dalšími orgány, provedla a zveřejnila seriózní odborný popis a rozbor situace romského obyvatelstva, aby došlo k veřejné, svobodné diskusi o řešení této situace, a zejména, aby byl připraven návrh úpravy právně neudržitelného postavení Romů. Bez pravdivého odhalení závažnosti problému, bez zásadní právní úpravy a bez skutečné účasti Romů samých na rozhodování o věcech, které se jich týkají, jsou pokusy o řešení otázky romské menšiny u nás iluzorní. Tato otázka už není pouze otázkou menšinovou, ekonomickou nebo sociální, ale čím dál více se stává otázkou svědomí celé společnosti.²

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 *Datování převzato z anotovaného seznamu dokumentů in: Charta 77. 1977–1989 a z Informací o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 15, s. 1. V dokumentu, který je předlohou pro tuto edici a pochází z osobního archivu Jiřího Hájka, je uvedeno ručně psané datum 14. prosince 1978.*
- 2 *Dokument zpracovali Jan Ruml a Zdeněk Pinc, konečnou úpravu provedl Václav Havel. V Libri prohibiti, sb. Charta 77, je uložen návrh tohoto dokumentu, na první straně podstatně upravený Václavem Havlem. Na poslední straně je jeho rukopisná poznámka: „Zdá se mi to být velmi dobré, jen první odstavec bych navrhol zkrátit – obecné úvody v něm obsažené mi připadají trochu konfušní a zbytečné.“ S dokumentem projevili nespokojenost zástupci Romů, protože se jim zdál málo kritický, a osobně protestovali u Jiřího Hájka a Ladislava Hejždánka.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 15, s. 1–9 • *Charta 77. Rok 1978*, Samizdatový sborník • *Palach Press Limited*, č. 11 (srpen 1978), s. 2 • *Charta 77. 1977–1989*, s. 217–224 • ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 79/85–8.

KOMENTÁŘE: Vídeňský dopisovatel o cikánské otázce na Slovensku, Hlas Ameriky, ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 78/85–8 • BBC, *tamtéž*, RO 78 21/78 • sb. RFE, pol. blok S-562, 19.12.1978, S-576, 2.1.1979.

1978, 18. (20.) prosinec,¹ Praha. – **Dopis Ústřední radě odborů o nesouladu československého právního řádu se zásadami Všeobecné deklarace odborových práv, s návrhy na nápravu.**

[...]²

IX. Světový všeodborový sjezd, který se konal ve druhé polovině dubna v Praze, přijal významné programové dokumenty.³ Za nejvýznamnější z nich považujeme Všeobecnou deklaraci odborových práv. Deklarace nabádá odboráře celého světa k zápasu nejen za odborová práva v úzkém slova smyslu, ale i za práva občanská, politická, hospodářská, sociální a kulturní, která pokládá za neoddělitelnou součást odborových práv. Pro tuto deklaraci hlasovala i delegace ÚRO a zveřejnil ji orgán ROH – časopis *Odborář* v č. 10/78.

Řada jejich požadavků je v naší zemi uplatněna ve značném rozsahu. Avšak některé závažné požadavky deklarace v našich zákonech a předpisech buď zakotveny nejsou, anebo nejsou v praxi uplatňovány. Zatím jsme se nesetkali s žádným usnesením nebo jiným dokumentem Revolučního odborového hnutí, který by vyjadřoval alespoň představu, jak budou požadavky deklarace v plném rozsahu uvedeny do souladu s naší celospolečenskou praxí. Uvedeme několik příkladů, kdy se naše skutečnost trvale rozchází s požadavky přijaté deklarace.

Např. článek 26 Deklarace zní: „Státy zaručí ve svých ústavách, v zákonech a v praxi plně respektování demokratických svobod a lidských práv, zajistí všem uznání a uplatnění základních kolektivních a individuálních práv, a to především právo na svobodu a osobní bezpečnost, právo na vlastní názor a vyjadřování, na svobodu shromažďování, právo na informovanost a odborová práva.“ Mnozí českoslovenští občané, v poslední době zejména signatáři Charty 77, nejednou poukázali na četné případy porušování občanských práv, zvláště pak práva na vlastní názor a jeho vyjadřování, na svobodu shromažďování a práva na informovanost. Řada československých občanů byla nebo v současné době je ve vězení jenom proto, že vyjadřovali názory, které jsou odlišné od názorů oficiálních.

Mnoho československých občanů je diskriminováno při výkonu zaměstnání a povolání, ačkoli

článek 27 požaduje od států dbát nad tím, aby zaměstnavatelé nediskriminovali zaměstnance v zaměstnání a pracovních vztazích v souvislosti s jejich odborovou činností, jejich osobními názory nebo přesvědčením. Právo na práci nepatří pro mnoho občanů v plné míře, pokud se právem na práci rozumí práce odpovídající schopnostem, kvalifikaci a zájmům, nikoli možnost třeba i vnučené práce. V posledních desetiletích byly desetitisíce občanů zejména z politických důvodů propuštěny ze zaměstnání a donuceny vykonávat nekvalifikovanou nebo méně kvalifikovanou práci.

Takovou diskriminaci podporují i orgány ROH, které dávaly a dávají souhlas prakticky ke všem případům propuštění ze zaměstnání z politických důvodů. V případech, kdy odmítly souhlas poskytnout závodní výbory, byl jejich souhlas nahrazen souhlasem vyššího odborového orgánu. A nejen to. Řada pracujících byla za své politické názory a přesvědčení vyloučena z ROH. Takové jednání orgánů ROH je v přímém rozporu s článkem 8 Deklarace, který potvrzuje, že pracující mají právo na poskytnutí pomoci ze strany odborové organizace „ve všech případech týkajících se obrany jejich zájmů nebo individuálních či kolektivních práv“.

Deklarace v článku 54 mj. požaduje ochranu odborových funkcionářů, a to i po skončení jejich mandátu. Ačkoli čs. pracující si již před mnoha desetiletími vymohli účinná zákonná ustanovení na ochranu svých důvěrníků, v současném pracovním zákonodárství taková ustanovení nejsou.

Důležitá je i problematika článku 55 Deklarace: „Každá forma nebo organizační opatření vůči personálu, jejichž cílem je... sestavování černých listin, sledování nebo udávání pracujících, je zakázáno. Kartotéky a úřední akta o zaměstnancích vypracované zaměstnavateli nesmějí obsahovat žádné informace, které by mohly být použity k jiným než pracovním účelům.“

Je obecně známo, že kádrové materiály každého zaměstnance vedené zaměstnavateli obsahují informace o politických názorech a postojích pracovníka i jeho příbuzných, o jeho náboženském přesvědčení, činnosti v politických a společenských organizacích apod. Tyto materiály se vedou od školy až ke hrobu, nelze jim uniknout,

a přitom je ten, jehož se týkají, nikdy nespatri. Obsahují-li nepravdivé údaje, není proti nim obrany. Jsou však běžně poskytovány politickým i státním orgánům včetně Státní bezpečnosti. Kádrové materiály mají nesporně povahu „černých listin“, neboť údaje v nich obsažené se na podkladě neveřejných pokynů politické moci používají k diskriminaci jednotlivých pracovníků nebo celých jejich skupin, k zabraňování jejich přístupu na odpovědná místa.

Také sledovat a udávat pracující je v Československu běžnou praxí. Zprávy o jednotlivých pracovnících jsou povinny podávat státním a politickým orgánům zaměstnavatelé, politické, odborové a společenské organizace, domovní důvěrníci a občanské výbory, jsou k tomu mnohdy vybízeni i přátelé a spolupracovníci. A to nehovoříme o Státní bezpečnosti, jejíž informátoři v závodech a bydlištích sledují statisíce občanů, jejíž aparát kontroluje korespondenci, odposlouchává telefonické hovory.

I některé další články Deklarace by se měly stát ROH podnětem k důslednější obhajobě zájmů pracujících. Např. články 5 a 6 Deklarace říkají: „Pracující mají právo podílet se na veškeré činnosti na obranu svých zájmů, ať již formou stávky, bojkotu, obsazování pracovišť, manifestacemi či jakoukoli jinou formou odborového boje.“ A dále „...účasť na stávce stejně jako účast na solidární manifestaci nesmí být v žádném případě – ať již před stávkou, během stávky a po jejím skončení – důvodem k propuštění, trestům, pokutám, sankcím či represivním opatřením“. Převážná většina pracovních konfliktů v československých závodech nekončí stávkou. Ale nemusí tak tomu být provždy. Znovu nás o tom přesvědčily zkušenosti polské a rumunské.

Nebyli jsme také v posledních letech svědky, že by ROH využilo svého práva „podílet se na volbě... plánů demokratického a sociálního rozvoje“ (v souhlasu s článkem 34 Deklarace), ačkoli celá řada plánů nebyla reálná nebo nedostatečně zabezpečovala růst životní úrovně. Není nám rovněž znám případ, kdy odborové orgány zaujaly kritické stanovisko k růstu cen a požadovaly takový růst mezd, který by v dostatečné míře kompenzoval růst cen.

Nevíme, že by ROH v souladu s článkem 35 Deklarace vypracovalo, případně prosazovalo vlastní

návrhy na takové rozmístování průmyslu, které by neohrožovalo životní prostředí, jako je tomu zejména v severních Čechách a na Ostravsku, a vedlo k rovnoměrné modernizaci průmyslu ve všech částech naší federace.

Nezaznamenali jsme rovněž případ, kdy ÚRO jménem čs. ROH jednala o problematice regionálních integračních seskupení (v našem případě RVHP) a nadnárodních společností (v našem případě mezinárodních sdružení v rámci RVHP) a zaručila, v souladu s článkem 72 Deklarace, aby „příznivější podmínky dosažené v rámci daného státu (tj. Československa) pracujícími a jejich odborovými organizacemi nebyly omezeny ani zhoršeny v souvislosti s méně výhodnými dispozicemi, které by se mohly objevit v mezinárodních dohodách uzavřených na úrovni regionálních ekonomických seskupení nebo mezi nadnárodními podniky“.

Navrhujeme Ústřední radě odborů, aby pro úplné uplatnění práv čs. odborářů v souladu se závazky, které na sebe vzala hlasováním pro Všeobecnou deklaraci odborových práv, předložila Federálnímu shromáždění Československé socialistické republiky návrhy na úpravy či doplnění čs. právního řádu:

1. Uvést do souladu ustanovení čs. právního řádu s mezinárodními paktů o politických, občanských, hospodářských, sociálních a kulturních právech, které se staly součástí čs. právního řádu, tak, aby čs. právní řád jednotným způsobem upravoval práva a svobody i povinnosti čs. občanů. Zajistit, aby ustanovení právního řádu o právech a svobodách čs. občanů byla i v praxi přísně a důsledně dodržována. Provést legislativně ustanovení ústavního zákona 143/1968 (o československé federaci) a vytvořit ústavní soud jako ústavněprávní instrument zajišťující zákonnost v oblasti občanských práv a svobod.

2. Navrhnout takové úpravy Zákoníku práce, které zcela znemožní diskriminaci při výkonu zaměstnání a povolání a odstraní důsledky předchozí diskriminace.

3. Doplnit čs. právní řád o ustanovení, která zaručí, že kádrové materiály nebudou zneužívány k jiným účelům než pracovním.

4. Požadovat, aby Federální shromáždění ČSSR v rámci své kontrolní funkce dbalo na důsledné

dodržování zákonů znemožňujících sledování nebo udávání pracujících, pokud se neproviní kriminální (nepolitickou) trestnou činností.

5. Předložit návrh zákona zabezpečujícího čs. pracujícím právo na stávkou, bojkot, obsazování pracovišť, manifestace či na jakoukoli jinou formu odborového boje a znemožňujícího represe za účast na takovém boji.

Navrhujeme, aby čs. ROH upravilo stanovy ROH a další základní dokumenty tak, aby naplnily požadavky Všeobecné deklarace odborových práv, zejména:

1. Aby odborové organizace vždy poskytly veškerou jim dostupnou pomoc a podporu pracujícím Československa, budou-li diskriminováni pro uplatňování svých individuálních či kolektivních práv včetně práv občanských a politických, bude-li jim upíráno právo na práci v souladu se schopnostmi, kvalifikací a zájmy; napravit svůj postup v případech, kdy podle těchto zásad nejednaly.

2. Aby zajistilo vypracování a předkládání vlastních fundovaných návrhů plánů celospolečenského rozvoje včetně návrhů na takové úpravy plánů, zaručující, že životní prostředí se nebude dále zhoršovat a že všechny části čs. federace se budou rozvíjet rovnoměrně.

3. Aby zajistilo sledování růstu cen a předkládalo požadavky na takový růst mezd, který by kompenzoval důsledky růstu cen.

4. Aby hájilo zájmy čs. pracujících při jednáních o ekonomické integraci a zřizování a provozování nadnárodních společností.⁴

Václav Havel, Ladislav Hejdránek
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

- 1 V dokumentu z archivu FMV uloženém v ÚSD není uvedeno datum. V samizdatovém sborníku Charta 77. Rok 1978 a v Informacích o Chartě 77, roč. 2 (1978), č. 2, s. 1–3 je publikován s datem 18. prosince, v anotovaném seznamu dokumentů in Charta 77: 1977–1989, je uvedeno datum 20. prosince.
- 2 Vpravo nahoře rukopisné kancelářské poznámky FMV.
- 3 Srv. D49 (6. 4. 1978).
- 4 Kopie tohoto dopisu byla zaslána francouzské Všeobecné konfederaci práce (CGT) s žádostí, aby dopis byl

uveřejněn na Západě. Mluvčí Charty 77 V. Havel a L. Hejdránek v lednu 1979 dále intervenovali u představitelů CGT, aby západní odbory pomohly uplatňovat v Československu Všeobecnou deklaraci odborových práv, přijatou v dubnu 1978 na 9. sjezdu Světové odborové federace v Praze. CGT zaslalo Ústřední radě odborů protest proti porušování lidských a odborářských práv v Československu. ÚRO vypracoval k dokumentu Charty 77 své stanovisko, které převzal 29. března 1979 tajemník CGT Pierre Gensous. Prohlásil, že CGT zašle odpověď generální radě SOF na zasedání v Sofii (9.–13. dubna 1979).

Ve složce jsou u dokumentu kromě neautorizovaného, neúplného návrhu dopisu Ústřední radě odborů o uplatnění zásad a požadavků obsažených ve Všeobecné deklaraci odborových práv založeny další materiály, týkající se přípravy svobodných odborů v rámci Charty 77 (Úvodní preambule a Návrh programu svobodných odborů). Snahy některých signatářů Charty 77 o založení svobodných odborů lze sledovat od roku 1977. Viz D10 (8. 3. 1977), D16 (30. 5. 1978), D40 (19. 1. 1978), D79 (20. 11. 1978).

Skupina kolem J. Litery, R. Slánského, R. Urxe a J. Judla předpokládala, že jádrem svobodných odborů budou zpočátku ti, kteří byli pracovně diskriminováni po roce 1968. Po pracovněprávní stránce se opírali o mezinárodní odborové dokumenty zakazující diskriminaci v povolání a hlavně o pomoc, kterou prokázala Chartě 77 Mezinárodní konfederace svobodných odborů a Všeobecná konfederace práce CGT. Viz D40 (19. 1. 1978) a D79 (20. 11. 1978). Snahy o zorganizování svobodných odborů skončily po procesu s 6 signatáři Charty 77 v roce 1979. Charta 77 byla donucena udržet svou existenci pouze na bázi prohlášení z 1. ledna 1977, v němž se deklaruje jako iniciativa přísně dodržující československé zákony. (Vůdčí představitel Charty 77 J. Hájek se obával, že založení svobodných odborů by bylo zákonem postižitelné.) Navíc Charta 77 neměla pro založení nezávislých odborů žádnou větší oporu v českém a slovenském dělnictvu.

V této složce je uložena i Informace Státní bezpečnosti o práci výboru Charty 77 pro založení svobodných odborů:

N/Z – 00581/78

Přísně tajně

Informace

Dne 2. 11. 1978 se uskutečnila připravovaná schůzka tzv. pracovněprávního výboru pro přípravu „nezávislých odborů“ v rámci čs. opozičního hnutí soustředěného v tzv. Chartě 77.

Schůzky se zúčastnili ze známých představitelů opozice – Rudolf Slánský, Vladimír Kabrna, Tominová, JUDL a ing. Urx.

Na schůzce bylo rozdáno „návrh dopisu ÚRO“, který se má připomínkovat na příštím setkání dne 9.11.1978. Toto setkání se uskuteční v bytě Urxe v Praze 2, Americká 42.

Zároveň bylo určeno, že za skupinu bývalých komunistů budou trvale v tomto výboru zastoupeni Kabrna a JUDL.

Při jednání bylo dohodnuto, že budou vytvořeny 2 pracovní skupiny.

Prvá má pracovat koncepčně na různých dopisech a stanoviscích, které budou prý pouze zaslány oficiálním čís. institucím, především ÚRO.

Druhá skupina má soustřeďovat dokumentaci o pracovních postizích členů tzv. „opozice“ a postupně je zasílat Mezinárodní konfederaci práce s tím, aby se otázka tzv. postižených občanů znovu začala oživovat.

Důvodem pro ustanovení výboru „nezávislých odborů“ je ta skutečnost, že Mezinárodní konfederace práce se touto otázkou zabývala před 2–3 lety a znovu v loňském roce po represích proti „chartistům“. V současné době je tato otázka odsouvána do pozadí a je proto třeba znovu pracovní právní spory připomenout.

1978, 21. prosinec, Praha. – Poděkování Národnímu svazu francouzských studentů za projev solidarity.

Milí přátelé,

Váš dopis na adresu představitelů Charty 77 ze dne 13. listopadu 1978 jsme přijali jako vítaný projev solidarity s naším každodenním úsilím o naplnění lidských práv a svobod v Československu.¹ Sdílíme s Vámi přesvědčení, že svoboda je nedělitelná; hluboce si proto vážíme Vaší mezinárodní iniciativy na obranu lidských práv všude tam, kde jsou ohrožena, a věříme, že náš společný zápas bude mít o to větší význam, oč lépe se budeme znát a navzájem se podporovat.

Svobodná výměna myšlenek, informací a lidí má pro mezinárodní spolupráci demokratických sil prvořadý význam; proto budeme spolu s Vámi a s ostatními přáteli ze všech částí světa vždy usilovat o realizaci této svobodné výměny v duchu Závěrečného aktu konference v Helsinkách. Neoddělujeme toto úsilí od zápasu za respektování lidských práv v naší zemi, vždyť svobodná výměna informací v národním a mezinárodním měřítku, svoboda slova a projevu, je jednou z nejpodstatnějších složek práva každého jedince na lidsky důstojný život bez diskriminace, útlatku a vykořisťování.

Zároveň je nesporné, že právě v této oblasti musíme překonávat velké obtíže; pro nás je například prakticky nemožné používat běžného poštovního spojení, naše dopisy prostě nedocházejí, užívání telekomunikačních prostředků je spojeno často s neúnosným rizikem, informace pro vnitřní potřebu musíme zajišťovat primitivní technikou úmorného opisování na stroji atd. Ze všech těchto důvodů vřele vítáme každou osobní návštěvu přátel ze zahraničí; kromě vzájemného poznání a sblížení je to také nejbezpečnější způsob, jak alespoň částečně zajistit plynulejší tok nezkraslených informací. (Jak jistě víte, nám samým je cestování znemožněno.) Věříme, že při nejbližší další návštěvě Vaší delegace v Československu bude možné takové osobní setkání uskutečnit a důkladně pohovořit o problémech československých studentů i o všech ostatních otázkách, které Vás zajímají.

Za několik dní vstoupíme spolu s Vámi do nového roku. Rok 1979 bude – přes všechny represe – již

třetím rokem existence a činnosti Charty 77 a to nás naplňuje nadějí. Bude to zároveň jistě další z intenzivních a vzrušených roků poslední doby, v nichž se zřejmě rozhoduje o směru budoucnosti člověčenstva. Přejeme Vám i sobě mnoho duchovních a fyzických sil do dalšího zápasu za lidská práva a svobody, ale i dostatek světlých chviliek tiché radosti a osobního štěstí.

Děkujeme Vám za solidaritu; je to naše společná zbraň i naděje.

Václav Havel, Ladislav Hejdránek
mluvčí Charty 77

P.S. K tomuto dopisu přikládáme dvě adresy, na nichž je možno v Paříži získat materiály, dokumenty a informace o činnosti Charty 77, z nichž některé jsou také věnovány otázkám československého školství a vysokoškolského studia.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1978), Č. 2, S. 3–4.

1 Představitelům Charty 77

Národní svaz francouzských vysokoškolských studentů (L'Union nationale des étudiants de France – UNEF) pověřil svou delegaci, aby se při návštěvě Mezinárodního svazu studentstva v Praze setkala s představiteli Charty 77. Náš krátký pobyt v Praze bohužel nedovolil realizovat takové setkání; obracíme se tedy na Vás tímto dopisem.

Naše organizace již v mnoha případech vyjádřila své stanovisko k různým událostem v Československu. V každém z nám známých případů jsme se prostřednictvím velvyslanectví obraceli na Mezinárodní svaz studentstva s požadavkem, aby mezinárodní studentské hnutí zaujalo stanovisko k porušování lidských práv ve Vaší zemi a ve všech socialistických státech, kde k němu dochází.

Jsmo přesvědčeni, že svoboda je nedělitelná. Za všech okolností a v každém okamžiku je naší povinností hájit lidská práva a svobody všude, kde jsou ohroženy.

S tímto problémem jsme také vystoupili na 12. sjezdu Mezinárodního svazu studentstva v listopadu 1977 v Sofii. Tato iniciativa se samozřejmě nesetkala s kladným ohlasem u mnoha organizací. Dostalo se nám nejen veřejného odsouzení, ale i vysvětlení, že nedostatek informací o skutečných svobodách v socialistických zemích nás vede k nepodloženým tvrzením, která navíc mohou sloužit zájmům reakce. Je jisté, že nemáme

vždy k dispozici informace, které bychom si přáli, ale domníváme se, že nedostatečné respektování principů svobodné výměny lidí a myšlenek této informovanosti nenapomáhá.

Obracíme se na Vás, abychom vyjádřili pochopení pro Vaše úsilí. Spolu s Vámi požadujeme respektování lidských práv, svobodnou výměnu lidí a myšlenek, svobodu tvorby a jejího zveřejnění, odmítáme cenzuru a jsme proti zákazu výkonu povolání.

Rádi bychom měli co nejvíce informací o problémech, se kterými se setkáváte, o Vašich pracovních postizích a vůbec o situacích, kterým musíte čelit. Zajímáme se především o problémy studia a studentů zvláště. Zde bychom rádi diskutovali o obsahu studijních osnov a jejich pluralitě, ale hlavně o celém souboru problémů, které se dotýkají československých studentů.

Ujišťujeme Vás, že jsme pevně odhodláni prosazovat principy, ke kterým se hlásíme.

Jean Luc Mano, předseda UNEF

Michel le Bret, mezinárodní tajemník

Union nationale des étudiants de France, 25, rue Bouret, 750 19 Paris, tel. 209-0250

Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 12, s. 3–4.

1978, 30. prosinec, Praha. – Novoroční
blahopřání mluvčích Charty 77 československé
demokratické veřejnosti.

Milí přátelé,
v situaci, kdy mnoho našich spoluobčanů včetně
mnohých signatářů Charty 77 je vězněno pro své
přesvědčení, kdy jeden z mluvčích naší občanské
iniciativy je protiprávně uvržen do vyšetřovací
vazby,¹ druhý je v rozporu se všemi platnými
zákony držen v domácím vězení² a u dveří třetího
je už dvanáctý měsíc policejní hlídka,³ chtěli
bychom Vás ujistit, že naše společenství žije,
pracuje a nevzdává se naděje, že v Československu
budou postupně prosazeny základní občanské
svobody a že boj za tento cíl má i do budoucna
svůj dobrý smysl. Rádi bychom Vám všem, kteří
s námi sdílíte naše ideály, popřáli z naší dnešní
schůzky mnoho štěstí v nadcházejícím roce.
Věříme, že i Vy si zachováte nezkalenou naději
do příštích dnů.

*dr. Ladislav Hejdánek, Václav Havel
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1979), Č. 1, s. 1.

- 1 Jaroslav Šabata byl zadržen 1. října a obviněn z útoku na veřejného činitele. Viz D69 (8.10.1978), D72 (13.10.1978), D78 (16.11.1978), D89 (před 9. lednem 1979), D90 (po 11. lednu 1979), D91 (17.1.1979), D94 (16.2.1979), D98 (31.3.1979. Sdělení VONS č. 41, Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 11 s. 17–18.
- 2 Václav Havel byl střežen po několik měsíců ve svém venkovském domě na Hrádečku (okres Trutnov).
- 3 Ladislav Hejdánek byl střežen příslušníky StB od ledna 1978. Od 10. září do 15. listopadu zamezovali vstup do jeho bytu všem osobám kromě rodiny.

KOMENTÁŘ: Historicus: K bilanci dvouletí Charty 77.

In: *Dialogy*, roč. 3 (1979), č. 1, s. 14–15, přetištěno in: *Právo lidu*, roč. 82 (1979), č. 4, s. 3 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-580 (6.ledna 1979).

1979

D89 1979

1979, [před 9. lednem],¹ Praha. – Prohlášení k soudnímu procesu s Jaroslavem Šabatou.

Ve čtvrtek 11. ledna 1979 v 9.00 bude Okresním soudem v Trutnově souzen mluvčí Charty 77 dr. Jaroslav Šabata.

Je obviněn z útoku na veřejného činitele – tak Bezpečnost a prokuratura svérázně interpretuje svědecky potvrzenou skutečnost, že to byli právě příslušníci Bezpečnosti, kteří Jaroslava Šabatu nezákonně zadrželi, aby zmařili jeho setkání s polskými přáteli, hrubě s ním smýkali a bili jím o zeď a nakonec jej ztloukli.²

Žádáme československé úřady, aby zastavily tuto protiprávní perzekuci Jaroslava Šabaty, která je dalším pobuřujícím projevem brutálního zacházení s nezávisle smýšlejícími občany.

Vyzýváme všechny doma i v zahraničí, kterým záleží na respektování základních lidských práv, aby takovou protizákonnou praxi odsoudili a požadovali okamžité zastavení trestního stíhání a propuštění Jaroslava Šabaty na svobodu.³

Václav Havel, dr. Ladislav Hejdánek
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1979), Č. 1, S. 19.

- ¹ Datum u dokumentu neuvedeno, časové určení vyplývá z data podání dokumentu zahraničním agenturám 9. ledna 1979.
- ² Jaroslav Šabata byl zatčen 1. října 1978 na hraničním přechodu do Polska před třetí schůzkou představitelů Charty 77 a polského Výboru společenské sebeobrany. Byl zadržen v Peci pod Sněžkou v okrsku VB a napaden příslušníky, proti jejichž nezákonnému jednání se bránil. Byl pak obžalován z útoku na veřejného činitele podle § 156 odst. 2 trestního zákona. Srv. D69 (8.10.1978).
- ³ Dokument byl současně vydán pod názvem Prohlášení k západním agenturám. Obsah je totožný, pouze stylisticky a formálně upravený. Je vlastní rukou podepsán mluvčím Charty 77 dr. Ladislavem Hejdánekem. Nad textem jsou rukopisné poznámky: Autoři: Dienstbier, Hejdánek – agentuře Palach Press předala Tominová dne 9. ledna 1979 – agentuře AFP Dienstbier. Vpravo nahoře datum a rukopisná poznámka: založil s. Beneš. ÚSD, sb. FMV-Ch.

1979, [po 11 lednu],¹ Praha. – Prohlášení vyzývající domácí a zahraniční veřejnost k podpoře úsilí za revizi nezákonného odsouzení Jaroslava Šabaty.

Rozsudkem Okresního soudu v Trutnově byl při hlavním líčení, konaném dne 11. 1. 1979, odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání devíti měsíců mluvčí Charty 77 dr. Jaroslav Šabata.² Považujeme rozsudek za bezpříkladný akt politické diskriminace a represe a obracíme se tímto prohlášením na domácí i zahraniční veřejnost zejména proto, že se dr. Šabata proti rozsudku odvolal a soud druhého stupně tedy má ještě možnost napravit nezákonný postup a rozsudek zrušit.

Odsouzení Jaroslava Šabaty se opírá o nevěrohodné a vykonstruované výpovědi příslušníků SNB, kteří se na Šabatovi dopustili neoprávněného hrubého násilí. J. Šabata byl totiž uznán vinným z trestného činu urážky veřejného činitele, kterého se podle tvrzení obžaloby měl dopustit tím, že dne 1. 10. 1978 ve služební místnosti MO VB v Peci pod Sněžkou, kam byl předveden, udeřil příslušníka VB a navíc jej slovně urazil. Ve skutečnosti však mělo tento den dojít ke zcela legální schůzce zástupců polské a československé občanské iniciativy za dodržování lidských práv; bezpečnostní orgány tuto schůzku zmařily bezdůvodným zadržením J. Šabaty a jeho přátel. Samotné předvedení dr. Šabaty a zejména pak další postup příslušníků VB vůči jeho osobě postrádaly jakoukoli oporu v platném právním řádu, a proto když jednání příslušníků VB vyústilo dokonce v hrubé fyzické napadení a vynucení nezákonné osobní prohlídky prováděné ponižujícím způsobem, bylo přirozené, že J. Šabata chránil integritu své osobnosti a alespoň symbolicky se útokům proti své osobě bránil. Poté však byl znovu fyzicky ztýrán a zraněn. Ačkoliv Šabatův popis událostí odpovídal výpovědím civilních svědků, které vzhledem k okamžitě uvalené vazbě nemohl nijak ovlivnit, soud jeho obhajobu nerespektoval a dal plně za pravdu verzi příslušníků VB. Soud pomínil platnou právní zásadu československého právního řádu, podle níž veřejní činitelé – a tedy i příslušníci SNB – nepožívají zákonné ochrany, když překračují nebo jinak zneužívají svou pravomoc, a podle níž měl

proto J. Šabata plně právo se bránit brutálnímu jednání.³

Považujeme za své nezadatelné právo i povinnost apelovat na každého čestného člověka bez ohledu na jeho politické přesvědčení, státní příslušnost či náboženské cítění, stejně jako na všechny státní orgány a mezinárodní organizace,⁴ aby se zasadily o revizi nezákonného odsouzení J. Šabaty a o jeho propuštění z vězení.

dr. Václav Benda, Jiří Dienstbier, Zdena Tominová
mluvčí Charty 77

dr. Jiří Hájek, Václav Havel, dr. Ladislav Hejdiánek,
Marta Kubišová

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS, 1 S.

- 1 Datum vydání dokumentu neuvedeno, časové určení vyplývá z data konání procesu.
- 2 Poprvé byl Jaroslav Šabata odsouzen v roce 1972 k šesti a půl roku vězení pro podvratnou činnost proti ČSSR, protože v letácích připomínal právo nezúčastnit se všeobecných voleb. V roce 1976 byl podmínečně propuštěn, zbývajících 18 měsíců bylo převedeno v podmínečný trest na 3 roky. Okresní soud v Trutnově 11. ledna 1979 odsoudil J. Šabatu k 9 měsícům odnětí svobody. Prokurátor se mj. vyjádřil, že J. Šabata je zločinec, protože ohrozil bezpečnost všech československých občanů. K tomuto trestu mu bylo 10. května 1979 Obvodním soudem v Praze 6 připočteno oněch 18 měsíců. Viz též D91 (17. 1. 1979), 93 (16. 2. 1979), 98 (31. 3. 1979).
- 3 Podle záznamu, který pořídila Zdena Tominová, přítomná jako důvěrník obžalovaného, Jaroslav Šabata v závěrečné řeči před vynesením rozsudku při hlavním líčení 11. 1. 1979 mj. uvedl: „Každý stát musí chránit své orgány, jak uvedl pan prokurátor; každý stát musí ale také chránit své občany. Je-li občan donucován k poslušnosti hrubými prostředky nebo dokonce násilím, musí se bránit. Člověk není pes, pane prokurátore, a má právo, aby se s ním jednalo jako se svobodným tvorem, i když třeba není svobodný občan. Měl jsem se dopustit trestného činu tím, že jsem napadl příslušníka VB Dadišu Stojkoviče hrubým vulgárním výrokem a vyřal mu políček na tvář. Rozhodně popírám, že jsem výrazu ‚kurvo esenbácká‘ užil! Nikdy ve svém životě jsem slovo ‚kurva‘ nepoužíval, ani tehdy ne, když jsem je slyšel stále kolem sebe v prostředích, kde se to slovo používá jako běžné citoslovce, ať už to bylo při totálním nasazení za války, ve vězení, ale i jinde; já jsem tohoto slova neužil nikdy

ani jako citoslovce a mohl bych k tomu opatřit řadu důkazů. Políček jsem příslušníku Stojkovičovi vyřál, pane předsedo, jednal jsem tak ale v naprostém přesvědčení, že Stojkovič překročil pravomoc veřejného činitele a nepoživá žádné právní ochrany. Vždyť se tak stalo v situaci, kdy na mne příslušník Stojkovič začal po prakticky provedené osobní prohlídce, které jsem se bez odporu podrobil, křičet ,co si sedáte? Já jsem ještě neskončil!', smýkl se mnou z pohovky, na které jsem si právě v sedě obouval boty, postrčil mne do středu místnosti a hrubě do mne vrážel, přikazoval mi, abych se postavil rovně s rukama připáženými k tělu, jako kdybych byl někde v koncentráku, tedy v situaci, kdy mne napadal a ponižoval mou lidskou důstojnost. Nadto jsem se mohl právem obávat, že jeho křik a bezdůvodné hrubě zacházení znamenají, že chce pokračovat v násilnostech, které proti mně použil již předtím na WC a na chodbě, kde mne udeřil a bil mnou o zeď. Samozřejmě jsem se ohradil, ptal se, jako co jsem vlastně tady, jako předvedený, zadržený nebo obviněný, a z čeho jsem vůbec obviňován?, a když mnou Stojkovič začal znovu cloumat, vyřál jsem mu v přirozeném rozhořčení políček. Rozhodně jsem hrubě neurazil příslušníka Stojkoviče při výkonu jeho pravomoci nebo pro tento výkon. Říkám-li, že nejsem právě rád, že jsem takto jednal, říkám zároveň, že se rozhodně necítím vinen ve smyslu obžaloby. Víím, proč se mi podsouvá jmenovaný vulgární výrok: abych mohl být označen za ,obyčejného kriminálního', za ,podřadného občana' a aby se o mně jako o takovém psalo. Zde je na místě připomenout širší okolnosti tohoto případu, které mají jednoznačně politický charakter; nebudu o tom hovořit podrobněji, protože pan předseda by mne k tomu jistě nevybízel. Bylo zde však připomínáno mé minulé odsouzení i mé podmíněčné propuštění v roce 1976, i to, že šlo o politický konflikt. Pan prokurátor řekl, že jsem se z minulého trestu a jeho výkonu dostatečně nepoučil, jak je vidět z mého chování, které je tím třeba považovat za zvláště společensky nebezpečné. Skutečně jsem se v tomto smyslu nepoučil: považoval jsem a považuji mé tehdejší odsouzení za údajně podvrácení republiky za nespravedlivé, nikdy jsem se necítil vinen, odmítl jsem i usnesení o mém podmíněčném propuštění a prohlásil jsem, že budu trvat na plné rehabilitaci." Informace o Chartě 77, roč. 2 (1979), č. 1, s. 15–17, též Americké listy, č. 10 (9. 3. 1979), s. 6–7.

- 4 Odsouzení J. Šabaty vyvolalo vlnu protestů zejména v cizině. 15. 1. 1979 zaslal polský Výbor společenské sebeobrany J. Šabatovi dopis: „Milý příteli, je nám nesmírně líto, že v našich zemích soudy nesoudí, ale provádějí příkazy

policejního aparátu. Není to poprvé, co se stáváš obětí takových praktik. Tentokrát bylo Tvou vinou, že jsi se chtěl setkat s námi, se svými polskými přáteli. A to je pro nás obzvláště bolestné. Rozsudek soudu útočí tak i na nás. Jsi vězněm za naši společnou věc, za společný boj, za naši i Vaši svobodu. Pokud budeš uvězněn, potud budeme bojovat za Tvé propuštění. Co nejsrdečněji Tě ubezpečujeme o svém přátelství, solidaritě a bratrství. Výbor společenské sebeobrany KSS (KOR).“ Libri prohibiti, sb. Charta 77. – Strojopis, průpis.

Z nespočetných protestů se zde uvádí pouze výběr: Delepace Mezinárodního výboru proti represím odezdala na československém velvyslanectví v SRN na 6 tisíc telegramů za osvobození J. Šabaty. Mezinárodní výbor na podporu Charty 77 (Paříž) zaslal G. Husákovvi protestní telegram (podepsáni M. Saul Bellow, Heinrich Böll, Pierre Daix, Friedrich Dürrenmatt, Max Frisch, Günter Grass, Graham Greene, Arthur Miller, Tom Stoppard, Vercors). K revizi rozsudku vyzval pražskou vládu Evropský parlament. Za Šabatovo osvobození se postavili z významných osobností mj. Olof Palme a François Mitterrand, který již 12. prosince 1978 zaslal G. Husákovvi žádost o propuštění J. Šabaty. Dále protestovala řada dalších organizací, např. nově zřízený výbor Antigona, v jehož čele stál filozof Bernard-Henri Lévy; V. Bukovskij a řada studentů.

Socialistická internacionála reagovala na výzvu 52 československých občanů (viz poznámku k D69 z 8. 10. 1978) 25. 1. 1979 Prohlášením Socialistické internacionály o soudním řízení, které se koná v Československu s mluvčím hnutí za lidská práva Jaroslavem Šabatou: „Jaroslav Šabata, vysokoškolský učitel, byl dlouhá léta vysokým funkcionářem Komunistické strany Československa. V roce 1969 byl ze strany vyloučen a ztratil tehdy také místo na univerzitě. V listopadu 1972 byl odsouzen na šest a půl roku vězení. Koncem roku 1976 byl propuštěn na svobodu. Jaroslav Šabata byl jedním z prvních signatářů Charty 77 a stal se jedním z jejích tří mluvčích. Byl znovu zatčen 1. října 1978, když se chtěl setkat s polskými obránci lidských práv. Nyní byl Jaroslav Šabata znovu odsouzen k odnětí svobody, což může znamenat, že bude muset vykonat zbývajících část svého prvního trestu, která mu byla podmínečně odložena na tři roky.

Socialistická internacionála obdržela výzvu za Jaroslava Šabatu, podepsanou 52 československými občany, chartisty i nechartisty, mezi nimiž jsou mnozí socialisty. Socialistická internacionála upozorňuje světovou veřejnost na poslední případ perzekuce známého mluvčího

hnutí za lidská práva probíhající v Československu a vyzývá všechny, jichž se dotýká, aby požadovali jeho propuštění na svobodu. Socialistická internacionála soudí, že takové procesy porušují ducha Helsinské dohody z roku 1975. Jsou přímým důsledkem vojenské okupace, kterou v roce 1968 provedly některé státy Varšavské smlouvy. Socialistická internacionála znovu potvrzuje svou solidaritu s těmi silami, které v Československu bojují za demokracii a socialismus. Socialistická internacionála znovu požaduje stažení všech cizích vojenských jednotek z Československa." Prohlášení podepsali místopředsedové SI François Mitterrand, Bettino Craxi, Felipe González, Irène Pétryová, Joop den Uyl a generální tajemník Bernt Carlsson. Informace o Chartě 77, roč. 2 (1979), č. 4, s. 6–7; Dialog, roč. 3 (1979), č. 1, s. 50–51.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 1, s. 15–19 • *Listy*, roč. 9 (1979), č. 1, s. 13–15. Sdělení VONS č. 66, 67 (s přílohami A, B, C, D) in: *Informace o Chartě*, roč. 2 (1979), č. 4, s. 14–18.

KOMENTÁŘE: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-582 (8. ledna 1979), S-584 (10. ledna 1979), S-586 (12. ledna 1979), S-617 (12. února 1979), S-622 (17. února 1979) • Hejdánek, Ladislav: *Dopis přáteli*, č. 18/39, samizdat 1978 • Jaroslav Šabata odsouzen. In: *Vídeňské svobodné listy*, 18. ledna 1979, s. 2 • Proces s Jaroslavem Šabatou. In: *Listy*, roč. 9, č. 1 (únor 1979), s. 13–15 • Tominová, Z.: Zpráva o průběhu procesu s dr. J. Šabatou. In: *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 1, s. 15–17, též *Americké listy*, č. 10 (9.3.1979), s. 6–7 • Akce za osvobození Šabaty. *Tamtéž*, č. 2 (duben 1979), s. 16, 23–24 • Internacionála solidární s čs. bojovníky za demokracii. In: *Právo lidu*, roč. 82 (1979), č. 1, s. 1 • Proč chyběl popis. *Tamtéž*, č. 3, s. 3 • Šabata odsouzen k devítiměsíčnímu věznění. In: *Nový domov*, roč. 30 (1979), č. 7, s. 1.

1979, 17. leden, Praha. – Žádost o intervenci ve prospěch uvězněného Jaroslava Šabaty, zasláná rakouskému spolkovému kancléři Bruno Kreiskému.¹

Vážený pane spolkový kancléři!

Signatáři a stoupenci Charty 77 vysoce oceňují Váš pevný postoj v otázce dodržování lidských a občanských práv a hluboce si váží podpory, kterou jste jim a jejich úsilí vícekrát poskytli.

U příležitosti Vaší krátké návštěvy v Československu si Vás proto dovolujeme znovu upozornit na případ dr. Jaroslava Šabaty, mluvčího Charty 77, a požádat Vás o intervenci v jeho prospěch. Dr. Jaroslav Šabata byl v minulých dnech na základě vykonstruovaného a zjevně politicky motivovaného obvinění odsouzen k devíti měsícům vězení. Stalo se tak navzdory mimořádně četným protestům z řad naší i světové demokratické veřejnosti, která právem vidí v uvěznění a odsouzení dr. Jaroslava Šabaty přímý útok jak na Chartu 77 a její úsilí o základní lidská práva, tak na samotné principy vzájemného soužití států, vyjádřené mj. Závěrečným aktem helsinské konference.

Pro Vaši informaci přikládáme podrobnou zprávu o případu dr. J. Šabaty.² Děkujeme Vám za laskavé přijetí tohoto dopisu a za všechny případné kroky, které v této věci učiníte.

S úctou

dr. Ladislav Hejdánek,
mluvčí Charty 77

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1979), č. 2, s. 4.

- 1 Dopis byl zaslán Bruno Kreiskému za jeho státní návštěvy v Praze prostřednictvím velvyslanectví Rakouské republiky.
- 2 Příloha s podrobnou dokumentací případu nebyla zveřejněna. Obsahovala Sdělení VONS č. 67. In: *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 1, s. 14.–18.

1979, 7. únor, Praha. – Stanovisko k jednání Mezinárodní organizace práce o porušování československého pracovního zákonodárství a mezinárodní úmluvy o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání zaslané vládě ČSSR.

Stanovisko Charty 77 k jednání Mezinárodní organizace práce o stížnosti Mezinárodní konfederace svobodných odborů na porušování československého pracovního zákonodárství a úmluvy č. 111/1958 Mezinárodní organizace práce o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání.¹

V listopadu 1978 projednávala správní rada Mezinárodní organizace práce (dále MOP) zprávu, ve které československá vláda odmítla stížnost Mezinárodní konfederace svobodných odborů (dále MKSO). MOP vysvětlení československé vlády nepřijala. Pokládáme za velmi důležité jednoznačné odmítnutí československého stanoviska, podle něhož je Charta 77 hnutím ohrožujícím bezpečnost státu a jeho vnitřní pořádek. MOP naopak uznala Prohlášení Charty 77 jako projev uplatnění politických práv a svobod československých občanů, zejména svobody myšlení a projevu.²

V praxi československých úřadů a zaměstnavatelských organizací i v roce 1978 pokračovala diskriminace občanů zastávajících kritické politické názory a odlišné politické postoje. Tato praxe je v rozporu s Ústavou ČSSR, Zákoníkem práce i úmluvou č. 111/1958 Mezinárodní organizace práce, kterou Československá republika ratifikovala. Celá řada československých občanů, propuštěných ze zaměstnání pro podepsání Charty 77 nebo dokonce pro pouhé vyjádření souhlasu s ní, musela přijmout zaměstnání, které je hluboko pod úrovní jejich profesionální kvalifikace, nebo jsou dosud stále bez zaměstnání. Několik československých občanů muselo z těchto důvodů emigrovat.

Někteří občané, kteří pro svůj podpis Charty 77 nebo v souvislosti s ní (např. proto, že odmítli podepsat prohlášení odsuzující Chartu 77) byli propuštěni ze zaměstnání, se domáhali svých práv soudně. Československé soudy však ve všech případech v rozporu s platnými zákony potvrdily diskriminační postup zaměstnavatelů.

Soudní řízení v pracovních sporech signatářů Charty 77 (i sympatizujících) probíhá v zásadě

podle unifikovaného, předem stanoveného scénáře,³ takže rozsudky jsou prakticky hotovy již před jednáním. Soudní řízení porušují všechna základní ustanovení československého právního řádu o zásadách a způsobu soudního jednání a rozhodování. Probíhají většinou bez účasti veřejnosti, soudy odmítají žalobcům provést jimi navržené důkazy nebo vyslechnout navržené svědky, čímž je porušována hlavní zásada, totiž zjištění skutečného stavu věcí, z něhož má soud vycházet při rozhodování. V odůvodnění jednoho z rozsudků Městského soudu v Praze v této věci se konstatuje (viz rozsudek uvedený pod b. 4 přílohy), že v době, kdy organizace přistoupila k výpovědi žalobce, „byl z tisku, rozhlasu a televize jeho pomlouvačný charakter (tj. Charty 77) znám a zejména se již projevilo, jak byl některými západními sdělovacími prostředky zneužit a jakou vyvolal v zahraničí nepříznivou kampaň proti našemu státnímu a společenskému zřízení“. Vlastní Chartu 77 však nečetl ani zaměstnavatel, který výpověď dával, ani soud, který správnost výpovědi potvrzuje. Soudní rozhodnutí se prakticky opírají o jediný „důkaz“, kterým je stanovisko Generální prokuratury k Prohlášení Charty 77.⁴

Stanovisko Generální prokuratury ČSSR však není důkazním prostředkem ve smyslu občanského soudního řádu, protože neobsahuje žádné údaje či skutečnosti, které by umožnily zjistit skutečný stav věcí, ale pouze a jen hodnotí dokument Charta 77. Hodnocení důkazů je však věcí soudu. Pokud soud ostatní důkazy nepřipustil a bez dalšího převzal hodnocení Generální prokuratury ČSSR, nepostupoval podle ústavních a zákonných norem jako nezávislý orgán a nemohl tak spravedlivě rozhodovat.

Protože soudní řízení v pracovních sporech mělo takovýto jednoznačný průběh, mnozí občané propuštění ze zaměstnání se vůbec na soud o ochranu neobraceli. Jiní pak po rozsudku soudů první instance, které žaloby šmahem zamítaly, se již neodvolávali k soudu druhé instance.

V této souvislosti Charta 77 poukazuje kriticky i na postup orgánů Revolučního odborového hnutí, které neposkytly a dále neposkytují svým členům propuštěným pro politické nebo občanské postoje ze zaměstnání žádnou právní a jinou ochranu. Naopak, československé odbory – na

podkladě pokynů vyšších odborových a jiných orgánů – dávají zaměstnavatelům svůj souhlas k rozvázání pracovních poměrů, aby tak byl splněn příslušný požadavek Zákoníku práce. V řadě případů odbory dokonce vyloučily několik občanů ze svých řad za podepsání Charty 77.

Odbory tím nerespektují základní práva svých členů. Vyloučením z odborů jsou tito občané prakticky zbavováni určitých nároků a práv, které jim jako československým občanům v pracovních vztazích a vztazích s nimi spojených náleží.

Charta 77 prokázala již mnohokrát, že zásadně vychází z československé Ústavy a československého právního řádu, že právo a zákonnost neporušuje. Naopak platné československé právo i zákonnost se porušuje v postupu proti občanům uplatňujícím své ústavní a zákonné právo na vlastní politické a občanské postoje. Právo porušují ty orgány, které jsou podle Ústavy povolány zajišťovat zákonnost, např. soudy a prokuratura.

Podle článku 3, písmeno C Úmluvy č. 111/1958 Mezinárodní organizace práce se ČSSR zavázala zrušit jakákoli zákonodárná ustanovení, upravit jakákoli administrativní opatření či praxi, která nedávají každému občanu stejnou příležitost v otázkách zaměstnání a povolání. Jen tak lze odstranit jakoukoli diskriminaci v této oblasti. Článek 21 československé Ústavy stanoví, že všichni českoslovenští občané mají právo na práci. Právo na práci, jak vyplývá z těchto ustanovení samotných, zvláště však ve spojení s jinými ustanoveními Ústavy (o rovnosti občanů, o svobodě projevu apod.) mají všichni českoslovenští občané bez ohledu na své politické názory a postoje. Podle platné československé právní úpravy nelze tedy uplatnění práva na práci vázat na žádné požadavky tzv. třídní či politické uvědomělosti, spojovat je s požadavky určitých politických názorů a stanovisek pracovníka. Rovněž Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, uzákoněný ve *Sbírcе zákonů ČSSR* č. 120/1976 ze dne 13.10.1976 – částka 23, ukládá státu povinnost zabezpečit každému občanu právo na práci bez jakéhokoli rozlišování politického smýšlení (část II, článek 2, bod 2 paktu).

Výše uvedená zákonná ustanovení nejsou však v ČSSR respektována, existuje stále tzv. kádrový strop, který postihuje nejenom signatáře Charty 77, ale široké masy obyvatelstva.

Tuto diskriminaci lze dokumentovat i řadou inzerátů v denním tisku, podle kterých se přijmou do zaměstnání pouze pracovníci s „kádrovými předpoklady“.

Toto hrubé porušování československých zákonů státními a hospodářskými orgány vedlo nakonec k tomu, že se celá záležitost projednávala v orgánech MOP.

Vyzýváme proto československou vládu, aby se výše uvedenou situaci vážně zabývala a prošetřila – rychle a objektivně – všechny případy porušení československého pracovního zákonodárství, jejichž důsledkem je diskriminace v zaměstnání a povolání řady československých občanů, a dosáhla nápravy. Charta 77 je ochotna k tomu poskytnout svoji rozsáhlou dokumentaci.

V příloze tohoto stanoviska uvádíme výčet 27 vybraných soudních rozhodnutí, týkajících se 14 osob, jakož i stanovisek prokuratury a odborových orgánů, které jako příklad dokumentují, že výše uváděná diskriminace československých občanů za jejich politické názory a občanské postoje není náhodná, ale že jde o jednotný a shora řízený postup československých státních orgánů.

*Václav Havel, Lad. Hejdlánek
mluvčí Charty 77*

Příloha

ke stanovisku Charty 77 k jednání Mezinárodní organizace práce o stížnosti Mezinárodní konfederace svobodných odborů na porušování československého pracovního zákonodárství a úmluvy č. 111/1958 Mezinárodní organizace práce o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání.

1. Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 25. ledna 1978 čj. 9 Co 514/77-37, kterým se potvrzuje rozsudek Okresního soudu v Benešově u Prahy z 5.8.1977, čj. 4 C 290/77-19. Rozsudky byla potvrzena právoplatnost rozvázání pracovního poměru výpovědí daná OÚNZ v Benešově u Prahy MUDr. Jiřině Zelenkové za podepsání Charty 77.

2. Výpověď Krajské nemocnice s poliklinikou v Českých Budějovicích ze dne 11.5.1977, čj. I/1-KPO-77 (podepsán ředitel MUDr. Libor Slanina) daná MUDr. Bedřichovi Placákovi, DrSc. za podepsání Charty 77.

3. Výpověď Ústřední vojenské nemocnice v Praze 6 ze dne 22. 3. 1977 (podepsán náčelník ÚVN) daná Miloslavě Placákové za udržování styků se svým manželem, který podepsal Chartu 77, a neohlášení této skutečnosti svým nadřízeným.

4. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 16. 1. 1978, čj. 13 Co 713/77-28, kterým se potvrzuje rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 z 28. října 1977, čj. 23 C 181/77. Rozsudky byla potvrzena právoplatnost výpovědi daná n. p. Kancelářské stroje Praha ing. Richardu Urxovi za podepsání Charty 77.

5. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 5. 12. 1977, čj. 12 Co 359/77-31, kterým se potvrzuje rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 9 ze 14. 9. 1977, čj. 7 C 220/77-20. Rozsudky byla potvrzena právoplatnost výpovědi daná Správou sociálních služeb NV hl. m. Prahy Jarmile Bělíkové za podepsání Charty 77.

6. Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 16. 6. 1977, čj. 3 Co 548/77-37, kterým se potvrzuje rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 19. 4. 1977, čj. 5 C 38/77-19. Rozsudky byla potvrzena právoplatnost okamžitě výpovědi daná Jihočeským krajským národním výborem v Českých Budějovicích Janu Urbanovi za nepodepsání prohlášení odsuzujícího Chartu 77.

7. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 5. 12. 1977, čj. 12 Co 360/77-39, kterým se potvrzuje rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 31. 8. 1977, čj. 7 C 199/77-24. Rozsudky byla potvrzena právoplatnost výpovědi daná Správou sociálních služeb NV hl. m. Prahy PhDr. Tomáši Vrbovi za podepsání Charty 77.

8. Vyjádření Pražské odborové rady ze dne 3. 4. 1978 (podepsán předseda POR Vladimír Hynek), kterým potvrzuje správnost vyloučení z řad ROH JUDr. Zdeňka Jičínského za to, že byl vyloučen z řad členů KSČ a že podepsal Chartu 77.

9. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 8. 8. 1977, čj. 13 Co 329/77-40, kterým se potvrzuje rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 18. 5. 1977, čj. 23 C 130/77-17. Rozsudky byla potvrzena právoplatnost výpovědi dané Českou státní pojišťovnou v Praze 1 prof. dr. Zdeňku Jičínskému za podepsání Charty 77.

10. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 8. 8. 1977, čj. 13 Co 268/77-40, kterým se potvrzuje

rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 25. dubna 1977, čj. 23 C 112/77-19. Rozsudky byla potvrzena právoplatnost okamžitě výpovědi dané Národním muzeem v Praze 1 doc. dr. Zdeňku Mlynářovi za podepsání Charty 77.

11. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 12. června 1978, čj. 13 Co 331/78-23, kterým se potvrzuje rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 14. dubna 1978, čj. 23 C 81/78-14. Rozsudky byla potvrzena platnost výpovědi dané n. p. Petru Uhlovi za podepsání Charty 77.

12. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. 8. 1978, čj. 17 Co 457/78-17, kterým se potvrzuje rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 20. 4. 1978, čj. 9 C 531/77-10. Rozsudky byla potvrzena platnost výpovědi dané ÚNZ NV hl. m. Prahy – Psychiatrická léčebna v Praze 8 PhDr. Evě Stuchlíkové za podepsání Charty 77.

13. Vyjádření Pražské odborové rady ze dne 4. 1. 1978 (podepsán předseda POR Vladimír Hynek), kterým se potvrzuje správnost vyloučení z ROH dr. Václava Bendy za podepsání Charty 77.

14. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 16. 1. 1978, čj. 13 Co 712/77-36, kterým se potvrzuje rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 28. října 1977, čj. 23 C 158/77-21. Rozsudky byla potvrzena právoplatnost výpovědi daná n. p. Kancelářské stroje Praha ing. Václavu Povolnému za podepsání Charty 77.

15. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 3. 8. 1977, čj. 13 Co 270/77-28, kterým se potvrzuje rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 20. 4. 1977, čj. 23 C 57/77-15. Rozsudky byla potvrzena právoplatnost okamžitě výpovědi dané n. p. Divadelní služba Praha Drahoslavě Proboštové za podepsání Charty 77.

16. Dopis Městské prokuratury v Praze ze dne 7. 8. 1978, čj. Kc 767/78 (podepsán náměstek JUDr. Ondřej Felix), ve kterém se sděluje Drahoslavě Proboštové, že její podnět ke stížnosti pro porušení zákona rozsudky uvedenými ad 15 této přílohy se odkládá, neboť soud rozhodl údajně zcela po právu a jeho rozhodnutí je meritorně správné.

17. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 9. 1. 1978, čj. 9 Co 572/77-19, kterým se potvrzuje rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 25. 8. 1977, čj. 8 C 132/77-6. Rozsudky byla potvrzena právoplatnost výpovědi daná Výzkumným

ústavem zahraničního obchodu v Praze 10 Jindře Kadlecové za podepsání Charty 77.

18. Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 16.6.1977, čj. 3 Co 544/77-35, kterým se potvrzuje rozsudek okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 14.4.1977, čj. 7 C 47/77-20. Rozsudky byla potvrzena právoplatnost okamžité výpovědi dané Jihočeským krajským národním výborem v Českých Budějovicích Karlu Pecháčkovi za nepodepsání prohlášení odsuzujícího Chartu 77.

19. Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 16.6.1977, čj. 23 C 139/77-12, kterým se potvrzuje právoplatnost výpovědi dané Výzkumným ústavem polygrafickým v Praze 1 prof. PhDr. Vladimíru Kašíkovi, DrSc. za podepsání Charty 77. (Jmenovaný již odvolání nepodal.)

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Podklady pro dokument připravila pracovní skupina Charty 77: Zdeněk Jičínský, Jitka Zelenková, Zdena Tomínová, Michael Dymáček, Jaroslav Bašta a Jaroslav Suk.
- 2 Pracovní diskriminace signatářů Charty 77 byla pozorně sledována mezinárodními odborovými ústřednami. Mezinárodní konfederace svobodných odborů (MKSO) vypracovala stížnost na porušování mezinárodních konvencí o zákazu pracovní diskriminace v Československu a spolu s dopisem Charty 77 z 30.5.1977 (D16) ji předala v srpnu 1977 generálnímu tajemníkovi Mezinárodní organizace práce (MOP) F. Blanchardovi (D40 z 19.1.1978). MOP v září 1977 postoupila československé vládě kritickou analýzu o porušování mezinárodní úmluvy č. 111 (1958). Na základě usnesení federální vlády 28. září 1977 bylo vypracováno v součinnosti s Ministerstvem spravedlnosti, sociální péče, vnitra, Generální prokuratury a ÚRO oficiální stanovisko, v němž byla stížnost MOP odmítnuta jako neodůvodněná. Stížnost MOP projednávalo předsednictvo ÚV KSČ na 68. schůzi 3. února 1978 a schválilo odpověď československé vlády, kterou MOP odmítla a jednoznačně se postavila za Chartu 77. Pracovní diskriminací v Československu se znovu zabývala MKSO v únoru 1979 ve svém čtrnáctideníku v komentáři, který vysílalo v plném znění RFE: „V Československu nejde o to, co umíte, ale o to, jaké je Vaše přesvědčení. Ať už si vyděláváte jako uklízeč nebo entomolog, špatný politický názor může znamenat konec Vašeho povolání. Mnoho signatářů Charty 77, dokumentu, který vyzval

československou vládu, aby dodržovala Československem v Helsinkách podepsané humanitární závazky, je dnes bez práce. A v zemi, která tvrdí, že zlikvidovala nezaměstnanost, mají tito lidé pozoruhodně potíže najít si novou práci.

Problém je v tom, že československá vláda považuje Chartu za antisocialistickou. Vzhledem k tomu, že Charta se výlučně zabývá ochranou základních občanských práv, z nichž mnohá jsou obsažena v československé Ústavě a v zákonodárství státu, zdá se, že vládcí země mají dost ubohé mínění o socialismu. Nicméně tvrzení, že Charta 77 je jaksi podvrtná, slouží jako ospravedlnění propouštění lidí ze zaměstnání. Mezinárodní konfederace svobodných odborů proto protestovala u Mezinárodní organizace práce. Jako mnoho jiných zemí také Československo zachází se svými ratifikacemi velmi liberálně. Přijalo helsinské dokumenty a podepsalo se i na konvenci proti diskriminaci v zaměstnání z roku 1958. Mezinárodní konfederace svobodných odborů obvinila Československo z porušení této konvence a Mezinárodní organizace práce zveřejnila nejen její dokumentaci, ale i odpověď československé vlády.

Dokumentace je ořetnou četbou. Sestává hlavně z propouštěcích dopisů zaslaných stoupencům Charty 77. Vzorek je většinou tentýž. Postiženým osobám se sděluje, že podpisem Charty 77 porušily pracovní disciplínu. Proto už nesmějí nadále prodávat knihy, čistit kotle a správně socialisticky studovat brouky. Učitelé nesmějí učit, neboť jejich podpis Charty je k tomu činí nezpůsobilými. V některých propouštěcích dopisech stojí, že viník rozhořčil podpisem Charty kolegy a veřejnost. V některých případech se uvádí, že jeho propouštění je nutné k udržení všeobecné disciplíny. Podle československých zákonů toto vše jsou důvody pro okamžitou výpověď.

To však je jenom jeden druh represe. Zaměstnanci jsou také nuceni, aby sami dali dobrovolnou výpověď, neboť přijali méně kvalifikovanou práci. K „mírnějším“ formám postihu patří, že jsou zbavováni jinak běžných příplatků.

Československé odborové vedení se diskriminace a perzekuce přímo účastní. ÚRO vydala směrnici nařizující vyloučení všech signatářů Charty z odborů. Odborové organizace nehájí zájmy svých členů pronásledovaných pro politické přesvědčení a neposkytují jim právní pomoc.

Někteří českoslovenští občané jsou pronásledováni nikoli za podpis Charty, ale za to, že odmítli podepsat rezoluce proti ní. Přitom text Charty není v Československu

volně k dispozici. Není to však jen veřejnost, od níž se žádá, aby odsoudila Chartu, aniž by ji znala. Také pracovní soudy, k nimž se postižení odvolávají, se opírají o materiály z druhé ruky, o režimní prohlášení, podle nichž Charta 77 je objektivně nebezpečná pro státní zájmy, přičemž prý není důležité, že jejich ohrožení vlastně ani nenastalo.

Kdyby tyto pracovní soudy, které odmítají odvolání, vskutku chtěly prozkoumat takzvané lži a polopravdy prý v Chartě obsažené, mohly by být překvapeny tam obsaženou větou – totiž, že českoslovenští občané riskují nezaměstnanost a jinou represí, jestliže si dovolí vyjádřit své názory.“ (USD, sb. RFE, pol. blok S-625, 20.2.1978.)

Ke kritice pracovní diskriminace v Československu se mj. dále připojila největší francouzská odborová ústředna Všeobecná konfederace práce (CGT). Její tajemník Pierre Gensous jednal o těchto problémech s představiteli ÚRO dvakrát v Praze – viz D49 (6.4.1978), D78 (20.11.1978), D85 (20.12.1978). Proti porušování pracovního zákonodárství za odlišné politické názory a rozšiřování Charty 77 v ČSSR podal stížnost také Kanadský odborový svaz v sídle MOP v Ženevě.

- 3 Pokyny pro rozvázání pracovního poměru pro signování Prohlášení Charty 77 vypracovala Generální prokuratura. Viz D7 (3.2.1977) a přílohu 7 (expertíza z 21.2.1977).
- 4 Viz tamtéž.

TEXT DOKUMENTU: *Informace o Chartě 77*, roč. 2, č. 3 (16.2.–16.3.1979), s. 1–4. K textu dokumentu redakce *Informací* připojila poznámku: „Je přirozené, že kopie tohoto dopisu spolu s přílohou a fotokopie uvděněných soudních rozsudků a dalších dokumentů měla být zaslána především Mezinárodní organizací práce do Ženevy a Mezinárodní konfederaci svobodných odborů. Nestalo-li se tak, je to vážná politická chyba. Stalo-li se tak, je vůči vládě (když už byla vybrána za adresáta) neslušné, že to není v dopise poznačeno; vzhledem k signatářům Charty 77 a veřejnosti by takový tajnůstkářský postup byl v rozporu s duchem Charty 77 a jejím základním prohlášením. Mluví se od té doby vystřídali ve svých funkcích; mohou však přesto podat patřičné vysvětlení?“

KOMENTÁŘE: MOP odsoudila čs. vládu. In: *Listy*, roč. 9 (1979), č. 1, s. 23 • Charta u jednání MOP. In: *Tamtéž*, č. 3 s. 49–51 • Uhl, Petr: Pierre Gensous o Chartě 77 a ROH. In: *Tamtéž*, s. 16–17 • USD, sb. RFE, pol. blok S-619 (9.2.1979) • *Kanadské listy*, č. 2–3 (únor – březen 1979), s. 1.

1979, 8. únor, Praha. – Sdělení o předání funkcí mluvčích Charty 77 Václavu Bendovi, Jiřímu Dienstbierovi a Zdeně Tominové s jejich životopisy.

Charta 77 oznamuje, že dnešním dnem byli v souladu s dohodnutou praxí vystřídáni mluvčí Charty 77 Václav Havel a dr. Ladislav Hejdánek. Protože mluvčí Charty 77 dr. Jaroslav Šabata je ve vězení a nemůže zatím svou funkci vykonávat, byl vzhledem k potřebě tří fungujících mluvčích jejich počet rozšířen. Funkcí mluvčích byli pověřeni dr. Václav Benda, Jiří Dienstbier a Zdena Tominová. Dřívější mluvčí dr. Jiří Hájek, Václav Havel, dr. Ladislav Hejdánek a v budoucnu i další budou s mluvčími spolupracovat a jsou v nutném případě připraveni se této funkce opět prozatímně ujmout.

dr. Václav Benda, Jiří Dienstbier, dr. Jaroslav Šabata, Zdena Tominová
Václav Havel, dr. Lad. Hejdánek, mluvčí Charty 77

Životopisy mluvčích Charty 77:

Václav Benda se narodil 8. 8. 1946 v Praze, jeho otec byl právník. Vystudoval Filozofickou fakultu UK, kde byl v roce 1960 předsedou Akademické rady studentů. Doktorát filozofie získal v roce 1970 za práci o Ladislavu Klímovi. Krátce pracoval jako asistent filozofie na vysoké škole, po propuštění z politických důvodů a kratším období nezaměstnanosti vystudoval matematicko-fyzikální fakultu UK a působil jako matematik a programátor. Chartu 77 podepsal po zahájení štvavé kampaně v tisku proti jejím signatářům. V důsledku podpisu nakonec ztratil kvalifikované zaměstnání, nyní pracuje jako topič v hotelu Meteor v Hyberské ul. v Praze. Je členem Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných.

V šedesátých letech příležitostně časopisecky publikoval básně a literární recenze. V 70. letech matematické články (teorie automatů, aplikovaná logika). V samizdatu zveřejnil prózu *Černá dívka* (1978) a různé politické úvahy. Je katolík, má 5 malých dětí, jeho žena pracuje jako matematicka. Bytem v Praze 2, Karlovo nám. 18, telefon 29 86 76 (od roku 1978 nefunguje).

Jiří Dienstbier se narodil 20. 4. 1937 v Kladně v rodině lékařů, aktivních příslušníků levice a později komunistické strany. Vystudoval Filozofickou fakultu UK. Během studia vstoupil do KSČ. V letech 1959–1969 pracoval v Československém rozhlasu jako zahraničněpolitický redaktor, korespondent na Dálném východě a v USA. Psal do řady novin a časopisů, mj. do *Literárních novin* a *Reportéra*, komentoval mezinárodní události v televizi. V roce 1967 vydal reportážní knihu o událostech v Indonésii. Principy demokratického socialismu a státní suverenity hájil v rozhlasovém vysílání v srpnu po invazi vojsk Varšavské smlouvy do ČSSR. V roce 1970 byl propuštěn z Československého rozhlasu, vyloučen z KSČ a ze Svazu československých novinářů jako tisíce jiných. Od té doby je mu znemožněno publikovat. Pracuje jako podnikový dokumentátor. V prosinci 1976 podepsal Prohlášení Charty 77, od jara 1977 je členem Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných.

Vydal strojopisně různé politické statě, v posledních dvou letech 3 divadelní hry. V lednu 1979 uspořádal sborník pro mezinárodní politiku *Čtveřec*. Má 4 děti, bydlí v Praze 2, Podskalská 8, tel. 29 56 40 (od roku 1978 nefunguje).

Zdena Tominová se narodila 7. 2. 1941 v Praze v rodině zahradnického dělníka. Rok po maturitě byla přijata na DAMU, obor herectví, po necelých 4 semestrech však byla ze studia vyloučena. Vykonyvala pak různá zaměstnání: herečka, kulturní terapeut v psychiatrické léčebně, metodička osvětového domu, redaktorka cizojazyčného časopisu. V 60. letech studovala dálkově na Filozofické fakultě UK obor filozofie – sociologie, časopisecky publikovala verše, reportáže, stati a povídky, externě pracovala jako simultánní tlumočnice. Promovala v roce 1968, její diplomová práce, filozofický esej *Nesmyslný život*, vycházela v roce 1969 v *Sešitech pro literaturu a umění*. V letech 1969–1970 provázela manžela (filozof Julius Tomin, signatář Charty 77) na jeho cestě po USA, kde působil jako hostující profesor Havajské univerzity. Po návratu pracovala rok jako simultánní tlumočnice. V květnu 1978 s ní PIS rozvázala pracovní poměr, od té doby je v domácnosti. (Manžel pracuje nyní jako noční hlídač.) V téže době podepsala Chartu 77. V edici *Petlice* vyšly dvě její literární práce, novela *Totální nasazení* (1977) a hra *Divadelní kus* (1978).

Nikdy nebyla organizována v žádné politické straně. Má dvě děti, bydlí v Praze 7, Keramická 3, tel. 37 74 31 (od roku 1979 nefunguje).

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě*, roč. 2 (1979), č. 2, s. 4–6 • *Listy*, roč. 9 (1979), č. 2, s. 53.

D94 1979

1979, 16. únor, Praha. – Sdělení o potvrzení rozsudku nad Jaroslavem Šabatou Krajským soudem v Hradci Králové.

Dnes byl před Krajským soudem v Hradci Králové potvrzen rozsudek nad mluvčím Charty 77 dr. Jaroslavem Šabatou.¹ Devítiměsíční nepodmíněný trest, uložený Jaroslavu Šabatovi pouze za to, že se bránil nezákonnému a surovému počínání příslušníků VB, pokládáme za čirý akt politické msty a za pokus mařit úsilí Charty 77. Potvrzení tohoto politického rozsudku odvolacím soudem je současně výrazem neúcty vůči hlasům mezinárodní veřejnosti, která se proti stíhání Jaroslava Šabaty energicky postavila.

Ač je dr. Šabata vězněm a nemůže momentálně svou funkci vykonávat, zůstává i nadále mluvčím Charty 77; jako jeho kolegové žádáme orgány prokuratury o přezkoumání nezákonného rozsudku. Vyzýváme také naši i mezinárodní veřejnost, aby dále sledovala osud Jaroslava Šabaty a usilovala o jeho osvobození.²

*dr. Václav Benda, Zdena Tominová, Jiří Dienstbier
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1979), Č. 3, S. 5.

1 *Informace o odvolání Jaroslava Šabaty a o průběhu soudu v Hradci Králové viz Sdělení VONS č. 75 in Informace o Chartě 77, roč. 2 (1979), č. 2, s. 12 a Sdělení VONS č. 76, tamtéž, č. 3, s. 5–6.*

2 *Viz D90 (po 11. lednu 1979), D91 (17.1.1979) a D98 (31.3.1979).*

KOMENTÁŘ: *Nový domov*, roč. 30 (1979), č. 7, s. 1.

D95 1979

1979, 1. březen, Praha. – Sdělení o zřízení Fondu občanské pomoci.

Vzhledem k tomu, že Chartě 77 byla udělena švédská cena Monismanien¹ a že se množí příspěvky od československých občanů i stoupenců lidských práv v zahraničí, rozhodli jsme se vytvořit Fond občanské pomoci.²

Pověření spravovat získané prostředky na podporu postižených a další potřebné účely, související s úkoly společenství, přijali dr. Jiří Hájek, dr. Ladislav Hejdánek a Václav Havel, kteří budou spolu s mluvčími Charty 77 rozhodovat o způsobech používání fondu. Budou přitom vycházet z podnětů ostatních signatářů a dalších občanů a spolupracovat s nimi.

*dr. Václav Benda, Zdena Tominová, Jiří Dienstbier
mluvčí Charty 77*

Adresy:

dr. Jiří Hájek, Kosatcová 11, 106 00 Praha 10
dr. Ladislav Hejdánek, Slovenská 11,
120 00 Praha 2

Václav Havel, U dejvického rybníčku 4,
160 00 Praha 6

dr. Václav Benda, Karlovo nám. 18,
120 00 Praha 2

Jiří Dienstbier, Podskalská 8, 120 00 Praha 2
Zdena Tominová, Keramická 3, 170 00 Praha 7

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 *Viz D82 (4.12.1978).*

2 *Viz dále D100 (20.4.1979).*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 3, s. 5 • *Informační materiály*, č. 32 (březen 1979), s. 11 • *Listy*, roč. 9 (1979), č. 2, s. 62.

1979, 8. březen, Praha. – Žádost předsednictvu Federálního shromáždění ČSSR o zrušení absolutního práva přednostní jízdy pro některá policejní vozidla.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Připsáno rukou.

Vyhláškou Federálního Ministerstva vnitra 136/78 Sb. byla začleněna vyhláška 100/75 Sb. o pravidlech silničního provozu a zaveden nový pojem „vozidla s absolutním právem přednostní jízdy“.

Odst. 2 § 28 uvádí:

„Řidiči některých vozidel Sboru národní bezpečnosti užívají při doprovodu vozidel zvukového výstražného znamení s pronikavým tónem (sirény), zjevně odlišeného od zvukového znamení (sirény) používané na vozidlech s právem přednostní jízdy, doplněné červenými a modrými světly (dále jen vozidla s absolutním právem přednostní jízdy).“

V odst. 3 téhož paragrafu se pak stanoví:

„Řidiči všech vozidel včetně řidičů vozidel s právem přednostní jízdy jsou povinni vozidlům s absolutním právem přednostní jízdy uvolnit dostatečný prostor pro jejich projetí a bezpodmínečně zastavit vozidlo až do projetí vozidel s absolutním právem přednostní jízdy. Je-li modré nebo červené světlo rozsvíceno na stojícím vozidle, jsou řidiči ostatních vozidel povinni podle okolností zmírnit rychlost jízdy a popř. i zastavit vozidlo.“

Z praxe je známo, že tato „některá vozidla SNB“ doprovázejí vozy vedoucích představitelů KSČ a státu, popřípadě zahraniční státní návštěvy. Podle nové úpravy mají tedy státníci přednost před vozidly záchranné či požární služby, jejichž zpožděním může dojít ke ztrátě lidských životů a zvýšení škod na osobním a společenském majetku.

Vyjadřujeme podiv nad politickou krátkozrakostí autorů změny, která vyvolala pobouření mnohých československých občanů a vrhá podivné světlo na činitele, kteří sebe sama považují za představitele socialistické a dělnické moci. Žádáme předsednictvo FS ČSSR, aby s okamžitou platností zrušilo ustanovení o vozidlech s absolutním právem přednostní jízdy vyhláškou 136/78 Sb., protože jsou v rozporu s veřejnou morálkou, rovností občanů před zákonem a tedy i Ústavou ČSSR.

Václav Benda, Jiří Dienstbier, Zdena Tomínová

mluvčí Charty 77

Mluvčí Charty 77 dr. Jaroslav Šabata je vězněn.¹

1979, 26. březen, Praha. – Dokument o svobodě cestování do ciziny, předložený čs. veřejnosti, Federálnímu shromáždění a vládě ČSSR. (Dokument č. 24)

Svoboda cestování je důležitou složkou právního postavení československého občana podle Ústavy ČSSR a Paktu o občanských a politických právech. Platná právní úprava této jedné ze základních svobod je nedokonale, vnitřně rozporná a neodpovídá ustanovením Ústavy a Paktu.¹ Tento nespokojivý stav dále umožňují různé směrnice a pokyny výkonných orgánů, které jsou v rozporu s těmito normami a pro něž není ani zákonný podklad. Občan je ve snaze realizovat právo cestovat závislý namnoze na volné úvaze státního orgánu či dokonce zaměstnavatelské organizace, čímž se jeho svoboda cestovat *de iure* i *de facto* omezuje, případně zcela anuluje.

Vzhledem k tomu, že tato situace má pro občany velmi nepříznivé důsledky, zpracovala skupina signatářů Charty 77 spolu s dalšími odborníky kritický rozbor současné právní problematiky svobody cestování v Československu.²

V zájmu pozitivního řešení tohoto stavu předkládá Charta 77 tento dokument veřejnosti, Federálnímu shromáždění jako nejvyššímu orgánu státní moci a federální vládě jako nejvyššímu výkonnému orgánu v ČSSR. Současně vítáme jakoukoli podnětnou diskusi a náměty k této otázce.

*dr. Václav Benda, Zdena Tominová, Jiří Dienstbier
mluvčí Charty 77
Mluvčí Charty 77 dr. Jaroslav Šabata je vězněm.*

Příloha:

Právní regulace cestování československých občanů do ciziny³

I

V moderní době již francouzská Deklarace práv člověka a občana z 26. srpna 1789 prohlašovala, že lidé se rodí a zůstávají *svobodní*; svoboda znamená možnost činit vše, co neškodí druhému, tudíž výkon přirozených práv člověka nemá mezí, leč těch, které zajišťují ostatním členům společnosti užívání týchž práv (článek 1, 4).

Podstatnou složkou svobody člověka je jeho

právo svobodně se *pohybovat* nejen uvnitř hranic státu, v němž žije, ale v zásadě po celém světě.

Člověk XX. století nesmí být držen v otroctví¹ či v nevolnictví.² Avšak ani státy nesmějí omezovat svobodu pohybu svých občanů a vytvářet stav některými svými prvky obdobný stavu otroctví či nevolnictví pod záminkou, že jde o „jejich“ občany, vůči nimž mají ničím neomezená práva.

Všeobecná deklarace lidských práv, přijatá VS OSN 10. 12. 1948, formulovala v tomto směru tyto obecně platné zásady:

1. Každý má právo volně se pohybovat a svobodně si volit bydliště uvnitř určitého státu (článek 13 odst. 1).

2. Každý má právo opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, a vrátit se do své země (článek 13 odst. 2). Každý má právo vyhledat si před pronásledováním útočiště v jiných zemích a požívat tam azylu; toto právo nelze uplatnit v případě stíhání skutečně odůvodněného nepolitickými zločiny nebo činy, které jsou v rozporu s cíli a zásadami Spojených národů (článek 14).

3. Každý má právo na státní příslušnost; nikdo nesmí být svévolně zbaven své státní příslušnosti ani práva svou státní příslušnost měnit (článek 15).

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (dále jen Pakt) pak stanoví zejména (článek 12):

1. Každý může svobodně opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní. Toto právo nepodléhá žádným omezením, kromě těch, která současně splňují tyto podmínky:

a) stanoví je zákon,

b) jsou nutné pro ochranu národní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky, nebo práv a svobod druhých,

c) jsou v souladu s ostatními právy uznávanými v tomto Paktu.

2. *Nikdo nesmí být svévolně zbaven práva vstoupit do své vlastní země.*

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech byl ratifikován prezidentem ČSSR, když

¹ Srv. Úmluvu o otroctví (v ČSSR publikována pod č. 165/1930 Sb. a článkem 8 odst. 1 Mezinárodního paktu občanských a politických právech.

Srv. článek 8 odst. 2 Mezinárodního o občanských a politických právech.

² Srv. článek 8 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

s ním předtím vyslovilo souhlas Federální shromáždění, a dnem 23. března 1976 vstoupil v platnost pro ČSSR. Dne 13. října 1976 byl vyhlášen ve *Sbírce zákonů ČSSR* pod číslem 120/1976.

Pakt je tedy:

– jakožto mezinárodní smlouva pro ČSSR závazná a ČSSR je mezinárodně odpovědná za jeho vnitrostátní respektování a uplatňování;

– ve vnitrostátních vztazích aktem s právní silou zákona a jako takový závazný i pro všechny státní orgány (článek 17 a 34 Ústavy ČSSR z roku 1960).

II

Nynější československá právní úprava svobody pohybu (pobytu) by měla vycházet z ustanovení článku 31 Ústavy ČSSR, podle něhož *svoboda pohybu je zaručena*. V rozporu s objektivní společenskou potřebou Ústava dokonce nepřipouští ani jakékoliv omezení tohoto práva zákonem a svobodu pohybu tedy vlastně konstituuje jako právo absolutní; v době vydání Ústavy i později byla ovšem v platnosti celá řada předpisů, které z těch či oněch důvodů svobodu pohybu omezovaly (oprávněně a v souladu s paktem to např. činí předpisy trestního práva, pokud jde o výkon vazby a trestu odnětí svobody, předpisy zdravotnické, pokud stanoví omezení v zájmu ochrany před rozšiřováním nakažlivých chorob apod.). Ústava neobsahuje žádné speciální ustanovení o svobodě pohybu přes hranice států (popř. o vystěhovávání) a zahrnuje tedy zjevně tuto problematiku pod obecný pojem „svobody pohybu“.

V roce 1965 byl vydán nový zákon o cestovních dokladech (článek 63/1965 Sb.), který nahradil jednak velmi nevyhovující zákon o cestovních pasech z roku 1949, také však velmi precizní a tehdy dosud platný (i když prakticky neuplatňovaný) zákon o vystěhovalectví z roku 1922. S tímto novým zákonem byla spojována naděje, že problematiku cestování přes hranice postaví na pevné základy a že přesnými formulacemi poskytne občanům právní nárok na cestovní doklad, budou-li na jejich straně splněny předem známé podmínky.

Zákon stanovil, že občané ČSSR mohou překročit státní hranice ČSSR nebo se zdržovat v cizině jen s platným československým cestovním dokladem; tyto doklady vydává ministerstvo

vnitř, ministerstvo zahraničních věcí a orgány jimi pověřené.³

Porovnávání úprav provedených tímto zákonem s Ústavou a Paktem ukazuje, že tu jde o dva relativně samostatné problémy:

a) Právo na vydání cestovního dokladu (podle prováděcích předpisů k zákonu musí být cestovní pas opatřen ještě příslušnou výjezdní doložkou, jež obsahuje údaje o tom, pro které státy, k jakému účelu, na kolik cest a na jakou dobu platí – v tomto ohledu se československá právní úprava výrazně odlišuje od úprav běžných ve většině států světa).

b) Právo opustit území státu. Toto právo může být odepřeno i tomu, kdo má platný cestovní doklad, a to buď formou obecného opatření (např. uzavření hranic z důvodů zdravotních, veterinárních, vojenských či jiných – realizace tohoto opatření není československými právními předpisy upravena, počítají s ním však výslovně některé mezinárodní smlouvy; dále faktické přerušování letecké, železniční a vodní dopravy atd.), nebo z důvodů vztahujících se jen k určité osobě, jež se týkájí buď pouze cestování do ciziny (např. k cestě nedal souhlas orgán vojenské správy, ač je podle zákona takového souhlasu třeba),⁴ nebo vedou k omezení svobody pohybu občana uvnitř státu (např. občan, který byl v souladu se zákonem zadržen, je ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody, je povinen se zdržovat na určitém místě v důsledku výskytu přenosných nemocí nebo v oboru humánního či veterinárního lékařství, v případech epidemií apod., nemůže přirozeně realizovat ani svá práva vyplývající z toho, že je držitelem platného cestovního dokladu).

3 Tento rozbor se netýká problematiky

a) povolování vstupu československým občanům na území cizích států (je věcí vnitřních právních úprav jednotlivých států, popř. mezinárodních smluv o vydávání cestovních víz, bezvízovém styku atd.),

b) vstupu a pobytu cizích státních občanů na území ČSSR (srovn. československý zákon č. 68/1965 Sb. a příslušné mezinárodní smlouvy).

4 Povolení vojenské správy potřebují k cestování do ciziny zejména osoby, které podléhají branné povinnosti a nesplnily ještě pravidelnou odvodní povinnost, odvedenci, vojáci v činné službě nebo na trvalé dovolené a vojáci v záloze, kteří jsou ještě povinni vojenským cvičením; k vystěhování potřebují povolení vojenské správy muži podléhající branné povinnosti a ženy, které jsou vojákyněmi nebo které podléhají odvodní a služební povinnosti (ustanovení § 55 branného zákona ve znění vyhlášeném pod č. 121/1978 Sb., ustanovení §§ 56 až 59 vl. nař. č. 21/1958).

Ústava i pakt se ovšem vztahují na obě tyto sféry (když překročit lze československé hranice jen s platným cestovním dokladem). Československé právní předpisy i praxe správních orgánů se však – často bez opory v zákoně – snaží soustředit pokud možno celou tuto problematiku do sféry vydávání cestovních dokladů, tj. do působnosti orgánů ministerstva vnitra, a podmiňují vydání cestovního dokladu okolnostmi, kterých se týkají jiné samostatné právní úpravy a jejichž posuzování je věcí jiných správních orgánů (např. podle vyhlášky č. 44/1970 Sb., kterou se provádí zákon o cestovních dokladech, je podmínkou vydání cestovního dokladu i souhlas vojenské správy, ačkoliv v žádném zákoně pro to není opora).

Pro sféru vydávání cestovních dokladů je nejdůležitější ustanovení § 4 zákona, kde se taxativně stanoví důvody, z nichž může být vydání cestovního dokladu občanům odepřeno; jsou to vylučně jen tyto důvody:⁵

1. cesta do ciziny by nebyla v souladu se státními zájmy;
2. proti občanovi je vedeno trestní řízení;
3. jde o občana, který byl odsouzen pro trestný čin a nehledí se na něj, jako by nebyl souzen, popř. odsouzení nebylo zahlazeno;
4. občan při pobytu v cizině svým jednáním poškodil dobré jméno ČSSR;

5 Vřet těchto důvodů je taxativní (úplný), z jiných důvodů nesmí být vydání cestovního dokladu odepřeno; v tomto smyslu a v těchto mezích mají tedy českoslovenští občané na vydání cestovního dokladu právní nárok. Výraz „může být odepřeno“ tu vyjadřuje oprávnění správního orgánu vůči občanovi. Klasickým sporným problémem je to, zda z hlediska povinnosti státního orgánu tento výraz znamená též „musí být odepřeno“, anebo zda i vztahu ke státu jde o oprávnění správního orgánu k volné úvaze („může, ale nemusí být odepřeno“). Zákon o cestovních dokladech z roku 1928 použil termín „smí být“ odepřen, což bylo správním soudem i vědeckou literaturou vykládáno jako „nesmí být vydán“. Stejně je zřejmě třeba vykládat i zákon z roku 1965, když vedle teoretických důvodů pro to svědčí i povaha uváděných důvodů (těžko by mohl např. stát připustit, aby správní orgán podle své úvahy vydání cestovního dokladu odepřel či neodpřel, ačkoliv zamýšlená cesta není v souladu se státními zájmy). Pokud je praxe orgánů československého ministerstva vnitra někdy tolerantní a připouští vydání cestovního dokladu popř. i osobám, které někdy podmínky stanovené zákonem nesplňují, je to třeba považovat někdy za postup spravedlivý, vždy však protizákonný; svědčí to jen o vadnosti právní úpravy a nedostatku záruk zákonného postupu.

5. z těchto důvodů může být cestovní doklad také odňat nebo jeho platnost omezena; odňat může být však také tehdy, odpadl-li účel cesty, pro který byl vydán.

Při přečtení těchto důvodů přijdou i laikovi v oboru práva na mysl různé pochybnosti: proč nesmí třeba do ciziny občan, který byl odsouzen pro trestný čin spáchaný např. v souvislosti s dopravní nehodou (trestní zákon sám takové omezení nezná), co je to „poškození dobrého jména ČSSR v cizině“ a jak se zjišťuje, jak může být odejmut cestovní doklad proto, že odpadl účel cesty, když právo odepřít vydání dokladu není vůbec s nějakým účelem cesty spojováno, apod. Nejvýznamnější problémy však přináší pojem „soulad se státními zájmy“: je to totiž pojem velmi neurčitěho obsahu a při nedostatku soudní kontroly správy jej lze ve správní praxi vyhledávat zcela libovolně, v každém jednotlivém případě jinak (zvláště když popř. chybí i potřebný vliv zastupitelských sborů a veřejného mínění).

Může tedy povstát námitka: vždyť vlastně občan právní nárok na vydání cestovního dokladu nemá, protože otázku, co je a co není v souladu se státními zájmy, mohou správní orgány vykládat zcela libovolně podle volné úvahy – a volná úvaha za dané situace vylučuje právní nárok.⁶

Vláda ČSSR si snad této okolnosti byla vědoma a bylo by možné se domnívat, že proto vydala nařízení, jímž se stanoví, ve kterých případech může být vydání cestovního dokladu odepřeno, protože cesta občana do ciziny by nebyla v souladu se státními zájmy (č. 114/1969 Sb. z 8. 10. 1969).

Formulace a nařízení je však značně překvapující. Důvody odepření dokladu jsou zde sice – stejně jako v zákoně – uvedeny taxativně (jiné

6 Absolutní volná úvaha by mohla vést k tomu, že za rozporné se státními zájmy bude označováno cokoli, protože cokoli by bylo možno označit za předmět zájmu státu. Ovšem ani volná úvaha nikdy nesmí znamenat libovůli; právní řád i veřejný zájem vytvářejí totiž množství bariér, které prostor pro volné uvažování podstatně omezují (jednou z nejvýznamnějších bariér v tomto smyslu je princip rovných práv a rovných povinností všech občanů – srv. článek 20 odst. 1 Ústavy, z něhož plyne zákaz „měřit dvojím loktem“, jsou-li dány obdobné skutkové okolnosti). Právní a sociálně politická skutečnost tohoto omezení je však orgány státní správy šíře uznávána zpravidla jen tam, kde podléhají soudní kontrole, protože jsou k tomuto uznání právní cestou donucovány. V ČSSR – jak známo – obecná soudní kontrola správy není zavedena (zejména ani v oboru vydávání cestovních dokladů).

důvody nesmějí být použity), avšak podivným způsobem.

V první skupině důvodů, pro něž lze vydání cestovního dokladu odepřít, se uvádějí tyto důvody:

- je-li cesta do ciziny v rozporu s ochranou bezpečnosti státu,
- vnitřního pořádku,
- veřejného zdraví nebo
- morálky.

Na první pohled je zřejmé, že zde byly téměř doslova převzaty důvody, které jsou jako důvody *jeďně přípustné* uvedeny v paktu (snad se to stalo i proto, že ČSSR pakt podepsala již 7.10.1968 a mělo být proto dáno najevo, že je v legislativní praxi respektován).

Budeme předběžně předpokládat, že tato úprava byla míněna vážně a že uvedené důvody mají být podle úmyslu vlády skutečně konkrétními důvody, z nichž lze vydání cestovního dokladu odepřít. Rozborem pak dojdeme k těmto závěrům:

1. Jde sice v zásadě o důvody uznané paktem, vláda si však patrně nepovšimla, že podle Paktu musí být konkrétní důvody stanoveny *zákonem* a musí být v souladu s ostatními právy Paktem uznávanými. O tom vládní nařízení nic nepraví.

2. Vládní nařízení uvádí, že cesta do ciziny není v souladu se státními zájmy, je-li v rozporu s ochranou bezpečnosti státu, vnitřního pořádku, veřejného zdraví nebo morálky, tj. pojímá vše tak, že *všechna* omezení, která pakt uznává jako přípustná, jsou motivována ochranou *státních zájmů*; protože však zákon o cestovních dokladech uvádí *vedle* nesouhlasu se státními zájmy ještě několik dalších důvodů, které umožňují odepření cestovního dokladu, a protože samo vládní nařízení *vedle* uvedených důvodů uvádí ještě 6 okolností *dalších* (které zakládají také rozpor se státními zájmy), stanoví vládní nařízení vlastně něco, co je ve vnitřním rozporu, reglementuje tedy nesmysl (v takových případech se mluví o „legislativním potratu“). Podle vládního nařízení existují totiž cesty, které *nejsou v rozporu* s ochranou bezpečnosti státu, vnitřního pořádku, veřejného zdraví nebo morálky, *přesto však jsou v rozporu* se státními zájmy ve smyslu ustanovení 4 odst. 1 písmeno a) zákona o cestovních dokladech anebo s dalšími zájmy chráněnými tímto zákonem (tj. v případech, kdy je proti občanovi vedeno trestní řízení atd.). Z toho je jasné, že nařízení je v zásadním

nesouladu s paktem, a jak dále uvidíme, i se zákonem o cestovních dokladech.

3. Protože nařízení neuvádí, že tyto důvody musí být konkrétně stanoveny nějakým zákonem, dává orgánům ministerstva vnitra pole ke zdánlivě volné úvaze o tom, jaké konkrétní okolnosti zakládají u jednotlivých občanů rozpor jejich zamýšlené cesty do ciziny se zájmy ochrany bezpečnosti státu, vnitřního pořádku, veřejného zdraví nebo morálky. Může to být vlastně cokoliv. Holohlavý by v cizině dělal ostudu našemu zdravotnictví a kosmetickému průmyslu, krátkozraký by tam ohrožoval dopravu, ten, kdo nezdraví funkcionáře, by se v cizině mohl chovat neslušně, leckoho by mohl „morálně“ nebo dokonce i fyzicky ohrozit přístup k produktům nebo zařízením služeb v oboru uspokojování sexuálních potřeb atd.). K tomu lze dodat snad jen to, že právě zde se nejvýrazněji projevuje tendence soustředit u orgánů ministerstva vnitra maximální pravomoc ke „všeobecné péči o občana“ a z řízení o vydání cestovního dokladu vytvořit nástroj *komplexního hodnocení* občana, v němž jsou nakonec rozhodující okolnosti, které nemají s důvody přípustnými podle zákona a Paktu věcně co dělat.

Bylo již uvedeno, že předpisy o cestovních dokladech nerozlišují mezi *krátkodobým* pobytem v cizině (cestování, návštěva apod.) a pobytem *dlouhodobým*, resp. trvalým (přestěhování, resp. vystěhování do ciziny). Formálně se má řídit vydávání cestovních dokladů pro oba druhy pobytu stejnými zásadami; ve skutečnosti je však tomu jinak. U mnoha občanů totiž – podle praxe správních orgánů – „státní zájem“ nebrání *krátkodobým* cestám do ciziny, brání však vyhovět jejich žádosti o vydání cestovní doložky opravňující k trvalému pobytu v cizině (vystěhování); o povaze tohoto státního zájmu nebývá občanům při zamítnutí jejich žádosti oficiálně nic konkrétního sděleno – nanejvýš je jim naznačeno, že není v zájmu státu, aby se vystěhovali lidé určité kvalifikace, určitého věku apod., uvádějí se tedy důvody, které nemají absolutně žádnou oporu nejen v Paktu, ale ani v zákoně o cestovních dokladech a prováděcím vládním nařízení; správní orgány mohou ovšem bez potíží tvrdit, že jde o „ochranu bezpečnosti státu“ apod.

4. Zákon o cestovních dokladech *vládu vůbec nezmocnil* k vydání prováděcího nařízení, uvedené

nařízení má proto z hlediska ústavnosti a zákonosti pochybnou hodnotu (srv. článek 79 ústavního zákona č. 143/1969 Sb. v platném znění), přesto je však pro nižší státní orgány závazné. Protože jde o prováděcí předpis, musí se pohybovat v intencích zákona a pojem „státní zájem“ proto nesmí vykládat jinak (např. šíře), než jak jej přímo či nepřímo vymezil zákonodárce. Porovnáme-li důvody odepření cestovního dokladu, které taxativně stanoví zákon, s tím, jak pojem „státní zájem“ vykládá vládní nařízení, můžeme jednoznačně konstatovat, že nařízení první skupinou uváděných důvodů tento pojem vlastně vůbec nevymezilo.

Po provedeném rozboru bychom chtěli věřit, že takového stavu vláda přece jen snad nemínila dosáhnout a že snad jde o pouhou formulační chybu. Tento rébus by však mohl vyřešit jen ústavní soud, který podle ústavních předpisů z roku 1968 měl být zřízen, dosud však zřízen nebyl; občané zůstávají v nejistotě, kterou mění v „jistotu“ teprve praxe správních orgánů.

Jděme však dále. Vládní nařízení totiž vedle uvedené první skupiny stanoví 6 dalších okolností, které sice nepatří k *důvodům uznaným paktem* (výslovně jsou uváděny „navíc“), zakládají však přece podle názoru vlády rozpor zamýšlené cesty do ciziny se státními zájmy. Jsou to tyto okolnosti:

a) jde o cestu do státu, se kterým ČSSR neudrží diplomatické styky;

b) má jít o návštěvu státního občana ČSSR, který se zdržuje v cizině bez povolení československých úřadů;

c) žadatelem je občan, proti kterému je veden výkon rozhodnutí (tj. exekuce) pro neplnění živovací povinnosti nebo neplnění finančních závazků vůči státu nebo socialistické organizaci;

d) žadatelem je občan, jehož jednání nasvědčuje tomu, že hodlá zůstat v cizině po uplynutí doby povolené k pobytu v cizině;

e) cesta není devizově kryta;

f) jde o cestu, ke které žadatel neobdržel příslib deviz, s výjimkou cest za příbuznými v pokolení přímém, sourozenci a manžely, nejde-li o případ uvedený pod písmenem a) až d).

U většiny těchto okolností lze mít vážné pochybnosti, zda jsou v souladu alespoň se zákonem o cestovních dokladech. Podle celkové úpravy provedené ustanovením § 4 tohoto zákona možno totiž soudit, že kdyby byl zákonodárce

tyto okolnosti považoval za překážku vydání cestovního dokladu, byl by to přímo v zákoně uvedl.⁷ Nařízení tedy zcela zřejmě překročilo meze vytyčené zákonem a zavedlo úpravu, která nestojí „pod zákonem“, jak československé ústavní předpisy vyžadují, ale zcela samostatně *vedle zákona*: obchází tedy výlučnou pravomoc Federálního shromáždění jakožto nejvyššího zastupitelského sboru ČSSR.⁸

Věcně polemizovat by bylo možno se všemi uváděnými důvody, zastavíme se však jen u otázce tzv. devizového krytí cesty, resp. *příslibu deviz*. Velmi sporné už je to, zda zajištění finančních prostředků na cestu má vůbec nějakou věcnou souvislost s problematikou vydávání cestovních dokladů (ostatně ani zákon o cestovních dokladech, ani devizový zákon o tom nic nestanoví). Ještě problematičtější je však způsob, jak se o *přídělování devizových prostředků* občanům rozhoduje (valuty nelze v zásadě volně kupovat).

Čs. občan se zpravidla koncem nebo počátkem roku ze zprávy v denním tisku dozví asi toto: Státní banka přijímá žádosti o devizový příslib na soukromé cesty do kapitalistických států (popř. i do Jugoslávie aj.) u svých poboček příslušných podle místa bydliště žadatele, a to nejpozději do určeného data. Žadosti se podávají na předepsaných tiskopisech a musí být opatřeny potvrzením zaměstnavatele, školy, společenské organizace, příslušným národním výborem apod., že souhlasí s cestou žadatele do kapitalistického

7) Zákonodárce totiž okolnost, že cesta nebyla v souladu se státními zájmy, staví do jedné řady s okolnostmi, že proti občanu je vedeno trestní řízení, že byl odsouzen pro trestný čin a že v cizině poškodil dobré jméno republiky. Tři poslední okolnosti tedy nezakládají rozpor se státním zájmem ve smyslu zákona, z čehož vyplývá, že pojem „státní zájem“ ve smyslu zákona musí být vykládán velmi úzce.

8) Úpravu všech práv a povinností občanů zakotvených v Ústavě lze provést jen zákony. Odpovídá to obecně uznanému pravidlu, že v těchto věcech je dána výlučná zákonodárná kompetence. (Zpráva ústavního právního výboru NS ČSSR z 9. 6. 1966 o rozboru platných zákonů a úkolů NS při zdokonalování právního řádu, NS ČSSR, 1066, tisk č. 84, s. 4.) V některých případech se zákonodárná cesta skutečně používá. Zákon č. 102/1971 Sb. o ochraně státního tajemství např. výslovně stanoví (§§ 12, 14 a 15), že lze odepřít vydání cestovního dokladu osobám, které se seznamují nebo seznamovaly se státním tajemstvím; v tomto případě jde o typický „státní zájem“, který nepochybně již dříve chránil zákon o cestovních dokladech a který může sloužit jako měřítko pro výklad tohoto pojmu ve smyslu předpisů o cestovních dokladech.

státu a doporučuje kladné vyřízení žádosti. Banka vyrozumí žadatele pouze o kladném vyřízení žádosti, a to zasláním devizového příslibu do určitého data. Případné dotazy a reklamace vyřizují pouze pobočky banky, u nichž byly žádosti podány. Způsob rozhodování banky není upraven žádnými právními předpisy; neplatí zde ani elementární procesní zásady, důvody zamítavého stanoviska nejsou sdělovány, možnost odvolání neexistuje. Kromě toho je rozhodnutí banky podmíněno předchozím kladným „rozhodnutím“ zaměstnavatele atd., u něhož je tomu stejně: neexistuje právní úprava postupu, panuje úplná libovůle, možnost opravného prostředku není dána. Na výsledcích těchto „řízení“ přitom závisí nejenom poskytnutí devizového příslibu, ale vůbec vydání cestovního dokladu. Dalšího komentáře zjevně není třeba.

Když jsme se takto prokousali onou oblastí, pro niž by bylo nejpřípadnější starobylé označení „hic sunt leones“, mohli bychom si myslet, že aspoň zhruba víme, jak na tom jsme. To by však byl velký omyl: je tu totiž ještě vyhláška Ministerstva vnitra ČSSR a ministerstva zahraničních věcí z 13. 4. 1970 č. 44/1970 Sb., kterou se provádí zákon o cestovních dokladech. Podle zmocňovacího usnesení zákona o cestovních dokladech by tato vyhláška měla stanovit zejména druhy cestovních dokladů, dobu a územní rozsah jejich platnosti a způsob podávání žádosti o jejich vydání; ve skutečnosti jde vyhláška mnohem dále, protože – v rozporu se zákonem – stanoví *další podstatná omezení*. Zmíníme se alespoň o dvou z nich:

V ustanovení § 10 vyhláška uvádí, že *k žádosti o vydání cestovního dokladu a udělení výjezdní doložky je nutno předložit mimo jiné:*

- potvrzení o *souhlasu*⁹ vedoucího nebo jím zmocněného zástupce organizace, u níž je občan v pracovním nebo služebním poměru;

- potvrzení o souhlasu ředitele školy nebo pověřeného akademického funkcionáře vysoké školy, studuje-li občan střední nebo vysokou školu;

- potvrzení o souhlasu NV příslušného podle místa trvalého pobytu, není-li občan v pracovním či služebním poměru.

9 Dřívější předpisy z roku 1965 požadovaly pouze vyjádření závodního výboru ROH a vedoucího organizace, popř. MNV.

Je tedy zřejmé, že nezíská-li občan tento souhlas, nemůže žádost o vydání cestovního dokladu předepsaným způsobem doložit a nemůže mu tedy být vyhověno. Vedoucí organizace, ředitel školy, popř. MNV vlastně *rozhodují v prvním stupni* o tom, zda cestovní doklad bude, či nebude vydán (de facto již podruhé – poprvé tomu ev. bylo v řízení o poskytnutí devizového příslibu).

Přitom

- vydání cestovního dokladu je zcela *soukromou věcí* občana, která nijak nesouvisí s pracovním či studijním poměrem;

- Zákoník práce, školské předpisy ani předpisy národních výborů rozhodování o těchto otázkách vůbec neupravují, není stanoven žádný postup při rozhodování, neexistují opravné prostředky atd.;

- negativní stanovisko vedoucího organizace atd. může být motivováno prakticky *jakýmkoliv důvody*: všechny předchozí úvahy o právních omezeních cestování do ciziny tedy ztrácejí jakýkoliv smysl.

Podle ustanovení § 10 odst. 2 citované vyhlášky může orgán přijímající žádost o vydání cestovního dokladu nebo o udělení výjezdní doložky¹⁰ požadovat dokonce předložení *ještě dalších dokladů*, které jsou podle jeho úvahy nutné k rozhodnutí o žádosti. Praxe se chová, jako by dosud platily předpisy z doby před rokem 1965, a vyžaduje s odkazem na toto ustanovení od občanů, kteří se chtějí vystěhovat, tzv. renunciační prohlášení,¹¹ kterým tito občané přenechávají československému státu veškerý svůj majetek, kterého by nabyli až do dne vystěhování, vzdávají se veškerých nároků vůči československému státu, zejména i ev. nároku na důchod z prostředků sociálního zabezpečení atd. Tento postup, který přirozeně nemá

10 Vyhláška sice uvádí, že cestovním dokladem je v prvé řadě „cestovní pas... opatřený příslušnou výjezdní doložkou“, v tomto i v řadě dalších ustanovení však výslovně rozlišuje mezi cestovním dokladem a výjezdní doložkou. Dává tak explicitně najevo, že výjezdní doložka není cestovním dokladem: pak je ovšem vyhláška i v tomto směru nelegální, protože zákon o cestovních dokladech pojem „výjezdní doložka“ vůbec nezná a pro zavedení tohoto dokladu nedává žádné oprávnění.

11 Srv. dřívější výslovnou úpravu tohoto prohlášení (příl. k vyhlášce č. 2/1952 Úředního listu, kterou se vydávají podrobnější předpisy k zákonu o cestovních pasech, ve znění článku II – bod A/d vyhlášky č. 114/1956 Úředního listu).

oporu v žádném zákoně, je tak zjevně nelegální, že k tomu není třeba nic dodávat.

V této souvislosti stojí za zmínku, že při „vycestování za účelem vystěhování nebo trvalého pobytu mimo území ČSSR“¹² se podle předpisů o správních poplatcích (vyhláška č. 162/1976 Sb.) platí správní poplatek

- za „vydání povolení k vycestování“ (podle dílce vyhlášky o správních poplatcích) ve výši až do 10 000 Kčs);

- za ev. propuštění ze státního svazku až 12 500 Kčs;

- za povolení k vývozu vystěhovaných svršků až ve výši 1000 % (jednoho tisíce procent) z jejich ceny, tj. desetinásobku ceny. Podle čeho se řídí stanovení těchto poplatků v individuálních případech, právní předpisy nestanoví (je to věc volné úvahy správních orgánů).

Na závěr je ještě třeba uvést, jak se v *pasovém správním řízení postupuje*.

Správní řád (zákon č. 71/1967 Sb.), který se i na toto řízení v plném rozsahu vztahuje, ukládá správním orgánům povinnost postupovat v řízení v souladu se zákony a jinými právními předpisy, chránit zájmy státu a společnosti, práva a zájmy občanů a organizací, postupovat v řízení v úzké součinnosti s občany a dát jim vždy příležitost, aby mohli svá práva a zájmy účinně hájit. Rozhodnutí správních orgánů musí vycházet ze spolehlivě zjištěného stavu věcí a řízení má být vedeno tak, aby posilovalo důvěru občanů ve správnost rozhodování, aby rozhodnutí bylo přesvědčivé atd. V odůvodnění rozhodnutí má správní orgán uvést, které skutečnosti byly podkladem rozhodování, jakými úvahami byl veden při hodnocení důkazů a při použití právních předpisů, na základě kterých rozhodoval.

Ve skutečnosti však tzv. pasové orgány Ministerstva vnitra *takto zpravidla nepostupují*. Zamítá-li se žádost o vydání cestovního dokladu proto, že cesta by údajně nebyla v souladu se státními zájmy, obdrží občan tištný formulář rozhodnutí, jehož odůvodnění spočívá v pouhém odkazu na příslušné ustanovení zákona; obdobně je tomu

i v ostatních případech. Důvody rozhodnutí se tedy vůbec neuvádějí, takže jeho správnost nemůže být účastníkem řízení posouzena. Obdobně se postupuje i při vyřizování případných odvolání. Kontrola těchto rozhodnutí soudem nebo jiným nezávislým orgánem není připuštěna.

Protože tedy důvodem odepření cestovního dokladu může být prakticky cokoliv a občan se tento důvod ani nedozví, *pozbývá vlastně celá hmotněprávní úprava jakékoliv ceny*.

III

Střežení státních hranic

Občanům je zabráněno vyhnout se procedurám pasového řízení a opustit území republiky bez příslušného povolení; státní hranice je totiž přísně střežena.

Ochranu státních hranic upravuje speciální zákon (č. 65/1951 Sb.), podle něhož může ministr vnitra stanovit, že vstup a pobyt na určité části státu je zakázán nebo dovolen jen na zvláštní povolení (§ 10). Na základě tohoto zmocnění bylo vymezeno tzv. *hraniční pásmo*, které dlouho zasahovalo poměrně daleko od státní hranice a zahrnovalo i mnohé pohraniční obce: proto byla zavedena i speciální úprava hlášení pobytu v hraničním pásmu (HP), např. v domovní knize musí být zapísána i osoba ubytovaná na jednu noc, k trvalému pobytu je třeba vedle propustky i povolení, které vydávají orgány VB atd.

V roce 1964 byl vydán Statut hraničního pásma, který však byl publikován pouze v neveřejné Sbírce směrnic pro národní výbory a neměl povahu právního předpisu. Podle tohoto statutu rozsah HP stanoví ministr vnitra, obydlené celky obcí a osad se do HP nezahrnují. Vnější hranicí HP tvoří státní hranice, vnitřní hranice HP se stanoví v souladu s potřebami ochrany státních hranic přibližně do hloubky 1000 až 3000 m do vnitrozemí, měřeno kolmo od státních hranic (Po roce 1969 bylo HP znovu – oproti dřívějšímu stavu – značně rozšířeno). Uvnitř prostoru HP se ještě rozlišuje jednak prostor mezi vnitřní hranicí HP a trasou ženíjně technického zabezpečení, jednak prostor mezi touto trasou a státní hranicí. Vstupovat do HP a zdržovat se v něm je dovoleno jen na základě propustky, kterou vydávají orgány VB. Vstup se povoluje jen z důležitých důvodů (zejména pracovních), v HP v zásadě není

12 Předpisy o cestovních dokladech s vystěhovalectvím formálně vůbec nepočítají a de iure také neexistuje žádný „vystěhovalecký pas“. Všechno se řídí onou – po právní stránce tak problematickou – výjezdní doložkou, v níž se stanoví, jak dlouho může občan v cizině pobývat atd.

dovoleno bydlet ani se zdržovat tam v době od setmění do svítání. Kromě toho zde platí celá řada dalších omezení.

Tímto způsobem, uskutečňovaným sice na základě obecného zákonného zmocnění, avšak formami nikoliv právními (tedy vůči občanům cestou faktických omezení), je *státní hranice izolována od vnitrozemí*.

Konkrétní střežení HP, resp. státní hranice, je zabezpečováno celým komplexem opatření:

1. Hlavní úkol náleží Pohraniční stráž. Je to ozbrojený sbor podřízený ministru vnitra¹³ a složený z „vybraných příslušníků pracujících lidu“ (základem jsou mladí lidé vykonávající základní vojenskou službu). Příslušníci PS mají stejná práva a stejné povinnosti jako příslušníci vojska, při výkonu pravomoci mají též právní postavení příslušníků SNB (pokud jde o věci ochrany státních hranic, konají též vyhledávání o trestných činech a objasňování přečinů).

Příslušník PS má *právo použít zbraně* (srv. nařízení č. 70/1961 Sb.), tj. i zbraně stříelné, mj. proti osobám, které na území republiky neoprávněně přešly nebo se *po území republiky neoprávněně pokoušejí přejít státní hranici a na výstrahu se nezastaví*; dále mohou použít zbraně *bez výstrahy* k zamezení útěku osob zatčených, zadržovaných nebo nebezpečných pachatelů trestných činů, nelze-li jinak útěku zabránit (bez ohledu na zákonem stanovenou presumpci nevinny může být v praxi za nebezpečného pachatele trestného činu považován a limine každý, kdo se bez povolení státu bude snažit překročit státní hranici směrem do ciziny).

2. Při ochraně státních hranic dále „spoluprobí“ SNB,¹⁴ v případě potřeby i příslušníci Lidových milic (ozbrojených útvarů KSČ),¹⁵ dále v roce 1947 nově zřízený Sbor ozbrojené ochrany železnic,¹⁶ popř. i v roce 1976 nově zřízený Sbor ozbrojené ochrany letišť,¹⁷ jakož i příslušníci

celní správy.¹⁸ Příslušníci všech těchto útvarů mohou za jistých okolností použít též stříelné zbraně.

3. Ochrana státních hranic je však podle výslovného ustanovení zákona *povinností každého občana*. „K zabezpečení ochrany hranic spolupracují orgány Pohraniční stráže s ostatními orgány ministerstva vnitra a dále s územními stranickými (KSČ) a státními orgány; nejdůležitějším obsahem této spolupráce jsou opatření k výchově obyvatelstva k dodržování pravidel režimu hraničního pásma, k uvědomělé pomoci při zajišťování úkolů ochrany státních hranic a opatření směřujících ke zvýšení bezpečnosti a veřejného pořádku v pohraničních obcích přilehlých k hraničnímu pásmu (článek 12 odst. 1 Statutu HP). V tomto smyslu jsou občané – včetně školní mládeže – vedeni k tomu, aby byli bdělí na každém kroku, a každou osobu, která vzbudí např. podezření, že hodlá neoprávněně přejít státní hranici, hned avizovali příslušným orgánům, popř. aby sami bezprostředně zakročili. U některých občanů nachází tento požadavek z psychologicky dobře vysvětlitelných důvodů kladnou odezvu: úspěšné zásahy jsou totiž mnohostranně oceňovány, mj. i udělením zvláštního odznaku Za ochranu hranic ČSSR.

Dobrovolní spolupracovníci ozbrojených sborů jsou organizováni v Pomocné stráž. Veřejné bezpečnosti (s jejich účastí na plnění úkolů SNB při zajišťování ochrany státních hranic zákon výslovně počítá)¹⁹ nebo jako *pomocníci Pohraniční stráže*.²⁰

4. „Internacionální spolupráce“ zemí RVHP se projevuje i v oblasti ochrany společných státních hranic. Například podle dvojstranných smluv mezi ČSSR a Polskem a s SSSR pohraniční orgány jsou bezodkladně po obdržení hlášení o neoprávněném přechodu státních hranic povinny učinit taková opatření, aby dopadly osobu, která narušila státní hranice.²¹ Podle smlouvy s Polskem dokonce platí, že vede-li se bezprostřední stíhání

13 Od roku 1956 do roku 1971 byla Pohraniční stráž podřízena ministru národní obrany, čímž mělo být vyjádřeno mj., že její hlavní funkcí již není plnit bezpečnostní úkoly; nyní je znovu podřízena ministru vnitra ČSSR.

14 Ustanovení § 4 písm. ch) zákona č. 40/1974 Sb., o Sboru národní bezpečnosti.

15 Vyhláška č. 67/1977 Sb.

16 Ustanovení §§ 9a, 9b a 9c zákona č. 51/1964 Sb., o drahách, ve znění zákona č. 104/1974 Sb.

17 Ustanovení §§ 29a, 29b a 29c leteckého zákona ve znění vyhlášky č. 127/1976 Sb.

18 Ustanovení § 32 celního zákona č. 44/1974 Sb.

19 Ustanovení § 54 zákona č. 40/1974 Sb., vyhláška č. 43/1974 Sb.

20 Vyhláška č. 59/1976 Sb.

21 Srv. článek 17 a násl. smlouvy s Polskem (vyhláška č. 80/1971 Sb.) a článek 22 odst. 3 smlouvy s SSSR (vyhláška č. 87/1974 Sb.).

přes státní hranice, může se *stíhání orgány jednoho státu na území druhého státu* provádět i bez souhlasu orgánů tohoto státu, a to do hloubky až 5 kilometrů, přičemž za jistých okolností může stíhající orgán cizího státu použít i zbraně.

IV

Sankce proti emigrantům bez povolení

Odejde-li občan bez povolení do ciziny nebo zůstane-li bez povolení v cizině, je proti němu použit celý soubor přísných sankcí; různé druhy sankcí jsou používány i proti jeho příbuzným, popř. dalším osobám.

A

Sankce trestního práva

Od roku 1948 se tzv. neoprávněné opuštění území republiky v ČSSR považuje za *trestný čin* (dříve pouhý přestupek). Podle nyní platného trestního zákona (úplné znění vyhlášeno pod č. 113/1973 Sb.) se dopouští trestného činu „opuštění republiky“ zvláště ten, kdo *bez povolení opustí území republiky* (podle judikatury je přitom nerozhodné, zda taková osoba měla na území republiky bydliště anebo zda se na něm zdržovala jen přechodně a zda jde o československého občana).

Československý občan, který *bez povolení zůstal v cizině* (podle judikatury nejde o čin trvající; je dokonán okamžikem uplynutí doby, po kterou má pachatel jako československý občan povolen pobyt v cizině, pokud má současně úmysl buď vůbec, nebo po delší dobu se nevrátit na území ČSSR).

Skutková podstata tohoto trestného činu je upravena v ustanovení § 109 trestního zákona.

Trestem odnětí svobody na 6 měsíců až 5 let nebo nápravné opatření (z odměny za práci se sráží 10 až 25 % ve prospěch státu) nebo propadnutím majetku, jež lze podle ustanovení § 28 trestního zákona uložit vedle některého z obou trestů ostatních. Za jistých okolností lze uložit i další tresty, zejména ztrátu občanských titulů a vyznamenání a ztrátu vojenské hodnosti.

Stejně jako dokonáný čin je podle československého práva trestný i pouhý pokus nebo dokonce jen tzv. příprava (§§ 8 a 7 trestního zákona).

Příznačná je okolnost, že tento trestný čin je zařazen do oddílu nazvaného „trestné činy proti bezpečnosti republiky“; opuštěním republiky bez

povolení atd. se tedy údajně republika vystavuje nebezpečí srovnatelnému např. s nebezpečím plynoucím z vyzvědačství apod. Navzdory tomu to politickému hodnocení se v druhé polovině 60. let začaly silněji ozývat hlasy, požadující zrušení úpravy provedení v ustanovení § 109 trestního zákona (pokud jde o uvedené delikty) a vrácení této problematiky do sféry práva přestupkového, kam svou povahou jediné patří. Do doby než bude provedena potřebná legislativní úprava, požadovala většinou právní teorie i justice za možné a správné řešit situaci jedním z těchto způsobů:

1. Podle ustanovení § 3 odst. 1, 2 trestního zákona trestným činem je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně; čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, *není trestným činem*, i když jinak vykazuje znaky trestného činu. Již v roce 1967, zvláště pak ale po podepsání Paktu [o občanských a politických právech] Československou republikou v roce 1968, se z toho vyvozovalo, že občan, který měl jinak podle zákona a podle paktu nárok na vydání cestovního dokladu, se nedopustil trestného činu, jestliže např. bez formálního povolení státního orgánu zůstal v cizině: v takovém případě je totiž společenská nebezpečnost jeho činu tak nepatrná, že může jít nejvýše o přestupek podle zákona č. 60/1961 Sb.²²

Podle některých názorů bylo třeba jít ještě dále. Jestliže totiž československé správní orgány omezují v rozporu s Ústavou, paktem a zákonem právo československých občanů kdykoliv opustit svou zemi, nemůže být přiměřená svépomoc, tj. opuštění republiky bez povolení atd., považována za jednání *společensky* nebezpečné. Trestní zákon v rámci ochrany svobody a lidské důstojnosti totiž stíhá i omezování osobní

22 Celkem obecně se uznává, že koná-li někdo něco, k čemu je třeba formálního povolení, toto povolení však nemá, jinak ale splňuje všechny podmínky pro vydání povolení vyžadované, je společenská nebezpečnost jeho chování menší, než kdyby ani tyto podmínky nesplňoval. Například Nejvyšší soud SSR vyslovil: „Sama skutečnost, že osoba řídí motorové vozidlo bez řidičského průkazu, ještě nemusí zakládat porušení důležité povinnosti uložené podle zákona ve smyslu ustanovení § 224 odst. 2 trestního zákona, jestliže má tato osoba jinak technickou zručnost potřebnou k bezpečnému řízení vozidla a ovládá pravidla silničního provozu.“ (Rozhodnutí publikované pod č. 39/1978 Sb. soudních rozhodnutí ve věcech trestních.) V takovém případě by šlo zřejmě o pouhý přestupek.

svobody; tohoto trestného činu se dopouští, kdo jinému bez oprávnění brání užívat osobní svobody (§ 231). Současně však trestní zákon stanoví, že čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem, pokud nebylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak, anebo pokud způsobený následek není zřejmě tak závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil; platnost *principu krajní nouze* byla tedy uznána i pro sféru vztahů mezi občany a státními orgány.

Od roku 1969 je takovýto přístup k věci v právní vědě i v soudní praxi zcela nemyslitelný.

2. Druhý způsob vycházel z přístupu procesního. Podle ustanovení § 173 odst. 1 písmeno a) trestního řádu (úplné znění vyhlášeno pod č. 148/1973 Sb.) je totiž vyšetřovatel nebo vyhledávací orgán povinen *přerušit trestní stíhání*, nelze-li pro nepřítomnost obviněného věc náležitě objasnit (za těchto okolností rozhodne o přerušení řízení i soud v rámci předběžného projednávání obžaloby). Vzhledem k povinnosti orgánů činných v trestním řízení zjistit skutečný stav věci, objasnit subjektivní pohnutky a zavinění obviněného, polehčující i přitěžující okolnosti atd., lze mít za to, že i tento postup byl v zásadě správný, protože bez řádného výsledku obviněného nelze tyto okolnosti dobře zjistit. Vzhledem k možnostem výkladu ustanovení § 109 trestního zákona způsobu, které byly vyznačeny shora, ostatně nelze bez dalšího jednoznačně tvrdit, že např. občan, který se dopustil deliktu právě tím, že bez povolení zůstal v cizině, se pobytem v cizině vyhýbá právě trestnímu – a nikoliv jen přestupkovému – řízení.

Také tento postup není od roku 1969 uznáván. Postupuje se naopak podle zvláštního ustanovení o řízení proti uprchlému (tj. proti tomu, kdo se vyhýbá trestnímu řízení mj. pobytem v cizině – ustanovení §§ 302 až 306 trestního řádu). V tomto řízení musí obviněný vždy mít obhájce, který má stejná práva jako obviněný. Všechny písemnosti určené pro obviněného se *doručují toliko obhájci*. Předvolání k hlavnímu líčení a k veřejnému zasedání se také jen „vhodným způsobem uveřejní“ (v praxi např. vyvěšením na chodbě soudní budovy). Hlavní líčení atd. se pak provede i v nepřítomnosti obžalovaného, a to bez ohledu na to, zda se obviněný o něm dozvěděl.

Takto se zřejmě postupuje i v případech, kdy je adresa obviněného v cizině známa a mezinárodní smlouvy o právní pomoci by popř. umožňovaly i jeho výslech v cizině.

Osoba, která se formálně dopustila trestného činu podle § 109 trestního zákona a zdržuje se v cizině, může být trestně stíhána kdykoliv v budoucnosti, jakmile vstoupí na území ČSSR: doba pobytu v cizině se totiž nezapočítává do promlčecí doby, po jejímž uplynutí trestnost činu zaniká (§ 67 trestního zákona). Podobně je tomu s promlčením výkonu trestu v případech, kdy trest již byl uložen (nezapočítává se doba, po kterou „se odsouzený zdržoval neoprávněně v cizině“ – § 68 trestního zákona).

K odstranění anomálie, jakou nepochybně je ustanovení § 109 trestního zákona z hlediska právních řádů civilizovaných zemí a zejména pak i z hlediska paktu, tedy nedošlo. Naopak v souvislosti se zavedením nové kategorie soudně trestaných činů, totiž tzv. přečinů, v roce 1969 byla zavedena i skutková podstata *přečinu* „proti zájmu socialistické společnosti v oblasti styku s cizinou“; tohoto přečinu se dopouští také ten, kdo „závažnějším způsobem poruší předpisy o cestovních dokladech nebo o podmínkách pobytu v cizině, zejména tím, že vyláká cestovní doklad nebo výjezdní doložku na základě nepravdivých nebo neúplných údajů, nebo nedodrží bez závažných důvodů časovou nebo územní platnost cestovního dokladu nebo výjezdní doložky“.²³ Do roku 1969 bylo možno takové jednání stíhat jen jako přestupek.²⁴ Souběžně však lze ještě použít sankcí v oboru správních poplatků.²⁵

Pro srovnání lze uvést, že *cizince*, který *neoprávněně vnikne* na území republiky a dopustí se tak trestného činu, možno potrestat pouze odnětím svobody na 6 měsíců až 3 léta (§ 110 trestního zákona). *Neoprávněný pobyt* na území republiky

23 Ustanovení § 5 písm. d) zákona č. 150/1969 Sb., ve znění zákona č. 46/1973 Sb. I v tomto případě je výslovně odlišován cestovní doklad od výjezdní doložky.

24 Za přestupek lze uložit napomenutí, veřejnou důtku nebo pokutu do 500 Kčs, za uvedený přečin trest odnětí svobody až na 6 měsíců nebo nápravné opatření nebo peněžitý trest až do výše 5000 Kčs nebo propadnutí věci.

25 Správní orgán může správní poplatek dostatečně zvýšit až na dvojnásobek, i když je tedy občan popř. trestán pro přečin, hledí se na inkriminovanou dobu pobytu v cizině z hlediska správních poplatků, jako by prodloužený pobyt byl dodatečně povolen.

je pak dokonce pouhým přestupkem (§ 17 odst. 1 písmeno c) zákona č. 60/1961 Sb.). Pro republiku je tedy podle zákonodárce nebezpečnější, jestliže čs. občan zůstane bez povolení v cizině, než když cizinec neoprávněně vnikne na území republiky nebo zde neoprávněně pobývá.

B

Majetkové sankce

Hned od roku 1948 se s plnou rozhodností prosazuje zásada, že nutno téměř za každou cenu zabránit, aby „emigranti bez povolení“²⁶ měli na území ČSSR nějaký majetek.

Prvním a základním opatřením je to, že delikventům je ukládán *trest propadnutí*, tj. *konfiskace majetku*. Pro toto opatření je typická skutečnost, že jde o delikt politické a nikoliv obecně kriminální nebo dokonce majetkové povahy, a že tedy příčinou uložení tohoto trestu není nabytí konfiskovaného majetku nepoctivým způsobem.

Na tento trest však navazuje řada dalších opatření v občanskoprávní sféře. Jde totiž o to, aby konfiskací byl pokud možno postižen i majetek, jehož vlastnictví emigrant převedl ještě před emigrací na jiného, popř. též další majetek. Tato snaha se projevuje v tendenci prohlašovat právní úkony, učiněné emigrantem třeba i delší dobu před emigrací (kupř. kupní a darovací smlouvy) za *neplatné od samého začátku*: byla-li totiž smlouva neplatná, zůstal vlastníkem věcí emigrant a majetek podléhá konfiskaci ve prospěch státu; to, co druhý občan – většinou v dobré víře, že smlouva je platná – pozdějšímu emigrantovi zaplatil, by mu ovšem mělo být emigrantem vráceno, tento předpoklad je nereálný, takže „potrestaným“ je vlastně někdo jiný než ten, proti němuž má podle zákona trest směřovat.

Vychází se přitom z ustanovení § 39 Občanského zákoníku, podle něhož „neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází, anebo se přičí zájmům společnosti“. Praxe finančních orgánů státu i civilních soudů byla dlouhou taková, že mnozí lidé, kteří určité věci (auta, chaty, rodinné domky, ale i věci drobnější povahy) od pozdějších

emigrantů v dobré víře nabyli, je na výzvu finančních orgánů dobrovolně vydávali, protože si byli vědomi bezvýhodnosti svého postavení. Zvláště ní roztrpčení však navíc vyvolávala okolnost, že rozhodujícím motivem těchto opatření bývala často snaha různých prominentů získat později tyto věci za levný peníz od státu; vlastníkům, resp. držitelům rodinných domků, kteří je nabyli od pozdějších emigrantů, nebylo např. dovoleno dále v nich bydlet apod. Prakticky se tedy konstruovala *notorieta*: právní úkony, které emigrant učinil před emigrací, učinil proto, aby obešel zákon a vyhnul se trestu propadnutí majetku (okolnosti konkrétních případů proto ani nebyly řádně zkoumány).

V roce 1975 věnovalo Ministerstvo spravedlnosti ČSSR této problematice překvapivě realistický, otevřený a kritický (avšak nepublikovaný) dokument. Teprve v témže roce bylo také publikováno několik stanovisek a rozsudků Nejvyššího soudu ČSSR, které však prakticky směřují jen k odstranění nejzávažnějších „kosmetických vad“ (je příznačné, že publikovanými rozsudky NS ČSR ve směr zrušil rozsudky nižších soudů, jimiž bylo zjištěno, že o neplatné právní úkony nešlo).²⁷

Problematické je již samotné východisko úvahy státních orgánů: trest propadnutí majetku není totiž podle ustanovení § 109 trestního zákona trestem obligatorním (může, ale nemusí být uložen); občan ani ostatně nemusí vědět, že se případným setrváváním v cizině dopustí trestného činu, resp. že jeho jednání bude takto posuzováno. Naproti tomu NS ČSR uvádí, že *není rozhodné*, zda účastníci smlouvy o důvodu její neplatnosti věděli; obcházení zákona obsahem nebo účelem učiněného právního úkonu prý zpravidla znamená, že právní úkon neodporuje sice výslovnému znění zákonného ustanovení, svými důsledky však sleduje tento cíl, aby zákon dodržen nebyl; tak je tomu např. tehdy, kdy převádí svůj majetek na jinou osobu ten, kdo se připravuje ke spáchání trestného činu a *snaží se vyhnout trestu za tento trestný čin, kterým by mohl být postížen jeho majetek*. Na jiném místě NS ČSR zdůrazňuje, že je třeba zjistit a zhodnotit všechny

²⁶ Pojmu „emigrovat“ užíváme v obecném smyslu „přestěhovat se z jedné země do jiné“ (bez ohledu na motivy a způsob přestěhování). Nedáváme mu tedy v tomto rozboru žádný hodnotící význam.

²⁷ Srv. stanoviska a rozhodnutí publikovaná pod č. 26, 33, 34 a 35 Sbírkou soudních rozhodnutí ve věcech občanskoprávních z roku 1975.

okolnosti, za nichž k právnímu úkonu došlo. Tento výklad, hluboce narušující právní jistotu v majetkoprávních vztazích, by však mohl získat určitě oprávnění jen tehdy, kdyby se pohyboval v rámci vymezeném Ústavou, paktem a dalšími československými právními předpisy, jak o tom byla učiněna zmínka v souvislosti se sankcemi trestního práva, a kdyby vedl ke zjišťování skutečného stavu věci v první řadě cestou výslechu všech účastníků právního úkonu, tj. i emigranta. Úzká souvislost trestního a civilního práva i právní politiky na obou těchto úsecích je zde více než zřejmá.

Soudy dále přípouštějí tzv. *vlastnické žaloby státu* podle ustanovení § 132 občanského zákona, ačkoliv ustanovení § 457 Občanského zákoníku o důsledcích neplatnosti smluv je zařazeno v samostatné hlavě nazvané „odpovědnost za neoprávněný majetkový prospěch“. To má ten velmi závažný důsledek, že žaloba může být státem podána kdykoliv a nelze namítat promlčení nároku (nárok na vydání neoprávněného majetkového prospěchu se promlčuje v poměrně krátkých lhůtách, kdežto vlastnické právo se nepromlčuje vůbec). Právní nejistota osob, které od pozdějších emigrantů nabyly nějaké majetkové hodnoty, je tedy časově neomezená. K tomu ještě navíc přistupuje okolnost, že postižení jsou nejen přímí nabyvatelé věcí od emigrantů, ale i ev. další nabyvatelé, kteří věc získali od přímého nabyvatele v rámci prodeje, darování či dědictví, ačkoliv nezákonnost tohoto postupu by nebylo obtížné prokázat.

Finanční orgány státu jdou však i tak daleko, že namítají *neplatnost závětí*, v nichž zůstavitel opomíjí dědice v cizině, u něhož došlo později k propadnutí majetku, přičemž důvody neplatnosti jsou spatřovány v obcházení zákona tím, že zůstavitel se snažil závětí dosáhnout, aby majetek nepřipadl dědicům, u nichž může být vysloven trest propadnutí majetku.²⁸

Za neplatné jsou však prohlašovány i jiné právní úkony, jako např. dohody o převodu členských práv a povinností člena stavebního bytového družstva nebo jiného občana (stát má právo, aby mu družstvo vyplátilo členský podíl, který příslušel

emigrantovi; občan, který dohodu s emigrantem uzavřel a částku odpovídající členskému podílu zaplatil, smí tuto částku družstvu zaplatit znovu, pokud mu ovšem bude vůbec dovoleno v bytě dále bydlet).²⁹

C Pracovní a sociální věci

V prosinci 1966 schválilo Federální shromáždění zákon „o některých důsledcích neoprávněného pobytu pracovníků v cizině“ (zákon č. 161/1969 Sb.), podle něhož doba zaměstnání či pracovní činnosti v cizině, popř. jiná započitatelná doba strávená v cizině, se započítává pracovníku (družstevníku), který jinak splňuje podmínky zápočtu této doby

– pro určení doby praxe vyžadované ve *mzdových* předpisech pro výkon funkce nebo pro stanovení výše platu (nyní viz též ustanovení § 103 odst. 4 Zákoníku práce), a

– do doby zaměstnání, rozhodné pro určení dávek *nemocenského pojištění* a jiného obdobného zabezpečení a pro nárok *dávky důchodového zabezpečení* a jejich výši,

jen tehdy, jestliže se pracovník nebo družstevník zdržoval mimo území ČSSR s povolením příslušného státního orgánu. Není-li splněna tato podmínka, *k době strávené v cizině se nepřihlíží*.

Zvláštní zmínky zaslouží i úprava provedená později zákonem o sociálním zabezpečení č. 121/1975 Sb. Podle ní se ve věcech důchodového zabezpečení doba zaměstnání v cizině uznává – z hlediska vzniku nebo výše nároků na důchod – zpravidla jen tehdy, má-li pracující ke dni vzniku nároku na důchod trvalý pobyt na území ČSSR, je československým státním občanem a zdržoval se v cizině s povolením příslušného státního orgánu (§ 10 odst. 2). Dávky sociálního zabezpečení se ostatně *do ciziny nevyplácejí* a za tu dobu, po kterou se eventuální oprávněný zdržuje v cizině, mu *nenáleží*, pokud mezistátní úmluva nestanoví jinak (§ 69). „Emigranti bez povolení“ tedy nedostanou od československého státu starobní či jiný důchod, i když třeba většinu svého života na území tohoto státu pracovali,

28 Srovnej stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSR z 5. 11. 1975, publikované pod č. 34/1976 Sbírky soudních rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, odd. 13.

29 Srovnej rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 29. 3. 1976, publikovaný pod č. 41/1977 Sbírky soudních rozhodnutí ve věcech občanskoprávních.

přenechávali státu „nadhodnotu“ své práce, platili daně a poplatky a i jinak se přičinili o vytvoření hodnot, s nimiž stát hospodaří.

D

Bytové věci

Vzhledem k hromadné emigraci po srpnu 1969 (např. počátkem roku 1970 bylo ještě v ČSSR 5200 opuštěných bytů) byla v roce 1970 vydána zákonná úprava (č. 15/1970 Sb.), podle níž dnem 11. 3. 1970 přímo ze zákona zaniklo právo osobního užívání bytu občana, který se k tomuto dni protiprávně zdržoval mimo území ČSSR. Soudní řízení, jehož je jinak ke zrušení práva užívat byt zapotřebí podle § 184 Občanského zákoníku, nebylo třeba provádět: potvrzení vydané příslušným orgánem ministerstva vnitra bylo dostatečným podkladem k tomu, aby příslušný národní výbor byt vyklidil a přidělil někomu jinému. Občanovi, jehož právo užívat byt takto zaniklo, nebyl národní výbor povinen přidělit náhradní byt ani ubytování. Věci, které se v bytě nacházely, měl národní výbor převzít do úschovy, popř. je prodat a výtěžek uložit do úschovy u státního notářství.

Touto právní úpravou byla tedy občanům vzata možnost namítat v soudním řízení jako „vážný důvod“ neužívání bytu nejen všeobecné poměry, jaké se po 21. 8. 1968 na území ČSSR vytvořily, ale i zvláštní důvody, které se jinak běžně uznávají (např. studium v jiném místě, než kde se nachází byt); žádný důvod „protiprávního pobytu mimo území ČSSR“ tedy zákonodárce neuznal za „vážný důvod“ pro neužívání bytu.

E

Pojištění

Pojištění je druh služby, kterou na území ČSSR monopolně poskytuje Česká a Slovenská státní pojišťovna. Spočívá v zabezpečení práva na výplatu peněžních prostředků k úhradě potřeb, které vznikají z nahodilých událostí. Má tedy občanům zajišťovat určitou existenční jistotu. Přes zásadně soukromoprávní povahu pojištění se do příslušných předpisů podařilo zamontovat ustanovení, která ve svých důsledcích neznamenaají nic jiného než tvrdou sankci za porušení předpisů o cestovních dokladech.

V oboru tzv. pojištění osob (pro případ úrazu, úmrtí apod.) je např. stanoveno, že pojištění se

týká pojistných událostí, které nastanou na území ČSSR a při *povolovém pobytu* mimo její území (ustanovení § 3 vyhlášky č. 49/1964 Sb.). V případě „nedovoleného pobytu“ vzniká tedy kuriózní situace, že pojištění je sice v platnosti, zaplacené pojistné se nevrací, přesto však pojišťovna neposkytne pojistné plnění.

V oboru tzv. zákonného pojištění odpovědnosti za škody způsobené provozem motorových vozidel bylo ke stejnému účelu využito ustanovení o tom, kdy má vozidlo *trvalé stanoviště v cizině* a kdy na území ČSSR: zákonné pojištění se totiž vztahuje na řidiče a provozovatele motorových vozidel, která mají trvalé stanoviště v cizině, jen pokud jde o jejich odpovědnost za škody způsobené v ČSSR, nikoliv však v cizině.³⁰ Účelu je pak dosaženo interním výkladem, podle něhož se za trvalé stanoviště motorového vozidla považuje faktické místo, na němž se vozidlo převážně nachází; není-li toto místo na území ČSSR, lze motorové vozidlo považovat za tuzemské jen v případě, že jeho provozovatel atd. je mimo území ČSSR na základě příslušného *povolení československých úřadů* a že v dokladech vozidla je jako trvalé stanoviště uvedeno místo, které je na území ČSSR. Jestliže tedy „emigrant bez povolení“ způsobí v cizině provozem svého vozidla škodu jinému, československá pojišťovna za něj škodu neuhradí, i když škoda byla způsobena v období, na něž bylo pojistné vyplaceno.

F

Devizové předpisy

Mezi devizové tuzemce a devizové cizozemce je podle československých předpisů položena přísná *devizová právní bariéra*, jejíž nedovolené překročení se velmi přísně trestá a která může být pro osobu označenou za devizového cizozemce v mnoha směrech velmi nevyhodná.³¹

30 Ustanovení § 1 odst. 1 vyhlášky č. 123/1974 Sb. pro ČR (obdobu vyhlášky č. 8 124/1974 Sb. pro SSSR); obdobně tomu bylo i v dřívější úpravě.

31 Jenom příkladem lze uvést, že k placení v tuzemsku devizovým cizozemcům nebo komukoliv v jejich prospěch nebo z jejich majetku, ke vstupu v závazky, za kterých vzniká povinnost peněžního plnění vůči devizovým cizincům anebo k uznání peněžních závazků vůči nim atd. atd. je třeba devizového povolení. Provádět platby do zahraničí a přijímat úhrady ze zahraničí jinak než prostřednictvím devizových bank je v zásadě zakázáno.

Zákon o devizovém hospodářství č. 142/1970 Sb. zachovává status devizového tuzemce jen československým státním občanům, kteří se v zahraničí zdržují se souhlasem příslušných státních orgánů, a jejich rodinným příslušníkům. Prováděcí vyhláška č. 143/1970 Sb. však navíc stanoví, že za devizového tuzemce se nepovažují (tedy devizoví cizozemci jsou) i českoslovenští státní občané, kteří se sice zdržují v zahraničí se souhlasem příslušných státních orgánů, skutkové okolnosti však nasvědčují jejich úmyslu zůstat v zahraničí trvale (není jasné, jak se jiný československý občan o této změně statusu svého spoluobčana může dozvědět a jak jsou vůbec v takových případech zajištěny aspoň elementární podmínky právní jistoty). Totéž platí podle citované vyhlášky pro občany, kteří se vystěhovali na vystěhovalecký pas (viděli jsme ovšem, že podle předpisů o cestovních dokladech žádný takový cestovní doklad neexistuje).

G

Zákaz odčinění křivd spáchaných československým státem

Zákon o soudní rehabilitaci byl schválen 25.6.1968. V jeho preambuli se praví mj.: „Odčinění křivd, k nimž v minulosti došlo porušováním zákonnosti na úseku trestního soudnictví, je základním předpokladem pro obnovení obecné a plné důvěry v socialistickou zákonnost a spravedlnost. Zejména je třeba, aby se urychleně dostalo plně rehabilitace občanům, kteří byli souzeni a potrestáni jako škůdci socialismu, ač se na zájmech socialistické společnosti trestnou činností neprovinili.“

Novela tohoto zákona č. 70/1970 Sb. však stanoví (článek 3 odst. 2): „Soud *zamítne* v neveřejném zasedání návrh podaný osobou, která se *zdržuje bez povolení v cizině*, nebo návrh podaný ve prospěch takové osoby.“ Taková osoba tedy nemůže být rehabilitována, i když jsou třeba věcné důvody pro rehabilitaci zcela zřejmé a ačkoliv její nynější chování nemá přirozeně s dřívějším nezákonným trestním rozsudkem nic společného. Avšak nejen to. V další části citovaného ustanovení se totiž stanoví, že na uvedené osoby se *nevztahuje* obecné ustanovení, podle něhož „jestliže důvod, z něhož soud rozhodl (v rehabilitačním

řízení) ve prospěch některého obviněného, prospívá dalšímu obviněnému, rozhodne senát vždy též v jeho prospěch“ (§ 16 odst. 2 rehabilitačního zákona). Prakticky to znamená, že rehabilitace nevinně odsouzených členů skupiny obviněných nemá žádný vliv na postavení toho obviněného člena skupiny, který se v době rehabilitačního řízení bez povolení zdržuje v cizině; dřívější nezákonný rozsudek zůstává vůči němu v platnosti.

H

Státní občanství

Státní občanství (příslušnost) jakožto stav (status civitatis) je skutkovou podstatou, jež je (vedle jiných okolností) předpokladem vzniku řady různých práv a povinností. Jde o instituci významnou z hlediska práva vnitrostátního i mezinárodního.

Proto Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948 stanovila (článek 15), že každý má právo na státní příslušnost a že nikdo nesmí být svévolně zbaven své státní příslušnosti ani práva svou státní příslušnost změnit. Za „svévolné“ odnětí státního občanství je nutno považovat především případy, kdy nebylo prokázáno, že občan závažně porušil povinnost *věrnosti ke státu* (ke státu jakožto organizovanému lidskému společenství, nikoli tedy jen k určité aktuální vládě, k vládnoucí politické straně apod.).

Odnětí státního občanství jakožto jednostranné opatření státu bylo na území dnešní ČSSR zavedeno teprve v roce 1939, a to jednak v tehdejší Slovenské republice, jednak na území tzv. Protektorátu Čechy a Morava. Tyto předpisy, vycházející z fašistického pojetí vztahu mezi občanem a státem (důvodem odnětí byla např. emigrace do ciziny z politických důvodů, okolnost, že občan na výzvu se nevrátil atd.), přirozeně ihned v roce 1945 pozbyly účinnosti.

Po roce 1948 však bylo odnětí občanství znovu zavedeno. Podle dnešní právní úpravy může ministrstvo vnitra odejmout státní občanství již z toho pouhého důvodu, že

- občan nezákonně opustil ČSSR a zdržuje se v cizině;
- občan se zdržuje v cizině a nevrátí se do vlasti do stanovené lhůty;
- občan se zdržuje v cizině nepřetržitě po dobu

5 let bez platného československého cestovního dokladu, opravňujícího k pobytu v cizině.³²

Vedle toho je ovšem dána celá řada dalších důvodů odnětí občanství (např. že občan, který se zdržuje v cizině – třeba i zcela legálně – „svými činy poškozuje důležité zájmy ČSSR“).

Odnětí občanství je přirozeně aktem, který se realizuje na rozdíl od propuštění ze státního svazku proti vůli občana, jehož se týká (má také jiné faktické a právní důsledky).

Osoba, které bylo státní občanství jednostranně odejmuto, často nemá jinou státní příslušnost a stává se tzv. bezdomovcem, tedy osobou, k níž nemá žádný stát specifické povinnosti, vyplývající ze státního občanství. Z toho pak plynou i závažné problémy v oboru mezinárodního práva (na mezinárodním fóru byla již přijata řada dokumentů směřujících k tomu, aby vzniku bezdomovectví bylo zabráněno; má se to stát zejména přijetím zásady, že ztráta dosavadního občanství nastává pouze tehdy, nabývá-li dotčená osoba současně jiné státní občanství – československé zákony však tuto zásadu neuznávají).

I

Zákaz návratu emigranta do vlasti

Již Všeobecná deklarace lidských práv (1948) vyslovila zásadu, že každý má právo vrátit se do své země (článek 13 odst. 2). Pakt tuto zásadu precizuje slovy: „Nikdo nesmí být svévolně zbaven práva vstoupit do své vlastní země.“ (Článek 12 odst. 4)

Právo návratu do vlasti je jedním ze základních práv souvisejících se státním občanstvím; považuje se proto většinou za pojmově nemožné, aby někomu nebyl dovolen návrat do státu, jehož je občanem (nutno poznamenat, že československý právní řád – na rozdíl od práva některých jiných států – nezná penalní opatření typu vypovězení československého občana za hranice československého státu; československé státní občanství také nelze odejmout občanu, který se zdržuje na území ČSSR a není současně občanem i jiného státu).

Přesto vláda ČSSR ve směrnících o úpravě právních vztahů ČSSR k občanům, kteří se zdržují v cizině bez povolení československých úřadů, jež schválila svým usnesením č. 58 z 16. 3. 1977³³ výslovně stanoví (článek 13 odst. 1): „Československému občanu, který ani po 5 letech nedovoleného pobytu v cizině neprojeví zájem o uspořádání svých vztahů k ČSSR ve smyslu těchto směrnic, se vstup na území ČSSR nepovoluje.“

Tytéž směrnice pak dále stanoví, že pro osoby, které byly propuštěny ze státního svazku, je možnost vstupu a pobytu na území ČSSR omezena a že osobám, jimž bylo státní občanství odňato, se vstup a pobyt na území ČSSR vůbec nepovoluje (článek 7 a 11).

J

Postih příbuzných emigranta

Všechny kádrové a podobné dotazníky (předkládané k vyplnění pracovníkům zaměstnavatelskými organizacemi atd.) obsahují obligatorní rubriku, v níž je třeba uvést, zda občan má nějaké (i vzdálené) příbuzné v zahraničí a zda s někým (třeba i s osobami pouze známými) v zahraničí udržuje styky (totéž je třeba uvést o manželovi, resp. manželce apod.). Jde o okolnost, která má *de facto* (nikoliv *de iure*) mimořádný význam pro posouzení „kádrového profilu“ občana (např. v zaměstnání, při přijímání do škol, rozhodování o vydání cestovních dokladů apod.).

Viděli jsme již, že v souladu se státním zájmem není cesta k návštěvě občana ČSSR, který se zdržuje v cizině bez povolení československých úřadů (§ 1 písmeno b) vládní nařízení č. 114/1969 Sb.)

Citovaná směrnice vlády ČSSR z roku 1977 pak např. výslovně stanoví:

– Československým občanům lze povolit cesty za osobami propuštěnými ze státního svazku, jestliže splňují podmínky pro povolování cest do kapitalistických států (článek 5). Jaké jsou tyto „podmínky“, žádný právní předpis nestanoví.

– Československému občanovi lze povolit cesty za osobami propuštěnými ze státního svazku, jestliže splňují uvedené podmínky, a to až po

32 Ustanovení § 7 zákona č. 194/1949 Sb. (v platném znění); ustanovení § 15 zákona SNR č. 206/1968 Sb.; ustanovení § 14a zákona ČNR č. 39/1969 Sb. ve znění zákonných opatření předsedy ČNR č. 124/1969 Sb., schváleného usnesením ČNR č. 137/1969 Sb.

33 Tyto směrnice, které velmi závažně modifikují, popř. interpretují právní předpisy o cestovních dokladech a o státním občanství, však samy právním předpisem nejsou a nebyly ani publikovány v obecně přístupné Sbírce zákonů, nýbrž jen v neveřejném Úředním věstníku pod č. 4/1977.

uplynutí 5 let od počátku nedovoleného pobytu těchto osob v cizině (článek 8).

– Československým občanům, kteří udržují styky s osobami, kterým bylo ve smyslu citovaných směrnic odňato československé státní občanství, se cesty do ciziny nepovolují (článek 12 odst. 1). Není rozhodující, že jde třeba o nejbližší příbuzné a jaká je povaha těchto styků; nepovolují se cesty do ciziny vůbec, tedy ani do zemí RVHP.

– Československým občanům se cesty za osobou, která neprojevila zájem o uspořádání svých vztahů k ČSSR, vůbec nepovolují (článek 13 odst. 2). Nutno ovšem podotknout, že „cestou za osobou“ se v praxi státních orgánů zpravidla rozumí cesta na Západ vůbec.

– Nezletilým občanům (tj. do věku 18 let) žijícím v ČSSR, jejichž rodiče zůstali v cizině bez povolení, nebylo jim odňato státní občanství, ale neupravili si vztah k československému státu ve smyslu citovaných směrnic, se cesty za rodiči zcela výjimečně povolují v případech úmrtí nebo vážných onemocnění rodinných příslušníků nebo jiných, zvláštního zřetele hodných skutečností (článek 15 odst. 2). Pokud bylo rodičům odejmuto státní občanství, nebude tedy ani nezletilým dětem povolena cesta za rodiči v žádném případě.

– Vystěhování nezletilých občanů za jejich rodiči, kterým nebyl povolen trvalý pobyt v cizině nebo kterým bylo odňato státní občanství, se povoluje jen zcela výjimečně (článek 15 odst. 3).

V

Z tohoto právního rozboru plyne nutnost legislativních úprav, zrušení předpisů omezujících právo československých občanů cestovat do zahraničí a potřeba právní ochrany občanů před libovůlí mocenských orgánů.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Úprava právních vztahů čs. občanů zdržujících se v cizině byla publikována v Úředním věstníku 1.6.1977. Vyvolala velké pobouření v emigrantském tisku, např. ve Věstníku Bohemia v srpnovém a zářijovém čísle 1977 byla zařazena anketa Proč, kde se kriticky k problematice úprav vyjádřila řada autorů.
- 2 Dokument byl zpracován odborníky ze státních struktur, podstatný podíl na textu měla G. Sekaninová-Čakrtová.

Dodatečně po vydání dokumentu byl vypracován dodatek, který pojednával o řadě skutečností dotýkajících se ustanovení trestního zákona uvedeného v § 109, které byly v tomto dokumentu opominuty, zejména v části III (Střežení státních hranic) a IV (Sankce proti emigrantům). Dodatek byl vydán v roce 1980 jako dokument Charty. Viz D138 (30.3.1980). Rukopis uložen v Libri prohibiti, sb. Charta 77.

- 3 Poznámky pod čarou jsou součástí přílohy dokumentu.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 4, s. 3–4, pouze stručné resumé přílohy • *Listy*, roč. 9 (1979), č. 4, s. 27–40 (s nekrácenou přílohou) • *Charta 77* (1977–1989), s. 225 (bez přílohy);

KOMENTÁŘE: ÚSD, sb. RFE, pol. blok: M. Schulz: O svobodě cestování, S-661 (28. března 1979) • K. Jezdinský, S-674 (10. dubna 1979), J. Jedlička, S-761 (6. července 1979), S. Volný, S-764 (9. července 1979) • *Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*, roč. 12 (1979), č. 5, s. 5/6 • *Palach Press Limited*, č. 11 (srpen 1979), s. 3–4.

D98 1979

1979, 31. březen,¹ Praha. – Telegram sjezdu Italské komunistické strany žádající o podporu uvězněného Jaroslava Šabaty.

Mluvčímu Charty 77, bývalému dlouholetému komunistickému funkcionáři Jaroslavu Šabato-
vi, který si odpykává devítiměsíční trest ve věze-
ní za údajný útok na policisty, sdělil nyní pražský
soud, že přezkoumá jeho podmíněné propuštění
z předchozího trestu.² Znamená to vážnou hroz-
bu, že Šabatovo vězení bude prodlouženo o 18 mě-
síců. Naléhavě žádáme Váš sjezd, aby veřejnou
solidarizací s Jaroslavem Šabatou pomohl zabrá-
nit jeho další perzekuci.³

Václav Benda, Jiří Dienstbier, Zdena Tominová
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1979), Č. 5, S. 5.

- 1 V Informacích o Chartě je nesprávně uvedeno datum 31. leden 1979.
- 2 Obvodní soud v Praze 6 prodloužil 10.5.1977 J. Šabato-
vi vězení o zbytek trestu z rozsudku z roku 1972, přesně
o 17 měsíců a 11 dní. Srv. D90, D91 a D94.
- 3 Telegram Italské komunistické straně se stejnou žádos-
tí zaslal František Kriegel. Viz Informace o Chartě 77,
roč. 2 (1979), Č. 5, S. 5.

D99 1979

1979, 9. duben, Praha. – Odpověď redakci
bulletinu Informace o Chartě 77 na její dopis
čtenářům.

Jako mluvčí Charty 77 podporujeme Vaši nezá-
vislou iniciativu. Považujeme za žádoucí, aby *In-
formace o Chartě 77* byly k dispozici co největšímu
počtu signatářů a příznivců Charty 77 a abyste
v intencích, které formulujete v redakčním sdě-
lení, jako až dosud informovali o práci Charty 77,
zveřejňovali její dokumenty, sdělení, korespon-
denci apod. Při této činnosti s Vámi budeme i na-
dále spolupracovat.¹

dr. Václav Benda, Jiří Dienstbier, Zdena Tominová
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1979), Č. 5, S. 1.

- 1 *Samizdatové periodikum Informace o Chartě 77* vydá-
vala v letech 1978–1989 nezávislá redakční skupina v čele
s Petrem Uhlem. V době zatčení vydavatele (1979–1984)
její zastupovala Anna Šabatová. Informace o Char-
tě 77 vycházely většinou každé tři týdny, obsahovaly
především dokumenty Charty 77, Sdělení VONS, zprá-
vy a informace o samizdatové tvorbě, o represích akti-
vistů nezávislých občanských iniciativ, o mezinárodních
kontaktech atd. Při příležitosti vydání 20. čísla redak-
ce bulletinu otiskla následující dopis: „Milí čtenáři, le-
tošní páté číslo Informací o Chartě 77 je již dvacátým
číslem tohoto periodika, které pro signatáře a přízniv-
ce Charty 77 samizdatově vychází od ledna 1978. Infor-
mace o Chartě 77 zveřejňují především texty Char-
ty 77 a Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, a to
pokud možno v plném rozsahu. Informují rovněž o růz-
ných, na státní moci nezávislých aktivitách v oblasti
boje za lidská práva. Velmi stručně se zmiňují o nezá-
vislých projevech kulturních, vědeckých a politických.
Informace o Chartě 77 nejsou bulletinem (zpravo-
dajem, věstníkem) Charty 77; nevydávají je mluvčí Char-
ty 77. Po patnáctiměsíční nezávislé existenci nepovažu-
jí členové redakce Informací o Chartě 77 ani mluvčí
Charty 77 za vhodné podílet redakční práci přímé kon-
trole mluvčích nebo přeměnit Informace o Chartě 77
v tiskový orgán mluvčích či pouhý věstník dokumentů
a sdělení Charty. Daný stav vyhovuje i Výboru na obranu
nespravedlivě stíhaných, který v Informacích o Char-
tě 77 nalezl vhodný sdělovací prostředek informující

o jeho činnosti. Dosavadní nezávislost redakce je také podmínkou postupného uskutečňování našeho záměru být prvkem demokratické kontroly práce mluvčích Charty 77, činnosti Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných i práce dalších chartovních či opozičních kolektivů a skupin. Tuto kontrolu nechceme uskutečňovat jednostrannou kritikou, ale vhodným zpravodajstvím, které se někdy neobejde bez hodnotících prvků.

Při takovém zpravodajství je však správné a jedině možné veřejně oznámit, na koho se můžete obrátit, budete-li chtít s námi jakkoli spolupracovat nebo vyjádřit nesouhlas s naší prací. Informace o Chartě 77 vydává redakční skupina signatářů Charty 77; příspěvky, zprávy, kritické ohlasy apod. můžete posílat, nejlépe prostřednictvím jiných signatářů Charty 77, na adresu: Petr Uhl, Anglická 8, Praha 2. Autoři jednotlivých zpráv, článků, kratších komentářů apod., ať už jsou členy redakce, jejichmi spolupracovníky či náhodnými přispěvateli, mohou používat osobních zkratků či pseudonymů, jejichž význam zůstane redakčním tajemstvím. Takto označené příspěvky nebo články podepsané skutečnými jmény autorů nevyjadřují názory redakce. Nepodepsané zprávy a články jsou redakční. Nevýžádané příspěvky se nevracejí.

Budeme také vždy ochotni zvážit možnost kooptace nového člena redakce. V této souvislosti Vám nabízíme pravidelnou práci v redakci nebo alespoň neformální či občasnou spolupráci. Chceme však připomenout, že Informace o Chartě 77 mají cíl informovat, a to především o obraně lidských práv; není v nich místa pro rozsáhlé polemiky, teoretické úvahy, politické či sociální analýzy, historické studie, literární práce či obsáhlejší recenze kulturního zaměření; k tomu slouží jiná nezávislá periodika. Velmi však uvítáme, jestliže nám pošlete texty tohoto druhu nebo alespoň zprávu o tom, že samizdatově vyšly: chceme, byť by to bylo jen anotací se jménem autora a názvem práce, o jejich vzniku informovat.

Rádi bychom vydávali Informace o Chartě 77 každé dva až tři týdny. Rozsah jednoho čísla by neměl překročit patnáct strojopisných stran." Informace o Chartě 77, roč. 2 (1979), č. 5.

1979, 20. duben, Praha. – Sdělení Fondu občanské pomoci o rozdělování získaných prostředků.

Fond občanské pomoci, který byl ustaven v rámci Charty 77 dne 1. března 1979,¹ již zčásti obdržel peněžitou částku, kterou byla dotovaná cena Monismanien, jakož i další příspěvky z domova i ze zahraničí. Mezi zahraničními dárci jsou například norský svaz spisovatelů, některé pobočky PEN-klubu, akademik Sacharov a studenti architektury ze Stockholmu. Fond občanské pomoci začal tyto prostředky rozdělovat formou jednorázových sociálních příspěvků a vynakládá je též na podporu nezávislých kulturních aktivit a na další pracovní účely. Fond občanské pomoci přitom vychází z podnětů signatářů Charty 77 a vyžívá je k všestranné spolupráci.

dr. Jiří Hájek, Václav Havel, dr. Ladislav Hejdaček
[správci fondu]

dr. Václav Benša, Zdena Tominová, Jiří Dienstbier
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1979), Č. 6, S. 2.

1 Viz D82 (4. 12. 1978) a D95 (1. 3. 1979).

PLNÉ ZNĚNÍ: *Listy*, roč. 9, č. 5 (říjen 1979), s. 62 • viz též Zpráva předsedy správního výboru fondu Františka Janoucha in: *Listy*, roč. 9, č. 7 (prosinec 1979), s. 53.

100.1

[1979, 20. duben, Praha.] – Dopis mluvčích Charty 77 a správců Fondu občanské pomoci o zřízení fondu a zásadách rozdělování jeho prostředků s poděkováním za příspěvek, adresovaný zahraničním správcům fondu.²

Vážení přátelé,

po udělení švédské ceny Monismanien byl v rámci Charty 77 ustaven Fond občanské pomoci, jehož úkolem je tuto cenu a všechny další finanční prostředky, které Charta 77 dostala nebo v budoucnu dostane, jakož i další příspěvky, které budou našemu fondu zaslány ve prospěch osob politicky perzekvovaných a ve prospěch různých nezávislých kulturních a společenských iniciativ,

spravedlivě rozdělovat. Je nám známo, že i Vy jste tímto způsobem přispěli a rádi bychom Vám tímto – jako správci fondu – za Vaš příspěvek upřímně poděkovali. Vynasnažíme se ho použít v souladu s Vaším přáním.

Děkujeme Vám i jako občané tohoto státu, kterým záleží na tom, aby se v naší zemi mohly rozvíjet iniciativy směřující k obecné nápravě. S upřímným pozdravem

*dr. Jiří Hájek, Václav Havel, dr. Ladislav Hejdánek
[správci fondu]*

*dr. Václav Benda, Zdena Tominová, Jiří Dienstbier
mluvčí Charty 77*

- 1 Informace o Chartě 77 uveřejnily současně se sdělením mluvčích Charty a správců Fondu občanské pomoci z 20. dubna 1979 zprávu, že „Fond občanské pomoci předal redakci několik kopií dopisů, které v těchto dnech odeslal všem dárcům a finančním přispěvatelům – institucím i jednotlivcům – kteří vytvoření fondu umožnili“. Zpráva přinášela jen obecnou informaci o obsahu dopisů, aniž byli jmenováni adresáti. Tři dopisy, které tu zveřejňujeme jako dokumenty Charty 77, otiskl časopis Západ vycházející v Torontu (roč. 1, č. 3, říjen 1979, s.1) spolu s výzvou přispívat do fondu na tři zahraniční konta Nadace Charty 77 nebo prostřednictvím redakce Západu. U všech tří dopisů – byly v časopise otištěny bez data – byla shodně uvedena jména tří správců Fondu občanské pomoci a tří mluvčích Charty, jakož i jejich plné pražské adresy (v téměř znění jako jsou uvedeny v D95).
- 2 Zahraničním správcem fondu se stal správní výbor, v jehož čele stál prezident mezinárodního PEN-klubu Per Wästberg, zástupcem Charty 77 byl František Janouch sídlící ve Švédsku. Finanční základ fondu tvořily cena Monismanien, podpora PEN-klubu, Svazu norských spisovatelů, sbírky studentů architektury ve Stockholmu, univerzity v Göteborgu, sbírky švédských dělníků, českých a slovenských emigrantů. Peněžními dary přispěli též individuální dárci. Viz též Nadace Charty 77: Dvacet let. Praha 1989, s. 12–14.

100.2

[1979, 20. duben, Praha.] – Dopis mluvčích Charty 77 a správců Fondu občanské pomoci Andreji Sacharovovi s poděkováním za příspěvek a s informací o tom, jak bude použit.

Vážený pane profesore,
hluboce si vážíme Vašeho peněžitého příspěvku, který nám byl doručen, a ubezpečujeme Vás, že ho spravedlivě použijeme k účelům, k nimž jste jej určil. Dovolte nám, abychom využili této příležitosti a znovu Vám vyslovili svůj obdiv k Vašemu statečnému občanskému úsilí, které má tolik společného s tím, o co se pokouší i Charta 77. V upřímné úctě

*dr. Jiří Hájek, Václav Havel, dr. Ladislav Hejdánek,
[správci fondu]*

*dr. Václav Benda, Zdena Tominová, Jiří Dienstbier
mluvčí Charty 77*

100.3

[1979, 20. duben, Praha.] – Dopis mluvčích Charty 77 a správců Fondu občanské pomoci norskému svazu spisovatelů s poděkováním za příspěvek a s informací o tom, jak bude použit.

Vážení pánové,
hluboce si vážíme finanční podpory, které se nám dostalo od Vaší organizace, a srdečně Vám za ni děkujeme. Věříme, že bude v souladu s Vašimi intencemi, rozdělíme-li její podstatnou část mezi spisovatele, kteří nemohou publikovat, a další umělce, kteří jsou pro občanské postoje podobně postižení.

Děkujeme Vám tedy ještě jednou a ujišťujeme Vás, že na Vaš zájem o naši situaci nikdy nezapomeneme. V upřímné úctě

*dr. Jiří Hájek, Václav Havel, dr. Ladislav Hejdánek,
[správci fondu]*

*dr. Václav Benda, Zdena Tominová, Jiří Dienstbier
mluvčí Charty 77*

1979, 21. duben, Praha. – Seznam nových
41 signatářů Charty 77. (Dokument č. 25)

K Prohlášení Charty 77 ze dne 1. 1. 1977 se připojilo dalších 41 občanů, kteří souhlasili se zveřejněním svých jmen. Tím stoupl počet signatářů Charty 77 na 978.

Antonín Bušta, instalatér; Petr Cibulka, dělník; Václav Cyalikoff, dělník; Jaromír Čech, brusič kovů; Bára Dvořáčková; Jiří Gruntorád, dělník; Vítězslav Haramule, zedník; Marta Haramulová, dělnice; Dagmar Hlavsová, knihovnice; Dušan Hudymač, dělník; Hana Chmelová, figurantka; Pavel Kadlec; Bohuslav Kaplan, dělník; Petr Klement, nástrojař; Jaroslav Kopis, strojný zámečnick; Jiří Kováč, dělník; Jiří Kratochvíl, instalatér; Milan Krebes, dělník; Daniel Kumermann, skladník; Vlastimil Markeytán, dělník; Milan Míklas, automechanik; Věra Mikulová, dělnice; Otakar Moučka, dělník; Miroslav Nečas, ostříč náradí; Miroslav Nový, technik; Josef Ouroda, dělník; Milan Pankráz, elektromontér; Miloslava Parčová, důchodkyně; Tomáš Petřivý, studující; ing. Květoslava Princová, v domácnosti; Lenka Procházková, uklízečka; Dušan Skála, archivář; Libor Skříček, dělník; Antonín Slovák, duchovní; Zdeněk Spálovský, řidič; Arnošt Svejkovský, elektromontér; Ilja Šedo, invalidní důchodce; Josef Takacz, zámečnick; Vlastimil Třešňák, zpěvák; Milan Vlahovič, řidič; Jana Vyprachtická.

*dr. Václav Benda, Zdena Tominová, Jiří Dienstbier
mluvčí Charty 77*

dr. Jaroslav Šabata, mluvčí Charty 77, je vězněm.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 6, s. 1 • *Listy*, roč. 9 (1979), č. 4, s. 41 (dokument je zde chyběně číslován jako č. 52).

KOMENTÁŘ: Další, 25. dokument Charty 77. In: *Americké listy*, 29. července 1979, s. 7.

1979, 28. duben, Praha. – Sdělení o pokračování
diskuse k dokumentu Charty 77 o bezpečnosti
provozu jaderných elektráren a polemická
reakce Františka Janoucha.

K dokumentu Charty 77 o bezpečnosti provozu jaderných elektráren,¹ formulovanému jako diskusní stanovisko skupiny odborníků, jsme obdrželi několik polemických příspěvků.

V příloze publikujeme dopis dr. Františka Janoucha (žijícího nyní ve Švédsku), který je z daných příspěvků nejucelenější, hodnotí celou problematiku z radikálně odlišného hlediska a přináší nové zásadní podněty.

Poprvé se tak pokoušíme přejít k praxi permanentní diskuse o palčivých problémech, ke které se Charta 77 přihlásila ve svém dokumentu č. 21.² Současně vyzýváme všechny laiky i odborníky, signatáře i nesignatáře, aby se zapojili do diskuse a poslali své písemné příspěvky mluvčím Charty 77 nebo odpovědným redaktorům jednotlivých dokumentů.

*dr. Václav Benda, Jiří Dienstbier, Zdena Tominová
mluvčí Charty 77*

Příloha: dopis Františka Janoucha

Vážení a milí přátelé,
nebudu skrývat – přijal jsem dokument č. 22 Charty 77 s rozpornými pocity. Ze strany první s uspokojením i radostí, že Charta 77 vydala další dokument, zabývající se jedním z důležitých problémů, které stojí před lidstvem – jadernou energií, energetickou krizí, zachováním či lépe záchranou životního prostředí.

Ze strany druhé – podrobné prostudování a rozbor dokumentace samotného dokumentu vyvolal u mne řadu pochybností a kritických připomínek: některá tvrzení a stanoviska dokumentu totiž nápadně připomínají styl a argumenty nejrozličnějších odpůrců jaderné energie na Západě, se kterými se zde často setkávám a se kterými, řekněme si to na rovinu, hluboce a nejen vnitřně nesouhlasím.

A protože mluvčí Charty 77 nazývají dokument č. 22 východiskem k diskusí, považujte tento můj dopis za diskusní příspěvek – za jakýsi otevřený dopis k dokumentu č. 22 Charty 77.

Začnu z toho, co v dokumentu není (to je oblíbená praxe liberálních a shovívavých oponentů různých disertací a diplomových prací): z československé energetické situace. Považuji tuto otázku za zcela klíčovou: pokud by naše země byla schopna pokrývat své energetické potřeby nejen dnes, ale i v budoucnu z vlastních, a nazvěmež je konvenčních, energetických zdrojů (třeba jako Norsko s pomocí hydroelektráren), bylo by možné výstavbu jaderných elektráren odsunout do vzdálenější budoucnosti. Nemám po ruce přesná čísla – pokud vůbec přesná čísla existují. Ale i bez nich je všeobecně známo (a naši státníci – minulí, současní a budoucí – to nikdy neskrývali, neskrývají a bohdá ani skrývat nebudou), že nás příroda či Stvořitel umístili nejen do mimořádně nepříznivé zeměpisné polohy, ale byli k nám také mimořádně skoupými co se surovin a zvláště energetických zdrojů týče. Nemáme naftu, nemáme zemní plyn (kromě tranzitního plynovodu, který nám nepatří), uhlí je také poskrovnu, hydroenergie je vyčerpána. Jediné, co jsme měli a snad ještě máme v dostatečném množství, je uran, který se v současné době stává velice důležitou energetickou surovinou.

Protože energie je prvořadým činitelem potřebným k zajištění normálního chodu moderní průmyslové společnosti, stává se naše země ekonomicky a politicky závislou na dodavatelích energie. Neváhal bych dokonce postavit rovnítko mezi energií, svobodou a nezávislostí. Energetická závislost se může uzavřením kohoutku proměnit v závislost politickou (vzpomeňme jenom na r. 1973 – první naftovou krizi), a stát, který se ocitne v ostré energetické krizi, nebude mít jiné východisko než se podrobit tomu, kdo kohoutek kontroluje, nebo začít s omezováním politických a občanských svobod (souvislost je zde zřejmá: tisk, rozhlas, televize, cestování – to vše je energeticky velice náročná činnost); a bez těchto institucí lidská práva a občanské svobody se začnou stěhovat zpět na papír stejně jako pluralismus. Dovedu si dokonce představit Orwellovu noční můru 1984 způsobenou či přivolanou První, Druhou či Kolikátou Velkou Energetickou Krizí.

Závěr odsud je jasný: naše země potřebuje a bude potřebovat jadernou energetiku (spolu s převzetím těžby uranu, zákazem či omezením jeho exportu, vybudováním zařízení na jeho

obohacování a na výrobu palivových článků, příp. i na zpracování článků vyhořelých) již jako důležitý faktor v boji za politickou, státní a ekonomickou nezávislost. Neváhal bych dokonce říci – i za cenu jistých zdravotních rizik a ztrát na lidských životech: náš svět je bohužel tak zařízen, že za svobodu a nezávislost se musí – a často dokonce vysoce a draze – platit lidskou krví.

Jsou však skutečná rizika, spojená s výstavbou a provozem jaderných elektráren tak vysoká?

Dokument č. 22 Charty 77 mluví o genetických důsledcích radioaktivního záření, o zvýšené frekvenci rakovinných onemocnění atd. Nemohu se zde pouštět do podrobností, přesto bych však chtěl uvést dvě fakta, která svědčí o tom, že toto nebezpečí je značně přeháněno. Moderní chemický průmysl vyrábí dnes tisíce a desítky tisíc látek (další jsou obsaženy v exhalacích průmyslových podniků a mj. také uhelných elektráren), které mohou působit genetické změny a jsou karcinogenní. Uváděl jsem v jedné švédské debatě, že existující technologie klasické zabíjejí ročně (exhalacemi) ve Švédsku 4000–5000 lidí. Jaderné elektrárny k tomu přidávají pouhé dvě další oběti ročně.

Definitivní zpracování výsledků průzkumu důsledků výbuchů atomových bomb nad Hirošimou a Nagasaki odhalilo pozoruhodný fakt (viz *Scientist*, 25. 8. 1977, s. 472–476): Nehledě na to, že desítky tisíc obyvatel těchto měst bylo ozářeno dávkou 130 rem, což je 52násobek maximální přípustné roční dávky, mezi obyvatelstvem nebyly zjištěny žádné statisticky průkazné genetické změny. Byl zjištěn několiknásobně vyšší výskyt jiných rakovinných onemocnění, celková mortalita však byla asi o 6 % nižší než v jiných srovnatelných japonských městech.

Tvrzení autorů dokumentu č. 22, že „podle některých výzkumů existuje významně značnější výskyt znetvořených dětí již ve městech nebo v oblastech se zvýšenou úrovní radiace“, je podle mého názoru nesprávné. (Ať se na mne autoři dokumentu č. 22 nezlobí: bylo by zapotřebí citovat zdroj!) Přípustná stanovená roční dávka je dnes 251 mrem/rok. V závislosti od místa, nadmořské výšky, frekvence rentgenování, počtu hodin proseznených před televizí, zvláště barevnou, každý obyvatel naší planety dostává průměrnou roční dávku kolem 100 mrem/rok. Kontrolovaná

lidská jaderná činnost se v posledních desetiletích podílela na této nevyhnutelné doze radia-
ce mizivým způsobem: jaderné exploze ve vzdu-
chu přispívají asi 5 mrem/rok, všech 13 jaderných
reaktorů ve Švédsku by zvýšilo průměrné ozá-
ření asi o 2 mrem/rok. Ve srovnání s ozářením,
které každý z nás dostává z kosmického záření
(na hladině moře kolem 35 mrem/rok, ve vyš-
ších nadmořských výškách podstatně více – a pře-
ce máme na Kavkaze nejvíce stoletých!), z půdy
(v našich rulách, žulách a jiných minerálech jsou
vždy stopy radioaktivních látek, které způsobu-
jí pravidelnou a naprosto nevyhnutelnou roční
dávku pohybující se v závislosti od místa mezi
50–150 mrem/rok), je to naprosto zanedbatelné.

Podobně je tomu s otázkou radioaktivního od-
padu. Kolik iracionality, pověr a hysterie je spo-
jeno s řešením tohoto – pravda složitého, nic-
méně však řešitelného – technického problému.
Jaderné elektrárny produkují při svém provozu
(ve srovnání s jinými energetickými zdroji) zce-
la nepatrné množství vysoce radioaktivního od-
padu. Některé z umělých radioaktivních prvků
mají skutečně velice dlouhý život – jejich poločas
rozpadu může dosahovat až 100 000 roků. Toto
číslo působí na některé fanatické odpůrce jader-
né energie jako fakírova píšťalka na kobru: hyp-
notizuje. Částečně to mohu pochopit: 100 000 let
přesahuje značně hranice lidské představivosti
a lidské zkušenosti.

Podívejme se však na tuto otázku z jiného
úhlu. Zatímco radioaktivní odpad má velkou,
ale přece jen konečnou životnost, řada odpadů
z chemického a jiného průmyslu je stálá: nebude
se samočinně rozpadat a teoreticky řečeno může
zůstat v přírodě na věčné časy. A některé z odpa-
dů chemického průmyslu jsou alespoň stejně tak
nebezpečné jako odpad z jaderných elektráren.
Chemický průmysl produkuje ročně nesrovnat-
elně větší množství letálních dóz chemických
látek – různých arzenidů, chlorových sloučenin,
fosgenových sloučenin atd. – než vyprodukuje ja-
derné elektrárny.

Navíc je číslo 100 000 určeno hlavně ke straše-
ní malých dětí a laiků. Profesor Cohen provedl po-
drobné výpočty, ukazující křivku nebezpečnosti
jaderného odpadu jako funkci času (viz např. *Scien-
tific American*, volume 236, č. 6, 1977, s. 21–31). Stu-
peň nebezpečnosti jaderného odpadu se zmenší

v průběhu prvních 500–700 let téměř 100 000krát
a za deset tisíc let z jaderných elektráren nebude
o nic více nebezpečnější, než je kosmické záření
nebo žulové památníky nad Prahou. Je skuteč-
ně obtížné předvídat, jak by se chovaly materiá-
ly pouzder, do kterých se má radioaktivní odpad
ukládat, během 100 000 let. Jak se však chová ke-
ramika, sklo, kovy či jiné materiály během méně
než 1000 let víme – a není obtížné to stanovit.

Předpokládejme však to nejhorší – že pouzder-
ra za tisíc let erodují, že se ke zbytkům dostane
podzemní voda z hloubky 600 m, kde mají být de-
ponovány, na povrch. Kontrolní orgány by sice
mohly zasáhnout – ale i kdyby nezasáhly – jak
dlouho bude trvat vodě, než se dostane z hloub-
ky 600 metrů na povrch? Charakteristická rych-
lost pohybu spodních vod je asi 30 cm/den a aby
se dostala na povrch, musí procestovat kolem
100 km, což jí bude trvat asi 1000 let. Za tuto
dobu přirozeně odpad prakticky bude bez nebez-
pečí (tím spíše, že některé jeho komponenty jsou
těžko rozpustné a budou se pohybovat pomaleji
než spodní voda sama). V jižní Francii a ve Špa-
nělsku v Altamiře existují jeskyně, ve kterých se
zachovaly nádherné prehistorické kresby. Jsou
staré 30 000 až 40 000 let. Vytvořil je Homo pa-
leoliticus jen tak, pro svou radost. Přesto pře-
trvaly včetně barev mnohem delší dobu, než by
bylo zapotřebí k naprosto bezpečnému uskladně-
ní radioaktivního odpadu. Chce mi snad někdo
tvrdit, že dnešní inženýři a technika mají méně
možností, znalostí a zkušeností, než měl Homo
paleoliticus, jehož vrcholnými technickými pro-
středky byl pazourkový nůž a sekýra?

Aniž bych zacházel do podrobností: technika
ukládání radioaktivního odpadu do speciálních
pouzder do hlubokých šachet v geologicky stá-
lých vrstvách je vyřešena uspokojivě – rozhod-
ně uspokojivěji než mnohé problémy související
se zamořováním ovzduší a vody jinými průmys-
lovými činnostmi. Třeba jako problém produk-
ce kyslíčnicku uhličitého uhlými elektrárnami
a elektrárnami pracujícími na zemním plynu, je-
hož zvyšující se koncentrace v atmosféře dělá stá-
le větší problémy meteorologům, kteří se obávají,
že radikální zvýšení výroby elektřiny touto cestou
může přivodit globální klimatickou katastrofu.

Souhlasím plně s autory dokumentu č. 22, co
se rozvoje československé jaderné energetiky týče.

Myslím, že československá jaderná energetika je odstrašujícím a varovným příkladem československo-sovětské spolupráce. Nechci SSSR upírat zásluhu na vyškolení československých jaderných odborníků a přispění k rozvoji československého jaderného výzkumu. Dnes však, s odstupem doby a po mnoha zkušenostech, se domnívám, že celá sovětská jaderná pomoc měla hlavně propagandistický ráz a byla částečně zapříčiněna sovětskými obavami, aby se v tomto směru východoevropské státy nějak neosamostatnily, nedostaly zpod univerzální kontroly a neorientovaly se na Západ.

Výstavba A 1 v Jaslovských Bohunicích byla opožděna o více než 10 let (srovnej např. prohlášení československé vlády přednesené ing. Ševčíkem na ženevské konferenci o mírovém využívání atomové energie a po této konferenci). Pokusy ČSSR orientovat další vývoj československé jaderné energetiky na modernější západní typy jaderných elektráren byly definitivně zastaveny na sovětský nátlak někdy v roce 1969 a ČSSR byl vnucen pro další výstavbu jaderných elektráren tzv. voroněžský typ jaderných elektráren, jejichž technické parametry a hlavně systém zajištění a bezpečnostních opatření vyvolávají na Západě řadu kritických připomínek – SSSR sám, zdá se, chce svůj budoucí energetický program orientovat na modernější typy reaktorů, např. západoněmeckých.

V tomto ohledu plně souhlasím s kritickými připomínkami autorů dokumentu č. 22 Charty 77 a domnívám se, že rozvoj jaderné energetiky v celém komplexu by se měl stát skutečně věcí veřejnou, předmětem veřejného zájmu a kritiky. Z tohoto hlediska považuji – nehledě na některé dílčí nedostatky – dokument o jaderných elektrárnách za velice pozitivní čin.

Prosinec 1978

František Janouch

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Viz D80 (27.11.1978).

2 Viz D74 (19.10.1978).

PLNÉ ZNĚNÍ: *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 7, s. 1–4 • František Janouch *Chartě 77*. In: *Listy*, roč. 9 (1979), č. 3, s. 52–54.

PŘÍSPĚVKY K DISKUSI: Janýr, Přemek ml.: *Jaderná diskuze*. In: *Listy*, roč. 9 (1979), č. 5, s. 53–55 • Pavel Roubal polemizuje s Františkem Janouchem. In: *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 12, s. 17–18.

KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-669 (5. květen 1979).

D103 1979

1979, 5. květen, Praha. – Sdělení o setkání mluvčích Charty 77 s členy Francouzské komunistické strany.

V pátek 4. května 1979 se mluvčí Charty 77 sešli s členy Francouzské komunistické strany Danielem Ouakim, Didierem Lapostrem a Violettou Harvinovou. Mluvčí uvítali zájem francouzských komunistů o dodržování lidských práv v Československu. Vzhledem k tomuto zájmu a k tomu, že Francouzská komunistická strana v četných dokumentech a prohlášeních odsoudila nezákonnou perzekuci v Československu a jiných středoevropských a východoevropských zemích a přihlásila se k demokracii v socialismu, rozhodli jsme se zaslat delegátům sjezdu FKS dopis, ve kterém je žádáme o veřejnou solidarizaci s nezákonně postihovanými československými občany.¹ Využíváme příležitosti, že členové Francouzské komunistické strany jsou v těchto dnech přítomni v Československu, a zasíláme proto tento dopis sjezdu jejich prostřednictvím.

*dr. Václav Benda, Jiří Dienstbier, Zdena Tominová
mluvčí Charty 77.
Mluvčí Charty 77 dr. Jaroslav Šabata je vězněn.*

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Viz D104 (5.5.1979).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 7, s. 4.

KOMENTÁŘ: Jezdinský, K.: O schůzce s členy delegace FKS. ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-706 (12. května 1979).

D104 1979

1979, 5. květen, Praha. – Dopis sjezdu Francouzské komunistické strany, vyzývající k veřejné solidaritě s perzekvovanými československými občany.

Vážené delegátky, vážení delegáti!

Charta 77 není žádnou opoziční nebo politicky jednotnou skupinou: jsou mezi námi lidé nej-různějších politických názorů včetně komunistů. Jsme volným sdružením občanů, kteří se rozhodli usilovat o prosazování a dodržování lidských, občanských a sociálních práv, zakotvených v československých zákonech, přijatých mezinárodních paktech a v Závěrečném aktu helsinské konference. Obracíme se na Vás, protože i vedení Vaší strany se na berlínské konferenci evropských komunistických stran přihlásilo mimo jiné k Závěrečnému aktu helsinské konference.

V době, kdy probíhá Váš sjezd, jsou v Československu, jehož představitelé slovně proklamují komunistické ideály, tisíce občanů i se svými rodinami vystaveny policejním a soudním represím, zákazům povolání a studia a různým dalším perzekucím jen proto, že se rozhodly trvat na svých zákonem zaručených právech či pouze svobodně vyslovit svůj názor. Několik československých občanů bylo dokonce v poslední době odsouzeno do vězení jen za to, že se na příslušné československé úřady obrátili soukromými dopisy, obsahujícími stížnosti nebo kritické podněty.

Chceme Vás zvláště upozornit na konkrétní případy několika občanů, kteří jsou v Československu nevinně žalářováni nebo trestně stíháni přesto – či právě proto – že byli po dlouhá léta členy a dokonce vysokými funkcionáři komunistické strany. Případ mluvčího Charty 77 Jaroslava Šabaty, bývalého člena ústředního výboru KSČ, je Vám jistě dostatečně znám.¹ Je nyní vězněn a právě v těchto dnech mu má být vězení prodlouženo o dalších osmnáct měsíců, neodpykaných z předchozího politického trestu (šest a půl roku). JUDr. Josef Danisz, který jako advokát Jaroslava Šabatu důsledně a statečně hájil, byl vyloučen z advokacie a nyní proti němu bylo v souvislosti s touto obhajobou vzneseno obvinění ze slovního útoku na veřejného činitele – hrozí mu až jeden rok vězení. Významný komunistický novinář Jiří Lederer² je již třetí rok vězněn, protože zasílal do zahraničí literární díla

československých autorů. Konečně proti Ladislavu Lisovi,³ dlouholetému mládežnickému a stranickému funkcionáři, bylo pro jeho aktivní účast v Chartě 77 a Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných vzneseno již několik vykonstruovaných obvinění včetně obvinění z křivé výpovědi (o nezákonném postupu příslušníků Státní bezpečnosti) – hrozí mu až tři roky vězení, dva měsíce již strávil ve vazbě.

Již mnohokrát jste se přihlásili k myšlence nedělitelnosti socialismu a svobody. Žádáme Vás proto, abyste se postavili proti pokračování a dalšímu rozšiřování nezákonných represí vůči svobodně smýšlejícím občanům v Československu. Zvláště bychom ocenili, kdybyste se na svém sjezdu veřejně solidarizovali s těmi čtyřmi nezákonně pronásledovanými občany – tři z nich jsou Vaši soudruzi – na jejichž osudy jsme Vás zde upozornili.

Zdravíme Vás a přejeme Vašemu sjezdu úspěšný průběh.

*dr. Václav Benda, Jiří Dienstbier, Zdena Tominová
mluvčí Charty 77.*

Mluvčí Charty 77 dr. Jaroslav Šabata je vězněni.

→ LIBRI PROHIBITI, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Viz D69 (8.10.1978), D72 (13.10.1978), D89 (před 9. lednem 1979), D90 (po 11. lednu 1979), D91 (17.1.1979), D94 (16.2.1979), D98 (31.3.1979), též Sdělení VONS č. 92. In: Informace o Chartě 77, roč. 2 (1979), č. 5, s. 4–5.
- 2 Viz D23 (12.10.1977) a D25 (1.11.1977).
- 3 Viz Sdělení VONS č. 92. In: Informace o Chartě 77, roč. 2 (1979), č. 5, s. 6–7.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 7, s. 4–5 • *Svědectví*, roč. 15 (1979), č. 59, s. 417.

KOMENTÁŘE: Jezdinský, K.: Komentář k dopisu. ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-703 (9. května 1979) • Schulz, M.: *tamtéž*, S-705 (11. května 1979).

1979, 12. květen, Praha. – Dopis spisovateli Stefanu Heymovi,¹ odsuzující jeho diskriminaci v NDR.

Vážený pane,
dozvěděli jsme se, že Vás úřady Německé demokratické republiky obvinily z trestného činu porušování valutových předpisů, který jste měl spáchat publikací svých literárních děl v zahraničí. Tím však jen ještě více zdůrazňují nenormálnost situace, za níž knihy jednoho z nej přednějších německých spisovatelů mohou dnes vycházet pouze na Západě, ke škodě čtenářů v Německé demokratické republice, ale i v Československu.

Ceníme si Vašeho díla i statečného postoje a víme, že Vás nelze zastrašit směšným obviněním, touto formou zástupné perzekuce, kterou dobře známe i v naší zemi.

Dovolte, abychom Vám vyjádřili naši solidaritu a úctu.

*dr. Václav Benda, Jiří Dienstbier, Zdena Tominová
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1979), Č. 7, S. 5.

- 1 Stefan Heym (1913) spolu s Manfredem Bielerem a Rainerem Kunzem patřil k předním současným německým spisovatelům, kteří měli či mají osobní vztah k Československu. Roku 1933 uprchl do Československa, v roce 1937 odešel do USA a v americké uniformě bojoval v druhé světové válce. Pro své komunistické přesvědčení se amerického občanství zřekl a přesídlil do NDR. Jeho knihy vycházely v Československu ve velkých nákladech (román Případ Glasenapp se zabývá českou problematikou). Považován za pokrokového spisovatele, dostal se přesto do nesnáží poté, kdy napsal kritickou knihu o poměrech v NDR. V souvislosti s vydáním svých prací v SRN byl obviněn z devizových přestupků, odsouzen k velké pokutě a vyloučen ze svazu spisovatelů.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Národní politika* (Mnichov), roč. 11 (1979), č. 7–8, s. 3.

1979, 27. květen, Praha. – Teze o spotřebě – dokument o nedostatečném zajišťování životních potřeb čs. obyvatelstva, zveřejněný jako podklad k diskusi. (Dokument č. 26)

Po téměř rok trvajících přípravných pracích, během nichž bylo vytvořeno a široce konzultováno několik předběžných návrhů, předkládáme zde československé veřejnosti i úřadům „Teze o spotřebě“, které jsou společným dílem kolektivu autorů nejrůznějších názorových orientací. Problematika spotřeby se bezprostředním a krajně závažným způsobem dotýká každodenního života prakticky všech občanů. Náprava poměrů v této oblasti v mnoha ohledech poukazuje za rámec vyčtené problematiky a není myslitelná bez zásadních změn veřejného života – ekonomickými a politickými změnami počínaje a morálním stavem společnosti konče.

Kolektiv autorů pokládal za potřebné formulovat tento dokument – navzdory rozsahu a důkladnosti přípravných prací – ve formě tezí. Neboť na všechny vzájemně souvisící obtíže a problémy, které oblast spotřeby prostupují nebo na ni bezprostředně navazují, nelze v jediném textu ani upozornit, natož je podrobně a beze zbytku probrat. Doufáme, že se předpokládaný dokument stane podnětem k široké a dlouhodobé diskusi, do níž by se měl tou či onou formou zapojit každý občan, jemuž na ozdravení naší ekonomiky a celé společnosti záleží a jenž k němu chce podle svých sil přispívat.

Očekáváme kritické připomínky k předkládaným tezím i ucelená stanoviska, zabývající se danou problematikou a jejím řešením z odlišných hledisek. Pokládáme za potřebné, aby se iniciativní skupiny občanů ujal jednotlivých, v tomto dokumentu často jen načrtnutých problémů (např. ekologie, bydlení, zdravotnictví, sociální problematiky, problematiky důchodců či dětí, role odborů a společenských organizací aj.) a zpracovaly je formou samostatných dokumentů, případně se systematicky věnovaly kritickému zkoumání dané oblasti. Konečně uvítáme i každé konkrétní upozornění a podnět a zvláště každý pokus o praktické řešení některého, třebaš dílčího problému.

*dr. Václav Benda, Jiří Dienstbier, Zdena Tominová
mluvčí Charty 77.
Mluvčí Charty 77 dr. Jaroslav Šabata je vězněm.*

Příloha: Teze o spotřebě

Předkládáme-li náměty týkající se spotřeby, jsme si vědomi toho, že jde o problematiku, která se bytostně dotýká většiny obyvatelstva u nás. Problémy spotřeby, zvláště nedostatky na spotřebním trhu a ve službách, patří v Československu již po léta k nejalčivějším. Jsou komentovány v tisku, v rozhlasu a v televizi, staly se neoddělitelnou součástí rozhovorů v domácnostech i na ulici. Vstoupily do literatury, filmu i televizních seriálů.

V první části dokumentu vycházíme z práva občanů na zabezpečení životních potřeb a popisujeme současný stav, těžkosti a problémy, s nimiž se u nás spotřebitelé každodenně setkávají. V druhé části se pokoušíme uvést hlubší souvislosti a příčiny tohoto stavu a nastínit cesty alespoň k dílčí nápravě. Jsme si však vědomi toho, že problém spotřeby nelze chápat izolovaně od celé řady dalších celospolečenských faktorů. Sám typ hospodářsko-politického systému, v němž žijeme, vede ke krizovým jevům a náprava v oblasti spotřeby je možná jen zásadními změnami v oblasti hospodářské a politické.

Vycházíme ze zásady, že materiální spotřeba nemůže být hlavní náplní lidského života. Chápeme ji jako jeden z předpokladů a nástrojů osvobození člověka od nadvlády věcí, jako nástroj, který člověku pomůže, aby se plně věnoval svému duchovnímu a tělesnému rozvoji a účasti na veřejném dění. Československo představuje jakousi zvláštní kvazikonzumní společnost. Poměrně velká část obyvatel se upíná k uspokojení nejrůznějších potřeb a zájmů, z hlediska jejich rozvoje mnohdy nadbytečných. Přitom je to stojí neúměrně množství energie, peněz a navíc nejsou mnohdy jako spotřebitelé uspokojeni ani ve svých základních zájmech. Spotřeba jako životní náplň se o to víc stává fetišem, oč nesnadněji se uskutečňuje. Nelze pominout, že občan, pro něhož je spotřeba hlavním rozměrem života, stává se snadno předmětem mocenské manipulace.

Úroveň spotřeby v té které zemi ovšem není jen výlučně její záležitostí. Tak jako jiné země je i Československo zařazeno do určitých hospodářských a politických souvislostí. To vede i k neustálému srovnávání a hodnocení jeho životní úrovně. Ještě donedávna mohlo být považováno za „výkladní skříň“ socialismu. Toto ocenění

platí snad ještě ve srovnání s úrovní některých jiných východoevropských zemí nebo ze stanoviska chudých vrstev a oblastí světa. Neobstojí už dávno při srovnání evropském a s přihlédnutím k možnostem, jaké skýtal stav poměrně vyspělého československého hospodářství po druhé světové válce. Přitom je třeba si uvědomit, že i při současné úrovni spotřeby u nás patříme spolu s ostatními státy Evropy a Severní Ameriky k privilegované části lidstva, která má hospodářsky i kulturně značnou odpovědnost vůči chudším oblastem světa. Aby úsilí o fungující spotřebu nebylo jen aktem celospolečenského sobectví, musíme promýšlet problematiku hospodářského a spotřebního rozvoje naší společnosti v souladu s potřebami všeho lidstva. To se bezpochyby neobejde bez hluboké reflexe civilizačního typu, který se po staletí v Evropě a Americe utvářel; usilování o moc, hospodářskou a vojenskou nadvládu, manipulaci lidí a přírody, touha po zisku a orientace lidí na stále hojnější spotřebu a rozvíjení jejích technických nástrojů nás přivádějí v posledních desetiletích na pokraj katastrofy.

Na tomto pozadí nám jde o rozumnou a strízlivou spotřebu, která uvolňuje energii občanů pro cíle a rozhodnutí, jimiž dostojíme i svému lidskému poslání v rámci celosvětovém.

„Má-li člověk přežít jako humánní bytost, musí být připraven zříci se některých svých dnešních výhod ve prospěch příštích generací.“
(Z 2. zprávy Římského klubu)

I

1.1. Uspokojení spotřebitelských zájmů je jedním z nejdůležitějších požadavků lidské existence. Nejzákladnější lidské právo – *právo na život* – by se změnilo v prázdnou formuli, kdyby nebylo naplňováno promyšleným celospolečenským úsilím o *zabezpečení lidských potřeb*, o odstraňování starostí v této oblasti.

1.2. Zásada obrany těchto zájmů je vyjádřena ve Všeobecné deklaraci lidských práv (článek 25) i v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (článek 7, 11 a 15). Článek 11 citovaného paktu stvrzuje „právo každého na přiměřenou životní úroveň pro sebe i svou rodinu, zahrnující v to výživu, šatstvo a byt, a na neustálé zlepšování životních podmínek“. Podle

článku 7 tohoto paktu se rozumí spravedlivou odměnou za práci taková odměna pracovníka, která zaručí tuto přiměřenou životní úroveň nejen jemu, ale i jeho rodině.

2.1. Specifikem Československa jako zvláštní odrůdy konzumní společnosti je rozpor mezi orientací poměrně velké části obyvatel na intenzivní spotřebu a mezi nedostatečným ekonomickým zabezpečením této spotřeby.

2.2. Spotřebitelé v Československu se neustále setkávají s nedostatkem toho či jiného druhu zboží, s *úzkým sortimentem* zboží, velmi často také s jeho *nízkou kvalitou*. Střetávají se s nejrůznějšími překážkami ve službách, trpí *neuspokojivými* podmínkami spotřeby, které jsou nedůstojné kulturního člověka. Máme tu na mysli hlavně dlouhé čekání ve frontách, a to i na základní potraviny, prodej pod pultem za úplatek nebo protislužbu, neochotu mnoha pracovníků obchodu a služeb apod.

2.3. Chronické napětí mezi poptávkou a nabídkou, neustálá nedostatkost a zúžený výběr kvalitního zboží způsobuje, že u nás se ani tak nenakupuje, jako daleko spíše *shání*. Možno říci, že spotřebitel vyráží do ulic s vědomím, že každé zboží může v obchodech kdykoli chybět. Kromě periodicky chybějících druhů zboží jsou i takové, jejichž nedostatek či neexistenci pociťuje spotřebitel již celé roky. Je to například kvalitní maso a vnitřnosti, kvalitní zelenina a ovoce, jejich širší sortiment, určité druhy nářadí, náhradních dílů, stavebních prvků, nábytku, určité druhy praktického moderního oblečení a obuvi, o knihách a uspokojování některých dalších kulturních potřeb ani nemluvě. Přitom si spotřebitel ani nemůže být jist, zda obchod nebude pod nějakou záminkou uzavřen (inventura, přejímka zboží, adaptace, nemoc, dovolená, školení), zda bude požadovaným zbožím zásoben apod. S vědomím, že musí koupit první vhodné zboží, protože není jistota, zda je dostane jinde a jindy, nakupuje mnohdy spotřebitel i zboží značně nekvalitní, neúměrně drahé a často i zbytečné. Ukázkou toho bývají zvláště předvánoční hony za dárky, jež bývají příležitostí skrytého zdražování, výprodeje „ležáků“ a jiných nešvarů.

Cesty spotřebitele za nákupem se neustále prodlužují, mimo jiné i proto, že jsou rušeny takzvané ne-rentabilní malé prodejny a výstavba moderních

obchodů se za potřebami konzumentů často značně opožďuje či není vůbec plánována. Zvláště obyvatel některých menších obcí i částí měst trpí nevyhovující prodejní dobou, neodpovídající sítí obchodů a jejich malou kapacitou, nedostatečným zásobováním obchodů potravinami a jinými předměty denní potřeby. V obchodech, a to často i v těch moderních, podstupuje občan dlouhé *vystávání ve frontách*, což je východoevropské specifikum, které se už stalo součástí trpitélé ské mentality většiny obyvatel.

2.4. Lze spolehlivě odhadnout, že shánění předmětů denní či dlouhodobější spotřeby, nejruznější zařizování a obstarávání zabírá občanovi neúměrně mnoho času. Tak se spotřeba, obstarávání služeb a jiných záležitostí stává *vynucenou životní náplní* všech československých obyvatel, zvláště žen. Tato situace kontrastuje se zvyšujícími se nároky v pracovní oblasti, je v rozporu s vyhlášenými perspektivami takzvané vědeckotechnické revoluce, je vážnou překážkou vzdělávání, zvyšování kvalifikace, rozvoje osobnosti, výchovy dětí a dokonce i normální pracovní výkonnosti.

2.5. *Dodavatel se stal páнем zákazníka i maloobchodu*. To vede k tomu, že se spotřebitelé snaží prodávачe si naklonit, případně podplatit, aby získali nedostatkové nebo vytoužené zboží. Nechceme napadat poctivé pracovníky obchodu, potýkají se s řadou problémů, mnozí se však přizpůsobili danému stavu a neodmítnou úplatek za prokázanou službu. V situaci nerovnováhy trhu jsou spotřebitelé denně poškozování *porušováním pravidel a předpisů*, které byly vytvořeny na jejich ochranu. Navíc je dodržování těchto předpisů kontrolováno neúčinně. Pro spotřebitele, zvláště v menších obcích, kde zákazník nezůstane anonymní, jsou pomalu k nepotřebě i knihy přání a stížností. Každý, kdo je odkázán *na jediný obchod*, si rozmyslí, má-li si takto sám zavřít dveře a navíc vyvolat nežádoucí pozornost některých spoluobčanů.

2.6. V kulturní oblasti je krizová situace spotřeby znásobena nesvobodou slova, umělecké tvorby a vědeckého bádání. Náklady knih jsou určovány podle ideologických záměrů držitelů státní moci, celá řada literárních, výtvarných a hudebních děl je zakázána. Dlouhé fronty před knihkupectvím ve dnech, kdy má vyjít něco trochu zajímavého, ukazují hlad po kultuře a nedostatečnou

nabídku. Navíc ceny řady kulturních potřeb patří mezi nejrychleji rostoucí.

2.7. Podobně jako obchod i *služby* trpí většinou nedostatečnou kapacitou a rozmanitostí, nedostatkem náhradních dílů, malou ochotou, nepružností, nekvalitní a neefektivní prací. Ani zde nemá spotřebitel možnost výběru. Většinou je nucen použít daleko široko jediné opravny, čistírny, prádelny apod. Některé národní výbory se zcela nedostatečně starají o to, kde si lidé mají sehnat řemeslníky a opraváře, a tak bují melouchářství, svépomoc za protislužbu apod. V této souvislosti musíme poukázat na postupné ubíjení a znehodnocování některých tradičních řemesel, jako je krejčovství, obuvnictví, truhlářství, zámečnictví, řada uměleckých řemesel apod. Mnohé služby u nás zcela chybí nebo jsou zcela výjimečné, např. rozvázka mléka a pečiva po domácnostech, praní plen v prádelnách, sběrný prádla s rozvážkou apod. Ceny služeb, zvláště některých jejich druhů, velmi rychle rostou.

Do oblasti služeb v širším smyslu patří i *hromadná doprava*, jež je stále častěji předmětem nespokojenosti obyvatelstva. Meziměstské a městské autobusové spoje mají zvláště ve špičkách nedostačující kapacitu, vlakové spoje jsou namnoze pomalé, vozy a nádražní prostory většinou naprosto nevyhovují hygienicky. Navíc je železniční osobní doprava v poslední době časově nespolehlivá, protože se preferuje doprava nákladní.

2.8. Neefektivní hospodaření, nekvalitní výroba a spotřebitelské potíže vedly ke vzniku takzvaného *druhého ekonomického okruhu*, jenž vlastně udržuje život mnoha lidí na snesitelnější úrovni a zároveň posouvá společnost k břehům jakési novodobé *naturálně hospodářčí společnosti*. V tomto okruhu působí i různí makléři, kteří pomocí známostí, úplatků a protislužeb dokáží sehnat cokoli. Špatně fungující služby nahradili meloucháři a ceny za jejich činnost jsou většinou patřičně vysoké. Nutno ale zároveň přiznat, že za daného stavu by bez nich některé práce ve stavebnictví, údržbě a opravárenství nikdy nebyly vykonány.

Do druhého ekonomického okruhu patří i *naturální výměna*, kterou uskutečňují mimo jiné i prodávачi různých obchodů. Pracují podle zásady „ty mně – já tobě“. V řeznictví schovají játra prodávачkám z textilu, ty už mají připravené punčochové kalhoty. Prodejna potravin se revanšuje

balíčkem kakaa. V prodejně tabáku pamatují na ty ostatní se spartami. Mototechna může za gumičky do brzdových válečků dostat vše, co potřebuje. Tato výměna funguje i mezi podniky, mezi řidiči, mechaniky, zásobovači apod.

Různé služby a protislužby si různí lidé poskytují často nikoliv „ze svého“, ale na účet celé společnosti, z podnikových zdrojů apod. Někdy jsou to také honosné dary; čím vyšší funkce – tím jsou nákladnější. Státní prostředky se tak přelévají do oblasti dodatečných nekontrolovatelných příjmů těch obyvatel, kteří jdou jen za svým ziskem. Kontrolní orgány nejsou schopny postavit těmto příjmům hráz, protože nejsou s to odstranit jejich příčiny.

2.9. Spotřebitelé, ale též pracovníci obchodu a služeb se často ocitají ve složité právní situaci. Ve společnosti totiž působí *dvójí právo*; jednak právní normy oficiálně vyhlášené zákony a jinými právními předpisy; jednak běžná právní a morální praxe, která je se zákony a předpisy často v příkrém rozporu. Někdy se různé přestupky a přečiny tolerují a jindy se proti nim vedou kampaňovitě akce. To způsobuje právní nejistotu, jež bývá často využívána. Spotřebitelé, meloucháři, ale i mnozí pracovníci družstev a podniků musí porušit určitá ustanovení, chtějí-li, aby práce byla vykonána. Za některé výrobky a služby, jež nelze získat regulérně, se běžně platí zpropitné, „všimné“ či „vsuvné“. Už nejde o odměnu za mimořádnou ochotu nebo pečlivost. Také mnozí prodávací a vedoucí prodejen či restaurací musí podplatit dodavatele či rozvážejícího řidiče, aby měli zboží včas a v dostatečném množství. *Systém korupce* se stal i součástí mezipodnikových vztahů. Bohužel se uplatňuje i ve zdravotnictví, ve školství a ve správních orgánech.

2.10. *Krizové příznaky* československého hospodářství, které se tak vážně promítají do oblasti spotřeby, se výrazně projeví v minulé zimě. Časť vypínání elektrického proudu, poruchy v dodávce tepla celým sídlištím, nedostatek uhlí i pro maloodběratele, vážné poruchy v dopravě a rozvážce zboží dosvědčily nejen neschopnost řešit dané problémy za ztížených klimatických podmínek; prokázaly mnohem hlubší hospodářsko-politické nedostatky, zvláště nekvalifikované řízení.

2.11. Existuje však skupina obyvatel, pro něž starosti běžného spotřebitele neexistují nebo

téměř neexistují. Tito *privilegovaní* nakupují ve zvláštních prodejnách s exkluzivním sortimentem zboží a s dodávkovou službou, často na šek a bez osobní účasti. Privilegovaní znají pojem nedostatkové zboží jenom z tisku nebo z doslechu. Vysoce nadprůměrný příjem zbavuje takového privilegovaného spotřebitele jakýchkoli starostí, jež má spotřebitel neprivilegovaný.

Také síť prodejen *Tuzexu* jako instituce, předpokládající spotřebitele privilegované přílivem tvrdých valut a pak ty, kteří jsou ochotni zúčastnit se pokoutního nákupu bonů, je výrazem neoprávněné nerovnosti v oblasti spotřeby. V podmínkách nedostatku kvalitního a módního zboží za domácí měnu je Tuzex zařízením, jež plodí řadu zcela nežádoucích a nemorálních jevů.

3.1. V Československu rostou ceny a životní náklady. Dokonce oficiální Statistická ročenka z roku 1978 do určité míry tato fakta odráží. Podle ní indexy cen vzrostly v roce 1977 ve srovnání s rokem 1968 na 110,8. Nejvíce vzrostly ceny brambor (180), obuvi a kožené galanterie (123), zařízení (119,3) a potřeb pro domácnost (126,2), kulturních potřeb (127,3), stavebních potřeb (130,2), restauračního stravování (113,8), dopravy a spojů (118,1), osobních služeb (119,2), stavební a bytové údržby (129,2). – Ze sledovaných 30 druhů zboží a služeb klesly dle ročenky jen ceny mléka a mléčných výrobků (99,9), vajec (91,0), tuků (96,2), paliv (99,0) a závodního stravování (96,8). Přitom je třeba vědět, že oficiální index je získávan na základě cen tzv. reprezentantů – tj. sledovaných druhů zboží a služeb. Taková statistika však nezachycuje tzv. inovace, módní přirážky, zhoršování kvality, zavádění nových druhů a názvů zboží s vyššími cenami, snižování množství při ponechání původní ceny i jiné způsoby skrytého zdražování. Nemůže samozřejmě zachytit ani nejrůznější formy úplatků, cestovního a časových nákladů, které spotřebitel vynaloží, aby některé druhy zboží získal.¹⁾

1 U čtenáře Statistické ročenky lehce vznikne dojem, že sledované reprezentativní vzorky vůbec neexistují. Pro ilustraci uvádíme část tabulky ze Statistické ročenky:

Pánská košile (kus)	1970	1977
- bavlněná, dl. rukáv	69,00	76,70
- popelínová	98,00	96,40
- polyesterová	115,00	125,00 (Kčs)

Připomínáme, že např. v roce 1964 byla v Domě módy v Praze prodávána „luxusní novinka“ – košile s pruhy – za

3.2. Pro oficiální statistiku je příznačné, že nezobrazuje skutečnou strukturu obyvatelstva podle socioprofesionálních skupin, hospodářských odvětví a uvnitř nich ještě podle věku, pohlaví, druhů rodin, vzdělání, příjmů apod. Obraz této lomeně diferencované a znázorněné struktury obyvatelstva by byl nesporně poučný i pro posouzení životních nákladů, struktury spotřeby a životní úrovně jednotlivých skupin. V takovém obrazu by například příslušníci širší vládnoucí skupiny, kteří se svými příjmy i rozsahem spotřeby tak liší od ostatních obyvatel, museli být posuzováni samostatně. Hlubší pohled na statistiky příjmů, výdajů a dnes již obrovských celkových úspor by také ukázal, jak příkré rozdíly existují v naší společnosti, navzdory všem počátečním snahám o zrovnoprávnění až nivelizaci.

V Československu existuje skupina obyvatel, kteří žijí v situaci vážného nedostatku. Jak ukazují statistiky příjmů, v sociální struktuře ČSSR je vějíř na straně chudoby rozevřený v podobných relacích, jaké existují v rozvinutých západních zemích.

Podstatný rozdíl mezi situací spotřebitele u nás a v západních zemích je ovšem v tom, že za průměrný příjem, z něhož se relace odvozuje, je možno v naší zemi získat mnohem méně hmotných statků než ve zmíněných zemích. Statisticky dostupné veřejnosti nezahrnují některé údaje, jako je reálná hodnota mezd nebo srovnání růstu mezd a cen, které jsou běžně publikovány ve většině zemí, např. v NSR.^{p2, p3}

120,- Kčs a dnes stojí obyčejná popelínová běžně 160,- Kčs, kdežto tzv. luxusní i 320,- Kčs - opět v Domě módy. Podobně je to i s řadou dalších „reprezentantů“ druhů zboží.

2. V publikaci Fakta, data a čísla, jež byla dostupná návštěvníkům výstavy o NSR v Praze, byla zveřejněna statistická tabulka, jež dokládá, co si mohl koupit západoněmecky průmyslový dělník za svou mzdu v roce 1958 a 1974.

Výrobek	1958			1974		
	(hodinová mzda: 2,31 DM)			(hodinová mzda: 10,00 DM)		
	DM	hod.	min.	DM	hod.	min.
oblek	149,00	64	30	218,00	21	48
dámské šaty	26,80	11	36	93,40	9	24
boty (pár)	27,10	11	44	50,60	5	03
benzín (l)	0,63	0	16	0,85	0	05
el. proud (1 kWh)	0,18	0	05	0,26	0	02
chléb (1 kg)	0,85	0	22	1,74	0	10
másla (1 kg)	6,93	3	00	7,96	0	48
hovězí maso (1 kg)	4,75	2	03	8,06	0	48

4.1. Zároveň s tím, jak narůstají krizové jevy v československém hospodářství a v celé společnosti, jsou postupně omezovány některé základní vymoženosti tzv. terciární sféry a oblasti společenské spotřeby. Zhoršuje se celková úroveň zdravotnictví a školství. Oprávněné nároky na důkladné lékařské vyšetření, odborný zákrok, účinné léky, dobrou zdravotní péči nebo na kvalitní vzdělání a výchovu dětí se staly pro mnohé obyvatele předmětem značných starostí a často dokonce výdajů. Jsou omezována nebo odstraňována některá účelná zařízení každodenního života, například závodní stravování, jež v mnohde nahrazováno

Výrobek	1958			1974		
	(hodinová mzda: 2,31 DM)			(hodinová mzda: 10,00 DM)		
	DM	hod.	min.	DM	hod.	min.
vepřové maso (1 kg)	5,73	2	29	9,79	0	59
brambory (5 kg)	0,56	0	15	1,56	0	09
káva (1 kg)	19,40	8	24	16,79	1	41
vodka (0,7 l)	12,26	5	18	9,60	0	58
pivo (1 l)	1,25	0	32	1,45	0	08

Jestliže víme, že průměrná mzda „pracovníků v průmyslu“ (dle Statistické ročenky) činila v roce 1977 asi 2500 Kčs a průměrná hodinová mzda tedy 13,90 Kčs, můžeme pomocí snadných výpočtů srovnat reálnou hodnotu mezd. Na 1 kg másla I (40 Kčs) pracuje u nás dělník v průměru 2 hodiny 55 minut, zatímco v NSR roku 1974 pouze 48 minut.

3. Následující údaje pocházejí z rukopisné studie, vypracované na podkladech z katalogů firem Neckermann a Quelle, z katalogů velkých obchodních domů, Mezinárodního úřadu práce v Ženevě (MÚP - BIT); autoři se dotazovali zastupitelských úřadů a vybraných osob v zahraničí a sami navštívili obchodní domy a obchody v Československu a NDR. Mezinárodní srovnání pracovních nákladů vynaložených na strojírenské zboží k vybavení domácností (v hodinách pracovní doby, zaokrouhleno). Údaje pocházejí většinou z roku 1977:

	ČSSR	NSR	Rakousko	Holandsko	Francie	NDR
lednice jednotepl. kolem 170 l	241	38	86	55	88	274
lednice dvoutepl. kolem 250 l	419	47	77	70	151	-
plynové sporáky	154	35	63	91	60	87
automatické pračky	477	43	68	57	137	383
žehličky suché	12	2	3	2	3	7
vysavače 500-600 W	62	18	15	-	20	36
tranzistorová rádia						
bez magnetofonu	100	7	12	8	18	91
automobily	4335-6307	-	772-1275	-	1434	3250

příspěvky na podstatně dražší stravování v restauracích. Málokdo se důkladněji zamýšlí nad každodenní výživou pracujících, například nad možnostmi nákupu vydatných svačin v dopoledních hodinách pro dělníky pracující na stavbách, silnicích a ulicích, ale i v závodech a zemědělských provozovnách. Zdravotním hlediskům výživy obyvatelstva je vůbec věnována nedostačující pozornost. Značné problémy vyvolává také nedostatek míst v mateřských školách a jeslích. Mnohé služby, které by měly programově usnadňovat život rodin s dětmi, zaměstnaných žen a všech těch, kteří se chtějí plněji věnovat rozvoji své osobnosti, nejsou zabezpečovány v dostatečném objemu a kvalitě, namnoze zcela chybí.

4.2. Společnost, v níž byly zestátněny zdroje národního bohatství, měla možnost – za předpokladu demokratického a kvalifikovaného řízení hospodářství – daleko intenzivněji posílit oblast společenské spotřeby (zdravotnictví, školství, hromadná doprava apod.), aniž by zúžila a znivelizovala spotřebu realizovanou osobními příjmy obyvatel. Tato šance však nebyla využita nebo byla využita jen zčásti. Jednou z příčin byla ta skutečnost, že zestátnění výroby neznamenal její zespolečnění ve smyslu účinné společenské kontroly a řízení, nýbrž se stalo nástrojem absolutního zvládnutí hospodářství a celé společnosti z jednoho mocenského centra. Tato moc dává záměrně přednost převážně soukromým formám životního stylu. Proto se nepřímou podporuje automobilový boom při špatné hromadné dopravě, kupování průmyslového zboží při nedostatku kvalitních a levných půjčoven, praní a vaření doma místo dobře fungujících prádel a straven, prodej polotovárů apod. Obě formy životního stylu, forma spíše individuální a spíše kolektivní, mají mít rovné možnosti uplatnění a musí být rozumně vyvažovány.

4.3. Také výstavba a udržování bytů, po dlouhou dobu zahrnované do sféry společenské spotřeby, se stále více přesouvají na bedra jednotlivců a rodin, ať již ve formě družstevní, svépomocné či vynucované individuální výstavby. Bytový problém v Československu, zvláště ve velkých městech, nabývá obrovitých rozměrů. Stavební kapacity nestačí na jeho řešení, za výstavbou holých „bytovek“ pokulhává bytová a tzv. občanská vybavenost, není dokončena výstavba inženýrských

sítí, vytápění apod. Čekací lhůty na byty v družstvech pro mladé lidi a rodiny vzrostly ve velkých městech na dlouhou řadu let. Svěpomocná družstevní výstavba představuje jednu z forem, jak získat byt v kratší době. Ovšem odpracování 1–2 tisíc hodin na jeden byt při plném zaměstnání představuje velkou fyzickou i duševní zátěž, ohrožující někdy i zdravotní stav družstevníků. Státní výstavba se postupem času stala doménou privilegovaných, protekčních a ze zvláštních důvodů preferovaných obyvatel. Podniková výstavba je sice většinou výhodná, ale pracovník je jejím prostřednictvím svázán s podnikem, někdy až způsobem nevolnickým. Individuální výstavba je náročná finančně, fyzicky a hlavně nervově, protože sehnat stavební materiál, dovoz, pomoc řemeslníků apod. „stojí nervy“ víc než jakékoliv jiné podnikání. Výstavba rodinných domků „na klíč“ je zatím omezená a velmi nákladná.

Bytový problém vyhrocuje morální krizi. Množství mladých lidí odkládá založení rodiny, četná mladá manželství se rozcházejí v důsledku nedostatečného bytového prostoru a pro nesoulad se spolubydlícími rodiči či příbuznými. Získávání nových i starších bytů je velmi často spjato s korupcí a diskriminací.

Místo aby bylo právo občana na přiměřený byt vyhlášeno za jedno ze základních občanských práv, místo aby výstavba a údržba bytů i domů s jejich vybaveností byla samozřejmě považována za jednu z ekonomických priorit a jí byly připůsobeny hospodářské programy a plány, ponechávají řídicí orgány řešení této základní životní otázky na občanech jako jednotlivcích, podle hesla „ber kde ber“ a prohlubují tak jejich oprávněnou nespokojenost. Tendence k omezování státní a družstevní bytové výstavby v poslední době jsou toho dokladem.

4.4. Zvláštní kapitolou oblasti společenské spotřeby je stále nedostačující zdravotní a sociální péče o staré občany a reálné znehodnocování starobních i invalidních důchodů v důsledku postupující inflace. Krajně nespravedlivá je bezpochyby narůstající nerovnost co do výše důchodu u starobních důchodců různých etap a skupin; zcela neoprávněná je pak preference důchodců z mocenských skupin.

4.5. Zanedbáváno je také životní prostředí. Zcela nevyhovující je veřejná hygiena, špatná

úroveň mnoha pracovních prostředí, udržování čistoty a estetického vzhledu vesnic a měst. Je očividné, že na tyto účely by mělo být věnováno mnohem více finančních prostředků a kvalifikované péče.

4.6. Místo toho, aby se rok co rok oblast společenské spotřeby zdokonalovala a rozšiřovala, míra uspokojování společenských potřeb ve zdravotnictví, školství, sociální péči, službách, tělovýchově, kultuře a osvětě stagnuje nebo se zhoršuje. Tak například byl velmi omezen dovoz léků, naprosto nedostatečné jsou mzdy některých kategorií pracovníků ve zdravotnictví, sociální péči, v obchodě a v některých službách, nezdokonaluje se technické vybavení některých úseků zdravotnictví, za potřebami pacientů zaostává výstavba nemocnic, také však nestačí výstavba domů sociální péče, specializovaných dětských domovů, kulturních klubů a kulturních domů, tělocvičných zařízení, knihoven a čítáren apod.

Proti tomu neúměrné náklady jsou věnovány jiným centrálně preferovaným oblastem, například modernizaci a rozšiřování policejního aparátu, posilování branné moci, výstavbě neúměrně nákladných budov mocenských orgánů apod.

II

5.1. Problémy nedostatečného uspokojování spotřebitelských zájmů neodlučně souvisí se způsobem vývoje československého hospodářství a celé společnosti. Jsou výrazem hlubších problémů politických, sociálních, ekonomických, morálních a kulturních. Byrokraticko-centralistický a nedemokratický hospodářský systém je výrazem rozporu mezi společenským charakterem práce a dominantním postavením mocenského centra. Současná ekonomika nezná zdravou konkurenci podniků a výrob, nepreferuje skutečné zájmy člověka, rozmanitých sociálních skupin a společnosti. Centralistický hospodářský systém plodí nezdravé vazby mezi obchodem a výrobou, vyvolává chronickou nerovnováhu na spotřebním trhu, finanční a měnovou politikou vytváří poměrně značnou poptávku, jíž však neodpovídá nabídka zboží jak celkově, tak v žádané struktuře. Maloobchod rozděluje, co bylo vyrobeno, aniž sám může výrobu aktivně ovlivňovat. Převládá diktát výroby, nikoliv potřeby spotřebitelů

a odběratelů. Trh spotřebním zbožím se vyvíjí téměř bez vlivu spotřebitelů a solidně založených výzkumů trhu.

Nedemokratické rozhodování a zcela nevyhovující stav ekonomiky s narůstajícími nepořádky, neuvěřitelným plýtváním⁴ a nekvalifikovaným řízením činí lidi lhotejnými k práci, společnosti a často i k vlastním životním perspektivám. Odcizená práce je tak protějškem odcizených zájmů; k nim patří i náhražková nadbytečná spotřeba v podmínkách nedostatku. Stejně jako špatně fungující potřeba přivazuje člověka ke starostem o denní chléb a k neustálému obstarávání základních potřeb, představuje nadbytečná spotřeba iracionální honbu za stále dokonalejšími a módnějšími druhy zboží, za novými a novými symboly blahobytu, a udržuje člověka v nesmyslném a vyčerpávajícím kolotoči. Stávající politický režim podporuje rozsáhlou privatizací života, orientaci na konzum, aby eliminoval skutečné zájmy obyvatel, především tvořivost, kritičnost a zájem o věci veřejné. Duch maloměšťáctví se tak přes všechno ujišťování o opaku stává každodenní skutečností i nepsaným programem oficiálního životního stylu a způsobu. Typický rys maloměšťáctví – urputná snaha získat na uspokojení svých nároků co nejvíce peněz a výhod – svazuje v našich podmínkách tak či onak jedince s daným politickým systémem, činí ho na něm daleko závislejší a mnohem méně svobodným než toho, kdo podřizuje své potřeby vyšším ušlechtilým zájmům: svému vzdělávání, výchově dětí, tvořivému povolání či zájmu, nezávislé účasti na věcech veřejných, pomoci svým spoluobčanům apod.

5.2. Situaci ve spotřebě a celém hospodářství zůstává nepříznivý vývoj československého zahraničního obchodu. Podle statistických ročenek činilo celkové pasivum zahraničního obchodu od roku 1970 do roku 1977 1531 milionů Kčs, z toho saldo se socialistickými zeměmi – 654 milionů korun. Nejtěživější stav je v obchodě s vyspělými kapitalistickými státy, kde celkové saldo za uvedené období činilo – 8 350 milionů Kčs. Situaci poněkud zlepšuje aktivní saldo s rozvojovými

4 Viz práci prof. dr. V. Kadlece Když se plýtvá miliardami, Praha 1979. Publikováno rukopisně v samizdatu, část v Ekonomické revui 1979, samizdat.

zeměmi ve výši + 473 miliony Kčs.⁵ Celá skutečnost je o to horší, že údaje ve statistických ročenkách jsou udávány v Kčs f[ran]co hranice – čili v devizových korunách. V současné době se devizová koruna pohybuje v průměru na úrovni 3,50–4,00 Kčs vnitřních cen. Z toho všeho je patrné, že mnohé hospodářské problémy mohly být překonány jen díky rostoucí zahraniční zadluženosti. Tyto dluhy budeme muset v příštích letech splácet, což se nutně projeví ve stagnaci či poklesu životní úrovně, zvláště u některých sociálních vrstev.

Dalším faktorem, který hospodářskou a tím i spotřebitelskou situaci vyhraňuje, je energetická krize a růst cen surovin.⁶ Vliv těchto faktorů je opět zesilován nepříznivou strukturou československého zahraničního obchodu, zvláště vynucovaným vývozem hutnických výrobků, velkých strojů a jiných zařízení, výrobně náročných na spotřebu energie a materiálu. K tomu se pojí snižování dovozu spotřebního zboží a zvyšování jeho vývozu. Zatímco dříve získávalo československé hospodářství devizy vývozem kvalitních strojírenských výrobků, dnešní jejich nízká úroveň (včetně nedostatku servisu a náhradních dílů) nutí ke zvýšenému vývozu poměrně kvalitních spotřebních předmětů, které pak na vnitřním trhu chybějí. Tak se z Československa nevyváží jen jízdní kola, kvalitní textil, ale i kvalitní maso. Vyvážejí se i vysoce cenné suroviny jako uhlí a dřevo; o podmínkách vývozu uranu nejsou dostupné informace. Spotřební zboží je tedy zdrojem, z něhož státní pokladna čerpá dodatečné fondy pro vývoz, a tím nadměrně ochuzuje vnitřní trh. Nedostatek devizových prostředků zároveň neumožňuje zásobovat vnitřní trh

takovým zahraničním zbožím, jaké náš průmysl nevyrobí nebo jaké vyrábí v nedostatečném objemu a kvalitě.

5.3. Vládnoucí skupina se dostala do obtížné situace. Uvědomuje si její vážnost, ale zásadnějších změn se bojí. Lid pro ni existuje převážně jako faktor, s jehož spokojeností či nespokojeností je třeba počítat pouze do určité míry. A tak se zoufalé výzvy k pracovní aktivitě pojí s odborně nepřipravenými náhlými rozhodnutími, která svou formou naprosto odporují proklamovaným socialistickým principům. Jsou to různá rozhodnutí o úpravě mezd, o zvyšování cen, o změně pracovní doby apod. Nedemokratičnost těchto rozhodnutí je možná jen v podmínkách obecné lhostejnosti obyvatel, kterou nelze vysvětlovat jen strachem. Tato lhostejnost, doprovázená mnohdy i lajdáctvím v práci, vyplývá z vědomí marnosti dobré práce, jež je denně znehodnocována neodborným řízením, pochybenou kádrovou politikou a nedemokratickým rozhodováním. Hmotné stimuly podporují většinou formální loajalitu a nikoli vyšší pracovní výkon; jsou to mnohdy spíše stimuly špatné, nekalitní a neefektivní práce.

5.4. Tíživá situace spotřebitelů má tedy hluboké kořeny v samotných základech typu daného socioekonomického systému. Bylo by ale nesprávné, kdybychom proto celou problematiku předem odsunuli jako neřešitelnou. Řadu dílčích problémů lze postupně řešit i nyní; záleží na každém z nás. Pokud to podmínky umožňují, je třeba při každé příležitosti vyjadřovat zásadové postoje k nedostatkům: odmítat korupci, prosazovat společensky prospěšnou a kvalifikovanou práci, odsoudit lajdáctví a různé nepořádky v okruhu své působnosti a možného vlivu.

5.5. Stejně zásadové postoje bychom měli zastávat a vyjadřovat i v oblasti spotřeby. Velkým přínosem pro obranu spotřebitelských zájmů by mohla být organizace spotřebitelů, účastníci se rozhodování o spotřebě, cenách, distribuci, prodeji, službách a zčásti i o výrobě. Taková organizace by sjednotila dosud atomizované spotřebitele v nezanedbatelnou sílu. Mohla by mít k dispozici spotřebitelské právní poradny, veřejně zkušební výrobků, podmínky pro shromažďování spotřebitelů a pro jejich diskuse, mohla by bránit zjevnému i skrytému zdražování apod.

5 Saldo čs. zahraničního obchodu v letech 1970–1977 (zpracováno dle Statistické ročenky):

rok	celkový ZO	SZ	VKS	RS
1970	700	826	-959	833
1971	1225	1039	-1052	1238
1972	1676	1568	-809	917
1973	-473	571	-1376	325
1974	-2761	-799	-2300	338
1975	-4066	-2021	-3244	1200
1976	-3859	-405	-4461	1007
1977	-4967	-1433	-4149	615
celkem	-12531	-654	-18350	6473

6 Viz studie doc. ing. R. Zukala publikovaná v Ekonomické revui a rukopisně.

Veřejnost musí mít své vlastní nezávislé instituce, které by chránily spotřebitele a vyjadřovaly jejich mínění. Zmíněná organizace by mohla být dotována příspěvkem z maloobchodního obratu, z fondů průmyslových podniků, odborových organizací apod. Měla by mít také časopis, v němž by byly zveřejňovány informace o různém zboží a službách, výsledky testů kvality, názory spotřebitelů, ale také ceníky, statistické přehledy cen a mezd, výpočty spotřebního koše,⁷ mezinárodní spotřebitelské informace a srovnávání, výsledky výzkumu trhu a různé problémy prodeje, jako je chování prodávačů a spotřebitelů atd.

Také do rozsahu, struktury a kvality společenské spotřeby by měli mít lidé možnost mluvit. Měli by spolupracovat, kolik by se mělo vydávat na ten či onen účel (na zdravotní péči, školství, výchovu, sociální péči, kulturu, udržování životního prostředí apod.). Tyto otázky by měly být předmětem celonárodních diskusí. Nakolik se občané omezí ve svých soukromých výdajích a kolik dají ze společenského produktu na společné potřeby, o tom musí rozhodovat také společně. A výsledek bude záviset na jejich občanském uvědomění a solidaritě.

5.6. Podobně jako jiné oblasti našeho života, tak i oblast spotřeby trpí nedostatečnou informovaností občanů. Celá problematika spotřeby by měla být neustále a průběžně sledována ve zveřejňovaných statistikách, v kritických projevech, v tisku, rozhlase a televizi, a to nikoliv jako propaganda, ale jako podrobná a solidní informace občanům, jednotlivým organizacím a institucím. Zmíněné problémy by mělo projednávat Federální shromáždění a obě národní rady, a to z hlediska mzdových diferencí, růstu životních nákladů, rozvoje výroby apod. Regulace potřeb a výchova k přiměřené spotřebě by měla

být prováděna v souvislosti s kultivací životních a hodnotových orientací jednotlivců a různých skupin, hlavně mládeže.

5.7. Důležitou roli by na tomto poli měly sehrát odbory. Jejich povinností je pečlivě sledovat životní náklady, pohyby cen a mezd, publikovat svá stanoviska ke změnám v životní úrovni různých sociálních skupin, například důchodců, rodin s dětmi apod. Odbory se mají vyjadřovat ke zdražování, k mzdovým reformám podobně jako ke změně pracovní doby a jiným životním otázkám. ROH v Československu pravděpodobně nemá orgány či instituce, jež by se kvalifikovaně analyticky zabývaly životní úrovní různých skupin pracujících, nerovnoměrným růstem mezd, nedostatky v uspokojování různých potřeb; nemá orgány, které by samostatně různé nedostatky zjišťovaly, veřejně publikovaly a předkládaly nezbytná řešení.

5.8. Občané by měli už dnes využívat všech dostupných forem ke kritice v oblasti spotřeby, a to ve sdělovacích prostředcích, na schůzích, v odbozech, na besedách s poslanci apod. Zůstávají-li řídicí struktury v centru i oblastech a místech strnulé a netečné k laickým i odborným stížnostem, jakož i k obecně známým nedostatkům, měli by občané sami usilovat o zlepšení svých životních podmínek a uspokojování zcela oprávněných potřeb. Nejde jen o naše podmínky a naše potřeby; zhoršující se ekonomická a sociální situace může znamenat neblahé dědictví, které zanecháme svým dětem.

5.9. Dosavadní spotřebitelská praxe svědčí o neschopnosti řídicích orgánů stanovit na základě znalosti reálných potřeb a jasné koncepce takové priority, jež by vedly k uspokojivému zabezpečování osobní a společenské spotřeby. Neschopnost stanovit takové priority souvisí nesporně s neochotou samostatně a tvořivě přistoupit ke koncipování takového typu společnosti, jenž by odpovídal našim ekologickým, ekonomickým a sociokulturním možnostem a potřebám a jenž by uvolnil československou společnost z omezujících závislostí a nezdravých vazeb.

Jednou z takových priorit je řešení bytové otázky, předpokládající zabezpečení stavebních materiálů, paralelního rozvoje občanské vybavenosti a inženýrských sítí, podporu menších bytových družstev stavebních malopodniků, ale

7 Skutečný vývoj životních nákladů by mohl za určitých předpokladů hodnověrně prokázat tzv. spotřební koš. Je to souhrn životních potřeb průměrné rodiny (například čtyřčlenné, žijící ve městě), jmenovitý seznam všech čtvrtletních výdajů od nájemného přes ošacení, potraviny, poplatky za služby, kulturu, rekreaci apod. Tento seznam, ve kterém je každá položka přesně vyjádřena (např. dvoupokojový byt II. kategorie, 38 kg obyčejného chleba, 15 vstupenek do kina) se nemění, avšak čtvrtletně je dosazována skutečná cena každé položky. Metoda spotřebního koše se v Československu ve statistice používá, ale údaje jsou zveřejňovány pouze v odborném tisku.

také důslednou občanskou kontrolu řešení celé bytové otázky na všech úsecích.

5.10. Pokud jde o řešení nedostatkových služeb a výrob, neobejde se ani naše společnost bez doplňkové sítě malopodniků, zvláště opraven, dílen, zahradnictví, malých farem, pohotového maloprodeje, menších restaurací a ubytoven, spočívajících na individuálním či rodinném základě, řízených ve vlastní režii s přiměřeným zdaněním. Pro rozšíření takové sítě malopodniků by ovšem bylo nutno vytvořit některé důležité právní a ekonomické předpoklady, vymezit jim jejich poslání a místo, aby nedošlo jen k posílení negativních jevů stávajícího druhého ekonomického okruhu. Tato doplňková síť by měla vést k jeho postupnému odumření a současně k plné legalizaci oprávněných potřebných výrobních aktivit a nejrůznějších služeb. Přitom by základním směrem mělo zůstat zdokonalování a rozšiřování služeb a obchodů státních a družstevních.

5.11. Nedostatky a problémy spotřebitelské praxe v ČSSR svědčí ovšem také o celkové nejasnosti koncepcí životního stylu a způsobu.⁸ Tento styl by rozhodně neměl být ani převážně individualisticky konzumní, ani uniformní. Společnost by měla poskytovat svým členům možnost výběru životního stylu a měla by být otevřena různým experimentům, ať již nonkonformního, individuálně tvořivého, skupinově zájmového, tradičně rodinného či rustikálního typu. V její toleranci a dynamičnosti, v podpoře rozmanitosti životních stylů by se měl projevovat hluboký zájem o rozvoj člověka a různých sociálních skupin a jejich uměřených potřeb.

Občané se mohou se svými připomínkami a diskusními příspěvky obracet na tyto odpovědné redaktory dokumentu:¹

prof. dr. Vladimír Kadlec, Křivoklát 21

Jaroslav Suk, Čelná 63, Praha 10

PhDr. Libuše Šilhánová, Jeseniova 105, Praha 3-Žižkov

ing. Jakub Trojan, Mělnická. 44, Neratovice

Petr Uhl, Anglická 8, Praha 2

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2, Č. 8
(15.–28. KVĚTNA 1979), 11 s.

1 *Teze o spotřebě připravili zejména Vladimír Kadlec a Jaroslav Suk. Mezi konzultanty odpovědných redaktorů patřil především Emil Málek. Dokument byl uveřejněn téměř po ročních přípravách a konzultacích několika předběžných návrhů.*

Podle záznamů Správy vyšetřování StB přední ekonomové Charty 77 (V. Kadlec, R. Zukal, V. Šilhán aj.) počítali s tím, že v důsledku hospodářské situace – snižování životní úrovně hlavně zvýšením cen např. dětského odívání, snížením prostředků na investice atd. – budou růst nepokoje obyvatelstva. Někteří odborníci mezi chartisty, např. J. Zelenková, R. Zukal, P. Vondra aj., chtěli vytvořit tým, který by se zabýval zpracováním koncepce ekonomické reformy. AMV, i. 118, SV STB, VS-0025/79. V ÚSD, sb. FMV-Ch, je uložen koncept dokumentu.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: ČSDS, Sb. Charta, stroj. kopie, 11 s. • *Listy*, roč. 9 (1979), č. 4, s. 12–24 • *Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*, roč. 12 (1979), č. 7–12, roč. 13 (1980), č. 2–3 • *Hlas domova*, roč. 29, č. 15–16 (27.7.1979, 6.8.1979).

ZKRÁCENĚ: In: *Svědectví*, roč. 15 (1979), č. 59, s. 418–422 • *Ekonomická analýza Charty 77*. In: *Londýnské listy* (červen 1979), s. 9–11 • *Palach Press Limited*, č. 11 (srpen), s. 4–6.

KOMENTÁŘE: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-611 (31.5.1979), S-731–732 (6.–7.6.1979) a Kaplan, Karel: O ekonomické situaci, S-822 (5.9.1979).

K této problematice byla vypracována řada studií v samizdatové *Ekonomické revui* (Zukal, R.: Vývojové trendy posledního desetiletí v československé ekonomice, samizdat 1979 • Kadlec, V.: *Když se plýtvá miliardami*, samizdat 1979 (zkráceně v samizdatové *Ekonomické revui*) aj.

8 Problematika teorie životního stylu a způsobu je v Československu poměrně dobře zpracována, patří již od dob první republiky k tradičně pojednávaným tématům společenských věd. Její poznatky a závěry však jsou v praxi uplatňovány zcela nedostatečně.

1979, 30. květen, Praha. – Mimořádné sdělení mluvčí Charty 77 a Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných o rozsáhlé policejní akci proti signatářům Charty 77 a členům VONS.

Dne 29. 5. 1979 podnikla Státní bezpečnost řadu akcí spojených s domovními prohlídkami a výslechy, přičemž byla zadržena velká část členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných.¹ Do dvaceti hodin 30. 5. 1979 se nevrátili ing. Rudolf Battěk, Otta Bednářová, Jarmila Bělíková, dr. Václav Benda, mluvčí Charty 77, Jiří Dienstbier, mluvčí Charty 77, Václav Havel, Ladislav Lis, Dana Němcová, dr. Jiří Němec, dr. Ludvík Pacovský, Jiří Ruml, dr. Gertruda Sekaninová-Čakrtová a ing. Petr Uhl. O osudu několika dalších členů výboru není dosud nic známo.

Celá akce byla zahájena mezi pátou a šestou hodinou ranní a zúčastnilo se jí více než sto příslušníků SNB.

Usnesení o domovních prohlídkách byla odůvodněna trestními stíháním „ve věci“ (proti neznámému pachateli) podle § 7/1 k § 98/1 trestního zákona (příprava k podvracení republiky).²

Domovní prohlídky se konaly v některých případech též na pracovištích a u některých příbuzných zadržovaných členů VONS (Jiří Bednář, Věra Jirousová, Jakub Ruml na pracovišti). V některých případech si příslušníci SNB vynucovali vstup do bytu pod falešnými záminkami nebo dokonce násilím (vylomení dveří u Bendů, Bednářů a Batťků).

V bytě a na chalupě paní Elzbiety Ledererové, členky VONS a manželky vězněného novináře J. Lederera, proběhly dvě domovní prohlídky, přičemž paní Ledererová obdržela předvolání k výslechu na 30. 5. 1979 na třináctou hodinu do věznice Praha-Ruzyně. Příslušníci SNB jí doporučili, aby si obstarala někoho, kdo jí bude hlídat devítiletou dceru, neboť prý není vyloučeno, že po výslechu již nebude propuštěna.

Ostře protestujeme proti této akci československých státních orgánů. Spatřujeme v ní nejen útok proti jednotlivým členům našeho výboru, nýbrž i pokus o zmaření jeho činnosti, která spočívá v obraně nespravedlivě stíhaných a repektování československých zákonů.

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
Zdena Tominová, mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2, Č. 9
(29. KVĚTNA – 11. ČERVENA 1979), S. 1.

- 1 Dále viz D108 (31. 5. 1979), D109 (5. 6. 1979), D111 (25. 6. 1979), D114 (26. 8. 1979), D116 (15. 10. 1979), D119 (21. 10. 1979), D120 (24. 10. 1979), D123 (12. 11. 1979), D125 (14. 11. 1979), D131 (9. 1. 1980).
- 2 O zatčení vydala 4. června ČTK zprávu: „Na základě sdělení Generální prokuratury Československé socialistické republiky a Federálního ministerstva vnitra ČTK oznamuje, že v těchto dnech bylo zahájeno trestní stíhání skupiny československých občanů pro podezření ze závažné činnosti namířené proti zájmům československého státu. Pachatelé jako organizovaná skupina po delší dobu soustavně konstruovali lživé informace, rozmnožovali je a rozšiřovali na území ČSSR i v zahraničí s cílem vyvolat nedůvěru veřejnosti vůči státnímu zřízení republiky a jejích orgánů. Obhajovali také pravomocně odsouzené pachatele různých trestných činů, jako například některé únosce letadel a teroristy, kteří ohrozili životy 40 studentů říčanského gymnázia a způsobili smrt řidiče autobusu. Přesto, že byli několikrát důrazně upozorněni na trestnost svého počínání, ve svém jednání neustáli a naopak se snažili svou činnost rozšiřovat a zapojit do ní další osoby. V souladu s příslušnými zákonnými ustanoveními bylo proto pro podezření z uvedené trestné činnosti zahájeno trestní stíhání proti Václavu Havlovi, Jiřímu Němcovi, Václavu Bendovi, Václavu Malému, Ladislavu Lisovi, Jiřímu Dienstbierovi, Jarmile Bělíkové, Daně Němcové, Ottě Bednářové a Petru Uhlovi. Ve vyšetřování se pokračuje.“ (Rudé právo č. 130, 5. června 1979, s. 2.)

Usnesení Správy vyšetřování StB z 28. května 1979 trestní stíhání odůvodňovalo tím, že „zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že jsou vyhotovovány a rozšiřovány ve velkém množství písemnosti směřující k podnícování důvěry obyvatel ČSSR ve státní orgány a vyvolání nepřátelské nálady proti socialistickému společenskému zřízení“. AMV, V-40825 MV, ČVS-8/120-79, sv. 1.

KOMENTÁŘE: Významní reprezentanti Charty zatčeni. In: *České slovo*, roč. 25, č. 6 (červen 1979), s. 1–2 • O zatčení členů VONS. In: *Svědectví*, roč. 15 (1979), č. 59, s. 417 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-731 (6. června 1979), S-733 (8. června 1979) • *Informační materiály*, zvl. příloha k č. 32 (1979).

1979, 31. květen, Praha. – Prohlášení
k policejnímu zásahu proti členům Výboru na
obranu nespravedlivě stíhaných.

Uplynulo již více než 48 hodin od chvíle, kdy orgány československé Státní bezpečnosti se souhlasem generálního prokurátora provedly domovní prohlídky v bytech členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a patnáct členů výboru zadržely (o osudech některých dalších nemáme dosud zpráv). Zadrženi nebyli – v rozporu s československými zákony – dosud propuštěni.

Zdůvodnění tohoto masivního policejního zásahu, totiž „podezření“ z údajné „přípravy trestného činu podvracení republiky“, která má spočívat ve „vyhotovování značného počtu písemností, schopných podřývat důvěru obyvatel ČSSR ve státní orgány a vyvolávat nálady nepřátelské socialistickému zřízení“, neobstojí ani před československou Ústavou a zákony, ani před mezinárodními pakty o lidských a občanských právech.

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných je nezávislá skupina občanů, volně spojená s československým hnutím za dodržování lidských a občanských práv, známým pod názvem Charta 77. Ve své činnosti se řídí podobnými principy jako jednotlivé národní sekce Amnesty International a vychází přitom z platných československých zákonů, požaduje jejich nezaujatý výklad a striktní dodržování a upozorňuje na jejich porušování. „Písemnosti“, které tento výbor vydává, jsou veřejnosti známy jako sdělení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (do dnešního dne jich bylo vydáno 113) a neobsahují nic než pravdivé informace o policejních zásazích, trestních stíháních, průběhu soudních procesů a rozsudcích nad občany, kteří se často „provini-li“ pouze tím, že uplatňovali svá nezadatelná lidská práva a svobody, a jejichž perzekuci lze těžko nazvat jinou než nespravedlivou.¹

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných stojí tedy přísně na stanovisku zákonnosti a jsou-li nyní jeho členové uváděni do jakékoli souvislosti s „přípravou podvracení republiky“, je to naprostě zkreslení skutečnosti. Je to také zřejmá snaha zastrašit čs. občany a odradit je od toho, aby se důsledněji domáhali svých zákonných práv a zastávali se každého, komu se děje křivda. A v neposlední řadě je to další z útoků proti společenství

Charty 77, která v Československu symbolizuje nezdolnou touhu lidí po vpravdě demokratickém a lidském uspořádání věcí veřejných.

Charta 77 má v současné době čtyři mluvčí, z nichž dr. J. Šabata odpykává osmý z dvaceti sedmi měsíců vězení, dr. V. Benda a J. Dienstbier, kteří jsou zároveň členy Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, se nyní nacházejí v cele tzv. předběžného zadržení a spolu s ostatními zadrženými členy výboru jsou v nebezpečí, že na ně bude uvalena vyšetřovací vazba.² Přitom se zdá, že státní orgány záměrně zvolily k tomuto zásahu dobu, kdy lze předpokládat, že pozornost světové veřejnosti bude zaujata jinými událostmi, především pak cestou papeže Jana Pavla II. do Polska, a nová vlna represí v Československu zůstane vcelku bez povšimnutí.

Žádáme veškerou pokrokovou mezinárodní veřejnost, jíž leží na srdci uskutečňování závěrů helsinské konference a spravedlivé a lidské uspořádání světa, aby znovu podpořila naše úsilí jdoucí stejným směrem a zasadila se nyní za okamžitě propuštění všech zatčených členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných dříve, než proti nim bude vzneseno vykonstruované obvinění.³

Zdena Tominová, mluvčí Charty 77

Jména zadržených členů VONS: R. Battěk, O. Bednářová, J. Bělíková, V. Benda, J. Dienstbier, V. Havel, V. Malý, L. Lis, D. Němcová, J. Němec, L. Pacovský, J. Ruml, G. Sekaninová-Čakrtová, J. Tesař, P. Uhl.

Pozn.: R. Battěk, L. Pacovský, J. Ruml a G. Sekaninová-Čakrtová byli v průběhu dnešního dne propuštěni.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77 (ARCHIV J. HÁJKA). – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Viz Prohlášení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. In: Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 6, s. 2.

2 Generální prokurátor podal k rukám ministra vnitřní 30. května 1979 návrh na vzetí do vazby šesti členů VONS (P. Uhl, V. Benda, J. Němec, D. Němcová, J. Bělíková, O. Bednářová) na základě obvinění pro trestný čin podvracení republiky podle § 98 odst. 1 trestního zákona. 31. května 1979 byl návrh na vzetí do vazby podle

téhož paragrafu rozšířen o další čtyři členy VONS (L. Lis, J. Dienstbier, V. Havel a V. Malý). 31. května a 1. června byli propuštěni zadržení R. Battěk, L. Pacovský, J. Ruml a G. Sekaninová-Čakrtová. AMV, V-40825 MV, ČVS-8/120-79, sv. 1.

- 3 Jako první reagoval na zatčení členů VONS začátkem června 1979 západoněmecký Socialistický výbor pro východní Evropu (Sozialistisches Osteuropakomitee) vydáním mezinárodní výzvy na obranu deseti zatčených aktivistů a založením fondu na podporu jejich rodinných příslušníků. Viz též Sdělení VONS č. 115 (5. června 1979). In: Informace o Chartě 77, roč. 2 (1979), č. 9, s. 3–5 a Sdělení VONS č. 118, tamtéž, č. 10, s. 5.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 2 (1979), č. 9, s. 1–2 • Londýnské listy (červen 1979), s. 9–11.

KOMENTÁŘE: Jak reaguje světová veřejnost. In: Listy, roč. 9 (1979), č. 4, s. 54–55 • Informační materiály, č. 33 (říjen 1979) • ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-731 (6. července 1979).

1979, 5. červen, Praha. – Sdělení o prozatímním převzetí úkolů mluvčích Charty 77 Jiřím Hájkem a Ladislavem Hejdánkem.

Mezi deseti zatčenými členy Výboru pro obranu nespravedlivě stíhaných jsou také dr. Václav Benda a Jiří Dienstbier, kterým je tak v současné době znemožněno plnit úkoly mluvčích Charty 77. Poněvadž je zapotřebí, aby Charta 77 jako společenství občanů angažujících se ve smyslu článku 17 Ústavy za dodržování socialistické zákonnosti mohla plně působit, přejímají jejich úkoly prozatímně bývalí mluvčí Jiří Hájek a Ladislav Hejdánek.¹ Zásadní postavení mluvčích Charty 77 dr. Václava Bendy a Jiřího Dienstbiera, stejně jako dr. Jaroslava Šabaty, tím zůstává nedotčeno.

Jiří Hájek, Zdena Tominová, Ladislav Hejdánek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 J. Hájek a L. Hejdánek zaslali generálnímu tajemníkovi UNESCO dopis s podrobnými informacemi o zatýkání členů VONS. O dopise přinesl 15. června zprávu britský deník Guardian a podrobněji informovala rozhlasová stanice Svobodná Evropa, která v komentáři 16. června vyjádřila naději, že se UNESCO bude událostmi zabývat.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 2 (1979), č. 9, s. 2 • Svědectví, roč. 15 (1979), č. 59, s. 47.

1979, 19. červen, Praha. – Protest adresovaný radě Okresního národního výboru v Litoměřicích proti připravované demolici domu v Řepčicích v Litoměřic, obývaného signatáři Charty 77.¹

Vážený poslanci,
obracíme se na Vás jménem občanské iniciativy Charta 77, která se v našem státě zasazuje o respektování lidských a občanských práv a angažuje se ve smyslu článku 17 Ústavy za dodržování socialistické zákonitosti, s vážným a naléhavým upozorněním.

Odbor dopravy ONV Litoměřice pod vedením p. Lukasche má v těchto dnech rozhodnout o demolici domu č. 1 v osadě Řepčice (MNV Třebušín), jehož majiteli jsou manželé Kubíčkoví a Parkánovi a spoluobyteli manželé Soukupovi. Tento dům, který byl prakticky po 17 let neobýván a byl v dezolátním stavu (je to stará lidová stavba), zakoupili Kubíčkoví a Parkánovi v roce 1976 k trvalému bydlení a ihned začali s opravami a úpravami. V roce 1978 povolil MNV Třebušín přestavbu domu, aniž upozornil na jakoukoli možnost ohrožení existence objektu v budoucnu. Dnes jsou rozsáhlé úpravy v hrubé stavbě dokončeny, do záchrany staré stavby vložili obyvatelé domu a jejich mladí přátelé nespočetné hodiny tvořivé a láskyplné lidské práce, nevyčísitelné peníze; materiálové investice činí do dnešního dne přes 45 tisíc Kčs. A nyní má být tento dům, pod jehož střechou našlo domov pět malých dětí (a další je očekáváno každým dnem), urychleně zbourán, přý kvůli úpravě silnice III. třídy na autobusovou přípojku, silnice vede kolem domu a má se v budoucnu rozšiřovat. Byli jsme se na místě podívat: široko daleko není ani stopy po tom, že by se projekt nové autobusové přípojky začal uskutečňovat, silnice je v takovém stavu, že její úpravy by musely být provedeny po celé trase, což by si jistě vyžádalo velké investice a mnoho, mnoho času. Přesto odbor dopravy ONV Litoměřice se zbouráním domu velice spěchá;² soudní znalec provedl odhad domu dokonce za nepřítomnosti jednoho ze spolumajitelů (jeho byt byl uzamčen), zato za asistence příslušníků SNB v uniformě i v civilu. Tento spěch i nezastíraná účast příslušníků Bezpečnosti nápadně připomíná demolici domu rodiny Princových v Rychnově, na jehož místě

měla být urychleně vybudována autobusová otočka, dosud však (po roce) nebyly práce zahájeny a zbořeníště zarůstá kopřivami.

Manželé Princovi jsou signatáři Charty 77. Také Kubíčkoví, Parkánovi a Soukupovi jsou signatáři Charty 77. Na podzim roku 1977 byl s nimi se všemi rozvázán pracovní poměr a jakékoli další zaměstnání v okrese Litoměřice jim bylo znemožněno – pro podpis Charty 77. Nyní mají přijít o střechu nad hlavou – pro podpis Charty 77; jiný důvod lze těžko najít.

Žádáme Vás, abyste celou záležitost urychleně prověřili i vědomí, že perzekuce občanů pro jejich názory a přesvědčení hrubě odporuje ustanovením československé Ústavy i mezinárodním paktům o lidských a občanských právech, které náš stát ratifikoval, dále pak u vědomí, že zbytečné ničení hodnot a znevažování lidské práce je v rozporu s budováním vlasti. Také o využívání pracovních sil bylo přijato mnoho vládních usnesení; že by právě okres Litoměřice nepotřeboval techniky, umělecké truhláře, dělníky? Uvítáme, zasáhnete-li ve prospěch obyvatele domu č. 1 v Řepčicích již v této fázi rozhodování; v opačném případě se budeme spolu s Kubíčkovými, Parkánovými a Soukupovými odvolávat k vyšším instancím. Tento dopis dáváme zároveň na vědomí Federálnímu shromáždění a České národní radě.

Jiří Hájek, Zdena Tominová, Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77.

Mluvčí Charty 77 J. Šabata je vězněm, mluvčí Charty 77
V. Benda a J. Dienstbier jsou ve vyšetřovací vazbě.

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Mluvčí Charty 77 Zdena Tominová zaslala kopii tohoto dopisu České národní radě s průvodním vyjádřením: „V příloze Vám zasílám dopis, s nímž se Charta 77 obrátila na radu Okresního národního výboru v Litoměřicích, a zdvořile Vás žádám, abyste podpořili spravedlivé vyřešení záležitosti v dopise uváděné.“ (Vlastnoruční podpis Z. Tominové; uprostřed dopisu hranaté razítko Česká národní rada, 20.VI.1979, čj. 1605, přílohy 1; vpravo rukou poznámka: Fremund, Sýkorová – upozornit. Ve složce je uložena obálka s razítkem téhož dne a roku.) Tamtéž.
- 2 Podle Sdělení VONS č. 207 z 22. září 1980 odbor územního plánování Severočeského KNV potvrdil rozhodnutí

o demolici domu, které tak nabylo právní platnosti. Informace o Chartě, roč. 3 (1980), č. 14, s. 7.

Na písemný dotaz editorů, jak MNV případ nakonec vyřešil, Okresní úřad v Litoměřicích nereagoval.

KOMENTÁŘE: Signatáři Charty 77 nesmějí vlastnit domy? Rozhovor s Jiřím Kubíčkem. In: *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 6, s. 6–7 • Další zpráva z Řepčic. *Tamtéž*, č. 9, s. 14–16.

1979, 25. červen, Praha. – Žádost o zastavení trestního stíhání zatčených členů VONS zaslaná prezidentu republiky G. Husákovi.

Pane prezidente,
v souladu s článkem 17 naší Ústavy, zdůrazňujícím povinnost všech občanů dbát o plné uplatnění socialistické zákonnosti v životě společnosti, obrácíme se na Vás podle článku 29 téže Ústavy s naléhavým upozorněním na skutečnosti, které zákonnost znovu vážně ohrožují.

Podle zprávy ČTK ze 4. června t. r. bylo v těchto dnech zahájeno trestní stíhání několika československých občanů „pro podezření ze závažné činnosti namířené proti zájmům československého státu“. Samotná zpráva ČTK je formulována v rozporu se stěžejní zásadou trestního řádu (§ 2), že na obviněného se hledí, jako by byl nevinen, dokud mu jeho vina není prokázána v soudním řízení. Do vazby byli vzati Otta Bednářová, dr. Václav Benda, Jarmila Bělíková, Jiří Dienstbier, Václav Havel, dr. Ladislav Lis, Václav Malý, Dana Němcová, dr. Jiří Němec a ing. Petr Uhl. (Člen Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných Albert Černý byl vzat do vazby již přede dvěma měsíci.) Jak jsme byli informováni, byli obviněni z přípravy trestného činu podvracení republiky § 7/1 a § 98/1 a 2 trestního zákona Z okolností jejich zadržení a domovních prohlídek vyplývá, že důvodem stíhání je účast jmenovaných občanů na činnosti Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Toto volné společenství sdružuje občany ochotné se zasazovat za dodržování lidských a občanských práv, jež jsou zaručena jak Ústavou ČSSR, tak oběma mezinárodními pakty o lidských a občanských právech, vypracovanými za účasti čs. zástupců v OSN, přijatými také hlasem ČSSR na Valném shromáždění OSN 1966, Vámi ratifikovanými v prosinci 1975 a publikací ve *Sbírce zákonů* (č. 120/1976) včleněnými do našeho právního řádu. Činnost výboru, ohlášená 27. 4. 1978 čs. orgánům i veřejnosti, vycházela zejména z č. 2 odst. 3 Paktu o občanských a politických právech, který zavazuje všechny zúčastněné státy, tedy i naši republiku, zajistit účinnou ochranu osobám, jejichž práva zaručená paktem byla porušena jednáním nositelů moci. O případech, které podle názoru členů Výboru byly porušením těchto práv, informoval Výbor v řadě

případů státní orgány (podle článku 29 Ústavy) a podle konkrétních možností v souladu s článkem 28 Ústavy i širší veřejnost. Vycházel přitom zásadně z veřejných dokumentů, jako obvinění, žalob, rozsudků, odvolání, z průběhu veřejných řízení příslušných orgánů i ze sdělení těch, kdo svá práva považovali za porušená. Na své podněty státním orgánům v rozporu s článkem 29 Ústavy a s příslušnými prováděcími předpisy nedostal Výbor nikdy odpověď, což opravňuje k závěru, že se tyto orgány jejich obsahem přes jeho závažnost věcně nezabývaly.

Povážlivější ovšem je, že místo věcného projednávání závažných a podložených podnětů se jejich předkládání a zveřejňování prohlašuje prokuraturou za trestnou činnost. Takový výklad zákona považujeme za násilný, odporující normám, v jejichž rámci je tato činnost vedena, a směřující naopak k porušování zákonitosti. Věc může být korektně vyřízena jedině věcným projednáním podnětů; podněty k takovému projednání nelze označovat za trestnou činnost a přisuzovat jejich autorům úmysly nepřátelské socialistickému společenskému a státnímu zřízení, jež jsou rozhodující pro kvalifikaci činu jako odpovídajícího § 98. Kritiku jevů, které neodpovídají nebo přímo odporují zákonným zárukám občanských práv a svobod, ani podněty k jejich nápravě nelze bez vážného převrácení pojmů označovat za protispolečenskou činnost – je docela naopak zaměřena na ozdravení společnosti a k posílení zákonitosti i právních jistot občanů.

Obvinění uvedených osob, jejich vazba i trestní řízení na základě nesprávně pojatého výkladu zákonů ohrožuje nespravedlivou represí občany, kteří se zasazují o dodržování zákonitosti. Tomu nasvědčuje i způsob, kterým o záležitosti informuje ČTK, vyjadřující oficiální názory nejvyšších státních orgánů a formulací své zprávy znehodnocující možnost objektivního vyšetřování i posouzení činnosti obviněných, ve zprávě předem označených za pachatele. Důsledkem takové represe by bylo další oslabení vědomí zákonitosti a právních jistot v nejširší veřejnosti, znepokojené i některými vysloveně teroristickými a dosud nikdy nevyjasněnými fyzickými útoky na občany, kteří jsou známi svou angažovaností za dodržování zákonitosti v oblasti lidských a občanských práv. Negativní mezinárodní ohlas

takového postupu vzhledem k závaznosti uvedených mezinárodních paktů i k povinností vyplývajícím pro náš stát také ze Závěrečného aktu Konference o evropské bezpečnosti a spolupráci, Vámi podepsaného 1.8.1975, lze vzhledem ke zkušenosťem s dopadem podobných akcí v minulosti oprávněně předpokládat.

Těmto nežádoucím účinkům můžete zabránit. Navrhujeme Vám, abyste se dal objektivně a věcně informovat o případech, kterými se Výbor zabýval. Jsme ochotni k takové opravdu věcné informaci a posouzení těchto případů přispět – např. i účastí v komisí či jiném útvaru tímto posouzením pověřeném – za předpokladu, že bude zrušena vazba obviněných, pro niž nevidíme žádný důvod. Takové věcné posouzení zcela jistě prokáže nevinu obviněných.

Žádáme, abyste podle článku 61 odst. 1 lit. j) ústavního zákona 1433/1968 dal zastavit trestní stíhání a tak rozhodujícím způsobem zasáhl ve prospěch dodržování socialistické zákonitosti v naší zemi.¹

*dr. Jiří Hájek, Zdena Tominová, dr. Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77*

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 *Dopis podobného znění „Apel Charty 77“ odeslalo prezidentu republiky 251 občanů, k nimž se 3. července 1979 připojilo 59 občanů. Viz ÚSD, sb. FMV-Ch, 26 c/79. Federálnímu shromáždění odeslalo dopis s požadavkem osvobození členů VONS 198 občanů. Dopis přetištěn in: Informace o Chartě 77, roč. 2 (1979), č. 11, s. 8–10.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě*, roč. 2 (1979), č. 10, s. 1–2. O zahraničních reakcích viz poznámku 1 k D114 (27. srpna 1979).

1979, 25. červen, Praha. – Odpověď na dopis předsedy amerického občanského výboru Helsinki Watch' Roberta L. Bernsteina o pravidelné spolupráci.

Milý pane Roberte L. Bernsteine, s opravdovým potěšením jsme přijali Vaše informace o zřízení a cílech občanské skupiny Helsinki Watch ze Spojených států a vítáme Váš návrh pravidelné spolupráce.² Naprosto s Vámi souhlasíme v tom, že „individuální práva jsou příliš důležitá, než abychom je ponechali v péči samotných vlád“. Jsme přesvědčeni, že taková mezinárodní spolupráce nevládních organizací a občanských skupin, které sledují plnění, eventuálně porušování jak helsinského Závěrečného aktu, tak obou mezinárodních paktů o lidských právech, je ve všech signatářských zemích nezbytná. Za krajně významnou považujeme paralelní aktivitu tohoto druhu v zemích s různými politickými systémy a rozdílnou společenskou strukturou.

Naše situace je značně odlišná od Vaší, jak to jistě chápete. Víme, že prezident Spojených států uvítal vytvoření Vaší občanské skupiny, a z Vašeho memoranda jsme se dozvěděli o významné materiální podpoře Vaší činnosti. Naproti tomu jsme my nedosáhli žádné jiné oficiální odpovědi na svou činnost než policejní. V současné chvíli bylo zatčeno deset signatářů Charty 77, mezi nimi dva aktivní mluvčí – dr. Václav Benda a Jiří Dienstbier – a jeden bývalý mluvčí – Václav Havel – právě proto, že sledovali a veřejně informovali o porušování vlastních československých zákonů.

Jsme nicméně přesvědčeni, že činnost různých nezávislých občanských skupin, informujících o porušování lidských a občanských práv, mezinárodních paktů, jakož i Závěrečného aktu z Helsinek, je užitečná nejenom pro příslušné země samotné, ale právě pro mezinárodní soulad, bezpečnost a mír.

Proto jsme připraveni spolupracovat s Vaší občanskou skupinou, ev. výborem, stejně tak jako se všemi jinými občanskými skupinami v zemích, které úmluvu podepsaly. V dohledné době Vám pošleme své návrhy o tom, jak spolupracovat.

Upřímně Vaši

dr. Jiří Hájek, Zdena Tominová, dr. Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ, ROČ. 2 (1979), Č. 11, s. 2–3.

- 1 Helsinki Watch, první občanský výbor pro sledování plnění závěrů helsinské konference a monitorování politiky motivovaného porušování lidských práv, byl zorganizován roku 1978 v New Yorku jako reakce na perzekuci občanů v SSSR a v Československu a ustaven roku 1979. Zakládajícím předsedou se stal Robert L. Bernstein. Spolu s místopředsedou Orvillem H. Schellem zaslal 21. srpna 1979 mluvčímu Charty 77 J. Hájkovi telegram, v němž vyjádřil solidaritu s 10 obviněnými aktivisty Charty 77. In: Informace o Chartě 77, roč. 2 (1979), č. 12, s. 1. Postupně se aktivity Helsinki Watch rozrostly do všech 35 zemí, které signovaly v roce 1975 Závěrečný akt helsinské konference. Československý helsinský výbor byl založen roku 1988, jeho předsedou se stal Jiří Hájek.
- 2 Předseda amerického občanského výboru Helsinki Watch Robert L. Bernstein a místopředseda Orville H. Schell zaslali 27. dubna 1979 mluvčímu Charty 77 L. Hejdánkovi dopis, v němž informují o ustavení této občanské skupiny v USA. V dopise se mj. píše: „... Organizovali jsme svou skupinu do značné míry naplnění uznáním pro činnost skvělých mužů a žen, kteří jako první zorganizovali takovou skupinu v Moskvě roku 1976, a k těm, kteří v této práci pokračují v každém ze signatářských států tím, že trvají na dodržování úmluv. Ve víře, že helsinské zásady, podle nichž mezinárodní harmonie a bezpečnost jsou úzce spojeny s garantováním základních lidských práv, zamýšlíme sledovat plnění Závěrečného aktu jak ve Spojených státech, tak – ve spolupráci s jinými občanskými skupinami – v ostatních zemích, jež úmluvy podepsaly. V souladu s tímto cílem je naše naděje, že bude možná pravidelná spolupráce s takovými skupinami jak z východní, tak ze západní Evropy... V budoucnosti zůstaneme s Vámi v kontaktu a rádi bychom dostali Vaše návrhy, jak bychom co nejlépe mohli v díle pokračovat. I když situace lidských práv v našich dvou zemích je velmi odlišná, žádná země nemá čistý štít, a my chceme sdílet všeobecnou odpovědnost jako občané států, které podepsaly Helsinky, abychom referovali o porušování Závěrečného aktu a abychom působili k jeho nápravě. Vaše doporučení budou pro nás cenná a doufáme, že napříště budeme moci spolu být v pravidelném spojení.“ Tamtéž, s. 1.

1979, 13. srpen, Praha. – **Dopis generálnímu prokurátorovi Jánu Feješovi, žádající nápravu situace Petra Cibulky ve vězení Plzeň-Bory.**

Pane generální prokurátore!

Žádáme, abyste se ve shodě s povinnostmi Vaší instituce přesvědčil o křiklavém případě bezprávného jednání, jakému byl a nadále je vystaven 29letý dělník *Petr Cibulka*, narozený 28. 10. 1950, bydlícím v Brně, Vrázova 53, a abyste v rámci své kompetence udělal vše potřebné pro alespoň pozdní a dodatečnou nápravu.

Podle našich informací byl *Petr Cibulka* vzat 17. 4. minulého roku do vyšetřovací vazby a dne 3. 10. téhož roku spolu s *Liborem Chloupkem* a *Petrem Pospíchalem* souzen pro trestný čin pobuřování (podle § 100 trestního zákona). Obžaloba je vinila z toho, že rozšiřovali hudební nahrávky neoficiálních skupin a literární texty potlačovaných autorů, že v soukromých bytech pořádali vystoupení zpěváků *Jaroslava Hutky* a *Vlastimila Třešňáka* a že šířili texty *Charty 77*. Soudní jednání bylo odročeno na neurčito, druhá a závěrečná část proběhla 14. 11. téhož roku; obžalovaní byli odsouzeni k nepodmíněným trestům: *Petr Cibulka* na 24 měsíce, *Libor Chloupek* na 20 měsíců a *Petr Pospíchal* na 11 měsíců. Všichni tři se odvolali, rozsudek byl v druhé instanci pro formální závady zrušen, ale zároveň byl vyneseno nové, který uložil obžalovaným tresty ve stejné výši jako původní. Není snad ani třeba dodávat, že kromě rodičů obžalovaných nebyl do soudní síně vpuštěn nikdo z jejich přátel. Ti, kdo přišli, byli legitimováni, fotografováni, někteří předvedeni a podrobeni výslechům nebo osobním prohlídkám. To postihlo i představitele *Amnesty International* dr. *Wolfganga Eignera* z Vídně, který se chtěl procesu zúčastnit.

Nám však jde dnes především o to, co následovalo potom. *Petr Cibulka* byl umístěn ve věznici v Plzni – Borech a přidělen na pracovní úsek, kde se opětovně stával terčem fyzických útoků některých spoluvězňů (je známo, že podobná „výchovná“ opatření nebývají výjimkou). Požádal proto správu věznice o nápravu, ale marně. Správa věznice mu neposkytla účinnou ochranu, ani jej nebyla ochotna přeložit na jiný úsek. *Petr Cibulka* se cítil ohrožen na zdraví i na životě a na zdůraznění svých požadavků vyhlásil dne 18. 5.

letošního roku hladovku.¹ Poté byl umístěn na izolaci a teprve po 31 dnech byl převezen do vězeňské nemocnice v Praze na Pankráci. Jeho spoluvězeň *Aleš Březina* vyhlásil na podporu požadavku, aby *Petru Cibulkovi* byla poskytnuta nezbytná lékařská péče, vlastní pětidenní hladovku. *Petr Cibulka*, vysoký asi 180 cm, vážil v té době necelých 50 kg. Po třínedělní hospitalizaci vážil 55 kg a byl vrácen zpět do věznice. Tam však nebyl přeložen na jiný úsek, byl znovu napadán některými spoluvězni, a proto se rozhodl v hladovce pokračovat. Podle posledních zpráv byl opět převezen na Pankráč.

Máme za to, že *Petr Cibulka* žádá na správe věznice velmi málo a jenom to, co je ve shodě s jejími povinnostmi. Mezi vězni může dojít a občas vskutku dochází k napětí a inzultacím. Nikdy se však něco takového nesmí stát prostředkem nátlaku na vězně a každý vězeň má právo na ochranu před násilnickými spoluvězni.

Cítíme se nuceni obrátit se na nejvyšší orgány státní moci, aby zakročily a zjednaly nápravu, tak aby bylo neprodleně a účinně odvráceno další ohrožování zdraví a života *Petra Cibulky*.

*prof. dr. Jiří Hájek, DrSc. Zdena Tominová,
dr. Ladislav Hejdánek
mluvčí Charty 77*

*Za Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
ing. Pavel Roubal, Anna Šabatová, dr. Gertruda
Sekaninová-Čakrtová*

Na vědomí:

Federální shromáždění ČSSR, Ministerstvo spravedlnosti ČSR, Federální výbor Československého červeného kříže, Český ústřední výbor Československého červeného kříže

Za správnost:

dr. Lad. Hejdánek

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍM PODPÍSEM L. HEJDÁNKY ZA
SPRÁVNOST.

1 *Za protest hladovkou proti špatnému zacházení byl P. Cibulka odsouzen v březnu 1980 k dalšímu roku věznění. Celkem byl vězněn pět let: v letech 1978–1981 a 1988–1989. Viz též D145 (26. 5. 1980) a 583 (14. 10. 1989).*

KOMENTÁŘE, PROTESTY: Sdělení VONS č. 121: Hladovka Petra Cibulky. In: *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 11, Sdělení VONS č. 126: Další události kolem hladovky P. Cibulky. *Tamtéž*, č. 12 • Dopis Mezinárodnímu Červenému kříži. *Tamtéž*, č. 12, s. 11–13 • Příklad vězněného Petra Cibulky. *České slovo*, roč. 12, říjen 1979, č. 10, s. 2 • Petr Cibulka ohrožen na životě. *Listy*, roč. 9 (1979), č. 6, s. 15.

1979, 27. srpen, Praha. – Poděkování za projevy solidarity se zatčenými chartisty a členy VONS a za mezinárodní podporu.

Mluvčí Charty 77 vyslovují upřímné díky všem, kdo nejrozmanitějšími způsoby vyjádřili a vyjadřují svou solidaritu se zatčenými členy Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, s činností Výboru a s občanskou iniciativou Charta 77.¹ Stále nové zprávy o mezinárodní podpoře našeho úsilí a našeho zápasu nám připomínají, že obrana nezadatelných lidských a občanských práv zavazuje všechny lidi na celém světě k odpovědnosti za druhé, zejména za ty, jimž jsou tato práva nejvíc upírána. Proto cítíme povinnost znovu upozornit nejenom na to, že vedle dnes známé „pražské desítky“ jsou v naší zemi vězněni mnozí další občané z ryze politických důvodů a přímo pro svou aktivní obhajobu lidských práv, ale především na to, že podobně pronásledovaných je mnoho i v řadě dalších zemí, ať už se jejich vlády zavázaly řídit se Všeobecnou deklarací a mezinárodními pakty o lidských a občanských právech, nebo nikoliv. Podaří-li se dosáhnout pod tlakem světového veřejného mínění osvobození některých z nich, nesmíme v žádném případě zapomínat na všechny ostatní, kteří dosud osvobozeni nejsou a kterých bude bohužel ještě dlouho mnohem víc. Náš zápas bude nepochybně dlouhý. Proto musíme hledat všechny cesty, které mohou vést ke spolupráci a vzájemné solidaritě při obhajobě lidských práv a svobod ve všech zemích světa.

Jiří Hájek, Zdena Tominová, Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1979), Č. 12, S. 1.

1 Západoněmecký socialistický výbor pro východní Evropu zorganizoval 31. srpna v západním Berlíně shromáždění na podporu zatčených. Rada svobodného Československa (RSČ) vyzvala četné politické osobnosti a organizace k protestům proti připravovanému soudnímu procesu. RSČ se rovněž obrátila na české, slovenské a podkarpatskorusínské emigranty: „Protestujeme! Rada svobodného Československa se obrací na Čechy, Slováky a Podkarpatské Rusy v zahraničí, aby jednotlivě i prostřednictvím svých organizací poslali protesty na adresu prezidenta Husáka a generálního prokurátora v Praze

proti připravovanému procesu. Necht' v tomto smyslu působí i na své okolí." Nový domov, č. 16, 2. srpna 1979, s. 4.

10.–12. července jednal o Československu Evropský parlament a vydal k otázce zatčených rezoluci. Mezi nejvýznamnější protestní akce patřil telegram Světového kongresu PEN klubu v Rio de Janeiro (16.–20. července) G. Husákoví. Ve prospěch zatčených se dále angažovala Amnesty International, ústřední výbor německých katolíků, 20 významných francouzských intelektuálů, ministerská předsedkyně M. Thatcherová (ve své odpovědi na dopis E. Kantůrkové). Americký výbor na podporu lidských práv 5. září zorganizoval kampaň na podporu zatčených. Labour Party uspořádala „kampaň solidarity s východní Evropou“ 2. října v Brightonu. Výzvu k mezinárodní veřejnosti na podporu vězněným vydali také polští disidenti. Viz D118 (16.10.1979). 1. července 1979 vydala československá socialistická opozice protestní prohlášení, signované v Římě, Vídni, Stockholmu a Kolíně nad Rýnem J. Pelikánem, Z. Hejzlarem, A. Müllerem a Z. Mlynářem.

Za mohutnou zahraniční podporu poděkovali mluvčí Charty 77 dalším, anglicky psaným dopisem z 5. září 1979. Přes hranice jej převezl norský profesor Thorolf Rafto, který měl počátkem září 1979 přednášet v jednom z bytových seminářů „Patočkovy univerzity“, byl však policií zadržen, vyslýchán a vypovězen.

„Drazí přátelé v zahraničí! Rádi využíváme dobrých služeb profesora Rafto, abychom vyjádřili hlubokou vděčnost za všechny projevy mezinárodní solidarity s naším úsilím. Vysoko oceňujeme, že tyto projevy zesílily zejména v posledních měsících a týdnech. Jsme si vědomi naší vlastní svrchované odpovědnosti za vše, co podnikáme na obranu lidských a občanských práv zapsaných v naší Ústavě i v ratifikovaných mezinárodních paktech a konvencích. Současně jsme si však vědomi i souvislosti tohoto úsilí s procesem uvolňování mezinárodního napětí a s věcí mírového soužití národů. Nacházíme tuto souvislost vyjádřenu jak ve zmíněných mezinárodních paktech a konvencích, tak zejména v Závěrečném dokumentu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě z roku 1975. Jsme toho názoru, že tato souvislost má být znovu a znovu podporována jak mezinárodním veřejným míněním, tak i smluvními stranami tohoto dokumentu. Vzájemná kontrola přijatých závazků by neměla být podezírána z vměšování do vnitřních záležitostí jednotlivých smluvních stran. Projevy mezinárodní solidarity i kontrolu přijatých závazků považujeme za nesmírně důležitou morální a politickou

podporu našeho úsilí. Posilují naše přesvědčení, naději i vůli, a jsou vysoko oceňovány zejména těmi z nás, kteří jsou vystaveni tvrdostem represe. Víme, že jsou cenným přínosem ve společném úsilí o mír, svobodu a pokrok, do něžž se i my snažíme přispět svým skromným vkladem." Listy, roč. 4 (1979), č. 7, s. 59. (Neautorizovaný překlad.)

Dále viz D107 (30.5.1979), D108 (31.5.1979), D109 (5.6.1979), D111 (25.6.1979), D116 (15.10.1979), D119 (21.10.1979), D120 (24.10.1979), D125 (14.11.1979), D131 (9.1.1980).

KOMENTÁŘE A OHLASY: Dopis sdružení francouzských advokátů. In: Informace o Chartě 77, roč. 2 (1979), č. 10 • E. Kantůrková M. Thatcherové, *tamtéž*, č. 11 • Dopis svatému otci, *tamtéž*, s. 15 • Telegram Helsinki Watch, *tamtéž*, č. 12 • Horečná příprava politických procesů v Praze. In: České slovo, roč. 25 (1979), č. 7–8, s. 1–3 • Jičínský, Z.: Nad chystaným procesem. Samizdat 29. července 1979, knižně: Charta 77 a právní řád, Brno 1995, s. 42–55 • Praha chystá procesy. In: Listy, roč. 9 (1979), č. 4, s. 42–46 • Jezdinský, Karel: O procesu proti deseti signatářům. ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-757 (2. července 1979) • Jak reaguje světová veřejnost. In: Listy, roč. 9 (1979), č. 4, s. 54–55 • Evropský parlament o Československu, *tamtéž*, č. 5, s. 60 • Teror režimu proti představitelům Charty 77 pokračuje. In: Naše snahy, roč. 15 (1979), č. 4, s. 3 • Informační materiály, zvl. příloha k č. 32.

D115 1979

1979, 8. říjen, Praha. – Seznam nových
39 signatářů Prohlášení Charty 77.
(Dokument č. 27)

K Prohlášení Charty 77 ze dne 1.1.1977 se připojilo dalších 39 občanů, kteří souhlasí se zveřejněním svých jmen. Tím stoupl počet signatářů Charty 77 na 1017.

Vladimír Bouček, dělník; Jan Dus, duchovní; Lubor Dohnal, scénárista; Blanka Dohnalová, programátorka; Jaroslav Fridrich, redaktor; Luisa Geisslerová, uklízečka; Věra Havlová, úřednice; Slavěna Hlaváčková, telefonistka; Ladislav Holub, číšník; Arnošt Jiřík, dělník; Pavel Kadlec, přípravář v sítotisku; Jiří Kleiner, dělník; Božena Kobalová; PhDr. Vladislav Kotek; Jiří Kratochvíl, dělník; Věra Kubíčková, v domácnosti; Ivan Kyncl, fotograf; Milan Linhart, dělník; Jiří Lejnar ml., laborant; Jaroslav Mlejnek; Zdeněk Motloch, asanační pracovník; David Němec, učeň; Ondřej Němec, reprodukční grafik; Marcela Němcová, v domácnosti; Miroslav Nový; Vladimír Pinter; ing. Zdenka Řeháková, t. č. bez zaměst.; Pavel Skála, dělník; David Souček, dělník; Pavel Studený; Petr Šantora, provozní chemik; Michal Šembera; Pavel Šmída, dělník; T. Tomášek; Petr Tomíšek, studující; Ivana Ungerová, v domácnosti; Petr Vrána, dělník; Stanislav Vinklárek, absorpér; Kateřina Willigová.

*Jiří Hájek, Ladislav Hejdánek, Zdena Tominová
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ, ROČ. 2 (1979), č. 14, s. 1.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 9 (1979), č. 7, s. 54. Zde uvedeno nesprávné číslo dokumentu – 57.

D116 1979

1979, 15. říjen, Praha. – Stanovisko
k nadcházejícímu procesu s šesti členy
Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných,
zaslané Federálnímu shromáždění, vládě ČSSR
a Ministerstvu spravedlnosti ČSR.¹

Dne 22. října mají být před Městský soud v Praze postaveni českoslovenští občané, signatáři Charty 77 a členové Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných Otta Bednářová, Václav Benda (mluvčí Charty 77), Jiří Dienstbier (mluvčí Charty 77), Václav Havel, Dana Němcová a Petr Uhl, kteří jsou viněni podle ustanovení § 98 odst. 1, z písmeno a), b) trestního zákona z trestného činu podvracení republiky, za něž může soud uložit vysoké tresty odnětí svobody v rozmezí od tří do deseti let. Z původní desítky čs. občanů, kteří byli takto obviněni, byli nedávno vyděleni čtyři: Jarmila Bělíková, Ladislav Lis, Václav Malý a Jiří Němec. O jejich budoucnosti, jakož i o budoucnosti Alberta Černého, brněnského signatáře Charty 77 a člena Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, kteří zatím zůstávají ve vazbě, nám není nic známo.

Šest občanů, kteří dne 22. října 1979 stanou před Městským soudem v Praze, netvoří žádnou organizovanou skupinu, která by se snažila „konstruováním a šířením lživých informací“ či dokonce „obhajobou teroristů“ podvracet republiku. Je to šest ze 33 členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, neformální a nezávislé občanské iniciativy, která vznikla na jaře roku 1978 na bázi Charty 77 a jejíž činnost je plně v souladu nejen s duchem a posláním Charty 77, ale také s duchem i literou československé Ústavy, mezinárodních paktů o lidských a občanských právech a Závěrečného aktu helsinské konference. Ve svých sděleních upozorňuje Výbor veřejnost a také příslušné úřady výhradně na případy, kde podle zjištěných skutečností a podle zdůvodněného úsudku postižených došlo k porušení lidských či občanských práv a k porušení čs. zákonů, a domáhá se nápravy v rámci platného právního řádu. Pokud došlo v některém sdělení Výboru k nepřesnostem (zejména v důsledku porušování veřejnosti soudního jednání nebo nedostupnosti některých informací), mohly je úřady uvést na pravou míru prostou odpovědí na zaslané sdělení, na jakou mají členové

Výboru jakožto občané plné právo, ale již se jim nikdy bohužel nedostalo.

Jsmo hluboce přesvědčeni, že jmenovaní občané se trestného činu podvracení republiky nedopustili a z povahy svého občanského postoje a činnosti ani dopustit nemohli, že naopak v souladu s československou ústavou usilovali o to, aby naše zákony byly respektovány, aby právní vědomí v československé veřejnosti bylo posilováno a aby rostlo uvědomělé občanství v našem státě, a že tak napomáhali zdárnému vývoji Československé republiky. Věříme, že soud – bude-li nezaujatý a neustranný – dospěje po přešetření skutečností k názoru, že jmenovaných šest členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných bylo obviněno neprávem.

Máme však důvodnou obavu, že objektivnímu jednání soudu se kladou do cesty vážné překážky, a to zejména od chvíle, kdy byla zveřejněna zpráva ČTK ze dne 4. 6. 1979,² která na základě sdělení Generální prokuratury ČSSR a Federálního ministerstva vnitra oznamovala zahájení trestního stíhání deseti členů VONS pro podezření ze závažné činnosti namířené proti zájmům čs. státu. Tato zpráva totiž nejen porušuje platná ustanovení čs. právního řádu uvedením plných jmen stíhaných osob a jejich označením za pachatele trestné činnosti na samém počátku vyšetřování, ale je také jasným pokusem o nepřipustné ovlivňování veřejnosti v neprospěch obviněných demagogickým přeručováním faktů o cílech a smyslu jejich činnosti. Politické hodnocení stíhaných osob je přitom natolik jednoznačné, že je lze po přečtení zprávy považovat za předem odsouzené.

Českoslovenští občané, Charta 77, Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, mezinárodní demokratická veřejnost a političtí i kulturní činitelé mnoha zemí neustávali od okamžiku uvale ní vazby na deset členů VONS ve snaze přesvědčit československé státní orgány o nutnosti zastavit trestní stíhání jmenovaných občanů a nedopustit pokračování praxe politických procesů, jež by nutně musela vážně ohrozit vnitřní řád v zemi i mezinárodní snahy o uvolňování napětí. Protestní dopisy, manifestace, diplomatické ноты ani protestní hladovky však nedokázaly přimět československé státní orgány k tomu, aby od konání procesu upustily. A přece je více než kdy předtím zřejmé, jak narůstající politické

a hospodářské problémy země mohou být řešeny jenom moudrou a konstruktivní cestou, např. otevřením širokého celospolečenského dialogu o nejlepších způsobech překonávání naší současné krize, využitím odborných znalostí všech občanů bez diskriminace a bez zákazů zaměstnání, otevřením cesty ke vzdělání na všech úrovních všem podle jejich skutečných schopností, rozšířením prostoru pro občanské iniciativy apod. Československé hnutí na obranu lidských a občanských práv Charta 77 zamýšlelo svým základním prohlášením ze dne 1. 1. 1977 tuto cestu v rámci našich zákonů a v prostoru našich vnitřních i mezinárodních závazků otevřít; požadovalo tenkrát mnohem méně, než co se dnes stává naprostou nezbytností. Přesto však po dvou a půl letech pracovních a občanských postihů (které jen zvýšenou měrou pokračovaly v dřívějších opatřeních), policejních šikan, po řadě soudních procesů se signatáři a stoupenci Charty 77 a s dalšími občany přistupují dnes československé státní orgány k velkému procesu zatím se šesti členy Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a signatářů Charty 77. Nezbyvá nám v této chvíli než vyjádřit hluboké politování nad tímto rozhodnutím, které může mít i pro budoucnost vážné důsledky.

Při procesu samém považujeme za minimum, aby zahraničním právníkům a představitelům Amnesty International, kteří projevíli zájem spolupobhajovat obviněné členy VONS nebo se chtějí procesu zúčastnit jako pozorovatelé, byl umožněn vstup do země, přístup do soudní síně a kontakt s obviněnými a jejich obhájci. Žádáme rovněž ministerstvo spravedlnosti a Městský soud v Praze, aby počítaly s velkým zájmem veřejnosti i zahraničních novinářů o tento proces a aby zajistily dostatečně velkou soudní síň.

Přáli bychom si zejména, aby ještě na poslední chvíli zvítězila politická moudrost, občanský rozum a cit pro spravedlnost a právo tak, aby soudní jednání proběhlo objektivně a soudcové měli možnost vynést osvobozující rozsudky.

*Jiří Hájek, Zdena Tominová, Lad. Hejdlánek
mluvčí Charty 77*

Mluvčí Charty 77 Jaroslav Šabata je vězněm, mluvčí Charty 77 Václav Benďa a Jiří Dienstbier jsou ve vazbě a mají být dne 22. října 1979 spolu s dalšími signatáři Charty 77 a členy VONS postaveni před soud.

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 U dokumentu jsou uloženy také průvodní, L. Hejdánkem vlastnoručně podepsané dopisy, adresované Federálnímu shromáždění a Ministerstvu spravedlnosti ČSR (na něm je hranaté prezentační razítko podatelny ministerstva s údajem „Došlo 17. října 1979, čj. 1910/79“).
- 2 Viz poznámku 2 k D107 (30.5.1979).

D117 1979

1979 [říjen], Praha. – Telegram účastníkům protestní hladovky ve Varšavě za československé politické vězně.

Děkujeme za účinný projev solidarity.¹ Jsme s Vámi v úsilí o respektování lidské důstojnosti vždy a všude.

Jiří Hájek, Ladislav Hejdánek, Zdena Tominová
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1979), Č. 14, S. 5.

- 1 Dne 3. října 1979 zahájila skupina jedenácti osob v kostele sv. Kříže ve Varšavě protestní sedmidenní hladovku jako projev solidarity s vězňnými občany v Československu a Polsku. Mezi účastníky protestní akce byli přední polští disidenti Jacek Kuroń, Jan Lityński, Adam Michnik aj. Protestující občané vydali Prohlášení hladovějících, jež začíná slovy: „My, níže podepsaní, abychom vydali svědectví solidarity a jednoty s našimi vězňnými bratry Čechy a Slováky a také s přáteli drženými v polských věznicích, zahájili jsme ... hladovku ... S náležitým apelem se obracíme ke všem lidem dobré vůle v Polsku i na celém světě, aby spolu s námi vystoupili na obranu vězňných členů československého Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných.“ Informace o Chartě 77, roč. 2 (1979), č. 14, s. 4–5.

1979, 16. říjen, Praha. – Dopis vládě ČSSR, Federálnímu shromáždění, České národní radě, protestující proti rozhodnutí Ministerstva vnitra ČSR zboti spisovatele Pavla Kohouta čs. občanství.

V úterý dne 9. října uveřejnilo *Rudé právo* zprávu Ministerstva vnitra ČSR ze dne 8. října 1979, podle níž bylo rozhodnutím Ministerstva vnitra ČSR ze dne 1. 10. 1979 odňato spisovatel, dramatikovi a režisérovi Pavlu Kohoutovi státní občanství České i Slovenské socialistické republiky pro údajně poškozování zájmů ČSSR v zahraničí. Toto rozhodnutí bylo oznámeno několik dní potom, co československé pohraniční orgány zabránily Pavlu Kohoutovi a jeho ženě Jeleně Mašíňové fakticky násilím a bez jakéhokoli právního podkladu vstoupit dne 5. 10. 1979 na území ČSSR. Pavel Kohout a Jelena Mašíňová byli v té době držiteli platných československých pasů; vraceli se do Československa po uplynutí řádně povoleného jednohočinného pobytu v Rakousku, kde Pavel Kohout působil jako dramatik a režisér vídeňského Burgtheatru. Jednání příslušníků pohraniční stráže, které lze těžko označit jinak než jako neslýchaný akt zvůle orgánů čs. státu vůči čs. občanům a hrubé porušení mezinárodních paktů o lidských právech i Závěrečného aktu helsinské konference, mělo být tedy dodatečně „ospravedlněno“ rozhodnutím Ministerstva vnitra ČSR odejmout dnem 1. října 1979 Pavlu Kohoutovi státní občanství. Rozhodnutím, které Pavel Kohout právem odmítl přijmout a které vyvolalo nesmírné pobouření v rakouské a světové veřejnosti i ostré protesty nejvyšších představitelů Rakouské republiky.¹ Znovu se ukázalo, že Československo sice mezinárodní pakty o lidských právech a Závěrečný akt helsinské konference podepsalo a ratifikovalo, v mnoha ohledech je však neplní, především pak nezměnilo ona československá zákonodárná opatření, která mezinárodními smlouvám odporují a k jejichž úpravě se zavázalo.

Odnětí státního občanství člověku proti jeho vůli, tedy odnětí práva na vlast, je jednou z nejvyšších křivd, jakými lze člověka postihnout, dotýká se samotných základů lidské existence a patří mezi ty prostředky, jichž by vyspělé společnosti neměly užívat. Je-li toto opatření přesto dosud

používáno jako trest, pak by o jeho uložení měl rozhodovat nestranný a nezájatý soud, který by pečlivě a ve veřejném líčení zvážil všechny okolnosti, fakta a důvody, než by k takovému rozhodnutí dospěl. Jak je možné, že v Československu je v roce 1979 v platnosti zákon 39/1969 *Sbírky*, podle něhož může nikoli soud, ale prostě samo ministerstvo vnitra odejmout občanovi státní občanství? Jak je možné, že Ministerstvo vnitra ČSR ve své zprávě ze dne 8. října zdůvodňuje své rozhodnutí odejmout státní občanství Pavlu Kohoutovi pro poškozování zájmů ČSSR v zahraničí pouhou citací jmenovaného zákona, jehož § 14 a odst. 1 písmeno f říká opět jen tolik, že „Ministerstvo vnitra může odejmout občanovi státní občanství, zdržuje-li se v cizině a svými činy poškozují důležité zájmy ČSSR“? Je příznačné, že ani demagogický článek v *Rudém právu* ze dne 9. října 1979, jímž má být „zpracována“ československá veřejnost a podle něhož „Kohout u nás dokorhal“ a svůj „jidášský groš“, který ostatně vždy dostával „za pomlouvání socialismu a své vlasti“, bude nyní pobírat na Západě, nenalezl způsob, jak veřejnost přesvědčit, že Pavel Kohout během svého pobytu v Rakousku poškozoval důležité zájmy ČSSR.² Pouhá narážka na „styky s emigrantskými kruhy“ nikoho nepřesvědčí, po přečtení článku je naopak jasné, že Pavel Kohout má být vyhnán z vlasti za svou „činnost po všechna léta od roku 1968“.

Od zveřejnění zprávy Ministerstva vnitra ČSR uplynul již týden a československé státní orgány dosud nečinily žádný krok k nápravě, takže je zřejmé, že odnětí státního občanství Pavlu Kohoutovi způsobilo značnou trhlinu ve vztazích s Rakouskou republikou a v mezinárodních vztazích vůbec. Pavel Kohout se i nadále považuje za občana ČSSR; toto jeho stanovisko s ním plně sdílíme³ a žádáme, aby československá vláda, ale zejména také Federální shromáždění ČSSR a Česká národní rada urychleně přezkoumaly rozhodnutí Ministerstva vnitra ČSR a zároveň všechny československé zákony, které upravují otázky státního občanství, otázky vycestování a vystěhování československých občanů do zahraničí a jejich návratu. Je dnes veřejným tajemstvím, že orgány Státní bezpečnosti v poslední době nezastřeně naléhají na některé občany, především na signatáře Charty 77, aby opustili vlast, zatímco

v československých věznicích je bezpočet převážně mladých lidí, kteří odpykávají vysoké tresty za tzv. pokus o nedovolené opuštění republiky. Pro stát, který se na mezinárodním fóru snaží vystupovat jako bojovník za uvolňování napětí a dodržování helsinských dohod, je to špatné vysvědčení.

Jiří Hájek, Zdena Tominová, Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77

Ministerstva vnitra. Odvolání Pavla Kohouta. Stanovisko rakouské vlády. In: *Listy*, roč. 9 (1979), č. 7, s. 11–16 • Hochman, Jiří: Jak byl Pavel Kohout zbaven čs. občanství. *Tamtéž*, s. 16–17.

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

- 1 O odnětí čs. státního občanství P. Kohoutovi informoval rakouské sdělovací prostředky československý zastupitelský úřad ve Vídni, přičemž se tiskový atašé dopustil osobních insinuací a použil formulací, které se dotkly rakouské svrchovanosti. Po četných interpelacích politických stran i institucí vystoupil v parlamentu spolkový kancléř Bruno Kreisky a prohlásil, že nechápe, jak takové prohlášení mohlo učinit diplomatické zastoupení jakéhokoli státu. B. Kreisky osobně přijal P. Kohouta; v únoru 1980 P. Kohout obdržel rakouské státní občanství. Někteří čs. emigranti nad tím projevili značnou nelibost. (Morava Jiří: Pavel – Pavka – Pavel Kohout. In: *Okno*, roč. 12 (1980), č. 51, s. 17. Týž: Kohout nedá pokoj. In: *Tamtéž*, roč. 14 (1982), č. 61–62, s. 10–11. Kritiku Pavla Kohouta uveřejnil J. Morava poprvé v rakouském týdeníku *Präsens* (podzim 1979) v článku *Je Pavel Kohout přesvědčeným reprezentantem bojovníků Charty 77?* V únoru 1980 protestoval Morava u Bruno Kreiskyho proti tomu, aby P. Kohout dostal rakouské státní občanství. O P. Kohoutovi kriticky též Jan Beneš, mj. in: *Okno*, roč. 12 (1980), č. 51, s. 18.)
- 2 Doležal, Václav: Kohout u nás dokokrhal. In: *Rudé právo*, č. 238, 9. října 1979, s. 2.
- 3 28. října 1979 zveřejnila protest proti odnětí občanství Pavlu Kohoutovi řada umlčovaných českých spisovatelů. Prohlášení podepsali Vratislav Brabec, Jiří Gruša, Václav Havel, Petr Kabeš, Ivan Klíma, Alexandr Kliment, Karol Sidon, Jan Trefulka, Vlastimil Třešňák, Milan Uhde, Zdeněk Urbánek, Ludvík Vaculík a dodatečně 11 dalších. *Listy*, roč. 10 (1980), č. 3–4, s. 69–70.

KOMENTÁŘE A STANOVISKA: Pavel Kohout nesmí do Československa. In: *České slovo*, roč. 25 (1979), č. 10, s. 1 • Aféra Pavla – Pavky Kohouta. In: *Vídeňské svobodné listy*, 11. října 1979, s. 2 • Ani emigrant, ani uprchlík. *Tamtéž*, 18. října 1979, s. 2 • Případ „Kohout“. Rozhodnutí

D119 1979

1979, 21. říjen, Praha. – Společně prohlášení Charty 77, Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a polského Výboru společenské sebeobraný k nastávajícímu procesu s šesti signatáři Charty 77 a členy VONS.

22. října 1979 začíná v Praze proces s Otkou Bednářovou, Václavem Bendou, Jiřím Dienstbierem, Václavem Havlem, Danou Němcovou a Petrem Uhlem, kteří jsou obžalováni z podvracení republiky.

Vláda ČSSR vyřkla toto rozhodnutí přes mnohé protesty veřejného mínění v celém světě; přes požadavky uvolnění jsou všichni uvězněni za své přesvědčení. Tato akce namířená proti lidem, kteří brání lidské zákony, je protiprávní. Prohlašujeme, že nezávisle na rozhodnutí soudu v Praze proces s našimi přáteli je jejich morálním vítězstvím.

Vyhlašujeme, že budeme pokračovat v naší snaze o obranu lidské důstojnosti, o obranu všech pronásledovaných v našich zemích.

Výbor společenské sebeobraný (KSS-KOR)

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

*Jiří Hájek, Ladislav Hejďánek, Zdena Tominová
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1979), Č. 14, S. 1.

KOMENTÁŘ S CITACÍ DOKUMENTU: Prohlášení v předvečer procesu. In: *Lísty*, roč. 9 (1979), č. 6, s. 14. Komentář A. Kalinové v ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-869, 22. října 1979.

D120 1979

1979, 24. října, Praha. – Stanovisko k průběhu a výsledku procesu se členy Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a signatáři Charty 77 zasláné Nejvyššímu soudu ČSSR.

Dne 23.10. t.r. uznal senát Městského soudu v Praze ing. Petra Uhla, Václava Havla, dr. Václava Bendu, Jiřího Dienstbiera, Ottu Bednářovou a Danu Němcovou vinnými trestným činem podvracení republiky podle § 98 odst. 2 trestního zákona Odsoudil je k trestu odnětí svobody na dobu od 2 až 5 let za činnost, která ve své podstatě je jen konkrétním plněním povinnosti dbát o zachování zákonosti, ukládané občánům článkem 17 Ústavy naší republiky. Obžaloba byla násilně vykonstruována a v celém řízení od počátku nebyly dodržovány zásady čs. právního řádu.¹ Kolem procesu byla ze strany orgánů moci vytvořena atmosféra nátlaku nejen na obžalované, ale i na další občany, kteří se chtěli přesvědčit o tom, jak je ve věci dbáno zásad i norem zákonosti. Řada z nich byla bezdůvodně zadržena, mezi nimi manželka obžalovaného ing. Petra Uhla Anna Šabatová, proti některým bylo použito fyzického násilí. Skutečnost, že veřejného přelíčení se nesměli účastnit ani přátelé obžalovaných, ani zahraniční novináři, zástupci cizích zastupitelských úřadů i mezinárodních organizací zabývajících se v souladu se zásadami OSN ochranou lidských práv, může vést jen k domněnce, že organizátorům procesu šlo o zastření faktického i právního stavu věci. Také v čs. sdělovacích prostředcích jsou uváděny o činnosti obžalovaných prokázané nepravdy.

Proces je právem odsuzován řadou vlád států, které společně s naší republikou jsou signatáři Závěrečného aktu Konference pro bezpečnost a spolupráci v Evropě z Helsinek roku 1975, podstatnou částí mezinárodního komunistického hnutí i demokratickou a pokrokovou veřejností, již záleží na opravdové politice uvolňování a mírového soužití.²

Z těchto důvodů se domníváme, že průběhem procesu i jeho výsledkem byly porušeny zásady našeho právního řádu a poškozeny zájmy ČSSR ve světě. Považujeme za svou povinnost upozornit na to Nejvyšší soud, k němuž se obžalovaní odvolali proti rozsudku. Očekáváme, že Nejvyšší soud zjedná ve věci nápravu a přispěje alespoň ke

zmírnění škod tímto procesem způsobených naší společností i jejímu mezinárodnímu postavení.

Jiří Hájek, Zdena Tominová, Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77, ARCHIV J. HÁJKA. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Závěrečnou zprávu o podání obžaloby v trestní věci proti obviněným podala Generální prokuratura ČSSR Správa vyšetřování StB. Výsledkové protokoly 10 členů VONS viz AMV, V-40825 MV, sv. 1–9, 11.

Při soudním přelíčení předseda soudu dr. Kašpar hrubě porušoval jednání: nebyli vyslechnuti svědci, soudní řízení neprokázalo žádný bod obžaloby. Soud ignoroval skutečnost, že VONS opíral svou činnost o 29. článek platné čs. Ústavy, který občanům zaručuje petiční právo, tj. obracet se ke státním orgánům s návrhy, podněty a stížnostmi.

Průběh procesu viz: Podrobná situační zpráva z prvního a druhého dne hlavního líčení ve věci šesti obžalovaných signatářů Charty 77 a členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. S přílohami. In: Informace o Chartě 77, roč. 2 (1979), mimořádné číslo, s. 2–19; Nad procesem. Samizdatový sborník.

2 24. října vydala Rada svobodného Československa (RSČ) prohlášení, jehož anglicky psaný text byl rozaslán různým veřejným organizacím a byl rozdáván při demonstraci před budovou čs. delegace OSN v New Yorku: Právilo se v něm mj.: „Husákových režim se rozhodl uvěznit (šest z jedenácti zatčených) vzor četným protestům vlád, organizací, politických stran a osobností západního světa, kteří jednoznačně prohlásili, že akce pražské vlády proti československým disidentům je v rozporu s mezinárodními smlouvami jednajícimi o lidských právech, zejména s helsinskou dohodou. V polemice o významu helsinské dohody mezi Západem a Východem pražský režim nepřestal opakovat, že respektuje lidská práva, protože zaručují občanům tzv. sociální práva, avšak zlehčoval postoj západních zemí v jejich důrazu na respektování tradičních politických, kulturních a náboženských práv. Ze zřejmých důvodů nemohl Husákův režim šest odsouzených obvinít proto, že žádali dodržování lidských práv. Obžaloba musela proto obsahovat cosi temného, vymyšlené historie, že byli vinni z protistátní činnosti, protože udržovali styk s časopisy na Západě a že se stali nástrojem kontrarevoluční páté kolony pod ochranou cizích ochránců, včetně organizace

NATO, jak napsalo Rudé právo 20. října... Pražský režim je na omylu, když se domnívá, že jeho arogantní a nezodpovědná politika potlačí veřejné mínění v nekomunistických zemích. Československý lid doma a Češi a Slováci v exilu protestují proti tomuto nejnovějšímu kroku čs. komunistické vlády a prohlašují se solidární s oběťmi pražské socialistické justice. Připomínáme světu, že když čs. komunistický režim vynesl rozsudek, ve skutečnosti odsoudil helsinskou dohodu, kterou ratifikoval.“ Národní politika (Mnichov), č. 12 (prosinec 1979), s. 3.

V době pražského procesu vznikl jako paralela k čs. VONS britský Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, jehož posláním bylo burcovat zahraniční veřejnost k podpoře šesti odsouzených. V čele britského VONS pracovali J. Lang, J. Josten, T. Vybíral, V. Bukovský a předseda polské exilové vlády E. Raczynski.

Státní department USA vydal proti rozsudku protestní prohlášení, stejně ostře odsoudily proces vlády Velké Británie, Švédska, SRN a d., řada politických stran, odborových centrál atd.

24. listopadu bylo v Paříži uspořádáno setkání delegátů výborů na obranu svobod Československa. Francii reprezentoval Výbor 5. ledna, Velkou Británií Labour Focus on Eastern Europe, Kampaň solidarity s východní Evropou, Belgií Výbor 1. května, Švýcarsko Výbor socialistické solidarity s opozičními občany ve východních zemích, Německo Socialistický výbor pro východní Evropu. Závěrem byla ustavena Mezinárodní komise k prozkoumání občanských práv v ČSSR, kterou navrhl Národní výkonný výbor britské labouristické strany.

Proces měl velký ohlas i ve východní Evropě, zejména v Maďarsku. V Budapešti kolovaly tři dokumenty zasláné mj. signatářům Charty 77. První dokument byl podepsán třemi intelektuály (György Benze, János Kenedi, János Kis), druhý byl signován 185, třetí 127 osobami. Informace o Chartě 77, roč. 3 (1980), č. 2, s. 1–4. Obsahem všech tří textů bylo pohoršení nad rozsudky soudu a žádost o zrušení trestů.

V Polsku protestoval Výbor společenské sebeobraný (KSS-KOR) – viz D119 (21.10.1979). V SSSR odsoudil proces A. Sacharov a další členové Moskevské skupiny nápomoci při plnění helsinských dohod. Viz též D122 (6.11.1979). Ve Varšavě se konala koncem října demonstrace za propuštění politických vězňů v Československu a v Polsku. Počátkem listopadu 1979 se v dané věci přihlásil ze Štětína prohlášením zakládající výbor svobodných odborů. Rovněž výbor Kongresu Poláků v USA odsoudil pražský proces.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 2 (1979), mimořádné číslo • Listy, roč. 9 (1979), č. 6, s. 24.

KOMENTÁŘE: Zahájení procesu v Praze. In: *Vídeňské svobodné listy*, roč. 34 (1979), č. 43, s. 1 • Demokratičtí socialisté protestují! Svobodu chartistům! Zrušit hanebné rozsudky!. In: *Právo lidu*, roč. 82 (1979), č. 4, s. 1 • Praha chystá procesy. In: *Listy*, roč. 9 (1979), č. 4, s. 42–50 • Husákov režim odsúdil Helsinskú deklaráciu. In: *Naše snahy*, roč. 15 (1979), č. 6, s. 1–3 • Po procesu s pražskými disidentami. *Tamtéž*, roč. 16 (1980), č. 1, s. 5–6 • Evropský parlament o Československu. *Listy*, č. 5, s. 60 • Jan: Tři důvody pro šest rozsudků. *Tamtéž*, č. 6 (mimořádné číslo), s. 1–3 • Film dvou dnů. *Tamtéž*, s. 9–11 • Amnesty International hájí oběti pražského procesu. *Tamtéž*, s. 11–12 • Provokační zatýkáni pokračuje. *Tamtéž*, s. 13 • Výstrahy, jež prý nejsou zastrašováním. *Tamtéž*, s. 14 • Jak reaguje světová veřejnost. *Tamtéž*, s. 17–22 • Dalimil: Procesy. *Tamtéž*, č. 7 (prosinec 1979), s. 1–2 • Křivánek, L.: Tvrď rána Chartě 77. In: *Americké listy*, č. 28 (13. července 1979), s. 7 • Schulz, Milan: Komentáře. ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-871, 24.10.1979, S-873, 26.10.1979, S-876, 29.10.1979, S-904, 26.11.1979 • Komentáře A. Kalinové, red. Štefana, Podivínského, K. Jezdinského, ÚSD, sb. RFE, pol. blok S 787–S 790 • S 792–S 797 • S-803–808 • S-821 • S-845 • S-846 (srpen–září 1979) • Komentáře S. Volného, *tamtéž*, pol. blok S-864, S-869, S-867, S-869–870 (říjen 1979) • A. Kalinová, S-865, S-872, S-874, S-878 (říjen 1979) • Komentáře Hlasu Ameriky: Dopis 30 amerických senátorů G. Husákoví 2.11.1979. ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 76/79 • Protest kanadské federální poslanecké sněmovny ministru zahraničních věcí B. Chňoupkovi. *Tamtéž*, RO 77/79 • Komentáře BBC: K procesu. 8.11.1979, *tamtéž*, RO 78/79. Komentář v britské televizi o filmu *Under surveillance* o procesu. *Tamtéž*, RO 85/79 • Proces s 10 členy VONS. In: *Doba*, říjen 1979, s. 2–4 • Rozsudky nad Chartisty. In: *Hlas domova*, roč. 29, č. 22 (29.10.1979), s. 1–2 • Po rozsudku v Praze. *Tamtéž*, č. 25–26 (17.11.1979) • Rozhovor s dr. Prečanem o pražském procesu. Libri prohibiti, archiv VONS • Kdy bude politický proces s deseti? In: *České slovo*, roč. 15 (1979), č. 9, s. 1, 4 • Chartisté do pátého měsíce vyšetřovací vazby. *Tamtéž*, č. 10, s. 1–2 • Západ i Východ protestují proti rozsudkům v Praze. *Tamtéž*, č. 11, s. 1–3 • Medek Ivan: K procesu v Praze. *Tamtéž*, č. 12, s. 7 • Rakouské osobnosti protestují. In: *Vídeňské svobodné listy*, 25. října 1979, s. 1 • Tvrď rozsudky v Praze. *Tamtéž*, 31. října 1979, s. 1 • Zastavit pronásledování. *Tamtéž*, 15. listopadu 1979, s. 1 • Mezinárodní obžaloba ČSSR. *Tamtéž*, 22. listopadu 1979, s. 1 • Po pražském procesu. In: *Londýnské*

listy, říjen–listopad 1979, s. 2–3 • Ofenziva proti Chartě. In: *Nový domov*, č. 23 (8. listopadu 1979), s. 1 • M. S.: Pouze obžaloba hovoří. In: *Americké listy*, 14. prosince 1979, s. 5 • Demokratičtí socialisté protestují! Svobodu chartistům! In: *Právo lidu*, roč. 82 (1979), č. 4, s. 1 • Proces s 10 členy VONS. In: *Doba*, říjen 1979, s. 2–4 • Záznam z procesu s členy VONS. *Tamtéž*, prosinec 1979, s. 16–47 • Havel, Václav: Vlastní obhajoba v procesu s VONS. In: *O lidskou identitu*, Londýn 1984, s. 331–341 • Poslední slovo J. Dienstbiera před městským soudem. In: *Čtverec*, č. 2, 1980, s. 2–6 • Proces proti Chartě. In: *Magazín*, č. 7–8, 1979, s. 9–13 • Řehák, Edmund: Mezinárodní obžaloba ČSSR. In: *Nový domov*, č. 26, 20. prosince 1979, s. 6 • Medek, Ivan: K procesu v Praze. In: *Národní politika*, č. 12, 1979, s. 5 • Týž: Kdo je dr. V. Benda • Kdo je V. Malý • J. a D. Němcovi a J. Bělíková. In: *Americké listy*, č. 40–43 (5.10., 26.10.1979), s. 5, s. 13 • Bidlasová, Jitka: Poznámky k procesu. In: *Informační materiály*, č. 34, únor 1980, s. 3–5 • Valenta, Vladimír: Kafka žije. Pražský proces. In: *Západ*, roč. 2 (1980), č. 1, s. 7 • Právníkový rozbor a komentář Gordona Wrighta k procesu. *Tamtéž*, č. 1, s. 14–15, č. 2, s. 7–8 • Pražský proces na evropských scénách. In: *Listy*, roč. 10 (1980), č. 6, s. 48 • Evropský parlament znovu o Československu. *Tamtéž*, s. 51 • Vohryzek, Jindřich: Charta 77 a lidská práva v Československu. In: *Nezávislí socialisté 1977–1979*, samizdatový sborník.

OFICIÁLNÍ KOMENTÁŘE V RUDÉM PŘÁVU: Hoření, Zdeněk: Karta falešná a marná, č. 248 (20. října 1979), s. 2 • Soudní líčení, č. 250 (23. října 1979), s. 2 • Hečko, Jiří: Nelze beztržně porušovat zákony, č. 251 (24. října 1979), s. 2 • Trety rozvatníkům. *Tamtéž*.

1979, říjen, Praha. – Stanovisko k porušování československého pracovního zákonodárství a mezinárodní úmluvy o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání.

Stanovisko Charty 77

k jednání Mezinárodní organizace práce o stížnosti Mezinárodní konfederace svobodných odborů na porušování čs. pracovního zákonodárství a úmluvy č. 111 o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání.

V říjnu 1979 má čs. vláda předložit Mezinárodní organizaci práce zprávu o plnění úmluvy č. 111² o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání na podkladě stížnosti, kterou na porušování této úmluvy proti signatářům Charty 77 v praxi čs. zaměstnavatelských organizací a úřadů podala v roce 1977 Mezinárodní konfederace svobodných odborů.³

Je nepochybné, že projednávání diskriminační praxe proti signatářům Charty 77 a těm, kdo ji odmítli odsoudit na půdě Mezinárodní organizace práce, bylo velmi důležité. Ukázalo na rozpor mezi tvrzením čs. úřadů, že v čs. praxi jsou důsledně zachovávána ustanovení úmluvy č. 111 o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání, a mezi skutečným postupem zaměstnavatelských organizací a úřadů proti občanům, kteří projeví kritický postoj k porušování práv a svobod ze strany současné moci v Československu.

Diskriminace v zaměstnání a povolání, ačkoliv je v rozporu s Ústavou ČSSR, Zákoníkem práce i úmluvou č. 111, přesto v ČSSR stále trvá a uplatňuje se proti občanům, kteří zastávají kritické politické postoje. Mnozí z těch, kteří byli v roce 1977 z výše uvedených důvodů propuštěni ze zaměstnání nebo byli donuceni rozvázat pracovní poměr, museli přijmout zaměstnání, které je hluboko pod úroveň jejich profesionální kvalifikace a takovéto zaměstnání vykonávají doposud. Jiní občané, kteří odmítli přijmout jakoukoliv nekvalifikovanou práci a domáhali se zaměstnání přiměřeného kvalifikaci, byli dlouho bez práce, ačkoliv v jejich oboru byla volná místa, ale pro podpis Charty 77 je organizace odmítaly do zaměstnání přijmout. Další, kteří sice propuštěni nebyli, byli přefazeni na nižší funkci, méně placenou práci apod. Souhlasili s tím, protože kdyby odmítli, byli by propuštěni.

Někteří občané, kteří po propuštění ze zaměstnání nemohli v Čs. republice nalézt žádné zaměstnání a nemohli či nechtěli snášet další formy represe ze strany čs. úřadů, byli donuceni k emigraci.

Zaměstnavatelské organizace, úřady, soudy i odborové organizace přitom postupovaly v úzké součinnosti. Zvláště výrazně se tento jednotně organizovaný postup proti stoupencům Charty 77 projevil v praxi čs. soudů, které jsou podle čs. Ústavy nezávislé a mají rozhodovat na základě zjištění skutečného stavu věcí.

Soudní řízení v pracovních sporech signatářů Charty 77 (a v analogických sporech) bylo výsměchem spravedlnosti. Soud se v rozhodování fakticky opíral o jediný „důkaz“, kterým bylo prohlášení Generální prokuratury ČSSR, podle něhož je Prohlášení Charty 77 namířeno proti socialistickému státnímu a společenskému zřízení v ČSSR.⁴ Prohlášení Charty 77 nebylo v ČSSR nikdy veřejně publikováno, a tedy ani soud je neznal; přesto nesmělo být – jako důkaz před soudem přečteno. Otázka pravdivosti tohoto prohlášení, kterou signatáři chtěli před soudem dokázat a zdůraznit, byla pro soud vyřešena zmíněným stanoviskem Generální prokuratury a tím, že oficiální masové sdělovací prostředky ve službách moci Prohlášení Charty 77 odmítly a označily je za nepřátelské čs. státu a jeho sociálnímu řádu.

Soudní řízení se konala prakticky s vyloučením veřejnosti, soudy odmítaly žalobcům vyslechnout svědky, provést jimi navržené důkazy atd., takže hlavní zásada, kterou se mají v jednání řídit, totiž zjistit skutečný stav a na základě toho rozhodovat, byla tak zcela popřena. Proto také všechny rozsudky vynesené v těchto soudních sporech jsou porušením čs. práva a měly by být zrušeny.

Soudy neposkytly občanům v těchto sporech zákonnou ochranu proti zaměstnavatelům a ve většině případů jen sankcionovaly porušování pracovních práv občanů ze strany zaměstnavatelů. Protože soudní řízení v pracovních sporech signatářů Charty 77 mělo jednoznačný charakter, mnozí občané, kteří byli propuštěni ze zaměstnání, se vůbec na soudy neobraceli u vědomí bezúspěšnosti takových žalob. Jiní pak po rozsudku soudů I. instance, které žaloby signatářů Charty 77 šmahem zamítaly, se již proti těmto rozsudkům ani neodvolávali. Věděli předem, že odvolání nebude vyhověno – a také se většinou nemýlili.

Charta 77 i jednotliví signatáři na toto porušování práva kriticky upozorňovali všechny nejvyšší státní orgány, Federální shromáždění, federální i českou vládu, Generální prokuraturu i Nejvyšší soud. Nikdo z těchto orgánů na tato upozornění a výzvy nereagoval a tím méně učinil nějaká opatření k nápravě těchto nezákonností. Konečně i zpráva čs. vlády, podaná Mezinárodní organizaci práce v roce 1978, existenci těchto protiprávních perzekucí signatářů Charty 77 nepřiznala a prohlašovala, že žádná diskriminace v zaměstnání a povolání v ČSSR neexistuje a že úmluva č. 111 je důsledně dodržována.

Obdobně postupovaly odbory. Nejenže neposkytly svým členům, kteří byli propuštěni ze zaměstnání pro své politické a občanské postoje, žádnou ochranu, ale dokonce předem dávaly zaměstnavatelům svůj souhlas k rozvázání pracovních poměrů, jak to vyžaduje Zákoník práce, aby se tak této diskriminační praxi dodalo zdání legality; ba v nejednom případě tyto občany zbavovaly i členství v ROH. Přitom vyloučení z odborů znamená, že občan je zbaven různých práv a nároků v pracovněprávních a jiných vztazích. Ačkoliv tento postup je porušením nejen vnitroodbořových norem, ale i norem čs. práva a mezinárodních závazků, které ČSSR převzala včetně Úmluvy o odborové svobodě a ochraně odborového práva, *čs. odbory v této protiprávní praxi pokračují.* Neexistuje jediný případ, kdy bylo zrušeno vyloučení z ROH, k němuž pro podpis Charty 77 došlo.

Hlavní nápor proti stoupencům Charty 77 k jejich zastrašení a zároveň k zastrašení ostatních občanů byl v pracovněprávní oblasti uskutečněn v prvním pololetí roku 1977. V roce 1978 se tato diskriminace uplatňovala již proti menšímu počtu osob, přičemž ji úřady aplikovaly diferencovaněji a selektivněji. V druhé polovině roku 1978, zejména v důsledku průběhu jednání o stížnosti u Mezinárodní organizace práce, která se vyvíjela pro čs. vládu nepřívětivě, ukázaly se jisté modifikace v praxi čs. úřadů vůči signatářům Charty 77.

V této době ani soudní rozhodování není již tak unifikované. Aby čs. strana měla aspoň nějaké argumenty pro své tvrzení, v několika případech organizace vzaly před soudním jednáním svou výpověď zpět. Někteří signatáři, zvláště když pracovali v dělnických profesích, u soudu 1. nebo 2. instance své spory dokonce vyhráli. V případech

uváděných i ve stížnosti MOP, které zvláště budi-ly pozornost i mezinárodní veřejnosti, dlouhodobě nezaměstnaní, vysoce kvalifikovaní odborníci (např. lékařka J. Zelenková, prof. Z. Jičínský) mohli začátkem roku 1979 začít opět pracovat.

V těchto případech ovšem nešlo o svobodnou volbu zaměstnání ve smyslu úmluvy č. 111. Tito občané nastoupili práci – po svém souhlasu – na místech, která jim zajistily orgány státní správy. Bez rozhodnutí a zásahu úřadů, které projednaly jejich pracovní umístění v té či oné organizaci, je žádná organizace sama do zaměstnání nepřijala. Avšak například historik docent Milan Hübl dodnes žádně trvalé zaměstnání nenašel a je jen přes léto zaměstnán v dočasném pracovním poměru jako recepční v kempu.

I když tedy došlo k jistému taktickému posunu, *nebyla uskutečněna opravdová náprava nezákonností, k nimž v období roku 1977 až 1979 došlo.* Nebyly zrušeny nezákonné rozsudky, nezákonně propuštění nebyli odškodněni morálně ani materiálně; ti, kdo byli přefazeni na horší, méně placenou funkci, zbaveni určitých funkcí apod., nemohli se vrátit k původní práci, na původní místa, i když by to bylo prakticky možné a proveditelné. Nebylo zrušeno jejich vyloučení z odborů apod. V ČSSR nadále nejsou v praxi respektována příslušná ustanovení úmluvy č. 111, článek 3, písmeno C, ani příslušná ustanovení Ústavy ČSSR, podle nichž všichni občané bez ohledu na své politické názory a postoje mají právo na práci. Organizace, které mají volná pracovní místa, stále vyžadují od uchazečů o některá pracovní místa splňování určitých kádrových předpokladů (např. členství v KSČ), ačkoliv k tomu nejsou žádným čs. právním předpisem oprávněny.

Toto nerespektování úmluvy č. 111 i Ústavy ČSSR bylo podepřeno Nejvyšším soudem ČSSR, který ve svém zhodnocení poznatků soudů při uplatňování zákona č. 20/1975 i o otázkách skončení pracovního poměru (*Sbírka soudních rozhodnutí č. 9–10/1978, s. 500–501*) přijal takový výklad § 46 odst. 1 písmeno E Zákoníku práce z roku 1975, kterou Federální shromáždění ČSSR přijalo na základě kritiky ze strany Mezinárodní organizace práce, že čs. Zákoník práce je v tomto ohledu v rozporu s úmluvou č. 111.

Podle tohoto nového výkladu Nejvyššího soudu organizace může dát podle § 46, odst. 1, písmeno E

Zákoníku práce pracovníkovi výpověď pro nesplňování požadavků, jež jsou nezbytné pro řádný výkon funkce a jejichž nesplnění organizace nezavinila. Tyto požadavky nemusí být stanoveny žádným právním předpisem a mohou se týkat (podle druhů vykonávané práce nebo zastávané funkce) občanské angažovanosti, morálně politických kvalit pracovníků apod.

Výklad Nejvyššího soudu ČSSR sankcionuje tak všechny nezákonné rozsudky proti signatářům Charty 77 a prakticky jen potvrzuje, že organizace může kohokoli z politických důvodů propustit a soud jí takový výpovědní důvod uzná. Pracovní právo se tak mění v této interpretaci v instrument politického tlaku na ty občany, kteří nemají konformní postoj k současné moci.

Zjištění skutečného stavu pokud jde o porušování úmluvy č. 111 v činnosti zaměstnavatelů i úřadů v Československu vyžaduje podle našeho názoru, aby celková situace i jednotlivé případy byly prošetřeny na místě, aby bylo možno konfrontovat tvrzení uváděné v oficiální čs. zprávě s konkrétními zkušenostmi jednotlivých osob, které byly či stále jsou objektem diskriminace v zaměstnání a povolání. Postup podle staré latinské zásady „Audiatur et altera pars“ by umožnil objektivně přezkoumat situaci, když by čs. úřady a zaměstnavatelské organizace i odbory musely podat podrobné vysvětlení a odůvodnění svého postupu ke konkrétním důkazům a argumentům postižených čs. občanů.

Tento postup lze doporučit také proto, že při jednání Mezinárodní organizace práce a jejích orgánů postupují zástupci čs. vlády, zaměstnavatelů i odborů zcela jednotně podle předem koordinovaného plánu, takže práva občanů, vůči kterým byla uplatněna diskriminace v zaměstnání a povolání, žádná čs. složka nezastupuje a nehájí.

Pro Mezinárodní organizaci práce by proto bylo nejučelnější, aby do Československa vyslala vyšetřující komisi, jež by jí mohla vypracovat objektivní zprávu ke stížnosti, kterou předložila Mezinárodní konfederace svobodných odborů o pracovní diskriminaci signatářů Charty 77.⁵

Charta 77 je připravena poskytnout Mezinárodní organizaci práce a takové její komisi, pokud by byla do Československa vyslána, veškerou dokumentaci o případech porušování úmluvy

č. 111 o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání, kterou shromáždila, jakož i další vyžádanou pomoc.

dr. Jiří Hájek, Zdena Tominová, dr. Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Mezinárodní organizace práce (MOP) přidružená u OSN vznikla roku 1919 jako organizace Společnosti národů s úkolem hájit zájmy pracujících, např. regulovat pracovní dobu, prosazovat mzdy zajišťující slušné životní podmínky, bojovat proti nezaměstnanosti, proti pracovní diskriminaci atd. Připravuje mezinárodní úmluvy a schvaluje doporučení, jimiž se mají členské státy řídit ve své pracovní a sociální politice. Členem organizace byla Československá republika.

2 Úmluva č. 111/1958 Mezinárodní organizace práce stanoví zrušit jakékoliv zákonné ustanovení, ev. upravit jakákoliv administrativní opatření, která nedávají každému občanu stejnou příležitost v otázkách zaměstnání a povolání. Československo ratifikovalo úmluvu v roce 1964.

3 Mezinárodní konfederace svobodných odborů (MKSO) – International Confederation of Free Trade Union (ICFTU) – byla založena v prosinci 1949 v Londýně poté, kdy část odborových organizací odešla z ústředny Světové odborové organizace SOF. ICFTU je mezinárodní odborová ústředna pod vlivem západoevropských sociálnědemokratických odborových předáků. Sídlí v Bruselu a jejími členy je asi 135 odborových organizací téměř s celkovým počtem asi 83 milionů členů.

V srpnu 1977 zaslala Mezinárodní organizaci práce stížnost, v níž obvinila čs. vládu z porušování úmluvy č. 111, podle níž nesmí být nikdo propuštěn ze zaměstnání z politických důvodů. Jako důkazní informace o pracovní diskriminaci byly přiloženy k stížnosti části tzv. Bílého dopisu o Československu a dokumentace Charty 77 z 30. května 1977 (viz D16). Stížnost MKSO zaslaná MOP viz NA, f. ÚV KSČ, 02/1, 68. schůze předsednictva ÚV KSČ, 3. 2. 1978, čj. 3560/23.

4 Viz D7 (3. 2. 1977).

5 MKSO požádala správní radu MOP o jmenování vyšetřovací komise ve svém dopise řediteli MOP Francisu Blanchardovi (viz pozn. 3). MOP na svém zasedání 14. listopadu 1978 v Ženevě obvinila Československo, Polsko a SSSR z porušování konvence MOP č. 87 a č. 111. Vedoucí orgán MOP dále zveřejnil zprávu obviňující

Československo z hrubého porušování lidských práv. Zpráva obnášela 64 stran. Rovněž MKSO vydala 17. listopadu 1978 komuniké s výzvou, aby Československo pracovně nediskriminovalo politické oponenty. Pražská vláda zaslala MOP neuspokojivé vysvětlení. MKSO v únoru 1979 ve svém Prohlášení vydaném ve čtrnáctidenníku MKSO v Bruselu znovu kritizovala pražskou vládu z porušování konvence MOP (úmluvy č. 11/1958).

PLNÉ ZNĚNÍ: *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 15, s. 9–11.
KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-544, 1.12.1978.

D122 1979

1979, 6. listopad, Praha. – **Odpověď na dopis akademika Andreje Sacharova a dalších obhájců lidských práv v SSSR.**

Drazí přátelé,
děkujeme za Váš dopis¹ i za morální podporu, jíž je nám Váš postoj v něm vyjádřený. S obdivem a sympatiemi sledujeme Vaši činnost směřující k důslednému dodržování zákonných ustanovení i mezinárodních závazků v oblasti lidských práv. Sdílíme s Vámi přesvědčení, že tato činnost je nerozlučně spjata s úsilím o zabezpečení mezinárodního uvolňování, tak jak to odpovídá duchu i liteře Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě z Helsinek. Společně s Vámi považujeme za svou věc všech, kdo brání práva a důstojnost člověka kdekoli na světě.

Souhlasíme s názorem, že vzhledem ke společenské a politické struktuře našich zemí máme s Vámi i s polskými přáteli mnoho podobných či stejných problémů. Rádi se zúčastníme práce, která by vyjádřila tyto společné problémy i naznačila možnosti jejich řešení.²

S přátelským pozdravem a úctou

Jiří Hájek, Zdena Tominová, Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Charta 77 obdržela nedatovaný dopis A. Sacharova a jeho přátel obhájcům lidských práv v Polsku a Československu:

„Drazí přátelé, tento dopis Vám adresujeme s nadějí, že poslouží jako východisko pro pravidelnější kontakty a pro sjednocení našeho úsilí v zápase za lidská práva v Polsku, Československu a Sovětském svazu. Doufáme, že úplnější seznámení s našimi dopisy, prohlášeními, dokumenty a články nám navzájem umožní dospět k definitivnímu přesvědčení, že máme stejné obecné názory a že vycházíme z principů, které potvrzují nutnost dodržování lidských práv všude a vždy, bez ohledu na národní a státní hranice. Naši pozici Vám nejlépe objasní, seznámíte-li se s časopisem *Kronika* aktuálních událostí, s Informačním bulletinem *Pracovní komise pro sledování zneužití psychiatrie k politickým cílům*, s dokumenty Výboru na obranu práv věřících a s dokumenty Moskevské skupiny nápomoci k dodržování helsinských dohod v SSSR. Základní principy jsou vyloženy

v dokumentu č. 69 moskevské skupiny „Helsinky“, který byl předložen k podpisům jak v Sovětském svazu, tak i v jiných zemích, a ve společném prohlášení sovětských a amerických společenských skupin, které sledují plnění helsinských dohod. Poslední prohlášení vyzývá skupiny obhájců lidských práv v jiných zemích, které podepsaly Závěrečný akt, aby se k němu připojily. Současně by zřejmě bylo vhodné učinit společně prohlášení obhájců lidských práv v Polsku, Československu a Sovětském svazu, v němž by se poukázalo na obecné zákonitosti ve vztahu k lidským právům v našich zemích. Uvědomuje si specifické postavení Sovětského svazu vůči Československu a Polsku, považujeme za svůj úkol bojovat rovněž proti porušování lidských práv ve Vašich zemích. Přitom považujeme pro nás všechny za přirozené vystupovat na obranu obhájců lidských práv, ať už jsou pro následování v kterékoliv zemi.

S přátelským pozdravem akademik Andrej Sacharov, členové Moskevské skupiny nápomoci při plnění helsinských dohod v SSSR Jelena Bonner[ová], Malva Landa, Taťána Osipova, Jurij Jarym-Agajev, členové Pracovní skupiny pro sledování zneužití psychiatrie k politickým cílům Vjačeslav Bachmin, Leonard Ternovskij.“ Informace o Chartě, roč. 2 (1979), č. 15, s. 1.

- 2 Na výzvu odpověděli rovněž představitelé polského výboru KSS-KOR. Charta 77 s KSS-KOR také společně protestovali proti vyhoštění A. Sacharova z Moskvy. Viz D131 (28. 1. 1980).

PLNÉ ZNĚNÍ TEXTU: Informace o Chartě, roč. 2 (1979), č. 15, s. 1 • Listy, roč. 9 (1979), č. 6, s. 16 • Svědectví, roč. 15, 1980. KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, A. Kalinová, pol. blok S-886, 8. listopadu 1979, s. 60.

1979, 12. listopad, Praha. – Sdělení o dopisu Zdeňka Jičínského Federálnímu shromáždění s analýzou soudního procesu se členy VONS a zveřejnění těchto textů.

Mluvčí Charty 77 doporučují pozornosti signatářů i ostatní veřejnosti text prof. dr. Zdeňka Jičínského Po skončení procesu, a to spolu s textem jeho dopisu adresovaného Federálnímu shromáždění ČSSR, k němuž byl uvedený text připojen.

Jiří Hájek, Zdena Tominová, Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77

Federální shromáždění ČSSR
k rukám předsedy A. Indry

Praha 1. 11. 1979

V Praze dne 23. 10. 1979 před trestním senátem městského soudu skončil proces se šesti členy Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných odsouzením pěti obžalovaných k dlouhým trestům odnětí svobody.

Tento proces a rozsudek v něm vynesený vzbudily mimořádně silnou kritickou reakcí v zahraničí vůči porušování základních práv a svobod v Československu, za které bylo uvedené trestní řízení všeobecně v cizině prohlašováno, a nepochybně vážně poškodil mezinárodní pověst a prestiž Československa. Federální shromáždění v nedávno uplynulých dnech projednávalo po expozé příslušného ministra zahraniční politiku Čs. republiky. Soudě podle novinových zpráv o tomto jednání nebyly tyto problémy a aspekty čs. zahraniční politiky otevřeně projednávány, ačkoli souvisí se vztahem Čs. republiky k mezinárodním závazkům, zvláště k Závěrečnému aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě a s čs. přípravou na Madridskou konferenci v roce 1980.

Uvedený politický proces má ovšem i své vnitropolitické a právní vazby a důsledky, mj. i z hlediska parlamentní kontroly, zda a jak jsou dodržována ustanovení trestního řádu i dalších zákonů.

Na některé problémy mezinárodní i vnitropolitické povahy v souvislosti s tímto politickým procesem upozorňuje rozbor Po skončení procesu, který připojuji k tomuto opisu.

prof. dr. Z. Jičínský, DrSc.
1 příloha

Po skončení procesu¹

V Praze před senátem městského soudu, jemuž předsedal sám jeho předseda dr. Kašpar, začalo v pondělí 22. 10. 1979 dlouhou připravované trestní řízení proti šesti členům Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a již druhý den, v úterý 23. 10. 1979, byly ve večerních hodinách vyneseny rozsudky. P. Uhl – 5 let odnětí svobody, V. Havel – 4½ roku odnětí svobody, V. Benda – 4 léta odnětí svobody, J. Dienstbier – 3 roky odnětí svobody, O. Bednářová – 3 roky odnětí svobody, D. Němcová – 2 roky odnětí svobody podmíněně na 5 let.

Proces začal v pondělí 22. 10. 1979. V sobotu 20. 10. 1979 byl publikován v *Rudém právu* článek Z. Hořeniho "Karta falešná a marná", v němž autor, aniž jmenuje, píše o protizákonné a protisocialistické činnosti páté kolony v Československu, kterou mají představovat tzv. disidenti. Publikování tohoto článku dalo již předem jasnou odpověď, pokud snad měl někdo v té věci nějaké pochybnosti, jak připravovaný soudní proces proti šesti členům VONS dopadne. V konkrétních čs. podmínkách to vyznačilo také jasně reálný obsah ústavní zásady soudcovské nezávislosti.

Připomeňme ve vztahu k tomuto procesu základní ústavní principy o soudním jednání a rozhodování. Podle č. 102 „soudci jsou při výkonu své funkce nezávislí a jsou vázáni jedině právním řádem socialistického státu“. Podle č. 103 „v řízení soudy postupují tak, aby byl zjištěn skutečný stav věci a při svém rozhodování z něho vycházejí“. V odst. 2 se stanoví, že „jednání před všemi soudy je zásadně ústní a veřejné; veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem“. Trestní řád v § 2, který formuluje základní zásady trestního řízení, v odst. 10 pak vyhláší, že trestní věci před soudem se projednávají veřejně tak, aby se pracující v široké míře mohli projednávání zúčastnit a jednaté sledovat.

V komentáři k trestnímu řádu se k této věci praví: „Veřejnost jednání před soudem je prostředkem kontroly lidu nad výkonem trestního soudnictví. Zásada veřejnosti je dále významnou zárukou zachování práv osob, které se účastní hlavního líčení, zejména pak obviněného.“

Osud těchto ústavních ustanovení i příslušných ustanovení trestního řádu byl v tomto procesu tristní.

Ještě před zahájením soudního řízení probíhalo trapné jednání o účasti na tomto veřejném zasedání. Zájemci o vstupenky byli odmítnuti, protože prý není místo; všechna místa v soudní síni jsou již obsazena. Přirozeně se žádný zahraniční právník či pozorovatel nebo novinář nemohl účastnit jednání. Zástupci vládních institucí i významných mezinárodních organizací byli, když žádali o vstupenky na proces, od jedné instituce posíláni k druhé a od té zase zpět k první – od soudu na MZV a zpět – s ubohými výmluvami, že vstupenky již nejsou, že sál je již obsazen. Nikdo z úředních činitelů nenašel tolik odvahy, aby jim řekl pravdu, že na tomto veřejném procesu nesmí být – kromě příbuzných – nikdo přítomen ani z domácích zájemců, tím méně pak ze zahraničních zájemců; když právní úprava takováto omezování účasti nedovoluje, hledají se různé ubohé výmluvy a prostředky, jak tuto ústavní záruku objektivitu procesu obejít. A tak lze sledovat režií procesu, která tu připomíná spíše úroveň vesnického ochotnického divadla.

V té souvislosti budiž připomenuta Marxova slova: „K veřejnému svobodnému procesu patří nutně svou povahou veřejný obsah, diktovaný svobodou.“

Jaký to asi obsah patří k tomuto pražskému procesu? Rozhodně ne svou povahou veřejný obsah diktovaný svobodou, ale obsah partikulární, jen se vydávající za obecný, diktovaný její negací, nesvobodou a potlačováním. V soudní síni, kde vedle nejbližších příbuzných (v počtu asi 13) obžalovaných bylo přítomno dále několik přesněji neidentifikovaných osob, bylo ještě několik míst volných a jeden z přátel obžalovaných v rozhovoru o této věci trefně poznamenal, že tato místa jsou obsazena, sedí tam duch padesátých let. Na veřejném zasedání nebylo přítomným povoleno dělat si poznámky a žena P. Uhla byla z tohoto důvodu vyvedena ze soudní síně.

Pokud jde o vlastní soudní řízení, nebylo vedeno snahou o všestranné objektivní projednání žalované trestné činnosti, ale o maximálně rychlé jeho vyřízení a ukončení. Proto otázky obhajoby i obviněných i poznámky k faktickým nesprávnostem uvedeným v žalobě byly soudem většinou odmítány; obžalovaní i ve svých závěrečných řečech přerušováni atd. Celkově tedy despekt k procesním formám až zarážející, uváží-li

se, jak dlouho byl tento proces připravován a co jím chtěla dokázat a dosáhnout.

V masových komunikačních prostředcích byla publikována velmi stručná oficiální zpráva o rozsudku² a s ní se objevily komentáře, jež odsuzovaly činnost rozvratníků, kteří chtěli podvracet státní zřízení státu, autoritu státních orgánů atd. Neinformovaný člověk by se mohl naivně domnívat, že v těchto zprávách bude podrobně rozebrána trestná činnost odsouzených, bude konkrétně prokázáno co, kdy a proč udělali, že budou citovány pasáže obžaloby, bude uvedeno, jak se obžalovaní hájili, s jakou argumentací vystupovala obhajoba, jak jí prokuratura vracela její důkazy, co bylo obsahem závěrečných slov obviněných.

Co by také mohlo působit přesvědčivěji než autentické zprávy o průběhu soudního jednání a o soudním řízení, jehož procesní formy mají zaručovat objektivitu jednání a zjištění skutečného stavu věcí, prokázané konkrétní skutečnosti o žalované činnosti těch osob, které byly postaveny před soud? V novinových článcích i jiných komentářích však nic takového nebylo, žádná fakta o činnosti šesti odsouzených, jež byla prohlášena za trestnou, nebyla uvedena. V článku J. Hečka „Nelze beztrestně porušovat zákony“, *Rudé právo*, 24. 10. 1979 (obdobně J. Vitouš v komentáři v Čs. televizi 24. 10. 1979) se jako jediný doklad o této činnosti uvádí zkrácená, tendenčně upravená informace o jejich stanovisku k soudu nad teroristy Barešovými, kteří se zmocnili autobusu se školní výpravou s úmyslem projet s ním do NSR. (Mimochodem, naše veřejnost stále ještě není informována o tom, jak to tehdy skutečně bylo a proč orgány PS zasáhly takovým způsobem, jakým zasáhly.) To je jediné konkrétní tvrzení o soudem konstatované nepřátelské protistátní činnosti šesti odsouzených členů VONS.

Sama tato skutečnost, že veřejnost nebyla informována o tom, co se skutečně odsouzeným dokazovalo jako trestní činnost, je velmi závažná. Prostředky masové komunikace sotva mohly na konkrétních faktech prokazovat závažnou nepřátelskou činnost odsouzených, protože takových trestních činů není. Oficiální propaganda dobře ví, že uvádění konkrétních případů, v nichž se odsouzení členové VONS zasazovali o obranu lidí, kteří podle jejich zjištění a přesvědčení

byli nespravedlivě stíháni a odsuzováni – z hlediska platného čs. právního řádu, jehož integrální součástí se i Pakt o občanských a politických právech stal – by ve veřejnosti nevyvolalo odsudek členů VONS a jejich činnosti, ale těch státních orgánů a jejich pracovníků, kteří takto postupovali a rozhodovali. Oficiální propaganda dobře ví, že za existující situace, kdy domácí sdělovací prostředky o takovýchto případech mlčí, by uveřejněné podrobnosti o konkrétní činnosti VONS a jeho odsouzených členů jim ve veřejnosti nepřineslo žádoucí odsudek, ale získalo jim spíše (třeba veřejně nevysovené) sympatie, uznání a obdiv. Kromě toho oficiální propaganda nechce, aby se v širší veřejnosti vědělo o těchto procesech s lidmi pronásledovanými a souzenými převážně pro své nekonformní názory a postoje, pro své kritické vztahy k praxi současné moci. Proto tedy oficiální propaganda nemohla využít ani tohoto procesu se šesti odsouzenými členy VONS ke skutečnému přesvědčování veřejnosti o pravdě soudu a jeho rozsudku (a o pravdě režimu, který soud představoval).

Tento způsob referování je ve své podstatě projevem úpadku naší žurnalistiky, svědectvím hlubokého pohrdání čtenářskou a posluchačskou obcí, která v českém národě dosáhla gramotnosti již koncem 19. století a dávno se naučila nevěřit všemu, co se jí shora říká, která je běžně zvyklá hledat jiný, skrytý smysl za tím, co se píše v novinách a hlásá v rozhlase a televizi. Která si tedy v takovýchto případech obstarává informace z jiných, spolehlivějších pramenů. Zároveň propagandistická obhajoba uplatňování moci trestající nikoliv skutečnou protizákonnou činnost, ale přesvědčení a z něj plynoucí obranu práva, má z hlediska sociální psychologie velmi problematické a pochybné výsledky.

Dovolejme se tu ještě jednou Marxových slov, která přímo doléhají na strůjce tohoto soudního procesu i na jeho apogety. „Tak jako se nepodaří donutit lidi, aby věřili, že je zločin tam, kde zločin není, tak se vám velmi snadno podaří proměnit sám zločin v právní čin. *Setřeli jste hranice, ale mylíte se, myslíte-li si, že jste je setřeli jen ve svém vlastním zájmu. Lid vidí trest, ale nevidí zločin, a protože vidí trest tam, kde není zločin, již proto nevidí zločin tam, kde je trest.*“ A s malou obměnou Marxovy formule lze na jejich adresu dodat: Tím, že používáte

kategorie protistátního trestného činu tam, kde se jí nesmí používat, zkrátili jste ji i tam, kde se této kategorie musí používat.

Soudní proces a v něm vynesený rozsudek proti šesti členům VONS byl mj. i svým přezíráním procesních právních norem a jejich významu pro spravedlivé rozhodnutí manifestací nikoli práva, zákonnosti, ale moci, která potlačuje a chce i nadále potlačovat ty, kdo s ní na bázi platného čs. právního řádu veřejně nesouhlasí, kdo se staví proti jednotlivým případům zneužívání moci, porušování zákonnosti. Způsob vedení tohoto procesu i vynesený rozsudek jen potvrdily, pokud bylo takového důkazu potřeba, pravdivost činnosti VONS, za jehož činnost byli tito jeho přední členové souzeni a odsouzeni.

Rozsudek proti šesti členům VONS vzbudil ve světě mimořádně intenzivní odezvu a jeho odsouzení bylo jednoznačné.

Odsoudily jej nejvýznamnější komunistické strany západních zemí (politbyro Francouzské KS jej prohlásilo za hanebný); odsoudily jej socialistické strany, křesťansko-demokratické strany, odborové organizace i další důležité společenské organizace, odsoudily jej hlavy států i vlády četných signatářských zemí Závěrečného aktu Konference o spolupráci a bezpečnosti v Evropě, odsoudil jej i papež Jan Pavel II.

Všechna tato odsouzení prohlašují rozsudek Městského soudu v Praze za porušení základních lidských práv, za akt, který je porušením Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, který je součástí čs. právního řádu.

Byla zrušena plánovaná cesta francouzského ministra zahraničí do ČSSR a toto rozhodnutí bylo oficiálně motivováno nesouhlasem s politickým procesem v Praze. Papež Jan Pavel II. odsoudil v souvislosti s tímto procesem porušování základních práv v Československu spolu s odsouzením genocidy v Kambodži a represe v Chile, a toto jeho stanovisko nepochybně vážně poškozuje pověst Čs. republiky v mezinárodním veřejném mínění. Všechny tyto i jiné kritiky a odsudky škodí nejen pověsti Československa, ale i pověsti socialismu ve světovém měřítku a utvrzují i u širokých vrstev pracujících obraz o reálném socialismu, který by jeho oficiální propaganda ráda vyvrátila.

Je vskutku zvláštní, že nedlouho po významné iniciativě SSSR, který v projevu L. I. Brežněva u příležitosti 30. výročí vzniku NDR informoval o snížení početního stavu svých jednotek a výzbroje v NDR a dal tak nový podnět k jednání o odzbrojení v Evropě, se v Československu konal takovýto politický proces a že v něm byl vynesen takovýto rozsudek, který odporuje duchu i liteře Závěrečného aktu helsinské konference a jeví se jako kontradiktorní uvedené sovětské snaze po rozšíření sféry uvolnění mezi zeměmi Varšavské smlouvy a NATO. Vznikají tu proto znepokojivé otázky, proč právě v této době se čs. orgány rozhodly takto ostentativně prosazovat takové pojetí „détente“, takový výklad Závěrečného aktu z Helsinek, které jsou nepřijatelné pro ostatní signatářské země a které přímo nebo nepřímo – u vědomí úzkého vztahu čs. politiky k politice sovětské – vyvolávají pochybnosti a podezření i o politice SSSR, o upřímnosti zmíněných návrhů L. I. Brežněva z Berlína.

Všechny části Závěrečného dokumentu z Helsinek tvoří jediný celek a nelze žádnou jeho část, žádné požadavky v určité oblasti vytrhnout z tohoto kontextu a prosazovat izolovaně proti ostatním. „Zúčastněné státy uznávají všeobecný význam lidských práv a základních svobod, jejichž respektování je podstatným činitelem míru, spravedlnosti a blahobytu, který je zapotřebí, aby byl zajištěn rozvoj přátelských vztahů a spolupráce mezi nimi, jakož i mezi všemi státy. Budou vždy respektovat tato práva a svobody ve vzájemných vztazích a budou se snažit jednotlivě i společně, jakož i ve spolupráci s OSN o prosazování všeobecného a účinného respektování těchto práv a svobod.“ Z těchto ustanovení vyplývají přirozeně závazky, povinnosti i pro čs. stát a jeho orgány.

Sotva si lze vážně myslet, že by právě Čs. republika mohla ostatním signatářským zemím Závěrečného aktu vnutit své vskutku zvláštní jeho pojetí, které formuloval Zdeněk Hoření v citovaném článku v *Rudém právu*. Je však na pováženou, může-li být v tak důležitém tiskovém orgánu publikována tak deformující interpretace Závěrečného aktu, pro kterou jeho text neskýtá minimální oporu a opodstatnění, může-li v něm být uveřejněno stanovisko, které s takovým pohrdáním neguje politický a právní význam skutečnosti, že Čs. republika učinila Mezinárodní

pakt o občanských a politických právech složkou čs. právního řádu a tím pro sebe převzala v něm obsažené závazky, jež se týkají i vztahu státních orgánů k čs. občanům. A že se tak děje v době, kdy signatářské země uvažují o obsahu a účelu Madridské konference v roce 1980 a připravují si na ni nové návrhy.

Má se snad dokázat, že Čs. republika nemusí na žádné takové mezinárodně přijaté závazky dbát a řídit se jimi ve vztahu ke svým občanům? Takový postoj má ovšem i druhou stránku. V mezinárodních vztazích platí vzájemnost. Čs. republika za takového stavu sotva může být považována za důstojného partnera v mezinárodních vztazích; její návrhy, které na tom nebo onom fóru předkládají její zástupci, sotva budou brány vážně, její představitelé při svých cestách do jiných států i na půdě mezinárodních organizací sotva budou přijímáni jako lidé, které lze uznávat za odpovědné politiky a státní činitele.

V této souvislosti vzniká otázka, proč čs. zahraniční politika v posledních letech vyvíjela takovou aktivitu, proč se tak snažila o prolomení mezinárodní izolace, do níž se ČSSR dostala v období tzv. konsolidace, proč ministr zahraničních věcí podniká tolik cest do západoevropských zemí, když čs. stát nyní dává politickým procesem najevo, jak málo mu záleží na stanoviscích druhých států a na vztazích s nimi? Je opravdu prestiž čs. státu tak velká, aby s ní bylo možno tak marnotratně zacházet? Je Čs. republika opravdu stát tak bohatý svými materiálními zdroji a morálními hodnotami, aby nepotřeboval dbát na dodržování mezinárodních závazků, na dobré vztahy s ostatními evropskými státy? Může jí jako socialistickému státu být lhostejné, jaké škody působí socialistické myšlenky a hnutí v západoevropských zemích svým porušováním základních občanských práv v procesu se šesti členy VONS?

Politický a morální zisk, který čs. stát z tohoto procesu získal v mezinárodním měřítku, se tak jeví více než pochybný.

Byly pak tyto v určitém ohledu jistě kalkulované ztráty v mezinárodním měřítku skutečně vyváženy ziskem vnitropolitickým? Z hlediska trestního práva je sice zvláštní uvažovat o trestním procesu v takovýchto kategoriích; o tomto politickém procesu par excellence však jinak

uvažovat nelze, protože v něm nešlo ve vztahu k obžalovanému o uplatnění práva a spravedlnosti, ale o uplatnění moci vůči nepohodlným kritikům. Posilování atmosféry strachu a represe snad může přinést soudobé moci jistý krátkodobý efekt tím, že zastraší určité jedince, oslabí kritiku její činnosti apod.

Lze však mít důvodné pochybnosti o tom, že takovéto represivní působení může být v soudobých podmínkách krizového stavu a vývoje čs. společnosti trvalé, zvláště když příčiny, z nichž tyto kritické postoje vyrůstají, nikterak neslábnou, spíše naopak.

Politické procesy jako projevy uplatnění moci jsou spíše doznáním její vnitřní slabosti než její vnitřní jistoty, morální pevnosti opírající se o širokou podporu a konsensus společnosti, protože moc, která má tyto kvality, se nemusí bát kritického poukazování na případy zneužívání moci, porušování práv občanů ze strany úřadů apod.

V konkrétní situaci čs. společnosti, kdy i oficiální čs. představitelé poukazují na neutěšený vývoj národního hospodářství, vyvolávání atmosféry strachu sotva může být celospolečensky účinné tak, aby mohlo, třeba zprostředkovaně, stimulovat pozitivní pokusy a úsilí o řešení hospodářských problémů. Aniž se přeceňuje působení tohoto procesu na širokou českou veřejnost, je možno říci, že takovéto politické akty moci jen udržují čs. společnost v jejím krizovém stavu a ztěžují či znemožňují nalézt z tohoto stavu pozitivní východisko.

V Praze 29. 10. 1979

→ ČSDS, SB. CHARTA. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Text vyšel knižně: Jičínský, Zdeněk: Charta 77 a právní stát. Brno, Doplněk 1995, s. 55–63.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 15, s. 2–5.

1979, 12. listopad, Praha. – Dodatek k dokumentu Charty 77 č. 26 *Teze o spotřebě z 27. května 1979: Měsíční výdaje čtyřčlenné rodiny před zdražením cen a po něm.*

Mluvčí Charty 77 dostali jako příspěvek k dokumentu č. 26 *Teze o spotřebě* rozbor spotřebního koše u čtyřčlenné rodiny před letošní úpravou cen a po ní. Téma zpracovali nesignatáři, kteří požádali mluvčí Charty 77 o zveřejnění.

Jiří Hájek, Zdena Tominová, Ladislav Hejdánek
mluvčí Charty 77

Měsíční výdaje čtyřčlenné rodiny před 20. červencem – a po něm

Takzvaná úprava cen z 20. 7. 1979 zasáhla pronikavě do života každé domácnosti. Protože však lidé posuzují růst životních nákladů podle své individuální situace, pokusili jsme se dát svým spoluobčanům ucelenější informaci v podobě měsíčního rozpočtu čtyřčlenné rodiny (2 dospělí, 2 děti – chlapec a děvče). Vypracovali jsme ve skutečnosti rozpočty dva – pro rodinu stoprocentně vybavenou nikoli luxusně, avšak dle současného standardu, a pro rodinu průměrnou. Uvědomujeme si ovšem, že se některé naše údaje opírají jen o částečný průzkum nebo dokonce jen o seriózní odhad. Nemáme dostatečně podrobné údaje, protože nebyly publikovány. Nebudeme se proto zlobit, když přesnější a fundovanější obraz o růstu životních nákladů předloží svým trpělivě platícím členům odbory – nebo svým ještě trpělivějším čtenářům denní tisk.

Nejdříve několik poznámek k tabulce:

K bodu 1.01 – do nákladů na auto jsou zakalkulovány i provozní náklady, předpokládá se, že uživatel ujede ročně 12 000 km (1000 km měsíčně). Měsíční provozní náklady jsme rozdělili takto: pojištění, poplatky – 130, opravy, náhradní díly – 150, benzín – 520, olej – 10 a pneumatiky – 50. Celkem 860,- Kčs.

K bodu 1.11 – náklady na nábytek byly rozpočteny takto: bytové doplňky – 5000, sedací souprava – 12 000, ložnice – 12 000 a stěna 18 000. Celkem 47 000 Kčs.

K bodu 1.02-1.10 – u těchto položek byly do nákladů započteny výdaje na opravu uvedeného zboží.

K bodu 5 – v položkách jsou započteny staré

a nové výdaje za telefon při skutečné, to je 48% vybavenosti.

Z tabulky lze vyčíst některé zajímavé skutečnosti. I při velmi střizlivém stanovení nám vyšla suma měsíčních výdajů tzv. normálně vybavené rodiny – 5172,- Kčs. Průměrný brutto výdělek v ČSSR však činí 2517,- Kčs. Počítáme-li se dvěma příjmy, činí součet 5034,- Kčs, avšak ani tento spojený výdělek obou rodičů nestačil na krytí uvedených výdajů. Po zdražení však stouply náklady této normálně vybavené rodiny o dalších 604,- Kčs. A to nezapočítáváme kvapný růst cen služeb i ostatního, oficiálně dosud „nezdraženého“ zboží. Z čeho bude toto zvýšení průměrná rodina hradit? Z poslední kolonky vyplývá, že tato rodina utratí měsíčně nejvíce za potraviny – 37,5%, za průmyslové zboží 24,6%, za oděvy a obuv 18,7%, za byt a energii 10,4%, za rekreaci, zábavu, jízdné, spoje a informace 8,8% z měsíčního globálu. Ušetřit se tedy dá nejspíš na jídle.

O kolik procent stouply životní náklady? U plně vybavené rodiny o 756,- Kčs měsíčně, tedy o 13,1% (5774 – 100%). Že se naše stanovení vcelku shoduje s odhadem orgánů daleko zasvěcenějších, to potvrzuje přílepkování, které stát – v souvislosti s červencovou úpravou – poskytl příslušníkům SNB a armádnímu důstojnictvu. Jejich měsíční gáže vzrostly o 300 až 700 Kčs, a to podle hodností.

Vláda ovšem nezvýšila platy jen příslušníkům ozbrojených sborů. Též každý důchodce dostal přidáno 30 Kčs měsíčně. I když se to nezdá být velká suma, činí to ročně 1,7 miliardy Kčs. To již není tak málo, uvážíme-li, že se za 4,5 miliardy Kčs staví nový sjezdový palác v Praze. Také na rodiny s dětmi stát v souvislosti s červencovou úpravou pamatoval. Jak plyne z naší tabulky, zvyšují se 20. 7. 1979 výdaje na dvě děti do 10 let v průměru o 320 Kčs. Zároveň dostanou rodiče jako kompenzaci 2x50 Kčs navíc v rodinných přídavcích. Činí tedy čisté zvýšení výdajů rodiny se dvěma dětmi jen 270 Kčs měsíčně.

Tím také končí náš stručný komentář. Jsme toho názoru, že svědomitá informace je základem tak potřebné občanské aktivity. Pouze člověk, jenž je s to realisticky zhodnotit svou situaci a situaci svých bližních, který prostě ví, jaký je a zač stojí jeho život, najde v sobě sdostatek rozhodnosti, aby se ptal, kde jsou jiní zatím zticha, a aby konal tam, kde druzí otálejí.

Měsíční výdaje čtyřčlenné domácnosti (rodiče + 2 děti)

Číslo	Výdajová položka	Počet kusů	Vybavenost v %	Pořizovací cena	Zůstatková cena	Doba upotřebitelnosti (měsíce)	Celkové měsíční náklady (vybavenost = 100 %)		Celkové měsíční náklady (při skuteč. vybavenosti)	
							před	po	před	po
1.	Průmyslové zboží						1871	2174	1209	1420
1.01	Auto	1	50	60 000	15 000	96/8 let	1025	1328	513	664
1.02	Pračka normální	1	90	2000	200	120/10	18	18	17	17
1.03	Pračka automatická	1	10	7000	1750	120/10	61	61	4	4
1.04	Televize černobílá	1	98	5000	600	120/10	70	70*	69*	69
1.05	Rádio	1	94	1500	0	120/10	27	27*	26*	26
1.06	Magnetofon	1	58	4000	0	120/10	39	39	23	23
1.07	Gramofon	1	66	2000	0	120/10	21	21	14	14
1.08	Robot	1	27	1200	0	180/15	10	10	3	3
1.09	Chladnička	1	99	3000	500	120/10	25	25	25	25
1.10	Vysavač	1	98	800	0	120/10	10	10	10	10
1.11	Nábytek	x	100	47 000	2000	360/30	125	125	125	125
1.12	Koberce	x	100	7000	0	96/8	74	74	74	74
1.13	Kuchyň. linka	x	100	10 000	0	360/30	28	28	28	28
1.14	Nádobí	x	100	2000	0	180/15	11	11	11	11
1.15	Ložní prádlo	x	100	2500	0	80/6,5	31	31	31	31
1.16	Drogerie	x	x	x	x	x	331	331	331	331
2.	Byt, energie	x	x	x	x	x	483	600	483	600
2.01	Energie	x	x	x	x	x	233	350	233	350
2.02	Činže	x	x	x	x	x	250	250	250	250
3.	Jídlo	x	x	x	x	x	2168	2168	2168	2168
3.01	Maso hovězí	x	x	x	x	x	241	241	241	241
3.02	Maso vepřové	x	x	x	x	x	326	326	326	326
3.03	Ovoce	x	x	x	x	x	371	371	371	371
3.04	Vejce	x	x	x	x	x	112	112	112	112
3.05	Máslo	x	x	x	x	x	120	120	120	120
3.06	Drůbež	x	x	x	x	x	58	58	58	58
3.07	Káva	x	x	x	x	x	144	144	144	144
3.08	Ostatní	x	x	x	x	x	796	796	796	796
4.	Rekreace, zábava	x	x	x	x	x	232	232	232	232
5.	Jízdenky, informace	x	x	x	x	x	260	276	260	276
6.	Oděvy	x	x	x	x	x	624	884	624	884
6.01	Dámské oděvy	x	x	x	x	x	239	239	239	239
	Sukně	2	100	300	0	24	25	25	25	25
	Svetr	2	100	300	0	24	25	25	25	25
	Blůza	3	100	200	0	24	25	25	25	25
	Kalhoty	1	100	400	0	36	11	11	11	11
	Kabát	3	100	730	0	48	46	46	46	46
	Kostým	1	100	700	0	48	15	15	15	15
	Šaty	2	100	500	0	48	21	21	21	21
	Bunda	1	100	300	0	36	8	8	8	8
	Prádlo	x	100	750	0	12	63	63	63	63
6.02	Pánské oděvy	x	x	x	x	x	143	143	143	143
	Kabát	2	100	900	0	48	38	38	38	38
	Bunda	1	100	400	0	48	8	8	8	8
	Oblek	2	100	900	0	120	15	15	15	15
	Kalhoty	2	100	400	0	24	33	33	33	33

Číslo	Výdajová položka	Počet kusů	Vy- bave- nost v %	Pořizovací cena		Zů- stat- ková cena	Doba upotře- bitel- nosti (měsíce)	Celkové mě- síční nákla- dy (vybave- nost = 100 %)		Celkové mě- síční náklady (při skuteč. vybavenosti)	
				stará cena	nová cena			před	po	před	po
	Košile	3	100	120		0	36	10	10	10	10
	Svetr	3	100	350		0	48	22	22	22	22
	Prádlo	x	100	205		0	12	17	17	17	17
6.03	Dětské oděvy	x	x	stará cena	nová cena	x	x	242	502	242	502
	Kalhoty	3	100	100	200	0	12	25	50	25	50
	Sukně	3	100	80	160	0	12	20	40	20	40
	Šaty	4	100	200	400	0	12	67	134	67	134
	Košile	3	100	40	80	0	12	10	20	10	20
	Blůza	3	100	40	80	0	12	10	20	10	20
	Trika	6	100	30	90	0	12	15	45	15	45
	Bunda	2	100	280	560	0	24	24	46	23	46
	Kabát	2	100	400	800	0	24	33	66	33	66
	Svetr	2	100	70	175	0	24	6	15	6	15
	Prádlo	x	100	400	800	0	12	33	66	33	66
7.	Obuv	x	x	x	x	x	x	136	196	136	196
7.01	Dámská obuv	x	x	x	x	x	x	54	54	54	54
	- zimní	1	100	700		0	24	29	29	29	29
	- jarní	2	100	300		0	48	13	13	13	13
	- letní	1	100	250		0	24	10	10	10	10
	- sportovní	1	100	50		0	24	2	2	2	2
7.02	Pánská obuv	x	x	x		x	x	2	2	2	2
	- zimní	2	100	300			24	25	25	25	25
	- jarní	2	100	250		0	48	10	10	10	10
	- letní	1	100	120		0	24	5	5	5	5
	- sportovní	1	100	50		0	24	2	2	2	2
7.03	Dětská obuv			stará cena	nová cena						
		8	100	60	150	0	12	40	100	40	100
Celkem		x	x	x	x	x	x	5774	6530	5127	5776

* včetně koncesních poplatků

Poznámka autorů: K tabulkám a komentáři jsme dostali některé připomínky, které jsme nestačili do 1. vydání rodinného rozpočtu zapracovat.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Viz D106 (27.5.1979).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 16, s. 1–7.

1979, 14. listopad, Praha. – Otevřený dopis generálnímu prokurátorovi ČSSR a vojenskému prokurátorovi ČSSR, žádající přezkoumání protizákonných akcí SNB a postupů československých sdělovacích prostředků v souvislosti s procesem proti členům VONS.

Otevřený dopis Charty 77

Generálnímu prokurátorovi ČSSR

Vojenskému prokurátorovi ČSSR

Na vědomí redakci *Rudého práva*¹

V posledních letech se na státní, stranické a veřejné činitele obracely stovky československých občanů jednotlivě i po skupinách se svými stížnostmi, podáními a žádostmi v oblasti dodržování zákonnosti a občanských práv; v několika případech se jim dostalo odpovědi vyhýbavé, v drtivé většině případů pak odpovědi žádné. Mnozí občané volili formu otevřeného dopisu a žádali čs. sdělovací prostředky o zveřejnění; marně. Přirozeně a zcela v duchu mezinárodních paktů o lidských a občanských právech i Závěrečného aktu helsinské konference a v souladu se základními principy demokracie seznamovali se svým úsilím přátele a spoluobčany, v některých případech požádali o pomoc mezinárodní organizace, jichž je ČSSR členem. Fakt, že některé z těchto otevřených dopisů byly zveřejněny na Západě (z velké části v pokrokovém, levicovém tisku) a že některé zvláště výrazných případů porušení zákonnosti se musela ujmout ve světě vysoce respektovaná nepolitická organizace Amnesty International, je logickým důsledkem naprosté neoslovitelnosti československých úřadů a jejich představitelů, kteří mezi sebe a kritické občany postavili zeď mlčení a Sbor národní bezpečnosti (SNB). Aby se tomuto protidemokratickému a pro vývoj společnosti tragickému oddělení občanů a jejich institucí dostalo alespoň zdání ústavnosti, muselo být koncem října t. r. odsouzeno k vysokým trestům odnětí svobody šest signatářů Charty 77 a členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, a to v procesu, jehož příprava, průběh a výsledek vyvolaly rozhořčení světové demokratické veřejnosti. Jestliže se dnes na Vás znovu obracíme otevřeným dopisem, činíme tak proto, že cítíme povinnost upozornit na eskalaci protiústavních tendencí v činnosti

Sboru národní bezpečnosti, která – nebude-li včas zastavena – může vést jen k ještě hlubší roztržce mezi československými občany a státem, a to v době, kdy vážná ekonomická situace vyžaduje odpovědnou a dobrovolnou spolupráci všech obyvatel naší země na věcech veřejných.

Na případy nezákonného šikanování bezúhonných čs. občanů příslušníky Státní a Veřejné bezpečnosti jsme upozorňovali již mnohokrát, aniž došlo k nápravě. Naopak, dosud ojedinělé případy použití přímého fyzického násilí a zneužití zdravotnických zařízení k hrubému nátlaku na nekonformní občany se množí a příslušníci SNB se je už nesnaží ani zastírat. Jen za dobu bezprostředně před procesem se šesti členy VONS a v jeho průběhu došlo k aktům, které nemají nic společného s vlastním posláním Sboru národní bezpečnosti, tím méně pak se socialistickou zákonností a socialismem vůbec. Tři občané byli příslušníky StB a VB násilně deportováni do psychiatrických léčen, ² na jejich příkaz internováni a dokonce „léčeni“; desítky občanů včetně cizích státních příslušníků byly nezastřeně podrobeny stálému policejnímu sledování, několik zahraničních návštěvníků (mezi nimi např. člen francouzské Akademie) bylo násilím vyhoštěno ze země jen pro zájem o proces; několik desítek čs. občanů, kteří se zdržovali v okolí městského soudu, bylo bezdůvodně zadrženo až na 48 hodin; po stejnou dobu byla zadržována také manželka souzeného P. Uhla, která byla hned po zahájení procesu protiprávně vykázána a násilím vyvečena ze soudní síně. Střed Prahy kolem Karlova náměstí budil skličující dojem jakéhosi ohrožení, neboť počet příslušníků SNB snad převyšoval počet kolemjdoucích občanů, večer bylo dokonce vypínáno pouliční osvětlení. Dva mladí lidé (jeden z nich mladistvý) byli přímo u výslechu v Bartolomějské ulici bití, několika mužům byly násilně ostříhány vlasy. Příkladem atmosféry neomezené zvůle je případ mladé ženy, která byla zadržena před budovou soudu; tato matka malého dítěte byla v průběhu 48hodinového zadržení přes protesty přinucena podrobit se gynekologickému vyšetření vězeňským lékařem (!) a podání injekce chlorpromazinu před výslechem. Násilné akce příslušníků SNB se neomezily jen na Prahu. Z Liberce jsme např. dostali zprávu, že v předvečer procesu byla skupina mladých lidí pokojně vycházejících

ze soukromého domu přepadena příslušníky SNB, přičemž čtyři dívky byly zbity obušky, celkem šest lidí napadeno služebním psem!

Máme závažné důvody se obávat, že toto terorizování občanů nebylo jen časově omezeným projevem nervozity státních orgánů, které si byly vědomy neobhajtelnosti procesu. V prvním listopadovém týdnu došlo k nové vlně domovních prohlídek a výslechů, téměř dvě desítky mladých lidí, převážně signatářů Charty 77, byly zadrženy na 48 hodin a poté propuštěny bez řádného potvrzení pro zaměstnavatele (jedna ze zadržovaných byla již potrestána krácením dovolené za neomluvenou absenci!); většinu mužů byly opět bezdůvodně a násilím ostříhány vlasy, v jednom případě došlo k ranám obuškem. Takovéto vlny represí jsou v naší zemi bohužel téměř běžné; v tomto případě je však zarážející a alarmující neúměrnost záminky, kterou orgány SNB ke svému zásahu zvolily. Většina zadržovaných a vyslychaných osob měla být podezřelá z přípravy trestného činu teroru, na který údajně upozornil neznámý pachatel anonymním dopisem a který měl být spáchán „destrukcí důležitého objektu v Praze, resp. usmrcením prezidenta republiky“! Při žádné z domovních prohlídek nebylo nalezeno nic, co by jakkoli souviselo s terorem; naopak byla opět zabavována literární díla a materiály Charty 77. Všichni zadržování museli být po dvou třech dnech propuštěni; orgány STB samy nejlépe vědí, že mezi signatáři Charty 77 teroristy nenajdou.³ Smysl existence a činnosti Charty 77, totiž snaha přispět k dodržování zákonnosti a lidských práv v ČSSR, je dostatečně znám i státním orgánům a čs. veřejnosti, jimž Charta 77 své materiály předkládá. Přesto se v témže listopadovém týdnu v čs. sdělovacích prostředcích, především v *Rudém právu*, objevily články, které tento protismyslný zásah orgánů SNB proti signatářům Charty 77 nepřímo obhajovaly; všemožně se totiž snažily uvést proces se 6 členy VONS, jeho mezinárodní odezvu a samotný zápas za lidská práva do souvislosti s mezinárodním terorismem. S touto marnou a pokroucenou snahou je zbytečno polemizovat, chceme jen upozornit, že umělé vyvolávání atmosféry strachu a teroru je nebezpečné nejen pro její strůjce, ale především pro celou společnost.

Vycházejíce z jasných ustanovení zákona o prokuratuře, žádáme Vás o neprodlené přezkoumání

námi uvedených protiprávních akcí orgánů SNB a vyvození důsledků proti těm, kteří porušení zákonnosti zavinili. Otázka možnosti a prostředků kontroly a dohledu občanů nad činností složek Sboru národní bezpečnosti se stává velmi naléhavou; v tomto smyslu Vás žádáme rovněž o přešetření postupu čs. sdělovacích prostředků, které mají být nástrojem demokracie, v současné době však pomáhají její nedostatky i přímé nezákonnosti zakrývat.

Násilí vedlo v dějinách vždy jen do slepé uličky. V našich silách není státem posvěcenému násilí zamezit, ani se mu vyhnout. Víme však, že touhu po spravedlivém uspořádání věcí veřejných, stejně jako touhu po pravdě nelze umlčet násilím ani fyzickou likvidací jednotlivců či celých skupin. Způsoby připomínající padesátá léta mohou naši společnosti jen dále uškodit, aniž by se cokoliv vyřešilo. Nikoli procesy za zavřenými dveřmi a terorizování občanů, nýbrž věcný a živý dialog mezi vládou a lidem jsou zde na místě.

Jiří Hájek, Zdena Tominová, Ladislav Hejdiánek
mluvčí Charty 77

→ NA, F. ÚV KSČ – GUSTÁV HUSÁK, NEUSPOŘÁDÁNO. – STROJOPIŠ, PRVOPIS.

- 1 U textu dokumentu jsou ve fondu ÚV KSČ uloženy dva průvodní dopisy. První je dopis Z. Tominové redakci Rudého práva (strojopisný originál s vlastnoručním podpisem datovaný 14. listopadu 1979): „Vážená redakce, v příloze Vám zasílám otevřený dopis Charty 77 generálnímu a vojenskému prokurátorovi ČSSR. Proti případnému uveřejnění nezkráceného a neupraveného textu nemají mluvčí Charty 77 námitek.“ Z redakce Rudého práva zaslal B. Plundra 19. listopadu 1979 dopis Charty 77 s průvodním dopisem ústřednímu výboru KSČ, k rukám Václava Vajnara, vedoucího sekretariátu generálního tajemníka. Text dokumentu Charty 77 je na mnoha místech poškrtán.
- 2 Šlo o Tomáše Lišku, Michala Kobala a Julia Tomina. Viz Sdělení VONS č. 127 in Informace o Chartě 77, roč. 2 (1979), č. 12, 1979), s. 10; Sdělení č. 129, tamtéž, s. 10; Sdělení č. 139, tamtéž, č. 14, s. 6.
- 3 20. listopadu 1979 podalo dvanáct signatářů Charty 77 trestní oznámení Vojenské obvodní prokuratuře v Praze 1, k němuž se připojili mluvčí Charty 77:

„Ve dnech 2.–6. 11. 1979 byli zadrženi orgány StB tito občané: Ivan Kyncl, Jan a Jiří Bednářovi, Jan Ruml, Jaroslav Suk, Miroslav Tyl, Ivan Dejmal, Svatopluk Karásek, Miroslav Bělovský, Jaroslav Kukal, Vladimír Prajzler, Markéta a Pavla Němcovy, Tomáš Liška, Josef Danisz, Martin Hybler a jiní. Paní Anna Grušová byla v pondělí 5. 11. podrobena výslechu pod nátlakem; bylo jí sděleno, že nebude-li vypovídat, bude zadržena nejen ona, ale i její nezletilá dcera Milena. V bytech a na pracovištích některých z nich byla provedena domovní prohlídka. V usnesení o domovní prohlídce se uvádí, že tato byla nařízena na základě rozhodnutí vyšetřovatele StB z 2. 11. 1979 OVS-VS-651/79, jímž bylo zahájeno trestní stíhání pro přípravu trestného činu teroru § 7/1 trestního zákona k § 94/1 trestního zákona, a to proto, že bylo zjištěno, že dne 28. 10. 1979 byl neznámým pachatelem odeslán anonymní dopis, vyjadřující úmysl poškodit socialistické společenské a státní zřízení republiky provedením destrukce důležitého objektu v hlavním městě, resp. usmrcením prezidenta republiky. Z tohoto důvodu byli uvedení občané podrobeni výslechům, zadrženi v cele předběžného zadržetí po 48 až 75 hodin (aniž by byli předáni prokurátorovi) a zacházeno s nimi jako s obviněnými, přičemž některým, např. Ivanu Kynclovi, byla způsobena vážná újma na zdraví fyzickým násilím spojeným s urážkami a výhrůžkami. Další z uvedených občanů byli zadrženi dle § 23 zákona č. 40/1974 Sb. pod záminkou podezření z trestného činu pobuřování, ev. jiných trestných činů (aniž ovšem splňovali podmínku, za níž jedině lze dle uvedeného zákona občana zadržet – tj. nedopustili se žádného ‚ohrožení veřejného pořádku‘, ale naopak byli zadržováni převážně ve svých bytech), některým, např. dr. Daniszovi a dr. Hyblerovi, dokonce nebyl ani formální důvod zadržetí sdělen (!).

Nikomu z postižených nebylo uvedeno, proč právě on je bez zřejmého zákonného odůvodnění vystavován ponižujícím procedurám (např. většina zadržovaných mužů byla bez udání důvodu a proti své vůli ostříhána v ruzyňské věznici). O formálnosti inkriminovaných podezření z trestných činů svědčí i to, že téměř u všech zadržovaných neproběhly během intervence již žádné další vyšetřovací úkony.

Z jednání orgánů provádějících uvedená opatření bylo patrné, že je jim známo, že zadržetí občané jsou signatáři Charty 77, občanské iniciativy pro zachování zákonitosti ve vztahu mezi orgány moci a občany – tedy že se jedná o občany aktivně angažované ve smyslu článku 17 Ústavy ČSSR. Mohly to ostatně konstatovat již z označení písemností zabavovaných při

domovních prohlídkách. Z této skutečnosti jim mohlo a mělo být zřejmé, že spojovat tuto jejich angažovanost jakýmkoli způsobem s přípravou teroristických akcí je absurdní. Přesto postupovaly tak, jako by takové obvinění bylo odůvodněné. Plným právem si proto postižení kladou otázku, zda nemělo jít o pokus přimět je zastrašováním k tomu, aby upustili od této své angažovanosti.

I když však od tohoto aspektu odhlédneme, v každém případě lze dotčené jednání příslušníků StB kvalifikovat jako trestný čin omezování osobní svobody (podle § 231/1, 2 trestního zákona) v souběhu s trestným činem zneužití pravomoci veřejného činitele (podle § 12 zákona o prokuratuře) a žádáme o přešetření, zda v něm nedošlo k porušení zákona.

S pozdravem

Ivan Kyncl, Jan Bednář, Jiří Bednář, Jan Ruml, Jaroslav Suk, Ivan Dejmal, Svatopluk Karásek, Markéta Němcová, Pavla Němcová, Tomáš Liška, Josef Danisz, Martin Hybler.

vyřizuje: Martin Hybler, Myslíkova 18, 120 00 Praha 2

přiloha:

Vyjádření mluvčích Charty 77 k trestnímu oznámení

V Praze dne 20. 11. 1979

Připojujeme se k uvedenému oznámení trestných činů.

Jiří Hájek, Zdena Tominová, Ladislav Hejdánek

mluvčí Charty 77. ČSDS, sb. Charta 77. – Strojopis, průpis.

1979, 6. prosinec, Praha. – Nekrolog k úmrtí Františka Kriegla.

Za Františkem Krieglem

Dne 3. prosince 1979 v dopoledních hodinách zemřel po desetítýdenním statečném zápase na následky srdečního infarktu ve věku 71 let veliký člověk a bojovník, lékař a politik MUDr. František Kriegel.

Mocenský zásah nám znemožnil, abychom důstojně doprovodili jeho tělesné pozůstatky na poslední cestě, nikdo a nic však nemůže vymazat z našich srdcí a z naší paměti bohatý a zavazující odkaz jeho myšlenek a činů, celé jeho osobnosti. Vždy se budeme vracet k tomuto nevyčerpatelnému zdroji morální síly a pevnosti, životní zkušenosti a politické moudrosti; v tomto smyslu pro nás František Kriegel nezemřel a zemřít nemůže. Naše bolest jeho náhlým odchodem ze života tím není o nic menší, ztrácíme v něm nenahraditelného přítele a spolubojovníka.

Ztrácíme v něm člověka v pravém slova smyslu dobrého, hluboce moudrého, skutečného a činnorodého humanistu. Povolání lékaře, které si zvolil, chápal a plnil jako bezvýhradnou, nesebeckou, obětavou službu člověku, vykonával ji po celý život i v nejtěžších podmínkách bez ohledu na své osobní zájmy, čas a zdraví. Byl lékařem vzdělaným, vědcem, který ve svém oboru dosáhl pozoruhodných výsledků, ale zároveň a nadevše obětavým přítelem, pomáhajícím vždy a všude, přítelem pravdivým, upřímným a bylo-li třeba i kritickým. Lidská solidarita a humanismus nebyly pro něho prázdny řečnickými obraty, staly se mu celoživotním úkolem, v každém období jeho života konkrétním a účinně plněným. Za věc socialismu, jehož lidský smysl mu byl hlavní, rozhodující věcí, se angažoval od mládí, bez váhání a bez výhrad pro sebe. Tato angažovanost zahrnovala i rozhodný odpor ke všemu, co člověka utlačuje, zotročuje a mrzačí, či jen ohrožuje a zastrahuje. Bojoval proti nemoci a smrti, ale také proti útlaku a násilí, lži, pokrytectví všude, kde se s nimi střetával. Vystavoval se stále mu nebezpečí v letech 1936–1939 jako interbrigadista ve Španělsku a za války v Číně v boji proti japonským okupantům. Nelekl se těch, kteří s odvoláním na věc socialismu porušovali v padesátých letech jeho demokratický a humánní

obsah. Byl v prvních řadách těch, kdo v letech 1967–1968 proboujovávali dějinný pokus dát socialismu u nás lidskou tvář. Nikdy nebyl profesionálním politikem (byť měl rozsáhlé politické vzdělání), jeho celoživotní angažovanost, bytostná demokratičnost, která se mnohokrát dostávala do konfliktu s vrchnostenskými aparátnickými praktikami, dovedly jej přirozeně na čelné místo mezi muži jara pražského 1968. Jako živé svědomí smyslu Pražského jara a demokratické suverenity našich národů odmítl jakýkoliv projev souhlasu s ozbrojeným násilím, jímž byly potlačeny demokratické vymoženosti našeho lidu. Až do konce života statečně pozvedal hlas [na] obranu skutečných hodnot našeho života všude tam, kde byly ve jménu „normalizace a konsolidace“ potlačovány, znetvořovány či falšovány.

František Kriegel podepsal jako jeden z prvních Prohlášení Charty 77 v lednu 1977 a stal se jedním z význačných členů našeho neformálního společenství. Mnohokrát přesně a podnětně vysvětloval přátelům doma i v zahraničí naše společné zásady. A znovu jako přítel a lékař působil účinně mezi námi, pomáhal, povzbuzoval a posiloval v těžkých chvílích. Svým optimismem podloženým hlubokou vzdělaností, širokým přehledem a jasnými stanovisky, neobyčejnou schopností pochopit, porozumět druhému člověku, spoluvytvářel výrazným způsobem život našeho společenství. Byl pro nás „vždy doma“, zejména mladí lidé mohli kdykoli čerpat z jeho moudrosti, vzdělanosti a zkušenosti, s hlubokým citem pro jejich nezávislé názory a postoje.

Po dlouhou dobu a zejména pak od vzniku, existence a činnosti Charty 77 byl František Kriegel terčem pomlouvačných útoků čs. sdělovacích prostředků, jeho byt a často i jeho každý krok byly prakticky neustále policejné střeženy (i jeho poslednímu odchodu z bytu do nemocnice asistovali dva uniformovaní strážci), setkal se i s fyzickým násilím. Vůči všem šikanám zůstával hrdě nevšímavý, neztrácel nic ze svého životního elánu a jemného smyslu pro humor, nic ze své laskavosti, pohostinnosti a bytostné otevřenosti k přátelům a všem, kdo přicházeli v dobré vůli. Dnes už mu nemůžeme říci, jak si toho všeho vážíme, jak mnoho pro nás znamenal, jsme a budeme si však toho vždy vědomi.

František Kriegel zemřel, celým svým životem však hustě popsal jednu ze světlých stránek našich a světových dějin. Příklad tohoto velkého člověka zavazuje, je na nás, abychom odkaz jeho pravdivého a čestného zápasu o lidskou důstojnost nesli dál.

*Jiří Hájek, Zdena Tominová, Ladislav Hejdránek
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1979), Č. 16, S. 4.

K ÚMRTÍ F. KRIEGLA: Müller, Jiří: Čin politika. In: *Dia-logy*, roč. 4, (1980), č. 1, s. 4–5 • Jezdinský, K.: O životě a díle F. Kriegla, ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-912 (4. prosince 1979);

1979, 6. prosinec, Praha. – Sdělení o úředním rozhodnutí termínu pro pohřeb Františka Kriegla.

Jednání rodinných příslušníků a přátel o důstojný obřad rozloučení s MUDr. Františkem Krieglem ztroskotalo na ultimativním rozhodnutí Pražské pohřební služby, že jediný možný termín je ve čtvrtek 6. prosince 1979 v 7 hodin ráno v krematoriu v Praze-Motole.

Za těchto okolností není technicky možné připravit obřad tak, jak zaslouží osobnost MUDr. Františka Kriegla. Nezbývá tedy než upustit od obřadu vůbec.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1979), Č. 16, S. 5.

KOMENTÁŘE: Ruml, Jiří: Pokus o omluvu neomluvitelného. In: *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 16, s. 8–10 • O pohřbu, ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-913 (5. prosince 1979).

1979, 18. prosinec, Praha. – Žádost o okamžité osvobození nespravedlivě stíhaných členů VONS a signatářů Charty 77 s podpisy 769 občanů, zasláná Nejvyššímu soudu ČSSR.

Zasíláme Nejvyššímu soudu ČSSR podnět, který podává 767¹ občanů ČSSR různého věku, profese, životní orientace i různých politických názorů.

Žádáme Nejvyšší soud, aby s příloženým podnětem seznámil JUDr. Marii Dojčarovou, která bude dne 20.12.1979 předsedat senátu v odvolacím řízení ve věci Petra Uhla, Václava Havla, Václava Bendy, Otty Bednářové, Jiřího Dienstbiera a Dany Němcové.

Za pravost podpisů ručí:

Rudolf Battěk, Praha 8-Karlín, Křížíkova 78
Jiří Hájek, Praha 10-Zahradní Město, Kosatcová 11
Ladislav Hejdánek, Praha 2-Vinohrady, Slovenská 11
Miloš Rejchrt, Praha 8-Kobylisy, Vršní 60
Rudolf Slánský, Praha 6-Vokovice, Leninova 156
Zdena Tominová, Praha 7-Letná, Keramická 3
Jan Ruml, Praha 10-Vršovice, Kremelská 104

Žádáme okamžité osvobození signatářů Charty 77 a členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných Petra Uhla, Václava Havla, Václava Bendy, Otty Bednářové, Jiřího Dienstbiera, Dany Němcové, dále Jarmily Bělikové, Ladislava Lise, Václava Malého, Jiřího Němce a dalších politických vězňů v Československu.

Helena Abrahámová, Josef Adam, Josef Adámek, Stanislav Adámek, Zdislava Adámková, A. Akciurová, M. Albnechtová, Mojmír Babáček, Milan Babík, P. Bak, J. Baková, Milan Balabán, Antonín Barek, Marta Barková, Vladimír Baroš, Karel Bartošek, Zdeněk Bárta, Alena Bartoňová, Zora Bártová, Rudolf Battěk, Dagmar Battěková, Edmund Bauer, M. Bečková, Jan Bednář, Jiří Bednář, Anna Bednářová, Jiří Brabec, Vratislav Brabenec, V. Bradáč, Pavel Bratinka, Jitka Břejchová, Eugen Brikcius, Daniel Brodský, Petr Brodský, Jan Brukner, Pavel Brunnhofer, Josef Brichta, Josef Brichta, Marie Brichtová, Aleš Březina, P. Buchner, Jan Bureš, M. Burešová, Naděžda Cachová, Ladislav Cerman, Blanka Císařovská, Ladislav Čapek, F. Čech, M. Čechová, Miloslav

Čermák, Ivan Černoga, Jiří Černoga, Jarmila Doležalová, Jan Dostál, Milada Dostálová, D. Doškářová, Radomír Doupovec, Zvonimír Dragoun, Pavla Drinocká, Ladislav Drinocký, Ivan Dubský, Karel Duda, Vít Duda, F. Duchecěk, Jan Dus, Jaromír Dus, Anna Dusová, Karel Dušík, K. Dušíková, Marie Dvorská, Josef Dvořák, Ladislav Dvořák, Lenka Dvořáková, Michal Dymáček, I. Dyntar, Michal Dziaček, Marta Eliášová, Olga Erhartová, Kamila Bendová, Jan Benedikt, F. Beneš, Jaroslav Beneš, Marie Benetková, Zbyněk Benýšek, Miroslav Bělovský, Ivan Bierhanzl, Jiřina Bímová, Tomáš Bísek, Daniela Bísková, Vladimír Bláha, K. Bláhová, Pavel Blattný, Alexandr Blažík, I. Blažková, Josef Bohuslav, Radka Bohuslavová, J. Bohušová, Pavel Bok, Antonie Boková, Alena Bondyová, Darja Bortová, Antonie Boťová, Vladimír Bouček, Zuzana Brabcová, Michal Černoga, prof. Václav Černý, Jaroslav Červenka, Egon Čierny, Lumír Čivrný, Leo Čul, J. Čutka, V. Dadák, J. Dadáková, Milan Daler, Jiří Daniček, Josef Danisz, Dalibor Dedek, Ivan Dejmál, Ondřej Dienstbier, Zuzana Dienstbierová, Marta Dlouhá, Irina Dobalová, J. Dobrovský, M. Dobrovská, Luboš Dobrovský, Anna Doležalová, Jindřich Dohnal, Karel Dománek, Antonín Dolema, Miloš Doležal, Věra Eisenbergerová, Zuzana Eisnerová, Jana Fajfrová, František Faschner, Jaroslav Feusterer, Pavel Fiala, P. Fiala, Petr Fiala, Jana Fialová, V. Fialová, Marta Fiedlerová, O. Fišer, Růžena Foitová, Petr Formánek, Zdeněk Fořt, Karel Freund, Zina Freundová, Jiří Frol, Viktor Frýdl, Jiří Frydrych, Helena Fürstová, Lisa Geislerová, Jan Glanc, Robert Gombík, Jiří Gruntorád, Jiří Gruša, Štefan Gürtler, Jan Hais, Marie Haisová, prof. Jiří Hájek, Miloš Hájek, Miroslav Hájek, Věra Hájková, A. Hajná, J. Hajný, Stanislav Halaška, A. Halašková, František Hanzlíček, Vítězslav Haramule, Marta Haramulová, Martin Harníček, Luděk Havel, Karel Havelka, Věra Havelková, Aleš Havlíček, František Havlíček, Karel Havlíček, Vladimír Havlíček, A. Havlíčková, Milada Havlíčková, Jaroslava Havlíková, Olga Havlová, Věra Heinrichová, Zbyněk Hejda, Ladislav Hejdánek, Heda Hejdánková, Jana Hejdánková, Martina Hejdánková, Petra Hejdánková, Štěpánka Hejdánková, Štefan Hiroš, Pavel Hlaváč, Ludvík Hlaváček, Milan Hlavsa, Dagmar Hlavsová, Emil Hnátek, Ivan Hofbauer,

Jan Hofman, Jiří Hochman, František Hochman, Antonín Holas, Vítězslav Holata, Martin Holeně, Ivan Holis, Pavel Holub, Marie Holubová, Stanislav Homola, Alena Homovská, Jiří Horáček, M. Horáček, D. Horáčková, Martin Horák, Milan Hošek, Vladislava Hošková, Jan Hrabina, Jiřina Hrábková, Petr Hrach, Jan Hric, Alexandra Hricová, Pavel Hrmo, Marie Hromádková, V. Hrubý, Vladimír Hrubý, Karel Husák, Miroslav Húšťava, Martin Hybler, Ivana Hyblerová, Miroslav Hynek, J. Hýsek, Františka Hýsková, M. Hýsková, Ivo Chadima, Václav Chadima, J. Chmelíková, Vlasta Chramostová, Petr Chudožilov, Milan Cgura, Josef Jakubec, K. Jakubec, Bohumír Janák, Milan Jančík, P. Jančíková, N. Jandová, Petr Janečka, Pavel Jánský, Luděk Javorský, Tomáš Jelínek, Klára Jelínková, Zuzana Jelínková, Zdeněk Jičínský, Pavel Jiras, Miroslav M. Jirec, Rudolf Jirků, Ivan Jirous, Věra Jirousová, Arnošt Jiřík, Jarmila Johnová, Zbyněk Jonák, Jana Jonáková, Jiří Judl, Josef Jung, Petr Kabeš, V. Kabrna, Petr Kadlec, prof. Vladimír Kadlec, Erika Kadlecová, Jindra Kadlecová, Miroslav Kakaš, Ludmila Kánská, Eva Kantůrková, František Káňa, Svatopluk Karásek, Stanislava Karásková, František Karlík, Anna Kavinová, Hilmar Kayser, M. Kazdová, Zdeněk Kazík, Jiří Keš, Jaroslav Keller, Jan Kindl, Ivana Kindlová, Pavel Kirschner, Milena Klecandová, Václav Klimeš, Helena Klímová, Bohumír Klípa, Petr Klögner, Petr Kluzák, Ivan Knížek, Jiřina Koberová, Alfred Kocáb, Miloš Kocman, J. Kočenda, Luboš Kohout, Tereza Kohoutová, P. Koklár, V. Koklár, E. Koklářová, M. Koklářová, V. Koklářová, Pavel Kolařík, Božena Komárková, Vendelín Komeda, Milena Königová, M. Kopecká, Jaroslav Kopsis, J. Kopný, Petra Koppová, H. Kopřiva, T. Kopřiva, D. Kopřivová, Petr Kopta, Pavel Korál, Vavřinec Korčíš ml., Vavřinec Korčíš st., Alena Korousová, Jaroslav Kořán, Jan Kostík, Vladimír Kostolník, P. Koš, M. Košová, Vladislav Kotecký, Jan Kotva, Marie Koudelková, Jiří Koula, Zdeněk Kouřil, Petr Kováč, Jan Král, Miloslav Král, Václav Krátký, Jiří Kratochvíl, Marie Kratochvílová, Karel Kraus, Adrienna Krausová, Jaroslav Krbec, J. Krejčí, Petr Krejčí, Ria Kroloková, Josef Krump, K. Krúpa, Jarmil Krůta, Helena Křečková, Jiří Křivský, B. Křížková, M. R. Křížková, Jaroslav Kšanda, Jindřich Kubeš, Jiří Kubíček, Věra Kubíčková, Marta Kubíšová,

Josef Kubů, Jiří Kuča, Jana Kučerová, Jarmila Kučerová, Jaroslav Kukal, Daniel Kumermann, Aleina Kumprechtová, František Kurc, Jaroslava Kutzmanová, Petr Kveibich, Jiří Kvíčala, Ivan Kyncl, Karel Kyncl, Aleš Lederer, Elsbieta Ledererová, S. Lepeška, Václav Lapka, Miroslav Latta, Vendelín Laurenčík, A. Linhartová, Božena Lisová, Tomáš Liška, Jan Litomiský, Martin Litomiský, František Lízna, Marie Líznová, Jan Lopatka, J. Loubský, D. Lubanová, Václav Luhan, Klement Lukeš, Silvestra Lupetová, Josef Madrča, J. Mach, Pavel Mach, J. Machová, prof. Milan Machovec, V. Machulka, Eva Malá, Miroslav Malihrik, M. Malinský, Ivan Maňásek, Karel Mareček, Jiří Marek, L. Marková, M. Martínková, Anna Marvanová, Ludmila Masařová, Miloslav Mašek, Jiří Maškaliř, Bohuslav Matoušek, J. Matoušková, Marie Matoušková, Vladimír Matys, Michal Matzenauer, Jitka Matzenauerová, Marie Matzenauerová, Květa Marková, Jaroslav Maxa, R. Mazánek, J. Mázl, A. Mázlová, I. Mečnarová, Jan Medek, Terezie Medková, Hana Mejdrová, Pavel Melich, Jaroslav Mezník, Jiří Michálek, Otakar Mika, Stanislav Mikeš, Tomáš Mikeš, Vlasta Mikešová, Květa Miková, M. Mikšan, D. Mikšanová, Stanislav Milota, Miroslav Mirval, Jan Misiarz, Jaroslav Mlejnek, Jan Minařík, Jiří Mrázek, Zdeněk Motloch, Kamila Moučková, Pavel Muraško, Borek Müller, Pavel Myslín, Jiří Nejedlý, Marta Nejezchlebová, Vladimír Nepraš, Jiří Nesvarba, Jana Neumannová, Ivo Nezhyba, Helena Němcová, Jitka Němcová, Marcela Němcová, Markéta Němcová, Pavla Němcová, David Němec, Ondřej Němec, Antonín Němejč, František Novák, Jindřich Novák, J. Novák, Jiří K. Novák, Pavel Novák, V. Novák, A. Nováková, Jana Nováková, Marie Nováková, N. Nováková, Zuzana Nováková, A. Novotná, Lenka Novotná, Jindřich Novotný, Václav Novotný, Jiří Očenášek, Jaroslav Ondrák, Mlada Opočenská, Břetislav Ostřížek, Karel Oujezdský, Patrick Ouředník, J. Paček, Martin Palouš, František Pánek, Milan Pankráz, Viktor Parkán, Petra Parkánová, František Pavlíček, Antonín Patera, Jan Patočka, Karel Pecka, K. Pech, Josef Pekárik, Tomáš Pěkný, St. Pele, Iva Pelikánová, Jiří Peňáz, Jaroslav Pfann, Antonín Pfeifer, Zdeněk Pinc, Marcela Pinterová, Milan Píša, Zdeněk Piras, Jana Pirasová, Petr Pithart, Bohdan Pivoňka, Bedřich Placák, H. Pluchová,

-Podolská, Milan Podzimek, Antonín Pojzr, M. Pokorná, Jiří Polák, Petr Pospíchal, Jiří Pospíšil, Emil Pospíšil, Filip Pospíšil, Slávka Povolná, František Povolný, Jan Princ, Květa Princová, Drahuše Proboštová, Václav Procházka, Lenka Procházková, Pavel Prokop, Radek Prokop, D. Prokopská, Marta Prosecká, Olga Prosecká, Zdena Přecechtělová, Lubomír Příkryl, Tomáš Pštross, Martin Pulkrábek, Jan Puš, Miroslav Půta, Václav Rackiewicz, O. Reiter, M. Reiterová, Miloš Rejchrt, Miroslava Rektorisová, A. Remková, Vratislav Riedl, Bohuslav Richter, M. Richtero-
vá, Jindřich Rineš, Jan Rodina, V. Romský, Bo-
beš Rössler, Jiří Rössler, Pavel Roubal, Věra Rou-
balová, Jakub Ruml, Jan Ruml, Jiří Ruml, Slávek
Rut, T. Růžička, Pavel Ryant, Pavel Ryba, Olga
Rychtářová, Pavel Rychetský, Zora Rysová,
prof. Vladimír Říha, Marie Říhová, Vilém Sacher,
Gertruda Sekaninová-Čakrtová, Lili Sekytová,
Ludmila Shrbená, Jan Schneider, Anna Schwar-
zová, A. Schwarz, L. Schwarzová, Karol Sidon,
Čestmír Skála, Dušan Skála, Pavel Skála, P. Ská-
la, Marie Skálová, Z. Skála, Jiřina Skoalovská, Jo-
sef Sládek, Slamborová, J. Slánská, Rudolf Slán-
ský, Smetanová, Luboš Smílek, Luboš Svítíl,
Marie Šplíchalová, Pavel Štencek, Přemysl Šte-
vich, Miluše Števíčková, Josef Štěpán, V. Štučka,
Petr Šťastný, Edita Šubrtová, Miroslav Šumav-
ský, Věra Šurová, Petruška Šustrová, Eduard Švej-
da, Ladislava Švandová, Jiří Švandrlík, Zdeněk
Švarc, Marie Švermová, Petr Švestka, Josef Teis-
ner, Olga Těpilupová, Eva Terzijská, Jan Tesař,
Jiří Tichý, Rudolf Tittelbach, Pavel D. Toman,
Václav Toman, Tomáš Tomášek, Tomášová, Jin-
dřich Tomeš, Julius Tomin, Lukáš Tomin, Zdena
Tominová, Petr Tomíšek, Václav Tomšovský, To-
máš Toulec, Toupalová, Jan Trefulka, Jakub Tro-
jan, Roman Trš, Vlastimil Třešňák, Edita Turní-
ková, Pavel Tůma, Jana Tůmová, Jan Tydlitát,
Milan Uhde, J. Uhlíř, Jan Uhlíř, Jan Ůlehla, Zde-
něk Urbánek, A. Sobotková, David Souček, Jiří
Souček, Hana M. Součková, M. Součková, Karel
Soukup, Marie Soukupová, Marie Soukupová st.,
J. Sringl, Václav Stádník, Vojtěch Stádník, A. Sta-
něk, J. Staněk, David Staněk, K. Staněk, M. Sta-
něk, Marie Staňková, Z. Staňková, Andrej Stan-
kovič, Olga Stankovičová, František Stárek, Josef
Stehlík, Slávka Stehlíková, Vladimír Stern, Jana
Sternová, Jitka Stránská, Pavel Stríbrný, O. Strán-

ský, O. Stupka, M. Stupková, A. Suchánková, Ja-
roslav Suk, M. Suková, J. Svoboda, L. Svoboda,
Hana Svobodová, S. Svobodová, Vojen Syrovát-
ka, Jan Šabata, Anna Šabatová ml., Anna Šaba-
tová, Jan Šebesta, Václav Šebek, Jana Šebková,
Zdeněk Šefl, Michal Šembera, Jaroslav Ševčík,
František Šilar, prof. V. Šilhán, Jitka Šilhánová,
Libuše Šilhánová, Alena Šimečková, Jan Šimsa,
Jan Škrabánek, Linda Škrabánková, Škrabatová,
Pavel Šmída, Ota Šmirousová, Ivan Šoltys, Pavel
Špaček, Richard Urx, Jana Urxová, Růžena Vac-
ková, Ludvík Vaculík, Miroslava Váchová, Josef
Valeš, Jan Vaněk, J. Vaněk, František Vaněček,
R. Vaněček, Dagmar Vaněčková, Hana Vaněčko-
vá, M. Vaňková, V. Vašíček, Milan Vávra, Miloš
Vávra, František Veis, Aleš Vejvoda, Barbora Ve-
selá, Jana Veselá, Zuzana Veselá, Jiří Veselý, J. Ve-
selý, Jiří Veselý, Zdeněk Vašek, Otakar Veverka,
Vlastimil Vincenz, Milan Vištein, Jan Vladislav,
Tomáš Vlasák, Jarmila Vlasáková, Jiří Vlček, J. Vl-
ková, J. Vnouček, J. Vobejda, Jitka Vodňanská,
Jan Vodňanský, František Vodsloň, Miroslav
Vodrážka, Olga Vojáčková, Vladimír Voják, Ivo
Vojtíšek, Dagmar Vokatá, Zdeněk Vokatý, Stani-
slav Vokoun, Mário J. Volf, Milan Volf, Přemysl
Vondra, Dagmar Voňková, Petr Vrána, Věra Vrá-
nová, Vladimír Vrba, J. Vytvar, L. Vytvar, Jaro-
slav Waldhans, Pavel Weigel, Vladimír Veit, Mi-
roslav Wild, Kateřina Wiligová, Jaromír Wišo,
S. Zadina, Marian Zajíček, František Zavadil,
Vladimír Zavadil, Xenie Zavadilová, Jiří Zelenka,
Jitka Zelenková, J. Zelenková, Pavel Zeman, Ol-
bram Zoubek, Jan Zvěřina, Stanislav Žák, Zorka
Zvěřinová, Václav Žák, Viktor Žárský, Jana Pře-
vratská, Olga Šulcová, Bohumír Slavík, Pavel
Šrut, Karel Marek, Jiří Svoboda, Martin Maza-
nec.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1979),
MIMOŘÁDNÉ ČÍSLO S. 9–14.

1 Součet číni 769 jmen. – Mezi ručiteli jsou všichni tři
mluvčí, proto zařazeno jako dokument Ch 77.

1979, prosinec, Praha. – Vánoční přání mluvčích
Charty 77 s oznámením o propuštění čtyř
zatčených signatářů z vazby.

Vánoční slovo

Vážení přátelé,
v těchto vánočních dnech myslíme nejvíce na ty
naše přátele, kteří jsou ve vězení a jejichž oběť
chápeme jako zástupnou. S radostí se dozvídá-
me, že dnes byli propuštěni z vazby Jarmila Bě-
líková, Václav Malý, Jiří Němec a Ladislav Lis,
a třebaže jsou nadále trestně stíháni, mohou být
mezi námi. V posledních týdnech se nám dosta-
lo nových důkazů, že v zápase o osvobození ne-
spravedlivě pronásledovaných i v celém úsilí o re-
spektování lidských a občanských práv nejsme
osamoceni. S tímto povzbuzením vstupujeme
se všemi lidmi dobré vůle do roku 1980 a přeje-
me jim pokoj, radost a naději, které by vydržely
i do nejvšednějších dnů.

*J. Hájek, Z. Tominová, L. Hejdránek
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1979), Č. 16, S. 1.

1980

D130 1980

1980, 1. leden, Praha. – Sdělení o předání funkce mluvčích Charty 77 Marii Hromádkové a Miloši Rejchrtovi. Příloha: životopisy nových mluvčích.

Ve shodě se základním dokumentem Charty 77 z 1.1.1977 a s dosavadní praxí přestávají Jiří Hájek a Ladislav Hejdránek dnem 1.1.1980 působit jako mluvčí Charty 77 a předávají týmž dnem své funkce Marii Hromádkové a Miloši Rejchrtovi.

*Marie Hromádková, Zdena Tominová, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77
Jiří Hájek, Ladislav Hejdránek*

Životopisy nových mluvčích:

Marie Hromádková, narozená 5.1.1930 v dělnické komunistické rodině. Původním povoláním dělnice, vzděláním promovaná historička, nyní výčetkářka Inženýrských a průmyslových staveb. Členkou KSČ od roku 1945, vyloučena po roce 1968. Vdaná, matka tří synů. Manžel Oldřich, absolvent dvou vysokých škol, v posledních letech po vyloučení z KSČ a po degradaci z plukovníka dělník. Marie Hromádková pracovala převážně jako funkcionářka mládežnických a stranických organizací a orgánů. Před rokem 1968 naposledy jako tajemnice pro průmysl OV KSČ v Praze 6, po lednovém plénu ÚV KSČ v oddělení svodu informací ÚV KSČ. Adresa: Kolského 1437, objekt 28015, byt č. 16, Praha 4 – Jižní město.

Miloš Rejchrt, narozen 19.10.1946. Otec duchovní církve bratrské, matka učitelka. Základní a střední všeobecnou vzdělávací školu studuje v Praze, po maturitě v roce 1965 je přijat ke studiu na Komenského evangelické bohoslovecké fakultě v Praze. Studijní rok 1968/69 absoluuje na bohoslovecké fakultě univerzity v Lausanne. Roku 1970 je ordinován na duchovního českobratrské církve evangelické, v letech 1970–1972 působí jako vikář sboru českobratrské církve evangelické v České Lípě. V listopadu 1972 je zbaven státního souhlasu k výkonu duchovenské činnosti, údajně pro referát o knize N. Berďajeva *Smysl a prameny ruského komunismu*, který přednesl na konferenci duchovních své církve. Od té doby pracuje jako topič a údržbář v České Lípě, od roku 1976 v Praze. Je ženatý, otec dvou dětí

ve věku 2 a 4 roky. Adresa: Vrší 60, 182 00 Praha 8-Kobylisy.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 3 (1980), č. 1, s. 1 • Noví mluvčí Charty 77. In: *Listy*, roč. 10 (1980), č. 1, s. 60.

1980,¹ 9. leden, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR s žádostí o objektivní přešetření procesu s šesti členy VONS.

Federálnímu shromáždění ČSSR
na vědomí: Nejvyššímu soudu ČSSR,
České národní radě

Podle článku 29 Ústavy obracíme se k nejvyššímu orgánu státní moci v ČSSR s upozorněním na skutečnosti, které podle našeho názoru vážně narušují socialistickou zákonnost a poškozují zájmy republiky v zahraničí.

Dne 20. 12. 1979 potvrdil senát Nejvyššího soudu ČSR rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 25. 10. 1979 proti Petru Uhlovi, Václavu Havlovi, Václavu Bendovi, Jiřímu Dienstbierovi, Ottě Bednářové a Daně Němcové.² Tito občané byli odsouzeni k vysokým trestům odnětí svobody za činnost, která odpovídá článku 17 Ústavy, jenž ukládá občanům povinnost dbát o plné uplatňování socialistické zákonnosti v životě společnosti, jakož i usnesení Federálního shromáždění z 5. 4. 1977, v němž je „péče o upevňování socialistické zákonnosti, rozhodné vyvozování závěrů z jejího porušování a soustavné prohlubování ochrany práv občanů“ vyhlášována za trvalý úkol a kde se zdůrazňuje nutnost překonávání „občanské netečnosti a lhostejnosti k porušování zákonnosti“. Obsahem jejich občanské aktivity bylo upozorňovat podle článku 29 Ústavy orgány našeho státu a podle článku 28 o svobodě projevu rovněž širší veřejnost na případy, které podle jejich názoru znamenají porušení občanských práv zaručených naší Ústavou, jejíž příslušná ustanovení je třeba vykládat v nerozlučné souvislosti s odpovídajícími usneseními mezinárodních paktů o lidských právech. Po ratifikaci nejvyššími orgány našeho státu a po publikaci ve *Sbírce zákonů* 120/76 tvoří tyto mezinárodní pakty integrální součást československého právního řádu, jejich dodržování všemi občany i orgány moci je tedy v zájmu našeho společenského a státního zřízení. Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě zdůraznil závaznost těchto paktů a potvrdil, že dodržování lidských práv patří k základním podmínkám mírového soužití; požadavek respektování těchto přijatých norem odpovídá tudíž plně

i mezinárodním zájmům a cílům zahraniční politiky naší země.

Je proto absurdní, že činnost uvedených občanů vyjadřující jejich soustavnou angažovanost pro tyto zásady, normy a jim odpovídající hodnoty byla orgány Bezpečnosti a prokuratury i soudy napadena jako podvrtná činnost proti společenskému a státnímu zřízení či proti mezinárodním zájmům republiky podle § 98 trestního zákona. Již v počátku řízení proti těmto občanům bylo v rozporu se skutečností i s § 2, odst. 2 trestního řádu zveřejněno sdělení označující je spolu s J. Bělíkovou, L. Lisem, V. Malým a J. Němcem za pachatele trestných činů. Čtyři posledně jmenovaní byli v průběhu vyšetřování bez věcného odůvodnění ze společného řízení vyňati a dne 22.12.1979 po sedmiměsíční vyšetřovací vazbě propuštěni na svobodu, aniž bylo trestní stíhání proti nim zastaveno. Skutečností ani norem trestního řádu nebylo dbáno ani při přelíčení u Městského soudu. Zřejmě proto, aby tyto nezákonnosti zůstaly utajeny, byla v rozporu s § 2, odst. 10 trestního řádu prakticky vyloučena veřejnost jak domácí, tak i zahraniční, třebaže právě neregulérnost celého dosavadního řízení nutně vyvolávala její zájem o skutečný stav věci. Proces i rozsudek, nutně chápaný jako nespravedlivý, byly pranýřovány podstatnou částí mezinárodního komunistického hnutí, demokratickou a pokrokovou veřejností a všemi silami, jimž záleží na opravdové politice uvolňování a spolupráce ve světě, a také řadou vlád států, které jako spolusignatáři Závěrečného aktu z Helsinek v rozsudku spatřují důkaz, že naše republika tento dokument nedodržuje. K Nejvyššímu soudu ČSR se obrátilo na osm set československých občanů s peticí⁹ žádající okamžité osvobození jmenovaných deseti občanů, signatářů Charty 77 a členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, a dalších politických vězňů v ČSSR; v této souvislosti připomínáme, že v Brně byl odsouzen za účast na stejné občanské aktivitě další člen Výboru Albert Černý.⁴

Přes důrazná upozornění na materiálně i formálně právní nedostatky i na negativní důsledky procesu i rozsudku potvrdil senát Nejvyššího soudu v líčení dne 20.12.1979 rozsudek 1. instance, aniž se zabýval skutečnostmi a argumenty obhajoby. Znovu byla přítom fakticky vyloučena

veřejnost a znovu proti těm, kdo se chtěli přesvědčit zákonnými způsoby o regulérnosti přelíčení, postupovaly orgány Bezpečnosti nezákonně a násilnický. Toto násilí postihlo i řadu představitelů zahraničních pokrokových organizací, sdružení a skupin, které o proces z pochopitelných důvodů projevíly zájem, mezi nimi i světově známého britského právníka Johna Platt-Millse, místopředsedu Mezinárodního sdružení demokratických právníků a dlouholetého člena Světové rady míru.

I když se organizátoři procesu v rozporu se zásadou veřejnosti snažili utajit jak materiálně právní, tak i procesní stránku svého postupu, vyplývá přesto z obžaloby, způsobu projednávání a z rozsudku dostatečně jasně, že orgány Bezpečnosti, prokuratury i soudy aplikovaly na činnost obviněných jednostrannou, voluntaristickou interpretaci § 98 trestního zákona, aniž respektovaly nejen skutečný stav věcí, ale ani vyšší normy vztahující se k této činnosti, tj. Ústavu republiky a její ustanovení o lidských právech, jež musí být vykládána v kontextu ratifikovaných mezinárodních paktů o lidských právech a bezvýhradně přijatého Závěrečného aktu z Helsinek. Posoudit a v celé šíři odstranit tento nesoulad by příslušelo podle Ústavy (článek 87, 92 a 93 ústavního zákona 143/68) Ústavnímu soudu ČSSR. Poněvadž dosud nebyla uvedena v působnost příslušná ustanovení a Ústavní soud nebyl vytvořen, přísluší řešení této kolize norem Federálnímu shromáždění. Jedná se o řešení zásadní povahy, které je ovšem rozhodující pro posouzení zákonnosti jak jmenovaného procesu, tak i jemu analogických represivních akcí proti občanům dožadujícím se zachování socialistické zákonnosti. Zásadní řešení této otázky je i věcí mezinárodních zájmů našeho státu. Bylo by i předpokladem seriózní věcné přípravy k madridskému zasedání Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, jež se má konat v tomto roce.

S odvoláním na již citovaný článek 17 Ústavy, jakož i na uvedené usnesení FS z 5.4.1977 žádáme Federální shromáždění, aby prostřednictvím svých již fungujících nebo k tomu účelu zvláště ustavených pomocných orgánů přešetřilo faktickou a právní stránku výše uvedeného problému. Spolu s občany, kteří nás v rámci občanské iniciativy o tento krok požádali, jsme ochotni

1980, 28. leden, Praha. – **Dopis velvyslanectví SSSR v Praze protestující proti perzekuci A. D. Sacharova.**

k všestranné spolupráci při objasňování skutečností, jejichž znalost je k tomu potřebná. Jsme přesvědčeni, že objektivní přešetření věci a uvedení našich trestně právních norem i praxe jimi řízené do souladu s mezinárodními pakty o lidských právech přispěje ke splnění úkolu, který FS v uvedeném usnesení vyhlásilo za závazný pro sebe i pro celou naši společnost.

Považujeme zároveň za svou samozřejmou povinnost, že podle článku 28 Ústavy a článku 19 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech seznámíme s obsahem dopisu tu část naší veřejnosti, jež o otázku projevuje vážný a věcný zájem.

*Marie Hromádková, Miloš Rejchrt, Zdena Tominová
mluvčí Charty 77,
mluvčí Charty 77 Jaroslav Šabata, Václav Benda
a Jiří Dienstbier jsou věznění.*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1979),
MIMOŘÁDNÉ ČÍSLO, S. 2–3.

- 1 Dokument byl v Informacích o Chartě omylem publikován s datem 9. ledna 1979.
- 2 Srv. D116 (15. 10. 1979), D120 (24. 10. 1979), D123 (12. 11. 1977).
- 3 Viz D128 (18. 12. 1979).
- 4 Albert Černý byl 3. 12. 1979 Městským soudem v Brně odsouzen za podvracení republiky k 3,5 letům vězení a 27. 3. 1980 Nejvyšší soud rozsudek potvrdil. Srv. Sdělení VONS č. 173 in: Informace o Chartě 77, roč. 3 (1980), č. 6, s. 10–11.

S politováním se dovídáme, že sovětské úřady vykázaly do vnitřního vyhnanství významného vědce akademika Andreje Dmitrijeviče Sacharova, nositele Nobelovy ceny míru, který svým občanským postojem učinil mnoho i pro obnovu přátelství mezi národy Československa a SSSR.¹

Zárok proti A. D. Sacharovovi, jeho okolnosti a zdůvodnění, které přinesly sovětské sdělovací prostředky, znesnadňují dorozumění mezi národy a jsou překážkou na cestě uvolňování mezinárodního napětí, znamenají porušení závazků vyplývajících z mezinárodních paktů o občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních právech, které Sovětský svaz podepsal, jsou porušením ducha i litery Závěrečného aktu helsinské konference a zároveň jsou pobídkou všem, kteří chtějí řešit otázky svědomí a pravdy represí.

Obracíme se proto Vaším prostřednictvím na kompetentní orgány s přáním, aby vyhnanství Andreje Dmitrijeviče Sacharova a jeho rodiny bylo odvoláno.

*Marie Hromádková, Miloš Rejchrt, Zdena Tominová
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 3 (1980), Č. 2, S. 1.

- 1 Andrej Dmitrijevič Sacharov (1921–1989), jaderný fyzik, spoluvůrce sovětské vodíkové bomby. Od 60. let bojoval za lidská práva a zneužívání jaderné energie pro vojenské účely. Držitel Nobelovy ceny míru za rok 1975 založil v roce 1970 výbor pro lidská práva v SSSR. V lednu 1980 byl zatčen, zbaven titulů a vyznamenání a úředně vysídlen z Moskvy do města Gorkij. V roce 1986 byl rehabilitován, roku 1989 zvolen poslancem Nejvyššího sovětu SSSR.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Národní politika*, roč. 12 (1980), č. 4, s. 1 • tamtéž, č. 5, s. 2.

1980, 1. únor, Praha. – Prohlášení mluvčích Charty 77 o třech letech její existence a o kolektivu mluvčích.

Prohlášení mluvčích Charty 77 k 1. únoru 1980
Zamýšlíme-li se dnes nad prvním tříletím Charty 77 a pokoušíme-li se o hodnocení své činnosti, můžeme snad konstatovat, že Charta 77 – přes všechny možné omyly a zejména přes stálou a v poslední době vystupňovanou snahu státní moci ji zničit, být třeba jen její přeměnou v pouze formálně přežívající útvar – žije a působí.

Soudíme dokonce, že stále větší okruh lidí v naší zemi chápe její dějinný význam a aktuální poslání. Nemálo k tomu přispěly i události posledního roku, kdy sama zdejší politická moc ukázala, co jí na Chartě 77 nejvíce vadí – totiž systematická a důsledná obrana lidských a občanských práv v konkrétní lidských osudů, což byl ostatně i nejvlastnější důvod, proč byla Charta 77 před třemi lety deklarována. Byli jsme si ovšem tehdy dobře vědomi toho, jaký základní význam mají hodnoty označované pojmem lidská práva pro život člověka jako bytosti zakotvené v neodvozené morálce, tedy i společensky odpovědné. V souvislostech konkrétní dějinné situace jsme pochopili, že obrana lidských a občanských práv je důležitým předpokladem neodcizené individuální existence, zbavované represivního usměrňování. Je také nezbytnou podmínkou nekonformních kulturních a společenských aktivit, na nichž do značné míry závisí zachování nejen lidské a občanské identity jednotlivce, ale i národní identity v duchu evropské kulturní tradice.

Věřili jsme a nadále jsme přesvědčeni, že Charta 77 přímou obranou lidských a občanských práv může postavit hráz postupující všeobecné demoralizaci a stát se zdrojem nové naděje lidí i našich národů. Po třech letech lze snad říci, že tomuto svému úkolu Charta 77 v podstatě dostala, byť se její cesta neobešla bez ztrát.

Soudíme, že Prohlášení Charty 77 není jen mezníkem tzv. normalizační éry po roce 1969, ale i kvalitativně novým jevem našeho poválečného období. V Chartě 77 došlo k sjednocení mravně a občansky odpovědných sil našich národů přes hranice světových názorů, politických ideologií a náboženské víry. Stalo se tak bez historických rekriminací na ideovém základě, který by chtěl

být hoden myšlenkového i mravního odkazu českých i slovenských dějin a jejich velkých osobností. Nebylo proto náhodou, že v čele Charty 77 stanul jako jeden z jejích představitelů filozof Jan Patočka, velký myslitel a osobnost nepochybně mravní autority.

Činnost Charty 77 nemíří ze své podstaty přímo do politické sféry; pokud jednotlivci či skupiny občanů k Chartě 77 se hlásících spojují s touto svou občanskou aktivitou politické cíle, činí to na vlastní ideové a akční základně, cíle a smysl Charty 77 přesahující. Charta 77 působí v těchto případech objektivně jen jako katalyzátor, i když ovšem považuje za svou povinnost hájit také občany, kteří legálně hledají politická východiska ze současné situace československé společnosti.

Charta 77 stojí na půdě právního řádu Československé socialistické republiky jakožto suverénního státu. Nemíní měnit jeho současné společenské zřízení; naopak chce československou státnost upevňovat tím, že se domáhá šetrného práva zaručených občanům Ústavou republiky, které mezinárodní pakty o lidských a občanských právech závazně doplňují a upřesňují. Prohlášení Charty 77 bylo proto vskutku – řečeno slovy Jana Patočky – i výrazem radosti občanů, že Československo v roce 1976 pakty o lidských a občanských právech ratifikovalo a tím je zařadilo do svého právního řádu.

Obhajoba lidských a občanských práv jako nejvlastnější cíl Charty 77 – zvláště po hrůzných zkušenostech lidstva ve 20. století, které je poznamenáno systematickou genocidou nesmírného rozsahu a naprostou neúctou k lidskému životu, jež jsou bezpochyby dosud nejhlubším pádem lidskosti vůbec – nás vede ke zdůraznění obrany základního práva člověka na život. Zbavit člověka pocitu ohrožení a strachu bylo také jedním z hlavních cílů spojenců již za druhé světové války v boji proti fašistickým mocnostem a tento požadavek neztratil ani dnes nic ze své naléhavosti.

Charta 77 se chce dále zasazovat především o právo každého člověka na svobodné naplňování života podle hlasu vlastního svědomí a vlastní hierarchie životních hodnot, a nikoliv podle represivně vnucované normy.

Svobodný a tvořivý život, založený na neodvozené etice, bez níž existence člověka jako mravně

a společensky odpovědné bytosti není možná, je v zájmu každého kulturního a prosperujícího státu a společenského zřízení. Tento požadavek, přihlédneme-li k možnosti širších společenských důsledků lidských a občanských práv podle litery a ducha příslušných paktů OSN, rozhodně není maximalistický a tím méně pak rozvratný. Uplynulé tři roky byly přesto poznamenány stupňovanou snahou nechápající státní moci Chartu 77 potlačit, pomluvit a vnitřně rozvrátit. Mnoho našich přátel bylo nespravedlivě uvězněno nebo přímo či nepřímo vyhnáno z vlasti. O ostatní perzekuci a diskriminaci ani nemluvě – i když v civilizované zemi by neměla být samozřejmostí.

Moc sama, která takto nelegálně uplatňuje svůj nárok na úplné ovládnutí společnosti i jednotlivých občanů a bezohledně potlačuje jakýkoliv, byť často i velmi skrovný pokus o nezávislou lidskou a občanskou existenci, zpochybňuje a činí iluzorní naši snahu o skutečný věcný dialog se státními institucemi. Přesto trváme na svém právu a povinnosti hájit lidská a občanská práva vlastní i ostatních občanů republiky, protože jsme přesvědčeni o jejich základním lidském a etickém významu, daleko přesahujícím jakoukoli politickou praxi. Nahlédáme, že tato přese dotýká přímo smyslu našich osobních životů i existence našich národů jako národů evropské kulturní tradice; bránice lidská a občanská práva, nevyhledáváme záměrné střety s politickou mocí. Přesvědčení, že budoucnost potvrdí správnost tohoto našeho názoru, i víra ve spravedlnost věci, kterou zastáváme, nám dává naději i pevnost vytrvat navzdory všemu na započaté cestě.

Charta 77 vstupuje do čtvrtého roku od svého prohlášení přes všechny rány vnitřně stmelnější a s projasněným vědomím, že lidská a občanská práva v konkrétní lidských osudů jsou základem smysluplné existence nejen těch, kteří je aktivně brání, ale všech lidí této země. Jejich obrana nemůže být proto z podstaty věci samé nástrojem jakéhokoliv politického zápasu; naše motivy byly a jsou mravní a lidské v nejpůvodnějším slova smyslu.

Dnes, po zkušenosti posledních tří let, lépe chápeme, že každý, i malý prostor, vybojovaný pro nezávislé a svobodné aktivity, je prostorem skutečného života, a to přes všechny záporné

tendence soudobé civilizace a rozkladné působení nedemokratického politického systému. Hledáme ostatně východiska, která nejsou jen místně a časově vázána; Češi a Slovinci již přes jedenáct století dějinně existují jako kulturní národy Evropy.

Rok 1979 znamená přelom ve vývoji Charty 77; přes snahu moci ji zničit – se smutnými osobními důsledky pro některé naše přátele – prokázala Charta 77 právě na svém nejvlastnějším poli svoji životnost a potřebnost. Aktivizovala řadu mladých lidí nezatížených minulostí a ideologiemi, jimž Charta 77 má zajišťovat v naší uzavřené společnosti prostor pro život, který má smysl a není manipulován.

Potvrdilo se, že Charta 77 není spojením opozičních sil, ale že skutečně oslovuje ty, ke kterým měla být od počátku obrácena, a nabízí jim východisko z bludiště všeobecné zmanipulovanosti, strachu a rezignace.

Po zkušenostech uplynulého období činnosti Charty 77 necítíme potřebu měnit metody svého postupu. Společenství Charty 77 se však značně zvětšilo. Vzniká proto nutnost přizvat do kolektivu mluvčích několik dalších signatářů, kteří přislíbili svoji spolupráci. Děje se tak v souladu s původní myšlenkou, že každý signatář Charty 77 je jejím potenciálním mluvčím. Věříme, že to bude nejen ku prospěchu naší práce, ale že to i posílí vzájemnost a demokratičnost Charty 77.

Kolektiv mluvčích Charty 77 k dnešnímu dni tvoří:

Ing. Rudolf Battěk, Jiří Bednář, dr. Václav Benda, t. č. vězněn, Jiří Dienstbier, t. č. vězněn, Zina Freundová, prof. dr. Jiří Hájek, Václav Havel, t. č. vězněn, dr. Ladislav Hejdaček, Marie Hromádková, dr. Vendelín Komedá, dr. Ladislav Lis, Miloš Rejchrt, Jan Ruml, dr. Jaroslav Šabata, t. č. vězněn, Zdena Tominová.

(Jména dalších z kolektivu mluvčích budeme publikovat v některém příštím sdělení.)

Pro nejbližší období podepisují dokumenty Charty 77:

Rudolf Battěk, Praha 8-Karlín, Křížkova 78

Marie Hromádková, Praha 4-Jižní Město, Kolského 1437

Miloš Rejchrt, Praha 8-Kobylisy, Vršní 60

mluvčí Charty 77

Charta 77 zůstává otevřena všem; věříme v pochopení i další mravní a praktickou podporu občanů, kterou dosud věci Charty 77 projevovali, i v další podporu světové demokratické veřejnosti, jež nám je nemalou posilou.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77 (ARCHIV
J. HÁJKA). – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 3 (1980), č. 3, s. 1–3 • *Londýnské listy*, únor–březen 1980, s. 6 • *Listy*, roč. 10 (1980), č. 2, s. 59–60 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-975 (5.2.1980) • Prohlášení mluvčích Charty. In: *Videňské svobodné listy*, roč. 35, č. 11 (13.3.1980), s. 2.

KOMENTÁŘE: Medek, Ivan: *Tři roky Charty 77. Londýnské listy*, leden 1980, s. 8–9 • *The Times* k výročí Charty 77. In: *Listy*, roč. 10 (1980), č. 2 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok (A. Kalinová) S-975 (5.2.1980) a S-977 (7.2.1980) • Rusek, A: *Jednostrannost nebo objektivita? Listy*, roč. 9 (1979), č. 7, 1979), s. 32–34 • *Sequens*, Jindřich: *Charta 77 na prahu 80. let. Dialogy*, roč. 4 (1980), č. 2–3, s. 16–23 • *Dvě úvahy na okraj Charty 77. Nové obzory*, roč. 1, zvl. č. 1980, s. 22–29 • Hájek, Jiří: *K třetímu výročí Charty 77. Informace o Chartě*, roč. 3 (1980), č. 1, s. 1–3, též *Londýnské listy*, únor–březen 1980, s. 2–6 • Rejchrt, Miloš: *Čeho jsme se dočkali od Charty 77 po třech letech jejího působení. In: Zpravodaj 1980*, roč. 13, č. 7–8, s. 4–5 • též in: *Charta 77. 1977–1989*, s. 97–99. Prečan, Vilém: *Průzkumné dílo Charty*. Tamtéž, s. 107–118.

1980, před 21. únorem,¹ Praha. – Dopis Nejvyššímu soudu ČSSR s žádostí o posouzení námitek proti podjatosti Okresního soudu v Hradci Králové v soudním procesu proti Josefu Daniszovi.

Obracíme se na Nejvyšší soud ČSSR ve věci, která je podle našeho názoru projevem podjatosti soudu a zároveň porušením práva obhajoby, jak je zakotveno v Ústavě ČSSR, článku 103, odst. 3.

V posledních letech byli mnozí naši spoluobčané souzeni přímo či nepřímo pro své politické a občanské postoje; jejich rodiny jen velmi obtížně hledaly obhájce, kteří byli vůbec ochotní se takových případů ujmout. V procesu se členy Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných musela být polovina obhájců stanovena ex offio. Tato zdráhavost advokátů je vysvětlitelná strachem z existenčního nebo jiného postihu a bude nyní – k těžké újmě našeho soudnictví a spravedlnosti vůbec – značně posílena, nebude-li spravedlivě vyřešen případ obhájce JUDr. J. Danisze.

JUDr. Josef Danisz, od roku 1972 člen Městského sdružení advokátů a pracovník advokátní poradny 5 v Praze, je jedním z mála obhájců, kteří se po lednu 1977 ujímali pracovních sporů i trestních věcí signatářů Charty 77 s plným profesionálním nasazením a odpovědností vůči duchu a literě zákona. Zastupoval mimo jiné J. Grušu, P. Roubala, J. Kukala, Z. Freundovou, V. Havla a J. Chmela. V říjnu roku 1978 se ujal obhajoby dr. Jaroslava Šabaty, mluvčího Charty 77. Průběh procesu s Jiřím Chmelem v Mostě a mohutný zásah orgánů SNB proti přátelům obžalovaného, kteří se chtěli líčení zúčastnit, nesvědčil o nestrannosti a nezájatosti soudu. Politické okolnosti v případě dr. Jaroslava Šabaty byly natolik zřejmé, že se o nich zmínil i prokurátor při hlavním líčení před Okresním soudem v Trutnově. JUDr. Danisz plnil svou profesionální povinnost vůči svým mandantům i vůči zákonu, když na tyto okolnosti v průběhu soudních řízení upozorňoval. Plnění povinností však JUDr. Daniszovi přineslo rychlý sled postihů:

V únoru byl odsouzen Krajským soudem v Hradci Králové dr. J. Šabata.² V březnu 1979 bylo J. Daniszovi zrušeno členství v Městském sdružení advokátů mimo jiné s odůvodněním, že se ztotožňuje se svým klientem (!) a že připomněl

soudní praxi padesátých let. V květnu roku 1979 bylo proti dr. Daniszovi vzneseno obvinění, že se v průběhu vyšetřování a seznamování se spisy ve věci dr. Šabaty v říjnu a prosinci 1978 (!) dopustil urážky veřejného činitele kritickou zmínkou o postupu soudce Matěchy v procesu s Jiřím Chmelem a dále urážky orgánů SNB citací z trestního oznámení svého klienta Ivana Medka, který byl bezprostředně po výslechu na KS SNB v Praze zavléčen neznámými muži do lesa a zbit.³ V červnu 1979 byl dr. J. Danisz odsouzen ke třem měsícům odnětí svobody podmíněně a ke třem letům zákazu výkonu povolání obhájce pro údajnou urážku veřejného činitele, jíž se měl dopustit v roce 1979 při jednání s příslušníky SNB, proti nimž podával stížnost na protiprávní domovní prohlídku v bytě jeho tehdejšího klienta; vzápětí nato byl z Městského sdružení advokátů vyloučen. 24.1.1980 byl JUDr. Danisz odsouzen Okresním soudem v Hradci Králové pro urážku veřejného činitele a orgánu k deseti měsícům trestu odnětí svobody nepodmíněně a dalším dvěma rokům zákazu výkonu povolání, ačkoli vznesl námitku o podjatosti soudu; proti rozsudku se odvolal.⁴

Tato téměř neuvěřitelná kumulace postihů, jejich vykonstruovanost i sám fakt, že dr. Danisz je postihován evidentně pro výkon svého povolání (údajných urážek soudce a příslušníků SNB se měl dopustit v průběhu úředního jednání, kde byly přítomny pouze osoby přímo zúčastněné – vyšetřovatelka, zapisovatelka, svědek, obžalovaný a obhájce), nás vedou k názoru, že v osobě JUDr. Josefa Danisze má být exemplárně potrestána profesionální poctivost a občanská statečnost obhájce, který se ujímá politických nebo politicky motivovaných případů, a zároveň poskytnuta nepřímá ochrana těm orgánům činným v soudním řízení, které případně zákonnost porušily nebo porušují.

Žádáme Vás, abyste zvážili tyto naše vývody i námitku pro podjatost soudu, kterou před Nejvyšším soudem ČSR vznášel JUDr. Danisz. Obáváme se, že soud v Hradci Králové, který před rokem odsoudil mluvčího Charty 77 dr. J. Šabatu podle § 156, odst. 2 trestního zákona k devíti měsícům trestu odnětí svobody nepodmíněně, nebude nezaujatý a nestranný a nenahlédne správnost odvolání dr. Danisze, souzeného podle téhož paragrafu za urážku veřejného činitele, jíž se měl

dopustit při výkonu funkce obhájce dr. Šabaty. Domníváme se, že zásah Nejvyššího soudu ČSR do průběhu soudního řízení proti JUDr. J. Daniszovi by byl plně na místě, a očekáváme, že vyústí v úplnou revizi případu a napomůže k profesionální i občanské rehabilitaci dr. Danisze.⁵

*ing. Rudolf Battěk, Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77.*

*Mluvčí Charty 77 dr. Václav Benda, Jiří Dienstbier
a dr. Jaroslav Šabata jsou t. č. ve vězení.*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 3 (2.–21.2.1980),
č. 3, s. 3–4.

- 1 Dokument nebyl datován. Přibližné datum je určeno podle 3. čísla Informací o Chartě 77, v němž byl tento text publikován.
- 2 Viz D93 (16.2.1979).
- 3 Viz Sdělení VONS č. 7. In: Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 7, s. 3–4; Medek, Ivan: Otevřený dopis. Tamtéž, s. 4–5.
- 4 Viz Sdělení VONS č. 163. In: Informace o Chartě 77, roč. 3 (1980), č. 2, s. 10–11 a č. 165, tamtéž, s. 11–12 a č. 170 s přílohou, tamtéž, roč. 3, č. 5, s. 10–13.
- 5 Krajský soud v Hradci Králové 7. března 1980 potvrdil rozsudek okresního soudu, kterým byl 24.1.1980 uznán vinným trestnými činy útoku na veřejného činitele podle § 156/2 trestního zákona a § 154/21 trestního zákona a odsouzen k 10 měsícům. Soud zamítl odvolání obžalovaného jako neodůvodněné.

1980, 4. březen, Praha. –

Rozbor ustanovení zákona o Sboru národní bezpečnosti, zpracovaný J. Daniszem a zveřejněný Chartou 77.

Mluvčí Charty 77 obdrželi text JUDr. Josefa Danisze „K některým ustanovením zákona o SNB (zákon č. 40/1974 Sb.)“.

Vítáme a doporučujeme tento rozbor jako příspěvek k posílení právního vědomí občanů.

*ing. Rudolf Battěk, Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77*

K některým ustanovením zákona o SNB (zákon č. 40/1974 Sb.)

Zákon o SNB je základní právní normou upravující činnost SNB. Jeho znalost a správná aplikace je zákonnou povinností příslušníků SNB a občanskou povinností každého z nás. Z praxe však víme, že znalost i aplikace tohoto zákona je nedostatečná a nesprávná. Proto se jeví potřebným vytvořit ty instituty zákona o SNB, s nimiž se běžně setkáváme.

Účel zákona a základní zásady činnosti SNB

Federální shromáždění ČSSR se usneslo na zákoně o SNB proto, „aby byly vytvořeny vhodné podmínky pro činnost SNB a přitom zabezpečena zákonná práva a svobody občanů“ (poslední věta preambule zákona).

Realizaci účelu zákona zajišťují základní zásady, jimiž je SNB povinen se řídit, a to zejména zásady *zákonnosti*, *zásada přiměřenosti*, a *zásada humanity*. Jsou upraveny v ustanovení §§ 2, 3/1, 2, 15/1 zákona. Znalost těchto ustanovení je velmi důležitá pro výklad a aplikaci všech ustanovení zákona jednotlivě i v souhrnu. Proto je uvádíme v doslovném znění:

§ 2. SNB přispívá k tomu, aby všichni občané mohli uplatňovat svá práva při plném zachování své důstojnosti a osobní svobody v souladu s právním řádem a zájmy socialistické společnosti.

§ 3 (1). Ve své činnosti se SNB řídí Ústavou ČSSR, ústavními zákony, zákony a ostatními právními předpisy.

(2). Do práv a svobod občanů může SNB a jeho příslušníci zasahovat, vyžaduje-li to ochrana socialistického společenského a státního zřízení,

veřejného pořádku, bezpečnosti osob nebo majetku, a to jen v mezích zákona a v rozsahu přiměřeném chráněnému zájmu.

§ 15 (1). Při provádění služebních úkonů a zámků, jakož i při ostatní služební činnosti jsou příslušníci SNB povinni dbát cti, vážnosti a důstojnosti občanů i své vlastní a usilovat o to, aby občanům v souvislosti s touto činností nevznikla bezdůvodná újma a případný zásah do jejich práv a svobod nepřekročil míru nezbytnou k dosažení účelu prováděného opatření.

S těmito zásadami souvisí povinnost *poučovací*, stanovená v § 15/2 zákona „Dovolují-li to okolnosti, jsou příslušníci SNB povinni při provádění služebního úkonu poučit občany o jejich právech i o možnostech podat stížnost“.

Oprávnění požadovat vysvětlení

Podle § 19/1 zákona o SNB „Příslušníci SNB jsou oprávněni požadovat potřebné vysvětlení od každého, kdo může přispět k objasnění skutečností důležitých pro zjištění trestného činu, přečinu nebo přestupku a jejich pachatele, jakož i vypátrání hledaných nebo pohřešovaných osob a věcí; za tím účelem jsou oprávněni ho vyzvat, aby ve stanovenou dobu se dostavil k určenému útvaru VB.“

Výzvě k dostavení se k určenému útvaru VB je každý povinen vyhovět (§ 19/2 zákona). Sankcionována je však tato výzva jen tehdy, je-li provázena poučením o následcích jejího neuposlechnutí. Sankci zde zná zákon o SNB jen jednu – předvedení (§ 19/7 zákona).

Ustanovení § 19 výslovně nestipuluje povinnost vysvětlení poskytnout. Naproti tomu však výslovně upravuje zákaz poskytnutí vysvětlení v § 19/3. Vysvětlení nesmí být požadováno od toho, kdo by jím porušil zákonem uloženou povinnost mlčenlivosti, ledaže by byl této povinnosti zproštěn, a *právo odepřít vysvětlení* v § 19/4: „Vysvětlení může odepřít ten, kdo by jím sobě nebo osobě blízké způsobil *nebezpečí trestního stíhání*.“

„Osoba blízká“ je obecně určena jako osoba, jejíž újmu bych pociťoval jako újmu vlastní.

Z odepření vysvětlení nelze vyvozovat žádné závěry ve smyslu doznání, popř. přiznání či připuštění, že já nebo osoba mně blízká se dopustila trestné činnosti. Při odepření vysvětlení nesmí být k témuž předmětu kladeny opakovaně další otázky, neboť by šlo o formu psychického

donucení. K podání vysvětlení nelze žádným způsobem donucovat.

Vysvětlení podle § 19/1 *není* a nemůže být *pod sankcí křivé výpovědi* (§ 175 trestního zákona), protože nejde o úkon podle trestního řádu ani podle notářského řádu. To má dva závažné následky: 1. Nikdo nemůže být postihován za to, že odmítá poskytnout vysvětlení, i kdyby objektivně nebyly splněny podmínky pro odepření vysvětlení (§ 19/4); zda mám, či nemám důvod k odepření vysvětlení, si totiž rozhoduji sám za sebe; jakékoliv zdůvodňování tohoto mého rozhodnutí může být poskytnutím vysvětlení, jež může být použito proti mně; základním předpokladem k rozhodování o tom, zda použiji práva odepřít vysvětlení, je zjištění – formou dotazu vyslychajícímu orgánu – k jaké konkrétní věci mám podat vysvětlení; oprávnění vyslychajícího orgánu požadovat vysvětlení je taxativně vymezeno v § 19/1 na „objasnění skutečností důležitých pro zjištění trestného činu, přečinu nebo přestupku a jejich pachatele, jakož i pro vypátrání hledaných nebo pohřešovaných osob a věcí“, co je nad tento rámec, je nad rámec příslušného oprávnění vyslychajícího orgánu; toto vše nutno mít na paměti!

2. Nikdo nemůže být postihován za poskytnutí nepravdivého vysvětlení; vypovídá-li později jako svědek (tj. podle trestního řádu v již zahájeném trestním řízení), může vypovídat odlišně od podaného vysvětlení, neboť rozhodná je až jeho výpověď podle trestního řádu, protože až ta je činěna pod sankcí křivé výpovědi. Podle nesprávné praxe se koná výslech svědka, byl-li již dříve informativně vyslechnut, tj. podal-li vysvětlení podle § 19/1 tak, že vyslychající orgán vychází z podaného vysvětlení a má snahu v rozšířené verzi ho opsat do protokolu o svědecké výpovědi; tento postup je nezákonný a odporuje ustanovení § 97 a následného trestního řádu o výslechu svědka; na počátku vlastního výslechu totiž svědkovi musí být dána možnost, aby souvisle vypověděl vše, co sám o věci ví a odkud zvěděl okolnosti jím uváděné (§ 101/2 trestního řádu), teprve pak mu mohou být kladeny otázky k doplnění výpovědi nebo k odstranění neúplnosti, nejasnosti a rozporů (§ 101/3 trestního řádu); svědek není povinen vysvětlovat rozpory mezi podaným vysvětlením podle § 19/1 a pozdější svědeckou výpovědí; podané vysvětlení není důkaz podle trestního

řádu a soud k němu nemůže při svém rozhodování přihlížet.

Nicméně i při poskytování, popř. odepření vysvětlení podle § 19 nutno vystříhat se křivého obvinění (§ 174 trestního zákona), neoznámení trestného činu (§ 166 a 168 trestního zákona), nepřekážení trestného činu (§ 167 trestního zákona) a nadřezování (§ 166 trestního zákona). Ve všech čtyřech případech jde o trestné činy úmyslné, musí být tedy prokázán úmysl (§ 4 trestního zákona). S těmito trestnými činy je potřebné se seznámit! Viz k tomu trestní zákon a Komentář k trestnímu zákonu.

Předvedení

Předvedení je možné podle zákona o SNB ve dvou případech.

1. Nevyhoví-li osoba předvolaná podle § 19/1 k podání vysvětlení výzvě, aby se ve stanovenou dobu dostavila k určenému útvaru SNB, bez dostatečné omluvy nebo bez vážných důvodů, může být podle § 19/7 předvedena.

2. Každého, kdo nechce nebo nemůže hodnověrně prokázat svou totožnost, jsou příslušníci SNB oprávněni předvést podle § 20/3. Předvedená osoba musí být ihned po zjištění totožnosti, nejpozději však *do 24 hodin* od předvedení, propuštěna (§ 20/4). O předvedení podle odst. 3 § 20 sepíše se u příslušného útvaru SNB úřední záznam.

Zajištění

Zákon o SNB zná jen dva případy zajištění osoby.

1. Zajištění pro potřeby vyhoštění (§ 24) se vztahuje jen na cizí státní příslušníky.

2. Podle § 23/1 jsou příslušníci SNB oprávněni za účelem provedení *potřebných služebních úkonů* zajistit každého, kdo *výtržnostmi* nebo *jiným nepřístojným chováním narušuje veřejný pořádek*. Zajištění nesmí trvat déle než 48 hodin (§ 23/2). O zajištění, jež trvá déle než 24 hodin, vyrozumí příslušný útvar SNB, nebrání-li tomu závažné okolnosti, některého z blízkých příbuzných zajištěné osoby, a jde-li o vojáka, jeho přímého nadřízeného (§ 23/3). O zajištění sepíše se u příslušného útvaru SNB *úřední záznam* (§ 24, odst. 2).

Důvodem k zajištění podle § 23/1 nikdy nemůže být okolnost, že osoba, na níž je požadováno vysvětlení podle § 19/1, využívá svého práva odepřít vysvětlení. K podání vysvětlení nemůže být

nikdo donucován, a to ani zajištěním, popř. pohrůzkou zajištěním.

Osoba předvedená podle § 19/7 má být ihned po podání vysvětlení, popř. poté, co odepře vysvětlení, propuštěna. Pokud se tak nestane, nabývá charakteru osoby zajištěné (§ 23/1). Taková osoba se stejně jako osoba zajištěná přímo podle § 23/1 právem musí pokládat za osobu *podezřelou* a jako taková *má bez dalšího právo odepřít vysvětlení*.

Zajištění počíná okamžikem faktického omezení osobní svobody zajištěného (analogicky podle § 71/1 trestního řádu). V případě, že je zajištěná osoba předvedena podle § 19/1, 7, počíná zajištění okamžikem předvádění (tj. např. odvedením z bytu). Praxe, podle níž počátkem zajištění je předání zajištěného do cely předběžného zadržení (CPZ), je nezákonná. Čekáním na podání vysvětlení, nadměrným protahováním úkonu (zvláště když dojde k odepření vysvětlení), nočními úkony atd. dochází k nezákonnému překračování zákonné 48hodinové lhůty. Konání nočních výsledků odporuje zásadě humanitní a jako takové je nezákonné, ledaže by úkon nesel odkladu, např. při urgentní potřebě dopadnout vraha apod. Stejně nezákonnými jsou i případy takřčeného přerušení zajištění: zajištěný je po 48 hodinách propuštěn, ihned po propuštění je však na ulici před útvarem SNB znovu zajištěn a brzy opět předán do CPZ na dalších 48 hodin.

Jak již řečeno, zajištěný musí být nejpozději do 48 hodin od zajištění *propuštěn*. Z ustanovení §§ 75, 76 trestního řádu vyplývá, že místo propuštění může být (nejpozději po uplynutí 48hodinové lhůty) *předán prokurátorovi*

1. tehdy, je-li během zajištění obviněn a je-li dán některý vazební důvod – § 75 trestního řádu o zadržení obviněného;

2. je-li podezřelým ze spáchání trestného činu a je-li dán některý vazební důvod, aniž došlo k vznesení či sdělení obvinění – § 76 trestního řádu o zadržení podezřelé osoby.

Prokurátor je povinen zajištěného, který se stal zadrženým (a tedy buď obviněným, nebo podezřelým), do 48 hodin buď *propustit* na svobodu, anebo rozhodnout o jeho *vzetí do vazby* (vzít do vazby lze jen osobu, proti které bylo vzneseno nebo bylo sděleno obvinění – § 77 trestního řádu).

Běh 48hodinové lhůty počíná prokurátorovi od okamžiku, kdy mu zadržený byl „*odevzdán*“ (§ 77

trestního řádu), a odevzdán mu musí být do konce 48hodinové lhůty, podle § 23/2 zákona o SNB, popř. podle §§ 75, 76 trestního řádu.

Je-li vyslýchán zajištěný, který se stal zadrženým (tj. podezřelým), ještě před tím, než byl předán prokurátorovi, musí orgán provádějící výsledk dbát přiměřeně ustanovení §§ 91–93, 94 trestního řádu o výsledku obviněného, i když ještě není zadržený obviněn (§ 76/5 trestního řádu).

Úkony při zjišťování totožnosti neznámých osob

Nelze-li totožnost neznámé osoby zjistit jinak, jsou příslušníci SNB oprávněni požadovat *strpění nezbytných úkonů*, jako je snímání daktyloskopických otisků, fotografování, zevní měření těla a jeho částí a zjišťování zvláštních tělesných znamení (§ 21/1).

Ze znění tohoto ustanovení a jeho návaznosti na předchozí § 20 (o oprávnění požadovat prokázání totožnosti) vyplývá, že *objektem* úkonů zmíněných v § 21/1 je *pouze ona neznámá osoba, jejíž totožnost nelze zjistit jinak*. Zákon o SNB zde nestanoví povinnost tyto úkony strpět.

K účelu uvedenému v § 21/1 jsou příslušníci SNB oprávněni požadovat *vzorek rukopisu a půjčení věci, jež mají vztah k totožnosti neznámé osoby*. Kdo je o vzorek rukopisu nebo o půjčení věci požádán, je *povinen* žádosti vyhovět (§ 21/2). O půjčení věci vydá příslušný útvar osobě, orgánu nebo organizaci, které věc půjčily, *potvrzení* a po nezbytných úkonech je *neprodleně vrátí* – § 21/3.

Objektem úkonů podle § 21/2 může být jak neznámá osoba, jejíž totožnost nelze zjistit jinak (sepíše podle diktátu několik vět, popř. půjčí věc, jež má vztah k jeho totožnosti), tak i jiná osoba, popř. orgán nebo organizace (půjčí písemnost psanou rukou neznámé osoby, jejíž totožnost je zjišťována, nebo věc, jež má vztah k totožnosti neznámé osoby).

Příslušníci SNB jsou oprávněni činit úkony uvedené v § 21 též *při objasňování přečinů, vyhledávání a vyšetřování trestných činů, a to i u osob, na nichž, popřípadě k jejichž škodě byl čin spáchán* nebo u nichž bylo zjištěno, že byly přítomny na místě činu – § 22.

Zde jde výlučně o úkony konané příslušníky SNB *při objasňování přečinů, vyhledávání a vyšetřování trestných činů* (instituty upravované trestním řádem).

Objekty těchto úkonů mohou být vedle osob zmíněných u § 21/1, 2 také osoby činem poškozené a osoby, u nichž bylo zjištěno, že byly přítomny na místě činu.

Před strpěním uvedených úkonů tyto osoby mají právo vědět, jaký konkrétní přečin se objasňuje, popř. jaký konkrétní trestný čin se vyhledává či vyšetřuje.

Tyto osoby nemají povinnost úkony uvedené v § 21/1 strpět, ledaže by tyto úkony byly prováděny podle § 114 trestního řádu a tyto osoby by byly poučeny o povinnosti je strpět s upozorněním na následek nevyhovění (pořádková pokuta do výše Kčs 500,- podle § 66 trestního řádu).

Ustanovení § 22 bývá v praxi často zneužíváno u osob zajištěných podle § 23. Tyto osoby bývají totiž zpravidla během pobytu na CPZ automaticky fotografovány, měřeny a snímají se jim daktyloskopické otisky, aniž by šlo o „nezbytné úkony“ ve smyslu § 22. Takovýto postup je nesprávný, nezákonný a právem je takové úkony nestrpět.

Oprávnění odebrat zbraň

Příslušníci SNB jsou oprávněni přesvědčit se, zda ten, koho předvádějí nebo zajišťují, není ozbrojen, a podle povahy případu zbraň až do dalšího rozhodnutí příslušných orgánů odebrat – § 25.

Nejde o osobní prohlídku, ale výlučně jen o zjištění, zda předváděný nebo zajišťovaný nemá u sebe zbraň. Toto zjištění děje se osaháním těla přes oděv.

Osobní prohlídku lze podle zákona o SNB vykonat pouze v rámci 1. zajišťování ochrany leteckého provozu (§ 26) a 2. oprávnění při výkonu služby na státních hranicích (§ 28), což každý, kdo cestuje letadlem nebo překračuje státní hranice, ví a podle toho se chová.

Jinak lze osobní prohlídku vykonat pouze podle §§ 82–85 trestního řádu a tedy po zahájení trestního stíhání.

Oprávnění k prohlídce dopravních prostředků

Při pátrání po hledaných osobách, zbraních, střelivu, výbušninách, omamných prostředcích nebo odcizených věcech jsou příslušníci SNB oprávněni přesvědčit se, zda se hledaná osoba nebo věc nenachází v dopravních prostředcích – § 27.

„Dopravní prostředek“ může být veřejný i soukromý, hromadný i osobní.

Řidiči dopravního osobního prostředku jsou příslušníci SNB povinni k dotazu sdělit, jaké

konkrétní věci či osoby hledají, a na tyto hledané osoby a věci prohlídku omezit.

Rozšiřování prohlídky nad rámec hledaných osob či věcí, popř. neúvodně průtahy při prohlídce mohou být šikanou, překračováním pravomoci příslušníků SNB.

Zákaz vstupu na určitá místa

Jestliže to vyžaduje účinné zabezpečení veřejného pořádku nebo jiný zájem státu, jsou příslušníci SNB oprávněni přikázat každému, aby na nezbytně nutnou dobu nevstupoval na určená místa anebo se na nich nezdržoval – § 29. Ze znění tohoto ustanovení je patrné, že zákonodárce měl na mysli jen zcela mimořádné případy, jež předem nelze určitě vymezit. Nicméně jak „účinné zabezpečení veřejného pořádku“, tak „jiný zájem státu“ jsou pojmy čínící toto ustanovení gumovým.

Může jít o případy asi tohoto druhu: unikající plyn hrozící výbuchem, místo dopravní nehody, místo se stopami trestného činu, místo demolice budov pomocí výbušnin, místo prodlévání či průjezdu hlav cizích států, místo zákroku příslušníků SNB, místo, kde se udála, udává či udává živelná pohroma apod.

Toto místo musí být dostatečně určené. Zákaz sám je dočasný a může trvat jen nezbytně nutnou dobu.

Určeným místem může být jen zásadně místo veřejné. Jen zcela výjimečně jím může být i místo soukromé (osobní).

Byt (popř. obytná místnost) může být určeným místem jen v těchto případech: 1. vykonává-li se v něm domovní prohlídka podle §§ 82–85 trestního řádu; zákaz vstupu či zdržování se zde nemůže platit pro osoby, které se podle trestního řádu domovní prohlídky mají právo zúčastnit; zákaz trvá od započetí prohlídky do jejího skončení.

2. Má-li se v něm konat ohledání místa činu podle § 113 trestního řádu; např. když v bytě byla spáchána vražda; zákaz trvá až do skončení ohledání;

3. skrývá-li se v bytě ozbrojená osoba, proti níž příslušníci SNB zakročují; zákaz trvá až do jejího zajištění;

4. je-li v bytě či v jeho blízkosti pekelný stroj; zákaz trvá až do jeho zneškodnění odborníkem; obdobně uniká-li v bytě plyn a hrozí výbuch, a další možné případy tohoto druhu.

Nezbytnost zákazu vstupu do určeného bytu a setrvání v něm bude jistě každým pochopena

a respektována ihned bez dalšího po podání vysvětlení příslušníka SNB.

Zákazy vstupu do bytu mimo uvedené případy by byly překročeny, resp. zneužitím pravomoci příslušníků SNB a mohly by zakládat skutkovou podstatu několika trestných činů v jedninném souběhu.

Podle praxe v posledních letech zneužívají v Praze příslušníci SNB ustanovení § 29 k zabraňování vstupu do bytů tzv. jinak smýšlejících. Takovým bytem např. po dlouhou dobu byly byty dr. L. Hejdánka, ing. P. Uhla, V. Havla, prof. J. Hájka aj. 25.1.1980 byl byt herečky V. Chramostové na několik hodin takovým bytem, pár dní nato na několik hodin byt A. Šabatové. V těchto případech příslušníci SNB do bytu kromě jeho uživatelů nepouštěli buď vůbec nikoho, popř. tam pouštěli současně nejvýš 2 osoby, resp. zabraňovali, aby v bytě byly současně více než dvě osoby (zřejmě k číslu dvě dospěli podivnou aplikací zásady tres faciunt collegium). Někteřím osobám, např. na jaře 1979 V. Havlovi, zase zabraňovali z bytu vycházet, čímž pro něj určeným místem ve smyslu § 29 učinili celý svět s výjimkou těch několika čtverečních metrů bytu. (Zde současně uplatňovali zákaz vstupu.)

Takovýto postup příslušníků SNB nemá oporu v zákoně, je nejen nezákonný, ale přímo trestný.

Oprávnění otevřít byt

Je-li *důvodná obava*, že je ohrožen život nebo zdraví anebo hrozí-li škoda většího rozsahu na majetku, jsou příslušníci SNB oprávněni *otevřít byt, vstoupit do něho a provést v souladu s tímto zákonem potřebné služební úkony* – § 30/1. O těchto služebních úkonech příslušníci SNB sepíší *úřední záznam a vyrozumí neprodleně uživatele bytu* – § 30/2.

Jde o zcela mimořádné oprávnění pro jednání, které by jinak – nebýt tohoto výslovného oprávnění – bylo činěno v rámci *krajní nouze* (§ 14 trestního zákona). Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem. Nejde o krajní nouzi, jestliže by bylo možno toto nebezpečí odvrátit jinak, anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný anebo závažnější než ten, který hrozil.

Oprávnění podle § 30/1 má na mysli případy, kdy uživatelé bytu nejsou doma, popř. jsou doma,

ale nemohou otevřít (např. jsou v bezvědomí, spoutáni, tvrdě spí apod.) a v bytě např. vypukl požár, uniká plyn atd. Vždy by zde v praxi mělo jít o případy, které by jinak pokryla zmíněná krajní nouze, a v žádném z těchto případů by se uživatelé bytu jistě nedivili či se nad ním rozhořčovali, ba naopak nezakročení by pokládali za nesprávné (a to objektivně i tehdy, pokud by jim takový zákrok zabránil dokonat sebevraždu).

Že jakékoli zneužívání tohoto oprávnění je nezákonné a může zakládat trestnou činnost, je nábílední.

Rozpuštění veřejného shromáždění, manifestace nebo průvodu

Služební zákrok směřující k rozpuštění *veřejného shromáždění, manifestace nebo průvodu* provádí útvar SNB *na základě rozhodnutí příslušného národního výboru. Bez tohoto rozhodnutí může služební zákrok provést, pokud účastníci veřejného shromáždění, manifestace nebo průvodu páchají trestný čin, přečin nebo přestupek; o služebním zákroku vyrozumí neprodleně příslušný národní výbor* – § 40.

S ohledem na nezákonnou praxi nutno alespoň upozornit na to, že např. soukromá herečka vystoupení V. Chramostové v jejím bytě, popř. v bytě jejího přítele, nebo čajový večírek pořádaný A. Šabatovou pro její přátele v jejím bytě nejsou veřejným shromážděním, manifestací či průvodem! Nemohou být tedy rozpouštěna podle § 40, ani jejich účastníkům nemůže být zabraňováno ve vstupu do hostitelského bytu podle § 29! Opak je nezákonný a trestný.

Odnětí věci v řízení o přestupku

Příslušníci SNB jsou oprávněni *po předchozí marné výzvě k vydání odejmout věc, o níž lze důvodně mít za to, že v řízení o přestupku může být vysloveno její propadnutí nebo může být zabrána* – § 31/1.

O odnětí věci se sepíše *úřední záznam a osobě, jíž věc byla odňata, se vystaví potvrzení o odnětí věci* – § 31/2.

Nelze odejmout věc, jejíž hodnota je v nápadném nepoměru k povaze přestupku – § 31/3.

Není-li v řízení o přestupku vysloveno propadnutí nebo zabránění věci, jsou příslušníci povinni věc *neprodleně vrátit* – § 31/4.

Kdy v řízení o přestupku může být vysloveno propadnutí věci nebo její zabránění, upravuje ustanovení § 26/2, 3

zákonu č. 60/1961 Sb. o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku (zákon o přestupcích).

Národní výbor může vyslovit *propadnutí věci*, která náleží tomu, kdo se přestupku dopustil, a které *bylo použito* ke spáchání přestupku nebo která byla přestupkem získána, vyžaduje-li to bezpečnost lidí nebo majetku nebo jiný obecný zájem – § 26/2 zákona o přestupcích.

Věc, která nepatří tomu, kdo se přestupku dopustil, může být *zabráná*, jestliže jí bylo použito ke spáchání přestupku a ohrožuje-li bezpečnost osob nebo majetku nebo mravnost. Taková věc může být *zabráná* i v tom případě, náleží-li tomu, kdo se přestupku dopustil, jestliže ho nelze volat k odpovědnosti – § 26/3 zákona o přestupcích.

Přitom *propadnutí* nebo *zabránění věci* nelze vyslovit, je-li hodnota věci v *nápadném nepochopitelném poměru k povaze přestupku* – § 26/4 zákona o přestupcích.

Co je *přestupek*, upravuje § 6 zákona o přestupcích (§ 15 zákona o přestupcích v oboru zahraničního obchodu a v oboru celního byl zrušen a nahrazen zákonem č. 44/1974 Sb. – celní zákon).

V praxi se stává, že ustanovení § 31 zákona o SNB o odnětí věci je nezákonně zneužíváno. Tak např. při pohřbu ing. Václava Havla v roce 1979 došlo po skončení smutečního obřadu k zázkroku, který vzbudil veřejné pohoršení: na dvoraně strašnického krematoria byly příslušníkem StB násilně odňaty filmy Ivanu Kynclovi a Jiřímu Bednářovi, kteří k žádosti pozůstalých smuteční obřad fotografovali; nebylo jim samozřejmě vystaveno žádné potvrzení, ani o věci nebyl sepsán úřední záznam. I. Kyncl a J. Bednář se přirozeně zmíněným fotografováním nedopustili žádného přestupku, jejich filmy se smutečním obřadem nebyly přestupkem získány ani jich nebylo použito ke spáchání přestupku, a to zcela očividně. Uvedený příslušník SNB tak překročil svou pravomoc, vzbudil veřejné pohoršení mezi smutečními hosty aj. návštěvníky krematoria a dopustil se krádeže. Přes tento nezákonný zázkrok se pár dní nato objevily fotografie z pohřbu ing. Václava Havla zcela legálně v zahraničním tisku. Naštěstí ne každé nezákonné jednání je korunováno plným úspěchem.

Použití mírnějších prostředků (hmaty a chvaty sebeobranou, slzotvorný prostředek, obušek, pouta,

služební pes, proud vody, vytlačování vozidly, úder zbraní, výstraha a varovné výstřely do vzduchu) a *použití zbraně* upravují §§ 32–36 zákona.

Oprávnění požádat o pomoc

Příslušníci SNB jsou oprávněni *v nebezpečí* požádat každého o pomoc. Kdo byl požádán o pomoc, je *povinen* ji poskytnout; nemusí tak činit, brání-li mu v tom důležitá okolnost nebo jestliže by tím vystavil vážnému ohrožení sebe nebo blízkou osobu – § 49.

Z obratu „v nebezpečí“ je patrné, že se jedná o zcela mimořádné případy – např. obecné ohrožení v případě požáru, velká dopravní nehoda apod., stačí ohrožení života či zdraví jediné osoby, např. tonoucí dítě.

Půjde vesměs o případy, kdy poskytnutí pomoci bude lhostejno, zda právní, občanskou nebo lidskou povinností.

Povinnost mlčenlivosti

Každý, koho útvary nebo příslušníci SNB požádají v *mezích tohoto zákona* o poskytnutí pomoci a tuto pomoc poskytnou, je povinen, *byl-li řádně poučen*, zachovávat mlčenlivost o všem, co se v souvislosti s požadavkem nebo poskytnutou pomocí dověděl – § 60/2.

Oprávnění požádat o pomoc a povinnost pomoc poskytnout upravuje *výhradně* § 49. Povinnost mlčenlivosti se tedy výlučně vztahuje na poskytnutí pomoci podle tohoto ustanovení.

Povinnost mlčenlivosti ukládá zákon přirozeně příslušníkům SNB (§ 60/1). Tato povinnost je služební, současně však uložena i „*v zájmu zúčastněných osob*“. To znamená, že zjistí-li příslušníci SNB např. při sledování osoby, že je manželovi nevěrná, porušují ústavní § 60/1, pokud to druhému manželovi (sledované osoby) sdělí, neboť touto indiskrecí mohou narušit jejich manželství. (Takové případy se už v praxi staly.)

Stížnost na postup příslušníků SNB

S výjimkou kusého již citovaného § 15/2 není tento problém zákona o SNB upraven. Podle jiných právních předpisů skýtají se dotčenému občano- ví tyto prostředky:

1. stížnost dle vyhlášky o stížnostech pracujících; lze ji podat náčelníkovi příslušného útvaru SNB, nadřízenému útvaru, inspekci Ministerstva vnitra ČSR, popř. ČSSR.

2. trestní oznámení; lze ho podat obvodové vojenské prokuratuře, vyšší vojenské prokuratuře, Generální prokuratuře ČSR, ČSSR. (Pro vyšetřování trestných činů příslušníků SNB je příslušnou vždy jen vojenská prokuratura.)

Orgán, kterému byla stížnost, popř. trestní oznámení zasláno, je povinen stěžovateli (oznamovateli) potvrdit příjem stížnosti (trestního oznámení) a vyzrozumět ho písemně o výsledku šetření v dané věci. Pokud tak neučiní, je to důvodem ke stížnosti nadřízenému orgánu.

Pro orgány zde platí zásada oficiality. Z moci úřední je jejich povinností každou stížnost řádně přešetřit.

Nutná obrana před nezákonným zákrokem příslušníka SNB

Podle § 13 trestního zákona „čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečí útoku.“

Podle §§ 155, 156 trestního zákona (útok na veřejného činitele) se poskytuje zvýšená ochrana veřejným činitelům *při výkonu* nebo *pro výkon jejich pravomocí*. Veřejný činitel, který překračuje svou pravomoc, nepožívá této zvýšené ochrany a může se současně dopouštět trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 trestního zákona v eventuálním jednočinném souběhu s dalšími trestnými činy, např. ublížením na zdraví, krádeží, omezováním osobní svobody atd.

Proti příslušníkovi SNB, který překračuje svou pravomoc, lze použít těchto prostředků jako proti kterémukoli narušiteli práva. V případě fyzického útoku hrozícího nebo trvajícím lze se přiměřeně bránit v rámci nutné obrany podle § 13 trestního zákona (za předpokladu, že příslušník SNB překračuje svou pravomoc.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 3 (1980), Č. 4, s. 1–8.

1980, 11. březen, Praha. – Sdělení o policejním zásahu proti účastníkům soukromé filozofické přednášky.

Dne 8. března 1980 ve večerních hodinách se v bytě Ivana Dejmal, signatáře Charty 77, Kamenická 45, Praha 7, sešlo asi dvanáct přátel, převážně mladých lidí, aby vyslechli přednášku dr. I. W. Newtona-Smithe z Balliol College na téma Racionalita vědy. Krátce po zahájení přednášky vniklo do bytu bez pozvání sedm příslušníků VB a StB, kteří zperlustrovali všechny přítomné a dr. Newtona-Smithe odvedli s sebou, když předtím požádali dr. Tomina, aby tlumočil jejich pokyny. Současně však dr. Tominovi zakázali, aby s panem Smithem hovořil o čemkoliv jiném. Když se oba chtěli spolu rozloučit, použili příslušníci SNB proti dr. Tominovi fyzického násilí. Dr. Newton-Smith byl v nočních hodinách dopraven na hranice a vyhoštěn z ČSSR.

Nad postupem příslušníků SNB vyjadřujeme svoje rozhořčení. Protestujeme proti opětovnému porušení platných čs. zákonů, které zajišťují nedotknutelnost obydlí, právo na vzdělání a svobodu projevu.¹

Nehoráznost takovéhoho jednání vyniká tím více, že se jeho obětí stali lidé, kteří obětavě usilují o vyšší vzdělání čs. občanů a zasluhují proto spíše veřejné uznání a dík.

Rudolf Battěk, Marie Hromádková, Miloš Rejchrt mluví Charty 77

Na vědomí: ministerstvo vnitra, Federální shromáždění ČSSR, ministerstvo zahraničí, ministerstvo školství, Filozofická fakulta UK²

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 *Protest proti postupu bezpečnostních orgánů zaslal Generální prokuratuře Ivan Dejmál 11. a 14. 3., třetí stížnost podala generálnímu prokurátorovi J. Feješovi Kateřina Dejmálová. Viz přílohy k D140 (18. 4. 1980). Srv. též D146 (9. 6. 1980).*

2 *Ve složce jsou uloženy dvě totožné strojopisné kopie opatřené razítky a kancelářskými zkratkami příjemců – federálního ministerstva vnitra a Ministerstva školství ČSR – a dvě obálky s domácí adresou odesílatele Rudolfa Battěka.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 3 (1980), č. 5, s. 1.

KOMENTÁŘE: Hejdánek, L.: K situaci filosofie v Československu. In: *Studie*, 1982, č. 81, s. 279–282 • ÚSD, sb. RFE, S. Volný, pol. blok S-1010, S-1011 (11.–12. 3. 1980) • E. Štefan, pol. blok S-1012 (14. 3. 1980) • A. Kalinová, pol. blok S-1018 (19. 3. 1980) • B. Štefánek, pol. blok S-1019 (20. 3. 1980) • M. Schulz, pol. blok S-1021 (22. 3. 1980) a S-1028 (29. 3. 1980).

LITERATURA: Day, Barbara: *Bytové semináře*. Brno 1999.

D137 1980

1980, 19. březen, Praha. – Zpráva o poměrech ve vězení Plzeň-Bory, zpracovaná bývalými politickými vězni a zveřejněná Chartou 77.

8/80¹ [...] ²

Sdělení Charty 77

Obdrželi jsme zprávu o poměrech v NVÚ Plzeň-Bory, která teoreticky navazuje na dokument Charty 77 č. 16 (o problematice vězeňství v ČSSR). Informace v ní obsažené se opírají o osobní zkušenosti těch, kteří v letech 1977–1980 odpykávali v plzeňské věznicí trest odnětí svobody.

Článek 10/1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (zákon 120/76 Sb.) říká, že „se všemi osobami zbavenými svobody musí být jednáno lidsky a s úctou k přirozené důstojnosti lidské bytosti“. Sladit tento požadavek s dosavadní praxí by kromě jiného vyžadovalo vypracovat rozsáhlou penologickou studii, dokumentárně podloženou a beze zbytku ověřitelnou, pro jejíž vznik za současného stavu věcí, kdy se skutečné poměry ve věznicích oficiálně utajují, nejsou bohužel podmínky.

Oblast vězeňství je citlivým bodem každého sociálního systému a spolehlivým poznávacím znamením toho, do jaké míry se v něm respektuje lidská důstojnost. Osud těch, kteří byli – ať již spravedlivě, či nespravedlivě – zbaveni svobody, žijí v extrémních podmínkách a jsou více než jiní vystaveni neosobnímu mocenskému zneužití i osobní lidské agresivitě, nám nesmí být lhostejný. Proto považujeme za účelné zveřejnit i tuto stručnou informativní zprávu. Není naším úmyslem vyvolávat emoce vůči osobám, nýbrž poukázat na stav věcí, za které jsme i my odpovědní a jejichž náprava je i naším úkolem.

*ing. Rudolf Battěk, Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77.*

*Mluvčí Charty 77 Václav Benda, Jiří Dienstbier
a Jaroslav Šabata jsou t. č. ve vězení.*

Zpráva o poměrech v NVÚ Plzeň-Bory

Věznice v Plzni-Borech má kapacitu cca 2000 osob. Z toho na vazební případy připadá více než 200 osob, zbytek – vyjma část 5. úseku – je určen pro odsouzené k výkonu trestu 1. NVS. Věznice je rozdělena na pět úseků. Na 1. úseku jsou

umístění odsouzení na pracoviště n. p. Tesla (vychovatel npor. Sedlák), Kovošrot (vychovatel npor. Hlous, por. Bílek) a údržbářské čtyry. Na druhém úseku je předvýstupní oddělení (vychovatel kpt. Hlad), knihárna (por. Puchta), výrobní dlaždiček (npor. Juzík), n.p. Škoda (kpt. Tůma). Celý třetí úsek tvoří pracoviště n.p. Preciosa (vychovatel kpt. Borkovec, por. Gruber, kpt. Bodický a npor. Strejc). Čtvrtý úsek je pro volné čtyry, kde odsouzení pracují mimo věznic, pátý úsek, který je izolovaný od ostatních, je oddělením pro psychopaty. Jména vychovatelů 4. a 5. úseku zatím neznáme.

Samospráva

O „pořádek“ na každém úseku dbá, kromě příslušníků SNV, samospráva, která se skládá asi z 10 odsouzených, kteří si svým jednáním dokázali získat přízeň vychovatelů. Tito lidé zajišťují různé kulturní, politické či sportovní akce. Na pracovištích mají funkce kontrolorů nebo brigádyrů, dbají o úklidové práce, poskytují vychovatelé informace o dění na úseku a pracovišti apod. Často se stává, že se do samosprávy dostávají odsouzení za §§ 219 (vražda), 241–244 (různé formy znásilnění) či 234 (loupež), což je v rozporu s řádem o výkonu trestu. Tito lidé mají pomáhat vychovatelé při jeho převýchovné činnosti.

Ve srovnání s jinými odsouzenými mají členové samosprávy výrazně prominentní postavení. Jejich kázeňské přestupky zůstávají mnohdy netrestány, nebo jsou trestány ve srovnání s ostatními neúměrně mírně. Např. odsouzený Duchoslav (§§ 109, 132 trestního zákona), napaden brigádyrem Ondruškem (§§ 219, 241), po několika oboustranných ranách pěstí Duchoslav 20 dní na uzavřeném oddělení (UO, viz dále), prominent Ondrušek nepotrestán (3. úsek – leden 1979). Členové samosprávy mnohdy sami podávají vychovatelé návrhy, koho kázeňsky potrestat. Ve sporných případech je rozhodující to, jak situaci vylicí prominent. Znelíbí-li se někdo samosprávě, je pro ni snadné dosáhnout jeho potrestání.

Uzavřené oddělení

Nejpřísnějším, ale dosti běžným kázeňským trestem je umístění na uzavřené oddělení, a to buď v mimopracovní době (UO), nebo celodenní (CUO). Při nástupu na UO se musí každý svléknout do

naha a podrobit se prohlídce, zda s sebou něco nepronáší. Smí si tam vzít pouze deky, lžící, kartáček a pastu na zuby, mýdlo a ručník. Pak je odveden na celu, přičemž deky musí zanechat před ní a dostává je pouze na noc.

Cela je velká asi 4×2 m a je vybavena takto: 3 dřevěné pryčny, jedna malá polička, vodovod, splachovací záchod bez možnosti zakrytí, slouží též jako odtok vodovodu. Větrání má zajišťovat u stropu umístěný otvor o rozměrech asi 10×40 cm. Všechny cely jsou ve sklepě, tudíž chladné a vlhké.

Je zde zakázáno čtení knih, kouření, ležení v době od budíčku do večerky. Na CUO je navíc každý 1× týdně ostříhán dohola. Stravu dostává poloviční, bez masa a přísad (viz dále), v celkové hodnotě 3,50 Kčs na den. Např.: snídaně – asi 1 dl čaje a 100 g chleba, oběd – dva knedlíky s omáčkou, večeře – omáčka s několika kolínky. Neexistuje možnost koupit si nějaké potraviny.

Na vycházku trvající 15 až 30 minut se chodí 1krát denně. Je zakázáno spolu mluvit, po celou dobu vycházky musí odsouzení chodit v kruhu o průměru 10 m a mít ruce za zády.

Výjimkou není ani bití odsouzených, např. i za to, že si lehnou v době, kdy je to zakázáno.

Důvody k umístění na CUO mohou být i tyto: Hrabal – 5 dní, neoholen při velitelské prohlídce, Chmel – 20 dní, pozval si na návštěvu osobu, která nebyla příbuzná. Pitor – 30 dní, měl u sebe nepřiměřené množství tabáku a montérky navíc.

Překážkou pro umístění na CUO nebývá ani zdravotní stav, např. Wurm, který byl těsně [předtím] na složité operaci ledvin.

Lékařská péče

Nástupní lékařská prohlídka spočívá v tom, že je odsouzený zvážen, změřen a uznán schopným jakékoliv práce, pokud nemá potvrzení o změněné pracovní schopnosti, ale ani to nemusí být mnohdy překážkou. Při běžných onemocněních jako angína či chřipka nebo při teplotách asi do 38° se chodí do práce. Pracovní neschopnost se nedává ani při aplikaci antibiotik. Ataraktika a hypnotika nejsou na překážku v práci na strojích. Angína je vyléčena výtěrem krku jódovou tinkturou a nemocný je poslán do práce. Nedostatečně je i ošetření úrazů. Není výjimkou případ odsouzeného Vávry, kterému byl v důsledku

toho amputován prst a hrozí mu amputace celé dolní končetiny. Někdy k ošetření nedojde vůbec, pokud se nejedná o těžké akutní onemocnění; stačí k tomu, aby nemocný nebyl oholen. Proto např. nebyl ošetřen odsouzený Chmel; při příští návštěvě lékař pouze konstatoval prasklý ušní bubínek. Odsouzenému Cibulkovi byla dána umělá výživa až po 32 dnech hladovky. Běžné jsou výkony lékaře typu: „Venku jste mohl krást a tady byste chtěl marodit. ...(?!)“

Strava

Věznům je poskytována strava v hodnotě 7,- Kčs na den a podle pracovního výkonu ještě přídavek. Dieta v hodnotě 12,50 Kčs je bez přídavků a bývá bez lékařského vyšetření odebírána. Kteří neplní výkonové normy, mají přídavek č. 1 (tj. 1,40 Kčs), resp. žádný. Při překračování norem dostává vězeň přídavek č. 3 (v hodnotě 2,40 Kčs).

K snídani je káva z obilní náhražky („nafta“) nebo čaj a chléb. K obědu bývá během týdne toto: pondělí – 4 knedlíky s omáčkou, úterý – znojemská pečeně (asi 30–40 g masa) s rýží, středa – sekaná s bramborem, čtvrtek – ledvinky s rýží, pátek – masová omáčka s bramborem, sobota – těstoviny s vejci, neděle – guláš se 4 knedlíky a jablko. Večeře: pondělí – gulášová polévka, 4 rohlíky, úterý – hrachová kaše, středa – těstoviny s perníkem, jablko, čtvrtek – dršťková polévka, 4 rohlíky, pátek – koláč, čaj, sobota – bochánek s čajem, neděle – salám nebo sýr s chlebem a čaj.

Přídavek č. 2 bývá buď 123 g sádla nebo 100 g sýra, 2 vejce nebo 80 g salámu nebo paštika (cca 80 g). Ostatní přídavky jsou úměrné cenovým poměrům (viz výše), v nepracovní dny se přidávají neposkytují.

Z uvedeného vyplývá zejména výrazný nedostatek vitaminů a bílkovin ve stravě.

Návštěva a balíčky

Jednou za tři měsíce má odsouzený nárok na jednohodinovou návštěvu dvou příbuzných a na tříkilogramový balíček (který je možno formou kázeňského trestu zakázat). Návštěvy probíhají v tělocvičně, kde je asi 8 řad po 15 stolech, u nichž sedí z jedné strany vězni, z druhé návštěva. Kolem neustále prochází asi 5 až 10 příslušníků SNV. Po ukončení návštěvy je předán balíček, který je zvážen a zkontrolován. V poslední době

dochází stále častěji k takzvaným izolovaným návštěvám, kdy návštěva probíhá v oddělené místnosti a mezi odsouzeným a rodinným příslušníkem sedí příslušník SNV. Ten samozřejmě poslouchá jejich rozhovor, přerušuje jej dle svého uvážení a omezuje jeho tematiku pouze na rodinné starosti. Může též návštěvu předčasně ukončit. Prohlídka balíku je pak velmi důkladná: vysypávání balíčků tabáku, čaje nebo kaka, rozbalování obalů a rozlamování čokolády atd. Při izolovaných návštěvách a při návštěvách se zákazem balíčků je odsouzený před návštěvou i po ní svlečen do naha a důkladně prohlednut.

Postavení politických vězňů

Izolovanými návštěvami jsou bez udání důvodů postihováni především odsouzení za prvohlavové (tj. politické) paragrafy trestního zákona: např. Pitor, Cibulka, Chmel, Macháček.

Politici vězňové jsou krom toho diskriminováni i jiným způsobem. Je jim zakazována zájmová činnost. Janu Zmatlíkovi bylo z tohoto důvodu zakázáno hrát ve vězeňském orchestru. Tento zákaz mj. Pecka zdůvodnil nutností dozoru příslušníka SNV na zkouškách orchestru, kdyby v něm Zmatlík účinkoval. Vedení zájmových kroužků bylo znemožněno odsouzenému Cibulkovi (§ 100 trestního zákona, kroužek matematiky), Laštůvkovi (§ 98 trestního zákona, němčina), Maňáskovi (§ 100 trestního zákona, šachy).

Ve srovnání s ostatními odsouzenými jsou politici vězňové kázeňsky trestáni daleko přísněji. Za nesplnění výkonové normy dostal odsouzený Cibulka 15 dní CUO, ostatní ze stejné sestavy (která za plnění odpovídá vždy jako celek) však 3 až 5 dní UO. S oblibou jsou politici vězňové zařazováni na nejtěžší pracoviště.

Pracovní podmínky na 3. úseku (n.p. Preciosa)

Toto nejtěžší pracoviště tvoří právě 3. úsek, tzv. „šatony“. Jde o pracoviště n.p. Preciosa, tedy o broušení minuciózní skleněné bižuterie. Je to kolektivní práce 8–9členných sestav, která spočívá v obsluze poloautomatických strojů, přičemž odsouzení provádějí úkony, které nejsou automatizovány. Vysoké jsou při tom nároky na rychlost, přesnost a schopnost koncentrace. Pracuje se 6 dní v týdnu ve třísměnném provozu. Normy se stále zvyšují, koncem roku 1979 je byla

schopna na celém úseku asi 50 sestav plnit jediná (!). Přitom odpovědnost za plnění nese vždy sestava jako celek, což vede k vytváření nezdravých vztahů mezi odsouzenými. Bití za to, že někdo nestačí pracovnímu tempu, není výjimkou (odst. Cibulka). Pracovní prostředí je naprosto nevyhovující: hluk (více než 85 dB), vlhko, nedostatečné odvětrání unikajících chemických výparů, únik plynu, nedostatečně kryté hnací řemeny. Mnohdy jsou stroje poškozené (vadné brusné válečky znemožňují kvalitní práci). Šatny nejsou vytápěny.

Norma pro jednu sestavu činí 12 000 tuctů štrasové bižuterie denně. Urazy, jako popáleniny, pořezání či otravy plynem, nebo psychické následky v důsledku delšího pobytu, jsou velmi běžné a mnohdy nebývají důvodem k přeřazení na jiný úsek ani k pracovní neschopnosti. Pracuje se zde i přes aplikaci ataraktik a hypnotik (Kobal, Žemlička), při řezných či tržných ranách na ruku (Cibulka, Havlíček), popáleninách 3. stupně (Maňásek), opakovaných epileptických záchvatech (Žemlička – přeřazen až po dvou měsících), do krve rozřezaných rukách (prakticky každý). Doba zácviky je nedostatečná (maximálně 10 pracovních dní), někdy vůbec žádná.

Celkově lze situaci hodnotit tak, že podmínky v této věznici jsou v rozporu s řádem o výkonu trestu odnětí svobody. Znemožňují lidský důstojný život mnoha způsoby a v mnoha směrech ponížují lidskou důstojnost a hluboce se tak rozcházejí s proklamovanými účely trestu. Pro odsouzené znamená výkon trestu vždy dočasnou nebo trvalou fyzickou a psychickou újmu. Lze konstatovat také neustálé zhoršování poměrů.³

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

- 1 Dokument je označen jako osmý dokument Charty v roce 1980. Rovněž další dokument byl na strojopisných kopiích číslován jako devátý, záhy se však od číslování dokumentů upustilo, teprve od roku 1982 Charta 77 všechny své texty průběžně číslovala.
- 2 Razítko ministerstva spravedlnosti s datem doručení 27.3.1980, čj. 561/10, a rukopisná poznámka příjemce: Odesílá Miloš Rejchrt.
- 3 K dokumentu je přiložen originál průvodního dopisu z 15.4.1980, který spolu se sdělením Charty zaslal

náčelník sekretariátu 1. náměstka ministra vnitra pplk. Dezider Hronec náčelníku X. správy SNB generálmajorovi Vladimíru Stárkovi: „Z pokynu 1. náměstka MV ČSSR zasílám v příloze k informaci a využití fotokopii Zprávy o poměrech v NVÚ Plzeň-Bory a Sdělení Charty 77 – 8/80.“ Vlevo nahoře razítko: Ministerstvo vnitra 21.4.1980, čj. VN-968/1-3/80.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 3 (1980), č. 5, s. 1–4 • Zpráva o poměrech v NVÚ Plzeň-Bory. In: *Doba*, roč. 1 (1980), č. 8, s. 34–37.

ZKRÁCENÝ TEXT: Jak vypadá věznice Plzeň-Bory dnes.

In: *Americké listy*, 26. září 1980, s. 2 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-1080 (20.5.1980).

KOMENTÁŘ: Vzorové vězení pro chartisty. In: *Americké listy*, 13. června 1980, s. 2 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-1084 (24.5.1980) • o uvedení dokumentu ve *Frankfurter Rundschau* pol. blok S-1193 (10. září 1980).

VEŘEJNÉ OHLASY: Britský výbor na obranu Charty 77 uspořádal 22. května v Oxfordu veřejné shromáždění o skutečnostech publikovaných v tomto dokumentu.

1980, 30. březen, Praha. – Sdělení o zveřejnění analýzy § 109 čs. trestního zákona o nedovoleném opuštění republiky a o jeho uplatňování.

Uveřejňujeme úvahu o funkci a uplatňování § 109 trestního zákona dotýkajícího se jednoho ze základních občanských práv – práva na svobodu pohybu a cestování. Tematicky navazuje na dokument Charty 77 č. 24 z 26. 3. 1979 (o svobodě cestování), zejména na část II – Střežení státních hranic, a III/A – sankce trestního práva proti emigraci bez povolení.¹

Úvaha přináší některé nové pohledy na trestně právní praxi v dokumentu neuvedené.

Proto považujeme za účelné tento příspěvek uveřejnit.²

*Rudolf Battěk, Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77*

§ 109 trestního zákona

„(1) Kdo bez povolení opustí území republiky, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo nápravným opatřením nebo propadnutím majetku.

(2) Stejně bude potrestán československý občan, který bez povolení zůstane v cizině.

(3) Kdo čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 zorganizuje, nebo kdo přes hranice převede skupinu osob nebo opětovně převádí osoby, které bez povolení opouštějí území republiky, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až deset let nebo propadnutím majetku.“ (Trestní zákon, § 109)

„Každý může svobodně opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní.“

(Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, článek 12, odstavec 2)

I. Zásadní hlediska

Vycházíme ze stejných zásad, jež v úvodu vyhláší dokument [Charty 77] č. 24: „Lidé se rodí a zůstávají svobodní, svoboda znamená možnost činit vše, co neškodí druhému.“

„Člověk XX. století nesmí být držen v otroctví či nevolnictví. Avšak ani státy nesmějí omezovat svobodu pohybu svých občanů a vytvářet stav některými svými prvky obdobný stavu otroctví či

nevolnictví pod záminkou, že jde o jejich občany, vůči nimž mají neomezená práva.“

II. Povolení k vycestování.

Obtíže legálního vystěhování

K přechodu státních hranic je vyžadováno povolení, za něž jsou ze strany čs. státu považovány cestovní pas a výjezdní doložka.³

Přechod hranic bez tohoto povolení je stíhán jako trestný čin. K získání cestovního pasu a výjezdní doložky potřebuje čs. občan desítky jiných potvrzení a povolení. Celou řadu formalit a překážek, jež musí čs. občan překonat, aby pas a doložku získal, popisuje dokument č. 24 z 26. 3. 1979.

Chce-li občan získat oficiální cestou vystěhování, zejména jde-li o vystěhování do státu, jenž není členem Varšavské smlouvy, jsou tyto překážky, obsahující zpravidla šikanování a ponižování různého druhu, ještě větší. Občan se však zároveň obává – a třeba dodat, že oprávněně – že podáním žádosti o trvalé či časově omezené vystěhování si zhorší své kádrové hodnocení, stane se „nespolehlivou“ osobou bez práva zastávat odpovědnější místo, bez práva na vzdělání – diskriminovanou osobou, jejíž nejbližší příbuzní mohou být postiženi stejně. Zamítnutím této žádosti se zároveň znemožňuje i pokus o nelegální pobyt v cizině navazující na krátkodobý zájezd.

Mnoho lidí se ani nepokouší podat oficiální žádost o vystěhování, neboť je všeobecně známo, že tyto žádosti se převážně zamítají.

III. Způsoby nelegálního vycestování

Lidé žijící v Československu, kteří trvají na svém právu na delší dobu vycestovat, zejména do zemí Západu, jsou nuceni celou řadou okolností k nelegálnímu přechodu hranic. Způsoby vycestování volí podle okolností a svého povahového

1 Dokument č. 24 nenapadl explicitně ten zcela nezákonný fakt, že platný cestovní pas není sám o sobě ze strany čs. státních orgánů považován za platný a dostačující dokument a musí být doplněn výjezdní doložkou, která jeho platnost časově a územně omezuje. (Odhlížíme od případné nutnosti udělení vstupního víza, příp. jiných dokumentů vyžadovaných státem, na jehož území směřuje cesta čs. občanů.) Tento fakt pregnančně napadají Sdělení VONS č. 84 o prvním případě Pavla Skály, sdělení č. 112 o případě Pavla Büchlera a souhrnná Sdělení VONS č. 63, 123 a 124.

založení – ale téměř všichni jsou nuceni nepočítat s návratem. Rozhodnutí o nelegálním vycestování nepostrádá rysů tragiky a osudovosti.

V zásadě volí lidé tyto způsoby vycestování:

1. Vyjíždějí do ciziny přímo na krátkodobý zájezd a zůstávají pak v cizině. Tím naplňují skutkovou podstatu trestného činu podle § 109, odst. 2. Někdy jsou v nepřítomnosti odsuzováni.

2. Odjíždějí do jiných států Varšavské smlouvy (zejména do Maďarska a Polska, ale i do Bulharska, Rumunska či NDR) v domnění, že zde bude přechod hranic snazší.² Zde volí buď cestu přes celnice na hranicích či letišťích využitím nesprávných dokladů, anebo se pokoušejí o překročení hranice mimo oficiální přechod.

3. Snaží se různým nelegálním způsobem překročit čs. hranice, především do Spolkové republiky Německo či do Rakouské republiky. Naši občané nacházejí skutečně rozmanité způsoby překonávání hraničního pásma, zátarasů a jiných překážek.³

Do 3. bodu patří též velmi nebezpečné a naprostou většinou obyvatelstva odsuzované únosy letadel. Případy těchto únosů jsou snad nejtragičtějším důsledkem omezování svobody cestování a volají po brzkém vyřešení v tom smyslu, jak to naznačuje dokument Charty 77 č. 24 i tento příspěvek v závěru.

IV. Stovky vězňených podle § 109 trestního zákona

Čs. trestní zákon obsahuje řadu ustanovení, která se neslučují s Ústavou ČSSR a s mezinárodními úmluvami a pakty. Je to zejména řada ustanovení I. hlavy trestního zákona (trestné činy proti republice). Sem je zařazen i § 109.⁴

2 Viz případ prvního odsouzení Pavla Skály (pokus o přechod přes Polsko do Švédska) a případ Pavla Büchlera (pokus o odlet z Maďarska do Francie) ze Sdělení VONS.

3 "Kopeckář" si může vybrat od nejjednoduššího postupu nočním plížením či vyzbrojen sekýrou, s níž si lze porazit dva smrčky a sestrojít žebřík pro přelezení zátarasu, až po důmyslné přístroje, vystavené s úděsným cynismem v muzeu SNB v Praze, např. doma postavený obrněnec pro celou rodinu, který nepřejel hranice pro poruchu na motoru, či z poslední doby známý vírník ing. Vojtěcha Valy.

4 Proti některým ustanovením I. hlavy trestního zákona byly podány protesty a návrhy na jejich změnu či zrušení. Dr. Jaroslav Šabata je autorem podání FS o § 98 (podvracení republiky). V dopise JUDr. M. Dojčárové z roku 1977 napadl § 98 bývalí političtí vězni podle tohoto ustanovení odsouzení. Přemysl Janýr ml. zaslal v roce 1978 FS podnět ke

Nespravedlivost a nesoulad ustanovení trestního zákona se zvyšují jejich pochybným uplatňováním v policejní a právní praxi. Jedná se o účelové užití různých ustanovení zákona o SNB, trestního řádu a trestního zákona a často i jejich porušování, o častou snahu odsoudit člověka stůj co stůj za jeho občanské a politické postoje. Právní nezodpovědnost je spojena s ledabylým vyřizováním případů, chabým a často nelogickým důkazním materiálem apod.

Dokument č. 24 si podrobně všímá trestního postihu lidí, kteří bez povolení zůstanou za hranicemi Československa. Pro nedovolené opuštění republiky jsou však uvězňováni lidé, kteří se z nějakých důvodů do Československa vrátili, a především ti, kterým se vycestování nepodařilo.

V danou chvíli jsou v čs. věznicích na stovky odsouzených podle § 109 trestního zákona. Tento údaj vychází z odhadu bývalých i nedávno propuštěných vězňů a nemáme možnost si ho ověřit; v každém případě není počet odsouzených podle § 109 vykonávajících trest odnětí svobody zanedbatelný.

Vězni odsouzení podle § 109 bývají umístováni většinou v tzv. pevných věznicích – nikoli ve vězeních typu „lágr“; bývá jim určován zvláštní režim a přísnější dozor. Jsou častým objektem pozornosti bezpečnostních složek Sboru nápravné výchovy, jsou často předváděni k výslechům před pracovníky StB apod.

V. Odsouzení za dokonáný „trestný čin“ podle § 109

Za dokonáný „trestný čin“ podle § 109 je uvězněno v poměru k uvězněným za přípravu a pokus k § 109 trestního zákona poměrně malé množství lidí. Jsou to většinou pouze ti, kteří se z emigrace z nějakých důvodů vrátili.⁵ Dále jsou za doko-

zrušení § 112 trestního zákona (poškození zájmů republiky v cizině). Podpisy asi 80 občanů pod tímto dokumentem zabavila StB. Z mnoha dopisů a podání Charty 77 a ze Sdělení VONS vyplývá zneužívání 100–104 trestního zákona i jiných ustanovení. Oficiální statistiky (ročenka) v některých letech uvádějí trestné činy podle I. hlavy zvláštní části trestního zákona bez § 109 trestního zákona se zjevným úmyslem zakrýt skutečné počty emigrantů.

5 V roce 1970 byla prezidentem republiky vyhlášena amnestie pro vracející se emigranty. Ti byli zpravidla souzeni a vyneseny trest nenastupovali – mělo se na ně hledět jako na netrestané. Při současné kádrové politice však diskriminaci neušli a v některých případech byl dokonce trest

naný „trestný čin“ podle § 109 stíhání emigrantů, kteří byli zadrženi při průjezdu Československem, při krátkodobém pobytu v Československu nebo také v jiné zemi Varšavské smlouvy za účelem rekreace, návštěvy příbuzných nebo dokonce pohřbu někoho z blízkých příbuzných. Po dobu pobytu za hranicemi neběží totiž promlčecí doba pro výkon trestu. (§ 68, odst. 2 trestního zákona)

Do skupiny „pachatelů“ dokonaneého „trestného činu“ podle § 109 patří rovněž ti, kteří byli zadrženi v jiné zemi Varšavské smlouvy bez platného cestovního pasu. Právní praxe se většinou uchyluje k domněnce, že dotčený měl v úmyslu emigrovat na Západ. Je příznačné, že emigraci jiným směrem úřady ani nepředpokládají.

Dokonaný „trestný čin“ podle § 109 je dle právní praxe spáchán i tehdy, překročí-li čs. občan, který vycestoval s platným pasem do ciziny, dobu uvedenou ve výjezdní doložce k pasu. Jedná-li se o drobnější závalu, bývá někdy užít i § 5 písmene d zákona o přečinech.⁶

Všichni, jejichž jednání soud zhodnotí jako dokonaný trestný čin podle § 109 trestního zákona, jsou odsuzováni k nemalým nepodmíněným trestům odnětí svobody. Tresty jsou zpravidla vyšší než 1 rok a podmíněný odklad trestu téměř nepřichází v úvahu.

vykonán. Amnestie pro navrátilce jsou udíleny periodicky, mnozí se vracejí do Československa, aniž by splňovali podmínky (jsou někdy i špatně informováni na čs. zastupitelských úřadech v cizině). Lidé se vracejí i mimo lhůty, které uvádí amnestie. Ve všech těchto případech jsou zadržováni již na celnici a putují rovnou do výkonu trestu odnětí svobody, pokud jsou již odsouzeni v nepřítomnosti. Pokud odsouzení nebyli, jsou bráni do vazby či trestně stíháni na svobodě. Asi 50 % takto odsouzených bývá po několika měsících propuštěno cestou milosti, zbytek trest odpyká. Tresty (již dříve uložené, jejichž výkon se neprohlčuje) jsou asi 6–18 měsíců, pokud tu není ještě některý „souběžný“ trestný čin; takové okolnosti nepovoleného zahraničního pobytu jsou s oblibou vyhledávány: padělání listiny, ohrožení státního tajemství, nesplnění vyživovací povinnosti, služba v cizí armádě apod.

6 „Pro přečin proti zájmům socialistické společnosti v oblasti styku s cizinou bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců nebo nápravným opatřením nebo peněžitým trestem do výše 5000 Kčs nebo propadnutím věci, kdo... závažnějším způsobem poruší předpisy o cestovních dokladech nebo o podmínkách pobytu v cizině, zejména tím, že vyláká cestovní doklad nebo výjezdní doložku na základě nepravdivých nebo neúplných údajů nebo nedodrží bez závažných důvodů časovou a územní platnost cestovního dokladu nebo výjezdní doložky.“

VI. Příprava a pokus opuštění republiky

Přípravou trestného činu se dle trestního zákona rozumí jednání pro společnost nebezpečné, které spočívá ve vytváření podmínek pro spáchání trestného činu, jestliže nedošlo k pokusu ani dokonání trestného činu (§ 7, odst. 1 trestního zákona).

Pokusem trestného činu se rozumí dle trestního zákona jednání pro společnost nebezpečné, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu, jestliže k dokonání trestného činu nedošlo (§ 8, odst. 1 trestního zákona).

Příprava i pokus trestného činu jsou podle zákona stejně trestné jako čin dokonaný. U přípravy trestného činu je však možno za určitých okolností užít trestu pod spodní hranicí daného zákonného ustanovení, u § 109 to však možné není. U pokusu trestného činu je nutno přihlížet k jeho způsobilosti, tj. ke schopnostem a možnostem pachatele za daných okolností dovést pokus trestného činu k dokonání.

Dokument č. 24 z 26. 3. 1979 popisuje podrobně, jakým nebezpečím se vystavují lidé snažící se bez povolení překročit hranice. Ani nebezpečí uvěznění a dokonce usmrcení nebrání v tomto zoufalém úmyslu.⁷ Občané ČSSR, kteří se pokoušejí o přechod hranic bez povolení, bývají zadržováni příslušníky a členy různých státních a policejních organizací působících v pohraničním pásmu a též prostými občany, kteří zde žijí. (Viz dokument č. 24, hl. II.) V případě, že příslušník Pohraniční stráže vyzve podezřelého k zastavení a ten neuposlechne, je příslušník *povinen* zahájit střelbu. Zadržela-li někoho na hranicích hlídka a je jí při tom patrné, že se dotčený pokoušel o překonání některého z drátěných zátarasů, které brání zejména na hranici s NSR a Rakouskem volnému přechodu státní hranice, je vždy zadržen. Obvykle bývá pak zadržený převezzen na vojenskou posádku a odtud do předběžného zadržení, kde na něj bývá uvalena vazba. Podobně jsou zadržováni i lidé, kteří se pohybují v hraničním pásmu, zejména pokud se nemožno legitimovat, nemají razítko od zaměstnavatele v občanském

7 Paralela stát-vězení se zdá být pro případ Československa neobyčejně přílehavá. Stejně tak se spíše než o emigraci často hovoří o útěku. Podobných paralel existuje více. (Možnost k útěku, jež se nečekaně naskytl v létě 1979, znamenala náhlou emigrační vlnu, srovnatelnou snad jen s roky 1948 a 1968.)

průkazu⁸ či nějakým způsobem budí podezření. Každý cizí člověk poblíž nebo uvnitř hraničního pásma bývá alespoň obtěžován pohraniční hlídkou, bývá mu doporučováno opustit pohraničí, může však také být odvezen k výslechu, může mu být udělena pokuta apod. Při dalším navštívení pohraničního pásma se pak nebezpečí zvyšuje.

U příprav „trestného činu“ nedovoleného opuštění republiky se velmi často setkáváme s chaotickým logickým a právním hodnocením jednání odsouzených. Stává se například, že je zatčen čs. občan s platným cestovním pasem na turistické pobyty v zemi Varšavské smlouvy. Po zadržení a odvozu do Československa je obviněn z přípravy přechodu přes státní hranici jiného státu „socialistické soustavy“ (většinou z Maďarska do Jugoslávie). Zadržení se nemusí nutně konat na hranici, ale např. na nádraží vlaků k hranici směřujících, dvacet kilometrů ve vnitrozemí apod.

Někteří jsou také vězněni za verbální projevy, v nichž justice spatřuje přípravu nebo pokus nedovoleného opuštění republiky.⁹ Podobně jako u jiných trestných činů verbální povahy (např. §§ 100, 102, 104, 112) se skutková podstata činu těžko dokazuje, velmi často veškerý důkazní materiál spočívá ve svědeckých výpovědích, jež se málokdy shodují. Často stačí, aby byl odsouzený pouze *přítomen* hovoru o nedovolené emigraci, případně hovoru, jenž se tohoto tématu týkal jen okrajově. Zaujatý svědek má navíc možnost citelné pomsty vůči obviněnému, resp. obžalovanému. Často tak dochází k nespravedlivým rozhodnutím.

Autoři tohoto příspěvku k dokumentu č. 24 jsou toho názoru, že činnost konaná slovem, písmem nebo obrazem zásadně nemůže společnost ohrozit, a proto by *žádná* taková činnost neměla sloužit za podklad trestního stíhání, pokud není *přímo* spojena s trestnou činností.

VII. Trestní stíhání zahraničních státních příslušníků pro porušení § 109

Podobně jako jsou zadržováni naši občané v NDR, Polsku, Maďarsku, Rumunsku a Bulharsku, jsou

občané těchto států (včetně občanů SSSR) zadržováni na území Československa, a to zejména v blízkosti státní hranice s NSR a Rakouskem. Někteří z nich zabloudí z neznalosti terénu či se chovají z hlediska členů Pohraniční stráže či jiných složek podezřele, a proto bývají odsuzováni za pokus či přípravu k § 109.

Někteří se pokoušejí o přechod státní hranice a bývají většinou zadržováni a souzeni za pokus k § 109. Pro občany NDR je to o to nepříjemnější, že za stejný čin bývají ve své vlasti souzeni a trestáni opět, obvykle k ještě vyšším trestům. Elementární právní normy nedovolují opakované souzení a trestání pro jeden a tentýž čin.

VIII. Účel trestu

„Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život pracujícího člověka a tím působil výchovně na ostatní členy společnosti.“ (§ 23/1 trestního zákona)

Jakým právem je převychováván v tzv. nápravně-výchovných ústavech člověk, který chtěl vycestovat z Československa? Jakým způsobem mohl svým vycestováním ohrozit čs. společnost? Jak si vysvětlit, že podle § 110 trestního zákona jsou cizinci, kteří neoprávněně vstoupí na čs. území, trestáni nižší sazbou než naši občané podle § 109 trestního zákona?

Nemáme jiné vysvětlení než to, že čs. občan nese ve svém postavení jisté rysy nevolníka a nesmí cestovat podle své vůle. Tak slouží potrestání neposlušného cestovatele-„kolečkáře“ jako odstrašující příklad pro ostatní společnost. Stovky vězněných pro zastrašení milionů.

Sám vězněný se patrně má napravovat, aby příště cestoval jen na základě platných povolení a vrátil se do Československa. (V nejbližších deseti letech po propuštění z výkonu trestu žádné takové povolení s největší pravděpodobností stejně nedostane.) Absurdnější postavení si těžko dokážeme představit.¹⁰

8 V těchto případech se často stává, že nelze-li dotyčného odsoudit podle § 109, překvalifikuje se jeho konání na § 203 – příživnictví.

9 Viz např. případ Tomáše Stejskala z trestní věci proti L. Ševcoví a spol. – Sdělení VONS č. 125.

10 Odsouzený Pavel Skála odmítal např. v NVÚ Plzeň-Bory pracovat, neboť byl do Československa vrácen násilím. Za to byl opět odsouzen k 10 měsícům odnětí svobody (též za údajnou propagaci fašismu). Viz dotyčná Sdělení VONS.

IX. Závěry

Ze všech navrhovaných legislativních úprav vyplývajících z dokumentu č. 24 vidíme jako nejnásilnější a nejpřirozenější první krok v umožnění uplatňování práva čs. občanů cestovat do zahraničí, zrušení § 109 trestního zákona, zastavení všech trestních stíhání podle tohoto ustanovení trestního zákona a rehabilitaci odsouzených. Zároveň požadujeme zrušení § 5, zejména písmeno d zákona o přechínech a celou tuto problematiku řešit podle práva přestupkového.

Jsme přesvědčeni, že tento krok přispěje k ozdravení ovzduší v Československu a povede k dalším kladným rozhodnutím.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Viz D97 (z 26.3.1979).
- 2 Dokument reaguje na přípravu zákona o státním občanství, do jehož rámce spadalo řešení občanství těch, kteří se zdržovali v cizině bez povolení úřadů. Viz NA, f. ÚV KSČ, oz/1, sv. 143, a.j. 139, s. 32, Usnesení 139. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 30. května 1980.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 3 (1980), č. 7, s. 1–5.

KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, Sláva Volný: Nezákonné omezování cest čs. občanů na Západ, pol. blok S-1095, 4.6.1980.

D139 1980

1980, 18. duben, Praha. – Pozdravný telegram odborové konferenci v Paříži.¹

Vážení přátelé,
jsme si vědomi celosvětové důležitosti svobodného odborového hnutí. Vítáme proto Váš zájem a podporu, kterou projevujete rozvoji odborového hnutí v zemích východní Evropy, a přejeme Vašemu jednání mnoho úspěchů.

Rudolf Battěk, Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77.

Mluvčí Charty 77 Václav Benda, Jiří Dienstbier
a Jaroslav Šabata jsou t. č. vězněni.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 3 (1980), Č. 6, S. 1.

- 1 Dopis byl uveřejněn bez udání adresáta. Je reakcí na podporu, kterou na svém zasedání projevily Chartě 77 Francouzská demokratická konfederace práce (CFDT) a Odborový svaz Francie. Vyslaly své zástupce Jacquese Laskara a Danielle Krivinovou do Československa, aby osobně zjistili porušování lidských práv v Československu. D. Krivinová napsala kritickou zprávu, založenou na nepříznivém dojmu z demagogických a nepravdivých argumentů předsedkyně Odborového svazu pracovníků školství a vědy. Srv. Zprávu o návštěvě Danielle Krivinové. In: *Tamtéž*, s. 17–20.

1980, 18. duben,¹ Praha. – **Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR o porušování nedotknutelnosti osob a obydlí, omezení osobní svobody, žádající nápravu. Tři přílohy.**

Vážení poslanci,

Ústava ČSSR a zákon č. 120/76 Sb. (mezinárodní pakty o občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních právech) zajišťují našim občanům řadu práv a svobod. I v Prohlášení k všeobecné deklaraci odborových práv, které jste přijali 9. 4. 1980, konstatujete, že „u nás máme právně zakotvenou svobodu projevu, tisku, slova, svobodu shromažďovací, právo na všestrannou a aktivní účast na životě společnosti, je zajištěna nedotknutelnost osob, obydlí, listovního tajemství, tajemství dopravovaných zpráv a další“.

Žádáme Vás proto, abyste se zasadili o nápravu skutečností, které těmto svobodám a právům protičí. Upozorníme hlavně na porušování nedotknutelnosti osob a obydlí ze strany orgánů SNB, jak je zachycují přiložené dokumenty.

*Rudolf Battěk, Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77.*

*Mluvčí Charty 77 Václav Benda, Jiří Dienstbier
a Jaroslav Šabata jsou t. č. věznění.*

Příloha: dopis Kateřiny Dejmálové generálnímu prokurátorovi, zpráva Pavla Šmídy, stížnost Zdeny Tominové

dr. Ján Feješ
generální prokurátor ČSSR
Generální prokuratura ČSSR
Náměstí Hrdinů 1300
140 00 Praha 4

Věc: Stížnost na postup příslušníků SNB

Pane generální prokurátore,
mám za to, že není příliš častým zjevem, aby se na Vás musel někdo obracet během 14 dnů třikrát. Bohužel mám to „štěstí“ patřit k jednomu z těchto výjimečných případů.

První stížnost Vám posílal můj manžel dne 11. 3. 1980 na postup příslušníků SNB ze dne 8. 3. t. r.; druhou stížnost Vám posílal opět můj manžel dne 14. 3. na postup příslušníků SNB ze

dne 12. 3. Dnes – v manželově nepřítomnosti – se na Vás musím obrátit já.

Dne 19. 3. 1980 vstoupilo násilím do našeho bytu asi 15 příslušníků SNB, z toho 4 v civilu. Zákonně oprávnění neměli žádné: v našem bytě nehrozila ani škoda na zdraví či na životě nikomu z přítomných, ani větší škoda na majetku, což je jediné zákonné ustanovení, podle kterého mohou příslušníci SNB bez předchozího souhlasu příslušného prokurátora vstoupit do bytu (§ 30 zákona 40 o SNB ze dne 24. 4. 1974 Sb.). Jedinou škodu na majetku způsobili právě příslušníci SNB – totiž násilným vyložením dveří ve snaze vniknout do bytu. (Zdůrazňuji, že tento postup nemohl být oprávněn ani nějakou udánlivou výtržností či pohoršením: sešlo se u nás asi 25 přátel, aby si poslechli přednášku doc. dr. Radima Palouše na téma konkrétní fenomenologie smyslu – tedy na téma povýtce filozofické. Obávám se, že jakýkoli rozhlasový či televizní přijímač působí více hluku než poměrně tichý hlas pana docenta.)

Příslušníci SNB zlegitimovali všechny přítomné, pro šest z nich (jmenovitě pro Terezu Kohoutovou, doc. dr. Radima Palouše, dr. Miloše Rejchrtu, Jana Rumla, Jiřího Středu a ing. Karla Šlingu) vypsalí na místě předvolávky ihned. (Nikdo z nich – pokud je mi známo – se dosud nevrátil. Jejich rodiny rovněž nedostaly vyrozumění o jejich zajištění, ačkoliv včera ve 20.30 hod. uplynula zákonná 24hodinová lhůta o vyrozumění, že občan byl zajištěn – § 23 zákona 40 o SNB). S předvolávkou pro dr. Julia Tomina a pro mého manžela Ivana Dejmála (kteří se rovněž ještě nevrátili) se prostě neobtěžovali. Dr. Tomin trval na zákonném postupu a bez předvolávky odmítl s příslušníky odejít. Výsledkem bylo nesmírně brutální odvěčení dr. Tomina do auta VB.

Všichni, kdo jsme byli svědky tohoto postupu – včetně náhodných svědků z řad nájemníků domu –, máme vážné obavy o zdraví dr. Tomina. Nedovedu si totiž představit, že by lidská páteř mohla bez poškození vydržet zacházení, jakého se dostalo dr. Tominovi. Byl vyvečen po zádech z druhého poschodí (přibližně 50 schodů) až na ulici. To, že byl bez bot a bez kabátu, je v tomto světle již bezvýznamným detailem. Můj manžel se nebránil – tento zážitek byl pro něj zřejmě dostačujícím důkazem toho, jak příslušníci SNB

plní svou povinnost a dbají cti, vážnosti a důstojnosti občanů i své vlastní (té vlastní zejména) (viz § 15 zákona 40 o SNB/1974 Sb.). Ani já nevím, jak se slučují se cti, vážností a důstojností příslušníků SNB – v daném případě StB, tedy člověka, který je zde k ochraně občanů – výroky o tom, jak by byl strašně rád, kdyby se třeba někomu z nás přihodila újma na zdraví či životě. Bohužel, dotyčný příslušník se představil jako poručík Novák a číslo svého služebního průkazu – asi pro jistotu – odmítl sdělit. Zřejmě neznal vyhlášku č. 42 federálního ministerstva vnitra ze dne 8. května 1974 o prokazování příslušnosti k SNB, kde se v § 5 výslovně uvádí povinnost sdělit číslo služebního průkazu, je-li o to příslušník SNB požádán. Přátelské setkání se tedy toho večera skončilo osmi zatčeními a výzvou příslušníků SNB, aby ostatní naši přátelé opustili náš byt.

Pane generální prokurátore, z titulu Vaší funkce nejvyššího ochránce zákona Vás žádám, abyste konečně zjednal nápravu. Pokud filozofické přednášky v soukromém bytě – tedy pouze pro přátele hostitelů – jsou v rozporu se zákonem, žádám, aby mi příslušné zákony byly explicitně jmenovány a vysvětleny. Prohlášení příslušníků StB, že tyto přednášky se konat nemohou, protože oni si to nepřejí, dostatečným důvodem není a být nemůže.

Pane generální prokurátore, byla jsem vychovávána v úctě k zákonům a v důvěře v jejich ochranu. Brzy se ocitnu v situaci, kdy bych chtěla a měla tuto výchovnou zásadu předat další generaci. I proto Vás žádám, abyste mi svým zásahem podal důkaz, že zákony skutečně platí pro všechny občany – tedy i pro občany, jejichž povoláním je výkon služby v SNB, a že jejich ochrana se skutečně vztahuje na všechny občany bez ohledu na jejich povolání, náboženské vyznání a stranickou příslušnost.

V Praze dne 14. dubna 1980

*Kateřina Dejmálová
Kamenická 45, Praha 7*

Zpráva o nezákonné akci StB proti Pavlu Šmídovi

Ve středu 9. dubna 1980 jsem doprovázel syna prof. Julia Tomina do Bartolomějské ulice, kam

nesl svému otci boty, brýle a hygienické potřeby, neboť jej hodinu předtím bosého a bez brýlí odvezli příslušníci StB k výslechu. Mimo mne doprovázelo Tominova syna ještě asi sedm dalších účastníků StB rozpuštěné pravidelné středeční filozofické přednášky. V poklidu jsme čekali před budovou StB, až bude Lukášovi dovoleno předat otci věci osobní potřeby. Během tohoto čekání jsme však byli požádáni příslušníky StB a VB o naše občanské průkazy, s kterými odešli zpět do budovy. Ve 20.15 byly průkazy všem vráceny a já jsem byl vyzván, abych následoval jednoho příslušníka Bezpečnosti do budovy a tam zůstal až na další stát čelem ke zdi. Asi po pěti minutách mě vzali mezi sebe dva muži v civilu, z nichž jeden byl menší štíhlé postavy s tmavými vlasy a druhý silně vyšší postavy se světle hnědými vlasy. Tito dva elegantně oblečení muži mi připravili zážitek, který jsem měl dosud možnost shlédnout pouze ve filmech, pojednávajících o zvířecí bestialnosti gestapáků za druhé světové války. Jedním z posledních byl film o Maruše Kudeřkové, promítaný v neděli 6. 4. 1980, takže možnost konfrontace byla v rozmezí tří dnů. Je to o to otrěsnější, že je to letos již 35 let, co jsme se zbavili těchto hrůz z rukou fašistů.

Začátek byl na neosvětleném schodišti budovy StB mezi 1. a 2. patrem, kde se ke mně otočil onen silnější z mužů se slovy: „Tak co, Pavličku?“ a velice silně a přesně mě kopl špičkou boty přímo do jednoho z nejcitlivějších míst na mužském těle, tedy do rozkroku. Je to skutečně hrozná bolest, po které není možno se udržet na nohou, nehledě k tomu, že jsem měl vzápětí nutkání ke zvracení. Když jsem spadl na zem, začali mě oba nutit dalším hrubým násilím, při kterém jsem mimo jiné ještě dalším kopnutím utrpěl pohmožděninu pravé ruky, abych se postavil a zpřímá je následoval do vyšetřovací kanceláře. To však bylo pro mne téměř nemožné, a proto se to neobešlo bez dalšího strkání, při kterém jsem velice prudce padal na schody a na zem. Konečně jsme však již byli v kanceláři, kde, jak jsem se mylně domníval, bude už snad klid.

Když jsem byl velice nešetrně strčen na židli, vrazili do místnosti dva muži v civilu, kterých jsem si předtím stačil povšimnout na chodbě před kanceláří. Tedy tito dva muži – z jednoho z nich byl silně cítit alkohol – mě bez jakéhokoliv

úvodu začali bít hřbetem ruky a otevřenou dlaní do obličejů a přitom mě jeden z nich tahal neustále za vlasy, abych si nemohl chránit obličej skloněním hlavy. Ruce jsem měl zaměstnány krytím jiných částí těla, neboť onen silnější muž z první dvojice neustále naznačoval, že se mi chystá uštědřit další kopanec tam, kam předtím. Během tohoto bití bylo na pokyn jednoho z mužů zavřeno okno, aby ven nepronikl hluk a vodopád nejhrubších nadávek, kterými jsem byl po celou tu dobu nepřetržitě zasypáván.

Otázky obou příchozích, kladené mi tak povtavou formou, měly pro mne překvapující obsah. Týkaly se totiž mé soukromé cesty do NDR, z níž jsem se vrátil asi 10 dní před zadržením. Zajímavé také bylo, že ani otázky, ani případné odpovědi neměly být psány do protokolu. Protokol se týkal pouze filozofických přednášek. Při otázkách týkajících se něčeho jiného než základních dat o mé osobě, jsem využil zákonného práva a odmítl vypovídat. Při tomto výsledku se též hovořilo o mém místě bydliště, a to byla pro mého vyšetřovatele příležitost, aby se výrazy, za které by se nestyděl ani nejotřelší námořník, vyjadřoval o paní, u které bydlím v podnájmu (užité výrazy byly asi tohoto druhu: svině, kurva, kráva atd.). Dále jsem se dověděl několik zajímavých faktů o pravomoci StB. Mimo jiné mi bylo řečeno, že záleží na tom, jak budu „rozumný“ při projednávání mé žádosti o vystěhování, a že to také může trvat 10 let, pokud ONI nebudou chtít. A zdá se, že nechtějí, neboť jsou tomu přesně 4 měsíce, co jsem si žádost podal, a dosud jsem nedostal žádnou odpověď.

Dále mi pak bylo během tohoto prvního výsledku vyhrožováno, že mou činností mohou být postiženi v zaměstnání a ve škole také má rodiče a bratr, se kterými – jak oni dobře vědí – se již delší dobu ani v nejmenším nestýkám.

Kolem půl desáté byl vyplněn formulář pro mé předběžné zadržení a do kolonky pro důvod byl po delším hraném přemýšlení vepsán § 202 – tedy výtržnictví. To bylo pro tento den vše a já jsem byl odveden do cely předběžného zadržení. Tu noc jsem téměř celou probděl, neboť mi bylo z utrpeného nervového a fyzického šoku zle od žaludku.

Druhý den jsem byl předvolán k výsledku až odpoledne. Tento výslech probíhal naprosto

odlišně. Mladý vyšetřovatel mi velice opatrně nasadil pouta a odvedl mě – na tamní poměry – do elegantně zařízené kanceláře. Dojem však kazil pocit, že jsem tam, kde jsem a že snad jen náhodou jsem potkal na cestě do kanceláře onoho muže, který mne minulý večer tak surově kopl. On byl tomuto setkání nejspíš rád, neboť se na mne vyzývavě usmíval.

V kanceláři mi byla nabídnuta kožená židle. V čele stolu seděl muž menší silnější postavy, který působil dojmem vyšší služební hodnosti. Výslech však vedl onen mladší příslušník StB. Nejdříve mi byla učiněna přednáška o tom, co by bylo pro mne dobré, co bych měl dělat a jak bych se měl chovat. Pak byla telefonicky předvolána písařka a bylo přistoupeno k otázkám do protokolu. Po zjištění, že nebudu opět vypovídat, přišla další přednáška o mých morálně-volních vlastnostech a o mém vztahu k rodné socialistické vlasti. Na mou stížnost ohledně vedení výsledku v předešlém dni jsem dostal šokující odpověď: „To víte, mnozí pracovníci jsou občas nervózní, a pak se stane, že...“ a zbytek věty nedopověděl. Řekl mi také, že si mohu podat stížnost. Jako vždy! Na druhou stranu mi pohrozil, že pokud se nepřestanu chovat tak jako dosud (mimo jiné: „...stýkat se s lidmi jako Věra Vránová a Anča Šabatová...“), bude mi zakázán pobyt v Praze. To bylo ve čtvrtek asi tak vše.

V pátek probíhal výslech jako den předtím. Bylo mi však vyhrožováno tvrdými sankcemi, pokud budu nadále navštěvovat filozofické přednášky. Do protokolu bylo pouze zaznamenáno, že odmítám vypovídat a protokol nepodepíši.

Po výsledku jsem byl odveden zpět do cely a poté propuštěn až hodinu po 48hodinové lhůtě, tedy ve 21.25 hod.

V Praze dne 14. dubna 1980

*Pavel Šmída
Cimburkova 24, Praha 3*

Zasláno jako stížnost pro porušení zákona Inspekcí federálního ministerstva vnitra a Generální prokuratury ČSSR

a dále dáno na vědomí: prezidentu republiky, Federálnímu shromáždění ČSSR, Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných

Obvodový vojenský prokurátor
Nám. hrdinů 1300
Praha 4

Věc: trestní oznámení

Pane prokurátore,
jmenuji se Zdena Tominová (narozena 7.2.1941) a jsem uživatelem bytu ve třetím patře domu č. 287/3 v Keramické ulici v Praze 7, který spolu se mnou obývají manžel PhDr. Julius Tomin a synové Lukáš (1963) a Marek (1969).

V sobotu dne 12. dubna 1980 kolem 19. hodiny bylo v mém bytě (na manželovo a mé výslovné pozvání) přítomno dalších 20 osob: profesor Anthony Kenny, děkan Balliol Colege Oxfordské univerzity, a jeho paní, dále 17 našich přátel (čs. občanů), převážně mladých lidí, kteří již dlouhou dobu systematicky pracují s mým manželem nad filozofickými tématy v rámci soukromého sebevzdělávání; a Jacques Laskar, mladý francouzský odborář, který nás navštívil během svého pobytu v Praze. Smyslem našeho sobotního setkání bylo vyslechnout přednášku prof. Kennyho o Aristotelově *Etice Nikomachově a Eudémově* a v přátelském kroužku pobesedovat o filozofickém odkazu antického Řecka. Zbytečno zdůrazňovat, že takovýto přátelský večer probíhal – na rozdíl od běžných soukromých oslav a večírků, které se konávají v bytech – v naprosté tichosti a klidu. Přesto byl tento večer – z důvodů zdravému rozumu a občansko-právnímu citění nedostupných – brutálně narušen skupinou *nejméně* deseti uniformovaných a ozbrojených příslušníků VB a *nejméně* šesti příslušníků StB v civilu, kteří vnikli do bytu bez povolení prokurátora, zajistili prof. Kennyho a jeho paní a Jacquese Laskara a ještě téže noci je eskortovali na hranice ČSSR a vyhostili ze země. Zajistili rovněž mého manžela a s jedinou výjimkou všechny pozvané přátele, kteří pak byli bez jakéhokoliv zákonného důvodu drženi přes 50 hodin v místnostech a v celách předběžného zadržení na KS SNB v Bartolomějské ulici.

Jak vyplývá z níže následujícího přesného popisu této politováníhodné události, příslušníci SNB, kteří „zárok“ prováděli, disponovali přesnou informací o tom, že u nás toho večera bude prof. Kenny a že se bude jednat o filozofický večer (tuto informaci nicméně nemohli obdržet ze

zákonných zdrojů), byli předem odhodláni použít násilí a způsobit nám všem škodu znemožněním dalšího rozšíření znalostí o filozofii; prof. Kennyho a jeho paní pak způsobit škodu násilným a bezdůvodným přerušením jejich plánovaného a předem zaplaceného pobytu v ČSSR; a všem zadržným osobám škodu spočívající v omezení jejich osobní svobody a v některých případech v zabránění výkonu jejich povolání v pondělí.

Konzultovala jsem čs. trestní zákon a zákon č. 40/1974 Sb. a dospěla jsem k přesvědčení, že skupina příslušníků VB a StB (jeden z příslušníků StB se později identifikoval v přítomnosti mého muže jako major Fišer, jména a hodnosti ostatních neznám) se v našem bytě ve večerních hodinách 12. dubna 1980 dopustila *nejméně* tři závažných trestných činů, a to:

Zneužívání pravomoci veřejného činitele, § 158, písmeno 1, a, b trestního zákona, jehož se dopouští „veřejný činitel, který v úmyslu způsobit jinému škodu...“

a) vykonává svou pravomoc způsobem odporujícím zákonu,

b) překročí svou pravomoc.“

Porušování domovní svobody, § 238, písmeno 1, a, b trestního zákona, jehož se dopouští ten, „kdo vnikne do domu nebo do bytu jiného tím, že užije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí, nebo kdo tam neoprávněně setrvá v úmyslu vykonat násilí“ (1), přičemž se závažnost trestného činu zvyšuje, jestliže pachatel

a) spáchá čin uvedený v odstavci 1 se zbraní nebo

b) spáchá-li takový čin *nejméně* se dvěma osobami“ (2).

Omezování osobní svobody, § 231/2 trestního zákona, jehož se dopouští ten, „kdo jinému bez oprávnění brání užívat osobní svobody“ (1), přičemž vyšším trestem bude pachatel potrestán, „spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 v úmyslu usnadnit jiný trestný čin“ (2).

V tomto smyslu také podávám na skupinu příslušníků SNB (patřící pravděpodobně k útvaru KS SNB Praha 1, Bartolomějská ul.) *trestní oznámení*. Nevylučuji ovšem, že podrobné šetření by mohlo odhalit ještě jiné trestné činy, jichž se příslušníci dopouštěli ve skupině nebo jednotlivě. Podám nyní pokud možno přesný popis události, která je předmětem mého trestního oznámení, a to tak, jak se odehrála před mýma očima. (Jsem si

ovšem až příliš dobře vědoma toho, že příslušníci SNB budou má tvrzení všemožně popírat; zde mi nezbývá než prohlásit, že mohu své výroky odpřísáhnout a že se mohu v celkovém průběhu události a v některých jednotlivostech dovolávat svědectví 17 přítomných přátel.)

Popis události: Profesor Kenny začal hovořit o Aristotelově *Etice Nikomachově* krátce po 19. hodině. Hovořil anglicky a můj manžel jeho slova překládal do češtiny. Seděli jsme v těsném kroužku v obývacím pokoji a pozorně naslouchali, nekonzumovali jsme žádné nápoje, zdrželi jsme se i kouření. (Dodávám pro úplnost, že naši přátelé se scházeli před 19. hodinou jednotlivě nebo v malých skupinkách, chovali se tiše a naprosto nemohli zadat jakoukoli příčinu k nařčení z „výtržnosti“, které jim bylo později u výslechu formálně předhazováno.)

Ve 20.10 hod. se naše tichá ulice naplnila hlukem přijíždějících vozů a mnohonásobným boucháním dveří, vzápětí bylo slyšet zuřivý štěkot psa jednoho ze spolunájemníků domu a dupot mnoha párů nohou po schodech. Po dvojmím zavoneání jsem pootevřela dveře a spatřila uniformované příslušníky VB, kteří se hned tlačili do dveří. Stačila jsem se ještě zeptat, zda mají povolení ke vstupu do bytu a co vlastně chtějí, byla jsem však ihned za použití „kouzelné“ formule „Jméneš zákona!“ vtlačena do bytu, a jakkoli jsem se snažila příslušníkům v nezákonném vstupu do bytu zabránit vlastním tělem, nebylo to – vzhledem k jejich počtu – nic platné. Do před síně a prakticky také ihned do obývacího pokoje vniklo nejméně 10 ozbrojených příslušníků VB a v tuto chvíli nejméně 4 příslušníci StB v civilu (další byli v chodbě domu a zřejmě také před domem). Tmavovlasý příslušník StB v krátkém koženém kabátě pronesl, jak se kolem mne protlačoval do bytu, milá slova: „Dostaneš do držky!“ O něco později, když byla situace poněkud přehlednější, dožadovala jsem se znovu, aby příslušníci SNB předložili povolení od prokurátora ke vstupu do bytu, případně vysvětlili, na podkladě jakého zákona v bytě setrvávají. Povolení mi předloženo nebylo a jinak se mi dostalo buď arogantních odseknutí, nebo odpovědí prozrazujících až absurdní neznalost zákonů. Např.: „Tohle je normální zjišťování totožnosti podle § 19 (!) a jsme tu podle § 25 (!) zákona č. 40!“

Okamžitě po vniknutí do pokoje začali příslušníci VB vybírat od přítomných občanské průkazy. Profesor Kenny a jeho paní byli úřední tlumočníci, kterou si příslušníci přivedli s sebou, vyzvání: „Mr. Kenny, Mrs. Kenny, please, come with us!“ a spolu s Jacquesem Laskarem vyvedeni z bytu jako první, aniž se jim dostalo vysvětlení, co se vlastně děje a čeho se dopustili. Přítomnost tlumočnice, která spolu s příslušníky StB vnikla do bytu, jasně dokládá, že Bezpečnost o přítomnosti oxfordského filozofa věděla předem. V téže době jeden z příslušníků StB v bytě fotografoval. Vzápětí byl můj muž násilím stržen z pohovky a odveden z bytu spolu s první „várkou“ pozvaných přátel (kolik se jich zřejmě vešlo do přistavených 6–7 vozů). Přitom všichni přítomní řádně prokázali svou totožnost, což podle mého názoru ani nebylo jejich povinností, protože v této chvíli již příslušníci Bezpečnosti zjevně překračovali svou pravomoc a jednali způsobem odporujícím zákonu. Postupně, jak se vozy vracely, byli z bytu odvedeni a odvezeni bez jediného relevantního slůvka vysvětlení všichni pozvaní přátelé mimo dr. Radima Palouše, jehož špatný zdravotní stav byl Bezpečnosti znám a jemuž bylo dovoleno odejít domů.

Po celou dobu postupného „transportu“ – tj. asi jednu hodinu – setrvali příslušníci VB i StB v našem bytě, volně se pohybovali po celém bytě, brali do rukou a prohlíželi volně ležící knihy i jiné předměty, některé věci odnášeli do před síně a jen na můj ostrý protest mi je znovu vydali a velmi důrazně dávali najevo, že jsou tu „pány“. Přátelé čekající na odvoz nutili setrávat v obývacím pokoji, kde hlídali každý jejich pohyb, někteří z příslušníků se bez dovolení usadili na prázdných židlích. Docházelo i ke scénám velmi nepěkným. Např. mého sedmnáctiletého syna, kterého také přiměli legitimovat se, přitiskli hned poté dva příslušníci ke dveřím koupelny a násilím mu odcizili z náprsní kapsy kopii dopisu, který psal jeho otec ministrově vnitra. Jedné z přítomných dívek vytrhli z ruky rozepsaný soukromý dopis, přestože protestovala a bránila se; dopis se mi naštěstí podařilo příslušníkům StB odejmout a dívka po návratu z CPZ vrátit. Byla jsem rovněž vyzvána, abych se oblékla a „šla s nimi“, výzvy jsem však neuposlechla. Násilím jsem odvedena nebyla zřejmě jen proto, že příslušníci věděli, že

se má vrátit domů můj desetiletý synek. Nakonec jsem zbyla v bytě sama se svým starším synem a dvěma příslušníky Bezpečnosti. Na mou hořkou a unavenou otázku, zda jim to už stačilo, odpověděl již jednou zmíněný tmavovlasý mladík v koženém kabátě otázkou, položenou zblízka do tváře: „Chcete facku?“ Snad mi ji měl opravdu dát – bylo by to vskutku stylové zakončení akce, která se dá těžko označit za něco jiného než za policejní razii (a to ještě jen díky uniformám – jinak celý průběh připomínal spíše akci nějakého gangu). Druhý mladík v civilu jej však odvedl, dveře se zabouchly a byl by to býval konec, kdyby nenásledovala již zmíněná vyhoštění a 50hodinové nezákonné držení mého muže a mých přátel.

Pane prokurátore, ráda bych Vám položila otázku, kterou neustále kladu sama sobě – jak je tohle vůbec možné? Jak je možné, že v zemi, která má ústavu, trestní a občanské právo a zákony, která ratifikovala mezinárodní pakty o lidských a občanských právech, mohou samotní profesionální strážci zákona myslit a konat, jako by zákonů nebylo? Jak se mohou příslušníci StB při výsleších vyjadřovat slovy „nás zákony nezajímají, my vás naučíme poslouchat, co my nechceme, to prostě nebude!“? Kdo vnikl příslušníkům VB přesvědčení, že zákon č. 40/1974 Sb. o SNB není nutno při výkonu pravomoci podrobně znát, protože má vlastně jediné znění: „Bezpečnost může všechno!“? Jaké právní vědomí lze očekávat od občanů země, v níž příslušníci Bezpečnosti právo a zákony ignorují? A jakou mezinárodní pověst může taková země mít, a to tím spíše, že stejně bezprávně jednájí příslušníci SNB např. s oxfordskými učiteli?

Žádám Vás, pane prokurátore, abyste toto mé trestní oznámení nebral na lehkou váhu, abyste se také zasadil plnou vahou o to, aby občané této země nemuseli mít strach z těch, kdo mají jejich bezpečnost chránit. „My to děláme z politického přesvědčení,“ odpovídají někteří příslušníci SNB, poukazujeme-li na nezákonnost jejich jednání. Není nejvyšší čas, aby je někdo poučil, že i v socialistické společnosti je zákon něco jiného než třídní uvědomění? Aby je někdo poučil, že Aristoteles (nebo Platon) je sice v našich učebnicích nazýván idealistickým filozofem, ale že to nikterak neznamená, že je třídním nepřitelem? A že lidé,

kterí se ve volném čase scházejí, aby usilovali o poznání člověka a světa prostřednictvím starověké filozofie, jež položila základy modernímu lidskému myšlení, nejsou „hrstkou kriminálních živlů“? A že by v případě, kdyby tímto svým konáním přece porušili některý z čs. zákonů, měli být řádně poučeni, který? A že to opravdu není a nemůže být zákon č. 40 o SNB?

Kladu toto množství požadavků a otázek proto, pane prokurátore, že nezákonný „zárok“ Bezpečnosti proti dvěma desítkám mladých lidí, usilujících ve vši tichosti a v soukromých bytech a na základě občanské vzájemnosti o prohloubení vzdělání, se neudál poprvé. „Zárok“ ze 12. dubna 1980, který je předmětem mého trestního oznámení, byl nejen „nejmohutnější“, ale také v krátkém časovém rozmezí od počátku března do počátku dubna t. r. již šestý v pořadí! Kdyby se jednalo třeba jen o málo závažnou trestnou činnost, musel by např. můj manžel být dávno trestně stíhán či odsouzen (podobné filozofické večery se pod jeho vedením konají pravidelně každou středu již po tři roky); Vám (právě tak jako mně, mým přátelům a všem soudným lidem) musí být naopak z předešlého jasné, že se jedná o činnost zcela legální, v níž nám nezákonným a svévolným způsobem zabraňují příslušníci jednoho z útvarů SNB, vědomě přítom hrubým způsobem ponižují naši lidskou důstojnost a způsobují nám mnohou nenahraditelnou škodu.

Je mi upřímně líto, že na základě zkušeností nejen vlastních mohu chovat jen nepatrnou naději, že mé trestní oznámení bude řádně projednáno nezaujatou a nestrannou justiční instancí; nemohu dokonce bohužel ani vyloučit, že se jeho podání neobrátí nakonec v můj neprospěch. Proto si osobuji právo seznámit s jeho obsahem všechny, kdo o to mohou mít zájem.

V Praze 16. dubna 1980

Zdena Tominová
Praha 7, Keramická 3

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 *Datování dokumentu je převzato ze strojopisné předlohy, na jiných strojopisných kopiích je uvedeno datum 16. dubna, u mnohých (včetně Informací o Chartě 77)*

datování chybí. V anotovaném seznamu dokumentů v knize Charta 77. 1977–1989 a v článkové bibliografii Informace o Chartě 77 (Brno 1998) je tento dokument časově řazen mezi 16.–27. duben 1980.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 3 (1980), č. 6, s. 3–9.

D141 1980

1980, 23. duben, Praha. – Dopis rektorovi Univerzity Karlovy v Praze prof. dr. Zdeňku Češkovi o policejních zákrocích proti soukromým filozofickým přednáškám.

Vážený pane rektore,

v poslední době se množí nezákonné a tvrdé policejní zákroky vůči těm, kdo chtějí na soukromé půdě prohloubit své vzdělání v oblasti humanitních věd, a zvláště proti těm, kdo jsou ochotni zde uplatnit svou kvalifikaci a vhléd do věci. Je zarážející, že předmětem nezastřené policejní represe se stává činnost obecně prospěšná a žádoucí, a nadto v době, kdy neutěšený stav čs. školství je obecně znám a dokonce i oficiálně přiznán. Jistě i Vy víte, že „řada statistických ukazatelů svědčí o tom, že z hlediska úrovně vzdělanosti a kvalifikační struktury pracujících není postavení ČSSR příznivé. Ve srovnání se zeměmi RVHP zaujímáme v nejednom z ukazatelů dokonce poslední místo...“ (Josef Podroužek, náměstek ministra školství ČSR v *Rudém právu* ze 17.12.1979.)

Řadě mladých lidí u nás je hlavně z tzv. kádrových důvodů uzavřen přístup k vyššímu vzdělání, zvláště v humanitních oborech. Současně mnoho kvalifikovaných učitelských a odborných kádrů je nuceno vykonávat nekvalifikovanou práci. Důsledkem této abnormální situace a současně nadějným jevem je, že spontánně vznikají kroužky zájemců o vzdělání, které jim nedostatečně fungující oficiální instituce nedokáží zprostředkovat. V duchu dokumentu, který jste i Vy podepsal (Usnesení vědeckého fóra Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, zasedajícího koncem února a začátkem března t. r. v Hamburku) a kde se hovoří o nutnosti vylepšit stav mezinárodní vědecké spolupráce „bilaterálně i multilaterálně na vládní i nevládní úrovni mezinárodními i jinými dohodami, mezinárodními programy a projekty spolupráce, jakož i zabezpečením rovnoprávných možností pro výzkum i pro rozsáhlejší komunikaci a cestování, nutné pro odborné účely“, se někteří naši zahraniční přátelé, renomovaní odborníci, zvláště z Oxfordské univerzity, bez nároku na odměnu uvolili k přednáškám a rozhovorům na této neoficiální úrovni. Namísto toho, aby úřední místa uvítala jejich výpomoc, dochází opakovaně a v poslední době

téměř pravidelně k policejním zásahům. Proti vůli hostitelů vstupuje Bezpečnost do soukromých bytů, zjišťuje totožnost návštěvníků, zajišťuje je pod záminkou údajného rušení nočního klidu, výtržnictví apod. Do nočních hodin nebo i déle je zadržuje na úřadovnách SNB, vyžaduje od nich písemný slib, že se podobných setkání nezúčastní. Příkladem je zákrok Bezpečnosti ze dne 28. 3. 1980 proti zájemcům o úvod do fenomenologie ve Vyskytné u Pelhřimova.¹ Zájemcům byl mimo jiné zakázán pobyt v obci a po výslechu byli odesláni do svých domovů. Zvláště tvrdě zasahuje Bezpečnost v případech večerů pořádaných dr. Juliem Tominem a jeho přáteli. Dne 5. 3. vnikla Bezpečnost do bytu Ivana Dejmalá a odvedla s sebou dr. Newtona-Smitha z Balliol College v Oxfordu, který přednášel o racionalitě vědy.² Dr. Newton-Smith byl neprodleně vypovězen za hranice ČSSR. O týden později při obdobném zásahu byl vypovězen anglický student a účastníci večera pod pohrůžkou násilí museli být opustit. Dne 19. 3. příslušníci SNB vyloмили dveře bytu Ivana Dejmalá, soukromě sejití rozpustili a zajistili 8 občanů na 48 hodin v cele předběžného zadržení pod záminkou, že se dopustili výtržnictví. Skutková podstata údajného výtržnictví spočívala v poslechu úvahy doc. dr. Radima Palouše, CSc. o fenomenologii smyslu. Jako výtržníci byli zajištěni i někdejší učitel Karlovy univerzity dr. Palouš a dr. Tomin, který byl z bytu vynešen a cestou po schodech vláčen.³

Dne 2. 4. byl dr. Tomin, který chtěl toho večera uvést zájemce do Aristotelovy filozofie, opět proti své vůli vyvezen ze svého domu, dotážen do budovy krajské správy SNB v Praze, zde i fyzicky napaden a nakonec vynesena na ulici na hromadu uhlí.

Dne 9. 4. byl dr. J. Tomin opět násilím dopraven do budovy KS SNB a zajištěn na 48 hodin. Dne 12. 4. přednášel v bytě dr. Julia Tomina prof. Antony Kenny z Balliol College v Oxfordu o Aristotelově etice. Kolem 20. hodiny vnikl do bytu Tominových za použití síly větší počet příslušníků VB a StB. Prof. Kenny s chotí a francouzský učitel, odborářský pracovník Jacques Laskar, byli odvedeni, v nočních hodinách vyvezeni na čs. hranici a vypovězeni. Dr. Tomin a 18 dalších účastníků večera byli převezeni do budovy krajské správy SNB v Bartolomějské ulici a v nočních hodinách

umístěni v cele předběžného zadržení na déle než 48 hodin, opět pro údajné výtržnictví. Přednášku o Aristotelovi zhodnotili příslušníci SNB jako „schůzku kriminálních živlů vyhýbajících se práci“ a nabádali J. Tomina, aby nezval „členy zahraničních organizací ve službách protičeskoslovenských centrál“.

Plně sdílíme myšlenku obsaženou ve zmíněném dokumentu, jehož jste spolusignatářem, že „respektování lidských práv a základních svobod všemi státy představuje jeden ze základů podstatného zlepšení jejich vzájemných vztahů i mezinárodní vědecké spolupráce na všech úrovních“. Obracíme se proto na Vás, abyste se vahou autority spojené s funkcí rektora staroslavné Karlovy univerzity zasadil o nápravu skandálních skutečností.

*Rudolf Battěk, Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 *Přednáška se měla konat v domě Jana Litomiského ve Vyskytné u Pelhřimova. Na programu byla přednáška Martina Palouše na téma Co je filozofie. Viz též Sdělení VONS č. 175, Informace o Chartě 77, roč. 3 (1980), č. 6, s. 12–14.*
- 2 *Viz D136 (11. 3. 1980).*
- 3 *Viz D140 (18. 4. 1980).*

DOKUMENT V PLNÉM ZNĚNÍ: *Informace o Chartě 77*, roč. 3 (1980), č. 6, s. 1–2.

1980, 26. duben, Praha. – Sdělení o složení kolektivu mluvčích Charty 77 a jeho úkolech.

V prohlášení Charty 77 k 1. únoru 1980¹ jsme mimo jiné informovali o kolektivu mluvčích, který bude doplněn o další spolupracovníky. Formulace této zprávy vyvolala některé nejasnosti.² Doplňujeme proto původní informaci tímto sdělením.

Značné početní rozšíření společenství Charty 77, které oproti původním 240 čítá dnes přes 1000 občanů z nejrůznějších názorových okruhů a míst republiky, vedlo a vede k hledání nových a účinnějších cest k rychlejší a hlubší vzájemné informovanosti a spolupráci mezi signatáři a také mezi signatáři a mluvčími Charty 77. Jednou z těchto cest chce být veřejně vyhlášený kolektiv mluvčích chápaný jako neformální kolektiv signatářů Charty 77, kteří na sebe berou závazek mluvčím aktivně a jmenovitě pomáhat. Dávají proto svá jména a adresy k dispozici signatářské obci.³

Schůzky mluvčích jsou otevřeny všem signatářům Charty 77.

Charta 77 má v současné době tři mluvčí, kteří signují její dokumenty: jsou to Rudolf Battěk, Marie Hromádková a Miloš Rejchrt. Tři mluvčí Charty 77 jsou ve vězení: Václav Benda, Jiří Dienstbier a Jaroslav Šabata. Kolektiv mluvčích byl v souladu s potřebami okruhů našeho společenství doplněn o další signatáře Charty 77. K dnešnímu dni jej tvoří:

Jiří Bednář, Praha 4, Vyšší 3

Zina Freundová, Praha 3, Čáslavská 6

prof. dr. Jiří Hájek, Praha 10, Kosatcová 11

dr. Ladislav Hejdánek, Praha 2, Slovenská 11

Dagmar Hlavsová, Brno-Žabovřesky, Klímova 15

ing. Tomáš Hradílek, Lipník nad Bečvou, okres Přerov, Zahradní 892

dr. Vendelín Komedá, Praha 9, Litevská 605

prof. dr. Miroslav Kusý, Bratislava, Slowackého 21

Ladislav Lis, Sosnová č. 84, okres Česká Lípa

Jan Lopatka, Praha 1, Vlašská 10

Jiří Němec, Praha 2, Ječná 7

Jan Ruml, Praha 10, Kremelská 104

Karel Soukup, Řepčice č. 1, okres Litoměřice

Zdena Tominová, Praha 7, Keramická 3

*Rudolf Battěk, Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 3 (1980), Č. 7, S. 6.

1 Viz D133 (1.2.1980).

2 U signatářů Charty 77 vznikly obavy, že tento krok bude chápán jako pokus o přestavbu Charty na organizačním principu.

3 Z návrhu dokumentu byl na tomto místě vynechán odstavec: „Signující mluvčí mají stejné závazky a odpovědnost jako předchozí mluvčí Charty 77. Kolektiv mluvčích netvoří žádný organizační útvar či rozhodovací grémiium.“ *Libri prohibiti*, sb. Charta 77, strojopisná kopie s rukopisnými úpravami.

Příspěvek k problematice důchodců

Vztah společnosti k lidem, kteří pro nemoc či stáří nemohou pracovat, je jedním z významných kritérií její humánnosti. Péče o staré lidi patří v každé vyspělé společnosti k základním zásadám sociální politiky. Avšak i zde se u nás – tak jako v okolním měnícím se světě – spolu s jinými negativními sklony objevuje zvětšení mezilidských vztahů i ochabnutí vědomí obecné souzářnosti. Staří lidé, kteří stojí vůči znelidšťujícím vlivům technické civilizace a centralizované společnosti často bezmocní a osamocení, jsou jimi také nejcitelněji postiženi. Přezíravý a ponižující přístup vůči starým lidem jako těm, kteří se přizívají na výsledcích práce aktivního obyvatelstva, se projevuje někdy jak v byrokratickém jednání mnoha úředních míst, tak v nedostatku pečovatelů o osamělé staré lidi či často v krutém nezáměru dětí o vlastní rodiče.

Nedobré postavení starých spoluobčanů je dluhem každého z nás a jeho zlepšení je úkolem všech občanů i celé společnosti. Jsme si vědomi toho, že důstojné stáří není ani zdaleka jen záležitostí hmotného zabezpečení. Jelikož však i v této oblasti je patrná řada nedostatků, a právě zde by bylo účinné řešení na celospolečenské úrovni poměrně snadné, rozhodli jsme se zveřejnit příspěvek „Důchodci v Československu“, který chápeme jako jeden z podnětů k širšímu zpracování sociální a zdravotnické péče.

Na základě skutečností uvedených v textu se obracíme na kompetentní činitele se žádostí o zvýšení všech důchodů a zajištění plynulého zvyšování důchodů úměrně k obecné inflaci.

V harmonické společnosti mají staří lidé důstojné a nezastupitelné místo. Veškerá sociální péče, poskytovaná jim společností, je jenom splátkou dluhu, který vůči svým předchůdcům mají mladší generace. Umožnit starým lidem život bez obav o zajištění materiálních potřeb je projevem zasloužené úcty k nim a podnětem k tomu, aby se společnost vyrovnávala i s jinými naléhavými otázkami stáří.

Rudolf Battěk, Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77

Důchodci v Československu²

Článek 11 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech: „...právo každého na přiměřenou životní úroveň... a na neustálé zlepšování životních podmínek.“

Pro velkou část starobních důchodců znamená přechod do důchodu náhlý a značný pokles příjmů a tím i životní úrovně. V roce 1978 činil tento pokles 43 %. Donedávna oficiálně stanovené životní minimum pro jednotlivce 600 Kčs měsíčně představuje při stoupající cenové hladině živoření a neumožňuje výdaje na jiné hodnoty než na základní potraviny. Jeho zvýšení na 780 Kčs v červenci 1979 situaci příliš nezměnilo a bylo nadto provázeno citelným zvýšením nezbytných výdajů každého občana včetně důchodců (světlo, plyn, topení). Také zvýšení ostatních důchodů o 30 Kčs měsíčně neznamena zlepšení postavení většiny důchodců, zvláště v domácnostech, kde není žádný výdělečně činný člen.

1. Důchodci – poměrně velká část čs. obyvatelstva

Důchodci tvoří poměrně velkou část čs. obyvatelstva. V roce 1960 činila věková kategorie 60 a více let 11,8 % obyvatelstva ČSSR, v roce 1977 již 16,4 % (*Statistická ročenka 1978*, s. 91 – všechny údaje jsou z tohoto pramene, pokud není uveden jiný).

Absolutní počet obyvatelstva důchodového věku byl v roce 1977:

ženy 55 let a více 1 849 000

muži 60 let a více 1 016 000

K tomu pozn.: Tyto údaje nejsou zcela přesné. Existují u nás společenské skupiny, které mají nižší věkovou hranici pro důchod, ať již pro namáhavou práci (horníci), nebo pro politická privilegia (např. Bezpečnost, armáda). Uvedená čísla vyjadřují stav u převážné většiny obyvatelstva.

Celkový počet obyvatelstva v důchodovém věku byl tedy v roce 1977 2 865 000 (s. 96). To bylo téměř 20 % všeho obyvatelstva (včetně dětí a mládeže do 15 let). Kromě toho bylo v roce 1977 v ČSSR 702 000 invalidních důchodců, tedy dalších 5 % obyvatelstva. Důchodci tvoří tedy početně velkou složku našeho obyvatelstva. Životní úroveň tak velké části populace je významným kritériem pro celkovou úroveň společnosti.

2. Příjmy důchodců – srovnání s příjmy pracovního aktivního obyvatelstva

Statistická ročenka 1978 (s. 514) uvádí údaje o příjmech všech hospodařících domácností podle sociálních skupin pro rok 1976. Podle těchto údajů byl průměrný měsíční příjem (na hlavu) 1236 Kčs. U důchodců bez aktivního člena domácnosti byl v témže roce průměrný měsíční důchod 937 Kčs. Domácnosti důchodců tvořily tehdy 21,2 % všech domácností (1,61 mil. obyvatel). Jde o domácnosti důchodců bez aktivně činného člena. Domácnosti důchodců s aktivně činným členem bylo 5,76 % – celkem tedy 26,7 % domácností důchodců.

Pod 600 Kčs na hlavu mělo tedy 13,5 % domácností bez aktivně činného člena (*asi čtvrt milionu osob*).

Asi tři čtvrti milionu osob z domácností bez ekonomicky aktivního člena mělo měsíční příjem pod 800 Kčs.

Pod 1000 Kčs na hlavu mělo 65,4 % domácností důchodců bez aktivně ekonomicky činného člena (plus 20,4 % domácností důchodců s aktivním členem).

Zvýšení minimálních důchodů v červenci 1979 u jednotlivce na 780 Kčs a u ostatních důchodců o 30 Kčs měsíčně podstatně nezlepšilo situaci důchodců, neboť stouply i životní náklady.

3. Krajiní póly – bohatí a chudí

Jedním z humánních cílů socialismu je odstranění příkrých sociálních rozdílů. Zkoumáme-li situaci po více než 30 letech po osvobození, ukáže se, že příkré sociální rozdíly trvají. Pouze se změnila povaha společenských vrstev, které tvoří krajiní póly nejchudších a nejbohatších.

O skupině *velmi bohatých* lze bezprostředně z oficiálních statistik vyvodit velmi málo. Zmíněná tabulka o rozložení příjmů v domácnostech podle sociálních skupin v roce 1976 určuje nejvyšší příjmovou kategorii s ročním příjmem 31 200 Kčs a výše – tedy 2600 Kčs měsíčně a výše. Ono „a výše“ nemá vlastně hranic. Ale i z této tabulky lze dojít k určitým závěrům. Pouze 1,6 % domácností dělníků dosahuje tohoto příjmu. Největší podíl v této příjmové kategorii má nejasná skupina „zaměstnanci“ (5,5 %), do níž je zařazen generální ředitel, ministr i vrátný. Velká část domácností uvedených v této statistice měla příjem pod stanovený průměr na hlavu (1236 Kčs měsíčně – 47,7 %; 72,3 % domácností mělo příjem nižší

než 1600 Kčs na hlavu). Výše průměrného příjmu byla tedy ovlivněna početně malou skupinou s velmi vysokými příjmy.

Oficiální statistiky neuvádějí příjmy v odvětvích, kde lze předpokládat velké zastoupení nejlépe placených osob (vyšší složky státního a stranického aparátu, armáda, Bezpečnost apod.). Navíc mnoho středních a vyšších kádrů disponuje fondy a má možnost vedlejších výdělků. Jisté možnosti vedlejších příjmů nezachycených ve statistikách mají i některá pracovní odvětví (např. tam, kde se manipuluje s nedostatkovým zbožím). Oficiální statistika tato fakta nemůže zachytit.

Privilegovaná skupina nepocítila zvýšení cen ani v červenci 1979. Měsíční platy příslušníků SNB a armádních důstojníků byly podle hodnoty zvýšeny o 300–700 Kčs. Tím se ještě zvětšil rozdíl příjmů mezi privilegovanými skupinami a ostatním obyvatelstvem.

4. Důchodci – nejchudší vrstva obyvatelstva

Směrnice XV. sjezdu KSČ uvádějí: „Příjmy důchodců byly v minulém roce o 6 miliard vyšší než v roce 1970.“

Podívejme se na toto číslo strážlivě: v roce 1970 bylo vyplaceno 3 319 000 důchodů. Na osobu by tedy připadlo z oněch šesti miliard 150 Kčs měsíčně, ale i to je nepřesné; počet důchodů totiž každý rok roste. V roce 1977 bylo již 3 672 000 důchodů, v roce 1978 3 718 000 (RP z 26.1.1979).

To se týká i zvýšení důchodů v červenci 1979, které „představuje v ročním objemu částku 1,2 miliard Kčs a týká se více než 3 mil. důchodců“ (RP z 21.7.1979). S úpravou nejnižších důchodů je to náklad 1,7 miliardy Kčs za rok. Pro srovnání: je to nejméně 2krát až 3krát nižší částka, než činí náklady na nový Palác kultury v Praze.

Úprava důchodů k 1.1.1976 byla již zcela nezbytná. Vždyť v roce 1970 mělo 11 % důchodců důchod pod 400 Kčs měsíčně, 45 % pod 600 Kčs a 65 % pod 800 Kčs měsíčně.

I po úpravě důchodů v roce 1976 zůstaly průměrné starobní důchody nízké. V roce 1977 byl starobní důchod na člena domácnosti u samotné hospodařící 581 Kčs měsíčně (vdovské důchody činily dokonce 431 Kčs, tedy o 1 Kčs více než v roce 1976), u družstevníků 717 Kčs měsíčně a u kategorie kuriózně označené jako „pracovníci“ 1095 Kčs měsíčně (*Statistická ročenka 1977*, s. 593).

Růst důchodů je ve srovnání s průměrným růstem mezd a cen *nepatrný*. Mezi léty 1976–1977 se zvýšily starobní důchody „pracovníků“ o 12 Kčs měsíčně – tedy o něco více než 1%: z 1095 Kčs na 1107 Kčs (tamtéž).

3. Přejchod do důchodu – prudký pokles životní úrovně

Prudký pokles příjmu po nastoupení do důchodu má důsledky netoliko ekonomické. Tato změna je pro mnohé důchodce tvrdým zásahem do jejich celkového způsobu života. To vede často ke zhoršení duševního stavu těchto lidí, k ohrožení jejich celkového postavení, společenské prestiže, někdy i k otrěsu jejich postavení v rodině.

Relace výše důchodu k výši mezd je u nás nepříznivá ve srovnání s východoevropskými zeměmi (kromě NDR). Tato relace byla k 1. 1. 1976 (u srovnávaných zemí k 1. 1. 1975) nižší ve srovnání s Bulharskem, Rumunskem, SSSR, Maďarskem a Polskem. U nejnižší platové kategorie (50 % průměrného příjmu) byly tyto rozdíly: ČSSR 52 %, Bulharsko 72 %, Rumunsko 80 %, SSSR 72 %. Podobně jsou tyto relace nepříznivé ve srovnání s Maďarskem a Polskem. U skupiny na úrovni průměrné mzdy byly tyto rozdíly: ČSSR 45 %, Bulharsko 58 %, Rumunsko 65 %, SSSR 55 %. (Informátor č. 4, Praha 1976, s. 43.)

Nepříznivé je pro nás také srovnání s evropskými kapitalistickými zeměmi, jako je Francie, NSR, Rakousko, Švédsko, Itálie aj.

6. Potřeba dynamického přizpůsobování výše důchodů rostoucím cenám a mzdám

Řešení tak nepříznivé prudkého zlomu v příjmech při přechodu do důchodu je naprosto nutné, nemá-li se u nás zvětšovat vrstva obyvatelstva žijící na pokraji životního minima nebo pod ním. K tomu je nutné *dynamické pojetí* důchodového zabezpečení, tj. neustálé přizpůsobování výše důchodů růstu mezd a cen.

V některých zemích bylo již pravidelné přizpůsobování výše důchodu růstu mezd (a cen) uzákoněno (NSR, Rakousko).

Dynamické pojetí výpočtů důchodů – jejich přizpůsobování růstu mezd by znamenalo, že i důchodci mají prospěch z rozvoje národního hospodářství a že se příliš nezvětšují disproporce mezi průměrnými výdělky a průměrnými důchody.

7. Pracující důchodci

Patříme k zemím s nejnižší věkovou hranicí pro přechod do důchodu. To je skutečnost pozitivní a humánní. Vnucuje se však otázka, zda velmi nízké důchody nepůsobí jako ekonomický nátlak pro pracovní činnosti i po nároku na důchod.

Mikrocensus v roce 1970 ukázal, že z celkového počtu pracujících důchodců (u nás je jich 700–800 000) bylo 45 % s důchodem pod 800 Kčs měsíčně a 58 % pracujících důchodkyň mělo důchod do 600 Kčs měsíčně.

Důchodci, kteří po příznání důchodu nikdy nepracovali, uvedli jako důvod, že se necítí zdrávi: 72 % mužů a 62 % žen. Je zjevné, že hlavní pohnutkou pokračování v práci jsou nízké důchody. (Ve zmíněném mikrocenzu pouze 12,1 % mužů důchodců odpovědělo kladně, zda stačí důchod na živobytí; z dotázaných žen pouze 4,5 %.)

Tyto údaje jsou staršího data, ale stále platí, protože ekonomická situace důchodců se nezlepšuje. To znamená, že část důchodců je z ekonomických důvodů nucena přesunout přechod do důchodu nad státem určenou věkovou hranici. Týká se to hlavně dělníků-důchodců, kteří tvoří více než 50 % z celkového počtu pracujících důchodců.

Pro důchodce, kteří chtějí pracovat, je také někdy problémem najít vhodné zaměstnání či sjednat nějaký pracovní poměr na dobu určitou. A tak jsme svědky, že v době vědeckotechnické revoluce, computerů a proklamovaného nedostatku pracovníků důchodci mající zájem o brigády pilně sledují v novinách rubriku „volná místa“, nebo se po takových volných místech poptávají ve svém okolí. Většinou však bezvýsledně, protože organizace hledají prakticky výhradně jen stálé pracovníky... (RP z 12. 4. 1980.)

8. Životní náklady důchodců a životní minimum

Výše minimálního důchodu se udržuje na hladině 42–43 % průměrné spotřeby. Domníváme se, že již dnes *pod horním bodem pásma existenčního minima* poživatelé nejnižších státem stanovených důchodů jsou. To se týká zvláště domácností důchodců bez ekonomicky aktivního člena. Platí to i po úpravě důchodů v červenci 1979. Několik příkladů ze *Statistické ročenky 1978*: nákupy v maloobchodech stouply v roce 1977 proti roku 1970 o 40 % (s. 131).

To se nemůže týkat důchodců – důchody nemají takovou dynamiku.

U důchodců tvoří ve skladbě výdajů největší podíl potraviny. V roce 1977 připadalo ve skladbě výdajů na potraviny a veřejné stravování u dělníků 28,7 %, u zaměstnanců 25,8 %, u rolníků 27,1 % všech výdajů. Tento podíl je vyšší u nižších příjmů, protože určité množství potravin je nezbytné k udržení života. Výdaje důchodců na potraviny činily v témže roce 58 % všech výdajů. Relativně vysoký byl u důchodců také podíl nákladů na služby: 15,4 % (s. 239).

Zvýšení nákladů na základní existenční prostředky v červenci 1979 (elektřina, plyn, otop o 50 %, poštovné o 100 %) postihlo krutě důchodce a sotva je může saturovat měsíční zvýšení důchodu o 30 Kčs. Pro naprostou většinu důchodců se např. vlastnictví telefonní stanice stává finančně neúnosné.

Cílovou představou důchodového zabezpečení by mělo být zajištění možnosti pokračovat v navykuté životní úrovni. Tento princip zastávají odborníci v zemích RVHP a je obsažen v Chartě Světové odborové federace. To však vyžaduje dynamický přístup k pravidelnému přizpůsobování důchodů růstu pracovních příjmů a cen. Předpokladem je optimální koncepce, která by přihlížela ke všem s tím souvisejícím faktorům. Rýsuje se i nutnost přestavby v rozdělení příjmů pracovních aktivního obyvatelstva a důchodců.³

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 V záhlaví dokumentu je uvedeno „Ch. 12/80“.
- 2 Dokument vznikl patrně jako reakce na jednání předsednictva ÚV KSČ o úpravě důchodů dne 8. února 1980 (NA, f. ÚV KSČ, 02/1, sv. 132–133, a.j. 130, č. 7681, p. č. 5).
- 3 V jiném textu, který koloval v samizdatu, byl přičleněn oddíl Sociální péče o osamělé důchodce. V této verzi, u níž chybělo sdělení mluvčích, byl v úvodní pasáži navíc odstavec:

„Důchodci jsou jednou z nejbezbrannějších sociálních skupin. O jejich osudu se rozhoduje v institucích, kde nemají své zástupce. Toto rozhodování je direktivní a většinou neveřejné. V jednání úředníků s důchodci se často objevuje nevládnost, přezíravý a ponižující přístup. Byrokrat na ně pohlížejí jako na „příživníky“, kteří žijí z výsledků práce aktivně činného obyvatelstva. Stále se připomíná, co jim „stát dává“. Přitom se nebere v úvahu, že

několik desítek let si platili na budoucí důchodové zabezpečení a právě oni „vydržovali“ tehdejší důchodce.“
Citováno podle Charta 1977–1989, s. 231.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 3 (1980), č. 7, s. 6–10 • Důchodci v ČSSR. In: *Listy*, roč. 10 (1980), č. 5, s. 19–21.

ZKRÁCENĚ: In: *Charta 77: 1977–1989*, s. 230–231.

KOMENTÁŘ S CITACEMI: ÚSD, sb. RFE, Josef Jedlička, pol. blok S-1111 (20.6.1980).

1980, 15. květen, Praha. – Sdělení a stanovisko ke zprávě komise Mezinárodní organizace práce o diskriminaci v zaměstnání a povolání v Československu.¹

Mluvčí Charty 77 obdrželi stanovisko ke zprávě expertů Mezinárodní organizace práce k projednávané otázce pracovní právní diskriminace v Československu, které postupují Mezinárodní organizaci práce v Ženevě a Mezinárodní konferenci svobodných odborů v Bruselu.²

Rudolf Battěk, Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77

Stanovisko k otázce pracovní diskriminace v Československu³

Pokud je nám známo, komise znalců MOP nepřijala vysvětlení obsažené v poslední oficiální zprávě čs. vlády ke stížnosti Mezinárodní konfederace svobodných odborů na porušování úmluvy č. 111 o diskriminaci v zaměstnání a povolání v praxi čs. zaměstnavatelských organizací a úřadů proti některým signatářům Charty 77.

V této souvislosti považujeme znovu za potřebné poukázat na závažnou skutečnost, že v Československu po řadu let trvá neobyčejně vyhrcovaný rozpor mezi úmluvou č. 111 a konkrétní praxí v pracovních vztazích, když diskriminace v zaměstnání a povolání z politických a jiných důvodů, nepřijatelných podle úmluvy, se každodenně uplatňuje, a to nejen proti neoprávněně propuštěným signatářům Charty 77, kteří tu tvoří jen nepatrnou část, ale proti velkému množství čs. občanů.

V Československu byly desetitisíce lidí propuštěny ze zaměstnání a jinak pracovní postizeny z politických důvodů po změně Zákoníku práce zákonem č. 153/1969 Sb., který odporoval úmluvě č. 111 i platné čs. Ústavě. Když se čs. orgány – po kritice na půdě Mezinárodní organizace práce a na jejím základě – rozhodly zákonem č. 20/1975 novelizovat příslušná ustanovení § 46 a 53 Zákoníku práce tak, aby odpovídala znění úmluvy, na právní a faktické situaci těchto lidí se změnilo jen málo. Jejich možnosti vykonávat práci odpovídající jejich odborným předpokladům, vzdělání a zkušenostem byly a jsou velice omezené, stejně tak jako možnost měnit existující zaměstnání.

Při změně zaměstnání by se vystavovali riziku, že by je nový zaměstnavatel, který má volné místo, z politických důvodů nepřijal.

V Československu je v současné době nadbytek pracovních příležitostí, ale lidé, kteří mají počet politicky nespolehlivých nebo méně spolehlivých, nemohou různá místa zastávat. Přitom nejde o místa, na která by čs. předpisy stanovily nějaké zvláštní předpoklady, ať již odborné nebo morální apod., takže by měla při jejich obsazování platit právní rovnost uchazečů o ně. Jsou celé obory (profese), ve kterých se tito lidé vůbec nemohou ucházet o zaměstnání, kde platí fakticky „zákaz činnosti“. „Zákaz zaměstnání“, ačkoli nejde o profese spojené s bezpečností státu a jejím zajišťováním. Tak tomu je např. u profese učitelů na všech stupních školství včetně škol mateřských, u všech povolání ve vědě, výzkumu, kultuře a umění, včetně povolání např. knihovníka, u všech zaměstnání na státních úřadech, byť třeba lokálního významu, a řadě dalších. Rovnost před zákonem, kterou čs. občanům garantuje čs. Ústava a v zaměstnání a povolání vedle Ústavy i úmluva č. 111, je v řadě oblastí pracovních vztahů fakticky likvidována.

V praxi se při obsazování různých pracovních míst nepostupuje v souladu s úmluvou č. 111 ani čs. Ústavou a Zákoníkem práce, ale postupuje se podle interních instrukcí a pokynů, které jsou veřejnosti neznámé a jsou právně nepřezkoumatelné. Tyto pokyny však stanoví rozhodující kritéria a požadavky, jež musí splňovat uchazeč o to či ono místo, funkci. Při hledání pracovníků se v inzerátech v tisku skrývají pod obecným označením „kádrové předpoklady nezbytné“. Obsah těchto „kádrových předpokladů“ nestanoví žádný obecně závazný právní předpis, protože je stanovit nemůže, neboť by to bylo v jasném rozporu s úmluvou č. 111, s čs. Ústavou i Zákoníkem práce atd. Těmito „kádrovými předpoklady“ se také nerozumí odborné či morální předpoklady nezbytné pro výkon určité funkce či profese, které jsou eventuálně stanoveny ve zvláštních právních předpisech, ale rozumí se jimi právě tyto zvláštní politické požadavky. Např. určitá místa mohou zastávat pouze členové KSČ, nemohou je vykonávat lidé, kteří byli z politických důvodů pracovní postizeni, stoupenci jiného než oficiálního světového názoru, tj. např. lidé nábožensky

založení apod. Přitom o přijetí na jakékoli nedělnické povolání rozhoduje vždy příslušná složka KSČ; je-li však uchazeč sám bývalým členem KSČ, nemůže být často přijat na žádné ani manuální povolání, kde by „přišel do styku“ s dalšími osobami, např. spolupracovníky.

Přestože v roce 1975 schválila komise znalců při jednání o novele Zákoníku práce podnět, aby čs. vláda ohlásila této komisi, jaká ustanovení byla učiněna, aby se revidovaly případy, u nichž se použila ustanovení § 46 a 53 zákona č. 153/1969 Sb. odporující úmluvě, a ačkoli i další orgány MOP k tomu československé orgány vyzývaly, žádná opatření k praktické revizi těchto případů porušování úmluvy č. 111 přijata nebyla. Výše uvedená tzv. kádrová politika, která se v čs. praxi stále uplatňuje, tento závěr o porušování úmluvy č. 111 potvrzuje.

Tato trvající praxe porušování úmluvy č. 111 se znovu výrazně projevila v pracovní perzekuci řady signatářů Charty 77 a jejich stoupenců. Prohlášení Charty 77 skupinou občanů, kteří na čs. orgánech požadovali, aby byly důsledně dodržovány čs. zákony a Ústava a respektovány svobody a práva občanů v nich stanovená a jimi garantovaná, kteří prakticky poukázali na případy porušování těchto práv a na negativní důsledky, k nimž takové porušování občanských práv vede, bylo čs. úřady označeno za činnost ohrožující bezpečnost státu, jeho socialistické a státní zřízení. Na základě tohoto postoje, který byl formulován ve stanovisku Generální prokuratury ČSSR z 31. 3. 1977, jež bylo použito i jako východisko při rozhodování soudů v pracovněprávních sporech signatářů Charty 77, byla řada těchto občanů propuštěna ze zaměstnání i jinak perzekvována. Jednání občanů, kteří signovali Prohlášení Charty 77 nebo je podporovali, je plně v souladu s čs. Ústavou a bylo a je to jednání vpravdě státoporné, státně a společensky odpovědné. Prohlášovat je za protiústavní a protistátní znamená vydávat černé za bílé, obracet věc naruby.

Postup zaměstnavatelů, odborů i soudů, které protiprávní pracovní perzekuci těchto občanů uskutečnily, resp. ji sankcionovaly, je z hlediska úmluvy č. 111 i platného čs. práva neodůvodnitelný a neospravedlivitelný. Porušení práva tu zůstává porušením práva a nestane se ničím jiným – i přes všechny pokusy čs. úřadů a odborů vydávat je za

právně přípustný a oprávněný postup v zájmu bezpečnosti státu. Nikdy se však čs. orgány nepokusily seriózně odpovědět, jak – a v čem – může požadavek důsledného zachování Ústavy a zákonů ohrožovat bezpečnost státu a jeho zřízení, protože takovýto postup nemůže být úspěšný.

Nadmíru přesvědčivě nemožnost takového snahy prokázaly čs. soudy, které rozhodovaly o žalobách občanů propuštěných ze zaměstnání a které svými rozsudky sankcionovaly tato protiprávní propuštění a výpovědi signatářů a podporovatelů Charty 77. Aby soudy mohly vydat takovéto rozsudky, musely porušit všechny základní materiální a procesní normy čs. práva. Charta 77 tuto skutečnost již podrobně prokázala ve svých dřívějších stanoviscích, nejpřesvědčivěji ji však prokazují samotné rozsudky čs. soudů v případech pracovních sporů signatářů Charty 77, které má Mezinárodní organizace práce k dispozici. Soudy žalujícími signatářům neposkytly žádoucí právní ochranu. Čs. orgány ani v dalším období pak neucínily žádné opatření k obraně zákonnosti v těchto případech, takže tato porušení práva nebyla ani soudně, ani jinak právně reparována, tím méně pak dostali lidé protiprávně propuštění z práce morální či materiální odškodnění. Proto také čs. úřady nemohly uvést, jaká zadostiučinění žalujícími signatářům Charty 77 soudy poskytly, ani jeho zdůvodnění, když v žádném konkrétním případě, který byl Mezinárodní organizací práce doložen, se nic takového nestalo.

Ani tím pracovníkům, kteří po propuštění – po kratší nebo delší době nezaměstnanosti – byli posláni zaměstnání, nedostalo se rovnosti příležitosti a zacházení, jak požaduje úmluva, protože existující čs. praxe takovýto postup prostě nepripouští a neumožňuje.

ČSSR se zavázala podle článku 3, písmeno a) úmluvy č. 111 zrušit jakékoli zákonodárné ustanovení, napravit jakékoli administrativní opatření nebo praxi, které jsou neslučitelné se zákazem diskriminace v zaměstnání a povolání. Je proto v této souvislosti zneklidňujícím jevem, že Nejvyšší soud ČSSR, jak na to Charta 77 již ukázala ve svém minulém stanovisku, přijal ve svém hodnocení poznatků soudů při uplatňování zákona č. 20/1975 Sb. o otázkách skončení pracovního poměru (*Sbírka soudních rozhodnutí* č. 9–10, 1978, str. 500–501) takovýto výklad § 46, odst. 1,

písmeno e), který prakticky znehodnocuje význam novelizace tohoto ustanovení Zákoníku práce v roce 1975.

Podle tohoto nepochybně extenzivního výkladu ustanovení § 46, odst. 2, písmeno e) může organizace dát pracovníkovi výpověď pro neplnění požadavků, jež jsou nezbytné pro řádný výkon práce a jejichž nesplňování organizace nezavinila. *Tyto požadavky nemusí být stanoveny žádným právním předpisem a mohou se dotýkat* (podle druhů vykonávané práce nebo zastávané funkce) *občanské angažovanosti, morálně politických kvalit pracovníka apod.* Tato interpretace Nejvyššího soudu ČSSR, která svým úzce utilitárním pojetím odůvodňuje a posvěcuje nezákonné výpovědi pracovníků pro údajné nesplňování politických požadavků kladených na výkon jejich práce, je v diametrálním rozporu s citovaným ustanovením úmluvy č. 111, kterou se ČSSR zavázala respektovat. Výklad Nejvyššího soudu, který dodatečně v abstraktní podobě sankcionoval všechny nezákonné rozsudky soudů v pracovněprávních sporech signatářů Charty 77, znovu tak potvrdil, že soudy signatářům Charty 77 neposkytly potřebnou právní ochranu proti nepřijatelné diskriminaci v zaměstnání a že soudní praxe se neřídí výše uvedeným ustanovením článku 3, písmeno c) úmluvy č. 111. sb.

Federální shromáždění ČSSR přijalo v dubnu 1980 prohlášení k Všeobecné deklaraci odborových práv, jež byla přijata na kongresu SOF v roce 1979 v Praze. V tomto dokumentu se prohlašuje, že v ČSSR jsou respektována a zajištěna všechna odborová práva čs. občanů prostřednictvím Revolučního odborového hnutí. Bohužel, v této souvislosti zůstala stranou problematika porušování pracovních a odborových práv signatářů Charty 77 a jejich stoupenců, kteří byli nejenom propuštěni z práce nebo jinak pracovně perzekvováni, ale byli také namnoze vylučováni z odborů a veškerá jejich odvolání proti tomuto neodůvodněnému a neoprávněnému zbavování odborových práv byla zamítnuta.

Ani v těchto případech dosud nedošlo k nápravě. Odbory, jejichž zástupci v roce 1975 na půdě Mezinárodní organizace práce při projednávání novely Zákoníku práce prohlašovali, že „čs. odbory budou nadále zaručovat, aby praxe prováděná v čs. podnicích byla v souladu s úmluvou“, se aktivně angažovaly při protiprávních

propouštěních z práce signatářů Charty 77 a odmítaly jakoukoliv pomoc při hledání zaměstnání těm občanům, kteří v rozporu s úmluvou pozbyli práci z politických důvodů.

Závěrem tohoto stanoviska znovu konstatujeme, že porušení úmluvy č. 111 v postupu proti signatářům a podporovatelům Charty 77 nebyla dosud napravena, a vyjadřujeme svou ochotu poskytnout Mezinárodní organizaci práce veškerou dokumentaci o případech porušování úmluvy i jakoukoli další pomoc v této věci. Znovu dáváme v úvahu účelnost vyslání vyšetřující komise do ČSSR, která by na místě přešetřila situaci a mohla by podat Mezinárodní organizaci práce objektivní zprávu ke stížnosti Mezinárodní konfederace svobodných odborů o pracovní diskriminaci signatářů Charty 77.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 *Samizdatová předloha je v levém horním rohu označena „Ch 77 14/80“.*
- 2 *Mezinárodní odborové organizace začaly sledovat porušování úmluvy Mezinárodní organizace práce č. 111 o pracovní diskriminaci po zveřejnění prvního dokumentu Charty 77 o této problematice (srv. D16 z 30. 5. 1977). Sjezd francouzské Všeobecné konfederace práce v prosinci 1978 zaslal Ústřední radě odborů protest proti porušování odborových a politických práv v Československu. Komise expertů Mezinárodní konfederace svobodných odborů (MKSO) vypracovala kritickou zprávu, kterou postoupila Mezinárodní organizaci práce (MOP). MOP zaslala zprávu čs. vládě a otázku pracovní diskriminace zařadila na pořad 64. (1979) a poté na 66. Mezinárodní konferenci práce v Ženevě (1980), na níž oficiální čs. delegát stížnosti MOP na diskriminaci v zaměstnání a povolání odmítl. Charta jeho argumenty podrobila kritice v dokumentu z 26. 3. 1981. Srv. D16 (30. 5. 1977), D86 (20. 12. 1978), D92 (7. 2. 1979), D121 (říjen 1979), D170 (26. 3. 1981), D204 (17. 5. 1982), D279 (7. 5. 1984) a D303 (22. 5. 1985).*
- 3 *V ÚSD, sb. FMV-Ch, je ve složce Z 7/80 uložena první verze dokumentu (18 stran s četnými rukopisnými škrty a vsuvkami) – obsáhla polemika s argumenty oficiálního čs. představitele na ženevské konferenci.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 3 (1980), č. 9, s. 1–3 • *Národní politika*, roč. 12, č. 10 (říjen 1980), s. 6 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-1080 (20. 5. 1980).

1980, 26. květen, Praha. – Dopis Charty 77 a VONS Mezinárodní federaci pro lidská práva v Paříži o případu vězněného Petra Cibulky.

Vážení přátelé,
obracíme se na Vás s prosbou o pomoc pro Petra Cibulku, nezákonně vězněného mladého dělníka z Brna.

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných sleduje případ Petra Cibulky od samého začátku – od dubna 1978, kdy byl Petr Cibulka společně se svými dvěma přáteli zatčen. Po velmi dlouhé vazbě byl později odsouzen ve zřejmém rozporu s československým zákonem k dvěma rokům odnětí svobody.¹ Odsouzen byl za to, že pomocí magnetofonových nahrávek šířil mezi svými přáteli nekonformní moderní hudbu a že ve svém bytě umožnil vystoupit na dvou koncertech třem zpěvákům s jejich písněmi při kytarě před nepočtelným publikem. Toto jeho jednání bylo kvalifikováno podle § 100 trestního zákona jako pobuřování. V rozsudku stojí, že Petr Cibulka jednal z nepřátelství k socialistickému společenskému zřízení republiky.

V průběhu výkonu trestu Petr Cibulka zahájil hladovku, kterou přerušil až po 32 dnech, aby dosáhl přeřazení na jiný vězeňský úsek. Po třítýdenním přerušování v hladovce znovu pokračoval. Hladověl dalších 14 dnů. Touto hladovkou, kterou se bránil proti inzultacím ze strany spoluvězňů a proti tomu, že vězeňský dozor tyto inzultace umožňoval, velice utrpěl jeho zdravotní stav. Jeho tělesná váha se snížila ze 75 na 47 kg. Během hladovky i po ní odmítl nastoupit do práce, neboť stále trval na svém požadavku přeřazení a zdravotní stav mu pracovat ani neumožňoval. Když později poznal, že jeho úsilí je zcela marné, spokojil se přemístěním na jinou chodbu téhož pracovního úseku a do práce opět nastoupil.

Za hladovku a za nenastoupení do práce byl nejprve velmi často a velice tvrdě trestán pobytím v celodenním uzavřeném oddělení. Později proti němu bylo dokonce zahájeno trestní stíhání pro údajné maření výkonu úředního rozhodnutí (§ 171 trestního zákona).² V lednu letošního roku byl odsouzen k 6 měsícům vězení, když soud jeho hladovku a nenastoupení do práce posoudil jako přečin. Po odvolání prokurátora odvolací soud posoudil jeho jednání jako trestný čin a trest zvýšil

na jeden rok vězení. Odsouzení bylo opět v rozporu se zákonem. Petr Cibulka začal nový trest odpykávat v polovině letošního dubna v návaznosti na předchozí trest dvou let vězení.

Od okamžiku uvěznění a zejména od chvíle zahájení hladovky loni in květnu je osud Petra Cibulky středem pozornosti mnoha jeho přátel i těch, kteří ho osobně neznají. Jeho případ je rovněž v popředí zájmu Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných i mluvčích a signatářů Charty 77. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných se tímto případem zabýval ve svých sděleních číslo 2, 40, 42, 55, 70, 157, 171.³ Mluvčí Charty 77 se společně s Výborem na obranu nespravedlivě stíhaných obrátili na nejvyšší státní úřady v Československu se žádostí o nápravu. Marnost této žádosti vedla 228 občanů k tomu, že otevřeným dopisem žádali o pomoc Mezinárodní Červený kříž.

Dalším projevem solidarity byla žádost 176 občanů Národnímu výboru města Brna o povolení tiché manifestace vsedě na protest proti věznění Petra Cibulky. Jedinou odpovědí státní moci byla policejní akce nebyvalého rozsahu, spojená s výhrůžkami, psychickým nátlakem a dokonce bitím.⁴

Podle posledních zpráv bylo proti Petru Cibulkovi zahájeno další trestní stíhání podle § 156 (urážka veřejného činitele) a hrozí mu tedy další trest až do výše jednoho roku k dosavadním třem letům vězení.

Žádáme Vás, abyste na tento naléhavý případ třicetiletého Petra Cibulky upozornili světovou veřejnost a informovali o něm skupiny a organizace zabývající se lidskými právy.

Petr Cibulka je signatářem Charty 77, adresa jeho matky je: Věra Cibulková, Mučednická 39, 616 00 Brno.

Mluvčí Charty 77

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 3 (1980), Č. 8, S. 1.

1 Petr Cibulka, Libor Chloupek a Petr Pospíchal byli zatčeni 17.4.1978 a 14.11.1978 za trestný čin pobuřování podle § 100 trestního zákona odsouzeni: P. Cibulka na 24 měsíců, L. Chloupek na 20 měsíců a Petr Pospíchal na 11 měsíců.

2 Při soudním líčení 30.1.1980 byl vězněný P. Cibulka dále odsouzen na 6 měsíců podle § 7 zákona č. 150/1969 Sb.

o přechínech. Odvolací řízení se konalo 12.3.1980 v Plzni u krajského soudu. Soud vyhověl návrhu prokurátora a překvalifikoval rozsudek podle §171/1 trestního zákona (maření výkonu úředního rozhodnutí) a Cibulku odsoudil k trestu 1 roku. Překvalifikaci soud odůvodnil „vysokým stupněm společenské nebezpečnosti“.

- 3 Sdělení VONS viz Informace o Chartě 77, roč. 1 (1978), č. 6, s. 13; č. 11, s. 17–18; č. 13, s. 8–9; roč. 2 (1979), č. 2, s. 7–9, č. 11, s. 7, č. 12, s. 8, č. 16, s. 16–17; roč. 3 (1980), č. 5, s. 10–11.
- 4 Dne 24. února 1980 požádalo 136 občanů o povolení manifestace za propuštění P. Cibulky. Měla se konat 15. března jako „manifestace vsedě“ na náměstí Svobody v Brně. Několik dní před oznámením manifestace byli signatáři žádosti o manifestaci podrobeni výsledkům a policejním prohlídkám v Brně, Olomouci, Ústí nad Labem, Plzni aj. Zhruba od 12.2. bylo náměstí Svobody v Brně policejně stráženo.

1980, 9. červen, Praha. – Dopis generálnímu tajemníkovi OSN Kurtu Waldheimovi o porušování práva na vzdělání a účast v kulturním životě.

Pane generální tajemníku, jménem občanské iniciativy Charta 77, jejímž cílem je přispívat k respektování a plnění paktů o lidských právech, ratifikovaných ústavními orgány naší země roku 1975 a platnými jako součást jejího právního řádu, obracíme se na Vás se žádostí o radu, jak postupovat v situaci, kdy naše upozornění na konkrétní porušování ustanovení paktů (i Ústavy naší země jim odpovídajících) jsou v rozporu s duchem i literou Ústavy a jiných právních norem příslušnými orgány ignorovány.

Kromě mnoha jiných případů jde zvláště v poslední době o soustavné porušování práva na vzdělání a účast v kulturním životě (článek 13 a 15 Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech), jež vyvolává právem rozhořčení v mezinárodní kulturní a vědecké veřejnosti.

Jak je Vám známo z jiných informací, jsou od počátku sedmdesátých let v naší zemi protiústavně a protizákonně vylučovány z přístupu na vyšší stupně vzdělání děti občanů a občané, kteří tím či oním způsobem, vždy však v plném souhlasu s právním řádem naší země, projevíli či projeví rozdílné názory na politický systém zavedený u nás po cizí vojenské intervenci v srpnu roku 1968, jež – jak známo – byla i předmětem jednání Rady bezpečnosti OSN. Zároveň bylo značné množství vědeckých pracovníků a pedagogů z těchže důvodů zbaveno možnosti práce ve výzkumných ústavech i na vysokých školách a zabráněno jim nadále se zabývat vědeckou činností. Tento stav, odporující nejen uvedeným článkům, ale i článku 6 zmíněného Paktu, jakož i konvenci 111 MOP, byl předmětem jednání různých nevládních organizací, jakož i částečně MOF.

Poněvadž lidem takto diskriminovaným nelze zabránit v myšlení a sledování problémů vědy a kultury i ve ztížených podmínkách, vznikly u nás již před několika lety spontánní kroužky a skupiny, v nichž se scházejí mladí lidé zbavení možnosti vyššího vzdělání, ale dychtiví po znalostech a vědě, s některými vědeckými pracovníky, kteří jim tyto znalosti a vědomosti neformálním

způsobem zpřístupňují.¹ Děje se tak na základě plné dobrovolnosti, bezplatně a bez jakýchkoli společenských či politických ambicí. V posledních měsících jsou tyto schůzky předmětem brutálních a nezákonných zásahů policejních orgánů. Policejním šikanám jsou vystavováni také zahraniční návštěvníci naší země, kteří ze zájmu o tuto spontánní činnost jsou ochotni přispět k rozšíření obzorů těchto mladých lidí. V poslední době byly zvláště brutálním zásahům vystaveni účastníci schůzek o antické filozofii.

V příloze připojujeme kopie některých upozornění a stížností, které účastníci uvedených schůzek a také občanská iniciativa Charta 77 předložili kompetentním orgánům a úřadům naší země a které zůstaly bez jakékoli odpovědi.

Jsmo si vědomi toho, že vláda naší země neratifikovala opční protokol k Paktu o občanských a politických právech a že se tedy nemůžeme obrátit přímo k výboru zřízenému podle článku 26 tohoto Paktu. Domníváme se však, že sekretariát, jenž zajišťuje agendu tohoto výboru, jakož i komise pro lidská práva Hospodářské a sociální rady jsou kompetentní k tomu, aby vyjádřily, byť neformální cestou, stanovisko, jež by pomohlo k respektování a plnění paktů vypracovaných dlouholetým úsilím OSN.

*Rudolf Battěk, Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77.*

*Mluvčí Charty 77 Václav Benda, Jiří Dienstbier
a Jaroslav Šabata jsou t. č. ve vězení.*

Přílohy: dopis Charty 77 rektoru Karlovy univerzity², dopis Charty 77 Federálnímu shromáždění ČSSR³, Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, Československá liga pro lidská práva, člen Mezinárodní federace pro lidská práva: Sdělení č. 172, 175 a 177,⁴ prohlášení účastníků filozofického kurzu⁵

Na vědomí: generální ředitel UNESCO⁶

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

1 *Bytové přednášky, tzv. Patočkova univerzita, v podstatě doplňovaly eticky a myšlenkově činnost Charty. Od roku 1977 se k českým přednášejícím přidali i zahraniční profesori, zejména z univerzity v Oxfordu, zájem projevil*

také pedagogové z harvardské, heidelberské, západoberlínské a pařížské univerzity. Přestože obsah přednášek vůbec nesouvisel s aktuálními problémy (přednášelo se o racionalizaci vědy, konkrétní fenomenologii, o antické filozofii atd.), od února 1980 podnikala StB proti filozofickým seminářům razie. Bezpečnost několikrát vtrhla do bytů, rozpustila účastníky a vyhostila externí profesory. Viz D136 (11. 3. 1980), D140 (18. 4. 1980) a D141 (23. 4. 1980). Britský velvyslanec v Praze Peter Male se marně snažil podat osobní protest na ministerstvu zahraničních věcí, ale nebyl přijat. O událostech referovaly britské listy The Economist, The New Statesman, The Times a řada dalších.

Policejní zásahy proti Patočkovým univerzitám pobouřily mezinárodní veřejnost. O mimořádných ohlasech svědčí četné relace ve vysílání Svobodné Evropy. Srv. ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-1010–1012 (11.–13. 3. 1980), S-1018 (19. 3. 1980), S-2052 (22. 4.), S-1054 (24. 4.), S-1077 (17. 5.), S-1082 (22. 5.), S-1088 (28. 5.), S-1095 (4. 6. 1980).

2 *Viz D141 (23. 4. 1980).*

3 *Viz D140 (18. 4. 1980).*

4 *Bylo publikováno in Informace o Chartě 77, roč. 3, (1980) č. 6, s. 9–10, 12–33; č. 7 s. 9–10.*

5 *Tamtéž, č. 8, s. 7.*

6 *U dokumentu je ve složce uložena fotokopie obálky a průvodního dopisu generálnímu tajemníkovi UNESCO do Paříže podepsaného všemi třemi mluvčími: „Pane řediteli, v příloze Vám zasíláme kopii dopisu generálnímu tajemníkovi OSN dr. Kurtu Waldheimovi.“*

1980, 9. červen, Praha. – Seznam 47 nových signatářů Charty 77. (Dokument č. 28)¹

K Prohlášení Charty 77 ze dne 1. 1. 1977 se připojilo dalších 45 občanů.² Tím stoupl počet signatářů Charty 77 na 1062.

Helena Abrahámová, studující; Josef Adámek ml., t. č. bez zaměstnání; Miroslav Bělovský, domovník; Jaroslav Beneš, zaměstnanec JZD; Josef Brychta, invalidní důchodce; Naděžda Cachová, studující; Jan Cigánek; Miloslav Černý; Jiří Dedecius, masér; Ludovit Didi, učitel; Mária Di-diová; Adrian Dobrovolný, jídlonoš; Josef Dvořák, dělník; Marta Fiedlerová, dělnice; Jefim Fištejn; Martin Harníček, ošetřovatel; František Hrabal, dělník; Petr Hrdina, památkář; Petr Hruška, řidič; Jiří G. Janeček, invalidní důchodce; Tomáš Jirousek, učitel; Hana Jüptnerová, středoškolská profesorka; Jindřich Koudelka, dělník; Libuše Koudelová, důchodkyně; Ivan Kožíšek, dělník; Ria Kropopová, studující; Jaroslav Kytlica; Ladislav Mařík; Milan Moletz, dělník; Augustin Navrátil, hradlař; Jaromír Němec, mistr zvuku; Josef Pekárik, dělník; Petr Pospíchal, učeň; Jaroslav Ptáček, zámečnický; Lubomír Přikryl, zámečnický; Ivan Rusek; Olga Stankovičová, dokumentátorka; Jiří Středa, sanitář; František Svatuška; Jan Škrobánek, technik; Lenka Škrobánková, výtvarnice; Jindřich Tomeš; František Veis; Jana Veselá, úřednice; Jiří Vlček, jevištní technik-malíř; Jiří Volf; Jan Zvěřina, invalidní důchodce.

*Rudolf Battěk, Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 3 (1980), Č. 9, S. 4.

- 1 Jako jediný v roce 1980 má tento dokument v titulku číselné označení.
- 2 Údaj je zřejmě omylem převzat z konceptu dokumentu ze dne 31. května, v němž je zaznamenáno pouze 45 signatářů bez J. G. Janečka a Jozefa Pekárika. ČSDS, sb. Charta 77,

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Listy, roč. 10 (1980), č. 5, s. 70.

1980, 20. červen, Praha. – Prohlášení Charty 77 k zatčení mluvčího Charty Rudolfa Battěka.

Od soboty 14. 6. 1980 byl pohřešován mluvčí Charty 77 a člen Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných ing. Rudolf Battěk. Teprve ve středu 18. 6. 1980 se jeho manželka dozvěděla, že je obviněn podle § 155/1, písmeno a) trestního zákona a § 202/1 trestního zákona z údajných trestných činů napadení veřejného činitele a výtržnictví a že na něho byla uvalena vazba.

Nikdo z rodiny ani přátel nebyl přítomen ve chvíli, kdy mělo k incidentu dojít. Ing. Rudolf Battěk je obviněn prokurátorem z toho, že příslušníka Veřejné bezpečnosti, který mu na ulici bránil v odchodu z úřadovny MO VB a snažil se ho vtáhnout zpět do budovy, udeřil do čela a shodil mu služební čepici. Důvody, proč byl ing. Rudolf Battěk předtím vůbec na okrsku VB, přítom nejsou v obvinění uvedeny.¹

Obvinění ing. Rudolfa Battěka zřetelně připomíná případ mluvčího Charty 77 dr. Jaroslava Šabaty, který byl v roce 1978 odsouzen za napadení veřejného činitele za stejně nejasných a vykonstruovaných okolností.

V době, kdy se mezinárodní uvolňování napětí znovu ostře jeví jako nezbytnost a kdy se státy Evropy, signatáři helsinských dohod, chystají na společnou schůzku v Madridu, československé státní orgány vystoupily proti představiteli hnutí za lidská práva, svobody a dodržování zákonů s absurdním obviněním.

Vyzýváme světovou veřejnost, aby neochabovala v zápasu za osvobození československých politických vězňů, mezi něž musíme nyní počítat i mluvčího Charty 77 ing. Rudolfa Battěka.

*Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77*

*Mluvčí Charty 77 ing. Rudolf Battěk, dr. Václav Benda,
Jiří Dienstbier a dr. Jaroslav Šabata jsou t. č. vězňeni.*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 3 (1980), Č. 10, S. 1.

- 1 R. Battěk byl odsouzen z politických důvodů již roku 1972 na 3 1/2 roku vězení. 29.–31. 1. 1979 byl zadržen pro „důvodné podezření, že spolu s ostatními osobami se podílel na tvorbě a rozšiřování různých nepřátelsky zaměřených písemností, rozšiřovaných ve značném množství

1980, 20. červen, Praha. – Pozdravný dopis odborové konferenci v Římě.

Vážení přátelé

posíláme srdečné pozdravy Vaší konferenci.¹ Z každodenní zkušenosti víme, jak důležitá je solidarita lidí usilujících o svět svobodnější a spravedlivější. Chtěli bychom věřit, že síla a autorita Vašich odborových svazů přispěje k osvobození všech politických vězňů a respektování občanských práv v Československu.

I když nemůžeme být Vašemu jednání přítomní fyzicky, jsme i tak s Vámi. Přejeme Vaší konferenci, jejíž výsledky budeme pozorně sledovat, hodně úspěchů.

*Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77.*

*Mluvčí Charty 77 Rudolf Battěk, Václav Benda,
Jiří Dienstbier a Jaroslav Šabata jsou toho času věznění.*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 3 (1980), Č. 10, S. 1.

1 *Konference odborů v Římě se konala ve dnech 26.–28. 6. 1980 a jednala také o zákazu výkonu povolání v Československu.*

na území ČSSR! AMV, V-40825 MV, SV StB 8/120-79, sv. 7. Od října 1979 bylo proti R. Battěkovi vedeno trestní stíhání podle § 98/1 trestního zákona pro podvracení republiky. Zatčen byl 14. června 1980 poté, kdy navštívil městský okrsek VB v Praze 8, aby projednal krádež svého vozu. Když chtěl odejít, příslušník VB ho táhl za rukáv zpět a R. Battěk se po něm ohnal. Za to byl obviněn podle § 155, odst. 4, písmeno a) trestního zákona (napadení veřejného činitele) a § 202, odst. 1 trestního zákona (výtržnictví). Viz Sdělení VONS č. 189, Informace o Chartě 77, roč. 3 (1980), č. 9, s. 7. Dále viz D151 (29. 6. 1980), D157 (13. 10. 1980), D159 (9. 11. 1980), D165 (5. 2. 1980), D168 (21. 2. 1981), D172 (20. 4. 1981), D180 (3. 7. 1981) a D288 (2. 11. 1984).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-1114 (23. června 1980) • *Americké listy*, 1. července 1980 • Prohlášení Charty 77 k zatčení mluvčího. In: *České slovo*, č. 8–9 (srpen–září 1980), s. 5 • *Hlasý Čechů a Slováků v Austrálii*, roč. 1, č. 10 (5. srpna 1980) • Svobodu pro R. Battěka! In: *Listy*, roč. 10 (1980), č. 5, s. 62.

KOMENTÁŘE: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-1114, I. Medek (23. 6. 1980), S-1115, S. Volný, (24. června 1980) • Uvěznění R. Battěka. Primitivní policejní provokace. In: *Právo lidu*, roč. 83 (1980), č. 3, s. 1 • Ivan Medek in: *Hlasý Čechů a Slováků v Austrálii*, roč. 1, č. 14 (30. 9. 1980).

1980, 28. červen, Praha. – Výzva Charty 77 k čs. veřejnosti při příležitosti madridské schůzky účastnických států KBSE.¹ Přílohy: Text VII. principu Závěrečného aktu helsinské konference a úvaha Jiřího Hájka, doporučená mluvčími Charty jako podklad k diskusi.

Mluvčí Charty 77 obdrželi příspěvek prof. dr. Jiřího Hájka, DrSc., Co můžeme čekat od Madridu a doporučují jej jako východisko k promýšlení tohoto tématu a k dílčím diskusím.

Kromě toho vyzýváme čs. veřejnost, aby se obracela na československé vládní orgány s návrhy, týkajícími se široké problematiky madridské schůzky, a aby současně o nich informovala ty čs. občany a nezávislé skupiny, kteří se o tyto otázky zajímají. V tomto ohledu nabízí společenství Charty 77 svou podporu těm, kdo chtějí své návrhy uplatnit. Došlé podněty a návrhy bodů v rámci svých možností zpracovat, případně zprostředkovat jejich předání. Věříme, že tato iniciativa napomůže k tomu, aby madridská schůzka splnila naděje, které jsou do ní vloženy.

Náměty a návrhy lze posílat na adresy redakce Informací o Chartě 77 a mluvčích Charty 77.

Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77

[Přílohy]

VII.¹ Respektování lidských práv a základních svobod včetně svobody myšlení, svědomí, náboženství a přesvědčení

Zúčastněné státy budou respektovat lidská práva a základní svobody myšlení, svědomí, náboženství a přesvědčení pro všechny bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka nebo náboženství.

Budou podporovat a rozvíjet účinné uplatňování občanských, politických, hospodářských, sociálních, kulturních jakož i jiných práv a svobod, které všechny vyplývají z důstojnosti člověka a jsou nezbytné pro jeho svobodný a plný rozvoj.

V tomto rámci budou zúčastněné státy uznávat a respektovat svobodu jednotlivce hlásit se jednotlivě nebo ve společenství s jinými k náboženství či víře a vyznávat je v souladu s tím, co mu velí jeho svědomí.

Zúčastněné státy, na jejichž území existují národnostní menšiny, budou respektovat právo

osob, které patří k takovým menšinám, na rovnost před zákonem; poskytnou jim veškerou možnost skutečného užívání lidských práv a základních svobod a budou tímto způsobem chránit jejich zákonné zájmy v této oblasti.

Zúčastněné státy uznávají všeobecný význam lidských práv a základních svobod, jejichž respektování je podstatným činitelem míru, spravedlnosti a blahobytu, kterých je zapotřebí, aby byl zajištěn rozvoj přátelských vztahů a spolupráce mezi nimi, jakož i mezi všemi státy.

Budou vždy respektovat tato práva a svobody ve svých vzájemných vztazích a budou se snažit jednotlivě i společně, jakož i ve spolupráci s OSN, o prosazování všeobecného a účinného respektování těchto práv a svobod.

Potvrzují právo jednotlivce znát svá práva a povinnosti na tomto úseku a postupovat podle nich.

Na úseku lidských práv a základních svobod budou zúčastněné státy jednat v souladu s cíli a zásadami Charty OSN a s Všeobecnou deklarací lidských práv. Budou dále plnit své povinnosti, jak jsou stanoveny v mezinárodních deklaracích a dohodách v této oblasti, pokud jsou jimi vázány, včetně povinností obsažených mezi jiným v mezinárodních konvencích o lidských právech.

Jiří Hájek Co můžeme čekat od Madridu (Úvaha k diskusi)

Současné zhoršení mezinárodní atmosféry a zejména vztahů mezi vedoucími světovými velmocemi vede četné pozorovatele a komentátory i značnou část veřejnosti k pesimistickým úvahám o vyhlídkách na další vývoj. Někteří z nich dělají již tečku za mezinárodním uvolňováním a mírovým soužitím, odkazují [je] již nenávratně do minulosti nebo dokonce se zpětnou platností do oblasti iluzí či pouhých taktických triků některých mocností. Mluví se o návratu k studené válce i s jejím balancováním na okraji ozbrojeného konfliktu a poukazuje se na různé historické analogie – jak roku 1939, tak dokonce roku 1914.

Je pochopitelné, že úvahy tohoto druhu vyvolávají nespokojení a tíseň zejména v Evropě, jejíž národy zažily jak oba světové konflikty, tak i plný dopad studené války, jež náš kontinent rozdělila linií svých mocenských a ideologických rozporů a zatížila vahou nahromaděného ničivého

potenciálu nevidaných rozměrů a smrtelné účinnosti jako výsledku bezprecedentních závodů ve zbrojení. I když ohniska současných konfliktů leží mimo Evropu, dotýkají se její bezpečnosti. Ostatně neúspěch snah zastavit či dokonce zvrátit směr oněch závodů ve zbrojení zvětšuje vratkost dosavadní „rovnováhy strachu“, na níž je založen dnešní stav bez války, který lze stěží v plném smyslu nazvat mírem trvajícím 35 let, i když jej přijímají národy s pocitem úlevy a zároveň s obavami před jeho zhoršením či ztrátou.

Vyvstala i otázka, zda se nestává marným ono „úsilí k tomu, aby se proces uvolňování napětí stal nepřetržitým, stále životaschopným a obsáhlejším univerzálním svým obsahem“, k jehož rozvíjení se zavázaly vlády, které v srpnu 1975 podepsaly Závěrečný akt Konference o evropské bezpečnosti a spolupráci v Helsinkách. Ti, kdo tak soudí, nedoceňují ani toto úsilí, ani dosavadní jeho výsledky, dané právě Konferencí o bezpečnosti a spolupráci. Lze souhlasit s hodnocením vysloveným v nedávné deklaraci členských států Varšavské smlouvy, že konference se stala porážkou stoupenců studené války, evropské a světové reakce, velkým úspěchem politiky realismu a dobré vůle účastníků. Byla podstatným krokem k překonání rozkolu Evropy na dva nesmiřitelné tábory či bloky, k opětovnému pojmání našeho kontinentu jako společenského celku při plném uznávání individuality jednotlivých národů a států a respektování plurality jejich společností, různosti jejich názorů i stanovisek na společné problémy a potřeby řešit je dohodou. Byla tedy porážkou mentality studené války, charakterizované bipolárním, černobílým chápáním a hodnocením realit mezinárodního života, neochotou a nezpůsobilostí pochopit, ba jen klidně vyslechnout názory a stanoviska druhé strany či mínění lišící se jen odstínem od toho, co pro vlastní stranu je vyhlášováno za neměnnou pravdu; mentality promítané a uplatňované nejen ve vztazích mezi státy, ale někde mnohem důrazněji uvnitř států, ve vztahu moci a jejich držitelů k společnosti a k člověku. Po té stránce bylo velkým pokrokem v pojetí mírového soužití, že mezi základní zásady a podmínky bezpečnosti a spolupráce zařadil Závěrečný akt vedle suverénní rovnosti států, jejich územní celistvosti, nepoužívání síly ani hrozby silou, nevměšování

a národního sebeurčení – také *respektování lidských práv a základních svobod* tak, jak je pojímá Všeobecná deklarace lidských práv i další mezinárodní dokumenty Spojených národů – zejména oba pakty o lidských právech. Připomeňme si, že studená válka zabránila jednomyslnému pojetí *Všeobecné deklarace* v prosinci 1948 a že teprve její postupné překonávání a atmosféra uvolňování umožnily, aby v roce 1968 byly její zásady formulovány v právně závazných člancích paktů o lidských právech, dnes již ratifikovaných většinou členských států OSN i účastníků evropské Konference o bezpečnosti.

Porážka sil studené války, nositelů a hlasatelů její mentality, neznamenal její eliminaci. Jejich vliv zůstává silný zejména v pozicích vojensko-průmyslových komplexů i byrokraticko-policejních struktur existujících a působících s různým stupněm síly a intenzity prakticky v různých zemích. Proto také ono již citované úsilí o další postup procesu uvolňování naráží na nejvyšší překážky především v oblasti vojenské a také – alespoň v některých zemích – při dodržování závazků týkajících se lidských práv a základních svobod. I když lze konstatovat pokrok ve spolupráci v oblastech hospodářství, techniky, vědy, ochrany životního prostředí a výměny kulturních statků a podnětů, tyto kladné výsledky jsou zastíňovány pokračováním závodů ve zbrojení, nedostatkem jakéhokoli konkrétního výsledku již šestiletých vídeňských jednání o vyváženém snížení výzbroje a vojsk ve střední Evropě, vedeného v ideové souvislosti a paralelně s Konferencí o bezpečnosti a spolupráci, nehledě k uzavření smlouvy o omezení strategických zbraní (SALT 2) mezi nejvýznamnějšími signatáři Závěrečného aktu z Helsinek. Jsou podstatně oslabovány i hrubým porušováním lidských práv v některých zemích, jejichž vlády tento akt podepsaly. Zdá se, jako by v těchto oblastech síly studené války sáhly k protiofenzivě, kterou v současné době stupňují. Jí je třeba čelit. Sám fakt podpisu Závěrečného aktu z Helsinek svědčí o tom, že ve všech zúčastněných zemích je silné přesvědčení o správnosti, nutnosti a prospěšnosti politiky řídicí se podepsanými zásadami.

Svědčí o tom i skutečnost, že po počátečních pochybách, vyslovovaných i osobnostmi jednoznačně oddanými věci uvolňování a opravdové

spolupráce, je dnes všude počítáno s uskutečňováním dalšího zasedání konference o evropské bezpečnosti a spolupráci v Madridu, jak bylo již před dvěma roky stanoveno na bělehradském zasedání. V poslední době se pro madridské jednání vyslovily s velkým důrazem členské státy Varšavské smlouvy v již uvedené deklaraci z 15. května. Vyjádřily přesvědčení, že „může a musí sehrát důležitou úlohu v dalším uvolňování, upevňování bezpečnosti a rozvíjení spolupráce v Evropě“. Vyzývají k pečlivé přípravě zasedání, přičemž zdůrazňují prioritu vojenského uvolňování a odzbrojení na evropském kontinentu.

V deklaraci samé se k tomuto problému navrhuje řada opatření, bezprostředně souvisejících s bezpečností a spoluprací v Evropě (návrh dohody o nezvyšování stavu vojsk v Evropě, svolání konference o vojenském uvolňování a odzbrojení v Evropě), ale i širšího, univerzálního rázu. Není pochyby o tom, že konkrétní pokrok na tomto poli by měl rozhodující význam pro upevnění bezpečnosti a rozvoj spolupráce a přispěl by tak k dosažení cílů vytyčených Závěrečným aktem a odpovídajícím zájmům i tužbám převážné většiny Evropanů. Je si přát a doufat, že tyto návrhy a podněty budou ostatními účastníky věcně přezkoumány a že diskuse o nich povede k pozitivním dohodnutým opatřením. Lidé nemající přístup k vysoce technickým a z nepochopitelných důvodů většinou utajeným informacím o stavu vojsk a výzbroje států mohou si jen přát, aby vlády i jejich vyjednávači přistupovali k těmto problémům s nejvyšší odpovědností, opravdovostí a upřímnou vůlí dosáhnout dohody spravedlivé pro všechny účastníky, bez pokusů snažit se docílit na úkor kohokoli jiného jednostranných výhod, mařících nakonec možnost opravdové dohody. Může a musí si představit, jak složité jsou problémy a jak obrovské potíže i překážky se musí překonávat a jak pomalý tu může být skutečný pokrok.

Je možno i uvídat, že uvedená deklarace států Varšavské smlouvy kategoricky požaduje „přísně dodržovat všechna ustanovení Závěrečného aktu KBSE“, především zásad, jimiž se signatáři zavázali řídit své vzájemné vztahy, a že tyto zásady vypočítává, přičemž *nevynechává ani respektování lidských práv a základních svobod*. Je to důležité proto, že při bělehradských jednáních právě některé z těchto

států rozhodně odmítaly diskusi o plnění této zásady s odvoláním na zásadu o nevměšování. Je pravda, že chování státní moci k jejím občanům či poddaným je její vnitřní věcí – ovšem jen do té doby, dokud se určité normy tohoto chování nestanou předmětem mezinárodní dohody či smlouvy, opravňující každého druhého jejího účastníka zkoumat, jak smluvní partner (či partneři při mnohostranné smlouvě) plní závazky v ní vysloveně stanovené. Na rozdíl od smluv a dohod politických, hospodářských či kulturních nemá ovšem žádný účastník dohody či paktu o občanských právech možnost nutit neplnícího partnera k pozitivnímu plnění, ba ani nepřímého recipročního nátlaku, jaký by v podstatě byl v rozporu s obsahem dohody tohoto charakteru. Naproti tomu lze neplnění závazků týkajících se lidských práv a svobod dost těžko zastříti odvoláním na státní tajemství; jde tu o závazky podléhající daleko víc než jiné veřejnému mínění vlastní země i mezinárodní veřejnosti, jež tu může zapůsobit jako značná morální síla. V kontextu Závěrečného aktu, jenž stanoví výslovně rovnocennost a stejnou platnost všech vyhlášených principů i jejich vzájemnou závislost i podmíněnost, lze konstatovat, že plnění principu respektování lidských práv a vzájemných svobod je *podstatným kritériem* pro posuzování toho, jak ten který stát, resp. jeho vláda bere vážně celý komplex principů Závěrečného aktu a jak je ochoten každý z nich plnit.

Věc bezpečnosti a spolupráce v Evropě zaujala právem pozornost nejširší veřejnosti jejich zemí a je chápána jako úkol, za nějž nesou hlavní odpovědnost vlády, ale jenž se týká i obyčejných lidí. Zatímco v otázkách politických, vojenských, hospodářských či technických mohou tito lidé říci k věci málo podstatného, je tomu jinak právě ve věci plnění tohoto principu. Proto také v této věci vznikly v mnoha účastnických zemích občanské iniciativy, které se snaží přispět osobitým a nezastupitelným způsobem k tomu, aby v jejich zemích byly závazky z mezinárodních smluv a dohod o lidských právech plně respektovány a uskutečňovány. Také postoj a chování vlád k těmto iniciativám je právem považován za kritérium jejich opravdovosti v plnění zásad popsaných slavnostně v Helsinkách.

Ti, kdo se v těchto iniciativách angažují za tyto zásady, jsou samozřejmě přívrženci uvolňování

napětí a odpůrci studené války, její mentality i jejích metod. Samozřejmě jsou pro vojenské uvolňování a odzbrojení a přejí si i doufají, že v dvoustranných i mnohostranných jednáních, jež připravují madridské zasedání, bude v tomto směru docíleno pokroku. Zároveň ovšem zcela v duchu i podle litery Závěrečného aktu zdůrazňují nutnost, aby i v přípravných jednáních i na samotném zasedání v Madridu byla věnována náležitá pozornost respektování lidských práv a svobod. Nejde jim o vyvolávání sporů, v nichž by ožívala v rozporu s duchem Helsinek mentalita studené války. Jde o to, aby v těchto jednáních byla pochopena a náležitě zdůrazněna vzájemná závislost mírového soužití a respektování i rozvoje lidských práv, svobod a důstojnosti, jakož i význam tohoto respektování jako kritéria opravdovosti plnění zásad a závazků slavnostně podepsaných v zájmu a ve prospěch míru i bezpečnosti.

Právě náležitým zdůrazněním jak těchto souvislostí, tak tohoto významu lidských práv a svobod v procesu uvolňování napětí a budování vztahů mírové koexistence a spolupráce bude snad možno dospět k dohodnutému pojetí realizace tohoto významného principu Závěrečného aktu. Jako vše – bude to vyžadovat hodně úsilí, pevnosti i taktu a trpělivosti. Docílí-li Madrid alespoň krůčku také na této cestě, bude to další úspěch rozumu a dobré vůle, další oslabení činitelů studené války.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 3 (1980), Č. 10, S. 1–5.

- 1 *Princip VII Deklarace principů, jimiž se řídí vztahy mezi zúčastněnými státy, úvodní části Závěrečného aktu KBSE.*
- 2 *Madridská následná schůzka představitelů účastnických států KBSE byla zahájena 11. listopadu 1980 a trvala s přestávkami do 9. září 1983. Představitelé Charty se na ni připravovali s časovým předstihem. Zpracováním dokumentu pro madridskou konferenci byli pověřeni J. Hájek, L. Hejdánek, R. Battěk, Z. Tominová a M. Rejchrt. Na přípravě materiálů spolupracovali Jaromír Lintera, Přemysl Vondra, Josef Stehlík. Koordinaci českých, polských a maďarských materiálů zajišťovala Anna Šabatová, která udržovala spojení s maďarskými a polskými disidenty.*

Charta 77 připravila několik návrhů, jimiž by Československo mohlo přispět ke zradu konference. Viz D155

(17.9.1980), D160 (10.11.1980), D167 (17.2.1981), D169 (22.2.1981), D193 (3.3.1982), D215 (22.10.1982), D267 (30.12.1983).

Iniciativu Charty 77 k řešení problematiky madridské schůzky podpořila exilová Rada svobodného Československa. Vypracovala memorandum, které před madridskou konferencí zaslala všem účastnickým státům. Ztotožňovala se v něm s Chartou 77 a mj. znovu vyslovila požadavek stažení sovětských vojsk z území Československa. V memorandu se zabývala všemi „koší“ helsinské dohody, zejména porušováním lidských práv a svobod ve všech oblastech života v Československu.

1980, 29. červen, Praha. – Dopis generálnímu prokurátorovi ČSSR dr. Jánu Feješovi, žádající prošetření a zastavení trestního stíhání proti R. Battěkovi.

Pane prokurátore,
dne 14. 6. 1980 byl vzat do vazby ing. Rudolf Battěk, mluvčí Charty 77 a člen Výboru na obranu ne-spravedlivě stíhaných. Bylo proti němu vzneseno obvinění podle § 155 trestního zákona a § 202 trestního zákona

Řada nezákonných postihů ze strany orgánů SNB, kterým byl Rudolf Battěk v poslední době vystaven, i všechny okolnosti případu nás opravňují k domněnce, že obvinění Rudolfa Battěka z kriminálního deliktu je dalším pokusem diskreditovat v očích domácí i zahraniční veřejnosti představitele občanské iniciativy Charta 77 a tím i celé toto hnutí a jeho činnost.

Jako ti, kteří osobně znají Rudolfa Battěka, jeho povahu, zásady i životní program, jsme přesvědčeni, že se ing. Rudolf Battěk žádného trestného činu nedopustil a že vždy jednal v intencích Charty 77, usilující o respektování platných zákonů.

Žádáme Vás proto, abyste okolnosti tohoto varovného případu prošetřil a zasadil se o zastavení trestního stíhání proti ing. Rudolfu Battěkovi a o jeho propuštění z vazby.¹

Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77.

Mluvčí Charty 77 ing. Rudolf Battěk, dr. Václav Benda, Jiří Dienstbier a dr. Jaroslav Šabata jsou t. č. vězňeni.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS,
S VLASTNORUČNÍM PODPÍSEM MARIE
HROMÁDKOVÉ.

1 Žádost o prošetření a propuštění R. Battěka z vazby zaslala 16. 7. 1980 ministru vnitřní ČSSR J. Obzinovi 182 občanů, k nimž se následující den připojili další tři občané. Srv. Informace o Chartě 77, roč. 3 (1980), č. 11, s. 1–2.

DOKUMENT V PLNÉM ZNĚNÍ: *Informace o Chartě 77*, roč. 3 (1980), č. 10, s. 5.

KOMENTÁŘE: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-1126, Milan Schulz (5. 7. 1980) • S-1136, Sláva Volný (15. 7. 1980) • dopis 182 občanů, pol. blok S-1138 (17. 7. 1980).

O R. BATTĚKOVÍ VIZ TĚŽ D148 (20. 6. 1980), 159 (9. 11. 1980), 165 (5. 2. 1981), 168 (21. 2. 1981), 172 (20. 4. 1981), 180 (3. 7. 1981), 289 (2. 11. 1984).

1980, 30. červenec 1980. – Dopis generálnímu prokurátorovi ČSSR Jánú Feješovi žádající prošetření případu signatáře Karla Soukupa.

Pane generální prokurátore!

Krátce poté, co jsme se na Vás obrátili se žádostí o přešetření případu ing. Rudolfa Battěka a jeho propuštění z vazby, byl obviněn z výtržnictví a dne 1. 7. 1980 vzat do vazby další signatář Charty 77 a člen kolektivu mluvčích Charty 77 Karel Soukup.

Skutkovou podstatu trestného činu měl naplnit tím, že v uzavřené společnosti na svatbě přitete dne 26. 4. 1980 zazpíval několik svých písní.¹

Domníváme se, že obvinění Karla Soukupa je projevem snahy umlčet známého zpěváka a signatáře Charty 77 a postihnout jej za jeho neohrožený občanský postoj. Obáváme se, že tak jako v případě ing. Rudolfa Battěka a dalších politických vězňů jde o snahu zastrašit československé občany před aktivní účastí v hnutí za lidská práva.

Ačkoliv máte ze zákona povinnost odpovídat na stížnosti a podněty občanů, nedostalo se nám dosud z Vaší strany odpovědi na žádný z našich dopisů; přesto se na Vás obracíme se žádostí o prošetření případu Karla Soukupa.²

*Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77.*

*Mluvčí Charty 77 Václav Benda, Rudolf Battěk,
Jiří Dienstbier a Jaroslav Šabata jsou t. č. vězněni.*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 3 (1980), Č. 11, S. 1.

- 1 Karel Soukup a Jindřich Tomeš byli obviněni, „že svojí účastí na svatbě M. Vaňka v březnu 1980 se dopustili trestného činu výtržnictví, a to zpěvem různých písniček s protistátním obsahem...“ Proces se konal 4. a 5. listopadu 1980 před Okresním soudem v Ústí nad Labem. Prokurátorka JUDr. Chromá navrhla obžalovaným pro jejich „vysokou nebezpečnost“ nepodmíněný trest. Jindřich Tomeš byl odsouzen k 12 měsícům, Karel Soukup k 10 měsícům ztráty svobody. Viz Sdělení VONS č. 216, Informace o Chartě 77, roč. 3 (1980), č. 16, s. 1–3.
- 2 Proti obvinění Karla Soukupa protestovalo také 269 občanů spolu se šesti disidenty z Maďarska (mezi nimiž byl syn popraveného László Rajka). Protest byl adresován krajskému prokurátorovi kraje Svatojiluku Bundo-
vi. Viz dopis okresnímu prokurátorovi v Ústí nad Labem,

Informace o Chartě 77, č. 11 (1980), s. 7. K protestu se svým prohlášením připojil 4. 8. 1980 Výbor společenské sebeobraný (KOR). Tamtéž, roč. 3, č. 12 (1980), s. 3–4. V říjnu znovu podalo 269 občanů žádost o zastavení trestního stíhání a o propuštění generálnímu prokurátorovi Jánú Feješovi. Tamtéž, č. 15. Veškeré žádosti zůstaly oslyšeny.

KOMENTÁŘE: Benetková, Marie: Charlie. In: *Informace o Chartě 77*, roč. 3 (1980), č. 11, s. 4 • Brabenec, Vratislav: Charlie. In: *Tamtéž*, s. 5 • Pospíchal, Petr: Přátelům Karla „Čarlího“ Soukupa a všem, kteří mají rádi jeho písně. In: *Tamtéž*, s. 6 • Kulturní kamikadze Charlie Soukup. In: *Vokno*, č. 4 (leden 1981) • ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-1152, S. Volný (31. 7. 1980) • T-121 (13. 1. 1981).

1980, srpen,¹ Praha. – Dopis účastníkům shromáždění solidarity s čs. lidem ve Skandinávii.

Jménem občanské iniciativy Charta 77 zdravíme Vaše shromáždění.²

Přijímáme Váš angažovaný zájem o dění v naší zemi jako projev sympatií s čs. lidem.

Jsme spolu s Vámi přesvědčeni, že úsilí o prosazení zásad vyjádřených ve Všeobecné deklaraci lidských práv a v mezinárodních paktech o lidských, občanských a sociálních právech, vtělených do Závěrečného aktu helsinské konference, je věcí nejen jednotlivých vlád, nýbrž i nezávislých občanských iniciativ a všech lidí dobré vůle.

Věříme, že mezinárodní solidarita může napomoci k tomu, aby ti, kdo přistupují k úsilí o respektování lidských práv s nedůvěrou a vidí v něm ohrožení svých mocenských pozic, je nakonec přijali jako věc nejen obecně prospěšnou, ale přímo nezbytnou pro harmonický život každé společnosti a pro trvalé mezinárodní soužití.

Děkujeme Vám za Vaši podporu, a to i jménem těch, kteří se pro svou občanskou aktivitu ocitli ve vězení, jako například Bednářová Otká, ing. Rudolf Battěk, dr. Václav Benda, Jiří Dienstbier, Václav Havel, dr. Jaroslav Šabata, Karel Soukup, Petr Cibulka, Jan Zmatlík, Jaromír Šavrdá, Albert Černý.

Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 3, (1980) Č. 12, S. 3.

- 1 V předloze není uvedeno plné datum, v časopise Listy je dokument datován 20. srpna 1980.
- 2 Ve Stockholmu, Kodani a Oslu se konaly ve výročních dnech sovětské okupace Československa konference, shromáždění a semináře, které podpořily čs. občanské aktivity.

PLNÉ ZNĚNÍ DOKUMENTU S KOMENTÁŘEM: Charta 77 ve Skandinávii. In: Listy, roč. 10 (1980), č. 5, s. 70.

1980, 24. srpen,¹ Praha. – Dopis Sdruženému stávkovému výboru v Leninových loděnicích v Gdaňsku.²

Vážení přátelé,
se zájmem a pohnutím sledujeme Váš zápas o svobodný a důstojný život.

Požadavky, které vyslovujete, zvláště propuštění politických vězňů, dodržování svobody slova a práva na zakládání nezávislých odborových organizací, jsou totožné s naším úsilím.

Věříme, že Vaše vytrvalost, rozvaha a smysl pro odpovědné občanství přinesou kladné výsledky nejen Vám a celému polskému národu, ale posílí také autoritu lidských práv na celém světě.

Marie Hromádková, Miloš Rejchrt³
mluvčí Charty 77

Na vědomí: Velvyslanectví PLR, Praha

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 V znění dokumentu v býv. archivu RFE (kopie v ČSDS, sb. Charta 77) je uvedeno datum 28. srpna. V anotovaném seznamu dokumentů v knize Charta 77. 1977–1989 a v Informacích o Chartě 77, roč. 3 (1980), č. 12, s. 4, se uvádí pouze „srpen“.
- 2 Pod tlakem akutních hospodářských obtíží a represí proti demokratické opozici propukla v létě 1980 v gdaňských loděnicích stávka, do jejíhož čela se postavil Mezipodnikový stávkový výbor, který ve 21 bodech formuloval dělnické požadavky. Viz Informace o Chartě 77, roč. 3 (1980), č. 12, s. 5; Dialogy, roč. 4 (1980), č. 4–5, s. 70–79; Listy, roč. 10 (1980), č. 5, s. 9–12. Gdaňská stávka vedla k založení Solidarity, k níž se přihlásilo na 10 milionů Poláků. Poprvé v historii komunistických zemí donutili dělníci vládu k jednání o svých právech. 13. 12. 1981 však vláda použila vůči dělnictvu násilí, vyhlásila výjimečný stav a v roce 1983 Solidaritu rozpustila. Viz též D161, 162, 166, 187, 189, 214, 217, 259, 260, 290, 310, 319.
- 3 V souvislosti s tímto dokumentem byli oba mluvčí zadrženi pracovníky StB.

DOKUMENT V PLNÉM ZNĚNÍ: Informace o Chartě 77, roč. 3 (1980), č. 12, s. 4 • Listy, roč. 10 (1980), č. 5, s. 69 • Londýnské listy, září 1980, s. 6 • Právo lidu, roč. 83 (1980), č. 4, s. 2. KOMENTÁŘE: RFE, pol. blok S-1182 (30.8.1980) • Vohryzek Jindřich: Polské léto a podzim. In: Dialogy, roč. 4 (1980),

č. 4–5, s. 87–94 • Suk, Jaroslav: Vliv polských událostí na Československo. In: *Informační materiály*, roč. 39/40 (listopad 1981), s. 21–36 • Pelikán, J.: Polské léto. In: *Listy*, roč. 10 (1980), č. 5, s. 1–8 • Poláci a my I–III. *Tamtéž*, č. 5, s. 12–14, č. 6, s. 14–16, roč. 11, č. 1, s. 8–9 • Anкета o Polsku. *Tamtéž*, č. 6, s. 13–14 • Mlynář, Zdeněk: Co s polskou nálezou v sovětském bloku. *Tamtéž*, s. 16–18 • Reiman, Michal: Polsko a úloha dělnického hnutí. *Tamtéž*, s. 19–20 • Smolar, A.: Úloha polské opozice. *Tamtéž*, s. 21–22 • Lederer, J.: Polsko řeší neřešitelné. *Tamtéž*, roč. 11, č. 1, s. 1–6 • Michnik, A.: Pokus o bilanci. *Tamtéž*, č. 6, s. 4–5 • Polsko 80. In: *Informační materiály*, č. 36 (září 1980) • *Forum*, září 1980, celé číslo.

KOMENTÁŘ V OFICIÁLNÍM ČS. TISKU: Douděra, K.: Oč jde komu v Polsku. *Rudé právo*, 4.12.1981, s. 7.

D155 1980

1980, 17. září, Praha. – **Dopis prezidentu republiky s návrhy na příspěvek Československa ke zdraru madridské schůzky účastnických států KBSE.**

Pane prezidente,
v současné době již probíhá přípravné jednání pro madridské setkání delegací států, jež podepsaly Závěrečný akt Konference pro bezpečnost a spolupráci v Evropě v Helsinkách 1.8.1975. Bude se zde hodnotit, jak tyto státy plnily zásady a závazky uložené tímto historickým dokumentem, a rovněž se zde bude jednat o dalších krocích směřujících k tomu, aby se posílil proces uvolňování napětí, jemuž právě podepsání Závěrečného aktu dalo mocný impuls.

Patříme k těm, kdo berou vážně zásady tohoto dokumentu a v souladu s prohlášeními, která jste několikrát učinil i Vy jako jeho signatář, považujeme plnění jeho zásad nejen za věc vlád, nýbrž celých národů a všech občanů. Vítejme proto ujištění odpovědných míst o zájmu naší vlády na dobré přípravě i konstruktivním průběhu madridského setkání, jež by mělo přispět k tomu, aby se zlepšily vztahy mezi státy i národy, upevnily se jistoty a práva jejich občanů a bylo odvráceno nebezpečí konfliktů i návratu atmosféry studené války. Souhlasíme s pasážemi květnové deklarace států Varšavské smlouvy, Vámi spolupodepsané, o nutnosti přísného dodržování všech ustanovení Závěrečného aktu, zejména zásad, jimiž se zúčastněné státy zavázaly řídit vztahy mezi sebou navzájem – a také, jak výslovně uznává Závěrečný akt a uvedením této zásady potvrzuje i citovaná deklarace – své vztahy k vlastním občanům. Respektování lidských práv a základních svobod je v závěrečném dokumentu s plnou výrazností a důrazem uvedeno jako jedna ze základních zásad a podmínek opravdového mírového soužití a spolupráce, stejně důležitá jako základní podmínky politické, hospodářské, vojenské i mezinárodněprávní. Domníváme se, že právě v tom je jeden z jeho velkých přínosů pro mírový rozvoj mezinárodních vztahů i pro společenský pokrok vůbec.

Záleží nám ovšem stejně tak na tom, aby madridské jednání znamenalo pokrok v oblasti vojenské, ve snížení břemen zbrojení i v omezení možnosti a nebezpečí konfliktů. Jako prostí občané

můžeme se však těžko vyslovovat ke konkrétním opatřením v této oblasti, vyžadujícím znalosti často složitých technických problémů, navíc ještě chráněných pochopitelným utajením. Můžeme jen vyslovovat sympatie požadavkům, aby taková opatření byla účinná a pro všechny účastníky stejně spravedlivá, bez jednostranných výhod pro kohokoli z nich.

Byli bychom rádi, kdyby stát, jehož jsme občany, přispěl kladným přínosem i pro jednání o problematice lidských práv a základních svobod a vůbec tzv. „třetího koše“. Jde tu o vnitřní věci vztahu mezi mocí a občanem. Stanou-li se určité normy tohoto vztahu předmětem mezinárodní dohody, je ovšem samozřejmé, že plnění takových norem (a Závěrečný akt připomíná zejména závaznost mezinárodních paktů o lidských právech, které jste rovněž ratifikoval, a umožnil tak jejich vstup v platnost v roce 1976) je pak mezinárodní otázkou a že mezinárodní diskusi o ní nelze považovat za vměšování do vnitřních záležitostí kteréhokoli státu. Uvítali bychom ovšem, kdyby taková diskuse měla konstruktivní charakter a nedostávala se do ovzduší polemik, v nichž by u účastníků mohly ožít argumenty studené války. A zejména bychom si nejméně přáli, aby k takovým polemikám zavdávaly příčinu akty moci vůči občanům naší vlasti, odporující zjevně ustanovením mezinárodních paktů o lidských právech, jejichž závaznost potvrdil slavnostně Závěrečný akt a jež jako součást našeho právního řádu nutně mají řídit i interpretaci a aplikaci jeho ostatních norem, pokud se týkají práv a povinností občanů.

Jako účastníci občanské iniciativy zakládající se na výslovném ustanovení Závěrečného aktu, jakož i na článku 17 Ústavy naší republiky, jsme od počátku roku 1977 upozorňovali orgány našeho státu na konkrétní situace a případy odporující zásadám i závazkům Závěrečného aktu a mezinárodních paktů, jež se staly součástí našeho právního řádu. Odpovědí bylo obvykle jen další a hrubější jejich porušování včetně policejní i soudní represe, jež byly v tak zjevném rozporu s mezinárodními závazky Vámi převzatými, že vyvolaly značnou mezinárodní odezvu především v pokrokové a mírovému soužití oddané evropské veřejnosti.

Právě proto považujeme za svou občanskou povinnost upozornit Vás na pravděpodobnost, že

tyto akty některých orgánů naší republiky, notoricky odporující těmto závazkům, zavdají podnět k polemikám, jež nepřispějí ke konstruktivnímu charakteru jednání o bodu VII zásad Závěrečného aktu. Domníváme se, že takové polemice jde předejít jen tak, že se odstraní či alespoň zmírní její reálné a oprávněné příčiny. Dáváme Vám proto v úvahu, abyste

1. použil jako prezident naší republiky své pravomoci a prominul tresty nespravedlivě odsouzeným J. Šabatovi, O. Bednářové, V. Bendovi, J. Diestbierovi, V. Havlovi, P. Uhlovi, A. Černému, J. Šavrdovi, P. Cibulkovi a dalším a zahladil jejich odsouzení, které je v rozporu s ustanoveními Paktu o občanských a politických právech a tím i s Ústavou, jež musí být po jejich ratifikaci vykládána v jejich kontextu,

2. zastavil trestní řízení proti R. Battěkovi, K. Soukupovi a dalším, s jejichž případy Vás můžeme podrobně seznámit,

3. dal podnět k důkladnému přezkoumání těch částí našeho právního řádu, zejména trestního zákona a zákona o SNB, ale i jiných zákonů, které se neshodují s ustanoveními mezinárodních paktů o lidských právech a tím i se závazkem převzatým Vámi v Helsinkách a vyjádřeným v bodu VII zásad Závěrečného aktu. Domníváme se, že již zahájení takové seriózně pojaté akce, jak ji s konkrétními návrhy žádala Charta 77 dokumentem č. 15,¹ by mohlo přispět ke konstruktivnímu ovzduší debaty o tomto bodu v Madridu. Snad ani není třeba dodávat, že mluvčí a právní odborníci z řad občanské iniciativy Charta 77 i jejich četných přátel ochotně přispějí k takové akci, bude-li podniknuta v duchu upřímného plnění zásad i závazků Závěrečného aktu z Helsinek. Jsme rovněž připraveni předložit další materiály, upozorňující v jednotlivých oblastech našeho života na existující nesoulad mezi zákonodárstvím i praxí a zásadami i závazky Vaším podpisem Závěrečného aktu převzatými. Tyto návrhy a podněty na úpravu mají jediný cíl - zmíněný nesoulad odstranit.

4. K takovému konstruktivnímu ovzduší by přispělo i to, kdyby debata o problematice bodu VII zásad Závěrečného aktu a k tzv. „třetímu koši“ vůbec byla zaměřena k dohodě o tom, že zúčastněné státy uvedou své zákonodárství i správní, zejména policejní praxi co nejdříve v soulad s bodem VII

a s mezinárodními dohodami v něm uvedenými, jakož i s Všeobecnou deklarací lidských práv, a zřídí k tomu účelu i koordinační útvar analogický Komisi pro lidská práva OSN, popř. ji požádá jí o služby k tomuto účelu. Pověsti naší vlasti by prospělo, kdyby čs. delegace v Madridu vystoupila s takovým podnětem.

5. Důležitým kritériem plnění zásad a závazků Závěrečného aktu je chování státních orgánů vůči občanským iniciativám směřujícím k podpoře jejich opravdového plnění a odstraňování jeho překážek. Proto by konstruktivnímu ovzduší madridského jednání přispělo, kdyby tu bylo dosaženo dohody o legalizaci a plné podpoře takových iniciativ vládami zúčastněných zemí, jakož i o způsobu komunikace orgánů konference, jednajících o „třetím koši“, s těmito iniciativami, obdobné vztahům mezi Hospodářskou a sociální radou OSN a nevládními organizacemi pracujícími ve sféře její kompetence. Máme za to, že iniciativa čs. delegace v tomto směru by rovněž zvýšila autoritu Československa v tomto jednání.

Byli bychom rádi, pane prezidente, kdybyste tyto náměty přijal a zvážil v takovém duchu, jak jsou podávány. Domníváme se, že jejich pochopení a realizace by přispěly k plnění zásad i závazků Závěrečného aktu, k zlepšení vzájemné důvěry mezi státy i důvěry občanů naší země k její vládě a k pokroku věci míru v Evropě.

Musíme bohužel podotknout, že v souvislosti s přípravou tohoto dopisu jsme byli spolu s dalšími přáteli v posledních dnech vyslýcháni a někteří z nás i bezdůvodně a protiprávně zadrženi 48 hodin orgány Bezpečnosti.² Přitom jsme byli podezíráni z činů a úmyslů, které jsou tomuto dopisu zcela vzdáleny, jak přesvědčivě dokáže nepředpojatá četba jeho textu.

*Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77*

→ LIBRI PROHIBITI, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS,
PRŮPIS.

1 Srv. D42 (8.2.1978).

2 Viz D156 (28.9.1980).

1980, 28. září, Praha. – Dopis prezidentu republiky o policejních represích vůči signatářům Charty 77 a členům VONS.

Pane prezidente,
v poslední době značně zesílily nezákonné represivní akce čs. bezpečnostních orgánů proti občanům, kteří se podílejí na činnosti občanské iniciativy Charta 77 nebo Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, člena Mezinárodní federace pro lidská práva.

Dne 29.8.1980 byli předvedeni k výsledkům mluvící Charty 77 Marie Hromádková¹ a Miloš Rejchrt a dotazováni na okolnosti týkající se pozdravného dopisu, který poslali dělníkům v Gdaňsku.² Mezi jiným vyslechli varování před jakoukoliv další činností v Chartě 77, kterou bezpečnostní orgány nahlížejí jako ilegální organizaci. Oba mluvící byli drženi 48 hodin v cele předběžného zadržení za údajné výtržnictví a podezření z poškozování zájmů republiky v zahraničí.

V týdnu od 8. do 14.9. byla bezpečnostními orgány předvedena a držena v cele předběžného zadržení, opět pro údajné výtržnictví, narušování veřejného pořádku, eventuálně pro souběžné podezření z podvracení republiky či poškozování zájmů republiky v cizině řada československých občanů, většinou bývalých funkcionářů a členů KSČ, mezi nimi i mluvící Charty 77. Předmětem výsledku byl hlavně dopis, který tou dobou byl ve stadiu příprav a jímž se na Vás Charta 77 obrací se stanoviskem ke schůzce účastníků konference o evropské bezpečnosti a spolupráci v Madridu. Dopis Vám byl 17.9. t.r. odeslán, můžete tedy sám posoudit, zda narušuje veřejný pořádek, podvrací republiku, či zda je konstruktivním podnětem, který čs. občané v rámci svého práva podávají čelnému představiteli státu.³

Dne 21. září 1980 znemožnily bezpečnostní orgány sejítí členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, z nichž několik opět zadržely na 48 hodin. Při výsleších použili příslušníci Bezpečnosti i fyzického násilí.

Zřejmě v souvislosti s touto skutečností je i to, že mluvící Charty 77 inženýr Rudolf Battěk je od června stále držen ve vazbě, ač mu nebyla prokurátorem prodloužena. Ing. Rudolf Battěk je chronicky nemocen a jeho zdravotní stav je v poslední době vážný.⁴

Ke všem uvedeným skutečnostem jsme ochotni dodat podrobné a doložené informace.

Znovu podotýkáme, že cílem Charty 77 je zachování zákonnosti, respekt k právům člověka a občana, jak jsou formulovány v čs. ústavě v zákonu 120/76 Sb. Naším zájmem je konstruktivní a pokojné řešení existujících problémů a krizových situací. Nepochybujeme, že cíle i činnost Charty 77 jsou skromným, leč reálným přispěvkem k uvolňování mezinárodního napětí, k dorozumění a přátelství mezi národy.

Vyslovujeme otázku, zda stupňující se okázalé represe vůči signatářům Charty 77 v době příprav na konferenci v Madridu nejsou pokusem zvrátit proces uvolňování napětí a bojkotovat úsilí nejen Charty 77, ale všech, kteří v uvolňování napětí vidí jediné východisko ze současné vnitropolitické i mezinárodní situace.

Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77

→ LIBRI PROHIBITI, ARCHIV VONS. – STROJOPIS,
PRŮPIS.

- 1 *Průběh výsledku popsala M. Hromádková ve fejetonu Jak jsem se měla na Barťáku. ČSDS, sb. Charta 77.*
- 2 Viz D154 (24. 8. 1980).
- 3 Viz D155 (17. 9. 1980).
- 4 Viz D148 (20. 6. 1980), D151 (29. 6. 1980) a D157 (13. 10. 1980).

DOKUMENT V PLNÉM ZNĚNÍ: *Informace o Chartě 77*, roč. 3 (1980), č. 14, s. 2.

1980, 13. říjen, Praha. – Dopis Amnesty International se sídlem v Londýně, žádající o pomoc pro vězněného Rudolfa Battěka.

Vážení přátelé,
obracíme se na Vás s výzvou o pomoc mluvčímu Charty 77 a členu Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných ing. Rudolfovi Battěkovi.¹

Ing. Rudolf Battěk je povoláním sociolog. V roce 1968 byl poslancem České národní rady, posledních osm let pracuje jako čistíč výloh. Od roku 1968 byl již dvakrát vězněn (1969–1970 a 1971–1973) za údajně podvrácení republiky podle § 98/1 trestního zákona. Tentýž trestný čin je podkladem trestního stíhání, které bylo proti ing. Battěkovi zahájeno v roce 1979 jako proti členu Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Pro svou občanskou angažovanost byl ing. R. Battěk v poslední době různým způsobem šikanován, nejednou byl bezpečnostními orgány zadržen, a to i na více dní.² Nyní je ing. R. Battěk vězněn ve vyšetřovací vazbě v Praze 6 – Ruzyni. Okolnosti, za kterých byl ing. R. Battěk tentokrát zadržen, zůstávají nejasné a i jejich oficiální popis se různí, ev. časem mění. Ing. R. Battěk se dostavil na místní oddělení Veřejné bezpečnosti v záležitosti svého auta, které mu bylo několik dní předtím odcizeno (krátce poté, co mu bylo úmyslně poškozeno, obojí neznámým pachatelem). Když ing. R. Battěk chtěl z úřadovny Veřejné bezpečnosti odejít, protože k jednání o odcizeném vozidle stále nedocházelo, byl před budovou místního oddělení VB na chodníku příslušníkem VB donucován, aby neodcházel domů, ač nebylo žádného důvodu, proč by měl dobrovolně a ve svém zájmu dostavět se ing. R. Battěk v místnostech VB setrávat. Při zákroku příslušníka VB se ing. R. Battěk měl dopustit napadení veřejného činitele tím, že příslušníka VB udeřil do čela a srazil mu čepici. Toto obvinění a obvinění z výtržnictví však bylo v průběhu vyšetřování staženo a překvalifikováno na trestný čin ublížení na zdraví podle § 221/1 trestního zákona. Podkladem pro nynější obvinění je to, že podle lékařské zprávy byl dotýčný příslušník VB po incidentu 14 dní hospitalizován s otřesem mozku a poté ještě týden práce neschoopen, ač i podle policejní verze údajně napadený příslušník VB odvedl ing. Rudolfa Battěka zpět do úřadovny VB, byl tedy schopen aktivity, kterou

těžká komoče vylučuje. Způsob jednání, připisovaný ing. R. Battěkovi, odporuje tomu, jak incident líčí sám ing. R. Battěk, protiřecí všemu, co o něm víme a jak ho známe, a co on jako důsledný stoupenec zákonnosti a člověk bytostně mírný hlásá a koná.

Ve vyšetřovací vazbě je ing. R. Battěk držen od 14. 6. 1980.³ Do 14. 9. mu byla vazba prodloužena prokurátorem (rozhodnutí o prodloužení vazby však neobdržel právní zástupce ing. R. Battěka, takže se proti němu nemohl odvolat), od uvedeného data je ing. R. Battěk vězněn bez rozhodnutí prokurátora o prodloužení vazby, tedy protiprávně. Na nezákonnost věznění ing. R. Battěka byly kompetentní čs. orgány několikrát upozorněny a obdržely řadu žádostí čs. občanů o propuštění ing. Battěka a zastavení trestního stíhání proti němu.⁴ Např. 20. 9. 1980 upozornila manželka ing. R. Battěka prokuraturu na to, že vazba nebyla zákonně prodloužena. Prokuratura odpověděla, že odeslala upozornění náčelníkovi věznic č. 1 v Praze 6 – Ruzyni „s pokynem vyšetřit zdravotní stav Vašeho manžela. Po doručení výsledku vyšetření bude zvážen další postup.“

Dne 2. 10. 1980 zemřel otec ing. R. Battěka. Pohřeb se konal 8. 10. 1980. Žádost o umožnění účasti ing. R. Battěka na pohřbu vlastního otce byla zamítnuta, neboť prý není důvodu k přerušení vazby.

Případ ing. R. Battěka je o to naléhavější, že jeho zdraví je podlomené a vazební podmínky je ohrožují trvalými následky. Chronické zdravotní potíže ing. R. Battěka v průběhu posledního roku zesílily po dvou zákrocích bezpečnostních orgánů proti němu; ing. Battěk byl vyvezen několik desítek kilometrů za Prahu v chladném počasí, nedostatečně oblečen, byl v noci vysazen do neznámé krajiny. Ing. R. Battěk dlouhodobě trpí astmatickými záchvaty alergického původu a na základě tohoto nálezu byl i hospitalizován. Jeho potíže se ve vazbě soustavně zhoršují, neboť poloha vleže vyvolává astmatické záchvaty, proto ing. Battěk tráví noci vsedě; následným prochladnutím se jeho stav opět zhoršuje. V dopisech ing. Battěk doznává, že se cítí velmi špatně a celkově vyčerpan.

Navzdory absurdnímu obvinění (a vlastně právě pro toto obvinění) je nutno považovat ing. R. Battěka za politického vězně. Jeho zdravotní stav je alarmující, přesto je ing. Battěk držen ve vazbě

bez patřičného prodloužení vazby příslušným orgánem, a to pro údajný trestný čin, který čs. trestní zákon postihuje maximálně jedním rokem odnětí svobody.

V situaci, kdy čs. orgány mající za povinnost dbát na dodržování zákonnosti neodpovídají na podněty signatářů Charty 77 a jiných občanů, případně na ně odpovídají zcela mimo věc, obracíme se na Vás, abyste vlivem své autority napomohli k propuštění ing. Rudolfa Battěka z vězení.

S díkem za podporu již prokázanou a s přáním zdaru Vaší účtyhodné práci

*Miloš Rejchrt, Marie Hromádková
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 3 (1980), Č. 14,
S. 3–4.

- 1 *O pomoc R. Battěkovi požádalo představenstvo exilové sociální demokracie všechny strany Socialistické internacionály. Nezávislí socialisté v Československu zaslali materiál o R. Battěkovi Socialistické internacionále a představenstvu Socialistické strany Rakouska. Dialogy, roč. 4 (1980), č. 4–5, s. 23–27.*
- 2 *Srv. AMV, V-40825 MV, VONS, ČVS-8/120-79, sv. 1.*
- 3 *Viz D148 (20. 6. 1980).*
- 4 *Viz D151 (29. 6. 1980), též D159 (9. 11. 1980).*

KRÁCEŇY TEXT: *Americké listy*, 21. listopadu 1980.

KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok T-31 (15. 1. 1980), T-41 (25. 10. 1980).

1980, 30. říjen, Praha. – Odpověď Socialistické internacionále na pozvání zástupce Charty 77 na kongres SI v Madridu.

Vážení přátelé,
zdravíme Vaše shromáždění¹ a děkujeme za zájem o nás, který prokazujete pozváním našeho zástupce jako pozorovatele.²

Neformální otevřené společenství občanů usilujících o respektování a uplatňování občanských práv a důstojnosti člověka v životě naší země má podle našeho mínění blízko k Vám v tom, že při rozličných názorových východiscích považujeme socialismus za rozumné a spravedlivé uspořádání společnosti a domníváme se, že socialismus má zaručit svobodný rozvoj každého člověka jako podmínku rozvoje všech.

V naší společnosti je podle našeho názoru jednou z cest k tomuto cíli soustavné úsilí o důsledné plnění a uskutečňování zásad a závazků vyplývajících ze Všeobecné deklarace lidských práv i z paktů (Covenanta) o lidských právech, ratifikovaných nejvyššími orgány našeho státu a umožňujících rozvoj demokratické účasti lidu na veřejném životě, účinnou kontrolu moci a tvorbu samosprávných útvarů.

Kromě tohoto základního přístupu máme i blízké názory na závažné problémy, jimiž se hodláte zabývat na svém zasedání, např. na problematiku bezpečnosti a spolupráce v Evropě, o níž paralelně s Vámi na stejném místě jednájí zástupci účastníků Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (dále jen KBSE). Již v dopisu prezidentu republiky jsme vyjádřili podporu politice uvolňování a spolupráce; pouze konkrétními kroky politiky uvolňování, jejíž významní představitelé zasedají na Vašem shromáždění, umožňují reálné perspektivy snahám o spravedlnost a společenský pokrok. Přejeme si rovněž, aby bylo dosaženo podstatných výsledků i v uvolňování ve vojenské oblasti, v omezení a kontrole zbrojení a odzbrojení v Evropě i jinde. Zároveň ovšem patříme k těm, kdo zdůrazňují nedílnost a vzájemnou závislost všech principů Závěrečného aktu z Helsinek z roku 1975 a mezi nimi – což považujeme za jednu nejvýraznějších vymožeností politiky uvolňování dosažených v Helsinkách – respektování, plnění a uskutečňování lidských práv a základních svobod všemi státy, účastníky KBSE. Plnění práv

tohoto principu je jedním ze základních předpokladů toho, aby se mezi státy, signatáři Závěrečného aktu z Helsinek rozvíjela upřímná a opravdová spolupráce, ovzduší důvěry a bezpečnosti, aby se tak proces zahájený KBSE stal nezvratným.

Autorita Vašeho shromáždění je značná; moudrost, rozvaha i odvaha jeho účastníků je příslibem konstruktivního řešení a schopnosti ovlivnit současné jednání KBSE ve Vaší bezprostřední blízkosti tak, aby se dalo pozitivním směrem. A k tomu Vám přejeme plný zdar.

Jako pozorovatele na kongres SI za občanskou iniciativu Charta 77 delegujeme mluvčího Charty 77 ing. Rudolfa Battěka, t. č. ve vazbě. Nebude-li moci Vašeho pozvání využít, navrhuje signatáře Charty 77, novináře Jiřího Lederera, t. č. v NSR.

Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77

→ LIBRI PROHIBITI, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Kongres Socialistické internacionály v pořadí patnáctý se konal 13.–16. listopadu 1980 v Madridu pod heslem *Mír, svoboda a solidarita*. Kongresu se zúčastnilo více než 50 stran a organizací z celého světa. Chartu 77 zastupoval na kongresu Jiří Lederer. 15. listopadu přečetl dopis Charty 77 a referoval o situaci v Chartě 77 a o poměrech v Československu.
- 2 Dopis Socialistické internacionály Chartě 77, adresovaný k rukám J. Hájka:

29. září 1980

Milý dr. Hájku,
jménem Socialistické internacionály bych si přál uvítat zástupce Charty 77, který by se zúčastnil 15. poválečného sjezdu Socialistické internacionály jako pozorovatel. Sjezd se bude konat 13.–16. listopadu 1980 v Madridu na pozvání španělské Socialistické dělnické strany PSOE. Sjezdu bude předsedat prezident Socialistické internacionály Willy Brandt.

Ústředním sjezdovým heslem bude: *Mír, Svoboda a Solidarita*. V rámci tohoto hesla budou prodiskutovány tyto hlavní body: 1. mezinárodní situace; 2. kontrola zbrojení a odzbrojení; 3. vztahy Sever – Jih; 4. principy a cíle Socialistické internacionály zahrnující: socialismus a lidská práva, socialismus a hospodářská demokracie, socialismus a rovnováha.

Pevně doufáme, že se Váš zástupce bude moci sjezdu zúčastnit. Srdečně Váš, generální tajemník SI Bernt Carlsson. (Libri prohibiti, sb. Charta 77.)

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě*, roč. 3 (1980), č. 15, s. 1–2 • Poselství Charty 77 kongresu Socialistické internacionály. In: *Listy*, roč. 10 (1980), č. 6, s. 76–77 • Poselství Charty 77. In: *Právo lidu*, roč. 84 (1981), č. 1, s. 2
KOMENTÁŘ: *Americké listy*, 19.2.1980 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok T-64 (14. listopadu 180).

D159 1980

1980, 9. listopad, Praha. – **Dopis Charty 77 Amnesty International v Londýně s novými informacemi o Rudolfovi Battěkovi.**

Vážení přátelé,

od doby, kdy jsme Vám psali o případu ing. Rudolfa Battěka,¹ mluvčího Charty 77, tj. od 13. října t. r., objevily se některé nové, závažné skutečnosti.

Na stížnost proti nezákonnému věznění ing. R. Battěka odpověděla městská prokuratura jeho manželce vysvětlením, že vazba byla R. Battěkovi řádně prodlužována, a fakt, že rozhodnutí o prodlužování vazby nebylo vždy doručeno, označila za administrativní nedopatření.

Zdravotní stav R. Battěka se zatím natolik zhoršil, že kolem 8. 10. t. r. musel být převezen do vězeňské nemocnice v Praze-Pankráci, kde mu mj. byly v rámci léčby dány tři infuze. Jeho stav se díky těmto zákrokům částečně zlepšil, takže byl kolem 22. 10. z nemocnice převezen zpět do věznice v Praze-Ruzyni. Zde mu však po celý týden nebyly poskytovány potřebné léky, což se obrazilo v opětovném zhoršení jeho zdravotního stavu.

Dne 30. 10. byl ing. R. Battěk eskortován do soudní vazby ve věznici v Praze-Pankráci a zde je dosud, ačkoliv vyhotovená obžaloba proti němu byla mezitím prokuraturou stažena. V soudní vazbě je t. č. proti československým právním předpisům, podobně jako ve vazbě vůbec. Tato skutečnost je krajně znepokojující proto, že by potřeboval intenzivní lékařskou péči, která je mu ve vězení poskytována nedostatečně – nemluvě ani o podmínkách jeho věznění v Ruzyni, což jednoznačně dokládá jeho cenzurovaná korespondence s manželkou.

Věříme, že učiníte pro našeho přítele Rudolfa Battěka vše potřebné včetně okamžité a důrazné publicity jeho „případu“.²

Marie Hromádková, mluvčí Charty 77

Vendělín Komeďa, člen kolektivu mluvčích Charty 77

Miloš Rejchrt, mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 3 (1980), č. 16, s. 1.

1 *Srv. D157 (13. 10. 1980).*

2 *Amnesty International vydala v roce 1981 zvláštní bulletin „Urgent action“ ve věci R. Battěka, v němž vyzvala*

světovou veřejnost, aby intervenovala u generálního prokurátora ČSSR ve prospěch obžalovaného s tím, že jde o „trpitele za politické přesvědčení“. Německá odbočka AI v čele s Helmutem Frenzem protestovala proti postihu R. Battěka telegramem prezidentu Husákovi a vyzvala čs. úřady, aby upustily od žaloby. Na základě dokumentů Charty 77 a VONS Amnesty International vypracovala a zaslala prezidentu Husákovi dokumentaci Czechoslovak Briefing Paper, v níž shrnula případy perzekuce čs. občanů z politických a náboženských důvodů. Zpráva byla též rozeslána veřejným činitelům a mezinárodním organizacím po celém světě. Prezidentka ČSSR požádala, aby v duchu mezinárodních závazků prozkoumal tyto případy a současně i zákony omezující výměnu informací, náboženskou svobodu a lidská práva vůbec. Čs. velvyslanec Zdeněk Černík vrátil materiál AI bez věcného komentáře a poznamenal, že „postup vůči nekonformním občanům je naše věc... Vy je nazýváte disidenti, my je nazýváme zločinci.“ Srv. ÚSD, sb. RFE, pol. blok T-304, 15. července 1981.

KOMENTÁŘ: Londýnské listy, roč. 7/8 (1981), s. 15.

1980, 10. listopad, Praha. – Telegram Charty 77 konferenci signatářů Závěrečného aktu KBSE v Madridu.

Zdravíme konferenci signatářů Závěrečného aktu KBSE v Madridu.¹ Očekáváme, že toto setkání přispěje k míru a dorozumění mezi národy i k odpovědnosti a svobodnému životu všech občanů zúčastněných států. K dosažení těchto cílů přejeme Vašemu jednání plný zdear.

Marie Hromádková, mluvčí Charty 77

prof. dr. Miroslav Kusý, člen kolektivu mluvčích Charty 77
Miloš Rejchrt, mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 3 (1980), Č. 10, S. 2.

1 Madridská konference byla zahájena 11. listopadu 1980 za účasti zástupců 35 signatářských států konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v Helsinkách roku 1975 jako následná schůzka. Hlavním úkolem konference bylo analyzovat plnění helsinského Závěrečného aktu a nalézt způsoby, jak dále rozvíjet bezpečnost a spolupráci mezi evropskými zeměmi a řešit názorové rozdíly mezi Západem a Východem. Původně měla trvat do března 1981. Pro nemožnost dohody, způsobenou obstrukcemi sovětského delegáta, byla konference v roce 1981 dvakrát přerušena a znovu zahájena až 27. října 1981. Skončila 9. září 1983.

Delegátům připravované konference zaslali V. Havel, J. Dienstbier a Václav Benda dopis z vězení v Heřmanicích, v němž navrhli, aby signatáři Závěrečného aktu KBSE byli povinni předložit v Madridu seznamy svých politických vězňů a aby byla na konferenci ustavena komise, pověřená zkoumáním jejich případů. Dopis z vězení konferenci v Madridu zveřejnily Listy, roč. 10 (1980), č. 6, s. 65; též ÚSD, sb. RFE, pol. blok T-146 (7. února 1981). 18. listopadu zaslala do Madridu telegram Otká Bednářová s žádostí o pomoc politickým vězňům a s poděkováním za projevy solidarity (tamtéž, T-67, 20. 11. 1980; Informace o Chartě 77, roč. 3 (1980), č. 16, s. 9.

K průběhu madridské konference přispěli i čeští a slovenští emigranti. Čs. národní sdružení v Kanadě připravilo podklady k jednání pro kanadskou vládu – Memorandum o perzekvování hnutí za občanská a politická práva v Československu, které rozeslalo všem představitelům účastnických států. Svě memorandum zaslala všem státům madridské konference také Rada svobodného Československa.

Vedle čs. oficiálního delegáta se madridské schůzky zúčastnili Jiří Lederer, Jiří Pelikán, Pavel Tigríd a Zdeněk Hejzlar, kteří promluvili na tiskové konferenci, kterou uspořádal španělský výbor na podporu Charty 77.

KOMENTÁŘE: Hájek, Jiří: Co můžeme čekat od Madridu. In: *Listy*, roč. 10 (1980), č. 5, s. 29–31 • Charta? Madrid? In: *Národní politika*, březen 1980 • *Nový domov*, roč. 31, č. 6, 18.12.1980 • Madrid. In: *Tamtěž*, roč. 32, 9.7.1981 • *Americké listy*, 28. listopadu 1980 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok T-32 (6.11.1980), T-67 (20.11.1980), T-72 (25.11.1980), T-78 (1.12.1980).

D161 1980

1980, 8. prosinec, Praha. – Dopis redakci Rudého práva protestující proti zkresenému článku o událostech v Polsku.

Protestujeme proti zlovolnému řazení Charty 77 mezi nepřátele socialismu, jak je obsaženo v článku Špatně skrývané přání, který jste otiskli dne 6.12.1980.

Hlavně a především vyslovujeme své znepokojení nad tendencí uvedeného článku, který výslovně tvrdí, že „se v celé podstatě opakuje, co se již odehrálo“, a chce navodit dojem, že současné události v PLR jsou a budou obdobou československých událostí z roku 1968.

Jednotlivé formulace i celkové vyznění článku obsaženého v oficiálním československém tisku nás nutí k prohlášení, že i ve vztahu k Polské lidové republice hájíme právo národů na sebeurčení, které podle Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (zákon 120/76 Sb.) „na základě tohoto práva určují svobodně svůj politický statut a svobodně uskutečňují svůj hospodářský, sociální a kulturní vývoj“.

I nadále budeme trvat na principu vyjádřeném v Závěrečném aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, podle něhož „zúčastněné státy budou vzájemně respektovat svou svrchovanou rovnost a individualitu... žádné zdůvodnění nemůže posloužit k ospravedlnění uchýlení se k použití síly či hrozby v rozporu s tímto principem.“

Marie Hromádková, Miloš Rejchrt
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 4 (1981), Č. 1, S. 1.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informační materiály*, č. 38, červen 1981, s. 4.
KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok T-82 (5. prosince 1980).

1980, 14. prosinec, Praha. – Dopis prezidentu republiky, vládě a Federálnímu shromáždění ČSSR o tendencích zpravodajství oficiálních sdělovacích prostředků o událostech v Polsku, naznačujícím možné zasahování do polských záležitostí.

Obrácíme se na Vás v souvislosti s událostmi, které naše široká veřejnost sleduje s napjatou pozorností.

V PLR již několik měsíců probíhá proces společenské obnovy. Pozitivní síly tohoto národa a jeho politického a státního vedení se dohodly na konstruktivním přístupu k řešení závažných problémů hospodářských i celospolečenských, které se hromadily po řadu let. V tomto procesu projevují rozvahu a občanskou zodpovědnost, jimiž vzbuzují úctu široké světové veřejnosti. Dosavadní vývoj v PLR je povzbuzením pro všechny, kdo usilují o mírové a demokratické řešení problémů současného světa, a je také zárukou toho, že i kritickou situaci je polský národ schopen řešit vlastními silami, jak to potvrzují jeho představitelé i řada státníků jiných národů. Plně sdílíme tento názor a jsme proto znepokojeni jevy, které nasvědčují snahám zasahovat zvenčí do dění v PLR, a to zvláště tehdy, setkáváme-li se s nimi uvnitř naší republiky.

Jde tu především o obsah i tón projevů čs. sdělovacích prostředků, informujících čs. veřejnost, která nemá možnost ověřit si skutečný stav věcí.¹ Zkreslené líčí jednotlivé události i celý proces obnovy, zamlčují důležitá fakta, vyvolávají averzi vůči polskému lidu a jeho dělnické třídě, napadají ty polské společenské síly a jejich představitele, s nimiž státní a stranické vedení v partnerském dialogu hledá optimální řešení současné situace. Útočí na představitele KOR – KSS, kteří prokazují i v současné době pozitivní vztah k polskému společenskému zřízení i k jeho spojeneckým svazkům a přičiňují se o to, aby proces obnovy probíhal pokojnou cestou. Výpadů čs. sdělovacích prostředků nejsou ušetřeni ani představitelé polského dělnického hnutí a nepřímí či přímo jsou napadáni i polští ústavní činitelé.

Tento přístup čs. sdělovacích prostředků dezorientuje naši veřejnost, poškozují přátelské vztahy našich národů a je v rozporu s normami i všeobecnými etickými zásadami mezinárodních

vztahů a naznačuje snahu zasahovat do polských záležitostí i jinými prostředky.

Naše veřejnost je znepokojena tím, že bez jakéhokoli vysvětlení oficiálních míst se setkává s řadou příznaků svědčících o přesunech vojenských útvarů k polským hranicím. V souvislosti s tím se vynořují v naší veřejnosti obavy, že by čeští a slovenští lidé měli v Polsku prolévat svou krev i krev svých polských bratří.

Nepochybujeme, že i pro vztah našeho státu k současnému dění v PLR jsou závazné podpisy ústavních představitelů naší republiky na Závěrečném aktu KBSE v Helsinkách, podle něhož „zúčastněné státy budou vzájemně respektovat svou svrchovanou rovnost a individualitu“ a který výslovně potvrzuje, že „žádné zdůvodnění nemůže posloužit k ospravedlnění uchýlení se k použití síly či hrozby silou v rozporu s tímto principem“. To ostatně vyplývá z řady dalších mezinárodních závazků, mj. z Charty OSN a Varšavské smlouvy.

Kromě toho i historická zkušenost našich národů dokládá, že násilný zásah zvenčí neřeší vnitřní problémy země, naopak je prohlubuje i zostřuje a navíc zatěžuje i budoucí generace nenávistí a vinou.

Domníváme se proto, že k uklidnění naší veřejnosti, k podpoře nadějných a pozitivních jevů polského společenského dění i k přátelství mezi našimi národy by přispělo jednoznačné vyjádření čs. ústavních činitelů, že ČSSR nebude žádným způsobem zasahovat do svobodného vývoje PLR.

Marie Hromádková, mluvčí Charty 77

Ladislav Lis, člen kolektivu mluvčích Charty 77

Miloš Rejchrt, mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 V souvislosti s hnutím *Solidarity* rozpoutaly čs. sdělovací prostředky štvavou kampaň. Zúčastnilo se jí především Rudé právo, zejména redaktor Karel Douděra, rozhlasová stanice Hvězda a Praha a Televizní noviny. Straničtí ideologové Vasil Biľak a Jan Fojtík (na oslavách dne Rudého práva a celostátní stranické konferenci v Ostravě) kritizovali polské nezávislé odbory jako reakční, jako cosi „popleteného“.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 4 (1981), č. 1, s. 1–2 • *Listy*, roč. 11 (1981), č. 1, s. 7 • *Ruce pryč od Polska*. In: *Charta 77 1977–1989*, s. 232–233 • *Prohlášení Charty 77 k událostem v Polsku*. In: *Dialogy*, roč. 4 (1980), č. 4–5, s. 144.

ZKRÁCENĚ: In: *Informační materiály*, č. 38 (červen 1981), s. 4.
KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok T-94 (17.12.1980).

D163 1980

1980, 23. prosinec, Praha. – Dopis Vojenské generální prokuratury, protestující proti policejní akci v bytě Anny Šabatové a proti použití fyzického násilí při výslechu Václava Malého.

Pane prokurátore,
dne 10. 12. 1980 ve 21. 15 hod. vtrhla do bytu Anny Šabatové, manželky vězněného Petra Uhla, v Anglické ulici č. 8, Praha 2, skupina příslušníků StB doprovázená dvěma uniformovanými příslušníky VB. Policisté vnikli do kuchyně, kde sedělo u čaje šest přátel Anny Šabatové. Příslušníci StB převrhli odpadkový koš a vzniklý nepořádek pořádkově vyfotografovali. Též fotografovali všechny přítomné a papíry ležící na stole. Hrubým způsobem vynucovali předložení občanských průkazů a na dotazy, zda mají oprávnění ke vstupu do bytu a k domovní prohlídce a z jakého důvodu zasahují, ostentativně neodpovídali. Někteří z přítomných byli nuceni ukázat a vyndat obsah svých tašek. Policisté k vyňatým písemnostem z tašek přiložili občanské průkazy a vše vyfotografovali na kuchyňském stole. Poté odváděli přítomné přes jejich protesty do připravených vozů a odváželi je do Bartolomějské ulice č. 2: Jarmilu Bělíkovou, JUDr. Josefa Danisze, Zinu Freundovou, dr. Martina Hyblera, Václava Malého, Věru Vránovou a Annu Šabatovou, která byla odvedena jako poslední. Policisté však setrvali ještě v bytě a sebrali různé písemnosti (mj. poslední dopis Petra Uhla z vězení) a knihy, které našli na stolech a na skříních. Shodili též skříňku na léky a některé léky rozbili. Předvedení občané museli stát v koutech vstupní haly budovy Správy SNB a asi jednu hodinu čekat na své vyšetřovatele. Předmětem výslechu a důvodem pozdějšího zadržení na 48 hodin bylo údajné podezření z trestného činu pobuřování podle § 100 trestního zákona a údajné užívání drog v bytě Anny Šabatové. Anna Šabatová byla po hodinovém výslechu propuštěna (je matkou dvou malých dětí, které zůstaly mezitím doma samy!). Po půlnoci byl ještě ze svého bytu předveden Ladislav Lis a z bytu Anny Šabatové katolický kněz František Lízna, kam přišel v době, kdy už byla uvnitř policie. Oba byli zadrženi na 48 hodin.

Ve čtvrtek 11. 12. 1980 při odpoledním výslechu fyzicky napadli dva vyšetřovatelé katolického

kněze Václava Malého. Bili jej do slabin, žaludku, žeber, dolní čelisti a nosu a přestali teprve ve chvíli, kdy začal Václav Malý krváčet. Kromě jiných urážek vyslechl Václav Malý z úst příslušníků StB, že je „zkrvvenej jako Wojtyla“.¹

V pátek 12.12.1980 byli všichni zadrženi po 48 hodinách propuštěni. Václav Malý byl propuštěn až po 50 hodinách.

Žádáme Vás, abyste přešetřil nezákonný postup příslušníků SNB, kteří zneužívají své pravomoci k brutálnímu zastrašování čs. občanů.

Marie Hromádková, Miloš Rejchrt, mluvčí Charty 77

za Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

Anna Šabatová

Vyřizuje Anna Šabatová, Anglická 8, Praha 2

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 4 (1981), Č. 1, S. 2–3.

¹ O fyzickém a psychickém násilí páchaném příslušníky StB při výslechu Václava Malého srv. jeho dopis Vojenské generální prokuraturě in: Informace o Chartě 77, roč. 4 (1981), č. 1, s. 8.

1981, 13. leden, Praha. – Sdělení Charty 77 o předání funkcí mluvčích Václavu Malému a Bedřichu Placákovi a jejich životopisy.

Dnešním dnem přestávají působit jako mluvčí Charty 77 Marie Hromádková a Miloš Rejchrt. Funkci mluvčích Charty 77 předávají Václavu Malému a prof. MUDr. Bedřichu Placákovi, DrSc.¹

*Václav Malý, prof. MUDr. Bedřich Placák
mluvčí Charty 77
Marie Hromádková, Miloš Rejchrt*

Václav Malý se narodil v Praze 21. 9. 1950 v rodině učitele. Základního i středoškolského vzdělání se mu dostalo v Praze. Po maturitě na gymnáziu nastoupil a vykonával základní vojenskou službu. V letech 1971–1976 studoval na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Litoměřicích. Po vysvěcení na kněze římskokatolické církve nastoupil jako kaplan farnosti ve Vlašimi. V roce 1977 byl přeložen do Plzně, téhož roku podepsal Chartu 77. V květnu 1978 se stal členem Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. V lednu 1979 byl odborem kultury KNV v Plzni zbaven státního souhlasu k výkonu duchovenské činnosti. Tento zásah zdůvodnila státní správa tím, že V. Malý „nesplňuje všeobecné podmínky způsobilosti k výkonu duchovenské činnosti“. V. Malý krátce pracoval jako pomocný dělník n. p. Geodézie. Dne 29. 5. 1979 byl zatčen a obviněn z trestného činu podvracení republiky podle § 98 trestního zákona spolu s dalšími členy VONS, z nichž 6 bylo odsouzeno k trestům odnětí svobody ve známém procesu z podzimu 1979. Z vazby byl propuštěn 22. 12. 1979, trestní stíhání však proti němu zastaveno nebylo. Od počátku roku 1980 pracuje jako topič parních kotlů. Adresa: Nad pomníkem 2, Praha 5.

Bedřich Placák se narodil 16. 2. 1914. Je aktivním účastníkem protifašistického odboje, za Slovenského národního povstání (1944–1945) byl šéflékařem a náčelníkem štábu II. Stalinovy partyzánské brigády. V roce 1948 byl v rámci vládního úkolu pověřen funkcí vedoucího chirurgického oddělení nemocnice v Mostaru v Hercegovině. V roce 1951 byl proti své vůli poslán do armády, v letech 1953–1954 vedl čs. zdravotnickou skupinu

v Severní Koreji, opět z pověření čs. vlády. V roce 1961 se habilitoval pro obor chirurgie, v roce 1967 obhájil doktorskou disertační práci a prezidium Čs. akademie věd mu udělilo vědeckou hodnost doktora věd. V roce 1968 rozhodly vědecké rady a Karlovy univerzity, aby mu byl udělen titul profesora pro obor chirurgie. Dekret mu však už vydán nebyl, neboť MUDr. Placák byl zatím vyloučen z KSČ, jejímž členem byl od roku 1945. Roku 1956 byl pověřen vytvořením a vedením oddělení pro chirurgii hrudní a břišní v Ústřední vojenské nemocnici v Praze. V této funkci setrval až do svého odvolání v souvislosti s vyloučením z KSČ. Třináct let odborně činnosti věnoval srdeční chirurgii (jako první v Praze provedl operaci na otevřeném srdci v mimotělním oběhu). Po odvolání z funkce pracoval v subalterním lékařském postavení v Praze a v Českých Budějovicích až do roku 1977, kdy byl po podepsání Charty 77 prakticky na vteřinu propuštěn. Podle ředitele dr. Slaniny hrozilo nebezpečí, že by MUDr. Placák mohl rozvrátit kolektiv spolupracovníků. Jelikož od té doby nebylo pro MUDr. Placáka volné místo lékaře (nepřijali ho ani v kladenských dolech, ač tam lékaře nutně potřebovali), vystřídal jiné specializace: lesní pomocný dělník, kancelářská síla v Metru, strážný. Je ženatý, otec tří dětí. Adresa: U vojenské nemocnice 1200, Praha 6.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. IV, Č. 1 (8.1.–5.2.1981), s. 1.

- 1 *Třetím mluvčím měl být signatář Charty ze Slovenska, navržen byl Miroslav Kusý, bylo však od toho upuštěno vzhledem k tomu, že na Slovensku neměla Charta 77 patřičné zázemí. Jako třetí mluvčí podepsal další dokument Charty Vendelín Komeda, od 10. 2. 1981 se stal mluvčím Jaroslav Šabata, propuštěný z vězení 12. 12. 1980.*

DOKUMENT V PLNÉM ZNĚNÍ: *Listy*, roč. 11 (1981), č. 2, s. 59–60 • *Nový domov*, roč. 32, č. 4 (26. 2. 1981).

KOMENTÁŘE: ÚSD, sb. RFE, M. Schulz, pol. blok T-122 (14. 1. 1981) • Štěpánek, pol. blok T-124 (16. 1. 1981) • Lederer, Jiří: Charta žije dál, pol. blok T-134 (26. 1. 1981).

1981, 5. únor, Praha. – Prohlášení Charty 77 k případu vězněného ing. Rudolfa Battěka, zaslané na vědomí prezidentu republiky, Federálnímu shromáždění a ČTK.

[...]¹

Brzy tomu bude osm měsíců ode dne, kdy byl na základě absurdního obvinění uvězněn ing. Rudolf Battěk, mluvčí Charty 77, člen VONS a představitel československých nezávislých demokratických socialistů.²

Od počátku je zřejmé, že původní obvinění Rudolfa Battěka z napadení veřejného činitele a výtržnictví bylo jen chatrnou záminkou, aby mohl být protiprávně vzat do vazby a vyřazen z veřejného života.

Svůj záměr doznaly československé policejní a justiční orgány nepřímo tím, že obvinění Rudolfa Battěka podle § 155, odst. 1 a § 202, odst. 1 trestního zákona poté, co byl již pátý měsíc ve vazbě, překvalifikovaly na obvinění z ublížení na zdraví (§ 221 trestního zákona) s nejvyšší možnou trestní sankcí jednoho roku vězení. (Podle původního obvinění mohl být odsouzen až ke třem rokům.) Ovšem ani nové obvinění nebylo možno Rudolfu Battěkovi hodnověrně dokázat.

V době, kdy byl údajný trestný čin Rudolfa Battěka překvalifikován, věděla již zainteresovaná světová i československá veřejnost, jak krutým způsobem se s ním ve vězení zachází. Je mu soustavně znemožňován osobní i písemný styk s rodinou, právním zástupcem, nebyl uvolněn z vězení ani na pohřeb svého otce. Podmínky jeho věznění jsou od počátku takové, že vedou ke stálému zhoršování zdravotního stavu. Trpí vysilujícími astmatickými záchvaty a přesto je léčen zcela nedostatečně.

Postup čs. justičních orgánů proti Rudolfu Battěkovi je jedním z nejdrastičtějších případů porušení lidských a občanských práv v Československu v posledních letech. Rudolf Battěk byl zatčen nejen jako mluvčí Charty 77 a člověk nesmírně činorodý a obětavý, ale také proto, že se po zatčení mluvčích Charty 77 a členů VONS v roce 1979 významným způsobem zasloužil o zlepšení pracovních možností a oživení hnutí Charty 77.

Tyto skutečnosti vyvolaly u naší i světové veřejnosti nejružnější projevy solidarity s Rudolfem Battěkem. Československá justice se ocitla

koncem roku 1980 v nezáviděníhodné situaci. Okolnost, že Rudolf Battěk byl držen přes půl roku bez soudu ve vězení, ostře kontrastovala s jeho obviněním z banálního trestného činu, pro nějž by neměl být ani ve vyšetřovací vazbě.

12. 1. 1981 zdůvodnila prokuratura další prodloužení vazby tím, že je současně třeba prošetřit trestný čin podvracení republiky podle § 98, odst. 1 trestního zákona, z něhož byl Rudolf Battěk obviněn již 3. 10. 1979. (Tehdy však na něj vazba uvalena nebyla!) Postup proti němu je výsměchem odpovědných míst jakýmkoliv zákonům, které by hájily být elementární práva občanů proti svévoli nekontrolované moci.

Československá Státní bezpečnost a justice si pravděpodobně ani neuvědomují, že tak zpochybnují přímo základy řádu, který mají hájit, a jakou škodu tím společnosti působí. Toto nezákonné počínání odpovědných československých ústavních míst v nás vzbuzuje obavu o osud našeho přítele Rudolfa Battěka. Věznění a způsob, jak se proti němu postupuje, je křiklavým porušením lidských a občanských práv a mementem pro všechny.

Žádáme proto nejvyšší ústavní činitele československého státu, aby využili své pravomoci k nápravě bezpráví, které je na Rudolfovi Battěkovi pácháno.

Současně žádáme naši i světovou veřejnost, aby naši snahu pomoci ing. Rudolfovi Battěkovi nadále účinně podporovala.

Mluvčí Charty 77 <oznamují, že v současné době probíhá rozsáhlá otevřená petiční akce čs. občanů>, ³ kteří se obracejí na ústavní představitel se žádostí o propuštění Rudolfa Battěka na svobodu a zastavení jeho trestního stíhání. Tyto své výzvy stvrzují na sebe řetězově navazujícími tří denními hladovkami. ⁴ Tím vyjadřují podporu paní Dagmar Battěkové, jež se po vyčerpání všech možností obrátila dne 14. 1. 1981 na prezidenta republiky a zahájila hladovku.

Na vědomí: Federální shromáždění ČSSR, prezident ČSSR, ČTK⁵

Václav Malý, MUDr. Bedřich Placák
mluvčí Charty 77

PhDr. Vendelín Komeďa za kolektiv mluvčích Charty 77.
Mluvčí Charty 77 R. Battěk, V. Benda, J. Dienstbier
t. č. ve vězení.

→ ÚSD, SB. FMV-CH. –STROJOPIS, PRVOPIS
S VLASTNORUČNÍM PODPÍSEM V. KOMEDY.

- 1 Rukopisná poznámka: s. Obzina.
- 2 Viz dokumenty D148 (20. 6. 1980), D151 (29. 6. 1980), D155 (17. 9. 1980), D156 (28. 9. 1980), D157 (13. 10. 1980), D159 (9. 11. 1980), D168 (21. 2. 1981), D172 (20. 4. 1981), D180 (3. 7. 1981), D288 (2. 11. 1984).
- 3 Text v lomených závorkách je rukou podtržen.
- 4 Celá věta je rukou podtržena.
- 5 Ve složce je u dokumentu uložena obálka adresovaná prezidentu republiky se zpáteční adresou V. Komedy.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 4 (1981), č. 2, s. 1–2.

KOMENTÁŘE: ÚSD, sb. RFE, Štěpánek, pol. blok T-124 (16. 1. 1981) • K. Jezdinský, pol. blok T-129 (21. 1. 1981) • M. Schulz, pol. blok T-132 (24. 1. 1981).

VIZ TĚŽ SDĚLENÍ VONS Č. 227, MLUVČÍ CHARTY 77 R. BATTĚK NADÁLE VE VAZBĚ. IN: *Informace o Chartě 77*, roč. 4, č. 2, s. 3 • Dopis Dagmar Battěkové prezidentu republiky, *tamtéž*, s. 5 • L. Lis, V. Komeda, M. Hromádková, V. Malý, M. Rejchrt: z dopisů prezidentu republiky, předsedovi vlády ČSSR a předsedovi ČNR. *Tamtéž*, s. 6 • Sdělení VONS č. 260: Odsouzení R. Battěka. *Tamtéž*, č. 9, s. 5.

1981, 10. únor, Praha. – Dopis polskému Výboru společenské sebeobrany (KSS-KOR).¹

Drazí přátelé,

v této chvíli považujeme za svou povinnost vyjádřit solidaritu s Vámi.² Spojuje nás společný úkol: spoluvytvářet spravedlivou společnost, v níž zájem obecný je totožný se svobodným rozvíjením schopností každého člověka. Počátek Vaší cesty předznamenal ušlechtilý čin – obrana pronásledovaných dělníků. Svým úsilím jste získali vážnost a přirozenou autoritu v celé polské společnosti. Za hranicemi své země jste pak inspirovali a účinně podpořili mnohé občanské iniciativy.

Tuto Vaši nezištnou, ušlechtilou a statečnou činnost nelze ani znehodnotit pomluvami, ani potlačit násilím. Přejeme Vám, aby nadále nacházela pochopení lidu a napomáhala k uskutečňování humánních cílů.

Václav Malý, dr. Bedřich Placák, dr. Jaroslav Šabata
mluvčí Charty 77

→ LIBRI PROHIBITI, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS,
PRŮPIS.

- 1 KOR (Komitet obrony robotników) vznikl v létě 1976 jako sdružení nezávislých intelektuálů, později se jeho členové zavázali bránit občanská a lidská práva v Polsku; ve smyslu tohoto poslání přijal KOR na podzim 1977 název Výbor společenské sebeobrany (Komitet samoobrony społecznej – KSS). Běžně se používala pro toto sdružení zkratka KSS-KOR. V čele stál Jacek Kuroń.
- 2 Zhoršování hospodářských poměrů v Polsku, zejména špatné zásobování, vedlo k další rozsáhlé vlně stávkového hnutí. Vláda Jaruzelského začala ustupovat od gdaňských dohod a přikročila k potlačování odborových a lidských práv. Srv. též D64, 65, 66, 78, 119, 154, 161, 163 a dále D187, 189, 214, 217, 259, 260, 290, 310, 319, 333, 391, 436, 485, 531.

PLNĚ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 4, č. 3 (6.2.–12.3.1981), s. 1 • Poselství Charty 77 polskému KOR. In: *Listy*, roč. 11 (1981), č. 2, s. 29.

1981, 17. únor, Praha. – Sdělení o návrhu skupiny signatářů Charty na posílení evropské myšlenky pro závěrečné jednání madridské konference a zveřejnění návrhu k diskusi.

Mluvčí Charty 77 obdrželi příspěvek, který byl podán skupinou signatářů Charty 77 jako návrh pro závěrečné jednání madridské konference.¹

Doporučuji jej jako podnět k diskusi a uvítají další náměty k tomuto tématu.²

Autentičnost Evropy nespočívá v její minulosti, ale ve způsobu, kterým se k ní vždy stavěla. Stejným jako ke světu a lidstvu. Byla vždy schopna zkoumat vlastní předpoklady, znovu je klást a přeskupovat. To nebylo možné nikdy jinak než na základě osobní odpovědnosti – odpovědnosti nepřevoditelné na tradice, národní a státní hranice, společenské skupiny či masová hnutí. Ale mechanická reprodukce vědění, i evropského, vede k mechanizaci všeho – toho, kdo ji koná, kdo přijímá, i toho, co se sděluje. Jedinec a stejně tak Evropan nejsou proto jen naučitelní.

Pojmový prostor přírodních věd, stejně jako sféra technických aplikací, je univerzální a proto neosobní. Platí všude, lze jej konzumovat a naučit. Všechny objevy, všechno nové se zde včleňuje do soustavy – učebnic a monografií.

Humanitním vědám je naopak dána disparátnost interpretace z toho, co je vykládáno – totiž originálního textu či uměleckého díla. Původní texty si stále zachovávají předmětnou hodnotu, nejsou zrušitelné výkladem, lze a musí se na ně neustále navazovat. Nestárnou. Ať v tom, či onom aspektu, navazují totiž vždy na totalitu lidského života a spoluvytvářejí ji. Netvoří samostatné univerzum. Učebnice a monografie mají zde jen sekundární charakter, už jen proto, že jejich předmětem jsou právě soubory textů a děl.

Zmasovění vzdělání, a nejen ono, nese však s sebou stále vzrůstající podíl jen technických poznatků, konverzačních dat, falešnou fakticitu. Podávají se fakta spojovaná jen vnějšně časovou a oborovou posloupností – fakta, která netvoří a ani nemohou tvořit celek. Pak i osobní a společenské sebepoznání, identifikace a formulace musí být stejně povrchní. Vědění se konzumuje, jak jinak při jeho mechanické kumulaci, a vede ke zdůraznění těch osobnostních i společenských

rysů, které obvykle doprovázejí soumrak velkých kultur.

To vše, co je rozhodující, nejsou všeobecně sdílená tvrzení, ale jazyk sám, jazyk společný. Bez něho smysluplný dialog ani hledání a nalézání nejsou možny. Nemůže jím být vypreparovaný jazyk všeobecných a jen informativních sdělení, jazyk pouhé empirie a praxe – ale ten, kterým jsou sdělení dobývána, totiž jazyk tvůrčích děl, jazyk, kterým si klademe otázky. Čím větší bude okruh těch, kteří budou mít společné vědomí souvislosti – a to je také možné na základě společné znalosti stejných textů – tím větší budou předpoklady autentičnosti a současně porozumění a dorozumění.

Originálních textů je vzhledem k možnostem recepce jednotlivce bezbřeze mnoho. Jen individuální výběr je nutně náhodný, fragmentární, i bez možnosti konfrontace textů mezi sebou. Tedy i se ztíženou možností komunikace mezi čtenáři navzájem. Jinde jsou naopak určité texty kanonizovány a ostatní potlačovány.

Podaří-li se vybrat okruhy původních textů tak, aby byly právy evropskému myšlení a respektovaly přitom možnosti i potřeby jednotlivých skupin možných čtenářů, bude tím utvořen první krok. Dosáhnout společné orientace jednotlivých evropských školských soustav na tyto soubory textů pak krokem dalším. To při vědomí toho, že zdaleka ne ve všech zemích Evropy je klasické dědictví dostupné všem, a v tom by měla být zjednána náprava nejdříve.

Není jiného jazyka Evropy.

1. Vytvoření evropského orgánu pro vypracování základních originálních textů (ZOT).

2. Vypracování souboru ZOT pro střední školy.

3. Vypracování souboru ZOT pro humanitní obory vysokoškolského studia.

4. Vypracování souboru ZOT pro humanitní obory vysokoškolského studia teoretické povahy (pedagogika apod.).

5. Vypracování souboru ZOT pro jednotlivé obory vysokoškolského studia.

7. Vypracování souboru ZOT pro vysokoškolská studia technických směrů.

8. Doporučení jednotlivým národním školským institucím, aby tyto ZOT zařadily do plánů studia.

9. Doporučit všem evropským státům, aby pečovaly o vydání všech děl ze souboru ZOT.

10. Vytvoření evropského konsorcia, které by doporučovalo k vydávání nově vytvořená díla základního charakteru pro všechny státy.

11. Zřízení evropských cen pro jednotlivé obory humanitních věd a literatury.

12. Uvážit možnosti vypracování společných učebnic.

13. Vydávání evropského literárního časopisu.

14. Vydávání evropského časopisu pro humanitní vědy (obdoba přírodovědecké *Nature*).

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 4 (1981), Č. 3, s. 1–2.

1 *Sdělení mluvčích Charty 77 nebylo signováno.*

2 *Charta 77 v souvislosti s madridskou konferencí vyžvala 28.6.1980 čs. veřejnost k předkládání námětů a návrhů k diskusi o problematice lidských práv a svobod. Viz D150 (28.6.1980), též D155 (17.9.1980), D160 (10.11.1980), D167 (17.2.1981), D169 (22.2.1981), D193 (3.3.1982) a D267 (30.12.1983).*

1981, 21. únor, Praha. – Sdělení Charty 77 o sborníku dokumentů Případ ing. Rudolfa Battěka.

Mluví Charty 77 upozorňují veřejnost na sborník *Případ ing. Rudolfa Battěka* z února 1981.¹ Tento soubor dokumentů, podnětů a úvah podrobně popisuje i uvádí do širších souvislostí postih vězněného mluvčího Charty 77 a člena VONS ing. Rudolfa Battěka.

Václav Malý, MUDr. Bedřich Placák
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 4 (1981), Č. 3, s. 1.

- 1 Sborník vydala Čs. exilová sociální demokracie v Curychu pod titulem *The Case/Le cas/Der Fall Rudolf Battěk s předmluvou předsedy Čs. sociální demokracie v exilu Víléma Bernarda. Sborník obsahuje překlady dokumentů o perzekuci předního mluvčího nezávislých socialistů. Dokumentaci sestavili Dagmar Battěková, Ladislav Lis a Vendelín Komeda. Sborník byl zaslán Lize pro lidská práva, Amnesty International, UNESCO, madridské Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě a ústřednímu výkonnému výboru Čs. sociální demokracie. Průvodní dopis představenstvu Socialistické strany Rakouska z 21. 2. 1981 je uložen v ÚSD, sb. FMV-Ch.*

Dokumentace o případu R. Battěka in: *Dialogy*, roč. 4 (1980), č. 4–5. V dopisu V. Komedy a J. Vohryzka centrálnímu výkonnému výboru Čs. sociální demokracie v Curychu z 3. 3. 1981 je zdůrazněno, že R. Battěk byl uvězněn také proto, že byl spoluzakladatelem a spoluvydavatelem samizdatu *Dialogy*. (ČSDS, sb. *Charta 77*)

1981, 22. únor, Praha. – Dopis prezidentu republiky opakující návrhy Charty 77 pro jednání čs. delegace na madridské konferenci.

Vážený pane prezidente,
dne 17. 9. 1980 Vám mluvčí Charty 77 zaslali dopis,¹ jímž za tuto občanskou iniciativu vyjadřovali postoj k jednání účastníků Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v Madridu. Vyslovili v něm podněty a návrhy, které podle jejich názoru mohly přispět ke konstruktivním rozhovorům i k přijetí potřebných závěrů. Na tento dopis se jim opět nedostalo odpovědi a ani nepřímo nevyjádřil žádný z nejvyšších orgánů našeho státu stanovisko k otázkám, v dopise přiloženým.

Se zájmem jsme proto četli dne 27. ledna t. r. rozhovor zástupce ČTK s vedoucím čs. delegace na druhé části madridského jednání, jež v současné době ještě probíhá. S určitým uspokojením zjišťujeme, že mezi pěti návrhy, podávanými naší delegací, je uveden také požadavek, aby zúčastněné státy ratifikovaly mezinárodní pakty o lidských právech. Chápeme to jako potvrzení stanoviska, obsaženého již v Závěrečném aktu z Helsinek, jež jste podepsal, a vyjádřeného také ve zmíněném dopisu, totiž že respektování lidských práv a základních svobod je jedním z nezbytných předpokladů pokojného soužití a spolupráce mezi národy; a tím též jako potvrzení stanoviska, že tato otázka je oprávněně předmětem mezinárodního jednání, z něhož nemůže být vylučována tvrzením, že stát ve vztahu k vlastním občanům je svrchovaný a že tento vztah je čistě vnitřní záležitostí té které země.

I když tak *pravděpodobně učinila* již většina účastnických států, je *zapotřebí* (beze všech pochybností), aby významné pakty o lidských právech byly ratifikovány i všemi zbývajícími státy. Jde však o to, aby ratifikace nezůstala jen prázdnou formální záležitostí, která by neměla konkrétní důsledky pro skutečný život společnosti v každém jednotlivém účastnickém státě. Vy sám jste přece v roce 1976 ve funkci generálního tajemníka KSČ podepsal v závěrečném dokumentu berlínské konference komunistických a dělnických stran výzvu, která potvrzuje požadavek jak ratifikace, tak i dodržování obou mezinárodních paktů všemi evropskými státy. Domníváme se proto, že

návrh čs. delegace by se neměl omezovat na požadavek pouhé ratifikace a oslabovat tak to, co bylo formulováno již v Helsinkách, co je obsaženo v samotných mezinárodních paktech a co bylo spolu s Vaším podpisem znovu předloženo evropské a světové veřejnosti. Máme naopak za to, že požadavek skutečného dodržování a naplňování zásad v paktech obsažených v každodenním životě uvnitř signatářských zemí by měl být zdůrazněn a dále konkretizován.

Proto považujeme za svou povinnost opakovat, co Vám mluví Charty 77 předložili k uvážení v uvedeném dopisu ze září minulého roku: rozšířit a zpřesnit návrh čs. delegace tak, aby zúčastněné státy přijaly dohodu, že uvedou co nejdříve jak své zákonodárství, tak zejména také svou správní, soudní a hlavně policejní praxi v plný soulad s mezinárodními pakty o lidských právech a že zřídí zároveň příslušný koordinační útvar, obdobný komisi pro lidská práva při OSN, popř. ji k tomu účelu požádají o pomoc. Odpovídalo by to ostatně i článku 2 Paktu o občanských a politických právech.

Není pochyb o tom, že by účinnost a věrohodnost takové čs. iniciativy byla podstatně posílena, kdyby naše nejvyšší orgány přijaly i další návrhy, jež Charta 77 v dopisu ze 17. 9. uvedla:

- Přezkoumat ty části našeho právního řádu, které nejsou ve shodě s ustanoveními mezinárodních paktů o lidských právech (jde zejména o trestní zákon a zákon o SNB), zároveň tvořit nové zákony v plném souladu s pakty, např. nový zákon o vysokých školách z roku 1980, publikovaný tedy po ratifikaci helsinských dokumentů, je s nimi v příkrém rozporu.

- Propustit z vězení osoby, které jsou stíhány nebo byly odsouzeny za to, že poukazovaly na konkrétní rozpory soudní a administrativní praxe s ustanoveními obou paktů, zastavit započaté trestní stíhání proti nim, nezačínat žádná nová, resp. zahladit jejich tresty. (V. Benda, R. Battěk, O. Bednářová, J. Bělíková, A. Černý, J. Dienstbier, V. Havel, L. Lis, V. Malý, J. Litomiský, D. Němcová, J. Němec, P. Uhl a další.)

- Uzákonnit činnost občanských iniciativ směřující k odstranění rozporů mezi ustanoveními paktů a naším zákonodárstvím, jakož i se soudní, správní a zvláště policejní praxí orgánů naší republiky.

Jsme přesvědčeni, že takové kroky by nema-
lou měrou přispěly k plodnému průběhu jednání o *otázkách lidských práv na madridském zasedání*, ke zlepšení *pověsti* naší republiky a v neposlední řadě ke skutečnému posílení bezpečnosti a spolupráce v Evropě.²

Václav Malý, dr. Jaroslav Šabata,
MUDr. Bedřich Placák, DrSc.
mluvčí Charty 77

→ LIBRI PROHIBITI, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS,
PRŮPIS.

- 1 Viz D155 (17.9.1980).
- 2 S výzvou k účastníkům madridské konference se rovněž obrátili političtí vězni z Mírova, v níž poukázali na zneužívání práva čs. policejními a justičními orgány. Srv. Sdělení VONS č. 229. Výzva politických vězňů z NVÚ Mírov. In: Informace o Chartě 77, roč. 4 (1981), č. 2, s. 4.
Rovněž Rada svobodného Československa zaslala dopisy západním delegacím madridské schůzky s informacemi o neutěšené soudní, správní a policejní praxi orgánů naší republiky; poukázala také na to, že zejména přítomnost sovětských vojsk v zemi je porušením Závěrečného aktu KBSE. In: Newsletter, New York, únor (1981). O madridské konferenci viz D150 (28.6.1980), D155 (17.9.1980), D160 (10.11.1980), D167 (17.2.1981), D193 (3.3.1982), D215 (22.10.1982), D267 (30.12.1983).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 4 (1981), č. 3, s. 2–4.

KOMENTÁŘ: Bílková, Jana: Z Čech až do Madridu. In: Lis-
ty, roč. 11 (1981), č. 2, s. 28–29.

1981, 26. březen, Praha. – Dopis federálnímu ministrowi práce a sociálních věcí s kritickými připomínkami k argumentaci československého delegáta při projednávání stížnosti Mezinárodní konfederace svobodných odborů na porušování zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání v Československu.

K rukám ministra M. Štancela

Pane ministře,
v souladu s článkem 20 Ústavy ČSSR zasíláme Vám jako gestoru čs. účasti na činnosti Mezinárodní organizace práce připomínky občanské iniciativy pro zachování zákonnosti ve vztahu státních orgánů a občanů Charta 77, které se týkají otázky projednávané orgány MOP. Byly vypracovány na základě oficiálního protokolu jednání 66. konference práce v roce 1980.

Jsou nesený snahou odstranit jevy porušující závazky, jež vyplývají pro naši republiku z úmluvy 111, a tudíž poškozující pověst našeho státu na půdě MOP. Tuto pověst jsou s to poškodit podle našeho názoru i některá vystoupení čs. představitelů v orgánech této významné organizace, jak jsme se s jejich záznamem mohli seznámit v uvedených protokolech MOP.

*Václav Malý, dr. Bedřich Placák
mluvčí Charty 77*

Na vědomí: Ústřední odborová rada
Vyřizuje: Jan Ruml, Praha 10-Vršovice, Kremel-
ská 104/150

Příspěvek signatářů Charty 77 k projednávání stížnosti Mezinárodní konference svobodných odborů na porušování čs. zákonodárství a úmluvy č. 111 o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání

Signatáři Charty 77 se s jistým časovým zpožděním podrobněji seznámili s průběhem a závěry 66. zasedání Mezinárodní konfederace práce v Ženevě v roce 1980, k projednávání stížnosti na porušování úmluvy č. 111 (dále jen Úmluvy) ve vztahu k signatářům Charty 77, kterou Mezinárodní organizace práce podala v roce 1977 Mezinárodní konfederaci svobodných odborů.¹

Projednávání této stížnosti na půdě Mezinárodní organizace práce (dále jen MOP) je pro signatáře Charty 77 velmi významné. Uvědomují si – a v této souvislosti to zdůrazňují – že dosavadní jednání o této stížnosti na porušování Úmluvy v praxi čs. zaměstnavatelů i úřadů a publicita s ním spojená, která je čs. orgánům velmi nepřijemná, protože se vážně dotýká mezinárodní prestiže Československa, zabránily širšímu rozšiřování a zesílení této formy represe a perzekuce, kterou čs. orgány rozpoutaly začátkem roku 1977 proti signatářům Charty 77, a přiměly tyto orgány posléze k tomu, že v průběhu roku 1978 změnilly taktický postup, jak již Charta 77 ve svých předchozích stanoviscích podrobněji prokázala.

Zároveň však signatáři Charty 77 vyslovují své překvapení a údiv nad způsobem argumentace zástupce čs. vlády i zástupce čs. odborů, kteří se ve snaze obhájit neospravedlivitelné uchýlovali k tvrzením, pro něž neměli žádné konkrétní důkazy, k tvrzením nepravdivým a k různým pomluvám, jež měly diskreditovat Chartu 77 a její signatáře a stoupence. Vyslovujeme své politování nad tímto způsobem „argumentace“, nedůstojným vysoké úrovně konference i závažnosti projednávané otázky, a soudíme, že přístup čs. zástupců a jejich odpovědi jen znovu prokázaly odůvodněnost stížnosti na porušování Úmluvy v praxi čs. zaměstnavatelů, odborů i úřadů a zároveň na jejich neochotu učinit skutečná a rozhodná opatření k nápravě tohoto stavu.

Blíží se doba, kdy se bude na půdě MOP, nejprve v komisi znalců, projednávat nová zpráva čs. vlády, pokud jde o stížnost na porušování Úmluvy proti signatářům a stoupencům Charty 77. Protože zpráva, kterou čs. vláda MOP předloží, nebude v Československu nikdy zveřejněna, nebudou mít signatáři Charty 77 možnost seznámit se s jejím obsahem. Považují však vzhledem k argumentaci čs. zástupců na 66. Mezinárodní konference práce za nutné znovu podrobněji vysvětlit svá stanoviska k této problematice a prokázat nepravdivost tvrzení čs. zástupců.

V Československu se neustále projevuje diskriminační praxe, zakázaná Úmluvou, pokud jde o přístup k vykonávání určitých zaměstnání a povolání jednotlivými občany (a celými jejich skupinami), kteří v roce 1970 a následujících letech byli obětí tzv. třídně-politických prověrek. MOP

ostře kritizovala tuto diskriminační praxi, při které desetitisíce lidí musely odejít ze svých pracovních míst na základě novelizovaného Zákoníku práce, jehož ustanovení (§§ 46 a 53) bylo v jasném rozporu s Úmluvou. Čs. orgány na základě tohoto odsouzení na půdě MOP posléze v roce 1975 modifikovaly znění příslušných ustanovení Zákoníku práce, aby je formálně uvedly do souladu s Úmluvou. Diskriminační praxe však i po této zákonodárné změně přetrvává a má velmi tíživé důsledky pro početné skupiny pracovníků, kteří musí vykonávat zaměstnání hluboko pod úrovní své kvalifikace, nepřiměřeně nejen jejich vzdělání a pracovním zkušenostem, ale i jejich zdraví atd., jen aby si opatřily prostředky k nutnému zaopatrění sebe a svých rodin; rovnost možností a zacházení v otázkách zaměstnání nebo povolání stanovená článkem 1, písmeno h Úmluvy pro ně neexistuje, stejně jako je pro ně omezena možnost změnit zaměstnání apod.

Svědčí o tom fakt, že je stále v platnosti usnesení předsednictva ÚV KSČ, fakticky nejvýznamnějšího politicko-mocenského orgánu v Československu, „Ke kádrové a personální práci“ z roku 1970, kdy byla ve velkém měřítku v Československu porušována Úmluva i Ústava ČSSR a byla provedena změna pracovního zákonodárství legalizující diskriminaci v zaměstnání z politických motivů. Toto usnesení je v praxi čs. úřadů, zaměstnavatelů i odborů důležitější než Úmluva, než Ústava i Zákoník práce. V tomto usnesení se praví: „Kvalifikaci tvoří politická vyspělost, třídní uvědomělost, požadovaný stupeň teoretických znalostí a vědomostí, životních a zejména pracovních zkušeností, dovedností a návyků, všeobecného rozhledu a intelektu, morálních vlastností a osobních schopností. Její významnou součástí jsou politické postoje, věrnost socialismu, marxisticko-leninské politice KSČ a socialistického státu, přátelství k Sovětskému svazu.“ – Citováno z článku Rovnoprávnost není nihilizace – *Rudé právo*, 1. 8. 1980.

Úmluva má sice v článku 1, b. 2 ustanovení, že „jakékoli rozlišování, vyloučení nebo preferování, založené na vyžadované kvalifikaci pro určité povolání, není považováno za diskriminaci“. Kvalifikace podle tohoto ustanovení Úmluvy však je chápána mnohem restriktivněji, v podstatě jako vzdělání a odborný výcvik a pracovní zkušenosti, jež jsou nezbytné pro určité zaměstnání.

Kvalifikace podle uvedeného politického dokumentu je pojata tak extenzivně, že neguje všechna základní ustanovení Úmluvy.

Čs. orgány by měly vysvětlit Mezinárodní organizaci práce, jak se slučuje takovéto posuzování pracovníků, kterým se v praxi řídí i „nezávislé“ soudy, s ustanoveními Úmluvy, čs. Ústavy i Zákoníku práce o právní rovnosti občanů jako pracovníků, o rovnosti příležitosti a zacházení v práci. Čs. orgány by měly podat přesná konkrétní vysvětlení, jakou národní politiku podle článku 2 Úmluvy provádějí, aby zajistily metodami, které jsou ve shodě s národními podmínkami a zvyklostmi, stejné příležitosti a stejné zacházení v otázkách zaměstnání a povolání s ohledem na to, aby byla odstraněna jakákoliv diskriminace v této oblasti.

V praxi čs. státních orgánů a zaměstnavatelských organizací se stále uplatňují uvedená politická kritéria, která negují princip právní rovnosti občanů v pracovních vztazích. Proto nemohou ti občané, kterým byl vpálen cejch tzv. politické nespolehlivosti, vykonávat některá povolání (např. učitelské povolání i jiné tzv. kulturní profese), zastávat určité funkce, být zaměstnání ve státní službě apod. Pro zastávání určitých míst se stále vyžaduje např. příslušnost ke KSČ atd.

Tato skutečná praxe se v Československu ani po změně Zákoníku práce v roce 1975 i přes ujišťování čs. orgánů, že uvedla do souladu s Úmluvou nejen zákonodárství, ale i praxi příslušných státních a hospodářských orgánů a organizací podstatněji nezměnila.

Je proto jen litovat, že komise pro plnění dohod a doporučení a jí ustavená komise znalců Mezinárodní organizace práce se nevrátily k podnětu, který schválila sekce pracující v průběhu jednání komise MOP pro uplatňování dohod a doporučení o čs. zprávě, odůvodňující soulad novelizovaného znění Zákoníku práce z roku 1975 s Úmluvou. Tento návrh komise znalců zněl: „Protože příslušné zákonné předpisy existují od roku 1969, může být žádoucí, aby vláda ohlásila komisi znalců, jaká opatření byla učiněna, aby se revidovaly případy, u nichž se ustanovení použilo.“ (Zápis č. 36. OIT, 60. zasedání, Ženeva 1975, Zpráva komise pro uplatňování dohod a doporučení.) Bylo by žádoucí, kdyby si orgány MOP od čs. vlády takovou podrobnou zprávu o těchto případech diskriminace vyžádaly, protože v tomto

ohledu žádná opatření ke skutečné revizi případů porušení Úmluvy v Československu přijata nebyla a diskriminace v zaměstnání a povolání z politických důvodů trvá a uplatňuje se i v současnosti. Pracovněprávní perzekuce signatářů Charty 77 organicky zapadají do této praxe. Je nová jenom tím, že k ní došlo již po tzv. uvedení pracovněprávního zákonodárství do souladu s Úmluvou a že při ní byla tak bezostyšně a brutálně porušována všechna základní ustanovení Úmluvy, mezinárodních paktů o občanských a politických i hospodářských, sociálních a kulturních právech i čs. Ústavy a Zákoníku práce i dalších zákonů.

Signatáři Charty 77 proto soudí, že všechny výhrady a námitky komise znalců, jakož i komise pro uplatňování dohod a doporučení, která se zprávou komise znalců zabývala, ke zprávě čs. vlády byly a jsou zcela oprávněné. Vláda na ně nedala potřebná pravdivá vysvětlení, protože také neučinila žádná skutečná opatření, aby byla napravena porušení Úmluvy, k nimž došlo pracovněprávní perzekucí signatářů Charty 77.

Svědčí o tom i vystoupení čs. zástupce, který se pokoušel obhájit kritizovaný postup čs. úřadů a zaměstnavatelů, nemohl uvést žádné přesvědčující důvody a důkazy, jimiž by uvedené námitky a projevy nesouhlasu věcně i právnicky vyvrátil. A jestliže tvrdil, že motivem výpovědi z práce signatářů Charty 77 nebyla kritika, nýbrž lži a pomlvy předem zveřejněné v zahraničí, pak signatáři Charty 77 musí, byť s politováním, konstatovat, že těmito vlastnostmi se vyznačoval právě projev čs. zástupce o Chartě 77 a o úmyslech a činnosti jejích signatářů. Čs. zástupcem uváděná tvrzení nejsou opravdu ničím jiným než lži a pomlvy, což signatáři Charty 77 mohou snadno dokázat, pokud by představitelé MOP přijeli do Československa na místě vyšetřit skutečnou situaci v porušování Úmluvy, v pracovní diskriminaci signatářů Charty 77. Mohou to prokázat i četní signatáři Charty 77, kteří byli represí čs. úřadů donuceni k emigraci, když v Československu nemohli nalézt zaměstnání a snášet trvalý útlak.

Proto je třeba znovu kategoricky zdůraznit, že Prohlášení Charty 77 i další stanoviska Charty 77 se nikterak nedotýkají, jak prohlásila i komise znalců, bezpečnosti státu a jeho vnitřního pořádku. Uvedené Prohlášení Charty 77, pro

jehož podpis bylo mnoho signatářů propuštěno ze zaměstnání, i další stanoviska Charty upozorňují nejvyšší čs. státní orgány na konkrétní případy a situace porušování občanských práv a svobod, jakož i na rozpory mezi ustanoveními Paktu o občanských a politických právech, Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, které jsou integrální součástí čs. právního řádu, a některými zákony a právními předpisy ve vztahu k právům občanů, k jejich právnímu postavení. Signatáři Charty 77 proto žádají, aby čs. státní orgány učinily potřebná opatření k sjednocení právního řádu ve smyslu ustanovení obou paktů i k tomu, aby praxe státních, hospodářských i dalších orgánů a organizací byla v souladu s ustanoveními těchto paktů, Ústavy i dalších zákonů. Ti, kdo signovali Prohlášení Charty 77, netvořili a netvoří – a nikdy se o to nepokoušeli, nikdy to nebylo jejich cílem – žádnou organizaci, tím méně organizaci protistátní, která by chtěla změnit sociální systém v zemi, jak bez důkazů tvrdí oficiální stanoviska čs. úřadů včetně známého stanoviska generálního prokurátora ČSSR,² na jejichž základě soudy potvrzují platnost okamžitých propuštění nebo výpovědí signatářů Charty 77 ze zaměstnání. Charta 77 byla a je občanskou iniciativou lidí, neformálním společenstvím těch, kdo cítí vnitřní mravní odpovědnost za stav věcí veřejných a kdo se chtějí v rámci a na základě platné čs. Ústavy a obou paktů o občanských právech zasazovat o ochranu a dodržování občanských práv a svobod.

S touto iniciativou vystoupili tito občané v době, kdy čs. představitelé podepsali v roce 1975 v Helsinkách Závěrečný akt Konference o evropské bezpečnosti a spolupráci a kdy se oba mezinárodní pakty staly součástí čs. právního řádu (v roce 1976). Jestliže se tedy legální iniciativa k realizaci těchto paktů v životě čs. společnosti z oficiálních míst prohlašuje za ohrožování bezpečnosti státu, jeho vnitřního pořádku, za činnost protistátní, pak to zároveň znamená, že tato místa neberou ustanovení obou paktů vážně, že je chápou pouze jako *instrument propagandy*, nikoli jako *platné a obecně závazné* – jak pro státní orgány, tak i pro občany – *právní normy*. Každý stát, každá vláda, která se chce těmito pakty, každým jejich ustanovením důsledně řídit, resp. v praxi je respektovat a garantovat, musí uvítat iniciativu

občanů, která si klade takový cíl, nikoli ji prohlášovat za kriminální záležitost a pronásledovat ji.

Prohlášení Charty 77 nebylo inspirováno a organizováno ze zahraničí, ale bylo přirozenou odezvou na vnitřní čs. situaci. Tato občanská iniciativa byla a je v souladu s článkem 29 platné Ústavy i ustanoveními obou paktů. Jeho signatáři nebyli a nejsou také, jak tvrdil čs. zástupce, za tuto činnost ze zahraničí placeni.

Někteří signatáři Charty 77 dostávali podporu od odborových a jiných organizací ze zahraničí, když byli v rozporu s Úmluvou propuštěni z práce a nemohli nalézt v Československu žádné zaměstnání, aniž dostávali podporu v nezaměstnanosti. V této souvislosti znovu oceňují projev mezinárodní solidarity a jsou zaň vděční. Není proto žádného důvodu tuto mezinárodní soudržnost ve prospěch signatářů Charty 77 postižených pracovní perzekucí špinit bezdůvodnými pomluvami, když v ČSSR také odbory organizují sbírky na podporu např. nezaměstnaných ve Francii. Jde-li v tomto případě o humánní projev internacionální solidarity pracujících, proč má jít v jiném případě o něco jiného? Ať čs. zástupce prokáže, zda opravdu byly čs. orgány ochotny poskytnout těmto nezaměstnaným signatářům Charty 77 podporu v nezaměstnanosti a kolika z nich ji skutečně poskytly.

Proto také Charta 77 musí kategoricky odmítnout názor čs. zástupce o dvojím rozdílném právním hodnocení Charty 77; na jedné straně to má být hodnocení orgánů MOP a na druhé straně čs. orgánů. Charta 77 zdůrazňuje, že z hlediska Úmluvy je možné pouze jediné hodnocení, a to takové, které neumožňuje signatáře tohoto prohlášení pracovněprávně postihnout. Proto také komise znalců právem prohlásila, že podpis nebo podpora takového dokumentu jako je Charta 77 nemůže ospravedlnit porušení zásady ochrany svobody mínění poskytované Úmluvou.

Proto výklad, který zaujala čs. vláda a který podával v MOP čs. zástupce, není jen rozdílným výkladem Úmluvy, ale je s duchem i literou této Úmluvy v zásadním rozporu a v praxi znamená, pokud se podle něj postupuje, její otevřené porušování.

Stanoviska Charty 77 jsou kritikou v rámci a na půdě platného čs. práva; proto nelze ty, kdo s touto kritikou vystupují, právně ani jinak

pronásledovat, protože takovýto postup znamená porušení ústavních i dalších práv těchto občanů. A to se právě stalo signatářům Charty 77 propuštěným ze zaměstnání pro její podpis.

Pracovněprávní perzekuce, která byla – spolu s různými formami administrativního nátlaku – uplatňována proti signatářům Charty 77, nemohla být – a není – právně odůvodnitelná. Bylo flagrantním porušením Úmluvy, když čs. orgány a podle jejich pokynů zaměstnavatelé i odborové organizace ji využily jako prostředku k zastrahování těch pracovníků, kteří Chartu 77 signovali, i dalších občanů, aby je nepodporovali, ale naopak aby v atmosféře strachu o pracovní místo, funkci apod. se od nich odvrátili a izolovali je.

Dále je zcela nepravdivé tvrzení čs. zástupce, jako by snad text Prohlášení Charty 77, který je ve spisech MOP, byl svým obsahem nejmírnější oproti jiným verzím tohoto dokumentu, podepsaným a ev. rozšiřovaným jeho signatáři uvnitř Československa. Text prohlášení, který je ve spisech MOP, je pravý a správný, což lze srovnat i s textem obsaženým v žalobě dr. Z. Mlynáře, který je dokumentací k této otázce zaslano Chartou 77 MOP. Jeho autenticitu mohou potvrdit i ti signatáři Charty 77, kteří žijí v cizině. Čs. zástupce mohl tvrdit takovou nehoráznost jen proto, že v ČSSR text tohoto dokumentu nesměl být nikde ve sdělovacích prostředcích publikován – z obavy politické moci, že by s ním mnoho občanů souhlasilo. Pokud bylo více verzí tohoto dokumentu Charty 77, pak tyto ostatní verze – mimo tu, která je ve spisech MOP – byly dílem někoho jiného než signatářů Charty 77. Signatáři Charty 77 však prohlašují, že žádný jiný text než ten, který podepsali, neznají.

Musíme rovněž odmítnout tvrzení čs. zástupce, kterým se pokoušel zlehčit závažnost porušení Úmluvy, k němuž došlo propuštěním signatářů Charty 77 ze zaměstnání, vskutku zvláštním odůvodněním. Vyloučení určitých signatářů z některých povolání bylo oprávněné, protože se jednalo o lidi, kteří dříve zaujímali významné pozice a podepsáním Charty 77 se prý bouřili v rozporu s Ústavou proti společenskému režimu v ČSSR. Toto tvrzení, které je i po skutkové stránce nepravdivé, protože mezi propuštěnými signatáři byli lidé různých politických přesvědčení, různých profesí, patřící k různým generacím, a rozhodně

to nebyli jen – ani ne především – bývalí politikové či státníci. I kdyby tomu tak bylo, byl by však tento fakt irelevantní z hlediska Úmluvy a ochrany, kterou má poskytovat proti diskriminaci z politických důvodů. Čs. zástupce, který se takto snažil snížit dosah negování Úmluvy, prokázal bezděky, že chápe právo zvláštním způsobem, takovým, jakým se právo v pracovněprávních vztazích opravdu uplatňovalo v Československu v 70. letech. Pracovní zákonodárství se uplatňovalo a uplatňuje různě k různým lidem v závislosti na jejich politické příslušnosti, resp. politických postojích. Takovýto přístup je ovšem neslučitelný se základními zásadami moderní úpravy práv a svobod občanů a je přirozeně neslučitelný s úmluvou č. 111. Je lhotečné, kdo byli signatáři Charty 77 a čím byli před jejím podpisem; podstatné je, že z hlediska úmluvy č. 111 diskriminace pracovníků z politických důvodů je nepřijatelná a že v Československu k takovéto diskriminaci došlo.

Signatáři Charty 77 se plně ztotožňují se závěrem komise pro plnění dohod a doporučení, který byl pojat do zprávy předložené konferenci, že „otázka se vztahuje k principu nediskriminace, a to nezávisle na počtu postižených. Komisi nejde o to, jaký kde je společenský a hospodářský systém, ale o plně uskutečnění zásad Úmluvy.“ I pokud jde o počet postižených pracovní perzekucí, čs. zástupce významně zkresloval skutečný stav. Charta 77 ve svém stanovisku z 19. 1. 1978 uvedla, že počet těch, kteří byli propuštěni ze zaměstnání jen za to, že podepsali Chartu 77 nebo s ní vyslovili souhlas nebo ji odmítli odsoudit, přesáhl počet jednoho sta. Mezinárodní organizaci práce předložila Charta 77 dokumentaci k 40 případům, jimi se však počet postižených nevyčerpává.

Čs. zástupce se ve své argumentaci uchýlil k laciné demagogii, když tvrdil, že čs. vláda nemohla nutit ty propuštěné signatáře Charty 77, kteří se proti propuštění ze zaměstnání neodvolali k soudu, aby tak učinili. Kdyby čs. orgány opravdu měly zájem na důsledném uplatňování Úmluvy, pak by nemohlo k takovému demonstrativnímu porušení dojít a pak by nevznikl ani takový zvláštní jev, že občané, jejichž práva byla porušena, se u soudu ani nedomáhají jejich ochrany. Protože však soudní spory byly – a to již předem, když ještě před začátkem vlastního řízení žalující signatáři

Charty 77 již v soudních spisech nacházeli stanoviska prokuratury odsuzující Chartu 77 jako dokument protistátní povahy – rozhodnuty a diskriminační propuštění z práce byla potvrzena, vytvořila se atmosféra, kdy se mnoha propuštěným jevilo zbytečné účastnit se takové nedůstojné frašky. Tato jednání, zvláště v roce 1977 a v první polovině roku 1978 (potom se již jejich režie modifikovala, aby čs. úřady měly vůbec nějaké argumenty na svou obranu při jednání v MOP), byla porušením všech ústavních a zákonných zásad a norem o soudním řízení. V dokumentaci MOP jsou i rozsudky soudů I. a II. instance z těchto sporech. Z odůvodnění těchto rozsudků vyplývá zcela jednoznačně, že jediným a rozhodujícím důkazem, na jehož základě byly žaloby signatářů zamítány a jejich propuštění z práce potvrzováno, bylo již zmíněné stanovisko Generální prokuratury. Čs. zástupce se pokoušel popřít tento fakt, který i z předložených soudních rozsudků jasně vyplývá. Dále pak tvrdil, že podle čs. občanského práva se nemusí prokazovat skutečností všeobecně známé. Prohlášení Charty 77 nebylo v ČSSR nikde veřejně publikováno – soud ani nepovolil žalujícím signatářům číst jeho text a odmítal jejich návrhy, že prokáží – oproti stanovisku Generální prokuratury – pravdivost jeho jednotlivých tvrzení a hodnocení. Jestliže dokument Charty 77 obsahoval, jak tvrdil čs. zástupce, jen lži a pomluvy, pak bylo třeba toto tvrzení prokázat. Ten nemohl být považován za všeobecně známou věc, když Prohlášení Charty 77 bylo nové a veřejnosti neznámé!

Skutečnost, že soudy fungovaly jako pouhý instrument diskriminační politiky proti signatářům Charty 77, což rozsudky zaslané MOP prokazují, vyvrací argument čs. zástupce, že soudy soudily podle principů soudcovské nezávislosti. Nešlo o jednotlivá chybná rozhodnutí soudů nižší instance, ale rozhodnutí soudů I. instance byla v uvedeném období roku 1977 do poloviny roku 1978 soudy odvolacími, tj. soudy II. instance, běžně potvrzována a předložené rozsudky prokazují zcela jednoznačně, že i rozhodování soudů bylo usměrňováno právě stanoviskem Generální prokuratury, necháme-li stranou systém jejich politického řízení podle intencí moci.

V argumentaci čs. zástupce je obsažen logický rozpor, když obhajoval praxi propuštění signatářů Charty 77 z práce včetně zamítavého rozhodování

soudů v těchto sporech a když dále tvrdil, že to, že později nedošlo k propuštění, stačí, aby se prokázalo, že se situace zlepšila. Prohlásil dokonce, že pracující, když se dostal, byl znovu zaměstnán, měl-li pravdu, a dostal náhradu.

Jestliže tedy nastala v praxi zaměstnavatelů a čs. orgánů změna, když se připustilo, že určitá rozhodnutí byla nesprávná, pak by bylo třeba podobná nesprávná rozhodnutí revidovat. Čs. orgány však, ačkoli k tomu mají potřebné právní prostředky, žádné kroky k revizi takovýchto porušení Úmluvy nepodnikly a také stanovisko Generální prokuratury v této věci nebylo modifikováno. Nedošlo ke změně soudních rozhodnutí, i když z rozsudků je zřejmé, že jde o typickou diskriminaci v zaměstnání z politických důvodů, nepřípustnou podle Úmluvy, a propuštěným se nedostalo ani morální, ani materiální satisfakce. Přitom rozbor konkrétních případů prokazuje, že mezi signatáři, jejichž propuštění soudy I. a II. instance potvrdily, a těmi, kteří v druhé polovině roku 1978 u soudů uspěli, nebyl žádný rozdíl; změna rozhodnutí soudů byla způsobena z důvodů taktických – vzhledem k průběhu projednávání stížnosti na půdě MOP – nikoli z důvodů jiné povahy projednávaných případů.

Čs. zástupce se nemohl ovšem nijak vypořádat s názorem komise znalců, že „*Úmluva má chránit pracující proti diskriminaci v zaměstnání, jež mají v době, kdy vyjadřují své mínění.*“ Bylo-li jim nabídnuto jiné nebo zda si je sami našli nebo se rozhodli pro jiný způsob života, *neznamená to, že byla jejich situace znovu projednávána tak, aby byla respektována zásada rovnosti práv i jednání, jak ji vyžaduje Úmluva.*

O skutečném vztahu čs. úřadů k Úmluvě svědčí, jak prokazují doklady a důkazy předložené Chartou 77, že někteří propuštění nemohli nalézt práci po dobu půldruhého roku a déle, a sám způsob jejich pozdějšího zařazení do zaměstnání potvrzuje existující diskriminaci pracujících z politických důvodů. Kromě toho mnozí signatáři Charty 77 dodnes nenašli žádné zaměstnání odpovídající jejich kvalifikaci, jak to stanoví čs. předpisy, ale pracují v místech, která jsou hluboko pod úrovní jejich vzdělání a odborných zkušeností a znalostí. Např. středoškolský profesor J. Urban pracuje jako dělník, profesor MUDr. B. Placák jako noční hlídač, univerzitní profesor V. Kašík jako uklízeč, dětská psychologka

Dana Němcová jako uklízečka, farář V. Malý jako topič, farář F. Lízna jako sanitář, básník A. Stanekovič jako topič, teoretik umění I. Jírouš jako dělník, farář A. Kocáb jako topič, docent M. Hübl je stále bez trvalého zaměstnání.

Skutečný stav porušování Úmluvy či jejího dodržování, jak tvrdí zástupce čs. vlády, ve vztahu k signatářům Charty 77 propuštěným ze zaměstnání nelze prokázat obecnými paušálními tvrzeními. Vystoupení čs. vládního zástupce (i jeho odborářského kolegy) jsou toho dokladem. Je třeba, aby čs. orgány konkrétně prokázaly u jednotlivých případů, zda a proč byl ten či onen pracující, který signoval Prohlášení Charty 77, oprávněně propuštěn. Je přirozené, že tu nestačí obecné odsouzení Charty 77, jak je obsahuje stanovisko Generální prokuratury, ale musí být konkrétně doloženo, v čem ten nebo onen signatář ohrožoval bezpečnost nebo vnitřní pořádek státu. Dále mělo být prokázáno, jak mohly soudy rozhodovat jako nezávislé soudy, když z jejich rozsudků je zřejmé, že se opíraly pouze či převážně o uvedené již stanovisko Generální prokuratury, a proč nebyl dán podnět ke stížnosti pro porušení zákona; proč státní orgány, které dozírají nad dodržováním zákonnosti, nezasáhly proti nezákonným propouštěním z práce, i když se postižení třeba sami k soudu neodvolali (tyto případy jim byly známy). Rovněž by bylo třeba konkrétně doložit, kde nyní pracují takto propuštění občané, kdy dostali – a za jakých okolností – nové místo, zda si je obstarali sami nebo zda – a proč – k tomu bylo nutno – a na základě jakého podnětu – zásluhu příslušného státního orgánu (národního výboru) podle zákona č. 70/1958 Sb. Jen takovýto konkrétní rozbor může prokázat, zda diskriminace z politických důvodů proti uvedeným signatářům a stoupenicům Charty 77 trvá, nebo nikoli, jak tvrdí čs. orgány.

Komise znalců vyjádřila v závěru své zprávy naději, že čs. vláda poskytne podrobnější informace, jaké kroky byly učiněny, aby soudní praxe napomáhala k plnění mezinárodních úmluv, zejména pokud jde o změnu uvedeného oficiálního stanoviska generálního prokurátora i soudní praxe na něm založené, a ještě všeobecněji, jaká instrukce nebo jiná rozhodnutí byla učiněna k zpřesnění interpretace a aplikace zákonů ve smyslu odpovídajícím Úmluvě.

Žádná změna tohoto druhu nenastala a žádná opatření, která by směřovala k tomu, aby případy porušení Úmluvy byly revidovány, nebyla přijata. Rovněž zmíněné stanovisko Generální prokuratury nebylo změněno. Dokonce, jak signatáři Charty 77 prokázali již ve svém stanovisku z roku 1979, Nejvyšší soud ČSSR ve svém zhodnocení poznatků soudů při uplatňování zákona č. 20/1975 Sb. (novely Zákoníku práce) o otázkách skončení pracovního poměru (*Sbírka soudních rozhodnutí* č. 9–10/1978, str. 500–501, vydané v roce 1979) přijal takový výklad § 46, odst. 1, písmeno e Zákoníku práce, který prakticky znehodnocuje význam změny tohoto ustanovení Zákoníku práce z roku 1975, kterou Federální shromáždění ČSSR přijalo na základě kritiky MOP, že čs. *Zákoník práce* je v tomto ohledu v rozporu s Úmluvou.

Podle tohoto nového výkladu Nejvyššího soudu organizace může dát podle § 46, odst. 1, písmeno e Zákoníku práce pracovníkovi výpověď pro nesplňování požadavků, jež jsou nezbytné pro řádný výkon práce a jejichž neplnění organizace nezavinila. *Tyto požadavky nemusí být stanoveny žádným právním předpisem a mohou se dotýkat (podle druhů vykonávané práce nebo zastávané funkce) občanské angažovanosti, morálně politických kvalit pracovníka apod.*

Výklad Nejvyššího soudu ČSSR sankcionuje tak všechny nezákonné rozsudky proti signatářům Charty 77 a prakticky jen potvrzuje, že organizace může kohokoli z politických důvodů propustit a soud jí takový výpovědní důvod uzná, když by ev. pracovník žaloval neplatnost takové výpovědi. Pracovní právo se tak v této interpretaci mění v instrument politického tlaku na ty občany, kteří nemají konformní postoj k současné moci. Je jasné, že tak je porušován duch a litera Úmluvy, která má právě pracovníkům poskytnout v práci ochranu před politickou diskriminací. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČSSR dostalo z okruhu signatářů Charty 77 kvalifikovaný právní rozbor tohoto výkladu Nejvyššího soudu, ale nikterak na něj nereagovalo.

Ke zjištění skutečného stavu, pokud jde o porušování Úmluvy v činnosti zaměstnavatelů i úřadů v Československu by zřejmě nejvíce prospělo, kdyby celková situace i jednotlivé konkrétní případy byly prošetřeny na místě, aby bylo možno konfrontovat tvrzení uváděná v oficiální čs. zprá-

vě s konkrétními zkušenostmi jednotlivých osob, které byly či ještě stále jsou objektem diskriminace v zaměstnání a povolání.

Bylo by proto zřejmě nejučelnější, kdyby MOP vyslala do ČSSR komisi, která by na místě prověřila všechny skutečnosti podstatné pro objektivní posouzení této problematiky a na základě toho by vypracovala zprávu ke stížnosti, kterou MOP předložila Mezinárodní konfederaci svobodných odborů o pracovní diskriminaci signatářů Charty 77.

Signatáři Charty 77 jsou připraveni v souladu se svými právy, zaručenými Ústavou ČSSR i pakty o lidských právech, poskytnout Mezinárodní organizaci práce a takovéto její komisi, pokud by byla do ČSSR vyslána, veškerou dokumentaci o případech porušování úmluvy č. 111, kterou shromáždili, jakož i další vyžádanou pomoc.³

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Srv. D16 (30.5.1977), D92 (7.2.1979), D121 (říjen 1979), D144 (15.5.1980), D204 (17.5.1982), D242 (24.5.1983), D279 (7.5.1984), D299 (20.3.1985), D303 (22.5.1985).
- 2 Viz D7 (3.2.1977) a pozn. 1 k D16 (30.5.1977).
- 3 Podle záznamů Státní bezpečnosti věnovalo federální ministerstvo práce a sociálních věcí tomuto dokumentu značnou pozornost a rozeslalo jeho text k posouzení a konzultaci zainteresovaným rezortům – ministerstvům zahraničí, vnitra, spravedlnosti, Generální prokuratuře a ÚV KSČ. AMV, A 3/3, sv. Charta, inv. č. 118, VS-0016/4-81, čj. SM-003/01-1981, sv. č. 6, 15. dubna 1981.

1981, 9. duben, Praha. – Dopis prezidentu republiky o používání psychického nátlaku orgány StB při výsleších signatářů Charty 77 a o jejich nepodloženém obviňování z výtržností.

[...]¹

Pane prezidente,

ve dnech 1. a 2. 4. 1981 Státní bezpečnost bez jakéhokoliv věcného a právně podloženého odůvodnění opět zneužila § 19/7 zákona 40/74 o SNB. V tyto dny bylo předvedeno nebo pozváno k výslechu několik desítek signatářů Charty 77.² Pod různými záminkami byli na 48 hodin zadrženi Jan Placák, Jana Převertsá, Zina Freundová, Vlastimil Třešňák, Tereza Medková, Ondřej Němec, David Němec, Jiří Bednář, Jan Bednář, Vladimír Preisler, Jan Ruml, Petr Tařoun, Zbyněk Benýšek, Tomáš Liška, Jiří Mrázek, M. Brabcová, Jan Zvěřina.

Formálním důvodem k zadržení bylo většinou podezření z výtržnictví podle § 202 trestního zákona, což samo o sobě poukazuje na svévolný výklad trestního zákona orgány Bezpečnosti.

Zadrženi byli nesmyslně dotazováni na údajné používání omamných drog v prostředí Charty 77, na krádež psychofarmak v jedné lékárně v Praze 5 a na psaní hanlivých nápisů v Praze 1 a 2. Tyto dotazy byly evidentně kladeny proto, aby byl zachován formální průběh výslechnů, při nichž se pracovníci Státní bezpečnosti snažili zastrašit signatáře Charty 77 a vyvíjet na ně psychický nátlak. Je zarážející a zvláště pobuřující, že se v některých případech pracovníci StB uchýlili k vyhrožování, k hrubým až lascivním invektivám. Těchto metod bylo použito vůči ženám – Petrušce Šustrové, Janě Převertsá a Zině Freundové.

Kromě urážek vyslechly – spolu s některými jinými zadrženými – příslib zbití v nejbližších dnech a při výsleších naznačovali někteří pracovníci bezpečnosti vůči vyslýchaným fyzické útoky.

Kromě toho byli někteří signatáři Charty 77, jmenovitě prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., prof. dr. Miloš Hájek, doc. dr. Luboš Kohout, prof. dr. Zdeněk Jičínský, vyzváni, aby se v době konání sjezdu KSČ vzdálili z Prahy, jinak se vystavují nebezpečí zadrženi.

Pane prezidente, uvedené jednání orgánů StB prohlubuje nedůvěru vůči její činnosti a zpochyb-

ňuje proklamované tvrzení, že v naší společnosti požívá každý občan zaručených právních jistot a je chráněn před zneužitím práva.

Zároveň jsou tyto akce v rozporu s ratifikovanými mezinárodními pakty o občanských a politických právech. Žádáme Vás proto, abyste se z moci svého postavení zasadil o nápravu.

Václav Malý, prof. dr. Bedřich Placák, dr. Jaroslav Šabata
mluvčí Charty 77

Za správnost ručí: Jan Ruml, Kremelská 104, Praha 10³

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Adresa dr. Gustáv Husák, prezident ČSSR, Praha – Hrad, napsána vlastnoručně Janem Rumlem.

2 1. odbor X. správy SNB připravil v březnu 1981 proti Chartě 77 celostátní bezpečnostní akci s názvem „Izolace“, jejímž cílem bylo „cestou vyvolávání nedůvěry, kompromitací hlavních představitelů, prohlubováním rozporů mezi jednotlivci i skupinami a zanášením dezinformací docílit postupně izolace hlavních exponentů tzv. opozice, především exkomunistů. Tím současně zmařit snahy o internacionalizaci ‚opozice‘ v rámci zemí socialistického společenství“. K dosažení tohoto cíle stanovila StB 10 bodů, mj. systematickou, koordinovanou a nepřetržitou kontrolu mluvčích Charty 77, kolektivu mluvčích a VONS, soustavné narušování jejich schůzek atd. Citováno podle Gruntorád, J.: StB proti Chartě – akce „Izolace“, Listy, roč. 27 (1997), č. 1, s. 91–96.

3 Dopsáno vlastní rukou Janem Rumlem.

PLNÉ ZNĚNÍ: Informace o Chartě 77, roč. 4 (1981), č. 4, s. 1 • Listy, roč. 11, č. 3–4 (říjen 1981), s. 14 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok T-213 (13.4.1981).

1981, 20. duben, Praha. – Sdělení o překvalifikaci obvinění Rudolfa Battěka a o zahraničních i domácích žádostech o jeho propuštění.

Mluvčímu Charty 77 ing. Rudolfu Battěkovi, členu VONS, po deseti měsících vazby hrozí vysoký trest odnětí svobody na základě překvalifikování jeho údajné trestné činnosti podle § 98, odst. 1, 2, c, b trestního zákona. ¹ Během jeho nespravedlivého věznění bylo našim státním a justičním orgánům zasláno z domova i zahraničí mnoho osobních i skupinových žádostí o zrušení trestního stíhání a propuštění na svobodu. ² K této iniciativě se od 18. 1. do 10. 4. 1981 připojili i 32 signatáři Charty 77, kteří své žádosti stvrzovali řetězovou hladovkou, čímž chtěli výrazně zdůraznit naléhavost a závažnost svého nesouhlasu s vězněním Rudolfa Battěka a zároveň tím vyjádřili své solidární ztotožnění se s jeho humánním a občanským úsilím o respektování a prosazování lidských práv v naší zemi.

Statečný postoj Rudolfa Battěka je výzvou, která nadále zůstává úkolem a posláním Charty 77, jež chápe jeho věznění nejen jako jednotlivý nespravedlivý zásah policejních a justičních orgánů vůči soukromé osobě, ale jako akt, který ohrožuje základy pokojného a spravedlivého soužití všech našich občanů.

Václav Malý, prof. MUDr. B. Placák, DrSc., dr. Jar. Šabata
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 28.7.1981 byl R. Battěk odsouzen Městským soudem v Praze k 7 1/2 roku vězení v II. nápravně výchovné skupině.
- 2 Akce solidarity s R. Battěkem: Naléhavá zpráva pro světovou veřejnost, Informace o Chartě 77, roč. 4 (1981), č. 1, s. 1; Sdělení VONS č. 227: Mluvčí Charty 77 nadále ve vazbě, tamtéž, č. 2, s. 3; D. Battěková: Dopis prezidentu republiky 14. 1. 1981, tamtéž, s. 5, 6; solidární dopisy s akcí D. Battěkové, tamtéž, s. 6, 7; Ukončení řetězové hladovky za propuštění ing. R. Battěka, tamtéž, č. 4, s. 9–10; Ruml, J.: Dopis komisi pro lidská práva při OSN 8. 2. 1981, tamtéž, s. 10; Němec, D.: Dopis prezidentu republiky 22. 3. 1981, tamtéž, s. 11; Proboštová, D.: Dopis prezidentu republiky 1. 3. 1981, tamtéž, s. 11; Formánek, P.: Sdělení Chartě 77, tamtéž, č. 8, s. 4; Dopis

ústřednímu výboru Italské komunistické strany, tamtéž, č. 9, s. 1; viz též Sdělení VONS č. 260: Odsouzení Rudolfa Battěka, tamtéž, s. 5–7; Sdělení VONS č. 275: Odvolací soud s Rudolfem Battěkem, tamtéž, č. 11 (listopad 1981), s. 2–3.

Viz též dokumenty D148 (20. 6. 1980), 151 (29. 6. 1980); 157 (13. 10. 1980), 159 (9. 11. 1980), 165, 168 (21. 2. 1981), 172, 180, 289.

1981, 27. duben, Praha. – Sdělení o 44 nových signatářích Prohlášení Charty 77. (Dokument č. 29)

Ke dni 27. dubna 1981 podepsalo Prohlášení Charty 77 z 1.1.1977 dalších 44 občanů, kteří souhlasí se zveřejněním svého jména. Tím stoupl počet signatářů Charty 77 na 1109.

Stanislav Adámek, tiskař; Zdeněk Brodák, dělník; Irena Brojířová; ing. František Čejka, projektant; Jana Faifrová; František Foršt, číšník-kuchař; Petr Hanzlík, výkupčí; Petr Hlavatý, drogist; Vítězslav Holata, truhlář; Miroslav Holovský; František Horáček, dělník; Mikoláš Chadima, tiskař a hudebník; Zdeněk Ingr, dělník; František Jílek, dělník; Jiří Kaša, řidič; František Kautský, dělník; Eva Kobrová, zdravotní sestra; Miroslav Kaptiš, kulisák; Jiří Kostúr, dělník; Milan Krumpolc, dělník; Pavel Kučírek, dělník; Jaroslav Kukol, zámečník; Zdeněk Kvítek, dělník; Vasil Levý, dělník; Tomáš Liška, hlídač; Zdeněk Liška, dělník; Václav Luhan, strojní zámečník; Silvestra Lupertová, operátorka; Ladislav Malý, technický úředník; Richard Němček; Pavel Novotný, sklenář; Jan Placák, expedient; Karel Pazdera, dělník; Dušan Poupá, dělník; ing. Alena Poupová, textilní inženýrka; ing. František Rudl, učitel autoškoly; Vladimír Rygel, dělník; Ivan Smrčka, studující; Marie Staňková, domovnice; František Straka, dělník; Jan Tranžík, dělník; JUDr. Jozef Trenčanský, dělník; Jaroslav Volf, elektrikář; Václav Žufan, dělník.

Václav Malý, MUDr. Bedřich Placák, DrSc., dr. Jaroslav Šabata
mluvčí Charty 77

→ LIBRI PROHIBITI, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

DOKUMENT V PLNÉM ZNĚNÍ: *Informace o Chartě 77*, roč. 4 (1981), č. 5, s. 2 • *Americké listy*, 22.10.1981 • *Listy*, roč. 11 (1981), č. 3–4, s. 15.

1981, 7. květen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR, České národní radě a předsedovi Federální vlády ČSSR L. Štrougalovi o pronásledování signatářů Charty 77.¹

6. května v ranních hodinách provedla StB v Praze domovní prohlídky a zadržela 8 signatářů a přátel Charty 77:

Jana Bednáře, Zbyňka Fišera (Egona Bondyho), prof. Jiřího Hájka, Ivana Havla, Olgu Havlovou, Karla Kyncl, Jana a Jiřího Rumla.

V Brně byli zadrženi tři signatáři Charty 77: Jaroslav Mezník, Jiří Müller a Jan Šimsa.

V odůvodnění generálního prokurátora se uvádí, že vzniklo podezření, že v bytě jmenovaných a v prostorách k bytu příslušejících se nacházejí materiály, které souvisejí s vyšetřovanou trestnou činností nejmenovaných osob, proti nimž bylo zahájeno trestní stíhání dne 27.4.1981 pro trestný čin podvracení republiky podle § 98, odst. 1, 2, a, b, trestního zákona

Při domovních prohlídkách StB zabavila osobní poznámky, korespondenci, adresáře, samizdatové knihy a časopisy, materiály Charty 77 a VONS a písemnosti i oficiálně vydané, např. knihu *Doznání* od Artura Londona a jiné.

Jednání Státní bezpečnosti nás opět přesvědčuje o tom, že jde o pokračování nezákonných zásahů a pronásledování signatářů a přátel Charty 77 s cílem zastrážit ty, kteří se aktivně svou publikační i jinou činností zasazují o uplatňování lidských a občanských práv v ČSSR v souladu s mezinárodními pakty ratifikovanými představiteli čs. státní moci.

I zásahy StB ve dnech 29.4. až 2.5. sledují stejný cíl. V této době byli zadrženi na 48 hodin a vyslýcháni bez věcného odůvodnění signatáři Charty 77 dr. Milan Balabán, Zbyněk Benýšek, Vratislav Brabenec, Markéta Němcová, Daniel Kummermann, dr. ing. Jakub Trojan a Jan Wünsch.

Se Zbyňkem Benýškem, Markétou Němcovou a Jakubem Trojanem jednala StB velmi nevybíravě, dopouštěla se i fyzického násilí. Zvláště záležející je brutalita, s jakou vyšetřovatelé vynucovali výpovědi od Zbyňka Benýška.

Mluvčí Charty 77 apelují na Vás jako představitel státní moci, abyste netrpěli Státní bezpečnosti uplatňování metod u nás již jednou veřejně

odsouzených. Benevolentní postoj k těmto metodám StB vede k nedozírným společenským následkům.

prof. MUDr. Bedřich Placák, DrSc., Václav Malý,
dr. Jar. Šabata
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 27. dubna 1981 byli při přejezdu hranic zadrženi francouzští občané, 24letá Françoise Anis(ová) a 29letý Gilles Thonon, kteří přicestovali karavanem s francouzskou poznávací značkou. Podle zprávy ČTK „tyto osoby v součinnosti s emigrantskými a ideově diverzními centry převážely do Československa ve speciálně upraveném vozidle protistátní tiskové materiály, magnetofonové nahrávky a gramofonové desky, jejichž obsah je namířen proti československému společenskému zřízení... dále větší sumu peněz, instrukce a technické zařízení.“ Karavan byl vypraven Janem Kavanem v rámci dlouhodobých transportů exilové literatury, financovaných Jiřím Pelikánem a Pavlem Tigridem. Zásilka z dubna 1981 obsahovala rozmnožovací stroj, 4000 DM, knihy a časopisy exilových nakladatelství.

V souvislosti s touto událostí byla zadržena řada osob z okruhu Charty pro podezření z trestné činnosti podvracení republiky. Zadrženi byli oba dva Francouzi, příslušníci levicového studentského svazu UNEF a Ligy pro lidská práva. Policejní zásah přišel krátce po vydání nového komentáře k trestnímu zákonu, podle něhož pod „podvracení státu“ patřilo „jakékoliv nezákonné zveřejňování a šíření tiskovin, jejichž obsah pomlouvá socialistický systém a stát“. Takový výklad umožňoval, aby byl jakýkoliv dokument, jehož obsah byl kvalifikován jako pomluva či nesprávná informace, pokládán za protistátní. Proto všechna oficiální stanoviska k protestům světové veřejnosti vznášela argument, že jde o kriminální činy. Světová veřejnost byla touto argancí k závazkům helsinské konference silně pobouřena: 400 předních osobností francouzského uměleckého a vědeckého života podepsalo protestní prohlášení, protesty zaslaly organizace: Federace ligy pro lidská práva, Výbor 5. ledna, Mezinárodní sdružení na obranu umělců (AIDA), Mezinárodní výbor proti represím, Výbor francouzských matematiků, Výbor na obranu svobody v ČSSR aj.

DOKUMENT V PLNÉM ZNĚNÍ: *Informace o Chartě 77*, roč. 4 (1981), č. 5, s. 3 • *Listy*, roč. 11, č. 6 (listopad 1981), s. 21 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok T-240 (12. 5. 1981).

KOMENTÁŘ: *České slovo*, roč. 27, č. 6 (červen 1981), s. 1, 3 • viz též Sdělení VONS č. 250: Trestní stíhání pro podvracení republiky, *Informace o Chartě 77*, roč. 4 (1981), č. 5, s. 6–7.

1981, 7. květen, Praha. – Blahopřejný dopis Andreji Sacharovovi k 60. narozeninám.

Vážený příteli,

k mnohým gratulantům z celého světa se přidává i občanská iniciativa Charta 77 z ČSSR, usilující již několik let o uplatnění helsinských dohod, které se staly jediným možným východiskem a zárukou respektování lidské individuality, jejíž práva jsou nezadatelná a nedělitelná. Na tomto základě lze teprve budovat a očekávat skutečný mír a klid nejen uvnitř jednotlivých národních a státních společenství, ale i mezi státy s odlišným společenským zřízením.

Už mnoho let sledujeme se zájmem a sympatiemi Váš osobní neohrožený a statečný zápas o důstojné postavení každého jednotlivce ve Vaší vlasti. Důstojnost a pravdivost, s jakou se dovedete ozvat proti jakékoli nespravedlnosti, jsou pro nás inspirující a povzbuzující.

Přejeme Vám k Vašemu životnímu jubileu, aby se nestalo pouze příležitostí k bilancování a vděčnému oceňování Vaší dosavadní záslužné činnosti,¹ ale zaznělo pro ostatní jako výzva, která ukazuje cestu k smysluplnému životu a jejíž naplňování je jedinou nadějí pro skutečný pokrok.

Přejeme Vám do dalších let též potřebné síly a odhodlání k pokračování v nastoupené cestě.

*Václav Malý, prof. MUDr. B. Placák, DrSc.,
dr. Jaroslav Šabata
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 4, Č. 5
(16. 4. – 15. 5. 1981), s. 3–4.

¹ O A. D. Sacharovovi viz poznámku k D132 (28. 1. 1980).

1981, 12. květen, Praha. – Zpráva o stavu životního prostředí, zpracovaná signatáři Charty 77.

Mluvčí Charty 77 obdrželi z okruhu jejích signatářů pojednání o stavu životního prostředí v naší zemi.¹

Vítáme tento příspěvek i z toho důvodu, že řešení otázek zde zpracovaných či předložených umožňuje relativizovat faktické a obecně pocíťované dělení této společnosti na mocné a bezmocné, na úřední místa a „obyčejné lidi“. Životní prostředí se týká přímo všech občanů, a najdeme-li při řešení této problematiky společný jazyk, je to nezanedbatelná šance jak pro životní prostředí, tak pro československou společnost osmdesátých let.

Je přirozené, že nastíněný pohled je jen dílčí a všimá si jen některých momentů široké, pohyblivé a dodnes plně nepodchycené problematiky. Vzhledem k povaze věci tomu ani nemůže být jinak, nadto přístup k informacím o této oblasti je obtížný nebo žádný. Pojednání např. nezpracovává otázky radiací, hluchnosti, hromadění škodlivých chemikálií v potravinách, těžby a vývozu dřevní hmoty a jiných surovin, znehodnocování spodních vod u nás používanou technologií těžby uranu, urbanistických zásahů do krajiny, vlivu mezinárodněpolitických vztahů apod. Očekáváme, že toto dílčí pojednání bude přijato kompetentními místy i veřejností především jako podnět k zpracování těchto a jiných momentů i k uvádění nastíněné problematiky do nejširších souvislostí, aby tak postupně byly hledány příčiny současného stavu věcí, naznačena východiska a přijata konkrétní opatření.

Je zřejmé, že otázka životního prostředí přesahuje rámec čistě odborné problematiky a je součástí jednoho ze základních práv člověka – a to práva na život. Toto právo mají však i ti, kdo přijdou po nás. Proto odpovědnost za životní prostředí je nedílnou součástí úsilí všech, kdo hájí základní práva a svobody člověka. I z předloženého pojednání je patrné, že bez součinnosti všech občanů tyto otázky řešit nelze.

Sám stav životního prostředí poukazuje na nutnost otevřené diskuse, svobody projevu a sdružování všech, kteří chtějí hájit nejen své zájmy, nýbrž uplatnit svou odpovědnost. V neposlední

řadě poukazuje i na nezbytnost respektovat právo na sebeurčení národů a jejich svobodný rozvoj.

Přijímáme tuto zprávu o stavu životního prostředí jako text, od kterého očekáváme, že povzbudí řadu občanů i úředních míst k širšímu a hlubšímu zpracování problematiky a vyvolá v nich odhodlání podílet se na nápravě zlověstných jevů, které ohrožují nás i budoucí.

Václav Malý, prof. MUDr. Bedřich Placák, DrSc.

dr. Jaroslav Šabata

mluvčí Charty 77

Ladislav Lis, člen kolektivu mluvčích

Zpráva o stavu životního prostředí

Za minulá tři desetiletí se v naší zemi mnohé změnilo. O pozitivních změnách, o růstu společenského bohatství, o vzniku nových hodnot se dovídáme často a podrobně. Bilance předkládané veřejnosti se však téměř nikdy nezabývají změnami k horšímu, zánikem hodnot či jejich ohrožením. Přitom nejde o přechodné změny, ale o trvalé a často nedozírné a nenapravitelné ztráty. Negativní změny lze pozorovat nejen ve vztazích mezi lidmi, postihly také vztah mezi člověkem a přírodou.

Změnila se krajina. Tam, kde vyrostlo nové sídliště, nemůže už samozřejmě půda rodit. Sídliště však nemusí být zakládána na zemědělské půdě nebo dokonce na nejlepší orné půdě. Jen za posledních sedm let jsme nejruznější stavební činnosti ztratili více než deset procent veškeré zemědělské a orné půdy. Kvalita půdy, která zůstává, rok od roku klesá, pole udusaná těžkými mechanismy nepropouštějí vodu ani vzduch, obsahují málo humusu a stále více plevelů. Tato část přírody, na níž závisí přímo naše živobytí, je v povážlivém stavu.

Za dobu jedné generace les přestal být lesem ve smyslu evropského kulturního porostu. Kromě cizopasných václavek stále obývá lesních plodů. Bez nadsázky lze říci, že značné části našich lesů hrozí bezprostřední nebezpečí zániku.

Jestliže v posledních letech několikanásobně poklesly stavy zajíců a bažantů, jestliže v krajině nenacházíme jedle ani koroptve, jde pouze o ukázkou toho, jak se zužuje počet živočišných a rostlinných druhů. Přitom pestrost přírody není jen kulturní hodnotou, ale také významným

genetickým činitelem, který nesmíme opomíjet, nechceme-li porušit nezbytnou rovnováhu v přírodě.

Nikdy dříve nedošlo k tak významným změnám za tak krátkou dobu. Žádná z generací, které obývaly naši zemi, neublížila přírodě tolik jako generace naše. Příroda už není schopna vypořádat se s následky lidské činnosti. Budeme-li pokračovat v nastoupené cestě, ohrozíme přírodní zdroje své existence a naše území se stane neobyvatelným.

Je patrné, že zhoršení životního prostředí úzce souvisí s nebyvalým růstem výroby. Tuto daň pokroku (může-li samotný kvantitativní vzestup výroby znamenat společenský pokrok) platí všechny průmyslově vyspělé země. Ohrožení životního prostředí v ČSSR je však specifické a v mnoha směrech závažnější než v jiných zemích. Vyplývá to z některých zvláštností našeho hospodářského života.

V mezinárodním srovnání jsme zemi spíše střední velikosti, avšak rozměry a charakter naší země neodpovídají množství a zejména druhu naší hospodářské činnosti. Příliš je u nás zastoupen těžký průmysl, přičemž úroveň ochrany životního prostředí vůči jeho neblahým průvodním jevům a následkům je nízká. Naše průmyslová činnost vyžaduje značné množství energie: nejprve na dopravu (v menší míře na těžbu) veškerých surovin, pak na jejich energeticky náročné zpracování a posléze znovu na dopravu těžkých a prací nepřilíhých zhodnocených výrobků.

Při veškeré této činnosti vzniká odpad, který poškozujeme či přímo ničí životní prostředí. V porovnání s množstvím odpadu a škodlivých zplodin jsme nuceni považovat naši zemi za příliš malou, než abychom si mohli takové počínání delší dobu dovolit. V produkci popela na jednoho obyvatele zaujímáme první místo na světě. Znečišťujeme vodu, jako by nás bylo o 4 miliony více – a čistíme ji, jako by nás bylo o 6 milionů méně. Ve srovnání s vyspělými evropskými státy je naše ochrana životního prostředí méně účinná, jak úroveň a nasazení technických prostředků, které by mohly zlepšit současný stav, tak i společenský postih průmyslových a jiných podniků, které životní prostředí trvale znehodnocují, jsou nedostatečné.

Kvalitě životního prostředí se přitom již léta nevěnuje náležitá pozornost. Životní prostředí

zůstalo na okraji zájmu i na nedávném sjezdu KSČ. V diskusním příspěvku předsedy vlády ČSR bylo řečeno: „Nezapomínáme však ani na to, že bez zdravého vzduchu, čistých řek a dostatku lesů by naše péče o životní úroveň zcela ztrácela smysl.“

Skutečně nezapomínáme?

Vzduch, který dýcháme

Naše ovzduší je zamořeno škodlivými látkami, někde v slabších koncentracích, jinde nad únosnou mez. I v místech, kam dojíždíme za „zdravým vzduchem“, lze už naměřit značné dávky znečištění. Spolu se vzduchem vdechujeme především kyslíčnky síry, uhlíku, dusíku, halogeny, fenoly, nitráty, sirovodík, zplodiny benzinových a naftových motorů a celou řadu dalších škodlivých látek, s nimiž dosavadní vývoj lidského organismu nepočítal.

Plýnnými exhalacemi jsou zamořovány celé oblasti. Podkrušnohoří a Krušné hory, od Karlovarska po Děčín. Prudce se zhoršuje ovzduší středních Čech v oblasti Mělnicka, zasaženo je Pardubicko i průmyslový sever Moravy. K průmyslovým exhalacím se přidal motorismus: ovzduší v Praze i v Bratislavě se rovná zamořeným oblastem Mostecka a Chomutovska. V některých pražských obvodech je koncentrace SO_2 dokonce vyšší než v severočeské krajině (viz *Večerní Praha* ze dne 29. 2. 1981). K plýnným exhalacím přistupuje spad pevných částic. Spad popílku v ČSSR činí v průměru 280 kg na jednoho obyvatele ročně (jsme na předním místě světové tabulky), v městech spadne 300–500 tun pevných částí na km^2 ročně. Na 4 miliony obyvatel ČSSR, tj. 26 % obyvatel republiky, žije v nadměrně zamořených, zdraví škodlivých oblastech.

Hlavním zdrojem znečišťování je spalování fosilních paliv. V Evropě je ročně vysíláno do ovzduší na 25 milionů tun síry a náš podíl na nich značně přesahuje průměr, který by odpovídal rozloze a počtu obyvatel ČSSR. Naše palivoenergetická základna je totiž v rozhodující míře postavena na spalování méně hodnotných paliv, zejména hnědého uhlí a lignitu. Tato paliva se vyznačují malou výhřevností a velkým množstvím zplodin, především síry a popela. Na této skutečnosti se nic k lepšímu nezmění, naopak, obsah síry v uhlí neustále stoupá a s klesající výhřevností je nutné spalovat jej stále větší množství. Kromě

elektráren a výrobních závodů používá tohoto uhlí také 70 % domácností.

Vysoké komíny, dosahující už několika set metrů, nejsou řešením, nýbrž projevem alibismu. Ulehčují situaci v bezprostřední blízkosti zdroje, zato rozptylují škodlivé látky na širší území. Takto si vyměňují své exhalace jednotlivé kraje i sousední státy.

Znečištěné ovzduší je v poslední době i obrovskou zátěží pro národní hospodářství. Kromě jiného zvyšuje kyselost půdy, rozrušuje stavby a způsobuje rychlé stárnutí konstrukcí. Nejvážnější jsou však důsledky pro živé organismy. Ponecháme-li stranou vliv na člověka (neboť ani zdaleka jsme ještě nepoznali všechny i dlouhodobě škodlivé důsledky exhalací), varovný je už dnes stav našich lesů.

V některých případech jsou lesní porosty zasahovány až dvojnásobkem dávky, která nutně vede k jejich odumření. Jiné, které vegetují ve zdánlivě snesitelné koncentraci škodlivin, bezprostředně nehynou, ale jsou vážně oslabovány. Podléhají pak leckterému napazení, s nímž by se zdravý les dříve sám vyrovnal, živočišným škůdcům i meteorologickým zvrátům. S výjimkou Šumavy, kde jsou změny zatím jen málo patrné, veškeré lesy v českých pohraničních horách jsou silně poškozeny. Některé se patrně již nepodaří zachránit: Krušné, Lužické a Jizerské hory, západní část Krkonoš. Do situace hrozící zánikem se však mohou dostat také lesní porosty Beskyd, Jeseníků, Orlických hor a další lesy ve vnitrozemí. Následky exhalací a oslabení jehličnatých stromů jsou zde již zřetelné.

Naše lesy nejsou jen bohatstvím, které jsme zdědili po předcích a máme uchovat příštím pokolením (strom vyrůstá sto let), nejsou jen rekreačním pásmem a neodmyslitelnou ozdobou naší země, ale také nenahraditelným činitelem ve vodním hospodářství, v ochraně půdy, rostlin a živočichů a v tvorbě ovzduší. I kdyby nebylo jiného důvodu než zachrana lesů, musí být vynaloženo veškeré úsilí ke zlepšení kvality vzduchu.

Voda, kterou pijeme

Podobně znepokojujícím jevem je i znečištění vody. V dohledné době budeme muset převážet jakostní vodu na velké vzdálenosti a kupovat ji v nádobách jako mléko a jiné nápoje.

Je přirozené, že všechny látky rozptylované do vzduchu se dříve či později dostanou také do vody. Navíc k tomu přistupují nečistoty, které vnikají do vody bez zprostředkování ovzdušší, a nečistoty, které jsou do vody přímo ukládány.

Naše pitná voda obsahuje řadu prvků, které se do vody dostávají převážně jako odpad. Na druhé straně tato voda postrádá některé přirozené stopové prvky, nezbytné pro vývoj organismu.

Na znečišťování vody se podílejí – přibližně rovným dílem – dva hlavní činitelé. První z nich ji znehodnocuje po celé délce vodních toků a v celém procesu vodního koloběhu. Takto se dostávají do vody chemické látky používané v zemědělství, především dusičnany. Spolu s dešťovou vodou prosakují do půdy a spodních vod hnojiva i další látky rozvážené na pole a průmyslové exhalace dopadající na celé území. K těmto soustavně přibývajícím nečistotám se každoročně řadí i stovky tzv. havárií, které postihují povrchovou a podzemní vodu. Nejzávažnější z nich je unikání ropy, způsobené nejruznějšími technickými nedostatky. (Poslední vážnou ropnou havárií byl únik z ropovodu u Havlíčkova Brodu. Je politováníhodné, že veřejnost nebyla – jako v podobných případech – informována ani o příčinách, ani o rozsahu kalamity.) Tento znehodnocující činitel je většinou všeobecný a anonymní.

Druhý činitel, pro vodu stejně zhoubný, má téměř vždy přesnou adresu a míru zavinění. Na stovkách míst jsou odpadní látky vědomě vypouštěny přímo do vodních toků: městské a průmyslové odpady, zbytky, které výroba nedokáže zpracovat. Nejvíce organických nečistot pochází z kanalizací, dále z potravinářského, chemického a textilního průmyslu i z papíren. Ostatní průmysl se podílí sice menším množstvím, často však látkami mimořádně škodlivými.

Většinu těchto tzv. odpadních vod lze před vypouštěním do vodních toků vyčistit, upravit na přijatelnou, hygienickými zásadami přípustnou úroveň. Naše zákony již dvaadvacet let čistění odpadních vod nařizují, jenže zároveň zmocňují vládu k udělování výjimek. V současné době je těchto výjimek uděleno více než tři tisíce a nikdo ze zasvěcených nepochybuje, že až se jimi česká a slovenská vláda znovu bude zabývat, nezbude jim než výjimky většinou prodlužovat. Každoroční plány na výstavbu čistících zařízení jsou již na

centrálních orgánech kráceny a ani schválený zbytek nebývá zdaleka vždy v praxi uskutečněn. Při dosavadním tempu bychom dnes potřebná zařízení mohli postavit až za padesát let (tempo výstavby nových čističek v letech 1976–1980 bylo totiž nižší než v letech 1961–1965), a protože zdrojů znečištění bude v dohledné době spíše přibývat než ubývat, kvalita vzduchu a kvalita vody se bude v příštích letech dále zhoršovat.

Venkovský vzduch je přece jen o něco čistší než ovzduší v průmyslových aglomeracích, ale o vodě to říci nelze. Mnohá voda na venkově je natolik znečištěna dusičnany, že ji lze považovat za tekutinu vhodnou ke hnojení. Někdy je tak špatná, že nemůže být použita ani k závlahám. Městská voda obsahuje zpravidla méně dusičnanů, zato více ostatních škodlivin včetně desítek druhů virů, schopných infikovat statisíce lidí ročně.

Ohrožená země – ohrožený člověk

Znečištěný vzduch a znečištěná voda mají záporné důsledky na lidském zdraví. Přitom musíme počítat s tím, že zdaleka ne všechny tyto důsledky už se projevují a že tedy zatím ani všechny neznáme. Zhoršení životního prostředí nastalo příliš náhle, změny nás zastihly nepřipravené. Lidský organismus si nestačil vytvořit ochranné mechanismy – pokud jsou vůbec možné.

Zatím se při znečištěném vzduchu a znečištěné vodě dá žít. Ale jak – a jak dlouho? Hlavní hygienik ČSR úředně oznamuje, že koncentrace 660 jednotek kyslíčnicku siřičitého je tou hlavní hranicí, kterou snese člověk bez úhony na zdraví. Avšak podle plošného měření v roce 1979 dosahuje koncentrace SO₂ v městě Chomutov 860 jednotek, v Klášterci nad Ohří 880, v okolí Chomutova až k horám 1300, v Jirkově 1000, ve Vejprtech 1200 jednotek. Obdobně tomu je na mnoha místech Mostecka, Teplicka, Ústecka, ale i v okolí Karlových Varů a Chebu.

Děti, které vyrůstají v oblastech se zvýšeným spalováním energetického uhlí, mají až o pětinu zvýšený počet červených krvinek. Organismus tak reaguje na kysličník siřičitý v ovzduší, zajišťuje si potřebný kyslík. Je to nouzové opatření. Každá podobná změna odčerpává z organismu energii, která pak někde chybí. Nedostatek rezerv, spotřebovaných na obranu proti

znečištěnému ovzduší, se projeví zejména při onemocněních. Ve znečištěných průmyslových oblastech (v plné míře mezi ně patří např. i pražské průmyslové obvody) ani nemusí být více záležitostí horních cest dýchacích, ale zato mnohem závažnější bývají jejich komplikace. V silně poškozených oblastech je častější dětská leukémie a např. kostní zraní dětí je opožděno o rok.

Všechna tato poškození v dětském věku se přenášejí do dospělosti. Voda s dusičnany podávaná kojencům vytváří předpoklady pro srdeční onemocnění po třicátém roce věku. Jestliže je nahrazována vodou minerální, mohou být poškozeny dosud se utvářející ledviny, takže jediným předpokladem zdravého vývoje je čistá voda.

V oblastech se silným znečištěním se již dnes průměrná délka života zkrátila o tři roky. Teprve budoucnost ukáže, jak tomu bude u generací, které žily ve znečištěném prostředí od dětství, a co z vlastního poškození předají svým dětem již při početí.

Hospodářské ztráty způsobené zhoršením životního prostředí jsou tak velké, že někdy bývají srovnávány s částkou vyplácenou na veškeré důchodové zabezpečení. Mnohem podstatnější jsou však ztráty, které nelze vyčíslit a které znamenají výrazné snížení kvality života.

Utajování oddaluje nutné změny

O zhoršeném životním prostředí v naší zemi se mluví jen s úředně odváznou mírou kritičnosti. Některé údaje se čas od času objeví v publikacích s omezeným nákladem určeným úzkému kruhu odborníků, jiné, např. o vlivu škodlivin na zdraví obyvatelstva, jsou tajné. Považujeme toto faktické utajování za nebezpečné. Snaha o vyvolání dojmu, že zhoršování životního prostředí je problém sice nepříjemný, ale druhořadý, výhledově zvládnutelný a už dnes řešený, je zřejmě vedena obavami z paniky. Avšak panika by byla důsledkem právě dlouhodobého zastírání alarmujících skutečností. Kdyby se uvedlo, čemu je denně vystavováno třeba obyvatelstvo Chomutova, odliv z této oblasti by zřejmě rázem stoupl: mnoho lidí by dalo přednost vlastnímu zdraví a zdraví svých dětí před vyššími výdělky, nastaly by hospodářské komplikace. Mohla by však také vyvstat otázka odpovědnosti a především pochybnost, zda hospodářský rozvoj byl v uplynulých

letech rozumně plánován a správně pojat, znamenali-li ve svých důsledcích tak negativní změny životního prostředí.

Je však zřejmé, že bez příznání pravého stavu věci a beze změn v současné orientaci našeho národního hospodářství, po kterých tento stav volá, se životní prostředí bude dále zhoršovat.

Kupříkladu těžba a spalování hnědého uhlí má v nadcházejících letech a desetiletích stále stoupat. Přitom uhlí těžené v příštích letech bude mít sedm až deset procent síry, takže obsah síry v ovzduší, již dnes kritický, se zvýší o další polovinu. Toto uhlí bude navíc těženo s obrovskými náklady. Novým povrchovým dolům, hlubokým několik desítek metrů, padnou za oběť další města a průmyslové komplexy, které bude nutno přemístit, a nikdo nemá reálnou představu o tom, kdy a zda se podaří obnovit plochy zničené krajiny.

Při dosavadním postupu se také bude rok od roku zhoršovat kvalita vody, protože zdroje znečištění narůstají zatím rychleji než opatření proti nim. Už dnes je povážlivé množství dusičnanů ve vodě, přičemž intenzivní zemědělská výroba je teprve v počátcích. Cesta škodlivých látek prostupujících půdou se projevuje s určitým zpožděním, nelze tedy říci, že obsah dusičnanů (a nejen jich) ve vodě již odpovídá současnému množství chemických produktů používaných v zemědělství.

Jedno je jisté: při dosavadním hospodářském myšlení a jemu odpovídající praxi, které spatřují svůj cíl jednostranně ve stále kvantitativním zvyšování výroby, budou vzduch a voda horší zítřa než dnes.

Hlavní zdroje znečištění a cesta k nápravě

Máme za to, že k dosažení účinného obratu je třeba zaměřit se na hlavní zdroje znečištění. I když nechceme opomíjet zdroje další, hlavní příčinou zkaženého ovzduší jsou škodlivé emise vznikající spalováním hnědého uhlí, převážně emise z tepelných elektráren.

Dosud se u nás neuplatnila technologie, která by při procesu spalování vážala síru a zabránila jejímu rozptylování do ovzduší. Pokud k tomu v širokém měřítku nedojde, nezbyvá než spalování hnědého uhlí dále nestupňovat, ale omezit.

Naše energetická bilance se nemusí zhoršit, překonáme-li dosavadní způsob názírání, který

přikazuje, aby se na každý nový požadavek výroby reagovalo novým zvýšením výroby. Kapacitu jednoho sta (nebo tisíce nebo pěti tisíc) megawatů elektrické energie, předpokládanou pro nutný přírůstek v energetické bilanci, lze řešit dvěma způsoby: novou investiční výstavbou, což je tradiční, běžně uplatňovaný způsob, nebo snižováním dosavadní spotřeby o stejné množství. Není pochybností o tom, že druhý způsob je stejně účinný, navíc pak levnější a prospěšnější z hlediska životního prostředí.

Státní program racionalizace energetické spotřeby u nás existuje, je však neuspokojivý a především neuspokojivě plněný. Není to proto, že jsme došli až na konec našich možností, spíše proto, že jsme dostatečně neuplatnili podněty, které by ekonomické subjekty k úsporám vskutku neúprosně vedly. Mezinárodní srovnání zřetelně ukazuje, že ve spotřebě energie na jednotku výroby jsme značně pozadu za vyspělými státy. *Téměř třicet procent úspor nám může přinést vyrovnání s dosud známým technickým vývojem.* Místo progresivních investic do energetických úspor, které by prospěly životnímu prostředí, vynakládají se však investice setrvačně na rozvoj těžby hnědého uhlí a na další elektrárenské kapacity, které životnímu prostředí škodí.

Převážnou většinu elektrické energie – asi tři čtvrtiny – spotřebují velcí a střední odběratelé, tedy výroba. Výrobní podniky jsou však stále ještě nedostatečně pobízeny k tomu, aby se energetickými úsporami vážně zabývaly. Kalkulace a finanční náklady je k tomu nenutí – počítá se s nimi ve výrobních nákladech a s limitovaným odběrem elektrické energie se už naučily žít, je to snazší a pohodlnější než podstupovat komplikace při zavádění nových, energeticky úspěšnějších technologií.

Netečnost mnohých podniků k potřebě energetických úspor je především důsledkem ekonomické kalkulece za daných ukazatelů. Vědí, že nadřízené orgány, které jejich výrobky vyžadují, jim nakonec vždy energii přidělí. A bude-li nejhůř, je tu jejich rezerva volných sobot. Boj o energii se vede při jednání s rozvodnými závody a nadřízenými orgány, nikoli v technických útvarech.

K řešení energií nejsou podniky většinou ani vybaveny. Zatímco ve vyspělých průmyslových zemích existuje již řadu let funkce odborného

pracovníka pro snižování spotřeby energie, naši podnikoví energetici nemají často ani základní technické znalosti. A když je mají, nemohou či nesmějí je uplatnit. Neočekává se od nich, že budou kvalifikovaně snižovat spotřebu, mají spíše za základní úkol zajistit dostatek energie a převážně podle toho jsou hodnoceni. Nadpodnikové resortní či státní orgány, které by se touto problematikou měly zabývat a poskytovat výrobním podnikům praktickou pomoc, rovněž neexistují. Za tohoto stavu je přirozené, že ve výrobě je mnoho nevyužitých možností k energetickým úsporám a že hlavní vývojový trend linie směřuje k zajišťování nových zdrojů.

Nedostatečně informovaní občané sice sami zakoušejí, jak se životní prostředí zhoršuje, ale neznají jeho skutečný stav a jeho souvislosti. Proto také pokládají výzvy k energetickým úsporám (především úsporám ve výrobním procesu, které mohou být nejúčinnější) za jedno z četných mravokárných nabádání k hospodárnosti vůbec a podle toho na ně také reagují. Pokud nutnost ozdravit kriticky ohrožené životní prostředí se nestane předmětem otevřeného celospolečenského rozhovoru, pokud i energetické úspory nebudou pochopeny jako úkol přesahující všechny ekonomické či politické imperativy, jako požadavek směřující k ochraně zdraví člověka a k záchraně krajiny, nelze ani s obratem k racionální spotřebě elektrické energie počítat.

Rídící orgány jsou společností dlužny nejen informace, ale také účinnou praktickou pomocí a orientací na rozumnější využívání energie.

Nelze brát vážně slova národohospodářů o nutnosti šetření energií, jestliže v okresním městě nelze sehnat ani prosté těsnění do oken a dveří. Je známo, že u nás, snad víc než kdekoli ve střední Evropě, topíme tak říkajíc pánubohu do oken. Ve společnosti, pro kterou je spalování uhlí tak velkou zátěží životního prostředí, očekáváme větší zájem státu o nápravu. Daly by se předpokládat instituce – neměly by u nás ani zdaleka světové prvenství – které například snímkuji tepelné vyzářování domů (místo největších ztrát) a pak majiteli poradí, jak účinně ztráty omezit, jak využít doplňkových zdrojů energie, jak v této oblasti hospodařit. Nebo: naprostá většina občanů žijících v sídlištích nemá na úsporách teplé vody a otopu bezprostřední hmotný zájem. Spotřeba

se tu totiž sčítá do velkých celků. Energetici mají prakticky vyzkoušeno, že měření spotřeby tepla a teple vody v jednotlivých domácnostech vede k výrazně hospodárnosti (okamžitý pokles asi o 30 %). Na zavádění teplovodních vodoměrů a kalorimetrů však nejsou prostředky. Automatická regulace v teplárnách je úsporná, chybí však pro ni zařízení (malé a střední teplárny ve městech ostatně nemají často ani odlučovače popílku). Chybí termostaty v potřebném sortimentu a přijatelné ceně. Většina elektrických spotřebičů pro domácnost je energeticky rozmařilá a racionální konstrukce jsou zatím drahé. Zaostáváme za celosvětovým trendem energetických úspor, aniž uvažujeme účinné technické novinky.

Rozumnější energetická spotřeba, všestranně podporovaná státem a podle potřeby dotovaná na úkor těžby uhlí a tepelných elektráren, může přispět k tomu, aby se ovzduší dále nezhoršovalo. K tomu, aby se začalo zlepšovat, je nutno postupně odstraňovat veškeré průmyslové exhalace a zejména přebudovat celou energetiku.

Některé mezinárodní souvislosti

I když nebudeme zvyšovat množství škodlivých látek při spalování hnědého uhlí, ani potom se nemůžeme spoléhat na to, že se obsah škodlivin v našem ovzduší už nebude zvyšovat.

Na území severních Čech se na celkovém znečištění podílejí zdroje z Německé demokratické republiky téměř polovinou. Do oblasti Lužických a Jizerských hor výrazně zasahují zdroje z Polské lidové republiky. Naše vlastní úsilí o zastavení růstu exhalací by mělo jen omezený výsledek, jestliže se skuteční plánované rozšíření hnedouhelných elektráren v NDR a v Polsku, a to právě v oblastech, odkud jsme již dnes postižováni.

Zatímco dosavadní vztah ke vzájemnému znečišťování životního prostředí byl veden vědomím, že si nemáme co vyčítat, účinná opatření uskučtěňovaná jednou stranou musí nastolit vztah zcela nový: nutnost důrazně obhajoby národních zájmů a společného mezinárodního řešení kritické situace.

Jsou jaderné elektrárny východiskem?

V Evropě a v ostatních částech světa je již řadu let aktivní hnutí odpůrců jaderných elektráren. Rozumíme jeho pohnutkám, pozorně sledujeme

jejich argumenty. Pro nás, československé občany, jsou však bezprostředním ohrožením dosa- vadní, tradiční zdroje elektrické energie. Zamo- řují nás plynými a pevnými exhalacemi natolik, že ohrožují život. Nechceme-li se vzdát většiny elektrické energie a klesnout na nižší technico- civilizační úroveň, musíme se orientovat na jiné, i netradiční energetické zdroje.

Skutečným východiskem jsou nové „čisté zdro- je“ – přímá přeměna sluneční energie v elektric- kou, geotermální a slapová energie atd. Praktic- ké využití těchto zdrojů však bude sotva vyřešeno do roku 2000. Samozřejmě, měli bychom již teď využívat všech technicky zvládnutelných mož- ností, slunečních kolektorů a tepelných čerpadel k ohřevu vody atd. Zvláštní pozornost bychom měli věnovat výstavbě vodních elektráren, ze- jména na menších tocích, kde byla řada malých elektráren neprozřetelně likvidována. V poslední době pak se dostaly do popředí pozornosti jaderné elektrárny.

Výzkumy prováděné ve světě uvádějí, že jader- ná energetika je pro zdraví občanů mnohonásob- ně (anglická zjištění tvrdí, že stočtyřicetinasob- ně) bezpečnější než provoz tepelných elektráren. V československých podmínkách to zní slibně. Přesto bychom měli vzít v úvahu jak nesporná, tak i předpokládaná rizika. Chceme-li dát nic- méně jaderným elektrárnám dnes přednost pro jejich větší „čistotu“, musíme ovšem trvat na tom, aby všechna opatření na ochranu lidské- ho zdraví a životního prostředí byla důsledně dodržována.

Československý atomový program je založen na elektrárnách typu VVER. Tyto elektrárny v Jas- lovských Bohunicích či Dukovanech nemají však aktivní zónu chráněnou dvojítm pláštěm, jak je již dnes běžné při stavbě všech jaderných elekt- ráren na Západě a jak je tomu i ve Finsku, které instalovalo tentýž typ. Jde o nezbytnou opatrnost v zájmu obyvatelstva, o nutné opatření v zemích, kde jaderná elektrárna prostě nemůže být posta- vena stranou civilizace, ale třeba jen dvacet ki- lometrů od nejbližšího osídlení. V západoevrop- ských zemích jsou ochranné pláště elektráren propočítávány a zkoušeny proti vnějšímu nárazu, který se rovná pádu havarovaného letadla. Prav- děpodobnost, že místo jaderné elektrárny bude někdy totožné s bodem možné letecké katastrofy,

je více než nepatrná, avšak důsledky takové nepravděpodobné shody by v zemi s hustým osídlením bylo natolik zhoubné, že není těžké této opatrnosti rozumět a posuzovat ji i u nás.

Stejně úzkostlivá opatření musí být dodržována při ukládání vyčerpaného paliva (plná neprostopnost na dobu 600 let), při likvidaci vod zatížených tritiem a konečně při odborné přípravě a pracovním zatěžování technického personálu jaderných elektráren. Budou-li tito odborníci pracovat třeba jen dvanáct hodin týdně, avšak s možností maximálního soustředění, je to pro společnost důležitější než jejich tzv. produktivní využití s rizikem selhání lidského činitele. Jinými slovy, při stavbě a provozu jaderných elektráren hledisko ekonomičnosti nemůže mít tutéž váhu jako při jakémkoli jiném podnikání.

Motorismus

Obyvatelé měst s živým dopravním ruchem, kteří žijí v blízkosti dopravních komunikací, trpí nejen průmyslovými exhalacemi, ale navíc jsou postihováni škodlivými zplodinami z benzínových a naftových motorů. Jejich zdraví je tak ohroženo dvojnásob.

Konstrukce našich motorů, chemické složení pohonných hmot ani údržba vozidel neodpovídají světovému vývoji a požadavkům na ochranu životního prostředí uplatňovaným ve vyspělých zemích. Ačkoli zamořování ovzduší zplodinami spalovacích motorů zůstává nadále světovým problémem, v některých dříve kriticky zamořených oblastech se díky účinným technickým opatřením začala situace lepší (Tokio). Zamoření našich velkých měst, hlavně Prahy a Bratislavy, však sotva bude mít v dohledné budoucnosti sestupnou tendenci. Radikální omezení místní automobilové dopravy a vyloučení průjezdních tras skrze město není zatím na obzoru, naopak, Praha získala novou zónu zamoření (dálnice vede středem města). O zavedení trolejbusů pro městskou hromadnou dopravu se neuvažuje, o elektromobilech také ne. Přitom neustále ubývajících vysoká zeleň přestává ve městech plnit funkci přirozeného filtru. Žádoucí plocha vysoké zeleně na 1 obyvatele je 20–25 m², v Bratislavě však je pouze 4 m² vysoké zeleně na osobu, podle údaje z *Večerní Prahy* 9. 4. 1981 je v oblasti Nového Města v Praze 1,2 m² zeleně na osobu, na Smíchově 0,89 m².

Co lze učinit pro čistou vodu

Ve vodním hospodářství se přistupuje k důslednějšímu dodržování hygienických zásad v okolí místních vodáren, v tzv. ochranných pásmech. Toto úsilí je třeba vítat a všestranně podporovat. Omezení zdrojů znečišťování pocházejících ze zemědělství nevyžaduje ani tak investice a nákladná opatření, jako spíše rozumné a uvážlivé počínání.

Nejsou výjimečné případy, kdy se vpravují do půdy nejrůznější chemické látky nikoli proto, že by to pole nezbytně potřebovalo nebo že by nebylo možné dosáhnout stejného účinku jinými, čistšími metodami, ale proto, že rozvoj chemikálií je stereotypně plánován a smluvně tedy už zajištěn.

Mnohem přehledněji lze pak omezovat znečištění vody pocházející z vypouštění škodlivých látek, kanalizací a průmyslových odpadů do vodních toků. Bylo již uvedeno, že výstavba čistících zařízení se značně opožďuje za plánem a za růstem znečištění – v příštích dvaceti letech se má množství organických nečistot zvýšit o celou třetinu dosavadního stavu. Ústřední orgány dosud zřejmě nepřikládají čistotě vody pro obyvatelstvo prvořadý význam, neboť na výstavbu čistíren odpadních vod se vynakládá méně než jedna polovina procenta všech plánovaných investic. Nejrůznějších potřeb a zájmů, které se při každém dělení společenských prostředků setkávají, je jistě mnoho, avšak čistota vody, životně nezbytné látky, kterou denně užíváme a na níž závisí současné i budoucí zdraví národa, má nepochybně větší hodnotu než dvoustý díl všech předpokládaných zájmů.

Naše úkoly

Tvrdíme, že stav životního prostředí v ČSSR je velmi vážný, přinejmenším vážnější, než se oficiálně připouští. Dosáhnou-li odpovědní občané v naší zemi toho, aby se v nejbližších letech stav životního prostředí přestal zhoršovat, bude to významný obrat.

Zlepšení kvality ovzduší, kvality vody a celkového stavu přírody je pro budoucnost našich národů nezbytné. Vyžádá si modernější technologické postupy, nově koncipované, méně náročné na energetickou spotřebu, např. zpracovávající i to, co dnes považujeme za odpad. Ozdravení našeho životního prostředí nebude možné bez základní

odvětvové přestavby průmyslu, který napříště musí více umožňovat přírodě, aby se vyrovnala s jeho rušivými vlivy.

V neposlední řadě nás čeká postupné osvojování ztracené i nově tušené moudrosti, která dokáže rozeznat, co je v lidském životě opravdu důležité. Vyčerpateľnost životních zdrojů nás musí přivést nejen k umění uvážlivě hospodařit, nýbrž i k ochotě odříci se nároků na stále pohodlnější a technickými vymoženostmi zajištěnější způsob života, orientovaný na spotřebu hmotných statků. Stojí před námi i nové promyšlení a uspořádání hodnot, i probuzení k nové odpovědnosti. Sám stav našeho životního prostředí k tomu vyzývá. Chceme, aby i pro příští generace byla tato země i celá planeta zdravým a vlídným domovem.

Navrhujeme:

- Otevřeně informovat širokou veřejnost o stavu a vyhlídkách životního prostředí a umožnit jí, aby se na jeho ozdravení mohla účinně podílet i prostřednictvím spontánně vzniklých sdružení a iniciativ. Pouze součinností úředních míst a informovaných občanů lze dosáhnout příznivých změn. Navazovat přitom na podněty již existující, které se v tomto ohledu více či méně prosazují. Rozšířit pravomoc stávajícího Svazu ochránců přírody, umožnit vznik a svobodnou činnost obdobných sdružení a výborů na všech úrovních.

- Národní výbory všech stupňů budou informovat a budou informovány občanskou veřejností i o škodách na životním prostředí způsobených průmyslovou či zemědělskou činností, která svým významem přesahuje hranice působnosti toho kterého národního výboru.

- V závodech, jejichž výroba negativně ovlivňuje životní prostředí (chemičky, vápenky, cementárny, velkoelektrárny, hutě, těžební závody), zakládat svobodně volené závodní výbory na ochranu životního prostředí a hygienicko-pracovních podmínek zaměstnanců. Tam, kde se v důsledku výroby bude životní prostředí nadále zhoršovat a nápravná opatření nepřinesou žádoucí efekt, mají tyto výbory právo navrhnout i zrušení výroby a výstavby investičních celků.

- Založit výbor obrany životního prostředí, který by jako samostatná občanská iniciativa nezávisle na oficiálních orgánech či již existujících

sdruženích zpracovával zmíněnou problematiku a navrhoval vhodná řešení.

- Při projektování a provozu jaderných elektráren uplatňovat všechna bezpečnostní opatření obvyklá v evropských zemích s hustým osídlením.

- Působit na závodní výbory ROH a vyšší odborové orgány, aby v souladu se svým posláním prosazovaly dodržování zákonů a norem, které se této oblasti týkají, ev. navrhovaly jejich doplnění a úpravu. Odborové orgány ať v případech potřeby revidují své kolektivní smlouvy a doplní je o body týkající se ochrany životního prostředí jak na podnikové, tak i na širší rovině.

- Obracíme se na ekonomy-národohospodáře, aby nestranně posoudili vliv soudobé národohospodářské koncepce našeho státu na zhoršování životního prostředí a navrhli optimální řešení a předložili je veřejnosti k posouzení.

- Ekologickým otázkám zajistit zaslouženou publicitu, zveřejňovat jak práce čs. odborníků, tak překlady závažných děl zahraničních v dostatečném nákladu. Vydávat pravidelně přehlednou zprávu o stavu životního prostředí a jeho trendech ve všeobecně přístupných publikacích na celostátních i regionálních úrovních. Vydání ekologického atlasu republiky s označením hlavních zdrojů znečištění vod a ovzduší a s informací o stavu fauny a flóry v ČSSR atp. Zejména v ohrožených oblastech informovat obyvatelstvo i prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků o stupni koncentrace škodlivých exhalací, o havarijním stavu pitné vody ve všech jednotlivých vážnějších případech atd.

- Připravit trojstranné jednání mezi ČSSR, NDR a PLR, kde by se koordinovaly akce proti dalšímu zhoršování životního prostředí v pohraničních oblastech. Přijmout zásadu, že opatření kterékoli z těchto zemí nesmějí být znehodnocována zvyšováním škodlivých emisí v zemích ostatních. Pokud taková jednání proběhla či probíhají, zveřejnit jejich výsledky. Navrhujeme, aby státní představitelé ČSSR dali podnět k vytvoření stále evropské rady pro životní prostředí na základě principů spolupráce mezi účastníky Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Po předchozí výměně informací a programů usilovat v první fázi o efektivní spolupráci se všemi sousedními zeměmi, v druhé fázi přistoupit k jednání na celoevropské úrovni.

– Existujícím orgánům i v budoucnu vzniklým organizacím, sdružením i jednotlivcům, kteří se zajímají o problematiku životního prostředí, umožnit svobodu komunikací a výměnu informací s obdobnými orgány, sdruženími či jednotlivci v zahraničí.

– Navrhujeme, aby ve Směrnících pro národohospodářský rozvoj na léta 1981–1985 byla kompetentními místy zpracována řešení negativních důsledků současné orientace výroby, těžby surovin a dopravy na životní prostředí. Ve Směrnících stanovit podíl investic na instalaci či inovaci odlučovačů popílku, na odsířovací zařízení elektráren a výtopen, na výstavbu čistíren odpadních vod atd. Dát jednoznačně najevo podnikům a národním výborům, že v souladu s příslušným zákonem nebudou již vlády ČSR a SSR po roce 1985 udělovat výjimky pro čištění odpadních vod. Začlenit do zmíněných směrnic taková opatření, aby k rozhodujícímu ozdravení životního prostředí došlo nejpozději do konce tohoto desetiletí.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 *Zpráva byla zpracována podle podkladů Ekologické sekce při Biologické společnosti ČSAV, která pořádala semináře, na něž zvala nezávislé iniciativy (v roce 1981 se semináře na Klínovci zúčastnil signatář Charty 77 Jiří Vančura). Někteří představitelé Ekologické sekce (B. Moldan, V. Mezříčský, J. Stoklasa, P. Trpák) byli ve styku s Chartou 77. Blíže viz Vaněk, M.: Nedalo se tady dýchat. Praha, Maxdorf-ÚSD 1996, s. 71–74.*
- 2 *Viz též D80 (27.11.1978) a 102 (28.4.1979).*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 11, č. 6 (prosinec 1981), s. 34–40 • *Londonyjské listy* (červenec–srpen 1981), s. 6–10 (dokončení září 1981, s. 6–7) • *Informace o Chartě 77*, roč. 4 (1981), č. 6, s. 1 (pouze sdělení bez analýzy s poznámkou redakce: text koluje v samizdatu) • ÚSD, sb. RFE, pol. blok 29. dubna 1981.

1981, 15. květen, Praha. – Sdělení Charty 77 o policejních akcích a zatčeních v Praze, Brně a Bratislavě ve dnech 6.–12. května v souvislosti se zadržením francouzského karavanu na československých hranicích 27. dubna 1981.

Doplňujeme informaci obsaženou v dopise, který mluvčí Charty 77 odeslali dne 7. 5. 1981 FS ČSSR, ČNR a předsedovi federální vlády ČSSR.¹

Ve dnech 6.–12. 5. 1981 zadržela StB v Praze, Brně a Bratislavě asi 30 občanů, většinou signatářů Charty 77. U všech zadržených provedly orgány Státní bezpečnosti podrobné domovní prohlídky, v některých případech i na pracovišti a v rekreačních objektech. Záminkou k této rozsáhlé akci bylo zadržení dvou francouzských státních příslušníků Françoise Anisové a Gillese Thenona na čs. hraničním přechodu dne 27. 4. 1981.²

Do 96 hodin byli propuštěni: Jan Bednář, Jiří Bednář, dr. Zbyněk Fišer, Zina Freundová, Olga Havlová, dr. Jaroslav Mezník, dr. Milan Otáhal, Karel Pecka, Karel Šiktanc, Jan Šimsa, Věra Štovíčková.

Proti dalším, kteří byli propuštěni, bylo vzneseno obvinění pro trestný čin podvracení republiky podle § 98, odst. 1, 2, písmeno a, b trestního zákona Jsou to: Jiří Hájek, dr. Ivan Havel, Karel Holomek, dr. Jozef Jablonický, dr. Zdeněk Jičínský, Mojmír Klánský.

Obvinění podle téhož paragrafu a vzati do vazby byli: básník Jaromír Hořec, spisovatelka Eva Kantůrková, filozof dr. Miroslav Kusý, novinář Karel Kyncl, historik dr. Ján Mlynárik, bývalý představitel studentského hnutí Jiří Müller, dělník Jan Ruml, novinář Jiří Ruml, dr. Jiřina Šiklová, historik dr. Milan Šimečka.

prof. MUDr. B. Placák, DrSc.
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 4 (1981), Č. 5, S. 4.

- 1 *Viz D174 (7.5.1981), D179 (11.6.1981).*
- 2 *Viz poznámku k D174.*

SDĚLENÍ A KOMENTÁŘE: Sdělení VONS č. 250, Trestní stíhání pro podvracení republiky, *Informace o Chartě 77*, roč. 4 (1981), č. 5, s. 6–7 • Medek, I.: Dodatek dopisu Charty 77 (HA 18.5.1981), ÚSD, sb. FMV-CH,

RO 10/81 – č. 6 • K případu Francouzů zatčených v Československu (BBC 19. 5.), *tamtéž*, RO 11/81-6 • Činnost VONS v Československu (BBC 26. 5. 1981), *tamtéž*, RO 12/86-6 • Tigrid, P.: O podpoře chartistům, *tamtéž*, RO 13/81 • Tvrdý zásah proti kritikům čs. režimu, *Americké listy*, 22. 5. 1981, s. 1 • Na počátku opět procesy? *Londýnské listy*, červen 1981, s. 3 • J.N.: Protesty, *tamtéž*, s. 3–4 • Nová dráma v Československu, *Naše snahy*, roč. 17, č. 4 (červenec–srpen 1981), s. 1 • Mlynárik, J.: Zpráva o perzekuci čs. intelektuálů, *Západ*, roč. 8, č. 4 (srpen 1986), s. 21–23 • Zpráva o rezoluci 45. kongresu Mezinárodního PEN-klubu v Lyonu, v níž se žádá, aby čs. vláda upustila od obvinění osmnácti obžalovaných a propustila je na svobodu, ÚSD, sb. RFE, pol. blok T-376, 25. 9. 1981.

D178 1981

1981, 18. květen, Praha. – Blahopřejný dopis papeži Janu Pavlu II. k 61. narozeninám.

Vaše Excelence, Svatý Otče!

Pozdravujeme Vás jménem Charty 77 – občanského hnutí za zachování zákonnosti a lidských práv v Československu, sdružujícího lidi nevěřící i věřící různých vyznání. Činíme tak ve chvílích, kdy jste dovršil 61 let života, zasvěceného úsilí o duchovní blaho a rozkvět člověčenstva.

Všichni jsme byli dotčeni ranami, jež Vás zasáhly ve chvíli, kdy jste dosvědčoval mezi poutníky z celého světa lásku a touhu po smíření. Je nám líto, že právě Vás tak krutě zasáhla lidská nenávisť a zloba.¹

Vážíme si Vašeho životního úsilí o smíření rozeštvaného světa. V úctě k lidské bytosti a ve vzájemné lásce vidíme východisko i k překonání problémů dnešní doby.

Ctíme Vás jako syna bratrského Polska, usilujícího o spravedlivost beze strachu a obětí.

S napětím sledujeme zprávy o Vašem zdravotním stavu. Potřebujeme Vás, potřebuje Vás i Polsko i celý svět.

Přejeme Vám úplné a brzké uzdravení a mnoho sil pro společné úsilí všech lidí dobré vůle. Věřící z našich řad se k tomuto přání připojují svými modlitbami.

MUDr. Bedřich Placák, Václav Malý, dr. Jaroslav Šabata mluví Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 4 (1981), Č. 6, s. 2.

¹ 13. května 1981 byl na papeže spáchán atentát (Mehmet Ali Ağca), při němž byl Jan Pavel II. těžce zraněn.

1981, 11. červen, Praha. – **Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR žádající ustavení parlamentního výboru k prošetření nařčení signatářů Charty 77 ze spojení se zahraničními špionážními a diverzními centry.¹**

Dne 6. května provedly orgány ministerstva vnitra řadu domovních prohlídek u několika desítek českých a slovenských občanů a řadu z nich zadržely. Osm z nich – Jaromír Hořec, Eva Kantůrková, dr. Jiřina Šiklová, Karel Kyncl, doc. Ján Mlynárik, Jan Ruml, Jiří Ruml a Milan Šimečka – zůstává do dnešního dne ve vyšetřovací vazbě pro obvinění z trestného činu podvracení republiky podle § 98, odst. 1, 2 a, b trestního zákona.

Prof. Jiří Hájek, ing. Ivan Havel, Olga Havlová, ing. Karel Holomek, prof. Zdeněk Jičínský, dr. Jozef Jablonický, Mojmír Klánský, prof. Miroslav Kusý, Jaroslav Mezník a Jiří Müller jsou stíháni na svobodě.

V téže době publikovaly sdělovací prostředky zprávu ČTK o tom, že se podařilo dopadnout dva francouzské státní příslušníky, kteří se pokusili do ČSSR přivést údajně větší množství ideologicky závadných tiskovin a valut, určených dle této zprávy pro financování podvratné činnosti.

Ze zprávy ČTK i z dalších veřejně publikovaných materiálů vyplývá snaha navodit souvislost mezi údajnou činností „diverzních center v zahraničí“ a snahou některých československých občanů sdružených v Chartě 77 o důslednou realizaci mezinárodních závazků, které naše Federální shromáždění ČSSR ratifikovalo. Mezi přijatými mezinárodními pakty, které naše vláda se zavázala dodržovat a přizpůsobit jejich obsahu dosud platný čs. právní řád, je i Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, který v článku 19 výslovně stanoví: „Každý má právo na svobodu projevu; toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmkoli jinými prostředky podle vlastní volby.“

Jménem občanské iniciativy Charta 77 odmítáme jakékoli nařčení ze spojení s údajnými diverzními, podvratnými či dokonce špionážními centry v zahraničí. Odmítáme též myšlenku o tom, že naše iniciativa v oblasti lidských práv a svobod

je financována ze zahraničních zdrojů. Nevěříme ani tomu, že podobné obvinění by mohlo být prokázáno u některého ze zadržovaných občanů. Je nám známo, že demokratické síly v západní Evropě i některých jiných zemích vyslovily svou solidaritu s občanskou iniciativou Charta 77² i s tisíci československých občanů, kteří byli pro své stařečné a čestné postoje v minulosti zbaveni práce i možnosti slušné obživy a uspořádaly na podporu jejich rodin ohrožených sbírky. Tuto podporu a pochopení jsme veřejně ocenili. Protože nemůžeme vyloučit, že se v daném případě pokusí orgány Bezpečnosti vydávat takto získané prostředky na podporu sociálně postižených rodin v ČSSR za „peníze určené na podvratnou činnost“, upozorňujeme na tuto možnost tendenčního zkreslení skutečností, které by mohlo sloužit momentálním zájmům bezpečnostních orgánů a tím vážně poškodit legitimní úsilí Charty 77 a poškodit prestiž naší země v zahraničí.

Domníváme se, že v duchu mezinárodně přijatých závazků, stejně jako výslovnému ustanovení článku 19 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech odporuje i stíhání čs. občanů za to, že jim jsou v rámci výměny informací zasílány odborné publikace, periodický tisk či slovesná umělecká díla publikovaná v zahraničí, neboť jde pouze o jednu z forem realizace zásady volného a otevřeného přístupu ke všem informacím.

Žádáme proto, aby z řad poslanců Federálního shromáždění byl ustanoven výbor, který by nezaujatě a objektivně přezkoumal postup orgánů Státní bezpečnosti a zabránil dalšímu porušování mezinárodních závazků i právního řádu ČSSR.

*Václav Malý, prof. MUDr. B. Placák, DrSc.
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 4 (1981), Č. 6, s. 2–3.

- 1 Viz též D174 (7.5.1980) a 177 (15.5.1981).
- 2 Na perzekuci v souvislosti se zadržením francouzského karavanu reagoval Evropský parlament kritickou rezolucí předloženou poslanci J. Pelikánem a C. Glenem. ÚSD, sb. RFE, pol. blok T-279 (20.6.1981).

Ve Francii byla na podporu uvězněných chartistů uspořádána manifestace za okamžité propuštění vězňů s upozorněním, že dojde-li v Praze k novému

politickému procesu, bude v Paříži uspořádán paralelní tribunál.

24. června 1981 zaslali rodinní příslušníci zatčených J. Kantůrek, Jan a Ivan Šternovi, J. Kynclová a J. Hrábková-Rumlová žádost prezidentu Francouzské republiky F. Mitterrandovi o pomoc v úsilí o osvobození uvězněných.

PLNÉ ZNĚNÍ: Dopis Charty 77 Federálnímu shromáždění, *Lísty*, roč. 11 (1981), č. 3–4, s. 5 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok T-278 (19. 6. 1981), (19. 6. 1981), ÚSD, sb. FMV-Ch RO 16/18-6 • BBC (24. 6. 1981), *tamtéž*, RO 17/81-6, RO 20/81-6 • Nová vlna represí, *Lísty*, roč. 11 (1981), č. 3–4, s. 2–3.

D180 1981

1981, 3. červenec,¹ Praha. – Dopis prezidentu s Francouzské republiky Françoisi Mitterrandovi s žádostí o intervenci u čs. úřadů ve prospěch uvězněného Rudolfa Battěka.

Pane prezidente,
dne 14. 6. 1980 byl vzat do vazby Rudolf Battěk, kdysi poslanec České národní rady, sociolog, v posledních letech vězeň a čistič výloh. Uvalením vazby vyvrcholila řada šikan jisté části čs. bezpečnostních orgánů i trestných činů neznámých pachatelů proti odpovědnému občanu, zastánci základních práv a svobod, členu VONS, mluvčímu Charty 77, stoupenci a propagátoru myšlenek Socialistické internacionály.²

Původně byl Rudolf Battěk obviněn z útoku na veřejného činitele, jehož se měl dopustit, když se z vlastní vůle odebral na okrasek VB ve věci svého vozidla, které mu bylo předtím neznámou osobou poškozeno a posléze nenávratně ukradeno. Po opuštění úřední místnosti byl násilím vtážen zpět. Po tomto incidentu měl Rudolf Battěk dle oficiálního obvinění srazit zakročujícimu příslušníku VB čepici a udeřit jej do hlavy. V průběhu vyšetřování bylo obvinění překvalifikováno na ublížení na zdraví. Toto odsouzení, v případě Rudolfa Battěka groteskní, na jehož základě může být pachatel odsouzen maximálně na rok odnětí svobody, bylo však po šesti měsících vazby překryto zlověstným obviněním z podvracení republiky podle § 98/1, z trestního zákona, kterýžto trestný čin může být sankcionován do deseti let vězení. Okolnosti tohoto obvinění nejsou známy, neboť styk Rudolfa Battěka s vnějším světem není prakticky žádný. Jsme však přesvědčeni, že se Rudolf Battěk nedopustil ničeho trestného a že i v jeho případě (podobně jako u jiných známých případů, např. Petra Uhla, Václava Bendy, Václava Havla, Jiřího Dienstbiera, Otky Bednářové) se aplikací § 98 postihuje angažované občanství a snaha o dodržování zákonů a mezinárodních paktů, které i čs. reprezentace slavnostně podepsala. Jsme přesvědčeni, že soud závislý jen na zákonech, veřejnosti přístupný a kontrolovatelný, by musel rozhodnout, že činnost Rudolfa Battěka byla nejen nezávadná, nýbrž příkladná.

Zdraví Rudolfa Battěka, od začátku tzv. normalizace v naší zemi již potřetí dlouhodobě

vězněného, je podlomené. K chronickému astmatu přistupují bolesti v zádové oblasti zřejmě nervového původu. Lze se domnívat, že vazební podmínky poznamenávají jeho stav trvalými následky.

Charta 77 prostřednictvím svých mluvčích i řada občanů individuálně i formou skupinových petic (včetně řetězové hladovky) se mnohokrát obrátili na kompetentní čs. orgány včetně nejvyšších míst se žádostí o nápravu, spravedlivé přešetření případu Rudolfa Battěka a jeho propuštění. Odpovědí bylo jediné mlčení, eventuálně varování, že podobné návrhy mohou být posuzovány jako trestný čin.

Neobraceli bychom se na Vás, pane prezidente, kdybychom již nevyčerpali všechny možnosti přímého upozornění čs. orgánů na tento případ, který je o to závažnější, že není jediný svého druhu a že nezákonné až brutální represe určitých složek moci vůči stoupenům občanských práv se v poslední době množí za vytrvalého mlčení odpovědných míst. Věříme, že Vaše intervence by pomohla probudit z netečnosti úřední místa Čs. socialistické republiky, která dovolí, aby ve vězení již rok bez soudu seděl nemocný čs. občan pro své socialistické přesvědčení.

Přijměte, pane prezidente, naše pozdravy.

Václav Malý, mluvčí Charty 77, Nad pomníkem 8, Praha 5
prof. MUDr. Beřich Placák, mluvčí Charty 77,

Křivenická 418, Praha 8

Jiří Němec, člen kolektivu mluvčích Charty 77, Ječná 7,
Praha 2

PhDr. Jaroslav Šabata, mluvčí Charty 77, Křížkovského 53,
Brno

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 4 (1981), Č. 8, S. 8.

1 S tímto datem byl dokument publikován v Informacích o Chartě a 22.7.1981 čten v Rádiu Svobodná Evropa. V anotovaném seznamu dokumentů v knize Charta 77 1977–1989 je neupřesněný časový údaj (mezi 27. červencem a 27. srpnem 1981). Pravděpodobně byl dokument zveřejněn až ve dnech předcházejících Battěkovu soudnímu procesu. Agentura CCN vydala text 21.7., Svobodná Evropa o něm referovala 22.7.1981 (srv. ÚSD, sb. RFE, pol. blok T-311, 22.7.1981).

2 Rudolf Battěk byl 28.7.1981 odsouzen k 7 1/2 roku vězení a k tříletému následnému policejnímu dozoru.

Proti procesu protestovalo mj. francouzské ministerstvo zahraničí, Kongres britských odborových organizací (T.U.C.) aj. Předseda Socialistické internacionály W. Brandt vydal 29. července Prohlášení Socialistické internacionály: „Odsouzení Rudolfa Battěka je flagrantním porušením základních zásad lidských práv a odporuje podstatným prvkům helsinských dohod. Totéž platí o obvinění, že Battěk navázal kontakt s politickými osobnostmi mimo Československo. Socialistická internacionála proto vyzývá československé úřady, aby propustily Rudolfa Battěka a zastavily represe vůči občanům, kteří se dovolávají ustanovení helsinského Závěrečného aktu.“ (Komuniké 23/81, Londýn 29.7.1981, podepsán Willy Brandt a Bernt Carlsson, přetištěno in Listy, 1981, č. 6, s. 20; Právo lidu, 1981, č. 3, s. 1.) Amnesty International vydala zvláštní bulletin Urgent Action, organizovala intervenci za „trpitele pro politické přesvědčení“ a doporučila psát dopisy generálnímu prokurátorovi ČSSR.

Nesporně pod silným tlakem světové veřejnosti se 8.10.1981 konal odvolací soud u Nejvyššího soudu v Praze, který snížil R. Battěkovi trest o dva roky. O zatčení a věznění R. Battěka viz D148 (20.6.1980), D151 (29.6.1980), D157 (13.10.1980), D159 (9.11.1980), D165 (5.2.1981), D168 (21.2.1981), D172 (20.4.1981).

SDĚLENÍ A KOMENTÁŘE: Zpráva o odsouzení mluvčího Charty 77 R. Battěka, Informace o Chartě 77, roč. 4 (1981), č. 8, s. 1 • Sdělení VONS č. 260, Odsouzení Rudolfa Battěka, tamtéž, č. 9, s. 5–7 • Sdělení VONS č. 275, Odvolací soud s Rudolfem Battěkem, tamtéž, č. 11, s. 2–3. KOMENTÁŘE: ÚSD, sb. RFE, pol. blok T-328 (8.8.1981), T-330 (10.8.1981) • Krutý rozsudek, Listy, č. 6 (1981), s. 18–19 • Odvolací soud u Nejvyššího soudu v Praze, Nový domov, roč. 32, č. 20 (22.10.1981) • Lederer, J.: Co představuje Battěkův případ, Listy, roč. 11 (1981), č. 6, s. 15–17.

1981, 15. červenec, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR o stupňující se policejní nezákonnosti a fyzickém násilí proti československým občanům.

Již po několikáté jen za poslední uplynulý rok se obracíme k Vám, nejvyššímu zákonodárnému orgánu v zemi.¹ Stupňující se pronásledování řady občanů a nové a tvrdší policejní represe, jimž jsou vystavováni, nás nutí znovu Vás na ně upozornit.

V uplynulém roce, jen od začátku června 1980, bylo nelegálně zadrženo 17 větších skupin osob, kromě desítek jednotlivců. Desítky bytů byly podrobeny policejním prohlídkám. Zvětšuje se počet případů násilí nejbrutálnějšího – bití lidí policií, která má přece občany chránit. Jen těch, kteří se o fyzickém napadení a ztýrání policií nebáli mluvit, je za poslední rok sedm.

Došlo i k tomu, že policie prakticky odmítla pomoc napadenému, ač zvolána, dostavila se až po devíti hodinách, ačkoliv k místu činu měla jen pár set metrů cesty městskými ulicemi.

O každém z těchto případů je podrobný záznam, o každém z těchto porušení zákona byly informovány příslušné orgány, často přímo i Vy.

Nad těmito hrozivými čísly musíme ale konstatovat, že nic nenasvědčuje tomu, že by se jimi kdo zabýval.

V nezákonnostech a dokonce fyzickém násilí přece nelze pokračovat. Žádáme Vás proto s veškerou naléhavostí, abyste se zabývali tak hrubým porušováním zákonů, na něž Vás upozorňujeme. Pokud některé z materiálů nebudete mít k dispozici, předáme Vám je znovu.

Václav Malý, prof. MUDr. B. Placák
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 4 (1981), Č. 7, S. 1.

- 1 *Předseda FS ČSSR A. Indra postupoval všechny přípisy Charty 77, které se mu dostaly do rukou, úřední cestou Gustávu Husákovi. Většinou všechny skončily na ministerstvu vnitra.*

1981, 1. říjen, Praha. – Dopis prezidentu republiky, Federálnímu shromáždění, vládě a Generální prokuratuře ČSSR, žádající zastavení perzekucí občanských iniciativ, nezávislé literární tvorby a propuštění politických vězňů.

Jako občané usilující o důsledné uplatňování úmluv, jež jsou výsledkem politiky uvolňování napětí a východiskem ke spolupráci mezi národy, vyslovujeme své znepokojení nad zvýšeným napětím mezinárodních vztahů i nad pokusy zpochybňovat či opomíjet zmíněné úmluvy. V souladu s četnými dokumenty OSN a zejména Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě trváme na vzájemné závislosti politiky mezinárodního uvolňování a respektování občanských práv a lidské důstojnosti ve všech zemích. Právě ve chvíli, kdy svět ohrožuje nová eskalace zbrojení, stává se stále zřejmější, že úcta k základním lidským právům a svobodám je předpokladem mezinárodní bezpečnosti a základem perspektivních odzbrojovacích programů.

Tím spíše cítíme povinnost naléhavě upozornit kompetentní čs. orgány na stupňované represe namířené proti těm, kdo se v naší vlasti snaží, aby zásady uvolňování a mírového soužití, podepsané v řadě významných mezinárodních dokumentů nejvyššími ústavními činiteli republiky, nezůstaly jen okrasou slavnostních deklamací, nýbrž promítly se i do vztahů mezi společnostmi a mocí. Ačkoli tyto snahy plně odpovídají nejen uvedeným mezinárodním dokumentům, ale též i článku 17, 28 a 29 Ústavy ČSSR, jsou mocenskými orgány a oficiálními sdělovacími prostředky označovány za podvatnou, protistátní a protisocialistickou činnost. Pozitivní přínos těchto občanských iniciativ oceňují ve světě pokroková demokratická a socialistická hnutí, humanitární sdružení, síly i osobnosti, které rovněž usilují o další uvolňování, posilují prvky mírového soužití a účinně rozptylují atmosféru studené války; sympatie a projevy solidarity právě těchto hnutí, sil a osobností, jejichž postoje mnohokrát příznivě zhodnotili i čelní představitelé naší republiky, jsou však našimi represivními orgány i sdělovacími prostředky pomlouvačně líčeny jako důkazy udánlivého ilegálního spojení s jakýmsi nepřátelskými imperialistickými centrály; v tomto duchu byla kvalifikována např. korespondence

čs. občanů s představiteli Socialistické internacionály, s organizací Amnesty International, dokonce s Mezinárodní organizací práce. Občanské iniciativy k dodržování zákonnosti a závazků z úmluv upevňujících mírové soužití stíhají policejní orgány jako činnost údajně podněcovanou a řízenou centrály studené války. Policejní orgány se v poslední době uchylují při stíhání této udánlivě nepřátelské činnosti ke stále nevybíravějším metodám, mezi nimiž figuruje i promyšlené a dlouhodobé fyzické trýznění vyslychaných občanů. Z řady jiných uvádíme případ člena kolektivu mluvčích Charty 77 Karla Soukupa, který byl na úřadovně bezpečnosti čtyřhodinovým kopáním, bitím a zalamováním prstů přemlouván k vystěhování.¹ O dva dny později, když byl doma sám se svými malými dětmi, přepadli jej pracovníci Bezpečnosti přímo v jeho bytě, opět jej surově ztloukli a týráním jej donucovali k podání informací o přátelích.

Nepravdivá tvrzení o řízení čs. občanských iniciativ zahraničními centrály figurovala v řadě procesů, vedených prakticky s vyločením veřejnosti, aby se zastřela vykonstruovanost obvinění. Přes toto utajování – a právě také pro ně – vyvolaly tyto procesy i rozsudky v nich vynesené značné rozhořčení právě té části mezinárodní veřejnosti, jejíž postoj vůči věci míru, odzbrojování a uvolňování napětí hodnotí kladně i čs. zahraniční politika. Vedoucí orgány samy znají nejlíp, do jaké míry politické procesy a kampaně zostřených represí proti obhájčům lidských práv a občanských svobod poškozují zájmy i jméno republiky v zahraničí; vzniká dojem, že oficiální místa buď nejsou schopna tyto štvavé kampaně a nezákonnosti zarazit, případně že o to ani nemají zájem, a tím spoluvytvářejí ovzduší příznivé štvanicím studené války.

Případ mluvčího Charty 77 ing. Rudolfa Batěka,² který byl odsouzen k 7 a ½ letům vězení za činnost dle našeho názoru i podle mínění široké světové veřejnosti nejen dovolenou, nýbrž společensky prospěšnou a nutnou, je dostatečně znám. Ač rozsudek ještě ani nenabyl právní moci, stalo se, že čs. občan, který se připojil k petici žádající zrušení nespravedlivého rozsudku, se sám stal objektem trestního stíhání pro schvalování trestného činu. Tento případ je zvláště varovný ve chvíli, kdy již pět měsíců je ve vazbě řada

čs. občanů a další jsou vyšetřováni na svobodě a kdy vše nasvědčuje snaze některých orgánů státní moci připravit velký proces proti těm, kdo se aspoň v minimální míře snaží hájit práva zajištěná mezinárodní politikou uvolňování a mírového soužití a osobně se angažují ve zmíněných iniciativách či svobodně tvoří v literární či společenskovední oblasti. Tyto mocenské represivní zásahy sotva mohou být uvedeny jako doklad o plnění závazků podepsaných v Helsinkách v roce 1975 a projednávaných letos v Madridu ve snaze čelit zhoršování mezinárodních vztahů.

Pokud je motivem těchto kroků snaha úřadů přesvědčit kohokoli o tom, že u nás nemůže a nesmí vzniknout situace podobná angažovanému hledání východisek ze společenské krize v sousedním bratrském Polsku, chtěli bychom podotknout, že – jak je ostatně známo vedoucím politickým orgánům – byl a je příčinou této situace nikoli nedostatek represivních zákroků proti nekonformním kruhům, nýbrž skutečnost, že vláda a další odpovědná místa neřešily včas a správně letité a narůstající problémy společnosti či předstíraly jejich neexistenci. Ani u nás nepřispívají akty represe a perzekucí k řešení potíží naší ekonomiky a vůbec celého společenského života. Přitom právě zde řada skutečností a jevů v pravém slova smyslu podvrací stabilitu naší společnosti, rozrušuje její vztahy a ohrožuje její progresivní vývoj: nekvalitní a neefektivní řízení, strnulost řídicích struktur, technické zaostávání, neodpovědnost vedoucích a lhostejnost těch, jimž se denně dokazuje jejich bezmocnost vůči řídicím a mocenským orgánům, nedostatek respektu k zájmům a názorům pracujících, nedostatečná ochrana, která nezabraňuje katastrofám na pracovištích, nízká úroveň služeb, prudce se zhoršující životní prostředí, nebývalá zkorumpovanost v mnoha oborech – abychom jen namátkou vyjmenovali některé z podvrtných jevů, které vyvolávají nespokojenost a které jako odraz základního rozporu mezi živými silami společnosti nadále nebezpečně polarizují.

Domníváme se, že ke skutečnému řešení těchto problémů je nutno povzbuzovat občanskou odvalu, odpovědnost a iniciativu každého občana a nikoliv potlačovat, stíhat a pomlouvat její projevy tam, kde snad svou nekonformní podobou působí na mocenské orgány nezvykle. Domníváme

se, že řešení těchto vážných problémů a vůbec potřebám společnosti a zájmům naší republiky odpovídá, aby

1. byla zastavena nezákonná perzekuce a represe proti občanským iniciativám a snahám o respektování občanských práv a svobod zaručených ústavou a mezinárodními smlouvami uzavřenými pro zajištění a posílení procesu mezinárodního uvolňování;

2. rovněž bylo skoncováno s represí a perzekucí svobodné literární, umělecké a společenskovední tvorby;

3. byli propuštěni z vězení občané nespravedlivě odsouzení pro účast v těchto iniciativách a aktivitách, zejména Rudolf Battěk, Václav Benda, Jiří Dienstbier, Václav Havel, Petr Uhl,³ Jiří Gruntorád,⁴ Albert Černý;⁵ a aby byly rozsudky nad nimi zrušeny jako odporující ústavě i mezinárodním úmluvám, jejichž účastníkem je ČSSR;

4. byli propuštěni z vazby Jan Litomiský,⁶ František Lízna,⁷ Jiřina Šiklová, Jaromír Hořec, Eva Kantůrková, Jiří Ruml, Jan Ruml, Karel Kyncl, Milan Šimečka, Ján Mlynárik a bylo zastaveno trestní řízení proti nim,⁸ stejně jako proti Václavu Malému, Ladislavu Lisovi, Jiřímu Němcovi, Jarmile Bělíkové, Jiřímu Hájkovi, Zdeňku Jičínskému, Jiřímu Müllerovi, Olze Havlové, Ivanu Havlovi, Josefu Kordíkovi a dalším;

5. aby příslušné orgány, na něž se obracejí občané s vážnými návrhy, podněty a stížnostmi ve věci dodržování Ústavy a mezinárodních úmluv apod., a to jak individuálně, tak kolektivně v občanských iniciativách, přísně dodržovaly Ústavu, jejíž článek 29 jim ukládá tyto návrhy a podněty odpovědně a včas vyřizovat, což předpokládá a zahrnuje jejich věcné projednávání i řádnou informaci jejich autorů o jeho výsledcích.

Václav Malý, Beďřich Placák, Jaroslav Šabata
mluvčí Charty 77

Ladislav Hejdiánek – člen kolektivu mluvčích Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Srv. D152 (30.7.1980).

2 K případu srv. dokumenty D148 (20.6.1980), D151 (29.6.1980), D157 (13.10.1980), D159 (9.11.1980), D165 (5.2.1981), D168 (21.2.1981), D172 (20.4.1981), D180 (3.7.1981) a D288 (2.11.1984).

3 Srv. zejména D107 (30.5.1979), D108 (31.5.1979), D111 (25.6.1979), D114 (27.8.1979), D116 (15.10.1979), D119 (21.10.1979), D120 (24.10.1979), D123 (12.11.1979).

4 Jiří Gruntorád byl za vydávání samizdatové literatury odsouzen 9.7.1981 ke čtyřem letům vězení (údajně podvracení republiky).

5 Viz D111 (25.6.1979) a D131 (9.1.1980).

6 Člen VONS Jan Litomiský byl Krajským soudem v Českých Budějovicích odsouzen k 3 1/2 rokům vězení za údajně poškozování čs. státního zřízení v zahraničí.

7 Katolický duchovní František Lízna byl Okresním soudem v Olomouci 28.9.1981 odsouzen k 20 měsícům vězení za vydávání a šíření náboženské literatury. Obvodní soud v Praze 6 ho pak odsoudil k souhrnnému trestu 27 měsíců za údajně poškozování zájmů republiky v zahraničí.

8 Byli vzati do vazby v květnu 1981 v souvislosti se zadržením karavanu s exilovou literaturou koncem dubna 1981. Viz D177 (15.5.1981); Sdělení VONS č. 250, Trestní stíhání pro podvracení republiky, Informace o Chartě 77, roč. 4 (1981), č. 5, s. 6–7. J. Šiklová, E. Kantůrková, K. Kyncl, Jan Ruml byli propuštěni z vazby 22.3.1982, Jiří Ruml, J. Mlynárik a M. Šimečka v květnu 1982. Mezinárodní výbor na podporu Charty 77 v Paříži vydal v srpnu 1981 bulletin o chystaném procesu a obrátil se na světovou veřejnost, aby proti procesu protestovala. Pravděpodobně kvůli tlaku mezinárodní veřejnosti a s ohledem na momentální zahraniční zájmy se proces neuskutečnil. Sdělovací prostředky afeřu dále nerozšiřovaly; připravený pořad Československé televize Disidenti – o nepřátelské činnosti čs. občanů proti republice byl stažen z programu. Viz též Sdělení VONS č. 349, Souhrnné sdělení o případech VONS k 15.11.1983, Informace o Chartě 77, roč. 6 (1983), č. 11, s. 5–12 a 13.

1981, 16. listopad, Praha. – Prohlášení Charty 77 k mírovému hnutí v západní Evropě.¹

Z různých stran se v poslední době setkáváme s projevy zájmu o naše stanovisko k současnému mírovému hnutí v západní Evropě, které rozsahem i důrazností svého odporu proti jadernému zbrojení překonává vše, co až dosud v Evropě existovalo.

Naše stanovisko je dáno samým důvodem a základem naší angažovanosti ve věci občanských a lidských práv v naší zemi. Usilujeme o dodržování paktů, které se jako zákon 120/76 Sb. staly součástí našeho právního řádu (Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech) a které ve svém úvodním odstavci souhlasně s Všeobecnou deklarací lidských práv vyhláší uznání nezczitelných lidských práv a lidské důstojnosti za „základ svobody, spravedlnosti a míru ve světě“. Požadujeme, aby naše mocenské orgány dodržovaly závazek, který na sebe vzala naše republika ratifikací těchto paktů i podpisem Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Právě Závěrečný akt řadí respektování lidských práv a základních svobod, jak jsou formulovány Všeobecnou deklarací i oběma paky, mezi základní principy politiky uvolňování, míru a spolupráce. V souladu s těmito dokumenty, jež jsou významným výsledkem politiky uvolňování v Evropě i východiskem jejího dalšího rozvoje, považujeme úctu k lidským právům a občanským svobodám za nedílnou součást politiky uvolňování, stejně důležitou jako její aspekty vojenské, hospodářské a diplomatické, za součást tyto aspekty podmiňující i jimi podmíněnou. Řekli jsme již mnohokrát v dopisech a podnětech našim státním orgánům: Slova o nedělitelnosti míru, už po celá desetiletí při různých příležitostech slavnostně vyhlašovaná, bereme vážně. Helsinský dokument jim dává jednoznačný výklad tím, že do komplexu této nedělitelnosti zahrnuje výslovně jako rovnocennou složku respektování lidských práv, bez něhož nelze hovořit o mírovém postoji hodném toho slova. Tato závislost je vzájemná a platí v obojím směru. Těžko lze uvěřit v upřímnost mírového úsilí tam, kde jsou lidé pronásledováni za to, že se dožadují plnění závazků politiky uvolňování

v oblasti lidských práv a základních svobod. Na druhé straně sotva jsou skutečnými obránci těchto práv a svobod ti, kdo zvyšují tempo závodů ve zbrojení a přibližují nebezpečí války, a to především v Evropě, která je tak olupována o nadějně perspektivy otevřené Závěrečným aktem z Helsinek a ohrožena proměnou v bojiště jaderné války, ve hřbitov svých národů i civilizace, z níž vzešel koncept lidských práv, vyhláší právo na život na místě nejpřednějším.

Za skutečné obránce těchto práv a svobod včetně práva na život a svobody od strachu z války lze sotva považovat ty, kdo jejich porušování vytýkají jen svým mocenským a ideologickým protivníkům, sobě a svým spojencům je však tolerují. Vítáme proto, že právě mezi těmi, kdo nyní zvedají varovný hlas a požadují důrazně především na svých vládách uplatňování politiky odpovídající závazkům z Helsinek, jsou mnozí naši přátelé, kteří neváhali projevit svou solidaritu s těmi z nás, kdo za svůj postoj k porušování těchto závazků a za ochotu přispět k jejich plnění byli našimi mocenskými orgány vystaveni perzekuci, šikanám a ještě většímu omezení svých práv. Je naším přáním, aby nadále bojovali za mír v jeho nedělitelnosti, jež zahrnuje nejen různé zeměpisné oblasti, nýbrž i různé dimenze lidského života. Nemáme možnosti, jako mají oni, abychom vyjádřili toto naše společné přesvědčení o nedělitelnosti míru a svobody stejně hlasitě.

Alespoň tímto způsobem chceme především jim vyřídit, že jsme solidární se všemi, kdo usilují o to, aby náš kontinent nepropadl zkáze a aby se na cestě vyznačené Helsinkami 1975 scházely národy, jejich vlády i všichni lidé dobré vůle.

Na vědomí:

Federální shromáždění ČSSR
předsednictvo vlády ČSSR²

Československá mírová rada

Křesťanská mírová konference Pacem in terris

Václav Malý, mluvčí Charty 77

dr. B. Placák, mluvčí Charty 77

dr. Jiří Hájek, člen kolektivu mluvčích

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Iniciátorem a autorem dokumentu byl Jiří Hájek, jehož některé formulace o studené válce byly v konečné verzi zmírněny.
- 2 Úřad předsednictva vlády postoupil dokument Federálnímu ministerstvu vnitra. Ve složce je u dokumentu archivována i obálka s adresou odesílatele dr. B. Placáka a s připsanou poznámkou: „Posláno doporučeně dne 16. 11. 1981 na Úřad předsednictva vlády ČSSR.“

Výňatky z dokumentu v ÚSD, sb. RFE, T-429, 17.11.1981.

1981, 2. prosinec, Praha. – Dopis žádajícího prezidenta republiky o udělení amnestie pro občany vězněné za činnost v občanských iniciativách.

Pane prezidente,
dne 20.12.1979 potvrdil Nejvyšší soud ČSSR rozsudek Městského soudu v Praze proti ing. Petru Uhlovi, dramatikovi Václavu Havlovi, filozofovi a matematikovi dr. Václavu Bendovi, novináři Jiřímu Dienstbierovi, novinářce Ottě Bednářové a psychologce Daně Němcové.¹ Tito občané, členové Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (Čs. liga pro lidská práva, člen Mezinárodní federace pro lidská práva), byli odsouzeni k vysokým trestům odnětí svobody za činnost směřující k nápravě křivd a dodržování zákonů. Ač rozsudek sám, jeho výše i okolnosti případu vyvolaly rozhořčení ve světové veřejnosti, zvláště mezi stoupenčí uvolňování napětí, dorozumění a spolupráce mezi národy, a navzdory tomu, že řada čs. občanů prostřednictvím Charty 77 i mimo ni vyjádřila svůj nesouhlas kompetentním čs. úřadům, k nápravě nedošlo. Naopak, od té doby byla za projevení občanské odpovědnosti, za svobodnou kulturní tvorbu, za šíření myšlenek, za náboženskou činnost, tedy za aktivity nejen nezávadné, nýbrž pro život každé společnosti nezbytné, odsouzena řada dalších občanů, z nichž jmenujeme ing. Rudolfa Battěka,² Alberta Černého,³ Jiřího Gruntoráda,⁴ ing. Jana Litomiského,⁵ Františka Líznu,⁶ Drahomíru Šinoglovou,⁷ Josefa Kordíka;⁸ řada dalších je ve vazbě a proti jiným je vedeno trestní stíhání.

Jsme přesvědčeni, že tvrdý postih těchto našich spoluobčanů nepoškozuje jenom jejich osobní integritu a zdraví, jejich rodiny a děti, nýbrž škodí nám všem. Rozděluje společnost na vládnoucí a ovládané, mocné a bezmocné, šíří nevíru v právo a nechut zasazovat se pro jiné než čistě soukromé zájmy. Prohlubují se, místy již i oficiálně přiznávají, obtíže hospodářské a ekologické, spojené s rozpadem mravních hodnot, narušenou komunikací uvnitř společnosti, korupcí a nepořádkem ve všech oblastech společenského života. To vše bude na nás, na občanech i mocenských složkách, požadovat nové promyšlení základních otázek života člověka a společnosti, obětavou práci a víru v její smysl, ochotu

k odříkání, podřízení materiálního blahobytu mravním hodnotám, pozornost a úctu k názorům druhých a vědomí *společné* odpovědnosti za osudy našich národů. Aby se tyto vklady mohly proměnit v obecné dobro, je třeba svobody.

Jsmo si jisti, že propuštění výše jmenovaných (i jiných, na jejichž případy jsme již poukázali) z vězení, zaházení jejich trestů, ev. zastavení trestního stíhání, by nebylo hodnoceno jako projev slabosti čs. mocenských orgánů, nýbrž jako vítaný příspěvek k trpělivému hledání východisek z krizí současných i budoucích. Zároveň by tento krok v současné situaci napomohl k zlepšení pověsti ČSSR na mezinárodním fóru a podpořil i věrohodnost čs. mírových snah.

Obracíme se proto na Vás, pane prezidento, v tento předvánoční čas se žádostí, abyste přispěl k pokoji a dobré vůli a udělil československým politickým vězňům amnestii.

Václav Malý, dr. Jaroslav Šabata,
prof. MUDr. Bedřich Placák, DrSc.
mluvčí Charty 77

Míloš Rejchrt, člen kolektivu mluvčích Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 4 (1981), Č. 12, S. 1.

- 1 Viz D120 (24. 10. 1979) a D190 (10. 2. 1982). – Vyšetřovací spis StB z přípravného řízení k procesu je uložen v AMV, V-40825 MV: Václav Benda, sv. 1, a. 2; Jiří Dienstbier, sv. 4, Václav Havel, sv. 5, Otta Bednářová, sv. 6, Petr Uhl, sv. 7, Dana Němcová, sv. 9.
- 2 Viz D172 (20. 4. 1981) a 289 (2. 11. 1984).
- 3 Viz D182 (1. 10. 1981).
- 4 Viz tamtéž.
- 5 Viz tamtéž.
- 6 Viz tamtéž.
- 7 Drahomíra Šinoglová byla v prosinci 1980 Okresním soudem ve Znojmě odsouzena na 1 rok vězení pro přípravu trestného činu, jehož se měla dopustit rozepisováním děl zakázaných autorů (L. Vaculíka, P. Kohouta a d.). 1. 3. 1982 byla násilně odvléčena od půlročního dítěte k nastoupení trestu.
- 8 Administrátor farního úřadu v Liberci J. Kordík byl 25. 2. 1981 zbaven státního souhlasu k výkonu duchovenské činnosti a 28. 9. 1981 byl Okresním soudem v Lounech podmínečně odsouzen k 1 roku vězení.

1981, 4. prosinec, Praha. – Dopis velvyslanci SSSR v Praze Alexandru Botvinovi, vyjadřující solidaritu s Andrejem Sacharovem v souvislosti s jeho hladovkou.

S účastí a obdivem sledujeme neúnavné úsilí akademika Andreje Sacharova o obhajobu lidské důstojnosti. Myšlenky svobody jako předpokladu lidského společenství a mírového soužití všech se všemi již mnohá léta přináší nevidané osobní oběti. Jestliže dnes Andrej Sacharov nevidí jinou možnost, jak dosáhnout toho, aby odpovědní činitelé SSSR umožnili vycestování jeho snachy za manželem do zahraničí,¹ než apeloovat na veřejnost vyhlášením neomezené hladovky, pak jde o krajně dramatický spor představitelů hnutí za lidská práva a občanské svobody se státem, který jedná v rozporu s ideály, z nichž vznikl a ke kterým se hlásí, i se závazky, které na sebe vzal jako signatář Závěrečného aktu KBSE v Helsinkách.

Plně rozumíme postoji A. Sacharova, vyjadřujeme mu svou solidaritu a žádáme, aby úřady SSSR urychleně přistoupily k takovému řešení, které by umožnilo spojení rozdělené rodiny a zároveň zabránilo takovému vyvrcholení událostí, na jehož konci by byla tragédie lidského života. Jsme si jisti, že v této věci vyjadřujeme nejen stanovisko signatářů Charty 77, ale mnohem širších vrstev československé společnosti.

Obracíme se na Vás, pane velvyslance, se žádostí, abyste naše stanovisko tlumočil kompetentním úřadům SSSR.

Václav Malý, prof. MUDr. Bedřich Placák, DrSc.,
dr. Jaroslav Šabata
mluvčí Charty 77
dr. Ladislav Lis, člen kolektivu mluvčích Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 5 (1981), Č. 12, S. 1–2.

- 1 Šlo o spojení rodiny syna Sacharovovy manželky J. Bonnerové a o možnost vycestování Jeleny Bonnerové, která se měla v zahraničí podrobit operaci srdce. O A. D. Sacharovovi viz též D132 a 175.

1982, 7. leden, Praha. – Sdělení o předání funkcí mluvčích Charty 77 Radimu Paloušovi, Anně Marvanové a Ladislavu Lisovi s jejich životopisy. (Dokument č. 1/82)¹

Dnešním dnem začínají působit noví mluvčí Charty 77 doc. dr. Radim Palouš, Anna Marvanová a Ladislav Lis, kteří vystřídali prof. dr. Bedřicha Placáka, dr. Jaroslava Šabatu a Václava Malého.

Všichni tři dosavadní mluvčí se stávají členy kolektivu mluvčích Charty 77,² k němuž přistupuje i ing. Zdeněk Pokorný.

K základnímu Prohlášení Charty 77 se přihlásilo 20 nových signatářů.³ Mluvčí Charty 77 dr. Václav Benda, Jiří Dienstbier a ing. Rudolf Battěk jsou vězněni.

*doc. dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77
prof. MUDr. Bedřich Placák, dr. Jaroslav Šabata,
Václav Malý*

Životopisy nových mluvčích:

Radim Palouš:

Narozen 6. listopadu 1924 v Praze. Absolvoval filozofickou fakultu Karlovy univerzity, kde získal doktorát filozofie. Později absolvoval přírodovědeckou fakultu Vysoké školy pedagogické v oboru chemie. Titul CSc. získal v oboru didaktiky chemie. Habilitován jako docent v oboru pedagogika. Publikoval časopisecky a knižně doma i v zahraničí, a to v oboru analytické chemie, didaktiky chemie, didaktiky technických výukových zařízení a filozofie, v níž je žákem prof. Jana Patočky. Až do ledna 1977 působil jako vysokoškolský učitel, kdy byl rektorem Karlovy univerzity propuštěn pro podpis Charty 77. V současné době je v invalidním důchodu. Je praktikujícím katolíkem.

Adresa: Praha 1 – Malá Strana, Všešrdova 14 (PŠČ 118 00).

Anna Marvanová:

Narozena 18. 3. 1928 v Bratislavě v dělnické rodině české národnosti. Působila 20 let v Čs. rozhlase jako novinářka nejen v Praze, ale i v několika státech Afriky. V roce 1970 odešla z Čs. rozhlasu. Poté pracovala jako myčka nádobí v restauraci, později jako doručovatelka novin. Tato

zaměstnání však zhoršila její zdravotní stav natolik, že jich musela zanechat. Od roku 1964 trpí nevyléčitelnou míšňí chorobou, která způsobuje omezenou pohyblivost. Od roku 1948 do roku 1969 byla členkou KSČ, z níž vystoupila po odstavení A. Dubčeka. Je matkou tří dětí.

Adresa: Praha 3 – Žižkov, Jeronýmova 2.

Ladislav Lis:

Narozen 24. 4. 1926 v Mlakách, okres Písek, v dělnické rodině. Vyučil se strojním zámečníkem. Od počátku okupace prošel různými odbojovými skupinami. V roce 1943 přijat za člena ilegální KSČ. Po válce zaujímal řadu funkcí v mládežnickém a odborovém hnutí, předseda ČSM, člen vedení Světové demokratické mládeže, kandidát ÚV KSČ. Pro svůj nekonformní postoj se dostával po celou dobu do rozporů s vedením KSČ. Absolvoval vysokou školu při ÚV KSČ. V roce 1953 odvolán z funkce předsedy ČSM, v roce 1961 obviněn z projugoslávské činnosti. Pracoval jako stavební dělník v Chomutově, později v ČKD v Praze. Po rehabilitaci v roce 1968 se stal tajemníkem MV KSČ v Praze. V roce 1969 zbaven všech funkcí a vyloučen z KSČ. V roce 1970 dokončil studium na právnické fakultě v Praze. V roce 1977 podepisuje Chartu 77. V roce 1978 se stal členem VONS. V létě téhož roku strávil 2 měsíce ve vazbě v důsledku vykonstruovaného obvinění pro údajné majetkové delikty. Trestní stíhání pro neprůkaznost bylo poté zastaveno. V květnu 1979 zatčen spolu se skupinou VONS a obviněn z podvracení republiky podle § 98 trestního zákona. Po 7 měsících vazby byl propuštěn, avšak trestní stíhání proti němu nebylo zastaveno.

V roce 1980 se stal členem kolektivu mluvčích Charty 77. Je ženatý, otec dvou dětí. Nyní je v částečném invalidním důchodu. Pracuje jako domácký dělník v invalidním družstvu.

Adresa: Praha 8 – Kobylisy, Šišková 1229.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 5, Č. 1, LEDEN 1982, S. 1.

1 Počínaje rokem 1982 byly všechny dokumenty Charty podepsané jejími mluvčími průběžně číslovány kvůli přesné evidenci a aby se znemožnilo vydání podvržených dokumentů. V letech 1977–1981 byly texty Charty rozlišovány podle obsahu a určení na dokumenty, prohlášení, sdělení a dopisy. Číslovány byly pouze dokumenty (celkem 29).

2 Viz D133 (1.2.1980) a D142 (26.4.1980).

3 *Jména těchto dvaceti signatářů spolu s dalšímu šestnácti byla zveřejněna v dokumentu č. 10/82 (D195 z 5.3.1982).*

Dokument publikován in *Listy*, roč. 12, č. 2 (květen 1982), s. 25–26.

1982, 7. leden, Praha. – Sdělení o stanovisku Charty k zavedení výjimečného stavu v Polsku. (Dokument č. 2/82)

K zprávám o stanovisku Charty 77 k polské krizi

Některé sdělovací prostředky přinesly zprávu, že prý Charta 77 podporuje současné mocenské řešení krizové situace v Polsku. Charta 77 nikdy žádné takové prohlášení neučinila.¹ Prosazovala vždy platnost mezinárodních paktů o lidských právech a dialogického ducha helsinských dohod. Vojensko-mocenské či policejné-mocenské řešení společenských krizí je cizí všem dosavadním stanoviskům Charty 77. Zrušení osobních svobod, internace tisíců občanů bez soudního řízení, prolévání krve spoluobčanů, zneplatnění odborářských práv dělníků a všech pracujících, pozastavení činnosti odborových organizací uznaných příslušnými polskými právními institucemi, to vše jsou kroky, které nic neřeší, naopak stupňují společenské i mezinárodní napětí a znamenají pro budoucnost děsivý vklad.

Chceme věřit, že se podaří prosadit takové řešení, v němž by nebylo vítězů ani poražených a které by umožnilo zhojit hluboké rány a pokračovat v díle obnovy.

dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Dokument vyšel navzdory varování Státní bezpečnosti, aby se signatáři Charty 77 zdrželi jakýchkoli akcí ve prospěch polských nezávislých odborů. Před tímto dokumentem vydala Charta 77 dva dokumenty o Polsku s poselstvím solidarity s polskými dělníky, viz D154 (24. 8. 1980) a D166 (10. 2. 1981) a dva dokumenty protestující proti zkresenému zpravodajství o Polsku (viz D161 a D162 z 8. a 14. 12. 1980). Další dokument o podpoře Charty 77 polskému lidu viz D189 (30. 1. 1982).

Po vyhlášení výjimečného stavu v Polsku (13. 12. 1981) byli někteří chartisté zadržováni policií; 21. ledna byli zadrženi v Praze občané, kteří rozšiřovali letáky protestující proti zatýkání a útlaku v Polsku. V letáčích podepsaných „Revoluční akční skupinou“ se vyzývali čs. občané, „aby se mobilizovali proti trestnímu stíhání polských

dělníků a inteligence“. Obvinění a vzati do vazby byli Jan a Josef Wünschovi, Václav Soukup a Jitka Tůmová. Vyšetřován na svobodě byl Jiří Wolf. Jako první v celé východní Evropě byli za to, že podporovali nezávislé odbory v Polsku, ve dnech 15.–17. prosince 1982 odsouzeni Městským soudem v Praze: Jan Wünsch na 4 roky, Josef Wünsch na 1 rok, V. Soukup na 3 roky, Jitka Tůmová na 15 měsíců. Sdělení VONS č. 293, Rozsáhlá policejní akce proti mladým lidem, Informace o Chartě 77, roč. 5 (1982), č. 2, s. 8; ÚSD, sb. RFE, pol. blok T-482 (9. 1. 1982), T-487 (14. 1. 1982), T-495 (22. 1. 1982), T-499 (26. 1. 1982).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 5, č. 1 (leden 1982), s. 5 • Studie, 1982, č. 81, s. 284.

KOMENTÁŘ: Dokument Charty 77 dementující propagandistickou provokaci StB, Národní politika, roč. 14, č. 3 (březen 1982), s. 1 • Polské souvislosti – krásná a nebezpečná naděje, Prostor, roč. 1, č. 1 (červen 1982), s. 6–8 • Tigrid, P.: Mýtus zavražděný v Polsku. In: Svědectví, roč. 17 (1982), č. 66, s. 259 • Dynamická nálož pod vládou „národní záchran“. Tamtéž, č. 67, s. 449–454 • Zásady zápasu s komunistickou mocí na sklonku 20. stol. Tamtéž, s. 454–460 • Mlynář, Z.: Možnosti a důsledky „normalizace“ v Polsku. In: Listy, roč. 12, 1982, č. 1, s. 1–10.

1982, 7. leden, Praha. – Prohlášení k pátému výročí vzniku Charty 77. (Dokument č. 3/82)

Pět let Charty 77

Počátkem tohoto roku dovršuje pět let své existence a působení Charta 77, občanská iniciativa za respektování lidských práv v ČSSR. Volné společenství lidí rozličných světových názorů, víry, zaměření i zájmů, spojených ochotou angažovat se za plné uplatnění lidských práv, lidské důstojnosti a tvořivosti v naší společnosti. Vznikla poté, co na podzim 1976 byla vyhláškou č. 120/76 *Sbírky zákonů* vtělena do čs. právního řádu ustanovení mezinárodních paktů o lidských právech, vypracovaných v OSN na základě Všeobecné deklarace lidských práv, schválených Valným shromážděním Spojených národů v roce 1966, podepsaných čs. vládou 1968, ratifikovanou koncem roku 1975.

Sluší připomenout, že právě čs. ratifikace kromě platnosti uvnitř naší republiky přispěla k tomu, aby pakty nabyly mezinárodní platnosti. Tehdy, začátkem roku 1977, podepsalo 241¹ čs. občanů, mezi nimi řada osobností známých z oblasti kultury, vědy, náboženského i politického života prohlášení, jež uvítalo skutečnost, že čs. stát uznal ustanovení paktů jako součást svého právního řádu, ale zároveň upozorňovalo, že v našem dosavadním zákonodárství a zejména praxi existuje mnoho jevů odporujících těmto ustanovením. Svě upozornění adresovali jak kompetentním ústavním orgánům republiky, tak celé veřejnosti. Vyjádřili svou ochotu působit k tomu, aby ustanovení paktů byla u nás plně uvedena v platnost, a nabídli svou spolupráci jak státním orgánům za to odpovědným, tak všem občanům, jimž tato otázka není lhostejná. Název Charta 77, jež zvolili pro své společenství, navazuje na historický proces, jímž respektování lidských práv, základních svobod a důstojnosti člověka dosáhlo uznání jako neoddělitelná součást politiky míru a bezpečnosti i spolupráce mezi národy – od Atlantické charty zakládající protifašistickou alianci na podzim 1941 k Chartě Spojených národů měnící tuto válečnou alianci v univerzální organizaci mírového uspořádání světa 1945 a k jejímu dalšímu rozvedení i konkretizaci v Závěrečném aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Helsinkách 1975.

Jde tedy o akci plně odpovídající čs. právnímu řádu. Článek 29 Ústavy ČSSR opravňuje každého občana (ať jednotlivce, či společně s jinými) předkládat návrhy, podněty či stížnosti ústavním orgánům. Obsah prohlášení i ohlášené činnosti Charty 77 je v souladu s článkem 17 o povinnosti občanů i organizací dbát o plné uplatnění socialistické zákonnosti v životě společnosti a řídit se právním řádem – do něhož, jak uvedeno, včlenil stát ustanovení obou paktů, jež ratifikoval a jež navíc podpisem Závěrečného aktu z Helsinek slíbil důsledně dodržovat. Existence a činnost Charty 77 je uznávána přímo Závěrečným aktem, jenž konstatuje, že respektování lidských práv je jednou z podmínek opravdového míru, bezpečnosti a spolupráce národů, a přiznává každému z občanů a obyvatel států zúčastněných na Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě právo „znát svá práva a povinnosti v této oblasti (rozuměj lidských práv a svobod) a postupovat podle nich“. To zahrnuje i právo posuzovat, do jaké míry jsou jeho práva respektována státní mocí, a podávat – ať jednotlivě či kolektivně – své podněty a návrhy. Toto mezinárodní uznání práva občana domáhat se na státní mocí respektování práv zaručených mezinárodní dohodou či smlouvou je podstatným pokrokem ve vývoji mezinárodního práva.

Morálně politicky znamená uznání takové akce příspěvek k plnění cílů vytyčených Závěrečným aktem. Ostatně přímou výzvu k takové akci podepsal i prezident ČSSR (ve funkci generálního tajemníka KSČ) v závěrečném dokumentu konference evropských komunistických a dělnických stran v červenci 1976, volajícího k boji za „prohloubení demokratického obsahu“ evropské spolupráce, zahrnujícího výslovně „přísné dodržování paktů o lidských právech, vypracovaných OSN, všemi evropskými státy“.

Také zveřejnění Prohlášení Charty 77 z 1. 1. 1977 i všech dalších podnětů, návrhů i stížností, adresovaných kompetentním úřadům a orgánům je plně v souladu s čs. právním řádem. Článek 28 Ústavy zaručuje svobodu projevu ve všech oborech života společnosti, zejména svobodu slova a tisku. Ratifikací Paktu o občanských a politických právech doplňuje toto ustanovení článku 19 tohoto paktu zahrnující do této svobody právo přijímat i sdělovat „informace a myšlenky všeho druhu bez ohledu na hranice“.

Proto i zveřejnění textu Prohlášení Charty 77 z 1. 1. 1977, jakož i dalších podání, z hlediska čs. právního řádu nezávadných, je zcela v souladu s tímto právním řádem, a to i zveřejnění v zahraničí.

Občanská iniciativa usiluje o dodržování právního řádu státu, jenž ve svém názvu se prohlašuje za *socialistický*. Už skutečnost, že tento stát považoval za slučitelné se svým charakterem vtělit do svého právního řádu ustanovení paktů, prokazuje absurdnost názorů, jako by snaha o jejich dodržování byla „antisocialistická“.

Přes plný soulad s právním řádem i se zásadami často vyhlášenými oficiálními místy setkala se Charta 77 od počátku s negativní, ba nepřátelskou reakcí těchto míst. Rozsáhlou a dramatisovanou policejní akcí bylo zabráněno osobnímu předání Prohlášení Charty 77 z 1. 1. Federálnímu shromáždění a vládě. Proti signatářům prohlášení byla podniknuta řada zákroků omezujících jejich svobodu a ztěžujících jejich život. Policejní zásahy právně i věcně těžko zdůvodňovatelné doplňovaly vyhazovy ze zaměstnání, odporující Zákoníku práce i mezinárodním dohodám čs. vládou podepsaným. Aniž bylo dovoleno seznámit veřejnost s textem prohlášení, byly zmobilizovány sdělovací prostředky k jeho odsuzování a pomluvám, proti kterým se napadení signatáři prohlášení nemohli bránit. Existenčním nátlakem byly statisíce, ba snad miliony pracujících nuceny hlasovat za rezoluce zavrhuující text, o němž nic nevěděli. I prokuratura, mající podle ústavy dbát o dodržování zákonosti, pokoušela se právně pochybným stanoviskem podepřít nezákonné kroky a štvánice proti těm, kdo jednali plně v souladu se zákonem a žádali jeho dodržování.

Ani orgány, jimž bylo prohlášení a další podání Charty adresováno, nepostupují podle ústavy, jež jim ukládá „odpovědně a včas vyřizovat“ podněty, návrhy a stížnosti občanů. Přesto, že takový postup je jediný nejen zákonný, ale i rozumný a schopný řešit problémy Chartou 77 předkládané a odpovídající životním zájmům podstatné části společnosti bez zbytečných zostřování, dramatisací a vzrušení veřejnosti, volila státní moc postup zcela opačný. V rozporu s vlastními zákony i závazky převzatými v zájmu politiky uvolňování a mírové spolupráce zmobilizovala nesmírné prostředky a podnikla řadu akcí k umlčení

a rozdrčení občanské iniciativy požadující na ní, aby dodržovala tyto zákony a závazky.

Sotva někdo spočte, kolik desítek milionů korun bylo utraceno, jaké množství pracovního času promarněno, jaké plochy lesů padly na papír pro kampaň proti Chartě 77, kolik pohonných látek spotřebováno na policejní nájezdy v rámci štvanic, šikan a represí proti jejím účastníkům – v době, kdy se ozývaly všude výzvy k šetření zdroji i hodnotami našeho hospodářství. Sotva někdo změří míru i množství nezákonností, urážek, ponižování, surovostí a bezpráví i křivd proti těm, co žádali a žádají, aby skutečně platilo to, co státní moc vyhlásila jako zásady, normy i mezinárodní závazky.

Dlouhá léta vězení, k nimž byly desítky českých lidí odsouzeny v procesech s faktickým vyloučením veřejnosti, byla na ně uvalena na základě obžalob rozpačitě konstruovaných a nesnášejících objektivní posouzení, vystihují jen malou část množství represí a perzekucí: ba jsou zde už i případy krutého fyzického násilí a obětí na životech. Lze však konstatovat, že kampaň štvanic, rozvinutých zejména v počátečních měsících 1977 a pokračující v rozličných formách a se střídavou intenzitou dodnes, nedosáhla svého cíle. Obrovské zdroje a prostředky pro ni zmobilizované byly promarněny. Chartu 77 se nepodařilo zničit. Do značné míry právě kampaň štvanic ji zpopularizovala doma i ve světě. Iniciativa, která při zákonném, Ústavou předepsaném postupu orgánů mohla zůstat omezena na úzký okruh přímo zainteresovaných osob, byla nesmyslnou reakcí moci uvedena do vědomí společnosti jako politická událost prvního řádu. O Prohlášení Charty 77, nepřinášejícím žádné senzace, nýbrž jen konstatujícím, co každý věděl už dávno předtím, se díky příchuti zapovězeného ovoce začaly zajímat miliony lidí. Stovky z nich připojily své podpisy k původním 240, a to přes přehradu šikan, diskriminačních i represivních opatření. Jen několik jednotlivců přinutila tato opatření k odvolání podpisu. Několik desítek bylo ovšem přinuceno k odchodu za hranice.

Díky ohlasu, který celá kampaň proti Chartě 77 vyvolala ve světě, měla mezinárodní mírová a pokroková veřejnost možnost posoudit zákonný, konstruktivní a věci mírové spolupráce v Evropě odpovídající charakter Charty 77. Ne náhodou jí

sympatie a solidaritu vyjadřovaly od počátku především ty osobnosti, kruhy, hnutí a organizace, které v současné době stojí v popředí mohutných akcí za denuklearizací našeho kontinentu, za opravdové odzbrojení a uvolnění napětí, proti jakýmkoli pokusům o obnovení atmosféry studené války. Není vinou Charty 77, existují-li právě v těchto kruzích pod dojmem perzekučních štvanic u nás pochybnosti o upřímnosti oficiálních mírových prohlášení čs. míst. Ve svých podáních mnohokrát na to Charta 77 upozorňovala a navrhovala státní moci, jak vyvrátit ony pochybnosti či tyto argumenty.

Účastníci Charty 77 jsou samozřejmě vděční svým skutečným přátelům v zahraničí za jejich sympatie a projevy solidarity, vedené poctivou snahou přispět k dílu Helsinek a vyvracející hanebné pomluvy, jako by Charta 77 byla podporována a dokonce řízena z jakýchsi imperialistických centrál. Nejsou přitom zvláště potěšeni nad tím, že zásahy a nezákonné perzekuce proti nim i jiným nekonformním občanům dělají špatnou službu jménu a zájmům Československa ve světě. Ve svých podáních, na něž naše orgány nereagovaly – či jen reagovaly dalšími policejními výslechy, sledováním, zadržováním a předváděním – upozorňovali mluvčí Charty 77 opětovně na to, že tyto nezákonné kroky proti nim se dostávají na pořad jednání o tom, jak jsou plněny závazky z mezinárodních dohod, ať šlo o schůzku účastníků KBSE v Bělehradě 1978 a v Madridu 1980, či o Mezinárodní organizaci práce od 1979. Podávali přitom konstruktivní návrhy, jak takovým situacím čelit. Není jejich vinou ani jim nepůsobí potěšení, že se na těchto jednáních zástupci naší republiky dostávali do trapných situací, kdy sotva mohli obhájit jméno i zájmy republiky.

Přesto, že pět let Charty 77 znamená pět let perzekuce, šikan a ztěžování života těch, kdo se k ní hlásí, nevyčerpává se její aktivita v odražení těchto útoků. Její těžiště leží nadále v pozitivních, konstruktivních postojích. Jde jí o to, aby u nás platilo v oblasti lidských a občanských práv to, co naše vedoucí orgány podepsaly a vyhlásily. Podala o tom řadu konkrétních důkazů v návrzích na legislativní i administrativní úpravy, jak je vyžadují oba paktů v článku 2 už počátkem 1978. Kromě toho podala podněty a návrhy k problematice pracovního práva, k praxi přijímání na

střední i vysoké školy, k uplatnění odborářských práv, k problematice svobody víry a náboženského vyznání, k respektování lidské důstojnosti v nápravných zařízeních, k uplatnění hospodářských práv občana jako spotřebitele, i k aplikaci práva na zdravé životní prostředí vyhlášeného konferencí OSN k této otázce v roce 1972. Tyto návrhy a podněty byly vypracovány odpovědně za účasti odborníků věcně znalých. Jejich ignorování kompetentními místy a policejní zásahy proti mluvčím Charty 77 jako jedinou odpověď lze stěží považovat za jejich věcné vyřizování podle článku 29 Ústavy, ani za odpovědný přístup adresátů k problematice, o níž jde a jež se dotýká zájmů celé společnosti. Charta 77 tedy přetrvávala pět let soustavného úsilí o její zničení. Prokázala tím svou životnost jako neformální společenství lidí rozličných životních přístupů, zájmů, názorů i temperamentu, spojených pocitem a vědomím společenské odpovědnosti odhodláním angažovat se za věc lidské důstojnosti a pravdy, za hodnoty opomíjené jak mechanismy moci, tak spotřebním životním stylem, do něhož značnou měrou naši společnost vtlačily tyto mechanismy po roce 1968. Tímto postojem aktivního demokratického občanství, vůlí žít v pravdě navazuje na dobré národní tradice, jež jsou podstatnou součástí naší národní identity po staletí. Jím má blízko ke všem různým skupinám a proudům nekonformního myšlení i tvorby umělecké, vědecké či technické. S nimi navazuje dialog, jenž se ostatně rozvíjí uvnitř ní samé. Aniž si osobuje právo mluvit jménem kohokoli jiného než svých účastníků, odráží a snaží se vystihnout zájmy a společenské potřeby „mlčící většiny“ naší společnosti. Překonávat tuto rezignaci, působit na občanské svědomí, odpovědnost a statečnost právě v této „mlčící většině“ zůstává stálým úkolem společenství Charty 77. Toto působení zůstává nadále kladné, konstruktivní ve smyslu původního prohlášení z 1. 1. 1977. Kdo myslí opravdu vážně výzvy k boji proti nekvalitnímu a neefektivnímu řízení, lhostejnosti a neodpovědnosti vedoucích, ale i netečnosti vedených a řízených (jímž se stále připomíná jejich bezmocnost), proti zkorumpovanosti všech možných oborů našeho života, musí dřív či později pochopit, že apel a uvědomění lidí může být něco platné jen tehdy, je-li doprovázeno konkrétními zárukami respektování

osobnosti, důstojnosti, práv a názorů toho, na něhož se apeluje. Politicky vyspělá společnost, o níž se stále tolik mluví, nebude uskutečněna ani nebude fungovat bez respektování a skutečných záruk práv člověka a občana, platných pro všechny její členy.

To je i podstatným poučením ze současného bouřlivého vývoje u našich severních sousedů, jež společenství Charty 77 sleduje s napjatou pozorností a s neskrývanými sympatiemi vůči těm, kdo usilují o uznání a uplatnění této prosté pravdy při řešení společenské krize statečného a nám tak blízkého bratrského polského národa.

Charta 77 žije tedy dál – proto, že jí v naší společnosti dále zapotřebí, proto, že problémy, na které při svém vzniku upozornila, nejsou řešeny a že všechny nákladné a marné pokusy zničit Chartu 77 jen podaly další, ještě přesvědčivější důkazy o jejich existenci a naléhavosti. Je jednou z realit našeho současného života, jejíž význam uznávají nepřímo i iniciátoři a organizátoři štvanic proti ní. Zůstává výzvou k aktivní demokratické občanské odpovědnosti, odvaze a angažovanosti a zároveň společenstvím, byť nevelkým, jež tuto výzvu bere vážně a na jejím základě utváří i své vzájemné vztahy, pochopení a toleranci při respektování názorů a postojů každého ze svých účastníků.

Poněvadž je jí zapotřebí, bude žít a působit i dál, přes všechny další pokusy o její potlačení. Plnou platnost zachovává její úvodní prohlášení i její další dokumenty. V jejich duchu bude nadále zaujímat stanoviska k jevům bránícím pozitivnímu vývoji naší společnosti a bude předkládat své konstruktivní návrhy k jejich překonání.

Bude nadále protestovat proti nespravedlivým perzekucím, jež postihují nejen své oběti a jejich nejbližší okolí, ale poškozují také zájmy naší společnosti. V tom bude solidární se všemi, kdo kdekoli u nás i v zahraničí usilují o opravdu lidské vztahy v míru, založeném na spravedlnosti a svobodě všech.

*dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77*

MUDr. Bedřich Placák, dr. Jaroslav Šabata, Václav Malý

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 5, Č. 1 (LEDEN 1982),
S. 2–5.

1 V předloze je uvedeno 211; níže v textu se hovoří o 240 prvních podpisech.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Listy, roč. 12, č. 2 (květen 1982), s. 23–25.
KOMENTÁŘ: Medek, Ivan: 5 let Charty, In: Zpravodaj Čechů a Slováků, roč. 15 (1982), č. 1, s. 3–4 • Březina, Aleš: K pátému výročí Charty 77. In: Nový domov, roč. 33, č. 1 (14. ledna 1982) • Úvodník k 5. výročí Charty 77. In: České slovo, roč. 28, č. 1 (leden 1982), s. 1 • Reuter k 5. výročí Charty 77, ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 1/82 (Hlas Ameriky a Svobodná Evropa), kart. č. 7.

1982, 30. leden, Praha. – Prohlášení Charty 77, jímž se připojuje ke dni solidarity s polským lidem. (Dokument č. 4/82)

Československé společenství Charta 77 se připojuje ke dni solidarity, kterou pokroková světová veřejnost projeví lidu Polska 30. 1. 1982. ¹ Soudíme, že násilné potlačování nemůže vést k opravdovému řešení. Je třeba, aby se na řešení polské krizové situace podílely všechny skutečně reprezentativní složky polské veřejnosti, mezi něž bezesporu patří dělnická Solidarita a katolická církev.

Ladislav Lis, Anna Marvanová, Radim Palouš
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 5 (1982), Č. 1, s. 6.

- 1 Čs. exil se podílel na této akci panelovou diskusí, kterou uspořádala SVU (Společnost pro vědu a umění) společně s polským Ústavem pro vědu a umění 11. 2. 1982 v Ottawě.

Dokument přetištěn in *Nový domov*, roč. 33, č. 7 (8. dubna 1982).

1982, 10. únor, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR, žádající o přešetření rozsudků s šesti členy VONS z roku 1979. (Dokument č. 5/82)

V těchto dnech uplynul 1 rok¹ ode dne, kdy jsme se na Vás obrátili se žádostí o přešetření ústavnosti rozsudků Městského soudu v Praze čj. 1 T 23/79 z 23. 10. 1979 a Nejvyššího soudu ČSR čj. To-I-4/79 z 20. 12. 1979,² kterými byla podle našeho názoru vážně narušena socialistická zákonnost a poškozeny zájmy republiky v zahraničí. Uvedenými rozsudky byli z trestného činu podvracení republiky uznáni vinnými Otta Bednářová, Václav Benda, Jiří Dienstbier, Václav Havel, Dana Němcová a ing. Petr Uhl a odsouzeni k vysokým trestům odnětí svobody. V rozsudcích byla jako trestná označena činnost, kterou jmenovaní občané vyvíjeli v souladu s článkem 17 Ústavy ČSSR a s usnesením FS z 5. 4. 1977, které ukládá občanům povinnost dbát o plné uplatňování socialistické zákonnosti a rozhodně vyvozování závěrů z jejího porušování a soustavné prohlubování práv občanů je vyhlášováno za trvalý úkol.

Pro Vaši informaci podotýkáme, že v průběhu celého trestního řízení nebyly respektovány základní právní a hmotné právní předpisy trestního práva, když např. již vzápětí po zatčení jmenovaných publikovaly v červnu 1979 hromadné sdělovací prostředky v rozporu s ústavní zásadou presumpce nevinny „zprávu o jejich podvratné činnosti“; soudy obou stupňů prakticky vyloučily z účasti na jednání veřejnost (včetně akreditovaných zahraničních dopisovatelů a místopředsedy Mezinárodního sdružení demokratických právníků a člena Světové rady míru Johna Platt-Millse) a činnost obžalovaných označili paušálně za podvratnou. Vzhledem k tomu, že řádné ani mimořádné prostředky nezjednaly nápravu a čtyři z odsouzených jsou stále ve výkonu trestu odnětí svobody, obrátili jsme se 9. ledna 1981³ na FS ČSSR se žádostí o přezkoumání celého případu, když dosud nebyl zřízen Ústavní soud ČSSR, kterému by posuzování nejednotného výkladu právního řádu a zejména pak jeho vnitřních rozporů náleželo. V tomto případě totiž – stejně jako bohužel i v řadě případů dalších – dochází k aplikaci norem trestního práva v rozporu s mezinárodními pakty o občanských právech, které se

po ratifikaci našimi nejvyššími státními orgány staly integrální součástí našeho právního řádu. Za všechny takové případy jmenujeme další od-souzené: Josefa Adámka, Rudolfa Battěka, Jiřího Gruntoráda, Jana Litomiského, Františka Líznu; jakož i dlouhodobě vazebně vyšetřované: Karla Kyncla, Evu Kantůrkovou, Jána Mlynárika, Jiří-nu Šiklovou, Jana Rumla, Jiřího Rumla, Milana Šimečku a další.

Ani po roce od naší žádosti jsme se nedočka-li žádné nápravy, ba ani potvrzení, ze kterého by vyplývalo, že naše žádost byla přijata a kompetentními orgány projednána. Domníváme se, že takový stav je dalším prohlubováním nežá-doucí situace, zpochybňující existenci základ-ních právních jistot občanů a poškozující mezi-národní zájmy našeho státu.

Doufáme proto, že tentokrát bude věnována naší žádosti a tím i celé nastiněné problemati-ce ze strany FS a jeho orgánů náležitá pozornost a dojde k objektivnímu přešetření, které pove-de ke zrušení těchto – ev. i dalších – nezákonných rozsudků.

*dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77*

Na vědomí: Česká národní rada

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 6 (ÚNOR 1982),
s. 1–2.

- 1 Omyl v datu. Od žádosti o přezkoumání rozsudku uply-nuly dva roky. Srv. D131 (9.1.1980).
- 2 Viz D120 (24.10.1979), 123 (12.11.1979) a 131 (9.1.1980).
- 3 Omyl v datu, správně 1980.

KOMENTÁŘE: *Studie*, 1982, č. 82, s. 394, 397–398 • Kusý, Miroslav: Trestné činy proti republice. *Listy*, roč. 12, č. 1 (únor 1982), s. 27–29 • Zpráva státního departmen-tu o stavu lidských práv v ČSSR. ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 12/82, karton č. 7.

1982, 15. únor, Praha. – Stanovisko k nepříznivému stavu československého hospodářství v souvislosti se zdražením potravin, zasláné na vědomí Federálnímu shromáždění, vládě ČSSR a všeodborovému sjezdu. (Dokument č. 6/82)

Stanovisko Charty 77 k zdražení základních potravin, k některým hospodářským otázkám a rámcovým východiskům

Přesto, že počátkem sedmdesátých let se nejvyš-ší státní činitelé zavázali ke stabilitě cen základ-ních životních potřeb, byly od té doby několi-krát – veřejně i skrytě – zvyšovány ceny potravin a jiného zboží a služeb. Nyní opět po dlouhých odkladech a váhání přistoupila československá vláda ke zdražení některých druhů základních potravin.¹ Přesto, že současně vyhlásila určitá vyrovnávací opatření v oblasti mezd a sociálních příjmů, znamená toto zvýšení cen citelný zásah do životní úrovně nejširších vrstev obyvatelstva. Je doznáním nepříznivého stavu československé ekonomiky, varovným signálem jejich dalších trendů. Zároveň naznačuje, jak hodlá vláda řešit hromadící se hospodářské a sociální potíže.

Může se zdát, že poslední zvýšení cen není tak pronikavé, aby podstatně snížilo životní úroveň. Ukáže se ale zřetelně jinak, jestliže si uvědomíme celkovou tendenci „cenových úprav“ posled-ních několika let:

- uhlí, elektřina, plyn – zvýšení o 50 %
- benzín – zvýšení cca o 300 %
- nafta – o 200 %
- brambory – o 100 %
- zrnková káva – o 60 %
- některé druhy textilního zboží, obuvi, dět-ského ošacení a obuvi – o 50–100 %
- poštovné, poplatky za telefon – o 60–100 %

Odhadujeme, že u nejpočetnějšího typu rodi-ny (2 dospělí a 2 dospívající děti) představuje po-slední úprava cen měsíční zvýšení životních ná-kladů rodiny o 300 až 500 Kčs, zatímco zvýšení rodinných přídatků na dvě děti je 80,- Kčs.

Argumentace o slušné životní úrovni, jakkoli jí ještě někteří důvěřují, platí tedy spíše ve srovná-ní s ekonomicky méně vyspělými zeměmi. Proti vyspělým zemím trvale hluboce zaostáváme.

Reálnou životní úroveň československého ob-čana nemůžeme jednostranně měřit pouhým

poukazem na výši průměrného měsíčního výdělku. Za takovým průměrem se skrývají značné sociální rozdíly. Ty jsou způsobeny jen zčásti rozdílností mezd.

Mnohem více jsou ovlivňovány počtem ekonomicky činných osob v rodině a počtem dětí. Současně jsou v rostoucí míře ovlivňovány různými privilegii plynoucími z výsadního politického postavení, jakož i rozmanitými pololegálními a nelegálními výhodami včetně příjmů plynoucích z narůstajícího rozkrádání, úplatkářství a korupce.

Rodiny s dětmi mají v průměru cca o 40 % nižší příjem na hlavu než rodiny bezdětné. Asi 10 % rodin nedosahuje životního minima. Rovněž tak cca 10 % domácností nemá vlastní byt. Na druhé straně určitá skupina privilegiovaných vlastní luxusní vily, jež jsou v nejednom případě prodávány ze společenského do osobního vlastnictví, často po nákladné rekonstrukci, za nízkou cenu neodpovídající vloženým nákladům. Není bez zajímavosti ani takový odhad, že dnes je v ČSSR již několik desítek tisíc milionářů, údajně asi dvojnásobek proti roku 1947.

S obavami se tážeme, zda i kdy přijde další zdražení. Podle oficiálních údajů růst osobní spotřeby na jednoho obyvatele se v posledních letech zastavil, již čtvrtý rok její úroveň klesá.

Jakkoli mají různá statistická data svou specifickou váhu, měl by každý občan především požadovat informace o skutečném pohybu reálné mzdy. Měl by např. vědět, kolik hodin své práce musel věnovat na určité množství masa, brambor, na 1 oblek, na 1 pár obuvi či na 10 l benzínu v letech 1953, 1960, 1970 a 1982. Měl by také vědět, jak se může z takových hledisek srovnávat s pracujícími v jiných zemích.

Českoslovenští občané by ovšem měli být seznámeni nejen s takovými relacemi v oblasti reálných mezd, cen či spotřebního koše, ale také se zásadními problémy a hlubšími příčinami nezdarů, vážných nedostatků a ztrát v hospodářském životě. Měli by být seznámeni s kvalifikovanými návrhy, jak tyto nedostatky řešit, případně takové návrhy sami vyžadovat. A nejen to: občané by měli mít vliv na zásadové odstraňování negativních jevů hospodářského života. Kvalifikovaní a zkušení lidé by měli mít možnost mluvit i do těch nejzákladnějších otázek

národního hospodářství včetně otázek výrobní struktury či kvality řídicích kádrů.

Charta 77 již v roce 1979 ve svém dokumentu „Teze o spotřebě“² upozornila na těžkosti a problémy, s nimiž se českoslovenští občané setkávají jako spotřebitelé. Současně se pokusila nastínit cesty alespoň k dílčí nápravě. Upozornila především, že problém spotřeby nelze chápat odděleně od řady dalších celospolečenských faktorů. Jak říká dokument, „samotný typ hospodářsko-politického systému, v němž žijeme, vede ke krizovým jevům a náprava v oblasti spotřeby je možná jen zásadními změnami v této oblasti“.

Jednotlivé pokusy o ozdravení hospodářských poměrů, jako je tzv. soubor opatření, zvyšování cen, snahy o omezení administrativy, nabádání k šetrnosti apod., nemohou přinést žádoucí výsledky, pokud strohé centrální a odvětvové řízení svazuje výrobní síly, potlačuje iniciativy hospodářských jednotek, skupin a jednotlivců. Jak na to poukázala už řada ekonomů 60. let a jak ukazuje příloha tohoto stanoviska, je nezbytné radikálně změnit strukturu československého hospodářství, která je mezi průmyslově vyspělými zeměmi nejnáročnější investičně, pracovní i energeticky.

Demokratizace ekonomiky a společnosti – to jsou hlavní předpoklady rozvoje angažovanosti a iniciativy lidí, bez něhož nelze najít východiska ze současné situace.

Brzdou žádoucího a možného pokroku jsou především tzv. kádrové stropy, nejružnější ideologické bariéry, za nimiž se většinou skrývají mocensky skupinové a mnohdy velmi sobecké subjektivní privátní zájmy. Zde je i příčina přebujelosti byrokracie, nevykonné a nesmírně drahé státní správy, jejíž kvantitativní omezení je sice nutné, ale bez kvalitativních a koncepčních změn nemůže přinést ozdravující řešení.

Podle našeho názoru je nutné probudit u našich občanů zájem o tyto otázky, v posledním desetiletí zcela programově utlumovaný. Je nezbytné, aby se občané a jejich volení zástupci obraceli na řídicí orgány a pracovníky s dotazy i návrhy nejen k dílčím, ale i k zásadním ekonomicko-politickým problémům, aby k tomu využívali dnes existujících organizací a hodnotili, jak účinně tyto organizace jejich skutečné životní zájmy hájí a prosazují. Přirozenými

základnami pro hájení hospodářských zájmů občanů by měly být především odbory a národní výbory. Členstvo odborů a všechny výbory by měly systematicky sledovat trendy mezd, životních nákladů a cen a další aspekty hospodářského a sociálního života, a to v různých věkových a profesionálních skupinách, u různých typů rodin, v různých oblastech republiky. Veřejnost by jistě uvítala, kdyby se tyto informace pravidelně zveřejňovaly a s kritikou náročností oponovaly nereálným rozhodnutím.

Předpokladem toho všeho je *aktivní občanství*, jeho plná obroda. To znamená, že občané při různých příležitostech budou uplatňovat svou občanskou odpovědnost; že např. ve volbách do zastupitelských orgánů či odborů přestanou spatřovat jen formální schválení předem někde jinde vybraných kandidátů, a že najdou způsoby, jak prosadit skutečně svoje zástupce. Demokratizace moci by pak mimo jiné spočívala v tom, že tato moc by přestala považovat kritiku existujících negativních jevů za podvracení republiky a dbala by na to, aby občanská angažovanost nebyla stíhána úřady jako protispolečenská aktivita či dokonce trestný čin. Aby se občané mohli odpovědně podílet na hospodářském životě, aby skutečně hledali možnosti svého přispění k nápravě nepříznivého stavu společnosti, musí mít jistotu, že konstruktivní občanská odpovědnost nebude stíhána. Ti, kdo za své společensky žádoucí občanské postoje byli odsouzeni dokonce i k vysokým trestům odnětí svobody, by měli být propuštěni; ti, kdo byli z politických důvodů vyhozeni ze zaměstnání a byli nuceni přijmout nekvalifikovaná místa, nechtě jsou pracovně i občansky rehabilitováni; nechtě se přestane se šikanováním a nezákonným pronásledováním těch, kdo mají odvalu k vyslovení pravdy o stavu společnosti i moci, která jej podmiňuje a určuje.

Všichni společně bez rozdílu politických názorů a základní životní orientace stojíme před úkolem, jak zvládat narůstající hospodářské těžkosti; nutí nás k tomu i odpovědnost za budoucí generace této země. Všichni společně jsme povinni vytvářet příznivé společenské ovzduší pro to, aby se přinejmenším zabránilo prohlubování krize. Věříme, že je to v našich silách, v rukou, srdcích, hlavách i odvaze Čechů a Slováků. Jsme přesvědčeni, že by k tomu přispělo:

1. Kdyby současnou ekonomickou situaci a tendence vývoje zevrubně projednal nastávající celostátní sjezd ROH. Jemu ať vláda ČSSR zdůvodní zvyšování životních nákladů, předloží závazný program ekonomické obnovy, sociálního rozvoje a zlepšení životního prostředí. Jednání sjezdu ať je beze zbytku zveřejněno.

2. Kdyby sjezd ROH vypracoval a zveřejnil program zajištění účasti všech pracujících na řízení ekonomiky a jejích procesů, program kontroly činnosti státní správy pracujícími.

3. Kdyby se po sjezdu ROH stavem československé ekonomiky, sociálního rozvoje, problémy neformální účasti občanů na řízení, na správě státu a občanské kontrole státních orgánů, jakož i stanoviskem sjezdu ROH k těmto problémům zabývalo ještě letos Federální shromáždění ČSSR a přijalo příslušná legislativní rozhodnutí.

4. Aby byli propuštěni političtí vězni, mezi jinými jmenovitě Josef Adámek, Rudolf Battěk, Václav Benda, Jiří Dienstbier, Jiří Gruntorád, Václav Havel, Karel Kyncl, Eva Kantůrková, Jan Litomský, Jan Ruml, Jiří Ruml, František Lízna, Ján Mlynárik, Jiřina Šiklová, Petr Uhl, a aby přestalo nezákonné pronásledování signatářů Charty 77 a jiných občanů pro jejich kritické odpovědné občanské postoje.

Zdůvodnění našich politicko-hospodářských nároků je doloženo obsažnou informací, kterou ke svému stanovisku přikládáme.

V souladu s články 17 a 29 Ústavy ČSSR předkládáme celý tento dokument Federálnímu shromáždění ČSSR, vládě ČSSR, Ústřední radě odborů a všeodborovému sjezdu.

*dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77*

Příloha: Informace a dotazy k některým hospodářským otázkám souvisejícím se zdražením základních potravin

Mluvčí Charty 77 dostali od signatářů a přátel Charty 77 obsažnou informaci „Informace a dotazy k některým hospodářským otázkám souvisejícím se zdražením základních potravin“, které si klade dnes stále širší okruh občanské veřejnosti. Považují za vhodné s tímto textem seznámit všechny, kdo o něj mohou mít zájem. Zároveň v souladu s článkem 17 a 29 Ústavy ČSSR

předkládají jej Federálnímu shromáždění, vláde ČSSR a zasílají jej také všeodborovému sjezdu, který se má v nejbližších dnech sejit.

Informace a dotazy k některým hospodářským otázkám souvisejícím se zdražením základních potravin

Lednové zvýšení cen masa a masných výrobků, drůbeže, ryb, zvěřiny a výrobků z nich, kůže, cigaret aj. tabákových výrobků, vín a některých destilátů a citelné zdražení i bezmasých jídel v restauracích není prvním opatřením, které snižuje životní úroveň obyvательства. Vedle problému neustálého skrytého zvyšování cen vzniká nová otázka, v jaké míře hrozí nebezpečí, že v dohledné době bude nutné zvyšovat ceny ještě u jiných druhů spotřebního zboží a tak dále snižovat životní úroveň a kde je kromě toho jistota, že např. maso vůbec bude k dostání, že nebudeme čekat ve frontách na základní potraviny.

Postupně stále větší počet občanů chápe, jak ekonomicky zcela neúnosnými se stávají dnešní negativní ekonomické jevy, nerovnováha téměř ve všech základních oblastech ekonomiky, gigantické plýtvání, nejrůznější plánovací nesmyslnosti a nakonec i to, že se národohospodářské plány neplní. Dnešní sestupná tendence základních ekonomických trendů pokračuje a zdá se, že zrychleným tempem.

Například v roce 1979 byly reálné mzdy nižší než rok předtím, a stejně tomu bylo i v roce 1980. V těchto letech národní důchod ještě rostl, i když jen velmi málo. V roce 1981 však národní důchod už jen stagnoval, přesněji řečeno vzrostl asi o několik málo promile, ač podle plánu měl vzrůst o 2,7%.

Každý reálně uvažující člověk ví, že nějaké nedostatky vždy byly a vždy budou. Ale současně se ptal: proč je jich dnes tolik, tak velkých a tíživých, a to téměř ve všech základních oblastech naší ekonomiky i běžného života? To přece nelze vysvětlit hlavně krizí v kapitalistických státech, ani celkovým zvýšením cen surovin a energie. Je navíc známo, jak jimi plýtváme: jejich měrná spotřeba je až o 50% vyšší než v průmyslově vyspělých státech.

Mnozí lidé si kladou otázku PROČ. Ptáme se i my, stoupenci Charty 77. V našich otázkách najde o nějaké „očerňování“, tím méně o „očerňo-

vání práce našeho lidu“, jak o všech zásadnějších neoficiálních kritikách obvykle hovoří propagandistická hantýrka. Sami jsme z velké části do pracovního procesu zapojeni, zakoušíme nejrůznější potíže na své kůži a už proto nemůžeme jen nečinně přihlížet.

Naše *proč* jsou myšlena jako podnět ke konstruktivnímu rozhovoru o některých dnešních palčivých ekonomických problémech. Tímto tázáním využíváme svých hospodářských a politických práv, jak jsou zakotvena v přijatých mezinárodních paktech. Ale nejen to. Navazujeme tím i na četné výzvy různých stranických, vládních a odborových orgánů i předních představitelů, aby se pracující lidé vyjadřovali i ke složitým a palčivým problémům našeho života, aby politikové a ekonomové odpovídali na jejich otázky (viz RP z 24. 2. 1981).

Není nadále možné, aby různé vážné nedostatky a nemoci čs. ekonomického systému byly jen konstatovány a citovány. Je nutné analyzovat jejich podstatné příčiny a vyvodit z nich návrhy na účinná opatření, třeba i na rázné změny.

Rostoucí nedostatky občany roztrpčují. To má zpětně i své negativní ekonomické důsledky. Pocit bezmocnosti, pocit řadového občana, dělníka, že nikterak nemůže ovlivnit běh hospodářství, velmi ovlivňuje výkonnost, iniciativu, oslabuje dokonce i hmotnou zainteresovanost. Nespokojenost obyvательства prohlubují i sociální rozpory. Občané kritizují především korupčníky, spekulanty a nejrůznější příživníky, kteří tyjí z nedostatků služeb, bytů, určitých druhů zboží apod. Stále více hlasů se ozývá na adresu nekvalitního a nekvalifikovaného řízení. To má samozřejmě důsledky politické; klesá důvěra ve schopnost některých řídicích orgánů celý ten komplex nedostatků rozhodně řešit. Stále více kritických hlasů slyšíme i od odborářů, dokonce i od členů strany.

Očividný sestup hospodářského života, snižování životní úrovně i reálných příjmů při stejných nebo zvyšujících se požadavcích na pracovní aktivitu vede k demoralizaci, ke snižování kultury práce, k poklesu odpovědnosti atd.

Inventarizace, byť jen hlavních nedostatků a vad, mnohamiliardových škod a ztrát, disproporcí a deformací naší *investiční politiky a praxe* – i kdy-

bychom se omezili jen na problematiku plnění plánů, směrnic, nařízení a pokynů a vyhnuli se srovnávání s efektivností investic v průmyslově vyspělých státech – by byla příliš dlouhá až nudná. Vymenujme některé:

- nerovnováha mezi plánovaným objemem a strukturou investic na jedné straně a mezi reálnými výrobními kapacitami na straně druhé;
- nadměrná rozestavenost a roztržitost investičních akcí a tím příliš dlouhé doby výstavby a opožděné dokončování investic;

- špatná koordinace dodávek a subdodávek;
- trvalý a vysoký růst rozpočtových nákladů, příp. jejich překračování. Analýza let 1970 až 1980 ukazuje, že rozpočtové náklady např. u energetických staveb rostly ročně o 5 až 6 %. Přitom byly realizovány dvě přestavby velkoobchodních cen, které předpokládaly, že se ceny investičních celků sníží. V posledním období se naopak růst nákladů urychlil;

- nedostatky v kvalitě investic i při přejímce a kolaudacích, zvláště u bytové výstavby;

- osvojování výrobních kapacit, uvádění do zkušebního provozu je v posledních letech chronicky opožděné u třetiny investic. Navíc u většiny investic jsou účinnost a rentabilita nižší, návratnost investičních nákladů delší, než bylo předpokládáno v projektu. U mnoha investic není včas dosaženo předpokládaného objemu výroby. „Když plánovanou výrobu nezajistíme sami, musíme nezbytné materiály, komponenty dovézt a nakoupit je na úvěr či na jejich úhradu vyvézt další zboží, které bylo původně určeno pro domácí trh. Jde tu prostě o řetězovou reakci, která nás za pětiletku bude stát desítky miliard korun.“ – „Právě na největších a nejvýznamnějších stavbách nejsou plněny některé věcné úkoly v plánovaných termínech. U některých velkých staveb došlo k překročení normovaných lhůt až o dvojnásobek.“ (Viz ÚV KSČ 1980.)

Znovu za několik let se říká: Průměrná doba výstavby v ČSSR bude více než o rok delší proti plánované. – Pozdě se odevzdávají do provozu nové kapacity, překračují se náklady na stavby a nové investiční akce nedosahují plánovaných parametrů.

Např. v Západoslovenském kraji z 9 rozhodujících závazných staveb plánovaných k dokončení se ukončí jen jedna. Tento stav žel není jen

letos (1980). – Současný stav v Jihočeském kraji ukazuje, že ze 140 staveb pětiletky 1976/80 pouze u 8 nebyla překročena doba výstavby. – V pětiletce 1976/80 ve Východoslovenském kraji nevedeme do provozu řadu investičních objektů, s nimiž se v plánu počítalo.“ (Viz ÚV KSČ říjen 1980.) Existují stavby, na kterých je za rok proveden pouze nepatrný rozsah prací. V roce 1980 bylo 119 staveb o rozpočtových nákladech 4,4 miliardy korun, na nichž nebyly za celý rok provedeny žádné práce. V roce 1980 bylo 300 staveb s průměrnými rozpočtovými náklady na jednu stavbu ve výši přes 100 milionů korun ve výstavbě delší než 10 let. Výrobní programy stavebních podniků naplňují hodnotový objem stavebních prací, nejsou však vybilancovány na reálné zdroje, strukturu základních prostředků a pracovníků. To se pak projevuje v řetězových poruchách na jednotlivých stavbách a v oslabení řídicí práce. Např. počet stavebních dělníků připadajících na jeden průměrný objekt klesl v roce 1981 pod 5 dělníků.

Posuzujeme-li efektivnost investiční výstavby jako celku, ukazuje se, že je velmi nízká.

Proč? Kde jsou ty primární, základní příčiny těch sekundárních, od nich se jen odvíjejících příčin?

Hlavní a rozhodující příčiny vzniku nedobrého stavu začínají již u samotné kvality ekonomických mechanismů, systému a metod plánování. Jinak by nebylo možné, aby prakticky na většině staveb chyběly materiály, kapacity, lidé apod. Vždyť přece všechno plánujeme, o každé větší akci se rozhoduje ne v jednom, ale dokonce v několika orgánech.

A tak jedna ze základních odpovědí na ona PROČ bude asi i v tom, že nelze plánovat jen výstupy ekonomiky bez jejich zabezpečení, a dále i v tom, že nelze mít takový centrální plán, kdy v národním hospodářství vznikají poruchy a ztráty nejen jeho neplněním, ale i jeho plněním.

Vyplyvá další PROČ? Proč máme vadné plány a vadnou metodiku plánování?

Proč v dodavatelských vztazích existují tak hluboké nedostatky, neplánovitost a nespolehlivost, živelnost a chaos?

Proč v posledních letech vznikají mnohamiliardové škody, které jsou zaviněné nedostatkem náhradních dílů, nadměrnými a nepotřebnými

nadplánovými zásobami, nadměrnou rozestaveností, dlouhými objednávkami a předpokládacími lhůtami pro dodávky materiálu a subdodávek, proč stále trvá disproporce mezi finálními výrobními obory a kompletačními obory, proč masově dochází k opožděnému a neúplnému plnění dodávek často i v nevhodném, neobjednaném sortimentu, v menším množství nebo horší kvalitě, než bylo objednáno?

Proč dodavatelé odmítají potvrdit odběratelům dodávky pro materiálové zajištění plánovaných úkolů?

Proč stroje a zařízení dovezené ve stamilionových hodnotách za tvrdé devizy leží dlouho ve skladech ladem, nezamontované a nepoužívané, takže někdy projdou i záruční lhůty, jež zahraniční dodavatelé poskytli? Proč v posledních letech je třetina investic uváděna opožděně do provozu? Tím se ztrácí nenávratně produkce, s níž se v plánech počítalo, vznikají disproporce, které se řetězovými reakcemi šíří do ostatních výrobních oborů, nebo je nutný další neplánovaný dovoz i za tvrdé devizy. Proč v některých podnicích se ve třetí dekádě měsíce vyrábí dvakrát i vícekrát tolik než v první dekádě? Takové šturmování ke konci čtvrtletí a roku zvyšuje výrobní i dopravní náklady, snižuje často kvalitu, zvyšuje úrazovost a někdy vede i k dehumanizaci práce (např. ženy s dětmi pracují v textilních továrnách v sobotu nebo v neděli, horníci pracují o sobotách, nedělích a svátcích, takže se zhoršuje zdravotní stav u některých kategorií pracovníků, zvláště v podzemí). Nejen nedostatek náhradních dílů a opožděné dodávky materiálu a subdodávek, ale i nedostatek opravárenských kapacit, zanedbávaná údržba strojů, zařízení a tím jejich častější poruchovost, někde stále silněji omezovaný příděl devizových prostředků, obtíže v dlouhodobě investičně zanedbávané železniční dopravě atd. znemožňují normální fungování dodavatelských vztahů.

A to vše v tak obrovském rozsahu, že tím vznikají mnohamiliardové škody, které se nutně promítají do životní úrovně téměř všech našich občanů.

Proč v posledních letech tak silně *technicky zaostáváme* za průmyslovými zeměmi?

Jak konstatoval i ministr těžkého strojírenství, technická úroveň výrobků našeho těžkého strojírenství roste pomaleji než u předních světových

výrobků. Naše strojírenství dosud nedrží v potřebné míře krok s prudkou dynamikou světového vývoje. V řadě procesů je náš ekonomický rozvoj pomalejší (ergo se zpožďuje, pomalejší než ve světě jsou u nás inovační procesy, pomaleji jde u nás snižování spotřeby energie na jednotku produkce). O tom se už zmínil ministr financí. Nelze se spokojit s tím, že řada vyspělých zemí spotřebuje na obyvatele méně energie a přitom vytváří na obyvatele větší produkt (z jednání 16. sjezdu). Podle slov předsedy vlády délka inovačního cyklu je u nás ve srovnání s průmyslově vyspělými státy neúměrně dlouhá, v některých oborech až dvojnásobná. Nové kapacity nejsou v řadě případů v přepočtu nákladů o nic efektivnější než staré (viz *Hospodářské noviny* 1/81). Faktem je, že svět okolo nás jde v celé řadě procesů racionalizace a inovace rychleji než my; proto ministr financí myslí, že slova příkré kritiky jsou pronášena právem. Proč technicky zaostáváme a naše zaostávání za průmyslovými zeměmi se stále zvětšuje?

V současné době jsou naše výrobky často o pětinu i více těžší vůči světové špičce. Ve světě je dnes nízká hmotnost uznávaným parametrem. Zbytečně vysokou hmotností navíc ztrácíme při vývozu nenávratně kov, který by mohl zůstat doma k výrobě dalšího strojírenského zboží. Např. hmotnost našich odlištěk je u nás proti průmyslově vyspělým státům asi o 20 % a měrná spotřeba paliv a energie asi o 18 % vyšší při celkově nižší produktivitě práce. Řada našich strojírenských podniků vyvází svou produkci na kapitalistické trhy za ceny značně nižší, než je dosažovaný světový průměr; základní příčinou je nízká technicko-ekonomická úroveň jejich výrobků. Naše strojírenství v posledních letech neplní vývozní úkoly o miliardové částky. Z hlediska modernizace hospodářství by bylo společensky žádoucí urychlit obrátku kovového fondu. Kovový fond však není dostatečně využíván, jeho obrátka je u nás zhruba 25 let, zatímco v jiných vyspělých státech je až o 10 let kratší (z projevu předsedy vlády).

Plýtvání kovy je jen výrazem celkové atmosféry nehospodárnosti. Relativní překročení materiálových nákladů za pětiletku 1976/80 činilo přes 10 miliard korun. Z materiálu v této hodnotě by se mohlo vyrobit 460 000 osobních aut Škoda

nebo postavit 120 000 bytů. To je diference, která už dokáže řetězově narušit celý systém materiálně technického zásobování.

Znovu se vracíme k výstři předsedy vlády: „*Náš vývoj souhrnné efektivnosti společenské výroby, měřený vztahem národního důchodu k vloženým prostředkům, má klesající tendenci, zvláště v posledních letech.* Tento vztah ukazuje, že nedostatečně zhodnocujeme a využíváme suroviny, energii, materiály, pracovní síly i základní fondy.“

Opiť se ptáme: PROČ?

Proč se naše přebytky v zahraničním obchodu v posledních 10 letech změnilly ve vysoké schodky, takže žijeme na dluh a na úkor budoucnosti?

Za léta 1966/70 jsme ještě měli přebytky +1,7 miliard korun. Za léta 1971/5 však již vznikl schodek, který činil -4,4 miliardy, za léta 1976/80 dokonce schodek ve výši -20,1 miliardy korun. Zvláště pováživý je výsledek zahraničního obchodu s kapitalistickými státy. Zde byl za léta 1966/70 přebytek +1,2 miliardy korun, za léta 1971/5 však již schodek -4,8 miliardy a za léta 1976/80 dokonce schodek -11,8 miliardy korun.

Proč, když „hospodařit na dluh znamená žít na účet perspektiv národního hospodářství i na vrub budoucích generací? (Viz úvodník RP 29.1.1982.)

Rovněž v roce 1980 bylo možno udržet vyrovnaný státní rozpočet pouze za cenu zvýšeného využívání zahraničních zdrojů v úvěrovém plánu. Opatření k nápravě nepříznivých tendencí vývoje neměla žádoucí výsledky; narůstající disproporce se řešily na úkor vnějších zdrojů. Vlivem toho rostoucí pasivum obchodní bilance, které navíc bylo provázáno zhoršujícími se platebními podmínkami, vedlo k dalšímu zhoršování platebních vztahů. I v roce 1980 bylo třeba k financování reprodukčního procesu použít úvěrového zdroje ze zahraničí. Ze zadlužení v kapitalistických státech platíme dnes ročně 16 až 18 % úroků. Dostali jsme se do situace, že si dnes již v našem ekonomickém vývoji nemůžeme pomáhat dalším zadlužováním; už je nepřijatelné dále zvyšovat míru naší zahraniční zadluženosti. A tak dnes již nemáme ani na dovoz chybějících krmiv pro udržení potřebného objemu ve výrobě masa.

Proč právě nedostatečně vysoká technická úroveň naší výroby spolu s nepostačující kvalitou byla příčinou nesplnění vývozních úkolů v pětiletce 1976/80? To se zvláště týká našeho strojíren-

ství, které představuje zhruba 50 % našeho vývozu, a vývozní plány a menší výnosy z vyvezených strojů byly nahrazovány vývozem hutního materiálu, ropných produktů, dřeva a spotřebního zboží, tj. výrobky s menší mírou efektivnosti? Proč to byl vývoj opačný než u ostatních průmyslově vyspělých států, v jejichž vývozu rostl podíl neefektivnějších výrobků strojírenského průmyslu? Navíc pak doma vyvezený hutní materiál chyběl, podobně jako vyvezené spotřební zboží.

Proč náš podíl na světovém obchodu poklesl z 1,5 % v roce 1965 na jen 0,9 % v současné době, stejně náš podíl na světovém strojírenském vývozu v roce 1965 byl 2,78 %, v roce 1970 jen 2,1 %, v roce 1978 dokonce již jen 1,5 %. Proč často vyrábíme výrobky, které pronikavě zaostávají za světovou úrovní? Výroba zastaralých výrobků představuje v podstatě neúčinné mrhání lidskou prací a také při vývozu značně znehodnocuje naši národní práci.

Je sice pravda, že ceny dovážených surovin stouply, ale - na rozdíl od jiných průmyslově vyspělých zemí - my jsme nedokázali prodávat naše výrobky na světovém trhu za odpovídající ceny, protože jejich technické a ekonomické parametry zůstaly nízké, dodací lhůty dlouhé, dodávky náhradních dílů a servis nespolehlivý atd. Přitom československý ideolog nedávno prohlásil: „V roce 1977 - a do konce roku 1979 se na tom prakticky nic nezměnilo - byla pouze 2 % výrobků určených na vývoz na technické úrovni srovnatelné se světovou úrovní. Pouze 2%! Jaké ceny za naše výrobky můžeme potom dostat? Můžeme se divit, že za mnohé vyvezené výrobky dostaneme poloviční cenu...?“

Takových PROČ lze jistě klást stovky, tisíce. Proč peněžní příjmy obyvatelstva nejsou kryty požadovaným spotřebním zbožím a službami? Proč *poptávka trvale převyšuje nabídku*, a to i v základních životních potřebách, jako je maso, kvalitní zelenina, chutný výživný chléb a jiné potraviny potřebné pro zdravou výživu a stejně i některé průmyslové spotřební zboží?

Proč u nás nejvyšší tempo růstu má objem oběživa a úspory na vkladních knížkách, které rostou několikanásobně rychleji než odpovídající vytvořené hmotné zdroje? Proč v posledních letech roste nere realizovaná kupní síla?

Žijeme na účet budoucnosti, příštích generací – i našich dětí?

Proč jsme tak nedostatečně seznamováni s některými těmito a jinými nedostatky? Proč odbory nesledují všechny tyto a další trendy hospodářských procesů, jež mají bezprostřední i dlouhodobý vliv na hodnotu našich reálných mezd i důchodů, na životní úroveň různých věkových i profesionálních skupin?

Předseda SPK /Státní plánovací komise – pozn. red. / výstižně upozornil, že naše výstavba potřebuje „zásadní ozdravení“. Trpí skutečně v posledních letech vážnými chronickými a infekčními chorobami. Je proto nutno se ptát proč?, to je po základních, primárních příčinách těchto chorob. Bez odpovědi na ona proč? nebudeme vědět, jak dosáhnout onoho požadovaného „zásadního ozdravení“. Jinak budou dále utíkat miliardy, což se nutně projeví v dalším vývoji naší životní úrovně a tím i v budoucím vývoji zvyšování maloobchodních cen spotřebního zboží a cen služeb.

Položili jsme – spíše jen namátkou – řadu závažných ekonomických otázek. Jsme si vědomi toho, že to nejsou otázky nejpodstatnější. Ty se týkají například kvality řídicích pracovníků na všech úrovních společenského života, eventuálně jejich principiální výměny.

Týkají se i jiných závažných problémů (rekonstrukce výroby, řešení mnoha palčivých otázek pracovních sil, postupné přeměny neefektivního hospodářského systému). Podmínkou jejich řešení je ovšem právě výrazné zkvalitnění řízení, především účinná výměna řídicích kádrů.

Položili jsme řadu otázek, jaké dnes kladou tisíce občanů, musí je klást i zodpovědní činitelé! Můžeme očekávat vyčerpávající odpovědi?

Otázka otázek

– „Rozhodující hospodářské zdroje, jako jsou pracovní síly, základní výrobní fondy, materiálové a energetické zdroje, využíváme o třetinu až polovinu méně efektivně, než je reálně možné.“ (RP 4.12.1981)

– „Bylo by možné, abychom z disponibilního kvanta ekonomických zdrojů produkovali národní důchod až o dvě třetiny vyšší.“ (RP 4.12.1981)

– „Rozhodující hospodářské zdroje naší ekonomiky by při optimálním využití mohly přinést zhruba o dvě třetiny až dvojnásobně vyšší

národní důchod.“ (Úvodník *Hospodářských novin* 34/81)

I když lze mít určité výhrady k těmto tvrzením v našem oficiálním tisku, přece jen to potvrzuje stanovisko našich profesionálních propagandistů, že máme v naší ekonomice obrovské tzv. rezervy. Na druhé straně to však současně potvrzuje stejně obrovskou neschopnost těch, kdo naši ekonomiku plánují a řídí a nesou za ni odpovědnost, že nejsou schopni vytvořit podmínky, aby těchto obrovských rezerv bylo v praxi využito.

Historickým úkolem a historickou odpovědností pro naši dnešní vládnoucí garnituru je především to, zda a v jaké míře dokáže využít dnešních obrovských „reálných a disponibilních rozhodujících hospodářských zdrojů“ v praxi, tj. pro zvýšení národního důchodu a tím i pro zvýšení životní úrovně. To ale ať posoudí historie. Dnešní i ti nejmírnější kritici její hospodářské politiky ji budou posuzovat podle toho, zda při těchto obrovských možnostech dokáže aspoň životní úroveň nesnižovat zvyšováním cen spotřebního zboží a služeb.

„Především komunisté jsou odpovědní za to, jak se věci u nás budou vyvíjet.“ (Generální tajemník KSČ, *Rudé právo*, 9.3.1981.)

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 *Hospodárněji na všech úsecích. Z vystoupení Lubomíra Štrougala. In: Rudé právo, 27.1.1982, s. 1–3; Zpráva vlády ČSSR: O některých cenových a sociálních opatřeních. Tamtéž, 30.1.1982, s. 1; Sabolčík, Michal: O našich možnostech rozhoduje efektivnost ekonomiky. Tamtéž, s. 3.*

2 *Viz D106 (27.5.1979).*

PLNÉ ZNĚNÍ DOKUMENTU (BEZ PŘÍLOHY): Důsledky zdražení a možná východiska z krize. *Listy*, roč. 12, č. 2 (květen 1982), s. 29–30.

VÝNATKY S KOMENTÁŘEM: *Nový domov*, roč. 33, č. 7 (8. dubna 1982) • Zdražování na etapy. *Prostor*, roč. 1, č. 1 (červen 1982), s. 5–6 • Životní poměry v Československu. *Národní politika*, č. 3 (březen 1982), s. 2–3 • O cenách a zdražování. *ÚSD, sb. RFE, pol. blok T-533 A (1.3.1982) • Smutná bilance čs. hospodářství v roce 1982. Listy*, roč. 12, č. 2 (květen 1982), s. 30–31.

1982, 3. březen, Praha. – Dopis pracovnímu předsednictvu sjezdu Svazu českých spisovatelů a Svazu slovenských spisovatelů o diskriminaci spisovatelů v Československu se seznamem autorů postižených úplným nebo částečným zákazem publikování. (Dokument č. 7/82)

Uplynulo pět let od posledního sjezdu obou našich národních Svazů spisovatelů. Jako obvykle zazněla tehdy spousta oficiálních statistických údajů – radostných, neproblémových a perspektivních. Jen dva hlasy zazněly disharmonicky a pro oficiální atmosféru sjezdu neobvykle: diskusní příspěvek Hany Ponické v Bratislavě a dokument Charty 77 č. 12/77.¹ Oba texty upozorňovaly především na to, o čem se oficiálně mlčí: na nepublikovanou literaturu, na autory stojící nuceně mimo, kteří nejen nemají možnost publikovat obvyklým způsobem, ale většinou nemají ani základní podmínky pro tvorbu a často ani podmínky pro relativně slušnou existenci sociální.

Za uplynulých pět let se poměry změnily především v tom, že Hana Ponická tentokrát svůj příspěvek sjezdu sotva předá, natož aby ho přednesla, a že více autorů než tehdy tráví svůj čas ve vězení. Došlo jistě i k některým posunům, např. část díla některých autorů byla vydána – byť opožděně a v mizivém nákladu (Seifert, Mikulášek, Skácel) či v pozměněné podobě (Hrabal), avšak pokud jde o počet autorů a děl nevydávaných, tak se jen zvýšil.

Obracíme se na účastníky sjezdu Svazu českých spisovatelů² s apelem na morální odpovědnost, která z příslušnosti ke kulturní obci plyne pro každého. Je to povinnost poskytovat hlas každému kulturnímu činiteli, byť by se na první pohled zdál sebeodtažitějším. Není možno zůstat delší dobu netečným k tak zjevným přehmatům a disproporcím ve svém nejbližším profesionálním okolí, aniž by to trvale poznamenalo každého, kdo se této hry na hluchotu, slepotu a němotu účastní.

Předkládáme seznam více než dvou set českých autorů, jejichž dílo je v posledních letech částečně nebo velkou většinou úplně postiženo anonymním zákazem publikování. Jde o autory nejružnějších generací i rozličné názorové orientace, od básníků, beletristů po textaře, kulturní a literární historiky, kritiky, filozofy umění

a dějin. Jde o autory žijící zde i v zahraničí, o autory mladé i o ty, kteří v posledních letech zemřeli, avšak jejich dílo leží nevydáno a zahaleno mlčením.

dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis mluvčí Charty 77

Seznam umlčovaných autorů

Ludvík Aškenázy, Milan Balabán, Zdeněk Barborka, Rudolf Battěk, Hana Bělohorská, Václav Bělohorský, Jan Beneš, Marie Benetková, Václav Benda, Zbyněk Benýšek, Ivan Binar, Ivan Blatný, Vladimír Blažek (sic!), Jitka Bodlákova, Egon Bondy, Jiří Brabec, Vratislav Brabenec, Eugen Brikius, Antonín Brousek, Aleš Březina, Stanislav Budín, Vladimíra Čerepková, Václav Černý, Miroslav Červenka, Lumír Čivrný, Jiří Daníček, Jiří Dienstbier, Ivan Diviš, Luboš Dobrovský, Bohumil Doležal, Jaroslav Dresler, Miroslav Drozda, Irena Dubská, Ivan Dubský, Ladislav Dvorský, Vratislav Effenberger, Karel Eichler, Roman Erben, Ladislav Fikar, Ota Filip, Daniela Fischerová, Viktor Fischl, Petr Formánek, Bedřich Fučík, Jiřina Fuchsová, Jiří Gold, Eduard Goldstücker, Bohumila Grögerová, Ladislav Grossman, Jiří Gruša, Igor Hájek, Jiří Hájek, Aleš Haman, Miroslav Hanuš, Jiří Hanzelka, Jiřina Hauková, Václav Havel, Zbyněk Havlíček, Zbyněk Hejda, Ladislav Hejdiánek, Vilém Hejl, Jitka Henryková, Josef Heyduk, Josef Híršal, Jiří Hochman, Karel Hora, Dana Horáková, Bohumil Hrabal, Josef Hrubý, Jaroslav Hutka, Ivana Hyblerová, Jindřich Chaloupecký, Petr Chudožilov, Milan Jankovič, Pavel Jánský, Pavel Javor, Josef Jedlička, Ivan Jelínek, Ivan Jirous, Věra Jirousová, Emil Juliš, Petr Kabeš, Zdeněk Kalista, Eva Kantůrková, Svatoopluk Karásek, Vladimír Karfík, Dušan Karpatský, František Kautman, Mojmir Klánský, Ivan Klíma, Alexandr Kliment, Helena Klímová, Milan Knížák, Josef Koenigsmark, Erazim Kohák, Pavel Kohout, J. M. Kolář, Jiří Kolář, Božena Komárková, Petr Kopta, Miroslav Koryčan, Karel Kosík, Karel Kostroun, Iva Kotrlá, Libor Koval, Jiří Kovtun, Zdeněk Kožmín, Petr Král, Antonín Kratochvíl, Karel Kraus, Eda Kriseová, Karel Kryl, Oldřich Kryštofek, Marie Ruth Křížková, Jiří Kuběna, Ivan Kubíček, Milan Kučera, Erich Kulka, Ludvík Kundera, Milan Kundera,

Karel Kyncl, Pavel Landovský, Gabriel Laub, Jiří Lederer, Josef Lederer. A. J. Liehm, Věra Linhartová, František Listopad, Bedřich Loewenstein, Jan Lopatka, Zdeněk Lorenc, Arnošt Lustig, Sergej Machonin, Milan Machovec, Inka Machulková, Emanuel Mandler, Jan Mareš, František D. Merth, Karel Michal, Oldřich Mikulášek, Stanislav Moc, Antonín Mokrejš, Milan Nápravník, Vladimír Nárožný, Zdeněk Neubauer, Jiří Němec, Ladislav Novák, Bohumil Nuska, Anastáz Opašek, Jaroslav Opavský, Radim Palouš, František Pánek, Jan Patočka, František Pavlíček, Karel Pecka, Jiří Pechar, Tomáš Plichta, Zdeněk Pochop, Rio Preisner, Iva Procházková, Lenka Procházková, Miroslav Ptáček, Karel Ptáčník, Jaroslav Putík, Miloš Rejchrt, Jaroslava Reslerová, Sylvie Richterová, Zdeněk Rotrekl, Jiří Ruml, Pavel Řezníček, Zdeněk Řezníček, Vilém Sacher, Zdena Salivarová, Jaroslav Seifert, Radoslav Selucký, Karol Sidon, Jan Skácel, Karel Soukup, Andrej Stankovič, Věra Stiborová, Jiří Stránský, Daniel Strož, Milan Suchomel, Oleg Sus, Nina Svobodová, Karel Šebek, Karel Šiktanc, Milan Šimečka, Jan Šimsa, Vladimír Škutina, Josef Škvorecký, Pavel Šrut, Pavel Švanda, Nikolaj Terlecký, Zdena Tominová, Miloslav Topinka, Josef Topol, Jan Trefulka, Karel Trinkewitz, Vlastimil Třešňák, Milan Uhde, Otto Ulč, Zdeněk Urbánek, Miloš Vacík, Ludvík Vaculík, Marie Valachová, Edvard Valenta, Zdeněk Vašíček, Jaroslav Vejvoda, Jan Vladislav, Stanislav Vodička, Jan Vodňanský, Josef Vohryzek, Vladimír Vokolek, Vladimír Vondra, Jaroslava Vondráčková, Josef Vondruška, František Vrba, Jiří Weil, Ivan Wernisch, Pavel Zajíček, Miroslav Zikmund, Karel Zlín, Josef Zumr, Josef Zvěřina.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Odsouzení k mlčení. *Listy*, roč. 12, č. 2 (květen 1982), s. 50–52 • *Americké listy*, 19.3.1982 • *Nový domov*, roč. 33, č. 6 (25.3.1982) • Zákaz víc než 200 spisovatelů. *Národní politika*, roč. 14, č. 4 (duben 1982) • Dopis Svazu českých spisovatelů a Svazu slovenských spisovatelů. *Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*, roč. 15 (1982), č. 4 • *Studie*, 1982, č. 81, s. 270–271.
KOMENTÁŘ: *Vídeňské svobodné listy*, roč. 37 (1982), č. 13–14. J. Jedlička: Komentář k přípravě sjezdu ÚSD, sb. RFE, pol. blok T-506 (2.2.1982) • O sjezdu tamtéž, pol. blok T-545 (13.3.1982) • pol. blok T-536, 536 A (4.3.1982) • T-541 (9.3.1982).

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Hana Ponická vystoupila v diskusi na sjezdu Svazu slovenských spisovatelů 2. března 1977 a za své vystoupení byla v dubnu ze Svazu vyloučena, nesměla publikovat a film podle jejího scénáře byl zakázán. Vystoupení H. Ponické in *Listy*, roč. 7, 1977, č. 3–4, s. 8. K dokumentu *Charty* č. 12 z 30.6.1977 viz D18.
- 2 3. sjezd Svazu českých spisovatelů se konal ve dnech 3.–5. března 1982. Hlavní referát měl J. Rybák, D. Šajner a tajemník ÚV KSČ J. Havlín.

1982, 3. březen, Praha. – Dopis vlády ČSSR s návrhem, aby vláda předložila madridské konferenci návrhy k zabezpečení svobody přesvědčení a náboženského vyznání. (Dokument č. 8/82)

Českoslovenští občané se obracejí na vládu ČSSR s návrhem, aby na schůzce účastnických států KBSE v Madridu předložila čs. delegace následující 11 bodů jako příspěvek občanů ČSSR určený k začlenění do závěrečného dokumentu madridské schůzky.

Jsme přesvědčeni, že přijetí myšlenek, které návrh obsahuje, by napomohlo k jednoznačnějšímu výkladu těch částí Závěrečného aktu konference v Helsinkách, kde se hovoří o svobodě přesvědčení a vyznání a o činnosti církví a náboženských společností.

Považujeme za vhodné, aby takový návrh vzešel právě z Československa – země, která nepostrádá v dějinách výraznou tradici úcty k životnímu přesvědčení druhých a která zároveň z vlastních dějin zná, jak neblahé je mocenské preferování jedné životní a názorové orientace a násilné potlačování jiných.

V duchu Všeobecné deklarace lidských práv, Charty OSN, obou mezinárodních paktů a Závěrečného aktu KBSE předkládáme návrh na uplatnění svobody přesvědčení v tomto znění:

1. Státy upraví své zákonodárství tak, aby byl v co nejširší míře, uvnitř i přes hranice států, na soukromé i veřejné půdě zajištěn svobodný projev životního přesvědčení, včetně osvojení a hlásání náboženské víry.

2. Za tím účelem se občané mohou scházet, shromažďovat, volně sdružovat či organizovat jak uvnitř existujících církví, náboženských společností i organizací, tak i mimo ně.

3. Církev, náboženské společnosti, organizace, sdružení i jednotliví občané mohou bez omezení komunikovat v jednotlivé zemi i přes hranice států a tak přispívat k výměně myšlenek, prohlubování duchovního, mravního a náboženského života i k růstu vzájemného poznání a spolupráce.

4. Těmto seskupením i jednotlivým občanům je zaručeno právo zveřejňovat stanoviska jak k různým otázkám církevní náboženského, tak i veřejného a mezinárodního života prostřednic-

tím sdělovacích prostředků, publikací, knih, informačních materiálů i jinými způsoby.

5. Rodiče a jimi vybraní vychovatelé jsou na prvním místě oprávněni napomáhat dětem k tomu, aby si osvojily hluboké životní přesvědčení a víru. Způsob, jímž církev a náboženské společnosti poskytují náboženskou výchovu jak dospělým, tak mládeži, nesmí být předmětem státního dozoru a stíhání.

6. Svobodný přístup ke vzdělání zahrnuje i vzdělání bohoslovecké, jež podléhá jen těm kritériím, jež jsou stanovena příslušnou školou či církví a jež podléhají kontrole demokratické veřejnosti.

7. Státy respektují tradice, z nichž vycházejí zmíněná sdružení, organizace a společenství včetně kongregací a řádů, a umožňují jim styk s odpovídajícími seskupeními v zahraničí, ať již z důvodu vzájemné komunikace (viz bod 3) či vzhledem k strukturální a organizační závislosti.

8. Státy respektují samosprávný princip těchto seskupení včetně užší vázanosti na vyšší úrovni uvnitř státu či za jeho hranicemi. Pokud jde o organizace, které jsou součástí společnosti toho kterého státu a mají veřejnoprávní charakter (některé církve v určitých zemích), je třeba dbát na to, aby jejich činností nebyla dotčena práva jiných občanů či seskupení. V zemích, kde zmíněná sdružení – zejména církve, resp. náboženské společnosti – mají soukromoprávní povahu, nechť je zákonodárství upraveno tak, aby nebyla jejich práva zkracována, jakož i práva jejich členů a příslušníků v povolání, veřejných úřadech a institucích.

9. Církev a náboženské společnosti mají stejná práva jako jiné (např. nenáboženské) organizace, ať už pro ně platí zvláštní zákonné normy, či nikoliv.

10. Všechna zmíněná práva mohou být omezena jen za zcela mimořádných okolností (národní ohrožení, živelná katastrofa apod.), a to zákonnou formou, taxativním výčtem a na předeem vymezenou dobu.

11. Státy se zříkají náboženské nebo ateistické propagandy.¹

dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 5 (ÚNOR 1982), S. 2–3.

1 V ÚSD, sb. FMV-Ch, je uložen koncept dopisu s ruko-
písnými škrty a vsuvkami stylistického charakteru.

PLNÉ ZNĚNÍ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok T-552 (20.3.1982).

ZKRÁCENÝ TEXT S KOMENTÁŘEM: *Nový domov*, roč. 33, č. 6
(25.3.1982) • *Národní politika*, duben 1982, s. 3.

1982, 4. březen, Praha. – **Dopis Mezinárodnímu
výboru na podporu Charty 77 v Paříži k udělení
Ceny Jana Palacha za rok 1981 Václavu Havlovi.
(Dokument č. 9/82)**

Četní českoslovenští občané – především však sig-
natáři Charty 77 – se velmi radovali, když se do-
zvěděli, že letošní cenu udělil Výbor Jana Pala-
cha spisovateli Václavu Havlovi, vězněnému za
svůj neohrožený postoj při obraně lidských práv
a spravedlivého, v plném slova smyslu pokojné-
ho občanského života ve své vlasti. Výboru Jana
Palacha patří za to velký dík.

Chápeme toto ocenění nejen jako výraz obdivu
k Havlovi uměleckému dílu, nýbrž jako uznání
morálních kvalit muže, který byl jedním z prv-
ních tří mluvčích Charty 77 v roce 1977 (spolu
s prof. dr. Janem Patočkou a prof. dr. Jiřím Háj-
kem), který byl jako takový perzekvován a který
odolal lákavým nabídkám k emigraci a raději při-
jal nelehký úděl dlouholetého politického vězně.
Udělení ceny Václavu Havlovi jakožto uznání jeho
činnosti v rámci občanské iniciativy Charty 77, je-
jíhož ducha statečně drží i za nejtěžších podmí-
nek, je vlastně též vyslovením uznání ostatním,
kteří – ať ve vězeních, či ve svém občanském živo-
tě – neohroženě stojí na straně lidské poctivosti,
na straně neoportunního, věčného a nenásilné-
ho úsilí o pokojný život a spravedlivý, lidsky dů-
stojný mír nejen v naší domovině, nýbrž i v Ev-
ropě a na celém světě.

*dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 5 (ÚNOR 1982), S. 5.

1 *Míněň Mezinárodní výbor na podporu Charty 77 v Česko-
slovensku se sídlem v Paříži. Výbor poprvé vyhlásil Cenu
Jana Palacha 18. ledna 1980 (v předvečer 11. výročí smrti
Jana Palacha) a za rok 1979 ji udělil Výboru na obranu
nespravedlivě stíhaných, za rok 1980 samizdatové edí-
ci Petlici. Slavnostní předání ceny V. Havlovi 17.2.1982
zahájil Pierre Emmanuel, projev přednesl Pierre Daix
a cenu předával Tom Stoppard. Cena obnášela 25 000 FF.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Svědectví*, roč. XV (1980), č. 60, s. 617 • *Listy*,
roč. 12, č. 2 (květen 1982), s. 88 • *Studie*, č. 81 (1982), s. 270 •
vyslání RFE, ÚSD, sb. RFE, pol. blok T-541 (9. března 1982).

1982, 5. březen, Praha. – Sdělení o 36 nových signatářích Prohlášení Charty 77. (Dokument č. 10/82)

K dnešnímu dni se k Prohlášení Charty 77 ze dne 1. 1. 1977 připojilo dalších 36 občanů, kteří souhlasí se zveřejněním svých jmen.

Biffer Robert, závozník; Buriánková Šárka, dělnice; Giertl Pavol, státní zaměstnanec; Grič Roman, dělník; Havlová Olga, v domácnosti; Hejnyš Oleg, dělník; Horáček František, dělník; Horký František, Horká Alexandra; Horváth František; Jirásek Miroslav, chladírenský mechanik; Horváthová Vladimíra; Kašpar Antonín, důchodce; Konvalinková Jana, zdravotnice; Koptiš Miroslav, kulisák; Kovář Petr, instalatér; Krajča Miroslav, dělník; Krajčová Zdena, dělnice; Král Vladimír, automechanik; Kůs Václav, dělník; Labský Viktor, dělník; Micka Jaroslav; Novotný Milan, pomocný dělník; Pařízek Jan, dělník; Pařízková Jarmila, dělnice; Pařízková Eva, dělnice; Pata Antonín, kameník; Pruner Milan, dělník; Přecechtělová Zdena; Rumler Ivo, bez zaměstnání; Straka Vladimír, řidič; Švestka Petr, dělník; Tranžík Jan; Trombík Jiří, bývalý student; Veverka Ota; Zmek Vlastimil.¹

Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77 (ÚNOR 1982), S. 1.

1 V ÚSD, sb. FMV-Ch, je uložena fotokopie dokumentu se škrty a rukopisnými doplňky u jednotlivých jmen (data narození, bydliště). Ve slozce je uložen originál zápisu o předání dokumentu policii: „7.6.1982 byla kopie dokumentu CH-77 č. 10/82 předána s. Kattovi z S-StB České Budějovice. Zapsal: npor. Králka, Převzal: npor. J. Kata.“ K zápisu jsou připsána dvě jména signatářů „Biffer Robert – sign. sv. „Robert“ S-StB Budějovice, 2. odb. 1. odd. Grič Roman – O-StB Jihlava.“

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*, roč. 15 (1982), č. 4, s. 3–4.

1982, 10. březen, Praha. – Protestní dopis prezidentu republiky, Federálnímu shromáždění, vládě ČSSR a ministerstvu kultury ČSR proti porušování náboženských práv a svobod. (Dokument č. 11/82)

Protest Charty 77 proti porušování zákonů v oblasti náboženského života (obzvláště katolické církve)¹

Opakovaná oficiální vládní prohlášení i prohlášení představenstva kněžské organizace *Pacem in terris*² vyvolávají dojem, že právní postavení katolické církve uprostřed československé společnosti je spravedlivě vyřešeno³ a že její činnost se vždy setkává s pochopením státních orgánů, které respektují její poslání i specifičnost forem jejího působení: srv. projev místopředsedy federální vlády Mateje Lúčana 12. 11. 1981 v Banské Bystrici,⁴ projev ústředního tajemníka PIT Zdeňka Adlera tamtéž, rozhovor bývalého děkana teologické fakulty v Litoměřicích Ladislava Pokorného v rozhlase (prosinec 1981) o neomezených tiskových možnostech pro katolickou církev v ČSSR.

Proti tomu mluví fakta, která jsou v rozporu s článkem 32 Ústavy ČSSR o náboženské svobodě a s články 18 a 19 Paktu o občanských a politických právech (č. 120/1976 Sb.). Všeobecně lze pozorovat další zesílení protináboženské kampaně.

Např. při školení zdravotního personálu v Severomoravském kraji kladou přednášející hlavní důraz na to, aby dokázali nevědeckost náboženství. Aktivita ředitelů škol proti vyučování náboženství, registrace a kvalifikace žáků podle náboženského přesvědčení jejich a jejich rodičů jsou realizovány stále důsledněji. Diskriminace občanů za projev náboženského přesvědčení nadále trvá.

Tiskové možnosti pro náboženskou literaturu jsou více a více omezovány. Česká katolická charita, jediná instituce, jíž je dovoleno publikovat a vydávat pro katolickou církev v ČSR, vydala v roce 1981 jednu (!) teologickou knihu a kostelní zpěvník. Jediný odborný časopis *Duchovní pastýř* má záměrně nízkou úroveň a neinformuje o stavu teologického bádání v zahraničí. Týdeník *Katolické noviny* je nástrojem propagandy státní politiky, přináší víc zkrácených politických informací než skutečných událostí z náboženského života u nás i v cizině.

Situace na bohoslovecké fakultě v Litoměřích je stále tísnivější. Sbor nemá, opět zřejmě záměrně, náležitou kvalifikaci, jmenování profesorů je prakticky v rukou Sekretariátu pro věci církevní při Ministerstvu kultury (MK) ČSR. Z přihlášených 60 kandidátů studia bohosloví v roce 1981 bylo přijato něco málo přes polovinu. Důvody odmítnutí: styk s řeholníky, nedostatek informací o kandidátovi anebo naopak příliš mnoho, pro posuzovatele „negativních“. V Bratislavě bylo loni vyloučeno z dalšího studia 12 bohoslovců, kteří byli „vytypováni“ jako organizátoři hladovky v říjnu 1980.

Násilné, právně nepodložené rozeznání a zne-možnění činnosti řeholním společenstvem v ČSSR roku 1950 nebylo napraveno, naopak pronásledování řeholníků trvá a propaganda proti řádům se stupňuje (viz článek dr. Bohuslava Čížka „Úloha řádů v politice římskokatolické církve“, časopis *Bezpečnost* z 1. 10. 1981). Stupňuje se nátlak na kněze, aby vstupovali do provládní, avšak římskokatolickou legislativou nepotvrzené organizace Pacem in terris. Kritika Pacem in terris je chápána jako nepřímý útok proti „socialistickému spoluzítí, proti úpravě vztahů mezi státem a církvemi... Na takové útoky dostanou pádnou odpověď.“ (M. Lúčan v projevu citovaném výše.) Podobně se vyslovil i pracovník Sekretariátu pro věci církevní Partsch na zasedání Pacem in terris v Olomouci v říjnu roku 1981.

Množí se výslechy mladých lidí i jejich údajných vedoucích-inspirátorů: důvodem je náboženské shromažďování.

Především však musíme pozvednout hlas na obranu těch, kdo byli a jsou trestně stíháni a věznění za svoji náboženskou činnost. Lze bez nadsázky konstatovat, že rok 1981 byl rokem církevních procesů. 24. 11. 1981 potvrdil Krajský soud v Ostravě rozsudek Okresního soudu v Olomouci proti katolickým kněžím a laikům Janu Krumpohlcovi, Františku Lízнови, Josefu Vlčkoví, Josefu Adámkovi a Rudolfovi Smahelovi.⁵ Skutečným důvodem bylo vydávání a šíření náboženské literatury (tato literatura neměla ani v nejmenším protistátní charakter). Obě soudní instance je však soudily podle § 118 trestního zákona za nedovolené výdělečné podnikání (ve výpovědích obžalovaní konstatovali, že jejich činnost byla nikoli výdělečná, ale právě naopak, že bylo potřeba často

dotovat z vlastní kapsy), aby byl skryt pravý důvod odsouzení a případ měl ráz hospodářské trestné činnosti. Jezuita P. František Lízna byl potom 21. 1. 1982 odsouzen k dalšímu trestu za údajnou trestní činnost podle § 112 trestního zákona (poškození zájmů republiky v cizině).⁶ V září byl v Lounech podmíněčně odsouzen P. Josef Kordík,⁷ který pokračoval ve své duchovenské činnosti, protože mu odnětí státního souhlasu nebylo sděleno zákonným postupem.

V červenci 1981 byl v Plzni zatčen dominikán P. Jaroslav Duka, dělník ve Škodovce. V listopadu byl odsouzen na 15 měsíců, když mu bylo dokázáno, že jedenkrát (!) sloužil liturgii bez státního souhlasu. Krajský soud potvrdil rozsudek dne 19. 2. 1982.

V souvislosti s P. Dukou byl bezpečnostními orgány dne 27. 10. 1981 přepaden charitní domov v Kadani, kde žije cca 80 řeholnic-dominikánek důchodkyň. Policie v počtu 40 příslušníků (ozbrojených a provázených psy) byla uvedena církevními tajemnicí. Prohlídka pokračovala i druhý den. Byly zabaveny psací stroje, 2 úředně povolené cyklostyly, oficiální i samizdatově vydané náboženské tiskoviny (opět zcela bez protistátního obsahu) a rozmnožované modlitební texty pro každodenní modlení. Hubený výsledek tohoto násilného činu přiměl orgány k rozšiřování difamací a nepravdivých zpráv (hovořilo se o větším množství nepoctivě nabytých cenných předmětů!, o přítomnosti šesti Poláků!, o instalaci vysílačky! apod.).

Podobnou akci provedly policejní orgány týž den v kněžském domově důchodců v Moravci. Do akce se zapojilo 120 (!) policistů a milicionářů se psy. V domově žijí staří, penzionovaní kněží, o něž se starají řeholní sestry. Opět byly zabaveny náboženské tiskoviny, některé vydané svépomocí (stěží lze v těchto případech hovořit o samizdatu v běžném slova smyslu), v několika případech i osobní věci a tuzexové poukázky, které legálně věnovala kapitulní konzistoř v Brně. Znovu se vynořily difamacie a pomlavy.

O den později (29. 10. 1981) byly provedeny prohlídky na farátech v Hoštce u Litoměřic, ve Štětí a v Bečově u Mostu. Administrátor P. Radim Hložánka byl zatčen a byl mu zabaven cyklostyl a náboženské tiskoviny.⁸

V Liberci byl v únoru 1981 po třech měsících vazby propuštěn P. Josef Bárta a je stíhán na

svobodě za to, že šířil své teologické spisy a vedl semináře pro zájemce teologie.

Oficiální hodnocení náboženské literatury ukazuje „odborný“ posudek dr. Jaroslava Hájka ze Sekretariátu pro věci církevní v Praze. Podle tohoto posudku je např. trestným činem opisování řádně vydaného biblického textu z jakékoli příčiny, třeba i pro soukromou potřebu! Může prý být aplikován zákon č. 93 z roku 1949 o rozšiřování neperiodického tisku nebo § 178 trestního zákona o maření dozoru nad církvemi.

Též na Slovensku se množí perzekuce kněží i laiků. Odsouzení kněží P. Antonína Zlatohlavého, P. Gabriela Povaly, P. Štefana Javorského,⁹ laika Güntera Rompfa jsou dokladem celkového postoje státních orgánů k činnosti katolické církve.

K těmto skutečnostem je dlužno přičíst další, které se vyznačují brutalitou a sadismem. Koncem října odvezli z pracoviště čtyři „neznámí“ muži Stanislava Adámka, dvacetiletého syna odsouzeného Josefa Adámka, do lesa u Tišnova, kde mu nehorázně vyhrožovali zabitím, udeřili jej brutálně do hlavy a polili kyselinou máselnou. Přinutili jej utíkat před jejich autem a dvakrát naznačili, že jej přejedou. Poté odjeli a Stanislav Adámek musel jít 20 kilometrů v noci na nejbližší železniční zastávku. Neobjasněny nebo problematičtěji objasněny zůstávají dva případy „sebevraždy“ – inženýra Coufala a studenta Pavla Švandy.¹⁰

Tento stav přirozeně posiluje nedůvěru vůči ujišťováním a slavnostním proklamacím státních orgánů o vytváření nové společnosti, v níž vládne spravedlnost a v níž jsou si všichni rovni bez ohledu na svůj původ a přesvědčení. To, co deformuje mezi jiným literu a ducha zákonů a oficiálně přijatých dohod a paktů týkajících se náboženských svobod, nejsou vždy nutně v naší zemi platné zákony, nýbrž jejich svévolný výklad, jaký např. skýtá oficiální komentář k československému trestnímu právu. Československá soudní praxe se potom při posuzování trestných činů řídí nikoli celkovým smyslem *všech* přijatých zákonných předloh (ústavou, pakty, čs. zákony aj.), nýbrž jen komentářem k tomu či onomu užitému paragrafu, např. vysvětlivkami k § 178 (maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi), které nejsou v plném souladu např. s článkem 18

Paktu o občanských a politických právech, který byl po schválení všemi příslušnými oficiálními místy uveden v platnost dne 23. 3. 1976. Pro porovnání citujeme některé „vysvětlivky“ tak, jak byly publikovány v oficiální příručce pro výklad trestního zákona (*Trestní zákon. Komentář*. Praha 1980, s. 607–608).

Cit. § 178 praví: Kdo v úmyslu mařit nebo ztěžovat výkon státního dozoru nad církví nebo náboženskou společností poruší ustanovení zákona k *hospodářskému* (podtrženo námi) zabezpečení církví a náboženských společností, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.

Z vysvětlivek: Úprava výkonu státního dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi spočívá v podstatě na zásadách, že duchovní mohou působit jen se státním souhlasem a že jak duchovenskou, tak kazatelskou, popř. jinou (!) činnost mohou konat osoby, které získaly státní souhlas a vykonaly slib, dále že předchází státní souhlas je nutný pro každé ustanovení nebo volbu do funkce, jejíž výkon spočívá v duchovenské nebo podobné (!) činnosti... Z hlediska odpovědnosti za trestný čin podle § 178 není rozhodné, zda jednání pachatele souvisí s činností církve (náboženské společnosti) povolené nebo zakázané. Toho trestného činu se mohou dopustit též i osoby, které vykonávají duchovenskou nebo kazatelskou činnost, ač nejsou duchovními církve nebo náboženské společnosti (!), nebo které vykonávají jinou činnost, jíž se zasahuje do výkonu státního dozoru nad církvemi nebo náboženskými společnostmi.

Pro ilustraci lze připomenout, že existují případy, kdy soud za trestný čin proti § 178 považoval rozhovor na náboženské téma nebo společnou modlitbu v soukromém bytě (odůvodnění: byla to „duchovenská činnost“, při níž okolnosti znemožňovaly státní dozor!).

Charta 77 upozorňuje kompetentní orgány na hrubé porušování čs. Ústavy, mezinárodních paktů a úmluv v oblasti náboženských svobod; žádá, aby všechny případy nezákonného náboženského útisku a pronásledování byly napraveny; aby zákony platné a omezující mezinárodní pakty a lidská práva byly přinejmenším komentovány a opatřeny vysvětlivkami v tom smyslu, aby náboženské svobody garantované ústavou

a pakty ve skutečnosti nelikvidovaly, nýbrž naplňovaly jejich smysl a ducha.

dr. Rađim Palouř, Anna Marvanov, Lađislav Lis,
Václav Mal¹¹
mluvi Charty 77

Na vdom: papeži Janu Pavlu II., Vatikán; kardinálovi Frantiřkovi Tomřkovi, Praha; kneřzk organizaci Pacem in terris.

→ SD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOVIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Dokument byl vydán u prležitosti nvřtvy ad limina kardinála F. Tomřka a ˇtyř ˇeskoslovenskch biskupů u papeže Jana Pavla II. Delegace dlela v Římě ve dnech 8.–18. března 1982. Papež projevil lítost nad nepočetností delegace, protože z dvanct diecézí je v ˇeskoslovensku biskupy obsazeno pouze pět.
- 2 Pottkem 50. let bylo ustaveno provládní Mrov hnutí katolického duchovenstva v ˇele s J. Plojharem, kter v březnu 1968 zaniklo. V roce 1971 bylo za asistence státní správy vytvořeno Sdružení katolických duchovních Pacem in terris (SKD PIT) jako „diferencovan organizace bez vlivu reakčních sil“.
- 3 V roce 1982 vypukl konflikt mezi ˇast katolick hierarchie v ˇele s pražskm arcibiskupem Frantiřkem kardinálem Tomřkem a státem podporovanm kneřskm sdruženm Pacem in terris a Katolickmi novinmi. Posvtn kongregace pro klérus vydala 8. března 1982 Prohlášení o určitých sdružench a hnutích zakázaných kléru, později znm jako dekret Quidam episcopi, a v nslednm interview pro italsk deník la Repubblica jmenoval prefekt kongregace mezi zakázanými organizacemi i SKD PIT. Toto rozhodnutí potvrdil 18. března dopisem kardinálu Tomřkovi. SKD PIT reagovalo na prohlášení ˇlnkem Ve vrn službě církvi a vlasti (Katolick noviny, 11.7.1982), kardinál Tomřek proti ˇlnku protestoval dopisem vedoucímu redaktoru kanovníku Hochmanovi (ČSDS, sb. Charta 77), přes odpor reřimu dal papeřsk dekret o neslučitelnosti katolického kneřstv s ˇlenstvm v Pacem in terris veřejn ˇist v kostelech a 1.11.1982 odvolal crkevniho cenzora z ˇesk verze Katolických novin a novinám odebral crkevni schvlen. SKD PIT existovalo ař do prosince 1989, po vydání dekretu vřak nevyvíjelo řádnou významnou ˇinnost a jeho význam postupn upadal.

- 4 12.11.1981 se konalo v Bansk Bystrici slavnostn zasedání federálního výboru Sdružení katolických duchovních Pacem in terris k 10. vroi svého založen. Výtahy z projevu místopředsedy federální vlády Mateje Lúčana a Zdeňka Adlera viz: Plná podpora mírovému úsilí. Rudé právo, 13.11.1982, s. 1–2.
- 5 Tito katolick aktivist, vydavatel samizdatov literatury, byli vzati do vazby po rozshl protikatolick akci v ˇechch a na Moravě v září 1979. Pottkem roku 1980 byli propuřtni, ale 28.–29. září 1981 se konal s nimi v Olomouci proces. J. Krumpholc byl odsouzen k 20 měsícům vznn, R. Smahel na dva roky, J. Ostrčil na 10 měsíců. J. Adámek, F. Lízna a J. Vlček byli potrestáni propadnutím zabavených věcí. Srv. Sdělení VONS ˇ. 159 in Informace o Chartě 77, roč. 3 (1980), ˇ. 2, s. 4–6; Sdělení VONS ˇ. 273, tamtéž, roč. 4 (1981), ˇ. 10, s. 7–8. Krajsk soud v Ostravě dne 24. listopadu 1981 potvrdil tresty vynesen Okresním soudem v Olomouci, zruřil pouze rozsudek ve věci J. Ostrila. (Srv. Sdělení VONS ˇ. 282, tamtéž, roč. 4, ˇ. 12, s. 2.)
- 6 Od dubna 1981 byl F. Lízna trestn stíhán pro pořkozovn zájmu republiky tím, že předal soukrom dopis pro sestru a řest ˇsel Informací o církvi dvěma katolickm kneřm vhořtnm z ˇeskoslovenska. Byl odsouzen Obvodním soudem v Praze 21.1.1982 na 27 měsíců nepodmnn. Srv. Sdělení VONS ˇ. 292 in Informace o Chartě 77, (nor 1982), s. 7–8; Sdělení ˇ. 299, tamtéž (duben 1982), s. 8.
- 7 G. Kordík byl odsouzen 17.10.1981 k podmíněnému trestu jednoho roku s odkladem na tri roky.
- 8 Srv. Sdělení VONS ˇ. 280: Tri represe proti kneřm, řeholníkům a řeholnicím, tamtéž, roč. 4 (1981), ˇ. 11, s. 6–7.
- 9 Pter řtefan Javorský byl odsouzen v září 1981 Okresním soudem ve Spiřsk Nové Vsi k dvouletému nepodmíněnému trestu za to, že bránil svou pbuznou před opilm agresivním manželem. Předtím byl jiř odsouzen na dva roky za djn zneužívání nbožensk funkce, znovu souzen v březnu 1986 za duchovenskou ˇinnost bez státního souhlasu.
- 10 Premysl Coufal (narozen 1932), tajn vysvcn na biskupa, byl 26.2.1981 nalezen mrtve v svm bratislavskm byt. Okolnosti jeho smrti jsou dodnes nejasn. Nepotvrzena zůstala také cast StB na smrti brnenskho studenta Pavla řvandy po pádu do propasti Ma-cocha v témže roce.
- 11 Václav Mal dokument podepsal jako ˇlen kolektivu mluvch Charty 77.

1982, 22. březen, Praha. – Kondolenční dopis nizozemskému velvyslanectví k násilné smrti čtyř novinářů v Salvadoru. (Dokument 12/82)

Vážení pánové,

hluboce nás ranila i rozhořčila zpráva, že v Salvadoru byli při výkonu svého povolání zavražděni čtyři holandsští novináři.¹

Jsmo touto událostí dotčeni tím více, že jeden ze zavražděných, pan Koos Koster, se zajímal i o dění v naší zemi a v osobních setkáních s některými z nás projevoval hluboký a zúčastněný vzhled do naší situace a jeho práce byla pro stoupence zákonnosti a lidských práv v naší zemi velikou pomocí.

Prosíme, přijměte výraz naší účasti nad násilnou smrtí odpovědných novinářů a tlumočte jej jejich zarmouceným rodinám.

Za občanskou iniciativu Charta 77

dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 5 (DUBEN 1982), S. 1.

- 1 *Salvadorská vojenská junta generála Duarta pozvala na volby 28. 3. 1982 zahraniční pozorovatele. V atmosféře předvolebního napětí došlo k přestřelce mezi vládním vojskem a partyzány, při níž jednotky vojenské junty zastřelily čtyři holandské novináře, pracovníky IKON, náležející nizozemskému mírovému sdružení.*

1982, 29. březen, Praha. – Otevřený dopis mírovým hnutím k aktuálním otázkám ohrožení míru v Evropě a ve světě. (Dokument č. 13/82)

Mluvčí Charty 77 dostali a dostávají od občanů, zejména signatářů Charty 77, řadu podnětů k aktuálním otázkám ohrožení míru v Evropě a na světě vůbec. Též mírová hnutí jiných zemí se v posledních měsících často obracejí na Chartu 77 ve věci obrany míru.¹ Kladný vztah k mírovému hnutí vyjádřil již dokument Charty 77 z 16. listopadu 1981.² Chceme znovu zdůraznit, že považujeme vážnost mezinárodní situace a že oceňujeme význam mírového úsilí řadových občanů. Jakožto podpisovatelé dokumentu, který se staví za dodržování lidských práv, jsme si vědomi, že bez mírové koexistence je jedno ze základních lidských práv – právo na život – ohroženo. Jsme však toho názoru, že mír je nedělitelný. Zabezpečit mír vyžaduje vyloučit násilí a hrozby násilím a zajistit respektování práva národů v mezinárodních vztazích stejně jako skoncovat s násilím a bezprávím uvnitř států a zabezpečit respektování práv člověka a občana státní mocí v každé zemi, tj. lidské svobody a důstojnosti co do přesvědčení, víry, shromažďování, projevu apod. To odpovídá i Chartě Spojených národů a Závěrečnému aktu KBSE z Helsinek. Proto jsou tyto obě iniciativy, jež podobně jako Charta 77 usilují o důsledné plnění mezinárodních paktů o lidských právech vypracovaných v OSN a podepsaných a ratifikovaných řadou států a Závěrečným aktem z Helsinek slavnostně potvrzených, podstatným a platným příspěvkem v úsilí o zabezpečení míru a spolupráce. Připomínáme, že existují hodnoty, za něž se lidský život obětuje (a nejednou obětoval). Nedomníváme se, že lze věřit v opravdovost mírových snah, kde jsou potlačována základní lidská a občanská práva či kde se k takovému potlačování mlčí nebo kde se dokonce schvaluje. Nezapomínejme, že se ve jménu míru páchaly (a páchají) mnohé nedobré činy: např. v roce 1938 Daladier a Chamberlain ustoupili Hitlerově a Mussoliniho nátlaku, umožnili další rozpínavost totalitních režimů a přispěli tak ke vzniku druhé světové války – to vše ve jménu zachování míru v Evropě, jak prohlašovali nejen sami, ale jak byli oslavováni

nejedněmi novinami, ba i velkou částí veřejného mínění svých zemí.

Známe mnohé dokumenty současného velkého mírového hnutí, jež se rozvíjí v mnoha evropských i jiných zemích s cílem zachránit lidstvo před katastrofou jaderné války. S radostí vidíme, že se v mnohých z nich vyjadřuje pojetí nedělitelnosti míru podobně, jak je chápeme my. Také v podpisech pod těmito dokumenty se setkáváme s těmi, kdo oddanost tomuto hnutí ve zmíněném pojetí vyjádřili a vyjadřují i statečným vystupováním na obranu lidských práv a jejich obhájců všude na světě – na severu i jihu, na západě i na východě, v prvním, druhém i třetím světě. Společně s nimi jsme přesvědčeni, že právě toto úzké spojení a vzájemná závislost mírového soužití i spolupráce s důsledným respektováním norem lidského soužití, základních práv a svobod, lidské důstojnosti a morálních hodnot je jedinou cestou, kterou lze zabezpečit opravdový mír. Věříme, že tyto závazky bude současné mírové hnutí důrazně a účinně vyjadřovat a uskutečňovat. K nim se plně hlásíme a budeme rádi k jejich realizaci spolupracovat.

Tedy: jakkoli chápeme výjimečnost aktuálního ohrožení (vždyť po všech válkách v minulosti bylo možno očekávat nějaký život, tentokrát nikoliv), teprve v souvislosti se všemi lidskými právy je mír tím, co není eventuálně jen momentální strategií mocných nebo naivním přáním těch, kteří se za každou cenu chtějí držet života bez ohledu na lidskou odpovědnost k hodnotám, jež život přesahují. Jako signatáři Charty 77, ale i jako obyvatelé Evropy, jejíž civilizace se od antického Řecka a křesťanství krom mnoha vin vyznačuje i smyslem pro tuto lidskou odpovědnost a povolanost, jsme zavázáni neopouštět základní požadavky lidských práv, k nimž takto – a jen takto – patří i právo na život a tedy i mírové úsilí. Vzhledem k tomu, že ohrožení míru v Evropě a na světě je aktuální a že oficiální společenské struktury mohou být ve věci mírových aktivit podezírány z přílišné vázanosti na ty či ony postupy v rámci politických či mocenských uskupení, soudíme, že by se těmito otázkami měla všude zabývat neoficiální občanská iniciativa. Měli jsme již příležitost k výměně názorů s některými představiteli na mírová hnutí různých zemí a zaměřeni

a uvítáme i další setkání s tímto smyslem a obsahem.

dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 5 (1982), Č. 3, S. 3–4.

- 1 Dokument je především reakcí na dopis, který Chartě 77 zaslala 17. března 1982 Nizozemská mezicírkevní mírová rada v Haagu, v němž se vyslovila pro vytvoření „mírových platform“ ve východní i západní Evropě jako „institucí a fór na církevní úrovni“, k nimž by mj. mohla patřit západoevropská mírová hnutí a východoevropská demokratizační hnutí. Nizozemská mezicírkevní mírová rada se pokoušela zabránit rozmístění raket středního doletu v západní Evropě a byla hlavním organizátorem velké mírové manifestace v Amsterodamu v listopadu 1981.
- 2 Srv. D183, prohlášení Charty 77 k mírovému hnutí v západní Evropě z 16. 11. 1981.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Charta 77 o míru*. Sborník, samizdat 1983, s. 7–9 • *Národní politika*, roč. 14, č. 5 (květen 1982) • *Charta 77. 1977–1989*, s. 236–237.

KOMENTÁŘE S VÝŇATKY: *Nový domov*, roč. 33, č. 7 (8. 4. 1982) • *Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*, roč. 15 (1982), č. 5.

1982, 5. duben, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění, Generální prokuratuře a Nejvyššímu soudu ČSSR o rozporech čs. zákonů a trestní praxe s mezinárodními pakty o občanských a politických právech. (Dokument 15/82)

[...]

Dne 7. 10. 1968 podepsal zástupce ČSSR v New Yorku Mezinárodní pakt o občanských a politických právech; 11. 11. 1975 vyslovilo souhlas Federální shromáždění ČSSR, dne 23. 12. 1975 pakt ratifikoval prezident ČSSR a pakt vstoupil v ČSSR v platnost dnem 23. 3. 1976. Platnost uvedeného mezinárodního závazku stvrzená i publikací ve *Sbírce zákonů* ČSSR s sebou logicky nese i povinnost ke sjednocení dosavadní právní úpravy, jakož i praxe při její aplikaci.

Dokument Charty 77 č. 15 (z ledna 1978) a dopis mluvčích Charty 77 z 8. února 1978² obsahovaly konkrétní náměty a návrhy na opatření, jimiž by zákonodárcí i praxe orgánů naší republiky byly uvedeny v soulad se závazky převzatými nejvyššími orgány státu podpisem a ratifikací uvedených paktů a slavnostně potvrzenými i podpisem Závěrečného aktu KBSE z Helsinek.

I bez takových úprav platí však v právním státě zásada, že norma přijatá později ruší nebo mění normy platné dříve (*Lex posterior derogat priori*). Tuto zásadu však neuznává praxe čs. bezpečnostních a justičních orgánů, která se naopak snaží křečovitě ustanovení paktů interpretovat jako potvrzení dosavad platných norem a praxe – zcela v rozporu s článkem 5 Paktu. Tak při odvolacím řízení proti ing. J. Litomiskému 7. 1. 1982 argumentoval zástupce prokuratury tvrzením, že obžalovaný se mylně dovolává článku 19 Paktu o občanských a politických právech, neboť prý pro čs. občany jsou důležité vlastní, nám bližší národní normy, které limitují svobody zaručené paktem tak, že nesmějí obsahovat nic, co by se dalo nazvat protisocialistickým.

Na tyto návrhy, vypracované v duchu článku 17 Ústavy zavazujícím občany k aktivnímu zájmu a účasti na dodržování zákonitosti ve všech oblastech společenského života a předložené v souladu s článkem 29 Ústavy o petičním právu, nedostalo se jejich autorům odpovědi, třebaže podle

citovaného ustanovení Ústavy jsou adresáti takových návrhů „povinni je odpovědně a včas vyřizovat“. Naproti tomu jsou v oficiálním komentáři k trestnímu zákonu činěny pokusy vykládat ustanovení paktů způsobem, jenž odporuje článku 5 Paktu o občanských a politických právech a vykládá existenci trestní normy tak, že podstatně omezuje, ba popírá práva zaručená pakty. V článku 5 paktu se praví:

1. Nic v tomto paktu nemůže být vykládáno tím způsobem, jako by dávalo kterémukoli státu, kterékoli skupině nebo osobě jakékoli právo vyvíjet činnost nebo dopouštět se činů, které by směřovaly k potlačení některého z práv nebo některé ze svobod uznaných tímto paktem nebo k jejich omezení ve větším rozsahu, než tento pakt stanoví.

2. Jakákoli základní lidská práva uznávaná v kterémkoli státě, který je účastníkem tohoto paktu, na základě zákona, úmluv, předpisů nebo zvyklostí nebudou omezena nebo zrušena pod záminkou, že pakt taková práva neuznává nebo je uznává v menším rozsahu.

Uvádíme jako příklad:

Znění článku 19 Paktu o občanských a politických právech:

1. Každý má právo zastávat svůj názor bez překážky. 2. Každý má právo na svobodu projevu; toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmikoli jinými prostředky podle vlastní volby. 3. Užívání práv uvedených v odstavci 2 tohoto článku s sebou nese zvláštní povinnosti a odpovědnost. Může proto podléhat určitým omezením, avšak tato omezení budou pouze taková, jaká stanoví zákon a jež jsou nutná: a) k respektování práv nebo pověstí jiných; b) k ochraně národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku nebo veřejného zdraví nebo morálky.

Trestní zákon § 112 o poškozování zájmů ČSSR v cizině: Československý občan nebo obyvatel republiky bez státní příslušnosti, který poškozuje zájmy republiky tím, že rozšiřuje nebo umožňuje rozšiřovat v cizině nepravdivou zprávu o poměrech v republice, o jejím mezinárodním postavení

nebo o její zahraniční politice, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo propadnutím majetku.

Vysvětlivky (viz str. 435–436 citovaného trestního zákona): Z bodu 1. ...předmětem ochrany jsou jakékoli zájmy republiky v cizině... Mohou to být zájmy nejen politické, ale i hospodářské, kulturní apod. Bod 2. Trestný čin podle § 112 je trestným činem ohrožovacím. To znamená, že po objektivní stránce není třeba, aby zájmy republiky byly v cizině skutečně poškozeny. Bod 3. Zprávou ve smyslu tohoto ustanovení je jakékoliv tvrzení, sdělení či informace o skutečnostech minulých, přítomných či budoucích, které souvisejí s poměry v republice, s jejím mezinárodním postavením nebo s její zahraniční politikou. Zpráva v uvedeném smyslu může mít obecný charakter nebo může být zaměřena na určité události či na konkrétní osobu. Bod 4. Rozšiřováním zprávy je jakékoli jednání, jímž se zpráva přenesla do veřejnosti a dostane se tak do vědomí většího počtu lidí. Může se tak stát přímým slovním projevem anebo pomocí tisku, rozhlasu, televize, magnetofonu, filmu apod. Prostředkem rozšiřování může být i soukromý dopis nebo jediný výtisk jiné písemnosti obsahující nepravdivou zprávu, zaslanou do ciziny. Bod 5. V cizině je zpráva rozšiřována nejen tehdy, děje-li se tak přímo na území cizího státu nebo se tam zpráva zašle, ale i tehdy, jestliže pachatel poskytne příslušné údaje jiné osobě na území ČSSR za tím účelem, aby se dostaly do ciziny a byly tam rozšiřovány... Bod 7. Rozšiřovaná zpráva musí být nepravdivá. Za takovou možno považovat nejen zprávu zcela vymyšlenou, nýbrž i zprávu původně zcela nebo částečně pravdivou, avšak prostřednictvím polopравd, vytržením jednotlivosti ze souvislosti nebo jiného překroucení uzpůsobenou tak, aby vyznívala tendenčně proti republice a byla schopná vyvolat o ní obdobně nepříznivé představy jako zpráva zcela vymyšlená. Dále body 8–12.

Trestní zákon § 98 o podvracení republiky:

1. Kdo z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky provádí podvratnou činnost proti jejímu společenskému a státnímu zřízení, proti její územní celistvosti, obranyschopnosti nebo samostatnosti anebo proti jejím mezinárodním zájmům, bude potrestán

odnětím svobody na jeden rok až pět let. 2. Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve spojení s cizí mocí nebo cizím činitelem, b) spáchá-li takový čin ve větším rozsahu, nebo c) spáchá-li takový čin za branné pohotovosti státu.

Z vysvětlivek vyjímáme: Bod 10. Podvratná činnost se vyznačuje aktivní činností proti zájmům ČSSR v oblasti politické, ideologické, výchovné i ekonomické, prováděnou buď řadou na sebe navazujících činů, nebo sice jednáním jednorázovým, které však pro svou intenzitu a své důsledky je schopné republiku a její zájmy oslabit. Jako podvratnou činnost je třeba posuzovat zejména lokální nebo jinak méně závažnou činnost, prováděnou jednotlivcem nebo nepříliš významnou skupinou. Bod 12. Podvratný charakter mohou mít i tzv. otevřené dopisy obsahující zkreslené údaje a pomluvy o poměrech v republice, adresované sice stranickým, státním nebo jiným ústředním orgánům v ČSSR, jejichž opisy jsou však předávány dopisovatelům, popř. jiným orgánům imperialistických mocností k využití proti ČSSR na mezinárodním fóru. Bod 13. Značně nebezpečnou je podvratná činnost prováděná formou ideologické diverze. Vyznačuje se především šířením dezinformací, polopравd, zveličováním některých chyb a nedostatků za účelem znevážení leninských principů socialismu, maskovaným zájmem o jeho „zdokonalení“ a s cílem podněcovat nacionalismus, zpochybňovat marxismus-leninismus, vedoucí úlohu KSČ, propagovat spotřební pseudosocialismus a vytvářet tak podmínky pro tzv. destabilizaci socialistického zřízení. Bod 14. Podvracením socialistického společenského a státního zřízení republiky jsou akce menšího rozsahu, které směřují proti socialistickému charakteru našeho státu, proti politickému uspořádání republiky, jako např. propagace návratu k buržoazní demokracii nebo agitace namířené proti vedoucí úloze dělnické třídy nebo KSČ.

Mohou to být dále lokální akce usilující o vnesení nesouladu a nevráživosti mezi dělníky a rolníky nebo mezi rolníky a družstevníky, místní akce proti federativní úpravě vzájemných vztahů Čechů a Slováků, rozdmýchávání izolovaných národnostních různic, resp. izolovaná činnost proti ústavní úpravě národnostní politiky vůbec. Patří

k tomu i omezenější činnost směřující k oslabení akceschopnosti či diskreditování národních výborů nebo justice. Podvratný charakter může mít dále organizovaná nebo soustavná činnost proti socialistickému hospodářskému zřízení založenému na socialistickém vlastnictví výrobních prostředků a plánování, pokud jednotlivé akce nepřekročily místní rámec, tedy nejde-li o činy přísněji trestné. Bod 17. Za podvratnou činnost proti samostatnosti republiky by bylo možno považovat např. propagaci tzv. Středoevropské federace, voleb pod mezinárodní kontrolou nebo agitace pro vyvolání zásahu OSN do poměrů v ČSSR, pokud by ovšem šlo o akce méně závažné. Bod 19. Trestný čin podvracení republiky je svou povahou trestným činem ohrožovacím. Nezáleží tedy na tom, zda činnost pachatele má nějaký zevní účinek... Bod 20. Činnost naznačenou v předchozích vysvětlivkách nelze považovat jen za Ústavou zaručenou svobodu projevu (článek 28) nebo tzv. petiční právo (článek 29), protože se jí útočí na základy republiky a naplňuje se tak objektivní stránka trestného činu podvracení republiky. Uvedené závěry nejsou v rozporu s článkem 19 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Právo zastávat svůj názor bez překážky a na svobodu projevu jakýmkoli způsobem podle vlastní volby, zakotvené v odst. 1 a 2 citovaného článku, nelze totiž chápat odtržené od odst. 3 téhož článku...

Je známo, že nerespektování závazků z paktů i Závěrečného aktu z Helsinek i praxe našich bezpečnostních a justičních orgánů bylo v řadě případů kritizováno právě těmi složkami světového veřejného mínění, jež se v současné době rozhodujícím dílem účastní v mohutném mírovém hnutí proti jadernému zbrojení v Evropě. Stejně tak vytvářelo nepříznivou atmosféru pro čs. zahraniční politiku, jak v bilaterálních vztazích, tak na půdě významných mezinárodních jednání Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v Bělehradě a v Madridu či v Mezinárodní organizaci práce.

Tento stav tedy neprospívá mezinárodním zájmům naší republiky ani úsilí o důsledné dodržování všech zásad spolupráce mezi národy našeho kontinentu. Především však nenapomáhá žádoucímu probuzení opravdové občanské angažovanosti, jejíž naléhavá potřeba stoupá s růstem

obtíží a složitostí problematiky našeho hospodářského života. Všechny výzvy k takové angažovanosti a iniciativnosti vyznějí naplano, dokud budou projevy kritiky protispolečenských jevů a jednání mocenských i řídicích orgánů ohroženy rizikem libovůle těchto orgánů ve výkladu zákonných norem, jak jejich příklad podává citovaný Komentář a jeho aplikace bezpečnostními a justičními orgány.

Opakujeme proto upozornění a své návrhy na legislativní úpravy, jakož i na potřebu změny praxe státních orgánů, zvláště bezpečnostních a justičních tak, aby byla v souladu se závazky převzatými naší vládou podpisem a ratifikací paktů o lidských právech i dalších smluv týkajících se vztahu moci k občanům a uzavřených jako součást úsilí o mezinárodní uvolnění, bezpečnost a spolupráci mezi všemi státy. Společenství občanské iniciativy Charta 77 je ochotno, jak uvedlo již v dokumentu č. 15 a dopise z 8. 2. 1978, přispět kvalifikovanou spoluprací odborníků ze svých řad i z řad svých přátel k takovému dílu.

*dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77*

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY R. PALOUŠE A L. LIŠE.

- 1 *Vpravo nahoře rukopisná poznámka: „Skart. A. Marvanová, Praha 3, Jeronýmova 2 – kdepak pracuje s takovými starostmi (to chce makat ve výrobě).“*
- 2 *Srv. D42. Omyl v datování: dokument Charty 77 č. 15 a dopis mluvčích jsou oba datovány 8. 2. 1978, jde o týž dokument – dopis s přílohou.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 5 (duben 1982), s. 1–4 • *Listy*, roč. 12 (1982), č. 5, s. 47–49.

1982, 6. duben, Praha. – Dementi zaslané Československé tiskové kanceláři k podvrženému Otevřenému dopisu Charty 77 k tzv. 10. všeodborovému sjezdu. (Dokument č. 15/82)

[...]

Sdělení – dementi Charty 77

Ve středu dne 31. 3. 1982 byli čs. bezpečnostními orgány předvedeni a vyslýcháni mluvčí Charty 77 dr. Radim Palouš, Anna Marvanová a Ladislav Lis a někteří jejich rodinní příslušníci a příbuzní. Důvodem k předvedení a výsledům byl údajný dokument Charty 77 s názvem Otevřený dopis Charty 77 k tzv. všeodborovému sjezdu.²

Vyslýchání byli dotazováni na autorství textu, který byl k přečtení předložen pouze dr. Radimu Paloušovi, ostatní byli o textu zlomkovitě informováni ústně. Tento text byl označen orgány Státní bezpečnosti za podvrtný akt proti jednotě odborového hnutí a tudíž za protistátní čin.

Při zaměstnaneckém pohovoru uspořádaném jeho nadřízeným – ředitelem Astronomického ústavu ČSAV Václavem Bumbou, byl syn mluvčího Radima Palouše Jan informován, že zprávu o tomto údajném protistátním dokumentu Charty 77 vydala ČTK. Příbuzní mluvčích byli při výsledcích vyzváni, aby důrazně mluvčí varovali.

Všichni tři mluvčí odmítli předložený text jako průhledný podvrh a prohlašují, že žádný takový ani podobný text nebyl vydán ani jimi, ani – pokud je jim známo – nikým z okruhů blízkých Chartě 77. Zároveň prohlašují, že nepřipravovali a nepřipravují žádné akce typu výtržností, demonstrací nebo jiných provokativních vystoupení, o nichž při výsledcích pracovníci hovořili. Považují tuto mystifikaci za pokus diskreditovat mluvčí i občanské společenství Charty 77 jak doma, tak v zahraničí.

Takovéto akce mají pravděpodobně zastrašovací smysl a mohly by eventuálně připravit půdu k zdůvodnění represivních opatření. Občanská iniciativa Charta 77 sleduje ve své činnosti, jak zřejmou z dosavadních základních i příležitostných dokumentů, pozitivní a zákonné cíle a jsou jí zcela cizí jak jazyk a obsah, tak i forma podvrženého dokumentu.³

dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis – mluvčí Charty 77. Za správnost Lad. Lis.⁴

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS S VLASTNORUČNÍM PODPÍSEM LADISLAVA LISE.

1 Kancelářská poznámka: Příloha č. 1 k čj. 090/82. ČTK Praha.

2 Podvržený text koloval pod názvem Stanovisko Charty 77 k tzv. 10. všeodborovému sjezdu. Právilo se v něm: „Dne 15. dubna 1982 se v Praze sejdou delegáti tzv. 10. všeodborového sjezdu – sjezdu, který opět, jako tomu bylo v minulosti, bude ústy svých delegátů deklarovat angažovanost odborů v rozvoji společnosti, chlubit se komplexní péčí o pracující, svou aktivní mezinárodní činností, obhajobou zákonných práv pracujících atd. atd. My, občané Československa, nemůžeme dále lhotežně přihlížet ke každodenním projevům zvláště, nesvobody a bezpráví, k nepředstavitelným nedostatkům v životě společnosti a v národním hospodářství. Nemůžeme a nechceme mlčet k nepravostem a k pronásledování čestných a statečných lidí, kteří se v očích úřadů provinili pouze tím, že zastávají kritické politické postoje. Je nepochybné, že tato diskriminační praxe je v příkrém rozporu se záměry, které propaguje zglajchšaltovaná organizace, která se nestydí užívat názvu revoluční odborové hnutí. Čs. odbory nejen že neposkytují svým členům řádnou ochranu, ale dávají souhlas k realizaci diskriminační praxe a tím jí dodávají zádání legality.

Naše společnost je těžce nemocná nedemokratičností, korupcí, stagnací hospodářského a kulturního života; trpí zkorumpovaným a nepružným řízením, bezprecedentním mrháním duševním a fyzickým potenciálem svých příslušníků.

Jsmo pro pokračování v socialistické cestě Československa, ale tato cesta musí být v souladu se zájmy společnosti, v souladu s demokratickými tradicemi, vlastními zákony a mezinárodními závazky převzatými v zájmu politického uvolňování a mírové spolupráce. Nebudeme mlčet k omylům a nedostatkům, trpět porušování zákonů a smířovat se s represí. Podmínkou trvání socialistické výstavby v ČSSR není vláda idejí, ale vláda rozumu, stejných šancí pro všechny bez jakékoliv diskriminace.

Žádáme delegáty sjezdu, aby se se vši rozhodností a vážností zamysleli nad úlohou odborů v socialistické společnosti, aby prosadili do sjezdového usnesení dodržování článku 21 Ústavy a článku č. 1 Zákoníku práce; aby se zasadili o to, aby právo na práci nebylo podmiňováno politickými a občanskými postoji.

Jsmo proti praxi zdrazování a trpěného přihlížení k neohlášeným cenovým úpravám. Předkládáme požadavek

zvýšení mezd a okamžitého odstranění bídy, do které se část naší společnosti vinou vládnoucí garnitury dostala. Je třeba, aby sjezd okamžitě řešil palčivé problémy, jakými jsou dosavadní soustava mezd, demokratizace vzdělávacího systému, péče o zdraví pracujících, mocenské zásahy do kultury atd.

Východiska z daného stavu vidíme především:

- v nutné změně sociálních struktur společnosti tak, aby odpovídaly dynamickému rozvoji společnosti;
- v bezprostřední spolupráci občanů při rozhodování o otázkách společného zájmu;
- v zespolečenštění řízení ekonomiky cestou podnikové samosprávy;
- v přísném dodržování hodnot zakotvených ve všeobecné deklaraci lidských práv a v mezinárodních paktech o občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních právech;
- v okamžitém propuštění všech politických vězňů a revizi procesů s občany, kteří zastávají kritická stanoviska;
- ve výměně vládnoucí garnitury, především v očistě státních institucí od zkorumpovaných, politicky krátkozrakých a netolerantních jedinců.

Vývoj událostí u našich severních sousedů jasně dokázal sílu sjednocených demokratických sil společnosti. Uvědomujeme si, že naši polští přátelé se na své cestě nevyvarovali chyb a omylů. Žádáme delegáty sjezdu, aby vyjádřili nesmlouvavý protest k vojensko-mocenskému řešení situace v Polsku, k pošlapání základních občanských a odborářských práv. Věříme, že se podaří prosadit takové řešení, které by umožnilo pokračovat v díle obnovy.

Dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis, mluvčí Charty 77.“ ÚSD, sb. FMV-Ch. – strojopis, fotokopie.

Kromě tzv. Otevřeného dopisu koloval strojopis Prohlášení svobodných odborů, které v červnu 1982 publikovaly Londýnské listy. Prohlášení bylo zřejmě podvrženo Státní bezpečností. L. Lis, R. Palouš a další byli zprávu o přípravném výboru svobodných odborů překvapení a uvádějí, že o tom s nimi nikdo nekonzultoval. Prohlášení svobodných odborů je uložena v ČSDS, sb. Charta 77.

- 3 Charta 77 zaslala všeodborovému sjezdu na vědomí Stanovisko Charty 77 ke zdražení základních potravin, k některým hospodářským otázkám a rámcovým východiskům. Viz D191 (15.2.1982).
- 4 V ÚSD, sb. FMV-Ch je ve složce u dokumentu uložena obálka s adresátem: Československá tisková kancelář.

Doporučeně. Odesílatel Ladislav Lis, Praha 10, Benešovská 33.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 5 (duben 1982), s. 4 • Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku, roč. 15 (1982), č. 5, s. 2–3, komentář s. 19–20.

KOMENTÁŘ S ÚRVVKVY: České slovo, roč. 14, č. 6 (červen 1982) • Prohlášení svobodných odborů. Londýnské listy, červen 1982.

1982, 14. duben, Praha. – Přehled dokumentů Charty 77 vydaných v roce 1982. (Dokument č. 16/82)

Protože se v poslední době u nás i za hranicemi objevily podvržené dokumenty Charty 77, které – i když nesou jména současných mluvčích – mluvčí ve skutečnosti nevydali a nepodepsali, předkládáme číslovaný seznam autentických dokumentů Charty 77 publikovaných v roce 1982:

1. Oznámení nových mluvčích pro rok 1982 (7.1.1982)
2. K zprávám o stanovisku Charty 77 k polské krizi (7.1.1982)
3. Pět let Charty 77 (7.1.1982)
4. Nová urgence loňské urgence předloňského protestu Generální prokuratury proti soudu a věznění Havla, Bendy, Dienstbiera, Uhla a spol. (10.2.1982)
5. Prohlášení Charty 77 ke dni solidarity s Polskem (30.1.1982)
6. Dokument k ekonomické situaci (únor 1982)
7. Dopis svazům spisovatelů (3.3.1982)
8. Dopis vládě ČSSR: 11 bodů pro Madridskou konferenci, týkajících se svobody přesvědčení a vyznání (4.3.1982)
9. Poděkování Palachovu výboru za udělení ceny Václavu Havlovi (4.3.1982)
10. Ohlášení dalších 36 signatářů Charty 77 (5.3.1982)
11. Protest Charty 77 proti porušování zákonů v oblasti náboženského života (obzvláště katolické církve) (10.3.1982)
12. Dopis nizozemskému velvyslanectví: vyslovení soustrasti se smrtí čtyř novinářů v Salvadoru (22.3.1982)
13. Otevřený dopis mírovému hnutí (29.3.1982)
14. Dopis Federálnímu shromáždění, Generální prokuratury a Nejvyššímu soudu ČSSR k § 98 a k § 112 (5.4.1982)
15. Dementi k podvrhu Otevřený dopis tzv. všeodborovému sjezdu (6.4.1982).¹

*dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, DUBEN 1982, S. 5.

¹ V ÚSD, sb. FMV-Ch jsou uloženy dvě kopie dokumentu, na nichž jsou připsána různá data vydání: strojopisná kopie s datem 14. 4. 1982 a fotokopie s datem 5. 4. 1982. Na fotokopii je vlevo nahoře rukopisná poznámka: „s. Káča (?), které nemáme, sežeň.“ Na strojopisné kopii byla rukou doplněna čísla dokumentů Charty 77 (16/82-21/82) a jejich názvy.

PLNÉ ZNĚNÍ: *Listy*, roč. 12, č. 5 (říjen 1982), s. 46–47.

1982, 21. duben, Praha. – **Dopis nezávislému mírovému hnutí v Německé demokratické republice s posezlostvím solidarity.** (Dokument 18/82)

Mírovému hnutí v NDR

Charta 77 vyjadřuje plnou podporu Vašemu mírovému úsilí a sdílí jeho konkrétní cíle.¹ Soudí, jak ostatně vyjádřila ve svém dokumentu č. 13 z letošního roku (Otevřený dopis mírovému hnutí),² že by to všude na světě, doslova v každé zemi, měli být právě řadový občané jednotlivě nebo v neoficiálních uskupeních, kteří by se měli brát za lidské právo žít ve spravedlivém míru, tj. nejen bezpeční před militarismem a nukleárními zbraněmi hromadného ničení, nýbrž bezpeční též díky vnějšímu i vnitřnímu pokoji, a to životem, v němž k občanství každého člena toho kterého státu patří odpovědnost, ba povinnost za dodržování všech lidských práv. Militarizace a militarismus, proti němuž společně stojíme, pocítujeme jako nebezpečný jev jak v mezistátní, tak ve vnitropolitické sféře. Jsme rádi, že takové neoficiální mírové hnutí zdola vzniklo právě u Vás, v Německé demokratické republice, tedy části někdejší evropské velmoci, která se na militarizaci Evropy v 1. polovině 20. století nemálo podílela. O to víc si ceníme Vašeho statečného úsilí.

Víme, že Vaši mírovou výzvu podepsal i nedávno zemřelý prof. Havemann. Vyslovujeme Vám naši hlubokou soustrast s úmrtím tohoto statečného Němce.³ Tlumočte ji všem jeho blízkým.

*dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 *Nezávislé mírové hnutí v NDR bylo v počátcích 70. a 80. let úzce spojeno s evangelickou církví, která prosadila možnost výkonu vojenské služby u stovebních jednotek (Bausoldat). Politicky se východoněmecké mírové hnutí vyvíjelo pod vlivem západoněmecké strany Zelených (skupina Ost–West Dialog). V letech 1981–1983 se mírové hnutí v NDR stalo nejaktivnějším ve východním bloku. 25. ledna 1982 byla vydána „Berlínská výzva“ za mír beze zbraní, v níž se žádalo ukončení výroby válečného materiálu a zamezení atomové války a v pěti bodech navrhoval mírový program Evropy. (Informace*

o Chartě 77, roč. 5, č. 2 (únor 1982), s. 12–13.) Dalším významným činem německého mírového hnutí byla Rosstocká výzva z 11. 11. 1983 proti umístění sovětských raket na území NDR. V létě 1982 a 1983 uspořádaly církevní kruhy „mírová setkání“ ve východním Berlíně, jichž se zúčastnily tisíce lidí.

2 *Viz D198 (29.3.1982).*

3 *Robert Havemann, 1910–1982, německý politik, antifašista (1943 odsouzen nacisty k smrti). V roce 1949 se stal členem Národního shromáždění NDR, odkud byl 1963 vyloučen. Komunista-disident, kritik represivního systému NDR. Autor sborníku Dialektika bez dogmatu.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 5, č. 4 (duben 1982), s. 4–5 • *Listy*, roč. 12, č. 5 (říjen 1982), s. 17 • *Charta 77 o míru*. Samizdatový sborník, strojopis, 1983, s. 9–10.

1982, 3. květen, Praha. – Dopis prezidentu republiky o terorizování, vydírání a zastrašování signatářů Charty, jejich rodin a přátel. (Dokument č. 19/82)

Výrazným negativním jevem druhé poloviny 20. století je terorismus, který se rozšířil po celém světě jako smrtelně nebezpečná infekce. Lidé zcela nevinní, ba většinou nezainteresovaní do toho či onoho politického, náboženského, národného či jakéhokoliv jiného určitého společenského kontextu, jsou bráni jako rukojmí, nevyjímaje ani děti, ženy a starce. Ti, co k rukojmím mají nějakou vazbu (a to jsou přece nejen rodinní příslušníci či příslušníci určitého politického nebo náboženského vyznání, původu, národnosti či státní příslušnosti, nýbrž nakonec všichni lidé), jsou přímo nebo nepřímo vydírání, aby ze strachu o osud svých bližních, držených na neznámých místech či v unesených letadlech apod., udělali to, co diktují únosci, terorizující a znásilňující celé lidské společenství. Takového nemorálního nátlaku používají k vydírání nejen jednotlivci proti jednotlivcům nebo nejen ti politicky méně silní proti politické moci, nýbrž i mocní proti těm, kdo v žádném případě nemají možnost hýbat pákami dané výkonné státní moci.

Politický terorismus je projevem totálního úpadku elementárních mravních hodnot a zároveň je projevem slabosti jeho protagonistů – slabosti, která se maskuje nezastřeným násilím a nelidskostí. Je projevem patologického stavu společnosti. O to víc jsme povinni čelit všem projevům, které nasvědčují tendencím pronikání metod velice blízkých terorismu do činnosti některých složek výkonné moci v naší zemi.

V poslední době se množí případy, kdy blízcí i vzdálenější příbuzní a známí jsou buď perzekvováni či vystrašováni a zároveň nabádáni, aby – podobně jako u rukojmí – nutili přímo nebo nepřímo pouhým faktem svého vlastního ohrožení (např. propuštění z práce, způsobení vykonstruované ostudy na veřejnosti, fyzickým násilím buď „náhodným“ či od „neznámých“ osob, vyhoštěním z bytu, zabíráním a likvidační nemovitostí v osobním vlastnictví na základě zinscenovaných záminek aj.) jiné osoby dělat nebo nedělat to či ono.

Mnozí stoupenci občanské iniciativy Charta 77, mluvčí Charty nevyjímaje, jsou vystavováni systematickému vydírání a nepodloženým pomluvám o „neuvěřitelných příjmech“, o konspiračních kontaktech málem špionážní povahy, o spoluodpovědnosti za politické a hanlivé nápisy na komínech továren, na domech a kdesi v metru, o tom, že chystají násilné činy apod. Nic z toho nebyla a není ani v nejmenším pravda.

Tak byli ze strany příslušníků Státní bezpečnosti zcela nevině především v březnu a v dubnu 1982 postihováni příbuzní a známí současných mluvčích Charty 77, přičemž mělo být dosaženo toho, aby mluvčí zanechali své činnosti, kterou je hájení lidských práv, ochrana zákonnosti vůbec, prosazování míru a pokoje vně i uvnitř státu, obrana proti nezákonné zvůli těch, kteří neuznávají soustavu všech platných zákonných norem, a je to i pozitivně míněná kritika nezdravých skutečností v naší vlasti. Vůbec se přitom nedbá na článek 30 Ústavy ČSSR, který zaručuje nedotknutelnost osoby, ani na § 9 trestního řádu, který vychází z principu nepřesnosti viny a praví, že pachatelem trestného činu je jen ten, kdo trestný čin sám spáchal. Takže i kdyby činnost mluvčích byla – jakkoli neoprávněně – kvalifikována jako přestupek či trestný čin, perzekuce jiných osob, byť nejbližších příbuzných, je zcela nezákonným jednáním. Nadto je všeobecně známo a více než pětiletou činností občanské iniciativy Charta 77 doloženo, že veškerá její činnost se důsledně řídí stávajícím právním řádem, totiž souborem všech platných zákonných norem, tedy např. jak Ústavou či mezinárodními dohodami začleněnými do československé právní soustavy, tak ostatními zákony ČSSR, jejichž výklad a aplikace musí být přece ve vzájemném souladu, jeden zákon nesmí protiřečit jinému platnému zákonu nebo dokonce nesmí likvidovat jeho podstatu.

Obracíme se na kompetentní orgány s tímto upozorněním, neboť nemůžeme uvěřit, že by se tyto nezákonné akce mohly dít s plným vědomím odpovědných úředních míst a s inspirací podobnou násilnému brání rukojmí.

K těmto nezákonným aktům je bezprecedentním způsobem využívána nesprávná interpretace ustanovení § 19 platného zákona o SNB, na jejímž základě jsou jednotlivci bez předchozího oznámení a bez hmotněprávního důvodu předváděni do

1982, 17. květen, Praha. – Stanovisko k dodržování úmluvy č. 111 Mezinárodní organizace práce o zákazu diskriminace občanů v zaměstnání, zaslané vládě ČSSR a Ústřední radě odborů. (Dokument č. 17/82)

Stanovisko Charty 77 k dodržování úmluvy č. 111 MOP

Občanská iniciativa Charta 77 považuje za svoji povinnost znovu upozornit vládu ČSSR na skutečnost, že v Československu jsou doposud porušovány závazky, které na sebe vzala vláda ČSSR ratifikací úmluvy č. 111 Mezinárodní organizace práce. Podle citované úmluvy jsou zakázány veškeré formy diskriminace občanů při výkonu povolání a zaměstnání pro jejich politické, občanské a náboženské postoje, pro jejich národnostní či rasovou příslušnost.

Tento stav není nový. Podíváme-li se do minulosti, připomeneme si, že v letech 1969–1970 byly po masových prověrkách politické spolehlivosti zbaveny statisíce československých občanů svých míst ve státní, podnikové a družstevní sféře, a to pro politické a občanské postoje.

Abyste propouštěli těchto občanů z míst, která zastávali, bylo zjednodušeno, byl roku 1969 novelizován Zákoník práce, konkrétně jeho § 53.¹ Nová úprava byla však v rozporu s platnou Ústavou ČSSR i se závazky, které na sebe vzala vláda ČSSR ratifikací úmluvy č. 111.

Mezinárodní organizace práce následovně několikrát upozornila československou vládu na tyto skutečnosti a dokonce ji v oněch letech až do doby, než byl kritizovaný stav napraven, zařadila na svoji tzv. „černou listinu“, v níž jsou zapsány státy nedodržující své závazky vyplývající z úmluvy č. 111. Československá vláda na kritiku MOP reagovala novelizační Zákoníku práce, při níž se jeho znění dostalo do souladu s požadavky citované úmluvy. Zároveň podala MOP informaci, jak bude novelizovaný text Zákoníku práce vykládán. Podle tohoto výkladu vztahujícího se k případům výpovědi zdůvodněných tím, že pracovník svojí činností porušil bezpečnost státu, československý zástupce v MOP uvedl, že v takových případech „...je nutné podat důkazy, že pracovník se dopustil takového činu, který uvádí v nebezpečí bezpečnost státu. Bezpečnost státu se rozumí neporušitelnost státního

úřadoven SNB, jsou zde podrobováni výsledkům týkajícím se záležitostí, které vůbec nespadají do kompetence orgánů SNB (soukromé styky, politické, náboženské a občanské postoje atd.), a pod smyšlenými záminkami (např. § 202 – výtržnictví) jsou na dobu až 48 hodin nezákonně vězněni. Tato nehumánní, protiprávní a zákeřná praxe je uplatňována proti občanům s nekonformními občanskými postoji a proti lidem z jejich okolí. Je to jev obecně velmi nebezpečný pro existenci celé naší společnosti. Připustí-li nejvyšší státní orgány z jakýchkoli důvodů a v jakémkoliv rozsahu jako možnou praxi výkonu státní moci nerespektování, resp. překrucování a zneužívání platných zásad a norem právního řádu, připouští tím možnost suspendování právního řádu a jeho nahrazení nekontrolovatelnou subjektivní zvláštností. Jedině dodržováním smyslu celé soustavy platných zákonů a zákonných norem lze zabránit definitivnímu návratu stejných poměrů, jaké v naší zemi panovaly, pane prezidente, v době, kdy i Vy jste byl nezákonně perzekvován a vězněn!

Očekáváme proto, že příslušná úřední místa učiní zmíněným nezákonným postupům přítrž.

dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis mluvčí Charty 77

Na vědomí: Federální shromáždění ČSSR, Generální prokuratura ČSSR

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 5 (duben 1982), s. 6–7 • *Oficiální teror. Listy*, roč. 12, č. 5 (říjen 1982), s. 50–52 • *Studie*, č. 82 (1982), s. 392–393 • pol. blok T-603 (11.5.1982).

KRÁČENÝ TEXT S KOMENTÁŘEM: *České slovo*, roč. 33, č. 5 (květen 1982) • *Sláva Volný o terorismu v ČSSR*. ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 26/82, kart. č. 7.

území, neporušitelnost způsobilosti státu organizovat svoji obranu, neporušenost státních institucí a státního tajemství.“ (Citováno dle zápisu č. 36 ze 60. zasedání Mezinárodní organizace práce v Ženevě.)

Nesprávná ustanovení Zákoníku práce byla tehdy novelizována. Avšak podstatné bylo, že nebyl revidován stav, který vznikl aplikací těchto nesprávných ustanovení. Občanům, kteří byli podle nesprávné úpravy Zákoníku práce z roku 1969 propuštěni ze svých míst, nebyl umožněn ani návrat do těchto míst, ani podstatně většině z nich nebylo umožněno v následujících letech zastávat místa obdobná. A co více. Ačkoli československá vláda podala MOP výklad, jak budou novelizovaná ustanovení Zákoníku práce vykládána, nepodala takový výklad československým občanům v žádném ze svých vládních prohlášení či sdělení publikovaných vládou kontrolovanými hromadnými sdělovacími prostředky. Čs. vláda se rovněž neomluvila postiženým občanům za příkoří na nich spáchaná a nezavázala se, že nebude nadále spojovat přístup ke statisícům míst ve státní, podnikové a družstevní sféře s jejich osobními občanskými, politickými, náboženskými a jinými postoji.

Následky takovéto nedůslednosti vlády ČSSR se projeví zvláště výrazně v roce 1977 a v letech následujících, kdy mnoho set československých občanů podepsalo prohlášení československé občanské iniciativy Charta 77, dovolávající se dodržování závazků vyplývajících pro československou vládu a československé občany z paktů o lidských právech, ratifikovaných prezidentem ČSSR a publikovaných ve *Sbírce zákonů* ČSSR. Pro podpis tohoto prohlášení i pro jiné občanské a politické postoje bylo tehdy a v následujících letech mnoho desítek československých občanů propuštěno ze zaměstnání.

Po právní stránce bylo toto propuštění podloženo stanoviskem Generální prokuratury ČSSR, v němž se pravilo, že českoslovenští občané, kteří podepsali Prohlášení Charty 77, ohrozili bezpečnost československého státu, aniž ovšem toto tvrzení bylo jakkoli věcně a právně doloženo.³

Občanská iniciativa Charta 77 upozornila československou vládu, Generální prokuraturu i Ministerstvo práce a sociálních věcí na to, že takovéto propuštění ze zaměstnání narušuje

čs. platný právní řád i závazky vyplývající z úmluvy MOP č. 111.³

K nápravě však začalo postupně a více než neúplně docházet až poté, co Mezinárodní organizace práce na základě podání Konfederace svobodných odborů požádala vládu ČSSR o vysvětlení, jak v této souvislosti aplikuje ustanovení úmluvy č. 111. Od té doby čs. vláda podala MOP již řadu vysvětlení, avšak žádné z nich doposud nebylo uznáno za dostačující.

Jak vyplývá ze zápisu 67. zasedání Mezinárodní organizace práce v Ženevě, jež se konalo v roce 1981, prohlásil československý zástupce v této organizaci, že „... z 42 pracovníků, jichž se to týká (tj. pracovníků uvedených ve stížnosti projednávané v MOP), pouze 24 podalo odvolání k soudu a z nich 8 dosáhlo pozitivního výsledku. Ve dvou případech došlo ke smíru a v pěti případech zaměstnavatel odvolal své propuštění. V jednom případě bylo propuštění zrušeno (anulováno) a soud pracovníkovi přiznal 17 000,- Kčs odškodného. Ve všech těchto případech jakož i v šestnácti dalších, kde odvolání nebylo uznáno, si pracovníci zachovali svoji práci.“

Bohužel se vysvětlení podané čs. vládou neshoduje zcela se skutečností. Ano, odvolání několika osob k soudu proti propuštění ze zaměstnání bylo soudy vyhověno. Avšak počet takových případů je malý. Navíc došlo k právní revizi po poměrně dlouhé době. Na základě existujících a zdokumentovaných precedentů, kdy soudy odvolání proti propuštění zamítly, došlo k tomu, že mnozí z propuštěných pokládali podání žaloby k soudu proti propuštění ze zaměstnání za zbytečné a neúčelné, neboť dle existujících precedentů předpokládali nepříznivý výsledek. Navíc pro řadu z nich nebyla zanedbatelná otázka finančních výdajů za právní zastoupení u soudů, a to za situace, kdy jim ROH odmítalo právní pomoc.

Vlastní soudní řízení pak probíhala ve všech případech v příkrém rozporu s platným právním řádem – z účasti na jednání před soudem byla zcela vyloučena veřejnost, soudy nepřipustily žádné dokazování a zejména se odmítly zabývat anebo aspoň do spisu založit text vlastního Prohlášení Charty 77, ačkoliv v řadě případů byl důvodem výpovědi výlučně podpis pracovníka pod tímto prohlášením. Jako jediný „důkaz“ sloužilo tzv. stanovisko Generální prokuratury ČSSR, které bylo

rozmnoženo a automaticky zakládáno do všech pracovněprávních spisů v probíhajících sporech.

Propouštění se rovněž netýkalo pouze osob uvedených ve stížnosti projednávané MOP. Týkalo se i celé řady osob dalších. K posledním známým případům propouštění ze zaměstnání došlo dokonce poté, co vláda podávala své vysvětlení MOP. U žádného z občanů, kteří byli takto protiprávně propuštěni ze zaměstnání a jejichž případy jsme zveřejnili a zdokumentovali ve svém posledním stanovisku z počátku roku 1981, pak nebyla zjednána náprava dodnes.

Se skutečností se rozchází i tvrzení zástupce čs. vlády v MOP, že „pracovníci si zachovali svoji práci“. Pokud práci nerozumíme jakoukoli práci – a tedy i práci, pro jejíž výkon není využívána kvalifikace pracovníka a jeho profesionální a osobní schopnosti, a to za stavu, kdy prokazatelně byla volná místa v odpovídajících profesích, pak citované tvrzení není pravdivé.

Ačkoli československá vláda sdělila MOP, jak napravila individuální případy osob propuštěných ze zaměstnání v souvislosti s podpisem Prohlášení Charty 77, nepovažovala za nutné o tom též informovat československou veřejnost. Je rovněž nutné považovat za politováníhodné, že veřejně, způsobem dostupným všem československým občanům, neprohlásila a) že postup zaměstnavatelů při propouštění uvedených osob ze zaměstnání nebyl správný; b) že napříště nebude v pracovní sféře postižen žádný československý občan, který projeví své občanské, politické či náboženské názory, byť i odlišné od oficiálních, způsobem slučitelným s čs. právním řádem (např. způsobem, který bude v souladu se závazky vyplývajícími pro vládu ČSSR a pro čs. občany z ratifikace Paktu o občanských, politických, kulturních a hospodářských právech),⁴ za c) že v rámci své kompetence zajistí potrestání těch vedoucích pracovníků ve státní správě či ve státní podnikové sféře, kteří budou z výše uvedených důvodů propouštěti pracovníky. Bez takového prohlášení čs. oficiálních míst adresovaného čs. veřejnosti nelze mít za to, že došlo ke skutečnému, trvalému obratu v oblasti pracovněprávních vztahů, že nedojde k opakování propouštění z minulých let i ze současnosti, že úmluva č. 111 je v pracovněprávních vztazích v ČSSR plně respektována a uplatňována.

To vše spolu se skutečnostmi dokumentujícími, že v řadě bodů se prohlášení čs. zástupce v MOP rozchází se skutečností, umožňuje domněnku, že postup čs. delegace v MOP je účelový, že hlavním cílem není náprava stavu v pracovněprávní oblasti v ČSSR, ale snaha o to, aby jednání stížnosti proti postupu vlády ČSSR při aplikaci úmluvy č. 111 v Československu bylo co nejrychleji ukončeno.

Propouštění ze zaměstnání pro vyjádřené občanské, politické a náboženské postoje občanů odlišné od postojů oficiálních je pouze jednou stránkou porušování práv občanů v pracovněprávní sféře, jejich diskriminace, která je v rozporu se závazky vyplývajícími pro československou vládu a pro oficiální výklad pracovního zákonodárství z podpisu úmluvy č. 111 Mezinárodní organizace práce. Druhou neméně závažnou stránkou téhož je *omezování rovných možností všech československých občanů v přístupu k výkonu celé řady povolání, k celé řadě míst ve státní správě a v podnikové sféře*. Tato omezení se týkají statisíců, možná že i milionů československých občanů. Na rozdíl od propouštění ze zaměstnání, které lze doložit konkrétními doklady – např. výpovědí, danou pracovníkovi zaměstnavatelem či výrokem soudu při pracovněprávním sporu, tato praxe diskriminace nemá oporu v žádném ustanovení československého pracovního zákonodárství a její uplatňování nelze obdobnými doklady doložit. Je to praxe mimozákonná a proto ve své podstatě i důsledcích i nezákonná. Je založena na usneseních a instrukcích veřejně zpravidla nepublikovaných, které však jsou přesto obecně závazné, neboť byly ve *Sbírce zákonů* registrovány.

Například federální ministerstvo práce a sociálních věcí vydalo dne 27. 1. 1977 pod čj. 11/5-34/77--73/3 výnos, kterým se vydává nomenklatura funkcí a základních platů pro pracovníky ministerstev a ústředních orgánů. Tento výnos platí podnes, pouze byla provedena novelizace zvyšující platové třídy a rozpětí. Z výnosu, který by měl upravovat kvalifikační předpoklady a mzdové otázky citujeme doslova:

„Kvalifikaci pracovníka orgánu státní správy představují politická vyspělost, odborná způsobilost, osobní schopnosti, charakterové vlastnosti a zdravotní způsobilost.

Článek 1

a) Politická vyspělost pracovníka státní správy je charakterizována uznáváním vedoucí úlohy Komunistické strany Československa a dělnické třídy v socialistické společnosti, aktivním postojem k budování socialismu na zásadách marxismu-leninismu a angažovaným přístupem k plnění politické linie Komunistické strany Československa. Nezbytným předpokladem politické vyspělosti je prosazování principů proletářského internacionalismu, upevňování přátelství se Svazem sovětských socialistických republik a ostatními socialistickými státy a aktivní vystupování proti buržoazním ideologiím.“

Potud platný výnos ohledně „kvalifikačních předpokladů“ pro pracovníky státní správy. Přitom jeho shora uvedené zásady posléze přijala všechna ostatní ministerstva, která je zakotvila i do svých resortních mzdových předpisů – např. federální ministerstvo dopravy má svůj obdobný výnos registrovaný ve *Sbírce zákonů* ročník 1982, částka 5, a federální ministerstvo paliv a energetiky ve *Sbírce zákonů* roku 1982, částka 6.

Kromě toho existuje obecně platný systém tzv. stranické nomenklatury. Je známo, že velká většina řídicích míst (tzv. nomenklaturních míst) může být obsazena teprve tehdy, dá-li k tomu souhlas některý z orgánů Komunistické strany Československa. Tato rozhodnutí jsou přijímána mimo normální pracovní proces, mimo postup, opírající se o platné pracovní zákonodárství. Pracovník, o jehož osudu je jednáno, není k jednání přizván, nemůže se vyslovit k soudům a hodnocením o něm vynášeným, nemůže se nijak odvolat proti konečnému rozhodnutí.

Možnost zastávat desetitisíce a snad statisíce míst je spojena se zvláštními požadavky na uchazeče. Denně se lze (zejména v tisku) setkat s inzeráty podniků a institucí hledajících pracovníky, kteří kromě obvyklých požadavků na odbornou kvalifikaci, vzdělání, praxi, případně zvláštních kvalifikačních požadavků, např. jazykových, mají splňovat i další tzv. „kádrové předpoklady“. Každý čs. občan ví, co znamená tento termín neopírající se o žádné ustanovení platného pracovního zákonodárství.

Jeho obsah lze odvodit z dokumentů jiných. Ocitujeme část usnesení o kádrové a personální práci schválené předsednictvem ÚV KSČ dne

6. listopadu 1970,⁵ kterou zveřejnilo *Rudé právo* 24. února 1971 a která platí podnes:

„Kvalifikaci tvoří politická vyspělost, třídní uvědomělost, požadovaný stupeň teoretických znalostí a vědomostí, životních a zejména pracovních zkušeností, dovedností a návyků, všeobecného rozhledu a intelektu, morálních vlastností a osobních schopností. Její významnou součástí jsou politické postoje, věrnost socialismu, marxisticko-leninské politice Komunistické strany Československa a socialistického státu, přátelství k Sovětskému svazu.“

Jestliže tuto definici oprostíme od běžných kvalifikačních požadavků a od osobních a morálních vlastností pracovníků, zjistíme skutečný obsah pojmu „kádrové předpoklady“. Je z ní zřejmé, že pro zastávání řady míst jsou nezbytné specifické osobní a politické postoje. Osoby, jejichž postoje nejsou v souladu s oficiálně deklarovanou politickou linií, pak nemají šanci nabízená místa získat. Při osobních jednáních uchazeči o místo často zjistí, že „kádrovými předpoklady“ se často míní právě členství v KSČ. Nejde jen o to, že členové KSČ mají více příležitostí. Jde i o to, že dokonce občan, který by se chtěl stát členem KSČ, aby měl stejný přístup k pracovním místům jako její členové, tak učinit nemůže. Přijetí do KSČ totiž nezávisí jen na projevu vůle občana, ale zejména na tom, zda tato organizace jej za svého člena přijme. A opět, ačkoli se členstvím v KSČ je spojena výhradní možnost zastávat mnoho tisíc či desetitisíc míst ve státní správě, ve vládních službách, v armádě, Bezpečnosti a v řídicí hospodářské sféře, jelikož občan nemá „právo“ na členství v této organizaci, nemůže se proti rozhodnutí orgánů této organizace, jediné, která rozhoduje o obsazování značného množství odpovědných míst, odvolat k žádnému nezávislému státnímu nebo soudnímu orgánu.

Praxe zajišťování „kádrových předpokladů“ je podložena obsahem standardizovaných osobních dotazníků, které platí ve většině institucí (pokud pro některá místa nejsou vyžadovány dotazníky podrobnější). Dotazníky obsahují kromě údajů osobních, kvalifikačních a personálních i údaje o politické příslušnosti členů jeho rodiny. Navíc se požaduje, aby uchazeč o místo rozvedl v životopise, který je povinnou přílohou dotazníku, své politické a osobní postoje.

Jednou z nejméně frekventovaných rubrik je žádost, aby uchazeč uvedl všechny příbuzné zdržující se v zahraničí; netřeba přitom dodávat, že taková skutečnost jej předem diskvalifikuje v možnosti získat významnější uplatnění.

Tato ustanovení nelze obejít např. tím, že pracovník požadované údaje neuvedl nebo zatajil. Od skončení základní školy až do konce jeho profesionální kariéry – do odchodu do důchodu – putují od zaměstnavatele k zaměstnavateli jeho kádrové materiály, s jejichž obsahem (kromě pracovního hodnocení podle Zákoníku práce) se pracovník nemá možnost seznámit, a tak ani nemá možnost se odvolat proti nepravdivým a zaujatým stanoviskům – posudkům, hodnocením, sdělením, vypracovávaným občanskými výbory a politickými orgány různých stupňů. V řadě případů se v kádrových materiálech zakládají dokonce i anonymní udání. Tato praxe zcela diskriminuje celé velké skupiny občanů naší země, často po celý život.

Nastíněný pohled na problematiku pracovního právního uplatnění v Československu nasvědčuje tomu, že úmluva č. 111 MOP o zákazu diskriminace při výkonu povolání a zaměstnání je porušována nejen v běžné praxi zaměstnavatelů a soudních orgánů, ale i v platné právní úpravě, zejména v oblasti kvalifikačních předpokladů, zakotvených v celé řadě sekundárních a terciálních mzdových a jiných norem. Domníváme se proto, že odpovědný přístup čs. vlády k respektování mezinárodních vztahů by se projevil přijetím těchto opatření:

1. ustavením odborné komise vlády ČSSR a ÚRO s cílem zjistit, proč byla porušena úmluva č. 111 Mezinárodní organizace práce, napravit důsledky masové diskriminace občanů a zajistit jejich návrat k výkonu občanského povolání podle jejich odborné kvalifikace;

2. umožněním vstupu nezávislé pracovní skupiny MOP do ČSSR, aby zde prostudovala podklady vládní a odborové komise ČSSR a na místě se přesvědčila o stavu dodržování úmluvy č. 111;

3. novelizací všech kvalifikačních předpisů tak, aby zaručovaly všem rovný přístup k výkonu povolání a zaměstnání bez ohledu na politické či náboženské názory uchazeče či zaměstnance;

4. zrušením stanoviska Nejvyššího soudu č. 20 z roku 1978;

5. upravením směrnic o nomenklatuře kádrů pro ústavní, vládní, hospodářské a veřejné organizace a instituce tak, aby byl především akcentován přirozený výběr kvalifikovaných pracovníků;

6. úpravou směrnic pro činnost kádrových a personálních útvarů v tom smyslu, aby zaměstnanec měl přístup k naprosto všem posudkům, které se týkají jeho osoby a práce, tedy aby bylo znemožněno jakékoli utajování při posuzování a hodnocení a byla umožněna skutečná kontrola jak dotýčným pracovníkem, tak eventuálně veřejností, např. spolupracovníky, odborovou organizací apod.;

7. zveřejněním obsahu úmluvy č. 111 Mezinárodní organizace práce a závazků, které na sebe vzala vláda ČSSR, a realizací této úmluvy v celém systému československého veřejného – tj. politického, hospodářského, kulturního a náboženského – života.

Upozorňujeme, že navrhané úpravy a závazky v personálních zaměstnaneckých otázkách se netýkají jen zájmů jednotlivých pracovníků, nýbrž zájmů celé společnosti, totiž jak hospodářské prosperity, tak celkové atmosféry pracovníprávních jistot a spravedlivého jednání.

Znovu opakujeme, že jsme ochotni účastnit se při realizaci uvedených zásad a při plnění textu úmluvy MOP č. 111 jednak podklady pro konkrétní případy, kdy je citovaná úmluva porušována, jednak dalšími podněty.

*dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77*

Na vědomí: Světové odborové federaci, Praha, Konfederaci nezávislých odborů, Brusel, Belgie

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

1 *K původním dvěma důvodům pro propuštění ze zaměstnání („a/ byl-li pracovník pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin nepodmíněně k trestu odnětí svobody na dobu delší než jeden rok, b/ porušil-li pracovník pracovní kázeň tak hrubým způsobem, že jeho ponechání v organizaci do uplynutí výpovědní lhůty není možné z důvodu udržení pracovní kázně v organizaci“)* bylo v novelizovaném Zákoníku práce k §53 připojeno

písmeno c): „ohrozil-li pracovník bezpečnost státu a jeho setrvání v organizaci do uplynutí výpovědní doby není možné bez ohrožení řádného plnění úkolů organizace.“ Srv. Jičínský, Z.: Právní myšlení v 60. letech a za normalizace. Praha 1992, s. 42–48.

- 2 Srv. D40 (19.1.1978).
- 3 Srv. též D16 (30.5.1977), 49 (6.4.1978), 92 (7.2.1979), 121 (říjen 1979), 144 (15.5.1980), 170 (26.3.1981), 243 (24.5.1983).
V červnu 1982 se v Ženevě konalo zasedání Mezinárodní organizace práce, jejíž výbor posuzoval propouštění signatářů Charty 77 ze zaměstnání jako porušování té části konvence (úmluva č. 111 MOP), která zakazuje diskriminaci z politických důvodů. V diskusi na ženevské konferenci pracovník Úřadu předsednictva vlády Miloš Mařík k úžasu všech přítomných připustil, že ve výpovědích ze zaměstnání jsou body, které nejsou v souladu s úmluvou.
- 4 Správně: Mezinárodní pakt o občanských právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.
- 5 Srv. Hradecká, V.–Koudelka, F.: Kádrová politika a nomenklatura KSČ 1969–1974. Praha, ÚSD 1998, Sešity sv. 31.

KOMENTÁŘ: Národní politika, roč. 14, č. 7 (červenec 1982), s. 17 • Chartisté obviňují vládu z diskriminace čs. disidentů. ČSDS, sb. Charta 77 (zvláštní zpravodajství ČTK, 25.5.1982).

LITERATURA: Jičínský, Z.: Charta 77 a právní stát. Brno, Doplněk, s. 191–199.

1982, 1. červen, Praha. – Dokument o výchově a vzdělávání dětí a mládeže v Československu, předložený k veřejné diskusi a zaslaný Ministerstvům školství ČSR a SSR a odboru pro otázky mládeže Úřadu předsednictva vlády ČSSR. (Dokument č. 20/82)

Předkládáme československé veřejnosti text týkající se jedné z nejdůležitějších otázek budoucnosti našich národů: výchovy dětí a mládeže. Nečiní si nárok na úplnost. Otevíráme jím diskusi a uvítáme doplňky, nové texty i dílčí připomínky.

Utváření a sebeutváření člověka vystupuje do popředí tím více, čím rozporněji se vyvíjí lidský svět plný násilí, duchovního zotročování, nerovnoměrně vyvíjený, sužovaný hladem a chudobou, v neposlední řadě ohrožený válkou.

Všechna zdravotní, sociální a kulturní péče, která v posledních letech se vynaložila a vynakládá na vývin mladých lidských bytostí i dospělých, by se stala paradoxní, kdyby válka měla vystavit svět zkáze. V roce 1948, ne náhodou brzy po největší dosavadní válečné katastrofě světových dějin, přijala Organizace spojených národů jednomyslně jeden ze svých nejvýznamnějších dokumentů – Deklaraci práv dítěte. Tato deklarace představuje nejen významnou ochranu práv těch, kdo nemohou zastávat samy sebe, ale i jeden z nejdůležitějších dokumentů pro realizaci mírového soužití mezi národy. Neboť výchova nastupujících generací je tím nejušlechtlejším polem, na němž by měli ještě daleko více spolupracovat jednotlivci i skupiny blízkých i vzdálených národů, vyměňovat si různorodé zkušenosti a budovat program výchovy člověka k svobodě, toleranci a vzájemnosti, který by byl schopen čelit pokusům o zotročení člověka či jeho nadvládu nad druhými.

V Deklaraci práv dítěte se praví, že lidstvo dětem ještě mnohé dluží. Dlužna je v tomto smyslu i současná společnost, a to nejen tam, kde aktuální ekonomická situace sužuje občany i děti kritickými materiálními nedostatky. Též jiné „nedostatky“ mohou být a jsou velmi vážným ohrožením života – dokonce existence života na Zemi vůbec. Nejsou nic platné mírové výzvy, když se nastupující generace vychovává v duchu uniformní „jednoty“, tak blízké militaristickým záměřům, když monopolní státní moc vykonává

přebujelý byrokratický aparát s direktivně řídicí centralizovanou funkcí jak příkazovací, tak kontrolní i eventuálně – trestní. Stát potom může navenek halasně hlásat mírovou politiku, avšak uvnitř připravovat prostřednictvím výchovy daleko spíše vojáky, místo aby stimuloval prostřednictvím státní administrativy takovou výchovu a vůbec péči o nastupující pokolení, která by vedla k podpoře a rozvoji neuniformních, samostatných, svobodných občanů.

Dokument, který předkládáme, je příspěvkem k analýze výchovy mladé generace v ČSSR. Upozorňujeme, že některých otázek v tomto směru se dotýkal i dokument Charty č. 4/77.¹

dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis mluvčí Charty 77

K výchově dětí a mládeže vzhledem k Deklaraci práv dítěte²

Dne 20. 11. 1959 byla Valným shromážděním OSN přijata Deklarace práv dítěte. V její preambuli se praví, že dětská práva se vyhláší v vědomím toho, že lidstvo je dětem mnohé dlužno. Při příležitosti Mezinárodního roku dítěte se v československém tisku vyskytly i takové názory, které tvrdily, že všechny závazky vyplývající z deklarace byly v ČSSR beze zbytku splněny. Skutečnost je však poněkud jiná.

Podle zásad deklarace má dítě prožívat stanovená práva bez rozlišování nebo diskriminace z hlediska rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení, ať již dítěte samého, nebo jeho rodiny. Stát má garantovat podmínky svobody a důstojnosti. Dítě má mít právo na zdravý vývoj. V duchovním vývoji mají působit a za dítě ručit především rodiče, a to díky těm lidským podmínkám, které nemůže nahradit žádná jiná instituce, především díky lásce a porozumění. Dítě má být ochráněno přede všemi formami nedbalosti, krutosti a vykořisťování. Má být chráněno před činy, které by mohly podporovat rasovou, náboženskou nebo kteroukoli jinou formu diskriminace.

Kromě Deklarace práv dítěte hovoří o principech výchovy a vzdělání dětí a mládeže i další mezinárodní dokumenty, zavazující jednotlivé státy

naplňovat ducha a literu výše uvedených zásad. Tak v článku 13 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech v bodě 1 se praví: „Státy, smluvní strany paktu, uznají právo každého na vzdělání. Souhlasí, že vzdělání bude směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a smyslu pro její důstojnost a posílení úcty k lidským právům a základním svobodám. Souhlasí, že vzdělání má umožnit všem osobám účinnou účast ve svobodné společnosti, napomáhat k vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi všemi národy a všemi rasovými, etnickými a náboženskými skupinami, jakož i k rozvoji činnosti OSN pro zachování míru.“

Konfrontujeme tyto přijaté principy s naší skutečností. Učiníme tak ve třech oblastech: výchova dětí a celková životní orientace, výchova a rodina a konečně výchova a školská politika.

I. Výchova a životní orientace

Strohá monopolizace výchovy státem, jež se v naší zemi postupně stala samozřejmostí, má velmi neblahé důsledky pro vývoj individuálního, národnostního a sociálního charakteru našich lidí. Jako závažné varování znějí dnes slova Karla Marxe z roku 1875: „Naprostého zavržení si zaslouží výchova lidu státem. Stanovit všeobecným zákonem prostředky obecných škol, kvalifikaci učitelstva, učební předměty atd. dozírat státními inspektory nad tím, aby se tyto zákonné předpisy plnily, toť něco zcela jiného než jmenovat stát vychovatelem lidu! Právě naopak je třeba zbavit vládu, právě tak jako církev, jakéhokoliv vlivu na školu. Zvláště v prusko-německé říši (a nepomůže planá vytáčka, že se mluví o ‚státě budoucnosti‘, však jsme viděli, jak se věci mají) stát naopak potřebuje velmi drsné výchovy od lidu.“ (Marx K. – Engels B.: *Vybrané spisy II*, str. 30, Praha 1950.)

I když některé materiální nedostatky našeho společenského života – jako je kvalita základních potravin (nikoli v poslední řadě pitné vody!) stále více sporná z biochemického hlediska, vysoké ceny masa, drahota dětského oblečení, nedostatečnost velké části školního, sportovního, rekreačního a kulturního vybavení, stále vážnější problém vlivu prostředí na zdravé dítěte a jiné otázky ekologické povahy nás nenechávají lhostejnými, chceme se soustředit na to, co je v dnešní situaci

velmi podstatné: ohrožení duševního a sociálního zdraví nastupujících generací. Každý jedinec má přece přirozeně i právně zakotvené právo na vlastní cestu k vnitřnímu i obecnému řádu, vyúsťující v uvědomělý rozvoj své vlastní osobnosti, ve službu lidem a světu. Takto aktivně žitý život je výsledkem složitého vývoje dětí a mladých lidí v rodině, ve škole, v zájmových činnostech a skupinách, v obci, na pracovišti apod. Tento vývoj má své zákonitosti, jež nelze porušovat bez negativních, někdy i tragických následků pro jednotlivce i pro společnost.

Takto aktivně žitý život je výsledkem složitého vývoje dětí a mladých lidí v rodině, ve škole atd. Citově, mravně a sociálně zralá bytost se může vyvinout pouze v určitých podmínkách společenské organizace a sdílené kultury. Tuto skutečnost deklarovali již myslitelé 18. století, když do základních lidských a občanských práv byl pojat požadavek svobody svědomí, tj. právo na vlastní otevřené myšlení, citění, názory týkající se podstatných mravních, vědeckých, náboženských a politických otázek, spolu s požadavkem práva na svobodu sdružování lidí týchž názorů a cílů.

Svobodné rozvíjení osobního a společenského života nevylučuje samozřejmě řadu zcela přirozených a nutných omezení (např. pudově afektivních činů, jež ohrožují druhé lidi apod.). Z toho však neplyne právo státních orgánů rozšiřovat sféru oněch nutných omezení a zasahovat do vnitřního i vnějšího uspořádání veškerého života jednotlivců od jejich nejtěššího věku, a to s takovými záměry, aby v národě téměř zmizela schopnost reflexe či sebereflexe, pravdivého uvědomování a sebeuvědomování, jakákoli skutečná originální svébytná iniciativa a aktivita, smysl pro čest, vzájemnou lidskou solidaritu, nezištnou pomoc bližním atd. Ukazuje se, že pouhý požadavek osobní svobody jako základní podmínky lidské existence je u nás považován za „inkriminující“ a trestný a má být z povědomí občanů vymýcen. Už ten fakt, že cenné lidské vlastnosti, jako je čestnost, smysl pro pravdu a spravedlnost, garantované vnitřním, osobně nezástupným vědomím, či potřeba nedemonstrováné a veřejně neodměňované, ale tím opravdovější přátelské pomoci a solidarity nejsou na školách soustavně a promyšleně pěstovány, avšak spíše považovány za druhořadé, ba až nežádoucí, svědčí

o velmi nepříznivé situaci v utváření mladých osobností.

Individuální a občanská morálka, sociálně kulturní a politické formy uvažování a jednání (např. i činnost literárních a dramatických kritiků) jsou u nás stále více monopolizovány a vtěsnávány do jednotného rámce. Základní informace o lidských a společenských faktech a jejich výklad jsou výlučně záležitostmi dané skupiny u mocenského vesla. Obyvatelstvu, resp. organizacím a institucím jsou potom direktivně předávány k jednoznačnému přijetí, případně k přesně vymezenému uplatnění: jen v tomto úzkém rámci se potom hovoří o „aktivitě“, zatímco jde vyloženě o povinnou pasivní recepci. To současně znamená, že záměrně a cílevědomě není kultivováno a rozvíjeno soustavné a nezávislé myšlení a citění, a že veškeré samostatné a iniciativní usilování v podstatných otázkách a směrech národního a společenského života vycházející z širší, někdy i úzké, například lokální zkušenosti, končí pronásledováním, perzekucí či sociální likvidací velké části mravně a intelektuálně silnějších jedinců i jejich rodin, takže se vyplácí spíše bezduchá podřízenost, lhostejnost, pokrytectví, sobecká preference jen těch nejužších osobních hledisek (vila, chata, auto atd.).

Jak za této situace vychovávat děti a mládež? K jakému smyslu, k jaké službě, řádu, zákonu? Sociální bytostí není ani zdaleka jen ten, kdo zaujme to či ono společenské, resp. politické postavení. Z historie je známo, že celé skupiny zcela asociálních, sobě i druhým naprosto nebezpečných lidí obsadily na dlouhá období mocenské pozice a přivedly své země do stavu všeobecného rozkladu (např. fašisté).

Výchova a vzdělávání nesmí být pouhou socializací neboli zespolečenštěním člověka v úzkém smyslu nabývání schopností a dovedností k výkonu určitých hospodářských, kulturních či politických rolí, ale má být nikdy nekončícím svobodným růstem lidských osobností, jejich sebezdokonalováním a usilováním o maximální otevřenost k vlastní vnitřní odpovědnosti za to, čemu se říká lidské a vůbec světové občanství. To lze uskutečňovat jen vytvářením výchovných podmínek pro svobodný rozvoj dítěte, budoucího občana, jimiž jsou především důstojné a spravedlivé lidské vztahy. Ve společenské struktuře, která

nerespektuje a nepodporuje lidskou důstojnost a svébytnost, je to možné především – a často želen – cestou podstupování rizik, cestou plnou obětí, utrpení a pronásledování.

S obavami pozorujeme, jak naše děti a všichni ti mladí lidé, kteří se rozhodnou usilovat o opravdovost a kriticky posuzovat zásadnější problémy třeba jen svého nejbližšího společenského okolí, čeká to druhé.

II. Výchova a rodina

V mnohých učených pojednáních i v popularizační publicistice se rodina u nás posuzuje nejčastěji z hlediska „účelovosti“ (bydlení, stravování, plození dětí a materiální péče o ně apod.). Avšak rozhodující není jen pojatý „účel“ rodiny, nýbrž její smysl, ono vnitřní poslání vyjadřované duchem vzájemných vztahů, vzájemného poznávání a kritiky, úcty, všeobecné péče a víry v život, lásky a spolupráce.

Rodina, ve které se dítě cítí bezpečně a milované, není pouhým bio-psychicko-sociálním uskupením, jež lze popsat strohým jazykem statistik. Má být společenstvím hodnot, které materiální danosti přesahují. Má být místem nehlubší intimity a bezpečí, kde se tělesné, citové a mravní síly dítěte rozvíjejí v atmosféře klidné a důstojné kritičnosti a víry ve smysluplnost konání dospělých.

Jen ta společnost, v níž jednotlivé rodiny mají vedle nezbytné hmotné úrovně vlastní vědomí vnitřní integrity a nezávislosti, zaručené určitým sociálním postavením, platnými a dodržovanými zákony, dobrou kvalitou života pospolitosti, může počítat s tím, že rodiny vychovávají z dětí bytosti vpravdě sociální, soběstačné a současně zodpovědné vůči druhým.

To je však v naší zemi silně omezováno mimo jiné značnou pracovní a ekonomickou mobilizací žen. S různými nedomyšlenými zásahy do společenského života v posledních desetiletích pokleslo oceňování mateřství jako hluboce intimní a zároveň vysoce sociální hodnoty. Velká část matek odcházela brzy po narození dítěte do zaměstnání. Mnohé z finanční nezbytnosti daly přednost vyššímu životnímu standardu před intimně niternými hodnotami mateřství a dětství. Žena-matka má být ústřední postavou v citovém a mravním životě svých nejbližších, a zatím je většinu dne

mimo domov. Čas rodičů pro dítě je striktně omezený, krátký. Jesle, mateřské školy, družiny, ulice apod., to znamená prostředí, jež mají hrát pomocnou výchovnou roli, se stala u velké části dětí prostředím rozhodujícími.

Příslib vyšší životní úrovně, jejíž dosažení je v naší zemi u převážné části obyvatel možné jen na základě dvojího platu, odradil a odrazuje dodnes značnou část žen a mužů od plnění rodičovského poslání. Řada sociálních opatření, zejména prodloužení placené mateřské dovolené, zlepšila situaci v tomto směru a zastavila aspoň na čas prudký pokles natality v naší zemi. Umožnila mladým matkám být s dětmi doma a věnovat se jim, pokud jsou malé, aniž by rodině hrozilo prudké snížení životní úrovně. Jak se však ukazuje, finanční stimulační porodnosti nemůže být jedinou cestou jak řešit problém klidného, bezpečného mateřství a dětství. Musí být provázena řadou sociálních i kulturních opatření. To se týká hlavně doby po odchodu matek do zaměstnání, když děti odrostou do věku 3 až 6 let. Většina žen v této etapě již začíná ve spolupráci s mužem, případně za pomoci rodičů, plnit kromě svých rolí rodinných i role vyplývající z pracovního zařazení. K tomu, aby spojování úkolů pracoviště, mnohdy velmi náročných, s péčí o děti a dobrý rodinný život nebylo pro matky a otce rozporné, konfliktní, mají příslušné společenské instituce a organizace vytvářet co možná nejpříznivější sociální podmínky. Patří k nim nesporně vedle sítě běžných služeb i takové, jako je opatrování dětí v nemoci, v době, kdy se jim rodiče nemohou věnovat, i přizpůsobení pracovního rytmu a pracovní doby rodinným povinnostem matek i otců, umožnění práce doma, rozšíření okruhu domácích prací apod. Zvláštní pozornost a zkoumání pak nesporně vyžaduje otázka rozvedených a svobodných matek, jejichž situace si krom toho, co bylo právě řečeno, vyžaduje mnohdy i mimořádné finanční výpomoci. Specifickou oblastí citlivé sociální a kulturní pozornosti by měla být vydatná, různorodá pomoc rodinám pečujícím o děti tělesně či duševně postižené a dlouhodobě nemocné. Všechny tyto sociální a sociokulturní otázky nemožno ovšem řešit bez spolupráce státních institucí a orgánů s dobrovolnými občanskými sdruženími. Až dosud se tato spolupráce uskutečňovala velmi nesoustavně, za cenu

velkého úsilí a mnoha obětí dobrovolníků z takovýchto sdružení. Péče o dlouhodobě nemocné či trvale postižené děti a jejich výchova představuje často obrovskou zátěž pro rodiče těchto dětí. Mnohé matky i otcové jsou všestranně náročnou péčí o své postižené děti plně a trvale vázání, nemohou se vůbec věnovat svým osobním ani jiným zájmům, dokonce ani těm nejnütnejším, matky nemohou pracovat mimo domov apod. Tito spoluobčané si přece plně zaslouží pozornost a podporu odboru zdravotní a sociální péče a jiných organizací.

S traumatizací společenského života se v letech 70. objevil znepokojivý úkaz: velký růst sňatků velmi mladých lidí, zcela nepřipravených pro sociální a rodičovské povinnosti, mnohdy neschopných zvládnout těžkosti vlastního vývoje, natož partnerské spolupřítí a výchovu vlastních dětí. Příliš často jsme svědky toho, že nezralí, mnohdy doslova sociálně infantilní mladí lidé přivádějí na svět děti, ale nejsou schopni dostatečně se o ně postarat.

Výchova k rodičovství musí být systematicky, ale neokázale pěstována od dětství a musí být součástí celkové lidské kultivace dívek a chlapců. Je neoddělitelná od hry s panenkami, od pozorování láskyplných vztahů v rodině, od pěstování dobrých kamarádských vztahů, od pěstování sociálního citění, obětavosti a úcty k druhým, je neodmyslitelná od citlivého vedení výchovy mladých lidí v otázkách erotických a sexuálních, od čtení dobré literatury, od prožívání dobrých filmových a divadelních příběhů, od zkoušení a pěstování dobrého partnerství, od prožívání milostných pocitů a prožitků, od přípravy na manželství, na život v rodině, na výchovu dětí. Kultivaci pro rodinný život nelze očekávat bez kritického střetávání různých pozorování, různých mínění o těch či oněch sociálních zásadách (byť třeba dobře míněných), bez kritické konfrontace různých výchovných či vzdělávacích postupů, bez svobodné kritiky knih a vůbec všeho, co má v tomto směru působit, jakkoli „osvícená“ a co do uplatnění mocná direktivní rozhodnutí shora jsou ze své podstaty nejvyšší problematiká.

Vysoké procento rozvodů, kriminality mládeže a sebevraždy mládeže v ČSSR jsou příznaky nedobrého stavu vztahů rodina – stát – společnost v naší zemi. Trvalá sociálně politická

nejistota mnoha lidí, pokles hospodářské a sociální stability, soudržnosti, důvěry a racionality v lidských vztazích, nekalifikovanost a neefektivnost společenského řízení, narůstající nesmyslnost v konání stále většího počtu zbyrokratizovaných institucí při absenci mnoha neformálních, spontánních, společensky aktivních občanských sdružení, to vše se nutně obráží v situaci rodiny, dětí a mládeže. Sociokulturní vstup do společnosti, zvláště pak v některých oblastech a vrstvách, se kromě jiného projevuje i v chování a značně chudé mluvě výrostků, v problematice povrchních zábav mladých lidí, v jejich ryze konzumním, avšak prchavém a měnlivém zaměření, v jejich nevyzrálosti pro přebírání zodpovědných pracovních úloh a potom rolí v nově zakládaných rodinách. Rané a nezralé sňatky lze bez nadsázky interpretovat jako snahu mnoha citově labilních jedinců „ukrýt se“ před komplikovanou a ohrožující společenskou realitou, před neutěšenou každodenností do vlastního světa, pro jehož vytváření a ochranu však nejsou řádně připraveni.

Skrytá či otevřená dezintegrace rodinného života – tj. spěch, nevzájemnost, neúplnost soužití, nervové a pracovní přetížení rodičů, zvláště žen, konzumní a konformní zaměření rodin atd., vytváří první životní prostředí dítěte, které – prospívá-li tělesně – má mnohé citové a mravní problémy, v předchozích generacích většinou neznámé. Jestliže v rozvrácených a těžce narušených rodinách či u opuštěných dětí jsme svědky vážné citové deprivace neboli citového ochuzení, jež má velmi nepříznivé následky v psychickém, morálním a vůbec celkovém vývoji dítěte, můžeme mnohdy pozorovat i v tzv. normálních rodinách, navenek prosperujících, větší či menší citovou deprivaci dětí, jejíž příčinou může být např. konzumní zaměření rodiny spojené s nepochopením autentických potřeb dětí a dorostu.

Úsilí mladého člověka o pravdivé a osobně svědomité porozumění blízkému i vzdálenému světu a vztahům k lidem, věcem a přírodě, o nalezení vlastní autenticky pravdivé životní orientace a cesty se stalo velmi náročným. Škola, mládežnické organizace a pracoviště nejsou místy, kde by se mladý člověk mohl projevit individuálně, kde by mohl svou tvořivou spontaneitu předložit přísné a spravedlivé konfrontaci v rámci základního předpokladu, totiž věcné laskavosti a laskavé

věcnosti, kde by se mohl projevit bez obav, že jeho realisticky míněná (a zpravidla opravdu realističtější) vidění a prožívání bude mít „politické následky“. V současné době jsme svědky velmi škodlivých jevů v působení na názorovou a životní orientaci mládeže. Především je to technizace, skrývání a zatajování určitých témat, eventuálně zatajování řešení a různých hledisek.

Škola má přikázáno velice přesně, co se říkat smí a co nikoli, co jsou fakta a co nikoli, ba učuje se i citový akcent vůči té či oné skutečnosti. Dále je to dezorientace realizovaná školou, sdělovacími prostředky, ediční politikou, totiž předkládání možných koncepcí a hledisek jako jediné správné, přípustné, přesné a „vědecké“ konstatace. A je to i velmi rozšířené rozdvojení výkladu života a světa, jeden je předkládán dětem a mladým lidem v rodinách (většinou útržkovitě a náhodně), druhý ve školách a jiných oficiálních institucích. Jeden předkládaný funkcionáři při veřejných projevech, druhý v soukromém „upřímném“ rozhovoru, jeden vyjadřovaný představenými a vedoucími navenek, druhý sdělovaný intimně. Tato schizofrenie vede k životu s dvojitou tváří, kterou si mnohé děti a mladí lidé nasazují velmi dovedně, jež ale za určitých podmínek může mít velmi nepříznivé morální i psychické následky.

Rodina může být – za zmíněných pozitivních předpokladů – zárukou rozvoje plně lidské osobnosti, samozřejmě nikoli v izolaci od veřejného života. Život veřejný je však zatím převážně účelový, je to hlavně život organizací zaměřených především na adaptaci, tzn. přizpůsobení jednotlivce. Rodina by proto měla vytvářet citové, rozumové a vůbec životní bohatství, vázané nejen na vnějškové účely, ale především na dítě, mladého jedince jako hodnotu samu o sobě, na lidské rozvíjení dětí i dospělých. V tom je dobrá rodina zcela nezastupitelná. Kde jinde lze ve společensky závažném měřítku očekávat, že zapustí kořeny přátelství, láska – láska sourozenec-ká, rodičovská, partnerská, příbuzenská, láska ke světu rostlin, zvířat, věcí, lidí a jejich řádu? Kde jinde může dát dítě a dorostenec riskantně všanc osobitě, třeba nevyzrálé výboje svého úsilí o pravdu a správnou životní orientaci než v prostředí přísném, avšak milujícím a přísně kritičnosti?

Svět lidskosti vzniká pomalu, v relativní odloučenosti, a přece vnitřní spjatosti s okolím. Je to složitý citový, mravní a duchovní výkon, kterého jsou schopni lidé kultivovaní rodinou k důvěře, vzájemnosti, kritičnosti a dalším nezbytným vlastnostem. Tuto složitost a náročnost individuálního a sociálního vývoje propaganda nevidí, o potřebě hojného a trvalého zabezpečení lidského života klidem, rozumem, vnitřní kulturou a zralou láskou se nehovoří. Není pochopen význam citové a mravní kultivace pro rozumový a světonázorový rozvoj jedince, pro jeho sociální citění, pro skutečnou kulturnost a občanskou angažovanost. Mlčí se o souvislostech mezi biopsychickým vybavením, kulturní a mravní povahou, lidskou stabilitou rodiny a širšími sociálně politickými poměry, i když určité jevy, jako už zmíněná sebevražednost našich dětí a mládeže i nikdy nebyvalé množství rozvodů jsou jevy krajně znepokojujícími a výstražnými.

Právo na autonomní rozvoj jedince není postulováno a děti ani mladí lidé často o tomto svém právu, ba povolanosti a povinnosti vůbec nevědí, mnozí rodičovské neznají a též vinou společenských okolností nezvládají svůj základní rodičovský úkol.

Nelze zamlčet, že poměrně velká část rodin v ČSSR neplní své povinnosti vůči dětem ani z hlediska základního účelu, že jsou matky a otcové, kteří nepečují či zcela nedostatečně pečují o své děti co do jejich stravování, ubytování, školní docházky, zdravotní péče apod. Odborníci hovoří o tzv. dysfunkci rodiny či o částečné dysfunkci, např. mateřské nebo otcovské role apod. Poměrně značný počet dětí těžce prožívá rozvody rodičů, rodinné nesváry a rozkoly, mnohé z nich jsou pak těmito psychickými otřesy poznamenány na dlouhou dobu, ne-li navždy. Značná část dětí prožívá své dětství mimo rodinu, v dětských domovech, jejichž četné závady, jako je nedostatečná diferencovanost, přeplněnost, nespokojivá odbornost a lidská kvalita mnohých vychovatelů a vychovatelek, přílišná unifikace výchovných postupů, nedořešené otázky adopce aj., svědčí vcelku o lhostejném přístupu k řešení naléhavých problémů tohoto úseku sociální péče. Malá pozornost je věnována osvědčeným formám náhradní výchovy, např. uměle vytvářeným rodinám, poučenému pěstounství,

adopci, rodinným domovům apod. Uniformní prostředí dětských domovů vychovává namnoze jedince citově deprivované, osobnostně a sociálně nezakotvené, většinou málo připravené pro své lidské poslání.

III. Výchova a školská politika

Lze konstatovat, že v naší zemi byla obecně humanizační funkce školní výchovy nahrazena funkcí stroze socializační. To znamená, že převládla snaha uzpůsobit dítě co nejrychleji a nejefektivněji pro život ve stávajícím politickém a hospodářském systému, a to v duchu státem prosazovaného jednotného „marxisticko-leninského“ životního názoru.

Tomu byly podřízeny veškeré vzdělávací obrazy, metody i institucionální členění výchovy a vzdělání. Řada školských reforem po roce 1948 nebyla ničím jiným než postupnou redukcí vysoce diferencovaných výchovně vzdělávacích příležitostí na jednotný, byrokraticky centrálně a tedy direktivně řízený proces intelektuální, mravní, citové a estetické standardizace, navíc podřízené tuhé politické indoktrinaci. Tento proces má jen málo společného s citlivou a tvořivou výchovou mladých lidských bytostí. Indoktrinaci a politické orientaci jsou v posledních letech vystaveny dokonce i mateřské školy, kde rozvoj přirozených vloh a schopností má ustupovat tzv. ideové výchově dětí tří- až šestiletých.

Výuka i výchova je v našich školách převážně autoritářská, neakceptuje četné vnější zkušenosti a poznatky o nutnosti pěstovat u dětí a mládeže samostatnost, svébytnost, vědomí vlastní důstojnosti. Hodné je především to dítě, které je poslušné. Svéráznost myšlení a chování se většinou hodnotí jako odchylka od všeobecně požadovaných norem.

Výchova a vzdělávání nabyly zcela instrumentální povahy, nekladou si za cíl utváření plně osobnosti v intencích vývojových možností dětí, ale formování poslušného občana a odpovídající pracovní síly s ohledem na momentální nebo víceméně krátkodobé potřeby hospodářské a politické soustavy.

Jedním ze zásadních problémů v dané oblasti je u nás potlačení některých druhů a obsahů vzdělání, i když je o ně výrazný zájem jak ze strany jednotlivců, tak i rodin. Jde např. o takové

obory, jako je etika, náboženství, dějiny filozofie, besedy o literatuře a umění, sociální nauky, různé obory praktických a uměleckých řemesel, domácí nauky a praktiky, nauka o rodině apod.

Na druhé straně je řada vzdělávacích obsahů dětem, mládeži i dospělým vnucována přes převažující nelibost a nedůvěru. Způsob podání i obsah některých vyučovacích předmětů, jakým je dějepis, literatura, občanská výchova, jsou i pro toho, kdo není povinen se jim učit, zarážející, nezajímavé a odrazující. Přitom jde o předměty, které jsou pro formování osobnosti i pro kultivaci individuálního a kolektivního jednání velmi významné. Výchova náboženská je pak, v protikladu s platnými zákony i Ústavou, už po léta systematicky likvidována.

Koncepce výchovy a vzdělání z hlediska obsahu i forem je u nás určována monopolně, bez názorové, zájmové a praktické účasti rodičů, učitelů, odborů, různých zájmových sdružení a organizací, bez církvi a duchovních, ale i bez skutečného naslouchání širšímu okruhu odborníků. Tato skutečnost zcela odporuje přirozeným lidským právům, tak jak jsou vyjádřena mj. v Deklaraci práv dítěte v zásadě 7, kde se jasně stanoví, že zodpovědnost za výchovu dětí nesou především rodiče. Školské reformy byly a jsou v naší zemi uskutečňovány bez účasti rodičů a širší veřejnosti.

Řada aspektů vzdělávacích obsahů je zcela v rozporu i s dalšími principy Deklarace. Např. v zásadě 2 se hovoří o příležitostech a prostředích vytvářených k tomu, „aby se dítě mohlo rozvíjet psychicky, fyzicky, duševně, morálně, duchovně a sociálně zdravým a normálním způsobem a v podmínkách svobody a důstojnosti“.

Nejen povaha předmětů v našich školách, ale celé pojetí formování osobnosti dítěte a mladého člověka odporuje zásadě 10, kde je zdůrazněna nutnost výchovy v „duchu porozumění, snášlivosti, přátelství mezi národy, míru a všeobecném bratrství“. Samotné poznatky o druhých národech a státech jsou zkruslovány jednostrannými politickými přístupy, ani nemluvě o značně omezených možnostech bezprostředních styků s dětmi a mládeží jiných zemí a o nabývání rozmanitých zkušeností a poznatků volným cestováním.

S neblahými následky pro rozvoj zdravých mezilidských vztahů se z výchovy vytrácí povědomí

toho, co vyjadřují závěrečná slova deklarační, že totiž dítě a mladý člověk „má svou energii a nadání věnovat službě bližnímu“. Ve školní i mimoškolní výchově, dokonce i ve výchově rodinné pozorujeme naprostý nedostatek kultivace sociálního citění, úcty k lidem, zvláště k těm, kteří pomoc a pozornost druhých nezbytně potřebují. Tento nedostatek se velmi neblaze projevuje hlavně v profesionální přípravě a výkonu zdravotních sester, sociálních pracovníků, právníků, lékařů a mnoha dalších pracovníků, kteří jsou povoláni ke službě lidem nemocným a sociálně strádajícím. Preferovanou službou, pro kterou jsou mladí lidé lákáni různými výhodami a i jinak připravováni, je naproti tomu služba politickému a státnímu aparátu, což se zcela nepokrytě konstatuje v různých oficiálních prohlášeních a dokumentech. Předvojenská příprava má spíše stoupající trend, a tak se na školách i v mimoškolní výchově prosazuje pod názvy branná výchova či Svazarm vojenský zřetel, a to v podobě velmi protikladné 10. zásadě deklarace.

Srovnáme-li sociální status nově nastoupivších důstojníků z povolání a hlavně pak příslušníků Bezpečnosti se statusem mladých kvalifikovaných dělníků, inženýrů, učitelů či lékařů, srovnáme-li jejich platy a příplatky, možnosti získat vlastní byt a jiné výhody, vyjdou pracovníci Bezpečnosti z takového porovnání jednoznačně nejlépe. I v tomto ohledu se projevuje výrazná preference represivní funkce státu před funkcí kulturní a tvořivé výchovnou.

Kromě toho jsme svědky sverázně selekce. Pro všechny vyšší funkce ve společnosti, tj. nejen v oblasti výslovně politické, ale i všude na závodech, organizacích zdravotních, školských i kulturních, prostě všude – ať už náplň práce v dané funkci vyžaduje jakékoli odbornosti – zejména pak pro funkce s řídicím určením, jsou pečlivě a systematicky vybírání jen anebo především uchazeči, kteří vyhovují svou ochotou k naprosté podřízenosti nejen momentálně dané politické situaci, nýbrž též momentálně daným politickým funkcionářům. Desetitisíce „ostatních“ byly a jsou již soustavou askriptivních a diskriminačních kritérií předem a zásadně vytřídovány ze všech forem vyšší školní docházky.

Víme dobře o naléhavé potřebě určité regulace přístupu k vyšším typům vzdělání, jakož i o stále

rostoucí poptávce po některých studijních oborech a po vyšším vzdělání vůbec. Konstatujeme však, že o stanovení nějakých relativních mezí v uplatňování individuálního práva na vzdělání se u nás nikdy otevřeně a věcně nediskutovalo, a to ani mezi odborníky. Místo toho oficiální propaganda slibuje všestranný a harmonický rozvoj osobnosti všech dětí i dospělých – ovšem v duchu zmíněných preferenčních a diskriminačních zřetelů.

Demokratizace výchovy a vzdělání byla u nás po roce 1948 pojata jako přiblížení sociální struktury studentstva výběrových středních škol a vysokých škol sociální struktuře společnosti. Tento globální, zcela mechanický přístup potlačuje právo jedince na podmínky vývoje a růstu přiměřené jeho schopnostem bez ohledu na původ, víru atd. – K tomu se v Deklaraci práv dítěte, zásadě 7, praví: „...Nechť je mu poskytnuta výchova, která pomáhá zvýšit jeho všeobecnou kulturní úroveň a umožní mu na základě stejných příležitostí rozvíjet jeho schopnosti, úsudek a smysl pro morální a sociální zodpovědnost a stát se tak platným členem společnosti.“ Výběr studentů pro střední a vysoké školy není založen především na kritériích studijního výkonu a motivace pro zvolený obor, nýbrž na tzv. komplexním hodnocení, kde se především přihlíží ke světonázorové, náboženské a politické orientaci vzhledem k dané politické normě a k „zapojenosti“ či „angažovanosti“ v politickém slova smyslu, což vše se týká nejen uchazečů, nýbrž i jejich rodičů. Tento přístup přináší rozsáhlou politickou diskriminaci celých sociálních, politických a názorových skupin.

Jestliže děti z diskriminovaných rodin nebo mladí lidé sami svými názory a životními přístupy se vymykají striktním politickým požadavkům mají cesty ke studiu ve velké většině uzavřené, pak děti rodičů „vhodně“ angažovaných nebo samy (byť formálně) „vhodně“ politicky činné mají přístup do středních a vysokých škol volný nebo podstatně volnější. Mnohdy není tento přístup omezen ani slabými studijními výkony či zcela nevyhraněným zájmem. K vyšším formám studia jsou tak často prosazováni mladí lidé, kteří sami ani studovat nechtějí, ale jsou k tomu nuceni ambiciózními a nekritickými rodiči. Jací z nich pak – pokud dostudují – budou

lékaři, učitelé, inženýři apod.? Nutno navíc poznamenat, že na uvedené protekcionářství zdaleka nedoplácejí jen děti politicky diskriminované, ale i mnohé z těch, jejichž rodiče se politicky neangažují a které se domnívají, že se prosadí svými studijními kvalitami. Velmi často jsou právě tito „nepolitici“ uchazeči odmítnuti proto, že byla dána přednost dětem vysoce „angažovaným“ nebo těm, kteří mají lepší protekci. To vše platí zcela obecně, s výjimkou oborů, o něž je malý zájem, jako např. o některé technické obory.

Nespravedlnost a z ní plynoucí libovůle v přijímacích řízeních na střední a vysoké školy dosáhla v uplynulých 70. letech vrcholu. Nemožnost kontroly veřejnosti spolu s tvrdě uplatňovanými zásadami tzv. konsolidace způsobily, že politická a finanční korupce přijímacích řízení nabyla neuvěřitelných rozměrů.

Pokyny pro metodu výběru, vydané ministerstvem školství, zcela otevřeně a jednoznačně formulovaly takové závazné „principy“, jako např.:

- přihlížet k činností rodičů, k jejich podílu při budování socialismu a angažovanosti;
- vycházet z tzv. komplexního hodnocení uchazeče, které má charakterizovat politické a morální stránky jeho osobnosti;
- s ohledem na úroveň rodinného prostředí uchazeče, tj. na vzdělanostní, sociální, kulturní a sociálně ekonomické postavení rodiny, na její třídně sociální původ a společenskou angažovanost členů rodiny používat tzv. korekční koeficient celkového hodnocení uchazečových předpokladů ke studiu;
- eliminovat děti z religiozních rodin.

Studijní výkon a motivace pro zvolený obor tak přestaly být definitivně rozhodujícím kritériem posuzování uchazečovy způsobilosti k vyššímu typu vzdělání a studií. Manipulací s výsledky přijímacích zkoušek a pohovorů za pomoci „korekčního koeficientu“ se zvyšují šance motivačně a studijně podprůměrného a průměrného žáka na úkor studijně vyhovujících, ba i vynikajících dětí či mladých lidí, kteří svým rodinným původem a kulturní orientací neodpovídají požadavkům politické moci. Alternativy pro odmítnuté v podobě mimořádných forem studia jsou značně omezené, neboť uchazeči o dálkové či večerní studium jsou vystaveni týmž diskriminačním praktikám a procedurám.

Tak se u nás porušuje základní lidské právo na řádnou výchovu a vzdělání, jak je formálně proklamováno Ústavou ČSSR, zákony a samozřejmě i Deklarací práv dítěte (viz zásada 7, 9, 10).

Navenek je u nás vše v pořádku, ale mnohdy se může stát, jako by ve slušnosti, lidskosti a sociální spravedlnosti šla naše vláda příkladem. Je např. známo, že jako jedna z prvních ratifikovala Úmluvu o boji proti diskriminaci v oblasti vzdělání, která byla přijata na 19. Generální konferenci UNESCO již v roce 1960.

Zde se v 1. článku praví: Výraz diskriminace v této úmluvě znamená každé rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování založené na rase, barvě, pohlaví, jazyce, náboženství, politickém nebo jiném smýšlení, národním nebo sociálním původu, hospodářských podmínkách nebo rodu, jehož cílem nebo následkem je odstranění nebo porušení zásady stejného zacházení v oblasti vzdělání, zejména:

- a) znemožňuje určité osobě nebo skupině osob přístup k různým druhům nebo stupňům vzdělání,
- b) omezení školní výchovy určité osoby nebo skupiny osob na nižší úroveň. Výchova a vzdělání jsou tedy zneužívány k podpoře úzkých mocensko-politických zájmů a stávajícímu obsazení politických a státních „postů“. Z výchovy byl učiněn nástroj jednostranné sociální kontroly a manipulace a vyšší stupně vzdělání se staly privilegiem pro ty, kdo jsou ochotni se podřídit nebo podřízení předstírat.

Z hlediska vzdělávacích obsahů dochází především v humanitních oborech k hrubým deformacím, jež zásadním způsobem překrucují pohled na svět, znemožňují pravdivou orientaci i pochopení širších kontextů národních a světových myšlenkových tradic. Řada zcela jednostranných výkladů zabraňuje svěbytnému citovému a rozumovému rozvoji velké části mladých lidí. Manipulace s informacemi, jejich výběr, překrucování, znemožňování svobodné výměny idejí a názorů mezi lidmi a národy je porušováním řady lidských a občanských práv a nelze je hájit sepepokrokovějšími globálními cíli politického systému.

Jsou-li postižené děti a mladí lidé obětmi vzdělávacích poměrů, jsou jejich rodiče zvláště traumatizováni, dobře vědí, že jde o záměrné sankce namířené proti jejich svěbytnému občanskému uvažování a jednání, že jejich dítě je rukojmím

státní moci proti nim a jejich autentickému počinání nejen, co se týče dítěte, nýbrž vůbec.

„Dítě jako rukojmí“ – tak skrytě chápe a usku-tečňuje stát svou možnost sociálního nátlaku na občany prostřednictvím školství. Lze říci, že tento mocenský mechanismus či nástroj byl v Česko-slovensku posledních let uplatněn a rozpracován jako málokde na světě.

Vedle rodičů a dětí trpí pokleslými vzdělávacími poměry i tisíce zodpovědných učitelů, jejichž úlohy byly – v protikladu k Chartě učitelů – zredukovány na role poslušných administrátorů a agitátorů. Pro neúnosné požadavky nadřazených školských aparátů se jim pro vlastní výuku a výchovu nedostává patřičného času, ani nemluvě o času nutném pro klidné a soustavné zkoumání a rozvíjení schopností a vlastností žáků.

Byrokratizace, rutinérství, formalismus, úna-va, nechuť a skepse – to jsou příznačné rysy společenského klimatu a podmínek výkonu učitel-ského povolání. Není proto divu, že tolik učitelů a učitelek své povolání (které za dobrých poměrů může být jedním z nejtvůřivějších) opouští a hledá práci v jiných, klidnějších sférách. Každodennost našich škol se s množstvím administrativně ma-nipulativních technik přibližuje jalové každodennosti jiných státních institucí. Typická je příkrče-nost, uhýbání před tlaky a nesmyslné šikanování zvenčí. Povinné dodržování detailně rozpraco-vaných osnov, jednotnost výuky, jež minimalizuje tvořivost a osobní přínos učitelův, průměrnost, šablonovitost, úspěchanost – vytváří prostředí málo příznivé pro růst autentické osobitosti.

Společensky nesmírně zodpovědné povolá-ní učitele bylo v posledních letech degradováno způsobem, který nemá v mírové historii našich národů obdoby. Učitelé přestali být svěbytnou profesionální skupinou, která by účinně zpro-středkovávala vztah mezi životem rodiny a spo-lečnosti a která by se samostatným způsobem po-dílela na lidském utváření mladé generace. Byli donuceni rezignovat na vlastní morálku a svě-tonázorové stanovisko, mnozí byli pro své ná-zory zbaveni učitelských míst. Ti, kteří dnes na školách působí, jsou z velké části v postavení ja-kýchsi nárazníků mezi neomezenou mocí státu, rodiči a mladými lidskými bytostmi. Často pro-ti své vůli působí jako další faktor dezintegrace národní kultury a života společnosti.

Role mimoškolních, jednotných a programově zpolitizovaných organizací, jako je Pionýr, Soci-alistický svaz mládeže, Svazarm apod., je podří-zení základnímu cíli, tj. manipulovat mladými lidmi, nedovolit vznik výrazných samostatných osobností a aktivit. Děti a mládež přistupují ovšem většinou k členství v těchto organizacích naprosto pragmaticky a utilitárně. Jednak zmíněné organizace jsou jedinými povolenými zá-kladnami mnohých zájmových činností – včetně hudebních, cestovatelských apod., jednak mnozí mladí lidé jsou celým politickým ovzduším vede-ní k oportunnímu uvažování a postupu: dělat věci naoko pro posudek, pro lepší šanci v závodě o při-jetí na vyšší studia atd. Formalismus a prázdnota takového členství je přímo úměrná přebujelému aparátu těchto organizací, jehož vydržování stojí nesmírné finanční a lidské prostředky.

Výchova je jednou z hybných sil vývoje lidského rodu. Je jednou ze složek rozvoje člověka pro život v daném a budoucím společenství, je možnost ovlivnit jeho neopakovatelný individuální osud. Dotýká se rozhodujícím způsobem existence a vý-voje každého člověka, protože mu umožňuje chá-pat povahu věcí, jevů a vztahů, orientovat se v ži-votě, ve světě a podle toho jednat.

V novodobých společnostech má výchova dvojí význam. Za prvé má směřovat k plnému rozvoji lidských sil každého jedince, k jeho uvědomění a sebeuvědomění, k jeho utváření a sebeutváře-ní a tím i k zodpovědnosti za sebe, za druhé, za svět, na jehož stavbě se podílí. Za druhé slouží výchova spolu s odborným vzděláváním různým oblastem společenského života, tj. technickému, ekonomickému, kulturnímu a vědeckému roz-voji podle kritérií racionality, efektivnosti a pro-duktivity, ale i humanity a krásy.

Tento elaborát poukazuje na to, které tradiční evropské hodnoty jsou u nás jak v oblasti spo-lečenské, tak i rodinné výchovy opomenuty, opu-štěny či likvidovány. Má být podkladem k otevřeně kritice, má probouzet z letargie, chce pozitivně přispět k dalším osudům výchovy dětí a mláde-že v naší zemi.³

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY MLUVČÍCH.

- 1 Srv. D5 (z konce ledna 1977).
- 2 Dokument zpracoval Radim Palouš ve spolupráci s Libuší Šilhánovou.
- 3 Ve složce jsou uloženy dvě obálky: Kancelář Federálního shromáždění, Vinohradská 1, 100 00 Praha 1, a obálka s adresátem: Ministerstvo školství SSR, Suvorovova 16, 800 00 Bratislava. Na obou doporučených dopisech je jako odesílatel uvedena A. Marvanová, Jeronýmova 3, Praha 3. U dokumentu je připevněn malý lístek s textem: Z akce „ÚKLID“ u „EMANA“ 1793080.

KRÁCENÉ ZNĚNÍ DOKUMENTU: ÚSD, sb. RFE, pol. blok 36 (19.6.1982).

KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-689 (25.4.1982) • pol. blok 36 (19.6.1982) • Hlas Ameriky 18.6.1982. In ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 23/82.

1982, 21. červen, Praha. – Žádost o přešetření poměrů v československých věznicích, zasláná Federálnímu shromáždění ČSSR. (Dokument č. 22/82)¹

Obracíme se na poslance Federálního shromáždění, aby přešetřili, jak ústavy nápravné výchovy v ČSSR plní své poslání, a vydali o tom zprávu, zabezpečili v této věci sladění se zákonnými normami a přičinili se o takovou legislativní úpravu, která by postavení vězňených čs. občanů uvedla do souladu se zákonem 120/76 Sb. (mezinárodní paktů o občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních právech), zvláště s článkem 7 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech („Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu“) a článkem 10/1 téhož paktu („Se všemi osobami zbavenými svobody musí být jednáno lidsky a s úctou k přirozené důstojnosti lidské bytosti“).²

Právě proto, že není v silách občanské veřejnosti zjednat nápravu, ba ani průkazně ověřit jednotlivé případy nasvědčující tomu, že praxe provozu nápravné výchovných ústavů hrubě porušuje čs. zákony (o věcech vnitřního řádu nesmějí vězňové psát ani svým příbuzným, při propouštění jsou donucováni k podpisu mlčenlivosti o svých zkušenostech, ač právě veřejná celospolečenská kontrola tohoto citlivého bodu každé společnosti je nanejvýš žádoucí), navrhuje, aby poslanci Federálního shromáždění ustanovili výbor, který by prošetřil následující skutečnosti:

1. Pracovní normy vězňů, jejich skutečnou pracovní dobu, pracovní prostředí a mzdy, a to nejen z hlediska předpisů, nýbrž a hlavně běžné praxe.

Znepokojují nás zprávy, že např. ve věznicích Plzeň-Bory pracují vězňové pro n. p. Preciosa až dvanáct hodin denně; drastické a pravidelné prodlužování pracovní doby se zdůvodňuje tím, že v zákonné pracovní době nestihnou pracovníci splnit normu. Pracovníci-vězni však postrádají jakýkoli přehled o tom, jak je jejich výkon vpsledku hodnocen, např. se jim tvrdí, že pouze asi 40 % výrobků dosahuje první jakosti (a pouze za výrobky 1. jakosti jsou placeni, 2. jakost a další se nehonorují, přičemž i tyto výrobky jdou na trh!!), ač třídírna těchto výrobků

v NVÚ Minkovice uvádí asi 80 % výrobků 1. jakosti. Vězni, kteří se na tyto záhadné skutečnosti dotazují, bývají přeřazeni na ještě horší práci a i jinak je jim život okázale ztrpčován. Téměř pravidlem je práce o sobotách, zdůvodněná opět neplněním norem. Přestávky na jídlo neexistují. Za zvláště alarmující považujeme skutečnost, že vězeň, který nedokáže stihnout tempo této nezákonně prodlužované práce, bývá trestán mj. snížením přidělení i tak nedostačující stravy (např. Luděk Hanák, bývalý student vysoké vojenské školy v Prešově, odsouzený absurdně za zběhnutí do ciziny, který se letos na jaře po 10 dnech výživy na stravenku č. 1, tj. minimum bez jakýchkoli přísadků, při práci fyzicky zhroutil; jeho stav byl takový, že i vězeňský lékař uznal za nutné umístění na ošetřovně; jinak prokazatelně zhroutivší se vězeň bývá obvykle pouze vyšetřen, zda nepožil omamné látky). Vyskytují se případy, kdy bludný kruh trestání podvýživou za tělesnou slabost končí tragicky: viz případ odsouzeného Hakaly, astmatika a kardiaka ve věku kolem 60 let, který byl nucen nadělavat, a když si opakovaně stěžoval na slabost a zdravotní potíže, byl ohodnocen jako simulant. V únoru t. r. ve vězení zemřel. Řada vězňů z úseku 3 pracuje s agresivními chemickými rozpouštědly bez náležité ochrany zdraví; zřejmě důsledkem toho je, že zvláště vězňům dlouhodobě na tomto úseku pracujícím hromadně vypadávají vlasy. Tyto úkazy hodnotí vězeňský lékař jako „nervového původu“.

2. Zacházení s vězni ze strany správy NVÚ, dozorců a vychovatelů

Politictí vězni nejsou nijak odděleni od pachatelů kriminálních trestných činů (na cele bývá i 36 vězňů), strůjci loupežných přepadení žijí a pracují ve stejných podmínkách jako lidé pokusivší se opustit území republiky či angažovaní za dodržování zákonnosti v rámci Charty 77. Jsou známky toho, že správa věznic využívá této situace k zostření podmínek politickým vězňům. Např. tzv. vězeňská samospráva (složená z případů nepolitických) byla nepravdivě informována správou NVÚ, že si na ni stěžoval ing. Jan Litomiský,³ signatář Charty 77, odsouzený pro svou činnost ve Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Výsledkem bylo, že jej samospráva přeřadila na horší práci (z kladače na brusiče), záhy poté vyslovil

poručík Kočí ing. Litomiskému důtku za to, že „nestihá program“ (míněn program pásové výroby), což je varovným signálem stupňujícího se postihu, který poznenáhlu může vyústit v ohrožení života. O závažnosti proslýcháných zpráv svědčí otřesný případ odsouzeného Hila, 19letého pachatele loupežného přepadení. Nestal pracovnímu tempu a byl kázeňsky potrestán. Odmítl proto vůbec nastoupit do práce, za což byl potrestán ostrou samovazbou. Ve snaze nějak přivodit řešení své situace spolkl lžici a tuto skutečnost nahlásil. Výsledkem bylo to, že jej dozorce surově ztloukl. Tři dny byl ponechán bez lékařského ošetření, až se dne 8. 4. na ručníku v cele oběsil.

3. Uplatnění práva na vzdělání a svobody vyznání ve věznicích

Navštěvování vězňů duchovními, věc v civilizovaném světě běžná a vítaná, není povoleno. Ing. Jan Litomiský se vytrvale a marně domáhá toho, aby mu byla povolena Bible. Na žádost matky Jana Litomiského odpověděl náčelník NVÚ Plzeň-Bory, že Bible povolena nebude a že vězeňská knihovna skýtá dostatek hodnotné literatury. Bible však ve vězeňské knihovně není (a náčelník odmítl ji do knihovny zařadit), ač žádný zákonný předpis nezakazuje vězňům čtení či vlastnění náboženské literatury. Vězeňská knihovna nejenže je chudě vybavena, poslední dobou není na úseku 3 vůbec v provozu a nelze si vypůjčit žádné knihy. Vězňům je tak znemožňováno i minimum přístupu ke vzdělání, což nepochybně narušuje i cíl trestu, jímž dle zákona 120/76 je „náprava a sociální rehabilitace“.

Žádáme proto, aby poslanci Národního shromáždění prošetřili námi uvedené informace, upřesnili je a zasadili se o nápravu jevů, které jsou hanbou nás všech. Aby předložili návrh k legislativní úpravě směrnic pro NVÚ, v němž by byl zakotven statut politických vězňů. K serióznímu šetření jsme ochotni zprostředkovat kompetentním orgánům dodání dalších údajů.

dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis mluvčí Charty 77

Na vědomí: Ministerstvo spravedlnosti, Generální prokuratura, Ministerstvo práce a soc. věcí, Čs. Červený kříž

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOVIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY MLUVČÍCH.

- 1 V archivní složce jsou kromě originálu uloženy strojopisná kopie dokumentu opatřená razítkem ministerstva spravedlnosti a datem příjmu 25. 6. 1982, čj. 1332/82, a dvě obálky: jedna odeslaná na adresu Federálního shromáždění ČSSR, Vinohradská 1, Praha 1 Radimem Paloušem, Všešrdova 14, Praha 1, v druhé obálce bez poštovního razítka a známky byl dokument předán sekretariátem ministra spravedlnosti sekretariátu ministra federálního ministerstva vnitra.
- 2 Srv. též D52 (22. 5. 1978) a 137 (19. 3. 1980).
- 3 Jan Litomiský byl 23. 10. 1981 odsouzen Krajským soudem v Českých Budějovicích k 3 letům odnětí svobody pro údajné poškozování zájmů republiky, ve skutečnosti za shromažďování, rozmnožování a rozšiřování samizdatové literatury.

PLNÉ ZNĚNÍ: Žádost o přešetření situace v ústavech nápravně výchovy. Listy, roč. 12 (1982), č. 6, s. 38–39 • V zájmu lidských práv. Studie, 1982, č. 83, s. 496–497.
ВІТЯН З ДОКУМЕНТУ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-46 (29. 6. 1982). Viz též D52 (22. 5. 1978) O podmínkách vazby a výkonu trestu.

1982, 23. červen, Praha. – Podnět zaslaný
Generální prokuratuře ČSSR k zastavení
trestního stíhání tzv. skupiny Ruml a spol.
a k přešetření případu obviněných vydavatelů
časopisu Vokno. (Dokument č. 21/82)

V únoru letošního roku jsme se obrátili na Generální prokuraturu podle § 19 zákona o Generální prokuratuře s podnětem, aby bylo z vazby propuštěno všech sedm členů skupiny tzv. Ruml a spol. a aby proti nim bylo zastaveno trestní stíhání. S radostí konstatujeme, že skutečně všech sedm bylo po více než roční vazbě propuštěno na svobodu.¹ Opakujeme proto nyní svůj podnět pouze v tom směru, aby proti dotyčným bylo zastaveno trestní stíhání.

Obracíme se na Generální prokuraturu s dalším podnětem (podle § 15 zákona o Generální prokuratuře), který se týká pěti obviněných podle § 202, odst. 1, 2 trestního zákona, jmenovitě Františka Stárka, Michala Hýbka, Ivana Jirouse, Milana Fryče a Jaroslava Chnapko (první čtyři ve vazbě, poslední stíhán na svobodě). Obvinění jsou toho času souzeni Okresním soudem v Chomutově.² Údajného trestného činu se měli dopustit rozšiřováním a snad i přípravou soukromě pořizovaného časopisu se zaměřením na neoficiální kulturu. Soudíme, že jejich činnost nebyla v rozporu s čs. zákonností, neboť do soustavy platných československých zákonných norem patří i záruky svobody šíření osobních názorů a informací (viz vyhláška 120 z roku 1976, článek 19). Zvláště znepokojuje, že k tomuto obvinění u Milana Hýbka a Ivana Jirouse žalobce připojil trestní stíhání podle § 187 trestního zákona na základě záhadného nálezu omamných drog při domovní prohlídce. Mluvčí Charty 77 byli známými obviněných požádání, aby na základě osobní podrobné znalosti jmenovaných vyslovili údiv nad uvedenou skutečností. Všem, kteří je i zblízka znali, bylo známo, že nejsou ani uživateli, ani šířiteli, ba naopak rozhodnými odpůrci užívání drog. Náš podnět chce upozornit Generální prokuraturu na tyto případy a podnítit šetření, které by vedlo k propuštění stíhaných z vazby a zastavení trestního stíhání, respektive zárukám toho, že soudní řízení před Okresním soudem v Chomutově proběhne v přísně objektivním duchu, že vezme na pořad jen skutečně prokázané

trestné činy při naprostém respektu k celé soustavě československé zákonnosti. Zvláště pak žádáme, aby bylo bedlivě prošetřeno a zvaženo obvinění podle § 187 trestního zákona, které se opírá o nález usvědčujícího materiálu za krajně podivných okolností.

dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77

Na vědomí: Okresnímu soudu v Chomutově

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

- 1 Viz D190. Tzv. skupinou J. Ruml a spol. se rozumí 18 československých občanů zatčených v květnu 1981 v souvislosti se zadržením francouzského karavanu a obviněných z nezákonné činnosti. Poslední vězňové Jiří Ruml, M. Šimečka a J. Mlynářík byli propuštěni z Ruzyně 27. a 28. 5. 1982. Srv. D177 (15. 5. 1981) a D179 (11. 6. 1981).
- 2 Okresní soud v Chomutově proběhl ve dnech 18.–25. června a 2.–9. července 1982. Všech 5 obžalovaných bylo obviněno z trestného činu výtržnictví za časopis Vokno (§ 262, odst. 1, 2 trestního zákona), I. Jirous a M. Hýbek navíc nepřesvědčivě nařčeni z trestného činu nedovolené výroby a držení omamných prostředků a jedů podle § 187, odst. 1 trestního zákona. Znalecký posudek v oboru literatury a umění přednesl u Okresního soudu v Chomutově 23. června 1982 V. Rzounek, který prohlásil, že časopis Vokno otevřel brány ke kontrarevoluci. 9. července byli odsouzeni: I. Jirous k 3 a půl roku, F. Stárek k 2 a půl, M. Fryč a M. Hýbek k 18 měsícům vězení. O konečném rozsudku srv. D211 (11. 8. 1982)

KOMENTÁŘE: Sdělení o prvních dnech procesu v Chomutově. *Studie*, 1982, č. 83, s. 491–493 • Sdělení VONS č. 307: Rozsudek nad nekonformním časopisem. *Informace o Chartě 77*, roč. 5, č. 7/8 (červenec–srpen 1982), s. 4–5 • Sdělení VONS č. 309: Rozsudek nad I. Jirousem, F. Stárkem a M. Hýbkem potvrzen. *Tamtéž*, č. 9 (září 1982), s. 7–8 • „Plastic People“ znovu před soudem, *Svědectví*, roč. 17 (1982), č. 67, s. 427–428.

Činnost Charty 77 v 1. pololetí 1982

V prvním pololetí tohoto roku charakterizuje činnost občanské iniciativy Charta 77 především 22 publikovaných dokumentů, které podepisovali mluvčí pro rok 1982 dr. Radim Palouš, Anna Marvanová a Ladislav Lis, vyhlášení 7. ledna (dokument č. 1/82). Základem, z něhož dokumenty vycházely, bylo původní provolání Charty 77 z roku 1977, přihlašující se k veřejné obhajobě zákonně zakotvených lidských a občanských práv. Tím se též řídila veškerá činnost Charty 77 v minulých pěti letech (dokument 3/82).

Řada dokumentů představovala rozbor určité celospolečenské problematiky: v souvislosti se zdražením byl příslušným institucím zaslán dokument o problémech československé ekonomické situace, jehož podkladem byla oficiální sdělení státních činitelů a údaje z tisku (dokument 6/82).

U příležitosti konference Mezinárodní organizace práce byl odeslán elaborát o pracovní diskriminaci, porušující mezinárodní konvence, které signovala též ČSSR (dokument 17/82); k Mezinárodnímu dni dětí byl vypracován rozsáhlý dokument o vzdělání a výchově dětí a mládeže v ČSSR, upozorňující na porušování Paktu o dětských právech (dokument 20/82); byl též odeslán dopis sjezdu Svazu spisovatelů ČSSR, připomínající umlčování desítek, ba stovek nekonformních spisovatelů (dokument 7/82).

K aktuálním případům policejního, soudního či vězeňského postupu byly odeslány následující dokumenty:

Nová urgence loňské urgence předloňského protestu proti soudu a věznění Havla, Bendy, Uhla, Dienstbiera (ten byl 29. 5. 1982 po vypršení tříletého trestu odnětí svobody propuštěn na svobodu) a dalších – Němcová je na svobodě, nicméně odsouzena podmíněčně; Bednářová byla z vězení pro nemoc propuštěna (dokument 4/82).

Protest proti porušování zákonů v oblasti náboženského života, především zneužívání § 178 trestního zákona týkající se dozoru státu nad církvemi – v poslední době byli policejně, soudně i vězeňsky postihováni mnozí kněží především z řad katolické církve (dokument 11/82).

Dopis příslušným legislativním institucím, týkající se chybného výkladu a konkrétních případů zneužívání § 98 trestního zákona – podvracení republiky a § 122 trestního zákona – poškozování zájmů ČSSR v cizině (dokument 14/82).

Dopis prezidentu republiky o porušování principu nepřenositelnosti viny a o perzekuci a vyšetřování příbuzných některých signatářů Charty 77 (doloženo na osudech příbuzných současných mluvčích), což má navozovat psychologický tlak podobný teroristickému braní rukojmí (dokument 19/82).

Generální prokuratuře byl odeslán podnět k propuštění skupiny zvané „Rumla a spol.“ z vazby a k zastavení trestního stíhání; současně s tím byl podán podnět, týkající se případu vydávání a rozšiřování kulturního samizdatového časopisu; případ byl projednáván v červnu před Okresním soudem v Chomutově (dokument 21/82).

Ministerstvo spravedlnosti bylo upozorněno na neutěšený stav v některých věznicích, což bylo doloženo řadou konkrétních případů (dokument 22/82).

Celkovým východiskem při koncipování uvedených dokumentů bylo upozorňování na chybný komentář k jednotlivým paragrafům trestního zákona. Oficiálně vydaný komentář nedbá totiž na celek platného právního řádu. Zákonost je vždy podmíněna respektem k podstatě všech zákonných předloh. Je právně nepřípustné užívat zákon proti zákonu (*lex contra legem*). Určitý zákon tedy nesmí být nikdy interpretován tak, aby fakticky likvidoval podstatu a ducha zákona jiného. V současné čs. praxi jsou však úředním komentářem fakticky a ve své podstatě likvidovány některé části Ústavy, legislativně řádně zakotvených mezinárodních úmluv a paktů aj.

Charta 77 se též vyslovila k některým významným skutečnostem přesahujícím rámec ČSSR. Tak odeslala otevřený dopis mírovým hnutím, v němž se přihlašuje k mírovému úsilí na základě jednoho důležitého lidského práva – práva na život, ovšem s tím, že je třeba mít na mysli i ostatní lidská práva (např. svobodu názoru, projevu, vyznání atd.), která nesmějí být zanedbávána, jinak mír se může stát „mírem“ koncentračních táborů (dokument 13/82). V souvislosti s tím zaslala Charta 77 výraz své solidarity neoficiálnímu mírovému hnutí v NDR. (Dokument 18/82).

V dopise nizozemskému velvyslanectví vyslovila soustrast se smrtí čtyř novinářů v El Salvadoru, z nichž někteří byli dříve v ČSSR a informovali světovou veřejnost o činnosti Charty 77. (Dokument 12/82).

Do Francie bylo zasláno poděkování Palachovu výboru za udělení ceny vězněnému signatáři Charty 77 dramatikovi Václavu Havlovi. (Dokument 9/82).

K mylným zprávám o stanovisku Charty 77 k polským událostem bylo vydáno dementi, které zdůrazňovalo nutnost smírného řešení polské krize a odsuzovalo použití násilí. (Dokument 2/82). Charta 77 se též připojila k mezinárodnímu dni solidarity s Polskem. (Dokument 5/82).

Pro jednání signatářských států helsinských dohod v Madridu zaslala Charta 77 vládě ČSSR jedenáctibodový návrh týkající se svobody přesvědčení a vyznání. (Dokument 8/82).

Pokud se týče občanské iniciativy samé, byl vydán seznam nových 36 signatářů Charty 77. (Dokument 10/82).

V souvislosti s podvodem o čs. odborovém sjezdu bylo vydáno dementi (dokument 15/82) a seznam dokumentů Charty 77 č. 1–15 z roku 1982 (dokument 16/82).

Kromě těchto dokumentů, podepsaných všemi třemi mluvčími, poslali jednotliví signatáři Charty 77 různým institucím dopisy týkající se povětšinou policejního, soudního nebo vězeňského případu. Byli to někdy stovky podepsaných občanů, např. v případě Šinoglové aj., nebo jednotlivci či malé skupiny, např. členové rodin, příbuzní, známí, kteří se obraceli na různé instituce s upozorněním na nepříznivou situaci postižených osob. Mluvčí sami pak ve svých osobních dopisech upozorňovali na výhrůžná vydirání („anonymního původu“), týkající se buď jich samotných, nebo jejich dětí či jiných členů jejich rodin.

Charta 77 vyvíjela značnou činnost přes všechny komplikace, perzekuci a ústrky (mluvčí či jiní signatáři Charty 77 byli podrobováni mnohahodinovým policejním výslechům, byly zabavovány i nejrůznější písemné materiály, např. již vydané či teprve připravované dokumenty Charty 77, bylo použito i osmačtyřicetihodinového zadržení, častého sledování atd.). Do druhého pololetí nastoupila tato občanská iniciativa s mnoha dalšími

náročnými úkoly. Situace v oblasti lidských práv v ČSSR je totiž i nadále velmi neutěšená a policejní tlak neustává, ačkoli Chartě 77 jde o důsledné dodržování právního řádu a zákonnosti.

dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis mluví Charty 77

→ LISTY, ROČ. 12, Č. 5 (ŘÍJEN 1982), S. 46–45.

1 Dokument nebyl číslován. Protože od r. 1982 byly všechny dokumenty Charty 77 důsledně číslovány a rovněž Informace o Chartě 77 neuvádějí podpisy mluvcích, je sporné, zda jde o dokument Charty 77.

PLNÉ ZNĚNÍ (BEZ PODPISU MLUVČÍCH): *Informace o Chartě 77*, roč. 5, č. 6 (červen 1982), s. 8–9.

1982, 8. červenec, Praha. – Analýza zákonných norem a jejich interpretace československými soudy při procesech proti obviněným v tzv. maření státního dozoru nad církvemi, zaslaná Federálnímu shromáždění ČSSR, Nejvyššímu soudu ČSSR, místopředsedovi vlády ČSSR a řediteli Státního úřadu pro věci církevní. (Dokument č. 23/82)¹

[...]²

K užívání § 178 trestního zákona v československé právní praxi

Charta 77 vydala dne 10. března 1982 jako svůj dokument č. 11/82³ protest proti porušování zákonů v oblasti náboženského života. Od té doby projednaly československé soudy další případy (např. 30. 3. 1982 případ Radima Hložánky, 7. 4. 1982 případ Josefa Bárty a Ladislava Trojana⁴), při nichž postupovaly opět podle takové interpretace § 10 zákona č. 218/1949 Sb. (týkajícího se hospodářského dozoru státu nad církvemi), která umožnila použití § 178 trestního zákona. Tato interpretace je v rozporu s československou ústavou a jinými platnými československými zákony. Mluví Charty 77 obdrželi rozbor ustanovení příslušných zákonných norem a jejich realizace v ČSSR a postupují ho kompetentním orgánům.⁵ Doufají, že mylná interpretace bude nahrazena takovou, která odpovídá duchu příslušných zákonných předloh a – to především – která není v přímém protikladu k mnoha dalším přijatým zákonným ustanovením, platným v ČSSR a týkajícím se svobody přesvědčení, vyznání a víry.

V Praze dne 8. 7. 1982⁶

Radim Palouš, A. Marvanová, Ladislav Lis mluví Charty 77

O takzvaném marení dozoru nad církvemi⁷

Ustanovenie § 178 trestního zákona postihuje tzv. marenie dozoru nad církvami a náboženskými spoločnosťami. Hrozí trestom odňatia slobody až na dva roky tomu, kto v úmysle mariť alebo sťažovať výkon štátneho dozoru nad cirkvou alebo náboženskou spoločnosťou poruší ustanovenia zákona o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností a vykonávacie vyhlášky.

Tento zákon je východiskom a kľúčom k právnemu postihu cirkví a veriacich už viac než 30 rokov. Problematika § 178 trestného zákona je vlastne problematikou zákona 218/49 Zb.

Veľavravný je rok vydania zákona – 1949 – keď sa v Československu počas „právnickej dvojročnice“ prebudovával celý právny systém na stalin-ských základoch. Ale zákon dobre slúži aj v období reálneho socializmu. Naproti tomu zahmlievajúce je označenie zákona – o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom. V 30 ročnej praxi zákona hospodárske zabezpečenie predstavovalo plat duchovným vo výške 800–1520 Kčs brutto mesačne (mierne zvýšené až v roce 1981) a príspevok štátu na údržbu kostola, najmä ak sa duchovný, pôsobiaci v určitej farnosti, angažoval v štátom podporovanej politickej organizácii kňazov. Podstatou zákona bolo úplné podriadenie všetkej činnosti cirkví štátnemu dozoru.

V § 7 odst. 1 zákona sa uvádza, že výkon duchovenskej a podobnej činnosti v cirkvách a náboženských spoločnostiach sa viaže na štátny súhlas. Toto abstraktné vymedzenie sa v priebehu rokov internými, verejnými alebo aj neuverejnenými smernicami neustále rozširovalo významove aj osobne. Dnes si polícia (ale aj súdy) vykladajú ustanovenie tak, že zahrňuje každú teistickú komunikáciu medzi dvoma a viacerými osobami.

Okruh možných obvinených sa taktiež rozšíril. Zo znenia § 7 odst. 1 zákona 218/48 Zb. a § 16 odst. 1 vykonávacej vyhlášky číslo 219/49 Zb. by vyplývalo, že štátny súhlas potrebujú len duchovní. Oficiálny komentár k trestnému zákonu však vyložil znenie zákona tak, že štátny súhlas na duchovenskú a podobnú činnosť potrebujú aj iné osoby, laici, nie iba duchovní. Tento rozšírený výklad zákona potom zahrňuje naozaj všetko a dáva Bezpečnosti dostatočne široký rámec na trestné stíhanie. Konkrétne prípady z posledného obdobia ilustrujú mnohorakosť výkladu pojmu „duchovenská a podobná činnosť“, ako ho aplikuje Bezpečnosť a súdy.

V trestnej veci Josef Adámek a spol. vznikla ŠtB Brno v roce 1979 obvinenie proti niektorým obvineným pre marenie dozoru nad cirkvami na skutkovom základe, že rozširovali literatúru s náboženským obsahom medzi svojimi známymi.

V roce 1980 Okresný súd v Rimavskej Sobote uznal vinu obžalovaných Labudu a Kesegovej podľa § 178 trestného zákona z dôvodu, že sa na súkromnej chate spoločne modlili v skupine asi 8 osôb a prečítali si úryvok z biblie. V roce 1981 Obvodný súd v Bratislave 2 odsúdil Güntera Mateja Rompfa pre ten istý paragraf, pretože skupine 8–12 ročných žiakov premietol diapozitívy s náboženskou tematikou a pred spoločným jedlom sa v ich prítomnosti prežehnal.⁸ V roce 1981 okresný prokurátor v Liberci vzniesol obžalobu pre trestný čin podľa § 178 na Josefa Bártu – okrem iného – pre súkromné vyučovanie teologie.

Ústava, zákony a vyhlášky uverejnené v úradných zbierkach nie sú jedinými úradnými textami upravujúcimi u nás náboženskú problematiku. Cirkevné úrady na všetkých stupňoch štátnej správy vydávajú vo svojej kompetencii rôzne cyklostylované, ale neuverejnené smernice, ktorými akože podrobnejšie rozpracúvajú ustanovenia cirkevných zákonov. V skutočnosti smernicami ďalej obmedzujú možnosť cirkevného pôsobenia podľa momentálne dosiahnutého stupňa politického tlaku na cirkve a veriacich. Na republikových úrovniach sú t. č. takými smernicami Metodické pokyny Ministerstva kultúry SSR z 28.1.1970 ako aj z 30.6.1975 a Smernice Ministerstva kultúry ČSR č. 12768/1970 ako aj z 30.6.1975. Podľa nich sa udelený štátny súhlas vzťahuje územne iba na výkon bohoslužieb v kostole, v ktorom duchovný vykonáva duchovnú správu, a keby chcel duchovný vykonať bohoslužbu trebárs aj súkromne vo svojom byte, potrebuje na to ďalší štátny súhlas. Na udelenie štátneho súhlasu niet právneho nároku a záleží výlučne na ľubovôli cirkevného tajomníka, či súhlas udelí alebo nie. V trestnej veci Jozef Labuda a spol. súd vypočul ako svedka aj cirkevného tajomníka pre okres Rimavská Sobota. Súd mu položil otázku, na základe čoho rozhoduje v konkrétnych prípadoch o udelení či neudelení štátneho súhlasu. Tajomník odpovedal, že aj keby obžalovaní boli požiadalí o udelenie štátneho súhlasu na vykonanie pobožnosti na chate, súhlas by im nebol udelil. V trestnom spise proti Gabrielovi Povalovi na Okresnom súde v Žiline pre ten istý paragraf je založený prípis Sekretariátu pre veci cirkevné MK SSR, v ktorom Sekretariát označuje vyšetrovaciemu orgánu, že by nebol udelil

štátny súhlas na prijímanie osôb do tzv. III. rádu karmelitánov, aj keby o udelenie súhlasu bol požiadaný. Právny poriadok štátu tvorí pyramídu. Na jej vrchole je ústava, ktorá zakotvuje základné zásady celého zákonodarstva. Pod ústavou sú zákony, pod zákonmi vládne nariadenie, pod nimi nariadenia jednotlivých ministerstiev a tak ďalej až po nariadenia miestnych národných výborov. Všetky takto usporiadané právne normy majú byť vo vzájomnom súlade. Nariadenie aj posledného národného výboru nesmie byť v rozpore s vyššími právnymi normami a v konečnom dôsledku s ústavou.

Ústavná zásada náboženskej slobody premietnutá do nižších právnych noriem a skutočného života 80. rokov v Československu vyzerá nasledovne:

Článok 32 Ústavy hovorí: „Sloboda vyznania je zaručená. Každý môže prevádzať náboženské úkony, ak to nie je v rozpore so zákonom.“ § 7 odst. 1 zákona č. 218/49 Zb. hovorí, že duchovenskú a podobnú činnosť v cirkvách a náboženských spoločnostiach možno vykonávať len so súhlasom štátu.

§ 16 odst. 1 vládneho nariadenia č. 219/49 Zb. už rozširuje požiadavku štátneho súhlasu na akúkoľvek duchovenskú činnosť (teda nie iba v cirkvách a náboženských spoločnostiach).

Smernice ministerstva kultúry udelený štátny súhlas zužujú iba na jeden kostol.

Cirkevný tajomník alebo sekretariát, majúci výlučnú právomoc na udelenie alebo neudelenie súhlasu, ak je o to požiadaný, súhlas prípadne neudelí.

Rovnako kurióznym je oficiálny výklad zákona 218/49 Zb. ohľadom mníšskych rádov. V § 14 zákona sa uvádza, že sa zrušujú dovtedajšie predpisy upravujúce právne postavenie cirkví a náboženských spoločností. Štát si toto ustanovenie vykladá tak, že ním boli zrušené mužské rehole (nevedno prečo práve mužské a nie aj ženské). Takýto výklad okrem o politickú moc nemožno oprieť o nič iné. Podľa všeobecnej právnej teórie v práve platí zásada „dovolené je všetko, čo nie je zakázané“ (Viktor Knapp: *Filosofické problémy socialistického práva*, Praha 1967, str. 248 a n.). Ak zákon 218/49 Zb. zrušil predchádzajúce predpisy o rádoch, nové nevytvoril. To znamená, že niet právnej normy, ktorá by zakazovala existenciu reholí

a tieto by mali byť preto dovolené, samozrejme bez nároku na hospodárske zabezpečenie zo strany štátu. Pravdepodobne z takejto úvahy vychádzala Generálna prokuratúra ČSSR v roce 1968, keď na dopyt niektorých predstaviteľov mníšskych rádov písomne oznámila, že rehole neboli zrušené žiadnym právnym predpisom a môžu vo svojej činnosti pokračovať, resp. ju obnoviť. Od roku 1968 nevyšiel v tejto otázke a predsa štátne orgány – vrátane generálnej prokuratúry – teraz znovu tvrdia, že mužské rády sú zrušené a akákoľvek aktivita v súvislosti s rádmí je marením dozoru nad cirkvami. Na ilustráciu tohto právneho názoru v roce 1981 Okresný súd v Žiline odsúdil Gabriela Povalu, pretože mal získavať rôzne osoby pre vstup do tzv. III. rádu karmelitánov, ktorý podľa cirkevného práva ani nie je reholou.

Ženské rehole štát trpí v ústavách sociálnej starostlivosti a v niektorých nemocniciach. Zásadne nedostávajú štátny súhlas na legálne prijímanie nových členiek a iba výnimočne dostanú súhlas na nadobudnutie osobného majetku. Štát tvrdí, že rádové sestry potrebujú štátny súhlas aj na nadobudnutie napr. rodinného domu, ktorý by si chceli kúpiť z vlastných osobných prostriedkov. Táto interpretácia prakticky aj teoreticky obmedzuje ich občianskoprávnu spôsobilosť a tým aj Ústavou zabezpečenú ich občianskoprávnu rovnosť pred zákonom. Z tohto hľadiska bolo Rakúsko za vlády cisára Františka I. pokrokovejším štátom než socialistické Československo. Za jeho vlády vyšiel Všeobecný občiansky zákoník z roku 1811, ktorý zakotvil všeobecnú občianskoprávnu spôsobilosť dospelých osôb. Osobitnou kapitolou negácie práva je udeľovanie a najmä odňatie štátneho súhlasu na výkon duchovenskej činnosti duchovným.

Podľa § 1 odst. 1 vyhlášky č. 219/49 Zb. duchovní sú zamestnancami cirkvi. Pastoračnú činnosť však môžu vykonávať len so súhlasom štátu a za výkon tejto činnosti im štát vypláca plat. Ak sa pozeráme na vec z laického pohľadu štátu, na výkone pastoračnej (duchovenskej) činnosti majú duchovní prinajmenšom dvojaký právom chránený záujem – realizujú ním svoje právo na prácu a poberajú jeho prostredníctvom finančné prostriedky na svoje živobytie. Odňatie štátneho súhlasu znamená pre duchovného postih v oboch uvedených záujmoch. Keď štátny orgán

rozhoduje o prípadnom odňatí štátneho súhlasu, mal by sa preto riadiť zákonom č. 71/67 Zb. o správnom konaní. O odňatí súhlasu by mal rozhodnúť rozhodnutím (§ 46), ktoré by muselo obsahovať výrok, skutkové a právne odôvodnenie a poučenie o odvolaní. Účastníkom takého konania by bol duchovný, ktorému sa má súhlas odobrať (§ 14, odst. 1), aj príslušný biskupský úrad a obaja by mali právo sa odvolať proti rozhodnutiu. Ak by správny orgán odvolaniu výslovne neodňal odkladný účinok, odvolanie by odkladalo odňatie súhlasu. Národné výbory, presnejšie cirkevní tajomníci a sekretariáty, zaviedli prax, že odňatie súhlasu iba oznamujú biskupskému úradu ako hotový fakt, bez skutkového odôvodnenia a bez možnosti odvolania sa. Prieklep oznámenia biskupskému úradu zasielajú ako obyčajnú listovú zásielku na vedomie dotýčnemu duchovnému, taktiež bez výslovnej možnosti odvolať sa. Aj keby sa taká zásielka stratila na pošte, štátny aparát považuje súhlas dotýčnemu za odňatý.

V roce 1981 rímskokatolícky kňaz Josef Kordíček po takomto „odňatí“ štátneho súhlasu vykonal niekoľko bohoslužieb, čakajúc na oznámenie o odňatí štátneho súhlasu od svojho zamestnávateľa, cirkvi, reprezentovanej biskupským úradom. Okresný súd v Lounoch ho za to odsúdil na trest odňatia slobody pre marenie dozoru nad cirkvami.

V náväznosti na cirkevné zákony sa vytvoril systém cirkevných tajomníkov na národných výboroch od väčších miest až po kraje a národné ministerstvá kultúry. Ich právomoc voči cirkvi je takmer neobmedzená, pretože zákon alebo jeho oficiálny výklad prakticky všetky rozhodnutia v cirkevnej oblasti ponechávajú na ich uváženie. Ich právomoc údajne prevyšuje len ich korupčnosť, o ktorej sa rozprávajú legendy. Svoju činnosť zrejme chápu ako súčasť oficiálnej štátnej politiky „postupne oslobodzovať stále širší okruh ľudí od vplyvu náboženských predstáv“.

Proklamovaná demokratickosť a spojenie s ľudom nášho štátneho aparátu by sa mala prejavovať v tejto sfére tak, že by veriaci občania mali mať slovo pri obsadzovaní funkcií cirkevných tajomníkov. Pre začiatok by to slovo mohli vyslovovať hoci aj hierarchie jednotlivých cirkví a štátom podporované cirkevné organizácie. Zatiaľ je skutočnosť taká, že najmenší vplyv na

obsadzovanie týchto funkcií majú veriaci občania a naopak, najväčšiu šancu na prijatie do funkcie majú uchádzači, ktorí dostatočne nahlas prejavili svoj ateizmus.

Marenie dozoru nad cirkvami koncipuje trestný zákon ako úmyselný trestný čin. Znamená to toľko, že ho môže spáchať iba páchatel', ktorý vie, že môže spáchať tento trestný čin a zároveň ho chce spáchať (§ 4 trestného zákona). Vzhľadom na odkazovací charakter § 178 trestného zákona iba ten môže spáchať tento trestný čin, kto pozná zákon 218/49 Zb. a vykonávacie vyhlášky. Takých ľudí by nebolo v republike mnoho, veď zákon má viac než 30 rokov a niektoré vykonávacie smernice sú vydané iba interne pre cirkevných tajomníkov. Navyiac, príklad stanoviska generálnej prokuratúry vo veci mníšskych reholí ukazuje, že ten istý zákon si môžu aj právnicki vykladať priam protikladne. Ako potom možno očakávať poznanie cirkevných zákonov od prostých občanov, nikdy sa nezaoberaujúcich s právom. Podľa striktného znenia zákona súd by mohol odsúdiť iba toho, u koho sa dokáže, že napr. vedel, že na skupinovú modlitbu a predčítanie úryvku z biblie na súkromnej chate potrebuje súhlas okresného cirkevného tajomníka a modlí sa a číta z biblie bez takého súhlasu. Aj keby sa modlenie a čítanie z *Bible* (objektívna stránka skutkovej podstaty trestného činu) preukázalo, ale by sa nepreukázalo, že obvinený vedel, že bez štátneho súhlasu je to zakázané (subjektívna stránka), mal by ho súd oslobodiť. Za posledné desaťročie však nie je známy prípad, aby súd oslobodil obžalovaného z marenia dozoru pre nedostatok subjektívnej stránky, hoci sa niektorí bránili aj poukazom na túto okolnosť.

Nová kapitola v právnej úprave náboženských práv občanov nastala ratifikáciou medzinárodných paktov o ľudských právach.¹⁰ Veriaci občania mohli ratifikáciu privítať s nádejou prinajmenšom na obohatenie svojej márnej právnej argumentácie v zápase so štátnou mocou o uznanie svojho práva na slobodu náboženského presvedčenia. Práva, o ktorom aj Marx napísal: „Privilégium viery je všeobecné ľudské právo“ (Marx-Engels: *Spisy*, zv. 1, Praha 1957, str. 387).

Určitú skepsu v súvislosti s ratifikáciou paktov vyvolávala – okrem mnohých iných – okolnosť, že v oficiálnej dennej aj odbornej publicistike sa

objavili články, podľa ktorých ratifikácia *Paktov* neznamená žiadny kvalitatívny predel v čl. právnom poriadku, pretože všetky práva, obsiahnuté v *Paktoch*, sú už dávnejšie v Československu právne aj fakticky zabezpečené.

Po niekoľkých rokoch od ratifikácie sa ukazuje, že to naozaj žiadny predel nebol, pretože viaceré práva obsiahnuté v *paktoch* sa naďalej nedodržiavajú, medzi nimi právo na náboženskú slobodu. *Pakty* však otvárajú možnosť zaujímavej právnej argumentácie najmä v trestných stíhaniach pre marenie dozoru. Dokonca tak zaujímavej, že súdy ju ani nevyvracajú, ale ju radšej prechádzajú mlčením, v rozpore s § 125 trestného poriadku ukladajúcim súdu uviesť v odôvodnení rozsudku, ako sa vyrovnal s obhajobou obžalovaného.

Pakty sú uverejnené v *Zbierke zákonov* pod č. 120/1976. Náboženskú slobodu kvalifikovaným spôsobom vymedzuje a zabezpečuje článok 18 *Paktu* o občianskych a politických právach. Uvádza sa v ňom, že každý má právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva. Toto právo zahŕňa slobodu prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru sám alebo spoločne s inými, verejne alebo súkromne, vykonávaním náboženských úkonov, bohoslužbou, zachovávaním obradov a vyučovaním. Táto formulácia zahŕňa všetky náboženské úkony, ktoré v našich podmienkach prichádzajú do úvahy u veriacich občanov. Najmä zahŕňa všetku činnosť obžalovaných v rôznych trestných konaniach uskutočnených po ratifikácii *paktov*, za ktorú ich súdy odsúdili podľa § 178 trestného zákona. Formulácia § 178 odst. 1 je nepodmienečná, nevyžaduje splnenie žiadnej ďalšej podmienky pre výkon práv v článku uvedených. Nevyžaduje teda udelenie osobitného štátneho súhlasu pred ich výkonom.

Ak vychádzame z požiadavky bezrozpornosti právneho poriadku štátu, vyvstane otázka, ako možno navzájom zladit' zákon 218/ o 49 Zb. a vykonávacie predpisy, vyžadujúce štátny súhlas na výkon náboženských úkonov, s *Paktom* o občianskych a politických právach, ktorý štátny súhlas na ich výkon nevyžaduje. Oba boli uverejnené v *Zbierke zákonov* a oba naďalej platia.

Najprirodzenejším riešením, ktoré by zároveň najlepšie zodpovedalo požiadavke právnej istoty, by bol postup, na ktorý sa republika zaviazala v článku 2 odst. 2 *paktu* – v súlade so svojím

zákonodarným postupom uskutočniť zmeny v právnom poriadku tak, aby slobody obsiahnuté v *pakte* boli plne právne zabezpečené. To by znamenalo zrušiť zákon 218/49 Zb. a vykonávacie predpisy alebo ich aspoň novelizovať tak, že sa z nich odstráni požiadavka štátneho súhlasu na výkon náboženských úkonov uvedených v *pakte*.

Avšak aj pri trvajúcej platnosti zákona 218/49 Zb. možno nájsť logický výklad, ako-tak pripúšťajúci jeho súběžnú účinnosť s *paktom*. Podľa tohto výkladu samotný podpis *paktu* vládou ČSSR treba považovať za generálny štátny súhlas na výkon všetkých náboženských práv uvedených v *pakte* a jednotlivo už nie je potrebné súhlas vyžadovať. Jednotlivo sa vyžaduje a udeľuje súhlas iba v prípadoch, kedy výkon práv úzko súvisí s ich hospodárskym zabezpečením, tj. prakticky pri ustanovovaní duchovných do štátom platenej pastoračnej činnosti. V týchto prípadoch by bola požiadavka osobitného štátneho súhlasu právne zlučiteľná s *paktom*. Vo všetkých ostatných (ustanovených) prípadoch môžu veriaci vykonávať náboženské úkony voľne.

Osobitnú zmienku vyžaduje ustanovenie článku 18 odst. 3 *paktu*. Toto ustanovenie uvádza podmienky, za ktorých možno výkon práv, uvedených v prvom odseku, obmedziť. Inými slovami – výkon práv je nepodmienečný, obmedzenie práv je podmienené.

Článok 18 odst. 3 uvádza dve podmienky pre obmedzenie práv: Obmedzenie vyžaduje zákon, ak je to potrebné pre zachovanie verejného poriadku, bezpečnosti, zdravia, morálky alebo základných práv a slobôd iných. Obe podmienky vo svojom súhrne vytvárajú podmienku obmedzenia práv.

Ak by sa za prvú podpodmienku považoval zákon 218/49 Zb. a vykonávacie predpisy, druhá podpodmienka by bola splnená len vtedy, ak by správanie sa osôb pri výkone náboženských práv podľa článku 18 odst. 1 rušilo alternatívne verejný poriadok, bezpečnosť, zdravie alebo morálku alebo základné práva a slobody iných. Ťažko si predstaviť, že by za normálnych okolností v našich podmienkach k niečomu takému mohlo dôjsť.

Avšak ani zákon 218/49 Zb. a vykonávacie predpisy nemožno dosť dobre považovať za splnenie prvej podmienky. Článok 5 odst. 1 *paktu* totiž

zakazuje členským štátom paktu uskutočňovať právne akty zamerané na obmedzenie práv, uznaných paktom, pod rámeč daný paktom.

Z druhej podpodmienky azda zväzda k nesprávnemu výkladu pojem verejný poriadok. Verejný poriadok v zmysle medzinárodného práva nezahrňuje všetky právne normy vnútroštátneho právneho poriadku, ale len základné zásady vnútroštátneho právneho poriadku. Medzinárodné právo neochraňuje všetky kogentné ustanovenia vnútroštátneho právneho poriadku. (Zdeněk Kučera: *Mezinárodní právo soukromé*, Praha 1975, str. 88.)

Medzi základné zásady nášho právneho poriadku patrí napr. zásada vedúcej úlohy KSČ, demokratického centralizmu, monogamného manželstva a pojem verejný poriadok v našom práve vymedzuje § 36 zákona č. 97/1963 Zb. tak, že sú to zásady spoločenského a štátneho zriadenia ČSSR a jej právneho poriadku, na ktorých je potrebné bez výhrady trvať.

Nie je preto porušením verejného poriadku v zmysle článku 18 odst. 3 paktu – ani splnením podmienky pre možnosť obmedzenia náboženských práv – ak si občan nevyžiada štátny súhlas pre ich výkon, hoci to vyžaduje zákon 218/49 Zb. a vykonávacie predpisy.

Opačný výklad pojmu verejný poriadok by bol z hľadiska článku 18 odst. 3 paktu logicky neprípustný aj v tom, že by druhú podpodmienku (porušenie verejného poriadku) odvodzoval z prvej podpodmienky (zákon 218/49 Zb. a vykonávacie predpisy) a tým by obe podpodmienky redukoval na jednu, kým článok 18 odst. 3 vyžaduje existenciu dvoch samostatných podpodmienok.

Ak by sa článok 18 paktu takto dôsledne aplikoval, § 178 by sa mohol z trestného činu vypustiť, pretože by sa prakticky nedal spáchať trestný čin marenia dozoru nad cirkvami. § 178 však v trestnom zákone zostáva, Bezpečnosť podľa neho stíha a sudy odsudzujú. Zoči voči existujúcej súdnej a policajnej praxi sú úvahy vyššie uvedené iba akademickým cvičením, pretože sudy a Bezpečnosť na ne nedbajú. Podľa § 178 se judikujú politické rozsudky. Proti nim nepomôže sebalepší právna argumentácia, proti nim pomôže iba politický tlak občanov. Najskôr za dodržiavanie existujúceho práva, potom za zrušenie samotných zákonov, ktoré slúžia ako pláštik pre

terajšie rozsudky. A nakoniec za prijatie lepších zákonov.

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY MLUVČÍCH.

- 1 *Omylem byl dokument číslován jako dokument Charty č. 22/82; s označením č. 22/82 byl publikován i v Informacích o Chartě 77 a v Listech. Dokument č. 22/82 byl vydán 21. 6. 1982 (viz D206).*
- 2 *Na předložce je vpravo nahoře otisk prezentačního razítka sekretariátu pro věci církevní Úřadu předsednictva vlády ČSSR. „Došlo dne 12.7.1982, čj. 319/82. ooč.“*
- 3 *Viz D196 (10.3.1982).*
- 4 *Radim Hložánka byl odsouzen Okresním soudem v Lito-měřicích k 20 měsícům vězení. Sdělení VONS č. 306 in: Informace o Chartě 77, roč. 5, č. 6 (červen 1982), s. 11. Františkáni J. Bárta a L. Trojan byli odsouzeni Okresním soudem v Liberci za maření dozoru státu nad církvemi za to, že vykonávali bez státního souhlasu duchovenské úkony. J. Bárta dostal trest 18 měsíců ztráty svobody nepodmíněně; 21.7.1982 mu Krajský soud v Ústí nad L. trest snížil na 12 měsíců. Trest už nenastoupil, 9.12.1982 zemřel. Propuštění J. Bárty žádal rakouský prezident Kirchschräger, západoněmecký ministr zahraničí Genscher ad. L. Trojan byl odsouzen k 10 měsícům podmínečně. Viz též Sdělení VONS č. 301, tamtéž, roč. 5, č. 5 (květen 1982), s. 10.*
- 5 *Právní rozbor § 178 trestního zákona zřejmě zaslali mluvčí Charty 77 již koncem dubna 1982 prezidentu Husákoví, místopředsedovi vlády Lúčanovi a řediteli SÚC K. Hrůzovi, což vyplývá z dopisu datovaného 30.4.1982, který uveřejnily Informace o Chartě 77: „Mluvčí Charty obdrželi právní rozbor § 178 trestního zákona (maření dozoru státu nad církvemi a náboženskými společnostmi), který doplňuje a právně osvětluje nevyřešené a dosud přehlížené problémy nastíněné v dopise mluvčích Charty 77 o pronásledování církví ze dne 10.3.1982. Vítejme tuto iniciativu a předkládáme ji kompetentním institucím jako podnět, který může přispět k nápravě dosavadní praxe.“ Informace o Chartě 77, roč. 5, č. 4 (duben 1982), s. 4–5. Právní rozbor byl však mluvčími zveřejněn až jako příloha k dokumentu z 8. července 1982.*
- 6 *Datum připsáno rukou.*
- 7 *Autorem tohoto právního rozboru byl dr. Ján Čarnogurský.*
- 8 *J. Adámek byl spolu s J. Vlčkem a F. Líznou vzat do vazby při rozsáhlé policejní protikatolické akci v září 1979. Spolu s dalšími katolickými aktivisty (J. Krumholcem,*

F. Líznu, J. Odstrčil, R. Smahelem a J. Vlčkem) a 4. listopadu 1981 souzen Okresním soudem v Olomouci. Potrestán byl zabavením všech předmětů zabavených při domovních prohlídkách. Viz též D196 (10.3.1982). Katolický duchovní J. Labuda a E. Kesegová byli 24. 11. 1980 odsouzeni k šesti resp. čtyřem měsícům vězení. Krajský soud v Banské Bystrici 15. 2. 1982 rozsudky zrušil. G. M. Rompř byl držen ve vazbě od května 1981, 10. 11. 1981 byl odsouzen ke 2 rokům vězení.

9 J. Kordík byl 17. 10. 1981 Okresním soudem v Lounech odsouzen k podmíněnému trestu 1 roku vězení s odkladem na 3 roky. Viz též D196 (10.3.1982).

10 Československo bylo signatářem Deklarace o náboženské snášenlivosti, kterou přijalo Valné shromáždění OSN v roce 1982 a v níž se státy zavazovaly chránit náboženské aktivity, např. šíření náboženské literatury, vyučování náboženství atd. V rozporu s touto deklarací byli v Československu trestně stíháni za náboženskou činnost kněží, kteří vykonávali bohoslužby bez státního souhlasu, a všichni věřící, kteří v soukromí konali společné modlitby, společné čtení Písma, půjčovali si neoficiální náboženskou literaturu. Právní zdůvodnění tohoto trestního stíhání dával zákon o státním povolení pro vykonávání náboženské činnosti pro tzv. maření dozoru státu nad církvemi podle § 178 trestního zákona..

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Studie*, 1982, č. 83, s. 459–466 • *Listy*, roč. 12 (1982), č. 6, s. 25–29.

KOMENTÁŘE: Rozsudek krajského soudu nad otcem Bártou. *Studie*, č. 84, VI/1982, s. 611–615 • Bílá kniha ve věci Josefa Barty. *Studie*, 1981, č. 78, s. 575–589 • Odsouzený otec Bárta soudí soud. *Studie*, 1982, č. 83, s. 467–484 • O rozsudcích nad J. Bártou, L. Trojanem, J. Dolistou, R. Hložánkou, Josefem Kordíkem, J. Labudou a E. Kesegovou, *Informace o Církvi*, 1982, č. 6, s. 19–25 • K aktuálním otázkám církevní politiky v naší zemi. *Tamtéž*, 1982, č. 10, s. 6–10 • Symposium o následování církvi v ČSSR 22.–24. 6. 1981 v Pasově a 10.–13. 10. 1982 ve Wildbach Kreuth, *Studie*, 1982, č. 80, s. 149 • Lederer, J.: Kam směřuje církevní politika strany? *Národní politika*, roč. 15, č. 4 (duben 1983).

1982, 10. srpen, Praha. – Analýza stavu vědeckého výzkumu v Československu, zasláná předsedovi vlády ČSSR

L. Štrougalovi, Státní plánovací komisii, Prezidiu ČSAV a Ministerstvům školství ČR a SR. (Dokument č. 26/82)

[...]¹ [...]²

Vůdčí úloha vědy při řešení společenských i ekonomických problémů současnosti je nesporná – zejména tváří v tvář rychlému světovému technickému vývoji, který zásadním způsobem ovlivňuje zabezpečování všech materiálních i duchovních potřeb společnosti.

Stejně nesporným faktem je, že československý vědecký výzkum plní svoji úlohu jen částečně, jen velmi nedokonale.

Snad nejlepším důkazem platnosti obou těchto zjištění v našich poměrech je skutečnost, že v poslední době se touto problematikou začínají nesměle zabývat i oficiální dokumenty vlády ČSSR, někteří političtí představitelé a na ně navazující oficiální propaganda. Více nebo méně konkrétně se konstatují mezery a nedostatky v řídicí a organizátorské činnosti v oboru vědeckého výzkumu a vývoje, ale protože kritizující jsou svázáni ideologickými zřeteli, voluntaristickými přístupy a závaznými politickými směrnicemi, mění se jejich kritika v pouhé bĕdování nad nejkřiklavějšími příklady nesmyslností a chyb. Navíc jsou tyto chyby a nedostatky pravidelně přičítány nikoli špatnému systému, ale špatné práci jednotlivců nebo jednotlivých vědeckých kolektivů. Je to pochopitelné: takto chápaná kritika nemůže překročit samu sebe.

Neutěšený stav československého vědeckého výzkumu a vývoje je však už dávno předmětem daleko poučenějších a odpovědnějších kritických diskusí v samotné vědecké veřejnosti. Je ovšem příznačné – a smutné –, že tyto diskuse nemohou probíhat veřejně, na otevřeném fóru, protože by to v mnoha případech automaticky znamenalo mocenský postih diskutujících. Je příznačné a smutné, že neinformovanější a nepovolanější kritikové zbyrokratizovaného, sešněrovaného a formalistického „řízení“ československé vědy mají možnost uplatňovat své konstruktivní postřehy a návrhy pouze v přísném soukromí mezi přáteli.

Ze zmíněných diskusí jednoznačně vyplývá, že vědecká činnost v ČSSR nesmírně trpí silným zbyrokratizováním ve jménu centralizace a státního dohledu. Vnější výrazem tohoto zbyrokratizování je především formální plánování výzkumů a objevů a naprosto chybná kádrová politika při přijímání a posuzování výzkumných pracovníků a při výběru vedoucích představitelů jak jednotlivých pracovišť, tak organizací (např. ČSAV). Stávající systém degraduje erudované vědce a výzkumníky na prosté vykonavatele úzkých ideologických a partikulárních zájmů, které se kryjí floskulí tzv. „společenské objednávky“. V praxi se tak na našich vědeckých pracovištích velice často realizuje rovnice, že průměrná politika se rovná průměrné vědě a průměrná věda průměrné politice.

Je sice pravda, že výzkumná práce vyžaduje systematické dlouholeté úsilí a že v jistém slova smyslu je třeba postupovat plánovitě. Zároveň však je vždy nutno přihlížet také k nepostižitelným okamžikům šťastného nápadu, ke shodám okolností, které náhle naznačí novou, nečekanou cestu řešení, prostě k volnému prostoru pro fantazii, nezastupitelnou a nenahraditelnou tvůrčí invenci, která není postižitelná byrokratickým reglementováním, ať typu formálního plánování, či kádrového výběru dnešního stylu.

Jinou tendencí, která rozvoji československé vědy evidentně škodí, je skutečnost, že zejména v poslední době se přehnaně preferuje tzv. aplikovaný výzkum na úkor výzkumu teoretického. Je pochopitelné, že z omezeného hlediska výrobců se může aplikovaný výzkum jevit komerčně výhodnější, jde však o pouhou krátkodechou iluzi. Moderní věk přinesl nejen důkaz o tom, jaký obrovský, nenahraditelný význam měly práce z ryze teoretických oblastí, které se tzv. praktikům jevíly a jeví jako příliš odtažitě. Jde tu nejen o objevy v přírodních vědách – v matematice, fyzice, astronomii, chemii, biologii aj. – nýbrž i ve vědách společenských, např. v ekonomii, filozofii, teorii řízení, sociologii, jazykovědě apod. Nelze popřít, že bez teoretiků, kteří připravovali půdu, by vůbec nebyl vytvořen prostor pro praktické důsledky teoretických výbojů lidského ducha. (Descartes, Newton, Einstein a řada dalších.)

Je tragické, že v kulturní zemi na sklonku 20. století je nutno jako novinku uplatňovat názor, že vědu nemohou řídit pokyny a směrnice po-

litických institucí, nebo přesněji pokyny a směrnice jejich často nekvalifikovaných vedoucích odborů či podřízených pracovníků. Vědecká práce sama o sobě přímo předpokládá odvahu hledat pravdu bez ohledu na přání mocných, odvahu vzepřít se chybné směrnici, nepodřít se jí. To však je v dnešním Československu nemyslitelné. Vědečtí pracovníci jsou manévrováni do nesmyslného a nelidského dilematu: buď si zachovat možnost vědecké činnosti tím, že se vzdají nepostradatelné součásti vědecké metody poznávání reality, nebo si zachovat svou lidskou i vědeckou čest a nechat se zbavit práce.

Příklady neřešitelných rozporů mezi ctí a svědomím čs. vědce a jeho prostou touhou přežít lze uvést nespočetné množství. Z oblasti přírodních věd stačí poukázat na situaci těch, jejichž úkolem je nalézat a uvádět do provozu nová ložiska uhlí, uranu, překračovat těžbu dřevní hmoty nad únosnou míru, v zemědělské výrobě pak zvyšovat hektarové výnosy bez ohledu na stav půdy aj., což často působí nenapravitelné škody na životním prostředí. Naproti tomu oblast oficiálních společenských věd už dávno degenerovala na cosi, co s vědou nemá nic společného. Těžko lze označit za vědce apologety, jejichž jedinou pracovní náplní je hledat a nalézat „teoretická“ zdůvodnění politických rozhodnutí vyvolaných v život potřebou tohoto dne, tohoto okamžiku.

Navzdory deformacím, jimž jsou vydána všanc všechna odvětví našeho společenského života, a tedy i odvětví vědeckého výzkumu, navzdory překážkám, které musejí překonávat, je v ČSSR řada vědců hodných tohoto označení. Nepřímým důkazem toho je i stať o některých problémech vědeckého výzkumu, kterou zde zveřejňujeme. Dali nám ji k dispozici přátelé Charty 77 – vědci, jimž leží na srdci nejen budoucnost čs. vědy, ale především budoucnost Československa a jeho postavení ve světě.

Domníváme se, že tento podklad by mohl přispět k odborné a obecnější rozpravě a veřejné diskusi o úloze vědy v rozvoji produktivních sil, intelektuálního a kulturního potenciálu československé společnosti. Domníváme se, že by to mohlo přispět k ujasnění významných souvislostí mezi vědeckovýzkumnou prací a vývojem společnosti i jednotlivce, mezi řízením vědy a řízením společnosti.

Charta 77 postupuje tento podklad jak příslušným institucím, tak výzkumníkům a občanské veřejnosti. Pokouší se tak nahradit nedostatek věcného a otevřeného posuzování skutečností našeho života i v tomto směru.

Podáváme tak další důkaz pozitivního smyslu dlouholetého usilování Charty 77 o nápravu všude tam, kde to vyžadují okolnosti, bezprostředně či zprostředkovaně se týkající života občanů a jejich práva na znalost a účast při posuzování významných záležitostí společného života a společné budoucnosti.

*dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77*

K situaci vědeckého výzkumu v ČSSR³

Organizace a plánování výzkumu

Základní výzkum v naší zemi je soustředěn především v ČSAV a některých větších výzkumných ústavech. Je organizován a řízen pomocí plánů základního výzkumu a rozčleněn podle témat až do státních úkolů základního výzkumu. Je poměrně dobře známo, že úspěchy naší země ve světovém nebo evropském měřítku jsou v naší době v podstatě nepřímo úměrné pevnosti vazby v byrokratickém aparátu. Plány a především dlouholeté plány jsou prvním úskalím rozvoje základního výzkumu. Jejich základním nedostatkem jsou tyto skutečnosti: nerespektování přirozeného vývoje výzkumu, jehož pokroky jsou do značné míry živelné a závislé na neplánovatelných úspěších jednotlivců; zařazování a prosazování témat, která nesou okamžité technologické výsledky, avšak zanedbávají zkoumání základních zákonitostí a širší souvislosti (např. nepříznivé důsledky na životní prostředí); zařazování dlouhodobých perspektiv, které jsou nepružné a mohou se stát brzdou skutečného vývoje; pozdní zařazování témat moderních vyvíjejících se směrů, zavádění různých priorit vzhledem k zpožděnému nástupu v oborech, které se ve světě rychle rozvíjejí. Uvedené nedostatky mají za následek zhruba tento vývoj: Na základě jednání vysokých státních orgánů, vycházejících v podstatě ze současného stavu světové výroby (méně již výzkumu, neboť jeho nejnovější výsledky jsou buď tajeny, nebo chybí spolupráce na odpovídající úrovni),

a na základě předpokladů, znalostí, případně ambic jednotlivců ze základního výzkumu, se vytváří dlouhodobý pětiletý plán základního výzkumu. Jeho základní rysy jsou silně ovlivněny současnými požadavky a tlaky ze strany nejvyšších orgánů. Největší tlak je obvykle vyvíjen na rychlý vývoj a rozvoj těch oborů, které vznikly, případně se rozvinuly ve světě během posledních pěti let a ve kterých jsme nezachytili nástup. Protože během pěti let nastoupil vyspělý svět obvykle již cestu průmyslové výroby, jsou tyto obory u nás finančně i personálně preferovány – ovšem na úkor aktuálně „méně“ významných nebo tzv. „klasických“ či „okrajových“ oborů. V následujících pěti letech zaznamená preferovaný obor rychlý rozvoj, avšak obvykle se mu nepodaří dostihnout současnou světovou úroveň (ta obvykle není známa vzhledem k málo častým a nedostatečně hlubokým mezinárodním kontaktům). Není řídkým jevem, kdy výsledkem je pouze výchova odborníků, kteří jsou schopni zavést a provozovat výrobu v rámci zakoupené licence. Není třeba zdůrazňovat, že koupě licence před pěti lety a okamžité vyslání odborníků do zahraničí k zaškolení by v tomto případě přišlo levněji. I v lepším případě však daný obor čeká v dalším období nesnadný úkol dohánět zpoždění a zavádět průmyslovou výrobu do neochotných a z hlediska vývoje strnulých průmyslových podniků. Vývoj v tzv. nepreferovaných oborech se pro nepříznivou finanční a personální situaci zpomalí nebo zastaví a je závislý pouze na nadšení jednotlivců. Dojde-li během této doby v některém z těchto oborů ve světě k významnému objevu a bouřlivému rozvoji, pouze přihlížíme. Až do konce pětiletého období nedojde totiž k větším změnám. Teprve pětileté období může tento obor – ve světě se již průmyslově rozvíjející – preferovat a situace se opakuje. Takovým vývojem prošla již např. kybernetika, elektronika, ekologie, nyní biologie a genetika, sdělovací technika atd. Na otázku, jak se vymanit z nepřijemného kruhu, existuje odpověď: Vysílat do světa odborníky a přijímat odborníky, kteří by se konkrétně podíleli na nejrůznějších projektech – nikoliv tedy platit zdvořilostní návštěvy vedoucích pracovníků v rámci tzv. „vědecké turistiky“. Tito odborníci by byli schopni okamžitě zachytit rozvoj, případně se na něm aktivně podílet. Dále je nutno umožnit okamžitý rozvoj oboru

i ve vlastní zemi, i když nebyl původně plánován. Třetí nutností je rychlé zavedení do průmyslu. Základní organizační nedostatky lze shrnout do dvou skutečností: dlouhodobé a nepružné plány a nedostatek a neodpovídající úroveň zahraničních kontaktů (včetně odborné literatury).

Financování výzkumu

S předchozím problémem souvisí i otázka financování výzkumu. Základní výzkum v naší zemi je – jak je tomu částečně i ve světě – dotován státem. Tato skutečnost sice umožňuje nerušený rozvoj některých základních oborů, avšak může vést ke stagnaci – jestliže dotovaný výzkum je v rukou nezodpovědného, lhostejného a neschopného pracovníka. Bylo by tedy užitečné, aby část finančních prostředků si i základní výzkum získával sám ve spolupráci s průmyslem – to by ovšem předpokládalo všeobecně vyšší úroveň kontaktů s vedením mnohých průmyslových podniků. Nehledě na skutečnost, že ústavy ozbrojených složek jsou financovány z jiných prostředků, všeobecná situace je nyní nepříznivá. Zhruba od roku 1970 se např. získávají se stále většími potížemi přístroje a zařízení. Jedná se zejména o přístroje, které je nutno kupovat za valuty. Jen tento způsob nabízí nejširší sortiment, vysokou kvalitu a rychlé dodávky nových přístrojů. Částky valuty, které výzkumné ústavy dostávají pravidelně na nákup přístrojů, jsou plánovány a v současné době jsou tak nízké, že stačí jen na nákup náhradních dílů k již zakoupeným přístrojům. Nové a drahé přístroje podléhají zvláštnímu schválení – dosáhnout zakoupení přístroje v konkurenci s jinými ústavami nebo odděleními je pak často více věcí osobních kontaktů a mocenské pozice nežli odborného zdůvodnění. Přístroje ze socialistických států jsou vyráběny v nedostačujícím a většinou klasickém sortimentu a jejich dodací lhůty jsou nezřídka několikaleté. I zde se finanční situace v posledních letech zhoršila. Podobná situace je i s nákupem materiálu a drobnějších pomůcek. Zvláštní situace vznikla např. v nedávné minulosti v nákupu kapesních kalkulaček. Pro nekvalifikovanost pracovníků některých ústředních úřadů vznikl dojem, že se jedná pouze o „hračky“, takže např. jedno ministerstvo zakázalo nákup několika kalkulaček pro vědecké výpochy s odůvodněním, že nákup kalkulaček z peněz

na vědu a výzkum je „nedůstojný“. Příslušnému ústavu byla celá částka (zřejmě z trestu) odebrána a věnována na jiné účely. I v nákupu přístrojů se velmi nepříznivě projevují nepružné dlouhodobé plány. V poslední době je třeba plánovat i mnohé maličkosti, jejichž potřeba není předem známa, na 1–2 roky napřed. Je zřejmé, že často ani u větších přístrojů není většinou možno jejich potřebnost odhadnout pět roků předem! Několikaleté zpoždění dodávek pak nezřídka znamená, že získaný přístroj už není k užitku. Zbytečně se potom zvyšují materiální a přístrojové požadavky (dělají se zásoby) a výzkum se prodlužuje.

Špatné financování pracovníků ve vědě a výzkumu je již dostatečně známo a často působí emigraci pracovníků ve vědě a výzkumu do výroby, do jiných oborů nebo do zahraničí. Plat vědeckého pracovníka s několikaletou vědeckou praxí (s hodnotou kandidáta věd) se pohybuje kolem 3000 Kčs za měsíc, což vzhledem k tomu, že oproti výrobní sféře nelze přičítat pravidelné prémie, není příliš výhodná situace. Systém zvláštních odměn je u vědeckých pracovníků do značné míry závislý na vůli vedoucích pracovníků – odměny se pohybují kolem 2000–3000 Kčs za rok. Často se praktikuje takový „systém“ odměn, který bere v úvahu především určité funkce a mocenské pozice. Tak např. zástupce ředitele ústavu si „naordinoval“ až polovinu veškerých odměn. Výbor ROH přes protesty tyto odměny schválil. Jiné možnosti výdělků – např. smlouvo o dílo – jsou v současné době omezeny na minimum. Spolupráce s průmyslem není oblíbená, neboť větší odměny za práci pracovníka jde na fond ROH a část dostává pracovník, který práci vykonal. (Jiná je situace v tzv. vedlejší hospodářské činnosti na vysokých školách, kde pracovníci dostávají za práci mimo pracovní dobu svoji hodinovou mzdu). Přivydělávat si vědeckými publikacemi nebo patenty je nereálná představa. Za publikaci střední délky (kolem osmi stran na stroji) platí čs. odborný časopis kolem 400–600 Kčs, zahraniční časopisy většinou neplatí vůbec. Přitom čtyři původní odborné publikace pro vědeckého pracovníka za rok není tak špatný průměr. Zavést vynález do výroby je jednak pracná a nesnadná záležitost, dalším nesnadným krokem je získat za vynález odpovídající odměnu, kterou autoři získávají mnohdy až po létech (často i soudně).

Dle vyhlášky o odměňování vynálezů je možno autory maximálně odměnit podle tzv. čistého společenského prospěchu za nejuvhodnější rok využívání vynálezu během posledních sledovaných pěti let, přičemž za tento „výhodný“ rok musí autor i 4–5 let čekat. Je *pravděpodobné*, že v porovnání s ostatními tvůrčími obory jsou vědeckí pracovníci nejhůře placeni. Tato situace se odráží jak v zájmu o tyto obory, tak v celkové kvalitě výzkumných pracovníků. Situace ve financování odborných a technických pracovníků je obdobná.

Financování zahraničních cest se děje prostřednictvím plánovaných fondů nebo na základě výměn. Obojí vyžaduje plánování, často dlouhodobé (nejméně rok předem) a je tedy nepružné. Finanční fondy na cesty do „valutové“ ciziny jsou v posledních letech mizivé. Jsou sice poskytována různá zahraniční stipendia, avšak jejich seznam nemají řadoví pracovníci buď k dispozici, a pokud si stipendium opatří jednotlivci sami na základě vědeckých kontaktů, nebývá schváleno. Je možno dosáhnout financování zahraniční cesty rovněž ministerstvem, průmyslovým podnikem nebo Československým svazem tělesné výchovy a sportu, avšak tato možnost je přístupná spíše vedoucím než běžným pracovníkům, kteří by po odborné stránce znamenali v *zahraničí mnohdy víc*. Kontakty se zeměmi socialistického tábora jsou častější a snadnější, neboť nevyžadují valuty. Dlouhodobé plánování však i zde znamená nepružné kontakty nebo prezentaci posledních výsledků.

Dochází k případům, kdy odpovědní pracovníci svým kolegům stipendium zatají a přihlásí se sami, nebo přihlášku nabídnou vybranému spolupracovníku. Někdy zahraniční stipendia spíše propadnou, než aby byla nabídnuta ostatním. Schvalovací řízení prováděné státními a politickými orgány ještě dále preferují odpovědné pracovníky a jejich chráněnce před ostatními. Čas tou praxí je, že se podklady pro schválení „ztratí“, nebo obvykle několikaměsíční lhůta není dostatečná pro schválení.

Členství v mezinárodních organizacích je další formou mezinárodní spolupráce. Je zřejmé z naší strany pozorné sledování a regulování. Pravděpodobně musí být každý náš pracovník do mezinárodního orgánu doma schválen, především na základě tzv. „kádrových hledisek“.

Publikační činnost

Publikace výsledků se děje prostřednictvím výzkumných zpráv, publikací domácích a zahraničních a pomocí autorských osvědčení nebo objevů. Chybí však spojovací články, jež by dával možnost uplatnit výsledky rychle v průmyslu. Tento známý nedostatek je způsoben především nízkou odbornou kvalifikací vedoucích organizačních pracovníků průmyslových podniků, kteří mnohdy teoretickým výsledkům nerozumějí a nejsou je tedy schopni ocenit. Avšak ani případná dobrá odborná úroveň pracovníka v průmyslu není rozhodujícím hlediskem, proto o výsledky vědeckého výzkumu není zájem. Nejednou se již stalo, že jsou znovu objeveny a realizovány v cizině, odkud je za valuty nakupujeme. Situace svědčí o tom, že ten který podnik není schopen na základě vědeckých výsledků vypracovat technologický předpis, takže si musí zakoupit předpis již hotový.

Odborné publikace podléhají schválení ústavní rady nebo ředitele ústavu. Někdy se takto může uplatnit publikační perzekuce určitých pracovníků, především rozhoduje-li o publikování jedna osoba. Takto lze zejména poškodit pracovníky, kteří nemají možnost zahraniční cesty a publikace, zejména zahraniční, jsou pro ně jedinou možností odborné prezentace. Odmítnutí publikace lze většinou dost snadno zdůvodnit „nízkou úrovní“ nebo tvrzením, že publikace obsahuje skutečnosti, které by se zejména v zahraničí neměly zveřejňovat. Materiální podpora vědeckých pracovníků při publikování je malá. Nežádka si musí autor zajistit i přepis na stroji, nakreslení obrázků a sám zaplatit překlad.

Samostatnou kapitolou je publikace prostřednictvím přednášek. Zatímco účast na domácích podnikcích až na výjimky není problémem, účast v zahraničí bývá často jen snem. Stává se, že autor se nesmí účastnit vědecké schůzky, do jejíhož programu bylo jeho sdělení začleněno. Autor sám se mnohdy dostává do nepříjemné situace, když si musí vymýšlet důvody své náhlé nepřítomnosti (omluvný dopis obsahující skutečné důvody by nebyl schválen).

Publikace výsledků směrem „nahoru“ formou nejrůznějších hlášení a rámcových zpráv je většinou formální. V podstatě se počítá s tím, že v nadřízeném orgánu nebude zprávu číst pracovník s dostatečnou vědeckou nebo odbornou

kvalifikací. Z odborného hlediska jsou tato hlášení bezcenná, mají však převážně rozhodující vliv na další financování a zařazování příslušného tématu. Morálně velmi pochybnou stránkou publikační činnosti je skutečnost, že na publikace se často připisují osoby, které se nepodílely na její tvorbě – a to nezdíka na první místo. Často si takto zvyšují svůj publikační rozsah vedoucí pracovníci, kteří pro organizační a „společenskou“ činnost nemají již na vědeckou činnost čas a nejsou dostatečně poctiví, aby si přiznali, že se jedná o příživnictví. Situace jde mnohdy tak daleko, že vedoucí pracovník supljuje před veřejností všechny své podřízené, ačkoliv k tomu nemá a mnohdy ani nemůže mít kvalifikaci. Existují případy, kdy vysoce postavený pracovník objízdí symposia a zahraniční firmy s přednáškami obsahujícími souhrny práce vědeckých a odborných pracovníků svého ústavu. Rovněž sám systémem publikací některých výsledků vede k tomu, že skuteční autoři nejsou vůbec zaznamenáni (je zaznamenán jen odpovědný pracovník, který nemusí být autorem).

Kádrovací činnost

Úzce souvisí s předcházející kapitolou. Je to pravděpodobně nejméně zveřejňovaná činnost – alespoň řadovým pracovníkům. Je vcelku zřejmé, že mezi zveřejňovanými kádrovými materiály a skutečnými „osudy“ pracovníků je rozpor. I když např. někdy posudky sdělované „potrefenému“ obsahují příjemná adjektiva „pracovitý“, „talentovaný“, „oblíbený“ atd. a výsledkem řízení je závěr, že pracovník se může nerušeně věnovat dál své práci (jestliže se bude rovněž „společensky“ angažovat), časem nabude kádrovaný brzy dojmu, že s ním všechno v pořádku není. Nemohou mu totiž ujít rozdíly mezi ním a preferovanými kolegy v podniku politicky se angažujícími. Rozdíly v možnosti získat pomocníky, místo přístroje, účastnit se konferencí, stáží, především pak rozdíly v možnosti jakéhokoliv postupu. Např. hodnost doktora věd, podle výroků kádrových referentů, je podmíněna absolvováním příslušného politického školení, k tomu však musí být pracovník vyzván, nemůže se tedy o ně ucházet sám. Dle přechytných zkušeností lze říci, že odborné kritérium zde není nejdůležitější, rozhodující výběr byl již proveden výběrem pro školení. V poslední

době se ukazuje, že i pro dosažení nižších stupňů vědeckého zařazení je politické hledisko rozhodující. Dobrý vědecký pracovník je však nejlépe angažován svou prací a výsledky. Špatný vědec naproti tomu nemůže být nikdy kladně „společensky angažován“. Jeho angažovanost je pouhý nátěr, který má zcela jiné motivy než vědeckou poctivost – touhu po moci, po penězích, po pochvale, po klidu bezkonfliktního vegetování. Zmíněný rozpor mezi zveřejňovaným hodnocením a skutečnými výsledky kádrování vede k podezření, že kádrová politika má dvě tváře. Na jedné straně je vše – až na křiklavé výjimky – v pořádku, na druhé, té neveřejné, však pracovník zřejmě díky tajným posudkům a jednáním dostává nálepkou „neperspektivní“, „ostatní“, „na dožití“, což znamená stop jakéhokoliv postupu bez ohledu na cokoli. Stejně jako je nepoctivý sám tento absolutní princip odsouzení v drtivé většině právě poctivých a talentovaných pracovníků, jsou nepoctivé i cesty, kterými se dospívá k takovému ohodnocení – závist, osobní antipatie, strach z konkurence, pomsta atd. V apriorním mocenském kádrovacím předpisu, kdo smí a kdo nesmí, je již obsažen princip stagnace, jímž si sama mocenská struktura škodí.

Správní činnost

Jednotlivé ústavy jsou centrálně spravovány prezidiem ČSAV. Záležitosti týkající se vnitřních věcí ústavu (především samotné pracovní činnosti) si ústavy spravují samy. V některých ústavech pracují pracovníci vnitřní správy dobře, avšak jsou případy, kdy např. při plánování přístrojů musí vědecký pracovník znát i poslední cenu přístroje v přepočtu na naši měnu, kdy na hospodářských odděleních neexistují katalogy přístrojů a vybavení, kdy pracovník správy při malé změně sortimentu výrobce požadavek prostě zruší, aniž by informoval pracovníka, kdy se ve skladu požadavek nejjednodušší položky vyřizuje až na druhý den atd. Samozřejmě, že při charakteru výzkumné práce, která vyžaduje rychlé změny v zaměření práce, je nepružnost správního aparátu pocítována hůř nežli ve výrobě.

Řada záležitostí je ovšem spravována centrálně. Tato správa má do značné míry formální charakter. Téměř denně přicházejí oběžníky, vyžadující různá hlášení a údaje. Jen menšina je jich

skutečně konkrétních, týkajících se přímo předmětu výzkumu a jeho potřeb. O formálnosti těchto oběžníků svědčí již to, že se rozesílají stejně, cyklostylované všem ústavům. Mnohdy jsou to skutečně výplody „úředního šimla“. Příslušný referent v ústavu má např. vyplnit dlouhou tabulku o úrazech, kde má uvádět procenta úrazů vzniklých při cestě do práce, při rekreační činnosti, při laboratorní činnosti, v dílnách, v administrativách, atd. procenta růstu nebo poklesu úrazů a další většinou zbytečné údaje. U malých ústavů, kde dojde za rok k jednomu až dvěma úrazům, působí taková hlášení směšně a přispívají ke zkreslení centrálně činěných závěrů. Jiná podrobná hlášení s tabulkami se týkají soutěží, zakládání různých brigád a hnutí a zřejmě mají pouze zdůvodnit existenci referenta na ústředí, který si je vymýšlí. Byrokracie v tomto směru došla již tak daleko, že např. odpovědný pracovník ústavu musí zdůvodňovat, proč nedošlo k „plánovanému nárůstu“ počtu vynálezů, jako by se vytvoření vynálezu, o který téměř jistě nebude stejně zájem, rovnalo vyplnění oné tabulky vynálezů a hlášení. Je zřejmé, že se nerozeznává mezi administrativní a tvořivou prací, spíše se podřizuje tvořivá práce administrativě. Množství různých referátů na centrálním úřadě znamená ovšem spoustu práce pro příslušné dobrovolné funkcionáře na ústavech. A tak na jedné straně musí vědecký pracovník ztrácet čas, aby byla zdůvodněna existence nějakého centrálního referátu, na druhé straně přebírá dobrovolný funkcionář i faktickou zodpovědnost za placeného referenta na ústředí (např. referát požární ochrany, bezpečnost práce). Ztrácí se tedy užitek za zmeškaný čas vědeckého pracovníka a platí se zbytečný nebo nečinný referát. Chybějící techničtí pracovníci v ústavech, kteří by prováděli práce laborantů, techniků a drobné úkoly v administrativě (vyřizování menších zakázek, inventury), jsou nahrazeni formálním a přebujelým aparátem na ústředí, který nikomu nepomůže, ale vyžaduje od pracovníků napopak práci, aby se sám udržel. Omezení centrálního aparátu, individuální přístup k ústavům a větší samostatnost ústavů by věci jen prospěly.

Kolektivní práce při výzkumu

Je známou skutečností z historie vědy 20. století, že nejvýznačnější vědecké objevy vznikají ve

stimulující atmosféře tvůrčích kolektivů, jejichž členové jsou orientováni na stejnou problematiku a vzájemně si rozumí. Takové kolektivy vznikají zpravidla šťastnou náhodou, často jako skupina „žáků“ některého odborně i pedagogicky vynikajícího badatele (zakladatele „určité školy“). Atmosféra kolektivní práce a tvůrčí prostředí poskytuje dokonce silnější motivaci pro vědeckou práci než hmotná zainteresovanost.

Současná organizace vědeckého výzkumu u nás klade neodůvodněné, někdy až absurdně zbytečné překážky vzniku takových kolektivů. Oprávnění školitelé a aspiranti, kteří by mohli vytvořit příznivé podmínky pro vznik tvůrčích kolektivů, jsou jmenováni podle kritérií, která až v druhé řadě přihlížejí k jejich odborné úrovni a zpravidla nikdy k jejich schopnostem nadchnout spolupracovníky pro nějaký problém. Různá organizační omezení, např. požadavek přísného dodržování pracovní doby (již sám o sobě v některých oborech spíše ke škodě než k dobru), někdy zčásti, jindy úplně znemožňují, aby se stýkali pracovníci různých pracovišť (akademie, vysokých škol apod.) na společných seminářích, kde by docházelo k plodné výměně názorů. Pokud přece jen někdy vznikne nějaký nadějný tvůrčí kolektiv na některém pracovišti, je téměř pravidlem, že je vzápětí organizačně rozštěpen. S obdobnými obtížemi se setkává nejen pracovní spolupráce specialistů v tomtéž oboru, avšak i velice žádoucí, ale u nás neobyčejně vzácná setkání a debaty interdisciplinárního charakteru.

Existuje sice možnost setkávat se v soukromí, po bytech (vědecká pracoviště jsou mimo pracovní dobu nepřístupná), takové schůzky však vzbuzují spíše podezření, než aby byly podporovány a jsou známy dokonce případy, kdy se staly předmětem vyšetřování bezpečnostních orgánů. Oficiální vědecké společnosti, které by měly podobné akce podporovat, jsou svázány nesčetnými omezujícími předpisy, což mj. souvisí s tím, že nejsou nezávislé: většinou jsou podřízeny ČSAV s výjimkou ČSVTS, která si však svou složitou administrativní strukturu vytváří sama, a zpravidla nemají zájem hledat nové způsoby práce.

Za zvláštní zmínku stojí obtíže spojené se spoluprací se zahraničními vědeckými pracovníky. Na našich vědeckých a výzkumných pracovištích existují neobyčejně striktní předpisy o styku

s cizími státními příslušníky, ať už jde o kontakt vědecký, nebo společenský. Přinejmenším je třeba každý takový styk jednotlivě hlásit (existují k tomu speciální formuláře, obsahující mj. ponížující dotaz, zda při styku došlo k nějaké „mimořádné události“). Povinnost evidence se vztahuje i na pouhou korespondenci se zahraničím (úřední i soukromou poštou). Je pravda, že takovou oznamovací povinnost je možno považovat za administrativní formalitu (řada vědeckých pracovníků ji tak bere), pravdou však také je, že osobní vědecké kontakty se zahraničními pracovníky se v jejím důsledku automaticky regulovaly na zlomek žádoucího rozsahu. Přitom je každému zcela jasné, v jakém směru při takovém kontaktu probíhá tok informací.

*

Jak patrně, rozbor si všímá především oblasti přírodních věd, kde lze přece jen spíše očekávat jistou míru věcnosti a poctivosti. Situace v oboru společenských věd je v naprosté většině daleko kritičtější. Je totiž otázkou, zda lze vůbec hovořit o vědě, výzkumu, když činnost „vědeckých“ pracovníků má pouze naplňovat mocensky předem určená schémata. Vždyť nelze hovořit ani o marxistickém výzkumu: ani v tomto směru přece nejde o seriózní vědeckou práci, nýbrž o poslušné plnění momentálních „ideologických“ direktiv. Tato neblahá společenskovední situace má ovšem svůj negativní vliv na vědu vůbec: omezuje tvůrčího ducha vědy ve společnosti a preferuje oportunní nevědecké posluhování moci.⁴

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍM PODPÍSEM L. LIŠE ZA SPRÁVNOST.

- 1 Vlevo nahoře rukou: Ladislav Lis, Benešovská č. 33, Praha 10.
- 2 Rukopisný záznam: četli na SPK: s. Černý Rudolf – tiskový tajemník, Beran Alojs – vvd., Mastný Martin – pracovník sekretariátu s. Potáče, Potáč – předseda SPK, a přeškrtnuté razítko podatelny SPK: Státní plánovací komise, 12. 8. 1982, čj. 29156 HSPK.
- 3 Informace o Chartě 77, roč. 5, září 1982, s. 1–2, publikovaly dokument pod č. 23/82, datovaný červencem 1982, bez průvodního dopisu mluvčích. Jako autor analýzy, která je podepsána mluvčími jako samostatný dokument, je mylně uveden R. Palouš. V následujícím čísle se redakce za chybu omluvila.

- 4 Ve složce je uložen také původní nedatovaný koncept, označený jako dokument Charty č. 14/82, který se liší pouze tím, že neobsahuje část Kolektivní práce ve výzkumu, a koncept dopisu mluvčích je stručnější.

PLNÉ ZNĚNÍ: K situaci vědeckého výzkumu v ČSSR. Výběr z československé čtenářské samoobsluhy, 1982, č. 2 • Studie, I–II (1983), č. 85–86, s. 128–137.

1982, 11. srpen, Praha. – Dopis generálnímu prokurátorovi ČSSR o problematice obžaloby a soudního řízení u Okresního soudu v Chomutově s vydavateli a přispěvateli neoficiálního kulturního časopisu *Vokno*. (Dokument č. 24/82)

Občanská iniciativa Charta 77 projevuje již šestý rok svou občanskou odpovědnost nárokem na důsledné dodržování zákonnosti. Nemůže nechat bez povšimnutí soudní řízení, které probíhalo u Okresního soudu v Chomutově od 18. června 1982. K problematice některých aspektů obžaloby se Charta 77 vyjádřila ve svém dokumentu č. 21 z 23. 6. 1982. ¹ Ze zmíněného soudního procesu měla být opět vyloučena účast nezaujaté veřejnosti, ačkoli rozsudek je vynášen jménem republiky. Čtyřicet míst v soudní síni obsadilo zřejmě předem určené a pečlivě vybrané „obecnstvo“ – s výjimkou několika míst pouze pro nejbližší příbuzné obžalovaných. Policejní opatření uvnitř i vně budovy vzbudilo u občanů města domněnku, že je souzen zvlášť nebezpečný zločinec.

Jednalo se však o pět osob obžalovaných podle § 202, odst. 1, z trestního zákona (výtržnictví), ve dvou případech navíc o § 187 trestního zákona (týká se omamných látek) a v jednom případě o nedovolené držení stělné zbraně (v posledním případě jde tedy pouze o přečin).

Ivan Jirous byl jako počtvrté trestaný odsouzen ke třem a půl letům odnětí svobody ve III. nápravně skupině (nejtěžší) NVÚ, František Stárek ke dvěma a půl letům ve II. skupině NVÚ (ačkoli v roce 1976 byl trestán pouze podmíněně a v podmínce se osvědčil), Michal Hýbek k 18 měsícům v I. skupině NVÚ a Milan Frič k 15 měsícům v I. skupině NVÚ – to vše nepodmíněně. Jaroslav Chnapek byl z projednání případu vyloučen.

Jmenovaní odsouzení se měli dopustit trestného jednání jako skupina, přestože se navzájem ani neznali. Naplnění skutkové podstaty trestného činu výtržnictví bylo sledováno v příspěvcích pro časopis *Vokno*, který byl soukromě vydáván a rozšiřován nezjištěnou redakcí a v nezjištěném rozsahu. Vyšlo pět čísel tohoto časopisu. Nebyla prokázána ani lokalita jeho vzniku. Časopis sám se prohlásil ve svém prvním čísle za „pirátský“ tým, že nerespektuje autorská práva a že písemné materiály používá bez vědomí autorů.

Časopis sledoval literární, textovou a hudební tvorbu nezavedených autorů a informace z kulturního dění v zahraničí, které chybějí v oficiálním tisku. Používal materiálů mnoha desítek autorů různé literární hodnoty a ocenění. Byl určen převážně mladým lidem. Vytvářel tak de facto nezávislou a neoficiální platformu pro výměnu názorů a pro umělecko-kritické hodnocení (umělecké kritiky se týkaly především všechny příspěvky Ivana Jirouse).

Tato činnost není v rozporu s platnými čs. zákonnými normami, ba naopak nalézá podporu v přijaté vyhlášce č. 120 z roku 1976 o lidských a občanských právech, v níž se mimo jiné garantuje právo na svobodné šíření informací jakýmkoli způsobem – včetně tisku. Vyhláškou deklarovaná omezení tohoto práva se nemohou týkat citovaného časopisu. Znalecký posudek ministerstva kultury o tomto časopisu, vypracovaný prof. Vítězslavem Rzounkem, zaujal jednoznačné politicko-ideologické stanovisko: časopis je schopen vyvolat nálady nepřátelské našemu státu, odporuje socialistickému pojmu kultury a morálky, je koncipován s politickými záměry, a to tak, aby vzbudil zájem v zahraničí, a obsahuje přímý návod k teroru. Poslední a nejdrastičtější charakteristika se ovšem týkala článku Cihla od M. Skalického, který obžalován a souzen nebyl, protože se vystěhoval do zahraničí. Z obžalovaných nebyl nikdo vinen za začlenění tohoto příspěvku, nikdo nebyl souzen jako redaktor časopisu a všichni se od článku distancovali. Byl však jediným konkrétem, který odborný posuzovatel proti obžalovaným uvedl.

Je tudíž zřejmé, že rozsudek nad obžalovanými je rozsudek nad časopisem *Vokno*. Proč byli obvinění právě Jirous, Stárek, Hýbek a Frič a jako exemplární oběti přísně souzení, ponechává volné pole dalším úvahám. Právě tak nutí k zamyšlení, proč bylo zapotřebí obžaloby z výtržnictví (jde o neoficiální časopis se zaměřením na kulturu) podepřít záhadným objevením marihuany u Jirouse a Hýbka; na nanejvýš podezřelé okolnosti policejního nálezu této omamné látky při domovních prohlídkách u obžalovaných upozornil již dokument Charty 77 č. 21. Ivan Jirous před soudem žádal předvolání příslušníka Bezpečnosti, který při prohlídce na chodbě vybral z většího množství sáčků s kořením dva, přinesl je do

místnosti s tvrzením „to je marihuana“. Jiné koření zabaveno a předáno ke znaleckému posudku nebylo. Nad tímto se pozastavil i u soudu vyslechnutý soudní znalec, podle jehož mínění může pouze expertiza objasnit, zda jde o drogu, či ne. Řekl, že on sám by se neodvážil v drti sušených lodyh a lístků vůbec určit, o jakou rostlinu jde. Svědek Václav Ducháč, který drogu objevil, tento rozpor nijak neosvětlil, vypověděl pouze, že u Ivana Jirouse a jeho přátel „se dalo předpokládat, že bude objevena marihuana... dokonce někteří z nich byli za její přechovávání souzeni a odsouzeni.“ Na otázku, o které přátele jde, odpověděl, že o Karla Soukupa. (U Karla Soukupa nebyla nikdy nalezena marihuana a nikdy nebyl z jejího přechovávání obviněn ani souzen.)

Obhajoba všech obžalovaných na základě průkazního řízení dospěla k názoru, že by obžalovaní měli být zproštěni viny. U Ivana Jirouse je nadto posouzení jeho článků v časopise *Vokno* jakožto nebezpečné recidivy ve flagrantním rozporu se znaleckým posudkem psychiatricko-psychologickým. Rozsudek přesto opakoval obžaloba a opřel se o ideologii znaleckého posudku prof. Rzounka včetně striktního rozdělení naší a západní kultury.² Jako přitěžující okolnost uvedl mezi jiným předseda senátu JUDr. Vaňáček, že v „emigrantském“ časopise *Svědectví* byly před časem publikovány dva příspěvky Ivana Jirouse (jeden byl věnován prof. V. Černému a druhý problému emigrantství).

Je tedy důvod k vážným obavám, že chomutovský proces je v rozporu s naším ústavním a právním řádem a že jeho posláním se zdá být spíše výstraha kulturně nekonformním občanům především mladé generace a represivní gesto proti nezávisle smýšlejícím než objektivní, nestranné posouzení činnosti obžalovaných v duchu platných čs. zákonných norem.

Všichni odsouzení se odvolali. Odvolací řízení by měl projednávat Krajský soud v Ústí nad Labem.³ Charta 77 apeluje na všechny československé ústavněprávní instituce, aby pomohly dát průběh skutečnému právu a zabránily nespravedlivým, pouze ideologicko-mocenským represím.

dr. Radim Palouš, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

Václav Malý, člen kolektivu mluvčích Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 5 (1982), Č. 7–8, S. 3–4.

- 1 Viz D207 (23. 6. 1982).
- 2 Obžalovaným přitížil profesor Karlovy univerzity V. Ržounek mj. slovy, že Vokno otevřelo brány kontra-revoluci.
- 3 Při odvolacím řízení u Krajského soudu v Ústí nad Labem 27. září 1982 v trestní věci F. Stárka, I. Jirouse a M. Hýbka byl rozsudek soudu první instance potvrzen.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Národní politika*, roč. 13, č. 10 (říjen 1982), S. 1.

KOMENTÁŘE: Sdělení VONS č. 307, Rozsudek nad nekonformním časopisem. *Informace o Chartě 77*, roč. 5 (1982), č. 7–8, s. 4–5 • K soudnímu řízení v Chomutově. *Vokno*, č. 8 • Další podrobnosti o soudních procesech. *Americké listy*, 20. 8. 1982 • Sdělení VONS č. 309, Rozsudek nad I. Jirousem, F. Stárkem a Hýbkem potvrzen. *Informace o Chartě 77*, roč. 5, č. 9 (září 1982), s. 7–8. • Před odvolacím soudem Ivana Jirouse. *Studie*, 1982, č. 83, s. 490–495 • „Plastic People“ znovu před soudem. *Svědectví*, roč. 17 (1982), s. 427–428.

1982, 17. srpen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění a vládě ČSSR doporučující zahájit s SSSR jednání o přezkoumání dohody o dočasném pobytu sovětských vojsk a o jejich odchodu z území Československa. (Dokument č. 27/82)

Mezi základní lidská práva patří právo na život v míru. Dnes všude ve světě roste napětí, aktivizují se staré a vznikají nové konflikty a rostou tendence řešit je zbraněmi. Vůle ke spolupráci ustupuje orientaci na nové zbrojní systémy. Již jejich výstavba ohrožuje lidstvo ekonomicky a ekologicky i biologicky. Množství zbraní, jejichž variabilita a technické parametry zvyšují nejistotu o úmyslech a možnostech potenciálních protivníků a tím i nebezpečí vypuknutí války – smrtelné katastrofy lidstva. Za těchto okolností je třeba učinit vše, co by toto nebezpečí zmírnilo a vedlo k obnově důvěry a spolupráce mezi státy a národy. Domníváme se, že k tomu má i naše republika možnosti, jak přispět k pozitivní změně nebezpečných tendencí.

Zásah vojsk Varšavské smlouvy před čtrnácti lety a po něm mocenské řešení vzniklé krize přerušily násilně proces obrody socialistické společnosti u nás, znemožnily jejím produktivním a tvůrčím silám řešit problémy a úkoly odpovídající potřebám jejího rozvoje. Zároveň pobyt sovětských vojsk na našem území přispěl k rozložení sil obou bloků a k akceleraci závodů v zajišťování jednostranných vojenských výhod mezi oběma bloky. Násilné potlačení obrodného procesu vyvolalo navíc hlubokou krizi v mezinárodním dělnickém, pokrokovém a demokratickém hnutí, pocítovanou dodnes právě v jeho vztahu k tzv. reálnému socialismu. Ne náhodou jsou události 21. srpna i v jeho kruzích znovu a znovu připomínány jako důvod k pochybám o upřímnosti a opravdovosti mírových návrhů SSSR a jeho spojenců.

Obracíme se proto na Federální shromáždění i federální vládu ČSSR, aby po 14 letech politiky rozdělování společnosti překročily k politice sjednocování a využívání všech lidských sil a schopností k postupnému překonávání společenské krize projevující se dnes už stále zjevněji i v hospodářství. Vždyť i vojenská vláda v Polsku se domnívá, že nepodaří-li se jí dosáhnout dohody

a dorozumění ve společnosti, může sice obnovit disciplínu, ale nedokáže vyřešit žádný věcný problém. Přitom u nás je veškeren společenský život znehyněn už více než 10 let právě v důsledku neblahých událostí a následků 21. srpna 1968. Taková politika by též podstatně přispěla k tomu, aby byl oživen proces uvolňování, vážně narušovaný uvedenými tendencemi závodů ve zbrojení, a aby se i jednání Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě mohlo pohnout ze slepé uličky, do níž se v Madridu dostalo. Normalizací vztahů SSSR, ČSSR, PLR i NDR vůči NSR, uskutečněnou počátkem 70. let, i podpisem Závěrečného aktu z Helsinek 1975 pominuly okolnosti, uvedené ve smlouvě o dočasném pobytu sovětských vojsk v ČSSR jako jediný důvod tohoto pobytu. To umožňuje, ba vyžaduje, aby Federální shromáždění a federální vláda s odpovídajícími orgány SSSR zahájily jednání o přezkoumání této smlouvy a vyvodily z toho patřičné důsledky. Odchod sovětských vojsk z území ČSSR a uplatnění plné suverenity republiky na něm by nesporně přispěly k obnově zdravých a přirozených přátelských vztahů mezi národy ČSSR a SSSR. Bylo by to také projevem dobré vůle a příspěvkem k uvolňování ve střední Evropě, kde rovněž delší dobu vážne příslušné jednání, které by se tak mohlo pohnout vpřed. Rozhodně by to pomohlo úsilí o vzájemné porozumění a spolupráci mezi národy a státy v Evropě a bylo by uvítáno mohutným mírovým hnutím oživujícím celý kontinent. Přirozeným důsledkem takové politiky by mělo být zastavení otevřené i skryté perzekuce, jejíž důvody přímo či nepřímo sahají stále do roku 1968, propuštění politických vězňů a odstranění kádrových překážek znemožňujících, aby schopnosti a zkušenosti a práce tisíců občanů mohly být na správných místech využity k řešení naléhavých úkolů naší společnosti a aby i mladá generace mohla pro ně být podle svých schopností náležitě připravena. K tomu je jen třeba, aby Federální shromáždění důsledně kontrolovalo, jak všechny státní orgány plní a dodržují Ústavu ČSSR a všechny zákony našeho právního řádu, jehož integrální součástí jsou i mezinárodní pakty o lidských právech (vyhláška 120/76 Sb.). To by umožnilo i tisícům našich občanů návrat ze zahraničí a využití jejich schopností a zkušeností k práci na překonání obtíží našeho hospodářství a celé společnosti.

Byl by to významný prvý krok k nalezení východiska ze současného krizového stavu naší společnosti a k obnově prestiže a důvěryhodnosti naší republiky na mezinárodní scéně.

*dr. Radim Palouš, Ladislav Lis, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77
prof. dr. Jiří Hájek, člen kolektivu mluvčích Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: Za odchod sovětských vojsk. (Dokument uveden pod č. 26/82.) *Listy*, roč. 12, č. 5 (říjen 1982), s. 3–4 • *Charta 77* k výročí srpna. *České slovo*, roč. 14, č. 10 (říjen 1982), s. 1 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok 99 (M. Schulz), 21.8.1982.

1982, 27. srpen, Praha. – Otevřený dopis Mezicírkevní mírové radě (Interkerkelijk vredesberaad – IKV) v Holandsku. (Dokument č. 25/82)

Vážení a milí přátelé,
děkujeme Vám za dopis z 15. března 1982, který jsme obdrželi nikoliv poštou, nýbrž až v srpnu díky osobnímu kontaktu s Vaším zástupcem. Ve svém dopise usilujete o spolupráci s Chartou 77, čehož si velmi vážíme, a považujeme to nejen za přátelské gesto, nýbrž za velmi významný pozitivní rys současného evropského dění.

Charta 77 sdílí v řadě podstatných bodů Vaše tužby. Je to především snaha garantovat obyvatelstvu tohoto kontinentu, dnes tak riskantně exponovanému, jedno z důležitých lidských práv – právo na život. Nikoli ovšem na jakýkoli život, ale na život bez válečného a jakéhokoli jiného brutálního násilí, na život, v němž se respektují základní hodnoty lidsky důstojného bytí, které evropská kultura již od samých počátků formulovala jako základní životní zřetele, ale které často byly v dějinách Evropy zrazovány. Takto koncipované úsilí o mír má na mysli mír důstojný člověka svou odpovědností za slušnost, poctivost, otevřenost, nezákeřnost, ochranu slabých, partnerskou spoluúčast ve vztazích mezi lidmi, národy a státy.

Podobně jako my a někteří další z mírových obránců, kteří nám nabízejí pomocnou ruku, chcete rozvoj svého hnutí zakládat nikoli na oficiálních mocenských a politických strukturách, nýbrž na odpovědnosti prostých lidí dosud stojících většinou na okraji politického dění, účastní nanejvýš prostředně i tam, kde existuje systém skutečně svobodně volených zástupců. Tato renaissance občanské odpovědnosti za věc obce, Evropa za věc Evropy a světa, svým významem výrazně převyšuje dokonce i boj proti aktuálnímu ohrožení, z něhož mírová hnutí vznikla, neboť probouzí podstatný rys lidství: místo požadování práva na život, na svobodu, na možnost autentického čestného rozhodování, na neoportunní, pravdivý výraz apod., vyzdvihuje se občanská povinnost brát se osobně za všechny tyto hodnoty, akcentuje se nezastupitelnost občana-jedince. Pouhá pasivní reklamace může se potom jevit jako projev konzumního způsobu života nebo

dokonce zbabělého strachu o svou vlastní, soukromou zajištěnost. Proto – a jen takto – je buditelské úsilí takových mírových hnutí krokem ven ze současného zmatení, z ohrožení a béd, krokem k budoucnosti v duchu té mravní, závazné pozitivní tradice dějin evropských národů. Myšlenka takové mravní odpovědnosti každého člověka za celkový stav věcí, myšlenka, že každý je povolán k tomu, aby nebyl lhostejný ani k současným osudům druhého trpícího bližního, ani k osudům budoucího možného nespravedlivého utrpení, a že každý, kdo tuto svou odpovědnost necítí a ji nerealizuje, je spoluviněn za příkoří, bolest a útrapy jednotlivců či celého společenství, tato myšlenka je totožná s tím, oč usiluje i Charta 77.

Právní podklad tohoto usilování, jež míří přes hranice od člověka k člověku, skýtají Evropanům přijaté a platné helsinské dohody a přijaté a platné pakty o lidských právech, jakož i závazky, které státy přijaly jakožto členové OSN.

Všele souhlasím s výrokem z Vašeho dopisu: „Cíl spojených západoevropských mírových skupin pro vytvoření Evropy bez nukleárních zbraní nemůže a nesmí být vykládán jako Evropa strukturovaná současným způsobem minus nukleární zbraně.“ (The aim of the joint movement groups in Western Europe cannot and may not be represented as Europe of the present structure minus nuclear weapons.) Těto „rovnici“ rozumíme nejen tak, že ono „minus“ se týká i konvenčních, nikoli jen nukleárních zbraní, nýbrž že úsilí o mír cestou demonstrací, protestů a jiných aktivit pouze proti vojenskému ohrožení je úsilím o velmi problematický mír. Není pravého, důstojného, mírově pokojného života bez základních hodnot, k jejichž střežení je člověk, pokud vůbec člověk, povoláván. Takže k citovanému výroku lze pro větší názornost připojit: snaha o lidsky důstojný mírový život bude všeobecně platnější (tedy na Západě i Východě, na Severu i Jihu), přičte-li se (tedy plus) k úsilí o odzbrojení ještě úsilí o dodržování mezinárodně přijatých konvencí a paktů o občanských a lidských právech. Neboť největším nebezpečím pro vznik války je nerespektování důstojnosti a svobody druhého, zacházení s druhým nikoli jako s bližním (byť třeba mýlícím se nebo pobloudilým), nýbrž jako s nepřitelem, s nímž je třeba se vyrovnat

jen brutální násilnou cestou. Ba dokonce je možná ještě radikálnější formulace: z prosazování obecně významných základních lidských práv a povinností vyplývá i to, co lze nazvat opravdovým mírovým snažením, prýstícím z nezastupné odpovědnosti člověka za člověka, národa za bližší i vzdálenější příslušníky jiných národů a ras, lidí za společnost, přírodu, za svět.

V tomto duchu Vám, kdo poctivě usilujete o důstojný mír na našem kontinentě a na světě vůbec, podáváme přes všechny státní hranice obě ruce a jsme vděční za to, že věc lidských práv zahrnujete do svého usilování. Ubezpečujeme Vás, že i my jsme pro zrušení všech mocenských brutalit, které mají být argumentem tam, kde chybí pravda, a tedy chybí i věcné argumenty. I my jsme pro všeobecnou demilitarizaci, a tedy zcivilnění Evropy, a to tak, aby např. neexistovala možnost kamuflvat odzbrojení převlečením vojáků do jiných uniforem, např. policejních či uniforem určitého politického aparátu (viz např. praktiky fašistických totalitních režimů). Jsme s Vámi v odpovědnosti za mírovou, ale i spravedlivou Evropu.

Podobně jako Vy, také my přicházíme s naprosto věcným příspěvkem k mírovému hnutí: v dopise ze dne 17. 8. 1982¹ zasláném Federálnímu shromáždění a federální vládě státu jsme vyjádřili přesvědčení československé veřejnosti, že přezkoumání smlouvy o dočasném pobytu sovětských vojsk v ČSSR by bylo významným příspěvkem Československa k uvolnění mezi Východem a Západem, napomohlo by úsilí o vzájemném porozumění a spolupráci mezi národy a státy. Přispělo by zároveň i k hlubší výměně kulturních, občanských a lidských hodnot mezi národy střední Evropy, oživilo tradice kulturní výměny mezi národy našeho kontinentu a tak významně posunulo dějiny směrem k pokroku. A jak jsme přesvědčeni, bylo by to uvítáno i mohutným mírovým hnutím, oživujícím celý svět.

Toto je již třetí dokument Charty 77 (první z 15. 11. 1981, druhý z 29. 3. 1982),² kterým se obracíme na mírová hnutí. Doufáme, že těmito kontakty začíná trvalá spolupráce, která podpoří všechny ty, kdo jsou v dané situaci v nevýhodě, kdo jsou za své poctivé, avšak nekonformní snažení ohroženi nebo perzekvováni. Především jsme jim povinováni svým přispěním, ať už to

vyžaduje jakákoli rizika. Prosíme Vás proto, abyste ke svému nynějšímu boji proti atomovému zbrojení připojili intenzivní úsilí za osvobození všech, kteří jsou věznění či jinak pronásledováni za svůj postoj k lidským právům a k mírovým snahám a spolupráci v Evropě. To bude zajisté jeden z nejdůležitějších mírových činů, který spojí pevně Vaše snahy a Vaši aktivitu s naší.

*dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 5,
(ČERVENEC–SRPEN 1982), s. 2–3.

1 *Srv. D212 (17.8.1982).*

2 *Srv. D183 (16.11.1981) a D198 (29.3.1982).*

PLNÉ ZNĚNÍ: *Nový domov*, roč. 33, č. 25 (16.12.1982) • *Výběr z čs. čtenářské samoobsluhy*, 1982, č. 2.

Dne 31. srpna vzpomíná polský lid významné události svých novodobých dějin – dohod z Gdaňska.¹ V dialogu mezi státní mocí a dělnickou třídou podařilo se tehdy shodnout se na zásadách a směrnicích pro demokratické řešení vážné společenské krize, v níž se země ocitla koncem 70. let. Proces společenské obnovy, který tak dostal vydatný impuls, vyvolal velké naděje i nadšenu podporu převážně většiny polské společnosti. Setkal se též s upřímnými sympatiemi široké světové veřejnosti a všech opravdových přátel polského lidu.

Charta 77, hlásící se mezi ně, vyslovila za své účastníky i za mnohonásobně početnější kruhy české a slovenské veřejnosti několikrát pocity bratrských sympatií i solidarity s těmi, kdo v Polsku rozvíjeli a hájili proces společenské obnovy a jeho ideje. Vyjádřila též svůj i jejich kritický názor k prosincovému zásahu moci,² jímž byl vloni tento proces přerušen, aniž bylo dodnes vyřešeno cokoli z vážných problémů zatěžujících současný vývoj polské skutečnosti. Že takové mocenské zásahy – ať vnitřní či vnější, ať minulé nebo snad současné či budoucí – nemohou vyřešit krizové situace a naopak je jen prohloubí, víme konečně i z našich nedávných dějin. O to upřímněji se zajímáme o dění v zemi našich severních sousedů. O to vřelejší city přátelství a společenství idejí jsou se všemi, kdo v Polsku nadále usilují o opravdu demokratickou a humánní dohodu všech vlasteneckých sil polského národa bez jakýchkoli aktů vměšování zvenčí. Takovou dohodu, nikoli mocenské zákroky proti pokojným projevům vůle lidu, odmítajícího omezení demokratických snah, jak lépe hospodařit, žít, [která] by vedla k propuštění internovaných a vůbec všech politických vězňů, společně s polským lidem považujeme za jedinou cestu k překonání obrovských potíží a zároveň za možný podstatný příspěvek k zmírnění napětí a za posílení mírového soužití i spolupráce národů našeho kontinentu.

*dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 5, Č. 9 (ZÁŘÍ 1982).

- 1 Viz D154 (24. 8. 1980).
- 2 Viz D161 a D162 (z 8. a 14. 12. 1980). *Jedním z projevů česko-polské solidarity a spolupráce bylo polsko-české setkání, uspořádané z iniciativy katolické laické organizace Opus bonum 28.–31. října 1982 ve Frankenu, na němž byl oznámen vznik společné pracovní skupiny ve složení: F. Bladenicki, L. Kotakowski, A. Wincenz, J. Lederer, A. Měšťan a A. Tomský aj. Skupina se sešla v prosinci 1982 v Carlsbergu, kde vyhlásila program boje za suverenitu národů střední a východní Evropy. Srv. Studie, I–II, (1983), s. 85–86 a 138–149.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 12 (1982), č. 5, s. 13 • *Národní politika*, roč. 14 (1982), č. 10 • *České slovo*, č. 10 (říjen 1982), s. 6.

1982, 22. říjen, Praha. – **Dopis vládě ČSSR s připomínkami a návrhy pro příspěvek československé vlády k úspěchu následné madridské schůzky účastnických států KBSE. (Dokument č. 29/82)**

Dopis Charty 77 k pokračování madridských jednání signatářů helsinského Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě¹

Obracíme se k Vám jménem občanů usilujících o to, aby orgány našeho čs. státu respektovaly svůj podpis na Závěrečném aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (ZA KBSE) z Helsinek a dodržovaly vůči všem občanům závazky, zásady a normy stanovené řádně ratifikovanými mezinárodními paktů o lidských právech.

Charta 77 vznikla jako odpověď československých občanů na výzvu, kterou představuje ZA KBSE; smyslem jejího již několikaletého úsilí je, aby principy, obsažené v ZA KBSE vešly do života i v naší vlasti.

Podobně jako mnozí další obyvatelé naší republiky jsme s pozorností četli v projevu ministra zahraničních věcí ČSSR ve všeobecné rozpravě Valného shromáždění Spojených národů dne 7. 10. 1982 slova o zájmu naší vlády, aby nadcházející obnovená schůzka účastníků ZA KBSE v Madridu probíhala v duchu konstruktivního dialogu a „potvrdila pokračování procesu détente“, aby „skončila úspěšně v nejkratší době přijetím obsaženého a vyváženého závěrečného dokumentu“.

S tím nelze nesouhlasit. Odpovídá to konec konců i podnětům a návrhům, jež mluvčí Charty 77 vyjádřili v dopise adresovaném Vám v předvečer zahájení madridských jednání 17. 9. 1980 a znovu před obnovením madridské konference 22. 2. 1981.²

ZA KBSE je velmi důležitá a smysluplná událost, která může napomoci důstojnému životu i bezpečné existenci lidstva. Jsme stoupenci mírové koexistence. Věříme, že ZA KBSE může přispět k dosažení těchto cílů. Právě jakožto občané země, která koncem 30. let katastrofálně doplatila na snahu po míru za každou cenu, víme, že slovo mír není zdaleka jednoznačné. Může sloužit propagandistické rétorice, zakrývání velmocenské rozpínavosti, pohrdavé nadvládě nad lidmi a duchovnímu ujařmení, může se stát nálepkou

pro spolčení mocných vůči bezmocným. Může být též výrazem rezignace, vzdáním se lidské důstojnosti a výrazem výprodeje všech lidských hodnot ve jménu sobecké sebezáchovy.

Hovoří-li představitel čs. vlády o *vyvážení* připravovaného závěrečného dokumentu, o němž v nastávající fázi madridského jednání hlavně půjde, znamená to, že uznává, že v něm má najít výraz každý ze základních principů mírového soužití a spolupráce, jak je definoval ZA KBSE z Helsinek. Týká se to tedy také závazků účastněných vlád respektovat základní práva a svobody všech svých občanů, jak jsou deklarovány ve Všeobecné deklaraci lidských práv a v mezinárodních paktech o lidských právech. Plnění těchto úmluv, kterými jsou vlády zavázány občanům svých států, deklaruje právem ZA KBSE jako neopomenutelnou, nutnou součást opravdového mírového soužití a spolupráce. Dosavadní jednání jak v Bělehradě, tak v Madridu však ukázala, že není shoda mezi účastníky, pokud jde o obsah a realizaci právě tohoto principu, zřetelně vyjádřeného v ZA KBSE. Domníváme se proto, že přínosem právě naší země na KBSE by měl být důraz na to, že učinit slovo mír jednoznačným lze jen tehdy, budou-li státníci i řadoví občané pojmát a utvářet mír nejen jako průměr mezi státy, nýbrž jako takový život uvnitř států, kde by prioritními hodnotami byly svoboda, lidská důstojnost, odpovědnost a obětavost pro druhé a úcta k pravdě. Mírové snahy státníků se stanou věrohodnými teprve tehdy, budou-li doprovázeny a předcházeny mírovým vztahem vlád k vlastním občanům, založeným na oboustranném respektu k zákonům a právu. Napětí mezi státy se může neutralizovat, nebudou-li latentním zdrojem konfliktů napětí mezi vládnoucími a ovládanými libovůle a nespolehlivost občansky nekontrolovatelné moci, která nerespektuje ani zákony, které sama vydává, a od níž se nelze tudíž nadít, že by dodržovala jakékoli dohody, natož mezinárodní. Domníváme se proto, že by naše delegace v Madridu přispěla k „duchu konstruktivního dialogu“, požadovaného naší vládou, kdyby pomohla tomu, aby závěrečný dokument mezinárodního zasedání obsahoval mimo jiné závazek všech zúčastněných vlád důsledně plnit mezinárodní pakt o lidských právech a do dohodnuté lhůty uvést s nimi v plný soulad svůj právní řád

i praxi svých orgánů, zejména bezpečnostních a justičních. Účinnosti takového dohodnutého závazku by jistě napomohlo ustavení koordináčního orgánu KBSE, jenž by sledoval plnění a byl ve styku s občanskými iniciativami, vzniklými a působícími ve většině účastněných zemí jako projev skutečnosti, že nejen vlády, ale i lid těchto zemí se chce aktivně účastnit udržování a rozšiřování vymožeností, obsažených v ZA KBSE. Není pochyby o tom, že jedním z předpokladů pro „nepřetržitě a tvořivě rozvíjení celoevropského procesu, nastoupeného v Helsinkách“, jak o něm hovořil představitel československé vlády ve VS OSN, je vytváření a zvyšování vzájemné důvěry mezi účastněnými státy. Mezi opatření způsobilá k tomu a ke zvýšení věrohodnosti mírových slov i gest vlád v očích domácí i mezinárodní veřejnosti patří nesporně důkazy důsledného dodržování všech zásad i závazků, stanovených v ZA KBSE z Helsinek. Nejvýrazněji a nejpůsobivěji prokáže skutečnou mírovou vůli vlád respektování práv i svobod vlastních občanů.

V tom směru by pozici naší delegace v Madridu i věrohodnost mírové politiky naší vlády podstatně posílilo, kdyby

a) byli neprodleně propuštěni z vězení a zrušen rozsudek nad občany, kteří požadovali důsledné plnění závazků převzatých československou vládou podpisem ZA KBSE z Helsinek a kteří poukazovali na případy konkrétního porušování citovných závazků: jsou to např. J. Adámek, J. Bárta, R. Battěk, V. Benda, O. Bednářová, Z. Čefovský, J. Dolista, J. Duka, M. Frič, J. Gruntorád, V. Havel, R. Hložánka, J. Hrabina, M. Hýbek, S. Javorský, I. Jirous, J. Krumpholc, J. Litomiský, F. Lízna, D. Němcová, P. Pospíchal, G. Povala, G. Rompf, R. Smahel, F. Stárek, dr. Trojan, P. Uhl, A. Zlatohlavý a další;

b) bylo zastaveno trestní stíhání či policejní šikanování a existenční diskriminace občanů a jejich rodin za to, že se v souladu s ústavou dožadují plnění a dodržování principů ZA KBSE z Helsinek, požadujícího respektování práv a svobod občanů účastněnými vládami; týká se to např. těchto občanů: J. Bělíková, J. Hájek, I. Havel, O. Havlová, ing. Holomek, J. Hořec, Z. Jičínský, E. Kantůrková, M. Kusý, K. Kyncl, L. Lis, V. Malý, J. Mlynárik, J. Müller, J. Němec, Jan Ruml, Jiří Ruml, J. Šavrdla, J. Šiklová, M. Šimečka a další;

c) vedoucí státní orgány plnily důsledně své ústavní povinnosti podle článku 29 Ústavy vůči občanům, požadujícím dodržování uvedeného principu a upozorňujícím na jeho porušování;

d) Federální shromáždění, vláda a Generální prokuratura přistoupily k věcnému, objektivnímu přezkoumání platných zákonů v duchu ZA KBSE i mezinárodních paktů o lidských právech, především trestního zákona i zákona o SNB, jakož i zásad praxe justičních a bezpečnostních orgánů, a přizpůsobily je závazkům, jež na sebe vzal prezident republiky i vláda podpisem mezinárodních dokumentů sloužících věci míru a spolupráce mezi státy; považujeme za účelné, kdyby v tomto směru použil generální prokurátor (nebo jiná oprávněná instituce) hlavu 6 Ústavy ČSSR o ústavním soudu, který však ještě nebyl uveden v činnost.

Jak uvedli mluvčí Charty 77 v dokumentech dřívějších i letošních, např. v dokumentu č. 15 z roku 1978,³ jakož i v dokumentech č. 15⁴ nebo 22⁵ z roku 1982, jsou účastníci této občanské iniciativy hotovi spolupracovat konstruktivně s příslušnými orgány při takovém díle, potvrzujícím opravdovost vůle Československa přispět věci míru a bezpečnosti v Evropě i ve světě.⁶

*dr. Raďim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77*

dr. Jiří Hájek, člen kolektivu mluvčích Charty 77

*dr. V. Benda a ing. R. Battěk, mluvčí Charty 77,
t. č. ve vězení.*

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 *Jednání madridské konference, zahájené v roce 1980, bylo po osmiměsíčním přerušení v souvislosti s polskými událostmi obnoveno 9. listopadu 1982 pod podmínkou, že Moskva a Varšava dodrží ustanovení helsinské dohody o lidských právech z roku 1975. Protože polská vláda nesplnila svůj slib, že vyhlášení výjimečného stavu je „přechodným omezením“, některé země – např. Švýcarsko a USA – navrhovaly další odložení konference alespoň o jeden rok. Na nátlak jiných států (Německo, Francie) byla madridská konference obnovena.*

2 *Viz D155 (17.9.1980) a D169 (22.2.1981).*

3 *Viz D42 (8.2.1978).*

4 *Viz D199 (5.4.1982). V textu se omylem uvádí č. 12.*

5 *Viz D206 (21.6.1982).*

6 *Ve složce je uložen originál dopisu náčelníka správy SNB plk. JUDr. Oldřicha Mezla náčelníku X. správy FMV plk. Zdeňku Wiederlechnerovi z 25.10.1982, jímž mu dokument postupuje a současně oznamuje, že dopis Charty „dne 26.10.1982 byl zaslán vládě ČSSR a předán Annou Šabatovou-Uhlovou francouzské agentuře AFP“. Na okraji průvodního dopisu je rukopisná poznámka: „s. Králka – k dokumentaci, dokument CH77 se pokusí legalizovat. Hlídej!“*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 5, (1982), č. 10, s. 1–2 • *Listy*, roč. 12, (1982), č. 6, s. 7, 8 • *Národní politika*, roč. 14, č. 10 (prosinec 1982) • *Americké listy*, 5.11.1982 • *Studie*, 1983, č. 85–86, s. 181–183 • *Výběr ze čtenářské samobsluhy*, 1982, č. 2.

KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok 178 (8.11.1982) a 181 (11.11.1982).

1982, 9. listopadu, Praha. – Dopis polskému velvyslanectví a Světové odborové federaci k druhému výročí vzniku Solidarity. (Dokument č. 30/82)

Dne 10. 11. 1980 byla uzákoněna existence polského odborového svazu Solidarita. Pokrokový svět letos vzpomíná druhé výročí této významné události. V letošním roce bylo však zákonné schválení tohoto a všech dosavadních odborářských seskupení anulováno jejich zrušením, čímž byla postavena vážná překážka emancipační aktivitě polského dělnictva a lidu.¹

„Solidarita“ vznikla jako výraz lidového hnutí za nezávislou odborovou organizaci, která měla hájit zájmy polských pracujících, a to nikoli jako protest proti polské komunistické straně a proti socialismu v Polsku, nýbrž v souladu se spontánními tužbami po společenské obnově a dokonce i v zájmu nově se ustavující státní reprezentace. To vše – znovu zdůrazňujeme – na základě legalizovaných dohod, které byly uzákoněny příslušným způsobem.

Nová, legální, nezávislá a samosprávná odborová organizace si v krátké době vydobyla uznání a autoritu, o čemž svědčí i to, že dosáhla počtu asi deseti milionů členů. Její význam přesáhl hranice Polska: jako novou významnou mírovou iniciativu ji s nadějí přijaly odborové ústředny všech politických zaměření i další organizace včetně řady komunistických stran. Zrušením legalizovaného odborového svazu Solidarita byly opět oddáleny naděje na vytvoření rozumných a všeobecně přijatelných sociálněpolitických podmínek nejen v Polsku samotném, ale i v celé Evropě, neboť tento čin neprospěl konstruktivnímu dialogu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, obnovované v těchto dnech v Madridu.

Charta 77, jejímž posláním je bránit lidská práva, vyslovuje znepokojení nad touto situací, v níž rozhoduje nikoli respekt k hlasu lidu a tedy k základním občanským právům, nýbrž vojenská síla. Tento fakt působí nejen uvnitř polských hranic, kde vytváří ovzduší tíživější než před dvěma lety tím, že je zbaveno tehdejších nadějí, nýbrž proniká i do ostatních zemí východního bloku, neboť otevírá cestu represivním aparátům na úkor politických řešení: preferuje násilí před rozumným

jednáním. Přízrak padesátých let vstupuje do let osmdesátých střední Evropy.

Charta 77 považuje za svou povinnost upozornit všechny lidi dobré vůle na toto aktuální ohrožení.²

dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis mluvčí Charty 77

Jiří Dienstbier, člen kolektivu mluvčích Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 5 (ŘÍJEN 1982), S. 3.

- 1 *Solidarita vznikla 31. srpna 1980 v době stávek v pobaltských přístavech v Polsku jako první nezávislé odborové hnutí v komunistických zemích. Základem byl mezi-podnikový stávkový výbor v gdaňských loděnicích v čele L. Wałęsou. Po vojenském zásahu byla 13. prosince 1981 postavena mimo zákon. Vůdcové zakázané Solidarity oznámili na 11. listopadu 1982 osmihodinovou protestní stávku.*
- 2 *Charta 77 se vyjádřila k problematice nezávislého odborového hnutí Solidarita několikrát, viz D154 (24. 8. 1980), D161 (8. 12. 1980), D162 (14. 12. 1980), D166 (10. 2. 1981), D187 (7. 1. 1982), D189 (30. 1. 1982), D214 (30. 8. 1982).*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 12, č. 6 (prosinec 1982), s. 8.

DOKUMENT A DOPIS PŘÍPRAVNÉHO VÝBORU SVOBODNÝCH ODBORŮ V ČESKOSLOVENSKU: *Národní politika*, č. 10 (prosinec 1982), s. 7 • *Americké listy*, 26. listopadu 1982 • *Informační materiály*, č. 39–40 (listopad 1981), s. 37–38 • *České slovo*, č. 11 (listopad 1982), s. 3.

KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok 178, 8. listopadu 1982.

1982, 10. listopad, Praha. – Dopis rakouskému kancléři Bruno Kreiskému žádající o intervenci ve prospěch politických vězňů v Československu. (Dokument č. 31/82)

Vážený pane kancléři,
obracíme se na Vás, protože víme o Vašem zájmu o situaci obránců lidských práv v Československu, který se projevil i skutečnými činy.¹ V blízké době se máte setkat s prezidentem naší republiky dr. Gustávem Husákem.² Doufáme, že při této příležitosti by snad pro Vás nebylo neschůdné nalézt vhodnou možnost k intervenci za všechny ty, kteří jsou v Československu perzekvováni za obranu lidských práv, především však za ty, kteří jsou v současné době vězněni, jako Battěk, Benda, Gruntorád, Havel, Hložánka, Jírous, Litomiský, Lízna, Pospíchal, Stárek, Uhl a další. Existují však dokonce obavy, aby se perzekuce nezostřila a neobrátila po ukončení zmíněné vysoké návštěvy ještě proti dalším, kteří jsou v současné době stíháni na svobodě, a to tak, že by na ně byla znovu uvalena vazba, eventuálně inscenován další politický proces; jde např. o Bartoška, Kyncla, Mlynárika a další. Naše prosba o Vaši intervenci ve prospěch těchto a všech dalších občanů postihovaných za obranu, resp. užívání těch práv, která jim dle československé legislativy i dle mezinárodních dohod přísluší, je tudíž velmi naléhavá.

Jsme Vám vděční za Vaše dosavadní účinné pochopení naší situace a děkujeme Vám za pomoc pro ty, kteří jsou vůči mocenskému aparátu silní jen svou morální pozicí.

*dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77*

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

- 1 Bruno Kreisky byl prvním zahraničním politikem, který bezprostředně po rozpoutání kampaně proti Chartě 77 prohlásil, že Rakousko je ochotno všem pronásledovaným signatářům poskytnout útočiště. Více viz Janýr, P.: *Ohlas Charty 77 v Rakousku*. In: *Charta 77 po dvaceti letech očima současníků*. Praha, ÚSD 1997.
- 2 Prezident republiky G. Husák uskutečnil státní návštěvu ve Vídni ve dnech 17.–18. 11. 1982. Na tiskové konferenci 18. 11. ve Vídni se B. Kreisky vyjádřil k porušování

lidských práv v socialistických zemích a zdůraznil nutnost pomáhat bojovníkům za lidská práva ve východních zemích. Na spolkového kancléře se dopisem obrátila o pomoc rovněž Dolores Šavrdová v úsilí o propuštění svého uvězněného manžela Jaromíra Šavrdy. Tamtéž.

1982, 25. listopadu, Praha. – **Dopis redakci časopisu l'Alternative v Paříži, ohrazující se proti tomu, že časopis uveřejnil článek Martina Středy pod titulkem Sebekritika Charty 77. (Dokument č. 32/82)**

Journal L'Alternative
la Place Paul Painlevé
750 05 Paris – France

Vážená redakce časopisu l'Alternative, v jednom z letošních čísel jste publikovali pod názvem Sebekritika Charty 77 úvahu Martina Středy.¹ Toto jméno není v seznamu signatářů Charty 77 a nezná je ani nikdo z okruhu přátel Charty 77. S uvedenou prací se nikdo neobrátil k signatářům Charty 77, ani k jejím předchozím mluvčím, ani k nám.

Nezbývá nám tedy než konstatovat, že v žádném případě nemůže jít o „sebekritiku Charty 77“. Tento článek, Vámi uveřejněný, je zřejmě kritickými připomínkami někoho, kdo chce pod pseudonymem komplikovaně sdělit prostřednictvím zahraniční cizojazyčné publikace něco, co mohl prodiskutovat přímo.

Ani tomuto pseudonymu nikdo nemůže, a také nechce upírat právo na zveřejňování kritických postojů, rozhodně to však nemůže být pod názvem Sebekritika Charty 77, jak to učinil buď autor, nebo redakce Vašeho časopisu.

Pokud se týká obsahu zmíněného článku, mluvčí soudí, že stručná odpověď na tuto i jiné kritiky byla zhruba zahrnuta ve sdělení, podepsaném „Signatáři Charty 77“ v září letošního roku.²

*dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 5. (1982), Č. 11, S. 1.

1 Na celodenní pracovní schůzce v Paříži 31. ledna 1982, již se zúčastnili Ivan Medek, Zdeněk Mlynář, Jiří Pelikán, Vilém Prečan, předložil Pavel Tigrid k posouzení dvacetistránkový strojopisný článek Martina Středy (pseudonym Petra Příhody) nazvaný *Když se ucho utrhne*, datovaný v listopadu 1981. Podstatnou částí článku byl rozbor okolností, které podle autorova názoru vedly koncem dubna 1981 k zachycení karavanu, který dovážel do Československa velkou zásilku zahraniční literatury

a časopisů, a k následnému zatýkání. Účastníci pařížské porady se dohodli, že text je pro publikování nevhodný, zejména jeho první část s „psychogramy“ Jiřiny Šiklové, Jana Rumla a Karla Holomka; ačkoli nebyli uvedeni jménem, jejich identifikace byla z textu velmi snadná. Šiklová a Ruml byli tehdy od května 1981 ve vyšetřovací vazbě. Pavel Tigrid se později rozhodl o své vůli uveřejnit ve Svědectví pod názvem *O hnutí občanské svépomoci – kriticky* (roč. 17, 1982, č. 66, s. 275–282) alespoň druhou, méně osobní část článku. V čísle 68 časopisu byly pak uveřejněny dopis mluvčích redakci Alternativy, Otevřený dopis signatářů Charty ze září 1982 (viz přílohu 10) i následující vysvětlující poznámka redakce Svědectví: „Redakce l'Alternative požádala o právo překladu do francouzštiny a přetiskla jej pod svým názvem Sebekritika Charty 77, což je podstatný rozdíl proti původnímu názoru. Protest mluvčích Charty 77 je plně oprávněný.“ V témž čísle Svědectví vyšla i ostrá polemická reakce na Středův text z pera Jana Vladislava – *O opozici, rezistenci a jiných věcech*. Tamtéž, s. 671–680.

2 Publikuje se v příloze 10 (P10/10).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Studie*, (1983, č. 87, 88, 89, III–V, s. 374–376 • *Svědectví*, roč. 17 (1983), č. 68, s. 669–670.

KOMENTÁŘ: Vladislav, Jan: *O opozici, rezistenci a jiných věcech*. Tamtéž, s. 671–680.

1982, 27. listopad, Praha. – Dopis prezidentu republiky při příležitosti 30. výročí procesu s tzv. protistátním centrem „Slánský a spol.“. (Dokument č. 33/82)

Pane prezidente,
píšeme Vám dnes především jako člověku, který v padesátých letech zažil nespravedlivou perzekuci a nezákonnost. Na poslední dny letošního listopadu připadlo třicáté výročí jednoho z mnoha procesů padesátých let, procesu s tzv. protistátním centrem, nazývaným v soudních spisech též „Slánský a spol.“. Tento proces se stal symbolem tohoto údobí. Tehdejší mocí byl propagandisticky nejvíce využit k navození a zesílení atmosféry strachu. Vedl k největšímu počtu rozsudků smrti v jednom procesu tehdejší doby. Byly vyřčeny a vykonány i nad těmi, kteří měli větší či menší odpovědnost za všechny dřívější nespravedlnosti a krutosti, k nimž došlo po nástupu k moci v roce 1948. Proces s tzv. protistátním centrem byl nejvýraznějším předvedením toho, co neoficiální čeština označila za „monstrproces“: lživá obvinění, vynucená přiznání obviněných pod psychickým a fyzickým nátlakem a mučením. Vynesení krutých, nespravedlivých rozsudků bez věrohodných důkazů, výkon trestu smrti či nástup doživotního nebo dlouholetého věznění za nadšeného souhlasu sdělovacích prostředků, uspořádání „všelidové“ podpisové akce či rezoluce s požadavkem nejpřísnějších trestů a souhlasu s nimi. Kampaň proti všem, kdo byli označeni za „nepřítele lidovědemokratického zřízení“ postihla tehdy na 200 000 nevinných občanů dlouholetým zbavením svobody v podmínkách nedůstojných člověka; bylo vyneseno 233 rozsudků smrti, z toho bylo 178 vykonáno – tedy 178 justičních vražd. Přčetné případy vystěhování lidí z míst, kde žily jejich rody po celá pokolení, jak tomu bylo především u zemědělců. Likvidace náboženských řádů, pronásledování kněží, řeholníků, aktivních náboženských laiků a celých církví. Kolik lidí tehdy ztratilo svá zaměstnání, kolik jich muselo v té době opustit vlast, dokud se na dlouho hermeticky neuzavřely hraniční závory.

Neděláme si zdaleka nárok na to, že těmito několika řádkami vyčerpáme celou hrůzu, k jejímuž oslavování neváhali tehdy připojit svůj hlas i někteří představitelé tzv. pokrokové kultury

a k níž mlčela naprostá většina vystrašeného nebo propagandou zmámeného národa. Podíl viny zasahuje daleko širší okruhy, než je mocenská garnitura. Důvodem k tomu, proč Charta 77 upozorňuje na hrůzy a viny padesátých let, je skutečnost, že duch padesátých let, sice pozměněný, ale nikoliv méně nebezpečný, opět vstupuje do našich životů. Brutality a nespravedlivosti padesátých let byly sice odsouzeny, ale pozdější rehabilitační soudní výroky byly předčasně zastaveny a dnes se zamlčují. Pod výzvami k bdělosti je opět vyhledáván mezi našimi spoluobčany třídní nepřítel, znovu ožila mentalita ideologické zaslepenosti a oportunního služebníčkování. Ta dokonce zabraňuje věcně a spravedlivě jednat o závažných skutečnostech našeho národního života. Např. v roce 1980 vešel v platnost nový úřední komentář k trestnímu zákonu. Smysl komentáře je diktován momentálními ideologicko-politickými zřeteli, nikoli naplněním smyslu naší zákonné soustavy. Podle tohoto komentáře, a nikoli v duchu naší zákonnosti justice jedná a soudí, takže opět dochází k politickým procesům, tentokrát s vyloučením veřejnosti, která by mohla pochybovat o jejich zákonnosti. Tak byli odsouzeni například J. Bárta, R. Battěk, V. Benda, V. Havel, J. Gruntorád, R. Hložánka, F. Lízna, P. Pospíchal, P. Uhl a mnoho dalších.

Není dobré zapomínat, že před třiceti lety se obětmi procesů stali mnozí z těch, kteří předtím dali buď výslovný souhlas, nebo i jen mlčenlivý k procesům nebo represím předcházejícím. Není dobré zapomínat, že atmosféra strachu je nebezpečná pro všechny. Pro ty, kdo ji vytvářejí, i pro ty, kdo strachu podlehnou. Zkušenost by nás měla mít důrazně k tomu, abychom přemáhali pocit strachu, nezdvíhali ruku k souhlasu jen proto, že to moc vyžaduje. Ustrašeným nebo oportunním souhlasem i pouhým mlčením, se přivodí, ba utvrdí situace, v níž se občana na jeho mínění vlastně nikdo neptá – kromě prověrek a prošetřování jeho samého. A tak jsou delegování nadekretování delegátů a oni hlasují za něj a rozhodují jeho jménem. Ceny rostou a občan se to dozví v poslední chvíli nebo až dodatečně. Životní prostředí je stále nezdravější, půdy a lesů ubývá, jsou místa ekologicky katastrofická a občan o tom nemá ani vědět. Boj za mír vedou za občana vybraní prokádrovaní bojovníci.

Při veřejných procesech je v soudních síních zastupován bez svého vědomí kýmsi určenými, spolehlivými a nepochybujícími diváky.

Charta 77 přinesla od svého vzniku řadu důkazů o tom, že duch padesátých let dosud obchází naší zemí. Charta 77 se snažila přispět k tomu, aby zhoubná atmosféra, dávající průchod násilí a nebezpečné manipulaci s občanem, byla nahrazena duchem poctivého občanského partnerství ve společenství národním i mezinárodním. Je to duch Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. V tomto smyslu považuje Charta 77 za potřebné vzpomenout třicátého výročí procesu „Slánský a spol.“ a stínu padesátých let, dopadajícího stále na naši zem.

Byli bychom velmi rádi, pane prezidente, kdybyste přijal tento náš dopis jako dobře míněnou starost občanů země, v jejímž čele stojíte, o skutečně spravedlivý, občansky odpovědný, pokojný život ve všech sférách a koutech naší vlasti.¹

dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis mluví Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 5, (1982), Č. 11, s. 2–3.

1 V ČSDS, sb. Charta 77, je uložena strojopisná kopie konceptu dopisu.

PLNÉ ZNĚNÍ TEXTU: *Národní politika*, roč. 15, č. 3 (březen 1983) • *Nový domov*, roč. 34, 10. února 1983, s. 3.
KOMENTÁŘ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok 189 (19.11.1982), pol. blok 200 (30.11.1982).

1982, 3. prosinec, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR se stížností na nedodržování článku 17 Ústavy oficiálními institucemi tím, že neodpovídají na zasláné návrhy a připomínky. (Dokument č. 34/82)

V letošním roce zaslala Charta 77 vysokým odpovědným místům v naší zemi četné návrhy, podněty a stížnosti. Z nich uvádíme:

10. 2. 1982 – Federální shromáždění. Žádost o přešetření soudních rozsudků, při nichž byl čs. trestní řád aplikován v rozporu s ustanoveními paktů o občanských právech.

15. 2. 1982 – Vládě ČSSR. Stanovisko k zdrážení základních potravin, k některým hospodářským otázkám a rámcovým východiskům.

10. 3. 1982 – Federální shromáždění, místopředseda vlády M. Lúčan. Proti porušování zákonů v oblasti náboženského života (obzvláště katolické církve).

5. 4. 1982 – Federálnímu shromáždění. Právní expertiza o nesouladu mezi ustanoveními čs. trestního zákona a Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

1. 6. 1982 – Ministerstvo školství ČSR, SSR, předseda vlády ČSSR. Náměty k výchově dětí a mládeže vzhledem k Deklaraci práv dítěte.

23. 6. 1982 – Generální prokuratura. Dopis k dvěma případům trestního stíhání (Ruml a spol., Jírouš a spol.).

24. 6. 1982 – Ministerstvo spravedlnosti. O poměrech v čs. věznicích.

8. 7. 1982 – Federální shromáždění, Nejvyšší soud, místopředseda vlády M. Lúčan, K. Hrůza, sekretariát pro věci církevní. K § 178 (maření státního dozoru nad církvemi).

11. 8. 1982 – ČSAV. K vědeckému výzkumu v ČSSR.

17. 8. 1982 – Federálnímu shromáždění, vládě ČSSR. Dopis k 21. srpnu 1968.

Ani na jeden z těchto podnětů nedostala však Charta 77 odpověď. Je sice pravda, že zejména v tomto roce se alespoň některými problémy, na něž poukazovala Charta 77, začal buď soustavněji, nebo občasněji, či jen jednorázově zabývat čs. tisk. To svědčí o oprávněnosti připomínek Charty 77, která je činila, činí a i v budoucnu bude podávat v souladu se svým základním prohlášením z 7. 1. 1977 v konstruktivním úmyslu, dbajíc

především toho, že není základnou k opoziční a politické činnosti, a řídící se článkem 17 Ústavy o povinnosti všech občanů i organizací řídit se právním řádem naší republiky a dbát o plné uplatnění zákonnosti v životě společnosti.

Domníváme se, že orgány a instituce, které nereagují na věcné a konstruktivní připomínky, náměty a návrhy, nedodrží citovaný článek Ústavy. Žádáme nejvyšší zákonodárný orgán, aby se zabýval dodržováním zákonnosti také v tomto směru a zabezpečil nápravu nutnou nejen z hlediska formálně právního, ale i z hlediska nedostatků, na něž Charta 77 upozorňuje a jejichž důsledky pociťuje nepříznivě celá naše společnost.

*dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 5 (1982), Č. 12, S. 1.

1982, 7. prosinec, Praha. – Vánoční adresa prezidentu republiky za propuštění politických vězňů. (Dokument č. 35/82)

Pane prezidente,
všichni prožíváme poslední dny roku. Je to údobí zvláště citlivější nejen pro splnění pracovních úkolů, ale také pro život lidí, rodin.

Je to čas, kdy už po celá tisíciletí si lidé dobré vůle tradičně podávají ruce. Dálky se zmenšily, oceány se staly méně rozlehlými, lidé jsou si blíží. Až k nám do středu Evropy doléhají neštěstí těch, kterým válka vzala domovy a jejich blízké. A tam, kde zbraně mlčí, jsou rodiny rozděleny hranicemi. Dnes však máme na mysli ty desítky rodin, jejichž otcové a synové jsou u nás vězněni. Byli odsouzeni podle §§ 98, 100, 178 a dalších, jejichž výklad nebyl ještě uveden v soulad s mezinárodními pakty, které jste slavnostně podepsal v Helsinkách. Jsou to například: J. Adámek, J. Bárta, V. Benda, R. Battěk, Š. Javorský, I. Jirous, J. Gruntorád, V. Havel, R. Hložánka, F. Lízina, P. Pospíchal, R. Smahel, F. Stárek, Hýbek, P. Uhl nebo těžce nemocný dr. Šavrda, který je ve vězení bez rozsudku, stejně jako H. Gondová a F. Novajovský.

Vy, pane prezidente, který jste sám zažil těžký úděl neprávem odsouzeného člověka, můžete použít své pravomoci a propustit tyto lidi na svobodu, aby mohli už k vánočním stolům usednout se svými rodinami a pocitem nalezené spravedlnosti. Toto vítězství lidskosti upevní také váhu Československa – naší společné vlasti – ve světě, která na nadcházející rok 1983 čeká s tolika nadějemi.

*Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 5 (1982), Č. 12, S. 2.

1982, 22. prosinec, Praha. – Otevřený dopis americkému baptistickému kazateli Billu Grahamovi o zneužití jeho výroků čs. sdělovacími prostředky. (Dokument č. 36/82)

Vážený pane Grahame, v nedávné době jste navštívil naši vlast a představil jste se svými kazatelskými vystoupeními části naší veřejnosti. Konferoval jste i s některými vládními představiteli. Československá televize Vám vložila do úst výroky, které hovořily o naprosté svobodě církvi v ČSSR a jaké že to pěkné poselství můžete vzhledem k tomu přivést domů do USA.¹ Dozvěděli jsme se též, že jste takovéto jednoznačné (a nepravdivé) výroky označil zahraničnímu zpravodaji AF za „nesprávný překlad“ (!) a informoval jste ho, že jste s vládními činiteli diskutoval i o závadách, které československá realita přináší v oblasti dodržování lidských práv, zvláště pak v oblasti náboženského života – např. katolické církve.

Dne 14. 12. pak přinesl list *Lidová demokracie* zprávu o Vašem děkovném listu K. Hrušzovi, vedoucímu Sekretariátu pro věci církevní: výstřižek s touto zprávou přikládáme. Vyplývá z ní, že jde o výňatek. Československý čtenář se dovídá, že oceňujete věcnost a objektivnost, s jakou zdejší tisk informoval o Vaší návštěvě. Protože u nás neexistuje žádný oficiálně přístupný pramen informace, který by buď korigoval tendenční výběr z Vašeho dopisu, nebo oficiální fórum, na němž by bylo možno konfrontovat ty Vaše výroky, které tisk přinesl, se skutečností náboženské nesvobody a perzekuce, tak jak ji důvěrně znají zdejší občané a jak jsme o tom psali v několika letošních dokumentech Charty 77, rozhodli jsme se napsat Vám tento otevřený dopis.

Jsmo přesvědčeni, že svou návštěvu v ČSSR jste podnikl „bona fide“, avšak v rámci důvěry ve Vaši otevřenost a křesťanskou zodpovědnost považujeme za důležité upozornit Vás na roli, kterou na sebe volky nevolky berete. Neboť Vaše návštěva se odbývala v rámci státně oficiálního aranžmá a před československou veřejností se vůbec neprojevovalo, jaká je skutečnost v oblasti lidských práv v naší zemi, že jste si vědom, v jak tísnivé situaci se nekonformní občané, v daném případě věřící a jejich církevní představitelé, nalézají, jak církevní reprezentace je jednak manipulována,

jednak její členové vybírání za přísné asistence příslušných státních institucí! Miliony televizních diváků mohly Vás zahlédnout i slyšet ony dezinterpretované výroky, avšak Vaše demonty se do našich sdělovacích prostředků nedostalo. Mnozí si přečetli výňatky z Vašeho děkovného dopisu. Byl jste použit jako instrument pro ilustraci toho, že je vše u nás v nejlepším pořádku. Přitom mnozí věřící seděli ve chvílích Vaší návštěvy ve vězení pouze za to, že se chovali jako věřící či kněží, a mnoho dalších občanů za své neoportunní přesvědčení. Nemůže být pro Vás omluvou ono dávné a historicky často užívané „já nevěděl“. Domníváme se, že posláním a povinností občana a křesťana s Vaší autoritou by mělo být vyhledávání a ochraňování všech těch, kdo jsou ohroženi a perzekvováni za své přesvědčení. Je nám líto, že jsme nuceni Vás informovat, že naprosto převažujícím výsledkem Vaší návštěvy byla podpora vládní moci a zlehčení stížností na porušování lidských práv, tedy i stížností na náboženský útlak v naší zemi.

Jsmo sice přesvědčeni, že toto nebylo Vaším úmyslem, avšak je to skutečnost, kterou nemůžeme napravit Vaše dementi, o němž dnes u nás neví téměř nikdo. Odvažujeme se Vám tento neradostný výsledek Vaší návštěvy dát na vědomí, protože doufáme ve Vaši poctivost a dobrou vůli.

dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 5 (1982), PROSINEC, S. 2–3.

1 Při své říjnové návštěvě Bill Graham vystoupil v Československé televizi, kde prohlásil, že „církve v Československu stejně jako věřící mají mnoho možností uplatnit své náboženské přesvědčení a sloužit přitom potřebám společnosti“. Před odjezdem se pak snažil omluvit svému postoj tím, že jeho výroky byly zkresleny. Dopis americkému kazateli zaslali rovněž Miloš Rejchrt, signatář Charty 77, a věznění křesťané.

1982, 28. prosinec, Praha. – **Dopis Generální prokuratury ČSSR, upozorňující na případ Miklóse Duraye. (Dokument č. 37/82)**

Charta 77 upozorňovala během své šestileté existence na případy tendenční interpretace některých paragrafů trestního zákona (např. § 98, § 110, § 178, § 202 aj.); na základě takovéto interpretace byli potom postihováni četní občané v podstatě z politických důvodů, především pro svou občanskou nekonformitu a pro obhajování těch zákonných předloh, které – byť řádně schváleny a tedy v plné platnosti – jsou více méně pomíjeny. Policejní praxe i soudní procesy se pak řídí pouze zmíněnou jednostrannou interpretací (jak ji např. představuje tzv. komentář, vydaný v roce 1980) a vůbec nepřihlížejí k té oblasti čs. zákonosti, která se týká občanských a lidských práv vplynuvších do naší legislativy přijetím příslušných mezinárodních úmluv.

Obáváme se, že dalším případem takového zacházení se soustavou čs. zákonů by se mohl stát i případ, který je v současné době v běhu v Bratislavě.¹ Dne 10. 11. 1982 byl vzat do vazby Miklós Duray, narozený roku 1944. Jde o příslušníka maďarské menšiny na Slovensku, který je znám jako zastánce dobrého soužití se Slováky a dodržování občanských a lidských práv v naší republice; v tomto smyslu vždy též usiloval o plné dodržování čs. legislativní soustavy.

Protože k výsledku v souvislosti s tímto případem bylo předvoláno už na padesát lidí a protože advokát, jehož si Duray zvolil, byl prý donucen odstoupit, máme důvodné obavy, že se připravuje nový proces, jehož motivy jsou politické důvody.

Upozorňujeme proto Generální prokuraturu ČSSR na toto další aktuální ohrožení čs. legislativy. Bylo by velmi žádoucí, kdyby v tomto i ve všech podobných případech nebyly opomíjeny ty zákonné předlohy, které stanoví např. vyhláška 120/76, jakož i další tematicky příbuzné zákonné normy (příslušné články ústavy, jiné mezinárodní dohody apod.).

*dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 6, (1983), Č. 2, S. 1.

1 V květnu 1979 vypracoval Výbor pro obranu práv maďarské menšiny v ČSSR (ustavený v květnu 1978 na Slovensku) zprávu, kterou mj. zaslal Chartě 77. Spis byl zveřejněn v maďarském exilovém časopisu Irodalmi ujság, vycházejícím v Paříži. Zprávu vypracoval M. Duray, autor studií o diskriminaci maďarské menšiny na Slovensku. 10. června 1982 podaly vyšetřovací orgány návrh na jeho obžalobu podle § 100 trestního zákona, od 10. listopadu 1982 byl M. Duray ve vazbě. Soudní proces se měl konat 31. ledna 1983, byl však odložen.

1982, prosinec, Praha. – Přehled dokumentů
Charty 77 vydaných v roce 1982.
(Dokument č. 38/82)

Mluvčí Charty 77 podepsali a odeslali v roce 1982 tyto dokumenty:

1. Oznámení nových mluvčích na rok 1982 (7.1.).
2. K zprávám o stanovisku Charty 77 k polské krizi (7.1.).
3. Pět let Charty 77 (7.1.).
4. Nová urgencye loňské urgencye předloňského protestu GP proti soudu a věznění Havla, Bendy, Dienstbiera, Uhla a spol. (10.2.).
5. Prohlášení Charty 77 ke dni solidarity s Polskem (30.1.).
6. Dokument o ekonomické situaci (únor).
7. Dopis svazům spisovatelů o umlčování non-konformistů (3.3.).
8. 11 bodů pro madridskou konferenci o svobodě přesvědčení a vyznání (4.3.).
9. Poděkování Palachovu výboru za udělení ceny V. Havlovi (4.3.).
10. Ohlášení dalších 36 signatářů Charty 77 (5.3.).
11. Protest Charty 77 proti porušování zákonů v oblasti náboženského života – obzvláště katolické církve (10.3.).
12. Dopis Nizozemskému velvyslanectví: soustrast se smrtí 4 novinářů v Salvadoru (22.3.).
13. Otevřený dopis mírovým hnutím (29.3.).
14. Dopis Federálnímu shromáždění, Generální prokuratuře a Nejvyššímu soudu ČSSR k § 98 a k § 112 (5.4.).
15. Dementi k podvrhu Otevřený dopis tzv. Všeodborovému sjezdu (6.4.).
16. Přehled dosud vydaných dokumentů Charty 77 v roce 1982 (14.4.).
17. Dopis Mezinárodní organizaci práce o pracovní diskriminaci (duben).
18. Dopis Charty 77 mírovému hnutí NDR (21.4.).
19. Dopis prezidentu republiky o rukojmích (3.5.).
20. K výchově a vzdělání v ČSSR s ohledem na plnění Deklarace dětských práv (1.6.).
21. Dopis Generální prokuratuře k případu „Ruml a spol.“ a případu „Jírous a spol.“ (23.6.).
22. Dopis Federálnímu shromáždění o situaci ve věznicích (24.6.).

23. K právní problematice § 178 (8.7.).
24. Znovu chomutovský soud – případ „Jírous a spol.“ (11.8.).
25. Otevřený dopis mírové radě Interchurch peace council (27.8.).
26. K vědeckému výzkumu v ČSSR (11.8.).
27. Dokument k 21. srpnu (18.8.).
28. K druhému výročí polské Solidarity (30.8.).
29. K obnovení madridského jednání (22.10.).
30. Dopis polskému velvyslanectví k druhému výročí uzákonění Solidarity (8.11.).
31. Dopis kancléři Bruno Kreiskému k návštěvě prezidenta dr. G. Husáka v Rakousku (10.11.).
32. Dopis časopisu *l'Alternative* o tzv. sebekritice Charty 77 od M. Středy (25.11.).
33. Dopis prezidentu republiky k 30. výročí procesu s „protistátním centrem Slánský a spol.“ (27.11.).
34. Dopis FS ČSSR k článku 29 ústavy (2.12.).
35. Vánoční adresa prezidentu Husákovi o propuštění politických vězňů (7.12.).
36. Otevřený dopis B. Grahamovi (22.12.).
37. Dopis Generální prokuratuře ČSSR ve věci Miklós Duray (28.12.).
38. Tento přehled.¹

Končí rok 1982. Hledíme do příštího roku s nezlomnou nadějí, že uvolní nový, širší prostor pro všechny ty, kdo si u nás a na světě váží víc občanských a lidských práv, spravedlnosti a slušnosti než osobního bezpečí a dobrého bydla.

Těm přejeme, aby se jim dostalo dostatek sil k tomu, aby ve svém životním konání dokázali odpovědnost za dosud pronásledované a ubližované skutečňovat činy.

Těm v tomto směru neprobuzeným přejeme bystrý zrak a jemný sluch, aby byli s to nahlédnout (na základě existujících faktů a životních zkušeností se zacházením se spoluobčany, s životním prostředím, s problematikou lidského pokoje a míru apod.) povahu svého dosavadního počínání a zaslechnout výzvu, jíž se na každého obrací nárok životě skutečně lidského.

Všem pak přejeme dobrý rok 1983.

*dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 5 (1982), Č. 12, S. 3, 4.

- ¹ V ÚSD, sb. FMV-Ch je uložen návrh dokumentu 39/82, který pojednával o ideových a programových otázkách socialistického hnutí, inspirovaných diskusí o tzv. třetí cestě, s níž vystoupila v tisku *Italská komunistická strana*. V českém prostředí vyvolal diskusi Adolf Müller článkem *Vnější podmínky změn* in: *Listy*, roč. 12, (1982), č. 2.

1983

D225 1983

1983, 6. leden, Praha. – Sdělení o situaci při výměně mluvčích Charty 77 v důsledku zatčení Ladislava Lise a o nástupu Jana Kozlíka na jeho místo. (Dokument č. 1/83)

V těchto dnech se měli ujmout povinností mluvčích Charty 77 nástupci. Jeden z dosavadních mluvčích, Ladislav Lis, byl však zatčen, byla na něj uvalena vazba,¹ a tak mu bylo policií znemožněno předat práci.

V této situaci se zbývající dva mluvčí, dr. Radim Palouš a Anna Marvanová, kteří s Ladislavem Lisem po celý rok pracovali, rozhodli, že svou práci předají, až se situace Ladislava Lise vyjasní.

Ladislav Lis zůstává i nadále mluvčím Charty 77. Protože však je ve vazbě, nastupuje za něj Jan Kozlík.

*dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Jan Kozlík
mluvčí Charty 77
Rudolf Battěk, Václav Benda, mluvčí Charty 77,
jsou t. č. věznění.*

Životopis Jana Kozlíka:

Narodil se 4.1.1946 v Mšeně u Mělníka. Po vyučení elektromontérem vystudoval průmyslovou elektrotechnickou školu. V roce 1968 začal studovat na Komenského bohoslovecké fakultě, odkud byl ve IV. ročníku vyloučen z politických důvodů na nátlak ministerstva kultury. Od té doby pracuje jako revizní technik v jednom pražském stavebním podniku.

Byt: Praha 6, ul. Pionýrů 69, tel.: 35 19 965.

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

¹ Ladislav Lis byl zatčen 5.1.1983. Viz D226 (10.1.1983).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 6, č. 1 (leden 1983), s. 1 • *Listy*, roč. 13, (1983), č. 1, s. 41 • *Svědectví*, roč. 17, (1983), č. 68, s. 642.

1983, 10. leden, Praha. – Dopis ministru vnitra ČSSR J. Obzinovi, žádající o jeho zásah proti zatčení a obvinění mluvčího Charty L. Lise. (Dokument č. 2/83)

Pane ministře,
dne 5. ledna 1983 zadržely orgány Severočeského kraje spadající pod Vaši pravomoc Ladislava Lise, provedly v jeho objektu domovní prohlídku a obvinily ho z pobuřování podle § 100/1a trestního zákona.¹ Podle znění příslušného paragrafu lze takové obvinění uplatnit jen tehdy, jestliže někdo pobuřuje (nejméně dvě osoby) „z nepřátelství k socialistickému státnímu zřízení naší republiky“. Známe dobře smýšlení i způsob vyjadřování Ladislava Lise a jsme pevně přesvědčeni, že žádné své ev. připomínky a kritické soudy ke společenské, politické či ekonomické situaci v naší vlasti neučinil z nepřátelství, nýbrž s úmysly prospět celému našemu společenství. V tomto smyslu působil také v roce 1982 jako mluvčí Charty 77.

Vyhlaška 120 z 10.5.1976, podepsaná ministrem zahraničních věcí ing. B. Chňoupkem, o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech, schváleném 11. 11. 1975 FS za předsednictví A. Indry a ratifikovaném prezidentem republiky dr. Gustávem Husákem, deklaruje v článku 19, že „každý má právo zastávat svůj názor bez překážky“ a že „každý má právo na svobodu projevu“, což zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem. Článek 19 sice připouští ev. omezení „k ochraně státní bezpečnosti nebo veřejného pořádku nebo veřejného zdraví nebo morálky“ (což je plný výčet případů ev. omezení), avšak žádné zásahy v tomto směru nesmějí likvidovat základní smysl příslušného článku přijatého paktem. V článku 2 ostatně přijali zástupci naší republiky i závazek respektovat deklarovaná práva a zajistit jejich uplatnění pro všechny jednotlivce, a to tak, že stát podnikne nutné kroky, „aby byla uplatněna práva uznaná v paktu“. Protože se v bodu 3 článku 2 Paktu stát zavázal, že zajistí, aby se ktere-koli osobě dostalo v duchu přijatých občanských práv ochrany, obracíme se na Vás, pane ministře, abyste tuto ochranu uplatnil v případě L. Lise.

Ustanovení § 100 trestního zákona navazuje dle komentáře z roku 1980 na ustanovení § 99. V komentáři k tomuto paragrafu se tvrdí, že pro posuzování podobných případů rozhodují další okolnosti, zejména „vnitřní a mezinárodní situace v době činu“. Je to právě mezinárodní situace, která spolupůsobila naše překvapení, když jsme se dozvěděli o zadržení a obvinění L. Lise, neboť v témže prvním týdnu roku 1983 zasedali v Praze nejvyšší představitelé Varšavské smlouvy a schválili a zveřejnili deklaraci, v níž se znovu zdůrazňují helsinské dohody a výslovně se uvádí i oblast humanitární – tj. oblast zahrnující dohody o lidských právech.

Ještě musíme, pane ministře, připomenout i další humanitární zřetel. L. Lis je vážně nemocen. Trpí astmatickými záchvaty a v poslední době kašlal krev. Je otcem dvou malých dětí. Martin ještě nechodí do školy, Kateřina je žákyní 6. třídy základní školy. Invalidní příjem L. Lise je nízký, přivydělával si proto jako domácí dělník svařováním polyetylenových sáčků. V roce 1982 se na něj soustředila vyděračská akce neznámých teroristů, kteří požadovali vysoké částky peněz pod pohrůžkou, že připraví jeho děti o život. L. Lis čelil doposud všem těmto životním těžkostem se statečnou přímostí, stále si zachovával optimistickou důvěru a otevřenost.

Obracíme se na Vás, pane ministře, abyste v této záležitosti zasáhl a aby bylo obvinění proti L. Lisovi zrušeno.

dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Jan Kozlík
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

1 Ladislav Lis byl zatčen 5. 1. 1983 a obviněn nejen z pobuřování, ale také z rozkrádání státního majetku za to, že sbíral na polích paběrky pro zvířata. Poprvé byl zatčen v květnu 1979 v souvislosti s případem 10 členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (srv. D107 a D108 z 30. a 31. 5. 1979) a po sedmi měsících vyšetřovací vazby byl propuštěn. Dále viz D237 (4. 5. 1983).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 6, č. 1 (1983), s. 1, 2 • Sb. RFE, pol. blok 250 (19. 1. 1983) • *Studie*, 1983, č. 85–86, s. 185 • *Listy*, roč. 13, č. 1 (1983), s. 41.

KOMENTÁŘE: *České slovo*, roč. 29, č. 1 (1983), s. 2 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok 245 (16. ledna 1983) • Sdělení VONS č. 316, *Informace o Chartě 77*, roč. 6, č. 1 (1983), s. 8 • Dopis A. Lisové gen. prokurátorovi, *tamtéž*, s. 8–9.

D227 1983

1983, 10. leden, Praha. – Dopis vedoucímu Státního úřadu pro věci církevní v Praze V. Janků o porušování zákonů v oblasti náboženského života, upozorňující na dřívější podání Charty 77. (Dokument č. 3/83)

Obracíme se k Vám v prvních dnech letošního roku, který přinesl změnu i ve vedení Vašeho úřadu.¹ Píšeme Vám s nadějí, že tentokrát najdeme sluch a dobrou vůli.

Během šestileté existence se neformální společenství občanské aktivity Charta 77 nejednou obrátila na Vaš úřad s podněty k nápravě nezákonností. Jen v právě uplynulém roce jsme např. dne 10. 3. upozornili na porušování zákonů v oblasti náboženského života, zejména katolické církve; a dne 8. 7. 1982 jsme Vašemu úřadu podávali rozklad k § 178 – maření státního dozoru nad církvemi.² Výklad zejména tohoto paragrafu neodpovídá přijatým paktům o občanských právech, které vstoupily u nás v platnost. Zároveň Vás upozorňujeme na okolnost, že mimo jiných je vězněno několik čs. duchovních, kteří byli odsouzeni pouze za své názory, jako např. František Lízna, Štefan Javorský a Rudolf Šmahel.³

Chceme věřit, že už některé dosavadní události letošního roku jsou začátkem cesty k uskutečnění závazků, které přijala čs. vláda schválením obou paktů z Helsinek a jejich vtělením do čs. zákonodárství. Pokud byste neměl k dispozici naše shora uvedené dokumenty, které jsme zaslali Vašemu úřadu, rádi Vám je předáme znovu.

dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Jan Kozlík
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

1 Začátkem roku 1983 vystřídal Karla Hrůzu ve funkci vedoucího Státního úřadu pro věci církevní ing. Vladimír Janků. Výměna souvisela se spory, které vznikly v důsledku tvrdého postoje Hrůzova úřadu k církvím, a také se stanovisky Vatikánu při jednání o jmenování sídelních biskupů pro československé diecéze. Vatikán jmenoval pouze dva titulární biskupy, Jaroslava Škarvadu a Dominika Hruškovského pro pastorizační činnost mezi slovenskými a českými exulanty, což česká strana chápala jako provokaci. Kongregace doporučila všem katolickým

kněžím, aby vystoupili ze státem řízeného Sdružení katolického duchovenstva *Pacem in terris*. Vatikán také kritizoval nedostatečnou výchovu kněžského dorostu v Československu.

- 2 Viz D196 (10.3.1982) a D209 (8.7.1982).
- 3 Viz D196.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 6, č. 1 (leden 1983), s. 2 • *Studie*, 1983, č. 87, 88, 89, s. 400 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok 257 (26. ledna 1983) • *Listy*, roč. 13, č. 2 (duben 1983), s. 41–42.

KOMENTÁŘE: Lederer, J.: Kam směřuje církevní politika Prahy. *Studie*, roč. 13, (1983), č. 87, 88, 89 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok č. 248 (17.1.1983), č. 249 (18.1.1983), č. 254 (2.3.1983), č. 256 (25.1.1983), č. 257 (36.1.1983).

1983, 22. leden, Praha. – Dopis předsedovi vlády ČSSR L. Štrougalovi o nepříznivém vývoji československého hospodářství v letech 1981–1982 s podklady pro veřejnou diskusi o ekonomické situaci. (Dokument č. 4/83)

[...]¹

Pane předsedo federální vlády, obracíme se na Vás, abychom důrazně upozornili na varující trendy v našem národním hospodářství. Rozbor příložený k tomuto dopisu se opírá o údaje zveřejněné např. ve *Statistické ročence*. Celková povaha ekonomického vývoje v ČSSR se však pro širokou veřejnost interpretuje v „růžovějších barvách“, především tak, že podstatné, varovné skutečnosti jsou zastírány nic neřešícím optimisticky znějícím obalem ekonomicky málo významných poukazů.

Když před dvaceti lety došlo v poválečném Československu poprvé k poklesu užitého národního důchodu, byl tento pokles ve srovnání s rokem 1981 jednak menší, jednak jsme tehdy nebyli za světem tak technicky zaostalí, jednak jsme nebyli v cizině zadlužení. Pokles v roce 1963 znamenal určité překvapení, neboť předcházející úspěšná fáze našeho extenzivního ekonomického rozvoje skončila poměrně rychle a bylo proto – jak ukázaly diskuse a analýzy – nutno přejít k fázi intenzivní. Naproti tomu pokles národního důchodu v roce 1981 bylo možno již léta předvídat, protože v posledních letech se naše ekonomické trendy vyvíjely od desítky k pěti a v roce 1981 již k mínus pěti. V roce 1982 přetrvávala většina nedostatků a krizových jevů, které se projevíly v roce 1981. Plánovaný růst národního důchodu byl jen 0,5 %, což je méně než ve velkém počtu západních průmyslově vyspělých států, které samy přiznávaly svou hlubokou ekonomickou krizi.

Po poklesu růstu národního důchodu v roce 1963 – a je nutno přiznat, že z přímého podnětu tehdejšího prezidenta Antonína Novotného – byla otevřena svobodná a široká diskuse o jeho příčinách a o prostředcích k jeho překonání. Již v druhém roce (1965) se začal národní důchod zvyšovat a v dalším roce vzrostl o 11 %. Dnes je taková diskuse o příčinách současných krizových jevů a o nutných opatřeních k jejich překonání téměř tabu.

Na závažnost ekonomické situace upozornila Charta 77 naposledy před rokem, v únoru 1982, v souvislosti se zdražením některých potravinářských výrobků (dokument č. 6/82).²

Další osudy našeho národního hospodářství potvrdily oprávněnost těchto upozornění. Dnes, po roce, máme další četné důvody znovu připomenout nebezpečí, že krizové jevy z roku 1981 se budou v dalších letech opakovat, nebo se i zhorší. Skutečně pozitivní řešení je prakticky nemožné bez otevřené diskuse, která by dala příležitost k účasti všem specialistům, tedy i těm, kterým je v současnosti znemožněno profesionálně využít své kvalifikace.

Obracíme se proto na Vás, pane předsedo, a na všechny odpovědné pracovníky, aby byl zajištěn prostor takové veřejné rozpravě.

*dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Jan Kozlík
mluvčí Charty 77*

Příloha: K diskusi o ekonomické situaci v ČSSR
Na vědomí: Federálnímu statistickému úřadu,
ČTK Praha

K diskusi o ekonomické situaci v ČSSR

V posledních letech trvale klesala společenská produktivita práce, rostly disproporce a nerovnováhy, až – poprvé po dvaceti letech – se národní důchod snížil pod úroveň předcházejícího roku.

Životní náklady se v roce 1981 oproti roku 1980 opět zvýšily. *Reálné mzdy* se zvýšily o necelé jedno procento, ale byly přesto nižší než v roce 1978. *Reálná osobní spotřeba* na 1 obyvatele byla rovněž nižší než v roce 1978. *Nerealizovatelná kupní síla* v roce 1981 se opět zvýšila. Nominální příjmy obyvatelstva stouply totiž o 2,6 %, zatímco výroba spotřebních předmětů stoupla jen o 2,3 % a maloobchodní obrat stoupl dokonce jen o 1,5 %, přičemž u průmyslového spotřebního zboží jen o 0,6 %. Na vznik *inflačních tlaků* ukazuje i to, že plánovaný poměr mezi růstem mezd a produktivity nebyl dodržen. V průmyslu vzrostly totiž nominální mzdy pracovníků o 1,8 %, ačkoli produktivita vzrostla jen o 1,9 %, což je méně než v roce 1980 (2,6 %). Ve stavebnictví vzrostly nominální mzdy v roce 1981 oproti roku 1980, ačkoli produktivita byla dokonce nižší než v předcházejícím roce (-0,8 %). Prohloubila se *nerovnováha* na spotřebním

trhu, neboť rychleji než hmotné zdroje rostlo jak oběživo (+4,1 %), tak vklady na knížkách (+5,9 %) a provozní úvěry (+5,7 %).

Počet *bytů odevzdaných* v nových budovách investorům se v roce 1981 oproti roku 1980 snížil o více než 26 tisíc, tj. o 31 %; byl dokonce nižší než v roce 1975 o více než 32 tisíc. Čistý *přírůstek bytů* v roce 1981 proti roku 1980 se snížil o více než 19 tisíc bytů, tj. o 19 %. Byl dokonce nižší než v roce 1975 o 44 tisíc bytů, tj. o 35 %.

Výživa obyvatelstva z hlediska nejdůležitějších výživných látek se v posledních letech trvale zhoršovala. V roce 1980 proti roku 1975 byla nižší energetická hodnota, bílkoviny, vápník, železo, vitamíny A, B₁, B₂, C. Další citelné zhoršení nastalo v roce 1982 (za 11 měsíců), kdy proti roku 1981 se nákup masa snížil o 8,2 %. Pro rok 1983 se plánuje spotřeba masa na osobu v kg nižší o 6,2 %, než byla v roce 1981.

V sociálním zabezpečení průměrné měsíční starobní důchody v roce 1981 se zvýšily o 21 Kčs, invalidní důchody o 23 Kčs a vdovské o 3 Kčs.

Ve zdravotnictví se počet lůžek v nemocnicích prakticky nezvýšil. Kojenecká úmrtnost byla v roce 1981 u nás vyšší než ve všech vyspělých kapitalistických státech, někde dvoj- až trojnásobně. V porodnicích v roce 1981 klesl počet lůžek o 22 %, počet přijatých rodiček o 10 %. Rovněž v kojeneckých ústavech se v roce 1981 ukazatele zhoršily.

Zhoršená životní úroveň, včetně přetrvávajících a rostoucích nedostatků na spotřebním trhu a ve službách, byly v roce 1981 jen tou malou, viditelnou částí ledovce nad vodní hladinou. Tu větší část, skrytou, představovaly *komplexní krizové jevy*. Např. v roce 1981 proti roku 1980 byla absolutně nižší jak tvorba národního důchodu, tak i to, co zbylo z národního důchodu k dispozici pro použití v národním hospodářství. V roce 1981 nejen byla společenská produktivita práce nižší než v roce 1980, ale bylo nutno splácet zahraniční dluhy a platit velmi vysoké úroky v tvrdých měnách, neboť do roku 1980 jsme se v posledních letech v cizině zadlužovali, čili žili na úkor budoucnosti, nad poměry.

Užitý národní důchod byl v roce 1981 proti roku 1980 ve stálých cenách nižší o 19,7 miliard Kčs, tj. o 4,5 %. V běžných cenách byl nižší dokonce o 23,5 miliard Kčs, tj. o 5 %. Proto i *akumulace* v roce

1981 byla nižší proti roku 1980 o 33,1 miliard Kčs, tj. o 27 %.

Ačkoli vybavenost pracovníků stroji a zařízeními se každoročně zvyšovala – v roce 1981 proti roku 1980 o téměř 6 % a proti roku 1975 o 34 %, účinnost strojů a zařízení klesala jak v průmyslu, tak ve stavebnictví a zemědělství, a to v roce 1981 o 5,5 %, tj. rychleji než předtím, a byla o 16,5 % nižší než v roce 1975. Při poklesu společenské produktivity práce se zvýšila i *materiálová náročnost* v přepočtu na národní důchod. V roce 1981 dále vzrostly nadměrné (umrtvené) zásoby a zpomalila se jejich obrátka. *Směnnost* v průmyslu zůstala v roce 1981 na úrovni roku 1975.

Realizační výstupy ze státního plánu *technického rozvoje* se v roce 1981 proti roku 1980 snížily o 14 %. Ubylo technických pracovníků, zatímco počet administrativních pracovníků vzrostl. Příjmy z prodeje našich licencí se v roce 1981 proti roku 1980 snížily o 38 % a byly nižší dokonce proti roku 1975. Pro naši příští technickou úroveň je trpkým faktem, že nákup licencí byl v roce 1981 proti roku 1980 nižší o 68 %, a byl dokonce nižší než v roce 1975.

Růst naší *průmyslové výroby* v období 1975 až 1981 lze charakterizovat srovnáním s USA, které byly v tomto období v hluboké hospodářské krizi s vysokou nezaměstnaností. Překvapí asi, že vývoj byl stejný, resp. horší. V těžebním průmyslu vzrostla naše výroba o 12 % (v USA o 26 %). Ve zpracovatelském průmyslu vzrostla naše výroba o 29 % (v USA rovněž o 29 %); podobný obrázek je při srovnání roku 1981 oproti roku 1980 – vše podle naší úřední *Statistické ročenky* 1982. Hrubá průmyslová výroba vzrostla v roce 1981 o 2,1 %, produktivita na jednoho pracovníka jen o 1,9 %. Poklesla výroba tuhých paliv (tmp), válcovaného materiálu a ocelových trubek (t), plochého skla (m), vlnašské tkaniny (m), kožené obuvi (ks), osobních aut.

Struktura výroby je 68 % výrobních prostředků a jen 32 % spotřebních předmětů. Železná koncepce naší výroby nás stále tlačí ke dnu; jsme na osobu (za Belgií) na prvním místě světového žebříčku ve výrobě jak surového železa, tak i oceli. Ve spotřebě oceli na obyvatele jsme na prvním místě ve světě.

Ve *stavebnictví* se objem stavebních prací provedených vlastními pracovníky stavebních podniků v roce 1981 oproti roku 1980 snížil o 1,8 %, snížil

se rovněž objem prací provedených podle dodavatelských smluv, přičemž v investiční výstavbě se snížil o 1,6 %. Ačkoli *produktivita* stavebních dělníků se snížila, jejich nominální mzdy vzrostly.

Investice byly v roce 1981 oproti roku 1980 nižší o 7 miliard Kčs, tj. o 4,6 %. Nižší byly jak stavební práce, tak dodávky strojů a zařízení. *Základní prostředky* získané investiční výstavbou byly v roce 1981 proti roku 1980 nižší o 7,4 miliard Kčs. *Dokončených staveb* s rozpočtovými náklady nad 2 miliony Kčs bylo v roce 1981 proti roku 1980 méně o 329 staveb, vyjádřeno v hodnotě méně o 2,8 miliard, tj. o 4,5 %. Zanedbávání *ekologických investic* je asi neomluvitelné. Jen za léta 1976 až 1980 se zvýšilo znečištění našich řek a potoků v českých zemích o 38 %. Výstavba čistíren odpadních vod je nedostatečná, žijeme na úkor budoucnosti. Rovněž rostou škody z emisí úhynem lesů a snižováním úrodnosti půdy.

V *zemědělství* se vybavení stroji v roce 1981 podstatně zhoršilo. Proti roku 1980 klesly *dodávky* kolových traktorů v roce 1981 o 1353, tj. o 23 %, *dodávky* obilních kombajnů o 31 %. *Celkové počty zemědělských strojů* klesly koncem roku 1981 proti konci roku 1980 u traktorů, obilních kombajnů, u traktorových pluhů a traktorových žacích lišt a pleček, u secích strojů a řádkovacích žacích strojů, sklízecích rezaček, sklízečů brambor, lnu a řepy (pro oddělenou sklizeň). Počty těchto strojů jsou koncem roku 1981 nižší než v roce 1975 – jen sklízečů brambor je o něco málo více. V roce 1981 a rovněž Po roce 1969 byly naše *hektarové výnosy* u obilovin i brambor ve srovnání s NSR, která má podobné půdní podmínky a podmínky atmosférické jako Československo, podstatně nižší (u obilovin asi o 15 %, u brambor téměř poloviční).

V *zahraničním obchodě* jsme v roce 1981 proti roku 1980 snížili dovoz z vyspělých kapitalistických států a z asijských a afrických rozvojových zemí. *Schodek* v bilanci zahraničního obchodu jsme měli se socialistickými státy ve výši půl miliardy Kčs fco, v čemž je zahrnut *schodek* se Sovětským svazem ve výši jeden a půl miliardy. *Schodek* jsme měli i s vyspělými kapitalistickými státy. Jestliže přesto jsme skončili celkovým přebytkem 1,4 miliardy Kčs fco, pak jsme toho dosáhli především proto, že s rozvojovými asijskými a africkými zeměmi jsme dosáhli *přebytku* vývozu ve výši

4,8 miliard Kčs fco. Bližší údaje o charakteru tohoto přebytku nebyly publikovány.

V roce 1981 se proti roku 1980 dále zhoršila naše situace ve vývozu i dovozu. Ceny námi dováženého zboží stouply více než ceny zboží, které vyvážíme. Za stejný fyzický dovoz jako v roce 1980 jsme museli v roce 1981 vyvézt o 4,2 % více. Např. za téměř stejné množství dovezené ropy jako v roce 1980 jsme zaplatili v roce 1981 téměř o 50 % více. Naopak za téměř stejný počet vyvezených nákladních automobilů jsme dostali téměř stejnou částku.

Rok 1982

Plánovaná společenská *produktivita práce* nebyla dosažena, ačkoli byla stanovena velmi nízko. Kvalita celé řady výrobků již po řadu let zůstala na stejné úrovni nebo se jen nepatrně změnila. Tyto výrobky jednak znamenají v investiční výstavbě zastaralé řešení, jednak sortiment výrobků pro vnitřní trh v mnoha oborech neodpovídá poptávce obyvatelstva. Nejhorší pak je, že se ztrácí *schopnost konkurence* na náročných zahraničních trzích. Podíl hodnoty nových výrobků na celkové průmyslové výrobě byl jen 16 % a navíc jen jedna čtvrtina z nich dosáhla I. kvality. Podíl výrobků I. kvality na celkovém objemu průmyslových výrobků byl jen 11 %. Exportní výkonnost, zejména do nesocialistických zemí, se proto nezvýšila v plánovaném rozsahu. Naopak v zahraničním obchodě s nesocialistickými státy (za 1. pololetí) nastal pokles obratu o 5,6 %. Nebyl splněn státní plán výzkumu a vývoje ve vědeckotechnickém rozvoji, ani realizace jeho výsledků v praxi.

Plánované *úspory* paliv a energie nebylo dosaženo. Přes veškeré ekonomické a politické akce klesla energetická náročnost tvorby národního důchodu jen o 0,6 %. Rovněž plán snížení měrné spotřeby kovů ve strojírenství nebyl splněn. Opět, proti plánovanému záměru, stoupl podíl výrobní spotřeby na společenském produktu. Nadměrné zásoby opět dále rostly a obrátka zásob místo plánovaného zrychlení se naopak zpomalila. Přírůstek zásob byl proti plánu více než dvojnásobný.

Podle uveřejněných podrobných dat za tři čtvrtě roku 1982 pokračovala – podobně jako v roce 1981 – zpomalená dynamika, resp. stagnace národního hospodářství. V *průmyslu* se průměrná denní

výroba zvýšila jen o 0,8 % a produktivita živé práce jen o 0,7 %. Přitom plán výroby neplnilo 23 % podniků. Méně příznivé bylo především plnění předepsaných ukazatelů pro komplexní hodnocení podniků.

Objem *stavební* výroby byl proti loňsku nižší o 4,6 %. Plány nesplnilo 55 % podniků. Produktivita živé práce se snížila o 3,5 %. V 1. pololetí se nepodařilo dosáhnout obratu ve snižování nákladovosti, ve zvyšování rentability, ani docílit zdravého poměru mezi vývojem mezd a produktivitou práce. Nebyl splněn plán dokončování staveb, ani nebylo dosaženo plánovaných úspor paliv, energie, základních stavebních materiálů a plánované nákladovosti a rentability. Např. plánovaný zisk nesplnilo 62 % podniků. Trvala rozptýlenost na veliký počet rozestavených staveb. Nepodařilo se zastavit pokles výkonnosti, nesplnil se ani objem, ani struktura. Z plánovaného počtu 39 prioritních investic, které měly být uvedeny do provozu v 1. pololetí 1982, jich bylo předáno jen 23, tj. 59 %. Do zkušebního provozu bylo v 1. pololetí předáno jen 22 % z celoročního plánu.

Za tři čtvrtě roku 1982 byl objem *vývozu i dovozu* do nesocialistických států nižší než v témže období roku 1981.

V *zemědělství* nebyl v 1. pololetí splněn plán nákupu jatečných zvířat a mléka. Výroba masa se v tomto období ve srovnání se stejným obdobím 1981 snížila o 8,2 %. Celostátní průměrný denní přírůstek ve výkrmu u skotu byl totiž proti loňsku nižší o 9 %, u prasat nižší o 2 %, dojivost nižší o 1,2 % a snůška vajec nižší o 1,8 %.

Na *vnitřním trhu* nebyly za tři čtvrtě roku splněny plánované záměry ve zlepšování struktury nabídky. Nebyl splněn plán maloobchodního prodeje průmyslového spotřebního zboží, protože trvala nízká nabídka tohoto zboží.

Inflační tlaky a nerealizovaná kupní síla se v 1. pololetí 1982 zvýšily. Celkové příjmy obyvatelstva se zvýšily o 3,4 %, zatímco – z hlediska jejich krytí – maloobchodní obrat se zvýšil jen o 2,5 % a tržby za služby obyvatelstvu nominálně jen o 2 % (reálně jen o 1,7 %). Přírůstek hotovostí a vkladů na vkladní knížky byl v roce 1982 opět rychlejší než tvorba zdrojů pro jejich hmotné krytí. Za 8 měsíců 1982 byl vyšší než za celý rok v období po roce 1978.

Dosud uveřejněná fakta o roce 1982 ukazují, že disproporce a nerovnováhy se spíše prohloubí, že bude přetrvávat spíše stagnace než dynamický ekonomický rozvoj, resp. že hrozí obdobně pokles, jak se již zřetelně projevil v roce 1981, jak jej ukazuje *Statistická ročenka 1982*.

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIŠ
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY MLUVČÍCH.

- 1 *Rukopisná poznámka: s. Tichava, čj. 2031/83-13.*
- 2 *Viz D191 (15.1.1982).*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 6, (1983), č. 1, s. 3–6 • *Listy*, roč. 13, (1983), č. 1, s. 32–34.

ZKRÁCENĚ: In: *Národní politika*, roč. 15 (1983), č. 4 • *Svědectví*, roč. 17 (1983), č. 66, s. 230–231.

KOMENTÁŘE: Šulc, Zdislav: *Stát a politika*. 1983, samizdat, 260 s. • Slánský, R.: *Teorie hospodářské politiky existujícího (reálného) socialismu*. In: *Ze zásvuky i z bloku*, III (1983), 12 s. • *Dvacet let československé ekonomiky*. In: *Listy*, roč. 13, (1983), č. 4, s. 30–35 • Šik, O.: *15 let normalizace*. *Tamtéž*, č. 6, s. 43–45 • Zukal, R.: *Nazývejte věci pravými jmény*. *Tamtéž*, s. 48–52 • Kusín, V. V.: *Husákovo Československo a hospodářská stagnace*. In: *150 000 slov*, roč. 2, 1983/84, č. 4, s. 1–9 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok č. 487 (13.9.1983).

1983, 4. únor, Praha. – **Dopis prezidentu republiky žádající propuštění Václava Havla z vězení vzhledem k jeho vážnému onemocnění. (Dokument č. 5/83)**

Pane prezidente,
s veškerou naléhavostí Vás upozorňujeme, že je ohrožen život vězněného spisovatele a dramatika Václava Havla.¹ Už 24. ledna musel být převezen s vysokými horečkami do vězeňské nemocnice v Praze. Jak se ukázalo, jde o komplikovaný zápal plic. V roce 1980 ve věznicí v Heřmanicích prodělal Václav Havel již jeden zápal plic, který zanechal následky na jeho zdraví. Nynější zápal plic ohrožuje už Havlův život.

Žádáme a prosíme Vás, pane prezidente, abyste v této situaci použil své pravomoci nejvyššího státního činitele a propustil Václava Havla na svobodu, aby se mohl vyléčit a aby byl zachráněn život, který navíc patří světoznámému spisovateli.²

dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Jan Kozlík
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 6, (1983), č. 2, s. 1.

- 1 *Václav Havel byl od května 1979 vězněn a v říjnu 1979 odsouzen na 4 1/2 roku.*
- 2 *K žádosti Charty 77 se připojili signatáři Charty 77 žijící ve Vídni, kteří zaslali prezidentu Rakouské republiky R. Kirchschrägerovi a spolkovému kancléři B. Kreiskému dopis s žádostí, aby se vídeňská vláda zasadila o Havlovo propuštění.*

Propuštění Václava Havla žádal dále mezinárodní PEN-klub, Výbor pro dodržování helsinských dohod v Paříži, odborová ústředna Force ouvrière, Svaz spisovatelů a herců ve Švédsku, Burgtheater ve Vídni, Thalie v Hamburku, stockholmská činohra aj. Apel Mezinárodního výboru na podporu Charty 77 v Paříži podepsala řada významných světových osobností: Saul Bellow, Heinrich Böll, Günter Grass, Graham Greene, Artur Miller, Friedrich Dürrenmatt, Tom Stoppard, Simone Signoretová, Yves Montand.

7.2.1983 byl Havel propuštěn z vězeňské nemocnice do nemocnice pod Petřínem a výkon trestu mu byl přerušen ze zdravotních důvodů. První interview po propuštění z vězení poskytl Havel redaktoru deníku Le Monde Antoine Spiremu (10.–11.4.1983). V různých

úpravách jej publikovaly četné západní deníky, např. New York Times, Corriere della Sera, Frankfurter Rundschau. Srv. Rozhovor s Václavem Havlem in: Listy, roč. 13 (1983), č. 2, příloha.

PLNÉ ZNĚNÍ DOPISU CHARTY 77 A DOPISU Z VÍDNĚ: *Americké listy*, č. 2 (11. a 18. února 1983) • *Nový domov*, roč. 34, č. 4 (24. února 1983) • *Studie*, 1983, č. 85–86, s. 183–184 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok 269 (7.2.1983).

D230 1983

1983, 7. únor, Praha. – Sdělení o změně ve funkci mluvčího Charty 77 s životopisem Marie Rút Křížkové. (Dokument č. 6/83)

Dne 2. února 1983 bylo rozhodnuto, že novým mluvčím Charty 77 se stává Marie Rút Křížková, která vystřídá dr. Radima Palouše. Radim Palouš se stává členem kolektivu mluvčích Charty 77.

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

dr. Radim Palouš, mluvčí Charty 77

Kromě Ladislava Lise, který zůstává mluvčím Charty 77, jsou ve vězení ještě tři mluvčí Charty 77: dr. Václav Benda, ing. Rudolf Battěk.

Životopis Marie Rút Křížkové

Narodila se 15. června 1936 v Miličíně, okres Benešov u Prahy. Absolvovala Filozofickou fakultu Karlovy univerzity, pak působila jako profesorka češtiny, později jako redaktorka. Zabývala se též literární historií. Po roce 1968 ztratila možnost pracovat v oboru. Zůstala bez místa, několik let pracovala jako lesní dělnice. Nyní je již druhý rok zaměstnána na poště. Od roku 1956 publikovala, zprvu v oficiálních nakladatelstvích, později pouze v neoficiálních edicích. Je editorka a znalec díla básníka Jiřího Ortena. Je katolička, matka tří dětí.

Adresa: Praha 9 – Prosek, Jablonecká 411.

→ INFORMACE O CHARTĚ, ROČ. 6 (1983), č. 2, s. 2.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 13 (1983), č. 2, s. 41–42 • *Národní politika*, roč. 15 (1983), č. 3.

1983, 13. březen, Praha. – Seznam 37 nových signatářů Prohlášení Charty 77. (Dokument č. 7/83)

Nové podpisy Prohlášení Charty 77

K dnešnímu dni se k Prohlášení Charty 77 ze dne 1. 1. 1977 připojilo dalších 37 občanů, kteří souhlasí se zveřejněním svých jmen:

Vladimír Bartoš, dělník; Michal Bártů, instalatér; Viktor Breth, dělník; Viktor Breth ml., řidič; ing. František Čejka; Zdeňka Černegová, v domácnosti; Jiří Devátý, zaměstnanec hotelu Moskva; Blanka Dolejšová, úřednice; Vladimír Doubek, dělník; Jan Dvořáček, dělník; Jiří Galuška, dělník; Josef Hlaváček; Radek Hořčica, zaměstnanec obchodního domu Prior; František Janulík, dělník; Jiří Koula, dělník; Petr Kreibich, invalidní důchodce; Jan Kučera, výtvarník; Karel Kučera, dělník; Ivan Lamper, dělník; Jan Lamper, dělník; Dana Lamperová, v domácnosti; Jan Metyš, reprodukční grafik; František Novák, textilní dělník; Jaroslav Ondrák, dělník; Jaroslav Ondrák ml., dělník; Václav Patejdl, textilní mechanik; Jiří Pospíšil, dělník; Oldřich Sládek; Vladimír Smrček, dělník; Jaromír Šavrdra, spisovatel; Eva Šimandlová, studující; Michal Tale, strojní technik; Igor Tesařík, zdravotník; Jaroslav Volánek, strojník stav. strojů; Josef Vozáb; Hana Vrbová, v domácnosti; Stanislav Zedek, dělník.

Jan Kozlík, Anna Marvanová, Marie Rút Křížková mluví Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 6 (1983), č. 3, s. 1 • *Lísty*, roč. 13 (1983), č. 4, s. 56.

1983, 31. březen, Praha. – Poděkování za pozvání na kongres Socialistické internacionály a za projevy solidarity. (Dokument č. 8/83)

Charta 77 děkuje za pozvání na kongres Socialistické internacionály v Albufeiru.¹ Vysoce si ho váží jako uznání své činnosti neformálního společenství usilujícího o respektování a dodržování norem zabezpečujících občanské svobody a lidská práva v naší zemi. Stejně tak oceňuje konkrétní projevy sympatií a morální podpory pro své úsilí i pro řadu svých účastníků, jež byly poskytnuty organizacemi i osobnostmi přítomnými na kongresu, a chce jim touto cestou vyjádřit dík.

Sama chce dále rozvíjet svou činnost jako skromný příspěvek k všeobecnému úsilí o odstranění všeho vykořisťování, útlatu i strachu z lidské společnosti – cíle, k nimž směřuje i všestranná práce hnutí stran zúčastněných na kongresu. Situace, v níž jsou její účastníci v naší zemi, nedovoluje vyslat pozorovatele z jejich řad. Jednání kongresu, zaměřené k závažné problematice „světa v krizi“, bude sledovat pozorně a bude povděčna za poskytnutí příslušné dokumentace. Jednání samému přeje upřímně plný úspěch a věří, že jeho výsledky posílí věc míru, svobody a spravedlnosti.²

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 6, (1983), Č. 3, S. 1.

- 1 Kongres Socialistické internacionály, sdružující 75 členských stran z 55 zemí, se konal 7.–10. dubna 1983 v Albufeiru v Portugalsku. Na kongresu byl do čela SI znovu zvolen Willy Brandt. Kongres přijal hlavní rezoluci Manifest z Albufeiry.

Pozvání Chartě 77, podepsané tajemníkem SI Bern-tem Carlssonem, bylo odesláno s datem 20. března. Jiří Hájek odpověděl předsednictvu kongresu dopisem 18. března: „O existenci tohoto pozvání jsem se nepřímo dozvěděl od R. Battěka. Vašemu pozvání jsme nemohli vyhovět Battěk je stále ve vězení a já nemohu vyjet za hranice. Rád bych proto touto cestou vyjádřil, jak si cením Vašeho gesta sympatie a uznání. Přijímám je s vědomím toho, že není určeno pouze mně osobně, ale všem nesčetným mužům a ženám v mé vlasti, pro něž je socialismus neoddelitelný od demokracie.“ (Srv. ÚSD, sb. Charta 77, sb. RFE, pol. blok č. 334, 13. dubna 1983, fasc. č. 233.)

- 2 *Informace o Chartě 77 vydaly dokument bez adresáta a bez podpisu mluvčích.*

KOMENTÁŘ: Hejzlar, Z.: Socialistická internacionála 1983. In: *Listy*, roč. 13, (1983), č. 4, s. 18–21.

1983, 11. duben, Praha. – Sdělení k dotazům ohledně účasti zástupců Charty 77 na manifestaci strany Zelených v Bonnu. (Dokument č. 11/83)¹

Na dotazy ze zahraničí² mluvčí Charty 77 sdělují, že na manifestaci u příležitosti nástupu Zelených do bonnského parlamentu nebyla Charta 77 pozvána. Z Československa však byli pozváni někteří signatáři, kteří se nemohli dostavit. Jednotlivě se omluvili a poslali Zeleným pozdravy.

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77.– STROJOPIS, FOTOKOPIE.

- 1 *Dokument s hlavičkou vídeňské adresy Ivana Medka, převzatý z mnichovského archivu RFE, není označen jako číslovaný dokument Charty. V Informacích o Chartě 77 nebyl uveřejněn, jako dokument č. 11/83 je označen v seznamu dokumentů Charty 77 zveřejněných v prvním pololetí 1983. Viz D249.*
- 2 *29. 3. 1983 deník Neue Zürcher Zeitung informoval o manifestaci, kterou uspořádala strana Zelených při příležitosti svého nástupu do bonnského parlamentu, jíž se vedle velvyslance Nicaragui, přívržence F. Castra, a „dalších teroristů“ zúčastnila zástupkyně Charty 77 s transparentem Charta 77. V. Škutina reagoval článkem Poprask kolem Charty 77 a rudozelených, v němž se od této události distancoval, protože – jak napsal – s rudozelenou internacionálou nechce mít nic společného (Národní politika, roč. 15, (1983), č. 6, příloha Zvon.) Na Škutinův článek I. Medek v exilovém tisku odpověděl, že Z. Tomínová se demonstrace zúčastnila jako soukromá osoba pozvaná zástupcem Zelených M. Horáčkem, stejně jako byli pozváni představitelé Solidarity, židovských emigrantů a řada dalších opozičních skupin.*

ŠKUTINŮV ČLÁNEK DÁLE IN: *Americké listy*, 6. května 1983, s. 2 • *Hlas národa*, roč. 8, č. 20 (14. května 1983), s. 3 • *Vídeňské svobodné listy*, roč. 32, č. 19–20 (26. května 1983), s. 2 • *Severské listy*, 1983, č. 6, s. 8.

KOMENTÁŘE: Charta 77 a nástup Zelených do bonnského parlamentu in: *Studie*, 1983, č. 87, 88, 89, s. 416 • Beneš, Jan: Preference. *Hlasy Čechů a Slováků v Austrálii*, roč. 4, č. 12 (21. června 1983).

1983, 30. duben, Praha. – Dopis sekretariátu
2. evropské konference za jaderné odzbrojení
v západním Berlíně. (Dokument č. 9/1983)

Milí přátelé,
zdravíme Vaši konferenci¹ jménem Charty 77, občanské iniciativy pro dodržování a obranu lidských práv a občanských svobod v Československu. I když naše společenství není mírovým hnutím ve vlastním slova smyslu, jsme si vědomi úzké souvislosti a přímo vzájemné závislosti existence i respektování lidských práv, mezinárodních paktů o lidských právech i Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci z Helsinek a jiných mezinárodněprávních a mezinárodněpolitických dokumentů „proti válkám, násilí a sociálnímu a duchovnímu útlaku“, jež výslovně vyhláší dodržování práv a respektování důstojnosti člověka za základ či podmínku skutečného míru mezi státy a národy.

Tuto vzájemnou závislost a podmíněnost považujeme za nutné zdůraznit jak vůči orgánům naší země, tak vůči těm, kdo vystupují na obranu a pro zabezpečení míru. Domníváme se, že mír je opravdu nedělitelný jak v zeměpisných, prostorových dimenzích naší planety – a dnes již i přílehlých částí vesmírného prostoru –, tak i v dimenzích společenských vztahů, především vztahů mezi člověkem a státem, jeho mocenskými orgány. Velmi často v životě současných generací bylo prokázáno, že dodržování a respektování lidských práv je kritériem mírumilovnosti politiky vlád a přímo její podmínkou.

Z přípravných dokumentů Vaší konference zjišťujeme, že k tomuto aspektu mírové problematiky její iniciátoři a organizátoři přihlížejí: V Russelově výzvě² se mluví o omezeních svobodné výměny osob i idejí a ohrožení občanských práv nezávisle smýšlejících lidí tlakem válečných příprav. Požaduje se „obrana a rozšiřování práva všech občanů na Východě i na Západě“ účastnit se na výměně idejí i osob. Očekáváme, že tento aspekt najde místo i na konferenci samé. Nechceme zjednodušovat celou problematiku. Jsme si vědomi její složitosti: jako řadoví občané můžeme těžko posuzovat odborná, vojenská či vědeckotechnická stanoviska a argumenty vznášené na podporu či k oslabení požadavků a projektů

nových či dalších druhů zbraní a ničivých prostředků té či oné strany, ani s jistotou stanovit, ve kterém z těchto druhů má ta či ona strana převahu a kde je rovnováha sil. Můžeme však souhlasit se závěrem zprávy Palmeho komise,³ podporované jak mnoha odborníky, tak značnou částí veřejného mínění, že místo „rovnováhy strachu“, stále znovu a znovu narušované a závody ve zbrojení posunované do stále větší vratkosti, je třeba v politice velmocí i všech států prosadit pojetí *společné bezpečnosti*, vyžadující a umožňující obrat ve směru i tempu zbrojení, ke snižování výzbroje a postupnému odzbrojení. Zdá se nám, že je nutno a možno v myšlení národů šířit a uplatňovat toto pojetí.

Stejně tak chápeme, že problematika ohrožení míru je v úzké souvislosti a proplétá se s otázkami nebezpečí ekologických katastrof i rostoucího napětí mezi životní úrovní vyspělého „Severu“ a přetlakem bídy v zemích rozvojového „Jihu“, třetího světa, a že jen rozhodným obratem k opravdové mírové politice světových velmocí i jejich bloků lze tyto globální hrozby života na naší planetě odvrátit. Myslíme ovšem, že také v těchto souvislostech platí zásada nedělitelnosti míru, již je třeba zdůrazňovat při všech mocensko-politických, hospodářských i technických aspektech zabezpečení člověka před libovůlí moci. Kdyby se účastníkům našeho společenství, které jste pozvali na konferenci, podařilo dostat se do západního Berlína, snažili by se tento faktor míru zdůrazňovat v jednání přípravných pracovních skupin k fóru 1, 2, zejména však 3 (krize a perspektivy politiky uvolňování) a především 4 (mírové aktivity ve východní Evropě a jejich vztah k lidským právům a sebeurčení), jakož i ve skupině 9.2 (Atomový stát a omezení občanských práv). Nebude-li to možné, ukáže snad právě jejich nepřítomnost ostatním účastníkům konference, jak je naléhavé, aby se k tomuto faktoru přihlíželo v dostatečné míře, věcně i v náležitých proporcích při projednávání těchto bodů i při všeobecné perspektivě mírových aktivit v Evropě.

Bylo by dobře, kdyby se všichni účastníci berlínské konference mohli sejít o měsíc později na Světovém shromáždění za mír a život v Praze a přičinit se o to, aby právě tam zaznělo pojetí nedělitelnosti míru v plné síle, a to nejen z tribuny, nýbrž i v rezolucích, které budou přijaty.

Pokud budou mít účastníci Světového shromáždění za mír a život v Praze zájem, mohou využít svého pobytu v Československu k setkání s naším společenstvím a k výměně názorů na problémy, které jsme naznačili. Rádi je uvítáme.

Vašemu jednání v Berlíně i konkrétním akcím, jež z něho vzejdou, přejeme dobrý průběh a výsledky prospěšné věci míru v jeho plném nedělitelném rozsahu a dosahu.

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., člen kolektivu mluvčích Charty 77

Pelikán, Jiří: Berlín, květen 1983. In: *Tamtéž*, s. 7–9 • *Charta 77 o míru*. Samizdatový sborník, strojopisná kopie, s. 84–86 • Hejránek, Ladislav: Co vlastně chceme, když chceme mír. In: *Tamtéž*, s. 24–35 • Hájek, Jiří: Charta 77 a současné mírové hnutí. In: *Tamtéž*, s. 19–24 • *Informace o Chartě 77*, roč. 7 (1983), č. 3, s. 14–16. • ÚSD, sb. RFE, pol. blok 361 (10.5.1983).

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 6 (1983), Č. 4, S. 1, 2.

- 1 Konferenci, která se konala ve dnech 9.–14. května 1983 v Berlíně, svolal mezinárodní sekretariát založený roku 1982 v Bruselu na ustavující konferenci, na níž se sešly osobnosti a skupiny, které odpověděly kladně na výzvu B. Russella Za Evropu bez nukleárních zbraní. Konference se vyslovila za zákaz nukleárních zbraní v zemích NATO, zničení sovětských raket SS-20 a zrušení obou vojenských bloků. Hnutí se zrodilo z protestů proti rozhodnutí zemí NATO instalovat v západní Evropě americké rakety středního doletu jako odpověď na rozmístění asi 300 raket SS-20 ve východní Evropě. Konference se zúčastnilo na 3000 delegátů z více než 20 zemí a jejím hlavním heslem bylo Za Evropu bez nukleárních zbraní od Polska po Portugalsko.
- 2 Russellova výzva byla vyhlášena roku 1980 jako „Mírová nadace Bertranda Russella pro Evropu bez nukleárních zbraní“. Vznikla jako reakce na situaci, kdy odzbrojovací jednání se ocitla na mrtvém bodě – neratifikovala se smlouva SALT o strategických zbraních, vídeňské jednání o snížení vojsk ve střední Evropě ztroskotalo, roku 1979 se usneslo NATO o rozmístění raket středního doletu v západní Evropě.
- 3 Nezávislá komise z předních odborníků a osobností pod předsednictvím švédského předsedy vlády Olofa Palmeho vypracovala v roce 1982 program, v němž požadovala oboustranné, vyvážené, konstruktivní kroky k omezení a kontrole zbrojení.

PLNÉ ZNĚNÍ TEXTU: Charta 77 berlínské konferenci.

In: *Listy*, roč. 13 (1983), č. 4, s. 7–9.

KOMENTÁŘE: Dienstbier, Jiří: 2. konference za evropské jaderné odzbrojení. In *Listy*, roč. 13 (1983), č. 4, s. 11–12 •

1983, 30. duben, Praha. – Dopis předsedovi vlády ČSSR Lubomíru Štrougalovi o korupci a úplatkářství ve veřejném a hospodářském životě. (Dokument č. 10/83)

Pane předsedo vlády, již delší dobu zneklidňují československou veřejnost úplatkářské a korupční aféry. Oficiální místa však mlčí a centrálně řízený tisk přináší na toto téma buď jen povšechné úvahy, nebo i kritiku, ta však nepřesahuje komunální rámec a nedostává se tedy ke kořenům. Přesto je všeobecně známo, že důsledky této neúcty ke stávajícím zákonům daleko přesáhly drobnosti každodenního života a že zasahují prakticky snad do všech oblastí života státu.

Občané Československa bývají hromadnými sdělovacími prostředky často seznamováni s korupčními aférami v NSR, ve Francii, v USA a dokonce v Japonsku. O Československu se v této souvislosti nedozvedí nic. Velmi podrobných informací se dostává čtenářům novin, divákům televize a posluchačům rozhlasu snad o všech aspektech života v Sovětském svazu. V posledních týdnech však dochází k tomu, že o článkách předních sovětských deníků, pokud se zabývají korupčními aférami, se nedozvídáme. Tisk, rozhlas ani televize o nich nereferují. Výjimkou bylo jen *Nové slovo*,¹ vycházející na Slovensku, které 3.2.1983 přineslo materiál o korupční aféře v jedné ze svazových republik, v Ázerbajdžánu. Čtenářům českých novin se však nedostalo ani této informace. Stejně tak to byl slovenský tisk, který koncem ledna letošního roku přinesl rozhovor s generálním prokurátorem Slovenské socialistické republiky namířený proti korupci, s konkrétními příklady. Rovněž tato informace však dosud v České socialistické republice chybí.

Není to dobrý stav. Tam, kde nejsou informace, dochází k pověstem a ke zveličování. Sporadické informování stranické veřejnosti na uzavřených stranických nebo jiných aktivech nemůže nahradit celonárodní aktivitu, již je třeba získat pro bezpodmínečné dodržování zákonnosti u nás, a to ve všech směrech.

Žádáme Vás proto, pane předsedo vlády, abyste se vlivem svého úřadu zasadil o to, aby československá veřejnost byla vždy zevrubně informo-

vána o záležitostech, které se jí bezprostředně týkají.

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

1 Srv. Šimko, Mikuláš: *Ázerbajdžánská realita*. In: *Nové slovo*, roč. 25, č. 5 (3. února 1983), s. 9.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 6 (1983), č. 5, s. 1.

1983, 3. květen, Praha. – **Dopis prezidentu republiky Gustávu Husákovi o perzekuční akci policie proti příslušníkům řádu františkánů.** (Dokument č. 12/83)

Pane prezidente,
jedna z nejzrozsáhlejších akcí Státní bezpečnosti za posledních dvacet let je motivem toho, že se k Vám obracíme s následujícími fakty.

Ve dnech 27.–29. 3. 1983 došlo k zásahu proti františkánům, který postihl asi 250 osob. V soukromých bytech, v domech a na farách, kde žijí členové františkánského řádu nebo jejich přátelé, byly provedeny domovní prohlídky. Byly při nich odebrány náboženské knihy a písemnosti, psací stroje, peníze, bohoslužebné předměty jako kalichy, patény, roucha. Usnesení o domovní prohlídce byla zdůvodněna trestním stíháním ve věci trestného činu podle § 178 trestního zákona (maření dozoru státu nad církvemi a náboženskými společnostmi). Všichni obyvatelé žijící v těchto domech a bytech byli postupně odváženi k výslechům, někteří byli zadrženi na 48 hodin. Do vazby bylo vzato 17 osob: P. F. I. Kubíček, P. J. A. Moc, P. V. A. Zlámal, P. J. J. Mazanec, P. F. M. Pometlo, ing. J. Tůma, I. Rýper, J. Jáchym, ing. J. Brázda, St. Mihalusová, A. Holíčková, O. Iváková, M. Červená, A. Šmíd, P. Růčka, ing. A. Glabashia.

Tento tvrdý zásah výrazně ilustruje skutečný poměr státních orgánů vůči řeholní společnosti. Právní podklad řeholního způsobu života státní orgány popřít nemohou. O řeholnicích mluví dosud platné, i když značně přežil právní normy. Zákon č. 218/49 Sb., § 10, odst. 2 mluví o komunitách, jakož i § 11, odst. 2 stejného zákona. Vládní nařízení č. 219/49 Sb., § 2, odst. 1 říká: „Duchovní působící v duchovní správě jest světský nebo řeholní duchovní...“ § 11, odst. 1 téhož vládního nařízení mluví o opatech, § 16, odst. 1: „Jakoukoli duchovenskou činnost mohou vykonávat světští i řeholní duchovní jen se státním souhlasem.“ Po dobu platnosti zákona č. 218/49 Sb. a vládního nařízení č. 219/49 Sb. byly řeholní osoby vystaveny tvrdým perzekucím. 13. a 27. dubna 1950 byly zlikvidovány všechny mužské a ženské kláštery v celé zemi, řeholníci a řeholnice násilně koncentrováni v pracovních táborech s krutým vězeňským režimem. Představení a aktivnější

členové byli v mnoha případech odsouzeni k vysokým trestům odnětí svobody až na 25 let. Někteří byli propuštěni až v roce 1968.

V roce 1968 mužské i ženské řeholní společnosti vytvořily Sekretariát řeholních společností, který usiloval o legální záruky řádného řeholního života. Výsledkem jejich úsilí bylo prohlášení Generální prokuratury čj. III/2 Cd 2060/68-14 ze dne 29. 11. 1968: „Řády a kongregace, které existovaly před vydáním zákona 218/49 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností, *nebyly zrušeny* tímto ani jiným zákonem, existují právně dále a není překážky, aby v mezích platného právního řádu řádový život obnovily anebo v něm pokračovaly.“

Těmto snahám učinila konec normalizace s následovnou, i když oproti padesátým létům nesrovnatelně mírnější, ale neustálou perzekucí, zahrnující i vězňení aktivních členů, např. to byli P. V. Gajzler, P. L. Fišer, P. J. J. Bárta, P. F. Trojan, P. J. D. Muka, P. F. Lízna, P. O. Formánek, G. Rompř a jiní.¹ Řeholníci nesmějí nadále žít v komunitách a kněžím z jejich řád, kteří mají státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti, je zakazováno nosit řeholní šat. Mnozí z nich jsou překládáni do odlehlých farností jen proto, že patří k řeholi. Dorost přijímat nesmějí. Řeholnice sice smějí žít v komunitách – především v charitních domovech pro důchodkyně, podléhají však přísné kontrole a dohledu správce, kterého jmenuje příslušný okresní národní výbor. Řeholnice mu musí hlásit každou návštěvu, opuštění domu a musí mu předkládat přehled o finančním hospodaření. Správcové zasahují i do vnitřního režimu komunity. Bez jejich předběžného souhlasu nesmí být vyvíjena žádná iniciativa. Řády nesmějí přijímat dorost. Řeholní sestry, které vstoupily do řehole v letech 1968–1969, nemohou v mnohých případech sdílet společný život s komunitou a musí pracovat mimo ni. V poslední době jsou vytlačovány i z domovů pro těžce mentálně postižené i z domovů důchodců přesto, že se osvědčují jako vzorné pracovnice s citlivým a nezištným přístupem k pacientům, kteří jejich služby vysoce oceňují. Absurdní strach z ideového působení na postižené převládá nad reálným posouzením a zhodnocením jejich práce. Řeholnice si nesmějí zvyšovat odbornou kvalifikaci na středních, příp. vysokých školách, i když

pro to splňují všechny podmínky. Rovněž cestovat do zahraničí je pro ně téměř vyloučeno.

Již dlouhá desetiletí je v naší zemi patrné úsilí okleštovat náboženskou svobodu tak, aby z ní zbyla pouhá svoboda kultu – možnost účasti na obřadech. Prohlašovat svobodu kultu za svobodu náboženství je však absurdní, protože svobodné vyznávání víry nelze oddělit od možnosti vytvářet společenství – a to i taková, která mají specifická ideová zaměření a společné zájmy. Vzdát se možnosti vytvářet společenství znamená rozptýlit společnost do pouhých shluků jedinců vyznačujících se určitou duševní potřebou, která dojde svého uspokojení vykonáním určitých obřadů – úkonů na vyhrazeném místě ve vyhrazeném čase. Řehole nepředstavují žádnou výlučnou, od ostatních oddělenou část. Smyslem jejich existence není být vzorem a průkopníkem bezvýhradného oddání se určitému druhu služby. V žádném případě nejde o odvrácení se od této společnosti a od účasti na společenské práci. Řehole jsou jednou z nezanedbatelných složek společnosti, která žitím svých ideálů může přispět k mravní obrodě společnosti a svou bezvýhradnou připraveností k charitativní činnosti ulehčit leckterý neduh soudobého života.

Praktikovaný postup vůči řeholím odporuje Ústavě ČSSR, která zaručuje náboženskou svobodu, Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech, ratifikovanému ČSSR, který zaručuje právo sdružovat se za určitými zájmy podle přesvědčení a svobodnou výměnu informací. Odporuje též Paktu o náboženské snášenlivosti schválenému Valným shromážděním OSN v roce 1981.

Akce namířené k narušování či dokonce zničení řeholního způsobu života jsou v rozporu s platnými právními normami československého právního řádu. § 259 trestního zákona říká: „Kdo v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu uvede příslušníky takové skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit jejich úplné nebo částečné fyzické zničení, bude potrestán odnětím svobody na 12–15 let nebo trestem smrti.“ § 236 trestního zákona říká: „Kdo násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy a) nutí jiného k účasti na náboženském úkonu, b) zdržuje jiného bez

oprávnění od takové účasti, c) jinému v užívání svobody vyznání jinak brání, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo nápravným opatřením.“

K tomu ještě podotýkáme, že akce proti františkánům, ačkoliv je svým rozsahem největší v posledních letech, není jedinou. Na podzim roku 1981 uskutečnila Státní bezpečnost podobnou akci proti řeholnímu společenství dominikánek v Kadani a Moravci.

Za několik týdnů bude náš stát v Praze vítat delegáty z celého světa na Shromáždění za mír a život proti jaderné válce. Stát, který nedokáže žít v míru se svými občany, popírá globální mírové úmysly. K přesvědčivosti, že otázka míru není pouhou ideologickou proklamací a propagandou, přispěje nemalou měrou i revize celkového postoje československých státních orgánů vůči řeholím, propuštění a zastavení trestního stíhání zatčených řeholníků. Takový krok by mohl vážnosti Československa jenom prospět.“²

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

Václav Malý, člen kolektivu mluvčích Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 6 (1983), Č. 4, S. 2–4.

- 1 D196 (10.3.1982) a D209 (8.7.1982).
- 2 *Proti celostátní akci Státní bezpečnosti protestovali věřící dvěma dopisy. První dopis z 15. dubna 1983, adresovaný prezidentu republiky Husákoví, podepsalo 87 slovenských duchovních (ČSDS, sb. Charta 77), druhý byl adresován kardinálu F. Tomáškoví a podepsalo jej ke dni 2. června 3397 katolíků a protestantů. Podle zahraničních pozorovatelů to byla po roce 1968 největší protestní akce v Československu.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Studie*, 1983, č. 85–86, s. 164–166 • *Národní politika*, roč. 15 (1983), č. 6.

KOMENTÁŘE: Akce proti františkánům. In: *Informace o církvi*, 1983, č. 6, s. 13–15 • Respektování v Ústavě zakotvené svobody náboženského vyznání. *Tamtéž*, s. 16 • Františkánské komunity opět středem pozornosti StB. *Tamtéž*, č. 7, s. 12–13 • Tečka za policejní akci Státní bezpečnosti proti františkánům. *Studie*, 1983, č. 85–86, s. 160–164 • Věřící píše prezidentovi. *Tamtéž*, s. 164–166 • Zásahy proti církvi. *Tamtéž*, s. 172–178 • Odsouzení františkánských kněží. Sdělení VONS č. 331, 334, *Informace*

o *Chartě 77*, roč. 6 (1983), č. 7, s. 7–8 • Sdělení VONS č. 346, 347, *tamtéž*, č. 11, s. 4–5 • Velká protestní akce v Československu. *České slovo*, č. 6 (červen 1983), s. 2 • Akce Státní bezpečnosti proti františkánům. *Listy*, roč. 13 (1983), č. 4, s. 53–54 • Razie StB proti řeholníkům. *Národní politika*, roč. 15 (1983), č. 6 • Katolíci protestují proti vyslýchání františkánů. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, č. 130 (8. června 1983), s. 6 • Represe proti katolíkům v uplynulých letech. *Studie*, III–IV (1984), č. 93–44, s. 310–316.

KOMENTÁŘE: Zvěřina, Josef: *Odvaha být církví*. Opus bonum 1981 • *Charta 77 k situaci církví a věřících v ČSSR*. Mnichov 1987, Opus bonum • Prohlášení generálních představených řeholních řádů k 35. výročí potlačení řeholního života v Československu. *Informace o církví*, 1983, č. 5, s. 7–9.

1983, 4. květen, Praha. – Dopis generálnímu prokurátorovi ČSSR J. Feješovi k případu uvězněného L. Lise. (Dokument č. 13/83)

Pane generální prokurátore,
již jednou v letošním roce jsme Vám psali k případu Ladislava Lise, který je od 5. 1. t. r. ve vazbě, obviněn podle § 100 trestního zákona. Připomínali jsme Vám, že známe dobře osobnost Ladislava Lise a jeho smýšlení a víme proto, že se nemohl provinít.¹ Na dopis jsme nedostali odpověď, považujeme však nadále za svou povinnost upozornit Vás na následující: v dosavadním průběhu vazby docházelo k celé řadě nejasností. Například prokurátor Vaněk, který měl mít dozor nad vazbou, sám nevěděl, kde vůbec Ladislav Lis je. Zdravotní stav L. Lise byl velmi špatný před zatčením, pobíral dokonce invalidní důchod. Po prvních dvou měsících vazby zhubl o deset kilogramů. Toto sdělení samotného L. Lise prošlo vězeňskou cenzurou, nemůže tedy být o něm pochyb. L. Lis napsal tuto zprávu jako poslední, kterou jeho rodina dostala. Od té doby, tedy po celých 8 týdnů, už žádná další zpráva nedošla, ačkoliv Ladislav Lis zcela jistě své ženě a dětem píše. Žádosti paní Lisové o povolení návštěvy, které podávala po uzavření spisů, byly zamítnuty nebo zůstaly bez odpovědi.² Minulý týden jel za L. Lisem jeho právní zástupce. Ve věznicích v Litoměřicích mu však bylo sděleno, že jeho klient byl převezzen.

Je pochopitelné, že vzniká domněnka, že Ladislav Lis je v tak špatném stavu, že jsou o tom zadržovány zprávy a že jej nesmí vidět ani jeho advokát. Nepřirozené mlčení a situace kolem Ladislava Lise by mohly také znamenat, že drží hladovku.

Žádáme Vás proto, pane generální prokurátore, abyste situaci Ladislava Lise nechal neprodleně přešetřit a zjednal v ní nápravu.

*Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77*

dr. Radím Palouš, člen kolektivu mluvčích Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 6 (1983), Č. 5, S. 1, 2.

¹ Viz D226 (10.1.83).

² V prvním dopise z 27. 1. 1983 Alena Lisová požádala generálního prokurátora o oznámení adresy svého manžela,

v druhém z 26. 4. 1983 o zjednání nápravy, neboť L. Liso-
vi je znemožňován jakýkoli styk s rodinou a advokátem.
Kromě toho se 18. 2. 1983 obrátila na krajského proku-
rátora v Ústí nad Labem se žádostí o propuštění svého
muže ze zdravotních důvodů. Srv. Informace o Chartě,
roč. 6 (1983), č. 1, s. 8, č. 2, s. 3, č. 4, s. 6. Dále viz D249
(30. 6. 1983), D 252 (25. 7. 1983).

KOMENTÁŘE: Případ Ladislava Lise. *Studie*, II–III (1983),
č. 98–99, s. 247–255 • Perzekuce pokračuje, Lis zno-
vu uvězněn. *České slovo*, roč. 30, č. 6 (červen 1983), s. 2 •
ÚSD, sb. RFE, pol. blok S-411, 21. června 1983.

1983, 14. květen, Praha. – Dopis mezinárodnímu
centru PEN-klubu v Paříži o zabavování a ničení
děl umělecké a vědecké literatury. z přílohy.
(Dokument č. 14/83)

Obracíme se k Vaší organizaci, jejímž posláním
je ochrana kulturních hodnot v oblasti literatu-
ry, s naléhavou prosbou o pomoc.

Čas od času je světová veřejnost informována
o pronásledování některých občanů naší země za
jejich kritické názory, přesvědčení a za šíření ne-
oficiální kultury. Chceme Vás upozornit na velmi
důležitou a dosud málo známou stránku těchto
represí – totiž na pokračující ničení uměleckých
a vědeckých děl.

Při domovních prohlídkách provázejících obvi-
nění z „pobuřování“ nebo „podvracení“ jsou za-
bavována nejrůznější literární díla: próza, poe-
zie, překlady, filozofické eseje, a to nejen knihy
vydané v Československu nebo v zahraničí, ale
často i autorské rukopisy nebo jejich strojopisné
kopie (tzv. „samizdat“).

V Československu tvoří – jak o tom konkrétně
hovoří podrobný „samizdatově“ vydaný *Slovník
českých spisovatelů* – stovky autorů, kteří nemohou
normálně publikovat; nejde přitom jen o spisova-
tele-beletristy, ale i o filozofy, teology, kritiky, no-
vináře a vědecké pracovníky nejrůznějších oborů.
Mnozí z nich jsou odsouzeni k mlčení (s malou
pauzou koncem šedesátých let) vlastně už od úno-
rového převratu v roce 1948; mnozí jsou zakázá-
ni od roku 1969, další nemohou publikovat proto,
že se jejich práce vymyká oficiální ideologii nebo
prostě jen nelíbí příslušným politickým funkci-
onářům. Ale ani ti, kteří jsou více či méně trpě-
ni, nemohou vydat samozřejmě cokoli a část je-
jich díla zůstává jen v rukopisech. Nekonformní
a zakázaní autoři mají jedinou možnost kontak-
tu se čtenářem: rozepsat svůj rukopis na stroji.
Tato ineditní produkce může směle konkurovat
oficiálním nakladatelům; v samizdatových edi-
cích (jako je *Petlice*, *Kvart*, *Expedice* a četné další) byly
ve strojopisných kopiích vydány už stovky knih
nejrůznějších žánrů. Jen těžko lze vylíčit, kolik
obětavosti a odvahy je zapotřebí k tomuto způso-
bu „vydávání“ literatury, který se kdykoli může
stát a často stává důvodem k trestnímu stíhání,
založenému na zcela svévolné aplikaci některých
paragrafů trestního zákona (např. pobuřování,

podvracení, nedovolené podnikání apod.). Při domovních prohlídkách jsou ovšem zabavovány i knihy a časopisy, které vycházely v Československu tiskem koncem šedesátých let, dále veškeré publikace exilových nakladatelství (Publishers 68, Index, Křesťanská akademie, Konfrontace aj.) a dokonce i cizojazyčné knihy.

Pro ilustraci přikládáme k tomuto dopisu seznam zabavených knih – literatury, vypracovaný jen z několika málo protokolů o domovních prohlídkách (u Václava Bendy, Drahomíry Fajtlkové, Ivana Havla, Evy Kantůrkové, Mojmíra Klánského, Dany Němcové, Jiřího a Jana Rumlových, Jaromíra Šavrdy, Jiřiny Šiklové, Josefa Zvěřiny a některých dalších). Domovních prohlídek bylo v posledních letech bezpočet a úplný seznam zabavené literatury nelze dnes už vůbec sestavit.

O odňatých textech bývá pořízen protokol; je-li zavedeno trestní stíhání, slouží zabavená literatura jako tzv. „důkazní materiál“, není-li zahájeno, nebývá přesto majiteli většinou vrácena. Trvá-li postižený na vrácení svých knih, koná se zvláštní trestní řízení, které jejich zabavení oficiálně stvrdí rozhodnutím o jejich propadnutí státu. Nevíme, jak státní moc se zabavenými knihami a rukopisy nakládá, důvodně se však obáváme, že jsou tyto kulturní hodnoty ničeny. Jde o nenahraditelné škody, protože mezi takto ztracenými díly bývají často rukopisné originály či různě rozpracované texty, které nelze později už nijak rekonstruovat.

Výmluvným dokladem nesmyslnosti této vandalské praxe jsou – mezi mnoha jinými – tyto případy: v mnoha rodinách byly zabaveny opisy básnické sbírky národního umělce Jaroslava Seiferta *Deštník z Piccadilly* a jeho paměti *Všechny krásy světa* přesto, že obě knihy nedávno oficiálně vyšly v Československu tiskem. Rodině Rumlových byla odebrána publikace *Dokumenty Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě – Helsinky 1975*, vydaná oficiálním nakladatelstvím Svoboda. Spisovatelé Mojmíru Klánskému zabavila Bezpečnost rozepsanou sbírku povídek a dodnes mu tento jediný exemplář rozepsaného rukopisu nevrátila. U spisovatelky Evy Kantůrkové byly kromě jejich vlastních rukopisů a knih vydaných v zahraničí zabaveny i pohádky Jana Vladislava. U dr. Josefa Zvěřiny, katolického kněze a teologa, byly rovněž zabaveny rukopisy, na kterých pracoval,

a teologická literatura, kterou ke své práci potřebuje. Jde např. o latinské a polské vydání encykliky *Redemptor Hominis*, která byla spolu se Zvěřinovou úvahou *Nežít v nenávisti* soudním rozhodnutím klasifikována jako „ironizování dialektického materialismu, marxismu-leninismu, světového názoru dělnické třídy, zlehčující revoluci a boj socialistických států za mír“. K tomuto případu předkládáme usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23.2.1983 a Zvěřinovo odvolání. Zvlášť bolestný je případ spisovatele dr. Jaromíra Šavrdy, který byl dne 3. března 1983 u Okresního soudu v Ostravě odsouzen pro pobuřování. Jedním z bodů obžaloby byla skutečnost, že si opsal poemu Alexandra Tvardovského *Ťorkin na onom světě*, která vyšla u nás i v Sovětském svazu, a kterou si vypůjčil v ostravské veřejné knihovně. Soudní znalec v oboru literatury doc. dr. Kála, CSc. z Palackého univerzity v Olomouci však při přelíčení tvrdil, že „poema je silně protisovětská, nikdy v SSSR oficiálně nevyšla a Tvardovskému je pouze přisuzována“. Manželka dr. Šavrdy si v přestávce přelíčení vypůjčila v ostravské knihovně *Slovník sovětských spisovatelů*, který vyšel v roce 1977 v nakladatelství Odeon v Československu, v němž je Tvardovského poema hodnocena jako „satirický groteskní obraz nedostatků v sovětském životě“. Slovník byl předložen senátu, dr. Šavrdka byl však přesto uznán vinným ve smyslu § 100, odst. 2 trestního zákona (pobuřování) a odsouzen k trestu odnětí svobody nepodmíněně na 25 měsíců.

Ve výpočtu těchto absurdních zásahů bychom mohli dlouho pokračovat. Žádáme Vás snažně, abyste v souladu s posláním PEN-klubu (jehož jsou mnozí postižení autoři členy) ve všech svých jednáních s oficiálními představiteli československé kultury upozorňovali na tuto hluboce protikulturní praxi a abyste se vahou své autority zasazovali o to, aby všechny zabavené rukopisy, opsané texty i tiskem vydané knihy – existují-li ještě – byly vráceny jejich autorům a majitelům a aby byla celá této nemravné praxi učiněna přítrž.

Děkujeme za pochopení naší obtížné situace a za Vaši pomoc, která nebude jen pomocí nám, ale zároveň podporou elementárního práva na svobodu spisovatelské tvorby vůbec.

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová, mluvčí Charty 77; Václav Havel, člen kolektivu mluvčích Charty 77

Na vědomí: PEN American Center, 47 Fifth Avenue
New York n.Y. 10003, USA, PEN Zentrum Bundes-
republik Deutschland, 61 Darmstadt, Minister-
stvo kultury ČR, Svaz českých spisovatelů

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 6 (1983), Č. 5, s. 2–4.

[Přílohy k dokumentu Charty 77 č. 14/83]¹

Rukopisy a strojopisy zabavené při domovních prohlídkách

Výčet je neúplný. Skutečný počet zabavených pu-
blikací je mnohonásobně vyšší.

1. Anna Achmatová: *Rekviem*
2. Rudolf Bahro: *Alternativa*
3. Rudolf Battěk: *Eseje z ostrova*
4. Václav Benda: *Černá dívka*
5. Václav Benda: *Dopisy z vězení I, II*
6. Zbyněk Benýšek: *Farářka*
7. Egon Bondy: *Dějiny filozofie*
8. Egon Bondy: *Deník dívky*
9. Egon Bondy: *Dvě novely*
10. Egon Bondy: *Druhá sbírečka*
11. Egon Bondy: *Invalidní sourozenci*
12. Egon Bondy: *Leđen na vsi*
13. Egon Bondy: *Markétě Machovcové*
14. Egon Bondy: *Nesmrtelná dívka*
15. Egon Bondy: *Poznámky k dějinám filozofie IV*
16. Egon Bondy: *Plastic People*
17. Egon Bondy: *Próza A*
18. Egon Bondy: *Sbírečka*
19. Egon Bondy: *Úvaha o eschatologii*
20. Egon Bondy: *Zápisy*
21. Ivan Binar: *Rekonstrukce*
22. *Budoucnost českého katolicismu*
23. Vladimír Bukovský: *Sovětský člověk neboli Práva proti síle*
24. D. Bonhoeffer: *Dopisy z vězení*
25. Gregory Corso: *Armáda*
26. Karel Čapek: *Proč nejsem komunistou* (výpisky z oficiální publikace)
27. *Česká čítanka* (texty Františka Palackého a Karla Havlíčka Borovského)
28. *Česká kultura a okupace*
29. *Československé fejetony 1975–77*
30. *Československé fejetony 1978–79*
31. Václav Černý: *Další studie o knihách edice Petlice*
32. Václav Černý: *O povaze naší kultury*
33. *Čtverec č. 2 a 3*
34. *Cikáni – legenda a skutečnost*
35. *Dialogy 1978, 1979, 1980*
36. *Diskuse k článku Petra Pitharta*
37. Jiří Dienstbier: *Hry* (divadelní hry)
38. Jiří Dienstbier: *Tři aktovky*
39. Salvador Dalí: *Dobytí iracionála*
40. Lawrence Ferlinghetti: *Startuji ze San Franciska*
41. Lawrence Ferlinghetti: *Lunapark v hlavě*
42. Lawrence Ferlinghetti: *Poselství slov*
43. Lawrence Ferlinghetti: *Obrazy zmizelého světa*
44. Petr Fidelius: *Posun po šikmé ploše*
45. Ladislav Fikar: *Kámen na hrob*
46. *Filmologie dnes* (překlad esejí)
47. Josef Frolík: *Špión vypovídá*
48. Allen Ginsberg: *Kvílení*
49. Romano Guardini: *Konec novověku*
50. František Halas: *Závěť*
51. ing. Václav Havel: *Mé vzpomínky II*
52. Václav Havel: *Dvě aktovky*
53. Václav Havel: *Moc bezmocných*
54. Václav Havel: *Proces*
55. Václav Havel: *Vernisáž*
56. Václav Havel: *Žebrácká opera*
57. Martin Heidegger: *Co je to filozofie*
58. Martin Heidegger: *Rozhovor pro Spiegel*
59. Zbyněk Hejda: *Lady Felthamová*
60. Zbyněk Hejda: *Blížkost smrti*
61. Ladislav Hejdánek: *Lísty příteli*
62. J. Heroldová: *Stoupenci proměn* (264 strany rukopisu)
63. *Historie církve římskokatolické v Čechách a na Moravě 1948–1978*
64. *Hodina naděje* (almanach české literatury)
65. Miloslava Holubová: *Život posmrtný*
66. Daňa Horáková: *Den plný pitomců*
67. Bohumil Hrabal: *Městečko, kde se zastavil čas*
68. Bohumil Hrabal: *Obsluhoval jsem anglického krále*
69. Bohumil Hrabal: *Přiliš hlučná samota*
70. Bohumil Hrabal: *Tři teskné grotesky*
71. Jaroslav Hutka: *Dvorky*
72. Jaroslav Hutka: *Plechovka*
73. Jaroslav Hutka: *Utkání se skálou*
74. Karel Hynek: *Knihy poezie*
75. Jindřich Chalupecký: *Cesta Jiřího Koláře*
76. Jindřich Chalupecký: *Příběh Evy Kmentové*
77. Jindřich Chalupecký: *Richard Weiner a český expresionismus*
78. *Jakémsi Alexandru K. 1979*

79. Ivan Jirous: *Zpráva o třetím českém hudebním obrození*
80. Věra Jirousová: *Verše*
81. Vladimír Kadlec: *Když se plýtvá miliardami*
82. Eva Kantůrková: *Dvanáct rozhovorů*
83. Eva Kantůrková: *Fejetony*
84. Eva Kantůrková: *Pán věže* (poslední autorská redakce)
85. Eva Kantůrková: *Černá hvězda* (poslední autorská redakce)
86. Eva Kantůrková: *Povídky pro Bleka*
87. Eva Kantůrková: *Sen o zlu*
88. Eva Kantůrková: *Tři novely*
89. František Kautman: *Jak jsme s Jackem hledali svobodu*
90. Mojmír Klánský: *Zemědělství Po roce 1948–1968*
91. Mojmír Klánský: *Zemědělství a jaro 1968*
92. Mojmír Klánský: *Vyhnanství* (text s autorskými úpravami)
93. Mojmír Klánský: *Žalozpěv*
94. Mojmír Klánský: *Pole plné pýru* (definitivní verze)
95. Mojmír Klánský: *Zázračný pramen* (všechny exempláře)
96. Mojmír Klánský: *Povídky, fejetony* (všechny rukopisy i pracovní verze)
97. Mojmír Klánský: *Poznámky, náčrty*
98. Ivan Klíma: *Šibeničky*
99. Ladislav Klíma: *Texty*
100. Alexandr Kliment: *Nuda v Čechách*
101. Helena Klímová: *Pravdy každému přejte*
102. Eda Kriseová: *Perchta z Rožmberka aneb Bílá paní*
103. Eda Kriseová: *Klíční kůstka netopýra*
104. Pavel Kohout: *Divadelní hra*
105. Pavel Kohout: *Ubohý vrah*
106. Pavel Kohout: *K diskusi o reálné alternativě československého dneška*
107. Pavel Kohout: *Příspěvek k bilancování jedné diskuse*
108. Jiří Kolář: *Prométheova játra*
109. Antonín Konečný: *Eskorty* (rukopis)
110. Antonín Konečný: *Skleněná louka* (rukopis)
111. Božena Komárková: *Několik poznámek k Pithartově Pokusu o vlast*
112. Božena Komárková: *Původ a význam lidských práv*
113. Tadeusz Konwicki: *Malá apokalypsa*
114. Kopecký-Hodan: *Po sedmi letech*
115. Iva Kotrlá: *Února*
116. M. Kusý a M. Šimečka: *Velký bratr a Velká sestra*
117. Karel Kryl: *Pochyby*
118. Karel Kryl: *Slovička*
119. Marie Rút Křížková: *Svědectví, které nemohlo být vysloveno*
120. Leopold Lebeda: *Osudy spisovatelů v revolučních hnutích*
121. Aleš Lederer: *Fejetony*
122. S. Lewis: *Mimner*
123. Eduard Lipiňski: *Zkušenosti a budoucnost*
124. Jan Lopatka: *Předpoklady tvorby*
125. Milan Machovec: *Ježš pro ateisty*
126. Naděžda Mandelštamová: *Vzpomínky, 1. část*
127. Jiří Němec: *Dopisy z Ruzyně*
128. Henri Michaux: *Prostor uvnitř*
129. Oldřich Mikulášek: *Agogh*
130. Eugenio Montale: *Anglický roh*
131. Zdeněk Neubauer: *Deus et natura* (eseje)
132. *Nezávislí socialisté 1977–1979*
133. *O život v pravdě*
134. Vladimír Obolský: *Odhozené kameny* (písňové texty)
135. Martin Palouš: *Opuštěná země a Jules Verne*
136. Radim Palouš: *K Bolzanovu významu*
137. Radim Palouš: *Konverze*
138. Radim Palouš: *Kmotřenci*
139. Radim Palouš: *Škola stáří*
140. Jan Patočka: *Dvě studie o Masarykovi*
141. Jan Patočka: *Kacířské eseje*
142. Jan Patočka: *Nejstarší řecká filozofie*
143. Jan Patočka: *Umění a filozofie*
144. Ota Pavel: *Běh Prahou* (fejeton)
145. František Pavlíček: *Dávno již tomu*
146. Karel Pecka: *Malostranské povídky*
147. Jiří Pechar: *Slovo o samotě*
148. Jiří Pištora: *Mezery v paměti*
149. Petr Pithart: *Disi-rizika*
150. Jiří Plaček: *Tajemná procházka*
151. *Pohledy I* (literární sborník)
152. Adolf Portmann: *O nové horizonty v biologii*
153. Jarmila Potůčková: *Lidé v jednom domě*
154. Lenka Procházková: *Růžová dáma*
155. Lenka Procházková: *Tři povídky*
156. L. Mizera: *Na Tři krále*
157. *Lyrika Miroslava Ptáčka*
158. Miloš Rejchrt: *Postavení církve a věřících*
159. Petr Rezek: *Drobné práce psychologické*

160. Petr Rezek: *Filozofické skici*
161. Bohuslav Reynek: *Setba samot*
162. Bohuslav Reynek: *Pieta*
163. R. M. Rilke: *Elegie z Duina* (překlad J. Gruša)
164. Heinrich Rombach: *Víra v Boha a vědecké myšlení*
165. *Pierre de Ronsard a další* (překlad poezie)
166. Vasilij Rozanov: *Osamocení*
167. Jiří Ruml: *Kalendárium*
168. Jiří Ruml: *Znamínko na duši*
169. Jiří Ruml: *Nad knihou M. Bezoušky*
170. Jiří Ruml: *Muž v postavení mimo hru* (nedokončený rukopis)
171. Jiří Ruml: *Májový fejeton*
172. Jiří Ruml: *Dvě kapitoly knihy „Domovní prohlídka“* (rukopis)
173. Jiří Ruml: *Nástin rukopisu „Šťastná to žena“* (o životě Gertrudy Sekaninové-Čakrtové)
174. Jiří Ruml: *Nástin knihy o Františku Krieglovi „Muž století“*
175. *S Jiřím Voskovcem o čemkoli* (interview AJL)
176. *Sborník: Jawlowská, Patočka, Heidegger a další*
177. *Sborník k 75. narozeninám prof. Václava Černého*
178. Karol Sidon: *Brány mrazu*
179. Karol Sidon: *Starý příběh*
180. Karol Sidon: *Třináct oken*
181. *Sborníky undergroundu*
182. *Sborník Mertových textů: Zpívání obrazů*
183. Jaroslav Seifert: *Pocta V. Holanovi*
184. Jaroslav Seifert: *Všecky krásy světa* (vzpomínky – vyšlo v Československém spisovateli 1982)
185. Jaroslav Seifert: *Morový sloup*
186. Jaroslav Seifert: *Deštník z Piccadilly* (vyšlo v ČS 1981)
187. Olga Scheinpflugová: *Verše psané před smrtí* (12. 4. 1968)
188. Karel Schulz: *Legendy a invokace*
189. Jan Skácel: *Chyba broskví*
190. Jan Skácel: *Poezie*
191. Miroslav Skalický: *Sněhurka aneb 15 000 000 trpaslíků*
192. *Slovník českých spisovatelů*
193. *Současný český kriminalistický slang a světský žargon*
194. Alexandr Solženicyn: *Dub a tele*
195. Karel Soukup: *Knihy básní a písňových textů*
196. Andrej Stankovič: *Osvozený Babylon*
197. Andrej Stankovič: *Poezie*
198. Věra Stiborová: *Den dam*
199. Věra Stiborová: *Ikariana*
200. František Šamalík: *Carters a Gramsci*
201. Karel Šiktanc: *Český orloj*
202. Milan Šimečka: *Obnovení pořádku*
203. Jan Šimsa: *Blahoslavení čistého srdce*
204. Jan Šimsa: *Hromádkova kritika Masaryka*
205. Jan Šimsa: *Poznámky ke knize Jobově*
206. Vladimír Škutina: *Pražské jaro*
207. Karel Štainer: *Šedem tisíc dní na Sibiři*
208. *Šuple* (časopis č. 1, 2 a 3 a redakční agenda)
209. Julius Tomin: *Podívaná*
210. Zdena Tominová: *Divadelní kus* (próza)
211. Zdena Tominová: *Totální nasazení*
212. Josef Topol: *Sbohem, Sokrate*
213. Tu Fu: *625 veršů* (překlad čínské poezie ze 6. století)
214. Karel Trinkewitz: *Metaromán*
215. Vlastimil Třešňák: *137 listů rukopisu*
216. Vlastimil Třešňák: *Dědo!*
217. Vlastimil Třešňák: *Romulus a Remus*
218. Vlastimil Třešňák: *Zeměměřič*
219. Mark Twain: *Výňatky z Adamova deníku*
220. Ludvík Vaculík: *Český snář*
221. Ludvík Vaculík: *Morčata*
222. Ludvík Vaculík: *Setkání s poezií*
223. Marie Valachová: *Srdce není žaludové eso*
224. Jan Vladislav: *Fragmenty*
225. Jan Vladislav: *Věty*
226. Jan Vladislav: *Šest suchých jehel pro Jiřího Johna*
227. Jan Vladislav: *Tajný čtenář 1, 2, 3, 4*
228. Jan Vladislav: *O lídech, ptáčích a květinách* (pohádky)
229. Jan Vladislav: *Velký zvířecí epos neboli Deset večerů s pohádkou*
230. Jan Vodňanský – Petr Skoumal: *Králíci pokusný*
231. Slávka Vondráčková: *Mrazilo – tálo*
232. Jiří Weil: *Dřevěná lžice*
233. Jiří Weil: *Motáky*
234. Jiří Voskovec: *Rekomandace*
235. Ivan Vyhnal: *Best generation*
236. Jan Zábrana: *Jen mrtví se neangažují*
237. *Zahraniční komentáře Jana Wericha*
238. *Zkrácené vydání dějin KSSS*
239. ing. Zuka: *Ekonomická revue – jaro 1979*
240. Josef Zvěřina: *Nežít v nenávisti*
- Texty cyklostylované a fotokopie
1. A. M. Bernard: *Duchovní život dnes a zítřa*
 2. K. Rahnem: *Všední věci*

3. Johannes Gründel: *Desatero přikázání pro naši současnost*
4. *Cesty myšlení – filozofický sborník*
5. *Teologické sborník*
6. *Teologické texty*
7. *Informace o církvi*

Knihy vydané v zahraničí

1. *Acta creationis* (německy)
2. *Bible*
3. R. S. Brissenden: *Michael* (časopis *Westerly*, 1975)
4. W. Congrave: *Marilyn Monroe*
5. *Encyklika Redemptor hominis* (latinské a polské vydání)
6. *Europa Archiv*
7. Ota Filip: *Nanebevstoupení Lojzka Lapáčka I–III*
8. Julius Firth: *Knihy a osudy*
9. V. L. Grosman: *Nevěsta*
10. Dušan Hamšík: *Spisovatelé a moc*
11. Maxim Gorkij: *Nečasové úvahy*
12. Jiří Hájek: *Dix ans après*
13. Václav Havel: *Moc bezmocných* (edice *Londýnských listů*)
14. *Hlásání evangelia* (Křesťanská akademie v Římě)
15. František Janouch: *Neretušované pohlednice z Číny*
16. Zdeněk Kalista: *Ctihodná Marie Elekta Ježíšova* (KA v Římě)
17. Eva Kantůrková: *Sešly jsme se v této knize*
18. Eva Kantůrková: *Den swarta staj-rna* (Černá hvězda, nakladatelství Alba, Stockholm)
19. E. Kohák: *Národ v nás*
20. E. Kohák: *O život v pravdě*
21. Pavel Kohout: *Bílá kniha*
22. Pavel Kohout: *Katyně*
23. H. Kovalyová: *Na vlastní kůži*
24. Jiří Lederer: *České rozhovory*
25. Jiří Lederer: *Palach* (německé vydání)
26. Alan Levy: *Pražské peřeje*
27. Arnošt Lustig: *Z deníku sedmnáctileté Perly Sch.* (nakl. 68, Toronto)
28. *List svätého Otca Jána Pavla II. všetkým kňazom v cirkvi u príležitosti Zeleného štvrtka 1979*
29. Jakub Loew: *Ježíš nazývaný Kristus* (KA v Římě)
30. Eduard Lipiński: *Zkušenosti a budoucnost*
31. Osip Mandelštam: *Topůrko pro kata* (Index)
32. *Mezinárodní dohoda o právním postavení uprchlíků*

33. Laco Mňačko: *Wie die Macht schmeckt* (vyšlo též v ČSSR)
34. Zdeněk Mlynář: *Mráz přichází z Kremle*
35. Zdeněk Mlynář: *Československý pokus o reformu*
36. Adolf Müller: *Hlasy z domova*
37. George Orwell: *Farm der Tiere*
38. Luděk Pachman: *Boha nelze vyhnat* (KA v Římě)
39. Luděk Pachman: *Motáky z Ruzyně*
40. Boris Pasternak: *Doktor Živago*
41. Karel Pecka: *Pasáž* (nakl. 68, Toronto)
42. Karel Pecka: *Štěpení*
43. *Poselství papeže Jana Pavla II. k Světovému dni míru 1.1.1980*
44. J. Ratzinger: *Úvod do křesťanství* (KA v Římě)
45. Zdena Salivarová: *Honzlová*
46. Radoslav Selucký: *Východ je východ*
47. Gordon Skilling: *The Czech Renaissance* (vydáno v Kanadě)
48. *Studie č. 66, VI/79* (Řím)
49. Vladimír Škutina: *Rusové opravdu přicházejí* (Magazin, Žürich)
50. Vladimír Škutina: *Na hradě plném bláznů* (Konfrontace)
51. Josef Škvorecký: *Zbábělci* (vyšlo také v ČSSR)
52. Josef Škvorecký: *Inženýr lidských duší*
53. Josef Škvorecký: *Lvíče*
54. A. Solženicyn: *Rakovina*
55. Alexandr Solženicyn: *V kruhu prvním*
56. Alexandr Solženicyn: *Dopis představitelům Sovětského svazu*
57. Tomáš Špidlík: *Klíč k neznámu* (KA v Římě)
58. Tomáš Špidlík: *Po tvých stezkách* (KA v Římě)
59. Anton Terstenjak: *O lidských vztazích* (KA v Římě)
60. *Wizyta Jana Pavla II. v Polsce*
61. *Základ spravedlnosti a míru*
62. Josef Zvěřina: *Ich habe mich entschieden*

Oficiálně vydáno v ČSSR (knižně nebo časopi-secky)

1. Charles Baudelaire: *Kurtizáně* (přeložil a vydal V. Nezval v roce 1943)
2. Albert Camus: *Mýtus o Sisyfovi*
3. *Časopis Tvář 1/1965*
4. Václav Černý: *Pláč koruny české* (nedostalo se na trh)
5. Federico Fellini: *Silnice* (scénář)
6. Ladislav Fialka: *Umění pantomimy* (scénáře)
7. Grossman a Šimek: *Povídky*

8. Dušan Hamšík: *Spisovatelé a moc*
9. Josef Kainar: *Jak ulovit štítku dlouhou jak stehno antické bohyně*
10. *Literatura v Americe* (vydalo americké velvyslanectví 1971)
11. Artur Miller: *Co je dramatické* (skripta DAMU)
12. J. R. Pick: *Seďm kytic pro buvola*
13. *Průboj* (zvláštní vydání 22. srpna 1968)
14. Albert Schweizer: *Lidé v pralese*
15. *Svět v obrazech* (28. 1. 1979 – Palach)
16. Ivan Sviták: *Co dělá filozof* (časopis *Plamen*)
17. Ivan Sviták: *Hlavou proti zdi* (text přednášky Univerzity Karlovy)
18. Jaromír Šavrdra: *Historické reminiscence*
19. Jaromír Šavrdra: *Autostop v sobotu odpoledne*
20. Jaromír Šavrdra: *Cestovní deník*
21. Jaromír Šavrdra: *Ulice se zakázaným vjezdem*
22. Miroslav Švandrlík: *Černí baroni*
23. Alexandr Tvardovský: *Ťorkin na onom světě*
24. *Dokumenty Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě – Helsinky 75* (nakladatelství Svoboda 1975)

Josef Zvěřina píše Nejvyššímu soudu

1T 15/81

Nejvyššímu soudu ČR

Proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23. 2. 83 o zabrání věci zajištěných při domovní prohlídce v bytě ThDr. Josefa Zvěřiny (dále citováno jako Usnesení) podávám v zákonné lhůtě toto odvolání:

1. Návrh městského prokurátora na domovní prohlídku, která byla u mne provedena 5. 1. 81, a to bez předchozího výslechu, byl odůvodněn v souvislosti s trestním stíháním Jiřího Gruntoráda, protože byla u něho nalezena moje adresa.

V předvolání městského soudu k veřejnému zasedání o vyslovení zabrání zajištěných věcí bylo toto jednání uvedeno v souvislost s Lubošem Dobrovským – bez bližšího určení nebo vysvětlení této změny spolupovníka.

1. Prohlašuji, že ani jednoho ani druhého jsem neznal, neměl s nimi naprosto žádné styky. Zabavené věci pak tuto skutečnost potvrdily, neboť nebylo nalezeno nic, co by s nimi nějak souviselo. Proto zajištění i zabavení uvedených předmětů (položky 1–38) nemá právní podklad, který vyžaduje § 55 odst. 1 písmeno a, b trestního

zákona (nikoli řádu, jak uvádí Usnesení), neboť jich nebylo ani mnou, ani jmenovanými užito, ani určeno k spáchání trestného činu obou jmenovaných.

2. Ani u jednoho předmětu nebylo zjišťováno a zjištěno, zda věci náležejí pachateli trestného činu, jak žádá § 55 písmeno 2 a § odst. 1 písmeno a trestního zákona

II. I když odhlédneme od nesprávného postupu při prohlídce, zajištění a zabavení a posuzujeme zabavené předměty samy v sobě, třeba usnesení zrušit – a to z těchto důvodů:

1. Usnesení uvádí jako své odůvodnění „obecný zájem“, aby nebyly „šířeny tiskoviny s antikomunistickým a antisocialistickým obsahem“. Šíření nebylo dokázáno, naopak Usnesení uznává, že „nebyla zajištěna osoba, která tyto materiály rozšiřovala“. Tím padá první opora Usnesení, protože ve své knihovně mohu mít třeba *Mein Kampf*.

2. To implicitně uznává i Usnesení, a proto se obrací k obsahu materiálů: „Zajištěné materiály jsou vesměs takového charakteru, že jejich rozšiřování mohlo narušit vývoj naší socialistické společnosti v oblasti politické, vyvolat nepřátelskou náladu vůči našemu socialistickému zřízení v jiných zemích, zejména v SSSR a v Polské lidové republice.“

Opět se mluví o rozšiřování, které nebylo dokázáno, nýbrž jen „mohlo“ toto způsobit. Ale také nemuselo. Usnesení si dále odporuje povšechným „vesměs“. Pod tuto „charakteristiku“ nemohlo skutečně směřovat následující položky: 2 a 11 A. M. Bernard, *Duchovní život* (3 exempláře), 4 J. S. Duenn, *Čas a mýtus*, 14 *Životopis Josefa Zvěřiny* (2 listy), 17 *Dialog s nevěřícími*, 18 *Hlásání evangelia*, 20 *List Jana Pavla II. kněžím 1979*, 26 Josef Zvěřina, *Ich habe mich entschieden* (napadena jen předmluva).

3. Bližší specifikace Usnesení mluví o písemnostech, které „zkreslují, zesměšňují, hrubě hanobí naši socialistickou společnost a socialistický řád, práci našich státních, především bezpečnostních orgánů, prokuratury a soudů, politiku naší vlády a komunistické strany, zejména také v oblasti kulturní a církevní“. Jako příklad se uvádí můj vlastní esej „Nežít v nenávisti“ (tedy žít v nenávisti?), který mi byl již jednou zabaven, a to při obvinění mé vlastní osoby z trestného činu, ale pak vrácen. Dále se uvádějí

Dopisy z vězení od Václava Bendy, které přece prošly vězeňskou cenzurou. Zdá se tedy, že posudek soudu není dost odborný.

4. Další kategorií písemností hodných zabavení tvoří podle Usnesení „písemnosti nábožensko-filozofického obsahu, které kromě náboženské tematiky, příp. také návodu a poučení o náboženské propagandě obsahují i ironizování dialektického materialismu a marxismu-leninismu jako světového názoru dělnické třídy, zlehčují revoluci a boj socialistických států za mír (viz např. *Teologický sborník, Texty č. 5, Klíč k neznámu, Ježíš nazývaný Kristus*)“. Taková charakteristika budí dojem frázovitosti, zaujatosti, novinářské povrchnosti, nespravedlivého hodnocení. Odkud je soud čerpá, vždyť k němu nemá kvalifikaci náboženskou, filozofickou a kulturní?

Ještě větší údiv budí, že encyklika Jana Pavla II. *Redemptor hominis, Cesty myšlení, Texty 1-4, Po Tvých stezkách, Život víry dnes, Pravda je silou* (snad mírové poselství Jana Pavla II.), Tomáš z Aquína aj. „hovoří přímo nebo v narážkách takovým způsobem o svobodě člověka, jeho nezczitelných právech, ale i o socialistických systémech, o náboženských poměrech v nich, utlačených duších v Polsku, komunistickém hnutí, světě za železnou oponou, že zejména u věřících občanů našeho státu mohou vyvolat nepřátelskou náladu vůči našemu zřízení“. Nicméně aspoň encyklika *Redemptor hominis* vyšla časopisecky u nás se státním schválením!

„V některých jsou uváděny historické události způsobem, který lze zneužít k těmuž cíli (viz např. *Ctihodná Marie Eleka Ježíšova* a v ní líčení Třicetileté války a bělohorské bitvy, *Aby láska byla ve všem*, soukromý dopis Suae Sanctitati Janu Pavlu II., *Teologické texty č. 5* a v nich kritika inkvizice).“ Tu mám silný dojem, že soud opouští nejen hledání práva, ale i kulturní úroveň.

5. Položky 1-4, 8, 10, 11, 15, 16, 23, 33 a další, pokud si mohu vzpomenout, jsou mé opisy, určené pro mne a pro mé studijní potřeby. Soud tu má povinnost přihlížet k oprávněným zájmům poškozeného (viz vysvětlivky k § 73 v komentáři trestního zákona I, str. 334, Praha 1980). Podobně i knihy z Křesťanské akademie v Římě, které mi normálně doručila pošta.

6. Všechny ideje v zabavených písemnostech zajisté oficiální ideologii nepodporují. Ostatně

kritika dialektického materialismu a marxismu-leninismu je věcí diskuse na příslušné vědecké konferenci, nikoli věcí policie a soudu. Takové jednání je v přímém rozporu se Závěrečným aktem helsinských dohod a paktů uveřejněných pod č. 120/76 Sbírkou. Konečně k takové kritice mohou – a mají – sloužit i spisy marxismu a leninismu!

Byl bych rád, kdyby Nejvyšší soud při přezkoumání shora uvedených výrazů a charakteristik městského soudu uvážil, zda se nedotýkají citů a přesvědčení věřících a zda tu není porušen § 198 trestního zákona o hanobení přesvědčení.

Z těchto důvodů žádám Nejvyšší soud ČSR, aby napadené usnesení městského soudu zrušil.

dr. Josef Zvěřina

Pravouhrlá 45, 150 00 Praha 5

→ STUDIE, III-IV-V, 1983, č. 87-89, s. 382-390.

1 V Informacích o Chartě je dokument publikován bez příloh, redakční poznámka o třech přílohách je nepřesná, neboť seznam knih vydaných v zahraničí je součástí první přílohy. Přílohy publikovaly pouze římské Studie, odkud jsou zde převzaty.

KRÁČENÝ TEXT DOKUMENTU: *Národní politika*, roč. 15 (1983), č. 7.

1983, 16. květen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR a Českému svazu žen o ohrožení práv dětí a rodičů v novelizovaném zákonu o rodině. (Dokument č. 15/83)

Již během loňského roku v dokumentu č. 20/82 upozornila Charta 77 kompetentní orgány ČSSR na tu část lidských práv, která se týká dítěte. Učinili jsme tak v souvislosti s problémy výchovy a vzdělání dětí v rámci současné situace v Československu.¹ I tentokrát, zejména u příležitosti nadcházejícího Dne dětí, 1. června, chceme upozornit na ev. nové ohrožení práv dítěte v naší vlasti.

Dnem 1. dubna 1983 nabyla účinnost novela č. 132/1982 § 45 zákona o rodině. V jejím třetím odstavci se praví: „Jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, nebo jestliže z jiných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit, může soud nařídit ústavní výchovu. Jestliže je to v zájmu dítěte, může soud nařídit ústavní výchovu i v případě, kdy jiná výchovná opatření nepředcházela. Z důležitých důvodů může soud nařídit ústavní výchovu až na jeden rok po dosažení zletilosti.“ Chápeme plně, že zákon může vyjadřovat především snahu státu co nejpružněji a s co nejmenšími odklady se zastat dětí, které žijí ve skutečně neutěšených rodinných poměrech, např. u rodičů či pěstounů, kteří buď o dítě hrubě nedbají, případně kteří je uvádějí do situací ohrožujících zdraví či život. Přece jen však se nemůžeme zbavit tísnivého pocitu, jak snadno je možno novelizovaného znění zákona o rodině zneužít jako nástroje politického nátlaku a šikan. Co když soudní orgán posuzující situaci dítěte bude považovat za vážné ohrožení jeho výchovy okolnost, že dítě je např. vychováváno v náboženském nebo politicky neoportunním duchu? Jaký je vlastně sortiment oněch jiných důvodů, které opravňují soud, aby nařídil odnětí dítěte rodině a přikázal ústavní výchovu? Které důvody budou ospravedlňovat a opravňovat soudce, aby tak rozhodl, aniž by předcházel jiná výchovná opatření? Není oprávněná obava, že soudci, kteří se poddají mimosoudním pokynům a budou jednat podle různých „politických“ direktiv (pro což existuje již nemalý počet precedentů), budou považovat za důvod k odnětí

dítěte z rodiny okolnosti, které souvisejí především s právě aktuálním politickým, resp. ideologickým nátlakem? Neposkytuje novelizovaná formulace nový prostor pro nátlak na neoportunní rodiny? Je vyloučeno, aby ti otcové, matky či pěstouni zodpovědní za dítě a skutečně o ně pečující s láskou, avšak svým občanským postojem projevující se neoportunně nebo jinak se znelibivší uslyšeli při těch či oněch „pohovorech“ výhrůžky týkající se odnětí jejich dětí, a to právě s poukazem na nové znění a možnosti novely zákona o rodině?

Nemělo by se tak stávat, protože v Deklaraci práv dítěte, přijaté Valným shromážděním OSN,² se vyhláší, že v duchovním vývoji mají působit a za dítě ručit především rodiče, a to díky těm lidským podmínkám, které nemůže nahradit žádná jiná instituce. Byli jsme však již nejednou svědky, kdy naše justice rozhodla podle jednostranného a zpolitizovaného komentáře k zákonu (např. k § 98, § 100, § 112, § 178 aj.) bez přihlídnutí k jiným platným zákonným normám (např. k lidským právům garantovaným podle vyhlášky 120/78).

Proto důrazně upozorňujeme na možnost hrubého zneužití novelizovaného znění zákona o rodině a žádáme, aby buď znění bylo poopraveno či doplněno v tom smyslu, aby zneužití bylo vyloučeno, a aby v komentáři k tomuto zákonu bylo jasně formulováno, že tento zákon nesmí být aplikován jako nástroj nátlaku na občansky nekonformní rodiče či jako nástroj ideologické převychovy dětí.

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

Na vědomí: Český svaz žen

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 6 (1983), č. 5, s. 4–5.

1 Viz D205 (1.6.1982).

2 Text úmluvy byl přijat Valným shromážděním OSN v listopadu 1959. Blíže viz poznámku k D205.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Proti zneužití zákona o rodině. Studie, 1983, č. 87–89, s. 378–379.

1983, 17. květen, Praha. – Dopis prezidentu republiky G. Husákovi žádající udělení milosti odsouzeným J. Šavrdovi a V. Liberdovi. (Dokument č. 16/83)

Pane prezidente,
nedávno byl už podruhé¹ v Ostravě odsouzen za údajné pobuřování – tentokrát k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na 25 měsíců – ostravský spisovatel dr. Jaromír Šavrd. Za totéž, za co byl odsouzen už jednou: že u něho bylo nalezeno několik strojopisů, převážně jeho vlastních textů, ale i některých dalších, a několik knih dílem vydaných v zahraničí a dílem u nás v šedesátých letech. Tentokrát byl jeho proces už docela zjevným výsměchem jakékoli mravnosti, spravedlnosti i logice: výmluvně o tom svědčí například okolnost, že jako jeden z hlavních argumentů obžaloby sloužil Šavrdův opis Tvardovského básně *Ťorkin na onom světě*, tj. básně jednoho z nejvýznamnějších sovětských spisovatelů nedávné doby, básně legálně v SSSR publikované a kritikou i samotným oficiálním *Slovníkem sovětských spisovatelů* kladně ceněné. Důkazy o tom snesené nevzal soud vůbec v potaz, stejně jako všechny další důkazy o Šavrdově nevině. Nevzal v potaz ani konstatovanou skutečnost, že vlastní rukopisy dr. Šavrdy, figurující rovněž v žalobě, nemají žádný podvrtný charakter, ba že dokonce nabízejí pozitivní obraz činnosti SNB (šlo o detektivky). Ale i kdyby nebylo toho všeho, je jasné, že za pobuřování lze soudit pouze někoho, kdo někoho jiného něčím pobouřil; nic takového však nebylo dr. Šavrdovi prokázáno. O naprosté neúčtě k celému soudnímu řízení svědčí posléze i takové detaily, jako například, že prokurátor dr. Jurča při líčení usnul a jednání muselo být proto přerušeno. Dr. Jaromír Šavrd je vážně nemocen, ve vazbě zhubl o 18 kg, potřebuje naléhavě operaci nohou (samí lékaři z vězeňské nemocnice na Pankráci doporučili přerušení vazby, aby tato náročná operace mohla být provedena!) a hrozí mu – nebude-li operace včas a řádně uskutečněna – amputace nohou.

Domníváme se, že tu jde o obzvlášť otrěsný případ svévole krajských bezpečnostních orgánů, jejich naprosté ignorance k zákonům, k elementárním lidským právům a svobodám i k základním humánním principům.

Spolu s dr. Šavrdou byl stejně nesmyslným způsobem odsouzen i prof. Vladimír Liberda,² člověk, který stál za války pro svou odbojovou činnost už před nacistickou poravčí četou a který pak celý svůj život zasvětil boji za to, aby se hrůzy, jaké v mládí poznal, už nikdy nemohly opakovat.

Jménem Charty 77, jejímž je dr. Šavrd signatářem (což je zřejmě jeho největší, byť nevyslovená „vina“), Vás s veškerou naléhavostí žádáme, abyste jeho i Liberdův případ napravil způsobem, který je asi v tuto chvíli jedině možný a který je zcela ve Vaší kompetenci, totiž udělením milosti.³ Jsme přesvědčeni, že je zcela evidentně nejen v obecném zájmu, ale i v zájmu současného státního vedení, aby Československo znovu a znovu na sebe neobracelo pozornost světové veřejnosti takto hanebnými případy, byť by byly jen dílem provinčních institucí, neboť i takové případy vrhají – tím, že jsou vůbec možné – velmi smutné světlo na celou československou justici a státní moc. Zvláště nyní, před velkým mírovým kongresem v Praze, by akt nápravy tohoto čerstvého a obzvlášť provokativního bezpráví byl zřejmě na místě: určitě by pomohl překonat pochybnosti o důvěryhodnosti hostitelské země tohoto kongresu a jeho pořadatelů, nad kterou se četné západní mírové iniciativy, jak je nám známo, vážně a s obavami zamýšlejí.

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

Václav Havel, člen kolektivu mluvčích Charty 77
Ludvík Vaculík, spisovatel

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Jaromír Šavrd (1933–1988), básník a spisovatel, v září 1978 zatčen, obviněn z trestného činu pobuřování za rozmnožování literatury, 9. srpna 1979 odsouzen na dva a půl roku. Po odpykání trestu znovu 5. září 1982 zatčen a 3. března 1983 Okresním soudem v Ostravě odsouzen k dalšímu 25 měsícům vězení za stejný paragraf pobuřování, zejména za rozepsání Tvardovského poemy *Ťorkin na onom světě*. R. 1980 byl Amnesty International adoptován jako vězeň svědomí.
- 2 Vladimír Liberda byl odsouzen 3. března 1983 spolu s J. Šavrdou za pobuřování a za rozmnožování údajně protistátních tiskovin.

- 3 *Naléhavou žádost o propuštění vážně nemocných politických vězňů R. Battěka, L. Lise a J. Šavrdy, kterou podepsalo více než 200 občanů, zaslala prezidentu republiky 2. března 1983 Anna Marvanová.* Informace o Chartě, roč. 6 (1983), č. 3, s. 4.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 13, č. 4 (červenec 1983), s. 52–53 • *Americké listy*, 10. června 1983 • *Studie*, 1983, č. 87–89, s. 419–420 • *Národní politika*, roč. 15 (1983), č. 8 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok č. 379 (28. května 1983).
SDĚLENÍ A KOMENTÁŘE: Sdělení VONS č. 47: Dr. Šavrdy vzat do vazby. *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 12, s. 7 • Sdělení VONS č. 133: Příklad J. Šavrdy. *Tamtéž*, roč. 2 (1979), č. 13, s. 2–3 • Sdělení VONS č. 310: J. Šavrdy zno-
vu ve vazbě. *Tamtéž*, roč. 5 (1982), č. 9, s. 8–9 • Sdělení VONS č. 315: J. Šavrdy ve vazbě. *Tamtéž*, roč. 6 (1983), č. 1, s. 7 • Sdělení VONS č. 322: J. Šavrdy a V. Liberda odsou-
zení. *Tamtéž*, roč. 6 (1983), č. 3, s. 3–4 • Pronásledování v ČSSR. *České slovo*, č. 6 (červen 1983), s. 2 • Příklad dr. Šavrdy a prof. Liberdy. *Nový domov*, roč. 34, č. 9 (5. května 1983) • *Studie*, 1983, č. 85–86, s. 186–190 • *Listy*, roč. 13 (1983), č. 4, s. 52–53.

1983, 22. květen, Praha. – **Protestní dopis protivládní organizaci Unita v Angole proti násilnému zadržení skupiny československých občanů.** (Dokument č. 17/83)

Jménem Charty 77, občanské iniciativy k obraně lidských práv a základních svobod československých občanů proti jakémukoliv útlaku a zvůli ze strany moci, stejně jako jsme činili a činíme při porušování těchto práv a svobod v naší zemi, odsuzujeme i násilné zadržování skupiny čs. občanů, v tom i žen a dětí, v Angole.¹ Je to akt odporující základním zásadám a normám humanity, jak jsou vyjádřeny ve Všeobecné deklaraci lidských práv. Žádáme neodkladné propuštění všech.

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 6 (1983), Č. 5, S. 6.

- 1 *V Angole bylo partyzánským hnutím Unita, které již 11 let bojovalo proti prosovětskému režimu v Luandě a proti 20 tisícům kubánských vojáků chránících vládu, zajato 66 čs. občanů poté, co jednotky Unity zaútočily 12. března 1983 na vládní průmyslový komplex – papírnu v Alto Cutambela, kde pracovali čs. experti. Po intervenci papeže Jana Pavla II. bylo koncem června propuštěno 45 občanů, za propuštění zbývajících Unita žádala propuštění svých členů vězněných luandským režimem. Více než rok čs. vláda jednání o čs. rukojmích brzdila tím, že odmítala jednat přímo se zástupci Unita. Plukovník Kenandu, člen vedení Unita, v rozhovoru v relaci rozhlasové stanice Svobodná Evropa řekl, že Unita musela vlastně na čs. vládu vykonávat nátlak, aby se začala o své lidi starat. (ÚSD, sb. RFE, pol. blok 712, 25. dubna 1984.) Vláda své stanovisko změnila, když Unita byla ochotna – na základě intervence Jiřího Pelikána – rukojmí propustit. Pelikán jednal s vůdcem Unity Savimbim, obrátil se také na francouzskou, belgickou, západoněmeckou a tuniskou vládu, aby pomohly dohodě Unity s čs. vládou. Teprve potom došlo k dohodě mezi zástupci Unita a čs. vládou a v červenci 1984 byli čs. občané propuštěni.*

Čs. vláda se odměnila J. Pelikánovi za jeho iniciativu o osvobození rukojmí hanlivou pomluvou. Náměstek ministra zahraničí Stanislav Svoboda Pelikána obvinil, že organizaci Unita požádal, aby rukojmí zastřelila.

KOMENTÁŘ: Prohlášení Jiřího Pelikána italské tiskové agentuře ANSA. *Listy*, roč. 14 (1984), č. 5, s. 18 • Pelikán, J.: Jak jsem se stal zabijákem. *Tamtéž*, s. 18–19.

D242 1983

1983, 24. květen, Praha. – Dopis Mezinárodní organizaci práce o zmírnění pracovní diskriminace v důsledku tlaku Mezinárodní organizace práce na čs. vládní orgány a o dalších mimoprávních politických způsobech diskriminace. (Dokument č. 18/83)

Občanské společenství Charta 77 již v roce 1977 zdokumentovalo několik desítek případů diskriminace v zaměstnání a povolání těch československých občanů, kteří podepsali její základní prohlášení.¹ S touto praxí československých zaměstnavatelů, justice a odborů seznámila Mezinárodní organizaci práce Mezinárodní konfederace svobodných odborů, neboť tu šlo o zřejmý případ porušení úmluvy č. 111 o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání, kterou Československo ratifikovalo v roce 1964 a která se tak stala nedílnou součástí československého právního řádu.

Mezinárodní organizace práce po řadu let projednávala a stále ještě projednává tuto stížnost.² To mělo a nesporně má kladné důsledky. Československá oficiální místa byla nucena revidovat alespoň některé z nejkřiklavějších případů propuštění ze zaměstnání signatářů Charty 77, zpravidla těch, kteří vykonávali dělnická povolání. Zaměstnavatelům, tj. vedoucím pracovníkům státních podniků a organizací, bylo uloženo, aby se pro přítomnou dobu vyhnuli hromadnému propouštění nových signatářů Charty 77. Po projednání ve Federálním shromáždění ČSSR byl zpřesněn výklad některých ustanovení Zákoníku práce, která se používají pro právní zdůvodnění výpovědi ze zaměstnání. Charta 77 je vděčna všem, kteří se svým zájmem a aktivitou přičinili o odstranění alespoň některých nejviditelnějších projevů pracovní diskriminace posledních let.

Přes všechny tyto nesporně pozitivní skutečnosti však diskriminace při výkonu zaměstnání a povolání v Československu pokračuje. Její hlavní formou dnes už není *propouštění* občanů ze zaměstnání pro jejich politické názory a občanské postoje; ostatně to není hlavní formou diskriminace už od velkých čistek z počátku 70. let (krátké období po zveřejnění Charty 77 bylo z tohoto hlediska spíše výjimkou), ale *nepřipouštění* všech těch, kteří mají nebo by potenciálně mohli mít politické názory odlišné od názorů oficiálních, do všech jen trochu významných míst ve státní správě,

v hospodářském životě, v kulturní a vědecké sféře. Takový postup se uplatňuje vůči desetitisícům a statisícům československých občanů.

Tato praxe – praxe tzv. „kádrového stropu“ – často uniká pozornosti, ale všichni čs. občané jsou s ní důvěrně seznámeni, neboť je provází od prvních let školní docházky prakticky až do hrobu. Neopírá se o žádně normy obsažené v československém právním řádu, ale o normy stanovené orgány té politické síly, která soustřeďuje veškerou moc v zemi – orgány Komunistické strany Československa. Právní normy jsou z hlediska praktického průběhu pracovněprávních vztahů těmto normám podřazeny.

Podle norem neopírajících se o právní řád, norem porušujících ústavní zásadu rovnosti všech občanů, probíhá např. výběr na všechny střední a vysoké školy i výběr k vědecké přípravě. Při něm má daleko větší význam postavení rodičů v mocienské sféře než schopnosti, vědomosti a pile uchazečů. Podle obdobných norem se „kádrují“ i uchazeči o všechna jen trochu významná místa v profesionální sféře – místrů v závodech, úředníků na ministerstvech či elévů v redakcích počínaje a řediteli závodů, děkany univerzity a „voleními“ funkcionáři společenských organizací konče. Základním kritériem přítomnosti odborné zdatnosti, ale oddanosti moci. Ukázkou takové mimoprávní normy, zajišťující již uvedená kritéria výběru, je usnesení předsednictva ÚV KSČ o kádrové a personální práci ze dne 6. 11. 1970,³ jež platí dodnes (následující je z *Rudého práva* ze dne 1. 8. 1980): „Kvalifikaci tvoří politická vyspělost, třídní uvědomělost, požadovaný stupeň teoretických znalostí a vědomostí, životních a zejména pracovních zkušeností, dovedností a návyků, všeobecného rozhledu a intelektu, morálních vlastností a osobních schopností. Její významnou součástí jsou politické postoje, věrnost socialismu, marxisticko-leninské politice Komunistické strany Československa a socialistického státu, přátelství k Sovětskému svazu.“ Obdobně se dvojí druh norem používá pro občany v důchodovém věku, kde se těm, jež prokázali služby a oddanost moci, udělují podle nikdy nezveřejněných norem tzv. „osobní“ důchody, jež jsou značně vyšší než peníze „normálních“ občanů.

Základním znakem těchto mimoprávních norem je, kromě jejich nadřazenosti normám

právním, že občan je jen pasivním subjektem aplikace jejich ustanovení. Zpravidla nemůže znát jejich přesné znění (citovaný úryvek je vzácnou výjimkou), neví, který orgán podle nich o něm rozhoduje, nemá možnost se takového jednání účastnit, nezná povětšinou ani obsah rozhodnutí, jež se ho dotýkají, i když nese a pociťuje jejich důsledky, nemá možnost se proti takovým rozhodnutím kamkoli odvolat. Avšak kádrové spisy obsahující tato rozhodnutí nebo hodnocení jej doprovázejí ze školy do školy, od zaměstnavatele k zaměstnavateli. Z tohoto systému není v Československu úniku – platí doslova ve všech podnicích, institucích, organizacích, družstvech, školách.

Proto pro zjištění, zda se v Československu dodržuje úmluva č. 111 v každodenní praxi, nestačí jen studovat znění příslušných zákonných ustanovení. Bez znalosti těchto mimoprávních, avšak závazných norem (daleko závaznějších, než jsou normy právního řádu), bude každý soud neúplný a zkršený. Bylo by proto účelné, kdyby zjištěním *skutečného* stavu v oblasti pracovněprávních vztahů, zjištěním skutečné míry diskriminace v zaměstnání a povolání, byla Mezinárodní organizací práce pověřena komise znalců, která by na místě prozkoumala situaci. To by byl podle našeho názoru skutečně účinný prostředek, jak zmenšit reálnou míru diskriminace v zaměstnání a povolání, jíž jsou vystaveny desetitisíce a statisíce československých občanů.

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 6 (1983), Č. 6, S. 1–2.

- 1 Viz D16 (30. 5. 1977) a D19 (30. 6. 1977).
- 2 Viz D92 (7. 2. 1979), D121 (říjen 1979), D144 (15. 5. 1980), D170 (26. 3. 1981), D204 (17. 5. 1982).
- 3 Viz NA, f. ÚV KSČ, 02/1, sv. 143, a. j. 221. Blíže Hradecká, V. – Koudelka, F.: Kádrová politika a nomenklatura KSČ 1969–1974. Praha 1998, ÚSD AV ČR, s. 120–133. Viz též *Kolektiv autorů katedry teorie a praxe výstavby strany: Aktuální otázky kádrové politiky a kádrové práce. Vysoká škola politická ÚV KSČ 1974*, 239 s.

PLNÉ ZNĚNÍ: *Studie*, III–V, 1983, č. 88–89, s. 376–378 •

ÚSD, sb. RFE, pol. blok 4.–5. 6. 1983.

KOMENTÁŘ: *Národní politika*, červenec 1983, s. 6.

1983, 30. květen, Praha. – Dopis pražskému sekretariátu koordinační skupiny Světového shromáždění za mír, život, proti jaderné válce, uplatňující nárok a právo Charty 77 účastnit se shromáždění. (Dokument č. 19/83)

Neformální společenství občanské iniciativy Charta 77 pro respektování a obranu lidských práv a základních svobod se přihlašuje k účasti na Světovém shromáždění za mír a život, proti jaderné válce.¹

Charta 77, vzniklá v plném souladu s článkem 17 a 29 Ústavy ČSSR a působící po více než šest let v souladu s čs. právním řádem, jehož součástí jsou i mezinárodní pakty o lidských právech, jak byly po ratifikaci publikovány ve *Sbírce zákonů* pod č. 120/1976, angažuje se za hodnoty a cíle, které podle mezinárodněprávních a politických dokumentů, podepsaných i nejvyššími představiteli našeho státu, tvoří základní komponenty míru, soužití a spolupráce mezi národy.

Z pozic daných touto základnou přistupuje i k otázkám, jež jsou na pořadu Shromáždění. Sdílí znepokojení nad nebezpečím, jež pro naši zem, náš kontinent i celé lidstvo představuje stále stupňované tempo zbrojení, stále zdokonalované systémy zbraní, násobící kapacitu ničení a smrti, rostoucí vojenské výdaje ochuzující současné i budoucí generace a zabraňující využití tvůrčího potenciálu vědy a techniky k řešení globálních problémů lidstva, zejména rozporu „Sever–Jih“, i hrozby vyčerpání zdrojů a zničení životního prostředí naší planety. Odsuzuje všechny pokusy vlád kdekoli ve světě řešit vojenskou silou nebo hrozbou takové síly kterékoli politické problémy a spory. Považuje za zločinné plány na rozpoutání a vedení atomové války – ať již jsou veřejně vyhlášovány, či utajovány – a přípravy k jejich uskutečnění. Pokládá za přední úkol lidí dobré vůle tomuto nebezpečí čelit. Vítá všechny akce mírového hnutí, v němž spatřuje výraz poctivou odpovědnosti národů a prostých lidí za dění ve světě i jejich rozhodnutí neponechávat rozhodování o základních problémech lidstva v rukou vojensko-průmyslových komplexů či mocenských aparátů, nýbrž domáhat se pravdivé informace o těchto problémech i spolurozhodování při jejich řešení a účasti na kontrole jejich provádění. Sdílí přesvědčení, že takové akce jsou s to přimět

vlády států a zejména velmocí k věcnému a poctivému jednání o konkrétních krocích ke snížení a omezení zbrojení, vyřazení jaderných a jiných zbraní hromadného ničení, zřízení bezatomových pásem, snížení vojenských výdajů, zmírnění mezinárodního napětí – až k zastavení závodů ve zbrojení a ke všeobecnému a úplnému odzbrojení pod účinnou mezinárodní kontrolou.

Boj proti válce je jedním z aspektů úsilí vymánit člověka z útlatku a manipulace anonymních sil a struktur moci. Je proto nerozlučně spojen s úsilím hájit a zabezpečit respektování lidských práv a důstojnosti každého člověka v každém společenském a státním zřízení. Je jen přirozené, že tak významné dokumenty mírového snažení národů, jako je Charta Spojených národů, Všeobecná deklarace lidských práv a základních svobod schválená Valným shromážděním OSN, mezinárodní pakty tímto orgánem vypracované a přijaté, jakož i Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, vyhlášují respektování lidských práv a základních svobod za jednu z hlavních podmínek mírového soužití a spolupráce mezi národy. Jak ukazuje i zkušenost, je úcta k právům a svobodám vlastních občanů kritériem opravdovosti mírové politiky každé vlády, předpokladem důvěry i v mezinárodních vztazích – důvěry, bez níž se těžko dostává vpřed jakékoli jednání mezi státy právě v oblasti odzbrojení. Je také předpokladem k tomu, aby obyčejný člověk, lid, národy mohli účinně vystupovat ve věci míru.

Charta 77, která tyto myšlenky a zásady několikrát opětovně zdůraznila jak vůči orgánům vlády naší republiky, tak i vůči představitelům mírových iniciativ z různých zemí, hlásí se k účasti na dialogu, jímž podle veřejných prohlášení organizátorů má být právě pražské shromáždění, otevřené všem hnutím, tendencím i skupinám, představujícím a hájícím rozličné aspekty mnohotvárné problematiky míru a života. Je přesvědčena, že při zachování této mnohotvárnosti a plnosti může hlas míru na Shromáždění zaznít opravdu přesvědčivě a účinně.

Pozvánku a potřebný materiál pro naše představitelky pošlete, prosíme, na níže uvedenou adresu.²

*Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77*

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOVIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Světové shromáždění za mír a život, proti jaderné válce se konalo v Praze ve dnech 21.–26. 6. 1983.
- 2 Zástupci Charty 77 nedostali na dopis odpověď a nebyli na jednání připuštěni. Dále viz D244 (12. 6. 1983), D247 (15. 6. 1983), D248 (30. 6. 1983).

PLNÉ ZNĚNÍ TEXTU: *Informace o Chartě 77*, roč. 6, č. 6 (červen 1983), s. 2–3 • Charta se hlásí k účasti na Světovém shromáždění za mír v Praze. *Studie*, 1983, č. 87–89, s. 409–410 • *Národní politika*, č. 7 (červenec 1983).
KOMENTÁŘ: J. Lederer in sb. RFE, pol. blok 374 (22. května 1983).

D244 1983

1983, 12. červen, Praha. – Otevřený dopis
předsedovi Přípravného výboru Světového
shromáždění za mír a život, proti jaderné
válce, MUDr. Tomáši Trávníčkovi, o vyloučení
Charty 77 z účasti na Světovém shromáždění.¹
(Dokument č. 21/83)

Dne 30. 5. 1983 odeslali mluvčí Charty 77 dopis Přípravnému výboru Světového shromáždění za mír a život, proti jaderné válce. V tomto dopise Charta 77 shrnuje svá dosavadní stanoviska k zabezpečení míru a požádala přípravný výbor, aby poslal na adresu jedné z mluvčích, Anny Marvanové, potřebný materiál a pozvánky pro představitele Charty 77.²

Mezitím Státní bezpečnost zahájila dlouhou řadu výslechů a tzv. pohovorů se signatáři i přáteli Charty 77, při nichž buď varuje před jakýmkoliv akcemi, nebo vyhrožuje izolací aktivistů po dobu Shromáždění. Ze tří mluvčích Charty 77 byly u takového výslechu obě ženy, Marie Rút Křížková a Anna Marvanová. První byla předvolána, druhá dokonce předvedena. Oběma byla položena otázka, co chystá Charta 77 ke Světovému shromáždění, obě poukázaly, že je to záležitostí signatářů. Anně Marvanové pak ještě byla položena otázka, nechystá-li Charta 77 bojkot shromáždění. Odpověděla, že rozhodně nechystá. Výsledky ostatních denně pokračují.

Protože do 6. června nedošla odpověď na dopis Charty 77, šli ji ugovat dva z mluvčích, Jan Kozlík a Anna Marvanová. Protože nevěděli, na koho by se mohli obrátit, hledali oddělení, kam přicházejí dopisy, aby tam zjistili, kdo se bude žádostí Charty 77 zabývat. Toto oddělení našli v 5. patře. Přítomná pracovnice hned po sdělení jména odesílatelky věděla, oč se jedná, uvedla, že dopis Charty 77 byl přidělen panu Kupcovi, a šla zjistit, kde ten právě je. Vrátila se s tím, že pan Kupec je na poradě, a sama se nabídla dojít tam ohlásit návštěvu obou mluvčích. Vrátila se s tím, že pan Kupec je v 1. patře, že neví, kdy porada skončí, ale že oba mluvčí mohou počkat, mají-li čas. Jan Kozlík a Anna Marvanová šli tedy do 1. patra, kde jim v předpokojí poradě bylo sděleno, že ta skončí během čtvrt hodiny. Po chvíli za nimi přišla pracovnice z 5. patra, která s nimi již jednala, a oznámila, že jí pan Kupec

telefonoval, aby mluvčím sdělila, že porada se protáhne do pozdních nočních hodin a že tedy nemají čekat. Oproti této informaci však porada skončila během krátké doby a pan Kupec v doprovodu kolegy vyšli na chodbu. Když viděli oba mluvčí, začali po chodbě utíkat. Jan Kozlík se vydal za nimi s dotazem, který z nich je pan Kupec. Ten, který – jak se později ukázalo – byl pan Kupec, odpověděl, že soudruh Kupec odjel na poradu mimo budovu. Anna Marvanová a Jan Kozlík se tedy vydali do 5. patra ke kanceláři pana Kupce, kam jmenovaný opravdu za chvilku přišel. Rezolutně odmítl cokoliv říci s poukazem na to, že nemá ani dvě minuty čas, odmítl stanovit jiný termín a vyzval mluvčí, aby si jej smluvili telefonicky, odmítl však jim dát číslo telefonu. Na dotaz Anny Marvanové, je-li takový postup přípravného výboru ke všem zájemcům o účast na Světovém shromáždění stejný, odpověděl, že co má dělat, když byl takto znenadáni mluvčími přepaden, a zavřel se ve své kanceláři.

Mluvčím se však přece jen podařilo získat jeho přímou telefonní linku a následující den, v úterý 7. června, mu Jan Kozlík volal. Na rozdíl od předchozího dne byl pan Kupec přívětivý, řekl, že by bylo nesmyslné komukoliv odpírat účast na Světovém shromáždění. Vyžádal si telefonní čísla obou mluvčích, aby je mohl vyrozumět o schůzce, která prý se s nimi chystá ještě téhož dne. Nikdo se však neozval, až ve středu 8. června telefonovala Anně Marvanové paní Kristová z přípravného výboru. Řekla, že volá z příkazu pana Kupce, který pověřil pracovníci výboru paní Erbekovou, aby se s mluvčími sešla v pátek 10. června 1983 ve 14.00 hodin v 5. patře budovy, v níž má přípravný výbor sídlo. Anna Marvanová potvrdila účast všech tří mluvčích. Ve čtvrtek 9.6.1983 těsně před půl pátou, tj. před koncem pracovní doby, však volala paní Kristová znovu a oznámila, že pro naléhavé pracovní úkoly paní Erbekové schůzka odpadá. Na dotazy odpověděla, že náhradní termín nebyl stanoven, že jí nebylo sděleno ani to, budou-li mluvčí znovu pozváni.

Znamená to tedy, že v rozporu s prohlášením o otevření Shromáždění pro všechny bez rozdílu názorové orientace, bez uvedení věcných důvodů je Charta 77, která se k účasti na Světovém shromáždění za mír a život, proti jaderné

válce, přihlásila dopisem z 30.5.1983, vylučována?³

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

1 *Ve složce je u dokumentu uložen předávací dopis z 15.6.1983 s hlavičkou Ústředního výboru Národní fronty ČSSR Federálnímu ministerstvu vnitra: „Vážení soudruzi, dne 14.6.1983 byl na adresu prof. T. Trávníčka, předsedy přípravného výboru Světového shromáždění, doručen poštou dopis tzv. signatářů Charty 77. Vzhledem k tomu, že tato organizace není v systému organizací sdružených v Národní frontě a pokud známe, není registrována ani podle platných čs. zákonů, postupujeme Vám tento dopis k dalšímu řízení. Se soudružským pozdravem Libor Turinský, vedoucí sekretariátu místopředsedy ÚV NF ČSSR.“ (15.6.1983, čj. T/413-1983).*

V průběhu shromáždění předseda přípravného výboru T. Trávníček na dotazy novinářů o účasti chartistů odpověděl: „Musíte rozumět československému systému, podle kterého byli delegáti vybráni Národní frontou. Charta 77 není organizací v souhlasu s československým zákonem... Pro nás, v naší socialistické společnosti, tito tzv. disidenti neexistují. Jsou to jednotlivci, snad 20 nebo 30, a nemůžeme jim dávat na shromáždění přednost před našimi poctivými občany.“ (Světové shromáždění s protesty a demonstracemi. České slovo, č. 7 (červenec 1983), s. 3–4.)

2 *Srv. D243 (30.5.1983).*

3 *Viz též D248 (15.6.1983), D249 (30.6.1983).*

PLNÉ ZNĚNÍ TEXTU: *Informace o Chartě 77*, roč. 6, č. 6 (červen 1983), s. 6–7 • *Studie*, 1983, č. 87–89, s. 411–412.

KOMENTÁŘ: Sláva Volný, ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 17/83-7.

1983, 14. červen, Praha – **Dopis prezidentu republiky G. Husákovi, žádající o amnestii pro čs. občany uvězněné nebo trestně stíhané za činnost související s obhajobou lidských práv. (Dokument č. 22/83)**

Pane prezidente,
v ovzduší nadcházejícího Světového shromáždění za mír a život, proti jaderné válce, se na Vás znovu obracíme se žádostí, abyste využil své pravomoci nejvyššího činitele státu a učinil onen skutek, na který čekají pokrokové síly světa i občané Československa, abyste propustil alespoň tyto vězněné: ing. Petra Uhla, který z 41 let svého života tráví osmý rok ve vězení, těžce nemocné vězně ing. Rudolfa Battěka a dr. Jaromíra Šavrdy, kterému hrozí amputace obou nohou, Jiřího Gruntoráda, Ivana Jirouse, F. Stárka, prof. Liberdu, ing. Čerňovského, J. Litomiského, vězněné příslušníky řádu františkánů a těžce nemocného Ladislava Lise, který na soud čeká ve vězení již šestý měsíc.

Všichni tito občané se neprovinili ničím jiným, než že postupovali v souladu s pakty o lidských právech, jak byly publikovány ve Sb. z. 120/76, usilovali o dodržování hodnot a cílů, které jsou nedílnou součástí míru mezi národy.

Propuštění vězněných je nezbytným aktem spravedlnosti a v současné době i významným přínosem k tomu, aby hlas Československa zazněl ze Světového shromáždění za mír a život, proti jaderné válce, skutečně přesvědčivě.¹

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

¹ U dokumentu jsou ve složce uloženy tři dopisy zasláné Světovému shromáždění: dopis politických vězňů Z. Čerňovského, J. Litomiského, F. Lízny, L. Bažanta, P. Pospíchala, M. Šimona, J. Průši a J. Devátého z věznice Plzeň-Bory z 22. 5. 1983, jehož ústředním motivem je „podmíněnost osudů všech politických vězňů na celém světě a světového míru“, dopis Anny Šabatové delegátům Světového shromáždění z 21. 6. 1983, aby se zaslali o propuštění manžela P. Uhla, a dopis Aleny Lisové z 21. 6. 1983 s žádostí o pomoc pro svého muže a všechny nespravedlivě stíhané. Srv. Informace o Chartě 77, roč. 6 (1983), č. 6, s. 10–12.

PLNÉ ZNĚNÍ TEXTU: *Informace o Chartě 77*, roč. 6, č. 6 (červen 1983), s. 8 • *Studie*, 1983, č. 87–89, s. 415–416.

KOMENTÁŘ: Dienstbier, J.: O psaní dopisů. *Listy*, roč. 13 (1983), č. 5, s. 27–29 • Mlynářík, J.: O zacházení s nemocnými vězni v ČSSR. *Tamtěž*, s. 52–53.

1983, 14. červen, Praha. – Nezveřejněný dopis s neznámým obsahem rakouskému spolkovému kancléři Bruno Kreiskému.

[Jediným pramenem o existenci dopisu je Seznam dokumentů Charty 77 vydaných v prvním pololeťi 1983 (D249 z 30. června 1983). Přes všechno úsilí se zatím – k 15. květnu 2007 – nepodařilo získat žádné informace o obsahu dopisu. Nebyl úspěšný ani profesor Anton Staudinger z vídeňské univerzity, který se laskavě ujal pátrání po dokumentu v rakouských archivech. Z archivu Nadace Bruna Kreiského dostal odpověď, že žádný dopis mluvčích toho data se ve fondech archivu nepodařilo najít, třebaže se tam nacházejí početné spisy o disidentech, mezi nimi rozsáhlý fascikl ke kauze Rudolf Battěk. V rakouském Státním archivu ještě archiváři nemají přístup ke spisům z roku 1983, v nichž by dopis mohl být uložen.]

1983, 15. červen, Praha. – Dopis Světovému shromáždění za mír a život, proti jaderné válce. (Dokument č. 20/83)

Vážené shromáždění,¹ předpokládáme, že jako ti, kterým není lhotejný osud člověka na této zemi a kteří přijímáte na sebe odpovědnost za tento osud, jste schopni lépe než lidé starající se jen sami o sebe nazírat hloubku krize, v níž se dnešní svět a soudobé lidství ocitají. Jedním z projevů této krize je i to, čemu se chcete na svém kongresu věnovat a co by se dalo nazvat krizí míru.

Je mnoho oblastí světa, kde se sice neválčí, ale kde přesto nelze ani vzdáleně mluvit o míru. Není v nich totiž – například – mír mezi občanem a jeho státem, tento základ každé smysluplné lidské obce. Kde není ovšem tohoto vnitřního míru, tam není ani jistoty míru vnějšího: vláda, která neslouží občanovi, která je hluchá k jeho názorům a elementárním právům, nebo je dokonce potlačuje, a která se tak vymyká jakékoli veřejné kontrole, propadá zcela zákonitě – totiž ze samé podstaty moci vyrůstající – touze dál a dál rozšiřovat okruh svého vlivu, a to znamená i svého vlivu směrem „ven“. Potlačujíc veřejné mínění a občanské svobody, vztahuje se taková vláda stále zfetelněji jen k partikulárnímu horizontu svého vlastního zájmu a dbá stále méně zájmů obecně lidských, čímž se stává nevyhnutelně nebezpečnou pro všechny. Nejen ze své bytostně expanzivní povahy, ale i proto, že oč víc manipuluje své občany, o to snadněji pak může získávat jejich – třebaš nedobrovolnou – podporu pro cokoliv, pro co se rozhodne. Nutně přitom podléhá svůdnosti stavu, kdy vyčlenivši veškeré vlastní vojenské přípravy z veřejné diskuse má v této oblasti nepoměrně volnější ruce, než kdyby se musela konfrontovat s veřejným míněním. Ale nejde jen o to: vláda, která popírá pravdu o skutečných poměrech v okruhu své svrchovanosti, nemůže budít důvěru jiných vlád – a to dokonce ani tehdy, kdy se upřímně a ve vlastním zájmu snaží s nimi dohodnout. Moc, která žije v trvalém napětí se společností, je de facto mocí ve stavu trvalé mobilizace – a ani to nemůže posilovat naději, že s ní lze počítat při tvorbě skutečného míru, tedy nejen takového, jaký se jí hodí a jaký jí nejlépe vyhovuje.

Nejmocnější síly tohoto světa si navzájem nevěří a jejich vyjednávání jsou proto svízelnější, než by mohla být. Proč si však nevěří? Protože – vědouce toto všechno – mají k vzájemné nedůvěře tisíc a jeden důvod: lépe než kdo jiný například o sobě navzájem vědí, jak snadno mohou uzavřené dohody obcházet nebo jak touží dělit si svět na sféry svého vlivu, rozšiřovat je a potlačovat v nich – jednou nenápadně a nepřímo, podruhé zcela přímo a brutálně – přirozené zájmy jejich obyvatel a národů.

Nebude skutečného míru bez skutečné důvěry a nebude skutečné důvěry, dokud budou – i když zahaleny do vznešených slov – partikulární zájmy různých establishmentů hrát v politice větší roli než skutečný prospěch všech lidí, národů a celého světa. Tato základní a hluboká odpovědnost za lidstvo v planetárním měřítku – jako do politiky promítnutá odpovědnost za důstojný a svobodný život každého člověka – se však v myšlení států, vlád a především velmocí zřejmě neprosadí, dokud si to na nich tisíce a miliony obyčejných lidí dobré vůle nevyнутí. To se však těžko stane, dokud se cosi radikálně nezmění v samotné struktuře soudobého lidství, totiž dokud nevystoupí dnešní člověk ze zajetí své orientace na své omezené, privátním horizontem obezdržené, k obecnému dění lhostejné a tudíž veskrze problematické a nakonec i ve své omezenosti ohrožené individuální štěstí.

Chápeme soudobé mírové hnutí jako jeden z pokusů o takovouto hlubokou proměnu v orientaci dnešního lidství. Proto se přirozeně i my – jako ti, jimž rovněž není lhostejný osud lidské obce – otevíráme dialogu a spolupráci s ním, vítáme ho a cítíme se být s ním spojeni touž základní vůlí po lepším světě. Právě tato vůle nás ovšem zároveň nutí vždy znovu upozorňovat na různé hlubší aspekty problému míru, a to zvláště na ty, které si díky své specifické zkušenosti obzvláště živě uvědomujeme.

Často se zdárazňuje souvislost mezi mírem a lidskými právy. Nedomníváme se, že tu jde jen o nějakou – těsnější či volnější – souvislost dvou různých a víceméně samostatných veličin, ale že tu jde – jak lze tisícerými konkrétními argumenty doložit – vlastně o věc jedinou, respektive o dvě dimenze téhož, jediného a nedělitelného problému: krize světa jako krize odpovědnosti

mocných, vyrůstající z krize lidské odpovědnosti vůbec. Tato krize má ostatně i další neméně důležité dimenze, jako je například prohlubující se propast mezi bohatými a chudými částmi světa nebo pokračující devastace přírody, životního prostředí a všech hodnot, které v sobě ukrývá země a které člověk tak nesmyslně a v rozporu se svými základními zájmy drancuje a ničí. Vydělovat kteroukoli z těchto dimenzí z celku toho, čeho dimenzí je, znamená tudíž jen obelhávat sebe sama a předem své úsilí – jakkoli dobře míněné – odsuzovat k nezdaru.

Vítáme přirozeně všechna mezinárodní jednání o snížení stavu zbraní a radujeme se z každého jejich i nepatrného úspěchu i z každého nového pokusu jednotlivých stran přiblížit se stanoviskům strany druhé. Neskrýváme však přitom své přesvědčení, že všechny dílčí úspěchy na této rovině dosažené nemohou být bohužel ničím víc než jen příspěvkem k upevnění současného příměří jako určitého klidu zbraní, respektive ke zklidnění horkých hlav, vojenských snů a rozmachu vojenského průmyslu. Skutečný mír však tato jednání sama o sobě ještě vytvořit nemohou; připravují pouze pro něj jednu z příznivějších podmínek a jsou jedním z faktorů, které mohou – aniž nutně musí – vytvářet ovzduší, v němž bude snazší o skutečný mír usilovat. Snazší, ale stále nikterak lehké. Neboť základní příčiny truchlivého stavu dnešního světa nebudou případnými úspěchy na tomto poli zdaleka ještě odstraněny: život, to znamená život vpravdě lidský, důstojný, spravedlivý, svobodný, založený na vzájemném respektu, úctě i porozumění i na nesmlouvavém odhodlání čelit všemu, co ho kdekoli na světě ohrožuje, nemůže být ještě zajištěn tím, že se tisíce strašlivých zbraní sníží na obou hlavních stranách o několik set. Neboť i ve stínu těchto zbývajících stovek může člověk trpět stejně a možná i víc než ve stínu oněch tisíců.

Charta 77 je občanská iniciativa, která je sice nezávislá na státní moci, které však nejde o to bojovat proti určité moci jako takové nebo ji dokonce vystřídat mocí jinou. Jde jí jen a jen o to, aby člověk žil pokud možno lidsky, tedy opravdu jako člověk. Což lze říci i jinak: aby žil v míru. Ve skutečném míru. To znamená v míru sám se sebou, se svými bližními, se svou vládou, s občany jiných zemí. A v neposlední řadě v míru s těmi,

kteří přijdou po něm. Tento ideál spojil přes tisíc občanů naší země – lidí různého smýšlení a různých životních osudů – ve společenství, které v zemi, kde se Vaše shromáždění koná, už přes šest let navzdory všem překážkám žije, přemýšlí a pracuje. Vyjadřovat se k otázkám míru chápe toto společenství jako svůj legitimní úkol. Přičemž za svou zvláštní povinnost považuje vždy přitom zdůrazňovat, že není míru bez svobody, a že to, co se rozumí lidskými právy a co se rozumí mírem, jsou jen vzájemně se podmiňující parametry, aspekty či podmínky skutečného lidského života na zemi a že jakýkoli pokus zachránit jedno na úkor druhého – tedy i mír na úkor svobody – nezachrání nakonec ani jedno, ani druhé.

Charta 77 se neúčastní Vašeho kongresu nikoli proto, že by nechtěla, ale proto, že nemůže. Zdraví Vás tedy aspoň tímto způsobem a umožňuje Vám nahlédnout trochu do uvažování svých signatářů aspoň tím, že k tomuto dopisu jako přílohu připojuje samizdatově vydaný sborník „Charta 77 o míru“ sestavený u příležitosti Vašeho kongresu a jako příspěvek k němu. Kromě některých dokumentů Charty 77 dotýkajících se mírové tematiky zahrnuje tento sborník i několik samostatných a na sobě nezávislých esejí některých signatářů Charty 77 či lidí jí blízkých. Žádáme Vás, abyste tomuto malému dokladu toho, že i v našem prostředí s jeho zvláštními starostmi se otázkami míru se vši vážností zabýváme, věnovali svou pozornost.

Jak se snad všichni můžeme shodnout, budoucnost této planety se týká každého z nás a každý z nás má už proto plné právo vědět, jak ti, kteří nás zastupují při mezinárodních odzbrojovacích jednáních, postupují a co na nich řeší. Navrhujeme proto závěrem tohoto dopisu Vašemu shromáždění, aby do své rezoluce přijalo výzvu všem vládám, aby svá jednání objektivně zpřístupnily všem lidem, to znamená, aby všechny strany zásadně, nezkresleně a v celém rozsahu informovaly ve svých zemích nejen o svých vlastních návrzích, ale i o návrzích druhých stran; aby je seznamovaly nejen se svou vlastní argumentací a vlastními statistickými podklady, ale – v autentické a nezcenzurované podobě – i s argumentací a statistickými podklady svých partnerů. Stěží si lze představit skromnější ústupek vlád veřejnosti – a přitom by to byl možná čin významnější než

leccos jiného: otevřel by postup všech vlád – v této tak důležité sféře jejich činnosti – plné kontrole světové veřejnosti. Splnění tohoto požadavku by bylo tak nejen ku prospěchu jednání samých, ale bylo by ještě i čímsi víc: důležitým krokem k veřejné kontrole dnes tak těžko kontrolovatelných společenských mocí. Jinými slovy: nešlo by jen o příspěvek k onomu příměří, o něž při odzbrojovacích jednáních jde, ale o přímé vykročení na cestu skutečného míru, toho míru, který je věcí všech, protože je všemi spolutořen a všemi spoluzaručován; který není k jednostrannému prospěchu či na úkor kohokoliv a který proto otevírá svobodný život všem. Tedy míru jako toho stavu světa a lidského bytí, který je – jak pevně věříme – naším společným ideálem.

Přejeme Vaším jednáním úspěch!

*Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77*

*Bývalí mluvčí Charty 77: dr. Václav Benda, Jiří Dienstbier,
dr. Jiří Hájek, Václav Havel, dr. Ladislav Hejdlánek,
Marie Hromádková, Marta Kubišová, Václav Malý,
dr. Radim Palouš, dr. Bedřich Placák, Miloš Rejchrt,
dr. Jaroslav Šabata
ing. Rudolf Battěk a dr. Ladislav Lis jsou ve vězení;
Zdena Tominová v zahraničí*

Příloha: Sborník „Charta 77 o míru“²

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 6 (1983), Č. 6, s. 3–6.

1 Shromáždění se účastnilo 3625 delegátů ze 132 zemí. Podle oficiálních údajů bylo 30 % delegátů z rozvojových zemí, 50 % ze Západu a 20 % z komunistických zemí. Půl roku před zahájením byl v Československu otevřen Fond míru a solidarity, z jehož sbírek (přes 60 milionů Kčs) měly být hrazeny náklady. Převážná část diskusních příspěvků vychlovala mírové hnutí Východu, závěrečné poselství nazvané *Za mír a život proti jaderným zbraním* bylo stručné a neadresné.

Dopis Charty 77 přečetl na Shromáždění za mír a život, proti jaderné válce Walter Oswald, zástupce strany Zelených ze SRN. Dopisy mírovému shromáždění v Praze zaslali též političtí vězni z věznic Plzeň-Bory, Anna Šabatová a Alena Lisová. Viz poznámku k D245.

2 Sborník obsahoval dokumenty Charty 77 z let 1982–1983 a příspěvky J. Hájka, L. Hejdánka, J. S. Trojana, M. Šimečky, M. Rejchrt, J. Dienstbiera, R. Palouše, J. Šabaty,

J. Zvěřiny. Vzhledem k rozsáhlosti této přílohy pouští-
me od zveřejnění. Strojepis, průpis sborníku je uložen
v ČSDS a v Libri prohibiti.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Studie*, 1983, č. 87–89, s. 412–415 • *Národ-
ní politika*, roč. 15 (1983), č. 8, s. 3 • *Charta 77 o míru, stro-
jopisný sborník*, s. 1–6 • *Charta 77 1977–1989*, s. 239–243.
KRÁCENÉ ZNĚNÍ: *Svědectví*, roč. 17 (1983), č. 69, s. 14–20.
KOMENTÁŘE: Placák, B.: Slovo k boji za mír. *Národní poli-
tika*, roč. 15 (1983), č. 9–10 • Světové shromáždění s pro-
testy a demonstracemi. *České slovo*, roč. 29 (1983), č. 7,
s. 3–4 • O světovém mírovém kongresu. *Severské lis-
ty*, 6/83, s. 4 • Účastníkům Světového shromáždění
za mír a život, proti jaderné válce. *Listy*, roč. 13 (1983),
č. 69, s. 14–20 • Chalfout, A.: Mírové hnutí aneb nevě-
domost je síla. *Svědectví*, roč. 17 (1983), č. 69, s. 29–50 •
Mlynář, Z.: Současné mírové hnutí a politická linie. *Listy*,
roč. 14, č. 1 (únor 1984), s. 7–11.

1983, 30. červen, Praha. – Sdělení o setkání
a diskusích signatářů Charty 77 se zahraničními
účastníky Světového shromáždění v Praze,
o zásadách policie a o neúčasti Charty 77 na
shromáždění. (Dokument č. 24/83)

Jak došlo k některým událostem během Světového shromáždění za mír a život, proti jaderné válce v Praze 1983

Již několik týdnů před začátkem Světového shro-
máždění předvolala nebo předvedla Státní bezpeč-
nost některé signatáře a mluvčí Charty 77. Před-
mětem jejího zájmu bylo, co chystá Charta 77 ke
Světovému shromáždění, zejména nebude-li vy-
zývat k jeho bojkotu, a případná reakce signatářů
na možnou snahu některých západních delegá-
tů setkat se s nimi.

Dne 30. 5. 1983 se však Charta 77 na Shromáždění oficiálně přihlásila. V dopise č. 19/83,¹ který mluvčí odeslali přípravnému výboru, shrnují dosavadní stanoviska Charty 77 k mírové problematice a žádají výbor o potřebný materiál a pozvánky pro představitele Charty 77.

Protože do 6. 6. 1983 nedošla odpověď, vydali se mluvčí Jan Kozlík a Anna Marvanová urgovat odpověď na dopis osobně. V kanceláři přípravného výboru jim bylo sděleno, že dopis Charty 77 dostal k vyřízení pan Kupec, který byl právě na poradě. Mluvčí tedy na něj čekali, když však porada skončila a pan Kupec se objevil, sám sebe zapřel s tím, že není v budově, utíkal před mluvčími a nakonec řekl, že nemá čas. Když mu však Jan Kozlík druhý den telefonoval, pak Kupec na rozdíl od nevlídného chování předchozího dne prohlásil, že nikomu nelze v účasti na Shromáždění bránit a že mluvčí budou pozváni k jednání. 8. 6. 1983 byli mluvčí skutečně telefonicky k jednání pozváni na 10. 6. 1983, hned následující den však byla schůzka zrušena, aniž byl stanoven náhradní termín.

Dne 12. 6. 1983 nezbylo tedy mluvčím Charty 77 nic jiného, než odeslat otevřený dopis (č. 21/83)² předsedovi přípravného výboru Světového shromáždění MUDr. T. Trávníčkovi. Shrnuli v něm události posledních dnů a poukázali na rozpor mezi oficiálním tvrzením, že Světové shromáždění je otevřeno všem, a mezi skutečností, jak ji sami poznali.

Jedinou odpovědí, které se jim však dostalo, bylo předvolání k výslechu na den 16. 6. 1983

(kromě mluvčích též profesora Hájka a Václava Havla), který se tentokrát soustředil na hrozby a varování před blížící neurčenými „nátlakovými a provokačními akcemi“, jichž by se vyslyšení mohli dopustit během kongresu, anebo k nimž by mohli vyzývat zahraniční delegáty.

Avšak již 15. 6. 1983, když bylo zcela zřejmé, že účast představitelů Charty 77 byla zmařena zá-
měrně, odeslala Charta 77 dopis č. 20/83,³ určený přímo účastníkům Světového shromáždění. Dopis podepsali vedle současných i všichni bývalí mluvčí Charty 77 s výjimkou vězňených. K otázce souvislosti mezi mírem a lidskými právy se v dopise říká, že tu nejde o dvě samostatné věci, nýbrž o věc jedinou, dvě dimenze téhož problému krize světa jako krize odpovědnosti mocných, vyrůstající z krize lidské odpovědnosti vůbec. Dopis obsahuje i návrh, aby k zvýšení účasti veřejnosti byly obě strany zavázány zveřejňovat z odzbrojovacích jednání všechny návrhy, nejen své, ale i protivníkovy. K dopisu byl přiložen sborník, v němž de-
vět autorů, vesměs signatářů Charty 77 z různých názorových seskupení, vyjadřuje svá stanoviska k otázkám míru a odzbrojení.⁴

Už od prvních dnů, kdy se do Prahy začali sjíždět delegáti Světového shromáždění, vyhledávali někteří z nich nejen současné, ale i bývalé mluvčí Charty 77 i jednotlivé signatáře. Těchto setkání byla celá řada a Charta 77 se tak sešla s delegáty nebo pozorovateli z mnoha zemí: ze Španělska, Belgie, Velké Británie a Německé spolkové republiky, Holandska, Švédska, Itálie, Francie, a to z některých zemí i se zástupci několika různých mírových organizací. Tito zahraniční účastníci měli živý zájem o minulý i současný život Charty 77 a její dokumenty, zejména o ty poslední, o osud politických vězňů.

Tak již v předvečer Světového shromáždění došlo z iniciativy francouzské mírové organizace CODENE⁵ k podpisu společného prohlášení, jehož text zde uvádíme:

„Signatáři Charty 77 byli informováni zástupci francouzské organizace CODENE, že tato organizace odpověděla na pozvání organizátorů Světového shromáždění za mír a život, proti jaderné válce v Praze dopisem, v němž vyslovuje podmínky své účasti.

Zástupci Charty 77 děkují CODENE, že v tomto dopise uvedli jako podmínku své účasti, že

přípravný výbor pozve do Prahy všechny skupiny, které se zasazují o mír, a to i nezávislé na svých vládách, jmenovitě Chartu 77.

Zástupci CODENE a Charty 77 se shodují v tom, že nebezpečí války nespočívá pouze ve zbraních a vojenských strategiích, ale také v nedůvěře mezi národy a v porušování základních práv člověka, jako práva vyjádřit svobodně své názory a svobodně se pohybovat (např. zástupci Charty 77 neobdrželi v dubnu povolení k cestě do západního Berlína na Druhý evropský konvent za jaderné odzbrojení).

CODENE vyslovuje politování, že v době, kdy se koná Světové shromáždění v Praze, českoslovenští občané, kteří se zasazují o lidská práva a mírový dialog, zůstávají ve vězení: Petr Uhl, Ladislav Lis, Jaromír Šavrdra, Vladimír Liberda, Rudolf Battěk, Jiří Gruntorád, Jan Litomiský a další.

Obě strany konstatují, že způsob organizace Shromáždění neumožnil účast všech mírových sil: Charty, která se účastnit *nemohla* a CODENE, který se v důsledku toho účastnit nechtěl.

Ve chvíli, kdy vzrůstá nebezpečí války v Evropě, zvláště v důsledku rozmístění raket SS-20 a Pershing, musí veřejné mínění vyvíjet tlak na přič hranicemi, aby se vyšlo z politiky bloků. Proto musí *nezávislá* mírová hnutí slít jak na Výchově, tak na Západě. A tak může vzrůst naděje na uskutečnění míru ve spravedlnosti a svobodě nejen pro Evropu, ale i pro celý svět.

Paříž – Jacques Berthelet

Praha – Anna Marvanová, Jan Kozlík“

Někteří delegáti pak přímo na Světovém shromáždění přečetli dopis Charty 77 určený tomuto shromáždění (Oswald, strana Zelených NSR), jiní, jako např. poslanec západoněmecké SPD Weisskirchen a Van Keulen, za Pax Christi, Holandsko, přečetli dopisy manželek vězňených. Z iniciativy těchto účastníků pak byli mluvčí Charty 77 a někteří signatáři, zejména autoři prací ve Sborníku, pozváni ke společnému setkání.

Ve čtvrtek 23. 6. 1983, kdy měli delegáti Světového shromáždění volný den a mohli si vybrat program mimo budovu Shromáždění, byla tedy Charta 77 pozvána na setkání v oboře Hvězda ve 12 hod. v poledne. Někteří delegáti (Zelení) či pozorovatelé (Broomfield a Spiller z britské CND)⁶ přímo požádali pořadatele Světového shromáždění

nebo jim oznámili, že se hodlají setkat se signatáři Charty 77. Toto jim sice nebylo doporučeno, avšak v setkání jim prý nelze bránit. Nicméně již ve čtvrtek ráno zjistili všichni tři mluvčí a někteří signatáři, že jsou zcela neskrývaně sledováni příslušníky StB. Rovněž obora u letohrádku Hvězda byla už před polednem obklíčena uniformovanými a zejména neuniformovanými příslušníky. Několik desítek tajných policistů, z nichž někteří byli vybaveni i kamerami, postupně obklíčilo setkání, které pokračovalo i za těchto okolností. Po chvíli přišly i ženy – delegátky Shromáždění – známé svými protestními akcemi u britské základny Greenham Common. Všichni delegáti měli na oděvu připevněné jmenovky, policie se tedy nemohla mylit. Přesto přikročila k zásahu, tentokrát proti zahraničním reportérům a posléze i proti delegátům Shromáždění. Policie poručila reportérům vydat filmy, magnetofon, pásky i kamery. To vyvolalo údiv a rozhořčení zahraničních hostů. Britský televizní tým např. pozval zdvořile příslušníky Bezpečnosti do hotelu, kde měl technická zařízení, z nichž mohl filmy policii promítnout. To bylo odmítnuto a nakonec příslušníci Bezpečnosti začali násilím odebírat kamery novinářům – řádně akreditovaným na Světovém shromáždění. Jeden z novinářů byl povalen na zem. Přítomná delegátka, poslankyně za stranu Zelených v bonnském parlamentu, proti zásahu ostře protestovala, upozornila důrazně, že zásah bude mít politický dopad, ale i její protest vyzněl naprázdno. Doslova za jejími zády pak byla přepadena členka její delegace, které chtěla policie prohledat kabelku. Holandský delegát Josef van Keulen byl odvláčen do lesa a prohledán, a teprve na stížnost ostatních delegátů byl přiveden zpět.

Ještě než však bylo toto zcela klidné a naprosto otevřené setkání policií rozehnáno, bylo z něj vydáno následující komuniké:

„Ve čtvrtek 23. 6. 1983 v poledních hodinách se sešli na přátelském a informativním setkání někteří zástupci západních politických organizací a občanských iniciativ, kteří se účastní jako delegáti Světového shromáždění za mír a život, proti jaderné válce, s několika signatáři Charty 77, aby si vyměnili své názory na problematiku světového míru. Shodli se na tom, že jejich stanoviska jsou v mnohém příbuzná, že mír úzce souvisí s lidskými právy a že nejlepší zárukou vnějšího

míru je svobodný dialog všech společenských sil uvnitř států i mezi státy. Svobodná setkání a svobodná výměna názorů zvyšují naději na trvalý mír. Účastníci setkání chtějí v načatém dialogu všemi dostupnými způsoby pokračovat.“

V předvečer setkání si přáli podepsat toto společné prohlášení i oba poslanci (Schreier a Weisskirchen) za SPD, kteří se před setkáním vraceli z pracovních důvodů do Bonnu. Při setkání samém komuniké podepsali: Heidi Dann, Gabi Potthast, Walter Oswald (Zelení, NSR), Josef van Keulen, R. Heeskerbeck (Pax Christi, Holandsko), Helen Steven, Rev. Graeme Muckart (Iona Community), Anna Šabatová, Marie Rút Křížková, Miloš Hájek, Petruška Šustrová, Jakub Trojan, Jan Kozlík, Václav Havel (Charta 77). (Přítomní zástupci CND komuniké nepodepsali jen proto, že měli od své organizace pokyn nepodepisovat v Praze žádný text.) Na závěr setkání pak bylo účastníky konstatováno, že tento zbytečný a brutální zásah neprospěl dobrému jménu pořadatelské země – Československa. Řada delegátů pak ujistila Chartu 77, že bude pokračovat v dialogu nebo jej naváže bez ohledu na hranice a různost názorů a stanoviska vlád.

Od chvíle, kdy bylo toto setkání hrubým způsobem znemožněno, měla většina jeho českých účastníků (po dobu 5–7 dnů) svá obydlí doslova obklopena příslušníky Bezpečnosti, kteří ve dne v noci je a často i příslušníky jejich rodin doprovázeli na každém kroku, někde dokonce legitimovali ty, kteří šli na návštěvu do sledované rodiny. Teprve budoucnost však ukáže, šlo-li o součást promyšlené perzekuce či jen o výstřelek momentálního podráždění.

Tak byla znovu demonstrována známá teze Charty 77 o naprosté nezbytnosti základních lidských práv pro dialog a dorozumění mezi lidmi a národy. Stát, který toto nerespektuje, není připraven pro mírový dialog, je nanejvýš schopen pořádat jakési mírové spartakiády.

Charta 77 byla naproti tomu vedena myšlenkou, že povede dialog s každým, kdo o něj projeví zájem, bez ohledu na jeho politickou či názorovou příslušnost nebo mocenské postavení.

*Jan Kozlík, Anna Marvanová, Marie Rút Křížková
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 6 (1983), Č. 6,
s. 8–10

- 1 Viz D243 (30.5.1983).
- 2 Viz D244 (12.6.1983).
- 3 Viz D247 (15.6.1983).
- 4 O sborníku Charta 77 o míru srv. poznámku k D247.
- 5 CODENE (Comité pour le Désarmement nucléaire en Europe) – jedna z francouzských mírových organizací, která podporovala Chartu 77.
- 6 CND (Campaign for Nuclear Disarmament) – největší britské mírové hnutí spjaté s labouristickou stranou.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 13 (1983), č. 5, s. 31–33 • *Studie*, III–IV/1984, č. 93–94.

KOMENTÁŘE: Ze zákulisí mírového fóra. *Americké listy*, 22. července 1983 • Unikání pana Kupce. *Svědectví*, roč. 13 (1983), s. 16–17 • Nákladný velkopodnik. *Tamtéž*, s. 17 • Světové shromáždění s protesty a demonstracemi. *České slovo*, č. 7 (červenec 1983), s. 3–4 • O světovém mírovém kongresu. *Severské listy*, 1983, č. 6, s. 4 • Mistrovství světa v míru. *Listy*, roč. 13 (1983), č. 5, s. 34–35 • Účastníkům Světového shromáždění za mír a život, proti jaderné válce, v Praze v červnu 1983. *Tamtéž*, s. 14–15 • Pražan: Průvodce pro účastníky Světového shromáždění v Praze v červnu 1983. *Tamtéž*, s. 15–16 • Charta 77 o míru. *Svědectví*, roč. 17 (1983), č. 69, s. 14–20 • Jak došlo k některým událostem během Světového shromáždění za mír a život, proti jaderné válce. *Studie*, III–IV/1984, č. 93–94 • Světový tisk o Chartě 77 v souvislosti s pražským Shromážděním za mír a život. *Informace o Chartě 77*, roč. 6 (1983), č. 8, s. 7–8.

D249 1983

1983, 30. červen, Praha. – Seznam dokumentů
Charty 77 zveřejněných v prvním pololetí 1983.
(Dokument č. 25/83)

- 1/83 9.1.83 Informace o zatčení L. Lise, zveřejnění rozhodnutí zbývajících mluvčích R. Palouše a A. Marvanové setrvat, dokud se nevyjasní Lisova situace. Nástup Jana Kozlíka, mluvčího za Lise, a jeho životopis.
- 2/83 10.1.83 Dopis ministru vnitra ČSSR dr. J. Obzinovi, informující o případu L. Lise a žádající jeho propuštění.
- 3/83 10.1.83 Dopis ing. Vladimíru Janků, Státní úřad pro věci církevní – k jeho nástupu, upozornění na nezákonnost v církevní politice a věznění některých duchovních (Lízna, Javorský, Smahel).
- 4/83 31.1.83 Dopis předsedovi federální vlády dr. L. Štrougalovi, poukazující na klesající národní důchod a žádající otevřenou diskusi o hospodářské situaci v zemi.
- 5/83 4.2.83 Dopis prezidentu republiky dr. G. Husákovi o těžkém onemocnění Václava Havla, žádající jeho okamžité propuštění.
- 6/83 7.2.83 Sdělení o tom, že odstupuje mluvčí R. Palouš a nahrazuje jej Marie Rút Křížková, a její životopis.
- 7/83 13.3.83 Zveřejnění podpisů nových signatářů Charty 77.
- 8/83 31.3.83 Dopis do Albufeiry.
- 9/83 30.4.83 Dopis mírové konferenci do západního Berlína.
- 10/83 30.4.83 Dopis předsedovi federální vlády dr. L. Štrougalovi ke korupci a mlčení o ní v zemi.
- 11/83 11.4.83 Sdělení na dotazy ze zahraničí k účasti Charty 77 na slavnosti Zelených.
- 12/83 3.5.83 Dopis prezidentu republiky dr. G. Husákovi k situaci řeholí v Československu.
- 13/83 4.5.83 Dopis generálnímu prokurátorovi o situaci L. Lise a žádost o jeho propuštění.
- 14/83 14.5.83 Dopis PEN-klubu (Paříž, New York, BRD), ministerstvu kultury a Svažu spisovatelů o situaci spisovatelů a jejich děl v ČSSR.

- 15/83 16. 5. 83 Dopis Federálnímu shromáždění a Svazu žen k novelizaci zákona o rodině.
- 16/83 17. 5. 83 Dopis prezidentu republiky dr. G. Husákovi o situaci vězněného těžce nemocného spisovatele J. Šavrdy.
- 17/83 22. 5. 83 Dopis Unitě, Angola – žádost o propuštění zadržených čs. občanů, zejména žen a dětí.
- 18/83 24. 5. 83 Dopis MOP.
- 19/83 1. 6. 83 Přípravnému výboru Světového shromáždění za mír a život – přihláška Charty 77 k účasti.
- 20/83 15. 6. 83 Dopis Světovému shromáždění za mír a život + „Sborník“.
- 21/83 12. 6. 83 MUDr. Tomáš Trávníček, předseda přípravného výboru Světového shromáždění za mír a život – otevřený dopis o snahách znemožnit účast Charty 77 na shromáždění.
- 22/83 14. 6. 83 dr. G. Husák, prezident republiky – dopis o politických vězních a žádost o jejich propuštění.
- 23/83 14. 6. 83 dr. Bruno Kreisky, Rakousko – nezveřejněný dopis Charty 77.
- 24/83 30. 6. 83 Charta 77 a Světové shromáždění za mír a život – situační zpráva + dokumenty, které zástupci Charty 77 podepsali s některými zahraničními mírovými organizacemi a účastníky Shromáždění.
- 25/83 30. 6. 83 Přehled materiálů, které Charta 77 vydala za 1. pololetí 1983.

*Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77*

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOVIS (OPIS).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 6 (1983), č. 6, s. 11–12 • *Tamtéž*, č. 7 (1983), s. 1–2.

1983, 18. červenec, Praha. – Telegram Okresnímu soudu v České Lípě s žádostí o vstupenky na soudní přelíčení s L. Lisem. (Dokument č. 27/83)

Žádáme o tři vstupenky na čtvrtetní veřejné líčení s Ladislavem Lisem.

Vzhledem k závažnosti případu je nezbytné, aby byl zajištěn dostatečný počet míst. Jen tak bude nezaujatost soudu přesvědčivá pro širokou veřejnost, která případ L. Lise bedlivě sleduje.

Telegrafická odpověď zaplácena, prosíme o zprávu.¹

*Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 6 (1983), Č. 7

¹ *Srv. D252 (25.7.1983).*

1983, 19. červenec, Praha. – Dopis předsednictvu vlády ČSSR o ekologických, zdravotních a sociálních problémech Severočeského kraje s přílohou o policejní a soudní perzekuci tamních nekonformních občanů. (Dokument č. 26/83)

Severní Čechy

V dusivé atmosféře Československa je Severočeský kraj na jednom z prvních míst v nedýchatelnosti. Nemáme tu ovšem na mysli jenom vzduch zkažený průmyslovými exhalacemi.

Severočeský kraj (dále Sčk) je oblastí zcela zvláštní. Prvním specifikem je skladba jeho obyvatelstva. Na území bývalých Sudet žijí noví obyvatelé živelně dosídlení po druhé světové válce. Celý kraj trpí absencí tradičních, po generace děděných sociálních a kulturních vazeb. Ty obvykle brzdí v lokálním měřítku excesy jak asociální a kriminální, tak i mocensko-politické. Dodnes lze všude cítit atmosféru drancování a pohrdání zděděnými hmotnými statky (o duchovních nemluvě). Naprosto chybí patriotismus – a to i u mládeže, která se již v Sčk narodila. Není tu aktivní touha po zlepšení životního prostředí. Obecně převládá pocit, že se nezadržitelně blíží ekologická katastrofa. Kraj dodnes trpí tím, že až na malé skupiny reemigrantů z Ukrajiny a Polska (navíc záměrně atomizovaných po celém kraji) zajišťovaly doosídlování po Němcích převážně sociálně slabé vrstvy obyvatelstva z vnitrozemí. To se projevuje zejména vysokou zločinností, asociálností zejména mládeže v průmyslových centrech, nápadně nízkou kulturní úrovní, malou odbornou a mravní úrovní řídicích kádrů ve všech oblastech, korupcí, alkoholismem, vzrůstající toxikomaní a jinými jevy, které jsou sice obecné, avšak v Sčk dosahují značně vysoké úrovně.

Druhým specifikem Sčk, kterého se chceme alespoň dotknout, je průmysl. Již naznačené sociální problémy jsou umocňovány stále rostoucím chemickým, uranovým, těžebním a jiným průmyslem. Severní Čechy jsou cynicky a vědomě exploatovány pod heslem „po nás potopa“. Z úst nejvyšších zodpovědných pracovníků zazníávají například slova, že se nedá nic dělat, co se týče porostu Krušných hor, že ekologická katastrofa je nutnou daní „průmyslové revoluce“. Přesto,

že údaje o skutečném stavu znečištění životního prostředí jsou přísně tajné, a to i pro samotné výzkumné pracovníky v oboru ochrany životního prostředí (každý smí znát jen úzký úsek své práce), je zvláště mezi zdravotníky obecně známou pravdou, že ohrožení zdraví v důsledku průmyslových exhalací je v Sčk alarmující. Odhaduje se například, že více než polovina těhotenství je rizikových. Stoupá procento potratů i procento deformované narozených dětí (viz např. opakované porody mongoloidních dětí v Lovosicích mezi pracovníci podniku SEČEZA). Přídech hororu má těžba uranu na Českolipsku metodou vyplavování uranu ze země kyselinami; tato těžba je zcela řízena sovětskými experty. Čas od času dochází k nevysvětlitelným ekologickým krizím, jako je např. častá smogová a exhalační nakupení hraničící s nedýchatelností (např. Teplice, Chomutov); to bylo odpovědnými orgány řešeno čekáním na vítr a vágními doporučeními nevětrat v místnostech, nechodit na vzduch jinak než s kapesníkem přes ústa a podobně. Závažné jsou havárie ve výrobě, jako byl únik plynu tajemného původu v polovině března letošního roku v Ústí nad Labem. Plyn byl subjektivně zaznamatelný i v sousedních okresech. I zde spočívalo jediné řešení ve varování škol snad celého kraje. Varovalo se před větráním a cvičením dětí, kterým se doporučovalo, aby nosily před ústy kapesník. Sdělovací prostředky havárii nezaznamenaly. Utajování takových skutečností vede k panice a k nejfantastičtějším dohadům občanů, nehledě na neúctnost takového utajování v civilizované společnosti. Množí se případy zhoubných nádorů, a to i jinak ne tak častých případů otevřené rakoviny kožní, oční apod. Stoupá procento vředových chorob. Chronické záněty horních cest dýchacích zejména u dětí se přiznávají i oficiálně. V četných věznicích v kraji se množí případy tuberkulózy, jejíž léčení je flagrantně zanedbáváno (viz dokumentaci případu Veselá), stejně jako léčení ostatních chorob.

Tyto a mnohé další skutečnosti vyvolávají značnou sociální labilitu zejména u mladé generace. To se projevuje sklonem k destruktivnímu negativismu, celkovou ztrátou životních hodnot, agresivitou, alkoholismem a toxikomaní. Státní orgány si se situací nevědí rady a omezují se pouze na represivní a perzekuční řešení těchto

problémů. Stíhají jakoukoli z hlediska etablované ideologie neortodoxní snahu o pozitivní práci s mladými lidmi; to ilustruje pronásledování aktivistů státem nepovolených náboženských společností či těch kněží a duchovních státem povolených církví, kterým se podařilo s těmito mladými lidmi pracovat; zmiňme v této souvislosti Josefa Kordíka, Zdeňka Bártu (viz dokumentaci), kněze Josefa Bártu a MUDr. Ladislava Trojana (viz dokumentaci). Jak končí pokusy realizovat v menším či větším měřítku novou integraci mladých lidí ve společenství, ukazují otřesné případy manželů Princových, usedlosti v Řepčicích i v Horní Vísce (viz dokumentaci); přístup státních orgánů k těmto záležitostem byl neskrývaně cynický; navíc byla rozvířena vulgární difamační kampaň ve stranickém tiskovém orgánu *Průboj*.

Restrikce, represe a zastrašování se ostatně projevují ve všech oblastech života. V kultuře například omezování a zákazy produkce i jiné etablovaných uměleckých osobností či těles – např. zákaz vystoupení Spirituál kvintetu v Litoměřicích na podzim roku 1982 – texty prý byly náboženské. Ve školách jsou děti nuceny krom neustálé indoktrinace psát „anonymní“ dotazníky o svém náboženském a politickém profilu. (Otázky typu: Čemu dáváš přednost, spasení, či komunismu?) Občané, zvláště jsou-li nějak výrazněji angažovaní, jsou korumpováni StB a nuceni ke konfidentství. To se týká i duchovních a činných laiků v církvích.

K nejotřesnějším případům však dochází v oblasti právního řádu a trestního zákona. Zde se mnohdy udílejí zcela exemplární tresty, jak tomu bylo v případě „Švestka a spol.“ (viz dokumentaci), či v případech Jany Veselé, Vladimíra Krpálka a Heleny Abrahámové (viz dokumentaci). Tyto podivné akce postrádající právní zdůvodnění měly varovně odrazovat před jakoukoli prací s mladými lidmi; zastrašení měli být především církevní činitelé a signatáři Ch 77 (viz kampaň v *Průboji*). V této souvislosti připomínáme případ Miloslava Černého – těžce postiženého porúrazovou epilepsií a 20% invaliditou; Černý byl odsouzen v Liberci v roce 1977 za údajnou propagaci Ch 77 ke třem letům vězení.¹ Zastrašení měla sloužit razie v Kadani v roce 1982. Co jiného než tupá represe a neomalené pokusy zastrašit

jsou trestní postihy Gustava Vlasatého, Václava Umlaufa, Josefa Ourody, Ivana Kožíška, Jiřího Chmela, ing. Aleše Macháčka a ing. Vladimíra Laštůvky, Josefa Hegera, Ivany Holotové, Josefa Klieru, Petr Ouda (viz dokumentaci týkající se všech jmenovaných), a ovšem mnoha dalších, o nichž VONS ani Charta nevědí a vědět nemohou. Zvláštní kapitolou jsou případy zjevné msty orgánů státní moci uplatněné proti aktivistům Ch 77, z nichž jmenujeme Karla Soukupa, Jindřicha Tomeše, Františka Stárka, Michala Hýbka, Ivana Jirouse, Milana Friče a Ladislava Lise (všichni viz dokumentaci).

Charta 77 usiluje o *dialog*.

Jsme si vědomi, že předkládaný dokument je poněkud chmurného rázu. Nejde nám však o kritiku za každou cenu. Jsme přesvědčeni, že teprve otevřená, pravdivá a poctivá společenská *diskuse* – a nikoli utajování faktů před veřejností, represe a zastrašování – může přispět k *ozdravení ovzduší* v ČSSR, v tomto případě v Severočeském kraji.

K otevřené diskusi a upřímnému dialogu chce přispět i tento dokument.

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Ch 77

Na vědomí zasláno: Federálnímu shromáždění ČSSR, Severočeském kraji

Charta 77 26/83 – Dokumentace

Ing. Vladimír Laštůvka a ing. Aleš Macháček²
V září 1977 byli odsouzeni KS v Ústí nad Labem k trestům odnětí svobody V. L. k 2 a půl a A. M. k 3 a půl letům nepodmíněně za trestný čin podvracení republiky dle § 98 trestního zákona, jehož se měli dopustit tím, že od začátku roku 1975 do ledna 1977 rozšiřovali v Severočeském kraji „publikace a tiskoviny jako *Listy, Svědectví, Informační materiály, Dialektiku moci, Souostroví Gulag* a jiné“. Oba byli ve skutečnosti odsouzeni za držení uvedených textů a nejvýše za jejich sporadické zapůjčování, což k naplnění skutkové podstaty trestného činu podvracení republiky nestačí.

Jiří Chmel³

V říjnu 1978 byl odsouzen OS v Mostě k 18 měsícům odnětí svobody nepodmíněně za trestný čin

pobuřování dle § 100 odst. 1 písmeno a trestního zákona, jehož se měl dopustit tím, že v jeho bytě byla ve společnosti několika osob podepisována Charta 77. Celé trestní řízení probíhalo za mimořádně četných porušení mnoha ustanovení trestního řádu – např. někteří svědci byli vyslechnuti jako svědci v trestní věci Jiřího Chmela ještě před zahájením trestního stíhání proti J. Chmelovi, všichni svědci u soudu hovořili o nepřipustném nátlaku v průběhu vyšetřování, svědek Ouda byl vyslechnut ve stadiu hlavního líčení mezi dvěma zasedáními soudu vyšetřovatelem; navržené, zvláště svědecké důkazy ve prospěch obžalovaného byly zamítnuty, protokoly o výsleších svědků z přípravného řízení, které svědčily ve prospěch obžalovaného, nebyly přečteny atd. Soud nepřipustil žádné důkazy ve prospěch obžalovaného, prováděl pouze důkazy v neprospěch, leč ani těch se nedostávalo. Vina obžalovaného nebyla vůbec prokázána. Všichni klíčoví svědci, kteří v přípravném řízení, vedeném navíc nezákonně, vypovídali v neprospěch obžalovaného, při hlavním líčení změnili své výpovědi s poukazem na nezákonný nátlak vyšetřovatelů v přípravném řízení a vadnou protokolaci.

Josef Heger, Ivana Holotová, Josef Klier, Petr Ouda

Na podzim roku 1978, ještě v průběhu trestního řízení proti J. Chmelovi, byli nepodmíněně odsouzeni k trestům odnětí svobody za trestný čin křivé výpovědi § 175 J. H. na 20 měsíců, I. H. na 14 měsíců, J. K. na 2 roky (plus § 154), P. O. na 2 roky. Tohoto trestného činu se měli dopustit, když u hlavního líčení v trestní věci J. Chmela odvolali své výpovědi z přípravného řízení s odůvodněním, že byly vyšetřovateli vynuceny a vykonstruovány. U Petra Oudy nezákonnost tohoto odsouzení bije do očí tím více, že jeho výpověď z „přípravného řízení“, jež byla v rozporu s výpovědí při hlavním líčení, byla zcela nezákonně provedena již v době soudního líčení vyšetřovatelem na pokyn předsedy senátu OS v Mostě – zde šlo očividně o tzv. výslech na zkoušku, bez přítomnosti obhájce obžalovaného.

Gustav Vlasatý⁴

V březnu 1978 byl odsouzen OS v Mostě k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na 20 měsíců

za trestný čin pobuřování dle § 100 odst. 1 trestního zákona, jehož se měl dopustit tím, že na nástěnce ve své kanceláři vedle novinových výstřížků o snižování životní úrovně na Západě vyvěsil dvě své výplatní pásky z různých období. Spoluzaměstnanci G. Vlasatého měli zato, že je ve skutečnosti postihován za svou kritiku poměrů v podniku Chemopetrol.

Václav Umlauf

V květnu 1980 byl OS v Mostě odsouzen k trestu odnětí svobody na tři roky nepodmíněně za trestný čin pobuřování dle § 100 trestního zákona a poškozování zájmů republiky v zahraničí dle § 112 trestního zákona, jichž se měl dopustit tím, že se na pracovišti kriticky vyjádřil k nedostatečné a zastaralé mechanizaci, že v rozmluvě se spolupracovníky odsoudil vpád sovětských vojsk do Afghánistánu, že rozšiřoval blíže neurčenou tiskovinu „protistátního charakteru“, že odeslal do Velké Británie svému příteli soukromý dopis, v němž označoval odsouzení šesti členů VONS (říjnový proces v roce 1979 v Praze) za „nezákonné, protože jejich činnost byla zcela ústavní a protože jsou to lidé počestní“. Trest byl v odvolacím řízení u KS v Ústí nad Labem zmírněn na 20 měsíců (§ 112 zrušen).

Josef Ouroda

V květnu 1980 byl odsouzen OS v Mostě k odnětí svobody nepodmíněně na dva roky za trestný čin pobuřování dle § 100 trestního zákona a trestný čin poškozování zájmů republiky v zahraničí dle § 112 trestního zákona, jichž se měl dopustit tím, že v obchodním domě měl pronést výrok: „Dřu jako blbec za 1700 měsíčně a funkcionáři berou nezaslouženě hodně peněz“, že měl navázat styky se signatáři Charty 77 (jímž poskytl kritický podnět k otázce hospodaření s nadnormativními zásobami) a dále s pracovníky zahraničních rozhlasových stanic, že v dopise velvyslanectví ČR měl schvalovat čínskou agresi ve Vietnamu, že se stýkal s diplomaty ČR a Albánie.

Karel Soukup a Jindřich Tomeš⁵

V listopadu 1980 byli odsouzeni OS v Ústí nad Labem k nepodmíněným trestům odnětí svobody v trvání 10 a 12 měsíců za trestný čin výtržnictví dle § 202 trestního zákona, jehož se měli dopustit

tím, že na svatbě přítele v uzavřené společnosti zpívali „různé písničky s protistátním obsahem“, v nichž „používali vulgární výrazy“. Svědectví o zpívaných textech se rozcházela, takže skutečnosti nešly spolehlivě soudem zjistit.

Ivan Kožíšek

V prosinci 1980 byl OS v Děčíně odsouzen k trestu odnětí svobody nepodmíněně na 7 měsíců za trestný čin útoku na státní orgán a orgán společenské organizace dle § 155 a § 156, jehož se měl dopustit tím, že v dopise prezidentu republiky, jímž žádal o propuštění ing. Rudolfa Battěka, právě odsouzeného v první stolici za podvracení republiky dle § 98 trestního zákona, uvedl, že „se domnívá, že ing. Battěk byl odsouzen nespravedlivě“. Vynesený rozsudek nad ing. R. B. v té době nebyl pravomocný.

Jana Veselá, Vladimír Krpálek,
Helena Abrahámová⁶

V červenci 1981 odsouzeni OS v Ústí nad Labem k odnětí svobody na 18 měsíců nepodmíněně za trestný čin křivé výpovědi dle § 175 a, b trestního zákona – „zamlčení okolností podstatného významu“, jehož se měli dopustit tím, že v trestním řízení proti Petru Švestkovi & spol. jako svědci odmítli vypovídat.

V NVÚ půl roku před propuštěním Jana Veselá prokazatelně onemocněla Tbc (snímek), aniž se jí dostalo nejmenšího ošetření. V současné době se léčí.

Petr Šantora

V březnu 1980 byl odsouzen OS v Ústí nad Labem k trestu odnětí svobody nepodmíněně na 18 měsíců za trestný čin pobuřování dle § 100, jehož se měl dopustit tím, že měl rozšiřovat časopis *Listy* a že měl na pracovišti mapu, do které zaznamenával postup čínských vojsk ve Vietnamu. Ve skutečnosti se však jednalo pouze o zapůjčování zájemcům a mapa patřila jinému zaměstnanci.

František Stárek, Michal Hýbek, Ivan Jírouš,
Milan Fryč⁷

V červenci 1982 byli odsouzeni OS v Chomutově k nepodmíněným trestům odnětí svobody: F. S. na 2 roky (II. NVS), M. H. na 18 měsíců, I. J. na 3 a půl roku (III. NVS), M. F. na 15 měsíců – za

trestné činy výtržnictví dle § 202/1, 2 trestního zákona, jehož se měli dopustit tím, že se podíleli na vydávání a rozšiřování časopisu VOKNO; M. H. a I. J. byli navíc odsouzeni za trestný čin nedovolené výroby a držení omamných prostředků a jedů dle § 187/1 trestního zákona, neboť v průběhu domovní prohlídky bylo u nich v bytě nalezeno určité množství marihuany, ač oba v průběhu celého trestního řízení popírali, že by někdy marihuanu vlastnili, měli v držení či požívali. M. H. byl navíc odsouzen též za přečin nedovoleného držení střelné zbraně – šlo o upravenou vzduchovou pistoli, léta již nepoužívanou. O časopisu VOKNO soud dospěl k názoru, že „má ve své podstatě protisocialistické zaměření“. Jak ve „znaleckém“ posudku Vítězslava Rzounka, tak i v „odborném“ vyjádření Ministerstva kultury ČSR nebylo žádného konkrétního rozboru, nýbrž pouze zcela povšechně odmítavé hodnocení. Z trestního řízení nevyplývalo, kde a kdo vlastně neoficiální časopis VOKNO vydával a proč byl proces veden v Chomutově.

Páter Josef Kordík⁸

V říjnu 1981 byl OS v Lounech odsouzen P. J. Kordík, administrátor v Libčevsi, okres Louny, k trestu odnětí svobody v trvání 6 měsíců s podmíněným odkladem na 2 roky za trestný čin maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi dle § 178 trestního zákona, jehož se měl dopustit tím, že v březnu a dubnu 1981 celebroid v Libčevsi, Kozlech a Merunicích bohoslužby ještě poté, co mu byl rozhodnutím KNV v Ústí nad Labem odňat státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti. Soud vůbec nepřihlédl k ustanovením právního řádu o nabytí právní moci a účinnosti rozhodnutí, v daném případě KNV v Ústí nad Labem, ani k tomu, že Pater J. Kordík v plném souladu s ustanovením § 1 vládního nařízení č. 219/49 Sb. vyčkával, až bude z duchovenského úřadu odvolán svým církevním představeným, takže vykonával-li až do té doby své kněžské povinnosti, jednal v plném souladu se zákonem.

Pater Josef Bárta, Pater MUDr. Ladislav Trojan⁹
V dubnu 1982 byli OS v Liberci odsouzeni P. J. B. k odnětí svobody na 18 měsíců nepodmíněně a P. MUDr. L. T. na 10 měsíců s podmíněným odkladem na dobu 3 roků za trestný čin maření

dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi dle § 178 trestního zákona, jehož se měli dopustit tím, že bez státního souhlasu k duchovenské činnosti slavili za účasti dalších osob mši svatou a vedli společné modlitby. P. J. Bárta měl krom toho řídit kapitoly duchovní obnovy, připravovat a vést exercicie, výuku bohosloví, připravovat mladé lidi na řeholní život, k čemuž si měl sám zpracovávat studijní materiály, jejichž rozmnožování měl zajišťovat, měl vést konzultace a provádět zkoušky studujících v rámci libereckého františkánského konventu.

Zdeněk Bárta¹⁰

Vikář ČCE v Chotíněvsi, okres Litoměřice. V březnu 1980 mu byl odňat státní souhlas k výkonu duchovenské služby bez udání důvodu. Zřejmě se v jeho případě jedná o součást tažení proti neortodoxním pokusům pracovat s mladou generací v Severočeském kraji.

Petr Švestka, Olga Rychtářová, Miloš Mašek, Jarosl. Kušnířová¹¹

V srpnu 1980 byli KS v Ústí nad Labem odsouzeni k trestům odnětí svobody nepodmíněně za trestný čin nedovolené výroby a držení omamných prostředků a jedů dle § 187/1 O. R. na 18 měsíců, P. Š., M. M. a J. K. na 20 měsíců. Ačkoliv se jednalo o menší množství marihuany, která není v seznamu tzv. tvrdých jedů, byla výše trestu stanovena v horní polovině. Celý případ se projevil perzekucemi na mladých lidech v celém Severočeském kraji, zejména domovními prohlídkami a výslechy chartistů.

Usedlost v Řepčicích¹²

V roce 1980 byla po jedenapůlročním řízení vyvlastněna usedlost čp. 1 v Řepčicích, kterou obývaly tři rodiny se šesti dětmi. Vlastníci usedlosti – manželé Parkanovi a Kubíčkoví – byli signatáři Charty 77. Usedlost byla vyvlastněna za účelem rekonstrukce silniční křižovatky v obci, přestože soudní znalec, přizvaný vlastníky usedlosti, jednoznačně prokázal celkovou absurditu a ekonomickou nerentabilitu zamýšleného projektu.

Usedlost v Nové Vísce

V roce 1980 bylo zahájeno řízení o vyvlastnění zemědělské usedlosti čp. 4 v Nové Vísce (okres

Chomutov) spoluvlastníků Ivana Černogy a Vendelína Laurenčíka (oba signatáři Ch 77) pro účely CO. (Jestliže je objekt vyvlastňován „z důvodů obrany státu“, nemusí příslušný NV uvádět žádné podrobnější důvody.) Odvolání vlastníků nebylo úspěšné. V červenci 1980 byli oba bývalí spoluvlastníci uznáni povinnými nemovitost vyklidit do 15 dnů od přidělení náhradního bytu rozsudkem OS v Chomutově. V září 1980 byl Laurenčíkovi přidělen byt 2 plus 1 v Chomutově. Ve vyvlastněném objektu je nyní rekreační středisko chomutovských požárníků.

Manželé Princovi

Dalším příkladem perzekuce severočeských mladých lidí je rodina ing. Květy a Jana Princových a jejich přátel. Z usedlosti v Rychnově okres Děčín, kde bydleli v letech 1976–77 spolu s několika přáteli, byli vystěhováni pod záminkou budování autobusové otočky. Ačkoliv byl dům zbourán, je na místě dodnes jen rumišť. Ze skupiny lidí – obyvatel usedlosti – dostali náhradní ubytování pouze manželé Princovi. V květnu 1980 se Princovi spolu s šesti dalšími dospělými stěhují na faru v Robči, okres Litoměřice, od 50. let silně zdevastovanou, na niž měl nájemní smlouvu ing. Hochman, a urychleně ji zvelebují. Od toho okamžiku však MNV a poté církevní tajemník útočí na platnost smlouvy a dosahují jejího zrušení. Náhradu za materiál a práci na zvelebení objektu, který mezitím stoupl v odhadní ceně z 12 000 na 48 000 Kčs nedostal ing. Hochman dodnes. Ani soudně ověřené povolení majitele nemovitosti (kapitulního vikáře) k prodloužení pobytu o půl roku není tímtož soudem respektováno a 18. 12. 1981 dochází k exekuci s mimořádně silnou policejní asistencí. V roce 1982 se manželé Princovi stěhují do usedlosti manželů Koulových v Mastířovicích na Roudnicku čp. 18. Žije zde 9 dospělých lidí a 8 dětí. V květnu 1983 proběhlo vyvlastňovací řízení zdůvodněné tím, že litoměřický OÚNZ zde potřebuje vybudovat sklad CO. Objekt se nalézá ve středu obce a má nejméně tři bytové jednotky a hospodářské budovy. Soud odmítl vzít na vědomí i solidární petici spoluobčanů, dokazující nevhodnost volby objektu za sklad CO a dodanou spolu s fotodokumentací prázdných a nevyužitých objektů v obci, vhodných k účelům CO. Odvolací řízení dosud neproběhlo.

Ladislav Lis¹³

V lednu 1983 bylo zahájeno v České Lípě trestní stíhání proti Ladislavu Lisovi pro trestný čin pobuřování dle § 100 odst. 1 trestního zákona. L. Lis měl pobuřovat nejméně dvě osoby tím, že je seznámil s tiskovinami a jinými materiály pobuřujícího charakteru. Původní obvinění z přečinu, že měl doma kukuřici „pravděpodobně z polí velkovýkrmen Zákupy nejméně v hodnotě 100 Kčs“, bylo v průběhu řízení staženo. Spisy obviněného jsou po několik měsíců uzavřeny. Dopisy od L. Lise jsou zadržovány, až po jeho 10denní hladovce byla manželce povolena třicetiminutová návštěva. Zdravotní stav L. Lise je velmi špatný, zhubl o 25 kg.

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOVIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 *Srv. D44 (11.3.1977).*
- 2 *Srv. D24 (17.10.1977) a D39 (18.1.1978).*
- 3 *Srv. D83 (9.12.1978).*
- 4 *Srv. D50 (24.4.1978).*
- 5 *Srv. D152 (30.8.1980).*
- 6 *Viz Sdělení VONS č. 259, Informace o Chartě, roč. 1 (1978), č. 6, s. 4–5.*
- 7 *Srv. D207 (23.6.1982) a D211 (11.8.1982)*
- 8 *Srv. D184 (2.12.1982).*
- 9 *Srv. D196 (10.3.1982) a D209 (8.7.1982).*
- 10 *Srv. dopis Z. Bárty synodní radě Českobratrské církve evangelické, Informace o Chartě, roč. 6 (1983), č. 4, s. 8.*
- 11 *Viz Sdělení VONS č. 259, tamtéž, roč. 4 (1981), č. 9, s. 4–5.*
- 12 *Srv. D110 (19.7.1979).*
- 13 *Srv. D226 (10.1.1983), D237 (4.5.1983), D252 (25.7.1983).*

PLNÉ ZNĚNÍ: *Informace o Chartě 77, roč. 6 (1983), č. 7, s. 2–7 • Právo lidu, roč. 86 (1983), č. 4, s. 7 • Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku, roč. 16 (1983), č. 9, s. 2–9*
KRÁCEŇVÝ TEXT: *Národní politika, č. 9–10 (září–říjen 1983) • České slovo, č. 8–9 (srpen–září 1983), s. 9.*

KOMENTÁŘE: *Ekologický koutek, Váhy, 1983, č. 5, s. 37–39 • Životní prostředí na prodej, Listy, roč. 13 (1983), č. 1 • Vaněčková, D.: Ekologická pohroma v Československu, Svědectví, roč. 13 (1983), č. 69, s. 63–82 • Sever, V.: Ohrožená země, Listy, roč. 13 (1983), č. 5, s. 15–18 • Hromádková, M.: Dopis Marcela Vaňorové, redaktorce Rudého práva, Informace o Chartě, roč. 7 (1984), č. 3, s. 20–23.*

1983, 25. červenec, Praha. – Stížnost na porušení zákona při procesu s L. Lisem a při dalších politických procesech, zaslaná Federálnímu shromáždění a Nejvyššímu soudu ČSSR. (Dokument č. 28/83)

Věc: Porušení § 199 trestního řádu

Dne 21. 7. 1983 se konalo před Okresním soudem v České Lípě hlavní veřejné líčení podle § 100 proti Ladislavu Lisovi.¹ Po celých šest měsíců, kdy byl ve vazbě, budil jeho případ mimořádný zájem československé i světové veřejnosti.² Tento zájem spolu se skutečností, že v obžalobě je v souvislosti s údajným Lisovým pobuřováním uváděna i Charta 77, vedly mluvčí Charty 77 k tomu, že hned po vyhlášení data hlavního líčení požádali soudce dr. Lukáška o přidělení vstupenek. Dr. Lukášek však řekl, že vstupenky vydávány nebudou, protože soud bude jednat v malé místnosti. Přítom potvrdil, že jde o veřejné hlavní líčení.

§ 199/1 trestního řádu stanoví přesně: „Hlavní líčení koná soud zásadně veřejně.“ Jak se však ukázalo, účastník se mohla jen manželka obžalovaného. Ostatním členům rodiny, Lisovým sestram, byl vstup do soudní síně zakázán a znemožněn uniformovanými příslušníky VB, kteří jej střežili.

Stalo se již neblahým zvykem, že při politických procesech je veřejnost předem vyloučena výběrem nejmenší místnosti nebo obsazením míst příslušníky Bezpečnosti v civilu. Jistě není třeba připomínat, že takto utajené projednávání nikterak nesvědčí o nezajatosti.

Žádáme Vás proto, abyste všichni pravomoc svého vysokého úřadu věnovali znemožnění těchto nezákonných praktik, aby zejména ty orgány, které se zákony zacházejí, tedy soudy na všech úrovních, je samy také dodržovaly.³

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOVIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 *L. Lis byl odsouzen 21.7.1983 podle § 100 (pobuřování) k 14 měsícům nepodmíněně a třem letům ochranného dohledu proto, že údajně rozšiřoval nepřátelské písemnosti a pronášel pobuřující řeči. 12.9.1983 se konalo*

1983, 26. červenec, Praha. – Sdělení o pozvání na shromáždění francouzských mírových organizací a odpověď Charty 77. (Dokument č. 29/83)

odvolací řízení u Krajského soudu v Ústí nad Labem, které rozsudek potvrdilo. Představitel britského hnutí za evropské nukleární odzbrojení (END) prof. E. P. Thompson spolu s dalšími britskými veřejnými osobnostmi zaslali prezidentu republiky G. Husákovi telegram s žádostí o propuštění L. Lise a zrušení režimu ochranného dohledu (text telegramu viz ČSDS, sb. Charta 77).

- 2 O případu L. Lise viz D226 (10. 1. 1983), D237 (4. 5. 1983), D252 (25. 7. 1983), Sdělení VONS č. 330, Informace o Chartě 77, roč. 6 (1983), č. 7, s. 7; Sdělení VONS č. 332, tamtéž, s. 8; Sdělení VONS č. 337, tamtéž, č. 9, s. 4; Kyncl, K.: Svědectví o československém klimatu a malých českých lidech. Listy, roč. 13 (1983), č. 5, s. 17–22; Kynclová J. – Kyncl K.: Dialektika případu L. Lise. Listy, roč. 14 (1984), č. 4, s. 54; K. Jezdinský in ÚSD, sb. RFE, pol. blok 492 (30. července 1983).
- 3 Ve složce je u dokumentu uložen dopis předsedy FS ČSSR A. Indry prezidentu republiky Husákovi z 18. srpna 1983, v němž mu předává tři dopisy, které zaslali Federálnímu shromáždění mluvčí Charty 77.

PLNÉ ZNĚNÍ: Informace o Chartě 77, roč. 6 (1983), č. 7, s. 7–8 • Národní politika, č. 9–10 (září–říjen 1983), s. 3 • Nový domov, roč. 34, č. 17 (25. 8. 1983).

Mluvčí Ch 77 dostali pozvání k účasti na shromáždění v Larzacu, svolávaném francouzskými mírovými organizacemi na 6.–7. srpna jako výraz skutečnosti, že také ve Francii existuje „široký proud mužů a žen, odhodlaných bojovat nezávisle na jakémkoli hnutí podporujícím jednu či druhou supervelmoc za mír a svobodu národů, jež logika konfrontace vojenských bloků udržuje v poddanství v Evropě i v celém světě“. Má to být též příležitost k setkání s novým nezávislým hnutím evropských zemí. Organizátoři navrhuji, aby přítom bylo mj. diskutováno o návrhu zmrazení jaderného zbrojení a jeho významu pro Francii.

Mluvčí odpověděli dopisem tohoto znění:

Milí přátelé,
jménem neformálního společenství Charta 77, občanské iniciativy pro podporu a obranu lidských práv v Československu, Vám děkujeme za pozvání k účasti na shromáždění v Larzacu 6. a 7. srpna. Jako přesvědčení přívrženci myšlenky nedělitelnosti míru ve spravedlnosti a svobodě pokračujeme ve svém úsilí, abychom docílili respektování základních svobod a lidské důstojnosti státní mocí. V naší současné situaci považujeme toto úsilí za podstatný krok k vytváření předpokladů pro nezávislé a opravdové mírové hnutí i pro opravdové veřejné mínění způsobilé být jedním z prvků účinné kontroly jakéhokoliv ujednání mezi vládami států o mezinárodním uvolnění i o odzbrojení. Byli jsme rádi, že jsme mohli konstatovat přátelské pochopení pro toto stanovisko u představitelů CODENE při našem posledním setkání, zakončeném podpisem společného komuniké 20. 6.¹ Rovněž oceňujeme výraz sympatií publikovaný společně s textem tohoto komuniké v měsíčníku *Hnutí pro nenásilnou akci*.

Vzhledem k nemožnosti poslat zástupce na shromáždění Vás prosíme, abyste přijali náš výraz morální podpory Vašeho úsilí, rozvíjeného pod symbolem (jak vyjádřeno v textu pozvání) „míru a svobody... a snahy o lepší porozumění a větší spravedlnosti mezi lidmi“.

Přijměte, milí přátelé, naše nejlepší přání velkého úspěchu larzackého shromáždění i Vaší práce, jež po něm bude následovat.

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 6 (1983), Č. 7, S. 7.

- 1 *Zástupci Charty 77 navázali přátelské spojení s francouzskou mírovou organizací CODENE v Praze při příležitosti Světového shromáždění za mír a život, proti jaderné válce v červnu 1983. Společné komuniqué viz D248 (30.6.1983).*

1983, 15. srpen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR k 15. výročí vojenské intervence v Československu. (Dokument č. 30/83)

Charta 77 – 30/83
Federální shromáždění ČSSR¹
Praha

Blíží se 15. výročí události, která hluboce otřásla československou společností a která svými důsledky změnila postoj její značné části k veřejnému životu i k mezinárodním faktorům, které na něj působí. Byla to největší vojenská operace podniknutá v Evropě od konce druhé světové války, která použitím vojenské síly potlačila obrodný proces, směřující k idejím uznávaným i samotnými iniciátory této vojenské akce. Tak byl 21. srpna 1968 vpádem vojsk Varšavského paktu násilně přerušen pokus československé vlády o demokratickou reformu, podporovaný spontánně většinou lidu.

Následky této události nese naše společnost dodnes. Jejich souhrn lze bez nadsázky označit za vážnou celospolečenskou krizi, na řadu jejíchž aspektů upozorňovala v minulých letech nejen Charta 77, ale i mnozí občané a celé kolektivy.

15. výročí vpádu vojsk Varšavského paktu do Československa doprovázejí povážlivé jevy v ekonomice, rostoucí zaostávání technické vybavenosti, urychlované ničení životního prostředí, živoření kultury, všeobecná netečnost ke společnému zájmu, rozmáhání korupce ve všech odvětvích veřejného života. Nadále trvá perzekuce a diskriminace těch, kdo odmítli a odmítají jak falšující chvalozpěvy, tak metody a formy jednání moci s občany a celou společností, jež byly u nás zdiskreditovány dávno před rokem 1968, byly otevřeně odmítnuty celým národem v obrodném procesu a znovu mu vnuceny po vojenském zásahu 21. srpna.

Jakákoliv opravdová a vážná snaha překonat tyto negativní jevy by nutně vedla ke zkoumání jejich příčin. K takovému přehodnocení vyzývají i některé mezinárodně politické iniciativy, které se právě ve výročí „Pražského jara“ ohlásily z Prahy: lednové zasedání poradního výboru Varšavské smlouvy a červnové Světové shromáždění za mír a život, proti jaderné válce. Při obou

těchto příležitostech byly z Prahy učiněny závažné výzvy mezinárodní veřejnosti. Zdůraznily se v nich ušlechtilé zásady, mnohokrát předtím již vtělené do mezinárodních dokumentů, jako jsou Charta OSN, Všeobecná deklarace lidských práv, jakož i Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci z Helsinek: Nepoužití vojenské síly ani hrozby takovou silou v řešení politických otázek, zásada neintervence, respektování práva každého národa svobodně se rozhodovat. Věrohodnost těchto výzev však nebyla dosud posílena tím, že by místa, odkud byly pronášeny, sama na ně dbala.

Právě v této souvislosti znovu opakujeme loňskou srpnovou výzvu Charty 77 o nutnosti opustit politiku uplynulých 15 let, rozdělující společnost, zvětšující její nesnáze a oslabující její způsobilost překonat je. Učinit vážný krok k usmíření a spolupráci. Zkušenosti Maďarska po otrěsech roku 1956, ale i nedávné a dosud trvající problémy Polska jen zdůrazňují naléhavost takového kroku. Znamenalo by to i ukončení perzekucí a diskriminací kořenících v „normalizaci“, vynucené zásahem 21. srpna 1968. Umožnilo by to, aby celý bohatý potenciál výrobních a tvůrčích sil naší společnosti mohl být využit k překonání současné krize a k plnému rozvoji republiky.

I další námět Charty 77 z loňského srpna se stal letos ještě aktuálnější právě lednovými i červnovými výzvami z Prahy: Přezkoumat nutnost prodlužování dočasného pobytu sovětských vojsk na československém území.² Výslovně uvedená „dočasnost“³ tohoto pobytu klade otázku, zda trvají důvody pro něj uváděné v textu smlouvy, zejména po úpravě vztahů mezi oběma německými státy, mezi NSR a ostatními socialistickými zeměmi, v tom i Československem, po podpisu smlouvy o Berlíně a zejména po podpisu Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě z Helsinek.

Obrovský význam takového kroku pro ozdravení života v Československu i pro upevnění míru ve střední Evropě není třeba zdůrazňovat.⁴

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

1 *Předseda FS ČSSR postoupil dopis Charty 77 prezidentu republiky 19. 8. 1983: „Vážený soudruhu Husáku, v příloze Ti zasílám dopis ‚Charta 77 – 30/83‘, který jsem obdržel včerejšího dne. Se soudružským pozdravem Indra.“ Podle rukopisné poznámky „s. Vajnar“ zaslal G. Husák dokument Charty 77 ministru vnitra.*

2 *Silně podtrženo červenou tužkou.*

3 *Slovo „dočasnost“ podtrženo toutéž tužkou.*

4 *Druhou kopii tohoto dokumentu obdrželo ministerstvo vnitra od šéfredaktora Mladé fronty Ivana Kulhánka, jemuž byl dokument Charty 77 zaslán mluvčí Charty 77 A. Marvanovou do redakce novin dne 16. 9. 1983. Třetí kopie dokumentu byla předána tajným spolupracovníkem StB. Na první stránce je vpravo nahoře připsáno: „Získáno TS ‚PETRA‘ S–StB Praha od Marvanové.“ Pod jmény mluvčích je stejným rukopisem a stejným perem napsáno: „Spoluautoři jsou Havel a Hájek, podepsání jsou pouze mluvčí CH-77. Potvrzeno TS ‚Jakub:‘ U tohoto dokumentu jsou uloženy dvě fotokopie karikatury, zasláné z Brna 19. 6. 1983 šéfredaktorovi Mladé fronty I. Kulhánkovi. Na obálce uvedena zpáteční adresa: K. Kazda, Praha 10.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 6 (1983), č. 8, s. 1–2 • *Listy*, roč. 13 (1983), č. 5, s. 2; *Americké listy*, 2. 9. 1983, s. 5 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok 459 (16. srpna 1983).

KRÁČENÝ TEXT: *Národní politika*, 1983, č. 9–10.

Komentář a interview ÚSD, sb. RFE, pol. blok 460–472 (16.–29. srpna 1983).

1983, 30. srpen, Praha. – Rozbor situace v oblasti zakazované a omezované rockové a populární hudby v Československu zaslaný Ústřednímu výboru KSČ, Federálnímu shromáždění ČSSR, Ministerstvu kultury ČSR a Svazu hudebníků ČSR. (Dokument č. 31/83)

(1)

V roce 1977 vydala Charta 77 dokument č. 13, v němž podrobila stručné analýze situaci v současné československé populární hudbě. Zaměřila se přitom především na kritiku rozmanitých opatření, kterými státní moc omezuje i v této sféře svobodnou tvorbu, a na zhoubné společenské důsledky této praxe. Od té doby uplynulo bezmála šest let, mnohé se změnilo a Charta 77 považuje za nutné znovu se vrátit k této důležité oblasti společenského života.

(2)

Moderní svět upadá do stále hlubší a všestrannější krize. Jak se shodují četní soudobí myslitelé, jde tu v podstatě o krizi transcendentálních jistot a perspektivy, kterou dávají tyto jistoty lidskému životu, krizi, kterou vyvolal eruptivní rozvoj vědeckotechnické civilizace. Ať jsou však už její příčiny jakékoli, jisté je, že tato krize spočívá ve ztrátě odpovědnosti člověka za osud lidské pospolitosti, v jeho rezignaci na to, co se rozumí „vyššími hodnotami“, a v jeho orientaci k různým krátkodobým jistotám vlastního privátního pobytu na zemi, které, oč jsou vytrženější ze své přirozené souvislosti s osudem lidského celku, o to zřetelněji člověka odcizují sobě samému jako jedinečné bytosti v plnosti a důstojnosti jejího lidství. Tato krize má přirozeně mnoho dimenzí a projevů: vyjevuje se v podobě tzv. „konzumní společnosti“ s jejím ideálem materiálního zabezpečení jednotlivce jako vrcholné životní hodnoty, i jako ekologické ohrožení, vyplývající ze systematického drancování pokladů Země, ničení biosféry a vůbec životního prostředí; jako hrozba planetární válečné apokalypsy i jako zesilující se tendence společenských systémů k nepřímé nebo mnohde i zcela přímé uniformizaci života i totalitizaci společnosti; jako slepá potřeba koncentrující se společenské moci zmanipulovat a posléze docela zničit rozmanité projevy života v jeho bytostné rozrůzněnosti a pestrobarevnosti,

i jako rozpad všech tradičních mravních norem. Přes různost svých podob je to ovšem krize jediná a všeobecná; totiž krize soudobé civilizace a jejich základních hodnot; je to krize smyslu lidského života vůbec.

(3)

Pocit globální světové krize, probuzený poprvé ve větším rozsahu první světovou válkou, byl v pozadí velkého politicko-sociálního kvasu, který válka přímo či nepřímo vyvolala, a stal se zároveň hlavním inspiračním základem moderní filozofické reflexe a moderního umění. V posledních desetiletích – tedy zhruba od padesátých let – se však objevil nový úkaz: prohlubující se vědomí této krize se stává stále častěji impulsem k různým masovým projevům nespokojenosti, především u mladých lidí, které mají už podstatně jinou povahu: jde v jádře o obsáhlou revoluci lidské mysli a vznik nového životního pocitu, tedy o vzpouru především existenciální. Mladí lidé činí – a většinou právem – za truchlivý stav světa odpovědnými soudobé společenské establishmenty, proti nimž se tak či onak bouří, anebo z jejichž světa unikají k hodnotám, které se jim zdají naznačovat ne-li všeobecné, tedy aspoň individuální východisko z bludného kruhu moderního státního života. Konkrétní projevy této masové revolty jsou přirozeně velmi různé: od beatnické vzpoury padesátých let až po studentské stávky a demonstrace proti válce ve Vietnamu z let šedesátých, od pařížské „poetické“ revoluce v roce 1968 až po hnutí hippies, od příklonu k orientálním filozofiím až po renesanci křesťanského myšlení, od zakládání komun až po odmítání vojenské služby. Jednou se tedy tato revoluce, periodicky se vzdouvající v nových a nových vlnách odpovídajících zhruba vstupu nových generací do společenského života snaží rekonstituovat mravní odpovědnost člověka za svět, podruhé se naopak omezuje na programový únik do světa halucinací; jednou má podobu organizovaného politického boje (ať už proti devastaci přírody, rasové diskriminaci nebo nukleárnímu zbrojení), podruhé má naopak povahu jakési „mimoběžnosti“: mladí lidé prostě vyjadřují tak či onak své životní pocity, své pojetí sexu, svůj vztah ke společnosti; realizují tedy autenticky svou zkušenost světa bez ohledu na to, zda a jak se mívá se zkušeností

jejich rodičů, učitelů či mocných tohoto světa. Ať už má ale tento masový protest jakékoli konkrétní formy, jedno je mu vždy a znovu společné: jde o revoltu vědomí a ducha, jejíž rozmanité konkrétní programy – má-li vůbec nějaké – nejsou jejím východiskem, ale jen jejím víceméně situačním výrazem. Je samozřejmé, že tato roztržka mládeže nebo aspoň určité její části s establishmentem a jeho stupnicí životních hodnot se zrcadlí průběžně i v umění, k němuž se mladí lidé hlásí, které je jim blízké, v němž nalézají své životní pocity či které sami přímo tvoří. Důležité a pro moderní svět symptomatické je, že z mnoha různých důvodů tu hraje stále významnější roli hudba, která se stává dnes téměř hlavním průvodcem či prostředím této důležité duchovní a sociální konfrontace. Jde tu především o hudbu rockovou, ale zdaleka nejen o ni.

(4)

Tvrdí-li naše současná oficiální propaganda, že toto všechno je pouze věcí Západu, totiž krize kapitalismu, a že se to zemí sovětského bloku netýká, dopouští se tím vědomé mystifikace. Země sovětského bloku – navzdory všem svým odlišnostem – jsou nedílnou součástí téže moderní civilizace a tudíž v nich – byť docela jinými způsoby – se odvíjí totéž drama. Mezi různými rozdílnostmi je přitom třeba zdůraznit tu, která je v této situaci obzvláště důležitá: totiž okolnost, že zatímco establishmenty Západu – v rámci svých více či méně demokratických systémů – umožňují (být nerady a ne vždy plně) nejruznějším protestním projevům a novým hnutím, aby se veřejně realizovaly, chápou je jako určitý ventil latentního napětí a občas dokonce jako oživující vítr nutící existující struktury k trvalé adaptaci na nový stav, v centralisticky ovládaných zemích sovětského bloku jsou takové projevy zásadně potlačovány jako něco, co je ze své podstaty nepřátelské existujícímu – a za nejlepší ze všech možných se vydávajícímu – společenskému pořádku, a co je do něj importováno zvenčí jako jakýsi rafinovaný způsob jeho destrukce západními mocenskými aparáty. Což platí samozřejmě i o moderní hudbě: zatímco na Západě se snaží establishmenty – jakousi automatickou silou svého způsobu myšlení, chování a podnikání – vše nové, nekonvenční, protestující a jim celkově

cizí zpacifikovat zaintegrováním do světa svých hodnot (například donedávna velmi úspěšným pohlčováním nových hudebních iniciativ oficiálním show-businessem), anebo se to sice takto zaintegrovat přímo nesnaží, ale nechávají to prostě být, kalkulujíce s tím, že je tyto projevy nemožno nijak vážně ohrozit, na Východě je tomu jinak: vybaven nepoměrně větší a přímější byrokratickou mocí nad společností, establishment vše, co ho jen vzdáleně kritizuje či ohrožuje nebo co je prostě jen cizí jeho měšťáckým a zkostnatělým představám, bez rozpaků a skrupulí likviduje, znemožňuje, zakazuje, stíhá a ničí. K nekonformní či svobodné hudbě se tedy chová většinou přesně tak, jak se chová ke všemu, co se vymyká jeho dohledu, manipulaci a chápání: totiž represivně. Československo drží dnes po této stránce možná v celém sovětském bloku nepřilíš povznášející primát: projevy, které jsou v Polsku (a to dokonce navzdory všemu, co v nedávné době prožilo), Maďarsku, NDR, ba občas i v samém SSSR samozřejmě, jsou u nás téměř vyloučeny. Tato politika nemůže mít přirozeně jiný důsledek, než další prohlubování společenské krize jako rozporu mezi skutečnými intencemi života a zvetšelou fasádou zformalizovaných rituálů, která je za tento život vydávána.

(5)

Nepřátelský vztah soudobé společenské moci k progresivním proudům populární hudby má ovšem svou vlastní svéráznou tradici.

Počátkem padesátých let byl u nás v podstatě potlačen a zakázán jazz. Říkáme-li „v podstatě“, znamená to, že jedné jeho podobě, relativně nej přijatelnější, byl přeci jen vyhrazen určitý omezený a shora regulovaný prostor (šlo především o souvislé působení Bromova orchestru a od jisté doby i orchestru Vlachova). Jinak byl ovšem jazz – zvláště ve svých spontánních projevech (jako je například dixieland) – vydáván za „buržoazní pakulturu“, za symbol západní dekadence, a dokonce už tehdy se objevily ojedinělé případy soudního postihu za jeho tvorbu (případ Bob Schlonz a spol.). Jak čas plynul, lidé stárli a poměry se nenápadně liberalizovaly, dostával jazz větší možnosti, a i když dodnes je i tato oblast omezována sítěmi byrokratického spravování kulturních

zařízení, teze o buržoaznosti a škodlivosti jazzu byla už dávno opuštěna.

V půli padesátých let vznikl v USA rock and roll, nový hudební směr vycházející z blues a z černošského hudebního temperamentu. Rock and roll se stal záhy hudbou mladé generace, která si osvojila jeho provokativní a strhující rytmus a které se stal nedílnou součástí jejího spontánního sebevyjádření; prvek společenského protestu v něm nebyl sice ještě nijak programový, ale byl v něm: rock and roll byl neodmyslitelnou součástí pocitové distance mladých Američanů od oficiálního světa jejich rodičů s jejich konvencemi a životním stylem. Koncem padesátých let dorazil rock and roll i do Československa a setkal se s analogickou reakcí představitelů moci jako před časem jazz: označen za úpadkové umění importované z kapitalistického Západu neměl přístup nejen do gramofonového průmyslu a masových sdělovacích prostředků držících se tradiční komerční hudby, ale byl vykázán kamsi na periferii hudebního života vůbec, do malých sálků a divadélek, kde byl ještě jakž takž tolerován.

V šedesátých letech prošla na Západě rocková hudba, jejíž první tváří byl dnes už klasický rock and roll, dalším bouřlivým vývojem. Vznikly slavné skupiny jako Beatles, Rolling Stones a mnoho jiných, jejichž tvorba se stala skutečně základním životním výrazem generace šedesátých let, přičemž v mnoha svých větvích a projevech získala už programově kritický a protestní charakter. Velká protestní hnutí mládeže šedesátých let byla provázena rockovou hudbou a nalézala v ní základní způsob svého kolektivního dorozumění i své duchovní a existenciální sebemanifestace. S postupným uvolňováním poměrů v naší zemi zasáhl nevyhnutelně – byť s obvyklým zpožděním – tento vývoj i Československo, v němž se koncem šedesátých let vzedmula velká, dnes už slavná a z hudební historie nevymazatelná vlna českého big-beatu: vznikly desítky a stovky rockových kapel s poměrně širokou paletou výrazových prostředků, v níž šlo vlastně o jakýsi svěbytný projev toho, čemu se říká v oficiální mluvě „lidová tvořivost“: mladým lidem už nestačilo pouze poslouchat hudbu, kterou měli rádi, ale potřebovali ji i sami tvořit. Tuto vlnu nebylo už možno zastavit, nicméně ani v této relativně nejliberálnější době se přízni establishmentu přirozeně

netěšila: nejen že rozhlas, televize a gramofonový průmysl nevzaly tuto hudbu na vědomí zdaleka v té míře, v jaké by si to svým reálným významem a svou společenskou rezonancí zasluhovala, ale tu a tam se objevily – zvláště v souvislosti s jejími nejprogresivnějšími proudy – známé hlasy o bezduchem napodobování Západu. (Dokonce ani český big-beat se neobešel bez trestního stíhání, byť mělo – jako obvykle – zástupný důvod: máme na mysli proces proti Pavlu Sedláčkovi a Evě Pilarové.)² Definitivní přítrž přirozenému vývoji rockové hudby udělala až takzvaná „normalizační politika“, která si vytkla počátkem sedmdesátých let za cíl vrátit poměry v zemi do starých vyježděných kolejí a vyloučit vše, co se jakýmkoliv způsobem nově se formujícímu establishmentu nezamlouvalo, v čem tušil – byť jen velmi neurčitě – nesouhlas, nebo co bylo prostě cizí jeho pokleslému a veskrze konzervativnímu vkusu. Tehdejší likvidace českého rocku se v podstatě podařila: složitý systém zřizovatelů, pořadatelů, kulturních inspektorů, schvalovacích procedur, kvalifikační a rekvizitací atd., atd., systém, v němž o tom, co se smí a nesmí objevit na veřejnosti, rozhodovali většinou lidé, jimž cokoli moderního a originálního bylo bytostně cizí, vykonal své. Většina rockových hudebníků přešla do doprovodných skupin oficiálních hvězd pop-music, část jich emigrovala, některé skupiny, které přežily, mohly přežít jen proto, že se podrobily příkazům institucí, změnilly své anglické názvy na české, přistřihly si vlasy a svou tvorbu usměrnily nenápadně do řečiště toho, co bylo v té době žádoucí nebo aspoň tolerované.

(6)

Pravděpodobně jediní, kteří nepodlehli tomuto tlaku a i v té nejhorší době setrvali na svém, byla rocková skupina The Plastic People of the Universe a později DG 307 a několik dalších kolem nich, označovaných souhrnně jako český hudební underground. Toto hudební hnutí se snažilo navzdory všem překážkám a rizikům tvořit svobodně, v souladu se svým svědomím, vyjadřovat autenticky a necenzurovaně své životní pocity a pokračovat v hledání nových možností české rockové hudby. Represe se záhy dostavily: nekompromisní postoj Plastiků byl potrestán nejprve odnětím statutu profesionálních umělců,

pak znemožněním i amatérského vystupování na veřejnosti a posléze přímým policejním pronásledováním. Tato hudba byla zahrnána do privátních prostorů; soukromé koncerty či nahrávání byly policií rozmanitě mařeny; až tento tlak vyústil ve známý proces s představiteli hudebního undergroundu v roce 1976. Tito umělci, jejichž tvorbu znal pochopitelně jen malý okruh jejich příznivců (účastnit se i soukromých koncertů vyžadovalo značnou osobní odvahu), byli dáni veřejně na pranýř: byla proti nim rozpoutána kampaň ve sdělovacích prostředcích, v níž se opět – pokolikáté už! – objevily známé teze o zvrhlém, buržoazním a ze Západu importovaném umění, provázené nařčeními z vulgarity, nemorálnosti, diletantství apod. Lidé, kteří chtěli hrát pouze hudbu, jakou měli rádi, byli prohlášeni za nepřátele společnosti a socialismu. (Do této kampaně, založené na vědomých dezinformacích a falzifikacích, se zapojil bohužel aktivně i časopis *Mladý svět*.) Díky trestnímu stíhání, které vyvolalo mnoho protestů v prostředí nekonformních občanů (v atmosféře této solidarity se později zrodila i sama Charta 77), a hlavně díky oficiální kampani proti nim vedené, stali se ovšem tito hudebníci obecně známými – nejen v zahraničí, ale především doma, kde je rozpoutaná kampaň natolik zpopularizovala, že se mezi mladými lidmi stali téměř legendou (a to navzdory tomu, že stále nebylo mnoho těch, kteří byli skutečně dobře obeznámeni s jejich tvorbou). Tyto okolnosti – totiž zmíněná legendárnost českého hudebního undergroundu (o níž ovšem on sám nikdy neusiloval) – způsobují, že například Plasticí, ačkoli jim v zahraničí vyšlo už několik LP-desk a ačkoli jejich kvality i souvislá snaha neustrnout nikdy na tom, čeho už dosáhli, jsou dnes obecně respektovány, nemohou stále ještě veřejně vystupovat: pokus o něco takového by každý pořadatel považoval za svou sebevraždu.

(7)

Kolem poloviny sedmdesátých let se však začala situace na české rockové scéně už poněkud měnit: v okruhu tehdy začínajících hudebníků se zrodilo několik amatérských skupin (původně to byly především skupiny Elektrobuss, Extempore a Stehlík), které začaly hrát v různých klubech nekomerční a progresivní rockovou hudbu.

Tyto skupiny se různě vyvíjely, proměňovaly si navzájem svá obsazení, zvolna k nim přibývaly další a vznikaly a zanikaly pod různými názvy a v různém složení (do tohoto kvasícího prostředí lze počítat například skupiny Švehlík, FOK, Duševní hrob, Kilhets, Amalgam, později Zikkurat, Žába, Energie G a četné další). Šlo o hnutí vyvíjející se nezávisle na undergroundu a paralelně s ním, které bylo přeci jen – ač svým zaměřením v mnohém undergroundu příbuzné – už v poněkud jiném a o něco lepším postavení: ne snad že by mělo nějak výrazně snazší přístup na veřejnost nebo že by nenaráželo na četné komplikace a odpor včetně dosti silného zájmu policie (nejtěžší situaci mělo v tomto ohledu Extempore), nebylo však zatíženo svou vlastní minulostí, obtěžováno onou problematickou legendárností a především handicapováno veřejným osočením ze zvrhlosti a nepřátelství, jak tomu bylo u undergroundu. Díky tomu mělo – ač bylo navenek sice jakoby méně nápadné – ve skutečnosti širší možnosti příležitostných veřejných vystoupení (především na „Pražských jazzových dnech“ koncem sedmdesátých let), a tudíž i širší publikum, obeznámené s jeho tvorbou už nikoli jen ze vzácných a nedokonalých magnetofonových nahrávek, ale z bezprostředního zážitku jeho koncertů. Spolu s četnými jinými skupinami a zpěváky nejružnějšího hudebního zaměření (zdaleka tedy ne jen rockovými), jichž se počalo koncem sedmdesátých let stále víc objevovat, nabýval celý tento pestrý proud stále většího významu a ohlasu a kolem roku 1979 začal být pro svůj striktně nekomerční charakter označován souhrnným termínem „alternativní hudba“ a jako takový byl i objektem soustavné kritické pozornosti (především v publikacích Jazzové sekce). Z hlediska vývoje české rockové hudby bylo toto hnutí téměř tak důležité jako český underground (když pro nic jiného, tak už proto, že na kontinuitu jeho víceméně veřejné tvorby mohlo plynule navázat to, co přišlo později jako „nová vlna“, a co je dnes od alternativní hudby oddělitelné hranicí mnohdy těžko postihnutelnou a dost subtilní, často vymezovanou spíše hledisky „historickými“ a generačními než bezprostředně estetickými). Koncem sedmdesátých let a počátkem let osmdesátých (souběžně s opakovanými zákazy Jazzových dnů) se tlak proti tomuto proudu začal

ovšem zřetelně stupňovat. (Z této doby pochází také známý seznam třiceti šesti „nedoporučovaných“ hudebních skupin – seznam ostatně dodnes existující a stále doplňovaný – z pera někdejšího proslulého pronásledovatele progresivní hudby inspektora Trojana z kulturního odboru NVP.)³

(8)

Jestli underground se stal současné moci téměř symbolem toho, co je třeba potlačovat, a alternativní hudba jevem přinejmenším podezřelým, pak v poněkud jiné situaci byl neméně důležitý nekomerční hudební projev sedmdesátých let, totiž folkoví zpěváci a písničkáři sdružení ve skupině Šafrán a kolem ní (Hutka, Merta, Třešňák, Voňková a další). I když žádná zřetelnější oblíbenost oficiálních míst se ani tito zpěváci nikdy netěšili (vydání na deskách nebo vysílání v rozhlasu bylo u nich téměř vyloučené: jedinou světlou výjimkou mimo několika singlů byly dvě LP desky Jaroslava Hutky se starými lidovými písněmi), mohli přesto poměrně dlouho – vlastně po celá sedmdesátá léta – veřejně vystupovat. Už proto měli daleko širší okruh převážně mladých příznivců, kteří se na jejich koncerty v různých místech ČSSR sjížděli vždy z dalekého okolí, nahrávali si jejich písně, jež pak kolovaly v nesčíslných magnetofonových nahrávkách. Mladým lidem byli tito písničkáři blízcí obsažností a smysluplností svých textů (tak odlišných od děsivé banality většiny textů, které zpívají oficiální hvězdy pop-music), přirozeným projevem a především tím, že zvláštním poetickým způsobem vyjadřovali jejich autentické životní pocity, jejich radosti i smutky, jejich odpor k pokrytectví a nemravnosti, prostě jejich vlastní vztah ke světu, aniž by přitom dělali jakékoli umělecké kompromisy, jež by jim mohly zajistit lepší postavení. Koncem sedmdesátých let, když dozněla kampaň proti undergroundu, začala si zřejmě „kompetentní místa“ uvědomovat, že tu – byť v docela jiné oblasti hudby – existuje sice méně drsný, méně direktivní a méně provokující hudební fenomén, že však není o nic méně „nebezpečný“: holý fakt, že tak silně oslovuje mladé lidi, byl už na pováženou; navíc někteří z těchto písničkářů ve své tvorbě i svém občanském vystupování se stále zřetelněji kriticky vyjadřovali k mocenské praxi své doby (jde hlavně o Hutku a Třešňáka,

kteří se oba stali i signatáři Charty 77). Po útoku na underground následoval tedy útok proti Šafránu: nejdřív bylo znemožněno veřejně vystupovat Hutkovi, proti němuž bylo zahájeno dokonce i trestní stíhání (mládež na tento fakt reagovala několika tisíci protestními dopisy ministerstvu kultury); týž osud postihl pak i Třešňáka. Oba byli nejruznějším způsobem šikanováni (Třešňák byl při jednom výslechu dokonce fyzicky týrán), až byli nakonec přinuceni k emigraci. (Týtéž tlaky a podobné metody dohnaly k emigraci přibližně v téže době i dva nejvýraznější zpěváci z okruhu undergroundu, rovněž signatáře Charty 77, Svatopluka Karáska a Karla Soukupa).

K Martě Kubišové, pravděpodobně nejvýraznější a nejoblíbenější zpěvačce druhé půle šedesátých let, zakázané už od roku 1969 (také signatářka a v roce 1978 i mluvčí Charty 77), přibylí tedy další. V oficiální pop-music se sice udržely některé nesporně výrazné osobnosti (Marie Rottrová, Václav Neckář, Eva Olmerová, sourozenci Ulrychovi a další), ale u většiny z nich to muselo být bohužel zapláceno větší či menší mírou rozmanitých ústupků, přičemž i oni se museli a trvale musí střetávat s různými, byť méně známými a méně zřetelnými komplikacemi ze strany „hudební byrokracie“ (už v roce 1969 natočená deska sourozenců Ulrychových „Odyssey“ nemohla například dodnes vyjít). Avšak ani umělci, kteří si udrželi či získali statut profesionálů a kteří jsou vydáváni na deskách a vysílání rozhlasem a televizí, a zdálo by se tedy, že jsou státem akceptováni, nemají toto postavení automaticky a jednou provždy zajištěno: pokud se svou tvorbou zřetelněji přibližují progresivnímu dění nebo mají v očích příslušných úředníků jiné „hříchy“, dostávají se nenápadně „na okraj“ oficiální pop-music a jejich možnosti začínají být často sice v tichosti, ale o to citelněji pro jejich příznivce oklešťovány (jde o umělce jako je například Jana Kratochvílová, Petra Janů a podobně).

(9)

Dějiny však zastavit nelze a počátkem osmdesátých let, přesněji v roce 1982, se i v Československu – s nástupem nejmladší rockové generace – situace výrazně změnila.

Po jistém útlumu ve světovém vývoji rockové hudby v sedmdesátých letech, kdy mnoho

velkých zjevů druhé generace rockových hudebníků se začalo stále složitější technizací své hudby, jejím pozvolným vzdalováním živé reality své doby a souběžně s tím i její větší či menší komercializací odcizovat mladé generaci, objevil se koncem sedmdesátých let nový hudební fenomén: takzvaná „nová vlna“, jejímž prvním projevem byl známý punk-rock. Šlo o novou – už třetí – generaci rockových hudebníků, kteří se vyhraňovali v kontrapozici k předchozímu („monumentálně-kosmickému“) vývoji rocku i v kontrapozici k módní, komerční a (donesávná) typicky únikové vlně „disko“ (hudebnímu stylu i u nás – nikoli náhodou – v určité době nejprosazovanějšímu) a kteří se pokusili přiblížit rock opět životu: rocková hudba jim přestala být monstrózní podívanou, ale stala se opět – podobně jako kdysi – živým a živelným, spontánním, temperamentním, mnohdy provokativně epatajícím a zároveň opět vpravdě lidovým, ba přímo folklórním projevem: mladí lidé v ní s novou naléhavostí, adekvátní soudobému světu (v jehož optice se šedesátá léta jeví téměř jako idyla), začali vyjadřovat své zhnusení z jeho brutality, své elementární životní pocity, svou potřebu vyburcovat lidi z jejich tupého spánku, svou drsnou a ničím necenzurovanou fantazii i svůj vlastní – mnohdy dosti černý – humor. Opět se stalo to, co už několikrát předtím v dějinách rocku: tvorba přestala být doménou slavných hvězd, ale stala se bytostnou potřebou širokého okruhu mladých lidí, kteří spontánně, mnohdy bez velké hudební průpravy, začali hrát a zpívat tak, jak je to bavilo a jak to odpovídalo jejich vlastní zkušenosti světa. Tato zkušenost nalezla svůj výraz i v jejich scénickém projevu, oblékání a životním stylu, nepostrádajících v sobě tóny určité drastické perzifláže světa „dospělých“ a navazujících – ať už vědomě nebo nevědomě – i na nové proudění v jiných uměleckých disciplínách (jako je například body-art). V nové vlně se zřetelně probudil i původní rebelský charakter rocku: rocková hudba se stala znovu polem ostré sociální konfrontace s establishmentem. Po rychlém a obzvláště kontroverzním vzruchu punk-rocku začala tato hudba záhy vstřebávat – i když přirozeně po svém – všechnu vynalézavost a kulturu dosaženou celým dosavadním vývojem rockové hudby.

Je jen novým důkazem nedělitelnosti současného světa a jeho kultury a synchronie životních a sociálních pohybů v jeho různých částech, že nová vlna – byť opět zpožděně a dosti svérázným způsobem – zasáhla i Československo. A tak se v posledních dvou letech téměř náhle objevilo mnoho nových hudebních skupin, arci že různé hudební úrovně, které se navzdory všem byrokratickým překážkám prosadily na veřejnosti a které lze s větší či menší tolerancí (což je už záležitost hudebních odborníků a jejich osobních kritérií) považovat za českou novou vlnu. (V této chvíli se hovoří přibližně o padesáti významnějších skupinách v ČSSR, k tomuto proudu zařaditelných.) Jsou mezi nimi profesionální skupiny vysoké hudební kultury (především známý Kocábův Pražský výběr), hlavně však jde o mnoho velmi dobrých skupin se statutem amatérů nebo i bez něj (Jasná páka, Ještě jsme se nedohodli, Letadlo, Kečup, Ventil RC, Visací zámek, Dvouletá fáma, Žentour, Psi vojáci atd. atd.). Všechny tyto skupiny, jakkoli různě svým instrumentálním složením, stylem, úrovní i svými texty, mají několik společných rysů: poté, co byly začátkem sedmdesátých let zakázány skupinám anglické názvy (Flamengo se muselo přejmenovat na Plameňáky, Greenhorns na Zelenáče, Rangers na Plavce apod.), mají tyto skupiny sice už vesměs české názvy – ale většinou s ironickým přídechem: už tento zdánlivě vnější fakt zrcadlí cosi velmi důležitého, totiž jejich smysl pro humor, grotesknost, absurditu a perziflující vztah k tomu, co je žádáno. Na rozdíl od směřování slavných rockových skupin v sedmdesátých letech se nepokoušejí cestovat do kosmu, psychedelických vizí či dalekého Orientu, ale mapují svými texty elementární a všem mladým lidem dobře známé a blízké každodenní životní stavy, pocity či situace, a vyjadřují je i svým mnohdy sice hudebně velmi členitým, nikdy však omamujícím či k jakémusi neurčitému astrálnímu odkazujícím hudebním výrazem. Všechny zpívají vlastní české texty (lze tu mluvit přímo o textařské explozi). Neberou si servítky, jsou zcela nesentimentální a velmi otevřené a často i drsně vyjadřují svou tvorbou to, co vyjádřit chtějí a musí. Svě texty do hudby často spíš křičí než zpívají, což jen logicky vyrůstá z vnitřních možností rockové hudby a organicky je domyšlí (a což má ostatně své pravzory

už v některých dřívějších rockových tendencích, například u Zappy či Beefhearta). Prvky ironie a humoru, které můžeme u skupin naší nové vlny pozorovat, navazují ovšem výrazně na určité specificky české kulturní tradice, díky čemuž je jejich tvorba možná méně než u většiny předchozích jazzových a rockových proudů u nás závislá na svých zahraničních předchůdcích a inspirátorech. (Leckde lze dokonce cítit i polohu jakéhosi jemně parodického uchopení impulsů západního punk-rocku, čímsi velmi adekvátního našemu duchovnímu klimatu.) Tvorba těchto skupin je ovšem nerozlučně spjata s jejich fyzickou přítomností a způsobem pobývání na scéně (opět v opozici k „monumentálnímu“ rocku, kde se mezi všemi play-backy, projekcemi, lasery, kouří a zvukovými kolážemi téměř ztrácí osobnost hudebníka); toto pobývání (oděv, líčení, pohyb atd.) má opět často různě ironický, poetický, depatetizující, groteskní nebo záměrně šokující význam. V tomto ohledu je tato tvorba jakousi soudobou karnevalovou (ve smyslu Bachtinových analýz) opozicí nejen veškeré „seriózní“ pop-music, ale vůbec celému světu bezduché vážnosti, formalnosti a rituálního pokrytectví. (Za pozornost rovněž stojí, že v některých z těchto skupin dostávají novou a mužům zcela rovnocennou roli i ženy; příklad: skupina Plyn.) Jak rychle se česká nová vlna vzdmula, tak rychle si získala obecnou popularitu u mladých lidí, kteří v ní zřejmě našli po delší době konečně zase něco sobě blízkého, jakousi alternativu k bezduché a komerční oficiální pop-music, jak ji sleduje generace jejich rodičů v televizi a jak jim ji na pracovištích po celý den vyhrává rozhlas po drátě.

Svou estetikou navázala nová vlna na skupiny alternativní hudby, které jí byly přece jen dostupnější (například na „Pražských jazzových dnech“), zároveň však – což se může zdát na první pohled překvapivější – mnoha svými rysy připomíná i tvorbu Plastiků a ještě víc DG 307 z první poloviny sedmdesátých let, za niž byly tyto undergroundové skupiny tak dlouho a tak tvrdě pronásledovány. Nejde tu pravděpodobně ani tak o přímý vliv a poučení (vždyť mnozí z mladých hudebníků nové vlny neměli dodnes asi vůbec možnost se s hudbou undergroundu pořádně seznámit), jako spíš o cosi důležitějšího: o vývojovou logiku české rockové hudby. Jako by toho,

co bylo nasnadě, k čemu rock v našem prostředí mířil, k čemu musel zákonitě dříve nebo později dospět a k čemu pestrým vějířem způsobů přes alternativní hudbu až po dnešní novou vlnu opravdu také dospívá, dosáhli – byť přirozeně po svém – Plastici a celý underground jen o několik let dříve prostě proto, že se odmítli přizpůsobit, přetrhnout kontinuitu vývoje, že si zachovali i v nejtěžších dobách svobodu a měli odvahu jít dál cestou, která se nabízela a z níž jejich vstevníci pod tlakem poměrů sešli, aby po ní až teď nové generační vrstvy šly dál. Jakoby to tedy byl sám vnitřní vývoj české rockové hudby, rozkrývající dál a dál její skryté možnosti, který dnes dává někdejší osamělcům a vyvržencům českého undergroundu za pravdu.

Skupiny nové vlny, ať už složené (vzácněji) z renomovaných a donedávna obecně uznávaných a chválených hudebníků (jako je například Kocáb) anebo (a to převážně) z chlapců a děvčat nejmladší generace, kteří nejen ještě nestihli zaznamenat nějaké vroubky na svém hudebně-károvém profilu, ale dokonce ani proniknout – jak se to stalo krátce předtím skupinám alternativní hudby – do zmíněného Trojanova exkomunikačního seznamu, měly přirozeně snazší nástup a svou popularitu si stačily – také díky zralejší situaci v hudebním citění mladých lidí této doby – získat dřív, než si jich establishment vůbec všiml a začal v nich cítit nové nebezpečí. V tom byla jejich pozice – těsně před „pogromem“ – radikálně nová: šlo o skupiny poměrně známé, protože do poslední chvíle veřejně vystupující. Že se ovšem establishment – se svou totální neschopností rozumět jakékoli nové fantazii, humoru či umělecké odvaze (ve smyslu „odvážení“ i „odvážání“) – musí ozvat, bylo téměř jisté.

(10)

A skutečně: pogrom na sebe nenechal dlouho čekat. Signálem k němu byl článek Nová vlna se starým obsahem od Jana Krýzla, publikovaný ve 12. čísle letošního ročníku *Tribuny*.⁴ Byl to článek nejen pozoruhodný tím, že téměř každou svou větou prozrazoval neobyčejně hlubokou neznalost disciplíny, jíž se obíral, totiž rockové hudby (výmluvně to prokázala například obsáhlá studie hudebního publicisty Josefa Vlčka Rock na levém křídle⁵ nebo polemická replika hudebníka

ze skupiny Extempore Mikoláše Chadimy,⁶ neznalost tak zarážející, že mezi hudbymilovnou mládeží je Krýzlův článek čten jako humoristický text), ale především tím, že je neskrývanou direktivou zřizovatelům, pořadatelům, provozovatelům, kulturním inspektorům a všem institucím, které zajišťují a schvalují veřejné vystupování, aby neumožňovaly nadále skupinám nové vlny vystupovat. V atmosféře strachu, která v celém mocenském aparátu panuje, je ovšem taková direktiva publikovaná orgánem ÚV KSČ víc než rozkazem.

Nová vlna je tedy v podstatě zakázána. Ale zdaleka nejen ona: jak vyplývá z článků v *Tribuně* a ještě zřetelněji ze samotné praxe mocenských orgánů (*Tribunou* sice vyvolané, ale navazující na všechny předchozí známější i méně známé represivní zákroky), probíhá tu – pod rouškou kritiky „výstřelků“ nové vlny – ve skutečnosti pokus o likvidaci moderního českého rocku vůbec. A tak se pomalu ale jistě nejrůznější rockové skupiny, ať už původně z okruhu undergroundu, alternativní hudby nebo nové vlny, dostávají – byť třeba různými cestami a různou rychlostí – do jediné, dnes už velice široké „fronty“ toho, co je nežádoucí, nedoporučované, zakazované a stíhané. Ba dokonce i těch několik málo oficiálních rockových skupin s profesionálním statutem, které tu ještě zbyly a díky svým ústupkům a „stravitelnější“ estetice jsou státem více méně podporované a do masových sdělovacích prostředků připouštěné – trochu snad i proto, aby tvořily jakousi fasádu vytvářející zdání, že rock je u nás povolen a podporován (jde o skupiny jako Olympic, Abraxas, Katapult, Synkopy, Bronz, M-efekt, OK-band a několik dalších) – začíná tento globální útok pociťovat i na sobě (Katapult má například už dávno zakázáno vystupování v Praze a nyní už i v Středočeském kraji, což postihlo i Abraxas, OK-band a Bronz, který byl – bůhví proč – jmenován dokonce mezi odsouzeníhodnými skupinami nové vlny v *Tribuně*). To vše lze shrnout do jednoduchého zjištění: stovky hudebníků jsou trestány za to, že hrají tak, jak se jim chce hrát, a tisíce mladých lidí jsou trestány za to, že se jim tato hudba líbí. Establishment se tedy opět vzbouřil – jako už tolikrát předtím – proti tomu, co je za horizontem jeho chápání a jeho měšťáckého vkusu, co je vpravdě živé, své a svobodné,

tedy přesně opačné, než jaký je on sám. A dokonce ani tentokrát neopominul vytáhnout tradiční argumentaci, už tolikrát předtím použitou a pod tlakem dějinného vývoje opuštěnou (vždyť k mnoha jevům, kdysi přesně takto kritizovaným, se dnes oficiální místa nejen hlásí, ale kladou je přímo za příklad!), totiž argumentaci o „ideologické diverzi“ z buržoazního Západu. A jako předtím, ani dnes mu nikterak nevadí, že to, proti čemu tímto tvrzením bojuje, je celou svou podstatou naopak – máme-li u tohoto termínu setrvat – bytostně antiburžoazní. Současná moc tu znovu bezděčně přiznává, jaká ve skutečnosti je: oportunistická, konzervativní, šosácká a vystrašená.

Poměry jsou však dnes už přeci jen poněkud jiné než v době, kdy celý mocný státní aparát včetně aparátu represivního stál proti několika neznámým lidem z českého undergroundu a kdy mohl spoléhat, že jeho dezinformace účinně zapůsobí na veřejnost. Mladí lidé si dnes své oblíbené skupiny nechtějí nechat vzít a zahrnují *Tribunu*, další časopisy i různé instituce stovkami polemických dopisů, které mnohdy podepisují i celé organizace SSM. Pražské zdi jsou popsány jmény oblíbených kapel nové vlny (ale stejně často lze spatřit nápisy volající po povolení Mišíka, Mertý a jiných, navazující svým způsobem na dnes už klasickou a sebeumnějšími policejné-natěračskými zákroky nezničitelnou „pamětní zeď“ Johna Lennona v Hroznové ulici na Kampě, která je – mimo jiné – jedním z mála projevů autentického mírového hnutí v ČSSR). Státní moc jako by začínala váhat: na jedné straně se policie snaží vyšetřovat a zastrašovat ty, kteří se polemicky ozvali, na druhé straně se zdá, že sama *Tribuna* se trochu zalekla a začíná couvat: otevřela na svých stránkách diskusi, arci že cenzurovanou, v níž jsou však přesto připouštěny některé „omyly“ Jana Krýzla. (Otiskovány jsou například dopisy různých zřizovatelů, snažících se obhájit, být na úkor ostatních, aspoň svou skupinu; a vedle pokusů znovu zdůraznit „ideodiverzní“ charakter rockové hudby – například v článku Nedůslednost – se objevují i různé, byť nesmělé a všelijak zmatené snahy probíhající pogrom jaksi „zmírnit“ či „zkultivovat“ omezením jeho argumentace „jen“ na nařčení z nekázně, výtržnictví, vulgarity a nevkusu.)

Ať už bude současné tažení pokračovat jakkoli, jedno je opět zřejmé: establishment se zachoval tak, jak se u nás asi jediné dokáže zatím zachovat ke všemu novému, nezvyklému, tak či onak nekonformnímu nebo prostě jen sobě nesrozumitelnému – totiž represivně. Zákazem.

Z přímých zákazů poslední doby je nejznámější případ Pražského výběru, který ztratil provozovatele a tým i možnost vystupovat či nahrávat (zámkou byl údajně nezdaněný prodej plakátů na koncertu v Hradci Králové a nepovolené vystoupení hostující skupiny na tomtéž koncertu; nicméně takovou záminkou není nikdy těžké nalézt). Ve skutečnosti však nejde, jak je z předchozího snad dostatečně patrné, o Pražský výběr, ale skutečně o celou rockovou hudbu: stěží se dnes naleznou pořadatel tak statečný, že by se v atmosféře, jež vznikla, odvážil uspořádat vystoupení jakékoli skupiny jen vzdáleně podezřelé z příslušnosti k nové vlně (kterou se v těchto kruzích pro jednoduchost označuje dnes všechno, co nelze spatřit v televizi); stěží se naleznou kulturní inspektor tak neohrožený, že by dokázal takové vystoupení povolit. Většina známějších skupin nové vlny ztratila ostatně krátce po Krýzlově článku své zřizovatele a většina z nich – společně s jinými rockovými skupinami různého zaměření – figuruje na různých interních seznamech nepovolených skupin v různých krajích (například na nedávno pořízeném seznamu pro Středočeský kraj se jich objevuje dvacet sedm, mezi nimiž jsou, což je symptomatičké, ty nejlepší a nejznámější). Je vskutku deprimující, jak se stále znovu opakuje tatáž historie: co nová hudební éra, směr či generace, to nový pogrom, založený na trojediném působení centrálně řízených sdělovacích prostředků, státní byrokracie a policejního aparátu.

Pokud jde o ideovou ambaláž všech těchto administrativních zásahů, je u nich tradiční obvinění z „buržoaznosti“ provázeno jako svou nerozlučnou družkou vždy znovu prastarým, typickým šosáckým a tisíckrát už celým vývojem moderního umění zproblematizovaným kultem „uměleckosti“, tj. umění s velkým U. Má-li něco to štěstí, že to lze vtěsnat do této kategorie, má to šanci na přežití. Naopak vše, co přináší život – skutečná autenticita lidských problémů, nestylizovaná bída lidské duše i neupravená pravda její fantazie, nevědomí a všech často temných zvláštností

její zkušenosti světa – tedy to, z čeho každé skutečné umění vždy prapůvodně roste – je-li to bezprostřední, syrové, původní a akademickým filtrem tradičních způsobů „uměleckého zpracování“ neprocezené, je potlačováno dnes už klasickým nařčením z nedostatečné „umělecké úrovně“.

(11)

Zákazy se v oblasti populární hudby neomezují ovšem jen na rock a jeho novou vlnu. Znovu a znovu jsou vyvíjeny zákulisní tlaky na různé odvážnější pořadatele, aby ten či onen folkový zpěvák nezpíval, aniž jsou skrytí původci těchto tlaků vůbec s to artikulovaně vysvětlit, proč zpívat nemá. Často se zdá, jako by je nevedlo vlastně nic jiného než neurčitá hrůza z toho, že by něco ještě jiného, než co si oficiální kultura prostřednictvím centrálních sdělovacích prostředků už osvojila a podmanila, mohlo mít rezonanci u mládeže, a neurčitě a těžko sdělitelné podezření, že cokoliv, co nemá úspěch předem shora schválený a nadirigovaný, je už proto čím-si nebezpečné.

Typické příklady: dnes asi náš nejlepší písničkář a zároveň jeden z našich nejlepších kytaristů Vladimír Merta má už léta záhadné a nikdy nikým jasně nezdůvodněné potíže: tyto potíže se stále stupňují a jejich výsledkem je nejen to, že si nelze koupit jedinou jeho desku, ale že ho dnes už téměř nelze vidět na veřejnosti zpívat. Trvalý zájem policie o jeho osobu, tajné telefonické instrukce všem institucím, podivná atmosféra kolem jeho jména – to vše tuto situaci provází. Merta je přitom známý tím, že nikdy v průvodním slově ke svým písním, při jednání s úřady či při jakékoli jiné příležitosti neprovokuje, že je zdrženlivý, korektní a že mu jsou cizí jakékoli konfrontační počiny. Každý, kdo se jen trochu o tento druh tvorby zajímá, Mertu zná, každý má doma nahrávky jeho písní, každý ví, že Merta má jakési mystické potíže, a nikdo vlastně neví, v čem je jejich příčina. Chce se říct, že příčina je jediná: paranoický děs moci ze všeho, co je pravdivé, silné, smysluplné a oslovující.

Nebo jiný případ: před časem ztratil provozovatele a tým i možnost veřejného vystupování Vladimír Mišík se svou skupinou ETC, zpěvák, který – mimo jiné – svým zhudebněním textů Josefa Kainara zpopularizoval tohoto básníka tak, jako

dosud snad nikdy nikdo žádného českého básníka nezpouštěl. Oficiální důvod jeho záka- zu je směšný: prý jednou zpíval v Lucerně i písně, které neměl na předem schváleném repertoá- rovém listu (jako by totéž nebylo zcela běžné u mno- ha oficiálních hvězd české pop-music)! Skutečný důvod je zřejmě týž jako u Mertvy: nejasný po- cit, že tu jaksi „zdola“ vyrůstá někdo, kdo je ob- líben a svůj, což samo zřejmě stačí v tomto ve- skrze centralizovaném prostředí k tomu, aby byl podezřelý.

Anebo proč se už po léta nemůže objevit v te- levizi či rozhlasu Jiří Suchý, autor a zpěvák, kte- rý má v českém hudebním životě dnes už posta- vení téměř klasika, jehož význam je srovnatelný téměř s dvojicí Voskovce a Wericha a který vyko- nal pro jazykovou kulturu české písně možná to- též co oni, a ne-li, pak rozhodně na jejich tvorbu skvěle navázal a je jejím důstojným pokračova- telem, bez jehož díla si lze těžko představit všechny nejlepší textaře a písničkáře, kteří přišli po něm, od Mládka přes Vodňanského až po Mertvu?

Ostatně ani případ zmíněné dvojice V a W není zdaleka jasný: na jedné straně o nich vycházejí tlusté knihy (zvláště poté, co oba už zemřeli a ne- hrozí tudíž nebezpečí, že se nějak rušivě projeví) a jsou oficiálně vyhlašováni za příklad té pravé a vskutku pokrokové kulturní tradice, na druhé straně se z důvodů, které by zasluhovaly samo- statný rozbor, neodvážil gramofonový průmysl už dvacet let tak prosté věci, jako je vydání desek s originálními nahrávkami jejich písní. (Projekt takového kompletu dokonce byl už před časem hotov, ale neuskutečnil se: místo písní V & W vy- šly pouze – byť jinak samozřejmě cenné – instru- mentální nahrávky Ježkova orchestru.)

Větší či menší, vždy však analogicky tajemné potíže mají i četní další písničkáři (Lutka, Voň- ková, Nos a jiní).

Jeden z nejzajímavějších a nejsvráznějších zpěváků poslední doby, písničkář a harmonikář František Horáček (zvaný Jim Čert) by asi nemohl na veřejném pódiu vůbec vystoupit. Nikoli proto, že by jeho písně snad obsahovaly nějakou drtivou kritiku režimu, ale opět jen a jen proto, že je pří- liš zvláštní, příliš osobitý, příliš nezvyklý a příliš nezvykle podmanivý, než aby se ho kterýkoli by- rokrat odvážil pustit na jeviště. Na jeho popula- ritě to ovšem nic nezmenšuje.

V této souvislosti se dost dobře nelze nezmínit o jednom už téměř docela absurdním úkazu, kte- rý právě svou absurditou názorněji než co jiného ilustruje současnou situaci: snad vůbec nejp- opulárnějším písničkářem mezi mladými lidmi, básníkem a zpěvákem, jehož tvorba už doslova zlidověla, je už dlouho Karel Kryl, tedy zpěvák, který je už čtrnáct let v emigraci a kterého po- slouchá mládež už čtrnáct let z rádia Svobodná Evropa! (Tuto absurditu jen korunuje okolnost, že ke čtyřem letům vězení odsouzený dělník Jiří Gruntorád má ve svém rozsudku z 10.6.1981 na straně 5 výslovně napsáno: „Obviněný pravidel- ně sledoval vysílání rozhlasové stanice Hlas Ame- riky a Svobodná Evropa. Z tohoto zdroje nahrá- val písně Karla Kryla, které jsou téměř na všech zajištěných páscích.“)

(12)

Systematické úsilí připravit československou po- pulární hudbu o všechno osobité, progresivní, originální, vskutku živoucí a pravdivé, nespo- čívá ovšem jen v zákazech jednotlivých skupin či zpěváků. Prostupuje všechno, celou kulturní politiku státu v této oblasti a veškerou pra- xi jeho institucí.

Uvedeme opět jen příklady:

Jedinou institucí, která se už po léta soustavně, odborně a vynikajícím způsobem stará o soudou- bou progresivní hudbu, seznamuje s ní veřejnost a vychovává v tomto směru mladé lidi, je Jazzová sekce Svazu hudebníků ČSSR. Tato sekce vydává *Jazz-bulletin*, jeden z nejlepších československých kulturních časopisů a ve svém žánru pravděpo- dobně jeden z nejlepších v Evropě; vydala už bez- počet důležitých publikací, informativních, en- cyklopedických, uměleckokritických, výtvarných i beletristických (vysoce oceňovaných – mimo jiné – i orgány UNESCO); pořádá různé důležité výstavy a projekce; je pořadatelkou známých Pražských jazzových dnů, které jsou – respektive donedávna byly – nejdůležitější událostí roku ne- jen v oblasti rockové, ale i jazzové a jazz-rockové původní tvorby, a při nichž měly různé profesio- nální i amatérské skupiny jednu z mála příle- žitostí konfrontovat se navzájem a konfronto- vat se i se zasvěceným publikem. Veškerou práci této instituce dělá přitom několik málo mladých lidí ve volném čase po zaměstnání, přičemž už

po léta mají nepřetržité a zdravému rozumu zcela nepochopitelné potíže. Ministerstvo kultury, Svaz hudebníků, NVP a jiné instituce – a ovšem i nezbytné a všudypřítomné ministerstvo vnitřní – jim jejich práci nejrozmanitěji maří a mnohokrát už usilovaly o zrušení Jazzové sekce jako takové (od čehož je odrazuje zatím asi hlavně strach z několika tisíc jejich mladých členů a dalších desetitisíců, kteří se z organizačních důvodů členy stát nemohou a materiály Jazzové sekce si proto jen půjčují a opisují, tedy ze společenství, jehož reakci na tak zjevně antikulturní čin je vskutku těžké předvídat. Jazzová sekce navázala navíc před časem kontakty s mírovými organizacemi po celém světě, které jí přislíbily mezinárodní solidaritu v její práci, což by eventuální zákrok pochopitelně rovněž asi dost komplikovalo). Tyto instituce ovšem už třikrát za sebou zakázaly Jazzové dny (obvykle v posledním okamžiku, bez ohledu na to, že na ně byli pozváni i účinkující ze zahraničí); StB zve představitele Jazzové sekce na pravidelné výslechy, prohlíží jim formou domovních prohlídek jejich archiv, jedná s nimi zkrátka jako s kriminálními delikventy.

Jen o něco málo lepší situaci má druhá instituce věnující se soustavně rockové hudbě, totiž Sekce mladé hudby při Svazu hudebníků ČSR, která vydává – samozřejmě ve zcela nedostačujícím nákladu – jiný velmi kvalitní časopis věnovaný jazzové a rockové hudbě – *Kruh*.

Jediný víceméně oficiální časopis věnovaný populární hudbě, který u nás vychází (mimo jiné v nákladu téměř 100 000 výtisků, přičemž je každý měsíc během tří hodin vyprodán!), totiž *Melodie*, má rovněž zcela nepochopitelné potíže: ačkoli jde o časopis bezesporu kvalitní, do něhož přispívají všichni naši nejlepší odborníci v této disciplíně a který si vydobyl svou odborností, informovaností a nepředpojatostí opravdu zaslouženou popularitu nejen u nás, ale i v ostatních socialistických zemích (část nákladu je vyvážena do SSSR), se nedávno stal – zřejmě už jen tím – oficiálním místům také podezřelý: celá redakce byla po letech svědomité práce vyhozena, byla odřeknuta spolupráce i všem stálým externím spolupracovníkům a časopis byl svěřen lidem obecně známým svým ignoranstvím, neznalostí oboru a nezájmem o něj.

Na druhé straně pohled na mamutí a monopolní státní instituce, jejichž úkolem je zprostředkovávat hudbu veřejnosti, skýtá obraz vskutku truchlivý: Pragokonzert, který organizuje mimo jiné zájezdy zahraničních umělců do ČSSR, nebyl v celých svých dějinách schopen pozvat jedinou významnější progresivní skupinu nebo opravdu důležitého zpěváka (s výjimkou některých jazzmanů a známých šansonierů), a to přesto, že by jejich zájezd byl mnohdy finančně výhodnější, než jsou zájezdy různých komerčních hvězd typu Amandy Learové či skupiny Bonnie M, vyhovujících opět především pokleslému vkusu měšťáka. Supraphon a Panton, jediné dvě české gramofonové společnosti, nevydávají ročně víc než pět až šest licenčních desek, přičemž jejich výběr je opět značně sporný – tyto firmy se omezují obvykle na to, co je už dávno časem prověřené a co si každý, kdo se o populární hudbu vážněji zajímá, už dávno a v celistvější podobě opatřil, ať už na zahraniční desce nebo na magnetofonovém pásku. Zahraniční desky se přitom – na rozdíl od jiných zemí sovětského bloku – u nás nedostanou vůbec, tedy ani v Tuzexu. (Skromný pokus o jakousi občanskou výpomoc v této věci – totiž známá pražská burza gramofonových desek, na níž si mladí lidé vzájemně vyměňovali nebo prodávali jinak nedostupné desky – byl svého času tvrdým zákrokem policie zlikvidován.)⁸

O zmíněných institucích je přitom všeobecně známo, že jsou navzájem propojeny složitou sítí osobních vztahů a vazeb, připodobňující je jakési mafii, jíž nejsou cizí různé formy uplácení a podplácení, vzájemného přihrávání, protekcionářství a případně i koordinovaného likvidování nepohodlných, přičemž zcela zvláštní roli na této tristní scéně oficiálního řízení populární hudby sehrává Pragokonzert, který podobně jako jeho menší bratr PKS je v podstatě jen zvláštní odnoží StB: zaměstnává četné její nomenklатурní důstojníky (zřejmě za odměnu) a ovšem bezpočet jejich tajných spolupracovníků provázejících – mimo jiné – československé umělce na zahraničních zájezdech, a spíše než o profesionální provozní zajištění těchto zájezdů, jak je jejich oficiálním úkolem, starajících se o hlídání našich umělců a vlastní výhodné valutové nákupy. Neodbornost a zkorumpovanost jsou tedy hlavními znaky mnoha pracovníků těchto

institucí (ne přirozeně všech!), což je věc notoricky známá, kterou v soukromém hovoru – ale zřejmě jen v něm – potvrdí každý, kdo s těmito institucemi přišel pracovně do styku a není do jejich temného podnikání sám bezprostředně zapojen a na jeho krytí tedy zainteresován.

V tomto kontextu je na místě zmínit se ještě o jevu obzvláště alarmujícím: totiž o zvláštním propojení ministerstva kultury a ministerstva vnitra. Je známo, že MV disponuje sítí svých konfidentů dokonce i v samotném ministerstvu kultury, kde tito lidé mají za svůj hlavní úkol upozorňovat svého skutečného zaměstnavatele na vše, co zasluhuje podle jejich odhadu jeho pozornost, aby on pak mohl na základě těchto důvěrných upozornění vznášet oficiální dotazy ministerstvu kultury a aby titíž jeho lidé – zaštitěni tentokrát už hlavičkou nejvyšší kulturní instance – ho mohli oficiálně informovat a klást své požadavky (přirozeně většinou represivního charakteru). Vyvolává to neodbytný dojem, že nejvyšší kulturní autoritou v našem státě je policista. Tato zhoubná praxe zachází dokonce tak daleko, že kterýkoli kulturní inspektor má právo, uzná-li to za vhodné a aniž by se musel komukoli z takového rozhodnutí zodpovídat, přímo přivolat k jakékoli kulturní akci pohotovostní oddíly MV a dát impuls k jejich zásahu, ať už proti účinkujícím, nebo proti publiku. Mládež se tak de facto dostává od nejranějšího věku pod přímou, svévolnou a nijak zákonem neregulovanou kontrolu policie.

Symptomatickým protějškem této praxe, prozrazujícím pravou – totiž vskutku „panskou“ – povahu současné moci, je známá skutečnost, že mnozí vysocí státní a političtí činitelé si žádají – přirozeně direktivním způsobem prostřednictvím příslušných státních agentur –, aby jejich oblíbené hvězdy pop-music je přicházely obveselovat na jejich různé soukromé oslavy (narozeniny apod.). Máloco asi názorněji ilustruje funkci, jakou ve skutečnosti přisuzuje současný establishment umělcům: totiž funkci jeho dvorních šašků.

(13)

Není přirozeně úkolem Charty 77 kriticky analyzovat různé hudební projevy a nabízet komukoli takový či onaký názor na ně. Tím méně má Char-

ta 77 v úmyslu vše neoficiální a potlačované považovat automaticky za dobré a vše povolené naopak odsuzovat jen proto, že to je povolené. Rocková hudba – ať už jako celek, nebo v tom či onom svém projevu – nemusí být samozřejmě každému blízká, a není-li někomu blízká, nikterak z toho ještě nevyplývá, že by musel být proto nutně konzervativcem, měšťákem nebo dokonce reakcionářem. Nehledě k tomu, že tato hudba – jako kterýkoli jiný kulturní nebo kulturně-sociální fenomén – může být na jedné straně čímsi, co člověka vskutku živě oslovuje, co ho osvobozuje, povznáší a lidsky prohlubuje, co vydává sugestivní svědectví o světě, v němž žije, osmyslňuje mu život a otevírá prostor jak jeho nadějí, tak i hlubší a lidsky bohatší komunikaci s jeho bližními, ale že stejně dobře může být na druhé straně jen pouhým společenským symptomem, smutně vypovídajícím o tom, co tento svět s člověkem dělá a kam až ho může uvrhnout. Ať už ale má kdokoli z nás k celé této oblasti jakýkoli vztah, cítíme se povinni – a to je také smyslem tohoto dokumentu – hájit právo člověka svobodně se vyjadřovat (pokud tím neomezuje svobodu jiných) a právo společnosti spatřit v jeho projevu – byť jakkoli svérázném – sebe samu. Všechny pokusy čelit krizi světa policejními zásahy proti tomu, co o ní tak či onak vypovídá nebo ji vyjadřuje, jsou předem odsouzeny k nezdaru: nejen že této krizi nečelí, ale naopak ji jen dál prohlubují.

Že situace, kterou jsme se tu snažili v nejstručnějších obrysech popsat, má a musí mít své hluboce nebezpečné společenské důsledky, je snad víc než jasně: je-li totiž mladým lidem – a ti jsou popsanou situací především postiženi – trvale odpírána hudba, kterou mají rádi, nemůže to vést k ničemu jinému než k prohlubování obecné frustrace, k pocitu beznaděje, bezmoci a životní prázdnoty – anebo naopak k podpoře latentního společenského napětí. Působí to téměř tak, jako by svou kulturní politikou současná moc přímo usilovala o to, udělat z mladých lidí buď alkoholy, narkomany a kriminální delikventy (což se jí, nutno říct, do značné míry daří), nebo své programové odpůrce a potenciální „disidenty“ (ani v tomto směru není zcela bez úspěchů), nebo konečně – a o to jí jde zřejmě nespíš – lhostejné přizpůsobivce. Ať je tomu však jakkoli, jasně je, že to je politika krátkozraká. Neboť onen zvláštní

energetický potenciál, který dnes v mládeži dríme a který by se mohl celkem přirozeným a pro společnost jako celek dokonce oživujícím způsobem vybět v adekvátní kulturní sebemanifestaci, není touto politikou pochopitelně zlikvidován, ale je pouze donucen hledat si různé náhradní ventily. Jaké ventily to v budoucnosti budou či mohou být, lze ovšem stěží předem vědět; jisté však je, že mohou být nejen z hlediska moci, ale i celé společnosti nepoměrně nebezpečnější než všechno konfliktní, protestní, provokující a kontroverzní umění, kterého se současná moc tak panicky bojí, že ze samého strachu z něho zakazuje téměř vše, co se jen trochu vymyká banálnímu vkusu jejich představitelů.⁹

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Viz D29 (20. 11. 1977).
- 2 Oba dva byli obviněni z přestupků, které nesouvisely s jejich profesionální činností – E. Pilarová za výtržnictví, P. Sedláček za nelegální dovoz auta.
- 3 V listopadu 1981 vypracoval šéf kulturního odboru Národního výboru hl. m. Prahy seznam 35 kapel, které nesmějí vystupovat. Srv. Likvidace českého rocku 70. let. In: Chadima, M.: Alternativa. Brno 1992, s. 351–352.
- 4 Viz Tribuna, č. 12 (23. 5. 1983), s. 4–5. J. Krýzl v článku *Nová vlna se starým obsahem* podrobil kritice nejen rockovou hudbu, ale všechnu mládež, která pěstovala rock: „Cožpak je možné, aby pod hlavičkou kulturních pořadů či dokonce koncertů byl šířen nevkus, propagován alkoholismus a drogy, vulgarizovány vztahy mezi děvčaty a chlapci... (...) ...texty, za jejichž autory by bylo možno považovat spíše chovance psychiatrických léčeben...“ Článek vyvolal velký odpor a posměch u mládeže, současně však dlouhou řadu administrativních zásahů proti rockovým skupinám. Další článek o výtržnostech mládeže s návrhem zastavit činnost rockových skupin vyšel v Tribuně č. 36 (7. 9. 1983) pod názvem *Co vše se nemuselo stát*.
- 5 Vlček, Josef: *Rock na levém Křídle a Prevíť rock – my? Dopis autorům článku Nová vlna se starým obsahem*. Praha 1983, Jazzová sekce.
- 6 Srv. Chadima, M., c. d., s. 357–365.
- 7 Srv. Sdělení VONS č. 255 a 256. Informace o Chartě 77, roč. 4 (1981), č. 7, s. 2–3.
- 8 O tom viz též *xys: Plačkov jest od slova plakati*. Svědectví, roč. 18 (1983), č. 69, s. 43–44.
- 9 Text byl dílem Václava Havla, jemuž vzhledem k tématu a zájmu mladé generace o daný hudební žánr velmi záleželo také na tom, aby exil věnoval publikaci dokumentu dostatečnou pozornost. Předloha uvedená v citaci byla autorizovaná V. Havlem a zasláná do zahraničí V. Prečanovi v srpnu 1983.

PLNÉ ZNĚNÍ: Informace o Chartě 77, roč. 6 (1983), č. 8, s. 9–29. • Svědectví, roč. 18 (1988), č. 70–71, s. 545–561 • výňatky in: *Národní politika*, roč. 15, (1983), č. 9–10. KOMENTÁŘE: Burke, Vladimír: *Aféra Jazzové sekce pokračuje* (reakce na článek J. Krýzla a Z. Bakešově). *Západ*, roč. 5 (1983), s. 16–21, č. 5 (1983), s. 1–16, č. 6 (1983), s. 1–4 • Wilson, P.: *Jaké je to hrát rock'n roll v policejním státě? Tamtéž*, roč. 6 (1984), č. 1 • Bartolomějské dny českých hudebníků. *Svědectví*, roč. 19 (1984), č. 73, s. 22–23 • Vonnegut, Kurt: *To ani jazz nemůžou dovolit? Protějšší chodník*, č. 1 (květen 1987), s. 10–13 • Jirous, I.: *The primitives Group. Česká tvář undergroundu. Váhy*, č. 5. M. Schulz, ÚSD, sb. RFE, pol. blok 567 (2. 12. 1983).

1983, 5. září, Praha. – Žádost generálnímu prokurátorovi ČSSR o zásah ve prospěch uvězněného a těžce nemocného spisovatele J. Šavrdy. (Dokument č. 32/83)

Pane generální prokurátore,
v nápravně výchovném ústavu Ostrov nad Ohří je ve výkonu trestu odnětí svobody ostravský spisovatel PhDr. Jaromír Šavrdy,¹ který trpí vážnými nevléčitelnými chorobami a jehož zdravotní stav se nyní zhoršil natolik, že je bezprostředně ohrožen jeho život. Podle lékařské zprávy věznice trpí Šavrdy „tuberkulózou ledvin, obliterující arteriosklerózou tepen dolních končetin se stenózou v pánevní oblasti a s uzávěrem stehenní tepny vpravo, klaudikačním syndromem a vertebrogenními potížemi. Jde o těžké nevléčitelné choroby, které budou mít tendenci spíše k progresi.“

Na základě těchto skutečností se odsouzený Šavrdy obrátil v souladu s ustanoveními § 237 odst. 2 trestního řádu na Okresní soud v Karlových Varech se žádostí o upuštění od výkonu trestu, ev. alespoň o přerušení výkonu trestu podle § 325 odst. 1 trestního řádu. Podle citovaných ustanovení platného čs. právního řádu soud může „upuštít od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku, zjistí-li, že odsouzený onemocněl nevléčitelnou životu nebezpečnou chorobou“, a přerušit výkon trestu, „jestliže je odsouzený stížen těžkou chorobou a výkonem trestu by bylo ohroženo jeho zdraví“. Přes jednoznačné znění těchto ustanovení našeho právního řádu a nepochybná zjištění prokazující, že onemocnění J. Šavrdy jsou nevléčitelná, Okresní soud v Karlových Varech rozhodl usnesením čj. 1 Nt 133/83 ze dne 23.6.1983, že žádost zamítá. Soud své rozhodnutí odůvodnil závěrem, že „odsouzený sice trpí řadou závažných chorob, které jsou nevléčitelné, ale nejedná se o choroby životu nebezpečné“. Provedení operace není podle názoru soudu urgentní.

Tento postup justičních orgánů se nám jeví jako výsměch základním principům humanismu, ke kterým se naše socialistická společnost hlásí, jakož i jako hrubé ignorování platných právních norem. I laikům je známo, že tuberkulóza ledvin je vždy druhotným projevem tbc plicní nebo kostní, přičemž toto onemocnění ve spojení s pokročilou arteriosklerózou tepen dolních končetin

a s uzávěrem stehenní tepny vážně ohrožuje život nemocného. Zdravotní stav Jaromíra Šavrdy je nyní takový, že i když není naděje na jeho vyléčení, je snad ještě možno zabránit postupující progresi choroby a zachránit tak ev. i jeho život pouze rozsáhlou operační rekonstrukcí cévního systému dolních končetin. Takovou operaci provádějí v ČSSR jen vybraná pracoviště a významnou úlohu při ní hraje zaměstnání nemocného, jeho celkový stav a klinické stadium choroby. Je známo, že každý časový odklad, stoupající věk nemocného a zvláště pak ledvinová a jaterní insuficience jsou závažné rizikové faktory, které stav nemocného přímo ohrožují. Ve světle těchto skutečností je zarážející tvrzení soudu, že „provedení operace není urgentní a je možno s ní vyčkat až do skončení trestu“. Soud přitom vycházel výlučně z lékařské zprávy vězeňského zařízení, nevyžádal si řádné klinické soudně znalecké posouzení a přijal rozhodnutí, které může mít neodčinitelné následky pro další život spisovatele Šavrdy.

Vedení odůvodněnými obavami o jeho život a snahou o důsledné naplňování právního řádu i u občanů, kteří jsou jako odsouzený Jaromír Šavrdy pronásledováni pouze za své odlišné občanské, umělecké nebo politické postoje, žádáme Vás, pane generální prokurátore, abyste využil svého zákonného práva i ústavní odpovědnosti a podal proti nezákonnému rozhodnutí Okresního soudu v Karlových Varech stížnost pro porušení zákona. Chceme pevně věřit, že je ještě čas zachránit život Jaromíra Šavrdy.

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIŠ, FOTOKOPIE.

1 Jaromír Šavrdy byl poprvé zatčen v září 1978 a v roce 1979 odsouzen na dva a půl roku za podněcování ke vzpouře (hlavním bodem obžaloby bylo rozepsání Solženicynovy knihy *Souostroví Gulag*), v roce 1980 byl adoptován Amnesty International jako vězeň svědomí. V září 1982 byl znovu zatčen, obviněn především za rozepsání Tvardovského poemy *Ťorkin* na onom světě a odsouzen k dalším 25 měsícům věznění. V roce 1984 byl těžce nemocný propuštěn. Zemřel v roce 1988. Viz D217 (10.11.1982), D240 (17.5.1983) a D245 (14.6.1983).

Viz též Sdělení VONS č. 47: Dr. J. Šavřda vzat do vazby. *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 12, s. 7; Sdělení VONS č. 133: Případ J. Šavřdy. *Tamtéž*, roč. 3 (1979), č. 13, s. 2–3; Sdělení VONS č. 310: J. Šavřda znovu ve vazbě. *Tamtéž*, roč. 5 (1982), č. 9, s. 8–9; Sdělení VONS č. 315: J. Šavřda ve vazbě. *Tamtéž*, roč. 6 (1983), č. 1, s. 7; Sdělení VONS č. 311: J. Šavřda a V. Liberda odsouzen k 25 a k 20 měsícům nepodmíněně. *Tamtéž*, roč. 6 (1983), č. 3, s. 3–9.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 6 (1983), č. 9, s. 1–2 • Případ Šavřda – tři dokumenty. *Listy*, roč. 13 (1983), č. 5, s. 22–23 • *Svědectví*, roč. 17 (1983), č. 68, s. 668 • *Národní politika*, č. 9–10 (září–říjen 1983).

1983, 5. září, Praha. – Prohlášení ke katastrofě jihokorejského dopravního letadla dne 1. září 1983. (Dokument č. 33/83)

Charta 77 vyslovuje svou hlubokou účast všem příbuzným a přátelům cestujících letadla jihokorejských aerolinií, kteří zahynuli dne 1. září 1983.¹

Chceme věřit, že celá tato tragická událost bude nejen řádně vysvětlena, ale že její viníci budou odhaleni a voláni k odpovědnosti.

Charta 77 je přesvědčena, že v mezinárodním leteckém styku neexistují důvody, které by opravňovaly jakoukoli vládu k zásahu ohrožujícímu životy nevinných lidí. Vinu za pravděpodobné zhoršení mezinárodní situace ponese v tomto případě jednoznačně ti, kteří jsou odpovědni za tragédii ze dne 1. září 1983.

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

1 Na pravidelné lince New York – Soul bylo nad ostrovem Sachalin sovětským bojovým letadlem sestřeleno velkoprostorové civilní letadlo jihokorejských aerolinií s 269 cestujícími. Sovětská agentura TASS vydala den poté prohlášení, v němž se mj. tvrdilo, že „letadlo se odchýlilo od mezinárodní trasy, proniklo 500 km do hloubky nad sovětské území, letělo bez navigačních světel a nereagovalo na světelné signály. Více než 2 hod. letělo nad poloostrovem Kamčatka, oblastí Ochotského moře a nad ostrovem Sachalin...“ (Rudé právo, 3. září 1983, s. 7). Sdělovací prostředky SSSR a východoevropských států svalovaly vinu na USA. (Srv. článek *Odpovědnost nese Bílý dům*, Rudé právo, 6. září 1983, s. 7.) Prezident USA R. Reagan na mimořádné schůzi se svými poradci odsoudil sestřelení letadla jako „barbarský, necivilizovaný, chladnokrevný čin. Neexistuje omluva, která by mohla ospravedlnit toto nelítostné připravení lidí o život. Je to urážka lidství.“ (ÚSD, sb. RFE, pol. blok 488, 14. září 1983.)

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 6 (1983), č. 9, s. 2 • *Národní politika*, č. 9–10 (září–říjen 1983) • *Americké listy*, 30. září 1983.

KOMENTÁŘE: ÚSD, sb. RFE, pol. bloky 481–488 (3.–14. září 1983).

1983, 28. září, Praha. – **Dopis předsedovi polské vlády generálu Wojciechu Jaruzelskému protestující proti připravovanému procesu s bývalými členy KSS-KOR. (Dokument č. 34/83)**

Vážený pane předsedo vlády, jak vyplývá z nedávné informace, kterou poskytl tisku mluvčí Vaší vlády Jerzy Urban, připravuje se soudní proces proti bývalým členům KSS-KOR,¹ zejména proti Jacku Kuroňovi, Adamu Michnikovi, Janu Josefu Lipskému a dalším. Členové bývalého KOR mají být souzeni za údajný trestný čin přípravy svržení vlády podle § 128 trestního zákona Polské lidové republiky.

Obracíme se na Vás jako mluvčí československé občanské iniciativy Charta 77, abychom protestovali proti připravovanému procesu s představiteli KOR jako proti politické pomstě na bezbranném ideovém protivníkově.

Jsmo obšírně informováni o někdejší aktivitě KOR a chápeme ji jako výraz nejvyšší občanské ctivosti, kterou jeho členové osvědčili v kritické situaci, v níž se vinou politických chyb někdejšího vedení státu, jak jste sám několikrát prohlásil, ocitla polská společnost. Nelze zapomenout, že představitelé KOR byli jediní, kdo po tragických událostech vyvolávajících rozhořčení nejen naše, ale i Vaše, měli dost občanské odvahy a osobní statečnosti, aby poskytli účinnou pomoc obětem nesmyslných násilných represálií a jejich rodinám. V tomto smyslu chápeme a cítíme jednání představitelů někdejšího KOR jako čin nejvyšší mravní kvality a jako politikum hodné následování. Pro nás, pro Chartu 77, bylo důsledné a přitom rozvážné vystupování představitelů KOR vždy příkladné i v tom, že svou činnost nikdy neskrývali do anonymity či dokonce ilegality. Jednali vždy veřejně a v souladu se zákony země, jejímiž byli a jsou vynikajícími občany. Jestliže mají být nyní postaveni před soud, nemůže jít o nic jiného než o chladnokrevnou pomstu těch kruhů ve Vaší zemi, které by rády – mimo jiné – zdiskreditovaly i Vás. Byl jste to přece právě Vy, kdo 13. prosince 1981 slavnostně prohlásil, že nikdo nebude stíhán a trestán za politické jednání z doby před vyhlášením výjimečného stavu. Ze slov Jerzyho Urbana, ze zpráv tisku a především z toho, že představitelé KOR Kuroň, Michnik a další byli internováni po

vyhlášení výjimečného stavu, vyplývá, že mají být souzeni za činnost právě z tohoto období.

Žádáme Vás, pane předsedo vlády, abyste dostal svému slovu polského důstojníka a z moci svého úřadu zastavil přípravu politického procesu proti nevinným čestným a statečným občanům Polska.

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 6 (1983), Č. 9, S. 3–4.

1 *Komitet obrony robotników (KOR) vznikl v létě 1976 jako sdružení nezávislých intelektuálů různých ideových hledisek. Záhy se členové KOR zavázali bránit občanská a lidská práva a zasazovat se o dělnické požadavky. Ve smyslu tohoto poslání přijal KOR na podzim 1977 další název Výbor společenské sebeobrony (Komitet samoobrony społecznej, KSS). Vedle KOR-KSS se ustavilo dále v Polsku Hnutí na obranu lidských a občanských práv (ROPCZO) a v roce 1980 vznikla Solidarita. Vojenským zásahem 13. 12. 1981 a vyhlášením výjimečného stavu byly tyto organizace postaveny mimo zákon a představitelé Kuroň, Michnik a další byli internováni.*

Proces byl připravován se čtyřmi členy KOR a sedmi předními aktivisty Solidarity. Představitelé KOR-KSS byli obžalováni z přípravy ke svržení polského ústavního systému a oslabení obranyschopnosti země, funkcionáři Solidarity byli obviněni z přípravy puče. V roce 1984 byla většina politických vězňů propuštěna na amnestii vyhlášenou při příležitosti polského státního svátku. Viz D272 (12. 2. 1984).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 13 (1983), č. 6, s. 18 • *Svědectví*, roč. 18 (1983), č. 70–71, s. 241–242 • *Americké listy*, 14. října 1983 • *Národní politika*, č. 11 (listopad 1983).

D259 1983

1983, 5. říjen, Praha. – Blahopřání Lechu Wałęsowi k udělení Nobelovy ceny míru. (Dokument č. 35/83)

Vážený pane,
dovolte, abychom Vám jménem československé občanské iniciativy Charta 77 co nejupřímněji blahopřáli k udělení Nobelovy ceny míru za rok 1983.

Sledovali jsme Váš imponující osobní boj i boj Solidarity, v jejímž čele jste od samého začátku stál, za skutečné osvobození občanské a tedy i lidské.¹ Přes řadu rozdílných postojů i rozdílnou dějinnou zkušenost shledávali jsme a shledáváme i nadále, že jen toto osvobození vede k porozumění a míru uvnitř národa a je podmínkou a základem mírových vztahů mezi státy. Vaše postoje, jak jsme je sledovali v období budování Solidarity, po vyhlášení výjimečného stavu i jak se s nimi seznamujeme dnes, svědčí – přes veškeré pokusy o diskreditaci – o velké morální síle a odpovědnosti, kterou cítíte za sebe sama i za hnutí Solidarity.

Naplnuje nás nadějí, že Vaše zásluhy oceňujeme nejen my, kteří máme podobnou občanskou i lidskou zkušenost, ale i celá svobodně uvažující světová veřejnost. Nobelova cena míru, která Vám – polskému dělníku – byla udělena, je toho dokladem.

Spravedlnost, pokoj a radost buď s Vámi.

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 6 (1983), Č. 10, S. 1.

1 Lech Wałęsa (1943) pracoval od roku 1967 v gdaňských loděnicích jako elektrikář, 1979–1980 založil stávkový výbor a roku 1980 se stal zakladatelem a předsedou nezávislého odborového sdružení Solidarity. V prosinci 1981 byl internován a po roce propuštěn.

PLNĚ ZNĚNÍ: In: Listy, roč. 13 (1983), č. 6, s. 80 • Svědectví, roč. 18 (1983), č. 70–71, s. 241 • Národní politika, č. 11 (listopad 1983).

PLNĚ ZNĚNÍ S KOMENTÁŘEM: ÚSD, sb. RFE, pol. blok 511–512 (7.–8.10.1983).

D260 1983

1983, 24. říjen, Praha. – Dopis prezidentu republiky žádající o udělení amnestie při příležitosti 65. výročí vzniku ČSR občanům odsouzeným nebo stíhaným za politické delikty. (Dokument č. 37/83)

Pane prezidente,
blíží se 28. říjen – 65. výročí vzniku samostatného československého státu. Ve výročí tohoto významného dne byl v roce 1945 podepsán dekret o znárodnění československého průmyslu, v roce 1968 byl v tento den schválen ústavní zákon o československé federaci.

Výročí vzniku našeho státu je příležitostí k zamyšlení nad tím, jaké to byly základní ideje a hodnoty, které působily při vytvoření Československé republiky v roce 1918. Byly to nepochybně ideje politické demokracie a svobody, národnosti a sociální spravedlnosti, jejichž význam a dosah pro život státu a každého jeho občana si při tom uvědomujeme.

Tyto základní ideje a hodnoty vedly Československou republiku později k tomu, že ratifikovala Pakt o občanských a politických právech a Pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a v roce 1976 je učinila integrální součástí československého právního řádu. V souladu s těmito idejemi a hodnotami signoval náš stát letos před několika týdny také Výsledný dokument schůzky v Madridu.

U vědomí filozofických a historických souvislostí i mezinárodních závazků obracíme se k Vám, pane prezidente, s žádostí, abyste použil svého ústavního práva a udělil letos, při tak významné příležitosti, jako je zejména 65. výročí vzniku československého státu, amnestii těm československým občanům, kteří byli odsouzeni či mají být souzeni za trestné činy podle I. hlavy trestního zákona, tj. za politické delikty. Je totiž smutným faktem, že k trestním postihům podle I. hlavy trestního zákona dochází v naší zemi prakticky výlučně za projevy politického přesvědčení. Mezi těmi, kdo jsou nyní z těchto důvodů vězněni, uvádíme Rudolfa Battěka, Ladislava Lise, prof. Liberdu, dr. Šavrdu, ing. Petra Uhla, Ivana Jirouse a desítky dalších, z nichž řada je ve velmi špatném zdravotním stavu.

V posledních deseti letech po amnestii z roku 1973 byla amnestie vyhlášena v roce 1975 a v roce

1980 vlastně jen pro pachatele některých obecně kriminálních činů. Vyhlášení amnestie bylo pro tyto lidi nepochybně projevem dobré vůle státu, díky které se mohli vrátit do normálního občanského života. Tím více bylo by si přáti, aby se této možnosti dostalo lidem, kteří se žádného obecně kriminálního činu nedopustili, lidem, kteří byli zbaveni svobody vlastně za to, že se nevzdali svých názorů a svého přesvědčení a jednali podle nich, v duchu idejí a hodnot, které jsou spojeny se vznikem a existencí Československa, které jsou zakotveny v československé ústavě i v obou mezinárodních paktech o lidských právech.

V současné vypjaté a vyhrocené mezinárodní situaci bylo by vyhlášení amnestie pro tyto občany, zejména v souvislosti s 65. výročím vzniku československého státu, rozhodně přijato pozitivně československou i mezinárodní veřejností. Bylo by aktem dobré vůle, jehož dosah by překračoval naše hranice, aktem, který by svědčil o tom, že Československá socialistická republika má opravdu zájem na uvolňování napětí a na tom, aby se ve vztazích mezi státy obnovil duch Helsinek.

*Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová,
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 6, Č. 10 (ŘÍJEN 1983), S. 2.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 13 (1983), č. 6, s. 5 • *Americké listy*, 11. listopadu 1983.

1983, listopad, Praha. – Otevřený dopis západoevropským mírovým hnutím se stanoviskem Charty k rozmístění sovětských raket na území Československa. (Dokument č. 38/83)

Vážení přátelé,

od doby, kdy se některým z Vás podařilo setkat se s námi během Světového shromáždění za mír a život, proti jaderné válce v Praze,¹ neuplynula ani polovina roku. Během ní jsme měli někdy možnost sledovat jen některé Vaše odhodlané protesty, zejména proti rozmísťování raket v Evropě. Tímto dopisem Vás chceme stručně informovat o současné situaci Charty 77.

Před nedávnem rozhodla československá vláda o rozmístění raket na našem území.² V souvislosti s tím odvezla Státní bezpečnost v prvních listopadových dnech na dvě desítky signatářů Charty 77 včetně mluvčích k mnohahodinovým výslechům.³ Při této příležitosti nám bylo sděleno, že zaujme-li Charta 77 stanovisko k rozmísťování raket na československém území, dojde k trestnímu stíhání pro narušování obranyschopnosti země.

Občanská iniciativa Charta 77 je si vědoma, že hrozba silou, ostrá konfrontace, jíž jsme v poslední době svědky v mezinárodních vztazích, maří naději probuzenou madridskými jednáními v celé jejich šíři. Místo respektování skutečných tužeb lidí po pokojném soužití bez ohledu na hranice se utužuje a posiluje neblahý stav rozdělení a nevraživosti mezi státy. Charta 77 chce přispívat k překonání této znepokojivé situace tím, že je odhodlána nadále plnit úkoly, které si uložila při svém vzniku téměř před sedmi lety – obranu lidských práv. Jak jsme se na tom shodli ve společném prohlášení, které jsme stáčili s řadou z Vás v letošním červnu v Praze podepsat, boj za mír není pro nás – stejně jako všude v civilizovaném světě – možný jinak než jako součást úsilí o dodržování lidských práv v tom smyslu, jak o tom hovoří řada závazných mezinárodních paktů a smluv, které přijala i československá vláda.

Přejeme Vašemu úsilí mnoho zdaru, podporujeme Vaše požadavky žádající světové velmoci o urychlené jednání a pokračování v něm, aby byly zastaveny závody ve zbrojení.⁴

Rudolf Battěk, mluvčí Charty 77 t. č. ve vězení
Ladislav Lis, mluvčí Charty 77 t. č. ve vězení
Jan Kozlík, Marie Růt Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Srv. D248 (30.6.1989).

2 Šlo o ujednání mezi vládou ČSSR a radou ministrů SSSR o „zahájení přípravných prací k rozvinutí raketových komplexů operativně taktického určení“ na území ČSSR. Rozmístování raket se v Československu setkalo s nepřívznou reakcí obyvatelstva. V archivu RFE (Mnichov) byl uložen protestní dopis 24 členů brigády socialistické práce z podniku Vítězný únor v Hradci Králové z 10. 11. 1983 adresovaný generálnímu tajemníkovi KSČ G. Husákovi a zaslaný na vědomí velvyslanectví SSSR, USA, NSR, Francie:

„Brigáda socialistické práce n.p. Vítězný únor, Hradec Králové, důrazně protestuje nejen proti dalšímu rozmístění raket s jadernou náloží na území ČSSR, ale žádá okamžité odstranění i všech podobných raket, které jsou již na území našeho státu delší dobu umístěny.

Žádáme dále snížení rozpočtu na zbrojení, které neúměrně zatěžuje státní rozpočet a přispívá k neustálému zdražování životních potřeb. Protestujeme proti připravovanému zdražení cen za pohonné hmoty, jízdnému v autobusech a dalších životních potřeb v nejbližší době.

KSČ slibovala zvyšování životní úrovně, ale již řadu let tato úroveň klesá a životní náklady neustále stoupají. Tuto politiku nelze svalovat na Západ, neboť s rozmístováním raket SS a stálým zbrojením začal Sovětský svaz, ačkoliv nebyl a není nikým ohrožován. Imperialistická politika Sovětského svazu musí přestat a je Vaší povinností, abyste tuto myšlenku se vším důrazem ve jménu našich národů stále prosazoval.“

Stanovisko k umístění dalších sovětských raket na československém území zaslal 11. 12. 1983 Ústřední radě odborů Přípravný výbor svobodných odborů (Kladno, Plzeň, Ostrava). Stanovisko reagovalo na usnesení plenární schůze ÚRO o plné podpoře ujednání mezi vládami ČSSR a SSSR, což „zdaleka neodpovídá skutečným postojům veliké části našich pracujících a ostatních občanů“. (Fotokopie uložena v ČSDS, sb. Charta 77.)

Zaměstnanci závodu Geofyzika Praha 1. 11. 1983 svými podpisy vyjádřili podporu dopisu Charty proti rozmístění jaderných zbraní v Československu. Státní bezpečnost zahájila zastrážovací akci a sedm pracovníků odvezla k výslechu (Listy, roč. 13 (1983), č. 6, s. 11.

3 Státní bezpečnost v Praze vyslýchala ve dnech 3.–7. listopadu 17 signatářů Charty 77 a upozornila je, že opovžili-li se protestovat proti rozmístění sovětských raket SS–20 v Československu, obviní je z ohrožení obranyschopnosti státu. Podle trestního zákona mohli být za to odsouzeni od 1 do 10 let. Záminkou pro předvolání byl údajně leták rozšiřovaný po Praze. Podle interpretace StB měl leták vyzývat k demonstraci proti sovětským raketám, a to na den 4. listopadu. Demonstrace se sice nekonala, ale proti raketám vznikla v Praze i Brně petice, pod níž se podepsalo několik tisíc lidí. Viz též D262 (14. 11. 1983). Ve společném prohlášení Žádné rakety pro Evropu protestovali také nezávislí obránci míru v NDR a ČSSR (Listy, roč. 14 (1984), č. 6, s. 20–21.

4 Na dopis Charty reagovala mj. největší britská mírová organizace CND – Campaign for Nuclear Disarmament. Dopis vyjadřuje souhlas s návrhy Charty 77 a blahopřeje k odvážnému postoji. Další druhá britská mírová iniciativa Hnutí za evropské jaderné odzbrojení (END – European Nuclear Disarmament) v Londýně odpověděla 16. března 1984. END vydala roku 1980 Výzvu END s tím, že cílem mírového hnutí je jak rozpuštění NATO, tak Varšavské smlouvy. Na oba dopisy odpověděla Charta 1. května 1984 svým dokumentem č. 9/84, viz D278 (1. 5. 1984). Dopisy CND a END Chartě 77 in Informace o Chartě 77, roč. 7 (1984), č. 3, s. 15–16 a č. 4, s. 14–15. Viz též Mírové organizace píší Chartě 77. In Listy, roč. 14 (1984), č. 4, s. 23–24.

V dnech 24.–27. 11. 1983 se na téma Mír, mírové hnutí a křesťanská morálka konalo v bavorském Frankenu sympozium pořádané exilovým sdružením Opus bonum. Přednášky ze sympozia pak vyšly knižně pod stejným názvem v Mnichově 1984.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 6 (1983), č. 11, s. 1 • Listy, roč. 13 (1983), č. 6, s. 4–5 • *Americké listy*, 2. prosince 1983 • *Studie*, 1984, č. 93–94, s. 330–332. Krácený text a komentář: *Svědectví*, roč. 18 (1983), č. 70–71, s. 236–238.

KOMENTÁŘE A OHLASY: Pelikán, J.: Žít s raketami? In Listy, roč. 13, č. 6 (prosinec 1983), s. 1–4 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok 551 (6. 11. 1983), pol. blok 552 (7. 11. 1983) • Prohlášení skupiny Listy: Za mír v Evropě bez atomových zbraní a bez vojenských bloků. In Listy, roč. 14 (1984), č. 1, s. 4–5 • Sovětské rakety – hodné rakety? *Tamtéž*, s. 11 • Doma protestují proti rozmístění sovětských raket. In *Naše snahy*, roč. 20 (leden–únor 1984), s. 1.

1983, 14. listopad, Praha. – Stanovisko k Výslednému dokumentu madridské následné schůzky účastnických států KBSE zasláné prezidentu republiky, předsedovi vlády ČSSR, předsedovi Federálního shromáždění a generálnímu prokurátorovi ČSSR. (Dokument č. 39/83)

[...]

Vědomi si vážnosti mezinárodněpolitické situace, ba právě v této situaci, chceme upozornit na jeden její důležitý aspekt. Chápeme tuto krizi mezinárodních vztahů jako krizi vzájemné důvěry, bez které, jak se domníváme, nebude možné zastavit další kola horečného zbrojení.

Sdílíme proto uspokojení všech mírumilovných lidí, že se delegacím účastnických států podařilo po úporných diskusích a usilovné práci dohodnout se na textu Výsledného dokumentu, který podle usnesení předsednictva ÚV KSČ i vlády ČSSR z 23. 9. 1983 „zakotvuje pokračování politiky míru, uvolňování, dialogu Východ – Západ a rozvíjení všestranné spolupráce na zásadách mírového soužití“, a vítáme, že uvedené usnesení uložilo příslušným československým orgánům plnit ustanovení Výsledného dokumentu.²

Jestliže však přesto, jak jsme nyní svědky, k politice uvolňování nedochází, tj. potřebná důvěra chybí, pak je to, jak se domníváme, proto, že některými politiky jak na Východě, tak na Západě byla opomíjena ta část dohod, která se týká lidských práv, a to ve prospěch části vojensko-politické a hospodářské.

My jsme naopak přesvědčeni, že důsledný respekt k právům jednotlivce je předpokladem důvěryhodnosti státu navenek a v přítomné chvíli by významně ovlivnil veřejné mínění i posílil pozici mírových sil na Západě. Odpovídá to i znění Závěrečného aktu z Helsinek a Výsledného dokumentu z Madridu, které zdůrazňují stejnou platnost všech principů helsinské deklarace a jejich vzájemnou závislost a podmíněnost. Považovali jsme proto za svoji povinnost seznámit se s úplným textem Výsledného dokumentu, zejména pak s tou jeho částí, jež se zabývá problematikou lidských práv. Ustanovení této části Výsledného dokumentu znamenají významný pokrok.

Obracíme se k prezidentu republiky jako k nejvyššímu státnímu představiteli, k předsedovi

vlády ČSSR jako garantu plnění závazků vládními orgány, k předsedovi Federálního shromáždění ČSSR jako k představiteli nejvyššího zákonodárného orgánu, jemuž je uloženo tyto zásady vtělit do našeho právního řádu, a ke generálnímu prokurátorovi ČSSR jako ke strážci zákonnosti a předkládáme návrh na uskutečnění konkrétních opatření:

1. Žádáme, aby byly vzaty v úvahu stanoviska a podněty, jež předložila Charta 77 v dokumentu č. 15 z 8. února 1978.³

2. V souladu s Výsledným dokumentem žádáme, aby ČSSR přistoupila i k těm částem paktů, u nichž to dosud neučinila. Jde zejména o prohlášení podle článku 41 Paktu o občanských a politických právech, jímž se uznává kompetence Výboru pro lidská práva. Tento výbor byl zřízen podle článku 28 Paktu, aby přijímal a posuzoval sdělení členských států o tom, jak je pakt plněn jinými státy. Dále jde o Opční protokol k Paktu o občanských a politických právech, jímž se uznává právo téhož výboru přijímat a posuzovat sdělení jednotlivců o tom, jak je pakt plněn. Navrhujeme, aby vláda ČSSR učinila náležitou formou uvedené prohlášení podle článku 11 Paktu a přistoupila k Opčnímu protokolu k Paktu o občanských a politických právech.

3. Ve Výsledném dokumentu se zavázaly zúčastněné státy, tedy i ČSSR, uskutečnit potřebná opatření k účinnému zaručení práva jednotlivce znát svá práva a povinnosti v oblasti lidských práv, jak je stanoveno v Závěrečném aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Navíc potvrzují aktivní a pozitivní úlohu, kterou využíváním tohoto práva mají osoby přispívající k cílům stanoveným Závěrečným aktem i Výsledným dokumentem. Příslušná ustanovení zavazují zúčastněné státy k respektování iniciativních kroků, jež jejich občané ať jednotlivě nebo ve formálních či neformálních pospolitostech podnikají k dodržování lidských práv a základních svobod. Žádáme československou vládu, aby v souladu s Výsledným dokumentem postupovala vůči občanské iniciativě, jakou je Charta 77 a Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, v plném souladu s článkem 29 Ústavy, vážně posuzovala jejich připomínky, návrhy a náměty, věčně na ně odpovídala a chránila jejich účastníky před akty zvláště bezpečnostního či jiného

aparátu, jimž byli mnozí v uplynulých sedmi letech protiprávně vydáni napospas.

Poctivé a důsledné plnění Výsledného dokumentu vyžaduje rovněž neprodlené propuštění na svobodu všech občanů, kteří byli nespravedlivě odsouzeni na základě takového výkladu a aplikace trestního zákona, který je v otevřeném rozporu s pakty o lidských právech, jak upozornila Charta 77 v dokumentu č. 18 z 13. dubna 1982⁴ a jak potvrzuje i Výsledný dokument z Madridu. V současné době jsou vězněni z těchto důvodů např. Rudolf Battěk, Jiří Cruntorád, Ivan Jirous, prof. Liberda, Ladislav Lis, Jan Litomiský, V. Soukup, Jaroslav Šavřda, Petr Uhl, bratři Wünschové, Jitka Tůmová a další.

Nepochybujeme o tom, že postoj, jaký zaujmou odpovědné orgány k těmto návrhům, bude posuzován všemi, kdo mají vážný zájem na zabezpečení míru a spolupráce, za kritérium opravdovosti a důvěryhodnosti, s níž tyto orgány přistupují k úkolům uloženým jim Výsledným dokumentem na poli mezinárodním.

V této situaci jsme nuceni připomenout, že důvěryhodnosti našich orgánů jako garantů plnění Výsledného dokumentu nijak neprospívá policejní razie ze začátku listopadu, kdy byly orgány bezpečnosti podrobeny mnohahodinovým výslechům na dvě desítky občanů - signatářů Charty 77, přičemž bylo mluvčím Charty 77 i několika dalším signatářům nepokrytě vyhrožováno trestním postihem, vysloví-li se k rozhodnutí vlády ČSSR o rozmístění raket na našem území.⁵ Takový postup Státní bezpečnosti je nejen v rozporu s československými zákony, ale staví i do podivného světla postoj našich oficiálních míst k mírovým hnutím na Západě, jako by podpora, kterou jim poskytují, nebyla výrazem úcty k jejich občanskému postoji, nýbrž je využívána jako nástroj jen proto a potud, slouží-li k oslabení opačné strany.

Stejně jako mnozí občané na Západě i my jsme znepokojeni současným stupňováním závodů ve zbrojení a rozestavování atomových raket v různých zemích, samozřejmě také na území naší vlasti. Jsme si vědomi toho, že - jak konstatovala i pražská deklarace členských států Varšavské smlouvy z ledna t. r., toto „rozmístování nových systémů jaderných zbraní a ostatních prostředků hromadného ničení bude stále více podryvat stabilitu vojensko-strategické situace, zvyšovat

mezinárodní napětí a komplikovat vztahy mezi státy“. Rovněž máme na paměti to, co bylo tak často opakováno v našich sdělovacích prostředcích v souvislosti s chystaným umístěním amerických raket v západní Evropě - že umístění těchto zbraní nezvyšuje bezpečnost zemí, na jejichž území jsou rozestavěny, nýbrž je naopak vydává nebezpečí atomového útoku či odvetného úderu, jenž může znamenat zničení celého území a všeho života v něm.

Proto vítáme madridskou dohodu o svolání konference o opatřeních k posílení důvěry a bezpečnosti i o odzbrojení v Evropě do Stockholmu na leden příštího roku jako smysluplnější krok na cestě k míru.

Aby však takové jednání vůbec mělo naději na úspěch, aby nebylo „dialogem hluchých“, pak musí být jeho účastníkům něco společné. Domníváme se, že tím společným musí být úcta k právu, spravedlnosti a pravdě, odpovědnost každé vlády k vlastnímu národu a celému lidstvu, a to k současným i budoucím pokolením. To osvědčí každý účastník nejlépe na vztahu ke svým občanům.

Proto žádáme naši vládu, aby nepřipouštěla jen projevy naprostého souhlasu, ale ponechala právo občanům vyjádřit se svobodně ve všech otázkách veřejného zájmu, aby informovala o svých opatřeních na tomto poli a zveřejňovala i argumenty druhé strany, aby nebránila neformálním setkáním a dialogům občanů Československa s angažovanými občany a skupinami ze Západu. Připomínáme, že podle Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, který přijalo i Československo, nesmí být toto právo suspendováno jinak než „za mimořádné situace, která je úředně vyhlášena, je-li ohrožen život národa“.

Připomínáme při této příležitosti slova Výsledného dokumentu madridské schůzky o tom, že „přísné dodržování a respektování“ všech principů vyhlášených v Závěrečném aktu z Helsinek „ve všech jejich aspektech je podstatným předpokladem zlepšení vzájemných vztahů zúčastněných států“, které také vyjádřili v témže dokumentu své odhodlání důsledně plnit všechna ustanovení z Helsinek, obzvláště pak v Závěrečném aktu uvedených 10 principů, jejich „přísné a neomezené dodržování a plnění i uvádění v praxi“ je

předpokladem a důkazem vážnosti, věrohodnosti i účinnosti „opravdového úsilí zaměřeného k zastavení rostoucího zbrojení, jakož i k upevnění důvěry a bezpečnosti i k odzbrojení“, jak o něm hovoří plný text Výsledného dokumentu z Madridu.

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, A. Marvanová
mluvčí Charty 77⁶

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Hranaté razítko ministerstva vnitra č. KrS – 1382/8M-83, došlo 29. 11. 1983, čj. VN – 1530/1-3/83.
- 2 Madridská konference skončila kompromisem. Téměř tři roky trvalo vyjednávání zúčastněných států, aby byla dosažena dohoda přijatelná pro Západ i Východ. Závěrečné komuniké ustanovilo, že za tři roky se bude konat v Ženevě další konference o lidských právech a mezilidských vztazích. Závěrečné usnesení obsahuje určité ústupky komunistických států na poli základních lidských práv: zasazuje se o odstranění diskriminace lidí, kteří nedostali souhlas k vystěhování, o spojení rodin žijících odděleně v různých státech, odsuzuje terorismus, bere v ochranu náboženské skupiny a právo pracujících sdružovat se ve svobodných odborech. O Výsledném dokumentu viz též D267 (30. 12. 1983).
- 3 Srv. D42 (8. 2. 1978).
- 4 Jde o omyl v číslování i datování dokumentu; 13. dubna 1982 žádný dokument Charty 77 nevyšel a ani dokument Charty č. 18/82 obsahem neodpovídá. Mluvčí měli patrně na mysli dokument z 10. února 1982 (D190). K problematice madridské schůzky viz též D155 (17. 9. 1980), D169 (22. 2. 1981), D193 (3. 3. 1982).
- 5 Viz D261 (listopad 1983).
- 6 Ve sbírce jsou uloženy tři totožné strojopisné kopie s vlastnoručními podpisy: jedna zasláná s průvodním dopisem předsedy FS A. Indry z 18. 11. 1983 prezidentu Husákovi, kopie zasláná téhož dne vedoucím speciálního odboru Generální prokuratury Vratislavem Cimrem Správě vyšetřování StB k rukám genmj. dr. Šubrt. Třetí kopie byla ministerstvu vnitra odevzdána úřadem předsedy vlády L. Štrougala bez průvodního dopisu. Přetiskujeme dokument zasláný A. Indrou G. Husákovi, který text podrhal fixem.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 6 (1983), č. 11, s. 1–3 • Úryvky s komentářem: *Svědectví*, roč. 18 (1983), č. 70, s. 236–238 • *Studie*, VII–IV/93–94 (1983).

1983, 12. prosinec, Praha. – Rozbor ekologické situace v Československu zasláný s průvodním dopisem předsedovi vlády ČSSR L. Štrougalovi. (Dokument č. 36/83)

Během sedmi let své činnosti upozorňovala několikrát Charta 77, že stav životního prostředí v naší zemi se prudce zhoršuje a že proti tomu nejsou podnikána dostatečná opatření.¹

Mluvčí Charty 77 měli nyní možnost seznámit se s rozbořem ekologické situace v Československu, který vypracoval tým odborníků Československé akademie věd.² I tato obšírlá a seriózní studie konstatuje, že současná ekologická situace Československa je velmi vážná.

Obecně známé je ohrožení lesů v českých zemích. Rozbor uvádí, že do konce tohoto století, tj. za 15–20 let, bude 45–60 % z nich vážně narušeno nebo zničeno. Ve volné krajině je ohroženo přes 50 % rostlinných druhů, je ohrožena více než třetina ptáků, ryb a savců včetně většiny lovné zvěře. Mnohé zdroje vody jsou nepoužitelné pro dobytek, pro závlahy i pro průmyslovou výrobu. Vodárny řady měst – Prahy-Podolí, Brna-Pisárky, Hradce Králové, Ústí nad Labem i jiné – produkuje vodu, která může a v řadě případů také ohrožuje zdraví obyvatel. Nedostatečné čištění splaškových vod vede v řadě případů k tomu, že tyto vody kontaminují vodu používanou k vodárenským účelům, což již vyvolalo řadu epidemií. Voda obsahuje stále více škodlivých a jedovatých látek – dusičnanů, solí těžkých jedovatých kovů, karcinogenních³ a mutagenních látek. Problémem je také obsah radionuklidů, např. v důsledku těžby radioaktivních surovin. Např. kvalitu pitné vody může ještě více ohrozit stavba temelínské elektrárny.

Dnešní způsob zemědělského hospodaření, neodborné a nadměrné používání průmyslových hnojiv a ochranných látek i nevhodná agrotechnika na nadměrně velkých lánách ničí sám svůj základ – půdu. Následkem nadměrné koncentrace při ustájení hospodářských zvířat dochází často k haváriím, které ohrožují povrchové i podzemní zdroje vody. Do potravních řetězců – do obilí a píce, do masa jatečných zvířat, tedy do stravy lidí, se dostává stále více škodlivin a toxických látek.

Tam, kde dnes nemůže žít zvěř, ryby, ptáci a motýli, zítra nebude schopen žít člověk. Už dnes,

jak o tom svědčí údaje uvedené v rozboru, se v nevíce postižených oblastech prudce zvyšuje kojená úmrtnost, nemocnost dětí a dospělých, zhoršuje se zdravotní stav všech obyvatelstva. Nejvíce jsou ohroženi obyvatelé Severočeského kraje, Prahy, moravských průmyslových aglomerací a obyvatelé Bratislavy. Pokud se vývojové trendy nezvrátí, budou v příštích letech bezprostředně ohroženi všichni obyvatelé našeho státu. Je reálné nebezpečí, že se začne snižovat průměrný věk občanů.

Výše výdajů věnovaných v Československu na ochranu životního prostředí je jen zlomkem výdajů vydávaných na stejné účely v SSSR nebo v jiných průmyslově vyspělých zemích. U nás tyto výdaje stále klesají. Nové investice zdaleka nestačí zamezit zhoršování životního prostředí. Československo má jen velice nedokonale vybudovaný systém sledování znečištění všech složek prostředí, takže řada údajů, např. o obsahu škodlivých až toxických látek v potravinách, není zpravidla vůbec známa.

Zjištění obsažená v rozboru ČSAV nejsou povzbudivá. Je však pozitivní, že zájem československé vlády o ekologickou problematiku dosáhl té míry, že ji již zajímají základní fakta o stavu životního prostředí u nás. Doposud byl stav takový, že to byly, bohužel, plány rozvoje národního hospodářství, které vedly ke zhoršování ekologických ukazatelů.

Cesty k nápravě nejsou neznámé. Po řadu let se hovoří o tom, že je nutné přejít od extenzivního způsobu hospodaření k intenzivnímu. Bezprostředně to souvisí s omezováním energeticky a surovinově náročných výrob. Vykročení touto cestou by vedlo i ke zlepšení ekologických ukazatelů, zdá se však, že v blízké budoucnosti tomu tak nebude. Většina investic pro příští léta – téměř 40 % – se opět plánuje pro rozvoj palivo-energetického komplexu – největšího znečišťovatele životního prostředí.

Pokračování v dosavadních trendech neblahého vývoje je zřejmě mimo jiné způsobeno i tím, že jak řadoví občané, tak zejména ti, kteří si vzali odpovědnost za osudy naší země, si dostatečně neuvědomují hrozící rizika. Často ani nemohou, protože většina údajů se nepublikuje. Jde zejména o údaje o zhoršování zdravotního stavu obyvatelstva, o dnešním i budoucím ohrožení zdraví

a života lidí, o škodlivinách v potravinách i ve vodě.⁴ Teprve až se lidé dozvědí fakta, uvědomí si vážnost, snad dokonce i tragičnost situace, až se dozvědí celou pravdu o rizicích, jimž jsou vystaveni, až budou moci o nich bez vnějších omezení diskutovat, budou moci prosazovat cesty k nápravě, na níž závisí záchrana životního prostředí, zdraví i života.

Často by k odvrácení ekologických katastrof stačil jen zlomek ze zbrojních nákladů vynakládaných na udržení rovnováhy strachu.

Doufáme, že s rozbohem stavu ekologické situace v Československu se bude moci seznámit co nejvíce československých občanů, že poznání vážnosti ekologické situace naší země přiměje naše nejvyšší orgány k rychlým a účinným opatřením, k nimž se bude moci vyjádřit každý z obyvatel. Právo na to má – jde o zdraví a životy všech.

*Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77⁵*

Rozbor ekologické situace ČSR

1. Úvod

Sociálně ekonomický rozvoj společnosti je neoddělitelně spjat s přírodním prostředím. Pro uspokojení svých potřeb odčerpává člověk z přírody hmoty a energie, které transformuje v ekonomickém reprodukčním procesu (výrobě a spotřebě). Ve smyslu zákona o zachování hmoty a energie vypouští nebo ukládá *veškerou tuto z přírody odčerpáanou hmotu a energii po transformaci zpět do přírodního prostředí jako odpad všeho druhu* (tuhý, plyný, tekutý, radioaktivní a „odpadní teplo“).

V dřívějších etapách vývoje společnosti byla tato transformace relativně malého rozsahu, a proto se většina odpadních látek zapojovala samovolně zpět do ekologických koloběhů. V posledních desetiletích dochází však k obrovskému zrychlení tohoto transformačního procesu, vytvářejí se stále nové kombinace látek, často v přírodě neznámých, a dochází k takové jejich koncentraci v důsledku urbanizace a soustředění průmyslu, že se příroda není schopna s nimi vyrovnat. V Československu je člověkem uvolněný tok hmoty dokonce asi *desetinásobný* nad světovým průměrem. Jenom těžbou nerostných surovin je

z každého čtverečního metru plochy našeho státního území průměrně získáno ročně 5–7 kg látek, které se postupně změňí na odpad, a to zčásti i toxický. Na každého občana našeho státu to činí cca 35 tun odpadů všeho druhu ročně.

Odpadní látky se jednak v některých ekosystémech kumulují a po určité době latence a dosažení určité koncentrace mohou způsobit jejich náhlé zhroutení, jednak kolují v rámci přírodních koloběhů v potravních řetězcích, kde se mohou v některých případech v potravních řetězcích koncentrovat. V konečné instanci pak ohrožují zdraví člověka a dokonce samu genetickou podstatu lidské populace. Lidský organismus totiž není schopen se tak rychle adaptovat na takové změny. Ohrožení jednotlivých druhů planých rostlin a volně žijících živočichů je do určité míry indikátorem ohrožení člověka samého, neboť člověk je ekologicky přímo (potravinou, vodou, ovzduším) i nepřímo na toto přírodní prostředí vázán.

To se bezesporu týká i ČSSR, která v důsledku relativně dlouhého průmyslového rozvoje má značné vyčerpané přírodní zdroje, vysoký průmyslový potenciál a tím i na mnoha místech značně narušenou ekologickou stabilitu. Proto také nezřídka i nevelké zásahy do přírodního prostředí mohou mít závažné ekologické důsledky, a proto také udržování stability krajiny je mimořádně náročné na dodatekovou energii. *Naše přírodní poměry klimatické a geomorfologické jsou totiž navíc i poměrně nepříznivé z hlediska možnosti rozpadu škodlivin a ukládání odpadů.* To ohrožuje nejen ekologickou stabilitu krajiny, její produkční potenciál a reprodukční schopnost, ale i zdraví obyvatelstva, což nakonec může brzdit i možnosti dalšího společensko-ekonomického vývoje společnosti.

Je totiž zřejmé, že naše omezené zdroje při vysoké energetické a surovinové náročnosti výroby, při malé rozloze státu pro ukládání a vypouštění odpadů do povětří *vyžadují daleko větší prostředky* na omezení poruch na životním prostředí než v jiných státech, nemá-li být naše ekologická situace v porovnání s nimi podstatně horší. Přitom však podíl těchto prostředků u nás je zatím naopak nižší než v jiných státech a navíc má v posledních letech klesající tendenci. V SSSR činí výdaje na celkovou ochranu životního prostředí 2,7% národního důchodu, ve Švédsku 0,8%, v USA 1,5%, v NSR 2% hrubého národního produktu.

I když tyto údaje nejsou z metodologického hlediska zcela srovnatelné, je bezesporu varující, že u nás činily tyto výdaje v 6. pětiletce jen 0,3% užitého národního důchodu a 0,85% celkových investic (tab. 1).

Ve světovém měřítku patříme ke státům s vysokými emisemi kysličníku (oxidu) šířičitého, což se jeví ještě nepříznivější po přepočtu na plochu či obyvatele (tab. 2). Vzhledem k tomu, že značná část těchto látek je od nás transformována vzduchem nebo vodou mimo naše území, mohly by v budoucnu navíc náklady na úhradu škod vyplývajících z mezinárodních dohod znamenat další závažné zatížení platební bilance. Přitom objem produkovaných emisí stále narůstá v důsledku zvyšování sirtatosti, snižování výhřevnosti spalovaného hnědého uhlí a s růstem energetické spotřeby (tab. 3), a to rychleji než v některých sousedních státech. Pod přímým vlivem emisí ČSR žije asi 3–4 mil. obyvatel a je ovlivněna asi jedna třetina lesů a nejméně 10% zemědělské půdy. Znečištění ovzduší oxidem šířičitým způsobuje dále škody zvýšenou korozi nejrůznějších konstrukcí a hmot, poškozují kulturní památky a fasády budov, vyvolává zvýšení nákladů na čištění (komunální, ale i soukromé) atd. Lze velmi zhruba odhadnout, že souhrn těchto škod činí v současné době asi 15–20 miliard Kčs ročně. V tom ovšem nejsou zahrnuta nekvantifikovatelná poškození, jako je zdraví lidí, nenahraditelné kulturní památky, ireverzibilní poškození přírody, vyhynutí různých druhů rostlin a živočichů, devastace krajiny, hodnoty estetické a tím narušení hodnot morálních a etických. *Proto je racionální péče o životní prostředí jako důležitá součást životní úrovně nejen ekonomicky, ale i společensky nezbytná.*

Je ovšem evidentní, že omezení výroby a tím i omezení hlavního zdroje odpadů a narušování životního prostředí, návrat k jakémusi „malému přírodnímu hospodaření“, „nulový růst“, bigotní důsledná „konzervace“ přírody, jak to navrhuji někteří vědci a politici na Západě, není řešením. Ekonomický reprodukční proces je totiž nejen zdrojem znečištění prostředí, ale současně jediným producentem prostředků na jeho ochranu a cílevědomou tvorbu.

Tak jediné cesta marxistického poznání nedělitelného vztahu mezi ekonomickými a biologickými reprodukčními procesy umožňuje

Tab. 1

Podíl investic na ochranu vod a ovzduší z celkových investic národního hospodářství

	Celkové investice mld. Kčs	Investice na ochranu v mld. Kčs běžných cen			„Životní prostředí v % k celkovým investicím“		
		vod	ovzduší	celkem	vod	ovzduší	celkem
5. SLP	403,4	2,8	2,0	4,8	0,7	0,5	1,2
6. SLP	483,2	2,3	1,8	4,1	0,5	0,4	0,85

Tab. 2

Pořadí států podle celkové produkce kyslíčnicku siřičitého a pořadí po přepočtu emisí na plochu a na obyvatele

Země	Celková produkce SO ₂ tis. t	Země	Emise t/km ²	Země	Emise na obyvatele.
USA	27 000	NDR	36,9	NDR	0,234
SSSR	2 000	ČSSR	25,0	Kanada	0,23
Kanada	5 300	V. Británie	21,53	ČSSR	0,21
V. Británie	5 250	NSR	15,26	USA	0,12
NDR	4 000	PLR	7,98	SSSR	0,094
NSR	3 800	Francie	5,85	V. Británie	0,093
Francie	3 270	USA	2,88	PLR	0,073
ČSSR	3 200	SSSR	1,09	NSR	0,062
PLR	2 500	Kanada	0,55	Francie	0,061

Pozn.: Méně než 10 t/km² rok emitují dále BLR, RSR, Rakousko, Irsko, Švýcarsko, Portugalsko, Španělsko, Finsko, Norsko, Švédsko.

Tab. 3

Celkový objem produkovaných emisí (orientační propočtení) mil. t/rok

	1960	1980	index růstu
Celkem plynné emise	3,6	7,3	202
z toho			
CO	0,9	1,6	177
SO ₂	1,9	3,2	168
NO, NO _x	0,5	1,6	320
O _x H _y	0,2	0,5	250
celkem pevné úlety	1,6	2,7	168

zásadní změnu koncepce tohoto společensko-ekonomického rozvoje, jeho principiální racionalizaci a intenzifikaci, snížení energetické a surovinové náročnosti a maximalizaci zachycení a využití odpadů všeho druhu, ale i zásadní změnu představ o cílech společenského vývoje, představ, že konzumní růst spotřeby za cenu devastovaného životního prostředí a rozvrácené krajiny je růstem životní úrovně a cílem rozvoje socialistické společnosti.

2. Ukazatele nepříznivého stavu životního prostředí

Současnou ekologickou situaci ČSSR lze charakterizovat jako velmi vážnou. Jen malá část hlavních ekologických ukazatelů je na přijatelné úrovni; většina naopak signalizuje narušení různých složek prostředí. Je nutno konstatovat, že ve světovém srovnání je situace u nás velice nepříznivá.

2.1 Volná krajina - příroda

Integrovaným indikátorem stavu přírodního prostředí je stav krajiny a flóry a fauny, protože ty jsou přímo ovlivněny všemi zásahy a škodlivinami, které člověk do přírody vypouští. Adaptabilita organismů i ekosystémů se stabilizovala po miliony let a na tak prudké změny, k jakým dochází v posledních desetiletích v krajině, nejsou schopny reagovat. I když člověk je zdánlivě daleko adaptabilnější, je svou podstatou i svými biologickými potřebami závislý na přírodě. Pro svůj život potřebuje naprosto nezbytně čistou vodu, čistý vzduch a čisté potraviny. Odpady,

často toxické, které vypouští zdánlivě beztržně do přírody, se mu navracejí ve znečištěné, zdravotně závadné pitné vodě, v zdraví škodlivých plynech, které dýchá nejen ve městech, ale i v rekreačních oblastech a na horách, v potravinách obsahujících rezidua jedovatých látek.

Volnou krajinu a přírodu neuvádíme na prvním místě z jakéhosi staromilského ochranářství, ale proto, že v přírodě se kumulují člověkem provedené zásahy a vypuštěné látky a vyhubení některých druhů fauny nebo flóry, rozvrát některých ekosystémů ukazují vážné ohrožení člověka samého, protože ten stojí na nejvyšším stupni potravních řetězců, v nichž se s každým stupněm více koncentrují škodlivé látky. To, co nepřežije hmyz, ptáci a zajáci, by později nepřežil ani člověk. Navíc krajina s narušenou přirozenou rovnováhou ztrácí svou produkční schopnost, je třeba do ní vkládat stále více dodatkové energie (chemizací a mechanizací), což zvyšuje náklady a energetickou náročnost bez zvyšování výnosů, tedy má vážné ekonomické následky. Stav krajiny, flóry a fauny je tedy vážným varujícím indikátorem nejen současných, ale zejména budoucích ekologických, ekonomických, ale i společenských kritických situací.

Situaci v naší krajině reálně signalizuje mizení nejen jednotlivých živočišných druhů, ale celých ekologických či taxonomických skupin. Tak podle současných šetření je ohroženo 30 % ryb, 60 % obojživelníků, 30 % plazů, 30 % ptáků, 35 % savců. Ještě nepříznivější je situace u bezobratlých, kdy v krajině je např. pouze 20 % původního stavu motýlů, v zemědělské krajině pouhých 5 %. Nejvýrazněji jsou ohroženi tzv. predátoři (druhy masožravé), neboť zde se zpravidla koncentrují škodlivé a toxické látky v potravním řetězci a to nezřídka vede až k narušení reprodukčního potenciálu poškozených druhů živočichů.

Spolupůsobení různých vlivů narušilo také adaptační schopnosti populací drobné zvěře natolik, že v současné době dochází k jejich hromadným úhynům. Tak už došlo či dochází ke zhroucení populace křepelek, koroptví, bažantů (přestože je udržován v současné době v krajině formou umělých chovů), zajíců, a dokonce i u srnčí zvěře se už začínají projevovat zřetelné poruchy. Dokladem toho je pokles úlovků proti roku 1970, u koroptví o 98 %, u bažantů o 40 %, u zajíců o 80 %. To přirozeně má i určité ekonomické dopady (např. export živé zvěře i zvěřiny).

U flóry a vegetace je celá situace o to závažnější, že zelené rostliny jsou primárním producentem organické hmoty, a tedy výchozím článkem a podmínkou pro existenci všech konzumentů (včetně člověka). V ČR je přes polovinu druhů vyšších rostlin v určité míře ohroženo, dokonce i některé hospodářsky významné druhy (např. jedle bělokorá). U lišejníků je podíl ohrožení ještě vyšší, protože lišejníky jsou zvláště citlivé na vlivy emisí a jsou proto i prvním indikátorem znečištěného ovzduší. Vážně ohroženy jsou i četné houby – a z nich především houby mykorrhizní, které mají nemalý ekonomický význam, protože podmiňují prosperitu lesních dřevin – a to právě v ekologicky zhoršených poměrech. Dochází ovšem nejen k vyhubení a mizení jednotlivých rostlinných druhů (či dílčích populací), ale mizí velmi rychle i celé vegetační typy.

Tím dochází k ochuzování různorodosti (diverzity) krajiny, což spolu s rozsáhlými zemědělskými a lesnickými monokulturami a přešlechtěnými druhy rostlin bez proložení s rozptýlenou stabilizační zelení může vést k ekologické destabilizaci rozsáhlých krajinných celků, neboť v takových podmínkách se snadno rozmáhají „agresivní“ druhy plevelů a škůdců, kteří nemají přirozené nepřátele (parazity, ptáky atd.) a v monokulturních podmínkách pak dochází k jejich kalamitnímu přemnožení. To pak vyžaduje nasazení pesticidů se všemi negativními ekologickými důsledky a ekonomickými náklady.

Současná situace ve vývoji volné krajiny je ekologicky kritická také proto, že se uplatňují bezprecedentní vlivy (např. imise). Proto také „klasické formy“ ochrany přírody nejsou účinné a v mnohých případech nemohou člověkem vyvolaným změnám v přírodním prostředí zabránit. Snaha po ochraně alespoň přírodovědně nejvýznamnějších lokalit vedla k vyhlásování státních přírodních rezervací. Tyto poměrně malé lokality, pokud jsou obklopeny běžně zemědělsky nebo lesnicky obhospodařovanou krajinou, se nemožou ubránit negativním vlivům. Proto jsou vyhlášována velkoplošná chráněná území a ve zvláště významných případech národní parky (v ČSSR jsou 4). Tato území mají v současné době rozsah v ČSSR celkem 14 682 km², tj. 11,4 % z plochy celého území státu (ČSR 10 377 km², tj. 13,13 %, a SSR 4305 km², tj. 8,78 %). Tento rozsah zhruba

odpovídá poměrům v okolních státech (PLR 11 %, NDR 18 %, NSR 16 %), avšak odhaduje se, že zejména v ČR jsou tyto chráněné krajinné oblasti a národní park (KRNAP) v imisních oblastech, a v ČR je 75 % chráněných území již narušeno a asi 25 % vážně poškozeno.

Nakonec je nutno zdůraznit, že vyhubení řady organismů může znamenat potenciální hospodářskou ztrátu, protože nelze vyloučit budoucí možnosti využití a vždycky znamená ztrátu kulturní. Proto je obecně tento jev chápán jako určitá eticko-kulturní míra úrovně společnosti a je dnes běžně užíván (až zneužíván) i jako argument politiky.

2.2 Lesy a lesní hospodářství

Za velmi vážnou považujeme situaci v oblasti lesního hospodářství, což platí jak z hlediska produkce dřeva, tak i s ohledem na mimoprodukční funkce. Přitom s poklesem plochy pěstěné a ošetřené stoupá podíl nahodilých těžeb. Do budoucna bude imisní zátěž lesů a krajiny narůstat, takže bude narůstat i poškození lesních porostů. Přímé poškození zasáhne velmi pravděpodobně 45–60 % plochy lesů ke konci století. Nepřímý vliv imisí ve formě kyselých srážek už dnes zasahuje absolutně většinu území ČR. Území SSR je na tom poměrně lépe, ovšem už i zde se objevují výrazná regionální poškození lesů a krajiny a lze tudíž očekávat, že tento trend bude rychle narůstat (postupy poškození se obecně zrychlují).

Kyselé srážky mají negativní dopad na vegetaci, půdu, ale i na vodní biomy (ryby apod.). Podvazují plodnost dřevin (klesá plodnost a roky mezi vysokou úrodou se prodlužují), vedou k odumírání citlivých dřevin (jedle mizí už i na Šumavě), ale velmi negativně se odrážejí i ve vývoji půd.

Přitom velmi kyselé srážky (pod pH 3,5) mohou občasné (epizodicky) zasáhnout prakticky většinu území ČR (plocha SSR zasahovaná kyselými srážkami je podstatně omezenější). Jednotlivé [srážky] pod pH 3 se dnes vyskytují i v oblastech považovaných za „čistě“ (např. Českomoravská vysočina). Takové srážky (mající charakter slabých kyselin) jsou pro většinu rostlin nebezpečné (leptají jemná pletiva – např. květní apod.) a narušují reprodukci rostlin. Dokonce i ubývání borůvky (druh rostoucí na kyselých půdách) se přičítá kyselým srážkám.

Imisemi je tedy narušován produkční potenciál lesů, a to hned v několika směrech: obecně se snižuje pod vlivem imisí přírůst dřeva, přičemž zpravidla jsou postihovány porosty starší, a to většinou dřevin jehličnatých (s univerzálním použitím dřeva). Imisemi jsou nepříznivě ovlivňovány půdy, a to až do stavu, který ohrožuje nejen vlastní produkci dřeva, ale existenci dřevin vůbec. Velmi rychle mizejí i cenné místní populace hospodářských dřevin (např. produktivní a plastický „beskydský“ smrk, populace smrku s rezonančním dřevem apod.). Pokud se nepřistoupí urychleně k aktivní záchrane cenných populací („odsun“ mimo imisní oblast – ex situ), bude hospodářské riziko nově zakládaných porostů neznámých vlastností z místně neadaptovaných druhů v budoucnosti velmi vysoké.

Imisemi je vyvolána i *přímá ztráta na dřevě*. Už dnes stojí „na sucho“ odhadem 1 mil. m³ dřevní hmoty. Je nutno také počítat se zhoršením celkové kvality dřeva. Má-li se totiž těžba udržet zhruba v rozmezí 10–13 mil. m³ ročně, pak brzo celou sumu bude tvořit těžba nahodilá, prakticky „imisní“, a ta má vysoký podíl méně hodnotného dřeva. Na tyto změny je třeba připravit i *dřevozpracující průmysl*.

Je třeba počítat s tím, že nejpozději *na zlomu století se projeví nedostatek dřeva* (i pro domácí potřebu), alespoň v určitých sortimentech. Proto by bylo účelné těžby regionálně diferencovat tak, aby mimo imisní oblasti byly porosty „zašetrovány“ (a to i s racionálně přijatelnou ztrátou na přírůstku), a takto zašetrovaná hmota by pro vyvážení imisních těžeb do určité míry vyrovnávala celkový nedostatek dřeva. Bude také žádoucí přistoupit k zakládání „lignitkultur“, což jsou rychle rostoucí dřeviny, vybrané podle místních podmínek a zpracovatelského poslání. Na tyto změny ve struktuře dodávaných dřevin musejí plánovitě navazovat změny ve zpracovatelských kapacitách dřevozpracujícího průmyslu, aby tyto akce skutečně pomohly řešit i nedostatek dřeva v budoucnosti a nikoliv pouze ekologické problémy, např. ochranu špatně zalesnitelných oblastí a náhradu vodohospodářských a protierozních funkcí lesa.

Další nezbytnou nutností je *péče o půdu*. Vzrůst kyselosti půd, spojený s výrazným vyplavováním či blokováním hlavních živin (Ca, Mg, K aj.),

resp. P) a naopak s uvolňováním hliníku a jiných toxických kovů, je už tak velký, že k omezení těchto procesů by bylo třeba zhruba 5 až 10, ale nezhřídka až 20 t/ha⁻¹ vápence. Vápnění si podle odhadů vyžaduje již asi 30 % lesní plochy ČSR (na území SSR tato opatření nejsou zatím v podstatě potřebná). Vhodné by bylo tato opatření realizovat preventivně v oblastech ohrožených imisemi a periodickými kyselými srážkami. Technická, technologická a energetická náročnost předpokládaných zásahů je evidentní. Vysoké dávkování vápence na tak velké ploše lesů znamená navíc jeho velkou potřebu, tedy podstatné zvýšení těžby, která je zatím orientována na potřeby stavebnictví. Navíc je nutno vzít v úvahu případnou vysokou potřebu vápence v souvislosti s navrhovanou metodou fluidního spalování jako formy odsiřování spalin z hnědého uhlí. Je tedy třeba již nyní bilancovat budoucí potřeby vápence a jeho rozdělení. Pokud by se však k vápnění v lesích nepřikročilo včas, dojde na určité ploše prakticky k ireverzibilním změnám v půdě, které znemožní obnovu mnohých dřevin. Přitom je nutno zdůraznit, že vápnění není úplným či konečným řešením, ale jen nezbytným racionálním a dílčím opatřením.

Z mimoprodukčních funkcí jsou nejvíce ohroženy funkce vodohospodářské (v širokém slova smyslu – tj. včetně funkcí půdoochranných apod.) a funkce rekreační. Změna vegetačních a ekologických poměrů na lesním půdním fondu vyvolá řadu změn v hydrických poměrech. Tak například rozsáhlá odlesnění, vznik velkoplošných a uniformních holin způsobí zkrácení doby jarního tání sněhu, změnou druhové skladby nově založených porostů a změnou věkové struktury (převládnu mladé výsadby) dojde k snížení retenční schopnosti odlesněných půd a k podmáčení. To vše a řada jiných změn nutně vyvolá změny v hydrickém režimu nejen zasažených území, ale i níže položených oblastí (viz kap. 2.3).

Značně vodohospodářské dopady má i těžba a doprava dřeva. Současná technologie totiž vyvolává rozrušení půdního povrchu a vede velmi často až k erozi (v Jizerských horách jde o vznik erozivních rýh v celkové délce přes 100 km). To se přirozeně odráží v pohybu splavenin (nebezpečí „zanesení“ nádrží) a v zhoršování čistoty vod (nebezpečí hlavně pro vodárenské nádrže; viz následující kapitulu).

Zdrojem mnohých střetů lesního a vodního hospodářství je donedávna prosazovaná prioritární řešení imisní kalamity s cílem *maximální zachránny dřevin*. Z celospolečenských hledisek by mělo naopak jít o řešení, v němž dominuje *racionální zpomalování postupu imisního poškozování lesů a zmírňování dopadů vyvolaných tímto poškozením*. Platí to jak ve směru dřevoprodukčním (těžby s ohledem na obnovu, záchrana genofondu dřevin aj.), tak na úseku mimoprodukčních funkcí – v prvé řadě funkcí vodohospodářských (v širokém slova smyslu). Důraz by pak měl být kladen na *strategická preventivní opatření*, která jsou většinou méně náročná a zpravidla účinnější než opatření nápravná.

V mnoha postižených územích dnes už pak nejde ani o optimalizaci jako spíše o zajištění takových „limitních“ parametrů, které by uchránily daný systém (např. vodárenské nádrže) před funkčním zhroutilím. Taková opatření zahrnují jak prostorové uspořádání lesů (a to včetně využití funkcí odumřelých porostů), tak technologii hospodaření (především pak těžby a dopravy dřeva), ale i ochrany lesů (srv. původní hmyzí kalamity – obaleč modřínový aj.) a řadu jiných opatření (např. regulace mysliveckého hospodaření apod.). Realizace takových opatření nesmí však být brzděna současnou legislativou či zvyklostmi, které měly plně oprávnění v normálním lesním hospodářství, ale jsou určitou překážkou v mimořádné imisní situaci. Je ovšem přirozené, že operativní plány musí vycházet z obecné strategie a taktiky.

2.3 Voda a vodní hospodářství

Z ekologických a vodohospodářských hledisek jde v podstatě o dva základní aspekty: 1. celkové množství disponibilní vody a 2. kvalita (čistota, jakost) vody.

2.3.1 Celkové množství disponibilní vody

Na celkovou bilanci disponibilní vody (především pro ČSR) není dosud mezi vodohospodáři jednotný názor. Někteří (zřejmě většina) soudí, že situace je i v tomto směru již nyní velmi vypjatá, jiní kalkulují s předpoklady, které je nutno dodržet, aby se množství vody nestalo (do roku 2000) limitujícím faktorem rozvoje celé společnosti. Předpokládají, že se do té doby podaří zajistit pro deficitní oblasti dostatek vody vybudováním

potřebných retenčních nádrží a dále zařízeními na převod vody z míst, kde i v budoucnu bude voda dostatek. Je však v této souvislosti nutno uvážit rychle postupující devastace lesů imisemi a s tím spojené ohrožení jejich vodohospodářských funkcí právě v pramenných oblastech. Navíc je jasné, že takovéto „optimistické“ představy předpokládají relativně obrovské investiční prostředky, rozsáhlá technická zařízení, využívání povrchových vod, jejichž znečištění stále stoupá, to vše právě v období, kdy celková ekonomická situace nedává předpoklady pro příliš velkorysá technická a investiční řešení. Zdá se tedy, že sice teoreticky by mohl být koncem století relativní dostatek vody ve všech oblastech, ale pouze za předpokladu splnění velice náročných ekonomických a technických podmínek, které se s největší pravděpodobností nepodaří realizovat v potřebném časovém horizontu, což by pak mělo katastrofální následky pro celou společnost.

Přitom je známo, že již nyní se limitní situace dalšího rozvoje některých oblastí z důvodů nedostatku vody objevují (např. Ostravsko) a jinde se mohou v kritické situaci takové bariéry rychle objevit (Severočeský a Středočeský kraj). Navíc je důležitým faktorem čas, který může mít rozhodující význam, pokud by např. imisemi velkoplošně narušený vodní režim nebo déle trvající sucho nepředvídaně a rychle celou situaci vyhrtilo. Příkladem je rozsáhlé omezování dodávek pitné vody v mnohých oblastech v roce 1982.

Proto k základním technologickým předpokladům zajišťování celkového množství vody v první řadě patří maximální hospodárnost využívání vody u všech odběratelů (včetně recirkulace aj.) a omezování ztrát v rozvodech vody (část sítě je v havarijním stavu a ztráty jsou poměrně vysoké – 20 až 40 %). Je si ovšem třeba uvědomit, že se nejedná jen o kapající kohoutky, kde by bylo možno snížit ztráty lepší údržbou, případně racionálnější měřením spotřeby vody a zvýšením její ceny, ale hlavním problémem je v havarijním stavu rozvodné sítě, která je většinou stará přes 100 let, bez kvalitní údržby, a nově instalované rozvody chátrají velice rychle. Zanedbaná údržba rozvodné sítě pitné a užitkové vody si v nejbližší době vyžádá obrovské náklady a kapacity zemních prací, ale jejich další odkládání

bude jen znamenat zvyšování již tak vysokých ztrát stále obtížněji získávané a upravované vody v rozvodech.

K fytotechnickým či ekologickým předpokladům pak patří především racionální, funkčně zaměřené hospodaření ve vodohospodářsky významných oblastech (v chráněných oblastech přirozené akumulace vod – CHOPAV, a obecně ve všech pramenných oblastech).

Je totiž, mimo jiné, nutno počítat s tím, že mnohé závažné a bezprecedentní vodohospodářské problémy vyvstanou během 2–3 desetiletí v lesních oblastech postižených imisemi. Na přelomu tisíciletí bude totiž jen v ČSSR imisemi poškozeno vážně okolo 1 mil. ha plochy lesů. Na těchto plochách pak ztratí alespoň zčásti lesní ekosystémy svou hydrickou účinnost. Závažnost těchto problémů vyplývá i ze skutečnosti, že v postižených oblastech leží prakticky více než 60 % našich pramenných oblastí a velká část vodních nádrží.

V imisních oblastech lze celkově očekávat následující hlavní změny hydrického režimu:

- Stoupne celkový odtok z příslušných (většinou horských) povodí, a to o několik procent až o několik desítek procent. To je jev, který sám o sobě je pozitivní, využije-li se tento „zisk“ vodohospodářsky.

- Stoupnou špičkové průtoky, zvláště jarní a přívalové, a to o desítky, ale asi až o stovky procent. Tím narůstá i nebezpečí povodní a říční eroze se všemi vodohospodářskými a ekonomickými důsledky. Stoupnou objemy povodňových vln u vod stoletých pravděpodobně až na dvojnásobek.

- Zvýší se výrazně i srážková eroze, především rýhová (většinou pod vlivem těžkých mechanismů), a to o stovky procent (podle geologického a geomorfologického charakteru území). Tím narůstá nebezpečí spojené např. se zanášením vodních nádrží (srv. rychlý postup u Jirkovské nádrže v Krušných horách, tedy v oblasti relativně málo „erozibilní“; velmi akutní je toto nebezpečí obecně ve flyšovém území, např. v Beskydech).

Hydrické změny ovšem neovlivní jen vlastní „horské“ území, ale většinou se negativně projeví i v podhůří, což může mít dalekosáhlý dopad na některá území nebo dokonce na celou ekonomiku státu (např. nebezpečí zatopení dolů

v SHD apod.). Současný přístup k řešení vodohospodářských problémů „horských“ oblastí (např. hospodaření v lesích) naznačuje, že nebezpečí z narušení hydrického režimu není dosud považováno kompetentními místy za ekonomicky závažné.

Dosud také nelze odhadnout, jak dalece mohou tyto změny malých horských povodí ovlivnit velká povodí. I zemědělské půdy totiž výrazně mění své hydrické parametry (zvyšuje se podíl povrchového odtoku), a tak nelze ani změny ve velkých povodích vyloučit. Je však nesporné, že už dnes dochází prakticky na celém území našeho státu k vodohospodářským změnám, s kterými současný *Směrný vodohospodářský plán* nepočítal a které nemohl předvídat. Proto je nezbytná jeho aktualizace na základě současných vědeckých poznatků a prognóz všech vzájemných vazeb a souvislostí ekologických změn.

2.3.2 Znečišťování vod

Za velmi závažný problém je nutno považovat rostoucí znečišťování vod. V období 1960–1980 stoupl jen v ČR „vypouštěné“ znečištění o 18,7 % na celkovou výši přes 167 tisíc t za rok (vyjádřeno biochemickou spotřebou kyslíku za 5 dní – BSK) a v evidovaných zdrojích znečištění vod o 1664 na celkem 4795 t. Tak po určitém zlepšení situace v 60. letech je poslední období charakterizováno rychlým zhoršováním stavu.

V podstatě jde o čtyři hlavní okruhy znečišťování: *zemědělství, průmysl, komunální znečištění (sídliště) a znečištění vod z imisí* (nejrůznějšího typu).

Kritickým zdrojem znečišťování vod je *zemědělství*, už proto, že většinou jde o zdroje rozptýlené či plošné a tudíž těžko kontrolovatelné. Nejčastěji je znečištění vyvoláno organickými látkami (močůvka, silážní šťáva aj.), průmyslovými hnojivy a pesticidy (vymýváním přebytečných nerozpuštěných látek z půdy, úniky u nevhodné uskladnění), ropnými látkami atd. Odhaduje se, že znečištění ze zemědělství (z polí, velkochovů, siláží, skladišť apod.) činí asi 50 % veškerého znečištění povrchových vod.

Komunální znečištění je rovněž velmi závažné. Nejlépe to dokumentuje pokles čistoty vod – obvykle o jeden stupeň – na úsecích toků pod většími městy (Vltava pod Prahou, Svratka a Svitaava pod Brnem, Odra a Ostravice pod Ostravou

apod.). Řadě měst byly totiž uděleny výjimky ze zákona 138/73, např. i Praze, Bratislavě, krajským městům, z nichž Hradec Králové a Ústí nad Labem nemají vůbec žádná zařízení na čištění odpadních vod, stejně jako 25 okresních měst a většina nově postavených sídlišť. Tak jen *vypouštění odpadních vod veřejnými kanalizacemi stoupl od roku 1970 do roku 1980 téměř o 70 %*.

Přímé znečišťování vod *průmyslem* se v posledních letech udržuje zhruba na stejné úrovni, popř. lze regionálně vystopovat i mírný trend k poklesu. Závažná jsou ovšem kampaňová znečištění, která mohou dlouhodobě narušit biotickou složku vod a tím snížit dlouhodobě ekologickou funkci vodního biomu. Nedořešeným problémem je znečištění vod celulózkami (horní Vltava, horní Labe a další). Zcela specifickým problémem je ovšem znečištění podzemních vod petrochemickým průmyslem. Nebezpečné jsou nepřímé vlivy energetiky, dopravy a dalších zdrojů plynných emisí kyselého charakteru. Suchým a mokřým spadem se dostávají oxyselující látky z ovzduší do půdy a ovlivňují povrchové vody. Nejvíce jsou postiženy horské oblasti, kde prakticky ve všech oblastech je okyselena voda jezer a vodních toků (např. včetně Šumavy). Postupně lze očekávat okyselování toků i v nížinných oblastech a rovněž okyselování mělkých horizontů podzemních vod. V okyselených vodách je omezen až znemožněn život a tyto vody se stávají nebezpečnými i pro člověka v důsledku zvýšeného obsahu toxických kovů, které z půdy a z imisí spadů jsou právě kyselými srážkami uvolňovány.

Z hlediska humánně hygienického je tento jev velmi závažný proto, že už dnes postihuje acidifikace vod především povodí důležitých vodárenských nádrží.

V imisních lesních oblastech jsou vlivem zvýšených těžeb a dopravy dřeva, tedy vysoké eroze, znečišťovány vody vyplavovanými huminovými látkami a dokonce dusičnany, takže toto znečištění nelze pokládat jen za organoleptický (chutový a pachový) nedostatek, ale za poruchu se zdravotními dopady.

Specifickým problémem je znečišťování vod radionuklidy. Takovéto znečišťování se objevuje nejen v místech těžby radioaktivních surovin a v souvislosti s provozem jaderných elektráren,

ale i v emisích elektráren spalujících hnědé uhlí. Předpokládá se i určitá kontaminace vody Vltavy v důsledku výstavby jaderné elektrárny Temelín, což by v souvislosti s omezením využitelnosti Jizery a Želivky a obecně s rostoucím zemědělským znečišťováním vod mohlo vyvolat vážnou situaci v zásobování pražské aglomerace pitnou vodou.

Znečišťování vod má dopady nejen krajinně ekologické, humánně hygienické, ale odráží se už dnes i v průmyslové výrobní sféře.

Z hlediska *krajinně ekologického* chronické zatížení vod i epizodické „havárie“ vedou k oslabení samočisticí schopnosti vody a k poruchám vodního biomu (ve smyslu kvantitativním i kvalitativním). Je tedy nutno počítat s tím, že také chov ryb bude ve zvyšující se míře postihován různými kalami (nemocemi a úhynem ryb). Ztrátu samočisticí schopnosti vodních biomů je nutno dříve či později kompenzovat výstavbou čistíren vod.

Z hlediska *humánně hygienického* se výrazně omezuje možnost použití znečištěných vod k vodárenským účelům. Ve vodních biomech jsou vysoké obsahy dusičnanů, koluje zde celá řada toxických, případně karcinogenních a mutagenních látek, které se do lidského těla dostávají jak s pitnou vodou, tak i přes potravní řetězce (např. závlahami). Přitom je možný synergismus různých látek, případně za určitých okolností nepředvídatelné uvolňování toxických látek ze sedimentů (např. opětovné uvolňování rtuti ze sedimentů při vniknutí posypových solí do vod aj.).

K humánně hygienickým aspektům znečišťování vod patří i rekreační využívání vodních ploch. Ubývá vodních ploch umožňujících plně hodnotnou obnovu tělesných a duševních sil, neboť znečištěná voda má nepříznivý vliv na psychoemocionální stav člověka, a navíc rekreace v znečištěných (většinou entrofizovaných) vodách vede k vysokému výskytu různých kožních alergií i k závažnějším infekčním onemocněním.

Důsledky znečištění vod se promítají také do výrobní sféry. Některé vody už dnes nejsou pro znečištění vhodné ani pro přímé použití v živočišné výrobě (např. Novomlýnské nádrže na jižní Moravě, přičemž právě závlahy a rekreace patřily k hlavním argumentům pro jejich výstavbu). Dokonce místy dosahuje znečištění celých vodních

biomů (včetně sedimentů) takového stupně, že ohrožuje i chov vodní drůbeže (botulismus u kačken). Znečištěné vody mají omezené použití i v některých průmyslových odvětvích a již nyní vylučují některé oblasti pro speciální výrobu náročnou na čistotu vody (např. elektroniku, výrobu filmových materiálů apod.). Přirozeně jsou znečištěné vody nevhodné pro většinu potravinářského průmyslu.

V ČSR klesala zejména v minulé pětiletce výstavba čistíren komunálních a průmyslových odpadních vod (tab. 4), což se projevuje v nárůstu znečištění vod. Tento nárůst se bude zrychlovat, pokud se adekvátně nezrychlí výstavba čistíren a pokud se nezajistí odpovídající legislativní a organizační opatření (např. omezení udělování výjimek, zavedení účinné represe apod.).

Je nutno zdůraznit, že péče o čistotu vod musí zahrnovat nejen péči o povrchové vody, ale i péči o podzemní vody, neboť patříme (např. v rámci RVHP) ke krajinám chudým na zásobu podzemních vod (tab. 5).

Nezbytnou součástí péče o kvalitu vod je i odpovídající monitorování, a to nejen přístrojové, ale i sledování bioindikátorů a biotestů (řas, ryb, vodního hmyzu).

Tab. 4
Základní údaje o výstavbě čistíren odpadních vod

Ukazatel	1970	1980	index
Plán ochrany ŽP (mil. Kčs běžných cen)	500,25	543,60	92,1
Plán investorů (dtto)	548,98	471,50	85,9
Skutečně prostavěno (dtto)	467,88	354,00	73,7
Plnění plánu ochrany ŽP (%)	79,4	65,1	82,0
Plnění plánu investorů (%)	85,7	75,1	88,1
Počet dokončených akcí v roce (ks)	98	13	13,3
Počet dokončených akcí v pětiletce	1971-75 408	1976-80 69	16,9

Tab. 5
Zásoby vod v některých státech RVHP

Stát	Využitelná zásoba (na 1 obyvatele/1 den)
ČSSR	150
BLR	390
NDR	960
MLR	1600
SSSR	2450

2.4 Zemědělství

Z ekologického hlediska za zvláště kritickou považujeme situaci v oblasti zemědělství – a to přesto, že se v období posledních 15–20 let podstatně zvýšila zemědělská výroba. Tento vzrůst byl podmíněn především šlechtěním, zvýšeným používáním chemických prostředků (zejména průmyslových hnojiv a pesticidů), rozsáhlou mechanizací, koncentrací v živočišné výrobě atd. Zdá se však, že těmito prostředky bylo dosaženo horní hranice ekologických možností jak v rostlinné, tak v živočišné výrobě a naopak dochází k narušení některých ekologických vztahů, které by v budoucnu mohly mít nedozírné následky. Devastace krajiny, koncentrace „odpadů“ z velkochovů, vysoká energetická náročnost, vysoké míry znečištění vod, to vše jsou bariéry, na které budou narážet dosavadní koncentrační a „intenzifikační“ trendy zemědělské velkovýroby nerespektující naše specifické přírodní podmínky (převážně zvlněný až pahorkatý terén, omezené zdroje vody, průmyslové zatížení, vysoká hustota osídlení atd.).

Při dnešním stylu hospodaření je možno počítat spíše už s poklesem hektarových výnosů, protože se zhoršují primární produkční podmínky (hlavně půdní, ale i atmosférické – např. imise) a pravděpodobně ani inovace pesticidů neudrží výnosy na současné výši. V některých oblastech se skutečně už několik let projevuje stagnace výnosů některých plodin, či dokonce jejich pokles.

Zvyšování výnosů u hranice produkční kapacity plodin je samo o sobě energeticky velmi náročné. Tak při růstu spotřeby průmyslových hnojiv (a navíc i pesticidů) na 360 % v období 1960–1979 vzrostly hektarové výnosy obilnin jen asi na 150 %, brambor na 195 %, cukrovky pouze na 106 % a u olejnin se výnosy nezvýšily.

Je známo, že máme velmi nízkou *výměru orné půdy* na obyvatele, takže je nutné s ní maximálně šetřit. Je ovšem nutné zdůraznit, že z úbytku 421 000 ha v období 1966–1980 činil úbytek na průmyslovou a občanskou výstavbu jen 13,3 %, zatímco převod do kategorie neplodných ploch činil téměř 31 % a do lesního a půdního fondu skoro 41 %.

Velmi závažný je ovšem problém antropogenní kvality zemědělských půd, která se v poslední době pod vlivem zemědělského hospodaření, ale i jiných lidských vlivů, zřetelně zhoršuje.

Organické hnojivo je totiž stále více nahrazováno průmyslovými hnojivy (vyhnojuje se méně než 18 % orné půdy ročně). Za období 1960–1979 se zvýšila spotřeba průmyslových hnojiv dokonce 4,1krát. V současné době (1980) se používá zhruba 360 kg čistých živin na hektar orné půdy (v roce 1960 necelých 100 kg). Nejsou ovšem výjimky aplikace až 600 kg/ha. Vzhledem ke stavu půd se odhaduje např. únik dusíkatých hnojiv do spodních i povrchových vod zhruba na 40 %, přičemž vyšší dávka znamená podstatně zvýšení úniku. Proto také většina vod v zemědělské krajině vykazuje vysoké koncentrace dusičnanů (v Moravském krasu vlivem vysokých dávek hnojiv dochází dokonce k rozpouštění krápníků). Cenovým zvýhodněním průmyslových hnojiv prakticky došlo k tomu, že poprvé v dějinách zemědělství se stal hnůj odpadem. A tak byl přetnut koloběh látek podmiňující poměrně vysokou a nutričně hodnotnou produkci při nízkých energetických nárocích. V důsledku tlaku na snížení spotřeby pohonných hmot jsou pozemky v nejbližším okolí velkochovů, kam jsou vyváženy jejich chlévské odpadky a kejda z bezsteliivých chovů, soustavně přehnojovány se všemi negativními důsledky až po kontaminaci různými škodlivinami, zatímco na vzdálenějších polích vzniká závažný nedostatek organické hmoty v půdě.

Půda tím ztrácí příznivou strukturu a schopnost sorbce (vazby živin). Tento stav dále umocňuje těžká mechanizace, která vede nezřídka ke zhutnění půdy až na 50–70 % plochy. To pak v kombinaci s předchozími faktory vytvořilo stav, že srážková voda se do půdy nevsakuje. Tím na jedné straně vzniká nedostatek vláhy pro plodiny, na druhé straně to vede k zvyšování podílu povrchového odtoku, spojeného nezřídka s plošnou až rýhovou erozí. To znamená obrovské energetické ztráty ve formě živin. Asi 88 % dusičnanového dusíku a asi 48 % vápníku atd. v povodí Labe je antropogenního původu. V mnohých oblastech s těžšími půdami vznikají obrovité „mísy“ soustavně zamokřované nad „speklou“ krustou. Zde klesá nezřídka produkce až na nulu.

Dosud se nedoceňuje postupné *okyselování půd* (imise, okyselující průmyslová hnojiva). Přitom asi 60 % půd ČSR lze označit za slabě kyselé až kyselé. To přirozeně může mít nepříznivý dopad na produkci, takže je nutné počítat i s větší potřebou

vápnění, přičemž potřeba vápence poroste i pro vápnění lesů a využití pro fluidní spalování, jak jsme se o tom již zmínili.

Zvyšování dávek dusíku, převaha pěstování obilnin (jsou pěstovány 3–4krát po sobě) a nevhodná agrotechnika (kombajny při sklizni vyfukují semena plevelů zpět na pole s plevami) vyvolává neúnosná zaplevelení polí. To si opět vynucuje zvyšování dávek herbicidů, které dnes tvoří asi 80 % aplikovaných pesticidů.

Současný charakter hospodaření vedl také k výrazné změně *struktury v krajině*. Pod tlakem velkoplošných technologií a těžké mechanizace byla krajina silně uniformována; byly odstranovány meze, rozptýlená zeleň (a to včetně břehových prostorů), mokřiny a jiné „nezemědělské“ vegetační formace. Krajina byla nezřídka velmi násilně přizpůsobována „neekologické“ technologii, zatímco by měla být technologie a mechanizace racionálně přizpůsobována krajině. Tento proces zákonitě vede k oslabení bioregulačních mechanismů v krajině a obecně k ekologické destabilizaci krajiny a otvírá tak cestu k nejrůznějším kalamitním výskytům škůdců a nemocí (ale i konkurenčně agresivním plevelům). Např. jen párek poštolek je schopen ročně pochytat hraboše, kteří by jinak způsobili škodu na úrodě za 179 000 Kčs, pesticidy jsou likvidováni paraziti plevelů a škůdců, omezením rozptýlené zeleně je omezena možnost hnízdění praxty, které likviduje škodlivý hmyz atd.

Velké lány souhrnných pozemkových úprav otevřely mnohde cestu erozi. Archivní šetření ukazují, že ve srovnání s polovinou 19. století eroze regionálně výrazně stoupla a na mnohých územích je dnes více než 50 % plochy ohroženo erozí. Eroze znamená obrovskou a nenahraditelnou ztrátu ornice (1 cm ornice se vytváří cca 80–100 let), a tím i ztrátu živin.

Negativní důsledky nadměrné aplikace pesticidů na ekologickou rovnováhu v krajině, na kvalitu krmiv i na kvalitu potravin jsou obecně známy. Bez těchto prostředků ochrany rostlin se dnes již asi neobejdeme, nicméně nelze jimi řešit „chyby“ v agrotechnice, ale musí být aplikovány na základě ekologických poznatků pouze jako jedno z opatření integrované ochrany rostlin.

Hygienický stav zemědělské krajiny neindikují jen volně žijící živočichové, jako už bylo uvedeno

(kap. 2.1), ale dokumentuje ho i skutečnost, že přes 60 % všech nucených porážek v živočišné výrobě je způsobeno různými otravami a dietetickými poruchami z krmiv (proti 3,7 % infekčním). Potravní řetězec je totiž zatížen nejen vysokými koncentracemi dusičnanů a pesticidů (a jejich metabolity), ale je kontaminován těžkými kovy (rtutí, olovem, kadmíem aj.), které se v poslední době ukazují jako zvláště závažné. Roste i ohrožení produkce krmiv i potravin cizorodými látkami, např. mykotoxiny (vadné uskladnění krmiv apod.). Ve velkochovech se šíří i četné infekce, zejména kmeny salmonel a jiných patogenních mikrobu (většinou jako důsledek nedodržování technologické kázně a vysoké koncentrace zvířat). Nedostatečná hygiena a veterinární péče o skot je příčinou vysokého výskytu mastitid (až 70 %), a tak i špatné kvality mléka (které nezřídka nelze použít na zpracování na sýry).

Nelze pominout ani skutečnost, že ve většině velkochovů dochází nerespektováním biologických zákonitostí k zbytečným ztrátám (kvantity a kvality) produkce. Často se totiž nerespektuje přirozené chování zvířat (etologie), zejména pokud jde o specifické nároky na prostor (teritorialita), narušují se vazby matka – potomek příliš časným odnětím telat dříve, než získají od matky přirozené protilátky proti infekcím, a jsou soustředěna do odchoven, kam jsou zaneseny infekce z různých stájí. Proto také úhyn telat je neúměrně vysoký. Nejsou principiálně odděleny chovy skotu na maso od chovu na produkci mléka. Celkový stav skotu je nutno podstatně zvýšit, aby dosáhl přiměřeného poměru cca 1 zvířete na hektar. Je třeba, zejména v horských a podhorských oblastech, rozšířit v přiměřeném rozsahu pastvu dobytka a obhospodařování horských luk, z nichž část byla zanesena náletovým lesem, protože ji nebylo možné bez speciální horské mechanizace obhospodařovat. Právě tyto plochy bude nutno pro živočišnou výrobu znovu v přiměřeném rozsahu použít.

Celková živočišná výroba v posledních letech stoupá, ovšem u výroby jatečného skotu, mléka a vajec se tento růst v současné době značně zpomaluje až klesá. Přitom navíc stále větší podíl výroby jatečného skotu připadá (zhruba už 10 let) na brakované krávy (v roce 1980 přes 30 %). Brakování krav negativně ovlivňuje i doживost, protože

jsou poráženy krávy daleko dříve, než dosáhnou vysokou dojvost.

Při ustájení a při manipulaci se zvířaty, a to i při vlastní porážce, se zcela zbytečně vyvolávají stresy (jde o živě vnímavé organismy), které snižují finální kvalitu masa (zvýšení obsahu některých hormonů a enzymů vyvolaných stresem). Nezřídka je kvalita masa snižována také nedodržením ochranných lhůt mezi posledním podáním biochemických preparátů (hormonů, antibiotik aj.) a porážkou. To vše se nutně odráží v nutriční hodnotě masa a masných výrobků.

Je třeba zdůraznit, že pohyb škodlivých a toxických látek (tj. noxů) od primární produkce po finální výrobek se u nás systematicky nesleduje (nemonitoruje), takže prakticky na tomto úseku nelze z našeho území podat ucelené údaje. Jednotlivá šetření a analogie z jiných zemí však naznačují, že jde o velmi závažnou, humánně hygienickou problematiku. Tento náš nedostatek analýz reziduí v potravinách nám způsobuje značné ztráty v zahraničním obchodě s potravinářskými surovinami. Někdy je tento nedostatek kontroly zneužíván i k neoprávněným reklamácím, kterým nemůžeme čelit, protože nemáme vlastní kontrolu, ale i k různým nepřátelským politickým akcím, např. v turistice.

Z hlediska racionální výživy je nutno alespoň se zmínit o výrobě zeleniny a ovoce. Současná forma intenzivní výroby zeleniny vede k tomu, že značná část produkce je hygienicky závadná (např. vysoký obsah dusičnanů). Ke zbytečným ztrátám a ke snížení kvality dochází také při dlouhé manipulaci se zeleninou a ovocem (uvadáním a hnitím). S vysokou pravděpodobností je zelenina z intenzivních kultur kontaminována kovy či jinými škodlivinami, např. v důsledku opakovaného používání kompostů z některých odpadů na tomtéž pozemku, automobilovými exhalacemi z blízkých komunikací apod.

Nakonec nelze pominout celkovou energetickou bilanci zemědělství - především s ohledem na ekologické principy. Přitom, i když chybí přesnější analýzy, je zřejmé, že jen část vložené energie jde na primární produkci organické hmoty v rostlinné výrobě, kdežto nepřiměřeně velký podíl energie je věnován dopravě hmot (nebo lidí) na velké vzdálenosti v důsledku nadměrné koncentrace výroby a organizačního odtržení

rostlinné výroby od živočišné. Je zřejmé, že již z hlediska úspory pohonných hmot bude nutný rozptyl zemědělské výroby do menších, relativně samostatných farem v rozsahu bývalých katastrů obcí. Navíc dosavadní struktura živočišné výroby s vysokým podílem výroby vepřového masa je energeticky nevýhodná (vysoká spotřeba krmiv, především obilovin) proti chovům skotu, který jako polygastrické zvíře (přežvýkavec) lépe využije objemná krmiva. Navíc vysoká spotřeba vepřového masa není ani z hlediska racionální výživy nijak žádoucí.

Jsmo přesvědčeni, že důsledné využívání ekologických poznatků v systémovém pojetí by v zemědělství přineslo nejen výrazné úspory energie, ale vedlo by i k nastolení nové ekologické stability na vyšší, vědecky podložené úrovni. Znamenalo by snížení zdravotních rizik pro populaci lidskou, ale i snížení ohrožení rostlin a živočichů, celkové zvýšení rekreační a estetické hodnoty naší krajiny.

3. Člověk - hygienicko-ekologické aspekty

Socioekonomické faktory, které v nedávné minulosti vedly k výraznému zlepšení zdravotního stavu naší populace a k zřetelnému prodloužení lidského života, se jeví - alespoň ve své extenzivní formě - víceméně vyčerpány. Výrazné zhoršení životního prostředí může tento trend nejen zastavit, ale dokonce jen zvrátit. Adaptabilita člověka, resp. lidské populace na nepříznivě působící změny prostředí je poměrně omezená. Navíc mnohé účinky se mohou projevit až po určité době v důsledku kumulace vlivů nebo zpožděného účinku, některé se mohou dokonce projevit až v následujících generacích (mutagenní účinky). Vzhledem k tomu, že životní prostředí se zhruba od padesátých let progresivně zhoršuje a protože mladá generace bude delší dobu pod vlivem tohoto zhoršujícího se prostředí (delší dobu ve stresu) je nutno celému komplexu vztahů populace - prostředí věnovat mimořádnou pozornost. Je totiž pravděpodobné, že mnohé zdravotní poruchy se u mladé generace projeví v *dřívějším věku*, často už ve vrcholu produktivního období, než tomu je u dnešní starší populace, u které se řada poruch projevila až v postproduktivním věku.

Řada škodlivých vlivů u *nejnižší věkové skupiny* (novorozenců, dětí předškolního a školního věku) se

uplatňuje v procesu tělesného a duševního vývoje, ale projevuje se až v dospělosti (např. poškození srdečního svalu kojenců dusitany a dusičnany se může projevit ve zvýšené náchylnosti k infarktu). Mnohé faktory ovlivňují vývoj embryí a plodů a navozují vznik vrozených vad (teratogenní účinky). Jiné faktory působí vznik alergií, a to na základě postupně narůstající přecitlivělosti organismů.

K tomu je nutno dodat, že nejrůznější škodliviny (noxy) se mohou vzájemně ovlivňovat, a to tím, že se jejich účín sčítá až znásobuje (např. některé pesticidy a antibiotika aj.), nebo naopak tím, že se jejich účín (např. podávaných léků) ruší, což může mít nežádoucí důsledky při léčení. Mnoho těchto vzájemných účinků se objevuje zcela nepředvídaně (např. po zavedení nového přípravku), takže vyvolané poruchy se mohou napravit teprve dodatečně. Totéž platí obecně o vlivu zhoršeného prostředí, protože vlastní důsledky často kumulovaných vlivů se většinou projeví v časovém zpoždění.

V kapitalistických státech jsou z tohoto hlediska většinou dlouhodobá a úplnější sledování, zatímco u nás jsou k dispozici spíše jednotlivá, nysystematická šetření. Příkladem může být rtuť a její sloučeniny. Ještě před deseti lety nebyly u nás odpovídající informace o tomto kovu v prostředí, a proto se soudilo, že tento problém u nás neexistuje. Jakmile se však provedla podrobnější šetření, bylo zřejmé, že toto riziko platí pro nás v obdobné míře jako v jiných státech.

O škodách a negativních důsledcích znečištění životního prostředí svědčí např. údaje o *zdravotním stavu dětí* v Severočeské uhelné pánvi (okresy Chomutov, Most, Teplice, Ústí n. l. Kojenecká úmrtnost v této oblasti byla v roce 1980 o 12 % vyšší, než činí průměr ČSSR.

Stav byl v posledních letech následující (v promile)

rok	Chomutov	Most	Teplice	Ústí n. l.	průměr	ČSR
1979	18,7	17,2	17,3	17,1	17,6	15,8
1980	20,7	17,7	19,2	22,6	20,1	16,8

Podstatně větší je v těchto okresech i podíl novorozenců, kteří byli během pobytu v nemocnici

nebo při propuštění nemocní. V okrese Most je tento ukazatel dokonce 3krát vyšší (36,65 %) než v celé ČSR (9,54 %).

Při preventivních prohlídkách dorostového věku konaných v uvedených okresech roku 1980 nebyly zjištěny pouze u 38,4 % osob chorobné změny (ČSR 57,7 %). Týká se to zejména akutních infekcí cest dýchacích a jiných nemocí horních cest dýchacích (ČSR 2,7 %, S[evero]Č[eská] oblast 4,1 %), nemocí trávicí soustavy (ČSR 0,4 %, SČ oblast 1,3 %), nemocí kůže a podkožního vaziva (ČSR 1,7 %, SČ oblast 4,6 %), nemocí svalové a kosterní soustavy a pojivové tkáně (ČSR 8,6 %, SČ oblast 12,7 %).

Výskyt duševních chorob byl v této oblasti o 120 % vyšší než v ČSR, 2,2krát častěji se zde vyskytuje virový zánět jater, 3,61krát více je zde onemocnění infekčních parazitárních.

I když tyto skutečnosti mohou být důsledkem i jiných faktorů, má na ně zhoršené životní prostředí bezpochyby rozhodující vliv. Kromě toho je nutno vzít v úvahu, že do jisté míry je toto území „modelové“ pro postupující zhoršování životního prostředí v ostatních oblastech ČSSR.

Znečištění ovzduší je tedy nesporně faktor, který významně narušuje zdraví člověka. Platí to zvláště pro populaci dětí a mladistvých. V postižených oblastech je u dětí nejen zvýšena nemocnost dýchacích cest, ale zvláště je zvýšen výskyt komplikací tzv. banálních onemocnění horních cest dýchacích (záněty plic, záněty středního ucha a jiné). Jsou významně změněny hodnoty některých ukazatelů krevního obrazu (počet červených krvinek, množství krevního barviva, odolnost červených krvinek), hodnoty imunitní (imunoglobuliny), hodnoty některých enzymů, jakož i hodnoty tělesného vývoje a růstu (kostní zrání). Ale i u dospělých najdeme častější výskyt chronických nemocí dýchacích cest (bronchitida, astma) a postižení pravého srdce (cor pulmonale). Střední délka života je v SČ kraji kratší než průměr ČSSR asi o 3 až 4 roky. Vedle hlavního znečištění vzniklého spalováním fosilních paliv, průmyslových procesů a dopravy (prašnost a SO_x) se totiž do ovzduší dostávají i kyslíčníky dusíku, sloučeniny toxických prvků (arzen, kadmium, vanad, nikl, olovo, beryllium, selen aj.) a polycyklické uhlovodíky s karcinogenními vlastnostmi.

Další významnou součástí životního prostředí mající zásadní vliv na zdraví je *voda*. Člověk požívá vodu jako vodu pitnou, užitkovou, provozní a pro rekreaci. Pitná voda ovšem musí být nejen „neškodná“ pro naše zdraví, ale musí být chápána jako integrální součást výživy člověka, především pokud jde o obsah minerálů, makro- i mikroprvků. Proto také „obyčejná“ pitná voda není trvale zastupitelná žádnou minerálkou.

Problémy se zajišťováním vhodné pitné vody vyvstávají již při vymezování ochranných hygienických pásem zdrojů vody. Máme sice dokonalejší směrnice, ale zásady hospodaření v nich nejsou ještě zdaleka vyřešeny (časté střety hygienických požadavků se zemědělstvím). Proto také stále dochází k hrubým narušením kvality vody již ve zdrojích a často k jejich dočasnému i trvalému vyřazení z použití. Většinou jde o znečištění vody škodlivými či toxickými odpady a látkami z nejrůznějších zdrojů (viz kap. 2.3.2).

Takové situace již u nás nastaly a stále se opakují a závažným následkům bylo často zabráněno jen včasnou kontrolou a vyřazením (alespoň dočasným) těchto zdrojů z užívání (např. Rychnov nad Kněžnou a Mýto na Rokycansku – kyanidy, Prachatice – dusíkaté vápno, Chemko Strážské – polychlorované bifenyly a formaldehyd, Cheb – rtuťnaté soli, Praha-Podolí – virová kontaminace, Želivka – stoupající trend rtuťnatých solí v rybím mase apod.).

Také pitná voda ze zdroje kontaminovaného mikroby nebo viry může způsobit vážná nakažlivá onemocnění (břišní tyfus, paratyfy, úplavici, nakažlivou žloutenku, cholera, jakož i řadu dalších těžkých onemocnění). Z minulosti jsou známy u nás epidemie břišního tyfu a úplavice, epidemie leptospiróz, v posledních letech se pak vyskytly rozsáhlé epidemie žloutenky (Ústí nad Labem, Jablonec, Kysucké Nové Mesto a jinde).

Jako zdroje pitné vody jsou užívány u nás převážně povrchové vody (toky, údolní nádrže, rybníky), jejichž kvalita mnohdy nevyhovuje ani pro zálahy. Dosud používaná technologie úpravy (chemické čištění, filtrace a dezinfekce) je naprosto nedostatečná a obyvatelstvo v mnoha městech (Praha-Podolí, Ústí nad Labem, Hradec Králové, Brno-Pisárky aj.) dostává jako pitnou vodu „výrobek“, který může a v řadě případů také skutečně ohrožuje jeho zdraví. Toto „ohrožení“ spočívá

v tom, že i při relativně nízkých koncentracích toxických látek jde o každodenní (dlouhodobé) požívání vody se zdravotními následky, které se projevují s mnohaletým odstupem. Je dobře známo, že dosavadní technologie úpravy vody nezachycuje či neodstraňuje pesticidy, sloučeniny toxických kovů a četné škodlivé či toxické organické a jiné látky. Akutní ohrožení zdraví představuje i kontaminace patogenními organismy, zvláště viry, proti kterým jsou dosud používané způsoby (dávky chlóru) neúčinné. Platí to zejména pro takové situace, kde díky udělováním „výjimkám“ nejsou zneškodňovány splaškové vody (nové části sídlišť apod.) a jsou vypouštěny do toku v krátkých vzdálenostech nad odběrem vody pro vodárnu, která svým způsobem „úpravy“ vody je nevyhovující (Ohře, Louny). Navíc pak je známo, že při chlórování vody vznikají karcinogenní trihalometany a že toxicita většiny organických látek se chlóráním zvyšuje.

Vážnou problematiku tvoří i dusičnany, jejichž množství trvale stoupá v podzemních i povrchových vodách (fekální odpady, průmyslová hnojiva). Podáváním minerálek je sice (do určité míry) realizována prevence kojeneckých methemoglobinemií, ale je třeba zdůraznit, že také u dospělých lidí vzniká při zvýšeném příjmu dusičnanů (z vody i z potravy) riziko tvorby karcinogenních nitrosaminů v trávicím traktu a v močovém měchýři, které podmiňují vyšší výskyt nádorových onemocnění. Dokonce i u skotu se objevují často zdravotní poruchy, ba i úhyny po zkrmení píce přehnojených dusíkatými hnojivy.

Stále se zvyšující znečištění povrchových vod odpadními vodami všeho druhu působí jejich eutrofizací (přívod živin – především dusíku a fosforu), a v mnoha případech je vylučuje z dalšího použití, a to i pro rekreaci.

To, co bylo řečeno o pitné vodě, platí i o *cizorodých látkách v potravinách*, protože škodlivé i toxické látky se dostávají do potravin potravinovými řetězci z půdy, z vody díky chemizaci zemědělství, díky závlahám znečištěnými odpadními vodami, díky znečištění ovzduší a atmosférickým srážkám (kyselé srážky, sloučeniny kovů aj.), ale také díky potravinářským technologiím (chemické konzervanty, obaly, additiva, mikrobiální kontaminace). Tyto cizorodé látky představují nejen zdravotní, ale i genetické riziko.

Přítom je třeba zdůraznit, že kvalita potravin rostlinného i živočišného původu je následně určována zemědělskou výrobou. Jak již bylo uvedeno, nutriční hodnota je v mnohých případech nízká a nezřídka dokonce jde o produkty zdravotně závadné. Přítom existují možnosti, jak tyto poruchy odstranit. Jednou z nich je racionální uplatňování poznatků ekologie už při vlastní zemědělské výrobě. Další zdroje znehodnocení potravin jsou pak nejen ve vlastní výrobě a úpravě, ale i v distribuci; ty však spadají do oblasti technologie a organizace.

I když to nelze přímo očekávat, je zřejmé, že výživa a nemocnost jsou v poměrně úzké závislosti. V plánovaném hospodářství by tedy výroba potravin, a to jak ve smyslu kvalitativním, tak i ve smyslu kvantitativním, měla vycházet z vědeckých poznatků o racionální výživě. Platí to přirozeně i pro cenovou politiku. Je obecně známo, že mnohé trendy spotřeby (u nás) jdou proti směru odborně doporučených dávek (srv. tab. 6). Zřejmě zde chybí zpětné vazby včetně ekonomických stimulů a spotřebních tradic.

Tabulka 6
Spotřeba potravin v ČSR a doporučené dávky na rok (kg/obyvatele na rok)

Sortiment	Spotřeba		Doporučená dávka
	1975	1980	
Mléko a mléčné výrobky ¹	210,4	232,6	251,0
Brambory	95,8	76,1	96,0
Zelenina (v hodnotě čerstvé)	73,7	65,6	103,0
Ovoce (dtto)	47,7	53,6	70,0
Tuky celkem	23,5	24,2	20,0
Cukr celkem ²	36,3	34,6	28,0
Obilniny celkem ³	108,7	106,7	91,0

¹ V hodnotě mléka bez másla.

² Po odpočtu na alkoholické nápoje.

³ V hodnotě mouky včetně rýže.

Velmi závažný je problém *hluků*. Je to jednak proto, že hluk má výrazný dopad na obyvatelstvo, jednak proto, že tento faktor velmi rychle narůstá, a to nejen v pracovním prostředí, ale i v sídlišťích, ba dokonce v rekreačních prostorách. V Praze na některých lokalitách vzrostl hluk zhruba z 65 dB (A) v roce 1935 téměř na 90 dB (A) v roce 1975. Ve

značné části města se ekvivalentní hladiny hluku pohybují mezi 70–80 dB (A), což jsou hladiny, které mají zřetelně negativní dopad na zdraví populace. Obecně dochází k celkovému poklesu rezistence organismu, k zhoršení výkonových a adaptačních schopností. V našich poměrech je odhadem takto postiženo asi 40 % populace, projevující se zvýšením výskytu „civilizačních chorob“, zejména hypertenze. Šetření v Praze také prokázala, že se vzrůstem hluku také vzrůstají neurotické poruchy, poruchy sluchu a obecně celková nemocnost (včetně spotřeby sedativ, počet kuřáků aj.). Podle šetření v Praze znamená zvýšení hlučnosti v noční době z 50 dB (A) na 65 dB (A) zvýšení celkové nemocnosti o 7 %. Náklady na léčení a ekonomické ztráty produktivity z „pouhé“ hlukem vyvolané únavy jsou značně vysoké a tedy celospolečensky závažné (i při odhlédnutí od etické stránky tohoto problému).

Speciální kapitolou je zdravotnicko-hygienická problematika *urbanizovaných prostor*, výstavby sídlišť a bydlení. Ve světovém měřítku je prokázáno, že soustředěním obyvatelstva ve městech se zhoršují zdravotní ukazatele městské populace. Platí to především pro větší města, ale lze to dokumentovat u nás už i na řadě měst „krajské“ velikosti (Plzeň, Ostrava, Košice aj.). Ve velkých městech a průmyslových aglomeracích je výrazně větší počet onemocnění než na venkově. Je tu ovšem i vyšší výskyt sociopatologických jevů, jako je kriminalita, prostituce, agresivita, ale i sebevražednost (asi o 30 % sebevražd více, než je celostátní průměr, a o 90 % více pokusů o sebevraždu). Tak např. v Praze je zhruba o 30 % více kardiovaskulárních příhod než v celostátním průměru. Neobyčejně závažná je skutečnost, že se u mnohých ukazatelů projevuje narůstající trend (tab. 8) a že se rozdíly mezi městem a venkovem stále rozvírají. Tak např. úmrtnost na nemoci oběhového ústrojí byla v Praze v roce 1976 o 6,1 % vyšší a v roce 1977 už o 11,6 % vyšší než průměr ČSR. Počet úmrtí na nemoci srdce za poslední dva roky stoupl v Praze o 7,1 %, ale průměr ČSR jen o 1,9 %. Ještě nepříznivější je rozdíl v nemocnosti zhoubnými novotvary (1976–1977 v Praze vzestup o 7 %, v ČSR jen o 1,5 %).

Podobné rozdíly lze zjistit také u průmyslových aglomerací – ve srovnání s neprůmyslovými oblastmi (tab. 9). K tomu je třeba dodat, že

jednotlivé příklady (kazuistický přístup) nemusí být dostatečně přesvědčivé, ovšem dosud neexistuje vhodný integrující ukazatel, který by sumárně vyjádřil dopad životního prostředí na zdraví lidské populace. Nejde totiž jen o tzv. „velké znečištění“, ale o řadu „drobných znečištění“, často zcela přehlížených. Jako příklad lze uvést používání dřevotřískových desek, lepených močovinoformaldehydovou pryskyřicí. Z nábytku i ze stavebních konstrukcí se v tomto případě uvolňuje formaldehyd, což je silně dráždivý plyn a způsobuje u obyvatel záněty spojivky i sliznic horních cest dýchacích a je také kromě alergického působení podezřelý z karcinogenního účinku. Aktuální je i prověření použití odpadových surovin (některé škváry, popílky a odvaly) ve stavebnictví, které představuje reálné riziko expozice ionizujícího záření (vyšší obsah radionuklidů), kterému jsou obyvatelé těchto staveb dlouhodobě vystaveni.

Tab. 7
Úmrtnost na nemoci oběhové soustavy v letech 1975-1979 (počet zemřelých na 100 000 obyvatel)

Příčina	1975	1976	1977	1978	1979
Nemoci oběhové soustavy	689,1	654,3	694,1	685,6	725,6
z toho srdce	397,8	346,4	402,7	393,1	415,5

Tab. 8
Nemocnost dexpenzarizovaných dětí pro onemocnění plic a dýchacích cest a pro alergická onemocnění v Severočeském kraji

Onemocnění	Věková skupina	Okresy*	
		Průmyslové	Ostatní
Plic a cest dýchacích	0-6	770	377
	6-15	681	382
Alergické	0-6	773	511
	6-15	443	537

*Okresy průmyslové: Chomutov, Most, Teplice, Ústí nad Labem; druhá skupina zahrnuje ostatní okresy Severočeského kraje.

Poznámka: Všechny rozsevy jsou nad kritickou hodnotou $\chi^2_1(0,01)$.

Je nutno se zmínit o genetickém riziku pod vlivem znečištění prostředí, které ovlivňuje zejména budoucí generace.

Při vzniku mutací v pohlavních buňkách je důsledkem poškození zvýšený výskyt vrozených vývojových vad a přenos zvýšené dispozice k nádorovému bujení a i urychlenému stárnutí. Při

vzniku mutací v zomatických buňkách je zvýšena pravděpodobnost vzniku nádorového bujení a aterosklerózy. Nové poznatky byly získány i o významu profesionální expozice otců mutagenům; podmiňují totiž významné zvýšení vrozených vývojových vad u jejich dětí. Bylo prokázáno genetické riziko u pracovníků v chemickém průmyslu při výrobě a zpracování plastických hmot, nově i riziko expozice zdravotnických pracovníků při aplikaci nových cytostatik. (Pravděpodobně i jako výsledek kombinace mutagenů s viry.) Je nutno však zdůraznit, že při mutagenní aktivitě vedle znečištěného prostředí spolupůsobí i celkový způsob života.

Ze zjištěných poznatků vyplývá, že by v oblastech se zvýšeným znečištěním vody a ovzduší měla být pravidelně vyšetřována jejich mutagenní aktivita jako součást kontroly kvality ovzduší a pitné vody.

Shrme-li současné poznatky o zdravotním stavu obyvatelstva, lze za hlavní příčiny úmrtí pokládat srdečně cévní nemoci, nádorová onemocnění, úrazy a nemoci dýchacího ústrojí. Z hlediska ekonomického je přirozeně významný posun určitého podílu úmrtí z *postproduktivního a produktivního věku*. Stejně tak ekonomicky je závažná skutečnost, že nemocnost, resp. *pracovní neschopnost* neustále prudce stoupá, jak ukazují následující indexy:

Rok	1960	1965	1975	1980
index	100	119,4	126,7	148,2

Na uvedených jevech se nesporně vedle vlivů zhoršujícího se životního prostředí podílí i nevhodný životní styl a režim, resp. špatné návyky.

Zdravá populace je základním předpokladem racionálního rozvoje společnosti. Degradace životního prostředí a s ním spojené zhoršování (tělesného i duševního) zdravotního stavu populace znamená nejen obrovské přímé ztráty (na produktivitě práce), ale i druhotné národohospodářské ztráty (výdaje na zdravotní péči aj.). Nelze dnes odhadnout poměr mezi ekonomickou ztrátou vyvolanou zhoršeným zdravotním stavem populace a potřebnými náklady na adekvátní zlepšení životního prostředí, ale lze s jistotou tvrdit, že oddalováním zavedení účinných opatření *exponenciálně porostou poruchy lidské populace*

a není vyloučen vznik těžko odstranitelných poruch v budoucích generacích.

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

- 1 Víz D80 (27.11.1978), D102 (28.4.1979), D176 (12.5.1981), D251 (19.7.1983).
- 2 Věta byla příjemcem podtržena a po straně označena výrazným vykřičníkem. Studii Rozbor ekonomické situace vypracovala na podzim roku 1983 ekologická sekce Biologické společnosti ČSAV na podnět čs. vlády. Autori byli E. Hadač, M. Illner, R. Kolářský, V. Mezříčkův, B. Moldan, V. Samek, J. Stoklasa, K. Symon, R. Šram a P. Trpák. Byla vytištěna ve 20 exemplářích a postoupena vládě. Byla natolik alarmující, že se jí vláda rozhodla nezveřejnit. Jeden z výtisků získala prostřednictvím jednoho z autorů zprávy (zřejmě Václava Mezříčkého) Charta 77 (Rudolf Slánský a Pavel Rychetský) a v prosinci ji spolu s dopisem L. Štrougalovi zveřejnila v Informacích o Chartě, roč. 6 (1983), č. 12, s. 1–19. V lednu 1984 pak zprávu publikoval Le Monde, citovalo z ní vysílání Hlasu Ameriky a Svobodné Evropy. V únoru vyšla v berlínském Tageszeitung a v exilových Listech. 1. června její větší část otiskl Die Zeit. Za únik informací byl distributor zprávy J. Stoklasa nucen odejít z Prahy do Českých Budějovic. Podrobně o dokumentu Vaněk, Miroslav: Nedalo se tady dýchat. Praha, ÚSD 1996, s. 68–74.
- 3 Slovo „karcinogenní“ podtrženo s rukopisnou poznámkou: „neodborný výraz (kancerogeny!“).
- 4 Věta je podtržena a po straně rukou připsáno: „Nedělá se nikde. To měli napsat na Západ.“
- 5 Všechna jména mluvčích jsou připsána hůlkovým písmem.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 6 (1983), č. 12, s. 1–19 • *Horizont*, č. 7 (leden 1984) • *Výběr ze čtenářské samoobsluhy*, 1984, č. 1, s. 15–46. Průvodní dopis bez přílohy in: *Charta 77 1977–1989*, s. 244–246.

VÝŇATKY: In: *Národní politika*, roč. 16 (1984), č. 2 • *Svědectví*, roč. 18 (1983), s. 236–238.

KOMENTÁŘE: Zanikají lesy, kazí se voda, odumírá půda. In: *České slovo*, č. 4 (duben 1984), s. 6 • *Ekologie, drogy, alkohol*. *Tamtéž*, č. 1 (leden 1984), s. 1–2 • Vaněčková, D.: Komu chybí ekologická uvědomělost. In: *Listy*, roč. 14 (1984), č. 1, s. 34–40 • Schulz, M.: Komentář o životním prostředí. ÚSD, sb. RFE, pol. blok 870 (30.9.1984).

1983, 20. prosinec, Praha. – Dopis
předsedovi Federálního shromáždění ČSSR
A. Indrovi, upozorňující na protiprávní
chování československých státních orgánů,
které neodpověděly na podněty, návrhy
a stížnosti zasláné v roce 1983 Chartou 77.
(Dokument č. 40/83)

Pane předsedo,
neformální společenství občanů Charta 77 si dovoluje upozornit Vás na vážné nedostatky pokud jde o dodržování jednoho ze základních občanských práv, zakotveného v článku 29 Ústavy ČSSR. Podle tohoto ustanovení mají občané a organizace právo obracet se k zastupitelským sborům a k ostatním státním orgánům s návrhy, podněty a stížnostmi; státní orgány jsou povinny je odpovědně a včas vyřizovat. Obdobně i podle § 1 odst. 1 vládní vyhlášky č. 150/1958 Ú.l. všechny orgány státního i hospodářského aparátu jsou povinny přijímat a zařizovat správné a včasné vyřízení stížností, oznámení a podnětů pracujících i orgánů jejich organizací; v dalších ustanoveních této vládní vyhlášky se stanoví postup a lhůty k projednávání všech stížností, oznámení a podnětů včetně lhůt pro jejich vyřízení.

Neformální společenství občanů Charta 77 v souladu s uvedeným Ústavou zaručeným občanským právem zaslalo v průběhu roku 1983 některým státním orgánům ČSSR tyto podněty, oznámení a stížnosti:

- 10.1. Dopis ing. Vladimírovi Janků na Sekretariát pro věci církevní MK, upozorňující na případy vězněných kněží.
- 31.1. Dopis předsedovi vlády o hospodářské situaci, žádající diskusi na toto téma otevřenou všem.
- 3.5. Dopis prezidentu republiky o situaci a pronásledování řeholí.
- 14.5. Stížnost generálnímu prokurátorovi na postup ve vyšetřování vězněného Ladislava Lise.
- 16.5. Připomínka Federálnímu shromáždění, týkající se novely zákona o rodině.
- 17.5. Žádost prezidentu republiky o propuštění dr. Jaromíra Šavrdy cestou milosti.
- 14.6. Žádost prezidentu republiky o propuštění politických vězňů.

- 18.7. Telegram Okresnímu soudu v České Lípě žádající vstupenky pro mluvčí Charty 77 na veřejné přelíčení s Ladislavem Lisem.
- 19.7. Dopis prezidentu republiky a Federálnímu shromáždění o situaci v Severočeském kraji.
- 25.7. Stížnost Federálnímu shromáždění a Nejvyššímu soudu o porušení zákona ve věci odsouzeného Ladislava Lise.
- 15.8. Dopis Federálnímu shromáždění k 21. srpnu.
- 30.8. Dopis Ministerstvu kultury, Federálnímu shromáždění a ÚV KSČ o situaci v populární hudbě.
- 22.10. Žádost o amnestii pro politické vězně prezidentu republiky u příležitosti 65. výročí založení státu.
- 15.11. Dopis prezidentu republiky, Federálnímu shromáždění, předsedovi vlády a generálnímu prokurátorovi, týkající se Výsledného dokumentu KBSE v Madridu a současné mezinárodněpolitické krize.

z níž vyplývá povinnost státních orgánů odpovědně a včas vyřizovat návrhy, podněty a stížnosti občanů bez ohledu na to, který z občanů ČSSR je podal.

*Jan Kozlík, Marie Růt Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 6 (1983), Č. 10, s. 19–20.

Na tato podání však nedošla vůbec žádná odpověď, ačkoliv i lhůty k vyřízení stanovené vládní vyhláškou č. 150/1958 Ú.l. již dávno uplynuly a na všech uvedených podáních byla vyznačena přesná adresa občanů ČSSR, kteří je odeslali a uplatnili tak i své právo na jejich odpovědně a včasné vyřízení.

Protože Federální shromáždění ČSSR je podle ústavy nejvyšším orgánem státní moci, který kontroluje činnost vlády a jejích členů, považuje neformální společenství občanů Charta 77 za nezbytné je na tyto závažné skutečnosti upozornit, umožnit mu tak urychlené provedení zásadních opatření k nápravě a současně je požádat, aby využilo svých ústavních pravomocí včetně vyvození důsledků vůči představitelům a pracovníkům státních orgánů, kteří za uvedený nezákonný stav odpovídají.

Neformální společenství občanů Charta 77 spolehlá, že Federální shromáždění učiní efektivní opatření, aby se podobné protiprávní chování u státních orgánů ČSSR v budoucnu již nevyskytovalo; současně připomíná základní ústavní zásadu rovnosti občanů, která se vztahuje i na uplatňování občanského práva podle článku 29 Ústavy a podle vládní vyhlášky č. 150/1958 Ú.l.,

1983, 27. prosinec, Praha. – Dopis prezidentu republiky o diskriminaci synů signatářů Charty 77, Marka Bendy a Jana Hájka, kterým je odpirána možnost studia. (Dokument č. 41/83)

Prezident ČSSR dr. Gustáv Husák

Na vědomí: ministr školství dr. Milan Vondruška, vedoucí OŠ NVP Jiří Načeradský, děkan stavební fakulty ČVUT, ředitel gymnázia Praha 3, Sladkovského nám. dr. Šídlo

Pane prezidente,

dopisem ze dne 4. července 1983¹ jsme Vás upozornili na nezákonný postup v přijímání na střední školy, konkrétně na případ Marka Bendy, narozeného 10. 11. 1968, bytem Praha 2, Karlovo nám. 18. Bohužel, dodnes jsme nedostali odpověď. Je to politováníhodné už z toho důvodu, že každé porušení zákonnosti, není-li proti němu rozhodně zakročeno, dává průchod dalším nezákonnostem.

Charta 77 již v lednu 1977 v dokumentu č. 4² upozornila na diskriminaci mládeže při výběru na střední a vysoké školy. V roce 1978 byly vyhláškou 153/1978 Sb. upraveny podmínky k přijímání na střední školy aspoň do té míry, aby mimořádně nadaní a schopní žáci byli přijati ke studiu bez možných manipulací. Tím sice nebyla odstraněna diskriminace při přijímání na školy (Charta 77 na tyto případy ve svých dokumentech vždy znovu upozorňovala), ale přece jen bylo umožněno studium i dětem diskriminovaných občanů, pokud splňovaly přísné podmínky zde stanovené. O to víc nás tudíž udivilo, že v současné době je tato vyhláška zcela ignorována a do přijímání na střední školy opět libovolně a svévolně zasahují různé orgány, které se školstvím nemají nic společného.

Ke konkrétnímu případu *Marka Bendy*:

Marek Benda studoval na základní škole s průměrným prospěchem 1,14, umístil se na 1. místě v obvodním kole matematické olympiády a hlásil se ke studiu do matematicko-fyzikální třídy gymnázia v Praze 3, Sladkovského nám. 8. Dne 22. března 1983 dostala jeho matka RNDr. Kamila Bendová písemné vyrozumění od ředitele školy dr. Šídla, že jejímu synovi byly prominuty přijímací zkoušky podle § 5, odst. 4b vyhlášky 153/1978 Sb., což dosud ve všech případech znamenalo automaticky přijetí ke studiu. V rozporu se smyslem

této vyhlášky a s běžnou praxí však dr. Bendová dne 9. dubna 1983 obdržela „rozhodnutí o výsledku přijímacího řízení“, v němž tentýž ředitel oznamuje, že Marek Benda *není přijat* ke studiu, protože „na místa stanovená plánem jsou přijati uchazeči, kteří lépe vyhověli přijímacím podmínkám“. Proti tomuto rozhodnutí se dr. Kamila Bendová opětovně odvolávala a na postup ředitele i jeho nadřízených orgánů si stěžovala, po mnoha urgencích a průtazích (odboru školství NVP trvalo „přešetření“ jejího odvolání 75 dnů, Ministerstvu školství více než 4 měsíce) se jí však vždy dostalo zamítavých odpovědí, neobsahujících žádné konkrétní odůvodnění či vyrovnání se s kteroukoliv z věcných námitek. Přitom definitivní rozhodnutí obdržela dr. Bendová až dne 25. 11. 1983, tedy v prvním čtvrtletí nového školního roku, a její syn byl nucen nastoupit do devátého postupného ročníku, kde někteří jeho spolužáci propadají z několika předmětů a nemohli být přijati ani na nejjednodušší učební obory. Zároveň Vás tudíž tímto upozorňujeme na porušování *Správného řádu* a příslušné vládní vyhlášky stanovících, jakou formou a v jakých termínech musí být vyřizováno podání občanů, k němuž došlo při projednávání odvolání a stížností dr. Kamily Bendové.

Pane prezidente, podařilo se nám zajistit (a pokud si vyžádáte dokumentaci k případu, můžete si pravdivost tohoto tvrzení snadno ověřit), že do přijímacího řízení zasahovala prakticky na všech úrovních přímo Státní bezpečnost. Bohužel byl tento nátlak, až na jedinou čestnou výjimku, vždy úspěšný, a kompetentním se nakonec neukázal ani ředitel příslušného gymnázia, ani ministr školství a jeho podřízení, ale instituce, která si v tomto státě poněmáhle osobuje neslýchanou moc a se kterou i Vy máte z minulosti své neblahé zkušenosti.

Rovněž považujeme za nutné upozornit na případ, který Vám byl již předložen a na nějž jste byl také z různých míst upozorněn. Jde o zcela protiprávní postup proti studentu *Janu Hájkovi*. Jeho způsobilost k vysokoškolskému studiu prokázaly výsledky z gymnázia (nejlepší z ročníku, maturita s výborným prospěchem ze všech předmětů) a uznal je nakonec i ministr školství ČSSR, když po vleklém přijímacím řízení (do něhož zasahovala StB) rozhodl o jeho přijetí na stavební

fakultu ČVUT, jak potvrdil přípis ministerstva z 5. 9. t. r. Jan Hájek, řádně imatrikulován a zařazen jako student 1. ročníku, začal svědomitě plnit své povinnosti, když s datem 19. 9. dostal oznámení, že ministr zrušil své rozhodnutí o jeho přijetí bez jakýchkoli důvodů. Z příkazu ministerstva zrušil pak administrativní aparát fakulty bez vědomí děkana právoplatný zápis (což nepřípouští zákon o vysokých školách) a 29. 9. byl Jan Hájek protiprávně a hrubě vykázn z fakulty. Téhož dne mu byl doručen rozkaz k nástupu vojenské služby – zřejmě proto, aby jemu a jeho rodině bylo znemožněno jakkoli se bránit proti této zvlí. Poněvadž však celé přijímací řízení a záslahy do něho vyvolaly u něho stresy, které vedly k vážnému vnitřnímu onemocnění, ověřenému i strohou kontrolou ve vojenské nemocnici, nevyšla tato část akce, bezpochyby důkladně připravená. Jan Hájek byl uznán za dočasně neschopného vojenské služby. To ovšem nic nemění na protiprávním postupu ministra školství, odporující zákonu o správním řízení č. 71/1967. Ministr odmítl přijmout studenta i jeho otce k vysvětlení svého postupu. Jeho náměstek naznačil studentovu otci, dr. Jiřímu Hájkovi, že důvod tohoto postupu má hledat ve svém vlastním chování. Bez ohledu na to, že občanské chování dr. Hájka odpovídá plně zákonům a zejména článku 17 Ústavy (dodržování zákonitosti), znamená to, že Jan Hájek – stejně jako Marek Benda – je diskriminován proto, že je synem svého otce. To, jak Vám bylo podrobně doloženo, odporuje Ústavě, článku 20 a 24, dále článku 2 a 13 Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, jenž po ratifikaci Vámi je součástí našeho právního řádu, jakož i konvenci UNESCO o nediskriminaci ve vzdělání. Vaším podpisem Závěrečného aktu z Helsinek uznala naše republika tyto dokumenty za obzvláště závazné pro svůj právní řád a praxi. Za Vašeho předsednictví uložilo pak usnesení předsednictva ÚV KSČ a vlády ČSSR z 23. 9. 1983 všem orgánům státu, tedy i Ministerstvu školství, důsledně plnit závěry a ustanovení Výsledného dokumentu z Madridu, kde je znovu slavnostně a důrazně ukládáno dodržovat uvedené dokumenty.

Generální prokuratura ČSR, již byla už 23. 9. předložena stížnost na tento protizákonný postup ministra školství (zaslaná v kopii předsedovi

ČNR i vlády ČSR), oznámila v listopadu, že ministerstvo jí nepostoupilo dožádané spisy. Proto byl na toto chování ministra upozorněn znovu předseda vlády ČSR i předseda ČNR. Dosud neodpověděli.

Na hrubé porušení ústavních ustanovení a mezinárodních závazků a na znehodnocení usnesení PUV KSČ z 23. 9. t. r. byl upozorněn předseda federální vlády 29. 9. a Vy sám 2. 10. t. r. Znovu Vám bylo psáno 11. 11. a 21. 11., předsedovi vlády 20. 10. a 5. 2.

Z iniciativy významných mírových mezinárodních činitelů byl mezitím Jan Hájek přijat k vysokoškolskému studiu v Oslo a ve Vídni. Poněvadž nemůže dostat normální cestou povolení k výjezdu (mj. odmítlo Ministerstvo školství dát mu potřebné doporučení a vojenská správa se prohlásila za nekompetentní vyjádřit se k jeho žádosti Správě pasů a víz), požádal Jan Hájek o zásadní svolení ministra vnitra. V uvedených dopisech Vám i předsedovi vlády byla tato žádost opakována. Její vyřízení by odpovídalo dalšímu závazku obsaženému ve Výsledném dokumentu KBSE z Madridu, Vámi schváleném a uloženém k plnění orgánům, tedy také Ministerstvu vnitra.

U vědomí mezinárodního charakteru uvedených závazků obrátily se na naši vládu i na Vás norská i rakouská vláda i významné osobnosti, jejichž zásluhy o normalizaci vztahů naší republiky s jejími západními sousedy, jakož i o úsilí zmírnit napětí v Evropě jsou všeobecně uznávány i Vámi. Je nám známo, že Vám byl v této věci zaslán dopis dr. B. Kreiského a že v této věci jednal s místopředsedou vlády dr. Colotkou za jeho pobytu v NSR předseda SPD Willy Brandt. Případ protiprávního postupu proti Janu Hájkovi je rovněž předmětem pozornosti ve světovém tisku. Je nám rovněž známo, že ve věci se k našim úřadům obrátil norský svaz architektů a svaz studentstva. Tam všude je právě tento případ považován za ilustraci toho, jak se rozhodující místa v naší vlasti chovají vůči závazkům, jež vedení našeho státu převzalo jako součást politiky mírového soužití a spolupráce.

My, jako občané ČSSR, kteří v rámci občanské iniciativy chceme upřímně přispět k řešení palčivých problémů naší současnosti, nemůžeme mlčet k bezpráví, jemuž jsou vystavováni i děti, a ke způsobu, jakým se vyřizují (či spíše

nevyřizují) oprávněné stížnosti rodičů. Oba případy (jak Marka Bendy, tak Jana Hájka), s nimiž jsme Vás podrobně seznámili, jsou bohužel pouze ilustrací toho, jak se u nás v praxi běžně postupuje proti dětem občanů, kteří žijí a jednají v souladu se svým přesvědčením. Proto se k Vám, pane prezidente, v této věci znovu obracíme v důvěře, že zasáhnete.

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 6 (1983), Č. 10,
s. 21–23.

- 1 *Dopis Charty 77 nebyl nalezen. Není veden ani jako dokument Charty v přehledu vydaných dokumentů za 2. pololetí 1983 (srv. D267), ani publikován v Informacích o Chartě 77.*
- 2 *Viz D5 (konec ledna 1977).*

1983, 30. prosinec, Praha. – Dopis o požívání omamných drog v Československu a o zatajování těchto negativních jevů před veřejností, zaslaný Federálnímu shromáždění ČSSR a na vědomí ministerstvu zdravotnictví. (Dokument č. 42/83)

Při svém vzniku si Charta 77 vytkla za úkol mimo jiné, upozorňovat i na negativní jevy v naší společnosti, na jevy, které jsou opomíjené, o nichž se veřejně nemluví, nepíše, či o nichž naši spoluobčané nejsou dostatečně informováni. Cílem Charty 77 je v takovýchto případech varovat veřejnost či získat své spoluobčany pro iniciativní a pozitivní řešení těchto skutečností. Mnohé negativní jevy, o nichž jako mluvčí Charty 77 píšeme a vydáváme prohlášení, jsou vypracovány (!) na podkladě již existujících vědeckých rozborů, jež byly vypracovány odborníky pro vládu či příslušná ministerstva. Tyto informace však nebyly naší vládou poskytnuty širší veřejnosti, ba naopak, často byly a jsou úmyslně zamlčovány, takže naši spoluobčané nemají možnost ani na podkladě těchto informací jednat, ani se angažovat, ani kontrolovat opatření své vlády.¹ Informace, jež se týkají života nás všech i budoucnosti naší i našich dětí, nesmějí být, dle našeho názoru, „majetkem“ jen úzké skupiny odborníků a vládních a stranických funkcionářů, neboť to je vysoce nedemokratický přístup degradující část obyvatel. Úryvky z těchto poznatků se pak šíří mezi lidmi spíše ve formě hrozivých zpráv, přispívají k neklidu, k nejistotě, zveličování, a hlavně znemožňují získání lidí pro pomoc při odstraňování těchto negativních jevů. Jsme přesvědčeni, že my všichni, jako dospělí a plnoprávní jedinci, máme právo znát skutečnost, v níž žijeme, a že zatajování určitých faktů, vytváření dojmů, jako by určité negativní jevy v naší společnosti neexistovaly, je nedůstojný přístup degradující většinu našich občanů na stupeň „druhořadých“, kteří nesmějí být informováni.

V tomto dokumentu chceme své spoluobčany informovat o vysokém vzestupu požívání omamných drog v naší společnosti a zvláště u mládeže.

Nadměrné užívání – tedy abúzus – omamných drog neboli látek, jež působí především na nervový systém a mysl a mění dočasně prožívání, nálady i hodnocení prožitých minulosti a realnost

perspektiv, jež vede nakonec k závislosti jedince na této droze neboli k narkomanii, je v našem tisku po léta interpretováno jako jev postihující jen tzv. kapitalistické země. Dne 1. 3. 1983 *Rudé právo* např. napsalo: „Na následky požívání omamných drog zemřelo v roce 1982 v NSR 383 lidí, v předcházejícím roce 360... Západoněmečtí odborníci se shodují v tom, že hlavní příčinou nezadržitelně stoupajícího požívání drog v NSR je frustrace mládeže vyvolaná neutěšenou hospodářskou a sociální situací v zemi...“

O stavu a vzrůstu narkomanie u nás se nepíše a nemluví, fakta o tom jsou prezentována pouze na úzce odborných konferencích – např. na konferenci, která se konala v Praze 16.–18. listopadu 1983. Ministerstvo zdravotnictví (MZ) ČSR dokonce v usnesení z roku 1982 zakázalo uveřejňovat informace o toxikomanii u nás. Pracovník Generální prokuratury dr. Karel Klášterský na výše zmíněné konferenci prohlásil, že čísla toxikomanů u nás zásadně nezveřejňujeme, ale že se jedná o desetitisíce. Dle neoficiálního sdělení Ministerstva vnitra bylo v roce 1979 10 úmrtí v ČSSR v důsledku drogové závislosti. Středisko drogových závislostí v Brně v rozporu s tímto tvrzením však ve stejné době uvádí, že jen v jejich kraji bylo za tento rok více úmrtí, než kolik jich udalo MV pro celý stát. Z dílčích hlášení středisek, z léčeben pro alkoholiky, z enormního vzestupu spotřeby léčiv s obsahem omamných drog však víme, že narkomanie v Československu nabyla za posledních 10–15 let nebezpečného rozsahu, že zamlčování této skutečnosti páchá a hlavně může napáchat nenapravitelné škody morální i ekonomické a že současná neuvážená opatření – o nichž se nemůže na veřejnosti diskutovat – celý vývoj spíše akcelerují, než brzdí. Výsledkem podcenění a zamlčování toxikomanie u nás jako společenského jevu je současný stav, kdy se tu nachází několik set dobře organizovaných part, gangů, které organizují prodej i odběr drog. I když u nás nemáme větší výskyt zneužívání „populárních“ drog typu kokainu, hašiše, heroinu a jim podobných, dochází u nás k nesmírnému abúzu – zneužívání léků obsahujících látky omamné, což jest každému jasné i třeba jen z oficiálních čísel o výrobě a spotřebě léčiv, která tyto látky obsahují.

Zde je kořen – jak již bylo konstatováno i v článku uveřejněném v *Mladém světě* ze dne 1. 12. 1983

(č. 51)² – specifické toxikomanie v Československu. Počet toxikomanů v ČSSR je odborníky odhadován na desetitisíce. Jen v psychiatrických odděleních poliklinik je 8400 oficiálně registrovaných osob, střediskem drogových závislostí v Praze prošlo 1700 lidí (většinou mladistvých). Drogová závislost se vyskytuje ve všech vrstvách společnosti. Nejčastější věk je u mužů mezi 15–19 lety (50%), u žen je výskyt rovnoměrnější a více jsou zastoupeny vyšší věkové kategorie. Dle oficiální zprávy z roku 1982 v Severočeském kraji zemřelo 24 mladistvých na následky přehnaného požití drog a v letech 1977–1981 bylo u nás 91 úmrtí na selhání ledvin zapříčiněných analgetiky. V letech 1971–1980 stoupl procento 12–13letých dětí, které začaly kouřit marihuanu, třikrát až pětkrát a v brněnské krajské ordinaci zaregistrovali ve zmíněných letech ročně 60–90 nových kuřáků marihuany. Federální zpráva Ministerstva vnitra vykazuje ve svých oficiálních hlášeních 4358 evidovaných toxikomanů. Počet alkoholiků v ČSSR se odhaduje na 300 000, z toho je evidováno necelých 200 000 (evidováno však nikterak neznamená, že „léčeno“). Enormně u nás stoupá i spotřeba alkoholu. Opětně i tato čísla můžeme získat jen z náhodně publikovaných sdělení, jako např. z údajů uveřejněných v *Lidové demokracii* 16. listopadu 1983, z nichž vyplývá, že ročně se v našem státě vydává na alkoholické nápoje 24 miliardy korun. Znamená to, že každý občan ČSSR včetně kojenců „propije“ 1443 korun ročně, na Slovensku dokonce 1857 Kčs. Výrazný vzestup konzumace alkoholu nastal v posledních 20 letech. V přepočtu na čistý líh činila jeho roční spotřeba na obyvatele v roce 1960 přes 5 litrů, nyní již dosahuje 10 litrů. V SSR připadá ročně na osobu 18 litrů vína a 13 litrů 40% lihovin. V České republice 14 litrů vína a 7 litrů 40% lihovin. Stoupá též roční spotřeba piva. Nyní je v ČSR na osobu spotřeba 152 litrů za rok, na Slovensku 114 litrů. Ve světovém žebříčku spotřeby alkoholu jsme již postoupili na patnácté místo. Z referátu dr. Poláka (právnicka Ministerstva spravedlnosti) na pražské konferenci o problematice drog (16.–18. 11. 1983) vyplývá, že v současné době je silný výskyt drog ve věznicích, kde převažuje zneužívání analgetik a epileptik. Rozborem močí byl zjištěn u 50% vězňů abúzus, tedy zneužívání drog. Přestože existuje oficiální statistika, je přísně utajována,

takže jen z dílčích zpráv můžeme zjistit vysoký vzestup čichání různých chemických rozpustidel, která užívá hlavně mládež a která vedla od roku 1977 – jak bylo uvedeno na zmíněné konferenci – k téměř 100% vzestupu smrtelných otrav u dětí mezi 12.–17. rokem. Absolutní čísla však neznáme, ta jsou veřejnosti utajována, podobně jako je utajován počet násilných činů, loupežných přepadení, sexuálních násilností, vražd aj., které byly spáchány pod vlivem drog. Události tohoto druhu jsou u nás většinou přísně utajené, celostátní statistika není k dispozici. Víme jen, že v roce 1980 bylo zaznamenáno 51 vloupání do lékáren a v roce 1981 již to bylo 81 případů.³

Určitou představu nám poskytují údaje o výrobě a spotřebě léků, které obsahují omamné látky a jejichž kombinací dosahují narkomani v Československu žádoucího účinku. Čísla, která máme my k dispozici, jsou alarmující, přestože nejsou úplná. Ministerstvo zdravotnictví a příslušné výrobní sektory, které by čísla mohly poskytnout, o tomto jevu mlčí a tím nesou vysokou odpovědnost za tuto situaci. Přestože odborníci (Rubeš – Grumlík: „Příspěvek k otázce toxikomanií a nadměrného zneužívání analgetik v ČSSR“, *Praktický lékař* č. 42, 1962) již před dvaceti lety poukazovali na vysokou spotřebu omamných látek obsažených ve volně prodejných lécích, dostávaly se drogové léky volně do prodeje. Po Psychotonu obsahujícím pro toxikomany atraktivní amfetamin se objevila tzv. kombinovaná analgetika – např. Alnagon, Algena, Sedolor, Spasmovalgin, Veralgin, Eunalgit a další –, jejichž vysoká spotřeba z nepochopitelných důvodů nebyla registrována jako varovný signál. Naopak tyto léky byly dávány do volného prodeje za velmi nízké ceny. V mnoha zemích, např. v NSR, NDR, Polsku, Jugoslávii, Švédsku, USA, jsou léky obsahující kodein jen na lékařský předpis. Horentní čísla spotřeby těchto léků nealarmovala nikoho z činitelů, kteří je oficiálně registrovali a jsou za to odpovědní. Tím dezorientovaný farmaceutický průmysl chrлил tyto tablety v tunách. Mluvílo a psalo se u nás neustále o narkomanií mezi mládeží na Západě jako o důsledku rozkladu a morální krize tamější společnosti, aniž se smělo psát o tomto jevu u nás. Nemáme přesná čísla o situaci v západních zemích, na jejichž

nedostatky stále náš tisk poukazuje, ale s vysokou pravděpodobností můžeme tvrdit, že kdyby se počet registrovaných i neregistrovaných narkomanů a spotřeba drog u nás a v tzv. kapitalistických zemích přepočítala procentuálně na počet obyvatel, že by tato relace vycházela v naší zemi shodně nebo dokonce hůře, než je tomu v zemích kritizovaných naším tiskem.

Výroba a spotřeba Spasmovalginu stoupla např. za 23 let u nás 14,3krát, Veralginu za 8 let 1,5krát, Algeny za 17 let 7,5krát, Alnagonu za 5 let 14krát a spotřeba Dinylu obsahujícího oblíbený kodein dokonce 20,3krát. V roce 1972 se u nás vyrobilo a spotřebovalo 60 670 000 tablet Dinylu a 153 milionů tablet Algeny. V roce 1978 se již u nás spotřebovalo 220 milionů tablet Dinylu. Je z toho jasné, že tyto léky nejsou užívány pouze k potlačení bolesti, ale jako drogy. Na přitažlivé látky v nich, především kodein a barbituráty, vzniká návyk. Jsme patrně jedinou civilizovanou zemí na světě, kde je kodein volně prodejný – jako součást analgetik. Kodein z 10 tablet, které toxikoman koupí za 3 Kčs v lékárně, se v těle demethyluje [na] 20 mg morfinu. Mnohá nadužívaná analgetika obsahují zastaralé analgetické látky aminofenacetin nebo fenacetin, z nichž působením kyseliny žaludeční vzniká v těle nitrosamin, který je mohutným kancerogenem, tedy látkou indukující rakovinu. V NSR, Japonsku, Rakousku, Švýcarsku byl aminofenazon z farmaceutického průmyslu již vyrazen. V USA, Anglii, Švédsku, na jejichž nedostatky často poukazyjeme, byl stažen z farmaceutického trhu již daleko dříve pro škodlivost v krvetvorbě. Varující je skutečnost, že v roce 1981 se v ČSSR spotřebovalo až milion tablet analgetik obsahujících kancerogenní aminofetazon. Nedávno byl zaveden bez dostatečných regulačních opatření jako analgetikum Valoron, o němž v roce 1981 přetisklo *Rudé právo* alarmující zprávy o jeho zhoubném působení a zneužívání a toxikomanických obětech mezi mládeží v NSR. Současně jsme v té době koupili licenci na tento preparát a dali jej na trh. Teprve v roce 1983 byl Valoron zařazen mezi omamné látky.⁴

Ve výčtu podobných postupů bychom mohli pokračovat. Nejde nám však o rozbor narkomanie, ani nechceme psát o problémech farmaceutického průmyslu, ani nechceme, aby byl vydán

zákaz výroby či vydáno jiné administrativní opatření. Chceme jen, aby příslušné státní orgány odpovědné za tuto situaci informovaly naše spoluobčany o těchto jevech v ČSSR, upozorňovaly na tato nebezpečí tak, aby každý z nás byl informován a mohl se sám řídit, sám rozhodovat, jak bude jednat a postupovat. Pouhý zákaz není přístupem, který je vhodný pro přístup vlády k občanům jako k dospělým jedincům. Narkomanie je problémem celosvětovým, má své společenské, sociální, sociálněpsychologické kořeny, jež jsou známy. Tyto tendence působí na mládež nejen na Západě, ale i u nás, a dokonce u nás možná více a častěji než v tolik námi kritizovaných západních zemích. Nejvíce podléhá toxikomanii mládež bez možnosti poznávání, mládež sešňeřovaná od svých předškolních let řadou předpisů, zákazů, příkazů a nesmyslných přání, mládež vyrůstající v rodině i ve státě bez stabilních morálních hodnot, mládež vyrůstající v dvojí pravdě, tedy totálně nedůvěřující a nevěřící, mládež, které je předem a za ni učiněn výběr předem oficiálními orgány schválených, zaručeně „ideově neškodných“ hodnot, mládež, která je předem odsouzena k opozičním postojům, protože není tolerováno její mládí, a která je nucena pouze se přizpůsobovat, mládež, která má k dispozici pro svou tvorbu a své experimentování nikoli pero, pódium, výstavní síň, cestování – tedy svět – ale jen sebe samu. Tak tedy experimentuje sama se sebou, sama v sobě, často na úkor svého zdraví i zdraví svých bližních. Vyrůstá u nás mládež, která si své mládí schovává do bytů, případně „toxisklepů“ a jiných koutů, mládež, která se nemůže sama vyjádřit, ale jen podřídit, poslouchat a „zapadnout“ do jediného jí nabízeného systému. Mnohé z toho, co je uváděno jako příčina toxikomanie mládeže na Západě, je příčinou téhož jevu i u nás. S tím rozdílem, že u nás se o tom nemluví, většinou nepíše, nesmí se zveřejnit hrozivost této situace, a proto tento nezdravý jev nemůže být odstraňován výchovou, diskusí, přesvědčováním, ale jen zákazy, příkazy a reglementací a vězením.

Jsme si vědomi toho, že toto nejsou jediné důvody úniku lidí v moderním světě k drogám, ale nejde nám o rozbor příčin, chceme pouze ukázat na to, že toxikomanie je již u nás problémem, který by měl, ba musí být jasně zveřejněn,

o němž se musí mluvit a jež musí být řešen. Jak, to již je úkolem odborníků.⁵

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

1 Zákaz zveřejnění informací o toxikomaniích byl uveřejněn ve Věstníku Ministerstva zdravotnictví ČSR, částka 3, ze dne 31. března 1982.

2 John, Radek: Memento. In: Mladý svět, č. 51 (1. prosince 1983).

3 U dokumentu jsou přiložena dvě strojopisná vyjádření k obsahu dokumentu: Informace k otázkám týkajícím se nealkoholových toxikomanií vypracovaná ministerstvem zdravotnictví a podepsaná dr. Piričovou a nepodepsané Vyjádření k dopisu ve věci spotřeby analgetik: Informace k otázkám týkajícím se nealkoholových toxikomanií

1. Ve dnech 16.–18. listopadu 1983 se konala v Praze konference k farmakoetnografii jihovýchodní Asie a Pacifiku o problematice zneužívání drog s mezinárodní účastí. Pořadatelem byla Čs. akademie věd, Vysoká škola SNB, MZ ČSR. (Za MZ ČSR se měl zúčastnit zahájení náměstek prof. dr. Vacek, CSc. nebo MUDr. Stuchlý).

2. V rámci této konference vystoupil s plánovaným referátem i zástupce FMV-SVB kpt. dr. Klášterský. Ve svém referátu uvedl, že počty toxikomanů nezveřejňujeme, ale že problematikou toxikomanií se VB zabývá. Nebylo jím uvedeno, že by se jednalo o desetitisíce lidí.

3. Zákaz zveřejňovat informace o toxikomaniích je uveden v metodickém opatření č. 7 – Postup při povolování publikací – Věstník MZ ČSR, částka 3 ze dne 31. března 1982.

4. Podle statistických výkazů MZ ČSR bylo v roce 1981 hospitalizováno 806 toxikomanů (tj. dg 304,0 a 305,9). Uváděné číslo 8400 neodpovídá skutečnosti.

5. Střediskem drogových závislostí v Praze prošlo skutečně 1700 osob, avšak od roku 1971–1982.

6. V psychiatrických ambulancích zařízených v ČSR bylo v roce 1981 evidováno 5896 osob, v roce 1982 již 5048 osob (údaj 4358 osob je tedy nepřesný).

7. Za rok 1983 vykazuje resort MZ ČSR 14 úmrtí evidovaných toxikomanů v celé ČSR, z toho

ve věku do 15 let	2 osoby
ve věku 15–18 let	4 osoby
ve věku 18–25 let	6 osob

ve věku 25–30 let 1 osoba
nad 30 let 1 osoba

V Severočeském kraji bylo v roce 1972 vykazováno 9 případů úmrtí (z toho 8 do 18 let).

8. Podle sdělení Krajské ordinace AT v Brně je zde v evidenci 9 kuřáků marihuany, v Městské ordinaci AT 7 případů, tj. celkem 16 osob. V minulých letech nebyly takto podrobné údaje sledovány, a to ani MV ČSR (které předpokládá, že teprve od roku 1980 dochází k zneužívání různého druhu konopí).

Otázka počtu vylopuených lékáren není vůbec v resortu zdravotnictví známa, patří výhradně do kompetence Ministerstva vnitra ČSR. dr. Piričová

- 4 Nepodepsaně „Vyjádření k dopisu ve věci spotřeby analgetik“ porovnává čísla uvedená v dopisu Charty 77 s čísly v databance počítače Státního ústavu klinického lékařství a podává odborný výklad o stavu a vývoji analgetik:

„spotřeba Dinyl tbl. v 1972 ... 58 616 500 tbl.
1978 ... 197 926 930 tbl.

Algena 1972 ... 133 284 900 tbl.

Ostatní čísla není možné porovnat, neboť v dopise není udán výchozí rok, resp. rozmezí let, ve kterých k vysoké spotřebě mělo dojít. Pro informaci jsme si však nechali ověřit některé údaje, přičemž jsme srovnávali vždy s rokem 1982. Např. Alnagon tbl. v roce 1977 se spotřebovalo 9 951 748 bal. à 10 ks., v roce 1982 13 793 685 bal., což je v rozporu s údaji udávanými v dopise, kde se tvrdí, že spotřeba Alnagonu v těchto letech stoupla 14krát.“ Vyjádření pak pokračuje odborným výkladem chemického složení léků a jejich účinků a popisuje postupné zavádění nových přípravků ve skupině analgetik, přičemž uvádí, že „rychlejší a dostatečné zavedení nových, méně toxických směsí analgetik je závislé na dodávkách základních substancí z chemického průmyslu“. O silném analgetiku Valoron uvádí, že „je od roku 1980 zařazeno mezi omamné látky a platí pro něj přísná ustanovení a omezení“.

Obě vyjádření k dokumentu Charty jsou věcná a nevybočují z odborného rámce.

- 5 K dokumentu je přiložen originál průvodního dopisu předsedy FS ČSSR A. Indry z 9. ledna 1984 prezidentu republiky G. Husákovi, který dopis Charty 77 předal ministru vnitra Vajnarovi. Jak je z rukopisných poznámek na průvodním dopise A. Indry zřejmé, dokumentem se zabýval 1. náměstek ministra JUDr. Ján Kováč a posléze náčelník X. správy SNB plk. Z. Wiederlechner. Ve složce dokumentu je též uložena kopie dokumentu bez vlastnoručních podpisů mluvčích Charty 77 zasláná

ministerstvu zdravotnictví s razítkem: Sekretariát ministra zdravotnictví. Došlo 2. 1. 1984.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 6 (1983), č. 12, s. 23–26 • Charta 77 1977–1989, s. 247–250.

1983, 30. prosinec, Praha. – Rozbor Výsledného dokumentu madridské schůzky účastnických států Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE), schváleného v září 1983. (Dokument č. 43/83)

Vzhledem k zájmu projevenému z mnoha stran o Výsledný dokument z Madridu považujeme za vhodné dát k dispozici stručný rozbor tohoto dokumentu, zejména části týkající se lidských práv.

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

Lidská práva ve Výsledném dokumentu madridské schůzky KBSE

Téměř tři roky – i když s dlouhými přestávkami – trvalo madridské jednání zástupců států, účastníků Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.¹ V té době (od listopadu 1980 do září 1983) se vztahy mezi politicko-vojenskými seskupeními v Evropě rozhodně nepřiblížily k cílům stanoveným v Závěrečném aktem konference podepsaném v Helsinkách v srpnu 1975 a zejména mezi oběma vedoucími velmocemi SSSR a USA narůstalo napětí narušující atmosféru „uvolňování“, v níž byl helsinský dokument koncipován i podepsán. To se nutně odrazilo na madridském zasedání, jež se někdy v ostrých polemikách dostávalo do slepé uličky. Na závěrečnou jeho fázi dopadal zřetelně stín podzimu 1983, stagnace ženevského jednání o raketách středního doletu i perspektiva jejich další instalace – právě v Evropě.

Je proto třeba kladně hodnotit již samu skutečnost, že madridské jednání neztroskotalo, nýbrž přes všechny potíže a problémy bylo dovedeno do konce vyznačeného Výsledným dokumentem s datem 6. září 1983. Oficiální zpráva o zasedání předsednictva ÚV KSČ a vlády republiky, na němž byly projednány výsledky madridského zasedání, hodnotila Výsledný dokument jako akt, „který zakotvuje pokračování politiky míru, uvolňování, dialogu Východ – Západ a rozvíjení všestranné spolupráce na zásadách mírového soužití“, a uložila příslušným čs. orgánům plnit jeho ustanovení. Dokument sám je charakterizován jako „obsažný a vyvážený“. Zdá se, že podle mínění našich nejvyšších orgánů odpovídá tomu, co jako požadavek či cíl týmiž slovy pro madridské zasedání

vyhlašovali už od podzimu 1982 na různých místech představitelé naší republiky i jejích spojenců.

S touto charakteristikou může souhlasit každý, kdo si přečte text Výsledného dokumentu – ať ve značně zestručněném výtahu v *Rudém právu* z 24. 9. 1983, či v plném rozsahu, zatím česky publikovaném jen v 41. čísle *Nové doby* (a v uvedeném č. RP slíbeném pro blízkou dobu jako brožura). Je opravdu obsažný – po úvodní kapitole stručně shrnující průběh jednání jsou formulovány závěry, na nichž se účastníci dohodli. Jsou pak rozvedeny v 5 kapitolách: Principy, Konference o opatřeních k upevnění důvěry a k odzbrojení v Evropě, Spolupráce v oblasti hospodářství, vědy, techniky a životního prostředí, Bezpečnost a spolupráce v oblasti Středomořího moře a Spolupráce v oblasti humanitní a kulturní. Již toto rozvržení hovoří o vyváženosti dokumentu: jsou respektovány všechny aspekty problému bezpečnosti a mírové spolupráce v Evropě a konec konců ve vztahu, označovaném, i když nepřesně, „Východ – Západ“.

Citované usnesení vedoucích čs. orgánů z 23. 9. 1983 označuje za nejvýznamnější závěr z Madridu dohodu o svolání konference o opatřeních k posílení důvěry a bezpečnosti a o odzbrojení v Evropě. Jistě z hlediska současné evropské problematiky je nutno tuto konferenci vítat jako možnost k překonání mrtvého bodu, na němž se ocitla jak ženevská jednání o raketách středního doletu, tak i vídeňská konference o snížení sil i stavu výzbroje v Evropě, jako možnost v poslední chvíli zastavit rozmístování nových jaderných raket na západě i východě našeho kontinentu a naopak učinit pozitivní krok k jejich postupnému odstranění na obou stranách. To ovšem nesnižuje nijak požadavek vyváženosti – nejen dokumentu, nýbrž právě politiky směřující k zabezpečení míru a spolupráce mezi národy jako nejjistější záruky bezpečnosti každého z nich a celého kontinentu, ba celého lidstva. Právě dosavadní neúspěchy jednání o rozličných aspektech odzbrojení či jen kontroly odzbrojení jsou přímým dokladem toho, že pokusy řešit tyto otázky izolovaně, při sebezpracovanějších stanoviscích vojensko-technických, zatím ztroskotávají či vážnou v písku nebo v bažinách vzájemné nedůvěry, kterou snad lze překonat, jak alespoň v náznacích ukazují některé kladné výsledky některých jednání

(ať v OSN nebo mimo ni, jako právě v Helsinkách 1975), respektováním mnohotvárnosti problematiky i pluralitních faktorů v ní působících. Možná, že očekávaná stockholmská konference, přímo navazující na Madrid a tím i na Helsinky, na kontinuitu i kontext dosavadních jednání Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, bude schopna učinit onen rozhodující, byť sebestmýšný první krok pozitivním směrem.

Bylo už mnohokrát poukázáno na to, že Závěrečný akt z Helsinek svými rovnoměrně zdůrazňovanými třemi „koši“ i svým „desaterem“ základních principů politiky uvolňování, míru a spolupráce učinil významný krok vpřed v definování základů i směru této politiky nejen pro Evropu, ale i mimo ni. Vychází přitom z toho, co v zásadě vyjádřila už Charta Spojených národů a na jejím základě různé dokumenty OSN, a formuluje to někde přesněji a závazněji.

Snad nejvýrazněji to Závěrečný akt učinil vyslovením přímé a vzájemné závislosti a podmíněnosti opravdové politiky míru a respektování lidských práv i základních svobod. Oproti všem dosud vyhlášeným mezinárodním politickým i právním dokumentům, jež tuto závislost naznačují přímo či nepřímo, řadí helsinský Závěrečný akt respektování lidských práv mezi 10 základních principů, jimiž se mají (a podle ZA „budou“) řídit vztahy mezi státy zavazujícími se současně „...zajišťovat podmínky, ve kterých jejich národy mohou žít ve skutečném a trvalém míru...“

Výsledným vyhlášením rovnocennosti všech principů („mají základní význam a budou v důsledku toho uplatňovány stejně a bez výhrad“) stanovil ZA, že pro splnění cílů vytyčených Konferencí pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (KBSE) je respektování lidských práv uvnitř každého státu stejně významné a závazné jako respektovat svrchovanost států, zdržet se použití síly a hrozby silou, řešit spory jen mírovými cestami, nevěšovat se do vnitřních věcí druhého státu a svědomitě plnit závazky podle mezinárodního práva. V tom je jeden z nejvýznamnějších přínosů ZA k pokroku v mezinárodních vztazích – úcta k lidským právům a základním svobodám není jen vnitřní věcí každého státu, nýbrž je všemi zúčastněnými státy uznána za jednu z důležitých podmínek jejich mírových vztahů a spolupráce. Stojí za to připomenout slova švédského předsedy

vlády O. Palmeho při podpisu helsinského dokumentu, že „úcta k lidským právům byla tu přijata za normu stejné úrovně jako ostatní principy mezinárodních vztahů a v důsledku toho její porušení nutně poškodí ovzduší mezinárodního uvolňování“; prezident tehdy revolučního režimu Portugalska Costa Gomez vysoce ocenil, že „problémy týkající se lidské osobnosti byly poprvé předmětem jednání na mezinárodním fóru takové úrovně“, a švýcarský prezident spatřoval právě v tom „pozitivní příspěvek k systému mezinárodních vztahů“. Proti této interpretaci nebyly od ostatních signatářů ZA vzneseny námitky, a tak ji lze považovat za odpovídající souhlasu všech účastníků.

Ti v Deklaraci principů znovu slavnostně potvrdili závaznost nejen paktů o lidských právech, ale i Všeobecné deklarace lidských práv jakož i ostatních úmluv a deklarací OSN v této oblasti. Navíc uznali „právo jednotlivce znát svá práva a povinnosti v této oblasti a postupovat podle nich“, nevymezující, zda jen individuálně, či také společně s jinými. Mezinárodním aktem vysoké politické úrovně a váhy dostává se uznání právu prostého občana či příslušníka každého zúčastněného státu domáhat se respektování svých lidských práv ze strany státní moci, resp. upozorňovat na jejich konkrétní porušování. Je dostatečně známo, že právě tato pasáž z helsinského dokumentu byla podnětem k vzniku občanských iniciativ jak jednotlivců, tak organizací či neformálních skupin, jež se pokoušely toto mezinárodně uznané právo uplatnit vůči své vládě a jejím orgánům. Ne všude se setkaly s kladným pochopením státní moci. Konfliktní situace vzniklé v tomto směru v některých zemích stávaly se předmětem mezinárodní pozornosti i kontroverzních diskusí na následných jednáních KBSE v Bělehradu i v Madridu. Jich se bezpochyby týká ona pasáž úvodní části Výsledného dokumentu, v níž se hovoří o kritickém hodnocení z různých hledisek, při němž byly s politováním konstatovány skutečnosti vážně porušující některé z principů ZA.

Význam principů ZA pro politiku míru, bezpečnosti a spolupráce

V Helsinkách vyjádřily zúčastněné státy své odhodlání „plně respektovat a uplatňovat ty prin-

cipy, jak jsou uloženy v této deklaraci, ve všech aspektech ve svých vzájemných vztazích a své spolupráci“. Zdůraznily, že toto respektování a plnění principů „napomůže rozvoji normálních a přátelských vztahů a pokroku ve spolupráci mezi nimi ve všech oblastech“. Bezpochyby právě hodnocení uplynulého i současného období je přímělo k tomu, aby v madridském dokumentu význam respektování a plnění principů ještě víc vyzdvihly.

Již v úvodní části shrnující stručně madridské jednání se uvádí, že účastníci zasedání „zdůraznili význam realizace všech ustanovení a respektování všech principů ZA každým ze států jako podstatný pro rozvoj tohoto procesu“ (rozuměj uvolňování). Znovu se v dalším odstavci této části zaznamenává shoda všech účastníků v tom, že cílů stanovených KBSE lze dosáhnout jen plněním všech ustanovení a respektováním všech principů ZA. V souvislosti s kritikou porušování některých principů „považovaly účastněné státy za nutné v různých fázích setkání konstatovat, že přísné uplatňování a respektování těchto principů ve všech jejich aspektech má zásadní význam pro zlepšování vztahů mezi nimi“. Ve všeobecné formulaci linie dalšího postupu je vyjádřeno odhodlání účastněných států „...důsledně plnit všechna ustanovení ZA a zejména striktně a bez omezení respektovat a uvádět v praxi všech deset principů obsažených v ‚Deklaraci principů‘, jimiž se řídí vztahy mezi účastnickými státy, bez ohledu na jejich politický, hospodářský nebo společenský systém, jakož i na jejich velikost, zeměpisnou polohu a stupeň hospodářského rozvoje...“

V prvním odstavci kapitoly o principech potvrzují účastněné státy „své odhodlání plně respektovat a uplatňovat tyto principy a v souladu s tím napomáhat zvýšení jejich účinnosti všemi prostředky jak v oblasti zákonodárství, tak i praxe“. Za jednu z možných konkrétních cest k tomu považují legislativní vyjádření těchto principů způsobem odpovídajícím praxi i právnímu řádu každé země. Morálně politická závaznost principů byla by pak posílena vnitrostátními právními normami, vtělujícími tyto principy do právního řádu každé země. To by mělo význam především v oblasti lidských práv, kde ostatně k takovým opatřením přímo zavazují též mezinárodní

pakty o lidských právech – pokud je státy podepsaly a ratifikovaly. Zesílení mezinárodněprávní závaznosti principů sleduje doporučení („uznávají, že je důležité“), aby se tyto principy odrážely v mezinárodních smlouvách uzavíraných účastnickými státy, aby se tyto smlouvy s nimi shodovaly a podle vhodnosti se přímo odvolávaly na ně. Tuto pasáž lze považovat za zpřesnění a zkonkrétnění ZA.

Ustanovení o lidských právech a základních svobodách

Kapitola o principech má celkem 19 (číslovaných) odstavců. Z nich odstavec 8 až 17 se zabývají problematikou lidských práv. Již na první pohled je tak vidět, že se Výsledný dokument z Madridu vyslovuje ke každému z deseti principů ZA ve stejném rozsahu. (K většině se nevyjadřuje vůbec.) Odst. 3 potvrzuje nutnost striktně a účinně dodržovat zásadu nepoužívat síly nebo hrozby silou jako normu mezinárodního života. Odst. 4–6 odsuzuje terorismus a vyjadřuje odhodlání účastnických států podniknout vůči němu účinná opatření jak v rámci jednotlivých států, tak ve vzájemné spolupráci. Tím se podstatně rozšiřuje to, co je v ZA řečeno k této problematice závěrečným odstavcem výkladu o principu VI – nevměšování do vnitřních záležitostí. Tam se státům ukládá zdržet se přímé či nepřímé podpory teroristické činnosti nebo podvrtné či jiné činnosti zaměřené na násilné svržení režimu jiného státu. Odst. 7 zřejmě v té souvislosti, i když ve všeobecnější a širší formulaci, hovoří o zajištění nezbytné bezpečnosti diplomatických a jiných oficiálních představitelů na území států jejich působnosti. Odst. 18 oznamuje konání schůzky expertů k problémům pokojného řešení sporů, a odst. 19 bere na vědomí vyhlášení neutrality Malty jako neangažovaného státu – konkretizace práva „být nebo nebýt smluvní stranou spojeneckého svazku jakož i práva na neutralitu“, obsaženého ve formulaci principu I (svrchovaná rovnost, respektování práv vyplývajících ze svrchovanosti).

Znamená to, že účastníci madridského jednání nepovažovali za nutné u většiny principů zpřesňovat či doplňovat nebo interpretovat jejich text, jak je vyjádřen v ZA, a shodli se na výrazu odhodlání je respektovat a uplatňovat,

i na možných cestách zesílení jejich účinnosti, jak vyjádřily již citované dva první odstavce této kapitoly.

Naproti tomu se po úporných diskusích dokázali shodnout na poměrně rozsáhlém textu, jenž zaujímá větší část kapitoly o principech a vztahuje se k principu VII, Respektování lidských práv a základních svobod včetně svobody myšlení, svědomí, náboženství a přesvědčení.

Odst. 8 kapitoly o principech zdůrazňuje, že všechny účastněné státy uznávají univerzální význam lidských práv a základních svobod, jejichž respektování je podstatným činitelem míru, spravedlnosti a blahobytu. Doslova se tu potvrzuje to, co v tomto směru vyslovil ZA v příslušném odstavci Deklarace principů. Vyjádření vazby mezi respektováním lidských práv a mírem i rozvojem přátelských vztahů a spolupráce mezi státy považovali účastníci madridského setkání za tak důležité, že neváhali opakovat s náležitým důrazem plné znění této věty ze ZA. V dalším odstavci potvrzují své odhodlání „podporovat a rozvíjet účinné uplatňování“ těchto práv a svobod, které „všechny vyplývají z důstojnosti člověka a jsou nezbytné pro jeho svobodný a plný rozvoj“ (opět opakováno doslovné znění ZA). Zavazují se zajišťovat stálý viditelný pokrok na tomto poli „ve všech účastněných státech bez ohledu na jejich politický, hospodářský a sociální systém“. Tato doložka jistě není jen řečnickou příkrasou: zesiluje závaznost toho, co již bylo řečeno v ZA, vyžaduje konkrétní opatření k realizaci přijatých zásad a závazků, a předem odmítá možné výhrady odvolávající se na odlišnost toho kterého systému společnosti, moci a zřízení. Všechny účastněné státy se v dalším zavazují – ostatně v plném souladu s tím, co všeobecně prohlásily v odst. 1 kapitoly o principech – zdokonalovat zákony a předpisy v oblasti občanských, politických, hospodářských, sociálních, kulturních a jiných práv a zaručit účinné uplatňování těchto práv a svobod.

Ručník k otázkám náboženské svobody potvrzuje odst. 10 závazek ze ZA „uznávat a respektovat svobodu jednotlivce hlásit se jednotlivě nebo ve společenství s jinými k náboženství či víře a vyznávat ji v souladu s tím, co mu velí jeho svědomí“. Zúčastněné státy se dohodly, že učiní opatření k zajištění této svobody. Slibují, že v této souvislosti budou konzultovat podle potřeby

„náboženská vyznání, instituce a organizace“, jež působí v rámci ústavy jejich země. Znamená to, že v otázkách náboženské svobody uznávají za partnery církev a náboženské společnosti. Zavazují se „posuzovat blahovolně“ návrhy společenství věřících, která působí v rámci jejich ústavy, nebo jsou ochotna tento rámec přijmout, a udělit jim status takové partnerství zakládající.

K situaci národnostních menšin připomíná odst. 11 rovnoprávnost jejich příslušníků a ochranu jejich zákonných zájmů, „jak je to stanoveno v ZA“, aniž přímo opakuje příslušnou pasáž z Deklarace principů, jimiž se řídí vztahy mezi zúčastněnými státy]. Zdůrazňuje přitom „význam stálého pokroku při zajišťování respektu i skutečného uplatnění“ těchto práv příslušníků menšin. Bez opory v textu ZA – i když jsou odvozeny z ducha a smyslu Deklarace principů – jsou odst. 12 a 13 kapitoly o principech v madridském dokumentu. První z nich potvrzuje velký význam zrovnoprávnění muže a ženy. Účastněné státy hovoří tu o shodě v tom, že učiní všechna žádoucí opatření k tomu, aby napomohly stejnoměrné účinné účasti mužů i žen ve všech aspektech života společnosti. Odst. 13 stanoví, že účastněné státy zaručí právo dělníků svobodně zřizovat odborové organizace a vstupovat do nich, jakož i právo odborů svobodně vykonávat svou činnost, a další práva, jak jsou stanovena v příslušných mezinárodních dokumentech. Zřejmě měly na mysli článek 8 Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, popř. úmluvu o svobodě sdružování a ochraně práva na organizaci, uzavřenou 1948 v Mezinárodní organizaci práce. Madridský dokument stanoví, že tato práva budou vykonávána při respektování zákonů příslušných států a v souladu s jejich mezinárodněprávními závazky. Předpokládá to bezpochyby, aby byly uvedené zákony v souladu s příslušnými mezinárodními závazky (citované mezinárodní úmluvy doznávají např. právo na stávkou atp.). Slib, že signatáři madridského dokumentu „budou podporovat přímé styky a spojení mezi takovými odborovými organizacemi“, je omezen doložkou, „pokud to je přiměřeno“. Pozorný čtenář si jistě všimne, že na rozdíl od druhých odstavců jsou zde volena velmi opatrná slova, nic není „zdůrazňováno“ ani „potvrzováno“. Naopak, jak odvolání na domácí zákony, tak na „přiměřenost“ znamená určité

omezení práva, jež – bez výslovného uznání – státy prostě „zaručí“. Bouřlivá diskuse o polském vývoji na madridském zasedání ukázala rozdílný přístup delegátů právě k této otázce, a text odst. 13 kapitoly o principech je zřejmě pokusem o kompromis přijatelný všem.

V Helsinkách prohlásily účastněné státy, že budou na úseku lidských práv jednat v souladu s Chartou OSN a Všeobecnou deklarací lidských práv a plnit povinnosti stanovené v mezinárodních dohodách a deklaracích v této oblasti, „mezi jinými“ v mezinárodních paktech o lidských právech. V Madridu „potvrzují obzvláště význam Všeobecné deklarace lidských práv, mezinárodních paktů o lidských právech a jiných příslušných mezinárodních dokumentů pro jejich společné i individuální úsilí k povzbuzování a rozvíjení všeobecné úcty k lidským právům a základním svobodám“. Státy jsou vyzývány, aby jednaly v souhlasu s těmito mezinárodními dokumenty. Zatímco v ZA se konstatuje, že tyto úmluvy jsou závazné jen pro jejich účastníky, vyzývá odst. 15 kapitoly o principech ty účastníky KBSE, kteří dosud nejsou účastníky těchto smluv, aby „zkoumali možnost svého přístupu k paktům“. Tato výzva platí zřejmě nejen pro státy, které dosud vůbec nepřistoupily k paktům, ale i pro ty, které přistoupily jen k některým jejich ustanovením. Týká se to Paktu o občanských a politických právech. Jeho článek 41 stanoví, že Výbor pro lidská práva, zřízený podle článku 28, je kompetentní projednávat upozornění jednoho státu na porušování paktu státem druhým jen za předpokladu, že oba státy zvláštním prohlášením uznaly tuto kompetenci Výboru. Pro projednání stížnosti jednotlivce vůči orgánům moci jeho země je pak Výbor kompetentní jen tehdy, přistoupil-li stát, o jehož občana jde, k zvláštnímu opčnímu protokolu v příloze paktu. Řada států – mezi nimi i naše republika – při svém přístupu k paktům neucinila ani prohlášení o kompetenci Výboru, ani nepřistoupila k opčnímu protokolu. Vztahuje se tedy i na ně výzva z odstavce 15.

Pokud jde o další mezinárodněprávní dokumenty, jež má na mysli madridský text, můžeme připomenout zejména úmluvu o zákazu a trestání genocidy z roku 1948, úmluvu Mezinárodní organizace práce o stejné mzdě pro muže i ženy (1951), již zmíněnou úmluvu o svobodě

sdužování (1948), o odstranění nucené práce (1957), proti diskriminaci v zaměstnání (1958), úmluvu UNESCO proti diskriminaci ve vzdělání (1960), úmluvu o politických právech žen (1952) a úmluvu o odstranění všech forem rasové diskriminace (1965).

Vydvížením zvláštního významu celého komplexu těchto mezinárodněprávních norem pro posílení úcty k lidským právům jako jednoho z činitelů míru zdůraznil Výsledný dokument z Madridu internacionalizaci problematiky lidských práv. Její uznání odbourává pozice těch vlád, které se bránily projednávání této problematiky argumentem, že jde o věc výlučně vnitřní problematiky každého státu a že zásada nevměšování vylučuje mezinárodněpolitickou či právní diskusi o situaci lidských práv v jednotlivých zemích. Po té stránce je madridský dokument krokem vpřed, i když mírným. Dosvědčují to nejen již uvedené odstavce rozvíjející a zesilující ustanovení ZA, ale i dohoda o tom, že účastněné státy budou projednávat otázky lidských práv v bilaterálních rozhovorech s cílem „dosáhnout vyššího stupně porozumění na základě ustanovení ZA“ (odst. 16 kapitoly o principech). Zatímco konání takových rozhovorů je ponecháno volnému uvážení každého státu, obsahuje odstavec 1 závaznou dohodu o zvláštním zasedání KBSE na úrovni expertů k otázce respektování lidských práv v účastněných státech ve všech aspektech. Má se konat v květnu 1985 v Ottawě.

Občanské iniciativy k plnění závazků z Helsinek

Madridská jednání nemohla nechat bez povšimnutí ani onu větu z textu principu VII helsinské Deklarace [principů], v němž bylo potvrzeno „právo jednotlivce znát svá práva a povinnosti na tomto úseku a postupovat podle nich“. Podobně jako v Bělehradě roku 1978, hovořilo se i v Madridu 1980–1983 o občanských iniciativách vzniklých na základě potvrzení tohoto práva jakožto již existujícího a uznávaného (nikoli tedy snad teprve vzniklého). Je dostatečně známo, že diskuse o těchto iniciativách byla kontroverzní a polemická. Mluvílo se v ní konkrétně též o Chartě 77.

Vzhledem ke sporu o konkrétních důsledcích zásady všeobecně formulované ukázalo se jako značně obtížné dosáhnout shody o tom, jak ji

uskutečňovat. V odst. 9 kapitoly o principech připomínají účastníci madridského jednání toto právo jednotlivce „znát a uplatňovat svá práva a povinnosti jak stanoveno v ZA“ a prohlašují, že ve svých zemích „učiní potřebná opatření k účinnému zaručení tohoto práva“. To je ovšem vysloveno jen velice všeobecně a nezávazně.

Takovým konkrétním opatřením by mohlo být např. podepsání a ratifikace opčního protokolu k Paktu o občanských a politických právech, které znamená uznání práva jednotlivce hájit svá práva zaručená tímto paktem i proti vládě své země na mezinárodním fóru. Rovněž z textu obou paktů (zejména článku 2 o občanských a politických právech) vyplývá povinnost přijmout taková zákonodárná a jiná opatření, jež jsou nutná k zajištění práv uznaných paktem, a zejména poskytnout každému jednotlivci právo a efektivní možnost hájit práva uznaná paktem proti jejich porušení, a to i ze strany orgánů státní moci. Madridský dokument tedy právě v souvislosti s důrazem na pakty připomíná *politickou* závaznost právní povinnosti každého státu, jenž podepsal a ratifikoval pakty, důsledně dbát o jejich plnění a poskytnout svým občanům účinné prostředky toto plnění vymáhat.

Bez přímé návaznosti na citovanou pasáž je však odst. 14 kapitoly o principech. V něm potvrzují účastněné státy, že v úsilí o dosažení „výše uvedených cílů“ – tj. zabezpečení respektování lidských práv a základních svobod jako podstatné složky mírové spolupráce mezi státy – „náleží významná a pozitivní úloha vládám, institucím, organizacím i jednotlivcům“. Zájem o respektování a dodržování lidských práv právě v souvislosti s úsilím o mír v Evropě a ve vztahu „Východ-Západ“ všeobecně je tedy nejen věcí vlád a oficiálních institucí či organizací, nýbrž i jednotlivců a jejich volných sdružení či společenství. Toto uznání, byť i řečené ve velmi všeobecné formě, poskytuje určitou oporu občanským iniciativám na obranu lidských práv a ztěžuje alespoň morálně represivní akce mocenských orgánů proti nim. V souvislosti s tím nabývá konkrétní obsah i prohlášení účastnických států, že jsou odhodlány „podporovat opravdové úsilí o plnění Závěrečného aktu“, vyslovené v úvodním rámcovém vytyčení linie politiky uskutečňování cílů Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.

Zatímco v druhých bodech této linie (další úsilí o uvolňování, mírové řešení sporů, důsledné dodržování ZA, rozvíjení přátelských vztahů, opravdové úsilí o omezení zbrojení, o upevnění důvěry, bezpečnosti a odzbrojení) jde o činnost vedenou přímo a výlučně vládami, vyplývá z logiky textu, že *podpora*, k níž se zde tyto vlády zavazují, může a musí platit jen úsilí jiných než vládních míst, a tedy v kontextu zde již uvedeném zahrnuje občanské iniciativy zaměřené na plnění ZA v úseku lidských práv a základních svobod.

„Třetí koš“

V souvislosti s praktickým uplatňováním lidských práv je komplex ujednání o spolupráci v oblasti humanitární, kontaktů mezi lidmi, informací a kulturní výměny (tzv. třetí koš helsinských dohod). Zde je možno konstatovat některá zprěsnění a zlepšení toho, co bylo rámcově přijato v Helsinkách a vyjádřeno v ZA. Tak při ustanoveních o slučování rodin, pravidelných stycích rodinných příslušníků a sňatcích mezi občany různých států se slibuje „blahovolené projednávání“ žádostí a jejich včasné vyřizování. Nemá přitom docházet k diskriminaci žadatelů o povolení k výjezdu, pokud jde o jejich hospodářská a sociální práva. Poplatky vyžadované v té souvislosti od žadatelů mají být redukovány tak, aby byly úměrné příjmům žadatelů. Významná je i dohoda o tom, že v dubnu 1986 bude v Bernu uspořádána schůzka expertů o pokroku docíleném v této oblasti.

Ve sféře informací slibují účastněné státy rozšíření možnosti veřejného prodeje tisku z druhých zemí, jenž má být také v širší míře zpřístupněn ve veřejných čítárnách. Má být rovněž usnadněno jeho předplácení jednotlivci v těchto zemích. Totéž se týká rozšiřování literárních děl a jiných kulturních hodnot. Účastněné státy budou se snažit o zlepšení výměny studentů, učitelů a vědeckých pracovníků a jejich přístupu k příslušným zařízením na svém území. Pro rozvoj kulturních styků a výměn bude v říjnu 1985 uspořádáno v Budapešti „kulturní fórum“ jako další činitel kontinuity procesu uskutečňování zásad a ustanovení Závěrečného aktu KBSE.²

Charta 77 opírá, jak známo, svou existenci i působení o onu část textu principu VII Deklarace zásad^{2a} Závěrečného aktu z Helsinek, kde se

uznává právo jednotlivce znát svá práva a povinnosti v oblasti lidských práv a postupovat podle nich. Sledovala proto s pozorností jednání a diskuse o uplatňování helsinských ustanovení a zásad v nejšířším rozsahu. Také ve svých stycích s nezávislým mírovým hnutím zdůrazňovala myšlenku vyjádřenou v ZA o úzké spojitosti a přímo vzájemné závislosti respektování lidských práv a mírového soužití i spolupráce národů a států. Svůj aktivní a pozitivní zájem o udržení a pokračování procesu uvolňování zahájeného Konferencí o bezpečnosti a spolupráci v Evropě a o konstruktivní postoj i příspěvek Československa k němu právě v oblasti lidských práv projevila Charta 77 v řadě dokumentů adresovaných nejvyšším orgánům, jež podpisem a schválením ZA převzaly záruky za plnění jeho ustanovení a zásad.

Mluvčí Charty 77 se již při zahájení konference v Bělehradě v říjnu 1977 obrátili k prezidentu republiky obsírným dopisem.³ Účastníkům bělehradského setkání zaslali 10. 1. 1978 dopis, v němž reagovali na to, že v diskusi bylo hovořeno o občanských iniciativách, mj. též o Chartě 77.⁴ K ukončení bělehradského zasedání vydali 12. 3. 1978 své stanovisko.⁵ K zahájení madridského zasedání zaslali další obsažný dopis prezidentu republiky.⁶ Doplnili jej dopisem z 22. 1. 1981, jímž reagovali na prohlášení vedoucího čs. delegace v Madridu.⁷ Dopisem z 22. 10. 1982 zaujali stanovisko k prohlášení čs. ministra zahraničních věcí k závěrečné fázi madridského jednání, zejména k charakteru Výsledného dokumentu.⁸

Kromě mluvčích se k madridskému jednání vyjadřovali někteří signatáři Charty, t. č. věznění, dopisem madridskému zasedání v lednu 1981.⁹ Také VONS zaslal do Madridu dopis dne 15. 5. 1981.

V dokumentech podepsaných mluvčími byla vyjádřena podpora snahám o plnění ustanovení i zásad ZA a navrhovány pozitivní kroky, jimiž podle přesvědčení signatářů Charty 77 může Československo přispět k tomuto úsilí a ke kladnému průběhu i výsledku madridského jednání:

1. Promítnout do zákonodárství i praxe zásady ZA a ustanovení paktů o lidských právech. V té souvislosti upozornili na obsáhlé návrhy, jež v tomto směru Charta 77 propracovala a předložila Federálnímu shromáždění již 8. 2. 1978.¹⁰

2. Uznat pozitivní úlohu občanských iniciativ typu Charty 77 při úsilí o plnění závěrů KBSE a zásad ZA v oblasti lidských práv a zasadit se za toto uznání na fóru KBSE v Madridu (předtím v Bělehradě) a za určitou formu komunikace mezi těmito iniciativami a orgány KBSE.

3. Zastavit represivní akce a zrušit represivní akty proti účastníkům občanských iniciativ a za plnění závěrů KBSE jako odporující duchu i literě ZA a přímo závazkům vyplývajícím z ratifikace paktů o lidských právech. V té souvislosti upozornila Charta 77 dokumentem č. 14/82 z 5. 4. 1982¹¹ na interpretaci hlavy I trestního zákona, jak je podána v oficiálním komentáři k tomuto zákonu a jak se odráží i v judikatuře, a dokázala, že tato interpretace, řídící běžnou práci soudů, je v rozporu s pakty o lidských právech, se závazky vyplývajících ze ZA z Helsinek (a tím více dnes z Výsledného dokumentu z Madridu) a dokonce s platnými čs. zákony. V jednotlivých dopisech byli přímo jmenováni občané nespravedlivě a v rozporu s mezinárodními závazky republiky perzekvováni.

Máme-li se při konfrontaci výsledků madridského jednání s postoji Charty 77 k otázkám, jež byly jeho předmětem, pokusit o závěr, lze říci, že Výsledný dokument v mnohém dává za pravdu návrhům podávaným při zahájení i v průběhu madridských jednání. I zástupci čs. vlády souhlasili s takovým výkladem a aplikací Závěrečného aktu, jaký vůči nejvyšším orgánům uplatňovala a hájila Charta 77, aniž se jí dostalo odpovědi.

V postoji orgánů státu, jehož představitelé v Madridu přijali Výsledný dokument,¹² by se však měly – a jednou budou muset – odrazit ustanovení a závěry věnované problematice lidských práv a základních svobod. Praktický postoj právě k této otázce bude důkazem opravdovosti, s jakou státy, tedy i Československo, přijímají a plní závazky přijaté v Helsinkách, Bělehradě a v Madridu, mající přispět k zajištění míru, bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Přáli bychom si, aby to byl kladný důkaz.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 7 (1984), Č. 1, S. 1–8.

1 O *madridské schůzce* srv. D155 (17. 9. 1980), D169 (22. 2. 1981), D193 (3. 3. 1982), D215 (22. 10. 1982), D262 (14. 11. 1983).

- 2 Srv. D316 (25.9.1985).
 2a Rozumí se Deklarace principů, jimiž se řídí vztahy mezi zúčastněnými státy.
 3 Viz D22 (září 1977).
 4 Viz D37 (10.1.1978).
 5 Viz D46 (12.3.1978).
 6 Viz D155 (17.9.1980).
 7 Viz D169 (22.2.1981).
 8 Viz D215 (22.10.1982).
 9 Srv. Sdělení VONS č. 229: Výzva politických vězňů z NVÚ Mírov z 24. ledna 1981. In: Informace o Chartě 77, roč. 4 (1981), č. 2, s. 4.
 10 Viz D42 (8.2.1978).
 11 Viz D199 (5.4.1982).
 12 Výsledný dokument madridské schůzky viz Mezinárodní dokumenty o lidských a humanitárních otázkách. Praha 1989, s. 61–71.

D268 1983

1983, 31. prosinec, Praha. – Přehled dokumentů Charty 77 vydaných v druhém pololetí roku 1983. (Dokument č. 44/198).

- 26.19.7. Federální shromáždění ČSSR, Severočeský KNV
 O situaci v Severočeském kraji
 27.18.7. Okresní soud Česká Lípa
 Telegram předsedovi senátu se žádostí o přidělení vstupenek na proces s Ladislavem Lisem a se zaplaceným poplatkem za odpověď
 28.25.7. Federální shromáždění ČSSR, Nejvyšší soud ČSSR
 Stížnost na porušení § 199 trestního řádu v případě L. Lise
 29.26.7. Dopis organizátorům mírového shromáždění v Larzacu (Francie)
 30.15.8. Federální shromáždění ČSSR
 Dopis k 21. srpnu
 31.30.8. Ministerstvo kultury, Svaz hudebníků, Federální shromáždění, ÚV KSČ
 Situace hudebních skupin
 32.5.9. Generální prokuratura ČSSR
 Stížnost proti rozhodnutí soudu v Karlových Varech. K situaci dr. Jar. Šavrdy, těžce nemocného vězně
 33.5.9. Soustrast pozůstalým z jihokorejského letu 007
 34.28.9. Polské velvyslanectví Praha – gen. Jaruzelski
 Stanovisko k připravovaným procesům
 35.29.9. Lech Wałęsa
 Blahopřání k udělení Nobelovy ceny
 36.12.12. Dr. Lubomír Štrougal, předseda vlády ČSSR
 Materiál o ekologické situaci v ČSSR
 37.24.10. Prezident republiky dr. G. Husák
 Žádost o udělení amnestie k 65. výročí založení státu
 38. listopad Otevřený dopis západoevropským mírovým hnutím
 Útoky na Chartu 77 v souvislosti s rozmístěním sovětských raket
 39.14.11. Prezident republiky, předseda vlády ČSSR, generální prokurátor ČSSR, Federální shromáždění ČSSR

- K Výslednému dokumentu z Madridu a situaci po ohlášení rozmístění sovětských raket
- 40.20.12. Dopis A. Indrovi, předsedovi Federálního shromáždění ČSSR
Seznam podnětů, oznámení a stížností podaných Chartou 77 v roce 1983
- [41.27.12. Dopis prezidentu republiky G. Husákovi
Upozornění na diskriminaci dětí v přijímání ke studiu.]¹
- 42.30.12. Federální shromáždění ČSSR, Ministerstvo zdravotnictví ČSR
O narkomanii v Československu
- 43.30.12. Rozbor Výsledného dokumentu madridské schůzky účastnických států KBSE
- 44.31.12. Přehled materiálů vydaných Chartou 77 za 2. pololetí 1983

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

¹ Položka chybí v předloze i v Informacích o Chartě.

CHARTA 77: Dokumenty 1977—1989

1984—1989

Blanka Císařovská / Vilém Prečan

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR

Praha 2007

Vydání této publikace umožnila podpora Nadace Fritze Thyssena.
Diese Veröffentlichung wurde durch eine Unterstützung
der Fritz Thyssen Stiftung ermöglicht.

CHARTA 77:
Dokumenty 1977-1989
Svazek 1—3

Blanka Císařovská / Vilém Prečan
Redakční zpracování Milena Janišová
Grafická úprava Pavel Zelenka, Studio Marvil
Vydal Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v.v.i.,
Vlašská 9, 118 40 Praha 1 roku 2007.

Sazba Studio Marvil.
Vytiskla tiskárna Typodesign, České Budějovice

Vydání první.
Počet stran 1804.

© Ústav pro soudobé dějiny, v.v.i., 2007

ISBN 978-80-7285-084-6 (komplet)
ISBN 978-80-7285-086-0 (svazek 2)

Obsah

SVAZEK 1

Slovo čtenáři a uživatelé	IX
O Chartě	XIII
Charta 77 jako československý i mezinárodní fenomén (Vilém Prečan)	XIV
Deset tezí o Chartě (Václav Havel)	XVII
Charta 77 a zrození evropského veřejného prostoru (Jacques Rupnik)	XXVI
Archeografický úvod aneb Co byly dokumenty Charty 77	
a jak je uspořádána a vybavena jejich edice	XXXI
Seznam publikovaných dokumentů	XXXIX
Seznam zkratk	LXXVII

Dokumenty (D1–D268)

Rok 1977	1
Rok 1978	89
Rok 1979	213
Rok 1980	299
Rok 1981	363
Rok 1982	401
Rok 1983	489

SVAZEK 2

Dokumenty (D269–D598)

Rok 1984	597
Rok 1985	679
Rok 1986	749
Rok 1987	821
Rok 1988	969
Rok 1989	1063

SVAZEK 3

Seznam publikovaných příloh	IX
-----------------------------	----

Ke vzniku Prohlášení Charty 77 a prvního seznamu jeho signatářů	1
Prohlášení Charty 77 v zahraničí	25
Jan Patočka a Charta 77	33
Z literární tvorby související s Chartou 77 (leden–březen 1977)	67
Zprávy o Chartě 77 v prvních deseti měsících roku 1977	97
Interní zprávy z prostředí disentu v Československu o Chartě 77	
a situaci v zemi	129
Vedoucí činitelé a aparáty KSČ o Chartě 77 (leden–březen 1977)	139

Zprávy a záznamy ministerstva zahraničí ČSSR a aparátu	
ÚV KSČ k mezinárodnímu ohlasu Charty 77 (leden–březen 1977)	179
Výběr z písemností represivních složek státního aparátu, týkajících se Charty 77 (leden–prosinec 1977)	203
Z diskusí o smyslu Charty 77 a cestách k realizaci jejích cílů (1977–1988)	235
Mluví Charty 77 (Josef Tomeš)	309
Soupis signatářů Prohlášení Charty 77	337
Charta 77 v letech 1990 až 1992 (Jiří Vančura)	379
Dodatky	383
Faksimile	395
Soupis literatury o Chartě 77 (Věra Břeňová)	421
Tematický rejstřík k obsahu dokumentů (D1–D598)	477
Rejstřík jmen a názvů institucí	481
Příloha DVD: Videozáznam shromáždění 10. prosince 1988 na Škroupově náměstí v Praze 3.	

1984, 7. leden, Praha. – Sdělení o předání funkcí mluvčích Charty 77 Jiřímu Rumlovi, Václavu Bendovi a Janě Sternové s jejich životopisy. (Dokument č. 1/84)

Dnešním dnem předávají Jan Kozlík, Marie Rút Křížková a Anna Marvanová úkol mluvčích Charty 77 Jiřímu Rumlovi, Václavu Bendovi a Janě Sternové. Současně se stávají členy kolektivu mluvčích Charty 77. Ve vězení jsou mluvčí Charty 77 ing. Rudolf Battěk a Ladislav Lis.

*Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová
Jiří Ruml, dr. Václav Benda, Jana Sternová
mluvčí Charty 77*

Životopisy nových mluvčích:

Jiří Ruml: novinář, narozený 8. 7. 1925 v Plzni v rodině stavbyvedoucího. V roce 1944 maturoval na plzeňském reálném gymnáziu. Byl totálně nasazen v Luftschutzu, na jaře 1945 krátce pracoval jako technický úředník, pak se stal kulturním referentem krajského sekretariátu KSČ. Po příchodu do Prahy v roce 1946 byl nejprve korektorem, později redaktorem *Rudého práva*. Od roku 1947 pracoval v Čs. rozhlasu, potom dva roky jako reportér deníku *Večerní Praha* a znovu v Čs. rozhlasu jako zahraniční zpravodaj, mj. v Berlíně. Po návratu se stal šéfredaktorem politického vysílání rozhlasu. V roce 1963 byl této funkce zbaven pro příliš kritický postoj k nedůsledné obrodě společnosti. Po roční práci v Čs. televizi odešel ze stejných důvodů. Byl pak krajským redaktorem rozhlasu v Ústí nad Labem a v Liberci. V roce 1966 byl spoluzakládajícím redaktorem týdeníku *Reportér*. V roce 1968 byl předsedou pražské organizace Svazu novinářů a stal se delegátem mimořádného sjezdu KSČ, který se za okupace sešel ve Vysočanech. V listopadu 1969 byl sekretariátem KSČ vyloučen ze strany a zbaven možnosti pracovat dále jako novinář. Od roku 1970 pracoval jako technik v Průmstavu, po podpisu Charty 77 jako jeřábník. Stal se členem VONS. V roce 1979 byl se skupinou VONS zadržen, ale vzápětí propuštěn, zatčen byl o dva roky později, kdy byl obviněn z podvracení republiky. Byl 13 měsíců ve vazbě v Ruzyni bez soudu, trestní stíhání dosud nebylo zastaveno. Píše dobové fejetony a knihy ze své novinářské praxe. Je nemocen,

pobírá částečný invalidní důchod, pracuje jako dělník-opravář. Ženatý, otcem tří dospělých synů. Adresa: Praha 10 – Vršovice, Kremelská 104/150, PSČ 100 00.

Jana Sternová: rozená Volková, narozená 6. března 1921 v Dobřanech u Plzně, původním povoláním tanečnice. Pochází z úřednické rodiny. V roce 1940 byla v devatenácti letech zatčena gestapem a vězněna do konce války současně se svou matkou v internačním táboře ve Svatobořicích. Gestapo ji věznilo jako rukojmí za bratra Aloise Volka, který byl od začátku války v aktivním zahraničním odboji, naposledy u 311. letecké perutě RAF v Anglii v hodnosti štábního kapitána-navigátora. Zahynul při výkonu služby několik týdnů před koncem války nad Azory, kde je pochován na vojenském hřbitově.

Otec Jan Volek byl účastníkem domácího odboje ve spojení se sovětskou rezidenturou a pro tuto činnost byl zatčen a v roce 1943 stát sekyrou v Berlíně-Plötzensee. Jana Sternová působila jako tanečnice ve Východočeském divadle v Pardubicích, v Národním divadle a v Karlových Varech, kde vedla taneční školu a divadelní soubor. V roce 1969 byla vyloučena z KSČ pro nesouhlas se vstupem vojsk Varšavského paktu do Československa. Je vdaná, matka tří dospělých dětí, nyní v důchodu, pracuje jako uklízečka.

Dr. Václav Benda: narozený 8.8.1946 v Praze, otec byl právník. Vystudoval filozofickou fakultu UK, kde byl v roce 1968 předsedou Akademické rady studentů. Doktorát z filozofie získal v roce 1970 za práci o Ladislavu Klímovi. Krátce pracoval jako asistent filozofie na vysoké škole, po propuštění z politických důvodů a kratším období nezaměstnanosti vystudoval matematicko-fyzikální fakultu UK a působil jako matematik a programátor. Chartu 77 podepsal po zahájení štvavé kampaně v tisku proti jejím signatářům, pro tento podpis ztratil kvalifikované zaměstnání a stal se topičem v hotelu Meteor. Je členem VONS, od února 1979 do zatčení byl mluvčím Charty 77. V 60. letech příležitostně časopisecky publikoval básně a literární recenze, v 70. letech matematické články (teorie automatů, aplikovaná logika). V samizdatu uveřejnil prózu *Černá dívka* (1978) a různé politické úvahy. 29. května 1979 byl spolu s dalšími

9 členy VONS zatčen, obviněn z trestného činu podvracení republiky podle § 98, odst. 1, 2 písmeno A, B trestního zákona a v procesu u Městského soudu v Praze odsouzen ke 4 letům vězení. Je katolík, ženatý, otec pěti malých dětí. Jeho žena pracuje jako matematika.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 7 (1984), Č. 1, S. 9–10.

KOMENTÁŘ: In: *Americké listy*, 20. ledna 1984.

D270 1984

1984, 20. leden, Praha. – Dopis Mezinárodnímu výboru na podporu Charty 77 v Československu s poděkováním za udělení Ceny Jana Palacha za rok 1983 vydavatelům Informací o Chartě 77. (Dokument č. 2/84)

Vážení přátelé!

Obdrželi jsme zprávu, že Váš výbor udělil cenu Jana Palacha za rok 1983 vydavatelům *Informací o Chartě 77*.¹ Tento pravidelný bulletin vydává nezávislá skupina signatářů Charty 77, kteří s velkým úsilím a navzdory vši perzekuci již po více než šest let podrobně dokumentují aktivitu Charty 77 a informují o ní domácí i zahraniční veřejnost, přičemž si z čistě technických důvodů většinou podržují svou anonymitu. Jsme si plně vědomi nepostradatelnosti jejich práce a pokládáme proto za potřebné připojit se k jejich poděkování za Vaše vysoké ocenění i za materiální podporu s ním spojenou.

Současně chceme vyjádřit svou radost nad Vaší vytrvalou a účinnou podporou Charty 77, jakož i nadějí v další úspěšnou spolupráci.

dr. Václav Benda, Jana Sternová, Jiří Ruml
mluvčí Charty 77

Rudolf Battěk, mluvčí Charty 77 – t. č. ve vězení
Ladislav Lis, mluvčí Charty 77 – t. č. ve vězení
Za nezávislou redakční skupinu *Informací o Chartě 77*:
Anna Šabatová

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 7 (1984), Č. 1, S. 10.

1 V komuniké Mezinárodního výboru na podporu Charty 77 podepsaném H. Büllem, G. Grassem, G. Greenem, A. Millerem, T. Stoppardem, F. Dürrenmattem aj. se praví: „... ačkoliv Infoch vychází jen v malém nákladu ve strojopisných rozpisech, představuje jediný zdroj necenzurovaných informací, které by jinak zůstaly utajeny.“

Poprvé byla cena udělena v Paříži 18. ledna 1980 Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (za rok 1979), 5. ledna 1981 edici Petlice (za rok 1980), 17. února 1982 V. Havlovi (za rok 1981), za rok 1982 českým a slovenským katolickým a evangelickým kněžím a laikům za důslednou a odhodlanou obranu náboženských svobod. Srv. D194 (4.3.1982).

D271 1984

1984, 7. únor, Praha. – Oznámení jmen 25 nových signatářů Charty 77. (Dokument č. 3/84)

K dnešnímu dni se k Prohlášení Charty 77 ze dne 1.1.1977 připojilo dalších 25 občanů, kteří souhlasí se zveřejněním svých jmen:

Luboš Bažant, číšník; Vladimír Bosák, fotograf, Marie Bosáková, v domácnosti; Miklos Duray; Silvie Flaková, v domácnosti; Miroslav Hájek, dělník; František Hanzlíček, dělník; Jan Hrudka, technik; Ivana Chmelíčková, úřednice; Josef Jung, sladovník; Aloisie Kiulpekidisová, úřednice; Jiří Kohoutek, mechanik; Jan Kubánek; Alena Kumprechtová, skladnice; René Matoušek; Kyra Matuščíková; Bohumil Obdržálek, dělník; ing. Antonín Pelc, konstruktér; JUDr. Josef Průša, advokát; Jan Pukalík, dělník; František Richter, invalidní důchodce; Jaroslav Spurný, dělník; Marek Šimon, dělník; Dušan Unger, dělník; Jiří Vítek.

dr. Václav Benda, Jiří Ruml, Jana Sternová
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 7 (1984), Č. 2, S. 1.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 14 (1984), Č. 1, S. 33.

1984, 12. únor, Praha – Varšava. – Společná výzva zástupců Charty 77 a Výboru společenské sebeobrany (KSS-KOR) k osvobození politických vězňů v Československu a v Polsku. (Nečíslovaný dokument)

V duchu setkání signatářů Charty 77 a členů KSS (KOR) na československo-polských hranicích v roce 1978¹ vyjadřujeme i dnes společně svou vůli zasazovat se o dodržování lidských práv a prohloubení občanských svobod. Chceme jako signatáři Charty 77, bývalí členové KSS (KOR)² a aktivisté Solidarity i nadále usilovat o demokracii, suverenitu a svobodu svých zemí. Zároveň protestujeme proti věznění a šikanování našich přátel a spolupracovníků, signatářů Charty 77, bývalých členů KSS (KOR) a aktivistů Solidarity a vyzýváme lidi na celém světě, kterým je drahá svoboda a důstojnost člověka, aby se připojili k našemu úsilí o osvobození politických vězňů v Polsku a Československu, které není jen v zájmu našich zemí.³ Charta 77 i KSS (KOR) a Solidarita usilovaly a usilují mírovými prostředky o větší úctu k člověku, k jeho přirozeným zájmům i nezadatelným právům, a pokud bude toto jejich nenásilné snažení potlačováno, nebude ani skutečného míru v Evropě i ve světě.⁴

Konrad Bieliński, Zbigniew Bujak, Andrzej Celiński, Jerzy Ficowski, Zbigniew Janas, Tadeusz Jedynak, kněz Zdzisław Kamiński, Wiesław Piotr Kecik, Jan Kielanowski, Anna Kowalska, Paweł Kulerski, Edward Lipiński, Jan Józef Lipski, Bogdan Lis, Jan Lityński, Halina Mikołajska, Ewa Milewicz, Wójciech Onyszkiewicz, Antoni Pajdak, Józef Rybicki, Aniela Steinsbergova, Eugeniusz Szumiejko, Maria Wosiek, kněz Jan Zieja

Václav Benda, Jiří Dienstbier, Jiří Hájek, Václav Havel, Ladislav Hejdlánek, Marie Hromádková, Božena Komárková, Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Miroslav Kusý, Václav Malý, Anna Marvanová, Jaroslav Mezník, Radim Palouš, Bedřich Placák, Jan Ruml, Jiří Ruml, Anna Šabatová, Jaroslav Šabata, Jan Šimsa, Petruška Šustrová, Josef Zvěřina

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 7 (1984), Č. 2, s. 2–3.

1 Srv. D63 (23.7.1978), D66 (počátek září 1978) a D78 (16.11.1978).

- 2 KOR, založený roku 1976 původně jako Výbor na obranu dělníků, byl v roce 1977 přejmenován na Výbor společenské sebeobrany (Komitet samoobrony społecznej – KSS). Viz D28 (16.11.1977), D63 (27.7.1978) a D166 (10.2.1981), pozn. 1.
- 3 V červenci 1984 měl být zahájen dlouho odkládaný proces proti zástupcům KSS (KOR) Kuroňovi, Michnikovi, Romaszewskému, Wujcovi. K státnímu polskému svátku 22. července byla vyhlášena amnestie, v níž byla propuštěna většina politických vězňů, představitelů KSS (KOR) a vedoucích Solidarity. Všem amnestovaným byl uložen zákaz politické činnosti.
- 4 K výzvě se připojila demokratická opozice v Maďarsku prohlášením: „My, níže podepsaní, členové nezávislých organizací, spolupracovníci nezávislého tisku a další účastníci demokratické opozice v Maďarsku, podporujeme požadavky a vytyčené cíle vyjádřené dne 12. 2. 1984 v dokumentu československé Charty 77 a polského odborového hnutí Solidarita a bývalého Výboru pro společenskou sebeobranu KOR.

Sympatizujeme s bojem Charty 77 za lidská a občanská práva. S obdivem jsme sledovali a sledujeme snahy masového hnutí Solidarita o nenásilné vytvoření autonomní společnosti. Za našich podmínek se mnoho učíme z jejich zkušeností a v našich srdcích k nim chováme cit bratrské sounáležitosti. Využíváme této příležitosti, abychom vyjádřili, že i my všemi prostředky žádáme propuštění politických vězňů východní i středovýchodní Evropy; je jisté, že vývoj událostí v našich zemích úzce souvisí. Po vojenském převratu v Polsku se i u nás množí trestní akce úřední moci proti osobám účastnícím se nezávislých občanských akcí. Požadujeme dodržování lidských práv jak individuálních, tak i kolektivních, doufáme v obnovení svobody organizovat odbory tam, kde už existovala, a v zavedení této svobody tam, kde nebyla. A máme na mysli i nejpálčivější národní problém každého Maďara: národní menšina východní Evropy zbavené svých práv.

Naši českoslovenští přátelé vědí, že maďarská menšina žijící v jejich zemi je postižena diskriminací; i to, že Maďaři žijící v Sedmihradsku jsou utlačováni, je jisté všeobecně známo. Kromě zastavení diskriminací požadujeme pro ně kulturní autonomii. Také práva a možnosti rozhodovat ve svých vlastních věcech prostřednictvím vlastních demokratických institucí, které se však teprve musí ustavit. Vyzýváme přívržence spravedlnosti ve východní Evropě, aby se postavili proti nacionalismu a asimilační politice na poli vzdělání, územního rozvoje a v osídlovací politice. Jen takto může být

přátelství našich národů upřímně. Přejeme si to stejně jako dlouho očekávanou svobodu našich států a nikoho neponižující mír.

Gábor Demszky, Ferenc Donáth, Miklós Haraszti, János Kenedi, János Kis, Ferenc Köszeg, György Krassó, Gabriella Lengyel, András Nagy, Bálint Nagy, Robert Pálinkás, György Petri, Sándor Radnóti, Ottilia Solt, Pál Szalay, Sándor Szilágyi, Miklos Tamás Gáspár, Mihály Vajda". Listy, roč. 16 (1984), č. 4, s. 27.

S výzvou se dále solidarizovala vídeňská redakce a redakční rada nakladatelství Ostnachrichten. Pod prohlášením byli podepsáni zástupci NDR, Polska, Bulharska a Československa.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: ÚSD, sb. RFE, pol. blok 641 (14. února 1984) • Praha – Varšava – Budapešť. Listy, roč. 16 (1984), č. 4, s. 26–27 • Češi a Poláci. Národní politika, č. 3 (březen 1984).

1984, 21. února, Praha. – Dopis generálnímu tajemníkovi OSN Javieru Pérezu de Cuellar o cílech a činnosti Charty 77. (Dokument č. 4/84.)

Vážený pane generální tajemníku, dovoluji, abychom se u příležitosti Vaší návštěvy v naší zemi připojili k těm, kdo tuto návštěvu srdečně vítají a přejí si, aby posílila vliv idejí a zásad Spojených národů v naší vlasti.¹

Obracíme se na Vás jménem Charty 77, neformálního společenství občanů této země, kteří svou prací a osobní angažovaností chtějí v souladu s Chartou Spojených národů „znovu potvrdit svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti...“

Konstruktivními návrhy i věcnou kritikou se tyto občané obracejí k úřadům naší země stejně jako k její veřejnosti, aby upozorňovali na nutnost důsledně uplatňovat v životě naší společnosti i v zákonech a praxi jejích státních orgánů zásady Všeobecné deklarace lidských práv i normy, jejichž respektování a dodržování přislíbily závazně nejvyšší orgány moci podpisem a ratifikačními akty o lidských právech i dalších konvencí vypracovaných orgány OSN i jejích specializovaných agencí.

Vycházíme přitom z ideje vyslovené jak v Chartě OSN, tak i v Deklaraci lidských práv, že respektování a dodržování lidských práv je jednou ze základních podmínek míru ve svobodě a spravedlnosti, a hájíme v tomto smyslu pojem nedělitelnosti míru.

Tato činnost společenství Charty 77, trvající již déle než sedm let, je plně v souladu s Ústavou naší republiky (článek 17 a 29) a opírá se také o mezinárodní uznání, jak bylo vyjádřeno zejména v Závěrečném aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, podepsaném v Helsinkách, i v interpretaci, již tomuto dokumentu dali účastníci madridského zasedání této Konference. Přesto se bohužel setkává s malým pochopením mocenských orgánů naší země, které nejen v rozporu s Ústavou ignorují soustavně všechny návrhy i kritické připomínky Charty 77, ale protiprávně stíhají represivními a diskriminačními akty zvláště ty, kdo se odvažují požadovat plnění zásad v uvedených dokumentech slavnostně potvrzených.

Tím je nám zabraňováno v tom, abychom se mohli s Vámi setkat při příležitostech, jež státní

orgány vyhradily pro taková setkání vybraných představitelů naší veřejnosti. Pokud Vám a Vašemu doprovodu bude možno takový styk s námi realizovat, budeme si považovat za čest a zároveň za morální povinnost seznámit Vás s postoji i situací občanů pracujících pro důsledné uplatnění principů Spojených národů v naší společnosti.

Přejeme Vám, pane generální tajemníku, příjemný a úspěšný pobyt v naší zemi a hodně zdraví a dobrých výsledků ve Vaší odpovědné činnosti za ideje, které jsou nám stejně drahé jako Vám a jejichž realizaci se snažíme přispět ze všech svých skromných sil.

Jiří Ruml, Jana Sternová

mluvčí Charty 77

Mluvčí Charty 77 dr. Václav Benda t. č. nepřítomen v Praze

Za kolektiv mluvčích Charty 77: prof. dr. Jiří Hájek,

Anna Marvanová, dr. Radim Palouš

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 7 (1984), Č. 2, S. 1–2.

1 *Při cestě po východní Evropě koncem února navštívil generální tajemník OSN Javier Pérez de Cuellar Prahu a Bratislavu. Byl mu udělen čestný doktorát Univerzity Karlovy. Sdělovací prostředky vynechaly z jeho proslovu nejzávažnější části věnované zásadám lidských práv a svobod a výzvu, aby se univerzity staly středisky tvořivého myšlení.*

PLNĚ ZNĚNÍ: ÚSD, sb. RFE, pol. blok 650 (24.2.1984) • *Americké listy*, 2. března 1984, s. 1–2 • *Národní politika*, roč. 16 (1984), č. 4, s. 1.

ZKRÁCENĚ: In: *České slovo*, 1984, č. 3, s. 4.

1984, 4. březen, Praha. – Komuniké pracovního kolokvia skupiny signatářů Charty 77, zástupců francouzské mírové organizace CODENE a holandské Mezicírkevní rady IKV v Praze. (Dokument č. 5/84)

Ve dnech 3. a 4. března 1984 se v Praze konalo první pracovní kolokvium, jehož se zúčastnili mluvčí a někteří signatáři Charty 77, zástupci francouzského mírového hnutí CODENE a holandské Mezicírkevní mírové rady (IKV). Účastníci vyslovují hluboké politování nad kroky, které podnikly československé úřady proti většině zahraničních účastníků kolokvia. Zvláště protestují proti zadržení a vyhoštění části francouzské a celé holandské delegace.¹ Setkání bylo příležitostí k výměně názorů o příčinách současné krize Evropy i světa a možnostech, jak ji překonat. Základním stanoviskem, jež všechny účastníky spojovalo, byl názor, že trvalého míru nelze dosáhnout bez respektu k lidským právům. Účastníci považují nesmyslné zbrojení v současném světě za výraz neúčty politické moci k lidskému životu a jeho hodnotám a za projev její snahy člověka manipulovat a nikoli mu sloužit.

Na Západě i na Východě je předpokladem překonání krize odvážné a promyšlené úsilí jednotlivých občanů, skupin a hnutí. V tomto duchu, vědomi si nedělitelnosti společného úkolu, chtějí účastníci kolokvia ve své práci i v budoucnu pokračovat. Dohodli se na programu dalších pracovních setkání, na společném publikování některých textů, které z jejich dialogu vzejdou, i o dalších formách spolupráce. Zdůrazňují, že jejich iniciativa je v plném souladu se stanoviskem vlád, jak bylo shrnuto v dokumentech Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.

dr. Václav Benda, Jiří Ruml, Jana Sternová

mluvčí Charty 77

Jacques Berthelet, mezinárodní tajemník CODENE

Mient Jan Faber, generální tajemník IKV

Představitelé IKV se vzhledem ke svému vyhoštění připojili k podpisu dodatečně (IKV je nejmocnější mírové hnutí v Holandsku).

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 7 (1984), Č. 3, S. 1.

- 1 Začátkem března 1984 přijeli do Prahy členové francouzského mírového hnutí CODENE (Výbor pro jaderné odzbrojení v Evropě) a holandského mírového hnutí IKV (Ekumenický výbor církví za mír). Ihned po přeletu do Prahy byli tři Holanďané a jedna Francouzka zadrženi na letišti a vyhoštěni z Československa. Náhodou nebyl mezi zadržеныmi generální tajemník IKV Mient van Faber, který se stačil sejít, než byl také vyhoštěn, s bývalým mluvčím Charty 77 L. Hejdánkem. Dva z členů CODENE unikli sledování a zúčastnili se společného zasedání se zástupci Charty 77. Závěrečné prohlášení, které zástupci Charty 77 nepodepsali, ale schválili, a k němuž se vzhledem k svému vyhoštění představitelé IKV připojili dodatečně, uvádí, že nemůže být trvalého čestného míru bez respektování lidských práv, odsuzuje dehumanizační tendence držitelů politické moci a horečně zbrojení. Účastníci potvrdili, že nadále hodlají protestovat proti užití nukleárních raket, ať se nacházejí kdekoliv, i když nepodléhají iluzím, že zničením nukleárních zbraní či likvidací vojenských základen bude mír zaručen – mír může zajistit nebojácný individuální postoj občanů, mírových skupin a výborů všude na světě. Srv. ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 8/84, kart. 7.

KOMENTÁŘ: Pracovní kolokvium o problémech míru. In: *Studie*, 94–95, 1984, s. 332.

1984, 12. březen, Praha. – Výzva k diskusi o situaci a perspektivách čs. hospodářství a stať Vladimíra Kadlece *Dynamika, nebo stagnace?* jako podklad k diskusi. (Dokument č. 6/84)

Charta 77 si jako trvalá občanská iniciativa vytkla za svůj hlavní cíl sledovat dodržování lidských práv (jak jsou kodifikována v přijatých mezinárodních paktech, v Ústavě republiky i v dalších oficiálních aktech československého státu) a vůbec zákonnosti v nejširším slova smyslu, a usilovat kritikou nedobrych jevů i konstruktivními podněty o nápravu poměrů v této oblasti. Jsme si však vědomi toho, že existují dalekosáhlé vazby mezi svobodou a důstojností člověka, mezi spravedlivou a demokratickou společností a mezi dalšími obecnými podmínkami a hodnotami lidského života. Mír nebo úplná či částečná zkáza, harmonický život lidského rodu ve svěřeném světě nebo ekologická katastrofa, blahobyt nebo strádání všech či některých – to všechno jsou paradigmaty, bez jejichž respektování se koncept práv a svobod stává nanejvýš abstraktním nebo dokonce protismyslným.

Charta 77 se proto nikdy nevyhýbala žádnému z těchto problémů a i v budoucnosti jim hodlá věnovat značnou pozornost. Mimo jiné hodláme vypracovat další dokumenty o problematice životní úrovně i o jejich jednotlivých aspektech. Sdílíme odvěkou lidskou vírou, že neexistuje náprava bez pravdivého poznání. K tomu je však zapotřebí informací a jejich upřesňování ve výměně názorů.

Otevíráme proto diskusi o situaci a perspektivách našeho hospodářství: jako první příspěvek uveřejňujeme stať z pera předního československého ekonomy prof. dr. Vladimíra Kadlece. Tuto analýzu pokládáme za zvláště cennou právě vzhledem k tomu, že se autor opírá výlučně o oficiálně publikované podklady, že je pouze systematicky porovnává a usiluje o jejich smysluplnou interpretaci. Vítáme jakékoliv další materiály na dané téma, přičemž si vyhrazuje právo publikovat je obdobnou formou nebo jich použít jako podkladů k připravovaným dokumentům.

dr. Václav Benda, Jíří Ruml, Jana Sternová
mluvčí Charty 77

Mluvčí Charty 77 ing. Rudolf Battěk je nadále ve vězení.

Dynamika, nebo stagnace?

(Poznámky o stavu ekonomiky v roce 1983 a o plánu na rok 1984 podle zprávy Federálního statistického úřadu, *Rudé právo*, 31. 1. 1984)

Téměř všechny dosavadní pětiletky „shořely“ během třetího nebo čtvrtého roku. Třetí pětiletka musela být „upravena“ již začátkem třetího roku. Dokázali jsme tedy předvídat ekonomický rozvoj nejdéle na tři roky.

To se změnilo v dnešní 7. pětiletce. V ní (ačkoli začala až po naftovém šoku) jsme nedokázali reálně předvídat ani její první a druhý rok. Oba dva první roky, 1981 a 1982 – *krizové z hlediska dynamiky ekonomického vývoje* – skončily totiž v každém roce na nižší úrovni, než které bylo dosaženo v předcházejícím roce. Druhý rok dnešní pětiletky (1982) zůstal proto pod úrovní dosaženou v posledním roce předcházející pětiletky (1980). A tak naděje na splnění dnešní pětiletky se ztratila již po prvních dvou letech její platnosti.

Rok 1983 znamenal proti roku 1981 a 1982 zastavení dalšího *propadu* ekonomiky, ačkoli i tu národní důchod byl po třech letech platnosti dnešní pětiletky jen o něco málo vyšší, než byl v posledním roce předcházející pětiletky. A tak místo aby chom mohli mluvit o dynamice ekonomického rozvoje, lze vývoj posledních tří let charakterizovat spíše jako *délhodobou stagnaci* – jak ukazuje následující analýza.

1. Vytvořený národní důchod

Ačkoli na konci prvních dvou let dnešní pětiletky bylo prohlašováno, že v nich došlo k růstu národního důchodu, ukázalo se po vydání *Statistické ročenky*, že naopak došlo jak v roce 1981, tak v roce 1982 k poklesu. Proto i u ohlášeného zvýšení národního důchodu v roce 1983 o 2,2 % by bylo opatrnější počkat na definitivní výsledek, který však bude znám až v prosinci 1984, kdy vyjde *Statistická ročenka* o vývoji roku 1983.

Jestliže však přesto vyjdeme z předběžného oficiálního údaje růstu v roce 1983 o 2,2 %, pak za tři roky dnešní pětiletky vzrostl národní důchod celkem jen asi o 1,8 % (!).

Pro celou pětiletku byl plánován růst zhruba o 15 %, tedy v průměru ročně asi o 3 %. Nebyl tedy za tři roky splněn ani úkol, který měl být podle plánu realizován za jeden jediný rok. Na poslední

dva roky pětiletky (1984 a 1985) zbývá tedy z celkových plánovaných asi 15 % růstu splnit ještě růst o 13 %. I kdyby se v roce 1984 podařilo splnit celý plánovaný růst o 3 %, musel by být v roce 1985 dosažen růst národního důchodu asi o 10 % (!), měla-li by být dodržena dynamika růstu, jak ji původně stanovila dnešní pětiletka. Na takový zázrak však ani žádný ekonom-amatér jistě nevěří.

2. Užítý národní důchod

Rovněž v roce 1981 i 1982 klesl proti předcházejícímu roku obdobně jako vytvořený národní důchod, jenže *prudčeji* (měřeno oficiálními srovnatelnými cenami). V roce 1982 proti poslednímu roku minulých pětiletky (1980) klesl o 5 % a zůstal pod úrovní roku 1979 a dokonce i pod úrovní roku 1978 (!).

Výše uvedený předběžný přírůstek vytvořeného národního důchodu v roce 1983 o 2,2 % (tj. asi o 9,9 miliard) musí být „přednostně použit ke krytí zahraničních potřeb“, tj. k zaplacení úroků, ke splácení úmoru z dluhů v kapitalistických státech a ke krytí stále nepříznivějších směnných relací, neboť zhoršená efektivnost našeho vývozu znamená, že se trvale zhoršuje poměr mezi cenami dosahovanými u našeho vývozu a mezi cenami našeho dovozu. Zbude proto z přírůstku vytvořeného národního důchodu *jen část pro domácí použití*, tj. především pro osobní spotřebu a investice. Jestliže předpokládáme, že jen přibližně polovina přírůstku vytvořeného národního důchodu v roce 1983 (analogicky, jak je to plánováno pro rok 1984) zůstala pro tuzemské použití, vzrostl *užitý národní důchod* v roce 1983 asi o 5 miliard, ale zůstal stále ještě pod úrovní roku 1981 i 1979 a dokonce i pod úrovní roku 1978 (!).

Jestliže pro rok 1984 je plánován přírůstek vytvořeného národního důchodu o 3 %, tj. asi o 14 až 16 miliard, z něhož ovšem je plánována přibližně polovina na krytí zahraničních potřeb, zbývá tedy pro vnitřní použití jen 7 až 8 miliard, o něž se může zvýšit užitý národní důchod. V roce 1984 bude tedy užitý národní důchod *stále ještě nižší než v posledním roce minulých pětiletky* (1980) asi o 2,1 %, tj. asi o 9 miliard. Z toho je zřejmé, jaká bude po čtyřech letech dnešní pětiletky „*dynamika*“ *použitelných vnitřních zdrojů naší ekonomiky*“.

3. Stále klesající objem investic

Abyste se prudký pokles užitého národního důchodu neprojevil plně ve snížení životní úrovně, byly každoročně snižovány objemy investic. To ovšem nelze provádět „beztrestně“, tj. bez újmy pro *budoucí* vývoj národního hospodářství. Je to jen řešení nouzové (zoufalé?). Paradoxní je, že v době vědeckotechnické revoluce by naše technické zastávání za světem mělo být *odstraňováno při stále se snižujících objemech investic*.

V roce 1983 byl objem investičních prací a dodávek 141,8 miliard, což je o 5,6 % méně než v roce 1980, o 4,3 % méně než v roce 1979 a dokonce i méně než v roce 1978 (!).

Pokles objemu investic se již dnes projevuje v některých oblastech nezajištěním ani prosté reprodukce a nízkými ekologickými investicemi. Nutně se též zpomalí (znemožní?) odstranění dnešních disproporcí, úzkoprofilových a deficitních výrobků a subdodávek. Především se však projeví v budoucnosti *dalším poklesem technické úrovně*.

V roce 1984 je plánován další pokles objemu investic na 140 miliard, což je asi o 10 miliard méně než v posledním roce minulé pětiletky (1980), méně než v roce 1979 i 1978 a odpovídá zhruba úrovni roku 1977 (!). Omezené možnosti investic jsou dnes ještě navíc zhoršovány tím, že investice do paliv a energetiky spotřebují téměř 38 % z celkových průmyslových investic a že proti původnímu plánu vyžadují o jednu miliardu více, protože vzrostly rozpočtové náklady u dvou rozestavěných jaderných elektráren. Ovšem i *růst a překračování nákladů u veškerých (!) velkých investic zužují zdroje* pro jiná odvětví a jiné účely.

Při tom všem zůstává *efektivnost* našich nových investic stále velmi nízká, protože náš hospodářský mechanismus není schopen vyvíjet v tomto směru účinný tlak: „Řada investorů nadsazuje očekávaný přínos investice. Ke zdůvodnění investic dovedně využívají všech možných argumentů, ale po dokončení investic lze do plánu zahrnout nezhřídka *pouze polovinu* z uvažovaného přínosu“ (úvodník *Rudého práva*, leden 1984). Přitom ta drhá „uvažovaná“, tj. plánovaná, chybějící polovina přínosu může způsobit řetězovou reakci poruch v materiálním zásobování výroby“.

4. Zahraniční obchod s kapitalistickými státy

se během dnešní pětiletky stával stále větší překážkou pro možnou dynamiku a efektivnost ekonomického rozvoje – především pak naší vlastní vinou.

Vývoz do kapitalistických států v roce 1983 nebyl splněn „v předpokládané struktuře a efektivnosti“. K vývozu podle zásady *ať-to-stojí-co-to-stojí* nás tlačila jednak nutnost platit vysoké úroky a úmor ze zadlužení v kapitalistických státech, jednak nedostatek výrobků schopných konkurence na náročných světových trzích (především stroje); dále pak nízké ceny za naše vyvážené výrobky vzhledem k jejich špatným technickým parametřům. Směnné relace se v průběhu dnešní pětiletky stále *zhoršovaly* v náš neprospěch, takže za stejný fyzický vývoz jsme získávali stále nižší fyzický dovoz.

Ve vývozu došlo k nejvýraznější odchylce od plánu pětiletky. Propad by byl ještě větší, kdyby neplnění hodnotového plánu vývozu zpracovatelského průmyslu nebylo nahrazeno *zvýšeným vývozem surovin a materiálů* (!), především ropných a metalurgických produktů (!). Oslabilo to úsilí o efektivní strukturální změny a celkový proces *intenzifikace* ekonomiky.

Dovoz z kapitalistických států byl v roce 1983 snížen proti roku 1982 o 2,4 %. Ovšem i v roce 1982 byl již dovoz z EHS a z ostatních vyspělých kapitalistických států i z rozvojových zemí *snížen* proti roku 1981 a stejně i v roce 1981 proti roku 1980, což spolu představovalo snížení o dalších 10 %. *Celkem tedy byl snížen dovoz za tři roky pětiletky asi o 12,5 %*.

To muselo nutně jednak vyvolat obtíže v materiálovém zabezpečování výroby i na spotřebním trhu, jednak mít negativní důsledky pro náš technický vývoj. *Krácení dovozu zužovalo prostor pro výrobu a krytí potřeb národního hospodářství i vnitřního trhu*.

5. Průmyslová výroba

se zvýšila za *tři roky* pětiletky o 6 %, tedy ročně průměrně jen asi o 2 %. Pro rok 1984 je plánován růst o 2,9 %. I kdyby se podařilo tento plán splnit, pak *celkem za první čtyři roky* dnešní pětiletky vzroste průmyslová výroba o necelých 9 %, což je jen asi polovina původně plánovaného růstu na celou pětiletku.

U průmyslové výroby nebylo plánované *užití výroby* dodržováno. Užití totiž v některých výrobních

oborech neodpovídalo společenské potřebě. Projevovalo se to zvláště citelně v *neplnění úkolů* vývozu do nesocialistických zemí a ve *vývoji zásob*. Pro rok 1983 byl totiž stanoven průmyslu úkol snížit (již tak nadměrné) zásoby o 0,7 miliard korun, jenže průmysl je naopak dále zvýšil o téměř 4 miliardy (!).

6. Úspory elektrické energie a kovů

Pro rok 1984 se plánují *reálné materiálové úspory* v rozsahu, jakého dosud nikdy nebylo dosaženo. Vzhledem k dosavadním výsledkům jde však asi jen o plánovací euforii:

Státní cílový program na rok 1983 určil úsporu paliv a energie ve výši 2%, přičemž odbory se zavázaly k další úspoře o 0,5%, celkem tedy 2,5%. Zpráva FSÚ uvedla výsledky o hospodaření elektřinou v roce 1983: Výroba byla o 2% vyšší než v roce 1982, avšak spotřeba byla vyšší o 2,7% (schodek byl asi kryt dovozem). Protože objem průmyslové výroby vzrostl *právě o 2,7%*, tedy stejně jako spotřeba elektřiny, nebylo dosaženo vlastně *žádné úspory*. I kdybychom vzali v úvahu jen růst spotřeby elektřiny u velkospotřebitelů, kde činí 2%, pak růst průmyslové výroby by ukazoval na *úsporu elektřiny nejvýše o 0,7%*. Že sečtené úspory, jak je nahlásily podniky, nemusí odpovídat skutečné úspoře – na to upozornila ve svých zprávách již Státní energetická inspekce.

Podobně je tomu asi i se snižováním spotřeby materiálu, kde výrobní podniky *hlásí úspory kovů*. Zpráva FSÚ uvedla, že v roce 1983 plněním státního cílového programu úspor kovů bylo ve strojírenství dosaženo 4,9% relativní úspory u *železných kovů*, tj. 284 tisíc tun. Jenže:

„Metodika plánování úspor a jejich výpočtu umožňuje *vykazovat i takové úspory, které nikomu nic nepřinesou*. Uvádějí se však proto, že nadřizený orgán rozepíše úkol tak vysoký, že v zájmu dobrého hodnocení pracovního kolektivu nezbyvá než *vykazovat i takové úspory, které nejsou nic platné ani nám, ani společnosti*. Plánování úspor kovů, které začíná pohledem z okna za nějakým množstvím, má za následek vršení jedné nepravdy za druhou. Jen takovým způsobem se může stát, že se plánované množství kovů *každoročně uspoří, avšak nikde vlastně neexistuje*.“ (R[udě]P[rávo], leden 1984)

„Kdo se do administrativní mašinerie dobře podívá, zjistí, že může *vykazovat jakékoli úspory*,

aniž by musel ve výrobě něco měnit. Tím se stává, že je v národním hospodářství *hodně úspor, ale nikdo si je nemůže vybrat*.“ (RP, leden 1984)

Neuvěřitelné? Já věřím, že pan redaktor, do jehož specializace v *Rudém právu* spadají tyto otázky, si to nemohl jen vymyslet a že si to jistě ověřil.

7. Reálné mzdy

byly v roce 1981 *nižší než* v roce 1980 i 1979 a dokonce *nižší než* v roce 1978 (!). U reálných mezd došlo v roce 1982 k *dalšímu poklesu*, nebylo však dosud uveřejněno o kolik (a to ještě ani ve *Statistické ročence*, která vyšla v prosinci 1983); tento pokles lze odhadnout asi na 2%, neboť v roce 1982 nominální mzdy vzrostly o necelá 3%, avšak současně maloobchodní ceny asi o 5%. Jestliže v roce 1983 došlo proti roku 1982 k růstu reálných mezd o 0,8%, pak tím byl zhruba vyrovnán jen jejich pokles mezi roky 1978 a 1981. *Zůstávají tedy v roce 1983 reálné mzdy pod úrovní roku 1978 asi o 2%*.

8. Osobní reálná spotřeba

v roce 1982 proti roku 1981 *klesla o 2,5%*, tj. asi o 5,5 miliard Kčs. I když tedy podle zprávy FSÚ stoupla v roce 1983 o 1,9% proti roku 1982, *zůstává v roce 1983 nižší, než byla v roce 1981*.

Jestliže je ve zprávě 1983 FSÚ udán růst v roce 1983 (1,9%) v *běžných cenách*, pak by *reálná osobní spotřeba* v roce vzrostla jen o 1%, neboť oficiální index maloobchodních cen zboží a služeb se v roce 1983 zvýšil o 0,9%. Takové zvýšení osobní reálné spotřeby o 1% by spíše odpovídalo i oficiálnímu růstu reálných mezd o 0,8%. *Reálná osobní spotřeba v roce 1983 by tedy byla nižší než v roce 1981 a dokonce nižší než v roce 1978 (!)*.

Tomu odpovídá i oficiální údaj, že reálná osobní spotřeba po přiznáváním poklesu v roce 1982 se v průměru posledních tří let zvýšila průměrně ročně o 0,3%. Tedy za tři roky celkem o 0,9%, což znamená, že přesto však *v roce 1983 zůstala stále ještě pod úrovní roku 1981* a byla jen nepatrně nad úrovní dosaženou již v roce 1978. A tomuto úspěchu, dosaženému během posledních pěti let, jsme museli obětovat podstatné snížení objemu investic.

9. Výstavba bytů

nedosáhla plánované úrovně. V roce 1983 bylo *dokončeno jen 94,2 tisíc bytů*, což je proti roku 1982 méně

o 7,5 tisíc bytů, tj. o 7,5 %. Proti poslednímu roku minulé pětiletky (1980) bylo v roce 1983 dokončeno méně o 34,7 tisíc bytů, tj. o 26,9 %; proti roku 1979 je to dokonce méně o 35,1 tisíc bytů, tj. 27,2 %. Rovněž plán modernizace a rekonstrukce bytů byl v roce 1983 splněn jen na 77 %.

Za první tři roky dnešní pětiletky (1981 až 1983) bylo ve srovnání s třemi posledními roky minulé pětiletky (1978 až 1980) dokončeno *méně asi o 90 tisíc bytů*, tedy prakticky o čtvrtinu. Ztratila se tím tedy celá jednorozměrná výstavba během pouhých tří posledních let.

10. Inflační tlaky

Vývoj mzdových prostředků byl v roce 1983 v *rozporu s vývojem společenské produktivity práce*, což působilo inflačně, resp. se při uměle udržovaných maloobchodních cenách *dále inflační tlaky prohlubovaly*.

Jestliže komplexní základní ukazatele v hmotné oblasti ekonomiky se zvyšovaly jen nepatrně, pak peněžní prostředky vykazovaly naopak velmi vysokou dynamiku. *Přírůstek peněžních hotovostí a vkladů na knížkách dosáhl v roce 1983 rekordní výše 16,1 miliard*. Za rok 1983 to představuje vzrůst o 7,2 %. Za tři roky dnešní pětiletky pak vzrůst o 21,4 % (!), zatímco například nejrychleji rostoucí komplexní ukazatel, průmyslová výroba, vykázal za tři roky růst jen o 6 %.

Za tři roky dnešní pětiletky se peněžní příjmy obyvatelstva zvýšily o 36 miliard, zatímco maloobchodní obrat se zvýšil jen o 21 miliard: rozdíl je tedy 15 miliard. Inflační tlaky v oblasti výroby byly zesíleny též nadměrným růstem provozních úvěrů, které se za dva roky zvýšily o 18 %.

Tedy dynamika vysoká, bohužel na nesprávném místě, znamenající jen *vzrůst inflačních tlaků ve výrobě a další růst objemu nerealizovatelné kupní síly na spotřebním trhu*.

Během roku 1982 a 1983 se státu podařilo zvýšením maloobchodních cen *znehodnotit* peněžní prostředky obyvatelstva *celkem asi o 6 %*, tj. o 14 a půl miliardy Kčs. Přesto další miliardy nerealizovatelné kupní síly zůstávají dále viset jako hroící hypotéka nad naším budoucím spotřebním trhem.

Srovnání dynamiky a efektivity našeho ekonomického vývoje v posledních letech s několika vyspělými kapitalistickými státy, ačkoli ty

již několik let trpí hospodářskou krizí, ukazuje, že jsme zdaleka nedokázali využít potenciálních možností a předností plánování národního hospodářství – zvláště z hlediska produktivity práce, která je základním kritériem ekonomického vývoje, jeho dynamiky a efektivity.

Výhled na hladký chod ekonomiky

jako předpoklad dynamiky a efektivity – z hlediska situace na začátku roku 1984.

„V roce 1983 se podařilo zajistit plynulý a rovnovážný chod národního hospodářství.“ (Zpráva FSÚ, *Rudé právo*, leden 1984)

1. Avšak právě v oblasti, která je nejdůležitějším předpokladem dynamiky, efektivity a *plynulého chodu* výroby, přetrvávají již léta *vážné nedostatky v plynulosti dodavatelsko-odběratelských vztahů*. Vznikají tak řetězové reakce poruch v materiálovém zajištění odběratelů-výrobců, zvláště disproporce v subdodávkách mezi finalizujícími a kompletačními výrobními obory.

V poslední dekádě každého měsíce a čtvrtletí „řadí“ *šturmovština*, která znamená nerovnoměrné a tím celkově *nízké využívání výrobních kapacit*. Šturmovština parazituje i na základech (přesčasové a sobotní příplatky ke mzdám), snižuje kvalitu výrobků, zvyšuje úrazovost.

Rostoucí disproporce v materiálovém zajišťování výroby jsou zřejmé i z toho, že narostlo direktivní byrokratické bilanční rozdělování deficitních materiálů a výrobků:

Vzrostl počet bilancí centralizovaného direktivního rozdělování materiálů. *V roce 1983 proti roku 1978* bylo rozdělováno na úrovni státního plánu 306 bilancí proti 159, na úrovni ministerstev 167 bilancí proti 38 a na úrovni VJH to bylo 299 bilancí proti 28 bilancím v roce 1978. (*Plánované hospodářství*, prosinec 83)

2. Uvedené tvrzení zprávy FSÚ o „plynulém chodu hospodářství“ např. při dnešní situaci v *zásobování náhradními díly* vyvolá spíše shovívavý úsměv. Nedostatek náhradních dílů téměř ve všech oblastech ekonomiky je dnes i v oficiálních sdělovacích prostředcích příliš obehnaná deska, evergreen. Svědčí to již léta o nemožnosti našeho centrálního plánování.

„Plán zisku a výroby i dalších ukazatelů se výrobním podnikům lépe plní výrobou finálních výrobků. Podniky uznávají, že zákazníci potřebují

také náhradní díly – ale kdo za ně splní předepsané ukazatele? Takové je myšlení výrobců. (*Rudé právo*, leden 84)

Situace v náhradních dílech je jen *charakteristickou výsečí celkové situace ve výrobě*, která – za dnešního zbyrokratizovaného hospodářského mechanismu – ve snaze plnit především ukazatele *nerespektuje potřeby a požadavky odběratelů a spotřebitelů*.

3. Podobná situace, svědčící o *neučinnosti vládních usnesení*, je např. v zásobování výrobních podniků *nářadím* – jeho nedostatek je vážnou překážkou plynulého chodu výroby, zvláště ve strojírenství. Přes usnesení vlády (z roku 1980) rozvíjí např. Ministerstvo všeobecného strojírenství, které se na celkové výrobě *nářadí podílí přibližně 80 %*, jeho výrobu *méně než polovičním tempem*.

Rovněž „účinnost vládního usnesení o výkupu opotřebovaného nářadí je *minimální*. *Návratnost* některého nářadí by měla být asi 60 %, ve skutečnosti je jen asi 7 %. *Návratnost* například u rychlořezné oceli dokonce klesá. *Prověrka* zjistila, že jen ve velmi málo podnicích (9 %) byly normy a normativy spotřeby a zásob nářadí. Některé druhy nářadí jsou pro některé podniky prakticky nedosažitelné.“ (*Rudé právo*, leden 84)

Nejde však jen o to, kolik se vyrábí, ale *co se vyrábí*. „Podniky si vybírají a *manipulací sortimentem se dá velmi slušně vydělat*. Např. jen záměna sortimentních kolonek v plánu přinese zvýšení ceny o 50 %.“ (*Rudé právo*, leden 84)

Manipulace sortimentem při výrobě nářadí ukazuje na *všeobecný jev v celkové výrobě*, jak také je možno plnit a *překračovat plánovaný zisk*. Tu je i částečné vysvětlení, proč zisk v průmyslu v roce 1983 proti roku 1982 mohl vzrůst o 13 %.

4. Rozbory ukázaly, že poruchy v materiálovém zásobování výroby mají rozhodující podíl na příčinách *ztrát ve využívání časového fondu pracovníků a strojových fondů*. To, že chod výroby nemůže být plynulý, má za následek obrovské *vnitrosměnové prostroje*:

„Nepodařilo se zajistit žádoucí zvýšení *produktivity práce*. Trvají problémy ve využívání pracovní doby. Jen v průmyslu odpadlo v roce 1982 z nejrůznějších příčin kolem 38 milionů směn, tj. kolik je za rok odpracováno ve 100 středně velkých průmyslových podnicích. Přitom je známo, že *ztráty způsobené vnitrosměnovými prostroji jsou mnohdy značně vyšší*.“ (*Hospodářské noviny*, prosinec 83)

„Koefficient *směnnosti dělníků* v průmyslu v roce 1983 zůstal na úrovni předcházejícího roku.“ (*Zpráva FSÚ*, 84)

5. *Normování práce a jeho využití* zůstaly v roce 1983 nadále slabým místem pro pozitivní vývoj dynamiky a efektivnosti:

„Vláda svým usnesením z roku 1980 uložila všem odvětvovým orgánům *prověřit* v období 1981 až 1983 *normy spotřeby práce*. Do konce roku 1981 bylo prověřeno 61 % norem, avšak uplatněny v praxi byly jen u 33 % pracovníků.“ (*Rudé právo*, leden 84)

6. Prvořadým úkolem v roce 1983 mělo být využití všech různých *potenciálních rezerv* ke zvýšení efektivnosti a dynamiky rozvoje. Ale dnešní *neučinný hospodářský mechanismus* tomu brání:

„V roce 1982 bylo z *rozšiřovaných* (tj. *rozeslaných na jiné podniky*) *zlepšovacích návrhů* přijato k využití jen 13 % (!). Opomíjí se využití *zlepšovacích návrhů*, které se jinde již osvědčily.“ (*Rudé právo*, leden 84)

„Na rok 1984 plánovaly výrobní podniky jen nepatrné zvýšení proti roku 1983 – podílu *výrobků prvního stupně jakosti* u nové výroby: v těžkém strojírenství z 3,4 % na 3,8 %, v elektrotechnickém průmyslu z 5,4 % na 5,8 %, v hutnictví jen o 0,1 % apod. Ještě horší je situace u *technicky pokrokových výrobků*: jejich podíl v roce 1983 v hutnictví byl jen 0,8 % a má se v roce 1984 zvýšit na pouhých 1,1 %. Ve všeobecném strojírenství se má jejich podíl zvýšit z 1,1 % na 1,6 %, v elektrotechnickém průmyslu z 3,3 % na 3,7 % apod.“ (*Rudé právo*, leden 84)

Bylo by dnes již příliš *laciné* uvádět příklady, jak podniky vůči plánovacímu centru chytřejí a *spekulují*, že záměrně *skrývají své rezervy*, k čemuž je nepřimo vede dnešní vadný hospodářský mechanismus.

7. *Opatření vlády o normování spotřeby materiálu* nejsou účinná: „Při prověrce norem spotřeby se podniky chovají většinou *pasivně* a navíc v předkládaných požadavcích z výsledků prověrky norem *nevycházejí*. V návrzích na spotřebu bilancovaných *železných kovů pro plán 1983 a 1984* předložili hlavní spotřebitelé ukazatele měrné spotřeby *změkčené* proti skutečnosti v letech 1981 a 1982, ačkoli státní cílový program racionalizace spotřeby kovů předpokládá, že by mělo dojít k výrazným úsporám.“ (*Rudé právo*, prosinec 83)

Rovněž *normování zásob* přineslo v praxi velká zklamání:

„Normy výrobních zásob se často tvoří stanovením maximální pojistné doby, takže ve svém úhrnu normované stavy zásob *překračují skutečné stavy*. Takové normy nemohou být nástrojem řízení pohybu zásob.“ Přitom naše výrobní zásoby jsou ve srovnání s průmyslově vyspělými kapitalistickými státy několikanásobně vyšší. To platí obdobně i o dodacích lhůtách. U nás je u „pohotovostných a odbytových zásob tendence prodlužovat objednávky a dodací lhůty“. *(Plánované hospodářství, prosinec 83)*

„Některé podniky snižují své nadměrné zásoby tím, že vystavují ke konci roku nabídkové listy na využití zásoby, které rozešlou zprostředkujícím organizacím, avšak na počátku dalšího roku tyto nabídkové listy ruší.“ *(Tamtéž.)*

8. Překážkou dynamiky, efektivnosti a hladkého chodu národního hospodářství je léta přetrvávající *opožděné dokončování investic*. Časové skluzy při jejich uvádění do provozu znamenají *výpadky produkce*, s níž se v plánu u odběratelů počítalo. To vyvolává poruchy v materiálovém zásobování nebo i snížení vývozu nebo zvýšení dovozu. Ačkoli lhůty výstavby jsou u nás nadměrně dlouhé, ačkoli objem našich investic každoročně klesá, *nepodařilo se snížit umrtvené hodnoty v nedokončené výstavbě*.

„Objem prostředků vázaných v nedokončené výstavbě činil v roce 1983 celkem 166 miliard korun a zůstal na úrovni předcházejícího roku.“ *(Zpráva FSÚ, 84)*

9. *V bytové výstavbě* rovněž nelze zdaleka mluvit o plynulém chodu výstavby. Naopak šturmovství na je tu takřikajíc výstavní:

„V roce 1983 byla více než polovina bytů dokončena a odevzdána až ve čtvrtém čtvrtletí, převážně až v prosincových dnech.“ *(!) (Rudé právo, leden 84)*

I *kvalita odevzdávaných bytů* je následkem šturmovštiny velmi nízká. Např. u jednoho velkého stavebního družstva připadlo v roce 1983 na jeden odevzdaný byt průměrně 70 (!) závad a nedodělků.

10. Tvzení zprávy FSÚ o tom, že „v roce 1983 se podařilo zajistit plynulý a rovnovážný chod hospodářství“, může připadat – pokud jde o *vnitřní obchod* – i našemu znormalizovanému spotřebiteli

až neuvěřitelné. Vyjmenovat výrobky, které nelze normálně sehnat („Ptejte se!“), by bylo dlouhé a již nudné. Uveřejňované výsledky kontrol obchodních inspekcí, pokud jde o *předražování a vadnou kvalitu spotřebního zboží*, překvapí asi i otužilí pesimisty. Též restaurace okrádají své návštěvníky:

„...nadále se vyskytuje účtování služeb, které nebyly poskytnuty, předražují se jídla i nápoje, jinde zase porce jsou menší, než určuje norma, při čepování piva běžně chybí centimetr do stanovené míry, prodává se zboží s prošlou záruční lhůtou apod. Např. v Bratislavě činilo předražování v průměru 7 Kčs na 100 Kčs účtovaných (jen!) za pokrm.“ *(Rudé právo, leden 84)*

(Některé uvedené citáty byly zkráceny, ev. stylisticky upraveny.) Právě proto, že neexistuje „rovnovážný a plynulý chod“ na spotřebním trhu a u služeb, rozšířil se tolik *druhý distribuční okruh*. Ten jednak supluje nedostatky oficiálního spotřebního trhu, jednak využívá jeho nerovnovážnosti. Patří sem podpultový prodej, korupce, šmelina apod. Normální spotřebitelé jsou okrádáni (vykořisťováni?), zatímco na druhé straně vznikly desetitisíce nových socialistických zbohatlíků-milionářů.

Závěr

Předcházející analýza, i když jen stručná a heslovitá, ukázala, že rovnovážnost a plynulost chodu našeho národního hospodářství v roce 1983 je ve značné míře propagandistickým eufemismem, který je v rozporu s dnešní objektivní realitou jak ve výrobě, tak na spotřebním trhu. Pochybnosti mohou vzniknout i u dalšího oficiálního tvrzení, že „výsledky *dosavadního průběhu pětiletky* ukazují, že se v zásadě daří plnit záměry...“ Vzniká dojem, že za fasádou kulatých slov se skrývá smutná realita negativních důsledků nejen ekonomických, ale i politických a především morálních.

Při hodnocení roku 1983 v rámci dnešní pětiletky není ovšem všechno černé. Jsou i světlá místa a někde snad i místa růžová. Avšak celkově, právě u základních a komplexních ukazatelů dynamiky, efektivnosti a plynulého chodu ekonomického vývoje, převládá už léta barva šedivá, spíše tmavě šedivá. *Bez korektur v dnešním neúčinném hospodářském mechanismu a bez změn v sociálněpsychologickém klimatu*, jež jsou rozhodujícími předpoklady pro

ekonomickou angažovanost podniků a většiny pracujících a tím i pro potřebný růst produktivity práce, bude ta tmavě šedivá barva přetrvávat ještě dlouho.

Dosahovat dynamického a efektivního rozvoje – to nelze stavět na zbožných přáních ideologů a ekonomických amatérů. Dnešní krizové jevy jsou již tak závažné, že náprava by neměla být ponechána těm, u nichž zakrněl odborný a pragmatický přístup k řešení naléhavých, hrozících krizových problémů. Jestliže by většina pracujících ztratila důvěru, že vláda je schopna zvládnout závažné, léta přetrvávající disproporce a deformace, plánovací iracionálnosti a absurdity, které každoročně působí mnohamiliardové škody a ztráty – pak hrozí, že se *ztratí důvěra nejen v rovnovážný a plynulý, dynamický a efektivní ekonomický rozvoj, ale možná i v ideu plánování vůbec.*

Únor 1984

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 7, Č. 3 (BŘEZEN 1984), S. 1–9.

PLNĚ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 14 (1984), č. 3, s. 1–9.

KOMENTÁŘE A PŘÍSPĚVKY K DISKUSI: Charta 77 otevřela ekonomickou diskusi. *Listy*, roč. 14 (1984), č. 4, s. 39 • O hospodářském vývoji v roce 1983. ÚSD, sb. RFE, pol. blok 639 (12.2.1984) • *Economicus*: V patové situaci. *Listy*, roč. 14 (1984), č. 5, s. 20–22 • Kadlec, V.: Příspěvek k 10. celostátnímu sjezdu JZD. *Tamtéž*, č. 4, s. 37–39 • Kadlec, V.: Plýtvání elektrickou energií ve výrobě. *Tamtéž*, s. 54–55 • Zukal, R.: Jak si lžeme do vlastní kapsy. *Diskuse*, č. 14 (červenec 1984) • Suchý, Ivan: O kvalitě výroby. ÚSD, sb. RFE, 18. dubna 1984, pol. blok 705 • Tausig, P.: O exportu a importu. *Tamtéž*, 19. dubna 1984, pol. blok 706. Selucký, R.: Problémy čs. ekonomiky. *Tamtéž*, 16. května 1984, pol. blok 733 • Red. Schneider: O nezbytnosti stínové ekonomiky. *Tamtéž*, 16. května 1984, pol. blok 733 • Moudrý, K.: O nevykonnosti komunistického hospodářství. *Tamtéž*, 20. května 1984, pol. blok 737 • Kolektiv autorů: Poznámky k reformě našeho dnešního hospodářského mechanismu. *Diskuse*, č. 6–10 (leden–duben 1984) • Poznámky k poznámkám. *Tamtéž*, č. 16 (říjen 1984), s. 1–3.

1984, 2. duben, Praha. – Připomínky k novému školskému zákonu zaslané Federálnímu shromáždění a předsedovi vlády ČSSR L. Štrougalovi. (Dokument č. 7/84)

Připomínky k novému školskému zákonu¹

„Organizační a ideový ruch“ na školách neustává a rok 1984 si v jeho „rozvíjení“ jistě vyslouží oficiální ocenění – po mnoha odkladech a průtazích, během nichž byly značně nekoordinovaně prováděny různé praktické úpravy a jimiž se všeobecná nejistota ve školství stupňovala, má vbrzku vstoupit v platnost „nový školský zákon“. Bude to od skončení druhé světové války již pátá zákonná úprava celé struktury školství. V počtu reform, postihujících všechny články školské soustavy, dosahuje tak Československo nesporného prvenství mezi všemi zeměmi Západu i Východu. Není však tento primát jedním z danajských darů, které jsme si od historie v poválečné době vysloužili?

I když připustíme, že současnost se svými sociálními, hospodářskými a kulturními proměnami vnesla nutnou dynamiku i do struktury a obsahu vzdělávání, stejně jako do jeho žakovské klientely, lze mít vážné pochybnosti o tom, zda tak časté zásahy byly a jsou nezbytné a vývoji vzdělanosti v našich zemích prospěšné. Časté názorové převraty v otázkách koncepce školství a jejich normativní důsledky pramení spíše z nerozhodnosti a bezradnosti než z cílevědomého sledování dlouhodobé perspektivy.

Posuďme oprávněnost takových výhrad k dosavadnímu vývoji našeho školství a k právě přijatému zákonu o základních a středních školách na osudech principu, který byl jedním z hlavních argumentů, uplatňovaných při první poválečné reformě čs. školství v roce 1948. Tehdy prosazený zákon o jednotné škole zavedl společné vzdělávání mládeže ve dvou vertikálně návazných školských institucích od šesti do patnácti let, když k pětileté národní škole přičlenil nově zřízenou školu střední, nahrazující dřívější paralelní školské větve – nižší ročníky gymnázia a školu měšťanskou. Argumentovalo se nezbytností oddálit osudové rozhodnutí o studijní dráze, podstatně předurčující pozdější životní zařazení, z jedenáctého roku věku na patnáct let, kdy lze lépe posoudit předpoklady mladého člověka

pro pozdější zaměření a druh povolání. Jednotná devítiletá školní docházka byla však vzápětí týmiž politickými činiteli, kteří ji prosazovali na politickém kolbišti do roku 1948, doslova škrtnutím pera bez jakékoli diskuse zrušena. Aby se čs. školství přiblížilo svou strukturou školství sovětskému, byla totiž roku 1953 devítiletá docházka nahrazena osmiletou. Neudržitelnost jak tohoto rozhodnutí, tak zkrácení vyšší střední školy ze čtyř na tři roky byla brzy zřejmá a školský zákon z roku 1960 konstituoval integrovanou základní devítiletou školu, která se u nás udržela téměř celá dvě desetiletí. Jednotné devítileté školní docházce však znovu začala zvonit hrana na základě usnesení ÚV KSČ z roku 1976. Podle následného zákona z roku 1978 byla základní devítiletá škola, umožňující rozhodování o další dráze mladého člověka v patnácti letech, postupně odbourávána a nahrazována základní školou „čtyři plus čtyři“, tj. s jednotnou docházkou o rok kratší než předtím. Tento fakt byl v intenzivní propagandistické činnosti minulých let zakrýván rozhodnutím o přípravou prodloužení povinné školní docházky z dosavadních devíti na deset let. Patří k nejparadoxnějším výsledkům školské politiky KSČ, která vždy pečlivě sledovala vývoj sovětského školství, že ve stejném roce, kdy má být u nás zavedena kratší společná docházka mládeže do osmileté základní školy, je v Sovětském svazu vyhlášen projekt, který předpokládá, že vstupem dětí do prvního ročníku o jeden rok dříve, totiž v šesti letech, se dosavadní osmiletá společná docházka celého populačního ročníku *prodlouží* na devítiletou a významný věkový předěl patnácti let, kdy se další vzdělávání mládeže větví na různé typy škol, zůstává beze změny zachovávan!

Historický rytmus vývoje délky společné docházky mládeže do jednotné základní školy 9–8–9–8 je světovou raritou, jejíž mechanismus je patrně skryt i těm, kdo o reformách rozhodují. Při pokusu o zpětnou analýzu v duchu platné hodnotící terminologie jsme v rozpacích, kterou z reformy máme označit za „pokrokovou“ a které další za „zpátečnické“. Měříme-li je současnými uznávanými trendy, pak asi návrat k původní koncepci jednotné školy v roce 1960 byl přece jen perspektivnější; dnes se však zásadně revizuje v souladu s už tehdy zastaralou soustavou

sovětského školství z padesátých let, avšak bez zřetele k plánovaným změnám sovětského školství v osmdesátých letech. Je to ironie snah o permanentní reformu československého školství nebo nedostatek předvídatosti či dokonce plné podřizování vzdělanosti národa požadavkům ekonomiky na počty pracovních sil?

V poválečném vývoji světového školství lze vysledovat výrazné tendence: prodlužování školní docházky a demokratizaci školství, přesněji snahu o odstranění bariér, které brání rovnému přístupu všech dětí ke všem stupňům vzdělání. Ponechme stranou otázku, proč k prodloužení povinné školní docházky (na údajných deset let – ovšem s větvením po osmém ročníku) dochází u nás teprve nyní, když mnohé jiné země tuto cestu nastoupily již dříve a bez zbytečných oklik typu oscilace 9–8–9–8. K oběma uvedeným tendencím se oficiální československé politické orgány všech stupňů hlásí a považují je za základ současných přeměn. Posudme však nová opatření z obou hledisek a se zřetelem ke školské realitě, dané tradicemi tří typů současné střední školy.

Prodloužení povinné školní docházky z devíti na deset let se uskutečňuje tím, že mládež je po ukončení společné (nyní zkrácené) školní docházky v základní škole *povinná* vstoupit do některého ze tří typů střední školy – středního odborného učiliště, střední odborné školy nebo gymnázia. Teprve zde dokončí povinnou školní docházku, vždy však již ve specifickém vzdělávacím ovzduší příslušného typu školy. Jaképak prodloužení povinné docházky?! Vždyť i dříve – při devítileté povinné docházce – drtivá většina žáků pokračovala ve vzdělání na uvedených typech škol. Zkrácení společné základní školy je však na úkor právě všeobecné vzdělanosti. Kvalita vzdělání dosažená v různých typech středních škol nemůže být rovnocenná, zejména pokud jde o *humanitní* oblast, jejíž podíl je ostatně u nás ne-li potlačován, tedy přinejmenším nedoceňován na všech typech škol. Podceňování humanistického všeobecného vzdělání na základních a středních školách se projevuje v našem školství v porovnání se zeměmi východní Evropy nejradikálněji. Kromě mnoha jiných vyučovacích předmětů to postihlo např. klasické jazyky, což je typické pro podceňování dosavadních celoevropských tradic: součin

počtu hodin a žáků učících se klasickým jazykům je u nás ze všech východoevropských zemí absolutně nejnižší.

Nezletilé mládeži i jejím rodičům, kteří mají přirozený a přednostní zájem o řádné vzdělání svých dětí, se staví do cesty bariéra povinné selekce čtrnáctiletých. Jestliže dřívější výběr se týkal pouze těch žáků, kteří vstupovali do „výběrových“ středních škol (gymnázia a průmyslovky), stal se z něho dnes univerzální nástroj rozhodování o dětech na základě požadavků hospodářských odvětví na profesní a kvalifikační strukturu. Škola a vzdělání se tak dostávají do přímé závislosti na výkyvech ekonomického vývoje. Ještě škodlivější je však okolnost, že při selekci do různých typů škol v osmém roce, tedy „uvnitř“ povinné školní docházky, budou o budoucnosti žáka zřejmě daleko více než dosud rozhodovat tzv. „objektivní“ faktory: do hry vstoupí ještě intenzivněji známé „komplexně hodnotící“ zřetěle – třídní původ rodičů, jejich minulost, „kádrový profil“, politické smýšlení, náboženské přesvědčení, „angažovanost“ rodičů a dítěte či dokonce vnější politické zásahy přes ředitelství školy (v pozitivním či negativním smyslu). Složitý byrokratický mechanismus tzv. přijímacího řízení, který se novým zákonem i příslušnými prováděcími předpisy zajisté rozšíří, bude znamenat ještě intenzivnější manipulaci s dětmi a jejich rodiči. Děti nepřijaté do zvoleného typu střední školy mohou být administrativní mocí – přece v rámci pokračující povinné docházky! – donuceny ke vstupu do školy, jež prakticky trvale určí jejich pracovní a společenské zařazení. Jak se to srovnává s článkem 24 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a lidských právech, zákonně platného i v ČSSR, bránícím nezletilce před manipulací a diskriminací? Jak se to srovnává s článkem 26 odst. 2 Ústavy ČSSR, v němž se rodina deklaruje jako základní faktor při rozvoji mládeže? Jak se to srovnává s Všeobecnou deklarací práv dítěte, jejímž signatářem je i Československo a podle níž přísluší rodině vedoucí role jak při výchově dítěte, tak při rozhodování o jeho dalších osudech?

Koncepce tří proudů střední školy, do nichž je mládež zařazována před ukončením povinné školní docházky, je vyhlášována za perspektivní a má údajně v příštích desítkách vést k realizaci

tzv. úplného středního vzdělání s maturitou u většiny populace mládeže. Zároveň se tvrdí, že tato tendence je v souladu s vývojem v ostatních socialistických zemích. Uvedené tvrzení je v rozporu se známými skutečnostmi přinejmenším ve školství SSSR a NDR. Většina populačního ročníku v obou těchto zemích vstupuje bez speciálního administrativního řízení do vyšších ročníků střední školy všeobecně vzdělávacího typu, pouze menší část odchází do učňovských škol a škol odborných, které se ale zároveň budují jako nástavba nad středními všeobecně vzdělávacími školami. Odlišnosti školského vývoje československého od vývoje v ostatních zemích jsou však u nás bagatelizovány a odborná srovnání nemají naději na zveřejnění.

Ledacos mohou napovídat počty mládeže procházející jednotlivými proudy našich středních škol. V posledních letech se to rozdělení ustálilo takto: pouze 15 % absolventů základní školy vstupuje na gymnázia (při podstatně větším podílu dívek), 25 % do středních odborných škol a zbývajících 60 % do škol připravujících na dělnická povolání, popřípadě přímo do praxe. Střední odborná učiliště poskytují možnost dosáhnout maturity jen asi 8 % populace ze základních škol. Zásadní otázkou je, zda se opravdu podaří oněm více než 50 % populace otevřít přístup k úplnému střednímu vzdělání, a zejména, jaké možnosti skýtá v tomto ohledu pro budoucnost současná reforma. Přes optimistické tvrzení školské správy a tisku lze vyslovit zdůvodněné obavy ohledně možnosti dosáhnout rovnocenného všeobecného vzdělání cestou přes střední odborná učiliště. Je totiž iluzorní, že na školách s tradicí pro manuální povolání vznikne ovzduší příznivé všeobecnému vzdělání a tudíž vzdělání rovnocennému s ostatními druhy středních škol. Skepsí vůči rovnocennosti středních odborných učilišť posiluje navíc četba nových zákonných opatření, z nichž je zřejmé, že horizontální přestup z jednoho typu školy na druhý je téměř uzavřen. Přestupy se totiž povolují „jen ze závažných důvodů“, v souladu s plánem přípravy pracovních sil pro jednotlivé obory a na základě rozdílových zkoušek. Deklarovaná rovnocennost prvních dvou ročníků středních škol zahrnutých do povinné školní docházky je těmito ustanoveními zcela zpochybněna. Jistého stupně „zrovnocnění“, ovšem za

cenu znehodnocení dosavadních „výběrových“ škol, má být dosahováno též tím, že se gymnáziím odnímá značná část všeobecně vzdělávacího humanitního zaměření zaváděním tzv. polytechnizačních zřetelů a předmětů, inkludujících též výrobní praxi zemědělského nebo průmyslového typu.

Zvláštní kapitolou „nového“ školského zákona je problém menšinového školství, neboť obsahem a formulací je v rozporu s ústavním zákonem o národnostech: umožňuje totiž direktivní změny vyučovacího jazyka nebo nabádání k nim, čímž dává průchod eventuálnímu etnickému pronásledování, a to podle nálad orgánů různé kompetenční úrovně či podle momentálních všeobecných politických tlaků.

Tento dokument Charty 77 zdaleka neaspíruje na to, aby představoval zevrubný rozbor všech stránek školského zákona, který je ostatně tak problematický a rozporuplný, že teprve na základě prováděcích předpisů a konkrétní praxe bude možno změřit jeho dopad. Nelze ovšem mlčet nebo čekat, až takový rozbor bude možno vypracovat. Byla by to stejně práce vsutku sysifovská – vždyť původní předloha podaná Federálnímu shromáždění předsedou vlády v roce 1978 byla již několikrát zásadně pozměňována. Nový školský zákon byl totiž před několika dny přijat a nepochybně rozhodujícím způsobem zasáhne do života nastupujících generací a tím i celého národního společenství. Přitom se za bezmála osm let „zákonodárné aktivity“ v tomto směru nejen nenašlo místo pro seriózní diskusi o navrhované reformě (neboť čas od času propukající propagandistickou kampaň nelze za diskusi opravdu pokládat), ale dokonce i informace o konkrétní podobě zákonné předlohy a jejích neustálých proměnách jsou před veřejností pečlivě utajovány. Charta 77 v minulosti opakovaně poukazovala jak na jednotlivé protiprávní praktiky, tak na obecnější zhoubné trendy v systému československého školství, které přece kdysi patřilo k předním v Evropě. Tentokrát se ozýváme v hodině dvánácté (ne vlastní vinou, nebylo snadné opatřit si poslední verzi zákonné předlohy), kdy je reforma v plném proudu a byla právě definitivně posvěcena zákonodárnými sbory. Škody z těchto změn pro národní vzdělání (a kupodivu také pro národní hospodářství, neboť jeho momentální nároky

bývají často protichůdné podmínkám umožňujícím jeho dlouhodobý harmonický rozvoj) již vzešly a vzejdou, je však ještě čas pokusit se tyto škody omezit na minimum.

Snad již tento náčrt dostatečně ukazuje, že perspektiva našeho školství podle právě schváleného zákona je v řadě aspektů protichůdná obecným trendům (dokonce i v SSSR). A nejen to: zákon se nesrovnává s platnými vyššími zákonnými normami, jakými jsou Ústava a přijaté mezinárodní paktivity. Kdyby vsutku existoval nezávislý Ústavní soud, nepochybně by proti této předloze vznesl zásadní námítky. Poněvadž však tento soud nebyl – navzdory nejvyšší československé právní normě – nikdy zřízen, je povinností a odpovědností jednotlivých občanů naléhavě upozorňovat na nezákonné rysy a všeobecnou škodlivost nového školského zákona.²

dr. Václav Benda, Jiří Ruml, Jana Sternová
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Nový školský zákon schválilo Federální shromáždění 22. března 1984. Ředitel pražského rozhlasu ve vysílání 23. března 1984 prohlásil: „Je to zákon hodný skutečně národa Komenského. Náš parlament odhlasoval svrchovanou demokracii a humanistickou výchovně vzdělávací soustavu, zcela otevřenou pro každého schopného žáka v horizontálním i vertikálním směru, odstraňující rovněž třídním nádechem zavádějící starý rozdíl mezi studentem a učněm.“

Na Slovensku vyvolal nový školský zákon velké pobouření u maďarské menšiny kvůli doplňku o vyučovací jazyku v §32. Miklós Duray 12. února 1983 napsal dopis prezidentu republiky, v němž upozornil, že tento doplněk otevírá cestu k zrušení maďarštiny jako vyučovacího jazyka. Na Slovensku se pod Durayovým vedením vytvořila Skupina na obranu maďarských škol, která vydala výzvu k 600 maďarských učitelů, dále k rodičům a členům a k oficiální organizaci československých Maďarů Csemadoku, aby protestovali proti navrhovaným doplňkům zákona. Do poloviny března bylo získáno asi 10 000 podpisů. Výsledkem protestů bylo přestupování dětí do maďarských škol.

2 Ve složce dokumentu 7/84, ÚSD, sb. FMV-Ch je uložen originál vyjádření ředitele odboru ministerstva školství Čáry z 20. 4. 1984 s dobovou obhajobou tzv.

socialistického školství. Připomínky k dokumentu mají 6 strojopisných stran. Na první straně je rukou připsáno: „S. Čára, ředitel odboru MŠ ČSR: materiál lze oficiálně použít, s. Čára je ochoten dle s. Lagrona i oficiálně vystoupit k tomuto problému. V.“

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Listy, roč. 14 (1984), č. 4, s. 27–29 • Národní politika, roč. 16 (1984), č. 5 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok 700, 13. dubna 1984.

KOMENTÁŘ: In: České slovo, č. 4 (4. dubna 1984).

1984, 6. duben, Praha. – Dopis prezidentu republiky, žádající o prominutí ochranného dohledu nad politickými vězni po odpykání trestu a o přezkoumání zákona o tzv. ochranném dohledu, s příloženou právní expertizou. (Dokument č. 8/84)

[...]¹

Pane prezidente!

Neustáváme se solidarizovat se všemi, kdo jsou nuceni trávit dlouhá léta ve vězení, často za krutých a ponižujících podmínek, pouze pro své politické přesvědčení, pro svou občanskou či kulturní aktivitu, navíc provozovanou ve shodě s duchem zákonů a formami naprosto nenásilnými – ať již je to v Československu, či v kterékoli jiné zemi. Neustáváme se solidarizovat ani s těmi, kdo jsou bez jakéhokoli rozsudku či jiného právoplatného aktu podrobováni takovým policejním omezením a šikanám, že se jejich život mnohem více podobá pobytu v žaláři než důstojné existenci svobodných lidských bytostí – ať již jde např. o předsedu Solidarity Lecha Wałęsu v Polsku a o akademika Andreje Sacharova v SSSR, nebo o řadu československých občanů, jimž jsou takové nežádoucí „pozornosti“ stále častěji prokazovány alespoň příležitostně (naposledy v nedávných dnech během návštěvy rakouského ministra zahraničí, necelý týden předtím zase v souvislosti s mírovou poutí italských katolíků). Takové praktiky jsou nejen nehumánní a naprosto protizákonné, ale také hluboce politicky škodlivé – a to dokonce i té momentální politické linii, jíž jste jako generální tajemník KSČ nejvyšším reprezentantem. Vzrůstá tím moc těch, kdo již jednou v nedávné minulosti neváhali obrátit svou zvlášť od domnělých nepřátel do vlastních řad, mezi jiným i vůči Vaší osobě. Ostatně také ve veřejnosti vzbuzuje oprávněné rozhořčení, když v tomto čase vážných hospodářských obtíží (a vzrůstající obecné kriminality) desítky fyzicky zdatných příslušníků StB postávají celé dny a noci u dveří bytů nepohodlných občanů či se povalují v autech zaparkovaných před jejich domy.

Dnes se však na Vás obracíme především v záležitosti, jejíž pomocí mají ony nezákonné postupy Bezpečnosti nabýt zdánlivě legální formy. V minulých týdnech byli – po odpykání trestu uložené-

ho jim za údajné delikty proti republice – propuštění z vězení signatář Charty 77 ing. Jan Litomiský a mluvčí Charty 77 dr. Ladislav Lis, oba členové VONS.² Oběma jim soud (stejně jako několika dalším politickým vězňům, kteří jsou doposud ve vězení) uložil ještě tzv. ochranný dohled, a to v polovině (2 roky), resp. na horní hranici (3 roky) zákonem stanovené sazby.

Zákon o ochranném dohledu, platný od roku 1973, je v samém svém základě hluboce pochybný: zákonodárce nesledoval jen oprávněnou (byť zkušenosti s obdobným právním institutem např. ve Francii ukazují, že i za zcela jiných poměrů nepřiliš šťastnou) snahu o resocializaci zvláště narušených osob, respektive o ochranu společnosti před jejich dalším kriminálním počínáním, nýbrž zcela zjevně se zhlédl v sovětském vzoru „vnitřního vyhnanství“, upraveném pro miniaturní (alespoň územně) domácí poměry. Výsledkem je porušení těch nejzákladnějších principů a zásad evropského právního myšlení, které jsou zaručeny také československou Ústavou a celým československým právním řádem. Zákon je formulován natolik neurčitě, že ochranný dohled může být podle libovůle soudu uložen prakticky kterémukoliv odsouzenému, dokonce i tehdy, jde-li o prvotrestaného a o pouhý přečin (už neúměrnost trestní sazby za přečiny a doba trvání ochranného dohledu zde bije do očí). Zásada presumpce nevinny je vážně dotčena povinností prokazovat zdroje svých příjmů. Povinnost „trpět vstup tohoto orgánu do svého obydlí“ (přičemž podle zákona – což se také v praxi děje – může k tomuto „vstupu“ docházet jakkoli často a v kteroukoli denní či noční hodinu, aniž by doba pobytu a chování příslušníků byly čímkoli regulovány) znamená hrubé omezení nejzákladnějších práv ostatních členů domácnosti, popřípadě dalších spolubydlících, tedy uplatňování principu kolektivní viny a trestu, který je již po řadu století nejrůznějšími akty evropského mezinárodního i národního práva odmítán jako zvláště zavrženíhodný. Summa summarum deleguje zákon o ochranném dohledu prakticky veškerou rozhodovací pravomoc na výkonné orgány a předem vylučuje jakoukoli možnost kontroly či odvolání – což je postup nebezpečný vždycky, dvojnásob však v situaci, kdy vykonavatelem je orgán natolik mocensky nezávislý a natolik represivně

zaměřený, jakým je československá Bezpečnost. Na tom nic nemění některé zásady (např. o respektování rodinných, sociálních a kulturních potřeb odsouzeného), obsažené v zákoně nebo v příslušných komentářích: jde o pouhé verbální deklarace, bez jakýchkoli taxativních omezení, navíc je jejich výklad opět plně ponechán na libovůli orgánů Bezpečnosti. Dosavadní desetileté uplatňování zákona o ochranném dohledu se skutečně může vykázat nanejvýš žalostnými výsledky: přesná čísla nejsou známa, lze však s jistotou tvrdit, že podstatná část odsouzených se během výkonu ochranného dohledu (často i několikrát) znovu vrací do vězení. To by mohlo svědčit alespoň o tom, že ve shodě s literou zákona je ochranný dohled ukládán opravdu jen osobám hluboce narušeným: jenže naprostá většina z nich není znovu odsouzena za trestné činy obecně kriminální povahy, nýbrž za tzv. maření výkonu úředního rozhodnutí, tedy za pouhé selhání tváří v tvář nesnesitelným podmínkám a ponižujícím šikanám ochranného dohledu (nezřídká jde o vědomé rozhodnutí, že život ve vězení, jakkoli tvrdý, je pořád ještě snesitelnější než feudální libovůle ochranného dohledu).

Novou a zcela samostatnou kapitolou je systematické (počínaje zhruba rokem 1981) uplatňování zákona o ochranném dohledu vůči politickým odpůrcům: a to dokonce i vůči prvotrestaným a takovým, kteří před svým odsouzením vedli naprosto řádný život pracujícího člověka. Jsou-li odsuzováni za to, že se jejich politické či kulturní názory liší od názorů momentálně oficiálních, pak hloubka jejich „narušenosti“ je dokazována výlučně tím, že se těchto svých názorů nehodlají ani pod největším nátlakem vzdát: bludný kruh argumentace, nápadně připomínající označení „odlišného politického smýšlení“ či dokonce pouhé věrnosti svědomí za nebezpečnou duševní chorobu. Takovýmto soudním (a politickým: neboť Vy, pane prezidente, víte stejně dobře jako my, že žádný z těchto soudních výroků nebyl a nemohl být vyneseno bez předběžného politického rozhodnutí) praktikám již dokonce ani pochybný zákon o ochranném dohledu neskýtá žádnou oporu, nanejvýš svou obecnou „gumovostí“: priority („sdělovat údaje o způsobu a zdrojích své obživy“) i celá dikce zákona jasně naznačují, že má postihovat ty, kdo se vyhýbají poctivé práci

a opatřují si prostředky k živobytí další kriminální činnosti – což opravdu není případ politických vězňů. Také cíl zákona o ochranném dohledu může sice být interpretován různými způsoby, snaha přimět odsouzeného změnit své politické názory a upustit od své občanské angažovanosti mu však výslovně protičeí.

Nejkurióznější a žel také nejotřesnější kapitolou je praxe uplatňování zákona o ochranném dohledu u politických vězňů, a to navzdory tomu, že zkušenosti s ní nepřesahují dobu několika týdnů. Především je zákon neustále závažným způsobem porušován (výjimečně i ku prospěchu odsouzených, což jen podtrhuje jeho konfuznost a vnitřní spornost). Namátkou několik nejmarkantnějších příkladů. Podle judikátu 40776 ukládá-li soud omezení podle § 2, odst. 2 Z[ákona o]O[chranném]D[ohledu] „nelze ani zcela vyloučit možnost uložit povinnost zdržovat se v určitých nočních hodinách ve svém obydlí“: nuže, ač soud dr. L. Lisovi žádné omezení podle § 2 odst. 2 ZOD neuložil a do výroku proti ing. J. Litomiskému podle téhož odstavce nic podobného nezahrnul, je tato povinnost od obou vyžadována. Podle judikátu 42/75 nelze (ani soudně) „uložit taková omezení, která by odsouzeného nepřiměřeně omezovala v možnostech, aby se kulturně a osvětově vyžíval“: je nepochybně takovým nepřiměřeným omezováním, je-li ing. J. Litomiskému zakazována účast na bohoslužbách (protože jde o sousední obec), najmě ve farním sboru, kde je členem staršovstva. Ačkoli má dr. Ladislav Lis uložen ochranný dohled jen podle § 2 odst. 1 ZOD, kde je stanovena pouze povinnost „předem oznamovat tomuto orgánu vzdálení z místa pobytu“, orgány ochranného dohledu nezákonně interpretují toto ustanovení ve smyslu § 2 odst. 2 ZOD a trvají na udělení svého souhlasu k takovému vzdálení – a to dokonce v přímém rozporu s dalšími ustanoveními ZOD, neboť tak zabraňují dr. Lisovi řádně si obstarávat část prostředků k obživě chovem hospodářského zvířectva na své rekreační chalupě. Konečně v případě ing. J. Litomiského byly paradoxně (v jeho prospěch) porušeny shodné judikáty 40/74 a 1/75, že „po dobu výkonu ochranného dohledu nelze povinnosti a omezení podle § 2 odst. 2 ZOD měnit ani rušit“, když mu bylo povoleno pracovat v rozsahu polesí, daleko přesahujícím příkázaně

místo pobytu – ovšem s tím, že soud předtím při ukládání ochranného dohledu neprovedl „řádné a úplné objasnění věci v tom směru, zda odsouzený bude vůbec mít možnost bydlet a pracovat v příkázaném místě“, jak mu to ukládá judikát 56/75. Ne náhodou jsme se zde museli opírat převážně o judikáty, kterýžto institut není jinak pro československý právní řád typický – zákon o ochranném dohledu je opravdu formulován tak neurčitě, že bez neustálých dodatečných výkladů prakticky v žádném směru neobstojí. Kromě porušení zákona dochází při provádění ochranného dohledu nad politickými vězni i k jeho zjevnému zneužívání. Jeden příklad za všechny: zatímco se i ti nejnebezpečnější recidivisté musí hlásit orgánům ochranného dohledu jednou za týden či za čtrnáct dní, v naprosto výjimečných případech dvakrát týdně, byla ing. Litomiskému a dr. Lisovi uložena povinnost každodenního hlášení na policejní stanici, soboty a neděle nevyjímaje (po nástupu zaměstnání byla ing. Litomiskému tato povinnost „zmírněna“ na hlášení čtyřikrát týdně – při patnáctikilometrové vzdálenosti od místa bydliště a špatném dopravním spojení to představuje naprosto neúměrný a neodůvodněný zásah do jeho normálního života, nehledě na značné finanční výlohy). Teoreticky vzato zákon nevylučuje stanovit povinné hlášení třeba na každou hodinu: tedy jakousi tříletou policejní vazbu, ovšem bez jakýchkoli práv a záruk, jaké jinak má vězněná osoba. K tomu ke všemu se pojí ještě záměrné šikánování a provokování obou odsouzených (které je podle našich informací bohužel běžné i u kriminálních delikventů): orgány ochranného dohledu je nechávají celé hodiny čekat, než se uvolí zaznamenat jejich příchod, odmítají převzít jejich písemná podání či vydávají různé ústní příkazy, jejichž existenci pak dodatečně popřou a jejichž splnění se snaží interpretovat jako porušení pravidel ochranného dohledu – aniž by proti této zlovůli existovala jakákoli účinná ochrana.³

Pane prezidente, ve smyslu výše vyloučeného a v souladu s podrobnějším právním rozбором zákona o ochranném dohledu (viz příloha) Vás naléhavě žádáme, abyste:

1. Použil svých ústavních pravomocí a neprodleně prominul ochranný dohled všem politickým vězňům, jimž byl uložen.

2. Dal jako nejvyšší představitel ČSSR zákonodárným sborům podnět k přezkoumání celého zákona o ochranném dohledu, které by vyústilo v jeho novelizaci nebo v jeho úplné zrušení.

*dr. Václav Benda, Jiří Ruml, Jana Sternová
mluvčí Charty 77*

*Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
Československá liga pro lidská práva, člen Mezinárodní
federace pro lidská práva*

*dr. Ladislav Lis, odstoupící mluvčí Charty 77 (dnešním
dnem předává dr. Lis svému nástupci funkci mluvčího
Charty 77, hodlá však být nápomocen jejím současným
mluvčím a kdykoli je zastoupit v případě represí)
Mluvčí Charty 77 ing. Rudolf Battěk je nadále ve
vězení – také on má po odpykání trestu uložen ochranný
dohled.*

Příloha: K zákonu o ochranném dohledu

K zákonu o ochranném dohledu

O[chranný]D[ohled] je jedním z druhů ochranných opatření (§ 71 odst. 1 trestního zákona), jehož úpravu trestního zákona (ustanovení § 71 odst. 3) svěřuje zvláštnímu zákonu – je jím zákon č. 44/1973 Sb. o ochranném dohledu.

Ochranná opatření jsou druhem sankcí, která vedle trestu zná trestní zákon. U ochranných opatření jde především o resocializaci pachatele, odstranění či alespoň snížení podmínek a příčin k další trestné činnosti. Toto platí pro ochranné léčení, ochrannou výchovu a zabránění věci, nikoli však pro ochranný dohled. OD má blíže k trestu. Je s ním spojeno negativní hodnocení pachatele – musí jít o „osobu zvláště narušenou“ (§ 1 ZOD). Tím je dána i přímá souvislost se stupněm nebezpečnosti spáchaného trestný činu či přečinu.

Podle ustanovení § 1 odst. 1 ZOD je účelem OD „přispět k dalšímu posílení ochrany společnosti před protispolečenskou činností osob zvláště narušených, jakož i k dovršení nápravy odsouzeného“.

Pojem „osoby zvláště narušené“ vymezuje ZOD v ustanovení § 4 odst. 1 a 2. Podle ustanovení § 4 odst. 1 ZOD „uloží soud OD pachateli, kterého odsuzuje jako zvláště nebezpečného recidivistu k ne podmíněnému trestu odnětí svobody“. V tomto případě se OD ukládá obligatorně.

Podle ustanovení § 4 odst. 2 ZOD „může soud OD uložit též pachateli, kterého odsuzuje za

úmyslný trestný čin nebo úmyslný přečin k ne podmíněnému trestu odnětí svobody, nelze-li vzhledem k osobě pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu způsobu života, k prostředí, v kterém žije a k povaze spáchané trestné činnosti očekávat, že bez OD povede řádný život pracujícího člověka“.

V tomto druhém případě jde o fakultativní ukládání OD. Kdežto v případě obligatorního ukládání OD soud zkoumá pouze formální podmínky k uložení OD, v případě fakultativního uložení OD musí soud vedle formálních podmínek (ostatně velmi široce stimulovaných – může jít i o osobu prvotrestanou, a to dokonce pouze za úmyslný přečin) zkoumat též materiální podmínky k uložení OD. Musí totiž hodnotit osobu pachatele a posuzovat povahu trestné činnosti. ZOD zde na prvním místě, a tedy jako základní, uvádí hodnocení osoby pachatele. Při tomto hodnocení musí soud přihlížet k povahovým rysům pachatele a způsobu jeho dosavadního života (předchozí odsouzení, postoj k práci, dodržování pravidel soc. soužití, prostředí, v němž pachatel žil atd.). Podle judikatury (R 54/75) musí jít o pachatele s tak *asociálním* způsobem života a tak *morálně* narušeného, že jeho resocializace bez uložení OD není možná.

Při posuzování povahy trestné činnosti se v podstatě posuzují okolnosti rozhodné pro určení stupně nebezpečnosti činu pro společnost. Zásadně by mělo jít v případě fakultativního uložení OD o recidivistu, popř. o pachatele rozsáhlé a závažné trestné činnosti, kdy z osoby pachatele a z povahy trestné činnosti lze usuzovat na *asociální charakter pachatele, trvalé sklonky k páchání trestné činnosti a hlubší stupeň jeho morálního narušení*.

Již z charakteristiky „osob zvláště narušených“ je zřejmé, že ZOD nebyl zákonodárcem zamýšlen k aplikaci na kategorii pachatelů *politických* deliktů. U těch ostatně nejde o řádný či neřádný život pracujícího člověka, nýbrž o řádný či neřádný život pracujícího člověka jakožto občana. Uložení OD má ochraňovat *společnost* před *protispolečenskou* činností. U politických deliktů nejde o ochranu společnosti, nýbrž o ochranu statu quo výhodného *vládnoucím*. „Protispolečenská činnost“ politických delikventů naopak může z hlediska jiného než momentálně vládnoucího společnosti *sloužit* v nejvyšším smyslu toho slova.

Náplň ochranného dohledu vymezuje ustanovení § 2 ZOD. V odst. 1 tohoto ustanovení jsou *taxativně* uvedeny povinnosti a omezení, které soud uložením OD ukládá vždy. V odst. 2 jsou pak *příkladem* uvedeny další povinnosti a omezení, které soud může uložit. V prvním případě stačí ve výroku rozsudku (či usnesení) odkázat na ustanovení § 2 odst. 1 ZOD a až v odůvodnění rozhodnutí uvést výčet povinností a omezení podle písmene a) až d) citovaného odstavce. V druhém případě nutno další povinnosti a omezení ukládané soudem dle ustanovení § 2 odst. 2 ZOD uvést přímo ve výroku rozhodnutí o uložení OD. OD včetně vymezení jeho rozsahu, který nemůže být dodatečně měněn, ukládá totiž pouze soud.

Ustanovení § 2 odst. 1 ZOD stanoví osobě, které byl uložen OD, tyto povinnosti a omezení:

a) Sdělovat orgánu vykonávajícímu OD (tj. orgánům VB, v jejichž obvodu je místo pobytu osoby, které byl uložen OD) potřebné údaje o způsobu a zdrojích své obživy a na jeho žádost tyto údaje prokazovat; s ohledem na měsíční výplaty by kratší než jednoměsíční žádosti o sdělení a prokázání skutečností zde rozhodných byly šikanózní.

b) Osobně se hlásit u tohoto orgánu ve lhůtách, které jí stanoví; tyto lhůty nesmí být takové, aby de facto znamenaly příkázaný pobyt, znemožňovaly odjezd na dovolenou, na chalupu za rekreaci či obstarání domácího hospodářství atd. Podle judikatury (R 42/75) nelze ani v rámci ustanovení § 2 odst. 2 ZOD uložit v rámci OD taková omezení, která by odsouzeného nepřiměřeně omezovala v možnostech kulturně a osvětově se vyžívat. Tím spíše to tedy platí pro rámec daný ustanovením § 2 odst. 1 ZOD.

c) Trpět vstup tohoto orgánu do svého obydlí; zde není zahrnuto právo na výkon domovní prohlídky, ta může být vykonána jen podle ustanovení § 82 a násl. trestního řádu. Pobyt orgánu po vstupu má trvat a probíhat pouze v míře nezbytně nutné k dosažení účelu OD.

d) Předem oznamovat tomuto orgánu vzdálení z místa pobytu; nejde o souhlas se vzdálením, nýbrž o pouhé sdělení o vzdálení se. Zákaz k vzdálení, popř. stanovení lhůt podle písmene b) citovaného ustanovení tak, aby znemožňovaly vzdálení z místa pobytu, by byly šikanózní a nezákonné. Místem pobytu je území, v němž

přísluší orgánu NV prvního stupně výkon státní správy (R 55/75).

Ustanovení § 2 odst. 2 ZOD uvádí příkladem dva typy povinností a omezení:

a) Nenavštěvovat určitá místa, místnosti, podniky nebo shromáždění; soud musí přesně tato místa atd. vymezit.

b) Pobývat v příkázaném místě nebo obvodě a nevzdalovat se z něho bez souhlasu orgánu vykonávajícího OD.

Soud může uložit i další, popř. jiné povinnosti a omezení, např. aby odsouzený nepožíval alkoholické nápoje atp.

Při ukládání a výkonu všech těchto možných povinností a omezení nutno respektovat, že nelze nepřiměřeně omezovat odsouzeného v možnostech kulturně a osvětově se vyžívat (R 42/75), že nelze do práv odsouzeného zasahovat nad míru, tak, aby se vytvořily překážky pro plné pracovní či společenské uplatnění odsouzeného. U příkazání místa pobytu je např. nutno přihlížet k tomu, že odsouzený zde musí mít reálnou možnost přiměřeně bydlet a pracovat a že nesmí být narušeny jeho rodinné vztahy.

Obecně se musí uložení i výkon OD omezit na účel OD, tj. na prevenci konkrétní trestné činnosti, v souvislosti s níž je OD uložen konkrétnímu odsouzenému, tak, aby zásah do jeho práv jako člověka i občana byl omezen na nejnutnější míru.

Jak již řečeno, OD vykonávají orgány VB, v jejichž obvodu je místo pobytu osoby, které byl OD uložen. Podle ustanovení § 6 odst. 1 ZOD tyto orgány vykonávají OD „v rozsahu stanoveném v rozhodnutí soudu. Přitom dbají, aby do práv odsouzeného bylo zasahováno jen v míře nezbytně nutné k dosažení účelu OD.“

Tyto orgány jsou plně vázány rozhodnutím soudu, pokud jde o počet, druh a obsah povinností a omezení uložených podle § 2 odst. 2 ZOD. Jsou vázány přirozeně i rozhodnutím soudu o trvání OD (1–3 roky – § 3 odst. 1 ZOD). Pokud však jde o uložení povinností a omezení podle § 2 odst. 1 ZOD mají tyto orgány značnou – až neomezenou – možnost ztěžovat je pro odsouzeného až k nesnesení. Zde bude základním omezením citovaná 2. věta § 6 odst. 1 ZOD, spolu se zásadami humanity, zákonnosti a přiměřenosti, jež jsou upraveny v § 2 a 3 zákon č. 40/1974 Sb. o SNB.

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Kancelářská poznámka KPS-452/KM-84. Podle rukopisných přepisů „s. Vajnar“ a „s. Kováč“ předal G. Husák dopis ministru vnitra ČSSR, který jej postoupil svému náměstkovi.
- 2 Srv. Sdělení VONS č. 358: Propuštění Jana Litomiského. Informace o Chartě 77, roč. 7 (1983), č. 3, s. 9. Dohlížecí orgán VB po propuštění z výkonu trestu mu odmítl povolovat účast při bohoslužbě v Opatově. Rovněž tak dohlížecí orgán VB znemožňoval L. Lisovi opouštět na sobotu a neděli byt v Praze, ačkoliv neměl soudně přikázáno žádné místo pobytu. Srv. Sdělení VONS č. 360: Propuštění dr. Ladislava Lise. Tamtéž, s. 10.
- 3 V květnu 1984 byl L. Lis znovu vzat do vazby, protože údajně včas písemně neoznámil svůj odjezd z Prahy na venkov, ačkoliv tak učinil devět dní před odjezdem, přičemž žádné podmínky pro lhůtu písemného oznámení stanoveny nebyly a přestože se při svém pobytu v Zahradkách denně hlásil v České Lípě. Přesto Obvodní soud v Praze 6 vydal 15. 5. 1984 rozsudek a pomínil přitom první stupeň trestu za nedodržení podmínek ochranného dohledu a rovnou použil druhého stupně – vězeňský trest 3 měsíců. V souvislosti s tímto rozsudkem vyhlásil Evropský parlament ve Štrasburku L. Lise spolu s A. Sacharovem za jednoho z nejohroženějších politických vězňů.

Na obranu L. Lise zaslalo jedenáct britských politiků a veřejných činitelů v červnu 1984 prezidentu Husákoví dopis. Srv. ÚSD, sb. RFE, pol. blok č. 742, 25. května 1984.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 7 (1984), č. 4, s. 4–9 • Pochybnost zákona o ochranném dohledu. In: *Studie*, 1984, č. 93–94, s. 349–351.

BEZ PŘÍLOHY: In: *Národní politika*, roč. 16 (1984), č. 5.

VÝŇATEK BEZ PŘÍLOHY: *Charta 77 1977–1989*, s. 251–253.

KOMENTÁŘE: Ještě k propuštění L. Lise. *Americké listy*, 6. dubna 1984 • Z kriminálu do kriminálu. *Tamtéž*, 25. května 1984 • Sdělení VONS č. 378, 360, 374 • *Informace o Chartě*, roč. 7 (1983), č. 3 a č. 5 • ÚSD, sb. RFE, K. Kyncl, pol. blok 728, 12. 5. 1984 a S. Volný, pol. blok 740, 23. 5. 1984.

1984, 1. květen, Praha. – Odpověď na otevřené dopisy britských mírových hnutí Campaign for Nuclear Disarmament (CND) a European Nuclear Disarmament (END). (Dokument č. 9/84)

Vážení přátelé!

Děkujeme Vám za Vaše otevřené dopisy, které k nám dorazily teprve s jistým zpožděním a kterými mj. reagujete na naše iniciativy z podzimních měsíců loňského roku.¹ Jsme Vám vděční za podporu, kterou našemu počínání vyjadřujete jak ve svých dopisech, tak svými dalšími konkrétními akcemi. Jsme potěšeni, že naše stanoviska k celé řadě zásadních problémů se značně přiblížila a že vzrůstající vzájemné porozumění skýtá nadějně vyhlídky pro další dialog a dokonce konkrétní spolupráci.²

Zde je však nezbytné opustit půdu zdvořilosti a diplomatických řečí a jasně si definovat některé základní skutečnosti. Charta 77 ze samé své podstaty není, nechce být a nemůže být mírovým hnutím. Především není hnutím: je to trvalá společná iniciativa jednotlivých občanů nejrozličnějšího věku, povolání, politických názorů i náboženských přesvědčení, které spojuje pocit odpovědnosti za běh věcí obecných a odhodlání zasazovat se za nápravu jejich neutěšeného stavu na základě neotřesitelného respektu k určitým základním hodnotám, jako jsou svoboda, spravedlnost a důstojnost člověka – ne zcela přesně a spíše v žurnalistické zkratce bývá toto úsilí označováno za obhajobu lidských a občanských práv. Charta 77 tedy neodpovídá obvyklému pojmu hnutí přinejmenším ve dvou základních parametrech (přičemž to nejsou „kyselé hrozny“ nějaké kryptoopoziční skupiny živořící v podmínkách totalitního systému, nýbrž důsledně sledovaný záměr, o němž jsme dokonce přesvědčeni, že představuje důležitý nový prvek v nápravě celosvětové krize politiky a morálky): usiluje mnohem spíše o prohlubování zmíněného pocitu spoludopovědnosti než o nějakou masovost, o získání co největšího počtu přívrženců, a není ani dost dobře schopna klást si konkrétní politické cíle, alespoň ne v tom smyslu, v jakém se slovu politika doposud rozumí.

Tím méně lze Chartu 77 označit za hnutí mírové. Samozřejmě jsme si vědomi, že nepominutelnou

podmínkou svobody, spravedlnosti a důstojnosti lidského života je sama existence tohoto života – a v tomto smyslu je obrana míru legitimní a podstatnou součástí našeho úsilí. Slova mír však může být použito ve vztahu k nejrůznějším sférám. Může znamenat mír duše, smíření a plodnou jednotu uvnitř konkrétní osobnosti. Může označovat mír občanský, tj. pokojné a na spravedlnosti založené vztahy jak mezi jednotlivými občany navzájem, tak mezi občany a jejich státem. Konečně jím může být míněn mír mezi národy a státy, jejich klidné a solidární spoluzítí (přičemž je snad jasné, že od „absence války“ vede ke skutečnému míru ještě velice klopotná cesta). Již ze samotné povahy naší aktivity vyplývá, že pokládáme za pošetilou a nebezpečnou – politicky i lidsky – snahu „zachránit sám sebe“, založit problém míru na čistě spirituálním základu, na vnitřní nápravě izolovaného individua. Stejně pošetilou a nebezpečnou se nám však jeví redukce míru na otázku dohod a uvolňování mezi státy a bloky, aniž by byla jakkoli změněna jejich vnitřní válečná, a tedy i k vnější válce vždy pohotová struktura, či dokonce na pouhá částečná odzbrojovací opatření a omezení.

Pokládáme za nutné se ohradit proti pasáži z dopisu END, podle níž „dáváme jasně najevo, že vlády, které zvyšují závody ve zbrojení ve jménu obhajoby těchto svobod a práv (rozuměj základních demokratických svobod a lidských práv), pouze přibližují nebezpečí jaderné války v Evropě a tím ohrožují právě onu civilizaci, z níž původně vzešly principy lidských práv a demokratických svobod“.³ Nic podobného jsme nikdy, jasně ani nejasně, najevo nedali a pro většinu z nás je taková formulace nepřijatelná jak pro svou přílišnou jednostrannost, tak pro svou politickou naivitu. Víme sice, že jaderné zbrojení se svou perspektivou totálního zničení vytváří kvalitativně novou situaci, na niž je tradiční pojmy možno aplikovat jen s velkou opatrností. Jsme si vědomi také nebezpečí, která v sobě skrývá každý rozhodný a militantní postoj, byť se i děje ve jménu obhajoby lidských a demokratických práv: nezbytná omezení těchto práv se mohou velmi snadno proměnit v jejich pohodlné suspendování, vždyt z hlediska mocensko-vojenského uvažování budou tato práva vždy představovat jen pouhý nepřijemný balast. Jsme však daleci toho,

abychom stavěli na stejnou úroveň agrese a obranu, útočníka a jeho oběť. Nesouhlasíme s šíleným hromaděním zbrojních arzenálů, které představuje vážnou hrozbu pro celé lidstvo; stejně rozhodně se však stavíme i proti krokům jednostranného odzbrojení a nevyvážených ústupků, které by za dané situace nedostatku poctivých úmyslů, mezinárodní důvěry a hlavně občanské kontroly mocensko-militaristických center tuto hrozbu celému lidstvu pronikavě zvýšily – osobní strach je přece jen mocnou brzdou, není nic nebezpečnějšího než vystavovat ty, kdo drží prst na spoušti nové a poslední války, pokoušení představ o možném vítězství a přežití. Konečně oproti Vám disponujeme prožitou zkušeností, že kromě termonukleární války existují i jiné, méně nápadné, avšak neméně účinné formy zániku civilizace: přinejmenším někteří z nás proto dávají přednost rizikům (být velikým) pevného postoje před jistotou neblahých důsledků appeasementu – a my jsme ve svých aktech vázání všeobecným konsensem.⁴

Toto ohrazení bylo nezbytné, protože do našich vlastních úst byla vložena formulace, respektive interpretace nám nepřijatelná. Také s řadou dalších názorů, vyslovených v dopisech obou Vašich hnutí, se nemůžeme ani zdaleka ztotožnit, ať již proto, že s nimi věčně nesouhlasíme, nebo proto, že překračují meze naší „kompetence“. Těmito odlišnými názory, které prezentujete jako své názory, jsme však naopak potěšeni: vždyt půda pro plodný a smysluplný dialog existuje právě tam, kde se naskýtají názorové diference. Charta 77 se zásadně neuzavírá žádnému rovnocennému a poctivě míněnému dialogu: v jistém smyslu je totiž založena na přesvědčení, že skutečný, otevřený dialog je jedinou cestou, po níž je možno (při zachování a plném respektování všech rozdílů politických, ideologických i náboženských) dospět ke shodě o nedělitelných, nezadatelných hodnotách lidské svobody, spravedlnosti a důstojnosti – a zároveň zvrátit proces devalvace těchto hodnot v dnešním světě. Rozhodně se nemusíte obávat, že bychom se od dialogu s Vámi dali odvrátit jakýmkoli utilitárními politickými zřeteli: ať již by to měla být hrozba zvýšených represí či ztráty důvěry našich mocensky významnějších příznivců. Naopak, dialog s mírovými hnutími (tedy ne s institucemi, vzniklými z vůle moci

a sterilně sledujícími její taktické cíle) je pro nás dvojnásob vítaný a také závazný. Podle našeho názoru nejsou tato hnutí produktem cizí ideologické manipulace, zmrazujičího strachu či hysterického útěku před skutečně závažnými rozhodnutími (byť všechny tyto prvky v nich zajisté objevit lze), ale výrazem hluboké občanské odpovědnosti, která se v nesporné celosvětové krizi neváhá osobně a nezištně angažovat ve jménu lidského života a jeho základních hodnot. Také Vaše směřování jaksi „napříč“ klasickým demokratickým strukturám a politickým mechanismům (a opět: jsme hluboce přesvědčeni, že tyto struktury představují nezbytný základ, jehož popření nebo zfalšování vždy přineslo jen vystupňované zlo; jsme si však vědomi, že marasmus těchto struktur má významný podíl na stávající krizi světa a že bez radikálně nových impulsů a obrozujících proměn nemůže být východisko z této krize nalezeno) je velmi blízké smyslu i formám našeho usilování. Vážíme si proto dialogu s Vašimi hnutími a věříme, že je schopen významně modifikovat a obohatit jak stanoviska rozmlouvajících, tak vědomí těch, kdo našemu rozhovoru toliko zpovzdálí naslouchají. Pokud bude existovat opravdový respekt k odlišným postojům druhé strany, dobrá vůle pochopit nezbytnost těchto rozdílů a dát jim pozitivní, konvergující smysl, má náš dialog šanci proměnit se ve věcnou, plodnou spolupráci. A bez takové spolupráce přes hranice bloků, ideologických schémat i rozdílných zkušeností nemá rozumné vyhlídky ona nedílná věc, o kterou snad všichni usilujeme: ať již ji nazýváme věcí míru či věcí lidských a demokratických práv.

dr. Václav Benda, Jiří Ruml, Jana Sternová
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 7 (1984), Č. 4,
s. 9–11.

1 Srv. D261 a 263 z listopadu 1983.

2 Setkání zástupců CND a END, kteří byli pozváni na Světové shromáždění za mír a život, proti jaderné válce v červnu 1983 v Praze (srv. D247 z 15. 6. 1983), se zástupci Charty podnítily v CND a END interní diskusi o vztahu k neoficiálním občanským iniciativám ve východní Evropě a výměnu názorů mezi Chartou a západními

mírovými organizacemi. Charta 77 informovala západoevropské mírové hnutí o svých stanoviscích k míru a umístění sovětských atomových raket v Československu. V dopise Chartě 77 z 19. 12. 1983 CND vyslovilo plně porozumění pro postoj Charty proti rozmístění sovětských jaderných raket v Československu a její důraz na nedělitelnost míru a lidských práv. Kopie dopisu CND podepsaného tajemnicí mezinárodního výboru CND Jane Mayersovou byla zaslána také čs. velvyslanectví v Londýně. Velvyslanec M. Houšteký reagoval na dopis CND ujištěním, že v Československu jsou umístovány jaderné zbraně jen jako obrana proti rozmístění amerických jaderných střel v západní Evropě. Srv. dopis CND Chartě 77 a dopis čs. velvyslance paní Mayersové in Informace o Chartě 77, roč. 7 (1984), č. 3, s. 15–17.

3 Srv. dopis END Chartě 77 z 16. 3. 1984 in Informace o Chartě 77, roč. 7 (1984), č. 4, s. 14–15. Mluvčí považovali za nutné se ohradit, aby vztah Charty k otázkám míru nebyl ztotožňován s pacifistickým pojetím. Organizace END ve své odpovědi Chartě z 21. 5. 1984 (tamtéž, č. 6 (1984), s. 10) komentuje kritiku Charty 77 jako „velmi závažné obvinění“ a dokládá, že nevycházela ve svém úsudku z pasáže prohlášení Charty 77 k západoevropským mírovým hnutím ze dne 16. 11. 1981, kde byly zohledněny souvislosti mírového hnutí s aspekty vojenskými, hospodářskými a diplomatickými a kde se výslovně pravilo, že „sotva jsou skutečnými obránci těchto práv a svobod ti, kdo zvyšují tempo závodů ve zbrojení a přibližují nebezpečí války“. Srv. D183 (16. 11. 1981).

4 Od této pasáže se distancoval Petr Uhl ve svém příspěvku Mluvčím Charty 77 V. Bendovi, J. Rumlovi a J. Šternové, když mj. napsal: „... pro ty signatáře Charty 77, kteří odsuzují stupňování závodů ve zbrojení a kteří zároveň soudí, že odpovědnost za ně padá i na hlavu současné americké vlády, byla část dokumentu č. 9/84, z něhož bylo lze vyčíst podporu ‚pevnému postoji‘ americké vlády, nepřijemná.“ Srv. Informace o Chartě 77, roč. 7 (1984), č. 10, s. 15. Václav Benda v osobním dopise z 2. 6. 1986 Vilému Prečanovi o dokumentu 9/84 napsal: „Každopádně koncipován a přijat s jednoznačnou podporou mluvčích i řady signatářů, mezi nimi i většiny tvůrců ‚mírové linie‘ Charty (ne ovšem Jiřího Hájka, tehdy technicky nedostupného – nicméně jeho výhrady jsou zdrženlivé a sám je označuje za nepodstatné). Zdá se, že se stal jakýmsi ‚kamenem úrazu‘. Mnozí (většina?) jej přijímají nadšeně a označují jej za konečně vyřčené jasně slovo a nepochybný krok vpřed, a to jak v zásadním, tak v taktickém ohledu – jiní se pohybují ve škále od mírné distance až po diagnózu naprosté katastrofy.“

Pokud je mi kuse a nepřesně známo, došlo k podobné polarizaci i venku (např. Kavan na pólu negace, holandská Strana práce na pólu přitakání). Osobně se domnívám, že to nejvlastnější, co spojuje všechna spontánní a napříč klasickým politickým mechanismům směřující hnutí – iniciativy, je potřeba vyslovovat svou pravdu bez taktických ohledů a kosmetických úprav, neboli mluvit ‚jak nám zobák narost‘ (nehledě na to, že dialog bez nesouhlasu je nonsens). Koho to pohorší, ten již dávno opustil půdu spontaneity a prostě lidské odpovědnosti a dal se do služeb ‚velké hry zájmů‘ – zajisté i s takovým je třeba mluvit, ale jeho odmítnutí nás nenaplní velkou lítostí. Rád se dám poučit a opravím si svůj názor: ne však abstraktními řečmi o ‚tónu‘, nýbrž na základě věcných námitek proti sdělenému.“ ČSDS, sb. Charta, korespondence.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 14 (1984), č. 4, s. 25–26 • *Americké listy*, 1. června 1984 • *Studie*, III–IV, 1984, č. 93–94, s. 339–341 • *Nový domov*, roč. 35, č. 13–14 (28. června 1984).

1984, 7. květen, Praha. – Dopis předsednictvu vlády ČSSR a Mezinárodní organizaci práce o systematické diskriminaci čs. občanů v zaměstnání pro jejich politické a ideové postoje. (Dokument č. 10/84)

Mezinárodní organizace práce po řadu let (od roku 1977) projednává stížnost, kterou u ní podala Mezinárodní konfederace svobodných odborů, proti porušování čs. pracovního zákonodárství a úmluvy č. 111 o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání československými zaměstnavatelskými organizacemi a dalšími institucemi vůči řadě československých občanů za jejich politické a občanské postoje, které nebyly v souladu s názory oficiálními a které tito občané vyjádřili podpisem Prohlášení Charty 77 nebo vyjádřením sympatií k němu a k jeho signatářům.¹ Pro podpis tohoto prohlášení bylo zejména v roce 1977 propuštěno ze zaměstnání nebo jinak diskriminováno v oblasti pracovněprávních vztahů mnoho československých občanů. Po mnohaletém projednávání stížnosti v MOP a jejich orgánech došlo sice k určitým nápravám křivd u několika postižených z roku 1977, avšak většina z nich „rehabilitována“ nebyla a perzekuce nadále pokračují.

Mluvčí občanské iniciativy Charta 77 se nejednou obraceli na československá úřední místa a upozorňovali je na diskriminační praktiky některých zaměstnavatelů – národních podniků i rozličných úřadů a institucí. Tyto podněty se netýkaly jen diskriminace signatářů Charty 77, ale rovněž upozorňovaly na známou skutečnost, že např. Po roce 1969 byly pro své politické názory, projevované občanské postoje nebo náboženské přesvědčení propuštěny ze zaměstnání nebo donuceny přijmout horší zaměstnání statisíce československých občanů (např. V. Biřak udával v září 1975 v časopisu *Daily World*, že pro politické důvody bylo v Československu Po roce 1970 pracovně postiženo přes 150 000 občanů; toto číslo se vztahovalo jen na bývalé členy KSČ a netýkalo se dalších desetitisíců či statisíců nestraníků, kteří byli obdobně postiženi). Od roku 1970 se oficiální postoj k těmto skupinám až na individuální výjimky prakticky nezměnil, jejich diskriminace stále trvá.

Mluvčí Charty 77 ve svých podáních vycházeli ze zásady, že právo na práci je jedním z nejdůležitějších.

tějších práv člověka a že tímto právem se rozumí možnost každého vykonávat práci, která odpovídá jeho schopnostem, kvalifikaci a zájmům. Dodržování tohoto práva by v Československu mělo být samozřejmostí: občanům je zaručuje Ústava československé federace i komplex pracovního zákonodárství, který byl roku 1975 po formální stránce uveden v soulad s úmluvou č. 111 Mezinárodní organizace práce.

Bohužel však právní úprava je jedna věc a její aplikace věc jiná. Zkušenosti posledních let totiž názorně ukazují, že zákony a další právní normy, které jsou součástí československého právního řádu, nejsou samy o sobě dostatečnou zábranou proti narušování jimi chráněných hodnot, a to zejména tehdy, nemají-li orgány moci zájem na jejich dodržování. Tyto zákony – když bylo třeba – byly pozměněny (viz např. úpravy Zákoníku práce zákonem 153/1969 Sb., který vytvořil „zákonný“ podklad pro propuštění statisíců čs. občanů z jejich dosavadních pracovních míst). Když změny splnily svůj účel a když bylo nutno ulomit hrot kritice naší země pro takové postupy (např. v Mezinárodní organizaci práce, kde se počátkem sedmdesátých let Československu dostalo té „cti“, že bylo – spolu s Jihoafrickou republikou – zapsáno na černou listinu zemí nedodržujících zákaz diskriminace svých občanů v zaměstnání a povolání z politických důvodů nebo podle politických kritérií), byla provedena další úprava Zákoníku práce, čímž se hlavním námitkám vyhovělo. Avšak nedlouho nato pocítila státní moc potřebu dát československé společnosti výstrahu, že nebude trpět takovou kritikou poměrů a svobodné vyjádření názorů, jakým bylo prohlášení Charta 77 s podpisy mnoha set československých občanů. Proto bez ohledu na předchozí závazky opět sáhla k osvědčenému prostředku – k propouštění ze zaměstnání. I když tentokrát vyhazov dostalo „jen“ několik desítek československých občanů a ne statisíce jako v roce 1969, bylo to pro československou společnost, která ještě nezapomněla na masové čistky počátku sedmdesátých let, velmi výmluvné varování. Propuštění ze zaměstnání tentokrát legalizovala svým stanoviskem ze dne 31. 3. 1977 Generální prokuratura ČSSR, když označila prohlášení Charta 77 za objektivně způsobilé ohrožovat socialistické společenské a státní zřízení a tedy – jak dovozovaly

soudy I. a II. stupně, které rozhodovaly v příslušných pracovněprávních sporech – ti, kdo podepsali toto prohlášení, objektivně ohrozili bezpečnost našeho státu.² Opět se Československo – jak již bylo řečeno – stalo terčem ostré kritiky za porušení zásad úmluvy č. 111 a jednání o této problematice v MOP nebyla dosud ukončena. A znovu československá úřední místa mnohokrát ubezpečila, že situace již byla napravena a že není důvodu obávat se dalších porušení dané úmluvy. V této souvislosti dlužno poznamenat, že i když československý zástupce při zasedání MOP v roce 1982 příznal porušování úmluvy č. 111 v praxi čs. zaměstnavatelských organizací, nepoužily čs. orgány prostředků, které jim právní řád dává k dispozici, aby všechny tyto rozsudky byly zrušeny.

Mezitím vešlo ve známost, že poté, co zástupci vlády ČSSR dali Mezinárodní organizaci práce svá ubezpečení, Nejvyšší soud ČSSR publikoval ve Sbírce soudních rozhodnutí 9/10/1978 výklad, který umožňuje pokračovat v odsouzené praxi jinými prostředky. Jeho podstata je v tom, že velmi volně definuje požadavky, které může vůči pracovníkovi uplatňovat zaměstnavatelská organizace v souvislosti s výkonem jeho práce. Připouští v rozporu se smyslem § 46, odst. 1, písmeno e) Zákoníku práce i s příslušnými ustanoveními úmluvy č. 111, aby mezi požadavky pro výkon určitých funkcí nebo druhů práce patřily nejen zvláštní odborné znalosti, ale také občanská angažovanost, tzv. morálně politické kvality pracovníka apod. Tento široký výklad pojmu „požadavky kladené na pracovníka“ umožňuje zahrnovat do nich požadavky politického rázu, což v praxi, jak se ukázalo při postupu proti signatářům Charty 77 a v poslední době vůči mnoha věřícím, odůvodňuje diskriminaci v zaměstnání a povolání, které měla – i podle prohlášení čs. zástupce v MOP – zamezit novelizace Zákoníku práce v roce 1975. Navíc se – i podle oficiálních rozhodnutí soudů v pracovněprávních sporech – ochrana teoreticky poskytovaná Zákoníkem práce na některé kategorie zaměstnanců (např. kněží) nevztahuje vůbec, u jiných (např. učitelé, vědeckí pracovníci, advokáti, státní zaměstnanci) je fakticky suspendována různými dodatečnými vyhláškami a pravidly.

Zatímco porušování práva na práci propouštěním ze zaměstnání je mezním případem, používaným

jen v situacích, kdy je většímu či menšímu počtu čs. občanů nutno dát na vědomí, co se smí či nesmí a kdo má v rukou moc, pak každý čs. občan ze své životní praxe ví, že v naší zemi neexistuje rovnost v přístupu k pracovním místům, že o obsazení všech významnějších pracovišť a funkcí nerozhodují jen schopnosti, kvalifikace, pracovní výsledky a výkony, ale na prvním místě projevy oddanosti moci, zejména však příslušnost ke Komunistické straně Československa.

Tato zásada je vyjádřena ve známém usnesení předsednictva ÚV KSČ ke kádrové a personální práci ze dne 6. 11. 1970,³ jehož platnost byla od té doby nejednou potvrzena a v němž se mj. praví, že významnou součástí kvalifikace „jsou politické postoje, věrnost socialismu, marxisticko-leninské politice Komunistické strany Československa a socialistickému státu, přátelství k Sovětskému svazu“.

Systémem, který znemožňuje drtivě většině, tedy milionům československých občanů, svobodný přístup ke všem významnějším místům, který pro ně stanoví tzv. „kádrový strop“, je systém kádrové nomenklatury.

Systém nomenklatury se neopírá o žádná zákonná ustanovení, leží v oblasti neregulované zákony, ale skutečným rozložením mocenských sil. Jeho podstatou je, že rozhodování o obsazení všech důležitějších pracovních míst si pro sebe vyhradily orgány Komunistické strany Československa různých stupňů. Rozhodnutí těchto orgánů jsou pak pro pracovníky všech zaměstnavatelských organizací v Československu závazná. Jestliže dojde k rozporu mezi zákonnými ustanoveními a usneseními stranických orgánů, mají tato usnesení automaticky přednost. Odhadem je takto „privilegováno“ mnoho set tisíc pracovních míst: v některých resortech naprosto všechna včetně míst uklízeček, údržbářů či topičů, neexistuje pak v Československu podnik natolik malý a bezvýznamný, aby v něm obsazení alespoň několika řídicích či jinak klíčových funkcí nebylo vyhrazeno rozhodnutí stranických orgánů.

I když praxe kádrové nomenklatury, neopírající se o žádná zákonná ustanovení, není veřejná, přece lze její odraz vysledovat i v československých sdělovacích prostředcích. Eufemismem, vyjadřujícím, že to které pracovní místo je vyhrazeno jen pro členy KSČ či SSM, je termín, že

k jeho zastávání jsou nutné „kádrové předpoklady“. Každý den se v československých novinách najdou desítky inzerátů, v nichž se pro obsazení různých míst požadují tyto předpoklady. Smutné je, že se takové inzeráty objevují i v deníku *Práce*, orgánu čs. odborové organizace, která by měla být hlavním zastáncem rovnosti práv odborářů a zásadním odpůrcem jakékoli diskriminace v této oblasti.

Ani tato praxe neunikla pozornosti Mezinárodní organizace práce a československá vláda byla požádána, aby podala vysvětlení, jak požadavky kádrové nomenklatury budou uvedeny v soulad s konvencí. To však je jen jeden a zdaleka ne nejvýznamnější problém. Žádná země, zvláště ne Československo se svými omezenými lidskými i materiálními zdroji, si nemůže dovolit nevyužít schopností, kvalifikace a dovedností všech svých občanů. Systém diskriminace v zaměstnání a povolání působí jak obrovské škody materiální, tak neméně významné škody morální, v samém základu je jím podlamována pracovní iniciativa a pocit sounáležitosti obyvatelstva.

Je tedy nejen věcí dobrého jména Československa na půdě Mezinárodní organizace práce, ale i nejvlastnějším zájmem rozvoje naší země, aby zákonodárství i praxe v oblasti zaměstnání našich občanů opravdu a důsledně dodržovaly ustanovení úmluvy č. 111 a skoncovaly s diskriminací pracujících pro jejich ideové, politické či náboženské postoje.

Žádáme proto československou vládu, aby této otázce věnovala náležitou pozornost a přikročila k nezbytným opatřením k nápravě stávajících poměrů.

Václav Benda, Jiří Ruml, Jana Sternová
mluvčí Charty 77

Mluvčí Charty 77 ing. Rudolf Battěk je nadále ve vězení.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 7, Č. 5
(KVĚTEN 1984), S. 1–3.

1 O diskriminaci občanů v zaměstnání a stížnostech Charty 77 na porušování čs. pracovního zákonodárství a úmluvy č. 111 viz zejména č. 16 (30.5.1977), č. 40 (19.1.1978), č. 49 (6.4.1978), č. 86 (20.12.1978), č. 92 (7.2.1979), č. 121 (říjen 1979), č. 144 (15.5.1980), č. 170 (26.3.1981), č. 204 (17.5.1982), č. 243 (24.5.1983).

- 2 Srv. D7 (3.2.1977).
- 3 Srv. Hradecká, V.–Koudelka, F.: Kádrová politika a nominoklatura KSČ 1969–1974. Praha, ÚSD 1998, Sešity sv. 31.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Národní politika*, roč. 16 (1984), č. 5.

D280 1984

1984, 20. květen, Praha. – Analýza současného stavu československého oficiálního dějepisectví nazvaná *Právo na dějiny*, zaslána prezidii Čs. akademie věd. (Dokument č. 11/84)

Právo na dějiny¹

Každý národ má svou historickou zkušenost, svou historickou paměť. Jejými stavebními kameny jsou především velké historické události či období, jakési vrcholy dějinných procesů, přelomy či obraty v dějinném vývoji, které určovaly jeho další běh. Vepsaly se do národní paměti a znovu a znovu ožívány stávají se základem, na němž jsou vytvářeny filozofie dějin národů či států, ideové programy či koncepce, státní doktríny. Často ovšem také mýty a falešné obrazy.

Dějiny jsou velkým polem duchovních střetů a zápasů a každá doba si vytváří své pojetí dějin, své představy o jednotlivých epochách či událostech. Vytváří si je v konfrontaci s přítomnými historickými, kulturními a sociálními událostmi, na základě aktuální historické zkušenosti. Lze tedy říci, že historická zkušenost je duchovní útvar neobyčejné dynamiky a složitosti, který vždy určoval a stále určuje životy národů a států. Má neobyčejnou moc zavazující a spojující.

Zájem o dějiny byl a je společný většině kultur, byla to však právě křesťanská kultura (sama pokračovatelka komplikovaných a různorodých tradic), kdo důrazně a důsledně pojal historický vývoj lidstva jako smysluplný proces, který má zásadní význam pro přítomnost, ba bez nějž je přítomnost ve své opravdovosti a plnosti nemyšlitelná. Protože jsme – ať již se k ní hlásíme, nebo ji slovně zatracujeme – v plném slova smyslu dědici křesťanské kultury, a protože dnešní svět jako celek, se všemi svými přednostmi a nedostatky, je touto kulturou rozhodujícím způsobem formován, nemůžeme už myslet a jednat jinak než dějinně a prostřednictvím dějin. Ani zánik, ani záchrana lidského světa se nemohou odehrát mimo dějinnou souvislost.

Je-li přítomnost průsečíkem minulosti a budoucnosti, pak prožívající rok 1984, prožíváme možná – v tomto malém koutku světa, který však nebýval vždy koutkem posledním – rok „velkého zapomnění“. Náš národ je již po desetiletí cílevědomě zbavován své historické zkušenosti jak tím, že státní moc dovoluje zveřejnění pouze takových

prací z oblasti historie, které vyhovují aktuální oficiální ideologii, tak aktivní manipulací se základními historickými skutečnostmi a tradicemi. Toto přivlastňování si historie jako celku má za následek tabuizaci, popřípadě falšování klíčových období našich dějin. Mnohem hrozivější než všechny deformace je však zřejmá tendence dějiny prostě škrtnout, odsoudit je k mlčení a zapomnění – aby se prázdnému kolotání „od výročí k výročí“ dostalo plně satisfakce.

Mýlili se všichni ti, kdo si mysleli, že paměť či zkušenost nelze vyvlastnit tak, jako si někdo přivlastňuje budoucnost. Dnes vidíme, že uzurpace budoucnosti musí nutně vést i k uzurpaci paměti, minulosti. Podíváme-li se na kteroukoli dnešní učebnici dějepisu od základní po vysoké školy, přesvědčíme se o pravdivosti tohoto tvrzení. Je zřejmé, že moc chce používat historickou paměť či zkušenost jen jako nástroj svého panství, že ji chce podřídit svým cílům. Chce, aby existovala pouze paměť mocných a vládnoucích, aby paměť ovládaných potvrzovala výlučně nutnost a správnost bezčasové přítomnosti, zaplněné starostí o obživu a přežití za každou cenu. Specifika totalitní manipulace dějinami tak nakonec nutně spočívá v jejich postupné likvidaci, protože likvidací politiky, veřejného mínění, morálky i ostatních sociálních hodnot nelze do důsledků provést bez odstranění lidské dějinné dimenze jako takové. De facto to znamená návrat před nejdávnější počátky naší kultury – a spíše opuštění kultury vůbec, neboť si nelze dost dobře představit kulturu bez paměti a smyslu.

Jsmo toho názoru, že tomuto zapomínání, žadoucím z hlediska státní moci, je třeba aktivně čelit. Nikdo z nás by neměl v sobě, ať již vědomě nebo nevědomě, nechat zaniknout paměť spravedlnosti a nespravedlnosti, pravdy a lži, dobra a zla, paměť skutečnosti vůbec. Za všechno, co se děje v nás nebo okolo nás, máme nějakou osobní odpovědnost. Sama odpovědnost, sama možnost dát smysluplnou odpověď a ručit za své činy, však předpokládá jistý časový rozměr a tedy také dějinnou zkušenost jako zdroj pochopení a kontinuity. Jestliže se zasazujeme za dodržování lidských a občanských práv, pak se to nedílně týká i znovuožívání historické paměti a v posledku i rekonstrukce dějinné zkušenosti jako takové. Vždyť lidská a občanská práva byla sama

formulována v dějinném procesu a bez živého vztahu k dějinám, bez porozumění jejich smyslu je uplatňování těchto práv pouhou hrou, často dokonce škodlivou a nebezpečnou hrou.

Lidská občanská práva se týkají člověka jako bytosti, jejíž existence se nevyčerpává pouhým okamžitým prožíváním a která žije v pospolitosti bytostí sobě podobných. Proto také nepokládáme zápas o prosazení těchto práv za marný, i kdyby jeho zjevné úspěchy byly sebeskromnější. Pokud bude navzdory všem železným oponám, informačním vakuům, cenzurám a ideologickým propagandám zaznívat hlas odpovědného lidského společenství, pokud bude předávána a obrozována paměť velkých humanitních ideálů, potud bude restituce těchto práv věcí sice obtížnou, stále však ještě možnou.

Avšak dějiny nejsou nějakým pohodlným kataletem ideálů, nýbrž pralesem různorodých skutečností, jímž nás mohou ke skrytým pramenům a plodům vést jen příslušní odborníci. Proto je zápas o právo na dějiny v tomto užším slova smyslu nanejvýš naléhavý. Zajisté existuje celá řada historiků, kteří raději obětovali svůj oficiální statut (a tím i jakoukoli možnost tuzemské publikace) než svou profesionální čest, a pokračují ve své vědecké práci za ztížených podmínek a pro víceméně omezený okruh přátel. Historikové v exilu zajisté konají nesmírně záslužnou práci pro zachování a prohloubení historické paměti našeho národa. Jedněm i druhým je však přístup do pralesa historie nesmírně ztěžován, a hlavně, obyčejný československý občan má jen zřídka kdy možnost zjednat si je za průvodce. Existuje také několik poctivých historiků (ale ubývá jich ze dne na den), kteří ještě smějí oficiálně publikovat, avšak jen za tu cenu, že je jim dovoleno vstoupit pouze do odlehklých, přesně vymezených koutů pralesa, které moc pokládá za nevýznamné.

Drtivá většina občanů je tedy nedobrovolně odkázána na oficiální tradování dějin v té podobě, v jaké se s nimi setkává od odborných publikací až po školní učebnice či historizující beletrii. A manipulace s dějinami je v této zemi neomezená. Porovnáme-li naši situaci se situací v okolních státech, jsme na tom patrně nejhůře. Není snad jediného období našich dějin, jediného závažného fenoménu kulturního či

společenského, které by nebyly podávány zkresleně a falešně a ostouzeny či glorifikovány podle momentálních potřeb moci. A stále více období je prostě zahalováno mlčením. Nikoli strůjcem, zajisté však jedním z hlavních vykonavatelů je i dnešní československá historiografie, a to jak její instituce, tak lidé, kteří v nich pracují. Proto se pokoušíme podat alespoň kusou zprávu o jejím současném stavu, jsouce si vědomi, že bez zásadní nápravy ve věcech obecných není možná ani náprava na tomto poli, zdánlivě tak okrajovém a přece tak významném právě pro budoucnost našich národů.

Bohužel nedisponujeme dostatečně podrobnými údaji o slovenské historiografii, takže jsme v následujících rozborech nuceni jednostranně vycházet ze stavu historiografie české. Dostupné informace a hlavně zhodnocení oficiálně publikovaných prací slovenských historiků nás však vedou k závěrům, že situace – snad až na mírnější průběh „konsolidace“ a o málo lepší přístup k zahraniční literatuře a vědeckým stykům – je zde obdobná, to jest naprosto katastrofická. Jeden jediný příklad za všechny: Jozef Jablonický, přední (funkcí i erudicí) slovenský marxistický historik, který dokonce bez nesnází prošel sítí konsolidačních prověrek, v polovině sedmdesátých let se však dopustil hned dvou smrtelných hříchů: odmítl nabídku, aby se stal (se svým mezinárodním věhlasem a styky) agentem československé rozvědky, a na svém vlastním poli (nejnovější dějiny) studoval s přílišnou vědeckou svědomitostí skutečnosti nepohodlné některým z představitelů současné moci. Z toho důvodu mu byla oficiální vědecká práce zcela znemožněna, jako člověk je již řadu let perzekvován s vynalézavou rafinovaností (na Slovensku drží patrně prim co do počtu domovních prohlídek i co do množství odňaté literatury a odborné dokumentace).

Instituce

Jelikož hlavní historické instituce, vědecké ústavy, archivy a muzea zůstávají a vládne v nich stále jakýsi provoz, mohl by náhodný pozorovatel soudit, že se v naší historiografii nic nezměnilo, že to jsou stále místa, kde se pečuje o to, aby byla uchována dějinná paměť této země, rozvíjena historická bádání a vědecky formulována historická zkušenost našeho státu a našich

národů z hlediska potřeb a otázek přítomnosti. Tak, jako tomu bylo od vzniku těchto institucí... Pokusíme se ukázat, že by nebylo nic klamnějšího než takový soud, že se v české historiografii změnilo mnohé či dokonce vše a že dnešní stav lze označit za tragický.

Začneme archivy. Jejich organizace, úroveň a uspořádání jsou v celoevropském měřítku velmi dobré. Velmi mnoho však záleží na odborných kvalitách a svědomitosti jednotlivých archivářů – a trend, daný měřítky pro jejich výběr i pro hodnocení jejich práce je zřetelně sestupný. Přístup k materiálům je u nás de iure omezen v podstatě stejně jako na Západě. Je totiž třeba rozlišovat archiválie do roku 1918 a po tomto roce. Do roku 1918 jsou archiválie přístupné prakticky každému, kdo se vykáže občanstvím republiky, zatímco materiály po roce 1918 vydává archivář podle vlastního uvážení a své případné odmítnutí nemusí nijak zdůvodňovat. Tak je otevřen prostor pro libovůli, v mnoha případech však jen zdánlivou, protože pečlivě instruovanou ze strany moci (ne nadarmo spadají u nás všechny archivy pod správu ministerstva vnitra!). Jinou záležitostí je oficiální zpřístupnění fondů, obsahujících materiály k politickým dějinám první republiky a samozřejmě k období poválečnému, k dějinám Po roce 1948 atd. Zde jsou archivy zásadně nepřístupné veřejnosti a můžeme se právem domnívat, že mnohé dokumenty byly již zničeny. Dále je třeba uvést, že do Archivu Kanceláře prezidenta republiky je přístup umožněn pouze na zvláštní žádost. Tento archiv obsahuje i bývalý tzv. Hradní archiv s množstvím cenného historického materiálu, například k dějinám 17. století, který se tímto správním zařazením stal prakticky nedostupným.

V minulosti byly archivy vždy také vědeckými institucemi a jejich pracovníci aktivně vědecky pracovali. Tak tomu dnes již vůbec není. Pracovníci archivů fondy pouze spravují, vědecká práce se u nich nejen nepředpokládá, ale byla by čímsi podezřelým. V souvislosti s trendem stále většího uzavírání a zneprístupňování materiálů musíme konstatovat, že archivy postupně přestávají plnit svou funkci. Na to úzce navazuje problém velkých edic dokumentů z naší minulosti. Základní ediční řady, zahájené namnoze ještě před vznikem samostatného československého

státu, přestaly po druhé světové válce existovat nebo zvolna zanikají dodnes. Sněmy české byly ukončeny za první republiky a od té doby v chybějících částech nedoplněny. Archiv český, na němž by bylo možné pracovat neustále, zůstal netknutý, v řadě *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, založené roku 1904 Gustavem Fridrichem, vyšlo po válce šest svazků, práce pouhých dvou badatelů. A tak by bylo možné pokračovat dále... Výjimkou ze žalostné situace v ediční činnosti nejsou ani pětisvazková *Documenta belli tricenale*, protože v tomto případě připadá rozhodující zásluha na dokončení edice německému nakladatelství, respektive penále, jež hrozilo z prodlení. Ještě horší je stav ediční činnosti pro novější období. Jediným edičním podnikem je totiž jeden svazek dokumentů k poddanskému povstání roku 1775, vyšlý k dvoustému výročí události. Pro století 19. a 20. vědecké edice chybějí vůbec, nejsou ostatně k dispozici ani základní chrestomatie. A to u nás existují vedle archivů velké vědecké historické ústavy, které mají v základním popisu práce mimo jiné také ediční činnost!

Podívejme se nyní, jak pracují tyto ústavy. Naší hlavní vědeckou institucí v oboru historiografie je Historický ústav ČSAV, který má dnes asi sto zaměstnanců. Pokusíme se však dále ukázat, že výzkum národních a světových dějin je zde deformován a zničen do té míry, že lze právem mluvit o karikatuře na historiografii. Už na první pohled je patrná ohromující neplodnost této instituce, nemožnost, aby se v jejích zdech zrodila nějaká závažnější historická práce, která by zaujala naši veřejnost. Státní plán výzkumu se v Historickém ústavu neplní již dvanáct let, za tu dobu již ovšem ústav pohltil desítky milionů korun. Pro spravedlnost dodejme, že ve stejné či velice podobné situaci se nachází celá řada akademických ústavů, například Filozofický, Ekonomický, Orientální atd. Jsou to velké, nákladné a společensky naprosto neúčinné instituce, jaké mohou existovat jen v tomto systému.

Obecně lze říci, že se v naší historiografii stále stupňuje trend, spočívající v potlačování historie před rokem 1918, v preferování prací o moderních dějinách, kde zas ovšem buď chybějí skutečně kvalifikovaní autoři, nebo jsou práce podrobeny takovému ideologickému tlaku, že jsou prakticky znehodnoceny. Například dějina-

mi středověku se Historický ústav ČSAV nezabývá a bádání o této epoše se redukuje pouze na tzv. krizi feudalismu. Proto má oddělení starších českých dějin, které má pokrýt české dějiny až do roku 1848, pouze devět odborných zaměstnanců, zatímco oddělení dějin přírodních věd, které do Historického ústavu vlastně vůbec nepatří, jich má čtrnáct. Jediným souvislým zpracováním českých dějin je v posledních desetiletích tzv. Přehled čs. dějin. První dva svazky jsou relativně dobré, přes nekvalifikované zásahy ředitele ústavu, rukopisy dalších svazků však nejsou a kromě třetího svazku pravděpodobně nebudou dokončeny. Obecné dějiny nejsou v ústavu vůbec zpracovávány, pouze jako dějiny vybraných ideologických trendů, přičemž jsou do roku 1918 důsledně preferovány hospodářské dějiny. Tyto hospodářské dějiny jsou ovšem zpracovávány podle tak primitivních metodologických schémat, že jsou zcela vytrženy ze souvislostí s dějinami kultury a sociálních vztahů, s vývojem symbolických systémů obecně atd. V naší historiografii totiž vůbec neexistuje interdisciplinární výzkum. To, co je dnes samozřejmé a běžné ve světové historiografii, je pro naše historiky neuskutečnitelným snem. Nespolupracují s ekonomy, sociology, psychology, kulturními antropology, s nikým. To je ovšem jen jeden aspekt naprosté duchovní izolace Historického ústavu a dalších vědeckých institucí u nás! Téměř neexistují kontakty se západní historiografií, českoslovenští historikové se nezúčastňují sympozií, kongresů, nepublikují – až na nepatrné výjimky – na Západě své články a knihy. Dnešní historik nejenže nemůže zajet do rakouského archivu, přestože jsme měli do roku 1918 s Rakouskem společné dějiny, ale nemůže si většinou ani opatřit novinky světové literatury. Dnes se již stává problémem i prosadit překlad nějaké kvalitní sovětské historické práce.

Izolace od západní Evropy je pak doplněna izolací od našich nejbližších sousedů. Naše historiografie vůbec nezná pojem střední Evropy a jejich společných dějin politických, sociálních a kulturních. Nikdo nezkoumá vztahy historie našich zemí k dějinám polským, maďarským nebo německým. Jako bychom nežili v jednom geografickém prostoru, jako by se naše dějiny po staletí úzce neprolínaly ve všech oblastech. Je vůbec možné, aby někdo vážně zkoumal dějiny

Čech a Moravy a tvářil se, že vztah Čechů a Němců v těchto dějinách není žádným problémem? Není pak divu, že naše historiografie vypadá vedle sovětské, polské nebo německé zoufale strnule a neaktuálně. Vždyť také český historik nemá v roce 1984 k dispozici ani základní bibliografickou příručku (ačkoli Akademie má k tomuto účelu speciální oddělení). V důsledku osobních perzekucí přestala totiž vycházet. Tím se dostáváme k lidským a morálním problémům naší historiografie.

Lidé

Bez nadsázky lze říci, že v dnešní oficiální historiografii nejsou žádné velké osobnosti, které by svým dílem sehrávaly v jakémkoli ohledu významnější úlohu. Máme sice několik odborně fundovaných historiků, ať již v Historickém ústavu nebo na Filozofické fakultě UK, kteří jsou schopni napsat zajímavou práci; i ti však – ať již z opatrnosti nebo z nutnosti – většinou zůstávají daleko za tím, co by bylo možné od nich očekávat, rozměňují své schopnosti na okrajových tématech a vyhýbajíce se jakémukoli koncepčnějšímu přístupu. Z historiků, kteří „přežili“ konsolidaci, byla například v Historickém ústavu většina nucena změnit své zaměření, přejít na jinou problematiku, vzdát se svých pracovních plánů. Mnozí pak raději rezignovali. Vědecké ústavy, speciálně společenskovědní, jsou u nás ovládnuty jako nějaká feudální obročí svými řediteli, kteří v nich většinou nastolili atmosféru strachu, nedůvěry, pokrytectví, atmosféru, která má velký podíl na oné tvůrčí neplodnosti, o níž jsme se výše zmínili. Zájem na skutečném rozvoji vědního oboru nemá nakonec téměř nikdo.

Nebudeme opakovat známá fakta o rozsáhlé perzekuci českých historiků v období normalizace. Škody, které byly způsobeny naší historiografii, byly nesmírné, a oficiální věda se z nich pravděpodobně dlouho nevzpamatuje. Mnohdy se však zapomíná, že snad ještě větší škody jsou páchany i nadále a systematicky, ač jistě méně viditelně a veřejně. Perzekuce, o níž tu mluvíme, probíhá vskrytu a jsou při ní obětováni a vědecky likvidováni především mladí lidé, kteří ani neměli čas se vypracovat v osobnosti-historiky a jsou veřejnosti zcela neznámí. Jde o mladou generaci historiků, kteří přišli do vědeckých institucí na

počátku sedmdesátých let. V naprosté většině byli odstraněni, protože nesledovali dost horlivě likvidátorskou politiku svých vedoucích. Druhá generace přišla do institucí po roce 1975 a z ní je již značná část ochotna se podílet na pozvolném zániku historiografie. Stále však platí pravidlo, že čím větší kdo projeví samostatnost v myšlení, čím větší tvůrčí schopnosti, tím rychleji si podpisuje nad sebou ortel. A nemusí jít o žádné velké věci. Jako příklad aktuální perzekuce můžeme uvést postup našich mocenských orgánů proti Historickému klubu. Tento klub, existující od první republiky, patří dnes pod Národní muzeum. V jeho rámci se pořádají občasně odborné historiografické přednášky. Problém spočívá v tom, že si uchovává jistou minimální autonomii, totiž že přednášky a účast na nich nepodléhá dosti důkladné manipulaci ze strany moci. Proto jsou v současné době členové klubu pracující ve vědeckých institucích nuceni podepisovat prohlášení, že nesouhlasí, aby se přednášek zúčastňovali lidé mající vztah k Chartě 77.

Takto manipulovaná současnost nemůže mít pochopitelně žádný vztah k tradici, k tradici české historiografie, k odkazu významných českých historiků, kteří často přímo ovlivňovali dějiny tohoto národa a státu. Snad ještě v žádném období českých dějin se moc nechovala tak nepřátelsky k historikům a jejich dílům, k české historii. Ve všem vládne zlom, diskontinuita, přerušení všech přirozených vazeb. Všechno, co kdy bylo o naší minulosti napsáno, všechny diskuse o pojetí a smyslu českých dějin upadají či upadají v zapomenutí. I pouhé dějiny historiografie, jaké v sedmdesátých letech napsal nedávno zesnulý historik F. Kutnar, byly na oficiálních místech přijaty s nelibostí a dnes jsou na indexu. Nevycházejí žádné práce Palackého, Pekaře, Šusty, Krofty, Novotného, Chaloupeckého, Urbánka, Bartoše, Slavíka, Kalisty. Tak bychom mohli pokračovat v dlouhém seznamu těch, kdo byli „odsouzeni“ k mlčení – namnoze řadu desetiletí po své smrti.

Pojetí dějin

Nenavazuje-li naše současná historiografie na žádnou tradici, nezamýšlí-li se nad velkými problémy českých dějin, jak to činily celé generace našich nejlepších historiků, není to pouze

proto, že by pokládala dosavadní tradice za reakční a překonané a stavěla proti nim své pojetí. Současná historiografie totiž v podstatě nemá o čem přemýšlet. Dostala se svým vnitřním rozpadem do slepé uličky: nemá dnes žádnou jednotnou koncepci, ať již národních nebo světových dějin, žádná oficiální instituce dnes například není schopna zpracovat synteticky nějaké historické období, ať již z dvacátého století nebo středověku. Jejím základním problémem je naproti metodologická sterilita, která jí znemožňuje jakkoli se hnout z místa. Někdo by mohl namítnout, jak je to možné, když se naše historiografie řídí marxistickou metodologií, přičemž marxismus sám je směrem výrazně historizujícím. Ano, i řada historiografických škol na Západě se přiznává k marxistické inspiraci a jsou to často školy vynikající. Naše historiografie však zřejmě pochopila marxismus jako cestu mimo dějiny, jako útěk od dějin. Jestliže tvrdošijně setrvává u představy „historie“ jako neosobní ideje, vybavené nějakými apriorními zákonitostmi, a stále zavírá oči před významem kultury, náboženství a především svobodné lidské dějinné subjektivity, pak opravdu nikdy nemůže pochopit dějiny jinak než jako snůšku špatných ilustrací takové představy (retušování a falšování těchto „špatných“ ilustrací se docela samozřejmě stane jejím hlavním metodologickým principem). Dějiny bez člověka i bez Boha přirozeně nemohou mít žádný smysl – nesmíme se tedy divit, že tradiční spor o smysl českých dějin naší historiografii nic neříká. Viděl-li například Masaryk smysl českých dějin v humanismu a Pekař v náboženství, dnešní historici v Akademii vůbec nevědí, že by se na nějaký smysl dějin měli ptát.

Jak tedy vypadá pojetí českých dějin v současné historiografii? Jedním z hlavních prvků tohoto pojetí je antikřesťanský a anticírkevní postoj. Katolická církev, která měla v českých dějinách fundamentální význam až po novověk, tj. po osmnácté století, je pro nynější českou historiografii jednoznačně a za všech okolností retardačním činitelem, vždy hrála potlačovatelskou roli, protože byla pouze velkým feudálem a ničím jiným. Do husitství naše historiografie nesleduje vývoj kultury, protože jejím hlavním nositelem byla církev, ale ani vývoj sociálních vztahů a mentality, protože i ty církev, resp. křesťanství výrazně

formovalo. Dějiny jsou stereotypně redukovány na základní fakta z politických dějin a na vývoj ekonomiky, přičemž je jasné, že ani jedno, ani druhé nelze bez náboženství a kultury pochopit. Vždyť je známo, že středověký český stát vznikl v souvislosti s přijetím křesťanství, že řada světců uctívaných po celá staletí (sv. Václav, Vojtěch, Prokop, Jan Nepomucký) byla centry, okolo nichž se organizoval a rozvíjel národní život politický a kulturní. Křesťanství a církev nás vždy spojovaly s dějinami Evropy. Současnou historiografii však zajímá teprve tzv. první krize feudalismu, husitská revoluce. To je také první období, kdy začíná věnovat pozornost duchovním a kulturním jevům. Ovšem v jaké podobě! Již od padesátých let bylo vynaloženo mnoho úsilí najít v husitství něco, co v něm nikdy nebylo, co by však vyhovovalo ideologickým schémátům: prvky raného kapitalismu či projevy nějaké kulturotvorné energie národa, údajný český demokraticismus atd. V pojetí husitství se koncentrovaným způsobem projevují všechny iluze a omyly naší historiografie.

Dalším obdobím, kterému je věnována opět pozornost, je šestnácté a sedmnácté století, protože zde se odehrával zápas určité části Čech a Moravy s Habsburky. Habsburkové jsou dalším strašidlem české historiografie. Vždy negativní, vždy reakční. V soudobé oficiální historiografii nemáme jedinou seriózní práci o této dynastii českých králů a jediné pravdivější zhodnocení jejich významu pro naše a evropské dějiny. Odtud také naprosté mlčení o české šlechtě a její dějinné úloze. Konflikt s Habsburky v šestnáctém a sedmnáctém století je zpracován na rovině politických událostí a ekonomického vývoje, zcela však chybí analýza náboženských a národnostních poměrů. Zde vládou dodnes neuvěřitelné mýty. Třicetiletou válkou jako by pro naši historiografii skončily české dějiny. O sedmnáctém a osmnáctém století nemáme jedinou syntetickou práci, první knihy se objevují až o devatenáctém století, přesněji o jeho druhé polovině. Jen o sociálních, kulturních a vědeckých poměrech této doby existuje několik poměrně zasvěcených prací. Dluh historiografie vůči dalším obdobím českých dějin nebudeme ani rozebírat, protože vznik první republiky na tom není lépe než baroko a o odboji za 2. světové války bylo v posledních

desetiletích vymyšleno tolik legend, bezostyšně glorifikujících stoupence budoucí moci a stejně bezostyšně difamujících její odpůrce, přičemž ti přeživší obyčejně prodělali několikrát přeřazení z jedné kategorie do druhé, až člověk žasne nad pestrostí a přizpůsobivou pohotovostí národní fantazie. Se seriózní historiografií to však má opravdu málo společného.

V podstatě je možné konstatovat, že o politických dějinách tohoto státu od roku 1918 až po dnešek nebylo napsáno nic pravdivého, respektive že o klíčových událostech se nesmí psát vůbec. Jak jsme již uvedli, nejsou k tomuto období k dispozici archivy, není možné si volně vypůjčit knihy nebo časopisy. Důvod spočívá v tom, že tato nedávná minulost leží, jak bychom řekli, v zájmové sféře jedné politické strany. Vůbec celý stav současné české historiografie svědčí jasně o tom, že v budoucnu se již nikdy nesmí připustit, aby veřejné instituce, jakými jsou například historické vědecké instituce, jež by měly patřit celému národu, byly používány ku prospěchu jedné filozofie, jednoho politického názoru. Naše historiografie prokázala, že právě pod touto vlajkou se stala národu naprosto nepotřebnou a zbytečnou, stala se sídlem mravního a historického nihilismu.

Katastrofičnost situace československé historiografie, respektive dějinné paměti vůbec je zřejmá, vážnost nebezpečí pro bezprostřední budoucnost našeho národního společenství může odborník i laik přehlédnout opravdu jen z moci úřední. Nepochybně se však najdou mnozí, kdo budou pokládat předložený rozbor za neúplný či nevyvážený, kdo budou odlišně definovat základní příčiny současné krize a navrhopvat jiné cesty k nápravě. Ztracená vážnost historiografie, ztracený poměr k dějinám nemohou být obnoveny jinak než poctivou konfrontací rozdílných stanovisek: vítáme proto každý vážný hlas, ať již jednotlivce či skupiny k danému problému, a podle svých možností jej zveřejníme stejným způsobem.²

*dr. Václav Benda, Jiří Ruml, Jana Sternová
mluvčí Charty 77*

Mluvčí Charty 77 Rudolf Battěk je nadále ve vězení.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 7 (1984), Č. 5, S. 3–7.

1 *Autory Práva na dějiny byli Rudolf Kučera a J. P. Kučera z okruhu samizdatového časopisu Střední Evropa. Dokument vzbudil zejména v prostředí Charty velkou, dále než rok trvající diskusi o pojetí českých dějin a o zveřejňování kontroverzních textů jako dokumentů Charty 77. Dokument byl především kritizován pro porušení vžitě ediční praxe – až dosud mluvčí vždy uváděli příspěvky k diskusi jako přílohy a nikoliv jako dokument, jehož autenticitu potvrzují svým podpisem. Vzhledem k tomu, že text Právo na dějiny nevyjadřoval názory většiny chartistů, někteří signatáři navrhovali tento dokument odvolat (např. v brněnské diskusi na podzim 1984). První zásadní kritiku k obsahu dokumentu napsali M. Hájek, H. Mejdrová, J. Opat a M. Otáhal v dopise mluvčím Charty 77 z 25. 6. 1984, kterou zveřejnili mluvčí Charty 77 ve zkráceném znění až 26. 9. 1984 (srv. D286). Další diskuse se týkala hlavně současného stavu historiografie a konkrétního stavu vědecké práce jednotlivých historiků, organizací a ústavů a smyslu a pojetí českých dějin.*

K nedostatečnosti současné historiografie, zejména k nutnosti její analytické kritiky, nebylo výhrad. Kritice byla především podrobena pasáž dokumentu paušálně odsuzující současný stav a nepřesná a nepravdivá tvrzení o konkrétních pracích historiků, o činnosti archivů a vědeckých ústavů (srv. brněnskou kritiku, o níž podrobně Mezník, J.: Kritický komentář k dokumentu Charty 77 č. 11/84 in: Informace o Chartě, roč. 7 (1984), č. 11, s. 26–33, příloha.) Hlavní kritické připomínky a ohlasy se týkaly ideové orientace textu, totiž jeho křesťansko-katolického pojetí (srv. např. Křen J.: K právu na dějiny, tamtéž, roč. 7 (1984), č. 10, s. 11–13). K problematice smyslu českých dějin se hned na začátku diskuze vyslovil M. Hübl ve stati z 30. 6. 1984 Svár dvou pojetí českých dějin, tamtéž, roč. 7 (1984), č. 7–8, s. 25–26, že v dokumentu vlastně jde o názor integrálně katolického pojetí (v duchu odkazu J. Durycha a J. Zahradníčka prezentovaného v současnosti L. Jehličkou). V tomto směru diskuse pokračovala v duchu mnohaletého sporu mezi katolickým a protestantsko-masarykovským pojetím českých dějin (zastoupeným v diskusi J. Símsov, F. Šamalíkem, okruhem okolo B. Komárkové aj.).

Četné diskuse ostatních účastníků a zejména kritika J. Mezníka podnítila autory dokumentu, aby se obrátili na mluvčí Charty 77 a požádali je o zveřejnění dalšího textu Dějiny a dějepiscectví jako kulturní fenomény (tamtéž, roč. 8 (1985), č. 3, s. 9–16), v němž vysvětlují svá stanoviska a zejména reagují na Mezníkovu kritiku. Stanoviska autorů komentovali kriticky hlavně

P. Uhl, J. Křen a J. Mezník. Přiznali zásluhy autorů dokumentu *Právo na dějiny o oživení zájmu o dějiny, ale jejich stanoviska označili za problematická a v podstatě diletantská, nepoctivá.*

Jeden z hlavních aktérů diskuse o *Právu na dějiny* J. Mezník dokument zhodnotil: „Má zásluhu v tom..., že upozornil na potřebu zabývat se naší historiografií, pojetím našich dějin a vůbec teoretickými otázkami, ale ať se na mne autoři dokumentu nezlobí: dokument se základní pochybnou koncepcí, s velkým množstvím věcných nedostatků základem diskusí v těchto otázkách být nemůže...“ (Mezník, J.: *Podruhé a naposledy o dokumentu Právo na dějiny*. Tamtéž, roč. 8 (1985), č. 3, s. 9.

Přehled příspěvků v diskusí o dokumentu *Právo na dějiny* srv. poznámky k D307 (10.5.1985).

Václav Benda v dopise V. Prečanovi z 2.6.1984 popsal okolnosti vzniku a vydání dokumentu 11/84:

„Více než roční proces vzniku tohoto materiálu byl spěšně a předčasně uzavřen, protože se na pokyn ÚV KSČ právě rozbíhá kampaň proti některým jevům v současné historiografii, které, nejsou pouhými vědeckými či ideologickými úchytkami, ale, vědomě připravují nový osmašedesátý rok: jsou jí ohroženy nejen ediční počiny, ale i celá řada konkrétních osob (od autorů po redaktory a lektory). Dokument má nepochybně daleko k dokonalosti, leč vydali jsme jej v naději (sdílené jeho autory i lidmi určenými k ‚odstřelu‘), že obvyklá reakce moci na kritiku Charty spočívá v lakování příslušné oblasti, narůžovo’ a že by tedy mohl hned v zárodku zrazit onu zhoubnou kampaň. Velice proto záleží na co nejrazantnější publicitě dané problematiky!“ ČSDS, sb. Charta 77, korespondence.

O diskusí průběžně informovaly *Informace o Chartě*. Viz též D286, 297 a 308.

2. V ÚSD, sb. FMV-Ch, je uložen strojopisný opis pořízený Federálním ministerstvem vnitra ČSSR s opisem dopisu historiků-signatářů Charty 77 M. Hájka, H. Mejdrová, J. Opat a M. Otáhal a z 25. června 1984, adresovaného mluvčím Charty (viz D286 z 26.9.1984).

PLNĚ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 14 (1984), č. 5, s. 71–75 • *Diskuse*, č. 20 (únor 1985), s. 1–10, 10–18, 19, 20–26, č. 21 (únor 1985), s. 1–10, 10–16 • *Charta 77 1977–1989*, s. 254–259.

KRÁČENÝ TEXT: In: *Národní politika*, č. 7 (červenec 1984) • *Sborník k českým dějinám*. In: ÚSD, pozůstalost M. Hübla, samizdat, kart. 10.

SOUPIS KOMENTÁŘŮ A DISKUSNÍCH PŘÍSPĚVKŮ K DOKUMENTU (ŘAZENO CHRONOLOGICKY):

1. D286, dokument Charty 77 16/84 (26. září 1984) • Příloha k dokumentu: M. Hájek, H. Mejdrová, J. Opat, M. Otáhal: Dopis mluvčím Charty 77 (25. června 1984).
2. Hübl, M.: Svár dvou pojetí českých dějin (30. června, dovětek 10. srpna 1984). In: *Informace o Chartě 77*, roč. 7, (1984), č. 7/8, s. 22–23.
3. Poznámka redakce k příspěvku M. Hübla. In: *Informace o Chartě 77*, roč. 7 (1984), č. 7/8, s. 22–23.
4. Uhl, P.: Mluvčím Charty 77 V. Bendovi, J. Rumlovi a J. Sternové (8. října 1984). ÚSD, pozůstalost M. Hübla, strojopis, 4 s.
5. Mlynárik, J.: Charta 77 a diskusia o historiografii. In: *Informace o Chartě 77*, roč. 7 (1984), č. 7–8.
6. Kohout, L.: Odpovědnost historiků vůči dějinám i budoucnosti národů Československa. In: *Informace o Chartě 77*, roč. 7 (1984), č. 9, s. 10–14.
7. Brněnská diskuse k *Právu na dějiny* (podzim 1984). ČSDS, sb. Charta 77 (archiv J. Hájka), strojopis.
8. Tesař, J.: Problém politický – komentář k dopisu čtyř kolegů mluvčím Charty 77. In: *Dialogy*, 1984, č. 6.
9. Mezník, J.: Kritický komentář k dokumentu Charty č. 11/84. In: *Informace o Chartě 77*, roč. 7 (1984), č. 11, s. 26–33.
10. Šamalík, F.: O integrálním katolicismu a Durychově pojetí českých dějin (leden 1985). In: ČSDS, sb. Charta 77 (archiv prof. Hájka), strojopis.
11. Malý, R.: K diskusí o dokumentu č. 11/84 nazvaném *Právo na dějiny*. In: *Informace o Chartě 77*, roč. 8 (1985), č. 1, s. 18–19.
12. Šabata, J.: Dodatečná poznámka k diskusí o dokumentu Charty 77 *Právo na dějiny* (prosinec 1984). In: *Informace o Chartě 77*, roč. 8 (1985), č. 2, s. 7–9.
13. Autoři *Práva na dějiny*: *Dějiny a dějepisectví jako kulturní fenomény*. In: *Tamtéž*, č. 3, s. 9–16.
14. Křen, Jan: K *Právu na dějiny*. 20. září 1984. In: *Tamtéž*, roč. 7 (1984), č. 10, s. 11–13.
15. Křen, J.: O dosud nevyřešené nemoci diletantismu v české historiografii. 24. března 1985. ÚSD, pozůstalost M. Hübla, strojopis, 2 s.
16. Hájek, M.–Mejdrová, H.–Opat, J.–Otáhal, M.: Vyjádření k textu *Dějiny a dějepisectví jako kulturní fenomény* (27. března 1985). ÚSD, pozůstalost M. Hübla, strojopis, 1 s.
17. Mezník, J.: *Podruhé a naposledy o dokumentu Právo na dějiny* (březen 1985). In: *Informace o Chartě 77*, roč. 8 (1985), č. 5, s. 5–9.
18. AB: Tak trochu v obavách... (březen 1985). ČSDS, sb. Charta 77, fotokopie, 2 s.

19. Uhl, P.: O třech nepoctivostech autorů Práva na dějiny (březen 1985). ÚSD, pozůstalost M. Hübla, fotokopie, 7 s.
 20. Kohout, L.: České dějiny v pojetí katolického „integrála“. ČSDS, sb. Charta 77 (archiv prof. Hájka), strojopis, 7 s.
 21. Kohout, L.: Poznámky k druhému textu autorů Práva na dějiny. *Tamtéž*, 6 s.
 22. Pithart, P.: Mlčeti zlato (duben 1985). In: *Kritický sborník*, roč. 1985, sv. 2, s. 91–99.
 23. Hübl, M.: Presentismus a kontaminace nejsou metodou historikovy práce. ÚSD, pozůstalost M. Hübla, strojopis, 27 s.
 24. Benda, V.–Uhl, P.: Mlčení vypadá jinak (25. květena 1985).
 25. Jehlička, L.: Právo na dějiny – trochu jinak. In: *Svědectví*, 1985, č. 19, s. 595–609.
 26. Senna, K.: Kdy a co nás zkazilo. *Tamtéž*, s. 611–624.
 27. Kohout, L.: Historie národa a státu v křivém zrcadle militantní ideologie. In: *Ze zásvuky i z bloku*, 1985, č. 5, 16 s.
 28. Kotrlá, I.: Právo na dějiny. In: *Obsah*, listopad 1985, 8 s.
 29. Úvodní poznámka (červenec 1985). In: *Střední Evropa*, V, s. 1–3.
 30. Konstantin: O právu na dějiny úvaha spíš osobní. In: *PARAF*, 1987, sv. 7, 5 s.
 31. Hradec, J.: O několika pokleslých apologiích s dodatkem o právu nemít (na) dějiny. In: *Komunikace*, 1988, č. 2–3, 8 s.
 32. J. P.: O pohled na české dějiny (s.d.). ÚSD, pozůstalost M. Hübla, strojopis, 2 s.
- Viz též D286 a 308.

D281 1984

1984, 23. květen, Praha. – Odpověď na pozvání na mírový kongres v Heidelbergu „Řekni Ne atomovým zbraním“.¹

Vážení a milí přátelé,
nejsrdečnější dík za Vaše pozvání ke kongresu, na němž jednáte o „cestách k mírovému pořádku v Evropě“. Cítíme se poctěni tímto projevem Vaší důvěry a solidarity. Chápeme, že platí nejen našim osobám, ale všem, kdo v naší zemi usilují o nalezení těchto cest. Tak jako Vy jsme si vědomi vážnosti současné krize v mezinárodních vztazích a nebezpečí hrozící naší i Vaší zemi, celé Evropě a celému lidstvu ze stupňování zbrojení i napětí mezi velmocemi a vojensko-politickými bloky, jejichž dělící čára je zčásti i na hranici mezi Vaší a naší zemí. Rozmístování jaderných raket u Vás i u nás v současné době toto nebezpečí jen zvyšuje. Roste možnost zpusťování našich zemí a vyhubení našich národů, je ohrožena jejich budoucnost a ochuzována již jejich současnost tím, že výsledky práce nejlepších mozků i nejdovednějších rukou pohlcuje toto zbrojení a zároveň znemožňuje, aby mohly účinněji přispívat k řešení globálních problémů celého lidstva. Tlak těchto skutečností i výhled na tyto perspektivy postihuje i myšlenkový a morální stav a vývoj společností žijících v jejich stínu. S militarizací je jim vnucován černobílý pohled na světové dění, zvyšuje se manipulování s lidmi ze strany mocenských aparátů, jsou omezována občanská práva a zpochybňována lidská důstojnost. To vše vybízí k hledání cest a prostředků, jak zastavit a odvrátit tuto hrozbu.

Vážíme si toho, že jste na program kongresu zařadili kromě jiného také Forum V: Význam mírové diskuse ve východní Evropě pro západní mírové hnutí. Podmínky a formy této mírové diskuse alespoň u nás jsou podstatně odlišné od Vašich. Proto již úvodem k tomuto tématu musíme opakovat, co jsme mnohokrát řekli a napsali v našich rozhovorech a korespondenci s členy západních mírových hnutí: Obranu lidských a občanských práv v zemích, kde jsou potlačována, považujeme za předpoklad i neoddělitelnou součást každého úsilí o opravdový mír, který by nebyl jen přestávkou mezi válkami a přípravou nové, ještě hroznější války. Opravdová diskuse o míru není možná bez minimální svobody

projevu mínění, jež je předpokladem i pro autentickou spontánní angažovanost pro věc míru. Tam, kde moc potlačuje tyto svobody násilím, má méně zábran sahat k násilí navenek. V tomto smyslu považujeme mír za nedělitelný. Možná, že se v tom neshodneme s někým z účastníků Vašeho kongresu.

Neznamená to, že bychom podceňovali jednotlivé technické a organizační aspekty mírového uspořádání. Ve svých úvahách a diskusích – omezených uvedenými podmínkami v naší zemi, jež nám ostatně nedovolí ani osobní účast na Vašem jednání – věnujeme pozornost otázkám, jak zmenšit napětí a nebezpečí hrozící nám i Vám z mimořádné intenzity nakupení ničivých prostředků právě na linii styku obou bloků v Evropě. Jistě by zmenšení této intenzity právě v této oblasti mohlo k tomu přispět.

Bezatomový koridor, jak jej navrhuje Palmeho komise, zasluhuje pozornost a podporu mírového hnutí. Zaujal nás i návrh, který jsme četli nedávno v časopise *Neue Gesellschaft*, oživující dnes již téměř zapomenutý plán Rapackého na pásmo bez atomových zbraní, cizích vojsk a snížený stav domácích vojsk i výzbroje ve střední Evropě, i když snad dnes těžko uskutečnitelný.

Zaslouží pozornost a podporu také myšlenka závazku nepoužití jaderných zbraní a smluvního potvrzení závazku nepoužít síly v mezinárodních vztazích. Tento závazek je ovšem již zakotven v Chartě spojených národů a řadě smluv o ní se opírajících. Jeho porušení v různých částech světa (také vůči naší zemi) ukazuje, že bez náležitých kontrolních ustanovení by taková další smlouva sotva přispěla k zmenšení a překonání nedůvěry. Domníváme se, že jen v takovém kontextu by mírové hnutí svou podporou tohoto návrhu sehrálo pozitivní úlohu.

Právě v této souvislosti by bylo správné ukázat na vzájemnou závislost závazku nepoužívání síly k řešení politických problémů navenek a respektování občanských práv a svobod uvnitř států. I to vyplývá z Charty SN, z Deklarace lidských práv i paktů z ní vycházejících. Výrazně byla vyjádřena v Závěrečném aktu z Helsinek a loni znovu v dokumentu madridského zasedání KBSE. Myslíme, že by mírové hnutí mělo zvláště těmto dvěma dokumentům mírového uspořádání v Evropě věnovat pozornost a zabývat se

cestami, jak přimět vlády k jejich dodržování, popř. jak se stát dynamickým faktorem vůči dnes již institucionalizovanému procesu pokračování Helsinek, který dnes bohužel stagnuje. Rozhodná podpora obraně lidských práv mírovým hnutím může napomoci tomu, aby otázka lidských práv nebyla zneužívána kteroukoli stranou jako zbraň a nástroj studené války. Pojetí nedělitelnosti míru, zahrnující respektování lidských práv a občanských svobod ve smyslu odpovídajícím Chartě i Helsinkám, může být i základem pro celoevropské mírové hnutí na Západě i Východě.

Nevíme, zda jste kromě nás a dalších našich přátel pozvali do Heidelbergu také zástupce a členy institucí, jež u nás i našich sousedů nesou název „mírové“ a které v podstatě reprodukují stanoviska vlády. Myslíme, že dialog mezi Vámi a jimi může mít smysl, zůstanete-li nadále v dialogu s námi a jinými nekonformními podporovateli mírových snah a dáte-li najevo totéž i těm, kdo se pokoušejí zmonopolizovat mírové úsilí v zemích východní Evropy.

Budeme Vám povděční, přijmete-li tento dopis jako příspěvek do diskuse, jíž přejeme bohatý a podnětný obsah a plodný průběh i výsledek. Prosíme, abyste omluvili naši nepřítomnost z důvodů, jež se vymykají našim možnostem. Budete-li nám moci zaslat materiály kongresu, popř. navštíví-li někdo z Vás naši zemi k přímé diskusi s námi, bude snad možno aspoň touto cestou náš dialog či diskusi doplnit.

Jeden z nás, jehož jste také pozvali, nemůže Vám odpovědět ani připojit svůj podpis k tomuto listu. Ladislav Lis, jeden z nejhorlivějších stoupenců mírového úsilí, je znovu ve vězení jako oběť policejní zvůle. Jeho situace ilustruje obtížné postavení a podmínky diskuse o míru v naší zemi. Chceme Vám jeho jménem vyjádřit dík za pozvání i za projevy sympatií a solidarity těch z Vás, kteří jakkoli vystoupili či snad ještě vystoupí na jeho obranu.

Vaše jednání zdravíme a přejeme mu plný úspěch.

Jiří Hájek, Jiří Ruml, Jiří Dienštbiel, Anna Marvanová²

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 7, Č. 5
(KVĚTEN 1984), S. 13.

- 1 Kongres v Heidelbergu se konal 29.–31. května 1984.
- 2 Dopis podepsali kromě mluvčího Charty 77 Jiřího Rumla 3 členové kolektivu mluvčích, Václav Benda se omluvil osobním dopisem (20. 5. 1984), stejně jako Václav Havel (13. 5. 1984), který mj. uvedl: „Čím zřetelněji... bude zdůrazněna nutnost současného oboustranného odzbrojení, tím zřetelněji budou jeho závěry v souladu i s mým vlastním přesvědčením a s přesvědčením mých přátel. Odpůrci nesmyslného – a zvláště atomového – zbrojení jsme všichni; specifická zkušenost, kterou podstupujeme my, kteří žijeme ve východním bloku, nás však nutí možná silněji než Vás zdůrazňovat, že skutečně perspektivní a smysluplné odzbrojení může být jen to, k němuž přistoupí současně obě strany rozdělené Evropy a které nebude pouhým výsledkem taktických kompromisů vlád, ale výrazem skutečné vůle k Evropě, v níž budou lidé žít důstojně, svobodně a v bezpečí, tedy k Evropě nerozdělené na paktů a bloků, ale založené na společenství svobodných národů, chovajících k sobě navzájem důvěru a schopných řešit své eventuální spory pouze nenásilným způsobem.“ Informace o Chartě 77, roč. 7 (1984), č. 5, s. 13.

1984, 17. červen, Praha. – Dopis předsedovi Čs. výboru pro evropskou bezpečnost B. Kučerovi, uplatňující nárok Charty 77 účastnit se připravovaného mezinárodního semináře, a stanovisko Charty 77 k otázkám evropské bezpečnosti. (Dokument č. 12/84)¹

Pane předsedo!

Se zájmem jsme četli v tisku zprávu o chystaném mezinárodním semináři, který připravujete na 22.–23. t. m.² Jako účastníci občanské iniciativy, zaměřené mimo jiné k důslednému plnění závěrů Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, jak je formuluje Závěrečný akt z Helsinek, vítáme každý krok směřující k tomu, aby se v naší i mezinárodní veřejnosti upevňovala znalost těchto závěrů a aby se rozvíjely iniciativní akce k jejich dodržování a realizaci.

Považujeme – pravděpodobně shodně s mnohými členy čs. výboru i dnešními účastníky semináře – dodržování těchto zásad, jež znamenají významný pokrok v mezinárodních vztazích i v rozvoji mezinárodního práva, za účinnou cestu, jak čelit současnému zhoršování mezinárodního ovzduší, jehož produktem a zároveň dalším podněcovatelem je též rozmístování nových raketových systémů na východě i západě našeho kontinentu – a také u nás.

Společně se značnou částí naší veřejnosti jsme proto pozorně sledovali madridská jednání Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, skončená loni v září. Již v jejich průběhu jsme se vyjadřovali k některým jejích aspektům v dopisech a podáních nejvyšším orgánům naší republiky. Seznámili jsme se s výtahem z Výsledného dokumentu, jak byl zveřejněn v denním tisku 24. 9. m. r. Marně jsme čekali na vydání celého textu, jež bylo v publikovaném výtahu přislíbeno.³ Proto jsme se postarali o to, aby účastníkům a přátelům naší občanské iniciativy byl dán k dispozici alespoň úplný text části, směřující k plnění principu VII Z[ávěrečného]A[ktu] z Helsinek,⁴ „Respektování lidských práv a základních svobod“: později jsme vypracovali komentář zabývající se i širšími souvislostmi celého dokumentu. V dopisu nejvyšším orgánům republiky z 14. 11. 1983⁵ jsme navázali na usnesení předsednictva ÚV KSČ a vlády ČSSR z 23. 9. 1983 k Výslednému dokumentu z Madridu a předložili v něm

konkrétní konstruktivní návrhy, jejichž realizace by podle našeho názoru mohla přispět k tomu, aby toto usnesení, ukládající všem orgánům státu plnit závěry dokumentu, bylo realizováno.

Uvedené skutečnosti dostatečně prokazují vážný a kvalifikovaný zájem našeho neformálního společenství, občanské iniciativy Charta 77, o tematiku, jíž se má zabývat Váš připravovaný seminář. Z kontextu informace o něm vyzníváme, že má podpořit úsilí stockholmské konference, jejíž druhá etapa byla zahájena v uplynulých dnech.⁶ Jsme si vědomi závažnosti a aktuálního významu právě této problematiky. Vždyť stockholmské zasedání poskytuje při krizi odzbrojovacích jednání o snížení sil i stavu výzbroje ve střední Evropě určitou nadějnou možnost – právě tím, že neizoluje ani neabsolutizuje vojensko-technickou stránku problému odzbrojení, nýbrž jej (jak napovídá již název konference) plně v duchu Helsinek i Madridu staví do kontextu politického řešení „posílení (a vlastně obnovení) důvěry“. Vrací se tedy ke globálnímu pojetí bezpečnosti a spolupráce, jak je vyváženě vyjádřil ZA z Helsinek a po něm Výsledný dokument z Madridu.

Domníváme se, že právě tento komplexní pohled by měl najít uplatnění v jednání pražského semináře. Nechceme podceňovat některá věcná řešení, směřující k zmenšení nebo úplnému odstranění atomové hrozby z našeho kontinentu a právě z té jeho části, kde nakupení vojsk i ničivých prostředků činí současnou situaci stále labilnější a zvyšují hrozbu pro život lidí a celých národů zde žijících. Podobně se stavíme k úvahám o smluvním zakotvení závazku nepoužít síly v mezinárodních stycích. Tento jistě významný závazek je už obsažen v Chartě Spojených národů (článek 2, odst. 4), stejně jako ve Varšavské smlouvě (článek 1) a v řadě dalších bilaterálních i multilaterálních smluv a dohod. Potvrzuje jej i ZA z Helsinek. To vše ovšem nemluví proti tomu, aby tento závazek byl znovu slavnostním způsobem smluvně potvrzen. Je však třeba vzít v úvahu, že přes všeobecnou platnost byl tento závazek již několikrát svými signatáři porušen – v Evropě naposledy roku 1968 právě vůči nám těmi, kdo jej podepsali jak v Chartě OSN, tak ve Varšavské smlouvě i v bilaterálních dohodách s námi. Aniž se pouštíme do rekriminační, měli bychom si být vědomi toho, že návrh na

jeho nové smluvní potvrzení je málo věrohodný, nedistancuje-li se (třebas diskretně, ale zřetelně) od tohoto jeho posledního porušení, a že ztrácí jakoukoli věrohodnost, je-li doprovázen pokusy toto porušení ospravedlňovat a dokonce glorifikovat, jakož i akty represe a diskriminace vůči těm, kdo v souladu s Chartou OSN, Varšavskou smlouvou i uznávanými normami mezinárodního práva a morálky toto porušení odmítali a odmítají. Nové smluvní zakotvení tohoto významného závazku má smysl jen tehdy, je-li doprovázeno věrohodnými a kontrolovatelnými zárukami, že se nebudou opakovat jeho porušování.

Má-li mezinárodní seminář kromě studijních závěrů přispět k úspěchu stockholmských jednání a ovlivnit v tom směru veřejnost, měl by na něm zaznít tón odpovídající duchu i liteře Výsledného dokumentu z Madridu. V něm je zřetelně vyjádřena myšlenka *nedělitelnosti míru* a bezpečnosti v Evropě nejen teritoriálně, ale i vzhledem k plnému zachování *všech* principů, které pro mír a bezpečnost stanovil ZA z Helsinek. Ještě důrazněji než v Helsinkách slíbily signatářské státy v Madridu „striktně bez omezení respektovat a uvádět v praxi všech deset principů obsažených v Deklaraci principů, jimiž se řídí vztahy mezi účastnickými státy, bez ohledu na jejich politický, hospodářský nebo společenský systém, jakož i na jejich velikost, zeměpisnou polohu a stupeň hospodářského rozvoje“. A poněvadž, jak se ukázalo za 9 let od podpisu ZA z Helsinek, z principů Deklarace byl mnohými státy snad nejčastěji porušován právě princip VII, Respektování lidských práv a základních svobod, považovali autoři i signatáři madridského Výsledného dokumentu za nutné opakovat, že toto respektování je *podstatným činitelem míru, spravedlnosti a blahobytu*, slíbit, požadovat a zajišťovat stálý zřetelný pokrok tohoto respektování ve všech zúčastněných státech bez ohledu na jejich politický, hospodářský i sociální systém. A zatímco u ostatních principů Deklarace jejich plnění zůstává věcí vlád, uznal už ZA v Helsinkách právo každého občana „znát svá práva a povinnosti a postupovat podle nich“ a madridský dokument výslovně uvádí, že na tomto poli – v mezinárodní ochraně lidských práv jakožto činitele míru a bezpečnosti – náleží „významná a pozitivní úloha“ nejen vládám, ale i „institucím, organizacím a jednotlivcům“. Tím

je mezinárodně legalizováno postavení a činnost občanských iniciativ, jako je Charta 77; vztahuje se na ně i závazek signatářů madridského dokumentu „podporovat opravdové úsilí o plnění závěrečného aktu z Helsinek“.

Právě v souvislosti s potřebou obnovit a upevnit důvěru v mezinárodních vztazích jako předpoklad dalších kroků v procesu uvolňování, považujeme za nutné připomenout důraz madridského dokumentu na respektování lidských práv a svobod v souladu s Všeobecnou deklarací lidských práv i s pakty o lidských právech. Opravdové a důsledné dodržování závazků v tomto směru je věcí, kde kontrola je v rukou každého občana a kde porušování kterýmkoli ze signatářských států nezůstane utajeno před žádným ze spolusignatářů. Respektování lidských práv a svobod občanů státní mocí je také základnou k tomu, aby se mohlo vytvářet skutečné veřejné mínění v zemi a mohl zde vyrůst i významný činitel pro plnění všech zásad a závazků helsinské Deklarace – na státní mocí nezávislé, ji podporující, ale i kontrolující lidové mírové hnutí.

Domníváme se proto, že seriózní diskuse o problematice posilování důvěry mezi signatáři Helsinek i Madridu se nemůže vyhnout posuzování otázek plnění principu VII helsinské Deklarace. Právě tato otázka je pro činitele veřejného mínění mimořádně důležitým momentem a pro vlády přímo testem jejich věrohodnosti při dodržování všech ostatních principů, norem i závazků: proto by měla mít náležitě místo i na Vašem semináři. Sami jsme ochotni poskytnout potřebné podklady podporující stanovisko, jež vyjadřujeme v tomto dopise.

Považujeme za vhodné po dohodě s Vámi zajistit i účast odborníků z řad signatářů Charty 77, kteří by v souladu se zásadami a normami helsinského, madridského i jiných dokumentů naše stanovisko na semináři tlumočili.

Přípravě i průběhu tohoto semináře přejeme plný úspěch.

dr. Václav Benda, Jiří Ruml, Jana Sternová
mluvčí Charty 77.

Mluvčí Charty 77 ing. R. Battěk je nadále ve vězení.

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Dokument uložený v archivu FMV byl zaslán předsedovi Federálního shromáždění ČSSR A. Indrovi. U dokumentu je přiložen předávací dopis A. Indry ze dne 25. června 1984 G. Husákovi, který předal dopis ministerstvu vnitra. Druhý předávací dopis je podepsán náčelníkem sekretariátu 1. náměstka ministra vnitra ČSSR a adresován plk. Z. Wiederlechnerovi, náčelníku X. správy SNB: „Vážený soudruhu náčelníku, z pokynu 1. NMV ČSSR genmj. JUDr. J. Kováče postupuji dokument Charty 77 č. 12/1984 zasláný předsedovi ČSS Bohuslavu Kučerovi. Se soudružským pozdravem náčelník sekr. 1. NMV ČSSR plk. Josef Kroulík. V Praze dne 2. srpna 1984.“
- 2 Mezinárodní seminář se konal v pražském Paláci kultury pod názvem Jak upevnit politickou a vojenskou důvěru v Evropě.
- 3 Text vyšel poprvé in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech a humanitárních otázkách. Praha 1989, Melantrich, s. 61–71.
- 4 Text VII. principu publikovali mluvčí jako přílohu k D150 (28. 6. 1980)..
- 5 Srv. dokument D262 (14. 11. 1983).
- 6 Stockholmská konference o posílení vzájemné důvěry a bezpečnosti v Evropě se konala od ledna 1984. Na konferenci se jednalo o konkrétních opatřeních vedoucích k vzájemné důvěře – o včasné ohlášeni chystaných manévrů a jiných pohybů vojsk. Šlo o konkretizaci zásady madridské konference (zakončené v září 1983), na níž byla rámcově přijata dohoda o kontrole pohybu vojsk na území západní Evropy i na území států Varšavské smlouvy.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 7 (1984), s. 1–3 • Studie, 1984, č. 93–94, s. 343–345.

1984, 30. červen, Praha. – Otevřený dopis
3. konferenci za jaderné odzbrojení, pořádané
západoevropskými mírovými hnutími v Perugii
o aktuálních otázkách míru a odzbrojení
v Evropě. (Dokument č. 13/84)¹

Vážení přátelé,
srdečně Vás zdravíme při příležitosti Vašeho třetího mezinárodního setkání² a přejeme Vašemu jednání plný úspěch.

Charta 77 sice není mírovým hnutím v tom smyslu, jak se tomu pojmu běžně rozumí na Západě, totiž v jistém smyslu „jednoúčelovou“ iniciativou, vznikla na jiném základě a s jiným posláním, ale to v žádném případě neznamena, že bychom se k otázce míru obraceli zády. Zrod nezávislého západního mírového hnutí považujeme za významný mezník i pro své usilování o demokratičtější a svobodnější poměry v naší části Evropy. Klademe přitom důraz na to, že spravedlivého a důstojného míru se národům Evropy doposud nedostalo, že čtyřicet let po druhé světové válce žijeme v umělé rozdělené Evropě a důsledky tohoto rozdělení pro celý svět jsou stále zlovestnější. Je to stav, s nímž se nelze smířovat. Vy se s ním nesmířujete, i z toho důvodu jste nám blízcí.

Sdílíme především Váš spontánní odpor k politice založené na vojenské síle a z pozice této síly diktující svou vůli jiným národům i vlastním občanům. Právě tato politika, nesnesitelně prodlužující tak velice neuspokojivý stav na našem kontinentě, je odpovědná za hromadění jaderných arzenálů na obou stranách hranice, která nás proti naší vůli rozděluje.

Podobně jako mnozí z Vás jsme přesvědčeni, že je třeba přehodnotit politiku udržující při životě vojenské bloky, že se musíme vymanit ze zajetí politiky vojenské síly, pro niž je hlavní podmínkou bezpečnosti národů vojensko-strategická rovnováha a nikoli svobodně projevovaná vůle národů; že nastal čas učinit právě v Evropě rozhodný krok k úplnému překonání neblahého dědictví druhé světové války a vtisknout helsinským ujednáním jejich původní a pravý, v jistém smyslu pak i nový a hlubší smysl.

Podporujeme proto návrhy vyslovující se pro stažení amerických a sovětských vojsk z evropských zemí. Snad nemusíme dokazovat, že česko-

slovenský lid je na takovémto kroku obou velmocí životně zainteresován. Připomínáme zároveň, že Charta 77 opakovaně (poprvé k desátému výročí 21. srpna 1968)³ upozornila na to, že smluvní předpoklady dočasného pobytu sovětských vojsk v naší zemi pominuly. Stažení vojsk Spojených států a Sovětského svazu z Evropy by od základu změnilo politické klima na celém kontinentě a ve světě. O tom se sotva musíme navzájem přesvědčovat. V příštím roce uplyne čtyřicet let od konce druhé světové války. Pro všechny evropské národy, národy Sovětského svazu nevyjímaje (a ovšem i pro americký lid), by bylo nesmírnou úlevou, kdyby byl stálý příznak války konečně nahrazen prostorem pro budování skutečného míru.

Evropa Evropanům, tato devíza našich holandských přátel, je perspektivou velkého obratu k demokratickému a spravedlivému míru. V této perspektivě se obrysy našich společných zájmů a cílů stávají jasnějšími. Stále zřejmějše platí, že Vaše naděje je i nadějí naší a že naše naděje i nadějí Vaší; že jednotlivé národní emancipační snahy a různé emancipační snahy v obou částech Evropy se mohou zdárně rozvíjet jen v podmínkách stále účinnější a cílevědomější mezinárodní solidarity. Musíme se proto učit chápat, vítat a podporovat iniciativy, jež sice přicházejí z různých stran (a mohou být tak či onak jednostranné), ale ve svém základním směřování mají jeden smysl. Je to imperativ, který diktuje smrtelné ohrožení naší civilizace, zabředávající do stále hlubší krize.

Proto jsme v úvodu našeho nedávného dopisu britským mírovým organizacím (END a CND)⁴ napsali, že vítáme všechno, co svědčí o sblížování našich stanovisek a co skýtá naděje pro další dialog a spolupráci. Pozorně sledujeme také odezvu, jakou náš dopis vyvolal. Považujeme proto za vhodné opakovat, že naše kritika se týká jen onoho krátkozrakého pacifismu, který chápe mírové hnutí jako pouhopouhé hnutí proti zbraním (především jaderným) a jemuž unikají vnitřní souvislosti diktující politiku zbrojení. Domníváme se, že tento svým způsobem pokleslý pacifismus je škodlivý tím, že mírové hnutí zbavuje jeho duchovního a demokratického smyslu a stává se tak překážkou formování širokého a účinného spojení všech „lidí dobré vůle“.

Byli bychom vůbec rádi, kdybyste pochopili, že v našem prostředí je všechno, co připomíná málo promyšlené nebo dokonce bezmyšlenkovité úsilí o mír „za každou cenu“, přijímáno s důvodnou nevolí. A to nejen v reminiscenci na známé historické události, v reakci na mnichovansky smířlivé postoje, jakož i na československé události osmašedesátého roku (pro leckoho byly jen „dopravní nehodou na cestě k uvolnění“). Ještě dnes jsou prostoduší lidé, kteří v zápalu boje proti modernizaci Atlantického paktu chtějí v Chartě 77 vidět podnik málem válkychtivý; dodejme k tomu, že při geografickém položení našeho státu v „první linii“ eventuálního konfliktu by to na nás prozrazovalo jen velice vyvinutý sklon k sebevraždě.

Víme, že chcete těmto náladám čelit. Přinesli jste o tom již dříve důkazy a přinášíte je i nyní (nejnověji svou solidaritou s Ladislavem Lisem). Pokusíme se usnadnit Vám úlohu jasným a závazným prohlášením, že máme daleko k paušálnímu postoji vyjádřenému větou „Pacifisté (jsou) proti míru“. A neprohlašujeme to jen dodatečně z taktických či jiných oportunních důvodů. V dopise britským mírovým hnutím jsme rovněž napsali, že mírová hnutí nepovažujeme za produkt cizí ideologické manipulace, zmrazujícího strachu či hysterického útěku před skutečně závažnými rozhodnutími, ale za výraz hluboké občanské odpovědnosti, která neváhá angažovat se ve jménu lidského života a jeho základních hodnot; a že to, co bychom mohli nazvat směřováním jaksí „napříč“ klasickými demokratickými strukturami a politickými mechanismy (a v čem je patrný duch charakterizující jakékoli demokratické a samosprávné smýšlení a snažení), je velmi blízké smyslu i formám našeho usilování. Opakujeme ještě jednou, že z těchto důvodů je pro nás dialog s mírovými hnutími nejen vítaný, nýbrž přímo závazný.

Dialog však opravdu není výměnou zdvořilosti; přestál by být tím, čím být má, v tom okamžiku, kdy by v něm získala vrch pouhá zdvořilost a diplomacie. Dovolte proto, abychom i dnes pokračovali v kritice určité tendence uvnitř západního mírového hnutí. Chceme to činit co nejkonstruktivněji. Naše kritická úvaha vychází z toho, že toto hnutí je *koneckonců* součástí členitého světového mírového hnutí (nemůže jí nebýt!) a jako

takové – nehledě na Vaši zvláštní a nezávislou pozici opírající se o výzvu z roku 1980 – má leccos společného s oficiálním mírovým hnutím v naší části Evropy: tedy s onou složkou mírového hnutí, jež je těsně spojena s politikou vlád zemí Varšavské smlouvy. To našlo svůj výraz i v tom, že pražského světového mírového shromáždění,⁵ jež se konalo krátce po Vaší druhé (berlínské) konferenci,⁶ se zúčastnili i představitelé některých Vašich organizací a skupin, jakož i lidé Vám blízcí či aspoň od Vás nepříliš vzdálení.

Podtrhujeme pozitivní význam tohoto jevu (což samozřejmě neznamená, že bychom kritizovali neúčast E. P. Thompsona, jež byla gestem solidarity s námi). Právě zásluhou některých z Vás se v Praze mluvilo o Chartě 77, jež nebyla na shromáždění – v jasném rozporu s jeho deklarovanou otevřeností – připuštěna, ač o to usilovala. Oceňujeme tato vystoupení stejně vysoko jako společnou schůzku s některými delegáty⁷ (bohužel byla ukončena zásahem policie) a úmluvu mezi Chartou 77 a těmito delegáty o vzájemné spolupráci.

Nevíme, k jakým závěrům jste dospěli Vy, nejsme povoláni k tomu, abychom dělali závěry o Praze za Vás, ale dovolte, abychom se dotkli toho, co se nám na polemice kolem Charty 77 jeví jako nejdůležitější. Není to ani tak výrok západoberlínského účastníka, který řekl na adresu delegáta německé strany Zelených, že otázka takzvaných disidentů *není* otázkou světového mírového hnutí, že ji do tohoto hnutí vnášíjí antikomunisté, a to uměle, jako skutečnost, že za tento výrok sklídl pořad ještě hlučný potlesk. Bylo by samozřejmě absurdní, kdybychom za potlesk špatné věci obviňovali právě Vás. Víme, že na jistých vlivných místech v naší části Evropy už padlo slovo o tom, že profesora Thompsona (případně END vůbec) „nastrčila“ do mírového hnutí CIA. Pana Mienta van Fabera policie z Československa bez okolků vyhostila a náš tisk se o něm vyslovil podobně nevlídně.⁸ Snadno si lze spočítat, pro jaké jejich hříchy se jim dostalo této špatné známky (nelibost, kterou na naší oficiální straně vyvolalo už Vaše loňské berlínské setkání, má ostatně stejnou příčinu).

Nicméně skutečnost, že se na tak různorodém a širokém fóru, jakým bylo pražské shromáždění, tleskalo zjevně protidemokratickému vystoupení,

nepřestává být alarmující. Lhali bychom sami sobě, kdybychom se chlácholili argumentem, že to bylo shromáždění manipulované v jistém duchu a že protidemokratickému výpadu tleskali jen přesvědčení stoupcem nedemokratických praktik. Domníváme se, že tomu tak není, že zde tleskali, byť třeba i zdráhavě, nebo přinejmenším mlčeli i mnozí z těch představitelů západního mírového hnutí, kteří osobně smýšlejí zcela liberálně, ale upřímně se domnívají, že otázka politického zřízení, otázka politické demokracie, jakož i všechno to, co s ní prakticky a bezprostředně souvisí, do mírového hnutí skutečně „nepatří“, protože životně důležité pro lidstvo je jen jedno – odvrátit jadernou válku, jež hrozí vypuknout mezi různými sociálněpolitickými systémy. Je to onen známý „pacifistický“ sklon vytrhovat otázku míru z přediva společenských vztahů, stavět otázku demokracie jaksi vedle vlastní otázky míru anebo dokonce až za ni jako něco vedlejšího, druhořadého, dílčího a podřízeného, co přijde na pořad dodatečně a víceméně automaticky. Vidíme v této tendenci neodůvodněný a věci míru škodlivý ústup před konzervativním pojetím mírového soužití dvou protikladných společenských systémů. Toto pojetí je dnes překonáno dokonce i stanovisky evropských vlád v Závěrečném aktu z Helsinek a zvláště ve Výsledném dokumentu z Madridu, protože zjevně mír nezajišťuje ani v té míře, v jaké jej snad mohlo zajišťovat v dobách Leonida Brežněva a Richarda Nixona. Je to pojetí (polská krize to dokazuje zvláště názorně), jež propadlo nedůvěře ve vlastní lid a zapletlo se do představy, že socialismus lze budovat jen za hradbou vojensko-policejních sil. Toto pojetí koexistence troskotá před našima očima. Deset let trvá jednání ve Vídni. Ženevská jednání byla přerušena. Ve Stockholmu se přeshlapuje nad prázdnou agendou.⁹ Po této cestě se mírové hnutí nemůže dostat k žádnému ze svých dlouhodobých cílů; ani k bezjaderné Evropě, ani k Evropě osvobozené od přítomnosti cizích vojsk, ani k rozpuštění bloků; ba ani k tomu, aby se překonala slepá ulička vyvolaná rozmístěním jaderných střel středního doletu.

Ze slepé uličky, do které Evropu vehnala politika vojenské síly, se můžeme dostat jen v zásadní opozici vůči této politice – na základě politiky, která spojí skutečně všechny, kdo jsou proti

jadernému šílenství, v mohutnou demokratickou koalici vyjadřující autentickou vůli obyvatel Evropy. Dnešní neblahý stav by nebyl možný, kdyby lid Evropy nebyl rozdělen „vnitřně“ – ideově a politicky. Toto vnitřní rozdělení je předpokladem „vnějšího“ rozdělení Evropy – jejího rozdělení geopolitického; a nikoli naopak. Překonat toto rozdělení a dospět k nové vnitřní jednotě – k jednotě, kterou určuje duch demokratické politiky mravní síly (vědomí, že mír a demokracie jsou nedělitelné, že budovat mír na troskách občanských práv a demokratických práv je zpozdilé, že základní hodnoty spravedlnosti, svobody a důstojnosti člověka stojí výš než pouhý zájem na biologickém přežití). Tak by bylo možno shrnout naše představy o duchovních základech politiky, která by vedla k zformování nejširšího demokratického mírového spojení a tím i k průlomům do přežitých struktur a ideologií studené války. Hodina takového obratu udeří v okamžiku, kdy se budeme moci sejít v Praze u kulatého stolu, svobodně a bez policejní asistence, zato spolu s představiteli oficiální československé strany.

Zatím to vypadá jako beznadějný podnik, jako nerealistická vize, jako něco zhoľa mimo oblast „možného“ (stačí připomenout zásah našich úřadů proti některým účastníkům březnového kolokvia Charty 77, CODENE a IKV).¹⁰ Ale budeme-li se na tento relativně skromný pokrok dívat jako na něco absurdního, pak je absurdní všechno to, oč usilujeme; bezjaderná Evropa, stažení amerických a sovětských vojsk, mírová smlouva s Německem...

Aby ovšem mohlo k svobodnému setkání u kulatého stolu v Praze dojít, nesmí už dojít k tomu, aby na nějakém dalším světovém shromáždění převládl duch inspirující jeho účastníky k potlesku protidemokratickým vystoupením pánů, kteří sugerují, že „disidenti“ v naší části Evropy jsou nepřátelé míru. I tím je naznačen praktický obsah našeho spojení: Vaše i naše plány musí vycházet z toho, jaká je situace v celém světovém mírovém hnutí – musí se stát dobrým rozvrhem našeho společného úsilí získat v tomto hnutí spojení „dole“ i „nahore“, na Východě i Západě, v Evropě i v zámoří.

Pro tento zápas za získání nové demokratické většiny v mírovém hnutí musíme být lépe připraveni než dosud. Rozdíly v názorech neexistují

pouze mezi občanskými iniciativami v naší části Evropy a západním mírovým hnutím, existují i mezi námi, stejně jako ve Vašich řadách a koncenců v celém evropském demokratickém životě. Působí tu tradice různých duchovních proudů i vlivy bezprostředně politické. To není žádné neštěstí. Jde však o to, aby všechny tyto rozdíly získaly pozitivní předznamenání; abychom se v tvořivém úsilí překonávajícím staré rozpory stále více sblížovali. My i Vy mezi sebou, my s Vámi, jakož i Vy s námi. A abychom se všichni naučili – v duchu nejlepších demokratických tradic naší kultury – chápat a respektovat, že rozdíly ve smýšlení nejsou jakousi nepřijemnou nehodou, ale naopak motorem tvořivého společenského vývoje: tedy něčím, co je základem jak svobody, tak míru a práva na skutečně lidský život.

Leccos bude možno vyjasnit a definovat i v souvislosti s úsilím vypracovat *společné stanovisko* západního mírového hnutí (některých jeho skupin) a některých nezávislých občanských a mírových iniciativ v naší části Evropy. Chceme se na tomto úkolu u vědomí naléhavé výzvy doby důstojně podílet.

Jsmo přesvědčeni, že k tomu významně přispějete i svým jednáním v Perugii."

dr. Václav Benda, Jiří Ruml, Jana Sternová
mluvčí Charty 77

Za širší kolektiv mluvčích: Jiří Dienstbier, Jiří Hájek, Václav Havel, Ladislav Hejdaček, Božena Komárková, Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Miro Kusý, Václav Malý, Anna Marvanová, Miloš Rejchrt, Jaroslav Šabata, Milan Šimečka

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIS

1 Dokument je na každé stránce čteně podškrtnán černou tužkou. Ve slozce je dále uložen jednak opis dokumentu pořízený ministerstvem, jednak strojopisná kopie. Oba dokumenty jsou na čtených místech podtrhány tužkou, na kopii je silně zvýrazněna věta: „Podporujeme proto návrhy vyslovující se pro stažení amerických a sovětských vojsk z evropských zemí.“ U dokumentu je připsáno sekretariátu 1. náměstka MV ČSSR Jána Kováče náčelníku X. správy SNB Zdeňku Wiederlechnerovi: „Vážený soudruhu náčelníku, z pokynu 1. NMV ČSSR genmj. JUDr. Jána Kováče postupují, Dokument CH 77 č. 13/84. Materiál „Na okraj české otázky“ si ponechal

1. NMV ČSSR u sebe. Se soudružským pozdravem náčelník sekr. 1. NMV ČSSR plk. Josef Kroulík. V Praze dne 14. 8. 1984.“

2 Třetí evropská konference za jaderné odzbrojení se konala ve dnech 17.–21. července 1984 v italské Perugii. Konference byly pořádány těmi západoevropskými mírovými hnutími, které se přihlásily k výzvě britské mírové organizace END (Evropské jaderné odzbrojení) z roku 1980. První se konala v Bruselu v létě 1982 (Charta 77 k této konferenci nevydala dokument), druhá v dubnu 1983 v Berlíně. (Srv. D234, 30. 4. 1983). Konference v Perugii se poprvé zúčastnili zástupci oficiálních mírových výborů z východoevropských států. Na berlínskou konferenci byli pozváni pouze jako pozorovatelé a odmítli se jí zúčastnit. Do Perugie přijelo 25 delegátů ze Sovětského svazu, 10 z Polska, 10 z Maďarska, 9 z Bulharska. NDR rozhodla delegaci nevyšlat. 59 nezávislých mírových aktivistů z východní Evropy, včetně Charty 77 a Solidarity, nedostalo povolení k výjezdu ze svých zemí (21 aktivistů z NDR, 14 z Maďarska, 12 z Československa, 8 z Polska, 4 z SSSR, 3 z Turecka a 3 z Izraele). Nedostavila se ani oficiální čs. delegace s odvoláním na to, že včas neobdržela italská vstupní víza.

3 Srv. D63 (12. 8. 1968).

4 Srv. D278 (1. 5. 1984).

5 Srv. D247 (15. 6. 1983).

6 Srv. D234 (30. 4. 1983).

7 Srv. D248 (30. 6. 1983).

8 Srv. D274 (4. 3. 1984).

9 Viz poznámku 6 k D282.

10 Viz D274 (4. 3. 1984).

11 Dopis Charty 77 byl k dispozici delegátům v angličtině a v italštině. K dopisu uspořádala agentura Palach Press tiskovou konferenci, na níž vystoupil Jan Kavan. Zdůraznil nutnost neoddělitelného spojení míru a lidských práv a nutnost třetí cesty mezi nukleární válkou a rozdělením Evropy do bloků. Kromě něho vystoupili v pracovních skupinách Jiří Pelikán a Zdena Tominová. Pro delegáty a novináře byla rovněž připravena brožurka Voices from Prague, kterou s plným textem všech dokumentů Charty 77 k mírovému hnutí vydaly Palach Press a END.

Na tiskové konferenci na závěr konference byl dán k dispozici také text Evropského mírového prohlášení (in: Informace o Chartě 77, roč. 7 (1984), č. 9, s. 15–17), které podepsali míroví aktivisté z 9 evropských zemí.

PLNÉ ZNĚNÍ: Informace o Chartě 77, roč. 7 (1984), č. 6, s. 1–4.

ÚSD, sb. RFE, pol. blok 795 (17. 7. 1984) • Studie, 1984,

č. 93–94, s. 345–348 • *Listy*, roč. 14 (1984), č. 5, s. 9–11 • *Diskuse*, č. 16 (říjen 1984), s. 14–17.

KOMENTÁŘE: Tosek, V.: Perugia, červenec 1984. *Listy*, roč. 14 (1984), č. 5, s. 11–13 • Tesař, Jan: K problematice mírového hnutí. *Diskuse*, č. 16 (říjen 1984), s. 10–11.

DOKUMENTY SOUVISEJÍCÍ S PERUGIÍ: Charta 77 a Perugia. Evropské mírové prohlášení. *Informace o Chartě 77*, roč. 7 (1984), č. 10, s. 5–8 • Dopis účastníkům teologického semináře v Budapešti. *Tamtéž*, s. 18–20 • Dopis M. Rejchrtak akademikovi Švestkovi. *Tamtéž*, s. 20–21.

D284 1984

1984, 15. srpen, Praha. – Dopis České národní radě a Ministerstvu zdravotnictví ČSR s analýzou československého zdravotnictví. (Dokument 14/84)

[...]¹

Zdraví je součástí práva na život²

Předkládaný dokument se rodil dlouhou a těžce. Problematika lidského zdraví je neobyčejně rozsáhlá a palčivá, trpké osobní zkušenosti, někdy způsobené pouhou špatnou informovaností o skutečné vážnosti choroby, mohou snadno svádět k ukvapeným a nespravedlivým rozsudkům. Přitom nemáme možnost provádět rozsáhlejší vlastní šetření a přístup k objektivním statistickým údajům je existujícími předpisy neobyčejně ztížen.

Z několika možných variant volíme publikaci materiálu, který na podnět Charty 77 vypracovala skupina aktivních lékařů a dalších pracovníků zdravotnictví: z pochopitelných důvodů jsou nuceni podržet si svou anonymitu. Každý odborník i laik bude zajisté schopen upozornit na mnohé, co v tomto materiálu chybí (namátkou jmenujme třeba specifickou problematiku psychiatrie, která je zde zjevně opomíjena): pokud bude ochoten tyto své připomínky písemně rozpracovat a věcně doložit, rádi se pokusíme popřát mu sluchu podobným způsobem.

Za podstatný a podnětný však pokládáme postoj, z něhož tento dokument vychází: neusiluje o kritiku za každou cenu, neodsuzuje šmahem vše, čeho bylo v našem zdravotnictví dosud dosaženo, není nespravedlivý vůči těm tisícům zdravotnických pracovníků, kteří se poctivě snaží sloužit, seč jim síly stačí. Naopak ukazuje, že hlavní vinu nenesou lidé, ale nevhodný systém, který promarňuje značnou část úsilí lékařů a trestuhodně hazarduje s důvěrou pacientů, tak důležitou pro jakékoli léčení. Přitom se tento rozbor vyhýbá rozmnožování banálních kritických připomínek, které se periodicky objevují ve veřejných sdělovacích prostředcích, prezentovány jako kosmetické vady na jinak krásné a příkladné tváři našeho zdravotnictví. Vidí totiž příčiny nedobrého stavu mnohem hlouběji, v celkové krizi totalitně spravované společnosti: snahu spatřovat je v pouhé nedostatečnosti lidského faktoru (ať již jde o korupčnost lékařů, ledabylost sester

či kverulantství pacientů) demaskuje jako pouhou obratnou kamufláž daleko závažnějších systémových poruch.

Každodenní obraz přeplněných čekáren na střediscích svědčí o tom, že máme buď málo lékařů, nebo příliš mnoho nemocných. Obojí však úzce souvisí: máme nedostatek lékařské péče tam, kde je jí nejvíce třeba, a počet nemocných ve skutečnosti stoupá proto, že organizace této péče není v pořádku. Povědomí obyvatelstva je přitom záměrně usměrňováno falešným argumentem, jako by lidé zneužívali toho, že mají zdravotní péči zadarmo. Oficiální místa svou propagandou občanům vtíravě vnucují, že zdraví je jakási vrchnostenská milost, dar, kterým si stát utrhuje od úst, aby poskytl lidu péči, na niž má každý občan zcela samozřejmý nárok: vždyť je poskytována výhradně z jeho prostředků. Tato skutečnost a také základní čs. zákony dávají každému z nás právo kriticky se vyjádřit k jejich použití: ve shodě s předloženou studií se domníváme, že tyto *naše společné prostředky* jsou ve zdravotnictví rozdělovány nespravedlivě a neefektivně, že jsou z valné části zbytečně promarněny.

Text se úmyslně vyhýbá drastickým případům úmrtí z nedbalosti, faktickým eutanaziím pro pohodlí zdravotnického personálu, či přímým mocenským zásahům do nemoci a zdraví (včetně falšování výsledků soudních pitev); nejsou sice nijak vzácné, těžko však lze zdravotnickým pracovníkům přičítat záměr ohrožovat zdraví či život – pokud to někteří z nich občas činí, jsou i oni spíše politováníhodnou obětí stresových situací a mnohem mocnějších mechanismů.

Posavadních zkušenostech nespolehneme příliš na to, že příslušné úřady na náš podnět přímo odpoví a seznámí nás s výsledkem jeho projednání – ačkoli je to jejich zákonná povinnost. Jde nám především o to, poskytnout konstruktivní pobídku k postupnému odstraňování uvedených nedostatků: pokud se poslanci zákonodárných sborů a jednotlivá ministerstva budou našimi připomínkami vážně zabývat (ovšem daleko hlouběji a odpovědněji, než tomu bylo při obvyklém projednávání před několika měsíci, kdy se poslanci vyhnuli konstatování pravých příčin nedostatků a jejich analýza opět vyústila v glorifikaci státního úsilí na tomto poli), pokud vydají příkazy či doporučení k nápravě a pokud

se o tom veřejnost dozví z oficiálních sdělovacích prostředků, budeme to považovat za důkaz, že naše snaha nebyla marná, že československé zdravotnictví má opět šanci stát se něčím, s čím bude národní společenství spokojeno a čím se bude moci právem pyšnit.

dr. Václav Benda, mluvčí Charty 77, Praha 2, Karlovo nám. 18

Jiří Ruml, mluvčí Charty 77, Praha 10, Kremelská 104
Jana Sternová, mluvčí Charty 77, Praha 7, Veletřní 17

Občan, který projde, nebo lépe, je protažen a prodistribován systémem našeho zdravotnictví, připadá si jako po průchodu bludištěm, jehož smysl a organizaci vůbec nechápe, kde nemá ani formální možnost volby a kde je na každé etapě své cesty navíc evidován, dokumentován, statisticky vykázan, případně strojově zpracován – a to mnohonásobně a z různých aspektů. Přitom objektem této podivuhodné a zároveň podezřelé manipulace je jeho tělo, jeho život, on sám: tedy cosi, do čeho má zajisté plné právo mluvit – a bez tohoto práva jsou všechna jeho ostatní práva pouhým pomyslem.

Snad to nezní příliš nespravedlivě k obrovské armádě zdravotnických pracovníků. Nicméně vyjadřuje to převažující pocity obyvatelstva, které se znepokojeně táže: „Co se stalo s naším zdravotnictvím? Vždyť bývalo naší chloubou!“

Roztrpčení nebo rozhněvaní nemocní, namačkaní a kašlající v čekárnách, shánějící léky od lékární k lékárně, hledající jakousi známost a slovo přímluvy, umírající veřejně na přistýlkách – a na druhé straně přepracovaní lékaři zavalení formálními úkoly, sestry degradované na pomocné síly, neschopné duševně unést konfrontaci s bezvýhodným utrpením a fyzicky vyčerpávané prací, která by v jiné profesi patřila mezi práce zakázané ženám (zvedání břemen nad 15 kg), nedostatek pomocných sil, nedostatek technických prostředků – to všechno poukazuje na jakousi podstatnou závalu.

Co se to stalo? A co si máme počít?

Neveřejný průzkum veřejného mínění ukázal, že si občané k nápravě tohoto stavu žádají většího počtu lékařů, lepšího zásobování léčivými a lepšího technického vybavení ve zdravotnictví. Nadřízené orgány zřizují komise pro zkoumání

negativních jevů a jejich potírání, ustanovují nové kontrolní orgány a vyžadují další hlášení; apeluje se na etické citění zdravotníků a na uvědomělou kázeň občanů. A všichni jsou si dobře vědomi toho, že jde o sisyfovské úsilí.

Je nesporné, že naše zdravotnictví prodělalo od druhé světové války prudký vzestup. Počet pracovníků ve zdravotnictví se od roku 1949 více než zdvojnásobil. Počet lékařů v ČSR se zvýšil 3,6×, v roce 1949 připadalo na jednoho lékaře 1033 obyvatel, v roce 1978 jen 331. Pro celou ČSSR je v roce 1982 vykazováno 395 obyvatel na jednoho lékaře, což je po SSSR nejnižší počet na světě. Vzrostl počet nemocničních lůžek, byly vybudovány nové polikliniky, poradny, lázeňské léčebny, výzkumné ústavy atd., rozvinula se farmaceutická výroba. Klesla úmrtnost na infekční choroby, z nichž některé úplně vymizely (např. záškrť, tetanus, dětská obrna); klesla kojenecká úmrtnost, úmrtnost novorozenců a matek. Dalo by se vyjmenovat ještě mnoho jiného – a v dalším se o leccems zmíníme. Faktem ovšem je, že takový vývoj bylo možno pozorovat ve všech průmyslově vyspělých zemích. Je to pokrok, jenž navazoval na celkový společenský, technický a hospodářský rozvoj plynule od první světové války. Obrovský podíl na něm mají jednak úspěchy moderní vědy (např. objevení antibiotik a jejich rozšíření v praxi, nové poznatky v imunologii s možnostmi očkování, nové diagnostické a léčebné postupy), jednak celkový vzestup životní úrovně a vzdělanosti obyvatelstva, vedoucí k vyšší hygienické úrovni, lepšímu stravování a péči o životní prostředí. Ukazuje se také, že tento proces probíhal v jiných rozvinutých zemích rychleji a že se v posledních letech vystupňoval, zatímco v našem zdravotnictví dochází ke stagnaci, která odpovídá celospolečenské situaci, teprve nyní se projevují závady, jejichž příčinu nelze hledat ve zlém vůli, lhostejnosti a neschopnosti lidí (jak to často bývá oficiálními mistry vykládáno), ale spíše v samé povaze systému (příloha 1).

Naše zdravotnictví bylo po druhé světové válce budováno jako zdravotnictví socialistické, a to státního charakteru (neboť existují i jiné typy socialistického zdravotnictví). Navazovalo v tom na požadavek marxistické levice čs. sociální demokracie z roku 1920: „...zrušení všech soukromokapitalistických lékařských akcí, soukromých

sanatorií... a zavedení státem řízené a ve státním měřítku prováděné všelidové akce hygieny... bezplatně, na účet státu.“ V době nacistické okupace vypracovala skupina levicových lékařů návrhy na novou úpravu zdravotnictví a školení zdravotnického personálu, tzv. Nedvědův plán. Vycházel z humanistických pohnutek, ze snahy zajistit kvalitní péči pro co nejširší okruh obyvatelstva bez ohledu na jeho vzdělání a majetkové poměry, podobně jako pozdější projekty teoretiků zdravotnictví v rozvojových zemích nebo reformní návrhy v některých západních státech (USA).

K realizaci těchto plánů došlo u nás po únoru 1948, a to podle sovětského vzoru a na podkladě činnosti sovětských poradců. V roce 1951 přijala strana a vláda usnesení o sjednocení zdravotnictví, které bylo kodifikováno v zákonu o jednotné preventivní a léčebné péči č. 103/51 Sb. a v zákonu o hygienické a protiepidemické péči č. 4/52 Sb. V roce 1952 byl vydán tzv. první dokument strany a vlády o zdravotnictví: kladl důraz na preventivní zaměření práce všech zdravotníků a stanovil prioritou péče o pracující v průmyslu i v zemědělské velkovýrobě a péče o rozvoj nové generace.

V roce 1964 byl vydán tzv. druhý dokument strany a vlády o zdravotnictví, v němž byly stanoveny hlavní zásady dalšího rozvoje péče o zdraví: ten vyústil v zákon o péči o zdraví lidu č. 20/66 Sb. Z něho bylo postupně odvozeno šest prováděcích vyhlášek a řada interních resortních směrnic. Tento zákon je hlavním právním dokumentem, kterým se naše zdravotnictví řídí. V závěrech jednotlivých sjezdů KSČ jsou pak stanoveny i specifické úkoly pro zdravotnictví, rozpracované pro jednotlivé úseky zdravotní péče a na jednotlivých úrovních řízení. V těchto dokumentech je zdůrazněna nutnost péče o životní prostředí, o hygienu práce a hygienu komunální. Byly vypracovány programy k prevenci nerozšířenějších chorob, jež mají svým podílem na nemocnosti, pracovní neschopnosti, invaliditě a úmrtnosti největší celospolečenský dopad – jde o vysoký krevní tlak, nádory, cukrovku a virová onemocnění dýchacích cest. Mezi prioritními úkoly zůstává i péče o kvalitu nové generace. Ve spolupráci se Světovou zdravotnickou organizací jsou koncipovány velkorysé výzkumné projekty v těchto oblastech a preventivní praxe, zahrnující již v první etapě obrovské skupiny obyvatelstva; naše zdravotnictví je

pro svůj celospolečenský charakter a preventivní zaměření Světovou zdravotnickou organizací doporučováno jako model pro *rozvojové země*.

Československé zdravotnictví bylo tedy po roce 1948 budováno jako zdravotnictví socialistické, se státním charakterem zdravotní péče. Pro lepší pochopení problematiky je proto nutné uvést si jeho hlavní principy, jimiž jsou:

1. společenský charakter péče o zdraví a státní charakter zdravotnictví,
2. aktivní účast občanů na péči o zdraví,
3. vědecký základ péče o zdraví,
4. preventivní zaměření,
5. přednostní péče o zdraví nové generace a pracujících,
6. bezplatnost a dostupnost kvalifikované zdravotní péče,
7. jednota zdravotnictví.

Podívejme se nyní, co tyto principy znamenají v praxi.

Ad 1 – Společenský charakter péče o zdraví a státní charakter zdravotnictví

Otázka vztahu mezi jednotlivcem a společností je problémem, s nímž se musí na teoretické úrovni vyrovnat každá teorie státu a práva, v praxi každá společnost, která má být životaschopná a chce zajišťovat spokojenost svých občanů. Vyřešení vztahu mezi zájmy individua a společnosti ve zdravotnictví znamená na jedné straně umožnit jednotlivému člověku co nejlepší ochranu zdraví a co nejlepší léčení v nemoci – v souladu se stavem současné lékařské vědy, s technickými možnostmi dané epochy, přitom se zárukou jeho osobní svobody, důstojnosti a na bázi vztahu důvěry mezi ošetřujícím lékařem a nemocným. Na druhé straně to však znamená hájit zájmy společnosti jako celku, tj. nutnost vyvíjet někdy na jedince určitý nátlak – jako příklad uvedme třeba povinné léčení infekčních chorob, povinné očkování, karanténní opatření, povinnou léčbu pohlavních chorob apod. Vystává zde také další otázka: nakolik a jak společnost smí či musí chránit své slabší členy a pomáhat jim, postarat se o zdraví těch lidí, kteří se z různých důvodů sami o něj postarat nedovedou, nemohou nebo i nechtějí. Nakolik má stát právo nutit jednotlivce ke štěstí a tedy také ke zdraví? Moderní kvalitní zdravotní péče se svými stále rostoucími možnostmi toho,

co lze udělat, je ostatně finančně tak náročná, že jen velmi bohatý člověk by si skutečně mohl sám zaplatit nejkvalitnější léčení na úrovni současné vědy a techniky. Proto je dnes každá společnost nějakým způsobem nucena – buď různými systémy pojištění nebo intervencí státu – zdravotní péči financovat buď úplně, nebo částečně, v různých smíšených systémech. (Např. státní zdravotnictví s připojištěním pro různé služby mimo základní standard, ev. i s příplatkem.) I nejbohatší společnost přitom musí řešit otázku priorit. Dilema ve své vyhocené podobě zní: buď zajistit na základě státní intervence základní nezbytnou péči minimálního charakteru pro všechny občany (tzv. čínský model), nebo špičkovou péči pro skupiny ekonomicky privilegovaných občanů s ponecháním prostoru pro živelný vývoj (donekdávna model USA). Je nasnadě, že chudé rozvojové země se kloní k prvnímu modelu, s ponecháním určitých možností špičkové péče (nebo léčení v zahraničí) pro svou privilegovanou vrstvu, a že vyvinuté bohaté společnosti, jejichž zdravotnictví vznikalo na komerční bázi s intervencí různých dobročinných organizací, hledají cestu, jak při zachování dosavadní struktury rozšířit moderní kvalifikovanou péči na všechny občany. Zároveň je třeba řešit otázky prevence: je nutný dozor nad hygienickými podmínkami života, nad nezávadností potravin, chemických výrobků, nad bezpečností práce; i nejliberálnější společnost musí uplatňovat represivní opatření k ochraně životního prostředí. Demokratické společnosti jsou si vědomy toho, že se společnost skládá z jednotlivců, že spokojenost společnosti závisí na spokojenosti většiny občanů a na jejich konsensu; dobře fungující veřejná zdravotní péče musí být kdykoli kontrolovatelná veřejností. (My se s tímto jevem v čs. sdělovacích prostředcích nejčastěji setkáváme ve formě dramatických konfliktů, vzpomeňme např. na rozruch kolem Conterganu v NSR, na debaty v různých státech o právní a mravní přípustnosti jednotlivých lékařských postupů, jako je např. umělé oplodnění, transplantace, potraty apod., nebo na obrovskou korupční aféru kolem stavby vídeňské všeobecné nemocnice.)

Ve zdravotnickém systému našeho typu jsou všechna zdravotnická zařízení zestátněna, dotována ze státního rozpočtu, spravována národními

výbory (o několika výjimkách bude řeč později). Všichni zdravotníci jsou zaměstnanci státu, ve své práci se řídí předpisy nadřízených orgánů od ministerstva zdravotnictví po národní výbory; těmto orgánům také podávají hlášení a výkazy o své činnosti. Jsou placeni podle funkčního zařazení, podle určitých tarifů. Základní mzdy ve zdravotnictví jsou na úrovni pracujících v průměru nebo nižší (viz tabulku v příloze), příjem nad základní plat je dán nočními a nedělními službami a výkonnostními odměnami. Tyto pohyblivé části platu v posledních letech klesají v důsledku úsporných opatření a pracovníci jsou nuceni vybírat si místo proplacení služeb náhradní volna. Přitom např. hodina lékařské pohotovostní služby v nemocnici je honorována podle oboru obnosem 10–20 Kčs. Např. u lékaře je velmi těžké, aby nadřízená složka objektivně hodnotila kvalitu jeho práce a spokojenost jeho pacientů. Přihlíží se proto k ukazatelům jiného charakteru: k dodržení nízkých nákladů při předepisování léků, k udržení nízkého procenta pracovní neschopnosti u obyvatel v obvodě, k vykázanému počtu preventivních prohlídek (jejich kvalita je objektivně nekontrolovatelná). U vedoucích pracovníků v nemocnicích záleží výše odměn pro ně i pro podřízené zaměstnance na splnění plánovaných ukazatelů, na dodržení limitů v počtu zaměstnanců, v nákladech na léky na jedno lůžko a ošetrovací den, na využití lůžkového fondu apod. A především záleží na tzv. veřejné a politické angažovanosti pracovníka.

Zdravotník je zaměstnancem státu. A již přístup ke zdravotnickým povoláním je regulován zájmy státní moci. V přijímacím řízení na střední školu převažují kádrová hlediska, rozhodující je třídní původ a politický profil rodičů dítěte. Totéž platí při přijímání na vysoké školy, zde se ovšem hodnotí i angažovanost adepta. A po promoci se stejný výběr znovu uplatňuje při povolání postgraduálního školení, nástavbových atestací ve specializačních oborech, při zařazování na vedoucí místa (nebo do tzv. kádrových rezerv na funkční místa). Kvalifikační příprava na vedoucí místa ve zdravotnictví je schvalována OV KSČ, a ačkoli neexistuje takový právní předpis, žádá se na lékařích, kteří chtějí pracovat na pracovišti vysoké úrovně, aby podepsali přihlášku do KSČ. K nesmyslnému zatěžování

lékařů patří stále politické doškolení, které je součástí jejich odborné přípravy na všech stupních – marxismu-leninismu, „vědecký komunismus“, dějiny KSSS zbytečně zabírají místo náročným odborným poznatkům.

Lékařům je neustále důrazně dáváno na vědomí, že tato jejich podřízenost státu je závažnější než nějaká Hippokratova přísaha. Státní bezpečnost automaticky předpokládá, že vůči ní neexistuje žádné lékařské tajemství a že její rozhodnutí o tom, zda je někdo nemocen či jak má být léčen, musí mít přednost před objektivní diagnózou a stanovenou terapií. Stejně vazalské vztahy panují u vězeňských lékařů a v ozbrojených složkách, poněkud zastřeněji i u závodních lékařů. Jako znalci k soudům (což je finančně velmi výhodné) jsou povoláváni jen ti, kdo jsou ochotni poslušně plnit příslušné instrukce. Lékař, který takto poruší, třeba i se smrtelnými následky, základní zásady profesionální etiky, má zaručenu státní ochranu a nic mu nehrozí – neexistuje totiž ani veřejné mínění, ani žádná lékařská instituce, která by mohla takové přestupky odsoudit. Naopak toho, kdo se podobným tlakům vzepře (a ke cti povolání budiž řečeno, že takových čestných lékařů je mnoho, možná většina), s jistotou očekávají různé nepříjemnosti, ne-li přímo ztráta zaměstnání.

Státním plánem se řídí stavba nemocnic i jejich vybavení, totéž platí pro farmaceutický průmysl, pro dovoz léků, přístrojů apod. Je-li pro nově centrálně řízené a plánované národní hospodářství obtížné reagovat pružně na nově vzniklé potřeby, platí to pochopitelně i pro zdravotnictví. Je např. téměř nemožné zavést novou vyšetřovací nebo léčebnou metodu nebo nový lék, které nebyly (pochopitelně) plánovány dopředu do nastávající pětiletky.

Ve zdravotnictví státního charakteru se vztah mezi společností a jednotlivcem asymetricky posunuje ve prospěch společnosti. Hlediska považovaná za celospolečensky důležitá mají prioritu proti zájmům individua v jeho nemoci. To platí o prioritách výzkumu, o rozmístění zdravotnických kádrů, o nákladech na léky a o sortimentu léků z dovozu, při posuzování pracovní neschopnosti a při přiznávání invalidních důchodů. Lékař je veřejným činitelem, „úřadem“ a vpsledku zaměstnancem státu: již tímto faktem může

vzniknout napětí ve vztahu pacient – lékař, určitá nedůvěra a antagonismus, pocíťovaný lecdoboustranně.

Stát je provozovatelem zdravotní péče a také jejím kontrolorem. Je to monopol, který, jak se pokusíme v dalším ukázat, trpí poruchou zpětných vazeb a samočinných regulací, který nutně pracuje administrativním způsobem a vytváří tendence k různým únikovým fenoménům na různých úrovních.

Ad 2 – Aktivní účast občanů v péči o zdraví

Slyší-li upachtěný konzument našeho zdravotnictví toto heslo, věru neví, co by si pod ním měl představit. Nuže: teoreticky to znamená, že občané prostřednictvím svých volených zástupců a lid prostřednictvím svého předvoje naše zdravotnictví řídí a kontroluje. Dále to také znamená, že občané jsou povinni spoluvytvářet zdravé životní prostředí a věnovat se „činnosti zaměřené na ochranu a posilování zdraví lidu“. Občané mají ústavou zaručené právo na péči o zdraví (naštěstí se alespoň už neříká, že lid má právo na zdraví), ale mají také povinnosti: např. dodržovat léčebný řád, léčit se u příslušného lékaře a dávat se hospitalizovat v rajónní nemocnici, podrobovat se kontrolám posudkových komisí, pokud jde o pracovní neschopnost nebo invaliditu, na předvolání se dát preventivně prohlédnout nebo očkovat. Ačkoli se v hromadných sdělovacích prostředcích proklamují výsledky socialistického zdravotnictví, není většina občanů seznámena s jeho strukturou a lidé v praxi nevědí, kam se mají se svými obtížemi obrátit. Systém státem organizované péče od kolébky do hrobu vytvořil u velké části obyvatelstva mentalitu spoléhání se na zdravotnické služby – občan na ně sice nadává, ale sám se nenaučil starat se odpovědně a aktivně o své vlastní zdraví. Příliš často říká pacient se zanedbanou chorobou: „Nikam mě neposlali.“

Přesněji řečeno se však populace dělí na dvě kategorie občanů. Za prvé na ty, kteří čekají, až s nimi někdo něco udělá, až je kdosi kamsi pošle, něco jim resp. přidělí. Jsou to lidé, kteří nevědí, že mají zákonem zaručené právo být informováni o své chorobě, že se na nich nesmí provádět žádný výzkum bez jejich souhlasu, že si mohou případně vybrat léčebný postup z různých

možností, že nejsou povinni setrvávat v nemocnici, není-li pro to zákonem daný důvod, jako např. u infekční choroby. Něco jiného ovšem je, že si trváním na svých právech mohou přivodit jisté komplikace, neboť zdravotníci nemívají v oblíbě pacienta obtížného a problémového. Čím více jsou lékař nebo sestra šikanováni svými nadřizenými složkami, tím raději zaujímají postoj moc majících úředních činitelů tam, kde si to mohou dovolit.

Druhá skupina pacientů provozuje v péči o zdraví jistou „samoobsluhu“, jaká je obvyklá v mnoha jiných odvětvích života. Jsou to lidé, kteří se naučili, jak systémem proplout, kde sehnat známé, doporučení k odborníkovi, účinné léky. To by snad nebylo tak zlé, koneckonců osobní iniciativa a podnikavost jsou v boji o život nutné; problémem je, že zde povětšinou nejde o lidi, jejichž zdravotní stav by přednostně vyžadoval kvalitnější a intenzivnější péči. Je ovšem možné, že tito „podnikavci“ jsou právě proto v lepším zdravotním stavu než ti, kdo prodělávají kalvárii úředního postupu.

Zdravotnictví je jednou z nejcitlivějších sfér veřejného života a chyby v jeho fungování budí nevoli občanů. Proto jsou nepříznivé informace v této oblasti utajovány: Ministerstvem zdravotnictví byl vydán zákaz publikovat cokoli, co by mohlo na zdravotnictví vrhat nepříznivé světlo. Občanu se tedy nedostane poctivých a jasných informací: přesto na vlastní kůži neustále pocítuje, že něco není v pořádku. Při pokusu zobecnit své zkušenosti je však odkázán na informace pokoutní, „šuškandu“, často neobjektivní. Jak se pak má účinně podílet na „činnosti zaměřené na ochranu a posilování zdraví lidu“?

Ad 3 – Vědecký základ péče o zdraví

Doufejme, že patří minulosti doby, kdy i v medicíně byly tabuizovány celé vědní obory: několik ročníků lékařů u nás vyrůstalo bez jakéhokoli povědomí o genetice (neboť mendelismus-morganismus byl buržoazní pavědou), nesmělo se mluvit o humorálních regulacích, vzhledem k pochybnostem o existenci lidské psyché byla psychologie oborem velmi podezřelým, psychoanalýza zvrhlostí a psychosomatický pohled na medicínu byl považován za šarlatánství. Teoreticky se naše medicínská věda, výuka mediků, postgraduální

školení i výzkum opírají o údajně vědecký světový názor – marxismus-leninismus.

V praxi se vliv tohoto názoru projevuje jen ideologickým brainwashingem a agresivní ateistickou propagandou, jinak v naší medicíně převažuje orientace na pozitivistickou přírodovědu tak z počátku tohoto století. Téměř všichni si uvědomují, že výzkum i praxe zaostávají, ale jen málokdo je schopen objektivně posoudit, co vlastně představuje dnešní světovou špičku a kam tato špička směřuje. Požadavkem našeho pacienta i lékaře je lepší vybavení, lepší zásobení léčivy, lepší organizace práce; samy principy současné medicíny zatím nejsou brány v pochybnost.

Lékařský výzkum u nás je řízen státním plánem a realizován v ústavech Akademie, v resortních ústavech ministerstva zdravotnictví a na lékařských fakultách. Výzkumné úkoly jsou stanoveny plánem, centrálně jsou určeni koordinátoři, jsou určena pracoviště, která se mají zabývat určitými problémy, finanční krytí je plánováno na určité úkoly. Přitom však dochází k častým reorganizacím, ke změnám plánu a ke změnám úkolů. Je prakticky nemožné, aby „bádal“ někdo, kdo na to nemá systematizované místo. A na systematizované místo ve vědeckém ústavu se obvykle nedostane ten, kdo má nejvíce a nejlepších nápadů nebo nejlepší předpoklady pro vědeckou práci (i když i to se někdy stane), ale spíše ten, kdo má příslušné kádrové předpoklady a vlivné známé. Výše jsme se již zmiňovali o systému kádrového výběru: také postup vědeckého pracovníka, jeho přípravu a zařazení schvalují vyšší stranické orgány, přičemž i zde se politické zřetele stále více prolínají s korupcí a nepotismem.

Navzdory (nebo možná díky) centrálnímu řízení je výzkum roztržštěn mezi mnohá pracoviště, řada problémů se řeší duplicitně nebo multiplicitně. Výzkum je plánován na dlouhou dobu dopředu, je absurdní, že je třeba pravidelně hlásit nadřizným úřadům, o čem se bude bádát a co se objeví např. za deset let, přičemž taková surrealistická hlášení rozhodují o další existenci a hmotném zajištění výzkumných týmů, takže není možné reagovat na okamžitou potřebu a skutečně významné objevy (které jsme se žel dosud nenaučili předem plánovat) buď vůbec nelze dokončit a rozvinout, nebo přinejlepším

nacházejí uplatnění s mnohaletým zpožděním, zaviněným výlučně nepružným systémem. Byrokratické řízení dusí iniciativu, obrovská spousta administrativních prací a nedostatek pomocného personálu zatěžuje vědecké pracovníky natolik, že jim zbývá jen málo času a sil k tříbení názorů, k výměně zkušeností, ke vzniku a rozpracování nového nápadu. Pečlivým kádrovým výběrem a systematizací míst ve vědě se vytváří jakási uzavřená kasta vědeckých pracovníků, kteří si rozdělují funkce v různých řídicích a dozorčích orgánech, v lékařské společnosti, poradních sborech apod. To všechno způsobuje, že hodnocení výsledků výzkumu má daleko k objektivitě. I samotné výzkumné úkoly bývají zhusta plánovány ne vzhledem k odborným potřebám, ale aby zajistily pracovní náplň určitému pracovníkovi na další pětiletku.

Přes tuto alarmující situaci stále máme lékaře velmi vzdělané a kvalifikované, kteří se všude ve světě dobře uplatňují. Máme nadšené pracovníky, kteří s neuvěřitelným nasazením a bez ohledu na osobní oběti docílují hodnotných výsledků, ačkoli se navíc ještě potýkají s potížemi, jako jsou zastaralé přístroje, nedostatek náhradních dílů, nedostatek laboratorního skla, nepravidelné dodávky vyšetřovacích souprav a chemikálií apod. Např. vzhledem k devizovým úsporám se pomůcky pro laboratorní vyšetřování dovážejí střídavě od různých, často pochybných zahraničních firem, takže výsledky výzkumu jednotlivých pracovišť nebo i téhož pracoviště po určitém časovém odstupu nejsou srovnatelné, což je atentát na jeden ze základních postulátů moderní experimentální vědy. Výměna vědeckých pracovníků se zahraničím je nedostatečná, o stipendijních pobytech a různých praxích v zahraničí se rozhoduje podle zcela jiného klíče, než je odborná potřeba – v posledních letech se krátí i náklady na cestovné a vědecké styky v tuzemsku.

Je přitom zajímavé, že i zde existuje jakási „samoobsluha“. Iniciativní vedoucí pracovník s vhodnými znalostmi může získat prostředky mimo plán a vybudovat pracoviště na světové úrovni. Prostému občanovi je záhadou, jak je to možné, ale v podstatě je vděčný, že taková zařízení existují a že se tam nemocný člověk může léčit (ačkoli není vždy jasné, jak se tam dostat).

Ad 4 – Preventivní zaměření,

V československém zdravotnictví pracuje přes 1000 lékařů v hygienické službě. To zhruba odpovídá počtu psychiatrů či čtvrtině počtu územních obvodních lékařů. Podle zákona o hygienické a protiepidemické péči č. 4/52 Sb. i podle zákona 20/1966 Sb. je naší hygienické a epidemiologické službě přiznána velká pravomoc. Na celém území našeho státu byla zřízena síť hygienických a epidemiologických stanic, která se stala modelem pro celou řadu rozvojových zemí. Naši specialisté z těchto oborů jsou žádáni jako poradci v mnoha státech a využívání Světovou zdravotnickou organizací. Systémem hlášení infekčních chorob, šetřením v ohniscích nákazy, preventivními opatřeními a očkováním se podařilo vykonat nesmírný kus práce a naši odborníci přispěli význačnou měrou k likvidaci řady infekčních chorob nejen u nás, ale i v jiných státech, kde pomáhali jako experti.

Hygienická služba má právo i povinnost vyjadřovat se prakticky ke všemu, co se v naší společnosti děje, podle zákona hygienik schvaluje projekty průmyslových závodů a dozírá na jejich provoz, aby neohrožoval zdraví obyvatelstva v okolí nebo pracovníků v závodě. Schvaluje výrobky, schvaluje výživové normy pro mládež a pracující, pro veřejné stravování, dozírá na hygienickou nezávadnost potravin a má právo kontrolovat dodržování všech hygienických a protiepidemických opatření v potravinářských výrobnách, v hromadném stravování, ve školních kuchyních. Dozírá na zdravotní nezávadnost zemědělské výroby. Hygienikovi náleží právo i povinnost posuzovat i schvalovat všechny projekty sídlišť, veřejných budov, komunikací, ale i rodinných domků a úprav bytů. Má střežit nezávadnost pitné vody, ovzduší, kontrolovat čištění odpadních vod, má dozor nad pohřebnictvím. Má povinnost kontrolovat bakteriologicky všechny lidi, kteří ve svém zaměstnání přicházejí do styku s potravinami. Je to tedy obrovská agenda administrativní i laboratorní.

Problém je ovšem v něčem jiném: hygienická služba nemá účinné prostředky, jak zjednat nápravu. Může sice vydávat expertizy a závazné pokyny, ale v praxi je běžné, že hygienik dostane od svého nadřízeného orgánu (např. ONV) příkaz, aby odvolal své rozhodnutí, protože by se přičilo

„celospolečenským zájmům“. V konfliktu hygienických hledisek s požadavky ekonomiky nebo politiky musí zdravotní hledisko ustoupit vždy. (Viz např. radotínské cementárny, znečišťování vodních toků a minerálních pramenů, konání spartakiády v době epidemie infekční hepatitidy, povolení pionýrských táborů v témže období, ale i soukromé zájmy různých prominentů). Hygienická služba má velmi dobře dokumentovanou závadnost životního prostředí např. v Severočeském kraji nebo v hlavním městě Praze. Je známo, jak tam nepříznivé ekologické faktory poškozují zejména dětskou populaci. Méně se mluví např. o životním prostředí v hlavním městě Slovenska Bratislavě. Pro tuto studii nemáme k dispozici dostatek podkladů, ale varovné ukazatele kojenecké úmrtnosti v Bratislavě patrně souvisí s výstavbou chemického průmyslu v této městské aglomeraci.

Bylo by chybou rozhořčovat se nad systémem hygienické a protiepidemické péče. Teoreticky je vybudován skutečně výzorně a naše vysoké školy, především lékařská fakulta hygienická, vychovávají odborníky s velmi dobrou úrovní. Chyba není v nich, ale spíše v tom, že je veškerá odpovědnost svalována na ně, přičemž namnoze nemají reálnou možnost ovlivnit celospolečenskou praxi. V zákonech je také deklarováno, že ochrana životního a pracovního prostředí je povinností všech občanů. To je ovšem dosti absurdní požadavek, protože občané se z oficiálních pramenů nedovědí, čím a jak je toto prostředí ohrožováno – neboť existuje zákaz publikovat nepříznivé informace. Občan je už od svých dětských let vychováván k tomu, aby upozorňoval nadřízené orgány na skutečnost, že jeho soused přestoupil nějaké hygienické nařízení – že nemete chodník, že myje auto v potoce, že vytváří skládku před domem apod. Nemá však nejmenší možnost ovlivnit podstatné ekologické kalamity a ozvat se proti institucím a podnikům, které hrubě devastují naši přírodu a životní prostředí v našich městech i na venkově. Běžný občan se o většinu záležitostí, které se týkají biologické kvality života v jeho bezprostředním okolí i v celém státě, dovídá pouze ze šušky. Je-li dostatečně soudný a energický, má někdy možnost ochránit alespoň sebe a svou rodinu: vyhnout se požívání závadné vody a potravin, změnit bydliště či pracoviště, odmítnout

některá problematická zdravotní opatření (např. nesmyslná aplikace antibiotik při každé příležitosti, dlouhodobé podávání vysokých dávek fluoru dětem či poměrně nedávná módní propagace umělé výživy kojenců). Proti negativním jevům samotným je však absolutně bezmocný.

Prevence ve zdravotnictví není ovšem pouze záležitostí hygienicko-epidemiologické služby. Je považována za nedílnou součást práce každého zdravotníka. To, co má dělat ve velkém okresní hygienicko-epidemiologická stanice, má provádět ve své každodenní činnosti každý pracovník ve zdravotnických obvodech, územních i závodních. Velká část práce obvodního lékaře má být věnována kontrole provozoven, jídelen, záchodů, chlívů apod. (Je nepochopitelné, že při obrovském důrazu na tyto úkoly je právě u nás stav tzv. sociálních zařízení tak ubohý – zřejmě tu jsou ve hře i jiné faktory.)

Oficiální termín zní „léčebně preventivní péče“. Existují povinné preventivní prohlídky obyvatelstva. Je vybudován systém preventivní péče o děti a dorost, s povinnými prohlídkami v určitých časových intervalech, školní zdravotní služba a zvláštní specializační obor dorostového lékařství.

Preventivní prohlídky jsou povinné při vstupu do zaměstnání, při změně pracoviště; v určitých oborech, na některých závodech a při určitých pracích pak v pravidelných časových intervalech podle rizika zaměstnání. Existuje zvláštní specializace pracovního lékařství a chorob z povolání (paradoxně však právě důkladnost systému velice znesnadňuje postiženému dostat za profesionální poškození zdraví oficiální odškodnění: protože také počet chorob z povolání i pracovních úrazů patří mezi závažné ukazatele plánu, zaměstnavatelé i jejich závodní lékaři se všemi prostředky snaží zpochybnit nárok postiženého nebo ho alespoň přimět k tiché dohodě, aby se tohoto nároku sám vzdal a nechal se odškodnit jinou formou). V poslední době se rozšiřují preventivní povinné prohlídky na široký okruh obyvatelstva; k původnímu povinnému snímkování ze štítu a ke gynekologickým prohlídkám přistupuje komplexní preventivní prohlídka z onkologického hlediska a z hlediska chorob zvláště společensky závažných ve vybraných experimentálních okresech.

To všechno je velmi racionální a vypadá to výborně. V praxi je tu však potíže: velký počet preventivních prohlídek váže mnoho sil zdravotníků; zjistí-li se porucha zdraví, bylo by také zapotřebí ji léčit, k čemuž mnohdy chybí prostředky. Např. u dětí a dorostu se zjišťuje množství ortopedických vad, ale není dostatek možností zvláštní tělesné výchovy. V důsledku preventivních prohlídek se také zvyšuje počet hlášených chronických onemocnění u dětské populace – to je faktor, který nepůsobí příznivým dojmem, proto byl vydán pokyn, že se napříště nemají některé choroby nezávažného charakteru vykazovat ve statistikách jako choroby. Ani u dospělých není dost možností jak léčit zjištěné závady: léčba vysokého krevního tlaku, ischemické choroby srdeční, ale i obezity a diabetu vyžaduje nejen léky, ale i úpravu životního režimu s odstraněním stresujících faktorů, což není v moci zdravotníka ani pacienta. A je tu další problém: jednorázová preventivní prohlídka může zachytit poruchu zdraví u určitého člověka pouze v době této prohlídky: má-li být prevence účinná, musí být prohlídky opakovány v pravidelných, ne příliš dlouhých intervalech. A to se vymyká možnostem sebedokonalejšího systému.

Uvážíme-li celý ten rozvinutý systém preventivní péče, je nutno podivit se nad jedním faktorem: že totiž zdravotní stav obyvatelstva v ČSSR není lepší než v jiných průmyslově vyspělých státech, ba naopak. Právě ve skupině mužů středního věku, kterým je u nás věnována největší preventivní pozornost, stoupá úmrtnost; přes dokonalou organizaci pediatrické péče je u nás sice nejnižší kojenecká úmrtnost ze všech socialistických zemí, ale vyšší než ve všech průmyslově vyspělých zemích (viz příl. č. 1). Tyto skutečnosti naznačují, že i zde jsou ve hře jiné faktory a že asi větší význam než systém zdravotní péče mají pro zdraví obyvatelstva obecné životní podmínky té které společnosti.

Ad 5 – Přednostní péče o zdraví nové generace a pracujících

Československé zdravotnictví má výborně organizovanou péči o matku a dítě, po preventivní i léčebné stránce. Byl vykonán velký kus výchovné práce u několika generací matek, těhotné ženy jsou pravidelně prohlíženy, v prvních letech po druhé světové válce i později bylo vybudováno

dosti porodnic, takže jsme mohli být spokojeni, že většina žen rodí v ústavech – porod doma byl nemyslitelným znamením zaostalosti; zavedli jsme vyhovující systém umělé výživy, postavili jesle a mateřské školy. Mezi tím šel ovšem vývoj dále a nám jaksi došel dech. Realizace moderních trendů, jako je např. systém rooming-in (tedy pobyt matky s novorozencem v jedné místnosti s možností navázání psychologického kontaktu a individuální péče) naráží na velké ekonomické, organizační i psychologické potíže. Umělá výživa ve své dosavadní formě nevyhovuje, může alergizovat a není zaručena její nezávadnost. Nedaří se zvládnout všechny infekce, především záněty dýchacích cest. Přes všechnu péči je dosti předčasných porodů a vrozených vad. Novorozenecká a kojenecká úmrtnost dále neklesá. V celých oblastech jsou děti chudokrevné, mají záněty dýchacích cest, projevy alergie, poruchy odolnosti. Nemocnost v jeslích a mateřských školkách je vysoká, často téměř paralyzuje jejich provoz. Zavadí se systém otužování dětí; jejich větší odolnost se má projevit kladně v tom smyslu, že méně matek zamešká pracovní směny. Stále klesá tělesná zdatnost branců. Jsou proto vypracovávány systémy tělesné výchovy mládeže, ale zároveň se ukazuje, jak je těžké najít pro dítě možnost kondičního a rekreačního sportu. Byly stanoveny výživové normy pro děti různých věkových stupňů – ale je prakticky nemožné dodržet je z ekonomického hlediska. Preventivní prohlídky, školy v přírodě, mléčné svačinky ve školách (rovněž v závadných sáčcích z umělé hmoty) etc. jsou pokusem kompenzovat nezdravé životní prostředí, závadnou pitnou vodu, nevhodnou výživu, kdy po celé týdny není ke koupi čerstvá zelenina a ovoce a kdy rodiče nemají jistotu o nezávadnosti potravin pro děti.

Dítě je kromě toho od útlého dětství pod vlivem stresujících faktorů jako je bytová tíseň, nervozita a únava rodičů, časně vstávání a vlácení ospalých dětí do jeslí a školek. Pak přijdou opakující se školské reformy a změny osnov (spojené i s rostoucími časovými nároky na školní a mimoškolní přípravu: už v nižších ročnících základní školy přesahují normy pracovní doby stanovené Zákonem práce pro mladistvé pracující mezi 15 a 16 lety), problémy s přijímáním na školy vyššího stupně. Už děti školou povinné musí mít nemoc

omluvenu lékařem; středoškoláci opakovaně vyhledávají hodiny v čekárnách, aby získali neschopenku a mohli doma vyležet katar dýchacích cest. A každá nemoc dítěte znamená pro matku nepříjemnost v zaměstnání, vede k podrážděnosti a další psychické zátěži celé rodiny.

Nemůže a nesmí nám být lhostejná ani kvalita budoucí populace, ani sám osud našich národů, jejich biologické přežití. Zatím se snad můžeme utěšovat tím, že v celostátním měřítku vykazuje mírný přírůstek obyvatelstva. Ve srovnání s jinými vyspělými zeměmi však naše ukazatele porodnosti (ani úmrtnosti) nedopadají příliš příznivě, navíc se v nich již dlouhou dobu projevuje zřetelný sestupný trend. Přitom jsou celostátní údaje značně nadlepšovány vyšší porodností na Slovensku a v části Moravy. Praha a Středočeský kraj vymírají (nepřihlížíme-li k migraci). V Československu bývá uměle přerušeno přes 100 000 těhotenství ročně (v roce 1982 to bylo 134 063 potratů). Oficiální sdělovací prostředky často redukuje celý problém jen na otázku možných zdravotních následků. Naopak jsou známy případy porodníků, kteří byli zbaveni možnosti vykonávat své povolání jen proto, že z etických důvodů odmítli provádět potraty.

Veřejně proklamovaná priorita péče o zdraví mládeže a pracujících vede u starších občanů k pocitu, že na nich už nezáleží a že na nich má být ušetřeno. Není to pocit zcela neoprávněný, i když nám např. není známo, že by byly vydány celostátní směrnice zakazující předpis zahraničního léku důchodcům, jak se o tom mezi lidmi hovoří. Péče o staré lidi však nepochybně byla zanedbána; obecný kult mládeže se projevil i ve zdravotnictví. Teprve v poslední době, kdy zestárlý generace „budovatelů socialismu“ a kdy se stárnoucí populace vůbec stává velkým sociálním problémem, je péči o staré lidi věnována větší pozornost. Byl ustaven geriatrický program. Rozbor situace starých lidí by si ale zasloužil širší studii, přesahující pouhý zdravotnický hlediska a tím i naše možnosti: proto se omezíme jen na několik poznámek.

Na lůžkách interních oddělení nemocnic jsou dlouhodobě hospitalizováni staří lidé, o které nemá kdo pečovat. Mnozí z nich jsou při přijímání do nemocnic doslova vyhledováni a hygienicky zanedbaní – jde zejména o osamělé staré

ženy. Na umístění v léčebně dlouhodobě nemocných (mezi lidmi se jí říká odkladová nemocnice) nebo na domov důchodců se čeká několik měsíců až let, takže řada lidí zemře dříve, než se tam dostane. Tato zařízení vznikala většinou ve starých objektech klášterů a zámků nebo reprofilizací jiných nemocnic. Úroveň péče představuje jen jisté sociální a zdravotnické minimum. V poslední době se objevují některá diferencovaná zařízení pro staré lidi na lepší úrovni, ale pobyt v nich je nákladnější a není snadné se do nich dostat.

Je nedostatek pečovatelek, které by pomáhaly opatrovat choravé staré občany v jejich domácnostech. V poslední době byla zřízena funkce geriatrické sestry. Ta má navštěvovat občany starší než 65 let a věnovat pozornost jejich zdravotní a sociální situaci. V současné době připadá jedna taková sestra průměrně na dva zdravotní obvody, tj. asi na 6400 obyvatel.

Péče o staré lidi je náročná duševně i tělesně, neposkytuje velké uspokojení a předpokládá u toho, kdo ji poskytuje, obětavost a lásku. Je málo žen, které by se jí chtěly věnovat. Řeholních sester, které dosud pracovaly ve většině ústavů sociální péče, ubývá, dorost přijímat nesmějí, ba pro dívku z věřící rodiny je velmi těžké i jen dostat se na zdravotní školu, zvláště na venkově. Není jasné, jak se bude situace vyvíjet – nejde totiž jen o věc ekonomiky, nýbrž o celé společenské klima, o vztahy mezi lidmi, o systém hodnot, který je vštěpován mladé generaci.

Ad 6 – Bezplatnost a dostupnost kvalifikované zdravotní péče

V Československu připadá podle oficiálních údajů jeden lékař na 395 obyvatel (evropský průměr bez SSSR je 552, v Africe 5434, v USA 595). Občan, který putuje po zdravotnických zařízeních a kolikrát prosedí celé hodiny čekaje na ošetření, se s podivem táže, kdeže ti lékaři jsou. Nuže tedy: v tomto počtu jsou zahrnuti lékaři všech oborů včetně lékařů zubních, lékařů posudkové služby, organizátorů a hygieniků. Jedno nemocniční lůžko u nás připadá na 81 obyvatel, jeden územní obvodní lékař zhruba na 3200 obyvatel, přičemž počet vyšetření u obvodních lékařů vzrostl zejména v českých zemích jen nepatrně a poklesl podíl připadající na návštěvy nemocných v jejich domácnostech (viz tabulku v příloze).

Princip dostupnosti zdravotní péče vedl ke zřízení obvodního systému. To znamená, že celé území státu je rozděleno na územní zdravotní obvody s počtem původně kolem 6000, nyní kolem 3200 obyvatel, v nichž je zajištěna služba lékaře se specializací všeobecného lékařství (tedy praktického lékaře), dětského lékaře, gynekologa a stomatologa s odpovídajícím počtem středních zdravotnických pracovníků. Obdobně jsou organizovány závodní lékařské obvody. Pro několik obvodů jsou pak společné služby odborníků, např. internisty, chirurga, lékaře pro choroby ušní, nosní a krční (ORL), kožní, oční apod. Také laboratorní služby jsou zajištěny na společné rajónní poliklinice.

Myšlenka takového obvodního systému, který by zaručoval zdravotní péči pro obyvatele určitého území a jehož realizace je nezbytným požadavkem v řídce osídlených územích, zejména v rozvojových zemích, není u nás tak zcela nová. Již v době Marie Terezie byla v našich zemích zřízena instituce obvodních lékařů, kteří se měli starat o obecný stav zdraví obyvatel ve svém obvodu, později, zejména pak v minulém století, existovali obvodní, obecní a městští lékaři v poměrně husté síti. Ti se starali o boj proti nakažlivým chorobám, o komunální hygienu a jiné záležitosti veřejného zdravotnictví, přičemž jejich povinností bylo také bezplatně léčit nemajetné občany. To vše na tehdejší úrovni lékařské vědy, ekonomiky a společenských poměrů. Mimo tyto lékaře úřední existovali ovšem i lékaři se soukromou ordinací a lékaři nemocenských pojišťoven. Nemocný si mohl vybrat, ke komu se chtěl obrátit (byl při tom ovšem omezen svými ekonomickými možnostmi).

Systém, který byl před několika desetiletími realizován u nás, měl vyloučit ze vztahu mezi lékařem a pacientem veškeré ekonomické faktory a měl zrušit konkurenční boj mezi lékaři: jediným pojítkem mezi nemocným a lékařem se měla stát potřeba nemocného a zájem společnosti o jeho zdraví. Zmiňovali jsme se již o tom, co „postátnění“ lékařů způsobilo ve vztahu mezi lékařem a pacientem: odpadl moment osobní volby a tím se narušil vzájemný vztah důvěry. Nemocný je povinen léčit se u příslušného obvodního lékaře. Teprve na jeho doporučení se může dostat k odborníkovi: potřebuje-li léčení v nemocnici,

musí být dodržen úřední postup (pokud nejde o první pomoc). Nemocný je závislý na kvalitě svého lékaře – je-li nespokojen, nemůže jít jinak. Je-li lékař neschopný nebo neodpovědný, zachází-li s nemocným hrubě, není se kam odvolat. Je sice možnost podat stížnost na nadřízené úřady nebo požádat o přearožení k jinému lékaři – ale jde o nepříjemný, složitý postup s nejistým výsledkem. Nejen po odborné, ale i po finanční stránce (diametrální rozdíl proti soukromé praxi v západních zemích) je postavení obvodního lékaře hodnoceno velmi nízko, což přispívá k tomu, že na obvodech často pracují lékaři méně schopní nebo ti, kdo se snaží přejít do výhodnějšího postavení, je zde mnoho lékařů v důchodovém věku a mnoho žen, které odcházejí na mateřskou dovolenou a berou si volno k nemocným dětem. Výsledkem je fluktuace pracovníků a znejistění nemocných, kteří pokaždé najdou v ordinaci někoho jiného.

Nemocný s celkem banálním onemocněním musí lékaře navštívit několikrát – hned v první den nemoci, třeba v horečkách, si musí vyžádat potvrzení o pracovní neschopnosti. Někdy také neschopenku nedostane. Často je odeslán k odborníkovi. Od toho jde zpátky s nálezem k obvodnímu lékaři a dostane případně doporučení k dalšímu odborníkovi, na rentgen či do laboratoře; z vyšetření se zase vrátí s nálezem k obvodnímu lékaři, obdrží předpis na léky, začne se léčit, ale mezitím uplyne lhůta, kdy je třeba dostavit se k lékařské posudkové komisi ohledně přezkoumání pracovní neschopnosti atd. Všude je třeba se objednávat, jsou různé dlouhé čekací lhůty, vždy se pak ještě sedí v čekárnách... Pacient s jednou chorobou se objeví v několika výkazech o denní činnosti lékaře, je kolem něho značná agenda – a on vlastně ani nemá čas si lehnout a léčit se. Lékař, který během jednoho pracovního dne takto ošetří několik desítek nemocných, nemá čas věnovat se někomu individuálně a snadno přehlédne závažný příznak. Pacient nedostane v lékárně léky bez lékařského předpisu (až na některé výjimky), proto nemalá část pracovní doby obvodního lékaře a mnoho času pacienta připadne jen na opakované předepisování léků. Velký je podíl administrativní činnosti. Je třeba vyplňovat mnoho hlášení a výkazů; nemocniční lékaři stráví zhruba polovinu pracovní

doby psaním chorobopisů a zpráv, protože při dokonale zbyrokratizovaném systému je nedostatek administrativních sil a chybí odpovídající kancelářská technika.

Příliš mnoho nemocných je odesíláno do nemocnice. Odborní lékaři totiž nevykonávají návštěvní službu v domácnosti. Při velké zaměstnanosti obyvatelstva také není dost dobře možné postarat se o vážnější nemocného doma. Tlak na nemocniční lůžka je veliký a přes příznivé statistické ukazatele se např. v Praze čeká na operaci kýly nebo žlučníku několik měsíců. Nemocnice jsou přeplněné, nejsou vzácností přistýlky a lůžka na chodbách. Přitom je ovšem léčení pro nemocného bezplatné, z ekonomických důvodů nemusí spěchat domů, a pro nemocnici je velká obložnost výhodná, protože se přiděl finančních prostředků řídí plněním plánu obložnosti.

Bezplatnost zdravotní péče je hojně využívaným propagačním heslem. Slyšíme do omrzení, jak „náš stát vynakládá obrovské částky na bezplatnou zdravotní péči“. Občan se může tázat, kdo že je ten stát, který mu něco dává, a odkud na to bere peníze, zda je to skutečně dar, za který je třeba být vděčný, nebo zda je to podíl z výsledku práce nás všech a část dávek, které jsou nám sráženy při výplatě.

V roce 1982 činily náklady na zdravotnictví celostátně 24 663 865 000 Kčs. To je jistě impozantní částka, v přepočtu na jednoho obyvatele našeho státu však představuje 1604,75 Kčs, z toho na investice ve zdravotnictví 140,50 Kčs a na léky 276,29 Kčs. To je překvapivé a rozhodně se tím mnohé vysvětluje.

Zdravotní péče je u nás nivelizována; jediným kritériem pro diferenciaci má být zdravotní stav nemocného. Pacient dostává zdarma vyšetření i léčení včetně operací, ošetření, stravy a léků: bezplatná je také stomatologická péče. Zdravotní péče je poskytována jednotně a úsporně, nemocný nemá možnost připlatit si např. na pobyt v jednolůžkovém pokoji, na chutnější a vydatnější stravu, nemá možnost vyžádat si určitého operátora. Je nedostatek moderních diagnostických přístrojů, rentgenových filmů, laboratorních pomůcek, infúzních roztoků pro nitrožilní výživu, v nemocnicích je nedostatek prádla, pomocné provozy se potýkají s nedostatkem personálu. Nejhrubší hygienické závady i na

špičkových pracovištích se díky tomu stávají spíše pravidlem než výjimkou.

Trvalý je nedostatek léků jak v nemocnicích, tak při ambulantním léčení. Hospodařením léčiv se zabývají různé instituce a komise na všech úrovních, předepisování léků je přísně kontrolováno a každý lékař i každé oddělení musí dodržet určitý limit – resp. musí mít vyšší údaje dobře odůvodněné. Výdej léků na předpisy je vázán na určité rajónní lékárny a lékař nesmí nemocnému předepsat nebo jen doporučit lék, který v tu dobu není v příslušné lékárně na skladě. Pravidelně jsou vydávány seznamy nedostatkových léků. Dovoz zahraničních léků je plánován, není dost dobře možné obstarat pružně nový zahraniční lék. Předpis určitých léků je také vázán na doporučení odborných lékařů podle zvláštních směrnic. Složitý je i postup povolování dárkových zásilek léků ze zahraničí, a tak lékař často z nedostatku času nebo z pohodlnosti nepředepíše vzácný lék, ač by mohl.

V současné době pokrývá spotřebu léků ze 72,7% domácí výroba, 22,2% je dováženo ze socialistických států a jen 5,1% z kapitalistických států. Přitom je však řada domácích léčiv vyráběna z dovezených surovin, a proto dochází i u nich k poruchám v zásobování. Pravidelné a plynulé nejsou ani dodávky ze socialistických států a dojde-li někdy k výpadku u životně důležitého léku, je velmi obtížné získat rychle náhradní dovoz. K potížím vedou i problémy a reorganizace ve farmaceutické výrobě a distribuci. Někdy je z hlediska plnění plánu výhodnější vyrobit drahý, ale nikoli nezbytně nutný lék místo jiného důležitějšího přípravku, který by pro podnik nebyl ekonomicky výhodný.

Podobně jako v jiných oblastech života vede tato chronicky nedostatková a nivelizující situace ke vzniku černého trhu. Existuje v různých formách a na různých úrovních. Lékař musí mít známé, chce-li sehnat přístroje a náhradní díly, musí uplácat opraváře, různými protislužbami si zajišťovat kvalitní odborná vyšetření, pomůcky, léky, literaturu, reagenty. Občan je vynalézavý a snaží se již předem mít všude známé, aby mohl získat pozornější ošetření či jiného lékaře, aby se dostal dříve do nemocnice a případně do nemocnice s lepší pověstí; lidé vědí, které zařízení je důvěryhodné a které nikoli, který

odborník má lepší výsledky, který operatér je specializován na určitý druh operací. Existuje černý trh v léčích a systém úplatků v nemocnicích, aby byla nemocnému zajištěna lepší péče – aby byl umyt, nakrmen.

Část darů je pochopitelně spíše projevem spokojenosti a vděčnosti za poskytnutou péči, část je však skutečně míněna a přijímána jako úplatek, „černý honorář“. Je-li tento systém tolerován v jiných oblastech služeb, je zde jako tzv. „negativní jev ve zdravotnictví“ teoreticky urputně potírán nadřízenými složkami. V praxi je ovšem potírán především u pracovníků na nižší úrovni (ne však u středního zdravotnického personálu, jehož je přílišný nedostatek) a u těch, kteří vzbudili nevěli vyšších orgánů ještě něčím jiným; mlčky prochází u prominentů. Oficiální propaganda halasným odsuzováním tohoto nešvaru úspěšně odvádí pozornost od mnohem podstatnějších problémů – přitom samozřejmě nemůže přiznat, že ani zde nejde jen o projev lidského sobectví, ale především o symptom nefungujícího systému.

Ad 7 – Jednota zdravotnictví

Zdravotnictví je v ČSSR jednotné – v principu to znamená, že jde o jednotně řízené státní zdravotnictví, že je spojena preventivní i léčebná složka, péče ambulantní i lůžková. Péče je nivelizovaná, diferencovaná jen podle druhu onemocnění, stavu a věku nemocného, provozovaná co možná úsporně. Soustředění péče do rajónních zařízení má také umožnit jednotnou dokumentaci nemocných a její předávání z jednoho pracoviště na druhé. Lékařské tajemství je přitom zaručeno zákonem, ale v praxi není bráno příliš vážně; ani veřejnost, zvyklá na různé prověrky, valně nespolehá na uchování důvěrného charakteru informací ve zdravotních záznamech.

Princip jednotnosti však má své výjimky: existuje zvláštní zdravotnictví pro velké závody, dráhy, uranový průmysl. Své vlastní zdravotnictví mají ozbrojené složky a ministerstvo vnitra. Zvláštní zdravotnické služby byly zřízeny pro zaměstnance stranického aparátu a vedoucí státní a stranické činitele (tzv. Sanops). Jsou to narmnoze zařízení jinak vybavená, jinak dotovaná, s dostatkem přístrojů, zdravotnického materiálu a léčiv, pro něž není obtížné sehnat ani vzácné

přípravky z dovozu. I tam je všechna péče bezplatná. Pro vybrané kategorie obyvatelstva existuje jiný systém preventivních prohlídek, jiná lázeňská zařízení, zvláštní domovy sociální péče pro postižené děti a domovy důchodců. Běžný občan o tom ví, občas zpozoruje, že se někde staví nový objekt, myslí si své. Snad ani nezávidí, mimo jiné mu může být útechou, že v těchto exkluzivních zařízeních nepracují vždy nutně týmy nejzdatnějších lékařů, protože kádrová hlediska zde hrají ještě mnohem větší roli než v „normálním“ zdravotnickém provozu. Ostatně právě v této oblasti se zajímavým způsobem projevil význam „lidského faktoru“: zatímco jiné sféry vědy, kultury nebo ekonomiky byly v období normalizace klidně odepsány a špičkoví odborníci byli posláni do důchodu nebo k lopatě, ve zdravotnictví jim sice byly odebrány jejich funkce, povětšinou však ponechána možnost dále odborně působit. Ani představitelé moci nejsou totiž imunní vůči takovým banálním událostem, jakými jsou bolesti a choroba: a kupodivu dávají třeba při operaci přednost výtečnému chirurgovi před chirurgem politicky spolehlivým. Ke škodě nejen prominentů není však tento lidský faktor až natolik účinný, aby byl schopen zajistit nestranný výběr a růst dalších generací odborníků.

„...úroveň lidského zdraví a jeho zajištění není jen zevšeobecněným vyjádřením ekonomického vývoje. Stále zřetelněji se totiž ukazuje, že úroveň lidského zdraví a jeho zajištění... je zároveň a především vyjádřením charakteru sociálně ekonomického zřízení, stupně jeho demokratičnosti a vládnoucích ideologických a mezilidských vztahů“ (z materiálu pro lektory, vydaného k XVI. sjezdu KSČ).

Naše zdravotnictví v teorii předběhlo společensko-ekonomický vývoj: vychází ze zásady platné pro komunistickou společnost, že se každému má dostat péče podle jeho potřeb. Nevyřešeno zůstává, kdo ty potřeby má posuzovat - zda sám nemocný, nebo nějaký orgán společnosti, či zda vrcholným posuzovatelem potřeb nemocného má být jeho příslušný ošetřující lékař, který má přitom ruce svázané nejrůznějšími ekonomickými a administrativními hledisky. Uskutečnili jsme tak důsledně systém, který má *sám v sobě* příčiny své špatné funkce: v prvopočátcích se mohl jevit

jako pokrok a mohl uspokojivě fungovat. S léty se však katastrofálně hromadí důsledky oněch zbudovaných systémových poruch, zbytnuje byrokratické nesmyslnost, přičemž celý krizový proces je urychlován přibýváním nových vědeckých poznatků, stoupající technickou náročností moderní medicíny a rozšiřující se paletou nových léčebných možností. Ukazuje se, že systém na jedné straně omezuje svobodu a podvazuje iniciativu jednotlivce, na druhé straně neuspokojuje ani širokou veřejnost, ani abstraktní zájem společnosti. Zdravotník se stal veřejným činitelem a funkcionářem, z velké části administrativní silou, nemocný člověk objektem postrkovaným od jednoho zařízení ke druhému. Lidé se mění ve statistické soubory pacientů. Takový systém by snad mohl fungovat se zdravotníky, kteří by se nezištně obětovali zájmům nemocných a které by přitom vůbec neznepokojovala nesmyslnost valné části vynaložené práce, a s nemocnými, kteří by pokorně snášeli své utrpení a nevyžadovali nic navíc, spokojili se s kvantitou i kvalitou péče, kterou jim přidělí zdravotníci jakožto zástupci společnosti. Tyto předpoklady jsou nelidské, ba vycházejí z přímého popření humanity; kromě toho jsou absolutně nereálné. Stranický materiál, citovaný v záhlaví tohoto oddílu, je proto paradoxně naprosto pravdivý a vystihuje věci: problémy čs. zdravotnictví jsou vskutku vyjádřením krize celého zřízení, jeho demokratičnosti a vládnoucích ideologických vztahů.

Náprava tohoto stavu je obtížná, protože chybí kontrola společnosti, chybí účinné zpětné vazby a samočinné regulační mechanismy, vycházející ze skutečné ekonomické a společenské situace. Ona totiž koneckonců chybí i společnost, neboť soubor ovládaných a manipulovaných není ještě společností. Lepší vyhlídky na zdraví jednotlivců nelze proto oddělit od ozdravení společnosti jako celku, od nápravy systému, který z člověka učinil jen nedůležitý a v podstatě nevídaný přívazek abstraktních zákonů svého fungování.

Příloha 1

„Kojenecká úmrtnost jako jeden z nejdůležitějších mezinárodních ukazatelů, podle něhož se hodnotí kulturní, sociální a životní úroveň zemí, prošla prudkým vývojem v pozitivním smyslu.“ (Brožura Ministerstva zdravotnictví ČSR z roku 1981.)

Kojenecká úmrtnost

Stát	1937	1967	1979
ČSSR	117%	23%	17,7%
Rakousko	92	26	14
Francie	70	22	10
Švédsko	45	13	7
Velká Británie	61	19	12
USA	45	22	13

Tabulka kojenecké úmrtnosti u nás od roku 1921 index

Rok	1921	100
1930	171,7%	
1937	134,5	
1946	117,4	68,4
1950	108,8	63,4
1955	77,7	45,3
1960	34,1	19,9
1965	23,5	13,7
1968	25,5	14,9
1970	22,2	12,9
1972	22,1	
1974	21,6	
1976	20,5	11,9
1978	21,0	12,2
1979	18,8	10,9
1980	17,7	10,3
1982	18,4	10,7

Příloha 2

Počet nemocnic

Rok	Československo	české země	Slovensko
1948	186	144	42
1982	227	154	73

Počet nemocničních lůžek

Rok	1948	1982
Československo	70 992	120 907
české země	58 360	83 671
Slovensko	12 637	37 236

Ošetření u obvodních lékařů

Rok	Počet vyšetření	z toho % návštěv. služby
ČSSR		
1960	50 445 574	8,5
1982	50 635 766	6,4
České země		
1960	35 722 099	9,3
1982	35 815 039	6,7

Stát	1960	1982
Československo	14 723 475	14 820 727
české země	6,5	5,5
Slovensko		

Počet lůžek na 1 lékařské místo, Rok 1982

Stát	1982
Československo	11,6
české země	12,9
Slovensko	9,4

Využití lůžek v %

Stát	1982
celkem	87,3
české země	88,4
Slovensko	84,4

Mzdy ve zdravotnictví (prům. měsíční mzda)

Kategorie	1980		1981		1982	
	cel.	zákl. plat.	cel.	zákl. plat.	cel.	zákl. plat.
Lékaři	4 530	3 397	4 505	3 626	4 482	3 630
Střední	2 368	1 787	2 492	2 090	2 509	2 114

Výdaje na zdravotnictví na 1 obyvatele

Stát	1982
celkem	1 604,75
neinvestiční	1 464,25
léky	276,29

Lékaři podle oborů činnosti:

Resort zdravotnictví	Ostatní resorty
Celkem	4 248
interní	4619
infekční	308
tbc	924
alergolog.	46
nerv.	954
psych.	1 064
dětské	4 953
ženské	2 476
chirurg.	2 543
ORL	915
oční	862
zubní	7 524
obvodní územní	4 412
závodní	2 170
posudkové	596
rtg	983
biochemie	380
ARO	1 090

Resort zdravotnictví		Ostatní resorty
organizace zdravotnictví	730	
všeob. lék.	837	
mimo evid. počet	3590	
hygien. služba	1068	

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 *Razítko: Česká národní rada, 15. 8. 1984, čj. 1804 a rukopisná poznámka: s. Plaček.*
- 2 *Dokument byl reakcí na zprávu ÚV KSČ O dosažené úrovni a perspektivách zdravotnictví v krajích a okresech z hlediska rozpracování závěrů XVI. sjezdu KSČ.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 7 (1984), č. 7–8, s. 2–16 • *Listy*, roč. 14 (1984), příloha k č. 6, I–XIV.

PŘÍSPĚVKY K DISKUSI O DOKUMENTU: Poznámky ke zdravotnictví a zdraví. *Informace o Chartě 77*, roč. 8, č. 1 (29. 12. 1984–10. 1. 1985), s. 16–18 • Zveřejňujeme další příspěvek (polemická reakce na dokument 14/84). *Tamtéž*, č. 2 (11. 1.–10. 2. 1985), s. 4–7.

D285 1984

1984, 19. srpen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění a předsednictvu vlády ČSSR k 16. výročí vojenské intervence v Československu. (Dokument č. 15/84)¹

Každý národ má právo na dějiny a na to, aby byly veřejnosti pravdivě předkládány. Toto právo, vyplývající z práva národů na sebeurčení, zahrnuje i oprávnění národa a jeho jednotlivých občanů bránit se proti zkrusování nebo i zamlčování dějinných událostí. Důstojnost národa je přímo spjata s tím, aby mohl akty násilí a ponižování ze strany cizí moci alespoň pojmenovat svým jménem. Současný stav v naší republice je však podstatně jiný, velmi vzdálený možnosti uplatňovat toto právo na sebeurčení, speciálně na dějinnou pravdu.

Ve dnech 16. až 18. srpna 1984 byli mluvčí Charty 77 a řada dalších občanů protiprávně a bez souhlasu prokurátora podrobena domovním prohlídkám, zadrženi na 48 hodin, respektive po dlouhé hodiny vyslýchání Státní bezpečností. Stalo se tak jen proto, aby Charta 77 nemohla připomenout výročí vojenské intervence proti Československu v srpnu 1968.

Co se v srpnu 1968 ve skutečnosti stalo: V Československu probíhal pokojný autonomní politický vývoj za vytvoření vskutku demokratické socialistické společnosti, který s velkými nadějemi vítala převážná většina Čechů a Slováků. 21. srpna 1968 byl tento vývoj násilně přerušena největší vojenskou operací, jaká byla v Evropě provedena od konce druhé světové války. Na území našeho státu vstoupila půlmilionová armáda pěti států Varšavské smlouvy. Stalo se tak bez souhlasu a proti vůli všech ústavních orgánů i politického vedení ČSSR.

Byly tím porušeny principy a normy mezinárodního práva, závazky vyplývající z Charty OSN a dalších přijatých konvencí, jakož i z Varšavské smlouvy a bilaterálních dohod mezi ČSSR a účastníky intervence. Tato intervence byla flagrantním případem použití síly ve vztazích mezi státy. Tím vlastně započala další etapa eskalace vyzbrojování vojenských sil v Evropě.

Jestliže nyní Sovětský svaz a jeho spojenci narhují státům Severoatlantického paktu uzavření smlouvy o nepoužití síly v mezistátních vztazích, je věrohodnost tohoto návrhu podstatně oslabena

srpnovou intervencí a trvajícím přítomností sovětských vojsk na území československého státu. Považujeme proto za správné znovu připomenout návrh Charty 77, aby ústavní orgány republiky přikročily k přezkoumání smlouvy o dočasném pobytu sovětských vojsk na našem území, vynucené sovětskou srpnovou intervencí.

Již začátek takového jednání by podstatně přispěl k zlepšení atmosféry v Evropě a k obnovení důvěry, k překonání mrtvého bodu v politice uvolňování.

Dohoda o ukončení pobytu sovětských vojsk v Československu by významným způsobem přispěla k zlepšení vztahů našich národů k Sovětskému svazu. Vytvořila by předpoklady pro odstranění historického traumatu naší společnosti a položila by tak pevné základy pro její další autonomní politický vývoj. Prospělo by to i mezinárodní prestiži Sovětského svazu a pomohlo by to vyjasnit perspektivy mírového soužití v Evropě a na celém světě.²

Václav Benda, Jiří Ruml, Jana Sternová
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOVIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

1 Ve složce jsou u dokumentu přiloženy originály dvou předávacích dopisů. Předseda FS ČSSR A. Indra postoupil 22. 8. 1984 dokument Charty 77 prezidentu G. Husák. Podle rukopisné poznámky „s. Vajnar“ předala KPR dokument Charty ministru vnitra. Druhý předávací dopis zaslal 21. 8. 1984 vedoucí zvláštního oddělení Úřadu předsednictva vlády ČSSR Federálnímu ministerstvu vnitra: „V příloze Vám předáváme dokument Charty 77 č. 15/84, který jsme obdrželi od odboru stížností a dopisů pracujících.“ K předávacím dopisům jsou přiloženy obálky. Adresátem první je Kancelář Federálního shromáždění, Vinohradská č. 1, 102 00 Praha 1, a odesílatelem Jana Sternová, Veletržní 17, 170 00 Praha 7, odesílatelem druhé je předseda Federálního shromáždění a adresátem G. Husák, gen. tajemník ÚV KSČ a prezident republiky.

Ve složce je uložen též koncept dokumentu s řadou rukopisných vsuvek a s přiloženým rukopisným návrhem úvodních vět: „Nebylo by vhodnější začít: Právo na pravdu o vlastních dějinách je součástí práva každého národa na národní identitu a sebeurčení, jak je vysloveno

v článku 1 Paktu o LP a v řadě dalších všeobecně platných a uznávaných norem i zásad. Hrubým jeho porušením jsou pokusy falšovat tyto dějiny, nutit národy, aby kladně hodnotily či přijímaly události, jimiž cizí moc zasahovala zevně a potlačovatelsky do jejich vývoje. Takovou událostí je i 21. srpen 1968.“

2 Srv. dokumenty Charty 77 k výročí vojenské intervence D64 (12. 8. 1978), D212 (17. 8. 1982) a D254 (15. 8. 1983).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 7, (1984), s. 19 • *Listy*, roč. 14 (1984), č. 5, s. 54 • *Americké listy*, 19. září 1984 • *České slovo*, roč. 30, č. 9 (září 1984), s. 1.

1984, 26. září, Praha. – Sdělení o diskusi k dokumentu Charty 77 č. 11/84 Právo na dějiny a zveřejnění prvního polemického příspěvku čtyř historiků-signatářů Charty 77. (Dokument č. 16/84)

V dokumentu č. 11/84 z 20. 5. t. r. jsme upozornili na pokračující falšování a posléze vymazávání dějinné paměti našich národů, v této souvislosti pak speciálně na alarmující stav současné československé historiografie a jejích institucí. Dokument Charty 77 byl prezentován jako vyhraněné stanovisko skupiny autorů, které má být především výzvou ke konfrontaci různých pohledů na situaci čs. historiografie a dějinného vědomí vůbec, výzvou k diskusi o možnostech nápravy. Dokument vyvolal živý ohlas, jen prezidium ČSAV, jemuž byl adresován, a ostatní oficiální instituce, odpovědné za uchování, resp. potlačování historické pravdy, se spokojily obligátním mlčením. Laická i pololaická veřejnost reagovala do značné míry kladně. Oceňována byla závažnost problematiky, kterou Charta 77 takto nastolila, i důrazné varování před monopolem jedné strany, jedné ideologie, jednoho politického zájmu nad kteroukoli oblastí vědecké pravdy. Složitější byla reakce profesionálních historiků, oficiálních i perzekvovaných, domácích i exilových. Vcelku se shodují v tom, že současný stav naší historiografie a dějinného vědomí vůbec je opravdu neutěšený, že by dokument měl ještě výslovněji a kritičtěji zhodnotit některé oblasti, speciálně vyučování dějepisu na školách všech stupňů a způsoby jeho systematického falšování ve veřejných sdělovacích prostředcích. Současně však vyslovují proti předloženému rozboru celou řadu zásadních námitek. Byla též vznesena výtky, že Charta 77, jejíž doménou je především dodržování lidských práv, není vlastně vůbec kompetentní vyjadřovat se k problematice vědecké profesionality. Zastáváme naproti tomu názor, že člověk jako dějinná bytost, národ jako dějinně utvářené společenství nemůže účinně uplatňovat ani svá nejzákladnější práva, je-li mu upírán přístup k dějinné paměti, přístup k jeho vlastní podstatě. Rozhodování o právu na dějiny nemůže být proto výsadou odborníků, tím méně politiků. Mluvíci Charty 77 měli možnost se ústně i písemně seznámit s řadou kritických stanovisek, bohužel žádné z nich

zatím nesplnilo naše naděje, že se pokusí podat vlastní ucelený pohled, a proto opakujeme svou výzvu, že uvítáme a zveřejníme každou vážnou analýzu této problematiky.¹

Jako první příspěvek k této diskusi uvádíme nyní stanovisko čtyř historiků, signatářů Charty 77, neboť reprezentuje celou škálu kritických námitek odborníků.

*dr. Václav Benda, Jiří Ruml, Jana Sternová
mluvčí Charty 77*

Dokument Charty 77 č. 11/84, nazvaný Právo na dějiny a zasláný prezidiu ČSAV, je kritikou neutěšeného stavu současné české historiografie. Souhlasíme, že tento stav vyžaduje vážnou analytickou kritiku.²

K obsahu dokumentu však musíme vznést několik konkrétních námitek:

1. Celý text obsahuje řadu nekvalifikovaných exkurzů do českých dějin. Jeden příklad za všechny ostatní: V partii o tradici a smyslu českých dějin se tvrdí, že Masaryk viděl smysl českých dějin v humanismu a Pekař v náboženství. Jde o holý výmysl autora, který nesnese ani nejmenší konfrontaci s autentickými literárními prameny. Pravdou je, že v celém sporu trvajícím více než dvě desetiletí a majícím různé peripetie a myšlenkové posuny u obou hlavních protagonistů, vytýkal Pekař Masarykovi, že příliš akcentuje náboženský smysl (reformně náboženský) českých dějin, zatímco on sám, Pekař, kladl vždy důraz na myšlenku národní. V publikované přednášce z roku 1928 (vydané 1929), když mluvil o „umělem“ tvoření „smyslu“ dějin, řekl mj.: „...sem náležel i Masarykova teze, že smysl dějin českých je náboženský“ (str. 19). O svém vlastním filozofickém a metodologickém krédu pak ve zmíněných souvislostech řekl: „Lze proto říci, že myšlenka národní je smyslem našich dějin? Odpovídám, že je, ba že je i více: je podmínkou jejich, je důvodem jejich, je krví jejich, bijícím živým srdcem jejich.“ (str. 20)

S podobnou necitlivostí a neznalostí elementárních dějinných skutečností se setkáváme v dokumentu na více místech. Za těchto okolností je nutně zarážející tón autora dokumentu, projevující se v nejrůznějších, nanejvýš problematických soudech o odborných otázkách metodologických,

stejně jako o konkrétní práci lidí v historiografii a o jejich výsledcích. O tom další příklady:

2. Nesouhlasíme s paušálním odsouzením tzv. oficiálních historiků. Co říci o výroku o několika poctivých historících? Vycházíme-li z významu slova „několik“, znamenalo by to, že zdrcující většina současných historiků jsou lidé nepoctiví. Uvědomil si autor textu, že si osoboval právo dávat stovkám vědeckých pracovníků známku z poctivosti? A je to v intencích Charty? A co říci o větě: „Naše historiografie však zřejmě pochopila marxismus jako cestu mimo dějiny...“? Což autoři celé řady kvalitních děl, proti nimž nelze vznést tuto výtku, nepatří do „naší historiografie“?

Připomínáme snahu spisovatelů nerozdělovat literaturu na oficiální a neoficiální, ale na dobrou a špatnou. I my se přikláníme k tomuto dělení. Cítíme se součástí československé historiografie a do ní podle našeho názoru patří historikové, kteří pracují jak mimo oficiální struktury, tak v emigraci, tak v oficiálních institucích – pokud nefalšují a vědomě nepotlačují historické skutečnosti.

3. Dějiny středověku byly a jsou zanedbávány, ale přesto i zde dosáhla tzv. oficiální historiografie pozoruhodných výsledků. Stačí se podívat do Historiografie v Československu 1970–1980, aby bylo zřejmé, že se čs. historici nevěnují pouze tzv. první krizi feudalismu, ale také šlechtě, Balbínovi, Karlovi IV. aj. O těchto dílech se nedá říci, že ideologicky zkreslují úlohu náboženství v dějinách. Není ani pravda, že nikdo nezkoumá čs. problematiku v souvislosti s jinými útvary střední Evropy.

Mnohem větší škody než v medievalistice byly způsobeny v oblasti nejnovějších dějin, zejména dějin dělnického hnutí. Avšak ani na tomto úseku nelze popřít existenci menšího počtu dobrých studií, vydaných pramenů a příruček.

4. Není pravda, že nevycházejí žádné práce Palackého. V roce 1983 vydal Odeon v rámci Klubu čtenářů Palackého *Stručné dějiny Prahy*, a to jako členskou prémii v nákladu 174 000 výtisků. V roce 1977 vydal Melantrich Palackého úvahy a projevy z české literatury, historie a politiky. V roce 1975 vyšla jeho historická mapa království českého. V roce 1975 vyšly v Odeonu Palackého *Dějiny národu českého*, 1. díl.

5. Ani situace v edicích není tak zoufalá, jak se líčí v dokumentu. Viz např. vydání dalších svazků Regest nebo úplných protokolů čtyř sjezdů KSČ.

6. V dokumentu se při charakteristice historického procesu zastává stanovisko jednoho proudu – stoupenců dominující role křesťanské kultury. Porušuje se princip Charty 77 založený na vzájemném respektu mezi lidmi různých filozofických a světonázorových postojů, který byl dosud při formulaci dokumentů Charty dodržován.

7. Text obsahuje i několik dalších nehezky a zbytečných faktických chyb, svědčících o malé svědomitosti autora. Účast „oficiálních“ historiků na mezinárodních konferencích a symposiích je sice omezena a je možno diskutovat o její úrovni, ale nelze ji popírat, jak se v textu tvrdí. Také nelze zjednodušeně napsat, že bibliografická příručka přestala vycházet: skutečnost je taková, že Bibliografie čs. historie utrpěla pětiletý přerýv. Po bibliografii za rok 1965, dokončené v roce 1968 a vydané roku 1972, následuje až bibliografie za rok 1971, vydaná v roce 1979 pod pozměněným názvem *Bibliografie dějin Československa*. I označování Ústavu čs. a světových dějin starým názvem Historický ústav je nepřijemným faux pas.³

Poznamenáváme jen, že toto naše stanovisko je toliko vyjádřením k tomuto dokumentu a není tedy meritorním vyjádřením k situaci v české historiografii.

Miloš Hájek, Hana Mejdrová, Jaroslav Opat,
Milan Otáhal

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 7, Č. 9 (ZÁŘÍ 1984),
S. 1–3.

1 Další příspěvky do diskuse kolovaly v samizdatových opisech, které shromáždil a uspořádal Milan Hübl v samizdatovém sborníku *Hlasy k českým dějinám I–II. ÚSD, pozůstalost M. Hübla, kart. 10*. Srv. též bibliografický soupis v poznámce k D280 (20.5.1984).

2 Po dohodě s mluvčími autoři svůj dopis pro zveřejnění zmírnili a souhlasili s vypuštěním některých pasáží, týkajících se interní diskuse v Chartě. Zde byla vynechána pasáž: „Předložený dokument ovšem takovou kritikou není. Kdyby byl text dokumentu pouze článkem, podepsaným jedním či více autory, třeba i pseudonymy,

1984, 11. říjen, Praha. – Sdělení o udělení Nobelovy ceny za literaturu Jaroslavu Seifertovi. (Dokument č. 17/84)

Národnímu umělci Jaroslavu Seifertovi
Švédské královské akademii věd

Dnes byla udělena Nobelova cena za literaturu pro rok 1984 národnímu umělci Jaroslavu Seifertovi. Dílo Jaroslava Seiferta, který se minulý měsíc dožil 83 let, je jedním z vrcholů české moderní poezie a věrně provází již několik generací čtenářů: je tedy vskutku básníkem a umělcem celonárodním, nikoli jen ve smyslu oficiálně přidělovaného titulu.

Jaroslav Seifert je také statečným občanem, odporujícím každé nespravedlnosti, a zůstal věrný svému poznání pravdy i za cenu nepřízně, kterou to jeho dílu často přinášelo ze strany mocných. Připomeňme, že v letech 1969–1970 byl před násilným rozpuštěním Svazu českých spisovatelů jeho posledním předsedou. Svůj občanský postoj znovu vyjádřil podpisem Charty 77.

O významu jeho literárního díla svědčí i to, že přes nelibost státní moci nemohl být zcela vymazán z národního povědomí a tak se, byť s mnohaletým zpožděním, dočkal i oficiálního vydání svých nejnovějších děl, která ovšem již dávno předtím kolovala mezi čtenáři v nesčetných opisech.

Udělení Nobelovy ceny za literaturu Jaroslavu Seifertovi považujeme nejen za spravedlivé ocenění velkého českého básníka, ale i za povzbuzení pro celou československou neoficiální kulturu.

Blahopřejeme básníkovi a děkujeme mu za to, že svým celoživotním dílem obohatil českou literaturu a získal pro ni toto významné celosvětové uznání.¹

dr. Václav Benda, Jiří Ruml, Jana Sternová
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 7 (ŘÍJEN 1984), S. 1.

¹ *Laudatio Švédské akademie in ÚSD, sb. RFE, pol. blok 883 (13.10.1984). Řeč J. Seiferta přednesla 11. listopadu ve Stockholmu jeho dcera Jana (přetištěno in Listy, roč. 15 (1984), č. 1, s. 55–84.*

mohli bychom ho považovat za sice ne příliš zdařilý, ale přece jen podnět k diskusi o daném tématu. Na dokument Charty je ovšem bezpodmínečně nutno klást požadavky vyšší. Považujeme proto při vší úctě k osobám mluvčích za chybu, že tak nekalitní text byl vydán jménem Charty a poslán prezidiu ČSAV."

- 3 Vypuštěn bod 8 a celý následující odstavec: „8. Velmi nás zarazí skutečnost, že jsme stejně jako další historici-signatáři Charty 77 nebyli o přípravě dokumentu uvědoměni, natož požádáni o konzultaci, ačkoliv naše činnost v oblasti historického bádání je všeobecně známa.

Oceňujeme, že v závěru dokumentu se výslovně uznává možnost odlišných názorů na danou problematiku. Nepovažujeme však za dobré, že mluvčí přijali skupinové stanovisko za dokument Charty, zejména když nevyužili možnosti konzultací s řadou historiků. Výsledkem je pak dokument, s nímž právě proto, že jsme signatáři Charty 77, musíme vyjádřit svůj nesouhlas. Očekáváme, že mluvčí Charty najdou způsob, jak s naším stanoviskem seznámit všechny, jimž dokument č. 11/84 zaslali." Původní text dopisu viz ÚSD, FMV-Ch.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 14 (1984), č. 6, s. 6 • *České slovo*, roč. 30 (1984), č. 10, s. 1 • *Americké listy*, 23. listopadu 1984.

KOMENTÁŘE: Hejl, V.: O Jaroslavu Seifertovi docela jinak. *České slovo*, roč. 30, č. 10, s. 5 • Potlesk, který bylo slyšet i v Praze. *Tamtéž*, č. 12, s. 1, 3 • J. Seifert nositelem Nobelovy ceny za literaturu 1984. *Informace o církvi*, 1984, č. 11, s. 7–8 • *Nové obzory*, roč. 54 (1984), č. 10–11 • Jaroslav Seifert – oběť komunistické kulturní politiky. *Americké listy*, 22. prosince 1984 • též *Kritický sborník*, roč. 1985, č. 1, s. 1–12 • Škvorecký, J.: Básník Jaroslav Seifert v parlamentu pražských papalášů. *Západ*, roč. 7 (1985), č. 3 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok 881–886 (11.–16.10.1984) • Trefulka, J.: Básník národa. *Svědectví*, roč. 19 (1984), č. 74, s. 379–38 • Mluvčí Charty 77 u Jaroslava Seiferta. *Listy*, roč. 15 (1984), č. 1, s. 9 • Píši, abych se mohl cítit svobodný. Interview J. Seiferta se Zagorkou Živkovičovou v Praze in *Le Monde* 11. prosince 1984, s. 10–11 • Vladislav, J.: Kolik jich bylo – a kolik jich bude. *Tamtéž*, s. 11–12 • Kautman, F.: Seifertovy vzpomínky jako historický pramen. *Tamtéž*, s. 59–61 • Fleischmann, I.: V Paříži o Seifertovi. *Tamtéž*, s. 62–63;

1984, 2. listopad, Praha. – Dopis Charty 77 a VONS prezidentu republiky a byru Socialistické internacionály k případu vězněného mluvčího Charty 77 R. Battěka. (Dokument č. 18/84)

Již více než čtyři roky je vězněm významný český socialista a aktivista hnutí za lidská práva ing. Rudolf Battěk, mluvčí Charty 77 a člen VONS: provinil se toliko svými občanskými postoji a důsledným bojem za dodržování platných československých zákonů. Navzdory rozhořčení naší i mezinárodní veřejnosti nad jeho „případem“ nejenže nebyl propuštěn, ale počátkem roku 1984 byl dokonce přeřazen do přísnějších podmínek politické izolace. Přes svůj věk – dnes se dožívá šedesáti let – a vážnou chorobu má strávit ve vězení ještě třináct měsíců a po propuštění bude další tři roky vystaven tzv. ochrannému dohledu. Podle dosavadních zkušeností s uplatňováním tohoto dohledu u politických vězňů (v jejichž případech je už sám o sobě absurdní) se bohužel musíme obávat, že půjde fakticky o domácí vězení, v mnoha ohledech tíživější než vězení skutečné. Odsouzený je totiž vydán téměř neomezené a naprosto nekontrolované svěvolí policejních orgánů, které rozhodují jak o detailních podmínkách jeho života, tak o tom, kdy je zapotřebí ho znovu poslat do vězení, protože podle jejich mínění podmínky ochranného dohledu v něčem porušil. Přitom v případech politických vězňů nejenže nejsou respektovány jejich oprávněné rodinné, sociální a kulturní potřeby (jak to vyžaduje zákon o ochranném dohledu, jinak velice pochybný), ale policejní svěvolí jsou automaticky postihováni rodinní příslušníci odsouzených a celé jejich okolí. Neboť zde přece není cílem zákonem deklarovaná resocializace údajného provinilce, nýbrž naopak jeho vydělení ze společnosti, zpřetrhání všech jeho sociálních vazeb.

Naléhavě proto apelujeme na prezidenta republiky, aby použil svých pravomocí a zbytek trestu ing. Rudolfa Battěka zrušil. Takové rozhodnutí by bylo nejen výsostně humanitním aktem, ale současně alespoň částečnou nápravou zjevných křivd, ke kterým v Battěkově případě došlo – a bez nápravy křivd není ozdravení poměrů v naší společnosti vůbec myslitelné. Apelujeme také na celou světovou veřejnost. Speciálně

žádáme o podporu ty politiky, jimž je Rudolf Battěk názorově blízký a jejichž hlas by mohl příslušně rozhodnutí významně ovlivnit.¹

V příloze zveřejňujeme životopis Rudolfa Battěka, který blíže seznamuje s jeho osobou, dílem i občanským úsilím a objasňuje i podrobnosti jeho politického pronásledování.

*dr. Václav Benda, Jiří Ruml, Jana Sternová
mluvčí Charty 77*

*Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
Československá liga pro lidská práva, člen Mezinárodní
federace pro lidská práva*

Ing. Rudolf Battěk, který letos 2. listopadu oslaví ve vězení své šedesátiny, patří k předním představitelům socialistické demokratické opozice a hnutí za lidská práva v Československu. Rudolf Battěk je silný člověk. Určujícím rysem jeho osobnosti je hluboký pocit odpovědnosti, pramenící z jeho mravního založení a intenzivně pěstované spirituality. Tato odpovědnost prolíná jeho úvahami, politickými a literárními texty i praktickým jednáním. Její neodmyslitelnou součástí je Battěkův originální a laskavý humor.

Ing. Rudolf Battěk pracoval do roku 1969 v Sociologickém ústavu Československé akademie věd. Zkoumání společenské odpovědnosti jedince ho vedlo k zájmu o filozofické otázky a k pozornému sledování politiky, k níž Battěk přistupuje především z etických pozic, jako humanista, demokrat a socialista. Protože nevstoupil do komunistické strany, mohl se výrazněji politicky projevit až v demokratičtějších poměrech roku 1968. Uplatnil se jako čelný funkcionář odborů v Akademii věd a stal se poslancem České národní rady. Podílel se také na rozvoji demokratické občanské iniciativy, Klubu angažovaných nestraníků (KAN), jehož byl místopředsedou.

V srpnu 1969, při prvním výročí vstupu vojsk Varšavské smlouvy do Československa, předává Rudolf Battěk oficiálním místům petici deseti politických a kulturních činitelů, v níž poukazují na nebezpečí normalizační politiky pro vývoj společnosti. Za to byl zbaven poslanecké imunity a ve svých pětácti letech poprvé uvězněn. Tehdy se ještě fakticky hlasovalo: je jedním z paradoxů tzv. konsolidace, že zatímco

část komunistických poslanců v předsednictvu ČNR se vzepřela stranické kázní a hlasovala proti Battěkovu vydání, bylo potřebné většiny dosaženo poslušnými hlasy bezpartijních poslanců. Po třinácti měsících byl bez soudu propuštěn, a protože se nesměl vrátit do Akademie věd, živil se jako noční hlídač. V prosinci 1971 byl zatčen znovu. Obvinění bylo rozšířeno o účast na vydání textu, informujícího občany o jejich zákonných právech při volbách včetně práva nevolit. Byl odsouzen za podvracení republiky ke třem a půl letům vězení.

Jeho korespondence z ruzyňské věznice, později samizdatově vydaná pod názvem „Eseje z ostrova“, je výrazem neotřesitelné lidské důstojnosti tváří in tvář nespravedlnosti a přemoci – stala se první vlašťovkou tohoto žánru, který se v následujícím desetiletí nedobrovolně v Československu velice rozhojnil.

Ani dlouhé vězení neodvrátilo Rudolfa Battěka od prosazování lidských práv a spravedlnosti. Jako jeden z prvních podepsal Prohlášení Charty 77, občanské iniciativy vycházející z ratifikace mezinárodních paktů o lidských právech československým státem a dovolávající se jejich důsledného dodržování. Se zkušenostmi politického vězně byl zakládajícím členem Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Počátkem roku 1980 se stal mluvčím Charty 77.

V politické oblasti se Rudolf Battěk podílel na vzniku prohlášení „Sto let českého socialismu“, které znovu připomíná ideály a cíle socialismu a srovnává je s nynější československou skutečností. V roce 1978 spoluzaložil skupinu nezávislých socialistů, která se hlásí k programu Socialistické internacionály. S představiteli Socialistické internacionály udržoval písemný styk.

Rudolf Battěk si získal v Československu, ale i ve značné části západoevropského socialistického hnutí značnou autoritu. V červnu 1980 byl pod vyprovokovanou záminkou znovu uvězněn (představa staršího vědce a zkušeného politika, který přichází sepsat protokol o krádeži svého vozu a při této příležitosti nebezpečně zaútočí na osazenstvo policejní stanice musí připadat absurdní snad komukoliv – jen ne orgánům československé justice a státní moci vůbec) a po více než roční vazbě byl odsouzen pro podvracení republiky k odnětí svobody na sedm a půl roku. Při

odvolání mu byl trest snížen na „pouhých“ pět a půl roku, obě instance mu navíc uložily trest tzv. ochranného dohledu v trvání tří let. Jeho trestný čin (uložený trest odpovídá obvyklým sázbám za zvláště brutální znásilnění, zabití či podobné těžké kriminální delikty) spočíval podle soudu ve výměně korespondence s Bruno Kreiskym a Willy Brandtem, v účasti na činnosti Charty 77 a VONS a ve spolupráci na sborníku *O svobodě a moci*. Původní záminkou uvěznění, údajným napadením a zraněním policisty, se soud zabýval jen zcela okrajově.

Během vazby a v prvních letech výkonu trestu se vážně zhoršil Battěkův zdravotní stav, trpěl těžkými astmatickými záchvaty a byly důvodné obavy o jeho život. Přes značné úsilí světové veřejnosti mu nebyl trest přerušen. V té době byl Rudolf Battěk ochoten odejít i do exilu. Jeho pevný charakter mu však nedovoloval přistoupit na podmínky, které nepovažoval za slučitelné se svým postojem, například podat žádost o milost.

Rudolfu Battěkovi zbývá do konce trestu ještě třináct měsíců. Bude-li nucen tuto dobu strávit ve vězení, stane se jedním ze dvou československých aktivistů za lidská a demokratická práva, kteří od roku 1968 za tuto svou činnost pobýli ve vězení plných devět let. Aní pak nebude ovšem svobodným občanem, byť té nejposlednější kategorie, nýbrž bezprávným objektem tříletého ochranného dohledu, vykonávaného právě tím oddělením VB, které se kdysi ochotně propůjčilo k provokaci vůči němu.

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOVIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

1 *Žádost o propuštění R. Battěka prezidentu republiky, kterou podpořilo 143 poslanců a přes 300 představitelů nizozemského veřejného života, zaslal 2. listopadu z Amsterdamu Iniciativní výbor za osvobození R. Battěka. Viz Informace o Chartě 77, roč. 7 (1984), č. 11, s. 15–16.*

O případu Rudolfa Battěka srv. D148 (20.6.1980), D151 (29.6.1980), D157 (13.10.1980), D159 (9.11.1980), D165 (5.2.1981), D168 (21.2.1981), D172 (20.4.1981), D180 (3.7.1981).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 7 (1984), č. 6, s. 1–2 • Skončit věznění Rudolfa Battěka. *Listy*, roč. 14 (1984), č. 6, s. 57–58.

KOMENTÁŘE: Rudolf Battěk tráví šedesátiny ve vězení. *Studie*, VI (1984), č. 96, s. 582–583 • Vaněčková, D.: K 60. narozeninám R. Battěka. ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 28/84-7 • I. Medek o dopisu Charty 77 18/84. *Tamtéž*, RO 30/84-7.

1984, 2. listopad, Praha. – Otevřený dopis polským přátelům k únosu a zavraždění katolického kněze Jerzyho Popieluszka. (Dokument č. 19/84)

S rozhořčením a odporem jsme přijali zprávu o únosu a zavraždění katolického kněze Jerzyho Popieluszka. Odsuzujeme jakýkoliv terorismus: je to akt slepé nenávisti, která popírá všechna práva i uznávané morální zásady a která se snaží zakrýt svou ubohost tím, že okolo sebe vrší těla nevinných obětí. Tím méně můžeme mlčet, je-li takovýto zločin spáchán v sousední zemi, s kterou nás úzce pojí dávné kulturní tradice i obdobné osudy a politické zřízení. Je-li spáchán na člověku, který byl dobrým pastýřem stejně tak svým farníkům, jako stávkujícím varšavským dělníkům a jehož názory na svobodu, spravedlnost a společenskou solidaritu jsou neobyčejně blízké názorům našim. Neboť Jerzy Popieluszko nebyl žádnou nahodilou obětí, nýbrž mučedníkem své víry a pevného občanského postoje, který mu tato víra diktovala.¹

Je zajisté pozitivní, že pravděpodobní pachatelé byli dopadeni, že oficiální autority slibují jejich spravedlivé potrestání a důkladné vyšetření celého spiknutí. Známe však z vlastní zkušenosti příliš dobře mechanismy moci v našich zemích, než abychom byli ochotni uvěřit, že by zde mohlo dojít k teroristické akci – navíc provedené příslušníky tajné policie –, která by nebyla inspirována celkovým znevážením právního řádu a garantována silami mnohem mocnějšími. Poctivě vyšetřování, schopné poskytnout jisté záruky do budoucna, se proto nesmí vyhnout veřejnému a rozhodnému posouzení širších souvislostí včetně prošetření řady obdobných případů, které doposud zůstávaly v anonymitě.

Nenávistné úmysly se obvykle zvracejí ve svůj vlastní opak. Jsme proto přesvědčeni, že vražda kněze Popieluszka posílí duchovní odhodlání i morální autoritu polské katolické církve. Že stoupencům Solidarity a společenského osvobození vůbec dodá sil, aby nepodlehli ani provokacím, ani únavě. Že i mnohým z těch, kdo byli jeho politickými a ideovými odpůrci, umožní nahlédnout, kudy vede hranice mezi národní svobodou a zotročením národa.

Věřící mezi námi se v první adventní neděli pomodlí za otce Popieluszka a za celý polský národ.

dr. Václav Benda, Jiří Ruml, Jana Sternová
mluvčí Charty 77

Václav Malý, katolický kněz, bývalý mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 7 (1984), Č. 11, S. 4.

1 Jerzy Popieluszko byl zastáncem ideálů nezávislého odborového hnutí Solidarity, jež tlumočil ve svých kázáních při bohoslužbách za vlast ve varšavském kostele sv. Stanislava Kostky. Jeho kázání se vždy účastnilo několik tisíc občanů. Pro údajné přechovávání zbraní byl vyslýchán příslušníky polské tajné policie a po propuštění byl 19. října 1984 unesen a surově zavražděn. Všichni tři pachatelé vraždy – kap. G. Piotrowski, W. Chmielewski a L. Pekala – byli dlouhá léta ve službách Státní tajné bezpečnosti pod vedením A. Pietruszka, který dával svým podřízeným rozhodující pokyny. Všichni čtyři příslušníci tajné policie byli postaveni před soud. Proces trval 43 dní, v únoru 1985 byl G. Piotrowski odsouzen na 25 let ztráty svobody.

Na základě těchto událostí byl ve Vratislavi založen Výbor pro kontrolu dodržování lidských práv v Polsku.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Listy, roč. 14 (1984), č. 6, s. 43 • Americké listy, 23. listopadu 1984 • Informace o církvi, 1985, č. 4, s. 16–18 • Studie, roč. 3 (1984), č. 96 • Národní politika, roč. 16 (1984), č. 12.

KOMENTÁŘ: O solidaritě – i té s malým „s“. Listy, roč. 16 (1984), č. 5, s. 19.

1984, 1. prosinec, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR o systematickém porušování práva na svobodu informací v Československu. (Dokument č. 20/84)¹

Právo na informace

Každý má právo na svobodu projevu; toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmikoli jinými prostředky podle vlastní volby.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, článek 19 (*Sbírka zákonů* č. 120/1976)

Charta 77 se už několikrát vyjadřovala k porušování tohoto práva v Československu a zejména v souvislosti s madridskou konferencí dokumentovala, že čs. vláda neplní závazky, jež přijala v Závěrečném aktu helsinské Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Situace se však v poslední době ještě zhoršila.

Občan kteréhokoli státu by měl mít možnost získávat základní pravdivé a úplné informace o aktuálním dění především z domácího i zahraničního tisku, rozhlasu a televize. V Československu jsou již od roku 1948 veškeré informační zdroje v rukou jediné politické strany a jejího úřednického aparátu. Ten určuje jak oficiální stanoviska v komentářích, tak i výběr základních informací. Hromadné sdělovací prostředky se tak staly výlučně nástrojem ideologické propagandy, namísto aby umožňovaly občanům spoluúčast na politickém dění a řízení, systematicky vytvářejí falešné vědomí o stavu světa.

Připomeňme některé události tohoto roku: např. kolem olympiády v Los Angeles vznikla kampaň dezinformací. Čs. sdělovací prostředky jsou plně odpovědný nejen za přejímání nepravdivé moskevské propagandy, ale i za vlastní lži a pomluvy v souvislosti s OH 1984.² Zklamali i sportovní novináři, kteří místo objektivního zaznamenání ovzduší a sportovních výsledků posílali z Los Angeles propagandistické komentáře odporující základním olympijským myšlenkám.

Nejinak tomu bylo v souvislosti s návratem čs. občanů ze zajetí v Angole. Dlouho byla veřejnost informována o osudu našich spoluobčanů jen sporadicky, později se z kratičké oficiální

zprávy dozvěděla, že v Praze byla představiteli čs. vlády přijata delegace opoziční Unity, kterou naše hromadné sdělovací prostředky více než rok označovaly za organizaci banditů, s níž čs. vláda nebude nikdy jednat. Posléze vyšlo několik komentářů a pečlivě cenzurovaných rozhovorů s navrátilci, ale ani slovo o pravých příčinách únosu a okolnostech návratu; zejména se naše veřejnost nesměla dozvědět nic o tom, že se o propuštění našich občanů zasloužil též poslanec Evropského parlamentu, čs. exulant Jiří Pelikán. Místo toho zorganizovala čs. propaganda pomlouvačnou kampaň proti Jiřímu Pelikánovi.³

O Etiopii jsme si přečetli a viděli jsme na obrazovkách mnoho reportáží o radostném životě země v souvislosti s letošním výročí revoluční moci, včetně monumentálního Marxova pomníku. Ale vůbec jsme neměli být informováni, že zde ve stejné době panoval hladomor: teprve když oběti šly do statisíců a když se naplno rozvinula pomoc západních zemí, o níž se naši občané dozvídali ze zahraničních sdělovacích prostředků, začalo se také u nás psát o pomoci SSSR a ČSSR, a tak jsme se spíše mezi řádky seznámili i s druhou tváří revoluční Etiopie.

Zemím tzv. socialistického tábora je věnováno mnoho místa v televizi, rozhlase i na stránkách tisku. Nikoliv však skutečné situaci v Polsku nebo např. přijetí Rumunů na letních OH 1984 či rumunským stanoviskům k různým mezinárodním otázkám; podobně se nezveřejňují pravdivé informace o ekonomických reformách v Maďarsku nebo o zlepšujících se vzájemných kontaktech mezi oběma německými státy. Tyto a podobné otázky jsou našim občanům vysvětlovány v přísně cenzurovaných komentářích, v nichž jsou téměř všechna základní fakta potlačena nebo překroucena.

Tak tomu bylo i v případě zavraždění polského katolického kněze Popieluszka, kdy čs. sdělovací prostředky jen zdráhavě přiznaly vinu bezpečnostního aparátu na jeho smrti, ale zcela zamlčely společenský dopad této události, např. i fakt, že se pohřbu zúčastnily statisíce Poláků.⁴

Dezinformace je často natolik rafinovaná, že lži podvržené některým cizím sdělovacím prostředkům jsou vydávány za nestranné hledisko a pak široce přejímány ve všech zemích uniformovaného tisku.

Mnoho zásahů mocenského aparátu by bylo možno dokumentovat i na poli informací o umění (nemluvě o cenzurním zglajchšaltování umění jako takového). Projevilo se to např. při udělení Nobelovy ceny za literaturu národnímu umělci Jaroslavu Seifertovi. Všechny světové informační zdroje je oznámily okamžitě. Praha se až po jistém váhání rozhodla k vlažnému souhlasu s přijetím této pocty a teprve pak vydala ČTK lakonickou zprávu, že podle západních agentur byla J. Seifertovi udělena Nobelova cena a že mu blahopřál subalterní kulturní činitel.⁵ V následujících sporadických komentářích se však nesmělo mluvit o pevném občanském postoji posledního předsedy rozpuštěného Svazu čs. spisovatelů; o tom, že je jedním z prvních signatářů Charty 77 a že jeho novější díla byla dlouho na indexu a vycházela jen jako samizdaty zabavované policií a používané soudy k důkazu protistátní činnosti (ostatně právě nyní se v Brně připravuje proces proti čs. občanům, jejichž jediná vina spočívá v tom, že se pokusili předat do zahraničí poslední sbírky jiných dvou básníků).⁶ Oficiální propaganda se naopak velmi rozhořčila, že tyto skutečnosti zveřejnily západní sdělovací prostředky. V rozporu s pravdou tvrdila, že Seifert je naším nejvydávanějším básníkem a že se distancuje od nezávislých občanských aktivit, přičemž samozřejmě zamlčela téměř desetiletou ediční pauzu a také to, že poslední práce Jaroslava Seiferta vycházejí bez cenzurních zásahů jen v cizině a v samizdatových opisech.

Zamlčování a falšování se však zdaleka netýká jen neuralgických bodů zahraniční politiky či „kulturně ideologické fronty“. Se stejnou samozřejmostí je zakázáno zveřejňovat cokoli např. o závažnějších ekonomických či ekologických problémech, namísto toho jsou systematicky publikovány optimistické smyšlenky – a to i v případech, kdy nedostatek informací, respektive nepravdivé informace mohou znamenat přímou hrozbu pro chod hospodářství nebo zdraví obyvatele. Fakticky neexistuje oblast, která by nebyla takto postižena. Sotva před měsícem došlo k požáru sociálního ústavu, při kterém uhořelo 26 chovanců. Sdělovací prostředky zveřejnily zprávu o této otřesné události s týdenním zpožděním, na nedůstojném místě a zamlčely, že oběťmi byly děti – psaly výhradně o „tělesně

postižených osobách“. K jakýmkoli závažnějším tragédiím se tisk zásadně nevrací a výsledky šetření zůstávají utajeny, protože by mohly ve veřejnosti vyvolat nežádoucí otázky.

Podobných dezinformací a neseriózností čs. sdělovacích prostředků lze uvádět bezpočet a všechny mají společnou příčinu: monopolní právo mocenského aparátu na rozhodování o informacích všeho druhu. Na jeho libovůli jsou závislí jak řadoví novináři, tak šéfredaktoři a cenzori. Funkcionáři stranického aparátu diktují, co se smí uveřejnit k té či oné politické nebo ekonomické události, a zejména pak cenzurním způsobem vymezují, o čem se psát nesmí, co se musí zamlčet a jak je třeba skutečnost upravit, aby byla totožná s aktuální politickou linií mocenských orgánů.

Po celou dobu tzv. socialistické výstavby se sdělovací prostředky na příkaz shora zbavovaly novinářů, kteří nesouhlasili s politikou vládnoucí skupiny, kteří se odvážili kritizovat její omyly a chyby, nebo kteří se prostě jen při své práci víc radili s vlastní hlavou a svědomím než s dohlížetelskými orgány. Politické čistky začaly bezprostředně po únoru 1948, kdy byla valná část novinářů donucena opustit redakce a už se nikdy nesměli ke své profesi vrátit. Někteří byli uvězněni nebo i popraveni (Záviš Kalandra), mnozí další raději volili odchod z vlasti.

I v dalších letech byl ve sdělovacích prostředcích udržován a záměrně pěstován existenční strach, odvážným hrozilo propuštění nebo i vězení. Další masové čistky přišly po dubnu 1969, kdy nové vedení KSČ v průběhu necelého roku vyhodilo z redakcí několik tisíc novinářů. Současně byly zakázány nejpobláznější noviny a časopisy jako *Listy*, *Reportér*, *Politika*, *Zítřek*, *Student*, *Dějiny a současnost*, *Filmové a televizní noviny*, *Plamen*, *Host do domu* atd. atd. Mnozí vyhození novináři byli vyslýcháni a zastrahováni Státní bezpečností. Zejména ti, kteří se aktivně účastní občanské iniciativy Charty 77, jsou pod stálým dohledem StB a někteří z nich byli pro své přesvědčení odsouzeni a žalářováni.

Mocenské orgány se snaží chránit svůj informační monopol i trestním zákonem, který šíření objektivních informací trestá jako pobuřování, poškozování zájmů republiky v cizině, poškozování spřáteleného státu apod. Státní bezpečnost např. běžně označuje rukopisné šíření necenzurovaných textů (a to i zcela nepolitického obsahu)

za trestný čin podvracení republiky a soudy za ně odsuzují k vysokým trestům.

Pokud jde o přístup k zahraničnímu tisku, čs. vláda rovněž neplní závazek přijatý v Helsinkách a podrobně rozvedený v Madridu: „Účastnické státy budou podporovat svobodnější a širší rozšiřování periodického i neperiodického tisku, který je dovážen z jiných účastnických států, jakož i zvýšení počtu míst, v nichž tyto publikace budou vyloženy k volnému prodeji. Tyto publikace budou rovněž přístupny v čítárnách, velkých veřejných knihovnách a podobných institucích.“ Bez omezení je může číst pouze nevelká skupina přísně prověřených funkcionářů a prominentních novinářů. Zahraniční tisk je v úřadech i redakcích považován za tajný materiál a jeho zabezpečení před „nepovolnými“ je přísně kontrolováno. Do stejné kategorie patří i tzv. monitor, zvláštní zpravodajství ČTK, určené pro vnitřní potřeby stranického aparátu, vládních úřadů a pro výše postavené redaktory. Je to obsáhlý přehled zpráv, statí a komentářů zahraničního tisku, prostě mnohostranných a seriózních informací. Tomuto vybranému okruhu slouží zahraniční tisk i monitor především k účelům anti-propagandy a dezinformace, bez přímého pokynu mocenských orgánů je vyloučeno cokoli z něj přetisknout nebo obšírněji citovat.

Československý občan si nemůže volně předplatit západní tisk. Před rokem byla sice vydána směrnice, že je možné si jej objednat v PNS s podmínkou, že předplatné plus přírůžka budou složeny v devizách, zdá se však, že tato směrnice byla čistě kosmetickou úpravou v důsledku kritiky ČSSR na madridské konferenci KBSE: ačkoli např. výslovně jmenovala i některé exilové časopisy, byly všechny pokusy o jejich objednávku předem odmítnuty s odůvodněním, že o existenci takových titulů není nic známo nebo že bohužel právě zanikly. Nadále tedy platí dosavadní praxe, podle níž si nepatrná menšina čs. občanů, kteří mají bohatší příbuzné v zahraničí nebo smějí disponovat devizovými konty, může ze Západu objednat nevelký okruh vysloveně nepolitických magazínů (např. o módě, ne však již o kultuře) či vědeckých a odborných časopisů (ne však již z oblasti politických a společenských věd). Ani přijetím objednávek a zaplacením vysokých poplatků však trampoty čtenáře nekončí: veškeré tiskoviny

jsou při poštovní přepravě podrobovány cenzuře a při sebemenší pochybnosti bez náhrady zabavovány s odůvodněním, že jsou zakázány a státu nebezpečné (dokonce i zdánlivě tak nepodezřelé časopisy jako *Scientific American* či *National Geographic* v některých obdobích častěji nedocházejí než docházejí). Cenzura zahraničního tisku jde tak daleko, že jsou v PNS zabavovány i výtisky novin a časopisů ze socialistických států (včetně SSSR), pokud náhodou obsahují takové informace, které jsou v čs. tisku na seznamu nevhodných nebo zakázaných. Je také všeobecně známo, že vracejícím se čs. turistům a zahraničním návštěvníkům jsou na hranicích zabavovány západoevropské a americké noviny a časopisy.

Stejně úřady postupují vůči většině ze Západu dovážené či zasílané literatury. Zvláště náboženská literatura (včetně biblí, liturgických knih i svatých obrázků) a jakékoli exilové publikace patří k zakázaným artiklům: ve výročních zprávách o úspěších celních orgánů figurují vždy hned vedle množství zabavených drog. Televize již několikrát publikovala sugestivní záběry, jak je „nevhodná“ literatura rozemílána ve stoupě - je to účinné zvláště v souvislosti s oznámením o uvěznění těch, u nichž byla nalezena.

Pokud se náš občan chce seznámit s tiskem a literaturou západních států přímo na jejich zastupitelských úřadech či v informačních střediscích, musí počítat s tím, že bude snímán skrytými kamerami, zanesen do záznamů bezpečnostních orgánů a dříve či později vystaven jejich nátlaku.

Řada osob byla v Československu trestně stíhána a odsouzena za šíření zpráv zahraničních rozhlasových či televizních stanic nebo za umožnění jejich poslechu (komentář k trestnímu zákonu výslovně uvádí, že „umožnění poslechu nepřátelské relace cizí rozhlasové stanice“ nejméně dvěma osobám je trestným činem pobuřování, za který může být pachatel uvězněn až na tři roky). V rozporu s Mezinárodním telekomunikačním řádem Československo ve velkém rozsahu ruší zahraniční vysílání. Provoz těchto rušiček je navíc velice nákladný a energeticky náročný. Přesto počet posluchačů zahraničních stanic neustále roste. Nejposlouchanější jsou česká a slovenská vysílání Hlasu Ameriky, BBC, Svobodné Evropy, DLF a dalších. V rozsáhlých oblastech republiky

je navíc možno sledovat pořady západoněmeckých a rakouských televizních stanic. Nezávisle na úrovni a míře tendenčního zaměření tkví význam těchto vysílání jednak v tom, že zaplňují informační vakuum vytvářené čs. sdělovacími prostředky, jednak v tom, že posluchač či divák může konfrontovat rozdílná stanoviska a vytvářet si tak svůj vlastní názor na danou problematiku. To druhé je zvláště důležité, neboť čs. sdělovací prostředky jsou sice podle mocenských pokynů ochotny převrátit své postoje doslova ze dne na den (viz např. stanovisko k rozmístování raket středního doletu nebo ze starších hodnocení Pol Potovy vlády v Kambodži), zato však dodržují zásadu naprosté jednoty: polemika, byť o tématu sebeodlehlejších, je prakticky vyloučena.

Stejně nezastupitelnou roli mají české a slovenské časopisy a knihy vydávané v zahraničí. Tyto tiskoviny mají nedostatečné náklady, do Československa se dostávají s obtížemi a i pak jsou často zabavovány, jsou však důležitým zdrojem necenzurovaných informací a v jistém smyslu i zárukou kulturní kontinuity a oporou občanského sebevědomí. Každý takový materiál koluje mezi desítkami čtenářů, i když všichni musí počítat s nebezpečím, že jeho čtení a rozšiřování bude považováno za trestný čin.

Ještě několik slov o odpovědnosti, respektive spoluodpovědnosti novinářů za tento kritický stav v čs. sdělovacích prostředcích. Na jaře 1969, kdy byla zahájena největší čistka, byli do jednotlivých redakcí vysláni prověřeni pracovníci stranického aparátu, namnoze spolupracovníci StB. Většina zastává dodnes vedoucí funkce v tisku, rozhlasu a televizi a odpovídají především za kádrové obsazení redakcí. Při prověrkách v roce 1969 byla vyhlášena zásada, že novinářem může zůstat jen ten, kdo se naprosto a bez výhrad ztožnil se zásahem vojsk pěti států v srpnu 1968 a kdo odsoudil předchozí demokratizační vývoj. Také všichni nově přijímaní novináři samozřejmě prošli sítím tvrdých kádrových prověrek.

Nikomu z dnešních čs. novinářů nejsou skutečnosti uvedené v tomto dokumentu neznámé. Šéfredaktoři předávají svým redakcím důvěrné informace, získané od představitelů aparátu KSČ, o politické a ekonomické situaci doma i ve světě, samozřejmě včetně instrukcí, co z toho se nesmí uveřejnit, a naopak, jak některé skutečnosti je

nutno vykládat naprosto jinak. Ve všech redakcích se tedy víceméně otevřeně projednávají kampaně dezinformací. Vzepít se, odmítnout podíl na této hře ovšem znamená trvalou ztrátu možnosti vykonávat novinářské povolání. Bylo by nesprávné stavět se do pozice povýšených soudců a chtít redukovat problém odpovědnosti novinářů na konflikt mezi profesionální etikou a obavami ze ztráty existenčního zajištění. Existuje zajisté mnoho novinářů, kteří mají rádi své povolání a jsou přesvědčeni, že se jim výběrem třeba jen zdánlivě okrajových témat, opatrným přimícháním pravdy do lži či jinak podaří oklamat pozornost a přeje jen poněkud informovat veřejnost.

Tento realisticky vyhlížející postoj má však jedno úskalí. Bývaly doby, kdy méně vzdělaní lidé měli sklon věřit tištěnému slovu již jen proto, že zde stálo „černé na bílém“. Dnes čs. občan přistupuje k našim sdělovacím prostředkům s přesvědčením, že lžou vždy a všude, a každé jejich sdělení si snaží přeměnit v pravý opak (samozřejmě to stejně nevylučuje úspěšnou indoktrinaci; ostatně dezinformační centra se v tichosti naučila počítat s touto mentalitou obyvatelstva a úspěšně ji využívat). Dokud nebude tato atmosféra radikálně změněna, dokud nebudou obnoveny základní podmínky pro důvěru mezi veřejností a sdělovacími prostředky, hrozí vážné nebezpečí, že i ta sebepoctivější a profesionálně sebehodnotnější novinářská práce bude fakticky jen zvyšovat přesvědčivost lži a dodávat jí lesku. Jedním z minimálních požadavků na odpovědnost novináře (ať již byl vyhnán k lopatě, či ať se s poctivými úmysly snaží setrvat v redakci) by proto měl být stálý zřetel k dosažení tohoto cíle, tj. zásadní nápravy obecných věcí.

Charta 77 znovu připomíná jednu ze základních myšlenek Závěrečného aktu helsinské konference:

„Zúčastněné státy stanoví si za cíl usnadňovat volnější a větší rozšiřování informací všeho druhu, podporovat spolupráci v oblasti informací a výměny informací s druhými zeměmi.“

Tímto dokumentem chceme upozornit odpovědné orgány, že zatím neučinily nic pro realizaci této zásady.⁷

*dr. Václav Benda, Jiří Ruml, Jana Sternová
mluvčí Charty 77*

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOVIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Originál dopisu je na četných místech podtrhán červeným fixem, podobně jako v dokumentech Charty 77, které zasílal předseda Federálního shromáždění A. Indra prezidentu Husákovi. U dokumentu je uložena obálka adresovaná Federálnímu shromáždění, na níž je jako odesílatel uveden Jan Ruml, Kremelská 104, Praha 10. Ve složce jsou dále uloženy dvě kopie, z nichž jedna je podtrhána různobarevnými tužkami.
- 2 Olympijské hry v Los Angeles (29.7.–12.8.1984) se konaly bez účasti sportovců sovětského bloku. Oficiálně kvůli obavám o bezpečnost účastníků a o znečištění životního prostředí v USA, ve skutečnosti šlo o odplatu za neúčast na olympiádě v Moskvě (9.7.–3.8.1980), k níž vyzval sportovce USA prezident Jim Carter po vpádu sovětských vojsk do Afghánistánu.
- 3 Viz D241 (22.5.1983) a dále prohlášení Jiřího Pelikána poskytnuté italské tiskové agentuře ANJA. Informace o Chartě 77, roč. 7 (1984), č. 9, s. 21–22.
- 4 Viz D289 (2.11.1984).
- 5 Na okraji vpisek červeným fixem: to byla nepravda?
- 6 Petr Kozánek a Zdeněk Kotrlý byli trestně stíháni v souvislosti s pokusem o převezení básní Ivy Kotrlé a další samizdatové literatury do Rakouska. Viz Sdělení VONS č. 392, Informace o Chartě 77, roč. 7 (1984), č. 10, s. 1; Sdělení VONS č. 395, tamtéž, č. 11, s. 4; Sdělení VONS č. 454, tamtéž, roč. 8 (1985), č. 8, s. 4.
- 7 Pracovní koncept dokumentu se škrty a stylistickými úpravami je uložen v Libri prohibiti, sb. Charta 77.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 7 (1984), č. 12, s. 1–5 • Listy, roč. 13 (1985), č. 1 (příloha s. XIII–XV) • Národní politika, 1985, č. 4 • Hlas Ameriky, 22.–26. prosince 1984. ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 35/84, RO 36/84, kart. 7. KOMENTÁŘ A ÚRVVKY: In: ÚSD, sb. RFE, pol. blok 966 (29. prosince 1984) • Charta 77. 1977–1989. Scheinfeld-Bratislava 1990, s. 258–265.

1984, 12. prosinec, Praha – Bratislava. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR a Úřadu pro věci církevní o situaci a pronásledování řeholí v Československu. (Dokument č. 21/84)

Charta 77 již mnohokrát v různých souvislostech poukázala na nezákonné potlačování náboženských svobod a na pronásledování a diskriminaci věřících. Zvláště drastických forem nabylo a nabývá toto pronásledování vůči řeholníkům.² Pokládáme proto za naléhavé věnovat problematice řeholních společností bližší pozornost.

Okolo málokteré společenské skupiny či problému se podařilo vytvořit takové informační vakuum a současně takový nános předsudků a dezinformací jako okolo řeholních společností. Je proto užitečné, ač nezvyklé, že se námi vyžádaný materiál podrobně zabývá historií, rozčleněním, kulturním a společenským významem řádů a že se i příslušnou právní problematiku snaží postihnout v širších vývojových souvislostech. Tento materiál je ovšem dílem skupiny věřících sympatizujících s řeholními společnostmi: zvláště ve své obecně informativní části je nepochybně jejich jednostrannou apologetikou. Mnozí z nás hodnotí historický význam řádů zcela odlišně nebo alespoň mnohem kritičtěji. Mnohým z nás jsou cizí jak motivy, které vedly naše spoluobčany k přijetí řeholních slibů, tak způsob života, k němuž se těmito sliby zavázali.

V Chartě 77 nás však všechny spojilo přesvědčení, že svoboda je nedělitelná, že nelze mlčet k pošlapávání lidských a občanských práv kteréhokoli našeho spoluobčana. Je nepochybné a stále znovu dotvrzováno, že takové násilí se již po dvě generace děje mnohatisícové skupině čs. řeholníků a řeholnic. Nikoli zákonným opatřením, ale ozbrojenou operací byly v roce 1950 kláštery v Československu uzavřeny a řeholníci a řeholnice doslova odvečeni do koncentračních klášterů – internačních táborek, kde byli za krutých a ponižujících podmínek nuceni strávit několik let (někteří byli propuštěni až v roce 1968, mnozí další byli nelidsky vyšetřováni, odsouzeni k vysokým trestům a převezeni do normálních věznic). Ani po jejich propuštění z internace však nedošlo k nápravě nezákonností, pokusy z let 1968–1969 byly předčasně zmařeny a v posledních letech se represe viditelně stupňují. Ačkoli podle

platných čs. zákonů a vyhlášek (včetně těch nejnovějších) jsou řeholní společnosti plně legální, úřady jim fakticky tuto legalitu vytvrle upírají. Samozřejmě jsou tím porušována i ustanovení Ústavy ČSSR a zvláště přijatých mezinárodních paktů zaručující svobodu náboženského života a sdružování se k tomuto životu. Ale nejen to: příslušnost k řeholní společnosti s sebou automaticky přináší ztrátu i těch základních práv, která jsou pro ostatní občany docela samozřejmá, a současně trvalou hrozbu trestního postihu – rozsáhlé policejní i justiční repreze z posledních let měly demonstrovat, že tato hrozba není nikterak planá. Politickým záměrem, otevřeně a oficiálně proklamovaným ve stanoviscích Úřadu pro věci církevní, v rozsudcích soudů i v tisku, zůstává násilná likvidace řeholních společností v naší zemi.

Naléhavě proto žádáme příslušné čs. instituce, aby neprodleně podnikly rozhodné kroky, které by řeholníkům a řeholnicím navrátily jejich základní občanská práva a každému československému občanu jeho nezadatelné právo rozhodnout se pro řeholní život. Je to o to snazší, že takové rozhodnutí nevyžaduje sebemenší změnu žádného z čs. zákonů, nýbrž jen jejich důsledné uplatnění a dodržování.

Dovídáme se, že řádová sestra Tereza z Kalkaty, laureátka Nobelovy ceny míru, požádala během své nedávné návštěvy ČSSR, při které byla nadšeně vítána mnohatisícovými davy věřících, příslušné státní a církevní úřady o povolení zřídit zde pobočný klášter svého řádu. V sousední NDR bylo její obdobné žádosti rychle vyhověno. Domníváme se, že kladný postoj našich úřadů v této věci, provázený zastavením všech policejních a justičních represí, by mohl být vhodným a oboustranně přijatelným prvním krokem k obnově normálních, tj. lidsky spravedlivých poměrů.

*dr. Václav Benda, Jiří Ruml, Jana Sternová
mluvčí Charty 77*

K situaci řeholí v Československu

Zvláštním způsobem působí v každé krajině místa, kde jsou anebo byly kláštery. Přetrvává v nich humanistické poselství celých generací lidí inspirovaných vírou v Boha, kteří se zřekli osobních nároků, aby se mohli plně věnovat

modlitbě a službě druhým lidem. Katolická církev jim poskytla institucionální rámec ve formě řeholí. Muži a ženy, kteří se v dospělosti svobodně rozhodli pro vstup do řehole, složili slib chudoby, čistoty a poslušnosti, obyčejně na celý život. Od té chvíle se vzdávali veškerého osobního majetku ve prospěch řehole, zřekli se založení vlastní rodiny a uznávali dalekosáhlou autoritu řeholních a církevních představených. Takového rozhodnutí, ostatně ověřeného zkouškou delšího přípravného období, noviciátu, byli schopni převážně jen zralí a hodnotní lidé. Řehole se svým specifickým zaměřením umožňovaly takovým lidem co nejlépe využít svých schopností a životní energie ve službě bližním. Společenské zakotvení většiny řeholí bylo umocňováno existencí tzv. třetích řádů a různých dalších přechodných forem, jejichž příslušníci se podíleli na plnění řeholního poslání, přitom se však nezřikali svého světského života a povinností svého stavu. Tak řehole vytvářely trvalé kulturní hodnoty a zanechávaly stopu v krajině i v lidech, mezi kterými působily.

Historické pozadí

Působení řeholí v dějinách našich národů začalo prakticky souběžně se vstupem křesťanství na tuto půdu. Nejstarší západní misie byly se vši pravděpodobností řeholního původu. Také sv. Metoděj se na svou velkomoravskou misií připravoval v klášteře na Olympu v Řecku a jeho bratr Konstantin vstoupil roku 868 do kláštera v Římě, kde přijal řeholní jméno Cyril a kde také zemřel.

Kláštery byly prvními školami, nemocnicemi a sociálními ústavami na našem území, stejně jako důležitým civilizačním faktorem v doposud neosídlených oblastech a průkopníkem nových metod hospodaření i techniky.

O vzdělanost v raném středověku se zasloužila zvláště řehole benediktinů. Mimo jiné se v jejich klášteřích opisováním uchovaly četné poklady antické kultury. Nejznámějšími benediktinskými kláštery v Čechách byly svatý Jiří (ženský), Břevnov, Broumov, Rajhrad, Sázava a klášter Na Slovanech, na Slovensku Zobor v Nitre, Hronský Svätý Beňadik a Skalka.

Velké knihovny budoval řád premonstrátů, založený roku 1120 svatým Norbertem z Xanten.

Jeho tělo odpočívá v Praze na Strahově, v sousedství kdysi největší knihovny v Čechách – po staletí patřila tomuto řádu, dnes tvoří základ Památníku národního písemnictví.

Řád cisterciáků podporoval rozvoj zemědělství a řemesel a v celoevropském měřítku zprostředkoval rychlé zavádění nových metod a technik. K nejznámějším klášterům patřil Velehrad na Moravě a Spišský Štiavnik na Slovensku. Na Slovensku cisterciácké kláštery po staletí zároveň prováděly ověřování právních listin, a proto jsou jejich archivy pokladnicemi historických pramenů.

Léčení nemocných se na Slovensku věnoval řád antonitů. V Bratislavě založili už v roce 1096 nemocnici, nejstarší ve střední Evropě. V Čechách začal plnit podobné poslání řád domácího původu: křížovníků s červenou hvězdou. Později prosluli zejména milosrdní bratři, kteří měli nemocnice v Praze a jiných městech.

Zvláštní význam měly žebravé řády dominikánů a františkánů. Dominikáni pěstovali vědy a řečnictví, vyučovali na školách, přednášeli dokonce i na Karlově univerzitě. Františkáni se věnovali zvláště misijní a sociální práci mezi lidem. Svou dobou proslul jejich klášter s nemocnicí, založený blahoslavenou Anežkou v Praze.

Velmi přísná a čistě kontemplativní řehole kartuziánů odváděla poukazováním na vysoké duchovní hodnoty okolní obyvatelstvo od hmotatství. V Čechách měli kartuziáni kláštery v Praze a ve Valdicích, na Slovensku to byl např. Červený Kláštor.

Rozvoj moderního školství a vědy si není možno představit bez působení jezuitů. Už v 16. a 17. století zakládali gymnázia, na svou dobu vynikající úrovně. V Čechách a na Moravě vyučovali na dvaceti školách a na univerzitách v Praze (Klementinum) a v Olomouci, na Slovensku na jedenácti místech a na univerzitách v Trnavě a v Košicích.

Vyučování se věnoval také řád piaristů, školští bratři pečovali zvláště o školství nižších stupňů. Značného rozšíření dosáhla kongregace redemptoristů, kteří byli oblíbeni jako lidoví misionáři. O výchovu mládeže v průmyslových centrech se staral řád salesiánů, který mimo jiné vychoval i několik generací vynikajících sportovců.

V minulém století vznikla kongregace verbistů, kteří odcházeli jako misionáři do zemí

nazývaných dnes třetím světem a vytvářeli tak náboženský a kulturní most mezi národy.

Ženské řehole, tradičně mnohem početnější než mužské (byly to povětšinou II. řády hlavních řeholí, o některých jejich klášterech jsme se již zmiňovali), působily zejména ve zdravotnictví a ve školství. Řádové sestry tvořily převážnou část zdravotnického personálu, vykonávaly i ty nejtěžší a nejnepříjemnější práce. Tím, že se zřekly rodinného života, mohly se plně oddat službě nemocným, výchově mládeže i dalším posláním. Jejich působení se vyznačovalo tichou, drobnou, nenápadnou vytrvalostí. Samy zůstaly anonymní, jejich celkové dílo však vytváří monument.

Za staletí řehole dokonale splynuly se společenským organismem našich národů. Těšily se důvěře, úctě a oblibě nejširších lidových vrstev, ze kterých ostatně pocházela valná většina jejich členů. Dodnes se nepodařilo nalézt uspokojivou náhradu ani za řadu čistě světských funkcí, které řehole ve společnosti plnily.

Likvidace

Na tomto historickém pozadí vstoupily u nás řehole do období po únoru 1948, kdy komunistická strana absolutně ovládla stát a začala přebudovávat celou společnost.

Odhlédneme-li od ateismu v komunistické ideologii, řehole ve svých komunitách v praxi uskutečňovaly hlavní ideje hlášané komunisty: materiální rovnost a práci ve prospěch společnosti. Přesto začala komunistická strana hned po uchopení moci připravovat jejich likvidaci, protože představovaly ostrovy svobody v novém zřízení. Řeholníci se nedali získat ideologicky, jejich osobní nároky byly tak nízké, že je nebylo možné zlikvidovat ekonomicky a jejich spojení s lidem tak pevné, že je nedovolovalo izolovat společensky.

Údaje z konce čtyřicátých let mírně kolísají, zpravidla se však uvádí, že v té době působilo na našem území 61 řeholí (25 mužských, 36 ženských), klášterů bylo 393 (148 mužských, 245 ženských), řeholníků celkem 15 200 (3000 mužů, 12 200 žen).

Řehole naháněly režimu strach. Přitom mu nezbyvalo nic jiného než zlikvidovat je násilně. V březnu až dubnu 1950 bylo deset vedoucích představitelů mužských řeholí odsouzeno

v politickém monstrprocesu za „špionáž ve prospěch Vatikánu“ k dlouholetým trestům vězení. Vzápětí, v noci z 13. na 14. dubna 1950 a v další etapě o dva týdny později, obklíčily jednotky Lidových milicí a SNB mužské kláštery v celé republice. Řeholníci si směli vzít s sebou jen nejnütnější věci a ještě v noci byli odvezeni do několika internačních táborů. Největší tábory byly zřízeny v klášterních budovách v Želiví, Broumově a v Podolinci. Mladší řeholníci byli zařazeni do trestních vojenských útvarů s prodlouženou dobou služby.

O likvidaci klášterů rozhodlo výhradně vedení KSČ; vláda, tím méně pak zákonodárné orgány, se touto otázkou nezabývala ani formálně. Jelikož usnesení stranických orgánů nemají charakter právní normy, byla likvidace klášterů čistě politickým aktem bez jakéhokoliv právního podkladu.

Internační tábory nebyly zařazeny do soustavy věznic a nevztahovaly se na ně předpisy upravující – ať již jakkoliv – výkon trestu. Postavení internovaných řeholníků bylo proto úplně bezprávné. Nesměli opustit tábor, denní režim byl přísně reglementovaný, bez jakékoli samosprávy. Při nedostatečné stravě museli řeholníci manuálně pracovat 8–10 hodin denně. Za práci nedostávali žádnou mzdu, nebyli dokonce ani nemocensky pojištěni. Za disciplinární, často vykonstruované přestupky jednotlivců používala správa táborů kolektivních trestů. Internace v táborech nebyla časově omezena, řeholníkům byla předkládána jako doživotní a pro některé z nich opravdu skončila až bezmála po dvou desetiletích. Tábory střežily ozbrojené oddíly nejprve Lidových milicí, později SNB. Životní podmínky řeholníků v internaci byly často horší než trestanců ve věznicích a politickému vedení nebylo proti mysli, jestliže se jejich vlivem urychlí úmrtnost řeholníků. Toto všechno jsou charakteristické znaky otroctví v jeho nejdrastičtější formě a současně trestného činu genocidia podle definice VS OSN z 11. 12. 1946, resp. podle ustanovení § 259 odst. 1 písmeno a) platného československého trestního zákona.

Je třeba uvést, že v strážních oddílech se našli jednotlivci, kteří v rámci svých možností buď sami řeholníkům tajně pomáhali, nebo aspoň přivírali oči nad drobnou pomocí okolního obyvatelstva.

Ženské kláštery byly podobným způsobem zlikvidovány v červnu až v srpnu 1950. Důsledky byly tím bolestnější, že tisíce řádových sester byly naráz vytrženy z práce ve školství a ve zdravotnictví a že za ně dlouho nebylo možno získat alespoň částečně rovnocennou náhradu. Řeholnice z celé republiky (včetně Slovenska) byly převezeny do menších internačních táborů v Čechách a na Moravě. Pracovaly v okolních továrnách a na státních statcích.

V plném rozsahu trvala internace řeholí do roku 1955. V druhé polovině padesátých let byly internační tábory postupně rušeny. Ti řeholníci, kteří nebyli mezitím odsouzeni ve vykonstruovaných procesech a přemístěni do normálních věznic, byli postupně propouštěni do civilního života, i nadále však zůstávali pod policejním dohledem. Řeholnice byly umísťovány do charitních domů rozsetých po celé republice. Směly v nich vést řeholní způsob života, byly však pod dozorem státních správců a musely vykonávat nařízenou práci.

Dobu věznění a internace řeholníků je možno odhadnout na základě údaje z roku 1968. Tehdy podalo 8264 řeholníků a řeholnic ministerstvu kultury žádost o obnovení klášterů, v níž signatáři uvádějí, že úhrnem strávili ve vězení a v internaci 42 763 let.

Po propuštění

V první polovině šedesátých let, po postupném návratu z internačních táborů, se řeholníci vžívali do poměrů, které se v republice zatím vyvinuly. Byla to doba, kdy vedení strany a státu prohlásilo Československo za socialistický stát.

Řeholníci zjišťovali, že i za změněných poměrů trvá jejich povolání pro řeholní život. Našlo se jen velmi málo těch, kteří se rozhodli řeholí opustit. Zjišťovali, že trvá i společenská potřeba jejich působení – proklamované vědecké uspořádání společnosti neodstranilo nemocné, opuštěné a chudé, kteří potřebovali jejich pomoc, tím spíše pak ve společnosti nebylo těch, kdo se na ně obraceli se svými duchovními potřebami. A zjišťovali, že i mezi mládeží je mnoho zájemců o řeholní život.

Bylo však nezbytné se v jistém smyslu přeorientovat, téměř všechny odvěké komponenty řeholního života bylo možno nadále uskutečňovat jen v pozměněných formách. Tradiční spožití

početných řeholních komunit v klášterech nebylo možné. Řeholníci se museli na čas vzdát hromadného života, také řeholnice se jediné tímto způsobem mohly vyhnout doзору státního správce a dalším administrativním omezením v charitních domech. Žili tedy jako soukromníci, pevně si však uchovávali příslušnost ke své komunitě a způsobem svého života vzbuzovali v okolí nejprve pozornost, později sympatie a nakonec často i touhu po následování.

Tiché práci řeholí dodal dramatictější dimenze rok 1968. Představení jednotlivých řeholí vytvořili Sekretariát řeholních společností a začali vyjednávat s ministerstvem kultury o odstranění protiprávních opatření, omezujících normální život řeholí. Sekretariát se vyhýbal rekriminacím, jeho požadavky směřovaly výlučně k obnovení podmínek pro legální existenci a působení řeholí. I řešení majetkových otázek nechával vědomě stranou. Ministerstvo pod novým vedením se kladně stavělo k žádostem řeholníků, podporovaným tiskem a veřejným míněním. Do srpna 1968, respektive do dubna 1969 však zásadní změny neprovedlo a poté se všechno vrátilo do starých kolejí. Odpovědní pracovníci, kteří dosud jednali s řeholními představenými a slibovali jim brzkou nápravu, buď sami ztratili svá postavení, nebo se naráz stali arogantními a nakonec prohlásili Sekretariát řeholních společností za ilegální.

Přesto však rok 1968 znamenal pro řeholníky povzbuzení; zintenzivnily se jejich vzájemné kontakty, mnozí navštívili svá ústředí v Římě a někteří řeholní kněží se mohli vrátit do legální pastorace.

V následujícím tzv. normalizačním období řehole opět prokázaly svou odolnost: liknavý postup úřadů při obnově jejich statutu je dokonce ušetřil prvního náporu normalizace a usnadnil jim navázat na tradici tiché práce ze šedesátých let. Takový způsob řeholního života vyžaduje ovšem větší samostatnost a plnější duchovní život, větší věrnost řeholnímu povolání a hlubší pochopení jeho podstaty. Mnohé záleží na mladých lidech, nezátížených hrůzami padesátých let a přinášejících nové nadšení.

K větším či menším administrativním zásahům proti řeholím dochází po roce 1969 prakticky nepřetržitě, úřadům se však brzy přestaly jevit dosti účinné pro zamezení rozvoje a působení

řeholí. Přicházejí proto opět na řadu čistě represivní orgány a různé odstupňované metody zastrasování: návštěvy v bytech, otevřené sledování, výslechy, domovní prohlídky, procesy a věznění pro údajné maření dozoru nad církvemi. Na počátku osmdesátých let tyto akce dvakrát nabyly masové podoby. Poprvé v roce 1981, kdy je trestního stíhání proti dominikánskému knězi užito jako záminky k drastickým razím ve dvou charitních domech (jeden z nich obývalo devadesát sester-důchodkyň, jejichž průměrný věk byl sedmdesát let). Při nich bylo mimo jiné zabaveno velké množství zcela legálně pořízené náboženské literatury. Zatím největším pokusem o rozbití řehole byl celostátní zásah proti františkánům v březnu 1983:³ desítky osob byly obviněny a vzaty do vazby, stovky byly vyslýchány. Pevný postoj řeholníků a rozhořčení, které tato akce vyvolala v naší i mezinárodní veřejnosti, nakonec přiměly represivní orgány ke změně taktiky: všichni obvinění byli bez soudu propuštěni nebo odsouzeni k toliko podmíněným trestům. Moc se však svých záměrů nevzdala, jak ukazuje případ sedmi františkánů z Liberce,⁴ proti nimž bylo stejné obvinění vzneseno v listopadu 1984 (tři z nich byli vzati do vazby).

Nezákonnost

Je třeba konstatovat, že státní orgány při minulých ani současných perzekucích proti řeholím nikdy neuváděly specifický právní podklad pro různé zásahy a omezení a také se podobný podklad vlastně nikdy nepokusily vytvořit. Spoléhaly na výlučnost svého politického postavení a s řeholníky ani s nikým jiným se nepouštěly do právnických polemik. V některých případech se objevil odkaz na § 14 zákona č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církvi a náboženských společností státem a vyvozovalo se z něho zrušení řeholí. Citované ustanovení uvádí, že se zrušují dosavadní předpisy upravující právní postavení církví a náboženských společností. Vládní ustanovení o náboženských společnostech – pod nimi se rozumějí i řehole – zákon neobsahuje. Samotné zrušení dosavadních, tedy všech předpisů o právním postavení řeholí však ještě neznamená bezprávnost jejich existence a už vůbec ne zrušení řeholí.

Na právní postavení řeholí se vztahuje obecná zásada, že dovoleno je vše, co není zakázáno.

Na obranu řeholí lze však užít i pozitivních právních ustanovení. Ústava zabezpečuje všem, tedy i řeholníkům, rovnost před zákonem, právo na vzdělání, svobodu shromažďovací, nedotknutelnost osoby a obydlí, svobodu vyznání, právo na osobní vlastnictví. Konkretizovanou ochranu poskytuje řeholníkům Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (vyhláška č. 120/1976 Sb.), především v článku 18 – svoboda myšlení, svědomí a náboženství a svoboda projevovat své náboženství nebo víru společně s jinými. Zrušení předcházejících předpisů upravujících právní postavení řeholí nemá žádný vliv na platnost citovaných pozitivních předpisů.

Chybí systematický přehled předcházejících předpisů zabývajících se řeholemi. Řehole byly natolik integrované do organismu obou našich národů, jejich působení tak přirozené, že ani ze strany státu, ani ze strany řeholí nebyla pocítována potřeba podrobně právně upravit jejich existenci. Kláštery, řeholní ústavy apod. v minulosti právně vznikaly vydáním zakládací listiny králem nebo nižším nositelem státní moci. Jejich poměry upravovalo za Rakouska nařízení Ministerstva kultu z 13. 6. 1858, které však jen přebíralo starší normy z doby konkordátu (1855) o způsobu zakládání nových řeholních společností, legalizaci již existujících klášterů a o majetkových dispozicích řeholí. Další zákon č. 50/1874 *Říšského zákona* o vnějších poměrech katolické církve má jen odkazující ustanovení o řeholích – jejich poměry měla upravit zvláštní zákonná úprava, ke které však za trvání Rakouska-Uherska již nedošlo.

V meziválečné ČSR se problematika řeholí jen okrajově dotýkala dohoda mezi vládou ČSR a Vatikánem *Modus vivendi* (1928), která požadovala, aby hranice řeholních provincií byly upraveny shodně se státními hranicemi, dále kongruový zákon, který ukládal řeholním kněžím v pastorační závazek předkládat výkaz o příjmech jako podmínku pro přiznání kongruového příplatku, a konečně poplatkový ekvivalent, který stanovil způsob zpoplatnění majetku řeholních společností.

To jsou předcházející předpisy, které zrušil § 14 zákona č. 218/1949 Sb., pokud v době jeho vydání ještě vůbec platily. Jejich ustanovení byla v nových společenských a hospodářských poměrech stejně obsolentní, proto jejich zrušení vlastně ani nemohlo ovlivnit právní postavení řeholí.

Po vydání zákona č. 218/1949 Sb. nevyšel žádný další předpis, který by blíže upravoval poměry řeholí. V samotném zákoně č. 218/1949 Sb. a v jeho prováděcích vyhláškách, vydávaných až do současnosti, jsou řehole zmiňovány jen okrajově. Z těchto zmínek je zřejmé, že ani sám stát je nepokládá za právně zrušené. Naproti tomu však nepovoluje mužským řeholím žádnou činnost ani veřejnou existenci, ženským pak toliko v naprosto omezené míře. Tento postoj k řeholím se stát ani nepokouší právně zdůvodnit, byť jakkoliv deformovaně. Politické vedení otevřeně přiznává, že mužské řehole jako instituci pokládá za mocensky zlikvidované rokem 1950 a řeholníky jako jednotlivce chce pokládat za zlikvidované nejpozději tehdy, až zemřou poslední z těch, kdo do řehole vstoupili před dubnem 1950. Ženské řehole pokládá za dožívající v tom smyslu, že jim dovoluje vést kolektivní řeholní život v charitních domech, v menších skupinkách případně i na jiných místech, ale znemožňuje jim přijímat nový dorost a počítá s jejich definitivní likvidací cestou vymírání. Oficiálně proklamovaná formulace této politiky zní následovně: „Celkově je proto možno konstatovat, že dosažený stupeň vývoje naší socialistické společnosti nedává předpoklady pro další rozvíjení řeholního života, který je vlastně otázkou postupného dožití dosavadní řeholní generace, protože ani mládež o tento způsob života už dnes nemá zájem“ (*Nová mysl*, č. 1/1972, s. 120). Řehole jsou společenskou skupinou, které komunistická strana upírá právo na existenci výlučně s odvoláním se na politické, mocenské poměry. Tato politika je v rozporu dokonce i s tím, jak tuto otázku řeší ostatní socialistické státy včetně SSSR, kde všude řehole legálně existují a vyvíjejí činnost, byť v různé omezené míře.

Samozejmě, politická argumentace tohoto druhu je absolutně nevýratná jen potud, pokud jí přeje celková politická situace. V roce 1968 jí načas přestala přát. Sekretariát řeholních společností se tehdy obrátil na Generální prokuraturu ČSR s dotazem ve věci řeholí. Generální prokuratura odpověděla Sekretariátu dopisem z 29. 11. 1968, čj. III/2 Cd 2060/68-14, v němž v souladu se skutečností sdělila: „Řády a kongregace, které existovaly před vydáním zákona 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností, nebyly zrušeny

tímto ani jiným zákonem, existují právně dále a není překážkou, aby v mezích platného právního řádu řádový život obnovily anebo v něm pokračovaly.“

Řeholníci se odvolávali na citované stanovisko Generální prokuratury při své snaze o obnovu legální činnosti řeholí i později, po nástupu normalizace. V nových poměrech však bylo třeba uvedené stanovisko odvolat, k čemuž se nakonec propůjčilo Ministerstvo kultury (MK) ČSR. V oběžníku biskupům a kapitulním vikářům čj. 9628/1971-III z roku 1971 uvádí: „Generální prokuratuře nepřísluší podávat závazný výklad platných právních předpisů, nýbrž dohlížet na jejich dodržování. Uvedený názor však byl vysloven mimo výkon všeobecného dozoru, takže podle právní praxe šlo jen o názor ryze konzultativní váhy, kterým nejsou vázány orgány a organizace, jimž byl adresován nebo jež se o něm dověděly, a tím spíše se jej nemohou účinně dovolávat ani občané nebo skupiny občanů.“

Pro oběžník je charakteristické, že nepopírá věcnou správnost stanoviska Generální prokuratury z roku 1968 – to by bylo dost těžko možné – ale popírá použitelnost stanoviska v praxi. Ani toto tvrzení oběžníku však neobstojí. Podle zákona o prokuratuře je tato povinná – mimo jiné – vykonávat dozor nad dodržováním zákonů. Je jasné, že aby mohla tento dozor vykonávat, musí si zákony napřed správně vyložit. Navíc stanovisko Generální prokuratury z roku 1968 bylo aktem všeobecného dozoru, protože bylo vydáno v souvislosti s podnětem Sekretariátu řeholních společností, zda a za jakých podmínek mohou řehole obnovit svou činnost. Prokuratura byla povinná zaujmout k podnětu stanovisko a oznámit je autorovi podnětu.

Bylo by zbytečné podrobněji rozvádět právní argumentaci, protože státní moc dala dostatečně zřetelně najevo, že otázku řeholí nepokládá za právní otázku.

Při zásadně negativním politickém stanovisku k existenci řeholí usktečňují v této sféře faktické operativní řízení národní ministerstva kultury, a to prostřednictvím svých sekretariátů pro věci církevní a krajských a okresních církevních tajemníků při národních výborech, kteří ovšem administrativně nepodléhají ministerstvu kultury, nýbrž nadřízeným národním výborům,

resp. ministerstvu vnitra. Značná část směrnic pro tyto tajemníky není proto publikována. Politické směrnice ostatně nemohou nahradit chybějící všeobecně závaznou právní úpravu. Výsledkem je naprostá právní nejistota řeholnic, jejichž působení je fakticky trpěno, ne však zákonně vymezeno, a všeobecně značné rozdíly v místní praxi, související s větší nebo menší horlivostí nižších funkcionářů.

Současnost

Oficiální teze o postoji státu k řeholníkům zní tak, že pokud jednotlivé osoby nadále v soukromí dobrovolně dodržují dříve přijaté církevní závazky, související s příslušností k jednotlivým řádům a kongregacím, je to možno považovat za jejich soukromou záležitost a fakticky trpěný stav (viz citovaný článek v *Nové mysli*).

Řeholníci nesmějí společně bydlet ani v soukromých domcích či bytech, a to i když mají civilní zaměstnání, oblékají se do civilních šatů a i když domky či byty jsou jejich vlastnictvím. Pokud tak přesto žijí, vystavují se nebezpečí, že se dříve nebo později nevyhnují policejnímu a administrativnímu šikanování, které často končí i trestním stíháním. Takto postupovaly úřady např. proti libereckým františkánům Bártovi a Trojanovi, kteří byli v roce 1982 za konání náboženských obřadů v soukromém domě a za údajné vyučování teologii odsouzeni pro trestný čin maření dozoru státu nad církvemi a náboženskými společnostmi (§ 178 trestního zákona).⁵

Řeholnice mohou v omezené míře vést společný řeholní život ve státem kontrolovaných charitních domech. Pokud se však pokusily žít ve větších nebo menších komunitách v rodinných domcích, které si některé z nich koupily, zdědily nebo rekonstruovaly, setkaly se s vážnými obtížemi; praxe je zde značně rozdílná a závislá na postoji místních funkcionářů. Na některých místech v republice se jim podařilo udržet se v těchto soukromých domcích, jiné zase národní výbory domky zabavily a řeholnice převezly do charitních domů (např. v roce 1971 v Trnavě). V těchto případech národní výbory prohlašovaly koupi za neplatnou, protože řeholnice prý i k ní potřebují státní souhlas, o který nepožádaly (jde o státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti, který se soukromým majetkoprávním aktem vůbec

nesouvisí). Zároveň daly najevo, že takovýto souhlas by řeholnice stejně neobdržely.

Řeholnice, kterým se podařilo udržet se v rodinných domcích, se v nich nemohou zúčastnit bohoslužeb, ani kdyby si tam zřídily kapli, protože žádný kněz by nedostal státní souhlas ke konání bohoslužeb v takovémto objektu.

Řeholnice, které byly v padesátých letech vyvezeny ze Slovenska do Čech, se doposud nesmějí přestěhovat zpět na Slovensko. Mohly by se vrátit jen za podmínky, že by vystoupily z řehole. Jako řeholnice, v řeholním oděvu, by se totiž mohly ubytovat jen v některém charitním domě: k tomu potřebují souhlas církevního sekretariátu nebo tajemníka, který je jim zásadně a vytrvale odpírán. Některé případy jsou značně drastické, ani velice starým či těžce nemocným řeholnicím nebylo dovoleno vrátit se před smrtí do země, kde se narodily a kde mají své blízké příbuzné.

Zdánlivým paradoxem politiky KSČ vůči řeholím je skutečnost, že problematika řeholí by v současnosti vlastně už neměla existovat. Vždyť podle původních představ a cílů této politiky by dnes v našem státě měla zbývat již jen hrstka izolovaných a rychle stárnoucích řeholníků a řeholnic. Tyto představy a cíle se nezměnily, problematika řeholí však zůstává a její naléhavost se naopak stále zvyšuje.

Řehole projevíly obdivuhodnou schopnost odolávat snahám o jejich mocenskou likvidaci. V padesátých letech vydržely internaci, nucené práce a vůbec náhlé vytržení ze způsobu života, který se formoval po staletí. Po návratu z táborů, ale zvláště od konce šedesátých let se většina řeholí dokázala tvořivě přizpůsobit novým podmínkám své existence. Řeholníci se rozdělili do menších skupin, zapojili se do různých civilních zaměstnání, žijí v bytech či rodinných domcích jako jiní občané – a v těchto navenek nenápadných podmínkách pokračují v tradicích řeholního života. Toto přizpůsobení neznamená jen zachování a rozvíjení vlastní existence navzdory všemu pronásledování, ale také hledání nových forem řeholní spirituality i nových možností uplatnění a působení ve změněných společenských podmínkách.

Není vinou řeholí, že nemohou působit veřejně, že stále represe připravují společnost o značnou

část prospěchu, který by jí svobodné působení řeholí mohlo přinášet. Jejich trvalé pronásledování ze strany státu je nezákonné a navíc se ukazuje, že snad ještě více než řehole poškozuje celou společnost i sám stát. Existence a rozvoj řeholí jsou jasným důkazem neúspěchu tohoto pronásledování, marnosti snah řehole mocensky zlikvidovat. Podle jejich odůvodnění proto, že nad nimi drží ochrannou ruku Bůh, v sociologickém odůvodnění proto, že se neustále reprodukují společenské podmínky jejich existence. Řehole budou trvat tak dlouho, dokud budou ve společnosti nemocní a slabí, děti a starci, dokud bude umění a věda a dokud bude třeba v samotě kontempletovat základní lidské problémy. Do té doby – i kdyby se podařilo dosavadní formy násilně potlačit či zničit – se vždy znovu budou objevovat jedinci, kteří dají přednost životu v prostotě a v chudobě a budou vytvářet užší společenství bratří a sester, aby se mohli účinněji angažovat pro druhé.

Posledních 35 roků představuje heroické období v tisíciletých dějinách řádů na našem území. Toto období se uzavře teprve tehdy, až se znovu otevrou brány klášterů.

Říjen 1984 – Bratislava

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Úřad pro věci církevní při Ministerstvu kultury ČSR předal dokument Federálnímu ministerstvu vnitra 21. 12. 1984. Předávací dopis je zaznamenán v katalogu, ale v příslušné složce 21/84 chybí.
- 2 Viz zejména D236 (3. 5. 1983) a Sdělení VONS č. 324: Zásah proti příslušníkům františkánského řádu. In: Informace o Chartě 77, roč. 6 (1983), č. 4, s. 5.
- 3 Viz D196 (10. 3. 1982) a D236 (3. 5. 1983).
- 4 Viz Sdělení VONS č. 406: Zatčení katolíků v Liberci. In: Tamtéž, roč. 7 (1984), č. 12, s. 10.
- 5 Viz D196 (10. 3. 1982), D209 (8. 7. 1982) a Sdělení VONS č. 301, tamtéž, roč. 5 (1982), č. 5, s. 10.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 7 (1984), č. 12, s. 5–13 • Listy, roč. 15 (1985), č. 2, s. 37–42 • Studie, II–III (1985), č. 98–99, s. 183–194 • Charta 77. 1977–1989, s. 266–269.

VÝŇATKY: Národní politika, č. 3 (březen 1985), s. 17.

1984, 23. prosinec, Praha. – Sdělení o policejních akcích proti některým signatářům Charty 77 za návštěvy západoněmeckého ministra zahraničí v Praze. (Dokument č. 22/84)

Nedávná návštěva ministra zahraničních věcí Spolkové republiky Německo Hanse-Dietricha Genschera v Československu byla provázena mimořádnými opatřeními vůči některým signatářům Charty 77.

Státní bezpečnost hlídala obydlí i pracoviště mluvčích Charty 77 Jiřího Rumla a Jany Sternové, jakož i prof. Jiřího Hájka, Václava Havla, Ladislava Líse, Anny Marvanové, Petrušky Šustrové a Petra Uhla. Ve dnech 18.-21. prosince sledovala jmenované na každém kroku a kontrolovala osoby, které obydlí těchto signatářů navštívily. Dvěma cizím státním příslušnicím, které sem přišly na oslavu narozenin, zabránila ve vstupu do bytu Petra Uhla.

Celá akce měla zřejmě znemožnit jakýkoliv styk ministra Genschera nebo jeho doprovodu se stoupenci Charty 77 a zabránit nezávislé výměně informací.

Takové počínání Státní bezpečnosti je nezákonné a představuje nezdůvodnitelné mrhání našimi společnými prostředky. Vrhá také podivné světlo na postoj československé strany k této státní návštěvě a k jednání představitelů dvou sousedních zemí.

*dr. Václav Benda, Jiří Ruml, Jana Sternová
mluvčí Charty 77*

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOVIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 8 (1985), č. 1, s. 1

1985

D293 1985

1985, 6. leden, Praha. – Sdělení o předání funkcí mluvčích Charty 77 Jiřímu Dienstbierovi, Evě Kantůrkové a Petrušce Šustrové s jejich životopisy. (Dokument č. 1/85)

Dne 6. ledna 1985 nastoupili na místo dosavadních mluvčích Charty 77 dr. Václava Bendy, Jiřího Rumla a Jany Sternové mluvčí noví: Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková a Petruška Šustrová.

*Jiří Dienstbier, Podskalská 8, Praha 2, mluvčí Charty 77
Eva Kantůrková, Xaveriova 13, Praha 5, mluvčí Charty 77
Petruška Šustrová, Kolínská 13, Praha 3, mluvčí Charty 77
dr. Václav Benda, Jiří Ruml, Jana Sternová,
odstupující mluvčí Charty 77
Mluvčí Charty 77 ing. Rudolf Battěk je vězněn.*

Příloha: Životopisy nových mluvčích

Jiří Dienstbier

se narodil 20. 4. 1937 v Kladně. Vystudoval filozofickou fakultu Univerzity Karlovy. Během studií vstoupil do KSČ. V letech 1959–1969 pracoval v Čs. rozhlasu jako zahraničněpolitický redaktor, korespondent na Dálném východě a v USA. Psal do řady novin a časopisů, mj. do *Literárních novin*, *Reportéra*, a komentoval zahraniční události v Čs. televizi. V roce 1967 vydal reportážní knihu o událostech v Indonésii *Noc začala ve tři ráno*. V srpnovém týdnu po invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa hájil principy demokratického socialismu a státní suverenity v rozhlasovém vysílání. Roku 1969 byl propuštěn z Čs. rozhlasu, vyloučen z KSČ a Svazu čs. novinářů. Od té doby nemůže oficiálně publikovat. Do roku 1979 pracoval jako dokumentátor. Je signatářem Charty 77 a od založení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných v roce 1978 je členem tohoto výboru. V únoru 1979 se stal jedním z mluvčích Charty 77, v květnu 1979 byl zatčen a v procesu se členy VONS byl odsouzen ke třem letům vězení. Po propuštění v květnu 1982 pracuje jako topič. Vydal strojopisně různé politické statě. V roce 1979 vydával sborník pro mezinárodní politiku *Čtverec*. Napsal i několik divadelních her a aktovek, poslední svou hru *Příjem* napsal po propuštění z vězení. V minulém roce napsal také články o evropském míru a mírovém hnutí.

Adresa: Praha 2, Podskalská 8

Eva Kantůrková

spisovatelka, se narodila 11. 5. 1930 v Praze. Veřejnou činnost začala jako redaktorka *Mladé fronty* a funkcionářka Svazu mládeže. Po absolvování filozofické fakulty Karlovy univerzity, kde vystudovala obor historie, a po několika krátkodobých zaměstnáních se od šedesátých let věnuje literatuře. Od debutu v roce 1966 do roku 1969 vydala několik knih a napsala scénáře pro Čs. státní film a televizi. Byla členkou Svazu čs. spisovatelů. V roce 1946 vstoupila do KSČ, odkud pro nesouhlas se současnou politikou v roce 1970 vystoupila. Od té doby je Evě Kantůrkové znemožněno publikovat, její jméno se ocitá na seznamu zakázaných autorů, již vydané knihy jsou v celých nákladech odváženy do stoupy a vyřazovány z knihoven, film natočený podle jejího románu je zakázáno promítat. Od sedmdesátých let publikuje svoje práce v rukopisných edicích *Kvart*, *Expedice* a *Petlice*, její knihy vycházejí v exilovém nakladatelství Index a v překladech ve Švédsku, NSR a Francii. V době procesu se členy VONS napsala knihu rozhovorů se signatářkami Charty 77 a byla za její vydání v zahraničí a za ostatní publikační činnost v roce 1981 spolu s dalšími spisovateli a publicisty zatčena a obviněna z podvracení republiky. Po ročním věznění ve vyšetřovací vazbě v Ruzyni byla bez soudu propuštěna, trestní stíhání však zastaveno nebylo. V té době švédští spisovatelé zvolili Evu Kantůrkovou solidárně čestnou členkou svého PEN klubu. Po návratu z vězení napsala Eva Kantůrková autentický román-pravdu *Mé přítelkyně v domě smutku*.

Adresa: Praha 5, Xaveriova 13

Petruška Šustrová

se narodila 18. 5. 1947 v Praze. Po absolvování SVVŠ začala studovat na filozofické fakultě Univerzity Karlovy obor češtinu a dějepis, studia však nedokončila a nastoupila jako úřednice na poštu. V letech 1969–1971 byla dva roky vězněna se skupinou Hnutí revoluční mládeže v jednom z prvních politických procesů v Československu Po roce 1968. Na poště pracovala do roku 1978, poté do roku 1982 pracovala jako uklízečka u OPBH. Od té doby je v domácnosti. V roce 1977 podepsala Chartu 77, v červnu 1979 se stala členkou Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných.

Je matkou pěti nezletilých dětí, z nichž nejmladšímu je rok.

Adresa: Praha 3, Kolínská 13

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 8 (1985), Č. 1, s. 1–2.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 15 (1985), příloha k č. 1, s. XII.

(1)

Před osmi lety vstoupila do života Charta 77. Stalo se už zvykem, že touto dobou připomíná sobě i veřejnosti své cíle, uvažuje o problémech, s nimiž je její působení spojeno, a rekapituluje svou práci. Nejde o pouhý výroční rituál, ale o úkol značného praktického významu, mimo jiné i proto, že každým rokem dospívají další mladí lidé, kteří vznik Charty 77 nepamatují a mají o ní často různé zkreslené představy. I letos se proto chceme znovu zamyslet nad tím, čím Charta 77 je a čím není, čeho dosáhla a čeho nikoliv, co lze a co nelze od ní očekávat.

(2)

Úvodní Prohlášení Charty 77 bylo vydáno 1. ledna 1977 a podepsalo je 241 československých občanů. Uvítali v něm ratifikaci mezinárodních paktů o lidských právech ústavními orgány ČSSR, upozornili na různé oblasti společenského života, v nichž je současná mocenská praxe v rozporu s ustanoveními i duchem těchto paktů, a vyhlásili své rozhodnutí soustavně se touto tematikou zabývat, to znamená upozorňovat státní orgány i veřejnost na tyto rozpory a napomáhat jejich řešení. Odvolávali se přitom na ten bod zmíněných paktů, v němž se hovoří o spoluodpovědnosti všech lidí za jejich dodržování, respektive o právu a povinnosti všech občanů o jejich dodržování dbát. Úvodní Prohlášení Charty 77 nebylo tedy, jak patrné, nějakým jednorázovým manifestem, ale počátkem trvalé práce. Charta 77 v něm byla definována jako neformální společenství občanů, kteří se rozhodli – využívajíce svého Ústavou zaručeného práva – jednotlivě i společně se této práci věnovat nebo ji podporovat. Od počátku tedy vymezovala Charta 77 sebe samu jako stimul k této práci, příležitost k ní či prostředí pro ni. V úvodním prohlášení (jehož text, dnes už těžko dostupný, připojujeme k tomuto dokumentu jako přílohu) bylo zdůrazněno, že Charta 77 není organizací ani základnou k opoziční činnosti a že nemá v úmyslu „vytyčovat vlastní programy politických či společenských změn nebo reforem“. Jejím cílem od počátku bylo a dodnes je kriticky zkoumat, jak je

v naší zemi dodržována ústava a zákony, jak jsou respektována lidská a občanská práva, a upozorňovat otevřeně na různé krizové jevy, nespravedlnosti a nepořádky.

Státní moc, jak známo, odmítla Chartu 77 uznat za legitimní, smysluplnou a konstruktivní složku společenského života, odmítla s ní jednat a na její iniciativy přímo a věcně reagovat, a veškerou svou komunikaci s ní vložila do rukou Státní bezpečnosti. Zároveň ji učinila terčem mohutné propagandistické kampaně založené na tvrzení, že jde o nepřátelskou a podvratnou organizaci inspirovanou a řízenou ze zahraničí a motivovanou veskrze nízkými pohnutkami. Tato kampaň sice záhy skončila (sdělovací prostředky se už po mnoho let snaží svým mlčením nebo občasnými dezinformacemi vytvořit ve veřejnosti dojem, že Charta 77 už dávno neexistuje), nicméně státní moc svůj odmítavý postoj k Chartě 77 dodnes nezměnila. A i když práce v ní nebo její podpis – v souladu s oficiální tezí, že proti ní bude užito pouze takzvaných politických prostředků – jen zřídka byly otevřeně přiznaným důvodem k trestnímu stíhání, de facto mnoho jejích signatářů bylo nebo dodnes je za práci v ní trestně stíháno a vězněno. Většina jejích signatářů byla vystavena pestré škále různých mimosoudních postihů a šikan, od ztráty zaměstnání přes trvalé policejní sledování až po znemožňování studia jejich dětem. Na několik signatářů byly dokonce podniknuty teroristické útoky. Tímto počínáním státní moc bohužel jen znovu potvrdila pravdivost úvodního Prohlášení Charty 77, konstatujícího mimo jiné, že v naší zemi jsou občané „nuceni žít v trvalém nebezpečí, že projeví-li své názory, ztratí pracovní a jiné možnosti“.

Charta 77 se nenechala tvrdou reakcí státní moci odradit a od okamžiku svého vzniku se snaží plnit poslání, které si předsevzala. Vydala už několik set materiálů, od obsáhlých dokumentů „tematických“, zaměřených na různé oblasti společenského života (jako je například právní řád a jeho aplikace, stav ekonomiky, ekologická situace, problematika školství a vědy, postavení etnických menšin, poměry ve zdravotnictví, respektování sociálních, kulturních a náboženských svobod atd. atd.) až po mnoho příležitostných sdělení, protestů, žádostí, stanovisek,

návrhů apod. V jejím prostředí a pod přímým vlivem jejího vystoupení vzniklo mnoho dalších textů, analytických i koncepčních, věnovaných různým otázkám společenského života, jejich mezinárodním i historickým souvislostem, a rozvinulo se i několik širších diskusí (například o naší národní identitě).

Chartu 77 podepsalo k dnešnímu dni asi 1200 československých občanů a ve funkcích jejích tří mluvčích se postupně vystříдалo 23 jejích signatářů. (Devět z nich bylo vězněno, někteří i vícekrát a po dlouhou dobu, do emigrace se však zatím uchýlil pouze jediný.) V prostředí Charty vzniklo – jak bylo od začátku v jejích intencích – několik menších pracovních seskupení orientovaných na různé dílčí úkoly. Nejznámějším a nejsouvisleji pracujícím je Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS), který působí od roku 1978 dodnes a vydal už přes 400 sdělení.² Od roku 1978 dodnes vydává nezávislá skupina signatářů každý měsíc strojopisné periodikum *Informace o Chartě 77*, publikující nejen všechny dokumenty Charty 77 a všechna sdělení VONS, ale i četné další texty tak či onak s životem Charty 77 související.

Charta 77 se od svého vzniku dodnes těší pozornosti, solidaritě a podpoře veřejného mínění v zahraničí, ať už je projevují podobně zaměřené občanské iniciativy či hnutí na Východě i na Západě, tisk nebo různí vládní činitelé, politické strany, odborové a mírové organizace, zájmové skupiny, náboženská společenství a církevní hodnostáři či bezpočet známých i neznámých jednotlivců v různých zemích světa. O Chartě 77, její ideji, práci i vkladu do soudobého společenského vědomí bylo v zahraničí už napsáno mnoho odborných statí i několik knih; od jejího vzniku působí Mezinárodní výbor na podporu Charty 77 se sídlem v Paříži, sdružující mnoho světově známých osobností z různých zemí,³ a Nadace Charty 77 se sídlem ve Stockholmu,⁴ shromažďující příspěvky různých organizací i jednotlivců na její podporu. Postavení Charty 77 a její práce byly předmětem jednání na půdě různých mezinárodních organizací (například Mezinárodní organizace práce nebo KBSE v Bělehradě a Madridu). Všechna Sdělení VONS zpracovávají desítky odborných a zájmových, vládních i nevládních pracovišť na celém světě a díky respektu, který si jeho činnost získala, byl VONS přiznán statut Československé

ligy Mezinárodní federace pro lidská práva, přidružené organizace OSN.

Jak je snad i z tohoto stručného přehledu patrné, navzdory odmítavému postoji státních orgánů k ní a pronásledování jejích signatářů, Charta 77 žije, pracuje a získává si uznání doma i v zahraničí.

(3)

Občanské sdružování je v naší zemi už po mnoho let možné výhradně v rámci ustáleného typu centrem povolené a z centra řízené, disciplinované, podle jednotného a jediné přípustného modelu budované, byrokraticky spravované organizace, zodpovědné za svou činnost víc nadřazeným mocenským orgánům než vlastnímu členstvu. Občané si na tento charakteristický prvek současného systému už do té míry zvykli, že ani mnozí z těch, kteří působení Charty 77 se sympatiemi sledují, nechápou příliš dobře princip „neformálního společenství“, Chartou 77 vyvolaný u nás po mnoha letech opět v život, bezděčně si i Chartu 77 připodobňují v myslí tomu typu organizace, jaký jim je z jejich okolí jediné znám, a vytvářejí si proto o ní značně zkreslenou představu. Často se například setkáváme s pocitem, že Charta 77 se sice zasazuje za věci dobré pro celou společnost, že však sama je jakýmsi uzavřeným společenstvím „zasvěcených“, totiž nějak zvláště politicky vyškolených a informovaných a nějakými zvláštními dispozicemi či ambicemi vybavených specialistů, jejichž úsilí, jakkoli zasluhuje tichou sympatií veřejnosti, její účast v podstatě vylučuje. Jako by v činnosti Charty 77 a v reakci státní moci na ni šlo jen o jakýsi zápas dvou profesionálních mužstev a jako by společnost mohla sledovat tento zápas pouze z hlediště. Někdy jdou tyto představy dokonce tak daleko, že lidé chápou Chartu 77 jako nějakou alternativní politickou garnituru, navenek se sice z taktických důvodů omezující na obranu lidských práv, ve skutečnosti však vedenou svými vlastními politickými nebo přímo mocenskými cíli. Svě pronásledování přitom Charta 77 snáší podle takových představ zřejmě jen ve skryté naději, že po eventuálním mocenském otřesu to bude právě toto pronásledování, co ji bude zdobit zásluhami a legitimovat k tomu, aby vystřídala garnituru dnes vládnoucí. Absence svobodné výměny informací,

schémata oficiální propagandy a především dlouhodobé potlačování demokratického povědomí a tradic takovou domněnku pochopitelně podporují. Domníváme se, že jde o představy, které zasluhují kritickou pozornost nejen v zájmu pravdy o Chartě 77, ale především kvůli tomu, co zrcadlí: totiž obecně rozšířený a hluboce nezdravý názor, že celkové poměry v naší zemi jsou a už natrvalo mohou být jen záležitostí jakýchsi odborníků na moc a že obyčejným lidem nezbyvá než brát počínání těchto odborníků mlčky na vědomí.

Zdůrazňujeme proto znovu, že Charta 77 skutečně není žádnou organizací a tím méně nějakou uzavřenou či vyhraněnou politickou skupinou či frakcí: je otevřena všem; jejími signatáři jsou občané nejrůznějších názorů, vyznání, politických orientací, životopisů i profesí; jsou mezi nimi lidé mladí i staří, dělníci i univerzitní profesori, bývalí politici i lidé, kteří nikdy žádné politické funkce neměli a nikdy by také žádné nepřijali či o žádné neusilovali. Nikdo v ní nemá z titulu své profese, veřejné známosti, názorové orientace nebo politické či jiné příslušnosti předem dána větší práva než kdokoliv jiný. Charta 77 nemá žádné členy, ale jen signatáře; nevstupuje se do ní, ani se z ní nevstupuje, ale je pouze podepisována. V nejhlubším slova smyslu ji signatáři nepodepisují ani ostatním signatářům, ani jejím mluvčím, ani československým úřadům, ale především sami sobě a svému svědomí. A jen na nich je, jak svůj podpis pochopí, totiž jaké úkoly si z něj sami pro sebe odvodí. Nikdo je nekontroluje; nikdo jim neukládá žádné povinnosti ani jim nepředpisuje, co si mají myslet a jak mají žít; nejsou vázáni žádnými stanovami ani podřízení jakékoliv disciplíně. Mají jen ty povinnosti a tu disciplínu, jež na základě závazků, které podepsali, sami přijmou a sami si uloží. Jsou to svobodní a svéprávní lidé, kteří se svobodně rozhodli Chartu 77 podepsat a kteří tímto podpisem nic ze své svobody neztratili. Kdykoliv chtějí, mohou přirozeně svůj podpis odvolat; i to je výhradně jejich věcí. Druh a intenzita jejich podílu na práci Charty 77 odvisí jednak od nich samých, jejich zájmů, znalostí, píce a odvahy, jednak od toho, nakolik mluvčí Charty 77 a případně další signatáři uznají – v přátelské a neformální diskusi – jejich podněty či návrhy za legitimní a smysluplný výraz cílů Charty 77. Praktická kontinuita

práce Charty 77 se přitom opírá o důvěru v mluvčí, v jejich schopnost posoudit, co odpovídá poslání a duchu Charty 77, a ovšem v jejich úsilí konzultovat svou práci – v míře, jakou podmínky dovolují – s ostatními signatáři. Nikdo nemůže jednotlivým signatářům znemožnit, aby to, co navrhovali, podnikli sami za sebe, a Charta 77 také pochopitelně nemůže za své signatáře předeem a ve všem ručit; přebírá-li za jejich konkrétní činy nějakou odpovědnost, pak jen tehdy a takovou, kdy a jakou se výslovně rozhodne převzít.

V širším smyslu lze Chartu 77 chápat samozřejmě jako mnohé: je přihláškou k určitému pojetí hodnoty, důstojnosti a práv jedince ve společnosti; je určitým typem občanského postoje a občanské odpovědnosti; je – nebo se postupně stává – lidskou pospolitostí, v níž se časem samovolně rozvíjejí jisté způsoby soužití a práce.

V užším a striktně věcném smyslu není však Charta 77 ničím jiným a ničím víc než svým úvodním prohlášením, podepsaným jejími dosavadními signatáři a otevřeným k podpisu komukoliv dalšímu, a svými dokumenty podepsanými jejími mluvčími. Jen za to je Charta 77 jako taková a jako celek odpovědná, jen kritika těchto textů může být legitimní kritikou Charty 77.

Charta 77 nesleduje svým působením jiné cíle než ty, které si vytyčila ve svém úvodním prohlášení. Nevyjadřuje žádný svůj partikulární zájem, ale pouze obecný zájem společnosti, a je otevřena každému, kdo tento zájem sdílí a rozhodne se k němu svým podpisem veřejně přihlásit.

(4)

Je-li Charta 77 takovýmto otevřeným a neformálním společenstvím, není to výsledek nějakého nahodilého rozhodnutí nebo dokonce pouhých taktických úvah, ale vyplývá to přímo z jejího vnitřního smyslu.

V čem tedy ve skutečnosti tkví tento smysl? O co Chartě 77 reálně jde a co si od své existence a práce vlastně slibuje?

Mnohé občany na Chartě 77 zaráží a často i odrazuje nepoměr mezi oběťmi, které musí její signatáři přinášet, a malým faktickým efektem jejich počínání. Domníváme se, že právě tento nepoměr (ostatně zdaleka ne tak beznadějný, jak se při povrchním pohledu zdá) ukazuje v určitém smyslu k samé podstatě postoje Chartou 77

ztělesňovaného: není to totiž postoj účelový, ale zásadní a nepřijímá proto jako své hlavní nebo dokonce jediné měřítko nějaký bezprostředně zjevny efekt. Jak vícekrát zdůraznil filozof Jan Patočka, jeden z první trojice mluvčích Charty 77, a jak i většina signatářů celou věc chápe, jde v jádře o postoj mravní a jeho šance na konkrétní společenský efekt je právě jen taková – tj. tak neurčitá, perspektivní a hlubinná – jaká může být u postoje rostoucího ze svědomí a nikoli z kalkulu. Podepsáním Charty 77 nebo napsáním nějakého jejího dokumentu nikdo nic bezprostředně nezíská a nikdo nic okamžitě nezlepší; bezprostředně tím člověk získá nejvyšší jedině: osvobodivý pocit, že se přiznal sám k sobě, že opět za sebe veřejně ručí, že vystoupil z obecné lhostejnosti a nepodííl se svým mlčením na průkazně nemorálních věcech. Tím však, že člověk – být jediný a zcela neznámý – toto získá, získá vždy už zároveň něco i společnost jako celek: i ona se skrze něj vlastně osvobozuje, i ona vykračuje jeho činem ze své resignace, netečnosti a schizofrenie, i ona tím sama sobě vrací něco ze své ztrácející se důstojnosti. Že takovýto společenský zisk nelze ihned registrovat v podobě nějaké institucionálně vyhlášené změny, je ovšem zřejmé; existuje jen kdesi v těžko zmapovatelné oblasti, které se říká atmosféra života. To ovšem signatáře Charty 77 neodrazuje, protože zdrojem jejich počínání je jejich vlastní lidská odpovědnost, jejich vlastní svědomí, které jim je důležitější než ohled na to, jak mnoho jich je a jak vážně jsou politickou mocí bráni.

Měřítkem tu tedy není míra adaptace na dané společenské mechanismy nebo těmito mechanismy vynucené modely chování; vodítkem tu nejsou pouhé takticko-politické či prognostické spekulace. Je jím především vlastní, ničím necenzurovaná, osobní a osobně zaručovaná zkušenost světa a vlastní osobně prožitá a přijatá odpovědnost za jeho stav.

Nikdo z prvních signatářů Charty 77 a tím méně z těch, kdo ji podepsali později, nechoval pravděpodobně iluzi, že Charta 77 bude státní mocí přijata s pochopením. Pakliže se jí přesto rozhodli ustavit, respektive se k ní připojit, bylo to z přesvědčení, že i za těchto okolností má smysl veřejně říkat pravdu, protože nahlas řečená pravda je vždycky k obecnému užítku,

a že udržovat – přes všechny obtíže – kontinuitu občanské důstojnosti, občanského sebevědomí a svobodně projevované odpovědnosti za osud společnosti je správné a užitečné za všech okolností, bez ohledu na to, zda vůbec a jak zdoluhavým a komplikovaným způsobem takové chování vyvolá nějaké konkrétní a viditelné změny k lepšímu. Je to správné a užitečné mimo jiné i proto, že jakoukoli trvalejší proměnu obecných poměrů k lepšímu si lze – zvláště v podmínkách, v nichž žijeme – jen velmi těžko představit bez toho, co jí musí vždycky už nějak předcházet, z čeho musí vyrůstat a co jedině jí může asi vskutku garantovat, totiž bez proměny v člověku, v jeho duši, morálce, vztahu ke společnosti, občanských postojích, tedy v tom, čemu se říká společenské vědomí. Vnější běh událostí může sice – sám o sobě – vyvolat v jistých mezních situacích zesílený odpor ke zlu a touhu po změně, může je však vyvolat jen tehdy, bude-li v kom je vyvolat: bude-li totiž existovat vůbec ještě nějaké lidství, které zlo chápe jako zlo, které neztratilo ještě smysl pro určité mravní hodnoty, které je schopno se vůbec ještě napřimit, svobodně se projevit, nazřít dimenzi vlastní důstojnosti, pochopit, že smysluplný život je čímsi víc než pouhým přežíváním a že odpovědnost k vlastní lidské integritě je vždy zároveň odpovědností k druhým.

Důraz Charty 77 na význam lidských práv a vůbec na úlohu a práva jedince, tak často moderní mocí drčeného a do anonymity zaháněného, a ovšem také okolnost, že signatáři Charty 77 neváhají dosvědčovat své ideály tím, že nasazují proti přesile odosobněné a zbyrokratizované moci své vlastní lidství, lze chápat jako pokus rehabilitovat konkrétního člověka v jeho nezczitelné a nezastupitelné jedinečnosti a vrátit ho do centra společenského dění jako míru politiky, zákona i systému, tedy jako toho, komu mají politika, zákon a systém sloužit a nikoli ho ztročovat. Jakkoli zdánlivě ztracený, osamělý a beznadějný se přitom takový pokus může v dnešním světě zdát, přesto má v sobě uloženu významnou nálož: zárodek nové a hlubší univerzality. Vyrůstaje totiž z přímé osobní zkušenosti a dotvrzovaný osobní obětí, oslovuje nebo může oslovit i bezprostřední a ideologicky nezczizenou osobní zkušenost druhých a v ní to jedině, co je vlastně všem společné a tedy lidsky univerzální. Jinými slovy:

jde o živoucí a na bezprostřední zkušenost ostatních apelující oslovení celé společnosti.

Snad je z této úvahy či interpretace dostatečně patrné, že zdůrazňuje-li Charta 77, že není politickou organizací, nehlásí se k žádné politické doktríně, ideologii či programu a jejím nejdůležitějším cílem není určitá konkrétní změna vlády nebo systému, neříká to jen z důvodů oportunních, ale proto, že její cíl je skutečně podstatně jiný. Totiž hlubší a dalekosáhlejší: jde jí o rehabilitaci člověka jako skutečného subjektu dějin. Toto poslání ovšem, revidující samu roli systému ve vztahu k jedinci, ze své podstaty radikálně přesahuje rámec pouhých mocenských či systémových změn, tj. rámec eventuální výměny jedné oficiální ideologie za druhou, jedněch vládců za jiné či jednoho uspořádání za uspořádání jiné. De facto je takové úsilí potenciální kritikou každého systému, neboť každý systém, i ten sebelepší, skrývá v sobě bytostnou tendenci povýšit sám sebe nad člověka. Důsledně vzato má tedy Charta 77 důvod k existenci za jakýchkoliv poměrů.

Upozorňuje-li Charta 77 znovu a znovu na nejrušnější krizové jevy, nutí tím samozřejmě státní moc, aby se jimi zabývala. Zároveň tím však dělá, jak jsme se pokusili naznačit, ještě i cosi jiného, cosi, co svým perspektivním významem vyvažuje nepatrnost konkrétních náprav touto kritikou vyvolaných: obnovuje občanskou hrdost, ukazuje lidem, že lze říkat pravdu, probouzí v nich naději. A pokud tento její efekt není vždy a plně vnímán a chápán, není tomu tak proto, že by reálně neexistoval, ale proto, že se mnozí lidé jeho vnímání z různých důvodů brání, a ovšem i proto, že naše síly – jako síly kohokoliv jiného – mají své přirozené meze, znemožňující nám angažovat se víc, lépe a výmluvněji, než jak to činíme.

(5)

Nepřesné pochopení východisek a smyslu Charty 77 lze tušit také v pozadí některých kritických hlasů, jež tu a tam na její adresu zaznívají.

V poměrech charakterizovaných mocenským vynucováním absolutní a bezvýhradné podpory všeho, co státní moc tvrdí a dělá, se jeví každý nezávislý projev nutně jako politikum. Proto byla i Charta 77 od počátku prezentována státní mocí jako vystoupení povýtce politické: byl

jí přisuzován opoziční politický program a snaha dosáhnout mocenských pozic. Tato oficiální interpretace vzbudila nedůvěru, přesto však zanechala stopy ve vědomí mnohých občanů. A to hlavně v dvojím směru: jedni, kteří považují podobně jako signatáři Charty 77 za nejdůležitější angažovat se prostě jako občané za pravdu a spravedlnost, se chybně domnívají, že Charta 77 je příliš politicky vymezená a orientovaná, než aby se k ní mohli přihlásit bez obavy, že tím ztratí něco ze své nezávislosti; druzí naopak – ovlivněni toutéž interpretací – jsou prací Charty 77 trvale zklamáni, nenalézajíce v ní to, co si od ní slibovali – cílevědomý boj za mocenskou a systémovou změnu. Mocí podsunuté představy o Chartě 77 vyvolávají tedy, jak patrně, u jedněch obavy z její přílišné političnosti, u druhých naopak zklamání z toho, že není tou politickou silou, za kterou ji pokládali. V obou případech jde o nedorozumění: otevírajíc prostor svobodné diskusi, supluje v jistém ohledu veřejné mínění a angažující se za právo člověka svobodně se projevovat, otevírá Charta 77 samozřejmě i prostor svobodnému politickému myšlení. Otevírá-li ovšem tento prostor, neznamená to, že ho sama chce nebo může vyplnit. Její signatáři podepsali a podepisují pouze úvodní prohlášení a tam jsou cíle Charty 77 jasně ohraničeny. Jakkoli je překročit by znamenalo svévolně využít mnohých podpisů pro něco, čemu nebyly určeny.

Někdy se setkáváme s názorem, že i když je teoreticky Charta 77 otevřena komukoliv a sleduje obecně prospěšné cíle, ve skutečnosti je východiskem jen skupinovým a nikoli obecným, protože nenabízí společnosti univerzálně přijatelný a zároveň produktivní model chování: účast na její práci je spojena s následky, které je schopna nést jen nepatrná část společnosti; její zásadový postoj vyrůstá ze situace lidí, kteří už nemají co ztratit, je nepřenositelný na ty, kteří ještě co ztratit mají, a nepřehlídí tedy dostatečně k reálnému postavení a možnostem většiny obyvatel. Pro svou otevřenou kritičnost, která může za daných podmínek vést jen ke konfrontaci, je tento postoj chápán spíše jako sebeničivý než konstruktivní a jeho eventuální širší aplikace je dokonce považována za neprospěšnou, protože by občanům, kteří se snaží být společností užiteční v rámci existujících struktur, mohla

znemožnit i to málo, co ve svém postavení dělají nebo ještě dělat mohou. Uvědomujeme si dobře, že Charta 77 skutečně nepředstavuje v tomto okamžiku postoj, který by bylo možné nebo dokonce nutné obecně následovat či mechanicky přejímat. Neexistuje také jediný text Charty 77, který by ospravedlňoval podezření, že Charta 77 svůj vlastní způsob veřejného působení považuje za jediný správný a možný, nebo že dokonce kohokoli odsuzuje za to, že dává přednost jinému životnímu řešení. Pravý opak je pravdou: ze všech dokumentů Charty 77 lze vycítit, že jejím prvním zájmem je prospěch společnosti, bez ohledu na to, kdo a jakým způsobem se o něj zaslouží. Charta 77 neusiluje o masovost, nepořádá žádné náborové signatářů a nikomu nezazlívá, že ji nepodepsal. Ve společnosti hraje nepochybně svou zvláštní katalytickou a povzbuzující roli, vytvářejíc – aspoň v dnešní situaci – jakýsi mezní horizont toho, co lze na rovině otevřeně kritické reflexe poměří dělat, čímž bezděky nutí mnohé, aby se s ní tak či onak vyrovnávali, k ní se vnitřně vztahovali nebo ji aspoň cítili v zádech jako alternativu snad zatím krajní a obecně těžko přijatelnou, nicméně kladně provokující. Tuto roli však Charta 77 hraje a může hrát jen na vrstevnatém panoramatu společenského života své doby, panoramatu, které se možná teprve díky jejímu vystoupení v celé své šíři a kvalitativní odstupňovanosti vyjevilo a v kterém působí paralelně nejrůznější tendence a uplatňují se nejrůznější životní postoje. Víme, že mnohé z nich nemusí sice nastavovat zrcadlo skutečnosti tak přímo, otevřeně a celistvě, jak se o to pokouší Charta 77, ale o to účinnější mohou být na rovině drobných, okamžitých a konkrétních výsledků. Pomáhat spoluobčanům, chovat se slušně, být odpovědný a čelit zlu může kdokoli a kdekoliv, lze to činit tisícerými způsoby a Charta 77 takové lidské a občanské počínání posuzuje jen a jen podle jeho hodnoty, nikoli tedy podle toho, zda zvolený způsob je jejím postupům blízký či vzdálený, nebo dokonce zda jeho subjektem je či není její signatář. Kdyby signatáři Charty 77 považovali sami sebe za jedině spravedlivé a nectili všechny, kdo se kdekoli a jakkoli snaží opravdu prospět společnosti, byl by takový postoj v jasném rozporu nejen s dokumenty Charty 77, ale se samotným jejím duchem a smyslem.

V zahraničním tisku, pokud se snaží informovat věcně a popravdě o situaci v naší zemi, se občas setkáváme s názorem, že Charta 77 je po tolika letech útrap unavena. Nepřislouší nám posuzovat, jak dalece je kdo z nás unaven, nicméně k takovému hlasům bychom rádi poznamenali, že Charta 77 se nikdy neupínala k nějakému romantickému ideálu vzrušeného revolučního ruchu a hektické aktivity. Cíle Charty 77 jsou dlouhodobé, nikdy vlastně nemohou být beze zbytku dosaženy, a už z toho vyplývá, že její práce musí být spíš skromně vytrvalá, klidná, věčná, neokázalá a co do investic energie hospodárná. Považujeme za lepší, vydá-li Charta 77 třeba jen jeden jediný kvalitní a důkladný dokument za rok, než aby o ní bylo slyšet každý den za cenu, že její práce bude zbrklá, povrchní nebo k pouhé publicitě a popularitě zaměřená.

Tyto naše výhrady ovšem neznamenají, že jsme sami sebou a činnostmi Charty 77 trvale a bezvýhradně nadšeni: dosavadní práci Charty 77 zdaleka nepovažujeme za dokonalejší a dobře víme, kolik známek nahodilosti, nepřesnosti a spěchu občas v sobě nese. Na svou obranu můžeme v tomto směru uvést jen jediné: signatáři Charty 77 nejsou ani nadlidé, ani světci, ani nějaký vybraný sbor hrdinů. Jsou takoví, jací jsou; nikdo je nevybíral, nikdo na ně nedohlží a nikdo jim nic nepřikazuje; nikdo nemá možnost, právo či úmysl je nutit, aby snaželi ještě víc policejního a úředního šikanování, než kolik ho snášejí; aby měli víc sil, energie, odvahy i moudrosti, než mají; aby se ještě méně báli, že budou zavřeni, a ještě víc volného času po zaměstnání domovníků, topičů a hlídačů věnovali práci, z níž pocházejí jen další rizika. Jsou to normální lidé, kteří znají strach a potřebují odpočinek, kteří se trápí týmiž životními starostmi jako všichni ostatní a mnohdy pochopitelně horšími; jejich nervy nejsou z lepšího materiálu než nervy kohokoli jiného. Svým způsobem je tedy Charta 77 obrazem možnosti této společnosti v této době. Lze to říct i tak, že společnost má takovou Chartu, jakou je v danou chvíli schopna ze sebe vydat.

(6)

Právo opustit svou zemi a vrátit se do ní je jedním ze základních lidských práv a mají ho pochopitelně i signatáři Charty 77. Pokud možnosti

vystěhovat se někteří využijí – ať už ze svobodného rozhodnutí nebo pod nátlakem –, záleží pak jen na nich, jaké důsledky v nové situaci ze svého podpisu vyvodí a jakým způsobem ve změnách podmínek naplní či nenaplní úkol, který sami sobě svým podpisem uložili.

V této souvislosti musíme ovšem upozornit na důležitou věc: československé sdělovací prostředky se občas pokoušejí vyvolat ve veřejnosti dojem, že většina signatářů Charty 77 žije v zahraničí a že snad dokonce i Charta 77 jako taková působí mimo hranice ČSSR. Vlivem takovýchto dezinformací, ale i z jiných důvodů (například proto, že o práci Charty 77 slyší především ze zahraničního rozhlasu, nebo proto, že nevěří, že tento druh činnosti lze vyvíjet zde) si mnozí lidé podobné věci opravdu myslí. Není to ovšem pravda. Zatím se vystěhovalo (většinou pod silným policejním tlakem) přibližně 15 % signatářů Charty 77. Naprostá většina včetně těch neaktivnějších a nejznámějších žije tedy v této zemi, za prací Charty 77 stojí a podle svých možností se na ní podílí. Přičemž i mnozí z těch, kteří se vystěhovali, se angažují v zemích svého nového pobytu v duchu Charty 77, pomáhají k publicitě jejím dokumentům, seznamují zahraniční veřejnost s jejími cíli a podílejí se na aktech solidarity s ní.

(7)

Nikdo ze signatářů Charty 77 si asi nemyslí, že rozvoj lidských svobod a práv může být – zvláště v dnešním světě – izolovanou záležitostí té které země. Není to možné nejen prakticky, ale i ze zásadního hlediska: na světě je jediné lidstvo, jeho štěstí a svoboda jsou nedělitelné a kdo v sobě nese pocit širší odpovědnosti za osud člověka na Zemi, nemůže tuto odpovědnost ohraničovat státními nebo jinými hranicemi a být lhostejný k tomu, co se děje za nimi. Proto podobně jako se mnoho svobodomyšlných lidí ve světě solidarizuje s úsilím a ideály Charty 77, solidarizuje se i Charta 77 se všemi, kdo kdekoli nespavedlivě a zbytečně trpí nebo usilují prostředky respektujícími práva a důstojnost člověka o šťastnější život. A jelikož není politickou organizací, která by musela míru a druh svých styků podřizovat rozmanitým účelovým kalkulacím, je otevřena každému upřímně míněnému dialogu. Od svého vzniku se Charta 77 příležitostně vyjadřuje i k problémům v jiných

zemích, zvláště pokud se dotýkají osudu lidských práv, obesílá svými dokumenty různé mezinárodní konference a udržuje přátelské kontakty s podobnými iniciativami na Východě i na Západě. V tomto směru hraje stále významnější roli dialog a spolupráce Charty 77 s různými skupinami a proudy soudobého mírového hnutí. Charta 77 v tomto dialogu opakovaně zdůrazňuje nedělitelnost míru, přímou závislost míru vnějšího na míru vnitřním, tedy na respektu k lidským právům, a nutnost čelit nebezpečí války hlubokými proměnami tam, kde jsou jeho skutečné příčiny, totiž ve sféře společenských a politických realit dnešního světa nedbajícího přirozených práv národů a nesmyslně rozděleného. Pokud nesdílí stanoviska svých partnerů, snaží se jim aspoň porozumět a vyložit jim stanoviska svá. Domníváme se, že tato aktivita Charty 77 je legitimní součástí jejího poslání, což vyplývá ostatně ze samotného textu jejího úvodního prohlášení.

(8)

Závěrem této malé sebereflexe se pokusíme stručně zamyslet nad tím, čeho objektivně zjistitelného Charta 77 svou osmiletou existencí dosáhla a co dobrého do života naší společnosti vnesla.

Především by bylo chybné domnívat se, že se jejími dokumenty nikdo nezabývá. I když státní orgány jejich příjem zásadně nepotvrzují a výslovně na ně nikdy nereagují, víme, že jsou na různých stupních mocenské hierarchie pečlivě studovány. Ne-li všichni, rozhodně aspoň někteří představitelé státní a politické moci dobře vědí, jakkoli to jsou z politických důvodů nuceni popírat, že Charta 77 usiluje o pravdivý obraz poměrů a že zrcadlí mínění společnosti rozhodně lépe než státem kontrolované sdělovací prostředky. Ale i kdyby byli představitelé moci k věcnému obsahu těchto dokumentů jakkoli lhostejní, museli by se jimi přesto zabývat: vědí dobře, že veřejnost – nebo aspoň ta její část, která se zajímá o věci obecné – tyto dokumenty zná (třebas jen útržkovitě ze zahraničního vysílání), že jsou známy úřadům i veřejnosti jiných zemí a že je tedy nutné, aby je znali i oni, byť jen proto, aby věděli, co vlastně mají bagatelizovat a popírat. Tato okolnost sama má ovšem už nepochybný význam: státní orgány jsou nuceny vyrovnávat se s problémy, které by jinak pravděpodobně

přehlížely nebo vůbec neznaly, a jsou nuceny na ně nějakým způsobem reagovat. Nikdy přirozeně nepřiznají, že to či ono udělaly z podnětu Charty 77 nebo v důsledku její kritiky. Nicméně mohli bychom jmenovat nemálo konkrétních příkladů, kdy krátce poté, co se Charta 77 určitou problematikou zabývala, objevila se – jako by náhodou – tato problematika v jednáních zastupitelských orgánů i v tisku a počala být – ať už jakkoli polovičatě nebo tendenčně – diskutována a občas dokonce částečně řešena.

Státní moc – dosud jediný a suverénní subjekt všech společenských jednání a rozhodnutí – je tedy od jisté doby nucena zabývat se různými palčivými tématy v trochu jiném pořadí a trochu jiným způsobem, než jaký si předem naplánovala. Vedle jejího pracovního kalendáře jako by se tu tedy objevil ještě kalendář jiný; vedle oficiálního subjektu dění jako by tu vyvstal ještě subjekt další, který je nutno přece jen tak nebo onak brát v potaz. Chartou 77 zkrátka vstoupil do společenského života po dlouhé době opět činitel, který si dokázal získat, navzdory všem pokusům o jeho likvidaci či diskreditaci, určitou na státní moci nezávislou autoritu. Totiž autoritu pravdy. Možná to bude znít neskromně, ale je tomu tak: Chartě 77 se věří. Podobně jako se věří VONS. A i její nejzapřísáhlejší odpůrci musí s tímto faktem počítat.

I kdyby tedy bylo příkladů konkrétní nápravy sebedmí, nemůže situace, kterou Charta 77 vyvolala, zůstat natrvalo bez kladných společenských důsledků. Za osm let její existence se přece jen leccos ve společenském klimatu i v mocenské praxi proměnilo k lepšímu. Posílilo se právní vědomí. Zesílil ohled k zákonnosti nebo aspoň k její formální stránce, zesílil ohled k mezinárodnímu veřejnému mínění, zesílily obavy z publikace zjevného bezprávní. V podnicích a organizacích se objevují známky větší samostatnosti, respektive větší odolnosti proti zákulisní manipulaci politickými orgány. Mocenský aparát si v některých svých složkách a na některých úrovních začíná zvolna uvědomovat, že tu existuje určitý zárodek nezávislé kontroly zdola, že tu je prostě někdo, kdo se nebojí jeho činy kriticky zkoumat a veřejně o nich referovat. Obava ze svévolných rozhodnutí jako by vzrostla, i když se to zatím projevuje převážně jen ve snaze různých

funkcionářů vyvléknout se z osobní odpovědnosti a skrýt se za anonymitu aparátu.

Důležitější ovšem než tyto lehké posuny ve výkonu moci jsou posuny v myšlení a postojích společnosti. Lidé si začínají uvědomovat, že tu je jakási instance, která sice nedisponuje žádnými přímými mocenskými nástroji, k níž se však přesto lze v krajním případě odvolat či obrátit o pomoc a která svou morální vahou může dosáhnout aspoň toho, že postižený nezůstane zapomenut, ztracen, neznám. A představuje-li Charta 77 co do počtu svých signatářů jen mikroskopickou část společnosti, svým významem tento svůj fyzický rozměr dalekosáhle přesahuje: jako by tu po letech úplné atomizace společnosti a totálního mravního zrelativizování vzniklo opět cosi, čím se lze měřit a o co se lze tak či onak opřít.

Charta 77 se stala bezděky jakýmsi průzkumníkem, který mapuje terén. Zkoumá totiž hranice možného. Pokouší se tyto hranice rozšířit. Nastavuje vlastní kůži, aby se zjistilo, kudy lze a kudy zatím nelze jít. Klestí cestu. A otevírá tak za sebou prostor, který mohou využít jiní.

Nejzřetelnější to asi je v kultuře a vůbec v duchovním životě. Těžko si lze představit, že by se bez vzniku a působení Charty 77 tak široce rozvinulo nezávislé myšlení, literatura a umění, jak se v posledních letech stalo. A bez zázemí, tlaku a měřítek, které tato nezávislá kultura představuje, bez její známosti, rezonance a bez duchovního potenciálu, který probudila opět k životu, si lze zase těžko představit leckteré významné činy a iniciativy, které se objevily na území oficiálně povoleného, respektive na jeho okrajích. Což se ovšem netýká jen kultury v užším slova smyslu: je velmi pravděpodobné, že vystoupení Charty 77 mělo inspirativní vliv i v takových oblastech, jako je například náboženský život, v němž se objevují v posledních letech zřetelné příznaky emancipace, anebo jako je ekologie, o níž se začíná společnost stále více zajímat, viditelně se přitom vymaňující ze své dřívější apatické odevzdanosti osudu.

Existuje však ještě další důležitý prvek, který Charta 77 do soudobého života naší země vnesla. Po mnoha desetiletích a vlastně staletích nepřetržitého vylučování různých skupin obyvatelstva z veřejného života a skryté nebo posléze docela

otevřené intolerance se tu poprvé objevilo společenství radikálně nového typu: totiž společenství vskutku otevřené, nikoho nevylučující a nikoho nedeklasující, společenství skutečné tolerance a rovnosti, v němž se sešli intelektuálové i obyčejní lidé, konzervativci i nekonformní mládež, marxisté, katolíci, liberálové, socialisté i protestanti, a v němž nemá žádná názorová orientace a priori „vedoucí roli“. Pokud v něm někdo „vedoucí roli“ má, pak jen tu, která je opřena o autoritu konkrétních činů. Ale i tato „vedoucí role“ je podmíněná: neexistuje nástroj, který by ji komukoliv zaručoval o minutu déle, než jak dlouho si ji svou prací bude zasloužovat. Sami si to možná málo uvědomujeme, ale jde o jev historicky opravdu významný, protože zcela nový. Mohl by být zárodkem skutečně demokratické perspektivy: i kdyby se totiž v budoucnosti stalo cokoliv, tuto událost – jakožto zkušenost, model a výzvu – z národní paměti už vymazat nepůjde.

Jak vyplývá z toho, co jsme řekli o jejich výchozí směru, lze Chartu 77 chápat jako pokus o nový typ politiky, respektive o obnovu toho obsahu pojmu politika, který prapůvodně měl a který je dnes už téměř zapomenut. Charta 77 znamená totiž rozchod s jakýmkoliv účelovým manévrováním ve sféře moci, zaměřeným především k jejímu získání a udržení, a je výrazem elementárního občanského zájmu o záležitosti obce, zájmu nezištného, ideologicky nefiltrovaného, z prosté lidské odpovědnosti vyrůstajícího a ke světu konkrétního člověka orientovaného. Majíc v dnešním světě rozmanité obdoby a paralely, stává se Charta 77 součástí vznikajícího mezinárodního vícehlasu, do nějž vnáší osobitý a nezaměnitelný tón.

Vícekrát jsme se setkali v různých prostředích s názorem, že vystoupením Charty 77 se do podivného bezčasí naší země vrátily opět dějiny a že mnohé, co se předtím zdálo nesmyslné, dostalo opět smysl. Byli bychom šťastni, kdyby to byla pravda, a pokusíme se i v budoucnosti dělat vše, co bude v našich silách a možnostech, aby se tato pravda potvrdila.

*Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77*

*Odstupující mluvčí Charty 77: dr. Václav Benda, Jiří Ruml,
Jana Sternová*

*První mluvčí Charty 77: prof. dr. Jiří Hájek, DrSc.,
Václav Havel, dr.h.c.*

Příloha: Prohlášení Charty 77 ze dne 1. 1. 1977⁵

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 V letech 1977–1985 bylo vězněno celkem 10 mluvčích: Rudolf Battěk, Václav Benda, Jiří Dienstbier, Václav Havel, Eva Kantůrková, Ladislav Lis, Václav Malý, Dana Němcová, Jiří Ruml a Jaroslav Šabata. Do emigrace v Anglii odešla v září 1980 Zdena Tominová.
- 2 Sr. D99 (9. 4. 1979) a poznámky k němu. Ke dni 6. 1. 1985 bylo vydáno 413 Sdělení VONS. Poslední sdělení vydal VONS 6. 12. 1989 pod č. 1121. Viz Informace o Chartě 77: Článeková bibliografie 1978–1990. Sestavil J. Gruntorád. Brno, Doplněk 1998, 628 s.
- 3 Mezinárodní výbor na podporu Charty 77 byl založen 14. ledna 1977 v Paříži. Na jeho vzniku se významně podíleli Ivanka a Pavel Tígridovi, v čele výboru byli Pierre Emmanuel, Pierre Daix a Gilles Marinet, kteří založení výboru oznámili čs. státním představitelům.
- 4 Nadací Charty 77 založil František Janouch v roce 1978 ve Stockholmu. Sr. Nadace Charty 77: Dvacet let. Brno 1983.

PLNÉ ZNĚNÍ DOKUMENTU S PŘÍLOHOU: *Informace o Chartě 77*, roč. 8 (1985), č. 1, s. 2–14 • *Listy*, roč. 15 (1985), č. 1, příloha, s. III–XII. Krácené znění: *České slovo*, 1985, č. 1, s. 5–6 • *Národní politika*, roč. 17 (1985), č. 2 • *Západ*, roč. 7 (1985), č. 2, s. 1–6.

1985, 19. leden, Praha. – Poděkování
Mezinárodnímu výboru na podporu Charty 77
v Paříži za udělení ceny Jana Palacha za rok 1984
Ladislavu Hejdánkovi. (Dokument č. 3/85)

Vážení přátelé,
s potěšením jsme se dověděli, že Mezinárodní výbor na podporu Charty 77 udělil letošní, už šestou,¹ cenu Jana Palacha filozofickému semináři, který probíhá v Praze pod vedením filozofa Ladislava Hejdánka, bývalého mluvčího Charty 77.² Tato mimořádně významná činnost už po léta umožňuje kontinuitu svobodné výměny názorů a informací o současném stavu a vývoji světového myšlení. Účastníci seminář navštěvují, i když vědí, že za tento přirozený zájem o vědění mohou být různým způsobem pronásledováni. Mohli se o tom přesvědčit i někteří z více než čtyřiceti zahraničních profesorů, kteří tu přednášeli. Přesto přijíždějí další a seminář pokračuje ve své vzdělávací činnosti, tolik potřebné při současném nedostatku podstatnějších informací o vývoji myšlení za našimi hranicemi.

Vážíme si podpory, kterou poskytnete nezávislé činnosti, ať už s Chartou 77 souvisí, či ne. Charta tuto pluralitu vítá jako předpoklad obnovení normálního života společnosti a ve vzájemné mezinárodní solidaritě vidí jednu z podmínek sblížení rozdělených národů. Chceme se proto připojit k poděkování za toto Vaše rozhodnutí.

Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 První cenu za rok 1979 obdržel Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, za rok 1980 samizdatová edice Petlice, za rok 1981 Václav Havel, za rok 1982 kněží, pastoři a laici, za rok 1983 Informace o Chartě 77. Viz D194 (4.3.1982) a 271 (20.1.1984).
- 2 Cena byla udělena 17. ledna 1985. Prof. Ladislav Hejdánek organizoval od roku 1969 neoficiální filozofický seminář pro studenty evangelické bohoslovecké fakulty. V roce 1972, kdy byl jeden rok vězněn, byla jeho činnost dočasně přerušena. V roce 1980 založil nový seminář, do konce roku 1983 se uskutečnilo asi 180 seminářů, z nichž asi třetinu vedli hostující vědci z ciziny. Semináře byly

otevřeny veřejnosti a pořádaly se v Hejdánkově bytě každý týden.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 8 (1985), č. 2, s. 1 • *Listy*, roč. 15 (1985), č. 1, s. 44.

KOMENTÁŘ: O Hejdánkově semináři. *Svědectví*, roč. 19 (1984), č. 73, s. 23–26.

1985, 14. únor, Praha. – Sdělení o dosavadních výsledcích diskuse k dokumentu Právo na dějiny (11/84) a o československém zdravotnictví (14/84). (Dokument č. 4/85)

[...]¹

Sdělení o diskusi nad dokumenty Charty 77

20. května 1984 vydala Charta 77 dokument č. 11/84² nazvaný Právo na dějiny, jehož obsah i názorové zaměření vyvolaly mezi některými signatáři značně kritickou diskusi. Zatím dostupná stanoviska byla soustředěna v diskusním sborníku *Hlasy k českým dějinám*. S úvodním slovem historika Milana Hübla vyšel sborník v jedné ze strojopisných samizdatových edic a obsahuje text vlastního dokumentu, dokument Charty 77 č. 16/84, který se skládá ze stanoviska mluvčích a dopisu čtyř historiků (Miloše Hájka, Hany Mejdrové, Jaroslava Opata a Milana Otáhalu), a dále příspěvky Milana Hübla, Luboše Kohouta, Jana Křena, Petra Uhla, dr. Radomíra Malého, J. P., Jaroslava Mezníka a výňatek z větší práce Františka Šamalíka.³

Vydáním sborníku nepovažujeme diskusi za uzavřenou a v zájmu společného hledání pravdy o našich národních dějinách uvítáme jakékoliv další názory a stanoviska.

15. srpna 1984 vyšel dokument Charty 77 č. 14/8443 – Zdraví je součástí práva na život.⁴ K dokumentu zatím vznikly dva diskusní příspěvky. První byl zveřejněn v *Informacích o Chartě* č. 1/1985 pod názvem Poznámky ke zdravotnictví a zdraví, druhý – příspěvek lékařky – zveřejňuje tentýž bulletin v čísle 2/1985.

Příspěvky k oběma dokumentům – a samozřejmě i ke všem dalším, pokud se vyskytnou – vítáme. Redakce *Informací o Chartě* hodlá i nadále publikovat všechna dostupná stanoviska k problematice, kterou se dokumenty Charty 77 zabývají.

Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

1 Vpravo nahoře rukopisná poznámka podepsaná nečitelnou šifrou: Získáno od objektu akce Milan dne 21.2.1985.

- 2 D280 (20.5.1984). Diskuse o pojetí čs. dějin a stavu čs. historiografie byla nejdelší a nejrozsáhlejší, trvala více než rok a bylo v ní zaznamenáno 41 příspěvků. O konečném stavu diskuse viz D307 (10.6.1985).
- 3 Samizdatový sborník *Hlasy k českým dějinám* je uloženo v ÚSD, pozůstalost M. Hübla, kart. 10.
- 4 Viz D284 (15.8.1984).

1985, 11. březen, Praha. – Zveřejnění Pražské výzvy – poselství mírové konferenci v Amsterdamu o aktuálních otázkách evropské bezpečnosti. (Dokument č. 5/85)

Zveřejňujeme Pražskou výzvu, kterou ve formě dopisu mírovému kongresu, jenž se sejde letos v létě v Amsterdamu, ¹ zpracovala skupina signatářů Charty 77 z různých názorových prostředí.²

Předkládáme tento návrh společného stanoviska jako úvod k diskusi signatářům Charty 77 a všem občanům a institucím, kterým není lhostejný další společný život na našem kontinentu. Uvítáme rovněž každý souhlas, kritiku, individuální či skupinové stanovisko, které tento návrh vyvolá v zahraničí, kdekoli v dosud rozdělené Evropě, případně i jinde ve světě.

Věříme, že z debaty vzejdou podněty a návrhy, které přispějí k překonání bariér, zatarasujících cestu ke sjednocené, demokratické a svéprávné Evropě svobodných občanů a národů. Jen taková Evropa může být účinným partnerem při vytváření pokojného života a přemožení rostoucí krize dnešního světa.

*Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77*

PRAŽSKÁ VÝZVA

Vážení přátelé,

čtyřicet let nebyla na evropské půdě válka. Přesto není Evropa světadílem míru. Právě naopak: jako hlavní třecí plocha dvou mocenských bloků je místem stálého napětí, z něhož vzhází hrozba celému světu. Válka, která by tu vznikla, stala by se nejen světovou, ale pro svět pravděpodobně smrtelnou.

Příčinou této zlověstné role Evropy je její rozdělení. Naše společná naděje spočívá v jeho překonání, které je možné jen cílevědomou postupnou a všemi dohodnutou proměnou samotné politické reality, která je způsobuje.

Stav bez války trvá čtyřicet let také proto, že obě seskupení respektují situaci, která vznikla, když se v Jaltě dohodnuté sféry vojenských operací zvrhly ve vojensko-politické bloky. Uchovávaní, obranu a upevňování tohoto stavu podmiňují rozličné obavy z destabilizace vzniklé rovnováhy.

Proměna si proto vyžaduje zvláštní citlivost. Nemůže ji provázet vyhrožování jakoukoli převahou. Vyžaduje naopak vytváření záruk a jistot, posouzení a skloubení všech dílčích aspektů, uznání současného stavu jako východiska změn a vyloučení obav, že se ožíví stará nebezpečí, která už dvakrát v tomto století vedla ke katastrofě. Možnosti překročit daný stav však zdaleka nejsou tak nepříznivé, jak by se mohlo zdát.

Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, její Závěrečný akt z Helsinek, následná jednání v jejím rámci či Výsledný akt z Madridu nejsou jen stvrzením statu quo, ale programem evropské a evropsko-americké spolupráce. V tomto procesu nejednají bloky, ale rovnoprávní partneři. Je jím potvrzena nezávislost všech zúčastněných států a přijaty principy vztahů, jejichž uplatnění otevírá perspektivu sjednocení Evropy. V souladu s tradicemi evropské kultury byla tu zakotvena myšlenka nedělitelnosti míru nejen ve vztazích mezi státy, ale i mezi státem a společností, mezi občanem a mocí.

Požadavek, aby vlády plnily závazky, které samy přijaly, je dosud málo využitou možností mírového hnutí. Přitom tento mezinárodněprávně stvrzený systém občanům umožňuje jak veřejnou kontrolu vlád, tak tvořivé překlenutí strnulých postojů. Rozdílné poměry v jednotlivých zemích vedou ke zdůraznění odlišných stránek. Jejich pochopení a respektování je však podmínkou společného solidárního postupu.

Demokratická a svéprávná Evropa nemůže existovat, je-li kterémukoli občanu, skupině či národu upíráno právo spolurozhodovat o událostech, ovlivňujících nejen jeho každodenní život, ale samotné přežití.

Ve spolupráci a dialogu se všemi, kdo opravdu chtějí překonat současnou nebezpečnou situaci, je pak možno vystoupit s vlastními iniciativami k odzbrojení, k vytváření bezatomových pásem a neutrálních zón, podněcovat rozvoj styků mezi jednotlivci, skupinami, státy, podporovat dohody o neútočení, zřeknutí se násilí či jaderných zbraní, regionální smlouvy všeho druhu včetně např. sblížování EHS a RVHP, společně se bránit necitlivému přístupu k životnímu prostředí, brát za slovo vlády, analyzovat jejich návrhy a domýšlet jejich důsledky. Zkrátka: podporovat každou individuální, skupinovou i vládní iniciativu

sloužící ideálu sblížení a svobodného spojení evropských národů a odmítat kroky, které tento cíl oddalují či maří.

Nemůžeme se vyhnout ani některým dosavadním tabu.

Jedním z nich je rozdělení Německa.

Nelze-li v perspektivě evropského sjednocení nikomu upírat právo na seberealizaci, platí to i pro Němce. Jako žádné jiné, ani toto právo nelze uplatnit na úkor druhých, ani s přehlížením jejich obav. Prohlašme tedy jednoznačně, že východisko není možné hledat v nějaké další revizi evropských hranic. Hranice by v rámci evropského sblížení měly být stále méně významné, ale ani to nelze vykládat jako příležitost k nacionalistickým recidivám. Přiznejme však otevřeně Němcům právo svobodně se rozhodnout, zda a v jakých formách chtějí spojení svých dvou států v jejich dnešních hranicích. Po východních smlouvách Bonnu a po Helsinkách by se mohlo uzavření mírové smlouvy s Německem stát jedním z významných nástrojů pozitivní proměny v Evropě.

Jinou takovou otázkou je stažení cizích vojsk. Navrhněme tedy, aby Severoatlantický pakt a Varšavská smlouva zahájily co nejdříve jednání o rozpuštění svých vojenských organizací, o stažení a odstranění všech jaderných zbraní v Evropě instalovaných či na Evropu namířených a o odchodu vojenských jednotek USA a SSSR z území jejich evropských spojenců. Součástí dohody by mělo být snížení stavů armád všech stran na evropském kontinentu na úroveň, která by vylučovala obavy kohokoli z možného přepadení.

Tyto a jiné úkoly by měly být součástí komplexního procesu, který nesmí být zaměřen proti nikomu, nýbrž k vzájemnému sblížení. Nechceme vytvářet Evropu jako třetí velmoc, ale překonat velmocenskou blokovou strukturu spojením svobodných a nezávislých národů v celoevropském svazku, demokratickém a samosprávném společenství, žijícím v přátelství s národy celého světa. Jen svobodní a důstojní občané mohou zaručovat svobodu a sebeurčení národů. A jen svéprávné národy mohou založit Evropu jako společenství rovnoprávných partnerů, z něhož nesálá do světa nebezpečí globální války, ale které je příkladem skutečného mírového soužití.

Možná se tento ideál jeví jako sen. Jsme však přesvědčeni, že odpovídá vůli většiny Evropanů.

Stojí tedy za to o něj usilovat. Tím spíše, že dnešní svět stěží překoná svou krizi, nevydá-li se také Evropa cestou odpovídající její vůli. Věříme, že se naše stanovisko setká s Vaším porozuměním.

Přejeme Vašemu jednání úspěch.

Jarmila Bělíková, Václav Benda, Tomáš Bísek, Daniela Bisková, Petr Cibulka, Ján Čarnogurský, Albert Černý, Jiří Dienstbier, Luboš Dobrovský, Karel Freund, Jiří Hájek, Miloš Hájek, Václav Havel, Ladislav Hejdiček, Jiřina Hrábková, Oldřich Hromádka, Marie Hromádková, Jozef Jablonický, Vladimír Kadlec, Eva Kantůrková, Božena Komárková, Jan Kozlík, Marie Růt Křížková, Ladislav Lís, Jaromír Litera, Václav Malý, Anna Marvanová, Jaroslav Mezník, Pavel Muraško, Dana Němcová, Radim Palouš, Miloš Rejchrt, Jakub Ruml, Jiří Ruml, Jan Ruml, Jan Šabata, Jaroslav Šabata, Anna Šabatová ml., Anna Šabatová st., Libuše Šilhánová, Jan Šimsa, Petruška Šustrová, Petr Uhl, Věra Vránová, Josef Zvěřina³

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

1 Na 3. mezinárodní konferenci v Perugii (viz D283 z 30.6.1984) bylo rozhodnuto, že 4. mezinárodní konference (konvent) za jaderné odzbrojení v Evropě se bude konat v Amsterdamu. Ve dnech 3.–6. července 1985 se amsterdamského jednání zúčastnilo více než tisíc osob z celého světa. Pro účastníky vydala Nadace Charty 77 ve Stockholmu brožurku *The Anatomy of a Reticence (Anatomie jedné zdrženlivosti)*, obsahující Pražskou výzvu a Havlovo poselství k amsterdamskému kongresu (Listy, příloha k č. 2 (duben 1985), s. I–XII). Konference se zúčastnili J. Pelikán, J. Kavan, Z. Tominová, V. Tosek, R. Tosková, Z. Hejzlar, M. Horáček aj.

Pražská výzva vyvolala jak doma, tak i v zahraničí (u jednotlivců i v mírových iniciativách) živý zájem. Srv. D310 (1.7.1985).

2 V ÚSD, sb. FMV-Ch je uložen rozsáhlý (13 stran) přípravný materiál *Iniciativa pro Amsterdam*, zpracovaný Jaroslavem Šabatou v listopadu 1984.

3 K Pražské výzvě se dále připojili G. Sekaninová-Čakrtová, Milan Šimečka, Miroslav Kusý, Alena Kumprechtová, Jan Thoma, Jarmila Johnová, Zuzana Dienstbierová, Marek Šimon, Standa Borůvka, Marian Zajíček, Jaroslav Hromádka, Jana Sternová, Lubomír Bažant, Jarmila Stibicová, Michal Kopal, Lenka Marečková, Aleš Müller.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 8 (1985), č. 4, s. 1 • *Listy*, roč. 15 (1985), č. 2, s. 3–4 • *Národní politika*, roč. 17 (1985), č. 4 • *Komentáře 1* (léto 1985), s. 1 • *Diskuse* č. 24 (květen 1985), s. 26–28 • *Studie*, 1985, č. 98–99, s. 245–247 • *Nový domov*, roč. 36, č. 7 (4. dubna 1985).

D298 1985

1985, 12. březen, Praha. – Otevřený dopis prezidentu republiky o policejní akci proti účastníkům soukromého promítání filmů. (Dokument č. 6/85)

Pane prezidente,
dne 11. 3. 1985 se kolem 19. hodiny v bytě manželů Ševčíkových v Praze 6 sešlo větší množství jejich přátel a známých, aby se podívali na české filmy z 60. let, které nejsou běžně v distribuci. Asi po hodině někdo zazvonil, odlákal paní Ševčíkovou k brance pod záminkou, že jí nese telegram, a do vily ze zahrady vtrhly desítky uniformovaných i neuniformovaných policistů. Bezpečnost se tedy dopustila nezákonného porušení domovní svobody. Poté byli všichni přítomní – celkem 48 lidí! – převezeni přistavenými auty na KS SNB do Bartolomějské ulice. Tam je příslušníci StB postupně vyslýchali, přičemž někteří zadrženi byli donuceni stát ve vestibulu bez jídla a pití a bez možnosti se alespoň posadit až do půl třetí do rána, tedy takřka pět hodin. Při výsleších se jich příslušníci StB vyptávali na okolnosti jejich návštěvy u Ševčíkových a tvrdili, že „to byla příliš velká sešlost“. Jedenáct zadržovaných – Květa a Jiří Dienstbier, Marie a Oldřich Hromádkovi, Petr Kabeš, Eva a Jiří Kantůrková, Petr Pithart, manželé Ševčíkovi a jejich neteř – bylo umístěno do cel předběžného zadržení v Konviktské ulici. Kromě toho provedli příslušníci StB u Ševčíkových domovní prohlídku a odňali při ní promítačku, filmy, několik psacích strojů a řadu plakátů (pan Václav Ševčík je grafik).

Pane prezidente, mluvčí Charty i mnoho občanů už po léta upozorňují na tyto a obdobné praktiky Státní bezpečnosti. Umístění do cel předběžného zadržení používají příslušníci StB jako jakýsi „trest“ za to, že se občan zúčastnil něčeho, čeho se podle jejich názoru účastnit neměl, případně dokonce za to, že při výslechu odmítl vypovídat, ačkoli na to měl zákonné právo. Jako záminky používají orgány StB odůvodnění, že občan je podezřelý ze spáchání trestného činu výtržnictví, pobuřování nebo jiných trestných činů, i když takové podezření nechovají a žádná vyhledávání nebo vyšetřování v tom směru ani nekonají. Tím si osobují právo uložit občano-
vi faktický trest odnětí svobody, které má v našem státě pouze soud. Rovněž o odnětí věci musí

rozhodnout soud – a zatím předměty odebrané při řadě domovních a osobních prohlídek zůstávají v držení bezpečnostního aparátu bez řádného právního podkladu. Vzhledem k tomu, že velmi často nejde o žádný trestný čin, vůbec nedojde k hlavnímu líčení; věci zabavené při prohlídkách však obvykle nejsou ani po urgencích vráceny.

Považuji za svou povinnost Vás na tyto praktiky upozornit a požádat Vás jako hlavu státu, abyste zjednal nápravu.

Petruška Šustrová, mluvčí Charty 77

Mluvčí Charty 77 Jiří Dienstbier a Eva Kantůrková jsou v současné době zadrženi.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 8 (1985), Č. 4, s. 2–3.

PLNÉ ZNĚNÍ: Kolik lidí se smí sejít? Kolik pistolníků je musí přepadnout? In: *Listy*, roč. 15 (1985), č. 2, s. 34 • *Policijní razie na filmovém večeru. Národní politika*, roč. 17 (1985), č. 4, s. 34.

1985, 20. březen, Praha. – Návrhy na přezkoumání a úpravu čs. právního řádu z hlediska přijatých mezinárodních paktů o občanských a lidských právech, zaslané s konkrétními podněty Federálnímu shromáždění ČSSR. (Dokument č. 7/85)

Návrh legislativních úprav

Jak známo, sejdou se v květnu v Kanadě zástupci účastnických států Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, aby posoudili plnění přijatých závazků v oblasti lidských práv.¹ Na uspořádání této schůzky se státy dohodly na madridském zasedání KBSE.²

Domníváme se, že i Československu se tu nabízí příležitost, jak vlastními silami přispět k pokroku v této významné oblasti.

První krok byl již učiněn. Vláda ČSSR spolu s předsednictvem ÚV KSČ usnesením z 23. 9. 1984 schválila text Výsledného dokumentu madridského zasedání KBSE a uložila všem státním orgánům plnit jeho závěry.³ Mezi ně patří odhodlání přísně a bez jakéhokoli omezení dodržovat principy, jimiž se mají řídit vztahy mezi účastníky konference, a uvádět je do praxe. Madridský dokument zvláště zdůraznil potřebu rozvíjet zákonodárství v oblasti občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních práv a zajistit jejich uplatnění. Potvrdil právo každého jednotlivce „znát svá práva a povinnosti a postupovat v souladu s nimi“. Při plnění úkolů Závěrečného aktu KBSE v oblasti lidských práv dokument konstatoval významnou a pozitivní úlohu nejen vlád, ale i organizací a jednotlivců, tedy i občanských iniciativ a jiných neformálních seskupení.

Uvítali jsme, že československá delegace v Madridu souhlasila s tak humanisticky pojatým textem, že federální vláda tento souhlas potvrdila a uložila státním orgánům plnit jeho obsah. Jako občanská iniciativa, hlásící se ke spoluzodpovědnosti za stav společnosti, Vám zasíláme své stanovisko.

Plnění Výsledného dokumentu z Madridu vyžaduje, aby byl náš právní řád uveden do souladu se závazky, jež československý stát přijal podpisem a ratifikací mezinárodních úmluv, zejména paktů o lidských právech, které se po publikaci ve *Sbírce zákonů* č. 120 z roku 1976 staly součástí

československého právního řádu. K tomu ostatně zavazuje i článek 2 obou paktů:

„Každý stát, který je smluvní stranou *Paktu*, se zavazuje, pokud tak již nestanoví existující zákonodárná či jiná opatření, že podnikne nutné kroky v souladu se svými ústavními postupy a ustanoveními tohoto *Paktu* k tomu, aby schválil taková zákonodárná nebo jiná opatření nutná k tomu, aby byla uplatněna práva uznaná v *Paktu*.“

Domníváme se, že je – i v souladu s článkem 17 Ústavy ČSSR – nutné v duchu těchto paktů vykládat všechny právní normy a předpisy týkající se práv a povinností občanů. Nejvyšší státní orgány, zejména Federální shromáždění a Generální prokuratura, by měly soustavně kontrolovat, zda praxe státních orgánů a společenských institucí odpovídá přijatým závazkům. Kde soulad nelze zajistit výkladem dosavadních norem, je třeba uvažovat o jejich novelizaci. Současně je třeba vytvořit právní normy pro vztahy, jež dosud nejsou upraveny vůbec nebo nedostatečně.

Navrhujeme proto Federálnímu shromáždění a vládě ČSSR, aby přezkoumaly náš právní řád z hlediska mezinárodních paktů o lidských právech a vypracovaly program potřebných legislativních opatření. V příloze předkládáme konkrétní podněty. Připomínáme, že většina z nich byla už předložena dříve, např. v dokumentu *Charty 77* č. 15 z 8.2.1978.⁴ Zatím však nic neukazuje, že by se o nich či případných jiných návrzích začalo vůbec jednat. Společenství *Charty 77* je připraveno k serióznímu dialogu a účinné spolupráci při jejich projednávání.

Aby se diskuse o potřebných legislativních úpravách mohlo zúčastnit co nejvíce našich občanů, považujeme za potřebné zajistit co nejlepší informace:

- publikovat ve velkých nákladech mezinárodní pakty o lidských právech, nezkrácený text Výsledného dokumentu z Madridu a další dokumenty, vztahující se k této problematice.

- Vytvořit podmínky pro trvalou vědeckou práci a pro vydávání vědeckých i popularizačních publikací a časopisů.

- Přípravovat zavádění tematiky lidských práv do učebních programů škol všech stupňů v rámci výchovy k odpovědnému občanství.

Cílem těchto opatření by bylo přispět k realizaci myšlenky vyjádřené v preambuli obou paktů,

že „jednotlivec mající povinnosti k jiným a ke společenství, ke kterému přísluší, je povinen usilovat o rozvíjení a dodržování práv uznaných v tomto *Paktu*“.

Domníváme se, že některé kroky lze učinit bez váhání tak, aby československá delegace v Kanadě mohla ostatní účastníky informovat o aktivním přístupu k řešení problematiky lidských práv. To je tím významnější, že plnění závazků z Helsinek a Madridu by přispělo jak ke zkvalitnění života nás všech, tak k posílení míru a sblížení v Evropě.

*Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77*

Příloha: Konkrétní podněty legislativních úprav

Konkrétní podněty

1. Obecné postavení občana ve vztahu ke státu

V preambuli *Paktu* o občanských a politických právech se uvádí mj., že smluvní strany uznávají „přirozenou důstojnost a rovná a nezcizitelná práva všech členů lidské rodiny“, jako doklad svobody, spravedlnosti a míru ve světě, uznávají, že „tato práva se odvozují od přirozené důstojnosti lidské bytosti“.

Občanská a politická, jakož i další práva nejsou tedy státem občanům „darována“, stát se jejich „poskytnutím“ neomezuje ve „svých“ právech, nýbrž je tomu naopak: veškerá moc v ČSSR patří pracujícímu lidu, státní moc vykonává pracující lid zastupitelskými sbory, od nichž je teprve pravomoc státních orgánů státu odvozena (článek 2 Ústavy ČSSR).

Z toho vyplývají zejména tyto důsledky:

- a) občan není „státním poddaným“, nýbrž právně rovnocenným partnerem státu a jeho orgánů;

- b) stát může zasahovat do života občanů jen potud, pokud mu to právní řád (zahrnující i oba pakty) výslovně dovoluje; zbylá sféra života společnosti je sférou činností právně indiferentních, popř. sférou činností dovolených (zásada „co není právně zakázáno, je dovoleno“);

- c) státní správa není činností „vrchnostenskou“ nýbrž společenskou službou, konanou v zájmu a ve prospěch občanské společnosti.

Tyto zásady, vyplývající z celkové koncepce i jednotlivých ustanovení paktů (a ovšem i Ústavy ČSSR), by mělo Federální shromáždění ve své legislativní i politicko-kontrolní činnosti důrazně prosazovat. V té souvislosti upozorňujeme zejména na nutnost přezkoumat I. hlavu trestního zákona a zákon o ochranném dohledu (podrobný rozbor problematiky ochranného dohledu přináší dokument Charty 77 č. 8/84).⁵

2. Povinnost zajistit právní ochranu před porušováním práv nebo svobod (článek 2, odst. 3 Paktu o občanských a politických právech)

K tomu srovnej:

- Dosud nebyl vydán prováděcí zákon Federálního shromáždění a ústavní zákony národních rad předvídané v článku 100 a 101 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., takže ústavní soudy dosud nebyly zřízeny (ačkoli citovaný ústavní zákon s existencí ústavního soudu počítá a jeho základní působnost upravuje).

- Dosud nebyl vydán zákon o působnosti soudů při přezkoumávání zákonitosti rozhodnutí správních orgánů, předvídaný v ústavním článku 98, odst. 4 Ústavy ve znění ústavního zákona č. 155/1969 Sb., takže soudy přezkoumávají zákonitost správních rozhodnutí prakticky jen ve sféře sociálního zabezpečení, a to ještě jen v některých věcech (tato úprava je realizací závazků podle jiných mezinárodních smluv).

- Protože odpovědnost za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím je vázána na zrušení takového rozhodnutí pro nezákonnost, přičemž meritorní přezkoumání správního rozhodnutí soudem vesměs není umožněno, může se zákon č. 58/1969 Sb. ve sféře státní správy uplatňovat jen ve značně omezené míře.

- Petiční právo ve smyslu článku 29 Ústavy není - pokud jde o jeho výkon - upraveno zákonem (vládní vyhláška č. 150/1958 Úř.l. o vyřizování stížností, oznámení a podnětů pracujících má pochybnou právní hodnotu a dostatečně neřeší celou problematiku). V praxi se někdy projeví dokonce tendence Ústavou zaručené petiční právo omezovat na podání určitého obsahu apod.

- Otázku, zda jsou prokuraturou důsledně stíhány všechny trestné činy všech veřejných činitelů bez rozdílu, spáchané v souvislosti s výkonem

jejich funkcí, nelze svědomitě zodpovědět, protože v tomto ohledu nejsou veřejnosti poskytovány potřebné informace.

- Povinnosti členských států zajistit právní ochranu před porušováním práv nebo svobod podle článku 2 odst. 3 nespočívá pouze v opatření na poli legislativy, nýbrž i v oblasti uskutečňování práva. I v těch případech, kdy právní úprava je v souladu s pakty, dochází k porušení práv občanů. Na takové situace se vztahuje článek 2 odst. 3, zejména písmeno b a c, neboť mnohé případy nezákonné praxe nelze zahrnout mezi situace předvídané v dalších ustanoveních paktů. Příkladem porušování např. procesních předpisů může být soustavné porušování ustanovení § 47 odst. 3 správního řádu (zákon č. 71/1967 Sb. o správním řízení), podle kterého správní orgán v rozhodnutí uvede, které skutečnosti byly podkladem rozhodnutí, jakými úvahami byl veden při hodnocení důkazů a při použití právních předpisů, na základě kterých rozhodoval.

3. Právo na život (článek 6 téhož paktu)

Nutno podotknout, že pakt zjevně preferuje zrušení trestu smrti, i když provádění takového opatření smluvními stranám neukládá. Nicméně vývoj ve světě ke zrušení trestu smrti vede a v tomto smyslu vyústily i vědecké diskuse vedené v ČSSR (ke zrušení tohoto trestu dosud v ČSSR nedošlo).

4. Právo na svobodu a osobní bezpečnost (článek 9 a 10 téhož paktu; nedotknutelnost osoby podle článku 30. Ústavy)

K tomu srovnej:

- Toto právo není komplexně zákonem upraveno.

- Zadržení osoby podezřelého z trestného činu nebo přečinu, zadržení obviněného a vzetí obviněného do vazby trestní řád (úplné znění pod č. 148/1973 Sb.) podrobně upravuje. Procesní úprava však úzce navazuje na úpravu hmotné právní (trestní zákon - úplné znění pod č. 113/1973 Sb.): pokud by proto skutková podstata nějakého trestného činu (přečinu) byla vykládána v rozporu s pakty, je s nimi nepřímou v rozporu i zadržení atd. pro takový čin.

- V rozporu s ustanovením článku 9 odst. 3 Paktu o občanských a politických právech (každý

zatčený nebo zadržený musí být neprodleně předveden před soudce nebo jiného úředníka, který je zákonem zmocněn vykonávat soudcovskou pravomoc), je samotná úprava obsažená v trestním řádu. Rozhodování o vazbě v přípravném řízení není v pravomoci soudce, nýbrž prokurátora (viz § 175 odst. 1 písmeno b) trestního řádu), který v žádném případě není zmocněn vykonávat soudcovskou pravomoc.

– Oprávnění příslušníka SNB požadovat vysvětlení ve smyslu ustanovení § 19 zákona č. 40/1974 Sb. (a za tím účelem předvolávat občany atd.), jakož i oprávnění zajistit osobu ve smyslu ustanovení § 23 citovaného zákona není po procesní stránce dostatečně upraveno tak, aby se zamezilo případné zneužití.

– Zatímco zákon výkonu trestu odnětí svobody je upraven zákonem (č. 59/1965 Sb. v platném znění), výkon vazby osob obviněných je upraven pouze rozkazem příslušných ministrů a zákonná úprava chybí (s obviněnými osobami má být podle článku 10 odst. 2 písmeno a) Paktu o občanských a politických právech zacházeno úměrně tomu, že o jejich vině dosud nebylo rozhodnuto).

5. Svoboda pohybu a svoboda zvolit si místo pobytu (článek 12 odst. 1 a) téhož paktu, svoboda pohybu podle článku 31 Ústavy)

K tomu srovnej:

- Komplexní zákonná úprava těchto práv chybí.
- Chybí právní norma regulace vstupu a pobytu v hraničním pásmu předvídaná v ustanovení § 10 zákona č. 69/1951 Sb. o ochraně státních hranic (pouhé směrnice charakteru interního předpisu nemohou občany zavazovat).

6. Každý může svobodně opustit kteroukoli zemi i svou vlastní; nikdo nesmí být svévolně zbaven práva vstoupit do své vlastní země (článek 12 odst. 2, 3 a 4 paktu; v Ústavě úprava chybí, lze to aplikovat jen ustanovení článku 31 o neomezené svobodě pobytu)

K tomu srovnej:

Podle zákona č. 63/1965 Sb. o cestovních dokladech může být vydání cestovního dokladu odepřeno občanům, „jejichž cesta do ciziny by nebyla v souladu se státními zájmy“, dále pak ve třech konkrétních dalších případech. Pojem „státní

zájem“ byl specifikován (způsobem naprosto nevyhovujícím) ve vládním nařízení č. 114/1969 Sb., které bylo vládou vydáno bez zákonného zmocnění a jehož právní hodnota je proto přinejmenším sporná. Tato celá úprava je v rozporu s ustanovením článku 12 odst. 3 Paktu o občanských a politických právech, podle něhož právo svobodně opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, nepodléhá žádným omezením, která

- a) stanoví zákon
- b) jsou nutná pro ochranu národní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky nebo práv a svobod druhých, a
- c) která jsou v souladu s ostatními právy uznanými v tomto paktu.

Nová zákonná úprava by měla být koordinována se zvláštními zákonnými úpravami (např. trestní řád, zákon o péči o zdraví lidu – pokud jde o epidemiologické opatření, atd.), měla by respektovat důvody, které jsou podle paktu přípustné, a co nejkonkrétněji stanovit, kdy má být vydání cestovního dokladu odepřeno.

Platná prováděcí vyhláška č. 44/1970 Sb. daleko překračuje zmocnění daná zákonem a jde dokonce tak daleko, že vydání cestovního dokladu de facto podmiňuje souhlasem vedoucího zaměstnavatelské organizace, ředitele školy, úředníka národního výboru apod.

Pokud bylo nebo je vydání cestovního dokladu v praxi podmiňováno podepsáním tzv. renunční prohlášení, kterým se žadatel vzdává práv ke svému majetku, nároků na sociální zabezpečení atd., jde o postup, který je zcela nezákonný hned z celé řady důvodů.

– Ze stejných hledisek vyžadují přehodnocení i předpisy o správních poplatcích, pokud poskytují správním orgánům formální oprávnění stanovit správní poplatek za vydání cestovního dokladu ve výši až 10 000 Kčs, a to podle volné úvahy (žádná kritéria nejsou stanovena).

– Skutková podstata trestného činu opuštění republiky podle § 109 trestního zákona musí být nyní vykládána v souladu s ustanovením článku 12 odst. 2 a 3 Paktu o občanských a politických právech. Soudy sice mají možnost aplikovat v případech, kdy to přichází v úvahu, ustanovení § 3 odst. 2 trestního zákona (čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky

trestného činu) a považovat jednání pachatele za pouhý přestupek podle zákona č. 60/1961 Sb., nicméně takový postup nebude patrně dlouhodobě únosný a lze proto doporučit, aby ustanovení § 109 trestního zákona bylo v potřebném směru novelizováno, případně zrušeno.

– Ze stejných důvodů je třeba přehodnotit právní úpravu odnímání státního občanství a předpisy o správních poplatcích, pokud umožňují požadovat za propuštění ze státního svazku zaplacení správního poplatku ve výši až 12 500 Kčs (a to podle volné úvahy – kritéria nejsou stanovena). Obdobně to platí i pro předpisy devizové (zejména ustanovení § 1 odst. 3 vyhlášky č. 143/1970 Sb.).

Přehodnocení z těchto hledisek vyžaduje i ustanovení § 69 zákona o sociálním zabezpečení č. 121/1975 Sb., podle něhož „nestanoví-li jinak mezistátní smlouva, dávky do ciziny se nevyplácejí a za dobu, po kterou se oprávněný zdržuje v cizině trvale, nenáleží“. Toto ustanovení je totiž v dnešní době de facto sankcí na využití zaručeného práva a nemá oporu ani v logice celé právní úpravy, protože občan, na něhož se toto ustanovení vztahuje, získal právo na dávky svou prací pro čs. společnost stejně jako ten, kdo v cizině nepobývá.

– S článkem 14 odst. 3 písmeno d) citovaného paktu („každý má být souzen za své přítomnosti“) je v rozporu úprava trestního řízení proti uprchlému (§ 301 a následující trestního řádu), jejíž účel sleduje postih osob, které se dopustily trestného činu opuštění republiky (§ 109 trestního zákona).

– Novelou Občanského zákoníku (zákona č. 131/1982 Sb.) bylo do tohoto zákoníku zařazeno nové ustanovení § 453 a), které zjevně směřuje téměř výhradně proti osobám, které z ČSSR emigrovaly bez povolení čs. úřadů. Podle tohoto ustanovení platí, že „dopustil-li se vlastník věci takového protiprávního jednání, jímž se trvale zbavil možnosti věc obvyklým způsobem užívat, připadá věc do vlastnictví státu, pokud je v rozporu se zájmem společnosti, aby vlastník s věcí dále nakládal“.

– Článek 14 odst. 7 Paktu o občanských a politických právech zakazuje zahájit trestní stíhání proti tomu, proti němuž dřívější stíhání skončilo pravomocným rozhodnutím soudu. Toto ustanovení představuje tedy bezvýjimečný výraz zásady ne bis in idem. Tato zásada trestního řízení

byla u nás poprvé prolomena zákonem č. 319/1949 o zlidovění soudnictví, který zavedl stížnost pro zachování zákona (srovnej § 105), která je v platném trestním řádu upravena jako stížnost pro porušení zákona v ustanovení § 266 a následujících. Tento institut umožňuje za určitých v zákoně stanovených podmínek rozhodovat a tedy znovu trestně stíhat ve věcech pravomocně skončených, mj. právě rozhodnutím soudu.

7. Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence, ani útokům na svou čest a pověst (článek 7 odst. 1 paktu; nedotknutelnost obydlí, listovní tajemství a tajemství dopravovaných zpráv jsou podle článku 31 Ústavy zaručeny bez omezení)

K tomu srovnej:

– Komplexní zákonná úprava ochrany před zasahováním do soukromého života a domova chybí. Jde o velmi složitou problematiku, která zasahuje od lékařského či advokátního tajemství přes regulaci vstupu do bytu bez souhlasu jeho uživatele až po otázky ochrany před zasahováním do soukromého života formou sledování, odposlouchávání, filmování, sledování pomocí televizní kamery apod.

Pokud jde o nedotknutelnost obydlí, platí i zde, pokud jde o úpravu provedenou trestním řádem, to, co bylo uvedeno v souvislosti s právem na svobodu a osobní bezpečnost (bod 4).

Do této kategorie patří i vyžadování různých informací o občanech bez jejich vědomí a aniž by byli se získanými informacemi seznámeni a měli možnost jejich eventuální nesprávnost vyvracet, dále pak vyžadování informací (zaměstnavatelskými organizacemi, správními orgány) o soukromých záležitostech pracovníka či účastníka správního řízení, o jeho příbuzných apod., aniž by byla dána věcná souvislost těchto informací s výkonem práce atd.

– Poštovní a telekomunikační tajemství jsou upravena příslušnými zákony; jde především o záruky jejich dodržování (pokud jde o trestní řízení, platí i zde to, co bylo uvedeno shora).

– Proti útokům na čest a pověst chrání občana ustanovení §§ 11 a následující Občanského zákoníku (pokud jde o pracovní posudky, ustanovení § 60 Zákoníku práce) a ustanovení 206 trestního

zákona (trestný čin pomluvy). Jde především o to, aby ochrana byla účinně poskytována (otázkou je např., zda sankce podle občanského zákona jsou dostatečně účinné).

- Trestné činy spočívající v porušení těchto práv stíhá prokurátor z úřední povinnosti; nejsou tedy tzv. soukromí žalobci a občan se proti názoru orgánu trestního řízení nemůže domoci toho, aby trestní řízení bylo zahájeno. (To platí pro československé právo všeobecně.)

8. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství (článek 18 paktu; svoboda vyznání podle článku 32 Ústavy)

Jde tu nejen o svobodu všeobecného smýšlení (ideového, filozofického, náboženského vyznání či přesvědčení), ale též o mínění o určitých konkrétních otázkách. Ze všeobecného smýšlení vychází i svědomí jako právní vědomí (druh sebekontroly lidského jednání, ocenění vlastních činů). Tato svoboda tvoří jeden ze základů svobody člověka vůbec.

K tomu srovnej:

- Toto právo zahrnuje nejen právo mít (vnitřně) určité přesvědčení atd., ale i právo se tímto přesvědčením netajit bez strachu z nepříznivých následků (na rozdíl od práva zastávat svůj názor podle článku 19 paktu).

- Nelze vynucovat závazné prohlášení o určitém přesvědčení nebo o tom, že někdo určité přesvědčení nezastává (srovnej však text přísahy a slibů, jejichž složením se vyžaduje projev oddanosti určitému filozofickému a politickému přesvědčení - např. u příslušníků ozbrojených sborů, pracovníků některých státních orgánů atd.).

- Chybí právní úprava umožňující náhradní službu osobám, které vzhledem ke svému přesvědčení a s ohledem na své svědomí odpirají vykonávat vojenskou službu se zbraní.

- Uvedené právo podle paktu zahrnuje v sobě „svobodu vyznání nebo přijmout náboženství nebo víru podle vlastní volby a svobodu projevat své náboženství nebo víru sám nebo společně s jinými, ať veřejně, nebo soukromě prováděním náboženských úkonů, bohoslužbou, zachováním obřadu a vyučováním“. Podle článku 18 odst. 2 Paktu o občanských a politických právech „svoboda projevat náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká

předpisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných“. Oprávnění příslušného ústředního orgánu státní správy „povolovat“ činnost církví a náboženských organizací se vyvozovala z ustanovení § 2 (nyní již neplatného) zákona č. 217/1949 Sb., podle něhož je úkolem Státního úřadu pro věci církevní „dbáti o to, aby se církevní a náboženský život vyvíjel v souladu s Ústavou a zásadami lidovědemokratického zřízení“; jde ovšem jen o úpravu organizační (kompetenční), hmotněprávní úprava chybí, a nejsou proto ani stanovena kritéria, podle nichž by se posuzovalo, zda činnost církve nebo náboženské společnosti „povolena“ být má či nemá. Zákon č. 218/1949 Sb. zrušil všechny závazky přispívat na účely církevní atd. a současně stanovil, že stát poskytuje osobní požitky duchovním církví a náboženských společností, avšak jen ve stanovených mezích a za podmínky, že duchovnímu byl dán k jeho činnosti státní souhlas (podmínky poskytování tohoto souhlasu nejsou stanoveny).

Pakt tedy zavádí změny zcela zásadního významu, které by měly být vyjádřeny novou zákonnou úpravou.

S tím souvisí i otázka přehodnocení obsahu skutkové podstaty zneužívání náboženské funkce podle § 101 trestního zákona a skutkové podstaty trestného činu maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi podle § 178 trestního zákona, popř. jejich výkladu a aplikace.

9. Každý má právo zastávat svůj názor bez překážky a právo na svobodu projevu (článek 19 paktu; svoboda projevu včetně svobody slova a tisku podle článku 28 Ústavy)

K tomu srovnej:

- Právo zastávat svůj názor bez překážky navazuje na svobody uvedené pod bodem 8; podle paktu nemůže být nijak omezoвано (omezením jsou pouze práva jiných podle paktu). Určité přesvědčení, i když je navenek projevováno ve formě názoru, nesmí být důvodem diskriminace nebo privilegií ve směru respektování a zajištění práv zaručených paktem (článek 2 odst. 1 paktu); nesmí mít také za následek nerovnost (diskriminací, privilegia před zákonem - článek 26 paktu, článek 20, odst. 1 Ústavy).

Přesvědčení (názor) nesmí být tedy důvodem diskriminace (privilegií) při přijímání do zaměstnání, při rozvazování pracovního poměru ze strany zaměstnavatelské organizace, při rozhodování o právech a povinnostech občanů v soudním či správním řízení atd. Zastávání (nezastávání) určitého názoru tedy nemůže být důvodem rozvázání pracovního poměru výpovědí danou organizací podle § 46 odst. 1 písmeno e) Zákoníku práce (nemůže jít o předpoklad nebo požadavek pro výkon práce), důvodem nepřijetí na střední nebo vysokou školu, neposkytnutí cestovního dokladu, nepřidělení bytu, nepovolení držet zbraň (loveckou či jinou), důvodem diskriminace při řešení věcí manželských či rodinných apod.

- Svoboda projevu zahrnuje podle článku 19 odst. 2 Paktu o občanských a politických právech svobodu vyhledávat, rozšiřovat a přijímat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmkoliv jiným způsobem; omezení těchto práv mohou být stanovena pouze zákonem. Z tohoto hlediska je třeba posoudit zejména, jsou-li nutná k respektování práv nebo pověsti jiných, ochraně národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku nebo veřejného zdraví nebo morálky (článek 19 odst. 3).

- Se svobodou projevu v tomto pojetí úzce souvisí právo každého účastnit se kulturního života atd. ve smyslu článku 15 Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

- Platná právní úprava je v ČSSR založena na těchto základních zásadách:

a) Organizace

1. Československá tisková kancelář je monopolním zpravodajským orgánem ČSSR. Je to státní organizace, jejímž úkolem je mj. obstarávat a zpracovávat politické, hospodářské, kulturní, sportovní aj. zpravodajství slovem i obrazem z ČSSR i ze zahraničí, dodávat na základě smluv zpravodajský materiál tisku atd. (zákon č. 123/1965 Sb. v platném znění).

2. Československý rozhlas je monopolní státní organizací pro vytváření a šíření rozhlasových pořadů; jeho činnost je založena na politice KSČ (zákon č. 17/1964 Sb.).

3. Československá televize je státní organizace s monopolním právem vytvářet televizní

programy; její činnost je založena na politice KSČ (zákon č. 18/1964 Sb.).

4. Periodický tisk (noviny, časopisy atd.) mohou vydávat politické strany, dobrovolné společenské organizace, státní orgány, vědecké, kulturní a hospodářské instituce a jiné organizace k plnění svých společenských úkolů. Oprávnění vydávat periodický tisk vzniká registrací (tj. vydáním povolení státním orgánem); toto povolení nemá být vydáno, nejsou-li dány „záruky, že periodický tisk bude plnit své společenské poslání“ (podrobnější podmínky nejsou prováděcími předpisy stanoveny). Registrace pozbuje platnosti a oprávnění vydávat periodický tisk zanikne, „nastane-li do datečně skutečnost, pro kterou by nebylo možno registraci provést“, kromě toho mohou státní orgány vůči vydavateli použít jiných sankcí. Možnost soudního přezkoumání těchto rozhodnutí správních orgánů byla v roce 1969 zrušena. (Zákon o periodickém tisku a ostatních hromadných informačních prostředcích č. 81/1966 Sb. ve znění dosud platného zákona o některých přechodných opatřeních v oblasti tisku a ostatních hromadných informačních prostředků č. 127/1968 Sb. a zákonného opatření PFS č. 99/1969 Sb.)

Podmínkou registrace je okolnost, že vydávání tisku je „plánovitě zabezpečeno po stránce materiálně-technické, finanční a hospodářské“; vznikne-li později stav, že tato podmínka není splněna, je to důvodem zániku oprávnění. Polygrafický průmysl (tiskárny atd.) je v rukou státu, stát rozhoduje o přidělu papíru vydavateli, a tak ovlivňuje nejen rozsah nákladu, ale i samu existenci určitých novin atd.

Vydavatelé mohou rozšiřovat svůj periodický tisk přímo nebo prostřednictvím příslušné monopolní státní organizace (Poštovní novinová služba).

5. Knihy, hudebniny a jiné neperiodické publikace mohou vydávat jen určité organizace, jimž bylo státem poskytnuto vydavatelské oprávnění; ke zřízení vydavatelského podniku je třeba zvláštního povolení; podmínky vydání (odepření) těchto povolení nejsou stanoveny.

K rozšíření neperiodických publikací je třeba státního povolení, pokud nejde o publikace rozšiřované tím, kdo je podle vydavatelského oprávnění sám vydal. (Zákon č. 94/1949 Sb. v platném znění, prováděcí předpisy.)

6. Film (zpravodajský i umělecký) je v rukou státu, a to pokud jde o výrobu, dovoz i promítání. Ústřední ředitel Čs. filmu je oprávněn vydávat předpisy na úseku kinematografie, zejména směrnice pro provoz kin národních výborů a veřejné promítání v nich (vládní nařízení č. 13/1962 v platném znění).

7. Veškeré divadelnictví řídí jednotně stát. Stát zřizuje a provozuje vlastní divadla a povoluje zřizování jiných divadel (pouze socialistickým právním osobám), dále povoluje představení mimo sídlo nebo oblast působení divadla, představení mimo provoz divadla, veřejná ochotnická divadla (mohou být pořádána jen určitými organizacemi) atd. Podmínky pro vydání (nevydání) povolení nejsou stanoveny. (Divadelní zákon č. 55/1957 Sb. a prováděcí předpisy.)

8. Koncertní a jinou hudební činnost řídí stát prostřednictvím svých orgánů a organizací, soubory hudebníků z povolání mohou zřizovat jen speciálně k tomu oprávněné státní organizace, soubory lidových hudebníků provozujících hudbu především jako zájmovou činnost mohou zřizovat jen určené organizace na základě povolení státního orgánu (kritériem je mj. „potřebná ideová a umělecká úroveň“). (Zákon č. 81/1957 Sb., vyhláška č. 112/1960 Sb. aj.)

9. Pořádání estrádních nebo artistických produkcí a podniků lidové zábavy (lidové slavnosti, taneční zábavy, lunaparky apod.) řídí stát prostřednictvím svých orgánů a speciálních organizací; k pořádání je třeba povolení státních orgánů. (Zákon č. 82/1957 Sb.)

10. Knihovny státních orgánů a organizací, společenských organizací, družstev atd. jsou uspořádány do jednotné soustavy knihoven. Posláním knihoven je „přispívat k všestrannému vzdělání pracujících v duchu vědeckého světového názoru“. Státní orgány sledují a kontrolují činnost knihoven v tom směru, aby jejich „činnost“ svým ideovým obsahem „odpovídala potřebám socialistické společnosti“.

11. Osvětová činnost je na všech stupních územního uspořádání státu řízena pomocí jednotného plánu osvětové činnosti, který schvalují příslušné státní orgány. Osvětová zařízení zřizují státní orgány (národní výbory), společenské organizace sdružené v Národní frontě, JZD a složky ozbrojených sil. Pořádání jednotlivých

osvětových akcí povolují státní orgány (zákon 52/1959 Sb.).

b) Cenzura

Zatímco Ústava 9. května z roku 1948 předběžnou cenzuru výslovně zakazovala, Ústava z roku 1960 o ní nemá výslovné ustanovení.

1. Hromadné informační prostředky (periodický tisk, agenturní zpravodajství, zpravodajské a ostatní publicistické části rozhlasového a televizního vysílání a zpravodajský film, zvukové a obrazové záznamy používané k pravidelné informovanosti veřejnosti o událostech, jevech, faktech a názorech v ČSSR nebo v zahraničí), jakož i jiné veřejné publikační prostředky a veřejná činnost kulturních a osvětových zařízení podléhaly podle ustanovení § 17 tiskového zákona č. 81/1966 Sb. státní kontrole z toho hlediska, aby obsah informací nebyl v rozporu se zájmy společnosti. Jestliže informace obsahovala skutečnost tvořící předmět státního, hospodářského nebo služebního tajemství, mohl příslušný státní orgán uveřejnění popř. rozšiřování informace pozastavit (takové rozhodnutí podléhalo přezkoumání soudem); byl-li obsah informace v rozporu s jinými zájmy společnosti, státní orgán měl na to šéfredaktora a vydavatele upozornit.

Zákonem č. 84/1968 Sb. bylo toto ustanovení zrušeno a bylo výslovně stanoveno, že „cenzura je nepřipustná“, ustanovení § 17 tiskového zákona od té doby platí v tomto novelizovaném znění:

Zákonem č. 127/1968 Sb. o některých přechodných opatřeních v oblasti tisku atd. (který je v platnosti již 16 let) bylo stanoveno, že

– účinnost § 17 tiskového zákona v novelizovaném znění se pozastavuje; toto ustanovení tedy zůstalo platnou součástí československého právního řádu, nelze však podle něho postupovat, a zásady, že „cenzura je nepřipustná“, se nelze v praxi dovolávat;

– příslušný státní orgán prostřednictvím svých zmocněnců zajišťuje, aby v hromadných sdělovacích prostředcích nebyly zveřejňovány informace, které obsahují skutečnosti, jež jsou v rozporu s důležitými zájmy vnitřní nebo zahraniční politiky státu; zveřejnění nebo jiné rozšiřování takové informace je příslušný státní orgán nebo jeho zmocněnec povinen pozastavit (soudní kontrola připuštěna není);

– svoboda zveřejňování výsledků vědecké a umělecké tvorby není touto úpravou dotčena.

Již v červnu 1970 bylo z nejvyššího místa prohlášeno, že od září 1969 bylo možno od této předběžné kontroly upustit a „odpovědnost přenést plně na šéfredaktory, takže dnes (1970) prakticky žádná cenzura v ČSSR neexistuje“; sdělovací prostředky se totiž „v rozhodující většině staly opět politickomocenským nástrojem politiky strany (KSČ) a státu“ a „vedením redakcí byli pověřeni lidé, kteří podporují nový kurz politiky strany (KSČ)“ (*Rudé právo* 27. 6. 1970). Právní úprava však dosud změněna nebyla.

2. Pokud jde o neperiodické publikace, může vláda podle ustanovení § 5 zákona č. 127/1968 Sb. stanovit povinnost organizacím a orgánům, kterým bylo uděleno vydavatelské oprávnění, tak, aby v rámci své vydavatelské činnosti zajistily, že nebudou narušovány důležité zájmy vnitřní zahraniční politiky státu; obdobně může stanovit povinnost podnikům polygrafického průmyslu nebo jiným organizacím při výrobě tiskovin, na které se nevztahuje zákon č. 94/1949 Sb. Podrobněji nebyly prováděcí předpisy stanoveny. Také zde platí, že svoboda zveřejňování výsledků vědecké a umělecké činnosti není touto úpravou dotčena.

3. Pořadatelé veřejných koncertních a jiných hudebních produkcí, veřejných produkcí estrádních a artistických, podniků lidové zábavy, veřejných divadelních představení mimo oblast působení nebo mimo provoz divadla a pořadatelé veřejných představení ochotnických, výstav, přednášek a veřejných filmových představení mimo provoz stálých kin jsou povinni vyžádat si předem povolení příslušného státního orgánu, a to i tehdy, je-li obsah produkce prováděn mechanickými, optickými nebo jinými technickými zařízeními.

Při rozhodování o povolení má státní orgán přihlídnout především k tomu, zda „ideová a umělecká úroveň produkce odpovídá požadavku soustavného zvyšování úrovně produkcí“.

Pracovník pověřený příslušným orgánem vykonává dozor nad průběhem produkce a je oprávněn během produkce ji přerušit (srovnej vyhlášku č. 99/1957 Ú.1.).

Schválení dramaturgického plánu divadla zahrnuje v sobě povolení provozovat divadelní díla

v něm obsažená; způsob a podmínky schválení provozní předpisy neupravují.

c) Postavení pracovníků tisku atd.

1. Podle ustanovení § 22 tiskového zákona č. 81/1966 Sb. platí, že výměna informací mezi ČSSR a ostatními státy je svobodná, této výměny nemůže být zneužíváno k ohrožování cti a práv čs. občanů a jejich socialistického soužití ani k ohrožování zájmů socialistického státu a společnosti nebo rozvoje mírové spolupráce. Dovoz a rozšiřování zahraničního periodického tisku atd. příslušný státní orgán zakáže, porušuje-li jejich obsah zákonem chráněné zájmy společnosti nebo mezinárodní dohody (§ citovaného zákona). Způsob vyslovení a publikace tohoto zákazu není stanoven. Srovnej k tomu skutkovou podstatu přečinu podle § 5 písmeno a) zákona č. 150/1969 Sb. (dovoz zahraničního tisku ve větším množství, filmu nebo fotografického záznamu, jejichž dovoz je zakázán, anebo rozšiřování těchto věcí).

2. Rozšiřování neperiodických publikací dovezených z ciziny řídí příslušný státní orgán.

3. Vývoz a dovoz filmů a televizních záznamů je vyhrazen příslušným státním organizacím (vyhláška č. 31/1967 Sb.).

4. Jen prostřednictvím příslušné organizace je dovoleno realizovat autorská práva v cizině (cizině v ČSSR), uskutečňovat zahraniční styky v oboru koncertní a jiné hudební činnosti atd.

d) Přímý vliv pracujících na státní a jiné kulturní organizace

Chybí právní úprava, která by pracujícím – jimž podle Ústavy patří veškerá moc ve státě – umožňovala přímo ovlivňovat činnost zejména státních organizací jako rozhlasu, televize, filmu, Poštovní novinové služby, divadel, organizací v oboru hudby apod., a tak působit na zaměření, kvalitu a rozsah programů, organizační uspořádání, personální a technické vybavení atd. (v oboru rozšiřování tisku a neperiodických publikací na včasnost a dostatečný rozsah dodávek publikací atd.).

– Skutkové podstaty některých přečinů a trestných činů jsou formulovány natolik obecně a za použití tak nevymezených pojmů, že občané nemohou mít jistotu, že se projevením určitého nároku nedopouštějí jednání právně zakázaného.

Taková jistota je však nezbytnou podmínkou uvědomělého postoje občana v každém státě, tím spíše pak ve státě socialistickém; v oblasti hromadných sdělovacích prostředků je pak při eventuální neexistenci předběžné cenzury základem jejich činnosti vůbec. Bylo by proto třeba rozlišit sféru základních zájmů společnosti (ochrana republikánského zřízení, správa státu atd.) od sféry svobodného projevu názorů, svobody myšlení, svědomí a vyznání atd. V tom směru je třeba upravit I. hlavu zvláštní části trestního zákona, zejména §§ 98-104 a 112.

10. Právo na pokojné shromáždování (článek 21 Paktu o občanských a politických právech; podle článku 28, odst. 1 Ústavy je zaručena svoboda shromáždovací a svoboda pouličních průvodů a manifestací)

Podle paktu výkon tohoto práva nesmí být žádným způsobem omezován; s výjimkami, jež stanoví zákon a jež jsou nutné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejného pořádku, ochrany veřejného zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

K tomu srovnej:

- Základní právní úprava regulující veřejná shromáždění zná pouze povinnost ohlašovací; ke konání shromáždění tedy není nikdy třeba předchozího povolení (zákon č. 68/1951 Sb., vyhláška č. 320/1951 Ú.l.). Podle výkladu ministra vnitra (směrnice z 20.12.1951 intimované pod č. 969/1951 Sbírky oběžníků pro KNV) mohou státní orgány vyslat do shromáždění své zástupce, kteří mohou shromáždění rozpustit, dojde-li v něm k protizákonným událostem nebo nabude-li takového rázu, že by jím mohlo být ohroženo lidovědemokratické zřízení nebo veřejný pokoj a řád (tento výklad byl založen při nedostatku jiné právní úpravy na tom, že lze přímo aplikovat ustanovení § 24 odst. 1 Ústavy 9. května).

- Zákonem č. 126/1968 Sb. o některých přechodných opatřeních k upevnění veřejného pořádku, který je dosud v platnosti (§1), bylo stanoveno, že příslušný státní orgán může zakázat, popřípadě rozpustit veřejné shromáždění, manifestaci a průvod, jestliže zaměření nebo průběh takového veřejného shromáždění by mohl narušit důležité zahraničněpolitické zájmy státu,

jestliže by konání veřejného shromáždění bylo v rozporu se zákonem, bylo zaměřeno proti socialistickému řádu nebo by jinak ochromilo veřejný pořádek.

- Služební zákrok směřující k rozpuštění veřejného shromáždění, manifestace nebo průvodu provádí útvar Sboru NB na základě rozhodnutí příslušného státního orgánu (NV). Bez tohoto rozhodnutí může služební zákrok provést, pokud účastníci veřejného shromáždění, manifestace nebo průvodu páchají trestný čin, přečin nebo přestupek; o služebním zákroku vyrozumí neprodleně NV (§ 40 zákona 40/1974 Sb.).

I zde platí to, co bylo řečeno o obecnosti skutkových podstat přestupků, přečinů a trestných činů. Zvláštní pozornost vyžaduje výklad skutkové podstaty trestného činu výtržnictví podle § 202 trestního zákona

11. Každý má právo na svobodu sdružovat se s jinými i právo zakládat na ochranu svých zájmů odborové organizace a přistupovat k nim (článek 22 Paktu o občanských a politických právech, dále článek 8 Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech; srovnej článek 5 Ústavy upravující postavení dobrovolných společenských organizací)

Výkon tohoto práva nesmí být podle paktu žádným způsobem omezován. Výjimkou jsou omezení, jež jsou stanovena zákonem a jež jsou nutná v demokratické společnosti v zájmu národní nebo veřejné bezpečnosti, veřejného pořádku, ochrany veřejného zdraví nebo morálky nebo práv a svobod jiných.

K tomu srovnej:

- Československý právní řád rozlišuje zejména:

a) Dobrovolné organizace, jako je organizace žen, organizace mládeže, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní, technická a vědecká sdružení; ke vzniku organizace je třeba, aby příslušný státní orgán schválil jejich organizační řád (podmínky nejsou stanoveny);

b) Spolky vzniklé před 1. říjnem 1951 se mají přeměnit v organizace, včlenit se do nich apod.; mohou být také rozhodnutím státního orgánu rozpuštěny, jestliže podle názoru státního orgánu jejich existence „výstavbě socialismu nepomáhá nebo ji dokonce brzdí“.

(Zákon č. 68/1951 Sb., vyhláška č. 320/1961 Ú.l.; existence některých dobrovolných společenských organizací je založena přímo na zákoně – např. Československý červený kříž, organizace v oboru myslivosti, rybářství, brannosti apod.)

c) Na odborové organizace se nyní úprava týkající se dobrovolných organizací nevztahuje (zákon č. 74/1975 Sb.). Ke vzniku odborových organizací tedy není třeba povolení atd. (jde o sféru právem neupravenou).

d) Zákon č. 68/1951 Sb. se nevztahuje ani na politické strany. Jejich postavení tedy není po zrušení zákona č. 128/1968 Sb. o Národní frontě, zákonem č. 146/1970 právně upraveno.

e) Postavení církví a náboženských společností je upraveno zvláštními předpisy.

– Stát pečuje o rozvoj organizací, vytváří příznivé podmínky pro jejich činnost a růst a dbá, aby se život v nich vyvíjel v souladu s Ústavou a se zásadami lidovědemokratického zřízení (§ 4 zákona 68/1951 Sb.). Právo státního orgánu rozpustit organizaci se vyvozovalo přímo z Ústavy (§ 24 Ústavy 9. května). (Podrobná úprava chybí.)

– Podle ustanovení § 2 zákona 126/1968 Sb. o některých přechodných opatřeních k upevnění veřejného pořádku, jež je dosud v platnosti, orgán státní správy zastaví činnost dobrovolné organizace na dobu nejvýše tří měsíců, popř. organizaci rozpustí, jestliže její činnost směřuje proti Ústavě ČSSR, proti samostatnosti a celistvosti státu, proti socialistické hospodářské soustavě, mírovému soužití mezi národy nebo proti důležitým zahraničněpolitickým zájmům státu; učiní tak též, jestliže organizace je jinak v rozporu se zákony nebo se stanovami, pokud nebude zjednána náprava ve stanovené lhůtě a nelze-li nápravy dosáhnout opatřeními podle jiných právních předpisů. Možnost soudního přezkoumání takového rozhodnutí byla zrušena zákonným opatřením předsednictva Federálního shromáždění č. 99/1969 Sb.

Tato právní úprava je dodnes aplikována.

Např. Ministerstvo vnitra ČSR rozhodlo dne 19. 7. 1984 (čj. VS/1 – 8022/84) podle § 2 odst. 1 zákona č. 126/1968 Sb. tak, že se zastavuje na dobu „tří měsíců činnost Svazu hudebníků se sídlem v Praze a působností na území ČSR, jehož stanovy byly schváleny rozhodnutím Ministerstva vnitra ČSR dne 16. 12. 1969 pod čj. VS/3-1397/69. Odkladný účinek odvolání se podle § 55 odst. 2 zákona

č. 71/1967 Sb. vylučuje. Ve stanovené tříměsíční lhůtě, tj. do 19. 10. 1984, je Svaz hudebníků povinen provést následující opatření:

– zabezpečit důslednou realizaci dříve přijatých opatření ÚV SH [Svazu hudebníků] včetně opatření revizních orgánů SH, týkajících se ukončení činnosti jazzových sekcí, komisí pro jazzovou hudbu apod.;

– zajistit řádnou majetkovou likvidaci všech zaniklých útvarů SH;

– zastavit s okamžitou platností jakoukoliv publikační a ediční činnost prováděnou všemi orgány i složkami SH;

– předložit návrh nového znění stanov SH v souladu s požadavky Ministerstva kultury ČSR;

– informovat všechny vedoucí souborů, u nichž SH, resp. jeho složky, plnil funkci zřizovatele, o zastavení činnosti SH s tím, že tyto soubory nemohou vystupovat na veřejných hudebních produkcích do doby, kdy funkci zřizovatele převezme se souhlasem příslušného ONV jiná společenská organizace;

– v termínu uloženém Výborem lidové kontroly ČSR provést opatření vyplývající z prověrky hospodaření v SH, pobočka Praha, a bývalé Jazzové sekce.

Veškerá činnost SH a jeho organizačních složek je zastavena. V případě nesplnění uložených opatření ve stanovené lhůtě rozpustí Ministerstvo vnitra Svaz hudebníků podle § 2 odst. 1 zákona č. 126/1968 Sb. “

Tento zásah směřuje v první řadě ke zrušení Jazzové sekce SH (člena Mezinárodní jazzové federace při Hudební radě UNESCO), která sdružovala zájemce o tento druh hudby: uplatňuje se zde patrně i tzv. princip duplicity (zájemci o jazz mohou být členy nově zřízené České jazzové společnosti, která je složkou České hudební společnosti). Svazu hudebníků nebylo po roce 1970 povoleno uskutečnit sjezd, tj. zasedání nejvyššího orgánu společenské organizace.

Ačkoli se Svaz hudebníků vynasnažil podmínkám vyhovět, byl Ministerstvem kultury ČSR k 22. 10. 1984 zrušen, a rovněž jeho odvolání a žádost o přezkoumání ke Generální prokuratuře bylo zamítnuto.

– Výkonné orgány státu v praxi aplikují teorii nepřipustné duplicity, podle níž lze odmítnout registraci nebo zakázat činnost organizace,

jestliže má podle jejich názoru předmět činnosti obdobný s předmětem činnosti jiné organizace.

- V praxi se projevuje tendence vytvářet z dobrovolných a společenských organizací svého druhu nucené svazky: určitá práva příslušející obecně občanům se jim totiž poskytují jen tehdy, jsou-li členy určité společenské organizace (nejde o faktické výhody, k jejichž dosažení se právě občané sdružují). Jako příklad lze uvést, že ZV ROH reprezentuje všechny pracující organizace, i když členy ROH nejsou, monopolní organizace tvůrčích pracovníků vydávají různá právně relevantní stanoviska (ve věcech daňových, bytových, autorských apod.), v určitých organizacích musí být organizování zájemci o myslivost, radioamatérskou činnost, kynologii apod. (jinak jim nelze poskytnout potřebná veřejnosprávní oprávnění), na členství v ROH je vázána možnost uzavřít pojištění odpovědnosti za škody způsobené při výkonu povolání (popř. jiné druhy pojištění na členství v jiných organizacích) atd.

12. Právo a možnost podílet se bez jakýchkoliv rozdílů uvedených v článku 2 Paktu o občanských a politických právech a bez neodůvodněných omezení na vedení veřejných věcí (článek 25 paktu)

Jde tu o realizaci zásad vyjádřených podrobně v československých ústavních předpisech, zejména v článku 2 a 3 Ústavy (veřejná moc patří pracujícímu lidu, zastupitelská soustava, odvození pravomocí ostatních orgánů státu od pravomocí zastupitelských sborů, volební právo) a ustanovení článku 1 a 2 ústavního zákona č. 143/1968 Sb. (zvláště princip socialistické demokracie).

Kromě této celkové problematiky k tomu srovnaj:

- Chybí právní úprava, jež by občanům zajišťovala úplnou informovanost o činnosti státu ve sféře politické i hospodářské (publikace podrobných státních rozpočtů a státních závěrečných účtů a dalších dokumentů vyjadřujících skutečný stav věcí atd.; právo na přístup k neveřejným podkladům a dokumentům atd.).

- Článek 25 paktu se vztahuje i na výkon správy v jednotlivých územních částech státu a navozuje potřebu rozpracování problematiky místní samosprávy (srovnej závěry semináře OSN konaného na téma „Účast občana v místní správě jako

nástroj pokroku v oblasti lidských práv“, Budapešť červen 1966).

13. Všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakékoli diskriminace (článek 26 Paktu o občanských a politických právech: podle článku 20 Ústavy mají všichni občané rovná práva a rovné povinnosti a mají jim být vytvářeny stejné možnosti a stejné příležitosti ve všech oborech života společnosti). Těž článek 2 odst. 2 Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

K tomu srovnaj:

- Podle citovaného článku má zákon zakázat jakoukoliv diskriminaci a zaručit všem osobám stejnou a účinnou ochranu proti diskriminaci z jakýchkoliv důvodů, např. podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného přesvědčení, národnostního nebo sociálního původu, majetku a rodu. Ústava ČSSR sice v článku 20 proklamuje absolutní rovnost občanů, v konkrétních zákonech však tato zásada nebývá výslovně vyjádřena, což může vést k tomu, že jednotlivá obecněji formulovaná ustanovení mohou být státními orgány interpretována diskriminujícím způsobem (formou diskriminace je i poskytování privilegií); totéž platí i pro práci organizací, zejména jakožto organizací zaměstnavatelských. Uvedená zásada musí proto nalézt svůj výraz již ve fázi legislativních prací.

14. Práva etnických, náboženských nebo jazykových menšin (článek 27 Paktu o občanských a politických právech)

K tomu srovnaj:

- Nebyly vydány prováděcí zákony předvídané ústavním zákonem č. 144/1968 Sb. o postavení národností v ČSSR, takže zásady ústavního zákona v podstatné míře ani nemohou být prakticky realizovány.

15. Právo na práci (článek 6 Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, článek 19/2 Ústavy)

K tomu srovnaj:

- Chybí právní úprava, která by každému zaručila právo na příležitost vydělávat si na živobytí

svou prací, kterou si svobodně vybere nebo přijme, a to bez jakékoliv diskriminace vzhledem k rase, barvě, pohlaví, jazyku, náboženství, politickému nebo jinému smýšlení, národnostnímu a sociálnímu původu, majetku, rodu nebo jinému postavení (článek 2 odst. 2 paktu). Postup upravený v ustanovení § 5 vládního nařízení č. 92/1968 Sb. (popř. v předpisech o sociálním zabezpečení) nepostačuje, protože občan nemá ani jinou právní možnost domáhat se rozhodnutí, že nebyl do zaměstnání přijat z diskriminujících důvodů. Skutečnost, že k takové nepřijatelné diskriminaci běžně dochází, potvrzují např. i novinové inzeráty, v nichž se oznamuje volné pracovní místo s tím, že uchazeč musí kromě kvalifikačních, věkových a jiných předpokladů splňovat i tzv. kádrové předpoklady, čímž se rozumí členství v KSČ (jindy se vyžaduje „politická angažovanost“ apod.), jakož i další požadavky politické povahy.

– Úprava rozvazování pracovního poměru ze strany organizací nevyhovuje, pokud je v rozporu s paktu o lidských právech a s Ústavou vykládána tak, že důvodem výpovědi atd. jsou i okolnosti, které nemají s výkonem práce žádnou věcnou souvislost.

– Chybí právní úprava, která by zajišťovala „stejnou příležitost pro všechny dosáhnout v zaměstnání povýšení na odpovídající vyšší stupeň, přičemž nebudou uplatňována jiná kritéria než délka zaměstnání a schopnosti“ (článek 7 písmeno c) Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech).

– Formulace článku 19 odst. 2 Ústavy o povinnosti pracovat by mohla být vykládána také tak, že je v rozporu se zákazem nucené práce podle článku 8 odst. 3 Paktu o občanských a politických právech.

16. Právo na stávku (čl. 8 odst. 1 písm. d) paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech)

K tomu srovnej:

– Právo na stávku má být podle paktu vykonáváno v souladu se zákony státu. Zákon o právu na stávku a jeho realizaci však dosud vydán nebyl.

– Některá ustanovení právních předpisů, např. Zákoníku práce (o pracovní kázní) a předpisů trestních (§ 8 zák. č. 150/1969 Sb. o přečinech

aj.) mohou vyvolávat dojem, že stávka je právním deliktem; nejsou vyřešeny související otázky pracovněprávní, v oboru sociálního zabezpečení atd., také však v oboru náhrady škody (§ 175 odst. 3 Zákoníku práce). Třeba dodat, že již na VII. zasedání generální rady Světové odborové federace, konaném v prosinci 1954 ve Varšavě, byla jednomyslně přijata Charta odborových práv, podle níž je právo na stávku základním právem pracujících a organizování stávky, účast na stávce atd., nesmí být důvodem jakýchkoli represivních opatření.

17. Právo na vzdělání (čl. 13 paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, též čl. 24 Ústavy)

K tomu srovnej:

– Výběr studentů prováděný v rámci přijímacího řízení na střední, vysoké a jiné školy podle platných předpisů omezuje realizaci obecně zaručeného práva na vzdělání jen na osoby ke studiu přijaté; mimo to ani neposkytuje záruku, že nebude docházet k diskriminaci (poskytování výhod) v rozporu s čl. 2 odst. 2 paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Studium na středních a vysokých školách není otevřeno všem, kteří o ně projevují zájem, nýbrž je podmíněno kladným rozhodnutím příslušného státního orgánu v přijímacím řízení. Přitom se v právních předpisech uvádí, že uchazeči mají být přijímáni nejenom podle svých schopností, vědomostí, zájmů a zdravotního stavu, ale i v souladu s potřebami socialistické společnosti (srovnej např. § 1 vyhlášky ministra školství ČSR č. 95/1984 Sb. o přijímání ke studiu na středních školách); tyto potřeby společnosti však ve své konkrétní podobě nejsou známy, což v praxi umožňuje libovolné rozhodování, zvláště když veřejná kontrola přijímacího řízení není dovolena.

18. Svoboda vědeckého výzkumu a tvůrčí činnosti (čl. 15 odst. 3 paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech)

K tomu srovnej:

– Formulace čl. 16 odst. 1 Ústavy, že „veškerá kulturní politika v Československu, rozvoj vzdělání, výchova a vyučování jsou vedeny v duchu vědeckého světového názoru, marxismu-leninismu“, by mohla vyvolávat dojem, že toto ustanovení je

v rozporu se závazkem podle čl. 15 odst. 3 paktu a se svobodami a právy zaručenými paktem o občanských a politických právech.

– Protože vědecký výzkum se uskutečňuje především v rámci vysokých škol a Akademie věd, třeba uvážit, zda požadavkům svobody vědeckého výzkumu odpovídají právní úpravy prohlubující vliv státních orgánů na činnost vědeckých institucí (srovnej zejména zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění č. 26/1970 Sb. a zákon č. 91/1977 Sb., kterými se mění a doplňuje zákon č. 54/1963 Sb. o Československé akademii věd; zákon č. 39/1980 Sb. o vysokých školách). S tím pak souvisí i celková problematika vzniku a zániku pracovního poměru vědeckých a vědeckopedagogických pracovníků atd., problematika publikace vědeckých děl apod.

Svoboda vědeckého výzkumu nemůže být respektována především proto, že stanovením koncepcí vědecké činnosti je pověřen ministr školství, přičemž za vypracování návrhu plánu rozvoje vždy odpovídá rektor vysoké školy (viz § 21 odst. 2 písmeno b) a § 23 odst. 2 písmeno g) zákona 39/1980 o vysokých školách).

Obdobně je tomu i v tvůrčí oblasti (postavení a působnost tvůrčích svazů, kulturních fondů a různých orgánů a organizací působících v této oblasti, realizace autorských práv atd.).

19. Československá republika se sice při hlasování o Všeobecné deklaraci lidských práv ve Valném shromáždění OSN v roce 1948 zdržela hlasování, oba pakty se však na Deklaraci výslovně odvolávají, takže lze mít ve světle soudobého mezinárodního práva za to, že i ČSSR je vázána ustanovením článku 15 Deklarace, podle něhož „každý má právo na státní příslušnost, nikdo nesmí být svévolně zbaven své státní příslušnosti ani práva státní příslušnost změnit“

V tomto světle by bylo třeba posoudit nyní velmi nejasnou a složitou úpravu státního občanství, zejména též pokud jde o oprávnění státních orgánů rozhodovat o odejmutí státního občanství (měla by být dána možnost pouze zániku státního občanství na základě skutečností přesně v zákoně stanovených, a to tak, aby nevznikal stav bezdomovectví a aby i jinak toto opatření odpovídalo pravidlům mezinárodního práva).

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Dokument vznikl u příležitosti konference expertů pro otázky lidských práv organizované v rámci KBSE a zahájené 7. května 1985 v Ottawě.
- 2 Srv. D267 (30.12.1983).
- 3 Usnesení vlády ČSSR a předsednictva ÚV KSČ bylo publikováno ve výtahu v Rudém právu 23.9.1983 a v plném znění v časopise Nová doba, 1983, č. 41.
- 4 Srv. též D42 (8.2.1978).
- 5 Srv. D277 (6.4.1984).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 8 (1985), č. 4, s. 3–14.

1985, 25. březen, Praha. – Blahopřejný dopis k 80. narozeninám literárního vědce a spisovatele Václava Černého. (Dokument č. 8/85)

Dne 26. března 1985 se dožívá svých 80. narozenin profesor dr. Václav Černý, český literární vědec a spisovatel. V první republice se u F. X. Šaldy habilitoval jako docent románských literatur na filozofické fakultě Karlovy univerzity, po válce se na univerzitě stává profesorem srovnávací a obecné literatury. Za války se Václav Černý zúčastnil protinacistického odboje, byl vězněn a za odboj vyznamenán. Byl členem České národní rady. Před válkou a ještě první roky po ní založil a redigoval jeden z dominujících časopisů české kultury *Kritický měsíčník*. Prof. Václav Černý je autorem řady vědeckých studií z oboru literatury a filozofie a rozlehlého díla *Paměti*, zahrnujícího čtyři desetiletí vývoje současných českých dějin a myšlení. Jeho vědecká díla dosáhla zahraničního věhlasu a prof. Černý je čestným doktorem francouzských univerzit. Na počátku padesátých let byl Václav Černý vězněn a po propuštění z vazby byl vtačen do ústraní. *Kritický měsíčník* byl zastaven, prof. Černý musel odejít z univerzity a byl též zbaven členství v organizaci spisovatelů. Navzdory těžkým omezením kladeným jeho vědecké práci a kulturnímu vlivu učinil v šedesátých letech významný objev Calderonových dramát, za což jej Královská španělská akademie odměnila čestným členstvím. Prof. Václav Černý je jedním z prvních signatářů Charty 77 a je jejím aktivním činitelem. Jménem signatářů Charty 77 posíláme prof. Václavu Černému pozdravný dopis tohoto znění:

Drahý pane profesore,
ze srdce Vám blahopřejeme k 80. narozeninám a cítíme radost, že s Vámi můžeme oslavit tak vzácné životní jubileum.

Jsme všichni v Chartě 77, a byť by se naše názory i třeba rozcházel, Vašimi obdivovateli a pro mnohé z nás by bylo ctí považovat se za Vaše žáky, třebaže jste poslední desetiletí a až na krátkou výjimku ani v desetiletích předchozích žádnou katedru k dispozici neměl. Síla myšlenek nemusí být podepřena silou moci, aby mohla působit. Jste pro nás příkladem hrdého češství, hluboké

vzdělanosti, světového rozhledu a neutuchajícího tíhnutí ke svobodě. Vaše díla jsou inspirující nejen myšlenkově, ale i jejich čeština je nevidaně propracovaná, rozvinutá do hloubky a krásna, pravý náš rodný jazyk, na nějž díky Vašim knihám nemůžeme zapomenout a o něj nedbat. Vaše díla z poslední doby, esej *O povaze naší kultury*, o Masarykově dědictví, *Knížka o Babičce* a zejména Vaše *Paměti*, patří k tomu nejvzácnějšímu, co dnešní česká literatura má, a těší se zejména zájmu mladých lidí.

Váš život, drahý pane profesore, v nás vzbuzuje naději. Můžete si věru stěžovat na nepřizeň moci, a to jak v letech nacistické okupace, tak po roce 1948 i v letech sedmdesátých, moci, která Vás vyloučila z veřejného působení. A přece Váš vliv nezaniká, spíš naopak: S čím větší „prokletostí“, již Vás stihá oficialita, promlouváte, tím je Váš hlas slyšitelnější všude tam, kde chtějí slyšet pravdu a pídí se po ní. Ta Vaše neúnavná vůle uchovat si vše, co tvoří evropskou kulturu, nám vdechuje víru, že nikdo nežije nadarmo, kdo se sám svého života nevzdá. Vaše činnost a Váš vliv nevystí do prázdna, jak by si to přáli nepřátelé pravdy. Kultura trvá v kontinuitě generací a myšlenek a Vy jste též jedním z významných mostů, které spojují národní minulost s přítomností. My, kteří se nehodláme vzdát Vašeho dědictví, a majíce Vás za příklad, doufáme, že nic z toho, čemu jsme se od Vás naučili, neupadne v zapomenutí.

Máme Vás, pane profesore, rádi, ctíme Vás a jsme hrdí na to, že patříte ke společenství Charty 77, jejíž prohlášení jste také signoval a o jejíž práci jste se nepřestával zajímat. Zvláště bychom chtěli zdůraznit, že jste se přimkl k Chartě a charvistům, když její představitele postihlo největší pronásledování. Váš příklad, vážený pane profesore, řadě z nás umožnil dobře se orientovat ve složité situaci společenské i lidské a spolu s jinými významnými osobnostmi byl jste pokaždé mezi prvními, kteří se nahlas, článkem nebo podpisem pod protest, zastali pronásledovaných.

Děkujeme Vám jménem signatářů Charty 77 za všechno velké a dobré, co jste učinil pro českou kulturu, pro český národ a jeho sebevědomé povědomí, pro sepětí české kultury s kulturou celoevropskou a pro náš jazyk; děkujeme Vám, že jste nám dal příklad svým životem a svou

hlubokou vzdělaností, děkujeme Vám za všechno, čím se mohla obohatit naše znalost, naše mravnost i naše láska k národu, z něhož pocházíme. Doufáme, že i činnost Charty 77, její svobodomyšlné poslání a vůle k pravdě bude jednou hodnocena s vděčností, jakou cítíme my k Vám. A jestli tomu tak bude, vážený pane profesore, bude to i Vaší zásluhou.

Přejeme Vám, abyste byl zdravý a abyste se těšil z vlivu a významu, který Váš život a Vaše dílo pro nás mají.

Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77 (ARCHIV I. MEDKA). – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 8 (1985), č. 4, s. 17–18 • *Nový domov*, roč. 36 (1985), č. 7 • Gratulace chartistů in: *Listy*, roč. 15 (1985), č. 4, s. 57.

KOMENTÁŘE: *Setkání. Panu profesorovi Václavu Černému k 80. narozeninám*. Praha 1985, samizdat. (Z obsahu: Hájek, J.–Kadlec, V.: O potřebě dialogu mezi politikou a etikou v politice, 10 s, otištěno též in *Listy*, roč. 15 (1985), č. 4, s. 58–59 • Ruml, Jiří: Proti legendám a mýtům – reportáž o reportáži, 24 s., též in: *Ze zásvuky i z bloku*, 1985, č. 5, 11 s. • Pechar, J.: Několik slov o Aloisu Jiráskovi, 9 s. • Zedník, V.: Text, který se čte sám, 19 s.) 80. narozeninám prof. Černého je věnováno březnové číslo *Obsahu* (březen 1985) s následujícími texty: Krasobraní z dračí setby V. Černému, 14 s. • Jungmann, M.: Nad dračí setbou V. Černého, 9 s. • Machonin, S.: Co jsme si o té knížce mysleli cestou do Bystřé, 4 s.

1985, 26. duben, Praha – Prohlášení zaslané prezidentu republiky G. Husákovi a předsedovi vlády L. Štrougalovi k 40. výročí ukončení druhé světové války, bilancující československý poválečný vývoj s návrhy k ozdravení poměrů. (Dokument č. 9/85)

[...]¹

Před čtyřiceti lety skončila nejkrvavější válka světových dějin. Lidé, kteří statečně nasadili své životy v boji proti nacismu, věřili, že jeho porážkou bude Evropa osvobozena od cynického pošlapávání občanských a lidských práv. Národy si od míru slibovaly obnovení suverenity, usku-tečnění ideálů svobody, demokracie a sociální spravedlnosti.

Oficiální oslavy osvobození Československa se odbývají především vypočítávaním, čeho se za čtyřicet let dosáhlo, my bychom ale trochu střízlivěji chtěli obrátit pozornost k některým problémům, které velice naléhavě pociťuje valná většina našich občanů.

Pravda je, že se za posledních čtyřicet let pronikavě změnila struktura československé společnosti, postavilo se dost nových podniků a zařízení, vybudovala se celá města, vyrovnal se styl života městských a venkovských lidí, zemědělství vyrábí produktivněji, vzdělání i léčebná péče jsou hrazeny ze společných fondů, je postaráno o lidi staré, nemocné i o matky s malými dětmi, byla vymýčena nejhorší bída. To vše je výsledkem práce lidí, kteří se poctivě snažili a snaží přispět k rozvoji společnosti přes všechny překážky, s kterými se setkávají.

Takto formulovaná by to však nebyla pravda celá. Podobných a i daleko lepších výsledků dosáhly i jiné evropské země a nadto každý z oněch vyjmenovaných v sobě obsahuje řadu problémů, které ho znehodnocují. A co zejména musíme připomenout – do tohoto vývoje zasáhlo několik vln násilí a pronásledování, kdy byly z veřejného působení vyřazeny celé společenské skupiny a celé generace vzdělanců, kdy mnozí na mocenské boje doplatili životy nebo mnohaletým žalářováním či ztrátou existence, a kdy dost našich občanů uprchlo před perzekucí do ciziny. Když nyní po čtyřiceti letech vážíme, čeho jsme ve srovnání s dobou první republiky nebo se současnými

vyspělými evropskými zeměmi pod heslem socialistických ideálů dosáhli a co za to naše společnost v násilných zásazích zaplatila, musíme říci, že dnešní výsledky ony minulé krutosti nejen neospravedlňují, ale že naopak vliv neodčiněných krutostí doposud neblaze zasahuje do celého našeho života. Když se rozhlédneme po našich zemích, rozpoznáváme na každém kroku, v každé oblasti veřejného působení nejrůznější krizové jevy a deformace, které nám velice ztěžují život. S vděčností přijímáme skutečnost, že posledních čtyřicet let žila Evropa v míru, současně ale musíme konstatovat, že právě v těchto mírových letech lidé u nás spíše ztráceli a dosud ztrácejí povědomí, že místo, kde se narodili, kde pracují, vychovávají děti a kde se od nich vyžadují povinnosti, je jejich nezczizitelným domovem. Domov znamená bezpečí, prosperitu, jistotu a vřelost vztahů, tedy pocity, které se z naší společnosti stále více vytrácejí. Pocit bezpečí ochromují rakety, které se proti vůli většiny obyvatel umísťují na našem území; hospodářské prosperitě brání nesmyslná byrokratizace řízení ekonomiky; jistotu svého postavení nebo budoucnosti svých dětí tu nemá téměř nikdo, snad ani ne všichni ti, kteří nám vládou. Vřelost vztahů lze nalézt v rodinách nebo v neoficiálních společenstvích, ale z veřejnosti mizí slušnost, lidé jsou na sebe zlí, vládne tu přetvářka a donucování, strach a bezmoc. Nejvýmluvnějším projevem pocitu bezdomoví je nekončící útěk hlavně mladých lidí z republiky.

Dokonce už ani oficiální kritika nezakrývá, že společnost je proniknuta korupcí, uplácením, zneužíváním postavení, nekvalitní prací, šizením, rozkrádáním, lhotejností k půdě, která nás živí, lhotejností ke svěřeným hodnotám a plýtvání jimi, plýtvání i lidskou prací. Úřady se tyto rozsáhlé nešvary snaží odstranit trestními postihy, ony ale z života nemizí, neboť vypořádat se s nimi může jen společnost jako celek, přirozená iniciativa lidí. Ta ale v mechanismech řídicích naší společnost nefunguje, pokud se za ni nevydávají uměle vytvářené papírové „iniciativy“ spisované funkcionáři a posílané nadřízeným orgánům jako hlášení. Dobrá vůle, podnikavost a tvořivost nevzniknou a nebudou k dobru nás všech působit, dokud lidé nebudou cítit, že se jim věří, že se s nimi počítá, že mají společenskou

důvěru a prostor. K tomu, aby se cítili být hospodáři a občany, aby cítili odpovědnost za společenské poměry, by se muselo v Československu změnit společenské klima. Dnešní formálnost, donucování a poručníkování shora důvěru nevnukají. Změna společenského klimatu neznamená narušení společenského systému, ale mohla by vládnoucí společenský systém zproduktivnit, zregenerovat, zdynamičtit, zpružnit. Lidem by se zde mohlo volněji žít. Základem společenského klimatu je možnost uplatnění a přitom právě v kádrových otázkách politika povětšinou sleduje spíše mocenské zájmy vládnoucí vrstvy funkcionářů nežli skutečné zájmy společnosti.

Je prosazenou praxí, že všude, v hospodářství, ve vědě, v kultuře, ve školství, ve zdravotnictví, v zemědělství, na všech vedoucích funkcích mají přednost lidé takzvané angažovaní, to znamená ti, kdo jsou členy komunistické strany nebo i svazu mládeže, a to i kdyby ti druzí, ve straně neorganizovaní, byli schopnější a pro funkce způsobilější. Od určité výše pak, až na zanedbatelné výjimky, nemá prostě nečlen strany jakoukoli naději na zařazení do hospodářské, správní nebo jiné funkce. Je taky známo, že existuje dvojitý výklad trestních postihů, jeden pro funkcionáře chráněné mocenskou imunitou a druhý pro takzvané obyčejné lidi. A stejně tak existují dvě míry v odměňování, v platech a honorářích, dokonce i v přídavicích na zdražování, dvojitý je zásobování i zdravotnictví. Ve společnosti se rozšířily a zabydlely diskriminace, výsady a nespravedlnost. To má za následek, že nadutost a odtrženost elitářských skupin stoupá a takzvaní obyčejní lidé se stahují do soukromí a rezignují na věci obce. Tato společenská situace není jedinou příčinou našich obtíží, ale její řešení by změnilo k dobrému společenské klima.

Navrhujeme proto opatření, která nejsou nikterak převratná, ale která by přispěla k vzrůstu důvěry i sebedůvěry lidí a prospěla by ozdravení poměrů.

1. Navrhujeme cílevědomě postupovat tak, aby byla zrušena kádrová omezení při přijímání a postupu v zaměstnání a aby byl možný přínos lidí posuzován podle jejich vzdělání, schopností a pracovitosti.

2. Navrhujeme, aby těm, kteří byli v minulých politických čistkách vyřazeni z míst a povolání,

byla umožněna práce odpovídající jejich schopnostem a vzdělání. Jde většinou o lidi vysoce kvalifikované, schopné a poctivé, které jen mocenské sobectví drží stranou veřejného působení. Nejsme tak bohatí, abychom si mohli dovolit přepych politické msty.

3. V duchu naší Ústavy navrhujeme v zájmu mravního ozdravení a zlepšení zejména výchovy dětí a mládeže nebránit vlivu křesťanských a jiných humanistických idejí, které by čelily od duchovního naší společnosti, mravní vyprázdněnosti a zcyničtění. Současně doporučujeme zrušit zákazy zveřejňování dosud jen neoficiálně tvořených literárních a jiných uměleckých a vědeckých děl, která spolu s hodnotnými díly oficiálními tvoří jedinou národní kulturu. Dále navrhujeme rozšířením ediční činnosti, ale též vybavením knihoven a zpřístupněním jejich sbírek umožnit všem poznávat celé duchovní dědictví kultury světové.

4. Navrhujeme, aby byla nad výkonem moci zaručena veřejná kontrola, a to zejména obnovením působení veřejného mínění.

5. A jako projev lidskosti navrhujeme, aby byla ke čtyřicátému výročí ukončení války vyhlášena všeobecná amnestie.

*Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77²*

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIŠ
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Razítko: Úřad předsednictva vlády, došlo 4.5.1985, čj. 9941. Ozn. FMV 9930/85-935 1/1.
- 2 *Mluvčí Charty 77 E. Kantůrková, P. Šustrová a J. Dienstbier položili květiny u mostu Barikádníků v Praze, k památníkům amerických vojáků ve Lnářích a sovětských vojáků ve Slivici, kde 11. května skončily na čs. území boje druhé světové války.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 8 (1985), č. 6, s. 2–3 • *Listy*, roč. 15 (1985), č. 4, s. 5–6 • *České slovo*, č. 5 (květen 1985) • *Národní politika*, č. 6 (1985) • *Charta 77*, 1977–1989, s. 270–273.

KOMENTÁŘE: Dalimil: O minulosti. *Listy*, roč. 15 (1985), č. 4, s. 7 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok č. 96, 10.5.1985.

K dnešnímu dni se k Prohlášení Charty 77 ze dne 1.1.1977 připojilo dalších 28 občanů, kteří souhlasí se zveřejněním svých jmen.

Irena Bednářová, invalidní důchodkyně; Jaroslava Benešová, dělnice; Václav Blabolil, dělník; Stanislav Devátý, technik; Miroslav Fasura, dělník; ing. Vladimír Hajný, zemědělský technik; Pavel Hlavoněk, elektrotechnik; Heřman Chromý, úředník; Pavel Jaroš, dělník; Pavel Jeřábek, dělník; Pavel Kačírek; Vladislav Kolínek, fotograf; Miloš Kraus; Dalibor Kuch, dělník; Zdeněk Kulík, dělník; Pavel Kvíčala; Vladimír Man, elektromontér; Lenka Marečková, dozorčí stanice; Josef Mlejnek, strojník; Ondřej Pospíchal, dělník; Zdeněk Pumpr, divadelní zaměstnanec; Karel Rypl, dělník; Bohumil Sláma; Zdeněk Šmerda, dělník; Josef Veselý, ekonom; Stanislav Vlček, hlídač; Jiřina Zemanová, dělnice.

*Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 8 (1985), Č. 7, S. 1.

1985, 22. květen, Praha. – **Dopis Ministerstvu práce a sociálních věcí a Mezinárodní organizaci práce o porušování práv čs. občanů v zaměstnání a rozbor usnesení ÚV KSČ o kádrové a personální práci.**
(Dokument č. 11/85)

Diskriminace v zaměstnání

Mezinárodní organizace práce projednává od roku 1977 (na základě stížnosti Mezinárodní konfederace svobodných odborů) porušování úmluvy č. 111 o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání vůči signatářům Prohlášení Charty 77 a proti občanům, kteří s nimi vyslovili sympatie.¹ Mnozí z těchto signatářů byli nezákonně propuštěni z práce. Rozhodnutí soudů, které se zabývaly těmito pracovními spory, většinou tento diskriminační postup legalizovala. V průběhu let se projednáváná tematika rozšířila a zahrnuje celkové porušování práv československých občanů v zaměstnání a povolání.

Touto problematikou se opět kriticky zabývala i komise konference pro aplikaci úmluv a doporučení. V této souvislosti byl také široce posuzován dosah, který má pro jejich uplatňování – či lépe řečeno porušování – stále platné usnesení předsednictva ÚV KSČ ze 6. 11. 1970 ke kádrové a personální práci.²

Českoslovenští zástupci vždy zdůrazňovali, že Československo se úmluvami řídí, že jednotlivé případy jejich porušení byly napraveny, že zákonná úprava a aplikační praxe zaručují jejich dodržování, že zmíněné usnesení se projednávané problematiky přímo netýká a nemůže tedy být projednáváno na půdě Mezinárodní organizace práce.

Charta 77 je přesvědčena, že tomu tak není. Téměř každoročně poukazuje ve svých dokumentech na konkrétní případy porušování úmluvy o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání ze strany československých zaměstnavatelských organizací; na praxi soudů, která toto porušování svými rozsudky v pracovněprávních sporech umožňují, když potvrzují oprávněnost propouštění pro odlišné politické a náboženské přesvědčení, na nedostatky v právní úpravě pracovního práva, zejména na nedostatečné formulace některých ustanovení Zákoníku práce i na postup nejvyšších soudů čs. federace a národních

republik, které svými výklady jen prohlubují vady právní úpravy a tak umožňují postup, který je v rozporu se závazky přijatými Československem při přistoupení k úmluvě č. 111.³

Domníváme se, že tato praxe je důsledkem základních politicko-ideologických východisek při úpravě pracovněprávních vztahů. Ta ovlivňují jednak formulaci základních ustanovení československého pracovního práva, jednak jejich naplnění. Především zde jde o způsob realizace tzv. vedoucí úlohy Komunistické strany Československa, o čemž svědčí i zmíněné usnesení z 6. 11. 1970 o personální práci. Z toho plynou i důsledky pro dodržování požadavků úmluvy č. 111 o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání. V příloze předkládáme rozbor tohoto usnesení, který vypracovala skupina odborníků.

Rozbor některých problémů úpravy pracovněprávních vztahů a jejího uplatňování ukazuje, že je hluboký rozpor mezi úmluvou č. 111 a čs. praxí. Diskriminace občanů, kteří zastávají odlišné politické názory a občanské postoje a zejména politika tzv. kádrového stropu, která se dotýká milionů československých občanů, je nejen porušováním závazků, které na sebe Československo převzalo přistoupením k úmluvě č. 111. Je něčím horším. Ochuzuje naši zemi o možný přínos těchto občanů jejímu rozvoji, a to nejen v ekonomické oblasti, ale i ve vědě, kultuře, školství, zdravotnictví a v mnoha dalších oblastech. To se projevuje ve stále se prohlubujícím zaostávání Československa za hospodářsky nejvyspělejšími zeměmi, v nízké výkonnosti ekonomiky a zpožděném technickém rozvoji, v nedostatečném využití vědy, v omezování kultury, v opožďování

1 Viz např. znění § 46 odst. 1, písm. e) Zákoníku práce o kvalifikačních požadavcích kladených na pracovníka, § 53 odst. 1, písm. c) ZP o okamžitém zrušení pracovního poměru, jichž se využívá v případech, kdy je v zájmu politických mocenských orgánů zrušit pracovní poměr s těmi občany, kteří zastávají nebo projevují odlišné politické názory či občanské postoje; dále viz např. Závěry ze semináře uspořádaného nejvyššími soudy 19. 6. 1975, publikované pod č. 51/1975 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek ve věcech občanskoprávních; zpráva o zhodnocení poznatků soudů při uplatňování zákona č. 20/1975 Sb. v otázkách skončení pracovního poměru, projednávaná a schválená občanskoprávním kolegiem Nejvyššího soudu ČSSR dne 24. 3. 1978 a publikovaná pod č. 15/1978 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek ve věcech občanskoprávních; rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 16. 12. 1976 publikovaný pod č. 38/1979 citované Sbírkou.

školství a zdravotnictví za požadavky a potřebami občanů. Charta 77 je přesvědčena, že překonání tohoto stavu by bylo ku prospěchu a v zájmu celé naší země. Proto by nejvyšší československé orgány a instituce měly zveřejnit svoji politiku v této oblasti.

Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77

Příloha

Komunistická strana Československa (KSČ) uskutečňuje svoji politiku a uplatňuje svoje zájmy nejenom prostřednictvím rozsáhlé sítě svých orgánů ve všech územních celcích, hospodářských i jiných organizacích atd., ale zejména i prostřednictvím svých členů zařazených do důležitějších funkcí ve státním aparátě, v hospodářských organizacích atd. Proto klade tak velký důraz na tzv. kádrovou práci, jejímž základním úkolem je zajistit, aby vedoucí nebo i jiné důležitější funkce všude zastávali výlučně jen členové komunistické strany anebo v krajním případě alespoň takoví občané, kteří projevují dostatečně hlubokou oddanost komunistické straně a politice jejích ústředních orgánů.

V letošním roce uplyne 15 let od schválení dosud plně platného a v praxi stále uplatňovaného usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 6. 11. 1970 ke kádrové a personální práci, jež bylo později potvrzeno XIV. sjezdem KSČ (srv. knižní vydání tohoto usnesení v nakladatelství Svoboda, Praha 1974). Toto usnesení není aktem státního orgánu a přirozeně tedy nemá povahu zákona nebo jiného právního předpisu, ve skutečnosti však má – stejně jako jiná usnesení stranických orgánů – před zákony a jinými právními předpisy přednost, protože prvořadou povinností vedoucích i jiných pracovníků zaměstnavatelských organizací, státního aparátu i soudců je uplatňovat politiku komunistické strany. Jakýmisi „prováděcím předpisem“ k tomuto usnesení je pak publikace kolektivu autorů z katedry teorie a praxe výstavby strany Vysoké školy politické ÚV KSČ nazvaná *Aktuální otázky kádrové politiky a kádrové práce* (1974).

V citovaném usnesení se uvádí, že kádrová práce je nedílnou součástí každé řídicí práce. Jejím obsahem je výběr, organizování přípravy

a výchovy lidí pro vedoucí a jiné důležité funkce, jejich rozmísťování podle politických i odborných předpokladů, osobních a morálních vlastností, pravidelné vyhodnocování jejich práce, každodenní péče o kádry a vedení nezbytné dokumentace o jejich vývoji.

Vymezuje se zde i obsah pojmu „kvalifikace“: kvalifikaci podle citovaného usnesení tvoří politická vyspělost, třídní uvědomělost, požadovaný stupeň teoretických znalostí a vědomostí, životních a zejména pracovních zkušeností, dovedností a návyků, všeobecného rozhledu a intelektu, morálních vlastností a osobních schopností; její významnou součástí jsou politické postoje, věrnost socialismu, marxisticko-leninské politice Komunistické strany Československa a socialistického státu, přátelství k Sovětskému svazu. Podle textu i podle praxe je tedy *prvořadým kritériem* pro posouzení pracovníka politický názor, který projevuje, a stupeň angažovanosti, tedy intenzita, s níž tento politický názor prosazuje, přičemž musí jít vždy o názor, který je v souladu s aktuálními stanovisky ústředních orgánů – jakýkoliv jiný politický názor není v souladu s požadavkem politické uvědomělosti, třídní vyspělosti atp.

Tato tzv. kádrová politika je zajišťována zejména prostřednictvím dvou základních nástrojů: kádrových pořádků a kádrových a personálních útvarů ve všech organizacích a institucích.

*Kádrové pořádky*³ jsou podle citovaného usnesení základním předpokladem k vytvoření cílevědomého systému kádrové práce a jejich uplatňování je projevem vedoucí úlohy komunistické strany a tzv. demokratického centralismu. Vymezují práva a povinnosti jednotlivých stranických orgánů, plén, předsednictev a funkcionářů ve státní a hospodářské správě atd. Zpravidla mají zahrnovat rozhodující funkce v aparátě strany, v ostatních oblastech státního, hospodářského, společenského a kulturního života. Kádrový pořádek je závazný pro vedoucí pracovníky ve všech oblastech společenského života. Do funkcí zařazených v kádrovém pořádku mohou být pracovníci povoláni nebo z nich odvoláni teprve po schválení příslušným stranickým orgánem; přitom není rozhodující, zda jde o členy KSČ, příslušníky jiné politické strany anebo o tzv. bezpartijní občany. V souvislosti s tím všechny stranické orgány vypracovávají i dlouhodobé kádrové

programy (plánem se stanoví např. i procento členů KSČ z celkového počtu pracovníků organizací a institucí).

Svůj kádrový pořádek vypracovávají vždy vyšší stranické orgány – Ústředním výborem KSČ počínaje přes krajské a okresní výbory až po celozávodní výbory KSČ. Pouze základní stranické organizace v hospodářských organizacích kádrový pořádek nevypracovávají. Stanovy KSČ (článek 68/h) jim však ukládají „cílevědomě se starat o přípravu lidí, o správný výběr, výchovu a rozmístování kádrů“ atd. Stranické orgány a organizace ve výrobě, dopravě a obchodu mají právo se vyjadřovat k jmenování hospodářských vedoucích v okruhu své působnosti (článek 70 stanov). V citované publikaci se na str. 52 k tomu uvádí, že do seznamu funkcí, k jejichž obsazení se stranický orgán nebo organizace vyjadřuje, nemají být zařazováni pracovníci vnitřních útvarů, jako např. účetní, ale ani dělníci nebo zřízenci, jak se v mnoha stranických organizacích děje.

*Útvary pro kádrovou a personální práci*⁴ jsou sice podřízeny přímo vedoucímu (řediteli apod.) organizace či instituce, podle citovaného usnesení však stranické orgány mají těmto orgánům věnovat soustavnou metodickou pomoc a kontrolovat jejich prostřednictvím, jak jsou dodržovány zásady kádrové práce stanovené komunistickou stranou. Rovněž základní organizace strany mají za úkol sledovat práci těchto útvarů, hodnotit, jak je vedoucí organizace vede atd. V těchto útvarech mohou pracovat jen „třídně uvědomělí, politicky vyspělí, morálně pevní, spolehliví a odborně schopní pracovníci s životními zkušenostmi, kteří k socialismu prokazují politickou angažovaností a společenskou aktivitou“ (citovaná publikace, str. 83).

V Československu mohou občané vykonávat výdělečnou činnost prakticky jen jako pracovníci státních a společenských organizací nebo členové družstev. Výjimka se poskytuje především umělcům v některých oborech (spisovatelé, výtvarníci, výkonní umělci apod.); ostatek je zcela zanedbatelný, i když od roku 1983 byla možnost soukromého provádění některých řemeslnických prací apod. právně poněkud rozšířena. Zásadní význam má tedy pro občany otázka přístupu k zaměstnání, tj. zejména možnosti uzavření pracovního poměru s některou organizací.

Zákoník práce (zákon č. 65/1965 Sb. v platném znění) sice všem občanům zaručuje právo na práci, současně však uvádí, že jejich přední povinností a současně předním právem i věcí cti je „práce ve prospěch společnosti a podle jejích potřeb“ (článek I). Nijak tedy občanům nezaručuje pracovní uplatnění i v souladu s jejich vlastními zájmy a potřebami, což je velmi citelně postihuje tím více, čím mají vyšší odbornou kvalifikaci, užší specializaci apod.

Zatímco úmluva chápe „kvalifikaci pro určité povolání“ tak, že do ní určité náboženství, určitý politický názor atp. *nepatří*, v soudobém Československu se uplatňuje – jak bylo výše uvedeno – výklad zcela opačný.

Požadavek, aby uchazeč o zaměstnání splňoval tzv. kádrové předpoklady, se velmi často zcela bezostyšně uvádí i přímo v inzerátech publikovaných v denním tisku. Uvedeme několik namátkově vybraných příkladů:

– Kožedělný podnik hl. m. Prahy přijme do podnikové kontroly referenta v TTK 10 – kádrové předpoklady (deník *Svobodné slovo*, 9.3.1985, str. 6);

– „Praxi a kádrové předpoklady“ požaduje stavební organizace se sídlem v Praze pro vedoucího mzdové účtárny, mzdové a výrobní účetní, plánovače, ekonomy, vedoucího zásobování, vedoucího subdodávek, cenové referenty, strojního technika, mistry, stavbyvedoucí atd. (tamtéž);

– Ředitelství Krušnohorského divadla v Tepličkách vypisuje konkurz na funkci dirigenta v žánru operety, muzikálu a hudební komedie a požaduje „kádrové a kvalifikační předpoklady“ (deník *Mladá fronta*, 9.3.1985, str. 14);

– národní podnik Léčiva v Praze 10 přijme pracovníka do vyšší hospodářské funkce, požaduje vysokoškolské vzdělání ekonomické, praxi a kádrové předpoklady (deník *Lidová demokracie*, 8.3.1985, str. 14);

– Vývojová a provozní základna výzkumných ústavů v Praze přijme vedoucího pracovníka vývoje a vedoucího odboru výstavby, požaduje vysokoškolské vzdělání a dále splnění těchto předpokladů: „řídící a organizační schopnosti, kádrové předpoklady“ (tamtéž).

Z těchto příkladů je zřejmé, že „kádrové předpoklady“ jsou považovány za něco, co stojí vedle vlastní kvalifikace: lidé, kteří by se chtěli o nabízené místo ucházet, jsou předem upozorňováni,

že nemají šanci na přijetí, nejsou-li členy komunistické strany nebo (v nejpříznivějším případě) nejsou-li schopni alespoň prokázat, že aktivně prosazují aktuální politiku ústředních orgánů KSČ a projevují tak konformní politický názor (u mladých lidí např. členství a funkce v Socialistickém svazu mládeže, který je monopolní a komunistickou stranou řízenou organizací sdružující mládež). V mnoha jiných případech však takové preventivní upozornění chybí a uchazeč o zaměstnání je prostě odmítnut (není s ním uzavřena pracovní smlouva). Je-li více uchazečů, má přednost ten, kdo v nejvyšší míře splňuje „kádrové předpoklady“, nikoliv ten, kdo má nejlepší kvalifikaci (vzdělání, odborně úspěšnou praxi, morální vlastnosti, organizátorské schopnosti atd.).

Uchazeč o zaměstnání odmítnutý – diskriminovaný – pro svůj politický názor, náboženství atd. nejenom nemá k dispozici vůbec žádný právní prostředek, kterým by se mohl proti takovému diskriminačnímu postupu organizace bránit, ale nemá ani žádnou možnost vynutit si podání oficiální zprávy o tom, kdo a z jakých důvodů o jeho nepřijetí do zaměstnání rozhodl (nemůže přirozeně počítat ani s nejmenší pomocí ze strany komunistickou stranou řízených odborů).

U některých povolání jsou ovšem tzv. kádrové předpoklady stanoveny i přímo zákonem (např. u notářů a advokátů se vyžaduje „oddanost socialistickému společenskému zřízení“). Vojáci a příslušníci Sboru národní bezpečnosti musejí přísahat věrnost Komunistické straně Československa atd. Avšak i např. učitelé a jiní pracovníci škol a školských zařízení jsou nuceni složit slib, že budou vždy pracovat v zájmu dělnické třídy, uskuptečňovat politiku KSČ, vychovávat žáky v duchu marxleninského světového názoru atd. Jinak je jim přístup k těmto povoláním uzavřen.

Obdobným způsobem jsou diskriminováni i někteří příslušníci tzv. svobodných povolání (umělci různých oborů apod.). Např. při publikaci literárních děl umělecké i odborné povahy nejde zdaleka jen o to, zda dílo samo odpovídá požadavkům cenzury: v první řadě jde totiž o osobu autora, tj. o to, zda autor splňuje kádrové předpoklady stanovené stranickými a státními orgány. Podobně výtvarní umělci jsou ve vystavování i prodeji svých děl výrazně omezeni;

např. organizacím nemohou svá díla vůbec prodávat (organizace totiž mohou nakupovat díla výtvarných umění žijících autorů výhradně jen od tzv. fondů výtvarných umění, které ve vztazích k umělcům uplatňují obdobné kádrové požadavky jako organizace zaměstnavatelské). Základním předpokladem umělcova uplatnění je členství v některém z monopolních tzv. uměleckých svazů (svaz spisovatelů, svaz výtvarných umělců apod.), které jsou řízeny komunistickou stranou a do nichž jsou přijímáni jen takoví umělci, kteří splňují kádrové předpoklady, tj. zejména projevují určitý požadovaný politický názor.

Totéž, co bylo uvedeno o omezeních v přístupu k zaměstnání (povolání), platí i pro přeřazování na jinou práci v rámci téže organizace.

Jen se znalostí těchto skutečností, s nimiž se nelze seznámit v žádném publikovaném právním předpisu ani soudním judikátu, je možno správně hodnotit aktuální stav dodržování Úmluvy o diskriminaci v zaměstnání a povolání z roku 1958 v Československu.

Úmluva výslovně zakazuje diskriminaci, tj. jakékoli rozlišování, vyloučení nebo preferování lidí založené na rase, barvě, pohlaví, náboženství, politických názorech, národní příslušnosti nebo sociálním původu, jejichž cílem je anulovat nebo ohrozit stejné možnosti nebo zacházení v otázkách zaměstnanosti nebo povolání, tedy pokud jde o přístup k odbornému výcviku, přístup k zaměstnání a k různým povoláním, jakož i o podmínky zaměstnání. Každý stát, na který se vztahuje úmluva, má povinnost zajistit stejné příležitosti a stejné zacházení v otázkách zaměstnání a povolání v tom směru, aby byla odstraněna jakákoliv diskriminace v této oblasti.

Platný československý právní řád však nejenom neposkytuje účinné prostředky ochrany pro případ, že k takové diskriminaci dojde (zvláště když jde o diskriminaci z důvodů náboženství a politického názoru), ale dokonce pro ni některými svými nevyhovujícími ustanoveními vytváří prostor, který ani justiční orgány – uskuptečňující politiku komunistické strany – svou interpretační praxí nijak nezužují.

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Srv. D16 (30.5.1977), D40 (9.1.1978), D49 (6.4.1978), D86 (18.12.1978), D92 (7.2.1979), D121 (říjen 1979), D144 (15.5.1980), D170 (26.3.1981), D204 (17.5.1982), D242 (24.5.1983), D279 (7.5.1984).
- 2 NA, f. ÚV KSČ, 02/1, sv. 143, a.j. 221. Těž in: Hradecká, V. – Koudelka, F.: Kádrová politika a nomenklatura KSČ 1969–1974, s. 120–133.
- 3 Blíže tamtéž, s. 86–96, *dokumenty o kádrových pořádcích* s. 133–213.
- 4 Tamtéž, s. 108–117.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 8 (1985), č. 7, s. 1–5.

KRÁCENÉ ZNĚNÍ: *Nový domov*, roč. 36 (1985), č. 12–13.

1985, 28. květen, Praha. – Dopis předsedovi federální vlády ČSSR L. Štrougalovi o policejním dohledu nad signatáři Charty 77 při návštěvách politiků a novinářů ze zahraničí. (Dokument č. 12/85)

[...]¹

Vážený pane ministerský předsedo, poslední týdný je už stálou praxí státněbezpečnostních orgánů, že návštěvy západních státníků v republice jsou prováděny policejním dohledem nad některými československými občany. Při návštěvě ministra zahraničí Velké Británie sira G. Howa byli sledováni prof. Jiří Hájek, Václav Havel, Václav Benda, Anna Marvanová, Ladislav Lis a mluvčí Charty 77 Jiří Dienstbier. Při návštěvě předsedy sociálnědemokratické frakce západoněmeckého parlamentu Hanse J. Vogela byli sledováni mimo prof. Hájka a Petra Uhla všichni tři mluvčí Charty Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková a Petruška Šustrová. Ti byli spolu s Václavem Bendou, Jiřím Hájkem, Václavem Havlem, Ladislavem Lisem a Petrem Uhlem pod dohledem i při návštěvě francouzského ministra zahraničí Rolanda Dumase.² Přitom podmínky tohoto dohledu lze považovat za jakési domácí vězení. Někteří sledovaní nesměli vycházet, jejich návštěvníci překročit práh a někde ani zazvonit.

Policejní dohled má patrně zabránit, aby se signatáři Charty sešli se členy zahraničních delegací nebo s novináři, kteří je provázejí. Předpokládá snad Bezpečnost, že zahraniční hosté budou – vedle oficiálních přátelských jednání s představiteli státu – ve styku s chartisty páchat trestnou činnost? Někteří sledovaní byli informováni, že účelem opatření je chránit jejich bezpečnost. Před kým? Jsou snad zahraniční hosté podezřelí z přípravy trestných činů vůči občanům hostitelské země? Vždyť jiný důvod než zabránit trestné činnosti policejní zákrok podle zákona nemá.

Policejní výkony tohoto druhu probíhají v různých vnitřních i mezinárodních souvislostech.

Ve dnech, kdy vozy s tří až čtyřčlennými posádkami střežily pohyb několika chartistů, celá Praha vzrušeně očekávala dopadení úchylného vraha žen; nebylo by účelnější použít sil Bezpečnosti proti skutečným zločincům? V Praze vozy

před domy sledovaných mohou spíše uniknout pozornosti. Na vesnici však absurdita zákroku vyniká. Před zraky celé vsi, kde se lidé poutivě živí prací, byla například Eva Kantůrková sledována policejními vozy, i když šla jen vyvenčit psa. Jiřímu Hájkovi vylomili branku a zakazovali pokladní, aby mu prodala jízdenku do Prahy. Rodinu Jiřího Dienstbiera sledovali muži zákona o víkendů na chalupě v autě z křoví. Tutéž Evu Kantůrkovou doprovázely tři policejní vozy z Písku do Putimi, kam nesla květiny na hřbitov – známou Švejkovou cestou. O absurditě, jak zřejmo, těžko psát bez humoru. Jste však Jihočech, pane ministerský předsedo, a znáte mentalitu venkovských lidí: právem usoudili, že někdo se velice lehce živí jen tím, že přespává v autě u cizích vrat. Daňoví poplatníci si snadno spočítají, kolik peněz na mzdách a kolik benzínu takové sledovací akce stojí.

Podobné jednání však těžce zasahuje i mezinárodní prestiž československého státu. Nijak nepodceňujeme styky mezi vládami a jejich význam pro mírovou budoucnost národů, založenou na překonání blokované mentality s dělením lidí a států na přátele a nepřátele a na nahrazení paralyzující konfrontace tvůrčí spoluprací. Právě toto vždy zdůrazňujeme při všech příležitostech, které máme. Je však zřejmé, že to platí pouze a právě jen tehdy, když takové stanovisko potvrdí nejen vlády, ale také nezávislí a kritičtí občané. Pokud se moc obává, že se zahraniční hosté dovědí zprávy jí nemilé, svědčí to o jejím špatném svědomí. Brání-li násilím jejich styku s občany, které si zvolí, vystavuje toto špatné svědomí na mezinárodní jeviště. Zmíněné policejní akce mohou tedy působit jen negativně a poškozují nejménějším způsobem pověst a jméno republiky: jedněm slouží jako argument o nemožnosti spolupráce s režimy v naší části rozdělené Evropy, ostatní jsou pak utvrzováni v přesvědčení, že naše vláda má co skrývat před mezinárodní veřejností. Je pro nás smutným zjištěním, že se za to stydíme víc než ony státní orgány, které se nás snaží izolovat od zahraničních hostů.

Nevíme, do jaké míry jste o rozsahu podobných opatření informován. Víme však z postojů našich sousedů a spolupracovníků, stejně jako z komentářů zahraničního tisku, že zastráňovací akce Bezpečnosti neslouží zájmům státu ani

jeho autoritě. A nezáleží-li některým mocenským složkám už ani na těchto hodnotách, oč jim vůbec jde?

Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. –STROJOPIS, FOTOKOPIE
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Razítko: Úřad předsednictva vlády ČSSR, došlo dne 29.5.1985 čj. 12040.
- 2 Sir Geoffrey Howe dlel ve dnech 10.–11. dubna v Praze a dva členové jeho doprovodu se setkali se signatáři Charty 77. Na tyto neoficiální kontakty reagoval čs. ministr vnitra V. Vajnar v Rudém právu, 16.4.1985, s. 3: „Nepřítel socialismu v zahraničí se rovněž snaží navazovat kontakty s jednotlivci nebo malými skupinami odpadlíků, kteří se z různých důvodů, z nenávisť k socialismu, ale i s cílem získat finanční prostředky propůjčují k nepřátelské činnosti. V naší společnosti jsou tyto elementy zcela politicky izolované. Jediný, kdo je podporuje – a v případě několika vyvolených jednotlivců i štědrě financuje –, jsou imperialistické speciální služby a jim sloužící rozhlasové a televizní vysílače a další sdělovací prostředky.“

Hans J. Vogel navštívil Československo v květnových dnech, 12. května byl přijat V. Biřákem. Oficiální návštěva Rolanda Dumase se uskutečnila ve dnech 23.–24. května, viz D306 (3.6.1985).

- PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 8 (1985), č. 7, s. 5–6 • *Nový domov*, roč. 36, č. 15 (11. července 1985).
KOMENTÁŘE: Neoficiální kontakt s oficiální britskou delegací, *Listy*, roč. 15 (1985), č. 4, s. 11 • Zatímco seděli u vína..., *Svědectví*, roč. 19 (1985), č. 75, s. 545–546.

1985, 30. květen, Praha. – Sdělení a zpráva o ekologických problémech plánované stavby závodního motocyklového okruhu v Brně. (Dokument č. 13/85)

V poslední době projevuje veřejnost v Československu stále větší zájem o ekologické problémy. Zveřejňujeme text, který jsme obdrželi a který se této problematice týká. Rádi zveřejníme i další texty – a to i polemické –, které se budou obdobnými problémy zabývat.

Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77

Brněnský závodní okruh

Snad se tento problém bude zdát méně významný ve srovnání s jinými, které náš stát dnes řeší. Ale byl a je předmětem zájmu té části veřejnosti, která se zajímá o životní prostředí, a je do značné míry typický. Podobných sporných projektů více či méně známých veřejnosti se tu totiž najde celá řada – namátkou jen vedení severojižní magistrály v Praze parkem Stromovka, vybudování Novomlýnských nádrží pod Pavlovskými vrchy, vodní dílo Gabčíkovo, obnova Jestřábích bud v Krkonoších, možná i chystaná (16. 3.) demolice kulturní památky první kategorie – nádraží Praha-Těšnov. Často nejde jen o nevhodný zásah ekologický (či kulturní škodu), ale i o investici prostředků, které by byly prioritně třeba na taková zařízení, jako jsou odsiřovače kouřových plynů nebo čistírny odpadních vod. To je i případ budování brněnského okruhu Velké ceny ČSSR.

Nejprve stručná faktografie:

O výstavbě nového okruhu se uvažuje od roku 1979. Stará trať totiž nevyhovuje bezpečnostním parametrům a udržení šampionátů FIM a FIA (tj. mistrovství motocyklů a automobilů) tyto mezinárodní federace podmiňují vybudováním nového okruhu v ČSSR. Rok co rok je Československu prodlužována licence pod podmínkou, že bude zahájeno budování nového okruhu. Je proto pochopitelné, že ÚV Svazarmu se rozhoduje přistoupit co nejrychleji k budování. Až potud je tedy všechno v pořádku. Další vývoj událostí ovšem již tak jednoznačně bezchybný není.

Od roku 1980 je totiž budován nový okruh v Mostě, a to na výsypce, v rámci rekultivačních

prací. Jeho vybudování je tedy pro okolní „měsíční“ krajinu rozhodně přínosem. V provozu je od roku 1982. Komisař FISA (mezinárodní federace automobilových soutěží) jej označil za jednu z nejlepších autodrah, bez úpravy může sloužit pro motocyklové i automobilové soutěže všech kategorií mimo F-2 a F-1, po nenáročném úpravě i pro ně. Náklad na vybudování byl 20 milionů korun. Vše hovoří pro to, že by tento okruh mohl nahradit nevyhovující starou trať u Brna.

Přesto je vydán 12. 7. 1983 pro celostátní tiskovou konferenci Svazarmu materiál Fakta o výstavbě areálu Velké ceny v Brně. Říká se v něm mj.: „Zabezpečuje udržení šampionátu FIM a FIA v ČSSR..., protože u nás nemáme žádnou jinou závodní trať, která by vyhovovala podmínkám pro silniční automobilové a motocyklové šampionáty obou vrcholných motoristických federací. ...zřízení trati jinde by trvalo několik let, než by nový pořadatel získal praxi natolik, aby závody byly mezinárodními federacemi vůbec povoleny... Brno se svým veletržním vybavením je pokládáno (vzhledem k návštěvnosti) za nejvhodnější.“

Tolik nejzávažnější argumenty. První z nich je nedopatření nebo spíše lež. Ačkoliv ÚV Svazarmu projekt mosteckého autodromu schvaloval, neví o něm teď téměř programově. Zapomíná se na něj i při jednání s FISA. Situaci dokresluje noticka, uveřejněná v *Mladé frontě* 6. 12. 1983. Citují:

„Místo se našlo

Kdo ze zájemců o výstavu úspěchů svazarmovských odborností, která byla instalována v pražském Paláci kultury u příležitosti VII. sjezdu Svazarmu, přišel obdivovat díla svazarmovských nadšenců dříve než v sobotu, přišel o pohled na jeden zajímavý exponát. Teprve v sobotu (přestože výstava byla otevřena několik dní předem) byla mezi exponáty umístěna 1,5 metru velká maketa branně sportovního areálu v Mostě, jehož součástí je i nový autodrom. Proč byla maketa na výstavě až od soboty? Mosteckí svazarmovci dostali původně pokyn, aby maketu nechali doma, protože se prý na výstavu nevejde! Po několika dnech se však prostor našel a maketa se objevila tam, kde mělo být od začátku její místo – mezi exponáty hovořícími o úspěších svazarmovské činnosti. Nebo snad nepatří výstavba mosteckého areálu mezi úspěchy?“ Tolik citace, zbývá snad

doplnit, že maketa byla na výstavě jediný den, protože v neděli výstava končila.

K druhému argumentu: Most má tradici skoro třicetiletou, svazarmovci z Mostu hovoří o stovkách pořadatelů. A posílit pořadatelský tým v Mostě lidmi z Brna mi připadá jako menší problém než stavět dva okruhy.

A za třetí: V Mostě budou vybudovány campiny převyšující kapacitou možnosti Brna. Pro nejnáročnější je v Mostě nový hotel MUROM s kapacitou 500 lůžek. K ubytování je možno využít prostory moderních internátů, kde je několik tisíc lůžek. Možnosti další výstavby jsou z mnoha důvodů mnohem lepší v Mostě než v Brně.

A jaké jsou argumenty proti výstavbě v Brně?

V souvislosti s brněnským areálem se hovoří v různých pramenech o 80 až 500 hektarech vykáčeného lesa a nákladu 250 až 400 milionů korun, což je mimochodem ekvivalent částky nutné pro instalaci odsiřovacího zařízení pro jednu tepelnou elektrárnu. Část těchto nákladů má být hrazena z tzv. fondu „velkých oprav“, dochází tu tedy k porušení právních předpisů (ve skutečnosti se žádná komunikace opravovat nebude). Další desítky či stovky hektarů lesa budou poškozeny vysokou návštěvností. Přitom patří celá tato oblast k přírodovědně a rekreačně nejceněnější části blízkého okolí Brna. Přímo v místě výstavby hnízdí například čáp černý a přetrvávají zbytky původního složení lesa.

Z těchto důvodů vyjádřila řada jednotlivců i organizací během roku 1983 a v první polovině roku 1984 svůj nesouhlas s budováním areálu. Ministr lesního a vodního hospodářství odvolává svůj souhlas s výstavbou na lesní půdě, Ministerstvo kultury vydává rovněž záporné stanovisko. V tisku probíhá celkem otevřená diskuse o kladech a záporech stavby. Zdá se, že tentokrát rozum zvítězí. Ovšem pouze do května 1984. V polovině května náhle veškerá diskuse v tisku, do té doby velmi bouřlivá, utichá. Teprve na podzim se v *Brněnském večerníku* objevují dvě krátké zprávy, že autodrom u Brna se buduje! Nikde jinde žádná jiná informace, kdy a kde byla výstavba schválena, jak došlo ke změně stanovisek Ministerstva kultury a lesního a vodního hospodářství. Tento stav trvá dodnes. Je pravděpodobné, že všechny souhlasy, kterých bylo třeba, skutečně získány byly. A je jisté, že dnes už je vykáčeno.

O co tedy ještě jde?

Většina z těch, kdo se měli možnost seznámit s fakty, se shodovala v tom, že výstavba brněnského areálu je nejen ekologicky, ale i ekonomicky neuvážená. Dva závodní okruhy jsou pro Československo v jeho současné situaci přepychem. Vynaložené prostředky by bylo možno investovat účelněji. Krátce řečeno, několik vlivných jednotlivců se rozhodlo uspokojit svůj lokální patriotismus a hlavně svoji kapsu na úkor nás všech ostatních. Zatím se jim to i v tomto případě daří. Ale dokud není na místě beton a asfalt, ještě se dá něco dělat. Ještě tu znovu může být les. Snad je možno věc řešit u obou federací se sídlem v Paříži (FIM a FIA). Snad je možno intervenovat u našich ústředních orgánů, které celou záležitost schválily. Snad...

A ne-li, pak je brněnský okruh alespoň upozorněním do budoucna. Protože to rozhodně nebyl poslední problém životního prostředí, s nímž bude v Československu nutno bojovat.

Fakta o Velké ceně Brna – novém areálu

Poloha: západně od Brna mezi obcemi Ostrovačice a Žebětín, lokalita Kývalka.

Popis a stav území: lesní půda, původně součást návrhu oblasti klidu, tj. oblasti s ochranným režimem, využívané především k rekreaci; součást území s optimálním životním prostředím na Brněnsku; převládají listnaté porosty (dub, buk) s přírodně blízkou dřevinnou skladbou, 60 druhů hnízdících ptáků (z toho 85 % chráněných druhů), výskyt kulturofobních druhů: čáp černý, holub doupňák, lejsek malý, včelojed lesní, podobně je hodnotná i fauna dalších skupin živočichů; jedno z hlavních rekreačních zázemí Brna.

Náklady na výstavbu: celkový odhad 250–400 milionů Kčs, první tři stavby (okruh, mosty, spojovací komunikace) 98 milionů Kčs. Přes 60 mil. Kčs má být investováno z limitu velkých oprav komunikací, přitom se stávajících komunikací vůbec nevyužije pro výstavbu. Návratnost investic přes 12 roků.

Zábor lesní půdy: Pro první tři stavby 127 ha, další plánovaná stavba bude vyžadovat zřejmě přibližně stejně, celkem se tedy odhaduje zábor 250 ha. Další plochy (rozsah dnes nelze odhadnout) budou zřejmě ovlivněny velkým množstvím návštěvníků, často neukázněných.

Parametry tratě: 5,394 km, šířka 15 m, 14 zatáček, kapacita: 55 motocyklů, 33 sajdkářů, 36 automobilů, 155 tisíc sedících a 47 tisíc stojících diváků.

Parametry alternativní (a stojící!) tratě v Mostě: 4,185 km, šířka 12 až 15 m, 20 zatáček, 150 tisíc diváků, projekt krytých tribun pro 180 až 200 tisíc diváků; reálné možnosti cca dvojnásobného prodloužení trati, rozšíření vozovky apod.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 8 (1985), Č. 7, s. 7–9.

D306 1985

1985, 3. červen, Praha. – Sdělení o rozhovorech signatářů Charty 77 s členy delegace francouzského ministra zahraničí Rolanda Dumase v Praze a o policejních akcích. (Dokument č. 14/85)

Sdělení o setkáních s francouzskými hosty

Ve dnech 23. a 24. května byl v Československu na oficiální návštěvě ministr zahraničních věcí Francie pan Roland Dumas. Členové jeho doprovodu se ze své iniciativy sešli s některými signatáři Charty 77. Protože byla předpokládána policejní opatření, francouzská strana navrhla navštívit aktivisty Charty 77 v jejich bytech. O tom, že k rozhovorům má dojít, informoval hned na začátku svých jednání ministr Roland Dumas československého partnera ministra Bohuslava Chňouпка. Francouzskou delegaci tvořili pan Richard, náměstek ředitele východoevropského odboru francouzského ministerstva zahraničních věcí, a pan Michel Duclos, pracovník odboru, a doprovázel je první tajemník francouzského velvyslanectví v Praze pan Michel Gardas.

Francouzští diplomaté navštívili byt Anny Šabatové a Petra Uhla a pokusili se navštívit prof. Jiřího Hájka. Petr Uhl byl v těch dnech sice pod stálým policejním dohledem, ale nebyl střežen jeho byt, takže v době jeho nepřítomnosti hovořili francouzští hosté s Annou Šabatovou a po příchodu ze zaměstnání i s Petrem Uhlem. Potom už Státní bezpečnost střežila i byt Petra Uhla, zabránila vstoupit do bytu francouzské přítelkyni Uhlových a příslušník ostrahy komentoval návštěvu francouzské delegace Petrovi Uhlovi slovy: „Ten Francouz ti přijde draho.“ Skandální průběh měl pokus o návštěvu u profesora Jiřího Hájka. Přestože se pan Duclos vykázal diplomatickým pasem, nepustili policisté Francouze za branku a hovor byl veden přes plot, byl krátký a značně poznamenaný policejním násilím. Francouzští diplomaté navštívili i byty dalších představitelů Charty, kteří však nebyli doma.

Při rozhovoru s Annou Šabatovou volili většinu témat Francouzi. Zajímali se o nezávislou mírovou činnost československých občanů, o názory na rozmísťování raket, a to i amerických a francouzských. Anna Šabatová hovořila též o Jiřím Wolfovi,¹ který je vězněn z politických důvodů

již celé dva roky a má být ve velmi tvrdých podmínkách ve vězení ještě celé čtyři roky. V lednu francouzská úřední místa nabídla Jiřímu Wolfovi ve Francii azyl a podle hodnověrného pramene pan Roland Dumas nazítří připomněl zájem Francie o osudy vězněného Jiřího Wolfa, který je toho času ve špatném psychickém stavu.

Rozhovor s prof. Jiřím Hájkem se týkal především bezprávné situace jeho syna Jana, který se letos již potřetí, přestože je talentovaný, marně hlásí na vysokoškolská studia, a jemuž čs. úřady brání i v odjezdu do ciziny, kde by studovat mohl. Jiří Hájek mluvil o skandálních opatřeních Státní bezpečnosti před jeho domem, majících zabránit cizím diplomatům ve volném pohybu a odporujících mezinárodnímu úzu i právu a ustanovením z Helsinek i Madridu.

Ministr Dumas poskytl potom zpravodaji AFP rozhovor, v němž řekl, že členové doprovodu jednali se signatáři Charty 77, a agentura AFP rovněž uvedla, že ministr Dumas žádal ministra Chňouška, aby čs. vláda umožnila Václavu Havlovi, pozvanému spolu s Lechem Wałęsą do Paříže na kolokvium o lidských právech koncem května, nejen svobodný odjezd, ale aby mu zaručila i návrat do Československa. Podle zprávy AFP pan Roland Dumas upozornil na případ tří československých rodin částečně žijících v emigraci a částečně v Československu, které si přejí spojit se. Zpráva uvádí i informaci o návštěvě francouzského ministra u pražského arcibiskupa kardinála Františka Tomáška, která nebyla čs. sdělovacími prostředky vůbec zaznamenána.

Charta 77, její mluvčí a signatáři se neuzavírají rozhovorům a jednání s nikým, usilují o dialog se státní mocí i veřejností a vítají a vítají rozhovory a jednání s lidmi ze zahraničí, se zástupci cizích vlád i jinými činiteli. Na nabídku takového dialogu čs. oficiální místa odpovídají buď mlčením, nebo represí. Jednání se zahraničními činiteli nijak nezpochybňují legitimitu či mocenský monopol vládnoucích sil. Jen se domníváme, že čs. úřady by měly v praxi respektovat ustanovení z Helsinek a Madridu, k nimž se také zavázaly, například odstavec 14 kapitoly o principech Výsledného dokumentu z Madridu, podle něhož při zabezpečování lidských práv a základních svobod jako podstatné složky mírové spolupráce mezi státy „náleží významná

pozitivní úloha vládám, institucím, organizacím i jednotlivcům“.

Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová mluví Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

1 *Jiří Wolf byl odsouzen v říjnu 1978 na tři roky pro protistátní činnost, v roce 1980 znovu trestně stíhán pro údajný čin krivého svědectví. Po více než třech letech propuštěn. Od poloviny května 1983 znovu ve vazbě. V lednu 1984 odsouzen k šesti letům odnětí svobody za údajné podvracení republiky, jehož se měl dopustit zasíláním textů do ciziny, v nichž popisoval poměry v československých věznicích.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 8 (1985), č. 7, s. 9–10.

1985, 10. červen, Praha. – Oznámení o vydání sborníku *Hlasy k českým dějinám II.* (Dokument č. 15/85)

Pod názvem *Hlasy k českým dějinám* a s úvodním slovem pořadatele Milana Hübla vyšla v pražském samizdatu II. část sborníku, ve kterém pokračuje diskuse k dokumentu Charty 77 č. 11/1984 Právo na dějiny.¹

Sborník obsahuje sdělení mluvčích Charty 77 z února 1985 o diskusí nad dokumenty Charty,² autorizovaný záznam brněnské diskuse z podzimu 1984 a příspěvek „Dějiny a dějepiscectví jako kulturní fenomény“, který je odpovědí (nepodepsanou) autorů dokumentu Právo na dějiny³ na dosavadní diskusí k tomuto textu. Na původní dokument a toto stanovisko jeho autorů reagují příspěvky Jaroslava Šabaty Dodatečná poznámka k diskusí o dokumentu Ch 77 Právo na dějiny, Petra Uhla K dodatečné poznámce J. Šabaty, Ladislava Jehličky Hlas k českým dějinám, Jaroslava Mezníka Podruhé a naposled o dokumentu Právo na dějiny, Jana Křena O dosud nevyřešené nemoci diletantismu v české historiografii, Miloše Hájka, Hany Mejdrové, Jaroslava Opaty a Milana Otáhalu Vyjádření k textu Dějiny a dějepiscectví jako kulturní fenomény, AB (Praha) Tak trochu v obavách, Luboše Kohouta Poznámky k druhému textu autorů Práva na dějiny, Petra Pítharta Smlčeti zlato, Milana Hübla Presentismus a kontaminace nejsou metodou historikovy práce.

Jako přílohy jsou do sborníku zařazeny stať Jindřicha Chaloupeckého Poezie a politika, výňatek o Bachovi a protestantském baroku z textu Evy Kantůrkové Drobný opus o velkém skladateli a dvě polemické studie Františka Šamalíka Stará monarchie: pád pořádku nebo nepořádku? a Pravý a levý totalitarismus nevyrostl z racionalismu a humanismu.

Dodatek ke sborníku tvoří dva hlasy z exilu: Jána Mlynárika Charta 77 a diskuse o historiografii a Jana Tesaře Problém politický (komentář k dopisu čtyř kolegů historiků mluvčím Charty 77).⁴

I když nelze vyloučit doznívání diskuse a dílčích polemik, chceme ocenit především názor vyslovený na závěr jednoho z příspěvků: „K potřebné a produktivní diskusí na toto téma je třeba jiného fóra a také jiné metody: nikoli kon-

frontace pouhých deklamací, nýbrž skutečných tvůrčích činů, historických děl... aspoň v omezeném rozsahu rukopisů či strojopisů je cesta otevřena.“

Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 8 (1985), Č. 9, s. 2.

- 1 Sborník *Hlasy k českým dějinám I, samizdat 1984–1985, obsahuje tyto diskusní příspěvky: Hübl, M.: Hlasy k českým dějinám aneb diskuse nad Durychovým pojetím a snahami o jeho oživení, 18 s.; Právo na dějiny. Dokument Charty 77 č. 11/84, 16 s.; Hájek, M.–Mejdrová, H.–Opat, J.–Otáhal, M.: Mluvčím Charty 77 – dr. Václavu Bendovi, Jiřímu Rumlovi a Janě Šternové; Hübl, M.: Svár dvou pojetí českých dějin, 4 s.; Kohout, L.: Odpovědnost historika vůči dějinám i budoucnosti národů Československa. Dopis mluvčím Charty, 22 s.; Benda, V.–Ruml, J.–Sternová, J.: Dokument Charty 77 č. 16/84 se zkrácenou verzí stanoviska čtyř historiků, 9 s.; Křen, J.: K Právu na dějiny, 8 s.; Uhl, P.: Mluvčím Charty 77 – Václavu Bendovi, Jiřímu Rumlovi, Janě Šternové, 10 s.; Malý, R.: K diskusí o charakteru dokumentu Charty 77 č. 11/84 nazvaném Právo na dějiny, 8 s.; J. P.: O pohled na české dějiny, 4 s.; Mezník, J.: Kritický komentář k dokumentu Charty 77 č. 11/84 Právo na dějiny, 27 s., též in: Diskuse 1985, č. 21, 7 s.; Šamalík, F.: O integrálním katolicismu a Durychově pojetí českých dějin, 14 s. Viz bibliografii u D280 (20.5.1984)*
- 2 Viz D296 (14.2.1985).
- 3 Autory textu Právo na dějiny byli Rudolf Kučera a J. P. Kučera.
- 4 Další diskusní příspěvky nezařazené ve sbornících *Hlasy k českým dějinám: Bělohorský, V.: Dvě poznámky k jednomu dokumentu. In: Svědectví, roč. 19 (1985), č. 76, s. 819–826; Benda, V.–Uhl, P.: Mlčení vypadá jinak. Reakce na stať P. Pítharta. Informace o Chartě 77, roč. 8 (1985), č. 7, s. 14; Hauner, M.: Hodnoty a hodnocení v naší historiografii. 150 000 slov, roč. 4 (1985), č. 10, s. 1–14; Hradec, J.: O několika pokleslých apologických s dodatkem o právu nemít na dějiny. In: Komunikace, 1988, č. 2–3, 8 s.; Jehlička, L.: Ještě k polemice o právu na dějiny – trochu jinak. Svědectví, roč. 19 (1985), č. 75, s. 595–609; Kohout, L.: Historie národa a státu v křivém zrcadle militantní ideologie. Ze závěry i z bloku, 1985, č. 5, 16 s.; Konstantin: O právu na dějiny úvaha spíše osobní. Paraf, 1987, sv. 7, 5 s.;*

Kotrlá, I.: *Právo na dějiny*. Obsah, listopad 1985, 8 s.;
Kotrlá, I.: *Právo na dějiny nebo bezpráví dějin?* In: *Po-
jetí českých dějin I*, Brno 1986, 8 s.; *Prečan, V.: Ne-
závislé dějepisectví v Československu*. 150 000 slov,
roč. 4 (1985), č. 10, s. 15–23; *Severa, K.: Kdy a co nás zka-
zilo*. Svědectví, roč. 19 (1985), č. 75, s. 611–624; *Skilling,
H. G.: Historie, historikové a politika v komunistickém
Československu*. Příloha: bibliografie. 150 000 slov,
roč. 4 (1985), č. 10, s. 24–31.

SHRnutí, KOMENTÁŘE A HODNOCENÍ DISKUSE: Struč-
ná historie rozpravy o historii in: *Svědectví*, roč. 19 (1985),
č. 75, s. 593–594 • *Informace o Chartě 77*, roč. 8 (1985), č. 4,
s. 23–24, č. 5, s. 4–5 a č. 6, s. 13–14.

1985, 20. červen, Praha. – Blahopřejný
telegram Erice Weinzierlové k 60. narozeninám.
(Dokument č. 16/1985)

Telegram mluvčích Charty 77 prof. Erice Weinzier-
lové, předsedkyni rakouského Výboru solidarity
s Československem¹ k šedesátým narozeninám:

Vážená paní profesorko,
přijměte prosím nejsrdečnější přání k Vaším na-
rozeninám s uznáním a díky za Vaši neúnavnou
činnost pro věc lidských práv a účinné projevy so-
lidarity s jejich obhájci v naší vlasti.

Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 8 (1985), Č. 8, S. 1.

1 Výbor solidarity s Československem (ČSSR-Solidaritäts-
kommittee) ve Vídni založili v roce 1974 rakouští uměl-
ci, vědci a známé osobnosti s cílem podporovat per-
zekvované disidenty v Československu a pomáhat čs.
emigrantům usídleným v Rakousku. V čele stála univ.
prof. E. Weinzierlová, uznávaná jako velká morální au-
torita, tajemníkem výboru byl Georg Breuer.

1985, 29. červen, Praha. – Otevřený dopis Władysławu Frasyńniukovi, Adamu Michnikovi a Bogdanu Lisovi, odsouzeným aktivistům nezávislé odborové organizace Solidarity v Polsku. (Dokument č. 17/85)

Vážený přítel,
zpráva o Vašem odsouzení nás naplnila smutkem a rozhořčením. Není to už nic objektivního, že se vlády jako k prvnímu a poslednímu argumentu uchylují k perzekucím a věznění – a přece každý nový případ takového rozsudku, jaký zazněl v Gdaňsku, jen stupňuje naše odhodlání nevzdat se obrany lidských práv a společenské spravedlnosti. Není hanba být poražen přesilou, byla by hanba přesile se vzdát. I proto si vážíme Vašeho postoje.¹

Sledujeme a spoluprožíváme dramatické osudy polského národa a jeho Solidarity. Solidarity prokázala zatím nejvýrazněji, že jednota státu a lidí, které zaměstnává, je ideologická fikce a že mocenská manipulace vede do slepé uličky. Kdyby se jí nepodařilo víc, udělala dost a za tuto zkušenost polským dělníkům vděčí lidé i v ostatních zemích bloku. Současně oceňujeme zdrženlivost, kterou Solidarity projevuje ve snaze o národní jednotu.²

Solidarity také znovuobjevila zbraň ponižovaných a ovládaných a účinně ji přenesla do společenských vztahů, které lidi znesvobodňují novým způsobem. Tou zbraní je právě solidarity, hodnota a nový etický vztah, který je dějinným přínosem dělnického hnutí už z minulého století a který polská Solidarity vzácným způsobem spojila s křesťanskou láskou. Žijeme v jiných poměrech než polský národ, ale způsob, jakým se Solidarity opřela o národní tradice, se stal i naší zkušeností.

Jsme s Vámi svými srdci i myšlenkami.

Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 8 (1985), Č. 8, S. 1.

1 22. května 1985 začal v Gdaňsku proces, v němž byli souzeni Władysław Frasyńniuk, Bogdan Lis a Adam Michnik, poradce Solidarity a zakladatel Výboru pro společenskou sebeobranu. Žaloba je obvinila z řízení tajně

organizace a z příprav ilegálních protestních akcí, konkrétně proto, že se pokoušeli organizovat celonárodní patnáctiminutovou stávku na protest proti zdražování potravin. B. Lis byl odsouzen na 2½ roku, A. Michnik na 3 roky, W. Frasyńniuk na 3½ roku vězení. V souvislosti s procesem chystala vláda zákon o „zvláštní trestní odpovědnosti a omezení univerzitních svobod“. L. Wałęsa zahájil protestní podpisovou akci, k níž se připojilo na 9 tisíc lidí.

V červenci 1986 na Den osvobození vyhlásil Polský Sejm amnestii. Z 350 politických vězňů bylo propuštěno 80, mezi nimi B. Lis a A. Michnik. Sr. D318 (7.11.1985).

- 2 Představitelé Solidarity na konci září 1986 prohlásili, že jsou připraveni konstruktivně přispět k boji proti hrožící ekonomické a ekologické katastrofě, že omezí postupně svou podzemní činnost a nahradí ji otevřenou politikou. Jaruzelského režim nabídku Solidarity odmítl, označil její existenci za „nezákonnou“ a její představitele za soukromé osoby.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Listy, roč. 15 (1985), č. 5, s. 41.

1985, 1. červenec, Praha. – Sdělení o ohlasech na Pražskou výzvu k otázkám míru a bezpečnosti v Evropě, zaslané na vědomí mírovému konventu v Amsterdamu. (Dokument č. 18/85)

Diskuse o Pražské výzvě¹

Mluvčí Charty 77 potvrzují příjem dopisů, v nichž organizace, skupiny i jednotlivci zaujali stanoviska k Pražské výzvě, a děkují za projevený zájem.² Z dosud došlých textů je zřejmé, že rozvíjející se diskuse o mírových vztazích v Evropě a ve světě vede k postupnému vyjasňování různých vzájemně souvisejících aspektů současné situace. Věříme, že z této debaty vzejdou dříve či později i návrhy a pracovní varianty možných konkrétních postupů, takových, aby mohl být zastaven současný konfrontační trend s růstem napětí a zbrojení a prosadila se myšlenka, že nikoli stále ozbrojenější hranice, ale pásmo míru, nikoli posilování rozdělení Evropy, ale jeho překonávání, nikoli zvětšování, ale oslabování vojenské moci, nikoli útlak a mocenská manipulace vnější i vnitřní, ale uplatňování občanských svobod a odpovědnosti každého člověka a každého společenství jsou zárukou míru.

Chartě 77 dosud došlo stanovisko skupiny dvaceti občanů z NDR (podepsána Gabi Bechtlová a další), Interkerkelijk Vredesberaad a Pax Christi z Nizozemí (podepsané Mient van Faberem a Jan ter Laakem), East West Peace People z Londýna (podepsané Stephenem Brownem), Campaign for Nuclear Disarmament z Londýna (podepsané Peterem Cadoganem), European Nuclear Disarmament z Londýna (podepsané Judith Eversleyovou a Fionou Weirovou), National Peace Council z Londýna (podepsané Sheilou Oakesovou), Nej til Atomvaben z Kodaně (podepsané Johnem Jensenem), návrh západoberlínské skupiny pro dialog mezi Východem a Západem a stanovisko CODENE z Paříže.

Víme i o dalších stanoviscích, jejichž texty dosud nemáme k dispozici, i o tom, že některé skupiny se chystají vystoupit v diskusi na amsterdamském mírovém kongresu. Věříme, že jednání v Amsterdamu povede k dalšímu sblížení postojů a posílení vědomí, že nikoli izolované a dílčí akce, ale hledání způsobů a záruk bezpečnosti všech, tedy států i občanů, povedou k odvrácení od logiky bloků a zbrojních závodů k logice budování

Evropy „jako společenství rovnoprávných partnerů, z něhož nesálá do světa nebezpečí globální války, ale která je příkladem skutečného mírového soužití“.

Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 8 (1985), Č. 8, s. 1–2.

1 Viz D297 (11.3.1985).

2 Domácí i zahraniční ohlasy k Pražské výzvě byly publikovány v jednotlivých samizdatových a exilových časopisech:

a) Komentáře, roč. 1 (1985), č. 1–2: Hájek, J.: Několik poznámek k shromáždění END v Amsterdamu 1985, s. 1–4; Slavík, V.: Poznámky k Pražské výzvě, č. 2, s. 1–3; Kohák, E.: Dopis k Pražské výzvě, s. 4–6; Filip, O.: Z dopisu, s. 9; Ost–West dialog (západní Berlín): Odpověď na Pražskou výzvu, s. 10–21; Humanitus International (USA): Signatářům Pražské výzvy, s. 23; East–West People (Londýn): „Pražská výzva“, s. 23; CND (Londýn): Mluvčím Charty 77, s. 25; Nei til Atomvaben (Norsko): Odpověď na Pražskou výzvu, s. 25–28; CODENE (Paříž): Odpověď na Pražskou výzvu, s. 29–31; Sdružení iniciativy pro dialog Západ–Východ: Odpověď na Pražskou výzvu, s. 32.

Tamtéž, č. 3 (léto 1985): END (Londýn): Odpověď Chartě 77, s. 1–3; KOS (Polsko): Dopis Chartě 77 v Československu, s. 4–5; KOS (Polsko): Kongres END v Amsterdamu; Onyszkiewicz, J.: Dopis účastníkům kongresu, s. 5–6; Nej til Atomvaben (Dánsko): Chartě 77 od Ne atomovým zbráním; Národní mírová rada (Anglie): Dopis signatářům Pražské výzvy, s. 11–12; Liberální strana V. Británie: Dopis k Pražské výzvě, s. 12–13; Labour Party: Jednotně za mír, s. 13–15; Markovič, M.: Z dopisu o Pražské výzvě, s. 16; Cadogan, P.: Ustavení skupiny Active Neutrality New Europe, s. 17.

Tamtéž, roč. 2, č. 4 (podzim 1985): Politicus: Dopis k Pražské výzvě, s. 28–30; č. 5 (jaro 1986): Uhl, P.: Politicus non satis polites arbitas; č. 6 (podzim 1986): Švédská mírová a smírčí společnost signatářům Pražské výzvy, s. 44–47; Míroví aktivisté Východ–Západ USA, s. 52–54.

b) Diskuse: Šabata, J.: Dopis Čs. výboru pro evropskou bezpečnost a spolupráci, č. 24 (květen 1985), s. 19–26; Šabata, J.: O demokratickou a revoluční identitu levice našich dnů, č. 26 (červenec 1985), s. 1–14;

Tesařová, V.: O vztahu mírového hnutí a německé otázce i dalších problémech, č. 27 (srpen 1985), s. 1–11; Uhl, P.: Diskuse mezi Laureatem (Č. Císařem) a J. Šabatou, č. 28 (říjen 1985), s. 1–2; Kohout, L.: Kritické poznámky k polemice s J. Šabatou, č. 28, s. 2–11; Laureatus ante scriptum, č. 28, s. 12–14.

c) Informace o Chartě 77: Valentík, Petr: Signatářům Pražské výzvy, roč. 8, č. 5, s. 4; Dopis britských mírových aktivistů Chartě 77, č. 6, s. 12–13; ZS: K Pražské výzvě, č. 6, s. 13–15; K Pražské výzvě, č. 7, s. 14; Z diskuse o Pražské výzvě (East West People Londýn, Campaign for Nuclear Disarmament Londýn, National Peace Council Londýn, Nei til Atomvaben Dánsko); Dopis 20 občanů NDR signatářům Pražské výzvy; Mírové hnutí v NDR, č. 8, s. 8–13; Z diskuse o Pražské výzvě: END, CND, Ost-West Dialog, Humanitas international (USA), Labour Party, Nei til Atomvagen (Norsko), CODENE (Francie), IDEO (Francie), KOS (Polsko), Dopis Z. Tominové přátelům do Československa, č. 9, s. 12–17. Kiss, J.: Signatářům Pražské výzvy, roč. 9, č. 3, s. 7–12.

d) Listy: Havel, Václav: Příspěvek k mírovému kongresu v Amsterdamu, příloha k č. 2 (duben 1985), s. I–XII; Müller, A.: Anatomie s otazníky, č. 4 (červenec 1985) s. 45–48; 4. mezinárodní konvent za jaderné odzbrojení v Evropě, č. 5 (říjen 1985), s. 13; Hájek, J.: Amsterdamskému shromáždění za nukleární odzbrojení v Evropě, č. 6 (prosinec 1985), s. 19–20;

e) Svědectví: Havel V.: Anatomie jedné zdrženlivosti, č. 75 (1985), s. 595–599.

Pražská výzva vyšla v řadě západních novin, v Dánsku, Itálii, Rakousku, Anglii aj. O Pražské výzvě se diskutovalo např. v britských politických stranách, nejčastěji (i v domácích disidentských kruzích) se objevovaly výhrady k odstavci o řešení německé otázky. Pražskou výzvu přijala s nadšením bělehradská skupina Praxis.

1985, 23. červenec, Praha. – Prohlášení k 10. výročí podepsání Závěrečného aktu helsinské konference, zasláné prezidentovi, vládě, Federálnímu shromáždění ČSSR a Československému výboru pro evropskou bezpečnost. (Dokument č. 19/85)

Před deseti lety, 1. srpna 1975, podepsali v Helsinkách nejvyšší představitelé 33 evropských států, USA a Kanady Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Shodli se přitom v názoru vysloveném i prezidentem naší republiky, že jde o jedinečnou historickou příležitost, jíž se Evropa chopila poprvé ve svých dějinách, příležitost vytvářet reálné podmínky pro mír, bezpečnost a pokojnou spolupráci. Helsinky nabídly národům Evropy od konce druhé světové války rozděleným na nepřátelské bloky, jež nesmyslnými závody ve zbrojení ochuzují jejich život, vyčerpávají jejich zdroje a síly a ohrožují je stále větším hromaděním ničivých prostředků jaderné síly, jinou cestu i perspektivu, cestu společné bezpečnosti a mírové spolupráce. Jednání helsinské konference nebylo jednáním mezi dvěma bloky, nýbrž mezi 35 svrchovanými a rovnoprávnými partnery, z nichž každý má vůči svému lidu i Evropě odpovědnost za rozhodnutí, které stvrdil svým podpisem.

Principy i povinnosti Závěrečného aktu z Helsinek vycházejí ze zásad a myšlenek obsažených již v Chartě Spojených národů, jsou však po zkušenostech, jimiž prošly země a národy evropského kontinentu, zpřesněny. Jsou to vzájemné respektování svrchovanosti, rovnoprávnosti i územní celistvosti všech států, neuzívání síly ani hrozby silou v jejich vzájemných vztazích, nevměšování, řešení sporů mírovými prostředky, zachovávání smluvních závazků i všeobecných norem mezinárodního práva. K nim pak jako rovnocenné a stejně platné, pro mír, bezpečnost a spolupráci stejně významné, helsinský dokument připojil zásady respektování lidských práv a základních svobod a sebeurčení a rovnoprávnost národů, vyrůstající z evropské tradice a odpovídající nejcennějším hodnotám politické kultury evropských národů. Tak v sobě helsinský Závěrečný akt zahrnul obě podmínky nedělitelnosti míru a bezpečnosti: vnější, kdy skutečný mír a bezpečnost nemohou být založeny na

„rovnováže strachu“ z hrozeb zničení chystaného z obou stran, a vnitřní, kdy státy při vyloučení válečného násilí budou současně respektovat lidskou důstojnost a práva každého jednotlivce i uvnitř svých zemí. Tuto vzájemnou závislost vnitřního i mezinárodního míru a bezpečnosti v Evropě Závěrečný akt dotvrdil ještě tím, že k jejich střežení a upevňování vedle vlád oprávnil i každého jednotlivce, jemuž uznal „právo znát svá práva a povinnosti a postupovat podle nich“ v duchu *Charty OSN*, Všeobecné deklarace lidských práv, paktů o lidských právech a podobných dohod, které se staly pro zúčastněné státy závaznými. Závaznost dohod o lidských právech zvýraznil pak ještě Výsledný dokument madridského zasedání KBSE,¹ jednomyslně přijatý všemi účastníky jako výklad a domyšlení zásad z Helsinek, který výslovně vyhlásil povinné uplatnění těchto práv v právním řádu i praxi zúčastněných států.

Závěrečný akt z Helsinek byl podepsán jako začátek nové etapy v životě národů Evropy a Severní Ameriky; jím měl být zahájen proces, jenž, podle slov preambule dokumentu, měl plnění zásad i závazků aktu „rozšířit a prohloubit, učinit jej trvalým... nepřetržitým, stále životaschopnějším, všezahrnujícím a univerzálním...“.² Kromě zásad obsahuje Závěrečný akt i celý program opatření dohodnutých či jen v základních rysech naznačených pro budoucí dohody a společné pracování. V následných jednáních konference v Bělehradě 1977–1978 a v Madridu 1980–1983 byly dohodnuty i další kroky a program společných projednávání jednotlivých problémů, vytvářející určitou organizační, instituční, diplomatickou strukturu tohoto procesu.

Dnes, po deseti letech, se evropské národy oprávněně ptají, do jaké míry jejich vlády využily, co jejich nejvyšší představitelé označili při podpisu v Helsinkách za *jedinečnou historickou příležitost*, a mohou spíše pozorovat, jak se v kontrastu s četnými organizačními a institučními prvky a proti duchu a programu Helsinek prosazuje duch i metody odporující procesu uvolňování napětí. Mezinárodní dění je vtahováno spíše do ovzduší studené války, jak vyvrcholila v padesátých letech a jež je dnes o to nebezpečnější, oč od té doby pokročila technika násobící možnosti zničení života v Evropě a na celé planetě.

V ovzduší ovlivňovaném válkami vedenými či připravovanými mimo Evropu a stupňovanými závody supervelmocí ve zbrojení se „helsinský“ proces zpomalil, zastavil, a dokonce dostal jakýsi zpětný pohyb. I jednání v jeho rámci, především pro neplnění a porušování principů a závazků z Helsinek, stagnují.

Mělo by proto 10. výročí podpisu Závěrečného aktu být příležitostí nikoli k oslavám, nýbrž k vážnému zkoumání příčin, proč je velká dějinná šance promeškávána, a k hledání cest, jak uvést proces zahájený v Helsinkách znovu do pohybu. Jisté je to přední úkol pro státníky, je to však i věcí evropských národů samých, jejich příslušníků a všech, koho helsinský dokument uznáním práva „znát a jednat“ zve k účasti a spoluodpovědnosti.

Na tuto výzvu v Československu odpověděla a odpovídá v občanské iniciativě Charta 77. Ve snaze přispět k tomu, aby byly u nás plně a po všech stránkách uskutečňovány zásady a závazky Závěrečného aktu z Helsinek, se Charta 77 od svého vzniku obracela k nejvyšším orgánům republiky s konkrétními upozorněními, stížnostmi i konstruktivními návrhy. Její pozitivní úloha byla mnohokrát oceněna zástupci druhých států, účastníků jednání KBSE v Bělehradě i Madridu, zahraniční veřejností i mnohými československými občany. Na její činnost se v plném rozsahu vztahují slova Výsledného dokumentu z Madridu (kapitola „Principy“, odst. 14)³ o „institucích, organizacích i jednotlivcích“, jímž v plnění zásad Závěrečného aktu v oblasti lidských práv náleží vedle vlád zúčastněných států „význačná a kladná úloha“. Není vinou *Charty 77*, že její podněty příslušné orgány ignorovaly a že v Bělehradě, Madridu a nedávno i v Ottawě byla naše republika za stav plnění závazků z Helsinek kritizována.

Charta 77 se nedá odradit ani ignorováním svých návrhů, ani policejními šikanami a perzekucí, která je ostatně z hlediska československých mezinárodních závazků nezákonná. Považuje za svou občanskou povinnost připomenout k 10. výročí Helsinek vládě, poslancům i ostatní veřejnosti závažnou odpovědnost za plnění zásad a závazků převzatých podpisem Závěrečného aktu a přijetím dalších dokumentů Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Je to

odpovědnost za poctivou a důslednou účast při všech krocích k oživení procesu přeměny Evropy ve společenství svobodných, svrchovaných a rovnoprávných národů, žijících v míru, bezpečnosti a spolupráci, při respektování práv a povinností a lidské důstojnosti každého člověka. Charta 77 se hlásí k svému podílu na této odpovědnosti, o jehož splnění usiluje společně s přáteli z občanských iniciativ i nezávislých hnutí z ostatních evropských zemí.

Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Srv. D267 (30.12.1983).
- 2 Mezinárodní dokumenty o lidských právech a humanitárních otázkách. *Praha 1989*, s. 46.
- 3 Tamtéž, s. 83–85.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 8, č. 9 (4.7.–10.9.1985), s. 2–4 • *Listy*, roč. 15, č. 5 (říjen 1985), s. 15–16 • *Nový domov*, roč. 36, č. 16 (8. srpna 1985) • *Komentáře I*, léto 1985, s. 3 • RFE v ÚSD, sb. FMV-Ch RO 51/85.

ZKRÁCENĚ: In: *Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*, roč. 18 (1985), č. 10, s. 2–3.

KOMENTÁŘ: Dienstbier, J.: *Helsinská šance. Komentáře I*, léto 1985, s. 5–6 • Schulz, M. (RFE) v ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 49/55, kart. 8.

1985, 20. srpen, Praha. – Prohlášení k 17. výročí vojenské intervence v Československu. (Dokument č. 20/85)

Prohlášení k 17. výročí 21. srpna 1968¹

Před sedmnácti lety, v noci z 20. na 21. srpna 1968, vstoupily na území Československa armády pěti zemí Varšavské smlouvy, aby zastavily rozvoj demokratického obrodného procesu v naší zemi. Stalo se to, i podle usnesení předsednictva ÚV KSČ z téže noci, proti vůli a bez vědomí tohoto orgánu, prezidenta republiky, vlády a Národního shromáždění a s porušením zásad mezinárodního práva včetně ustanovení Varšavské smlouvy.

Od té doby nepřestává být 21. srpen v Československu traumatizujícím faktorem. Ve dvou letech po něm byla zcela rozrušena struktura společnosti a zlikvidovány předpoklady jakéhokoli tvůrčího rozvoje. Statisíce jeho možných nositelů byly propuštěny ze všech vedoucích míst až po mistry v továrnách a kvalifikované dělníky. Většinou umělců, spisovatelů a novinářů byla znemožněna činnost a z distribuce a knihoven vyloučeny stovky děl domácí i zahraniční literatury. Do trezorů zmizely četné filmy a ročníky novin. Nezbytné reformy hospodářství a politického systému byly zastaveny a společnost násilně vržena zpět, do klimatu první poloviny padesátých let, kdy jakákoli diskuse byla nemožná. Na rozhodující místa v mocenské infrastruktuře nastoupili lidé, jejichž hlavní a často jedinou kvalitou byla bezvýhradná přízpůsobivost a poslušnost moci a kteří mnohdy již předtím prokázali nedostatek schopností ve svých oborech. Doplňili je mnozí rezignovanější, kterým bylo povoleno zahrnout se mezi „pomýlené“ a kteří si tím uchovali místa a platy, i když bez možnosti jakkoli pozitivně ovlivnit poměry na vlastním pracovišti. Většinou zbyla jen bezmocnost a trochu naděje v tom, že moc se neuchýlila k politickým justičním vraždám a koncentračním táborem pro desetitisíce jako na přelomu čtyřicátých a padesátých let. Byly však nahrazeny soudními postihy jednotlivců, znemožněním výkonu povolání pro mnohé a všude viditelnou zastrašující přítomností policie.

Společnost, jejíž živé síly v šedesátých letech usilovaly o demokratickou podobu socialismu odpovídající potřebám moderního vývoje

a historickým zkušenostem našich národů, do-
stala „normalizací“ některé až feudální rysy. Pa-
nuje zde znovu nedotknutelnost funkcionářů.
Byrokratické výstřelky zacházejí až tak daleko,
že například z některých ekologicky ohrožených
území je obyvatelstvu bráněno volně odcházet,
měnit zaměstnání a pobyt. Plně byla obnove-
na perzekuce dětí za minulé i současné posto-
je rodičů. Bez vnitřních kontrolních vazeb ros-
te nová kasta panstva. Mnozí talentovaní lidé
za těchto okolností raději opustili a opouštějí
republiku.

Důsledkem je stagnace a rostoucí zaostávání
nejen v technice a hospodářství, ale ve všech
sférách společenského života, úpadek kultury
a morálky včetně pracovní, rozmach korupce
a prakticky otevřené rozkrádání společenského
majetku na všech úrovních, při faktické nevší-
mavosti k životnímu prostředí. Jedinou sociální
oporou moci je, že umožnila masový únik do kon-
zumentského soukromí, v němž si občan vlast-
ními silami a mnohdy nelegálně opatřuje mate-
riální hodnoty, které nekompetentní řízení není
schopno zajistit.

Část vládního aparátu se pod tlakem těžkos-
tí v zásobování a zahraničním obchodě a vzrůs-
tajícího technického zaostávání za světem sice
snaží nejhroší nedostatky řešit, avšak tyto poku-
sy se jen těžko dostávají do praxe. Byrokratico-
mocenský systém nemá sílu prorazit bariéru
společenské zaostalosti, kterou se sám – zejmé-
na proti vlastním lidu – obklopil. Všichni, kte-
rým ještě o něco jde, i nově dorůstající ročníky
se tak neustále znovu přesvědčují, že základním
zákonem je nehybnost a předpokladem jakéko-
li účasti na veřejném životě, dovolené držiteli
moci, je nevměšování do vnitřních věcí vlast-
ní společnosti.

Ve sporu, zda 21. srpen byl internacionální po-
mocí proti antisocialistické kontrarevoluci, nebo
potlačením demokratického vývoje socialismu
konzervativními mocenskými silami, průkazně
svědčí samy výsledky. Mocenské struktury se
však v duchu *Poučení z krizového vývoje*,² od něhož od-
vozují svoji legitimitu, i nadále drží nejkonzer-
vativnějších předpoklady. Z obavy, že sebemenší
pohyb by mohl znamenat i změny v osobách, je
proto každé opravné hnutí blokováno, a to tím
spíše, že jakýkoli vážný problém, se kterým se

společnost potýká, se v řešení může odvolat i na
jeho formulaci, vyslovenou před 21. srpnem. Sa-
motný termín „reforma“ je na indexu, přestože
politika a veřejná iniciativa šedesátých let začí-
nala řešit – a mnohdy úspěšně – právě ty problé-
my, před nimiž stojíme znovu, v situaci složitější
o dvacetileté zpoždění.

Připomínáme-li neblahé výročí a jeho důsled-
ky, nečiníme tak proto, abychom dnes žádali
přehodnocení minulých událostí. Co se stalo,
nemůže se odestát a soud přenechme dějinám.
Myslíme-li na přítomnost a budoucnost, zdá se
nám však sedmáct let trvající nehybnost v rych-
le se měnícím světě až příliš dlouhá, než aby-
chom si mohli dovolit ji prodlužovat. Že je jiná
politika možná, ukazují reformní snahy v sou-
sedních zemích s podobným politickým zřízením.
Některé z těchto kroků připomínají i českoslo-
venské zkušenosti z šedesátých let. I z nejvyšších
míst v zemích, které potlačily obrodný proces
roku 1968, se otevřeně vyhláší opatření, kte-
rá mají zpružnit hospodářské a politické řízení
a umožnit tvůrčí a aktivní účast občanů na roz-
voji společnosti. Nemůžeme například pominout,
s jakým oživením sledují lidé nový vývoj v So-
větském svazu, jak poslouchají a čtou projevy
Michaila Gorbačova a porovnávají jeho formu-
lace s mrtvolnou nehybností v Československu.
Nejzasvěcenější postihují, že se sovětské proje-
vy v našem tisku cenzurují. Nelze zatím posou-
dit, jakým směrem se nová politika vyvine. Lze
však říci, že lidé v Československu nejsou zdale-
ka tak neteční a bez zájmu o veřejné věci, jak se
na první pohled zdá. Citlivě rozpoznávají, kdy
v politických heslech vládnoucích garnitur pře-
vládá ideologická kamufláž a kdy se věci pojme-
novávají pravými jmény.

21. srpen zůstává ovšem neuralgickým bodem
československo-sovětských vztahů. Aniž bychom
podléhali překotným iluzím, chceme vyjádřit
i určitou naději, že by se současný společenský
pohyb v Sovětském svazu mohl stát i širším a de-
mokratickou veřejností sdíleným podnětem. Sou-
díme, že bolestné evropské problémy, jak to bylo
vyjádřeno v Pražské výzvě,³ lze řešit jen postup-
ným, dlouhodobým a trpělivým překonáváním
blokových bariér. Sám 21. srpen byl výrazem blo-
kového myšlení, jež převážilo nad zásadami de-
mokratického uvolňování napětí, ztížilo cestu

k dohodě v Helsinkách tyto zásady potvrzující, aby vzápětí znovu vyvstalo jako překážka jejich uskutečňování. I když argument o západoněmecké hrozbě, jímž i smlouva z října 1968¹ zdůvodnila dočasný pobyt sovětských vojsk, pozbyl smlouvami Spolkové republiky s jejími východními sousedy věcně i právně svou platnost, je dnes přítomnost sovětských vojsk v Československu faktickou součástí rozložení vojensko-mocenských sil, s nímž počítají oba bloky. Stažení těchto vojsk je řešitelné pouze v rámci překonávání blokového rozdělení Evropy. Dáváme proto v úvahu, zda by omezování jejich počtu či jejich stažení nebylo příkladným jednostranným krokem k vojenskému odpoutání. Jeho původcům by získal sympatie nejen v Československu, protože by vedl k nahrazování strnulých blokových postojů konkrétními kroky k dynamickému pojetí mírového soužití jako předpokladu míru a spolupráce.

Naši vnitřní krizi lze ovšem řešit jen nově vytvářeným a ustavičně posilovaným demokratismem, hluboko zakořeněným v politické kultuře našich národů jako organická část jejich identity. Nejde tedy o odvetu za bezpráví a obrovské škody způsobené minulým násilím, nýbrž o pochopení dnešních a zítřejších potřeb čs. společnosti. V tom se nikdo nevyhne odpovědnosti a každý bude vážen nikoli podle svých minulých, ale podle současných postojů a činů.

Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77.

Mluvčí Charty 77 Rudolf Battěk je stále vězněn.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Srpnové výročí okupace bylo každoročně pro mocenské a stranické orgány zdrojem obav z veřejných demonstrací. Již tři týdny před 21. srpnem sledovali příslušníci StB signatáře Charty 77. Václav Havel, Jiří Dienstbier a Ladislav Lis byli vzati do vazby a vyšetřováni ve věci Prohlášení Charty 77 k výročí 21. srpna. Všichni byli propuštěni s tím, že by mohli být dále stíháni, kdyby v tomto období pokračovali ve své činnosti.

Na výzvu francouzské odborové centrály Force ouvrière a Mezinárodního výboru proti útlaku se konala u příležitosti 17. výročí 21. srpna 1968 před budovou československého velvyslanectví v Paříži demonstrace.

Proti okupaci se konaly další demonstrace v Torontu, Kolíně nad Rýnem aj.

Západní tisk, jako The Times, The Guardian, vídeňský Kurier, Die Presse a Arbeiterzeitung, pařížský Le Monde aj., zveřejnil text dokumentu nebo jej alespoň komentoval. Většinou jej hodnotil jako chytrý, jasný a politicky podnětný a pozitivní.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 8, č. 9 (4.7.–10.9.1985), s. 4–5 • *Listy*, roč. 15, č. 5 (říjen 1985), s. 4–5 • *České slovo*, č. 9 (září 1985), s. 2 • *Nový domov*, roč. 36, č. 17 (22. srpna 1985) • *Hlas Ameriky v ÚSD*, sb. FMV-Ch, RO 58/85, kart. 8.

KOMENTÁŘE: RIAS: *Informace o politické situaci v ČSSR k 17. výročí intervence*. AMV, RO 52/85 • B. Coudenhove-Kalergová o Chartě 77. *Tamtéž*, RO 54/85 • J. Naegele o zadržení V. Havla, L. Lise a J. Dienstbiera. *Tamtéž*, RO 55/85 • RFE: zprávy západních agentur o dokumentu Charty 77, telefonáty Svobodné Evropě. *Tamtéž*, RO 56/85, kart. 8.

1985, 3. září, Praha. – Dopis biskupovi Desmondu Tutuovi, odsuzující politiku apartheidu v Jihoafrické republice. (Dokument č. 21/85)

Dopis k situaci v Jihoafrické republice

Biskup Desmond Tutu
nositel Nobelovy ceny míru
Jihoafrická republika

Vážený pane biskupe,¹ jako představitel občanské iniciativy Charta 77, usilující o respektování lidských práv v Československu, odmítáme jakoukoli formu diskriminace. Jejím nejviditelnějším projevem ve vnitřní politice států je dnes jihoafrická politika apartheidu, která už přinesla Vaší zemi tolik neštěstí a zahubila mnoho Vašich spoluobčanů. Vyhlášení a uplatňování výjimečného stavu ve snaze uchovat privilegia vládnoucí bílé menšiny vede jen k další krizi a katastrofám. Neochota vzdát se nadvlády zabíjí a mrzačí lidské životy, ničí hodnoty a ztěžuje ještě více hledání společného jazyka pro řešení odpovídající soudobým potřebám země a zásadám lidskosti.

Spolu s Vámi odsuzujeme politiku jihoafrické vlády² jako nemorální, zhoubnou a bezperspektivní a požadujeme propuštění vězňů pronásledovaných za odmítání apartheidu. Oceňujeme odpor většiny jihoafrického lidu proti tomuto násilí i Vaši snahu o dialog a nenásilný přechod Vaší země k přirozenému uspořádání, v němž má každý občan stejná práva a povinnosti vůči společenství, v němž žije.

Dovolte, abychom Vám a všem, kdo spolu s Vámi usilují o spravedlivé řešení, vyjádřili svou solidaritu.

Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77

Ladislav Lis, bývalý mluvčí Charty 77,
místopředseda Mezinárodní federace pro lidská práva

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 8, Č. 9
(4.7.–10.9.1985), s. 5–6.

¹ Biskup Desmond Tutu byl předním představitelům odporu vůči apartheidu v Jihoafrické republice. Černošské

nepokoje vyústily v politickou krizi, vláda JAR vyhlásila výjimečný stav a předala neomezenou pravomoc policii a vojsku.

- 2 Dopis Charty 77 D. Tutuovi vyvolal silnou kritiku v řadách exilu. V časopise Demokracie v exilu (roč. 28, č. 6, prosinec 1985, s. 8) vyšel článek Apartheid odstraníme – ale jen evolucí, v němž se píše „o hanebném postoji signatáře Charty 77 J. Dienstbiera“, který gratuluje Tutuovi k potlačování vlády v Pretorii.

Výbor Rady Čechů a Slováků v jižní Africe v Pretorii v listopadu 1985 reagoval na dokument Charty: „Je to tragický dokument, jehož autoři si nedali sebesternější práci s hlubším studiem jihoafrického problému... Je to bezcenný plevel v poli Vašich dosud napsaných dokumentů a zcela bez sebemenšího zásahu Hlavní správy tiskového dozoru by mohl být otištěn v Rudém právu, Tribuně nebo jiných skvostech socialistické žurnalistiky.“ (Americké listy, 17. ledna 1986, s. 1–3.)

Podle Oty Ulče (Právo lidu, 1985, č. 4) byli mluvčí Charty 77 nedostatečně informováni o situaci v Jihoafrické republice, o níž sám O. Ulč psal na základě vlastních zkušeností s tamější složitou situací.

PLNĚ ZNĚNÍ: In: Listy, roč. 15, č. 5 (říjen 1985), s. 41–42 •
Nový domov, roč. 36, č. 19 (19. září 1985).

1985, 13. září, Praha. – Dopis předsednictvu vlády ČSSR o výzvě maďarského ekologického hnutí Kruh Dunaj, adresované československé veřejnosti k ochraně přírody v souvislosti s výstavbou vodního díla Gabčíkovo-Nagymaros, text výzvy a rozbor ekologické situace. (Dokument č. 22/85)

[...]¹

Kruh Dunaj, maďarské ekologické hnutí, se na nás obrátil s „Výzvou k československé veřejnosti“, která se zabývá výstavbou vodních děl Gabčíkovo-Nagymaros.² Přiložil též rozbor ekologické situace, která výstavbou vzniká. Zásahy do podunajské krajiny mohou mít neodčinitelné následky nejen pro nás, ale i pro další generace. Proto jsme se rozhodli oba texty publikovat. Vyzýváme přitom všechny, kdo mohou přispět svými znalostmi, aby se zapojili do diskuse o tomto tématu. Vyzýváme rovněž státní orgány, aby se vši odpovědnosti znovu prozkoumaly vzniklou situaci a rozhodly v zájmu národů Československa a Maďarska.

*Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77*

Už sedm let, od doby, kdy začala stavba gabčíkovské přehrady, už sedm let není na Žitném ostrově mír: člověk vede válku proti přírodě. Podle bulletinu vydaného Okresním střediskem pro vzdělávání dospělých v roce 1980 slovensky a maďarsky v Dunajské Středě „se splní dávná touha lidí na Žitném ostrově: úplně si podmanit prastarý živel, vodu, DUNAJ“. V této válce se však dá jen prohrát, „...nedělejme si velké iluze o vítězství nad přírodou. Za každý takový triumf se nám příroda pomstí... Fakta nás upozorňují, že si přírodu ani zdaleka nemůžeme podmaňovat tak, jako si dobyvatel podmaňuje cizí národ,“ napsal v devatenáctém století Engels. Projektanti a stavitelé gabčíkovské hydroelektrárny se však nyní, koncem dvacátého století, chovají k přírodě a k člověku na Žitném ostrově jako cizí dobyvatelé. Podle zprávy Újszó v čísle z 13. 8. 1984 stavba přehrady úplně změnila život obce Vojky nad Dunajem. Vesnice, kterou kanál odřízl od ostatních částí Žitného ostrova, žije půl druhé desítky

let v naprosté nejistotě a od doby, kdy je tam zakázána soukromá výstavba, lidé, zejména mladí, odtamtud utíkají. Lidé nuceně opustit svoje domovy však přece jen nějak přežijí, kdežto lužní lesy a Dunaj, „životodárná řeka“, jsou odsouzeny k smrti. Místo lužních lesů se bude v budoucnosti až po Hrušov rozkládat hráz a na místech, kudy povede plavební dráha vybetonovaným bočním kanálem, stromy uschnou. Nedělní Újszó z 6. července 1984 připomíná osud lužních lesů v Podunajských Biskupicích: „Tyto lesy uschly proto, že v důsledku „technických zásahů“ klesla hladina spodních vod o 3-4 metry. Spodní vody se ze svrchní půdní vrstvy stáhly níže, do hlubší štěrkovité půdy. Svrchní půdní vrstva přestala být zásobena pitnou vodou. „Stromy trpí nedostatkem vody,“ píše Újszó, „vegetace se udržuje při životě pouze srážkami, které však nestačí různým druhům topolů a vrb, poměrně náročným na vláhu. Něco podobného se dá předpokládat i na úseku Hrušov Gabčíkovo,“ říká Újszó a zdůrazňuje: „...je potřeba vystavět takový systém kanálů a hrází, který udrží hladinu spodní vody na požadované úrovni.“ Podle názoru maďarských vodohospodářských výzkumníků se však nyní nedá dokázat, zda může takový systém kanálů spolehlivě fungovat; o otázce by mohl rozhodnout další výzkum, který by trval dalších deset let. Systém podobné povahy, o jakém uvažuje maďarská strana, by ani nebyl schopen vyřešit doplňování lesů vodou, a právem lze předpokládat, že situace nebude jiná ani na Žitném ostrově. Sám o sobě by vysoký stav hladiny spodní vody rovněž nestačil, protože by jistě přestaly záplavy, které každoročně doplňují zásoby živých látek v lesní půdě. Podle výzkumu slovenských biologů by vyhynutí lužních lesů v inundačním území omezilo i výskyt některých živočišných druhů a úbytek dravců by mohl mít za následek hromadné přemnožení hlodavců.

Zánik lesů na Žitném ostrově by neznamenal jen ekonomické a ekologické ztráty: celá krajina by se proměnila v suchopár, nad nímž se v budoucnosti bude tyčit jen holý násep, betonový gabčíkovský kolos s „kolonádou“ sloupů dálkového vedení. „Naše materialisticky založená doba se zpravidla nad poukazováním k estetickým hodnotám jen usmívá. Jenže lokální přírodní prostředí je na druhém místě co do kontaktu s kulturou jednotlivých

oblastí hned po mateřské řeci. Každý národ je úzce spjat s oblastí, v níž žije, a znamenalo by hrubě přehlížet naši spjatost s prostředím – v širším slova smyslu naši lásku k vlasti –, kdybychom ji považovali za pouhou nostalgii, jejíž objekt můžeme kdykoli obětovat hospodářským zájmům,“ píše maďarský biolog Ján Tóth v časopise *Magyar Tudomány* z listopadu a prosince. Když už ale technokrati stejně jako stroje o mateřskou řec a krajinu nedbají, proč jsou ochotni obětovat vodní bohatství pod nížinou za elektrickou energii, která se nedá jíst ani pít? O nížině Žitného ostrova se často hovoří jako o obilnici Slovenska, dokonce jako o „slovenském Kanaán“. V poslední době by bylo nížinu možné nazvat „džbánem vody pro Slovensko“ – z něj by bylo možno naplnit sklenice víc než milionu lidí křišťálově čistou pitnou vodou. Citujeme další úřední pramen: „Tato podzemní přírodní vodní nádrž je svými rozměry unikátní nejen doma, ale i ve střední Evropě. Výzkumníci na základě důkladného desetiletého bádání tvrdí, že by při racionální spotřebě mohla po přelomu tisíciletí zásobovat pitnou vodou dobrou třetinu Slovenska, dokonce i část jižní Moravy. Podle některých názorů až pět milionů obyvatel,“ dočítáme se v *Új szó* ze 3. února 1984. Podle výzkumů se nejkvalitnější voda nachází pod oblastmi těsně při Dunaji, úměrně vzdálenosti od řeky je stále citelnější působení různých zdrojů znečištění, především nadměrného používání průmyslových hnojiv a místy i odpadových látek ropného původu. To všechno potvrzuje skutečnost, že se rychlou cirkulací spodní vody, doplňovanou průsaky Dunaje, kaly během krátkého času ředí. Bude-li přehrada postavena, zanikne tato příznivá situace, protože po usazení bahna v nádrži a po odvedení Dunaje do vybetonovaného koryta mezi Hrušovem a Palkovičovem nebude už voda štěrkopísčité vrstvy Žitného ostrova doplňována prosakováním z Dunaje a tím se postupně znečistí. Odpadové látky průmyslového a zemědělského původu se v této ohromné vodní nádrži zkoncentrují a voda se stane pro člověka nepoživatelnou. S ohledem na vážné problémy s pitnou vodou na Slovensku bude tedy vodní elektrárna mít neškodlivější vliv na zásoby pitné vody, protože – jak konstatuje i citovaný článek z *Új szó* – „jde o vodu výborné kvality, kterou lze použít k přímému zásobování obyvatelstva. Vodu

tak kvalitní lze najít jen na deseti procentech slovenského území a převážně právě zde. Tato voda je pokladem i proto, že náklady na její přívod do rozvodného systému jsou nesrovnatelně nižší než náklady, které je nutno vynakládat na získání pitné vody úpravou povrchových vod.“

V poslední době i československá vláda souhlasí s tím, že vodní elektrárny negativně ovlivňují zásoby pitné vody, jak vysvítá mimo jiné i z jejího odmítavého postoje k hainburské přehradě: „Pokles vodní hladiny u soutoku Dunaje s Moravou narušuje ekologickou rovnováhu, škodlivě působí na ochranné hráze a ostatní vodohospodářské stavby, dále snižuje zásoby pitné vody na rozsáhlém území kolem Moravy a Dunaje.“ Kromě nebezpečí, které hrozí zásobám pitné vody, musíme obdobně – z hlediska budoucnosti – negativně hodnotit i vliv gabčíkovské hydroelektrárny na zemědělství. Je až zarážející, jak velká plocha zemědělské půdy „slovenské obilnice“ má být obětována výrobě relativně nevelkého množství elektrické energie; především jde o plochu podél budoucího derivačního kanálu. V oblasti, již se výstavba týká, se rozloha zemědělské půdy sníží o 4762 hektary, samotné stavební práce zaberou 2573 hektary ornice. „Význam každé kilowatt hodiny v energetické bilanci postupem času klesá, zatímco hodnota jednoho hektaru zemědělské půdy rapidně stoupá,“ píše sovětský časopis *Izvestija* z 20. října 1984 a poukazuje na to, že „hektary až čtverečné kilometry v hodnotovém vyjádření pro stavitele vodních děl nic neznamenají, takže se na ně při vyčíslování ztrát ani nebere ohled“. V druhém čísle bratislavského zpravodaje *Ochránce přírody* z roku 1981 analyzuje Mikuláš Huba podrobně předpokládané ztráty, na něž není brán ohled při projektování gabčíkovské hydroelektrárny, a dospívá k závěru, že „všechna energie, kterou turbíny soustavy vodních děl vyrobí, by nestačila k důslednému odstranění alespoň části škod“. Citované číslo *Izvestijí* charakterizuje situaci, která platí i pro gabčíkovskou hydroelektrárnu, následovně: „Ostatní zemědělská odvětví – zásobování vodou, doprava, rybářství a zemědělství – na věci nejen nic nezískávají, ale právě naopak: ztrácejí. K tomu však rozhodně není potřeba vytvářet tak obrovské elektrárny, gigantické přehrady a hráze. To vyžaduje jen energetika.“

Úsek Dunaje kolem Žitného ostrova je pro celé Slovensko významný nikoli z energetického, ale ze zemědělského a vodohospodářského hlediska, z hlediska původní přírody. Pro rozvoj vodní dopravy a ochrany proti povodním je tato investice zbytečná. Značná část prací, které už byly vykonány, by se dala využít, kdyby byla místo předpokládaného protiekologického derivačního kanálu vybudována hloubková plavební dráha, která by za nízké hladiny umožnila objet úsek brodů a při vysoké hladině by snižovala úroveň záplav. Za nevyrobenou energii by nás bohatě odškodnila ochrana stávajících hodnot.

Nezapomínejme: úrodná půda – a také zásoba pitné vody – jsou zdroje, které se musí neustále obnovovat a jsou pro naše potomky nevyhnutelně nutné.

Výzva k československé veřejnosti

Dunaj je náš společný přírodní poklad!

Dunaj je symbol našeho společného osudu!

Chraňme ho společně – proti těm, kdo ho chtějí, nezávisle na národní příslušnosti – obětovat svým falešným ideám, svému velikášství!

Hysterická industrializace padesátých let a dále trvající rabování hospodářství způsobilo nenapravitelné škody v mnoha oblastech Čech, Slovenska i Maďarska. Výstavba vodních děl Gabčíkovo – Nagymaros by způsobila takové nenahraditelné ztráty, které by stejnou měrou postihly všechny národy žijící u Dunaje.

Zásoba pitné vody pod územím Žitného ostrova a Szigetköz může stačit pro pět milionů osob na československém území (na Slovensku a na jižní Moravě) a nejméně pro další tři miliony v Maďarsku a Rakousku by představovala rezervu zdravé pitné vody. Kdyby byla využívána, bylo by – podle odhadu československých odborníků – možné ušetřit minimálně jedenáct miliard korun.

Stavba vodních děl by však – podle československých údajů – znamenala pro Československo víc než půlmiliardovou škodu ve vodním hospodářství, v zemědělství, v rybném a lesním hospodářství a v ochraně přírody, a to je ještě většina následků stavby neodhadnutelná!

Máme právo se vyjádřit k tomu, jak bude formován náš osud! Jde o náš společný osud, o naši společnou budoucnost!

Vyzýváme československou veřejnost, aby vystoupila společně s námi na ochranu přírodních hodnot a dunajské oblasti.

Kruh Dunaj

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

- 1 Na první straně dokumentu hranaté razítko: Úřad předsednictva vlády. Došlo 16. 9. 1985, čj. 19793.
- 2 Maďarští ekologové sdružení v Kruhu Dunaj zorganizovali podpisovou akci a maďarská akademie věd si znovu vyžádala zprávu o negativních ekologických důsledcích stavby. Budapešťská vláda nakonec na projekt soustavy vodních děl přistoupila s ohledem na skutečnost, že čs. stavba již byla příliš pokročilá.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 8, č. 10 (11. 9.–7. 10. 1985), s. 2–4 • *Listy*, roč. 15, č. 6 (prosinec 1985), s. 39–41 • *Charta 77*, 1979–1989, s. 274–278.

KOMENTÁŘ: Pohl, F.: Gabčíkovo-Nagymaros z československého pohledu. *České slovo*, roč. 31, č. 9 (září 1985), s. 1, 3 • Valuchová, M.: Znásilnění Dunaje – au to bolí! *Zpravodaj Čechů a Slováků*, roč. 18, č. 11 (1985), s. 7 • Hübl, M.: Vodní dílo na Dunaji – současný stav a vyhlídka. *Ze zásvky i z bloku*, 1986, č. 7, 3 s. • Hübl, M.: Nová fáze ve výstavbě vodních děl na Dunaji. *Tamtěž*, č. 9 (listopad 1986).

1985, 22. září, Praha. – Blahopřejný dopis k 84. narozeninám Jaroslava Seiferta. (Dokument č. 23/85)

V neděli 22. září 1985 navštívili mluvčí Charty 77 Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková a Petruška Šustrová národního umělce a nositele Nobelovy ceny Jaroslava Seiferta, aby mu předali blahopřejný dopis k jeho osmdesátým čtvrtým narozeninám.

Drahý pane Seiferte,
přinášíme Vám k 84. narozeninám, ze kterých se upřímně radujeme, pozdravy a přání všeho dobrého nejen od nevelké obce chartistů, ale troufáme si promluvit i za statisíce lidí naší země, za něž nikdo veřejně nemluví. Dovolte nám, abychom Vám popřáli poněkud netradičně. Poslední dobou, protože dorůstají do let, kdy se dospívá, se nás mladí lidé nejmladší generace ptají, jak mají žít v obecné uzurpací činů i myšlenek, jaké si mají hledat místo ve světě, který je předem, aniž mohli jednat a říct nahlas svůj názor, zbavuje všech práv. Mnozí hledají východisko v Bohu, ale cítí, že věc lidská a veřejná se jich také dotýká.

Je těžko radit, každá situace a lidská možnost v ní jsou jedinečné, ale protože láska k pravdě a vůle po svobodě mají dar lidi spojovat, je možné ve světě najít pro své chování příklad. Vaše zdrženlivost a nepatetičnost se bude jistě ošivát, ale přesto nám dovolte uvést jako jeden z příkladů veřejného působení život Váš: Vaše neutuchající holdování lásce a kráse; Vaši jasnou a veselou mysl; Vaše neústupné tíhnutí ke spravedlnosti a úctě k člověku; Váš obdivný a čistý vztah k ženě; Vaše veřejné činy, které byly vždy neokázalé, ale pokaždé uskutečněné v pravou chvíli a na Vašem vlastním místě; Vaši smírnou vlídnost a Váš dar odhadnout vlastní možnosti; Vaši nevtíravou věrnost poznanému.

Kdo zná Vaše dílo a Váš životopis, drahý pane Seiferte, nahlédne též do ducha a životopisu českého národa. Váš příklad nám říká, že je na každém, na jeho silách, schopnosti a odhodlání, aby jeho národ neupadl do bezejmennosti a dějinné ztracenosti.

Jsmo šťastni, že jsme i lepší, i velice zlá léta naší země mohli žít s Vámi.

Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 8, č. 10 (11.9.–7.10.1985), s. 4 • *Národní politika*, č. 11 (listopad 1985), s. 1 • Jaroslav Seifert – 84. *Americké listy*, 4. září 1985 • *Svědectví*, roč. 19 (1985), č. 76, s. 788–789. Dopis Seifertovi. *Národní politika*, č. 11 (listopad 1985).

KOMENTÁŘ: I. Medek, K dopisu Charty 77 J. Seifertovi. ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 63/85, kart. 8 • 84. narozeniny J. Seiferta. *Nový domov*, roč. 36, č. 21 (17.10.1985).

O J. Seifertovi viz též D287 (11.10.1984), 323 (10.1.1986) a 324 (20.1.1986).

1985, 25. září, Praha. – Společně prohlášení Charty 77 a sedmi českých a slovenských spisovatelů o represivní politice státu v oblasti kultury, adresované vládě ČSSR a Evropskému kulturnímu fóru v Budapešti. (Dokument č. 24/85)

Spisovatelé a Charta 77 budapeštskému fóru¹

Po roce 1968 začalo v Československu dlouhé období ničení všech významných hodnot svébytné národní kultury, v mnoha ohledech připomínající léta padesátá a leckde dokonce cosi horšího. Tato cílevědomá činnost, která nemá v dnešní Evropě pravděpodobně obdoby, je o to nápadnější, že probíhá v době, kdy se země sovětského bloku oficiálně rozešly se stalinismem, v době politické détente a posléze v době takzvaného „helsinského procesu“.

Mnoho českých a slovenských autorů žijících doma i v zahraničí, jakož i mnoho zahraničních pozorovatelů vytrvale na tento děj, který je v dnešní Evropě přímo kuriózní, poukazuje a analyzuje ho; jeho různými konkrétními aspekty se už nejednou zabývala i Charta 77.

Budapeštské fórum – jako shromáždění konané z usnesení účastníků helsinské konference a orientované ke sféře kultury – dává nám novou příležitost na tento jev upozornit.

Politická garnitura, kterou vynesla v Československu k moci intervence států Varšavské smlouvy v roce 1968, zahájila krátce po svém nástupu politiku systematického potlačování kultury. Z důvodů jen stěží srozumitelných a nevysvětlitelných ani přímou vůlí intervenujících států začala trhat všechny nitky duchovní kontinuity našich národů a nelítostně potlačovat všechny kulturní projevy, které se sebemíň vymykají jejím ideologickým nárokům a narušují zjednodušený, primitivní obraz světa. Důsledky této politiky představují frontální a životně nebezpečný útok na samu duchovní, kulturní a tudíž i národní identitu československé společnosti.

Mnozí už nejednou zdůraznili, že tu jde o jakousi „vládu zapomnění“, dějiny jsou falšovány, celé velké oblasti historických jevů a událostí zamlčovány nebo zkreslovány, význam bezpočtu důležitých osobností je popírán, pakliže je vůbec dovoleno o těchto osobnostech mluvit. Existuje dokumentace o tom, kolika tisíci vědců,

umělců, publicistů a dalších osobností, které by se za svobodnějších poměrů tvořivě podílely na rozvoji národní kultury, je buď úplně, nebo částečně zakázána nebo znemožněna činností, kolik z nich je za svou dřívější práci pronásledováno, kolik z nich bylo za svá díla trestně stíháno a vězněno. Tisíce knih úřady vyřadily z knihoven a z knihkupectví, mnoho učebnic a slovníků dala moc přepracovat nebo zcela zničit, zakázala desítky filmů, to vše z důvodů často vskutku nicotných. Vše, co se ještě může uplatňovat veřejně, je opředeno a svazováno nesmyslnou sítí byrokratického schvalování; téměř všechno, co stojí pro svou kulturní hodnotu za pozornost a co se dočkalo veřejného uplatnění, muselo být těžce vybojováno; početné kulturní instituce od vědeckých ústavů přes univerzity až po umělecké svazy byly postupně zcela ochromeny.

Tvůrčí potenciál společnosti a její hlad po suverénních a autentických kulturních hodnotách nelze přirozeně nikdy administrativní cestou nebo zásahy policie úplně potlačit. I dnes vznikají v Československu důležitá díla v nejrušnějších oblastech duchovního života a i dnes se těší velkému zájmu veřejnosti. Mnohdy však mohou vznikat a v některých oblastech dokonce vznikají výhradně jen mimo prostor oficiálně povoleného a schváleného a jsou širší veřejnosti téměř nepřístupná: významné domácí texty – vědecké i umělecké – se šíří v početných strojopisných opisech, pořizovaných se značnými riziky, anebo jsou publikovány v exilu. Mnohé kulturní podniky jsou možné jen na privátní nebo poloveřejné půdě, vždy vystavené nebezpečí úředního nebo policejního zásahu. Většina zajímavějších děl, jež se mohla objevit zcela veřejně, byla těžce vzdorována a mnohdy tvrdě okleštěna cenzurními a autocenzurními zásahy. Přirozené vění kulturního života – jako hlavního způsobu sebe-reflexe společnosti – a přirozený styk tvůrců s publikem jsou tedy radikálně rozrušeny a mnohdy musí být obtížně suplovány různými náhradními a nedostačujícími formami. Výuka ve školách je přitom zcela podřízena ideologii, takže škola podává zkreslený obraz skutečnosti a deformuje kulturní povědomí mladé generace.

Ale nejde jen o tyto zjevné, obecně známé a víceméně postižitelné způsoby, jimiž je podvazována a znemožňována kulturní seberealizace

našich národů. Jde i o některé jemnější, tíž vyčíslitelné, ale o to nebezpečnější úkazy. Celkové byrokratické sešněrování společnosti, potlačení přirozené plurality jejích pestře strukturovaných zájmů, vytvoření jakéhosi stavu „bezdějinnosti“ (dějiny jsou nahrazeny úředním plánem akcí), posílení obecného pocitu bezmoci, beznaděje, frustrace a nesmyslnosti každého tvůrčího společenského nebo občanského snažení, jakož i obsáhlé demoralizace touto politikou způsobované a prohlubující se pocit šedivosti a pustoty života, který ji provází –, to všechno pochopitelně působí zhoubně i na kulturu, která je konec konců vždycky výrazem ducha společnosti a zrcadlem své doby. Těžko kdy bude možné zjistit, kolik talentovaných lidí nemohlo nikdy vůbec cokoliv výrazného vykonat nikoliv proto, že jejich dílo bylo zakázáno, ale prostě proto, že vůbec nevzniklo, protože tato tísnivá životní atmosféra udusila jeho zárodek dřív, než se mohl rozvinout do zralého tvaru. A těžko kdy bude možné zjistit, co by byli veřejně působící vědci a umělci vykonali, kdyby měli jen trochu víc svobody a kdyby právě tato dusivá atmosféra předem katastrofálně nepodtýkala jejich tvůrčí možnosti.

Všichni vědci nebo umělci nemají přirozeně povahu na to, aby se dokázali tomuto globálnímu tlaku poměří vzepřít, riskovat svou existencí a vstoupit do trvalé, otevřené a nelehké konfrontace se státním a policejním aparátem. A proč by také básník, malíř, hudebník, historik, sociolog, filozof či esejista musel být zároveň bojovníkem a hrdinou? Není cosi zruďného na poměrech, v nichž si tvůrčí svobodu, nezávislost a posléze jakýs takýs – byť jen náhradní a neúplný – kontakt s publikem mohou dopřát jen lidé, kteří neváhají riskovat věznění? Není takový stav především obžalobou poměrů, které ho rodí?

Předpokládáme, že budapeštské fórum má k dispozici nebo si může opatřit konkrétní dokumentaci stavu, na který se tu pokoušíme jen stručně a všeobecně upozornit. Je to stav neobhajitelný žádnými politickými argumenty. V samém středu Evropy už sedmnáct let moc obsáhle útočí na samu duchovní integritu a totožnost dvou národů s dlouhou kulturní tradicí. Tento útok přitom vede vláda, která podepsala Závěrečný akt z Helsinek, mezinárodní paktů o lidských právech a jiné podobné dokumenty. Využíváme

příležitosti konání budapeštského fóra a opíraje se o jeho autoritu, chceme československé vládě připomenout závazky, které z těchto dokumentů vyplývají. Podle našeho mínění je světová kultura nedělitelná a její svobodný rozvoj by měl být starostí všech lidí dobré vůle.

Václav Černý, Václav Havel, Petr Kabeš, Karel Pecka, Jaroslav Seifert, Dominik Tatarka, Luďvík Vaculík, Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77

Jan Lopatka, člen kolektivu mluvčích Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

- 1 *Budapeštské kulturní fórum se konalo 15. října – 25. listopadu 1985 za účasti 400–600 umělců, představitelů kultury a diplomacie z 35 signatářských států helsinské deklarace. Náplní této konference byla diskuse o problémech svobodné kulturní výměny mezi státy, o aspektech lidských práv spojených s kulturou atd. Byla to první konference inspirovaná Helsinkami, která se konala v zemi sovětského bloku – Francie se uspořádání vzdala ve prospěch Maďarska.*

Na budapeštském kulturním fóru byl projednán a odsouzen postup čs. úřadů proti Jazzové sekci Svazu hudebníků, na jedné z pracovních sekcí přednesl anglický spisovatel W. J. Smith příspěvek o knihách J. Seiferta.

Charta 77 přispěla nejen svým dokumentem, ale již na jaře 1985 byla uspořádána anketa, v níž více než dvacet umlčovaných autorů vyslovilo své názory na současný stav kultury. Odpovědi na pět otázek byly publikovány v knize *A Besieged Culture, Czechoslovakia Ten Years after Helsinki*, která byla k dispozici oficiálním delegacím budapeštského fóra.

V souvislosti s oficiální konferencí se mělo konat v Budapešti paralelní fórum pod záštitou Mezinárodní federace pro lidská práva (FIDH). Rezervaci konferenční místnosti v hotelu Duna International maďarské ministerstvo zahraničních věcí na poslední chvíli zrušilo. Paralelní sympozium se pak konalo v soukromých bytech, mj. v bytě spisovatele György Konráda, filozofa Istvána Orsika ad., a mezi stovkou jeho účastníků byli mj. prezident Mezinárodní helsinské federace Karel Schwarzenberg, ředitel IHF G. Nagler, Susan Sontagová, Danilo Kiš, Lászlo Rajk ml., českou exilovou kulturu zastupovali Jiří Gruša a Pavel Kohout. (Cultural Symposium. Budapešť. October 1985. Vienna, International Helsinki Federation for Human Rights [1985]).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 8, č. 10 (11.9.–7.10.1985), s. 4–6 • *Listy*, roč. 15, č. 6 (prosinec 1985), s. 50–51 • *Svědectví*, roč. 19 (1985), č. 76, s. 778–779 • *Americké listy*, 18. října 1985 • *Národní politika*, č. 11 (listopad 1985).

KOMENTÁŘE: Čs. spisovatelé a Charta 77 protestují. *České slovo*, roč. 31, č. 10 (říjen 1985), s. 3 • *Severské listy*, 1986, č. 1, s. 8 • Janouch, F.: Dvě kulturní fóra v Budapešti. *Listy*, roč. 15, č. 6 (prosinec 1985), s. 48–50 • Budapešťská anketa. *Listy*, roč. 16, č. 5 (říjen 1986), příloha I–XXIV • Heneke, A. – Janouch, F. – Prečan, V. – Vladislav J. (ed.): *A Besieged Culture, Czechoslovakia Ten Years after Helsinki*. Vídeň 1985.

D317 1985

1985, 24. říjen, Praha. – Dopis předsedovi vlády ČSSR L. Štrougalovi o poplašných zprávách, že bude omezeno cestování čs. občanů do Maďarska. (Dokument č. 25/85)

[...]¹

Vážený pane ministerský předsedo, v poslední době se ve veřejnosti šíří různé dezinformace a poplašné zprávy. Vzbuzují obavy a rozladění a samy o sobě svědčí o nedobré vnitropolitické situaci a informační politice.

Podle jedné z těchto zpráv, která proniká z kruhů blízkých vládě, má být od 1. ledna příštího roku omezeno cestování našich občanů do sousedního Maďarska zavedením devizových příslibů a pasových formalit, jaké se užívají ve styku s Jugoslávií. Důvodem je zřejmě připravované otevření hranic a bezvívězový styk mezi Maďarskou lidovou republikou a Rakouskem a pokračující ekonomická reforma v Maďarsku.²

O naší republice je známo, že patří k zemím s největšími omezeními při povolování cest do zahraničí. Domníváme se, že připravovaná opatření jsou v příkrém rozporu s ustanoveními Závěrečného aktu helsinské Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě a že ostře kontrastují s kulturním fórem, které se právě koná v Budapešti. Naši oficiální představitelé často proklamují souhlas a podporu procesu uvolňování v Evropě a zde by namísto zlepšení a uvolnění cestování došlo k jeho omezení. Takovým způsobem se vztahy mezi národy a zeměmi mohou jen zhoršovat, ne prohlubovat.

Přítom právě o Maďarsko mají naši turisté zájem, protože jeho svobodnější a příjemnější životní styl kontrastuje se zdejší zapšklou atmosférou. Maďarsko je též tranzitní zemí při cestách do Rumunska, Bulharska a Jugoslávie. A zvláště chceme upozornit na velice vážné důsledky, které by omezení dosavadního způsobu cestování mělo pro početnou maďarskou menšinu našich občanů na Slovensku, jimž by značně zkomplikovalo běžné a časté kontakty s příbuznými a blízkými v sousedním Maďarsku.

Jménem Charty 77 se na Vás obracíme s touto interpelací a žádáme, aby mluvčí vlády zaujal k těmto již značně rozšířeným a zneklidňujícím informacím stanovisko. Chtěli bychom věřit,

že jde o zprávy neověřené, které nebudou vládními místy potvrzeny. Zakládají-li se ale naopak na pravdě a k omezení styku mezi Československem a Maďarskem skutečně dojde, upozorňujeme na mimořádně negativní dopad, který bude takový krok v naší veřejnosti mít.

Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Na první straně razítko: Úřad předsednictva vlády ČSSR, došlo dne 29.10.1985, čj. 23222, a podpis: 899 Šustrová.
- 2 Zprávy o omezení cest čs. občanů do Maďarska patrně mj. souvisely s budapeštským kulturním symposiem 15.–17.10.1985, při němž se zintenzivnily vztahy mezi neoficiálními českými a maďarskými spisovateli a umělci.. Viz D316 (25.9.1985).

PLNĚ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 8 (8.10.–3.11.1985), s. 1–2 • *Listy*, roč. 15, č. 6 (prosinec 1985), s. 15 • *Nový domov*, roč. 36, č. 23 (14. listopadu 1985) • *Národní politika*, roč. 17, s. 12 (prosinec 1985).

1985, 7. listopad, Praha. – **Dopis Charty 77, Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a Čs. ligy Mezinárodní federace pro lidská práva předsedovi polské vlády, primasu katolické církve v Polsku, Lechu Wałęsowi a Dočasně koordináční komisi odborového svazu Solidarita, jímž se připojují k akci Solidarity za propuštění politických vězňů v Polsku. (Dokument č. 26/85)**

Víme, že v Polsku právě probíhá týden akcí za propuštění politických vězňů, k němuž Solidarita vyzvala polskou společnost. Je smutné, že rok a čtvrt po všeobecné amnestii, při níž prakticky všichni političtí vězni byli propuštěni, je třeba znovu pořádat akce za jejich propuštění. Svědčí to nejen o tom, že vládě generála Jaruzelského se nepodařilo navázat smysluplný dialog s polskou společností, ale i o tom, že Solidarita, která je skutečným reprezentantem Poláků, se nevzdala a v tradici svého statečného národa dále usiluje o svobodu všech Poláků.

My sami máme také zkušenosti s mocí, která se uchyluje k věznění svých názorových protivníků, a víme, že umlčením oponenta není vyřešen problém, o nějž se vede spor.

Polští přátelé se nejednou zastávali československých politických vězňů, vždyť svoboda je nedělitelná a solidarita přesahuje hranice státu, a byť by byl v Polsku vězněn jeden jediný člověk pro své politické a občanské postoje, nemůžeme se s tím ani my smířit. Sama polská vláda však uvádí, že je jich na tři sta šedesát, a čísla zveřejněná Solidaritou jsou ještě vyšší.

Připojujeme se tedy alespoň tímto dopisem k mnoha hlasům, které tento týden žádají propuštění polských politických vězňů.

Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, Čs. liga pro lidská práva, člen Mezinárodní federace pro lidská práva
Ladislav Lis, místopředseda Mezinárodní federace pro lidská práva

Zasláno:
prostřednictvím velvyslance PLR v Praze předsedovi vlády PLR generálu Wojciechu Jaruzelskému

prostřednictvím velvyslance PLR v Praze Józefu Glemptovi, primasu polskému Lechu Wałęsowi
TKK NSZZ – Dočasná koordinační komisi Nezávislého samosprávného odborového svazu Solidarita

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 8, Č. 12
(4.11.–3.12.1985), S. 2.

1 Srv D272 (12.2.1984) a D309 (29.6.1985).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 15, č. 6 (prosinec 1985), s. 46 • *Nový domov*, roč. 36, č. 24 (28.11.1985) • *Národní politika*, roč. 17, č. 12 (prosinec 1985).

D319 1985

1985, 14. listopad, Praha. – Analýza příčin krizových jevů československého hospodářství a potřeba ekonomické reformy, zasláná předsedovi vlády ČSSR, předsedovi Státní plánovací komise, řediteli Ekonomického ústavu ČSAV a redakcím *Rudého práva*, *Hospodářských novin*, Čs. rozhlasu a Čs. televize. (Dokument č. 28/85)

(1) Chronické neduhy a krizové jevy československé ekonomiky se už nepokouší zastírat ani oficiální propaganda. Líčí je ovšem jako nepodstatné vady jinak prosperujícího hospodářství a denně zaplňuje stránky novin a rozhlasové a televizní vysílání jeho úspěchy. Některé pozitivní výsledky není možné popírat, ale nelze zavírat oči před podstatnými příčinami pokračující ekonomické stagnace a prohlubujícího se zaostávání našeho hospodářství za vyspělými zeměmi, jinými slovy řečeno – před nutností základních strukturálních změn a zásadní ekonomické reformy.

Neschopnost dosavadního administrativně-direktivního, centrálně-přídělového systému reagovat na nálehavé požadavky efektivnosti, technického i ekologického vývoje, jakož i neúčinnost přijímaných usnesení, proklamací a výzev ke zlepšení hospodaření a pracovní kázně, jsou zřejmé většině našich občanů. Nutnost zásadních, modelových změn celého systému řízení a plánování ekonomiky se stává stále častějším tématem diskusí laické i odborné veřejnosti.

(2) V systému ekonomického řízení tzv. reálného socialismu převažuje neúnosná centralizace rozhodování a direktivnost příkazů, spojená s přímou administrativní kontrolou jejich plnění. Hlavním nástrojem tohoto modelu řízení je soustava plánování a osou sestavování plánu je bilanční metoda, založená na vzájemném kvantitativním porovnávání zdrojů a potřeb. Cílem sestavovaného plánu není však produkce v potřebném sortimentu, nýbrž pouze celkový objem výroby. V této ekonomice jsou podstatně omezeny tržní vztahy a pohyb výrobních prostředků mezi podniky se prakticky uskutečňuje přidělovým způsobem. Ceny takřka nemají ekonomickou funkci, jsou stanoveny centrálním orgánem a nedostatečně reagují na stav nabídky a poptávky.

Centrálnímu řízení podléhá i systém odměňování. Úroveň průměrných mezd je určována v detailním členění až na jednotlivé obory a profese, efektivnost hospodaření podniků se do odměňování téměř nepromítá. Sám podnik má stroze vymezené místo, rozsah jeho činnosti, organizační struktura, vnitřní funkce, kádrové obsazení, materiální a finanční prostředky jsou detailně určovány nadřízenými instancemi a úřady. Byrokratická svévole způsobuje, že existuje zbytečně velká koncentrace i tam, kde to nemá žádný smysl, kdežto v oborech, které naopak vyžadují koncentraci sil všeho druhu (petrochemie a chemické obory vůbec) přetrvává roztržitý způsob organizace. Direktivní ukazatele i organizační uspořádání poskytují podnikům jen nevelký prostor pro vlastní rozhodování.

Podniky se chovají podle toho, že odměny a společenské uznání závisejí na centrálně stanovených ukazatelích plánu, na předepsaném objemu a struktuře výroby, na limitech zdrojů, které jim byly přiděleny. Přitom globální povaha ukazatelů podnikům umožňuje plnit plán a uplatňovat nárok na mzdy, aniž společnost od nich získává užité hodnoty odpovídající vyplaceným důchodům. Plán je výsledkem dohadování podniku s centrem. V zájmu podniku je dostat co nejmenší plán a k němu co nejvíce zdrojů, aby si podnik zajistil co nejpohodlnější plnění, a zatajovanými rezervami se podnik nadto zajišťuje před riziky, že jeho partneři nedodají materiál a subdodávky včas a v požadovaném sortimentu. Protože všichni nabízejí méně, než mohou, a požadují více, než potřebují, převyšují požadavky podniků ve svém celku trvale nabídku zdrojů. Odtud pochází chronická nedostatkovost, tak typická pro naši ekonomiku, i růst nadměrných umrtvených zásob. Navíc jsou problémy systému řízení násobeny nevhodnou strukturou čs. hospodářství, v němž trvá preference těžkého průmyslu a energeticky a surovinově náročných odvětví na úkor průmyslu lehkého a spotřebního.

Když tedy hlavním cílem podniku je objemově plnění, je současně lhostejné, zdali plán plní podnik s moderním vybavením, vyrábějící efektivně a kvalitně potřebný a požadovaný sortiment, anebo naopak podnik zastaralý, neefektivní a s nekvalitní a nepotřebnou produkcí. Při objemovém plnění je každá změna pro podnik

tou nejnebezpečnější věcí, protože zavádění nové technologie a nových výrobků představuje rizika a nejistotu. Tak samo pojetí plánu brání podniku mít zájem o novou techniku a efektivnost. Doma je možné nízkou kvalitu našich výrobků a jejich zaostávající technické a ekonomické parametry zastrít nebo zamlžit, ale při vývozu do vyspělých států se odhalí v plné nahotě a vedou k těžkým ekonomickým ztrátám.

Nadto jsou podniky ochromovány tím, že centrální orgány svázaly výrobní a investiční proces nepřehlednou spleť předpisů, vyhlášek, nařízeních a norem a že vytvořily složitou soustavu centrálních materiálových, investičních a finančních limitů včetně administrativních předpisů pro technický rozvoj. Tyto předpisy někdy vyhovují, jindy nevyhovují, ale podniky jsou povinny je dodržovat za všech okolností, neplnění je postihováno krácením prémie i trestními postihy. Jsme dokonce svědky toho, jak do výrobní a řídicí sféry podniků začíná zasahovat Bezpečnost a prokurátor.

V současném systému řízení je oddělena odpovědnost od příslušné pravomoci: ta náleží výhradně vyšším řídicím orgánům, zatímco na nižších článcích je vymáhána pouze odpovědnost. Podnik, který chce uspět, tj. splnit plán, musí tuhé předpisy často porušovat, současně se ale zajišťuje, aby „papírově“ bylo vše v pořádku. Tak se zastírá skutečná výše zásob fiktivní spotřebou, fakturují se neexistující výkony, chybí-li v daném termínu fakturace ke splnění plánu, prodává se tzv. aktivovaný materiál a základní prostředky, aby se za měsíc kupovaly zpátky, chybí-li do plánu výkony, zaměstnávají se „černé duše“, je-li potřeba spravedlivě odměnit zvláště potřebnou práci, zaměstnávají se lidé v dělnické profesi, přestože vykonávají administrativní práci, dál se pracuje na papírově dokončených akcích a stavbách atd. Skutečnost, že i při plnění plánu a dodržování předpisů jsou neefektivně a nekvalitně vyráběny nepotřebné výrobky, dokazuje zvrácenost celého systému. A samo řízení, dávající přednost svým subjektivním cílům (plnění plánu a předpisů) před objektivními požadavky (efektivnost, kvalita a potřebnost výrobků), se stává neudržitelným samoučelem, hrou s fiktivní skutečností a ve svých důsledcích protispolečenským jednáním.

System řízení nezpůsobuje pouze nízkou výkonnost a zaostalost našeho hospodářství, ale má i další závažné druhotné účinky. „Organizovaná neodpovědnost“, odloučení odpovědnosti od příslušné pravomoci, vytváří v lidech pocit bezmoci a bezpráví. Dnes a denně se lidé podílejí na větším či menším zlu, na větších či menších podvodech, jen aby se splnil plán, což vede k lhostejnosti a cynismu, demoralizace se šíří v podnicích i v nadřízených orgánech. Iniciativní jsou především centrální orgány, které však nikdy nejsou postiženy za případné omyly a nesprávná rozhodnutí, kdežto iniciativa zdola znamená jen více práce a starostí bez odpovídající odměny. Podnikání je nahrazeno plněním předpisů, na což dohlíží armáda úředníků, předpis se nakonec stává důležitějším než výsledek. Ekonomická rozvaha je nahrazována byrokratickým přístupem a výsledkem je zaostávání a neefektivnost, apatie a formalismus.

(3) Ve výčtu negativních jevů systému řízení a plánování československého hospodářství by bylo možné pokračovat. Jako důkaz, že celý používaný mechanismus nemá ekonomický, ale administrativně-byrokratický charakter, uvedená fakta stačí. V různé míře provázejí tyto negativní jevy vývoj československého národního hospodářství od počátku padesátých let. Ponecháme-li stranou jako akademickou úvahu, jak by se bývala mohla naše ekonomika vyvíjet cestou nesocialistickou, nemůžeme pominout reformní snahy v ostatních socialistických zemích ani některé zkušenosti a poznatky z československých pokusů o nápravu v letech 1958 a 1968.

První – značně omezený – pokus se zaváděním tzv. dlouhodobých normativů hmotné zainteresovanosti (Rozsypalova reforma z roku 1958) valně výsledky neměl, ale již tehdy byl vysloven požadavek zvýšení úlohy ekonomických nástrojů řízení. Ekonomická reforma uskutečněná v druhé polovině šedesátých let pak prokazatelně ozdravila poměry v našem hospodářství a založila některé významné tendence k jeho dlouhodobé prosperitě. Rozsáhlé změny, na kterých se podíleli ekonomové z podniků, centrálních úřadů i teoretických pracovišť, byly tzv. „normalizací“ politicky odsouzeny a řízení naší ekonomiky se

v sedmdesátých letech vrátilo k překonaným direktivním a administrativním metodám.

V jiných zemích dnes probíhají intenzivní změny v řízení a plánování jejich hospodářství, nejednou využívající i principů čs. ekonomické reformy z roku 1968. Nejdále pokročilo Maďarsko, významné změny lze zaznamenat v Bulharsku, NDR a také v Čínské lidové republice, rozsáhlé ekonomické experimenty s novými metodami řízení a rozšiřováním práv podniků a výrobních sdružení se uskutečňují i v Sovětském svazu. Opomíjet nelze ani zkušenosti s využíváním bank a státních institucí při realizaci strukturálních změn ve vyspělých kapitalistických zemích, kupř. v Japonsku, Švédsku nebo Holandsku. Jen v Československu jsou tvrdší uplatňovány „Hlavní směry dalšího rozvíjení Souboru opatření ke zdokonalení soustavy plánovitého řízení národního hospodářství“. Už z názvu je patrné, že jde jen o další pokus dílčích „kosmetických“ úprav, které se samotné podstaty a pojetí systému řízení vůbec nedotýkají.

Přitom již existují poměrně rozsáhlé zkušenosti především z Maďarska, řada závažných témat je zpracována a připravena ve sféře naší oficiální ekonomické teorie a praxe, jejich zveřejnění však brání ideologické a politické bariéry, především „strašák“ reformy z roku 1968, která je dodnes vládnoucími kruhy označována za součást protisocialistických, kontrarevolučních snah. V neposlední řadě je k dispozici i řada nepublikovaných příspěvků a studií významných ekonomů, odstraněných z odborné a vědecké činnosti po roce 1968, mezi něž patří i četní signatáři Charty 77, kteří v nesnadných podmínkách nedostupnosti materiálů a statistik, často pronásledování a šikanování policií, vytvořili některé cenné práce. Za mnohé uvádíme alespoň Poznámky k reformě našeho dnešního hospodářského mechanismu Vladimíra Kadlece, Rudolfa Zukala a kolektivu autorů a syntetickou práci Zdislava Šulce Stát a ekonomika. Příspěvek k teorii hospodářské politiky.

(4) Potřebné směry ekonomické reformy jsou obecně známy.

Základním požadavkem je odmítnutí dílčích formálních opatření v rámci „dalšího zdokonalování metod plánovitého řízení“ a vytyčení cíle

základních systémových změn v modelu hospodářského mechanismu: přechod od administrativních, centralistických a přidělových metod k důslednému použití ekonomických nástrojů. Úspěšná může být jen taková reforma, která se postupně dokáže s naším centrálně-přídělovým mechanismem rozejít zcela a důsledně, která nástroje centrální regulace přizpůsobí obnovenému hodnotovému mechanismu se všemi jeho nezbytnými atributy.

Uvedený požadavek předpokládá omezit centrální orgány v jejich direktivní pravomoci vůči podnikům, pověřit je odpovědností za optimální rozvoj ekonomiky jako celku a k ovlivňování podnikové sféry používat zejména ekonomických nástrojů, především cen, úvěrů a daní. Charakter podnikového i celospolečenského plánování je nezbytně přizpůsobit podmínkám umožňujícím fungování výkonného peněžně-tržního mechanismu. Podnikové plánování a odpovědnost za jeho důsledky nemůže celospolečenské plánování nahrazovat, ale musí je doplňovat a korigovat tam, kde získává motivace selhává (strukturální změny), nebo kde působí společensky škodlivě (ochrana životního prostředí). Existence i budoucnost podniků jako samostatných ekonomických subjektů by naopak měla být jednoznačně závislá na faktické efektivnosti, kvalitě a potřebnosti jejich výroby, včetně všech rizik z důsledků vnějších okolností i vlastních činů a rozhodnutí. To znamená připravit podstatné změny především v dělbě odpovědnosti a pravomocí v celém řídicím systému ekonomiky, zvýšit samostatnost a práva podniků.

Cílem ekonomické reformy není jen zvýšení výkonnosti samotného hospodářství, ale i postupné vytváření podmínek pro samosprávné prvky účasti zaměstnanců na řízení podniků. Mezi základní požadavky patří především vytváření podnikových rad pracujících jako demokratických orgánů řízení podniků, které by společně pověřila výkonem vlastnických práv. Radám by příslušeno určovat koncepci dlouhodobého rozvoje podniku, kontrolovat její uskutečňování, jmenovat a odvolávat ředitele a další vedoucí pracovníky, stanovovat výši jejich platů a podílů na hospodářských výsledcích podniku, schvalovat roční účetní uzávěrku a rozhodovat o rozdělení zisku, o změnách předmětu podnikání,

o sloučení nebo rozdělení podniku či o jeho případném sdružování s jinými podniky ap.

Přechod z centralizovaného na decentralizovaný systém řízení není jen čistě ekonomickou záležitostí, ale má i svoje významné politické a společenské aspekty. Tak kupříkladu by bylo nutné odstranit zasahování politických orgánů do přímého ekonomického řízení a zrušit tzv. kádrový strop pro nestraníky, jimž je dovoleno zastávat jen nejnižší řídicí funkce, ačkoliv mnozí mají odbornou i mravní kvalifikaci pro řízení podniků. A bylo by žádoucí upravit i zákony o hospodářské kriminalitě, aby postihovaly jen činy, které hospodářské organizace skutečně poškozují, a nikoli činy nepoškozující nikoho nebo dokonce činy společensky prospěšné, ale odporující centrálním předpisům. V této souvislosti by bylo nutné zrušit i zákony stíhající individuální podnikání jako trestnou činnost a drobné podnikání v zákonem stanovených mezích výslovně povolit.

A protože zdravý vývoj ekonomiky je spojen i s pohybem informací, s volnou výměnou myšlenek, se svobodnou kritikou, svobodou projevu a shromažďování, s cestováním a osvojováním si zkušeností, s občanským sebevědomím a právní jistotou, podmíní úspěch požadované ekonomické reformy i důsledné dodržování lidských a občanských práv.

(5) Charta 77 navrhuje:

Jako první krok k ozdravení ekonomických poměrů a řízení naší ekonomiky, procesu, který se týká všech občanů republiky, doporučuje Charta 77 politickým i vládním orgánům, ale též redakcím novin a sdělovacích prostředků uspořádat širokou veřejnou diskusi o nezbytnosti, cílech a zaměření ekonomické reformy, o nutnosti strukturálních přeměn čs. hospodářství. V této souvislosti zveřejnit analýzu skutečného stavu naší ekonomiky a v mnohem širší míře než dosud zveřejňovat poznatky z řízení hospodářství v Maďarsku, Sovětském svazu, Číně a i dalších zemích s jiným ekonomickým systémem a neklást diskusi předem ideologická či jiná omezení.

Na základě výsledků diskuse pověřit tým složený z nejzkušenějších odborníků z oblasti ekonomické teorie i praxe vypracovat konkrétní návrhy úprav fungování hospodářského mechanismu,

struktury i soustavy řízení čs. národního hospodářství. Svou účast na práci takového týmu nabízejí i ekonomové – signatáři Charty 77.¹

Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77

Zasláno: předsedovi federální vlády ČSSR, předsedovi Státní plánovací komise, řediteli Ekonomického ústavu ČSAV, redakcím *Rudého práva*, Čs. rozhlasu, Čs. televize, *Hospodářských novin*²

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Dokument byl zpracován skupinou ekonomických odborníků a je zřejmou reakcí na Zprávu o rozvinutí prací na dlouhodobém výhledu rozvoje národního hospodářství ČSSR 1985–1990 vypracovanou Státní plánovací komisí.
- 2 Ve složce ÚSD, sb. FMV-Ch jsou uloženy také dva průvodní dopisy Evy Kantůrkové z 14. listopadu 1985 adresované šéfredaktorovi *Hospodářských novin* a řediteli Čs. rozhlasu. Oba příjemci je předali Ministerstvu vnitra ČSSR. Na prvním z nich je rukopisná poznámka: s. Lorenec. Dokument zaslaný Hospodářským novinám je hustě podtrhán tužkou.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 8, č. 12 (4.11.–3.12.1985), s. 6–10 • *Listy*, roč. 16, č. 1 (únor 1986), s. 33–35.

VÝTAH Z DOKUMENTU: In: *Nový domov*, roč. 37, č. 1 (9. ledna 1986) • *České slovo*, č. 11 (listopad 1985), s. 1, 3.

KOMENTÁŘE: Kadlec, V.: Rok 1984 ekonomicky. *Listy*, roč. 15, č. 1 (únor 1985), s. 32–40 • Šik, O.: Reálný vývoj produktivity a spotřeby. *Tamtéž*, č. 2 (duben 1985), s. 22–27 • Volný, S.: O problémech čs. ekonomiky. ÚSD, sb. RFE, pol. blok 248, 9.10.1985 • Kadlec, V.: Rostoucí inflační tlaky ve stagnující ekonomice. *Ze zázvuky i z bloku*, 1986, č. 6 • Zůkal, R.: V ekonomice platí fakta, nikoliv slova. *Tamtéž*, č. 7, s. 12 • Šulc, Z.: V zajetí falešného vědomí. Ke kritice politické ekonomie socialismu. *Tamtéž*, č. 9 (listopad 1986) • Šulc, Z.: Noví ukazatelé, nové iluze. *Tamtéž* • Sláma, J.: Vyhledky rozvoje čs. hospodářství do roku 2000. *Listy*, roč. 16, č. 5 (říjen 1986), s. 25–26 • -r-: Poznámky k poznámkám. *Diskuse*, č. 16 (říjen 1985), s. 1–3 • Oswald, K.: Uvědomujeme si meze svých možností. *Tamtéž*, s. 3–10 • Kadlec, V.: Žijeme na dluh, na úkor budoucnosti z podstaty. *Tamtéž*, č. 35 (březen 1986), s. 1–9 • Kadlec, V.: Potřebujeme přestavbu. *Tamtéž*, č. 49 (leden 1987), s. 15–16.

1985, 15. listopad, Praha. – Odpověď exilové organizaci Rada svobodného Československa v New Yorku na kritický dopis ohledně podpisu mezinárodní výzvy Nikaragua má právo na mír deseti signatáři Charty 77. (Dokument č. 27/85)

Vážení pánové,
dostali jsme Váš dopis, týkající se skutečnosti, že deset signatářů Charty 77, z toho většinou jejich mluvčích, podepsalo mezinárodní výzvu americké vládě „Nikaragua má právo na mír“.²

Váš dopis jsme zveřejnili, aby se s ním mohla seznámit celá přátelská veřejnost Charty 77, a současně s ním zveřejňujeme i tuto naši odpověď. Tak jistě učiníme zadost demokratičnosti a otevřenosti, na níž je založena činnost naší spřátelené obce.

K Vašemu dopisu bychom rádi vysvětlili jednu okolnost pro existenci a činnost Charty velice důležitou, ne-li základní: Charta 77 není společenstvím o jednom společném názoru na svět a na řešení jeho problémů. Signatáře Charty 77 sjednocuje zájem o to nejobecnější, o to, co se týká všech lidí a čím se provínuje proti všemu lidu panující režim v Československu: o boj za prosazení platnosti lidských a občanských práv z hlášané teorie do praxe politiky. Avšak názor na způsob tohoto zápasu, na jeho rozsah, důraz a cesty k zlepšení československých poměrů mají různé proudy a skupiny v Chartě různé, tak jak to už bylo mnohokrát popsáno. Proto taky část dokonce mluvčích Charty 77 bez rozpaků podepsala mezinárodní výzvu, kterou by jiní jejich přátelé v Chartě nepodepsali.

V tomto skutečném pluralismu cest a zájmů, v této rozdílnosti názorů a volnosti mimo Chartu je projevít, je všechna síla Charty 77. Každý pokus o nadvládu jednoho názoru proti jinému by vedl k rozpadu Charty a k nemožnosti jejího působení. Proto také chartisté střeží až žárlivě své přátelství k rozličnosti, svou jednotu v rozmanitosti. V Chartě platí zásada, že právo druhého na názor je i mým právem, i kdybych s názorem nesusouhlasil. A není třeba dokládat, že státní moc se někdy až usilovně snaží právě tuto jednotu v rozdílnosti rozklížit a Chartu tak zničit.

Vám toto vše nebude možná znít nijak objeveně, žijete ve světě, kde se lidé chovají tak volně, že jim to až někdy závidíme. U nás jsou ale tyto

principy přesně tím, co pro svou vlast obhajujeme; a musíme se jimi především řídit my sami. Nepochybujte ale nikterak o tom, že Váš názor byl dobře svážen, a to i těmi, kteří výzvu podepsali a proti jejichž podpisu argumentujete.

Jsmo rádi, že se zájmem sledujete práci Charty. Nechceme nijak přeceňovat její význam, ale to, že je už několik let slyšitelným hlasem oponujícím vládnoucí moci a vyjadřujícím názory národa, ji k mnohému zavazuje a současně je vděčná za každý projev zájmu a upřímnosti. Občanská práva, o něž usilujeme, jsou nadto v celém světě nedělitelným úkolem a Charta 77 se cítí být součástí všech jejich stoupců a všech aktivit, které za ně bojují.

Ještě jednou Vám děkujeme za pozornost, kterou jsme přijali jen v přátelském duchu.

*Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová
mluvčí Charty 77*

15. září 1985

Mluvčím občanské iniciativy Charta 77
Praha, Československo

Vážení přátelé!

Zaznamenali jsme, že deset z Vašich významných členů občanské iniciativy Charta 77 (Jiří Dienstbier, Jiří Hájek, Ladislav Hejdiánek, Eva Kantůrková, Václav Malý, Miloš Rejchrt, Gertruda Sekaninová-Čákrťová, Jaroslav Šabata, Anna Šabatová a Petr Uhl) připojili své podpisy k výzvě 154 evropských intelektuálů „Nikaragua má právo na mír“, ve které žádají, aby bylo zastaveno americké zasahování do nikaragujských záležitostí.

Sledujeme činnost občanské iniciativy Charta 77 od jejího vzniku s obdivem a velmi pozorně. Činíme tak mezi jiným i proto, abychom v jejích dokumentech, analýzách a podáních na československé vládní a stranické orgány nebo jejich představitele vyslovené názory a požadavky poznali, jim porozuměli, a pokud je nám to možné, k nim přihlíželi ve své exilové činnosti zaměřené na obnovení svobody, suverenity a demokracie v naší vlasti, okupované vojenskými jednotkami Sovětského svazu. Tím, že Vaše dokumenty zveřejňujeme ve svém anglickém věstníku *Czechoslovak Newsletter* a že přihlížíme k jejich obsahu a postulátům ve svých podáních adresovaných

vládním a politickým kruhům svobodného světa, jsme dali najevo svůj pozitivní postoj k programu Vaší občanské iniciativy Charta 77. Proto jsme až dosud nepovažovali za nutné Vám přímo své připomínky a pocity sdělovat.

Jsmo si vědomi toho, že připojení deseti předních členů občanské iniciativy Charta 77 k výzvě evropských intelektuálů „Nikaragua má své právo na mír“ není oficiální akt Charty 77! Tento případ nás však znepokojil do té míry, že jsme se rozhodli tlumočit Vám své stanovisko s prosbou, abyste je sdělili svým deseti zaangażovaným přátelům. Činíme tak v dobré naději, že navážeme konstruktivní dialog, který nám umožní v budoucnosti, abychom si rozuměli a bez jakéhokoliv formálního dohovoru naši aktivitu koordinovali.

Nemyslíme totiž, že československý občan a člen občanské iniciativy Charta 77 může s klidným svědomím připojit svůj podpis k takovému dokumentu, jako je výzva „Nikaragua má právo na mír“. Samozřejmě, že Nikaragua a její lid mají právo na mír. Ale mužové a ženy s československou zkušeností, jako jsou ti, kdo podepsali výzvu evropských intelektuálů, musí vědět, o jaký mír v Nikaragui jde, když politický vývoj v této středoamerické republice ovlivňují a řídí „poradci“ ze Sovětského svazu a Kuby.

Nikaragujský lid má právo na mír, ale nikaragujský lid není jen Ortega a jeho společníci a nejsou jím pouze touto klikou vedené davy. Do nikaragujského lidu, který má právo na mír, patří ti, co bojovali proti Somozově diktatuře a které nyní režim prezidenta Ortegy odmítá a pronásleduje a nutí opustit vlast. Do nikaragujského lidu patří i indiánské kmeny, které Ortégův režim vyhání z jejich domovů a decimuje. Do nikaragujského lidu patří také rolníci a drobní podnikatelé a obchodníci, jež režim pomalu a postupně likviduje. Do nikaragujského lidu patří i masy věřících lidu, které v náboženském projevu režim omezuje. Do nikaragujského lidu patří i tisíce těch, kdo se zbraní v ruce bojují proti diktatuře sandinistů.

Zkrátka bychom Vám chtěli připomenout, že v Nikaragui začal proces úplně obdobný procesu, který procházel v Československu do komunistického puče. Neboť i v Nikaragui představitelé Ortégova režimu hovoří o svérázném nikaragujském

revoluci, o sociální spravedlnosti, o náboženské svobodě, o přípuštění opozice atd., tak jako ho-vořil u nás Gottwald a Zápotocký. A všichni vel-mi dobře víme, jak to dopadlo s onou speciální československou cestou k socialismu. Je to také proces obdobný procesu, který vedl k nastole-ní komunistické diktatury na Kubě. Sandinisté jsou ochotni k mnoha kompromisům na své cestě k totalitní moci vyjma jednoho: za žádných okolností se nevzdají své „vedoucí role“.

Program Vaší občanské iniciativy Charta 77 je zaměřený na odčinění těch chyb a zločinů, kte-rých se u nás komunisté dopustili, když se podle příkazu Moskvy zmocnili vlády a začali budovat socialismus podle sovětského vzoru. Proti tomu-to režimu se ve svých memorandech, která posí-láte na konference, jež rokují o plnění Závěreč-ného paktu z Helsinek, dovoláváte pomoci těch demokratických sil, které mají zneškodnit kru-tosti a zločiny komunismu a sovětského imperia-lismu. Nechápeme proto, jak někteří členové ob-čanské iniciativy Charta 77 mohou být proti tomu, když americká vláda chce pomoci těm vrstvám nikaragujského lidu, které Ortegův režim vydě-dil z národní společnosti, anebo těm, kdo odo-lávají jeho plánům na potlačení lidské a nábo-ženské svobody. Opakujeme: v Nikaragui dnes nejde o nic jiného než o to, oč šlo u nás před to-tálními uchvácením moci komunisty. A to není možné schvalovat a není možné se na to dívat se založenými rukama.

Je Vám jistě známo, co o poměrech v Nikara-gui napsaly polské ilegální noviny v otevřeném listě páterovi Cardenalovi. Pro jistotu přikládá-me k tomuto dopisu zprávu o onom listě. Čes-koslovenská občanská iniciativa Charta 77 hledá cesty ke spolupráci s polskou Solidaritou. Vyda-la spolu s polskými přáteli už několik prohlášení, jež měla vliv na Západě už i proto, že šlo o spo-lečný krok československých a polských pracov-níků – obránců lidských práv. Domníváme se, že polský list páteru Cardenalovi analyzuje si-tuaci v Nikaragui daleko přílehavěji a vyzovuje z ní politické důsledky v zájmu svobody, demo-kracie a míru daleko přesvědčivěji, než tak činí apel „Nikaragua má právo na mír“.

Ujišťujeme Vás znovu svým kladným postojem k Vaší občanské iniciativě Charta 77, která ve světě pomáhá udržovat dobré jméno demokra-

tických sil v Československu. Prosíme Vás však, abyste svým přátelům, kteří se připojili k výzvě evropských intelektuálů „Nikaragua má právo na mír“, sdělili naše stanovisko k jejich podpi-su a s ním i naši žádost, aby vždy v takových pří-padech, kdy by jejich stanovisko mohlo podpořit sovětské pronikání do světa – a o to v nikaragujském případě jde – svůj postoj důkladně uvážili.

Prosíme Vás, abyste přijali tyto naše řádky v upřímném duchu, ve kterém je podáváme.

*Mojmír Povolný, předseda výkonného výboru
Martin Kvetko, místopředseda výkonného výboru*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 8, Č. 12
(4.11.–3.12.1985), s. 2–5.

- 1 Jiří Dienstbier, Jiří Hájek, Ladislav Hejdlánek, Eva Kantůrková, Václav Malý, Miloš Rejchrt, Gertruda Sekaninová-Čakrtová, Jaroslav Šabata, Anna Šabatová a Petr Uhl. K prohlášení se volně připojil Václav Havel písemným prohlášením: „Souhlasím v tom smyslu, že Reaganova administrativa nedělá podle mých informací a mého názoru ve Střední Americe dobrou politiku. Proti samotné kategorické textaci prohlášení mám ovšem výhrady.“
- 2 Výzva Nikaragua má právo na mír byla poprvé zveřejněna 8. května 1985 ve francouzském deníku Le Monde, podruhé v New York Times 1. prosince 1985. Prohlášení protestovalo proti Reaganově intervenční politice v Nikaragui; nezabývalo se povahou nikaragujského režimu, ale kategoricky žádalo zastavení zasahování USA do vnitřních poměrů v Nikaragui. Výzvu podepsalo 154 kulturních a veřejných pracovníků z USA i Evropy (např. Noam Chomsky, Kurt Vonnegut, Simone de Beauvoir, Günter Grass, E. P. Thompson, Mihailo Markovič, György Konrad, László Rajk ml., Lev Kopelev aj.). Text prohlášení se všemi podpisy přetiskl 23. ledna 1986 literární týdeník New York Review of Books a současně uveřejnil i otevřený dopis Danielu Ortegovi z 1. prosince 1986, jímž všichni čeští signatáři prohlášení protestovali proti omezování občanských práv v Nikaragui. Srv. Otevřený dopis prezidentu nikaragujské republiky D. Ortegovi in Informace o Chartě, roč. 8, 1985, č. 12 a Listy, roč. 16, č. 1 (únor 1986), s. 11–12. Soubor příspěvků k situaci v Nikaragui in Diskuse, č. 43 (říjen 1986), s. 19–29; Uhl, P.: Několik rádek na vysvětlenou. In: Informace o Chartě 77, roč. 8 (1985), č. 12, s. 5–6. Viz též D338 (16. 6. 1986).

1986

D321 1986

1986, 7. leden, Praha. – Sdělení o předání funkcí mluvčích Martinu Paloušovi, Anně Šabatové a Janu Šternovi s jejich životopisy. (Dokument č. 1/86)

Dne 7. ledna nastoupili na místo dosavadních mluvčích Charty 77 Jiřího Dienstbiera, Evy Kantůrkové a Petrušky Šustrové mluvčí noví: Martin Palouš, Anna Šabatová a Jan Štern.

Martin Palouš, Ječná 7, Praha 2, mluvčí Charty 77
Anna Šabatová, Anglická 8, Praha 2, mluvčí Charty 77
Jan Štern, Bělčická 2846/239, Praha 4 – Spořilov, mluvčí Charty 77
Odstupující mluvčí: Jiří Dienstbier, Eva Kantůrková, Petruška Šustrová

Příloha – životopisy nových mluvčích

Martin Palouš se narodil 14. 10. 1950 v Praze. Po maturitě na střední všeobecně vzdělávací škole v roce 1968 studoval chemii na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde získal v roce 1974 titul doktora přírodních věd. V letech 1972–1977 absolvoval také studium filozofie na Filozofické fakultě UK. V roce 1976 nastoupil do zaměstnání jako školitel programátorů. Po podpisu Charty 77 toto zaměstnání ztratil. Do roku 1980 pracoval jako topič a uklízeč. Od roku 1980 působí jako programátor výrobního podniku Svazu invalidů Meta. Zabývá se zejména filozofií. V samizdatu publikoval několik svých esejů a překladů ze současné filozofické literatury.

Anna Šabatová se narodila 23. 6. 1951 v Brně v rodině vysokoškolského učitele. Po maturitě na brněnském gymnáziu v roce 1969 studovala na Filozofické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně historii a filozofii. Ve 3. ročníku, v listopadu 1971, byla spolu se svým otcem Jaroslavem Šabatou, dvěma bratry a švagrovou uvězněna a po návratu z vězení už nesměla studia dokončit. V roce 1972 byla v politickém procesu odsouzena ke třem letům ztráty svobody za tzv. podvracení republiky, které mělo spočívat v rozšiřování kritických textů a letáků k volbám v roce 1971. V prosinci 1973 byla podmíněně propuštěna. Poté pracovala jako úřednice. Jako matka tří malých dětí je v posledních letech v domácnosti. Od počátku Charty 77 je činná v hnutí za lidská práva. Je také zakládající

členkou Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. V letech 1979–1984, po dobu věznění svého manžela Petra Uhla, vydávala jeho i svým jménem periodikum *Informace o Chartě 77*.

Jan Štern se narodil 1.11.1924 v rodině sociálně-demokratického národohospodáře, zastřeleného nacisty v Mauthausenu v roce 1942. Po maturitě v roce 1943 pracoval jako zemědělský dělník, pak byl vězněn v táborech Klein Stein a Osterode, odkud utekl a zúčastnil se Pražského povstání. V letech 1945–1948 studoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy filozofii a historii. Zároveň psal do *Mladé fronty* a *Práce*, kde byl stálým recenzentem poezie. V roce 1947 se stal redaktorem *Tvorby*, po jejím zastavení počátkem roku 1952 byl zaměstnán v deníku *Práce*. Zde se v druhé polovině padesátých let a v šedesátých letech soustředil na problematiku samosprávy a usiloval o samostatnější úlohu odborů při obhajobě zájmů a práv lidí. Jako spisovatel publikoval povídky v *Plameni* a úvahy v *Literárních novinách*. Dne 1. září 1969 dostal jako jeden z prvních novinářů výpověď. Pokoušel se uplatnit jako překladatel beletrie, ale byly s ním zrušeny i smlouvy již uzavřené. Od roku 1970 pracoval jako dělník čerpač, později jako technický úředník, nyní je v důchodu.¹

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), Č. 1, S. 2.

1 *Na volném listě je v Informacích o Chartě 77 přiložena poznámka Petra Uhla, v níž konstatuje, že v životopisu J. Šterna chybějí informace o jeho členství v KSČ. Mimo jiné píše: „Minulou příslušnost J. Šterna ke KSČ není třeba, podle mého názoru, nijak utajovat. Navíc, v Chartě 77 je stále dost lidí, pro něž je důležité, jestliže vědí, že jeden z mluvčích byl, popřípadě je spjat s komunistickým hnutím.“*

PLNĚ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 16 (1986), č. 1, s. 10.

KOMENTÁŘ: In: *Americké listy*, roč. 4, č. 4, 21. ledna 1986.

1986, 10. leden, Praha. – Kondolence k úmrtí Jaroslava Seiferta básnickové rodině. (Dokument č. 2/86)

Stalo se, čeho jsme se všichni obávali, ale co jsme si raději nepřipouštěli. Seizmografy poezie se prudce vychýlily, protože zemi opustil básník. Byl poslední z plejády skvělých osobností, jejichž mládí a tvůrčí růst šťastně ovlivnil nový začátek národního života po 28. říjnu 1918. Od té doby nás Seifertovy verše provázely v časech dobrých i zlých. Kulturní svět mu za ně nakonec uděлил svou nejvyšší poctu, avšak básník ji vzal a složil ji k nohám své Múzy.

Seifert tvořil s mozartovskou samozřejmostí, která možná mávla. Právě tak mávla jeho vrozená mírumilovnost, laskavost k lidem, jeho umění odpouštět. Povrchní pozorovatelé jej proto viděli jako jakéhosi idylíka. Málokterý muž a básník však podstoupil tolik prudkých kulturních a občanských střetů s hloupostí a bezprávím jako právě Jaroslav Seifert. A málokdo z nich projevil tolik vytrvalé, tolik dlouhodobé statečnosti. Nejen svým dílem, ale i svými občanskými postoji se Seifert stal neformální hlavou naší kulturní obce, její nejvyšší mravní autoritou.¹ Teď jsme osiřeli a je nám velice smutno.

Rádi bychom se s ním přišli rozloučit všichni, opravdu všichni. Neboť těm, kdo si ho zamilovali a kdo staví autoritu ducha nad autoritu moci, odešel skutečný vladař.

Tiskneme Vám ruku.

Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

1 *K uctění památky J. Seiferta zřídila Nadace Charty 77 se sídlem ve Stockholmu Cenu Jaroslava Seiferta za nejlepší díla české a slovenské literatury, která nesměla být publikována v Československu, udělovanou vždy k výročí básnickových narozenin 23. září. Členy poroty byli přední čeští a slovenští spisovatelé z domova a z exilu: J. Gruša, M. Kundera, A. Liehm, S. Richterová, J. Škvořecký, J. Vladislav a F. Janouch. Poprvé byla cena udělena v září 1986 D. Tatarkovi za román *Písačky*. (*Listy*, roč. 16, č. 1 (únor 1986), s. 51.)*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 9 (1986), č. 2 • *Nový domov*, roč. 37, č. 2, 23. ledna 1986 • *Studie*, č. 103 (1/1986), s. 71–72.

KOMENTÁŘE: Dresler, J.: Seifert. *Americké listy*, č. 4 (24.1.1986), č. 5 (31.1.1986) a č. 6 (7.2.1986) • Jedlička, J.: Jak pohřbili básníka. *České slovo*, roč. 32, č. 1 (leden 1986), s. 1–2 • Ruml, Jiří: Zpráva o pohřbívání v Čechách. *Ze zásvuky i z bloku*, č. 6 (22. ledna 1986), 2 s., dále in *Svědectví*, roč. 20 (1986), č. 77, s. 36–37 • Chramostová, V.: Loučení. *Listy*, roč. 16 (1986), č. 4, s. 62–65 • Jaroslav Seifert zemřel. *Severské listy*, 1/1986, s. 8 • Urbánek, Z.: Zádušní odstavec. *Obsah*, únor 1986, s. 1–8 • Maxim H.: Tři tulipány pro J. Seiferta. *Protějšší chodník*, květen 1987, č. 1.

1986, 20. leden, Praha. – Nekrolog k úmrtí básníka Jaroslava Seiferta. (Dokument č. 3/86)

V prostředí Charty 77 vznikl literární portrét Jaroslava Seiferta, který zveřejňujeme jako rozloučení s básníkem.

*Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77*

Odchodem Jaroslava Seiferta utrpěl český národ ztrátu nenahraditelnou. Ještě před několika málo dny byly naše dějiny tohoto století živé. Dokud žil Jaroslav Seifert, žila v něm celá epocha národa.

V zemi velkých básníků byl víc než křehkým a virtuózním lyrikem, byl víc než básníkem. Ztělesňoval novodobou existenci svého národa – svědek a pěvec jeho mladého vzepětí, mladistvých nadějí i krvavých zklamání, jeho nových a nových iluzí i trpkých prohlédnutí.

Po léta vyprovázel druhy své velké básnické generace, všichni byli jeho přáteli, až zůstal z nich poslední – s celým nelehkým národním údělem. Posteskl si:

To nejhorší mám za sebou,
říkám si, jsem už stár.

To nejhorší mám před sebou,
ještě žiji.

Životní pouť Jaroslava Seiferta byla dlouhá, vedla celým naším stoletím a byla naplněna štěstím básníka i bolestí člověka. Je pozoruhodné, jak poezie lyrika, který nesledoval ideologické či politické cíle, se tak přesvědčivě kryje s osudem národa. Je to však prosté: Seifert žil svůj osud, o něm vydával pravdivé svědectví, a doba, tajemná spolupracovnice básníkovy díla, mu propůjčila obecnější smysl.

„Přijít v pravou chvíli, toť všechno,“ požadoval F. X. Šalda po básníkovi, který chce svým slovem zasáhnout do osudů národa. Jenomže Jaroslav Seifert, jehož na počátku jeho básnické cesty nazval „čirým snivcem, lhostejným k rozumovému zřetězení světa“, se nedostavil jenom v jedinou pravou chvíli, aby pak rázem stanul jako básník svého národa, jeho pravou chvílí byl celý život. Nezapomeňme, že tento nostalgický lyrik byl skoro třicet let novinářem, a těch třicet let byly doby dramatické i tragické.

Vlna revoluční touhy po osvobození člověka, kterou zvedla první světová válka, splývala Jaroslavem Seifertem s touhou po lásce a štěstí, s touhou okusit všech krás světa od věcí nejprostších až po exotické dálky. Seifert se spolu s poezií svých generačních druhů chtěl naučit umění žít, chtěl si osvojit metodu nového štěstí.

Ale už uprostřed dvacátých let na vrcholu českého poetismu, spontánního projevu tvůrčí svobody, jehož byl Jaroslav Seifert velkým básníkem, pocítil, že zápas se smutkem světa je těžší, než si myslel, a že ho nevyhrál. Znovu do jeho básnického světa vstupuje válka a její mrtví, zamýšlí se nad osudem svého revolučního snu a sbírku básní uzavírá verši:

Pro smutek světa,
můj drahý básníku,
slavíci zpívají špatně.

V revolučním snu se sice naplnila Seifertova mladá touha po svobodě, ale lásku, kterou hledal celý život, básník v revoluci nenašel.

Seifertova poezie se proměňuje. Po opojení smyslů, po závratí ze svobodné tvorby přichází smutek z prázdna, nostalgie z pocitu uplývajícího života a přimknutí k hodnotám, které se pro něho stanou základními: k ženě, lásce, Praze, domovu, přátelům. Už navždy budou obsahy Seifertovy poezie oscilovat v napětí mezi časem a chvílí, mezi láskou a smrtí, mezi bytím a nicotou. A kdybychom je chtěli zjednodušit až na kost, pak nám zbude dvojice základní: pól života a pól smrti. A navždy bude básnickovým údělem ve světě, který je hrozný, rozžíhat lásku k životu.

A bude toho třeba. Doba svobody národa, která tak slavně a velce začala a zdála se být už věčná, příliš brzy končí a s ní znovu těžkne poslání básníků. Znovu před poezií stojí národ.

Tehdy v těžkých chvílích na sklonku třicátých let a v letech fašistické okupace propůjčila doba, tajemná básnickova spolupracovnice, Seifertovu jemnému verši zvláštní váhu. Básnickova řeč, mateřština, kterou tak miloval, stala se jednou z mála jistot.

Tehdy se Jaroslav Seifert stal básníkem národa.

Tehdy nabyly váhy hodnoty nejprostší, avšak základní: láska, věrnost, opravdovost, odvaha. Prostá, pravdivá a nezaludná řeč.

A nikdy už tomu nebude jinak.

Ještě jednou nás Jaroslav Seifert po válce oslní básnickou virtuozitou v *Písni o Viktorce* a po krátkém odmlčení uvede do vyprahlé literatury padesátých let hodnotu, která se zdá až příliš obyčejná, prostý lidský cit – vyznání lásky matce, okouzlení životem svého dětství.

Na nezvykle dlouhou dobu se pak odmlčí, aby v polovině šedesátých let na prahu stáří odhodil kantilénu se všemi kouzly, co jich jen uměl, a začal psát novou kapitolu svého velkého díla, oproštěné verše, které plynou volně jako vyprávění.

Jaroslav Seifert vytvořil v posledním dvacetiletí dílo neuvěřitelných uměleckých, lidských a mravních kvalit. Až do konce psal svůj život, jak ho žil. Vztah jeho poezie k životu je věčný a vědoucí, jakoby se zkušeností už z jiného světa, a plný lásky. Hodnoty života jsou poměřovány smrtí s vědomím hrůzy posledních vteřin života, kdy se člověku zjeví prázdno. Těch hodnot básník shledal nemnoho, a přesto ho od života nic nedokázalo odvrátit. I v bolesti vychutnával jeho krásu a sladkost.¹

Jeho čtenáři mu rozuměli a byli mu věrní. Když čekali na vydání *Morového sloupu*, celých deset let si jej opisovali. A básník jim mohl říci: „Sbohem. V životě jsem nic nezradil. Tím jsem si jist a můžete mi věřit.“

Svou cestu životem a své poslání básníka dovedl Jaroslav Seifert vyjádřit, že to prostěji ani nejde, a s jemným humorem:

Jdi, budeš očarován.
Zpívej, máš komu.
A nelží!
Šel jsem a nelhal.
A vám, mé lásky,
jen trochu.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77 (ARCHIV
J. HÁJKA). – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Srv. zejména *Poslední interview J. Seiferta se Zagorkou Živkovičovou* v *Le Monde* 11. prosince 1984, česky pod názvem *Píši, abych se mohl cítit svobodný in: Lis-ty, roč. 15 (1985), č. 1, s. 10–11.*

1986, 14. únor, Praha. – Odpověď výboru Rady Čechů a Slováků v Jihoafrické republice na jeho kritiku dopisu Charty 77 biskupu D. Tutuovi o apartheidu z 3. září 1985. (Dokument č. 4/86)

Výboru Rady Čechů a Slováků v Jižní Africe k rukám p. Petra Foukala, tajemníka a p. Josefa Hložka, předsedy Pretoria, Jihoafrická republika

Vážení pánové,
dostali jsme Váš dopis z listopadu 1985, který publikujeme spolu s článkem z *Le Monde* z 29. ledna 1986 o situaci v Jihoafrické republice a o zprávě Amnesty International.

Na podnět některých signatářů Charty 77 poslali její mluvčí a místopředseda FIDH Ladislav Lis v září minulého roku, v době vyhlášení výjimečného stavu v JAR a prudkého střetávání policie s civilním obyvatelstvem, dopis biskupovi Desmondu Tutuovi.¹

Odeslaný dopis vyvolal diskusi. Ačkoliv se diskutující rozcházel v názorech na kompetenci Charty 77 vyslovovat se k složitým národnostním, sociálním a politickým problémům Jižní Afriky, nikdo nezapochoyboval, že odpor proti politice rasové diskriminace a proti brutálnímu násilí, jehož obětí se stávají nevinní lidé, je součástí boje za lidská práva.

Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77

Přílohy: 1. Dopis Výboru Rady Čechů a Slováků v Jihoafrické republice mluvčím Charty 77 - z listopadu 1985. 2. Překlad článku deníku *Le Monde* z 29.1.1986 Jihoafrická republika - téměř jako otroctví.

Příloha č. 1 – dopis z Jihoafrické republiky
Mluvčím Charty 77, Praha, Československo

My, Češi a Slováci, žijící od doby vstupu „bratrských“ armád do naší drahé vlasti na území Jihoafrické republiky, jsme si s politováním přečetli dokument Vaší Charty 77 č. 21/85 ze dne 3. září t. r., který jste zaslali biskupovi Desmondu Tutuovi.

Vzhledem k našim sedmnáctiletým zkušenostem z pobytu v této zemi jsme nuceni se k obsahu tohoto podivného dokumentu vyjádřit.

Po jeho přečtení se i méně fundovanému čtenáři okamžitě nabízí myšlenka, že se jedná o podvrh, plagiát, dezinformační trik chlapců z Letné, s jedním cílem – pošpinit a snížit v očích světové veřejnosti dosavadní práci a zásluhy Charty 77 a jejich signatářů.

V opačném případě je to tragický dokument, jehož autoři si nedali sebemenší práci s hlubším studiem jihoafrického problému, apoštolsko-politického profilu adresátovy osoby, popřípadě si ani nepovšimli rudošedých inspicentů v kulíškách černobílého afrického amfiteátru.

Je to bezcenný plevel v poli Vašich dosud napsaných dokumentů a zcela bez sebemenšího zásahu Hlavní správy tiskového dozoru by mohl být otištěn v *Rudém právu*, *Tribuně* a jiných „skvos-tech“ socialistické žurnalistiky, kde obvykle nepublikujete. Takových dokumentů lze tvořit tisíc a jeden denně – stačí pouze zaměnit adresáta a jméno země. Připomíná to silně výrobu rezolucí na běžícím pásu – jen těžko se nám věří, že jste se k takové hlušině uchýlili.

Věříme, že nemáte a nemůžete mít k dispozici pravdivé a objektivní informace o dění na africkém kontinentu, obzvláště na jeho jižním cípu. Díky cenzuře světových zpráv, rafinované výrobě polopravd a lži a zásluhou nejmodernější obrazové techniky využívané k překrucování a falšování událostí, jste se stali i Vy obětí neobjektivní šarády, v historii žurnalistiky zcela ojedinelé. Stali jste se konzumenty předem zformulovaných polotovarů, na jejichž podkladě vznikl Váš dokument. Jiného vysvětlení není.

Napsali jste kontroverzní dopis stejně kontroverzní osobě; domníváme se, že v rejstříku nositelů Nobelovy ceny neexistuje – krom biskupa Tutua – jiného člověka, o jehož oprávnění nosit tento vznešený titul je tolik pochybností.

Jakoby přímo na objednávku se z bezvýznamného velebníčka stala přes noc postava neochvějného zastávce černého lidu Jihoafrické republiky, a to světového formátu. Na domácí půdě má sotva desetinu stoupců – což však Vy nemůžete vědět. Z formulace Vašeho dokumentu by mohl mít čtenář dojem, že pan biskup přímo horu- je pro evoluční vývin v Jižní Africe a nabádá své

černé ovečky k lásce a pořádku. Opak je pravdou! Přesto si však jménem Vaší Charty 77 dovolujete dávat kredit člověku, který jezdí po světě a přímo prosí o to, aby jeho spoluobčané měli bídu, hlad a utrpení – opravdové to důvody k násilnému zvratu v zemi. Glorifikujete člověka, který den ze dne mění své názory, nehledá cestu k rozumnému dialogu, ke spravedlivému řešení jihoafrického problému, který není ochoten jednat s prezidentem P. W. Bothou, který štve proti své vládě a neuznává změny, které tato vláda k odbourání apartheidu a k odstranění diskriminace již učinila. Věřte nám – je jich dost a další jsou na programu. Proto Vaše podpora biskupa Tutua v tvrzení, že politika vlády JAR je zhoubná, nemorální a bezperspektivní, je kolosální paskvil v zrcadle reality.

Jihoafrická republika není klecí z ostatných drátů, do této „prašové“ země se snaží ilegálně dostat přes zaminovaná pole stovky a tisíce tzv. svobodných černochů z okolních států osvobozených dle moskevské formule, ze států, které již mají to přirozené uspořádání, kde má občan stejná práva a povinnosti vůči společenství, v němž žije.

Po přečtení Vašeho dokumentu Charta 77 už není, co bývala. Alespoň pro nás, jihoafrické Čechoslováky.

A pokud cítíte potřebu dopisovat si se skutečnými zástupci černého lidu na jihu Afriky, doporučujeme Vám několik následujících jmen: pan Gatsha Buthelezi, dr. Lucas Magope a dr. Jonas Savimbi.

Pretoria, listopad 1985

Výbor Rady Čechů a Slováků v Jižní Africe

Petr Foukal, tajemník

Josef Hložek, předseda

Příloha 2: Překlad článku deníku *Le Monde* z 29. ledna 1986 Jihoafrická republika – téměř jako v otroctví.

V úterý 28. ledna zveřejnila Amnesty International podrobnou zprávu o věznění jihoafrických černochů, kteří porušili zákony o povinných propustkách, a o zacházení s těmito vězni. Tato humanitární organizace věnuje uvedenému problému objemný spis; uvádí se v něm, že tisíce černochů (v roce 1984 to bylo 238 000) je zatýkáno

a vězněno proto, že byli přistiženi bez povolení v bílé zóně a že tito vězni patří mezi ty skupiny politických vězňů v Jižní Africe, s nimiž je nejhůře zacházeno.

Černoši, odsouzení za porušení zákonů o „pasech“ (tyto doklady určují černochům starším patnácti let místo, kde je jim povoleno žít a pracovat), jsou někdy během svého pobytu ve vězení systematicky mláceni. V každém případě jsou však podrobeni zacházení „krutému, ponižujícímu a nelidskému“, uvádí zpráva AI. Mohou být „pronajati“ nebo „prodáni“ bílým farmářům při podmíněném propuštění z vězení. Jsou tedy užíváni pro nucenou práci „téměř jako v otroctví“. AI nicméně udává, že v posledních třech letech došlo k úpravám, které odstranily „nejkřiklavější výstřelky“.

Anglikánský biskup z Johannesburgu Desmond Tutu, který se v pondělí vrátil do Jižní Afriky z USA, kde shromáždil zhruba milion dolarů na darech (polovina bude určena rodinám politických vězňů a exulantů), prohlásil na tiskové konferenci, že souhlasí s cíli ANC (Afrického národního kongresu), ale že nesouhlasí s jeho násilnými metodami. Podle biskupa Tutua jsou cíle ANC „multiracialismus, demokracie a ustavení spravedlivé společnosti“. Biskup připomněl, že „podle učení církve může být správné uchýlit se k násilí, má-li být svržen nespravedlivý systém“, ale uvedl zároveň, že on osobně tento názor nezastává.

Poslední víkend došlo v Umkomaasu, jižně od Durbanu, k novým kmenovým potyčkám, v nichž se střetli příslušníci kmenů Zulu a Pondo; vyžádaly si nejméně osm mrtvých. Při shromáždění asi pěti tisíc školáků v černošské čtvrti Krugersdorpu, asi padesát kilometrů západně od Johannesburgu, které bylo uspořádáno na začátku školního roku, bylo jedno dítě zabito a další tři byly zraněny při policejním zásahu, při němž síly pořádku užily slzného plynu, brokovnic a bičů. Snažily se tak rozehnat toto shromáždění, pořádané na závěr všeobecného bojkotu černošských škol černošskými dětmi a jejich rodiči.

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

1 Viz D313 (3.9.1985) a poznámky.

1986, 17. únor, Praha. – Výzva Charty 77, Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a Čs. ligy pro lidská práva, zasláná vládě ČSSR a vládám Francie, NSR, Nizozemí, Rakouska, Velké Británie a USA k výměně vězňů mezi Východem a Západem. (Dokument č. 5/86)¹

Vládě Československé socialistické republiky a vládám Francouzské republiky, Německé spolkové republiky, Nizozemského království, Rakouské republiky, Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku a Spojených států amerických, a to prostřednictvím velvyslanců těchto států v Československu

V minulých dnech sledovala světová veřejnost výměnu několika osob, vězněných v zemích západní Evropy za vyzvědačství ve prospěch některých států Varšavské smlouvy, za skupinu vězňů ze zemí východní Evropy. Byl mezi nimi i čs. občan Jaroslav Javorský, odsouzený v roce 1977 k 13 letům odnětí svobody pro údajné vyzvědačství.²

Tento humánní akt v nás vzbudil naději, že i další čs. občané, kteří jsou odsouzeni k dlouholetým trestům odnětí svobody za vyzvědačství, budou moci být osvobozeni. Myšlenka na takovou výměnu je o to naléhavější, že svou vinu rozhodně popírají a že podle dostupných informací nic nenasnvedčuje ani tomu, že by se dopustili vyzvědačství, ani tomu, že by jednali z nízkých pohnutek.

Obracíme se proto na vlády západních zemí, které by mohly nabídnout vězněné vyzvědače k výměně a kterým je navíc nejlépe známo, zda se čs. občané odsouzení v Československu za vyzvědačství tohoto trestného činu skutečně dopustili, jakož i na československá úřední místa: Navrhujeme, aby do další výměny vězňů byli zahrnuti i tito čs. vězni:

Jiří Gans z Českých Budějovic, narozený v roce 1929, odsouzen za údajné vyzvědačství na 15 let, zbývá mu ještě pět a půl roku. Je ve velmi špatném zdravotním stavu, v jeho případě běží o záchranu života.³

Ing. Petr Hauptmann z Prahy, narozený v roce 1946, odsouzen za údajné vyzvědačství na 10 let, zbývá mu sedm a půl roku.⁴

Josef Römer z Gottwaldova, narozený v roce 1955, odsouzen za údajné vyzvědačství na 11 let, zbývají mu dva roky.⁵

František Veis z Prahy, narozený v roce 1932, signatář Charty 77, odsouzen za údajné vyzvědačství na 12 let, zbývá mu ještě více než šest let.

Dále navrhujeme, aby do výměny byli zahrnuti i dva signatáři Charty 77, kteří jsou nespravedlivě vězněni za politické delikty, a to Jiří Wolf,⁶ narozený v roce 1952, a Walter Kania,⁷ narozený v roce 1940, kteří mají strávit ve vězení čtyři, resp. dva a půl roku.

O většině z nich je nám známo, že svého času byli ochotni odejít do ciziny; předpokládáme, že by k tomu byli ochotni i nyní, zároveň s propuštěním z vězení. Podle čs. zákonů by ostatně tento souhlas museli ještě výslovně vyjádřit.

Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
Čs. liga pro lidská práva, člen Mezinárodní federace
pro lidská práva

Ladislav Lis, místopředseda Mezinárodní federace
pro lidská práva

Správnost textu (i za VONS): Anna Šabatová, Anglická 8,
Praha 2

Poznámka: Jména a adresy členů VONS byla naposledy zveřejněna ve Sdělení VONS č. 492. Všechna Sdělení VONS jsou zasílána Federálnímu shromáždění ČSSR.

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIŠ, FOTOKOPIE
S VLASTNORUČNÍM PODPÍSEM ANNY ŠABATOVÉ.

- 1 K výzvě se připojila Mezinárodní společnost pro lidská práva (Internationale Gesellschaft für Menschenrechte – IGMF) se sídlem ve Frankfurtu nad Mohanem.
- 2 Jaroslav Javorský, který žil v NSR, se v roce 1976 pokusil převést přes Bulharsko na Západ svou českou snoubenku. Plán ztroskotal, bulharskou policií byl zatčen, předán StB a čs. soudem odsouzen k 13 letům vězení. Po 9 letech valdického vězení byl 11.2.1986 spolu s A. Ščaranským ve skupině 4 vězňů vyměněn za 5 agentů východních špiónážních služeb, usvědčených na Západě.
- 3 V době vydání tohoto dokumentu nebylo mluvčím známo, že Jiří Gans byl na podzim 1985 propuštěn z valdické věznice na základě článku amnestie prezidenta republiky z 8.5.1985, podle něhož mohli být propuštěni těžce nemocní vězni.

- 4 Petr Hauptmann v říjnu 1982 emigroval do SRN, v prosinci se vrátil do Československa z rodinných důvodů. Roku 1984 byl odsouzen za trestný čin opuštění republiky a za vyzvědačství, kterého se měl dopustit tím, že při výsleších podal informace o svém zaměstnání.
- 5 Josef Römer byl odsouzen v roce 1978 na 13 let a vězněn ve Valdicích. Propuštěn byl až na základě amnestie, kterou prezidentu republiky 4. 12. 1989 navrhly VONS a Koordináční centrum Občanského fóra.
- 6 Jiří Wolf byl v roce 1978 odsouzen podle § 98 trestního zákona za podvracení republiky na 3½ roku, roku 1983 znovu odsouzen k 6 letům vězení a 3 letům ochranného dohledu za to, že poskytl rakouskému velvyslanectví zprávu o poměrech v NVÚ Minkovice.
- 7 Walter Kania byl v roce 1977 odsouzen na 7 let pro údajné rozkrádání socialistického majetku. Od prosince 1983 znovu vězněn za pokus o poškozování zájmů republiky v cizině (konkrétně za pokus o odeslání dopisu příbuzným do ciziny).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 9 (1986), č. 3, s. 3–4 • *Listy*, roč. 16 (1986), č. 2, s. 31 • *Nový domov*, roč. 37 (1986), č. 5.

KOMENTÁŘ: *Vídeňské svobodné listy*, roč. 41, 27. 2. 1986, s. 3 • Kyncl, K.: „Špion“ Jaroslav Javorský. *Listy*, roč. 16 (1986), č. 2, s. 30–31.

1986, 3. březen, Praha. – Kondolenční dopis manželce zavražděného švédského státníka Olofa Palmeho. (Dokument č. 6/86)

Jsmo otřeseni nesmyslným činem, který připravil o život Vašeho manžela. Olof Palme' zůstane v dobré paměti čs. občanů jako přítel, který vřele sympatizoval s jejich demokratizačními snahami a vždy se zastával těch, kteří byli za toto úsilí pronásledováni. Solidarizoval se rovněž se společenstvím Charta 77 a s naší činností na obranu lidských práv. Budeme na něj vzpomínat jako na člověka a politika, který usiloval o spřátelenou Evropu i o svět bez příkrých sociálních rozdílů, bez válek, o svět lidských práv a demokracie.

Přijměte prosím Vy i Vaši synové naši hlubokou účast i přání, abyste se ze zranění zotavila!

Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Olof Palme, 30. 1. 1927–1. 3. 1986. *Od roku 1969 předseda švédské sociálnědemokratické strany, od roku 1982 ministerský předseda a vůdčí představitel Socialistické internacionály. V roce 1968 protestoval proti sovětské okupaci Československa, odsuzoval normalizaci a otevřeně projevoval sympatie k Chartě 77. V roce 1980 iniciátor komise pro odzbrojení a bezpečnost ve světě, tzv. Palmeho komise. Smrtelně postřelen 28. 2. 1986 na stockholmské ulici, když šel se ženou a synem pěšky do kina.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 9 (1986), č. 4, s. 2 • *Listy*, roč. 16 (1986), č. 2, s. 2–3.

1986, 6. březen, Praha. – Úvaha a návrhy k diskusi o problémech mladé generace
Prostor pro mladou generaci, zasláné Federálnímu shromáždění, vládě a redakcím *Mladé fronty* a *Mladého světa*. (Dokument č. 7/86)

Prostor pro mladou generaci¹

Osmého prosince 1985, ve výročí smrti Johna Lennona, shromáždili se mladí ctitelé rockové a folkové hudby u jeho symbolického hrobu na Kampě a zaplnili i Karlův most. Někteří hráli na kytary a ke zpěvu se přidávali postupně všichni. Na výzvu důstojníka VB, aby se rozešli, oddělila se asi tisícíčlenná skupina, prošla Staroměstským náměstím na Příkopy, odtud pokračoval průvod k Národnímu divadlu a přes Újezd a Malostranské náměstí na Hrad, kde shromážděné osvítily reflektory policejních aut. Průvod neprošel středem Prahy mlčky. Volalo se: Žádná raketa není mírová! Dejte míru šanci! Chceme svobodu! a také: Zrušte armádu! Na Hradě zazpívali někteří i národní hymny.

Když se již průvod rozcházel, získal podporu nápad uspořádat improvizovanou podpisovou akci proti raketám. Tak se na zídce u Kajetánky zrodil text, v němž stálo: „Nesouhlasíme s rozmístováním jakéhokoliv počtu jaderných zbraní na obou stranách Evropy.“ Pod text se postupně podepsalo na tři sta mladých lidí a petici pak zaslali prezidentovi republiky, předsedovi vlády, jakož i americkému a sovětskému velvyslanectví.

Bezpečnost, která průvod po celou dobu sledovala, projevila na místě samém zdrženlivost. To je třeba ocenit, protože rok předtím, 8. prosince 1984, podobné shromáždění rozehnala s pomocí služebních psů a obušky. Nicméně ani loňský průvod neskončil bez následků. Několik desítek jeho účastníků bylo vyslýcháno, u jednoho, který byl ten večer zadržen, byla provedena domovní prohlídka – a tak s hodnocením role úřadů je nutno ještě vyčkat.

V každém případě šlo o událost, která nemá za posledních patnáct let v našem hlavním městě obdoby. A protože spontánní mírová demonstrace dělníků, učňů a studentů zprvu unikla pozornosti sdělovacích prostředků, zaslouží si tím spíše naši dodatečnou pozornost. Spolu se vznikem neformálních pospolitostí, zejména v menších městech, motivovaných nábožensky, ekologicky

či třeba nadšením pro novou hudbu, signalizuje prosincový průvod Prahou rostoucí zájem části mladého pokolení o věci nadosobní. Je výzvou určenou nám všem. Jistě nebudeme jediní, kdo se pokusí dešifrovat její smysl. Následující úvaha a návrhy proto předkládáme v dobré víře, že veřejnost je pochopí jako vstupní slovo.

I

Mladý člověk si přeje prožít svůj život jako příběh, který si zvolí a stvoří. V tomto přání je pochopitelně kus iluze, protože prostor, v němž se jeho příběh odehraje, stvořili už jiní a před ním. Přesto má jeho přání i hluboké oprávnění, neboť každým lidským životem, každým novým pokolením začíná svět znovu.

Bohužel brzy sezná, že mu už někdo jiný napsal k jeho životu scénář. Někdo mocný a anonymní, kdo se s ním nedomluvil a také nadále se s ním domlouvá nehodlá. A tak místo příběhu začne postrkování a usměrňování, kádrování a třídění, jako když součastka putuje po běžícím pásu k místu, kde spadne do své bedny. Mladému člověku se leccos nelíbí a chtěl by se na to i zeptat, ale doma i v zaměstnání ho varují: Do toho se raději nepleť! Mladý člověk samozřejmě přemýšlí a rád by přemýšlel nahlas. Tu mu zas řeknou, že všechno namysleli do zásoby nějakí klasici. Někteří z mladých jsou podnikaví a rádi by cosi podnikli i ve vlastním podniku; rychle jim tedy vysvětlí, že podnik tu není k podnikání, ale k tomu, aby plnil ukazatele. Mladý člověk se ochotně spolčuje a možná by i založil nový spolek; jenže systém má už své osvědčené prefabrikáty, a tím je spolčovací příděl vyčerpán. Je toho opravdu málo, co mladým zůstává jako prostor pro svobodné sebeuplatnění – snad sport, toulky přírodou a ovšem láska.

Samozřejmě: nikdo není jen výtvorem okolností. Silnější povahy si i za této situace nacházejí svou cestu. Nesmíme však zároveň zapomínat na desítky a stovky těch slabších, kteří své životní prázdno dnes a denně utloukají vyesedáváním u piva nebo kteří hledají revoltu a vzruch v drogách a ničí se stejně nelítostně, jako ničí na všechno rozzlobený výrostek telefonní budku.

Teprve na tomto pozadí a na pozadí uměle způsobené kulturní nouze doceníme, co pro mladé lidi znamená setkání s hudebním proudem,

kteřý je schopen vyslovit ten zvláštní, drsný a zároveň rozcitlivělý pocit generace rostoucí ve tínu jaderných raket. Hudební skupiny, za kterými se jezdívalo někdy i stovky kilometrů do zastřechených hospod, mají nezřídka až dadaistické názvy – jako „Jasná páka“ nebo „Ještě jsme se nedohodli“ – ale na jejich koncertech prožije posluchač svou chvíli reálné katarze: konečně někdo vyjádřil, čím se až dusí. A je to zároveň pocit vděčnosti a srozumění, který lze těžko popsat.

Kromě skandování na sportovních stadionech je naše země dost zamklá. Lidé zarputile mlčí v dopravních prostředcích a neměně zarputile i na různých schůzích. Mlčením je i rituální omílání opotřebovaných slov a vět, které nikdo neposlouchá. V takové zakřiknuté chvíli se přemýšlivý písničkář dostává do situace, kterou nezavinil: pro své publikum se stává nejen písničkářem, ale i básníkem, kazatelem a mluvčím. Jeho zpívané promluvy při kytáře jsou provázeny úpěnlivou pozorností i uvolněným chechem a bouřlivými aplausy. Strážci monopolu na výchovu mladé generace se cítí ohroženi a žádají, aby se proti nekalé konkurenci zakročilo. Což se posléze stane.

Po neblaze proslulém a nekvalifikovaném článku v *Tribuně*² v březnu 1983 nastala likvidační akce. Kapely jako „Pražský výběr“, „Letadlo“, „Jasná páka“ a další přestaly účinkovat, protože se jich zřizovatelé v důsledku administrativního nátlaku zřekli. Jeden populární písničkář byl postaven před soud pro údajné příživnictví a rozkrádání, na druhého se snesla nevěle, neboť si dělal psinu z nebeské byrokracie a ta pozemská to vztáhla na sebe.³ Je sice pravda, že čas otupil likvidační elán a že se někteří dočasně vyřazení muzikanti zas uplatnili. To však neznamená, že byrokratický tlak ustal. Zatímco na venkově trvá nezastřeně šikanování rocku i folku dál, v kulturních centrech se zostřilo zejména schvalovací řízení na úrovni zřizovatele. Dochází ke groteskním situacím, kdy se dvacetiletý muzikant musí o svých písních dohadovat s komisí přestárklých neodborníků bez špetky pochopení pro jeho vkus a životní pocit. Písemně se ovšem nic nezakazuje – většina záповědí se provádí ústně prostřednictvím pořadatelů a zřizovatelů.

Situace se dále zkomplikovala zrušením Svazu hudebníků rozhodnutím MV ČSR ze dne

22. 10. 1984. Tím se zpochybnila jak existence Jazzové sekce Svazu hudebníků, jež sdružuje na sedm tisíc zájemců o novou hudbu, tak i Sekce mladé hudby, která má dvanáct tisíc členů. Zejména na Jazzovou sekci dopadly už nejrůznější šikany včetně domovních prohlídek v místnostech sekce i v bytech jejích funkcionářů. Z nezávislé hudební aktivity, která svými účastníky nebyla vůbec pojmána jako nějaká „politika“, se tak přes noc stalo politikum.⁴ Desetitisíce mladých lidí přijalo pronásledování svých spolků, kapel i zpěváků jako osobní urážku. Problém sám už překročil hranice republiky a na kulturním fóru vloni v Budapešti se o zmíněných represích obšírně hovořilo.⁵ Také Praha zažila v letech 1983, 1984 a 1985 už tři demonstrace mladých, které byly mimo jiné varovnou odezvou na kulturní politiku prováděnou klackem.

Náš návrh je jednoduchý:

Zrušte malichernou kuratelu nad novou hudbou. Nechte kapely hrát a zpěváky zpívat. A zrušte klatbu nad Jazzovou sekcí a nad Sekcí mladé hudby.

II

Touhou každého mladého člověka je podívat se do světa. Za rakouské monarchie se chodilo po vyučení do ciziny na zkušenou. Tato potřeba platí i dnes. Říká se, že by mladá generace měla být vzdělaná a schopná zvládnout technické a vědecké nároky třetí průmyslové revoluce. Jak toho ale docílit, když mladí lidé nemohou získat přímou zkušenost v zemích, kde tento rozvoj dospěl dále – získat tuto zkušenost a vrátit se s ní domů? Říká se, a to z míst nejoficiálnějších, že Evropa je náš společný dům. Co je to ale platné, když tento dům není průchodný a jeho obyvatelé se nemohou navštěvovat. Jak se může vytvořit pocit důvěry a sounáležitosti, když se národ od národa uměle odděluje?

Jaroslav Seifert v básni napsané k počtě Vladimíra Holana použil výrazu: ta zpropadená voliéra Čech. Voliéra je klec, kde ptáci mohou vzlétnout, poletovat, ale nemohou se rozletět. Říká se, že mladé pokolení má dnes všechny možnosti svobodného rozletu a na televizních obrazovkách se cestuje i do vesmíru. Mladý Čechoslovák však nemá tak náročné sny: rád by se podíval alespoň na skok k sousedům do Vídně. A tu se

přesvědčí, že cesta do kosmu by byla snazší. Pochopitelně závidí svým vrstevníkům ze západní Evropy, kteří si jezdí ze země do země bez všelijakých příslibů a výjezdních doložek a ani cesta kolem světa není pro ně nic nepředstavitelného. Říká se, že mladí Čechoslováci mají o životě na západ od našich hranic iluze. Dost možná. Není nic snazšího než jim dát možnost, aby se o životě svých západních sousedů na místě přesvědčili a případných iluzí se zbavili. A naopak, to dobré, co poznají, ať si odvezou ve své mysli zpět – ku prospěchu svého domova. Tak se odněpaměti přenášela lidská zkušenost a země, které se před ní izolovaly, upadly ve strnulost a katastrofálně zaostaly.

Náš návrh je znovu prostý: umožněte mladým lidem cestovat.

Protože předpokládáme rozličné námitky i praktického rázu (nejdou devízy atp.), rádi bychom celou věc usnadnili.

Obrátíme se na své přátele v západní Evropě – máme na mysli např. hnutí usilující o mírovou Evropu bez ničivých zbraní – aby uvážili založení fondu, kterým by se financovaly prázdninové tábory pro setkání mladých lidí z obou částí evropského domu, například pro setkání muzikantů a písničkářů nebo mladých ekologů a ochránců přírody nebo třeba studentů některého evropského jazyka atp. A nesmělo by se zapomenout ani na taková tematická setkání, jež by vyhovovala mladým lidem z průmyslu a zemědělství, kteří mají zájem o aktuální odborné i sociální problémy, jež hýbou těmito oblastmi hospodářství.

Tato akce, jejíž pracovní název by mohl být **MLADÁ EVROPA SE POZNÁVÁ**, by se mohla stát skromným počátkem hlubšího procesu odbourávání bariér.

III

„Zrušte armádu!“ volalo se v prosincovém průvodu. I v šedesátých letech docházelo u nás k různým manifestacím mladých, žádalo se leccos, což nebylo vládě vhodné, ale takové heslo se nevykytlo. Zřejmě došlo k jistému posunu ve vědomí lidí.

Armáda není nikde v Evropě skutečně populární. Nákladné přehlídky vojsk a válečné techniky jsou lidem z duše protivné. Dochází k paradoxnímu jevu: při pohledu na defilující rakety se

v divákovi nerodí pocit bezpečí, ale vzrůstá se v něm naopak stále silnější pocit nebezpečí. Neboť ví: kde je instalována jaderná raketa, tam mívá i rakety protivníka. Obvyčejný člověk má pocit, že je v pasti.

V Československu je tento pocit ještě znásoben skutečností, že se na našem nevelkém území tísní hned armády dvě. V některých oblastech, kam se člověk pohne, narazí na vojenský prostor. Není se tedy co divit, když se občan domnívá, že by nám za daných okolností lépe vyhovovala armáda menší, levnější a také demokratičtější. Většina mladých lidí se tudíž dívá na prezenční službu jako na zbytečnou ztrátu času a újmu. A myslí si právě to, co pražský průvod volal.

Přicházíme proto s návrhem, který vychází tužbě mladých lidí alespoň částečně vstříc a přitom ani z profesionálních vojenských kruhů k němu nemůže být seriózních námitek. Zkušenost našich sousedů – NDR a NSR – prokázala, že pro dobrý výcvik branců bohatě stačí jeden a půl roku. Navrhujeme tedy zkrátit prezenční vojenskou službu z 24 na 18 měsíců.

A ještě v jedné důležité věci nám mohou být sousední země příkladem: jak v NDR, tak v Maďarsku respektují fakt, že některým mladým lidem jejich víra nebo svědomí zapovídají sloužit ve zbraní. Pro tyto brance byla v NDR zřízena náhradní pracovní služba.

I v Československu dochází při nástupu vojenské služby k těmto mravním konfliktům, které, jsou-li násilím potlačeny, mohou vyústit v zoufalství a sebevraždy. Proto navrhujeme zřídit i u nás náhradní pracovní službu pro brance, kterým svědomí nebo náboženská víra zapovídají cvičit se v zabíjení lidí.

Společnost by této službě beze zbraně mohla účelně využít zejména v činnostech souvisejících se záchranou lesů a vůbec s ochranou životního prostředí, jakož i v oblasti péče o lidi staré a postižené.

Kdyby se obě úpravy vojenské služby uskutečnily, získalo by tím nejen čs. hospodářství a státní pokladna; mladé pokolení a evropská veřejnost by to přijaly jako akt dobré vůle. A pokud by došlo v důsledku úpravy k jisté redukci početního stavu armády, dá se tato změna pozitivně uplatnit na vídeňském fóru jednajícím o snížení počtu vojsk obou aliancí.

IV

Jsmo ujišťování – a hovoří o tom i Ústava – že se vzdělání, výchova a vyučování u nás řídí hlediskem vědy. Měla by to tedy být cesta značená kritickým tázáním, opravdovostí a úctou k odlišnému stanovisku. Mladý člověk však nesoudí výchovu podle toho, co ona sama o sobě říká. Hodnotí ji podle toho, jak si počíná. A vzpírá se, když jsou mu na vědeckém tácu předkládány hotové poučky, o kterých se pak již nemá ani přemýšlet, ani diskutovat.

Jednadvacátého prosince 1985 uveřejnil čs. tisk komuniké ze schůzky tajemníků ústředních výborů komunistických a dělnických stran v Bukurešti o mezinárodních a ideologických otázkách, které podepsali i tři tajemníci ÚV KSČ. Mezi jiným se v komuniké zdůrazňuje, že mládež má být vychovávána „v duchu bezmezní oddanosti své straně a zemi“. Nemíníme zlehčovat toto odhodlání. Domníváme se pouze, že bezmezně oddán může být Pátek Robinsonovi, ne však občan něčemu tak proměnlivému a lidsky chybnému, jako je kterákoli politická strana. Bezmezná oddanost je slepá oddanost, a ta je v rozporu s požadavkem výchovy ve vědeckém, tedy kritickém duchu.

K svému přesvědčení by měl každý člověk dozrát. Má-li být pravdivý výsledek, měla by být pravdivá i cesta k němu. V dospívajících lidech bývá živý cit pro fair play, a proto v nich budí nevoli, když vidí, jak je ve škole i v zaměstnání předstírané přesvědčení honorováno postupem.⁶ Kdo se však opovždí mít jiný názor a je příliš zásadový, aby jej zapřel, na to doplácí. Je snad tohle vědecká výchova? Což není jasné, že přesvědčení přijaté za úplatu je úplatné přesvědčení?

Konečně soudíme, že není správné, když se pod záminkou vědecké výchovy vštěpuje předpoklad, jako by byl člověk zbožný méně osvícený než lidé, kteří s ním jeho zkušenost nesdílejí. Albert Einstein v úvaze *Jak vidím svět* píše: „Nejkrásnější, co můžeme prožít, je tajemství. Je to základní pocit, jenž stává u kolébky pravého umění a vědy. Kdo ho nezná a kdo se již neumí divit a nedovede žasnout, je vlastně mrtev a jeho oko je vyhaslé.“ Einstein nazývá tento svůj vztah k nekonečnému bytí zbožností, dokonce hlubokou zbožností. Ptáme se: byl snad Einstein člověk vědecky neoosvícený? A mohl by, podle zdejších měřítek, vůbec přednášet na čs. vysoké škole?

V každém člověku je bytostná potřeba přesáhnout sebe sama. Jednotlivec, říká Einstein, „pociťuje individuální bytí jako nějaké vězení a snaží se prožívat souhrn jsoucna jako jednotu hlubšího významu.“ V postihování, ve výkladu tohoto významu se arci lidé lišili, liší a patrně budou lišit. Můžeme-li něco poradit našim mladým přátelům, pak jen to, aby se těmito odlišnostmi nedali terorizovat. Neboť lidé se nedělí podle svých vyznání. Dělí se však na ty, jejichž vztah k bližním, k přírodě, k univerzu je otevřený a přející, a na ty, kdo se klaní nějaké velmi dočasné a zpravidla velice nesnášenlivé modle.

Dne 10. června 1915 psal český učenec a kazatel svým krajanům: „Také prosím, abyste se milovali, dobrých násilím tlačiti nedali a pravdy každému přáli.“

Všimněte si dobře: Hus říká „přáli“, ne „vnucovali“. Je to nevědecký požadavek? Domníváme se naopak, že tento vzkaz, který k nám přichází ze vzdálenosti šesti staletí, oslovuje velmi současně každého z nás.

Shrnujeme: je v zásadním rozporu s duchem vskutku osvícené výchovy, aby byli lidé zvýhodňováni nebo naopak diskriminováni pro své přesvědčení. Jediným měřítkem pro postup ve škole i v zaměstnání může být pouze odborná a charakterová způsobilost. A platí-li, že každý nově přicházející člověk je i novým počátkem, musíme mu též přiznat právo, aby se na náš svět podíval svými očima.

*Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77*

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Dále srv. D330 (18.3.1986), D333 (25.4.1986), D334 (2.5.1986), D349 (7.10.1986).
- 2 30.3.1983 v Rudém právu vyšel článek redaktorky Baklové *Prevíť rock – my*, 23.5.1983 v *Tribuně* článek Jana Krýzla *Nová vlna se starým obsahem. O rozmanitých opatřeních státní moci omezujících tvorbu mladé generace a o důsledcích této praxe viz D255 (30.8.1983). Viz též Chadima, M.: Likvidace českého rocku. In: Alternativa, Brno 1992, s. 351–352, 357–365.*
- 3 *Písníkář Josef (Pepa) Nos byl* 5.10.1984 *podmínečně odsouzen na 2 roky za údajné rozkrádání socialistického*

majetku a příživnictví kvůli příjmům z nedovolené umělecké činnosti. Autorem písničky *Andělé na kůru* je Jaromír Nohavica.

- 4 K Jazzové sekci srv. D345 (18. 9. 1986), D349 (7. 10. 1986), D356 (28. 11. 1986).
- 5 Na budapeštském kulturním fóru (srv. D316 z 25. 9. 1985) vystoupil 17. 10. 1985 proti pronásledování Jazzové sekce velvyslanec Velké Británie.
- 6 V létě 1985 koloval v Československu leták, v němž mladí křesťané vyzvali starší generaci, aby vyložila své politické a životní postoje a předala mladé generaci své zkušenosti a své poselství. Konkrétně šlo o postoj k roku 1968 tehdy a dnes. (*Leták in: Listy*, roč. 16 (1986), č. 1, s. 58–59, s. 286–293.)

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 9 (1986), č. 4, s. 2 • *Americké listy*, roč. 26, 13. 6. 1986 • *Nový domov*, roč. 37 (1986), č. 8 • *Charta 77. 1977–1989*, s. 286–293.
 KOMENTÁŘE: Tigrid, P.: Necháme to koňovi. *Svědectví*, roč. 19 (1985), č. 76, s. 771–774 a roč. 20 (1986), č. 77, s. 30–32 • Tigrid, P.: O mladých, o Chartě a výhledech. *Tamtéž*, č. 79, s. 467–672 • Löwensteinová, Š.: Mládež v ČSSR a náboženství. *Tamtéž*, s. 507–511 • J. Šiklová k témuž titulu. *Tamtéž*, s. 513–530 • Kantůrková, E.: O politice vlivné a mocenské. *Listy*, roč. 16 (1986), č. 1, s. 59–62 • Dienstbier, J.: Ještě jednou odpověď mladým křesťanům. *Tamtéž*, č. 6 s. 30–33 • Uhl, P.: Lidská práva a politické revoluce. Odpověď na výzvu mladých křesťanů. *Tamtéž*, roč. 17 (1987), č. 1, s. 68.

1986, 16. březen, Praha. – Blahopřání Františku Vodslonovi k 80. narozeninám s textem Jiřího Rumla *Osmdesátiletý rebel z Dobřichovic*.

Vážený Františku Vodsloni,
 k Vašemu jubileu Vám přežeme vše dobré a místo dárku přijměte toto pozdravení, které za početnou obec Vašich přátel napsal Jiří Ruml.

*Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
 mluví Charty 77*

Osmdesátiletý rebel z Dobřichovic

Milý Františku, snad nebudete tak důvěrně oslovení považovat za příliš troufalé, všichni Vaši přátelé Vám tak říkají a my k nim rádi patříme. Jsme jen trochu na rozpacích, zda blahopřát Vám k osmdesátce nebo sami sobě k Františku Vodslonovi. Uděláme to napůl, i když celoživotnímu odpůrci polovičitosti tohle asi zrovna nevnímá. Vy jste svým založením spíš rebel, který chce vždycky všecko a taky všecko právě tak dělá bez ohledu na důsledky. Neměl jste to v životě lehké, sklízeli jste víc příkoří než pochval, ale neměli to lehké ani páni s Vámi. Sám o tom skromně píšete ve své nedávné odpovědi Vasilu Biřakovi na jeho falzující interview: „Od svého mládí jsem se angažoval politicky i společensky za lepší život a více svobody dělnické třídy. Vyrostl jsem v dělnickém hnutí. V něm jsem pracoval a bojoval a byl perzekvován po mnoho let, vlastně za všech režimů. Zažil jsem první republiku s jejími klady a záporů a nemám žádné iluze. Život dělníka za kapitalismu nebyl lehký, ale měl možnost bojovat za své zájmy. Nikdy jsem si ani ve zlém snu nedovedl představit, že se v reálném socialismu stanu svědkem tak propastného rozdílu v životní úrovni lidí. Zatímco jedni žijí v přepychu, druzí nevědí, jak vyjít s výplatou... Takové poměry by neměly nechat klidně spát žádného zodpovědného činitele. Měl by bouřit nebe a zemí, aby se stala náprava. Toho, kdo stojí v čele, nikdo a nic nezboví odpovědnosti za takový stav.“ – To jsou silná slova, a jen málokdo z Vašich vrstevníků má odvalu je říkat takto hlasitě.

V životních osudech Františka Vodsloně se jako v kapce vody zrcadlí celá historie našich národů v tomto neklidném století. On byl tím odvážným chlapíkem, který v době okupace po

svém zatčení prchal z rukou gestapa a byl znovu lapen jen proto, že mu jakýsi lhotejný návštěvník kina nastavil nohu. Museli ho vázat do kozelce a při výslechu mu radši přerazili nohu, aby jim znovu neutíkal. Byl vězněm, který už čekal předepsané dny a noci na popravu a potom dlouhé roky v samotce bayreuthské věznice na osvobození. Z rozstřílené cely bývalého kláštera v tomto slavném Wagnerově městě ho vytáhli s těžkou tuberou na pokraji smrti. Věru námět na hrdinský román nebo film, kdyby ten Vodsloň tolik nezlobil. On je však samá rebelie. Tu první poválečnou dal najevo, když v září 1967 odmítl hlasovat pro potrestání buřičů ze Svazu spisovatelů, a pak šla už jedna za druhou: vzpoura proti vstupu vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 a proti jejich trvale dočasnému pobytu na území našeho státu; byl jedním ze čtyř poslanců, kteří zvedli ruku proti vnucené dohodě v Národním shromáždění a spolu s dalšími zvedl později i hlas proti pohřbívání společenské obrody země. Zbavili ho všech dřívějších zásluh a poct z nich plynoucích, a když se v lednu 1977 jeho jméno objevilo pod programovým Prohlášením Charty 77, stal se z něho psanec, kterého pronásledovali doslova na každém kroku, obklíčili jeho dům v Dobřichovicích, zakazovali mu vycházet a nepouštěli k němu přátele. Tak je tomu při různých příležitostech do dneška.

Mocní se Vás bojí a zejména mají strach z Vašeho vlivu na dělníky, protože Vy máte své názory na to, kdo a jak ve skutečnosti vládne této republice. Jsou to – jak také jinak – názory veskrze rebelantské. A proto Vám, Františku, k té Vaší osmdesátce přejeme ještě mnoho duševní i tělesné síly k naší i Vaší radosti a na zlost pánům.

→ INFORMACE O CHARTĚ, ROČ. 9 (1986), Č. 4, S. 5–6.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 16 (1986), Č. 4, S. 20–21.

1986, 18. březen, Praha. – Prohlášení k 10. výročí platnosti mezinárodních paktů o občanských a lidských právech v Československu, zaslané Federálnímu shromáždění ČSSR. (Dokument č. 9/86)

Dne 23. března 1986 uplyne deset let od chvíle, kdy po schválení všemi příslušnými instancemi vstoupily v Československu v platnost Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.¹ Tyto zákonné normy mezi jiným zaručují, že nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence (článek 17 prvního paktu), že každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství (článek 18 prvního paktu), že každý má právo na svobodu projevu, totiž svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky bez ohledu na hranice, a to ústně, písemně nebo tiskem či jakýmikoli prostředky podle vlastní volby (článek 19 prvního paktu); uznává se zde právo na pokojné shromažďování (článek 21 prvního paktu), právo každého sdružovat se s jinými a zakládat na ochranu svých zájmů odborové organizace (článek 22 prvního paktu), právo každého na vzdělání (článek 13 druhého paktu), právo každého na účast v kulturním životě a na svobodu nezbytnou pro vědeckou a tvůrčí činnost (článek 15 druhého paktu).

Po přijetí a ratifikaci obou paktů je třeba všechna jejich ustanovení považovat za upřesnění, popř. rozvedení článků 19–33 Ústavy ČSSR, totiž konkrétně rozvoje a zájmu každého občana v souladu s rozvojem a zájmy společnosti (článek 19), rovnoprávnosti občanů (článek 20), práva na práci a odměnu (článek 21), práva na odpočinek (článek 22), práva na ochranu zdraví (článek 23) a na vzdělání (článek 24), ochrany zdraví a rodiny (článek 26), rovnoprávnosti žen (článek 27), svobody projevu a shromažďování (článek 28), petičního práva (článek 29), nedotknutelnosti osoby (článek 30), nedotknutelnosti obydlí, listovního tajemství a svobody pobytu (článek 31), svobody vyznání (článek 32) a práva azylu (článek 33).

Úplné znění obou přijatých paktů bylo zveřejněno ve *Sbírce zákonů* ČSSR dne 13. 10. 1976 jako vyhláška 120. Každému československému občanu

se tak dostalo práva užívat všech zde stvrzených svobod a vyžadovat, aby je státní moc plně uznávala. Po deseti letech od přijetí obou paktů je nicméně nutno konstatovat, že řada jejich článků byla u nás uvedena do praxe buď málo účinně, nebo prakticky vůbec ne a že mnohé z nich státní moc příliš nerespektovala. Kontrole dodržování závazků z těchto paktů plynoucích se náš stát vyhýbá již tím, že se nepřipojí k tzv. opčnímu protokolu ustanovujícímu jako „dozorčí orgán“ Výbor pro lidská práva. Dále u nás nebyla přijata potřebná jurisdikční opatření, která předvídá první z obou paktů v části 2 článku 2 části II, zavazující každý signatářský stát uplatnit práva uznaná v paktech eventuálními legislativními úpravami. Tak dodnes existují mezi zněním jednotlivých článků paktů a zněním dříve přijatých a dosud stále platných anebo dokonce i nových československých zákonů, ustanovení, vládních vyhlášek a nařízení vážné rozpory.

Podrobnou analýzu stavu československé zákonnosti ve vztahu k přijatým paktům spolu s konkrétními návrhy potřebných legislativních úprav obsahuje dokument Charty 77 č. 7/85.² Zde pouze pro ilustraci uvádíme případ, kde je podle našeho mínění rozpor mezi textem paktů a československou právní realitou zcela zjevný: jde o článek 12 prvního paktu, jenž jednoznačně stanoví, že každý může svobodně opustit kteroukoliv zemi, i svou vlastní. (Podrobně analyzoval tuto problematiku dokument Charty 77 Svoboda cestování do ciziny, vydaný 26. března 1979.)³

Podíváme-li se blíže, jak československé úřady zde deklarované právo každého svobodně cestovat a pohybovat se z jedné země do druhé chápou a jak je v praxi vykládají, zjistíme, že pro československého občana je toto právo do značné míry pomyslné, mající spíše povahu privilegia než zákonného nároku. K „svobodnému“ cestování je totiž podle platných směrnic zapotřebí výjezdního povolení; rozhodnutí, komu takovéto povolení bude a komu nebude uděleno, závisí zcela na správních orgánech, aniž má občan jakoukoliv právní ochranu v případě jejich zamítavého postoje. Odvolat se totiž může zase jen k týmž orgánům a jedině ony jsou kompetentní posoudit, zda cestování toho kterého občana do ciziny je či není „v souladu se státními zájmy ČSSR“. Ve skutečnosti tedy kdokoli může být

pouhým administrativním aktem, bez jakéhokoliv soudního rozhodnutí, aniž by byl z čehokoliv obviněn a měl možnost se hájit, dokonce aniž většinou bývá seznámen s důvody, které k tomuto rozhodnutí správní orgány vedly, na libovolně dlouhou dobu svého „papírově“ stvrzeného práva svobodně cestovat zbaven. A nejen to: ve výkladu k § 109 trestního zákona se dočteme, že „setrváním v cizině bez povolení se rozumí, že pachatel zůstane v cizině i po uplynutí doby, která mu byla k pobytu příslušnými orgány povolena, anebo přejde do jiného státu, než do kterého mu bylo povoleno vycestování“. Z toho plyne, že je v kompetenci úřadů nejen rozhodovat, kdo smí a kdo nesmí překročit hranice, ale navíc i vymezovat i délku a místo pobytu.

Za této situace, kdy je právo na cestování v rozporu s přijatými pakty takto okleštěno, dostávají se i ustanovení § 109 trestního zákona trestající opuštění republiky „bez povolení“ „odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo nápravným opatřením nebo propadnutím majetku“ do zvláštního světla. Přísnými tresty se tu hrozí lidem, kteří by chtěli jednat dle článku 12 Paktu o občanských a politických právech, jenž se stal součástí našeho právního řádu. Tvrdí-li Komentář k trestnímu zákonu, že § 109 s článkem 12 prvního paktu v rozporu není a neurčitě se odvolává na omezení, která pakt připouští (ochranu národní bezpečnosti, veřejného pořádku nebo morálky, ochranu práv druhých), pak zpochybňuje nejen smysl tohoto článku, ale ducha celého paktu vůbec.

Podobně problematický výklad převažuje v současné československé právní praxi i u ostatních článků obou paktů. Nicméně deset let, kdy tyto pakty mají u nás platnost zákona, nebylo jen dobou jejich porušování a nerespektování ze strany úřadů, ale i občanského úsilí o jejich dodržování a důsledné naplňování. Lze říci, že tím, že se tyto pakty staly součástí československého právního řádu, respekt k lidským právům v celé naší společnosti stoupl. Jestliže politická moc uplatňuje nejenergičtější ty zákony, které usnadňují výkon vlády, je především na občanech samotných, aby se zastávali právě zákonů, které moc z těch či oněch důvodů opomíjí, zejména těch, které stvrzují a vůbec definují pravomoci občanů, aby důrazně připomínali vládcům, že i oni a právě oni

jsou povinni respektovat zákon, nemá-li se jejich vláda zvrhnout v pouhou zvůli.

V žádném případě nemůže být taková občanská iniciativa, jak se občas slýchá, „protispolečenská“ či „protistátní“. Československý stát přece není totožný se svou momentální byrokraticko-mocenskou strukturou či politickou reprezentací, která v něm v té či oné době vládne, ale je, jak říká jeho Ústava, „společným státem Čechů a Slováků“ (a ovšem i dalších národností), je republikou, neboli věcí společnou či veřejnou. Proto aktivita občanů usilujících o dodržování zákonosti, reklamujících svá zákonná práva, otevřeně se hlásících o svůj podíl na zodpovědnosti za tuto „věc společnou“, naopak společnosti i státu prospívá.

Stát, jenž se cítí takovým konáním ohrožen a jenž své občany, kteří tak činí, pronásleduje, jenž chápe sám sebe čistě mocensky jako nástroj účelové a dokonce násilné manipulace, takový stát se zpronevěřuje svému poslání. Vždyť smyslem státu, který se definuje jako republika, tj. věc společná a veřejná, je vytvářet prostor pro život občanské pospolitosti, lidského společenství pod vládou zákonů. Tyto zákony nejenže mají regulovat a tak vůbec umožňovat složitý chod takového společenství, v němž panuje tolik rozličných a mnohdy i protichůdných zájmů, ale především mají být zárukou jeho svobody. Mají být výrazem toho, že toto společenství ctí a respektuje něco více než okamžitý prospěch těch, kdo jsou právě u moci: že stojí na základě mravním.

Charta 77, která starost o občanská a lidská práva přijala za svůj základní úkol, bude i nadále, věrna své dnes již téměř desetileté tradici, upozorňovat na zákony státní mocí opomíjené, volat po nápravě při jejich nedodržování a porušování, vyjadřovat solidaritu a pomáhat podle svých možností všem, kdo se stanou obětí nezákonného pronásledování. Takovéto úsilí nepovažujeme jen za vnitřní záležitost naší země, nýbrž za příspěvek k všeobecnému plnění smluvních závazků. Vždyť právě vzrůst důvěry ve smluvní partnerství může přispět ke snižování napětí mezi státy. Lidská práva jsou univerzální povahy a Charta 77 prokázala své pochopení pro jejich univerzalitu tím, že se důrazně přihlásila k duchu Helsinek, k oběma paktům a k Všeobecné deklaraci lidských práv v řadě dokumentů, jež

se zabývaly ohrožením těchto práv především v Československu, ale i jinde ve světě.

Charta 77 je přesvědčena, že její úsilí o dodržování práva a omezení libovůle odpovídá zájmům a přání naprosté většiny obyvatel naší země. Chováme proto naději, že si občané výročí právního uznání obou paktů Československou republikou připomenou nejen jako pozoruhodnost týkající se jen minulosti, ale jako živou výzvu ujímat se svých zákonem zaručených práv spontánně a beze strachu.

*Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77*

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 *Souhrnně vyšly in Mezinárodní dokumenty o lidských právech a humanitních otázkách. Praha 1989, Melantrich, s. 13–41.*
- 2 *Srv. D299 (20.3.1985).*
- 3 *Srv. D97 (26.3.1979).*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 9 (1986), č. 4, s. 6–8 • *Listy*, roč. 16 (1986), č. 4, s. 39–40.

KOMENTÁŘ S VÝNATKY: *Nový domov*, roč. 39 (1986), č. 7.

1986, 18. březen, Praha. – Zpráva o výsledku mluvčích Charty 77 a o hrozbě trestního stíhání za vydání dokumentu Prostor pro mladou generaci. (Dokument č. 10/86)

Krátce po odeslání dokumentu Charty 77 č. 7 Prostor pro mladou generaci¹ Federálnímu shromáždění ČSSR a vládě ČSSR byli mluvčí Charty 77 podrobeni výslechu. Byly to první výsledky letošních mluvčích Charty podle zákona o SNB. Jana Šterna odvezli příslušníci Státní bezpečnosti do Bartolomějské ulice z bytu ve večerních hodinách 11. března 1986. Protokolárně byla vyslechnuta též jeho žena. Výslech Martina Palouše se konal 12. března ráno. Oběma mluvčím bylo v souvislosti s vydáním dokumentu o mladé generaci a vůbec v souvislosti s jejich činností vysloveno důrazné varování: budou-li v této činnosti pokračovat, hrozí jim trestní stíhání. Jan Štern i Martin Palouš se proti tomuto varování rozhodně ohradili. Poukázali na to, že činnost Charty 77, která upozorňuje na porušování lidských práv a provádí tuto kritiku konstruktivními návrhy, je plně v souladu s čs. zákony a se známými mezinárodními pakty, jež se staly nedílnou součástí čs. právního řádu. Nejsou si proto jako mluvčí této iniciativy vědomi žádné trestné činnosti a naopak jsou přesvědčeni, že činnost Charty, kterou v dané chvíli reprezentují, je společensky potřebná a prospěšná.

*Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), Č. 4, S. 8.

1 Srv. D327 (6.3.1986).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 16 (1986), č. 4, s. 12 • *Nový domov*, roč. 37 (1986), č. 9.

1986, 25. březen, Praha. – Korespondence s dánským mírovým hnutím Ne jaderným zbraním o účasti Charty 77 na mírovém kongresu v Kodani, organizovaném Světovou radou míru. (Dokument č. 11/86)

NEJ TIL ATOMVABEN
Dronningensgade 14, 1420 Kobenhavn K.
Dánsko

Chartě 77

Milí přátelé,
od 15. do 18. října 1986 se bude v Kodani konat světový mírový kongres. Hlavním pořadatelem tohoto mírového sjezdu je Světová rada míru, stejně jako tomu bylo v Praze v roce 1983.

Dánské mírové hnutí Nej til Atomvaben¹ (Ne jaderným zbraním) se pražského setkání v roce 1983 zúčastnilo, i když jsme se rozhodli teprve po delším uvažování a pochybnostech. Pro naši účast na jednání v Praze v roce 1983 se stal rozhodujícím dopis Charty 77 (dokument č. 20 z roku 83).²

Naše organizace se nyní vyslovila kladně k případné účasti Charty 77 a Solidarity na kodaňském kongresu. Rozhodli jsme se tak ze dvou důvodů: Za prvé proto, že považujeme přínos Charty 77 pro všeobecnou rozpravu za důležitý a myslíme si, že by bylo správné, aby se s ním seznámili účastníci všech setkání, a to včetně grémia Světové rady míru. Mohlo by se dokonce říci, že toto grémium má probíráni problematiky, na niž poukazuje Charta 77, zvláště zapotřebí. Účast Charty 77 si přejeme také proto, že by naší organizaci umožnila popularizovat důležité názory Charty 77, které nás vždy v mírové práci významně inspirovaly; je záslužné a cenné s těmito názory více seznamovat dánskou veřejnost. Myšlenky Charty 77 by měly být více rozšířeny; dánská

1 Pozn. redakce [Informací o Chartě 77]: Tato menší organizace vznikla odštěpením od dánského mírového hnutí, které kontrolují promoskevní komunisté. Ne jaderným zbraním je názorově velmi pluralitní, její činnosti se neúčastní jen členové KSD. Ne jaderným zbraním také velmi pozitivně reagovalo na Pražskou výzvu, jejich stanovisko z 10. 6. 1985 zveřejnily Komentáře.

2 Dokument Ch 77 k setkání mírových sil v Praze, datován 15. 6. 1983, vydali mluvčí Charty 77 Jan Kozlík, Marie Rút Křížková a Anna Marvanová. [D248]

veřejnost nedostatečně chápe, že mír je něco více než problém zbraní a že nutné zmírnění napětí mezi Východem a Západem nesmí způsobovat „zacementování“ rozdělené Evropy.

Proto se ptáme, zda by se Charta 77 chtěla účastnit říjnového kongresu v Kodani. Jestliže ano, prosíme Vás o písemnou odpověď, kterou se zájmem prostudujeme. Prosíme rovněž o dovození, abychom mohli tento svůj dopis zveřejnit.

Za organizaci Ne jaderným zbráním s přátelskými pozdravy
Kodaň 15. března 1986

Tom Triér

Dánskému mírovému hnutí Ne jaderným zbráním
Kodaň

V Praze 25. března 1986

Milí přátelé,
děkujeme Vám za dopis z 15. března 1986. Protože jedním z principů Charty 77 je veřejný charakter jejího působení, považujeme za samozřejmé, že svůj dopis nám adresovaný zveřejníte; budeme jen rádi, zveřejníte-li i naši odpověď. Sami tak svými skrovnými prostředky rovněž činíme.

Charta 77 se od svého založení snaží o dialog se státní mocí a o kontakt s veřejností a všemi lidmi dobré vůle v Československu i v zahraničí, kteří usilují o pokrok v oblasti lidských práv, a to bez ohledu na politickou orientaci našich partnerů v dialogu. Proto jsme také v roce 1983 požadovali, abychom mohli z tohoto hlediska uvést své názory na problémy evropského a světového míru na světovém setkání mírových sil v Praze,¹ organizovaném Světovou radou míru. Učinili jsme tak přesto, že signatáři Charty 77 a aktivisté hnutí za lidská práva a nezávislého mírového hnutí mají – obáváme se, že všichni – ke Světové radě míru postoj nejen kritický, ale až odmítavý. Z povahy našeho společenství však plyne, že jsme povinni nabízet dialog neustále a že musíme využívat každé příležitosti, abychom vyslovili své názory na význam lidských práv v Československu i ve světě, mj. i v souvislosti s problémy míru.

Tytéž důvody, které Vás vedly k formulování Vaší nabídky, abychom se zúčastnili kodaňského

sjezdu mírových sil, platí nyní i pro nás, když Vaši nabídku s díky přijímáme.² Ačkoliv Charta 77 není organizací, je v souladu s naším posláním a našimi dosavadními zvyklostmi, aby jednotliví signatáři Charty 77 vysvětlili jakémukoliv fóru – v daném případě kodaňskému kongresu – jaké názory na problémy míru a lidských práv v Chartě 77 převažují a o co usilují lidé, kteří se v Československu svobodně vyjadřují k otázkám míru. Problém však je naše účast. I kdyby totiž účastníci kodaňského setkání dostali povolení k cestě, mohli by být po sebemenším kritickém vystoupení zbaveni státního občanství a tak by se jim uzavřela cesta domů. Ve smyslu čs. zákona o nabytí a pozbytí čs. státního občanství (č. 194/49 Sb.) může totiž „Ministerstvo vnitra státní občanství odníti osobě, která se zdržuje v cizině a vyvíjela nebo vyvíjí jakýmkoli způsobem činnost..., která může porušit zájem státu“.

Máte-li tedy skutečný zájem na naší účasti, prosíme Vás o toto: apelujte – např. prostřednictvím Světové rady míru nebo jiných organizací či institucí – na čs. ústavní orgány, aby během jarního zasedání Federálního shromáždění toto ustanovení zákona zrušily; nebude-li to možné, potom aby se kompetentní čs. orgány veřejně zaručily, že na nezávislé účastníky mírového světového sjezdu v Kodani toto ustanovení nebude vztaženo a že se všichni budou moci vrátit hned po kongresu do Československa. Postoj čs. oficiálních míst k této otázce bude pro nás i pro Vás cennou zkušeností. V případě, že by nám úřady účast neumožnily, obrátíme se na Vás, abyste stanoviska, která Vám včas zašleme, tlumočili na oficiálním fóru.

Ještě jednou Vám děkujeme za milá a pravdivá slova.

Se srdečnými pozdravy

*Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), Č. 5, S. 2–4.

1 Charta 77 uplatnila nárok na pozvání oficiálního Světového shromáždění za mír a život, proti jaderné válce v dokumentu 19/83 z 30. května 1983 a v dokumentu 21/83 z 12. června 1983 (viz D243 a D244).

- 2 Do Kodaně na Světový mírový kongres odjela 40členná československá oficiální delegace vedená předsedou Národní fronty Františkem Trávníčkem. Zúčastnilo se její asi 3000 lidí, velká většina nezávislých mírových hnutí z západní Evropy se kongresu nezúčastnila. Drtivá většina účastníků byla ze socialistických zemí a z třetího světa. Dánská organizace Ne jaderným zbráním se rozhodla kongres nebojkotovat a prosadila účast Z. Tomínové a J. Suka, chartistů žijících v emigraci.

Na rozdíl od kongresů za jaderné odzbrojení v Paříži a Amsterdamu kongres v Kodani nebyl otevřený a svobodný, konal se v režii Světové rady míru. S negativní reakcí se setkal dopis Charty 77, který se Z. Tomínové podařilo na různých setkáních přičíst.

KOMENTÁŘE: Rozhovor Listů se Z. Tomínovou. *Listy*, roč. 16 (1986), č. 4 • *Severské listy*, 1986, č. 6, s. 1.

1986, 16. duben, Praha. – Sdělení o telegramu zaslaném účastníky manifestačního shromáždění v Londýně za propuštění uvězněných aktivistů polského hnutí Svoboda a mír. (Dokument č. 12/86)

Telegram do Londýna

Dne 16. 4. 1986 se v Londýně konalo solidarizační shromáždění, požadující propuštění dvou aktivistů polského hnutí Svoboda a mír¹ z vězení. Mluvčí Charty 77 poslali účastníkům tohoto shromáždění tento telegram:

Seznámili jsme se se zásadami polského hnutí Svoboda a mír, v němž Jacek Czaputowicz a Piotr Niemczyk² působí, a s radostí konstatujeme, že jsou nám cíle hnutí i jeho praktické usilování velmi blízké. Také čs. občanské iniciativě Chartě 77 jde o prosazení základních lidských práv a také my toužíme po skutečném míru, jenž může být jen mírem svobodných lidí a národů. V účastnících polského hnutí Svoboda a mír spatřujeme své blízké přátele, a tím rozhodněji požadujeme propuštění jeho vězněných představitelů na svobodu.

Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), č. 6, s. 2.

- 1 *Wolność i pokój – polské hnutí za občanská práva, mír, náboženskou svobodu a demokracii, částečně pracující v podzemí. Hlásilo se k památce rakouského vojáka Wehrmachtu Otto Schimka, který byl zastřelen za odmítnutí rozkazu střílet do lidí. Hnutí akcentovalo odmítnutí vojenské služby a jeho přívrženci vraceli vojenské knížky ministrově obrany. Ideové prohlášení hnutí zveřejnily Informace o Chartě 77, roč. 9 (1986), č. 4, s. 11–14; též *Listy*, roč. 16 (1986), č. 4, příloha s. XIV–XVI.*
- 2 *Přední představitelé odpíračů vojenské služby v Polsku.*

1986, 25. duben, Praha. – Odpověď Evropské síti pro dialog Východ–Západ se stanoviskem Charty 77 k tzv. Milánské výzvě – návrhu memoranda mezinárodního fóra svolaného mírovým hnutím do Milána na květen 1986. (Dokument č. 13/86)¹

Evropské síti pro dialog Východ–Západ
c/o Dieter Esche, Niebuhrstr. 61, 1000 Berlin 12

Vážení přátelé,
děkujeme Vám za zaslání návrhu memoranda národům a vládám Evropy s názvem Uvádět helsinskou smlouvu skutečně v život. O textu se bude jednat na květnovém milánském fóru, a proto jste ho dali možným účastníkům fóra k připomínkám.

Všichni, kdo u nás text četli, jej ocenili jako významný krok vpřed od těch dob, kdy se „boj za mír“ chápal ještě jako něco odděleného od zápasu o lidská a občanská práva a o demokratizaci mezinárodních vztahů. Nicméně byly k textu i kritické připomínky.² Nepovažovali jsme za vhodné zaslat je jako nezpracovanou tříšť, a proto jsme uvítali iniciativu skupiny signatářů, kteří diskusi o Vašem podkladovém textu zpracovali do uceleného stanoviska, které pak podepsali a které Vám v příloze zasiláme.

Milánskému fóru též postupujeme dokument Charty 77 č. 7/86 Prostor pro mladou generaci.³ Fórum budou pravděpodobně zajímat kapitoly 2 a 3 uvedeného textu. V druhé kapitole dokumentu se uvažuje o tom, jak usnadnit vzájemné návštěvy mladých lidí z obou částí Evropy, a navrhuje se založit tradici prázdninových táborů, jež by umožnily tematicky motivovaná setkání a maximálně levný pobyt. Pro celou akci jsme vymysleli zatím pracovní název „Mladá Evropa se poznává“.

Třetí kapitola našeho dokumentu o mladé generaci se zabývá službou v armádě. Navrhuje se v ní zkrácení prezenční služby v ČSSR o půl roku a zřízení náhradní civilní služby pro brance, kterým svědomí nebo náboženské přesvědčení zapovídají cvičit se v zabíjení lidí.

Věříme, že oba texty přispějí k Vašemu jednání. Zasilající je, myslíme na to, jak nesnadný a důležitý úkol jste si předsevzali: vytvořit společné evropské povědomí, které by nikomu nedovolilo, aby nám povídal o míru a přitom dával

zavírat své kritiky. A které by si rovněž nedalo namluvit, že demokracie a stupňující se militarizace světa mohou dobře koexistovat.

Proto upřímně přejeme Vašemu jednání i jeho cílům úspěch.

Srdečně Vás zdraví

Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77

Příloha č. 1: Stanovisko vzniklé v prostředí Charty 77, zasláné milánské konferenci

Vážení přátelé,
potěšilo nás, že svůj návrh memoranda národům a vládám Evropy^{pl} chápete nikoliv jako ukončení výměny názorů, nýbrž jako počátek dalšího kola diskusí o tom, jak uvádět helsinské úmluvy do života. Smysl těchto debat vidíme ve vytváření podmínek pro společný postup představitelů různých mírových a demokratických aktivit v obou částech Evropy. Ve Vašem přístupu spatřujeme značný krok vpřed. Především vítáme, že obrátíte pozornost k možnostem obsaženým v helsinském procesu, aniž si děláte iluze o jeho dosavadních výsledcích. Plně sdílíme Váš kritický postoj k tomu, co Helsinky dosud přinesly. Nikdy jsme nezdůrazňovali jejich význam proto, abychom truchlivý stav našeho rozděleného evropského domu zastírali, ale proto, abychom podněcovali iniciativy, jež by ve svých důsledcích mohly vést k demokratické mírové proměně Evropy. Nikdy jsme také nezdůrazňovali význam řešení evropské otázky (a v jejím rámci německé otázky) proto, že bychom se chtěli obracet zády ke globálním problémům současné lidské civilizace. Naopak: jsme přesvědčeni, že právě energické vykročení k bezpečné Evropě demokratické a mírové spolupráce je závažnou, ne-li nejzávažnější podmínkou řešení jak vztahů mezi Severem a Jihem, tak i všech dalších velkých světových problémů včetně ekologických. Zdá se, že se nerozcházíme ani v tomto směru.

1 Jak jsme již oznámili (viz Milánská výzva v Info o CH77/4/86 a krátká zpráva v Info o CH77/5/86), připravuje Evropská síť pro dialog Východ–Západ toto memorandum, popř. jiné dokumenty pro vídeňskou konferenci, kterou má letos v listopadu pokračovat helsinský proces KBSE. Pozn. redakce.

Vítáme vzájemnou shodu v tom, že těžiště porušování lidských práv (my bychom zde zdůraznili občanských a politických práv) je v Evropě v její východní části. A ani my nejsme pro idealizování poměrů v západní polovině Evropy. Jsme stejně jako Vy přesvědčeni, že základní myšlenka „vlády lidu“ (politické demokracie) je něco, co je nutno hájit; a tím, že ji lidé budou hájit, mohou ji naplnit novým životem a větší spravedlností.

Chápeme rovněž motivy Vašich specifických požadavků týkajících se odzbrojení. Podporujeme různé kroky k odzbrojení, a tedy i každý rozumný, byť i na první pohled nevýznamný, dílčí krok. Tyto návrhy většinou nacházejí podporu spíše u vlád v naší části Evropy. Máme k politice své vlády zásadní výhrady, ale to není důvod, abychom takové návrhy odmítali. Je to však pro nás výzva, abychom upozornili, že rozporné postoje a obavy jsou důsledkem politiky vojenské síly, pro niž platí, že podstatou mezinárodní bezpečnosti je vojensko-strategická rovnováha a nikoli demokratizace mezinárodních vztahů v souladu s tužbami a vůlí národů. Nemůže být pochyb, že promyšlená politika *demokratického míru* by získala na celém evropském kontinentu tolik spojenců, že by ve směru odzbrojení dosáhla radikálního průlomu.

V této souvislosti o ekonomických a jiných sankcích. Sankce jistě zhoršují mezinárodní situaci. Je ovšem třeba zamýšlet se také nad jednáním, které poskytuje důvody k vyhlašování sankcí, jež pak značná část demokraticky smýšlejících lidí plně podporuje. Pokud se vládnoucí kruhy v naší části Evropy nerozhodnou pro důsledně demokratickou alternativu řešení chronické krize, kterou prožíváme, skýtá naději, že návrh vybudovat „komplexní systém mezinárodní bezpečnosti“ (Michail Gorbačov na sjezdu KSSS), systém, který by mj. zajistil bezpodmínečné právo každého národa volit si svrchovaně cesty a formy vlastního vývoje a jenž by vyloučil z mezinárodní praxe všechny formy diskriminace – a tedy i nespravedlivé sankce – nezůstane na papíře.

Váš návrh je souborem tří konkrétních dlouhodobých programů: 1. programu, který označujete jako mírový, 2. programu všestranné mezinárodní spolupráce (ekonomické, ekologické, vědecké a kulturní) a 3. programu prosazování lidských práv. V úvodu k vlastnímu mírovému programu

zdůrazňujete, že návrhy memoranda by neměly být chápány jako výčet opatření, nýbrž jako celek, který není pouhým součtem částí. Avšak už koncipování mírového programu (v podstatě programu odzbrojení) jako programu zvláštěního, *vedle* dalších dvou, tuto zásadu celistvosti problematizuje.

Dlouhodobé cíle mírového programu chápete jako tři vzájemně propojené kroky, jejichž realizace by upravila cestu k Evropě zbavené jaderných zbraní od Atlantiku po Ural a umožnila nakonec celosvětové odzbrojení a svět bez válek.

První krok by podle Vás měl spočívat v podstatném omezení a nakonec úplném stažení všech cizích vojsk a zbraní ze všech evropských zemí. Druhý v rozpuštění NATO a Varšavské smlouvy. Třetí pak ve vytvoření pásu trvale neutrálních nebo nezúčastněných zemí od Skandinávie po Balkán.

Představme si, že se z Evropy cizí vojska stáhnou. Tím by vznikly podmínky pro rozpuštění nadstátních vojenských organizací. K stažení vojsk může dojít i na základě dohody o rozpuštění těchto vojenských organizací (což ovšem není totéž jako rozpustit bloky, tj. vojensko-politické organizace). Zkrátka, oba uvedené dlouhodobé cíle tvoří dva aspekty v podstatě jediného cíle, k němuž jsme se ostatně přihlásili v Pražské výzvě. Řídili jsme se přitom i úvahou, že podle oficiálního stanoviska vlád zemí Varšavské smlouvy by mělo být *prvním krokem* k překonání blokového rozdělení Evropy právě rozpuštění organizací vojenských. Jejich likvidace by tedy neznamenal konec rozdělení Evropy do dvou společenství, ale podstatně by přispěla k ukončení neřešitelného sporu o tom, který z obou bloků je obranný a který agresivní. Byla by skutečným průlomem do ideologie studené války.

Proti takovým návrhům se namítá, že evropská situace je asymetrická: Američané by se stáhli ze svého předpolí v Evropě za moře, Sověti jen o pár set kilometrů zpět; při zachování závislých režimů, *politické* organizace Varšavské smlouvy ve střední Evropě, by bylo snadné zahájit bleskovou akci proti západní Evropě, která je tak ve strategické nevýhodě.

Rádi bychom se vyhnuli sporu, zda Sovětský svaz hodlá či nehodlá vojensky napadnout západní Evropu a zda jedinou odpovědí na hrozbu

plynoucí z postavení západní Evropy je nepřetržitá vojenská modernizace atlantického společenství. Domníváme se, že skutečně podstatné je ujasnit si, za jakých podmínek může západní Evropa získat takovou důvěru v záměry vlád zemí Varšavské smlouvy, aby mohla bez obav usku-tečňovat kroky naznačené stávajícími návrhy na odzbrojení a uvolnění mezinárodního napětí. A právě to nás přivádí k rozhodující kompo-nentě Vašeho dlouhodobého programu: vytvořit pás neutrálních a nezúčastněných zemí od Skan-dinávie po Balkán.

Myslíme si, že Evropa nemůže být neutrální nebo nezúčastněná tak, jak se těmto pojmům dnes rozumí. Vaše vize se zakládá na představě Evropy vklíněné mezi supervelmoci, jež nezmě-ní svou povahu.

Také v helsinském procesu se obě supervelmo-ci zatím chovají „hegemonisticky“. Neformují ho však samy a to je třeba stále zdůrazňovat. Netýká se to jen nezúčastněných nebo neutrálních zemí či zemí západních, ale do jisté míry i spo-jenců Sovětského svazu. Naopak neutralizace Evropy je za těchto podmínek představa abstraktní. Evropský proces je bez Sovětského svazu a Spoje-ných států nemyslitelný. V tomto smyslu platí, že perspektiva pluralitního společenství rovno-právných a svrchovaných zemí nemůže být roz-víjena v opozici proti oběma velmocem či proti jedné z nich. Avšak: má-li se tato perspektiva stát realistickou alternativou statu quo, tj. chceme-li radikalizovat helsinský proces tak, aby se stal součástí uceleného demokratického programu, nelze se vyhnout opozici vůči těm prvkům su-pervelmocenské politiky, které narušují právo národů na sebeurčení. Demokratická opozice by měla vyvíjet cílevědomý tlak, aby velmoci přestá-valy být hegemonistickými světovými mocnost-mi a aby v mezistátních vztazích vystupovaly jako demokratičtí partneři, aniž by se proto vzdaly své odpovědnosti, dané již pouhou velikostí.

Pokud jde o Sovětský svaz, je zde zřejmé pod-mínkou jeho přeměna v opravdu demokratický federativní útvar, který bude spojen s procesem všeevropské ekonomické a politické integrace. Není nutné už nyní předvídat, jaké dílčí a pře-chodné formy a svazky se v tomto procesu vyno-ří. Je zřejmé, že perspektiva „neutrální“ Evropy se s tímto procesem míjí.

Helsinky bývají kritizovány jako potvrzení po-válečného územně politického statu quo. Jejich statická a konzervativní interpretace je právem zdrojem odporu demokraticky smýšlejících Evro-panů, který se v radikálních formách manifes-toval jako odpor či nedůvěra k Helsinkám vůbec (i v části mírového hnutí). Tento odpor je bezpo-chyby legitimním výrazem požadavku, aby Ev-ropa patřila Evropanům. Avšak Helsinky jsou především fenomén dvojznačný: jednak stvrzu-jí poválečný („jaltský“) status quo, jednak jsou východiskem k novému, vpravdě „helsinskému“ stavu Evropy a severní polokoule vůbec. Tím dru-hým jsou natolik, nakolik směřují k pluralistic-kému, demokratickému, rovnoprávnému a svr-chovanému společenství všech evropských národů včetně Rusů, ale i Američanů, kteří jsou s evrop-ským osudem nerozlučně spojeni.

To nám ovšem připomíná dramatickou evo-luci naší části Evropy po druhé světové válce, osudem Polska počínaje. Není tu nutné vypo-čítávat události ospravedlňované „pojaltským“ mírem, nepřipustností cokoli měnit na územ-ně politickém statu quo, který je výsledkem vál-ky. Víme, na čem dosud troskotal demokratický přerod „reálného socialismu“. To vše je v rozpo-ru s autentickým výkladem helsinských úmluv. A konstatuje-li se, že helsinský proces sám o sobě je symptomem globální krize, pak se nesmí za-pomínat, že zdrojem této krize je také krize tzv. reálného socialismu.

Jednání v Bělehradě a Madridu potvrdila, že demokratický mírový program pro Evropu musí být založen na jasné představě o komplexní de-mokratické evoluci celé Evropy. Žádný soubor odzbrojovacích a jiných dílčích požadavků týka-jících se různých sfér společenského života ne-může nahradit řešení tohoto základního problé-mu. Proto také nelze obejít otázku rozděleného Německa (což ve svém návrhu činíte). Bytostné provizorium současného evropského lidství bije do očí právě ve středu Evropy, zvláště pak v zá-padním Berlíně. V německé otázce se výrazně vyjevuje hranice mezi respektováním statu quo a jeho překonáváním.

Pokusili jsme se v nejhrušších rysech o vystiže-ní této hranice v Pražské výzvě. Reakce byly smí-šené. To odpovídá současnému stavu evropské-ho veřejného mínění. Stejně jako status quo

v Evropě nepokládáme však ani stav veřejného mínění za neměnný a chceme ho aktivně ovlivňovat.

Evropa ovšem není rozdělena proto, že je rozdělena Německo. Německo je rozděleno proto, že je rozdělena Evropa. Evropa konce dvacátého století však je – a bude stále více – vysoce integrovaný útvar. Na tom nic nezmění fakt, že je to útvar integrovaný „dvojdome“, tedy v jistém smyslu dezintegrovane. Naopak: právě s touto „evoluční komplikací“ se musíme realisticky vypořádat. Pro nás to znamená, že nemůžeme počítat s úplným zhroutilím vazeb, jež se v naší části Evropy vytvořily. Realistická strategie se orientuje spíše na demokratickou transformaci sovětského bloku. Destruovat nelze ani západoevropskou integraci. Ale i pro ni platí, že bude muset překročit meze, na něž společný trh a tím i politická integrace západní Evropy narážejí. Zřejmě se nezmýlíme, když důvod stagnace budeme hledat v tom, co jsme nazvali integrací „dvojdome“. Před Evropou tak roste úkol historického významu: hledat přístupy k budoucí celoevropské integraci nikoli návratem k minulému, nýbrž obratem do budoucnosti. V novém vydání programu KSSS se hovoří o plánu vytvářet a rozvíjet mezinárodní mechanismy a instituce, které by sladily zájmy národů a států se zájmy všelidskými. To lze přijmout, rozumí-li se tím zájmy skutečně všelidské a nikoli partikulárně velmocenské. Tento rozdíl je ovšem třeba věrohodně prokazovat; orientace na mezinárodní spolupráci v demokratickém duchu musí být patrná jak mezi velmocemi a v rámci celé Evropy, tak i uvnitř bloků samých; například také ve vztazích mezi oběma německými státy.

Navazujeme tedy na vizi Vašeho konečného cíle: formulujete ho jako celosvětové odzbrojení, jako svět bez válek. Domníváme se, že s námi budete souhlasit, napíšeme-li, že takový svět je možný jen tehdy, podaří-li se nám přeměnit vše-evropský demokratický mírový potenciál ve vše-evropské demokratické mírové společenství, které si postupně vynutí změnu. Vaši výzvu začít jednat tak, jako by jednotná, neutrální a mírová Evropa už existovala, chápeme jako snahu oprostít se od fascinace minulostí se všemi jejími vinami, rekriminacemi a také statem quo. Vskutku potřebujeme proniknout svým pohledem hlouběji do

budoucnosti, neboť leccos svědčí o tom, že se dějinný pohyb zrychluje. Reagovali jsme na Vaše heslo už před rokem *Pražskou výzvou*, kterou inspirovala víze demokratické a samosprávné Evropy. Uvědomujeme si, že toto heslo bude v některém ohledu nutné domýšlet. O to rozhodněji se přimlouváme za politický dialog, jenž by přispěl k překonání krize helsinského procesu. Domníváme se, že vůle vstoupit do takového dialogu je tím nejlepším, co můžeme pro mír udělat.

Opakovaně nabízíme dialog i své vládě. Také o ní platí, co říkáte v návrhu memoranda o postoji oficiálních mírových výborů ve východní polovině Evropy; i ona odmítá nezávislé mírové iniciativy jako počínání lidí, kteří prý nikoho nezastupují. Ve skutečnosti vyjadřujeme velmi rozšířený pocit, že proti neustále rostoucímu nebezpečí války a proti neblahému stavu našeho evropského domu je třeba něco dělat. A také postoj oficiálních míst v naší části Evropy k nezávislým občanským a mírovým iniciativám o něčem vypovídá: je kritériem upřímnosti jejich slov o míru a demokracii.

V Praze, Brně a Bratislavě v dubnu 1986.

dr. Václav Benda, Albert Černý, Jiří Dienstbier, Jan Dus, Jiří Gruntorád, Jiří Hájek, Václav Havel, Ladislav Hejdlánek, Zdeněk Ingr, Vladimír Kadlec, Luboš Kohout, Božena Komárková, Jan Kozlík, Miroslav Kusý, Marie Rút Křížková, Ladislav Lis, Jaromír Litera, Václav Malý, Lenka Marečková-Müllerová, Anna Marvanová, Martin Palouš, Radim Palouš, Gertruda Sekaninová-Čakrtová, Václav Slavík, Josef Stehlík, Jana Sternová, Jarmila Stibicová, Jan Šabata, Jaroslav Šabata, Anna Šabatová, Milan Šimečka, Jan Šimsa, Jan Štern, Petr Uhl (s výhradami), Ladislav Uruba, Přemysl Vondra, Věra Vránová, Rudolf Battěk, Eva Kantůrková, Jan Litomiský, Miloš Rejchrt, Jan Ruml, Jiří Ruml

Příloha č. 2: Prostor pro mladou generaci, dokument Charty 77 7/86.⁴

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), Č. 6, s. 2–6.

1 16.–18. května se konala v Miláně mezinárodní konference na téma *Helsinské dohody – iluze nebo naděje pro Evropu?* Svolavatelem byla Evropská síť pro dialog Východ–Západ se sídlem v Berlíně, ustavená roku 1984

v Perugii (viz D283 z 30. 6. 1984), která sdružovala západní mírová hnutí a usilovala o dialog s nezávislými občanskými iniciativami na Východě. V rámci příprav konference byla diskuse o dokumentu s názvem Uváděť helsinskou smlouvu skutečně v život a s podtitulem Memorandum národům a vládám Evropy. Milánské konferenci byla předložena k diskusi druhá verze tzv. Milánské výzvy, kterou zpracovaly Nezávislá mírová iniciativa (Videň), Evropská síť pro dialog mezi Východem a Západem (Berlín), CODENE (Paříž), amsterodamská kancelář polské Solidarity a Nizozemská mezicírkevní mírová rada (IKV). Závažným impulsem k tomuto společnému dokumentu byla i Pražská výzva, vydaná Chartou 77 11. 3. 1985 (viz D297), adresovaná 4. konventu za evropské jaderné odzbrojení v Amsterdamu.

Druhá verze byla ještě upravována po připomínkách vznesených na konferenci (srv. Třetí verze návrhu společného memoranda občanů z Východu a Západu účastníkům vídeňské následné schůzky KBSE in: Informace o Chartě 77, roč. 9 (1986), č. 9, s. 19–21). Konečné znění publikovaly Informace o Chartě 77 v mimořádném čísle, listopad 1986, s. 1–8. O vídeňské konferenci viz D349 (7. 10. 1986) a D352 (30. 10. 1986). Na milánské konferenci byly Československo, Maďarsko, Polsko a NDR zastoupeny exilovými představiteli.

- 2 Diskuse k navrhovanému dokumentu se zúčastnili četní signatáři Charty 77. V ÚSD, sb. FMV-Ch, je ve složce u dokumentu uložen strojopis připomínek s názvem Určeno potenciálními signatáři Milánské výzvy, datovaný 31. 1. 1986 a podepsaný V. Bendou, L. Lisem, A. Marvanovou, R. Paloušem a P. Šustrovou. Na kancelářském razítku FMV je datum 29. 4. 1986: „Dostal se nám do ruky návrh textu Uváděť helsinskou smlouvu skutečně v život, pracovníčně označovaný též za Milánskou výzvu. K poměrně obsáhlému (cca 25 stran) dokumentu, pokrývajícimu širokou oblast problémů, máme celou řadu vážných námitek a výhrad. Jen velice stručně a víceméně příkladmo zde uvádíme jen ty z nich, které se nám jeví jako nejzásadnější a které současně nelze dost dobře odstranit dodatečnými úpravami textu.

a) Obě velmoci jsou důsledně a takřka slavnostně označovány za stejně nebezpečí ve všech oblastech, od zbrojení po lidská práva. Názory na to se zajisté mohou velice různit. Domníváme se však, že i kdyby měli autoři textu (jde o představitele několika západních mírových hnutí) pravdu a příslušná nebezpečí byla na Východě i na Západě stejně závažná, rozhodně jsou naprosto odlišné povahy: křečovitým lpěním na formuli „obojí vyjde nastejno“ prokazují autoři svým vlastním názorům

mezdědí službu, neboť jejich analýze tak unikají nejzákladnější problémy a jejich návrhy namnoze ztrácejí na realističnosti (např. pokud jde o možnosti samostatné politiky států toho či onoho bloku, o povinnou publikaci základních údajů a vůbec možnosti veřejné kontroly, o snižování zbrojních rozpočtů apod.).

Navíc ve svých konkrétních částech text nedodrží ani tuto pochybnou paritu: s čím větším potěšením odsuzuje všechny skutečné i domnělé hříchy Spojených států, tím eufemističtěji komentuje stanoviska i počínání Sovětského svazu (cudná zmínka o dobytčárně a genocidní válce v Afghánistánu jako o „událostech“ nám připadá přece jen poněkud nedostačující).

b) Návrhy týkající se odzbrojení (zvláště jaderného), jsou velice obsírné a zabíhají do takových technických podrobností, které se vymykají možnostem posouzení i sebelépe informovaného občana (alespoň na Východě). Ani překladatel zřejmě občas nevěděl, o čem je řeč, a např. sousoví „se systémem předběžného varování“ vložil na několika místech do textu bez jakékoli gramatické souvislosti (vždycky v okolí „eurostrategických“ raket). I kdyby byli autoři textu ve své věci naprosto kompetentní, nepřipadá nám dosti důstojně ani odpovědně podepisovat se takto „bianco“, bez možnosti posoudit podstatu a dosah vlastních požadavků. Oni však bohužel zcela zjevně kompetentní nejsou, což má dva nemilé důsledky. První spočívá v tom, že se – zřejmě bona fide – zaplétají do celé řady logických i věcných rozporů: např. důsledně odmítají všechny vojenské aspekty kosmických letů a patrně také pozemní i vzdušné systémy předběžného varování (viz problémy s překladem), což se v souhrnu rovná likvidaci právě oněch „národních prostředků kontroly“, které je SSSR výhradně (v poslední době snad již jen takřka výhradně) ochoten připustit – téměř všechny ostatní odzbrojovací kroky navržené v dokumentu se tím stávají nekontrolovatelnými a tudíž bezpředmětnými. Druhý je vážnější a souvisí s inklinací, na kterou jsme upozornili již výše: skutečná znalost problémů je zde nahrazena sice zdrženlivým, nicméně ve výsledku jednoznačným přitakáváním mírové rétorice sovětských návrhů.

c) Dokument několikanásobně výslovně zdůrazňuje, že SSSR patří do Evropy (ostatně klíčem je helsinský akt, který vylučuje pochyby v tomto směru: vždyť se v dokumentu ve všech nejošklivějších pádech skloňuje Turecko, jehož evropská příslušnost je ještě spornější). Je zajisté správně, klade-li se v dokumentu takový důraz na sebeurčení národů (s protiamerickým ostnem) a jsou-li velice podrobně zvažována práva sebenepatrnějších

etnických menšin. Na tomto pozadí je však nutno označit za naprosto nemravné diskrétní mlčení o řadě velkých národů od Baltu po Moldávii (abychom se omezi- li jen na půdu Evropy), jimž je již po mnoho desetiletí upíráno právo na sebeurčení, pro něž dokonce i násilná rusifikace představuje vítanou změnu po obdobích přímé genocidy (i zmínka o náboženském útlaku zvláště v Československu je bohužel nemravná, nepřipomeneli se současně, co se děje katolíkům v Litvě, uniatům na Bílé Rusi a Ukrajině, baptistům, židům a dalším). Copak je možno pochybovat, že Sovětský svaz je poslední opravdovou koloniální velmocí? Copak ještě v době, kam sahá paměť současníků, protiprávně a násilně nepohltil mnoho národů včetně několika evropských? Copak některé z těchto národů nevyjádřily svou touhu po sebeurčení obětmi, které často představovaly podstatnou část populace?

Z uvedených i dalších důvodů nepřichází v úvahu, že bychom dotýčný text podepsali. Navíc však pokládáme za nezbytné apelovat na své přátele a vůbec všechny spolusignatáře Charty 77 v následujícím smyslu.

Jste si vědomi toho, že západní „míroví“ autoři Milánské výzvy projevíli mnoho dobré vůle, že se podle svých sil a měřítek pokusili zahrnout do svého výkladu i naše představy o možnostech skutečného míru a že tím učinili značný krok vpřed oproti svým dosavadním ideologickým prefabrikátům – rozhodně by proto nebylo dobré bez dalšího odmítnout podanou ruku. Stejně tak si uvědomujeme, že právně nepředstavuje podpis Charty 77 žádný závazek a že i morálně se jím signatář zavazuje nanejvýš v tom smyslu, že hodlá respektovat úctu k základním lidským právům a že se chce na úsilí Charty 77 svobodně podílet. Je proto plným právem každého signatáře zastávat, propagovat a prosazovat jakékoli politické postoje, které nespočívají na popření základních lidských práv, ať již tak činí sám nebo spolu s jiným. Rozhodně tedy nemůžeme nikomu ze svých spolusignatářů něco zakazovat a nechceme ani nikoho okřikovat.

Celý problém má však také svou druhou, neméně důležitou stránku. Je známo, že Charta 77 již několik let udržuje úzké kontakty s řadou evropských mírových hnutí a příležitostně se k mírové problematice sama přímo vyjadřuje: přes různé výhrady k některým jeho fázím si patrně většina signatářů přeje pokračovat v tomto procesu. Domníváme se, že tyto vztahy mohly být navzájem prospěšné a že jsme si u mírových hnutí dokonce získali i jistou autoritu (aniž bychom si dali na jiných stranách) právě díky našemu pevnému

postoji, díky důslednému lpění na nedělitelnosti našich humanistických východisek a neochotě podřizovat je momentálním politickým zájmům nebo výhodám. Jsme přesvědčeni, že Milánská výzva daleko přesahuje i nejnepříznivější rámec těchto východisek. Jestliže ji podepíše dostatečně reprezentativní skupina chartistů, bude s Chartou 77 nevyhnutelně spojována (vzhledem k existenci Pražské výzvy bude navíc vznikat dojem přímé kontinuity). Myslíme si, že něco podobného by značně oslabilo naši pozici a věrohodnost v očích mírových hnutí – můžeme se ovšem mýlit. Docela určitě (již sám tento dopis je dostatečně pádným důkazem) však takový krok velice zúží náš „manévrovací prostor“ ve vztahu k mírové problematice, možná až k definitivnímu převládnutí názoru, že Charta 77 nadále nemá a nesmí mít s takovými věcmi nic společného. Vyzýváme proto každého signatáře Charty, který by se k Milánské výzvě hodlal připojit, aby bedlivě zvážil nejen svou odpovědnost vůči spolusignatářům, ale především svou odpovědnost za naše společné úsilí ve věci míru, které již vydalo některé plody a které by mohlo být tímto nevhodným aktem trvale ohroženo.

Je ovšem snazší kritizovat, vyzývat k nicnedělání a ničehonepodepisování než navrhnout pozitivní kroky (ostatně jsme již upozorňovali, že Milánská výzva je ze strany našich zahraničních partnerů přinejmenším pokusem projevit dobrou vůli a že by neměla být jednoduše ignorována). Pokud je nám známo, nebude už možno dosáhnout natolik radikálního přepracování (a zkrácení!) dokumentu, aby odpadly alespoň naše hlavní námitky. Za těchto okolností vidíme jedině pozitivní a pro všechny zúčastněné přijatelné řešení v tom, aby se konečně (po léta se o tom hovořil) ustavil nějaký nezávislý mírový výbor, skupina nebo hnutí, které nebudou přímo spojovány s Chartou 77 (případ VONS ukazuje, že ani úplná či téměř úplná „personální unie“ nemusí být na závadu) a jejichž manévrovací možnosti budou proto téměř neomezené. Pokud takováto nezávislá instituce skutečně vznikne, může se samozřejmě k Milánské výzvě bez problémů připojit. Může si být také jista naší plnou solidaritou v případě perzekuce – a nejen to, někteří z nás by se patrně na její práci rádi podíleli!

3 Sr. D327 (6.3.1986).

4 Nepublikuje se, viz D327 (6.3.1986).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Listy, roč. 16 (1986), č. 4, s. 6–9.

KOMENTÁŘE: Hejdánek, L.: Milánská výzva a co je kolem. Diskuse, č. 39 (květen 1986), s. 1–23 • Hájek, J.: Helsinki a perspektivy vývoje k celoevropskému společenství.

Tamtéž, č. 40 (červen 1986), s. 1–11 • Šabata, J.: Podklad pro diskusi o odpovědi na Milánskou výzvu. *Tamtéž*, s. 11–19 • Stanovisko vzniklé v prostředí Charty 77. *Tamtéž*, s. 19–24 • Uhl, P.: Výhrady ke kolektivnímu dopisu do Milána. *Tamtéž*, s. 24–26 • Kohout, L.: Poznámky k signovanému textu – odpovědi některých chartistů do Milána. *Tamtéž*, s. 26–30.

D334 1986

1986, 2. květen, Praha. – Dopis konferenci účastnických států KBSE v Bernu o překážkách, jimž musí českoslovenští občané čelit při setkávání s rodinnými příslušníky v zahraničí a při výměně informací. (Dokument č. 14/86)

Bernské konferenci expertů účastnických států KBSE o mezilidských vztazích¹

Vážená konference,
rádi bychom Vás informovali o některých překážkách, jež se stává v Československu do cesty mezilidským kontaktům při výměně informací a při setkávání příbuzných.

1. Ostraha čs. občanů při zahraniční návštěvě
Při každé významnější politické návštěvě či události, kdy se předpokládá, že hostující státník nebo zahraniční novinář by se mohl setkat se zástupci nezávislé občanské iniciativy, dostávají někteří signatáři Charty 77 trvalou ostrahu, která je střeží ve dne v noci a provází je, ať jdou kamkoliv. Ostraha, která se střídá na směny, dbá, aby se zahraniční návštěva se střeženým občanem nesetkala. Dne 26.3.1986 Státní bezpečnost zabránila setkání mluvčí Charty 77 Anny Šabatové s nizozemským poslancem Martenem van Traa;² pracovníci StB přitom použili fyzické síly.

Letos se tato praxe ostrah uskutečnila při návštěvách ministra zahraničních věcí NSR Genschera a rakouského prezidenta Kirchschräglera, při pohřbu Jaroslava Seiferta a v době XVII. sjezdu KSČ v březnu, kdy ostraha trvala týden. Zahraniční novináři, kteří se sjezdu zúčastnili, byli varováni, aby se s „nežádoucími“ osobami nestýkali. Dopisovatel BBC byl potom zvlášť upozorněn, že bude-li se o takové lidi příště zajímat, bude mu zrušena akreditace.

Tak se vytváří ovzduší obav: čs. občan, který sleduje okázalou ostrahu svých kriticky smýšlejících spoluobčanů, ji chápe i jako varování vůči sobě: aby se ani on s „problematickými“ novináři a vůbec s „problematickými“ lidmi nestýkal. A u zahraničních novinářů zas vzniká obava, že budou jako nežádoucí osoby vyhoštěni a zbaveni možnosti v dané zemi novinářsky pracovat.

2. Riziko poskytování informací

K těmto obavám pak přistupuje skutečnost, že i zcela nevinná informace o věci všeobecně známé, kterou člověk zahraničnímu novináři poskytne, může být vykládána jako vyobrazení státního tajemství. Souvisí to s tím, že přesně nedefinovaný, ale velmi široký okruh skutečností sociálního, politického, ekonomického i ekologického rázu je považován za tajný. Utajování se stalo jednou ze zásad oficiálního života. Ti, kdož zprávy poskytují – včetně zahraničních novinářů –, podléhají nejrůznějším obavám, a proto i autocenzuře. Protože hranice mezi tajným a veřejným není veřejnosti známa, lidé se raději vyhnou rozmluvě s cizím novinářem vůbec. Má-li informace navíc kritický ráz, může být čs. občan, který ji poskytl, trestně stíhán pro poškozování zájmů republiky v cizině.

Ještě riskantnější je, když někdo takovou kritickou informaci sám do ciziny pošle. Svědčí o tom případ Jiřího Wolfa, který si odpykává šestiletý trest odnětí svobody za to, že se snažil uveřejnit v zahraničí zprávu o poměrech v nápravně výchovném ústavu v Minkovicích. Před několika dny, 28. dubna 1986, byl krajským soudem v Českých Budějovicích odsouzen 44letý lesní dělník Jaroslav Švestka za to, že napsal literární dílo „Orwellův rok“, v němž se snažil konfrontovat Orwellův román se skutečností, jak ji sám v roce 1984 prožíval. Část svého literárního deníku se pokusil zaslat čs. poštou svému příteli do NSR. Podobně jako románový hrdina Winston Smith byl i Jaroslav Švestka v průběhu svého psaní v roce 1984 uvězněn a byl dva měsíce ve vazbě. Nyní ho soud za tuto činnost – tzv. podvracení republiky – odsoudil ke dvěma letům vězení a dalším třem letům ochranného dohledu. Po vynešení rozsudku mu byla v soudní síni nasazena pouta a byl odveden do vazby.³

Další bariéry a rizika při získávání a šíření informací byly popsány v dokumentu Charty 77 č. 20 z roku 1984 Právo na informace z 1. 12. 1984.⁴

3. Překážky kladené příbuzenským kontaktům
V Československu jsou dlouho neřešené a i nevyřešené případy rodin, které jsou rozděleny hranicemi a přejí si spojení. Ještě častější jsou případy, kdy čs. úřady brání v návštěvách nejbližších příbuzných, třeba proto, že čs. občan, žijící v cizině,

si dosud tzv. neupravil poměr k čs. státu, tj. nesložil patřičnou částku, za niž byl „propuštěn ze státního svazku“. Chceme Vás upozornit na jeden příklad za všechny. V roce 1982, kdy ještě nebylo známo, že Stanislav Devátý podepsal Chartu 77, probíhalo u okresního soudu v Gottwaldově jednání o jeho rozvodu s manželkou, která se bez souhlasu čs. úřadů usídlila v USA. S. Devátý přesto soudu navrhl, aby jeho dcera byla svěřena do výchovy matce. Soud ji však svěřil, zjevně z politických důvodů, do péče S. Devátého. V roce 1984 a 1985 S. Devátý několikrát požádal čs. úřady o povolení k návštěvě dcery. Bylo mu to vždy zamítnuto. Toto zamítavé rozhodnutí je opět politicky motivováno, tentokrát je projevem nedůvěry vůči S. Devátému, neboť v té době již vešlo ve známost jeho signatářství Charty 77. Stanislav Devátý napsal k věci řadu podání – marně. V příloze Vám postupujeme jeho dopis prezidentu republiky, který byl zveřejněn v Informacích o Chartě 77, červen 1984.⁵

4. Shrnutí

Vylíčené okolnosti vytvářejí ovzduší uzavřené společnosti. Státní hranice se v ní často stává nejen překážkou pro styk bratra a sestry, rodičů a dětí. Stává se rovněž bariérou pro proudění důležitých sociálních, ekonomických, kulturních a technických informací, bez jejichž svobodné výměny není rozvoj mezilidských kontaktů ve smyslu helsinské smlouvy myslitelný. Situaci jen dokresluje, že v Praze, kdysi rušném centru kultury a žurnalistiky, existuje dnes pouze jedna západní tisková agentura, v níž pracuje nastálo jeden zahraniční novinář (AFP). Svého stálého zpravodaje zde ještě má televize NSR.

Závěrem konstatujeme, že jsme na skutečnosti uvedené v bodech 1, 2 a 3 čs. orgány opakovaně upozorňovali, a to v dokumentech Charty 77, v dopisech jednotlivých signatářů a ve sděleních Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, jež jsou zasílány Federálnímu shromáždění ČSSR. Bohužel, k podstatnému zlepšení uvedeného stavu dosud nedošlo.

V příloze Vám ještě zasláme výňatky z dokumentů Charty 77 z let 1985 a 1986 o problematice cestování:

1. Dokument Ch 77 7/85 Návrh legislativních úprav¹ se zabývá v celé šíři právní problematikou cestování čs. občanů.⁶

2. Dokument Ch 77 9/86 K desátému výročí přijetí paktů o lidských právech² se rovněž zabývá právní problematikou cestování z hlediska přijatých mezinárodních paktů.⁷

3. Dokument Charty 77 7/86 Prostor pro mladou generaci navrhuje v II. kapitole zřídit levné prázdninové tábory, jež by usnadnily tematicky motivovaná setkání mladých lidí z obou částí Evropy.⁸

K problematice týkající se informací připojujeme ještě výňatek³ z dokumentu č. 20/84 Právo na informace, doplňující údaje našeho dopisu.⁹

Poslední přílohou je dopis Stanislava Devátého prezidentu republiky.

Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), Č. 7, S. 2–3.

1 Konference byla svolána na dny 14.–16. dubna 1986. Jednala o kontaktech mezi lidmi, o zlepšení styků mezi obyvatelstvem signatářských států KBSE v rámci dohody helsinského a madridského Závěrečného aktu o spolupráci v Evropě. Zúčastnilo se jí 250 delegátů z 35 zemí.

Konference řešila problémy svobodného pohybu rodinných příslušníků do různých zemí, zrušení cestovních doložek atd. Stížnosti na porušování lidských práv, zejména nejnaléhavější případy rozdělených rodin, soustředila zejména Mezinárodní společnost pro lidská práva, která přesunula svůj sekretariát z Frankfurtu do Bernu.

Kompromisní návrh vypracovala skupina delegátů neutrálních a neangažovaných zemí v čele s Rakouskem a Švýcarskem. Bylo připraveno 46 návrhů, ale sjednotit názory na text závěrečného dokumentu se bohužel nepodařilo. Americká delegace odmítla závěrečný dokument přijmout. Konference skončila po šesti týdnech jednání.

Zároveň se v Bernu konala paralelní konference, kterou svolal mezinárodní Sacharovův výbor a mezinárodní výbor odporu proti násilí z Paříže. Na této konferenci

byly předloženy materiály o násilí a teroru proti obráncům lidských práv v SSSR a o masovém vraždění sovětskou armádou v Afghánistánu. Předsedal jí sovětský disident V. Bukovskij a zúčastnil se jí mj. Y. Montand. Dopis Charty byl 21.5.1986 doručen všem delegátům prostřednictvím pařížského Výboru na podporu Charty 77.

2 Srv. Ostraha. Informace o Chartě 77, roč. 9 (1986), č. 5, s. 17.

3 Viz Sdělení VONS č. 401. Tamtéž, roč. 7 (1984), č. 11, s. 15; Sdělení VONS č. 518. Tamtéž, roč. 9 (1986), č. 7, s. 5–6.

4 Srv. D290 (1.12.1984).

5 Srv. Devátý, Stanislav: Vážený pane prezidente. Gotwaldov 14. května 1984. Informace o Chartě 77, roč. 7 (1984), č. 6, s. 8–9.

6 Srv. D299 (20.3.1985).

7 Srv. D329 (18.3.1986).

8 Srv. D327 (6.3.1986).

9 Viz pozn. 4.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Svědectví, roč. 20 (1986), č. 78, s. 244–245 • Americké listy, č. 23 (6. června 1986).

1 Body 5 a 6 přílohy.

2 4., 5. a 6. odstavec dokumentu.

3 13. až 19. odstavec (v úpravě přílohy Listů č. 1/85, kde dokument vyšel).

1986, 6. květen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění a vládě ČSSR k postoji čs. úředních míst po havárii jaderné elektrárny v Černobylu. (Dokument č. 15/86)

[...]¹

Koncem dubna došlo v ukrajinském Černobylu k jaderné havárii. Do ovzduší unikly radioaktivní zplodiny. Je to dosud největší katastrofa v jaderné elektrárně vůbec. První zprávu vydaly sovětské úřady až poté, kdy už byl nad Švédskem zjištěn radioaktivní mrak a Švédové se začali zajímat, odkud vane vítr – obrazně i doslova.

Od té doby naměřili ve většině evropských států zvýšenou radioaktivitu. Vlády většiny ohrožených zemí podávaly průběžné informace o naměřených hodnotách a radily svým občanům, jak si počínat: těhotným ženám a malým dětem se doporučovalo nevycházet v kritických dnech na ulici; děti užívaly jodové tabletky; omezoval se nebo zakazoval prodej potravin, které mohly být kontaminovány; v NSR i jinde varovali před čerstvým mlékem atd.

Československá vláda vydala ve středu 30. dubna 1986 sdělení, že se „na území ČSSR provádí kontinuální měření... a po celou dobu měření nebylo zjištěno žádné zvýšení radioaktivity“. Pak následovala pětidenní přestávka a teprve 5. 5. 1986 konstatuje ČTK „mírné zvýšení radioaktivity“.² To byly všechny oficiální informace, které obyvatelé Československa o situaci na svém území v nejkritičtější období dostali. Chyběly jakékoliv zdravotnické a hygienické pokyny a opatření. Není divu, že se pak mnozí lidé řídili radami rozhlasu a televize sousedních zemí.

Protože právo na život a zdraví patří k základním lidským právům, žádáme, abyste co nejdříve zveřejnili všechny dostupné údaje o tom, zda a v jaké míře se v jednotlivých dnech kritického období projevovala zvýšená radioaktivita na území republiky. Zvláště důležité jsou pak nepřikrášlené názory odborníků, kteří by měli veřejnosti říci, jaká dosud hrozí rizika a jaká opatření je nutno hned i pro budoucnost zavést.

Zároveň požadujeme, aby si vláda ČSSR vyžádala od sovětské vlády všechny nezbytné informace o okolnostech katastrofy, seznámila s nimi veřejnost a sdělila jí, jaké bude z černobylské

havárie vyvozeno praktické poučení – zejména pokud jde o bezpečný provoz našich jaderných elektráren.

Při hustotě osídlení by mohla mít podobná událost ve střední Evropě ještě pronikavější následky. V případě radioaktivního ohrožení neplatí hranice a musíme se proto chránit společně.

Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Rukopisná poznámka FMV: 3. oddělení; vpravo dole na první straně dopisu hranatě razítko: Úřad předsednictva vlády ČSSR, došlo 7. 5. 1986, čj. 9595.
- 2 Objektívni číselné údaje nebyly vydány. Hlavní hygienička dr. D. Zusková prohlásila ve svém televizním vystoupení 6. května: „Dokonce v prvních dnech, kdy bylo zaznamenáno zvýšení radioaktivních látek v životním prostředí, bylo mnohokrát nižší, než aby mohlo při trvalém působení způsobit ohrožení zdraví.“

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 9 (1986), č. 7, s. 3–4 • *Listy*, roč. 16 (1986), č. 4, s. 3 • *Svědectví*, roč. 20 (1986), č. 78, s. 241 • *Americké listy*, 23. května 1986 • *Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*, roč. 19 (1986), č. 6–7, s. 5–6 • *Nový domov*, roč. 37 (1986), č. 11.

KOMENTÁŘE: Cover story. Nukleární katastrofa v SSSR. *Přítomnost*, měsíčník Svobodné Evropy, roč. 5 (1986), č. 48 • Janouch, F.: Jak spolehlivé jsou sovětské jaderné elektrárny? *Listy*, roč. 16 (1986), č. 4, s. 3 • Vaněčková, D.: Temelín, za minutu dvanáct. *Tamtéž*, č. 5, s. 22–24 • *Americké listy*, 13. června 1986, 20. června 1986, 1. srpna 1986 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok č. 111–141 (2.–31. května 1986).

1986, 13. květen, Praha. – Návrh na úpravu volebního systému, zaslaný Federálnímu shromáždění ČSSR. (Dokument č. 16/86)

K volebnímu právu

23. a 24. května 1986 se v Československu uskutečnily volby do zastupitelských sborů všech stupňů. 11. dubna 1986 zveřejnily pak ústřední výbory KSČ a Národní fronty ČSSR svolání k občanům, v němž se mimo jiné praví: „Čeká nás odpovědná práce ve výběru kandidátů na poslance.“ Období, kdy má řadový občan alespoň teoretickou možnost ovlivnit výběr kandidátů, je však poměrně krátké: necelých šest neděl.

V programovém projevu na společném zasedání ústředních výborů KSČ a Národní fronty ČSSR pronesl předseda vlády dr. Lubomír Štrougal tato apelativní slova:

„Chceme prosadit atmosféru hledání a racionálního snažení, dát zaznít kritice a sebekritice, postavit se proti prázdným heslům a okázalosti...“

Předseda vlády v této souvislosti vyzval partnery KSČ v Národní frontě, „aby rovněž usilovně hledali spolu s námi a byli účastní na zdokonalování politického systému. Uvítáme každý promyšlený návrh,“ pravil dr. Štrougal.

Přečetli jsme si pozorně diskusi k uvedenému projevu, avšak v příspěvcích partnerů KSČ v Národní frontě jsme bohužel žádný takový promyšlený návrh nenašli. Charta 77 není politickou stranou ani organizací, je občanskou iniciativou sledující dodržování lidských a občanských práv. Právě proto však cítíme povinnost využít uvedené výzvy a připojit se k diskusi podnětem, který se týká uplatňování volebního práva.

Všeobecné, rovné, přímé a tajným hlasováním uskutečňované volební právo je důležitým občanským právem – ano právem, nikoliv povinností, jak se někdy mylně soudí. Za jeho neokleštěnou realizaci bojovaly i v naší zemi celé generace. Záleží však velice na tom, jak se v praxi využívá.

Volby, které nechtějí být pouhým referendem ve smyslu ano – ne, musejí svým uspořádáním občanům umožnit, aby si volebním aktem mohli z navržených osob skutečně vybrat, případně ještě v předvolebním období rejstřík kandidátů rozšířit o návrhy vlastní. Takový postup do jisté míry umožňuje například volební zákon našich maďarských sousedů: Na jedno poslanecké

místo jsou navrženi alespoň dva kandidáti a voliči mají navíc přímo v plénu předvolebních schůzí možnost kandidátku doplnit. Jde o úpravu, která sama o sobě neznamená systémovou změnu. Má však ve srovnání s dosavadní praxí přinejmenším tu přednost, že vnuká kandidátům na poslance vědomí, že mohou, ale nemusí být zvoleni. Tím dochází u volených zástupců k jistému myšlenkovému posunu: uvědomují si, že za svůj výběr vděčí nejen těm „shora“, kteří je kandidovali, ale i občanům obvodu, který zastupují.

Dáváme tedy k úvaze, zda by vylíčená úprava neprospěla i československému volebnímu systému. Květnové volby proběhnou dosavadním způsobem. Příští volby by se však již mohly uskutečnit podle novelizovaného a demokratičtějšího volebního zákona.

*Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77*

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 9 (1986), č. 7, s. 4–5 • ÚSD, sb. RFE, pol. blok č. 124 (14. května 1986) • *Nový domov*, roč. 37 (1986), č. 16.

1986, 6. červen, Praha. – Odpověď na pozvání k účasti na 17. kongresu Socialistické internacionály v Limě. (Dokument č. 17/86)

Socialistická internacionála
k rukám Pennti Väänänen
Maritime House, Old Town, London SW4 OJW,
Anglie

Vážený přítelé,
dostali jsme – bohužel skoro s měsíčním zpožděním – Vaše pozvání, abychom se jako hosté zúčastnili 17. poválečného kongresu Socialistické internacionály, který se bude konat 20.-23. června 1986 v Limě. Cítím se poctěni Vaší nabídkou a velice rádi bychom se na Vašem rokování podíleli. Bohužel, k tomu by náš eventuální zástupce potřeboval nejen povolení k výjezdu, ale též veřejnou záruku danou kompetentním čs. úřadem, že se po skončení kongresu bude moci do ČSSR vrátit. Kdyby nám Vaše pozvánka došla včas, požádali bychom Vás, abyste se pokusili svým vlivem takové povolení a takovou záruku pro našeho zástupce získat. Nyní je již pozdě. Avšak sám fakt, že se při každém podobném pozvání dostáváme do takto ponižující situace, svědčí o specifické poměry, v nichž žijeme a které se usilujeme svou činností změnit a zlepšit.

Oslovujete nás ve svém dopise jako „organizaci“, avšak Charta 77 není organizací – a tím méně je nějakou politicky monolitní skupinou. Charta 77 sdružuje svým základním prohlášením lidi různých názorů a vyznání, které spojuje široký horizont úcty k člověku a k jeho nezadatelným a dnes už mezinárodně uznaným právům. Je to cesta dostatečně úzká, aby odradila lidi mocichtivé a doktrináře. Horizont, k němuž se vztahujeme, nás nejen učí trpělivosti a solidaritě uvnitř našeho společenství, ale vnuká nám i vědomí sounáležitosti se všemi příbuznými aktivitami u nás i v zahraničí. Mnozí z nás chovají proto upřímné sympatie k Vaší organizaci právě pro její snahu učinit z litery lidských práv věc politické praxe a vytvořit tak z našeho rozděleného a ohroženého světa domov, v němž by nebylo ostrakovaných a bezprávných. To je ostatně patrné i z programu Vašeho kongresu v Limě.

Bylo a je to patrné i z Vaší solidarity, kterou projevujete obhájčům lidských práv v naší části

Evropy. Byli bychom Vám proto vděční, kdybyste se i z tribuny svého kongresu zasadili o propuštění některých našich uvězněných spoluobčanů – máme na mysli například ekologa ing. Pavla Křivku a jeho přítele ing. Pavla Škodu, básníka Heřmana Chromého, evangelického faráře Jana Duse, dřevorubce Jaroslava Švestku a řadu dalších. Abyste si mohli udělat představu, o jaké delikty v těchto případech jde: ing. Pavel Křivka poslal přítele v NSR dopis, v němž popisuje ekologické poměry v Československu, Jaroslav Švestka se pokusil srovnat Orwellův rok 1984 se svým vlastním prožitkem, Jiří Wolf se snažil poslat zprávu o poměrech ve vězení v Minkovicích do zahraničí... Švestka obdržel za svůj literární pokus dva roky, ing. Křivka si odpykává tříletý a Jiří Wolf šestiletý trest odnětí svobody. Nepíšeme o těchto věcech rádi – je nám smutno, že jsou takové případy v naší zemi ještě možné.

Končíme svůj dopis. A když už se nemůžeme účastnit Vašeho jednání osobní přítomností, ať nás alespoň zastoupí naše pozdravy.

Přejeme 17. kongresu SI úspěch.

*Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77*

Rudolf Battěk, Jiří Hájek, členové kolektivu mluvčích

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), Č. 8, S. 2.

17. kongres SI se věnoval otázkám míru, zmírnění mezinárodního napětí, otázkám hospodářského pořádku, zejména vztahům mezi Severem a Jihem a problémům třetího světa. Předsedou byl znovu zvolen Willy Brandt, generálním tajemníkem Fin Pennti Väänänen. Přijatý dokument – Limský manifest – shrnul stanoviska stran Socialistické internacionály ke všem aktuálním problémům soudobého světa.

1986, 16. červen, Praha. – Odpověď exilové Radě svobodného Československa v New Yorku o práci a konsenzu v Chartě 77 v souvislosti s prohlášením Nicaragua má právo na mír.¹ (Dokument č. 19/86)

Vážení pánové,
seznámili jsme se s Vaším dopisem z 2. 12. 1985,² ale pro nával práce jsme se k odpovědi stále nemohli dostat. Upřímně řečeno, na téma Nikaraguy se nám už nechce korespondovat, neboť to hlavní řekli i za nás naši předchůdci v dopise z 8. 11. 1985: prohlášení k Nikaragui, kvůli kterým nám píšete, nejsou stanoviskem Charty, nýbrž pouze těch našich přátel, kteří je podepsali. Právoplatným stanoviskem Charty jsou jen její dokumenty podepsané mluvčími jmenovanými pro daný rok. Charta přitom nemůže a nechce nikomu ze signatářů bránit, aby vyjádřil své osobité stanovisko. Uvedený případ ovšem ukazuje, že se tento rozdíl venku nechápe. Jakmile se pod něco podepíší známí chartisté, považuje se to automaticky za názor celého společenství. A nám nezbyvá než znovu a znovu vysvětlovat.

Jen ještě kvůli přesnosti: tam, kde mluvíte o dvou verzích jednoho prohlášení, jde ve skutečnosti o prohlášení dvě. První bylo uveřejněno v *Le Mondu* začátkem května 1985, druhé v *New York Times* 1. 12. 1985. Proto se liší i některé podpisy čs. signatářů. Za zmínku však stojí, že většina čs. signatářů, kteří podepsali prohlášení v *New York Times*, poslala rovněž dopis prezidentu Ortegoví, v němž protestuje proti umlčování stanice *Radio Católica* a vyjadřuje „své vážné znepokojení nad vývojem v Nikaragui, pokud jde o lidská práva a tím i demokratické uspořádání“. Vyslovuje obavu, aby tento vývoj nevyústil v „nový systém útlaku a manipulace s prázdnými hesly a plnými kriminály“. (Viz *Infoch* č. 12/85.)³

Dovolu, abychom našeho dopisu využili ještě k jedné poznámce: Charta – dle našeho názoru – není ani „levá“ ani „pravá“, jak se venku někdy spekuluje. A nemůže v ní vzniknout situace, kdy by jeden „názorový klan“ majorizoval ty ostatní. Když například schvalují mluvčí nějaký dokument, stačí, aby měl jen jeden z těch tří výhradu k jediné větě či výrazu – a je to jakési veto. Samozřejmě, nepoužíváme je jako polští šlechtici, to bychom nic neudělali, ale učíme se

respektovat jeden druhého. Ostatně příprava dokumentů není zdaleka jen věcí mluvčích.

Ale to je spíše procedurální, formální stránka věci. Mluvčím totiž nejde o to, aby prosadili nějaké své klanové stanovisko. Mluvčí netvoří žádnou koaliční trojku. Než člověk takovou službu vezme, musí si řadu věcí promyslet, a to nejen za sebe, ale i za svou rodinu a svůj soukromý svět. A když posléze službu mluvčího přijme, tak se po takovém přemýšlení cítí být vázán trošku subtilnější autoritou, než je ten či onen „názorový klan“.

Tím nechceme říci, že mluvčí jsou jacísi tři svatí, nad nimiž svítí lampička vyššího principu. Oni – právě tak jako celá Charta – jsou a musí být vystaveni diskusi a kritice. Vy sami jste však dobře vycítili, že je nebetyčný rozdíl mezi věcnou kritikou a ostouzením. Na věcnou kritiku má každý z naší rozlehlé československé obce doma i za mořem plné právo – a buďte ujištěni, že se o každé rozumné připomínce hodně uvažuje. V jednom ohledu by nás však měl exil přece jen lépe chápat: síla Charty nespočívá v silných slovech ani v zástupech aktivních stoupců. Kdo takto zjednodušeně Chartu soudí, počíná si stejně pošetile jako onen diktátor, jenž se svého servilního okolí ironicky ptal: a kolik divizí má papež?

Síla Charty je v autoritě, kterou si postupně získává – doma i venku. Dalo by se z řady příznaků soudit, že její autorita skutečně roste, my si však dáváme pozor na ukvapená tvrzení. To však, že je tady tvář i tvář režimu již deset let a že je ji dobře slyšet, není zas tak malý výsledek.

Přátelsky Vás i všechny krajany zdraví

Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), Č. 9, s. 5–6.

- 1 *Odpověď navazovala na předcházející korespondenci. Viz D320 (15. 11. 1985).*
- 2 *Výňatky z dopisu výkonného výboru RSČ, podepsané M. Povolným a M. Kvetkem, uveřejnily Informace o Chartě 77, 1986, č. 9, s. 4. Zde Charta 77 reagovala zejména na následující výtku v závěru dopisu: „Znova opakujeme, co jsme Vám už napsali: signatáři Charty 77 a jejich přátelé doma i za hranicemi vzali na sebe*

velkou povinností: udržovat ve světě dobré jméno demokratických sil v Československu. Ať vždy pečlivě zváží, zda svým podpisem nepodporují sovětskou politiku. Jako poslední Vás prosíme, abyste naše řádky přijali přátelsky v duchu pluralitní demokracie."

- 3 Srv. Otevřený dopis prezidentu Nikaragujské republiky Danielu Ortegoví in: Informace o Chartě 77, roč. 8 (1985), č. 12, s. 30–31. Viz též poznámku 2 k D320 (15.11.1985).

1986, 19. červen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění a vládě ČSSR o potřebě zabezpečit v plném rozsahu platnost Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Příloha: Prohlášení generálního tajemníka OSN. (Dokument č. 18/86)

Jak oznamuje informační středisko OSN dne 15. 4. t. r. (zn. UNIS-1071), má být zpráva o respektování občanských a politických práv v ČSSR projednávána na zasedání Výboru pro lidská práva v Ženevě ve dnech 7.–25. července t. r. Výbor, jak známo, byl ustaven v roce 1976 poté, co vstoupil v platnost Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, a to v souladu s jeho článkem 28, aby podle článku 40 zkoumal zprávy o respektování paktu v jednotlivých státech, jež pakt podepsaly.¹

Ratifikací paktu čs. ústavními orgány se stala jeho ustanovení součástí našeho právního řádu, což potvrdilo i jeho zveřejnění ve *Sbírce zákonů* pod číslem 120/1976. Jak se všeobecně uznává, je platnost a dodržování právních norem o lidských právech základem opravdu demokratického státního zřízení a režimu. Povinnost dodržovat zásady paktu vyplývá tedy z ustanovení článku 17 Ústavy ČSSR o povinnosti všech občanů, jakož i všech státních a společenských organizací řídit se právním řádem a dbát o plné uplatnění socialistické zákonnosti v životě společnosti. Proto se domníváme, že by zpráva o tom, jak jsou zachovávána ustanovení paktu u nás, měla být zveřejněna tak, aby každý občan mohl posoudit její obsah i podmínky, které podle odstavce 4 článku 40 paktu výbor ke zprávě připojí a zašle.

Pro takové zveřejnění mluví i to, že nejvyšší orgány ČSSR potvrdily závaznost paktu podpisem Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) v Helsinkách 1. 8. 1975. Tento významný mezinárodní dokument prohlašuje respektování lidských práv a základních svobod obsažených v paktu a dalších smlouvách a konvencích za „podstatného činitele míru, spravedlnosti a blahobytu...“ Přijaly tím i závěr z tohoto ustanovení logicky vyplývající, že dodržování práv a svobod všech občanů v duchu a podle ustanovení paktu je nutno považovat za jedno z kritérií opravdové mírové politiky a za podstatný příspěvek k zajištění mírového soužití a spolupráce v Evropě. To jen zesiluje

požadavek, aby o tomto dodržování byla informována co nejširší občanská veřejnost.

Při této příležitosti, kdy po deseti letech platnosti paktu je jeho účinnost u nás zkoumána mezinárodním orgánem, považujeme za nutné upozornit na potřebu zabezpečit v Československu platnost paktu v plném rozsahu.

1. Již v článku 2 paktu, jakož i ve Výsledném dokumentu KBSE v Madridu, přijatém nejvyššími orgány ČSSR dne 23. 9. 1983, jsou účastnické státy zavazovány, aby vlastní zákonodárství i správní a soudní praxi uvedly do souladu s právy a svobodami, jež pakt definuje. Charta 77 na potřebu splnění tohoto závazku u nás již několikrát upozorňovala, naposled v dokumentu k výsledkům jednání KBSE v Madridu v roce 1983.²

2. Při projednávání zprávy Výborem pro lidská práva by nemělo zůstat bez povšimnutí ustanovení článku 41 paktu o možnosti každého státu-účastníka paktu uznat kompetenci Výboru pro lidská práva posuzovat upozornění státu na porušování ustanovení paktu státem druhým. Tím by si naše republika zajistila možnost aktivně působit v mezinárodním měřítku na zachování občanských práv, jejichž dodržování je důležitým faktorem důvěry mezi národy. Zejména po výzvě Výsledného dokumentu z Madridu, aby všichni účastníci KBSE přistoupili k paktům o lidských právech, by takové zajištění platnosti paktu v plném rozsahu jeho textu u nás znamenalo kladný příspěvek k procesu, jenž byl zahájen v Helsinkách.³

3. Závěrečný akt z Helsinek uznává výslovně právo jednotlivce znát svá práva a povinnosti a postupovat podle nich. To potvrdil i Výsledný dokument z Madridu – odstavec 9 kapitoly „Principy“.⁴ Důsledkem tohoto uznání by mělo být, aby Československo přistoupilo k opčnímu protokolu připojenému k Paktu o občanských a politických právech, uznávajícímu pravomoc Výboru pro lidská práva přijímat a projednávat upozornění a stížnosti občanů týkající se uplatňování paktu v jejich zemi.

4. Madridský Výsledný dokument – odstavec 14 téže kapitoly – uznává, že nejen vládám, ale i institucím, organizacím i jednotlivým osobám přináležejí významná a pozitivní úloha ve sledování cílů stanovených Závěrečným aktem z Helsinek v oblasti lidských práv a svobod. Toto uznání, potvrzené uvedeným schválením dokumentu

také nejvyššími orgány naší republiky, vyžaduje uznávat a respektovat občanské iniciativy vzniklé právě pro sledování cílů stanovených těmito významnými mezinárodními akty. Zatím se to neprojevalo v postoji státních orgánů vůči Chartě 77, jež takovou občanskou iniciativu představuje. Téměř deset let její činnosti dosvědčuje plně, že je v souladu s naším právním řádem a že se snaží aktivně přispět k plnění závazků vyplývajících z mezinárodních paktů převzatých našimi nejvyššími orgány v souvislosti se zabezpečováním míru. Bylo by proto načase, aby orgány podléhající pravomoci vlády a kontrole Federálního shromáždění skoncovaly s nesmyslnými šikanami, perzekucemi a obtěžováním účastníků této občanské iniciativy, také proto, že jejich jednání v tomto směru zbytečně utrácí státní prostředky a zatěžuje pracovní síly zcela neproduktivně a konec konců nikterak nepřispívá dobrému jménu republiky v demokratické veřejnosti ve světě. Místo toho by měly státní orgány – také vzhledem k povinnosti vyplývající z usnesení k Výslednému dokumentu z Madridu – konečně projednávat věcné připomínky, návrhy a podněty této občanské iniciativy, jak je k tomu ostatně zavazuje i článek 29 Ústavy ČSSR. K takovému dialogu a pozitivní spolupráci v dodržování zákonnosti je Charta 77 od svého počátku ochotna a připravena, jak to nesčíslněkrát její mluvčí prohlašovali.

Navrhujeme tedy, aby v zájmu plného uplatnění Paktu o občanských a politických právech čs. republika

- uvedla konečně své zákonodárství, svou správní a soudní praxi do souladu s požadavky paktu;
- uznala příslušnost Výboru pro lidská práva přijmout a posoudit upozornění jednoho státu na porušování ustanovení paktu státem druhým;
- přistoupila k opčnímu protokolu, jenž dává pravomoc Výboru pro lidská práva přijímat a projednávat i upozornění a stížnosti jednotlivých občanů;
- a posléze uznala a respektovala občanské iniciativy, jejichž cílem je při uplatňování a prosazování litery i ducha paktu pomáhat.

*Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77*

Ladislav Lis v.r., místopředseda Mezinárodní federace pro lidská práva – FIDH

Příloha:

Prohlášení generálního tajemníka OSN Javiera Pereze de Cuellar ke Dni lidských práv 10. prosince 1985.

Tento rok přichází Den lidských práv krátce po oslavách 40. výročí založení OSN. Při hodnocení dosavadní činnosti OSN bylo přijetí Deklarace lidských práv uznáno za mezník v procesu lidského pokroku a uskutečňování cílů Charty OSN. Potvrdilo se to během kontaktů, které jsem letos měl s mnoha vedoucími činiteli světa. Žádný rozumný člověk se nemůže postavit proti snaze vybudovat svět, ve kterém každý člen lidské rodiny může žít svobodně a důstojně.

Je důležité všimnout si skutečnosti, že teprve v tomto století a hlavně pod záštitou Spojených národů se tak zdůrazňuje podpora lidských práv jako předmětu obecného zájmu. Avšak potřeba přeměnit úctu k principu na všeobecnou praxi stále zůstává. A každým případem porušení lidských práv se tato potřeba stává naléhavější. Existuje téměř všeobecné rozhořčení nad přetrváváním rasové diskriminace, která by se v lidské společnosti v naší době už neměla vyskytovat. Politika apartheidu v Jižní Africe, která je krajním příkladem takové diskriminace, už způsobila masovou lidskou tragédii. Další utrpení v důsledku tohoto úděsného systému lze odvrátit pouze otevřeným dialogem se všemi zúčastněnými stranami.

Odpovědnost za dodržení závazků vyplývajících z Charty OSN a zásad Všeobecné deklarace spočívá především na vládách. Avšak mělo by se uznat, že úsilí jednotlivců také hraje důležitou roli při podpoře respektování základních práv. Všeobecná deklarace v tomto směru přikla každému jednotlivci a každému společenskému orgánu klíčovou roli. Deklarace je vyzývá, aby se snažili osvětou a výchovou podpořit respektování práv a svobod, které jsou v ní zakotveny. Pomůžte to vytvořit příznivou atmosféru pro progresivní národní a mezinárodní opatření v tomto ohledu. Boj za tuto podporu lidské důstojnosti v sobě zahrnuje nutnost informovat co nejširší vrstvy lidí o jejich nezczizitelných právech.

Ve všech částech světa existují jedinci, kteří jsou příkladem nesobectví a odvahy pro své úsilí v boji za lidská práva. My se seznamujeme s jejich úspěchy, ale také víme o obtížích, jimž musí

čelit, i o tom, že často v tomto úsilí obětují život nebo svobodu. Z toho plyne mravní imperativ, že tyto bojovníci nesmějí zůstat bez podpory. Je proto na místě, že hned na počátku příštího roku komise pro lidská práva zaměří svou pozornost na práva a odpovědnost jednotlivců, skupin a společenských orgánů, které hledají podporu v boji za obecně uznávaná lidská práva a základní svobody.

Když žádám Spojené národy o podporu v tomto velkém úkolu, který stojí před námi, apeluji zvláště na vlády, které dosud neratifikovaly Mezinárodní konvenci o lidských právech a zvláště oba pakty. Ty, kteří tak již učinili, bych chtěl vyzvat, aby u příležitosti 40. výročí založení OSN udělali praktické gesto a posoudili přiměřenost svých zákonů a institucí, zda skutečně odpovídají duchu těchto dohod.

Zabezpečení všeobecného respektování lidských práv je jedním z nejvznešenějších cílů OSN. Jeho uskutečňování vyžaduje naprostou zánícenost pro věc, stejně jako silný praktický smysl pro volbu prostředků. Dnes si znovu připomeňme své rozhodnutí, že navzdory všem hrozným překážkám vytrváme ve svém úsilí se záplem úměrným velkému cíli. U příležitosti tohoto velkého dne slibuji, že učiním vše, co je v mých silách, abych pomohl přeměnit lidská práva v univerzální realitu.

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY. PŘÍLOHA IN:
INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), Č. 9, S. 3–4.

1 *Výbor pro lidská práva byl orgán, jehož činnost sledovala a financovala OSN, měl 18 členů volených shromážděním zástupců účastnických států helsinské konference, které přistoupily k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech. Shromáždění svolával generální tajemník OSN. Členové výboru byli voleni jako experti na 4 roky.*

Na programu zasedání Výboru pro lidská práva v roce 1986 bylo projednávání zpráv z Československa, Maďarska, Konga a Tuniska, ev. z Polska a Rumunska. Zprávy o stavu lidských práv předkládaly na požádání výboru jednotlivé vlády. Připomínky ke zprávám předsedal výbor příslušným státům, ev. Hospodářské a sociální radě OSN.

2 *Srv. D13 (22.4.1977), D262 (14.11.1983) a D267 (30.12.1983). Výsledný dokument madridské schůzky představitelů*

účastnických států KBSE, Madrid 1983 in Mezinárodní dokumenty o lidských právech a humanitárních otázkách. Praha 1989, Melantrich, s. 61–71.

- 3 Československo ani ostatní státy sovětského bloku neuznaly pravomoc výboru podle článku 41 a nepřistoupily k opčnímu protokolu, podle kterého může Výbor pro lidská práva projednávat i stížnosti jednotlivců proti vlastní vládě. Charta několikrát žádala nejvyšší státní orgány, aby platnost Paktu o občanských a politických právech rozvinuly o článek 41 a přistoupily k opčnímu protokolu. Viz D13 (22. 4. 1977), D262 (14. 11. 1983) a D267 (30. 12. 1983).
- 4 Viz Mezinárodní dokumenty o lidských právech a humanitárních otázkách, s. 63–65.

1986, červen, Praha. – Sdělení o vydání sborníku sestaveného z odpovědí na anketu skupiny mladých moravských křesťanů. (Dokument č. 20/86)

Vydání sborníku *O odpovědnosti v politice a za politiku*¹

Charta 77 není a nechce být opozičním politickým seskupením. Je trvalou iniciativou občanů, kteří se rozhodli převzít svůj podíl odpovědnosti za demokratičtější a spravedlivější společenské poměry. Politická hodnocení a záměry jednotlivých signatářů jsou ovšem velice různorodé – to, co nás spojuje, je především úcta k lidským právům, k svobodě a důstojnosti člověka vůbec.

Nemožnost formulovat vlastní politický program však neznamená, že by Charta nepodporovala a nebyla připravena bránit úsilí o nezávislé politické myšlení a konání. Přivítali jsme proto iniciativu „mladých křesťanů z Moravy“, kteří se formou jakési ankety obrátili na řadu osobností z prostředí Charty 77, požadující od nich bližší osvětlení jejich vztahu k politice, jejich politických záměrů i jejich odpovědnosti za politické působení v minulosti. Všechny došlé odpovědi (některé byly po dohodě s autory zkráceny) vydáváme ve formě sborníku, neboť podle našeho názoru s tématem ankety úzce souvisí. Byli bychom rádi, kdyby tento sborník byl jen prvním krokem k renesanci zodpovědného politického myšlení v našich domácích poměrech.

*Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77*

Poznámka: Sborník má 136 stran formátu A4. Autory jednotlivých statí jsou: Václav Benda (Vážený přítel!), Karel Čejka (Mladí přátelé), Jiří Dienstbier (Mladí přátelé), Václav Havel (Milí přátelé), Eva Kantůrková (O politice vlivné a mocenské), Jaroslav Mezník (Politika a já), Radim Palouš (Odpověď na dopis z Moravy ze srpna 1985), Zdeněk Pokorný (Pět slabik), Jaroslav Šabata (O osmašedesátém v šestaosmdesátém), Jan Šimsa (Odpověď na anketu), Petr Uhl (Lidská práva a politická revoluce), Josef Vydrář (Mladí přátelé).

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), Č. 10, s. 2.

1 Samizdatový sborník vydaný Chartou 77 obsahuje dokument *Prostor pro mladou generaci* (č. 7/86), anketní otázky a odpovědi autorů uvedených v poznámce za podpisem mluvčích.

**1986, 6. červenec, Praha. – Sdělení
o zásazích orgánů státní moci proti stykům
signatářů Charty 77 s veřejnými činiteli USA.
(Nečíslovaný dokument)**

Ve dnech 30.6. až 2.7.1986 pobýval na oficiální návštěvě v ČSSR předseda podvýboru pro evropské záležitosti zahraničního výboru Senátu USA senátor Larry Pressler (ze státu Jižní Dakota, za republikánskou stranu) s doprovodem. Z iniciativy americké strany došlo dne 1.7.1986 k rozhovorům s mluvčími a signatáři Charty 77,¹ jichž se zúčastnila členka doprovodu senátora, pracovnice zahraničního výboru senátu dr. Carol Rea Hansenová, a za Chartu 77 její mluvčí Martin Palouš a Anna Šabatová a dále signatáři Charty 77 a členové VONS Václav Malý a Petr Uhl. Rozhovorům byli přítomni pracovníci velvyslanectví USA v Praze, rada pro politické otázky R. Bell a třetí tajemnice velvyslanectví J. Deanová. Při setkáních se hovořilo o problematice lidských práv a demokratických svobod v Československu, o politice státu vůči církvím a postavení věřících občanů ve společnosti, o postavení Charty 77 v čs. společnosti a o některých konkrétních případech nespravedlivě vězněných osob.

Senátorovi Larrymu Presslerovi, který chtěl navštívit byt, kde ho očekávali Václav Malý, Anna Šabatová a Petr Uhl, zabránila čs. Státní bezpečnost ve vstupu do domu a čs. občanům naopak zabránila vyjít z domu a se senátorem se setkat. Tento postup vůči významnému zahraničnímu politickému činiteli, který byl v Československu na oficiální návštěvě, je v hrubém rozporu jak s mezinárodními zvyklostmi, tak i se zásadami mnohokrát vyjádřenými dokumenty helsinského jednání a následných setkání KBSE, k nimž se hlásí i čs. státní moc.

K eskalaci nevládných postojů čs. státu vůči USA a jejich ústavním a diplomatickým činitelům došlo dne 4. července 1986, kdy americký chargé d'affaires a. i. Carl W. Schmidt s chotí požádali v rezidenci velvyslanectví USA v Praze recepci k 210. výročí nezávislosti Spojených států amerických. Kromě oficiálních osobností bylo na ni tradičně pozváno i mnoho dalších čs. občanů. Státní bezpečnost provedla onoho dne rozsáhlou akci, jíž se zúčastnilo několik desítek pracovníků StB, jejímž cílem bylo zabránit v účasti

na recepci pozvaným chartistům. StB je předváděla k výslechům, které trvaly po dobu recepce; zadržovala je na ulici cestou na recepci nebo v jejich bytech; v některých případech vymáhala, opět pod pohrůžkou předvedení, slib, že postižený od účasti na oslavě upustí, jiné pozvané sledovala v úmyslu je od návštěvy rezidence odstrašit. Výsledky se týkaly nejen nedávných dokumentů Charty 77, ale i styků chartistů s pracovníky velvyslanectví USA. Různými formami nátlaku a nezákonného postupu StB byli toho dne postiženi Václav Benda, Ján Čarnogurský (který byl sledován při cestě z Bratislavy), Jiří Dienstbier, Jiří Hájek, Václav Havel (který byl střežen tzv. operativou v Hrádečku-Vlčicích), Eva Kantůrková, Marie Rút Křížková, František Lízna (jehož při cestě z Prahy sledovala malá kolona osobních automobilů a který byl poté ve Velkých Opatovicích, moravském městečku, kde žije, ostentativně „střežen“ operativou StB), Ladislav Lis, Václav Malý, Anna Marvanová, Martin Palouš, Josef Průša, Jiří Ruml, Anna Šabatová, Petruška Šustrová, Jan Štern a Petr Uhl. Je možné, že výčet osmnácti jmenovaných není úplný. Tehož dne byl krátce před 14. hodinou před domem, v němž žijí manželé Uhlovi, zadržen Zdeněk Ingr, signatář Charty 77 z Pardubic, který chtěl Uhlovy navštívit. Přímo před domem, na veřejném prostranství, byl pracovník Státní bezpečnosti prohledán a poté odvezen; o jeho dalším osudu není nic známo.

Omezování osobní svobody a zásahy do soukromí jsou porušením čs. Ústavy a podle čs. trestního zákona jsou trestné. Rozsáhlá policejní akce byla navíc zaměřena proti přátelským stykům amerického a čs. lidu; byla demonstrací síly vůči těm americkým parlamentním a diplomatickým činitelům, kteří zcela v souladu s mezinárodními pakty o lidských právech projevují zájem o stav lidských práv v Československu. Pokud jde o Chartu 77, je podle svého základního prohlášení i celé své desetileté tradice připravena jednat o problematice lidských práv s kýmkoliv, komu jde o zlepšení v této oblasti. Vítá proto zájem zahraničních vládních i nevládních institucí, mezinárodní veřejnosti, světového tisku atd. o tyto otázky. Je jen vinou čs. státní moci samotné, která odmítá nabídku Charty 77 k dialogu o lidských právech, že se jednání o stavu

lidských práv neúčastní. Nynější postup čs. orgánů – a akce StB tohoto rozsahu se musela konat se souhlasem politického vedení státu – je reakcí v posledních letech ojedinělou. Uvedené nevládní akty čs. úřadů vůči veřejným činitelům USA jsou více než politováníhodné; jsou to kroky posilující atmosféru studené války, kroky, které jsou zaměřeny proti uvolňování mezinárodního napětí.

Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77²

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), Č. 9,
s. 18–19.

- 1 *Setkání amerických představitelů s mluvčími a signatáři Charty 77 bylo podporováno novým americkým velvyslancem Julianem Niemczykem, který ve svém vystoupení v Senátu USA vyzval členy zahraničního výboru, aby se při návštěvách v Praze setkávali s představiteli československé opozice (srv. A. Kalinová o rozhovoru amerického velvyslance se členy zahraničního výboru USA in ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 27/86-87). Tato velvyslancova iniciativa vzbudila v čs. oficiálním tisku silnou kritiku (srv. Tihlarčík, J.: Neobvyklé, neslychané. Rudé právo, 2. 8. 1986, s. 27).*
- 2 *Sdělení podepsali pouze dva mluvčí, protože M. Palouš se v té době nenacházel v Praze.*

1986, 15. srpen, Praha. – Dopis vláde a Federálnímu shromáždění ČSSR o protiprávním omezování občanských a politických práv občanů vnitropodnikovými předpisy, zejména při cestách do zahraničí a s styčích s cizinci. (Dokument č. 21/86)

Vnitropodnikové předpisy nesmějí omezovat občanská a politická práva zaměstnance

V Československu jsou dnes zaměstnavatelské organizace, přesněji řečeno jejich vedení, považovány za důležitý nástroj, s jehož pomocí stát občana kontroluje a s ním manipuluje. Zdaleka při tom nejde jen o mocenskou regulaci pracovního uplatnění, ale o dalekosáhlé zásahy do soukromého života zaměstnance.

I. Cestování a posudky

Typicky se tato tendence projevuje např. tehdy, chce-li československý občan *cestovat do ciziny*.

Zaměstnavatelská organizace se vyjadřuje již k žádosti občana o poskytnutí tzv. devizového příslibu. O takové žádosti pak rozhoduje banka bez možnosti opravného prostředku.

V další fázi je pak vliv zaměstnavatelské organizace ještě výraznější. Vyhláška č. 64/1965 Sb., již byl tehdy prováděn zákon o cestovních dokladech, stanovila, že k žádosti o vydání, prodloužení a rozšíření platnosti cestovního dokladu a výjezdní doložky se má *vyjádřit* závodní výbor ROH a vedoucí organizace, u níž je občan zaměstnán. Pozdější a dosud platná vyhláška č. 44/1970 Sb., vydaná již v období tzv. normalizace, jde však mnohem dále: k žádosti je nezbytný *souhlas* vedoucího zaměstnavatelské organizace, nikoli tedy pouhé vyjádření. Když takový souhlas chybí, cestovní doklad občanovi není vydán.

Tímto způsobem je na zaměstnavatelskou organizaci faktickou cestou přenesena působnost orgánu veřejné správy, která s pracovníprávním vztahem nemá vůbec nic společného. Pracovníprávní vztah je podle Zákoníku práce založen na smlouvě a tedy na *principu právní rovnosti* obou zúčastněných stran. Ve shora uvedeném případě je tomu však jinak. Zaměstnavatel se poskytuje faktické oprávnění rozhodovat o zahraniční cestě svého pracovníka, ačkoliv jde o cestu soukromou, která s plněním pracovních úkolů nemá nic společného, a ačkoliv se tímto způsobem rozhoduje

o tom, zda občan bude či nebude moci uplatnit právo na svobodu pohybu a pobytu, která je mu zaručena Ústavou ČSSR i Mezinárodním paktem o občanských a politických právech. Případně záporné stanovisko nemusí zaměstnavatelská organizace nijak zdůvodnit a není proti němu žádný prostředek právní ochrany. Za takovýchto okolností by nebylo nic divného, kdyby zaměstnavatelská organizace své moci nad pracovníkem různě zneužívala a kdyby naopak i pracovník využil k získání souhlasu takových prostředků, s nimiž by obecně nebylo možno souhlasit.

Zaměstnavatelské organizace jsou ovšem i jinak důležitým článkem v procesu tzv. kádrování občanů a jejich posudky či vyjádření mohou mít podstatný význam při řešení všech otázek týkajících se občana a jeho rodiny – přijímáním jeho dětí ke studiu či do zaměstnání počínaje a třeba řízením před trestními soudy konče. K posudkům a vyjádřením zaměstnavatele přitom občan nemá běžně přístup. Podle Zákoníku práce § 60 odst. 2 a 3 je sice organizace povinna seznámit pracovníka s posudkem, který o něm podává jiné organizaci nebo státnímu orgánu, a na požádání mu vydat jeho opis. Pokud pracovník s obsahem posudku nesouhlasí, může požadovat u rozhodčí komise, aby organizaci bylo uloženo posudek přiměřeně upravit. Citované ustanovení zákona je však velmi často porušováno především proto, že se pracovník o existenci posudku nedozví, neboť organizace svou povinností seznámit pracovníka s každým posudkem většinou nedodržují.

Toto záměrné prolínání sféry pracovního života se sférou života soukromého vyvolává v občanech pocit existenčního ohrožení a všestranné závislosti na mocenských orgánech.

II. Styk s cizinci

Projevem této negativní tendence je i snaha ukládat ve vnitropodnikových směrnících a předpisech pracovníkům různé povinnosti a omezení, která nejdříve nemají nic společného s výkonem práce, ale pro které dokonce není opora ani v žádném zákoně nebo jiném obecně závazném právním předpise.

V mnoha organizacích byla např. provedena *vnitropodniková regulace* tzv. *zahraničních styků pracovníků*, která zpravidla zahrnuje i ustanovení o soukromém styku pracovníků s cizinci, čímž se rozumí

jak soukromé cesty do zahraničí, tak i soukromé styky s cizinci na území republiky. V takových interních předpisech se obvykle stanoví, že k soukromým cestám do nesocialistických států a do Jugoslávie si musí pracovníci vyžádat doporučení své zaměstnavatelské organizace. Vedoucí organizace doporučí cestu jen těm pracovníkům, kteří mají předpoklady pro důstojnou reprezentaci v zahraničí. Zahraničním stykem se pak rozumí styk s každou osobou, která buď československé občanství nemá, nebo je sice má, avšak trvale žije anebo se protiprávně zdržuje v cizině; může tedy jít třeba i o nejbližší příbuzné pracovníka.

Dřívější interní předpisy tohoto druhu ukládaly zvláštní služební povinnosti zpravidla jen pracovníkům pověřeným stykem s cizinci a pracovníkům, kteří znali skutečnosti chráněné jako státní tajemství. Tito pracovníci měli povinnost neprodleně informovat tzv. útvar obrany organizace o soukromých stycích s cizinci z nesocialistických zemí a Jugoslávie a o pozoruhodných poznátcích předložit zvláštní zprávu. Od ostatních pracovníků se sice požadovalo prakticky totéž, nikoliv však v rámci služební, nýbrž jen obecné občanské povinnosti.

Interní předpisy z období tzv. normalizace však jdou mnohem dále a snaží se takovéto povinnosti konstruovat jako povinnosti *pracovněprávní*, které se vztahují na *všechny* pracovníky organizací. Přitom jdou až tak daleko, že požadují, aby si pracovníci i k soukromému styku na území ČSSR s cizinci z nesocialistických zemí a Jugoslávie předem vyžadovali souhlas vedoucího organizace. V žádosti se musí dotyčný zavázat, že po ukončení soukromého styku s cizincem předloží organizaci záznam o průběhu tohoto styku. Rozhodnutí o kladném vyřízení žádosti předá organizace pracovníkovi a jeho kopii založí do kádrových materiálů pracovníka.

Tyto úpravy jdou též mnohem dál než zákon č. 102/1971 Sb. o ochraně státního tajemství, který vymezuje předmět státního tajemství a stanoví požadavky na osoby, jež se s ním mohou seznamovat: v organizacích musí být tyto osoby konkrétně určeny. Takovým osobám je dovoleno navázat soukromý styk s organizací cizího státu, mezinárodní organizací nebo s cizincem pouze se souhlasem vedoucího organizace nebo orgánu jím zmocněného. V ustanovení § 14 odst.

z citovaného zákona se pak výslovně stanoví, že „došlo-li k navázání soukromého styku s organizací cizího státu, mezinárodní organizací nebo cizincem, aniž bylo možné vyžádat k němu předchozí souhlas, je určená osoba povinna tento styk dodatečně hlásit a k jeho případnému pokračování vyžádat souhlas; dodatečně nehlásí určená osoba soukromý styk s cizí organizací nebo cizincem, k němuž došlo nahodile a jehož obsah je z hlediska ochrany státního tajemství zcela nezávadný“.

Tato úprava je dostatečně jasná a oprávněná co do postupu i co do okruhu pracovníků, které zavazuje – žádný pracovník totiž nemůže být nucen, aby vykonával práci, při níž přichází do styku se státním tajemstvím, jestliže nechce být uvedeným zákonným způsobem omezen ve svých občanských právech.

Interní předpisy podniků a jiných organizací si však žádné meze nekladou, i když postup zákonodárce ve věcech státního – tedy nejzávažnějšího – tajemství by jim měl být vzorem: bez jakýchkoliv zábran, v rozporu se zákonem, s logikou i s požadavky skutečné účelnosti totiž formulují povinnost *všech* pracovníků žádat o předchozí souhlas k soukromému styku s cizincem a o *každém* takovém styku vedoucího organizace informovat.

III. Nezczizitelná práva

Československé ústavní předpisy, zejména sama Ústava a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, zaručují občanům právo na svobodu projevu, které zahrnuje též svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmikoli jinými prostředky podle vlastní volby; toto právo může být omezeno pouze zákonem, jestliže je to nutné zejména k ochraně národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku nebo veřejného zdraví nebo morálky.

Už z toho je zřejmé, že vynucované omezování osobních či jiných kontaktů s osobami, které jsou považovány za cizince, jež není založeno na výslovném ustanovení zákona a dokonce ani není odůvodněno konkrétním veřejným zájmem, je naprosto neoprávněné. Absurditu této situace však ještě zvýrazňují další okolnosti.

Jestliže i v oblasti občanského práva platí zákonná zásada, že se nikdo nemůže platně vzdát práv, jež mohou v budoucnu teprve vzniknout, tím méně lze připustit, aby se pracovníci při uzavírání pracovní smlouvy platně vzdávali svých práv občanských a politických, která mezinárodní pakt ve své preambuli výslovně označuje jako práva *nezcizitelná*. Právě tak, jako se nelze vzdát práva na život, na svobodu a osobní bezpečnost, na svobodu myšlení, svědomí a náboženství atd., nelze se platně vzdát ani práva na svobodu projevu v tom rozsahu, jak bylo shora řečeno. Jestliže se tedy zaměstnavatelská organizace pokouší omezovat své pracovníky v jejich občanských a politických právech bez jakékoliv výslovné opory v zákoně, jedná protiprávně; nemůže se přitom odvolávat ani na pracovní smlouvu a z ní vyplývající povinnost pracovníka dodržovat pracovní kázeň, protože z pracovněprávního vztahu v takovém případě neplnou žádnou povinnost pro soukromý život.

Bohužel, proti uvedeným zjevně nezákonným vnitropodnikovým aktům až dosud nic nepodnikly ani odbory, jejichž předním úkolem je chránit práva a zájmy pracujících, ani prokuratura, která má plnit funkci strážce zákonnosti. Za takové situace se dají vnitropodnikové předpisy výběrově zneužít proti kriticky smýšlejícím zaměstnancům. Povaha předpisů je totiž taková, že se jejich dodržování u všech zaměstnanců prakticky kontrolovat nedá. Ve vybraných případech je však s pomocí bezpečnostního aparátu taková kontrola docela dobře možná. I tu se tedy může prosadit nepřípustná diskriminace: nejenže v různých organizacích může být interní úprava odlišná, takže pracovníci jedné organizace mají „více“ občanských a politických práv než pracovníci jiné organizace, ale faktickou cestou může být dosaženo i zásadních rozdílů mezi pracovníky jedné a téže organizace.

Nad obvyklou mírou je například sešněrován styk zaměstnanců Československé akademie věd s cizinci a vůbec se zahraničím. Směrnici prezidia ČSAV č. 3/1979 a následnými směrnici ředitelů jednotlivých ústavů akademie jsou uložena *všem* zaměstnancům Čs. akademie věd (tedy nejen nositelům státního nebo služebního tajemství) četná a na desítkách stran podrobně specifikovaná omezení. Například přijmout členství

a funkce v mezinárodních vědeckých institucích či cokoliv v zahraničí publikovat (a to i tehdy, když to nesouvisí s jeho pracovní náplní) smí zaměstnanec ČSAV pouze se souhlasem ředitele ústavu. Jakékoliv porušení tohoto a mnoha dalších podobných předpisů může být důvodem k pracovněprávním postihům, případně i k rozvázání pracovního poměru s příliš iniciativním vědeckým pracovníkem, pokud ho navíc nečeká i trestní postih. Ve vědecké obci se tak vytváří ovzduší, kdy přílišný zájem o účast na mezinárodním vědeckém dění se hodnotí jako něco podezřelého a rozumné kariéře v mezích směrnic a průměru škodlivého. A tak, ačkoliv je údajným smyslem této reglementace ochrana čs. vědeckých a technických vymožeností, způsobuje ve svém důsledku, že je stále méně toho, co by za takovou ochranu stálo. V ovzduší podezřavosti a izolace se Křížíkům a Heyrovským nedaří.

Žádáme proto ústavní orgány, jimž přísluší dozor nad dodržováním zákonnosti, aby zaměstnavatelské organizace poučily, že vnitropodnikové směrnice omezující nezcizitelná občanská a politická práva zaměstnanců je nutno neprodleně zrušit. Pokud zásahy organizací do občanských práv a svobod vyplývají z platných vyhlášek (jako je tomu v případě cestování), je nutno tyto vyhlášky novelizovat a uvést do souladu s vyšší zákonnou normou.

*Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77*

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

1986, 20. srpen, Praha. – Prohlášení k 18. výročí vojenské intervence v Československu. (Dokument č. 22/86)

Prohlášení Charty 77 k 18. výročí 21. srpna 1968¹

Jsou data, která se připomínají sama a není třeba je dlouze komentovat. Všichni víme, co se tenkrát stalo. Pro některé je to dodnes osudový zážitek, pro ty mladší už jen historický fakt. Ovšem živý fakt, tak živý, že se i letos kvůli událostem osmnáct let starým konal dne 8. dubna ve Frýdku-Místku soud nad šesti mladými dělníky,² z nichž nejstaršímu je pouhých čtyřiaadvacet let. Za vinu se jim kladlo, že v letních měsících roku 1983 a 1984 popsalí frýdecké podchody nápisy, které se pojí k oné srpnové noci i ke všemu, co z ní povstalo. Jeden z těch nápisů zní: Socialismus – ano, ale jinak!³ Dalibor Helštýn, dělník z Tesly Rožnov, byl za uvedené nápisy odsouzen k dvaceti měsícům odnětí svobody, ostatní k mírnějším trestům.⁴ Tedy vskutku výchovná lekce z dějepisu.

Charta 77 se k událostem, které započaly 21. srpna 1968, nejednou vyslovila, naposledy obšírným loňským dokumentem. Nechceme proto opakovat věci, které již byly řečeny. Snad jen toto:

V prvním odstavci prvního článku Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, který je od 23. března 1976 i pro nás závaznou normou, se praví:

„Všechny národy mají právo na sebeurčení. Na základě tohoto práva svobodně určují svůj politický statut a svobodně uskutečňují svůj hospodářský, sociální a kulturní vývoj.“

Jsou určitá práva, která jsou nezczizitelná. Právo na sebeurčení k nim patří. Nikdo není oprávněn je oklešťovat a nikdo též není oprávněn se tohoto práva zříkat – tím méně za celý národní kolektiv a dokonce za přicházející pokolení. Z toho vyplývá postoj Charty 77 k následkům vojenského zásahu dne 21. srpna 1968: je zásadový a zároveň občanský činorodý. Jakkoli je důležité nic nezapomenout, ještě důležitější je důsledky neblahých událostí překonávat – a posléze překonat. Každý praktický krok obnovující sebevědomé občanství v naší zemi k tomu bezpochyby přispívá.

Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77

Na vědomí Federálnímu shromáždění ČSSR.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), Č. 10, S. 4.

- 1 V AFMV–CH 77 RO 31/86, kart. 8 je uložen text dokumentu pořízený z monitoringu RFE, na němž je podtržená rukopisná poznámka pracovníka FMV: „Zaměřit agenturu na zjištění, jak bylo organizováno, že příprava nebyla zachycena.“
- 2 Srv. Sdělení VONS č. 523: Tresty za nápisy na zdech ve Frýdku-Místku. Informace o Chartě 77, roč. 9 (1986), č. 7, s. 9–10. Podle tohoto sdělení se proces konal 28. 4. 1986.
- 3 Z dalších nápisů vyjímáme: „Jan Palach žije“, „Chceme svobodu“, „Dejte lidem právo“.
- 4 Dalibor Helštýn byl odsouzen za trestný čin pobuřování k 20 měsícům nepodmíněně; za trestný čin výtržnictví byli nepodmíněně odsouzeni Milan Oboda k 18 měsícům, Igor Kohut k 6 měsícům a Ivo Kantoš k 12 měsícům. Petr Škuta a Tomáš Gavlas byli odsouzeni k nápravnému opatření.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Listy, roč. 16 (1986), č. 5, s. 4 • Nový domov, roč. 37 (1986), č. 16.

KOMENTÁŘ: Americké listy, roč. 35, 29. srpna 1986.

1986, 15. září, Praha. – **Odpověď na dopisy Ladislava Cermana z 27. června a 6. července 1986, jimiž odvolal svůj podpis pod Prohlášením Charty 77 (Dokument č. 23/86)**

Dopis Ladislava Cermana mluvčím Charty 77
V České Skalici 27. 6. 1986

Vážená paní Šabatová,
odvolávám tímto svůj podpis Charty 77. V současné době považuji Chartu 77 a její činnost za výhradně formální záležitost. Veškerá prohlášení vydávají mluvčí Charty 77 bez jakékoliv předchozí demokratické diskuse s ostatními signatáři.

Problému informovanosti a vůbec systému kontaktů se nikdy nevěnovala dostatečná pozornost.

V poslední době se v prohlášeních Charty 77 objevily též nedostatečně fundované úvahy na téma zahraniční politiky, což vyvolalo značné znepokojení a narušilo důvěru k Chartě 77 doma i v zahraničí.

Po deseti letech se Charta 77 stala záležitostí několika desítek privilegovaných chartistů-profesionálů, kteří si jejím jménem upevňují osobní pozice v zahraničí a zapominají na původní úmysl Charty 77. Vybudovat platformu pro demokratickou diskusi o problémech u nás v ČSSR, které by se mohli zúčastnit všichni signatáři bez ohledu na to, jaké postavení ve společnosti zastávali v minulosti nebo jaké zastávají dnes v Chartě 77, se nepodařilo.

Děkuji za pochopení.

Ladislav Cerman, narozený 26. 11. 1952,
bytem Pospíšilova 249, 552 03 Česká Skalice

Dodatek k mému odvolání podpisu Charty 77 (mluvčím Charty 77)
V Č. Skalici 6. 7. 1986

Svým odvoláním podpisu Charty 77 nezavrhuji její ideály, které jsou obsaženy v helsinských dokumentech a jež jsou její podstatou a nejvyššími hodnotami, které lidstvo má a ke kterým dospělo. Jsou to základní lidská práva, která by měla platit pro každého lidského jednotlivce bez rozdílu.

Chartě 77 se nedá upřít, že dokázala podnítit diskusi o problémech v Československu a že

přínejmenším urychlila zlepšování situace v oblastech, které byly předmětem její kritiky. Poukázala i [na] některé problémy do té doby u nás téměř opomíjené, jako je např. ochrana životního prostředí aj.

Domnívám se, že po zhruba sedmi letech své existence se měla Charta 77 zrušit prohlášením, že splnila svoji roli a vyčerpala tak svoji funkční úlohu podnětu k narušení pasivity a lhostejnosti občanů.

Co Charta chtěla říci, již řekla, a spekulovat s tím, co je nebo není v polemikách plných sofismat a úvah k ničemu nevedoucích – to se mi zdá zbytečné. Charta 77 byla opozicí, teď už je jen Vaší pozicí, dobrou pozicí prominentů žijících ze zahraničních podpor, kteří občas uveřejní diskusi plnou novotvarů, pozic, nad- a mimopozic, ale o co jde? Vaše pozice chartistů-prominentů je jistá, dokud se neprohlásíte za opozici a dokud budete balancovat v mezích, které Vám nepsaným, jaksí ustáleným způsobem vymezily oficiální instituce. Šlápnout vedle, za tuto hranici, by pro Vás znamenalo přijít o poměrně klidnou pozici, kterou jste díky Chartě 77 získali.

Doufám, že tento dopis přispěje ke skutečné konstruktivní diskusi.

Moje rozhodnutí ze dne 27. 6. 1986 o odvolání podpisu Charty 77 je definitivní a souhlasím s jeho zveřejněním i případným zveřejněním tohoto dopisu.

S pozdravem

Ladislav Cerman, dělník,
Pospíšilova 249, 552 03 Česká Skalice
odesláno 14. 7. 1986 z Prahy

Dopis Ladislavu Cermanovi

Milý pane Cermane,
litujeme toho, že odvoláváte svůj podpis pod Chartu 77. Ve Vašich důvodech je jeden, pro nějž bychom Vám rádi odpověděli obšírněji: píšete, že chartisté-prominenti si chrání svou „jistou“ pozici, že se nechtějí prohlásit za opozici a balancují v mezích, které jim nepsaným, ale ustáleným způsobem vymezily oficiální instituce, že se bojí jít za tuto hranici, protože by to pro ně znamenalo přijít o poměrně klidnou pozici, kterou „díky Chartě 77“ získali. A k tomu všemu

dodáváte, že chcete přispět ke skutečné konstruktivní diskusi.

Dovolte, abychom Vám položili otázku: O čem? O tom, že Charta 77 se měla zhruba po sedmi letech své existence zrušit prohlášením, že splnila svou roli, že vyčerpala svoji „funkční úlohu podnětu k narušení pasivity a lhostejnosti občanů“? O tom, že by se měla prohlásit za opozici, která by nerespektovala hranice, jež „několika desítkám privilegovaných chartistů-profesionálů“ vymezila vláda?

To jsou teze, které nelze brát vážně. Charta se nemůže zrušit nějakým prohlášením, pokud trvá její úkol. A ten trvá, protože záleží v zákonném odporu vůči všemu, co platný zákon (právo) porušuje. Není pravda, že Charta 77 vyčerpala svou úlohu a není pravda, že její úloha záležela v tom, aby narušila pasivitu a lhostejnost občanů. Její poslání tkví hlouběji. Přečtěte si ještě jednou dobře základní Prohlášení Charty 77 z 1. 1. 1977. Od principu *zákonného* odporu nemůžeme ustoupit v žádném případě. Byl by to krok do tmy. Charta 77 by popřela samu sebe. A to i proto, že moc ji označila za útvar protispolečenský a protistátní. Po právu? Jistě to nebudete tvrdit.

Píšete o několika desítkách privilegovaných chartistů-profesionálů a prominentů, kteří si žijí v klidu a z podpor ze zahraničí, a tak zapomněli na původní ideály a cíle Charty 77. Jakpak byste asi sestavil jejich seznam? Jak by se Vám asi věci jevíly, kdybyste začal uvažovat o konkrétních lidech, z nichž některé znáte dlouhá léta? Neměl byste to tak lehké, jak lehce píšete o anonymních „několika desítkách prominentů“.

Zjistil byste, že nemají poměrně klidnou pozici „díky Chartě 77“, nýbrž že Charta 77 existuje díky tomu, že desítky a desítky lidí vytrvale zápasí o její existenci. Někteří jsou známější, někteří méně známí. Ale o všech platilo a platí, že Chartu 77 vyvzdorovali na státní moci nikoli svým „poměrně klidným životem“, nýbrž právě naopak. Vždy v nich chcete vidět jakousi brzdu, která zřejmě brání vzniku demokratické opozice (pravé opozice); tedy cosi jako žábu na prameni. Ve skutečnosti se zasloužili o to, že v Československu existuje (*vůbec existuje*) nezávislá tribuna, kterou znají statisíce lidí doma i za hranicemi, které si mnozí váží a kterou musí v jisté míře respektovat i státní moc. A jestliže je právě teď

neposílá do vězení, pak jen proto, že ví, že má co dělat s lidmi, kteří jsou odhodláni jí veřejně opovnovat i za tu cenu, že se ocitnou (případně *znovu* ocitnou) ve vězení.

I Vy jste ostatně napsal o Chartě i leccos dobřího. Ale vcelku ji hodnotíte příliš nízkou. Nejste však sám. V opozici k ní je celý proud lidí, kteří kritizují Chartu 77 v duchu Vašich radikálních tezí. A nikoli teprve od vděřejška. Názory a postoje těchto lidí jsou často zcela protichůdné, ale jedno je spojuje: tak či onak záporný postoj k Chartě 77. Vědí o něčem lepším? Dejme tomu, že vědí. Ale jsou jejich představy životné, mají smysl pro skutečnost, řídí se patočkovským, že pravda má nás, a nikoli, že pravdu máme „my“?

Kladete důraz na to, že Chartě 77 se nepodařilo vytvořit co nejširší „platformu pro demokratickou diskusi“. O něčem podobném se debatovalo už v létě 1977. A už tenkrát se ukázalo, že je to velmi komplikovaný úkol, který se bude řešit dlouhým vývojem. A že v podmínkách, v nichž Charta 77 musí existovat, se to nemůže podařit ani trochu uspokojivě, zvláště pokud jde o mimopražské, ale nejen pokud jde o ně. Důvody jsou prosté: záleží právě v tom, že chartisté *nejsou* političtí profesionálové, kteří si žijí (na rozdíl od ostatních občanů) v relativním klidu, nýbrž občané, jejichž „prominentní“ angažovanost představuje ten nejostřeji sledovaný vlak. O tom víte něco sám z vlastní zkušenosti. Tím nechceme říci, že bijete na zcela falešnou strunu. Jen se nám nezdá být v pořádku Váš příspěvek: gesto, jímž se obracíte k Chartě zády. I Vy jste měl možnost – a máte ji stále – ovlivňovat podle svých sil to, co dělají mluvčí. (Pravda, mimopražští mají situaci ztíženu, což ovšem není vina těch, kdož žijí v Praze.) Ale nesměl byste žít v představě, že někdo vymyslí a uvede v život víceméně dokonalý systém (organizaci) demokratické diskuse a vzájemné konzultace. A když se to nestalo, že chyba je v těch, kteří dělají to, co je povytce nedokonalé. Problém, jehož se zde dotykáme, není ostatně nový. Patří k politickému životu odjakživa.

Ve Vašich dopisech je jeden poměrně konkrétní bod. Píšete, že v poslední době se v prohlášeních Charty 77 objevily nedostatečně fundované úvahy na zahraničněpolitická témata, že to vyvolalo značné znepokojení a narušilo důvěru k Chartě doma i v zahraničí. Ale co považujete za

„fundované“? Mezi chartisty probíhá už několik let diskuse o poměru k mírovým hnutím a v souvislosti s tím o pojetí míru a svobody. Mezi těmi, kdož se na diskusi aktivně podílejí, existuje poměrně dalekosáhlá shoda o nedělitelnosti míru a svobody a o pozitivním významu helsinského procesu. Značně odlišná stanoviska zaujímá část exilu. Která stanoviska jsou „fundovaná“ a která nikoliv? Jestliže diskusí sledujete (a zřejmě něco víte, když pronášíte tak kategorický soud), proč se k ní nevyjádříte věcněji?

Možná, že kdybyste to učinil (třeba i dodatečně), že by se našel způsob řešení otázek, které Vás zřejmě upřímně trápí. Snad byste si porozuměl s někým, kdo rozvíjí politickou aktivitu, jež tak či onak překračuje rámec Charty 77. V každém případě jsme přesvědčeni o tom, že bychom se spolu mohli a měli pokusit – a to bez jakékoli předpojatosti – o nový začátek.

*Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), Č. 10, S. 4–5.

1986, 18. září, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR a vládě ČSSR k likvidaci Jazzové sekce a k zatčení jejích funkcionářů. (Dokument č. 24/86 a Sdělení VONS č. 559)

Na obranu Jazzové sekce¹

Československou kulturu postihla těžká rána. Jak už veřejnost informoval sdělením č. 555² Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) provedla dne 2. září 1986 Bezpečnost domovní prohlídky v bytech sedmi funkcionářů Jazzové sekce pražské pobočky Svazu hudebníků, dále prohlídku jejich pracovišť a prohlídku místností sekce. V prostorách sekce bylo zabaveno na osm set knih a několik set časopisů. Důležité středisko čs. kultury bylo zapečetěno a dlouholetí funkcionáři a pracovníci sekce Karel Srp, Josef Skalník, Tomáš Křivánek, Vladimír Kouřil, Čestmír Huňát, Miloš Drda a Vlastimil Drda vzati do vazby. Obvinění jsou z nedovoleného podnikání podle § 118 odst. 1, 2a trestního zákona.³ Dříve, již 8. srpna 1986, byl vzat do vazby aktivista Jazzové sekce Vlastimil Marek, který je obviněn z poškozování zájmů republiky v cizině.

Nechceme se zde podrobně zabývat právní stránkou věci. Sekce, která už po léta zápasila o své bytí a nebytí, byla rozhodnutími Ministerstva vnitra z konce roku 1984 a začátku 1985 zrušena spolu se Svazem hudebníků, k němuž náležela. Zrušení se opíralo o zákon č. 126 z roku 1968, který byl přijat jako přechodné opatření k potlačení tak řečených krizových jevů po vstupu vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Logicky z toho vyplývá, že orgán státní moci, který zákon z roku šedesátého osmého použil, považuje i po 18 letech situaci v ČSSR za krizovou a patnáctiletou činnost sekce na poli nové hudby, výtvarného umění a literatury za nežádoucí protispolečenský jev.

Svaz hudebníků a sekce se bránily podáním žaloby podle § 2 zákona 126/68 Sb. a žádaly o provedení přezkumného řízení soudem. Městský soud v Praze a Nejvyšší soud ČSR však s poukazem na zákonné opatření z 22. srpna 1969, které právo žádat soudní přezkoumání nepřipouštělo, žalobu zamítl. Zákonné opatření ze srpna 1969 však ztratilo platnost 31. prosince 1969, a nelze je proto na daný případ vůbec aplikovat.

Znakem nedovoleného podnikání je jednoznačná protiprávnost provozované činnosti. Státní

moc vychází z předpokladu, že všechno, co sekce od ledna 1985 podnikala, například vydání některých publikací, je protizákonné. Sekce však vycházela z přesvědčení, že žádost o soudní přezkoumání neoprávněného rozhodnutí podle neoprávněně použitého zákona z roku 1968 má odkladný účinek.

Není naším úkolem rozmatávat právní zmatky, který pracovníci sekce a Svazu hudebníků nezpůsobili. Dojde-li k soudu, vysloví se k němu kvalifikovaná právní veřejnost – a nejen u nás. A bude se ptát nejen na porušení existujících čs. zákonů, ale i na to, jak se policejní likvidace samosprávného a životaschopného kulturního útvaru, jenž je řádným a váženým členem Mezinárodní jazzové federace, srovnává s dodržováním známých mezinárodních paktů a helsinské úmluvy.

Charta 77 se na obranu Jazzové sekce ozvala již na začátku tohoto roku v dokumentu *Prostor pro mladou generaci*.⁴ Je však přesvědčena, že nejlepší sece obhájí její vlastní patnáctiletá činnost. Sekce se ustavila 30. října 1971 a do svého programu si vepsala tato slova: „Jazzová sekce organizuje vystoupení, koncerty, festivaly, výstavy, zabývá se otázkami výchovy, podílí se na tiskové a ediční činnosti ve svém oboru... Členem se může stát každý jazzový hudebník a přítel jazzu, který se dobrovolně přihlásí.“

V letech 1974 až 1979 uspořádala sekce devětkrát Pražské jazzové dny, kterých se zúčastnily desetitisíce mladých lidí a stovky kapel. Jejich cílem bylo povzbudit amatérské a poloprofesionální soubory, které sice dosahovaly pozoruhodných výsledků, ale měly málo příležitostí představit se před širším publikem a konfrontovat svou práci s nejlepšími profesionály. Díky těmto festivalům objevila Jazzová sekce dosud neznámé jazzové a rockové kapely, které si získaly proslulost a z nichž některé dodnes účinkují.

Sekce se věnovala soustavné práci s amatéry a pomáhala jim svou „Amatérskou scénou“ u Zábranských v Karlíně, jakož i semináři nazvanými dle Komenského: Jazzová škola hrou. Pořádala přednášky o moderní hudbě za účasti zahraničních lektorů a organizovala pro své členy zájezdy na jazzové festivaly a významné koncerty v Polsku, Maďarsku a NDR. Sedm tisíc členů Jazzové sekce mělo k dispozici znamenitě

redigovaný bulletin, jehož dosud vyšlo 28 čísel. V místnostech sekce fungovala pro ně výpůjční služba kazetových nahrávek, promítaly se filmy, sloužila jim studovna, čítárna a video. Pro nejširší veřejnost pořádala sekce každý rok výstavy o hudbě minulé i současné, ale i výstavy fotografií a grafiky.

Vůbec lze říci, že univerzálnost a pojetí umění jako životního slohu je příznačné pro toto tvůrčí centrum, z něhož neustále vycházely nové nápady. Jen pro ilustraci uvádíme, že Jazzová sekce vyzvala na 300 malířů a sochařů k účasti na „minisalonu“. Poslala každému z nich dřevěnou bedýnku a požádala ho, aby ji výtvarně zpracoval. Téměř všichni výzvu přijali a vznikl zcela unikátní soubor, který nemá v dějinách čs. výtvarného umění obdobu. Bylo to také nedovolené podnikání?

Rozsáhlá a především mimořádně záslužná byla publikační činnost sekce. Napočítali jsme dvaadvacet různorodých knížek a patnáct monografií současných českých výtvarných umělců. Úpravou a celým pojetím je jedna knížka přitažlivější než druhá. Čtete jejich názvy: *Rocková poezie*; Bohumil Hrabal: *Obsluhoval jsem anglického krále*; Jaroslav Kladiva: *Poslední z transportu*; Jindřich Chalupický: *O dada, surrealismu a českém umění*; J. Kořán a P. Oslzlý: *Living Theatre*; Raymond Queneau: *Stylistická cvičení*. A jmenujme ještě alespoň *Hudbu přírodních národů*, knížku o Lennonovi s unikátními fotografiemi z Kamy a Jaroslava Seiferta řeč k udělení Nobelovy ceny.

Obzíráme-li celou tuto rozsáhlou a vpravdě průkopnickou činnost, nechce se nám věřit, že je dílem hrstky nadšenců, kteří jí věnovali každou hodinu svého volného času, všechny své schopnosti. V mnoha zemích by jejich nezištnou službu zasvěcenou kultuře a dobru mladých lidí ocenili a poskytli jí plnou podporu. V naší zemi ji chtějí pranýřovat před soudním tribunálem.

Nevíme, co rozhodovalo o likvidaci Jazzové sekce a zatčení jejich funkcionářů.⁵ Zda to, že byli až příliš oblíbeni mezi mladými, nebo to, že se tak rozhodně brali o svá práva, nebo zda to bylo kvůli umění a pojetí života, které je inspirovalo a kterým inspirovali ostatní. V každém případě se však hluboce mýlí každý, kdo se domnívá, že lze život Jazzové sekce ukončit administrativním aktem. Všude, kde se sejdou lidé milující

svobodu a umění, bude její případ na pořadu dne jako varování i výzva. Bude přítomen na mezinárodních setkáních, kde se bude jednat o kulturu, o právu, o míru.

V době, kdy je přímo povinností lidí dobré vůle posilovat důvěru mezi národy a státy, v době nadějí na zmírnění mezinárodního napětí, v době před vídeňskou konferencí, působí policejní zásah proti Jazzové sekci jako políček veřejnému mínění. Lidé jej chápou jako útok proti životu a jeho pestrým potřebám, jako útok proti všemu, co chce být své, jako hrubou necitlivost k umění a kultuře.

A podivují se nad ním tím více, že v sousedních zemích sovětského bloku dochází spíše k opačnému pohybu: z vězení propouštějí politické vězně a tvůrčí lidé se sebevědoměji hlásí o svá práva.

Žádáme představitele politické a státní moci, aby vzážíli svou odpovědnost. Aby dříve, než dopustí soud na výborem Jazzové sekce, užili vlastní soudnosti. Neboť okamžité propuštění zatčených a rozumné řešení právního statutu sekce jednáním je jednoznačně v zájmu Československé republiky.⁶

*Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77*

*Laďislav Lis, místopředseda Mezinárodní federace pro
lidská práva (FIDH)*

*Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, člen
Mezinárodní federace pro lidská práva, Čs. liga pro lidská
práva⁷*

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS S VLASTNORUČNÍMI PODPISY A. ŠABATOVÉ, J. ŠTERNA A L. LIŠE.

- 1 *Jazzová sekce vznikla v roce 1971 jako součást Svazu hudebníků ČSR a jako jediná umožňovala vystupování amatérských a poloprofesionálních hudebních skupin. V dubnu 1983 zaslalo ministerstvo kultury Svazu hudebníků závěry z jednání ministerstva vnitřní z 31. 3. 1983, podle nichž byla provedena reorganizace Jazzové sekce. V červenci 1984 byla Jazzová sekce úředně likvidována. Viz též D255 (30. 8. 1983)*
- 2 *Srv. Sdělení VONS č. 555 in Informace o Chartě 77, roč. 9 (1986), č. 10, s. 12–13.*
- 3 *Konkrétně z údajně nezákonné vydavatelské činnosti, z organizování koncertů a z uplácení tiskařů. Rozsudky viz D376 (10. 3. 1987).*

4 *Viz D327 (6. 3. 1986).*

5 *Právní poradce Jazzové sekce dr. Průša dopisovatelí Hlasu Ameriky řekl, že případ Jazzové sekce má politickou povahu související s účastí K. Srpa a Č. Huňáta na Evropském kulturním fóru v Budapešti, kde předložili delegátům řadu dokladů o tom, jak Československo porušuje své závazky z mezinárodních paktů a připravuje likvidaci Jazzové sekce. Ministerstvo zahraniční USA věcí prostřednictvím svého velvyslanectví v Praze zveřejnilo prohlášení s výzvou, aby čs. úřady splnily závazky z kulturního fóru v Budapešti o svobodě kultury a propustily členy Jazzové sekce.*

6 *Proti perzekuci Jazzové sekce protestovalo 1453 občanů, kteří zaslali petici Generální prokuratuře ČSSR. Protesty proti zákazu Jazzové sekce přicházely z celého světa. Manželky uvězněných funkcionářů Jazzové sekce zaslaly na obranu svých manželů dopis prezidentu republiky. In: Informace o Chartě 77, roč. 9, č. 10 (1986), s. 15.*

7 *Ve složce dokumentu v ÚSD, sb. FMV-CH je uložena obálka s adresou Federálního shromáždění ČSSR, Vinohradská 1, Praha 1. Odesílatel Anna Šabatová, Anglická 8, Praha 2, doporučeně. Vzadu na obálce: Kancelář Federálního shromáždění. Došlo 22. 9. 1986.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 9 (1986), č. 11 (1986), s. 2–3 • *Listy*, roč. 16 (1986), č. 6 (prosinec 1986), s. 53–54 • *Americké listy*, č. 47 (21. listopadu 1986).

KOMENTÁŘE: Mezinárodní solidarita s Jazzovou sekcí. *Informace o Chartě 77*, roč. 9 (1986), č. 11, s. 3 • *Materiály Jazzové sekce. Tamtéž*, č. 12, s. 15–16 • *Vonnegut K.*: Nemohou nechat na pokoji alespoň džezy? 150 000 slov, roč. 6 (1987), č. 16, s. 8.

1986, 18. září, Praha. – Dopis Československému mírovému výboru se stanoviskem Charty 77 k pozvání dvou jejich zástupců na světový mírový kongres v Kodani a k obstrukcím Československého mírového výboru. (Dokument č. 25/86)

[...]

Československý mírový výbor
k rukám předsedy ČSMV akademika B. Švestky

Vážení pánové,
dostali jsme od dánských přátel z organizace Ne atomovým zbráním zprávu, že náš dopis z 25. března 1986 této organizaci² je považován dánským přípravným výborem pro mírový kongres za oficiální přihlášku na kongres.³ Současně nás vyzvali, abychom navštívili čs. přípravný výbor a projednali možnou účast Charty 77 v čs. delegaci.⁴

Dne 5. 9. 1986 dva z nás (Anna Šabatová a Jan Štern) navštívili Československý mírový výbor (ČSMV) a žádali o rozhovor pana Ivana Fialu, k jehož rukám byl 6. srpna zaslán dopis dánského přípravného výboru. Obsahem tohoto dopisu měla být žádost, abyste zvážili možnost zařadit signatáře Charty 77 do oficiální čs. delegace.

Pan Fiala nebyl přítomen v Praze, a tak jsme jednali se Zdeňkem Kutinou. Když jsme stručně přednesli, oč nám jde, řekl nám pan Kutina, že I. Fiala byl v Kodani a zjistil, že nás na kongres nepozval dánský přípravný mírový výbor, ale jeden člověk nebo malá skupinka, kteří bez vědomí ostatních dopis napsali, a že ČSMV považuje proto dopis za neplatný.

„Informaci“ jsme vzali na vědomí, přesto jsme však zdůraznili, že Charta 77 udržuje několik let kontakty se západoevropskými mírovými organizacemi, vede s nimi dialog a vyjadřuje názory části obyvательства. Proto by měla na kongresu co říci.

Řekli jsme také, že by účast zástupců Charty 77 na mírovém kongresu byla jistě považována za gesto otevřenosti a dobré vůle ze strany čs. vlády.

Po naší návštěvě 5. září jsme zjistili, že pozvání dánského přípravného výboru na mírový kongres platí, že to nebylo dílo jednoho člověka, ale

celého výboru, který za dopisem stojí. Podle informací, které máme k dispozici, p. Fiala však na tiskové konferenci v Kodani tvrdil, že chartisté nemohou jet na kongres, protože je to „spolek Reaganovců a reakcionářů“. Svá tvrzení však nebyl schopen blíže vysvětlit ani doložit. Rovněž dánské míroví aktivisté se poté p. Fialy ve Vídni ptali, proč nám jeho zástupce při naší návštěvě neřekl pravdu. Pan Fiala odmítl zodpovědnost za odpovědi p. Kutiny, zato však uvedl nový podivný argument: prý Charta 77 se nemůže účastnit jednání v Kodani, jelikož by nepodepsala závěrečný dokument, který by se neslučovala s jejími názory vyjádřenými v dopise do Milána.⁵

Domníváme se, že smysluplný a tvořivý dialog o čemkoliv lze vést jen tehdy, když se říká pravda. Mají-li se lidé pochopit a jít si vstříc, musí být jejich diskuse otevřená – otevřená pro všechny, kdo o ni mají zájem. Tím více to platí pro dialog o míru, jehož každý účastník rozhoduje sám o tom, jakou váhu bude mít jeho slovo.

Opakujeme, co jsme už řekli osobně: máme skutečný zájem zúčastnit se mírového kongresu a prosíme Vás, abyste nám odpověděli co nejdříve. Kongres začíná za necelý měsíc.

Očekáváme rovněž, že nám vysvětlíte, jak dospěl Váš pracovník k názoru, že právoplatný dopis dánského mírového výboru je dílem jednotlivce. A že nám rovněž objasníte svá tvrzení o Chartě 77 na tiskové konferenci v Kodani, která považujeme za nepravdivá.

Na vědomí: Ne atomovým zbráním (Dánsko),
Dánský přípravný výbor pro mírový kongres

*Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77*

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Vpravo nahoře hranatě razítko: Československý mírový výbor, došlo 9. 9. 1986, č. 371/1474. Ve složce je uložena obálka s adresou Čs. mírový výbor, Bedřich Švestka, Panská 7, 110 00 Praha 1. Odesílatel A. Šabatová, Anglická 8, 120 00 Praha 2.
- 2 Viz D331 (25. 3. 1986).
- 3 Na kongres v Kodani byli za Chartu 77 vybráni jako delegáti Jiří Dienstbier a Martin Palouš. J. Dienstbier

nedostal cestovní pas a M. Paloušovi byl 15. října pas bez udání důvodů odebrán.

- 4 Část západního mírového hnutí, zejména dánská mírová organizace *Ne atomovým zbráním* a někteří členové přípravného výboru Světového mírového kongresu v Kodani se snažili korespondencí, telefonáty i osobním jednáním v Praze dosáhnout účasti Charty 77 na mírovém kongresu a usilovali o to, aby Světová rada míru (organizátorka kongresu) uznala nezávislé iniciativy v zemích východní Evropy. Součástí této aktivity měla být také návštěva Charty 77 u Čs. mírového výboru, na níž měly být navázány osobní kontakty. Výbor však právo Charty 77 na účast v delegaci neuznal a pozvání z Dánska označil za neplatné.
- 5 Viz D333 (25.4.1986). Dokumentaci k pozvání Charty 77 (dopis dánské organizace *Ne atomovým zbráním* Chartě a dopis dánských organizátorů Světového mírového kongresu československému Ministerstvu vnitra) zveřejnily *Informace o Chartě 77*, roč. 9, č. 11 (1986), s. 4–5. Dále viz D348 (2.10.1986) a D349 (7.10.1986).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 9, č. 11 (1986), s. 5–6.

K Prohlášení Charty 77 z 1. 1. 1977 se do dnešního dne připojili tito noví signatáři:

Jaroslav Kolčava, brusič; Igor Novotný, prodavač; Jan Kišš, invalidní důchodce; Vojtěch Píša, technik; ing. Josef Žanta, technik; ing. Milan Kohout, topič; ing. David Schubert, skladník; Lubomír Sapoušek, truhlář; Taťána Tobolová, plavčí mistr; Bohumír Liška, dělník; Otto Foral, dělník; Martin Höger, dělník; Jiří Pavlíček, dělník; Pavel Stříbrný, technik; Josef Florián, dělník; Jaroslav Tuček, dělník; Milan Pavlišťík, dělník; Jaroslav Javorský; Aleš Müller, dělník; Božena Rosolová, úřednice; Vladimír Linhart, řidič; Zdeněk Pika, dělník; Jan Rampich; Miloslav Trégl, zámečnický; Milan Slíž, zedník.

Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 9 (1986), č. 11, s. 3 • *Listy*, roč. 16 (1986), č. 6, s. 6.

1986, 2. říjen, Praha. – **Dopis dánské mírové organizaci „Ne atomovým zbraním“ o zastoupení Charty 77 na světovém mírovém kongresu v Kodani. (Dokument č. 27/86)**

- 3 Navržení delegáti neodcestovali: J. Dienstbier nedostal pas a M. Paloušovi byl pas bez zdůvodnění odebrán. Viz též D346 a D349 (7.10.1986).
4 Viz D349.

Vážení přátelé,
děkujeme Vám za Váš dopis z 18.8.1986¹ a za pozvání pro Jiřího Dienstbiera a Martina Palouše. Dopis jsme dostali teprve 21. září 1986 a mezitím jsme Vám poslali kopii svého dopisu ČSMV z 18.9.1986,² v němž jsme vylíčili, jak jsme jednali s pracovníkem tohoto výboru. Je jisté, že nyní je již málo času a že nám čs. úřady asi cestu neumožní. V této souvislosti Vás chceme upozornit na to, že lidé z ČSMV by svůj eventuální souhlas s naší účastí museli dokázat tím, že by našim zástupcům přímo zařídili veškeré cestovní formality, které jsou poměrně složité (cestovní pas nepostačuje). Myslíme, že celá věc dopadne tak, že za Chartu 77 z Československa nikdo nepřijede.³ Proto vítáme Vaši nabídku, že nás při jednání kongresu do určité míry nahradíte, např. tím, že kongresu zveřejníte naše stanovisko, které Vám současně zasíláme.⁴

Dozvěděli jsme se, že členkou delegace END bude Zdena Tominová, bývalá mluvčí Charty 77. Uvažte, zda by nebylo pěkné, kdybyste právě ji pověřili přednesením našeho příspěvku. Byl by to svého druhu symbolický akt spolupráce dánského a britského mírového hnutí s československou nezávislou občanskou iniciativou. Toto rozhodnutí ovšem necháváme na Vás, protože nejlépe zhodnotíte na místě, co bude nejlepší.

Srdečně Vás zdraví

*Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), Č. 11, S. 6.

- 1 Viz Informace o Chartě 77, roč. 9 (1986), č. 11, s. 4–5. *Dopis informoval Chartu 77 o tom, že v dánském tisku se konala obšírná debata o shodě západních mírových organizací s nezávislými (mírovými) iniciativami východní Evropy a že organizace Ne atomovým zbraním přesvědčila přípravný výbor Světového mírového kongresu v Kodani, aby byli pozváni na kongres zástupci Charty 77 J. Dienstbier a M. Palouš.*
2 Srv. D346 (18.9.1986).

1986, 7. říjen, Praha. – Stanovisko k Světovému mírovému kongresu v Kodani, adresované jeho účastníkům. (Dokument č. 28/86)

Vážení účastníci kongresu,¹

Charta 77 je občanskou iniciativou usilující o uplatňování lidských práv. Za svého desetiletého působení se nejednou vyslovila také k otázkám evropského a světového míru. Zejména od roku 1981 upozorňuje Charta systematicky na úzké sepětí těchto otázek s prosazováním a dodržováním práv člověka. Jsme totiž hluboce přesvědčeni, že skutečný mír může být pouze mírem svobodných národů a lidí.

Toto přesvědčení se kromě jiného opírá o zkušenost dvou světových válek v tomto století. Agrese pokaždé vyšla ze zemí, kde občanská veřejnost ztratila kontrolu nad militaristickými silami vlastního státu. A proč k tomu došlo? V případě poslední války je to vidět s klasickou jasností: aby mohly agresivní síly uskutečnit své úmysly, musely nejdříve rozmetat demokratické kontrolní instituce a zavřít jinak smýšlející občany do vězení a do koncentračních táborů. Poučení touto hořkou zkušeností říkáme: Mír není ohrožen jen tam, kde chystají nové útočné zbraně. Mír je ohrožen všude, kde je umlčen hlas kriticky smýšlejícího občana.

Proto je pošestilé domnívat se, že se lze v mírovém úsilí omezit na vojensko-technické aspekty odzbrojení a problémy lidských práv a svobod ponechat na bedrech organizací typu Amnesty International. Mír je nedělitelný nejen ve smyslu zeměpisném, je nedělitelný i v hlubší dimenzi lidské. Skutečný mír znamená nejen odstranění zvůle a hrozeb ze vztahu mezi státy, ale i ze vztahů mezi státní mocí a člověkem.

Dovolte, abychom vycházejíce z těchto předpokladů řekli několik poznámek ke své účasti na tomto kongresu – a vůbec k otázce účasti nezávislých občanských skupin z naší části rozdělené Evropy.

I když jsme byli na Váš kongres pozváni, nemůžeme se na něm osobně podílet. Čs. úřady neumožnily našim zástupcům odjet do Kodaně a také oficiální Československý mírový výbor (ČSMV) se k naší účasti postavil negativně.²

Nechceme přitom nijak snižovat úlohu oficiálního ČSMV, neboť soudíme, že mír v Evropě je

možno zabezpečit jen za účasti všech společenských sil, k nimž pochopitelně patří vlády, a pokud jde o tzv. východní Evropu, i oficiální mírové výbory, které vyjadřují zájmy mocenských center těchto zemí. Nicméně nepochybně, podle níž by tyto oficiální mírové výbory měly mít monopolní postavení a měly by se jako jediné – jakoby jménem celé společnosti – vyjadřovat k otázkám míru, je nesprávná a nepřijatelná. Nutně ji musí odmítnout každý, kdo vychází z elementárních zásad demokracie, každý, kdo uznává helsinské dohody. A také každý, kdo si přeje být o mírových aktivitách v naší části Evropy objektivně informován.

Nevíme, jakou bilancí předloží Vašemu kongresu oficiální ČSMV. Jistě v ní bude zahrnuto i pořádání mírových akcí. V průběhu let, která uplynula od posledního kongresu Vašeho hnutí (bylo to v červnu 1983 v Praze),³ byla však v Československu takovou největší akcí velehradská pouť, konaná vloni u příležitosti cyrilometodějských oslav. Tato pouť, oficiálně prezentovaná jako mírová slavnost, byla ve skutečnosti mohutným vystoupením československých katolíků usilujících o náboženskou svobodu, která je různými způsoby omezována. Jsme přesvědčeni, že právě tou měrou, jakou tato slavnost byla výrazem odhodlání našich spoluobčanů bránit svou církev, své náboženství a svou víru, byla i skutečným příspěvkem k perspektivě trvalého míru, který může zabezpečit jen společnost respektující občanská práva a demokratické svobody.

Obáváme se rovněž, že delegáti ČSMV Vás nebudou informovat ani o jiných mírových iniciativách, k nimž v Československu dochází. Dovolte nám proto, abychom se krátce zmínili o některých z nich.

Celá práce Charty 77, která za deset let své existence vydala na 340 dokumentů, slouží věci lidských práv a tím i věci míru. K některým konkrétním problémům se pak Charta 77 vyjadřuje přímo. Bylo tomu tak i letos v dokumentu Prostor pro mladou generaci,⁴ v němž se navrhuje zřízení náhradní vojenské služby beze zbraně, resp. pracovní služby pro ty, kterým svědomí nebo víra zapovídají cvičit se v zabíjení lidí. Též se zde navrhuje zkrácení základní vojenské služby v ČSSR z 24 na 18 měsíců.

Některé mírové iniciativy podporuje Charta tím, že vydává texty, které jsou společným

stanoviskem části signatářů Charty 77 a dalších čs. občanů. V poslední době to byla především *Pražská výzva* z března 1985⁵ a dopis do Milána k připravovanému memorandu pro vídeňské setkání účastníků helsinské konference.⁶ Tyto texty nebývají stanoviskem všech signatářů Charty 77, i když se k nim obvykle připojují představitelé různých ideových proudů. Je tomu tak proto, že se ne všichni chartisté cítí povoláni vyjadřovat se k problematice míru a evropských perspektiv. A také proto, že v pluralitním společenství, jakým Charta je, se snáze dosahuje shody při stanovení a hodnocení konkrétních případů porušování lidských práv než v oblasti mezinárodní bezpečnosti a spolupráce, do které se mnohem výrazněji promítají odlišná politická hodnocení. A abychom byli zcela upřímní: mnozí signatáři Charty 77 a její stoupenci v Československu i v exilu jsou nedůvěřiví k mírovému hnutí, které někdy posuzují – ať právem či neprávem – podle těch skupin, které pouze opakují hlediska jedné strany, a co je nejhorší, projevují okázalou lhostejnost k porušování lidských práv, k němuž opravdový stoupenec míru mezi lidmi nesmí mlčet.

Je pochopitelné, že signatáři Charty a zejména její mluvčí, kteří Chartu pravomocně zastupují, musí tyto výhrady respektovat. Na druhé straně však respektují mluvčí a spolu s nimi všichni signatáři Charty tu část základního Prohlášení Charty 77, v níž se státní moci nabízí dialog. Tato nabídka k rozhovorům o všech otázkách, jimiž se Charta zabývá, trvá a je stále přítomna. To platí i pro instituce, jako je v Československu ČSMV, nebo pro podobné instituce mezinárodní, jako je Světová rada míru. Oficiální i polooficiální instituce čs. státu – jakož i sovětského bloku – prokázaly svou skutečnou ochotu k všeobecnému dialogu nejlépe tím, když z něho nebudou nikoho předem vylučovat. A tím méně stoupence nezávislých mírových iniciativ, ať už žijí doma, nebo působí v exilu. Podaří-li se Vašemu hnutí přesvědčit například ČSMV a oficiální čs. instituce, aby dialog přijaly, značně posílíte důvěru v mezinárodní mírové hnutí a mnoho dalších čs. občanů bude ochotno se společných diskusí či přímo akcí účastnit. Pokud jde o nás, o Chartu jako celek, povedeme i nadále dialog se všemi, kteří o něj mají zájem; s francouzským CODENE, s nizozemským IKV, s britským END a CND,

s dánským Ne atomovým zbraním, s americkým Peace Activists East and West, se západoněmeckými zelenými, s Evropskou sítí pro dialog Východ – Západ, s Pax Christi – a samozřejmě i s přáteli z hnutí za mír a lidská práva v NDR, s členy polských skupin Svoboda a mír a KOS, s nezávislými angažovanými občany Maďarska.

Účast některých signatářů Charty 77 na práci Evropské sítě Východ – Západ již přinesla své výsledky. Memorandum, které tato síť připravuje pro vídeňské setkání KSBE, má několik prvků, k nimž dali podnět právě chartisté. Text memoranda výslovně uvádí, jak významná byla pro jeho vznik právě *Pražská výzva*. A také návrh na zřízení levných mezinárodních prázdninových táborů pro mládež, které by usnadnily vzájemné poznání mladých lidí z obou částí Evropy, vychází z našeho dokumentu.

Část nezávislých mírových aktivit v Československu se však děje mimo Chartu 77. Bylo tomu tak u podpisové akce proti instalaci sovětských raket s jadernými hlavicemi na čs. území v roce 1983. Bylo tomu tak ve Frýdku-Místku, kde mladí lidé psali nápisy po zdech – mimo jiné s mírovou tematikou. Byli za to letos odsouzeni k nepodmíněným až dvacetiměsíčním trestům odnětí svobody.⁷ Bylo tomu tak po loňském prosinci, kdy se skupina mladých lidí po spontánní manifestaci v den pátého výročí smrti Johna Lennona pokusila založit organizaci Mladé umění pro mír, získala pro myšlenku stovky zájemců, avšak Státní bezpečnost ustavení organizace zabránila. Mírovým posláním je prodchnutá i celá činnost Jazzy sekce Svazu hudebníků, která má oficiální styky s britskými mírovými organizacemi END a CND. Jak známo, sedm členů této sekce, prakticky celý její výbor, je t. č. ve vazbě a hrozí jim tresty v trvání od tří do deseti let.⁸

Byli bychom rádi, kdybyste se zajímali o tyto spontánní, vpravdě lidové projevy, jež jsou výrazem autentického úsilí o mír. Zájem, který jim věnujete, publicita, jež jim bude poskytnuta – to vše přispěje i k ochraně protagonistů těchto akcí a posílí nezávislé mírové úsilí v Československu.

Nemůžeme si odpustit ještě jedno konstatování. Dne 15. 6. 1983 jsme se obrátili na tehdejší světový kongres – pražské shromáždění Za mír a život, proti jaderné válce.⁹ Požádali jsme

v tomto textu, aby shromáždění „přijalo do své rezoluce i výzvu všem vládám, aby svá jednání objektivně zpřístupnilo všem lidem, to znamená, aby všechny strany zásadně, nezkresleně a v celém rozsahu informovaly obyvatele svých zemí nejen o svých vlastních návrzích, ale i o návrzích druhých stran; aby je seznamovaly nejen se svou vlastní argumentací a vlastními statistickými podklady, ale – v autentické a necenzurované podobě – i s argumentací a statistickými podklady svých partnerů. Stěží si lze představit,“ psali jsme v červnu 1983, „skromnější ústupek vlád veřejnosti – a přitom by to byl možná čin významnější než leccos jiného: otevřel by postup všech vlád... plně kontrole veřejnosti.“

Tento požadavek se do závěrečné rezoluce shromáždění neprosadil. A za více než tři roky se v informování o návrzích a postojích „druhé strany“ neprojevil v čs. sdělovacích prostředcích žádný pokrok.

Doufáme, že věnujete našemu návrhu z roku 1983 více pozornosti, než jak to učinil pražský kongres. Jak vidíte, náš návrh je stále aktuální. Čas opět pokročil a snad naše podněty najdou tentokrát bedlivější posluchače.

Na tiskové konferenci v Kodani charakterizoval předseda čs. vlády Lubomír Štrougal zahraničněpolitické názory Charty 77 jako extrémní.¹⁰ Posuďte sami, zda je tomu tak.

Přejeme Vašemu jednání úspěch.¹¹

*Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), Č. 11, S. 7–8.

1 Světový mírový kongres v Kodani, uspořádaný pod záštitou promoskevské Světové rady míru, se konal 16.–20. října 1986. Zúčastnilo se jej 2500 delegátů ze 136 zemí světa. Oficiální československá delegace v čele s T. Trávníčkem měla přes 40 osob. Kongres sice stranil jednostranně sovětské politice, přesto se na něm odehrály bouřlivé protesty nesouhlasu, zejména s válkou v Afghánistánu. Podle sdělovacích prostředků dokonce dva muži rozvinuli na pódiu transparent: Toto je konference KGB. Chartu 77 zastupovala její bývalá mluvčí Z. Tominová žijící v Anglii, zařazená do delegace END (European Nuclear Desarmament), a Jaroslav Suk s delegací Socialistické lidové strany Švédska.

2 Viz D348 (2.10.1986).

3 Kongres nazvaný „Světové shromáždění za mír a život, proti jaderné válce“. Viz D247 (15. 6. 1983).

4 Viz D327 (6. 3. 1986).

5 Viz D297 (11. 3. 1985).

6 Viz D333 (25. 4. 1986).

7 Viz D343 (22. 8. 1986).

8 Viz D345 (18. 9. 1986).

9 Viz D247 (15. 6. 1983).

10 Na závěr své tří denní oficiální návštěvy Dánska předseda vlády ČSSR L. Štrougal na tiskové konferenci 17. 9. 1986 prohlásil o Chartě 77: „Československá opoziční skupina je zakázána a je proto nepravděpodobné, že bude moci poslat své zástupce na mezinárodní mírovou konferenci... [Charta je] zakázaná (nedovolena) organizace, zastávající extrémní zahraničněpolitické názory, které nejsou v zemi přípustné, čítá asi 700 členů, a proto nemůže být považována za reprezentativní pro ‚čs. masy‘... Osobně si proto dovedu těžko představit, že by se v Kodani objevili zástupci této skupiny. Je-li proti nim vedeno vyšetřování, i když jsou na svobodě, tak nemohou vycestovat.“ (Z dánského tisku. In: Informace o Chartě 77, roč. 9 (1986), č. 11, s. 6.

11 V ÚSD, sb. FMV-Ch (dokument převzatý z Informací o Chartě 77) je u textu připnut žlutý lístek s poznámkou pracovníka ministerstva vnitra: „Autorem P. Uhl a J. Štern, korekce – připomínky: Jaroslav Šabata.“

1986, 16. říjen,¹ Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR o používání střelných zbraní v prostoru státních hranic čs. ozbrojenými pohraničníky a o potřebě změnit ustanovení zákona o SNB. (Dokument č. 29/86)

K použití střelné zbraně v prostoru státních hranic

Dne 18. září 1986 byl na území NSR² poblíž čs. státní hranice zastřelen 59letý Johann Dick. Tělo umírajícího přenesli čs. pohraničníci na čs. území ve snaze – jak to formulovala zpráva ČTK – poskytnout zraněnému pomoc. Při převozu do nemocnice, praví se v téže zprávě, Johann Dick svému zranění podlehl. Některé okolnosti tohoto případu zůstávají pro veřejnost dosud nevyjasněné: podle čs. oficiální verze byl Dick zastřelen nešťastnou náhodou, když pohraniční stráž pronásledovala dva mladé Poláky, z nichž jednomu se podařilo uprchnout, kdežto druhého zadrželi. Stanoviska úředních míst NSR však tuto verzi zpochybňuje – prý se oba incidenty udály daleko od sebe.

K podobným událostem došlo bohužel na hranicích Československa s NSR a Rakouskem vícekrát. Veřejnost je informována jen tehdy, když je při tom nějakým zjevným způsobem porušeno výsostné území sousedního státu a Rakušané nebo západní Němci protestují. Tak tomu bylo například v případě Františka Faktora, kterého čs. pohraničníci pronásledovali až na rakouské území, kde Faktor, postřelen, bez pomoci vykrvácel.

Nám však nejde jen o případy, které vzbudí pozornost proto, že se z nich stane ostudný mezinárodní incident. Jako občanská iniciativa usilující o dodržování práv člověka nemůžeme mlčet k praxi, kdy se střílí po lidech jen proto, že utíkají. V případě Johanna Dicka se čs. vláda omluvila. Životy našich občanů, jakož i občanů NDR nebo Polska, kteří se pokoušejí uprchnout přes hranici, jsou stejně cenné jako životy občanů sousedních států. Kdyby příslušníci pohraniční stráže zastřelili například ještě na našem území jednoho z těch dvou mladých Poláků, komu by se čs. úřady omluvily?

Upozorňujeme proto zákonodárny sbor ČSSR, že chyba je už v ustanovení zákona, který toto prakticky nekontrolovatelné střelení po lidech

v hraničním pásmu umožňuje. V zákoně o SNB č. 40/74 Sb. se totiž v § 34 „o použití zbraně“ v odstavci prvním, písmeno g) praví: Příslušník Sboru národní bezpečnosti je oprávněn použít zbraně... „proti osobě, která v bezprostředním prostoru státních hranic po opětovné výzvě nezastaví, snaží se uniknout a nemůže být jiným způsobem zadržena“. Toto oprávnění se vztahuje ve smyslu § 51 téhož zákona i na Pohraniční stráž.

Zamyslete se, prosím, nad tímto ustanovením a porovnejte ho s mezinárodními zvyklostmi. Všude, kde není na hranicích poloválečný stav, smí policista nebo celník použít střelné zbraně jen tehdy, když je sám ohrožován. Kdežto čs. strážce hranic je povinen střílet po každém, kdo se před ním dá do běhu – třeba jen proto, že propadl panice. Jak může při takové střelbě samopalem dodržovat ustanovení „dbát nutně opatrnosti, aby nebyl ohrožen život jiných osob, a co nejvíce šetřit život osoby, proti níž služební zárok směřuje“?

Ustanovení § 34, odst. 1, písmeno g) zákona o SNB je však nejen v rozporu s prostým požadavkem lidskosti a evropskými zvyklostmi, ale i s ustanoveními Mezinárodního paktu o občanských a lidských právech, zejména článku 6, odstavec 1 o právu na život, a článku 12, odst. 2 o právu každého opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní.

Proti komu jsou samopaly pohraničníků v posledních letech nejčastěji použity? Proti špiónům? Profesionální zpravodajci jezdí dnes přes hranice s řádnými pasy a nepotřebují se plížit houštinami jako ve filmech pro pamětníky. Oběťmi těchto incidentů jsou v naprosté většině lidé, kteří si přejí buď opustit republiku, nebo jen „podívat se do světa“ a je jim v tom dosavadními předpisy a praxí bráněno.

Proto nestačí jen novelizovat zákon č. 40/74 o SNB a zrušit ustanovení § 34 odst. 1, písmeno g) o použití zbraně v hraničním pásmu. Zásadní změna musí nastat i v celkovém uplatňování článku 12 již zmíněného mezinárodního paktu, jenž stanoví právo každého občana opustit zemi, v níž žije, a zase se do ní vrátit. Charta 77 v minulých letech i letos nejednou konkrétně upozornila na nezbytnost uvést čs. zákony, předpisy a praxi do souladu s tímto požadavkem. Proč nejsou obdobné krvavé incidenty například na

1986, 25. říjen, Praha. – Dopis Výboru Erasmovy ceny v Amsterdamu k udělení ceny Erasma Rotterdamského Václavu Havlovi. (Dokument č. 29/86)

hranici rakousko-maďarské? Jednoduše proto, že maďarské zákonodárství a praxe lépe respektují přirozenou touhu lidí cestovat, případně zkoušet své štěstí jinde. Změní-li se čs. zákonodárství a předpisy o cestování v žádoucím směru – k čemuž nás ostatně zavazuje nejen citovaný pakt, ale i podpis pod helsinskou úmluvou – prudce se sníží počet pokusů o ilegální přechod hranic. Lidé budou cestovat a opět se vracet.

Navrhuje proto, aby Federální shromáždění ČSSR urychleně novelizovalo zákon č. 40/74. Novelizace by měla změnit ustanovení podle § 34, odstavce 1, písmene g) v duchu lidskosti a evropských zvyklostí – případně toto ustanovení zcela vypustit.

Zároveň by se měly změnit výcvik i výchova příslušníků pohraniční stráže tak, aby pohraničníci nadále neohrožovali životy lidí a respektovali výsostné území sousedů. Možná by tato změna přispěla i ke snížení počtu dezercí příslušníků P[ohraniční]S[tráže].

Konečně znovu při této příležitosti připomínáme potřebu novelizovat zákony a předpisy o cestování do ciziny v duchu mezinárodních paktů a helsinské úmluvy.

Třiačtyřicet let po válce by už měly být naše hranice na všech světových stranách hranicemi dobrého sousedství a spolupráce. Jsme přesvědčeni, že přijetí našich návrhů by se setkalo nejen se spontánním souhlasem čs. veřejnosti, ale i s dobrou odezvou v celé Evropě.

Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 V anotovaném seznamu dokumentů in Charta 77. 1977–1989, se uvádí datum 17. října.
- 2 Čs. pohraničníci pronikli 200 m na bavorskou půdu a smrtící střely vystřelili již na západoněmeckém území.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 9 (1986), č. 12, s. 5–6 • *Hranice míru?* In: *Listy*, roč. 16 (1986), č. 6, s. 8 • *Americké listy*, č. 44 (31. října 1986).

S radostí jsme přijali zprávu, že cena Erasma Rotterdamského, kterou Váš Výbor každoročně uděluje za příspěvek k uchování evropské kultury, získal pro rok 1986 dramatik Václav Havel, ¹ jedna z nejvýraznějších osobností Charty 77, volného společenství československých občanů usilujících o dodržování lidských práv. Chápeme toto Vaše rozhodnutí nejen jako uznání individuálního přínosu Václava Havla evropské kultuře – zejména pokud jde o jeho činnost na poli dramatického umění –, ale zároveň jako ocenění toho, co nového evropské kultuře přináší Charta 77, s níž je působení Václava Havla nerozlučně spjata. Co vlastně je to, čím Charta 77 může evropskou kulturu obohatit? Jaký duch a jaké ideály jsou jí blízké? Dovolte nám, abychom nyní, kdy bude Václavu Havlovi, bohužel v jeho nepřítomnosti, Erasmova cena slavnostně předávána, učinili právě tyto otázky východiskem máleho zamyšlení.

Mnoho soudobých myslitelů se shoduje na tom, že evropská kultura jako taková – nejen tedy některé z jejích národních odnoží – prochází určitou krizí. Vývoj československé společnosti v letech sedmdesátých se jeví jako zvláště vhodný příklad, na kterém lze tuto krizi názorně demonstrovat. Z dobře známých důvodů byly v naší zemi v té době postupně rozmetány prakticky všechny elementární společenské struktury, které počaly vznikat v šedesátých letech a o něž se opíraly naděje našich národů na oživení a nový rozkvět svébytné české a slovenské, ale zároveň evropské kultury. V rámci úsilí vládnoucí garnitury stabilizovat otřesenou strukturu moci byly potlačeny a prohlášeny za nepřijatelné i ty nejnepatrnější pokusy o svobodné jednání a rozhodování ve věcech veřejných, čímž prakticky byl zcela ochromen a umrtven i kulturní život. Snaha úřadů rozvíjet kulturu shora, začlenit ji do systému mocenské manipulace, zbavit ji pokud možno veškeré svobodné iniciativy a spontaneity se zvrátila v pouhou její destrukci. A jestliže dokonce v této situaci vznikala u nás tu a tam hodnotná umělecká díla, jestliže přes veškeré snahy moci opanovat

kulturní scénu se jí to nikdy úplně nepodařilo, padá tato skutečnost na vrub nikoli osvíceného úmyslu někoho z mocných, nýbrž jakési elementární schopnosti společenského útvaru hájit svoji integritu a svého ducha i v podmínkách krajně nepříznivých. Sedmdesátá léta v Československu přinesla tuto zkušenost: lidský život v poměrném materiálním dostatku, avšak vykoupeném bídou kulturní, se velice brzy stává těžko snesitelným a jakoby sám od sebe, svou vlastní vitalitou, z důvodů čistě sebezáchovných počíná si hledat cestu z toho, co pociťuje jako své ohrožení.

V roce 1977 vznikla Charta 77. Jako svůj základní cíl stanovila Charta 77 obranu lidských práv a ochranu jednotlivce proti nezákonným mocenským zásahům do jeho života. Tato událost znamenala i nový impuls v oblasti kulturní. Což nepatří k základním lidským právům možnost žít v prostředí svobodně se rozvíjející kultury? Nepředstavuje právo na účast v kulturním dění jeden z nejdůležitějších předpokladů, aby se lidská bytost mohla plně a autenticky rozvíjet a realizovat? Charta 77 vychází z hlubokého přesvědčení o základním významu úcty k lidským právům pro život jednotlivce a společnosti, proto usiluje o naplňování těchto práv a vyzývá k tomu i všechny ostatní. Součástí snah Charty 77 je otevírat a spoluvytvářet veřejný prostor pro kulturní život, pro svobodnou výměnu názorů, zkušeností a informací, pro svobodné myšlení, svobodnou uměleckou tvorbu a hájit jej všemi dostupnými legálními prostředky před pokusy jej omezovat nebo dokonce likvidovat. Do tohoto prostoru pak jsou zváni všichni, kdo spolu s Chartou 77 sdílejí pocit spoludopovědnosti za stav a budoucnost lidského společenství, jehož jsou členy, za stav jeho ducha, za jeho kulturu.

V situaci, kdy oficiální instituce nejsou ochotny ani schopny poskytovat rozvoji kultury potřebný svobodný prostor, je na jednotlivých členech společnosti, aby na tento neblahý stav nejen upozorňovali, ale aby sami přispívali k jeho překonání, aby při nedostatku možností oficiálních využívali možností nezávislých. V posledních letech jsme svědky, jak se toto povědomí mezi lidmi šíří a vnáší do kulturního života naší země nový prvek: ač v komorním měřítku, obnovila se možnost neoktrojované kulturní komunikace mezi občany a vytvořila nová, na státním

aparátu nezávislá kulturní obec; vycházejí různé nezávislé časopisy, existují celé nezávislé literární edice, publikující díla domácí i zahraniční, ať už beletristická, vědecká či filozofická; duchovní život a část umělecké tvorby se přestěhovaly do prostorů nekontrolovaných centrální mocí. Zejména však, a to se nám zdá nejdůležitější, se díky tomu všemu do jisté míry změnila duchovní atmosféra

Spolu s obrozujícím se občanským vědomím vzniká – byť v prostoru jakkoli omezeném – nové kulturní klima, příznivé pro dosud slabé, a tudíž mnohdy velice nenápadné výhonky nezávislé a nezmanipulované tvorby. Ukazuje se, a dnes již téměř desetiletá existence Charty 77 to potvrzuje především, že zdánlivě nepřekonatelné bariéry totalitně uspořádané společnosti lze překonávat, budou-li její členové – ochotní znovu se stát v plném slova smyslu občany – sami pečovat o její kulturu. Jedině tam, kde nedominují anonymní, odosobněné aparáty, ale hlásí se o slovo odpovědní jednotlivci, kde nevládné uniformní šedá a byrokratická pedanterie, nýbrž svébytnost a rozmanitost, která k „tržišti“ lidského společenství neodmyslitelně patří, je totiž vůbec naděje na překonání historického patu druhé poloviny dvacátého století, a tím i na budoucnost.

V Chartě 77 se sešli lidé nejrůznějších přesvědčení, mnohdy velice odlišných, ba až protichůdných. V čem tedy může spočívat jejich jednota, co jim může být společné? Filozof Jan Patočka, spolu s Václavem Havlem jeden z prvních tří mluvčích Charty 77, spatřoval základ této jednoty v tom, co nazýval solidaritou otrěsených. Právě v takto pochopené jednotě, v důvěře a respektu, které k sobě navzájem chovají ti, kdo pochopili a na vlastní kůži prožívají soudobé nebezpečí – ohrožení samotného smyslu lidské existence a elementárních struktur, v nichž se lidský život může odehrávat a rozvíjet –, nalézal Patočka naději, že krize evropského lidství bude překonána. Solidarita otrěsených je totiž něco víc než pouhá jednota názorů, názorová koalice či dočasný smír odlišných stanovisek. Ona sama, jsouc respektem k odlišnosti druhého jakožto druhého, k jeho jedinečnosti, k nezadatelnosti jeho lidských práv, stavíc jednotu teprve na této pluralitě, je právě oním zapomenutým kamenem, na

kterém stojí dům evropské kultury, příspěvkem, který Evropa může dát kultuře světové.

Jestliže nyní odevzdáváte Vaši cenu Václavu Havlovi, pak zároveň posilujete naději, kterou pro Evropu a vlastně celý svět představuje solidarita otřesených. Oceňujete totiž člověka, který tento evropský odkaz pochopil a který jej svým životem i dílem naplňuje způsobem vskutku důstojným.

Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

- 1 Cenu Erasma Rotterdamského založil v roce 1958 princ Bernhard, manžel královny Beatrix, k 400. výročí Erasmovy smrti. Je udělována za mimořádně závažné přispěvky k evropské kultuře, společnosti nebo společenským vědám. Cenu mj. obdrželi K. Jaspers, R. Aron, R. von Weiszäcker, M. Chagall, O. Kokoschka, Ch. Chaplin, H. Moore. V. Havel cenu obdržel jako první osobnost z Východu. Slavnostní projev přednesl princ Bernhard (in 150 000 slov, roč. 6 (1987), č. 16, s. 1–2). Havlovu děkovnou řeč přednesl za nepřítomného laureáta F. Janouch (publikována in Listy, roč. 16 (1986), č. 6, s. 16–18). Slavnost se konala 13. listopadu 1986 v chrámu sv. Vavřínce v Rotterdamu za přítomnosti královské rodiny, nizozemské vlády a diplomatického sboru – za nepřítomnosti velvyslance ČSSR v Nizozemí. V. Havlovi osobně předali cenu členové Erasmova výboru (von Berethem a Wagener) 7. února 1987 na slavnostní večeři, kterou uspořádal ve své rezidenci nizozemský velvyslanec v Praze.

PLNÉ ZNĚNÍ: Informace o Chartě 77, roč. 9 (1986), č. 12, s. 3–5. Nový domov, roč. 37 (1986), č. 24.

KOMENTÁŘ: Tosek, V.: Erasmova cena. In: Listy, roč. 16 (1986), č. 6, s. 15.

1986, 30. říjen, Praha. – Dopis delegátům následně schůzky KBSE ve Vídni k zahájení konference. (Dokument č. 31/86)

Vážení delegáti, dámy a pánové, leccos nasvědčuje tomu, že takzvaný helsinský proces, který počal přípravou helsinské konference v první půli sedmdesátých let a který v tuto chvíli vrcholí Vaším nadcházejícím jednáním ve Vídni,¹ má v očích mnoha Evropanů poněkud kontroverzní povahu. Je tomu tak díky dvojímu způsobu jeho možné interpretace. Na jedné straně může vyvolávat podezření, že jeho hlavním cílem je upevnit existující nedobrý status v Evropě, stvrdit její rozdělenost a nalézt jen jakási pro všechny vlády praktická a pohodlná pravidla vzájemné koexistence. Jsou dokonce skeptici, kteří ho považují téměř za jakési spiknutí vlád proti evropským národům. Na druhé straně je helsinský proces pro mnoho lidí zdrojem velké a životodárné naděje: cítí v něm první krok k důsaznějším změnám k lepšímu a začátek dlouhodobého vývoje směřujícího k ideálu Evropy opravdu demokratické a mírové, Evropy jako přátelského společenství svobodných a nezávislých národů.

Charta 77, podobně jako mnoho jiných hnutí na obranu lidských práv, vznikla v příznivé atmosféře, kterou Helsinky vytvořily, a přímo se vymezila jako pokus o prosazování principů, které se zúčastněné státy v Helsinkách zavázaly dodržovat. Helsinky měly tedy pro Chartu 77 význam téměř konstitutivní povahy a její desetiletá práce je provázána trvalým důrazem na nadějeplnou stránku helsinského procesu a důvěrou v jeho dobré možnosti. Od počátku jsme se domnívali a dodnes si myslíme, že Závěrečný akt z Helsinek je třeba vzít vážně a trpělivě usilovat o to, aby byl ve všech zemích skutečně uveden v život. Podaří-li se to, bude další cesta nepamětně snazší.

Cokoliv se Vašemu jednání podaří udělat k posílení oné naděje – plně dimenze helsinského procesu, bude pro nás – a zdaleka ne jenom pro nás – velkým povzbuzením a velkou pomocí. Věříme, že kladný potenciál, který tu dríme, bude stále zřetelněji uvolňován a že bude stále méně důvodů ke skepsi. Věříme, že uděláte vše pro to, aby šlo o skutečný dialog národů a nikoli jen o nějaké smlouvání mezi vládami, poplatné

tradičnímu blokovému myšlení, zajímavějšímu se víc o sféry vlivu a neměnnost mocenských vztahů a strukturu než o skutečné touhy lidí a národů.

Přejeme Vašemu jednání úspěch!

Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), Č. 12,
s. 5–6.

1 V pořadí třetí následná schůzka účastnických států KBSE byla zahájena 4. listopadu 1986 ve vídeňském Hofburgu (první se konala v Bělehradě roku 1978, druhá v Madridu v letech 1980–1983). Srv. D37 (10.1.1978), D46 (12.3.1978), D150 (28.6.1980), D160 (10.11.1980), D167 (17.2.1981), D169 (22.2.1981), D196 (10.3.1982), D215 (22.10.1982), D262 (14.11.1983), D267 (30.12.1983), D311 (23.7.1985).

Jednání vídeňské schůzky předcházely tři tiskové konference, na nichž byly předloženy četné podněty k řešení bezpečnosti a spolupráce v Evropě. Nejvýznamnější a nejobsaňhlejší byla tzv. Milánská výzva s názvem *Uvěst Helsinské dohody v život, k jejímuž vypracování významně přispěla Charta 77*. Srv. D333 (25.4.1986) a poznámky k němu, též D297 (11.3.1985).

Videňské schůzce byly adresovány také dva dokumenty z okruhu čs. exilu: *Společně Československo-polské memorandum, které vypracovala Rada svobodného Československa v New Yorku spolu s polskou exilovou vládou, a Petice 18 spolků a sdružení Čechů a Slováků v exilu žádající odvolání sovětských vojsk z Československa, ustavení Charty jako nevládní organizace pro monitorování plnění závazků Závěrečného aktu z Helsinek aj.* (Rada svobodného Československa a československé organizace na vídeňském zasedání KBSE v Evropě. In: Rada svobodného Československa, Toronto 1990, s. 142–145.)

PLNĚ ZNĚNÍ: In: *Americké listy*, roč. 46, 14.11.1986 • *Nový domov*, roč. 37 (1986), č. 24.

KOMENTÁŘE: *Listy*, roč. 16 (1986), č. 6, s. 18–19 • Rozhlasové relace ve vysílání RFE, Hlasu Ameriky, BBC v ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 57–62/86-8 • RO 64/86-8, RO 66–86–8.

1986, 17. listopad, Praha. – **Analýza Gaudeamus igitur o stavu československého vysokého školství, určená k diskusi. (Dokument č. 32/86)**

V prostředí Charty 77 probíhá diskuse o stavu československého vysokého školství. Ve snaze učinit tuto diskusi obecnou záležitostí vydáváme text, který se zabývá posláním univerzity jako samostatného a samosprávného střediska vzdělanosti a myšlení.

Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77

Na vědomí: ministři školství ČSR, ministři školství SSR, rektorům československých univerzit

Gaudeamus igitur

Úvod

Rozvoj kultury a vzdělanosti a tudíž i schopnost společnosti řešit ožehavé problémy, které každá doba přináší, závisí do značné míry na školských institucích. Důležité místo náleží zde vysokým školám a v první řadě univerzitám. Jejich tradiční poslání bylo dvojí: jednak skýtat a ochraňovat prostor svobodného rozvoje kulturních a duchovních hodnot, které vtiskují určitému lidskému společenství jeho jedinečnou, nezaměnitelnou tvář; jednak vychovávat budoucí generace vzdělaných lidí a poskytovat těmto lidem potřebnou kvalifikaci, aby byli schopni se přijatého kulturního dědictví sami ujmout, přidat k němu to nové, co jejich doba přinese, a posléze je zase předat těm, kteří přijdou po nich. Každá doba pochopitelně chápala toto dědictví – ať už co do jeho obsahu či do způsobu, jak je opatrovat – po svém. Pojetí vzdělanosti se v toku historie proměňovalo: od pojetí středověkého, postaveného na teologii, přes renesanci a osvícenství až do současnosti, kdy se jeho normou i převažujícím obsahem stává matematicky založená věda. Přes tyto dějinné proměny však přetrvával respekt ke vzdělanosti jako takové. Uchovávalo se povědomí o tom, že nemá-li společnost duchovně chátrat a upadat, je zapotřebí poskytovat a zaručovat nositelům vzdělanosti takové podmínky, aby byli s to zhostit se svého úkolu co nejlépe – ku

prospěchu nikoli především svému, ale všech, celého lidského společenství.

V minulosti patřily univerzity i v našich zemích k důležitým střediskům rozvoje kultury, vědy i společenského života v nejširším slova smyslu. Jakou roli však u nás hrají dnes? Domníváme se, že dnešní stav našeho vysokého školství vůbec a univerzit zvláště není dobrý. Mají-li tato zařízení plnit svoje původní a pro společnost životně důležité poslání, je nezbytné, aby se podmínky, za kterých existují, i styl jejich činnosti radikálně proměnily.

Stručně ohlédnutí po „ideji“ univerzity a jejich dějinách

Univerzity, zaujímající tradičně v systému evropského školství centrální postavení, vznikaly ve středověku jako uskutečnění určité specificky evropské „ideje“, jako výraz evropského postoje vůči vzdělání a kultuře. Přestože duchovní dimenze, které vedly k jejich vzniku, zůstaly nainakryto (podobně jako u gotických katedrál), dá se z existence a dějin univerzity leccos o jejich „původní ideji“ vyčíst a určitým způsobem ji rekonstruovat.

Univerzity se ustavují rozhodnutím panovníků a papežů jako *autonomní, samostatné a samosprávné* korporace, jako nezávislá společenství učitelů a žáků „pro studium věd“. Aby mohly existovat, jsou vybaveny privilegii, která jim zajišťují sociální, právní a duchovní autonomii a chrání je proti lokální moci feudální, městské i duchovní. Samy si volí své rektory a děkany, mají práva zkušební a promoční, svou vlastní jurisdikci. Např. na Karlově univerzitě v Praze byl v počátečním období její existence rektor volen na dobu jednoho roku, či dokonce pouze šesti měsíců (volby byly vždy na svátek sv. Jiří a sv. Havla) na shromáždění všech členů univerzitní korporace a mohl se jím stát kdokoli, každý doktor, mistr či student. Od rektora se očekávalo, že bude, jak to vyjádřil Stanislav ze Znojma při uvedení M. Křišťana z Prachatic na toto místo v roce 1412, „spravedlivý v soudu, přesný ve výkonu povinností a v míře shovívavý a snášenlivý“ (*ius-tus in iudicando, strennus in exegundo et pius in tollerando*). Jedině za takového vedení totiž mohla univerzita uchovat svůj nezávislý statut a věnovat se svému poslání. Důležité je, že ve

svém původním rozvrhu univerzita není ani církevní, ani státní institucí. Je sice svou existencí podmíněna církví a mocí panovníkovou, u nichž také hledá ochranu a podporu, ale svou vlastní povahou udržuje v sobě úsilí po nezávislosti.

K „původní ideji“ univerzity náleží i to, že prvotním motivem její existence není potřeba všeobecné nebo zvláštní výchovy (k nějakému povolání), není tu ani pro státní nebo církevní potřeby, ale v její podstatě je touha vědět a poznávat, vedou ji učené vědecké zájmy. Žít bez vědy je totiž pro člověka, jak to vyjádřil Sieger z Brabantu, smrt a bídný hrob. A právě univerzita se stala místem, kde se měla láska k vědě, čirá potřeba vzdělanosti naplňovat.

Dějiny univerzit, třeba té pražské, pochopitelně nejsou jen idylickým příběhem postupného naplňování této lásky pod ochranou vládců duchovních i světských, ale jsou především dějinami jejich vzmachů, ústupů ze slávy, rozkvětů a rozkladů, kdy původní idea ustupuje a upadá v zapomnění. Promítají se sem pochopitelně dějiny politické a sociální, odrážejí se zde změny duchovního klimatu, kulturní proměny, prostě vše, co každá doba přináší, co staví univerzitu vždy znovu do specifické „dobové“ situace. Nicméně zde zůstává určitý nadčasový prvek, cosi jako jádro vlastního dějinného pohybu univerzit: vztah k „původní ideji“ univerzity, dějinně proměnlivá schopnost člověka tuto ideu vnímat a uskutečňovat. Tam, kde se idea vzdaluje z lidského povědomí až k hranicím zapomnění, nastává *krize* univerzity. Taková situace však není pouze úpadkem univerzitního života, ale zároveň se v ní spoluklade otázka po této ideji; ve chvíli úpadku se totiž ukazuje stále nutnější daný stav posoudit, upadajícího ducha univerzity znovu uchopit a univerzitu jakožto časnou instituci obnovit a zreformovat. Každá krize univerzity vždy znovu oživuje myšlenku její *reformy*.

Univerzitní reforma se stává aktuální např. na počátku 19. století, tehdejší absolutistická státní moc již dávno zapomněla, proč vlastně byly kdysi světskými panovníky univerzity zakládány, a byla náchylná považovat je za pouhý nástroj ve svých rukou, za instituce, které tu jsou pouze od toho, aby dělaly, co od nich stát vyžaduje. Rakouský císař František I. řekl v roce 1821 lublaňským profesorům: „Nepotřebujeme učence,

nýbrž hodné občany. Vzdělávejte takto mládež. Kdo bere plat ode mne, musí učit, čemu nakužují. Kdo to nedovede nebo mi přijde s novými ideami, může jít nebo ho dám odstranit.“ Proti takovéto „interpretaci“ univerzitní ideje ovšem povstává a rychle sílí intelektuální opozice, neboť univerzita takto pochopená velice rychle chátrá. Mezi myslitelé, kteří se problémem univerzitní reformy tehdy zabývali, náleží významné místo Wilhelmu von Humboldtovi, z jehož pera pochází „organizační plán“ jak vybudovat univerzitu nového typu. Stávající praxi kritizuje Humboldt zejména v těchto bodech.

Univerzity se postupně proměnily v jednostranné, odborně zaměřené školy, v pouhé přípravy k povolání – především ve státním aparátu. Cílem univerzitního studia se stalo osvojit si mnohé vědomosti z neteoretických oblastí života, nejrůznější partikulární, účelově pochopené poznatky a složit příslušné penzum zkoušek. Věcná examina přivádějí posluchače k zoufalství, vyvolávají nepřekonatelný odpor k vyučování, vzbuzují nechuť k vědomostem, které jsou do hlav nalévány, dusí žádostivost po vědění.

„Vysoké“ učení, kde vědecké pravdy se studentům předkládají jako hotové, vyřešené a definitivně platné, ovšem není nic jiného než pokračování školy nižší. Univerzita se tak vzdaluje svému původnímu poslání: být místem, kde se otevírají nové pohledy na skutečnost, kde se pěstuje účinnost jako schopnost vidět nově a nově a transformovat toto vidění ve vědění člověka o sobě a o svém světě; přivádět k takovému vzdělání, které je obecné a univerzální; pěstovat takové vědecké poznání, které směřuje k „celku“ vědění a pravdy, které má stále na očích celkový smysl světa a člověka jako svůj cíl.

Základním vodítkem Humboldtem navržené univerzitní reformy, svorníkem, který má vázat celé univerzitní studium v jednotu a dodávat mu obecnosti a univerzálnost, se stává *filozofie*. Právě filozofie je podle jeho přesvědčení oním pojítkem mezi teoretickým věděním jednotlivých věd a mravně zakotveným lidským jednáním, mezi jednotlivostmi a celkem lidského života, mezi člověkem a světem vůbec. Ona podněcuje v člověku nový životní pocit a nový názor na svět, totiž vědomí *otevřenosti* světa, člověka i budoucnosti. Včlenění této základní myšlenky do

institucionalizované ideje univerzity vyjadřuje Humboldtův „organizační plán“ slovy: „Je dále zvláštností vyšších vědeckých ústavů (tj. univerzit), že pojednávají vědu jako ještě ne zcela vyřešený problém a tím stále setrvávají při bádání, zatímco škola se věnuje a učí jen hotovým a skončeným poznatkům.“ Odtud také velký důraz, který Humboldt klade na *svobodu* univerzity a její *nezávislost* na měšťanské společnosti zaměstnávající se především „technickými“ problémy své existence, zejména ekonomii, myslící především v termínech společenské nabídky a poptávky.

Není zde dost dobře možné sledovat složitý vývoj ideje univerzity a jejích praktických uskutečnění v různých zemích v průběhu posledních dvou století – ať již se děl v návaznosti na Humboldtův plán, nebo v ostré opozici proti němu. Přinejmenším však bije do očí, že význam univerzit postupem času nesmírně vzrostl.

Pokud jde o naši zemi, ne náhodou byla první československá republika označována za „republiku profesorů“ a ne náhodou byla prvním větším represivním aktem fašistických okupantů likvidace vysokého školství a brutální perzekuce studentů a profesorů. Konstatujme alespoň, že na univerzitách ČSR mezi roky 1918 a 1938 bylo zachováno nebo obnoveno mnohé z toho, co jsme zde již zmiňovali v souvislosti s „původní idejí“. Formálně byly univerzity nadány značnou autonomií vůči moci světské (a samozřejmě i vůči oslabené moci duchovní): volbou funkcionářů počínaje a nedotknutelností akademické půdy konče. Ještě důležitější je zachovávání „původní ideje“ univerzitní, pokud jde o obsah vědeckého bádání a výuky: profesori si mohli víceméně svobodně volit obsah a časový rozsah svých přednáškových cyklů tak, aby odpovídal jejich tvůrčímu a pedagogickému zaměření; studenti nebyli omezováni žádnými „směrnými čísly“ a měli dalekosáhlou volnost volby přednášek podle svého odborného zájmu. Dokonce i novověký rozpor, zda univerzitní studium má být především přípravou na budoucí povolání, nebo naopak vrcholnou a od dalších účelů neodvislou formou vzdělání, byl svým způsobem (i když zvláště sociálně ne příliš šťastným a vyžadujícím další revize) řešen: existovaly dvě formy studia, jedna s „absolutoriem“ (státní zkouškou) skýtajícím záruku pro další

praktické uplatnění, druhá orientovaná jen na vědecký zájem a příslušné univerzitní tituly.

Naše současná situace

Současnou podobu a organizaci života na československých univerzitách kodifikuje Zákon o vysokých školách, vydaný 10. dubna 1980 (č. 11/1980 Sb.). Ten považuje vysoké školy za nejvyšší stupeň československé vzdělávací soustavy. V žádném případě z něj nevyplývá, že by mezi tímto stupněm a stupni nižšími byl spatřován nějaký hlubší rozdíl. Je z něj naopak patrné, že vysoké školy – a tedy i univerzity – nemají mít povahu nějakých „svobodných učení“, ale pouhé součásti jednotného, státem rozvrženého a státními orgány řízeného školského systému. Při rozhodování prakticky o všech aspektech života vysokých škol – od jmenování vysokoškolských funkcionářů přes finanční rozpočet, styk se zahraničními institucemi a udělování pedagogických hodností až po vydávání učebnic a schvalování učebních osnov a plánů výzkumu – mají podle tohoto zákona poslední slovo státní úřady, Ministerstva školství apod. Tzv. akademické svobody, o které se vždy opíralo veškeré dění na vysokých školách a kterému dodávaly jeho osobitého ducha, přestaly být uznávány nejen *de facto*, ale i *de iure*.

Závislost na státních institucích a jejich aparátu vysoké školy stále více ochromuje a je podle našeho mínění hlavní brzdou jejich rozvoje. Způsobuje, že nejdůležitějším činitelem při rozhodování o náplni vysokého školství přestává být elementární potřeba lidského společenství pěstovat vědu a umění, rozvíjet kulturní dědictví a předávat je z generace na generaci, ale státní zájmy, ať už společensko-ekonomické, či mocensko-ideologické.

a) Takzvaná směrná čísla

Studijní obory, které se ten který školní rok otevírají, i počet studentů, který může být na určitý obor přijat, tzv. směrná čísla, se stanovují na ministerstvech školství. Rozhodujícím parametrem se přitom stávají potřeby direktivně řízeného národního hospodářství, resp. spíše to, jak se tyto potřeby právě v té chvíli jeví kompetentním ministerským úředníkům. To má pochopitelně krajně nepříznivý vliv na ty obory, které se nemohou vykázat bezprostřední praktickou využitelností.

Zejména mnohé obory humanitní se otevírají jen zřídka a pro velice omezený počet studentů. Např. klasická filologie, disciplína, která měla v našich zemích v dřívějších dobách vynikající tradici, je dnes odsouzena k živoření, antická a středověká kultura má k „reálněsocialistické“ ekonomii vztah věru vzdálený. (V rámci klasické filologie studuje dnes starou řečtinu na Karlově univerzitě v Praze všehovšudy sedm studentů v druhém ročníku. Vyskytují se tam prý ještě další dva ve vyšších ročnících, jedním z nich je však Argentinec studující zde v rámci mezinárodní výměny.) A ovšem také tam, kde se reálná společenská potřeba střetá s momentální ideologickou averzí, vítězí vždycky ta druhá: teologií (trvale) počínaje a abstraktní teorií množin (předtím to byla psychoanalýza a ještě předtím genetika či kybernetika) konče.

b) Přijímací řízení

Přes veškerá opatření mající učinit výběrová kritéria objektivními – standardizované testy a stroje zpracovávající výsledky – se zde až příliš často prosazují zájmy, které s nepředpojatým výběrem nemají nic společného. Příčina tohoto stavu ovšem netkví pouze v osobách, které se na přijímacím řízení podílejí, ale v povaze tohoto řízení samotného. Rozhodujícím činitelem totiž není na prvním místě povolání uchazeče k vědecké či jiné tvůrčí činnosti, jeho vztah ke zvolenému oboru a schopnost se v něm orientovat, prokazující, že jeho rozhodnutí ke studiu a volba oboru jsou vážné a dostatečně odpovědně promyšlené. Naopak oceňují se zde věci z tohoto hlediska buď podružné, či dokonce zcela nepatřičné. Bodují se známky ze střední školy a tamtéž vypracované komplexní hodnocení, kladoucí nemalý důraz na „kádrový a politický profil“ uchazeče. Koná se pohovor mající za cíl zjistit uchazečův společensko-politický rozhled, totiž zda vychází uchazeč z „vědeckého světového názoru“, či jinými slovy, zda je schopen zreprodukovat v současnosti oficiálně zastávané hodnocení problematiky světové a domácí a prokázat určitou zběhlost v užívání pouček a značně již zaprášených tezí, které se vydávají za marxisticko-leninskou filozofii. Uchazeč je tak vystaven korumpujícímu nátlaku: místo aby měl příležitost zformulovat, co si opravdu myslí, popřípadě obhajovat

věcnost a konzistenci svého pohledu a ukázat tak své vzdělání v pravém smyslu slova, svou připravenost k vysokoškolskému studiu, je nucen, chce-li u komise uspět a získat co nejvyšší počet bodů, říkat to, co se od něho očekává, vykazovat svou zdatnost v nekritickém opakování toho, co o tom napsali či řekli jiní, v předstírání, že zastává právě takové názory, jaké se v té chvíli hlásají z oficiálních míst. Za takových okolností odborný text, omezující se často pouze na zjištění pasivních znalostí uchazeče, hraje v přijímacím řízení roli více či méně podřadnou. Celkově je evidentní, že zvyšování nejsou ti skutečně povolání, kdo mají opravdový zájem o zvolení obor i předpoklady k vědecké či umělecké činnosti, ale ti, které doprovází nejlepší kádřověpolitická pověst, kdo jsou nejvíce ochotni respektovat pravidla hry, kdo svůj kladný vztah ke společenskému a státnímu zřízení mohou vykázt svým členstvím v KSČ či SSM, popřípadě existencí různých strýčků či jiných příznivců a ochránců ve stranickém a státním aparátu.

c) Forma a náplň studia

Tím, že jsou vysoké školy včetně univerzit začleněny do jednotného státního výchovně vzdělávacího systému jako jeho nevyšší stupeň, smazává se rozdíl mezi nimi a školami nižších stupňů. Podobně jako na školách základních a středních postupuje se i na vysokých školách a univerzitách podle jednotných osnov, schválených příslušným ministerstvem školství. To ovšem znamená, že na všech českých, resp. slovenských vysokých školách či univerzitách stejného zaměření se v době platnosti takových osnov rok za rokem musí přednášet stále totéž! Že pro věci skutečně nové, které vědecké bádání přináší, pro individuální pojetí výuky či spolupráce pedagogů se studenty se takřka žádný prostor neponechává. Důraz se klade na zvládnutí objemu učiva stanoveného osnovami, vyžaduje se povinná docházka do předepsaných přednášek a cvičení (kontroluje se prezenze). Zkoušky se ve své většině chápou jen jako prostředek ke zjištění, jak dobře si student přednášené učivo osvojil. Dnešní československá vysoká škola či univerzita nenabízí svým studentům volný čas a prostor ke studiu, neusiluje o to, aby měli především příležitost pobývat v knihovnách, ve studovnách či laboratořích,

setkávat se s profesory, konzultovat je a diskutovat s nimi. Naopak jsou zavaleni spoustou povinností, nuceni odsedět spoustu hodin v přednáškových síních, biflovat předepsanou látku. Na to, co by měl adept nějakého oboru dělat především, aby do něho pronikl, aby se s ním aktivně sžil, mu ve shonu studijních plánů zbývá málo času, zpravidla žádný. Že by si student sám o své újmě a na vlastní odpovědnost mohl hledat cestu svým oborem, učit se v něm „chodit“, tj. samostatně nalézat jeho problémy a konfrontovat se s nimi, je v rámci stávajícího rigidního systému vysokoškolského studia takřka nemyslitelné. Pracovní semináře, kolokvia či dokonce kurzy, do kterých by se student mohl zapsat na základě vlastní volby a kde by se mohl seznámit se stylem práce určité vědecké „školy“, navázat potřebné kontakty, popřípadě začít se sám na této práci aktivně podílet, na našich univerzitách takřka neexistují či představují vzácnou výjimku, živořící někde na okraji oficiálně stanoveného studijního programu. Neschválené mezioborové kombinace či dokonce možnost samostatně zformulovat své východisko a přizpůsobit mu náplň svého studia také nepřicházejí v úvahu. Není pak divu, že takto úředně sešněrovaný styl studia jen velice těžko může dovést studenta k tvůrčí samostatnosti, naučit jej klást v rámci zvolené oblasti vědeckého zkoumání smysluplné otázky a hledat na ně odpovědi.

Za zvláštní problém pokládáme výuku předmětů, které jsou zahrnuty do tzv. společného základu, zahrnujícího zhruba deset hodin týdně, tj. celou třetinu výukového programu. Pomineme-li tělesnou výchovu s výukou jazyků, přednášejí se zde společenské vědy: marxisticko-leninská filozofie, dějiny KSČ a mezinárodního dělnického hnutí, vědecký komunismus, politická ekonomie a další. Platí zde bohužel přesně to, co již bylo výše řečeno v souvislosti s přijímacími zkouškami. Studenti nejsou vedeni k samostatnému myšlení o společenskoveďní problematice, ke kritickému svažování předkládaných problémů. Očekává se od nich opět jen zvládnutí látky, v tomto případě papouškování ideologicky prověřených a státními institucemi schválených pravd a společenských teorií. Naopak se přísně zapovídá vyslovovat cokoli, co by skálopevnou jistotu těchto pravd mohlo jen trochu narušovat

či problematizovat. Myšlení budoucích vědců či tvůrčích pracovníků je tak znovu a znovu kumpováno a nuceno z důvodů ryze existenčních (student musí projít celým studiem bez kolizí, chce-li si připravit dobré předpoklady k budoucí kariéře) rezignovat na sebe sama, na ona elementární měřítka, jimiž by mělo být jako myšlení kritické a nepředpojaté vždy poměřováno.

d) Možnosti práce vědecké a tvůrčí

Protože vysoké školy nemají povahu samostatných institucí vybavených pravomocemi svobodně rozvrhovat svou činnost vědeckou či uměleckou, ztrácejí do značné míry svou roli významných duchovních, kulturotvorných center, míst, odkud by ku prospěchu celé společnosti mohly vycházet nové podněty. Vysoké školy – jako jakékoli jiné státem zřízené a ze státního rozpočtu financované instituce – dostávají od svého resortního ministerstva úkoly, které mají v rámci své výchovné, vzdělávací, vědecké nebo umělecké činnosti plnit. Tyto úkoly jsou koordinovány s potřebami vyplývajícími ze státního plánu rozvoje národního hospodářství. Aniž bychom chtěli spojitost mezi teoretickou činností a praktickými problémy světa, v němž žijeme, bagatelizovat, domníváme se, že odvozovat vodítka pro takovou činnost jednostranně z požadavků praxe, a nadto ještě především národohospodářské, je přinejmenším neuvážené. Výsledkem totiž často je, že jsou preferovány obory spíše technické a přírodovědecké a z těch zejména ty, které se mohou, mnohdy jen naoko, vykázat bezprostřední praktickou využitelností. Obory méně praktické, zasahující do jiných, pro život člověka však možná daleko důležitějších oblastí, tím pochopitelně trpí. Stává se dokonce, že v rámci takového plánování se zruší celé katedry, jejichž obor se považuje za zbytečně obecný, a tudíž pro naši (zjevně příliš malou) zemi málo perspektivní. (Např. na matematicko-fyzikální fakultě byly takto v roce 1970 zrušeny katedra matematické logiky a katedra obecných matematických struktur.) Často se ovšem ukáže později, jak toto rozhodnutí bylo neuvážené, dokonce měřeno měřítky čistě praktickými. Stav nějaké vědy charakterizovatelný problémy, které usiluje vyřešit, a metodami, které při tom používá, může do značné míry predpobíhat aktuální

praktické požadavky společnosti, kde je tato věda pěstována, a je tudíž i z tohoto hlediska nedomyšleně chtít je usměrňovat či dokonce plánovat podle stávající společenské poptávky.

Vzhledem k významu, který je nadřizovanými ministerskými orgány přisuzován různým oběžníkům, hlášením a výkazům, s jejichž pomocí se má i v rámci teoretických zkoumání a objevování nového vykazovat plnění plánu, společenská prospěšnost (skutečná či alespoň potenciální) a ekonomický přínos daného oboru, stávají se vědeckí pracovníci a vysokoškolští pedagogové stále více jen úředníky ve svých oborech. Základní výzkum či vlastní činnost pedagogická tím pochopitelně trpí a podporuje se formalismus a prázdňové papírování.

e) Obsazování učitelských a vědeckých míst
Samostatnou kapitolou jsou zásahy státních a stranických orgánů při obsazování míst na jednotlivých katedrách. Zarážející je již skutečnost, že samotné udělování vědeckopedagogických a uměleckopedagogických hodností (docent, profesor) se nyní dostalo zcela do rukou státních institucí, přičemž byly zrušeny habilitace (předložení habilitační práce a obhajoba). Docentem se dnes vysokoškolský učitel stane, osvědčí-li se po určité době jako „dobře se chovající“ odborný asistent. Vedoucí kateder musí být potvrzováni ve své funkci MV KSČ, při rozhodování mezi uchazeči na jakékoli vědecké místo se především přihlíží, zda dotyčný je členem KSČ, popřípadě SSM, zda má pro toto místo „kádrové předpoklady“. Příliš často se pak stává, že přednost dostávají lidé nikoli oddaní svému oboru, kritičtí a kultivovaní, ale lidé především politicky způsobilí. Překáží-li některý z učitelů bezohledným a odborně neschopným kariéristům v jejich postupu, je pro ně velice snadné označit ho za politicky nespolehlivého. Takový člověk je pak jednoduše propuštěn, a to tak, že se s ním neprodouží pracovní smlouva či je potrestán alespoň méně nápadnou formou: z místa pedagogického je převeden na místo vědeckého pracovníka. Nesmí pak učit a do důchodu je nucen jít již v šedesáti letech, zatímco učitelé mohou působit až do pětadesáti let. I to však platí pouze nominálně. Setrvání učitele po šedesátce je rovněž vázáno na jeho politické hodnocení.

f) Zahraniční kontakty

Je celkem zřejmé, že svobodný rozvoj kontaktů se zahraničními institucemi, možnost účastnit se konferencí a sympozií či absolvovat stáž či vědecký pobyt v zahraničí může být vědeckým pracovníkům, pedagogům i studentům jediné ku prospěchu. Proto také po celém světě existuje široká mezinárodní výměna. Profesori, vědci i studenti jezdí bez jakýchkoli problémů ze země do země, navzájem se navštěvují, konfrontují své výsledky, na mnohých projektech spolupracují. Mají-li ovšem tu smůlu, že jsou československými občany, ocitají se ve srovnání se svými kolegy v nezáviděníhodné situaci. Veškeré zahraniční styky pracovníků i studentů československých vysokých škol a univerzit totiž podléhají přísné kontrole státních orgánů a musí být jimi schvalovány. Ve skutečnosti jsou tyto styky omezeny dnes na naprosté minimum. Považují se spíše za výjimku, mnohdy více tolerovanou než žádoucí, a nikoli za něco naprosto normálního. Kritériím vědeckým se opět při rozhodování o těchto věcech nadřazují měřítká ideologická, údajně „státní zájmy“. A jako prakticky v všech aspektech života na vysokých školách, i zde jsou vysokoškolští pracovníci a studenti vystaveni korupčním vlivům. Schválení zahraniční cesty je v mnoha případech odměnou za občanskou poslušnost. Naopak neschválení takové cesty, a to třeba i tehdy, kdy jde o špičkového odborníka, je znamením, že s dotyčným není, co se kádrového profilu týče, něco v pořádku a že byl zařazen na seznam proskribovaných. Do zahraničí pak až příliš často nejezdí za vědeckým účelem opravdoví odborníci či talentovaní studenti, ale především ti, kdo rádi cestují a jsou ochotni pro to udělat, co je v jejich silách. Nemohou-li se vykázat potřebnou kvalifikací odbornou a věcnou, vykazují se kladnými politickými postoji a příkladnou společensko-politickou angažovaností. Situace zajisté není tak úplně černobílá a příležitost dostanou občas i lidé povolání. Nicméně vždy se jim jasně naznačuje, že takové povolení nutno považovat za jednorázově udělené privilegium a nikoli za cosi, nač má každý vědecký pracovník, vysokoškolský pedagog či student právo vyplývající ze samotné povahy jejich činnosti.

Zdá se nám, že naše vysoké školství – a především univerzita – prochází dnes opět krizí.

„Původní idea“ univerzity upadla znovu v zapomnění a rozplynula se ve vysokoškolském rozvozu ovládaném a regulovaném státními orgány. Opět převažuje důraz na hotové, technicky využitelné poznatky. Opět jsou studentům do hlav nalévány spousty zdánlivě hotových pravd a neotřesitelně jistých vědomostí. Opět se vytratil onen univerzální nárok, kterému by univerzita měla vždy dostávat a být otevřena, nárok, který kdysi stál u zrodu univerzity středověké a který v jiné situaci opakuje a prosazuje např. Wilhelm von Humboldt.

Hranice, které vydělují univerzitu z ostatních sfér lidské společnosti a vymezují prostor univerzitních svobod chráněný privilegiem před autoritářskými mocenskými zásahy, se opět neuznávají. Stále se sice hovoří u univerzitních tradicích, o „staroslavné“ univerzitě. Bohužel tyto tradice jsou v tom podstatném takřka zcela odumřelé. Na slavnostních shromážděních, ať už při příležitosti imatrikulací, promócí atp., které se konají ve starobylých univerzitních prostorách, se profesorský sbor sice obléká do tradičních talárů, funkcionáři si jako symboly svých úřadů nasazují blyštivé řetězy, oslovují se latinsky a pedel přináší univerzitní insignie. Nicméně to, čeho by toto všechno mělo být stálou připomínkou, je zapomenuto, a tak má člověk spíše pocit, že z univerzitních tradic zbývá již jen pouhá obřadnost, decentně a milosrdně zakrývající přítomnou prázdnotu.

Univerzitní duch a spolu s ním i celý systém vysokých škol u nás dnes nezadržitelně upadají a tento úpadek se více či méně zprostředkovaně promítá do celé společnosti a projevuje se prakticky ve všech oblastech jejího života, národní hospodářství a materiální blaho jejích členů nevyjímajíc. Podobně jako v dobách Humboldtových, krize univerzity i dnes volá po reformě.

Východisko reformy

Krize univerzity aktualizuje otázku její ideje a vybízí k reflexi. Zpřítomňuje – mezi jiným – i problém vztahu vědy k technice.

Domníváme se, že je třeba přihlédnout i k různým úvahám soudobých myslitelů o krizi legitimity vědy, zejména vědy přírodní. Tyto úvahy přinesly jedno zásadní zjištění: vědy, které vsázejí pouze na technický úspěch a hledají tedy svůj

smysl a naplnění mimo své vlastní poznání, které rezignují na svůj univerzální charakter a slepě se specializují, míjejí se svého nejvlastnějšího cíle a ztrácejí posléze orientaci ve světě lidského života. Místo aby člověku pomáhaly a činily jeho svět lepším, lidsky důstojnějším, počínají ho nenápadně zotročovat a ohrožovat. Věda jako věda se totiž nelegitimuje tím, že je schopna technických zázraků, ale jediné trvalým vykazováním svého původu v elementárních vztazích člověka k jeho světu, „pokud se cítí způsobitou poznat pravdu a uznává-li pravdu za lidské dobro... Svobodnou a jen pravdě odpovědnou vědu nelze vázat na funkcionální či jiný model, který vědecké racionalitě staví meze poznání. Věda musí být otevřená, ba dokonce rozmanitými směry... Věda musí být svobodná také v tom smyslu, že její výkony nejsou určovány bezprostředními cíli, společenským užitekem nebo ekonomickými zájmy. To neznamená, že musí být zásadně oddělena od praxe. Ale aby mohla působit na praxi, musí být napřed podřízena pravdě; musí tedy mít svobodu k pravdě.“ Je pozoruhodné, že autorem těchto výroků je člověk, stojící v čele instituce, která sice pomáhala svobodný univerzální prostor vytvořit, ale která později po staletí vedla se svobodomyšlnou vědou mocenskými prostředky neúprosný boj, současná hlava katolické církve, papež Jan Pavel II.

Má-li tedy právě univerzita být místem, kde se takto pojatá věda může pěstovat a rozvíjet – a to je podle našeho mínění elementárním smyslem, „původní ideou“ její existence –, musí být s to tuto svobodu k pravdě do všech důsledků uskutečňovat a neměly by jí být přitom kladeny žádné překážky. Na to navazuje i další princip výstavby univerzity: propojení a jednota bádání a učení. Vysokoškolský učitel totiž nepředává učební látku, jak se děje na školách nižších stupňů, ale uvádí žáky do existujících problémů své vědy, vykládá jim své vlastní vědecké názory na ně. Na vysoké škole nejde pouze o to zvládnout nějaké definitivní a uzavřené vědění, ale naučit se aktivně a odpovědně myslet, tj. především naučit se tázat, získat „pohyblivého vědeckého ducha“.

Univerzita znamenala původně „univerzitní“ společenství učitelů a žáků (*universitas magistrorum et scholarum*), ale také – přinejmenším od dob Erasma Rotterdamského – instituci, kde

se rozvíjí „univerzální“ vztah k předmětu vědeckého bádání (*universitas scientiarum*). Poznání a bádání je totiž vždy v jádře celkem, jakkoli je členěno do jednotlivých oborů. Životnost vědy, schopnost klást si patřičné otázky, neustále se prokazovat hledáním pravdy – to vše závisí na vztahu vědy k celku, k celkové souvislosti života člověka, k jeho přirozenému světu. Toto spontánní tíhnutí k celku je svou povahou filozofické, odpovídá prapůvodnímu poslání filozofie: zprostředkovat člověku poznání sebe sama, udržovat jej v otevřeném vztahu ke světu a jeho pravdě. Proto i každá jednotlivá věda má v jádře filozofický charakter. Smyslem univerzity je především vštípit studentovi ideu celku jeho vědy i ideu celku poznání a vychovat z něho člověka myslícího filozoficky, člověka odpovědného a majícího odvalu k pravdě.

Závěr

Předchozí úvahy se nesnažily nahradit systematické a důkladné zpracování této tematiky a zajistit mnohé opomenuly. Navíc jejich základní východisko a způsob, jak se snaží věc uchopit, ani zdaleka nemusí být všeobecně přijatelné. Odvodit z nich tedy lze jen ty nejzákladnější požadavky.

Především by bylo dobré a důležité, aby se o problémech univerzity a vysokoškolského vzdělání rozvinula co nejširší diskuse. Výchozí otázkou podle našeho mínění je samotné místo univerzity v současné společnosti, role, kterou může hrát při hledání cest z krize (sociální, politické, ekologické atd.), jíž se vyznačuje evropský vývoj druhé poloviny dvacátého století. Jak vlastně má být univerzita včleněna do společenského útvaru, do jeho ekonomicko-sociální a politicko-správní struktury? Čím má být od něho naopak oddělena, chráněna před vlivy, které ji zcizují její „původní ideji“? Jak dalece lze dnes navazovat na pozitivní stránky univerzitního života dřívějšího, např. prvorepublikového či toho, který dnes existuje v zahraničí? Výsledky takové diskuse by v dlouhodobé perspektivě měly vést ke změně zákona, který dnes místo univerzit a všech ostatních vysokých škol v naší zemi vymezuje, a k celkovému koncepčnímu řešení této věci, k radikální a promyšlené vysokoškolské reformě.

Již teď však je třeba, aby se zásadně změnila atmosféra, ve které vysoké školy u nás žijí. Je

1986, 17. listopad, Praha. – Blahopřání herečce Vlastě Chramostové k 60. narozeninám. (Dokument č. 33/86)¹

totiž zcela zřejmé, že právě vysokoškolská půda je vysoce citlivá na dodržování všech lidských práv (která musí mít pochopitelně platnost celospolečenskou): svobody myšlení, svědomí a náboženství; svobody cestování; zákazu jakékoli diskriminace z důvodů náboženských, kvůli politickému přesvědčení nebo národnostnímu či sociálnímu původu.

Dále je nutno pochopit, že věda nikdy nebyla a nemůže být jen nástrojem v rukou státu dbajícího o blaho občanů; že k tomu, aby se mohla rozvíjet, potřebuje na státu nezávislý, svobodný prostor univerzitní, protože v lidském světě právě svoboda je to, co nejlépe „neutralizuje omyly a brání pravdy“. Státní orgány by si proto měly uvědomit, že omezováním autonomie vysokých škol a neustálou byrokratickou reglementací jejich života umrtvují samu jejich elementární tvorivost; že tím spoutávají onoho kulturotvorného ducha, který by jinak mohl společnosti přinášet četné plody, přispět k celkovému ozdravení společenské atmosféry, k řešení oněch tíživých problémů, se kterými se společnost na konci druhého tisíciletí ve všech oblastech potýká.

Domníváme se, že je nejvyšší čas k základní a hluboké univerzitní reformě i k reformě celého systému vysokých škol, k obnově vztahu k „původní ideji“ univerzity. Věříme, že i přes možné nepochopení a pravděpodobný odpor těch, kterým představa jakékoli reformy není po vůli, se tato věc dříve či později prosadí. Čím dřív, tím líp, ku prospěchu nás všech.

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 9 (1986), č. 13, s. 3–7, č. 14, s. 2–6.

Vážená a milá Vlasto Chramostová, Vám i nám by bylo nepochybně milejší sejít se dnes večer ve dveřích Vaší někdejší herecké šatny nebo u stolku v divadelním klubu s kyticí a blahopřáním k premiéře, kterou divadlo uvedlo jako připomínku, že jedna z jeho nejlepších hereček právě překročila práh dospělosti a zralosti.

Patří k těm nejtrappnějším rysům této doby a k nejhorobnějších příznakům této společnosti, že Vás naopak nalézáme v soukromí, kam jste byla před dvanácti lety vykázána pro svou mravní a občanskou integritu a nepoddajnost, pro ryzí a neúplatnou povahu.

Ale nechceme při příležitosti, kterou nabízí Vaše životní jubileum, stavět temný monument moci, která Vás oloupila o tak velký kus života. Chceme naopak vyslovit uznání a vděk herečce, za kterou lidé dlouhé roky chodili do divadla.

Nejsme údy senátního sboru české divadelní kritiky a ani se necítíme oprávněni k odborným kritickým verdiktům. Troufáme si však říci, že jen málo českých hereček naší doby mohlo soutěžit s Vaší profesionální náročností, s precizností Vaší herecké tvorby a jejím osobitým naturelem, s Vaším jedinečným temperamentem. A také s Vaším vzácným smyslem pro spolupráci v týmu a s tím spojenou obětavostí. O Vás nikdy nebylo možno říci, že hrajete jen z povinnosti, že vystačíte s rutinou (byť mistrnou), protože elán a sílu si schováváte „pro lepší příležitosti“. Dávala jste se vždycky celá a pokaždé znovu. Dnes, uprostřed obecného uměleckého zjalování, oportunismu a vředlkaření, vzpomínka na poslední Vaše roky na jevišti se zdá neuvěřitelnou nadsázkou. A to ještě zůstáváme dlužni připomínku Vaší dlouholeté herecké práce před kamerou filmovou i televizní a před rozhlasovým mikrofonem, kde jste se zapsala do paměti většího počtu posluchačů a diváků, než kolik jich stačilo pojmout domovské divadlo za celých dvacet roků v Divadle na Vinohradech, předtím pět let v Olomouci a v Brně a nakonec dva roky v Divadle za branou.

Nezůstávejme však jen u Vaší „oficiální éry“. V době, kdy většina herců se začala konformovat se státní mocí, Vy naopak jste po překrásné Matce

Kuráži na oblastní scéně volila raději rozloučení s divadlem, než abyste zapřela názor, postoj, životní filozofii, k níž jste dospěla. V měsících, kdy i někdejší nejhlasitější oponenti režimu vzali zavděk čeledínskou knížkou a své kritické výhrady k establishmentu šeptali si už jen po koutech klubovních kumbálů, Vlasta Chramostová, kamenným divadlům nadobro zakázaná, stvořila nový stánek divadelní tvorby ve svém vlastním pražském domově. Pět roků „bytového divadla“ v nejvyšším poschodí domu v Čelakovského sadech číslo 10, kde Vlasta Chramostová mimo jiné ve světové premiéře uvedla první kapitoly vzpomínek Jaroslava Seiferta, originální úpravu *Macbetha* a Pavlíčkovu *Zprávu o pohřbívání* v Čechách, bude patřit ke světlým stránkám historie českého divadla uprostřed neradostných sedmdesátých let našeho století. Jakousi zvláštní shodou okolností zrodilo se naše první „bytové divadlo“ v místech prvopočátků a vůbec prvních krůčků českého divadelního kumštu v minulém století. Vlasta Chramostová, současným divákům zapovězená a zamlčená, se tak doslovně stala pokračovatelkou průkopníků našeho divadla jako umění, které se uskutečňuje ne pro zisk, ale z vnitřní potřeby, ne pro ozdobu moci, ale pro dojetí a radost člověka v hledišti. V souladu s tím se její podpis objevil na listině signatářů Charty 77 mezi prvními.

Naše milá paní Vlasto, není v našich silách změnit k lepšímu životní úděl, který naplnil poslední půldruhé desítky let Vašeho života. K naší velké lítosti a k nenapravitelné škodě české divadelní kultury nemůžeme Vám otevřít cestu na jeviště. Ale dovolíme si zároveň tvrdit, že za všechna představení, v nichž jste nesměla účinkovat, za všechny herecké role, které Vám byly neprávem upřeny, sám život Vás obsadil do velké charakterní role československého dramatu. A to, že jste našla k této úloze sílu a že jste v ní obstála, je nejen občanský, ale i umělecký čin: má totiž svou těžko dostupnou a draze zaplacenou krásu. Děkujeme Vám za něj i za naději, jež se v něm skrývá. A přejeme Vám z celého srdce zdraví, životní harmonii a neubývajícím tvůrčí elán.

*Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluví Čarty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), Č. 13, S. 2–3.

1 V Informacích o Chartě dokument vyšel pod číslem 31/86. V dalším čísle redakce chybu opravila.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 17 (1987), č. 1, s. 74–75.

KOMENTÁŘE: Vaculík, L.: Našim herečkám. *Tamtéž*,

s. 75–76 • Pavlíček, F.: Tři setkání s Vlastou Chramostovou. *Obsah*, listopad 1986, s. 99–104.

1986, 17. listopad, Praha. – Sdělení
o připravovaném sborníku *Deset let Char-
ty 77 a úvodní slovo mluvčích Charty*.
(Dokument č. 34/86)

K 10. výročí vzniku Charty 77 připravili přátelé v zahraničí publikaci dokumentující její deseti-letou činnost.¹ Kniha vyjde v několika jazycích, na českém vydání se podílí rovněž i Nadace Char-ty 77 ve Stockholmu. (O obsahu budeme referovat později.) Mluví Charty 77 připravili pro tuto publikaci úvodní slovo.

Slovo úvodem

Charta 77, československá občanská iniciativa usilující o dodržování lidských práv, vstoupila do života 1. ledna 1977. V roce 1987 se tedy dožívá svého desetiletí. Nebylo to zrovna lehkých deset let: Charta 77 se musela od počátku potýkat a dodnes se potýká s mnoha těžkostmi, od pestré škály perzekucí ze strany státní moci, až po své vlastní vnitřní problémy, vyplývající z nutnosti trvale hledat společný konsensus lidí nejrozmanitějších názorů a povah. Okolnost, že navzdory těmto těžkostem Charta 77 nejen stále existuje a pracuje, ale získává dokonce stále zřetelněji obecný respekt, je zajisté důvodem k radosti. Neradí bychom se však s tímto výročím vyrovnali pouze tím, že se z něho budeme radovat. Především nám je výzvou k úvahám o budoucnosti Charty 77, o tom, jak její práci zlepšit, jak pro tuto práci získat více spoluobčanů a v neposlední řadě i jak své společenství omladit. Předpokladem takového zamýšlení musí být ovšem i objektivní pohled na oněch uplynulých deset let. Jedním z možných způsobů jak takový pohled nabídnout, je i tento sborník. Věříme, že lidem v Československu i v zahraničí, kteří se o Char-ty 77 zajímají, pomůže seznámit se lépe s její prací, s jejím posláním i s jejími problémy.

Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), Č. 14, S. 7.

- ¹ Ten Years of Charter 77. Ed. Vilém Prečan. Hannover: ČSDS 1986, 111 s. Švédsky Charta 77 tio år. Stockholm: Charta 77-Stiftelsen et al., 1987, 87 s. Kniha obsahuje statě V. Havla a H. G. Skillinga, Prohlášení Charty 77 z 1.1.1977, přehled mluvčích Charty v letech 1977–1986 a registry dokumentů Charty 1977–1986.

1986, 28. listopad, Praha. – Dopis redakci *Rudého práva* k pomlouvačným článkům o Jazzové sekci a o udělení Erasmy ceny V. Havlovi. (Dokument č. 35/86)

Před necelým měsícem uveřejnilo *Rudé právo* poznámku Václava Doležala nazvanou Pod pláštěm milovníků jazzu.¹ V této poznámce se pojednává o případu zatčených funkcionářů Jazzové sekce. Ale jak se o něm pojednává! Pan Václav Doležal píše:

„Organizace nazývající se Svaz hudebníků byla v roce 1984 v souladu s našimi zákony zrušena, a tím i její ‚sekce‘. Nicméně sedm zmíněných občanů využívalo poté krycí hlavičky ‚jazzové sekce‘ k dalšímu ‚podnikání‘. Za necelé dva roky prokazatelně získali více než půl milionu korun.“

Toto tvrzení, které předbíhá soudní při a které vůbec nebere v úvahu argumenty obhajoby, je právně a mravně nepřipustné. Pan Doležal nebo autor, který se za jeho jménem skrývá, patrně nikdy neslyšel o zásadě, jež praví: „Každý, kdo je obviněn z trestného činu, považuje se za nevinného, dokud není zákonným postupem prokázána jeho vina.“

S touto zásadou, která se nazývá presumpcí nevinny, stojí a padá civilizovaný právní řád. Proto je také zakotvena v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech, a to v odstavci druhém článku 14, odkud ji citujeme. Obdobně je presumpce nevinny definována v § 2, odst. 2 čs. trestního řádu. Nedbání této zásady vede k barské praxi „kdo je zatčen, je i vinen“, což pak otvírá dveře zvíli a – jak to ukázaly naše poválečné dějiny – i justičním vraždám.

Avšak nejen absence základní právní kultury charakterizuje poznámku pana Václava Doležala. Je pro ni příznačný i povýšenecký vztah k domáčímu i mezinárodnímu veřejnému mínění. Ačkoli zatčení funkcionářů Jazzové sekce vyvolalo u nás i v zahraničí četné protesty, pocházející z různých kulturních a politických okruhů, bagatelizuje pan Doležal tuto výstražnou odezvu jako nepatřičnou starost některých buržoazních sdělovacích prostředků o „delikventy“.

22. listopadu vystupuje Václav Doležal na stránkách *Rudého práva* znovu. Tentokrát si bere na mušku udělení ceny Erasmy Rotterdamského českému dramatikovi Václavu Havlovi.² Tuto

cenu, která se nejen v Holandsku, ale v celé vzdělané Evropě těší úctě a vážnosti, nazývá pan Doležal „výslužkou“, slavnost předání ceny v rotterdamském kostele za přítomnosti královské rodiny a holandské politické a kulturní reprezentace „divadélkem“, jež má prý odvést Holanďany od jejich skutečných starostí. Ducha celého aktu a smysl děkovné řeči Václava Havla zkreslil pan Doležal k nepoznání. Prý se autor v děkovné řeči vydává za blázna. Václav Havel však říká:

„Náš osud je vskutku nedělitelný; čím modernějšími zbraněmi jsme obklíčeni, tím je jeho nedělitelnost zjevnější; naše jednotlivé svobody jsou stále zfetelnější svobodami nás všech; ohrožení jedněch znamená také ohrožení druhých; děsivý samopohyb moderní moci, trvale řečníci o míru a trvale se připravující na válku, nás strhává všechny společně a do téže propasti; útok na lidskou důstojnost a na lidská práva, jak je evropská tradice vytvořila a Amerika poprvé kodifikovala, je namířeno – ať už je veden kýmkoliv a kdekoliv – proti všem.“

Zastavme – my všichni a společně – zákazonosné bláznovství světa tím, že mu postavíme do cesty bláznovství jiné a lepší; totiž bláznovství své vize mírového celoevropského společenství, bláznovství svého evropského vědomí.“

Pan Doležal není s to napadnout smysl Havlovy řeči, která se už mezitím stala významným evropským dokumentem. Hází tedy alespoň blátem po autorovi i po těch, kdo mu aplaudovali.

Po dočtení článku Václava Doležala, tak urážlivého pro holandskou veřejnost, zvedne čtenář oči a spatří na téže stránce *Rudého práva* – jen o něco výše – zprávu o setkání M. Gorbačova s nizozemským premiérem. Praví se v ní, že „M. Gorbačov a R. Lubbers se shodli na tom, že nyní nastala příznivá chvíle, kdy lze dosáhnout dohod o reálném snížení výzbroje a o zastavení horečného zbrojení. Tato chvíle však může být promarněna.“

Ano, tato chvíle skutečně může být promarněna: pokud by nad poselstvím z Rotterdamu měl převážet styl seriálu pana Doležala, pak by žádná domluva v Evropě a ve světě nebyla možná.

Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), Č. 14, s. 7–8.

- 1 Rudé právo, č. 258 (1. 11. 1986), s. 2.
- 2 Doležal, Václav: Tučná výslužka z Holandska. Tamtéž, 22. listopadu 1986. Na článek reagovala E. Kantůrková dopisem V. Havlovi (in: Ze zásuvky i z bloku, listopad 1986), J. Šiklová dopisem šéfredaktorovi Rudého práva, G. Sekaninová-Čákrťová redakci Rudého práva.

KOMENTÁŘ: Jičínský, Z.: *Nehoráznosti o Chartě 77*. Samizdat, leden 1987 • knižně in: *Charta 77 a právní stát*. Brno, Doplněk, s. 64–73.

D357 1986

1986, 10. prosinec, Praha. – Poděkování Výboru pro udělení ceny Rothkovy kaple v Houstonu v USA za udělení Ceny za věrnost pravdě a svobodě. (Dokument č. 36/86)

Vážené dámy, vážení pánové,
Texas a Československo jsou od sebe vzdáleny více než 10 000 km. Dnes je udělena u Vás v Texasu cena Rothkovy kaple, cena za věrnost pravdě a svobodě.¹ Je udělena kromě jiných laureátů také Chartě 77, československému hnutí, které se již deset let zasazuje za lidská práva.

To je snad nejpřesvědčivější důkaz toho, že svět je sice mnohými politickými a sociálními bariérami rozdělen, ale přesto zůstává jeden. Je to především svět lidí, kteří se nesmiřují s nespravedlností, bídou sociální i mravní, a kteří usilují o uskutečnění lidských práv a demokratických svobod všude, v každé zemi, velké i malé. Zdá se nám, že dnešní udělení Vaší ceny je toho důkazem. Máme z ní upřímnou radost, vážíme si jí a děkujeme Vám.

Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), S. 9.

- 1 Cena je udělována ve výroční den vyhlášení Všeobecné deklarace lidských práv OSN, 10. prosince. Rothkova kaple vybudovaná v 70. letech je pojmenovaná po americkém malíři Marku Rothkovi, který významně přispěl k výzdobě a architektuře kaple. Setkávají se zde příslušníci světových náboženství i lidé bez konfese. Je významnou institucí shromažďující lidi dobré vůle k zamýšlení nad problémy míru, svobody, spravedlnosti a tolerance. Pořádá sympozia a udílí ceny. Cena za věrnost pravdě a svobodě byla v roce 1986 udělena podruhé (poprvé ji v roce 1981 obdržela ruská obhájkyně lidských práv Tatjana Velikanovová). Laureátem hlavní ceny byl v roce 1986 Jurij Orlov. Vedlejší ceny ve výši 10 000 dolarů obdrželi kromě Charty 77 francouzský režisér Jean-Luc Godard, jedna z amerických škol za boj proti segregaci, dvě aktivistky z JAR, vězněný sovětský psychiatr Anatolij Korjagin, dva Palestinci z okupovaného území a americké hnutí pomáhající přistěhovalcům ze Střední Ameriky. Hlavním řečníkem byl jihoafrický arcibiskup Desmond Tutu. Slavnosti byl přítomen bývalý prezident Carter.

D358 1986

1986, 28. prosinec, Praha. – Seznam 13 nových signatářů Charty 77. (Dokument č. 37/86)

K dnešnímu dni podepsali Chartu 77 tito noví signatáři, jejichž seznam přikládáme: Karel Mrázek, technický pracovník; Zdeněk Sosna, dělník; František Derfler, herec; Radek Mihálik, lisař; Josef Hrazdil, řidič; Rudolf Bereza, řidič; Iva Kotrlá, básnířka; Vojtěch Píša, zemědělský technik; Milan Leroch, řidič; Přemysl Fialka, technik; Václav Jirásek, důchodce; Jiří Newerla, zásobovač; Zdeněk Haštaba, dělník.

*Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 10 (1987), Č. 1, S. 2.

D359 1986

1986, 31. prosinec, Praha. – Nekrolog k úmrtí Gertrudy Sekaninové-Čakrtové. (Dokument č. 38/86)

Zemřela Gertruda Sekaninová-Čakrtová

Krátce po vánocích, 29. prosince 1986, zemřela na následky operace zlomené nohy dr. Gertruda Sekaninová-Čakrtová. Narodila se 21. května 1908 a prožila s tímto stoletím bezmála osm desítek dramatických let. Nikdy se nesmířila s rolí pouhého diváka, přála si vždy spolupřevést osud svůj i bližních. Vystudovala práva, na rozdíl od mnoha jiných je však nechápala jako pouhou profesi, nýbrž jako poslání hájit člověka proti bezpráví. Tomuto svému životnímu určení zůstala věrná do poslední chvíle.

Život dr. Sekaninové-Čakrtové byl bohatý a nesebný zároveň, jaký bývá pro každého, kdo hledá plné uplatnění svých tužeb i za cenu mnohých protivenství, a pro nás zůstane důkazem, že dobrota srdce a noblesa ducha si skrze všechny nástrahy najdou svou správnou cestu.

Již ve svém mládí působila v komunistickém studentském hnutí a později po boku Ivana Sekaniny zblízka poznávala solidaritu lidí usilujících o sociální spravedlnost. V soudních síních hájila se svým mužem práva chudých, na pražských ulicích sbírala peníze pro demokratické Španělsko a odpor proti násilí ji nakonec přivedl do protinacistického odboje. Po smrti Ivana Sekaniny, který byl zatčen okamžitě po okupaci Prahy a umučen v Oranienburgu, byla i jeho žena internována nejprve v Terezíně, krátce i v Osvětimi a pak takřka do konce války v koncentračním táboře nedaleko Vratislavi, odkud se jí při transportu podařilo uprchnout. Dodnes na ni spoluvězeňkyně vzpomínají jako na laskavou učitelku a utěšitelku terezínských dětí.

Po osvobození vstoupila do diplomatických služeb a zastupovala republiku na mnoha mezinárodních fórech i v Organizaci spojených národů, kde se již v roce 1951 na pátém Valném shromáždění účastnila jako vedoucí čs. delegace přípravy paktů o lidských právech. A byla též mezi prvními, kdo v prosinci 1976 podepsali Prohlášení Charty 77.

Těch dvacet pět let mezi počátečním projednáváním občanských a politických práv a podpisem Charty 77 bylo i pro Trudu Sekaninovou-

-Čakrtovou obdobím nadějí a zklamání, které vyvrcholilo 21. srpna 1968. Nevzdávala se lehce. Když 18. října 1968 Národní shromáždění pod nátlakem projednávalo „Smlouvu o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území ČSSR“, hlasovala proti návrhu spolu s Františkem Krieglem, Františkem Vodsloněm a Boženou Fukovou. Ve svém projevu k Národnímu shromáždění kritizovala nadiktovanou smlouvu jako nelogickou a právně labilní, „protože definuje dobu platnosti neurčeným faktem, totiž dobou pobytu sovětských vojsk, a vyjadřuje tedy dočasnost opět dočasností“. Sama pak přednesla svůj protinávrh: „Doporučuji proto, aby vláda na žádost Národního shromáždění v brzké době zahájila se Sovětským svazem jednání o úplném odchodu sovětských vojsk z československého území.“

Za svůj neohrožený postoj byla dr. Sekaninová-Čakrtová vyloučena z komunistické strany a zbavena poslaneckého mandátu. O to víc ji měli v úctě lidé, kteří ji pak poznali jako zakládající členku Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Zejména pro mladší přátele bývalo povzbuzením, když i v těžkých chvílích byla s nimi v soudních budovách ta milá, laskavá a ve své neustrašenosti vznešená Truda. Ještě ve svých 73 letech s nimi prožívala osmačtyřicetihodinový pobyt v cele předběžného zadržení.

Zde můžeme naši krátkou vzpomínku uzavřít. Přála si být zpopelněna bez obřadu a její popel bude rozptýlen na hřbitově v Polné, v kraji jejího mládí i smrti. Odešel vzácný člověk. Vyústění jeho života splynulo se začátkem nového společenství.

*Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
mluvčí Charty 77*

*Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (Československá
liga pro lidská práva, člen Mezinárodní federace pro lidská
práva)*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 10 (1987), Č. 1,
s. 2–3.

1987

D360 1987

1987, 3. leden, Praha. – Novoroční blahopřání
Andreji D. Sacharovovi. (Dokument č. 4/87)

Drahý Andreji Dimitrijeviči,
v novém roce 1987 přejeme Vám a Vaší ženě mno-
ho úspěchů a pevné zdraví.¹

*Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77
Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77 (ARCHIV L. ŠILHÁNOVÉ). –
STROJOPIS, PRŮPIS.

¹ *Dopis mluvčích byl reakcí na návrat A. D. Sacharova
do Moskvy z vyhnanství v Gorkém po udělení milosti
18. prosince 1986 M. Gorbačovem.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 1,
s. 3 • *Listy*, roč. 17 (1987), č. 1, s. 15.

KOMENTÁŘ: Janouch, F.: *Moje druhá dobrovolná ces-
ta na Sibiř*. II. kap. Andrej Sacharov. *Listy*, roč. 17 (1987),
č. 6, s. 29–32.

1987, 6. leden, Praha. – Sdělení o předání funkcí mluvčích Janu Litomiskému, Libuši Šilhánové a Josefu Vohryzkovi s jejich životopisy. (Dokument č. 1/87)

Dne 6. ledna 1987 nastoupili na místo dosavadních mluvčích Charty 77 Martina Palouše, Anny Šabatové a Jana Šterna mluvčí noví: Jan Litomiský, Libuše Šilhánová a Josef Vohryzek.

*Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern
Jan Litomiský, Doudova 6, 147 00 Praha 4
Libuše Šilhánová, Jeseniova 105, 130 00 Praha 3
Josef Vohryzek, Počernická 40, 100 00 Praha 10*

Příloha: životopisy nových mluvčích Charty 77

Jan Litomiský

se narodil 19. 8. 1943 v Praze v tradiční evangelické rodině technického úředníka. Zde vystudoval jedenáctiletou střední školu a promoval jako zemědělský inženýr na Vysoké škole zemědělské, kde studoval pěstitelský obor. Od roku 1965 pracoval jako agronom v JZD Vyskytná u Pelhřimova. V roce 1968 vstoupil do Československé strany lidové a byl zvolen do jejího krajského výboru v Českých Budějovicích. V roce 1969 ze strany vystoupil pro nesouhlas s její politikou po obsazení Československa sovětskou armádou. V důsledku toho jej prověřková komise neprověřila do funkce agronoma, avšak představenstvo JZD Vyskytná rozhodnutí komise nerespektovalo a odmítlo ho z funkce odvolat. Po sloučení v roce 1975 odešel z JZD Vyskytná a pracoval opět jako agronom v JZD Družba Dolní Cerekev v okrese Jihlava až do svého uvěznění v roce 1981.

V roce 1978 se stal členem VONS. Za činnost ve VONS byl v únoru 1981 vzat do vazby a na podzim téhož roku odsouzen ke třem letům odnětí svobody a k následným dvěma letům ochranného dohledu. Trest vykonával v Plzni-Borech, kde byl nucen pracovat při nechalvně známé výrobě skleněné bižuterie pro koncernový podnik Preciosa. Ochrannému dohledu byl podroben až do února 1986. Pracoval přitom jako lesní dělník u lesní správy Horní Cerekev.

Jan Litomiský je aktivní člen českobratrské církve evangelické. Je starším sboru v Opatově

u Humpolce a jednou byl zvolen poslancem synodu. Zasazuje se o dobré vztahy a spolupráci mezi křesťanskými církvemi. Kromě veřejné činnosti se věnuje studiu spisů Martina Luthera. Napsal stať „Učení o dvou říších podle Martina Luthera“, publikovanou ve sborníku vydaném k počtě t. č. vězňeného evangelického duchovního Jana Dusa.

Jan Litomiský se hlásí k politickému konzervativismu.

Libuše Šilhánová

se narodila 10. dubna 1929 ve Vrdech u Čáslavě v rodině venkovského lékaře. Navštěvovala reálné gymnázium v Čáslavi a Chomutově. Od roku 1945 pracovala v mládežnickém hnutí, zejména v oblasti kultury. Od roku 1949 pracovala jako novinářka. V roce 1951 se provdala za ekonomu ing. Věnka Šilhána. Studovala na Univerzitě Karlově filozofii, historii a sociologii. Studia ukončila v roce 1957 jako doktorka filozofie. Během studií se jí narodily tři děti.

Pak byla učitelkou na základní a střední škole, od roku 1961 redaktorkou nakladatelství Svoboda. Později přešla na katedru sociologie Vysoké školy ekonomické. Od roku 1967 působila jako vědecká pracovníce v Ústavu sociálně politických věd Univerzity Karlovy, kde se zabývala problematikou hodnotových orientací mládeže. Její studie na téma socializace mládeže, jejích hodnot a zájmů byly publikovány v odborných časopisech a sbornících v Československu i v zahraničí. Po zrušení ústavu v roce 1969 a po vyloučení z KSČ v roce 1970 pracovala manuálně. Později onemocněla a nastoupila do invalidního důchodu. V letech 1973 až 1977 se zabývala příležitostně překladatelskou činností. Po podpisu Charty 77 jí byl invalidní důchod odebrán. Nemohla pracovat fyzicky a zaměstnání ve vlastní profesi jí nebylo umožněno. Přijala pak externí výzkumnou práci v oblasti dětské psychologie. Od roku 1984 je ve starobním důchodu. Věnuje se některým sociálním tématům.

Josef Vohryzek

se narodil 17. 5. 1926 v Praze. Před válkou začal studovat na gymnáziu. V roce 1940 ho rodiče poslali do Švédska, aby unikl deportacím židů, a sami v Čechách zůstali. Ve Švédsku chodil rok

do střední školy a potom pracoval zprvu jako zemědělský, posléze jako průmyslový dělník. Přihlásil se na zastupitelském úřadě čs. exilové vlády a byl povolán k odvodu k leteckým jednotkám v Anglii, ale pro vadu zraku nebyl odveden.

Ve švédském odborářském prostředí nejdříve inklinoval k sociální demokracii a vstoupil do jejího svazu mládeže. Koncem roku 1944 v souvislosti s přípravami k velké stávce, která se pak skutečně uskutečnila a trvala přes půl roku, přešel ke komunistické straně. Stávka také způsobila, že v době, kdy probíhala repatriace, odložil svůj návrat domů.

Po návratu do Československa v roce 1950 se dostal na dělnickou přípravku a po maturitě na filologickou fakultu Univerzity Karlovy, kde vystudoval češtinu a literární vědu. Po dokončení studií pracoval jako redaktor, byl odborným pracovníkem ČSAV a publikoval literární kritiky v časopise *Květen*.

Po návratu ze Švédska vstoupil do ČSM a KSČ a během studií byl aktivní ve Svazu mládeže. Po známém Chruščovově projevu na XX. sjezdu KSSS začal zaujímat kritické postoje zprvu k oficiální ideologii a posléze k tomu, co se vymezovalo jako tzv. antidogmatismus, tedy ke kritice této kritiky. Koncem 50. let byl vyloučen z KSČ a musel odejít z ČSAV. Brzy nato se rozešel s veškerými marxistickými koncepcemi a ani později žádnou jinou ideologickou ani věroučnou koncepci nepřijal.

Po odchodu z ČSAV překládal ze švédštiny na volné noze a od poloviny 60. let byl na půl úvazku redaktorem nakladatelství Československý spisovatel. V roce 1967 se stal členem překladatelské sekce Svazu československých spisovatelů a v roce 1968 členem Kruhu nezávislých spisovatelů. V roce 1970 dostal z nakladatelství výpověď a od roku 1972 až do odchodu do důchodu pracoval manuálně. Vydal ke třiceti titulům překladů ze švédštiny a publikoval články a recenze ve *Světové literatuře*, v *Hostu do domu*, v *Literárních novinách*, v *Listech*, v *Tváři*, v posrpnovém období pak v samizdatu.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

1987, 6. leden, Praha. – Slovo ke spoluobčanům – výzva československé veřejnosti k občanské spoluodpovědnosti a k úsilí o demokratický vývoj v zemi. (Dokument č. 2/87)

Slovo ke spoluobčanům¹

Když před deseti lety vznikla a do veřejného života vstoupila Charta 77, jevila se mnohým jako skupina snůlků. Její ideály se sice těšily obecným sympatiím a respektu, málokdo však věřil, že se lze v jejich duchu účinně angažovat uprostřed rozdrobené a apatické společnosti a tvářit v tvář moci, která potlačuje jakoukoli důležitější kritiku.

Deset let, které nás od vzniku Charty 77 dělí, přineslo však mnoho změn. Mění se společnost, mění se pomalu i politické ovzduší v naší zemi, mění se leccos i v mezinárodním měřítku. Nejsou to sice změny zásadní, ale jsou to změny viditelné a jsou to někdy i změny k lepšímu. Na jejich pozadí i hodnoty, které Charta 77 připomněla a o něž se zasazuje, získávají nový význam. Dnešní doba je aktualizuje, boj o ně se dnes už nezdá tak nereálný. Život sám se opět hlásí o slovo a stále zřetelněji vyjevuje, co potřebuje k tomu, aby se mohl rozvíjet a čelit svému ohrožení.

Uvědomující si tento posun, obracíme se v den desátého výročí vzniku našeho společenství ke všem svým spoluobčanům s výzvou, aby pochopili historické možnosti této chvíle a aby jich využili ku prospěchu našich národů.

I představitelé moci v naší zemi se občas hlásí k demokracii, spravedlnosti, veřejné kontrole svého výkonu. Bývají to ovšem jen prázdná slova, za nimiž se skrývá diktátorská svévole, a proto si společnost zvykla nebrat je vážně. V poslední době se však zdá, že aspoň v některých těchto projevech se odráží vědomí, že změny jsou nutné. Neplodná strnulost současného politického a hospodářského systému, zaostávání za vyspělými státy, mezi něž jsme dříve patřili, nedostačité uspokojování mnohých potřeb a požadavků – to vše je stále zřejmější, doléhá stále tíživěji na každodenní život lidí a probouzí touhu po změně. Dokonce i směr této změny je po všech dosavadních zkušenostech zřejmý: je to větší *demokracie*. Velké rozdíly jsou pochopitelné v představách o tom, co to konkrétně znamená, totiž jak tímto směrem jít, jak rychle a kam až.

Ať už jsou na to názory jakékoli, jedno je jasné: vykročení k větší demokracii by pro naše národy nebylo krokem do neznáma. Máme se o co opřít, máme své vlastní demokratické tradice. Už první československý prezident spojoval náš novodobý stát s ideou demokratické samosprávy a sociální spravedlnosti. Jiným způsobem tyto ideje ožily po druhé světové válce. V radikálně nové vnitřní i mezinárodní situaci se pak významné demokratizační impulsy a projekty objevily znovu v šedesátých letech.

Nenabízíme a nikomu nevnučujeme nějaké definitivní a jednoznačné hodnocení těch či oněch historických dějů. Vybízíme jen k nepředpojaté diskusi o nich a k hledání skutečných poučení, která si z nich možno dnes vzít. Hlavně si však myslíme, že spory o minulost by neměly odvádět mysl společnosti od živých otázek přítomnosti. Na demokratické tradice nejlépe navážeme, když se pokusíme dobrých předpokladů, které se ve vědomí našich národů vytvořily, využít vskutku *původně*. To znamená bez předsudků, nezatížení ideologickými a prestižními ohledy, s porozuměním dnešní situaci, s vnímavým zřetelem ke všem dobrým i špatným zkušenostem, které soudobý svět nabízí, s fantazií, odvahou, ale především se snahou dívat se dopředu.

Nevíme samozřejmě, kdy a jakým způsobem se obrat oním směrem v naší zemi uskuteční. Víme však, že dříve nebo později se uskutečnit musí. A víme také, že osud této země nezáleží jen na politické moci a že ani její vlastní počínání nezáleží jen na ní. Daleko víc záleží na tom, co uděláme my všichni, co udělá společnost. Dějiny nedělají jen vlády a žádná vláda nemůže úplně pomíjet to, co dělají občané. Demokracie není něco, co jedni dávají druhým. Je to úkol pro všechny. Všichni se jí musí znovu a znovu učit. I na nás všech záleží, kdy a jak výrazně se pohne dobrým směrem sama politická moc.

Úkol, který z toho vyplývá, je zřejmý: vymaňme se konečně ze své pohodlné odevzdanosti osudu! Přestaňme čekat, co udělají jiní, a udělejme něco sami! Probuďme se z apatie, nepropadejme pocitu marnosti, překonejme svůj strach! Čím víc bude občanů, kteří se o to pokusí, tím méně bude i důvodů ke strachu, protože tím těžší bude oprávněný postoj trestat. Každý z nás může odvahou, kterou v sobě nalezne, přispět

k tomu, aby se ani ostatní nemuseli tolik bát. Smysluplný život nepřiděluje občanům vláda, o ten musí občané sami dnes a denně usilovat, musí ho hledat sami v sobě a vytvářet vším, co bezprostředně dělají, tedy i tím, jak se vztahují k obecným věcem.

K čemu tu vyzýváme, není nic jiného a nic víc než odvaha stát se občany v plném, tvořivém a nejsilnějším slova smyslu. Bez občanů není a nikdy nebude demokracie. Občanství však není pouze statut. Především a hlavně to je určitý lidský postoj. Zda budeme skutečně svéprávnými a důstojnými občany, vědomými si své spoludopovědnosti za stav celku a jednajícími v souladu s ní, záleží tedy ve velké míře na nás samotných.

Ústava, Všeobecná deklarace lidských práv, Charta OSN, mezinárodní pakty o lidských právech, Závěrečný akt z Helsinek – to vše může být jak bezcenným papírem, tak velmi konkrétním a zavazujícím měřítkem i vodítkem pro život. Zda to bude tím či oním, opět nezávisí pouze na vládách. Na všech nás je, jak vážně tyto normy přijmeme, jak je naplníme a uskutečníme, jak dalece je proměníme v živoucí skutečnost.

Domníváme se, že doba dozrála k tomu, abychom si i v Československu tyto pravdy znovu a naléhavě připomněli a abychom se s novou energií pokusili v jejich duchu jednat.

Kdybychom jen čekali, až se společenské rozpory natolik prohloubí, že si katastrofální běh věcí vynutí nějakou změnu, byli bychom sami proti sobě: na jejich prohlubování a na těžko předvídatelné důsledky výbuchu, k němuž by jednoho dne mohly vést, bychom doplatili všichni.

Často je slyšet otázku, „co dělat“. Je to otázka po tom, co konkrétního, účinného a reálného může prostý občan dnes udělat pro zlepšení obecného stavu.

Úkol přijmout vážně a zkusit vážně naplnit své občanství otevírá podle našeho mínění dost zcela konkrétních možností.

Všichni můžeme hned zítra začít říkat pravdu. Nejen doma, ale i na pracovištích, při společenských setkáních, na nejrůznějších schůzích. A to ne jenom pravdu o běžném šlendriánu, který kolem sebe vidíme, ať už ve výrobě, obchodě či službách, ale i o jeho příčinách. O špatných vedoucích, kteří – opření o svou bezvýhradnou

politickou loajalitu – mohou beztréstně páchat jakékoli škody. O nepružném způsobu hospodářského řízení a rozhodování. O iluzornosti a formalnosti plánů a bezúčelnosti plnění jejich konečné řady často zcela protichůdných ukazatelů. O neuvěřitelné neschopnosti centrálně řízené výroby reagovat na živé potřeby společnosti, o nepochopitelné a přitom tolerované prodělečnosti největších průmyslových podniků a o mrhání energie v neefektivních průmyslových odvětvích. A samozřejmě o té hrozné obludě byrokracie, která požívá nenávratně tak velkou část výsledků lidské práce a přitom tuto práci ještě navíc všemožně komplikuje a maří.

Všichni můžeme vzít vážně svou odborovou příslušnost, domáhat se svých formálně vyhlášených a nerespektovaných práv, volit do odborových orgánů neohrožené tlumočníky skutečné vůle pracujících, po svobodné diskusi vybrané zástupce, a ne jen odjinud doporučené, za poddajnost dobře odměňované byrokraty. Všichni můžeme žádat změnu sporných odborových praktik a pravidel. Odbory nemusí být jen rozdělovačem rekreačních poukazů a dílčích sociálních výhod. Nemusí být jen poslušným náhončím zaměstnavatelů, ale mohou se dožadovat skutečné a samostatné účasti na hospodářském rozhodování i na sociální politice. V mezních situacích mohou své požadavky podepřít i tradiční dělnickou zbraní: stávkou. Právo na ni je zakotveno v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Všichni můžeme vytvářet v různých prostředích neformální politická fóra, otevřená svobodné výměně názorů, využít k tomu existujících příležitostí a vytvářet nové. Na takových fórech by nemusela existovat žádná politická tabu a nic by tedy nemělo stát v cestě ani kritice takových úkazů, jako je všemoc stranických sekretariátů.

Můžeme se dožadovat pravdivých informací, psát pravdu do existujících sdělovacích prostředků a vytvářet si případně nová ohniska a způsoby svobodné výměny názorů. Každý podnik či závod by mohl vydávat noviny, v nichž by se svobodně psalo, kdyby se o to pracující vskutku vážně zasadili.

Všichni víme, jak katastrofální je ekologická situace v naší zemi. Proč o tom ale mluvíme jen v soukromí? Proč se na veřejnosti mluví jen

o desetině těchto problémů a proč se téměř nikde nemluví o jejich skutečných příčinách? Otevřít všude, v nejrůznějších prostředích a na všech úrovních zásadní diskusi o ekologické situaci lze ihned a dokonce bez velkých rizik. Odpovědnost k budoucím generacím by přitom měla být přirozenou páteří takové diskuse.

V situaci, kdy si je jist spravedlností své pře, může každý překonat strach z nadřazených, z policie či státní byrokracie; všichni mohou ty, kdo se o to pokusí, svou solidaritou nejen morálně podpořit, ale i ubránit proti svévolnému útoku.

Existuje hodně práv, od práva shromažďovacího až po právo na svobodu projevu, přesvědčení, vyznání a výměnu informací, která jsou sice formálně zaručena, která však ze strachu z možných následků lidé nevyužívají. Proč jich tedy nevyužít?

V naší zemi údajně vládne dělnická třída. Nikdy nebylo toto oficiální tvrzení v tak hrozivém rozporu se skutečností, jako je tomu dnes. Vyšší a nejvyšší političtí činitelé se pohybují po této zemi obklopeni policejními strážci v autech s neprůstřelnými skly a s nemorální absolutní předností v jízdě. Zájmu jejich bůhví kým ohroženého bezpečí musí ustoupit i těžce zraněný, odvážený sanitkou do nemocnice. Mají své spotřebitelské výhody, zvláštní dodavatele, zvláštní služby, zvláštní zdravotní péči, zvláštní a tajemné příjmy. Jejich moc je vybavuje bezpočtem privilegií a v poměrech, kde je pro normální občany tak svízelné tolik věcí zařídit či dostat, je pro ně cokoliv záležitostí jednoho telefonického rozhovoru; dokonce i to, aby jejich méně pilné dítě prošlo bez problémů všemi zkouškami na vysoké škole.

Nechceme vyvolávat nenávist nebo závist, to nejsou dobré impulsy k cestě za demokracií. Hovoříme o tom proto, abychom zdůraznili, jak hluboce se mnoho vedoucích činitelů odcizilo prostým občanům. Dokud bude toto odcizení trvat, budou všechny demokratizační snahy narážet na odpor těch, kteří se budou bát o své výsady. Proto by měla společnost na tyto nezasloužené výsady trvale upozorňovat a dožadovat se jejich zrušení. Mocní se budou muset v zájmu zdravějšího společenského života leccého ze svého pohodlí zříci. Je to i v jejich zájmu: čím víc budou odtrženi od společnosti, tím hůř budou vládnout a tím

hlubší může být jednou společenská krize, před kterou budou bezradně stát.

Učitelé by měli učit pravdu, měli by vyučovat v souladu se svým svědomím. Měli by vystupovat jako občansky stateční vychovatelé, kteří se nepřizpůsobují poslušně kdejakému problematickému pokynu shora. Osnovy je přece možno respektovat a přitom si před žáky a studenty uchovat vlastní neustrašený úsudek. Při základní lidské solidaritě se učitelé mohou bránit případnému pronásledování.

Věřící občané by se neměli bát chodit do kostelů a neměli by skrývat svou víru. Duchovní by měli plnit své poslání tak, jak jim to nařizuje jejich svědomí a přesvědčení. Měli by se bránit, když církevní tajemníci zasahují protiprávně do výkonu jejich duchovenských funkcí a když někteří zkorumpovaní představitelé církví toto počinání kryjí.

Jak svobodná bude kultura, záleží opět především na kultuře samé, hlavně na jejích tvůrcích. Svobodnou tvorbu nemůže nikdo nikomu zakázat. Zakazují si jí sami jen ti umělci a vědci, kteří se bojí o svá postavení a své možnosti. I oni tedy mohou zlepšit výrazně obecnou situaci: mohou překonat svůj strach a tvořit svobodně. Největší duchové moderní české a slovenské kultury to dokázali, i zde je na co navázat.

Jsme přesvědčeni, že kdyby naše společnost začala více a vynalézavěji využívat i těch několika málo existujících možností, na které jsme tu upozornili, významně by se změnilo celkové společenské a politické klima.

A lepší klima je dnes hlavní a možná jedinou cestou i k lepšímu hospodářskému a politickému systému.

Jsme proti nenávistným bojům, štvanicím, novým rozkolům, revanšismu a mstám. Jsme pro demokratickou diskusi v atmosféře dělné spolupráce všech občanů a společenských sil. Víme, že úplná shoda všech se všemi není nikdy možná a nemyslíme si ani, že by byla k něčemu dobrá. Domníváme se však, že i odpůrci se mohou navzájem respektovat jako lidé a jako občané, a v klidné, vášněmi či trpkými vzpomínkami nepodbarvené rozpravě hledat to, na čem se mohou shodnout. Po všech tragických událostech a ořezích posledních desetiletí spatřujeme jedinou

perspektivu ve skutečném národním smíření na demokratickém základě. Nechápeme je jako opatrné mlčení o čemkoliv a k čemukoliv. Chápeme je jako věcné a tvůrčí hledání východisek pro celou společnost.

Domníváme se, že *nenásilný odpor* proti všemu zlému, *tolerance*, slušnost, otevřenost pravdě i jinému názoru a trpělivá vytrvalost jsou těmi nejlepšími nástroji, kterých může naše společnost užít v nadcházejícím boji za svou emancipaci, za společenskou obnovu a demokratický pořádek.

Charta 77 nikdy nesledovala nějaký svůj partikulární politický zájem. Její věcí je věc celé společnosti. Proto ani dnes od nikoho nežadáme, aby rozšířil nebo veřejně podporoval naše společenství. Charta 77 není a nikdy se nepovažovala za jedinou naději pro tuto společnost. Vyzýváme občany k něčemu jinému a důležitějšímu. Aby se vzpamatovali do své svobody a uvědomili si nadějeplný obsah hesla, které bylo dáno do vinku modernímu československému státu:

Pravda vítězí.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77
Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern, Jiří Hájek,
Václav Havel

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Jeden z nejvýznamnějších dokumentů Charty 77, v němž se poprvé Charta obrátila přímo k československé veřejnosti, byl vydán při příležitosti 10. výročí vzniku Charty 77. Na jeho textu se významně podíleli především Václav Havel a Jaroslav Šabata. V souvislosti s výročním Charty 77 střežila StB ve dnech 5.–7. ledna minimálně 16 signatářů Charty 77 a podrobila je dlouhým výslechům. Nepodařilo se jí však zabránit tiskové konferenci Charty, která se měla konat v salonku restaurace v Korunní ulici v Praze na Vinohradech. Bezpečnost nechala restauraci uzavřít, střeženým signatářům zabránila opustit byty nebo je policejně zadržela. Přesto se 6. ledna tisková konference uskutečnila v bytě Martina Palouše za účasti osmi signatářů a sedmi zahraničních novinářů – při svíčkách, protože StB vypnula pojišťky. Na dokument *Slovo ke spoluobčanům* navazoval *Dopis českým a slovenským novinářům* vyzývající

novinářskou obec k vytvoření atmosféry, která by pomohla stimulovat větší občanskou aktivitu. Dopis byl vydán 17. února 1987 a podepsali jej novináři: J. Dienstbier (autor), O. Bednářová, J. Brejchová, L. Dobrovský, J. Hrábková, J. Jírů, J. Kantůrek, H. Klímová, A. Marvanová, D. Proboštová, Jiří Ruml, Č. Suchý, Jan Štern, O. Šulcová, R. Zeman. Sr. Listy, roč. 17 (1987), č. 2, s. 70–71; Obsah, březen 1987, s. 259–261.

10. výročí Charty 77 bylo veřejně vzpomenu v mnoha zemích světa. 1. 1. 1987 poslala dopis Chartě redakce maďarského časopisu *Beszélo* (srv. D385, 30. 3. 1987), 7. 1. blahopřál Chartě 77 Výbor na obranu práv maďarské menšiny v Československu (srv. dokument č. 384, 30. 3. 1987). *Den Charty* byl 29. 1. 1987 uspořádán v Dánsku a Švédsku, v Oslo na slavnostním shromáždění pořádaném pod patronátem norského Fondu na podporu Charty (jeho předsedou byl Torkel Opsahl z Bergenu, členem mj. signatář Charty 77 M. Konůpek) promluvil norský ministr zahraničních věcí K. Frydenlund (srv. D372, 2. 3. 1987.) Proti této akci podalo protest čs. ministerstvo zahraničních věcí jako proti údajné provokaci. V USA vydal k výročí Charty 31. 12. 1986 prohlášení americký prezident R. Reagan, v němž Chartu ocenil jako „nejstarší iniciativu na poli lidských práv ve východní Evropě“, která je „uchovatelem národních hodnot a kulturní a vydavatelskou sítí, která dosud i v cizině udržuje jednotnou a stále živou národní literaturu“. (Informace o Chartě 77, roč. 10 (1986), č. 2, s. 10–11.) 26. 1. uspořádala počet Charty americký PEN-klub spolu s Helsink Watch oslavu, jíž se zúčastnili přední spisovatelé, např. S. Sontagová, K. Vonnegut, T. Garton Ash, A. Miller a J. Škvorčeký. W. Brandt ve svém prohlášení oslavil vznik Charty jako den, „v němž muži a ženy v Praze učinili statečné rozhodnutí, že budou kriticky konfrontovat vlastní vládu a úřady a principy lidských práv, které i ČSSR uznala... Kdo se na muže a ženy tohoto neohroženého společenství odvolává, zůstává jejich úsilí práv jen tehdy, vede-li boj za uskutečnění lidských práv všude na světě a bez ohledu na mocenské zájmy. Tam, kde lidská práva nejsou naplněna, působí Charta jako apel na svědomí světa.“ (Tamtéž, s. 11.) Výročí Charty pozdravil rovněž francouzští politici a intelektuálové (srv. Francouzští politici k Pražskému jaru a 10. výročí Charty 77. In: Informace o Chartě 77, roč. 10, 1987, č. 4, s. 14.) 14. 1. vydal prohlášení k 10. výročí Charty Mezinárodní výbor Labour Party, v němž ocenil odvalu Charty, která je inspirací pro demokratické socialisty (tamtéž, s. 15). 30. 1. 1987 Komise pro bezpečnost a spolupráci v Evropě Kongresu USA navrhla Chartu 77

na Nobelovu cenu míru. Další pozdravy obdržela Charta 77 od východoněmecké iniciativy *Mír a lidská práva*, od britských mírových iniciativ END a CND a od jugoslávských novinářů z Lubljany.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 1, s. 5–9 • Listy, roč. 17 (1987), č. 1, s. 1–3 • České slovo, roč. 33 (1987), č. 1, s. 1–2 • Studie, č. 109 I/1987, s. 77–81 • Nový domov, roč. 38 (1987), č. 2 • Svědectví, roč. 20 (1987), č. 80, s. 779–782.

KOMENTÁŘE, OHLASY, PROHLÁŠENÍ: Rezoluce Rady svobodného Československa k 10. výročí Charty. *Naše snahy*, 1987, č. 1, s. 15–16 • Kohout, P. – Mlynář, Z. – Němec, J.: Prohlášení pro tisk k 10. výročí Charty. *Videa* 1. 1. 1997. *Listy*, roč. 17 (1987), č. 1, s. 7 • Mlynář, Z.: Charta a režim po 10 letech. *Tamtéž*, s. 4–5 • Brandt, W.: K 10. výročí Charty 77. *Tamtéž*, s. 7 • Havel, V.: O smyslu Charty 77. *Tamtéž*, č. 4, s. 52–57 • Sviták, J.: Kriticky o Chartě. *Národní politika*, 1987, č. 1, s. 4 • Dressler, J.: SVU v Curychu o Chartě. *Tamtéž*, č. 6, s. 1 • Březina, A.: Před deseti lety. *Nový domov*, roč. 38 (1987), č. 2, s. 1 • Rozhovor s J. Mlynáříkem k 10. výročí Charty 77. *Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku*, roč. 20 (1987), č. 1, s. 2–4 • Výročí Charty 77 v západním tisku. *České slovo*, roč. 33 (1987), č. 1, s. 3–4 • Nagorski, F. a 24 dalších: Otevřený dopis německé iniciativy „Mír a lidská práva“. ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 3/87, kart. 6, s. 2 • Jedlička, J.: Význam myšlenek J. Patočky pro Chartu 77. *Tamtéž*, RO 4/87, kart. 8 • K. Kyncl o Prohlášení Charty 77. *Tamtéž*, RO 36/87, kart. 8 • Rozhovor s P. Kohoutem. *Tamtéž*, RO 42/87, kart. 8 • Novák, M.: 10 let rozpolcené Charty 77. *Demokracie v exilu*, prosinec 1986, s. 3, 6 • Křesomysl: 10 let Charty 77 a sovětská perestrojka. *České slovo*, roč. 33 (1987), č. 2, s. 3 • Desiate výročí Charty 77. *Naše snahy*, roč. 33 (1987), č. 2, s. 7 a č. 3, s. 3 • Norman Podhoretz a K. Jezdínský – rozhovor o Chartě. *Tamtéž*, č. 2, s. 5–6 • Rozhovor F. Dürrenmatta o Chartě. ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 43/87, kart. 6, 3 s. • Mlynářík, J.: Charta 77 – zo slovenského hľadiska. In: *Premeny*, roč. 24 (1987), č. 4, s. 14–22 • Mlynářík, J.: „Cudzinci vo vlastnom dome“ alebo problém vnútornej emigrácie. *Západ*, roč. 9 (1987), č. 1, s. 1–3 • –vv–: Charta 77 a exil. In: *České slovo*, roč. 33 (1987), č. 6, s. 3 • Charta – 10 roků. *Okno*, roč. 18 (1987), č. 180–181.

1987, 6. leden, Praha. – Dopis signatářům Charty 77 bilancující 10 let existence Charty s návrhy na nové metody činnosti. (Dokument č. 3/87)

Vážení přátelé,
naše společenství se dnes dožívá desátého výročí svého vzniku.

V lidském životě znamená deset let hodně. Jak je tomu s lidským společenstvím? V historii některých to může být bezvýznamný okamžik, pro jiné to může být celá éra.

Domníváme se, že v případě Charty 77 lze považovat její desetileté trvání za dobu překvapivě dlouhou: vždyť po jejím vzniku ji mnozí považovali za podnik víceméně jednorázový, za čin, který má svůj vymezený čas a nemá naději na další život. Ti, kteří Chartě 77 nepřáli a všemožně ji hanobili a pronásledovali, jí prorokovali brzký zánik. Ale i mnozí, kteří byli jednoznačně na její straně, nevěřili v její delší trvání a dokonce je ani nedoporučovali: domnívali se, že tento čin, který jako by náhle osvětlil poměry, nelze uměle prodloužovat, rozměňovat a znehodnocovat jeho pozvolnou proměnou v nezajímavý stereotyp, odsouzený do omrzení jen opakovat sama sebe. Zmýlili se jedni i druzí: Charta 77 nejen že existuje už deset let a je dnes nejstarším hnutím za lidská práva v zemích sovětského bloku, ale je organismem stále živým, nikoli tedy jen nějakou zkamenělou upomínkou svého začátku.

Jak si to vysvětlit? Jak to, že navzdory nepříznivým podmínkám a navzdory všem vlastním problémům, plynoucím z těchto podmínek i z naší lidské slabosti a nedostačivosti, Charta stále žije?

Cíle, které jsme si dali, mají v sobě zvláštní nápetí: jsou vysoké, vzdálené a vlastně plně nikdy nedosažitelné (ne nadarmo jsou chartisté označováni za snílky), zároveň se však kupodivu dotýkají zcela bezprostředně a aktuálně každodenního života všech lidí.

A je to pravděpodobně toto napětí (a ovšem i objektivními podmínkami vynucený podivně zamlžený status Charty jako „instituce“), co je v pozadí onoho zvláště napjatého vztahu Charty k sobě samé, její bytostné otevřenosti a jakési permanentní „nehotovosti“, vždy znovu ji stavící před otázku po vlastní podstatě, smyslu, postavení a možnostech a vždy znovu ji nutící vymezovat hranice své autenticity a legitimacy a svou

konkrétní práci trvale sebe samu hledat, ohraničovat a definovat.

Lze říci, že historie Charty 77 je historií jejího hledání vlastní identity.

Možná je toto neustálé sebehledání jedním z jejích životodárných zdrojů; možná právě díky této své zvláštnosti se Charta už dávno nestala jen zkamenělým otiskem svého prvotního rozmachu.

Jak patrně, otázka, kterou si položil Jan Patočka před deseti lety, totiž „co je a co není Charta 77“, je stále aktuální, a je dobře, že tomu tak je.

Rádi bychom se nad ní – nebo aspoň nad jedním jejím aspektem – zamysleli i dnes, tváří v tvář zkušenosti, kterou nám desetiletá práce Charty dala.¹

*

Podpisem Charty vyslovují její signatáři svůj souhlas s myšlenkami a principy, formulovanými jejím úvodním prohlášením ze dne 1.1.1977, a vyjadřují svůj úmysl v jejich duchu se angažovat. Zcela formálně vzato není tedy Charta 77 ničím jiným než svým úvodním prohlášením a její signatářství ničím jiným než souhlasem s tímto prohlášením.

Začneme tedy u úvodního prohlášení. Jak se k němu po deseti letech vztáhnout? V jakém světle se dnes vlastně jeví?

Na jedné straně názorového spektra se setkáváme s otázkou, zda není už vývojem překonáno a zda by neměl být formulován nějaký nový, širší, současnému stavu věcí přiměřenější a pravděpodobně političtější program. Na opačném pólu se objevuje naopak názor, že by se Charta měla ke svému úvodnímu prohlášení radikálně vrátit, rozejít se s pestrou škálou úkolů a funkcí, které jí desetiletý život přisoudil, a rozmanitých zvyklostí, k nimž ji její vnitřní praxe přivedla, a omezit se opravdu a přísně jen na to, co z textu jejího úvodního prohlášení bezprostředně vyplývá.

Domníváme se, že z mnoha různých důvodů nikdo nemůžeme Chartě nabízet nebo za ní vydávat jakýkoli programový dokument, který by jednoznačně měnil či výslovně rozšiřoval její původní a jako jediné všemi jejími signatáři podepsané sebevymezení, byť by takový text měl jakkoli širokou podporu. Jsme tedy tak říkajíc na straně úvodního prohlášení. Ne ovšem proto, že bychom považovali za moudré jakkoli zužovat současný okruh zájmů a funkcí Charty, nebo

že bychom chtěli vyloučit možnost jeho dalšího rozšíření, ale z důvodů právě opačných: jsme přesvědčeni, že úvodní prohlášení v sobě skrývá daleko více možností, než se obvykle má za to a než kolik jich bylo dosud využito. Stačí, abychom uvažovali v dnešních souvislostech o jeho vnitřním smyslu, a pochopíme, že nejlepší cestou k prohloubení a rozšíření práce Charty je jeho nové a předchozími návyky nezatížené čtení.

Jen malý příklad: dávno jsme si všichni zvykli, že Charta oslovuje veřejnost jen nepřímou, totiž formou připisů státním a jiným institucím. Přímé oslovení veřejnosti není přitom s úvodním prohlášením vůbec v žádném rozporu.

Báze tímto prohlášením konstituovaná je zkrátka širší, než si mnohdy myslíme. A ještě daleko větší je samozřejmě prostor, který tato báze otevírá rozmanitým individuálním i skupinovým občanským i politickým iniciativám a jehož ochranu umožňuje.

*

Ve skutečnosti a v praxi je Charta 77 – v soulasu se svým posláním – samozřejmě něčím nepoměrně víc než jen svým úvodním prohlášením.

Především je téměř třemi sty padesáti dokumenty různého druhu, které její mluvčí od jejího vzniku dodnes jejím jménem vydali.

Je leckdy složitou a leckdy zajímavou historií vznikání a ohlasu těchto dokumentů.

Je prostorem, v němž a v jehož okolí se výrazně rozvinul nezávislý duchovní a politický život a zároveň je jakýmsi „ledoborcem“, prorážejícím cestu dalším nezávislým iniciativám.

Je instancí, k níž se může obrátit o pomoc každý, kdo se stal obětí bezpráví, a je vytrvalým obhájcem těch, jimž je křivděno. Za tuto pověst vděčí hlavně Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, který vznikl před devíti lety v jejím prostředí a za její podpory.

Pro naši i zahraniční veřejnost, a nepřímou vlastně i pro politickou moc, je Charta 77 dnes už významným veřejným a přitom nezávislým kritickým zrcadlem poměrů. V situaci, kdy jsou všechny prostředky přirozeného projevu veřejného mínění tak drasticky podvázány, začal její hlas de facto – byť jakkoli omezeně a nedostatečně – toto veřejné mínění nahrazovat.

Tím, že představuje určitý víceméně obecně (aspoň teoreticky) aplikovatelný model občan-

ského napřímení a naplnění práva a povinnosti občana vyjadřovat se k věcem veřejným, vstupuje Charta nutně do vědomí a svědomí společnosti jako impuls a svým způsobem i výzva. A až na tu výzvu odpovídají lidé jakkoli, třeba i jejím odmítnutím, k fenoménu Charty se tím přeci jen nějak vztahují, nějak se s ním vyrovnávají. V dnešním rozostřeném a všestranně zrelativizovaném spektru občanských možností se tak Charta stala jakýmsi záchytným bodem. Není-li tato její zvláštní přítomnost často přímo viditelná, protože ji lze jen obtížně vyčíst z nějakých zjevných sociálních nebo politických pohybů, neznamená to, že v obecném povědomí Charta neexistuje a skrytě nepůsobí. To je věc, kterou si dnes už asi uvědomují všichni, kdo mají porozumění pro specifiku našich poměrů.

To všechno dohromady vytváří z Charty nový, byť jakkoli osobitý subjekt společenského dění.

Jak známo, Charta 77 není politickou formací v běžném slova smyslu (tedy s politickým programem a mocenskými cíli). Nicméně jako onen nový společenský subjekt a především díky poměrům, v nichž se každý svobodný projev mění ihned a nutně v důležité politikum, stala se posléze i Charta – via facti – určitou politickou silou, a jako taková vstupuje, bez ohledu na to, nakolik o to sama usiluje, do mnoha širších politických souvislostí. Jsou to souvislosti nejen historické, z jejichž hlediska Charta navazuje na ty tradice evropské politické kultury, které jsou založeny na demokratické toleranci a respektu k právům individua. Jsou to i souvislosti mezinárodní: zahraniční politikové, různá společenská hnutí, novináři a vůbec představitelé veřejného života dnes chápou Chartu jako relevantního politického partnera. Nelze se tomu divit: jako jediná známější a veřejně vystupující pospolitost v naší zemi, která není řízena centrální mocí, jeví se Charta zvenčí jako jakási alternativa k ní. Toto zvláštní postavení je posilováno tím, že dialog o širších otázkách dnešního světa, který se mezi zahraničními partnery a Chartou postupně rozvinul, vyvolal na mezinárodní scéně respekt k Chartě i jako k ohnisku obecnějších podnětů a sjednocujících námětů.

Posláním Charty je usilovat o dodržování lidských a občanských práv a vypovídat pravdivě o poměrech. Tomuto svému úkolu nemůže nic

nadřazovat, tedy ani žádný vyšší politický zájem nebo ohled k nějaké politické autoritě, byť by jí byla třebaš jakkoli sympatická.

Charta 77 není ovšem jen rolí, kterou sehrává. Je zároveň – a na to by nemělo být zapomínáno – i souborem několika set jednotlivých životních osudů, z nichž mnohé se v přímé souvislosti s ní zásadním způsobem změnilo (vězení, emigrace, ztráta povolání, ohrožení rodinných příslušníků, možná i ne jeden rodinný rozvrat).

Jinými slovy: Charta jsou také konkrétní lidé. Lidé, kteří museli leccos obětovat pokusu posílit v sobě a druhých pocit lidské důstojnosti a smysluplnosti své přítomnosti na světě. Ale zároveň jsou to lidé s tisíci lidskými nedostatky a slabostmi. Lidé šťastní i nešťastní, lepší i horší, známí i zcela neznámí.

Tito lidé – anebo aspoň ti z nich, kteří mohou a chtějí – tvoří posléze určité *lidské a pracovní společenství*.

I toto společenství je Charta 77. Ba řekli bychom, že vůbec na prvním místě je právě tím. Protože jediné jako určité společenství může existovat i jako to všechno další, čím je; jediné díky tomu, že je společenstvím, byť jakkoli nedokonalým, může pracovat, působit a hrát ty role, které hraje. Její práce ji samozřejmě zase zpětně jako společenství utváří a formuje.

K tématu Charty 77 jako společenství chceme dnes především upnout svou pozornost. Nejen proto, že mu v různých veřejných sebereflexích Charty nebyl dosud věnován dostatečný zájem, ale i proto, že poslední doba vyjevila a oživila různé problémy, které Charta jako lidská pospolitost má.

Veřejnost a různí političtí partneři přijímají Chartu jako politický subjekt, který má svá stanoviska a svou vůli, a nezajímají se o to, jak se tato stanoviska a tato vůle rodí. Zvláštnosti a problémy Charty jako společenství je netrápí (pokud o nich vůbec vědí) a Chartu chápou prostě jako kteroukoli jinou organizaci (pramálo se při tom obhlížejíce například na to, že Charta sama se za organizaci vůbec nepovažuje).

My však – jako signatáři Charty 77 – se těmito věcmi zabývat musíme. A zabýváme-li se jimi dnes dokonce veřejně, činíme tak v přesvědčení, že Charta, chce-li dobře sloužit veřejné věci, musí být sama věcí veřejnou a veřejně srozumitelnou.

Kdybychom podporovali dojem, že má nějaká svá tajemství jiným nepřístupná, odcizovali bychom ji společnosti a poškozovali tím nakonec právě ten obecný zájem, který si předsevzala sledovat. Kdokoli se o to zajímá, má právo vědět, jak Charta jako společenství žije a s jakými problémy se potýká.

*

Jak bylo už mnohokrát zdůrazněno, Charta 77 není organizací. Nemá stanovy, nemá žádná pevná a někým někde schválená pravidla života a práce, nemá – kromě svých tří mluvčích – žádné orgány, nemá sjezdy, nemá žádný jednou určený a všemi signatáři schválený mechanismus rozhodování, nehlasuje se v ní a nikde není dokonce ani jasně řečeno, s kým musí nebo nemusí mluvčí projednat dokumenty, které chtějí jménem Charty vydat. Signatáři mají jen a jen ty povinnosti, které sami sobě uloží, a jejich práva jsou díky okolnostem značně teoretická: kterýkoli signatář sice může do čehokoliv mluvit, v praxi však má většina signatářů na práci Charty vliv velmi malý, ať už proto, že se necítí být k jejímu ovlivňování kvalifikována, nebo proto, že k němu nemá praktickou příležitost, nebo konečně proto, že někteří aktivnější signatáři nemají čas a sílu intenzivněji zjišťovat mínění ostatních, anebo na ně prostě zapomínají. Jestli navzdory tomu všemu Charta už deset let pracuje a vůbec pracovat může, pak jen proto, že většina jejích signatářů si naštěstí uvědomuje, co je přímo existenční podmínkou její práce: konstruktivní diskuse, tolerance, neformální a proměnlivé mechanismy rozhodování, vzájemná důvěra spojená s respektem k obecnému konsensu, solidarita, cosi jako „zvykové právo“, ba občas i něco jako tradice. A ovšem vůle k dorozumění a vůbec dobrá vůle.

Jak snadno zneužitelný je takový stav, nemusíme asi dlouze rozvádět. Spíš se nám chce v této souvislosti vyjádřit své nepřestávající radostné překvapení nad tím, že dosud téměř nikdo vážnějším způsobem této situace nezneužil.

Absence jakýchkoli určitějších pravidel, nutnost kombinovat dosažitelnou míru demokratičnosti a neustále nutným ohledem na „bezpečnostní aspekt“, a vůbec celková zvláštnost Charty jako radikálně otevřeného společenství tvořeného lidmi nejrozumnějších názorů a povah

jsou samozřejmě trvalým zdrojem potíží, problémů, zmatků, nedorozumění a různých vzájemných animozit. Zároveň to je ale něco, díky čemu Charta asi vůbec může existovat: jako normálně a podle stanov fungující organizace by byla zřejmě rozmetána během několika prvních dnů, zatímco daný stav ji vyzbrojuje zvláštní neuchopitelností; ať policie nebo státní moc udělá proti těm či oněm chartistům cokoliv, Chartu tím nezničí: pracovní úkoly lze volně a bez jakýchkoli náročných procedur přesunout z jednoho na druhého, ohniska práce a vzájemné komunikace lze volně střídát, dokumenty by mohla – vzato teoreticky – Charta vydávat i tehdy, kdyby jediný její signatář byl na svobodě. Výhoda „neuchopitelnosti“ tedy umožňuje do značné míry Chartě její existenci. Její reálný život se však musí odvíjet kdesi mezi výhodami a nevýhodami tohoto veskrze ambivalentního, trvale nevyjasněného, riskantního, ba pro mnohé možná až nesrozumitelného stavu.

To bylo ovšem Chartě dáno do vínku, je to její ustavující součást, a dokud bude sama sebou, nebude to asi jiné. Nekončící zápas s těžkostmi, které z toho plynou, by se tudíž neměl napájet iluzí, že existuje nějaký Chartě dostupný trik, který by byl schopen tyto těžkosti tak říkajíc vlastní silou, naráz a kompletně odstranit.

Nemělo by smysl popisovat tu všechny přepestré problémy, které Chartě přinesl její desetiletý pobyt na tomto podivném terénu. Rádi bychom se však zmínili aspoň o jednom z nich, protože se nám zdá být právě v této době už dost aktuální.

Dosavadní život Charty ukázal, že někteří signatáři jsou v ní z různých důvodů aktivnější než jiní a že díky tomu – zvolna a víceméně samovolně – vzniklo cosi jako „aktivní jádro“ Charty a cosi jako její „pasivní většina“. Někteří z nás se podílejí na vzniku dokumentů, jsou o všech důležitějších věcech informováni a pravidelně konzultováni, reprezentují Chartu navenek (díky čemuž se stávají známí a tudíž víc vyhledávaní, což je pochopitelně ještě víc do centra dění vtahuje a zpětně tím jejich známost zvětšuje), mají zkrátka na konkrétní práci Charty velký vliv, zatímco jiní tvoří jakousi mlčenlivou a do anonymity ponořenou oporu těmto „aktivním“, případně jsou jen tichými pozorovateli jejich práce (pokud o ni neztratili vůbec zájem). Jako všechno

v Chartě, má i tento úkaz dvě stránky. Na jedné straně jde o jev celkem přirozený: každé společenství, byť by působilo v poměrech sebedůvěrnějších, má vždycky své aktivnější příslušníky, kteří se díky svému zájmu, schopnostem neb ambicím zcela přirozeně dostávají do centra dění, a své příslušníky pasivnější, které jejich povaha, zájmy, schopnosti nebo různé vnějškové okolnosti k výraznější účasti na práci daného společenství nevedou, respektive od ní odvádějí. Co platí všeobecně, platí tím spíš o Chartě: jako společenství všem otevřené zdaleka není jen nějakým sborem intelektuálů či politiků, a bylo by tedy absurdní doufat, že všichni signatáři budou ve stejné míře schopni a ochotni psát dokumenty, podílet se na různých komplikovaných jednáních, jednat se zahraničními partnery. Zbavena možnosti vskutku demokraticky fungovat a odkázána tudíž hlavně na vzájemnou důvěru, nemůže Charta žádnými jinde běžnými demokratickými prostředky čelit nebezpečí, že se stane de facto záležitostí několika svých nejagilnějších signatářů. Vzhledem k trvalému zájmu policie o její práci a snahu tuto práci mařit má Charta navíc velmi ztíženou i svou vnitřní komunikaci; mnozí signatáři, zvláště mimopražští, nemají s těmi, kteří jsou v centru dění, často žádné kontakty. S ohledem na to vše není sám holý fakt, že někteří pracují víc a někteří méně, ničím nenormálním nebo zarážejícím. Tento úkaz má ovšem i druhou, horší stránku: okolnost, že většinu práce Charty dělá stále týž a nepřilíhš velký okruh lidí, ať už jsou k tomu motivováni jakkoli, přeci jen může vyvolávat mezi ostatními signatáři oprávněný pocit odstranění a zapomenutosti a může i navenek posilovat nedobrou, ale i v jistém smyslu pochopitelný dojem, že si Chartu jaksi přivlastnilo několik jednotlivců. Pokud víme, většina těch, které lze považovat s příslušnou dávkou přibližnosti za členy „aktivního jádra“, by uvítala, kdyby se objevovali noví a další lidé, kteří by od nich jejich rozmanité úkoly přebírali. Práce pro Chartu je často náročná na čas i nervy, nevědná, riskantní a mnozí se jí věnují jen a jen proto, že jim jde o zdar společné věci a nikoliv proto, že by chtěli sami vyniknout, že by se v ní vyžívali a chtěli bránit v účasti druhým. Ty méně aktivní nejednou žádají o pomoc a radují se z každé dobré iniciativy, která vznikne nezávisle na nich. Přes to

všechno nepovažujeme současnou situací za dobrou, její občasnou kritiku bereme vážně a doporučujeme všem signatářům, aby hledali způsoby, jak čelit přílišnému soustředění veškeré práce na několika málo místech.

S tímto problémem souvisí i jiná věc: většina signatářů podepsala Chartu v prvním roce její existence. Byli to lidé nejrůznějšího věku. Dnes jsme všichni o deset let starší. Lze říct, že Charta 77 stárne. Funkci mluvčích vykonávali dosud převážně lidé středního věku nebo starší, což je opět svým způsobem pochopitelné: bylo v zájmu Charty, aby za ni vystupovali lidé zralí, s určitými občanskými zkušenostmi, s určitým rozhledem. A tak ti z nás, kteří byli u zrodu Charty a její první léta rozhodující měrou ovlivňovali, jsou dnes už většinou v důchodovém věku nebo se mu přibližují, početná vrstva někdejších mladých signatářů dosáhla už zralosti. Charta by proto měla pomýšlet i na svůj generační problém: mladší lidé by do ní mohli vnést nové podněty, mohli by ji lépe otevřít citění dnešní mladé generace, mohli by ji osvěžit svou neopotřebovaností a elánem. Jejich zájem si ovšem Charta musí získat svou prací a podnětností. Jedině takto probuzený zájem má smysl; pouhé sbírání podpisů mezi mládeží nic nevyřeší. (Bylo by samozřejmě dobré myslet na tuto věc i při výběru budoucích mluvčích, ale i v tomto případě platí, že pouhé fyzické mládí mluvčího nemusí ještě nic zaručovat.) Vnímavější mladí lidé o Chartě dobře vědí a respektují ji, velmi často se však o ní domnívají (podobně jako si to myslí někteří „pasivní“ signatáři o „aktivním jádru“), že je jakýmsi už dávno zaběhaným a do sebe uzavřeným bratrstvem ostrílených politických kozáků, jehož počínání lze pouze zpovzdálí zdvořile pozorovat.² Pouhé verbální dementi takový dojem ovšem nerozptýlí. Musíme celou vahou své práce a způsobem jednání uvnitř Charty i navenek zcela konkrétně a nedvojmyslně dokazovat, že opravdu nejsme žádným spolkem profesionálních „disidentů“, ale společenstvím otevřeným každému a připraveným identifikovat se s každým dobrým podnětem bez ohledu na to, odkud přichází.

*

Když čas, konkrétní práce a souběh nejrůznějších dějů (které nemohly být pochopitelně úvodním prohlášením předvídány) ukázaly, že jakás

takás pravidla by Charta 77 přece jen potřebovala, a když byla pochopena nemožnost získat s nějakým zpřesňujícím návrhem souhlas všech signatářů a vlastně i nepatříčnost takového případného pokusu, vytvořilo se uvnitř Charty cosi jako „zvykové právo“. Je to právo velmi neurčité, neformální, nikde nekodifikované, značně proměnlivé, které pochopitelně nemůže nikoho k ničemu povinně zavazovat. Přesto se mnoho věcí Chartě podařilo jen díky tomu, že se toto „zvykové právo“ ujalo. Mnoho věcí se jí naopak nepodařilo jen díky nedostatečnosti tohoto „práva“.

Domníváme se, že někde zde by mohlo ležet východisko z leckterého vlekokoucího se „vnitrochartovního“ problému; odtud lze možná začít i léčbu těch bolestí, o nichž jsme mluvili jako o nejakutnějších. Konkrétně: zdá se nám, že po deseti letech života Charty 77 čas dozrál k tomu, abychom některé osvědčené prvky „zvykového práva“ jasně artikulovali a zároveň navrhli signatářům určité úpravy tam, kde by podle našeho mínění a našich zkušeností mohly být ku prospěchu věci.

Respekt k jakýmkoliv pravidlům, ať už dávno osvědčeným nebo naopak s ohledem na potřebu doby navrženým, nemůže přirozeně v Chartě nikdo nikomu nařídít. Můžeme si ho však vzájemně – byť třeba jen na zkoušku – doporučit.

(1) *Signatářství*. Už vícekrát bylo řečeno, mimo jiné v dokumentu Charty 77 č. 2/85, že Chartu nepodepisují občané ani ostatním chartistům, ani vládě, ale především svému vlastnímu svědomí, a že se svým podpisem nehlasí k ničemu jinému než k názoru, že mnohá formálně zaručovaná lidská práva platí u nás jen na papíře, a k úmyslu zasazovat se o to, aby tato práva občané skutečně měli. Podpisem Charty se tedy – meritorně vzato – nikdo nezotožňuje s takovou či onakou skupinou osob, ani nevyjadřuje svůj souhlas s něčím, co udělal nebo udělá někdo jiný. Zdá se, že je třeba to znovu připomenout, protože některé případy odvolání podpisu z nedávné doby dokazují, že jsou signatáři, kteří dodnes nepochopili, co vlastně podepsali. Jinak by nemohli svůj podpis odvolávat například proto, že se jim nelíbí některý mluvčí nebo některý aktivní signatář nebo některý dokument nebo lidské vztahy mezi těmi či oněmi chartisty. Charta nikoho nenuťtí, aby ji podepsal, uvítala by však, kdyby každý, kdo ji podepíše, věděl, co dělá: podpis Charty 77

není přihláškou do spolku, ale přihláškou člověka k jeho vlastnímu občanství.

(2) *Mluvíci*. Úvodní prohlášení pominulo otázku budoucího střídání mluvčích. „Zvykové“ se ujala a sdělením Charty 77 z 21. 9. 1977 byla i písemně formulována zásada, že nového mluvčího určuje po dohodě s ostatními mluvčími mluvčí odstupující (cosi z důvěry, kterou dali všichni signatáři původním mluvčím, se tak vlastně přenáší na všechny další mluvčí). Tato praxe se osvědčila, zdůrazňujeme tedy znovu, že platí i osvědčený zvyk, že odstupující mluvčí konzultují návrhy na své nástupce s dalšími jim dostupnými signatáři způsobem, který sami uznají za vhodný, a v rozsahu, který je za dané situace reálný, a pokoušejí se dosáhnout v této věci obecné shody.

(3) *Dokumenty*. Osvědčilo se a mělo by tedy i nadále platit, že většinu dokumentů konzultují mluvčí před jejich vydáním s dalšími signatáři, přičemž z konkrétní povahy toho kterého dokumentu vyplývá, jak rozsáhlé konzultace to jsou a kteří signatáři jsou k nim přizváni. Mluvíci podepisují dokumenty sice v zastoupení celé Charty 77, jelikož však nelze žádný dokument konzultovat se všemi signatáři a tím méně získat jejich jednomyslný souhlas, ručí za věcný obsah i konkrétní formu dokumentů pouze mluvčí, kteří je podepsali. Signatáři svým podpisem úvodního prohlášení ručí za právo mluvčích jménem Charty dokumenty vydávat. Dokumenty nikdy nebyly a za dané situace tedy ani nemohou být nějakými „usneseními“ celé Charty 77. Buď odůvodněně předpokládají obecný souhlas a mají víceméně sdělovací povahu (jak tomu bývá například u různých zdravotních, faktografických sdělení, protestů, poděkování nebo dopisů shrnujících či rozvíjejících všeobecně známá stanoviska Charty), anebo mají v podstatě diskusní charakter a měly by být tak i prezentovány. (To jsou případy většiny takzvaně „tematických“ dokumentů.) Celkově tedy: zatímco mluvčí se snaží vždy respektovat východiska a poslání Charty 77 i obecný občanský a názorový konsensus, na jehož půdě Charta vznikla a působí, signatáři zase respektují, že různí mluvčí (respektive autoři dokumentů) mohou mít své vlastní vidění věcí, svůj vlastní jazyk, své zkušenosti a své vlastní představy o nejpříhodnějším rozvržení důrazů a nemohou, a ani by nebylo ku prospěchu věci, kdyby se o to

pokoušeli, všeho toho se zcela vzdát. V případech, kdy si sami mluvčí nejsou jisti, zda určitý dokument příliš překračuje obvyklý konsensus a rámcem legitimních zájmů či postojů Charty, mohou ho vydat jako přílohu dokumentu vlastního, kterou sami nepodepíší, ale uvedou jako diskusní, studijní či informativní materiál.

*

Co znamená podpis Charty 77, jaký je úkol jejího mluvčího a jaké poslání má její dokument, vyplývá už z úvodního prohlášení, které tyto tři základní prvky faktické existence Charty vymezilo. „Zvykové právo“ v tomto případě pouze konkretizuje to, co původně zůstalo nekonkretizováno.

V Chartě však existuje i prvek pozdější, tedy úvodním prohlášením nepředvídaný a jeho rámcem přesahující, který – byv vymezen dokumentem podepsaným jen mluvčími – se neopírá o výslovný souhlas všech signatářů a teoreticky by tedy mohl být, co do své legitimacy, kdykoli zpochybněn. Mluvíme o *kolektivu mluvčích*.

Domníváme se, že nejen poněkud odtažitý problém statutu tohoto tělesa, ale i některé jeho konkrétnější problémy by bylo možné vyřešit tím, že by – v podobě odpovídající jeho dnešní faktické roli – byl i tento útvar včleněn do kontextu „zvykového práva“. Ve spojitosti s jiným projektem, o němž se začíná hovořit, by to mohlo snad přispět i k celkovému pročištění vzduchu v Chartě 77.

Kolektiv mluvčích byl ustaven prohlášením Charty 77 z 1. 2. 1980 z důvodů víc než dobrých: v době nejdivočejšího pronásledování Charty se ukázalo jako nezbytné veřejně rozšířit okruh těch, kdo se na všech jejích záležitostech podílejí, aby kdykoli mohl kdokoli z nich nejen prakticky, ale i oficiálně za Chartu vystupovat a případně její práve působící mluvčí vystřídat. (Vlastně to měla být taková operativní „zásobárna mluvčích“.) Dalším důvodem byla podobná potřeba, před níž stojíme i dnes: viditelněji zapojit do práce Charty i mladší lidi (celá skupina tehdy mladých signatářů pracovala pro Chartu v oněch svízelných dobách velmi obětavě a bylo moudré jejich účast jaksi „oficializovat“). Za třetí šlo o to, aby se na práci mluvčích bezprostředněji podíleli zástupci různých názorových orientací, různých profesí i různých míst a tak mohl být rychle zjišťován obecný konsensus. Složení kolektivu

mluvčích bylo oznamováno v dokumentech; členy byli bývalí i současní mluvčí a další signatáři, přizvaní v duchu těch intencí, které ustavení tohoto sboru sledovalo.

Kolektiv mluvčích prošel ovšem určitým vývojem. Policie jeho schůzky soustavně znesnadňovala. Někteří jeho členové odešli do emigrace, jiní se práci Charty vzdálili. Během let pochopitelně přibýlo bývalých mluvčích, takže dnes tvoří kolektiv mluvčích především oni; místo některých původních členů byli zváni ti signatáři, kteří byli v nové době neaktivnější; víceméně nahodile byli zváni i jiní; přestávalo být posléze jasné, kdo je vlastně členem tohoto kolektivu a kdo nikoliv; objevila se myšlenka, že by to měl být útvar otevřený, tedy bez jmenovitě ohraničeného členstva. Ukázalo se totiž, že význam účasti různých lidí se neustále proměňuje, a kdyby se to mělo odrážet v taxativním seznamu členů, musel by být tento seznam vlastně nepřetržitě rozšiřován. (Stěží by šlo totiž některé členy vylučovat jen proto, aby uvolnili místo jiným.) Přičteme-li k tomu, že se každoročně automaticky rozšiřuje o nové mluvčí, snadno si představíme, jak nemobilní by takové mnohačlenné a stále kynoucí těleso za čas bylo.

Složení kolektivu mluvčích, jeho funkce a z ní vyplývající princip, podle něhož jsou zváni k účasti další, jsou tedy značně znejasněné. Zatímco někdo se důvodně dožaduje přítomnosti těch či oněch zástupců těch či oněch opomíjených skupin signatářů, jiní – neméně důvodně – namítá, že shromáždění bývalých mluvčích nemůže být dost dobře současně zastupitelským sborem spravedlivě reprezentujícím všechny vrstvy signatářů. (Výsledkem bývá kompromis: mnoho bývalých mluvčích, doplněných několika málo „zástupci lidu.“) Někteří dokonce na adresu kolektivu poznamenávají, že jde o zkosnatělý relikv minulosti bez jakékoli kompetence.

Takový názor nesdílíme. Podle našich zkušeností je navzdory všem popsaným problémům existence tohoto tělesa velmi užitečná, byť z jiných důvodů, než z jakých původně vzniklo.

*

Jako mluvčí se necítíme být oprávněni z titulu své funkce zavádět a fixovat jakékoli nové strukturální prvky do Charty 77. Vše, co v tomto směru vzniká, existuje nebo v budoucnosti vznikne,

chápeme jako volnou a na Chartě jako takové (jak je ustavena úvodním prohlášením) nezávislou, formálně tedy samostatnou iniciativu signatářů samých, přičemž dobré výsledky takové iniciativy chápeme jako součást „zvykového práva“ Charty, které může být sice široce respektováno, nemůže však být z principu pro nikoho závazné.

Jako mluvčí se cítíme být schopní a oprávněni pouze dávat těm či oněm iniciativním tohoto druhu náměty, podporovat je, případně se sami na nich podílet a doporučovat jiným signatářům (ale právě jen doporučovat!), aby v rámci „zvykového práva“ takové iniciativy respektovali.

Vycházejíce z tohoto obecného chápání věcí, navrhuje dnešnímu kolektivu mluvčích, aby sám sebe proměnil v klub mluvčích, který by tvořili bývalí mluvčí Charty 77. Koho by tento klub na svá setkání zval jako stálého nebo příležitostného hosta, by pak samozřejmě záleželo už jen a jen na něm samotném.

Klub mluvčích by byl autonomním útvarem, který se z vlastní iniciativy ustavil a nikomu nepodléhá. Jeho posláním by bylo sledovat práci Charty 77, být současným mluvčím k dispozici jako jejich poradní orgán nebo eventuálně jako určitá smířčí instance v případě, že budou mluvčí nuceni řešit problémy či spory, s nimiž si sami nebudou vědět rady, a pocítí potřebu požádat o pomoc instanci těšící se určité morální autoritě či důvěře signatářů. (Že jakous takous důvěru mají právě bývalí mluvčí, vyplývá logicky z toho, že se svého času vůbec mohli stát mluvčími a po určitou dobu tuto funkci zastávat.) Klub mluvčích by tedy svou neformální autoritu byl připraven kdykoli nabídnout „úřadujícím“ mluvčím jako možný orientační nástroj; mluvčím by mohlo usnadnit práci, kdyby věděli, že existuje nějaký víceméně respektovaný útvar, k němuž se mohou v mezních situacích obrátit.

Postavení takto pojatého klubu mluvčích by zhruba navazovalo na dnešní reálnou roli kolektivu mluvčích. Na rozdíl od něho by však tento klub nebyl trvale napínán rozporem mezi svým soudobým postavením a svými původními intencemi a nemusel by mít špatné svědomí z toho, že svým složením nereprezentuje dostatečně ty či ony skupiny takzvaných „řadových“ signatářů a že tudíž neplní dobře svou „zastupitelskou“ funkci.

*

Kdyby klub mluvčích, samou svou podstatou k tomu dobře disponovaný, sehrával – mezi jiným – roli určitého strážce kontinuity Charty, její identity a soudržnosti, pak *fórum Charty 77*, projekt, který plně podporujeme, by mohlo být v tomto bodě (ale nejen v něm) jeho přirozenou protiváhou: široce otevřeno novým lidem i podnětům, mohlo by být jakýmsi ventilátorem, kterým by proudil zvenčí do Charty a z Charty do jejího „centra“ čerstvý vzduch. Iniciativa tohoto druhu by přitom mohla plnit některé původní intence kolektivu mluvčích, mohla by je plnit dokonce lépe, než by toho byl schopen dnes tento kolektiv, a mohla by tím snad přispět i k určité demokratizaci, decentralizaci a větší otevřenosti Charty.

Fórum Charty 77 chápeme jako trvalé středisko názorové výměny a živou křižovatku myšlenek, jako prostor reflexe nejrůznějších aktuálních otázek společenského, duchovního a politického života i konkrétní práce Charty 77, jako nástroj názorové profilace a konfrontace, jako líheň nových impulsů, osobností i mluvčích, jako místo setkávání známých lidí s neznámými a v neposlední řadě i starších s mladšími.

Fórum Charty 77 si představujeme opět jako zcela svéprávnou a nezávislou iniciativu „zdola“, bez jakýchkoli formálních pravomocí směrem k Chartě a zároveň jí, respektive jejím mluvčím, nikterak nepodléhající (precedenty takových „chartovních“ iniciativ jsou například Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných nebo *Informace o Chartě*). Na rozdíl od klubu mluvčích by šlo o útvar otevřený všem signatářům i dalším zájemcům, tedy bez jmenovitého členství.

Míra, v jaké by se mluvčí k tomuto fóru obraceli či v jaké by výsledky jeho diskusí brali při svém rozhodování v potaz, by závisela opět jen na nich samých. Nicméně jejich práci by mohla taková věc významně usnadnit: náročné individuální navštěvování různých signatářů a porady s nimi by mohly být zčásti nahrazovány společným projednáváním různých otázek na této půdě. Fórum Charty 77 by mohlo sloužit mluvčím i jako zdroj námětů a sonda do „chartovního“ i širšího veřejného mínění. Koncepční a organizační příprava každého setkání Fóra by mohla být v rukách malého kroužku signatářů, možná i signatáře jediného. Svolávat by je mohli také samotní mluvčí.

Kdyby se tento projekt realizoval a fórum Charty 77 se ujalo a osvědčilo, mohlo by se stát – jako neformální tlumočnické mínění širší obce signatářů – další komponentou „zvykového práva“ Charty.

Vážení přátelé, Charta tedy vstupuje do druhého desetiletí svého života. Přejeme si společně, aby její působení už nebylo spojeno s tolika vnějšími překážkami, jak tomu bylo v jejím prvním desetiletí; přejme si společně, aby se jí práce dařila a aby se jí dařilo řešit i její vlastní problémy, včetně těch, o nichž jsme tu dnes mluvili; pokusme se všichni pro to něco udělat.

Přejme si společně i navzájem, aby nadcházející čas ukázal, že naše práce nebyla marná, že se v životě naší společnosti zhodnocuje, že Charta 77 přispěla a přispívá k tomu, o čí od počátku jde: aby se lidem v naší zemi žilo svobodněji.

Náš dopis a naše návrhy jsou otevřeny Vaší diskusi.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

Martin Palouš, Anna Šabatová, Jan Štern, Jiří Hájek,
Václav Havel

[...]³

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 O zaměření a metodách činnosti se v prostředí Charty i v exilu delší dobu diskutovalo. Redakce Informací o Chartě 77 proto uspořádala již v dubnu 1986 s V. Havlem, L. Hejdánkem, J. Hájkem a V. Bendou besedu, jejíž záznam vyšel v květnu 1986 v mimořádném čísle Informací o Chartě. Beseda byla příspěvkem k panelové diskusi kongresu Československé společnosti pro vědu a umění ve dnech 17.–21. září 1986 v Bostonu, organizované k 10. výročí Charty. Na názory v besedě reagoval mj. Rudolf Battěk úvahou *Dva pohledy na fenomén Charty 77* (viz přílohu 10).
- 2 Na dokument Charty reagovalo 40 mladých signatářů Charty dopisem, který byl zveřejněn v Informacích o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 10. (Viz přílohu P10/14.)

Odpověď mluvčího Martina Palouše na dopis 40 signatářů (Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 11, s. 3–7) viz P10/15.

Závažný kritický příspěvek Ivana Dejerala (Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 6, s. 4–6) viz P10/13. Kritické příspěvky přinesly samizdatové časopisy *Alternace* a *Obsah*, např. *Komentář k Dopisu Charty od Jana Otáhalo: Nerozdělovat – sjednocovat* (*Alternace*, č. 3, duben 1987, s. 32–55), články J. Dienstbiera a J. Hájka.

- 3 Přílohou dopisu bylo úvodní Prohlášení Charty 77 z 1.1.1977. Viz D1.

1987, 14. leden, Praha. – Poděkování dánskému deníku *Politiken* a švédskému deníku *Dagens Nyheter* za Cenu svobody. (Dokument č. 5/87)

Drazí přátelé,
v říjnu 1986 dostala Charta 77 Cenu svobody,¹ kterou udělují společně dánský deník *Politiken* a švédský deník *Dagens Nyheter*. Sdílíme zásady, jimiž bylo udělení ceny zdůvodněno a které při jejím předání tlumočil dánský básník Niels Barfoed. Charta 77, která se během uplynulých deseti let zasazovala a i v budoucnu bude zasazovat o práva občanů, vychází z evropské tradice, požadující úctu k právu jednotlivce svobodně vyjadřovat své myšlenky a své přesvědčení. Globální význam této tradice je zřejmý i v tom, jak za všechna svá selhání vůči ní musela a musí Evropa drazé platit a jak za každé znásilnění veřejné svobodné diskuse v Evropě drazé doplácí i třetí svět, s nímž může plně a účinně projevit svou solidaritu jen veřejné mínění občanů vskutku svobodných a všestranně informovaných; Vy jste tak už učinili.

V dnešní rozdělené Evropě nabývá vědomí souvátivosti a solidarity nových dimenzí. I my vítáme proces evropského sebevědomí, neboť se domníváme, že to, co Evropa dluží sobě, to dluží světu. Snažíme se tomu přispět tím, že trváme na svém právu mluvit pravdu, a děkujeme Vám za to, že jste nás v tom podpořili.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Cena svobody byla udělena Chartě 77 20. října 1986 v Praze. Při slavnostním udělení ceny přednesl projev zástupce obou skandinávských listů dánský básník Niels Barfoed (in: *Informace o Chartě*, roč. 9 (1986), č. 12, s. 16–17), který byl následující den vypovězen z Československa. 18. ledna oba deníky uspořádaly v Kodani ve Folke-teatret *Den Charty 77*, na němž byla Cena svobody předána Chartě 77 prostřednictvím F. Janoucha. Současně byl uspořádán seminář, na kterém v panelové diskusi promluvil J. Pelikán a další. Současně byla v Kodani vyhlášena cena Jana Palacha, udělená Milanu Šimečkovi za rok 1986 za literární dílo, zejména za politickou

analýzu v knize *Obnovení pořádku. Cenu za M. Šimečku převzal V. Prečan*.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 2, s. 1.

D365 1987

1987, 15. leden, Praha. – Poděkování
Karlu Schwarzenbergovi za poskytnutí
prostoru v Scheinfeldu pro Československé
dokumentační středisko nezávislé literatury.
(Dokument č. 6/87)

Vážený pane,
s velikou radostí a vděčností jsme přijali založení Československého dokumentačního střediska,¹ jež má registrovat a uchovávat písemnosti naší nezávislé literatury, a rovněž zprávu, že důstojným stánkem tohoto střediska budou prostory zámku, které jste k těmto účelům poskytli.²

Považujeme tento Váš čin za projev bytostného češství a stále živého zájmu o rozvoj nezávislé české a slovenské kultury.

V upomínku posíláme malý dárek: konvolut grafik k poctě Jana Zahradníčka.

S vřelými díky a pozdravy

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRVOVIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

1 Československé dokumentační středisko nezávislé literatury založila v březnu 1986 v Hannoveru skupina čs. exilových kulturních pracovníků. Zakládajícími členy byli Jiří Gruša (místopředseda), František Janouch, Josef Jelínek (jednatel), Ivo Kunstýř, Ivan Medek, Jiří Pelikán, Vilém Prečan (vedoucí a kustod střediska), Karel Schwarzenberg, Pavel Tigríd, Jan Vladislav (předseda) a Lubomír Ďurovič. Předsedou vědecké rady byl H. Gordon Skilling. K. Schwarzenberg dal pro činnost střediska adaptovat místnosti svého zámku v Scheinfeldu-Schwarzenbergu, kam ČSDS přesídlilo v listopadu 1986. (Viz H. Gordon Skilling: *Archív svobody*. In: *Ročenka Československého dokumentačního střediska 2003*. Praha 2004, s. 191–216.)

2 Karel Schwarzenberg na dopis Charty odpověděl 27.2.1987 z Vídně:

„Vážená paní, vážení pánové, upřímně řečeno, jsem poněkud zahanben Vaším dopisem a krásnou prací J. Jiráka na počest Jana Zahradníčka, kterou jste mi poslali.

Zahanben, poněvadž porovná-li Vaši práci a podmínky, za kterých spolu se svými přáteli plníte úkol, který jste si vytyčili, s možnostmi, které náhodou zde mám,

pak těch několik místností poskytnutých ke zřízení archivu vskutku nestojí za zmínku.

Podářilo-li se mým předkům na Třeboni a Krumlově uchovat v archivech doklady českých dějin z minulých staletí, doufám, že nový archiv dnes poslouží podobně.

Zkrátka a dobře, prosím Vás, abyste se napříště o takových samozřejmostech nezmiňovali, a doufám, že se řečený archiv brzy octne tam, kam patří. Totiž v Praze.

Především ale se mi zdá, že snad právě u nás je každé dílo, které udržuje kontinuitu a tradici kulturního života, důležitější než u národů větších anebo v zemích, které se nenalézají na křižovatkách dějin.

Mám dojem, že sotvakdo porozumí českým dějinám, jejich představitelům i našemu selhání (je pozoruhodné, že čeština odvozuje slovo selhání ode lhaní) v osudných chvílích, neví-li, že vývoj k svobodnému a sebejistému postoji byl přerušen přelomy a ztrátami vskutku výjimečnými, takže tím je poznamenáno naše počínání dodnes.

Unavující opakování negací všeho, co předcházelo, a provolání nového a konečného času nám zanechalo omezený pohled na dějiny a ztrátu instinktivního vědění, že realismus, odvaha a pravdivost se podmiňují jakožto základ národa. Právě proto je každá činnost udržující kontinuitu a bránící novým ztrátám tak důležitá.

Podář-li se však zachovat a rozvinout to, co v posledních letech vzniklo, pak se snad přece podaří prorazit k novému povědomí.

Se srdečným díkem, udělali jste mi velkou radost, Váš upřímný Schwarzenberg.“ ČSDS, sb. Charta 77. Těž in: Acta, č. 1 (červen 1987), s. 33.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 1, s. 33.

1987, 22. leden, Praha. – Blahopřání
L. Hejdánkovi k udělení čestného
doktorátu amsterodamskou univerzitou.
(Dokument č. 7/87)

Univerzita v Amsterdamu, která letos slaví své 355. výročí, udělila 8. ledna 1987 čestný doktorát českému filozofovi dr. Ladislavu Hejdánkovi za jeho příspěvky k filozofii současnosti, za udržování dialogu mezi filozofií v Československu a na Západě a za obhajování svobody filozofie.¹

Ladislav Hejdánek, který vystudoval filozofii a sociologii na Karlově univerzitě a v roce 1952 zakončil svá studia doktorátem, mohl publikovat teprve v šedesátých letech, a to v časopisech *Tvář, Vesmír, Křesťanská revue, Plamen* a *Slovenské pohľady* a ve sbornících *Podoby*, v letech sedmdesátých v samizdatu. Svému oboru se mohl plně věnovat jen v krátkém období od roku 1968, kdy se stal pracovníkem Filozofického ústavu ČSAV, do roku 1970, kdy musel z Československé akademie věd odejít.

Ladislav Hejdánek je přímým žákem Jana Patočky a k jeho dalším inspirátorům patří Sören Kierkegaard, Alfred n. Whitehead a Emanuel Rádl. Trvalým tématem jeho článků a studií je kritika metafyzického – v Hejdánkově pojetí předmětného – myšlení a na jejím podkladě rozvrh myšlení „nepředmětného“.

Od konce sedmdesátých let Ladislav Hejdánek pořádá ve svém bytě filozofické semináře s mezinárodní účastí. Navázal jimi na iniciativu Julia Tomina, jehož semináře Státní bezpečnost soustavně rušila zásahy, perlustracemi a šikanami. Snažila se znemožnit i semináře Hejdánkovy, který na výhrůžky odpověděl požadavkem, aby mu byl vystaven písemný zákaz. To se nestalo a semináře tedy pokračovaly. Po období zásahů a šikan ze strany Bezpečnosti následovalo období zklidnění, kdy se zdálo, že převahu získává rozum; to však netrvalo dlouho a následovala další vlna zásahů, z nichž nejtrapnější mezinárodní ohlas mělo zatčení předního francouzského filozofa Jacquesa Derridy.²

Tématy těchto bytových seminářů byly mj. úvod do filozofie, filozofie přírody inspirovaná Whiteheadem a kladoucí ústřední důležitost pojmu událost (struktura událostí a reaktibilita událostí), vztah filozofie a náboženství, filozofie

dějin a v poslední době otázky etiky. Kromě toho uspořádal Ladislav Hejdánek semináře věnované menším cyklům: sv. Augustin, Husserlova fenomenologie, Heideggerova filozofie.

Kromě těchto seminářů, které svou úrovní i volbou témat vzbudily mezinárodní zájem a jichž se zpravidla účastnili přední filozofové z francouzských, holandských, anglických a jiných univerzit, vedl Ladislav Hejdánek i diskuse o filozofii pro menší okruhy zájemců.

Blahopřejeme Ladislavu Hejdánkovi, přednímu českému filozofovi, k mimořádnému ocenění, kterého se mu dostalo od univerzity v Amsterdamu, a přejeme mu zdraví a optimální podmínky pro jeho další činnost.

*ing. Jan Litomiský, dr. Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77 (ARCHIV
L. ŠILHÁNOVÉ). – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Hejdánek, L.: *Poděkování univerzitě v Amsterdamu za udělení čestného doktorátu filozofie* (8.1.1987). In: Kritický sborník, roč. 6 (1987), sv. 2, s. 61–63.
- 2 *Srv. Hejdánek, L.: Případ filozofa Jacquesa Derridy v širších souvislostech. Informace o Chartě 77, roč. 5 (1982), č. 1, s. 8–10, a dále: Sdělení VONS č. 361: Policejní zásah v bytě dr. Ladislava Hejdánka. Tamtéž, roč. 7 (1984), č. 3, s. 10; Sdělení č. 417: Policejní zásah proti semináři Ladislava Hejdánka. Tamtéž, roč. 8 (1985), č. 2, s. 1; Zásahy Bezpečnosti proti přednáškám v Praze. Tamtéž, roč. 9 (1986), č. 6, s. 26.*

1987, 30. leden, Praha. – Dopis pražskému primátorovi o nepříznivé bytové situaci, zejména s ohledem na mladou generaci. Na vědomí zasláno předsedovi vlády ČSR a ČSSR, předsedovi Federálního shromáždění ČSSR a předsedovi ČNR. (Dokument č. 8/87)

Pane primátore,
už delší čas k nám doléhají velmi kritické hlasy týkající se bytové politiky v ČSSR a zejména v Praze. Spousta mladých lidí a mladých rodin nemá v našem městě přiměřené bydlení. Dokazují to ostatně údaje ze sčítání lidu roku 1980, údaje národních výborů, bytových družstev aj.

Přesto, že se tu staví nemalé počty nových bytů, nejsou při dosavadní klesající úrovni nové výstavby a při současném stavu rekonstrukcí dostatečně uspokojovány specifické kvantitativní a kvalitativní bytové potřeby mnoha Pražanů a Prahy jako hlavního města. Nadměrně také rostou celostátně ceny bytů a domků, takže kvalitní byt se stává přepychem a mnozí lidé s normálními příjmy si ho vůbec nemohou dovolit. Současně se byty jako nedostatkové zboží staly předmětem rozsáhlých korupcí, machinací a nezákonného obohacování.

Z těchto a jiných, např. populačních a kulturních hledisek považujeme bytovou situaci v Praze za krajně nepříznivou.

Ve spolupráci s odborníky jsme vypracovali pojednání o zmíněné problematice a žádáme, abyste mu věnoval nezaujatou pozornost. Uvítáme různá stanoviska, připomínky a doplňky od Vás, od Vašich spolupracovníků, od poslanců i dalších občanů.

*ing. Jan Litomiský, dr. Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77*

Příloha: O bytech pro mladé lidi v Praze

Mladí lidé potřebují prostor, a to jak ve smyslu etickém a kulturním, tak ve smyslu hmotném.

Charta 77 už ve svém dokumentu Prostor pro mladou generaci, vydaném v roce 1986, poukázala na stísněné podmínky a překážky, v jakých se prosazuje svobodná kulturní aktivita mladých lidí.

Mladí lidé v Československu však žijí ve stísněném prostoru i v tom prázakladním smyslu

slova. Mnozí postrádají vhodné byty, také však klubovny, domy volného času, studovny, moderní dílny, koleje, ubytovny, domovy. Mnohým mladým lidem schází hřiště, tělocvičny, vodní plochy. Dostatek prostoru potřebují pro svůj rozvoj děti žijící u rodičů, školáci, ale také učni, studenti, potřebují jej ti mladí lidé, kteří se začleňují do pracovních vztahů, rozvíjejí nebo chtějí rozvíjet své rozmanité zájmy, navazují přátelské a milostné vztahy, chystají se založit rodinu nebo ji zakládají a tvoří.

Mládež v tomto širokém věkovém záběru představuje citlivou sociálně věkovou skupinu – podobně jako staří lidé. Všestranná péče, starostlivost a uspokojení jejích tradičních i zcela nových potřeb je zkušebním kamenem kvality každé společnosti.

V první řadě musí mít mladí lidé kde bydlet.

O bytech pro mladé lidi, zvláště pro mladé rodiny, byla napsána spousta nejružnějších usnesení, analýz a statí, proběhla nespočetná jednání, leč skutky zůstávají daleko za nadějnými slovy. Pravda, jsou u nás oblasti a města, kde získat byt není tak velký problém. K takovým výjimkám patří např. některá menší města s rozvíjejícím se průmyslovým podnikem, nebo ekologicky ohrožené severní Čechy, nebo Ostravsko, kde je místy i přebytek nových bytů. Vcelku se však musíme potýkat se závažnou bytovou krizí.

Zatímco v četných studiích urbanistů, architektů a sociologů se zcela správně píše o rostoucích kvalitativních a kvantitativních požadavcích na bydlení, zatímco se v těchto studiích i v projektech koncipují bytové prostory z hledisek psychohygienických, estetických, mikrosociologických a jiných, potýká se spousta lidí, zejména mladých lidí, s problémem, jak sehnat alespoň trochu přiměřený byt.

Tento problém, který se u nás vleče po desetiletí, má samozřejmě velmi závažné politické a ekonomické pozadí. Extenzivní centralistický model čs. hospodářství poznamenal kardinálně také pojetí bytové výstavby a hospodaření s byty. Politické a ekonomické orgány chápou byt převážně jako přístřeší pracovních sil, a není divu, že mnohá naše sídliště vypadají jako velké noclehárny.

Městský člověk usilující o byt je vydán napospas nejružnějším institucím a jejich pořádkům

s neustále odkládanými termíny a může vyvinout jen málo vlastní iniciativy. Anebo ji vyvine, ale je často nucen vstoupit do světa korupce a neregulérního kšeftaření, kde cena 80 tisíc korun za třípokojový byt není výjimkou.

Veřejnost se podílí zcela nedostatečně na zásadních otázkách státní bytové politiky, je o ní špatně informována, ač se jí bezprostředně a eminentně dotýká.

Pochybená je i úloha bytové výstavby v celé investiční výstavbě, způsoby financování výstavby bytů a bytového hospodářství; pochybená je také bytová politika, zejména způsoby přidělování bytů z nové výstavby i ze starého fondu.

Státní moc v Československu nemá ani kvalifikovanou globální koncepci bytové výstavby, rekonstrukce a údržby, která by jí umožnila celý problém řešit.

Trvajícím nedostatek bytů, hlavně v mnoha městech, se velmi nepříznivě projevuje v celém životním způsobu lidí a má za následek další společenské ztráty: 1. vytváří nadměrnou administrativu; 2. zakládá korupci a protekcionismus; 3. omezuje ekonomickou a sociální mobilitu obyvatel (lidé často nedostanou byt tam, kde by chtěli žít z rodinných a jiných důvodů, kde by mohli projevit svou kvalifikaci a své schopnosti); 4. prohlubuje konflikty: pracoviště – člověk – bydliště; 5. přináší komplikace v celé infrastruktuře měst a oblastí, zejména pak v dopravě, službách a dalších funkcích.

Přesto, že je u nás celkově trvalý nedostatek bytů (příslušnými institucemi byla k roku 1980 vypočtena objektivní potřeba pro ČSSR 223 tisíc bytů), *nová výstavba* se stále *snižuje*. Například roku 1980 bylo ve všech formách výstavby předáno do užívání 128 876 bytů (z toho 32 391 bytů v individuální výstavbě). Již roku 1981 bylo odevdáno o 33 489 bytů méně, v roce 1982 to bylo o 127 047 bytů méně, v roce 1983 o 33 175 méně, v roce 1984 o 37 013 méně, v roce 1985 pak bylo předáno k užívání celkem 104 524 bytů, tedy o 24 352 byty méně než v roce 1980. Jako příčiny jsou uváděny disproporce v nesladěných plánech, nedostatečné materiálové a výrozkové zdroje, vážné nedostatky v řízení stavebních podniků atd. Nejsou kotelny, nejsou materiály na ploché střechy, nejsou kabely, okna, kuchyňské linky a jiné výrobky. Léta trvá nepořádek

v dodavatelsko-odběratelských vztazích a drastická převaha dodavatelů nad uživatelem.

Výstavba bytů je drahá, neefektivní a její břemeno dopadá těžce nejen na družstevní žadatele a vlastníky, ale na všechny daňové poplatníky. Její neefektivnost snižuje životní úroveň všeho obyvatelstva. Bylo vypočteno, že jeden byt na okraji Prahy se svou infrastrukturou stojí průměrně 1 milion 300 tisíc Kčs. Přitom pořizovací hodnota tzv. čistého bytu v Praze – přes veškerá opatření k tomu, aby nerostly ceny bytové výstavby – již přesáhla 230 tisíc Kčs.

Přítom stát postupně převalil náklady bydlení na obyvatelstvo. Na rozdíl od předchozích etap je už dnes bytová výstavba z velké části financována přímo individuálními a družstevními vlastníky. Svědčí o tom následující údaj: ve formě půjček a úvěrů už v roce 1984 individuální stavebníci a členové bytových družstev dlužili státu asi 40 mld. Kčs.

Velmi smutnou a stále kritizovanou kapitolou je *údržba* bytového fondu. Stát dotuje podniky bytového hospodářství asi 6 až 7 miliardami Kčs ročně. Tato obrovská částka, vyčleněná z národního důchodu, je však užívána neefektivně, zčásti zcela promarněna. Údržba domů a bytů není stále dostatečně zabezpečena, je málo výkonná a nekvalitní, vládne tu úplatkářství a špatná pracovní morálka. Výsledkem toho je, že se byty a domy po dlouhou dobu neudrží, vznikají mnohé havarijní situace a četné byty musí pak zůstat dočasně i trvale neobydlené. Po léta zanedbávaná údržba bytového fondu v ČSSR se odhaduje na 15 miliard Kčs. Proto prosadit opravu protékajících střechy, okapů, hroutících se komínů a jiných závad stojí v mnoha případech nadměrné úsilí postižených občanů.

Ožehavým a trvalým problémem je také stále vážnoucí rekonstrukce a *modernizace* bytového fondu. Chybějí prý kapacity. Některé stavební podniky prý nemají o tyto práce zájem. Jsou pro ně údajně málo atraktivní a neefektivní. Přítom plán potřeb oprav a rekonstrukcí byl v uplynulých letech zcela paradoxně odvozen nikoliv ze zjištěných potřeb, ale z kapacitních možností stavebních organizací. Výsledkem toho všeho je obrovský odpad bytového fondu v ČSSR a zejména v Praze.

Uvědomujeme si, že za léta nahromaděné problémy tohoto druhu, jež se týkají nejen oprav

domů, ale také inženýrských sítí, komunikací, služeb aj. a jež se v poslední době začaly rázněji řešit, představují ohromné objemy prací a nedají se odstranit během krátké doby. Nicméně musíme poukázat na jejich závažnost a na to, že každé větší zdržení, každá chyba v koncepci a realizaci zmíněných činností by měla dalekosáhlé negativní následky pro rozvoj našich měst, zvláště Prahy, v budoucnosti.

Zaostávání údržby, rekonstrukce a modernizace měst má vážné následky. a) Vytrácí se některé ekonomické, sociální a kulturní funkce města, hlavně centrálních částí, snižuje se životní standard jejich obyvatel, městský život je v mnohém smyslu narušen; b) deformuje se celý proces udržování a obnovování bytového fondu a jeho funkcí; c) narůstá objem zanedbané údržby a oprav bytového fondu, který stále více chátrá.

*

Praha má v řešení bytové otázky kritické postavení, zmíněné sociální, ekonomické i politické problémy zde kulminují. Léta se nebralo v úvahu, že Praha má z hlediska výstavby, rekonstrukce a údržby jako hlavní město řadu specifických potřeb:

je střediskem české kultury,
je historickou památkou a má tedy velký počet starých budov,
je sídlem mnoha institucí,
je milionovým městem,
má nevhodnou populační strukturu a je nezbytné vytvářet příznivé podmínky pro její omlazení.

V naprosto nedostatečné míře je zde respektována populační role mladých lidí. Hmotné i kulturní podmínky této perspektivní věkové skupiny jsou mimořádně zanedbány. Její bytové potřeby by měly být postaveny na jedno z předních míst. Dnes se do nejhorší bytové situace často dostávají právě ti mladí lidé, kteří v Praze vyrostli nebo se v ní i narodili. Dokonce se dá hovořit o bytové *diskriminaci* mnoha mladých Pražanů.

V Praze se každoročně staví asi 9000 nových bytových jednotek, další byty se rekonstruují, modernizují a rozšiřují. Tyto přírůstky však ani zdaleka nestačí uspokojit bytové potřeby mladých manželství a rodin, o mladých jednotlivcích v době životního startu ani nemluvě.

Vážnou příčinou tu jsou vedle zcela nepostačujících přírůstků bytů jistě již zmíněné úbytky

starých neudržovaných bytů a domů. Tak v desetiletí 1970–1980 činil odpad v Praze 34 919 bytů, tj. 8,7 % výchozího stavu roku 1970.

Jak se dá vůbec v Praze získat byt?

Nejsnáze dostávají byty pracovníci některých vrcholových institucí, mezi nimi např. Ministerstva vnitra, zejména některých jeho složek. Na pražských sídlišťích žijí již dnes celé enklávy těchto příslušníků. Někteří mladíci i mladé ženy volí zmíněnou profesi nejen z důvodů podstatně vyšších platů, ale i proto, že touto cestou hladce a brzy dostanou nový, relativně komfortní byt. To souvisí s povahou čs. státu, s jeho potřebou velké centrální administrativy a početných bezpečnostních složek, umístěných právě v hlavním městě. Většinou jde o byty komunální a podnikové, které zmínění pracovníci získávají bez jakýchkoli finančních vkladů. Nové komunální neboli státní byty jsou už dnes zřejmě určeny jen pracovníkům zmíněných institucí, nebo slouží jako náhrady za asanace.

Jinou poměrně rychlou cestou získání bytu je dobíhající podniková nebo tzv. družstevní stabilizační výstavba. Ti, kdo pracují v preferovaných podnicích, nemají sami byt a zaváží se v daném podniku pracovat určitý počet let, mají větší možnost dostat nový byt dříve než ostatní pražští žadatelé. Zvláště zvýhodňování jsou v tomto směru ti pracovníci, kteří do preferovaných výrob přicházejí z jiných krajů a obcí. Praha neroste přirozeným populačním způsobem, ale hlavním zdrojem přírůstků obyvatel je tu migrace. Kromě toho má Praha trvale neuspokojivý stav pracovních sil, zejména v některých dělnických profesích, a láká proto do své nepřilíš laskavé náruče příslibem nových bytů kvalifikované i nekvalifikované pracovníky z jiných obcí. Družstevně stabilizační a někdy ještě podnikové byty jsou přidělovány mladým i starším imigrantům většinou ve velmi krátké lhůtě. To má jistě své dobré ekonomické a sociální důvody, má to však i svá „ale“. Družstevní stabilizační byty, které v nové výstavbě představují prakticky polovinu všech bytů poprvé uváděných do provozu, neplní v žádném směru stabilizační funkci, jež byla od této formy očekávána. Stabilizační forma družstevní výstavby přinesla do bytové politiky spoustu problémů, počítaje v to chybějící právní režim, vytváření nových, někdy

nesprávných preferencí, další možnosti machinací s byty apod.

Poměrně značné přílivy imigrantů z jiných oblastí a obcí kladou navíc značné nároky na jejich přizpůsobení a zabydlení, současně pak na správní a řídicí činnost městských orgánů. Příkladem toho je obvod Praha 4, čítající už 288 335 obyvatel, kde právě národní výbor sídlící ve staré části z mnoha hledisek nezvládá sociální problémy nových sídlišť, například situaci mladých žen-matek, umístění jejich dětí v jeslích, integraci obyvatelstva v novém prostředí aj. Ovšem ještě horší jsou problémy zcela nových pražských sídlišť, kde chybí základní občanská vybavenost, jako prodejny, školy apod.

Zatímco do Prahy jsou získáváni mladí pracovníci z jiných oblastí a obcí, z Prahy odcházejí mnozí mladí, převážně kvalifikovaní lidé často jen proto, že tu nemohou získat byt. I když v posledních letech více mladých obyvatel do Prahy přichází, než z ní odchází, přece jen značné úbytky mladých obyvatel, ročně zhruba 5000 mladých do 34 let, představují pro hlavní město nedocenené, hlavně kvalifikované ztráty. Značnou roli v úbytku pražského obyvatelstva hraje ovšem i emigrace do zahraničí, která je vyšší než přírůstky přistěhovaných (například v roce 1984 při saldu migrace plus 7373 to bylo o 637 osob).

Dalším, dnes již velmi rozšířeným způsobem získání bytu je běžná *družstevní* výstavba. Nemáme bohužel k dispozici počty žadatelů o družstevní byty v Praze, odhaduje se, že jde asi o 16 000 žadatelů v svépomocné výstavbě a o 35 000 v dodavatelské družstevní výstavbě, neznáme ani věkovou strukturu žadatelů, protože situace v této oblasti je velmi nepřehledná. Mnozí žadatelé jsou přihlášení ve dvou i více družstvech, rodiče se přihlašují za děti nebo přihlašují více dětí, i když pro všechny byty nepotřebují apod. Čekací doby na normální družstevní byty, hlavně na větší byty v *dodavatelské* formě, jsou až 20 i více let. Hlavním důvodem prodlužování termínů v této formě jsou nepatrné plánované počty bytů, které nepřesahují v dlouhodobém průměru na území hlavního města 500 bytů ročně. Čekací doba na přidělení takového družstevního bytu je zcela nepřijatelná pro mladé lidi, kteří chtějí založit rodinu, nebo ji už založili. Rovněž rostoucí finanční náklady jsou nepřiměřené množstvem

mladých lidí, zvláště těch, kteří nemají silnou a vlivnou podporu rodičů nebo jiných příbuzných. Starosti působí v dodavatelské formě také nízká kvalita bytů, není výjimkou i 200 přejímkových závad na jeden byt.

Časově i finančně nadějnější je forma svépomocné družstevní výstavby, jejímž rubem je zase pracovní účast rodiny na stavbě bytů a domů. Vyžaduje vlastně práci ve dvou směnách po dobu několika let, což znamená neúměrnou zátěž pro zdravotní stav i způsob života. Družstevník musí odpracovat členský podíl, který představuje zpravidla asi 3 tisíce hodin; v optimálním případě to znamená pracovat kromě svého zaměstnání na stavbě družstevních domů a bytů dva až tři roky, a to neustále, o dovolené, o sobotách a nedělích, od jara do pozdního podzimu, často i ve všedních dnech po zaměstnání. Pro ty družstevníky, kteří si na tuto svépomocnou výstavbu najímají soukromé pracovníky, znamená pak tato forma neúměrnou zátěž finanční. Družstevní svépomocná výstavba někdy umožňuje získat větší a kvalitnější byt, ale přináší i řadu dalších nevýhod, např. vysoké nájemné. Za třípokojový byt se mnohde platí až 1000 Kčs měsíčně (ovšem u dodavatelské družstevní formy někde až 1200 Kčs). To se nezmiňujeme o značné náročnosti řízení svépomocné výstavby, o možnostech velkých ztrát, o problémech financování následné údržby apod.

Výstavba *rodinných domků* přináší mladým uživatelům vedle značného objemu prací nepředstavitelné množství starostí a svízělů, počínaje administrativou povolování stavby a konče obtížným opatrováním stavebních materiálů a trvale stoupajícími finančními náklady. Na území Prahy a jiných velkých měst naráží tato forma především na nepřekonatelné překážky při získávání vhodného pozemku. Výstavba rodinných domů „na klíč“ je stále ještě málo rozšířená, málo diferencovaná, drahá. Není potom divu, že v poslední době zájem o výstavbu rodinných domků ve městech i na venkově klesá, přestože tato forma výstavby je značně propagována.

Tradiční způsob získávání bytů pomocí *národních výborů* představuje v Praze pro Pražany způsob pravděpodobně nejdouhavější. Podle *Svobodného slova* z 27. 8. 1986 bylo v polovině roku 1986 evidováno na pražských národních výborech přibližně

36 000 žadatelů o byty. Z celkového počtu žadatelů roku 1980 – jak víme z jiných zdrojů – tvořily polovinu rodiny s dětmi, ve 135 případech žijící ve zdravotně zcela závadných bytech. Z 9,2 % šlo o rodiny se třemi a více dětmi. Je známo, že národní výbory v posledních letech přidělují byty hlavně jako náhrady za asanace nebo byty preferovaným institucím a až ve třetí řadě sociálně problémovým rodinám. O tom, jak závažné sociální případy to musí být, svědčí zdůvodnění u předních míst bytových pořadníků. Snad poněkud nadějnější je případná žádost mladých manželů o přidělení bytu nižší kategorie, který jsou ochotni upravit vlastním nákladem. Domníváme se, že tato forma je zatím nedocenená a že za určitých podmínek skýtá velké možnosti iniciativy mladých lidí i přátelské a rodinné výpomoci, zakládání menších družstev mladých řemeslníků a jiných odborníků apod. Ve zmíněném článku uvedený počet 788 bytů odevzdaných za dobu tří let pražskými národními výbory k vlastní úpravě (nejen mladým lidem) považujeme za zcela nedostatečný ve srovnání s naléhavými potřebami mnoha začínajících manželství, mladých rodin i jednotlivců.

Mladí lidé se snaží získat byty i různými jinými cestami; např. regulérním způsobem žádostí o byt domovnícký, topičský nebo jiný služební byt, jehož přidělení je ovšem spjato s přijetím příslušného, mnohdy neatraktivního zaměstnání; nebo se snaží sehnat byt pomocí složitých výměn, příbuzenských služeb, ale také velmi často za neregulérní pomoci známých, protekcí a tučných úplatků. Není proto divu, že máme vysokoškolsky vzdělané domovníky, například domovníky-inženýry, nebo že některé rodinné kalkuly s byty vedou až k nehumánním postupům vůči starým lidem, nebo že pracovníci hospodařící s byty se tak často dopouštějí kriminálních činů. Tyto negativní jevy by mohly pomalu zanikat, kdyby se v Praze vytvořil spravedlivější systém přidělování bytů potřebným pražským dvojicím, rodinám i jednotlivcům, kdyby se ve větší míře umožnilo přidělování starších bytů k úpravě s možnostmi zvláštních bezúročných půjček a s možnostmi speciálních stavebních služeb, kdyby se zavedl adekvátní systém ekonomického nájemného se sociálními kompenzacemi, jenž by umožnil uvolnění velikých bytů, kdyby se zdokonalil

system bytových výměn, a konečně – kdyby se zvýšily počty nově budovaných i rekonstruovaných bytů, jaké si zaslouží hlavní město a jaké by odpovídaly reálným potřebám, zvláště pravděpodobné struktuře domácností v blízké budoucnosti. Všechna tato „kdyby“ předpokládají ovšem čestné, svědomité a kvalifikované řídicí pracovníky, dobré organizátory, které stále více a více postrádáme. Předpokládají také kontrolu ze strany veřejnosti a aktivní účast občanů při rozhodování koncepčních i praktických otázek v menších obcích, ve městech i v obvodech a sídlištních velkoměsta.

*

Dlouhotrvající nedostatek bytů má v Praze vedle krajně nepříznivé ekologické situace velmi neblahý vliv též na natalitní klima, na rodinné postoje mladých manželů a negativně ovlivňuje další demografické parametry pražské populace.

Po přechodném vzestupu v letech 1974–77 (způsobeném částečně novými sociálními opatřeními) začala v Praze klesat porodnost. Zatímco v roce 1975 byl zaznamenán potěšitelný přírůstek 19 191 živě narozených dětí, tedy 16,1 dětí na 1000 obyvatel, v roce 1984 bylo zaznamenáno jen 13 207 živě narozených, tj. 11,1 na tisíc obyvatel, v roce 1985 to bylo jen 12 788 živě narozených, tj. 10,7 na tisíc obyvatel. Zároveň stoupá potratovost, v roce 1984 bylo v Praze provedeno 13 039 potratů. Je tomu již tak, že prakticky na každé narozené dítě připadá jeden potrat. V poslední době klesají i počty sňatků.

Rodiny s dětmi tvoří v Praze nízký podíl, jenom 23,2 % všech cenzových domácností; v Bratislavě je to 33,4 %. V rodinách přibývá jedináček a klesá počet druhých a třetích dětí. Sociologické výzkumy však potvrzují, že mladí lidé nevstupují do manželství s protinatalitními postoji. Ukázalo se, že ti, kteří měli určité finanční a bytové problémy, plánovali stejné nebo vyšší počty dětí než ti, kteří takové problémy neměli. Teprve později, po trpkých zkušenostech s řešením bytových a jiných problémů, mění většinou své záměry a zůstávají třeba jen při jednom dítěti.

Statistiky rovněž prokazují, že velmi nepříznivým faktorem pro tvorbu a stabilitu rodin je soužití více domácností. Podle sčítání lidu z roku 1980 bylo v Praze celkem 65 021 cenzových domácností, tedy 12,7 %, bez vlastního bytu. I když část

těchto rodin žije pravděpodobně v soužití chtěném, např. ve vícegeneračních rodinných domcích nebo bytech, poukazují četné údaje na značnou prostorovou stísněnost mnoha pražských rodin. Např. v Praze žilo 17,6 % společně žijících domácností v jediné obytné místnosti. V bytech o 1–2 obytných místnostech žije v Praze téměř polovina domácností bez vlastního bytu. V takto stísněných prostorách vyrůstá asi 28 000 dětí ve věku do 15 let, starší nejsou registrovány. V mladých rodinách bez vlastního bytu je v průměru o 35 % méně dětí než v ostatních rodinách s dětmi. Bytový prostor tedy rozhodujícím způsobem ovlivňuje počty dětí v rodinách.

Obsazenost bytů měřená počtem osob na 1 obytnou místnost nad 4 m² činí v Praze 1,31 osob a je nejméně příznivá ve srovnání se všemi čs. velkými městy. Podobně i průměrná obytná plocha na 1 obyvatele v Praze, totiž 13,9 m², je v porovnání s našimi velkými městy nejnižší. A to ještě pražský podíl zvyšuje velký počet domácností jednotlivců, hlavně starších, z nichž mnozí mají relativně větší byty. Velmi nepříznivé je i srovnání mezi přírůstky obytných místností v období 1970–1980. Zatímco v Bratislavě činí zmíněný přírůstek 58,0 % a v Popradu 111,8 %, v Praze je to jen 26,8 %. Ve skupině rodinných pražských domácností pak plošnost na 1 obyvatele prudce klesá s počtem dětí. Jejich specifické potřeby her, studia, hygieny a jiné jsou tak respektovány v malé míře. V Praze je také podle sčítání lidu z roku 1980 velký podíl přelidněných bytů, činí 20,8 %, absolutně asi 93 000 bytů. Praha má také nejnižší podíl třípokojových bytů, je to jen 30 % všech bytů. Za jinými dynamicky se rozrůstajícími městy, jako jsou Košice či Bratislava, zůstává Praha chudou Popelkou.

Bytová tíseň se projevuje také ve velké rozvodovosti, která činila v Praze roku 1980 47,3 rozvodů na 100 sňatků, v roce 1984 ale již 54,01 rozvodů na 100 sňatků. Celkově bylo v Praze roku 1984 zaznamenáno 4869 rozvodů. Již v roce 1980 připadalo na každý rozvod 1,11 nezletilých dětí. Také s vysokou rozvodovostí narůstá spousta bytových problémů. Zvyšuje se počet neúplných rodin, např. v roce 1980 to bylo asi 8,5 % všech domácností, tedy asi 5530 neúplných rodin. Většinou tvoří takovou rodinu mladá matka s jedním či dvěma dětmi. Rozvedení manželé, zejména muži, se

v mnoha případech stávají nejen novými žadateli o menší byty. Pokud zůstávají v původních bytech, vznikají často konfliktní situace neblaze ovlivňující vývoj dětí. Celková bytová situace neúplných rodin je nevyhovující. Jen necelé 2/3 neúplných rodin mají samostatný byt. Téměř 1/3 jich bydlí v jednopokojových bytech. V Praze krom toho narůstá počet tzv. problémových rodin, převážně úplných, více či méně sledovaných orgány státní péče. Také velká část těchto rodin žije ve stísněných bytových podmínkách.

*

Jak je patrné ze stručného výčtu údajů, často užívaný slogan, že v Praze je bytů dost, je velmi problematický. Bylo by jich jistě více spravedlivě rozdělených, kdyby celá bytová krize v Praze byla řešena energičtěji, racionálnější a lidstější způsobem. To se týká i družstevní bytové výstavby. Je např. známo, že mnohé byty na sídlištích zůstávají dlouho neobsazeny proto, že je žadatelé ještě nepotřebují, anebo proto, že byly skrytě pořízeny tak říkajíc „na kšeft“. To však nic nemění na skutečnosti, že je naléhavě nutné zvýšit počty bytů v družstevní výstavbě.

Největším problémem bytové situace mladých lidí v Praze zůstává skutečnost, že velká část mladých manželů a mladých rodin získává vlastní byty velmi dlouho po sňatku, že vztahy mladých partnerů a tvorba rodin bývá velmi často narušována mnoha negativními vlivy nevhodných soužití, stísněností bytových prostor a z toho plynoucích konfliktů. Nepříznivé bytové podmínky jsou podle sociálních výzkumů na třetím místě mezi důvody nejčastěji uváděnými při rozvodech. Nesporně jsou také jednou z příčin klesající natality. Domníváme se, že právě pro mladé dvojice, které vstupují do manželství bez vhodného bytového prostoru, by měla být národními výbory vytvářena rezerva skromných malých bytů, vhodných pro první fázi manželství, případně i pro založení rodiny. Otevřenou možností zůstává i varianta rodinných penzionů.

Prostorové zajištění první fáze manželství a rodin považujeme za primární úkol bytové politiky v Praze. Vhodné byty by měly být připravovány jednak v rámci nové výstavby, jednak rekonstrukcí a modernizací stávajících volných menších bytů, kterých je v Praze velký počet. (Podle sčítání v roce 1980 je v Praze celkem asi

10 000 volných bytů.) Vytvořením takové rezervy upravených starších bytů nebo bytů poskytovaných k menším úpravám by se mohl během několika let klíčový problém mnoha mladých manželství na čas vyřešit. Část volných bytů by mohla být vyčleněna jako rezerva pro sociálně svízelné, konfliktní a havarijní situace.

Značným problémem se pro mnohá manželství stává i zařazení bytu. Vstupují do životního období, pro něž je charakteristický náhlý vzrůst životních potřeb. Tomu většinou nedopovídá výše jejich příjmů. Zde se projevuje rozsáhlé majetkové a mocenské rozvrstvení. Jen malá část mladých lidí může počítat s vydatnou materiální a jinou podporou majetných a vlivných rodičů či příbuzných. Svízelná bývá hlavně situace mladíků a dívek ze sociálně slabších, zcela nevlivných, neúplných a vícedětných rodin. Přesto, že naše společnost řeší tento problém přímými a nepřímými sociálními dávkami a určitými druhy úvěrů, jako jsou novomanželské půjčky, domníváme se, že dosavadní způsoby nevyhovují a že možnosti společnosti v tomto směru nejsou vyčerpány. Např. kombinace úvěrového a pojistného systému by dovolila rozložit náklady spojené s materiálním zajištěním první fáze manželství na delší období. Také bezúročné půjčky na rekonstrukci bytů a novou výstavbu pro mladé lidi asi do 34 let by podstatně pomohly. Příkladná je v tomto směru vydatná sociální výpomoc mladým manželstvím a rodinám v Maďarsku. Velkým ulehčením rodinných rozpočtů by ovšem bylo zmrazení cen stavebních prací a pravděpodobně i sjednocení nájemného různých druhů bytů s uplatněním některých sociálních zřetelů.

Přesto, že má Praha věkově stagnující populaci, a přesto, že nedostatek bytů se jako politický problém s mnoha halasnými přísliby řeší od poválečných let, existuje tu stále vysoký bytový deficit. V roce 1980 činila podle Terplanu tzv. přítomná potřeba bytů v Praze 47 450, což znamená, že tolik chybělo k uspokojení cenových domácností, které mají nárok na byt. Tento údaj se zdá být podsazen z hlediska celkové objektivní potřeby bytů už jen z důvodů, že na národních výborech je evidováno 36 000 žadatelů, další desettisíce čekají na byty družstevní, podnikové apod. Při regulérním rozdělování nově postavených,

zrekonstruovaných a modernizovaných bytů v Praze by při dobrém řízení bez zbytečných preferencí a při radikálním zvýšení objemu nové výstavby i rekonstrukci měla být tato potřeba vyřešena během jednoho desetiletí. Bude však tento optimistický výhled uskutečněn?

Aktuální bytová situace mnoha mladých manželství a rodin je tedy krajně nepříznivá, z jejich hlediska často neřešitelná.

Také problém bydlení *jednotlivců*, zvláště pak mladých, byl však dlouho zanedbáván. Dosud se téměř nepočítá s těmi mladými muži a ženami, kteří ke svému dozrání, odloučení od původních rodin, ke studijnímu a kvalifikačnímu začlenění, k celkovému životnímu startu a rozletu potřebují zpočátku skromné, ale pohodlné malé byty. Mohou to být byty hotelového typu, vhodné ubytovny, garsoniéry, dvougarsoniéry či adaptované jednopokojové byty, v nichž by mladí lidé při změně své situace mohli žít i v manželství, malé rodině či ve volném partnerském vztahu. Ne všichni mladí lidé se chtějí hned ženit a vdávat a ne všem se daří najít partnera k trvalejšímu svazku. Hovoří se a píše často o značné životní nevyzrálости mladých lidí při vstupu do manželství, o jejich hodnotové, postojové a hlavně citové nezralosti a nestálosti, ale zapomíná se, že mnozí mladí lidé potřebují k takovému dozrání a úspěšnému osobnostnímu rozvoji i vlastní bytové prostory. Náhlý přechod z péče rodičů, často nadměrné, do nové vlastní rodiny s mnoha starostmi a povinnostmi, jež mohou záhy rozrušit křehký milostný vztah, plynulé lidské zrání neumožňuje.

Zvláštní kapitolu tvoří prostorové potřeby studentů. V Praze je soustředěna 1/3 všech studentů ČSSR. Přechodné ubytování velké části těchto studentů v kolejích mnohdy neodpovídá potřebám jejich intenzivního studia a kulturního života. Kapacita kolejí je zcela nedostačující. Přitom byla bytovým zákonem značně omezena možnost podnájmu, nejen pro studenty, ale i pro další jednotlivce. Skutečnost, že podnájemník takzvaně nepokrývá obytnou plochu a nesnižuje nadměrnost bytu, vede k tomu, že byty jsou pronajímány jen za horentní sumy zámožným jedincům. Praha vůbec nevytváří dobré podmínky pro individuální ubytování studentů, mladých odborníků, mladých dělníků apod. Nový důraz na specifické potřeby mladých jedinců, a to i mladých žen, by

odpovídal celosvětovému trendu a především racionálnímu přístupu k bytovým potřebám z hlediska rané fáze věkového cyklu i z hlediska nových potřeb společnosti. Neměly by přitom být opomíjeny ani bytové potřeby jednotlivců středního věku a věku staršího, jejichž uspokojování by mohlo navazovat na opuštění malých bytů mladými jednotlivci. Nelze zapomínat, že řešení bytové otázky mladých i starších jednotlivců má značný význam také z hlediska potřeb mobility pracovních sil.

Značný problém stávajícího bytového fondu je skutečnost, že velikostní a druhová struktura neodpovídá požadavkům hlavního města ani současné a budoucí struktury domácností. Vůbec se také nepočítá s tím, že po roce 1990 se kvantitativně prudce zvýší nároky mladých lidí na byty, protože v té době se budou osamostatňovat mladí jedinci ze silných ročníků 70. let. Praha má málo třípokojových a čtyřpokojových bytů pro rodiny s dětmi. Plošné standardy mnoha starších, ale i nově budovaných bytů jsou pod světovými normami. Zatímco v NSR v roce 1985 činila průměrná obytná plocha nového bytu 89,6 m², v ČSSR činila pouze 52,6 m². Rostoucí nároky dětí, dospívajících i dospělých na studium, hry, různé zájmové činnosti, ale i na realizaci základních životních potřeb nemohou být v tak malých prostorech dobře uspokojovány. Vedle nedostatku větších bytů pro rodiny s dětmi se ukazuje i kritický nedostatek malých bytů pro jednotlivce a dvojice. Počet domácností jednotlivců podle posledního sčítání stále stoupá a bude růst i v dalších desetiletích, hlavně se zvětšováním počtu obyvatel postproduktivního věku. Také specifickým potřebám nejstarší skupiny obyvatel je věnována stále malá pozornost. Bytové domy se sociální péčí, nejosvědčenější forma bydlení pro ně, jsou dosud zřizovány jen v malém počtu. Rovněž zde je možná určitá návaznost. Budování těchto domů a bytů by pomohlo uvolnit i větší byty po starých obyvatelích, kteří se už nemohou sami o sebe starat. V některých částech Prahy se už tyto sociálně vedené výměny uskutečňují.

Vhodné byty jsou jistě nejdůležitější podmínkou prostorové realizace mladých lidí. Je tu ale i rozsáhlá sféra kulturních, tělovýchovných, rekreačních a jiných aktivit, které jsou zcela nezbytné pro zdravý rozvoj mladé generace. I v této

oblasti Praha značně zaostává za jinými velkými městy, a to i uvnitř ČSSR. Má nedostatek hřišť a volných prostorů pro malé děti, pro školáky, pro mládež. Má málo tělocvičen, nejrůznějších kluboven, málo dílen, málo prostor pro uměleckou tvořivost. Dlouhodobě se poukazuje na zcela nedostatečnou vybavenost mateřských, základních i středních škol tělocvičnami a hřišti. Z 289 základních škol každá čtvrtá postrádá vlastní tělocvičnu. Celkově 102 základní školy, tj. 44,5 %, nemají vlastní hřiště. Situace středních škol je ještě horší.

Děti si potřebují hrát, mládež musí mít dostatek pohybu, chce se bavit a volně sdružovat. Tyto její potřeby je nutno prosazovat a uspokojovat. Celková prostorová uzavřenost a stísněnost části mládeže je jednou z příčin její fyzické nepřipravenosti, ale též apatie, bezradnosti i agresivity. Kritická je zaplněnost učeben mnohých mateřských a základních škol, nepříznivě ovlivňuje zdravotní stav žáků i učitelů. Zcela nepostačující jsou kapacity lidových škol umění a dalších zařízení, která mají kultivovat děti a mládež.

Praha nevytváří příznivé podmínky ani pro vysokoškolské studenty, ať už jde o jejich bydlení či o neustálé pojiždění mezi různě rozmístěnými částmi fakult, studovnamí a kolejemi, či o nedostatek rozmanitých kulturních příležitostí. Přitom období vysokoškolského studia v Praze by mělo být studnicí mnoha cenných motivací pro celý další život. Ve stísněných a nepříliš stimulujících situacích žijí také mnozí učni ve starších, někdy i nových učňovských domovech.

Mládež do 25 let představuje v Praze 46,07 % všech obyvatel. Z toho děti do 15 let tvoří pětinu pražských obyvatel. Vzhledem k počtu, ale především k perspektivnímu významu této části populace je naléhavé zmíněné prostorové potřeby důrazně prosazovat. Jejich opomíjení je chybou, která nemůže být odčiněna.

*

Domníváme se, že bytová výstavba nebude u nás uspokojivě řešena, pokud nebude v hospodářské, kulturní a sociální politice státu preferována jako jeden z nejdůležitějších úkolů. Tomu by měla odpovídat jak kvalifikační úroveň odpovědných pracovníků na všech stupních řízení, tak informovanost občanů a jejich aktivní účast při řešení otázek bytové politiky a výstavby.

Pokud jde o rozsáhlé a složité problémy výstavby, údržby, rekonstrukce a modernizace bytů v Praze a pokud jde o řešení sociálně ekonomického a kulturního problému trvajících nedostatku bytů v našem hlavním městě, zdá se nám, že by neměly být jen záležitostmi národního výboru, ale i vlády.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 3, s. 1–10 • *Listy*, roč. 17 (1987), č. 2, s. 39–44.

1987, 10. únor, Praha. – Prohlášení o policejních opatřeních proti signatářům Charty 77 v souvislosti s návštěvami zahraničních politiků v Praze. (Dokument č. 9/87)

Stanovisko k zahraničním návštěvám

Dne 2. února t. r. se několik signatářů Charty 77 setkala se státním ministrem zahraničních věcí Velké Británie a Severního Irsku panem Timothy Rentonem, poté 3. února t. r. s náměstkem ministra zahraničních věcí USA Johnem Whiteheadem. Setkání s panem Rentonem se zúčastnila mluvčí Charty 77 dr. Libuše Šilhánová, za Klub mluvčích byli přítomni Václav Malý a Anna Šabatová, dále někteří přátelé Charty. S panem J. Whiteheadem se setkali mluvčí Charty 77 ing. Jan Litomiský a dr. Libuše Šilhánová, za Klub mluvčích pak doc. dr. Radim Palouš a Anna Šabatová, rovněž i přátelé Charty.

Pan Renton i pan Whitehead pozvali na tato setkání i další signatáře Charty 77, těm ale Státní bezpečnost účast znemožnila.¹

Oba státní představitelé se při své pražské návštěvě zajímali o celkovou situaci na poli lidských práv v Československu. Chtěli se proto seznámit nejen s míněním vládních činitelů, ale i s náhledy jiných občanů, zvláště těch, kteří se obhajobou lidských a občanských práv dobrovolně zabývají. Jestliže řada signatářů Charty 77 obdržela pozvání od zmíněných činitelů, považovala za slušné a samozřejmé takových schůzek se zúčastnit.

Oběma politickým činitelům se dostalo od čs. vlády ujištění, že se budou moci během své návštěvy sejít a nerušeně hovořit se zastánci občanských práv. Skutečnost však byla taková, že už od rána 31. ledna byli signatáři Charty 77, o nichž se předpokládalo, že mohli být na zmíněné schůzky pozváni, ve dne v noci střeženi vždy několika příslušníky Státní bezpečnosti. Někteří ze signatářů Charty 77, jako dramatik Václav Havel, profesor dr. Jiří Hájek a dr. Václav Benda, nesměli vůbec opustit svůj byt, jiným bylo dovoleno obstarat mimo domov některé základní potřeby, ale i při tom byli hlídáni. V den setkání s panem Whiteheadem dne 3. února pak bylo mluvčím Josefu Vohryzkovi a bývalým mluvčím Václavu Havlovi, dr. Václavu Bendovi a dr. Martinu Paloušovi na ulici zabráněno, aby se na setkání dostavili. Podobně bylo znemožněno setkání s panem

Rentonem zástupci VONS Petru Uhlovi a bývalému mluvčímu Jiřím Rumlovi.

Tento postup Státní bezpečnosti znamenal vážné omezení osobní svobody řady čs. občanů. Vzhledem k tomu, že nikomu ze zadržovaných nebyl sdělen ani zákonný, ani věcný důvod omezení pohybu, lze toto chování státní policie považovat za porušení § 231 trestního zákona. To, že několika signatářům Charty 77 bylo zabráněno v účasti na užitečných setkáních s předními politickými činiteli západních států a jiným byla účast ztěžována, bylo v rozporu s literou a duchem helsinských dohod, konkrétně pak se slibem čs. vládních činitelů daným oběma zahraničním politikům. Takový postup považujeme za neúctivý a poškozující pověst naší republiky v civilizovaném světě.²

Prohlašujeme tímto, že se i nadále chceme setkávat se všemi lidmi dobré vůle, s oficiálními i neoficiálními činiteli, ať přijdou ze západu, jihu, severu nebo z východu.

Obhajoba lidských a občanských práv je nedílný proces a jeho rozvíjení ve vzájemném dialogu a spolupráci je důležitou podmínkou skutečného míru.

ing. Jan Litomiský, dr. Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek, mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Komuniké ze setkání T. Rentona a J. Whiteheada se signatáři Charty viz Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 3, s. 11–12. Zde též prohlášení J. C. Whiteheada: „Během svého pobytu (v Československu) jsem měl rovněž možnost setkat se s několika lidmi z různých oblastí společenského života v Československu, a to včetně představitelů katolické církve kardinála Tomáška a zástupce Charty 77. Velmi jsem se zajímal o jejich názory. Byl jsem však smutný, když jsem se dozvěděl, že několika osobám bylo zabráněno v účasti na mé schůzce se zástupci Charty 77.“
- 2 Informace X. správy FMV zpracovaná na základě dopisů („ZTÚ Diagram“ a „ZTÚ Přestavba“) obsahuje stručný záznam rozhovorů při těchto setkáních, které se uskutečnila v bytech pracovníků zastupitelských úřadů Velké Británie a USA. Zpráva informuje o dojmu J. C. Whiteheada z jeho rozhovorů s čs. státními

představiteli, že v Československu dojde brzy ke změně nám poměrů. AMV, X. správa SNB. i.j. 60z.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 3, s. 10–12 • *Listy*, roč. 17 (1987), č. 2, s. 34.

KOMENTÁŘE: A. Kalinová: Návštěva J. Whiteheada v Praze (RFE, 3. února 1987. ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 19/87-8 • Rozhovor s T. Rentonem o jeho návštěvě v Praze 19.2.1987, BBC), *tamtéž*, RO 22/87-8 • J. Bednář k návštěvě T. Rentona v ČSSR (10.2.1987 – Hlas Ameriky), *tamtéž*, RO 23/87-8 • Tisková konference T. Rentona (10.2.1987 – BBC), *tamtéž*, RO 24/87-8.

D369 1987

1987, 17. únor, Praha. – Blahopřání generálu Vilému Sacherovi k 80. narozeninám. (Dokument Charty 77 č. 10/87)

Pane generále,
upřímně blahopřejeme k Vašemu významnému životnímu datu, 80. narozeninám.

Radujeme se z Vaší svěžesti a tvůrčí aktivity, kterou projevujete při psaní svých knih, cených literárních záznamů pohnutých dějů druhé světové války.

Vaše knihy *Pod rozstříleným praporem*, *Na počátku stála smrt*, *Písno na lafetě*, *Ve stínu popraviště*, *Válka skončila na Hané*, *Krvavé velikonoce* a *Něbeská brigáda* jsou pozoruhodnými svědectvími Vašich vlastních dramatických zážitků, znalostí a zkušeností. Přesto, že pojednávají o válce, obdivuhodným způsobem odhalují její absurditu a současně lidskost míru.¹

S úctou se skláníme před Vaším významným podílem na práci zpravodajské vojenské služby v Anglii na počátku války a zvláště před hrdinskou účastí v boji proti fašismu na východní frontě.

Skutečnost, že jste byl po mnoha bojových zásluhách, československých i zahraničních válečných vyznamenáních v padesátých letech svévolně suspendován a s rodinou vystěhován z Prahy, pracovníčně postižen a že Vám byla později, po podpisu Charty v roce 1977, prezidentem republiky odňata hodnost generálporučíka a všechna československá vyznamenání, že Vám bylo upřeno právo nosit i vyznamenání jiných států včetně sovětských, považujeme za černé skvrny československé politiky a historie.

Věříme, že se v našem kruhu dočkáte plného ocenění své literární práce i svého válečného hrdinství.

ing. Jan Litomiský, dr. Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek mluví Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Některé ze Sacherových prací byly po vydání částečně zničeny, např. *Pod rozstříleným praporem* (1969), *Na počátku stála smrt* (*Dukla bez legend*, 1970). *Krvavé velikonoce* vyšly v samizdatové edici *Petlice* (1978).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 3, s. 12 • *Res publica*, roč. 4 (1987), č. 25.
KOMENTÁŘE: Ruml Jan: Osmdesátiletý generál Legenda. *Ze zásuvky i z bloku*, 1987, č. 12.

D370 1987

1987, 17. únor, Praha. – Zpráva o setkání signatářů Charty 77 s představiteli Kongresu USA. (Dokument č. 11/87)

Dne 17. 2. t. r. se sešli mluvčí Charty 77 Libuše Šilhánová Josef Vohryzek, rovněž signatář katolický kněz Václav Malý a někteří přátelé Charty 77 se senátorem Steny H. Hoyerem¹ a dalšími představiteli Kongresu USA a Výboru pro sledování helsinských dohod, kteří byli na oficiální návštěvě v Československu. Veřejné setkání se uskutečnilo na podnět americké strany. Jednalo se o otázkách lidských a občanských práv, zejména o případech nespravedlivě vězněných v Československu, dále o situaci církví a náboženství a o problémech kultury.

Na setkání bylo pozváno ještě několik dalších signatářů, kteří se ho nemohli zúčastnit. Václav Havel, Jiří Dienstbier a Petr Uhl byli Státní bezpečností zadrženi na ulici a odvezeni k výslechům, Miklósi Durayovi státní policie znemožnila opustit Bratislavu.

Jednání chartistů se zástupci amerického kongresu bylo pro obě strany velmi užitečné. O to nedůstojnějším anachronismem jsou policejní zásahy, které je měly znemožnit.

*Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

¹ *Senátor S. H. Hoyer, místopředseda americké Komise pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, signoval návrh Komise na Nobelovu cenu míru pro Chartu 77.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 3, s. 13.

KOMENTÁŘ: K. Jezdinský o návštěvě amerických poslanců v ČSSR (ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 30/87-8).

1987, 20. únor, Praha. – Blahopřání
H. Gordonu Skillingovi k 75. narozeninám.
(Dokument č. 12/87)

Vážený pane profesore Skillingu, přijměte naše nejsrdečnější blahopřání ke svému životnímu jubileu. ¹ Posíláme je jménem našeho společenství Charty 77 a jistě i řady dalších našich spoluobčanů, kteří sdílejí náš obdiv a vděčnost k Vašemu dílu. Vždyt věnujete tolik pozornosti a pochopení studiu i zpracování významných úseků našich moderních dějin, a to právě těm, jež oficiální historiografie ze známých důvodů pomíjí mlčením nebo zkrsluje a jejichž nezávislý výzkum a líčení je současnou mocí u nás znemožňován či znesnadňován.

Vaše monumentální práce *Czechoslovakia's Interrupted Revolution* podává plný, pravdivý obraz našeho obrodného procesu roku 1968 a je významným přínosem nejen pro mezinárodní odbornou veřejnost, ale též a především pro ty z našich lidí, kteří mají to štěstí dostat se k ní. Je zdrojem poznání a pochopení oněch událostí, stálou inspirací, příkladem i povzbuzením nejen pro nezávislé historiky, jejichž práci, jak víme, sledujete s porozuměním pro jejich obtížnou situaci a s účinnými projevy sympatie. Je zdrojem cenného poznání a povzbuzení pro všechny, komu nejsou lhostejny velké lidské hodnoty, vytvářené v dějinách a osvědčené v jejich nejdramatičtějších okamžicích.

Dovolte, abychom Vám vyslovili obzvláštní uznání a dík za Vaši knihu o Chartě 77 zařazující naše skromné úsilí do kontinuity zápasu o udržení a obranu těchto hodnot a projevující, stejně jako Vaše další práce, hluboké pochopení pro ně. Také Vaše návštěvy u nás, při nichž jste se setkával i s nepříjemnými překážkami, byly velkou podporou nejen pro ty z nás, kdo s Vámi mohli hovořit, ale pro celé naše společenství.

Přejeme Vám hodně zdraví a sil pro další práci a mnoho úspěchů v ní. Můžeme snad též Vám i sobě přát, abychom Vás mohli brzo opět uvítat u nás v situaci, kdy bychom Vám mohli vyjádřit

v plném rozsahu a náležitou formou dík a uznání velké části naší společnosti za Váš významný podíl na zpracování jejich dějin.

Vaši

ing. Jan Litomiský, dr. Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77
Václav Havel, prof. dr. Jiří Hájek

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Harold Gordon Skilling, (1912–2001), severoamerický historik, profesor politikologie, v letech 1963–1974 ředitel střediska pro ruská a východoevropská studia univerzity v Torontu. Žák Masarykova přítele R. W. Setona-Watsona. Československo navštívil poprvé v roce 1937 a své zážitky z let 1937–1940 popsal v knize *Listy z Prahy (poprvé v samizdatové edici Petlice)*. Československé problematice věnoval dvě významné práce: *Czechoslovakia's Interrupted Revolution* (Princeton University Press 1976) a *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia* (London 1981) a řadu článků a studií. 22. dubna 1987 oslavili prof. H. G. Skilling a jeho žena Sally zlatou svatbu v Praze na Staroměstské radnici, kde byli roku 1937 oddáni. O návštěvě Prahy prof. Skilling poskytl 6. 5. 1987 rozhovor rozhlasu BBC (ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 62/87-9). V roce 1990 mu byl udělen čestný doktorát Univerzity Karlovy, v roce 1992 obdržel od prezidia ČSAV zlatou plaketu Františka Palackého; ke svým osmdesátinám byl vyznamenán Řádem Bílého lva z rukou prezidenta Václava Havla.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 4, s. 2.

1987, 2. březen, Praha. – Kondolence k úmrtí norského ministra zahraničí K. Frydenlunda, zasláná norskému velvyslanectví v Praze. (Dokument č. 13/87)

Vážený pane velvyslanče,
jako mnozí lidé v naší vlasti také účastníci společenství pro obranu lidských práv „Charta 77“ se s hlubokým zármutkem dověděli o náhlé smrti Vašeho ministra zahraničí p. Knuta Frydenlunda. Bylo to právě poté, co jsme se seznámili s textem jeho projevu z 27. ledna, ¹ kde vložil své názory na problémy míru a lidských práv, své sympatie pro naši zem a její lid, zakořeněné ve velkých humanistických tradicích, jež spojovaly nejlepší osobnosti Vašich i našich dějin a kultury.

Zůstáváme mu hluboce vděční za laskavá slova, která vyslovil při té příležitosti o našem skromném úsilí pokračovat v těchto tradicích, za výraz přátelství a solidarity, který nám věnoval v oněch slovech i v celém svém postoji při různých příležitostech. Připojujeme se ke všem jeho přátelům doma i v zahraničí, truchlíme nad jeho ztrátou a ctíme památku této vynikající osobnosti.

Prosíme Vás, abyste předal výraz těchto našich pocitů rodině zesnulého i příslušným místům Vaší země.

V úctě

Jiří Hájek

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 K. Frydenlund přednesl projev na slavnostním shromáždění k 10. výročí Charty dne 29. ledna 1987 v Oslo, které se konalo z iniciativy Fondu na podporu Charty 77 v Norsku. Srv. D362 (6.1.1987) a Projev norského ministra zahraničních věcí in: Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 4, s. 15.

PLNĚ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 4, s. 2–3.

1987, 2. březen, Praha. – Dopis prezidentu republiky, předsedovi vlády ČSSR a Federálnímu shromáždění, žádající uvedení československého právního řádu do souladu s mezinárodními pakty o lidských a občanských právech. (Dokument č. 14/87)

K přestavbě právního řádu

Hospodářská a s ní související sociální přestavba, o níž se v naší zemi v poslední době tolik hovoří a jež je vynucena neuspokojivým vývojem čs. společnosti, je nemyslitelná bez uvolnění celkového sociálního klimatu, bez důsledného rozšiřování demokracie a občanských svobod.

Plná realizace těchto svobod, občanských a lidských práv však nezbytně vyžaduje jejich právní zajištění.

Je nesmyslné, aby na jedné straně byli lidé vyzýváni k otevřenosti a kritice, k tvořivému a odvážnému rozhodování, a aby jim na druhé straně hrozila taková zákonná ustanovení, která jakoukoli zásadnější kritiku trestně postihují. Domníváme se, že současný právní řád v mnoha směrech odvážné občanské počínání a podstatnou kritiku záporných společenských jevů nejenom brzdí, ale vážným způsobem znemožňuje.

Charta 77 již v některých dřívějších dokumentech upozorňovala na velmi závažné rozpory mezi normami čs. právního řádu a ustanoveními Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, které byly v roce 1975 ratifikovány, pro ČSSR vstoupily v platnost dne 23. 3. 1976 a včleněny byly do čs. právního řádu vyhlášením ve vyhlášce č. 120/1976 Sb. S přijetím uvedených mezinárodních paktů byl spojen závazek, že čs. stát podnikne potřebné kroky k tomu, aby schválil taková zákonodárná nebo jiná opatření, která jsou nutná k tomu, aby byla uplatněna práva uznaná v paktech. To se však až dosud nestalo. V protikladu k obsahu a smyslu paktů stojí celá řada ustanovení čs. trestního práva, mezi nimi zejména ustanovení § 98 trestního zákona o podvracení republiky, § 100 trestního zákona o pobuřování, § 112 trestního zákona o poškozování zájmů republiky v cizině a § 178 trestního zákona o maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi. Záměrně široké znění těchto ustanovení umožňuje odsoudit občana za jakákoliv kritická stanoviska a postoje

k dané dílčí nebo celkové společenské situaci k dlouhodobým nepodmíněným trestům odnětí svobody. Navíc je tu ustanovení § 109 trestního zákona o opuštění republiky, za něž bylo odsouzeno mnoho čs. občanů k dlouhým trestům odnětí svobody a jež naprosto odporuje Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech. Toto ustanovení by mělo být z trestního zákona zcela vypuštěno. Podle našeho mínění by se mohlo jednat v nejhorším případě o správní přestupek.

Na zmíněný rozpor v čs. právním řádu a široký výklad neblaze proslulých ustanovení §§ 98, 100, 112 a 178 trestního zákona již doplatil a stále ještě doplácí tvrdým postihem veliký počet kriticky smýšlejících občanů. Zvláště alarmující je skutečnost, že podle zmíněných ustanovení trestního zákona byli a jsou i nadále stíháni a odsuzováni obhájci občanských a lidských práv, stoupcem důsledného dodržování helsinských dohod, kteří považovali a považují za svoji občanskou povinnost své názory na věci veřejné nejen zastávat, ale i šířit. Vesměs jde o vpravdě angažované občany, hluboce oddané myšlenkám svobody, sociální spravedlnosti a míru. Jejich činnost je vedena snahou o ozdravení společnosti a dodržování zákonnosti, v žádném případě není protisociální nebo protizákonná. Postih takovýchto občanů umožňuje například již záměrně vágní formulace „z nepřátelství k socialistickému a společenskému zřízení“, která umožňuje uplatnění kontroverzních i svévolných výkladů v rozhodování státních orgánů.

Proto se mohlo stát, že i oprávněná kritika nedostatků a chyb, jak ji v dobré víře zaslal státním orgánům evangelický farář Jan Dus z Neratovic, je posuzována jako trestný čin podle ustanovení § 98 trestního zákona. Také půjčování samizdatové literatury (včetně vlastních básní) dalším osobám, vyslovování vlastního kritického názoru na poměry ve státě vedlo k odsouzení Heřmana Chromého z Mělníka pro trestný čin dle § 98 trestního zákona. Sepsání textu o poměrech v nápravně výchovných ústavách Minkovice a Valdčice s úmyslem seznámit s ním širší veřejnost se stalo důvodem k odsouzení Jiřího Wolfa z Jindřichova Hradce pro trestný čin dle § 98 trestního zákona k trestu odnětí svobody v trvání šesti let, a to ve III. nápravně výchovné skupině. Za korespondenci s přítelem v zahraničí, v níž se kriticky vyjadřoval

k ekologické situaci v ČSSR, byl odsouzen ing. Pavel Křivka z Pardubic pro trestný čin dle § 98 trestního zákona k trestu odnětí svobody v trvání tří let. Za pokus odeslat příteli do zahraničí část literárního deníku z roku 1984, nazvaného *Orwellův rok*, byl odsouzen pro trestný čin dle § 98 trestního zákona jihočeský dřevorubec Jaroslav Švestka k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku. I nezveřejněným literárním dílem lze tedy podvracet republiku. Podobný osud potkal i Eduarda Vacka z Teplíc, který za rozmnožování undergroundových časopisů *Vokno* a *Pako* byl odsouzen pro trestný čin výtržnictví dle § 202 trestního zákona k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 1 roku. Za rozšiřování náboženské literatury je stíhán za přípravu k trestnému činu podle § 98 trestního zákona František Adamík z Přerova. Jeho záslužná činnost, spočívající ve svépomocném doplňování chybějící náboženské literatury, je tedy kvalifikována jako protiprávní. Zvláště otřesný je případ Petra Pospíchala z Brna, který je stíhán pro trestný čin dle § 98 trestního zákona za šíření samizdatových písemností, kontakty s polskou Solidaritou a pokus navázat styk s Ivanem Medkem, zahraničním členem VONS. Hrozí mu trest odnětí svobody v rozpětí 3 až 10 let. Přitom ve svých 27 letech byl v minulosti již dvakrát z politických důvodů vězněn.

Všechny uvedené, ale i další příklady svědčí o naléhavé potřebě toho, aby ČSSR splnila své závazky vyplývající z článku 2 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Je nejvyšší čas skoncovat se stavem, kdy na jedné straně má občan mezinárodními pakty zaručena základní práva, na druhé straně však současně řádná realizace těchto práv bývá trestně postihována.

Jinak totiž vybízení čs. občanů k zásadní kritice negativních společenských jevů, k němuž dochází z nejvyšších vládních a stranických míst, je velmi ošidné. Vezmou-li za daného stavu někteří občané takové výzvy vážně, vystavují se nebezpečí trestního stíhání pro shora uvedené trestné činy.

Situace je paradoxní i v jiném smyslu. Zatímco v Polské lidové republice a v Sovětském svazu bylo v uplynulém období propuštěno z vězení a pracovních táborů velké množství politických vězňů, v Československu jsou ti občané, kteří byli odsouzeni za uskutečňování svých občanských

a politických práv, dosud ve vězení a další jsou trestně stíháni.

Proto se ve smyslu petičního práva obracíme na československé státní orgány s touto iniciativou. Žádáme:

1. aby čs. stát splnil své závazky vyplývající z článku 2 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, tj. aby schválil taková zákonodárná nebo jiná opatření, jež jsou nutná k tomu, aby byla uplatněna práva uznaná v Paktu;

2. zřídit konečně Ústavní soud ČSSR a ústavní soudy obou republik, za tím účelem vydat zákon Federálního shromáždění podle článku 100 ústavního zákona o československé federaci č. 143/1968 Sb., aby Ústavní soud mohl plnit své funkce dle článků citovaného ústavního zákona, zvláště podle článku 90 (jenž stanoví pozastavování účinnosti obecně závazných právních norem, které jsou v rozporu s normami vyšší právní síly) a podle článku 92 (týkajícího se rozhodování o ochraně ústavou zaručených práv a svobod);

3. zřídit zvláštní komisi právníků, která by přezkoumávala legalitu postupu orgánů činných v trestním řízení u všech případů souzených podle hlavy I trestního zákona, přinejmenším však u těch případů, na něž by byla komise zvlášť upozorněna. Závěry komise by byly s příslušnými návrhy postupovány k vyřízení Ministerstvu spravedlnosti nebo Generální prokuratuře (podání stížnosti pro porušení zákona), případně prezidentu republiky (k udělení amnestie).¹

Znovu zdůrazňujeme: jakákoli hospodářská a společenská přestavba je nemyšlitelná bez důsledné realizace občanských práv a bez jejího zajištění. Samotná přestavba hospodářského mechanismu se stane dalším pouze byrokratickým aktem, nebude-li provázána uvolňováním společenského klimatu a rozšiřováním občanských a lidských svobod.

Jsmo přesvědčeni, že kdyby se přistoupilo k realizaci námi navrhovaných opatření, mohlo by to být jedním z významných signálů skutečné demokratizace, kterou většina našich občanů v dobré naději očekává.²

ing. Jan Litomiský, dr. Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

dr. Ladislav Lis, místopředseda Mezinárodní federace pro
lidská práva, člen VONS

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.²

1 V ČSDS, sb. Charta 77 je uložen původní koncept dokumentu, v němž je rukou Jiřího Hájka připsán návrh 4. bodu, který nebyl do definitivní podoby textu zařazen: „Dávám v úvahu žádat (či navrhnout)...

4. aby vláda ČSSR učinila prohlášení podle článku 41 Paktu o občanských a politických právech v tom smyslu, že uznává kompetenci Výboru pro lidská práva zřízeného podle článku 28 paktu přijímat a projednávat sdělení jiného státu-účastníka paktu týkající se dodržování příslušných závazků z Paktu československými úřady, jakož i přistoupila k opčnímu protokolu k tomuto paktu, uznávajícího kompetenci Výboru přijímat a projednávat sdělení tohoto druhu od čs. občanů. Takový krok by byl rovněž v souladu s madridským dokumentem (Principy odst. 15).“

Dokument byl přijat až v třetí verzi, kterou zpracovali P. Uhl, Z. Jičínský, L. Šilhánová a J. Průša.

Na dokument reagoval Michael Dymáček článkem v Informacích o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 4, s. 13–15 o praxi trestních orgánů v konfrontaci s právními normami mezinárodních paktů. Komentář k dokumentu i k článku M. Dymáčka napsal Petr Uhl tamtéž, s. 15–17.

2 U dokumentu jsou uloženy také průvodní dopisy s obálkami adresovanými prezidentu republiky, Federálnímu shromáždění a předsedovi vlády ČSSR, datované 2.3.1987: „Pane prezidente [předsedo vlády a d.], posíláme Vám své stanovisko. Dr. Libuše Šilhánová, CSC. (v. r.)“.

1987, 3. březen, Praha. – Vzpomínková
stať k 10. výročí úmrtí Jana Patočky.
(Dokument č. 15/87)

Výročí smrti Jana Patočky

Před deseti lety, 13. března 1977, zemřel muž, jehož politické myšlení, veřejné činy a sokratovská smrt jsou symbolem filozoficky zdůvodněného a nenásilného úsilí o občanskou společnost a občanská práva, jeden z první trojice mluvčích Charty 77, profesor Jan Patočka.

Jan Patočka se narodil 1. června 1907 v rodině středoškolského profesora. Po maturitě na pražském gymnáziu studoval na filozofické fakultě Univerzity Karlovy, v Paříži na Sorbonně, dále v Berlíně a ve Freiburgu, kde se stal žákem Edmunda Husserla. Na Univerzitě Karlově byl prohlášen doktorem filozofie, od roku 1937 docentem, 1967 doktorem věd, 1968 profesorem Univerzity Karlovy. Roku 1972 poslán do důchodu. Veřejně přednášet mohl jen několik krátkých let, nikdy však nepřestal udržovat, ba rozšiřovat kontakty s evropským filozofickým myšlením a současně se dvěma generacemi svých žáků.

Po čtyři desetiletí bylo středem jeho filozofické práce téma postavení člověka ve světě, problém přirozeného světa a nového věku vědy, kterou se člověk od svého přirozeného světa jako by odděluje, čímž ztrácí schopnost přirozeného porozumění světu a orientace v něm, přičemž je zřejmé, že moderní lidstvo nemá možnost se vědy zříci. Souběžně s touto problematikou se Jan Patočka dlouhá léta důkladně zabýval výkladem starofecké filozofie a jejím chápáním života lidské pospolitosti – obce. Kromě rozsáhlého vlastního filozofického díla vytvořil významné překlady děl Hegelových, překládal a redigoval spisy J. A. Komenského. Svým filozofickým působením získal mezinárodní věhlas, který v poslední době sílí (tři spisy vyšly francouzsky, chystá se několik asvazkový výbor německý).

Patočkovy filozofické úvahy a studie o dějinách vztahů občana a státu, o životě předpolitickém a životě politickém, o tradicích antické demokracie a evropského humanismu zcela zákonitě vedou k rozmyšlení o situaci české společnosti, k úvahám o krizi našeho politického a občanského myšlení a k závěrům o nutnosti sebezáchovných činů.

Vědomí povinnosti angažovat se celou svou bytostí proti silám ohrožujícím přítomnost i budoucnost morálního charakteru národa vyslovil Jan Patočka již v roce 1975, když v pražských domácích seminářích přednášel o duchovní odpovědnosti dnešní inteligence. Na podzim roku 1976 naléhavě upozornil na význam skutečnosti, že Československo přistoupilo k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech a k Mezinárodnímu paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech a prohlásilo je platným zákonem republiky. V té době soudním procesem vrcholila perzekuce českého hudebního undergroundu, zejména skupiny Plastic People of the Univers. Profesor Patočka byl mezi těmi, kteří se ze zásadních důvodů, majíce na paměti ideál solidarity s každým, kdo je vystaven bezpráví, vyslovili ve prospěch jejich věci, zdánlivě vzdálené jeho zájmu. S Novým rokem se zrodila Charta 77, jejíž úvodní prohlášení je výzvou spoluobčanům i představitelům státu k obnovení občanské sebeúcty a úcty k občanstvu, k rehabilitaci vážnosti zákonů jako dobrovolného norem, které si klade a ke kterým se vztahuje civilizovaná společnost.

Během ledna a února 1977 rozpoutaly státní orgány a masové sdělovací prostředky proti Chartě 77, jejím mluvčím a signatářům celostátní kampaň, jejíž prudkost a rozsah jen potvrdily aktuálnost společenských problémů, na které Charta upozornila. Jan Patočka se nedal zastrašit difamacemi sdělovací mašinérie ani zlobou po týdny chrhlených rezolucí vydávaných za „hlas lidu“. Svě pověření plnil nikoli jako protokolární mluvčí, nýbrž jako vpravdě zplnomocněný tlumočnick idejí Charty. V těch týdnech vydal klíčové stati Čím je a čím není Charta 77 a Proč nesmí být Charta 77 zveřejňována a jaké jsou logické prostředky jejího zkraslování a utajování.¹ Považoval za velmi důležité znovu a znovu státním orgánům i veřejnosti opakovat, že Charta nemůže ustoupit a neustoupí z cesty naprosté legality – vždyť její vznik jako „neformálního otevřeného sdělení lidí různých přesvědčení, různé víry a různých profesí“ byl bezprostředně vyvolán vyhlášením zákona 120/1976 Sb. o mezinárodních paktech. Jakožto mluvčí Charty 77 byl předvolán k úředním pohovorům, po předvolání na Generální prokuraturu mohl rád konstatovat: „...beru na vědomí, že mě Generální prokuratura

bere na vědomí jako mluvčího Charty 77“. Autorita jeho demokratického přesvědčení, rozvaha a pevnost dopomohly Chartě k důležitému vítězství. „Totální válka“ proti ní selhala, téměř každý v zemi věděl, že Charta existuje, čím dál víc lidí vědělo, co skutečně představuje, a tehdejší mocenské orgány byly nuceny – samozřejmě velmi nerady – její přítomnost v životě společnosti de facto uznat. Jan Patočka nepochyboval o tom, že výhrůžky a represe budou pokračovat. Měl s nimi zkušenost a věděl, že přijdou. „Čelím tomu s klidem, který zaručuje dobrá věc,“ poznamenal.

1. března 1977 vyhledalo Jana Patočku několik členů doprovodu holandského ministra zahraničí Maxe van der Stoela, který v těch dnech pobýval v Praze na oficiální návštěvě. Později téhož dne byl prof. Patočka ministrem van der Stoelem na vlastní žádost přijat a vyložil mu v přítomnosti novinářů smysl činnosti Charty 77. Do domu Jana Patočky se ještě téže noci dostavili dva důstojníci Státní bezpečnosti. Po sérii mnohahodinových výslechů, zahájených 2. března ráno, utrpěl Jan Patočka prudký srdeční kolaps. 3. března byl hospitalizován v nemocnici na Strahově. V nemocničním pokoji ještě signoval dva dokumenty Charty a připravil stať Co můžeme očekávat od Charty 77.² V neděli 13. března před polednem v nemocnici zemřel.

Pohřeb se konal ve středu 16. března v 10 hodin na břevnovském hřbitově u kostela sv. Markéty. Smuteční oznámení tiskárna nedodala včas. Na vyšší příkaz nesměla pražská květinářství přijímat objednávky na věnce a tisknout stuhy pro tento pohřeb a ráno v den pohřbu prodávat květiny. Široké okolí hřbitova bylo policejními zátarasy uzavřeno pro automobilovou dopravu. Bezpečnostní orgány zadržely mnoho občanů jen proto, aby jim znemožnily účast na pohřbu. Hřbitovní bránu střežily desítky agentů Státní bezpečnosti a uniformovaných policistů. Každý z asi 1200 smutečních hostů byl filmován či fotografován policejními kameramany. Po celou dobu pohřbu kroužil nad hřbitovem vrtulník z letky ministerstva vnitra a na pahorku za hřbitovni zdí stáli jezdcí Rudé hvězdy, sportovního oddílu ministerstva vnitra, a pouštěli motory svých stojících plochodrážních motocyklů na nejvyšší obrátky.

Tak jako ani nasazená technika nepřevala tragédii jeho smrti, nic nemůže přehlušit živý odkaz

Jana Patočky. Byl filozof, kterému se přes veškerá protivenství podařilo dostát závazku filozofického života – přísně analyzovat a přesně pojmenovávat to, oč běží v duchovních výkonech, kterými jsou kultura, dějiny a filozofie sama, pečlivě zkoumat lidský „život na světě“ a vydat o provedených zkoumáních zprávu. V okamžiku hluboké morální krize společnosti a národa Jan Patočka, veden hlasem svědomí evropského vzdělance, vystoupil z útočiště svého soukromí a promluvil k ohrožené obci i k těm, kdo ji ohrožují. Tímto krokem neopustil filozofii; nečekaným, protože dávno neviděným mravním gestem ji naopak naplnil výzvou univerzální odpovědnosti ducha a dlouhá léta zapomínané poslání filozofie svým činem veřejně očistil.

Jako událost historického významu můžeme s dnešním desetiletým odstupem hodnotit setkání Jana Patočky s nizozemským ministrem zahraničí. To, co se ve své době opravdu „vymykalo diplomatickým zvyklostem“, totiž setkání oficiálních představitelů vlád se zástupci neformálních občanských iniciativ a obdobných zájmových skupin, se časem stalo přímou podmínkou diplomatických jednání samých, a to nejen u nás, ale i v jiných zemích střední a východní Evropy. Světová veřejnost – zvláště evropská –, ale i vlády si čím dál hlouběji uvědomují nedělitelnost otázek mírového soužití a lidských práv, jejich bytostnou, ne snad pouze filozoficky povšechně předpokládanou či politicky motivovanou spojitost. Charta 77 se k tomuto tématu několikrát výslovně vyjádřila; Jan Patočka pomohl nám i světu odhalit význam oné podstatné spojitosti.

Koncem letošního jara by se Jan Patočka dožil osmdesáti let. Charta 77 chce v dnešních dnech sobě i všem spoluobčanům připomenout památku tohoto velkého muže.³

*Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek,
mluvčí Charty 77
Václav Havel, Jiří Hájek*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77 (ARCHIV L. ŠILHÁNOVÉ). – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Viz přílohu P3/4 a P3/7.

2 Viz P3/11.

3 *Vzpomínkové slavnosti k 10. výročí úmrtí Jana Patočky*

se 13. 3. 1987 u jeho hrobu zúčastnilo několik desítek disidentů s několika západními novináři. Poprvé od vzniku Charty nebylo mluvčím Charty 77 zabráněno v setkání na veřejném shromáždění.

1987, 6. března, Praha. – Sdělení o setkání mluvčích a signatářů Charty 77 s poslanci norského parlamentu za jejich návštěvy v Praze. (Dokument č. 16/87)

Návštěva norských poslanců

Ve dnech 2. až 4. března t. r. navštívila Československo delegace poslanců norského parlamentu.¹ Poslanci jednali s prezidentem republiky, s předsednictvem Federálního shromáždění a s některými členy vlády.

Navštívili rovněž některé signatáře Charty 77, s nimiž hovořili o problematice lidských a občanských práv a o perspektivách demokratizace. Při té příležitosti byl poslanci Knare Kristiansenovi vysloven dík a uznání za to, že navrhl občanskou iniciativu Charta 77 na Nobelovu cenu míru.² Delegaci provázeli novináři, kteří se setkali s mluvčími a řadou signatářů.

Návštěva signatářů a mluvčích proběhla v duchu, který odpovídal ovzduší nedávného shromáždění přátel Charty 77 v Oslo.³

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

- 1 *Delegáti norského parlamentu v čele s předsedou Joe Benkovem přicestovali do Prahy 2. března 1987. Byli přijati prezidentem G. Husákem a předsedou Federálního shromáždění A. Indrou. Na dotaz poslanců týkající se Charty A. Indra odpověděl, že Charta 77 je spolek konspirátorů, kteří žijí za peníze ze zahraničí a mají vyšší životní úroveň než on. (AMV, VN – 00781/1-87.) Informace X. Správy SNB obsahuje podrobný popis rozhovoru Jiřího Hájka s členem delegace K. Kristiansenem o vnitropolitické situaci a o postojích čs. vlády k vývoji v SSSR. (AMV, X. správa SNB FMV, i. j. 613.)*
- 2 *Člen delegace Knare Kristiansen podal v norském parlamentu návrh na udělení Nobelovy ceny míru Chartě 77. V USA navrhla Chartu 77 na Nobelovu cenu míru Helsinská komise Kongresu USA (viz soubor faksimilií).*
- 3 *Slavnostní shromáždění k oslavě 10. výročí Charty 77 v Oslo se konalo 29. 1. 1987, viz poznámku k D362.*

1987, 10. březen, Praha. – Výzva státním orgánům k osvobození pěti členů Jazzové sekce. (Dokument č. 17/87)

Ministru spravedlnosti
a České národní radě

Výzva

(K procesu s Jazzovou sekci)

Ve dnech 10. až 12. března t.r. je u obvodního soudu pro Prahu 4 souzeno pět členů sekce Svazu hudebníků.¹

Víme dobře, že ačkoli jsou obžalováni podle § 118 trestního zákona pro nedovolenou hospodářskou činnost, ve skutečnosti jde o politický proces, v němž mají být potrestáni naši spoluobčané, kteří usilovali o vydávání nezávislé literatury, o kultivaci hudební tvorby, o podporu nezávislého výtvarného umění apod.² Chvályhodné a záslužné počínání členů Jazzové sekce, totiž podpora a šíření nezávislé kultury, má být v tomto soudním procesu kvalifikováno jako trestný čin a obžalovaní Karel Srp, Vladimír Kouřil, Joska Skalník, Čestmír Huňát a Tomáš Křivánek mají být odsouzeni ke ztrátě svobody.

Vyzýváme státní orgány: osvobodte souzené členy Jazzové sekce!³

V podmínkách, kdy mnoho knih u nás nemůže vycházet a je vyřazeno z knihoven, kdy je zakazována kulturní tvorba mnoha našich umělců, je nutno hodnotit činnorodý zájem občanů o šíření nezávislé kultury jako zásluhu, nikoli jako provinění.

Národ, který se zastane své kultury, bude zdravý národ.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1. K. Srp byl odsouzen k 16 měsícům nepodmíněně, V. Kouřil k 10 měsícům nepodmíněně. Tři další obžalovaní dostali podmíněné tresty: J. Skalník 10 měsíců, Č. Huňát a T. Křivánek po 8 měsících. Rozsudek potvrdil Městský soud v Praze 14. května 1987.
2. Srv. D255 (30.8.1983), D345 (18.9.1986), D356 (28.11.1986). Pracovní výbor aktivistů Jazzové sekce (Jiří Exner, Jana Pacholíkova-Petrová a Martin Sýkora) zaslal

4.3.1987 státním orgánům otevřený dopis Stanovisko Jazzové sekce k současné situaci s podpisy 267 občanů, kteří se připojili k petiční akci na podporu Jazzové sekce. V dopise se mj. uvádí: „V nastávajících dnech se má konat líčení s funkcionáři Jazzové sekce. Obžalováni jsou z tzv. nedovoleného podnikání podle § 118 trestního zákona Žádnému ze sedmi obviněných obžaloba neprokazuje a ani se o to nesnaží, že by z předmětného podnikání vznikl jakýkoli osobní prospěch; z výsledků vyšetřování je zcela zřejmé, že se o něj nikdy nepokoušeli. Veškeré prostředky získané v rámci kulturní aktivity Jazzové sekce byly obratem investovány do další činnosti.

Obžaloba by vůbec nemohla být vznesena, kdyby se československé úřady v roce 1984 nerozhodly přestat považovat Jazzovou sekci Pražské pobočky Svazu hudebníků ČSR za zájmovou kulturní organizaci a neumožnily tím obvinít členy jejího výboru jako soukromé osoby, které mají v Československu na poli hospodářské činnosti oproti organizacím velmi omezená práva.

Jazzová sekce a její představitelé v žádném případě neměli v úmyslu dostat se do konfliktu s československými zákony. Jediné, o co Jazzová sekce neustále usiluje od počátků své existence, je právo na nezávislou propagaci kulturních hodnot.

Aktivita Jazzové sekce nebyla nikdy ani hospodářsky, ani politicky motivována. Vychází z přesvědčení, že opravdová kultura, má-li být hodna toho pojmenování, nemůže apriorně sloužit ekonomickým či politickým cílům. Právě s ohledem na ně je však často posuzována. Hovoří se o umění pokrokovém, produktivním, angažovaném, či naopak parazitujícím, zpátečnickém, asociálním apod. Domácí a zahraniční odezva případu jednoznačně prokazuje, že Jazzová sekce má ve světové kultuře své pevné místo. Skutečnost, že fyzicky existuje v jednom z evropských států, kdežto právně toho času pouze na úrovni mezinárodní nevládní organizace, totiž Mezinárodní jazzové federace při Hudební radě UNESCO, je pro nedělitelné pojetí kultury více než symbolická a jasně demonstruje nesmyslnost hranic, které kulturu omezují.

Úloha, do které se nyní Jazzová sekce dostala, vyžaduje vůči všem silám usilujícím o spolupráci a porozumění mezi národy nesmírnou zodpovědnost. Důvěra v další konstruktivní aktivitu vyjádřená světovou (včetně československé) kulturní veřejností a zejména pak Mezinárodní jazzovou federací zavazuje a Jazzová sekce se jí nehodlá zpronevěřit. I nadále chce v mezích možností a právních principů, v souladu se stanovami Mezinárodní jazzové federace a s vlastním organizačním

řádem vyvíjet kulturní činnost a snažit se o prolomení bariér, které stojí v cestě otevřené kulturní výměně..." Dopis aktivistů Jazzové sekce G. Husák 18.5.1987 zaslal ministru vnitra V. Vajnarovi. Archiv KPR, f. Gustáv Husák, kart. 13 (nezpracováno).

- 3 26 předních amerických spisovatelů, např. J. Updike, A. Miller, K. Vonnegut, E. L. Doctorow aj., a významní jazzoví hudebníci vyzvali v únoru čs. vládu, aby ukončila pronásledování Jazzové sekce a obnovila její právní existenci: „Jako američtí spisovatelé, umělci a hudebníci, zájímající se o svobodu uměleckého projevu všude na světě, jsme byli značně znepokojeni, když jsme se dověděli o zářijovém uvěznění členů výkonného výboru Jazzové sekce v Československu – Karla Srpa, Josefa Skalníka, Vladimíra Kouřila, Tomáše Křivánka, Čestmíra Huňáta, Miloše Drdy a Vlastimila Drdy. Jako umělci vidíme v jazzu nejen americkou uměleckou formu, ale také mezinárodní jazyk srozumitelný mnoha národům s odlišnou kulturou. Jazzová sekce, která je členem Mezinárodní federace jazzových hudebníků a členem Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a osvětlu, získala mezinárodní reputaci v souladu se svou rolí při stimulování hudební a kulturní činnosti v Československu. Těšíme se na rostoucí počet kulturních výměň se skupinami, jako je Jazzová sekce, v rámci dohody o kulturních výměnách, která byla podepsána v roce 1986 mezi Spojenými státy a Československem. Uvěznění členů Jazzové sekce již poskvnilo pověst Československa jako země, která propaguje a podporuje jazzovou hudbu. Jejich uvěznění by však zapříčinilo nenapravitelné škody, pokud jde o situaci na poli kultury v Československu. Pokusy československé vlády zahájené v roce 1985 rozpustit Jazzovou sekci mohou být nazírány jen jako porušování československých závazků zakotvených v mezinárodních dohodách, zvláště pak v helsinských dohodách. Připojujeme se proto ke svým britským kolegům a vyzýváme československou vládu, aby ukončila pronásledování Jazzové sekce, a co je nejdůležitější, aby uznala a obnovila její právní existenci jako člena Českého svazu hudebníků.“ (ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 25/87-8.)

Jazzová sekce jako řádný člen Mezinárodní jazzové federace při Hudební radě UNESCO získala podporu i v jiných zemích; ve Velké Británii se organizovala mezinárodní petice hudebníků. Mezinárodní tisk komentoval odvolací řízení soudu velmi nepříznivě. Odmítnutí odvolacího soudu bylo ostře odsouzeno v květnu 1987 na vídeňské následné konferenci KBSE. Ve Washingtonu byl na počest Jazzové sekce uspořádán 7. prosince 1987 protestní koncert.

KOMENTÁŘE A OHLASY: Hanák, J.: Tažení proti existenci neexistující organizace. *Listy*, roč. 17 (1987), č. 2, s. 35–36 • Rozsudky nad Jazzovou sekci. *České slovo*, roč. 33 (1987), č. 3, s. 1–3 • Č. 5, s. 1–3 • K procesu s Jazzovou sekci. *Prstor*, roč. 3 (1987), č. 9 a č. 10, s. 15–16, 16–23 • Benda, V.: Rozsudek nad Jazzovou sekci. *Západ*, roč. 9 (1987), č. 3.

1987, 20. březen, Praha. – Odpověď na pozvání na sjezd Socialistické strany Itálie. (Dokument č. 18/87)

Vážení přátelé,
děkujeme za pozvání na Váš sjezd. Velmi litujeme, ale nikdo z nás, kdo žijeme v Československu, nemá ze známých důvodů možnost se ho zúčastnit.

Společenství Charty 77, sdružující jedince rozdílné sociální, ideové i duchovní orientace, vzniklo v naší zemi právě před deseti lety s myšlenkou zasazovat se veřejně za dodržování lidských a občanských práv. Touto svou aktivitou se zařadilo také do povědomí italské veřejnosti jako nezávislá občanská iniciativa mající své kořeny v linii nejen národní, ale celé evropské humanitní demokratické tradice, k níž svými ideovými postoji patří i italská socialisté.

Rádi se připojujeme svými pozdravy k zahájení Vašeho sjezdového jednání. Víme, že v evropském politickém kontextu tvoří italská socialisté složku výrazné demokratické angažovanosti, v níž důraz na základní obecně lidské a občanské hodnoty je neodmyslitelnou součástí jejich společenské praxe. To je také jeden z důvodů, proč naše společenství Charty 77 přeje Vašemu rokování hodně úspěchů na cestě za hledáním lepšího světa.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1987, 23. březen, Praha. – Dopis Michailu Gorbačovovi před jeho dubnovou návštěvou v Praze, vyzývající nové sovětské vedení k přehodnocení vztahů k Československu, ke stažení sovětských vojsk a raket s jadernými hlavicemi z Československa, signovaný současnými i bývalými mluvčími Charty 77. (Dokument č. 20/87)

[...]

Pane generální tajemníku,
u příležitosti Vaší návštěvy v Československu² se na Vás obracíme jménem československé nezávislé občanské iniciativy Charta 77, která už deset let usiluje o větší uplatnění lidských práv v naší zemi.

Československá veřejnost sleduje se zájmem současné dění v Sovětském svazu, Váš program otevřenosti, demokratizace a společenské přestavby. Tento zájem provází zcela pochopitelně otázka, zda nová sovětská politika naleznе odvahu i k tomu, aby *pravdivě zhodnotila* a střízlivě řešila vše, co zatěžuje vztahy mezi našimi zeměmi a národy.

Před devatenácti lety vstoupily armády SSSR a některých dalších členů Varšavské smlouvy bez vědomí a proti vůli obyvatelstva i všech ústavních orgánů a v rozporu s mezinárodním právem do naší země, aby potlačily její demokratizační vývoj. Českoslovenští představitelé byli donuceni podepsat v Moskvě protokoly dalekosáhlého významu. Mohutná vojenská síla Vaší země zmařila pokojné úsilí o obrodu naší společnosti a způsobila, že politická moc v Československu se postupně vzdala všech svých demokratizačních snah. Následky zásahu byly katastrofální: byl obnoven a nesmyslně rozvinut byrokratický systém centralistického řízení hospodářství a veškerého společenského života. Postoj k příchodu vojsk se stal jedním z hlavních kritérií v hodnocení občanů a jejich pracovního uplatnění. Desetitisíce tvořivých lidí byly vyloučeny z veřejného života, byly potlačeny elementární politické, občanské a kulturní svobody a radikálně omezena lidská práva. Ekonomika stagnuje, propast mezi životní úrovní u nás a v zemích podobně rozvinutých se trvale prohlubuje. Politický obrat, který byl cílem a důsledkem obsazení Československa, se stal

počátkem duchovní, sociální a mravní devastace. Rozrostla se korupce, protekcionismus, bezpráví, prospěchářství a privilegia určitých vrstev. Intervence z roku 1968 měla i své neblahé mezinárodní důsledky: byla prohloubena nedůvěra mezi státy a zkomplikovaly se snahy o uvolnění, mírovou koexistenci a odzbrojení.

Neočekáváme od Vás, že budete řešit problémy, které může a musí řešit naše společnost. Domníváme se však, že by neměla být promarněna šance na obnovení skutečné normality ve vztazích národů našich zemí. Není tajemstvím, že v důsledku intervence vznikla u mnoha československých občanů hluboká averze vůči SSSR, jeho lidu a dokonce i vůči jeho kultuře. Tato situace se začala v poslední době poněkud měnit, ale je jistě naším společným zájmem, aby se vzájemné vztahy lidu obou zemí trvale zlepšovaly.

Myslíme si, že můžete příznivě ovlivnit československou a evropskou situaci krokem, který spadá bezprostředně do rámce Vaší odpovědnosti. Tímto krokem by *bylo stažení sovětských vojsk jakož i raket s jadernými hlavicemi z Československa*.

V jednom ze svých dokumentů k výročí 21. srpna jsme napsali, že odchod těchto vojsk chápeme i my v širším kontextu evropské bezpečnosti. Vaše snaha o stažení početné sovětské armády z Československa by byla významným příspěvkem k rozmanitým odzbrojovacím jednáním.

Jak už jsme zdůraznili, příchod vojsk byl příčinou tragického vývoje, v jehož důsledku má dnes Československo pověst jednoho z nejstrnulějších států v Evropě. Stažení vojsk by tedy demonstrovalo porozumění Vašeho vedení skutečné hloubce politických škod, které jejich vpád způsobil. Bylo by jedním z těch praktických činů, jež by mohly i Čechům a Slovákům přesvědčivě potvrdit, že otevřenost, demokracie, respekt k lidským právům a vůle k míru jsou u Vás více než hesla a že to, co nazýváte novým myšlením, není omezeno rámcem tabuizovaných témat, která navrhlo dřívější vedení Vaší země.

Šli bychom ještě dál: odvažujeme se říct, že svoboda, demokracie a ty všelidské hodnoty, o nichž jste nedávno hovořil, jsou nedělitelné a že se z nich tudíž nemůže natrvalo a skutečně těšit ten, kdo je upírá jiným. Odstraní-li Sovětský svaz hlavní zátaras, který sám kdysi postavil do cesty demokratickému vývoji v Československu,

přispěje i k urychlení vlastního demokratizačního procesu a zároveň posílí důvěru mezi národy a státy, bez níž i dožre míněné mírové iniciativy musí ztroskotat.

Pane generální tajemníku, přijměte tento dopis jako projev naší otevřenosti a upřímnosti.

*Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77*

Dopis dále podepsali:

Rudolf Battěk, Václav Benda, Jiří Dienstbier, Jiří Hájek, Václav Havel, Ladislav Hejdlánek, Marie Hromádková, Eva Kantůrková, Marie Rút Křížková, Ladislav Lis, Václav Malý, Anna Marvanová, Jiří Ruml, Martin Palouš, Radim Palouš, Jana Sternová, Jaroslav Šabata, Jan Štern

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 *Vpravo nahoře připsáno L. Šilhánovou: Originál byl zaslán sovětskému velvyslanectví v Praze.*
- 2 *Ve dnech 9.–11. 4. 1987 navštívil M. Gorbačov Prahu a Bratislavu. Poprvé byl v Praze na podzim roku 1985, kdy se vracel ze schůzky na nejvyšší úrovni v Ženevě.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 5, s. 3–4.

KOMENTÁŘE: Očekávání od návštěvy M. Gorbačova v Praze. *Rozhlas Rakousko 1*, 9. 4. 1987. ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 48/87. *Aktuality J. Jedličky: Tamtéž*, RO 50/87-9.

1987, 23. březen, Praha. – Dopis prezidentovi, předsedům vlády a parlamentu, ministrům a poslancům s žádostí, aby při příležitosti návštěvy M. Gorbačova v Praze jednali o postupném stažení sovětských vojsk a jaderných raket a o přehodnocení smluv plynoucích z moskevského protokolu z roku 1968. (Dokument č. 21/87)

Pane prezidente,
pane předsedo federální vlády,
pane předsedo Federálního shromáždění ČSSR,
paní a páni ministři a poslanci,

obracíme se na Vás jménem nezávislé občanské iniciativy Charta 77 u příležitosti blížící se návštěvy generálního tajemníka ÚV KSSS Michaila Gorbačova v Československu.¹ Domníváme se, že tato návštěva poskytuje mimořádnou příležitost k tomu, začít důsledně překonávat už téměř dvě desetiletí trvající politickou, hospodářskou a morální krizi v naší zemi. Sovětský svaz v současné době přehodnocuje četné aspekty své vnitřní a mezinárodní politiky a z výroků některých sovětských činitelů lze usuzovat, že ani československá otázka nemusí být výjimkou. K tomu je podle našeho názoru potřebné, aby iniciativa vzešla z československé strany.

Současná krize naší společnosti byla bezpochyby vyvolána násilným přerušáním demokratického vývoje v roce 1968 vojsky některých států Varšavské smlouvy, moskevským protokolem a následnou politikou, která rozrušila společenskou strukturu v Československu a znemožnila přirozený vývoj společnosti v souladu s jejími potřebami. Nedemokratická centralistická správa vedla k úpadku ekonomiky, politiky, kultury i morálky. Na kritiku stagnace, zaostávání a mnoha jiných negativních jevů reagovaly mocenské aparáty porušováním lidských práv, a to přesto, že se mezinárodní pakty o lidských právech staly součástí československého právního řádu.

V mezinárodních vztazích vedl vstup vojsk do Československa, jejich trvalý pobyt a později instalace raket s jadernými hlavicemi k oslabení důvěry potřebné k rozvíjení evropského mírového procesu.

Žádáme proto, abyste v jednáních se sovětskými činiteli navrhli postupné stažení vojsk

a raket s jadernými hlavicemi z Československa a přehodnocení smluv plynoucích z moskevského protokolu ze srpna 1968. V jednom ze svých dokumentů k 21. srpnu jsme uvedli, že i my chápeme otázku pobytu sovětských vojsk v širším rámci odzbrojovacích jednání a mírové strategie. Avšak právě proto by stahování vojsk jako projev požadovaného myšlení přispělo nejen k obnovení národní a státní svébytnosti, ale také k mírovému vývoji evropského kontinentu, k nadějším na úspěch v odzbrojovacích jednáních a vůbec k vytváření předpokladů pro řešení všelidských úkolů, které nám dnes předkládají nové technologie, rozvoj vědy, napětí mezi postavením člověka a techniky v soudobém světě, nutnost ochránit životní prostředí zeměkoule a rostoucí rozdíly mezi bohatým a chudým světem.

Současně Vás žádáme, abyste z přehodnocení pospolitkové politiky vyvodili potřebné důsledky pro vnitropolitický vývoj v Československu, pro obnovení respektu k právům všech občanů, pro rozvoj demokracie. Žádné deklarace o potřebě nové politiky, žádné dílčí personální přesuny nepřimějí občany, aby se veřejně a pracovně aktivovali, budou-li dále ve vězeních lidé za nezávislé a kritické názory, nebude-li zrušena diskriminace vůči mnohým lidem a mnohým myšlenkám a nebude-li každému občanu bez výjimky, bez kádrových stropů a bez mocenské manipulace, poskytnuta stejná možnost rozvíjet své schopnosti ku prospěchu společnosti. Bez takové zásadní změny nelze překonat dvacetiletou stagnaci a obnovit dynamiku v žádné oblasti včetně ekonomiky. Je tedy nutné obnovit postavení Československa jako vyspělé civilizované země, jako státu, který přestane být „nemocným mužem Evropy“ a který se zařadí mezi nositele sociálních, kulturních a politických tužeb lidstva.

Kdo nechce využít dnes nabízených historických šancí, kdo chce jen udržovat své mocenské postavení a privilegia z něho plynoucí, měl by uvolnit místo jiným.

*Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77
Václav Havel, Jiří Hájek*

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

1 X. správa SNB FMV vydala 26.3.1987 informaci, v níž konstatuje „nárůst aktivity vnitřního protivníka“. Informace obsahuje přehled zveřejněných i připravovaných dokumentů Charty 77 v březnu 1987, zejména č. 20/87 a 21/87, a v závěru uvádí: „Dokumenty č. 20/87 a 21/87, které předal V. Havel dne 23.3.1987 Prečanovi do zahraničí včetně dokumentu č. 18/87, vyvolaly v nepřátelském prostředí značnou polemiku. Řada představitelů CH-77, např. Uhl, Hejdránek, s jejich zveřejněním nesouhlasila s odůvodněním, že dokumenty prohloubí rozpory uvnitř CH-77 a povedou CH-77 k izolaci „ze všech stran“. Uhl a Hejdránek nesouhlasili zejména s pasáží dokumentu týkající se stažení sovětských vojsk z našeho území.“

Příprava dokumentu č. 20/87 byla průběžně sledována a iniciována i pracovníky ZÚ KS [zastupitelských úřadů kapitalistických zemí] v Praze. Např. dne 18.3.1987 navštívil J. Dienstbiera pracovník ZÚ USA Bell v doprovodu zahraničního novináře. V průběhu rozhovoru chtěli vědět, kdy už bude dokument hotov ke zveřejnění v západních sdělovacích prostředcích.

Z obsahu dokumentů č. 20/87 a 21/87 je zřejmé, že jde o časovanou akci, zaměřenou na diskreditaci mírové iniciativy Sovětského svazu s cílem zkomplikovat proces uvolnění v mezinárodních vztazích. K tomuto cíli je zneužito návštěvy s. Gorbačova v Praze, což vytváří možnost operativního ventilování celého problému na stránkách světového tisku. Tlaky ze strany ZÚ USA a předešlé poznatky o iniciativách Mlynáře a Pelikána potvrzují zahraniční impuls této iniciativy. Tím jsou vysvětleny i cíle sledované touto akcí.“ AMV, X. správa SNB FMV, i. j. 617.

PLNÉ ZNĚNÍ: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 5, s. 4–5.

1987, 24. březen, Praha. – Dopis Kanceláři prezidenta republiky, předsednictvu vlády ČSSR, Federálnímu shromáždění ČSSR a Ministerstvu spravedlnosti ČSR spolupodepsaný Výborem na obranu nespravedlivě stíhaných a Čs. ligou pro lidská práva, vyzývající k zastavení politických procesů a propuštění všech politických vězňů. (Dokument č. 19/87)

V posledních dnech se nejvyšší státní představitelé obracejí k občanům s výzvami, aby se činností a kriticky podíleli na přestavbě a reformě čs. společnosti. Současně celá řada občanů čeká – někteří na svobodě, někteří ve vazbě – na procesy jenom proto, že vyjadřovali své kritické názory a smýšlení, poukazovali na nedostatky v činnosti státních úřadů a veřejných institucí nebo rozvíjeli nezávislou kulturní a náboženskou činnost.

Ve čtvrtek 26. března má proběhnout u Nejvyššího soudu odvolací řízení v trestní věci proti 54letému železničáři z Přerova Františku Adamíkovi. Krajský soud v Ostravě jako soud prvního stupně ho odsoudil ke dvěma letům odnětí svobody za rozšiřování převážně náboženské literatury.¹ Podle našich neúplných znalostí je to již třetí soudní proces politického charakteru, který má proběhnout v březnu. Za kritiku poměrů ve státě a v továrně a poslech zahraničního rozhlasu byl ke třem rokům odsouzen Ervín Motl, signatář Charty 77, a spolu s ním Jindřich Bláha a Milan Svatoš; Nejvyšší soud tento absurdní rozsudek 6. března potvrdil.² V ostudném procesu s funkcionáři Jazzové sekce Svazu hudebníků byli obžalovaní odsouzeni nikoliv za hospodářské delikty, jak tvrdí prokurátor a soud, ale za kulturní činnost sekce, kterou se úřady marně snažily administrativně potlačit.³ Třetí politický proces, tentokrát s katolickým aktivistou, nemá však být poslední. Dvě další hlavní líčení – s evangelickým duchovním a signatářem Charty 77 Janem Dusem a s bratry Wonkovými z Vrchlabí – která měla začít u dvou pražských soudů dne 17. března, byla odročena. Pro podvracení republiky a pobuřování zde mají být souzeni lidé za to, že se obraceli na státní orgány se stížnostmi, podněty a návrhy. Odročení jejich procesů na pozdější, z mocenského hlediska zřejmě vhodnější dobu, může být dalším důkazem toho, že tyto postihy mají ryze politický

charakter. Příklad Jana Dusa i trestní věc proti Pavlu a Jiřímu Wonkovým jsou přitom uměle produčovány: obvinění jsou již deset měsíců ve vazbě.⁴ Také 26letému dělníkovi z Brna Petru Pospíchalovi, signatáři Charty 77 a členu VONS, který je rovněž ve vazbě, hrozí v nejbližší době proces: má v něm být souzen hlavně pro rozšiřování materiálů Charty 77 a polských nezávislých publikací.⁵ Hlavní líčení s katolickým knězem Štefanem Javorským pro maření státního dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi bylo v únoru odročeno a lze tedy předpokládat, že bude pokračovat v nejbližší době.⁶ Rovněž katolický aktivista Michal Mrtvý, který byl po sedmi měsících vazby propuštěn, očekává nové projednávání svého případu, přičemž mu po úspěšném odvolání prokurátora hrozí nepodmíněný trest.⁷ Tento výčet není samozřejmě úplný, mnohé podobné případy bohužel zůstávají utajeny a unikají pozornosti čs. a mezinárodní veřejnosti.⁸

Politických procesů je v této době tak neobvykle mnoho, že to lze vysvětlit jen jako projev určitých politických záměrů. Jejich oběťmi jsou vesměs občané, kteří ve shodě s Ústavou ČSSR a s přijatými mezinárodními pakty uplatňovali svá práva a vyvíjeli činnost, o jejíž společenské prospěšnosti nemůže být pochyb. Vyzýváme Vás proto: zastavte politické procesy, propusťte na svobodu všechny politické vězně, všechny ty, kdož jsou vězněni pro své přesvědčení, víru, kritické postoje, obhajobu lidských práv nebo nezávislou kulturní činnost!

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

Československá liga pro lidská práva, člen Mezinárodní federace pro lidská práva

Ladislav Lis, místopředseda Mezinárodní federace pro lidská práva

Jan Litomíský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek, mluvčí Charty 77

Anna Šabatová

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

1 Odvolací řízení proti rozsudku ostravského soudu nad F. Adamíkem bylo bez udání důvodů několikrát odročeno, posléze senát Nejvyššího soudu změnil 15. června 1987 rozsudek na podmínečný trest.

2 Srv. Sdělení VONS č. 621 in Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 4, s. 10–11.

3 Srv. D376 (10. 3. 1987).

4 J. Dus byl 9. 6. 1987 po 13měsíčním držení ve vazbě propuštěn v důsledku protestní domácí i zahraniční kampaně na jeho obranu. Nejvyšší soud projednal 18. 7. 1987 odvolání bratří Wonkových s tím, že J. Wonka byl propuštěn na svobodu, protože dnem vynesení rozsudku vypršela doba trestu odnětí svobody. 12. 8. 1987 potvrdil Nejvyšší soud rozsudek místního soudu nad P. Wonkou v plném rozsahu. Viz též D409 (7. 8. 1987).

5 Na obranu Petra Pospíchala bylo zorganizováno několik petic a hladovek. V Polsku organizovaly solidární akce s P. Pospíchalem odborová organizace *Solidarita a polské mírové hnutí Svoboda a mír*. Srv. Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 4, s. 18–21.

6 Š. Javorský byl odsouzen k 8měsíčnímu trestu 4. 5. 1987 za to, že sloužil soukromou mší po odebrání státního souhlasu.

7 M. Mrtvý byl znovu odsouzen 27. 10. 1987 po navrácení případu Okresnímu soudu v Olomouci. Byl odsouzen k trestu odnětí svobody na 13 měsíců za rozmnožování a rozšiřování náboženské literatury.

8 Informace o Chartě 77 uvádějí za období od ledna 1987 do 24. března 1987 celkem 16 obžalovaných či již odsouzených, vesměs pro trestné činy pobuřování či poškozování zájmů republiky.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 5, s. 2–3 (pod názvem *Zastavte politické procesy*).

KOMENTÁŘE: K. Kyncl o ustavení výboru na obranu P. Pospíchala, BBC 13. 2. 1987. ÚSD, sb. FMV-CH, RO 31/87–8 • Protest polské *Solidarity* proti stíhání P. Pospíchala, RFE 18. 2. 1987. *Tamtéž*, RO 33/87–8 • K. Ruane o protestním dopisu polské *Solidarity* na obranu P. Pospíchala. *Tamtéž*, RO 45/87–8.

1987, 25. březen, Praha. – Dopis slovinské mírové sekci studentského kulturního střediska v Ljubljani s poděkováním za pozdrav k 10. výročí Charty a s přáním dalších osobních kontaktů. (Dokument č. 22/87)

Sekcia za mirovno kulturo
Studentski kulturni center
Kersnikova 4, 61000 Ljubljana

Milí přátelé!

S velkou radostí jsme přijali Váš list u příležitosti 10. výročí naší činnosti. Obzvláště nás těší Vaše porozumění pro to nejpodstatnější, oč usilujeme, což se nestává v všech zicinců, kteří se snaží navázat kontakty a spolupráci s námi. Jedná se totiž o poznání, že nemůže být žádný hodnotný společenský řád a žádný skutečný mír bez respektu k základním právům každého jednotlivého člověka a občana, a že práva malých národů v Evropě nesmějí být obětována zájmům velkých impérií a jejich „velkoprostorovému plánování“, i kdyby se to dělo pod záminkou zachování všeobecného míru a blahobytu. Toto Vaše porozumění je pro nás živým důkazem toho, že nepřetržitě přátelství našich národů se může opírat i o společnou duchovní a politickou tradici. Také Vaše myšlenka o nutnosti dialogu uvnitř východního tábora, mezi lidmi a národy samotnými, je pro nás velmi důležitá.

Máme velký zájem o další i osobní kontakty a výměnu názorů s Vámi. Podle našeho mínění je pro Vás přece jen snazší přijet k nám než naopak. Velmi rádi bychom u nás uvítali Vaše zástupce.¹

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Slovinská mírová studentská skupina oslovila kromě Charty i ostatní nezávislé iniciativy a mírové skupiny v zemích východního bloku a vyzvala je k osobním kontaktům. Ve slozce je uložena také fotokopie originálu dokumentu v německém jazyce vlastnoručně podepsaná J. Litomiským.

1987, 27. března, Praha. – Dopis vláde ČSSR a Federálnímu shromáždění o protimaďarských incidentech v Bratislavě, žádající jejich vyšetření a zveřejnění podrobných informací. Příloha: Informace Výboru na ochranu práv maďarské menšiny. (Dokument č. 23/87)

Protimaďarské incidenty v Bratislavě

Seznámili jsme se s materiály Výboru na obranu maďarské menšiny v Československu, které se týkají násilných akcí, k nimž došlo v noci z 8. na 9. březen proti místnostem a budovám maďarských menšinových kulturních institucí v Bratislavě.¹ Z materiálů výboru vyplývá, že tyto útoky mohly být buď výrazem národnostní nenávisti, nebo akcí teroristické bojůvky směřující k vyvolávání neklidu, strachu a záští mezi obyvateli Československa.

Považujeme uvedené akty násilí za alarmující i proto, že jimi kulminují různé politováníhodné projevy národnostní nesnášenlivosti, jako například provokativní nápisy a jiné poškozování maďarských objektů, inzultace a ponižování občanů mluvících na ulici maďarsky, a dokonce poškozování a špinění sochy světově proslulého maďarského básníka Sándora Petöfiho.

Jsme přesvědčeni, že vztahy mezi národnostmi jednoho státu mohou ovlivnit jeho občane a že zvláště odpovědnost za klid a bezpečí mají ústavní orgány. Žádáme Vás proto, abyste věnovali vyšetření těchto teroristických aktů maximální úsilí. Dále Vás žádáme, abyste se zasadili o to, aby v československých a zvláště pak slovenských sdělovacích prostředcích byly zveřejněny podrobné informace o těchto násilných aktech i o průběhu jejich vyšetřování. V neposlední řadě pak požadujeme, aby státní orgány zaujaly k těmto událostem stanovisko v souladu s právním řádem.

Je naším přesvědčením, že veřejný život, hromadné sdělovací prostředky i školní výchova by měly být prostoupeny myšlenkou, že je nezbytné a žádoucí, aby občané všech národností v Československu spolu žili v toleranci a přátelství.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

Příloha: Krátká informace Výboru na obranu práv maďarské menšiny v Československu z 10. března 1987

Krátká informace Výboru pro ochranu práv maďarské menšiny v Československu o útokoch proti budovám maďarských menšinových inštitúcií v Bratislave

V noci z 8. na 9. marca (tj. z nedele na pondelok) doposiaľ neznámi páchatelia zaútočili na budovy maďarských menšinových inštitúcií na štyroch rôznych miestach Bratislavy.

V miestnostiach maďarského súboru piesní a tancov Mladé srdcia (Ifjú Szívek) – v skúšobnej sieni orchestra na Markušovej ulici a v ústrednej budove na Mostovej ulici – plienili a založili požiare. Vyšetrením na mieste činu sa ukázalo, že podpaľáči používali pravdepodobne domácky vyrobené zapaľovacie fľaše s benzínovou náplňou. Tento fakt vylučuje náhodnosť akcie.

Ďalej zdemolovali sklený vchod do budovy redakcie jediného maďarského denníka v Československu Új Szó a rozbili okná na prízemí budovy Ústredného výboru Csemadok; predbežný odhad vzniklých škod je blízko štvrtmilióna Kčs.

Príčina organizovanej akcie je zatiaľ neznáma, ale vychádzajúc z faktu, že tak proti CSEMADOKU ako aj Mladým srdciam sa vyskytli násilné akcie už aj v minulosti a príslušníci maďarskej menšiny sú vystavovaní opakujúcim sa vyhrážkam – napríklad pred nedávnom v Rimavskej Sobote na stredoškolskom internáte sa vyhrážali maďarským žiakom nápisom „smrť Maďarom“ – ďalej z ľahostajnosti úradných miest voči takýmto prejavom a nepriameho podporovania protimaďarských prejavov zo strany oficiálnych orgánov, túto akciu pokladáme za súčasť určitej premyslenej protimaďarskej činnosti.

Bratislava 10. marca 1987

Výbor pre ochranu práv maďarskej menšiny v Československu

Za správnosť informácie: Miklós Duray, Jaslový rad 161, 831 01 Bratislava

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Stanovisko Výboru na podporu maďarské menšiny podporili maďarští exulanti na Západe. Proto se v září 1986

na sjezdu Československé společnosti pro vědu a umění diskutovalo o historii maďarské menšiny na Slovensku a slovenské menšiny v Maďarsku se snahou o objektivní posouzení národnostní otázky. Hlavní referát přednesl M. Kvetko, písemné příspěvky poslali J. Čarnogurský, M. Hübl, M. Kusý a M. Šimečka. Problematice maďarské a slovenské menšiny se také věnoval slovenský měsíčník v Mnichově Horizont. Jednou z příčin neshod mezi Slováky a Výborem na obranu maďarské menšiny byla revize hranic po 1. světové válce. Srv. Základní rozpor – Trianon. In: Horizont, 1986, č. 11–12, s. 3; Hübl, M.: O postavení Maďarů na Slovensku. In: Ze zásuvky i z bloku, 1987, č. 11, s. 9–10.

1987, 29. březen, Praha. – Poděkování
Mezinárodnímu výboru Labour Party v Londýně
za pozdravy k 10. výročí Charty a za solidaritu
s její činností. (Dokument č. 26/87)

Drazí přátelé,
s velkým zpožděním jsme dostali zprávu o pozdravech, které jste poslali všem signatářům a mluvčím Charty 77 u příležitosti desátého výročí zveřejnění jejího úvodního prohlášení.¹

Slyšet hlas skutečné solidarity vždy povzbuzuje a chceme Vám za to vyjádřit svůj dík. Ale hlavně děkujeme, že Labour Party žádala československou vládu, aby byl propuštěn Jiří Wolf² a jiní signatáři Charty 77, kteří jsou nyní věznění.

Právě tak důležité bylo, že jste vyzvali československé úřady, aby propustily funkcionáře Jazzové sekce pražské pobočky Svazu hudebníků.

Je i naší snahou přispět k dodržování mezinárodně uznaných a přijatých dokumentů týkajících se lidských a občanských práv, jak se o nich zmiňujete ve svém prohlášení, zvláště mezinárodních dohod o lidských právech a Závěrečné deklarace helsinské konference.

Ještě jednou díky za Vaše laskavé pozdravy a solidaritu. S přáním všeho nejlepšího ve Vaší činnosti

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Mezinárodní výbor Labour Party zaslal 14. 1. 1987 k 10. výročí Charty 77 dopis:

„Mezinárodní výbor Labour Party zasílá pozdravy členům a mluvčím Charty 77 u příležitosti 10. výročí vydání jejího základního prohlášení. Odvaha a pružnost Charty 77, s nimiž čelí neustálým šikanám a represím čs. úřadů, byla inspirací pro demokratické socialisty. Výsledky, domovní prohlídky, omezení svobody pohybu, propuštění z práce a věznění byly jedinou odpovědí politicky nesmlouvavé vlády, která není schopna zvládnout nové a odvážné myšlenky předložené stoupenci Charty. Labour Party se odvolává na závazek čs. vlády, že bude dodržovat všeobecnou deklaraci lidských práv Spojených národů a mezinárodní pakty o lidských právech. Opět ujišťujeme, že plně podporujeme názor vyjádřený v základním Prohlášení Charty 77: „Svoboda a práva lidí, jež

tyto pakty zaručují, jsou důležitými civilizačními hodnotami, k nimž v dějinách směřovalo úsilí mnoha pokrokových sil a jejichž uzákonění může významně pomoci humánnímu vývoji naší společnosti.“ Majíc toto na mysli požaduje Labour Party, aby čs. vláda propustila na svobodu členy Charty 77, jako je např. Jiří Wolf, kteří byli uvězněni za své přesvědčení. Současně také vyzýváme čs. úřady, aby propustily na svobodu zbývajících pět vedoucích pracovníků Jazzové sekce pražské pobočky Svazu hudebníků.“ *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 4, s. 15–16.

2 Jiří Wolf, signatář Charty 77, v letech 1978–1981 vězněn podle § 98/1 (podvracení republiky). V roce 1983 odsouzen k 6 rokům vězení za to, že poskytl rakouskému velvyslanci zprávu o poměrech ve věznicích v Minkovicích.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 5, s. 8–9.

1987, 30. březen, Praha. – Dopis Výboru na obranu maďarské menšiny s poděkováním za dopis k 10. výročí Charty a s vyjádřením podpory jeho protestu proti kulturní diskriminaci maďarské menšiny. (Dokument č. 24/87)

Vážení přátelé,
děkujeme Vám za dopis k 10. výročí Charty 77. Je datován v lednu 1987,¹ ale teprve v polovině března jsme se seznámili s jeho zněním podle kopie. Originál pošta nedoručila. Jistě nás proto omluvte, že odpovídáme tak pozdě.

Nedávno došlo k incidentům v Bratislavě, ke kterým jsme se vyjádřili v dokumentu č. 23 ze dne 27. března 1987. Spolu s dřívějšími akty protimaďarského záští a šikany maďarských občanů, které jim předcházely, vrhají tyto nové problémy krajní nesnášenlivosti ostré světlo na některé problémy, o kterých jste se ve svém dopise zmínili. Je zřejmé, že právě zkušenosti menšin mohou přispět k tomu, aby problémy související se složitou skladbou společnosti a napětí vznikající tam, kde jsou meze tolerance v této společnosti neadekvátní přirozeným potřebám všech skupin obyvatelstva, byly podnětně promyšleny. Za stejně závažné považujeme Vaše připomenutí, že dnes, kdy oficiální moc začíná mluvit o chybách, o nichž ještě nedávno mělo vládnout jen mlčení, musíme víc než dosud věnovat pozornost právům kolektivním.

Charta 77 se už v minulosti zabývala právy maďarské menšiny v Československu.² Bezdvořadně podporujeme příslušníky maďarské menšiny v jejich protestech proti kulturní diskriminaci. Příležitost získat vysokoškolské vzdělání v maďarském jazyce se snižuje, snižuje se počet středních i základních škol s maďarským vyučovacím jazykem, ba dokonce i počet mateřských školek. Tato kulturní diskriminace se promítá i do vzdělanostní a profesní struktury maďarské menšiny. Je jistě neadekvátní a neobhajitelné, že u ekonomicky aktivní části obyvatel mají Maďaři na Slovensku, jak uvádí souhrnná zpráva Rady vlády SSR pre národnosti z roku 1984 „Údaje a fakty o národnostiach žijúcich v SSR“, vyšší podíl dělníků než všechny ostatní národnostní skupiny (46 %) a naopak nejnižší podíl vysokoškolsky vzdělaných občanů (1,6 %).

Kulturní diskriminace Maďarů v Československu tedy má dalekosáhlé společenské důsledky a působí ve směru sociokulturní degradace této menšiny.

Státní hranice mezi Československem a Maďarskem neztratí nic na své stabilitě, ale naopak se zpevní a vejdou o to nepochybněji v povědomí jako neměnné, budou-li poskytovat volný průchod osobám, myšlenkám a informacím, jak stanoví mezinárodní pakty, a nebudou-li menšinovým Maďarům v Československu bránit ve styku s jejich kmenovým národem a s jeho kulturními zařízeními. Stabilita a propustnost těchto hranic se nám zvláště dnes jeví o to závažnější, že problém maďarské menšiny jako problém občanskoprávní se stává stále více také problémem slovensko-maďarského soužití. V rolích většiny a menšiny se tu v našem století vystřídaly oba národy a vývoj v totalitních podmínkách nepřál výměně názorů, která by usnadnila vzájemné porozumění a snížila napětí. Výbor na obranu práv maďarské menšiny v Československu bude ještě více než dosud úsilím o vítězství rozumu proti pokusům o eskalaci vášní. V tomto směru Vás chce Charta podpořit, pokud jí síly stačí.³

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Z dopisu Výboru na obranu lidských práv maďarské menšiny k 10. výročí Charty 77 ze 7.1.1987:

„... Morálny kapitál akumulovaný činnosťou Charty za uplynulých desať rokov – podľa našej myienky – je natoľko neohroziteľný, že znesie i kritiku. Vyskúšať to síce nechceme, ale sme presvedčení, že je našou povinnosťou uviesť niekoľko postrehov bez nároku na analýzu. Nabáda nas k tomu spoznanie, že – napriek vypätiu síl jej aktívnych členov, čo vzhľadom na okolnosti je takmer nadľudské – duch Charty nie je prítomný v československej spoločnosti. Považujeme za nedostatok, že hnutie Charty 77 sa obmedzuje najmä na Prahu; že viac o ňom vedia a viac o ňom počut' v zahraničí ako doma; že okrem prezentovania morálneho príkladu jeho vplyv necítiť v politickej kultúre československej spoločnosti; že sa v dokumentoch neodzrkadluje zložitá historická, politická, spoločenská a národná skladba československej spoločnosti; že popri kritike existujúcich mocenských

1987, 30. březen, Praha. – Dopis maďarskému časopisu *Beszélő* s poděkováním za přání k 10. výročí Charty 77 a se stanoviskem k problematice maďarské menšiny. (Dokument č. 25/87)

a politických pomerov neanalyzovalo historickú cestu vedúcu k súčasnej situácii. Je však pravdou, že toto všetko ani nie je nedostatkom Charty, ale prostredníctvom týchto nedostatkov sa v jej profile odráža zložitost vnútropolitických a spoločenských pomerov v Československu. Prízvukovanie týchto aspektov a analýzy spomínaných problémov by totiž odhalili krehkosť československej spoločnosti a zníženú schopnosť tolerancie tak všeobecnej ako i neoficiálnej československej verejnosti. A to Charta by sotva bola prežila... Faktom je, že za posledných desať rokov vnútropolitický vývoj v Československu prešiel určitými zmenami. Dnes snáď nepronásledujú opozične zmýšľajúcich ľudí s takou intenzitou ako v priebehu posledných desiatich rokov. Dnes je táto legitimita postrádajúca úradná moc menej istá sama v sebe ako predtým. Oficiálne kruhy si priznávajú viac chýb ako pred rokom alebo dvoma. Táto zmena sa však netýka podstaty vecí, možno, že je iba prechodná a zostáva iba na povrchu; ale je to určitou zmenou, ku ktorej rozhodne prispela aj táto nezávislá spoločenská aktivita, ktorú predstavuje hnutie okolo Charty.

Preto si myslíme, že v budúcnosti okrem ochrany občianskych práv jednotlivcov treba venovať pozornosť aj ochrane kolektívnych spoločenských a politických práv. Pri zásadnom protiklade demokracie a diktatúry, pluralizmu a totalitarizmu by sme mohli s tým spoločne podporovať uplatnenie demokratických zásad a pluralizmu.“ Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 3, s. 23–24.

2 Srv. D223 (28. 12. 1984).

3 Výbor na obranu maďarské menšiny v Československu odpovedal dopisem z 6. 4. 1987, v němž poděkoval za projevenou podporu proti teroristickým protimaďarským akcím. K dopisu byly přiloženy pro informaci dvě přílohy: Zpráva Výboru pro ochranu práv maďarské menšiny v Československu o vývoji situace okolo protimaďarských akcí v Bratislavě, a dopis předsedovi federální vlády ČSSR L. Štrougalovi. In: Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 6, s. 8–9.

Na tyto dopisy kriticky reagoval Ján Čarnogurský osobným dopisem M. Durayovi s obavou, že stanoviska Výboru na ochranu práv maďarské menšiny psaná ostrým tónem môžu zvyšovať intolercanciu medzi Madaroy a Slováky. Tamtéž, č. 10, s. 21–22.

PLNÉ ZNĚNÍ: Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 5, s. 7–8.

Milí přátelé,
děkujeme Vám za dopis, který jste nám poslali 1. ledna t. r. k 10. výročí Charty 77.¹ Seznámili jsme se s jeho obsahem podle kopie teprve v polovině března, protože originál pošta nedoručila. Jistě nás proto omluvíte, že odpovídáme s takovým zpožděním.

Mezitím došlo k teroristickým aktům proti maďarským kulturním institucím v Bratislavě. Je to otřesná událost a Charta 77 vyzvala vládu ČSSR a Federální shromáždění ČSSR, aby přičinám těchto projevů nesnášenlivosti a zjištění pachatelů věnovaly zvýšenou pozornost.

Přání, které jste vyslovili v závěru Vašeho dopisu, aby se spojení mezi demokraticky smýšlejícími Maďary a Čechy a Slováky v následujícím desetiletí prohloubilo, nabývá za těchto okolností na významu. Charta 77 odsuzuje sociokulturní diskriminaci maďarské menšiny a požaduje, aby se ústavní orgány zasadily o to, aby sdělovací prostředky a školy, zejména na Slovensku, pomáhaly vytvářet ovzduší národnostní snášenlivosti a vzájemného porozumění.

S přátelským pozdravem

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Dopis nezávislého budapešťského časopisu *Beszélő* (Hovorna), který udržoval kontakty s Chartou 77 a usiloval o intenzivnější styky česko-slovensko-maďarské, podepsali redaktoři Miklós Haraszti, János Kis, Ferenc Köszeg, Petri György, Sándor Szilágyi a Ottília Soltová. Publikován byl v Informacích o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 3, s. 24:

„Milí přátelé, deset roků je hodně času pro společenské hnutí, zvláště v naší oblasti, kde se od druhé světové války nezávislé hnutí nedožilo ani desíti roků! Charta však žije a je činná, což je důkazem nejen odhodlanosti jejích signatářů, ale i toho, že se v oné době správně hodnotil vývoj ve světě. Komunistický stranický stát už

není takovou neomezenou mocností ve středovýchodní Evropě, aby mohl podle své libovůle utlačovat jakoukoli iniciativu společnosti.

Signatáři Charty nabídli moci dialog. Moc odpověděla represáliemi. Neuznává, že občané mají právo sledovat, jak jsou dodržovány zákony, veřejně protestovat proti bezpráví, ochraňovat pronásledované a diskriminované a projevit iniciativu při rozvoji právního řádu. Ani dnes nedává víc záruk k respektování lidských práv než před deseti lety. Iniciativa Charty však přesto není zbytečná. Nenechává zapomenout na věc lidských práv, má svůj podíl na tom, že si občané uvědomují, že i oni mají práva. Dává příklad k samostatnému a odpovědnému užívání těchto práv a vyvíjí tlak na vedení, aby dialog se společností začalo.

Jiné cesty není. Uplynulých 10 roků byla pro naši oblast stále se prohlubující hospodářská, společenská a politická krize. Je stále jasnější, že zmrazení vztahů nic nevyřeší. Restrukturalizace už snad začala, snad vnímáme první signály dynamizace světové soustavy, do které patříme i my. Moc riskuje svoji stabilitu, izoluje-li se od nabídnutých kompromisů.

S těmito myšlenkami Vám posíláme pozdrav při příležitosti desátého výročí vydání Charty 77. Zároveň přejeme, aby komunikace mezi maďarskými a československými demokraty v následujících deseti letech pokročila vpřed."

Srv. též rozhovor redaktorů časopisu *Beszélő* M. Harasztihó a F. Köszega o spolupráci východoevropských občanských iniciativ. Tamtéž, č. 7, s. 19.

1987, 31. březen, Praha. – Dopis poslancům Federálního shromáždění s žádostí, aby se zabývali problematikou vojenské základní služby na základě podnětu Jana Svobody, jehož otevřený dopis je přílohou dopisu. (Dokument č. 27/87)

Vážení poslanci a poslankyně, seznámili jsme se s obsahem otevřeného dopisu, který Vám dne 3.3.1987 zaslal Jan Svoboda z Prahy.¹ Dopis se týká povinné základní vojenské služby. Rozbor problémů souvisejících s vojenskou povinností v ČSSR i návrhy v tomto dopise obsažené považuje Charta 77 za velmi cenné. Jejich aktuálnost potvrzuje i okolnost, že v poměrně krátké době podepsalo několik desítek dalších lidí petici podporující návrhy Jana Svobody a že se k této petici stále připojují další.² I když jsme se o této iniciativě dověděli až dodatečně, je pro nás důkazem, jak palčivá je problematika vojenské služby zejména pro naše mladé spoluobčany. Upozorňovali jsme na to již v loňském roce v dokumentu *Prostor pro mladou generaci*.

Žádáme proto, aby se Federální shromáždění podněty obsaženými v dopise Jana Svobody se vši vážností zabývalo. Pokud by alespoň některé z nich byly kladně přijaty a legislativně využity, přispělo by to k upevnění jak vnitřního, tak mezinárodního míru. Zároveň navrhuje, aby o otázkách povinné vojenské služby a o morální situaci v naší armádě byla zahájena široká a otevřená diskuse v celé naší společnosti i prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků.

Charta 77 vydává dopis Jana Svobody jako přílohu tohoto dokumentu.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77
Za správnost: Jan Litomiský

Federální shromáždění
Československé socialistické republiky
Vinohradská 1, Praha 1

V Praze dne 3.3.1987

Vážené poslankyně, vážení poslanci, obracím se na Vás ve věci, o níž se veřejně mnoho nehovoří, která patří do oblasti pro kritiku

jakoby „nedotknutelné“, která se však citelně dotýká každého mladého muže, jenž je občanem ČSSR, a popřípadě i jeho rodiny; chci upozornit na problémy spojené s výkonem vojenské služby, tedy s povinností, která pro občana vyplývá z článku 39, odst. 2 naší platné Ústavy.

V hlavní zprávě na 17. sjezdu KSČ bylo upozorněno na to, že Ústava, která dnes platí, vznikla již před pětadvaceti lety, a Federálnímu shromáždění ČSSR byl stanoven úkol vypracovat návrh ústavy nové, která by lépe odpovídala současnému stavu rozvoje naší společnosti. Domnívám se, že tuto skutečnost je třeba vzít vážně i při posuzování 2. odstavce článku 39, v němž je zakotvena povinnost služby v ozbrojených silách. Bezpodmínečnost tohoto požadavku, tak jak je dalšími právními předpisy specifikován a v praxi prováděn, se nejeví odpovídající době, kdy uplynulo více než 40 let od podepsání Charty OSN, téměř 40 let od vyhlášení Všeobecné deklarace lidských práv, více než 10 let od podepsání Závěrečného aktu helsinské konference, v době, kdy ve Vídni probíhá konference zástupců jeho signatářských zemí, a vpsledu neodpovídá ani době, kdy od skončení posledního válečného konfliktu v Evropě uplynulo již 42 let a kdy možnost vyvolání konfliktu nového se jeví nanejvýš absurdní. Aplikace tohoto Ústavou zakotveného požadavku se nejeví odpovídající ani sociálnímu a společenskému stupni rozvoje, ať už v naší zemi, či v měřítku celosvětovém (máme-li na mysli rozvinuté země, k nimž se ČSSR počítá). Tyto skutečnosti chci konkrétněji rozebrat z několika hledisek.

1. V Ústavě jsou zakotvena práva i povinnosti občanů Československé socialistické republiky. Tato práva i tyto povinnosti jsou od sebe neoddělitelné a neměly by se pokud možno ani navzájem vylučovat. Tam, kde by na sebe narážet mohly, je třeba zkoumat míru závažnosti a závaznosti skutečnosti, v níž k tomuto střetu dochází, a rozhodnout se upřednostnit právo či povinnost. Jedním bodem, kde k tomu dochází, je právě všeobecná povinnost vykonávat službu v ozbrojených silách. Tato povinnost se může střetávat se svobodou vyznání, která je zaručena článkem 32, se svobodou svědomí a přesvědčení, o níž se sice přímo v Ústavě nemluví (!), jež je však nepřímo zaručena již zmíněným článkem 32 a lze ji předpokládat i v pozadí článku 28, zaručujícího svobodu

projevu (bez práva na svobodný názor podle vlastního svobodného přesvědčení by tento článek neměl smysl). Pokud jde o střet povinnosti služby v ozbrojených silách a náboženského přesvědčení, je tento konflikt řešen odstavcem 2 článku 32 ve prospěch služby v ozbrojených silách.

Ze skutečnosti, již jsem nastínil, vysvítá závažný problém. Je třeba, ba je přímo povinností kompetentních osob a orgánů dbát o to, aby byla dodržována ústavně zaručená práva, která neodporují žádné povinnosti, jež by je mohla omezit, a aby ta práva, která omezena jsou, byla poskytována v míře, v níž k tomuto omezení ještě nedochází. V tomto ohledu je skutečná praxe služby v ozbrojených silách velmi často v rozporu s některými ústavně zaručenými právy: se svobodou projevu (článek 28), se svobodou vyznání (článek 32) a s právem volebním (článek 3). V tomto bodě se chci zmínit pouze o právu volebním. Jsou případy, že občané, kteří měli v úmyslu během výkonu základní vojenské služby využít svého volebního práva jiným způsobem, než si to představovali jejich nadřízení, byli od svého úmyslu odrazováni pohrůžkami znevýhodňujícího přeřazení či přeložení o několik set kilometrů od rodiny. Že jsou tyto případy velmi řídké, je nesporné. Nesvědčí to však bohužel o výjimečné reakci nadřízených na tento občanský postoj vojáka, ale o atmosféře strachu a politického násilí, která je v Československé lidové armádě převládající a která již předem orientuje vojáky k postojům, jež jsou požadovány, v drtivé většině však jsou zaujímaný apaticky, bez opravdové občanské odpovědnosti.

2. Povinnost vykonávat službu v ozbrojených silách staví do složitých vnitřních i vnějších konfliktů zvláště občany věřící. Užítí násilí je problematické pro věřící prakticky všech církví i náboženských společností. Tím se pro ně stává problematickou i služba v ČSLA, neboť jejím smyslem je právě osvojit si dovednost užívat násilí, byť za účelem obrany vlasti. Druhý konflikt nastává v souvislosti s požadavkem složit vojenskou přísahu. V dějinách církví se objevovaly a i dnes existují skupiny, které zásadně odmítají složit jakoukoli přísahu. Tento postoj má hluboký základ, který do jisté míry pociťuje i ten, kdo problematiku nevidí tak radikálně vyhrocenou. Věřící člověk pociťuje svoji odpovědnost na prvním místě

vůči Bohu, jehož vyznává a podle jehož vůle také má a musí jednat. Odevzdat rozhodování o svém životě do rukou jiného člověka či instituce je velmi povážlivé, byť by to bylo za nejvznesenějšími účely, neboť není stoprocentních záruk, že poslušnost, k níž se člověk zaváže, nebude zneužita.

Radikálně vyostřený konflikt je také tam, kde občanovi jeho víra brání v každém případě zbraně a násilí nejen užít, ale také se k jejich užití připravovat. Pro takového občana není jiné uplatnění než neúměrně dlouhá práce v dolech. V případě, že občan tuto alternativu volit nechce nebo nemůže (např. ze zdravotních důvodů), nezbyvá než přímý konflikt s trestním zákonem a hrozba až pětiletého vězení (doba stejně tak neúměrně dlouhá), což navíc není ani alternativním řešením!

Do konfliktů, o nichž jsem se výše zmínil, se však může dostat i občan nevěřící pro své přesvědčení světonázorové, politické (které nemusí ještě být protisocialistické) či z důvodů jiných. Právo užít násilí a příprava k tomu se mohou jevit pochybné, ba i nepřipustné nejen věřícímu, ale i např. humanistovi. Pochybnost nad bezpodmínečným slibem věrnosti může mít i ten, kdo prostě bere vážně odpovědnost za své vlastní jednání.

Omezení svobody vyznání a přesvědčení, které jsem rozebral, je dosud zákonně podloženo. Tato občanská práva jsou však omezována i v té míře, v níž by formálně platit mohla a měla. Po věřících je často požadováno, aby během služby v ozbrojených silách tajili svoji víru před ostatními, není jim umožněno účastnit se bohoslužeb, světit církevní svátky apod. Nutnost tajit své přesvědčení se týká obdobně i nevěřících. Vyslovit nekonformní názor nebo otevřenou kritiku je prakticky vyloučeno.

Pokud jde o zabezpečení práv člověka na svobodu informací, projevu a náboženského přesvědčení odpovídá skutečná praxe v ČSLA spíše situaci výjimečného stavu než době míru, v níž by tato práva platit měla, obzvláště pak na konci 20. století v zemi, jež se chce řadit k vysoce rozvinutým zemím světa. Tato praxe má ovšem tragické důsledky pro celou naši společnost. Mladý člověk, který v období podstatném pro formování své osobnosti zažívá naprostou zbytečnost a bezmocnost (ba přímo nežádoucnost) jakékoli osobní odpovědnosti a iniciativy, se pak

často vřazuje do „normálního“ života jako jedinec rezignovaný a apatický, bez zájmu osobně se angažovat ve společensky prospěšné věci a často i bez zájmu o tvůrčí přístup k práci v zaměstnání.

3. V tomto bodě se chci zmínit o sociálním zabezpečení vojáků a jejich rodin. Někdy se stává (netroufám si odhadovat četnost těchto případů), že občan má již v době povolání k nástupu základní vojenské služby rodinu. Pro tyto občany existují zvýhodnění a úlevy, které jsou velmi malé, nejisté a právně nezaručené, i když naše Ústava hovoří jinak: „...Rodinám s více dětmi poskytuje stát zvláštní úlevy a podporu.“ (Článek 26) Přestože úloha rodiny ve státě je nesporná a význam její úplnosti pro harmonický rozvoj dítěte je vědecky prokázáný, nejsou občané pečující o rodiny z povinnosti vykonávat službu v ozbrojených silách v době míru ani vyvázáni, ani jim nejsou poskytovány podstatné úlevy (jako například zkrácení základní vojenské služby na dobu podstatně kratší, umístění do útvaru v místě bydliště – pokud tam je, pravidelné umožňování návštěv rodiny apod.); a také jejich rodinám není zaručena životní úroveň, která by se alespoň blížila úrovni, v níž rodina žila před nástupem občana do ozbrojených sil. Voják se naopak stává pro svou rodinu jen dalším finančním zatížením, neboť kapesné, které vojáci v současné době dostávají, může sotva postačit i tomu nejskromnějšímu člověku. Existuje sice možnost tzv. náhradní vojenské služby, která trvá pět měsíců, a nebo možnost náhradního pracovního zařazení v potřebných odvětvích národního hospodářství na 19 měsíců s následnou službou v ozbrojených silách trvající rovněž pět měsíců. Tyto úlevy nejsou však zdaleka poskytovány všem žadatelům a nejsou navíc ani právně zaručeny, nehledě na to, že v případě druhém je sporné mluvit o úlevě a v obou případech při zařazování k pětiměsíční základní vojenské službě není zase na druhé straně poskytováno tzv. teritoriální zařazení (tj. zařazení ve stejném kraji podle místa bydliště), které je nyní jinak poskytováno prakticky všem žadatelům.

V těchto souvislostech je třeba se zmínit ještě o jedné věci – o osobním volnu vojáků. Zákoník práce zaručuje např. každému občanu právo na volno trvající nepřetržitě alespoň 32 hodin týdně. V nedávné době jsem s potěšením přijal zprávu o prodloužení minimální dovolené na tři týdny.

Proč nejsou podobná práva zaručena i občanům konajícím službu v ozbrojených silách?!

4. K povinnosti vykonávat službu v ozbrojených silách se drtivá většina mladých lidí stává s odporem. Jednoduše by se dalo usoudit, že mladí lidé nechtějí obětovat své soukromí zájmu společnosti. To je často pravda, ale i příčiny tohoto jevu by bylo na místě zkoumat. Zde se tímto problémem zabývat nechci, ale chtěl bych poukázat na jeden významný aspekt, který hraje podstatnou roli ve formování vztahu mladých lidí vůči aplikování branné povinnosti v době míru. Povinnost vykonávat základní vojenskou službu i smysl ČSLA se dnes jeví mladému člověku ve světle dost pochybném. Na jedné straně to může být způsobeno tím, že mladí lidé, kteří neprožili válku, nebezpečí vzniku války nové a nutnost obranyschopnosti podceňují, na druhé straně však mají tyto pochybnosti kořeny hlubší: v kumulaci zbraní hromadného ničení. Tváří v tvář těmto zbráním se naše konvenčně vyzbrojená armáda jeví v podstatě bezmocná a ani možnost vzniku válečného konfliktu v Evropě, který by nepřerostl ve válku jadernou, se nezdá pravděpodobnou v době, kdy proti sobě stojí dva moderně vyzbrojené (ba přímo přezbrojené) kolosy NATO a Varšavská smlouva (USA a SSSR). Tyto úvahy nejsou jistě fundované, neboť informace vojenského charakteru jsou přísně utajovány, ale vycházejí spíše z prosté úvahy občana naší malé země, který světovému dění může více méně jenom přihlížet.

Ostatně i školní výchova nás vedla k tomu, že nesmyslnost válek, zabíjení, přezbrojení armád a násilí nejlépe odhaluje pohled z pozice prostého lidského života a každodenní činnosti práce. Lidské touze po životě v míru se přičítá nejen válka, válečné ohrožení, ale i dvouletá hra na válečný stav.

Vážené poslankyně, vážení poslanci,

žádám Vás, abyste jako volení zástupci lidu, a tedy i těch lidí, jejichž problémy jsem se Vám pokusil naznačit, učinili kroky a opatření, které by v co možná nejbližší době vedly ke změnám v praktickém uplatňování všeobecné branné povinnosti. Jedná se zejména o tyto změny:

1. Všeobecné zkrácení povinné služby v ozbrojených silách. Prodloužit dovolenou vojáků a zaručit jim v mnohem větší míře možnost

navštěvovat rodiny, příbuzné a blízké osoby. Zvýšit počet vycházek a osobního volna. Zvýšit kapesné vojáků alespoň do té míry, aby pokrylo průměrnou spotřebu vojáka (včetně cestovních výloh v době volna apod.).

2. Dbát o to, aby vojákům bylo dovoleno svobodně využívat svých občanských práv, zejména pokud jde o svobodu náboženství, přesvědčení a projevu se všemi důsledky, které mají tato práva přinášet, jako je možnost otevřené diskuse o otázkách společenských, vnitroarmádních i politických, a umožnění věřícím občanům účastnit se života své církve.

3. Úplné vyvázání z povinnosti služby v ozbrojených silách pro ty, kteří pečují o děti, pokud o to požádají. Nebo alespoň těch občanů, kteří pečují o více dětí, a těm, kteří pečují o jedno dítě pak zaručit zkrácenou (např. pětiměsíční) službu, pokud možno v místě bydliště, se zajištěním pravidelného volna pro navštěvování rodiny. Manželkám vojáků, kteří o vyvázání z povinnosti služby v ozbrojených silách nepožádají, a manželkám pečujícím o jedno dítě zajistit životní úroveň, jako by měla jejich rodina, kdyby občan nebyl k této službě povolán. Zařazení v místě bydliště pro ženaté.

4. Uzákonit možnost vyvázání z povinnosti služby v ozbrojených silách pro občany, kterým víra a svědomí brání tuto službu vykonávat. S příslušnými resorty je pak možno projednat možnosti jejich náhradního uplatnění v průmyslu, ve stavebnictví (např. zapojení těchto lidí do bytové výstavby by mohlo být velmi užitečné), ve zdravotnictví či v jiných potřebných oblastech života společnosti. S příslušnými orgány pak projednat možnosti jejich zapojení do obrany země mimo přímou vojenskou sféru: např. vytvořením čet určených k odstraňování trosk budov a vyprošťování postižených osob po náletech v týlu, zařazením mezi týlové zdravotníky apod.

5. Užitečné by také bylo ve větší míře využívat vojska v případě živelných pohrom, zimních kalamit apod., a také pro pomoc národním hospodářství v nárazových potřebách (při žních apod.). Zapojení do těchto bezesporu užitečných a smysluplných činností je určitě důležitější pro ověření připravenosti občanů k nasazení sebe sama za vlast, než je střelba do terče či vojenské cvičení, o ekonomickém přínosu ani nemluvě.

Vážené poslankyně, vážení poslanci, domnívám se, že prosazení změn, které jsem nastínil, by mělo pozitivní přínos pro ovzduší v armádě, pro celkové politické klima a mělo by i pozitivní dopad v oblasti mezinárodně politické.

Jsem přesvědčen, že všechny tyto změny by vedly k tomu, že by služba v ozbrojených silách přestala být přítěží, ale mohla by se stát vskutku čestnou povinností. Zajištění občanských práv vojáků, jakož i rozšíření jejich osobního volna, by vedlo ke snížení napětí mezi vojáky a veliteli i ke snížení napětí mezi vojáky navzájem. Společnost se může zdravě a harmonicky rozvíjet pouze v demokratické diskusi všech jejích složek a totéž nutně platí v době míru i o armádě. Její síla netkví v hierarchickém vynucování stejných názorů, ale v tvořivém sjednocení různých lidí k témuž cíli – k obraně vlasti. Uměle navozené extrémní podmínky (odloučení, nesvoboda) nemohou zaručit schopnost člověka snést obdobné podmínky ve chvíli, kdy to bude třeba. Je zkušeností, že člověk ve chvíli potřebné dokáže nasadit sebe sama i bez předběžné průpravy. Naopak v době, kdy objektivní nutnost takových opatření není, vedou tyto podmínky k duševním poruchám, depresím, cynismu, lhostejnosti a vlastní nezodpovědnosti. Napjatá atmosféra se vyvíjí vzájemným ponižováním a násilím.

Zavedení takových změn by pro náš stát znamenalo i zlepšení mezinárodního kreditu, bylo by významným krokem vpřed na cestě míru a odzbrojení i příkladem pro země, které se podobným změnám brání.

Využíváje svého práva, které mi zaručuje článek 28 naší Ústavy, považuji tento dopis za otevřený, neboť se domnívám, že diskuse o tomto problému je nutná; vždyť právě vlastenectví nemůže zachránit žádná sebelepší právně zakotvená formulace o čestné povaze této povinnosti, ale toliko ozdravení přístupu k věci samé – a k tomu bez otevřené diskuse nikdy dojít nemůže. Pevně věřím, že v tomto smyslu bude pozitivně přijat i podnět, který Vám zasílám.

S úctou Jan Svoboda [vlastnoruční podpis]

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE

S VLASTNORUČNÍM PODPÍSEM JANA LITOMISKÉHO.

1 Ve složce je u dokumentu uložen i originál dopisu J. Svobody, opatřený razítkem podatelny Federálního shromáždění: došlo 5. 3. 1987, čj. 970/87/–33/5.

2 Dopis Charty 77 a Jana Svobody podpořilo 109 občanů, kteří zaslali Federálnímu shromáždění dne 24. března 1987 dopis (fotokopie v této složce):

„Vážené poslankyně, vážení poslanci, seznámili jsme se s dopisem Jana Svobody ze dne 3. 3. 1987. Vám adresovaným, jímž se vyjadřuje ke službě v ozbrojených silách. S jeho obsahem zásadně souhlasíme.

Problémy nastíněné v tomto dopise se týkají každého z nás, a proto Vás prosíme, abyste podnětu Jana Svobody věnovali zvláštní pozornost.

Tomáš Adámek, Dalibor Antalík, Jana Barešová, Ota Bednářová, Václav Benda, Jana Bochníčková, Daniela Brodská, Petr Brodský, Pavel Buday, Hana Čapková, Ondřej Dlab, Martin Dolejš, Radek Doležal, Stanislav Drábek, Jitka Drahokoupilová, Jan Dus (1966), Michael Dus, Anna Dusová (1935), Anna Dusová (1960), Jan Dvořák, Jiří Galuška, Jiří Gruntorád, Anna Hánová, Jan Hlaváč, Anna Hlaváčová, Marta Hlaváčová, Pavla Hlaváčová, Marcel Hloušek, Zdeněk Holeček, Markéta Horneková, Jan Hrudka, Josef Ištván, Soňa Jakubková, Jan Jun, Josef Jura, Magdalena Kellerová, Jaroslav Kolčava, Petr Kraus, Luboš Kressa, Ivan Lamper, Dana Lamperová, Ferdinand Leslovský, Vladimír Linhart, Mirka Litomiská, Jan Litomiský (1958), Martin Litomiský, Jan Lukáš, Jarmila Macků, Jan Machala (1965), Lada Maliňáková, Václav Malý, Lenka Marečková-Müllerová, Jiří Martínek, Michal Matzenauer, Eliška Meissnerová, Vladimír Mlynář, Dana Němcová, David Němec, Ondřej Němec, Jiří Novotný, Pavel Novotný, Martin Palouš, Radim Palouš, Petr Payne, Miloš Pellar, Irena Pellarová, Heda Petrásková, Daniel Pfann, Miroslav Pfann, Filip Písařovic, Magdalena Písařovicová, Petr Pivoňka, Michal Plzák, Pavel Rolmačka, Jan Růžička, Petr Schwarz, Jiří Sírotek, Rudolf Skuček, Petr Sláma, Jana Sternová, Jana Svatošová, Alice Svobodová, Anna Šabatová, Michal Šimek, Jiří Šimsa, Martin Šimsa, Martin Škaroupka, Zdeněk Šorm, Zvonimír Šorm, Ruth Šormová, ing. Milan Štastný, Ivan Trnka, Martin Trnka, Eva Trusinová, Jana Trusinová, Petr Uhl, Lucie Váchová, Václav Vašíček, Martin Věchet, Barbara Veselá, Tomáš Vočka, Pavla Vodová, Jana Vosedálková, Martin Voráč, Zdeňka Vyoralová, Jiří Weinfurter, Martin Zikmund, Vojtěch Zikmund
V Praze, 24. 3. 1987

za správnost: Ruth Šormová [vlastnoruční podpis]

Dejvická 25, Praha 6

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 5, s. 9–13.

KOMENTÁŘE: J. Bednář k otevřenému dopisu Federálnímu shromáždění ÚSD, sb. FMV–CH 77, RFE. RO 54/87-9 • O dopise J. Svobody Federálnímu shromáždění (BBC). *Tamtéž*, RO 56/87-9.

D387 1987

1987, 5. duben, Praha. – Seznam nových signatářů a odvolání dvou podpisů Charty 77. (Dokument č. 28/87)

[...]¹

K Prohlášení Charty 77 se k 31. březnu 1987 přihlásili tito další signatáři: Jan Balaj, dělník; Petr Buben, důchodce; Jan Doucha, zedník; Josef Král, důchodce; Vladimír Líbal, výtvarník; Petr Motal, topič; Štefan Rejko, strojník; Jiří Strháň; Filip Topol, programátor; Jáchym Topol, důchodce.

Podpis Charty 77 odvolali: dr. Václav Jirásek z Prahy a Jiří Vostatek z Karlových Varů.

*Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

¹ *Rukopisná poznámka: Zveřejnění podpisů – vždy za ¼ roku.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 6, s. 2 • *Listy*, roč. 17, č. 4 (říjen 1987), s. 57.

1987, 12. duben, Praha. – Dementi zprávy stanice Rádía Svobodná Evropa, že Charta 77 poslala další dopis M. Gorbačovovi. (Dokument č. 29/87)

Dne 11. 4. 1987 mezi 18. a 19. hodinou ohlásila stanice Svobodné Evropy v pořadu Události a názory zprávu, že Charta 77 poslala ještě jiný dopis Michailu Gorbačovovi, než byl dopis z 23. března. Prohlašujeme, že se jednalo o zcela nesprávnou informaci. Dopis, který byl čten, podepsala a odeslala jiná skupina osob, z nichž někteří jsou signatáři Charty 77.¹ Ani dopis paní Anny Kohoutové neodeslala Charta 77.² V obou případech tedy jde o dopisy, s nimiž Charta 77 jako nezávislá občanská iniciativa nemá nic společného. Považujeme za nutné zdůraznit, že jakékoliv stanovisko, které není podepsáno mluvčími Charty 77, nelze považovat za její dokument. Pokud by zásada podpisů mluvčích nebyla respektována, mohly by být některé texty Chartě podsouvány s postranními úmysly.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 V dopisu z 5. 4. 1987 osmnáct občanů (Ludmila Jankovcová, Bedřich Placák, Josefa Slánská, Luboš Kohout, Jiří Valach, Jaroslav Šabata, Stanislav Pošusta, Jaroslav Helbrant, Jiří Hájek, Vladimír Kadlec, Jiří Černý, Jiří Lom, Rudolf Zukal, Květa Valachová, Jaroslav Opat, Pavel Winkler, Vojtěch Kumpera, Marie Valachová) přivítalo M. Gorbačova v Praze a vyjádřilo naději, že sovětská přestavba otevře cestu socialistické demokracii v Československu. V dopise se mj. říkalo: „... považujeme za nutné učinit vše pro to, aby všichni naši lidé se mohli zapojit do přestavby. A velice si přejeme spolupůsobit na obnovení tradičního přátelství mezi našimi národy, které utrpělo způsobem, jímž tehdejší vedení sovětské reagovalo na náš obrodný proces 1968. Jsme připraveni aktivně pomáhat podle svých možností při přestavbě naší společnosti. Pevně doufáme, že se tak stane brzy a že to bude opravdová přestavba. Byli bychom šťastni, kdyby právě Vaše návštěva pomohla otevřít cestu této společenské aktivitě, a jsme přesvědčeni, že by to znamenalo posílení důvěry ve společnou věc. Lidé v Československu chtějí překonat všechny překážky, které svazují tvůrčí síly země, statisíců dosud z aktivity

vyločených.“ Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 6, s. 13–14. V tomtéž čísle (s. 26) vyšel o iluzích vyjádřených v dopisu 18 občanů kritický komentář Václava Vrabce Čekání na zázrak.

O názorech z prostředí Charty hovořil 16. 4. 1987 komentář Rádía Svobodná Evropa: „Podle agenturních zpráv vyslovil Ladislav Lis, viceprezident Mezinárodního sdružení pro lidská práva, politování nad tím, že Gorbačov nevzal na vědomí nic z toho, o čem byla řeč ostatně i v námi citovaném dopisu Charty 77. Mluví katolické občanské opozice Václav Benda míní, že Gorbačov měl přece jen uznat, že okupace Československa v roce 1968 byl omyl, a nehovořit pouze, jak to udělal při neoficiální příležitosti v Bratislavě, o společných těžkých časech. Realisticky věc pojmenoval Petr Uhl, mluvčí VONS, který konstatoval, že Gorbačov podpořil československé stranické vedení, ačkoli ho za to osobně tak docela neviní, protože se stále ještě domnívá, že musel ustoupit konzervativnímu křídlu v sovětském stranickém vedení. Jistou míru optimismu si nedal vzít ani Václav Havel, který v tom, že se Gorbačov výslovně nezmínil o reformách a Pražském jaru, vidí spíše pozitivní znamení. Bývalý ministr zahraničí Jiří Hájek už pak zbytek svého neotřesitelného optimismu opírá o to, že se o sovětské intervenci nehovořilo nadšenými slovy. A pozitivně vykládá i to, že se v projevech při Gorbačovově návštěvě častěji mluvilo o demokratizaci, tedy o pojmu, který býval v posledních letech zřídka používán.“ ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 50/87-9.

2 Anna Kohoutová, druhá manželka spisovatele Pavla Kohouta, zaslala 3. 4. 1987 Raise Gorbačovovi dopis s prosbou o pomoc k získání povolení cesty do zahraničí za svými dětmi.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 5, s. 3–4.

KOMENTÁŘE K NÁVŠTĚVĚ M. GORBAČOVA V ČESKOSLOVENSKU: Mlynář, Z.: Gorbačov v Brežněvově objetí. Listy, roč. 17 (1987), č. 2, s. 1–4 • S.K.: Zklamání. Prostor, roč. 3 (1987), č. 9, s. 3–4 • Gorbačov – ano či ne. Redakční diskuse. Tamtéž, s. 5–14 • Jičínský, Z.: Charta 77 a M. S. Gorbačov. Ze zázvuky i z bloku, č. 13 (září 1987), s. 45–54 • Havel, V.: Setkání s Gorbačovem. Listy, roč. 17 (1987), č. 5, s. 47–48.

1987, 14. duben, Praha. – Dopis delegátům
11. sjezdu Revolučního odborového hnutí.
(Dokument č. 30/87)

Vážené delegátky, vážení delegáti, obracíme se k Vám a Vaším prostřednictvím ke všem členům československého odborového hnutí – jménem Charty 77.¹ Domníváme se, že úsilí odborů a úsilí obránců lidských práv by mělo směřovat ke společnému cíli: k větší sociální, politické a duchovní svobodě člověka.

Odborové hnutí se zrodilo v Anglii a podnět k němu dala skupina lidí, jimž se říkalo chartisté. Jejich zásluhou byl roku 1833 přijat první zákon o práci mládeže v továrnách, v roce 1836 prosadili chartisté větší svobodu tisku, v roce 1837 zlidštění trestního práva a v roce 1847 uzákonění deseti hodinové pracovní doby. Kromě toho usilovali o demokratizaci tehdejšího volebního systému a britského parlamentarismu vůbec. Ti, kdo dali podnět ke vzniku evropského odborového hnutí, byli skutečnými průkopníky sociálních a politických práv a zanechali za sebou viditelnou stopu.

Zamyslíme-li se z tohoto hlediska nad posledními sedmnácti lety čs. odborů, nenajdeme tu žádnou srovnatelnou iniciativu v oblasti hospodářské politiky, v oblasti sociálního zákonodárství, nemluvě už o politických a občanských právech. I návrh na přestavbu hospodářského systému byl nedávno veřejnosti předložen bez samostatného odborového stanoviska. A přitom bylo k čemu se vyjádřit: k otevřené otázce samosprávy, k závažným sociálním problémům, které tu vyvstávají, i k tomu, jak si odbory svou příští roli samy představují. Zato byl současně s ohlášením přestavby do čela pětimilionového ROH dosazen muž, který má za sebou činnost diplomata, ale jako odborářského vůdce ho nikdo nezná.²

Moderní vývoj dal odborům za úkol být na stráži práv pracujících člověka, bránit jeho nárok na spravedlivou odměnu, na bezpečné a zdravotně nezávadné pracovní podmínky, na rozumné vymezení pracovní doby. A nejen to: kdo jiný než právě odbory by měly dbát také o to, aby zaměstnanci nebyli diskriminováni pro svůj původ nebo přesvědčení, ale aby byl každý hodnocen podle výsledků své práce a podle svých charakterových a odborných kvalit.

Jak ale vypadá posledních sedmnáct let činnosti ROH? Předně nejsou odboráři svým vedením informováni o skutečných změnách životních nákladů. Mohli by se to dovídat názorně, kdyby dostávali informace o tzv. spotřebním koši průměrné české a slovenské rodiny, o pohybu reálných mezd a jiné. Takové informace ale většina odborářů nedostává. Pokud takové informace lidem chybějí, mohou sdělovací prostředky do nekonečna poukazovat na nepřetržitý vzestup nominálních mezd a tvrdit, že životní úroveň obyvatelstva neustále stoupá. Ve skutečnosti životní úroveň u nás v důsledku inflačních tendencí stagnuje a u některých skupin obyvatelstva dokonce klesá.

A jak se to má s pracovní dobou a s bezpečnými a zdravotně nezávadnými podmínkami práce? Zámečnick Antonín Malý ze závodu Kompresory, ČKD Praha, říká: „Kdo zná například naše závody ve Vysočanech, musí si položit otázku, co bude, když závody jako je Lokomotivka, Trakce, Kompresory a další nebudou plnit plán, protože jejich situace ve výrobní základně je na hranici únosnosti. To přece nelze řešit tím, že již v plánu budeme stavět na vysoké přesčasovosti...“ Ing. Michal Kalcun, ekonomický náměstek ředitele ZTS Košice, k tomu dodává: „Když chceme splnit společenskou objednávku ve výrobě, musíme nutit dělníky do prodloužených směn...“ Oba citáty jsou z *Rudého práva*, první z 23. března a druhý z 3. dubna letošního roku.

Zákonná pracovní doba se tedy dalekosáhle překračuje, a to nejen v železniční dopravě a v hornictví, ale i ve strojírenství, všude tam, kde je technickou zaostalost nutno kompenzovat větším vypětím a delší pracovní dobou. Zvláště kritická je po této stránce situace žen v některých provozech.³ A odbory k tomu mlčí.

Jestliže se některé naše dílny a závody proměnily v průběhu sedmdesátých a osmdesátých let v technická muzea, pak je v nich práce nejen málo produktivní, ale i málo bezpečná a o to víc zdraví škodlivá. Odpovědnost za tento stav nese ovšem na prvním místě neprozíravé plánování a hospodaření a vůbec celá administrativně direktivní soustava. Avšak na technické a ekonomické zaostalosti se podepsalo i Revoluční odborové hnutí. Ne ovšem svou činností, ale právě svou nečinností. Kdyby totiž dokázalo už před

deseti či patnácti lety říci: „Tyto pracovní podmínky jsou nepřijatelné, za takovou cenu se plán plnit nebude“, muselo by hospodářské vedení hledat jinou, technicky progresivnější cestu jak vyrábět. Kde zaměstnavatel – ať už je to soukromá firma nebo stát – nenarazí na takový odpor, tam volí cestu nejmenšího odporu. A cesta nejmenšího odporu je skoro vždy tou nejhorší cestou.

Má-li se odborové hnutí zase rozhýbat, musí takový pohyb vyjít z nás. Dovolte nám proto opakovat, co už jsme jednou řekli ve Slovu ke spoluobčanům: „Všichni můžeme vítit vážně svou odborovou příslušnost, domáhat se svých formálně vyhlášených a nerespektovaných práv, volit do odborových orgánů neohrožené tlumočnický skutečné vůle lidí, po svobodné diskusi vybrané zástupce, a ne jenom odjinud doporučené, za poddajnost dobře odměňované byrokraty.“

A pokud se nám to alespoň zčásti podaří, cosi podstatného se v našem životě změní. Mocní dostanou konečně partnera, který je naučí počítat s kritikou a respektovat ji. A pracující lidé pochopí jednu velmi důležitou věc: že odborová organizace nemusí být jen distributorem rekreačních poukazů a pobočnickem ředitele. Že to může být i jejich zástita.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77 (ARCHIV L. ŠILHÁNOVÉ). – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 XI. všeooborový sjezd se konal 14.–17. dubna 1987 v Praze za účasti 1900 delegátů.
- 2 Ve funkci předsedy Ústřední rady odborů vystřídal Karla Hoffmanna bývalý velvyslanec v Moskvě Miroslav Zavadil.
- 3 Věta připsána rukou.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 6, s. 2–3.

KOMENTÁŘE: Aktuality I. Suchého. RFE 14. dubna 1987. ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 49/87-9 • Aktuality A. Kalinové (19.–20. dubna 1987, RFE). *Tamtéž*, RO 53/87-9.

1987, 15. duben, Praha. – Odpověď na pozvání k účasti na mezinárodním semináři International Peace and Helsinki Agreement ve Varšavě. (Dokument č. 31/87)

Vážení přátelé.

Jménem všech jednotlivců, které jste pozvali na mírový seminář International Peace and Helsinki Agreement, jenž se má konat ve Varšavě,¹ i jménem celé Charty 77 Vám srdečně děkujeme.

Problém je ovšem ten, že většina z nás nemá cestovní pasy a čs. úřady nám je zatím odmítají vydat. Ještě se o to někteří z nás pokusí, ale domníváme se, že naše přímá účast na semináři je značně nepravděpodobná. Konec konců i to je bod, o němž by se mělo na semináři hovořit.

Naším kontinentem probíhá nejen opona oddělující Východ a Západ, ale staví se i mnohé překážky pro normální styky občanů uvnitř takzvané východní zóny. Prorazit tyto bariéry pro individuální i skupinové, turistické, studijní a pracovní cestování považujeme za jeden z prvořadých úkolů nezávislých mírových hnutí.

Doufáme nicméně, že alespoň jednomu našemu zástupci se podaří zúčastnit se Vašeho semináře. Jakmile přijede do Varšavy, ohlásí se na Vámi určené adrese. V každém případě Vám pošleme alespoň písemně diskusní příspěvek. Pokud se od nás na seminář nikdo nedostane, pak bychom byli rádi, aby někdo z Vás náš příspěvek přednesl.

Přejeme Vašemu jednání úspěch a posíláme mnoho pozdravů.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

Dodatečná poznámka z 15. 5. 1987: Mírového semináře ve Varšavě se zúčastnil jeden zástupce Charty 77. Jeho zkušenosti a poznatky ze semináře budou využity a projednány v okruhu zájemců o problematiku míru a lidských práv.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 10 (1987), č. 7, s. 2.

- 1 Mezinárodní mírový seminář, jehož pořadatelem bylo hnutí Svoboda a mír (WiP), se konal ve Varšavě 7.–9. května 1987 za účasti asi 200 lidí z Polska a 60 ze Západu. Z východních zemí se dostavila slovenská

skupina z Lublaně, z Československa signatář Charty 77 Jiří Vančura. Základem diskuse bylo memorandum Evropské sítě pro dialog Západ-Východ (viz D333, 25. 4. 1986), na jehož přípravě se podílela i Charta 77.

Polská vláda prohlásila seminář za ilegální a mnoha účastníkům ze Západu bylo odepřeno vízum, mnozí byli vráceni z varšavského letiště. Seminář se uskutečnil v jednom varšavském kostele.

KOMENTÁŘE: Vančura, Jiří: Na mírovém semináři ve Varšavě. *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 8, s. 16–17 • K semináři WiP. *Tamtéž*, s. 22–23.

1987, 14. duben, Praha. – Sdělení o setkání signatářů Charty 77 se zástupci amerického senátu za jejich návštěvy v Praze. (Dokument č. 32/87)

Další setkání zástupců Charty 77 se senátory USA¹

Dne 14. dubna t. roku se sešli zástupci Charty 77 Libuše Šilhánová, Martin Palouš, Jiří Dienstbier, Václav Malý a další čs. občané se zástupci senátu USA, a sice se senátorem za Demokratickou stranu panem Samem Nunnem, s jeho chotí a s odborným asistentem senátora Nunna panem Robertem Bellem. Setkání byl přítomen velvyslanec USA v ČSSR Julian Niemczyk a pracovníci velvyslanectví.

Zástupci amerického senátu se zajímali o to, jak signatáři Charty 77 hodnotí význam návštěvy Michaila Gorbačova pro možné progresivní trendy v československé politice, dále se hovořilo o problematice lidských a občanských práv, zvláště o situaci čs. politických vězňů, o problematice náboženství a církví v Československu a o jiných otázkách.

Zástupci Charty 77 znovu ocenili, že političtí představitelé USA pokračují v nastoupené linii setkávat se veřejně nejen s oficiálními politickými představiteli, ale i se zástupci občanské iniciativy Charta 77 a jednotlivými občany.

*Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77, – STROJOPIS, PRVOPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

¹ V tomto roce šlo o druhé setkání s americkými politiky. Srv. D370 (17. 2. 1987). Tentokrát policie nezasáhla.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 6, s. 3–4 • *Nový domov*, roč. 38 (1987), č. 10.

1987, 30. duben, Praha. – Dokument o stavu životního prostředí *Aby se dalo dýchat*, zaslaný s průvodním dopisem vládě a zastupitelským orgánům ČSSR, ČTK a ČSAV. (Dokument č. 33/87)

Čs. tiskové kanceláři
Federální vládě ČSSR
Federálnímu shromáždění ČSSR
Vládě ČSR a vládě SSR
České národní radě
Slovenské národní radě
Československé akademii věd

Spoluobčané!

Problematika zhoršujícího se životního prostředí v naší zemi se v poslední době stala námětem mnohých jednání, ale i pojednání, televizních pořadů i filmů. A tak u některých nezavěšených obyvatel může vzniknout dojem, že se tyto naléhavé otázky řeší a že brzy se situace v tomto směru začne zlepšovat. Žel, ke zlepšení dochází spíše v dílčích případech a oblastech. Základní velmi vážné a podstatné problémy přetrvávají a jejich účinné řešení je zatím v nedohlednu.

Jedním z takových vážných problémů je znečištění vzduchu, jež znamená ohrožení zdravého života nynějších a příštích generací lidí, zvířat i rostlin, nemluvě o nesčetných ztrátách na hmotných i duchovních statcích.

V okruhu nezávislé občanské iniciativy Charta 77 vznikl podnět vypracovat kritickou informativní studii na toto téma. Úkolu se ujalo několik odborníků a novinářů, kteří takovou studii připravili.¹

Předkládáme ji jako dokument Charty 77 k veřejné diskusi.

Charta 77 se v minulosti několikrát dost podstatným způsobem vyslovila k ekologickým otázkám v ČSSR a její stanoviska měla poměrně značný vnitřní i mezinárodní ohlas.

Znečištění vzduchu považujeme za otázku prvořadého významu. Byli bychom rádi, kdyby tato studie podnítila zájem odpovědných institucí, organizací, iniciativních občanských skupin i jednotlivců o skutečné a zásadní řešení zmíněného problému.

Jan Litomiský, mluvčí Charty 77 (Doubova 6, Praha 4)
Libuše Šilhánová, mluvčí Charty 77 (Jeseniova 105, Praha 3)
Josef Vohryzek, mluvčí Charty 77 (Počernická 40, Praha 10)

Aby se dalo dýchat

I.

Takto líčí elektromechanik Eduard Vacek jitra občana ze severočeských Teplíc:

„Byl to jeden z mizerných podzimních dní, kdy se člověk ráno probouzí s tupou bolestí hlavy. Letmý pohled z okna ho přesvědčil o tom, že tmavý pytel, který visí nad městem již bezmála týden, se nepohnul. ‚Zase do toho hnoje,‘ řekl si polohlasně a zamkl za sebou dveře. ‚Fuj, to je smrad, co to zase vypustili do vzduchu, to snad není možný. Proti vlastnímu národu vedou chemickou válku.‘“

Řekne-li člověk „tady se nedá dýchat“, může to mít dvojí význam. Ten první je obrazný: tady jsou nedobré poměry, samá lež a přetvářka, nedá se tu dýchat. Ten druhý význam je doslovný: tady je zkažený vzduch, dusím se.

Ten první význam – to bývá pouhý povzdech. Ten druhý je voláním o pomoc.

Volání SOS se však už neozývá jen ze severních Čech. Mezi nejvíce postižené oblasti patří nejen oblast ústecko-chomutovská a karlovarsko-chomutovská, ale též Plzeň a okolí, dále oblast mělnicko-kralupská a hradecko-pardubická (někdejší zlatý pruh země české), oblast ostravsko-karvinská, Brno a okolí, v poslední době se přidává i Bratislava. Kapitolou pro sebe je hlavní město republiky, Praha. Dnes už je veřejným tajemstvím, že ovzduší v Praze je srovnatelné s některými mimořádně zamořenými lokalitami v severních Čechách. Méně už je známo, že ze sta procent všech lidí, kteří žijí v nejvíce postižených oblastech ČSR, jich žije v Praze 43,6 %; to je skoro polovina. V interní úřední zprávě se doslova praví: „Kritický stav životního prostředí vznikl ve špatně provětrávané pražské kotlině. V této oblasti s mnohostranně narušeným životním prostředím, tvořící 5 % městského území, bydlí 338 000 Pražanů a pracuje 329 000, tj. 49 % pražských pracovníků. V nepříznivých obdobích překračují extrémní hodnoty úrovně SO₂, tedy oxidu siřičitého, v ovzduší více než zokráť nejvyšší přípustnou denní koncentraci. Dlouhodobý trend průměrných ročních koncentrací SO₂ na území města je nevyrovnaný: na okrajích města a vyvýšených částech centrální oblasti města došlo k určitému poklesu, v centru města, situovaném

na dně pražské kotliny, se projevil vzestup. Prognóza znečištění SO_2 pro počátek 90. let ukazuje, že při zachování současného trendu by znečištění v centru města stouplu oproti počátku 80. let cca o 20%. Obdobná situace je i u znečištění polétavým prachem. Hodnoty prašného spadu se ustalují v celoměstském průměru v rozmezí 220–240 tun na km^2 za rok. Extrémní hodnoty dosahují 1000 tun na km^2 za rok i více. Poléta-
vý prach navíc obsahuje vysoké koncentrace těžkých kovů a dalších stopových a jedovatých prvků.

Na znečišťování ovzduší emisemi SO_2 se nejvíce podílí systém zásobování teplem.

Automobilová doprava významně přispívá ke znečištění ovzduší především oxidy dusíku (NO_x). Na frekventovaných komunikacích je nejvyšší přípustná denní koncentrace překračována v 9–60 procentech měření. Dopravní zácpy v centru města zvyšují úroveň znečištění ovzduší na komunikacích 2 až 3krát. Rovněž přípustný obsah olova v ovzduší je často překračován.“

Zde bychom měli úřední zprávu doplnit. Kapitoulou pro sebe je totiž vedení dálnice vnitřní Prahou. Občané by měli znát jména těch, kdo se – bez ohledu na jejich zdraví – pod toto „řešení“ podepsali. Hlavní tah automobilů a nákladních vozů se přece má vést nikoliv středem hustě zabydleného města, nýbrž kolem něho. Projektanti průseku Prahou se přitom neslitovali ani nad stromovím Královské obory. Než vrátme se ještě k úřednímu textu.

„Vážný stav narušení životního prostředí – praví se v závěru – má výrazné důsledky pro zdraví obyvatel, jehož úroveň je (v Praze) trvale horší než celkový stav v ČR a ČSSR. Nepříznivý trend vykazují kardiovaskulární onemocnění, onemocnění tuberkulózou a zhubnými novotvary, u školních dětí respirační a alergická onemocnění, nemoci močových cest a ledvin a zpoždování kostního zrání.

Tyto důsledky pro zdraví lidí spolu se škodami na stavebních fondech vedou i k vysokým národohospodářským ztrátám, které i při orientačním propočtu dosahují (jen v Praze) 2,3 mld Kčs ročně.“

Tolik úřední zpráva.

Z nejvíce postižených měst v severních Čechách vozí děti na lepší vzduch do škol v přírodě v méně zamořených částech republiky. Kam ale

budou vozit děti, až i tam pronikne „chemická válka“, o níž mluví severočeský fejetonista? V Praze vydal loni v srpnu odbor školství Národního výboru hlavního města Prahy ředitelům středních škol a domů mládeže pokyn, v němž se nařizuje, aby při vyhlášení regulačních stupňů, kdy dojde v městě k nebezpečné koncentraci škodlivin:

a) zrušili pobyt dětí venku, zejména vycházky a pobyt na hřištích, provádění tělesné výchovy mimo tělocvičnu, branná cvičení a jiné formy pohybové aktivity – termín 1.9.1986

b) zajistili omezení větrání školních prostor – termín 1.9.1986

c) zajistili omezení fyzické námahy dětí při pohybových zaměstnáních – termín 1.9.1986.

Čtenář by snad měl chuť zasmát se byrokratické češtině paní vedoucí odboru školství, jež oběžník stylizovala, ale na obsahu těch pokynů není vůbec nic k smíchu. Příliš připomínají válku a její poplachy. A zase se vnucuje otázka: co až děti půjdou za takové situace ze školy domů? Vezmou si plynové masky?

Zdá se nám, že i tato kusá ilustrace z ekologické černé kroniky našeho hlavního města stačí, abychom mohli bez nadsázky říci, že se situace blíží bodu národního ohrožení. Tak se bohužel začíná naplňovat varování Římského klubu, zamlčované a bagatelizované u nás po celá dlouhá sedmdesátá léta. Varování, jehož smysl je v podstatě tento: pokud neuvedete své hospodaření do souladu s přírodou, jež Vás obklopuje, zničíte nejen své lesy, pole, řeky a zvěř. V sázce bude i Vaše vlastní přežití.

II

Na zamořování ovzduší exhalacemi siřičitanů, oxidů dusíku, oxidu uhelnatého a částicemi obsahujícími olovo, kadmium či jiné jedovaté látky se podílí prakticky celý průmysl, přičemž mimořádně neblahá role připadá energetice, chemickým provozům a automobilové dopravě. Mezi exhaláty zaujímá přední místo oxid siřičitý (SO_2), „produkovaný“ hlavně spalovnými hnědého uhlí. Československý průmysl jej vypouští do atmosféry 3,5 milionů tun ročně. (Pro srovnání: Velká Británie produkuje 5,3 milionů tun, NSR 3,8 milionů tun, NDR 5 milionů tun, Polsko 4,9 milionů tun SO_2 ročně). Na jednoho obyvatele Československa připadá tedy něco víc než jedna pětina

tuny SO₂ za rok. To nás v produkci této škodliviny řadí na nečestné druhé místo v Evropě. V praxi to znamená, že se tyto tuny mění nad krajinou v kyselý déšť či mlhu leptající jehličí a listy stromů právě tak jako dýchací cesty lidí, déšť ničící živou přírodu i neživé stavby. Jak konstatuje *Generel životního prostředí v Praze*, vydaný Útvarem hlavního architekta v roce 1982, emitují velké zdroje energie s výkonem nad 5 MW více než dvě třetiny veškeré emise kyslíčnicku siřičitého, oxidů dusíku a tuhých úletů. Z toho pak plyne, že nemá-li města i krajinu přikrýt nedýchatelný poklop, musí se radikálně změnit způsob, jak získávat energii. A než se tak stane, měli bychom urychleně vybavit hlavní producenty exhalací a pevného úletu: uhelné elektrárny, plynárny, výroby tepla a teplé vody, účinnými filtry.

Charta 77 už v květnu 1981 požadovala v jednom ze svých prvních ekologických textů² plán výstavby systému odsiřovacích a dalších čistících zařízení, který by únik škodlivin omezil na únosnou míru. Plán, který by byl veřejný, konkrétní a dal by se podle časového harmonogramu veřejností sledovat a kontrolovat. Je sice pravda, že se od té doby začalo i z oficiálních tribun mluvit o tom, že se proti emisím škodlivin do ovzduší musí něco podniknout, avšak termínovaný globální plán pro polidštění naší hnědouhelné energetiky dosud neexistuje. V Zásadách státní koncepce tvorby a ochrany životního prostředí v 8. pětiletku, vydaných jako příloha *Hospodářských novin* č. 20/86, se mluví o výstavbě odsiřovacího zařízení na 200 MW bloku elektrárny Tušimice II. V tisku se pak objevila ještě zpráva o instalaci podobného zařízení na pátém 200 MW bloku v elektrárně Počeradý. Účinnost odsíření by měla dosahovat minimálně 93 %. Ovšem těch energobloků je v Počeradech šest. Tedy: jeden blok v Tušimicích a jeden v Počeradech. To je zatím vše. A to je málo.

Je to tím spíše málo, že Československo v červenci 1985 podepsalo Protokol ke konvenci o dálkovém přenosu znečištění přes hranice států. Zúčastněné země se v něm zavazují snížit emise SO₂ do roku 1993 o 30 %. K tzv. „Klubu 30 %“ přistoupily zatím všechny evropské státy kromě Polska a Jugoslávie. Jak nás informoval *Mladý svět* v č. 9/87, v NSR se již podařilo zastavit růst emisí SO₂ na hranici 3,5 milionů tun ročně. Nový zákon proti emisím je v NSR tak přísný, že jen rýnsko-

-vestfálské elektrárny musí vybavit filtry, pračkami a katalyzátory 33 bloků o celkovém výkonu 9300 MW. Proč to není možné i u nás?

Útěchou má lidem být, že „špinavá“ hnědouhelná energetika bude postupně nahrazena „čistou“ jadernou energetikou. Jaderné elektrárny sice neprodukují siřičité exhalace, zato však mění tepelný režim toků, do kterých vypouštějí svou „provozní vodu“, což má škodlivý vliv na okolní biosféru. Dále i při zcela bezporuchovém provozu emitují určité množství radioaktivity. Mnoho nezávislých odborníků – například v USA a Kanadě uznávaná dr. Bertellová – tvrdí, že neškodné dávky ozáření neexistují, a dokládají to rozsáhlým výzkumem. Avšak nejdůležitějším varováním zůstávají havárie v Harrisburgu v roce 1979 a v Černobylu roku 1986. Ani výstraha z Jaslovských Bohunic by se neměla brát na lehkou váhu.³

Ukazuje se totiž, že nikdo odpovědný nemůže stoprocentně zaručit bezpečnost jakékoli dosavadní jaderné elektrárny. Selhat může obsluha, unavený materiál, zejména v tlakovém potrubí, tlakových pláštích a ve svarech. Trhlinu, kudy začne unikat radioaktivní materiál, může způsobit např. otřes půdy. Ze všech těchto důvodů se dnes ve společnostech, kde se dá o těchto věcech mluvit otevřeně, dělí postoj odborné i laické veřejnosti v podstatě na tři tábory: na stoupence okamžitého zastavení provozu jaderných elektráren, na stoupence perspektivního, postupně připravovaného zastavení jaderných elektráren a konečně na stoupence jaderné energetiky. Ale už i ti uznávají, že dosavadní typy jaderných elektráren nejsou zcela bezpečné.

Problémem je také umístění jaderné elektrárny. Americká komise pro jadernou energetiku (AEC) doporučuje, aby jaderné elektrárny o výkonu 1300 MW byly umístovány tam, kde v okruhu 39 km žije méně než 25 tisíc obyvatel a nejbližší město je vzdáleno alespoň 51 km. Ve střední Evropě nelze tyto podmínky dodržet. Např. v okruhu 39 km od jaderné elektrárny Temelín, jež má mít konečný výkon 4000 MW, žijí statisíce obyvatel a leží zde města jako České Budějovice, Písek, Milevsko, Soběslav, Veselí a Třeboň.

Když už je řeč o Temelíně, nutno poznamenat, že k umístění této elektrárny byly v odborných kruzích některé námitky.

Především se poukazovalo na to, že z hlediska seizmicity je její umístění přinejmenším sporné. Jižní Čechy leží v blízkosti dosud činného alpského zlomu a v roce 1983 zde byly zaznamenány otřesy s epicentrem v blízkosti Lince. Navíc se uvádělo, že soustrojí VVER 1000, jež se zde má použít, není řešeno jako antiseizmické. Jde zejména o dlouhá potrubí velkých průměrů, jež mohou být na otřesy citlivá. Nevíme, zda jsou tyto námitky dosud platné, ale v každém případě by měla být veřejnost seznámena s tím, jak se projekt s uvedenými riziky vyrovnal, neboť bezpečnostní normy jiných států, např. USA, umístění jaderné elektrárny v takové lokalitě zapovídají.

Rudé právo z 30. března letošního roku se snaží v článku Ostře sledovaný průzkum uvedené pochyby vyvrátit. Avšak jen proti jednomu tvrzení staví jiné. Skutečnost, na kterou poukazují někteří geologové, je totiž následující: střední tok Vltavy je vázán na celý systém mladých zlomů, u nichž nikdy nelze předem vyloučit pohyby v zemské kůře a z toho plynoucí otřesy. Jeden takový předpokládaný zlom prochází přímo lokalitou temelínské jaderné elektrárny.

To není jen zvláštnost Temelína. *Všechny* naše jaderné elektrárny jsou umístěny co nejbližší říčním tokům, z nichž berou (nebo mají brát) „provozní vodu“. V našich podmínkách jsou však říční toky často vázány na tektonické poruchy, a tak je lokalizace jaderných elektráren u nás opravdovým problémem.

Pro pořádek uvedme ještě další námitky, o nichž se v odborných kruzích mluví:

Odpar a únos z chladících věží vytvoří nad uzavřenou jihočeskou kotlinou záklopku, která zhorší místní klima (mlhy, námrazy) a především bude bránit rozptylu radiotoxických komínových exhalací. Jde o jev známý ze severních Čech nebo z Prahy, kde podobný záklopkový mrak brání čas- to rozptylu zdejších exhalací.

Samostatným problémem je vodní hospodářství. Již jsme se zmiňovali o tom, jaké následky může mít ohrání vodního toku „provozní vodou“ elektrárny. V případě Temelína se dá navíc předpokládat, že i do vltavské vody proniknou radiotoxické látky. A radioaktivita se – jak známo – nedá v úpravě pitné vody „odfiltrovat“.

Nabízí ze proto závěr, že nahrazovat hnědo- uhelnou energetiku překotně a bez dalšího

uvážení jiných možností jadernou energetikou znamená vyhánět ďábla belzebubem.

Na první pohled by se zdálo, že ekologicky nejméně závadným a nejčistším způsobem výroby elektrické energie jsou vodní turbíny. To je však pravdivé jen potud, pokud máme na mysli zejména menší vodní elektrárny, které byly v minulosti často zbytečně likvidovány, které jsme však již neobnovili a na jejich tradici dosud nenavázali. Oprávněné obavy naproti tomu vyvolávají stavby gigantických vodních elektráren, doprovozené změnou krajiny, ekologických a hydrologických poměrů na mnoha kilometrech pře- hrazené řeky. Takovou kontroverzní stavbou je československo-maďarská elektrárna na Dunaji, Gabčíkovo-Nagymáros.⁴

Vedle prospěchu, který má dát, ohrozí tento gigant velké zásoby pitné vody pod Žitným ostrovem, které by na počátku příštího tisíciletí mohly zásobovat třetinu Slovenska a část jižní Moravy. Stavba údajně pohltí více než 20 km² kvalitní orné půdy, a to v oblasti, která patří klimaticky k nejpříznivějším v republice. Padnou jí za oběť desítky čtverečních kilometrů lužních lesů, které musí být zčásti vykáceny a zčásti uschnou, protože hladina spodní vody klesne. S těmito lesy vy- hynou pochopitelně i jejich přirození obyvatelé, takže naše příroda se opět stane chudší.

Projekt Temelín i projekt dunajské elektrárny by se měl ještě podrobit veřejné odborné disku- si. Je to sice dost pozdě, ale přece jen. V případě dunajské stavby by se snad mohly nalézt některé možnosti, jak ekologické následky stavby zmírnit. A v případě Temelína není ještě zcela pozdě zvážit, zda by se miliardy, jež sem budou investovány, nedaly – právě pro energetiku – méně ris- kantně využít.

V každém případě je to poučení, že projekty, které tak závažně zasahují do krajiny a života lidí, by měla předcházet věcná, nedemagogická, vskut- ková odborná, ale *veřejná* diskuse. A také konzultace s lidmi, kteří „operační prostor“ obývají. Neboť i chirurg si vyžádá od pacienta písemný souhlas, než provede osudný zásad do jeho organismu.

III

Z našeho stručného přehledu vyplývá, že by se další rozvoj čs. hospodářství a zejména jeho ener- getiky měl v životním zájmu nás všech znovu

odpovědně zvážit. Hnědouhelná energetika je momentálně hlavním ničitelem lesů a lidského zdraví. Jaderná energetika je všude – a u nás při hustotě osídlení zvlášť – nevypočitatelným rizikem. Velké vodní elektrárny krizi neřeší a navíc jsou též ekologicky problematické. Jde v jistém smyslu o slepou uličku, kterou může opravdu vyřešit pouze nalezení nových účinných způsobů, jak využít netradičních, levných a čistých zdrojů. Je tu ale ještě jeden způsob, jak si opatřit energii, způsob, který je okamžitě použitelný a který je z ekologického hlediska vůbec nejlepší: *uspořít ji*.

Není to samozřejmě myšlenka nová. Nové a překvapivé jsou spíše dříve zanedbávané možnosti, o kterých ekologicky bezstarostná společnost ani neuvažovala. Šetřit energií sice také není levné; ale i do zařízení, jež nám ji mají ušetřit, se musí investovat. Ale jaký je tu rozdíl! Řada zahraničních i čs. odborníků dokazuje, že za stejnou cenu, na kterou přijde jaderná elektrárna o výkonu 1000 MW, lze docílit energetických úspor odpovídajících elektrárenské kapacitě 2000 MW. Tedy za tytéž peníze dvojnásobný efekt, a to bez zamořování prostředí a bez rizika pro obyvatelstvo.

Pro nás jsou v tomto ohledu zajímavé západoněmecké údaje, které německý ekolog Holger Strohman shrnul do své encyklopedické práce nazvané *Pokojně do katastrofy*. V kapitole o alternativních zdrojích energie uvádí, že při použití již známé techniky by se ve Spolkové republice mohla ušetřit skoro jedna polovina dnes používané energie. O 70 % by se dala snížit energie potřebná k vytápění prostorů, o 65 % energie odebíraná domácími spotřebiči (velmi neohospodárně je konstruována např. chladnička), o 60 % by se dala zredukovat spotřeba energie v automobilové dopravě, o 30 % energie tepelných procesů v průmyslu a rovněž o 30 % spotřeba elektromotorů. A protože bylo ve Spolkové republice pro šetření energií už leccos i v sedmdesátých letech vykonáno (údaje jsou z roku 1980), budou čs. rezervy pravděpodobně ještě větší.

Podívejme se proto z tohoto hlediska na naši situaci. Kde by se dalo šetřit? Především už *při výrobě tepla a elektřiny*.

Ze všech zemí RVHP máme největší měrnou spotřebu paliva na výrobu jedné kWh. Podle názoru odborníků by mohla být spotřeba paliva

o ¼ až o ½ nižší. Jak toho ale docílit? Například sdruženou produkcí tepla a elektrické energie. Jinými slovy, aby elektrárna byla zároveň teplárnou a teplárna zároveň elektrárnou. Při výrobě elektřiny jde totiž 70 % primární energie – jako odpadní teplo – pánubohu do oken. Sdruženou výrobou proudu a tepla lze tuto ztrátu podstatně snížit.

Protože rozvod tepla je efektivní maximálně na vzdálenost 20–30 km, hodí se pro současnou výrobu proudu a tepla zejména tepelné elektrárny nacházející se v blízkosti většího osídlení. Jak jsme se dozvěděli, podnik Škoda Plzeň vyvinul pro tento účel soustrojí, které se vyváží a které se v zahraničí osvědčilo. Snad by nebyl problém instalovat je i u nás doma. Úspora paliva má být při sdružené produkci proudu a tepla 20 až 50procentní.

Tím ovšem nejsou technologické předpoklady úspor primárních zdrojů při výrobě energie vyčerpány. Je však nad možnosti tohoto dokumentu je všechny vyjmenovat a doložit. Obrovské ztráty však nastávají také *při přenosu energie od výrobce ke spotřebiteli*. Čím dále se dopravuje proud nebo teplo, tím větší vznikají úbytky. Proto jsou rentabilní i menší nenáročné energetické zdroje (např. malé vodní elektrárny) určené pro nedalekou místní spotřebu. Měli bychom se však zamyslet i nad dalšími úniky energie. Třeba nad tím, kolik plynu zhotoveného plynárnou nebo dodaného až ze zahraničí dojde skutečně k uživateli – a kolik se ho ztratí cestou, ze zchátralého nebo netěsného potrubí. Mluví se o pětadvaceti až padesátiprocentních ztrátách. To se týká i pitné vody. Každý litr pitné vody představuje značné množství energie vynaložené na jeho získání ze zdroje, na jeho úpravu i dopravu. A přitom z každého draze získaného litru dorazí do domácnosti jen tři čtvrtiny. Jedna čtvrtina se vsákne do země, kam unikne zkorodovaným nebo jinak poškozeným potrubím. Renovací a stálou údržbou těchto rozvodných sítí – což pochopitelně není zadarmo – bychom však předešli daleko větším národohospodářským a energetickým ztrátám.

A když už mluvíme o ztrátách vzniklých cestou od zdrojů k uživateli, od výrobce k zákazníkovi, nesmíme zapomínat ani na osud jakéhokoliv výrobku. V každém tovaru je ztělesněna určitá energie. A pokud z této energie není užitek, pokud

tovar zákazníkovi zklame, je k ničemu a zůstává proto ležet, je to zase únik energie do ztracena.

Tady ovšem nestačí už jen renovovat „potrubí“ vedoucí od zdroje k uživateli. Zde je nezbytné obnovit vztahy mezi podnikem a zákazníkem, výrobou a trhem. To se však neobejde bez zásadní přestavby systému řízení. Dosavadní administrativně direktivní způsob nutí podniky plnit v centru vymyšlené abstraktní ukazatele, jež se nutně dostávají do rozporu s proměnlivými požadavky trhu a skutečnou užitečností produkce.

Největší možnosti úspor jsou ale *ve spotřebě energie*. Jak je rozložena? Západoněmecké údaje uvádějí, že v NSR 42,7 % energie pohltí průmysl a vůbec hospodářští velkoodběratelé, 39,1 % domácnosti a maloodběratelé a 18,2 % doprava. U nás je bezesporu hlavním hltounem energie výrobní spotřeba železáren a vůbec těžkého průmyslu. Srovnání podle tabulky z roku 1977 nám dává následující obraz: Československo vyrábí 998 kg surové oceli na hlavu obyvatele ročně, Sovětský svaz 568 kg a Spojené státy 522 kg. Cementu vyrábí náš průmysl 649 kg na hlavu obyvatele ročně, Sovětský svaz 491 kg, Spojené státy „jen“ 311 kg ročně. Sovětský svaz i Spojené státy mají přitom daleko více takzvaných primárních zdrojů. Např. Spojené státy jich mají 10× více a hospodaří s nimi o 25 % lépe.

Tyto údaje v podstatě potvrzují i článek *Rudého práva* z 15. září 1986 „Máme dost nebo málo energie?“ A doplňuje je zajímavým zjištěním: na každého Čechoslováka připadá spotřeba téměř naplněného vagonu uhlí ročně. Proč? Odpověď je především v takzvané těžkotonážní skladbě našeho průmyslu, kterou symbolizují uvedená „rekordní“ čísla výroby oceli a cementu. Je to skladba nepřiměřená našim možnostem a potřebám a navíc zhoubná pro přírodu i zdravé životní prostředí. Tedy: inteligentnější řízení a strukturování československého hospodářství, které by prodávalo světu nikoliv tuny, ale důmysl a dovednost, je nejen otázkou naší prestiže, obhajoby našich národních zájmů, ale v jistém smyslu i národního přežití.

Jsme si ovšem vědomi, že jde o řešení, jehož perspektivy jsou dlouhodobé a o jehož prosazení se teprve vede zápas. Jsou však některé oblasti, kde je možno ihned nebo v poměrně krátké době docílit podstatných úspor. Například vhodnějším

dimenzováním elektromotorů a jejich vyšší účinností by bylo možno snížit odběr točivých strojů skoro o třetinu. Průmysl stravuje mnoho energie také vinou špatných tepelných izolací. Ani to by neměl být neřešitelný problém. Velké rezervy jsou i ve zhodnocování surovin atd. Každý průmyslový obor má způsob, jímž lze dosáhnout značných energetických úspor. Uplatní ho, bude-li mít k jeho zavedení prostředky a potřebnou motivaci.

Část elektrické energie je možno ušetřit bez zvláštních technických opatření, pouhou rozumnější spotřebou, která by měla být odpovídajícím způsobem podněcována. Podněty lze najít v oblasti tarifů upravených tak, aby malé, úsporné odběry byly zvýhodněny před velkými, a ne naopak. Všeobecné zvyšování cen naproti tomu nepřináší podstatné energetické úspory, zato postihuje především chudší občanské vrstvy. Od občanů ani od organizací nelze také očekávat, že budou vkládat prostředky do tepelných izolací nebo hospodárnějších spotřebičů při sotva desetileté návratnosti takových investic; účelné ceny by však mohly k rozumnější spotřebě přispět.

V domácnostech umožňuje racionální spotřeba ušetřit až 75 % dosavadní energie. Téměř všechny spotřebiče užívané dosud v našich domácnostech mají nadměrnou spotřebu, neodpovídající současným technickým poznatkům a možnostem. Co do významu jsou patrně na prvním místě chladničky a mrazicí boxy čelící nejen vnějším teplotám, ale i teple, které samy produkují. Obrovské rezervy jsou ve vytápění budov. Dobrou tepelnou izolací lze ušetřit až dvě třetiny dosud spotřebovávané energie. Při dokonalé izolaci pak lze převést vytápění domu na sluneční energii, zatímco při dnešních tepelných ztrátách jsou sluneční kolektory jen nepodstatným a často problematickým doplňkem.

Zcela neracionální je hospodaření teplotou vodou a teplem na sídlištích. Spotřeba je měřena a rozpočítávána nikoli podle odběru v jednotlivých domácnostech, ale v globálu, který zahrnuje stovky domácností. Jakýkoli zájem na úsporách je tak přenášen do neúčinné oblasti morálních proklamací. Jestliže se malá část investic stravovaných jadernými elektrárnami přesune na výrobu teplovodních vodoměrů a kalorimetrů, dojde k pronikavým úsporám. To není

nový poznatek. Koncem sedmdesátých let dospěli energetičtí odborníci v NSR k závěru, že regulace a měření spotřeby tepla u každého nájemníka se dá ušetřit asi polovina energie; po tomto zjištění následovala zákonná norma o povinném měření spotřeby tepla a teplé vody v každé domácnosti.

Průmyslová výroba může přispět ke snižování energetické spotřeby také zásadní orientací na výrobky s delší životností. Není například doceněna skutečnost, že k výrobě automobilu je zapotřebí téměř tolik energie, kolik je obsaženo v pohonných hmotách spotřebovaných za celou dobu jeho životnosti. Všechny výrobky, stroje či stavby s větší trvanlivostí znamenají přínos k energetickým úsporám stejně jako každý chatrný výrobek nebo nahrazování opravitelných výrobků novými znamená energetickou ztrátu.

Místo budování dalších jaderných elektráren, které váže tisíce pracovníků a miliardové hodnoty, je záhodno investovat do zařízení a technologií, které nejenže umožní vystačit s dosavadními elektrárenskými kapacitami, ale umožní také zastavit provoz elektráren s nejvyšším podílem na znečišťování životního prostředí.

IV

Z našeho rozboru vyplývá několik závěrů. Zastavit chemickou válku, kterou vedeme sami proti sobě a proti vlastní přírodě, je v našich možnostech. K tomu je ale nezbytné:

1. Opatřit urychleně čs. tepelné elektrárny a další hlavní producenty kyslíčnicku šířícího a přidružených škodlivin systémem odsiřovacích a čistících zařízení. Konkrétní plán výstavby odsiřovacích a čistících zařízení zveřejnit, aby jeho uskutečňování mohla veřejnost v místě i v celém státě sledovat a kontrolovat. Lidem nic neříkáji neurčité přísliby. Přejí si vědět kde, kdy a dokdy budou tyto systémy instalovány.

2. Prohloubit mezinárodní spolupráci směřující k větší čistotě ovzduší. Zároveň s opatřeními, jimiž se podstatně omezí rozptylování škodlivin do ovzduší, důrazně vyžadovat obdobné kroky také od našich sousedů.

Kde snížení škodlivého vlivu tepelných elektráren na kvalitu ovzduší je také nutno prozkoumat a podle možností převzít moderní technologie vyvinuté v sousedních zemích, například

v NSR. Očekáváme přitom porozumění tamějších vládních činitelů, kteří dobře vědí, že kvalitu ovzduší nelze udržovat v rámci státních hranic.

3. Tak jako v jiných evropských zemích je nutno účinnějším způsobem řešit náhlé kritické situace nadměrného nahromadění škodlivin ve městech a v oblastech s vysokou hustotou obyvatelstva. O těchto situacích musí být nejen informováno veškeré obyvatelstvo, ale všichni se také musí podřídit přesně stanoveným omezením: po dobu smogové kalamity podstatně omezit provozy, které jsou zdrojem největších znečištění, používat automobilů jen v případech prokazatelně nezbytnosti atd. Zároveň je třeba smluvně zajistit mezinárodní výpomoc v dodávkách elektrické energie, aby se mimořádně nebezpečná koncentrace škodlivin dále nezvyšovala a naopak trvala co nejkratší dobu.

4. Zpracovat ještě v tomto roce projekt úspor při výrobě, přenosu a spotřebě energie, který by umožnil postupně omezovat provoz zdrojů, jež nejvíce zamořují ovzduší. Organizace, které výrobu a spotřebu energie podstatně z hospodárně, preferovat tak, aby se energetické úspory staly pro podniky přitažlivou a výhodnou součástí intenzifikace národního hospodářství. Obdobným způsobem zvýhodnit drobné spotřebitele, kteří racionálním využíváním energie, účinnější tepelnou izolací nebo jinými iniciativními kroky přispějí k energetickým úsporám.

Zároveň s tímto bezprostředním programem je nutno vypracovat, zveřejnit a plnit dlouhodobý program strukturálních změn ve skladbě našeho průmyslu, orientovaného zatím na energeticky nejnáročnější výrobu. Naše čelné místo v produkci železa, cementu a ve spotřebě energie na jednotku výroby velmi brzy přemění naši zemi v jedno z posledních míst, které by si člověk svobodně zvolil k svému životu.

5. Zvážit v této souvislosti ještě jednou všechna pro a proti týkající se další výstavby jaderných elektráren. Umožnit odborné i laické veřejnosti vyslovit se veřejně k této otázce a pokračovat v další stavbě těchto riskantních objektů až po zhodnocení rozpravy.

6. Považovat čistý vzduch a čistou vodu, jakož i záchranu přírody i lidského zdraví za úkol číslo jedna, před nímž ustupují všechny ostatní priority, armádou a zbrojením počínaje.

V tomto textu jsme se zabývali znečištěným ovzduším. Tím nemá být řečeno, že stav povrchových a podzemních vod je méně alarmující. Zmapovat jej však bude úkolem některého z příštích dokumentů Charty 77. I tak nás předložený text snad opravňuje říci, že nejde jen o hospodářský a ekologický problém. Jde o velkou, zásadní mravní otázku: *V jakém stavu předáme tuto zemi příštím generacím?*

Bohuslav Balbín začíná pátou kapitolu své první knihy o krásách a bohatství české země nadpisem: „Zdravé povětří Čech a příjemná chuť vody v českých řekách a proč tomu tak je.“ A v dalším textu si na svou otázku částečně odpovídá: „Přechetné plochy jsou pokryty jehličnatými a jinými stromy, jež svou vůní vylepšují a pročišťují vzduch.“

Nejsou to sentimentální důvody, proč citujeme ten starý text. Citujeme jej jako důraznou připomínku, že naši předkové nám odevzdali zemi, v níž se vzduch dal dýchat a voda pít. Zemi lesů a luk. Nemáme právo ji v úprku několika desetiletí zničit. Máme povinnost předat ji příštím pokolením tak, aby v ní mohla a chtěla žít.

[...] ⁵

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 *Ke genezi dokumentu se vyslovil Ivan Dejmál: „... Izolace a devastace duchovního života v období tzv. normalizace úplně zastírela obrovský nástup ekologického myšlení ve světě, patrně nejvíce v USA na počátku 70. let. Nejcitlivější v nahlížení tohoto problému byla především mladá generace, která se dívala na svět velmi kriticky, která do svého pohledu světa pohled materiální zkázy již zahrmla, na rozdíl od té starší generace, která si svůj kritický pohled na svět utvářela v době, kdy ekologická krize nebyla ještě zjevná. Šlo tedy i o generační problém, který se reflektoval také v Chartě. I v Chartě se této problematice věnovali především mladí lidé. První pokus tuto problematiku v Chartě institucionalizovat byl učiněn z mého podnětu a z podnětu V. Brabence a P. Roubala v roce 1977. Tento pokus byl neúspěšný, a to i díky obrovskému tlaku policie, kterému jsme byli všichni vystaveni. Přesto všechny pokusy o založení ekologického výboru uvnitř Charty, i když neúspěšné, posouvaly dosud nerefektovanou situaci dál. Charta si postupně začala tento rozměr uvědomovat daleko*

víc než jen jako pouhé politikum, kterému bychom se měli věnovat. Proces uvědomování si problému dožrál v roce 1987, kdy se sedmý pokus o založení ekologického výboru podařil, a to i díky tomu, že do Charty vstupovala celá řada nových lidí, kteří byli již nositeli nově vzniklého kritického pohledu na společnost...“ Vaněk, M.: Nedalo se tady dýchat. Praha, Maxdorf 1996, s. 73.

- 2 *Srv. D176 (12. 5. 1981) a D263 (12. 12. 1983).*
- 3 *O problematice jaderných elektráren viz D80 (27. 11. 1978), D102 (28. 4. 1979) a D335 (15/86).*
- 4 *Srv. dokumenty D314 (13. 9. 1985), D529 (12. 3. 1989) a D556 (28. 5. 1989).*
- 5 *Přílohou dokumentu je mapa českých zemí se zakreslenými postiženými oblastmi (karlovarsko-sokolovskou, plzeňskou, ústecko-chomutovskou, městem Praha, oblastí Mělník – Kralupy, hradecko-pardubickou, brněnskou, ostravsko-karvinskou) a s poznámkou: „Těchto osm oblastí bylo vymezeno dokonce usnesením vlády, a to již v roce 1974.“*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 7, s. 2–10 • *Listy*, roč. 17 (1987), č. 5, s. 29–35.

DISKUSNÍ PŘÍSPĚVKY: Štern, J.: *Proč to není možné i u nás? Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1978), č. 9, s. 3–5 • Slavík, V.: *K vodnímu dílu „Křivoklát“*. *Tamtéž*, č. 11, s. 7–8.

KOMENTÁŘE: *Chemická válka v Čechách. České slovo*, roč. 33 (1987), č. 5, s. 1–2 a č. 6, s. 1, 5 • Blumenfeld, P.:

Můj kraj, stejně jako tvůj kraj jde do prdele. Vokno, 1987, č. 13, 14, 15.

1987, 30. duben, Praha. – Dopis kulturnímu výboru České národní rady, Ministerstvu školství ČSR a odborným institucím se stanoviskem k připravovaným změnám pravidel českého pravopisu. (Dokument č. 34/87)

Kulturnímu výboru ČNR
Prezidiu ČSAV
Ústavu pro jazyk český ČSAV
Ministerstvu školství ČSR
Katedře českého jazyka Filozofické fakulty
Karlovy univerzity

K připravovaným změnám pravidel českého pravopisu

Přede dvěma lety vzbudila široký ohlas zpráva o připravované změně pravidel českého pravopisu. Jeden z diskutovaných návrhů, jehož uskutečnění předpokládalo radikální reformu ve smyslu maximálního přizpůsobení pravopisu výslovnosti, vyvolal tehdy odmítavý postoj veřejnosti. Kritické hlasy varovaly před negativními důsledky takové reformy, která by rázem extrémně změnila grafickou podobu jazyka a mladším generacím by odcizila celý literární odkaz, vytištěný podle pravidel dosavadních. Uživatelé jazyka protestovali i proti umělosti takového zvratu, který by místo slíbeného usnadnění pravopisu přinesl pravopisné nesnáze nové.

Široký spontánní zájem o otázky jazyka a jazykové kultury způsobil, že se ve sdělovacích prostředcích proti všem zvyklostem dostalo ke slovu veřejné mínění, které po určité krátkou dobu nebylo možno potlačit nebo utajit. Výměna názorů brzy ustala a státní moc důvěrně sdělila odborným místům zákaz *jakékoli* změny pravidel českého pravopisu.

Teď se však situace mění. Na začátku února 1987 oznámil na veřejné schůzi KSČ v Ústavu pro jazyk český ČSAV prof. dr. Jan Petr, DrSc., že se připravuje nová redakce pravidel českého pravopisu. Nová kodifikace pravopisné normy by měla být publikována ještě v tomto roce. Zpracovává ji komise, jejíž složení nebylo sděleno. Také o rozsahu a závažnosti změn se přítomní lingvisté nic nedověděli. Ředitel ústavu profesor Petr pouze důrazně upozornil, že jeho informace je přísně důvěrná a nesmí se dostat na veřejnost.¹

Péče o jazykovou kulturu vůbec a o jednotlivé její složky je zajisté úkol pro vědecky fundované odborníky. Ti se však v minulosti nestránili živého styku s uživateli jazyka, zejména se spisovateli, redaktory, publicisty, pedagogy a nevyhýbali se plodným sporům, neboť si byli vědomi, že jejich úkol nemůže být úspěšně splněn s vyloučením veřejnosti. Tajnůstkářství a odmítání všech nekontrolovaných názorů a mínění však zavedlo ty, kdo si osobují právo rozhodovat, tak daleko, že utajují chystané změny pravidel českého pravopisu i složení komise, která je má provést, nejen před veřejností, ale dokonce i před jazykovědci, kteří nebyli zmíněným úkolem pověřeni. I dnes by veřejná široká diskuse o otázkách jazykové kultury přinesla mnoho dobrého. V zájmu o jazyk, v péči o něj, by pak otázka pravopisu nemusela nutně zaujímat první místo. Zato tajuplné autoritativní rozhodnutí anonymního orgánu, zaštitěného politickou mocí, která nemá odbornou kompetenci, nemůže jazykové kultuře nijak prospět, neboť není diktováno péčí o jazyk. Je to mocenský zásah, který je v rozporu s českou jazykovědnou tradicí i s etikou vědecké práce; kromě toho znevažuje vědecké pracovníky, ignoruje spisovatele, publicisty, novináře, pedagogy, kteří užívají jazyka při výkonu svého povolání, a popírá zásady svobodné diskuse v otázce, která se týká všech uživatelů jazyka.

Nevyjadřujeme žádné společné stanovisko ke změnám, k nimž má v pravidlech českého pravopisu docházet, nebo jak často mají být prováděny. Považujeme však za své právo i povinnost kritizovat nepřipustné utajování věci veřejného zájmu, jako by šlo o vojenské tajemství.

Navrhujeme proto, aby Ústav pro jazyk český dal podnět k široké veřejné diskusi o všech aktuálních otázkách jazykové kultury včetně otázky úpravy pravidel českého pravopisu a aby k této diskusi byli přizváni všichni uživatelé jazyka, které tato problematika zajímá. Kultuře jazyka nemůžou prospět tajná jednání, ale veřejná debata.²

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Ředitel Ústavu pro jazyk český ČSAV prof. dr. Jan Petr, člen-korespondent ČSAV, zaslal 14. 5. 1987 předsedovi ČSAV akademiku J. Římanovi následující stanovisko k dopisu Charty 77: „K dopisu Charty 77/34/87 s datem 30. 4. 1987, který přišel do ÚJČ ČSAV poštou doporučeně (odeslán z pošty Praha 01, č. 7563 dne 5. 5. 87), dovoluji si sdělit toto: příprava nových pravidel českého pravopisu se uskutečňuje na základě písemného usnesení oddělení školství a vědy ÚV KSČ a je zařazena mezi prioritní úkoly ústavu (jako položka SPZV IX-8-7/03). Podle časového harmonogramu byl první návrh úprav postoupen koncem roku 1986 prezidiu ČSAV a oddělení školství a vědy ÚV KSČ, v současné době tento návrh posuzují vybraní recenzenti (adresář byl projednán a schválen na oddělení školství a vědy ÚV KSČ). O této etapě příprav jsem Vás, soudruhu předsedo, informoval. Je pravda, že na veřejné stranické schůzi ústavu dne 17. února 1987 jsem ve svém obvyklém vystoupení podal přehled všech plánovaných úkolů v ústavu a rozvahy, jak je jejich řešení personálně a věcně zajištěno. O pravidlech jsem se také zmínil, uvádějí se v úkolech SPZV a ve výročních zprávách ústavu. Potud nejde o žádná tajemství. Nikdy a nikdy jsem však z pochopitelných důvodů neuváděl, čeho se budou úpravy nejspíše týkat a kdo připravuje pod mým osobním vedením návrh nového textu pravidel. Požádal jsem účastníky schůze, aby o přípravě pravidel nemluvili, avšak pochybují, že bych označil tuto informaci za přísně důvěrnou. Jako takovou bych ji přece nikdy nesděloval na veřejné schůzi. Nedovedu říci, který pracovník ústavu mohl informovat o tomto úkolu SPZV chartisty. Je však příznačné, že od zmíněné schůze a napsání jejich dopisu uplynula doba více než dvou měsíců a že dopis neobsahuje žádné podstatné informace o dalším průběhu přípravy pravidel, které zná pouze užší vedení ústavu, nezná je ani ústavní rada. Sdělit jsem je osobně s. dr. V. Havlíčkovi při našem nedávném rozhovoru. Z toho se dá soudit, že informace o pravidlech vyplývá jen z mého rámcového referátu na veřejné stranické schůzi o plnění úkolů SPZV a že chartisté nepověřili svého informátora z ústavu, aby o přípravě pravidel získal podrobnější informace. Dosavadní postup přípravy pravidel považuji za správný a odpovídající závazkům, které vyplývají z usnesení oddělení školství a vědy ÚV KSČ a harmonogramu. O postupu prací budu i nadále informovat Vás, vážený soudruhu předsedo, i s. místo předsedu akademika Z. Snítily. Pokud by zmíněný dopis chartistů vyvolal výraznější odezvu ve veřejnosti, budu konzultovat s oddělením školství a vědy ÚV KSČ

a vedením ČSAV opatření, která by bylo třeba učinit.“ ÚSD, sb. FMV-Ch, strojopis, průpis.

2 K reformě pravidel českého pravopisu se vyjádřilo také 22 spisovatelů v dopise Ústavu pro jazyk český. Zprávu o tom uveřejnil Ludvík Vaculík v samizdatovém časopise Obsah, říjen 1987, s. 97: „Dne 22. června 1987 poslali uvedení tazatelé Ústavu pro jazyk český ČSAV tento dopis: Vážení pánové, ve veřejnosti se opět mluví o tom, že se připravuje radikální reforma českého pravopisu, a to tentokrát za zavřenými dveřmi. Myslíme si, že taková reforma je věcí celé kulturní veřejnosti, a nevěříme zatím, že by veřejnost mohla být pominuta. Prosíme o informaci, zda se taková reforma připravuje a jaký má mít ráz. Máme na tom pochopitelný zájem jako lidé pracující s českým jazykem – spisovatelé, překladatelé a literární kritici.

Odpověď pošlete na uvedenou adresu jednoho z nás.
S pozdravem

(Podepsáni: Eva Kantůrková, Milan Šimečka, Milan Jungmann, Zdeněk Urbánek /uvedena jeho adresa/, Václav Havel, Lenka Procházková, Zbyněk Hejda, Petr Kabeš, Zdeněk Rotrekl, Jan Trefulka, Miroslav Zikmund, Karel Pecka, Jiří Kratochvíl, František Pavlíček, Milan Uhde.)

Když do září nedošla odpověď, šli se dva podepsaní – Zdeněk Urbánek a Ludvík Vaculík – dne 17. 9. zeptat ředitele Ústavu pro jazyk český dr. Jana Petra na osud dopisu. Ten je toho dne nemohl přijmout, požádal o lhůtu několik dní a o dopise řekl, že jej předal ÚV KSČ. V telefonickém jednání se Zdeňkem Urbánkem pak projevil ochotu přijmout jednoho z žadatelů. Došlo k tomu 28. 9. a dr. Petr pak Ludvíku Vaculíkovi v rozhovoru dal odpověď tohoto obsahu: On, dr. Petr, jako ředitel ústavu a pokud jím bude, je zásadně proti takové pravopisné reformě, jež by necitlivě změnila obraz jazyka a odřizla starší literaturu od nové. Toto vyslovil už před několika lety na závěr veřejné diskuse ve svém článku otištěném v Tribuně. – Co se však připravuje, a co bývá vždy asi po čtvrt století nutné, je nová redakce pravidel: je třeba vyřešit některé problémy, s nimiž se veřejnost nejčastěji obrací o radu, odstranit některé „zmatky“ a nedůslednosti. Jako příklad uvedl psaní velkých písmen v názvech institucí. Tuto práci vede sám, jak bude mít výsledek a kdy bude hotova, nemůže zatím říci. – Na otázku, proč nám takto neodpověděl, řekl, že měl moc práce, připravuje stěhování svého pracoviště a dále – uvedl s omluvou – nemá rád administrativní práci. Na otázku, proč poslal náš dopis ÚV KSČ a zda to nesvědčí o tom, že do práce jazykovědců se vměšuje politická moc, odpověděl, že to byla jenom „procedurální věc“.

1987, 5. květen, Praha. – Dopis prezidentu republiky,¹ předsedovi vlády ČSSR a předsedovi Federálního shromáždění, protestující proti zatčení tří dělníků v prvomájovém průvodu v Olomouci. (Dokument č. 35/87)

Apel

V letošním prvomájovém průvodu v Olomouci dělníci Tomáš Hradílek a Rudolf Bereza rozvinuli transparent s nápisem, kterým chtěli své spoluobčany na něco podstatného upozornit. Nápis sděloval: „Charta 77 vybízí k občanské kuráži.“ Za tento čin byli oba spolu s Michalem Mrtvým zatčeni a mají být souzeni, údajně pro výtržnictví.² Jejich výzva byla vlastně obsažena už v dokumentu Charty 77 „Slovo ke spoluobčanům“ v lednu letošního roku. Tento dokument měl velký ohlas, ale nevyvolal žádný zásah ze strany státních orgánů. Během prvomájového průvodu v Olomouci však výzva k občanské odvaze vyvolala zcela neoprávněnou reakci příslušníků SNB.

V jakém právním chaosu to žijeme? Řadoví občané nesmějí na veřejném shromáždění projevit svůj opravdový názor přesto, že jsou k tomu vládou neustále vyzýváni!

Jak to, že v zemi, která si říká socialistická, v níž takovým způsobem projevovali své názory už průkopníci socialismu a čeští vlastenci v minulém 19. století, a to tváří v tvář rakousko-uherské monarchii, nesmějí projevit svůj názor dělníci konce století dvacátého?

Jak to, že v zemi, jejíž ústava proklamuje vládu lidu, právo na svobodu přesvědčení a právo shromažďovací, hrozí vězení občanům, kteří svým heslem chtěli vyzvat občany k větší odvaze, k účasti na správě věcí veřejných?

Nepatří jim za to spíš chvála a uznání?

A kdo vlastně smí u nás kritizovat podstatné nedostatky, kdo smí vyzývat k odvaze – a kdo nesmí? Mohou to vše snad jen nejvyšší představitelé? Může to snad jen oficiální tisk, který se podobnými výzvami k otevřené kritice a odvaze jen hemží?

Občané chtějí vědět: komu je vlastně povolena kritika negativních jevů, k níž neustále ve svých projevech vybízíte? Kam až lze jít v úsilí o demokratizaci našeho života, kterou naše země potřebuje jako vláhu v suchopáru?

Tomáš Hradílek a Rudolf Bereza patří k těm moravským dělníkům, kteří koncem dubna t. r.

svým otevřeným dopisem vyzvali prezidenta, aby abdikoval.³ Dopis se setkal s velkým zájmem čs. občanů pro svou jasnou řeč a otevřenost. Vyjádřili v něm slušnou formou svůj kritický názor na poměry v naší zemi, navrhli počátek cesty, kterou by se jejich přeměna měla ubírat. Také na takový názor mají právo! Není přece možné trestat lidi za to, že napíší panu prezidentovi či jinému představiteli a že se kriticky vyjádří k jeho vládě!

Akce Bezpečnosti během prvomájového průvodu v Olomouci je znamením, že státní moc chce pokračovat v porušování ústavních práv a závazků, které plynou ze Závěrečného aktu helsinské konference a z mezinárodních paktů.

Bude-li trestní stíhání tří moravských dělníků pokračovat, bude to důkazem, že občané, kteří přijmou pozvání do prvomájového průvodu, nesmějí v něm demonstrovat svůj skutečný názor.

Pak použijeme svého ústavního práva a uskuetečneme manifestační průvod za jejich propuštění.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRVOPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Ve složce je u dokumentu uložena fotokopie dopisu vedoucího Kanceláře prezidenta republiky z 18. 5. 1987, v němž „na základě pokynu generálního tajemníka ÚV KSČ a prezidenta ČSSR soudruha Gustáva Husáka zasílá podání mluvčích Charty 77“ ministři vnitra V. Vajnarovi. Dopis je opatřen razítky Sekretariátu FMV, 20. 5. 1987, Federálního ministerstva vnitra, 25. 5. 1987 a dvěma razítky X. správy FMV, 24. 5. 1987 a 26. 5. 1987. Vpravo nahore rukou připsáno „s. Lorenec, X“. Na okraji a na spodním okraji rukopisné poznámky o předání a uložení dokumentu na FMV.
- 2 Michal Mrtvý, katolický aktivista, povoláním elektromechanik, odsouzen v říjnu 1986 k 13 měsícům podmínečného trestu za rozmožování náboženské literatury a narušení dozoru státu nad církvemi. Při rozvinutí transparentu byl náhodně přítomen a pokusil se celou akci nafilmovat. Všichni tři, T. Hradílek, R. Bereza a M. Mrtvý, byli zadrženi, po několika dnech propuštěni, ale bylo proti nim zahájeno trestní stíhání pro výtržnictví podle § 202 odst. 1, 2 trestního zákona. 23. 6. 1987

byli T. Hradílek a R. Bereza odsouzeni pro přečin proti veřejnému pořádku k peněžitému trestu, proti M. Mrtvému bylo trestní stíhání pozastaveno.

- 3 T. Hradílek, R. Bereza, J. Hradílková, M. Krumpholc, J. Ptáček napsali 29.3.1987 dopis prezidentu republiky, v němž ho vyzývají k demisi. Píší, aby projevils státnickou moudrost a svou abdikací pomohl zemi na cestě k přestavbě. Srv. *Moravští dělníci žádají demisi prezidenta republiky*. Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 5, s. 11–12. *Celá akce na prvomájovém průvodu patně souvisela s dopisem prezidentu republiky.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 7, s. 12 • *Listy*, roč. 17 (1987), č. 4, s. 27–28 • *Res publica*, roč. 4 (1987), č. 31.

KOMENTÁŘE: BBC, K. Kyncl. ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 58/87–9, RO 60/87–9, RO 78/87–9, RO 61/87–9.

VIZ TĚŽ SDĚLENÍ VONS č. 636: T. Hradílek, R. Bereza a M. Mrtvý uvěznění (4.5.1987). *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 7, s. 17 • Sdělení VONS č. 637: T. Hradílek, R. Bereza a M. Mrtvý na svobodě (11.5.1987). *Tamtéž* • Sdělení VONS č. 651: T. Hradílek a R. Bereza odsouzení k peněžitému trestu. *Tamtéž*, č. 9, s. 6 • Sdělení VONS č. 660: Proces ve věci T. Hradílk a R. Berezy. *Tamtéž*, s. 10 • Sdělení VONS č. 663: T. Hradílek a R. Bereza budou souzeni. *Tamtéž*, č. 10, s. 12 • Sdělení VONS č. 664: T. Hradílek a R. Bereza odsouzení. *Tamtéž*, s. 12, 13 • Sdělení VONS č. 684 o odvolání. *Tamtéž*, č. 13, s. 5 • Sdělení VONS č. 686: Rozsudek nad T. Hradílkem a R. Berezu pravomocný. *Tamtéž*, s. 5–6.

1987, 14. květen, Praha. – Dokument
O právu cestovat (Zkušenos Michaela
Dymáčka), zaslaný předsedům vlády ČSSR
a ČSR, ministromi vnitra ČSSR a federálnímu
ministerstvu pro technický a investiční rozvoj.
(Dokument č. 36/87)

Charta ve svých dokumentech již několikrát poukázala na nezákonnou praxi ve vyřizování žádostí o cesty do zahraničí, na nesvobodné postavení československého občana, který se při svých žádostech o tyto cesty dostává do zcela nesmyslné role poddaného proti všemocnému státu.¹

Případ, který nám byl nedávno předložen,² je tak příznačný a výmluvný, že jsme se rozhodli věnovat mu samostatný dokument.

Michael Dymáček, odborník v oblasti informatiky, byl v roce 1985 pozván Dánskou technickou univerzitou v Lyngby k roční spolupráci na jednom z jejích projektů s rozsáhlou mezinárodní účastí. Místo toho, aby toto pozvání bylo čs. úřady pochopeno jako vysoké uznání vědecké práce odborníka v oblasti, v níž Československo zaostává za světovým vývojem, příslušné orgány se rozhodly postupovat zcela opačně.

Přestože žádosti o vydání výjezdních doložek pro Michaela Dymáčka a jeho rodinu lze legálně vyhovět, příložená dokumentace dosavadního řízení svědčí o tom, že příslušné orgány nehodlají respektovat ustanovení mezinárodních paktů a že při tom nehodlají zvažovat prospěch československých občanů, československého hospodářství, vědeckotechnického a kulturního rozvoje země.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

Poznámka: Stanovisko Michaela Dymáčka předkládáme, aniž bychom se vyjadřovali k právní argumentaci v něm uvedené.

Příloha 1 Naše žádosti o výjezdní doložky k cestě do Dánska

I. Svým dopisem ze dne 24. 10. 1985 mne Dánská technická univerzita v Lyngby pozvala k roční spolupráci na svém rozsáhlém projektu FDoS, zabývající se formalizací tvorby programového vybavení. V tomto oficiálním a závazném

pozvání, které se týkalo i mé rodiny, bylo obsaženo i prohlášení, že univerzita uhradí veškeré výdaje spojené s naší cestou do Dánska.

II. Za této situace neexistovala a neexistuje žádná možnost, jak odmítnout naše žádosti o výjezdní doložky a zůstat přitom v souladu s platným čs. právním řádem. Avšak přesto, že ve věci již proběhlo pět kol příslušného správního řízení, výjezdní doložky jsme – v příkrém rozporu s čs. právním řádem – ještě neobdrželi.

– Naše žádosti podané u Krajského odboru pasů a víz KS SNB Brno nám byly zamítnuty v prosinci 1985 z odůvodněním, že nemáme příslib deviz od Státní banky československé, u manželky navíc, že její cesta není ve státním zájmu (bez jakéhokoliv odůvodnění, o jaké zájmy se jedná).

– Naše odvolání ke Správě pasů a víz SNB Praha byla zamítnuta v lednu 1986 opět s odůvodněním, že nemáme příslib deviz od SBČs; v rozhodnutí o mém odvolání se navíc praví (cituji): „Pro informaci uvádíme, že soukromé dlouhodobé pobyty v cizině za účelem studia, zaměstnání, praxe apod. jsou v rozporu se státními zájmy a proto se nepovolují.“

– Naše žádosti o obnovu řízení podané u Správy pasů a víz SNB Praha byly zamítnuty v červnu 1986 s tím, že podmínky obnovy řízení nejsou splněny; v rozhodnutí se dále opakují předchozí argumenty.

– Náš rozklad proti zamítnutí obnovy řízení z června 1986 byl zamítnut v září 1986 rozhodnutím náměstka ministra vnitra ČSSR, který zde z právního hlediska jednal v zastoupení ministra; v rozhodnutí se opět uvádí, že důvody obnovy nejsou splněny, avšak z věcných důvodů zůstává (pak již jen absurdní) skutečnost, že nemáme příslib deviz od SBČs, státní zájmy se zde již neuvádějí.

– K mému podnětu z listopadu 1986 o přezkoumání rozhodnutí mimo odvolací řízení, který byl zaslán FMV, jsem dostal sdělení náčelníka sekretariátu federálního ministra vnitra z prosince 1986, že po přezkoumání všech ve věci vydaných rozhodnutí bylo zjištěno, že nejsou dány důvody pro jejich zrušení či změnu.

III. Rozlíšíme-li v oblasti právní úpravy povolování cest čs. občanů do zahraničí (srv. příloha) dvě období, před a po 23. 3. 1976, tj. dni, kdy pro ČSSR vstoupily v platnost oba mezinárodní

pakty uvedené ve vyhlášce č. 120/1976 Sb., pak je třeba konstatovat, že všechna rozhodnutí ve věci vydaná by byla v příkrém rozporu s čs. právním řádem dokonce i tehdy, byla-li by vydána ještě v prvním z těchto období; tento rozpor s platnou právní úpravou je dnes, víc než deset let od 23. 3. 1976, ještě mnohem výraznější. A samozřejmě: vydaná rozhodnutí neberou žádný zřetel na závazky z helsinského procesu a jsou tedy v příkrém rozporu s oficiálními tvrzeními, podle nichž ČSSR veškeré tyto závazky v celé jejich úplnosti přísně dodržuje.

Omezím se zde jen na stručné shrnutí nejzávažnějších skutečností. V podrobnostech vyplývají všechna uvedená tvrzení z dokumentace celého případu.

1. Nejsou respektována formální ustanovení správního řádu. Zejména:

– ve všech úředních dokumentech s výjimkou rozhodnutí FMV ze září 1986 zcela chybí uvedení jména, příjmení a funkce oprávněné osoby, což je v rozporu s výslovnými požadavky správního řádu nahrazeno nečitelnou šifrou s mlhavým označením „náčelník“;

– odůvodnění rozhodnutí buď prakticky zcela chybí, nebo je nedostatečné, což je ve výslovném rozporu s požadavky správního řádu; tyto formální závady jsou vesměs té povahy, že svými důsledky představují porušení závazků věcných;

– zcela zásadně, přes četná a výslovná upozornění nám nikdy nebyla dána možnost, abychom se před vydáním rozhodnutí mohli vyjádřit k jeho podkladu, ke způsobu jeho zjištění, popřípadě navrhnout jeho doplnění, a to přesto, že správní řád výslovně a bezpodmínečně poskytnutí této možnosti správním orgánům nařizuje; i tento fakt měl vesměs důsledky hmotně právní povahy; žádné z rozhodnutí dosud vydaných nevycházelo ze spolehlivě zjištěného stavu věci; jedná se o porušení jednoho z nejzávažnějších ustanovení správního řádu, ustanovení, které přímo souvisí s věcnou podstatou řízení.

2. Nejsou respektována hmotně právní ustanovení čs. právního řádu, týkající se povolování cest čs. občanů do zahraničí. Zejména:

– není respektována skutečnost, že čs. občan má na cestu do zahraničí zásadní právo, které lze omezit jen zákonem, a to jen z určitých, taxativně stanovených důvodů;

- důvody, které jsou uváděny na podporu rozhodnutí odmítajících vydání našich doložek, nejen že nemají za daných okolností žádnou oporu v právním řádu, a to i v jeho podobě před 23. 3. 1976, ale navíc jde o důvody, které po tomto dni jsou zcela neaplikovatelné; to se týká jak skutečnosti, že nemáme příslib deviz od SBČs, tak i tvrzení ohledně soukromých cest, uvedeného v rozhodnutí z ledna 1986;

- zásadně nejsou respektovány povinnosti orgánů rozhodujících v opravném řízení: byla zamítnuta naše odvolání, přestože důvody pro zrušení prvoinstančních rozhodnutí byly zcela nepochybné; byly zamítnuty naše návrhy na obnovu řízení, přestože byly splněny tři z pěti možných podmínek obnovy a zákon obnovu nařizuje, je-li splněna jediná; na úrovni FMV nebylo dosud vyhověno mému podnětu k přezkoumání rozhodnutí mimo odvolací řízení, přestože jde o rozhodnutí vydaná v rozporu s čs. právním řádem; za této situace je orgán povinen taková rozhodnutí zrušit či změnit.

IV. Na všechny vyskytnuvší se nedostatky procesního a věcného rázu jsme v průběhu řízení vždy trpělivě a důkladně upozorňovali. Jak patrně z dokumentace případu, zejména poslední podání jsou fakticky důkladným právním rozbořením situace v oblasti povolování cest čs. občanů do zahraničí.

Vydávání rozhodnutí, která jsou v rozporu s čs. právním řádem, nemůže tedy v tomto případě být výsledkem nějakých opomenutí či právní neznalosti. Vzhledem k tomu, že rozhodnutí ze září 1986 a sdělení z prosince 1986 jsou z právního hlediska vydána v zastoupení federálního ministra vnitra, nastoluje se zde s veškerou vážností otázka věrohodnosti čs. právního řádu. V průběhu řízení nejsou demonstrativně dodržována příslušná ustanovení, a to ani z hlediska úpravy platné před 23. 3. 1976; k ustanovení mezinárodních paktů uvedených ve vyhlášce 120/1976 Sb. mají zúčastněné orgány ministerstva vnitra zřejmě postoj zcela přehlíživý.

Jelikož oba mezinárodní pakty jsou nejen integrální a navíc normotvornou součástí čs. právního řádu, ale i součástí mezinárodně právních závazků našeho státu, vzniká další otázka, a sice otázka věrohodnosti ČSSR jakožto partnera v mezinárodních vztazích; tato otázka je ještě naléhavější

v souvislosti se skutečností, že rozhodnutí vydaná v našem případě jsou v příkrém rozporu se závazky vyplývajícími z helsinského procesu.

V. Pro pochopení celé situace je důležité i to, že celé řízení je zřejmě i výrazem perzekuční politiky uplatňované vůči mně z důvodů mého politického přesvědčení. Pro svou činnost ve funkci předsedy Svazu vysokoškolských studentů Čech a Moravy v letech 1968–69 jsem dostal v roce 1970 výpověď z místa odborného asistenta na katedře aplikované matematiky Univerzity J. E. Purkyně v Brně. Teprve v roce 1973 jsem mohl nastoupit u Kancelářských strojů, tedy na místo, které neodpovídalo mé kvalifikaci. Po podpisu Charty 77 jsem okamžitě dostal výpověď, která pro prokázanou lživost použitých „nepolitických“ důvodů byla v roce 1978 odvolána, ale hned po dvou dnech mi byla dána další, tentokrát již odůvodněná mým podpisem Charty 77. Společným jmenovatelem všech těchto výpovědí je, že byly dány v rozporu se zákonem; v rozporu se zákonem byla i rozhodnutí soudů, které platnost prvé a třetí výpovědi potvrdily.

Dnes tedy pracuji už téměř deset let v rámci tzv. svobodného povolání, nedobrovolně, bez možnosti získat trvalé místo odpovídající mé kvalifikaci. Naposledy jsem se v létě 1985 přihlásil do konkurzu na místo docenta, později profesora na katedru informatiky matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy a opět jako kdykoli dříve jsem nebyl přijat; vědecké hodnotě kandidáta a doktora věd jsem připraven obhájit okamžitě. Za této situace je pro mne velkým zadostiučiněním, že o výsledky mé práce je zájem na předních světových pracovištích. Dánská technická univerzita je jedním z nich a od října 1985 nabízená účast na projektu FDoS je z profesionálně prestižního hlediska místem daleko významnějším, než jakým by bylo za současného stavu našeho základního i aplikovaného výzkumu v dané oblasti místo profesora na Univerzitě Karlově.

VI. Poněvadž je zásadně nepřijatelné, aby i nadále přetrvávala praxe, kdy rozhodnutí orgánů státní správy jsou přijímána v rozporu s platným právním řádem, adresuji nyní ve smyslu správního řádu podnět k přezkoumání rozhodnutí FMV mimo odvolací řízení nadřízenému orgánu ministerstva, jímž je dle ústavního zákona

č. 143/1968 Sb. o čs. federaci vláda ČSSR. O celé záležitosti budu rovněž informovat generálního prokurátora ČSSR.

Vycházím přitom z vědomí, že zde již nejde jen o osobní záležitosti mé a mé rodiny, ale o zjednání nápravy v oblasti, v níž je obdobnými rozhodnutími každoročně postihován značný počet československých občanů.

V Brně dne 19. 4. 1987

Michael Dymáček

Soukupova 5, 602 00 Brno

Příloha 2

Právní úprava cestování čs. občanů do zahraničí

I. Po věcné stránce upravují cestování čs. občanů do zahraničí zejména tyto právní předpisy (chronologicky):

- zákon č. 63/1965 Sb. o cestovních dokladech
- vládní nařízení č. 114/1969 Sb.
- vyhláška č. 44/1970 Sb., kterou se provádí zákon č. 63/1965 Sb.
- vyhláška č. 120/1976 Sb. (Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech – dále jen stručně pakt 1 a pakt 2).

II. Řízení týkající se vydávání dokladů k cestám do zahraničí je správním řízením ve smyslu zákona č. 71/1967 Sb. o správním řízení (spr.ř.); tento zákon tedy upravuje procesní stránku řízení.

III. Po věcné stránce spočívá právní úprava cestování čs. občanů do zahraničí na dvou základních principech:

- čs. občan má na cestování do zahraničí nezadatelné právo,
- toto právo lze omezit jen z určitých důvodů, které jsou taxativně jmenovány.

V zákoně č. 63/1965 Sb. jsou uváděny v § 4 odst. 1 písmeno a) až d) celkem čtyři důvody, pro které může (ale nemusí) být vydání cestovního dokladu odepřeno; pod písmenem a) se zde uvádí, že vydání cestovního dokladu může být odepřeno občanům, jejichž cesta by nebyla v souladu se státními zájmy.

Vládní nařízení č. 114/1969 Sb., které bylo svěřeno času výslovně vydáno jako opatření přechodného charakteru, konkretizuje ustanovení § 4

odst. 1 písmeno a) zákona č. 63/1965 Sb. tak, že vydání cestovního dokladu může být z tohoto důvodu odepřeno, je-li cesta do ciziny v rozporu s ochranou bezpečnosti státu, vnitřního pořádku, veřejného zdraví nebo morálky, a dále jen jde-li o cestu: a) do států, s nimiž ČSSR neudrhuje diplomatické styky, b) k návštěvě čs. občana, který je v zahraničí bez povolení čs. úřadů, c) občana, proti kterému je veden výkon rozhodnutí pro neplnění vyživovací povinnosti apod., d) občana, jehož jednání nasvědčuje, že hodlá zůstat v cizině déle, než mu bude povoleno, e) která není devizově kryta, f) bez příslibu deviz, s výjimkou cest za příbuznými v pokolení přímém, sourozenci a manžely, nejde-li o případ uvedený pod písmenem a) až d).

V prováděcí vyhlášce č. 44/1970 ve znění dalších změn a doplnění se mj. uvádí, co vše je třeba předložit k žádosti o vydání cestovního dokladu: výpis z rejstříku trestů, souhlas zaměstnavatele, resp. národního výboru atd.

V paktu 1 se stanoví, že každý může svobodně opustit svou zemi i svou vlast, přičemž nikdo nesmí být svévolně zbaven práva vstoupit do své vlastní země; z těchto obecných formulací je zřejmé, že tyto zásady pokrývají jak právo na cesty do ciziny v běžném smyslu, tak i právo emigrační. Právo vycestovat může být podle výslovného ustanovení paktu 1 omezeno zákonem, a to jen z důvodů nutných pro ochranu národní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky, nebo práv a svobod druhých, a která jsou v souladu s ostatními právy uznanými v tomto paktu; neuvádějí se žádné důvody, které by umožňovaly zákaz vstupu do vlastní země – každý takový zákaz je tedy ve smyslu paktu 1 zákazem svévolným.

Vzhledem k tomu, že součástí paktu 1 je bezpodmínečný a s okamžitou účinností platný závazek, že signatářský stát bude respektovat veškerá práva paktem uznaná, platí od 23. 3. 1976, že použití a výklad všech existujících právních norem nesmí být s ustanoveními paktu 1 v rozporu. Je třeba znovu podtrhnout, že platnost těchto závazků je bezpodmínečná a okamžitá, a další závazek stanovený paktem 1, a sice, že signatářský stát podnikne v souladu se svými ústavními postupy nutné kroky, aby schválil taková zákonodárná nebo jiná opatření nutná k tomu, aby

byla uplatněna práva zde uznaná, je především logickým doplněním závazku předchozího, jímž se sleduje navýsost praktický účel odstranění jakýchkoli nedůsledností v jednotlivých specifických oblastech existujícího práva. V žádném případě nelze ze skutečnosti, že některá z těchto zákonodárných opatření nebyla dosud provedena, vyvozovat závěr, že příslušná práva uznaná paktem 1 jsou suspendována ve prospěch právní situace či jejího výkladu z doby před 23. 3. 1976. Poznamenejme ještě, že závazky paktu 2 platí obdobně, s tím rozdílem, že se umožňuje, aby kroky potřebné k uskutečnění práv, které vyžadují hospodářská či jiná opatření přesahující momentální možnosti signatářského státu, byly realizovány postupně.

Odtud tedy vyplývá, že ustanovení § 4 odst. 1 písmeno a) zákona č. 63/1965 Sb., která bylo předtím nutné používat s ohledem na úvodní omezení vládního nařízení č. 114/1969 Sb., lze po 23. 3. 1976 použít jen ve smyslu omezení povolených paktem 1. Obdobně je tomu ovšem i s ustanoveními, která jsou v § 4 odst. 1 zákona o cestovních dokladech uvedena pod písmeny b) až d). Ustanovení vládního nařízení 114/1969 Sb. nelze použít vůbec, neboť vládní nařízení není zákonem a navíc platí, že důvody uvedené zde ad a) až f) vesměs překračují rozsah omezení stanovených v paktu 1. Obdobná situace nastává i v souvislosti s vyhláškou č. 44/1970 Sb., která rovněž nemá formu zákona a jejíž některá ustanovení také přesahují rámec omezení stanovených paktem 1 (např. požadavek souhlasu s cestou ze strany zaměstnavatele, resp. národního výboru; takový požadavek by bylo možno stanovit jen formou zákona, v němž by bylo zakotveno, že tento souhlas mohou tyto instituce občanu odmítnout jen pokud je to v souladu s omezeními stanovenými paktem 1).

Je potěšitelné, že tomuto výkladu nestojí v cestě žádná překážka ve formulaci ustanovení právních norem platných před 23. 3. 1976: ustanovení § 4 odst. 1 zákona č. 63/1965 Sb., jakož i ustanovení vládního nařízení č. 114/1969 Sb. mohou, ale nemusí být používána; nic tedy nebrání, aby se po 23. 3. 1976 vládního nařízení č. 114/1969 Sb. jako zcela neadekvátní přestalo v praxi vůbec používat a aby ustanovení 114 odst. 1 zákona 63/1965 Sb. byla až do vydání nového zákona používána

výhradně jen v souladu se závazky vyplývajícími z obou mezinárodních paktů.

Michael Dymáček

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

- 1 Viz dokumenty D 97 (26. 3. 1979), D138 (30. 3. 1980), D334 (2. 5. 1986), 351 (16. 10. 1986), 398 (26. 5. 1987).
- 2 *Veškerá dokumentace případu (korespondence se správní pasů a víz a s ministerstvem vnitra) je uložena v ČSDS, sb. Charta 77.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 7, s. 12–15, č. 8, s. 6–7 • *Americké listy*, č. 10, 19. června 1987. KOMENTÁŘ: Uhl, Petr: K dokumentu Charty 77 o právní úpravě cestování čs. občanů do zahraničí. *Tamtéž*, č. 8, s. 8–9 • Poznámka M. Dymáčka. *Tamtéž*, č. 9, s. 6 • Omluva P. Uhla. *Tamtéž*, č. 10, s. 11.

1987, 17. květen, Praha. – Sdělení o setkání zástupců Charty 77 se zástupci vládní australské delegace při její oficiální návštěvě Československa. (Dokument č. 37/87)

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 8, s. 2 • *Listy*, roč. 17 (1987), č. 4, s. 58.

Australský ministr zahraničí pan William G. Hayden, který je v těchto květnových dnech na oficiální návštěvě v Československu, projevil přání setkat se také s několika představiteli Charty 77. S panem Ralphem Seccombem, chargé d'affaires australského velvyslanectví ve Varšavě, které zastupuje zájmy Austrálie i v ČSSR, bylo dohodnuto, že se pan ministr W. G. Hayden setká dne 17. 5. s osmi až deseti představiteli Charty 77 v bytě jednoho z nich. Pan ministr později rozhodl, že po tomto setkání pozve všechny jeho účastníky na večeři do jedné pražské vinárny. Setkání se uskutečnilo, ale pan ministr Hayden se ho nezúčastnil.

Zúčastnili se ho z australské strany pan Michael Costello, vedoucí oddělení ministerstva zahraničí pro Evropu, Ameriku a severní Asii, dále slečna Jilí Courtneyová, poradkyně ministra zahraničí, a slečna Janet Phillipsová, třetí tajemnice australského velvyslanectví. Tito členové doprovodu omluvili nepřítomnost pana ministra tím, že nechtěl riskovat neúspěch svých oficiálních jednání o spojování rodin, a že mu bylo panem ministrem Chňoupkem naznačeno, že setkání s představiteli Charty 77 by mohlo úspěch těchto jednání ohrozit. Zástupci Charty 77 Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek, Václav Benda, Jiří Dienstbier, Václav Havel, Václav Malý, Martin Palouš a Radim Palouš vzali toto vysvětlení na vědomí a během odpoledního setkání i potom během večeře tlumočili doprovodu ministra Haydena své názory na stav dodržování lidských práv v ČSSR a na některé další společenské problémy. Přitom vyjádřili také svůj názor, že veřejná setkání tohoto druhu ve skutečnosti neohrožují jednání zahraničních představitelů s představiteli čs. vlády, ale naopak mohou přispět k vzájemnému objasnění stanovisek a k podpoře oprávněných požadavků v oblasti lidských a občanských práv.

*Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77*

1987, 24. květen, Praha. – Dopis s poděkováním předsedovi Komise pro bezpečnost a spolupráci v Evropě Kongresu USA S. H. Hoyerovi za publikovanou zprávu o naplňování Závěrečného aktu helsinské konference. (Dokument č. 39/87)

Vážený pane Hoyere, dostali jsme od Vás – žel vinou nepříznivých okolností opožděně – výbornou knihu nazvanou *Implementation of the Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe: Eleven Years after Helsinki*. Report submitted to the Congress of the United States by the Commission on Security and Cooperation in Europe – November 1986.

Chceme Vám svým dopisem poděkovat za tento výtisk. Důkladnost a porozumění pro problematiku občanských práv, s jakým byla zpráva vypracována, jsou pro nás velkým povzbuzením.

Zmíněná kniha je dokladem, že naše snaha zaznamenávat případy porušování občanských a lidských práv a vyjadřovat se k plnění helsinského Závěrečného aktu v Československu má mezinárodní význam a odezvu.

Také my doufáme, že naše vzájemné styky budou pokračovat.

Přejeme Vám, Vaším spolupracovníkům a celé Komisi pro bezpečnost a spolupráci v Evropě další úspěchy v plnění velkých a obtížných úkolů, které jste si předsevzali.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 10 (1987), č. 8, s. 5.

1987, 26. květen, Praha. – Dopis předsedovi vlády, Federálního shromáždění ČSSR a ministroví vnitra ČSSR o nezákoně praxi při povolování cest čs. občanů do zahraničí. (Dokument č. 38/87)

K možností cestování do ciziny

K problematice cestování do zahraničí se Charta 77 vyslovila už mnohokrát. Učinila tak již ve svém základním prohlášení před více než deseti lety. V březnu 1979 vydala k těmto otázkám podrobný dokument. Na rozpory mezi praxí a současnými předpisy na straně jedné a Mezinárodním paktem o občanských a politických právech na straně druhé upozornila v loňském dokumentu K desátému výročí přijetí mezinárodních paktů o lidských právech, naposledy pak v dokumentu 36, jímž zveřejnila příkladnou zkušenost neúspěšných žádostí Michaela Dymáčka o cestu do Dánska.¹

Na neutěšený a právně rozporuplný stav v této oblasti reaguje Charta 77 velmi často. Celá oblast vyřizování zahraničních cest patří totiž k těm, kde si státní orgány nejvíce osobují právo – a to v rozporu se závazky, které převzaly přistoupením k paktům o lidských právech a k helsinskému procesu – svévolně rozhodovat o člověku jako o svém poddaném a znásilňovat jeho svobodu.

Za deset let trvalého upozorňování na právní, materiální a morální aspekty porušování základních občanských práv v oblasti cestování do ciziny nedošlo téměř k žádným změnám k lepšímu. V rozporu s článkem 12 a článkem 2 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech odsuzují čs. soudy dále tisíce lidí do vězení za tzv. trestný čin opuštění republiky. Pro tento dokonáný trestný čin nebo pro přípravu k němu či pokus o něj byly k nepodmíněným trestům odnětí svobody v roce 1980 odsouzeny 3274 osoby, z čehož 2503 (77%) v nepřítomnosti; jim se odchod ze země podařil. V roce 1984 to byly už 4362 osoby, z čehož 3124 (72%) v nepřítomnosti. Téměř 75% uložených trestů bylo přitom delších než jeden rok.

Nebyl zásadně vyřešen žádný ožehavý problém z oblasti cestování do ciziny, ať už jde o některé sporné problémy navštěvování blízkých či vzdálenějších příbuzných v cizině, o svobodné cestování do většiny zemí světa, o výjezdní dovolky, o devizové přísliby, o problémy emigrace,

o zbavování státního občanství, o vystěhovávání apod. Orgány pasů a víz ministerstva vnitra rozhodují o udělování cestovních dokladů a jejich odmítnutí podle zákona č. 63/65 Sb. a vládního nařízení č. 114/69 Sb. Ve výčtu důvodů se na prvním místě uvádí, že vydání dokladu je možno občanu odeprít, jestliže jeho „cesta do ciziny by nebyla v souladu se státními zájmy“. Nikdo se přitom ani neobtěžuje onen důvod „nesouladu se státními zájmy“ – který je v rozporu s článkem 12 a článkem 2 odst. 1 citovaného paktu – nějak upřesňovat. A tak jsou – stejně jako před deseti lety – rozhodnutí správního orgánu žadatelem věcně nenapadnutelná. Odvolací řízení se pak stává pustou formalitou. Za oním „státním zájmem“ se může skrývat nejenom neetečnost k oprávněným zájmům občanů, byrokratická nadřazenost, ale i msta, případně snaha potrestat občana za jeho kritické postoje.

K této chronické chorobě čs. státní praxe se tentokrát vracíme proto, že jsme se setkali s několika případy stupňované diskriminace, kterou právně rozporný a mnohdy bezprávní stav umožňuje.

Uvedeme pět případů.

Náčelník obvodní správy SNB – oddělení pasů a víz v Praze 2 rozhodl dne 4. 1. 1987, že čtrnáctileté studentce Martě Bendové nebude vydán cestovní doklad k cestě do NDR. Odůvodnil to pouze povšechným odvoláním se na citovaný zákon a vládní nařízení a tím, že prý „není v souladu se státními zájmy ČSSR, aby nezletilá byla v současné době držitelkou cestovního dokladu a cestovala do ciziny“. Naprosto stejné odůvodnění pak čteme i v rozhodnutí nadřízeného orgánu z 2. 2. 1987, tj. náčelníka správy SNB hlavního města Prahy a Středočeského kraje, odboru pasů a víz, který rozhodnutí nižšího orgánu potvrdil. Marta Bendová se měla zúčastnit týdenního školního lyžařského výcviku v rámci svého studia na gymnáziu. Studuje tam i němčinu, a proto má její třída navštěvovat NDR. Lyžařský výcvik, jehož se jako jediná ze třídy nesměla zúčastnit, probíhal v Oberwiesenthalu v Krušných horách, ve vzdálenosti asi 2 km od státní hranice mezi ČSSR a NDR. Marta Bendová – a to je zřejmě jediný důvod zamítnutí její cesty – je dcerou dr. Václava Bendy, aktivního signatáře a bývalého mluvčího Charty 77, rovněž člena Výboru na obranu

nespravedlivě stíhaných, který byl pro činnost ve VONS čtyři roky vězněn. Nutno dodat, že orgány SNB, které ve věci rozhodovaly, byly s povahou a účelem zamýšlené cesty seznámeny.

Druhý případ se týká dokonce chronicky nemocného invalidního dítěte, a to devítiletého syna dr. Jána Čarnogurského, katolického aktivisty z Bratislavy. V dubnu 1986 byl Petr Čarnogurský navržen odborem zdravotnictví při Národním výboru Bratislavy na klimatickou přímořskou léčbu v Jugoslávii, které se měl zúčastnit ve skupině nemocných dětí bez doprovodu rodičů, ale na jejich náklady (v ceně 5000 Kčs), a to v červenci 1986. S potvrzením Ústavu národního zdraví a Národního výboru hl. m. Bratislavy požádal otec oddělení pasů a víz v Bratislavě IV o vydání cestovní doložky pro svého syna. Toto oddělení však rozhodnutím z 19. 5. 1986 nejen že odmítlo vydat nemocnému Petrovi cestovní doložku, ale zároveň mu odebralo cestovní pas s odůvodněním, že není v souladu se státním zájmem, aby odjel na léčení v Jugoslávii. Zmíněné oddělení navíc rozhodlo odebrat cestovní doklady i dalším dvěma dětem dr. Jána Čarnogurského. Také na jeho odvolání proti odmítnutí cestovní doložky odpovědělo zmíněné oddělení záporně. Rovněž žádost dr. Jána Čarnogurského z 10. 6. 1986, adresovaná ministrovi vnitra ČSSR, a dopis oddělení státní administrativy ÚV KSS z 23. 5. 1986 nepřinesly žádoucí nápravu. Teprve po otcově audienci u ministra bylo chlapci – těsně před datem odjezdu – povoleno velmi potřebné léčení. (Dodáváme, že u něj jde o závažnou vrozenou poruchu zpracování žluče, o tzv. Crigler Najjarův syndrom. Toto onemocnění vyžaduje jednak léčbu léky, jednak speciální ozařování, v létě se doporučuje pobyt v oblastech s vysokou intenzitou slunečního záření.)

Třetí je případ šestatřicetiletého dr. Martina Palouše, který byl jako signatář a mluvčí Charty 77 pozván v září 1986 na mírový seminář do Kodaně.² Aby se mohl tohoto setkání zúčastnit, požádal ministra vnitra o urychlené vyřízení výjezdní doložky do Dánska. Poté byl pozván na příslušné oddělení pasů a víz, bylo mu sděleno, že jeho žádosti nebude vyhověno, a zároveň mu byl odebrán cestovní pas. Martin Palouš tedy nemůže – podobně jako velká část signatářů Charty 77 – cestovat do žádné cizí země, tedy ani do NDR či Maďarska.

Čtvrtý je rovněž výmluvný případ signatářky a bývalé mluvčí Charty 77 Jany Sternové. Této šestašedesátileté důchodkyni byla už mnohokrát zamítnuta žádost o cestovní pas, když chtěla navštívit hrob svého bratra. Jana Sternová je totiž sestrou válečného letce-navigátora 311. čs. perutě britského královského letectva Aloise Volka, který v roce 1945 tragicky zahynul nad Azorskými ostrovy. Sama paní Sternová byla za války spolu s matkou vězněna jako rukojmí za svého bratra v internačním táboře. Její otec byl popraven v Plötzensee v roce 1943. Teprve po dvanácti letech ustavičných žádostí byl Janě Sternové vystaven cestovní pas. Poté, co její dcera Vladka emigrovala v roce 1979 do USA, požádala paní Sternová o výjezdní doložku. Její opakované žádosti o vyřízení cesty za dcerou jsou ale rovněž soustavně zamítány.

Poslední případ je ze Vsetína. Zní to až nepravděpodobně, ale v novinách *Nové Valašsko* (orgán OV KSČ) z 24. 12. 1986 je možno číst doslova: „Vzhledem k tomu, že i z našeho okresu byly vráceny hraničními orgány osoby, které patří do kategorie vlasatců, nebudou oddělení pasů a víz vydávat pasy těm občanům, kteří mají na fotografiích i ve skutečnosti příliš dlouhé vlasy (i když mají takové fotografie v občanském průkazu). Je si třeba uvědomit, že občanský průkaz slouží především k prokazování totožnosti v ČSSR, ale s cestovním pasem cestuje náš občan do zahraničí, kde má svým jednáním a vystupováním důstojně reprezentovat ČSSR. Nebudeme tedy povolovat výjezd osobám, které svým oblečením nebo celkovým zevnějškem chtějí napodobovat nebo dokonce předechnat různé negativní vzory v zahraničí.“ V textu se na jiném místě uvádí, že osoba na fotografii do cestovního pasu musí být ve společenském oděvu.

Tak zní oznámení oddělení pasů a víz okresní správy SNB Vsetín; toto oznámení podepsal mjr. Alois Vaněk. Je samozřejmé, že apriorní požadavek „důstojného reprezentování“ naší republiky občanem cestujícím v zahraničí vznesený orgány SNB ve Vsetíně nemá žádnou oporu ani v současných, citovanému paktu odporujících právních předpisech. Oddělení pasů a víz prostě svévolně vydalo vlastní právní normu, která nemá oporu v ničem. Protože jevy tohoto druhu nejsou zatím v Československu předmětem satiry

a *Dikobraz* se těmto tématům také nevěnuje, je nutno je brát vážně, už vzhledem k jejich důsledkům. Proto na ně také upozorňujeme.

Obraťme se znovu na nejvyšší ústavní orgány ČSSR, aby přistoupily k celkovému řešení právní problematiky cestování do ciziny včetně zrušení trestného činu opuštění republiky, a aby právní normy upravující tuto problematiku byly uvedeny do souladu s ustanoveními Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

Je v naléhavém celospolečenském zájmu, aby se takové případy, jako jsou tyto právě uvedené, už nemohly opakovat. Zmíněná diskriminační opatření považuje Charta 77 za zvláště nepřijatelná v době, kdy problémy cestování do ciziny, jakož i emigrace jsou v sousedních státech sovětského bloku řešeny uspokojivěji nebo alespoň tato problematika přichází na pořad dne a dochází k dílčím úpravám, jako je tomu v NDR.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Sr. D97 (26. 3. 1979), D138 (30. 3. 1980), D329 (18. 3. 1986), D334 (2. 5. 1986), D350 (16. 10. 1986) a D395 (14. 5. 1987).
- 2 Sr. D346 (18. 9. 1986) o stanovisku Charty 77 k pozvání na Světový mírový kongres v Kodani.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 8, s. 2–4 • *Listy*, roč. 17 (1987), č. 6, s. 63–64.

1987, 3. červen, Praha. – **Dopis Charty východoněmecké mírové organizaci Iniciativa pro mír a lidská práva, reagující na její výzvu občanům zemí Varšavské smlouvy. (Dokument č. 40/87)**

Dopis mírovým aktivistům v NDR

Vážení přátelé,

dostali jsme Vaši výzvu k prohlášení občanů států Varšavské smlouvy¹ a Váš návrh na veřejné vystoupení v průběhu Závodu míru. Během Závodu míru však bylo na přípravu vystoupení pozdě a kromě toho jsme měli pochybnosti o tom, jestli Závod míru v československých podmínkách vhodnou příležitostí k veřejné akci s cílem zaměřit pozornost občanů na otázky snížení zbrojení.

Prodiskutovali jsme také sedm bodů Vámi navrhaného prohlášení občanů států Varšavské smlouvy.² Většina těchto bodů je nám velmi blízká. Některé z nich by se však v československých podmínkách minuly účinkem, např. bod požadující všeobecné odmítnutí vojenské služby pro ženy, jiné by zas bylo nutno formulovat přesněji.

Po setkání ve Varšavě uspořádaném polskou skupinou Wolność i pokój, kterého se účastnil také signatář Charty 77,³ jsme utvořili pracovní skupinu, která otázky míru a jejich spojitost s lidskými a občanskými právy, jakož i požadavky dodržování občanských práv v armádě a během prezenční služby soustavně zpracovává.

S přátelskými pozdravy

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Prohlášení občanům států Varšavské smlouvy vydala v květnu 1987 v Berlíně Iniciativa pro mír a lidská práva v NDR, která se od listopadu 1985 zabývala především otázkami lidských a občanských práv v armádě. V čele iniciativy stáli mluvčí W. Templin, P. Grimm a R. Hirsch.

2 V navrhovaném prohlášení se praví: „Zasazujeme se o ústavní záruky následujících zásad:

– Právo na odepření základní vojenské služby, ať už z pohnutek náboženských, sociálních, nebo politických.

– Vytvoření náhradní vojenské služby, která není používána pro vojenské struktury.

– Žádná vojenská služba pro ženy.

– Výcvik bez předvojenských cvičení a vojenské propagandy

– Právo všech občanů odepřít práci pro vojenské účely.

– Zákaz použít armádu a polovojenské organizace k řešení společenských konfliktů.

– Nepoužít armády smluvních zemí proti jiné členské zemi k ovlivnění politického vývoje v této zemi.“ Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987). č. 8, s. 5.

3 Květnového mírového semináře ve Varšavě se za Chartu 77 zúčastnil Jiří Vančura. Srv. D390 (15. 4. 1987).

1987, 10. červen, Praha. – Sdělení Charty 77 o konání 1. fóra Charty 77, věnovaného ekologickým otázkám. (Dokument č. 41/87)

Sešlo se I. fórum Charty

Dne 10. 6. t. r. se sešlo v jednom pražském bytě první tematické fórum Charty 77 v počtu asi 50 lidí, převážně mladých. Bylo věnováno ekologické problematice.¹ Základem diskuse byl nedávno vydaný dokument Charty 77 k čistotě ovzduší nazvaný Aby se dalo dýchat.² Z velmi živé diskuse vzešla řada konkrétních návrhů. Setkání se zúčastnili též zahraniční novináři a dva představitelé západoněmecké strany Zelených.³

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 *Ve zprávě o ekologickém fóru, kterou zpracoval Petr Uhl, se mj. píše: „Tento nový způsob práce Charty, navrhovaný již začátkem roku, má umožňovat setkání signatářů Charty s dalšími občany, kteří projevují zájem o problematiku lidských práv a o činnost nezávislých občanských skupin; má rovněž napomoci při vytváření nových iniciativ, formulovat další dílčí úkoly Charty 77 a pomáhat při jejich plnění, vyjasňovat sporné otázky v činnosti Charty a vůbec nezávislé hnutí všelijak stimuloval a aktivizovat.*

První pražské fórum Charty 77 bylo věnováno ekologii, účastníci přitom vycházeli z nedávno vydaného chartovního dokumentu o kvalitě vzduchu. V koreferátech a diskusních příspěvcích byl tento dokument podroben i značné kritice a byly naznačovány cesty, jak studijní, dokumentační i organizační stránky ekologických iniciativ zlepšit. Přednesené příspěvky se rovněž zabývaly konkrétními ekologickými problémy... Zkoumaly se také reálné výsledky a možnosti stávajících oficiálních ekologických organizací – Svazu ochránců přírody a hnutí Brontosaurus. Uvádělo se i to, jak v důsledku černobylské katastrofy změnili někteří lidé své postoje k ekologickým problémům.“ Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 9, s. 2.

- 2 *Srv. D392 (30. 4. 1987). Zvýšená pozornost k ekologickým otázkám, kterou podnítilo ekologické fórum, vedla k založení Ekologického bulletinu (první číslo vyšlo v září 1987).*
- 3 *Poslanci Spolkového sněmu Gerald Häfner a Bärbel Rustová.*

DOKUMENT A ZPRÁVA: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 9, s. 2 • *Listy*, roč. 17 (1987), č. 4, s. 44.

KOMENTÁŘE: *Nový domov*, roč. 38 (1987), č. 13–14, s. 13–19 • *Protěžší chodník*, 1987, č. 2 • *Res publica*, roč. 4 (1987), č. 39 • RFE, AMV, RO 73/87-9.

1987, 24. červen, Praha. – Dopis Charty 77 Federálnímu shromáždění, České národní radě a Obvodnímu národnímu výboru v Praze 6 se žádostí o vyšetření vraždy číšníka v pražské restauraci příslušníkem StB. (Dokument č. 42/87)

K závažné události v Dejvicích

Uplynul více než měsíc ode dne, kdy ČTK a od ní některé čs. deníky přinesly zprávu o násilném usmrcení číšníka v Praze 6 střelnou zbraní.¹ Praha nezůstává ušetřena rostoucí kriminality, kterou pociťují velkoměsta téměř na celém světě. V čs. sdělovacích prostředcích je ovšem nechvalným zvykem odbývat i závažné trestné činy stručnými zmínkami. V případě zavraždění číšníka z dejvické restaurace je však úspornost novinové zprávy v příkrém rozporu s povahou případu a s tím, jaký neklid tato událost vyvolala.

Už dopoledne následujícího dne kolovaly po Praze alarmující zvěsti o podrobnostech, které nemohly zůstat novinářům ani úřadům neznámy. Přesto však sdělovací prostředky žádná další fakta o případu nepřinesly a úřední místa na zvěsti a neklid nereagovala.²

Zmíněná událost se odehrála přibližně takto:

Dne 18. května těsně před večerní uzavírací hodinou vstoupili do restaurace Na Studentské na rohu Leninovy a Studentské ulice dva muži a požádali o alkoholické nápoje. Obsluhující číšník jim je odmítl nalít, snad s odůvodněním, že restauraci zavírá. Došlo k ostrému sporu, načež jeden z těch mužů odešel. Vrátil se po chvíli se střelnou zbraní, z níž pak jeden z těch mužů na číšníka vypálil a smrtelně ho zranil. Podle očitých svědků mělo jít o kapitána a majora Státní bezpečnosti, zaměstnané v nedaleké Sadové ulici. Nastala vřava, pachatelé chtěli uprchnout. Byli však zadrženi některými občany a posléze příslušníky VB. Číšníkovi byla poskytnuta lékařská pomoc, ale po převozu do nemocnice zemřel.

K této události bychom se nevyjadřovali, kdyby k nám nedocházely zprávy očitých svědků, že pachateli tohoto závažného trestného činu měli být příslušníci Státní bezpečnosti, tedy veřejní činitelé. Jsme toho názoru, že tím spíše by měli být občané o celé události, o průběhu vyšetřování a posléze o soudním projednávání zevrubně informováni.

Nedostatečná informovanost občanů o závažných případech trestné činnosti posiluje pocit právní nejistoty a nedůvěry k právnímu řádu. Vyvolává pochybnosti o rovnosti občanů před zákonem, protože průběh vyšetřování je vždy tajný a dokonce i veřejné procesy ve skutečnosti obvykle probíhají, jako by to byly procesy s vyloučením veřejnosti. O tom, jak jsou vyšetřovány případy trestné činnosti u politicky a veřejně činných osob, se toho veřejnost dovídá málo nebo vůbec nic. Je to mj. proto, že nejběžnější formy a způsoby společenské kontroly jsou u nás ochromeny.

Náhradním zdrojem informací o alarmujících případech trestné činnosti a výkonu práva se proto – kromě tendenčně upravovaných zpráv a pořadů ve sdělovacích prostředcích – stávají neověřitelné fámy. Státní moc, která tuto nedůstojnou situaci vytvořila, brání sdělovacím prostředkům, aby jí čelily. Její představitelé jsou nad neinformované občany příliš povzneseni, než aby věcnými dementi uváděli zvěsti na správnou míru.

Ještě citelnější je nadřazenost, se kterou se občané mnohdy setkávají ve styku s uniformovanými a neuniformovanými pracovníky Sboru národní bezpečnosti (SNB). Někteří jeho příslušníci dávají často svým chováním i výroky najevo vědomí a pocit všemocnosti, což u mnoha občanů jen zvyšuje všeobecnou právní nejistotu. Případ zavražděného číšníka střelnou zbraní tuto nenormální situaci jen aktualizuje.

Pocity i vědomí všemocnosti u některých veřejných činitelů, jakož i jejich faktická nedotknutelnost může vytvářet psychickou atmosféru beztrestnosti a může vést i k jejich zkratovému jednání. Je v tom nebezpečí, jež by se mohlo neblaze projevit v možných dílčích a zejména širších sociálních konfliktech.

Navrhujeme, aby poslanci za Prahu 6 přednesli své interpelace na příslušných shromážděních. Dále navrhujeme, aby Federální shromáždění ustavilo parlamentní vyšetřovací skupinu, která zjistí, jak proběhlo a jak probíhá vyšetřování zmíněného případu z Prahy 6 a jaké jsou důvody jeho utajování. Výsledky práce vyšetřovací skupiny a následné rozpravy poslanců by měly být oficiálně publikovány. Soudní proces s pachateli uvedeného trestného činu by měl být

bezpodmínečně veřejný a i o něm by měli být občané podrobně informováni.³

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Zpráva o incidentu a o zadržení dvou pachatelů vyšla v Rudém právu v rubrice Z černé kroniky dne 20. května 1987.
- 2 Další informace vyšla až 7. července 1987 v Rudém právu: „Ve věci probíhá intenzivní vyšetřování za aktivní pomoci veřejnosti a v nejbližších dnech bude věc předložena vojenské prokuratuře s návrhem na podání žaloby proti oběma stíhaným pachatelům.“ (Srv. sdělení ministerstva vnitra, Rudé právo, 7.7.1987, s. 2. Viz též D412 (15.9.1987).
- 3 Poprvé Chartě 77 písemně odpověděl čs. státní orgán – Kancelář České národní rady – dopisem z 5. srpna 1987 (čj. 1980/87) na domácí adresu mluvčího J. Vohryzka: „K Vašemu podání z 24. června 1987 sdělujeme, že ústavněprávní výbor České národní rady je podrobně informován o skutečnostech, ke kterým došlo 18. května 1987 v restauraci ‚Studentská‘ v Praze 6–Dejvicích i o postupu příslušných státních orgánů v této věci. Provedená opatření pokládáme za zcela dostatečná. Důvody k dalším opatřením jsme neshledali. Za Kancelář České národní rady JUDr. František Fremund“.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 4, s. 2–3 • *Americké listy*, 17. července 1987.

K Prohlášení Charty 77 z 1.1.1977 se v době mezi 1. dubnem a 30. červnem 1987 přihlásili tito další signatáři: Slavomír Bureš, dělník; Jaromír Burger; Hedvika Burgerová, důchodkyně; Jaroslav Cinibulk, houslista a učitel hudby; Alan Černohous, dělník; Leoš Duda, dělník; Jiřina Dvořáková, vrátná;* Jiří Kolouch, dělník; Karel Korbel, dělník (dříve projektant); Petra Korbelová; Oliver Lois, důchodce; Luděk Marks, samostatný referent; Milan Ohnisko, invalidní důchodce; Dolores Šavrdová, důchodkyně; František Tesař, dělník; Vladimír Trlida, dělník; dr. Alexandr Vondra, samostatný referent; Jiří Zachariáš, dělník.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

* Jiřina Dvořáková podepsala Prohlášení Charty 77 již před sedmi lety, ale v té době nechtěla, aby její jméno bylo zveřejněno.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 10, s. 2 • *Listy*, roč. 17 (1987), č. 5, s. 36.

D403 1987

1987, 2. červenec, Praha. – Sdělení o setkání zástupců Spolkového sněmu SRN se zástupci Charty 77. (Dokument č. 44/87)

Dne 2. 7. 1987 se sešli zástupci Charty 77 s delegací Spolkového sněmu NSR, vedenou jeho předsedou Philippem Jenningerem (CDU). Vedle velvyslance Wernera Schattmanna a rady velvyslanectví Petera Metzgera byli přítomni poslanci Spolkového sněmu Bärbel Rustová (za stranu Zelených), Max Kunz (CSU), Ludwig Stiegler (SPD) a Werner Hoyer (FDP). Za hnutí občanské iniciativy Charty 77 se schůzky zúčastnili mluvčí Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek, dále Jiří Hájek, Václav Malý a Petr Uhl.

K veřejnému setkání došlo na pozvání německé delegace.

V diskusi se hovořilo o úloze obhajoby občanských a lidských práv v procesu mezinárodní spolupráce.

*Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 10, s. 2 • *Listy*, roč. 17 (1987), č. 5, s. 39.

KOMENTÁŘ: K návštěvě delegace bonnského parlamentu v ČSSR. ÚSD, sb. FMV-Ch – RO 76/87-9.

D404 1987

1987, 5. červenec, Praha. – Nekrolog k úmrtí Václava Černého. (Dokument č. 45/87)

Za Václavem Černým

V profesoru Václavu Černém, který zemřel po těžké nemoci 2. července 1987 ve věku dvaosmdesáti let, odešla jedna z významných postav duchovních, kulturních i politických dějin Československa dvacátého století. Byl to muž rozsáhlého vzdělání, vyhraněných názorů, pronikavého badatelského a kritického ducha, osobitého a bohatého jazyka; osobnost pro leckoho možná poněkud kontroverzní, hlavně díky svému sršatému sarkasmu či některým svým generalizacím, zároveň však osobnost, o jejíž nezaměnitelně významné kulturní roli a osobní mravní čistotě a neohroženosti stěží může někdo soudný pochybovat.

Václav Černý se narodil 26. března 1905 v Jizbici u Náchoda a po studiu na náchodském gymnáziu dokončil střední školu na lyceu v Dijonu. V letech 1924 až 1929 vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde jeho další vývoj významně ovlivnil F. X. Šalda. Po krátkém pedagogickém působení na střední škole v Brně se stal sekretářem Institutu slavistických studií v Ženevě a využil pobytu ve Švýcarsku k tomu, aby se habilitoval na ženevské univerzitě v oboru srovnávací literární historie. Tam pak působil jako docent komparatistiky až do roku 1936, kdy se na Šaldovu výzvu vrátil do vlasti a stal se docentem románských literatur na Univerzitě Karlově a mimořádným profesorem Masarykovy univerzity v Brně. Toto první krátké období jeho vysokoškolské pedagogické práce bylo ukončeno uzavřením vysokých škol v roce 1939. Podobně krátké bylo jeho vysokoškolské působení po osvobození, kdy byl profesorem srovnávací a obecné literatury na Univerzitě Karlově pouze od roku 1945 do svého vynuceného odchodu v roce 1951. Na univerzitu se mohl vrátit až v roce 1968, aby z ní byl definitivně vyhnán v roce 1970. Přesto, že nikdy vlastně nemohl rozvinout svou pedagogickou práci tak, jak toužil a jak by bylo k obecnému prospěchu, dokázal pokaždé soustředit na svých přednáškách a ve svých seminářích nejnadanější studenty, kteří se později výrazně uplatnili v našem kulturním životě a s hrdostí se hlásí k jménu svého učitele.

S pedagogickou prací profesora Černého zcela bezprostředně souvisí i jeho práce vědecká, především v oblasti romanistiky a literární komparatistiky. Psal o uměleckém vlivu Bergsonově (*Ideové kořeny současného umění*, 1929), o západoevropské romantické poezii (*Essai sur le titanisme dans la poésie romantique occidentale entre 1815 et 1850*, 1935), o české středověké poezii a dramatu (*Staročeská milostná lyrika*, 1948, *Staročeský Mastičkář*, 1955), o Boženě Němcové (*Knížka o Babičce*, 1963). V knize *Lid a literatura ve středověku, zvláště v románských zemích* (1958) fundovaně rozebral sociologické podmínky, z nichž vyrůstala středověká západoevropská literatura. Jako odborný pracovník Komise pro soupis rukopisů, kterým později byl, objevil dosud neznámé drama Calderónovo; jeho analýza objeveného textu sklídila velké zahraniční uznání, jehož výrazem bylo i jmenování Václava Černého zahraničním členem Královské španělské akademie. Drobnější vědecké studie věnoval Černý také Verhaerenovi, písni Závěšově, Rilkevi, Claudelovi a dalším. Z jeho vědecké práce vyrůstaly i jeho eseje: první z nich byly věnovány básnickému baroku, Lermontovovi a Dantovi; k obecné kulturní problematice byly zaměřeny eseje z jeho knihy *Osobnost, tvorba a boj* (1947). V roce 1969 vydal *Studie a eseje z moderní světové literatury* a *Studie ze starší světové literatury*. Obsáhlé i důležité je i Černého dílo překladatelské (Bergson, Ortega y Gasset, Cervantes, Montaigne).

V obecném povědomí je ovšem Václav Černý přítomen především jako literární kritik a vydavatel známého *Kritického měsíčníku* (1938 až 1942 a 1945 až 1948), v němž věnoval velkou pozornost nastupujícím literárním generacím a v němž vedl po válce statečný zápas o záchranu kulturní svobody v naší zemi. V šedesátých letech znovu publikoval v různých literárních časopisech a po roce 1970 vydal několik závažných prací samizdatově či v zahraničí. Nejdůležitější z nich jsou jeho rozsáhlé *Paměti*, v jejichž druhém svazku *Pláč koruny české* poprvé zeširoka otevřel téma nekomunistického odboje v okupovaném Československu.

Václav Černý po celý život věřil v sílu lidské osobnosti a její mravní integrity; mnohdy mu bylo jeho vypjaté chápání osobnostního rozměru díla i hlavním uměleckým sudidlem. Nebyl ovšem z těch, kdo kladou vysoké mravní nároky pouze na ty druhé. Proto bylo zcela logické, že se

po celý život angažoval i jako občan. Za války se podílel na protinacistickém odboji a byl od roku 1944 až do osvobození republiky vězněn. Po válce odporoval všem snahám podřídit kulturu účelovým požadavkům moci a to mu v roce 1953 přivodilo sedmiměsíční vyšetřovací vazbu. Konečně v roce 1977 byl jedním z těch, kdo stáli u zrodu Charty 77. Mnozí z nás mají dodnes v dobré paměti jeho moudrou účast na prvních krocích našeho společenství i jeho občasnou starostlivou kritiku našeho počínání, vyrůstající z jeho mravní náročnosti a nekompromisnosti.

Za Václavem Černým zůstalo úctyhodné kulturní dílo a už proto – jak pevně věříme – naše společnost na něho nezapomene.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 10, s. 2–3.

KOMENTÁŘE: Za Václavem Černým. *Kritický sborník*, roč. 7 (1987), č. 2, 3 s. • Vladislav, J.: V. Černý zdálky – V. Černý zblízka. *Národní politika*, roč. 19 (1987), č. 9, s. 2, č. 10, s. 2 • Dejmal, I.: Kam půjdeš, žáčku? Zemřel učitel. *Ze zásvuky i z bloku*, 1987, č. 13, s. 14–18.

1987, 6. červenec, Praha. – **Dopis kongresu Evropského jaderného odzbrojení (END)¹ v Coventry ve Velké Británii se stanoviskem Charty 77 o předpokladech evropského vývoje, vedoucích k mezinárodnímu uvolnění, celoevropské integraci a sblížení států.**
(Dokument č. 46/87)

Vážení přátelé,
scházíte se ve chvíli, kdy lze pozorovat příznaky nového uvolňování mezinárodního napětí. Není vyloučen ani určitý pokrok jaderného odzbrojování.

Tento vývoj vítáme se střízlivým optimismem. Aby však byl odůvodněný, zvyšují se i nároky na naše společenské snažení. Má-li se nová fáze détente stát nadějnou perspektivou vedoucí ke skutečnému míru, je zřejmě potřebné soustředit se na ony překážky, které až dosud vždy spolehlivě zmařily přechod od uvolnění ke spolupráci.

Potřebujeme usilovat o takové změny v zahraničněpolitických koncepcích států a taková stvrzení těchto změn mezinárodními dohodami, aby se období imperiální politiky skutečně stalo minulostí a aby přestaly působit pochybné argumenty zdůvodňující rozdělení našeho kontinentu. Jsme přesvědčeni, že je třeba podporovat kroky každé vlády, které tomuto cíli prospívají, stejně jako odmítat vládní činy, které nás vrhají zpátky do studené války.

Ani sebestříznivější okamžitý vývoj vztahů na úrovni vlád však nebude trvalý, smlouvy budou jen snadno zapomenutelným a zrušitelným kusem papíru, nebudou-li základy společného „evropského domu“ položeny ve všech evropských společenstvích, neprostoupí-li vědomí celoevropského zájmu politickou kulturu každé země. V tom je nezastupitelná role každého jednotlivce, skupiny nebo hnutí, ať působí v jakýchkoli strukturách, mocenských, či opozičních, oficiálních, či nezávislých, nebo zcela sám.

Ve skutečnosti jde vždy o totéž: o jednotu svobody a odpovědnosti, o právo na život v míru a ve zdravém životním prostředí, stejně jako právo na rozvoj osobnosti podle jejích tužeb, potřeb a zájmů, ku prospěchu vlastnímu i celé společnosti; tedy o demokratický vývoj každé země i všech aspektů mezinárodních vztahů.

Je zřejmé, že za úspěchy i nezdary evropského

vývoje nesou různí činitelé nestejnou odpovědnost. Také občanské iniciativy v jednotlivých zemích na obou stranách blokové bariéry mají odlišné konkrétní potřeby a úkoly. Avšak právě nezávislí občané, nevázaní mocenským taktizováním a nepodléhající sklonům ke konzervaci existujícího stavu jako vlády, se mohou snáze pokusit o formulaci minimálních společenských zásad, jejichž prosazování by směřovalo k celoevropské integraci, znevýznamňování hranic a posilování evropského citění. Rozdělení Evropy je dnes symbolem ohrožení světového míru. Brání, aby byl evropský kulturní a materiální potenciál využit k jejímu rozvoji, ale také jako cenný přínos k překonávání stále tíživějších problémů světového společenství, především třetího světa.

Domníváme se, že prvky nového uvolnění, viditelné v mezinárodních vztazích, ale také uvnitř některých dosud uzavřených společností – což se nám jeví jako jeden z rozhodujících předpokladů détente – činí hledání společné perspektivy nadějnější.

Navrhujeme Vám proto osobní setkání, nejlépe v zimě nebo na jaře příštího roku v Praze.² Jeho uskutečnění by bylo dvojnásob významné. Přešli bychom od výměny dopisů ke konkrétní výměně názorů, a také od úvah k akci; realizace takového semináře by byla účinnou zkouškou kvality našeho uvažování, jakož i uvolnění a nového politického myšlení v praxi.

Přejeme Vašemu jednání mnoho úspěchů.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77
za kolektiv mluvčích: Jiří Dienstbier, Jaroslav Šabata

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 END – European Nuclear Disarmament – britská mírová organizace bojující za jaderné odzbrojení. Kongres END se konal 15.–19. července 1987 v anglickém městě Coventry jako již šestý konvent (od roku 1982) o jaderném odzbrojení v Evropě. Zúčastnilo se jej asi 1000 lidí z 30 zemí světa. Každému kongresu adresovala Charta 77 své poselství. Srv. dokumenty D198 (29.3.1982), D234 (30.5.1983), D283 (30.5.1984), D297 (11.3.1985), D349 (7.10.1986).

Na kongresu END v Coventry se výrazně projevil rozkol v názoru na spolupráci západního mírového hnutí

s oficiálními mírovými výbory Východu, který už existoval od roku 1984, kdy na kongresu v Perugii se řada delegátů kongresu odmítla řídit snahou organizátorů spolupracovat s prosovětskými organizacemi a založila samostatnou iniciativní skupinu pro dialog mezi Východem a Západem, v níž se počítalo výhradně se spoluprací s východními neoficiálními mírovými iniciativami. Vedení END na kongresu v Coventry spor o povahu styků s lidmi ze střední a východní Evropy zostřilo tím, že nejen pozvalo oficiální mírové výbory, ale i zástupce komunistických stran (s výjimkou ČSSR a Polska). Na protest proti tomuto rozhodnutí se konference odmítla účastnit většina z 51 pozvaných nezávislých aktivistů z NDR a 23 signatářů sovětské nezávislé mírové skupiny Důvěra.

Na konferenci byli přítomni oficiální zástupci Československa, Chartu 77 zastupovala Z. Tominová, která žádala přehodnocení vojenských zámků SSSR ve střední Evropě.

- 2 85 účastníků kongresu v Coventry zaslalo 18.7.1987 Chartě 77 dopis, v němž se připojili k názoru Charty 77 na potřebu směřování k celoevropské integraci, odzbrojení a demokratizaci „společného evropského domu“. Přivítali nabídku Charty 77 k uskutečnění mírového semináře v Praze. Mnozí účastníci kongresu však dopis odmítli signovat (např. holandská dělnická strana, Labour Party aj.). Dopis Chartě 77 z Coventry in *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 10, s. 5.

PLNÉ ZNĚNÍ: In *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 10, s. 4–5.

VÝŇATKY: In: *Lísty*, roč. 17 (1987), č. 5, s. 55.

KOMENTÁŘE: Tominová, Z.: V Coventry o evropském ja-derném odzbrojení. Tamtéž, s. 53–54 • Kavan, J.: Konference END v britském Coventry. *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 11, s. 11–13.

1987, 1. srpen, Praha. – Prohlášení k 19. výročí vojenské intervence v Československu. (Dokument č. 47/87)

Prohlášení k 21. srpnu 1987¹

V noci před devatenácti lety bylo pokojné Československo probuzeno rachotem tanků a hukotem helikoptér. Do země vstoupily armády Sovětského svazu a některých dalších členů Varšavské smlouvy. Stalo se tak bez vědomí a proti vůli obyvatelstva, bez vědomí a proti vůli všech ústavních orgánů a v rozporu s mezinárodním právem. První tajemník ÚV KSČ Alexander Dubček, předseda vlády Oldřich Černík, předseda ÚV Národní fronty František Kriegel, předseda Národního shromáždění Josef Smrkovský a další jejich druhové byli zatčeni a nedůstojným způsobem uneseni. Vojska prý přišla zabránit krveprolití. Skutečností však zůstává, že od 5. ledna do 21. srpna 1968 nepadl v Československu ani jediný výstřel. Teprve 21. 8. 1968 se na ulicích českých a slovenských měst začalo střílet do bezbranných lidí. Jména obětí a jejich přesný počet veřejnost dnes nezná. Vojska přišla splnit dočasný úkol: potlačit poděšenými byrokraty vymyšlenou kontrarevoluci. Kontrarevoluci sice neobjevila, zato u nás setrvala až po dnešní den. Jejich posádky a přidružená sídliště tvoří na našem území jakýsi stát ve státě, vymykající se československé kontrole a pravomoci. Trváme na obecném požadavku, aby sovětská vojska opustila naši zem.

Dnes se oprávněně mluví o potřebě nového myšlení v mezinárodních vztazích. Srpnová intervence byla přímo klasickým výrazem starého, v atomovém věku katastrofálního myšlení. Je to myšlení, které říká: o pravdu se nestarejte, pravda nevíteží, pravdu má vítěz.

Proto se 21. srpen 1968 dosud nestal promlčenou historií, ale zůstává naší i mezinárodní veřejností ostře sledovaným datem.

Následky srpnové intervence dodnes trvají, a proto je nejdůležitější neztrácet čas a vlastní promyšlenou občanskou aktivitou je překonávat. Jak si to představujeme, jsme se pokusili načrtnout ve Slovu ke spoluobčanům z ledna letošního roku.² Zde se mj. praví: „Po všech tragických událostech a otřesech posledních desetiletí spatřujeme jedinou perspektivu ve skutečném národním smíření na demokratickém základě. Nechápeme

je jako opatrné mlčení o čemkoliv a k čemukoliv. Chápeme je jako věcné a tvůrčí hledání východisek pro celou společnost. Domníváme se, že nenásilný odpor proti všemu zlému, tolerance, slušnost, otevřenost pravdě i jinému názoru a trpělivá vytrvalost jsou těmi nejlepšími nástroji, kterých může naše společnost užít v nadcházejícím boji za svou emancipaci, za společenskou obnovu a za demokratický pořádek.“

Právě ve výroční den události, která osudově předznamenala poslední dvacetiletí, bychom rádi vysvětlili, co rozumíme „národním smířením na demokratickém základě. Znamená to snad smířit se s vojenskou intervencí, s okleštěním našeho práva svobodně určovat svůj politický statut a svobodně uskutečňovat svůj hospodářský, sociální a kulturní vývoj“, jak to stanoví první článek Mezinárodního paktu o občanských a politických právech? To jistě ne. Znamená to smířit se s daným, stále neutěšeným stavem věcí, s obrovským valem problémů, jež se nahromadily natolik, že znemožňují další vývoj země? To také ne. Národní smíření pro nás znamená pokus o nový začátek. Pokus, který by byl přijatelný pro všechny občany dobré vůle, jimž leží na srdci prospěch republiky. Základní a nejdůležitější změnou by měla být proměna politického ovzduší. Toto ovzduší je stále ještě zamořeno nedůvěrou a strachem. Proto žádáme:

1. Co nejdříve vyhlásit amnestii a propuštění všech politických vězňů pronásledovaných a odsouzených za pokojný projev přesvědčení nebo víry, za nezávislou občanskou, kulturní nebo náboženskou činnost. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných může ihned poskytnout vládě ČSSR jmenný seznam těch, kterých se to týká. Tento seznam však bude neúplný, protože všichni takto postižení nejsou Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných známi. Kromě toho množství politických represí se skrylo za jiné „nepolitické“ paragrafy trestního zákoníku. Proto navrhuje ustanovit komisi, ve které by byli zastoupeni také nezávislí právníci a k níž by se mohli postižení občané nebo jejich zástupci obrátit se žádostí o zařazení mezi amnestované; komise by o své činnosti byla povinna průběžně informovat Federální shromáždění a veřejnost.

2. Volný přístup ke všem pracovním příležitostem podle skutečných schopností a osobních

vlastností, odstranění všech nesmyslných kádrových stropů a nomenklatur. Je už na čase, aby se na odpovědná a nejdůležitější místa dostali lidé nadaní, vzdělaní, podnětní a charakterní. Právě v této tzv. kádrové oblasti byla u nás po roce 1968 obnovena rozsáhlá pracovní a vzdělanostní diskriminace. Vynucovaný souhlas se vstupem vojsk, většinou předstíraný, rozdělil nově čs. společnost. Preferováni jsou ti občané, kteří jsou ochotni přijmout a opakovat jakýkoliv oficiální názor, a naproti tomu jsou diskriminováni ti občané a členové jejich rodin, kteří otevřeně vyjadřují vlastní názory a nepodřizují se povinným politickým rituálům.

Z těchto a podobných hledisek jsou občané zařazováni do různých kategorií a podle toho jsou jim a jejich blízkým příznávána nebo upírána práva dostat dobrou práci, zastávat kvalifikovaná a odpovědná místa, studovat, cestovat do zahraničí, publikovat, kulturně a vědecky tvořit, veřejně vystupovat apod.

3. Vyřešení tíživého problému exilu. Dělení Čechů a Slováků na ty „věrné“ doma a na ty „zrádné“ v exilu poznamenává nepřírozeným a mrzačícím způsobem náš duchovní a hospodářský život. Od února 1948 až do dneška opustily statisíce Čechů a Slováků svůj domov. Přesné údaje jsou utajovány. Jak ukazují úspěchy našich krajanů venku, docílené ve vědě, v kultuře, v technice, v řemeslech a v podnikání, byla to pro republiku obrovská a zbytečná ztráta. Můžeme se snad i nadále tvářit, že tito lidé k nám nepatří, že s námi nemají nic společného, že nejsou i oni živou součástí naší pospolitosti? Charta 77 takové mrzačící dělení na domov a exil rozhodně odmítá a sama ruší tuto umělou dělící čáru.

V zájmu nového počátku proto požadujeme, aby se všichni, kdož po politických otřesech v roce 1948 a 1968 opustili republiku nebo z ní byli pronásledováním a diskriminací vyhnáni, i všichni ti, kteří odešli za lepším uplatněním, mohli bez jakýchkoliv ponižujících podmínek vrátit a aby ti, kteří už zakotvili v novém prostředí a nechtějí je opět měnit, mohli udržovat styk s domovem bez omezení a kdykoliv navštívit starou vlast.

Shrnujeme: amnestie politických vězňů, možnosti pracovního uplatnění a studia pro všechny podle schopností, vyřešení problému exilu,

to jsou – s odsunem vojsk – základní podmínky pro ozdravení politického ovzduší v naší zemi, pro národní smíření.

Jsou to současně i nutné kroky, jimiž bychom měli vykročit do posledního roku, který nás dělí od dvacátého výročí onoho katastrofálního činu, jehož důsledky je nutno definitivně odstranit.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 O vyjádření k návrhu dokumentu požádali mluvčí Charty 77 Petra Uhla. Odpověděl takto:
Milí mluvčí Charty 77,
požádali jste mě, abych se vyjádřil k návrhu na dokument Charty k 19. výročí sovětské vojenské intervence do Československa. Dovolte, abych začal citátem z pražského deníku Jana Vladislava (28. 8. 1982):

„Když se mluví o naší nestatečnosti, začíná se obvykle už mýtickou Bílou horou. Jenže každý přece ví a může se kdykoli znovu přesvědčit, že historická paměť lidu i každého jednotlivce je velmi krátká, mnohem kratší, než se bere v úvahu, a že trauma Bílé hory, právě tak jako trauma roku 1938–1939 a února 1948 ve skutečnosti neexistuje: většina národa je totiž příliš mladá, aby je skutečně zažila, a tedy i cítila. A srpen 1968 žije v paměti většiny spíše jako výbuch nevidané, neslychané, povznášející solidarity, kterou všichni předtím dlouhá léta tak postrádali, solidarity tak velké a neskutečné, že ani nemohla trvat déle. Trvala skoro rok.

Národní trauma, o kterém se znovu a znovu mluví, je spíše dílem nás, intelektuálů, kteří je vnášíme stále do diskuse, patrně proto, že trpíme – a často oprávněně – pocitem vlastní viny a vlastního traumatu, kterého se zbavujeme obvyklým způsobem, tím, že [jej] imputujeme ostatním.“

Jsem návrhem na prohlášení k 21. srpnu natolik depimován, že by se mi chtělo tímto citátem skončit, neboť co mohu dodat k moudrým slovům, jestliže část chartistů, těch, kteří toto trauma bytostně pociťují a prizmatem nových politických událostí je neustále ožívují, je slepá a hluchá vůči všem jiným interpretacím Srpna a potomního vývoje, ačkoliv právě jejich neměnná stanoviska jsou mírou prohlubující se marginalizace jejich sociálně politického prostředí. Mohl bych, jako mnoho našich spoluobčanů, jen mávnout rukou nad lidmi, kteří se často nevyrovnali s jiným, hrůznějším

traumatem své příslušnosti k režimu státního terorismu let padesátých; kteří v letech šedesátých, vysoce povzneseni nad lid této země, patříce k „věrchuške občestva“, prosazovali pochybnou, jakkoli ve svých důsledcích i pozitivní, manipulaci obyvatelstva, jež postupně nahrazovala přímý a brutální útlak; nad lidmi, kteří mají velký díl odpovědnosti jak za sovětskou vojenskou intervenci (nepřímou, svou podporou dubčekovské politiky), tak často (nikoliv už všichni) za následnou zhoubnou politiku kompromisů a postupně byrokratizace společnosti; nad lidmi, kteří se v roce 1969 nebo později ocitli mimo vládnoucí byrokracii, ať už proto, že na tak náhle převlečení kabátu už neměli žaludek, nebo proto, že se pro své předchozí postoje stali pro držitele moci nepřijímatelnými – a často z obou těchto důvodů; tedy nad těmito lidmi, kteří žijí v zajetí nedostatečně, nekriticky a hlavně nesebekriticky reflektované minulosti. Neboť bych si mohl říci, život jde dál, můj spor s nimi je sporem historickým, vždyť oni, ať už se nazývají reformními komunisty nebo pragmatisty nebo se zřikají jakéhokoli označení, nemají pokračovatele, ba dokonce ani ve svých vlastních dětech a vnucích. Nemohu je však ponechat jejich vidění světa a života, podřízovanému srpnovému traumatu, neboť oni sami žijí v iluzi, že odsouzení sovětské vojenské intervence z roku 1968 znamená nejen pro ně, ale i pro většinu obyvatelstva potvrzení správnosti jejich reformní politiky z onoho roku i let předcházejících a následujících; v iluzi, že současné změny v SSSR by měly vést nejen k rehabilitaci jejich postojů a někdy i jich osobně, ale dokonce k určité restauraci jejich politiky a někdy i k restauraci jejich dřívějších mocenských postavení. Tato víra, že jejich iluze sdílí větší část obyvatelstva, je vede k tomu, že bezostyšně – jakkoli obezřetně – vyjadřují takové názory prostřednictvím Charty 77. Ilustrací toho je předkládaný návrh na prohlášení k 21. srpnu. A tyto pokusy o takovouto jednostrannou a z mého hlediska nejen nesprávnou, ale i škodlivou „politizaci“ Charty 77, jsou dosti úspěšné proto, že Charta jako společenství usilující o občanská práva (včetně práv politických) sdružuje většinou lidi, kteří nejenže nevyznávají jasně politické koncepce, ale většinou mají dokonce odpor k politice; je nepochybné, že nejpočetnější skupinou chartistů, kteří jsou politicky orientováni a spojeni svými tradicemi, stereotypy a iluzemi, jsou právě bývalí členové KSČ (i když mnohem více než členství v KSČ je determinuje jejich sociální postavení před rokem 1970). Za této situace je snadné, pokud se frazeologie poněkud upraví „chartisticko-občanským“ směrem, inzerovat postoje a představy jménem celé

Charty. Ke škodě věci, naší společné věci, věci pomalého, úporného zápasu o lidská práva, rozšiřování občanské kontroly nad právním řádem, úsilí o změnu zákonů a právních norem ve smyslu paktů o lidských právech a o dodržování těch právních norem, které lidská práva už zaručují. Neboť ze všech těchto nostalgických tónů, reminiscencí a historických iluzí, a zejména pak ze všech vstřícných gest vůči držitelům moci, ze všeho toho úsilí o rehabilitaci jejich politických a ekonomických koncepcí se dere nad povrch jejich dokumentů, chartovních i nechartovních, otázka: není jim náš společný zápas za lidská práva – ať už si to uvědomují, či nikoliv – jen prostředkem k dosažení politických cílů? Neotupí svůj dosavadní boj za zájmy lidu této země, boj, v němž se mnozí z nich tolik osvědčili a někteří přinesli i velké oběti, svou stále zřejmější snahou o spolupráci s držiteli moci? A naposled, v krajním případě: neaspírují někteří z nich na „reintegraci“ do mocenských struktur? Tou měrou, jak se tyto otázky kladou, odvrací se od Charty stále více lidí, zvláště lidí mladých, pro které je, jak se jeden z Vás jednou vyjádřil, Srpen totéž, čím je pro nás bitva na Píavě. Projevuje se to i přímo v Chartě: je všeobecně známo, že někteří mladší signatáři si už delší dobu stěžují na nedostatečné možnosti k účasti na práci Charty 77, na minimální informovanost, na „aktivní jádro“, které svým vlivem prosadí v Chartě cokoliv a naopak čemukoliv zabrání; nespokojeni jsou hlavně mimopražští signatáři. Obávám se však, že se k těmto pocitům odstrčenosti – jistě oprávněným, jakkoli jsou jejich příčiny diskutabilní – přidává i odpor ke stále výraznější tendenci, projevující se v posledních měsících v chartovních dokumentech: podat ruku držitelům moci, resp. těm z nich, kteří projevují údajné náznaky progresivních postojů, a pokud zde v Československu snad nejsou, potom chválou glasnosti a perestrojky pokusit se je tu „vyvolat“. Zaznamenal jsem výrazné záporné reakce na progorbačovské postoje po vydání dopisů ke Gorbačovově návštěvě v Československu; kritizován byl nejen dopis bývalých stranických funkcionářů, ale pro podobné, byť podstatně slabší tóny, i dopis Charty adresovaný Gorbačovovi.

Ona politická filozofie, jejímiž hlavními, jakkoli ne výhradními propagátory jsou bývalí dobře postavení členové KSČ, se dá s trochou nadsázky vyjádřit takto:

„Doba je těhotná změnami, nastal čas, kdy je třeba demokratizovat. Charta se k tomuto imperativu hlásí a obrací se na orgány státní moci, na všechny lidi ve strukturách a také, a to především, na všechny občany: My všichni jsme k této demokratizaci povoláni. Vy,

držitelé moci, i my, kterým je již léta křivděno, budeme teď spolu, ruku v ruce, uskutečňovat se všemi občany tyto tak potřebné změny. Vyzýváme vás ke spolupráci. Výrazem toho, že to myslíme dobře i s vámi, že nehledáme pomstu a že neusílujeme o to, moci vás zbavit, je naše nabídka národního smíření. Opřeme-li se o národní tradice a využijeme-li nového myšlení, vybudujeme novou občanskou společnost a přispějeme k tomu, aby se Evropa stala společným domem všech evropských národů, jak to výstižně formuloval Michail Sergejevič Gorbačov a dokument Charty 77 „Prostor pro mladou generaci.“

Je to amalgám oprávněných, leč zkrleslých požadavků, iluzí, demagogie a oportunistů! Snad se počítá i s tím, že lidé nezvyklí politickým analýzám a ne příliš znalí politických dějin takové teze s povděkem přijmou, neboť slibují alespoň nějakou změnu; zvláště pak když takové myšlenky formuluje jeden z nejlepších současných stylistů českého písemnictví. Neboť toto je filozofie letošního výročního dokumentu Charty 77 Slovo ke spoluobčanům, i když značná její část byla po námitkách z úvodu dokumentu vypuštěna. Základní akcent Slova ke spoluobčanům byl, pravda, jinde; lze ho vyjádřit slovy dokumentu „Probudte se do vlastní svobody!“ Tento apel na spoluobčany byl, opět musím uznat, většinou (ale ne všeobecně) přijímán dobře: lidé si představovali, že jsou opět morálně silní, stateční a svobodní. Pod dojmem těchto slov hledalo snad několik desítek lidí cestu k Chartě: stali se jejími signatáři, ozivili své zapomenuté styky, aktivizovali se; jiní ve smyslu tohoto apelu začali snad více vystupovat veřejně. Ale celkový výsledek této výzvy byl mnohem menší, než byla síla jejích slov. Příčin je několik. Jedna z nich je i ta, že je podstatně obtížnější začít se hic et nunc projevovat svobodně na pracovištích, v místě bydliště, v odborech, ve společenských organizacích, v církvích, ve sféře oficiální kultury, jak k tomu nabádá Slovo ke spoluobčanům, než se postupně, zpočátku skrytě, avšak čím dál tím více otevřeněji připojovat k nezávislým činnostem kulturním, politickým, lidskoprávním, náboženským, publicistickým atd., tedy angažovat se v paralelních strukturách, v alternativní společnosti, v nezávislých formách společenského života. A protože tyto formy jsou vlastní doménou Charty 77, Charta jimi prostupuje a zároveň je podporuje a částečně i chrání, bylo s podivem, že Slovo ke spoluobčanům k pokračování, ba prohloubení a rozšíření těchto forem rovněž nevyzvalo – vedle apelu na ono „probuzení“, „prozíření“, započeti svobodného života v oficiálních strukturách.

Dovolte malou odbočku: Vycházím z předpokladu, pro jehož dokazování zde není místa, že tento politický systém je v rámci stávajících mocenských a politických institucí a jejich prostřednictvím nereformovatelný, že nemá sílu – a jeho nositelé ani zájem – přetvořit se v systém demokratický, ať už si pod pojmem demokracie představujeme systém parlamentární – jehož jsem kritikem a odpůrcem – nebo samosprávný – který považuju za perspektivní – nebo nějaký jiný. Pokud se ovšem shodujeme v tom, že demokracie znamená institucionální zajištění rozvoje politického, názorového (ideového), kulturního, náboženského atd. pluralismu, tedy zajištění různosti ideových koncepcí a možnosti konkurence těchto koncepcí na základě většinového principu. Překonat antidemokratický systém je možno jen zvenčí, pohybem, který jeho instituce zruší nebo změní v jejich funkcích. A proto je marná a politicky slepá každá snaha o akční spolupráci s nositeli moci, proto je pošetilé sázet na jejich program reform, jejichž smysl je zachránit systém, aby lépe fungoval a prodloužil tak jejich moc. Nebylo by ovšem moudré tyto reformy, resp. pokusy o ně odmítat, pokud přinášejí úlevy lidem a zvláště pokud rozšiřují oblast lidských práv – pokud k tomu ovšem skutečně dochází. Takto je třeba hodnotit současný vývoj v SSSR. Překonat politický systém, ale též překonat četné aspekty systému hospodářského, sociálního a kulturního, je pak možno dvojným způsobem: Charta se vydala cestou paralelismu, alternativy, nezávislých forem společenského života. Nelze však vyloučit, že rovněž druhá cesta, tj. přetváření současných oficiálních struktur (odborů, uměleckých svazů, organizací mládeže, politických stran, církví atd.) jejich vlastními členy, tedy tato transformace „zdola“ sehraje v globální přeměně společenských poměrů a politického systému svou roli, i když právě v Československu a ještě více v Polsku je pro to mnohem méně předpokladů než třeba v SSSR nebo v NDR. Prozradím ještě, že onu „globální přeměnu“ nazývám tradičně politickou revolucí. Jsem tedy stoupencem strategie paralelismu, nezávislého společenského života; strategii přeměny funkce stávajících struktur „zdola“ jsem ochoten rovněž podporovat, pokud k tomu budou vhodné podmínky a pokud to nebude na úkor strategie paralelismu; strategii – či někdy jen taktiku, ba dokonce taktizování – pouhé spolupráce s držiteli politické moci rozhodně odmítám. Dialog, který před deseti lety nabídl Charta státní moci, nemá s koncepcí spolupráce nic společného: tento dialog se uskutečňuje právě jen ve smyslu základního prohlášení Charty, kde je přesně popsán: týká se lidských práv

a spočívá v našem upozorňování na případy bezpráví, v předkládání dokumentací, formulování obecných návrhů atd. A tento dialog, který pomáhá konkrétní lidem i rozšiřuje obecněji lidská práva, v naší zemi existuje, jakkoli se to státní moc snaží zastírat; kdo zná práci Charty a VONS, nemůže pochybovat o tom, že státní moc se tohoto dialogu nepřímo účastní častým reagováním na naši kritiku, že v mnohých případech došlo alespoň k částečné nápravě nebo změně k lepšímu.

Nešťastných formulací je ve Slově spoluobčanům více, jedna je však zvlášť nepodařená: požadavek národního smíření. Pokud se mě cizinci vyptávají na smysl tohoto požadavku (neboť je jim právem nejasný), odkazují na osm signatářů Slova spoluobčanům, protože ho vysvětlit nedovedu. (Taktický záměr použití tohoto sloganu, k němuž se ovšem nikdo nepřiznává, jsem naznačil výše, v parafrázi „novomyšlenkové“ politické filozofie, pronikající do chartovních dokumentů.) Ve Španělsku začátku let sedmdesátých, v Polsku začátku let osmdesátých a v dnešním Afghánistánu nebo Chile byl, resp. je tento požadavek smysluplný: tyto společnosti se ocitly v občanské válce nebo na jejím prahu nebo musely důsledky občanské války překonávat. Smysluplnost takového požadavku neznámená automaticky jeho správnost: Jaruzelského heslo národní jednoty i Walesovo heslo národního smíření se ukázaly jako ne-realistické a bezperspektivní a v dnešním Polsku se už nepřipomínají. V Československu však není žádná barikáda, aspoň obyvatelstvo ji nepocituje. Téměř všichni, měrou arci velice různou, s větší či menší nechutí nebo i s odporem, se systémem a jeho strukturami spolupracují a Charta může zatím zastupovat obyvatelstvo jen efemérně, vždy tehdy, když se jí podaří vyjádřit nějaký zájem lidí, postavit se za jejich práva, formulovat jejich kritický postoj. Kdyby pak jednou společenské rozpory dostoupily takové intenzity, že by požadavek národního smíření měl smysl, vystoupil bych rozhodně proti němu, protože nelze smířit nesmířitelné. To není pomstychtivost, postavím se vždy proti násilným řešením, zvláště proti „vyřizování účtů“. A jestliže zločin vlastizrady je promlčen – a jak jinak označit schválení moskevského diktátu ze srpna 1968 a následnou politiku kompromisů tehdejšího stranického vedení, které je s takovou účtostí vzpomínáno v návrhu prohlášení k výročí 21. srpna (má invektiva se netýká Františka Kriegl, který moskevský diktát odmítl a nepodepsal, ač byl v ohrožení života, na rozdíl od těch, kteří podepsali), jestliže byl tedy tento trestný čin po právu promlčen, neznamená to, že ti, kdo se provinili, zklamali, přispěli k upevnění byrokratické

moci nebo byli dokonce jejími nositeli, neponesou svou odpovědnost, byť by je stihlo odsouzení jen morální a historické. Nepochybují však o tom, že pocití i právní (majetkoprávní např.) důsledky svého jednání – je absurdní snažit se jim garantovat beztržnost nebo dokonce „funkce“. S čistým svědomím a upřímně budeme jistě všichni usilovat o to, aby nedocházelo k teroru, nezákonnostem nebo krutostem.

Návrh prohlášení k 21. srpnu přináší, kromě citátu ze Slova spoluobčanům, zbrusu nové vysvětlení požadavku národního smíření. Z balastu nekonkrétních slov o „novém začátku“ (který zřejmě koresponduje s gorbačovským novým myšlením), o „pokusu přijatelném pro všechny občany dobré vůle“ a „proměně politického ovzduší“, si každý může vybrat cokoliv a vytvořit si to jakkoliv. To je výhoda abstraktních formulací. Následující čtyři body těžko totiž charakterizovat jako program národního smíření, jsou to zcela normální požadavky na státní moc, která přijala určité mezinárodní závazky.

Naivní formulace, žurnalistní tón, nevyváženost požadavků nejsou jedinými slabinami těchto čtyř bodů, s nimiž jinak těžko nesouhlasit. (Nejen to: je legitimní, formuluje-li je právě Charta 77.) Jeden příklad za všechny: „Můžeme se snad i nadále tvářit, že tito lidé (emigranti, exulanti – P. U.) k nám nepatří, že s námi nemají nic společného, že nejsou i oni živou součástí naší pospolitosti?“ Jak to „nadále se tvářit“? Jak to „my“? My, tj. Charta 77, jsme se přece takto nikdy netvářili, k otázce exilu a emigrace jsme se mnohokrát vyslovili jako svobodní lidé bez feudálně stalinistických předsudků. Takto se tvářit, a nadále se bude tvářit, vládnoucí byrokracie! Ovšem podle nové politické filozofie „oni“ a „my“ nyní jedno jsme, takže my všichni dohromady se už nadále „nemůžeme tvářit“, případně „nemůžeme se než netvářit“. Chartou totiž bylo provedeno nebo aspoň navrženo národní smíření, které předpokládá jednotné tváření se. Dialektika hodná nejen novomyslení, ale přímo novořeči, v níž Láska je Nenávist a Válka je Mír. – V textu je také věta: „... v kádrové oblasti započala u nás po roce 1968 nejrozsáhlejší, a to pracovní a vzdělanostní diskriminace v ČSSR.“ Pozor, autoři textu nejsou podvodníci, oni prostě zapomněli na diskriminaci let padesátých! Vědí o ní, ale vytěsnili ji ze svých vzpomínek. Nebo že by ono „ČSSR“ znamenalo Československo teprve až po roce 1960, kdy bylo novou ústavou takto přejmenováno? To by ovšem měli formálně pravdu, v letech 1960–1967 byla diskriminace pravděpodobně menší než po roce 1969, i když i to je sporné

vzhledem k tomu, že oběti 50. let se jen obtížně zapojovaly v 60. letech do společenského života. – A co říci tomu, že „vynucovaný souhlas se vstupem vojsk, většínou předstíraný, rozdělil nově čs. společnost“? Vědí autoři textu, že bezpartijních (až na pracovníky ve vědě, kultuře, školství atd.) se nikdo na vstup vojsk neptal? Že miliony pracujících této země nebyly prostě dotazovány? Československá společnost je politicky mnohem méně dichotomní, méně rozdělená do dvou táborů, než to předpokládají autoři textu. Je tu také celá nová generace lidí, mnozí jsou i v KSČ, kteří také nebyli nuceni, aby se vyjádřili k „bitvě na Piačevě“. I když to v návrhu prohlášení není přímo řečeno, z formulací plyne, že se napadá mj. i diskriminace lidí, kteří byli vyloučeni z KSČ. Text by měl být v tomto punktu jasný: požadavek – jistě oprávněný – odstranění diskriminačních bariér by neměl vzbuzovat podezření, že tito lidé se chtějí vrátit do mocenské sféry (a za tím účelem ji chtějí uchovat), z níž byli v mnoha případech vyloučeni. Po 19 letech je zřejmé, že tento požadavek sice oprávněně postuluje morální a společenskou rehabilitaci jednotlivců a celého společenského prostředí, které je uměle udržováno na okraji společnosti, že však jejich eventuelní návrat na kvalifikovaná místa nemá už dnes prakticky žádný národohospodářský význam, a to jak vzhledem k převážně poprodukčnímu věku těchto lidí, tak vzhledem ke značné ztrátě jejich kvalifikace, ztrátě jimi ovšem nezaviněné. Bod 4 by měl být rozšířen, je vlastně jediný, který se týká celé společnosti, tj. všech lidí.

Je s těžkým srdcem sepisují tyto drobné rady – co dělat s textem k 21. srpnu, jehož autoři dobromyslně označují tuto událost za omyl, sice katastrofální, nicméně omyl? Je to opět novomyslení: co nám to udělá, když řekneme, že to byl omyl, to je přece přijatelný výraz pro Gorbačova a jeho stoupence; a jestliže Moskva dnes ještě nepřiznává, že to byl omyl, přízná to zítra, napovězme jí. Už je to tak, lidé jsou omylní, sovětsí soudruzi taky, ale uznají-li svůj omyl, lze jim odpustit a historie zase půjde dál. To je podstata smíření, tentokrát mezinárodního.

Některé oponenti takových a podobných textů kritizují jazyk, ptydepe, langue de bois. Ale jazyk je jen odrazem myšlení, starého i nového, à la Gorbačov. Text s pietou vyjmenovává stranické vedení ze srpna 1968 a dodává „a další jejich druhové“. Úsměvně, že? Proč ne přímo „soudruzi“? Pokud jde o mne, má slovo „soudruh“ stále svůj pozitivní (historický i aktuální) obsah, ne-li v Československu, tedy v jiných zemích. A právě proto rád uznám, že pro lidi, kteří rozbili tehdejší

demokratizující se (tedy obrozující se zdola) komunisticou stranu – a opět nemám na mysli Frantu Kriegla – je označení „soudruh“ krajně nevhodné.

Obraz vývoje po 21. srpnu 1968 a významu sovětské vojenské intervence v čs. recentních dějinách zůstane vždy pouhou křečovitou karikaturou, pokud se do něj alespoň stručně nepromítne hodnocení diferencované odpovědnosti za tento vývoj, kterou mají všichni (tedy dospělí) čs. občané: starým a staronovým vedením počínaje a bezpartijními konče. Pokud se nepoukáže aspoň v hrubých rysech na postupný, avšak důkladný proces demobilizace nejširších společenských vrstev a byrokratické celé společnosti; různé formy odporu proti tomuto procesu mají jistě čestné místo v moderních dějinách Československa. Místo toho se v návrhu dokumentu uvádí jako jediný důsledek vojenské intervence to, že na čs. území tvoří sovětské posádky a sovětská sídliště jakýsi stát ve státě!

V textu je řada novinářských klíšé, svědčících o nevkusu: „Československo... probuzeno rachotem tanků a hukotem helikoptér“ – „Byli zatčeni a nedůstojným způsobem uneseni“ (Ize si představit důstojný způsob únosu?) – „v atomovém věku“ – „21. srpen... zůstává... ostře sledovaným datem“ (sportovní reportáž?) – „obrovský val problémů“ – „jimž leží na srdci prospěch republiky“ – „statisíce našich rodáků“. Povinná úlitba je učiněna jmenováním samotného velkého Gorbačova, hned v druhé větě textu, a samozřejmě, vlastně celý text je postaven na myšlence „nového myšlení“ – Gorbačovovy devízy.

Nedá se nic dělat, jako mluvčí nemáte volbu: pár formulací opravíte, něco vypustíte, něco přidáte, ale celkový náboj textu zůstane nezměněn. Progorbačovští stoupenci nového myšlení jsou příliš silnou chartistickou lobby, než aby bylo možno jich nedbat. A pak: celý svět přece čeká na to, že Charta vydá, jako každoročně, svůj srpnový dokument. Všimne si i toho, že tento bude mít mnohem nižší úroveň než např. dva předcházející? Agentury zaznamenají, že se Charta hlásí ke Gorbačovově novému myšlení a že nově formuluje návrh na národní smíření; stručně uvedou i ony čtyři požadavky. A mně nezbude nic jiného než naučit se myslit nově, jak mě k tomu vyzývá nové sovětské vedení a nová chartovní orientace.

Nicméně ještě jedno řešení mě napadá: pěstitelů vstřícnosti k Moskvě a domácím držitelům moci není zase v Chartě tak mnoho, i když jsou politicky fundovaní. Náprava by tedy mohla být v diskusi o orientaci Charty 77 včetně politických a mocenskopolitických stránek

této orientace. Neboť politická diskuse a diskuse o zaměření Charty je to, co nám už dlouho chybí. Slyšel jsem, že někteří chartisté chtějí diskutovat o dalších možných postupech našeho společenství a nezávislých aktivit vůbec. Snad by se při tom mohlo také hovořit o celkové orientaci Charty a jejím současném a budoucím vztahu ke státní moci včetně novomyšlení. Považujte, prosím, tento můj text za příspěvek k takové diskusi.

V Praze 18.7.1987

Petr Uhl

P.S. Po přečtení konečné verze prohlášení k 21. srpnu: Ano, mluvčí něco opravili, něco vypustili a něco přidali. Z formulací a myšlenek, které jsem kritizoval, vypadlo zejména: odvolání se na Gorbačova (tj. jeho přímě jmenování), katastrofální omyl byl nahrazen katastrofálním činem, diskriminace let 70. a 80. už není „nejrozsáhlejší“, ale hovoří se o obnovené diskriminaci, kritérium vynuceného souhlasu se vstupem vojsk bylo naštěstí zcela vypuštěno. Text byl vylepšen, iluze zůstaly, reformistická politická orientace rovněž. Důkaz: do textu vyzývajícího k záchraně k trestu smrti odsouzeného kazašského studenta někdo vmontoval (proč, když jde o humanitární věc?) politické krédo „novomyšlenkářů“, totiž obavu, aby sovětská aktéři údajného procesu demokracizace nebyli snad obviňováni z neupřímnosti. Jde o záchranu života, řekl jsem si a znechucen jsem podepsal. Vokno, 1987, č. 13, s. 120–125.

2 Viz D362 (6.1.87)

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 10, s. 5–7 • Listy, roč. 17 (1987), č. 5, s. 35–36 • České slovo, č. 11 (listopad 1987), s. 4 • Nový domov, roč. 38 (1987), č. 17 • Západ, roč. 10 (1988), č. 1 • Vídeňské svobodné listy, roč. 40 (1987), č. 17–18, s. 3.

1987, 5. srpen, Praha. – Úvodní slovo ke sborníku **O československém vězeňství, zaslané spolu se sborníkem prezidentu republiky, Federálnímu shromáždění a vládě ČSSR, Ministerstvu spravedlnosti ČSR, ČTK a čs. veřejnosti.** (Dokument č. 48/87)

Ke sborníku o československém vězeňství¹

Deset let činnosti občanské iniciativy Charta 77 je zároveň deset let perzekucí ze strany československých úřadů. Pro několik desítek signatářů či příznivců Charty 77 či jiných aktivních občanů to znamenalo léta či měsíce strávené ve vězení, ať už ve výkonu trestu nebo ve vazbě, odkud byli někteří – často i po mnoho měsíců – bez soudu propuštěni a jejich případy nejsou dodnes uzavřeny.

V posledních měsících nejsou sice známí aktivisté Charty 77 a Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných odsouzení k trestům odnětí svobody, avšak neexistují žádné záruky, že československé úřady – bude-li se jim to zdát politicky vhodné – tento druh perzekuce opět neobnoví. Řada signatářů Charty 77 a jiných vězňů svědomí odsouzených v minulých letech a měsících však ve vězeních stále sedí a ani tvrdé podmínky výkonu trestu se u nich nijak nezměnily.

To, že u nás jsou vězňem lidé za projevy svého přesvědčení, kritiku vlády či vládnoucí strany nebo za náboženskou činnost, je v hrubém rozporu jak s mezinárodními závazky ČSSR, tak s politickou kulturou českého a slovenského národa. Je smutné, že tato praxe trvá u nás v různé intenzitě již bezmála 50 let, od obsazení českých zemí hitlerovskou armádou až podnes.

Zároveň s tím, jak byla rozšiřována soudní perzekuce signatářů Charty 77 a členů VONS, začaly vycházet na veřejnost také otřesné informace o poměrech čs. vězeňství. Již samotná vazba je vykonávána v nedůstojných a nehygienických podmínkách, presumpce nevinny zde není respektována a omezení, jimž je obviněný podroben, zdaleka překračují důvody vazby stanovené trestním řádem. Ve výkonu trestu pak vedle přeplněnosti, špatných hygienických podmínek, nedostatečné stravy i lékařské péče jsou to zejména bezostyšné pracovní vykořisťování a vláda vybraných zločinců, jimž je svěřována moc nad spolupůlční. Tyto skutečnosti postihují nejen vězně

svědomí a přesvědčení, ale všechny vězně, kteří tvoří neustále 3 promile všeho dospělého obyvatelstva ČSSR.

Za těchto podmínek nemůže čs. vězeňství plnit proklamovaný cíl nápravy odsouzených a slouží převážně jako stálý zdroj levných pracovních sil pro některé podniky. Ty pak mohou prostřednictvím tzv. nápravně výchovných ústavů nutit vězně pracovat v takových podmínkách, v nichž by žádný zaměstnanec nepracoval; ušetří tím na mzdách i na investičních nákladech. (Vězeň totiž nemá možnost odmítnout práci, na kterou nestačí nebo která ohrožuje jeho zdraví, aniž by riskoval – kromě bezprostředních represí – další trestní stíhání podle § 171 trestního zákona a odsouzení k dalším letům ztráty svobody, teoreticky až do 5 let, jež může být i mnohokrát opakováno.) Primát v tomto vykořisťování mají bezesporu státní podniky vyrábějící skleněnou bižuterii. Není divu, že propuštění vězňové, zejména pokud byli odsouzeni v mladém věku a k delším trestům, odcházejí z vězení mravně narušení a často i tělesně poškození a stávají se pro společnost nebezpečím nebo zátěží. Ale k podobnému mravnímu ohrožení dochází i u těch, kteří z práce vězňů a z poměrů v čs. vězeňství bezprostředně těží nebo jsou na jeho provozu existenčně závislí. Také oni mohou být pro naši společnost nebezpeční. Toto nebezpečí je o to větší, že veřejnost se nesmí o poměrech v čs. věznicích nic dovědět a že tedy společnost nemůže kontrolovat, co se zde jejím jménem koná.

Předkládáme naší veřejnosti tento sborník jako neúplný, leč výmluvný obraz života v čs. věznicích. Apelujeme znovu na odpovědné státní orgány a činitele, aby se závažnými problémy vězeňství kriticky zabývali a aby z této kritiky vyvodili žádoucí důsledky.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 K dokumentu je přiložena informace o sborníku, kterou napsala L. Šilhánová a která je v širší verzi, doplněná o názvy statí jednotlivých autorů, publikována v Informacích o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 10, s. 7.

„Sborník o čs. vězeňství

Rozsah: 192 str. rkp. Sestává z dvanácti různých příspěvků, studií či výňatků z literárních prací těch kritických občanů, kteří byli v Československu v posledních letech vězněni. Je neúplným, leč plastickým obrazem současného čs. vězeňství. Úvodní stať je od Petra Uhla, dalšími autory jsou: Eva Kantůrková (kapitola z knihy Mé přítelkyně z domu smutku), Ota Veverka (Idylka pod Ralskem), Jaromír Šavrdra (výňatky z kroniky Ostrov v Souostroví), Eduard Vacek (Občanský průkaz, prosím), Jiří Wolf (Mám se stále dobře – dopis z Valdic), Václav Havel (výňatek z knihy Dálkový výslech), Lenka Marečková (Můj pobyt ve vězení), Augustin Navrátil (Za jakých podmínek jsem byl vyšetřován ve vězeňském oddělení psychiatrické léčebny od 7.1. do 11.3.1986), Václav Benda (studie K problematice výkonu trestu odnětí svobody u mladistvých), neznámý autor (Nápravně výchovný ústav Ministerstva spravedlnosti Valdice) a Jan Litomiský a Jiří Wolf (Jablonecká bižuterie – produkt otrocké práce vězňů). V závěru je připojen obsáhlý dokument Charty č. 16 z roku 1978 s poznámkami a s přílohou, kterou tvoří oficiální, ale málo dostupná Pravidla vnitřního pořádku ve věznicí, a konečně – bibliografické poznámky o autorech sborníku. Sborník uspořádali Petr Uhl a Jiří Gruntorád.“

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 10, s. 7–8 • *Nový domov*, roč. 38 (1987), č. 18 • vyslán 7.8.1987 BBC. ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 84/87-9.

D408 1987

1987, 5. srpen, Praha. – Blahopřání Ludmile Jankovcové¹ k 90. narozeninám. (Dokument č. 49/87)

Vážená paní Ludmilo!

V den Vašeho vzácného jubilea si připomínáme Váš bohatý a plodný život, kterým jste ovlivnila mnoho svých spoluobčanů.

Vzpomínají na Vás vděčně žáci a žákyně z doby Vašeho pedagogického působení na středních školách. Dala jste jim nejen základy ekonomického vzdělání, ale především jste v nich probouzela smysl pro sociálně spravedlivé a demokratické uspořádání života společnosti.

Svou politickou a veřejnou činností jste spolu se svým manželem usilovala o prosazování humanitních a demokratických ideálů první republiky. Váš společný statečný a obětavý postoj v době nacistické okupace naší vlasti byl pro Vás samozřejmým podílem na protifašistickém národněosvobozenckém boji našeho lidu. Váš manžel přinesl obět nejvyšší.

Významný je i Váš přínos v úsilí o reformu společenského a hospodářského života v 60. letech. Škoda jen, že jste musela, ještě plna energie, z veřejného života odejít. I v nepříznivé situaci způsobené zahraniční intervencí jste zůstala věrna ideálům, které od příchodu do veřejného života vyznáváte. Svým podpisem Charty 77 v jejich těžkých začátcích jste to potvrdila.

Milá paní Ludmilo, přeje Vám upřímně i do dalších let, aby Vám zůstal zachován dar obdivuhodné duševní a tělesné svěžesti.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Ing. Ludmila Jankovcová (8.8.1897–5.9.1990). Od roku 1922 členka sociálnědemokratické strany, účastnice protifašistického odboje. Od roku 1947 ministryně, 1950–1954 ministryně potravinářského průmyslu, 1954–1963 místopředsedkyně vlády. Kandidátka předsednictva ÚV KSČ. V roce 1948 podporovala sloučení sociálnědemokratické strany s KSČ a politiku Z. Fierlingera. V 70. a 80. letech se připojila k opozičnímu hnutí a v roce 1977 se stala signatářkou Charty 77.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 10, s. 8a.

1987, 7. srpen, Praha. – Protest zaslaný prezidentu republiky a Ministerstvu spravedlnosti ČSR proti rozsudku Nejvyššího soudu ČSSR nad Jiřím a Pavlem Wonkovými. (Dokument č. 50/87)

Protest prezidentu ČSSR, Ministerstvu spravedlnosti ČSR

Dne 7. 8. 1987 vynesl Nejvyšší soud ČSSR rozsudek ve věci Jiřího a Pavla Wonkových z Vrchlabí, kteří byli odsouzeni Městským soudem v Praze za to, že se kriticky vyjadřovali k politickému, sociálnímu a hospodářskému stavu naší společnosti. Pavel Wonka byl odsouzen za pobuřování a za útok na veřejného činitele k 21 měsícům ztráty svobody nepodmíněně ve II. nápravně výchovné skupině a následně ke třem letům ochranného dohledu; jeho bratr Jiří Wonka byl odsouzen rovněž za pobuřování k jednomu roku ztráty svobody nepodmíněně v I. nápravně výchovné skupině. Tyto rozsudky byly Nejvyšším soudem potvrzeny.¹

Pavel Wonka se na jaře roku 1986 přihlásil jako nezávislý kandidát k volbám do Federálního shromáždění a svůj program zaslal redakci *Krkonoské pravdy*. Z jeho programu citujeme: „Nesdílím stanovisko orgánů Národní fronty, které jsou plně spokojeny se současným stavem. Z naší společnosti se vytratila jakákoliv dialektika a polemika se státními úřady, nezbyvá nic jiného než projevat pocitu uspokojení. Já osobně se domnívám, že současná politická realita vyžaduje předstoupit před lid s pravdivým hodnocením daného stavu společnosti a s programem, jak tento stav zlepšit. Dospěl jsem k závěru, že ČSSR a celá společnost dospěla do závažné společenské i hospodářské krize, jejíž existence není přiznávána.“

Řada formulací Pavla i Jiřího Wonkových připomíná současnou diskuse v sovětských sdělovacích prostředcích i některé výroky předních sovětských a dokonce i čs. politiků. Jak je možné, že vystoupí-li s podobnými názory řadoví občané, jsou kvalifikovány jako trestné, stanou se předmětem policejního vyšetřování a soudního jednání?

Seznámili jsme se s předmětem soudní pře, s výroky obžalovaných, obhájce, soudce i prokurátora a důrazně protestujeme proti celému postupu soudu.

Obvinění proti občanům, kteří si dovolili kriticky vystoupit proti zlořádům obecně přiznávaným, byla uměle rozmnožována o trestné činy, které nebyly prokázány, svědectví v jejich prospěch byla zamítnuta, soud odmítl vyslechnout jejich obhajovací řeči a prokazatelné bití a mučení, kterému byli podrobeni a jehož následky soud viděl, byla ignorována.

Znovu opakujeme, co jsme řekli při různých příležitostech již dříve: celá vyhlášená přestavba zůstane jen na papíře, zůstane pouze záležitostí byrokratů, pokud u nás nebude vytvořeno demokratické společenské klima, pokud nebudou moci vyjádřit své mínění takoví lidé, jako jsou bratři Wonkové a mnozí jiní.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 V květnu 1986 provedla StB domovní prohlídky v bytech bratrů Pavla a Jiřího Wonkových ve Vrchlabí a v Novém Městě nad Metují a vzala je do vazby. Celá akce souvisela s rozhodnutím Pavla Wonky kandidovat do Federálního shromáždění (jeho žádost byla ústřední volební komisí zamítnuta). (Viz Sdělení VONS č. 536. In: Informace o Chartě 77, roč. 9 (1986), č. 9, s. 13.) Pavel Wonka byl obviněn z podvracení republiky a za konflikt se soudcem navíc z útoku na veřejného činitele. Hlavní líčení u Městského soudu v Praze se konalo 26. května 1987. Viz Sdělení VONS č. 648, tamtéž, roč. 10 (1987), č. 8, s. 12–14; Sdělení VONS č. 649, tamtéž, s. 14–15; Sdělení VONS č. 667, tamtéž, č. 10, s. 13–14.

Jiří Wonka byl propuštěn 29. května z Ruzyně, protože doba jeho trestu ve výši 1 roku 26. května 1986 vypršela. Pavlovi Wonkovi hrozil další soud, protože na protest proti brutálnímu zacházení ve věznici Minkovice odmítl nastoupit do práce.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 11, s. 2 • Listy, roč. 17 (1987), č. 5, s. 41.

KOMENTÁŘE: *Nový domov*, roč. 38 (1987), č. 24; I. Medek v Hlasu Ameriky – ÚSD, sb. FMV-Ch, RO 86/87-9 • Dopis J. Wonky prezidentu republiky z 7. června 1987 (zkráceně) in: *Res publica*, roč. 4 (1987), č. 38.

1987, 24. srpen, Praha. – Nekrolog k úmrtí generála Viléma Sachra a projev Jiřího Rumla při smutečním obřadu. (Dokument č. 51/87)

K pohřbu generála Viléma Sachera

Dne 14. srpna t. r. zemřel v Praze ve věku 80 let generálporučík Vilém Sacher,¹ nositel mnoha válečných vyznamenání, přední účastník bojů 2. světové války, jeden z prvních signatářů Charty 77. Jeho pohřeb se konal v pondělí 24. 8. v Praze na Olšanech za účasti příbuzných a mnoha přátel. Je politováníhodné, že nebyl pohřben s vojenskými poctami, jak by odpovídalo jeho zásluhám.

Touto myšlenkou byla vedena skupina občanů, kteří dne 19. 8. t. r. napsali a osobně předali dopis ministerstvu národní obrany, který zněl takto:

„Pane ministře, oznamujeme Vám, že dne 14. 8. t. r. zemřel ve věku 80 let generálporučík v. v. Vilém Sacher, nositel vysokých československých a zahraničních vyznamenání, přední účastník bojů na východní frontě ve 2. světové válce. Jeho pohřeb se koná v pondělí 24. 8. 1987 v 11 hodin v ústřední síni na Olšanech.

Vzhledem k mimořádným zásluhám zesnulého o vítězství nad fašismem jsme přesvědčeni, že by měl být pohřben s vojenskými poctami.

Jménem okruhu přátel podepsáni: Marie Hromádková, Ladislav Lis, Anna Marvanová, plk. Jiří Plos, dr. Libuše Šilhánová.“

Ministerstvo národní obrany na naléhavé upozornění čs. občanů neodpovědělo a na pohřeb nevyaslalo žádného zástupce. Je to zřejmě důsledek nedůstojného aktu odvety, jímž byl generál Vilém Sacher prezidentem Gustávem Husákem degradován a jímž mu byla odňata čs. válečná vyznamenání za to, že podepsal Chartu 77.

Při smutečním obřadu pronesl Jiří Ruml tuto krátkou řeč:

„Drahý Viléme!

Letos v únoru jsme s Tebou oslavili osmdesátku. Požehnaný věk, a přece jsi nás teď tolik zarmoutil.

Vilém Sacher se narodil roku 1907 v hanáckém Prostějově. Maturoval na reálce a absolvoval vojenskou akademii. Byl vyřazen jako dvacetiletý poručík a stal se vojákem z povolání.

Svou statečnost, za níž obdržel 32 našich i zahraničních vyznamenání, prokázal za 2. světové

války v Anglii, v Sovětském svazu a po bojích u Dukly i na území naší republiky.

Svou vojákou houževnatost byl nucen prokazovat i potom, v boji s nepřízní a příkořím nikoli vojenským, o to však těžším a trýznivějším. Člověk však nepotřebuje hodnosti a metály, aby byl vážen a ctěn.

Jeho zbrání se pak stalo pero. Napsal osm knih; poslední, žel, nedokončil. Názvy těchto knih, *Pod rozstříleným praporem, Na počátku stála smrt, Válka skončila na Hané, Krvavé velikonoco, Nebeská brigáda* a další, svědčí o tom, že jsou to knihy válečné, ale nikdy oslavné, nýbrž varující. Jsou hluboce lidské, protože jsou nanejvýš pravdivé.

Jménem příbuzných a přátel generála Sachra děkuji za Vaše účastenství a projevenou soustrast.

Loučíme se s Tebou, Viléme, měli jsme Tě rádi. Byl jsi pro nás posledním opravdovým generálem bitevního pole. Ty odcházíš, ale Tvoje paměti jsou a zůstanou živé. Sbohem, Viléme.“

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 O životě a díle V. Sachra viz D369 (17. 2. 1987).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 11, s. 2–3 • *Listy*, roč. 17 (1987), č. 5, s. 37.

1987, 7. září 1987, Praha. – Prohlášení
 Charty 77 k 50. výročí úmrtí T. G. Masaryka.¹
 (Dokument č. 52/87)

Před padesáti lety zemřel první prezident Československé republiky Tomáš Garrigue Masaryk. Připomínáme to z úcty k němu a z odporu proti těm, kdo se v nepřátelství k demokracii a k naší státní samostatnosti snaží tuto vynikající osobnost vymazat z národní paměti Čechů a Slováků či aspoň zkazit její obraz. Pro nás je myšlení a dílo T. G. Masaryka inspirací a povzbuzením.

Do veřejného života vstoupil T. G. Masaryk ještě před vznikem Československa jako filozof, pedagog a hlavně politik. Snažil se vyprostit myšlení Čechů a Slováků z jednostranné závislosti na německém zprostředkování a otevřít mu pohled do světa, především k anglosaské kultuře s jejím kritickým myšlením a s tradicí politického pluralismu, demokracie a občanských práv. Od budoucnosti čekal postupné zrovnoprávnění lidí žijících v bídě a závislosti. Odmítal však prudké zvraty provázené násilím. Lepší cestu viděl v pozvolném vývoji, jemuž je třeba pomáhat výchovou i úpravou institucí. Oporu politické demokracie hledal mimo politiku, v základech lidské bytosti: v rozumu a mravnosti, ve svědomí individua i v zájmech lidských skupin. Bojoval za poctivost politiky i vědy. V právních, diplomatických a jiných zápasech, do nichž vstupoval, hledal vždycky víc než jen užitek dne. Tak se za tzv. hilsneriády téměř sám postavil proti obecné pověře o rituální vraždě a hájil bezvýznamného jedince proti významným osobám i skupinám. Byl za to napadán, ba vylučován z národa. Nedlouho před první světovou válkou se postavil proti ministru zahraničí rakousko-uherské vlády hraběti Aehrenthalovi, jehož úřad inscenoval proces, v němž s použitím placených konfidentů byla skupina Srbů a Chorvatů odsouzena pro velezradu. Masaryk jako poslanec říšské rady vlastním vyšetřováním podvodny zjistil a podal o nich domácí i světové veřejnosti důkazy, takže rozsudky byly zmírněny. Takto ve své „nepolitické politice“ účinně stavěl smysl pro spravedlnost a čest proti zdánlivě nepřemožitelné moci.

Ještě za Rakouska-Uherska se Masaryk stavěl proti centralismu pro jeho nedemokratičnost a proto, že vede lidi ke lhostejnosti a neodpověď-

nosti. Říkal těmto vlastnostem, i pak za republiky, „rakušáctví“: lidé na všechno nadávají, ale neudělají nic k nápravě. Mluví jinak, než jací jsou, ale co odsuzují, s tím se ve skutečnosti šli. Masaryk chtěl, aby republika byla tím, co to slovo znamenalo ve starém Římě: res publica – věc veřejná, věc všech a každého.

Od začátku své politické činnosti Masaryk dlouho věřil, že monarchii je možno zreformovat. Jako poslanec se o to loajálně snažil. Trpělivě a důsledně vyzýval vídeňskou vládu, aby mezi národy říše i ve společnosti zavedla spravedlivější řády. Byl pro federativní uspořádání říše a rušení privilegií. Když však roku 1914 byly oba naše národy vehnány do války za cizí zájem, vyzval je k odboji. V exilu, kam odešel ve věku 65 let, musel západoevropské i americké veřejnosti vysvětlovat, že jako národ existujeme a kdo jsme. Posléze se postavil do čela obnovy české státnosti na demokratických a republikánských základech ve spojení se Slováky, jejichž národní existence byla ještě víc ohrožena. Zásluhou vítězství Dohody i bojových úspěchů desetitisíců Čechů a Slováků na frontách proti ústředním mocnostem byl tento zápas, posilovaný i spontánními projevy doma, úspěšný.

V evropské tradici není úloha státu omezena jen na potlačování. Vhodné státní formy dávají příležitost a podmínky k rozvoji vyšších hodnot a k harmonickému soužití lidí. Je tedy stát prostředkem a pomůckou, nikoli hodnotou sám o sobě. Je užitečným nástrojem nebo překážkou. Mnoho menších národností v Evropě, jež si v posledním tisíciletí nevytvořily svůj stát, nestaly se státním národem, většinou dnes jen kulturně živoří na úrovni folklóru. Masaryk přispěl svou autoritou i prací k tomu, že Češi a Slovinci získali vlastní stát a že to byl – navzdory omylu čechoslovakismu – stát demokratický, právní. Jeho občané volili svobodně své představitele, zakládali podle svých zájmů spolky a organizace, mohli vyhledávat a šířit informace a názory, tvořit i podnikat, cestovat volně do ciziny a vracet se z ní. Československá republika měla nezávislé soudy, u nichž bylo možno se dovolat ochrany i proti rozhodnutí státních úřadů. V těchto směrech patřila před druhou světovou válkou k nejvyspělejšími státním Evropy. Nevyřešila však těžké sociální a národnostní otázky, jež byly v tehdejší

Evropě všeobecné, a za dvacet let je ani vyřešit nemohla! Podrobnější pravdivý obraz tohoto státu mohou ovšem podat jen svobodné historické práce a dokumenty, jež existují, nejsou však dnes obecně přístupné.

Brzy po Masarykově smrti byly mravní síly našich národů vydány krutým zkouškám, když bojová vůle prokázaná v mobilizaci roku 1938 byla zmarněna. Jestliže po porážce nacismu v roce 1945 bylo obnovení samostatného Československa pro svět samozřejmé, byla to také zásluha masarykovské tradice. Demokratický stát, před válkou ostrov uprostřed diktatur, octl se jejich pádem na prahu nové možnosti: pokročit v řešení sociálních a dalších společenských otázek. Takový stát jsme si představovali, takový stát poválečná Evropa potřebovala.

V desetiletích po válce, kdy slovo demokracie pokleslo v pouhou kamufláž, ukázalo Masarykovo dědictví svou hloubku a vkořeněnost v politické kultuře československé státnosti právě tím, že se totalitní moc bez této kamufláže navzdory silným slovům a navzdory odstraňování Masarykových soch i knih neobešla.

Ve *Světové revoluci* vyslovil Masaryk myšlenku, často vzpomínanou s pochybami, že čas autokracie skončil, nastává čas demokracie. Tento názor byl chápán jako předpověď. Dnes, po padesáti letech, se proměnil v nutnost a program.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 10 (1987), Č. 12,
s. 2–3.

1 Z iniciativy Charty 77 se konal 13. září 1987 na hřbitově v Lánech u Masarykova hrobu pietní akt. Ladislav Hejdašek pronesl na této slavnosti proslov:

„Přátelé, sešli jsme se tu, abychom vzdali poctu jednomu z velikánů českých i slovenských dějin, velkému Evropanovi. Naše motivy se asi dost liší, jako se liší naše životní osudy, ale také naše východiska a naše orientace. Společně nám však je neotřesitelné přesvědčení, že je v naší zemi třeba obnovit a posílit lidská a občanská práva. A byl to právě Masaryk, který přispěl k prosazení a obraně celé řady těchto práv a svobod jako málokdo u nás. Možná, že zase budou mezi námi rozdíly v hodnocení jeho příspěvku, ale v jiné věci

se shodneme naproti tomu asi jednomyslně, totiž že je dosud nesmytou národní hanbou, jestliže zakladatel tohoto státu a jeho první prezident byl po dlouhá desetiletí vykázan na periferii všeobecného zájmu a takřka vytěšněn z národního povědomí. Přišli jsme sem také proto, abychom to pojmenovali a abychom proti tomu pozvedli svůj hlas.

Proti komu se však obracíme? Tady přece nejde a nemůže na prvním místě jít o jinak jistě oprávněnou kritiku oficiální kulturní či spíše nekulturní politiky, zahrnující odstraňování soch a jiných památek na Masaryka, likvidaci Ústavu TGM včetně bohaté knihovny a archivu, vyřazení jeho knih z knihoven a zvláštní příkazy pro antikvariáty, letmé a nepravdivé zmínky v učebnicích a většinou i ve školních výkladech atd. Ale musíme se tázat: jak je možné, že jsme si to nechali jako národ líbit? Není tím dokumentován převážně nezájem o Masarykův myslitelský a duchovní odkaz? Proč jsme nebrali útok na Masarykovu památku a zejména na jeho dílo jako útok na sebe, jako na samy kořeny našeho života? T. G. Masaryk se – podle znění zákona – zasloužil o stát. Vážili jsme si víc alespoň tohoto státu a jeho demokratického zřízení? Musíme přiznat, že ani v obraně státu a demokracie jsme neprojevili větší rezistenci.

Když psal Masaryk Českou otázku, neváhal jako realista a kritický myslitel poukázat na to, že jsme měli v minulosti vývoj docela zvláštní, a to ten, že se národ ve své ohromné většině zřekl svého hlavního díla, reformace, a že proto náš vývoj byl zdržen a zvrácen. Dnes je zřejmé, že ten „docela zvláštní“ národní vývoj od těch časů i dál „zvláštně“ pokračuje. Naše republika byla v období mezi válkami jistě nejdemokratičtějším státem střední a východní Evropy a jedním z nejdemokratičtějších v Evropě vůbec. Ale zatímco jiné národy se postavily agresí se zbraní v ruce, my jsme disciplinovaně demobilizovali – a pak v okupaci nechali bojovat jen několik ilegálních skupin. Když byl nepřítel, který nás zbavil svobody a samostatnosti poražen, spíše jakousi setrvačností než opravdovým národním úsilím se obnovilo něco ze svobody a samostatnosti dřívější, kterou jsme v pravý čas dost nehájili. Ve chvíli nového ohrožení demokracie vyšlo s protestem do ulic jen několik stovek studentů. A národ musel pak „přežít“ soudy a věznění, popravu a rehabilitace, reformní hnutí a téměř dvacetiletou reakci, a dnes se mnohým zdá, že už pomalu ztrácí i své národní povědomí.

Chtěli jsme vzdát hold Masarykově památce – a nyní tu před ním stojíme jako spoluviníci na tom všem: Dělalí jsme a děláme vskutku dost, abychom se k němu

směli hlásit? Máme dnes jako tenkrát starost o své národy, o českou a slovenskou politickou samostatnost. Ale Masaryk nám k tomu říká: život státní a politický nemá pro národ té důležitosti, jaká se mu přisuzuje. ‚Politická samostatnost nás nespasí a nezachrání; byli jsme samostatní a samostatnost jsme ztratili.‘ A pokud jde o sám národ: ‚Neběží o jazyk a národnost, ale o duši. Kdo nalezne duši svou, neztratí jazyka.‘ ‚Nevejme ani my dnes po češtví, po slovanství, po vlastenectví, ale po pravdě, a pravdě vydáváme svědectví.‘ ‚Potřebujeme idejí, živých a velikých idejí, a nebudeme malí. Musíme mít ideje světové, ideje netoliko pro sebe, ale pro všechny.‘

Proč došlo k tak hlubokému národnímu úpadku? Za příčinu označuje Masaryk – přeneseně chápáno – rok 1487, kdy byl zneprávněn obecný lid. ‚Odčinit rok 1487 – to znamená v českých zemích všem občanům dát naprostou rovnost před zákonem, to znamená úplnou svobodu svědomí...‘

My si dnes dobře uvědomujeme, že také první republika měla své ‚občany druhého řádu‘. Tím spíše však musíme dnes usilovat o to, aby napříště u nás už nebylo občanů druhého řádu na jedné straně a privilegovaných na straně druhé. A ovšem, co platí u nás, platí pro celou Evropu, ano pro celý svět. V minulosti se nám nepodařilo ukázat, že v jednom státě mohou spolu pokojně žít různé národnosti, že spolu mohou žít katolíci i protestanti i bezvěrci, že je možné spoluzít i různých sociálních skupin a že se všichni mohou ve svém státě cítit jako doma. Ale dnes to musí být naším úkolem a cílem, nechceme-li se všichni vystavovat novým nebezpečím v budoucnosti, národním i celoevropským.

Z naší dnešní krize se nedostaneme, nebudeme-li navazovat na předchůdce a nebudeme-li se u nich učit. Masaryk měl také své vzory a učitele, nejčastěji uváděl Havlíčka a Palackého. Ale zdůraznil, že ‚vděčnost k nim musíme projevovat ne planým bráním jejich jména nadarmo, nýbrž poznáním jejich úmyslů a pokračováním na jejich dráze‘. S dvěma krátkými přestávkami se mladým lidem našich národů brání již téměř půl století v poznávání nejen díla Masarykova, ale i jiných velikánů naší minulosti. S tím je potřeba už jednou skoncovat. Jedním z prvních kroků by se mohl stát nový přístup k celé naší i evropské minulosti, přítomnosti i budoucnosti prostřednictvím navázání na Masaryka. Je v soulahu s naší Ústavou a zejména s kulturními právy zakotvenými v helsinském Závěrečném aktu a v dávno již ratifikovaných mezinárodních paktech, žádáme-li úřední souhlas s ustavením nezávislé

Společnosti Tomáše Garrigua Masaryka a povolení její veřejné činnosti přednáškové, publikační, vědecké i popularizační, včetně obnovy Ústavu TGM i s původní knihovnou, pokud bude ještě moci být shledána, tak aby jejich činnost co nejlépe přispívala k obnově nejen povědomí, ale skutečných znalostí a vědomostí o Masarykově životě i díle v nejširší veřejnosti a k prohloubení a zintenzivnění odborné práce, související s Masarykem, jeho předchůdci i pokračovateli, s jeho dobou, ale také a zejména s dneškem, tj. v duchu současných aktuálních potřeb našeho národního života. Mohli bychom pak doufat, že po tomto prvním kroku bude naše společnost, budou naše národy s to udělat kroky další. Tak jako Masaryk koncem minulého století vytýkal tehdejší liberálům ‚ono úzkoprsé, nepěkné a nečeské pojmání otázky sociální‘, proti němuž stavěl ‚kulturní a politické obrození, osvobození té části národa, která posud od národní a kulturní práce duchovní byla vyloučena‘, musíme po stu letech žádat vlastně něco podobného; znovuzapojení do kulturního a duchovního života národa a společnosti všech těch, kteří z něho byli v minulosti násilně nebo administrativně vyloučeni. Ne však nějakým novým úředním aktem, nýbrž prostým respektováním jejich nezadatelných práv, jež jim dlouho byla a dodnes jsou upírána.

Vzpomínáme-li dnes na Masaryka, není to žádný návrat do minulosti. Vlastně nejde ani tak o Masaryka, jako spíš o nás, o naše děti a vnuky. Také dnes by někdo mohl a měl psát o ‚naši nynější krizi‘ a o ‚české otázce‘. Obě tato témata jsou však už jednou spjata – nejenom literárně – s osobou a dílem T. G. Masaryka, a to by si měl každý uvědomit. Bez navazování na něho není pro nás a pro nikoho možné ani o těchto tématech psát, natož českou otázku řešit a krizi překonat. Proto není frází, vyslovíme-li přesvědčení, že Masaryk je pro nás, pro naše národy, pro naši společnost spíš otázkou budoucnosti. To jest: naší budoucnosti.“ Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 12, s. 3–5. Svědectví, roč. 21 (1987), č. 82, s. 273–276.

PLNĚ ZNĚNÍ: In: Nový domov, roč. 38 (1987), č. 20.

KOMENTÁŘE: Černý, V.: K výročí smrti T. G. Masaryka. Obsah, září 1987, s. 2–4 • Machovec, M.: Masarykův odkaz do druhého půlstoletí. Ze zázvuky i z bloku, č. 14 (listopad 1987), s. 55–72 • Bohemicus: Muž proti proudu. Kritický sborník, roč. 7 (1987), č. 3, s. 65–68 • Sborník: Vzpomínka a výzva. Samizdat, strojopisná kopie, 72 s.

1987, 15. září, Praha. – Odpověď České národní radě ve věci vyšetření vraždy v pražské restauraci. (Dokument č. 53/87)

Děkujeme za Vaši odpověď na dokument Charty 77 42/87 ze dne 24. června 1987 „K závažné události v Dejvicích“, ve kterém nám sdělujete, že ústavněprávní výbor České národní rady je o skutečnostech, ke kterým došlo 18. 5. 1987 v restauraci Studentská v Praze 6 – Dejvicích, i o postupu příslušných státních orgánů v této věci podrobně informován a že provedená opatření pokládá za zcela dostatečná.¹

Ve jmenovaném dokumentu Charty 77 jsme však Českou národní radu upozorňovali nejen na to, jak je nutné, aby o celé záležitosti, tj. o zavraždění číšníka příslušníky StB a o postupu příslušných státních orgánů, byli informováni poslanci, ale zdůrazňovali jsme, jak je důležitá včasná a všestranná *informovanost veřejnosti*. Neadresovali jsme přitom tento dokument sdělovacím prostředkům, neboť jsme nepředpokládali, že onen mimořádně závažný případ byl veřejnosti zamččen jejich vinou. Poslali jsme zmíněný dokument poslancům ČNR, Federálního shromáždění ČSSR a ONV v Praze 6, protože jsme přesvědčeni, že potlačení informací o tomto případě, tak jako o případech podobných, je zaviněno nezákonnými praktikami státních orgánů. V dokumentu Charty 77 42/87 jsme na tyto souvislosti poukázali a zmínili jsme se také o tom, že velký počet veřejných procesů proběhl tak, jako by byly neveřejné.

Je politováníhodné, že ústavněprávní výbor České národní rady těmto i dalším námi uvedeným jevům nepřikládá váhu. I po Vašem sdělení, že jste neshledali důvody k dalším opatřením, trváme na svém přesvědčení, že jde o jevy společensky velmi závažné. Soudíme, že případ z 18. května 1987 v restauraci Studentská v Praze 6, jakkoli snad ojedinělý, měl by být podnětem hlubšího jednání o tom, co brání informovanosti občanů o takovýchto závažných událostech, a co brání tomu, aby včas informovaná veřejnost mohla sledovat a kontrolovat činnost státního ústrojí včetně justice, jak to moderní vyspělá společnost vyžaduje.²

V tomto přesvědčení nás utvrzuje událost ze dne 4. 9. 1987, taktéž v Praze 6 – Dejvicích, na

kteou upozornil Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Toho dne skupina příslušníků Státní bezpečnosti vnikla do místnosti domu v Dejvické ulici č. 7, určeného k demolicí, a zničila v něm malby dětí na stěnách a plakátech a poškodila elektrické zařízení. Tentokrát údajně nedošlo k žádnému útoku na osobu, došlo však k vandalismu při ničení dětských malůvek, čehož se dopustily dospělé osoby s úřední pravomocí.

To je bezpochyby varovné znamení, že morální a psychický stav některých zaměstnanců Státní bezpečnosti, jak se projevil v posledních měsících v Praze 6 – Dejvicích, není takový, jaký by musel být, kdyby byl vystaven kontrole řádně informované veřejnosti a poslanců.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Viz D401 (24. 6. 1987).
- 2 Příslušníci SNB byli odsouzeni Vyšším vojenským soudem v Příbrami: R. Herzlík k 14 letům a J. Gráf k 5 letům odnětí svobody.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 12, s. 5–6 • vysílán BBC 17. 9. 1987 a s komentářem v RFE 18. 9. 1987. AMV, RO 91, 92, 94/87–9.

D413 1987

1987, 18. září, Praha. – Dopis Labour Party v Londýně s poděkováním za pozvání na její výroční konferenci. (Dokument č. 54/87)

Milí přátelé,
děkujeme Vám za pozvání na 86. výroční konferenci Vaší strany. Pro kteréhokoli z našich zástupců by bylo ctí a radostí zúčastnit se Vašeho setkání a seznámit se se současnými problémy Velké Británie, před nimiž Vaše strana stojí, hlavně pokud jde o hospodářská, sociální a kulturní práva.

Bohužel, Vaše pozvání došlo příliš pozdě, takže nikdo z nás, kdo vlastníme cestovní pasy, by už dnes nestihl získat výjezdní doložku, která by nám umožnila využít Vašeho laskavého pozvání.

Přejeme Vašemu setkání příjemnou atmosféru a plodné výsledky.

Přátelsky Vaši

*Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 13, s. 2.

D414 1987

1987, 25. září, Praha. – Dopis vídeňské schůzce Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě¹ (Dokument č. 55/87)

Paní a pánové,
obracíme se k Vám jménem československé občanské iniciativy Charta 77. Tato občanská iniciativa již přes deset let rozvíjí svou činnost v duchu principů č. 7 deklarace obsažené v Závěrečném aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci, konané roku 1975 v Helsinkách. Přispívá tak k rozvoji a posílení helsinského procesu, který nemá být – jak vyplývá z dokumentů – jen věcí vlád, ale též národů a jejich příslušníků, občanů.

Ujišťujeme Vás, že Vaše jednání sledujeme s velkou pozorností. Stejně pozorně jsme sledovali i jednání předchozích pohelsinských schůzek v Bělehradě a v Madridu,² jakož i činnost expertů pro otázky lidských práv a humanitní aspekty procesu zahájeného v Helsinkách, kteří se sešli v Ottawě a v Bernu³ v letech 1985 a 1986. Oceňujeme, že i Vy jste se ve svém jednání zevrubně zabývali otázkami lidských práv. Jejich respektování lze považovat za potvrzení věrohodnosti skutečné mírové politiky každého státu a tím i upevňování vzájemné důvěry.

Chceme při této příležitosti poděkovat těm z Vás, kdo jste se při jednáních o těchto otázkách zabývali informacemi a podněty vycházejícími z nevládních kruhů, občanských sdružení a iniciativ, v tom i od nás, signatářů Charty 77.

Paní a pánové, nyní budete formulovat závěry svých debat v dokumentu, který by měl být dalším krokem na cestě k upevňování spolupráce a bezpečnosti v Evropě. Věříme, že i v něm lidská práva zaujmou významné místo a bude tak posílen respekt k nim.

Konstatovali jsme s uspokojením, že k jednání o otázkách lidských práv zaujaly otevřenější a v zásadě kladné stanovisko i některé delegace, které nebyly v minulosti ochotny tyto otázky na mezinárodních fórech projednávat.

Se zájmem jsme přijali informaci o návrhu sovětské delegace na uspořádání mezinárodního fóra k humanitárním otázkám a aspektům helsinského procesu v Moskvě. Základem pro jeho jednání by mělo být uskutečňování zásad a ustanovení Všeobecné deklarace a mezinárodních paktů o lidských právech. Je nám známo, že

1987, 30. září, Praha. – Seznam nových signatářů a odvolání jednoho podpisu. (Dokument č. 56/87)

na uspořádání takového fóra v Moskvě jsou různé názory. Považovali bychom takové fórum za pokrok, ale jen pod podmínkou, že by se ho zúčastnily nejen vládní delegace, ale i instituce, organizace, sdružení a občanské iniciativy, které se již delší dobu seriózně těmito otázkami zabývají. Helsinský proces by se tak stále více stával věcí národů, prostých lidí, občanů, kteří k němu mohou přinášet nové tvůrčí podněty.

V této souvislosti považujeme za prospěšné podpořit snahu sovětských neoficiálních sdružení, nezávislých skupin zabývajících se humanitárními otázkami jakož i problémy míru, evropské bezpečnosti a vzájemné důvěry mezi státy, uspořádat neoficiální setkání k těmto otázkám v Moskvě ještě před zahájením mezinárodní humanitární konference.⁴ Jsme přesvědčeni, že by to odpovídalo Závěrečnému aktu z Helsinek, který uznává právo každého jedince „znát svá práva a povinnosti v této oblasti a postupovat podle nich“, jakož i Výslednému dokumentu z Madridu, v němž se hovoří o relevantní a pozitivní úloze náležející právě v otázkách tohoto druhu nejen vládám, ale i institucím, organizacím a jednotlivým osobám.

Přejeme Vaší práci nerušený průběh, příznivé ovzduší a kladný výsledek. Věříme, že bude ku prospěchu míru, bezpečnosti a spolupráce všech zúčastněných států a národů a že zvýší individuální uplatnění lidských a občanských práv a svobod.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Vídeňská konference byla zahájena 4. listopadu 1986 jako třetí schůzka představitelů účastnických států Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Jednala o třech tematických okruzích: otázkách evropské bezpečnosti, hospodářské a vědeckotechnické spolupráci včetně obrany životního prostředí a humanitární otázkách. Trvala do roku 1989. Srv. dále D443 (2.1.1988).
- 2 Viz D37 (10.1.1978), D150 (28.6.1980) a D267 (30.12.1983).
- 3 Viz D299 (20.3.1985), D334 (2.5.1986).
- 4 Srv. D434 (6.12.1987).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 13, s. 2–3.

K Prohlášení Charty 77 z 1.1.1977 se v době mezi 1. červencem a 30. zářím 1987 přihlásili tito další signatáři: Karel Biňovec, důchodce; Marek Čmelík, dělník; Jan Haičman;* Eva Haičmanová;* Věra Hykšová; Vlastimil Králík;* Jan Krátký;* Štefan Kuštěk; Petr Pohořelecký, dělník; Miloš Pokorný;* Jiří Pospíšil, dělník; Jan Ptáček, dělník; Jaroslav Švestka, dřevorubec; Peter Uher, vrátný; Jiří Wonka, technik.

Odvolání podpisu: Stanislav Březina, Karlovy Vary.

* Podepsal(a) již koncem roku 1986, ale tehdy u jména nebyla uvedena adresa, takže jsme nemohli ověřit správnost podpisu.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

ČSDS, sb. Charta 77. – Strojopis, průpis.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 13, s. 3.

1987, 2. říjen, Praha. – Blahopřání
Vladimíru Kadlecovi k 75. narozeninám.
(Dokument č. 57/87)

Vážený pane profesore!

Prožije-li někdo tři čtvrti století, a z toho deset let jako aktivní signatář Charty 77, je to důvod, abychom ho pozdravili a stiskli mu ruku.

Zdravíme ve Vás vědce-národohospodáře, který svým životem dokázal spojit odbornou erudici s občanským zaujetím, a občana, jenž věcností a systematickostí své argumentace nikdy nepřel badatele. Jak svědčí názvy Vašich odborných publikací z šedesátých let (*Matematické metody v plánování, Využití počítačů v zemědělské velkovýrobě, Matematické metody řešení dopravních problémů, Ekonomické výpočty na počítači v průmyslové praxi*), byl jste u nás průkopníkem aplikace výpočetní techniky v hospodářství. O plánování a použití matematických metod v hospodářství jste přednášel nejen u nás, ale i na vysokých školách a odborných sympoziích v Basileji, Římě, Moskvě, Varšavě, Berlíně, Dillí, Káhiře i v Amesu ve Spojených státech. Působil jste od roku 1962 jako profesor na Vysoké škole ekonomické, kde jste byl roku 1965 zvolen rektorem. Celou svou odbornou autoritu jste dal v oněch letech do služeb reformního úsilí, jež vrcholilo rokem 1968. Tehdy jste byl jmenován ministrem školství a na Vaši éru dodnes vzpomínají jako na krátké období samosprávy a osvícenosti.

Po vojenské intervenci v srpnu 1968 jste patřil k těm veřejným činitelům, kteří nekapitulovali před násilím. Tak řečený normalizační režim se z Vás pokusil učinit ne-osobu a opovrhl Vašimi rozsáhlými znalostmi a erudicí. Vaše povaha a životní zkušenosti Vás dovedly do společenství Charty 77. Můžeme bez přehánění říci, že nebylo chartovního textu týkajícího se hospodářství nebo školství, který by neměl spolehlivou oporu ve Vašich znalostech a úsudku.¹

V dokumentu č. 2/87 Slovo ke spoluobčanům se praví: „Domníváme se, že nenásilný odpor proti všemu zlému, tolerance, slušnost, otevřenost pravdě i jinému názoru a trpělivá vytrvalost jsou těmi nejlepšími nástroji, kterých může naše společnost užít v následujícím boji za svou emancipaci...“ Výčet vlastností, o nichž zde Charta mluví, jako by bezděky kreslil portrét Vašeho způsobu jednání a usilování.

Přejeme Vám, pane profesore, zdraví a ještě léta tvůrčího života.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 10 (1987), Č. 13, S. 3–4.

- 1 V. Kadlec se od roku 1979 se věnoval redakci Ekonomické revue. Jako první byl v roce 1987 oceněn cenou Františka Kriegla, kterou založila a udělovala od roku 1987 Nadace Charty 77. V. Kadlec poděkoval za vyznamenání udělením ceny dopisem z 11. dubna 1987. (Dopis Nadaci Charty 77 in Ze zásuvky i z bloku, č. 12, červen 1982.) V 70. a 80. letech vydal v samizdatu tyto tituly: T. G. Masaryk a ekonomie, Dubček 1968, Nekameňujte proroky. V 90. letech se kriticky stavěl k zvolenému způsobu ekonomické transformace. Zasadoval se též o rehabilitaci E. Háchy. Zemřel 3. 4. 1998.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 15 (1987), č. 5, s. 21 • Laudatio: V. Kadlecovi k narozeninám. *Ze zásuvky i z bloku*, 1987, č. 14, s. 169–170.

LITERATURA: Vencovský, F.: *Dějiny českého ekonomického myšlení*. Praha 1997.

1987, 10. říjen, Praha. – Blahopřání
Zdeňku Urbánkovi k 70. narozeninám.
(Dokument č. 58/87)

Dne 12. října oslaví své sedmdesáté narozeniny spisovatel Zdeněk Urbánek. Jeho činnost, spojená v posledních letech s Chartou 77, kterou podepsal jako jeden z prvních, je jen přirozeným a logickým pokračováním jeho celoživotního postoje nezávislého intelektuála.

Svou tvůrčí dráhu začínal těsně před druhou světovou válkou v okruhu mladých literátů kolem básníka Jiřího Ortena. Když Jiří Orten za nacistické okupace nemohl publikovat pod vlastním jménem, Zdeněk Urbánek mu vydal básnickou sbírku pod pseudonymem. Tato praxe, charakteristická v podmínkách tvorby pod totalitním dozorem, tehdy v Čechách nová a nebezpečná, provázela vlastní literární produkci Zdeňka Urbánka od jejího počátku. Už ve své studii *Člověk v mladé poezii* z roku 1940 zjistil Zdeněk Urbánek svou příslušnost k těm, kteří nikam nepřísluší a pro něž ideologie neplatí. Když se jako romanopisec, kritik a redaktor novin *Národní osvobození* po roce 1948 dočkal obnovení totalitního dozoru nad kulturou, vyřešil situaci nepoddajného spisovatele tím, že se věnoval literárnímu překladu. Jeho překlady Williama Shakespeara patří do řady, která začíná u J. V. Sládka a tvoří souvislou tradici českého shakespearovského překladu, jenž je integrální součástí literární a divadelní kultury. V době obecného úpadku jazyka v padesátých letech vynikly Urbánkovy překlady Joyceových *Dubliňanů* a dalších děl anglické a americké literatury pružností výrazu a mnohostranností stylových prostředků.

Když byla v sedmdesátých letech Zdeňkovi Urbánkovi znemožněna i překladatelská činnost, vrátil se k prozaické tvorbě a v samizdatové edici *Expedice* vydal dva svazky próz, *Popaměti* a *Ztracená země*. V roce 1985 dostal cenu Toma Stopparda, udělovanou pravidelně za tvůrčí podíl v českém samizdatu.

Dnes je Zdeněk Urbánek generačně nezařaditelný. Díky vzácnému rozhledu a stále otevřenosti pro dialog přitahuje mladé i nejmladší literáty i přátele s nejrozličnějšími zájmy. Jeho postoj vnitřně svobodného spisovatele a občana, který mu je a vždy byl vlastní, přetrval hodně evropských diktátorů.

Přejeme Z. Urbánkovi mnoho dalších let tvůrčí práce a zdraví.¹

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Po listopadu 1989 rektor Akademie múzických umění (1991–1992), od roku 1990 předseda Společnosti F. Kafky, člen výboru PEN-klubu. Autor memoárů *Stvořitelé světa*, 1.–3. díl. Toronto 1989 (Brno 1995, 1996, 1997) a *literárních úvah* *Zvláštní případy* (1993).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987). č. 14, s. 2.

LITERATURA: Karfík, V.: *Návraty Z. Urbánka* (studie o celoživotním díle). *Kritický sborník*, roč. 7 (1987), sv. 3, s. 1–36.

1987, 10. říjen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění urgující odpověď na návrhy Charty o úpravách základní vojenské služby. (Dokument č. 59/87)

K návrhům Jana Svobody

Dne 31. 3. t. r. jsme uveřejnili dokument č. 27/87,¹ jímž jsme podpořili návrhy Jana Svobody, které sdělil otevřeným dopisem ze dne 3. 3. 1987 Federálnímu shromáždění a které se týkaly práv branců a vojáků základní služby. Navrhoval zejména všeobecné zkrácení vojenské služby, více osobního volna pro vojáky s možností navštěvovat jejich blízké a rodiny, více respektu k občanským právům vojáků, zejména ke svobodě přesvědčení a náboženského vyznání, vytvoření a zákonné zajištění zvláštních podmínek pro vojáky, kteří pečují o vlastní rodinu, dostatečné finanční zabezpečení rodin vojáků a umožnění náhradní služby pro ty brance, kteří odmítají službu v ozbrojených silách nebo složení vojenské přísahy z důvodů svědomí. Souhlas s dopisem Jana Svobody vyjádřilo formou petice více než 300 občanů a další se připojují.

Charta 77 navrhla ve svém dokumentu 27/87 zahájení široké a otevřené diskuse o otázkách povinné vojenské služby a o morální situaci v naší armádě. Podle obecného mínění a podle osobních svědectví mnoha vojáků i jejich rodinných příslušníků je tato morální situace velmi vážná.

Proto nás překvapuje, že Federální shromáždění dosud ani nám, ani Janu Svobodovi, ani paní Ruth Šormové, která je ručitelkou podpisu petice na podporu návrhů Jana Svobody, nesdělilo, jak naložilo s našimi podněty. Znamená to snad, že Federální shromáždění nepovažuje prosté občany za hodny, aby se vyjadřovali k branné politice republiky?

Rovněž nás překvapuje, že nebylo vyhověno žádosti manželky Jana Svobody, která má rizikové těhotenství a sama pečue o 1 a půlroční dítě, aby byl Jan Svoboda určen k náhradní vojenské službě (na 5 měsíců). Ačkoliv na to není právní nárok, v obdobných sociálních případech se většinou takovým žádostem vyhovuje. Má snad být rodina Jana Svobody takto postižena za projev jeho mínění a za jeho občanskou angažovanost?

Žádáme o Vaši brzkou odpověď.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 10 (1987), Č. 14,
S. 2–3.

1 Viz D386 (31.3.1987).

1987, 12. říjen, Praha. – **Dopis Federálnímu shromáždění, České a Slovenské národní radě a Ministerstvu spojů ČSSR o porušování ústavně zaručeného práva na listovní tajemství a na tajemství dopravovaných zpráv. (Dokument č. 60/87)**

Právo na listovní tajemství a na tajemství dopravovaných zpráv je nesporně jednou z podmínek občanské svobody a současně podmínkou rozvoje všeobecné kultury a jednotlivých oborů lidských činností v té které zemi, jakož i nezbytné mezinárodní spolupráce ve všech oblastech.

Ačkoliv právo na listovní tajemství a tajemství dopravovaných zpráv je zaručeno Ústavou ČSSR a Mezinárodním paktem o občanských a politických právech, dochází v praxi k jeho častému porušování. Je to umožněno jednak určitými mezerami v prováděcích zákonech, které mají toto právo chránit, jednak tím, že vláda i nižší správní úřady vydávají nařízení a vyhlášky, jež jsou v rozporu s literou zákona, a trpí i další zásahy, které nejsou žádným předpisem upraveny. Při celkovém nedostatku veřejné kontroly a při nemožnosti dovolávat se soudní ochrany proti postupu státních úřadů se tak vytváří atmosféra, která spíše povzbuzuje jednotlivé správní úředníky i orgány činné v trestním řízení, aby právo občanů na listovní tajemství a na tajemství dopravovaných zpráv nezákonným způsobem porušovali.

Nezávislá skupina právníků vypracovala odborný rozbor situace na tomto právním úseku, který uveřejňujeme. Zároveň upozorňujeme na největší nedostatky v nynější právní úpravě i v praxi poštovního a telekomunikačního styku.

*Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77*

O listovním tajemství a tajemství dopravovaných zpráv

Listovní tajemství a tajemství dopravovaných zpráv je zaručeno v článku 31 Ústavy ČSSR (ústavní zákon č. 100/1960 Sb.), a to v plném souladu se Všeobecnou deklarací lidských práv (rezoluce platnost OSN č. 217) III ze dne 10. 12. 1948, článek 11, i s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech (rezoluce OSN č. 2200/III) ze dne

16. 12. 1966, článek 17, který vstoupil v pro ČSSR dnem 23. 3. 1976 a byl vyhlášen ministrem zahraničních věcí vyhláškou č. 120/1976 Sb.

Hlavní záruky tohoto ústavního (občanského) práva jsou (a nemohou – vzhledem k systému čs. práva – nebýt) obsaženy v nejbližší podústavních právních normách, tj. v zákonech, a to v oblastech správního a trestního práva.

Správně právní ochranu zajišťují zákon č. 222/1946 Sb. o poště (poštovní zákon), zvláště jeho § 8, a zákon č. 110/1964 Sb., o telekomunikacích, zvláště jeho § 20.

Trestně právní ochranu zajišťují ustanovení §§ 239 a 240 trestního zákona (o porušování tajemství dopravovaných zpráv). Jediné obecně platné výjimky z listovního tajemství a tajemství dopravovaných zpráv upravují ustanovení §§ 86 a 87 trestního řádu (zadržení a otevření zápilek). Především trestní řád mají také na mysli ustanovení § 20 odst. 2, věta druhá zákona o telekomunikacích a ustanovení § 8 odst. 2, věta druhá zákona o poště. Ostatní zákonné „výjimky“ mají charakter jen speciální (např. v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody, v zákoně celním, v zákoně o devizovém hospodářství a konec konců též v zákoně o poště). Zákon o poště a zákon o telekomunikacích doplňují prováděcí předpisy a další podzákonné právní předpisy, zvláště vládní nařízení č. 240/49 Sb., kterým se provádí poštovní zákon, poštovní řád (příloha k opatření č. 120/1983 Věstníku FMS z roku 1968 se změnami), vyhláška č. 111/1964 Sb., kterou se provádí zákon o telekomunikacích.

Položíme-li podstatnou otázku, nakolik ČSSR při ochraně uvedeného práva dostává svým mezinárodními závazky (a postupuje ústavně), nemůžeme setrvat u konstatování plného souladu článku 31 Ústavy ČSSR a článku 17 uvedeného mezinárodního paktu.

Předně se musíme tázat, zda je implementace uvedeného práva v příslušných zákonech dostatečná. Dále, zda prováděcí a jiné podzákonné předpisy jsou s těmito zákony v souladu. (Čs. právní řád sice vychází ze zásady, že nižší právní předpis nesmí odporovat předpisu vyššímu, neexistují však účinné právní záruky, které by zajišťovaly respektování této právní zásady.) Konečně se musíme též tázat, zda praxe je v souladu s těmito právními předpisy. A pokud není, pak se ptáme,

zda je to jen důsledkem běžného správního marasmu nebo záměrem, popř. vědomým trpěním vyšších státních orgánů.

Poštovní zákon upravuje poštovní tajemství v § 8. Podle odst. 1 tohoto ustanovení „pošta, její zaměstnanci nebo jiní zaměstnanci v poštovní službě, byť i jen dočasně činní, nesmějí nikomu dávat zprávy o poštovním styku určitých osob nebo o obsahu třeba otevřených poštovních zásilek. Pokud ustanovení odst. 4 nestanoví jinak, nesmějí otevírat uzavřené poštovní zásilky, ani jinak pátrat po jejich obsahu. Osobám třetím nesmějí dáti ani možnost, aby se o poštovních zásilkách něčeho dovídaly.“ Podle odst. 2 tohoto ustanovení „zprávy o poštovních zásilkách smí pošta dávat jen odeslateli a adresátu nebo jejich oprávněným zástupcům nebo právním zástupcům. Soudům a úřadům smí pošta vydati poštovní zásilky, dávat o nich zprávy nebo dovolovat nahlížení do poštovních dokladů jen v případech stanovených zákonem.“ Podle odst. 3 tohoto ustanovení „všeobecná povinnost označovat určité trestné činy stanovená zákonem není dotčena ustanovením odstavce 1 a 2“. Odst. 4 tohoto ustanovení upravuje „právo pošty otevřít uzavřené poštovní zásilky“, a to taxativně pro tři případy: „1. nemohou-li být ani dodány adresátovi, ani vráceny odeslateli (neodbytné zásilky); 2. zjistí-li se na nich po podání vnější závada, která by mohla mít podstatný vliv na odpovědnost pošty; 3. je-li důvodné podezření, že obsahuje věci, jejichž doprava je zakázána zákonem nebo je nebezpečná, tj. věci, které by mohly ohrozit lidskou bezpečnost nebo lidské zdraví nebo poškodit jiné věci“. V tomto případě jde o speciální „výjimky“ z poštovního tajemství. Otevření uzavřené poštovní zásilky zde totiž nesměje – na rozdíl od případů upravených ustanovení §§ 86 a 87 trestního řádu (na které mj. odkazuje věta druhá odst. 2 § 8 poštovního zákona) – k zjištění obsahu listovní zásilky či dopravované zprávy. To je ve větším či menším rozsahu jen nezbytným vedlejším následkem při sledování jiného účelu, např. rozhodnout, co s neodbytnou zásilkou, zabránit vzniku škody apod. Primárně zde tedy nejde o zásah do listovního tajemství a tajemství dopravovaných zpráv. Ustanovení § 5 odst. 3 vládního nařízení č. 240/1949 Sb. také výslovně stanoví, že „při otevírání poštovních zásilek

v případech uvedených v § 8 odst. 4 poštovního zákona nesmí se jejich obsah prohlížet podrobněji, než jak toho vyžaduje účel prohlídky. U zásilek požívajících ochrany listovního tajemství musí se učinit opatření, aby toto tajemství nebylo porušeno.“

Podle ustanovení § 8 poštovního zákona lze tedy zasahovat do poštovního tajemství výlučně v případech stanovených zákonem. Tuto zásadu podtrhuje i ustanovení § 10 poštovního zákona, podle něž „mimo případy stanovené zákonem nelze poště naříditi výkon veřejných služeb nebo ukládati jí břemena, kterými by byl poštizen řádný a nerušený chod poštovní služby“. Z tohoto ustanovení vyplývá nejen povinnost státních a jiných orgánů a organizací zdržet se nezákonných zásahů vůči poště, ale též oprávnění a povinnost pošty takovéto nezákonné zásahy netrpět.

Je přirozené, že ne každá zásilka, resp. její obsah, může být dopravován poštou. Z ustanovení § 4 odst. 4 pod odst. 3 zákona o poště vyplývá, že z poštovní dopravy jsou vyloučeny zásilky, které 1. obsahují věci, jejichž doprava je zakázána zákonem a 2. jsou nebezpečné, tj. které obsahují věci, jež by mohly ohrozit lidskou bezpečnost nebo lidské zdraví nebo poškodit jiné věci. Proto vládní nařízení č. 240/1949 Sb., kterým se provádí poštovní zákon, v § 4 o záповědi poštovní dopravy v odst. 1 pod písmenem a) a c) tyto věci z poštovní dopravy vylučuje. Nad rámec poštovního zákona však jdou ustanovení § 4 odst. 1 písmeno b) a d), zvláště však písmeno b) prováděcího vládního nařízení. Podle nich jsou z poštovní dopravy vyloučeny „b) zásilky, které svou vnější úpravou nebo obsahem směřují proti lidovědemokratickému zřízení nebo jsou z hlediska veřejného zájmu jinak závadné“ a „d) zásilky, jejichž vnějšek nebo zjevný obsah je urážlivý, hanlivý nebo nemravný“. Zde na první pohled zaráží rozdíl v textaci: pod písmenem d) „vnějšek, zjevný obsah“; pod písmenem b) „vnější úprava“, „obsah“. Tedy „zjevný obsah“ a „obsah“. Jde-li jen o textovou nepřesnost, musí se slovo „vnější“ pod písmenem b) vztahovat k „úpravě“ i „obsahu“. Srovnáním citovaného ustanovení § 4 odst. 1 platného vládního nařízení č. 240/1949 Sb. s ustanovením § 4 vládního nařízení č. 223/1946 Sb., kterým se prováděl zákon o poště a které bylo vládním nařízením č. 240/1949 Sb. zrušeno, zjišťujeme, že původní

ustanovení § 4 písmeno c) ve znění: „c) poštovní zásilky, jejichž vnější nebo zjevný obsah je urážlivý, hanlivý, nemravný nebo z hlediska veřejného zájmu závadný“ byl zrušen a nahrazen dvěma výše citovanými ustanoveními § 4 odst. 1 písmeno b) a d). Smysl rozšíření původního textu je zřejmý bez komentáře. Z rozšíření a rozdělení původního textu je také bez dalšího zřejmé, že nebylo náhodou, nýbrž naopak záměrem vlády uvést ve vládním nařízení č. 240/1949 Sb. v § 4 odst. 1 písmeno b) pouze „obsah“ namísto „zjevného obsahu“. Že se tím toto ustanovení dostane do neřešitelného rozporu s poštovním zákonem a tehdy platnou Ústavou ČSR, zajímalo vládu asi ještě daleko méně než jiné, mnohem závažnější nezákonnosti té doby. Tento rozpor přetrvává dodnes a nelze ho řešit jinak než novelizací prováděcí vyhlášky k poštovnímu zákonu. V čem zásadně ryze právně tento rozpor spočívá: nejedle- li výlučně o „zjevný obsah“, může jít i o „skrytý obsah“; skrytý obsah lze zjistit jen otevřením uzavřené poštovní zásilky; otevření takové zásilky upravuje ustanovení § 8 odst. 4 poštovního zákona (a je limitováno ustanovením § 5 odst. 3 vládního nařízení č. 240/1949 Sb., které by, jak se stává zřejmým až v této souvislosti, mělo být zakotveno přímo v poštovním zákoně); v daném případě by tedy muselo jít o důvodné podezření, že zásilka obsahuje věci, jejichž doprava je zakázána zákonem; vládní nařízení není zákon; tedy: zásilku, která svým skrytým obsahem směřuje proti lidovědemokratickému zřízení nebo je z hlediska veřejného zájmu jinak závadná, nemá pošta právo otevřít a tudíž ani vyloučit z poštovní přepravy; přitom by pošta měla takovou zásilku z poštovní dopravy vyloučit; měla by, ale nemůže, protože... etc.

Jako by ani na tom nebylo dost, platný poštovní řád rozvádí ustanovení § 4 odst. 1 písmeno b) citovaného vládního nařízení ve svém § 4 odst. 2 písmeno a) ještě dále: zásilkami, jejichž doprava je zakázána, jsou „zejména“ zásilky, které svou vnější úpravou nebo obsahem směřují proti socialistickému zřízení nebo proti jeho představitelům, nebo jsou z hlediska obecného zájmu jinak závadné“.

Zákon o telekomunikacích upravuje telekomunikační tajemství v ustanovení § 20. Podle odst. 1 tohoto ustanovení „organizace obstará-

vající provoz jednotné telekomunikační sítě a jejich pracovníci i jiné osoby pověřené úkoly v tomto provozu jsou povinni zachovávat tajemství jak o obsahu přijatých a zprostředkovaných zpráv, tak i o jménech korespondujících stran a o číslech rozmlouvajících účastnických stanic a nesmějí vyrazovat jakékoliv údaje týkající se dopravovaných nebo zprostředkovaných zpráv“. Podle odst. 2 tohoto ustanovení „údaje o dopravovaných nebo zprostředkovaných zprávách mohou být sděleny jen odesílateli a adresátu nebo jejich oprávněným zástupcům (právním zástupcům). Soudům a jiným státním orgánům mohou být vydány dopravované a zprostředkované zprávy, sděleny údaje o nich nebo dovoleno nahlížení do provozních dokladů jen v případech stanovených zákonem“. Podle odst. 3 tohoto ustanovení „ustanovení předchozích odstavců platí přiměřeně i pro ostatní provozovatele telekomunikačních zařízení a jejich pracovníky, jakož i pro uživatele jednotné telekomunikační sítě, kteří se – byť i náhodou – při svém telekomunikačním styku dovedí o skutečnostech, jež mají být podle předchozích odstavců utajeny“.

Ustanovení § 17 vyhlášky č. 111/1964 Sb., kterou se provádí zákon o telekomunikacích, telekomunikační tajemství ještě podrobněji upřesňuje: „1. Pracovníci spojů smějí ve vnitřním služebním styku zjišťovat a vzájemně si sdělovat údaje, na něž se vztahuje telekomunikační tajemství, jen v rozsahu nezbytně nutném k výkonu služby. 2. U zpráv zprostředkovaných mezi účastnickými stanicemi se považují za odesílatele a adresáty zpráv účastníci stanic. 3. Ochranu telekomunikačního tajemství nelze požadovat pro telefonní hovory konané z veřejných telefonních automatů nebo veřejných telefonních stanic, pokud jde o možnost vyslechnutí hovoru třetími osobami v blízkosti automatu nebo stanice.“

I když zákon o telekomunikacích nezná obdobné ustanovení jako je v § 10 odst. 1 poštovního zákona, není v dané souvislosti bez významu ustanovení § 3 odst. 3 zákona o telekomunikacích, které ukládá Ústřední správě spojů péči o utajení přenášených zpráv.

Jednoduchá je úprava vyluky z telekomunikační dopravy. Podle § 3 odst. 10 citovaného zákona jsou z dopravy vyloučeny „zprávy, jejichž obsah může ohrozit bezpečnost státu nebo jiné

důležité hospodářské zájmy nebo které jinak odporují zákonům“.

Takzvaný odposlech telefonních hovorů není zákonem upraven, a tudíž všude tam, kde k němu dochází pro mimotelekomunikační potřeby, jde o nezákonný zásah do telekomunikačního tajemství, resp. tajemství dopravovaných a zprostředkovaných zpráv.

Ustanovení § 86 trestního řádu upravuje zadržetí, pozdržení a vydání zásilek. U zadržetí zásilek rozlišuje dva případy. Podle 1. odst. „Je-li k objasnění skutečností závažných pro trestní řízení nutno zjistit obsah nedoručených telegramů, dopisů nebo jiných zásilek, které pocházejí od obviněného nebo jsou pro něho určeny, nařídí předseda senátu a v přípravném řízení prokurátor, vyšetřovatel nebo vyhledávací orgán, aby mu je pošta nebo podnik provádějící jejich dopravu vydaly; vyšetřovatel nebo vyhledávací orgán k tomu potřebují předchozí souhlas prokurátora“. Nařízení podle tohoto odstavce lze vydat 1. jen v řízení o trestných činech (srv. „od obviněného“; u přečinů by šlo o „podezřelého“) a 2. až poté, co bylo obvinění vzneseno (§ 163 trestního řádu) nebo sděleno (§ 169 písmeno a trestního řádu) – srv. „od obviněného“ a ustanovení § 32 trestního řádu o obviněném: to znamená, že tímto úkonem nelze zahájit trestní stíhání podle ustanovení § 160 odst. 1 věta třetí trestního řádu (přirozeně při splnění ostatních zřejmých podmínek v citovaném odstavci uvedených).

Podle odst. 2 § 86 trestního řádu „v případě, že bylo zahájeno trestní stíhání pro trestný čin podle hlavy první zvláštní části trestního zákona, může prokurátor nebo vyšetřovatel s předchozím souhlasem prokurátora nařídit, aby mu pošta nebo podnik provádějící dopravu zásilek vydaly zásilku, u níž je důvodné podezření, že jí byl spáchán takový trestný čin nebo že s takovým trestným činem souvisí, jestliže je k objasnění skutečností závažných pro trestní stíhání nutno zjistit její obsah“.

Mimo rozdílů oproti předchozímu odstavci očitelné se nařízení podle tohoto odstavce liší tím, že jeho vydání není podmíněno vznesením nebo sdělením obvinění (§ 163, § 169 písmeno a trestního řádu).

Odst. 3 § 86 trestního řádu upravuje pozdržení zásilky: „Bez nařízení uvedeného v odstavci 1

nebo 2 může být doprava zásilky pozdržena na příkaz vyšetřovatele nebo vyhledávacího orgánu anebo i orgánu Sboru národní bezpečnosti, avšak jen tehdy, jestliže nelze tohoto zařízení předem dosáhnout a věc nenesne odkladu. Nedojde-li poště nebo podniku provádějícímu dopravu zásilek v takovém případě do tří dnů nařízení předsedy senátu, prokurátora, vyšetřovatele nebo vyhledávacího orgánu, aby mu byly zásilky vydány, nesmí pošta nebo podnik dopravu zásilek dále zdržovat.“

Nařízení podle věty druhé tohoto odstavce může být vydáno pouze při splnění podmínky k jeho vydání podle 1. anebo 2. odstavce, což mj. znamená, že vyšetřovatel nebo vyhledávací orgán k jeho vydání potřebují nezbytně předchozí souhlas prokurátora (srv. též ustanovení § 87 odst. 1 trestního řádu – „zásilku vydanou podle § 86 odst. 1 nebo 2“).

Postup po vydání zásilek upravuje ustanovení § 87 trestního řádu:

„1. Zásilku vydanou podle § 86 odst. 1 nebo 2 smí otevřít jen předseda senátu a v přípravném řízení prokurátor, vyšetřovatel nebo vyhledávací orgán; vyšetřovatel nebo vyhledávací orgán potřebuje k otevření předchozí souhlas prokurátora.

2. Otevřená zásilka se odevzdá adresátovi, a není-li jeho pobyt znám, některému z jeho rodinných příslušníků; jinak se zásilka vrátí odesilatel. Je-li však obava, že by odevzdání zásilky mělo škodlivý vliv na trestní stíhání, připojí se zásilka ke spisu; je-li to vhodné, oznámí se adresátovi obsah dopisu nebo telegramu. Není-li jeho pobyt znám, učiní se oznámení některému z jeho rodinných příslušníků.

3. Zásilka, kterou nebylo uznáno za nutné otevřít, odevzdá se ihned adresátovi nebo se vrátí poště nebo podniku, který ji vydal.“

Speciální „výjimky“, které však nejsou přímým zásahem do listovního tajemství a tajemství dopravovaných zpráv, obsahuje celní zákon (zákon č. 44/1974 Sb.) a zákon č. 142/1870 Sb. o devizovém hospodářství. Podle § 24 zákona o devizovém hospodářství „kontrolu zachovávání ustanovení tohoto zákona o dovozu a vývozu hodnot (§ 10 až 12) a jej provádějících předpisů vykonávají celní orgány, které jsou v této své působnosti oprávněny provádět vnější i vnitřní prohlídky... listovních a jiných zásilek...“

Podle článku V odst. 2i dodatku 3 poštovního řádu „všechny poštovní zásilky do ciziny podléhají celní kontrole“ (srv. též § 36 a následující celního zákona).

Podle § 28 celního zákona se „celní prohlídka listovních zásilek provede pouze tehdy, je-li důvodné podezření, že listovní zásilky obsahují nejen písemná sdělení, ale i zboží“.

Podle § 26 odst. 2 celního zákona „při celní prohlídce musí být šetřeny ústavní a jiné zákonné předpisy o ochraně osobní svobody a listovního tajemství“.

Protože podle § 22 odst. 1 celního zákona „jsou zbožím pro účely tohoto zákona veškeré hmotné věci movité, s výjimkou věcí a jiných hodnot, jejichž dovoz a vývoz upravují předpisy o devizovém hospodářství“, nelze listovní zásilky označující pouze písemná sdělení pokládat za zboží, o jehož propuštění celnice rozhoduje podle § 8 odst. 1 písmene b) celního zákona, neboť již citované ustanovení § 28 celního zákona zásadně a výslovně rozlišuje „písemná sdělení“ a „zboží“, přičemž tímto zbožím jsou zboží vymezená v ustanovení § 22 odst. 1 celního zákona a devizové hodnoty vymezené v ustanovení §§ 10 až 12 zákona o devizovém hospodářství, poslední per § 24 téhož zákona.

Pak na listovní zásilky obsahující písemná sdělení nedopadá ani § 102 odst. 4 celního zákona, kde se říká: „V případech, kdy je podezření, že při dovozu, vývozu či průvozu zboží byl spáchan trestný čin nebo přečin, odevzdá celnice zajistěné zboží na požádání orgánům činným v trestním řízení.“

Jakékoli zabavování listovních zásilek obsahujících pouze písemná sdělení celními orgány proto nemá zákonný podklad. (Tím přirozeně nejsou dotčena ustanovení §§ 86 a 87 trestního řádu)

Za zcela nezákonnou nutno pokládat praxi zabavování knih, popř. novin a časopisů, doručovaných ze zahraničí do ČSSR, celními orgány zřízenými při poštovních úřadech (např. Ředitelství mezinárodní poštovní přepravy v Praze 1, nám. M. Gorkého 13).

Vyslovit propadnutí nebo zabránění zboží (a knihy jsou zbožím, byť cla prostým) může celnice podle §§ 89 a 90 celního zákona jen v souvislosti s celním přestupkem. Celní přestupky vymezují ustanovení §§ 85 až 87 celního zákona. Z nich

vyplývá, že dovozem knih nelze celní přestupek spáchat.

Knihy nemohou být ani vyloučeny z dopravy podle § 4 odst. 1 písmeno a) vládního nařízení č. 240/1949 Sb. a propadnout ve prospěch státu podle § 6 odst. 4 téhož vládního nařízení, protože neexistuje žádný platný čs. zákon, který by konkrétní knihy (ani knihy jako takové) vylučoval z poštovní přepravy. Dovolávání se – jak se v praxi děje např. výše zmíněným ředitelstvím – archaického ustanovení § 4 zákona č. 94/1949 Sb. o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací, v němž se uvádí, že „ministerstvo informací a osvěty řídí rozšiřování neperiodických publikací domácího i cizího původu“ právně nemůže obstát.¹ Předně žádné rozhodnutí nynějšího ani minulého ministerstva kultury není zákonem. Dále nelze přehlížet, že citovaný zákon má na mysli rozšiřování knih tak řečeno ve velkém, a nemůže tudíž dopadat na dárkové balíčky s knihami. Tato praxe je navíc v rozporu s článkem 19 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Pokud orgány celní správy, popř. pošty, tuto praxi provádějí skutečně na základě nějakých rozhodnutí Ministerstva kultury, nesvědčí to ani o dostatečné vzdělanosti příslušných úředníků, ani o jejich „ideově politické“ a občanské zdatnosti, nýbrž o jejich do nebe volajícím nedostatku. Jaký nedostatek mravnosti, občanské zdatnosti a intelektu musí mít ministerský úředník, který si osobuje právo diktovat svéprávným občanům, jaké knihy nesmějí číst, resp. jaké knihy si nesmějí dovážet či nechat posílat, aby je nemohli číst! A jaký přístup k nezbytné výměně kulturních hodnot mají příslušné orgány, které připouštějí, aby poštovní či celní úředníci byli arbitry v této oblasti? Nelze zapomínat, že zákazy dovozu knih a časopisů se často neblaze dotýkají titulů obsahujících cenné informace, nezbytné pro rozvoj vědy a kultury.

Ke zvláštním omezením práva na listovní tajemství a tajemství dopravovaných zpráv dochází ve vazbě a ve výkonu trestu odnětí svobody.

Trestní řád stanoví, že ve vazbě je obviněný podroben jen těm omezením, která jsou nutná k zabezpečení úspěšného provedení trestního stíhání. Řád výkonu vazby, který není zákonem, ale rozkazem ministra spravedlnosti, uvádí dvojí omezení pro korespondenci obviněných ve

vazbě: 1. s výjimkou dopisů s justičními a státními orgány a s obhájcem a s právním zástupcem smí obviněný „psát a přijímat dopisy zpravidla jednou za 14 dní“; a 2. „Korespondenci obviněnému adresovanou a jím odesílanou postoupí správa věznice příslušnému orgánu činnému v trestním řízení k eventuálnímu opatření“. Takto se eufemisticky vyjadřuje, že korespondence podléhá dvojí cenzuře – správy věznice a vyšetřovatele. Protože chybí jakákoliv zákonná úprava, dochází často k excesům, kdy dopisy jsou zadržovány s poznámkou „pište jen o rodinných věcech!“. Řád výkonu vazby by měl stanovit, že důvodem nepropuštění dopisu obviněného může být jen obava z maření vyšetřování, pokud je obviněný ve vazbě z koluzních důvodů. Pokud jde o vězeňskou cenzuru, měl by jí vymezit možnost nepropuštění dopisu jen pro ten případ, kdy půjde o domluvu o útěk z vazby nebo jiné hrubé maření výkonu úředního rozhodnutí. Zejména je však nutno stanovit lhůty, během nichž se mají doručovat dopisy od obviněného a dopisy jemu adresované: je totiž běžným, ba dokonce všeobecným prostředkem nátlaku na obviněného, že korespondence mezi ním a jeho příbuznými či přáteli je alespoň v prvních týdnech vazby záměrně zdržována, a to i několik týdnů.

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody stanoví diferencovaná omezení pro písemný styk odsouzeného; kromě státních, justičních a penitenciárních orgánů a také společenských organizací posledního pracoviště a bydliště odsouzeného smí odsouzený udržovat písemný styk jen s přírodními příbuznými, a to ještě omezeně podle nápravně výchovných skupin. Jen „je-li v zájmu jeho nápravy anebo je-li pro to jiný závažný důvod, může mu být povolen písemný styk i s jinou osobou, popřípadě přijetí její návštěvy. K zabezpečení účelu výkonu trestu se dopisy odsouzených cenzurují.“

Také toto ustanovení je třeba novelizovat a zpřesnit obrát „k zabezpečení účelu trestu“; tímto účelem je, jak plyne z téhož zákona, zabránění v dalším páčání trestné činnosti a dále převýchova. V běžné praxi nápravně výchovných ústavů je totiž tohoto ustanovení zneužíváno, resp. ustanovení je vykládáno zcela volně. Opět se zde odsouzení nutí, aby psali „jen o rodinných záležitostech“ a každý projev individuality

je krutě stíhán. Zvláště jsou postiženi odsouzení za tzv. trestné činy proti republice.

Trestněprávní ochranu listovního tajemství a tajemství dopravovaných zpráv zajišťují ustanovení 239 a 240 trestního zákona. Jde o úmyslné trestné činy. Chráněno je tajemství uzavřeného listu nebo jiné písemnosti zasílaných poštou nebo jiným dopravním zařízením a zpráv podávaných telefonem, telegramem nebo jiným takovým veřejným zařízením. Za úmyslné porušení tohoto tajemství, jež může spáchat kdokoli, je stanoven trest odnětí svobody v trvání až šesti měsíců nebo nápravní opatření (§ 239 odst. 1 trestního zákona). Spáchá-li tento čin, popř. jinému ho umožní spáchat, nebo pozmění nebo potlačí písemnost nebo zprávu pracovníků poštovní, telegrafní nebo telefonní služby, je přísněji trestný, a to odnětím svobody až na jeden rok nebo nápravným opatřením nebo zákazem činnosti (§ 239 odst. 2 trestního zákona).

Kdo v úmyslu způsobit jinému škodu nebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch prozradí tajemství, o němž se dozvěděl z písemnosti nebo zprávy, které jsou dopravovány, nebo takové tajemství využije, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo nápravným opatřením (§ 240 odst. 1 trestního zákona). Přísněji je potrestán pracovník poštovní, telegrafní nebo telefonní služby, který takový čin spáchá nebo ho jinému úmyslně umožní spáchat – odnětím svobody až na dvě léta nebo nápravným opatřením nebo zákazem činnosti (§ 240 odst. 2 trestního zákona).

Občanskoprávní ochranu listovního tajemství a tajemství dopravovaných zpráv poskytuje ustanovení § 11 a následující občanského zákona (o ochraně osobnosti), zvláště ustanovení §§ 12, 13 a 16 občanského zákona. Zde může být – na rozdíl od trestního – řízení zahájeno z iniciativy dotčeného občana vždy, ten však na druhé straně ponese plně důkazní břemeno.

Závěr

Považujeme za nepřípustné dosavadní zneužívání § 8 odst. 4 poštovního zákona, na jehož základě jsou některé zásilky otevírány např. jako „neodbytné“ (třeba s poškozenou adresou), ve skutečnosti je však zkoumán obsah nejen z hlediska zjištění adresy či jiných zákonných důvodů,

nýbrž obsah je čten z hlediska myšlenek a informací, které odesílatel sděluje adresátovi, a na základě toho je někdy i zahajováno trestní řízení proti odesílateli. Stává se tak často zejména u zásilek určených do ciziny, ale někdy i ve vnitrostátní poště. (Tak tomu bylo v případě René Matouška, Petra Cibulky, Jaroslava Švestky, Pavla Křivky a jiných.) Přitom vzniká důvodné podezření, že dopisy byly již předtím protizákonně čteny neznámými osobami, které pak úmyslně poškodily adresu, aby dopis mohl být znovu úředně otevřen. Podobné případy se stávají i v telekomunikačním styku. Například poštovní úřednice Kapustová ze Zvolena z obsahu telefonického rozhovoru, jehož jedním účastníkem byl Jan Litomiský, údajně usoudila, že se jedná o „člena jakési protistátní skupiny“ a vystupovala pak jako svědkyně proti tomuto účastníkovi, když byl obžalován podle § 98 trestního zákona. Nutno zdůraznit, že uvedená úřednice porušila zákon a rovněž při procesu byl porušen zákon. Prokurátoři by neměli takové protizákonným způsobem zjištěné „důkazy“ předkládat a soudy by je neměly připouštět.

Protizákonná jsou ustanovení obsažená ve vládním nařízení 240/1949 Sb. a v platném poštovním řádu zakazující dopravu zásilek, které svým obsahem směřují proti lidovědemokratickému, resp. socialistickému zřízení, zatímco poštovní zákon zjišťování obsahu v takovýchto případech nedovoluje. Navrhujeme proto, aby tato protizákonná ustanovení byla příslušnými orgány zrušena. Obdobně je třeba novelizací přesnit ustanovení § 3 odst. 10 zákona o telekomunikacích, jehož může být v jeho dosavadním znění z politických i jiných důvodů snadno zneužito.

Ke zcela svévolnému zneužití vybízí ustanovení § 86 odst. 2 trestního řádu. Podle něho může vyšetřovatel StB zahájit vyšetřování ve věci (proti neznámému pachateli) pro trestný čin podle kteréhokoliv paragrafu hlavy I trestního zákona a na základě toho se souhlasem prokurátora kontrolovat jakoukoliv poštovní zásilku, která se mu jeví jako „podezřelá“. Obcházením zákona pak může docházet k nekontrolovatelným zásahům do soukromí kteréhokoli občana. Navrhujeme zrušení odst. 2 § 86 trestního řádu bez náhrady, neboť umožňuje nekontrolovatelné zásahy do soukromí občanů. Dále navrhujeme doplnění zákona

o povinnost justičních orgánů oznamovat zadržování zásilek, jak se to částečně v praxi děje.

Důkladnou novelizaci vyžadují ustanovení o manipulaci s korespondencí a o cenzuře dopisů obviněných ve vazbě a odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody, která jsou obsažena v řádu výkonu vazby a v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody, aby se odstranila nebo snížila libovůle vězeňských a justičních orgánů a nepřiměřené zásahy do soukromí.

Mělo by se skoncovat se nezákonnou praxí zabavování knih a jiných publikací na celnicích a Ředitelství mezinárodní poštovní přepravy, které tuto praxi provádí nebo zprostředkovává, by mělo být zrušeno.

Pokud jde o trestní právo, bylo by vhodné zvážit, zda by neměla být zakotvena v trestním řádu možnost soukromoprávní žaloby, respektive vedlejší soukromoprávní žaloby v těch trestních věcech, kdy je poškozený na zahájení trestního stíhání bytostně interesován, jako je tomu v případě porušování listovního tajemství a tajemství dopravovaných zpráv.

V zájmu dosažení vzájemného souladu jednotlivých zákonů a předpisů a jejich souladu s Ústavou a mezinárodními závazky ČSSR a v zájmu upevnění právního vědomí, vytváření právních jistot a odstraňování nezákonné praxe státních orgánů je nutno počítat se zřízením Ústavního soudu, který byl ustaven zákonem o čs. federaci v roce 1968, ale dosud neexistuje.

Konečně navrhujeme, aby i v Československu byl vypracován a schválen zákon o odvolání se k soudu proti nezákonným krokům úředních osob, omezujících občanská práva.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Odvolání na zákon č. 94/1949 se používalo pro zabavování zahraničních publikací došlých poštou, jak dosvědčuje úřední sdělení Ředitelství mezinárodní poštovní přepravy:

„Vážení(á), sdělujeme Vám, že připojená poštovní zásilka obsahovala – mimo jiné – tyto neperiodické publikace: Günter Gaus [sic]: Wo Deutschland liegt 450 g. Dovoz a rozšiřování těchto neperiodických publikací byly zakázány rozhodnutím Ministerstva kultury vydaným na základě § 4 zákona č. 94/1949 Sb., o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických

publikací. Proto byly zmíněné neperiodické publikace vyloučeny z poštovní přepravy. Věci vyloučené z poštovní přepravy propadají podle § 6 odst. 4 vládního nařízení č. 240/1949 Sb., kterým se provádí poštovní zákon, ve prospěch státu. S pozdravem Světu mír!" [nečitelný podpis]. ČSDS, sb. Charta 77.

D420 1987

1987, 14. říjen, Praha. – Blahopřání prezidentu Kostariky Oscaru Ariasovi k Nobelově ceně míru za rok 1987. (Dokument č. 61/87)

Vážený pane prezidente,
blahopřejeme k udělení letošní Nobelovy ceny míru,¹ kterou bylo oceněno Vaše úsilí o mírové urovnání ve Střední Americe. Doufáme, že umožní obyvatelům zemí Střední Ameriky vytvořit předpoklady pro hospodářský a sociální vývoj v podmínkách demokracie a svobody bez cizích zásahů a dalších ozbrojených konfrontací.

Přijměte naše upřímné přání zdaru.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Jedním z kandidátů na Nobelovu cenu míru za rok 1987 byla též Charta 77, kterou navrhla Komise pro bezpečnost a spolupráci v Evropě Kongresu USA

1987, 26. říjen, Praha. – Kritický rozbor sjezdů uměleckých svazů konaných v roce 1987 a situace v těchto organizacích. (Dokument č. 62/87)

O sjezdech uměleckých svazů

V první polovině letošního roku proběhly sjezdy uměleckých svazů, jejichž postavení v československé společnosti je zakotveno v autorském zákoně, který je v § 40 definuje jako dobrovolné organizace autorů a výkonných umělců. Některým z těchto sjezdů předcházela aktivita členstva vyvolaná očekáváním změn, jiné proběhly bez zřejmého zájmu členstva a kulturní obec je ani nevnímala. Vcelku však průběh sjezdů svědčil o tom, že vedení svazů byla dobře připravena jakýmkoli pokusům o změny zabránit.

Sjezd českých spisovatelů a federální sjezd československých spisovatelů v květnu nezanedchaly v kulturním životě Československa žádné stopy. Celý průběh obou sjezdů – až na ojedinělé kritické hlasy, které nevyvolaly žádný dialog – potvrdil podřízenost spisovatelských organizací strnulé kulturní politice současné státní moci. Spisovatelé, jejichž díla jsou zveřejňována oficiálními nakladatelstvími, sdělovacími prostředky a divadelními jevišti, mlčí nadále jakožto občané i jako kriticky myslící lidé.

V červnu se konal sjezd Svazu českých architektů, na kterém se diskutovalo otevřeně o krizi české architektury. Technická zaostalost a ekonomické podmínky ve stavebnictví způsobily, že architekti se vůči investorům nemohou prosadit, a zejména výstavba bytů po architektonické stránce upadá. Bezradnost, bezkonceptnost politiky a přizpůsobivost vedení svazu způsobily takový pokles autority architektury a vyvolaly takovou skepsi vůči perspektivám této profese, že dokonce klesá počet zájemců o studium architektury. Vedení Svazu českých architektů, které se proti tomuto vývoji nedokázalo vzepřít, se však před důsledky kritického ovzduší sjezdu pojistilo. Požadavek vznesený před sjezdem, aby byla zavedena zásada tajného hlasování, se podařilo odrazit, a staronové vedení bylo opět zvoleno aklamací.

Mimořádný průběh měl sjezd dramatických umělců. Už delší dobu před sjezdem požadovali nejmladší divadelní umělci prostor pro svobod-

nou tvorbu svých inscenací. V předsjezdovém období vypracoval okruh dramatických umělců, soustředěný kolem „komise divadla mladého diváka Svazu českých dramatických umělců“, kritickou analýzu podmínek současného divadla, která byla zveřejněna v časopise *Scéna*. Dramatičtí umělci v ní kritizovali strnulost sítě současného divadelnictví, která brání vzniku souborů, založených na generační a názorové spřízněnosti. Poukázali na rozbujelost ekonomicky nákladné administrativy, jež by už zřejmě byla schopna fungovat bez divadel a kterou často vedou lidé dosazení odjinud, kteří divadlu nerozumějí. Zásahům této administrativy padá za oběť řada závažných divadelních her a inscenací. Podobnou cestou se z české divadelní kultury ztratila mnohá jména a řada let se vytváří dojem, jako by tito lidé a jejich díla v české kultuře nikdy neexistovali. Mladí dramatictí umělci také požadovali, aby byla uznána odpovědnost divadla vůči vlastní tvorbě bez poručnickování a bez zasahování nadřízených institucí.

Někteří ze spoluautorů kritické analýzy podmínek současného divadla, kteří nebyli na sjezd delegováni, byli pozváni jako hosté, někteří se sjezdu nemohli zúčastnit vůbec. Mezi pozvanými chyběli ovšem divadelní umělci nejvíce diskriminovaní, jako např. zasloužilá umělkyně Vlasta Chramostová. Diskuse na sjezdu byla různými způsoby omezována, takže autoři kritické analýzy podmínek v českém divadelnictví nemohli plně tlumočit podněty, kvůli kterým na sjezd přišli. Podařilo se však prosadit usnesení, že budou svolány dvě konference, na nichž dramatictí umělci projednávají naléhavé problémy divadel, dramaturgie i samotného svazu, jež sjezd neprojednal.

Mimořádně široký veřejný ohlas měl diskusní příspěvek národního umělce Miloše Kopeckého, který svou kritičností předsednictvo sjezdu překvapil a sklídl potlesk delegátů. Diskusi však nevyvolal. Ti, kdo mu zatleskali, na závěr sjezdu znova zvolili staronové vedení svazu.

Nejpříznavnější pro stav kultury a pro možnosti, jaké tvůrčím pracovníkům poskytuje dnešní situace, byl sjezd Svazu českých výtvarných umělců. Před sjezdem tohoto svazu, který proběhl v březnu letošního roku a trval pouze dva dny, se rozvinula mimořádně široká aktivita

výtvarníků od nejmladších až po nejstarší a prakticky celá výtvarná obec v Praze, v Brně a na jižní Moravě zaujala k vedení, které řídilo svaz od roku 1970, ostře kritický postoj.

Nepočtená skupina funkcionářů svazu, jež představovala jeho vedení, založila dnešní Svaz českých výtvarných umělců v roce 1970, poté, kdy byl legitimní svaz za tak řečené „normalizace“ administrativním rozhodnutím bez souhlasu jeho 3418 členů zlikvidován. Tehdejší takzvané „zdravé jádro“ založilo svaz nový a zavedlo segreganční princip, jímž se podmínky výtvarných umělců podstatně lišily od podmínek v ostatních svazech. Nový svaz přijímal členy výhradně podle politických kritérií a přijal jich první léta jen šedesát. Další profesionální výtvarní umělci byli pouze registrováni při Českém fondu výtvarných umění. Ještě roku 1975 měl Svaz českých výtvarných umělců pouze 283 členy, teprve v období 1975–1986 vzrostl jejich počet na 1350. I v průběhu tohoto „rozšiřování“ členské základny byla Praha, tradiční středisko české výtvarné kultury, diskriminována. Počet nečlenů registrovaných při Českém fondu výtvarných umění mezitím vzrostl přílivem mladších umělců na 4200. Kromě toho existuje početná skupina profesionálních výtvarných umělců, a to mladších i starších, jimž je odepřena i tato minimální ochrana. Profesionální výtvarní umělci jsou tedy rozděleni do tří vrstev: jsou to členové svazu, kteří teoreticky požívají práv zaručených autorským zákonem, ale vzhledem k despotickým praktikám funkcionářů vedení svazu jich mohou užívat jen v omezeném rozsahu; druhou, a to nejpočetnější vrstvu, představují výtvarní umělci registrovaní Fondem výtvarných umění, kteří jsou svých autorských práv zbaveni, takže s nimi například o koupi jejich děl nikdo nejedná, ale požívají alespoň ochrany před zákonem tak jako umělečtí řemeslníci; třetí vrstvu představují profesionální výtvarní umělci, kterým je odepřena i registrace, takže jako výtvarní umělci nemají vůbec žádná práva – ani autorská, ani občanská.

Touto segregací, která způsobila, že i staří uznávaní mistři se ocitli v situaci bezprávných lidí, si vedení svazu osvojilo absolutní moc nad veškerým výtvarným děním. Zlikvidovalo nejvýznamnější středisko české výtvarné kultury tím, že znemožnilo pražské organizaci výtvarných

umělců jakoukoliv činnost. Výtvarní umělci v hlavním městě republiky se po celých sedmáct let nemohli scházet, nemohli projednávat profesionální otázky, požadát výstavy, vyslovovat se k výtvarným problémům pražského životního prostředí atd. Současně s likvidací původního svazu a se založením svazu segregančního došlo k likvidaci většiny odborných výtvarných časopisů a výtvarného nakladatelství. Tím byl přerušen přístup k informacím, byla vyloučena možnost svobodného dialogu a veškerý výtvarný život byl podřízen skupině členů vedení, kteří sami rozhodovali v tajných jednáních o tajných nákupech výtvarných děl, o neveřejných a neanonymních soutěžích, o rozdělování stipendií a půjček, o jmenování uměleckých komisí, odpovědných pouze jim, o výstavách, o přidělování ateliérů atd. Výstavy, které unikaly kontrole vedení svazu, byly zakazovány i v případech, kdy proti nim místní ani státní orgány neměly námitky. Tak bylo z podnětu vedoucích funkcionářů svazu zakázáno nebo hned po vernisáži přerušeno nejméně dvacet výstav.

Jediným regulérním setkáním výtvarných umělců v období před sjezdem byl aktiv výtvarníků jihomoravského kraje. Odtud i od jiných výtvarných umělců, mladých i starších, od jednotlivců i od skupin, přicházela vedení svazu před sjezdem či přímo sjezdu řada návrhů a požadavků, svědčících o tom, že stav výtvarné kultury a poměry ve svazu jsou neúnosné. V dopisech, rezolucích a peticích adresovaných sjezdu, se opakovaly mimo jiné požadavky, aby byl zrušen segreganční systém dělení výtvarníků na členy svazu a na umělce registrované při Českém fondu výtvarných umění který je v rozporu s autorským zákonem, aby byla obnovena diskuse o problémech české výtvarné kultury a možnost sdružování výtvarníků uvnitř svazu, aby bylo obnoveno výtvarné nakladatelství a odborný výtvarný časopis, aby byly obnoveny veřejně anonymní soutěže a zveřejňovány jejich výsledky atd. atd., zkrátka požadavky, které se nezasvěcenému mohou zdát nepochopitelné, protože obsahují samozřejmosti, bez jakých žádná výtvarná kultura a tvůrčí práce nemohou existovat. Je pozoruhodné, jak často se v dopisech a v peticích zaslaných sjezdu a v diskusních příspěvcích, které nesměly být na sjezdu předneseny, opakoval požadavek, aby byly

ve svazovém měřítku zveřejněny stanovy svazu a pravidelné zprávy o hospodaření finančními prostředky svazu a fondu. I takovéto základní informace vedení členstvu utajovalo.

Sjezdu byl mimo jiné adresován dopis nazvaný Delegátům sjezdu, podepsaný 27 předními výtvarnými umělci, mezi nimiž byli národní umělci i mladí výtvarníci. Předsednictvo sjezdu chtělo nejdříve přečtení dopisu zabránit. Nakonec je však muselo přece jen připustit, ale delegát, který text četl, byl přerušován a čtení nedokončil. Dalšíh osm rezolucí, podepsaných výtvarnými umělci z různých míst republiky a adresovaných sjezdu, předsednictvo delegátům jednoduše utajilo. Z delegátů sjezdu, kteří se přihlásili do diskuse, mohli vystoupit jen ti, kterým to předsednictvo podle vlastního výběru dovolilo, a navíc v takovém pořadí, které předsedající tajemník svazu František Spilka určil. Požadavek, aby byly předneseny všechny diskusní příspěvky, byl zamítnut bez hlasování. Kandidátka ústředního výboru svazu byla rozdána teprve těsně před volbami a jednání o protikandidátce nebo o jednotlivých protikandidátech bylo předsedajícím tajemníkem Františkem Spilkou bez diskuse zamítnuto.

Tak se stalo, že sjezd Svazu českých výtvarných umělců zvolil znova vedení, jemuž celá tvůrčí část výtvarné obce vyslovila nedůvěru. O pět měsíců později, v srpnu, proběhl sjezd federálního svazu výtvarných umělců a jeho průběh potvrdil, že struktura vzniklá v době tzv. „normalizace“ kritice výtvarné obce odolala. Vedení, které si v uplynulých sedmnácti letech vedlo tak svévolně a destruktivně, nemusí ani po sjezdu brát ohled na mínění výtvarné obce. Jestliže těsně před sjezdem českého svazu na čas postrádalo pocit nekritizovatelnosti a absolutní moci, jemuž v uplynulých letech přivyklo, tak to neznamená, že výtvarná obec mohla očekávat jakoukoli podporu ve svém úsilí o nápravu. Výtvarným umělcům, jimž důsledky tzv. „normalizace“ dodnes brání v užívání autorských práv, nezbyvá, než aby se o sebe postarali sami a vytvořili si struktury, které je jejich bezprávného postavení zbaví.

Totéž v podstatě platí pro ostatní výkonné umělce a autory. Umělecké svazy, které jim mají sloužit jako jejich dobrovolné organizace, nejsou demokraticky řízeny a členstvo v nich nemůže uplatňovat žádný vliv. Zkušenosti umělců

z posledních 17 let krom toho svědčí o tom, že podmínky v jejich svazech, a tím i podmínky jejich tvůrčí práce, jsou ve stále větší míře ovlivňovány nikoli ministerstvem kultury nebo ideologickým oddělením ÚV KSČ, ale ministerstvem vnitra. Výkonní umělci a autoři, kteří nepoživají práv stanovených autorským zákonem a jimž jsou kromě toho upírána práva, jež jim zaručuje Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, by se měli svých práv účinně dovolávat a vytvářet si dobrovolné svazy a uskupení, které by je jejich bezprávného postavení zbavily.

*Jan Lítomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 15, s. 2–4 • *Listy*, roč. 17 (1987), č. 6, s. 69.

1987, 27. říjen, Praha. – Žádost prezidenta republiky o propuštění Pavla Wonky z vězení pro vážné ohrožení na životě v důsledku krutého zacházení. (Dokument č. 63/87)

Pane prezidente,

dne 9. října 1987 Vám byla zaslána žádost o propuštění Pavla Wonky (narozený 23. 1. 1953, bytem Vrchlabí) z věznice v Minkovicích. Žádost byla podepsána 86 československými občany.¹ Od jejího odeslání uplynuly bezmála tři týdny. Za tuto dobu se špatný zdravotní stav Pavla Wonky nijak nezlepšil a také hrubé zacházení s ním se nezmírnilo. Při návštěvě matky paní Gerty Wonkové ve věznici mluvil trhavě, neustále plakal a mluvil o smrti, což neodpovídá jeho psychickému ustrojení a chování před uvězněním. Opět si stěžoval na kruté zacházení. Nápravně výchovný ústav Minkovice je určen pro pachatele násilných trestných činů, zatímco Pavel Wonka je vězněn zejména za to, že se přihlásil jako nezávislý kandidát v minulých volbách.

Zprávy, které máme k dispozici, nasvědčují tomu, že Pavel Wonka je v důsledku krutého zacházení ve stavu psychického zhroucení. Další pobyt ve vězení může ohrozit jeho život.

Pane prezidente, upozorňujeme na naléhavost řešení situace Pavla Wonky a žádáme znovu o jeho propuštění ze zdravotních důvodů.

Pokud nedostaneme v blízké době odpověď z Vaší kanceláře, budeme se muset obrátit na Mezinárodní červený kříž, případně na některou z institucí mezinárodního hnutí na obranu lidských a občanských práv, aby vyslaly své lékaře k přezkoumání zdravotního stavu Pavla Wonky.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 O případu P. Wonky srv. D409 (7.8.1987).

Výsledkem petice 86 občanů na obranu P. Wonky a žádosti Charty o propuštění bylo přemístění P. Wonky z Minkovic do pankrácké nemocnice a po měsíčním léčení převezení do věznice Plzeň-Bory.

PLNĚ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 15, s. 4–5 • *Listy*, roč. 17 (1987), č. 6, s. 65.

1987, 27. říjen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění, České a Slovenské národní radě s požadavkem, aby byl 28. říjen prohlášen za státní svátek jako den vzniku Československé republiky. (Dokument č. 64/87)

Ke dni 28. října

Dvacátý osmý říjen 1918 patří k nejvýznamnějším dnům v dějinách českého a slovenského národa. Toho dne, řečeno slovy prvního zákona, „vstoupil v život samostatný stát československý“.

Tím byly tehdy završeny kulturní a politické snahy o důsaznější zajištění české národní existence, vystupňované posléze i vojenským vystoupením legií na straně Dohody. Mluvíci slovenského národa, zdecimovaného odnárodňováním, vyslovili se pro společnou existenci s národem českým.

Vznik státu byl zároveň náročnou výzvou. Znamenal vytyčení zcela nových úkolů, totiž dostát odpovědnosti občanů ve vlastním státě tváří v tvář neobyčejně složité situaci domácí a mezinárodní. Přijetím této výzvy dospívali Češi a Slováci k mravní, občanské a politické svrchovanosti, nepředstavitelné bez zavazujícího státního rámce. I neúspěchy a porážky, pokud byly důsledkem přijetí této výzvy k nové odpovědnosti, patří k dědictví, kterého se nemůžeme a ani nechceme zříkat.

Jestliže ideály státní suverenity a svébytnosti stály u zrodu československého státu a obstály v řadě nelehkých zkoušek, je naší povinností tento odkaz rozvíjet a naplňovat. Je proto samozřejmé, že přední političtí činitelé by měli zájmy státu důsledně hájit. Naše účast ve spojeneckých a integračních seskupeních nesmí znamenat rezignaci na národní suverenitu a na naše vlastní zájmy. Je chybou, že v současné době nemá československá politika dostatek pevnosti a konceptnosti, aby využila prostor, který se začíná otevírat.

Soudíme, že oficiální neúcta ke 28. říjnu 1918 s nedostatečnou ochotou hájit naše státní zájmy úzce souvisí. Nejde nám přece toliko o slavení svátků, ale o to, aby naše republika měla ve světě důstojné zastání a aby se k ní její občané mohli a chtěli hrdě hlásit.

V souvislosti s oficiální neúctou tu musíme připomenout naprostou samozřejmost, totiž že

další zákonodárné akty spojené s tímto datem, zejména federalizace v roce 1968, byly vyhlášeny záměrně právě při příležitosti výročí vzniku státu. Význam naší státnosti jako skutečnosti nejzákladnější měl tak být ještě programově zdůrazněn.

Potřebujeme dnes mnohé, v neposlední řadě dát výraz sdíleným hodnotám, jakož i všeobecně srozumitelným a přijímaným symbolům. Právě 28. říjen 1918 je jednou z nemnoha takových hodnot, jedním z takových symbolů.

Proto důrazně žádáme, aby 28. říjen byl prohlášen za státní svátek ČSSR a aby byl vzpomínán a slaven jako den vzniku československé samostatnosti.

*Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 15, s. 5–6 • *Listy*, roč. 17 (1987), č. 6, s. 64–65.

1987, 30. říjen, Praha. – Dopis předsedovi vlády ČSSR a redakcím *Hospodářských novin* a *Rudého práva* o podnětech k diskusi o ekonomické reformě v Československu. (Dokument č. 65/87)

K novým pokusům o ekonomickou reformu
V současné době probíhá v čs. sdělovacích prostředcích diskuse k některým koncepcím ekonomické reformy.

Charta 77 si nečiní nárok odborně se vyjadřovat k těmto složitým otázkám. Přesto na její adresu došlo několik zajímavých podnětů, a to zejména od ekonomů, kterým je už 17 let jakákoliv účast při řešení takových a podobných problémů znemožňována.

Řešení závažných otázek ekonomiky a potřebné proměny politicko-ekonomického klimatu naší země považujeme za důležité podmínky pro uplatňování hospodářských, sociálních a kulturních práv čs. občanů v blízké i vzdálené budoucnosti.

Z toho důvodu jsme se rozhodli položit několika ekonomům – současně signatářům Charty 77 či jejím příznivcům – tři otázky, které považujeme za důležité pro publicistické vyjádření názorů na připravované změny v čs. hospodářství.

Charta 77 jako občanská iniciativa se tím připojuje k diskusi týkající se návrhu zákona o podniku a k novým pokusům o ekonomickou reformu.

*Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77*

Otázky

1. Obsahují návrhy na přestavbu hospodářského mechanismu takové stimuly hospodářského rozvoje, které by mohly zastavit a posléze překonat zaostávání čs. hospodářství za rozvojem hospodářsky rozvinutých zemí?

2. Mohou navrhované demokratizační prvky v návrhu zákona o podniku vyvolat nové a dostačující iniciativy a podněty pracovních kolektivů k racionálnějšímu využití hospodářských zdrojů podniků?

3. Které jsou podle Vás mimoekonomické (např. sociální, kulturní, morální aj.) předpoklady a podněty k uskutečnění ekonomických přeměn a k všestrannému rozvoji čs. společnosti?

*

Na první dvě otázky odpovídám: NE! On si snad u nás někdo myslí, že ANO?

Mám ale naději (či iluzi?), že se tím i u nás začíná prosazovat pokrok, který zlidští celou společnost.

Všechna ta hesla o intenzivním a vědeckotechnickém rozvoji, o dosažení světové úrovně atp. se mohou uskutečnit jen potud, pokud se podaří překonat státní vlastnictví společenským a státní správu společenskou samosprávou.

Je to asi jediná cesta, aby se výrobci začali chovat k podnikovému a společnému jako ke svému a nikoli k cizímu. Praxe už naučí rozlišit mezi operativním řízením podniku odpovědnými vedoucími (od mistra až po ředitele) a demokratickými orgány, reprezentujícími kolektiv podniku jako jedné skupiny celé společnosti, která spravuje jednu část společenského, a tedy „všelidového vlastnictví“, disponuje s ním a vykonává veškerou moc na svém působišti. U nich a od nich jsou tedy ředitel a jeho tým pověřeni, jimi jsou kontrolováni a jím jsou také odpovědní.

To je také jediná možný způsob, jak zabránit, aby se aparáty všeho druhu postupně osamostatnily, aby hájily především vlastní zájmy a nakonec panovaly nad celou společností.

Musí je ale vyloučit organizace výrobců vertikálně propojená od jednotlivého pracovního procesu přes podnik až na vrchol pyramidy „sdružených osobností“. Ta by měla uplatňovat společenské vlastnictví výrobních prostředků, a také hned dohlédnout na ostatní funkce státu a jejich vykonavatele, aby sdruženým výrobcům nepřerostli přes hlavu a nemohli už nadále existovat jako velká skupina s vykořisťovatelským vztahem k výrobcům a jako velký manipulátor s jejich postavením ve společnosti, s jejich měšcem i svědomím.

To všechno ale předpokládá skutečně demokratickou socialistickou politiku.

prof. Miroslav Kadlec

1. Ne.
2. Ne.
3. Zásadní přeměna politického systému.

MM (pracovník ČSAV)

1. O tom, že by takové stimuly a podněty měla ekonomická reforma přinést, psal M. Jakeš, tajemník ÚV KSČ, v *Rudém právu* někdy v polovině září t. r. Zatím se v současném systému takové stimuly neprojevují. Naopak. To znamená, že reforma by měla tento stav zvrátit a překonat a vytvořit kvalitativně jiný systém. Jinak by neměla smysl. Negativní rysy a projevy našeho hospodářství jsou již každému zřejmé. Nedaří se je omezit tak jako dříve – politikou vytloukání klínu klínem. Taková politika znamená, že vezme prostředky tam, kde jsou, a dáme je tam, kde chybějí. Tyto negativní projevy však mají své příčiny a genezi. Nejsou ničím novým. Například zásoby v národním hospodářství – vzdor plánům na jejich snížení – neustále rostou. Dosáhly astronomických čísel a vysoko přesahují roční národní důchod! Je to anarchický a živelný vývoj. Technický a technologický vývoj katastrofálně zaostává. Ekonomika má charakter chronicky nedostatkové ekonomiky. Vedle oficiální státní ekonomiky existuje ještě druhá, neoficiální ekonomika, ekonomika melouchů, obchodu pod pultem, protekcionářských a korupčních vztahů, a to dokonce i mezi podniky. Nivelizace v odměňování se neobjevila teprve dnes, ale je trvalou a houževnatou tendencí celá desetiletí. A tak bychom mohli pokračovat... Je toho příliš mnoho. To vše by se tedy mělo ekonomickou reformou změnit. Zaostávání ve vědě a technice by se mělo změnit v pokrok a dynamický vývoj vědy a techniky. Nivelizace v odměňování by měla být překonána a výsledky práce by měly být odměňovány podle skutečných zásluh. Místo všeobecné pasivity a nezájmu veliké části pracujících by se měla prosadit osobní a skupinová aktivita ve všech oblastech hospodářství. Trvalá nerovnováha a nedostatkový trh by měly být překonány a vytvořena situace dynamické rovnováhy atd.

Předpokladem této změny je, že pracující člověk se bude cítit hospodářem ve vlastním domě a že bude funkci pečlivého, starostlivého, vzdělaného a pokrokového hospodáře moci také vykonávat. Tím jsme u jádra problému. Tímto směrem však nová ekonomická reforma zaměřena není.

Pracující člověk má pocit, že je pouhou námezdní pracovní silou v podniku, který patří státu. Stát zbyrokratizoval státní a družstevní vlastnictví, strhl na sebe řízení jako funkci vlastníka

všeho bohatství v zemi, zbavil hospodářské podniky jejich dřívější samostatnosti a podnikatelské aktivity a v systému řízení prosadil neomezený centralismus a direktivní příkaz. Proto smysl reformy vidím v tom, že státní vlastnictví výrobních prostředků dostane postupně nový obsah a změní se ve všelidové vlastnictví, že socializace výrobních prostředků bude demokratickou socializací, že bude odstraněno zbyrokratizování státního i družstevního vlastnictví, že budou vytvořeny přímé a nikoli zprostředkované kapitálové vztahy účasti a odpovědnosti pracujících na rozvoji společných výrobních fondů a jejich využívání. Formy těchto změn se musí teprve hledat. Reforma – tak, jak je formulována – však tyto cíle nesleduje. Nemůže proto v ekonomice našeho státu dojít k zásadním kvalitativním změnám.

To ovšem neznamená, že současná ekonomická reforma je bezvýznamná. Již ta skutečnost, že k ní dochází a že je motivována snahou odstranit negativní tendence v rozvoji národního hospodářství, je v určitém smyslu povzbudivá. Za nejvýznamnější součást reformních návrhů považují orientaci na osamostatnění podniků a jejich samofinancování, i když je tato orientace omezena a podmíněna úlohou center řízení. Tato orientace by se měla dále rozšiřovat a naplňovat novým obsahem. Bylo by správné, aby tato nová hospodářská síla dokázala prosadit svůj zájem při koncipování hospodářské politiky.

2. V první odpovědi je naznačena i odpověď na druhou otázku. V návrhu zákona o podniku jsou demokratizační prvky v řízení značně omezeny. I veřejnost chápe jejich uplatňování převážně jako volby některých hospodářských vedoucích. I to je však velmi omezeno mechanismem výběru kandidátů i samotných voleb. To znamená v oblasti hospodářské demokracie navrhuje reforma jen nepatrné krůčky vpřed. Centrální hospodářská byrokracie si svou moc nad hospodářstvím zárlivě stráží. Změna hospodářské moci ve směru demokratizace se v podstatě neuskutečňuje. Přesto by navrhovaný zákon o podniku mohl vyvolat určité nové iniciativy a podněty, ale především v nejnižších třídách inovací, jako je například lepší hospodaření se surovinami, dílčí technologické změny, drobné investice apod.

3. Nejdůležitějším předpokladem skutečné ní ekonomických přeměn je podle mého soudu

přeměna politického systému a způsobu uplatňování politické moci v hospodářském životě. Existující vztahy mezi politikou a ekonomikou se vyvíjejí jako jednostranné vztahy, jako podřízení ekonomiky monopolní politické moci a jejím zájmům. Beze změn v politice a ve vztazích politiky k hospodářskému řízení nemůže být ekonomická reforma správně zaměřena, její cíle budou deformovány právě tak jako jednotlivé její etapy a způsoby provádění. Ekonomická reforma bude nepochybně dlouhodobým procesem. Měla by se dále rozvíjet a zahrnovat stále hlubší a širší problémy, objevovat nové způsoby jejich řešení. Strnulost politického systému by na tento proces měla velmi zhoubný vliv. Politika může mít velmi pozitivní význam, pokud bude odstraňovat překážky a vytvářet prostor tam, kde toho sama ekonomická reforma schopna není. Např. v oblasti mezinárodní politiky a vztahu mezi státy. Dále v oblasti demokratizace celé společnosti, včetně státní správy, kultury, sociálního života, ochrany životního prostředí, zákonodárství atd. Tam všude je zapotřebí, aby politika zprostředkovala a pomohla prosadit skutečné reformní záměry v ekonomice. K tomu by bylo ovšem zapotřebí, aby sama politika a její reprezentace prodělala zásadní přeměny. Aby se sama zbavila svých dirigistických způsobů řízení společnosti, odhodila privilegia, která si přisvojila, a sama se demokratizovala a revolucionalizovala.

prof. ing. Věněk Šilhán, CSc.

1. Nikoli. Tzv. komplexní dokument pro přestavbu hospodářského mechanismu ČSSR nevybočuje z mezí, které ve své práci *Stát a ekonomika* charakterizují jako systémotvorné prvky centrálně přidělového mechanismu. Základní z těchto prvků – makroekonomické bilančně ukazatelové plánování – získává jen jinou podobu. Proto dosavadní negativní tendence (nízká efektivnost, technické zaostávání, nevyhovující struktura, všeobecný pokles kultury výroby atd.) nebudou překonány. Naopak, zatím projektované změny v mechanismu fungování ekonomiky vytvářejí nová rizika, zejména pokud jde o možné zesílení inflačních tendencí.

2. Budou-li podniky i po „přestavbě“ pracovat v prostředí, kde základní parametry efektivní nabídky a poptávky nebude určovat trh, tedy spotřebitel (ať už v této roli vystupuje občan, podnik, či stát), ale centrální bilančně ukazatelový plán (třebaže s jinými ukazateli než dosud), sebedemokratičtější provedená volba ředitele nebude nic platná. Základní stereotypy chování podniků bude i nadále určovat převrácený „mini-max“, paradoxně umožňující maximalizaci podnikového důchodu při minimalizaci jeho reálných výkonů.

Základním předpokladem reálné demokracie v hospodářství je ekonomické oddělení podnikové sféry od státu (např. vytvořením fondu společenského jmění a přechodem k instituci základního jmění podniku). Tím se nevylučují, ale naopak teprve vytvářejí nezbytné podmínky pro skutečně účinné (a nikoli fiktivní) uplatňování plánově regulativní činnosti centra. (Jaképak je to dnes centrální řízení, když se už v druhém roce své realizace jeho základní nástroj – pětiletka – „rozsype“, jak jsme toho právě, a nikoli poprvé, svědky?) Zveřejněná verze návrhu zákona o státním podniku to však svým nesmyslným pojetím „kmenového jmění“ znemožňuje a „komplexní dokument“ rovněž s ničím podobným nepočítá. Dosavadní řešení jsou poplatná dávno překonaným ideologickým klišé, jejichž přezkoumání a tvůrčí překonání se zatím vůbec nepripouští, publikace odborných prací s touto tematikou není dovolena.

3. Vůle k reformě je na rozhodujících místech pouze ve slovech. Konečnou podobu dokumentů o přestavbě určují ti, kteří z ní mají největší strach. Můžete se pak divit, že se reforma dělá „jakoby“? Dokud se tohle nezmění, můžeme se dočkat jen další (kolikáté už?) poloreformy a jejího debaklu. A ideál socialismu, který za to vůbec nemůže, ale v jehož jménu se to děje, bude jen ještě více k pláči.

Zdislav Šulc

Nejsem vyloženě ekonomický odborník, domnívám se však, že vzhledem k poznatkům získaným v době, kdy jsem ještě zastával technické funkce v zemědělství, i vzhledem k životním

zkušenostem, jsem schopen na předložené otázky odpovědět.

1. Jestliže se „soubor opatření“ z počátku 80. let považoval za mrtvé narozené dítě, současně návrhy na přestavbu jsou sice dítětem živým, ale značně neduživým. Největším problémem není ani tak to, že mnohé pozitivní prvky jsou okleštěny všelikými doplňky, jako spíše to, že vlastně vše vyrůstá buď z velké neupřímnosti na bázi přísloví o nažraném vlku a celé koze, anebo z oné příslovecně kvadratury kruhu, kdy je snaha zdynamizovat hospodářství, aniž by byly ohroženy stávající společenské poměry a mocenské posty. Za takové situace jsou navrhované stimuly nedostačující.

2. V omezeném rozsahu mohou; mají-li být pracující hospodáři v pravém smyslu slova, musí to být zároveň plnoprávní a plnokrevní občané.

3. Skutečná hluboká demokratizace celé společnosti, na jejímž počátku by byly zásadní kádrové změny, by probudila obyvatelstvo z apatie.

ing. Tomáš Hradílek

K plnějšmu posouzení návrhů na přestavbu mechanismu chybí – kromě krátkého času a omezeného rozsahu odpovědí – některé základní předpoklady. Není znám obsah všech návrhů kromě návrhu zákona o státním podniku a zákona o družstevních podnicích. Chybějí analýzy dosavadního vývoje československého hospodářství v plné vazbě příčin a následků, které vedly k současnému stavu, stručně charakterizovanému ztrátou temp ekonomického rozvoje, ztrátou jeho kvality, ztrátou pozic na světových trzích a ztrátou možností uspokojovat sociální potřeby společnosti i jednotlivců, stavu, ze kterého přestavba hledá cestu. Chybějí i analýzy zkušeností jiných socialistických zemí, které jsou v přestavbě dále, a to analýza objektivní, neideologizovaná, která by umožnila vyvarovat se řady chyb. Jsou jen dílčí práce neoficiálních a tedy nepublikovaných autorů, příležitostně vytažovaných ze zásuvek. Publikované práce autorů oficiálních kromě své neúplnosti, trpí větší či menší apologetickou zátěží. S vědomím těchto omezení odpovídám na položené otázky.

1. Podmínky, ve kterých se bude přestavba realizovat a samotné návrhy, tak jak jsou dosud

známé, prozatím nevytvářejí dostatečný prostor pro uskutečňování cílů formulovaných v otázce. Přitom chci poznamenat, že rozvoj hospodářsky rozvinutých zemí není jediným měřítkem našeho budoucího rozvoje. Jde především o tyto omezující faktory:

- Ekonomická dlouhodobá nerovnováha je tak hluboká a z toho vyplývající vžitě stereotypy chování hospodářských subjektů a jednotlivců jsou tak zakořeněné, že vytvoření rovnovážného stavu bude nesmírně těžké.

- Řešení této nerovnováhy vyvolá sociální střety, jejichž hloubka a ostří způsobí velmi silné antireformní tlaky v nejrůznějším sociálním prostředí.

- V návrzích není jasně formulován jako hlavní cíl a jediné možná zásada fungování hospodářského mechanismu: vytvoření jednotného trhu v plném smyslu toho slova. Naopak, projevuje se strach z trhu jak v některých formulacích zákona o podniku, tak v zásadách přestavby, ale i ve vystoupeních vedoucích představitelů; např. Josef Kempný v článku v RP z 8.10. t.r. spatřuje jako podstatný článek přestavby podniku to, že „hlavním nástrojem hospodářského řízení je státní plán. Nejde o přechod na volné tržní vztahy.“ Není jasné, co autor míní přívlastkem „volné“. Ale o přechod na tržní vztahy skutečně jde, jinak nepůjde o nic. Tržní vztahy jsou ve všech rozvinutých zemích nikoli volné, ale státem regulované, a to metodami, které jsou vlastní tržnímu hospodářství současnosti.

- Zůstává nedotčena zásada, že hlavním subjektem vlastnických vztahů ke společenskému vlastnictví je stát, reprezentovaný vládou a v konečné instanci PÚV KSČ. Tento tabuizovaný stav (vše jakkoli jiné od ďábla jest) a odcizení pracujících, jež z toho plyne, zmíněné návrhy prakticky žádným způsobem nepřekonávají.

- Z vlastnického monopolu státu a ze snah minimalizovat prostor pro tržní vztahy vyplývá snaha centra zachovat silné direktivní ovlivňování podniků, takže jejich samostatnost se může stát pouze „přidruženou výrobou“.

2. Podstatou každé demokracie je vztah k moci, v tomto případě hospodářské. Tento vztah zůstává nedotčen. Proto půjde o to, zda formální demokratizační prvky (samospráva a volitelnost) budou natolik silné, aby vlivy vlastnického

monopolu překonávaly. Je velmi nejisté, zda dosavadní zkušenosti a vžitě stereotypy chování jednotlivců, pracovních kolektivů a organizací (především KSČ a ROH) budou překonány a formální demokratizační prvky se naplní neformální činností.

3. Mám-li odpovědět na položenou otázku, pak v souvislosti s přestavbou hospodářského mechanismu se domnívám, že hlavním předpokladem všestranného rozvoje čs. společnosti bude odvah a schopnost využít demokratizačních prvků ke změně společenského klimatu. Toto klima charakterizuje hluboká společenská apatie a nevíra ve schopnost naší společnosti uskutečnit progresivní změny. Tyto nálady prolínají všemi sociálními skupinami, které si ani neumějí představit, jaké změny mají chtít, a hlavně – jak je uskutečňovat. Naučit naše občany věřit ve své síly a možnosti mohou vedoucí osobnosti zrozené ve střetech za realizaci demokratických snah. Najdou se osobnosti, které s odvahou nastaví společnost zrcadlo a ukáží, jak dál? Snad ano!

ing. Otakar Jílek

1. Na tuto otázku se těžko odpovídá, protože konkrétní podoba nového hospodářského mechanismu není známa – zatím. Směr přestavby hospodářského mechanismu vyjádřený v „Zásadách přestavby“, renesance principů tržního hospodářství, je zřejmě jedinou alternativou skýtající naději na pozitivní obrat ve vývoji hospodářství. Záleží ovšem na rozsahu, hloubce, provázanosti změn v hospodářského mechanismu, na důslednosti při jejich prosazení, na prioritách hospodářské politiky a v neposlední řadě také na tom, nakolik využití potenciálních možností pozitivního obratu, které vytváří přestavba hospodářského mechanismu, bude podpořena celkovou demokratizací společenského života. Zatím se zdá, že prvé kolo změn nepřekročí v zásadě rámec dosavadních představ o roli a způsobech hospodářského a politického řízení a omezí se na změny v instrumentáriu nástrojů centrálního řízení hospodářství. Svědčí o tom např. návrh zákona o podniku. Měl by dát podnikům záruky a jistotu pro jejich samostatnou podnikatelskou aktivitu, obsahuje však příliš mnoho

skulinek, umožňujících pokračovat v existující kuratele podniků, v „ochranném dohledu“ nadřízených orgánů. Od nedůsledných, ani ne polovičatých, více problematických než reálných změn však žádné větší pozitivní změny v chování ekonomických subjektů nelze očekávat. Myslím, že o osudu přestavby se bude rozhodovat až v dalších kolech. Zda tváří v tvář omezeným efektům a konfliktům prvního kola pokračovat důsledněji vpřed v přestavbě nebo se – nikoli poprvé – vracet zpět.

2. Mohou, ale nemusí. Záleží na tom, do jaké konkrétní podoby bude rozpracována přestavba hospodářského mechanismu, zejména zda proklamovaná zásada závislosti důchodů pracovního kolektivu na hospodářských výsledcích podniků bude důsledně prosazovaná i ve směru negativního dopadu do těchto důchodů a koneckonců i zaměstnanosti. Vše záleží na celkovém politickém klimatu ve společnosti. Pokud se lidé z vlastní zkušenosti nepřesvědčí, že orgány samosprávy nejsou dalším článkem v mechanismu politické manipulace, ale že jejich prostřednictvím se může skutečně prosadit jejich názor a vůle, stanou se dalším formálním článkem existujícího mocenského mechanismu, stihne je osud dnešních odborových orgánů, které by také měly hájit a prosazovat zájmy pracujících.

3. Úspěch přestavby, využití šancí, které nabízí, závisí v mnohém na důvěře lidí v přestavbu. Na důvěře, že přestavba pro každého z nich vytváří šanci – nejen zlepšit si své hmotné postavení dobrou prací, více si vydělat, ale také na základě svého výkonu, svých profesionálních odborných kvalit dosáhnout odpovídajícího společenského ocenění a postavení. A na důvěře, že přestavba je míněna vážně, což je zvláště důležité při jejím startu. Zatím tato důvěra schází. Nelze se tomu divit, když obrat k přestavbě v našich podmínkách není provázen sebekritickou analýzou minulé politiky, ale naopak její obhajobou a přezíváním z ní vyplývajících diskriminačních praktik. Bez důvěry v upřímnost snahy o přestavbu však nemůže být angažovanost pro přestavbu; bez ní nelze paralyzovat retardační vliv existujících organizačních a řídicích struktur. Myslím, že vytvoření této důvěry by především pomohlo ovzduší otevřenosti, otevřených diskusí jak ve vztahu k hodnocení minulosti,

tak ve vztahu k hledání optimálních východisek pro budoucnost.

doc. dr. ing. Čestmír Kožušník, CSc.

1. V dosud uveřejněných materiálech týkajících se přestavby hospodářského mechanismu takové stimuly nejsou. Vycházím z následující teze, která je dílčím závěrem analýzy existujícího systému plánovitého řízení a mechanismu fungování ekonomiky a příčin jejich negativního vlivu na rozvoj ekonomiky. Tento závěr spočívá v tom, že zásadního obratu ve vývoji ekonomiky ve směru intenzivního vývoje nelze dosáhnout bez zásadní změny v chování podniků jako základních článků výrobní základny, v nichž se odehrává výrobní proces, kde se s konečnou platností rozhoduje o jeho kvalitě, efektivnosti, o zavádění výsledků vědeckotechnického rozvoje do výroby atd. Tomuto cíli je nutno podřídit všechny ostatní složky mechanismu fungování. K překonání zaostávání čs. ekonomiky může dojít jedině za předpokladu, že do aktivní rozhodovací činnosti budou zapojeny podniky jako samostatné hospodářské subjekty. Aby toho bylo dosaženo, musí být do hospodářského mechanismu zabudovány minimálně tyto základní prvky:

a) podniky jako základní ekonomické subjekty se musí přeměnit v samostatně hospodařící výrobce zboží a účastníky trhu, kteří budou samostatně rozhodovat o základních reprodukčních vazbách a reprodukčním procesu jako celku: o zaměření výroby, její struktuře, sortimentu budou rozhodovat nikoli na základě rozpisu úkolů vyšších článků, ale na základě horizontálních vazeb vůči svým odběratelům a dodavatelům projevu jícím se na trhu, a na základě vlastních koncepcí vývoje, zpracovaných podle všech dostupných informací a předpovědí o vývoji trhu;

b) příjmy podniků jako základních hospodářských subjektů, z nichž tyto mohou krýt veškeré výdaje spojené s reprodukcí, musí být bezprostředně a v plné výši závislé na výsledcích výroby a prodeji jimi vyráběných výrobků na trhu;

c) hmotné postavení podniků jako základních ekonomických subjektů i zaměstnanců podniku musí plně záviset na jejich postavení jako

účastníků trhu a na tom, v jaké míře jsou schopni krýt výdaje ze svých příjmů z trhu.

Při splnění minimálně těchto prvků by bylo možno uvažovat o tom, že v rámci hospodářského mechanismu by byly obsaženy stimuly hospodářského rozvoje, které by mohly (při splnění řady dalších ekonomických i mimoekonomických požadavků) zastavit a případně i překonat zaostávání čs. hospodářství. Tyto prvky, a proto ani stimuly, v návrzích na přestavbu hospodářského mechanismu obsaženy nejsou.

2. V návrhu zákona o podniku nejsou obsaženy zásadní demokratizační prvky. Je to dáno především tím, že ze zákona o podniku ani z ostatních vydaných dokumentů o přestavbě není jasné, jaké bude skutečné ekonomické postavení a skutečná ekonomická samostatnost podniků v celkové struktuře materiálně výrobní základny a jak bude nově koncipován vztah mezi centrem, tj. státním centrálně vypracovávaným a vybilancovaným plánem (který je nadále koncipován jako zákon a základní nástroj řízení) a podniky ve stanovování náplně výroby, v rozhodování o jejich struktuře a o vývoji jednotlivých podniků. Demokratizační prvky v ekonomice se musí projevovat především v tom, že v ní musí existovat a do rovnoprávných vztahů vstupovat několik různých samostatných ekonomických subjektů, mezi nimiž je přísná dělba práce a pravomocí, a které v rámci mechanismu fungování ekonomiky jako samostatné ekonomické subjekty obhajují své ekonomické zájmy; že dochází ke střetávání těchto různých ekonomických zájmů. Výsledkem střetávání různých rovnoprávných ekonomických partnerů a jejich ekonomických zájmů je pak celkový ekonomický vývoj. K výraznějšímu rozvoji demokratizace v ekonomice nemůže dojít, jestliže si centrum i nadále ponechává v podstatě dosavadní úlohu v rozhodování o celkovém vývoji ekonomiky a jejich jednotlivých ekonomických subjektů, jestliže se, jak vyplývá z uveřejněných materiálů, nic nezmění v celkové hierarchii řízení ekonomiky, v rozhodování o výrobě a přidělování limitů a zdrojů, počínaje Státní plánovací komisí přes resortní ministerstva a jejich úlohu v této hierarchii až po výrobní sféru a její strukturu. O tom, jak se demokratizační prvky projeví ve struktuře výrobní základny, je možno soudit

jen nepřímou, podle tisku a vyjádření rozhodujících politických představitelů, z různých článků publikovaných v oficiálním tisku. Žádný z těchto pramenů však nesvědčí o tom, že by se demokratizační prvky měly nějak výrazněji projevit ve struktuře výrobní základny a v nově koncipovaných podnicích jako základních ekonomických subjektech. V této oblasti nadále převládá výrazná tendence k neúměrné a ekonomicky nezdůvodněné centralizaci, a představa, že jen velké ekonomické celky jsou schopny zabezpečit další ekonomický vývoj, ačkoli celosvětové zkušenosti svědčí o tom, že opak je pravdou. Pro podstatnější rozvoj prvků demokratizace by bylo nutné, aby všude tam, kde k dosavadní administrativní centralizaci v rámci různých typů V[yrobně] H[ospodářských]J[ednotek] neexistují přesvědčivé a pádné ekonomické důvody, byly takto vytvořené administrativní celky zlikvidovány s tím, aby se v nich dosud sdružené podniky mohly stát samostatnými ekonomickými subjekty a aby i v rámci dosud existujících podniků se mnohé záležitosti mohly stát ekonomicky samostatnými podniky jako základními články výrobní základny. Současně s tím je pro další demokratizaci v ekonomice nezbytné podstatně širší pojetí zakladatelské činnosti, aby zakládání nových podniků nebylo přisuzováno pouze centru, jak je to dosud v materiálech obsaženo, a současně aby bylo dosaženo dobrovolnosti při sdružování podniků k vykonávání určitých společně zajišťovaných činností. A nakonec je nezbytné, aby bylo všestranně ekonomicky i právně podporováno drobné podnikání, vznik a vývoj malých družstevních i soukromých podniků, zejména v oblasti služeb, obchodu atd.

3. Základním předpokladem je široká demokratizace veškerého politického, společenského, vědeckého a kulturního života. Nejen provedení, ale především samo koncipování skutečných ekonomických přeměn nelze dosáhnout bez otevřené diskuse, která by měla na základě provedených rozborů a analýz odhalit příčiny současného nepříznivého vývoje národního hospodářství a v jejímž rámci by měly být bez zábrán volně prodiskutovány návrhy na řešení. Současná přestavba se objevila na pustém místě, nebyla připravena a nevznikla z otevřené široké ekonomické diskuse ani mezi teoretiky, ani mezi pracovníky řídicí

nebo výkonné hospodářské praxe. Taková diskuse měla dát podnět k urychlenému vyplnění všech „bílých míst“ jak v oblasti ekonomické teorie (která celých 18 let spí hlubokým a klidným spánkem), tak v oblasti hospodářské politiky. Taková skutečně svobodná a široká diskuse by měla dát podnět k všeobecnému rozvoji ekonomického myšlení na všech úrovních. Základní změny politického systému směrem k všeobecné demokracizaci (a to nejen politického systému společnosti, ale především strany) by měly vést k tomu, že by se lid probudil ze všeobecné apatie a letargie a že by se začal chovat jako aktivní účastník politického a ekonomického života, jako hospodář této země.

doc. ing. Gabriela Olmová, CSc.

1. Dosavadní návrhy na přestavbu hospodářského mechanismu jsou polovičaté, protože nepřináší dostatečné osamostatnění podnikové sféry od centrálního poručnickovství. Bez toho nevznikne zainteresovanost podniků a nedojde k obratu v jejich chování ve směru ekonomické racionality. Také ekonomická funkce centra v podmínkách samostatnosti podniků musí být formulována nově.

2. Demokracie musí být rovnoprávným cílem potřebné nové politiky. Bez ní nemůže dobře působit ani nezbytný tržní ekonomický systém. Pozitivní vývoj ekonomiky a celé společnosti není možný bez důvěry obyvatelstva k vedení země. Včerejší normalizátoři ji sotva mohou získat. Jsou schopni pouze polovičatých kroků při rozvoji ekonomické reformy a pluralistického politického systému. Nezbytné jsou dříve či později takové osobní změny ve vedení země a v celé hierarchii moci, které by byly přesvědčivé pro obyvatelstvo. Včerejší normalizátoři by měli najít odvahu k sebekritice a případnému odchodu. Nemělo by k tomu ovšem dojít ve stylu honu na čarodějnice, jak jej organizovali oni.

3. Rozhodující je rozvoj demokracie. Je třeba překonat korupci, která prostoupila celou společnost. Měl by zase platit výkon, kvalifikace, podnikavost a občanská kuráž.

doc. ing. Jiří Sláma, CSc.

Tato anketa nemůže nic jiného dokázat než potvrdit pouze to, co je všeobecně známo. Každý trochu myslící člověk v tomto národě ví, kde je zakopaný pes. Zejména nyní, po tom, co probíhá v SSSR.

1. Návrhy, které byly předloženy k diskusi, jsou slabomyslnou kamufláží, která má předstírat, že se něco dělá. Jsou to jen dílčí zásahy, které nemohou podstatným způsobem změnit dosavadní mechanismus, jenž přivedl tuto zemi na pokraj hospodářského zhroutení. Pokud se zde mluví o „samostatnosti“ podniků, pak je to jen zoufalá snaha mocenského centra svalit odpovědnost za očekávané příští negativní výsledky na podnikovou sféru, ačkoliv ta dosud o ničem podstatném nerozhodovala, jen plnila příkazy shora. I v nových návrzích si centrum základní mocenské páky ponechává. Jak to naše vedení s reformou myslí upřímně, je vidět z toho, že titíž lidé před 18 lety stejné myšlenky a zásady prokleli jako revizionistické a antimarxistické, a dnes je „objevují“ jako progresivní. Proč asi? Tím ovšem diskusi nepodceňují, neboť – když nic jiného, tak přes veškerou autocenzuru i oficiální cenzuru – ukazuje, v jakém neuvěřitelném stavu je naše hospodářství a lidé si pomalu zvykají říci svůj názor.

2. Ne. Je to jen špatná hra na demokracii, kterou i největší prostáček musí brzy prohlédnout. Výsledek může být jen jediný – růst dalších orgánů, které o ničem nerozhodují. Důsledky: ještě větší nezáměr na celkových výsledcích hospodářství, zesílení vnitřní emigrace a celková rezignace.

3. Jen vyjmenování těchto všeobecně známých faktorů by vystačilo na tlustou knihu, neboť se to dotýká všech sfér společnosti. Od kádrové politiky, přes školství, kulturu, až po celkovou disciplínu a společenské vztahy. V této souvislosti si dovoluji upozornit na jednu věc, která je u nás v diskusi dosud opomíjena. Jsou to objektivní mezinárodní hospodářské a politické podmínky, které ovlivňují proces reformy. Jsme otevřená ekonomika, závislá na hospodářských stycích se zahraničím. Do vyspělých kapitalistických států nemáme větší šanci proniknout vzhledem k naší technické zaostalosti, nanejvýš surovinami, případně určitými potravinami. Už ani ne spotřebním zbožím, neboť konkurence Číny a dalších

asijských zemí (Jižní Korea, Tchaj-wan, Singapur atd.) je na podstatně vyšší úrovni. Jsme odkázáni převážně na socialistický trh. A v jakém je stavu RVHP, to ví každý. Objektivní tendence mezinárodní dělby práce dokazují, že kooperuje-li malá země s velkou, stává se objektivně jejím ekonomickým doplňkem a přívěskem. Je-li tato velká země na nižší technické a ekonomické úrovni, klesá i hospodářská úroveň malého kooperujícího státu. Z toho plyne jediný závěr: díky hospodářské politice našeho současného vedení nás čeká nikoliv finlandizace, ale pobaltizace našeho hospodářství. (Viz efektivnost staveb v SSSR – např. u železné rudy.) Zlepšení možno očekávat pouze tehdy, dojde-li k zásadním změnám v SSSR a k rozhodnější politice našeho vedení, které začne počítat a ne pochlebovat. Vyhlídky jsou zatím neradostné.

doc. ing. Rudolf Zukal, CSc.

1. Ne. Ale může to být začátek pozitivního procesu.

2. Za určitých příznivých okolností ano. Těmi okolnostmi mám na mysli otevření diskuse ve všech oblastech našeho života, a to i ve straně. Nesměla by to být ale diskuse pro diskusi, lidé by měli mít možnost vyjadřovat se i k podstatným otázkám našeho politického, hospodářského a kulturního života. Myslím, že si to právo začínají už brát, a to zvláště v ekologii. Je to dobře.

3. Nedávno řekl sovětský spisovatel Č. T. Ajmatov: „Myslím, že nejvyšší smysl všeho pozemského se uskutečňuje právě prostřednictvím demokracie.“ To je zdánlivě jednoduchá, ale současně hluboká pravda, zejména v kontextu, v jakém to říká. A já opakuji: ani u nás to bez rozšiřování demokracie nepůjde. Nepůjde to bez postupné, možná i náhlé změny stávajícího politického systému. Tím neříkám, že by to neměl být systém socialistický. Určitě měl, ale takový, jaký začali moudří lidé u nás koncipovat v 60. letech. Ne vše bylo jasné a správné, ale základní principy, návrhy změn by bývaly vedly k obrodě, která by byla možná příkladná i pro jiné země.

Ještě bych chtěla poznamenat: ruku v ruce se změnami ekonomickými musí jít uvolňování v ostatních oblastech. Mám na mysli oblast

právní přestavby, zabezpečení hospodářských a sociálních práv našich občanů, oblast odbořové práce atd. Především odbory si musí uvědomit svou novou roli, roli skutečného obhájce pracujících. Novou roli si ovšem musí uvědomit náš stát.

dr. Viola Markésová

Závěrečná poznámka. Diskuse k ekonomickým návrhům zřejmě nekončí. V posledních dnech října se mluvčím Charty 77 přihlásili další zájemci. Teprve po zveřejnění těchto dalších příspěvků anketu zhodnotíme.¹

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Diskuse se zúčastnilo dvanáct ekonomů. Zbývající dva příspěvky a závěr anketu viz D426 (17.11.1987). Anketu organizovala L. Šilhánová.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 15, s. 5–7 • *Listy*, roč. 17 (1987), č. 6, s. 40–46.

VÝBĚR Z NEOFICIÁLNÍCH KOMENTÁŘŮ K EKONOMICKÉ PŘESTAVBĚ V ČESKOSLOVENSKU: Šulc, Z.: Pro ekonomiku není samospráva jedinou alternativou. *Ze zásvuky i z bloku*, 1986, č. 8 • Šulc, Z.: Quo vadis, československá ekonomiko? *Tamtéž*, 1987, č. 10 • Šulc, Z.: Na okraj zásad přebudování hospodářského mechanismu v ČSSR. *Tamtéž*, č. 11 • Hon, J.: Zásady přebudování hospodářského mechanismu v ČSSR – mohou něco vyřešit? *Tamtéž*, č. 12 • A.Z.: Nová ofenzíva staré koalice. Po nás potopa. *Tamtéž*, č. 13 • Hon, J.: Přestavba bez přestavby. *Tamtéž*, č. 13 • Jílek, O.: Ekonomická reforma a společenské klima. *Tamtéž* • Slánský, R.: Rozhoduje vůle k reformám. *Tamtéž* • Olmová, G.: Reformě chybí teoretické základy. *Tamtéž* • Slánský, R.: Přebudování hospodářského mechanismu – nikoliv reforma. *Diskuse*, 1987, č. 50 • Zukal, R.: První krok? *Tamtéž* • Hájek, J.–Kadlec, V.: Přestavba také u nás? *Tamtéž*, č. 51 • Šik, O.: Ekvilibristické triky pražského vedení. *Listy*, roč. 17 (1987), č. 2, s. 4–6 • Jičínský, Z.: O obtížnosti změn v Československu. *Tamtéž*, s. 6–10 • Kosta, J.: O reformovatelnosti socialistických ekonomických systémů. *Alternace*, 1987, č. 3, s. 2–4.

1987, 5. listopad, Praha. – Dopis předsedům vlády ČSSR a ČSR a Československé tiskové kanceláři o policejních represích proti signatářům Charty 77 a dalším občanům. (Dokument Charty 77 č. 66/87)

V poslední době došlo v Praze a na jiných místech ČSSR k tvrdým zásahům a šikanám ze strany StB vůči signatářům Charty 77 a dalším občanům.

Dne 22. 10. ve večerních hodinách přepadli příslušníci Státní bezpečnosti v Praze byty a pracoviště několika signatářů Charty 77 a odňali tam kromě mnoha knih a písemností i řadu cenných předmětů osobní potřeby (jako rádia, videokazety, magnetofony, psací stroje aj.). Počínali si přitom způsobem, který je v rozporu s trestním řádem a jinými právními normami.

Do bytu Václava Bendy vnikli násilím v době, kdy tam byly přítomny pouze děti bez rodičů, a neprokázali svou totožnost ani důvod přítomnosti. V bytě Petra Uhla a Anny Šabatové sebrali i tranzistorová rádia a knihy pro děti. Z bytu Jiřího Gruntoráda odnesli množství knih, písemností a předmětů, jejichž seznam nepořídili. Na pracovišti Františka Stárka předstírali, že jsou protipožární kontrola, vnikli za jeho nepřítomnosti do zamčené kotelny a z osobní skříňky mu odnesli součástky fotoaparátu a knihy oficiálně vydané v Československu.

Teprve následující den byly postiženým doručeny příkazy k domovním prohlídkám, podepsané vyšetřovatelem StB a nečitelnou šifrou městského prokurátora. Pak následovala řada výslechů. Domovní prohlídky i výslechy byly odůvodněny údajným trestním stíháním, zahájeným 22. 10. 1987 ve věci přípravy pobuřování, k níž mělo dojít rozmnožením dokumentu Charty 77 č. 2/87 nazvaného Slovo ke spoluobčanům.¹ Tento dokument jsme vydali 6. 1. 1987, zaslali Federálnímu shromáždění ČSSR a od té doby byl mnohokrát publikován. Vyzýváme v něm občany, aby aktivně přispívali k ozdravení politického ovzduší v naší zemi otevřenou kritikou nedostatků a neodůvodněných privilegií. Vyzýváme ke svobodné výměně názorů a k postupnému rozšiřování demokratických prvků v občanském a veřejném životě, k národnímu smíření na demokratickém základě v návaznosti na demokratické tradice čs. republiky.

Jelikož podobné výzvy slyšíme někdy i z úst současných politických činitelů, považujeme za absurdní, že by publikací takových prohlášení mohlo dojít k naplnění skutkové podstaty trestného činu pobuřování. Proto pokládáme údajné usnesení o zahájení trestního stíhání za pouhou záminku k výše popsanému jednání příslušníků StB.

K dalšímu případu svévole došlo hned následujícího dne, 23. 10., a to při procesu s Michalem Mrtvým v Olomouci.² Již řadu dní předtím podnikali příslušníci StB různé akce, aby znemožnili nebo ztížili účast veřejnosti na procesu. Nechceme zde rozebírat, kolik času a jiných hodnot se promarnilo tím, že příslušníci StB služebními vozy za oním účelem objížděli různá pracoviště. Občané, kteří se k soudnímu jednání přesto dostavili, byli uvnitř soudní budovy napadeni a zbiti obušky. Těhotná manželka obžalovaného, paní Mrtvá, byla přítom sražena ze schodů. Tento útok provedla skupina mužů z uniformovaného sboru, který veřejnost nezná. Vznášíme pochybnost, o jakou ozbrojenou skupinu vůbec šlo, že když napadení volali o pomoc a začali se k nim sbíhat lidé, ozbrojenci utekli. Tázeme se, zda tito uniformovaní muži jednali na něčí příkaz nebo na vlastní pěst. Popsané události kontrastují s prohlášením předsedy senátu, který vyjádřil své potěšení nad velkým zájmem veřejnosti o průběh procesu a také umožnil poměrně velkému množství občanů přístup do soudní síně.

Přibližně v téže době byl už po několikáté zadržen v Praze Jaroslav Šabata z Brna. Příslušníci StB mu přítom zkroutili ruce, vyrvali aktovku a prohledali ji. Poté byl odvezen k výslechu a nakonec z Prahy do svého bydliště. Již předtím, 6. října t. r. v podvečer, došlo k podobnému útoku na pět řádných občanů na Malostranském náměstí v Praze 1. Příslušníci StB při tom zkroutili ruce 74letému profesorovi Jiřímu Hájkovi.

V našem dokumentu č. 42/87³ k závažné události v Dejvicích jsme upozorňovali na to, jak někteří příslušníci SNB dávají často svým chováním a výroky najevo pocit své všemocnosti a beztrestnosti, což u mnoha občanů jen zvyšuje obecnou právní nejistotu. V posledních represích vůči signatářům Charty 77 v Praze a vůči občanům sledujícím veřejný soudní proces v Olomouci se to projevilo v plné míře.

Tážeme se proto naléhavě: děje se tak s vědomím a souhlasem příslušných politických činitelů, anebo ztrácí politická moc kontrolu nad činností bezpečnostních sborů?

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Slovo k spoluobčanům viz D362 (6. 1. 1987). Srv. též Sdělení VONS č. 696: Represe v souvislosti se Slovem k spoluobčanům. in: Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 15, s. 11–12. Proti represí StB protestovali v dopise předsedovi vlády ČSSR V. Benda, J. Gruntorád, A. Šabatová a P. Uhl. J. Gruntorád podal stížnost náčelníku Správy SNB v Praze. Tamtéž, s. 16–17.
- 2 Viz D394 (5. 5. 1987). Michal Mrtvý byl souzen Okresním soudem v Olomouci 27. října 1987 za rozmnožování a rozšiřování převážně náboženské literatury. Byl odsouzen k 13 měsícům vězení. O brutálním zásahu policejního komanda před soudním procesem viz Sdělení VONS č. 697. In: Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 15, s. 12–13.
- 3 Srv. D401 (24. 6. 1987) a D412 (15. 9. 1987).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 15, s. 9–11 • Listy, roč. 17 (1987), č. 6, s. 65–66.

D426 1987

1987, 17. listopad, Praha. – Dopis předsedovi vlády ČSSR a redakci *Rudého práva* a *Hospodářských novin* s dalšími podněty k diskusi o ekonomické reformě a závěr ankety. (Dokument č. 67/87)

K novým pokusům o ekonomickou reformu (pokračování)

V diskusním dokumentu Charty 77 č. 65 se vyjádřilo celkem 10 ekonomů k připravovaným návrhům na přestavbu hospodářského mechanismu a zákona o podniku. Krátce po vydání tohoto dokumentu dne 30. října t. r. se k diskusi přihlásili další dva ekonomové: Vladimír Kadlec a Ota Šik. Vzhledem k závažnosti jejich stanovisek zveřejňujeme tyto další odpovědi dodatečně.

(Dokument č. 67 navazuje tedy na dokument č. 65.)'

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

Za správnost odpovídá: Libuše Šilhánová, Jeseniova 105,
130 00 Praha 3

1. Návrhy na přestavbu hospodářského mechanismu přebírají některé stimuly z ekonomické reformy roku 1968.

Jenže: naši normalizátoři během posledních téměř 20 let jednak prohloubili, jednak rozšířili tehdejší disproporce a deformace. Např. v dodavatelsko-odběratelských vztazích nejde dnes již jen o nedostatky, ale o krizové jevy a o demoralizující anarchii. Proto by stimulační opatření z roku 1968 už nestačila. Je nutno je doplnit a zesílit.

Je i další důvod, proč stimuly z ekonomické reformy roku 1968 by dnes nestačily zastavit zaostávání našeho hospodářství: naši normalizátoři, aby zakryli svou neschopnost racionálně plánovat a řídit naše národní hospodářství, vypomáhali si v posledních letech nadměrným tiskem inflačního oběživa. Stejně jako tomu bylo za poslední války, zakrývali důsledky inflačního financování uměle udržovaným stropem maloobchodních cen. Politici si tak kupovali souhlas pracujících tím, že se vyplácely mzdy vyšší, než odpovídalo růstu produktivity práce. Proto inflačně vytvářená poptávka nebyla a není na spotřebním trhu hmotně kryta. Proto je poptávka vyšší než

nabídka zboží a služeb. Proto oběživo a vklady na vkladních knížkách rostly inflačním tiskem rychleji než výroba hmotných statků. A proto máme i dnes, 40 let po válce, nedostatkové hospodářství ve všech oblastech. Proto dnešní antistimulační důsledky z dosavadních falešných inflačních stimulů – které působí jako hmotně nekrytá nadměrná poptávka – bude muset přestavba dodatečně, zpětně napravit. A to bude bolestivé.

Žili jsme v tzv. normalizaci a žijeme stále na úkor budoucnosti a z podstaty. Zanedbala se údržba, obnova, modernizace strojů a zařízení. Nezbylo na nezbytné investice, které navíc byly drahé, neefektivní. Výrobky z nich byly často nekvalitní a téměř vždy pod světovou úrovní. Jak tu technicky i ekonomicky stále prohlubujeme své zaostávání za hospodářsky rozvinutými zeměmi, je zřejmé z toho, že každým rokem musíme vyvézt více zboží, abychom mohli dovézt stejné množství jako před rokem. Nemáme proto dost tvrdých deviz na dovoz moderní techniky. Abychom se dostali z těchto bludných kruhů, k tomu bude zapotřebí velmi účinných hmotných stimulů, ale nejen jich.

Lze tedy úvahu o stimulech zkratkovitě shrnout asi takto: nízká produktivita práce nevytváří dostatek prostředků na ekonomické stimuly a naše nedostatečné stimuly neumožňují dostatečný růst produktivity práce. Dosavadní inflačně financované stimuly jsou ovšem pro zdravý měnový vývoj velmi zhoubné. Nestačí je jen zastavit. Bude nutno odčinit hříchy minulosti z období normalizace. Proto bude přestavba v oblasti cen tak bolestivá.

2. Rovněž některé *demokratické prvky* v návrhu zákona o podniku jsou převzaty z ekonomické reformy 1968.

Jenže jejich účinnost bude dnes již velmi oslabena. Téměř 20 let trvající vrchnostensko-byrokratická normalizace znamenala neracionální plánování a řízení celého národního hospodářství. Vytvořila u příliší velké části pracujících klima společenského nezájmu, apatie, pracovní demoralizace a odcizení mezi lidmi a politickým vedením. Proto i navrhované demokratické prvky v podnicích zůstanou málo účinné, bude-li nadpodniková sféra dále řízena diletantsky. Vždyť ta dosud nedokázala vyřešit ani tak poměrně jednoduché problémy, jako je zvýšit výrobu

např. náhradních dílů nebo zabránit plýtvání surovinami při výrobě nepotřebných, neprodejných nadměrných zásob, ležáků na skladech – něco, co je i v živelném kapitalismu v tak velké míře nemožné. Jak bychom tedy mohli očekávat, že dnešní politické vedení bude schopné řešit daleko složitější problémy naší přestavby?

A tak ani schopný podnikový ředitel – i po zákonem připuštěných demokratizačních ustanoveních – toho moc nedokáže, jestliže nadpodniková sféra zůstane nadále v rukou nekvalifikovaných ekonomů a politiků, kteří se ve skutečnosti bojí demokracie. Neboť „základem demokracie je svobodná kritika a veřejná kontrola“. (T. G. Masaryk, citováno z K. Čapka, *Hovory s TGM.*)

3. Ekonomická reforma 1968 mohla být provedena ještě téměř bezbolestně. Dnes však, máme-li zastavit každoročně se prohlubující technické zaostávání za hospodářsky rozvinutými zeměmi, musíme obnovit rovnováhu nabídky a poptávky a tržní vztahy. Na vnitřním trhu to bude znamenat zvýšení cen. To si tedy vyžádá oběti od všech (neprivilegovaných) vrstev obyvatelstva. Tyto oběti lze doprovodit jen slibem, že jedině tak by se podařilo překonat naše stále se prohlubující zaostávání za Západem jak v technice, tak v životní úrovni.

To vyvolává dvě otázky: za prvé, kdo zavinil náš dnešní ekonomický úpadek? Za druhé, zda je možno mít důvěru, že ti, kdo úpadek zavinili, jsou schopni nás z dnešní krizové situace vyvést? Nebudou proto všechny oběti nakonec marné?

Za nejdůležitější *mimoekonomický předpoklad* pokládám proto to, aby přestavba byla prováděna lidmi s potřebnou odbornou a morální kvalifikací, ovšem pokud tito lidé budou vůbec ochotni se – při nezměněném politickém režimu – takového úkolu ujmout.

prof. dr. Vladimír Kadlec, DrSc.

1. Dokud budou existovat následující tři základní hospodářské rysy, pocházející ze staré direktivní soustavy, nebudou dosaženy cíle, které sleduje přebudování hospodářského mechanismu. Je to

a) *trh prodávajících* (tj. nadbytek neuspokojené kupní síly kupujících, nebo jinými slovy, rychlejší růst poptávky oproti nabídce zboží);

b) *ceny neodpovídající vývoji poptávky a nabídky* (takže též vývoj míry zisku či rentability u jednotlivých výrobců nebude odpovídat vývoji poptávky);

c) *monopolistická organizace nabídky zboží* (takže kupující, ať už obyvatelstvo nebo podniky, nemají možnost výběru zboží od různých výrobců či prodáváčů).

Po dobu existence těchto podmínek nebudou čs. podniky donuceny vyrábět tak hospodárně, inovativně, kvalitně a strukturálně pružně jako podniky v průmyslově vyspělých kapitalistických zemích. To také znamená, že nebudou schopny dostatečně konkurovat na západních trzích, zahraniční obchod bude ztrátový, což opět vyvolá buď rostoucí zadluženost v zahraničí, nebo administrativní brzdění dovozu potřebné nové techniky apod.

Jenom skutečně tržní tlak a domácí či zahraniční tržní soutěž donutí čs. podniky rozvíjet svou výrobu v souladu s vývojem poptávky, vysoce efektivně a inovativně. Zároveň musí být postupně odstraněny dotace podniků, kterými se přerozdělují důchody od ziskových ke ztrátovým podnikům. Budou-li podniky vědět, že je stát nenechá padnout a vždy jejich ztráty vyrovná subvencemi, zmizí jejich úsilí o co nejefektivnější výrobu, to znamená, že musí docházet i ke konkurzu takových podniků, které se po určitých záchraných akcích nedostanou ze ztrátových pozic.

Došavadní návrhy na přebudování hospodářské soustavy jsou polovičaté a nemožou přinést skutečné ozdravení. Dogmatický strach před uznáním významu skutečného trhu i pro socialistické hospodářství vede k tomu, že se vytváří jednostranný zájem podniků na důchodech a zisku, avšak proti tomuto jednostrannému zájmu výrobců se neposiluje postavení kupujících. To znamená, že výrobci budou mít stále navrch oproti kupujícím, a to se neodstraní žádným morálním odsuzováním či administrativními příkazy.

Strach před zaváděním důsledných tržních vztahů, který je - mimo jiné - diktován též strachem před všeobecnými krizemi a nezaměstnaností, je neodůvodněný, protože tyto jevy nevyvolává tržní mechanismus, nýbrž kapitalistické rozdělování národního důchodu na mzdy a zisky, resp. na spotřebu a investice. Regulace těchto

rozdělování za socialismu může zabránit vzniku makroekonomických nerovnováh a krizím. Tržní mechanismus by tedy za socialismu mohl fungovat ještě lépe než za kapitalismu a nemusel by přinést jeho sociálně ekonomické nedostatky.

2. Demokratické volby rad pracujících jakož i ředitelů jsou nutné v podmínkách, kdy pracující mají nejenom získávat, ale mohou i ztrácet důchody, popřípadě zaměstnání, při vznikající tržní zainteresovanosti podniků. Za těchto podmínek se musí ovšem jednat o skutečný demokratický výběr představených a nikoli opět o manipulaci kandidátek a voleb stranickými aparáty.

Demokratické volby budou ovšem přinášet pokrok jen za podmínek skutečného tržního tlaku. Jakmile by tento tlak neexistoval a výrobci by měli na trhu převahu, vzniklo by nebezpečí, že pracující se budou chovat opatrně. Budou volit za ředitele nikoliv nejlepší a nejnáročnější lidi, nýbrž takové osoby, které od nich budou méně žádat a budou tzv. populární. Jen výhled ztráty důchodů při zaostávání podniků za podmínek skutečného tržního tlaku vytvoří také u pracujících zájem o výběr nejlepších osob na vedoucím místě. Pracující musí získat zkušenost, že jen odborně vyspělé a náročné vedení podniku jim může zajistit rychle rostoucí důchody, kdežto jen „populární“ vedení je uvnitř silné soutěže na domácích či zahraničních trzích povede ke ztrátám, popř. i k likvidaci podniku.

Demokratizace uvnitř podniků však musí být doprovázena i demokratizací v oblasti národohospodářské a politické. Veškeré obyvatelstvo musí mít možnost zúčastnit se již při sestavování středně- a dlouhodobých rámcových plánů svými návrhy na tvorbu cílů hospodářského a společenského vývoje. Vždy existuje velké množství různých vývojových cílů a jejich výběr nelze přenechat plánovacímu aparátu. Stranická kontrola většinou nic podstatného již nezmění na cílech vývoje, které vypracoval plánovací aparát. Obyvatelstvo však musí mít možnost jak navrhovat rozdílné cíle, tak i demokraticky volit mezi různými alternativami vývoje.

Existuje např. možnost velmi rychlého růstu výroby a na tomto základě i osobní spotřeby. Tomu bude odpovídat i vysoká míra akumulace ve výrobě a určité zaměření výrobní struktury. Existuje ale i možnost pomalejšího růstu výroby,

nižší míry akumulace, pomalejšího růstu osobní či společenské spotřeby, zato ale zajištění většího zkracování pracovní doby a prodlužování volného času. Existují různé možnosti, jak vytvářet proporce mezi osobní a společenskou spotřebou a rozšiřováním prostředků pro záchranu a zlepšování přírodního prostředí apod. Mezi velkým množstvím takových alternativ by mělo mít obyvatelstvo možnost volit. Realizace tohoto či onoho plánu se pak musí zajistit rozdílnými hospodářsko-politickými nástroji. Jen taková demokratizace uvnitř celé společnosti vytvoří i souhlas pracujících s nezbytně narůstajícími nároky na vývoj výroby v podnicích.

3. Má-li se ozdravit čs. hospodářství a rozvinout jeho demokratizace, nemohou ostatní oblasti společenského dění zůstat netknuté. Především je třeba, aby rychle vzrostl zájem obyvatelstva o společenské dění, a k tomu je zapotřebí v první řadě „glasnosti“ ve všech veřejných sdělovacích prostředcích. Je nezbytná pravdivá informovanost lidí, která se opět může rozvinout jen pomocí mnohotvárnosti uveřejňovaných myšlenek a názorů, při veřejných diskusích a sporných hodnoceních té či oné události. Kritika nesprávných či nemorálních jevů ve společnosti se nesmí zastavit před žádnou osobou a institucí. Umělci musí mít možnost ve svých dílech vyjadřovat život a osudy lidí bez šablonovitých předpisů a byrokratické kontroly. Nezávislé právo musí vytvořit zkušenost lidu, že nikdo nesmí být pro své názory, i když nejsou v souladu s názory vrchnosti, pronásledován a perzekvován.

Jen při takovém rozvoji společnosti lze očekávat aktivní účast na politickém a společenském dění. Pouze v takových podmínkách může politické vedení také získat potřebnou důvěru obyvatelstva, bez níž nelze provést hospodářskou reformu, která se ze začátku neobejde bez některých nepopulárních opatření. V Československu nelze ovšem důvěru širokých vrstev získat, aniž by politické vedení nepřehodnotilo i mnohá stanoviska a opatření po vojenské intervenci roku 1968. Bez „glasnosti“ i v nejvyšší politické sféře nelze probudit obyvatelstvo z jeho letargie a přeměnit je v aktivního spolutvůrce socialistického rozvoje.

prof. Ota Šik, DrSc.

Závěrem

Ankety k pokusům o ekonomickou reformu se zúčastnilo celkem 12 kritických ekonomů. K jejich charakteristice: deset z nich pracovalo v minulosti či pracuje ve vědě, výzkumu, školství či v řídicích institucích, dva v podnikové sféře. Dva z celkového počtu zúčastněných působí ve vědě, výzkumu a školství mimo území ČSSR. Pět z celkového počtu pracovalo po roce 1970 či dosud pracují jako dělníci. Deset účastníků této ankety se podílelo na přípravě ekonomické reformy v letech 1965–1968.

Na první otázku odpověděli všichni převážně pesimisticky, negativně. Někteří formulovali podmínky, za nichž by mohlo dojít k zásadním pozitivním změnám.

Na druhou otázku odpovědělo 10 ekonomů převážně pesimisticky, jen dva vyjádřili částečný optimismus.

V odpovědích na 1. a 2. otázku se velmi často objevovala námitka polovičatosti, nedůslednosti a z toho plynoucí neproveditelnosti návrhů na nutně změny ekonomického systému.

Odpovědi na 3. otázku byly poněkud rozrůzněné. Za nejdůležitější mimoekonomický předpoklad uskutečnění ekonomických změn považuje 7 účastníků ankety změnu politického systému, změnu politického vedení, 5 účastníků – důslednou demokratizaci, demokratickou politiku. Přitom odlišnost vyjádření zmíněných mimoekonomických změn je převážně slovní. Není pochyb, že i ti, kteří žádají demokratickou politiku, předpokládají změny v politickém vedení země i na nižších úrovních.

Je pozoruhodné, jak málo je v odpovědích zastoupena myšlenka nezávislých odborů a jejich role jako skutečných obhájců pracujících v situaci, jež by měla vzniknout v důsledku projektovaných změn.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Srv. D424 (30.10.1987).

1987, 17. listopad, Praha. – Sdělení o setkání zástupců Charty 77 s vedoucím činitelem Státního departementu USA Martinem Wenickem za jeho návštěvy v Praze. (Dokument č. 68/87)

Dne 15. 11. t. r. se v Praze setkali na základě oficiálního pozvání zástupci Charty 77 s vedoucím činitelem Státního departementu Spojených států amerických, panem Martinem Wenickem. Setkání se uskutečnilo za přítomnosti velvyslance USA p. Juliana M. Niemczyka a jeho doprovodu. Za občanskou iniciativu Charta 77 byli přítomni její mluvčí Libuše Šilhánová a Josef Vohryzek, dále bývalí mluvčí Václav Benda a Jan Štern. Hovořilo se zejména o politických věznicích v Československu, o požadavcích Charty 77 na jejich amnestii, dále o naléhavé potřebě informačního a kulturního uvolnění, o možnostech a bariérách současné přestavby v Sovětském svazu a v Československu a o jiných problémech. Schůzka se konala v přátelském ovzduší. Byla v řadě několika schůzek zástupců Charty 77 se zahraničními politickými činiteli, které se konaly v tomto roce, velmi užitečným přínosem k výměně názorů a stanovisek.

Poznámka: tato zpráva byla dána na vědomí ministru zahraničí ČSSR p. Bohuslavu Chňoupkovi.

*Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 16, s. 10 • *Listy*, roč. 17 (1987), č. 6, s. 67.

1987, 23. listopad, Praha. – Protestní dopis předsedovi vlády, ministru vnitra ČSSR a tiskovým agenturám proti zásahu policie při pracovní poradě Charty 77. (Dokument č. 69/87)

Předsedovi vlády ČSSR
ministrovi vnitra ČSSR
ČTK, APN, AFP

Protest proti zásahu skupiny SNB proti kolektivu mluvčích Charty 77

Dne 22. 11. t. r. odpoledne se sešlo v Praze v bytě Libuše Šilhánové 25 zástupců občanské iniciativy Charta 77, aby v soukromém prostředí prodiskutovali některé nové úkoly. Chtěli prodiskutovat účast Charty na semináři evropské sítě pro dialog Východ-Západ, dále stanovisko k moskevskému fóru o lidských a občanských právech a úkoly plynoucí ze spolupráce s organizací Helsinki Watch, účast v mírových iniciativách a práci Charty v nadcházejícím roce. K debatě se sešli současní i bývalí mluvčí a další signatáři Charty 77.

Krátce po zahájení byli účastníci vyrušeni zvoněním a zaboucháním na dveře bytu, načež bez varování byly dveře vyrazeny a do bytu vnikla násilím skupina SNB. Asi 20 příslušníků – zčásti uniformovaných, zčásti v civilu – přes protesty hostitelky žádalo od přítomných občanské průkazy, ale sami se odmítli legitimovat a nezdůvodnili, proč přišli. Teprve po několika výzvách se vedoucí skupiny SNB Kmoch prokázal služebním průkazem č. 174 311 OA/W a přítomnost skupiny zdůvodnil stíháním pachatele trestné činnosti, kterou blíže nespécifikoval. Poté se účastníci schůzky prokázali občanskými průkazy a 15 jich bylo odvezeno k výslechům. Ostatní byli přinuceni k odchodu. Důvodem přepadení tichého bytu bylo údajně stíhání pachatele trestné činnosti, ale účelem výslechů byla prostá informace o jakési provokaci, kterou Charta údajně připravuje. Tento výmysl je v rozporu se zdůvodněním násilného vniknutí do bytu. Výsledky byly záměrně prodlužovány až do večerních hodin.

Protestujeme důrazně proti nezákonnosti zásahu vůči kolektivu mluvčích Charty 77, jímž došlo k vážnému porušení několika zákonných ustanovení, především ustanovení o domovní svobodě.

Zároveň klademe otázku, co je smyslem hrubého postupu příslušníků SNB proti obhájčům občanských a lidských práv v Československu v poslední době a zdali nejde o snahu některých pracovníků státního aparátu vytvořit nepříznivé ovzduší pro reformu politického a hospodářského života v Československu.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

Za správnost: Josef Vohryzek, Počernická 40, Praha 10

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 16, s. 11 • *Listy*, roč. 17 (1987), č. 6, s. 67.

1987, 28. listopad, Praha. – Sdělení o 2. fóru Charty 77 o činnosti Charty 77 a o přípravě manifestace ke Dni lidských práv.
(Dokument č. 70/87)

Sešlo se 2. fórum

Dne 28. 11. 1987 ve 14 hodin se sešlo v Praze 2. fórum Charty 77.¹ Účastnilo se ho 70 občanů z různých míst Československa. Toto fórum se zabývalo činností Charty 77 a jejími vnitřními problémy. Z obsáhlé debaty vyplynulo mimo jiné, že fórum Charty 77 by se mělo scházet pravidelně každé dva měsíce a že by střídavě mělo být orientováno k předem dohodnutým konkrétním tématům a působit jako volný diskusní klub, který bude sloužit k výměně názorů a podnětů užitečných pro Chartu. Druhé fórum Charty 77 vzalo na vědomí, že přípravou a organizací fóra jako trvalého prostoru vzájemného styku signatářů Charty 77 i jejich příznivců se bude zabývat otevřená pracovní skupina, kterou před veřejností zastupuje František Stárek.²

Fórum Charty 77 se zabývalo též chystanou pokojnou manifestací ke Dni lidských práv dne 10. 12. 1987 v 17 hod. na Staroměstském náměstí. Doporučilo mluvčím Charty 77, aby chystanou manifestaci v souladu se zákonem oznámili příslušným úřadům. V případě, že úřady manifestaci zakážou a že se to veřejnost včas dozví, záleží na každém jednotlivci, zda se jí přesto zúčastní, či nikoliv.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 První fórum srv. D400 (10. 6. 1987).

2 Zpráva X. správy SNB FMV uváděla, že jednání fóra ovlivnilo vystoupení P. Uhla a E. Bondyho, kteří obhájovali připomínky „dopisu čtyřiceti“ k činnosti Charty 77 (srv. D363 z 6. 1. 1987), a že z jednání vyplynulo, že Charta má rozšířit svůj vliv na nejširší vrstvy obyvatelstva, zejména v mírových a ekologických otázkách a účastnit se oficiálních občanských aktivit. AMV, X. správa SNB, čj. 600.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 16, s. 20.

1987, 2. prosinec, Praha. – Ohlášení veřejné manifestace ke Dni lidských práv, zasláné Obvodnímu národnímu výboru Praha 1, tiskovým agenturám ČTK, APN, AFP a na vědomí předsedům vlád ČSSR a ČSR. (Dokument č. 71/87)

Ohlášení manifestace ke Dni lidských práv OSN

Oznamujeme Vám, že dne 10.12.1987 v 17 hod. uspořádáme v Praze 1 na Staroměstském náměstí u pomníku Jana Husa pokojnou veřejnou manifestaci ke Dni lidských práv a tím připomeneme našim občanům práva zakotvená v Ústavě ČSSR a v mezinárodních paktech. Zejména chceme upozornit na to, že přes všechny naše protesty jsou v naší zemi věznění mnozí spoluobčané za to, že svá občanská a lidská práva uplatňovali, že projevovali své kritické názory a šířili je, že vyznávali a šířili svou víru, že vyvíjeli nekonformní kulturní aktivity, že se snažili chovat jako svobodní lidé.

Program manifestace:

1. zahájení
2. krátký projev
3. debata ve skupinách

Hesla manifestace: Propusťte politické vězně! Svoboda politickým vězňům! Evropa bez politických vězňů!

Někteří účastníci manifestace chtějí připomenout jména vězňených.

Na manifestaci ke Dni lidských práv OSN zve me spoluobčany, zástupce sdělovacích prostředků, zástupce organizací, institucí a občanských skupin, jimž je problematika lidských práv blízká. Žádáme Vás o oznámení manifestace městským rozhlasem.

Příslušníci Státní bezpečnosti nás předběžně upozornili na možnost zneužití manifestace nekalými živly, které by mohly vyvolat různé provokace, poškodit zdraví spoluobčanů nebo způsobit hmotné škody. Z toho důvodu žádáme, abyste pro tuto naši pokojnou manifestaci zajistili naši ochranu příslušníky Veřejné bezpečnosti.

Toto ohlášení podáváme na základě § 10 vyhlášky ministerstva vnitra č. 320/51 *Úředního listu*.¹

Na vědomí předsedovi vlády ČSSR, předsedovi vlády ČSR.

*Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77*

*Anna Šabatová, Václav Havel za Výbor na obranu
nespravedlivě stíhaných*

*Laďslav Lis, místopředseda Mezinárodní federace pro
lidská práva, přidružené k OSN*

*Za správnost: Jan Litomiský, Vyskytná č. 2 (394 05),
Josef Vohryzek, Počernická 40, Praha 10 (100 00)*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

¹ *Manifestace ke Dni lidských práv byla obvodním národním výborem zakázána. Srv. D433 (5.12.1987).*

1987, 3. prosinec, Praha. – Odpověď dánskému sdružení Dialog s Chartou 77. (Dokument č. 72/87.)

Vážení přátelé,
děkujeme Vám za Váš dopis ze dne 11. listopadu 1987, ve kterém oznamujete vznik Vašeho sdružení „Dialog s Chartou 77“. ¹ Jsme rádi, že Vaše organizace má oporu v tolika politických stranách dánského Folketingu, ² tím spíše, že i občanská iniciativa Charta 77 sdružuje občany nejrůznějších názorů a přesvědčení.

Vítáme Vaši výzvu ke spolupráci a rádi vyhovíme Vašemu přání, abychom Vám posílali dokumenty Charty 77.

S přátelskými pozdravy

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 10 (1987), Č. 16, S. 3.

- 1 Za textem dokumentu je připojena poznámka redakce Informací o Chartě 77: „Dánské sdružení ‚Dialog s Chartou 77‘ bylo ustaveno 1. září 1987. Mezi členy jsou politici, spisovatelé, pracovníci vysokých škol a novináři. Ve vedení této organizace je sedm poslanců zastupujících sedm z devíti stran dánského Folketingu. Sdružení uspořádalo několik přednášek a navázalo spolupráci se zahraničními organizacemi podporujícími Ch 77, jako je např. Nadace Charty 77 ve Švédsku a Palach Press v Londýně. Předsedou sdružení je Elias Bredsdorff; adresa – Kronprinsesse Sofies vej 28, 2000 Kobenhavn F, Denmark, tel. 0045-1-199117.“
- 2 Folketing – jednokomorový parlament volený na čtyři roky.

1987, 3. prosinec, Praha. – Dopis Mezinárodnímu Červenému kříži v Ženevě s žádostí o prošetření zdravotního stavu šesti politických vězňů. (Dokument č. 73/87)

Vážení,
jak je Vám snad známo, v Československu je dosud – navzdory oficiálně ohlašované demokrati-
zaci – stále vězněn poměrně veliký počet občanů z politických důvodů. Jsou vězněni hlavně za to, že se kriticky vyjadřovali k určitým negativním jevům v životě čs. společnosti, účastnili se hnutí za občanská práva, šířili nekonformní názory, vyznávali svou náboženskou víru apod. Čs. justice používá proti těmto lidem zákonných ustanovení velmi širokého znění, zejména zákona o podvracení republiky (§ 98), o pobuřování (§ 100), o maření státního dozoru nad církvemi (§ 178), o nepovoleném opuštění republiky (§ 109) aj. Vysoké sazby dostávají občané za špiónáž, avšak často nespravedlivě. Mnozí z vězňů svědomí tráví dlouhá léta v krajně nepříznivých podmínkách čs. věznic, jsou nuceni těžce pracovat, mnozí jsou nemocní a je jim poskytována zcela nedostatečná nebo žádná zdravotní péče. Přesto, že naše hnutí občanské iniciativy Charta 77 jakož i Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných mnohokrát upozorňovaly na tyto skutečnosti, státní orgány těžkou situaci těchto našich spoluobčanů neřeší, na naše dopisy poukazující na nespravedlivé věznění a zlé poměry ve věznicích neodpovídají.

Z toho důvodu jsme se nedávno obrátili na Helsink Watch, ¹ aby vyslali jednoho amerického lékaře z USA do Československa, který by požádal o návštěvu několika politických vězňů a o vyšetření jejich zdravotního stavu. V posledních dnech jsme dostali zprávu, že Mr. Richard Lawrence, vynikající americký lékař, požádá prezidenta Gustáva Husáka, aby mohl navštívit vězně svědomí Pavla Wonku, případně další vězně. Chceme zároveň požádat o vyslání jednoho sovětského lékaře.

Vaši světoznámou organizaci, Mezinárodní Červený kříž, žádáme o totéž. Vyšlete na návštěvu několika čs. vězňů (případně za účelem jejich zdravotní prohlídky a posouzení zdravotní situace) jednoho či více zástupců. Zároveň prosíme, aby některým vězňům byly Vaší organizací zaslány

vánoční balíčky s výživnými potravinami, některými předměty denní potřeby a vitaminizované bonbony. Připojujeme seznam vězňů, kteří – podle našich informací – naléhavě potřebují zdravotní pomoc. Jinak informace o čs. politických vězních, jejich situaci a potřebách Vám může zaslat Internationale Gesellschaft für Menschenrechte se sídlem ve Vídni.

Vaši pomoc naléhavě potřebují tito čs. vězni: *Jiří Wolf*, narozený 5.1.1952, vězněn ve Valdicích u Jičína čtvrtý rok; má těžké žaludeční potíže, potíže se zrakem apod.

Walter Kania, narozený 2.3.1940, vězněn ve Valdicích jedenáctý rok, je po 2 infarktech myokardu.

František Veis, narozený 5.7.1932, vězněn ve Valdicích osmý rok, interní potíže.

Josef Römer, narozený 7.10.1955, vězněn ve Valdicích jedenáct let a další 2 roky mu mají být přidány; potíže neznáme.

Pavel Wonka, narozený 23.1.1953, vězněn nyní pravděpodobně v Plzni-Borech na 5. odděl., psychické a nervové potíže.

Ing. Petr Hauptmann, narozený 7.8.1946, vězněn v Minkovicích na 10 let; potíže přesně neznáme.

Vaše kladná odpověď na naši žádost by byla významnou konkrétní pomocí čs. politickým vězňům a vítaným příspěvkem v úsilí na obranu lidských práv.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 10 (1987), Č. 17,
S. 3–4.

1 O *Helsinki Watch* srv. D112 (25.6.1979).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 18 (1988), č. 1, s. 81–82 • *České slovo*, 1987, č. 12, s. 5.

1987, 5. prosinec, Praha. – Sdělení
spoluobčanům, Čs. rozhlasu a televizi,
tiskovým agenturám ČTK, APN, AFP o zákazu
manifestace ke Dni lidských práv 10.12.1987.
(Dokument Charty 77 č. 75/87)

Charta 77 sděluje, že manifestace ke Dni lidských práv OSN 10. prosince 1987, kterou ohlásila Obvodnímu národnímu výboru v Praze 1 dne 2.12. t. r., byla rozhodnutím odboru vnitřních věcí ONV v Praze 1 dne 4.12. *zakázána*.¹ Proti tomuto rozhodnutí připravuje Charta 77 odvolání.²

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77
Za správnost: *Libuše Šilhánová, Jeseniova 105,*
Praha 3 130 00

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 ONV v Praze 1 zaslal 4.12.1987 do rukou mluvčí Charty L. Šilhánové toto vyjádření:

„Rozhodnutí

Odbor vnitřních věcí ONV v Praze 1 posoudil oznámení *Jana Litomiského, Libuše Šilhánové, Josefa Vohryzky, Anny Šabatové, Ladislava Lise a Václava Havla* o manifestaci ke Dni lidských práv OSN, která se má konat dne 10.12.1987 v 17.00 hodin v Praze 1 na Staroměstském náměstí, a rozhodl dne 4.12.1987 takto:

Konání manifestace ke Dni lidských práv OSN dne 10.12.1987 se ve smyslu ustanovení §1 písmeno b) zákona č. 126/1968 Sb. zakazuje. Podle ustanovení §55 odst. 2 zákona č. 71/1967 Sb. se případnému odvolání odnímá odkladný účinek.

Odůvodnění

Dne 2.12.1987 ohlásili *Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek, Anna Šabatová, Ladislav Lis a Václav Havel* Obvodnímu národnímu výboru Praha 1 podle ustanovení §10 vyhlášky č. 320/1951 Ú.1. záměr, konat dne 10.12.1987 manifestaci ke Dni lidských práv OSN na Staroměstském náměstí v Praze 1 národnímu výboru v Praze 1.

Výkon shromažďovacího práva zaručený československým právním řádem je podle ustanovení §6 zákona č. 68/1951 Sb. přípustný za podmínky, že shromáždění neohrozí veřejný pokoj a řád. Vzhledem k tomu, že svolatelé nejsou sdružení v žádné dobrovolné organizaci ani spolku ve smyslu zákona č. 68/1951 Sb., nemohou

jako soukromé osoby zajistit zachování veřejného pořádku v době konání manifestace podle ustanovení § 7 uvedeného zákona. Na tuto okolnost sami poukázali ve svém ohlášení. Povinnosti svolavatelů udržet pořádek ve shromáždění a zabezpečit, aby každý účastník shromáždění dbal jejich pořádkových pokynů, se nelze zbavit přenášením odpovědnosti na orgány Veřejné bezpečnosti, jejichž ochranu svolavatelé požadují.

V daném případě tedy není splněna podmínka stanovená v ustanovení § 6 citovaného zákona. Odbor vnitřních věcí ONV v Praze 1 proto ve smyslu ustanovení § 1 písmeno b) zákona č. 126/1968 Sb. konání ohlášené manifestace zakázal.

S ohledem na blízký termín ohlášené manifestace a možnost ohrožení naléhavého obecného zájmu odbor vnitřních věcí ONV v Praze 1 současně rozhodl odejmout případnému odvolání odkladný účinek. V důsledku toho nastává účinnost zákazu a vykonatelnost tohoto rozhodnutí okamžikem jeho doručení.

Poučení: proti tomuto rozhodnutí se lze odvolat k odboru vnitřních věcí NV hl. m. Prahy podáním u odboru vnitřních věcí ONV v Praze 1 nejpozději do 15 dnů ode dne jeho doručení. Vedoucí odboru: JUDr. Eva Baráková" Tamtéž, strojopisný originál, 2 s.

- 2 Odvolání viz D437 (17.12.1987). Ačkoliv manifestace byla zakázána, přišlo na Staroměstské náměstí 2 až 3 tisíce občanů. O jejím průběhu, o násilí příslušníků StB proti demonstrantům informovalo 39 účastníků dopisem z 28.12. ministra vnitra ČSSR V. Vajnara: „Vážený pane ministře, ve čtvrtek 10. prosince 1987 jsem přišel na Staroměstské náměstí, kde se konala manifestace za lidská práva. Zde se mi naskytl podivný pohled. Pomník Jana Husa byl obklopen příslušníky SNB a z instalovaných amplionů doslova řvala hudba. Příslušníci SNB zatýkali každého, kdo se pokusil veřejně promluvit, a nereagovali na kritiky svého postupu ani na žádosti o zrušení hudební produkce. Poté, co se shromáždění přesunulo z dosahu reproduktorů, začalo skandovat hesla jako ‚svoboda‘, ‚lidská práva‘, ‚Jazzová sekce‘ apod.

Někteří účastníci zde byli napadeni civilisty, kteří je, aniž se jakkoli legitimovali, předávali násilím příslušníkům v uniformách. Nikomu nebyl udán důvod takového počínání. Podotýkám, že nikdo manifestující nevyzval k odchodu. Na výkřiky ‚dejte nám svobodu‘ reagovali slovy ‚tak si pro ni pojď‘, ‚držet huby parchantí‘ apod.

Ze strany manifestujících nedošlo k žádným projevům násilí, totéž se nedá říci o příslušnících SNB. Lokty vráželi do lidí v evidentní snaze vyvolat konflikt.

Všem, kteří žádali svobodu, bylo takto příslušníky SNB předvedeno, že žádnou nemají. Takovým jednáním byla porušena základní lidská i občanská práva (právo shromáždění, právo svobodného projevu). Protestuji proti takovému protiprávnímu postupu a žádám jeho vysvětlení a vyvození důsledků. Ondřej Černý. Dopis podepsalo dalších 38 občanů."

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 11 (1988), Č. 1, s. 9.

KOMENTÁŘE: Šulcová, O.: Staroměstské náměstí. In: Lidové noviny, roč. 1 (1988), č. 1, s. 4 • Ryba, P.: Tak co? Tamtéž, s. 4–5 • Americké listy, č. 40, 15.1.1988 • České slovo, roč. 33 (1987), č. 12, s. 1 • Nový domov, roč. 39 (1988), č. 1 • Jak to bylo na Staroměstském náměstí. Listy, roč. 18 (1988), č. 1, s. 11–12 • Z projevu ke Dni lidských práv. Tamtéž, s. 12. Sdělení VONS č. 715: Rozsáhlé policejní akce v Den lidských práv. Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 17, s. 11–13.

1987, 6. prosinec, Praha. – Dopis nezávislému semináři k otázkám lidských práv v Moskvě se stanoviskem Charty 77 k pojetí, obsahu a uplatňování lidských a občanských práv. (Dokument č. 76/87)

Dopis moskevskému semináři

Vážení přátelé,

zdravíme Vaše setkání jménem Charty 77, čs. občanské iniciativy, která už více než deset let připomíná svým spoluobčanům i orgánům moci nutnost uplatňování lidských a občanských práv a poukazuje na jejich porušování.

Od svých vlád chceme prostou věc: chceme, aby se řídily tím, co deklarují, chceme, aby plnily závazky, které dobrovolně přijaly podpisem mezinárodních paktů o lidských právech i podpisem Závěrečného aktu v Helsinkách.

Naše přístupy, pokud jde o pojetí, obsah i uplatňování lidských a občanských práv, se většinou liší od názorů a praxe mocenských orgánů. Zbyrokratizované orgány moci se chovají tak, jako by občanská a lidská práva byla jakýmsi darem nebo laskavostí, benevolencí, kterou mohou občanovi buď poskytnout, nebo upřít. Tyto orgány moci na druhé straně velmi často vytvářejí pro část občanů neoprávněná privilegia, jež naše společnosti rozdělují.

Lidská a občanská práva a základní svobody nepovažujeme za nějaký dar nebo koncesi orgánů moci udělovanou občanům, ale za přirozený výraz důstojnosti člověka, základní atribut lidské identity. Tato práva platí pro všechny stejnou měrou. Vědomí a znalost lidských a občanských práv i povinností, odhodlání občana uplatňovat je, plnit a účinně je obhajovat pokládáme za základní charakteristiku právního státu, za předpoklad – a současně důsledek – fungování demokracie v jakémkoli společenském zřízení.

Uplatňování občanských a lidských práv je současně dominantní orientací a kritériem jakýchkoli smysluplných politických činností. Jde v podstatě o vytváření záruk a podmínek tvořivého lidského života. Jsme také přesvědčeni, že respektování lidských práv a svobod je jedním ze základních předpokladů politiky míru a spolupráce mezi národy a státy. Jestliže se již dnes při jednáních o kontrole a omezení zbrojení jakož

o odzbrojení uznává rozhodující význam vzájemné důvěry mezi státy, pak je jedním z projevů věrohodnosti každého státu vztah jeho vlády k vlastním občanům a k vlastní společnosti, vztah orgánů moci k občanským a lidským právům. Všeobecná deklarace lidských práv i mezinárodní pakty o lidských právech poskytují závazná měřítká této věrohodnosti, která platí pro všechny státy bez rozdílu jejich společenského a státního zřízení. Proto se lidská práva stávají kritériem různých otázek mezinárodní spolupráce a stojí v centru řešení tak závažných globálních problémů, jako je odvrácení katastrofy jaderného konfliktu, postupného ničení životního prostředí, demografické exploze, překonávání rozdílů hospodářského rozvoje mezi zeměmi apod. Řešení těchto otázek nemůže být pouze záležitostí vlád a vládních institucí, ale je v pravém slova smyslu záležitostí všech lidí. Dávat návrhy k těmto otázkám a jednat o nich je nezadatelným právem občanů.

V našich společnostech se šíří vědomí o nutnosti radikálních změn. Nechceme být jen pasivními diváky tohoto dění. Promyšlíme problémy možných proměn a zkoušíme cesty, jak právě v oblasti lidských a občanských práv dospět k lepšímu stavu. Jednou z nich je kontrola helsinských dohod na místě (podobně jako je tomu v odzbrojování), a to pomocí specializovaných komisí složených z oficiálních zástupců a zástupců občanských iniciativ s mezinárodní účastí.

Sovětská vláda usiluje o uspořádání konference o humanitárních otázkách v Moskvě. Charta 77 již vyjádřila tomuto návrhu podporu v dopise, který adresovala vídeňskému jednání KBSE, ale s podmínkou, že účast na této konferenci bude umožněna také nevládním organizacím, skupinám a občanským iniciativám na obranu lidských práv ze zúčastněných zemí.² Účast těchto organizací, hnutí a skupin plně odpovídá duchu helsinských dohod i výslednému dokumentu z Madridu 1983. Odpovídá i našemu pojetí uplatňování lidských práv a úlohy občanů při jejich obraně.

Ve chvílích, kdy píšeme tento dopis, nevíme, zda čs. úřady umožní našim zástupcům účast v Vašem semináři.³ Policejní dozor a zásahy proti Chartě 77 a Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných v posledních měsících t. r. totiž značně zesílily. Účast či neúčast našich zástupců bude

těž malým svěděctvím toho, zda se prostor pro zmíněné aktivity otevírá.

Zejména my v Evropě dobře chápeme, že uplatňování lidských a občanských práv je závislé na vztazích mezi národy a státy, na míře důvěry, jakou k sobě mají účastníci celoevropského procesu bezpečnosti a spolupráce. Nejde tu jen o to, vytvořit podmínky důvěry a svobodného politického dialogu mezi Východem a Západem. Také nemůže jít jen a především o východo-západní či jinou hospodářskou spolupráci, bez ostatních druhů spolupráce, jak si to představují vlády některých zemí. Podmínky pro svobodný politický a občanský dialog nutno vytvořit i uvnitř Východu samého. Existují mezi námi zcela nedůstojné bariéry a překážky. To, co by mělo být samozřejmé a prosté, například volné cestování, široká výměna informací a občanských návštěv, výměna zkušeností, poznatků, kulturních hodnot, výuka jazyků, společné ekologické a mírové aktivity aj., je doposud neuvěřitelně komplikované a byrokratizované.

O vztazích mezi státy, o svobodné vůli národů volit si svou vlastní cestu vývoje bylo v posledních letech proneseno mnoho sympatických slov a myšlenek. Ale slova zůstávají slovy a činy se s nimi často příkře rozcházejí.

Píšeme tento dopis jako občané země, která před dvaceti lety prožila pokus o demokratizaci politického, hospodářského, sociálního a kulturního života. Tento čs. pokus, který měl plnou podporu většiny občanů, byl potlačen a posléze zmařen intervencí pěti armád Varšavského paktu v srpnu 1968. Myslíme si, že vojenská intervence v Československu nebo později v Afghánistánu, nevojenská intervence v Polsku i všechny jiné intervence cizích mocností do životů národů a občanů, ať se dějí kdekoli na světě, nejsou jen věcí politiků, vojáků a diplomatů, ale musí se stát předmětem pozornosti a jednání humanitárních fór. Intervence v Československu měla dalekosáhlé velmi nepříznivé důsledky v hospodářství, kultuře a morálce a neblaze poznamenala právě uplatňování a obhajobu občanských a lidských práv v naší zemi. Znovu opakujeme požadavek, že sovětská vojska by měla být z Československa stažena.

Zápas o naplnění občanských a lidských práv jako základních hodnot a orientací v politice,

sociálním životě, v kultuře i hospodářství má a bude mít v každé zemi konkrétní, zcela určitou podobu. Máme-li hovořit o své vlastní zemi, pak bychom chtěli uvést následující problémy a současně požadavky.

1. V čs. věznicích pobývá stále řada občanů odsouzených za to, že uplatňovali svá lidská a občanská práva. Podle paragrafů stávajícího trestního zákona byly však jejich aktivity posuzovány jako podvracení republiky, pobuřování, maření státního dozoru nad církvemi apod. Ustanovení trestního zákona jsou formulována a interpretována v rozporu s literou a duchem mezinárodních paktů, které byly vládou ČSSR přijaty a staly se součástí právní soustavy, aniž by však byly dosavadní zákony změněny nebo modifikovány. Požadujeme úplnou amnestii politických vězňů v Československu a přestavbu právního řádu v duchu mezinárodních paktů o lidských a občanských právech, zakotvení občanských a lidských svobod v příslušných zákonných ustanoveních.

2. V Československu stále ještě trvá diskriminace mnoha občanů z politických a názorových důvodů, projevující se neblaze v hospodářství, kultuře, sociálním životě a morálce. Druhou stránkou těchto diskriminací jsou neoprávněná a nezasloužená privilegia části občanů. Požadujeme zrušení všech takových diskriminací a neoprávněných privilegií.

3. Pro rozvoj demokracie je nezbytná otevřená výměna názorů a informací. Jinak se závažné otázky naší společnosti, jednotlivců a skupin, jejich sociální, hmotné a kulturní potřeby nebudou moci uspokojivě řešit. Proto požadujeme zrušení státního monopolu na informace, úpravu či novelizaci tiskového zákona, otevření prostoru pro svobodné informace a všechny skutečné kulturní hodnoty, umožnění dovozu knih, novin a časopisů ze zahraničí bez omezení apod.

4. V posledních desetiletích, zvláště po intervenci roku 1968, odešly z Československa statisíce lidí do emigrace. Tento proces dále pokračuje. Odchod většiny těchto občanů, z veliké části kvalifikovaných, není posuzován jako právo kdykoliv opustit svou zemi a zase se do ní vrátit, ale jako trestný čin se všemi důsledky pro dotyčné občany i jejich příbuzné. S tímto přístupem je nutno skoncovat a uvést příslušná zákonná ustanovení

do souladu s mezinárodními pakty o lidských právech.

5. Klíčovou otázkou pro nás v Československu je demokratizace politického života. Chceme a musíme o ni usilovat především sami jako odpovědní občané. Toto naše úsilí je však zatím značně omezováno, mezi jiným i sovětským postojem k celé československé otázce.

Své problémy a požadavky samozřejmě neadresujeme tomuto fóru, ale pouze je dáváme na vědomí všem lidem, kteří jsou rozhodnutí a ochotní v naznačených směrech pomáhat a jednat.⁴

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

Ladislav Lis, místopředseda Mezinárodní federace pro
lidská práva, přidružené k OSN

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Seminář ve dnech 10.–15. 12. 1987 byl organizován nezávislým klubem Glasnost, a to převážně v soukromých bytech. Mezi přijatými závěry byla i výzva k přehodnocení událostí v Československu 1968. Semináře se zúčastnilo asi 500 osob, mezi nimi delegace z USA, Švédska, Francie a Finska. O průběhu moskevského semináře hovořil po návratu z Moskvy Jan Urban na tiskové besedě – viz Účast Charty 77 na moskevské konferenci, Informace o Chartě, roč. 10 (1987), č. 17, s. 7–8; Přece jen v Moskvě. Lidové noviny, roč. 1 (1988), č. 1, s. 2.
- 2 Srv. D414 (25. 9. 1987).
- 3 Na seminář chtěli odcestovat dva zástupci Charty 77 V. Šilhán a J. Urban. Zaplatili si proto pětidenní zájezd do Moskvy u turistické kanceláře. V. Šilhán byl na letišti zadržen, vyslýchán z údajného podezření pašování drahých kovů a valut a posléze propuštěn se zákazem cestování do SSSR. J. Urban se zájezdem odjel a semináře se zúčastnil. Viz Sdělení VONS č. 714. Tamtéž, s. 11.
- 4 V AMV, X. správa SNB, i. j. 660 je uložena tato zpráva: „Od konce září tohoto roku jsou převážně cestou ZTÚ získávány informace o přípravě neoficiální konference k otázkám lidských práv skupinou „Glasnost“ v Moskvě.

O uspořádání této konference projevila zvýšený zájem ideo-diverzní seskupení v zahraničí (Palach Press apod.), jejichž cílem je dosáhnout účasti tzv. nezávislých občanských seskupení a iniciativ ze států východní Evropy na připravované akci. Za tím účelem představitel Palach Pressu Jan Kavan zajišťoval cestou Petra Uhla

souhlasné vyjádření od Charty 77 s tím, že ostatní nezávislé skupiny ze socialistických států vyjádřily kladný souhlas s uspořádáním této konference.

Mluvčí Charty 77 vyslovili souhlasné stanovisko, které bylo do SSSR doručeno cestou agentury Palach Press v Londýně.

V průběhu měsíce října 1987 vydala Charta dokument, ve kterém podporuje návrh SSSR uspořádat v rámci KBSE fórum k lidským právům v Moskvě za podmínky, že stranické a státní vedení SSSR umožní uspořádat výše uvedenou neoficiální konferenci k lidským právům paralelními strukturami ze ZSS. Dokument byl doručen na jednání vídeňské následně schůzky KBSE a následně zveřejněn západními sdělovacími prostředky.

Dne 11. 11. 1987 informovala mluvčí Charty 77 Libuše Šilhánová skupinu exkomunistů o připravované akci v Moskvě, na kterou připravuje Charta 77 dokument.

Z dalších zdrojů bylo zjištěno, že Jiří Němec (čs. vystěhovalec žijící ve Vídni) informoval dne 12. 11. 1987 o připravované akci Václava Havla s požadavkem, aby Charta na tuto akci zpracovala písemné příspěvky. Havel z důvodu zaneprázdnění odmítl zpracovat písemný příspěvek, ale přislíbil, že telefonicky pozdraví jednání konference. Za tím účelem obdržel od Jiřího Němce telefon do bytu na vedoucího skupiny „Glasnost“ Timofějeva a současně mu předal jméno jeho zástupce Grigorjana. K možnosti osobní účasti zástupce Charty na jednání v Moskvě se Havel vyjádřil pesimisticky.

O získaných poznatcích byli průběžně informováni sovětské přátelé.

Opatření:

1. Byla přijata opatření k zamezení výjezdu známých signatářů Charty do SSSR.
2. Operativní a agenturní prostředky jsou zaměřeny k prověřování a upřesňování poznatků.“

1987, 15. prosinec, Praha. – **Dopis předsednictvu vlády ČSSR, vládě SSR a vídeňské následné schůzce KBSE s návrhem na zabezpečení práv národnostních menšín, vypracovaný Výborem na ochranu práv maďarské menšiny v Československu. (Dokument č. 74/87)**

Podpora návrhu národnostní menšiny

Předkládáme tento návrh, vypracovaný Výborem na obranu práv maďarské menšiny v Československu, jehož myšlenky a principy podporujeme. Zároveň vyzýváme československou i mezinárodní veřejnost, aby věnovala pozornost problémům a požadavkům vyloženým v tomto návrhu a směřujícím k toleranci i k lepšímu porozumění mezi majoritními a minoritními skupinami v jednotlivých státech i v celé Evropě.

*Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek'
mluvčí Charty 77*

*Miroslav Kusý, Milan Šimečka, Miklós Duray
Za správnost: Josef Vohryzek*

Jako přílohu přikládáme text návrhu Výboru na obranu práv maďarské menšiny v Československu.²

Československej federálnej vláde

V záverečnom dokumente konferencie o európskej bezpečnosti a spolupráci podpísanom v Helsinkách zúčastnené štáty sa medzi iným zaviazali k ručeniu práv národných menšín žijúcich na ich území. Svój úmysel v tomto smere potvrdili aj v Madride. Kontrola plnenia prijatých záväzkov, ako aj ich dotvárania a rozšírenie, vrátane opatrení týkajúcich sa národných menšín, je na programe následnej schôdzy signatárskych štátov, ktorá zasadá už vyše roka vo Viedni.

Podľa nášho presvedčenia by bolo v záujme i Československa, ako viacnárodného štátu, prijatie takého záverečného dokumentu, ktorý by práva národných menšín upravil na demokratických princípoch, uspokojujúcich tým samotné menšiny.

Považujeme síce za prirodzené, že za postavenie národných menšín je v prvom rade zodpovedný ten štát, na území ktorého menšiny žijú, avšak táto otázka má aj nesporné medzinárodné súvislosti. Napríklad preto, že národná menšina

žijúca na území niektorého štátu zväčša tvorí etnickú súčasť národa susedného štátu. Z tohoto dôvodu vzájomné vzťahy medzi štátmi sú nevyhnutne ovplyvňované zaobchádzaním s menšinami. Zabezpečenie ich demokratických práv, dodržiavanie ich práva na sebaurčenie, resp. samosprávu, ako aj ich duševná pohoda tvoria bezprostrednú súčasť spolupráce európskych štátov, uvoľnenia medzinárodného ovzdušia a prehlbenia spravodlivosti.

Berúc do úvahy tieto hľadiská, obraciame sa na Vás so žiadosťou, aby na medzinárodných fórach, ale najmä na terajšej viedenskej schôdzke, delegácia československej vlády pri zostavovaní záverečného dokumentu účinne podporovala prijatie tých princípov ľudských práv, ktoré môžu pozitívne ovplyvniť okrem iných aj život národných menšín, najmä v následovných oblastiach:

1. V oblasti osobných stykov

Považujeme za potrebné zrušenie tých opatrení (vrátane devizových obmedzení), ktoré bránia občanom – teda i členom menšín – v pravidelnom a voľnom styku s občanmi iných štátov, teda i v styku členov menšín s členmi totožných etnických skupín žijúcich na území materskej krajiny, alebo na území iného zúčastneného štátu. Okrem voľného styku treba zaručiť aj možnosť uzatvárania manželstiev, zjednocovania rodín a voľného sťahovania.

2. V oblasti výmeny kultúrnych hodnôt a informácií

Zúčastnené štáty zabezpečia voľné prúdenie a výmenu duchovných hodnôt medzi totožnými etnickými skupinami. Ide najmä o výmenu filmov, videozáznamov, kníh, novín a časopisov, ako aj možnosť nerušeného príjmu televízneho a rozhlasového vysielania. Treba ďalej zabezpečiť, aby národné menšiny mohli voľne uplatňovať svoje právo na vydávanie kníh a periodickej tlače v materinskom jazyku. Na vysielacom čase masovokomunikačných prostriedkov (TV, rozhlas) sa majú menšiny podieľať v pomere k svojmu počtu.

3. V oblasti prístupnosti ku kultúre

Zúčastnené štáty zabezpečia členom národných menšín žijúcich na ich území všetky podmienky k pestovaniu materinského jazyka a svojej národnej kultúry, vrátane pomerného podielu

zo štátnych, resp. spoločenských prostriedkov určených na tento účel. Ďalej zabezpečia právo na zakladanie nadácií podporujúcich pestovanie menšinových kultúr, ako aj právo kultúrnej výmeny medzi rovnakými etnickými skupinami žijúcimi na území zúčastnených štátov. Nebudú brániť členom národných menšín v rozvíjaní kultúry v integrite s ich jednotnou národnou kultúrou.

4. V oblasti prístupnosti k vzdelaniu

Zúčastnené štáty zákonom zabezpečia pre každého člena národnej menšiny právo a podmienky k úplnému školskému vzdelaniu vo vlastnom materinskom jazyku. K tomuto účelu, prihliadnúc k sídelnej štruktúre menšiny a k jej potrebám, vybudujú sieť materských, základných, stredných a odborných škôl. Súčasne zabezpečia ich rozvoj v súlade s potrebami menšiny. Príjmu také opatrenia, ktoré umožnia občanom návštevu stredných a vysokých škôl na území iných štátov. Túto možnosť v plnej miere zabezpečia voči materinskej krajine národnej menšiny. Vylučujúcim momentom z tohto práva môže byť iba nespôsobilosť uchádzača.

5. V oblasti práva na používanie materinského jazyka

Zúčastnené štáty pre menšiny zákonom garantujú úradnú a písomnú dvojjazýčnosť v úradnom styku na území obývanom národnou menšinou. Ďalej zabezpečia zverejnenie zákonov, nariadení a rozhodnutí v jazyku národnosti. Nevyhnutné je zavedenie záväznej dvojjazýčnosti v oblastiach obývaných národnosťami najmä na informačných nájpisoch a v zdravotníckej propagácii.

Cirkevné organizácie uznávajú za záväzné používanie materinského jazyka národných menšín počas bohoslužieb, vydávania sviatostí a kázní, vrátane výchovy potrebného počtu kňazov a duchovných pochádzajúcich z radov národných menšín.

6. V oblasti ochrany osobnosti a národnosti

Zákaz všetkých foriem násilného a organizovaného odnárodňovania zabezpečia zúčastnené štáty zákonmi. Zabezpečia tiež zákonnú ochranu práva slobodnej voľby národnosti, práva používania mena a priezviska v materinskom jazyku i v úradnom styku. Zabezpečia pre národné menšiny, aby podľa vlastných jazykových zvyklostí používali ústne a písomne názvy obcí,

zemepisné názvy, pomenovania rodného kraja a okolia, mená svojich historických osobností. Zabezpečia v rámci ochrany pamiatok aj ochranu pamätných miest a pamätníkov menšinovej kultúry. Umožnia tiež nerušené oslavy národných, historických a kultúrnych výročí.

7. V oblasti organizácie, spoločenských a medzinárodných stykov

Zúčastnené štáty zabezpečia národným menšinám, aby za účelom pestovania svojej národnej kultúry mohli zakladať spolky, voľne mohli rozvíjať svoje osobné a spoločenské styky s členmi rovnakej etnickej skupiny žijúcimi na území zúčastnených štátov. Zaručujú, že v medzivládnych dohodách a v oficiálnych vedeckých a kultúrnych medzištátnych stykoch vytvoria priestor aj pre uplatnenie nárokov národných menšín.

Zúčastnené štáty podporujú národné menšiny v ich poslaní vytvárania mostíkov spájajúcich jednotlivé národy.

8. V oblasti kolektívnych práv

Zúčastnené štáty zabezpečia, aby uvedená práva týkajúce sa príslušníkov národných menšín mohli sa aj kolektívne uplatňovať; aby si mohli založiť organizácie na ochranu svojich práv, vytvárať nadácie a v otázkach týkajúcich sa národnosti mohli sami rozhodovať.

Vieme, že pre vžitie politické zvyky, tradície a emócie súvisiace s minulosťou otázka národných menšín patrí v určitých oblastiach Európy medzi najcitlivejšie otázky, tak vo vnútornej politike jednotlivých štátov, ako aj v medzištátnych vzťahoch. Musíme si ovšem uvedomiť, že nie poskytnuté práva ohrozujú bezpečnosť štátov, ale práve naopak: odňaté práva a obmedzenia práv. V Helsinkách vyjadrené želanie zúčastnených štátov o neporušiteľnosti štátnych hraníc sa môže práve tým naplniť reálnym obsahom, že štáty budú pozitívne pristupovať k načrtnutým princípom a právam národných menšín.

Sme presvedčení, že tento záujem je i záujmom československej vlády.

Výbor pre ochranu práv maďarskej menšiny v Československu³

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS S VLASTNOR. PODP. J. VOHRYZKA. PŘÍLOHA: INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 11 (1988), Č. 1, S. 2-4.

1 V Informacích o Chartě 77 jsou jako mluvčí uvedeni S. Devátý, M. Hájek a B. Janáček patrně proto, že dokument byl předán vídeňské konferenci až v lednu 1988, tedy po střídání mluvčích Charty 77.

2 Redakce Informací o Chartě 77 vsunula mezi dokument a přílohu toto sdělení: „Pozn. red.: Tyto texty – spolu s dokumenty Ch 77/2/88 (Výzva k solidaritě s Rumunskem) a Ch 77/3/88 (Dopis KBSE ve Vídni) – byly dne 22. 1. 1988 předány vedoucím všech 35 delegací států zúčastněných na vídeňské následné schůzce KBSE.“

3 Návrh podpořil Ján Čarnogurský v dopise z 22. 12. 1987 mluvčímu Charty 77 J. Vohryzkovi: „Milý pán Vohryzek, Miklós Duray mi odovzdal návrh textu o zabezpečení práv národnostných menšín. Neskôr mi tlmočil záujem Charty o názory zo Slovenska na tento text. Jeden názor zo Slovenska – svoj – si Vám dovoľujem zaslať.“

Nazdávam sa, že ide o vyrovnaný a správny text. Národnostné menšiny sú azda vo všetkých európskych štátoch, niekde viac, inde menej početné. Zabezpečenie ich špecifických práv je dôležitou súčasťou zabezpečenia ľudských práv. U nás, vo východnom bloku, nabera problém zabezpečenia menšinových práv osobitnú dimenziu práve v súčasnosti. Zdá sa, že vládnuce komunistické strany už nemajú technické ani mocenské možnosti zabrániť občanom svojich štátov domáhať sa uplatnenia občianskych práv. Je prirodzené, že aj príslušníci národnostných menšín sa domáhajú svojich práv, a je to tak správne, pretože sloboda je nedeliteľná pre príslušníkov národnostných väčšín aj menšín.

Spomenutý text obsahuje práva a ich záruky, ktoré by mohli pomôcť národnostným menšinám pri rozvoji ich kultúry. Kládne stanovisko k uvedenému textu sa mi píše tým ľahšie, že ľudia, ktorých na Slovensku poznám, nechcú upierať práva, uvedené v texte, národnostným menšinám žijúcim na Slovensku.

V uvedenom zmysle navrhnutý text nadväzuje na úvodné prehlásenie Charty z roku 1977.“ (Informace o Chartě 77, roč. 11, 1988, č. 1, s. 4)

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Listy, roč. 18 (1988), č. 1, s. 82–83.

1987, 17. prosinec, Praha. – Poděkování
Polské socialistické straně za pozdrav
k mezinárodnímu Dni lidských práv.
(Dokument č. 77/87)

Vážení přátelé,
děkujeme Vám za Váš dopis ke Dni lidských práv OSN a za slova uznání a sympatií.¹ Vítáme úsilí Vaší obnovené strany² o dodržování lidských práv a o pluralismus. I my jsme přesvědčeni, že společný osud našich národů a přátelské kontakty mezi nezávislými aktivitami v obou našich zemích znamenají mnoho pro občanskou emancipaci v mezinárodním měřítku.

Přejeme Vám mnoho úspěchů.

S přátelskými pozdravy

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Polská socialistická strana zaslala 8. 12. 1987 Chartě 77 z Varšavy dopis: „Posíláme bratrské pozdravy všem nezávislým, kteří působí v Chartě 77, u příležitosti Mezinárodního dne lidských práv, vyhlášeného Organizací spojených národů

Vážíme si Vašeho boje za demokracii, pluralismus a dodržování lidských práv.

Společný osud našich národů je základem dlouhodobé spolupráce opozice v Polsku i v Československu.

Polská socialistická strana si přeje pokračovat v této tradici, chce upevňovat důvěru mezi našimi národy a spolupracovat se všemi, jimž jsou blízké ideály odzbrojení a ekologicky myslící Evropy.

Předsednictvo hlavní rady PSS: Jan Józef Lipski, předseda, Władysław Kunicki-Goldsinger a Józef Piniór, místopředsedové, Andrzej Malanowski, tajemník, Piotr Ikonowicz, Andrzej Kowalski a Marek Nowicki, členové“

2 Polská socialistická strana byla založena roku 1892 a obnovena v listopadu 1987. Ve svém prohlášení se přihlásila k socialistické a demokratické tradici strany i k její činnosti v exilu.

1987, 17. prosinec, Praha. – Odvolání
proti rozhodnutí odboru vnitřních věcí ONV
v Praze 1 o zákazu manifestace ke Dni lidských
práv. (Dokument č. 78/87)

**Věc: Odvolání proti rozhodnutí odboru
vnitřních věcí v Praze 1 ze dne 4. 12. 1987
(čj. neuvedeno)**

Rozhodnutím odboru vnitřních věcí ONV v Praze 1 ze dne 4. 12. 1987, čj. neuvedeno, bylo zakázáno konání manifestace ke Dni lidských práv OSN dne 10. 12. 1987 a případnému odvolání byl odňat odkladný účinek.

Proti tomuto rozhodnutí podáváme v běžící zákonné lhůtě toto odvolání.

Napadené rozhodnutí je *protiústavní*.

Napadené rozhodnutí vychází totiž z názoru, že svoboda shromažďovací a svoboda pouličních průvodů a manifestací je zaručena jen osobám sdruženým v dobrovolné organizaci nebo spolku, neboť jen takové osoby (nesoukromé, veřejné?) mohou zajistit zachování veřejného pořádku v době konání manifestace. „Soukromé osoby“ dle napadeného rozhodnutí zachování veřejného pořádku v době konání manifestace zajistit nemohou (a tudíž předmětné svobody nepožívají).

Toto stanovisko je protiústavní a svědčí o nepochopení podstaty občanských práv.

Ústava ČSSR v hlavě II mluví o „právech a povinnostech občanů“ a pojem „soukromá osoba“ nezná.

Podle stanoviska obsaženého v napadeném rozhodnutí by však v daném případě byly občany jen osoby sdružené v nějaké dobrovolné organizaci nebo spolku. Tedy jen někteří „občané“ by byli občany. To by bylo bez dalšího v rozporu se zásadou občanské rovnoprávnosti (článek 20 Ústavy ČSSR).

V souladu s Ústavou je i ustanovení § 6 zákona č. 68/1951 Sb. („občanům je zaručen“) a ustanovení § 6 a následující prováděcí vyhlášky č. 320/1951 Ú.l. Prováděcí vyhláška rozlišuje pouze z hlediska ohlašovací povinnosti mezi veřejnými shromážděními pořádanými veřejnými činiteli (§ 7), organizacemi (§ 8), spolky (§ 9) a ostatními případy (§ 10). Právě věta první § 10 citované vyhlášky předpokládá případy, kdy svolavatelé nejsou sdružení „v žádné dobrovolné organizaci ani spolku“ (viz odůvodnění napadeného rozhodnutí).

Z čs. právního řádu nijak neplyne, že by povinností dle ustanovení § 7 zákona č. 68/1951 Sb. mohla dostát jen shromáždění pořádaná veřejnými činiteli, organizacemi nebo spolky. Opačné stanovisko, zastávané v napadeném rozhodnutí, tedy nemá opory v čs. právním řádu.

Ohlašovací povinnost (§ 6, věta druhá citované vyhlášky) je však dána potřebou *péče o shromáždění*, kterou má poskytnout příslušný národní výbor, eventuálně i za pomoci SNB (§ 4 písmeno i) a § 37 zákona č. 40/1974 Sb.).

Naše žádost o zajištění ochrany manifestujících příslušníky VB v žádném případě nebyla a není „zbavováním se odpovědnosti“, respektive povinností dle ustanovení § 7 zákona č. 68/1951 Sb., jejím „přenášením na orgány VB“, jak uvedeno v odůvodnění napadeného rozhodnutí, nýbrž oprávněným odvoláváním se na *povinnost NV pečovat o shromáždění, případně za pomoci příslušníků SNB*, jak zmíněno v předchozím odstavci.

Namísto povinného poskytnutí *péče o shromáždění* však bylo shromáždění protiústavně zakázáno a byla poskytnuta *péče o výkon zákazu manifestace*, a to s vyzádáním pomoci SNB.

ONV v Praze 1 tak nedostál své povinnosti zaručit nám výkon ústavního práva dle článku 28 Ústavy ČSSR a naopak nám porušením této své povinnosti výkon tohoto práva protiústavně zmařil.

Ze všech shora uvedených důvodů proto *navrhujeme*, aby napadené rozhodnutí bylo v plném rozsahu *zrušeno*.

Současně si dovoluujeme upozornit, že opakování obdobného zneužívání ohlašovací povinnosti dle § 10 vyhlášky č. 320/1951 Ú.l. národními výbory k maření výkonu shromažďovacího práva občanů dle článku 28 Ústavy ČSSR, by mohlo vést občany k vědomému nedodržování této *podzákonné* povinnosti za účelem realizace jejich *ústavního* práva. Občanská neposlušnost by v takovém případě byla jedinou možnou bezprostředně účinnou reakcí na neústavní postup státních orgánů a jediným nutným způsobem sebepotvrzení člověka jakožto občana.

Jan Litomský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

Za Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných: Anna Šabatová, Václav Havel, Ladislav Lis, místopředseda
Mezinárodní federace pro lidská práva, přidružené k OSN

Za správnost: Jan Litomiský, Vyskytná č. 2 (394 05), Josef Vohryzek, Počernická 40, Praha 10 (100 00)

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Srv. D433 (5.12.1987) a D445 (25.1.1988).

D438 1987

1987, 18. prosinec, Praha. – Stížnost zaslaná Federálnímu shromáždění, vládě ČSSR a ministru vnitra V. Vajnarovi na policejní represí proti signatářům, kteří rozmnožovali a rozšiřovali dokument Slovo ke spoluobčanům. (Dokument č. 79/87)

Ještě k domovním prohlídkám a Slovo ke spoluobčanům

Dne 5. 11. t. r. informovali mluvčí Charty 77 předsedu vlády ČSSR, předsedu vlády ČSR a ČTK o policejní represí proti signatářům Charty 77 a dalším občanům, především o domovních prohlídkách v bytech a na pracovištích pěti signatářů Charty 77, které byly nezákonnými způsoby provedeny dne 22. 10. 1987.¹

Dne 3. prosince 1987, tedy teprve po šesti týdnech, sepsal vyšetřovatel Státní bezpečnosti kpt. JUDr. Martin Kozák z KS SNB pro Prahu a Středočeský kraj protokol o odnětí věcí při domovní prohlídce, vykonané dne 22. října t. r. u signatáře Charty 77 Jiřího Gruntoráda a zároveň vyslechl J. Gruntoráda jako svědka v téže trestní věci, tj. údajné přípravy k trestnému činu pobuřování podle § 7/1 k § 100/1a trestního zákona. Podle usnesení vyšetřovatele StB mjr. JUDr. Jiřího Jaroše z 22. 10. t. r. má tato příprava k trestnému činu pobuřování spočívat (citujeme): „Ve vyhotovení a rozmnožování většího počtu letáků s názvem Slovo ke spoluobčanům s nepřátelským obsahem, namířeným proti politice KSČ a její vedoucí úloze v socialistické společnosti.“ Z vyšetřovacích úkonů s Jiřím Gruntorádem je zřejmé, že trestní stíhání z 22. 10. nebylo dosud zastaveno.

Jak jsme již uvedli v dokumentu č. 66/87 z 5. 11. 1987, je Slovo ke spoluobčanům významným dokumentem Charty 77, vydaným letos v lednu k 10. výročí založení Charty 77. Vyjadřuje názor celého našeho společenství, že jen občanská iniciativa nás všech, kteří žijeme v této zemi, může ozdravit společenské poměry, přispět k demokratizaci společnosti a zajistit uplatňování lidských práv. Za jedenáct let své činnosti vydala Charta 77 na 400 dokumentů. Za kuriózní považujeme skutečnost, že ke kriminalizaci chartovního dokumentu dochází v době, kdy státní a straníční představitelé formálně hovoří o nutnosti demokratizace společnosti a kdy vyzývají

obyvatelstvo, aby jim v těchto změnách bylo nápomocno, takže se jejich rétorika poprvé po letech přibližuje požadavkům Charty 77, zvláště těm vyjádřeným ve Slovu ke spoluobčanům.

Trestní stíhání se vede ve věci, tj. zatím není nikdo obviněn. Trestného jednání se měli pachatelé dopustit vyhotovováním a rozšiřováním Slova ke spoluobčanům. Oznamujeme Vám, že nás osm, kteří jsme jménem celé Charty 77 dokument Slovo ke spoluobčanům podepsali, učinilo tak v úmyslu, aby byl co nejvíce rozšiřován a aby se s ním seznámila veřejnost. Dokument byl roze-pisován, rozmnožován, tištěn, vyslán v českém a slovenském vysílání zahraničních stanic, publikován v nezávislém domácím i exilovém tisku a rozšiřován mezi lidmi. Neseme za něj odpovědnost. Vybízíme Vás, abyste s námi osmi uspořádali veřejný soudní proces, abychom mohli před tvář československých občanů i zahraniční veřejnosti zákonnost svého postupu obhájit. Nechcete-li či nemůžete-li tak učinit, musíte neprodleně vrátit stovky knih, časopisů, dokumentů Charty 77 i dalšího písemného materiálu a rovněž magnetofony, kazety, radiopřijímače a další odňaté věci a *ostudné trestní stíhání zastavit*.

*Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77*

*Mluvčí roku 1986: Anna Šabatová, Martin Palouš,
Jan Štern*

Původní mluvčí z roku 1977: Jiří Hájek, Václav Havel

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS,
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

1 Srv. D425 (5. 11. 1987).

1987, 20. prosinec, Praha. – Odpověď představitelům holandského mírového sdružení prof. Edgbertu Boekerovi a Mientu Janu Faberovi, kteří odmítli účast na semináři oficiálního Československého mírového výboru na protest proti diskriminaci Charty 77. (Dokument č. 79/87)¹

Drazí přátelé,
děkujeme Vám za dopisy z 5. a 19. 11. 1987,² jimiž nám oznamujete své rozhodnutí nezúčastnit se semináře, na který Vás pozval Československý mírový výbor, a navrhuje uspořádat setkání, na něž by Vás oficiálně a veřejně pozvala Charta 77.

Myšlenku společného semináře vítáme a rádi Vás přijmeme v Praze. Navrhli jsme podobné setkání už v dopise do Coventry.³ Ponecháme na Vás, zda chcete přijet sami nebo přizvete ty zástupce mírových hnutí z jiných zemí, kteří v Coventry příznivě reagovali na naše pozvání. Pokud tento termín vyhovuje Vám, navrhuje sobotu a neděli 30. – 31. 1. nebo 20. – 21. 1. 1988.⁴

Ocenili jsme Váš postoj, jímž jste odmítli diskriminační praxi Československého mírového výboru vůči nezávislým občanům. V této situaci přirozeně nenalzáme ani zadostiučnění, ani uspokojení. Taková situace svědčí jen o tom, že československé úřady, jejichž větví je i oficiální mírový výbor, zatím ještě setrvávají na barikádách postavených v rámci studené války v mezinárodním společenství i uvnitř států. Jejich odstraňování je od počátku vlastním smyslem mírových a demokratických hnutí a dnes už dokonce alespoň deklarovaným cílem i velmocenské politiky, jak dosvědčuje průběh a výsledky washingtonské schůzky na nejvyšší úrovni. Slyšeli jsme tam mj. z úst Gorbačovových, že „syntéza politiky, vědy a kultury a také aktivní účast společenských hnutí a jejich vstup do mezinárodní politiky jsou zárukou, že se už nepodaří manipulovat národy tak, jak tomu bylo dosud“.

V duchu překonávání konfrontace dialogem všemi směry chceme i nadále vytrvale působit. Přejete-li si, abychom pozvali na seminář určité konkrétní osoby, případně zástupce oficiálních institucí, např. Československého mírového

výboru, rádi Vám vyhovíme. Těšíme se na naše setkání v Praze.

S přátelskými pozdravy

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

a zástupci mírové skupiny Charty 77: Jiří Dienstbier, Jiří
Hájek, Martin Palouš, Jaroslav Šabata, Jan Štern

Organizační poznámky:

Bude-li možné setkání vůbec uskutečnit, pokusíme se najmout příhodný sál. Je však pravděpodobnější, že budeme nuceni využít soukromých bytů. Vynasnažíme se zajistit ubytování v soukromí alespoň některým hostům. Naše možnosti jsou bohužel omezené. Prosíme Vás proto, abyste se pokusili zajistit si hotelové pokoje či soukromé byty podle Vašich možností, případně osobních známostí. Byli bychom také rádi, kdybyste nám sdělili s určitým předstihem pravděpodobný počet účastníků. Tím ovšem nechceme naznačit, že tento počet má být nějak limitován. Kdyby se chtěl kdokoli připojit na poslední chvíli, bude vítán. Jde nám jen o to, abychom se mohli vynasnažit vytvořit pro seminář nejprůhodnější podmínky.

Žádáme Vás, abyste nám zaslali předem některé Vaše materiály, abychom se mohli na diskusi lépe připravit. My zasláme následující text: Jiří Dienstbier: *A Strategy for Europe – Through Central European Eyes*

Za správnost: L. Šilhánová

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Text byl omylem číslován jako dokument č. 79/87.
- 2 Dopisy Chartě poslali představitelé holandského sdružení „Kulatý stůl proti jadernému zbrojení“, seskupujícího zástupce většiny politických stran a dalších devět organizací, z nichž nejvýznamnější byla Mezicírkevní mírová rada IKV. Kulatý stůl si kladl jako podmínku své účasti na semináři účast J. Dienstbiera, J. Hájka, M. Palouše, J. Šabaty a J. Šterna. Československý mírový výbor odmítl tento požadavek splnit.
- 3 Srv. D405 (6.7.19877).
- 4 K setkání Charty 77 s holandskými mírovými aktivisty v Praze došlo v Praze na mezinárodním mírovém semináři 17.–19. června 1988, viz D459 (18. 4. 1988) a D477 (20. 6. 1988).

1987, 31. prosinec, Praha. – Seznam nových signatářů Charty 77. (Dokument č. 80/87)

K Prohlášení Charty 77 z 1. 1. 1977 se v době mezi 1. říjnem a 31. prosincem přihlásili tito další signatáři:

Ing. Petr Bartoš, ing. Blanka Císařovská, v důchodu, ing. Bohuslav Cuhra, ing. Jaroslav Cuhra, Jarmila Cuhrová, Ladislav Harant, dělník, Tomáš Jedlička, dělník, ing. Bedřich Koutný, Karel Linhart, dělník, Olga Muzičková, ing. arch. Pavel Nauman, Miroslav Polák, dělník, Radek Skryja, dělník, Jan Soldán, dělník, Jitka Šilhánová, projektantka, Pavla Šmolíková, správčová, Karel Uhlíř, invalid. důchodce, Jan Urban, dělník, Robert Valík, dělník, Petr Waltera, dělník, Luboš Pospíšil, dělník.

Poznámka: V roce 1987 podepsalo základní Prohlášení Charty 77 celkem 63 občanů.

Dodatek: Dále uvádíme jména signatářů Charty 77, která dosud nebyla zveřejněna v žádném podpisovém dokumentu. Jejich podpisy vlivem různých okolností (zničení, ztráty apod.) nemohly být zařazeny do těchto dokumentů. O některých jsme se dověděli se značným zpožděním.

PhDr. Helena Klímová, socioložka (1980 – dopis publikován v *Infochu*); Alena Komárková, dělnice (1985 – dopis publikován v *Infochu*); Marie Rút Křížková, literární historička (1977 – dopis publikován v *Infochu*); Emil Kučera, důchodce (1986); Irena Obdržálková (1982 – dopis publikován v *Infochu*); Stanislav Pitaš, dělník (1983); Jan Štern, spisovatel (1977); Karel Švorčík, topič (1979).

V dokumentu 3/84 byl omylem uveden Bohumír Hájek jako Miroslav. Ivan Bálek z Prahy v listopadu 1986 odvolal svůj podpis Charty 77. Charta 77 vydala již dvacet podpisových dokumentů, celkový počet podpisů přesahuje 1300.

Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1988

D441 1988

1988, 2. leden, Praha. – Sdělení o předání funkcí mluvčích Charty 77 Stanislavu Devátému, Miloši Hájkovi a Bohumíru Janátovi s jejich životopisy. (Dokument č. 1/88)

Dne 2. 1. 1988 nastoupili na místa dosavadních mluvčích Charty 77 Jana Litomiského, Libuše Šilhánové a Josefa Vohryzka mluvčí noví: Stanislav Devátý, Miloš Hájek a Bohumír Janát.

*Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek
Stanislav Devátý, mluvčí Charty 77, Revoluční 1285/312,
Gottwaldov (760 01)
Miloš Hájek, mluvčí Charty 77, Náprstkova 10,
Praha 1 (110 00)
Bohumír Janát, mluvčí Charty 77, Bílkova 10,
Praha 1 (110 00)*

Životopisy nových mluvčích

Stanislav Devátý
se narodil 8. června 1952 v Gottwaldově. Jeho otec byl vychovatelem, učitelem a později ředitelem učňovské školy. Matka byla úřednicí, nyní je v důchodu.

Po základní devítiletce se v roce 1970 vyučil elektrikářem, pak studoval na elektrotechnické průmyslovce, kde v roce 1973 maturoval. Krátce pracoval jako mechanik v závodě Rudý říjen v Otrokovicích. Odtud asi po roce odchází pro nevyužití kvalifikace a nastupuje jako mistr-měřič u Montážního podniku spojů Praha, závod Gottwaldov. V roce 1979 po neshodách s vedením je mu doporučeno ze závodu odejít. Hlavním důvodem jsou jeho protesty proti nesprávné mzdové politice. Potom je asi 2 měsíce bez zaměstnání, nikde ho nechtějí zaměstnat. Pak nastupuje jako dělník do podniku AERON Brno, závod AVON Gottwaldov. Po snaze zlepšit organizaci práce a po kritice vedení závodu dostává v roce 1984 výpověď. Je nucen pracovat brigádně jako prodavač v kiosku u Restaurací a jídelen Gottwaldov. Asi po třech měsících je přijat do JZD agrokombinát Slušovice, kde pracuje dodnes jako technik při oživování modulů pro počítače TNS.

V roce 1974 se oženil a v roce 1975 se narodila dcera Kateřina, která však v roce 1980 opouští se svou matkou republiku a nyní žije v USA. Od roku 1982 je rozveden.

V listopadu 1977 podepisuje Chartu 77, jeho podpis je však zveřejněn později. V roce 1986 se stává členem VONS. Politicky se nehlásí k žádnému směru, pokládá se za křesťana.

Miloš Hájek

se narodil 12. května 1921 v Dětenicích na okrese Jičín v rodině cukrovarského úředníka. Školní věk prožil v Úžicích, gymnázium absolvoval v Kralupích nad Vltavou. Od roku 1939 žil v Praze, za války byl učitelem učňovské školy. Zkušenosti s velkou hospodářskou krizí a s fašismem ho přivedly ke komunistickému přesvědčení. V roce 1941 vstoupil do KSČ a vyvíjel ilegální činnost (od roku 1943 ve skupině Předvoj) až do 21. srpna 1944, kdy byl zatčen gestapem. Dne 21. března 1945 ho pražský sondergericht odsoudil k smrti, 5. května 1945 byl povstáním vysobožen z pankrácké sekyrárny. Po osvobození se vrátil na učňovskou školu, v roce 1947 nastoupil do stranického aparátu. Věnoval se studiu dějin dělnického hnutí, později se stal vedoucím katedry dějin mezinárodního dělnického hnutí na Vysoké stranické škole, byl jmenován docentem a dosáhl hodnosti kandidáta historických věd. Po konfliktu s tehdejší vedením strany byl v roce 1964 odvolán ze školy a pracoval pak v Historickém ústavu Československé akademie věd. V roce 1968 byl na žádost zaměstnanců jmenován ředitelem Ústavu dějin socialismu. Aktivně se podílel na obrodném procesu, též na přípravách XIV. mimořádného sjezdu KSČ, jehož byl zvoleným delegátem.

V roce 1970 byl ústav zrušen, Miloš Hájek byl propuštěn a vyloučen ze strany. S postupným zlepšováním zdravotního stavu se vracel k historickému bádání. Byl mezi prvními signatáři Charty 77 a podílel se na samizdatových sbornících zvaných *Historické studie*.

Knižní publikace: *Od Mnichova k 15. březnu*, Praha 1959; *Jednotná fronta*, Praha 1969 (později vyšla i rozšířená vydání v italštině a ve španělštině); *Vznik Třetí internacionály* (spolu s Hanou Mejdrovou), Praha 1976 (samizdat).

Bohumír Janát

se narodil 7. listopadu 1949 v Táboře. Po maturitě na tábořském gymnáziu v roce 1968 studoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy obory filozofie a psychologie, jež absolvoval s vyznamenáním v roce 1973. V průběhu studia na fakultě prodělal pro další vývoj určující zkušenost normalizačního procesu. Tehdy mnoho vysokoškolských učitelů, mezi nimiž byli i přední českoslovenští filozofové, bylo donuceno odejít z kateder a na jejich místa nastoupili lidé, jejichž hlavní profesionální způsobilostí byla ochota provést hanebnou redukci filozofie na ideologickou služku politiky. Po ukončení studia pracoval jako stavební dělník a noční hlídač. V roce 1975 nastoupil na místo vědeckého aspiranta v Psychologickém ústavu ČSAV, odkud byl v březnu 1977 vyloučen krátce poté, co se bezprostředně po smrti profesora Jana Patočky rozhodl podepsat Chartu 77. Následujících jedenáct let pracoval jako vrátný, skladový dělník, uklízeč a topič a dle možností usiloval o to, aby neztratil základní kontakt se svým oborem. Postupně dospěl k přesvědčení, že filozofie opravdu žívá, pro svou dobu přínosná a pro budoucnost perspektivní, filozofie, která nemůže být zneužitelná stejně (či nebezpečnější) jako ostatní výtvořiny lidského ducha, musí mít svůj základ v zásadách individuálního svědomí a v principech křesťanské víry.

Bohumír Janát přeložil do češtiny dvě knihy současného amerického myslitele S. Dunnea a v roce 1980 mu v edici Kvart pod názvem *Cesta otevřeného osudu* vyšla knížka esejů; je také autorem několika studií, v nichž se zamýšlí nad otázkou naděje v současných horizontech filozofie člověka, národa a dějin.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 1, s. 4–5.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 1, s. 4–5.

1988, 2. leden, Praha. – Výzva adresovaná evropské veřejnosti k vyjádření solidarity s rumunským lidem dne 1. února 1988. (Dokument č. 2/88)

Výzva k solidaritě s Rumunskem¹

Evropské vlády, nesčetné organizace a mnoho prostých občanů dnes uvažují o perspektivách našeho kontinentu, o jeho mírové budoucnosti, o tom, jak překonat jeho rozdělení do politických bloků, i o míře a druhu lidských práv, kterým se občané různých evropských zemí těší. O tom všem jsou pořádány četné konference.

To je samozřejmě dobré a důležité.

Méně dobré je, že se v době vytopených a dobře osvětlených konferenčních sálů zapomíná na to, že je v Evropě země, v níž lidé nemají ani teplo, ani světlo.

V rumunských bytech a kancelářích málokdy stoupne v zimě teplota nad 10 °C. V jednom bytě mohou být maximálně dvě čtyřicetiwatové žárovky. Základní potraviny jako mouka, cukr a maso jsou v Rumunsku – třiačtyřicet let po válce – na příděl nebo nejsou vůbec.

Po dvaadvaceti letech své vlády nabízí rumunský vládce lidu své země jedině: okázalý kult své osoby.

Jen úplné zoufalství dohnalo rumunské dělníky k demonstracím.

Rumunsko je kuriózní země: nejenže jeho vláda upírá jeho občanům elementární svobody v míře, která nemá obdobu v žádné jiné zemi sovětského bloku, ale navíc jim není schopna zajistit ani to, čím se komunistické režimy vždy legitimují jako svou nejvyšší vymožeností, totiž základní hmotné a sociální jistoty.

Bereme za slovo všechny Evropany, kteří jsou nadšeni Gorbačovovým výrokem, že žijeme v jednom evropském domě, a vyzýváme je, aby si uvědomili, že v tomto bohatém domě žije národ, který se musí bát zimy a hladu.

Není to jen rumunská záležitost. Jako jsou mír a svoboda Evropy společnou a nedělitelnou věcí všech Evropanů, je i to, co se děje v Rumunsku, záležitostí nás všech. A jako je nejistá svoboda toho, kdo je lhostejný k nesvobodě svého souseda či spoluobčana, je pochybná i jeho jistota tepla a světla, je-li spojena s lhostejností k zimě a tmě, v níž musí žít jeho méně šťastní bližní.

Apelujeme proto na evropskou veřejnost, aby nezapomínala na Rumunsko, a vyzýváme ji, aby svou solidaritu s ním veřejně manifestovala. Navrhujeme všem Evropanům, aby 1. února 1988 vyjádřili svou solidaritu s rumunským lidem všemi dostupnými způsoby. Pokusme se žít aspoň jediný den v nevytopeném a bídě osvětleném bytě! Pokusme se odříct si aspoň na jediný den vše, co patří k našemu hmotnému standardu a čeho jsou Rumuni trvale zbaveni! Kde je to možné, pořádejme pokojné protestní manifestace před rumunskými zastupitelskými úřady! Apelujeme na své vlády, aby pomáhaly rumunskému lidu! Hledejme způsoby, jimiž mu každý z nás může osobně pomoci!

Vyzýváme Evropany, aby se připojili k Chartě 77 a dne 1. února 1988 veřejně vyjádřili svou solidaritu s trpící rumunskou společností a svůj odpor k samovládci, který za toto utrpení může.²

Víme, že jeden den evropské solidarity rumunskou krizi nevyřeší. Jsme však přesvědčeni, že může k jejímu řešení přispět.³

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 *Koncem roku 1987 se zásobovací situace v Rumunsku natolik zhoršila, že lidé v důsledku nedostatku potravin a elektrické energie trpěli nouzí, hladem a zimou, přičemž rumunskému lidu byla upírána základní lidská práva – svoboda projevu, náboženského vyznání, cestování, právo na mzdu aj. V polovině listopadu 1987 se masová nespokojenost projevila v Brašově a na jiných místech desetitisícovými demonstracemi, které byly brutálně potlačeny.*
- 2 *Výzva Charty, aby se den 1. února stal Mezinárodním dnem solidarity s rumunským lidem, nezůstala bez odezvy. V Praze drželo 68 signatářů hladovku a napsalo petici rumunskému velvyslanci. Manifestace, které se konaly před rumunskými ambasádami v Praze, v Budapešti i ve Varšavě byly rozehnány policií. V Polsku zorganizovala demonstrace Polská socialistická strana. V SSSR se připojili k solidaritě s rumunským lidem disidenti A. Sacharov, S. Kovaljov, L. Bogorazová aj.*
- 3 *Signatáři Charty 77 J. Dus a M. Rejchrt zaslali 14. 1. 1988 mluvčím Charty 77 své připomínky k dokumentu: „Milí přátelé, k Vašemu dokumentu č. 2/88 připomínáme:*

Politická prohlášení ať na svou osobní odpovědnost sepisují a podpisují občané, které k tomu nutí pouze svědomí, a také Vy, ne však jako mluvčí Charty 77. Jako mluvčí byste se měli varovat prohlášení v užším smyslu politických, abyste neopustili střizlivou a univerzální základnu úvodního Prohlášení Charty 77 z 1.1.1977. Vaši Jan Dus a Miloš Rejchrt." Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 1, s. 20.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 1, s. 4 • *Listy*, roč. 18 (1988), č. 1 • *Charta 77. 1977–1989*, s. 331–332.

1988, 2. leden, Praha. – Dopis Charty 77 a Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných vídeňské následné schůzce KBSE podporující výzvu časopisu *Beszélő* k umožnění náhradní vojenské služby. (Dokument č. 3/88)

Seznámili jsme se s Výzvou následné schůzky Konference pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, kterou vypracovali vydavatelé časopisu *Beszélő*,¹ a jménem Charty 77 ji plně podporujeme. Požadavkem umožnit náhradní vojenskou službu občanům, kterým jejich svědomí brání nosit zbraň, se Charta 77 několikrát zabývala a považuje ho za aktuální a naléhavý.²

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

Ladislav Lis, místopředseda FIDH

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍM PODPÍSEM L. ŠILHÁNOVÉ.

1 *Maďarský nezávislý časopis*, mezi jehož vydavatele patřily přední osobnosti opozičního hnutí (J. Kis, M. Haraszti aj.), zaslal vídeňské schůzce KBSE následující výzvu:

„My, demokraticky a mírumilovně smýšlející lidé, věřící i nevěřící, vítáme rezoluce Evropského parlamentu a Komise lidských práv OSN z ledna a března 1987. Tyto rezoluce uznaly odpírání vojenské služby z důvodů svědomí za všeobecné lidské právo a vyzvaly vlády, aby – pokud tak už neučinily – propustily osoby, které pro odpírání vojenské služby vězní, a aby pro ně zavedly náhradní civilní službu.

Máme dobré důvody tyto požadavky podporovat. Stovky našich východoevropských spoluobčanů, odmítajících být ve službách násilí, jsou vězněny. Tito mladí lidé mohli společnosti sloužit tím, že by místo vojenské služby pečovali o staré a nemocné.

Proti nehumánní praxi našich vlád protestujeme i jako Evropané. Je nedůstojné pro celý kontinent, že i po hitlerismu a stalinismu a po hrůzách dvou světových válek existují vlády, které nerespektují právo člověka jednat podle svého svědomí. Válka a potlačování práv jednotlivce jdou ruku v ruce i dnes.

V rozdělené Evropě nemůže dojít k trvalému uvolnění, pokud budou pronásledováni lidé, kteří odmítají pohlížet na jiné národy jako na nepřítel. Nelze důvěřovat vládám, které požadují po jiných vládách, aby

se veřejně zřekly násilí, a přitom vězní ty, kdož násilí odmítají.

Národy východní Evropy očekávají, že helsinský proces spojí evropskou bezpečnost s rozšířením lidských práv.

Vyzýváme proto všechny signatářské státy helsinského Závěrečného aktu, aby se vzájemně zavázaly, že uznávají občanské právo na odpírání vojenské služby z důvodů svědomí a právo na náhradní službu.

Vyzýváme proto vlády, které usilují o skutečný mír a svobodu v Evropě, aby prosadily uzavření takového závazku na vídeňské následné schůzce KBSE." *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 1, s. 4.

- 2 Srv. D386 (31.3.1987), D399 (3.6.1987) a D418 (10.10.1987).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 1, s. 4.

D444 1988

1988, 12. leden, Praha. – Sdělení o jednání amerického lékaře R. S. Lawrence s československými úřady o možnosti návštěvy politických vězňů. (Dokument č. 4/88)

Americký lékař požádal o návštěvu u československých politických vězňů

Dne 17. ledna t. r. přijel z USA do Československa na třídní návštěvu americký lékař prof. dr. Robert S. Lawrence, ředitel Davidsonovy společnosti, člen sdružení Lékaři za lidská práva, aby s československými úřady projednal možnost své návštěvy šesti čs. politických vězňů v nápravně výchovných ústavech Valdice a Minkovice. Jeho návštěva se uskutečnila z podnětu mezinárodní organizace Helsinki Watch po dohodě mezi její zástupkyní a mluvčími Charty 77 již v roce 1987.

Prof. dr. R. S. Lawrence navštívil v posledních letech politické vězně v řadě zemí a počátkem roku 1987 jednal o této problematice i se sovětskými představiteli. Krátce po jeho návštěvě byl propuštěn z osmiletého vězení dr. Anatolij Korjagin, který posléze dostal povolení vycestovat ze Sovětského svazu.

Již 19. 11. 1987 požádal prof. Lawrence dopisem prezidenta republiky dr. G. Husáka, aby směl navštívit politického vězně Pavla Wonku. Po měsíci, když nedostal od prezidenta žádnou odpověď, obrátil se s podobnou žádostí na československé velvyslanectví v USA. Požádal je o vízum, o možnost navštívit některé čs. politické vězně i o pomoc při svém poslání. Dne 29. 12. 1987 obdržel odpověď vedoucího konzulárního oddělení, jíž mu bylo sděleno, že velvyslanectví sice může zajistit vízum, ale povolení k návštěvě čs. věznic už vydat nemůže, neboť podobné záležitosti se řídí zákonem o výkonu trestu odnětí svobody a dalšími instrukcemi ministerstev spravedlnosti ČSR a SSR. Počátkem tohoto roku se pak prof. Lawrence obrátil telefonicky na dr. Miroslava Houštického, československého velvyslance v USA, který mu doporučil, aby celou záležitost projednal přímo v Praze s příslušnými pracovníky Ministerstva zahraničí ČSSR, jimž bude jeho žádost předána.

Po přiletu do Prahy jednal prof. Lawrence se zástupci velvyslanectví USA a poté s dr. Josefem Houžvičkou a dalšími dvěma pracovníky Ministerstva zahraničí. Jeden z nich, dr. Kanda, prohlásil, že v Československu nejsou političtí vězňové, ale

jen osoby odsouzené za kriminální trestné činy. Řekl, že příprava takové návštěvy NVÚ by si vyžádala alespoň dva měsíce. Současně sdělil, že od čs. velvyslanectví v USA žádné informace o jeho návštěvě nemají. Jak ale víme, obdržel prof. Lawrence od čs. velvyslanectví ve Washingtonu dopis se sdělením, že celou záležitost postupují československému ministerstvu zahraničí v Praze.

V závěru svého jednání prof. dr. R. Lawrence prohlásil, že on sám i organizace, kterými byl vyslán, neopouštějí plán navštívit čs. vězně a trvají na svém záměru. Pracovníci ministerstva to vzali na vědomí a přislíbili, že se celou záležitostí začnou zabývat.

Během pobytu v Praze se prof. Lawrence několikrát sešel se signatáři Charty 77 Libuší Šilhánovou a Janem Urbanem, dále se zástupkyní VONS Annou Šabatovou a rovněž s příbuznými vězňů. Jednal s nimi o situaci čs. politických vězňů, zvláště o jejich zdravotních problémech, zejména pokud jde o Jiřího Wolfa, ing. Petra Hauptmanna, Josefa Römera, Waltera Kaniu, Františka Veise a Pavla Wonku, a informoval je o své misi. Nakonec vyjádřil naději, že v blízké době bude moci návštěvu vězňů a jejich zdravotní prohlídku uskutečnit. ¹ Jiřímu Wolfovi věnoval několik dávek velmi účinného léku proti jeho těžkým žaludečním potížím.

Panu prof. dr. R. S. Lawrencovi patří náš dík za jeho intenzivní zájem o osudy našich politických vězňů a za jeho náročnou práci v této humanitární oblasti.

Na vědomí: Ministerstvo zahraničních věcí ČSSR, Ministerstvo spravedlnosti ČSR, prof. dr. Robert S. Lawrence

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 O šesti politických vězňích, ohrožených na zdraví, psali mluvčí Charty 77 v dopise Mezinárodnímu červenému kříži a žádali o prošetření zdravotního stavu jejich zástupcem. Srv. D432 (3.12.1987).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 2, s. 4–5 • *Listy*, roč. 18 (1988), č. 1 (únor 1988).

1988, 25. leden, Praha. – Dopis odboru vnitřních věcí Národního výboru hlavního města Prahy, urgující vyřízení odvolání, které podala Charta proti zákazu manifestace ke Dni lidských práv. (Dokument č. 5/88)

Věc: Odvolání proti rozhodnutí odboru vnitřních věcí v Praze 1 ze dne 4.12.1987 (čj. neuvedeno) – urgence vyřízení

Dne 17.12.1987 jsme podali odboru vnitřních věcí odvolání proti jeho rozhodnutí z 4.12.1987, jímž bylo zakázáno konání manifestace ke Dni lidských práv a případnému odvolání byl odňat odkladný účinek.¹

Uplynul více než měsíc a naše odvolání nebylo dosud vyřízeno.²

Žádáme zjednaní nápravy.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 Charta 77 podala oznámení o uspořádání manifestace ke Dni lidských práv 2.12.1987 (srv. D430 2.12.1987), 4. prosince odbor vnitřních věcí v Praze 1 manifestaci zakázal (srv. D433, 5.12.1987), 17. prosince podala Charta 77 odvolání proti rozhodnutí ONV Praha 1 (srv. D437, 17.12.1987).
- 2 Konečné rozhodnutí vydal odbor vnitřních věcí NV hlavního města Prahy 28.1.1988 (čj. OOV 2053/87): „Odbor vnitřních věcí Národního výboru hlavního města Prahy přezkoumal na základě odvolání Jana Litomiského, Libuše Šilhánové, Josefa Vohryzky, Anny Šabatové, Ladislava Lise a Václava Havla rozhodnutí odboru vnitřních věcí ONV v Praze 1 ze dne 4.12.1987 ve věci ohlášení manifestace ke Dni lidských práv OSN a rozhodl dne 28. ledna 1988 takto: podle §30 zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení se řízení ve věci zastavuje.

Odůvodnění:

Napadeným rozhodnutím byla ve smyslu §1 písmeno b) zákona č. 126/1968 Sb. zakázána manifestace ke Dni lidských práv OSN ohlášená na den 10.12.1987. Odvolání proti tomuto rozhodnutí byl podle §55 odst. 2 zákona č. 71/1967 Sb. odňat odkladný účinek.

Proti tomuto rozhodnutí podali Jan Litomiský, Libuše Šilhánová, Josef Vohryzek, Anna Šabatová, Ladislav

Lis a Václav Havel v zákonné lhůtě odvolání, v němž zejména namítají, že svoboda shromažďovací a svoboda pouličních průvodů a manifestací je zaručena všem občanům, nikoliv jen osobám sdruženým v dobrovolné organizaci nebo spolku, a že názor vyslovený napadeným rozhodnutím je v rozporu s Ústavou. Dále odvolatelé poukazují na povinnost národního výboru pečovat o shromáždění, případně i za pomoci příslušníků SNB.

Odbor vnitřních věcí Národního výboru hl. m. Prahy přezkoumal napadené rozhodnutí spolu s předcházejícím řízením v celém rozsahu a dospěl k závěru, že odvolání není důvodné.

Jak vyplývá mimo jiné i z oznámení svolavatelů manifestace, nebylo v daném případě možné vyloučit případné narušení veřejného pořádku. Orgán 1. stupně zcela správně posoudil situaci, když shledal, že svolavatelé nejsou schopni dostát povinnosti udržet veřejný pořádek v době konání manifestace vyplývající jim z ustanovení § 7 zákona č. 68/1951 Sb. Tento závěr se týká konkrétní připravované akce a rozhodně neznamená obecný názor správního orgánu, že by svoboda shromáždění mohla být přiznána jen organizaci, nikoliv jednotlivým občanům. Svoboda shromáždění naopak a pochopitelně náleží i osobám, které nejsou sdruženy v organizaci nebo spolku; tyto osoby však musí být schopny veřejný pořádek při akci zajistit.

K poukazu odvolavatelů na povinnost národního výboru pečovat o shromáždění, příp. za pomoci příslušníků SNB, odvolací orgán také nemohl přihlídnout, neboť povinnost starat se o udržení veřejného pořádku je ustanovení § 7 zákona č. 68/1951 uložena výslovně svolavatelům shromáždění.

V tomto směru tedy odvolací orgán nepovažuje odvolání za důvodné. Vzhledem však k tomu, že termín ohlášené manifestace již uplynul, odpadá důvod dalšího řízení zahájeného z iniciativy správního orgánu. Odvolací orgán proto rozhodl ve smyslu ustanovení § 30 správního řádu řízení zastavit.

Poučení: Proti tomuto rozhodnutí se nelze dále odvolat.

Adresováno: Anně Šabatové, Libuši Šilhánové, Václavu Havlovi, Josefu Vohryzkovi, Janu Litomiskému a Ladislavu Lisovi.“ *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 5, s. 2-3.

PLNÉ ZNĚNÍ: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 3, s. 2.

1988, 7. únor, Praha. – Sdělení o setkání signatářů Charty 77 s náměstkem ministra zahraničních věcí USA J. Whiteheadem za jeho oficiální návštěvy v Československu. (Dokument č. 6/88)

Dne 7. února 1988 ve večerních hodinách se setkal náměstek ministra zahraničí USA John Whitehead¹ se svým doprovodem (Thomas Simons, zástupce náměstka ministra zahraničí, Rudolf Perina, ředitel pro evropské a sovětské otázky v Národní bezpečnostní radě) se zástupci Charty 77. Za Chartu 77 byli přítomni její tři mluvčí – Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát – dále Václav Benda, Václav Havel, Václav Malý a Jan Štern. Přítomen byl též předseda Jazzové sekce Karel Srp a americký velvyslanec Julian M. Niemczyk.

V přátelském dvouhodinovém rozhovoru informovali zástupci Charty 77 americké hosty o práci a cílech Charty 77, o dodržování lidských práv a o situaci v kulturním, společenském a náboženském životě v Československu. V závěru diskuse pan Whitehead vyslovil uznání americké administrativy a amerického lidu boji za lidská práva, který už jedenáct let vede Charta 77 a další nezávislé iniciativy.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 J. Whitehead byl přijat 8. února prezidentem G. Husákem a V. Biľakem. O jednání, při němž obě strany uvítaly smlouvu o likvidaci raket mezi USA a SSSR jako historický mezník ve vztazích Východ-Západ, informovalo Rudé právo, 9. února 1988, s. 1; Návštěva hosta z USA. Tamtéž, 8. a 9. 2. 1988.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 3, s. 2.

1988, 8. únor, Praha. – Dopis předsedovi JZD Slušovice F. Čubovi k vyloučení S. Devátého z pracoviště. (Dokument č. 7/88)

Vážený pane předsedo, s určitým pocitem zklamání jsme přijali zprávu o vyloučení našeho přítele a spolupracovníka Stanislava Devátého z Vašeho JZD. Ke zklamání došlo z toho důvodu, že víme, že Váš agrokombinát není jen pouhou Potěmkinovou vesnicí československého hospodářství a že za jeho prosperitou nestojí pouze přízeň mocných, ale i práce, úsilí a dovednost mnoha nadaných lidí.

Stanislava Devátého jste vyloučili proto, že – jak uvádíte ve svém prohlášení – „JZD Agrokombinát Slušovice nepřipustí, aby kdokoli narušoval jeho rozvoj“. Právou je, že toto prohlášení je adresováno nikoliv Chartě 77, která Vašemu rozvoji může jen přát úspěch a ani ve snu nemá zájem jej jakkoliv narušovat. Vaše prohlášení chtělo být spíše štítem proti těm, kdo mají i vůči Chartě 77 a její myšlence lidských práv (včetně práv hospodářských) nepřátelský postoj. Zmíněné prohlášení mělo být obranným manévrem proti silám, které by Vám – jak jste se patrně domnívali – mohly škodit, kdyby nový mluvčí naší občanské iniciativy nadále zůstal členem Vašeho družstva. Každý má zajisté právo učinit opatření, jež pokládá za potřebná pro vlastní bezpečí a prosperitu. V daném případě však byl obranný manévr uskutečněn za cenu toho, že byl obětován jeden z Vašich schopných pracovníků a takříkajíc hozen přes palubu poctivý člověk, kterého si Charta 77 vybrala za svého mluvčího nikoliv proto, že byl členem prestižního JZD Slušovice – jak to naznačujete v závěru Vašeho prohlášení –, ale výhradně pro jeho lidské a morální kvality, jimiž jsou vůle a úcta ke spravedlnosti a odhodlání nezřígnout v úsilí o lidštější a pravdivější poměry v naší zemi. Při této hodnotové orientaci opravdu není důležité, jak zvučný název má pracoviště či prostředí, z něhož pochází ten, kdo se u nás i kdekoli ve světě rozhodl něco vykonat pro věc humanity a práva.

Upřímně Vám přejeme Vaše hospodářské úspěchy, jež vedou k nadprůměrnému životnímu standardu Vašich agilních pracovníků. V ekonomice však – jak i Vám bylo pocítit – nepůsobí jen síly ekonomické, k neprospěchu věci zde

často intervenují moci politické či ideologické a mnohdy zde podstatně chybí dimenze morální a lidské. Je nám blízká Masarykova myšlenka o tom, že sobectví bohatších je stejným zlem jako závist chudších, a jsme přesvědčeni, že spravedlnost a ušlechtilost je pro jedince a společnost ještě důležitější než materiální životní standard. Proto musíme s jistým politováním konstatovat, že vyloučením Stanislava Devátého a nevybíravým nátlakem na ty, kdo se vyjádřili na jeho podporu, padá na prosperitu a rozvoj JZD Slušovice stín jednoho nespravedlivého a snad i nedomyšleného činu.

Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

Ladislav Lis, místopředseda Mezinárodní federace pro lidská práva

Za správnost Bohumír Janát, Bílkova 10, Praha 1

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS
S VLASTNORUČNÍM PODPÍSEM BOHUMÍRA JANÁTA.

1 Prohlášení vyšlo 29. ledna 1988 v týdeníku celozávodního výboru a vedení JZD Slušovice *Naše cesta*. V článku je označena Charta jako protisocialistická organizace a S. Devátý jako třídní nepřítel, který poškozují zájmy JZD Slušovice doma i v cizině. Téměř všichni spolupracovníci S. Devátého podepsali petici na jeho obranu, krátce po vydání článku ve *slušovické Nové cestě* byl S. Devátý z JZD propuštěn. Na obranu S. Devátého napsalo 17 signatářů Charty 77 dopis čs. a zahraničním sdělovacím prostředkům. Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 8, s. 3–4.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 4, s. 2.

KOMENTÁŘE: JZD agrokombinát Slušovice nepřipustí, aby kdokoli narušoval jeho rozvoj. *Lidové noviny*, roč. 1 (1988), č. 3 (březen 1988), s. 21 • Uhl, P.: Mýtus Slušovické. *Tamtéž*, s. 22.

1988, 22. únor, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR a generálnímu prokurátorovi ČSSR o úpravě stávajícího správního řízení a potřebě správního soudnictví. (Dokument č. 8/88)

V současné době probíhá v odborném i jiném tisku diskuse o potřebě tzv. správního soudnictví. Všichni diskutující se v podstatě shodují v tom, že by rozhodnutí orgánů státní správy měl přezkoumávat nezávislý orgán, zřízený buď v rámci obecných soudů, nebo jako speciální soud správní, který ve formě Nejvyššího správního soudu v Československu již existoval a který byl v roce 1952 zrušen.

Je známo, že orgány státní správy (národní výbory, ministerstva a jejich orgány atd.) rozhodují o právech a povinnostech občanů nesrovnatelně častěji než soudy v občanskoprávních a trestních věcech a že jejich rozhodnutí jsou přitom pro občany stejně závažná, ne-li závažnější než rozhodnutí soudů.

Téměř každý občan má např. nemalé zkušenosti se správními orgány vydávajícími cestovní doklady. Tyto správní orgány, tj. oddělení pasů a víz a odvolací krajská správa pasů a víz, rozhodují v mnoha případech zamítavě. Často jsou tato rozhodnutí vydána bez řádného odůvodnění, jen s poukazem na znění zákona nebo různá nařízení. Úředníci rozhodující o vydávání cestovních dokladů postupují se značnou libovůlí, která nepodléhá kontrole žádné nezávislé instituce.

Z tohoto příkladu je zřejmé, že dosavadní úprava postupu orgánů státní správy a úprava správního řízení vůbec je nedostatečná. Proti návrhům na zřízení správního soudnictví se často uvádí námitka, že již tak přetížené soudy by byly ještě přetíženější. Tato námitka nemůže obstát ze dvou důvodů. Předpoklad, že množství návrhů na soudní přezkoumání správních rozhodnutí bude velké, je zároveň přiznáním, že stávající úprava správního řízení je nedostatečná. Dále pak tato námitka nebere v úvahu to, že soudní přezkoumání po čase mění dosavadní praxi rozhodování správních orgánů. Správní orgán, který si bude uvědomovat, že občan má možnost podat návrh na přezkoumání k soudu, bude nepochybně rozhodovat jinak než dosud, a to tak, aby jeho rozhodnutí nemohlo být

v přezkumném řízení zvráceno; tedy postupovat podle svých schopností v souladu s právními předpisy. Nějaký čas bude jistě trvat, než se správní orgány přizpůsobí nové praxi, ale postupně bude četnost návrhů na přezkumné řízení pod tlakem soudů a jejich judikátů klesat, až se ustálí na nějakém únosném minimu. Svědčí o tom i zkušenosti z Polska, kde se obavy z přetěžování soudů ukázaly po čase neoprávněné.

Charta 77 se k závažné diskusi o správním soudnictví připojuje následujícím dokumentem, který formuluje též zásadní požadavky de lege ferenda (tj. jak by tato právní problematika měla být příštím zákonem upravena).

Demokracie a zákonost jsou v úzkém vztahu: nelze totiž mluvit o vládě lidu, jestliže rozhodnutí jeho zástupců vydaná ve formě zákonů nejsou respektována. Nebezpečí tu hrozí z různých důvodů, nejzávažněji však tam, kde je soustředěna reálná státní moc, tedy ze strany státního aparátu, jenž má vždy tendenci „samostatňovat se“ ve společnosti, která si jej vytvořila, a dosahovat cílů tou nejkratší a nejjednodušší cestou: tyto tendence pak vedou k ohrožení nebo i přímému porušování objektivního práva. Protože v demokraticky spravovaných státech nejsou občané považováni za pouhé bezprávné poddané a jsou jim poskytována práva i vůči státu, jemuž mají být rovnocenným právním partnerem, dochází současně mnohdy i k porušování těchto práv subjektivních (tj. práv jednotlivých občanů, organizací nebo širších pospolitostí).

Demokraticky spravované státy proto – ve snaze těmto nepříznivým jevům zabránit – zpravidla zavádějí jednak podrobnou právní úpravu postupů, v nichž orgány státní správy o právech a povinnostech občanů a organizací rozhodují (správní řízení) a jimiž do těchto práv zasahují, jednak různé formy právní kontroly činnosti státního aparátu, prováděné nezávislými orgány typu soudu.

Československo mezi takové státy vstoupilo hned po svém vzniku tím, že jedním z prvních zákonů Národního shromáždění byl zákon o Nejvyšším správním soudu (č. 3/1918 Sb.). Za dvacet let existence samostatného státu se sice nepodařilo systém správního soudnictví výrazněji modernizovat, jeho pozitivní význam pro ochranu subjektivních práv však nelze popřít.

Správní soud fungoval i po roce 1945 a s jeho další existencí počítala také *Ústava 9. května* z roku 1948. Po roce 1948 však činnost správního soudu prakticky ustala a koncem roku 1952 byl vůbec zrušen. Zdůvodňovalo se to tehdy zejména tím, že soustavu státní správy i soudnictví je třeba upravit podle osvědčených sovětských vzorů, že správní soud je přežitkem buržoazního státního aparátu, typicky kapitalistickým zařízením, které mělo jen budít zdání legality, kdežto ve státě budujícím socialismus nejsou zájmy občana a státu protikladné, takže o ochranu zájmů občanů musí být postaráno jinak, a že ochrana zájmů občanů bude zajištěna lépe cestou dozoru nově pojaté prokuratury, takže správní soud se stává zbytečným.

Tak se stalo, že pod ochranou obecných soudů byla ponechána prakticky jen problematika některých nároků z oboru nemocenského a sociálního zabezpečení, avšak i tu byla pravomoc soudů přezkoumávat rozhodnutí orgánů státní správy postupně omezována.

Zakrátko se však ukázalo, že tyto představy nebyly správné. Prokuratura sice měla a má dozírat na orgány státní správy a kontrolovat, zda respektují právní řád, nemůže však zdaleka postihnout činnost státní správy v celé její šíři a nemůže ani zastoupit občany (popřípadě organizace) v jejich „boji“ o respektování subjektivních práv a tím i práva objektivního. Nelze popřít, že v některých případech byla prokuraturou občanům poskytnuta efektivní ochrana a pomoc, to však lze přičíst spíše jednotlivým morálně pevnějším a odborně zdatným prokurátorům než systému prokuratury jako celku, který ostatně pro komplexní a systematickou kontrolu státní správy ani není vybaven (prokurátoři nejsou vázáni jen zákonem, protože musí dbát i služebních příkazů svých nadřízených: nejsou tedy ani formálně nezávislí jako soudci).

Již od počátku šedesátých let bylo proto upozorňováno, že vztahy mezi občany a státem jsou mnohem složitější, než se tvrdilo, a že mnohem složitější je i problematika zajištění zákonnosti v činnosti orgánů státního aparátu.

Důležitým úspěchem těchto snah bylo vydání nového zákona o správním řízení (správního řádu) v roce 1967. Tento zákon, který platí dosud, nejen provedl podrobnou a v mnoho záměrech

účinnou regulaci postupu orgánů státní správy při rozhodování o právech a povinnostech občanů i organizací, kterým vrátil rovnocenné postavení účastníků řízení, ale také opět výslovně vyslovil obecnou zásadu, že v případech stanovených zákony přezkoumávají rozhodnutí správních orgánů soudy.

V roce 1969 pak tato zásada nabyla povahy zásady ústavní, když bylo při změně ústavy stanoveno, že působnost soudů při přezkoumávání zákonosti rozhodnutí správních orgánů stanoví zákon Federálního shromáždění a že Nejvyšší soud ČSSR v případech určených zákonem přezkoumává zákonost rozhodnutí federálních orgánů státní správy (článek 98 odst. 4 a článek 99 odst. 2 Ústavy ve znění ústavního zákona č. 155/1969 Sb.). Ústavní zákon o čs. federaci (č. 143/1968 Sb.) přitom navíc počítá se zřízením ústavního soudu ČSSR (článek 86 až 100; podrobnosti má upravit zákon Federálního shromáždění), který by měl také hrát významnou roli při zajišťování zákonosti ve státní správě (pokud jde o ústavní soudy republik, pak jejich působnost a zásady organizace mají stanovit zákony národních rad).

Žádný z těchto předpokládaných zákonů však dodnes vydán nebyl, takže ústavní principy správního a ústavního soudnictví zatím nebyly v praxi vůbec uplatněny.

Platné zákony připouštějí soudní kontrolu zákonosti správních rozhodnutí jen ve čtyřech případech, z nichž jen v jednom jde o soudní kontrolu značného významu: pokud jde totiž o přezkoumávání některých rozhodnutí o zákonných nárocích ve věcech důchodového zabezpečení: zkušenosti s tímto způsobem právní ochrany občanů jen potvrzují, že soudní kontrola zákonosti správních rozhodnutí je nezastupitelná, efektivní a v systému prostředků k zajištění zákonnosti státní správy nezbytná.

Vezme-li se v úvahu, že na celém světě je soudní i jiné kontrole veřejné správy věnována stále výraznější pozornost a že i mnohé členské státy RVHP zavedly soudní kontrolu v mnohem větším rozsahu než Československo (vedle Sovětského svazu i Polsko, Maďarsko, Bulharsko, Rumunsko aj.), nelze než vyslovit s nynějším stavem zásadní nesouhlas.

Na potřebu urychleného a principiálního řešení (vlastně jen praktické realizace platných

ústavních zásad) ukazují i mnohé poznatky z praxe. Správní orgány jsou si totiž vědomy, že za daného stavu jsou „soudci ve vlastní věci“, protože prakticky nepodléhají žádné nezávislé vnější kontrole, a proto leckdy i závažnějším způsobem porušují jak předpisy hmotného práva, tak i pravidla správního řízení, aniž by takto postižení občané (popř. organizace) měli reálnou naději na zajištění nápravy. Rozhodnutí správních orgánů jsou mnohdy nedostatečné či nesprávně odůvodněna a v některých – pro občany zvláště významných – věcech odůvodnění chybí vůbec (např. odmítá-li se vydání cestovního dokladu, odmítá-li se přijetí uchazeče ke studiu na střední nebo vysoké škole apod.), takže rozhodnutí jsou vlastně vůbec nepřezkoumatelná a pro svou nepřesvědčivost nemohou vést k posílení důvěry občanů ve správnost rozhodnutí (srv. ustanovení § 3 odst. 4 správního řádu). Také lhůty k vyřízení věci nejsou mnohdy dodržovány, aniž by vyšší orgány uskutečňovaly opatření proti nečinnosti nižších orgánů, které správní řád výslovně upravuje (§ 50). (Někdy – zejména ve věcech více či méně „politicky“ závažnějších – se tak děje i s více méně tichým souhlasem prokuratury, která ostatně svou povahou také patří do systému státní správy.) Nelze se pak divit, že sám o sobě dobrý zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státu nebo jeho nesprávným úředním postupem (č. 58/1969 Sb.) nachází v oblasti státní správy jen nepatrné uplatnění, když předpokladem nároku na náhradu škody je zrušení rozhodnutí pro nezákonnost a takového rozhodnutí lze uvnitř správy jen těžko dosáhnout.

K tomu pak ještě přistupuje okolnost, že státní správa stále častěji prosazuje do zákonů i jiných právních předpisů takovou úpravu práv a povinností občanů a organizací, která přiznává práva nebo uložení povinnosti prakticky ponechává na volné úvaze správního orgánu, protože je váže na výklad takových vágních pojmů, jako je „zájem státu“, „veřejný zájem“ apod. (při praktické aplikaci se pak např. „zájem státu“ vykládá podle aktuální potřeby a mnohdy rozdílně i vůči jednotlivým osobám, aniž by občan mohl správnost tohoto výkladu ověřit a případně se proti němu účinně bránit). Navíc se některé důležité druhy správního rozhodování vyjímají z působnosti

správního řádu (např. rozhodování o povoleních ve věcech devizových, o tzv. devizových příslibech při zamýšlených cestách do zahraničí apod.), nebo se stanoví různé modifikace, které vedou ke zhoršení procesní pozice účastníka řízení.

K nezákonnému postupu dochází leckdy i při tzv. bezprostředních zákrocích orgánů státní správy, jimž vydání rozhodnutí ve správním řízení nepředchází (např. předvedení a zadržení občanů orgány SNB na dobu až 48 hodin, vníkaní do bytů, zadržování řidičských průkazů a technických průkazů motorových vozidel, zásahy při různých shromážděních apod.). Proti takovým zákrokům nejsou žádné právní prostředky.

Všichni občané a všechny organizace státní a společenské mají ústavní povinnost řídit se ve všem svém počínání právním řádem a dbát o plné uplatnění zákonnosti v životě společnosti (Článek 17 a 34 Ústavy). Důraz, který ústava správně klade na aktivní přístup občanů i organizací k uplatňování zákonnosti, se však – jak je vidět – jen nedostatečně promítá do organizační a procesní úpravy právních prostředků, jež se v tomto směru dávají k dispozici, takže možnost občanů i organizací aktivně prosazovat plné uplatnění zákonnosti – zejména pokud jde o jejich práva subjektivní – je značně omezena. Pocit právní bezmocnosti, který v důsledku toho u občanů mnohdy vzniká (ať již jde o jejich soukromé věci nebo o věci organizací, v jejichž zájmu jednají), pak vede k závažným deformacím právního vědomí a morálky. Občané hledají při řešení svých záležitostí různé „mimoprávní“ cesty, protože řádnou cestu právní považují za neschůdnou, což má za následek neúnosný rozvoj protekcionářství, úplatkářství, neoprávněné preference nebo diskriminace jednotlivců atd. Někdy také volí cestu různých stížností (mnohdy anonymních), které však řádné právní prostředky nemohou nahradit. Přitom je nutno počítat s tím, že bude-li rozšířena ekonomická a právní samostatnost hospodářských organizací, zvýrazní se i jejich subjektivní zájmy a práva a tyto organizace budou pocítovat potřebu právní ochrany ve vztazích s orgány státní správy stejně jako občané.

Za uvedených okolností jsme přesvědčeni, že v zájmu zajištění právní jistoty občanů i organizací, která je nezbytným předpokladem jakéhokoliv společenského rozvoje, je nutno bez

prodlení přistoupit k zásadnímu právnímu i organizačnímu řešení založenému na těchto základních principech:

1. Každý – občan i organizace – má právo obrátit se na soud se žádostí, aby přezkoumal zákonnost jakéhokoli rozhodnutí orgánu státní správy, která se dotýká jeho práv a povinností. Soud je povinen nezákonné rozhodnutí zrušit. Orgány státní správy jsou právním názorem soudu vázány.

2. Každý je oprávněn obrátit se k soudu i v případě, že orgán státní správy nerozhodl o jeho návrhu (žádosti) ve lhůtě stanovené zákonem a nadřízené orgány státní správy neprovedly opatření k nápravě, která jsou podle zákona povinny provést. Pokud soud zjistí, že správní orgány jsou nečinné v rozporu se zákonem, vysloví to rozhodnutím. Příslušný správní orgán je pak povinen do 15 dnů ve věci rozhodnout pod pohrůžkou účinné finanční sankce.

3. Zákonnost rozhodnutí orgánů státní správy přezkoumávají soudy složené z nezávislých soudců, kteří jsou vázáni pouze zákony a dalšími právními předpisy, pokud jsou se zákony v souladu a jejich odborná a morální úroveň zaručuje, že budou schopni správně a v mezích zákona zvážit potřeby veřejné správy i zájmy občanů a organizací.

4. Každý občan má právo obrátit se na soud se žádostí, aby přezkoumal zákonnost bezprostředního zákroku orgánu státní správy, který byl vůči němu proveden. Pokud soud zjistí, že zákrok nebyl proveden v souladu se zákonem, vysloví to rozhodnutím. Toto rozhodnutí je závazným podkladem pro disciplinární (kázeňské) nebo trestní řízení i pro případné řízení o náhradě škody.

5. Zákonnost obecně závazných právních předpisů nižší právní síly, tj. zejména nařízení vlády, vyhlášek ústředních orgánů a obecně závazných nařízení národních výborů, přezkoumávají nejvyšší soudy ČSSR, ČSR a SSR. Soud je povinen pozastavit účinnost nezákonného předpisu nebo té jeho části, která je v rozporu se zákonem.

6. Při vytváření zákonů i dalších obecně závazných právních předpisů bude používána jen taková terminologie, která umožní jasnou a nespornou formulaci práv a povinností občanů a organizací a tedy i přezkoumání zákonnosti rozhodnutí orgánů státní správy, jimiž budou tyto předpisy v jednotlivých případech uplatňovány.

7. Při vytváření zákonů nebude vylučována platnost obecného předpisu o správním řízení (správního řádu) pro některé druhy řízení, pokud by tím byla procesní práva občanů a organizací zaručená tímto obecným předpisem popřena nebo omezena.

*Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 4, s. 2–6 • *Listy*, roč. 18 (1988), č. 2, s. 83–84.

1988, 29. únor, Praha. – Vyjádření podpory podpisové petiční akci moravských katolíků k situaci věřících občanů. (Dokument č. 9/88)

Vyjádření podpory iniciativě moravských katolíků¹

Charta 77 pozorně sleduje a s radostí vítá mohutnou podpisovou akci, jíž se českoslovenští katolíci i protestantští křesťané i občané bez vyznání domáhají realizace náboženské svobody. Práva věřících lidí a náboženská svoboda vůbec jsou neoddělitelné od demokratických práv a svobod všech občanů a jejich rozšíření a zabezpečení jsou nezbytnou podmínkou svobodného rozvoje každého jednotlivce a celé společnosti. Spolu se signatáři petice Podněty katolíků k řešení situace věřících občanů v ČSSR jsme přesvědčeni, že cestou k větší náboženské svobodě je odluka církve od státu.

Jsme toho názoru, že odluka státu a církve a jejich součinnost jsou v přirozeném řádu lidských věcí. Dějinná zkušenost je svědectvím toho, že má-li nastat harmonie zájmů, pak církev nemůže být služebnicí státu, stejně jako stát nemůže být poddaným církve, a ani rivalita a konfrontace nejsou tou správnou odpovědí na dnes vysoce aktuální otázku po jejich vzájemném vztahu. Vztah státu a církve by měl být právně a fakticky zakotven jako vzájemná svěbytnost na jedné lodi společného lidského světa. Na lodi, u jejíhož kormidla by měla stát rozvaha a na kapitánském můstku dobrá vůle. Prvním a podstatným krokem k vytvoření zdravé a normální proporce mezi státem a církví je plné respektování lidských práv věřících občanů v naší zemi, naprosté skoncování s jejich pracovní diskriminací a odstranění všech překážek, jež blokují prostor realizace náboženské svobody. Petice o 31 bodech uplatňuje demokratická občanská práva na náboženskou oblast. Charta 77 podporuje všechny iniciativy, které usilují o dodržování demokratických svobod včetně svobody náboženské pro všechny občany.

Chtěli bychom věřit, že státní orgány budou respektovat oprávněné stanovisko statisíců lidí, kteří se k petici připojili. S lítostí však musíme konstatovat, že jedinou dosavadní reakcí ze strany státu byla novinová kampaň, jejíž autoři se snažili diskreditovat podpisovou akci lžemi,

překrucováním historie, očerňováním čestných lidí (mimo jiné rodiny Pavla Čarnogurského) a zstrašit věřící tvrzením, že jde o činnost, která není v souladu s právním řádem.² Domníváme se, že je na čase zvolit konstruktivnější přístup k jednomu ze základních problémů naší společnosti, který ke svému řešení již dozrál.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

Na vědomí: Federální shromáždění ČSSR, arcibiskup František Tomášek, redakce Rudého práva

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

1 Z podnětu moravských katolíků se od 1. ledna 1988 rozšířila po celé republice podpisová akce pod petici obsahující podněty k situaci věřících občanů v Československu. Autorem petice byl moravský katolický aktivista Augustin Navrátil z Lutopecen na Moravě, který již v roce 1978 sepsal petici o porušování náboženských svobod ve vlasti. Mezi 31 body se na prvním místě žádalo o odluku církve od státu, aby státní orgány nebránily jmenování nových biskupů a nezasahovaly do jmenování kněží ani do výběru studujících na teologických fakultách, o obnovu bohoslovecké fakulty v Olomouci a také činnosti řeholních společností. Další body se věnovaly předpokladům pro dodržování demokratických svobod občanů. Závěrečná část petice je obsahovala požadavek na vytvoření smíšené komise ze zástupců státních orgánů a katolické církve, která by se návrhy zabývala a řešila je. Plně znění petice o 31 bodech in: Informace o církvi, 1988, č. 2; Studie, I/1988, č. 115, s. 54–60; Hlasy občanské společnosti 1987–1989. Praha, ČSDS – ÚSD 1999, s. 18–25.

Dopis Charty 77 předali 3. 3. 1988 mluvčí Charty 77 B. Janát a S. Devátý osobně kardinálovi Tomáškovi a diskutovali s ním o právech křesťanů na náboženskou svobodu. K uvedenému datu podepsalo petici na 400 000 občanů.

Kardinál F. Tomášek podpořil petici již předtím, 4. 1. 1988: „Není žádným tajemstvím, že na moje vícekrát podané žádosti na příslušná místa státní správy v záležitostech hlavních požadavků církve u nás dosud jsem nedostal žádnou odpověď.“

Poněvadž naprostá většina členů církve jste Vy (laičtí) věřící, proto je velmi vážnou povinností Vašeho

svědomí, aby byl slyšen na příslušných místech *Váš hlas – „Podněty katolíků k řešení situace věřících občanů v ČSSR“ s 31 body návrhů, jak je třeba řešit současně problémy, které existují mezi státem a římskokatolickou církví.*

Rozšiřování a podepisování uvedené petice je v souladu s naší ústavou a ostatními našimi platnými právními předpisy a jsou o ní informováni státní a stranické orgány.

Velmi důrazně připomínám, že zbabělost a strach jsou nedůstojné opravdového křesťana.

V tomto duchu jsem s Vámi a zplna srdce Vám žehním.

Váš František kardinál Tomášek, arcibiskup pražský a metropolita český.“ Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 3, s. 19.

- 2 *Srv. Doležal, V.: Stát, společnost, církev a věřící. Podpisová kampaň. Rudé právo, 20.2.1988, s. 3. V článku se tvrdí, že petice není organizována církví a že naprostá většina ordinářů a kněží se od ní distancuje. K článku vyšly v Informacích o církvi, 1988, č. 4, tři kritické komentáře: mladý katolík z Hané: Přestaňte nenávidět; Mádr, O.: Vyjádření k článku V. Doležala; Zvěřina, J.: Nové duchovní vedení katolické církve.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o církvi*, 1988, č. 4, s. 21 • *Americké listy*, č. 50 (25. ledna 1988) • *Listy*, roč. 18 (1988), č. 2, s. 84 • *Charta 77. 1977–1989*, s. 333–334.

KOMENTÁŘE: Čtvrt milionu podpisů na petici. *České slovo*, roč. 34 (1988), č. 2, s. 1 • SOS na obranu A. Navrátila. *Informace o církvi*, č. 12, s. 13 • Palouš, R.: Kritické poznámky k církevní politice vlády ČSSR. In: *Studie II–III*, 1988, č. 116–117.

1988, 11. březen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění a vládě ČSSR, Generální prokuratuře ČSSR, Sekretariátu pro věci církevní a kardinálu Tomáškovi protestující proti porušování náboženské svobody a útokům proti Chartě 77 při celonárodní katolické pouti. (Dokument č. 10/88)

O hrubém porušování náboženských svobod a útocích proti Chartě 77

V době celonárodní katolické pouti do katedrály sv. Víta v Praze, konané 6. března t. r. na počest významné postavy českých národních dějin, blahoslavené Anežky, provedly čs. orgány celou řadu represivních opatření, jimiž vážně porušily právo na náboženskou svobodu mnoha našich spoluobčanů. V jejich rámci pak provedly také razantní útok proti Chartě 77.¹

Je na místě připomenout, že Charta 77 je společenstvím sdružujícím čs. občany bez ohledu na to, jakou mají náboženskou víru či zda jsou bez vyznání. Vycházejíc z nedělitelnosti demokratických svobod a občanských práv, vyjádřila Charta 77 svým dokumentem č. 9 z roku 1988² svou podporu katolické petici o 31 bodech, jíž se věřící dožadují náboženské svobody a odluky církve od státu. Tento dokument předali mluvčí Charty 77 dne 3. března kardinálu Tomáškovi a ujistili ho jménem Charty 77, že neustanou v úsilí o dodržování lidských práv včetně svobod v oblasti víry, náboženství a postavení církvi.

Podle hodnověrných zpráv není pravda, že by kardinál Tomášek požádal o ochranu pouti náčelníka pražské správy SNB gen. Cardu. Takto totiž zdůvodňovala Státní bezpečnost svá opatření četným signatářům Charty 77, které vystavila nezákonným omezením. Sedmáct signatářů Charty 77 včetně tří jejích mluvčích a členů VONS bylo na 48 hodin (někteří ještě déle) zajištěno, další byli střeženi ve svých bytech, varováni, aby nejezdili do Prahy, povolávání na výslechy apod. Mezi postiženými bylo i mnoho nekatolíků a občanů bez vyznání. Celkový podtext těchto razantních opatření je ten, že podle Státní bezpečnosti je Charta 77 eo ipso společenstvím, které je trvalým zdrojem narušování veřejného pořádku. Tuto optiku musíme co nejrozhodněji odmítnout. Současně důrazně protestujeme proti tomu, že asi deseti signatářům Charty 77

a dalším občanům bylo zabráněno či bráněno – a to za použití fyzické síly – v účasti na večeři s náměstkem politického ředitele britského Ministerstva zahraničních věcí Davidem Ratfordem, na níž byli pozváni do rezidence britského velvyslanectví. Zásahy tohoto typu, k nimž se Státní bezpečnost už více než rok neuchylovala, jsou, řečeno slovy diplomatické nóty britského ministerstva zahraničí, „metodami patřícími do dávno minulých dob“.

I když byli všichni zadrženi nakonec propuštěni, znepokojuje nás zahájení trestního stíhání proti mluvčímu Charty 77 Stanislavu Devátému a proti signatáři Charty 77 Augustinu Navrátilovi, jímž chce StB opět kriminalizovat Chartu 77 a v případě A. Navrátila též silící hnutí čs. katolíků.³

Útoky proti Chartě a nezávislým občanským aktivitám nejsou v naší zemi ničím novým. Politování vzbuzuje jen okolnost, že v posledních letech a zvláště měsících se orgány státní moci k takovým krokům uchýlovaly stále méně a že rozsah současných akcí svědčí o návratu k policejnímu zastrasování, šikanám a represáliím.

Za mnohem závažnější považujeme však změnu státních a stranických orgánů v jiné oblasti. Máme na mysli náboženské svobody.

Čs. orgány, které musejí čelit oprávněné kritice z domova i ze zahraničí, že potlačují náboženskou svobodu, se většinou brání poukazem na to, že svoboda kultu, tj. v případě katolické církve hlavně svobodné konání obřadů v církevních budovách, je v Československu zaručena. I tyto svobody byly ostatně vždy jen relativní, ať jde o právo kněží svobodně vykonávat obřady, nebo o účast věřících, která jim často způsobuje potíže v zaměstnání a jinde. Nicméně je pravda, že státní orgány dosud přímo nebránily věřícím v účasti na náboženských obřadech. Policejní a další opatření proti pouti k svátku blahoslavené Anežky znamenají zřejmý obrat k horšímu i v této oblasti. Stovky policejních kontrol na silnicích odnímajících technické průkazy, kde to bylo jen trochu možné; policejní kontroly v autobusech; zrušení nebo odklonění pravidelných autobusových i železničních spojů z různých měst do Prahy v den poutí; nápis na Hradě umístěný den před poutí, že v neděli je Hrad pro veřejnost uzavřen a posílání lidí (včetně babiček z Moravy) do kostela

sv. Haštala, že prý pouť se koná tam; zátarasy z maringotek před sv. Haštalem, kde se konalo odpoledne oratorium; filmování vchodu do katedrály; přítomnost mnoha neuniforovaných policistů přímo u katedrály, kteří tam mj. ničili připravené texty mešní písně; filmování věřících, kteří se shromáždili před arcibiskupským palácem po mši; výluka v městské dopravě, postihující jak stanici metra Malostranská, tak i tramvaj č. 22; změny v televizních pořadech, které měly jednak odlákat od účasti na mši atraktivním filmem, jednak naladit obyvatelstvo protikatolicky – tyto a další skutečnosti prokazují zcela jasně, že státní orgány se rozhodly omezovat i svobodu kultu, a to ve značném rozsahu. Vyjadřujeme rozhořčení nad tímto postupem, který hrubě narušuje tak významný zájem celé čs. společnosti, jakým je úprava vztahů čs. státu a katolické církve a právní zajištění svobodného náboženského života.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (Československá liga pro lidská práva, člen Mezinárodní federace pro lidská práva)

Zasláno: Federálnímu shromáždění, vládě ČSSR, Generální prokuratuře ČSSR, Sekretariátu pro věci církevní při Ministerstvu kultury (MK) ČSR, kardinálu Tomáškovi

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 O řadě nezákonných opatření proti nedělní svatovítské mši a proti účasti chartistů na setkání s britským diplomatem D. Ratfordem viz Sdělení VONS č. 728 a 731: Rozsáhlé politické akce. Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 5, s. 5–6, č. 6, s. 10.
- 2 Viz D449 (29. 2. 1988).
- 3 S. Devátý byl po schůzce s britským diplomatem odveden příslušníkem StB a eskortován do Gottwaldova, obviněn z výtržnictví (Sdělení VONS č. 734, Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 6, s. 12) a A. Navrátil znovu trestně stíhán pro údajný trestný čin útoku na státní orgán (Sdělení VONS č. 732, tamtéž, s. 10–11).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 6, s. 2–3 • Informace o církvi, 1988, č. 4, s. 13.

KOMENTÁŘE: Benda, V.: Církev bojující. In *Lidové noviny*, roč. 1 (1988), č. 4, s. 2 • Společný pastýřský list k roku blahoslavené Anežky Přemyslovny. *Informace o církvi*, 1988, č. 1, s. 20–21 • Rok Anežky České – rok služby životu. *Tamtéž*, č. 2, s. 11–12 • Naše sestra Anežka. *Tamtéž*, č. 3, s. 2 • Národní pouť k počtě blahoslavené Anežky České. *Tamtéž*, č. 4, s. 9 • Holeček, M.: Črty z anežské pouti. *Tamtéž*, č. 9, s. 14 • Zvěřina, J.: Těžký život poutníků. *Tamtéž*, s. 14 • Kantůrková, E.: Komu jarní slunce svítí. *Tamtéž*, s. 15–16 • Homilie Otce kardinála při národní pouti v katedrále sv. Víta v Praze 6. března 1988. *Tamtéž*, č. 4, s. 10–11 • Z pouti k blahoslavené Anežce České v Praze dne 6. března 1987. In: *Studie II–III*, 1988, č. 116–117, s. 219–222.

1988, 13. březen, Praha. – Protest proti zadržení maďarského bohemisty Györgye Vargy, zaslaný Federálnímu shromáždění ČSSR a Ministerstvu vnitra ČSSR. (Dokument č. 11/88)

Ke svobodnému rozšiřování informací bez ohledu na hranice

Dne 12. února 1988 byl na letišti Praha-Ruzyně zadržen překladatel české a slovenské literatury György Varga (bytem Balassi Bálint utca 9, Budapešť V), který přiletěl z Budapešti. K zadržení Státní bezpečností došlo poté, co při celní kontrole bylo zjištěno, že György Varga přiváží do Československa větší zavazadlo s českou literaturou vydanou v exilu. Šlo převážně o knihy a časopisy *Listy a Svědectví*. G. Varga byl pět hodin vyslýchán pplk. StB Čermákem a poté byl přinucen k návratu do Maďarska. Při výslechu byl dotazován, komu měl převážené publikace doručit, dále na Ivana Medka, Petra Pospíchala a další osoby. Čs. Státní bezpečnost podala zprávu do Budapešti a od té doby má György Varga potíže: je často předvoláván na výslechy, resp. zván na různé pohovory s pracovníky maďarské policie.

Uvedený případ není bohužel ojedinělý, tento postup uplatnily orgány Státní bezpečnosti v poslední době mnohokrát. Taková a podobná opatření jsou však v rozporu s článkem 19 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, kde se uvádí: Každý má právo na svobodu projevu; toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmikoli jinými prostředky podle vlastní volby. Čs. orgány se nemohou vymlouvat ani na případná omezení stanovená paktem, neboť taková omezení by musel stanovit zákon k respektování práv nebo pověsti jiných nebo k ochraně národní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví či morálky, a zákon č. 94/1949 Sb. o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací tato hlediska neupravuje. Připomínáme, že citované ustanovení paktu, stejně jako obdobné ustanovení helsinského Závěrečného aktu, je pro čs. orgány závazné.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
Československá liga pro lidská práva, člen Mezinárodní
federace pro lidská práva

Zasláno: Federálnímu shromáždění ČSSR, Mi-
nisterstvu vnitra ČSSR

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 6,
s. 3.

D452 1988

1988, 19. březen, Praha. – Stanovisko
k přijatému zákonu o státní památkové péči
a k aktuálnímu stavu kulturních památek
v zemi. (Dokument č. 12/88)

K problematice památkové péče

Dne 30. března 1987 schválila Česká národní rada zákon o státní památkové péči, který nabyl účinnosti dnem 1. 1. 1988. Tím se ruší dosud platný zákon č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách.

Hlavní rozdíl mezi zákonem z roku 1958 a novým zákonem spočívá v tom, jakým způsobem každý ze zákonů charakterizuje kulturní památky. V zákoně z roku 1958 vyplývá charakteristika památky z pojmových znaků v textu zákona, podle nového zákona se vše stává kulturní památkou teprve tím, že je za kulturní památku prohlášena. Zákonná ochrana věci se zakládá právě na tomto prohlášení. A jako se věc stává kulturní památkou teprve tím, že je za ni prohlášena, tak také může ministerstvo kultury už stávající památku (z mimořádně závažných důvodů) jako památku zrušit. To umožní, že na objekt, který sice splňuje všechny znaky památky, ale nebude za ni prohlášen, nebo u nějž bude prohlášení za památku zrušeno, se nebude vztahovat zákonná ochrana státní památkové péče a může být bez postihu zničen.

Ochrana památek ve skutečnosti dopadá často docela jinak, než jak to ukládá zákon nebo jak se občas vidí ve sdělovacích prostředcích. Sám fakt, že je památka chráněna státem, v řadě případů nezabrání jejímu záměrnému zničení. Státní památkovou péči mají podle zákona vykonávat ministerstvo kultury a národní výbory, zejména krajské a okresní. Odborné organizace státní památkové péče evidují a dokumentují památku, zabezpečují jejich průzkum a zpřístupnění a vykonávají funkci investora na památkových objektech ve své správě, ale jsou podřízeny národním výborům a mají funkci pouze pomocnou. Přitom odpovědní funkcionáři národních výborů nemívají pro kulturní památky pochopení, zejména – v souladu s proticírkevní politikou režimu – jde-li o objekty církevní. V ostatních případech rozhodují často o uchování či zničení památky problematičké zájmy ekonomické. Krajská střediska památkové péče aktualizují seznamy kulturních památek, zjišťují škody

v památkovém fondu, zejména na nemovitých památkách. Přesto jsou často ničeny celé památkové objekty nebo je přestavbou narušen jejich charakter. V takových případech proběhne řízení, které skončí rozhodnutím ministerstva kultury o upuštění od další památkové ochrany, po němž se památka v seznamu jednoduše dále neregistruje a k žádnému citelnému zákonnému postihu obvykle nedochází.

Církevním objektům poskytují státní orgány památkovou ochranu často s nechtí. V důvodové zprávě k novému zákonu se uvádí, že do památkového fondu ČR „jsou zařazeny památky revolučního a dělnického hnutí, památky protifašistického odboje a osvobozovacích bojů, výstavby socialismu, památky lidové architektury, vývoje výroby, vědy a techniky, památky archeologické, vývoje architektury, malířství, sochařství, uměleckého řemesla apod. Poměrně značný počet představují hrady, zámky, bývalé kláštery a památkové soubory, zejména městské památkové rezervace...“

Autoři důvodové zprávy nepovažovali za vhodné uvést také kostely, ačkoli jejich podíl na památkových stavbách je velký. Církevním budovám je věnována pozornost a státní ochrana většinou jen tam, kde jsou tím sledovány propagandistické cíle; ukázat před světem péči o církevní památky a vyvolat dojem náboženské tolerance. Ze státních příspěvků jsou opravovány kostely zejména v Praze a v historických turistických centrech. Pozornost je také věnována některým vybraným církevním objektům, např. Svaté Hoře u Příbrami, kam jsou zváni oficiální církevní představitelé z ciziny. Naproti tomu havarijní stav velkého množství církevních staveb na českém a moravském venkově vyvolává obavy, že v nejbližší době podlehnou, pokud se tak už nestalo, úplně zkáze. Přitom naši krajinu po staletí charakterizují právě tyto stavby, tvořící její tradiční kulturní dominanty, a citlivě se začleňují do přírodního rámce. Často nejde jen o památky umělecky málo významné. V mnoha případech jde o díla velkých architektů a umělců. Ve všech krajích a okresech lze najít řadu takových objektů, zejména tam, kde se církev o tyto stavby přestává starat, protože tam není dost věřících nebo chybí zájem a finanční prostředky, nebo je jí v tom zabraňováno: k opravám i z prostředků

věřících a svépomocí je zapotřebí státního souhlasu, který místní orgány často neudělí nebo váží na nepřijatelné politické podmínky. Přesun prostředků z bohatších do chudších oblastí nebo využití zahraniční pomoci jsou církvím prakticky znemožněny. Zkáze podléhají také kříže, boží muka a kapličky, které mnohdy třeba nejsou považovány uměleckými historiky za díla významná, ale jejichž zánik znamená nenahraditelnou mezeru v duchovní tradici země i tvářnosti krajiny, ostatně vytrvale zbavované všeho, co neslouží omezeným výrobním zájmům. Tak zanikají i cesty, studánky, potoky.

Zámky, tvrze a jiné historické budovy pustnou nebo jsou devastovány nevhodným užíváním. Nelze to v žádném případě svádět na tzv. „nedostatek kapacit a pracovních sil“ pro úpravu a údržbu. Jde o projevy nekulturnosti a vandalství, často přímo podporované národními výbory. A jde o souběžný proces kulturního úpadku, jaký je zjevný na urbanistických změnách, které probíhají v našich městech a vesnicích, a na architektonických kvalitách např. tzv. kulturních domů apod., vyrůstajících v sousedství chátrajících nebo na místě stržených historických budov.

Místní orgány starost o památky zatěžuje a je jim protivná. Opak, jako je např. péče tachovských orgánů o zámek, je nutno považovat za výjimku. Místní orgány moci i stavební podniky vyvinuly účinnou likvidační praxi, proti které jsou památkové orgány bezmocné. Malé zámečky, sýpky, hospodářské dvory, jsou tak dlouho bezohledně a bez nutné údržby využívány JZD, MNV či místními podniky jako různá skladiště, až začnou vyžadovat rozsáhlé a nákladné zabezpečení. Za daného stavu je pak lehké dokázat, že nejsou k dispozici příslušné stavební kapacity na opravu. Nastane proto další kolo jednání, kdy se prokáží velké náklady na rekonstrukci památky, která se mezitím stala ruinou. Jestliže jí dosud není, stačí rozebrat nebo neopravit střechu a ruinou se brzy stane. Doklady takového postupu najde každý ve svém nejbližším okolí. Jeden uvádí *Svět motorů* z počátku letošního roku. Jde o Hartenberg, původně hrad založený ve 14. století, v 17. století přestavěný na třípatrový zámek. Posledními držiteli byli až do roku 1945 Auerspergové, do té doby byl v bezvadném stavu. U přírodovědce Josefa Auersperga na zámku několikrát

pobýval J. W. Goethe. V článku ve *Světě motorů* se o jeho zkáze uvádí: „Zámek byl dlouho v užívání Státních statků n. p. Sokolov, středisko Krajková, které objekt využívaly až do druhé poloviny sedmdesátých let. Pak už ale další údržba objektu byla pro Státní statky neúnosná, a tak jej nabízely prostřednictvím tisku jiným organizacím a institucím. Zámec se však nenašel. V červnu 1985 o dalším osudu zámku rozhodl požár. Část objektu lehla popelem. Bylo rozhodnuto o demolici zámku a zakonzervování původní hradní věže na zřícenině. V opuštěném a zchátralém zámku již nenaleznete rytířský sál s nástrojnými malbami ze 17. století ani původní hřebínkovou klenbu ve staré kapli...“

Umělecké památky jsou ohrožovány také rozvojem průmyslu a těžbou surovin. Průmyslové zplodiny v ovzduší ničí historické budovy, jejich fasády a plastiky stejně jako přírodu; malby pod těmito vlivy nenávratně mizí. V severočeské hnědouhelné pánvi dochází vlivem povrchové těžby hnědého uhlí nejen k zničení krajiny a přírody, ale také k organizované destrukci nepřehledné řady kulturních památek. Byly zbořeny starobylé vesnice i historické město Most a tento proces pokračuje. Město Most tvořilo před demolicí významný soubor památkových staveb. Vedle mnoha měšťanských domů, radnice, špitálu, několika klášterů a řady kostelů zde byly i památky novodobé architektury. Všechny tyto stavby byly zničeny, pouze děkanský kostel byl neobvyklým a technicky náročným způsobem přemístěn mimo koridor těžby uhlí. Této akci záchrany pouze jediné památky z celého souboru, který byl nenávratně zničen, věnovaly sdělovací prostředky mimořádnou pozornost. Propagací ojedinělé, náročné záchranné akce měl být zastřen obraz celkově nedostatečné ochrany památek ze strany státu. Navíc, ať již z neznalosti, nebo se skrytým záměrem, byla při transportu pozměněna prostorová orientace chrámu, což znemožňuje navrácení stavby původním církevním účelům. Dnes, po 20 letech oprav, stojí děkanský kostel uprostřed krajiny jako stavba bez vnitřní a vnější logiky nedaleko míst, kde se téměř tisíc let rozvíjelo kulturní město. Uhlí je zde již vytěženo. Ze starého města zbylo jen několik přenesených exponátů a tento kostel je přeměňován na muzeum, jehož posláním

bude všemožně zakrýt původní církevní smysl stavby.

Zvláštní kapitolou památkové péče jsou židovské památky. Z hlediska údržby a ochrany jsou u nás popelkou. Vyplyvá to ze skutečnosti, že z někdejší poměrně husté sítě židovských obcí na našem území zbyly do dnešních dnů jen zcela nepatrné trosky. V naprosté většině míst se židovskými památkami už dnes nežijí žádní Židé, kteří by se o údržbu dědictví po svých předcích mohli starat.

Jen nepatrný počet židovských nemovitých památek byl u nás zahrnut do státních seznamů památek a jejich údržba bývá různá. Osud objektů, které do seznamu zahrnuté nebyly, pak zcela záleží na libovůli dnešního majitele. Několik desítek synagog převzaly po roce 1945 jiné církve a upravily si je na své kostely a modlitebny. Takové využití sakrálních objektů se zdá být optimální, zvláště probíhá-li adaptace budov ve spolupráci s památkáři. Některé synagogy jsou využity i jako muzea, kulturní domy, kina a podobně. Většina synagogálních budov však slouží jako různá skladiště. Jako skladiště je synagoga sice zatím chráněna před zbouráním, ale často za cenu necitlivých stavebních zásahů. Stav ostatních synagog, pokud ještě vůbec stojí, je značně neutěšený. Některé významné synagogální stavby (většinou barokní a rokokové) byly zbaveny památkové ochrany a zbořeny: Tábor, Votice, Koloděje nad Lužnicí, Mikulov, Spálené Poříčí, Švihov, Hroubovice, Libochovice. Nedostatečná údržba zavinila zřícení krovu a stropů třistaleté synagogy v Polné, bylo zničeno barokní průčelí synagogy v Janovicích nad Úhlavou a rokokové průčelí synagogy v Budyni nad Ohří atd. atd. Za zvláštní zmínku stojí osud Pinkasovy synagogy. V letech 1950–1959 byla restaurována a jména, napsaná na jejích stěnách, připomínala téměř 80 000 židovských obětí nacismu v českých zemích. V roce 1968 byla Pinkasova synagoga uzavřena, protože stavba byla ohrožena spodní vodou. Dodnes není otevřena, nápisy na stěnách jsou porušeny a je otázka, budou-li obnoveny.

Žalostný je také osud opuštěných židovských hřbitovů, které nelze pochopitelně hospodářsky využít tak, jak je tomu u budov. Na většinu neudržovaných hřbitovů mnohdy značné památkové hodnoty pohlížejí příslušné národní výbory

jako na místo hyzdící katastr obce a zasluhující zlikvidovat. Při likvidaci hřbitovů jsou historické (barokní a empírové) náhrobky vyváženy na skládky, do různých roklí apod.

K trapnému činu došlo při dláždění pěší zóny v Praze v polovině osmdesátých let. K dláždění ulice 28. října a ulice Na Příkopě bylo použito i žulových kostek nařezaných z židovských náhrobků. Není známo, ze kterých hřbitovů pocházely. Od roku 1945 byla zlikvidována řada hřbitovů velké historické ceny, např. v Praze-Libni, v Lovosicích, Hořicích, Chýších, Ostrohu, Břec-lavi a jinde.

Nenahraditelné škody byly také způsobeny na ghettech jako ojedinělých urbanistických celcích. Téměř celá byla zbořena historicky i stavebně významná židovská čtvrť v Mikulově a vážně je ohrožena i existence dosud zachovaného a po urbanistické stránce mimořádně cenného židovského města s dvěma synagogami v Třebíči. Návrhy na ochranu trebičského ghetta formou městské památkové rezervace nebo památkové zóny nebyly zatím schváleny, zato existují snahy o jeho demolicí.

Neměli bychom dopustit, aby nám židovské památky chátraly a mizely před očima už proto, že nacisté se snažili zahladit každou stopu po židovském obyvatelstvu našich zemí.

Text nového památkového zákona vyvolává obavy, že nejen nepovede k zlepšení neutěšeného stavu kulturních památek, ale že by naopak mohl vést ještě ke zhoršení současného stavu. Už zmíněná změna záležející v tom, že napříště budou podle nového zákona kulturními památkami pouze ty věci, které ministerstvo kultury za památky výslovně prohlásí, může vést k eliminaci památek dosud chráněných. Podezření vzrůstá při četbě důvodové zprávy, která doprovází návrh zákona. Uvádí se v ní: „...zabezpečí se, aby tato péče byla věnována jen těm kulturním hodnotám, které náležejí do kulturního bohatství českého národa a jejichž zachování odpovídá kulturněpolitickým zájmům a ekonomickým možnostem...“ A na jiném místě: „Struktura památkového fondu se z hlediska jednotlivých druhů kulturních památek bude v souvislosti s prohlubováním vědeckého poznání a s přesouváním těžišť kulturněpolitických zájmů společnosti měnit. Navržená právní úprava tyto změny ve

výběru kulturních památek umožňuje. Za kulturní památky budou prohlášeny další památky dělnického hnutí, dějin KSČ a výstavby socialismu, jakož i památky dokládající dějinné údobí, zejména pokud jde o vývoj vědy a techniky a novodobé architektury. Naopak ty kulturní památky, které ztratily svou funkci v prostředí a v životě společnosti a nemohou být nadále trvale uchovány, budou pro svou historickou hodnotu pouze zdokumentovány pro účely vědeckého bádání.“

Má snad nově přijatý památkový zákon sledovat tento kurz? Budeme věnovat pozornost a prostředky jen několika vybraným památkám a smíříme se s tím, že ty ostatní budou zákonou cestou zničeny a odstraňovány?

Také v diskusi poslanců ČNR, která předcházela přijetí zákona, zaznělo několik myšlenek, které stojí za povšimnutí. Poslankyně Jarmila Štěpničková uvedla, že národní výbory budou muset k četnosti památek na našem území posuzovat nutnost jejich oprav a údržby „skutečně objektivně“. Jak je tato objektivita míněna, o tom svědčí zmínka o kulturněpolitických zájmech socialistické společnosti v důvodové zprávě k zákonu. Poslanec Krystyník zase požadoval, aby se pro nedostatečné finanční prostředky a stavební kapacity přísně vybíralo, co je opravdu kulturní památka vyžadující naši péči. Také z vystoupení ministra kultury Klusáka, který v ČNR návrh nového zákona uváděl, vysvítala tendence přehodnotit dosavadní památkový fond. Mluvil o průběžné aktualizaci hodnocení a kategorizaci kulturních památek, která má zvýraznit důsledný kritický pohled na celkový památkový fond. Jak dále uvedl, vzroste rozhodovací a dohlédací úloha zejména okresních národních výborů.

V podstatě má tedy nově schválený zákon o památkové péči legalizovat již dlouhou dobu trvající tendenci k omezování ochrany a péče o určité památky a ekonomickou a organizační neschopnost stávající památky udržovat. Tento trend je zdůrazňován ekonomickými hledisky a kromě toho je v důvodové zprávě a v diskusi poslanců uplatňováno ideologické přehodnocení pojmu kulturní památka. Přitom se vytváří dojem, jako by se po přijetí zákona měla vybraným památkám věnovat větší pozornost a více prostředků. Při úrovni a organizaci stavebnictví u nás, při

všeobecném úpadku tradičních řemesel a velmi problematické kvalitě materiálu působí takový argument nevěrohodně.

Řešení problémů, se kterými se musí vyrovnávat památková péče i v jiných státech, rozhodně nespočívá v ochraně jen některých památek, vybraných navíc podle momentálních politických hledisek. Zcela škodlivé je vytvářet v naší veřejnosti dojem, že máme příliš mnoho památek a že péči lze věnovat jen některým z nich. Takový názor je popřením vlastní tradice a kulturnosti. Památky vznikaly po staletí jako projev lidského ducha a civilizace a zůstávají majetkem celého národa. Nemůže o nich rozhodovat jedna skupina ani jedna generace.

*Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 6, s. 4–7.

D453 1988

1988, 21. březen, Praha. – Výzva k veřejnosti SSSR, Polska, Maďarska, Bulharska a NDR, aby přispěla k odsouzení srpnové invaze do Československa. (Dokument č. 13/88)

Výzva k veřejnosti pěti zemí – SSSR, Polska, Maďarska, Bulharska a NDR

V srpnu uplyne dvacet let od vojenského zásahu pěti zemí proti pražskému jaru, proti pokusu československého lidu reformovat, demokratizovat a mravně obrodit svou vlast. Dvacetiletý odstup potvrzuje ještě zřetelněji tehdejší celonárodní přesvědčení, že vojenská akce byla neuváženým a nešťastným činem. Měla zhoubné důsledky nejen pro Československo, tento čin měl neblahý vliv na život všech zemí, jež se invaze zúčastnily, protože se zastavily nebo zpomalily ekonomické, sociální a politické reformy, které si vynucoval tehdejší stav. Upevnil se ideologický konservatismus, který vedl k pozdějším krizím a otřesům, ke stagnaci, nehybnosti a morální destrukci. To pak způsobilo, že současné snažení o změny a reformy probíhají na vrcholu negativního vývoje, s obtížemi a v nedůvěřivém sociálním prostředí. Bez onoho hanebného rozhodnutí vojensky potlačit československý pokus o obrodu by asi panoval dnes v „evropském domě“ řád pevnější důvěry, jež je nezbytným předpokladem mírového procesu na našem kontinentě.

Důsledky, které měl vojenský zásah pro Československo, jsou všeobecně známy; ovlivnil negativně historické osudy země a osudy milionů lidských bytostí. Po dvaceti letech se dokonale zhroutilo i zdání legitimacy, které se intervenující státy pokoušely vytvořit. Dodnes není znám jediný ústavní činitel, který by k nám vojska pozval. Dnes platí více než tehdy, že invaze byla hrubým porušením zásad a norem mezinárodního práva, Charty OSN, Varšavské smlouvy i smluv uzavřených mezi Československem a každou ze zúčastněných zemí.

Protože srpen 1968 nebyl jen naším neštěstím, obracíme se na Vás, veřejnost pěti zemí, abyste podle vlastního uvážení, například ve veřejných diskusích, v tisku, v podpisových akcích a v jiných iniciativách přispěli k prozření, abyste pomohli vytvořit atmosféru, která by přiměla vlády Vašich zemí uznat konečně neoprávněnost a nezákonnost vojenského zákroku z roku

1968. Ubezpečujeme Vás, že i v případě, že se nesetkáte s úspěchem, bude Váš hlas povzbuzením pro nás a možná i předznamenáním lepší společné budoucnosti v našem kulturním a historickém prostoru.¹

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Bezprostřední ohlas této výzvy není v dostupných dokumentech zachycen, patrně nebyl zaznamenán. Teprve 23. října 1988 zaslali L. Bogorazová, S. Kovaljov, A. Sacharov a L. Timofějev Chartě 77 a čs. lidu pozdravné poselství, v němž se mj. píše: „Dobře si uvědomujeme, že letopočet reálných nadějí se počítá od Pražského jara 1968. Pamatujeme si i to, že československá společnost ukazovala příklad odvety i v následujících letech okupace. Jsme hluboce přesvědčeni, že úsilí těch, kdo brzdí začátek procesu obnovy ve Vaší zemi, je marné. My i Vy zijeme společnou nadějí.“ ČSDS, sb. Charta 77 (překlad z ruštiny), strojopis, fotokopie.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 6, s. 7–8 • *Charta 77. 1977–1989*, s. 335–336.

1988, 29. březen, Praha. – Zpráva o brutálním zásahu proti shromáždění věřících v Bratislavě. (Dokument č. 14/88)

Dne 25. března kolem 18. hodiny se na Hviezdoslavově náměstí v Bratislavě sešlo několik tisíc občanů naší země, aby pokojným shromážděním, jež mělo formu podvečerní vigilie s rozžatými svíčkami, vyjádřili požadavek plného a opravdového respektování náboženských svobod a dodržování lidských práv v Československu.¹

Tento umírněný, úřadům dopředu ohlášený akt občanské iniciativy byl v souladu s československou Ústavou a právním řádem a vyjadřoval vůli nemalé části našeho obyvatelstva.

Pod nepřijatelnou záminkou nedostatečných záruk zachování veřejného pořádku bylo shromáždění zakázáno a úřady vyvinuly až absurdně důmyslnou snahu odradit a zastrážit účastníky vigilie a zabránit jim v přístupu na místo setkání. Objektem těchto preventivních opatření byli zejména mladí lidé, bratislavští středoškoláci a vysokoškoláci i potenciální účastníci z celého Slovenska, na němž byla – těžko věřit že pouhou náhodou – vyhlášena rozsáhlá kontrola vozidel, zejména na přístupových komunikacích k Bratislavě. O mnoho hodin dříve, než se na Hviezdoslavově náměstí sešlo shromáždění věřících občanů, proběhly na tomtéž místě okázalé manifestace represivních složek státní moci, při nichž přítomnost uniformovaných i neuniformovaných policistů, jejich vozidel i vozidel komunálních služeb měla předvést rozhodnutí vládnoucích autorit nedovolit veřejné setkání lidí, které spojuje náboženská víra a úcta k základním právům člověka.

Přes všechna tato masivní restriktivní opatření se shromáždění věřících uskutečnilo. Pro současnost i pro budoucnost zůstane otřesným faktem, že lidé, kteří usilovali ústavní i zákonnou cestou a navíc pokojným a kultivovaným způsobem, tichým setrváním na místě se symbolickým světlem v rukou vyjádřit své vyzrálé, oprávněné a nezměnitelné stanovisko, byli surově napadeni policejními vozy, pěstmí a obušky příslušníků VB, proudy studené vody a ohlušujícími zvuky sirén. Mnoho účastníků vigilie bylo zatčeno a zraněno, nevybíravých zásahů nebyli ušetřeni ani zahraniční novináři a pracovníci rakouské a západoněmecké televize.

Tento akt represe a zvláště je ranou všem poctivě míněným snahám o řešení základních a nazrálých problémů naší společnosti. Je temným stínem minulosti, vrženým na tvář současné doby, jež cestou do budoucnosti hledá v uplatnění principů demokratizace, přestavby a otevřenosti; zůstává před světem hanbou naší země. Co nejrozhodněji odsuzujeme takovýto projev brutality a násilí, jež může vést pouze k degradaci kultury politického života, k vytváření bloků a bariér lidského dorozumění a zákonitě pak ke stagnaci a krizím společenského a státního organismu. Surovosti a zvláště jsou cizí citění a politické kultuře našich národů a zůstanou neslučitelné s humanistickými tradicemi naší země.

Proto se obracíme na všechny lidi dobré vůle v Československu i mimo jeho hranice, aby podle svých možností napomohli k tomu, aby brutální zásahy proti věřícím a lidská práva respektujícím občanům, jehož svědkem byla Bratislava v pátek dne 25. března 1988, se v naší zemi již neopakoval.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 *Manifestaci zorganizovali katoličtí aktivisté J. Ch. Korec, J. Čarnogurský a F. Mikloško, který konání manifestace předem ohlásil. Jedním z požadavků bylo obsazení vakantních biskupských stolců. Při brutálním policejním zásahu bylo zadrženo asi 120 účastníků.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 7, s. 2 • *Listy*, roč. 18 (1988), č. 4, s. 21–22 • *Studie II–III*, 1988, č. 116–117, s. 227 • *Res publica*, roč. 5 (1988), č. 14 • *Nový domov*, roč. 39 (1988), č. 7 • *Charta 77: 1977–1989*, s. 337–338.

KOMENTÁŘE: Ponická, H.: *Hodina Bratislavy 25. března 1988*. In: *Listy*, roč. 18 (1988), č. 4, s. 21–22 • Benda, V.: *Výzva z Bratislavy*. *Tamtéž*, č. 5, s. 42–43 • *Pokojná manifestace věřících v Bratislavě*. *Informace o církvi*, 1988, č. 5, s. 9 • *Dopis dr. J. Ch. Korca předsedovi vlády SSR dr. Colotkovi*. *Tamtéž*, s. 9–10 • *Protesty a projevy solidarity*. *Tamtéž*, s. 13–14 • *Ministr kultury na Akademii PiT hodnotí Bratislavu*. *Tamtéž*, s. 16 • *Zvěřina, J.: Demontrace a manifestace*. *Tamtéž*, č. 16, s. 16 • Benda, V.: *Psáno po uzávěrce*. *Lidové noviny*, 1988, č. 4, s. 2.

K Prohlášení Charty 77 ze dne 1. 1. 1977 se v době mezi 1. lednem a 31. březnem 1988 přihlásili tito další signatáři:

Hana Bartošová, propagační referentka; Pavel Bratinka, topič; Miloš Cihelka, údržbář komunikací; Stanislav Červeň; Jiří Doněk; Jiří Fajmon, strojník; Miroslav Gábor, stavební dělník; Tomáš Haleš, výtvarník; Jan Chudomel, invalidní důchodce; Petr Kadlec, dělník; Petr Kadlec, opravář; Oldřich Klein, invalidní důchodce; dr. Vladimír Komár, lékař-psychiatri; Mária Komárová, redaktorka; ing. Petr Kozánek, topič; Jan Křivan, elektrikář; Radek Langhammer, dřevorubec; Eduard Ovčáček, výtvarník; Petr Pouba, noční hlídač; Roman Rákosník, dělník; Miroslav Richter, vrátný; Zdeněk Urban, důchodce; Lucie Váchová, dětská sestra; Radomír Vítek, dopravní technik; Petr Vránek, havíř; Pavel Záleský, železničář.

Ve stejném období Petr Hlavatý a Radek Skryja svůj podpis pod úvodním Prohlášením Charty 77 odvolali.¹

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 *Dokument v plném znění uveřejnily Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 7, s. 2–3; *uveden je pouze Petr Hlavatý z Vídně*.

1988, 6. duben, Praha. – Sdělení o setkání zástupců Charty 77 s americkými senátory za jejich oficiální návštěvy v Československu. (Dokument č. 17/88)

Dne 5. dubna ve večerních hodinách se šest amerických senátorů setkala se signatáři Charty 77. Skupinu senátorů tvořili John Glenn, demokrat z Ohia, Ted Stevens, republikán z Aljašky, Barbara Mikulská, demokratická senátorka z Marylandu, republikán Christopher Bond z Missouri, demokrat Vincent Reid z Nevady a republikán Thad Cochran z Mississippí. Za Chartu 77 byli přítomni její mluvčí Miloš Hájek a Bohumír Janát, místopředseda Mezinárodní federace pro lidská práva Ladislav Lis, Eva Kantůrková a Václav Malý. Setkání se též zúčastnil velvyslanec USA v ČSSR Julian M. Niemczyk.

V úvodním slově představil senátor Reid vedoucí osobu americké delegace senátora Glenna jako člověka, který byl ve své době coby první americký kosmonaut označován za hrdinu našeho věku. Zároveň vyjádřil i jménem amerického lidu přesvědčení, že skutečnými hrdiny současnosti jsou ti, kdo se i za cenu osobního nasazení v těžkých podmínkách angažují za věc lidských práv a důstojnosti člověka. Američtí senátoři se zajímali o činnost Charty 77, o změny v současném Československu, zejména v oblasti náboženského života, i o situaci jednotlivých občanů po stránce ekonomické a sociální. Diskuse o těchto otázkách byla živá.

V závěru rozhovoru vyjádřil senátor Cochran názor, že fronta boje za lidskou důstojnost a život v pravdě probíhá nad hranicemi států, a ujistil přítomné zástupce Charty 77, že jejich úsilí je ve světě výrazně slyšitelným tónem.

*Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNĚ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 8, s. 2 • *Listy*, roč. 18 (1988), č. 4, s. 88–89.

1988, 9. duben, Praha. – Vzpomínka na Františka Kriegla k jeho nedožitým osmdesátinám. (Dokument č. 16/88)

K nedožitým osmdesátinám Františka Kriegla

Dne 10. dubna vzpomene nedožitých 80. narozenin MUDr. Františka Kriegla.

Narozen v haličské židovské rodině, přichází ve dvacátých letech do Prahy, studuje medicínu na německé univerzitě, vstupuje do Komunistické strany Československa a srůstá s českým národem. Jeho zásadní odpor k fašismu jakožto ztělesnění politického, národnostního a rasového útisku jej přivedl do Španělska, kde působil jako lékař mezinárodních brigád. Po porážce republikánů odešel na další frontu boje – do Číny – jako smluvní lékař v uniformě důstojníka americké armády.

Po válce se vrátil do země, která se stala jeho druhou a definitivní vlastí – do Československa. Byl nejvýznamnější postavou krajského výboru strany v Praze, v roce 1949 se stal náměstkem ministra zdravotnictví. V letech vrcholícího stalinismu byli však lidé s jeho minulostí a zkušenostmi nežádoucí. František Kriegel byl vyřazen z politického života, pracoval jako závodní lékař a o vlas unikl osudu mnoha interbrigadistů.

Teprve v době tání koncem padesátých let a v letech šedesátých mohl opět plně uplatnit své schopnosti. Byl poslán na Kubu, aby tam zorganizoval zdravotnictví. Po návratu se stal primářem v Thomayerově nemocnici, členem ústředního výboru KSČ a poslancem Národního shromáždění. Byl jedním z těch, kteří aktivně připravovali Pražské jaro. V roce 1968 se stal členem předsednictva ústředního výboru strany a předsedou Národní fronty.

V ranních hodinách 21. srpna byl spolu s Alexandrem Dubčekem, Josefem Smrkovským a dalšími československými představiteli zatčen okupačními vojsky a odvezen do Moskvy. Jako jediný odmítl podepsat moskevský protokol a na tomto principiálním stanovisku setrval. Byl za to vyloučen ze strany a postižen zákazem povolání. Země trpící nedostatkem lékařů neměla pro dr. Kriegla práci.

Zůstal věrný původním, nezfalšovaným ideálům socialismu, humanitě, myšlence národní

1988, 11. duben, Praha. – Stanovisko k návrhu generálního tajemníka ÚV KSČ M. Jakeše na vytvoření pásma důvěry ve střední Evropě. (Dokument č. 18/88)

suverenity a lidské solidarity. Stal se jedním z prvních signatářů Charty 77. Tento čin mu vynešl neustálé a neskrývané policejní sledování, které trvalo až do jeho skonu 3. prosince 1979.

František Kriegel se nesmazatelně zapsal do srdcí mnoha lidí: vojáků španělské republikánské a čínské armády, jimž zachránil život, pacientů, jimž vracel zdraví, stranickým funkcionářům, kterým s taktem a osobním kouzlem pomáhal orientovat se na nesnadné půdě veřejného života, československých občanů, pro něž zůstává symbolem lidské statečnosti.¹

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 V roce 1987 byla Nadací Charty 77 ve Stockholmu zřízena Cena Františka Kriegla. Je každoročně udělována za mimořádné zásluhy v boji za lidská práva a občanské svobody, národní nezávislost, suverenitu a demokracii v Československu.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 7, s. 3–4.

KOMENTÁŘE: Havel, V.: Přemýšlení o Františkovi K. In: *Listy*, roč. 18 (1988), č. 2, s. 22–24 • *K nedožitým osmdesátinám MUDr. Františka Kriegla*. Samizdatový sborník, leden 1988 • *MUDr. František Kriegel* (uspořádal T. Křivánek), Nadace Charty 77, 1990.

Z hromadných sdělovacích prostředků se dozvídáme o iniciativě k vytvoření pásma důvěry, spolupráce a dobrých sousedských vztahů na linii dotyku zemí Varšavské smlouvy a Severoatlantického paktu.¹ Podle informací tisku má toto pásmo zahrnovat „politickou, vojenskou, ekologickou a humanitární oblast“. Ačkoliv důvěra je věcí principiálně nedělitelnou a mezinárodní úmluvy spíše podmiňuje, než aby jimi mohla být deklarována, pokládáme právě zdůraznění faktoru důvěry za mimořádně pozitivní rys této iniciativy. Nemá-li však „důvěra“ být jen pouhým propagandistickým heslem, musí jejímu nastolení předcházet splnění jistých elementárních podmínek:

1. Projednávání a uskutečňování této iniciativy nemůže a nesmí být výlučně záležitostí vlád a jejich diplomatického, vojenského či byrokratického aparátu; od počátku musí být v tomto procesu plnoprávně zakotvena úloha veřejnosti, úloha jednotlivých občanů a jejich nezávislých seskupení po obou stranách „linie dotyku“.

2. Faktor důvěry, který se ukázal být základním momentem pro zlepšení vztahů mezi státy rozdílných soustav a režimů a měřítkem poctivosti mírových úmyslů každé vlády, není dán jejími proklamacemi, že ve stycích s jinými státy nepoužije síly ani hrozby silou, nýbrž konkrétními kroky její zahraniční politiky a její denně proklamovanou ochotou respektovat základní práva a svobody svých občanů, podrobovat se otevřené veřejné kontrole a plnit tak své již přijaté mezinárodní závazky, vyplývající z podpisů pod jednotlivými dokumenty KBSE, z ratifikace paktů o lidských právech i jiných mezistátních úmluv.

Charta 77 usiluje již od svého vzniku o dialog mezi občany a státem v oblasti lidských práv. Tento dialog je nemyšlitelný bez jistého stupně důvěry. Také pásmo důvěry mezi státy je pro nás myšlenkou v zásadě přitažlivou. Jsme proto připraveni podpořit tuto pozitivní iniciativu Miloše Jakeše,² generálního tajemníka ÚV KSČ, bude-li alespoň minimálními gesty zaručena její věrohodnost. Za taková minimální gesta pokládáme:

1. Okamžité propuštění všech osob vězněných za pouhou nenásilnou obhajobu či konkrétní aplikaci práv garantovaných i v Československu příslušnými mezinárodními ustanoveními. Konkrétně upozorňujeme na případ Jiřího Wolfa, který si od roku 1983 odpykává 6 let vězení za zveřejnění informací o poměrech v československých nápravných zařízeních, na kněze Štefana Javorského, odsouzeného k osmi měsícům vězení za odsouzení jediné mše bez státního souhlasu, a na stovky vězňů pykajících za pokus o usku-tečnění svého nezadatelného práva opustit svou vlastní zemi.

2. Skoncování s diskriminací všech občanů, jejichž politické, náboženské či kulturní postoje nevyhovují momentálním požadavkům státní moci a státem proklamované ideologie. Tato diskriminace, postihující valnou část společnosti co do zaměstnání, vzdělání a společenského uplatnění v nejširším slova smyslu, je faktickým apartheidem a je v rozporu s československou Ústavou, celým právním řádem a závazky z mezinárodních paktů a dohod.

3. Zastavení perzekucí občanských iniciativ pro dodržování závazků v oblasti lidských práv.

4. Volnost cestování do zahraničí, zvláště do zemí zahrnovaných do navrhovaného pásma důvěry.

5. Okamžitou úpravu existujících československých právních norem i praxe jejich uplatňování tak, aby byly v souladu s ustanoveními mezinárodních paktů o lidských právech, které se ratifikací a zveřejněním ve *Sbírce zákonů* pod číslem 120/76 Sb. staly platnou součástí našeho právního řádu. Charta 77 od roku 1977 v tomto směru podávala konkrétní návrhy a je ochotna i v dalším přispět ke splnění této závažné povinnosti ČSSR. Upozorňujeme, že jak přistoupením k těmto paktům, tak podpisem Výsledného dokumentu KBSE z Madridu 1983 (který se usnesením vlády stal závazným pro všechny státní orgány ČSSR) výslovně převzala závazek neprodleně provést potřebné změny ve svém právním řádu. Každé další otálení proto podkopává důvěryhodnost československého státu jako partnera mezinárodních smluvních závazků a tím zpochybňuje i tuto konkrétní československou mírovou iniciativu.

6. Přiznání plných pravomocí Výboru pro lidská práva podle článku 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a přistoupením

k opčnímu protokolu tohoto paktu, jímž je zmíněnému výboru přiznána kompetence přezkoumávat stížnosti jednotlivců na porušování práv zaručených paktem.

Již 11 let, přes všechna protiventství, plníme svou občanskou povinnost a vyzýváme mocenské orgány k dialogu o tom, jak zlepšit situaci v oblasti lidských práv a tak vybědnout ze stále se zhoršující krize naší společnosti. Tato nabídka k dialogu není vázána na žádné předběžné politické podmínky ani záruky; toliko vyžadujeme, aby byl veden se vší vážností a ku prospěchu těch, o které jediné běží, tj. všeho československého lidu. V záležitostech míru a důvěry mezi národy se angažujeme již dlouho a jsme ochotni podpořit i každou vládní iniciativu, která opravdu usiluje o nastolení míru a důvěry. Neučiní-li československá vláda rozhodné kroky ve smyslu výše uvedených bodů, zůstane její mírová iniciativa jen prázdným gestem.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

Na vědomí: Miloši Jakešovi, generálnímu tajemníku ÚV KSČ, vládě ČSSR, Československému mírovému výboru, následné konferenci účastnických států KBSE ve Vídni

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 *Návrh přednesl na zasedání předsednictva ÚV KSČ Miloš Jakeš. Srv.: Přestavba je pokračováním revoluce v našich podmínkách. Rudé právo, 25. února 1988, s. 3–4. K návrhu pásma důvěry mj. prohlásil: „Navrhujeme [...] postupně vytvářet na linii dotyků států Varšavské smlouvy a NATO pásmo důvěry a spolupráce, dobrých sousedských vztahů... Vyujíme trvalé úsilí k rozvoji všestranného dialogu, zejména v rámci celoevropského procesu... S cílem posunout dále hranice spolupráce se snažíme o urychlení ukončení vídeňské následné schůzky KBSE přijetím obsažného a vyváženého dokumentu... aby se ještě letos zahájilo jednání o odzbrojení v Evropě.“*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 8, s. 2–3 • *Listy*, roč. 18 (1988), č. 4, s. 88–89 • *Nový domov*, roč. 39 (1988), č. 8.

KOMENTÁŘ: Dienstbier, J.: *Pásmo důvěry*. In: *Lidové noviny*, roč. 1 (1988), č. 4, s. 1.

D459 1988

1988, 14. duben, Praha. – Blahopřání katolickému knězi Anastázi Opaskovi, žijícímu v SRN, k 75. narozeninám. (Nečíslovaný dokument)

Vážený pane Opasku,
k Vašemu životnímu jubileu Vám chceme popřát pevné zdraví a hodně síly a naděje do dalších let. Zároveň přijmete naše ocenění všeho, co jste vykonal pro věc naší národní kultury i pro věc všeobecné kultury duchovní.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 11 (1988), Č. 9, s. 6.

D460 1988

1988, 18. duben, Praha. – Pozvání zahraničním mírovým aktivistům na mezinárodní mírový seminář Praha 88 ve dnech 17.–19. června 1988. (Dokument č. 24/88)

Vážení přátelé,
od začátku 80. let vede Charta 77 a také mnozí její signatáři v neformálních skupinách i jednotlivě dialog s občanskými hnutími a skupinami na Východě i Západě o sepětí lidských práv a demokratického míru. Výsledkem polemik a debat jsou mnohá osobní i kolektivní stanoviska, např. Pražská výzva z roku 1985¹ nebo společné memorandum následně vídeňské konference KBSE z listopadu 1986.² Domníváme se, že bychom měli tento dialog prohloubit osobním setkáním. Možnost takového semináře v Praze jsme navrhli v loňském dopise do Coventry³ a dostali jsme od mnohých pozitivní odpověď.

Rozhodli jsme se proto pozvat Vás na seminář Praha 88,⁴ který by se konal v hlavním městě Československa ve dnech 17.–19. 6. 1988 a zabýval se některými aspekty rolí občanských iniciativ, hnutí a jednotlivců v mírových vztazích mezi národy.

Po všeobecné rozpravě v plénu navrhujeme jednání ve třech sekcích s následujícím programem:

1. *Funkce lidských práv v zabezpečování demokratického míru a demokratická alternativa mezinárodních vztahů.* Využití helsinského procesu, existujících nezávislých i oficiálních institucí a vytváření nových možností k zaručení práv občanů podílet se na rozhodování o otázkách zbrojení, odzbrojení, zásahů do přírodního prostředí, lidských práv a jiných otázek (např. volného cestování v oblasti helsinského procesu), které jsou rozhodující pro překonání evropského rozdělení. Projednání možnosti zřídit či požadovat zřízení mezinárodní inspekční skupiny pro kontrolu do držování lidských práv.

2. *Překonávání vlivu vojensko-policejních ideologií a mašinérií a ideologií propagujících nesnášenlivost a zášť.* Nastolení mírových vztahů uvnitř společnosti a státu jako podmínka mezinárodního míru.

3. *Délka povinné vojenské služby a možnosti zřízení náhradní civilní služby pro brance, kterým svědomí nebo víra zapovídá cvičit se v zabíjení lidí.*

Občanská práva vojáků. Využití ušetřených prostředků a náhradní služby pro potřeby ekologie, zdravotnictví atd.

Z ... zveme: (jména a adresy).⁵ Nebudou-li pozvaní moci přijet, např. proto, že jim nebudou vystaveny cestovní doklady nebo proto, že jim čs. úřady odmítnou vstupní vízum, žádáme je, resp. jejich organizaci či iniciativu, aby o účast na semináři Praha 88 požádali své spolupracovníky.

Ubytování účastníků bude zajištěno. Ubytování a stravování účastníků ze Západu a z Jugoslávie bude na jejich vlastní náklady; ubytování a stravování účastníků z Východu na naše náklady.

Kontaktní adresy: Jiří Dienstbier, Nekázanka 17, 120 00 Praha 2

Petr Uhl, Anglická 8, 120 00 Praha 2

Další podrobnosti budou sděleny dodatečně.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Srv. D297 (11.3.1985).

2 Uvést helsinské dohody v život. Memorandum určené občanům, skupinám a vládám všech zemí KBSE (tzv. Milánská výzva). Informace o Chartě 77, roč. 9, druhé mimořádné číslo (listopad 1986), s. 2–7. Srv. též D333 (25.4.1986) a 353 (30.10.1986).

3 Srv. D405 (6.7.1987).

4 Seminář Praha 88 pořádaný Chartou 77 se konal v Praze v plánovaných dnech 17.–19. června a na jeho organizování se podílelo Nezávislé mírové sdružení (NMS). Svým zaměřením volně navazoval na obdobná setkání zástupců nezávislých mírových aktivit na Západě i Východě v roce 1987 ve Varšavě, Budapešti a v Moskvě. Jednání v Praze probíhalo ve třech sekcích v soukromých bytech za účasti asi 40 aktivistů z Belgie, Československa, Dánska, Indie, Itálie, Jugoslávie, Maďarska, Nizozemí, Norska, Polska, Portorika, Rakouska, Spolkové republiky Německo, Švédska, Švýcarska, USA, Velké Británie a západního Berlína. Mnozí pozvaní hosté nedostali víza, 34 účastníků bylo vyhoštěno z Československa. Seminář byl přerušován Státní i Veřejnou bezpečností, která několikrát vtrhla do bytů J. Dienstbiera, D. Němcové a J. Urbana. Viz D476 (20.6.1988).

Mezinárodní seminář Praha 88 se stal fórem pro otevřenou politiku, pro myšlenku Evropy bez bloků.

Účastníci semináře vyslovili požadavek, aby pět států Varšavské smlouvy přehodnotilo intervenci z roku 1968 a stáhlo svá vojska z Československa, a podali návrh, aby se Praha stala sídlem Evropského mírového parlamentu. Srv. Bulletin Nezávislého mírového sdružení, zvláštní číslo, červenec 1988, 20 s. Obsahuje též plné znění referátů J. Hájka, J. Šterna a A. Marvanové a text Jaroslava Šabaty, dopis P. Niemczyka a závěrečný dokument.

5 Jména a adresy byly doplněny až v jednotlivých zvácích dopisech.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 9, s. 4–5.

1988, 22. duben, Praha. – Sdělení o setkání zástupců Charty 77 s ministrem zahraničí Nizozemského království a jeho doprovodem. (Dokument č. 19/88)

Ministr zahraničních věcí Nizozemského království Hans van den Broek pozval dne 22. 4. 1988 představitel Charty 77 ke společnému obědu. Za nizozemskou stranu se kromě pana Hanse van den Broeka setkání zúčastnili členové jeho doprovodu Hendricus A. I. Vijverberg, Christian M. J. Kroener, Luis P. van Vliet a Marinus Baron van Aerssen Beijeren. Za Chartu 77 byli přítomni její mluvčí Miloš Hájek a Bohumír Janát, bývalí mluvčí Jiří Hájek, Václav Havel, Ladislav Hejdlánek a Václav Malý, dále pak signatáři Jan Dus a Petr Uhl. Za Jazzovou sekci byl přítomen její předseda Karel Srp. Setkání se též účastnil velvyslanec Nizozemského království hrabě Lambert d'Ansembourg.

V úvodu bylo vzpomenuo dnes již historického setkání někdejšího holandského ministra zahraničí Maxe van der Stoela s profesorem Janem Patočkou, jedním z prvních trojice mluvčích Charty 77. Během obsažného rozhovoru se nizozemská strana živě zajímala o činnost Charty 77, o celkovou situaci v oblasti lidských práv v Československu a o nové jevy v politickém, náboženském a kulturním životě. V přátelské, otevřené diskusi informovali zástupci Charty 77 holandské státníky o případech porušování lidských práv, o situaci věřících a o celkové politické a duchovní atmosféře v naší zemi.

Konstatovali, že i když se situace v posledních letech v některých ohledech poněkud zlepšila, přesto nadále u nás dochází k výraznému porušování mezinárodních paktů a konvencí o lidských právech. V závěru rozhovoru vyjádřili členové nizozemské delegace zástupcům Charty 77 svou solidaritu a trvalý zájem o otázku lidských práv, kterou pokládají za jeden ze stěžejních momentů politického vývoje na evropském kontinentu i v měřítku celosvětovém.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS, 1 S.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 9, s. 2.

1988, 22. duben, Praha. – Blahopřání teologovi a signatáři Charty 77 Josefu Zvěřinovi k 75. narozeninám. (Dokument č. 20/88)

Dne 3. května 1988 se dožívá sedmdesátí pěti let přední český teolog, katolický kněz a obhájce lidských práv Josef Zvěřina. Narozen v jihomoravské Stříteži v rodině řemeslníka a švadleny. V roce 1932 maturuje na arcibiskupském gymnáziu v Praze-Bubenči a téhož roku odchází studovat teologii na Lateránskou univerzitu do Říma. V roce 1938 se vrací zpět do vlasti a působí jako kaplan u sv. Mikuláše na Malé Straně. V následujícím období nacistické okupace je za tzv. protiněmecké smýšlení poslán do internačního tábora v Zásmukách. V létě 1945 po znovuootevření bohoslovecké fakulty UK působí jako asistent profesora Cibulky a ve studijním roce 1947–1948 absoluuje studijní pobyt v Paříži, kde dokončuje disertaci z oboru křesťanského umění. V létě 1948 se navrácí z Paříže a věnuje se pastorační vysoškolské mládeže v Praze.

Po zrušení bohoslovecké fakulty a všech teologických učilišť na území Československa v roce 1950 je povolán na vojnu k útvaru PTP a po skončení služby mezi „černými barony“ působí ještě krátce znovu jako kaplan u sv. Mikuláše. Počátkem roku 1952 je zatčen, souzen v inscenovaném procesu s velkou skupinou katolických duchovních a laiků a na základě vykonstruovaného obvinění odsouzen k 22 letům žaláře, v jehož průběhu nebyla zlomena jeho statečnost a příkladná zásadovost ani třítydenními samovazbami. V prosinci 1965 je propuštěn na svobodu a vykonává pak řadu manuálních zaměstnání, která zakončuje jako správce depozitáře NG v Praze. V dubnu 1969 nastupuje na bohosloveckou fakultu v Litoměřicích, odkud je na pokyn ministerstva kultury v létě 1970 propuštěn a poslán jako duchovní správce do vesnice Praskolesy u Zdic. Po dosažení 60 let je nucen odejít do důchodu. V roce 1977 podepisuje jako jeden z prvních Československý manifest za lidská práva Chartu 77 a plnou vahou své autority se zasazuje za její myšlenku.

Josef Zvěřina nezávisle na svých mnohdy pohnutých životních osudech byl vždy bytostně teologem, který svou odbornost nepojímá jen jako katedrové myšlení o odtažitých otázkách, ale dává ji do služeb společenství věřících i potřebám

obecně lidského společenství. Trvale sleduje světové dění ve svém oboru a živě reaguje na aktuální otázky v církvi i mimo ni. V mnoha nevěřejných kurzech vznikalo jeho průkopnické dílo *Teologie agapé* – souhrn katolické víry na principech lásky. Výběr z jeho komentářů, dopisů a meditací vyšel v překladu do světových jazyků pod názvem *Odvaha být církví*.

Josef Zvěřina patří mezi ty katolické duchovní, kteří celým svým životním postojem přesvědčivě vyjádřili spojení křesťanské víry s ideou o přirozené důstojnosti, svobodě a právech člověka a jeho život lze pokládat za naplňování zásady: tolerance v myšlení, avšak důstojnost v principiálních postojích a činech.

K pětasedmdesátým narozeninám přejeme jubilantovi dostatek vnitřního míru, zdraví a síly do dalších let. Nám všem pak bychom chtěli popřát, aby charakterové vlastnosti lidí typu Josefa Zvěřiny, jakými jsou mravní a duchovní opravdovost, neústupnost vůči zlu, vytrvalá snaha hledat a nalézat porozumění i schopnost evokovat v lidech přátelství a dobrou vůli, nebyly už jen ostrůvky naděje v moři rezignace a lhostejnosti, ale staly se trvalou pevninou našeho národního bytí.

*Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNĚ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 9, s. 2–3.

KOMENTÁŘ: Skalický, K.: Josef Zvěřina pětasedmdesátiníkem. *Studie II–III*, 1988, č. 116–117, s. 238–240.

1988, 22. duben, Praha. – Dopis Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných k 10. výročí jeho založení. (Dokument č. 25/88)

Vážení přátelé,
dne 24. dubna 1988 uplyne 10 let od vzniku Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS), který se ustavil v době velkých represí, aby v duchu a poslání Charty 77 sledoval případy osob, jež jsou trestně stíhány nebo vězněny za projevy svého přesvědčení nebo které se staly obětmi policejní či justiční svévole. Tuto svévoli ostatně zažili zakládající členové VONS sami na sobě vzápětí po realizaci svého projektu. Počátkem [sic] roku 1979 byli ve vykonstruovaném procesu odsouzeni k dlouholetým trestům vězení Petr Uhl, Václav Havel, Václav Benda, Otta Bednářová, Jiří Dienstbier. Další aktivisté VONS (Jarmila Bělíková, Ladislav Lis, Dana Němcová, Jiří Němec a Václav Malý) byli po zhruba půlroční vazbě propuštěni na svobodu.¹

VONS tomuto násilnému tlaku odolal, pokračoval ve své činnosti a stal se významnou a respektovanou iniciativou na poli lidských práv.² V prosinci 1979 se VONS stal členskou ligou Mezinárodní federace pro lidská práva (FIDH, která se podílí na práci OSN jako její přidružená nevládní organizace s konzultativním statutem. Jako členská liga FIDH užívá VONS označení „Čs. [Československá] liga pro lidská práva“. V listopadu 1984 zvolila FIDH člena VONS Ladislava Lise svým místopředsedou (viceprezidentem).

Za dobu svého působení vydal VONS téměř 750 sdělení o případech porušování lidských práv.³ Činnost VONS se spoluzasloužila o to, že soudní represe se v posledních letech zmírnily.

Bývá zvykem popřát jubilující organizaci mnoho úspěchů do její další činnosti, my bychom však raději touto cestou vyjádřili přání, aby se situace na poli lidských práv v Československu zlepšila natolik, že by VONS mohl svou zásluhou a obětavou práci ukončit.⁴

*Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

¹ Srv. D107 (30.5.1979), D108 (31.5.1979), D111 (25.6.1979), D114 (27.8.1979), D116 (15.9.1979), D119 (21.10.1979), D120

- (24. 10. 1979), D123 (12. 11. 1979), D129 (14. 11. 1979), D134 (před 21. 2. 1979), D156 (28. 10. 1980).
- 2 Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných obdržel za své zásluhy Cenu Jana Palacha za rok 1979. Cenu udělil Mezinárodní výbor na podporu Charty 77 v Československu se sídlem v Paříži 18. ledna 1980.
 - 3 Za dobu své existence VONS vydal celkem 1121 sdělení, poslední 6. 12. 1989.
 - 4 Závěrečným činem VONS po listopadu 1989 bylo předložení návrhu na vyhlášení amnestie pro politické vězně. Návrh schválilo Koordinační centrum Občanského fóra 4. 12. 1989 a následující den jej předložilo prezidentu republiky.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 9, s. 5–6 • *Charta 77: 1977–1989*, s. 339.

D464 1988

1988, 25. duben, Praha. – Prohlášení k mezinárodní řetězové hladovce za osvobození československých politických vězňů, organizované od 1. ledna Mezinárodní společností pro lidská práva. (Dokument č. 22/88)

K mezinárodní hladovce za osvobození československých vězňů přesvědčení

Hladovění se stalo již tradiční morální zbraní vězňů přesvědčení a svědomí. V posledních letech se ale stále častěji stává, že skupiny kriticky smýšlejících lidí protestují hladovkou proti nezákonnému a nespravedlivému věznění svých spoluobčanů. V minulém roce uspořádali takovou hladovku někteří občané na Moravě a v severních Čechách. K nim se pak připojili lidé z dalších míst, dokonce i někteří Češi žijící v zahraničí.

Na tuto obdivuhodnou akci navazuje počínaje 1. lednem 1988 morálně nesmírně cenná hladovka za osvobození československých politických vězňů, kterou organizuje Mezinárodní společnost pro lidská práva (IGFM).¹ Svýcaři, Švédové, Němci, Rakušané a další Evropané i Američané seznámení se situací československých politických vězňů projevují jednodenní hladovkou svůj protest proti jejich nespravedlivému věznění a požadují jejich amnestii. Výzva IGFM vychází z připomínky jubilejního roku 1988, významných československých výročí: vzniku ČSR 1918, zániku demokracie roku 1948, politického jara 1968 a konstatuje: „Smutnou skutečností zůstává, že stále ještě jsou v Československu lidé pronásledováni a zavírání do vězení pro své politické nebo náboženské přesvědčení, pro své nekonformní postoje, pro upozorňování na nedostatky v řízení státu. A to navzdory úmluvám, ke kterým se československý stát zavázal podepsáním mezinárodních paktů o občanských a lidských právech a podepsáním helvínských dohod.“ Dále se ve výzvě píše: „Přáli bychom Československé republice k sedmdesátým narozeninám, aby konečně procitla do svobody. Aby vyhlásila amnestii pro všechny politické vězně a aby přijala své syny a dcery bez rozdílu víry, přesvědčení, původu či způsobu života do svého středu jako rovnoprávné členy společnosti. Máme nejen právo, ale přímo povinnost vyjádřit solidaritu s utiskovanými... Chceme je podpořit

řetězovou čtyřiařadvaceti hodinovou hladovkou či půstem.“ Závěrem výzva stanoví podmínky akce: o své účasti v hladovce zpraví každý jednotlivec úřad československé vlády a Kancelář prezidenta republiky, vyjádří v těchto dopisech požadavek amnestie vězňů svědomí a přesvědčení a pošle pozdrav se zmínkou jednomu z těchto vězňů. Jednodenní hladovka začíná v 18.30 večer. Pijeme jen neslazené nápoje.

Společenství Charty 77 oceňuje tuto morálně i politicky významnou akci, děkuje za ni jejím iniciátorům i účastníkům a oznamuje, že skupina signatářů Charty 77 a dalších občanů se připouje k mezinárodní hladovce v měsíci květnu t. r.

Zároveň vyslovujeme vřelé díky i jiným organizacím na obranu lidských a občanských práv za všechny podobné akce na pomoc československým vězňům přesvědčení i jejich rodinám, ať už jde o akce dárkové, finanční podpory, děkujeme i za zájem a publicitu i za takové akce solidarity, jakou byla např. kampaň kalifornských školáků a studentů za osvobození Jiřího Wolfa pod záštitou Amnesty International. Svědčí o tom, že zájem o osudy nespravedlivě stíhaných a o dodržování lidských a občanských práv stále častěji překračuje hranice států a kontinentů.

*Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 *Mezinárodní společnost pro lidská práva IGFM (Internationale Gesellschaft für Menschenrechte), humanitární organizace založená v SRN roku 1972. Pracuje asi v 35 zemích celého světa, hlavní sídlo je ve Frankfurtu nad Mohanem, kde se každý rok schází mezinárodní konference za účasti zástupců jednotlivých národních sekcí. Hlavním smyslem IGFM je individuální pomoc všem, kteří trpí újmou ve svých lidských právech, ať už z politických, národnostních nebo náboženských důvodů. IGFM, zejména její rakouská a švýcarská sekce (kde pracovali čs. emigranti, zejména D. Vaněčková a D. Seidlová), vydatně podporovala politické vězně a jejich rodiny v Československu, ať finančně, nebo morálně – hladovkou či zasíláním písemných pozdravů z celého světa. Výzvu k podpoře politických vězňů symbolickou hladovkou po dobu 24 hodin organizovala IGFM pod heslem Výzva k jubilejnímu roku 1988.*

Podobnou pomoc politickým vězňům organizovala Polsko-československá solidarita, která publikovala ve svém časopisu Biuletyn informacyjny apel k založení iniciativy „Patronát“, která by spočívala v trvalé péči o individuální vězně ze sousední země. Akci „Patronát“ koordinovali R. Garolík, P. Niemczyk, P. Uhl a P. Pospíchal.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 9, s. 3–4.

KOMENTÁŘE: *Vídeňské svobodné listy*, roč. 43 (1988),

č. 21–22 • *Severské listy*, roč. 1 (1988), č. 6 • *Nový domov*,

roč. 39 (1988), č. 8 • Vaněčková, D.: *Řetězová hladovka za politické vězně*. In: *Listy*, roč. 18 (1988), č. 2, s. 51.

1988, 28. duben, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění, ministrům zdravotnictví J. Prokopcovi a spravedlnosti ČSR A. Kašparovi s žádostí o vyšetření příčin smrti politického vězně Pavla Wonky. (Dokument č. 23/88)

Dne 26. 4. 1988 náhle zemřel ve věznici MS ČSR v Hradci Králové Pavel Wonka z Vrchlabí. Letos v únoru se vrátil z vězení po odpykání 21měsíčního trestu; byl odsouzen zejména za to, že v roce 1986 rozšiřoval svůj vlastní volební program, jímž se chtěl účastnit voleb do Federálního shromáždění jako nezávislý kandidát. Pavel Wonka považoval tento rozsudek za protiprávní, a proto neplnil ani podmínky ochranného dohledu po propuštění na svobodu. Proto byl dne 5. dubna znovu vzat do vazby a 20. dubna odsouzen k 5měsíčnímu odnětí svobody v II. N[ápravně]V[ýchovně]S[kupině].¹ Tento rozsudek nebyl pravomocný, Pavel Wonka zůstával nadále ve věznici MS ČSR v Hradci Králové.

Charta 77 a Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných vydaly v průběhu posledních tří let ve prospěch tohoto vězně svědomí řadu dokumentů a sdělení.² Je to poprvé, kdy za desetiletou činnost VONS musíme konstatovat úmrtí politického vězně.

Pětatřicetiletý Pavel Wonka zemřel ve vězení, a ať jsou příčiny jeho smrti jakékoliv, je třeba do nejmenších podrobností vymezit odpovědnost orgánů a příslušníků Sboru nápravné výchovy Ministerstva spravedlnosti ČSR a vyvodit z toho příslušné závěry. Žádáme proto Federální shromáždění, aby vyšetřilo okolnosti smrti Pavla Wonky a aby výsledky šetření zveřejnilo. Považujeme za nutné rovněž požádat ministry zdravotnictví a spravedlnosti vlády ČSR, aby souhlasili s účastí nezávislých lékařů při pitvě. Za tím účelem jsme požádali amerického lékaře z Harvardovy univerzity Roberta S. Lawrence a další lékaře, aby se pitvy zúčastnili. Tito lékaři projevíli předběžný souhlas.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, Československá liga pro lidská práva, člen Mezinárodní federace pro lidská práva

Ladislav Lis, místopředseda Mezinárodní federace pro lidská práva

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Výše trestu byla změněna senátem Okresního soudu v Liberci 28. 9. 1987 na 21 měsíců nepodmíněně a tři roky ochranného dohledu. Zpřísnění trestu bylo zdůvodněno tím, že P. Wonka odmítl nastoupit ve věznici do práce a nedodržoval v době po propuštění v únoru 1987 podmínky ochranného dohledu.
- 2 Srv. D409 (7. 8. 1987), D422 (27. 10. 1987) a D432 (3. 12. 1987). O sděleních Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných srv. poznámky k D409. O smrti P. Wonky: D466 (3. 5. 1988), D468 (10. 5. 1988), D469 (11. 5. 1988). Viz též dopis P. Wonky ministru spravedlnosti 3. 3. 1988 in: Res publica, roč. 7, č. 2 (6. ledna 1990).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 18 (1988), č. 4, s. 87 • Nový domov, roč. 9 (1988), č. 39.

Za Pavlem Wonkou

Pavel Wonka byl dělník a laický právník. Byl to obhájce lidských práv. Už v tomto minulém slovesném tvaru je tragika těchto chvil a dnů, které jeho blízcí i obec, k níž patřil, prožívají s úděsem a nesmírným zármutkem.

Jaký člověk byl Pavel Wonka? Jaký byl jeho život?

Narodil se 23. ledna 1953 ve Vrchlabí v rodině německého dělníka a české úřednice. Jeho otec záhy zemřel, matka zůstala sama se dvěma syny a cele se věnovala jejich výchově a obživě.

Pavel už jako malý chlapec těžko snášel nepravdu, o níž se dovídal v rodině a kterou tak často prožíval ve škole při hodnocení žáků i při posuzování vlastních výkonů. Velmi záhy začal projevovat zájem o elektrotechniku a elektroniku, spolužáci mu říkali „elektronický Wonka“. Po skončení základní školy nastoupil do pětiletého učebního poměru pro automechaniku, který zakončil úspěšně maturitou.

Poté se třikrát pokusil o přijetí na právnickou fakultu Karlovy univerzity, ale negativní posudek z Komunálních služeb města Vrchlabí (v jehož pozadí hrál svou roli i Pavlův česko-německý původ) vážil více než výsledky zkoušek.

Jako dělník-středoškolák prošel Pavel Wonka asi čtyřmi zaměstnáními, ale všude narážel na nepravost. Když se ve vrchlabském závodě Miletal stal mechanikem a dopravním referentem s určitou hmotnou odpovědností, stanul před dilematem: mlčet, anebo upozornit na vážné nepořádky? Rozhodl se pro otevřenou kritiku. Od té chvíle začaly jeho velké nesnáze, které už nikdy neskončily. Jak prohlásil jeho dobrý přítel: „Takového kritika nemohli v Miletě potřebovat, a tak ve spojení se známými z příslušných orgánů dali dohromady trestní stíhání.“ Dne 22. dubna 1982 byl Pavel Wonka poprvé zatčen, v jeho a matčině bytě byla provedena domovní prohlídka a na základě zcela falešných důkazů a tvrzení byl odsouzen k nepodmíněnému trestu. Po čtrnácti měsících věznění byl propuštěn na svobodu, věci z domovní prohlídky byly postupně vráceny. Protizákonný postup v něm jen prohloubil bytostný smysl pro spravedlnost. Stále

soustavněji studoval právnickou literaturu a získaných poznatků využíval k tomu, že pomáhal svým spoluobčanům v jejich právních sporech, a později i k vlastní obhajobě. Stále více přátel a známých žádalo Pavla o radu a pomoc a on jim vždy ochotně a nezištně pomáhal. Řadu občanů při soudních sporech také zastupoval. V jeho bohaté právnícké knihovně čteme v latině zlatý nápis: „Jsme služebníky zákonů, abychom mohli být svobodni.“

Postupně se seznamoval s vážnými vadami a deformacemi československého právního systému, s nezákonnostmi, jimiž byli a jsou postihováni mnozí občané, napsal několik kritických dopisů úřadům, a posléze dospěl k rozhodnutí přihlásit se v roce 1986 jako nezávislý kandidát ve volbách do Federálního shromáždění. Napsal kritický program a snažil se ho rozšířit. Spolu s bratrem Jiřím Wonkou byl zatčen a v nezákonném procesu pak odsouzen k 21 měsícům ztráty svobody. Případ trestního stíhání Pavla Wonky byl od počátku sledován Výborem na obranu nespravedlivě stíhaných. Rovněž Charta 77 vydala k nezákonné perzekuci Pavla Wonky svá kritická stanoviska.¹

Po potvrzení rozsudku Nejvyšším soudem ČSR byl Pavel Wonka převezen do jedné z nejhorších věznic – do Mínekovic. Rozhodl se považovat rozsudek za nezákonný a neplatný od samého počátku a podle toho jednal. Již při převozu do Mínekovic byl pro tento postoj libereckou eskortou krutě zbit a vážně zraněn. Odmítl nastoupit do nucené práce. Marně žádal odborné lékařské vyšetření. Byl šikanován a týrán. Poté zahájil protestní hladovku. V ohrožení života byl po protestech rodiny a spoluobčanů převezen do pankrácké nemocnice, potom přemístěn na zvláštní 5. oddělení věznice Plzeň-Bory a nakonec na vězeňské oddělení nemocnice v Praze 8.

Odtud se vrátil 26. února 1988 domů, ke své matce, tělesně značně ochablý, neschopný chůze. Byl rozhodnut nepodrobit se ochrannému dohledu, protože ho považoval za nezákonný. Přes mnohá strádání byl po návratu z vězení duševně čilý. V dlouhých hodinách samovazeb mu v hlavě zrály plány na hlubší právnícké úvahy. Den co den ho pak přátelé zastihovali doma písičím. Napsal řadu rozkladů svého a bratrova procesu, žádal obnovení soudního řízení, poukazoval na

hrubé porušení zákonů. Mezi jiným napsal i Poselství propuštěného vězně Pavla Wonky Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě a esej O právní kultuře.

Poznal však, že se v zápase o spravedlnost pro sebe a svého bratra dostává na pokraj svých sil a rozhodl se vystěhovat z ČSSR. Dne 5. dubna odjel do Trutnova vyřídit si cestovní doklady. Byl tam zatčen a od toho dne nedostala rodina o jeho osudu žádnou zprávu. Teprve 22. dubna přišla informace od obhájce, že Pavel byl 20. dubna v Hradci Králové odsouzen pro maření výkonu úředního rozhodnutí na dalších 5 měsíců nepodmíněně. Obhájce zároveň uvedl, že sám nemohl rodinu informovat, a také sdělil, že Pavel je ve velmi špatném zdravotním stavu. Pět dní nato obdržela paní Gertruda Wonková telegram, že její syn 26. dubna náhle zemřel.

At již byla příčina jeho smrti jakákoliv – a měla by být pravdivě zjištěna – je Pavel Wonka nesporně obětí nezákonné soudní a vězeňské praxe.

Jeho smrt – možná nepochopitelná mnoha lidem ponořeným do konzumního způsobu života – se musí pro všechny, jimž není lhostejný osud bližního, stát mementem, že pozornost k osudům nespravedlivě stíhaných není nikdy dostatečná. Především by se ale smrt vězně přesvědčení Pavla Wonky měla stát mementem a apelem pro nejvyšší politické orgány v Československu: aby nedopustily další nespravedlivé stíhání a věznění, aby konečně začaly radikálně měnit právní řád, soudnictví a vězeňství v naší zemi v souladu s mezinárodními pakti, na něž přistoupily.

Smrt Pavla Wonky, důsledného zastávce občanských práv, nesmí být zapomenuta.²

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Srv. *dokumenty D409 (7.8.1987), D422 (27.10.1987), D432 (3.12.1987), D465 (28.4.1988).*

2 Srv. *dále D468 (10.5.1988) a D469 (11.5.1988).*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 10, s. 2–3 • *Nový domov*, roč. 9 (1988), č. 34 • *Listy*, roč. 18 (1988), č. 4, s. 87–88.

1988, 7. květen, Praha. – Nekrolog k úmrtí básníka a spisovatele Jaromíra Šavrdy. (Dokument č. 27/88)

Slovo za Jaromírem Šavrdou¹

V pondělí 2. května zemřel náhle v pozdní noční hodině ve svém ostravském bytě signatář Charty 77, básník a spisovatel PhDr. Jaromír Šavrd. Dne 25. května by se dožil 55 let.

Ostravský rodák, vrátil se do Ostravy na podzim 1957 po ukončení studií české literatury na Karlově univerzitě v Praze. Nejdříve pracoval jako knihovník, od roku 1963 jako středoškolský profesor a posléze jako spisovatel z povolání. V dubnu 1968 byl přijat do redakce krajského deníku *Nová svoboda*. Na jeho stránkách i svými příspěvky do rozhlasu se bil v Ostravě, v této baště stalinismu, za reformní politiku KSČ. Po vpádu vojsk burcoval svědomí čtenářů proti rezignaci a malověrnosti.

Když stalinisté pod ochranou cizích tanků zesílili své tlaky, musel Jaromír Šavrd spolu s jinými z redakce odejít. Na krátký čas se ještě stal vedoucím právního a personálního oddělení v mládežnickém vydavatelství Puls (měl totiž těsně před svou druhou promoci, tentokrát na právnické fakultě – k té však už nebyl připuštěn) a v této funkci pomáhal lidem postiženým normalizací. Když byl Puls zrušen, hledal Šavrd několik měsíců marně zaměstnání. Nakonec byl přijat v Geologickém průzkumu jako skladník. V roce 1975 mu byla dána výpověď s odůvodněním, že „nesplňuje náležitou kvalifikaci a školní vzdělání“. Tehdy onemocněl na tuberkulózu ledvin a byl mu přiznán invalidní důchod.

O literaturu se pokoušel od svých studentských let. Jeho knižní prvotina byl kriminální příběh *Půjdeš, nevrátíš se*, který mu vydalo Krajské nakladatelství v Ostravě v roce 1964. Závažnějším dílem byla jeho druhá knížka, sbírka vědecko-fantastických povídek *Příběhy z třetího času*, která vyšla v roce 1967 v Mladé frontě. Posledním dílem, které mu v ČSSR knižně vyšlo, byl silně aktuální, fantastický román *Knihá královrahů* z roku 1970, inspirovaný atentátem na prezidenta J. F. Kennedyho. Kniha byla sice vydána ve velkém nákladu, ale záhy byla na zásah příslušných míst stažena z knihkupeckých pultů.

Další své práce už publikoval Jaromír Šavrd ve vlastním a pražském samizdatu. Jsou to sbírky

básní *Historické reminiscence*, detektivka *Ulice se zákazem vjezdu*, sbírka povídek *Autostop v sobotu odpoleďne*, vězeňské vzpomínky *Přechodné adresy*, poéma o Janu Palachovi *Česká Kalvárie*, epos *Santa Maria* a dvě sbírky vězeňské poezie *Cestovní deník* a *Druhý sešit deníku*, které vyšly v Mnichově v nakladatelství Poezie mimo domov. Jeho posledním dokončeným dílem je próza věnovaná jeho velkému koníčku, chovu „chomejnek“, jak s úsměvem nazýval své perské kočky, s titulem *Kočky z mého domu*. Ve stroji mu zůstala nedokončená poéma *Růženec Jerzyho Popieluszka*.

Z ruštiny pak přebásnil verše ze sbírky *Rekviem A. Achmatovové*.

K odkazu zesnulého patří nejenom jeho básnické a prozaické dílo, ale i jeho neohrožený boj za lidská práva a proti normalizační svévoli, devastující kulturní hodnoty národa. Přivítal zrod Charty 77 a záhy se stal jejím signatářem. Jako jeden z prvních u nás začal vydávat samizdaty pod názvem *Libri prohibiti*. Denně se hodiny hrbil nad psacím strojem, aby rozepsal literaturu, která oficiálně neměla u nás existovat. Vydal např. Švandrlíkovy *Černé barony*, *Černou knihu o okupaci 1968*, Moodyho *Život po životě*, povídky Grossmana a Šimka, překlady z ruského exilového časopisu *Kontinent* a mnohé další. Českým čtenářům zpřístupnil i Solženicynovo *Souostroví Gulag*, které se stalo po jeho zatčení v září 1978 hlavním bodem obžaloby. Verdikt zněl: dva a půl roku vězení. Po odpykání celé výměry trestu a po osmnácti měsících takzvané svobody byl v září 1982 znovu zatčen – tentokrát mu bylo kladeno za vinu především rozepsání Tvardovského poémy *Ťorkin na onom světě*, která dokonce vyšla u nás předtím v oficiálním vydání!

Těžce nemocný básník byl odsouzen k dalším pětadvaceti měsícům vězení. Vrátil se domů se zdravím zcela podlomeným, ale duševně nezlomen. Pokračoval dál v činnosti, za niž byl už dvacet let perzekvován.

Ani šikany, ani výhrůžky represivních orgánů ho neodradily od účasti na všech aktivitách Charty 77. Vzdor svému povážlivému fyzickému stavu držel – veden soucitem a lidskou solidaritou s trpícími oběťmi nespravedlivého postihu – několikrát hladovku za osvobození politických vězňů. Byl rovněž jedním z těch, kdo stáli u kolébky nové občanské iniciativy – SPUSA (Společenství přátel USA).

Život, činnost a dílo Jaromíra Šavrdy patří k těm vkladům do nezničitelné pokladnice hodnot, jež jsou určeny pro lepší budoucnost našich národů.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 O pohřbu J. Šavrdy přinesly Informace o Chartě 77 následující zprávu Petra Uhla: „Ve středu 11. května se konal v 15 hodin v kostele sv. Petra a Pavla v Ostravě-Vítkovicích pohřeb signatáře Charty 77, básníka a spisovatele Jaromíra Šavrdy. Se zesulým se rozloučil přednesem jeho básně Testament ze sbírky Druhý sešit deníku jeho dlouholetý přítel, signatář Charty 77 Karel Biňovec, bývalý herec a rozhlasový redaktor. Hlavní projev měl signatář Charty 77 ing. Tomáš Hradílek, který poukázal na odpovědnost našeho režimu za zkrácení života zesnulého, kterého dvakrát odsoudil za činnost, která dnes probíhá zcela otevřeně – za odhalování Stalinských zločinů. Jeho projev strhl asi 400 účastníků pohřbu dvakrát k bouřlivému potlesku – v kostele věc u nás donedávna nevidaná. Za rodinné přátele se s mrtvým rozloučil bývalý politický vězeň ze 70. let ing. Bohumír Kuba. Pohřbu se zúčastnil i mluvčí Charty 77 Stanislav Devátý. Mezi množstvím květin byl i věnec od signatářů Charty 77. Pohřbu se zúčastnili i lidé ze vzdálených míst naší země včetně Slovenska. Po skončení pohřebního obřadu se všichni rozloučili s Jaromírem Šavrdou na náměstí před kostelem zpěvem státní hymny.“ Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 10, s. 12–14.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 10, s. 12–14 • *Listy*, roč. 18, č. 4 (červenec 1988), s. 91–92.

KOMENTÁŘE: Biňovec, K.: *Elegie na smrt básníka. Magazín společenství přátel USA*, roč. 1, č. 2 (30.6.1988) • Zemřel spisovatel J. Šavrd. *Nový domov*, roč. 39 (1988), č. 10 • Hradílek, T.: *Přímluva za spisovatele Jaromíra Šavrdy*. *Den*, 25.5.1993, s. 4–5.

1988, 10. květen, Praha. – Sdělení o rozhovoru zástupců Charty 77 s americkými lékaři o okolnostech smrti Pavla Wonky. (Dokument č. 28/88)

Setkání s americkými lékaři v den pohřbu Pavla Wonky

Dne 6. května ve večerních hodinách se sešli zástupci Charty 77 Stanislav Devátý, Bohumír Janát, Miloš Hájek, Libuše Šilhánová a Jan Urban se dvěma americkými lékaři, profesorem Robertem C. Lawrenceem z Harvardovy univerzity a profesorem Robertem H. Kirschnerem z chicagské univerzity, kteří přijeli do Československa, aby z iniciativy Charty 77 provedli druhou pitvu těla Pavla Wonky, jenž zemřel 26. dubna t. r. ve věznici v Hradci Králové.¹ Už skutečnost, že americkým lékařům, vyslaným Mezinárodní helsinskou federací pro lidská práva, byla možnost druhé pitvy čs. orgány přislíbena, svědčí o mimořádné závažnosti a ohlasu náhlé smrti Pavla Wonky, obhájce lidských práv; svědčí také o obavách čs. politiků, aby z této smrti nebyli obviněni.

Lékaři informovali zástupce Charty 77 o důvodech a okolnostech svého příjezdu do Československa² i o jednání s čs. úřady. Ocenili přítom vlídné přijetí a korektní chování zástupců Ministerstva zahraničí ČSSR. S uznáním se vyslovili o komplexnosti a odborné úrovni první pitvy, provedené čs. lékaři v Hradci Králové.

Američtí lékaři pak prohlásili, že o výsledcích druhé pitvy mohou poskytnout jen předběžnou stručnou zprávu. Prozkoumali celé tělo Pavla Wonky, ale nenašli stopy bití. Pozastavili se nad značným úbytkem jeho váhy. Na otázku, zda šlo o plicní embolii, kterou jako hlavní příčinu smrti konstatovali čs. lékaři, odpověděli: zřejmě ano. Budou však ještě celou věc zkoumat. Odvážejí si do USA některé preparáty tkání. Také na otázku, zda plicní embolie mohla mít původ v okolí prostaty – jak se domnívají čs. lékaři – nebyli schopni dát jednoznačnou odpověď. Podle názoru dr. Kirschnera je to příliš vzácný jev. Kloní se spíše k tomu, že původ embolie byl v nohách. K tomu byla predispozice v nedostatku pohybové aktivity. Pro jeho domněnku by mohl svědčit fakt, že Pavel Wonka byl k soudnímu jednání dne 20. 4. 1988 přivezen na pojízdném křesle.

Než budou moci vydat jednoznačné závěry o příčinách této smrti, hodlají provést toxikologická a jiná vyšetření vzorků, jež odebrali. Za velmi důležitou podmínku komplexnosti svých zkoumání považují američtí lékaři též přesné zjištění podrobnosti života zemřelého v posledních třech týdnech a samozřejmě také okolnosti smrti. Požádali proto o písemná prohlášení vězeňských strážců a spoluvězňů, kteří v posledních dnech a hodinách Pavla Wonku viděli nebo byli v jeho blízkosti. Ta jim však nebyla najisto přislíbena. Také si vyžádali záznamy z lékařských prohlídek v době převzetí do vazby a v jejím průběhu. Ani ty jim nebyly slíbeny. Rovněž požádali o zdravotní záznamy z předchozích vězeňských léčení, zejména z nemocnice v Praze 8–Bohnicích. Prof. R. Lawrence je přesvědčen, že kdyby Pavel Wonka nebyl ve vězení, nezemřel by na plicní embolii v 35 letech. Prof. R. Kirschner v rozhovoru se zástupci Charty 77 prohlásil: „Nejsem ochoten jednoznačně říci, že vězeňská správa nenese vinu na této smrti.“

Američtí lékaři si doplnili některé údaje o zdravotních potížích Pavla Wonky, a to podle výpovědi jeho matky, bratra a přátel. Po celou dobu mezi 26. únorem (dnem propuštění z vězeňského oddělení nemocnice v Praze 8) a 5. dubnem, kdy byl znovu zatčen, měl Pavel Wonka bolesti v nohách, těžko chodil, nohy mu otékaly. Snadno se zadýchával při delší chůzi nebo námaze. Měl žaludeční a střevní potíže. Psychicky však byl v této době svěží. O tom svědčí skutečnost, že napsal několik pojednání s právní tematikou. Američtí lékaři byli též informováni o hrubém zbití Pavla Wonky před převozem do Minkovic 13. srpna 1987, o jeho týrání chladem v minkovické věznici, o jeho hladovce a rovněž o jeho špatném zdravotním stavu při dalším soudním líčení v Liberici 28. 9. 1987.

V druhé části rozhovoru informoval R. Lawrence o své návštěvě čs. vězně předsvědčení Jiřího Wolfa, který byl v roce 1983 odsouzen Městským soudem v Praze za to, že popsal drastické poměry v Minkovicích a Valdicích a tento svůj popis chtěl zaslat do zahraničí. Již v lednu 1988 navštívil R. Lawrence Československo, když předtím požádal čs. úřady, aby směl jako zástupce zmíněné helsinské federace navštívit některé politické vězně, mezi nimi Pavla Wonku, a prozkoumat

jejich zdravotní stav. To mu však tehdy umožněno nebylo.

Nyní pod tlakem smrti Pavla Wonky přistou-pily čs. úřady na jeho novou žádost a umožnili mu navštívit jednoho vězně přesvědčení, a sice Jiřího Wolfa ve Valdicích u Jičína. Dne 5. května t. r. byli američtí lékaři přijati náčelníkem Kordíkem a požádali ho, aby kromě Jiřího Wolfa mohli navštívit ještě další vězně: Waltera Kaniu, Josefa Römera a Františka Veise. Náčelník sdělil, že dostal pokyn, aby jim byla umožněna návštěva jen jednoho vězně.

Z rozhovoru s Jiřím Wolfem (za přítomnosti překladatele z Ministerstva spravedlnosti ČSR a vězeňských strážců) vyplynulo, že Wolf má trvající žaludeční potíže, problémy se sluchem v důsledku hlučnosti pracoviště a značné zrakové potíže. Vypověděl, že má skoro stále hlad, zejména když je umístěn v korekci, kde jsou sníženy dávky potravy. Za posledních 6 měsíců byl 4krát v takové cele, z toho 3krát po deseti dnech, počtvrté pak na 15 dní. Vždy tam byl se třemi nebo čtyřmi tzv. tvrdými vězni, často vystaven homosexuálním útokům, kterým vždy odolal. Přestal kouřit, žádal o přemístění na nekuřáckou celu, to mu však bylo odmítnuto. Prof. Lawrence zdůraznil, že hlavní Wolfovy potíže jsou nervové a psychické. Trpí tikem, má časté depresivní stavy, poruchy spánku a problémy s pamětí. V poslední době se mu stále mění pracovní směny a z toho pramení jeho pocit dezorientace. Velmi trpí izolací od vnějšího světa. Návštěva jedině příbuzné, sestry, je umožněna jen jednou za rok. Je také omezována či znemožňována jeho korespondence se sestrou. Jiné dopisy ani pohledy nedostává. Málodky si může přečíst noviny. Procházky jsou omezeny na 20 minut denně, ačkoliv mají trvat podle zákona hodinu. Lékaři provedli test mentálního stavu J. Wolfa a zjistili, že je schopen abstraktního myšlení. Rozhovor proběhl v cele, nebyla to však cela, v níž většinou tento vězeň žije. Léky ani vitamíny mu američtí lékaři předat nemohli.

Poté byl americkým lékařům umožněn rozhovor se zástupci valdické věznice. Upozornili je na vážné nedostatky režimu, poukázali na zdravotní škodlivost střídání směn a doporučili úpravu. Požádali o vytvoření adekvátních lidských podmínek pro J. Wolfa a další vězně. Upozornili je na Tokijskou deklaraci z roku 1978, jež

se týká zdravotních podmínek a nezbytné lékařské péče ve věznicích.

Profesoři Lawrence a Kirschner závěrem rozhovoru se zástupci Charty 77 vyslovili naději, že správy věznic budou snad nyní opatrnější v postupu vůči politickým vězňům. Připomněli, že 16. dubna t. r. odeslala International Helsinki Human Rights Federation čs. úřadům dopis, v němž upozornila na nebezpečí, jež hrozí Pavlu Wonkovi po jeho zatčení 5. dubna t. r. Američtí lékaři zdůraznili, že budou sledovat zacházení s dalšími vězni přesvědčení a svědomí v Československu a že budou usilovat o to, aby i je mohli navštívit.

Za jejich důslednost, vytrvalost a odbornou práci jim patří náš dík.

Závěrem bychom chtěli vyjádřit naději, že orgány vězeňského systému i politická místa vyvodí ze smrti Pavla Wonky patřičné závěry a že na příště budou brát v úvahu jak Sdělení VONS, tak rozborů a upozornění Charty 77, jež – jak se ukázalo – nejsou ani zdaleka přehnaná.

*Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 O případu P. Wonky srv. D409 (4.10.1987), D422 (27.10.1987), D465 (28.4.1988) a D469 (11.5.1988).
- 2 Srv. D444 (12.1.1988).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 10, s. 3–5 • *Nový domov*, roč. 39 (1988), č. 11.

1988, 11. květen, Praha. – Žádost České národní radě a vládě ČSR o vyšetření příčiny smrti Pavla Wonky. (Dokument č. 29/88)

Alarmující smrt Pavla Wonky

V pátek 6. května jsme se ve Vrchlabí naposledy rozloučili s Pavlem Wonkou. Vytrvalost a neohroženost, s níž tento právník-samouk bojoval proti všem druhům a projevům bezpráví a nespravedlnosti, sklízela už dlouho náš respekt. Nenávist, kterou jeho práce vyvolávala u různých institucí jeho kraje, nás přitom vedla k obavám o jeho osud. Tyto obavy se teď nečekaně tragickým způsobem naplnily: Pavel Wonka zemřel, přičemž spoluodpovědnost justičního a vězeňského aparátu za jeho předčasnou smrt ve vězení je naprosto zřejmá. Nesmyslné a nezákonné bylo už Wonkovo odsouzení v roce 1986 za jeho pokus kandidovat do Federálního shromáždění. Wonka prokázal, že při tomto odsouzení bylo bezpočtukrát porušeno právo, považoval proto svůj rozsudek za neplatný a odmítal se mu podrobit. Ve vězení, kde byl za svůj postoj vystaven vystupňované perzekuci, bylo vážně podlomeno jeho zdraví. Celý případ Pavla Wonky byl tehdy podrobně sledován a dokumentován v mnoha sděleních VONS. Koncem roku 1987 požádal americký lékař prof. R. S. Lawrence ve svém dopise prezidentovi republiky, aby směl Wonku ve vězení zdravotně vyšetřit, avšak ani na výzvy VONS a Charty 77, ani na žádost amerického lékaře, ani na petice, řetězové hladovky a žádosti o milost mnoha československých občanů žádný příslušný úřad náležitě neodpověděl. Když se Pavel Wonka koncem letošního února z vězení vrátil, byl značně nemocný, zesláblý, téměř neschopný chůze.

Ale ani tím nemělo jeho utrpení skončit. Součástí rozsudku byl i tříletý ochranný dohled, je muž se Wonka z principiálních důvodů odmítal podrobit, nehledě na to, že z něj vyplývající nelidské podmínky vzhledem k zdravotnímu stavu byl jen stěží schopen plnit. A tak po pěti týdnech byl náhle znovu zatčen za maření výkonu úředního rozhodnutí, obviněn a uvržen do vazby. Dne 20. dubna byl odsouzen na dalších pět měsíců nepodmíněně, a to zcela zjevně v rozporu se zákonem, který stanoví, že trestní stíhání je nutno přerušit, pokud obviněný trpí těžkou nemocí.

V případě Pavla Wonky byla tato nemoc naprosto zřejmá. K hlavnímu líčení byl dopraven v pojízděném křesle a byl tak zesláblý, že hovořil jen šeptem. Dne 26. dubna Pavel Wonka ve věznici zemřel. Bylo mu teprve 35 let.¹

Jeho rodina nebyla oficiálně vyrozuměna ani o jeho vzetí do vazby, opět v rozporu se zákonem, ani o konání hlavního líčení, kterého se tudíž nemohla zúčastnit. Dodnes nedostala ani opis rozsudku. O výsledku soudního líčení byla informována pouze písemně obhájcem, který zároveň upozorňoval na Wonkův vážný zdravotní stav. O jeho smrti byla rodina zpravena toliko stručným telegramem. Nikdo z vězeňské správy se nenamáhal uvědomit ji o Wonkově smrti a jejích příčinách osobně či dopisem. Rodina tak zůstala dlouho odkázána jen na útržkovité zprávy ze zahraničního rozhlasu. A aby snad cynismu nebyl konec, od smrti Pavla Wonky až do jeho pohřbu byli pozůstalí pod neustálým policejním dohledem.

Domníváme se, že i tento stručný výčet snadno doložitelných faktů podává otřesné svědectví o pokleslosti české justice, nelidskosti právních předpisů a marazmu českého vězeňského aparátu. Wonka na tento úpadek po celý svůj život upozorňoval a nyní ho musel dosvědčit i vlastní smrtí. Jeho případ byl obecně znám a mezinárodně sledován. Otázkou však zůstává, kolik neznámých lidí, o jejichž utrpení se veřejnost nikdy nedozví, se už stalo a stále stává obětí této upadlé justice.

Žádáme proto Českou národní radu, aby okamžitě zahájila kompletní revizi soudobé české justiční praxe a českého vězeňství. Charta 77 v mnoha svých dokumentech podala v tomto směru už zcela konkrétní návrhy, na něž se tu odvoláváme. Některé kroky je však nezbytné učinit hned:

1. Jsme přesvědčeni, že vážnost svého úmyslu zabývat se stavem zákonnosti může prokázat Česká národní rada v tuto chvíli jediným možným způsobem – odvoláním ministra spravedlnosti ČSR dr. Antonína Kašpara, který nese za oba sektory, justici i vězeňství, přímou a ústavní odpovědnost a který se o jejich smutný stav nejednou osobně zasloužil. Bude-li ministrem on, lze se jen stěží nadít skutečné nápravy. Zastáním musíme s politováním konstatovat, že jako

přímý výsměch do očí celé naší veřejnosti jsme pouhý jeden den po smrti Pavla Wonky zaznamenali zprávu, že dr. Kašparovi byl prezidentem republiky propůjčen Řád Vítězného února.

2. Znovu zdůrazňujeme, že je nezbytné do menších podrobností vymezit osobní odpovědnost prokurátora, soudce i orgánů a příslušníků Sboru nápravné výchovy Ministerstva spravedlnosti ČSR za tragický osud Pavla Wonky a z jejich jednání vyvodit patřičné závěry. Zároveň žádáme, aby byla při České národní radě vytvořena komise nezaujatých právníků, která by objektivně posoudila opodstatněnost Wonkova trestního stíhání a věznění. Této komisi nabízíme svou spolupráci.

3. Žádáme okamžité propuštění všech politických vězňů na svobodu. Zvláště naléhavé jsou případy Jiřího Boháče, Vladimíra Červeně, Viktora Dedery, ing. Petra Hauptmanna, Dalibora Helštýna, Ondřeje Hocha, Waltra Kanii, Michaela Kellera, Petra Obšila, Kamila Petrovického, Ivana Polanského, Jozefa Römra, Františka Veise a Jiřího Wolfa. Mnozí z nich jsou navíc ve velmi špatném zdravotním stavu. Je proto nezbytné, aby se okamžitě utvořila nezávislá komise, složená z lékařů, zástupců Červeného kříže a dalších odborníků, která prověří soudobou zdravotní péči v českých věznicích. Současně žádáme, aby se skoncovalo se zneužíváním zákona o ochranném dohledu v případech propuštěných politických vězňů.

4. Dále žádáme, aby byla okamžitě vytvořena zvláštní nezávislá komise, která bude komplexně zkoumat celkový stav české justice a českého vězeňství a vypracovávat příslušné zprávy i zákonné podklady pro jeho důkladnou reformu a předkládat je České národní radě. I této komisi nabízíme spolupráci.

5. Je nezbytné, aby vězeňství bylo podřízeno veřejné kontrole a aby z věznic a tzv. nápravných výchovných ústavů bylo sňato ono tabu, kterým je obestírají orgány státní moci už od padesátých let. Jedině kontrolou veřejnosti, jejím zájmem o vězeňství může být dosaženo nápravy. V tomto smyslu je třeba novelizovat zákon o výkonu trestu odnětí svobody a řád výkonu vazby.

Případ Pavla Wonky alarmuje. Chce-li se Československo sedmdesát let po svém vzniku počítat mezi kulturní a civilizované státy, musí

tento alarmující hlas slyšet a na jeho výzvu odpovět.

Na vědomí: ČTK, APN, AFP a další tiskové agentury

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

Ladislav Lís, místopředseda Mezinárodní federace pro
lidská práva (FIDH)

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Viz D409 (7.8.1987), D422 (27.10.1987), D444 (12.1.1988), D465 (28.4.1988), D466 (3.5.1988) a D469 (11.5.1988).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 10, s. 5–6 • *Studie*, 1988, č. 118–119, s. 394–396 • *Charta 77*, 1977–1989, s. 340–342.

KOMENTÁŘE: Němcová, Dana: Pohřeb P. Wonky. *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 10, s. 7 • Havel, V.: Rozloučení s Pavlem Wonkou. *Tamtéž*, s. 8 • Jüptnerová, H.: Za Pavlem Wonkou. *Tamtéž*, s. 8–9 • Z dopisu L. Šilhánové prezidentu republiky. *Tamtéž*, s. 9 • Dopis K. Srpa. *Tamtéž*, s. 10 • Prohlášení velvyslance W. Zimmermanna. *Tamtéž*, s. 10–12. • Z dopisů před smrtí P. Wonky. *Tamtéž*, s. 12 • Z projevů soustrasti. *Tamtéž*, s. 12 • Sdělení VONS č. 762: Policejní represe proti tryzně za P. Wonku. *Tamtéž*, s. 15–16.

1988, 15. květen, Praha. – **Dopis předsednictvu vlády ČSSR a Mezinárodní organizaci práce o diskriminaci v zaměstnání a povolání v Československu s přípojenou dokumentací.** (Dokument č. 21/88)

Mezinárodní organizace práce od roku 1977 několikrát projednávala (na základě stížnosti Mezinárodní konfederace svobodných odborů) porušování úmluvy č. 111 o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání vůči signatářům Charty 77 a proti občanům, kteří s nimi vyslovili sympatie nebo je odmítli veřejně odsoudit.¹ Mnozí z těchto občanů byli nezákonně propuštěni z práce a dosud se jim nepodařilo nalézt zaměstnání odpovídající jejich kvalifikaci. Rozhodnutí soudů, které se zabývaly těmito pracovními spory, většinou tento diskriminační postup legalizovala. V průběhu let se projednávaná tematika diskriminace v zaměstnání rozšířila o celkové porušování práv čs. občanů v zaměstnání a povolání.

Charta 77 ve svých dokumentech soustavně publikuje na konkrétní případy porušování úmluvy o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání ze strany čs. zaměstnavatelských organizací a na praxi soudů, které toto porušování svými rozsudky v pracovně právních sporech umožňují, když potvrzují oprávněnost propuštění pro politické a náboženské přesvědčení. Charta 77 se rovněž kriticky vyslovuje k nedostatkům čs. pracovního práva i k postupu soudů, které svými výklady jen prohlubují vady právní úpravy a tak umožňují porušování závazků, jež přijalo Československo přistoupením k úmluvě č. 111.

Tato situace je důsledkem toho, že jak formule základních ustanovení čs. právního práva, tak především praxe jejich uplatňování je bezvýhradně podřízena politicko-ideologickým hlediskům. Tato hlediska jsou výslovně formulována v usnesení předsednictva ústředního výboru KSČ z 6. 11. 1970 o kádrové a personální práci² a v usnesení ÚV KSČ o kádrové práci z 18. 12. 1987.³ Protože vedoucí úloha komunistické strany je zakotvena přímo v Ústavě ČSSR, určují tato usnesení nejen běžnou praxi, ale mají i mimořádně závažné formální důsledky. V příloze proto uvádíme aktualizovaný (původně byl zpracován skupinou odborníků již v roce 1985) rozbor těchto

usnesení a jejich vlivu na porušování úmluvy č. 111 o zákazu diskriminace v zaměstnání a povolání.⁴

Diskriminace v zaměstnání je v Československu věcí natolik samozřejmou a všeobecnou, že můžeme jen rámcově upozornit na její nejmarkantnější případy. Tzv. kádrový strop, postihující drtivou většinu občanů, jim zdaleka nezastrahuje jen přístup k exponovaným politickým či státním funkcím, ale týká se každého vedoucího postavení v hospodářství, ve vědě, v kultuře. Např. při udělování jakýchkoli vědeckých hodností včetně pouhého doktorátu má poslední slovo aparát komunistické strany.

Kromě nejméně kvalifikovaných kategorií manuálních pracovníků vyplňují všichni zaměstnanci kádrové dotazníky a životopisy, v nichž jsou povinni o sobě i o svých příbuzných uvádět údaje o politické příslušnosti a jejich případných změnách, o svých politických názorech a o svém postoji k těm či oněm historickým událostem (viz příloha č. 2). Ač se u nás náboženská příslušnost či ateismus již několik desetiletí oficiálně neevidují, množí se v poslední době případy podniků, které pod hrozbou propuštění požadují od zaměstnance sdělení, zda se on sám nebo jeho blízcí příbuzní účastnili nějakých církevních úkonů (křest, svatba, pohřeb).

Prakticky všichni zaměstnanci ve školství jsou diskriminováni tzv. učitelským slibem (viz příloha č. 3), který nezahrnuje jen pouhou loajalitu vůči státu, nýbrž plnou identifikaci s momentálně platnou verzí marxisticko-leninské ideologie. Tento slib je urážkou svobody svědomí a umožňuje propustit kohokoliv za jakýkoliv projev nezávislého myšlení. Duchovní všech církví nepoživají dokonce ani pochybné ochrany Zákoníku práce, mohou své povolání vykonávat jen na základě státního souhlasu, jehož přiznání se nemohou právně domáhat a jehož odnětí se nezdůvodňuje a není proti němu odvolání.

V posledních letech došlo k jistému zmírnění justičních postihů, naopak diskriminace v pracovní oblasti se spíše zhoršila. Kromě výše uvedených a nadále přetrvávajících trendů zde chceme upozornit na dva zvláště křiklavé způsoby pracovní diskriminace:

1. Zaměstnavatelé nadále propouštějí kteréhokoliv učitele či vychovatele, u něhož lze předpokládat

náboženské přesvědčení. Přitom není třeba, aby se toto jeho přesvědčení jakkoli projevilo při práci s žáky; stačí, byl-li někde viděn při církevních obřadech, měl-li doma náboženskou literaturu či staral-li se o náboženskou výchovu svých vlastních dětí. Soudy toto propuštění ochotně potvrzují, nicméně se zjevným záměrem odpoutat pozornost veřejnosti protahují často líčení až na několik let (proto také ze tří případů propuštěných učitelek, které uvádíme v příloze č. 4,⁵ je pravomocně rozhodnut toliko ten, který započal v roce 1983 – případy z roku 1985 a 1987 seodus pojednávají).

2. O co více jsou občané oficiálně vyzýváni ke kritice a aktivitě, o to tvrději jsou za skutečnou kritiku a aktivitu postihováni, zvláště ve sféře pracovní. Dnešní praxe je však rafinovanější a sofistikovanější: již se téměř nestává, aby byl někdo na hodinu propuštěn z práce za činnost v Chartě 77 či jiné občanské aktivitě. V takovém případě je proti němu použito jiných, méně průhledných metod: je trestán za smyšlené delikty, přeřazen na méně placenou práci nebo vzdálené pracoviště, je okolo něho vytvářena nesnesitelná atmosféra, kdy jsou kvůli němu nejruznější postihováni jeho spolupracovníci. Za takových okolností buď odejde dobrovolně, nebo se proti těmto zjevným šikanám vzbouří a je pak propuštěn ne pro své politické názory, ale pro údajné porušování pracovní kázně. Alarmující je, že tento postup není v poslední době užíván jen proti lidem zastávajícím vedoucí či alespoň kvalifikovaná místa, ale i proti občanům v těch nejposlednějších dělnických profesích. Jako typický a zvláště provokativní uvádíme v této souvislosti případ letošního mluvčího Charty 77 (viz příloha⁶), za poslední dva roky však máme zdokumentováno nejméně 10 obdobných případů.

Pracovní diskriminace občanů, kteří otevřeně zaujímají kritické postoje k současné krizové skutečnosti, nejen porušuje závazky, jež na sebe Československo vzalo přistoupením k úmluvě č. 111, ale působí také těžké morální i materiální škody celé československé společnosti. Řeči o přestavbě a demokratizaci, dnes tolik populární, zůstanou jen pouhými řečmi, nebudou-li budoucí vývoj a náprava stávajících poměrů garantovány také příslušnými zákonnými ustanoveními a respektováním přijatých mezinárodních závazků.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

Přílohy č. 2 a, b, 3

Příloha č. 2 a – dotazník Fotografie

1. Příjmení a jméno (uveďte i příp. změny), rozená
2. Den, měsíc, rok a místo narození
3. Stav
4. Národnost
5. Bydliště trvalé / přechodné
6. Státní příslušnost (i změny)
7. Číslo občanského průkazu – Číslo služebního pasu
8. Politicky organizován(a) – odkdy
9. Původní povolání
10. Voják – nevoják
11. Vzdělání (druh školy a způsob ukončení – u neukončeného vzdělání uveďte počet tříd, ev. semestrů, rok ukončení)
Střední odborné
Úplné střední a) odborné, b) všeobecné
Vyšší odborné
Vysokoškolské (obor studia)
Další odborné vzdělání (postgraduální apod.)
Vědecká hodnost
Politické školy a dlouhodobé kurzy politických stran, ROH, ČSM (Druh školy – kurzu a délka studia – rok ukončení)
12. Publicistická, přednášková, teoretická nebo jiná odborná činnost
13. Znalost řeči: čtení, psaní, konverzace – dobře / částečně; státní zkouška (rok)
14. Jiné odborné znalosti
15. Nynější zaměstnání – název a sídlo organizace (funkce, ev. útvar, který jste řídil(a); zaměstnán od)
16. Přehled předchozích zaměstnání – název a sídlo organizace (funkce, ev. útvar, který jste řídil(a); zaměstnán od – do)
17. Členství a funkce v politických organizacích
18. Veřejné funkce (v Národním shromáždění, Slovenské národní radě, národních výbo-rech apod.)

19. Udělené řády, vyznamenání, čestné tituly
20. Členství a funkce ve společenských a zájmových organizacích
21. odsouzen soudem pro trestný čin – kdy; zač
22. Manžel(ka), druh, družka, jméno a příjmení (i změny); datum a místo narození, státní příslušnost (i změny), národnost, politická příslušnost, zaměstnán(a) – kde
23. Děti – jméno a příjmení, datum a místo narození, bydliště, zaměstnání
24. Rodiče – jméno a příjmení (i změny); otec – datum narození, státní příslušnost, bydliště, povolání, zaměstnání – kde, politická příslušnost; matka – dtto
25. Sourozenci – jméno a příjmení (i změny), datum a místo narození, bydliště, zaměstnán(a) – kde
26. Pobyt v zahraničí – stát, rok a délka pobytu; studijní pobyt, služební cesty, soukromé cesty
27. Osoby v zahraničí, s nimiž jste ve styku

Tuto část dotazníku vyplňují jen pracovníci narození před rokem 1925:

28. Účast v revolučním hnutí nebo v domácím či zahraničním odboji; byl jste za tuto činnost perzekvován?
29. Členství a činnost v politických organizacích před rokem 1945

Doplňk k dotazníku (uveďte všechny další skutečnosti, důležité pro posouzení přijetí do zaměstnání)

datum vlastnoruční podpis

Příloha č. 2 b – prohlášení

Prohlašuji,

1. že nikdo z mých blízkých příbuzných (rodiče, děti, sourozenci vlastní i manžela, manželky) neemigrovali do zahraničí

1a) že do zahraničí...; emigroval(a)...

2. že nikdo z mých blízkých příbuzných (uvedeno v bodě 1) nebyl vyloučen z KSČ

2a) že z KSČ byl(a) vyloučen(a)...

V Praze dne podpis
nehodící se škrtněte

Příloha č. 3 – slib pedagogického pracovníka

Slibuji, že budu vždy pracovat v zájmu dělnické třídy a uskutečňovat politiku Komunistické strany Československa Budu věrný(á) ČSSR a budu obhajovat její socialistické zřízení.

Slibuji, že budu dodržovat Ústavu ČSSR i ostatní zákony a právní předpisy, příslušné dokumenty SSM a PO SSM, budu svědomitě plnit své povinnosti a pokyny vedoucích pracovníků a zachovávat mlčenlivost v pracovních věcech.

Budu podle zásad komunistické výchovy pěstovat v žácích (pionýrech a jiskrách) lásku k socialistické vlasti. Povedu je k úctě k dělnické třídě a Komunistické straně Československa. Budu je vychovávat v duchu marxisticko-leninského světového názoru. Zavazuji se rozvíjet u mládeže internacionální cítění a prohlubovat přátelství se socialistickými zeměmi, zejména se Sovětským svazem.

Jsem si vědom(a) toho, že svým osobním životem, postoji a jednáním, účastí na veřejném životě a vystupováním podstatně ovlivňuji jako pedagogický(á) pracovník(ice) chování a jednání žáků i nejbližší veřejnost.

Při veškerém svém jednání budu mít na zřeteli prospěch ČSSR a jejího lidu. Jsem si vědom(a) následků, které by pro mne vyplynuly z nesplnění slibu.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. –STROJOPIS, FOTOKPIE.

1 *Srv. D16 (30.5.1977), D40 (19.1.1978), D49 (6.4.1978), D92 (7.2.1979), D121 (říjen 1979), D144 (15.5.1980), D170 (26.3.1981), D204 (17.5.82), D242 (24.5.1983), D279 (7.5.1984), D303 (22.5.1985).*

2 *Usnesení publikováno in: Hradecká, V. – Koudelka, F.: Kádrová politika a nomenklatura KSČ 1969–1972. Praha, ÚSD 1998, s. 120–133.*

3 *Viz NA, f. ÚV KSČ, 02/1, zápis ze 7. zasedání ÚV KSČ 17.–18. prosince 1987 o zkvalitnění kádrové politiky.*

4 *Příloha č. 1 se nepublikuje, neboť je doslovně převzata z dokumentu Charty 77 č. 11/85 z 22.5.1985, viz D303. Aktualizací se míní pouze vypuštění první části věty na začátku 1. odstavce a příkladů z denního tisku z roku 1985.*

Vzhledem k mimořádnému rozsahu přetiskujeme přílohy 4a–g a 5a–j ve výtahu, zveřejněném v Informacích o Chartě, roč. 11 (1988), č. 14, s. 7–8.

5 Přílohy 4a-4g se týkají případů tří učitelek propuštěných z náboženských důvodů – Jany Mičianové, Heleny Komanové a Jarmily Strejcové: V roce 1983 (1.7.) byla ředitelka III. základní školy v Dubnici nad Váhom Kozákem dána výpověď (podle § 46, odst. 1, písmeno a Zákoníku práce) Janě Mičianové, narozené 28.9.1947, bytem Nová Dubnica, Petra Jilemnického 1/38, protože své děti přihlásila na náboženství.

Okresní soud v Povážské Bystrici, složený z předsedkyně promované právničky Heleny Loduhoové a soudců z lidu Rudolfa Gambriše a Miloslava Kuchty, návrh Jany Mičianové na neplatnost výpovědi rozsudkem ze dne 29.11.1983 zamítl.

V odůvodnění rozsudku soud mimo jiné uvedl, že tím, že Jana Mičianová „přihlásila své děti na náboženskou výuku a že se s nimi zúčastňovala náboženských obřadů, se její činnost stala neslučitelnou s činností a postavením socialistického učitele. Porušila tak pracovní pořádek a „Slib“, který podepsala 2.10.1972.“

Krajský soud v Banské Bystrici s předsedou senátu dr. Antonínem Maťou a soudci dr. Ludmilou Tomášikovou a Ferdinandem Zimmermannem, kteří projednávali odvolání Jany Mičianové, rozsudek okresního soudu z Povážské Bystrice 11.4.1984 potvrdil.

Jeho odůvodnění rozsudku se opíralo o pracovní pořádek pro výchovné a ostatní pracovníky škol a školských zařízení řízených národními výbory ze dne 25.2.1978 č. 4300/1978-X/3, který byl publikovaný ve Věstníku Ministerstva školství a Ministerstva kultury SSR dne 31.5.1978. Rozsudek se odvolával na odstavec 2 článku 3 zmiňovaného pracovního pořádku, který uvádí, že „se od výchovných pracovníků vyžaduje, aby poskytovali záruku správné výchovy žáků (učňů) v duchu marxisticko-leninského světonázoru“.

Dále demagogicky argumentoval, „že se neztotožňuje s přesvědčením navrhovatelky, že s ní byl pracovní poměr ukončený proto, že je věřiči občankou, ale proto, že nespĺňuje předpoklady pro výkon práce výchovného pracovníka na škole“.

V otázce pracovního pořádku, charakterizovaného jako právní předpis, odkázal rozsudek na materiál veřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1975, číslo 51.

Také Heleně Kamanové, středoškolské profesorce gymnázia v Liptovském Mikuláši, byla dána výpověď k 31.8.1987 Středoslovenským krajským národním výborem v Banské Bystrici, vedoucím odboru ing. Pavlem Lauroškem, podle ustanovení § 46 odst. 1 písmeno e

Zákoníku práce. protože „nesplňovala požadavky kladené na výkon práce socialistického učitele“.

I zde – jak se uvádí ve výpovědi – byl porušen pracovní pořádek pro pracovníky ve školství tím, že se Helena Kamanová veřejně hlásila „k vyznávání nevědeckého, idealistického světonázoru s aktivní účastí na náboženských obřadech“.

Obdobně (podle téhož ustanovení Zákoníku práce) postupoval ředitel Krajského ústavu národního zdraví v Hradci Králové MUDr. Richard Matuška, který 28.2.1987 ukončil pracovní poměr s vychovatelkou Domova mládeže střední zdravotnické školy Jarmilou Strejcovou, narozenou 30.6.1933, bytem Pohřebačka 77 v Hradci Králové, a to po dvaceti sedmi letech (tři roky před důchodem) její nepřetržité a vždy kladně hodnocené práce ve zmíněné funkci.

Důvodem byla náboženská literatura, převážně samizdatová, která jí byla odňata 11.4.1985 při domovní prohlídce a „jejíž výsledky“ – jak se uvádí ve výpovědi – „nepochybně nasvědčují, že Vaše (J. Strejcové) jednání a chování není zcela v souladu s požadavky na výkon výchovného pracovníka čs. socialistického školství“.

6 Přílohy 5a-5j se týkají případu Stanislava Devátého propuštěného z politických důvodů.

O pracovním postihu Stanislava Devátého, signatáře a nynějšího mluvčího Charty 77, který byl 1.2.1988 vyloučen z JZD Slušovice, přinesl Infoch v čísle 4 dokument Charty 77 č. 7/88 a další informace v číslech 6, 8 a 11. Také zde se jedná o zjevné porušení úmluvy č. 111.

Údajně porušení družstevní kázně zvláště hrubým způsobem spočívalo v tom, že nenastoupil na pracoviště Montážního závodu v Popradě. Sem byl ovšem již přeřazen v rozporu s články 18, 19, 20 pracovního řádu družstva a shodnými ustanoveními podle §§ 19–21 nařízení vlády č. 138/75 Sb. A rozhodnutí o přeřazení předcházelo jednání několika odpovědných pracovníků družstva se Stanislavem Devátým, v němž ho žádali, aby dobrovolně vystoupil z družstva, neboť je na něj v tomto směru, z důvodů jeho aktivity v Chartě 77, činěn nátlak.

Politicko-ideologické pozadí za těmito protiprávními rozhodnutími potvrdila i rozsáhlá pomlouvačná kampaň týdeníku Naše cesta č. 4 (autoři V. Hyánková, V. Příkazský a M. Julinová), otištěná 27.1.1988 pod titulkem JZD agrokombinát Slušovice nepřipustí, aby kdokoliv narušoval jeho rozvoj (prohlášení CZV KSČ a vedení JZD AK Slušovice.

Autoři článku se ve shodě se zde již citovanými diskriminujícími body kádrových dotazníků a životopisů

ohánějí argumenty jako emigrací manželky Stanislava Devátého, dále že je členem hnutí Charty 77, že se politicky ani veřejně neangažuje. V pomlouvání hraje v článku prim i vedoucí tajemník OV KSČ RSDr. Václav Valenta, který prohlašuje: „Chartisté neuznávají socialismus a tvrdí, že v ČSSR nemůže být demokracie do té doby, dokud budou vládnout komunisté.“ Označuje členství matky Stanislava Devátého v KSČ za paradoxní a jeho samotného obviňuje: „Členům strany nepřeje nic dobrého a nijak neskrývá svou nenávisť vůči nim.“

Do této nechutné kampaně byli zapojeni i někteří údajně zneužití pracovníci družstva, kteří se Stanislava Devátého dopisem z 21. 1. 1988 (podepsalo jej devadesát pracovníků a adresovali vedoucímu kádrového a personálního útvaru JUDr. Ladislavu Čočkovi) zastali. Hodnotili ho jako největšího odborníka v ožiování modulů ITK a vyslovili přání, aby zůstal v jejich kolektivu.

Někteří z podepsaných se ale stali oběťmi protiprávního jednání vedení JZD AK Slušovice, a to odpíráním „svobody od strachu“ (preamble aktu) a odpíráním svobody projevu zaručované 19. článkem paktu a odpíráním petičního práva zaručovaného 29. článkem Ústavy ČSSR. Byli předmětem různých nátlaků, výhrůžek, postihů, např. poukazováním na budoucnost dětí, na cestování do zahraničí, na ztrátu zaměstnání, v jednom případě je pracovník nucen, aby dobrovolně opustil družstvo, dále již učiněným snížením platů, ve třech případech okamžitým vyloučením z KSČ.

A celá tato kampaň ústí ve spekulaci obviňující Charty 77, že se Stanislav Devátý stal jejím mluvčím právě proto, že byl pracovníkem JZD AK Slušovice.

I tento případ není dosud Okresním soudem v Gottwaldově, u něhož Stanislav Devátý podal proti JZD AK Slušovice 22. 2. 1988 žalobu o určení neplatnosti vyloučení z družstva, rozhodnut. Tamtéž.

1988, 20. květen, Praha. – Nekrolog k úmrtí signatáře Charty 77 Zdeňka Urbana. (Dokument č. 30/88)

Za dr. Zdeňkem Urbanem

Dne 13. května 1988 zemřel v Praze ve věku 67 let dr. Zdeněk Urban.

Již v prvním roce nacistické okupace se zapojil do komunistického odboje, po válce byl politickým pracovníkem, v šedesátých letech se stal československým velvyslancem ve Finsku. Byl rozhodným zastáncem obrodného procesu v Československu. Za své politické postoje byl v sedmdesátých letech vyloučen z KSČ. Stihl ho osud pracovních diskriminovaných. Pracoval jako recepční hotelu, úředník spořitelny a nakonec jako vrátný. Svůj volný čas věnoval lesům a přírodě.

Zdeněk Urban byl signatářem Charty 77. Když na jaře t. r. měl navštívit služebně – za myslivectvický svaz – Finsko, byl na letišti protiprávně zadržován, cesta mu byla znemožněna a byl podroben několika výslechům. To nesporně ovlivnilo jeho zdravotní stav. Krátce na to utrpěl infarkt myokardu.

Se Zdeňkem Urbanem odchází člověk vpravdě angažovaný pro věc demokratického socialismu.

*Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 11, s. 2.

1988, 1. červen, Praha. – Dopis ústřednímu výboru KSČ a československé veřejnosti, komentující vnitrostranickou informaci o nezávislých občanských iniciativách. (Dokument č. 32/88)

K pokusům zasévat strach, podezřívavost a nedůvěru

Členové KSČ sympatizující s činností Charty 77 nás informovali, že se v květnu projednával na stranických schůzích a aktivech dopis pojednávající o nezávislých občanských iniciativách.¹ Hovoří se v něm o nich jako o nepřátelských, protisocialistických silách, které prý v poslední době zvedají hlavu. Tyto síly jsou v dopise roztrženy do tří skupin:

V první se uvádí Charta 77, Jazzová sekce, Demokratická iniciativa a obdobná dobrovolná sdružení. Druhou skupinu tvoří katolíci a vůbec křesťané usilující o neokleštěnou náboženskou svobodu. Třetí protisocialistickým seskupením jsou bývalí členové KSČ, vyloučení po potlačení Pražského jara a pokoušející se nyní vrátit do veřejného života. Všem těmto občanům – pokud prý neustanou ve své činnosti – se hrozí tvrdostí zákona, tedy novou perzekucí.

Dopis je tak řečeno vnitrostranický. S tímto termínem lze jen souhlasit, ale k jeho zpřesnění by bylo vhodné mezi slova vnitro a stranický vložit pomlčku. Není a nemůže však být jen vnitřní věcí KSČ, protože se dotýká právní jistoty občanů republiky, kteří kriticky uvažují a chtějí své myšlenky – v souladu se svými nezciťitelnými právy – také svobodně vyjadřovat. Jde o pokus zastrašit nejen nás, ale všechny vlastní hlavou myslící lidi, včetně členů komunistické strany, k nimž se dopis obrací. Kam až věci dospěly, o tom svědčí zprávy – například z Kladenska – že se na aktivech čtou seznamy „místních disidentů“ a účastníci aktivu jsou vyzýváni, aby tyto podezřelé živly bedlivě sledovali, společensky je izolovali, přerazovali atd. Dopis sám pak žádá členy KSČ, aby poznatky o činnosti nezávislých hlásili vnitrostranickou cestou.

A tak v době, kdy se vedení ČSSR pokouší získat evropské státy pro myšlenku „pásma důvěry“, jeho vnitřní směrnice vyzývá k honbě na čarodějnice a rozsévá podezřívavost a strach.

Nezávislé občanské iniciativy – praví se v dopise – jsou prý řízeny zahraničními centrály,

o čemž neklamně svědčí publicita jejich textů v západních sdělovacích prostředcích. Stará písnička. V padesátých letech ji znali všichni prokurátoři inscenovaných procesů. V roce 1967 tvrdil A. Novotný, že sjezd spisovatelů byl prý vyvolán zahraniční ideologickou diverzí a řízen z ciziny. Atd. atp. „Zahraniční centrály“ jsou zkrátka ďábel, jenž způsobuje, že jsou lidé kritičtí a nespokojení s neutěšeným stavem věcí a žádají jeho změnu. Kdyby ty centrály nebyly, všude by vládl klid a spokojenost.

Opětovně jsou občanské iniciativy nazývány „protisocialistickými“. Nechceme se zde pouštět do nějakého teoretického rozboru a nemáme k němu ani mandát. Charta 77 sdružuje lidi různých přesvědčení, různé víry a profesí, které spojuje vůle zasazovat se o dodržování lidských práv, jak jsou kodifikovány ve známých mezinárodních paktech, jež tvoří nedílnou součást i československého právního řádu. Je-li to činnost „protisocialistická“, pak se tyto závazné normy neslučují s tím, co autoři dopisu chápou jako „socialistickou společnost“. Pak by ovšem bylo poctivé to otevřeně přiznat vlastnímu lidu i signatářům helsinského Závěrečného aktu to vysvětlit.

Naše přání je prosté. Přejeme si žít v zemi, kde by se vzduch dal dýchat a voda pít. Kde by hospodářství obnovilo svou životaschopnost a kultura navázala na skvělé, svobodomyšlné tradice.

To vše je neuskutečnitelné bez obnovy občanství. Aby mohl být občan opět občanem v původním, neokleštěném slova smyslu, musí usilovat o obnovu právního státu, kde by jeho svobody nebyly co chvíli svévolně znehodnocovány. O to usilujeme i my a nedáme se od tohoto úsilí ani odradit, ani odstrašit.

Nebojíme se předstoupit před naši veřejnost se svými stanovisky. Své dokumenty posíláme československým oficiálním orgánům i ČTK. Není naší vinou, že u nás nejsou publikovány. Uvítali bychom, kdyby ÚV KSČ zmíněný dopis uveřejnil.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Interní materiál sekretariátu ÚV KSČ z 6. května 1988 byl vydán pouze pro vnitrostranickou informaci jako

příloha k čj. ÚV-35/88. Koloval v samizdatových opisech, ve zkráceném znění jej přetiskly Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 11, s. 12–14, Studie, 1988, č. 118–119 (IV–V), s. 386–389; Západ, roč. 10 (1988), č. 5, s. 3–5. Přetiskujeme jej z fotokopie originálu v příloze 7. – Další vnitrostranický materiál o nezávislých iniciativách v ČSSR byl vydán oddělením propagandy ÚV KSČ jako Aktuální politická informace č. 3/1989 pro vnitrostranickou potřebu. V ČSDS, sb. Charta 77 je uložena strojopisná kopie, 26 s.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 12, s. 2–3 • *Americké listy*, č. 10 (10. 6. 1988) • *Studie*, 1988, č. 118–119, s. 390–391 • *Nový domov*, roč. 39 (1988), č. 12–13.

1988, 1. červen, Praha. – Prohlášení Charty 77 o podpoře návrhu třiceti občanů na úpravu článků Ústavy týkajících se svobody projevu a vyznání. Příloha: Podnět k úpravě Ústavy. (Dokument č. 33/88)

Oprávněný požadavek úpravy tří článků Ústavy ČSSR

Dne 17. dubna 1988 se 30 československých občanů obrátilo k ústavnímu výboru Federálního shromáždění Československé socialistické republiky s podnětem k úpravě tří článků naší Ústavy tak, aby tyto články byly v souladu s platnými mezinárodními paktů o lidských právech i s faktickou skutečností života jednotlivců, rodin a společností v naší zemi. Plně podporujeme legitimitu tohoto požadavku a prohlašujeme, že text petice, jejíž doslovné znění se jmény jejích signatářů uvádíme v příloze, vyjadřuje stanovisko Charty 77.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

Příloha: Podnět k úpravě článku 32, článku 16 a článku 24 Ústavy ČSSR

V Praze 17. dubna 1988
Ústavnímu výboru Federálního shromáždění
Československé socialistické republiky

Podnět k úpravě článku 32, článku 16 a článku 24 Ústavy ČSSR

Podle článku 28 Ústavy „je všem občanům zaručena svoboda projevu ve všech oborech života společnosti, zejména také svoboda slova a tisku. Těchto svobod občané užívají jak v zájmu rozvoje své osobnosti a svého tvůrčího úsilí, tak v uplatňování své aktivní účasti na správě státu a na hospodářské a kulturní výstavbě země. K témuž cíli se zaručuje svoboda shromažďovací a svoboda pouličních průvodů a manifestací.“

Doporučujeme v připravovaném textu nové ústavy tento důraz na nepostradatelnost svobody projevu uvést do těsnější souvislosti se svobodou vyznání podle článku 32, aby bylo zřejmé, že i výkon svobody vyznání ve všech oblastech života společnosti je nezbytný pro řádnou správu státu a úspěšnou hospodářskou a kulturní výstavbu

země. Navrhujeme proto článek 28 a článek 32 přiřadit k sobě, případně je sloučit, aby nemohlo být pochyb o tom, že svoboda slova a tisku, svoboda shromažďovací, svoboda pouličních průvodů a manifestací zaručená článkem 28 jako součást svobody projevu je také nedílnou součástí svobody vyznání.

Principu svobody projevu a svobody vyznání protičečí nynější znění odst. 1 článku 16 a odst. 3 článku 24 Ústavy, neboť „ze všech oborů života společnosti“, které podle článku 28 jsou ve svém úhrnu prostorem k uplatnění svobody projevu, vyděluje oblast vzdělání, výchovy a vyučování. Prokazuje se však, že princip odst. 3 článku 24, jednoznačně formulovaný v odst. 1 článku 16, podle něhož „veškerá kulturní politika v Československu, rozvoj vzdělání, výchova a vyučování jsou vedeny v duchu vědeckého světového názoru, marxismu-leninismu“, je neudržitelný. Odporuje totiž nejen *Mezinárodnímu* Paktu o občanských a politických právech (článek 18) a *Mezinárodnímu* paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (článek 13 odst. 3), nýbrž i základnímu ústavnímu principu rovnosti občanů. V praxi se pak nezbytně musí uplatňovat jakýsi nevyhlášený dispens od článku 16 odst. 1 Ústavy, a to nejzřetelněji tam, kde je církvím a náboženským společnostem tolerována výchova, vzdělání a vyučování. Na církvích a náboženských společnostech se nevyžaduje, aby vychovávaly, vyučovaly a vzdělávaly v duchu vědeckého světového názoru, marxismu-leninismu. Obdobně ani v oblasti rodinné výchovy se nevyžaduje důsledné plnění tohoto ústavního principu. Tento stav věcí, kdy výchova vedená v jiném duchu než marxisticko-leninském, tedy protiústavně, musí být více či méně trpěna, svědčí o tom, že požadavek článku 24 odst. 3 a článku 16 odst. 1 se mýjí se skutečností.

Dochází však v praxi i k případům, že v rozporu s článkem 20, odst. 4, podle něhož „společnost pracujících zajišťuje rovnoprávnost občanů vytvářením stejných možností a stejných příležitostí ve všech oborech života společnosti“, pedagogové, kteří nevyznávají marxismus-leninismus, a proto buď nepodepsali povinný učitelský slib zavazující k výchově v duchu marxismu-leninismu, nebo sice podepsali, avšak dále se veřejně hlásí k jinému než marxisticko-lenin-

skému vyznání, jsou z oblasti školství vylučováni (např. k 31.1.1988 byl školskou správou ONV v Praze 4, kde k vyučování na základních školách bývají připouštěni pracovníci bez pedagogického vzdělání, neboť na obvodě schází více než 400 učitelů, rozvázán pracovní poměr a Alenou Plášilovou, vysoce kvalifikovanou a velmi kladně pracovníě hodnocenou učitelkou na základní škole proto, že odmítla podepsat závazek vyučovat v duchu marxismu-leninismu). Proti této praxi, poškozující jak rozvoj osobnosti postižených občanů, tak hospodářskou a kulturní výstavbu země, se občané mohou hájit jen velmi obtížně a s chabými výsledky, neboť její uplatňovatelé se dovolávají právě článku 24 odst. 3 a článku 16 odst. 1 Ústavy ČSSR.

Navrhujeme proto, aby odst. 3 článku 24 a odst. 1 článku 16 byly z textu Ústavy vypuštěny.

Milan Balabán, Zdeněk Bárta, MUDr. Zora Bártová, Petr Čepek, Rostislav Čurda, Vojtěch Deyl, Jan Dus, RNDr. M. Fabian, CSc., RNDr. Václav Frei, CSc., Bohumír Hájek, Marcela Chromá, Heřman Chromý, ing. Jan Litomiský, Jiří Opočenský, PhDr. Radim Palouš, CSc., PhDr. Zdeněk Pinc, Miloš Rejchrt, Jan Ruml, Vojen Syrovátka, Michael Šimek, Jan Šimsa, Zdeněk Šorm, Zvonimír Šorm, ThDr. ing. Jakub Trojan, Tomáš Trusina, Míloslav Vašina, Jan Wünsch, RNDr. St. Žák, CSc., Monika Žárská, RNDr. Viktor Žárský

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 10, s. 3–4 • Podnět k úpravě č. 32, 16 a 24 ústavy ČSSR. *Tamtéž*, č. 11, s. 7–8.

1988, 6. červen, Praha. – Blahopřání Jiřímu Hájkovi k 75. narozeninám. (Dokument č. 31/88)

Vážený pane profesore,
v den Vašeho jubilea Vás srdečně zdravíme a tiskneme Vám ruku.

Známe Vás jako člověka dobré vůle, vysoké politické kultury, jako politika usilujícího o demokratický socialismus a jako občana, který se hluboce a opravdově angažuje v boji za lidská práva v naší zemi.

Již před válkou jste byl aktivní v antifašistickém hnutí. V řadách Národního hnutí pracující mládeže jste se od prvních dnů nacistické okupace účastnil národně osvobozenického boje. Byl jste zatčen gestapem a do konce války vězněn ve waldheimské káznici. Koncem čtyřicátých a počátkem padesátých let jste působil jako prorektor Vysoké školy politických a hospodářských věd, v době existence fakulty mezinárodních vztahů Karlovy univerzity jste byl jejím děkanem. Vaši posluchači a aspiranti na Vás vzpomínají jako na člověka, který je i v tehdejší době učil samostatně myslet a usnadnil jim tak později prohlédnutí. Úctu a respekt jste si získal i u svých spolupracovníků z doby svého působení v diplomatických službách.

V šedesátých letech jste se stal ministrem školství a v této funkci jste se aktivně podílel na přípravě obrodného procesu. V době Pražského jara jste jako ministr zahraničí usiloval o prohloubení našich spojeneckých svazků na základě suverenity a rovnoprávnosti a o zvýšení iniciativnosti československé zahraniční politiky. Váš nesmlouvavý postoj k srpnové intervenci Vás okamžitě zbavil úřadu, později i možnosti pracovat ve svém oboru. Patří do dlouhé řady hříchů politiky „normalizace“, že člověka s tak rozsáhlou znalostí jazyků a mimořádnou mezinárodní zkušeností donutila k předčasnému odchodu do důchodu. Přitom Vaše pero obohatilo českou literaturu v oblastech historiografie a mezinárodní politiky o řadu prací. Vaše první poválečná kniha *Mezi včerejškem a zítkem* podala československému čtenáři zasvěcenou informaci o mezinárodním socialistickém hnutí na takové úrovni, jaké se podařilo dosáhnout až o dvě desetiletí později.

Politika „normalizace“ Vás vyřadila z oficiálního veřejného života, ale nepodařilo se jí umlčet

Vás. Využíval jste legálních možností vyjadřovat svá stanoviska, byl jste mezi iniciátory vzniku Charty 77 a stal se jedním z prvních trojice mluvčích. Když zemřel Jan Patočka a Václav Havel byl uvězněn, ležela celá, tehdy převeliká tíha činnosti mluvčích na Vašich bedrech. Obstál jste se ctí. A znovu jste projevil vysoký stupeň obětavosti, když jste se funkce mluvčího ujal znovu v roce 1979 po zatčení Václava Bendy a Jiřího Dienstbiera.

Jsmo rádi, že Vás dnešní jubileum zastihuje ve stavu plné intelektuální aktivity a tělesné svěžesti.

Přijměte, pane profesore, od celého našeho společenství díky za Vaši obětavou práci, přání dobrého zdraví a dalších let naplněných tvořivostí.²

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Jiří Hájek vystoupil v srpnu 1968 na zasedání Valného shromáždění OSN s návrhem odsouzení srpnové okupace.
- 2 J. Hájek zemřel 22. října 1993. Byl důstojníkem Čestné legie Francouzské republiky, nositel řady zahraničních vyznamenání, profesor právnické fakulty UK, po roce 1989 předseda Nadace Jiřího z Poděbrad a Československého (od ledna 1993 Českého) helsinského výboru.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 12, s. 2.

1988, 16. červen, Praha. – Prohlášení k petiční výzvě australských krajanů M. Gorbačovovi, požadující odchod sovětských vojsk z Československa. Příloha: Dopis krajanů M. Gorbačovovi. (Dokument č. 34/88)

Iniciativa australských krajanů

Počátkem června letošního roku obdržela Charta 77 dopis od zástupců *Krajanského listu*, měsíčníku Československého klubu v Queenslandu se sídlem v australském městě Brisbane. V tomto dopise krajané, kteří patří mezi geograficky nejvzdálenější, vyslovují myšlenku o prospěšnosti spojování exilové a domácí činnosti a přikládají text výzvy nazvané Dopis československého exilu Michailu Gorbačovovi, jejímž motivem je blížící se 20. výročí pro naše národy tragického dne 21. srpna 1968. Ačkoliv Charta 77 technicky i programově nedokáže vyjádřit své stanovisko ke všem domácím a exilovým iniciativám, které vznikají a budou vznikat, rozhodli jsme se počin australských krajanů přivítat a plně znění textu jejich výzvy uveřejnit jako přílohu tohoto dokumentu.

Jsme toho názoru, že opravdu nastává doba, kdy bude třeba odstraňovat všechny uměle vytvořené bariéry mezi domovem a exilem, překážky, jež jsou hluboce k neprospěchu jedné společné věci našich národů. Vztah mezi domovem a exilem je v zásadě dán duchem a literou jednoho ze základních lidských práv, že totiž každý má právo opustit svou zem a kdykoliv se do ní svobodně vrátit. Vždyť rozhodnutí zůstat či odejít by mělo být výlučně věcí individuálního rozumu a svědomí.

V našich dějinách byli několikrát nuceni opustit svou vlast mužové z nejlepších synů země, kteří mnohdy i v exilu vytrvale pracovali pro věc národní a všelidskou. Je proto velmi potěšitelné, že v tomto století, kdy naše zem byla oslabena třemi velkými vlnami útlakem motivované emigrace, mnoho Čechů a Slováků v zahraničí dosud cítí souznělost s údělem své původní vlasti a s osudem národní kultury, a přídě jejíž tradice si oni sami či jejich předkové osvojovali tak základní lidské dimenze, jakými jsou jazyk, citovost a myšlení.

Emigrace, která neztratila vztah ke svému původu, přirozeně a zákonitě dává věci národní rozměr světový a zůstává, jak praví v knize *Národ v nás* filozof Erazim Kohák, naším neobsaditelným zázemím. Je proto třeba systematicky

odmítat pokusy rozdělit domov a exil a vytrvale hledat cesty spojení a dorozumění se všemi našimi krajany kdekoliv v zahraničí, kteří projevují zájem o osud Československa. Stejně tak je třeba nepřestat usilovat o nastolení takových poměrů v naší zemi, kdy státní hranice již nebudou linií diskriminace, strachu a nedůvěry, ale stanou se opravdu pásmem volného pohybu lidí, myšlenek a informací. Jako malý krok k tomuto velkému cíli chápeme i tento solidaritu domova a exilu zvýrazňující dokument.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

Příloha: Text dopisu československého exilu Michailu Gorbačovovi

Pane generální tajemníku,
dříve než Vám předneseme naši žádost, dovolte krátký citát z Vaší knihy *Přestavba a nové myšlení pro naši zemi a pro celý svět*: „Hlavní věcí je pravda. Více světla! Ať ví strana všechno! řekl Lenin. Jako nikdy předtím se potřebujeme zbavit temných kouťů, v nichž se může začít znovu usazovat plíseň a hromadit všechno to, proti čemu jsme zahájili rezolutní boj.“

Nechceme pochybovat o upřímnosti těchto Vašich slov, proto se na Vás obracíme v předvečer dvacátého výročí srpnových událostí v naší československé vlasti, událostí, které mnohé z nás vyhnaly z vlastní země do ciziny a které jsme nejen my v exilu, ale rovněž drtivá většina obyvatel Československa nepřestali nikdy považovat za jedno z nejtemnějších a nejplesnivějších zákoutí sovětské historie. Jsme přesvědčeni, že osvětlení a vyčištění tohoto zákoutí je nejen ve Vaší moci, je také Vaší povinností, neboť je plně v intencích Vaší nové politiky a nového myšlení.

Pane generální tajemníku, nemáme v úmyslu zabývat se zde veškerými škodami, které srpen 1968 na našich národech napáchal, dovolte nám vyjádřit se k této problematice jen velice stručně slovy našeho největšího moderního myslitele Tomáše Garrigua Masaryka: „Politická samostatnost je pro uvědomělý a vzdělaný národ životní potřebou – národ politicky podrobený je i v nejkulturnějším státě potlačen a hospodářsky a sociálně vykořisťován. Násilně potlačování,

odnárodnování a přenárodnování je ohromnou ztrátou sil a snižováním mravní úrovně; také panující, potlačující národ se poškozují tím, že se dopouští násilí a že přijímá nikoli nejlepší charaktery potlačeného národa.“

Jistě se shodneme v tom, pane generální tajemníku, že svět, v němž žijeme, je plný paradoxů. I v tomto našem světě však stále existují situace paradoxní natolik, že přesahují veškerý myslitelný rámec a jsou trvale neudržitelné. Jednou z nich je nynější situace v Československu: zatímco současné události ve Vaší zemi začínají stále více připomínat československé hnutí roku 1968, jež bylo násilně potlačeno zásahem Sovětského svazu, naši domácí vládcí, nelegitimně kdysi dosazení k moci právě tímto zásahem, jej nepřestávají ospravedlňovat. To je stav nejen neudržitelný, ale především vysoce nemorální, dotýkající se samé podstaty mravních základů lidství, na něž i Vy se zcela oprávněně a často odvoláváte.

„Bez všeobecného uznání mravních základů státu a politiky nelze spravovat žádný stát, žádnou společenskou organizaci,“ řekl T. G. Masaryk. „Neudrží se žádný stát, který porušuje lidské základy mravnosti. Stát a zákon čerpají svou autoritu ze všeobecného uznání mravních zásad a ze všeobecného souhlasu občanů v hlavních názorech na život a svět.“

Věříme, že proti těmto Masarykovým slovům nemůže ani dnes žádný racionálně uvažující člověk nic namítat, proto Vás, pane generální tajemníku, žádáme, abyste zajistil co nejrychlejší stažení vojsk z československého území a tím i nezadatelné právo našich národů na vlastní názory a na způsob života, který jim odpovídá.

Text tohoto dopisu je veřejnosti (i československé) otevřen k podpisu na adrese: *Krajanský list*, P.O. Box 146, North Quay 4002, Brisbane, QLD, Australia¹

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 *Dopis podepsalo 1128 českých a slovenských krajanů z 18 zemí celého světa* (Hlasy, roč. 9 (1988), č. 10.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 13, s. 6–7 • *Listy*, roč. 18 (1988), č. 5, s. 71–72.

1988, 20. červen, Praha. – **Dopis Federálnímu shromáždění o policejní akci proti mezinárodnímu mírovému semináři Praha 88.** (Dokument č. 35/88)

Charta 77, k níž se později jako spolupředatel připojilo Nezávislé mírové sdružení, oznámila 18. 4. 1988 dokumentem č. 24/88¹ konání mezinárodního mírového semináře Praha 88, a to ve dnech 17.–19. 6. 1988. Seminář, na který byl rovněž pozván oficiální Čs. mírový výbor, měl probíhat v soukromých bytech ve třech paralelních sekcích; na závěr mělo být uskutečněno setkání v plénu a tisková konference. Činnost první sekce byla tematicky vymezena funkcí lidských práv v zabezpečování demokratického míru, druhé překonáváním vlivu vojensko-policejních ideologií a mašinérií, třetí se měla zabývat problematikou délky vojenské služby, právy vojáků a možnostmi náhradní civilní služby. Seminář volně navazoval na tradici obdobných setkání stoupenců nezávislých mírových hnutí z Východu i ze Západu, která vloni proběhla ve Varšavě, v Budapešti a v Moskvě.² Ani vůči těmto minulým setkáním se oficiální představitelé PLR, MLR a SSSR nechovali příliš vlídně, čs. úřady však zaujaly naprosto bezprecedentní postoj a rozhodly se každou nezávislou mírovou iniciativu pokládat za podvrtnou a zmařit ji všemi prostředky.

Několika známějším pozvaným zahraničním účastníkům byla odepřena čs. víza. Přesto se na Prahu 88 dostavilo nejméně 40 mírových aktivistů ze sedmnácti států; převažovali delegáti ze západní Evropy, byli však přítomni také aktivisté z Polska, Maďarska, Jugoslávie a dokonce i z USA (včetně dvou zástupců Portorika) a z Indie. Již v pátek v 15 hodin vnikli příslušníci Státní a Veřejné bezpečnosti do bytu Jiřího Dienstbiera, kde se konala přípravná schůzka a kde mělo započít jednání jedné ze sekcí. Několik cizinců bylo s varováním přinuceno opustit byt, jedenáct čs. občanů bylo zadrženo. Před 18. hodinou vpadla Bezpečnost do bytu Dany Němcové, kde probíhala jednání další sekce. Zahraniční návštěvníci (cca 25) byli vyhozeni, dalších devět čs. občanů a Maďar Ferenc Miszlivetz byli zadrženi. Všech dvacet zadržovaných bylo podrobena formálním výslechům a policie je propustila mezi

dvaadvacátou a třiadvacátou hodinou. V sobotu časně ráno vpadlo k Daně Němcové znovu komando StB, které pod nezákonnou záminkou zjištění, zda v bytě nepřespává nějaký cizinec, prohledávalo a filmovalo jednotlivé místnosti. Většina zahraničních účastníků semináře a někteří čs. zájemci se v sobotu dopoledne sešli v bytě Jana Urbana. Stačili zde schválit dopis protestující proti represím a navrhuující zřízení nevládního celoevropského mírového parlamentu. Asi v jedenáct hodin vtrhla do bytu Bezpečnost. Tentokrát zadržela všechny přítomné zahraniční účastníky semináře (34 osob) a většinu přítomných čs. občanů, zabavila také celý text dopisu i s podpisy. Všem zahraničním návštěvníkům byla zkrácena víza a byli různou formou v několikahodinových časových limitech vykázáni z ČSSR.³ Nejméně šest cizích konzulů a velvyslanců v této věci intervenovalo, dosáhli však jen nepodstatného zmírnění podmínek vyhoštění. Část zahraničních účastníků mezinárodního mírového semináře Praha 88 uspořádalo v neděli odpoledne v Amsterdamu a ve Vídní tiskové konference, na nichž byla mj. publikována nová verze dopisu s návrhem na zřízení evropského mírového parlamentu, kterou se navzdory permanentním policejním represím podařilo vypracovat ještě v Praze.⁴ Deset obhájců lidských práv a mírových aktivistů z Československa (John Bok, Josef Danisz, Stanislav Devátý, Tomáš Dvořák, Miloš Hájek, Jiří Pavlíček, Ruth Šormová, Jan Štern, Petr Uhl a Jan Urban) bylo zadržováno cca 25 hodin a po propuštění byli nadále sledováni. Ještě v neděli v poledne byli (zřejmě v souvislosti s možnou tiskovou konferencí) na několik hodin zadrženi Jiří Dienstbier, Květa Dienstbierová a Jaroslav Šabata – poslední byl přinucen k návratu do Brna, kde má trvalé bydliště. V sobotu uveřejnil oficiální komunistický deník *Rudé právo* obsáhlý pomlouvačný článek o Petru Uhlovi – sami příslušníci StB upozorňovali při výsleších na souvislost mezi tímto článkem a skutečností, že Petr Uhl byl jedním z organizátorů mírového semináře. A konečně v pondělí 20. 6. 1988 stejné noviny v článku Návštěvníci s kódy⁵ stejně stalinským způsobem napadly nejen zahraniční účastníky semináře, ale i diplomatické pracovníky, mezi nimi dokonce jmenovitě slečnu Patricii Hollandovou, tajemnici britského velvyslanectví.

Státní moc svým zásahem proti nezávislému mírovému semináři jasně prokázala, že nějaká pásma důvěry či jiné vstřícné akce mají výlučně propagandistický charakter a že je nehodlají brát vážně ani sami jejich navrhovatelé. Jakékoli nezávislé úsilí o mír je jim trnem v oku, k jehož odstranění hodlají i nadále nasazovat všechny dostupné represivní prostředky.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

Ladislav Lis – místopředseda FIDH

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Viz D460 (18. 4. 1988).
- 2 Zprávy o mírových seminářích: Vančura, J.: O mírovém semináři ve Varšavě. Informace o Chartě 77, roč. 10 (1987), č. 8, s. 16–17; Uhl, P.: Zpráva o Mezinárodním fóru Evropské sítě v Budapešti. Tamtéž, č. 17, s. 16–17; Dopis moskevskému semináři viz D434 (6. 12. 1987).
- 3 Podle zprávy Petra Uhla bylo zrušeno vízum a nařizeno okamžitě odcestovat těmto účastníkům:

Fabio Alberti, Democrazia Proletaria, Itálie; Dion van den Berg, IKV, Nizozemí; Luc Deliens, VACA, Belgie; Terje Erikstad, Ne jaderným zbráním, Norsko; Lella Fusiová, Democrazia Proletaria, Itálie; Ali Gronner, Zelení, Rakousko; Christopher Hitschens, The Nation Magazine, USA (občan V. Británie); Winton Jackson, Across Frontiers, USA; Stella Jegherová, skupina Východ-Západ Švýcarské mírové rady; Lynne Jones, END, V. Británie; Mary Kaldorová, END, V. Británie; Michael Köcher, Rakousko; Ratha Kumarová, Indie; Peter Ingvarsson, SPAS (Švédská mírová a smířčí společnost); Joenne Landyová, Kampaň za mír a demokracii Východ-Západ, USA; Rob Leavitt, Institute for Defense and Disarmament Studies (Ústav pro studium otázek obrany a odzbrojení), USA; Marie-Louise Lindermannová, Zelení, západní Berlín; Arthur Lipow, občan USA žijící ve V. Británii; Jeff Marley, The Nation Magazine, USA; Jacob Martí, Švýcarsko; Tomaž Mastnak, Lidé za mírovou kulturu, Jugoslávie; Jan Minkiewicz, zástupce WIP (Wolność i Pokój – Svoboda a mír) v zahraničí; Ferenc Miszlivetz, maďarská demokratická opozice, Maďarsko; Tito Otero, Kampaň za mír a demokracii, Východ-Západ, USA (Portoriko); Carlos Pabón, Kampaň za mír a demokracii, Východ-Západ, USA (Portoriko); Joan Peparmansová, Women's Liberation (Osvobození žen), V. Británie;

Sverre Planke, FMK – Folkereising Mot Krig, sekce WRI, Norsko; Christian Semler, NSR; Ben Schennink, Pax Christi, Informací; Henk Spaan, spolupracovník holandských Informací o Chartě 77, Nizozemí; Nanna Thirupová, Dialog s Chartou 77, Dánsko; Troels Toftkaer, Nejaderným zbráním, Dialog s Chartou 77, Dánsko; Annette Westrupová, Dialog s Chartou 77, Dánsko; Juditha Wintherová, Nejaderným zbráním, Dánsko. Informace o Chartě 77, roč. 11, 1988, č. 13, s. 6.

Vyhoštění zahraničních delegátů ze semináře Praha 88 mělo mezinárodní dozvuky. Švédská mírová společnost SPAS zaslala Čs. mírovému výboru oficiální protest proti vyhoštění jejího tajemníka P. Ingvarssona. Oficiální Čs. mírový výbor reagoval na tento protest rozhodnutím, že se nezúčastní mírového shromáždění o evropském jaderném odzbrojení ve švédském Lundu ve dnech 29. 6. – 2. 7. 1988.

4 Závěrečná zpráva o průběhu semináře Praha 88

Ve dnech 17.–19. 6. 1988 se v Praze sešel mezinárodní seminář Praha 88, svolaný Chartou 77 a Nezávislým mírovým sdružením – iniciativou za demilitarizaci společnosti. Semináře se zúčastnili představitelé občanských a mírových iniciativ ze 17 zemí. Jednání semináře bylo rozvrženo do tří sekcí. V závěrečný den se mělo sejít společně shromáždění všech účastníků, které by shrnulo výsledky diskuse.

Již před zahájením semináře bylo však některým zahraničním účastníkům znemožněno přijet do Československa. Několika pozvaným z Polska, Maďarska a NDR zabránily v cestě do Prahy policejní orgány v jejich zemích. Některým účastníkům ze Západu, např. Mient Jan Faberovi z nizozemského IKV, představiteli západoněmeckých Zelených Uli Fischerovi a zástupkyni francouzského CODENE Jeanne Braunschweigové bylo odepřeno čs. vstupní vízum.

Předpokládaný program semináře byl narušován opakovanými zásahy Státní bezpečnosti po celé tři dny. Značná část jeho československých účastníků byla zadržena na několik hodin ještě před jeho zahájením. Přesto se podařilo začít práci ve dvou sekcích. Druhý den byl poznamenán dalekosáhlými zákroky Státní bezpečnosti zvláště proti zahraničním účastníkům. Větší část z nich (33 osob) byla zadržena a přinucena odcestovat. Deset československých účastníků bylo zadrženo na více než 24 hodin. Zákroky pokračovaly do nedělního odpoledne. (O podrobnostech budou vydány zvláštní zprávy.)

Bez ohledu na tyto komplikace probíhala po tři dny intenzivní diskuse ve skupinách i mezi jednotlivci, která umožnila naplnit základní cíl semináře.

Účastníci semináře dospěli k závěru, že budou podporovat návrh na ustavení evropského mírového parlamentu na nevládní úrovni. Navrhují proto zahájit diskusi se všemi složkami evropského politického života bez jakékoli diskriminace s cílem ustavit stálé fórum pro otevřenou politiku, které by poskytovalo všem pozitivním prvkům helsinského procesu podporu zdola.

V pražské diskusi zazněl návrh, aby sídlem parlamentu se stala Praha a aby jeho oficiální název zněl: Evropské shromáždění pro mír a demokracii.

Praha leží ve středu Evropy a její symbolický význam zdůrazňuje, že rozhodující mezníky československých dějin ve dvacátém století (vznik republiky 1918, Mnichov 1938, únor 1948, srpen 1968) jsou s celkovým evropským zápasem o mír a demokracii těsně spojeny.

Pro hledání společného jazyka mezi různými ideovými a politickými proudy vytváří příznivé předpoklady helsinský proces. Zdá se, že nové uvolnění napětí je zakotveno hlouběji než détente, která vyvrcholila Helsinkami a jež byla chápána především jako potvrzení poválečného statu quo. Vystupňované nebezpečí, ohrožující z mnoha příčin lidskou civilizaci, posiluje vědomí jednoty lidstva – potřebu jeho sjednocení, přechodu k vyššímu stupni spolupráce a civilizačního rozvoje. Zásadní význam pro tuto demokratickou perspektivu uvolnění má překonání důsledků studené války, která rozdělila zvláště Evropu. Jsme přesvědčeni, že lidstvo se nesjednotí, nesjednotí-li se Evropa.

V obecném ideálu jednoty lidstva tkví aktuální politické poselství. Rozšiřování demokracie v zemích Varšavské smlouvy a demilitarizace jejich vnitřního života jsou nerozlučitelně vzájemně spojeny s odzbrojením a demilitarizací Evropy, odchodem všech cizích vojsk a rozpuštěním vojensko-politických organizací. Součástí tohoto procesu je stále naléhavější potřeba, aby vlády pěti zemí Varšavské smlouvy zhodnotily intervenci do Československa v srpnu 1968 jako porušení mezinárodního práva a vyvodily z toho důsledky. Smlouva o raketách středního doletu a summitový proces otevřely možnosti pro novou détente, v jejímž rámci můžeme pracovat pro tyto cíle. Je životně důležité, aby ani vlády NATO, ani Varšavské smlouvy neoslabovaly tyto úspěchy vývojem nových zbraní, jako například modernizací jaderných zbraní krátkého doletu nebo zaváděním nových typů tanků a dalších konvenčních zbraní.

To vše by významně prospělo integrální demokratické proměně Evropy. Nemáme na mysli destrukci existujících politických a ekonomických svazků, nýbrž jejich rozvinutí a sblížování všech evropských zemí. K tomu je

třeba vytvářet struktury, institucionální vazby a mechanismy ve všech oblastech společenského života „dvojdomého“ kontinentu.

Nezávislou mírovou institucí chápeme jako významný prvek tohoto vývoje. Naši iniciativu nestavíme proti žádné historické ideové koncepci. Neurčuje ji žádná antiideologie, nýbrž pozitivní úsilí postihnout původnost ideálu jednoty v různosti. Navazujeme tak na základní intenci Pražské výzvy z roku 1985 – na její vizi Evropy žijící v jednotě, míru a demokracii.

Uvítali bychom, kdyby náš návrh zaštily parlamenty všech evropských zemí, Spojených států a Kanady, i Evropský parlament.

Kdyby odpovědné orgány obou vojensko-politických seskupení – Atlantického paktu a Varšavské smlouvy – pomohly vytvářet podmínky pro činnost nezávislé evropské mírové instituce, prokázaly by neocenitelnou službu světovému společenství.

Československá vláda vyhlásila plán na vytvoření pásma důvěry a spolupráce na linii dotyku Atlantického paktu a Varšavské smlouvy. Tento plán může oslovit celou Evropu pouze z takové Prahy, která se stane místem svobodného střetávání všech Evropanů.

Výzva nezávislých mírových hnutí z počátku osmdesátých let zněla: Jednejme tak, jako by Evropa nebyla rozdělená. Dodejme: Jednejme tak, abychom do roku 2000 žili pod jednou střechou.

Text dokumentu byl formulován čs. účastníky. Všichni zahraniční účastníci vyslovili svůj souhlas s obecnými principy textu, především s nedělitelností míru a lidských práv a s potřebou institucionalizovat a bránit právo občanských a mírových iniciativ na Východě i na Západě na vzájemné setkávání se a na diskutování těchto myšlenek. I když čs. orgány jednání narušovaly, podařilo se tento text upravit na základě diskusí mezi čs. a některými zahraničními účastníky a na základě připomínek a názorů některých zahraničních účastníků.

Takto upravený text podepsali do 20. června 1988 tyto účastníci semináře Praha 88:

Ze zahraničí: Ali Gronner (Zelení, Rakousko), Christopher Hitchens (The Nation Magazine, USA), Mary Kaldorová (END, V. Británie), Michael Köcher (Rakousko), Kumarová Ratha (Indie), Marie-Louise Lindermannová (Zelení, západní Berlín), Tomáš Mastnak (Lidé za mírovou kulturu, Jugoslávie), Jan Minkiewicz (zástupce polské WiP, Nizozemí), Christian Semler (NSR), Ben Schennink (Pax Christi, Nizozemí), Henk Spaan (holandské Informace o Chartě 77, Nizozemí).

Z Charty 77: Stanislav Devátý, Jiří Dienstbier, Zdeněk Ingr, Martin Palouš, Petr Pospíchal, Jarmila Stibicová, Jaroslav Šabata, Anna Šabatová, Jan Štern, Petr Uhl, Jan Urban a Saša Vondra; z NMS: John Bok, Heřman Chromý, Jiří Pavlíček a Ruth Šormová.

K textu se mohou připojit i další signatáři, jeho autoři uvítají další připomínky a diskusi. Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 13, s. 3–5.

- 5 Rudé právo uvedlo, že tzv. mezinárodní turisté se chtěli zúčastnit akce, na níž měli zájem oficiální diplomatictí pracovníci některých zemí NATO. Byli prý informováni, jak mají postupovat, jaké kódy a telefonní čísla mají použít při vysílání svých zpráv. Zahraniční delegáti byli označeni v článku jako „provokatěři zneužívající mezinárodní turismus k politickým cílům“. Srv. Návštěvníci s kódy. Rudé právo, 20. 6. 1988, s. 3.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 13, s. 2–3 • Praha 88 (soubor materiálů, ČSDS, sb. Charta 77).

1988, 23. červen, Praha. – Sdělení o setkání zástupců Charty 77 s britským náměstkem ministra zahraničí Davidem Mallorem. (Dokument č. 36/88)

Setkání s britským ministrem

Britský státní ministr zahraničních věcí a záležitostí společenství David Mallor pozval za svého pobytu v Československu na večeři představitele Charty 77. Setkání se z britské strany zúčastnili kromě D. Mallora i jeho osobní tajemník Julian Evans, vedoucí odboru ministerstva zahraničí Christopher Hulse, pracovník tiskového odboru Peter Boon, z britského velvyslanectví pak chargé d'affaires John MacGregor, první tajemník Rick Todd a třetí tajemnice Patricia Hollandová. Ze signatářů Charty 77 byli přítomni Pavel Bratinka, Jiří Dienstbier, Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Václav Havel, Bohumír Janát, Martin Palouš, Anna Šabatová a Petr Uhl. Večeře se zúčastnil též předseda Jazzové sekce Karel Srp.

Při setkání se mluvilo o situaci lidských práv v Československu, zástupci Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných informovali o politických věznicích, zejména o znepokojivém případě Ivana Polanského.¹ David Mallor sám hovořil o Jiřím Wolfovi,² jehož případ je projednáván na následné Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě konané ve Vídni. David Mallor vyjádřil podporu nezávislým hnutím v Československu, která usilují o rozšíření lidských práv a o demokratizaci.³

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Slovenský katolický aktivista I. Polanský byl 19. 6. 1988 odsouzen k 4 letům věznění za rozmnožování a přechovávání náboženské literatury. Srv. D490 (6. 9. 1988).

2 J. Wolf byl odsouzen 7. 1. 1984 k 6 letům věznění pro údajné podvracení republiky, jehož se měl dopustit zasíláním dopisů a dalších textů do ciziny. Jeho případ měl velký ohlas ve světě. Byly uspořádány četné solidární akce, např. v lednu 1988 zorganizovalo 20 tisíc kalifornských studentů akci na podporu jeho propuštění.

3 Britského diplomata D. Mallora přijal V. Biřak, který při tomto setkání obvinil P. Uhla z terorismu. Ve snaze

diskreditovat Chartu 77 pokračoval J. Kojzar článkem *Pod maskou pseudorevoluční fráze v Rudém právu* 18. června, v němž Uhlovo obvinění rozšířil o přípravu státního převratu a o spojení s cizími centrály. P. Uhl se proti obvinění z terorismu ohradil v dopise V. Biřakovi. Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 14, s. 16–17.

D478 1988

1988, 30. červen, Praha. – Sdělení o nových signatářích Charty 77. (Dokument č. 37/88)

K Prohlášení Charty 77 ze dne 1. 1. 1977 se v době mezi 1. dubnem a 30. červnem přihlásili tito další signatáři:

Ivan Arabčuk, dělník; Jiří Arabčuk, dělník; Bohuslav Bárta, dělník; Stanislav Bílý, lakýrník; Miroslav Breznický, dělník; Jiřina Čechová; Miroslav Čekal, invalidní důchodce; Ivo Dočkal; Anna Dusová, zdravotní sestra; Romana Linhartová, pánská krejčová; František Liška, železniční dělník; Miloslav Mareček, dělník; Leoš Mayer, mechanik; Michaela Mayerová, spojová manipulanka; Vladimír Pavlík, dělník; Jiřina Rumlová, typografka; Václav Srb, dělník; Libor Strobach, geodet; Milan Špička, dělník; Jindřich Tomášek, dělník; Martina Vondrová, vychovatelka; MUDr. Marie Zadražilová, důchodkyně; Rudolf Zderadička, řidič.

*Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 14.

D479 1988

1988, 7. červenec, Praha. – Prohlášení proti plánu rumunské vlády likvidovat rumunské vesnice. (Dokument č. 38/88)

Na samém počátku tohoto roku vydala Charta 77 Výzvu k solidaritě s Rumunskem.¹ V tomto dokumentu jsme vyjádřili soucítící porozumění pro tíživou situaci rumunského lidu, jehož země se ocitá ve vleklé hospodářské a politické krizi, jejíž snad hlavní příčinou a rozhodně nejmarkantnějším projevem je neutěšený stav v oblasti respektování lidských práv. I když naše výzva k výrazům solidarity i k pokusům o konkrétní pomoc se v některých evropských zemích neminula s ohlasem, situace na poli lidských práv, tedy v oblasti, o kterou nám přednostně běží, se za půl roku v Rumunsku nijak nezlepšila. Navíc mnoho lidí v Evropě i mimo ni je v poslední době krajně znepokojeno plánem rumunské vlády na likvidaci velké části dosavadního venkovského osídlení v zemi. Zhruba 7000 z 13000 rumunských vesnic má být v zájmu zvýšení efektivity zemědělské produkce odstraněno a jejich obyvatelstvo má být soustředěno do nových agroindustriálních center.

Ponecháme-li stranou značně pochybný hospodářský účín takovéto akce, která svým gigantickým, lidským proporcím zcela odcizeným rozmachem představuje z etického hlediska ještě úděsnější záměr, než byly někdejší plány na obrácení toku sibiřských řek, pak do popředí vystoupí bezohlednost a kulturně historická destruktivita takovéhoho plánu. Vždyť takto by došlo k násilnému přesídlení milionů lidí, kteří by jistě dobrovolně neopouštěli své domovy a sídla svých předků. Rovněž by nastala nucená asimilace národnostních menšin, zejména početné maďarské menšiny, jejichž nárok na národní a kulturní svébytnost zůstává nezadatelným lidským právem.² A v neposlední řadě by došlo k zániku bezpočtu kostelů, hřbitovů a dalších nenahraditelných artefaktů etnické kultury tamního obyvatelstva.

Jsme přesvědčeni, že k řešení vážné a hluboké hospodářské a politické krize v Rumunsku nepřispějí projekty, jež by svou proveniencí mohly odvozovat ze sféry hrůzostrašné fantastiky, ale jen důsledná demokratizace rumunského společenského života. Vždyť i když jsou z historie

známy případy dočasného hospodářského vzestupu a stability diktátorských režimů a zase těžkých hospodářských krizí demokratických států, existuje základní souvislost jednak mezi demokracií a prosperitou na jedné straně, jednak mezi diktaturou a stagnací na straně druhé.

Jsmo daleci toho, dávat někomu rady a naučení, a vůbec už nedisponujeme faktickými prostředky mocenského působení. Naší hlavní silou zůstává morální výzva, odkaz na základní, v mezinárodních úmluvách zakotvené civilizační hodnoty a snaha o pravdivou dokumentaci skutečnosti, v níž žijeme a k níž nemůžeme být lhostejní. Nelze nám tedy mlčet vůči bezpráví, které se děje obyvatelům Rumunska, tím spíše, že z vlastní zkušenosti známe situaci národa pozbaveného možnosti svobodně určovat svůj osud ve vlastní zemi, i to, jak povzbudivě pak působí hlas solidarity, přicházející odkudkoliv ze světa.³

Proto se obracíme na veřejnost a na politické činitele v Evropě i mimo hranice našeho kontinentu, aby se svým vlivem pokusili přimět rumunské úřady k upuštění od vpravdě nerozumného plánu na likvidaci velké části vesnického osídlení v Rumunsku.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSSD, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Viz D442 (2.1.1988).
- 2 Při nuceném vystěhování měly zmizet především maďarské vesnice a jejich obyvatelé měli být rozptýleni mezi rumunské obyvatelstvo. Tento odnárodňovací plán zosťil vztahy mezi Rumunskem a Maďarskem. V Maďarsku se konaly desetitisícové protirumunské manifestace, vyměňovaly se diplomatické nóty, rumunská vláda vypověděla personál maďarského konzulátu. V Maďarsku požádalo o azyl víc než 10 tisíc rumunských občanů maďarské národnosti.
- 3 Proti likvidaci vesnic v Rumunsku se vyjádřilo 10. července 1988 26 českých, slovenských a polských účastníků setkání na čs.-polských hranicích. Ve svém prohlášení mj. napsali: „Vyjadřujeme svoje pobouření nad plánem likvidace rumunských, maďarských a slovenských vesnic v Sedmihradsku a celém Rumunsku. Je to stalinský plán likvidace národních společenství.“ Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 14, s. 10–12.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 14, s. 9.

KOMENTÁŘ: Šabata, Jan: Proti genocidnímu plánu. *Tamtéž*, s. 10.

1988, 13. červenec, Praha. – Návrh na postavení památníku obětem stalinských represí, zaslaný ústřednímu výboru Národní fronty ČSSR. (Dokument č. 39/88)

Národy mají právo na své dějiny. Čím hlubší je vědomí historické zakotvenosti, tím vyšší je stupeň politické kultury. Češi a Slováci jsou národy se silným historickým vědomím. Na naši minulost nás denně upozorňují tisíce pomníků v našich městech, stejně jako názvy ulic. Pomníky a pamětní desky obětem obou světových válek připomínají lidem nejhorší období 20. století.

Znalost minulosti není nikdy dokonalá, historická věda ji stále obohacuje a koriguje. V posledních desetiletích je však u nás obraz dějin mimořádně zkreslován vládnoucí ideologií. Historie, jak ji líčí učebnice a oficiální publicistika, vykazují nejen mnoho bílých míst, ale i místa černá, charakterizovaná lžemi a zamlčováním. Tento stav má své kořeny v zásahu stalinismu do československé svrchovanosti a je absurditou, že tvrdošíjně přetrvává v době, kdy se Sovětský svaz se stalinským dědictvím radikálně rozchází. Vyzýváme historiky, spisovatele, novináře, pedagogické a kulturní pracovníky, aby s občanskou a profesionální poctivostí pomohli obnovit pravdivý obraz dějin.

V této souvislosti navrhuje postavení památníku obětem stalinských represí. Vždyť jen v letech 1948–1954 bylo nespravedlivě odsouzeno k smrti a popraveno 179 lidí, 80 tisíc bylo vězněno, mnozí z nich ve vězení zemřeli. Státisíce dalších lidí byly postiženy politickou diskriminací, násilnou kolektivizací a obdobnými administrativními zásahy do svého osudu, přičemž argumenty, že tato opatření jsou nezbytná pro hospodářský rozkvět země, se ukázaly být klamnými. Padesátá léta jsou nejen dějinami uvědomělých budovatelů, ale i dějinami těch, kteří k budování přispívali vězeňskou prací, i těch, kteří se z vězení nevrátili. Navíc stalinismus jako jedna z nejděsivějších forem totalitní moci působil v našich zemích po mnohem širší historické období, než byla padesátá léta, a velice negativně ovlivnil osudy ostatisíců příslušníků našich národů. Postavením památníku všem obětem bychom splatili alespoň část svého morálního dluhu vůči nim.

Navrhujeme proto ústřednímu výboru Národní fronty ČSSR, aby ustavil Výbor pro postavení památníku obětem stalinských represí. Tento výbor by určil místo, vypsál soutěž na nejlepší návrh, organizoval sbírku a řídil celou činnost s touto věcí spojenou.

Zároveň ústřednímu výboru Národní fronty ČSSR navrhuje vyzvat národní výbory všech obcí, kde jsou dosud Stalinovy pomníky nebo ulice, aby s těmito pozůstatky neblahých let skoncovaly.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 15, s. 2 • *Charta 77* 1977–1989, s. 343–344.

1988, 14. červenec, Praha. – Prohlášení
k 20. výročí invaze vojsk Varšavské smlouvy
do Československa. (Dokument č. 40/88)

Slovo k 20. výročí srpna 1968

Když bylo v noci z 20. na 21. srpna 1968 přepadeno pokojně spící Československo armádami pěti států Varšavské smlouvy, byla to největší vojenská operace v Evropě po druhé světové válce. Jejím úkolem bylo upevnit nad naší zemí imperiální nadvládu a zmařit úsilí jejího lidu o politickou obrodu a humánnější společenský pořádek. Proti vůli celé společnosti byla cizími vojsky Československu vnutena vláda mužů, pro něž byl zájem brežněvovského vedení Sovětského svazu důležitější než zájmy vlastního národa, mužů podobně nepovolaných jako ten, který je dosadil. Způsob jejich vlády nepostihl jen desítky tisíc lidí, kteří byli zbaveni svého povolání a všemožně perzekvováni, ani jen ty, jejichž předchozí naděje na lepší a svobodnější život zmařil, ale postihl zhoubně celou společnost, včetně nejmladších generací – ba jsou to možná právě ony, které nesou nucený nedemokratický systém nejtěž. Obsáhla morální, duchovní, sociální, politická, hospodářská, kulturní a ekologická devastace naší vlasti, která je bezprostředním následkem okupace z roku 1968, znamená skutečnou národní katastrofu.

Historická událost, jejíž dvacáté výročí si připomínáme, je jednou z těch, jež přímo ovlivňují současnost: dodnes panuje v Československu totalitní vláda byrokracie, opřená o všemocnou policii, kterou zásah v roce 1968 obnovil a upevnil, dodnes se svět vyrovnává i s jeho mezinárodními důsledky: pro brežněvovské vedení byl totiž také zkouškou, kam až může ve své hegemunistické politice jít, a stal se tak de facto předehrou pozdější války v Afghánistánu, potlačení polské Solidarity a vůbec politiky hrozeb, která nově otrávil mezinárodní ovzduší a vedla k dalšímu zbrojení.

Dvacáté výročí tohoto bezpříkladného aktu násilí přichází do zvláštní doby. Nové sovětské vedení podrobuje minulou éru rozsáhlé kritice, usiluje o obrodu sovětské společnosti, o zásadní reformu politického a hospodářského systému i o novou zahraniční politiku. Garnitura československých Brežněvů se tím dostává do

mezinárodní izolace. Ale nejen to: navzdory verbálnímu imitování Gorbačova se dnes ocitá ve stále zjevnější izolaci i ve vlastní zemi. Jestliže její ideologii a praktiky společnost po dlouhá léta mlčky a pasivně trpěla, jsou hluboce frustrována okupační a jejími následky, pak dnes už zdaleka tak pasivní není. Naopak: na mnoha stranách lze pozorovat, že lidé už nejsou ochotni nechat si všechno líbit a dusit v sobě své přesvědčení.

Vláda podléhá panice. A čím víc se bojí všeho, co vzniká zdola a spontánně – jako autentický výraz vůle společnosti – tím svévolněji se to snaží potlačovat. Nedokáže se přitom opřít o nic jiného, než o tisíckrát použitý a už nikoho nepřesvědčující argument, že vše, co se vymyká její centrální manipulaci, je takzvané „antisocialistické“. Zakládajíc veškerou svou legitimitu na autoritě Brežněvových tanků, brání se téměř zoufale i jakékoli pravdě o tom, co se stalo před dvaceti lety. Avšak bez této pravdy není za daného stavu věcí myslitelná jakákoli změna k lepšímu.

Vyzýváme proto všechny své spoluobčany, aby setřásli břímě strachu a svobodně vyjádřili své mínění, včetně svého názoru na intervenci z roku 1968 a na politiku, která z ní vzešla.

Vyzýváme československé vedení, aby se této pravdě nevzpíralo. Pakliže někdo skutečně cizí vojska do naší země pozval, jak se občas oficiálně tvrdí, necht' vystoupí konečně ze zbabělé anonymity, necht' to je konečně nahlas řečeno. Čím déle bude současná moc popírat pravdu, která je celé společnosti známa, tím hlubší bude její izolace, tím dramatičtější může být budoucí cesta k obrodě a tím větší bude hanba, s níž budou jednou nuceni opustit své funkce ti, kdo – dosazeni okupační – dvacet let potlačují tvůrčí potenciál naší společnosti.

Vyzýváme posléze sovětské vedení, aby zrušilo i toto tabu, otevřelo prostor k věcnému zhodnocení události z roku 1968 a vyvodilo z něho důsledky. Sovětský svaz by měl přiznat svou spolupodpovědnost za nedávné osudy Československa – a to nejen v zájmu československém, ale i v zájmu věrohodnosti své nové politiky. Nelze okupaci Československa přecházet mlčením jen proto, že Československo nedosvědčilo a pravděpodobně ani nemohlo dosvědčit spravedlnost své věci branným odporem, jak to učinil afghánský lid.

Domníváme se, že dvacetiletí, které nás od roku 1968 dělí, umožňuje odstup dostatečný k tomu, aby tehdejší události byly posouzeny bez vášní a zatrpklosti. Nevyzýváme k pomstě. Vyzýváme pouze k pravdě. Pravda o minulosti a pravda o přítomnosti jsou totiž nedělitelné; bez pravdy o tom, co je, nelze daný stav podstatněji zlepšit.¹

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 11 (1988), Č. 15,
s. 2–3.

1 Další výzvy k přehodnocení srpnových událostí 1968 a odsouzení okupace Československa vyšly z domova i ze zahraničí. První protestní akci zahájili australští krajané peticí adresovanou M. Gorbačovovi – srv. D475 (16. 6. 1988), 5. června vydala k 20. výročí srpna Rada svobodného Československa prohlášení, v němž vyslovila ve 12 požadavcích výzvu a návod pro činnost Čechů a Slováků pro budoucnost našich národů; 23. června 1988 vyzvalo 57 osob z Prahy a z Brna delegáty XIX. vše-svazové konference KSSS, aby politické vedení SSSR zveřejnilo plnou pravdu o úloze při zmaření procesu obrody ČSSR. Ze zázvuky i z bloku, č. 18, září 1988.

20. července 1988 vyzvalo 29 čs. intelektuálů 28 sovětských vědeckých a uměleckých osobností, aby se veřejně vyjádřily k událostem roku 1968 a ke krizi, kterou způsobila okupace vojsky Varšavské smlouvy. Listy, roč. 18 (1988), č. 6, s. 11–12.

7.–8. července se v Bologni konalo kolokvium s názvem Pražské jaro po 20 letech.

8. srpna vydalo prohlášení k 20. výročí srpna prezidium rakouské strany SPD. Ze zázvuky i z bloku, č. 19, prosinec 1988.

K 21. srpnu vydali prohlášení čs. spisovatelé v exilu. Listy, roč. 18 (1988), č. 6, s. 7.

Společné východoevropské prohlášení k 20. výročí invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa, které 21. srpna vydaly nezávislé skupiny pěti zemí Varšavské smlouvy, podepsalo 23 občanů z ČSSR, 26 z SSSR, 26 z Maďarska, 31 z Polska a 13 z NDR:

„Československé reformní hnutí roku 1968 bylo dalším pokusem, po maďarském a polském roce 1956, demokratizovat systém importovaný do naší části Evropy ze Sovětského svazu. Pražské jaro dokázalo, že demokratizace zůstává politickou vůlí našich národů. Ukázalo se, že

spoluprací různých sil lze dosáhnout nenásilné a civilizované změny. Je tedy proto dodnes pro naše společnosti, toužící po demokracii, inspirací a nadějí.

Agrese armád Varšavské smlouvy vnutila útlak a stagnaci nejenom Čechoslovákům. Vedla k vítězství reakčních sil celé oblasti a předznamenala dnešní krizi ve východní a střední Evropě.

Je to pro nás varováním, abychom neomezovali naléhavé požadavky hospodářských a politických reforem jen na jednotlivé země Varšavské smlouvy. Samotná Varšavská smlouva by měla být přebudována:

1. Všechny naše národy si naléhavě přejí, aby SSSR dodržel svůj slib a stáhl svá vojska z okupovaných zemí.

2. Mělo by být zcela jednoznačně řečeno, že v budoucnosti ani Varšavská smlouva jako taková, ani bilaterální dohody mezi členskými státy nemohou poskytnout právní zdůvodnění vnitřního či vnějšího vojenského vměšování do vnitrostátního politického vývoje.

3. Varšavská smlouva by měla být demokratizována už předtím, než bude překonán evropský blokový systém. Je nutno dosáhnout rovnoprávného postavení pro všechny členské země. Lidská práva jednotlivých společenských a národnostních menšin ve státech Varšavské smlouvy by měla být uzákoněna zvláštním kodexem, který by rovněž stanovil způsob kontroly jeho dodržování.

4. Práva občanských společností by měla být zajištěna v celé oblasti, včetně svobody cestování, zaměstnání a změny pobytu, svobodné výměny informací, myšlenek a kulturních statků a neomezených kontaktů mezi jednotlivci a organizacemi jednotlivých zemí Varšavské smlouvy.

Čas od času se dovídáme o slibech tohoto druhu. Ty se však nemohou stát věrohodné, dokud se nezahojí rány z roku 1968.

1. Představitelé zemí, jejichž armády přepadly Československo, by měli veřejně odsoudit invazi, k níž došlo před dvaceti lety. Útoky proti Pražskému jaru by měly okamžitě přestat a tisíce lidí, kteří byli vyloučeni z politického, kulturního a vědeckého života, by měli být rehabilitováni.

2. SSSR by měl vyjasnit nejen chybějící fakta týkající se sovětsko-polských vztahů, ale i svou roli v represii proti berlínským dělníkům v roce 1953, v potlačení maďarského povstání z roku 1956, v potlačení československé demokratizace z roku 1968 i v polském puči z roku 1981.

Nic z těchto věcí nepřijde shora. Měli bychom tento proces začít jednoznačným prohlášením, že naše národy

nikdy nedaly souhlas k této ostudné invazi, kterou naše vlády nařídily našim jménem. Také my jsme jejími oběťmi. My ve východní a střední Evropě se můžeme stát vítězi jen jako svobodné, demokratické, rovnoprávné národy". Informace o Chartě 77, roč. 10, 1988, č. 17, s. 10–12; též Ze zásuvky i z bloku, č. 19, prosinec 1988.

Občané demonstrující 21. srpna na Václavském náměstí zaslali prezidentu ČSSR, Federálnímu shromáždění ČSSR, generálnímu tajemníku ÚV KSČ, vládě ČSSR a tiskovým agenturám prohlášení:

„Dne 21. srpna jsme se sešli na Václavském náměstí v Praze a ve svobodné diskusi na prostranství před sochou svatého Václava jsme vznesli tyto požadavky:

- odchod sovětských vojsk z našeho území;
- odsouzení vojenské intervence států Varšavské smlouvy v roce 1968 jako porušení norem mezinárodního práva;
- pravdivé přehodnocení roku 1968 a tzv. normalizace;
- vyhlášení svobodných demokratických voleb s možností nezávislé kandidatury;
- svobodu sdělovacích prostředků a zrušení cenzury;
- dodržování základních lidských práv v souladu s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech;
- propuštění všech politických vězňů a rehabilitace těch, kteří byli za své politické a náboženské přesvědčení perzekvováni;
- umožnění činnosti nezávislých iniciativ a možnost jejich veřejného působení;
- zveřejnění tohoto prohlášení v hromadných sdělovacích prostředcích.

Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 16, s. 15.

K 20. výročí srpna 1968 viz dále D484 (24. 8. 1988), D486 (25. 8. 1988) a D488 (8. 9. 1988).

s. 18 • Orlovová, R.: Sedm na Rudém náměstí. *Tamtéž*, s. 19–20 • Dubček, A.: K 20. výročí invaze. *Ze zásuvky i z bloku*, č. 18 (září 1988) • Jičínský, Z.: Nová glasnost aneb TASS k 20. výročí 21. srpna. *Tamtéž*.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Listy*, roč. 18 (1988), č. 5, s. 12 • *Americké listy*, č. 22 (9. září 1988) • *Charta 77* 1977–1989, s. 345–347. KOMENTÁŘE: Hejzlar, Z.: Dvacáté výročí. *Listy*, roč. 18 (1988), č. 5, s. 1–2 • Mlynář, Z.: Bilance politiky pražského jara. *Tamtéž*, s. 5–7, 78–82 • Český, n.: Brežněv a pravda o roce 1968. *Tamtéž*, s. 10–12 • O konferenci Pražského jara po 20 letech. *Tamtéž*, s. 4 • Šimečka, M.: Jaké je východisko z normalizace. *Tamtéž*, s. 8–10 • Pelikán, J.: Alternativa na Východě. Reformy nebo reploze. *Tamtéž*, s. 14–16 • Jičínský, Z.: K hodnocení roku 1968 v Československu N. Ryžkovem. *Tamtéž*, s. 16–17 • Prohlášení Demokratické iniciativy k 20. výročí vstupu vojsk Varšavské smlouvy do Československa. *Tamtéž*,

D482 1988

1988, 27. červenec, Praha. – Telegram maďarským občanům vyjadřující podporu jejich hladovce na protest proti odebrání cestovních pasů. (Nečíslovaný dokument)

Vážení přátelé,
poněkud opožděně jsme se dozvěděli o Vaší protestní hladovce¹, která upozornila celou světovou veřejnost na to, že ve Vám maďarské úřady dosud brání ve svobodné možnosti cestovat. Charta 77 se už řadu let zasazuje za právo svobodného pohybu všech občanů bez ohledu na hranice, a proto přijímáte tento telegram jako projev naší plné podpory a solidarity.

*Stanislav Devátý, Miloš Hájek a Bohumír Janát
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 11 (1988). Č. 15, s. 4.

1 Ve dnech 19.–27.7.1988 drželo osm maďarských občanů (Ferenc Köszeg, Róbert Pálincás, Peter Bokros, Tibor Pakh, Tamás Molnár, Gyula Erbei, Jenő Fonoy a Ferenc Kelemen) hladovku za navrácení cestovních pasů. F. Köszegovi byl pas odebrán po jeho návštěvě Československa a Polska, kde projednával text mezinárodního prohlášení k 30. výročí maďarské revoluce. Hladovka, kterou maďarští občané drželi v době návštěvy předsedy vlády K. Grószy v USA, vzbudila v Maďarsku vlnu solidarity i pozornost oficiálního tisku.

D483 1988

1988, 27. července, Praha. – Dopis Charty 77 americké organizaci Workmen's Circle s poděkováním za podporu mírového semináře Praha 88. (Nečíslovaný dokument)

Mr. Ben Parker
Chairman of the Workmen's Circle
1980 South Green Road
Cleveland, Ohio 44 121

Vážený pane Parkře,
dozvěděli jsme se o Vaší protestní akci v souvislosti s útokem proti mírovému semináři v Praze dne 18. června.¹ Každý výraz morální podpory je pro nás velmi významný a povzbuzující a pomáhá vytvářet atmosféru, která dává naději na pokrok na poli lidských práv a míru.

Přijímáte proto naše poděkování.

*Stanislav Devátý, Miloš Hájek a Bohumír Janát
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 11 (1988). Č. 15, s. 4.

1 Srv. D476 (20.6.1988).

1988, 24. srpen, Praha. – Sdělení Charty 77 a VONS o policejní represii proti účastníkům demonstrací k výročí 21. srpna 1968. (Dokument č. 41/88)

Policejní represe proti účastníkům akcí k 20. výročí sovětské vojenské intervence

Jak je známo, došlo v Praze dne 21. srpna 1988 k mnohatisícové manifestaci na Václavském náměstí a na Staroměstském náměstí a pochodu pražskými ulicemi. Menší manifestace byly pořádaný již 20. srpna a 21. srpna odpoledne. Kromě toho byly v předcházejících dnech rozšiřovány tři druhy letáků: Leták Nezávislého mírového sdružení, podepsaný Janem Chudomelem, vyzýval k „rozptýlené manifestaci na den 21. srpna“, která měla spočívat pouze v tom, že se občane označí trikolórami nebo obdobnou barevnou kombinací svého oděvu. Dále byla rozšiřována výzva ke shromáždění na 20. srpna o 19. hodině na Václavském náměstí, podepsaná deseti neznámými jmény. A konečně leták Českých dětí, vyzývající k manifestaci na Václavském náměstí dne 21. srpna v 18 hodin.

Chceme v této zprávě informovat o tom, jak účastníci všech těchto aktivit byli a jsou postihováni represivními silami. Výčet však bude nutně neúplný, protože se o mnohých událostech dovídáme se zpožděním anebo vůbec ne.

Již 15. srpna 1988 zahájil vyšetřovatel VB z okresní správy SNB v České Lípě trestní stíhání ve věci trestného činu pobuřování podle § 100 odst. 1 písmeno c) trestního zákona, k němuž mělo dojít rozhozením a vylepením letáků vyzývajících k rozptýlené manifestaci v Doksech a na pláži Máchova jezera. Dne 17. srpna 1988 vznesl por. Metál, vyšetřovatel téže správy SNB, obvinění z tohoto trestného činu vůči třem mladým lidem; dva z nich si nepřejí být jmenováni a hájení naším výborem. Třetím obviněným je Stanislav Penc, narozený 28. února 1970, bytem Praha 4-Chodov 972, Vyháňkova ulice, zedník, svobodný. Stanislav Penc však může prokázat, že se inkriminovanou noc ze 14. na 15. srpen v Doksech nezdržoval, neboť byl v Praze. Je stíhán na svobodě.

Policejní zásah postihl také nejméně dvě občanky podezřelé z rozšiřování letáku Českých dětí. Dne 17. srpna obklíčily orgány StB a VB domek

v Praze 6-Břevnově, Hošťálkova 13 nouz., v němž žije Olga Hochmanová. Poté, co se jí podařilo z domku nepozorovaně odejít, byla v něm pravděpodobně provedena domovní prohlídka; byt je úředně zapečetěn. Téhož dne, zřejmě v rámci trestního stíhání ve věci (bez obvinění konkrétní osoby), byly provedeny dvě domovní prohlídky u Lucie Váchové, a to jednak v bytě v Bělohorské 10 v Praze 6, kde fakticky žije, jednak v bytě Martina Machovce, kde je policejně hlášena. Při první prohlídce bylo odňato 69 položek, mezi nimi rámeček k cyklostylování a cyklostylová blána s napsaným textem výzvy Českých dětí, dále kazety, samizdaty apod. Při prohlídce v bytě Martina Machovce, t. č. mimo Prahu, byl odňat pouze psací stroj a album fotografií. Lucie Váchová sama byla zadržována jako podezřelá z trestného činu do 18. srpna do 1 hod. v noci, kdy byla obeslána na týž den na 9. hodinu ranní ke svědeckému výslechu v této trestní věci.

Policejní zásahy dále směřovaly proti členům Nezávislého mírového sdružení - iniciativy za demilitarizaci společnosti. Již 21. srpna byl na hlavním nádraží v Praze zadržen člen tohoto sdružení Jiří Štencl z Litovle a při nezákonné domovní prohlídce mu byly odňaty všechny písemnosti včetně Všeobecné deklarace lidských práv, plánu Prahy a dále dva kusy odznaků s portrétem Alexandra Dubčeka. Jiří Štencl byl sice po osmihodinovém výslechu propuštěn, ale dne 21. srpna ve 14 hodin u pomníku sv. Václava byl znovu zadržen, tentokrát 48 hodin. Jeden nebo dva dny byli věznění i další členové NMS - Ondřej Černý, Jáchym Kaplan a Radek Zeman. Zvláště brutálně zacházela policie s Janem Chudomelem, který byl 21. srpna kolem 22. hodiny přepaden třemi muži v civilu zepředu a dvěma dalšími zezadu. Vstříkli mu do očí slzný plyn, srazili ho na zem, kopali ho, mlátili a tahali prudce za ušní lalůček. Vážně ho při tom zranili, ještě dnes má nepohyblivé koleno. Vhodili ho do zavazadlového prostoru vozu Žiguli-combi a zavezli ho na oddělení VB do Školské ulice, kde příslušníci VB zavolali lékaře, aby ho ošetřil. Po dvou dnech strávených ve věznici v Ruzyni a v cele předběžného zadržení v Konviktské ulici příslušníci StB oznámili Janu Chudomelovi, že bude propuštěn, místo toho ho však zavezli do psychiatrické léčebny v Praze - Bohnicích, kde ho chtěli umístit

do vězeňského pavilonu. Když tam nebyl přijat, převezli ho do civilního pavilonu č. 30, kde je od večerních hodin dne 23. srpna až dosud.⁹¹

Další zásah proti NMS provedla StB dne 23. srpna 1988 o 17. hodině, a to v domě č. 20 v ulici U libeňského pivovaru v Praze. Přicházející byli postupně zadržováni a odvázeni na okresek VB v ulici Rosenbergových v Libni. I se svými dvěma malými dětmi byla zadržena Alice Svobodová, byla však po půlhodině propuštěna. U dalších zadržovaných, Hany Marvanové, Ruth Šormové, Jáchyma Kaplana, Luboše Vydry a Jiřího Pavlíčka, byly provedeny nezákonné osobní prohlídky, při nichž jim byly odebrány některé písemnosti. Propuštění byli až mezi 21. a 23. hodinou. Výsledky byly zaměřeny na průběh manifestace dne 21. srpna 1988, některé vyslyšající příslušníci StB obviňovali, že ji přímo organizovali. Je přitom všeobecně známo, že pokojná manifestace vznikla spontánně, o čemž svědčí i to, že petice podepsaná u sochy sv. Václava byla sepsána až na místě. Dále je rozšiřovali na rozšiřování letáků vyzývajících k roztroušené manifestaci.

Pokud je nám známo, nikdo z členů NMS nebyl obviněn a všichni byli již propuštěni.

Represe se zaměřila na signatáře a mluvčí Charty 77. Ing. Tomáš Hradílek, signatář Charty 77 a aktivista SPUSA, který spolu s bývalou mluvčí Charty 77 Evou Kantůrkovou položili v neděli k pomníku sv. Václava květiny, byl krátkodobě zadržen. Také signatář Charty 77 Jan Urban byl zadržován, a to po tři dny, 19., 20. a 21. srpna, vždy v denních hodinách. Markéta Fialková, signatářka Charty 77, byla vězněna den na Ruzyni. Tři mluvčí Charty 77, Stanislav Devátý, Miloš Hájek a Bohumír Janát, byli poprvé zadrženi 20. 8. v poledne, kdy chtěli předat na sovětském velvyslanectví dokument Charty 77 k srpnu 1988. Stanislav Devátý byl dne 20. srpna 1988 eskortován do Gottwaldova, odkud se vrátil do Prahy, kde byl znovu krátkodobě zadržen. Miloš Hájek a Bohumír Janát byli rovněž zadrženi 21. srpna a propuštěni až okolo půlnoci. Spolu s Bohumírem Janátem byla zadržena i jeho přítelkyně Alena Plášilová. Půl hodiny po propuštění byli Bohumír Janát a A. Plášilová opět zadrženi

na Václavském náměstí, údajně pro trikolóru, kterou měla A. Plášilová na oděvu. Byli vězněni na Ruzyni, kde se Alena Plášilová stala obětí psychického týrání: z magnetofonového záznamu použíteli příslušníci StB nebo SNV hlas Bohumíra Janáta (vyslovoval své jméno) těsně před dveřmi její cely, potom slyšela bití, rány a „radu“ příslušníka – kdyby vám bylo špatně, zavolejte. Byla přesvědčena, že její druh je fyzicky týrán. Alena Plášilová byla propuštěna 22. srpna večer a Bohumír Janát 24. srpna okolo 0.30 hod.

Samotný policejní zásah proti průvodu a manifestaci 21. srpna 1988 večer se alespoň zpočátku vyznačoval jistou zdrženlivostí. Příslušníci VB používali spíše štítů než obušků, ovšem přítomnost policejních psů zvyšovala napětí. Později došlo při rozhánění manifestace k několika brutálním akcím, zvláště u Národního divadla. Krajně brutálně byl ztýrán ing. Vladimír Hajný, signatář Charty 77 ze Šumperka, který pracuje jako stavební dělník v Praze. Příslušník StB ho surově zbil, V. Hajný ho identifikoval jako mužekulturu, který jako první vkročil dne 14. května 1988 do restauračního sálu v Praze-Břevnově při zásahu proti 4. fóru Charty 77. Při zadržování okolo 22. hodiny 21. srpna na Národní třídě vyřadil V. Hajnému nejprve tři políčky a když se napadený ohradil dotazem „Co si to dovolujete?“, odpověděl: „To ještě uvidíš, co všechno si já můžu dovolit“ a dal mu silnou ránu pěstí do varlat. Nato ho zatáhl do chodby sousedního domu, kde mu dal několik ran pěstí do hlavy; velmi bolestivá byla zvláště rána do spánku. Z Konviktské ulice, kam byl Vladimír Hajný dopraven, byl převezzen do nemocnice Na Františku, zde byl ošetřen a lékař mu vystavil potvrzení o zranění. Odtud ho převezli do Školské ulice a na Ruzyň. Byl propuštěn v ranních hodinách 22. srpna.

Dosud neznáme podrobnosti o dalších případech surovosti; zacházení s Janem Chudomelem a Vladimírem Hajným je však natolik hrubým porušením zákona a práva, že musíme se vši naléhavostí žádat vyšetření všech těchto násilností a přísné potrestání viníků.

Pokud jde o celkový počet zadržovaných, uvádějí ti, kteří byli na Ruzyni, počet 77 – zveřejněný ČTK – za krajně nepravděpodobný; odhady jdou nad sto krátkodobě uvězněných. Není známo, zda z patnácti osob, které měly být dne 23. srpna

1 Jan Chudomel byl propuštěn z psychiatrické léčebny dne 29. 8. 1988.

ráno podle vládního mluvčího zadržovány, byl někdo v průběhu dalších dvou dnů vzat do vazby, či zda byli všichni propuštěni.

V každém případě je krajně znepokojivé, že pokojné shromáždění občanů může vyvolat tak brutální a rozsáhlé zásahy orgánů státní moci. Ve svých důsledcích je za všechny tyto nezákonné a protispolečenské postupy nesporně odpovědné politické vedení státu.

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (Čs. liga pro lidská práva, člen FIDH)
Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát,
mluvčí Charty 77

Zasláno: vládě ČSSR, FS a Inspekci FMV.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 16, s. 2–4.

KOMENTÁŘE: Sdělení VONS č. 797: Trestní postih proti účastníkům manifestace z 21. srpna 1988. *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 16, s. 13–15 • 21. srpen v Praze. *Magazín Společenství přátel USA*, roč. 1 (1988), č. 3 • Postihy za 21. srpen. *Nový domov*, roč. 39 (1988), č. 20 • Blumfeld, P.: 21. srpen 88 – že nejsme opice. *Voknoviny*, 1988, č. 19 • R + B: 21. srpen 1988 v Praze. *Magazín Společenství přátel USA*, roč. 1 (1988), č. 3 • 21. srpen v Praze. *Nový domov*, roč. 39 (1988), č. 18 • Postihy za 21. srpen. *Tamtéž*, č. 20.

KOMENTÁŘE V OFICIÁLNÍM TISKU: Rušivé akce v Praze – zmařená provokace. In: *Mladá fronta, Práce, Lidová demokracie*, 22. a 23. srpna 1988.

1988, 25. srpen, Praha. – Prohlášení solidarity s polskými stávkujícími dělníky. (Dokument 77 č. 42/88)

Výraz solidarity stávkujícím dělníkům v Polsku

S napětím a obdivem sledujeme mnohaletý zápas polských dělníků o důstojnou a svobodnou existenci. Tento boj, jehož prozatím nejvýraznějšími milníky jsou roky 1956, 1970, 1976 a 1980, byl v srpnu 1980 korunován neuvěřitelným úspěchem: založením nezávislého samosprávného odborového svazu Solidarita. Jméno tohoto svazu se stalo jednotícím a inspirujícím symbolem a 16 měsíců jeho veřejného fungování dalo polské společnosti jednu základní zkušenost: zkušenost svobody. Svobody vybojované, nikoliv milostivě darované dekretem.

Prožitek nového sebeuvědomování nastolil i zcela novou společenskou situaci: ani vojenský převrat z prosince 1981 a následná vlna brutálních represí z doby stanného práva nedokázaly zvrátit vývoj a obláci lidem v Polsku starou šedou uniformu občanů totalitního státu, nedokázaly znovu společnost atomizovat. Nenásilná rezistence polské společnosti, její trvalé a rozhodné úsilí o konstituci autentických a nezávislých struktur, o vlastní, pravdivé sebevyjádření ukazuje více než jasně, že daný systém je pro národ nepřijatelný a vede zemi do stále hlubší všeobecné krize. Stávky z května a srpna tohoto roku to razantně potvrzují.¹

Žádná vláda nemůže trvale vládnout proti vůli vlastní společnosti, žádná vláda se nemůže trvale legitimovat jen obušky, kordóny policie a stanným právem. Násilná pacifikace oprávněných dělnických protestů nic nevyřeší. Přejeme si, aby se současná společenská krize v Polsku řešila dohodou mezi státní mocí a autentickými představiteli dělnictva.

Charta 77 se obrací na polské dělníky s upřímným a kolegiálním pozdravem a přeje jim úspěšné zakončení dlouhé cesty ke svobodě a spravedlnosti.² Plně chápeme Vaše spravedlivé požadavky a myslí i srdcem jsme s Vámi ve Vašem nelehkém, avšak vysoce smysluplném boji.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS, 1 S.

- 1 V květnu 1988 začalo v Polsku sílit stávkové hnutí a ve Varšavě, Gdaňsku, Vratislavi a dalších polských městech došlo k mohutným demonstracím, při nichž bylo 90 účastníků zatčeno a na 300 aktivistů Solidarity dočasně zadrženo. Přestože prvotní příčinou nepokojů bylo zvýšení cen, začal být kladen důraz na požadavky politické – legalizaci Solidarity a odborovou pluralitu. Pod tlakem situace začali představitelé opozice v čele s Wałęsou a vlády připravovat jednání u kulatého stolu. V ústavech, na školách a různých pracovištích začaly vznikat organizační výbory Solidarity, ve větších městech, ve Štětíně, Krakově aj., se ustavovaly mezizávodní organizační výbory.
- 2 Kromě dokumentu Charty 77 vyjádřila svou podporu Nezávislému samosprávnému svazu Solidarity Polsko-čs. solidarita 31. 8. 1988: „Společně s Vámi a s miliony dalších Poláků si připomínáme osmé výročí podepsání gdaňských dohod, které fakticky znamenaly vznik Solidarity. Nezávislé odborové hnutí v Polsku nebylo zlikvidováno ani výjimečným stavem, ani zákazy a ani mnohaletou perzekucí a násilím proti dělníkům a odborovým vůdcům. O potřebnosti odborového pluralismu a tedy i formálního uznání nezávislých odborů svědčí nynější situace ve Vaší zemi a především stávky, které jsou reakcí na zhoršující se postavení pracujících. Podporujeme zápas polských dělníků za splnění politických a sociálních požadavků a připojujeme se k požadavku na opětovnou legalizaci Solidarity. Polsko-čs. solidarita (čs. část) Petr Pospíchal, Anna Šabatová.“

Dne 4. 9. se na polsko-čs. hranici setkali představitelé Polsko-čs. solidarity Jarosław Broda, Mirosław Jasiński, Mięczysław Piotrowski, Petr Pospíchal, Petr Uhl a Jan Urban. V komuniké z tohoto setkání se uvádělo, že „v průběhu obsáhlé debaty bylo konstatováno, že v současné době jsou v Polsku vězněni účastníci stávkových akcí a v Československu jsou trestně stíháni účastníci pražské manifestace z 21. srpna 1988. Žádáme polskou, čs. i světovou veřejnost, aby vystoupila na obranu trestně stíhaných a vězněných, mezi nimiž jsou i dva členové Polsko-čs. solidarity, Zbigniew Janas a Józef Pinior.“ Informace o Chartě 77, roč. 11, 1988, č. 17, s. 15.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 16, s. 4.

KOMENTÁŘ: Rozhovor s P. Niemczykem. *Tamtéž*, č. 17, s. 12–15.

1988, 25. srpen, Praha. – Dopis Demokratickému svazu v Moskvě s poděkováním sovětským občanům, kteří manifestovali ve výroční den vojenské intervence do Československa na Puškinově náměstí v Moskvě. (Dokument č. 43/88)

Charta 77 vyjadřuje dík a úctu těm sovětským občanům, kteří 21. srpna 1988, v den 20. výročí vojenské agrese proti Československu, manifestovali na Puškinově náměstí v Moskvě své rozhodnutí pravdivě zhodnotit historickou událost, jež tragicky zapůsobila na naše národy a jejíž nedobré následky neseme dodnes. V době pro pravdu příznivější, než byla doba před dvaceti lety, zopakovali čin sedmi statečných, kteří manifestovali na Rudém náměstí 25. srpna 1968.¹ Tehdy bylo těchto několik odvážných jedinců posláno na dlouhá léta na „souostroví Gulag“, dnešních několik set statečných bylo selektivně postiženo několikadenním vězením a pořádkovou pokoutou. Věříme, že musí přijít doba, kdy manifestace otevřeného a pravdivého postoje nebude už spojena s žádným rizikem a kdy společnost a národy našich zemí budou emancipovány z područí lži a násilí. Jsme přesvědčeni, že Vaše manifestace v den dvacátého výročí vojenské agrese proti naší zemi byla na této cestě nikoliv nevýznamným krokem.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Byli to L. Bogorazová-Danielová, K. Babickij, V. Dremļuga, V. Delone, P. Litvinov, N. Gorbaněvská, V. Fa-inberg. Skupina byla na místě zatčena a poté odsouzena. Viz též Orlova, R.: *Sedm na Rudém náměstí*. Zápisky z deníku. *Listy*, roč. 18 (1988), č. 5, s. 19–20.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 16, s. 4–5.

1988, 1. září, Praha. – Dopis obhájčům lidských práv v Litvě A. Andreikovi a P. Cidzikasovi s vyjádřením solidarity s protestní hladovkou za propuštění dvanácti litevských vězňů. (Nečíslovaný dokument)

Drazí přátelé!

K našim rukám se dostalo prohlášení datované 18. 8. 1988 ve Vilniusu, v němž oznamujete začátek veřejné protestní hladovky na podporu dvanácti litevských politických vězňů a ve kterém vyžíváte k solidaritě všechny lidi dobré vůle.¹

S pozorností a účastí sledujeme poslední dění nejen na Litvě, ale i v ostatních pobaltských republikách. Vaše úsilí o vyřešení všech za léta nahromaděných problémů a o nápravu všech křivd a nespravedlností je nám blízké také proto, že my sami v Československu máme nemálo zkušeností s politickými perzekucemi a porušováním lidských práv, a to nejen v dobách stalinismu, nýbrž i zcela nedávno, ba přímo dnes.

Charta 77 je společenstvím občanů, které už po více než jedno desetiletí spojuje vůle zasazovat se o respektování občanských a lidských práv v naší zemi i kdekoli na světě. Vítáme proto zprávu o osvobození kněze Alfonasse Svarinskase, jednoho ze zakladatelů Litevského výboru na obranu náboženské svobody, přestože jeho propuštění bylo podmíněno příslibem vystěhovat se na Západ. Vítáme i další pozitivní kroky učiněné za poslední dobu ve Vaší zemi, počínaje obnovou původní národní symboliky a konče zveřejňováním dříve záměrně utajovaných historických dokumentů.

Zároveň však víme, že přetrvávající existence politických vězňů a dalších perzekucí je v rozporu s proklamovaným úsilím litevského vedení o skutečnou demokratizaci života ve Vaší zemi. Považujte tedy náš dopis za alespoň skromné vyjádření solidarity s Vaší hladovkou a spravedlivým zápasem za propuštění všech politických vězňů na Litvě. S pozdravem

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

Na vědomí: velvyslanectví SSSR, tiskové agentury

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 11 (1988), Č. 16, s. 8–9.

1 Algimantas Andreika a Petras Cidzikas vydali 18. 8. 1988 následující výzvu: „Všichni lidé dobré vůle! Dnes potřebujeme lidskost a lásku k bližnímu. Mnoho se hovoří o stalinismu a jeho projevech na Litvě, v SSSR i po celém světě. Avšak skutečnost, že litevští političtí vězni – oběti stalinismu a let stagnace – jsou i dnes mučeni, posílání do táborů, vyhnanství a do psychiatrických léčeben, nás vede k pochybnostem, že se litevská vláda skutečně snaží o dosažení lepšího života pro nás všechny...“

Nezostuzujte proto Litvu před celým civilizovaným světem a propustte na svobodu všechny následující oběti let stagnace. Jsou to: Cintautas lešmantas, Balis Gajauskas, Viktoras Petkus, Sigitas Tamkevičius, Valdemaras Karaliunas, Boleslavas Lisunas, Jonas Pakuckas, Petras Gražulis, Gintaras Tarasevičius, Mečislavas Tarasevičius, Ričardas Andriauskas a Vytautas Naudžiunas.

Dne 17. srpna v 19 hod. jsme začali držet protestní hladovku za propuštění politických vězňů. Očekáváme všemožnou pomoc v našem spravedlivém zápase od všech lidí dobré vůle.“

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 16, s. 8–9 • *Americké listy*, č. 23 (16. září 1988).

KOMENTÁŘ: *Oživující Litva*. In: *Lidové noviny*, roč. 1 (1988), č. 10, s. 15.

1988, 8. září, Praha. – **Dopis Federálnímu shromáždění, vládě a ústřednímu výboru Národní fronty o naléhavosti reformy politického systému a ekonomické reformy s návrhem bezprostředních kroků k demokratizaci země. (Dokument č. 44/88)**

Výzva k zamýšlení

Demonstrace z letošního 21. srpna signalizuje, že situace československé společnosti se výrazně liší od stavu před deseti nebo pěti roky. Málokdo očekával, že v tuto srpnovou neděli vyjdou do pražských ulic ne stovky, ale tisíce demonstrantů.

Tato manifestace, ačkoliv nebyla ohlášena a neměla svolavatele, proběhla pokojně. Nebyla rozbita jediná výkladní skříň, jediná pouliční lampa. Hesla, která účastníci skandovali, byla výhradně demokratická a národní. Převážnou většinu tvořili mladí, avšak účast lidí nad 30 let byla značná. Celá akce vznikla spontánně: nevyzvala k ní ani Charta 77, ani Demokratická iniciativa, ani Nezávislé mírové sdružení, ale neznámá skupina mládeže v hromadně rozšířeném letáku s podpisem České děti. Skutečnost, že mladí lidé, kteří rok 1968 zažili nanejvýše v dětském věku, vyšli po dvacetiletém monopolu „normalizační“ propagandy ve všech sdělovacích prostředcích do ulic, aby výrazně vyjádřili svůj nesouhlas s tím, čemu je ve škole učili, svědčí o naprostém krachu strnulé oficiální ideologie. Ukázalo se, že propast mezi současným vedením a společností – zejména její nejperspektivnější částí – je hlubší, než se mnozí domnívali. Tisíce demonstrantů z Václavského a Staroměstského náměstí jsou jen špičkou ledovce; jsou viditelným vrcholem skutečnosti, že vynucený souhlas s „normalizací“ je v politickém životě stejně málo použitelný jako stamiliardové nadnormativní zásoby v naší ekonomice.

Stojíme na jednom z osudových rozcestí. Je možno jít dále směrem nastoupeným před dvaceti lety: označit demonstranty za chuligánské, protispolečenské či protisocialistické živly, vidět v nich svedený nástroj zahraničních nepřátelských center a sáhnout k tradičnímu konzervativnímu řešení – k represí. Takovéto rozhodnutí by mohlo dočasně přinést klid či spíše napjaté ticho před bouří, palčivé problémy by se tím však nevyřešily a v blízké budoucnosti by vyvstaly opět – možná že ve značně vyhocenější po-

době. Odsuzujeme brutální zákrok proti některým demonstrantům i fakt, že proti několika z nich bylo vzneseno obvinění. S uspokojením konstatujeme, že první oficiální reakce vyjádřená v úředních zprávách o demonstraci neuzíjala zmíněných inkriminačních termínů, ale v interním dopise vedení KSČ okresním výborům se opět mluví o protispolečenských a protisocialistických silách, které jednaly z podnětu zahraničních center. Bylo by neblahé, kdyby následoval soudní postih obviněných, vylučování zjištěných účastníků ze škol a jejich pracovní diskriminace. Jedině správnou se nám zdá být demokratická alternativa: rozhodnutí nejvyšších státních a politických orgánů přejít od slov o demokratizaci k jejímu uskutečňování.

Jsme si vědomi naléhavosti zásadních změn v našem hospodářství, a proto chápeme, že velká pozornost je věnována ekonomické reformě. Domníváme se ovšem, že i v Československu je předpokladem úspěšné ekonomické reformy reforma politická. Jen demokratický politický přístup k hospodářské reformě – zahrnující též účast všech významných odborníků bez jakékoliv diskriminace – dává možnost jejího úspěchu.

Klíč k východisku ze společenské krize nelze nalézt bez reformy politického systému. V této oblasti se nefeklo ještě ani vážné slovo, o činech nemluvě. S potřebou ekonomické a politické reformy je nerozlučně spjata demokratické ovzduší v oblasti kultury.

Víme, že proces demokratizace je složitý a nebude krátký. Ale chceme, aby probíhal politicky kulturním způsobem, jenž je vlastní našim národům, a aby se zbytečně neprotahoval. Nenavrhujeme ucelený model demokratizace. Domníváme se, že optimální východisko se může najít jen ve svobodné konfrontaci přinejmenším několika různých názorů. Vycházejíce z dnešních realit, navrhujeme státním a politickým orgánům tyto bezprostřední kroky:

1. Ponechat volně pole existujícím demokratickým iniciativám a společenstvím, skoncovat s diskriminací jejich stoupců a přiznat jim plnou legalitu.
2. Neklást překážky při vzniku nových neformálních zájmových sdružení.
3. Povolit řádné vycházení *Lidových novin* a dalších nezávislých časopisů.

4. Umožnit pokojné demonstrace.

Ačkoliv podle zákona nemají pořadatelé povinnost žádat o jejich povolení, ale pouze je ohlásit, příslušné orgány zatím v praxi jakoukoliv demonstraci zakázaly. K demokracii však patří svoboda demonstrací a mladí lidé dokázali, že si toto právo nenechají brát. Podle našeho názoru je na čase fakticky přiznat právo na demonstrace. Je třeba přispět k tomu, aby si naše společnost po dlouholeté absenci těchto možností osvojila schopnost kulturně demonstrovat.

5. Propustit politické vězně.

6. Uznat a především respektovat základní náboženskou svobodu, vyjít vstříc požadavkům věřících, naprosto skoncovat s jakoukoliv formou jejich diskriminace a ukázat opravdovost v jednání s církvemi.

7. Je nadále neudržitelné, jestliže o naší nejnovější historii nemůže veřejnost slyšet a číst nic než jednostranná líčení, navíc plná polopravd a lží. Žádáme, aby o posledních sedmdesáti letech našeho vývoje, zejména pak o roce 1968 a o „normalizaci“, mohly být uveřejňovány i články, studie a knihy těch politologů, historiků a pamětníků, kteří zastávají názory odlišné od dnešní oficiální ideologie.

8. Blíží se 70. výročí vzniku našeho státu. Dne 28. října 1918 vyšel pražský lid do ulic a Národní výbor – představitel české politiky – vyhlásil samostatný československý stát. Dne 30. října se Martinskou deklarací přihlásila k čs. státu Slovenská národní rada. Od té doby byl 28. říjen státním svátkem, nacističtí okupanti jeho oslavy zakázali, po válce byl obnoven. A je ostudou „normalizační“ politiky, že v 70. letech tento den jako státní svátek zrušila. Věříme, že vyjadřujeme pocity zdrcující většiny českého a slovenského národa, když žádáme, aby 28. říjen byl při 70. výročí vzniku republiky znovu prohlášen státním svátkem.

Jsmo přesvědčeni, že existují vysoce reálné důvody, aby politické vedení tyto požadavky splnilo.

Charta 77 není hnutí s jednotným politickým programem. Je pouze společenstvím lidí, jež usilují o dodržování občanských, lidských a sociálních práv, jak je formulovaly mezinárodní pakty o těchto právech, které ČSSR podepsala a které jsou součástí jejího právního řádu.

Charta 77 již při svém vzniku nabídla představitelům státní moci dialog. Za více než 11 let naší existence k němu nedošlo – rozhodně ne v přímé, důstojné a otevřené formě. Dnešní situace se však v mezinárodních i vnitřních souvislostech výrazně liší od stavu před 11 lety. Společenská krize nabyla takové podoby, že je dnes více než kdykoliv dříve zapotřebí, aby politické orgány vstoupily v dialog s těmi občany, kteří jsou s to tlumočit mínění velké části našeho lidu, která zatím mlčí. Charta 77 je k tomuto dialogu nadále ochotna.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 16, s. 5–6.

1988, 5. září, Praha. – Sdělení Charty 77, Demokratické iniciativy, Jazzové sekce, Nezávislého mírového sdružení, Společenství přátel USA a předsedy přípravného výboru o uspořádání mezinárodního sympozia Československo '88. (Dokument č. 45/88)

Letos si Československo připomnělo zaokrouhlená výročí několika důležitých mezníků svých moderních dějin. Společným jmenovatelem těchto československých událostí je, že nikdy nebyly ryze československé, ale vždy představovaly zároveň významné body v dějinách celé Evropy. A vždy zároveň souvisely s tématem, které nás všechny společně zajímá, totiž s tématem demokracie, lidských práv a míru a jejich vzájemné podmíněnosti. Proto jsme se rozhodli uspořádat ve dnech 11.–13. listopadu v Praze sympozium ČESKOSLOVENSKO 88,¹ které by se souhrnně zamyslelo nad širším kontextem připomínaných událostí a nad tím, jaká poučení z takové úvahy vyplývají pro přítomnost. Na toto sympozium zveme domácí i zahraniční politology, historiky a kulturní osobnosti, o nichž víme, že se touto tematikou zabývají nebo že k ní mají hlubší osobní vztah.²

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

Emanuel Mandler, Demokratická iniciativa
Karel Srp, Jazzová sekce

Luboš Vydra, Nezávislé mírové sdružení (NMS)

Petr Bartoš, Společenství přátel USA (SPUSA)

Václav Havel, předseda přípravného výboru

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Myšlenka sympozia vznikla na jaře z iniciativy nezávislých historiků a zájemců o moderní historii. Od května 1988 byl návrh předmětem korespondence mezi domovem a exilem, přípravy se ujali zástupci nezávislých iniciativ. Sympozium bylo svoláno do Slovanského domu v Praze. Dne 6. 9. vydal přípravný výbor prohlášení podepsané V. Havlem, v němž se uvádí, že „tématem sympozia je uplynulých 70 let československého státu, zejména některých mezníků v jeho historickém vývoji, a to: 1918, 1938, 1948, 1968“, a že sympozium se připravuje „zcela otevřeně. Doufáme v rozumný postoj a postup československých úřadů.“ Informace o Chartě 77, roč. 11, (1988), č. 16, s. 6–7.

2 Sympozia se mělo zúčastnit několik desítek domácích a zahraničních historiků, politiků, kulturních osobností, mezi jinými A. Sacharov, Z. Brzezinski, J. Kuroň, H. Gordon Skilling aj. K účasti byli dále pozváni oficiální zástupci státních a vědeckých institucí – Úřad předsednictva vlády a ČSAV. Představitel Národního výboru hl. města Prahy prohlásil, že úřady nebudou klást sympoziu překážky, ale na zásah Státní bezpečnosti veškerá jednání příslušných úřadů s Chartou 77 ztroskotala a sympozium se uskutečnit nemohlo. Viz D502 (16. 11. 1988).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 16, s. 6–7.

KOMENTÁŘ: Zpráva o sympoziu. In: *Lidové noviny*, roč. 1 (1988), č. 10, s. 4 • Pyrrhovo vítězství. *Tamtéž*, č. 11, s. 8.

1988, 6. září, Praha. – Prohlášení k rozsudku bratislavského soudu nad slovenským náboženským aktivistou Ivanem Polanským. (Dokument č. 46/88)

Recidiva stalinské justice

V úterý dne 30. 8. 1988 potvrdil Nejvyšší soud SSR v Bratislavě rozsudek čtyř let vězení nad slovenským náboženským aktivistou Ivanem Polanským. Skutkovou podstatu trestného činu podvracení republiky měl Ivan Polanský naplnit tím, že – jak je to vyjádřeno v oficiálním policejně soudním žargonu – sepsal a rozmnožoval nelegální písemnosti.¹ Ve skutečnosti však jeho činnost spočívala v tom, že tvořivým způsobem usiloval o svobodný pohyb názorů, myšlenek a informací.

Charta 77 spatřuje v celém řízení proti Ivanu Polanskému politický proces par excellence. S plnou rozhodností odsuzujeme tento projev justiční zvůle a vidíme v něm varovný signál, jenž svědčí o tendenci současného politického vedení udržovat stav úpadku právní, politické a společenské kultury v naší zemi. Nedisponujeme institucionální autoritou vyšetřovatelů, prokurátorů a soudců, kteří inspirováni úzce sebezáchovnými zájmy některých politiků mohou posílat do vězení lidi pro elementární lidské projevy, jakými jsou myšlení, řeč a zájmová orientace na společenství bližních. O to větší je však náš nárok na odsudek nelidskosti v jednání státních orgánů, jejichž automatickým smyslem a posláním je garantovat humánní stav a rozvoj jedince a společnosti. Od tohoto požadavku nelze a není kam ustoupit.

Charta 77 původně definovala svou podstatu a v průběhu své existence nepřestala chápat svou identitu jako volné, neformální, různorodé a otevřené společenství, sjednocené na principu osobně mravním. Motivován osobně mravním principem jednal i Ivan Polanský, a tím, že se snažil oživit svobodný pohyb myšlenek, názorů a informací, tedy rozvíjet proces, který je pro nás v obecném ohledu tou nejspolehlivější zárukou a perspektivou, konal činnost společensky vysoce prospěšnou. S jeho názory a stanovisky může zajisté kdokoliv souhlasit i nesohlasit, avšak vždy zde musí platit zásada civilizovaného státu, kterou formuloval jeden z tvůrců francouzského

osvícenství: třebaže rozhodně nesohlasím s Vaším názorem, svůj život bych položil za Vaše právo jej vyslovit.

Posílat lidi do vězení za ústní či písemné vyjádření myšlenky, názoru a přesvědčení je činem barbarským, svědčícím o základní nedůvěře k člověku a lidské společnosti, o vztahu strachu a pohrdání vůči nim. K vykonavatelům takovéto justice nelze mít nenávisť, ale spíše, jak to vyjádřila paní Ida Polanská, lítost, neboť sami odsuzují člověka ve vlastní osobě, kterýžto akt pak už žádná vnější spravedlnost nemůže rehabilitovat. Naší lidskou a občanskou povinností však je udělat vše pro to, aby hráz vůči protispolečenskému a anticivilizačnímu jednání byla udržena a zpevněna. Vždyť stalinismus, v němž je právem spatřován jeden z nejvyhrocenějších ostnů zla nejen tohoto století, z velké části spočíval na udržování a prohlubování vzájemné lhostejnosti lidí, na nevěšimavosti člověka vůči osudu bližního, na přetváření lidské společnosti v ustrašenou masu izolovaných jedinců.

A právě politické procesy byly a dosud u nás, jak vidno, jsou nástrojem šíření strachu a pobídkou k rezignaci, v níž končí právní stav a zaniká zákonnost. Proto žádáme všechny, jež spojuje solidarita civilizovaných lidí, aby nezapomněli, že Ivan Polanský je ve vězení.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Při domovní prohlídce v listopadu 1987 byla I. Polanskému zabavena katolická náboženská literatura, a protože mezi slovenským katolickým samizdatem byl sborník o Tisovi a Hlinkovi, byl obviněn z propagace fašismu a vzat do vazby. 19. 6. 1988 byl senátem Krajského soudu v Banské Bystrici uznán vinným trestným činem podvracení republiky a odsouzen k čtyřletému vězňení. V srpnu 1988 potvrdil odvolací soud u Nejvyššího soudu v Praze rozsudek v plné výši. Na jeho obranu vznikl výbor za osvobození I. Polanského. V důsledku silné mezinárodní solidarity byl 17. 12. 1988 podmínečně propuštěn. Viz též D477 (23. 6. 1988).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 16, s. 7–8.

1988, 7. září, Praha. – Sdělení o setkání signatářů Charty 77 s poradcem prezidenta a ministra zahraničí USA Edwardem L. Rownym za jeho návštěvy v Československu. (Dokument č. 47/88)

Zvláštní poradce prezidenta a ministra zahraničí USA pro otázky odzbrojení Edward L. Rowny spolu s členy svého doprovodu¹ se sešel dne 7. 9. 1988 s představiteli Charty 77 a zástupci nezávislých iniciativ. Setkání se zúčastnili mluvčí Charty 77 Stanislav Devátý a Bohumír Janát, dále signatáři Jiří Dienstbier, Václav Havel, Václav Malý, Vladimír Mlynář a Martin Palouš. Za Demokratickou iniciativu byl přítomen Emanuel Mandler.

V úvodu velvyslanec Rowny vysvětlil stanovisko vlády USA k otázkám odzbrojení a lidských práv. Zdůraznil myšlenku, že příčinou nedůvěry mezi státy není samotný fakt zbrojení, nýbrž právě vzájemná nedůvěra je příčinou dnešního přezbrojeného světa. S touto myšlenkou byl vysloven zásadní souhlas a představitelé Charty 77 a VONS v této souvislosti informovali americkou stranu o konkrétních případech porušování lidských práv v Československu. Hovořilo se o případech nespravedlivého odsouzení Ivana Polanského,² Jaroslava Popelky³ a Vladana Kočího.⁴ Rovněž se mluvilo o důsledcích vojenské agrese proti Československu před dvaceti lety. Jednání byl přítomen velvyslanec USA Julian M. Niemczyk s dalšími členy amerického zastupitelství.

*Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 E. L. Rowny přicestoval do Prahy na dvoudenní konzultaci o odzbrojovací problematice. Zabýval se otázkou 50% snížení strategických útočných zbraní. Při oficiálních jednáních s prvním náměstkem zahraničních věcí J. Johaneseem byl projednáván mj. návrh na vytvoření pásma důvěry na linii dotyků států Varšavské smlouvy a NATO.
- 2 Sr. D477 (23. 6. 1988) a D 491 (6. 9. 1988).
- 3 Jaroslav Popelka byl zadržen v dubnu 1988 za autorství a šíření letáků v brněnských ulicích, v nichž vyzýval ke gorbáčovské přestavbě. 6. 9. 1988 byl odsouzen na 8 měsíců nepodmíněně. 28. 9. 1988 byl propuštěn.

- 4 Vladan Kočí odmítl z náboženských důvodů nastoupit vojenskou službu a byl 24. srpna 1988 odsouzen k 13 měsícům vězení. Vyšší vojenský soud v Příbrami potvrdil původní rozsudek.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 16, s. 8.

D492 1988

1988, 17. září, Praha. – Sdělení o setkání signatářů Charty 77 s francouzským ministrem zahraničí Rolandem Dumasem za jeho návštěvy v Československu. (Dokument č. 48/88)

Dnešního dne se sešli mluvčí Charty 77 Miloš Hájek a její signatáři Jiří Hájek, Václav Malý a Petr Uhl (dva posledně jmenovaní též za VONS) s ministrem zahraničních věcí Francouzské republiky Rolandem Dumasem. Schůzka se konala na francouzském velvyslanectví, kam byli signatáři Charty pozváni. Setkání se zúčastnili rovněž francouzský velvyslanec Jacques Humann, členové ministrova doprovodu Jacques Blot, ředitel evropského oddělení ministerstva zahraničních věcí, Jean Gueguinou, ředitel tiskové služby ministerstva, Régis de Gélenet, podtajemník pro východní Evropu ministerstva, Eric Danon, rada pro technické otázky ministerstva a dále pak Stanislav Mrozek, první tajemník velvyslanectví.

Roland Dumas se zajímal zejména o dodržování lidských práv v Československu, o postavení křesťanů a o různé aspekty změn v československé společnosti. Byl seznámen s případy nespravedlivě vězněných Ivana Polanského a Slávka Popelky.¹ V debatě byl položen rovněž důraz na rozvoj tradičních kulturních styků mezi Francií a Československem.

*Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 *Srv. D491 (7.9.1988).*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 17, s. 2.

D493 1988

1988, 30. září, Praha. – Dopis účastníkům konference Czechoslovakia, 1918–1988, Seventy Years from Independence, pořádané v Torontu. (Nečíslovaný dokument)

Dámy a pánové, vážení přátelé!
Prostřednictvím pana H. Gordona Skillinga¹ jsme se dozvěděli o Vaší konferenci k 70. výročí Československé republiky.² Chtěli bychom vám všem, západním vědcům a učencům a krajanům z čs. exilu, účastníkům akce, v níž se obráží zájem, solidarita a přátelství k naší zemi, vyjádřit srdečný pozdrav a přání tvořivé atmosféry a úspěchu Vašeho tří denního jednání.

Naše zem, jež si nyní připomíná 70 let od obnovení své samostatnosti, prošla ve své tisícileté historii obdobími rozmachu i zkoušek, tvůrčích vznětů i těžkých depresí. Otázka po smyslu našeho národa v evropském dějinném kontextu i po přínosu jeho kultury do pokladnice kultury světové byla mnohokrát položena s velkou naléhavostí a zůstává dosud i pro nás současníky v základu otevřena. Zejména v posledních padesáti letech jsme byli nuceni s nemalým nasazením svých bytostných sil čelit snahám o uzavření tohoto procesu vlastního sebehledání a odmítnutí vnucované, definitivní, uniformní odpovědi té či oné barvy. Známe i pocit zklamání, kdy v osudových situacích jsme stáli sami a kdy svět nedokázal vyjádřit účinnou podporu a zabránit zvenčí přicházejícímu zmaření naší věci, kterou většina národa přijímala s nadšením jako věc spravedlivou.

My sami nemůžeme rezignovat na svou národní samostatnost, na povinnost čestně vytrvat na svém místě i na duchovní závazek k opravdovosti, důstojnosti a otevřenosti. A je těžké vyjádřit to, jak silnou podporou a povzbuzením je pro nás vědomí, že v otevřeném světě existují přátelé Československa, kteří se vážně a hluboce zajímají o naši věc a kteří na rozdíl od nás mohou jednat se zcela nespoutanými rukama. Proto, ač v odlišných podmínkách, budeme ve dnech 70. výročí zrodu republiky s Vámi přítomni ve společném duchu.

Bratry Vaši mluvčí Charty 77

Stanislav Devátý, Miloš Hájek a Bohumír Janát

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

- 1 O H. Gordonu Skillingovi viz D371 (20. 2. 1987).
- 2 *Konference ve dnech 28.–30. 10. 1988 byla zorganizována na torontskou univerzitu a zúčastnili se jí četní západní vědci a zástupci čs. exilu.*

PLNĚ ZNĚNÍ DOKUMENTU: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 18, s. 4.

D494 ¹⁹⁸⁸

1988, 30. září, Praha. – Seznam nových signatářů Charty 77. (Dokument č. 49/88)

Noví signatáři

K prohlášení Charty ze dne 1. 1. 1977 se v době mezi 1. červencem a 30. zářím připojili tito další signatáři:

Tomáš Baštinec, technický úředník; Ladislav Dalloš, invalidní důchodce; Květa Dienstbierová, úřednice; Jan Filip; Alena Honzíková, prodavačka; Jiří Horák, dělník; Simona Hradílková, studentka; Hana Hruběšová, důchodkyně; Jaroslav Jablonský, topič; Jan Kadubec, lesní dělník; Monika Kafková, učitelka; Petr Kahovec, řidič; Theodor Knobloch, čalouník; Marta Korbelová, důchodkyně; František Krejčík, dělník; Ján Kubáň, technik; Josef Lešňanský, dělník; Oldřich Myška, elektrikář; Marta Pecharová, invalidní důchodkyně; František Postupa, stavební dispečer; Eduard Prášek, invalidní důchodce; Lubomír Sokol, tiskař; Pavel Tajovský, technik; Pavel Toman, psycholog; Jan Ulrich; Jaroslav Vajdík, dělník; Štěpán Weimar, řidič; Vít Zukal, dělník; Kateřina Zukalová, zootechnička. (29 podpisů)

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNĚ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 18, s. 2.

1988, 29. září, Praha. – Nekrolog k úmrtí signatářky Charty 77 Jiřiny Zelenkové. (Dokument č. 51/88)

Za MUDr. Jiřinou Zelenkovou

Dne 23. září 1988 jsme se ve strašnickém krematoriu rozloučili s MUDr. Jiřinou Zelenkovou.

Jiřina Zelenková patřila k prvním signatářům Charty 77. Podpisem Charty vyvodila závěry ze své dřívější veřejné činnosti, kdy jako mnoho příslušníků její generace vstoupila brzy po válce do Komunistické strany Československa a stejně jako oni se nejprve snažila o uskutečňování ideálů sociálně spravedlivé společnosti. Po politických procesech a dalších trpkých zkušenostech z praxe, která se s těmito ideály stále více rozcházela, se zařadila mezi ty, kteří usilovali o reformu strany a celé společnosti. V době Pražského jara patřila k stoupcům úsilí o demokratický socialismus. Po cizí vojenské intervenci byla na vysočanském sjezdu zvolena do ÚV KSČ. Potlačení československého reformního procesu vedlo k tomu, že i Jiřina Zelenková, která svá stanoviska z roku 1968 nikdy neodvolala, byla z KSČ vyloučena.

Jako mnozí z těch, kdo Chartu podepsali, nesla i ona důsledky tohoto kroku. Byla propuštěna z vlašimské nemocnice a po dva roky se pro zkušenou primářku nenašlo žádné lékařské místo. Až v roce 1979 mohla konečně opět začít pracovat v psychiatrické léčebně v Kosmonosích. Bylo to náročné zaměstnání nejen proto, že po dlouhou dobu denně do Kosmonos dojížděla, ale zejména proto, že – když nikdy předtím nedělala nic polovičatě – i tady se množstvím nahromaděných problémů od začátku dala strhnout k zaujaté, ale vyčerpávající práci, v níž nepolevila ani po prvním příznaku srdeční choroby. A přitom malé zbytky volna se samozřejmě jí vlastní věnovala pomoci těm, kdo ji potřebovali – jako lékař i jako člověk se vzácným pochopením pro strasti druhých. Rozdávala se do poslední chvíle a zemřela před koncem své dovolené, když se myšlenkami už zase vracela ke své práci pro léčebnu a pro všechny ty, kteří se na ni stále obraceli.

Zůstává po ní prázdné místo, které zaplnit může, pokud je to vůbec možné, jen společné úsilí mnohých. Jiřinu Zelenkovou charakterizují

slova z oznámení o jejím úmrtí: „Říká se, že každý člověk má svůj osud. Pravdou však je, že každý člověk má svůj charakter a ten je jeho osud.“

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 18, s. 2–3.

1988, 1. říjen, Praha. – Úvaha o stavu historického vědomí a nezbytnosti svobodného historického bádání, vydaná k sedmdesátiletému existence Československé republiky. (Dokument č. 50/88)

Zamyšlení k jubileu republiky

Sedmdesáté výročí vzniku Československa vyzývá k zamyšlení nad dějinnými osudy naší státní samostatnosti i nad tím, v jakém stavu je dnes.

Pro celou Evropu a především pro Evropu střední bylo těch sedm desetiletí jedním z nejobtížnějších období. Žádný ze států této části kontinentu neprošel dvěma světovými válkami a obrovskými převraty bez těžkých otřesů a ztrát. Tím musí být měřena i bilance naší republiky. Nesporně jsou v ní neúspěchy a pády: velká hospodářská krize, Mnichov a nacistická okupace, padesátá léta, 21. srpen 1968 a následná normalizace, doba stagnace, která zasahuje až do dneška. Ale stejně nesporné jsou zde i velké dějinné úspěchy, především dramatický osvobozenecký zápas představitelů národa a československých legií, jenž stál u zrodu republiky, i jeho pokračování v těžkém odboji našich vlastenců proti nacismu – obojí patří k nejsvětlejším a zároveň nejhrdinštějším stránkám našich tisíciletých dějin. Úctyhodné jsou v sedmdesátiletí Československa i výkony v době mírové: ve středoevropských poměrech výjimečná demokracie první republiky, houževnaté a mnohostranné úsilí o sociálně spravedlivou společnost, doby velkých kulturních rozkvětů a v neposlední řadě pak i nastolení rovnoprávných vztahů mezi oběma našimi národy, které vedlo k neobyčejnému vzestupu kdysi tak těžce zaostalého Slovenska. Ani dnešní tísně by neměly zakrýt skutečnost, že naše národy v době státní samostatnosti bohatě rozvinuly svou svěbytnost a jejich životaschopnost a právo na existenci se stalo nepochybným.

Při pohledu na uplynulých sedmdesát let mohou Češi a Slováci nalézt mnoho pozitivního, i když si kriticky uvědomují, kolik se v dosavadní bilanci Československa skrývá velkých a zásadních problémů, jež stále ještě čekají na hluboké a objektivní historické zhodnocení ve svobodné občanské a vědecké diskusi, kterou samozřejmě nemůže nahradit žádná deklarační, tento dokument v to počítaje.

Možné a nutné je však uvažovat nad otázkou, jak současnost s dědictvím našich předků a jeho tradicemi nakládá a zda a jak je rozvíjí. Nikdo nemůže popřít výsledky úsilí, pracovitosti a vlastnictví našeho lidu, ale popřít nelze též pochyby a starosti, které dnes naše veřejnost chová. Československo začalo svou dráhu jako jeden z nejprůmyslovějších států Evropy a dnes v této situaci kleslo až na druhořadou úroveň, přičemž největší stagnace zasahuje českou část státu, která byla a je základnou jeho rozvoje. Také životní prostředí republiky, zvláště českých zemí a obou hlavních měst, patří k nejvíce postiženým regionům kontinentu, a to v míře, jež ohrožuje zdraví a rozvoj dalších generací. Pro budoucnost nepřijatelná je rovněž dosavadní situace v oblasti dodržování lidských a občanských práv a zajištění náboženských, kulturních a hospodářských svobod.

Nemenší starost a obavy vzbuzuje i problém, který výročí 28. října zvláště naléhavě připomíná, totiž stav našeho historického vědomí a sebevědomí, způsoby, jimiž se nakládá s našimi dějinnými tradicemi a především s těmi, které se váží na posledních 70 let. Ačkoliv pro toho, kdo chce vidět, je dost přesvědčivých důkazů o tom, jak cítí a smýšlí zdrcující většina naší veřejnosti, převládá v rozporu s tím ve vztahu k tomuto období negativní, nekvalifikovaná a mnohdy až nihilistická kritika, jejímiž hlavními nositeli jsou mluvíci a představitelé vládnoucí moci. KSČ, která je výlučným držitelem vlády v zemi, propadala a dodnes až příliš často propadá tendenci omezovat naše národní a státní tradice jen na tradice své. Jejich jednostranná glorifikace zjevně zastíňuje tradice ostatní, ačkoliv i ony – a mnohdy především ony – obsahují vysoce cenné hodnoty, které občanstvo obecně uznává. Osud našich národních a státních tradic, tradice zakladatelské generace státu, ztělesněné jménem Masarykovým, Štefánikovým a Benešovým i jmény mužů, kteří uskutečnili 28. říjen 1918 v Praze, tradice národního odboje za druhé světové války, tradice nekomunistických složek našich národů, tradice demokratické, humanistické a křesťanské jsou naší věcí, věcí všech občanů, jejichž mínění jen zřídka dostává sluchu.

Považujeme proto za svou občanskou povinnost a nezadatelné občanské právo upozornit na negativistický přístup a zkršlování těchto tradic,

v čemž naše veřejnost už dlouho cítí národní ponížení, které nese s bolestí a s rostoucím rozhořčením. Tento stav působí nejrůznější deformace národní mravnosti a historického uvědomění, které je nenahraditelnou oporou každého státu a také nezbytnou podmínkou úspěchu velkých a nesnadných změn, jež naši republiku čekají. V obtížné době, kdy se mají řešit dlouho hromaděné problémy, je zaslepené a trestuhodné nechat ladem snad nejvýznamnější zdroj síly státu, kterým je mravní integrita, občanská hrdost a vlastenecké uvědomění jeho obyvatelstva, hodnoty, které ve velké míře záleží na poměru k vlastní historické minulosti.

To všechno nezbytně vyžaduje základní změnu v dnešní oficiální historické doktríně, změnu, která se musí dotknout celého veřejného života a především pojetí občanské výchovy, školami počínaje a sdělovacími prostředky konče. Její obsah nemůže nikdo monopolně určit, ale musí být výsledkem svobodného bádání a svobodných diskusí, pro něž je třeba vytvořit potřebné podmínky.

Dvacátý osmý říjen, den zrodu Československé republiky, v myslích a srdcích Čechů a Slováků nikdy nepřestal být státním svátkem. Proto při nadcházejícím výročí by nikdo neměl občanům bránit ve svobodném projevu jejich citění, jež by státní orgány měly posuzovat jako bytostně pozitivní a státotvorný akt. Pro všechny, kdo věc našeho národního společenství berou čestně a opravdově, by se tak den sedmdesátého výročí mohl stát dnem nového vykročení ve směru nápravy křivd a odstranění škod, dnem počátku celonárodního smíření na základě pravdy a spravedlnosti.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 19, s. 2 • *Charta 77. 1977–1989*, s. 348–350.

KOMENTÁŘE: 28. říjen. Reminiscence a realita (redakční článek). *Lidové noviny*, roč. 1 (1988), č. 11, s. 1–2 • Kusý, M.: *Idea Československé štátnosti. Tamtéž*, s. 8 • *Charta 77 k říjnu. Nový domov*, č. 22 (27. října 1988).

1988, 10. říjen, Praha. – Oznamení pěti občanských iniciativ (včetně Charty 77) o rozhodnutí uspořádat 28. října na Václavském náměstí nezávislou manifestaci občanů, adresované Obvodnímu národnímu výboru v Praze 1.

Ohlášení manifestace k výročí vzniku Československa

Mnoho občanů si chce připomenout sedmdesáté výročí vzniku samostatného čs. státu nezávislou manifestací 28. října. K této iniciativě se připojujeme a plně ji podporujeme, protože se domníváme, že občané mají právo vyjádřit svou oddanost demokratickým ideálům, které stály u zrodu Československé republiky, a svou vůli usilovat o plné uplatňování lidských a občanských práv, která jsou součástí čs. právního řádu. Mezi tato práva patří i právo na pokojné shromažďování.

Hlasy z řad prostých lidí i z mocenských struktur nasvědčují, že se schyluje ke spontánní manifestaci. Podepsané iniciativy jsou jedinými občanskými skupinami, které jsou s to dát takovéto manifestaci řád. Proto Vám oznamujeme, že se chceme dne 28. října 1988 v 15 hodin sejít na Václavském náměstí s tímto programem:

1. Zahájení státní hymnou
2. Krátké projevy zástupců jednotlivých iniciativ
3. Manifestační pochod na Staroměstské náměstí
4. Zakončení manifestace státní hymnou v 17 hodin.

Podepsané iniciativy se zavazují udržet pořádek.

Na manifestaci zveme spoluobčany, zástupce sdělovacích prostředků, zástupce organizací, institucí a občanských iniciativ. Žádáme Vás o oznámení manifestace městským rozhlasem.

Toto ohlášení podáváme na základě § 10 vyhlášky Ministerstva vnitra č. 320/51 *Úředního listu*. Uskutečnění veřejného shromáždění se opírá o článek 28 Ústavy ČSSR a o § 6 zákona č. 68/1951 Sb. o dobrovolných organizacích a shromážděních.¹

Na vědomí předsedovi vlády ČSSR a předsedovi vlády ČSR

Petr Placák – České děti;

Emanuel Mandler – Demokratická iniciativa

Stanislav Devátý, Miloš Hájek,
Bohumír Janát – mluvčí Charty 77
Tomáš Dvořák, Hana Marvanová,
Luboš Vydra – Nezávislé mírové sdružení
Petr Bartoš, Pavel Jungmann,
Bedřich Koutný – Společenství přátel USA.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 11 (1988), Č. 18, S. 3.

1 Viz D500 (24.10.1988).

D498 1988

1988, 15. říjen, Praha. – Sdělení o setkání signatářů Charty 77 a zástupců dalších občanských iniciativ s náměstkem ministra zahraničí USA Johnem C. Whiteheadem za jeho návštěvy v Praze. (Dokument č. 52/88)

První náměstek ministra zahraničí USA John C. Whitehead vykonal již podruhé v tomto roce oficiální návštěvu Československa.¹ Při této příležitosti pozval v sobotu 15. října 1988 k rozhovoru zástupce některých čs. nezávislých iniciativ. Z americké strany byli jednání dále přítomni Nelson Ledsky, ředitel National Security Council, a zástupci Johna C. Whiteheada Thomas Simons a Marc Grossman. Za čs. občanské aktivity Demokratická iniciativa, Charta 77, Iniciativa sociální obrany, Nezávislé mírové sdružení, Společenství přátel USA a VONS byli přítomni Stanislav Devátý, Jiří Dienstbier, Tomáš Dvořák, Jiří Hájek, Miloš Hájek, Václav Havel, Bohumír Janát, Václav Malý, Emanuel Mandler, Radim Palouš a Petr Uhl.

Obsažný a otevřený rozhovor, který trval dvě hodiny, se týkal především dodržování lidských práv v Československu, postavení nezávislých skupin a situace věřících občanů a duchovních. Zvláště byly uvedeny případy deseti politických vězňů, hájených VONS. Rozhovor se dále týkal otázek pokroku v helsinském procesu a podmínek pro udělování doložky nejvyšších výhod.²

Čs. účastníci v závěru rozhovoru ocenili americký podíl na zmírňování mezinárodního napětí a vyslovili naději, že v těchto podmínkách dokážou čs. nezávislé iniciativy ještě účinněji ovlivňovat společenské dění v Československu.

Setkání se rovněž účastnil velvyslanec USA Julian M. Niemczyk a pracovníci velvyslanectví pánové Russell, Bond a Norman.

*Za Demokratickou iniciativu Emanuel Mandler,
za Nezávislé mírové sdružení Tomáš Dvořák,
za Chartu 77 mluvčí Charty 77 Stanislav Devátý,
Miloš Hájek a Bohumír Janát,
za VONS Petr Uhl,
Stanislav Devátý podepsal tento text i za SPUSA a ISO*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Srv. D446 (7.2.1988).

- 2 K setkání zástupců nezávislých iniciativ s J. Whiteheadem vyšel 31. 10. 1988 v Rudém právu dezinformační článek Věry Poslední Potupení se ozvali. Na článku mluvčí Charty 77 reagovali 2. 11. 1988 prohlášením: „V Rudém právu z 31. 10. t. r. se píše, že českoslovenští účastníci setkání s náměstkem ministra zahraničí USA Johnem Whiteheadem dne 15. října požadovali, jak uvedla britská BBC 16. října, aby Spojené státy neudělovaly Československu doložku nejvyšších výhod ve vzájemném obchodu, dokud se nezlepší postoj československé vlády k lidským právům. Charta 77 vydala spolu se zástupci ostatních zúčastněných nezávislých iniciativ po tomto rozhovoru s Johnem Whiteheadem zprávu, v níž se mimo jiné praví: „Rozhovor se dále týkal otázek pokroku v helsinském procesu a podmínek pro udělování doložky nejvyšších výhod.“ Tvrzení, že českoslovenští účastníci žádali, aby Spojené státy neudělovaly Československu doložku nejvyšších výhod, naprosto neodpovídá pravdě. Z naší strany bylo naopak zdůrazněno, že jsme loajálními občany své země a boj za dodržování lidských práv v Československu je naší záležitostí.“ ČSDS, sb. Charta 77, strojopisná kopie.

K útoku se Rudé právo vrátilo 4. 11. 1988 článkem Jaroslava Hála Co tam dělali američtí diplomaté?, v němž autor napsal, že schůzka J. Whiteheada se zástupci nezávislých iniciativ byla vlastně instrukcí k provokacím na Václavském náměstí 28. října.

P. Uhl ve zprávě K rozhovoru s J. Whiteheadem rezolutně odmítl, že by zástupci nezávislých iniciativ jednali s americkým náměstkem zahraničí o manifestaci v den státního svátku. Podrobně popsal rozhovor o doložce nejvyšších výhod a uvedl „šestibodový návrh, jehož prvky by USA mohly eventuálně použít jako kritérií pro posuzování, zda v Československu dochází k tak výraznému pokroku v oblasti lidských práv, aby bylo možno o doložce nejvyšších výhod uvažovat“.

- VIZ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 11 (1988), Č. 19, S. 4–5.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 19, s. 3.

1988, 18. říjen, Praha. – Projev Charty 77 určený pro nezávislou manifestaci v Praze k svátku 28. října. (Dokument č. 53/88)

Oslovení nezávislé manifestace 28. října

Před sedmdesáti lety a několika hodinami na tomto místě, u sochy svatého Václava,¹ oznámil poslanec Isidor Zahradník shromážděnému davu vznik československého státu. Bylo to první veřejné vyhlášení státní samostatnosti na domácí půdě. V téže době přebírali zástupci Národního výboru jménem vznikajícího státu různé úřady a večer pak Národní výbor schválil v Obecním domě první čs. zákon, jímž byl nový stát vyhlášen. Václavské náměstí a celá Praha byly záhy plné jásajících lidí. Velké vystoupení lidu, jímž byl vznik Československa provázen, bylo rozhodné, ale pokojné, obešlo se bez násilí a krveprolití. Tento důstojný vstup do života byl symbolickým výrazem mravních a politických ideálů, v jejichž duchu Masaryk, Beneš, Štefánik, Kramář, Rašín, Soukup, Švehla a další vůdcové národa o samostatný stát usilovali a které mu dali do vínku.

Historie vzniku Československa a jeho předválečných osudů je mnoho let tendenčně vykládána a leccos z ní je utajováno. Přesto ideály a hodnoty, z nichž se náš stát zrodil, v podvědomí naší společnosti žijí. A není náhoda, že právě dnes si mnoho lidí znovu uvědomuje jejich aktuálnost.

Autoritativní způsob vlády, vyznačující se povýšeneckým vztahem k člověku a jeho základním právům, přinesl v posledních desetiletích tolik neblahých plodů, že jeho neperspektivnost je stále zřejmější. Stále víc lidí touží po skutečné demokracii. A stále víc lidí si uvědomuje, že jakkoli těžká k ní bude cesta, přesto to nebude cesta do úplného neznáma. Demokracii, byť zajisté nedokonalou, jsme v naší zemi už měli, a máme tudíž i určité tradice, o něž se můžeme opřít.

Připomínáme-li si dnes 70. výročí 28. října touto nezávislou manifestací, pak to není jen projev úcty k naší historii, ale zároveň je to činné naplnění těch nejlepších idejí, které jsou v ní uloženy. Tím, že uskutečňujeme své právo na nezávislý a svobodný občanský projev, děláme přesně to, co neodmyslitelně patří ke každé demokracii.

Charta 77 pevně věří, že občanské svobody budou v naší zemi postupně rozšiřovány, neboť dnes už není jiného východiska. Rychlost, s níž se to

bude dít, záleží na míře odvahy i rozvahy, s níž celá společnost, my všichni, budeme sami své svobody naplňovat.

Atmosféra vzájemného srozumění a shodné vůle vyjádřit je důstojným způsobem, kterou by se měla dnešní manifestace vyznačovat, nechť nám připomene povznášející atmosféru 28. října 1918.

Buďme věrni odkazu toho dne, kterým je ideál skutečné vlády lidu!²

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Projev byl 28. října přečten na Staroměstském, nikoli na Václavském náměstí.
- 2 Samostatné prohlášení k 70. výročí vzniku Československa vydaly další nezávislé iniciativy: Prohlášení Demokratické iniciativy k 28. říjnu 1988. In: *Čas Demokratické iniciativy. Praha 1993, s. 67–68; Leták Demokratické iniciativy k 70. výročí vzniku Československa. In: Tamtéž, s. 71–72; Prohlášení Nezávislého mírového sdružení. Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 19, s. 7; České děti k 28. říjnu (komentář). Tamtéž; Prohlášení Hnutí za občanskou svobodu k 70. výročí vzniku Československa a projev zástupce HOS. In: Hnutí za občanskou svobodu. Praha 1994, s. 34–36.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 19, s. 7–8.*

KOMENTÁŘE: Křen, J.: 28. říjen. *Lidové noviny*, roč. 1 (1988), č. 10, s. 3 • Málek, J.: Povstaň, povstaň veliké město pražské. *Voknoviny*, 1988, č. 11 • Julius: Reportáž psaná na vodě aneb svět nás viděl. *Tamtéž.*

1988, 24. říjen, Praha. – Prohlášení k zákazu manifestace k 70. výročí vzniku Československa. (Dokument č. 54/88)

Spoluobčanům, Čs. rozhlasu, Čs. televizi,
ČTK, APN, AFP

Sdělujeme, že slavnostní manifestace k 70. výročí vzniku čs. samostatnosti 28. října 1988, kterou Charta 77 s jinými občanskými iniciativami ohlásila ONV v Praze 1 dopisem z 10. 10. t. r.,¹ byla rozhodnutím odboru vnitřních věcí v Praze 1 dne 21. 10. zakázána.²

Zakladatel naší republiky T. G. Masaryk vyznával zásadu, že „stát moderní je pro občanstvo a ne občanstvo pro stát“. Takový stát je podle něho „stát po výtce administrativní, správný, už nepanuje, nýbrž spravuje“. Vyzýváme čs. státní orgány, aby pojmaly nezávislé demokratické manifestace jako loajální státotvorné akty, které samy o sobě nejsou důvodem k jakémukoli zásahu bezpečnostních orgánů, neboť, řečeno Masarykovými slovy, „v republice není žádného vnitřního nepřítele, nesmí být a nebude“.

Když jsme se rozhodli oznámit konání manifestace, neměli jsme jiný záměr než jejím pokojným a důstojným průběhem potvrdit svůj pozitivní vztah k vlastnímu národu a vlastní zemi, potvrdit, že T. G. Masaryk se nemýlil, když řekl, že „český lid, rozvášněný, vzdělaný, je politicky dokonale zralý. Ví, že násilí, brutálnost, jsou zavržení hodné prostředky.“ Politickou zralost může náš lid prokázat tím, že si osvojí kulturu nezávislých manifestací, že se jejich účastníci vystříhají jakéhokoli chování, které by mohlo jejich spoluobčany pohoršit, a že se vyvarují projevů urážlivých a vyzývacích. V případech, že by se proti pokojně manifestujícím občanům počínalo síly, jejich jedinou zbraní je mobilizace sebekázně a zřeknutí se i oprávněné sebeobrany proti neoprávněnému násilí.

S rozhořčením odmítáme obvinění v *Rudém právu*,³ že by z naší strany byly rozšiřovány výzvy ke svržení dosavadního společenského řádu, k „předání vlády“ nebo dokonce bylo vyhrožováno teroristickými činy.

Považujeme rozhodnutí o zákazu manifestace za protiústavní. Toto své stanovisko jsme oznámili společně s ostatními iniciativami odboru vnitřních věcí ONV v Praze 1 v dopise z 23. 10.

Připravujeme odvolání proti tomuto rozhodnutí v zákonné lhůtě.⁴ Od svého požadavku občanské slušnosti, lidské opravdovosti a národní cti nemůžeme v žádném případě ustoupit.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Viz D497 (10.10.1988).
- 2 Vedoucí ONV Praha JUDr. E. Baráková vydala 21.10.1988 rozhodnutí o zákazu manifestace s odůvodněním, že svolavatelé nejsou sdružení v žádné organizaci a nemohou tak zajistit zachování veřejného pořádku a že podle vyhlášky NV hl. města Prahy se omezuje právo pořádat manifestace a shromáždění v Pražské památkové rezervaci. Podrobněji: Korespondence s ONV Praha 1. Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 19, s. 5–6.
- 3 Úvodník Rudého práva 22.10.1988 mj. uvedl: „I v těchto dnech jsme svědky pokusů zneužít k protistátním akcím svátku 28. října. Jejich inspirátoři rozšiřují dokonce výzvy k svržení dosavadního společenského řádu, k předání vlády, je dokonce vyhrožováno teroristickými činy. O kontrarevoluční podstatě takových závěrů nemůže být nejmenších pochyb.“
- 4 Proti rozhodnutí ONV Praha 1 podali 2.11.1988 mluvčí Charty odvolání, v němž se mj. uvádí: „Napadené rozhodnutí je protiústavní. Vychází totiž z názoru, že svoboda shromažďování a svoboda pouličních projevů, průvodů a manifestací je zaručena jen osobám sdruženým v dobrovolné organizaci nebo spolku, neboť jen takové osoby (nesoukromé, veřejné?) mohou zajistit zachování veřejného pořádku v době konání manifestace. ‚Soukromé osoby‘ dle napadeného rozhodnutí zachování veřejného pořádku v době konání manifestace zajistit nemohou (a tudíž předmětné svobody nepoživají).

Toto stanovisko je protiústavní a svědčí o naprostém nepochopení podstaty občanských práv.

Ústava ČSSR v hlavě II. mluví o ‚právech a povinnostech občanů‘ a pojem ‚soukromá osoba‘ nezná.

Podle stanoviska obsaženého v napadeném rozhodnutí by však v daném případě byly občany jen osoby sdružené v nějaké dobrovolné organizaci nebo spolku. Tedy jen někteří ‚občané‘ by byli občany. To by bylo bez dalšího v rozporu se zásadou občanské rovnoprávnosti (článek 20 Ústavy ČSSR).

V souladu s Ústavou je i ustanovení § 6 zákona č. 68/1951 Sb. (‚občanům je zaručena‘) a ustanovení § 6

prováděcí vyhlášky č. 320/1951 Ú. l. Prováděcí vyhláška rozlišuje pouze z hlediska ohlašovací povinnosti mezi veřejnými shromážděními pořádanými veřejnými činiteli (§ 7), organizacemi (§ 8), spolky (§ 9) a ostatními případy (§ 10). Právě tato věta § 10 citované vyhlášky předpokládá případy, kdy svolavatelé nejsou sdružení ‚v žádné dobrovolné organizaci ani spolku‘ (viz odůvodnění napadeného rozhodnutí).“

V odvolání Charty 77 se dále uvádí, že pokud jde o novou vyhlášku NVP z 20.10.1988 o doplnění zásad ochrany památek v Praze, „národní výbor nemá pravomoc svou vlastní vyhláškou měnit zákon a v tomto případě omezovat pravomoc na svolání manifestace jen pro organizace sdružené v Národní frontě“.

V odůvodnění se dále píše: „Současné si dovoluujeme upozornit, že opakování obdobného zneužívání ohlašovací povinnosti dle § 10 vyhlášky č. 320/1951 Ú. l. národními výbory k maření výkonu shromažďovacího práva občanů dle článku 28 Ústavy ČSSR by mohlo občany vést k vědomému nedodržování této podzákonné povinnosti za účelem realizace jejich ústavního práva. Občanská neposlušnost by v takovém případě byla jedinou možnou bezprostředně účinnou reakcí na neústavní postup státních orgánů a jediným způsobem sebezpečetření člověka jakožto občana.“ Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 19, s. 6.

1988, 1. listopad, Praha. – Prohlášení Charty 77 k brutálnímu násilí policie vůči manifestaci v den 28. října. (Dokument č. 5/88)

Hanebný projev násilí v den národního svátku

V pátek 28. října 1988 se v Praze na Václavském náměstí sešlo v odpoledních hodinách několik tisíc občanů naší země, aby slavnostní manifestací formou poklidného shromáždění a důstojného průvodu uctili den sedmdesátého výročí vzniku Československa. K manifestaci vyzvalo šest čs. nezávislých občanských iniciativ, které rovněž odmítly zákaz této manifestace, vydaný Obvodním národním výborem Prahy 1, jako nezákonný a protiústavní. Den před ohlášenou nezávislou manifestací proběhla v Praze a dalších městech rozsáhlá akce policejních orgánů, jejímž výsledkem bylo zajištění a zhruba čtyřdenní uvěznění mnoha desítek aktivistů a stoupenců demokratických hnutí v Československu.¹ Úřady též vyvinuly značnou zastrášovací kampaň ve sdělovacích prostředcích, jež se promítla i do projevu některých politických představitelů, a vynaložily značné úsilí, aby velkému množství zájemců zabránily v přístupu na místo konání slavnostní manifestace.

Přesně v 15 hodin se na úvod manifestace rozeznělo Václavské náměstí mohutným zpěvem státní hymny, skandováním jména prvního čs. prezidenta a voláním po svobodě. Krátce na to začal útok represivních orgánů státní moci. Policisté se speciálními obuškami a v bílých helmách postupovali ze směru od muzea proti shromážděnému lidu. Svým bezohledným strojovým postupem připomínali Čapkovy roboty či mankurty z románu Čingize Ajtmatova. Lidé před nimi ustupovali, nebránili se, a když začaly dopadat první rány, někteří klesali, jiní padali přes kamenné nádoby na květiny, které stály v cestě. Z dolní poloviny náměstí přijížděla vodní děla, před kterými lidé začali ustupovat na chodníky, a přestože zde byly přítomny ženy s dětmi a nechyběli staří lidé, proudy vody dopadaly záměrně právě sem. Přímý zásah vodního děla proměnil kočárky jednoho dítěte ve vaničku studené vody. Nepěkné výjevy bití a kropení čs. občanů v den jejich národního svátku pokračovaly ještě dlouho v přilehlých ulicích a na Staroměstském náměstí,

kde se k policistům, psům, slznému plynu a vodním dělům připojily navíc obrněné vozy.

Touto naprosto nepřiměřenou reakcí, užitím násilí proti pokojnému a slavnostnímu shromáždění, vládnoucí kruhy v naší zemi znovu před domácí a světovou veřejností demaskovaly podstatu své moci, projevíly hluboké neporozumění v otázce lidských a občanských práv a ukázaly povážlivou netaktnost ve věci národního a vlasteneckého citění. Zdůvodnění, že šlo o zásah namířený vůči tzv. protisocialistickým silám, naprosto neobstojí, vždyť takto by byl proti socialismu každý, kdo se odváží veřejně zazpívat národní hymnu, vyložit svůj názor či stanovisko a svým vlastním iniciativním způsobem oslavit to, čeho si váží a co je mu blízké. Termínu „protisocialistický“ nelze donekonečna po vzoru středověkého zakládnadla užívat k inkriminaci všeho spontánního, iniciativního a tvořivého, co u nás existuje a vzniká mimo podnět a kontrolu shora. Stejně tak tvrzení, že všechno nezávislé a neoficiální v naší zemi je řízeno ze zahraničí, je urážkou politické vyspělosti a kultury našich lidí; takovéto tvrzení je spíše nesenou mentalitou těch, kdo v době stagnace zahraničnímu řízení přivykli a spoléhali na ně.

Charta 77 vznáší rozhodný protest proti násilí ze strany orgánů státní moci, k němuž došlo v den 70. výročí vzniku moderního státu Čechů a Slováků. Zároveň žádáme odpovědné politické činitele, aby upustili od nezákonného postihu účastníků slavnostní manifestace a od útlaku všech samostatně myslících a jednajících jedinců a společenství v naší zemi. Podle posledních zpráv je ve vazbě zhruba deset lidí v souvislosti s manifestací z 28. října, proti nimž je vzneseno obvinění. Tito zatčení rozšířili řady nespravedlivě vězněných v naší zemi.² Apelujeme proto na československou i světovou veřejnost, aby se zasadila o jejich osvobození. Je třeba čelit snahám o to, aby se Československo stalo enklávou neostalinismu, uzavřenou kolonií stagnace a baštou odporu proti demokratizačním proudům, jdoucím v současnosti východní polovinou Evropy. Bude-li v srdci našeho kontinentu nadále vládnout tvrdá policejní ruka s obrněnými transportéry v ulicích, pak bude těžké uskutečňovat myšlenku společného a harmonického evropského domu.³

Přejeme si, aby se společenské problémy a krize začaly u nás konečně řešit jednáním a nikoli silou. Diskuse, tolerance a porozumění je pro nás všechny jedinou perspektivní a obecně prospěšnou cestou. I v dané situaci, přes veškeré tvrdé zásahy a tíhu represe, zůstává hlavní silou, pozicí a zbraní Charty 77 otevřenost k dialogu a vytrvalá snaha o něj.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných evidoval ke dni 6. 11. 1988 jména 123 předběžně zadržovaných osob. Počet zadržovaných byl mnohem vyšší, někteří policejní úředníci uváděli 300–500 osob. Během manifestace bylo dopraveno 102 občanů do policejní budovy v Bartolomějské ulici, desítky dalších byly zadrženy v jiných policejních budovách. Viz Sdělení VONS č. 839: Preventivní represe v souvislosti s 28. říjnem; Sdělení VONS č. 840: Trestní postihy za účast na manifestaci 28. října 1988. Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 19, s. 18–20.
- 2 Za účast na manifestaci byli zatčeni a postupně obviněni: Věra a Miroslav Žákovi, Petr Chmelař, Tomáš Tvaroč, František Adamík, Michaela a Leoš Meyerovi, Miroslav Kvašňák, Pavel Pospíšil, Petr Bekr, Igor Novotný, J. Křivan. Srv. Sdělení VONS č. 843, 844, 850, 859. Tamtéž, s. 19; č. 20, s. 5; č. 21, s. 7–8, 11. Souhrnné sdělení tamtéž, č. 22, s. 13–14.
- 3 Proti násilí orgánů čs. státní moci a politické diskriminaci protestovala řada západních i východních nezávislých organizací, časopisů a jednotlivých aktivistů. Srv. Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 20, s. 20.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 19, s. 9–10 • Listy, roč. 18 (1988), č. 6, s. 2.

1988, 16. listopad, Praha. – Společně prohlášení Charty 77, Nezávislého mírového sdružení a Společenství přátel USA, zaslané předsednictvu vlády a četným vládním a vědeckým institucím o policejním zásahu proti sympoziu Československo '88. (Dokument č. 56/88)

Absurdní zásah proti sympoziu Československo 88

V polovině tohoto roku se skupina nezávislých historiků a zájemců o moderní historii rozhodla uspořádat sympozium ke čtyřem významným mezníčkům čs. dějin (1918, 1938, 1948 a 1968) se zvláštním zaměřením na porušování i obhajobu lidských a občanských práv. Vyšli z přesvědčení, že každý kulturní národ má právo a povinnost zamýšlet se svobodně nad svou minulostí a hledat v ní ponaučení pro současnost i pro budoucí rozvoj. Přípravy odborného setkání se ujali zástupci nezávislých iniciativ, kteří vytvořili přípravný výbor a 6. září t. r. vydali dokument¹ oznamující záměr uspořádat 11. až 13. listopadu sympozium ‚Československo 88‘ s podtitulem Československo v evropském dění. Na sympozium byli pozváni odborníci z domova i ze zahraničí a některé oficiální instituce.

Přípravný výbor nepovažoval za nutné žádat čs. úřady o povolení sympozia, protože mělo jít o setkání pozvaných osob, nikoli o veřejné shromáždění. Přesto členové přípravného výboru navštívili Národní výbor hl. m. Prahy a předsednictvo vlády ČSSR, aby jejich zástupce se záměrem sympozia seznámili. Na obou místech byli přívětivě přijati, na pražském národním výboru byli dokonce ujištěni, že podobné iniciativy jsou užitečné a měly by být podpořeny. Při těchto jednáních jim nebylo řečeno nic o možném zákazu sympozia. Několik členů přípravného výboru bylo pouze varováno příslušníky StB, kteří jim řekli, že sympozium je prý v rozporu se zájmy pracujícího lidu.

Až do 9. listopadu se zdálo, že sympozium proběhne v klidu. Většina zahraničních návštěvníků dostala vstupní víza, někteří s varováním, jen několik málo hostů víza nedostalo.

Ve čtvrtek ráno 10. listopadu však zahájila čs. Státní bezpečnost masivní zásah proti zjištěným a možným účastníkům sympozia.² Od časných

ranních hodin byli historici, signatáři Charty 77 a členové dalších občanských iniciativ svázení k výsledkům. Asi 40 jich bylo zadrženo a podrobeno většímu dlouhotrvajícímu výslechům, více než 20 možných účastníků – mezi nimi pětasedmdesátiletý profesor Jiří Hájek – bylo umístěno do cel předběžného zadržení zejména v ruzyňské věznici, velká část jich byla držena v celách více než 48 hodin. Byli mezi nimi i občané, kteří se symposia nemínili zúčastnit, ani se nepodíleli na jeho přípravě. Teprve 10. listopadu byl ONV v Praze 1 vydán protiprávní a nesmyslný zákaz, doručený jednomu z nich do vězení.

V pátek 11. listopadu, kdy mělo být třídenní symposium zahájeno, byla místa setkání na náměstí Republiky a v jeho blízkosti obklíčena příslušníky SNB a další možní účastníci byli zadržováni a odváženi k výslechům.

Zahraniční účastníci³ se shromáždili 11. listopadu v 8.30 hodin v hotelu Paříž. Byli mezi nimi výkonný ředitel Mezinárodní helsinské federace Gerald Nagler, bývalý nizozemský ministr zahraničí Max van der Stoel, představitelé národních helsinských výborů, historici, novinář a další významné osobnosti. Do tohoto nevelkého shromáždění vstoupil nečekaně předseda přípravného výboru symposia Václav Havel, oznámil zahraničním hostům, že účastníci symposia jsou zatýkáni, že i on může být v nejbližších minutách zatčen, a okamžitě zahájil symposium „Československo 88“. Vzápětí byl před zraky všech přítomných odveden příslušníkem Státní bezpečnosti, odveden k výslechu a do vězení. Zahraniční hosté pak napsali ostrý protest tajemníkovi ÚV KSČ Miloši Jakešovi a intervenovali u orgánů Státní bezpečnosti. Později položili květiny na hrob profesora Jana Patočky, jednoho ze zakladatelů Charty 77.

Přes rozsáhlé policejní represe pokračovalo symposium improvizovanými diskusemi v bytech a v ruzyňských celách.

Pro zahraniční účastníky, kteří se pražského symposia nemohli zúčastnit, bylo 13. a 14. listopadu připraveno paralelní, stejně zaměřené symposium ve Vídni, které bylo seznámeno s více než třiceti referáty, jež byly pro pražské symposium napsány. Zástupci pražského a vídeňského symposia se dohodli, že symposium „Československo 88“ bude permanentní, dokud je Václav Havel

nebude moci v Praze řádně ukončit. Příspěvky určené pro symposium vyjdou ve sborníku, další budou uváděny jako příspěvky pro permanentní symposium „Československo 88“.

Zmařené symposium a masivní zásah čs. policie proti nezávisle smýšlejícím čs. občanům měly zcela neočekávaný ohlas v zahraničních sdělovacích prostředcích. Čs. vláda obdržela protesty několika evropských vlád proti této represii, jednalo se o ní na vídeňské konferenci, byla označena za akci hrubě porušující principy helsinské konference a následných jednání.

Celkovou bilancí represivní akce je tedy

1. mnohonásobně větší publicita symposia, než jakou by mělo, kdyby se bylo konalo;

2. velická ostuda pro čs. politická místa, která se před zraky zástupců civilizovaných zemí předvedla jako jedna z nejkonzervativnějších v Evropě (a to zvláště ve srovnání s Maďarskem, SSSR a Polskem, kde v poslední době několik podobných setkání nerušeně proběhlo);

3. symposium nebylo zmařeno, ale posíleno, bude pokračovat, mnoho odborníků i dalších zájemců o něm ví a bude pro ně psát.

Jako zástupci nezávislých iniciativ proti zásahu policie důrazně protestujeme a ptáme se:

Kdo měl zájem na této nesmyslné policejní akci a kdo ji – zřejmě na poslední chvíli – nařídil? Žádáme, aby celá akce byla na příslušných místech, především v zastupitelských orgánech, důkladně projednána a posouzena, aby byly vzaty v úvahu její obrovské finanční náklady a aby z její nesmyslnosti byly vyvozeny důsledky včetně personálních.

Současně upozorňujeme čs. politické vedení, že čím déle bude odkládat dialog se zástupci nezávislých občanských iniciativ, tím více poroste neklid v naší společnosti. Stále více lidí začíná totiž spatřovat v práci těchto iniciativ výraz svého skutečného smýšlení a své skutečné vůle. Ukázaly to jasně i nedávné manifestace. Proto je nezbytné zaujmout k těmto iniciativám objektivní a tolerantní postoj a neodkládat dialog s nimi na dobu, kdy už může být pozdě, protože projevy obecné nespokojenosti se stanou neregulovatelné.

Charta 77 a další iniciativy se mnohokrát v minulosti obracely na čs. politická místa se svými oprávněnými požadavky, kritickými dopisy a rozborů. Až na nepatrné výjimky nedostaly od

oficiálních míst nikdy odpověď. Znovu žádáme o zahájení rozumného dialogu oficiálních míst s našimi zástupci a zastavení nesmyslných a nezákonných represí.

*Stanislav Devátý, Miloš Hájek a Bohumír Janát
mluvčí Charty 77*

Jana Petrová, za Nezávislé mírové sdružení – iniciativu za demilitarizaci společnosti

Petr Bartoš, Pavel Jungmann a Bedřich Koutný za Společenství přátel USA

Toto prohlášení bylo adresováno předsednictvu vlády ČSSR, ÚV Národní fronty ČSSR, Čs. výboru pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, prezidiu ČSAV, Ústavu čs. a světových dějin ČSAV a ministrům kultury ČSR a SSR. Jeho kopie byly zaslány na vědomí delegátům následné vídeňské Konference o evropské bezpečnosti a spolupráci, AFP, APN, ARD, ANSA, Čs. dokumentačnímu středisku a Palach Press.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS
S VLASTNORUČNÍM PODPÍSEM.

- 1 *Oznámení Charty spolupodepsané čtyřmi nezávislými iniciativami viz D489 (5. 9. 1988).*
- 2 *Podrobněji o represích v souvislosti se sympoziem viz Sdělení VONS č. 845, Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 20, s. 7–8.*
- 3 *Podle Informací o Chartě 77 se mělo sympozia účastnit 29 zahraničních účastníků, z nichž pět nedostalo čs. víza.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 20, s. 2–4.

KOMENTÁŘE: Permanentní symposium – Československo 88. *Lidové noviny*, roč. 1 (1988), č. 12, s. 4–5 • Nová vlna pohonu proti disidentům v Československu. *Naše snahy*, roč. 25 (1989), č. 1, s. 5 • O sympoziu Československo 88. *Nový domov*, roč. 39 (1988), č. 24.

1988, 30. listopadu, Praha. – Dopis generálnímu tajemníku OSN Javieru Pérezu de Cuellar žádající o morální podporu pro veřejné shromáždění v Praze k 40. výročí přijetí Všeobecné deklarace lidských práv.

Vážený pane generální tajemníku!

Československá nezávislá občanská iniciativa Charta 77 se už 12 let zasazuje za dodržování lidských práv v Československu i ve světě. Usilujeme o to, aby v naší zemi byly respektovány principy Všeobecné deklarace lidských práv, mezinárodních paktů o lidských právech i Závěrečného aktu z Helsinek. Je proto zcela přirozené, že si chceme letošní 40. výročí přijetí Všeobecné deklarace lidských práv připomenout spolu s dalšími nezávislými iniciativami krátkým a pokojným veřejným setkáním 10. prosince v historickém centru Prahy. Toto setkání bude samozřejmě řádně ohlášeno československým úřadům. Jsme toho názoru, že jako společenství, které se tak dlouho a tak intenzivně zajímá o věc lidských práv, máme právo a povinnost si letošní významné jubileum důstojně a veřejně připomenout. Žádáme Vás proto o pochopení a morální podporu pro náš projekt. Děkujeme Vám a srdečně Vás zdravíme.

Mluvčí Charty 77: Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát

Za autenticitu textu ručí Bohumír Janát, Bílkova 10, Praha 1.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

1988, 1. prosinec, Praha. – Prohlášení k 40. výročí Všeobecné deklarace lidských práv. (Dokument č. 57/88.)

Před čtyřiceti roky, 10. prosince 1948, přijalo Valné shromáždění Spojených národů Všeobecnou deklaraci lidských práv jako „společný cíl pro všechny národy a všechny státy“. Vycházelo z myšlenky, že „uznání vrozené důstojnosti a rovných a nezczitelných práv všech členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě“. Připomnělo, že výsledkem zneužívání lidských práv byly barbarské činy urážející svědomí lidstva. Navázalo na boje proti fašistické „Ose“ za druhé světové války, kdy „za hlavní cíl lidu bylo prohlášeno vybudování světa, ve kterém lidé budou požívat svobody projevu a přesvědčení a kde budou zbaveni strachu a nouze“. Uvedlo tak deklaraci jako konkretizaci těch ustanovení Charty Spojených národů, jimiž „lid Spojených národů potvrdil znovu svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti a rozhodl se podporovat sociální pokrok a lepší životní podmínky ve větší svobodě“.

Vedle Charty Spojených národů je Všeobecná deklarace lidských práv jedním z nejvýznamnějších dokumentů poválečného uspořádání světa právě tím, že v tomto uspořádání přiznává roli nejen faktorům státní moci, nýbrž též člověku jako jedinci, lidským bytostem všech národů a ras, kultur i společenských a státních zřízení. Mohla se tak stát oporou lidského sjednocení i nástrojem snah o překonání tendencí rozkolu a studené války, i když nepochopení této možnosti na čas vtáhlo otázku lidských práv do konfliktů uměle rozděleného světa.

Přímým navázáním na Všeobecnou deklaraci jsou mezinárodní paktů o lidských právech připravené a projednané na Valném shromáždění OSN v letech 1950–56 a zde také v roce 1966 jednomyslně přijaté. Prodloužila-li studená válka projednávání paktů, přispělo postupující uvolňování k jejich přijetí, jakož i k tomu, že značný počet států, mezi nimi i Československo, paktů podepsal a ratifikoval. Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě ve svém Závěrečném aktu z Helsinek v roce 1975 vyhlásila úctu k lidským právům a základním svobodám za jeden ze základních principů politiky míru, bezpečnosti

a spolupráce. Odvolávala se především na Všeobecnou deklaraci a zdůrazňovala závaznost paktů o lidských právech. Také na následných jednáních i v setkání expertů k otázkám lidských práv a k humanitární problematice procesu zahájeného helsinskou konferencí jsou myšlenky a zásady Všeobecné deklarace stále živé.

Všeobecná deklarace lidských práv není tedy jen nějakým historickým dokumentem, pečlivě uloženým a vystavovaným při slavnostních příležitostech. Je stále živým zdrojem, inspirujícím lidi v boji proti útlaku a nespravedlnosti, v úsilí o výstavbu, upevňování a účinné fungování právního státu, ve snahách o politický, sociální a kulturní pokrok ve svobodě, o opravdový mír a upřímnou spolupráci národů. Stále a všude má platnost její výzva, „aby každý jednotlivec a každý orgán společnosti, máje tuto deklaraci stále na mysli, snažil se vyučováním a výchovou rozšířit úctu k těmto právům a svobodám a zajistit postupnými opatřeními vnitrostátními i mezinárodními jejich všeobecné a účinné uznávání a zachovávání...“. Na tento apel odpovídají desítky a stovky milionů lidí ve světě mnohostrannou a mnohotvárnou aktivitou. K nim se druží též v naší zemi ti, kdo tuto výzvu pochopili a našli i svou odpověď.

V naší vlasti se držitelé a vykonavatelé moci – s výjimkou období demokratické obrody v roce 1968 – vůči Všeobecné deklaraci lidských práv stavěli nevšímavě, ne-li přímo nepřátelsky. Již při schvalování deklarace na III. zasedání Valného shromáždění se čs. delegace spolu s delegací SSSR, Ukrajinské a Běloruské SSR, Polska a Jugoslávie zdržela hlasování a octla se tak ve společnosti ortodoxní islámské Saudské Arábie a rasistické Jižní Afriky. Stalinský dogmatismus, jenž tenkrát zatlačil do bezvýznamnosti a faktické neplatnosti humánní a demokratická ustanovení čs. Ústavy 9. května, v mnohém shodná se Všeobecnou deklarací, odmítl i Všeobecnou deklaraci. S jejím textem, uveřejněným jen v odborných pracích, se naše veřejnost nemohla seznámit. Zkušenosti Charty 77 a Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných i dalších občanských iniciativ přinášejí nescíslné doklady negativního postoje mocenských míst k výzvě Všeobecné deklarace i k závazkům, jež převzaly ústavní orgány naší republiky podpisem a ratifikací paktů o lidských právech.

Jestliže nyní, na zasedání ÚV Národní fronty, generální tajemník ÚV KSČ poprvé vyslovil jméno Všeobecné deklarace lidských práv s ohlášeniím některých akcí k jejímu letošnímu výročí, bylo by snad možno v tomto slovním obratu spatřovat změnu postoje k problematice lidských práv u nás. Opravdovost a věrohodnost by ovšem bylo třeba dokázat skutky. Příležitostí je k nim víc než dost. Uvedme jen například:

1. Vydání textu Všeobecné deklarace spolu s texty paktů o lidských právech tak, aby se nejširší veřejnost mohla s nimi seznámit.¹

2. Zavést výuku zásad Všeobecné deklarace do občanské výchovy na školách všech stupňů.

3. Okamžitě zastavit perzekuci všech občanů za činy odpovídající zásadám vyhlášeným ve Všeobecné deklaraci lidských práv, zrušit tresty jim vynesené a propustit osoby těmito tresty postižené. V současnosti jde mezi jinými politickými vězni o tyto osoby: Tomáš Dvořák, Hana Marvanová, Lubomír Vydra, Petr Cibulka, Ivan Jirous, Jiří Tichý, Dušan Skála, Ivan Polanský, František Lízna a Tomáš Tvaroch.

4. Uznat zákonnost občanských iniciativ, zasazujících se o respektování lidských práv a svobod v duchu Všeobecné deklarace a podle ustanovení paktů o lidských právech, jež jsou po jejich ratifikaci v roce 1976 součástí čs. právního řádu. Tyto iniciativy uznat za partnery státních orgánů a úřadů, odpovědných za dodržování těchto zásad a ustanovení.

5. Přezkoumat existující právní normy týkající se uznání a zachovávání lidských a občanských práv, zjistit, do jaké míry odpovídají závazkům z paktů o lidských právech i zásadám Všeobecné deklarace. Provést úpravu zabezpečující shodu s těmito závazky, jak se ostatně k takové úpravě čs. ústavní orgány zavázaly podpisem a ratifikací Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (článek 2) a schválením výsledného dokumentu jednání KBSE v Madridu. Připomínáme, že na nutnost těchto úprav upozorňuje soustavně Charta 77 už od svého vzniku, přičemž podává konkrétní návrhy právních odborníků z řad svých signatářů.

Je tomu bezmála dvanáct let, co jsme ve svém základním dokumentu pojalí lidská práva jako důležité civilizační hodnoty, o jejichž zachování a rozkvět usilovalo v dějinách mnoho čestných

a pokrokových lidí a za jejichž prosazení přineslo svou oběť mnoho statečných a ušlechtilých mužů a žen. Dódnos, a se vzrůstající represí o to víc, jsou pro nás lidská práva nezastupitelnými humanitními ideály, na které už v samotném zájmu současníků i u vědomí odpovědnosti vůči generacím příštím nelze za žádných okolností rezignovat, neboť bez těchto ideálů si nelze představit důstojnou existenci a tvořivý kulturní a civilizační rozvoj jednotlivců, národů a univerzálního lidského společenství.

Přestože myšlenka lidských práv se formálně zkonstituovala až v novodobé fázi dějin naší civilizace a podobu univerzální deklarace nabyla právě před čtyřiceti lety, je její původ daleko hlubší. Svými kořeny sahá ke všem klíčovým momentům světových dějin, kde šlo o pravdu, důstojnost, skutečné osvobození člověka a víru v jeho budoucnost. A právě v naší době nabývá tato myšlenka na významu s tím, jak zjevnější se stává základní fakt, že věrohodnost a legitimita států a vlád je určena podle toho, do jaké míry dokáží respektovat a zaručit práva a svobody svých občanů.

Všeobecná deklarace lidských práv stanoví zásadní platnost jedné podstatné civilizační normy, podle níž lidská práva mají přednost před jakoukoli ideologií a před veškerým rasovým, národnostním, politickým či náboženským dělením lidí. O to rozhodněji je třeba odmítat pokusy některých politických kruhů a ideologů v naší zemi, jež by chtěli pomoci obskurního termínu „ant-socialistický“ kaceřovat jednotlivce, iniciativy a společenství zasazující se u nás o důsledné dodržování lidských práv a odpovídat pomluvou, lží a represemi na jejich vytrvalou snahu o otevřený rozhovor. Lidská práva jsou věcí všech občanů Československa – věcí jejich cti a budoucnosti – a jejich plné prosazení představuje naději jak pro naši zem, tak i v kontextu mezinárodního společenství. Jsou šancí pro všechny, šancí, která, jak věříme, nebude zmařena. V tomto duchu budeme nadále vyvíjet své úsilí a povedeme svůj boj.

*Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Text Všeobecné deklarace lidských práv spolu s dalšími texty paktů o lidských právech vydalo nakladatelství Melantrich na jaře roku 1989. Dokumenty vyšly tiskem v souvislosti s ustavením oficiálního Výboru čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci, založeného na tzv. Fóru čs. veřejnosti, svolaném ústředním výborem Národní fronty u příležitosti 40. výročí Všeobecné deklarace lidských práv dne 10.12.1988. Bylo to poprvé, kdy se toto výročí lidských práv slavilo veřejně. Na tomto shromáždění zástupců Národní fronty bylo dále přijato Prohlášení fóra veřejnosti. Srv. Ustaven výbor pro lidská práva a humanitární spolupráci. In: Rudé právo, 12.12.1988, s. 1–2.

1988, 9. prosinec, Praha. – Sdělení o setkání signatářů Charty 77 s francouzským prezidentem Françoisem Mitterrandem za jeho návštěvy v Československu. (Dokument č. 58/88)

Setkání s francouzským prezidentem

Prezident Francouzské republiky François Mitterrand uspořádal 9. prosince snídani pro představitele nezávislých čs. iniciativ.¹ Pozváni byli Rudolf Battěk, Jiří Dienstbier, Miloš Hájek, Václav Havel, Ladislav Lis, Václav Malý, Karel Srp a Petr Uhl. Přítomni byli též ministr zahraničí Rolland Dumas, velvyslanec Jacques Humann a členové ministrova doprovodu. Prezident Mitterrand mluvil o pochybnostech některých Francouzů o účelnosti jeho návštěvy v Československu a vyjádřil přesvědčení, že francouzská politika vůči střední a východní Evropě bude prospěšná i lidským právům v této oblasti. Zdůraznil též, že politika neznámá výběr mezi špatným a ideálním, nýbrž je volbou mezi dvěma obtížnými řešeními. Čs. účastníci seznámili francouzského hosta se situací na poli lidských práv v naší zemi a uvedli jména všech politických vězňů hájených Výborem na obranu nespravedlivě stíhaných. Informovali jej též o postavení křesťanů a církví, vyslovili své názory na politickou situaci u nás a na problémy čs.–francouzských vztahů. Vysoce ocenili slova uznání Françoise Mitterranda o Pražském jaru. Prezident Mitterrand zdůraznil souvislost pokroku na poli lidských práv se zlepšováním mezinárodního klimatu v Evropě. Projevil též znalost čs. situace a svůj zájem o čs. nezávislé iniciativy.²

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Setkání předcházely otevřené dopisy V. Havla (z 29.11.), J. Dienstbiera (z 2.12.) a R. Battěka (z 6.12.) francouzskému prezidentovi o porušování lidských práv v Československu. Viz Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 21, s. 6–7. Osobní schůzka francouzského prezidenta s představiteli Charty 77 při snídani na francouzském velvyslanectví byla pak vůbec prvním oficiálním setkáním mezi signatáři Charty 77 a hlavou některého státu.

- 2 Podle zápisu Kanceláře prezidenta republiky ze setkání F. Mitterranda s prezidentem Husákem 8.12.1988 informoval Mitterrand prezidenta Husáka o připravovaném setkání s lidmi, kteří jsou proti prezidentu v opozici, protože ho zajímá slyšet jejich názory. G. Husák podle zápisu odpověděl: „Je Vaší věcí, s kým se ve volném čase setkáte, to nebudeme ovlivňovat. Jenom jsme žádali, abyste se nesetkal s A. Dubčekem.“ Viz též Československo-francouzské rozhovory na nejvyšší úrovni. In: Rudé právo, 9.12.1988, s. 1–2.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 21, s. 6.

KOMENTÁŘ: Francouzský prezident nám odpovídá. *Lidové noviny*, roč. 1 (1988), č. 12, s. 1 • Březina, A.: Návštěva francouzského prezidenta v Den lidských práv. *Nový do-mov*, roč. 39 (1988), č. 25–26.

1988, 16. prosinec, Praha. – Prohlášení k první povolené nezávislé manifestaci uspořádané 10. prosince ke Dni lidských práv na Škroupově náměstí v Praze. (Dokument č. 59/88)

Pozitivní událost v den 40. výročí Všeobecné deklarace lidských práv.

Když na pokojné manifestace odpovídala státní moc policejním zásahem, často brutálním, odsoudili jsme tyto činy jako porušování základních demokratických svobod občanů. Proto oceňujeme, že v případě setkání ke Dni lidských práv, které jsme se rozhodli uskutečnit spolu s jinými nezávislými iniciativami, nesáhly státní orgány k pouhému administrativnímu zásahu a k represí, ale nabídly jednání a kompromis. Když Obvodního národního výboru v Praze 1 zakázal veřejné setkání ke Dni lidských práv na Václavském náměstí, navrhl nám zároveň, abychom o uskutečnění své akce jednali s Národním výbo-rem hlavního města Prahy a příslušným obvodním národním výborem. Národní výbor hlavního města Prahy a Obvodní výbor v Praze 3 projevíly po konzultaci s vyššími státními a stranickými orgány politickou pružnost a toleranci. Po jednání se zástupci nezávislých iniciativ vyslovily souhlas, aby se setkání uskutečnilo za dohodnutých podmínek na Škroupově náměstí: bylo to poprvé, kdy státní orgány jednaly se zástupci Char-ty 77 a jiných nezávislých iniciativ jako s partne-ry a dohodly se s nimi. Příčiny tohoto rozumného rozhodnutí státních orgánů jsou jak ve statečnos-ti tisíců lidí, kteří vyšli 21. srpna a 28. října do ulic, tak v příznivém vývoji mezinárodní situace.

Veřejný projev na Škroupově náměstí proběhl pokojně a důstojně, pořádek byl důsledně do-držován, nikdo si na rozdíl od dřívějšíka netroufl označit účastníky za kriminální živly a výtržníky. Nechceme ovšem novou situaci líčit idylicky. Nebylo nám dovoleno použít zvukové aparatu-ry, v důsledku čehož velká část účastníků špatně slyšela projevy řečníků. Orgány Bezpečnosti zastrašení občané bydlící na Škroupově náměs-tí nám odmítli poskytnout zdroj elektrické ener-gie. Zatímco řada listů přinesla o tomto shromáždění stručnou a objektivní informaci, *Rudé právo* nás v intencích starého dogmatického žargonu obvinilo z nepřátelství k probíhajícímu společen-ským proměnám a z útoku proti socialistickému

Československu', jako by provolávaná hesla „Ať žije svoboda!“, „Ať žije Charta 77!“, „Ať žije Masaryk!“ byla komukoliv nepřátelská. *Rudé právo* též nepravdivě informuje, jako by na Západě projevoval sympatie k naší manifestaci pouze pracíkový tisk.

Československá společnost stojí nadále na křivých základech, i když souhlas státních orgánů se setkáním na Škroupově náměstí znamenal první krok správným směrem. Příští týdny a měsíce ukáží, budou-li následovat další kroky, nebo vrátí-li se oficiální místa ke staré politice zákazů a represí. Jako krok k národnímu smíření je nutné propustit politické vězně.

V den 40. výročí Všeobecné deklarace lidských práv jsme přijali nabídky na kompromis a ustoupili od původně plánovaného konání manifestace na Václavském náměstí. Naším zásadním stanoviskem však zůstává přesvědčení, že zákaz konat veřejná neoficiální shromáždění v historickém centru našeho hlavního města je neopodstatněný a protiústavní. Vždyť naše historická centra nejsou pouze atrakcí pro turisty a místem pro trhovce nebo prostorem pro státem dirigované aklamace, neboť právě k nim se váže síla dějinného sebevědomí našich národů. Proto se nikdy nemůžeme zříci práva na shromažďování v místech, k nimž se hluboce vztahuje naše národní cítění.

Přejeme si, aby ve veřejnosti i v nejvyšších mocenských orgánech převládla stanoviska žádající demokratizaci všech oblastí společenského života, což znamená především plné respektování lidských práv. Proto oceňujeme první pozitivní krok, k němuž došlo 10. prosince 1988 na Škroupově náměstí v Praze.¹

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janáček
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Viz dále dokument D508 (28.12.1988) a P14/4.

PLNĚ ZNĚNÍ DOKUMENTU: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 22, s. 2.

KOMENTÁŘ: Pražská demonstrace na Žižkově. *Lidové noviny*, roč. 1 (1988), č. 12, s. 2 • Šabata, J.: Proměny československé a jiné. *Diskuse*, 1989, č. 71.

1988, 18. prosinec, Praha. – Prohlášení
Charty 77 k otázce vlastní identity.

Příloha: Stať J. Patočky Čím je a čím není Charta.
(Dokument č. 60/88)

Charta 77 k otevřenému otázkám vlastní identity

Každý jednotlivec, každý národ, každé společenství a každé hnutí si v zájmu vlastního sebeuvědomění klade otázku své identity. Tato otázka, v níž vždy tak trochu překračujeme spontaneitu proudů života a jdeme dál za pouhý fakt své existence, zní: Kdo jsme, kým jsme byli a kým se máme a můžeme stát. Z hlediska historického času je dvanáct let trvání Charty 77 obdobím velice krátkým, i když z hlediska lidských životů v jejich konkrétních událostech a osudových meznících je zmíněných 12 let dobou, která své dějiny již má.

Naším záměrem v dané chvíli není provést historickou bilanci trvání či formulovat filozofii Charty 77. Vždyť síla a naděje naší přítomné situace záleží především v její otevřenosti. Jsme si vědomi i toho, že naše občanská iniciativa, jež svým posláním učinila věc obhajoby lidských práv, nepředstavuje radikální novum, neboť svým smyslem a svými cíli se řadí do mohutného a nedohledného proudu lidského dějinného úsilí o pravdivější a spravedlivější svět. Naše motivace, naše duchovní zázemí i naše životní zkušenosti se mohou různit, avšak jako signatáři základního prohlášení se patrně všichni shodneme v tom, že hodnoty, ideály a praktické zásady, na něž Charta 77 před dvanácti lety vrhla světlo osobně mravního respektu a společenské úcty, má smysl dále tradovat, rozvíjet a chránit. Jsme tím povinováni i ve vztahu k těm, kteří již nejsou mezi námi, a ke všem, kdo svým životem i osobní obětí přinesli a přinášejí trvalý vklad pro naši současnost i budoucnost.

Tento na politické události bohatý rok, v němž Charta 77 svým prvním veřejným, legálním a nepotlačeným vystoupením prolomila bariéru dlouhé, uměle vytvářené izolace, bychom chtěli zakončit jednou reminiscencí a zveřejnit plný text úvahy Jana Patočky sepsané na samém počátku naší cesty. Činíme tak ve snaze zvýraznit přesvědčení, že nadějí na vpravdě svobodnou budoucnost má ten, kdo si je dobře vědom svého

původu, k němuž je vázán trvalým vztahem úcty.

Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

Jan Patočka: Čím je a čím není Charta 77¹

→ ÚSD, SB. FMV-CH – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

1 *Stať Jana Patočky viz přílohu P3/4.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 12 (1989), č. 1, s. 2–4.

D508 1988

1988, 28. prosinec, Praha. – Prohlášení Charty 77 a dalších nezávislých iniciativ o jednání s úřady o manifestaci na Škroupově náměstí v Praze 10. prosince 1988¹ a odhodlání připravit taková shromáždění i v budoucnu. (Nečíslovaný dokument)

Dne 22. prosince 1988 došlo k jednání zástupců našich iniciativ, Miloše Hájka a Ladislava Líse, s pracovníky odboru vnitřních věcí v Praze 3. Tito pracovníci sdělili našim zástupcům, že pořádání akcí, jako bylo setkání ke Dni lidských práv na Škroupově náměstí v Praze na Žižkově, je do budoucna v Praze 3 nežádoucí. O tomto jednání informovalo zcela nepravdivě Rudé právo a další sdělovací prostředky. K těmto skutečnostem vydáváme následující prohlášení:

„Dne 1. 12. 1988 obdržel ONV v Praze 1 naše oznámení o tom, že ve výroční den Všeobecné deklarace lidských práv, tj. dne 10. 12. 1988, uspořádají naše iniciativy setkání ke Dni lidských práv.

Vedoucí odboru vnitřních věcí ONV v Praze 1 JUDr. Eva Baráková vydala dne 5. 12. rozhodnutí, jímž se toto setkání zakazuje. Tento zákaz jsme odmítli jako protiústavní. Aniž jsme se zřekli záměru pořídit v budoucnu setkání na Václavském náměstí, uzavřeli jsme dohodu: se souhlasem ONV v Praze 3 se setkání uskutečnilo na Škroupově náměstí na Žižkově. Chceme však zdůraznit, že během jednání, která na NVP a ONV v Praze 3 setkání předcházela, nebyly stanoveny žádné podmínky politického charakteru: tj. nebylo stanoveno, jaký obsah mají mít přednášené projevy, jaká mají být hesla na transparentech apod. A nejen to: pracovníci národních výborů nekladli v tomto směru na naše zástupce žádné požadavky. Úmluva se týkala výhradně místa a doby setkání, požární a zdravotní služby a zajištění veřejného pořádku. V této souvislosti se ONV pro Prahu 3 a přítomný náčelník D[opravního][inspektorátu] VB zavázali, že zabezpečí, aby prostor Škroupova náměstí a jedné přilehlé ulice byl vyklizen od parkujících aut. Tyto dohodnuté podmínky obě strany splnily.

Mimo rámec této úmluvy projevovaly však státní orgány malé pochopení pro nezávislé setkání: Příslušníci SNB zadrželi a předvedli v předvečer Dne lidských práv dva pořadatele, kteří pomocí letáček informovali o změně místa a doby

setkání. Rovněž na Václavském náměstí v době původně oznámené vyháněli naše pořadatele a nedovolovali jim oznamovat příchozím, že setkání je na Škroupově náměstí. Dokonce jim přitom zabavili informační letáčky. Na samotném Škroupově náměstí znemožnili napojení zvukové aparatury na síť.

Při jednání dne 22. 12. 1988 nepadlo ani slovo o tom, že by nezávislé iniciativy nedodržely podmínky, k nimž se zavázaly. Tvrzení *Rudého práva* a dalších sdělovacích prostředků jsou v tomto směru zcela lživá.

Za nehoráznost považujeme dovolávat se platnosti zákona na ochranu republiky, jak to činí autorka článku v *Rudém právu*, když cituje dopis jednoho čtenáře. Pokud nejde o zákon z roku 1923, má autor tohoto trapného nesmyslu zřejmě na mysli ‚zákon na ochranu lidovědemokratické republiky‘ (zákon č. 231/48 Sb., který je od roku 1950 neplatný) – tuto smutně proslulou „justiční“ základnu společnosti, podle níž byly inscenovány politické procesy, jejichž důsledkem byly popravy a žalářování desetitisíců nevinných lidí.²

Jedinou výhradou pracovníků ONV v Praze 3 vůči setkání na Škroupově náměstí byly údajné hlasy občanů, kteří se cítili tímto shromážděním pobouřeni. Toto tvrzení nebylo nijak doloženo, Naopak, z naší zkušenosti vyplývá široký pozitivní ohlas veřejnosti, nevyjímaje občany Žižkova.

Stanovisko odboru vnitřních věcí ONV v Praze 3, vyjádřené v zápisu o jednání s našimi zástupci dne 22. 12. 1988, že „pořádání obdobných akcí bude do budoucna na obvodě Prahy 3 nežádoucí“, je v hrubém rozporu s čs. Ústavou, a to s jejím článkem 28, zaručujícím svobodu projevu, resp. slova, svobodu shromažďovací a svobodu pouličních průvodů a manifestací.

Jak uvedli v dokumentu *Charty 77* č. 59/88 – jedné z podepsaných iniciativ – její mluvčí, je třeba hledat příčiny rozhodnutí státních orgánů povolit nezávislé setkání na Škroupově náměstí především ‚ve statečnosti tisíců lidí, kteří vyšli dne 21. srpna a 28. října do ulic‘ a rovněž ‚v příznivé mezinárodní situaci‘. Lidé, obzvláště pak mladí lidé, kteří působí v našich iniciativách a kteří s nimi sympatizují, jsou nyní hluboce rozhořeni změnou postoje mocenských orgánů a jsou rozhodnuti nadále využívat svých ústavních práv

včetně svobody shromažďovací. Nezávislá setkání chtějí pořádat dále, a to i na tradičních místech včetně Václavského náměstí.“

Za

České děti: Petr Placák

Hnutí za občanskou svobodu: Rudolf Battěk

Chartu 77: Stanislav Devátý, Miloš Hájek

a Bohumír Janát

Nezávislé mírové sdružení – iniciativu za demilitarizaci společnosti: Jan Chudomel, Jana Petrová, Miloš Zeman

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných: Ladislav Lis

a Anna Šabatová

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 11 (1988), Č. 22, S. 3–4.

1 Viz D506 (16. 12. 1988).

2 Viz *Rudé právo*, 24. 12. 1988, s. 2 (*Rozhodnutí ONV Praha 3*).

D509 1988

1988, 30. prosinec, Praha. – Seznam nových signatářů Charty 77 a odvolání dvou podpisů. (Dokument č. 61/88)

K Prohlášení Charty 77 ze dne 1. 1. 1977 se v době mezi 1. říjnem a 30. prosincem připojili tito další signatáři:

František Adamec, dělník; Zdeněk Bálek, operátor; Richard Boháč, statista; Ondřej Černý, topič; Otakar Děták, důchodce; Lubomír Fiala; Hana Fialová; Luboš Foltys, dělník; Petr Holeček, železniční dělník; Svatopluk Horečka, pečovatel; Pavel Jeřábek, dělník; Anna Kaiserová, důchodkyně; Arnošt Kohút, technik; Daniela Kolínková, dělnice; Iveta Kopecká, v domácnosti; Karel Koutský, dělník; Václav Kovařík, dělník; ing. Bohumír Kuba, středoškolský profesor v.v.; Stanislav Masarik, řidič; Ota Mlejnek, invalidní důchodce; Karel Outrata, dispečer ČSD; Kamil Petrovický, dělník; František Suchý, dělník; Martin Šmíd, topič; Jiří Štencl, dělník; Zdeněk Vachtl, dělník; Rudolf Veselý, výzkumný pracovník; František Vlach, dělník; Věra Tomanová, důchodkyně; Milan Židlický.

Ve stejném období odvolali svůj podpis pod Chartou 77 Leoš Duda a Radek Skryja.

*Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 1, S. 4.

D510 1988

1988, konec prosince, Praha. – Výzva všem spoluobčanům, aby v poslední den roku vzpomněli na politické vězně. (Nečíslovaný dokument)

Silvestrovská výzva mluvčích Charty 77

Vyzýváme všechny své spoluobčany, aby si společně s námi připomněli dne 31. 12., že několik lidí nemůže oslavovat příchod nového roku tak jako všichni ostatní, protože jsou ve vězení za to, že se svobodně projevovali. Jde především o Hanu Marvanovou, Evu Vidlařovou, Tomáše Dvořáka, Ivana Jirouse, Tomáše Tvarocha a Petra Cibulku. Svou solidaritu s nimi chceme vyjádřit tím, že své silvestrovské veselí ve 22.00 hod. na minutu přerušíme, zhasneme všechna světla, vypneme hudbu a jednou minutou tiché meditace připomeneme sobě i svým bližním, že v Československu existují stále političtí vězni, kteří se nemohou radovat s námi.

*Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77*

Připojují se

*za Nezávislé mírové sdružení: Jana Petrová, Miloš Zeman,
Luboš Vydra*

*za Mírový klub Johna Lennona: Stanislav Penc ml., Ota
Veverka, Heřman Chromý*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

1989

D511 1989

1989, 2. leden, Praha. – Sdělení o předání funkcí mluvčích Charty 77 Tomáši Hradílkovi, Daně Němcové a Alexandru Vondrovi s jejich životopisy. (Dokument č. 1/89)

Střídání mluvčích

Dne 2.1.1989 nastoupili na místa dosavadních mluvčích Stanislava Devátého, Miloše Hájka a Bohumíra Janáta mluvčí noví: Tomáš Hradílek, Dana Němcová a Saša Vondra.

*Stanislav Devátý, Miloš Hájek, Bohumír Janát
mluvčí Charty 77
ing. Tomáš Hradílek, Zahradní 892, 751 31 Lipník nad
Bečvou
Dana Němcová, Ječná 7, 120 00 Praha 2
Saša Vondra, Trojanova 1, 120 00 Praha 2*

Příloha: Životopisy nových mluvčích

Tomáš Hradílek
se narodil 28.4.1945 v Lipníku nad Bečvou, okres Přerov, v rodině berního úředníka. Základní a střední školu vychodil ve svém rodišti. V roce 1967 ukončil studium zootechniky na agronomické fakultě Vysoké školy zemědělské. Zájem o věci veřejné ho přivedl v roce 1966 do řad členů KSČ. Po ukončení vojenské služby nastoupil jako firemní zootechnik do semenářského státního statku, kde byl brzy zvolen do funkce předsedy ZO KSČ. Po nástupu Gustáva Husáka do čela strany byl této funkce zbaven a v září roku 1969 požádal o zrušení členství v KSČ, což bylo provedeno formou vyloučení. Zároveň odešel ze statku a počátkem roku 1970 nastoupil jako zootechnik do JZD Týn nad Bečvou. Když v roce 1973 došlo ke sloučení několika družstev, byl pověřen řízením celé živočišné výroby, ale už po dvou letech pro údajné antisovětské a antisocialistické názory přeřazen na funkci referenta pro zásobování a prodej. V lednu 1977 podepsal Chartu 77 a v polovině téhož roku byl donucen z družstva odejít. Nastoupil tehdy do Severomoravských dřevařských závodů, n. p. Šumperk, kde jako dělník na pile pracuje dodnes. V roce 1987 byl obviněn z přečinu a odsouzen k peněžitě pokutě, protože na prvomájové manifestaci v Olomouci vztyčil spolu se svým přítelem transparent s heslem „Charta 77 vybízí k občanské kuráži“. Tomáš Hradílek je

zakládajícím aktivistou SPUSA (Společenství přátel USA), původním signatářem manifestu Hnutí za občanskou svobodu a členem jeho prozatímního koordináčního výboru. Politicky inklinuje k sociálnědemokratickému proudu. Je ženatý, má dvě dospělé dcery a třináctiletého syna.

Dana Němcová

se narodila 14. 1. 1934 v Mostě. V roce 1955 byla pokřtěna v katolické církvi. V letech 1953–1958 studovala na Filozofické fakultě Karlovy univerzity obor psychologie a filozofie. Navštěvovala soukromé semináře prof. Jana Patočky. V roce 1958 promovala jako dětská a klinická psycholožka. V šedesátých letech se účastnila ekumenického dialogu, který probíhal na půdě Komenského evangelické bohoslovecké fakulty v Praze. V letech 1967 a 1968 navštívila mezinárodní konference pro dialog mezi marxisty a křesťany v Holandsku a v západním Berlíně. V roce 1968 se podílela na laických snahách o obnovu církevního života a sociální prestiže početných rodin u nás. Sedmdesátá léta ji přiblížila prostředí českého hudebního undergroundu. V roce 1976 se angažovala za osvobození trestně stíhaných hudebníků Plastic People a DG 307 a dalších. Pro tuto svou aktivitu ztratila téhož roku uplatnění jako psycholožka u hluchoněmých a v psychologické poradně pro vysokoškolské studenty. Patří mezi první signatáře Charty 77. Nadále pracovala jako uklízečka a domovnice až do doby, kdy jí vznikl nárok na invalidní důchod. Členkou VONS byla od jeho vzniku v roce 1978. V roce 1979 byla v procesu proti členům tohoto výboru po půl roce vazby odsouzena k trestu 2 let vězení s podmíněným odkladem na 5 let. Dana Němcová je matkou sedmi dětí, dnes již dospělých. Její veřejná společenská činnost je motivována křesťanským životním postojem.

Saša Vondra

se narodil 17. 8. 1961 v Praze. Po maturitě na gymnáziu studoval geografii na Přírodovědecké fakultě Karlovy univerzity, kterou v roce 1984 absolvoval diplomovou prací s geomorfologickým zaměřením. Poté působil na fakultě ještě jeden rok jako stážista, složil rigorózní zkoušky a dosáhl hodnosti doktora přírodních věd. Po dva roky též navštěvoval soukromé filozofické semináře

Ladislava Hejdánka. Od roku 1985 pracoval jako správce depozitáře v orientálních sbírkách Náprstkova muzea a pak krátce jako topič. Nyní je zaměstnán jako programátor. Už od začátku osmdesátých let působí v nezávislé kultuře blízké prostředí českého undergroundu. Byl manažerem rockové skupiny Národní třída a od roku 1986 je jedním z redaktorů literární samizdatové *Revolver Revue*. Publikoval také mnoho článků, reportáží a rozhovorů v měsíčníku Náprstkova muzea, *Revolver Revui*, *Vokně*, *Lidových novinách* a *Infochu*. Saša Vondra je členem Polsko-československé solidarity a snaží se aktivně navazovat spolupráci s nezávislými skupinami nejen v Polsku, ale i v ostatních zemích střední a východní Evropy. Chartu 77 podepsal na jaře 1987. Je ženatý a žije v Praze.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – POČÍTAČOVÝ VÝTISK.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 12 (1989), č. 1, s. 4–5.

1989, 8. leden, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění, předsednictvu vlády ČSSR, Generálnímu prokuratuře ČSSR, federálnímu ministerstvu vnitra k případu ing. Jozefa Babiaka, krutě ubitého policií za dopravní přestupek. (Dokument č. 2/89)

Otřesná událost v Michalovcích

Je naší povinností informovat československou veřejnost a kompetentní orgány o závažné události, která se odehrála v závěru minulého roku.

Šedmatřicetiletý zemědělský inženýr Jozef Babiak, vedoucí zelinářské výroby JZD Nacina Ves, jel v poledne 22.12.1988 po zledovatělé Okružní ulici v Michalovcích. V důsledku smyku se jeho vůz dostal doprostřed vozovky. Zastavila ho hlídka VB, která ho násilím vytáhla z auta, za neustálého bití ho přinutila nastoupit do policejního vozu a odjela s ním neznámo kam. Jeho manželce, dětské lékařce michalovské nemocnice, odpoledne někdo telefonoval, že jejího muže „bijí na ulici policajti“. Později jí pak příslušník SNB sdělil, že manžel měl autonehodu, a ať si přijde pro auto na Okružní ulici. Když pro auto přišla, stálo neporušeno u obrubníku. Jozef Babiak se vrátil domů asi v půl páté, zbit, tělo plné modřin, levou ruku úplně zčernalou. Byl silně otřesen a své ženě řekl, že si ani nedovede představit, jak strašně ho bili. Vozili ho po různých místech a neustále tloukli. Byli dokonce v nějakém domě, kde bití pokračovalo. Mláčení přestalo, až když Jozef Babiak příslušníkům pohrozil, že pohmožděniny ukáže lékařům. Potom jej zavezli do středu města a vyhodili z auta.

Druhý den, 23.12.1988 v poledne, ing. Babiak v Nacině Vsi náhle zemřel. Jeho přítel Vladimír Haluška jej naložil do automobilu a odvezl do michalovské nemocnice. Všechny pokusy o jeho oživení, které prováděl primář dr. Ladislav Mrug, však selhaly. V pitevním protokolu, který podepsal patolog primář dr. Ladislav Bodko, byly uvedeny následující diagnózy: krvácení do žaludku, krvácení do střev a do pravé ledviny a selhání srdce na základě nedokrvení.

Jozef Babiak byl ženatý, otec dvou nezletilých chlapců, člen komunistické strany. Zatím nic nenasvědčuje tomu, že policisté, kteří s ním tak surově zacházeli, usilovali o jeho smrt. Přesto zemřel. Mohlo se to ale stát proto, že Bezpečnost

v této zemi až příliš často zakouší pocit beztrápnosti. Kolik stížností občanů na zjevně nezákonné počínání příslušníků Bezpečnosti nebylo nikdy vyřízeno? Kolik oprávněných stížností se dokonce obrátilo proti těm, kteří se odvážili si stěžovat? V kolika procesech bezpečnostní orgány křivě svědčily? Jak často jsme se setkali s arogantním chováním anonymních příslušníků represivního aparátu? Udržuje-li se taková koncepce bezpráví, má to pro společnost tragické důsledky.

Je smutné, že se veřejnost dozvídá o nezákonných praktikách až ve chvílích, kdy dochází k takovému tragickým událostem. Žádáme proto pečlivé vyšetření celého případu, potrestání viníků a podrobné informování veřejnosti. Především požadujeme širokou veřejnou diskusi o úloze bezpečnostního aparátu ve společnosti. Zároveň naléhavě vyzýváme příslušné orgány, aby důslednou kontrolou a včasným postihem i menších přestupků proti právnímu řádu zabránili všem projevům policejní zvrůle.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 1.

1989, 11. leden, Praha. – Stanovisko zaslané Federálnímu shromáždění a předsednictvu vlády ČSSR k používání československé výbušninny Semtex zahraničními teroristickými skupinami, s požadavkem informovat veřejnost o vývozu výbušninny a učinit nutná opatření proti jejímu zneužití. (Dokument č. 3/89)

K výbušnině semtex

V souvislosti s katastrofou letounu Boeing 747, který se zřítil 21. 12. 1988 na skotské městečko Lockerbie, se znovu stala středem pozornosti výbušninna československé výroby semtex. Vláda ČSSR nepopírá, že ke zničení letadla a záhubě 270 lidí mohla být použita právě tato látka. Lze uvítat, že navrhla (a návrh byl britskou stranou přijat), aby skupina československých odborníků přispěla na místě k identifikaci příčiny neštěstí.

Československo jistě není jediným výrobcem a vývozcem výbušnin, ať už k průmyslovým, či bojovým účelům. Vláda také prohlašuje, že „Československo nikdy nedodalo a nedodává třaskaviny teroristickým organizacím“.¹ To však nezbujuje odpovědnosti ani vládu, ani občany. Semtex byl už dříve prokazatelně použit irskými teroristy a byly také zabaveny zásilky semtexu ilegálně pašované do Británie údajně z Libye. Britská vláda před časem požádala, aby výrobce přidával do semtexu aromatickou látku, která by umožnila jeho snazší odhalení a identifikaci. Informace o vývozu československých výbušnin a případných akcích československých úřadů zajišťujících, aby výrobků „made in Czechoslovakia“ nebylo možno využívat k hanebným teroristickým činům, jsou nedostatečné, ne-li nulové.

My, kteří se nechceme podílet na odpovědnosti za tuto hanbu, důrazně vyzýváme všechny občany, tisk a Federální shromáždění ČSSR, aby požadovali informace o všech aspektech vývozu československých výbušnin i jiných zbraní a vypracování takových opatření, která by znemožnila jejich použití teroristy. Žádáme československou vládu, aby jednoznačně odpověděla na následující otázky:

1. Do kterých zemí, za jakých podmínek a v jakém množství je vyvážen semtex a podobné výrobky, které jsou zneužitelné teroristy.

2. Jaká opatření už vláda učinila a jaká ještě hodlá učinit, aby zahraniční zákazníci neposkytovali československé výrobky teroristům.

3. Jaké důvody naší vládě brání v tom, aby podnikla příslušné kroky, díky nimž by československé výrobky byly odhalitelné při celních kontrolách a díky nimž by při nalezení takových výrobků mohl být odhalen původce jejich zneužití.

Žádáme také, aby vláda průběžně informovala veřejnost především o svých dalších rozhodnutích a činech v této oblasti.

Nelze dále tolerovat, aby československé zbraně a výbušninny sloužily ve světě teroristickým skupinám.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

1 Výrok ministra zahraničí J. Johanese citovaný J. Kovaříkem v článku *Tragédie nad Skotskem*, Rudé právo, 5.1.1989, s. 7.

1989, 15. leden, Praha. – Prohlášení Charty 77
k 20. výročí sebeupálení Jana Palacha.
(Dokument č. 4/89)

Zde na tomto místě¹ se před dvaceti lety upálil jednadvacetiletý student Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Jan Palach.

Zemřel mladý člověk, o kterém jsme věděli a víme tak málo právě proto, že nebyl nikterak výjimečný, kromě toho, že bral nesmírně vážně to, co si lidé v této zemi krátce předtím slibovali. Nabídl svůj život jako oběť, aby nám ty sliby připomněl.

Umřel proto, že chtěl vykřiknout co nejhlasitěji. Chtěl, abychom si uvědomili, co se to s námi děje, abychom uviděli, co to vskutku děláme, a uslyšeli, co to vskutku říkáme v tom čase ústupků, o kterých se říká, že jsou nezbytné, kompromisů, které byly vydávány za rozumné, a taktizování, o kterém se leckomu chtělo věřit, že je chytré. Vytrácelo se tehdy vědomí, že i pod největším tlakem musí při tom všem cosi zůstat, cosi základního, s čím na trh už nelze a bez čeho lidský život ztrácí svou nezadatelnou důstojnost.

Jan Palach umřel a všichni jsme pak na chvíli oněměli. Statisíkový proud lidí se vinul ulicemi Starého Města, aby se poklonil jeho památce před rakví vystavenou v Karolinu. Bylo to něco zásadního, co nás všechny spojilo, ale bylo to málo, jak ukázalo uplynulých dvacet let. Kalná povodeň lží, které Jan zoufale nastavil vlastní tělo, dosud neopadla.

Dost možná, že opět nastává čas taktizování, kompromisů a ústupků. Dobře víme, že se tu hned tak nedohodneme o tom, co je v životě člověka, v životě společnosti nejdůležitější. Může se nám pak zdát, že něco takového ani není. Připomínka absolutní oběti Jana Palacha není proto nevhodná.

Pokusme se tedy představit si tu chvíli, kdy sbíral odvalu ke svému činu a kdy nám pak v blízkosti bronzové podoby světce, patrona země české, strašným způsobem připomněl, čím jsme sami sobě povinováni, nemáme-li zahynout jako lidské společenství. Vydržme chvíli hledět do toho ohně, abychom se rozpomněli, že něco takového vůbec existuje, něco, s čím nelze na trh ani včera, ani dnes, ani zítra. Co dělá lidi lidmi

právě tím, že je přesahuje, a co je ve zdravé společnosti nakonec spojuje. Ten pohled vydržíme jen chvíli. Oslnivé světlo mělo by nás donutit sklopit oči a zamyslet se sami nad sebou.

Oběť Jana Palacha není jen historií, ale stále živou výzvou pro nás pro všechny, kteří si uvědomujeme, co jsme dlužni. Začneme tedy splácet svůj dluh již dnes.

Pokloňme se jeho památce a napřimme se.²

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – POČÍTAČOVÝ VÝTISK.

1 Dokument měl být přednesen 15. 1. 1989 v Praze na Václavském náměstí, na místě, kde se Jan Palach upálil. Měla jej přečíst V. Chramostová, ale StB místo pietního aktu uzavřela. Srv. D515 (17. 1. 1989)

Zástupci nezávislých iniciativ (Petr Placák za České děti, mluvčí Charty 77 Tomáš Hradílek, Dana Němcová a Saša Vondra, dále Heřman Chromý, Stanislav Penc a Ota Veverka za Mírový klub Johna Lennona, Ondřej Černý, Jana Petrová a Miloš Zeman za NMS a Petr Bartoš, Pavel Jungmann a Bedřich Koutný ze SPUSA) napsali 2. 1. 1989 ONV v Praze 1 dopis, v němž informovali, že 15. 1. 1989 ve 14 hodin se sejdou na Václavském náměstí ke krátké vzpomínce na Jana Palacha, a uvedli přítom, že vzhledem k charakteru vzpomínky nemají její účastníci oznamovací povinnost ve smyslu zákona. Dne 6. 1. 1989 vydala vedoucí odboru vnitřních věcí ONV v Praze 1 JUDr. Eva Baráková rozhodnutí, jímž se konání vzpomínkového setkání zakazovalo s obvyklým argumentem: mimořádným zákonem z roku 1968 a vyhláškou Národního výboru hl. m. Prahy z října 1988, která shromažďování v tzv. památkové rezervaci hl. m. Prahy umožňovala pouze organizacím Národní fronty. Zástupci pěti nezávislých občanských iniciativ upřeli zákazu ONV v Praze 1 právní platnost a navíc, bez ohledu na toto stanovisko, podali dne 9. 1. 1989 formální odvolání s dodatkem, že se ke vzpomínce sejdou v každém případě. Informace o Chartě 77, roč. 12 (1989), č. 2, s. 1–3.

11. ledna pak zástupci pěti nezávislých iniciativ vydali sdělení: „Dne 10. 1. došlo k jednání našich zástupců s JUDr. Martinem Houskou, vedoucím odboru vnitřních věcí NVP, který na nás naléhal, abychom od záměru uspořádat setkání ustoupili. Dále navrhoval, aby setkání proběhlo jinde. V jednání se mělo pokračovat dnes, 11. 1., avšak Martin Houska telefonicky oznámil, že

vzhledem ke stanovisku politických orgánů nemá další jednání smysl a že úřady na svém zamítavém stanovisku k setkání na Václavském náměstí trvají.

Po důkladné úvaze jsme se rozhodli uskutečnit setkání na původně dohodnutém místě a v původně dohodnutou dobu. Pokud pak jde o anonymní dopisy adresované Václavu Havlovi a Daně Němcové, psané člověkem, který se na tomto místě v odpoledních hodinách údajně míní upálit, nevylučujeme možnost, že jde o provokaci, jíž má být diskreditováno nezávislé hnutí v Československu. Kdyby však někdo skutečně choval sebevražedný úmysl ohlášený v dopisech, znamenalo by pro něho odvolání vzpomínkového aktu potvrzení toho, že je na něho upřena pozornost veřejnosti, a mohlo by to být naopak impulsem pro uskutečnění jeho záměru. Vyjádření Václava Havla a Dany Němcové k těmto dopisům považujeme za dostatečně jasné stanovisko, které by mělo pisatele od jeho nešťastného záměru odradit." Tamtéž.

K ohlášenému činu o sebevražedném úmyslu, k němuž zaujali humanistické a varovné stanovisko Václav Havel a Dana Němcová, se připojily i další hlasy: 12. ledna jménem duchovního a mravního odkazu T. G. Masaryka vydala Masarykova společnost výzvu a prosbu, aby od takového činu bylo upuštěno. Prohlášení končí slovy: „Boj za humanitní ideály byl obtížný za Masarykova života, je obtížný dnes a bude i v budoucnu. Český a slovenský národ potřebují Vaši odvahu, pevnost i účinnou angažovanost. Potřebují velké ideály, ale i černou práci, jak říkával Masaryk.“

Rovněž 12. ledna došel telegram z Rigy od vedení Lidové fronty: „Všem, kterým je drahá památka J. Palacha. ... Smrt J. Palacha nenechala v Lotyšsku nikoho lhostejným... Současně prosíme mládež, aby se zdržela jakéhokoliv aktu zoufalství...“ ČSDS, sb. Charta.

2 Autorem textu je Milan Machovec.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 12 (1989), č. 2, s. 2 • *Ze zásuvky i z bloku*, 1989, č. 21, 2 s.

KOMENTÁŘE: Kantůrková, E.: O etice Palachova činu. In: *Obsah*, leden 1989, s. 7 • též in *Prostor*, roč. 4 (1989), č. 12, s. 8 • Dus, J.: U Palachova hrobu 29.1.1989. In: *Obsah*, duben 1989, s. 8 • též in *Alternativa*, 1989, č. 2, s. 2 • Lederer, J. – Procházková, L.: *Jan Palach*. Praha 1989, 137 s. • Ruml, J.: Jan Palach: 16. leden 1989. In: *Lidové noviny*, roč. 2 (1989), č. 2, s. 2;

1989, 17. leden, Praha. – Dopis představitelům účastnických států Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě o policejní razii proti účastníkům pietního shromáždění v den výročí Palachovy smrti. (Dokument č. 5/89)

Vládám států účastnících se procesu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě

Paní a pánové,
právě jste podepsali dokument, v němž se všichni účastníci helsinského procesu zavazují, že se „vyhnou jakémukoli činu, který není v souladu s ustanoveními Závěrečného aktu a dalších dokumentů KBSE“ a že „uznávají, že jakýkoli takový čin by poškodil jejich vzájemné vztahy a bude překážkou rozvoje spolupráce mezi nimi“.¹

V neděli 15. ledna rozbitly masivní policejní sbory v Praze za pomoci obrněných transportérů, vodních děl, slzného plynu a psů pokojnou manifestaci československých občanů, kteří chtěli uctít památku studenta Jana Palacha, jenž se před dvaceti lety upálil na Václavském náměstí, aby varoval před pokračující demoralizací společnosti po invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Skupina zástupců nezávislých iniciativ, kteří chtěli na místě jeho činu položit květiny, byla zadržena policií. Zvláštní policejní jednotky a Lidové milice pak do večerních hodin rozháněly, bily a kropily vodními děly po celém středu města tisíce občanů, kteří se chtěli zúčastnit pietního aktu. Policie zranila mnoho lidí, některé vážně.

V pondělí 16. ledna pak policejní jednotky svou akci zopakovaly. Jestliže však v neděli mohly alespoň předstírat, že uzavřely Václavské náměstí, aby případně zabránily naplnění anonymní hrozby (pravděpodobně fiktivní), že na Václavském náměstí opět zaplane lidská pochodeň, v pondělí svůj zásah záměrně vyprovokovaly. Když několik zástupců nezávislých iniciativ položilo květiny u pomníku sv. Václava, aniž by k tomu přizvali další občany, policie je okamžitě zadržela. Uzavřela střed města a rozháněla, opět pomocí vodních děl, slzného plynu a obrněných transportérů, tisíce občanů, kteří jím v té době procházeli. Teprve policejní brutalita přiměla mnohé, aby hlasitě protestovali. Surovosti vůči pokojnému

obyvatelstvu a uvěznění čtrnácti zástupců nezávislých iniciativ a dalších občanů je tedy demontovací síly a účelovým politickým aktem.

Československé orgány státní moci byly sice vývojem mezinárodní situace přinuceny podepsat vídeňský dokument, ale snaží se ve skutečnosti zabránit jakémukoli vývoji k demokracii, rozvoji nezávislého a svobodného myšlení a občanských iniciativ. V posledních třech měsících proto vystupňovaly zásahy proti nezávislým skupinám a uvěznily např. mladé aktivisty Nezávislého mírového sdružení, z nichž dosud zůstávají ve vazbě Tomáš Dvořák a Hana Marvanová,² ve vazbě jsou rovněž Petr Cibulka,³ kterému hrozí za šíření nezávislé kultury až 10 let vězení, Eva Vidlařová,⁴ která vystupovala na jeho obranu, a Ivan Jírous, který za petici poukazující na odpovědnost státních orgánů za smrt politického vězně Pavla Wonky ve vězení čeká trest do 5 let.⁵ V psychiatrické léčebně je dosud Augustin Navrátil, autor petice za náboženské svobody a odluku církve od státu, kterou podepsalo víc než půl milionu lidí.⁶

V tomto přímém útoku na helsinský proces není Československo samo. Úřady NDR systematicky kriminalizují a nutí k vystěhování aktivisty nezávislých občanských iniciativ, když např. u příležitosti 70. výročí zavraždění Rosy Luxemburgové a Karla Liebknechta zdůrazňují, že „svoboda je vždy svobodou pro jinak smýšlející“ a protestují proti zákazu sovětských filmů a časopisů. Těsně před podpisem vídeňského dokumentu uvěznily v Lipsku kolem stovky lidí, z nichž osm zůstává ve vězení s obviněním pro poškozování státního pořádku, za což mohou být odsouzeni až na 5 let. V týdnu před podpisem vídeňského dokumentu uvěznily bulharské úřady sedm aktivistů nezávislé Společnosti pro lidská práva, mimo jiné za poskytování rozhovorů pro západní rozhlasové stanice. O situaci v Rumunsku není třeba hovořit.

Z těchto postupů lze usuzovat, že se vytváří faktické seskupení několika vlád, zaměřené jak proti pozitivním změnám ve východní části Evropy, tak proti celoevropskému sbližování, jehož významným aktivním prvkem je helsinský proces. Má-li pozitivní vývoj pokračovat, nelze přehlížet a tolerovat, když některé vlády považují dokumenty, které pokrytecky podepisují, za cár papíru.

Teprve čas ukáže, zda se podpis vlád 35 účastnických států pod dokumentem, jehož smluvní závazky část účastníků neplní a zřejmě plnit zatím nehodlá, stane přece jen impulsem pro zlepšení situace v oblasti lidských práv a zda postup vlád, které ve Vídni daly přednost uzavření následné schůzky závěrečným dokumentem před jejím ztroskotáním, bude dodatečně ospravedlněn. K tomu je třeba nejen trpělivosti, nýbrž i rozhodnosti.

Při posuzování situace v Československu si prosím uvědomte, že policejní sbory byly nasazeny nikoli proti rozvášněným davům, nýbrž proti účastníkům pietního shromáždění, a že Stanislav Penc ml., Jana Petrová, Saša Vondra, Jana Sternová, David Němec, Dana Němcová, Ota Verka a Petr Placák jsou spolu s Josefem Žáčkem, Markem Ptáčkem, Václavem Kratochvílem, Jitkou Vavříkovou, Jiřím Fialou a Václavem Havlem vězněni nikoli proto, že by kladli bomby, ale za to, že kladli květiny.⁷

Tomáš Hradílek, mluvčí Charty 77

Poznámka: Mluvčí Charty 77 Dana Němcová a Saša Vondra jsou ve vězení.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Závěrečný dokument vídeňské následné schůzky Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Praha 1989, s. 3–36. Dokument byl slavnostně přijat 15. ledna 1989 35 účastnickými státy.
- 2 H. Marvanová a T. Dvořák byli trestně stíháni pro údajné výtržnictví za veřejné vystoupení na manifestaci 21. srpna 1988. Byli odsouzeni v březnu 1989 k trestu odnětí svobody na deset měsíců.
- 3 Srv. D586 (14. 10. 1989).
- 4 Byla stíhána za pokus trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí, jehož se měla dopustit zasahováním do vyšetřování trestné činnosti P. Cibulky tím, že organizovala na jeho podporu hladovky, petice a protesty. Poté co byla zproštěna viny Městským a Krajským soudem v Brně, zrušil Nejvyšší soud v říjnu 1989 rozhodnutí obou brněnských soudů a vrátil případ k došetření městskému prokurátorovi v Brně.
- 5 Po propuštění z vazby byl v říjnu 1988 znovu zatčen, původně kvůli rozšiřování petice za P. Wonku a rozmnožování samizdatových textů. Obvinění bylo rozšířeno o údajné hospodářské delikty související s jeho

činností v nezávislé hudební produkci. Ivan M. Jirous byl 11. března 1989 odsouzen Okresním soudem v Jihlavě k 16 měsícům vězení za to, že ručil za správnost podpisů pod manifestem, který žádal objasnění smrti P. Wonky.

6 Srv. dokumenty D449 (29.2.1988) a D450 (11.3.1988).

7 Srv. Sdělení VONS č. 910: „Prokurátor obvodní prokuratury pro Prahu 1 JUDr. Karel Florian podal dne 10.2.1989 žalobu na představitele nezávislých iniciativ, a to Charty 77, Nezávislého mírového sdružení, Mírového klubu Johna Lennona, SPUSA a Českých dětí, kteří 16.1. přišli položit květiny k soše sv. Václava na Václavském náměstí v Praze, aby tak uctili památku Jana Palacha. Jsou to: Jana Petrová, narozená 16.9.1956, bytem Dobruška č. 411, okres Rychnov nad Kněžnou; Otakar Veverka, narozený 27.8.1956, bytem Praha 4 – Podolí, Na hřebenech 11/30 (oba jsou ve vazbě ve věznici Praha-Ruzyně); dále mluvčí Charty 77 Dana Němcová, narozená 13.1.1934, bytem Ječná 7, Praha 2; David Němec, narozený 29.5.1962, bytem Ječná 7, Praha 2; Stanislav Penc, narozený 28.2.1970, bytem Vycpálkova 972, Praha 4 – Chodov; Petr Placák, narozený 8.1.1964, bytem Chelčického 6, Praha 3; Jana Sternová, narozená 6.3.1921, bytem Heřmanova 3, Praha 7 a mluvčí Charty 77 Saša Vondra, narozený 17.8.1961, bytem U zámečnice 4, Praha 5. Všichni obvinění jsou stíháni pro trestný čin výtržnictví podle § 202/h trestního zákona, Jana Petrová navíc pro trestný čin útoku na veřejného činitele podle § 156/2 trestního zákona Pro pořádek dodáváme, že Václav Havel, rovněž zadržený 16.1.1989 na Václavském náměstí, je trestně stíhán v samostatné kauze.

Obžaloba obšírně (na 12 stranách!) líčí, jak obvinění položili k pomníku květiny a jak byli zadrženi a předvedeni. Přiznanečně tvrdí, že toto jejich jednání bylo bezprostředním podnětem ke „shromáždění většího počtu osob a k zákroku pořádkové jednotky VB“. To je naprostá nepravda, protože – jak uvádíme ve sdělení č. 894 – byli obvinění zadrženi podstatně dřív, než bezpečnostní síly vyprovokovaly situaci, kterou by bylo možno označit za narušení veřejného pořádku. Obvinění také důrazně popírají, že by pronesli na adresu zasahujících příslušníků VB výroky, které jim obžaloba připisuje. Rovněž některé spisové materiály k celé trestní věci prostě nepatří – jde zejména o projev, který pronesla Jana Petrová jako zástupkyně Nezávislého mírového sdružení na povolené manifestaci na Škroupově náměstí v Praze 10.12.1988.

Obžalobu v trestní věci proti J. Petrové a spol., podanou původně u Obvodního soudu v Praze 1, přijal 13.2.1989 Obvodní soud v Praze 2. Soudce tohoto soudu

JUDr. Antonín Těšík tentýž den stanovil termín hlavního líčení. To se má konat v úterý 21.2.1989 v 8.15 v místnosti č. 51 ve třetím patře budovy Obvodního soudu v Praze 2, třída Lidových milicí 7.“ Informace o Chartě 77, roč. 12 (1989), č. 4, s. 12–13.

Hlavám účastnických států Konference o bezpečnosti a spolupráci ve Vídni zaslali z Moskvy 29.1.1989 přední ruští disidenti tento dopis: „Ze zpravodajství západních sdělovacích prostředků a ze soukromých zdrojů jsme se dozvěděli, že v Československu byla v poslední době rozpoutána kampaň proti účastníkům hnutí za demokratizaci země. Byly rozházeny pokojné demonstrace a jejich účastníci mláčením a zadržování. Mnohým ze zadržovaných hrozí soudy a tresty vězení. Ve stejných dobách oficiální osobnosti cynicky mluví o nedostatečnosti přijatých opatření, vláda vyhrožuje společnosti dalším vyhrocením násilí. Zdálo by se, že tak jasné porušení smluv v oblasti lidských práv právě dosažených ve Vídni musí vyvolat protesty oficiálních osobností všech zemí, které se účastní jednání o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Zatím se však ve sdělovacích prostředcích Sovětského svazu kontrolovaných vládou počínání československých úřadů nejenom nesetkává s odsouzením, ale informace o něm mají charakter podpory násilí a pomluv společenského demokratického hnutí.

V této souvislosti považujeme za nutné vyjádřit svoje obavy z tak jasného porušení vídeňských dohod. Máme za to, že události v Československu a charakter informací, které o nich podával sovětský tisk, se musí stát předmětem zvláštního posouzení na mezivládní schůzce k humanitárním otázkám v Paříži v květnu letošního roku. Jelena Bonnerová, Andrej Sacharov, Larisa Bogorazová, Lev Timofějev.“ ČSDS, sb. Charta 77, strojopis, fotokopie, 1 s.

Dále viz dokumenty D516 (17.1.1989), D517 (20.1.1989) a D518 (22.1.1989).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 12 (1989), č. 2, s. 3–4.

D516 1989

1989, 17. leden, Praha. – Oznámení kolektivu mluvčích Charty 77 o protestní hladovce na podporu vězňů svědomí. (Dokument č. 6/89)

Hladovka kolektivu mluvčích

Kolektiv spolu s dalšími aktivisty Charty 77 bude v neděli 22. ledna držet hladovku na protest proti trvajícím nezákonnému věznění řady československých občanů z politických a náboženských důvodů a rovněž na protest proti uvěznění představitelů Charty 77, dalších nezávislých iniciativ a jednotlivých spoluobčanů, kteří chtěli ve dnech 15. a 16. ledna květinami uctít památku Jana Palacha.¹ Bylo jim v tom však policií zabráněno.

Seznam nespravedlivě vězněných československých občanů předloží mluvčí Charty 77 příslušným úřadům.

Tomáš Hradílek, mluvčí Charty 77

(mluvčí Charty 77 Dana Němcová a Saša Vondra jsou ve vězení)

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Hladovka byla dohodnuta 7. ledna 1989 na schůzce kolektivu mluvčích Charty 77 a měla vyjádřit solidaritu s československými politickými vězni. Byla ohlášena na den 22. ledna. Po lednovém týdnu se navíc stala hladovka protestem proti uvěznění účastníků pietní manifestace 15. ledna 1989.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 12 (1989), č. 2, s. 4.

D517 1989

1989, 20. leden, Praha. – Poděkování Mezinárodní společnosti pro lidská práva (IGFM) za organizaci mezinárodní řetězové hladovky za vyhlášení amnestie politických vězňů v ČSSR. (Dokument č. 7/89.)

Charta 77 děkuje tímto pracovníkům a spolupracovníkům Mezinárodní společnosti pro lidská práva (IGFM),¹ zejména Daně Seidlové, ale i dalším, za organizaci mezinárodní řetězové hladovky, která měla přispět k vyhlášení amnestie československých politických vězňů.

Tato morálně významná akce, jejíž součástí bylo i odeslání protestních dopisů předním československým činitelům a také pozdravů vězněným, je novým svědectvím o možnostech celosvětové solidarity v oblasti prosazování a obhajoby lidských práv.

Naše vřelé díky patří též více než 800 občanům Švýcarska, Rakouska, NSR, Norska, Švédska, Dánska, Francie, Anglie, Holandska, Itálie, Polska, Maďarska, Československa, Kanady, Austrálie, USA a dalších zemí, kteří jednodenním hladověním a dopisy vyjádřili rozhodný nesouhlas s tím, že v Československu jsou v rozporu s přijatými mezinárodními dohodami stále ještě trestně stíháni a vězněni někteří občané za své kritické a nekonformní názory a za jejich šíření.

Je těžké posoudit konkrétní výsledky, které tato mezinárodní hladovka přinesla. Minimálně přispěla k propuštění jednoho politického vězně, Waltera Kanií, jemuž byl mnohaletý trest odnětí svobody přerušen z vážných zdravotních důvodů; možná, že pomohla i k určitému posunu v posuzování některých domnělých trestných činů. Při rigidních přístupech čs. politické a soudní moci, lišících se už dnes ostře od přístupů sovětských, maďarských i polských, je i to úspěch.

Současně bychom chtěli poděkovat pracovníkům Mezinárodní společnosti pro lidská práva (IGFM), zvláště paní Dagmar Vaněčkové a panu Johaninu Morawitzovi, za sociální pomoc rodinám nespravedlivě pronásledovaných i jednotlivcům a rovněž za intervenční a informační činnost ve prospěch nespravedlivě stíhaných československých občanů. Naše díky patří též osobním patronům vězněných a jejich rodin.

Tomáš Hradílek, mluvčí Charty 77

(Další dva mluvčí Charty 77, Dana Němcová a Saša Vondra, jsou ve vězení.)

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 2, s. 4–5.

- 1 O IGFM viz D464 (25.4.1988). O podporu politických vězňů v Československu se významně zasloužily zejména dvě pracovní skupiny IGFM pro Československo, a to v Curychu a ve Vídni, vedené D. Seidlovou a D. Vaněčkovou.

D518 1989

1989, 22. leden, Praha. – Prohlášení Charty 77 k lednovým událostem, zaslané Federálnímu shromáždění ČSSR a vládě ČSSR. (Dokument č. 8/89)

Prohlášení k lednovým událostem¹

Zástupci Československa přijali dne 15. ledna 1989 Závěrečný dokument vídeňské konference. Zavázali se mj. „respektovat právo svých občanů aktivně přispívat jako jednotlivci nebo sdružení s jinými k prosazování a ochraně lidských práv a základních svobod“ (13 e), a „usnadňovat přímé kontakty a komunikaci mezi těmito jednotlivci, organizacemi a institucemi jak uvnitř jednotlivých účastnických států, tak mezi nimi a odstraňovat zákonné a administrativní překážky, neslučitelné se závěry KBSE, pokud existují“.²

V uplynulém týdnu policejní jednotky za asistence Lidových milicí brutálně rozehnaly pokojná shromáždění obyvatel na Václavském náměstí v Praze. Již předtím rozpoutali někteří představitelé státní moci a část tisku lživou a pomlouvačnou kampaň proti nezávislým iniciativám. Naznačují či přímo obviňují představitele občanského hnutí, že chtějí dohnat mladé lidi k sebevraždě. Píší o jakýchsi telefonických hrozbách umístit v kině, obchodním domě a jinde bomby. Kdosi prý vyhrožoval i střelbou. *Rudé právo* 21. ledna tvrdí, že „jsou to nesporně výhrůžky organizátorů a podněcovatelů akcí na Václavském náměstí“.³ Za ně jsou pak vydáváni nikoli skuteční původci těchto provokací, ale nezávislé iniciativy, zejména Charta 77.⁴ Jako ozvěna padesátých let, výraz odmítnutí lepších mezinárodních vztahů a neúcty ke smluvním partnerům v helsinském procesu zní obvinění, že tyto iniciativy jsou řízeny z „nepřátelských center“ v zahraničí.

Druhou, mírnější linií propagandy představují tvrzení, že „provokace brání přestavbě“, že demonstracemi se nic nevyřeší, že „diskusi přijímáme, ale s nekonstruktivním vybijením vášní se nebudeme smířovat“.

Shrňme nejprve fakta.

Charta 77 ani jiné občanské iniciativy neorganizovaly žádné demonstrace. Představitelé pěti iniciativ se dohodli, že v neděli 15. ledna ve 14 hodin položí květiny na místě, kde se před dvaceti lety obětoval Jan Palach, aby varoval před postupující kapitulací a demoralizací československé

společnosti, tedy před tím, co se později skutečně stalo a co nás zatěžuje dodnes. Krátký pietní akt na Václavském náměstí měl proběhnout za účasti několika desítek přátel.⁵ Nezávislé iniciativy dále navrhly občanům, aby vzpomněli Palachovy památky položením květin na jeho hrob 21. ledna 1989, a to individuálně, v čase, který si sami zvolí. Ani ve Všetatech neorganizovaly tedy masové shromáždění.

Složky státní moci, které se cítí ohroženy pozitivním vývojem v některých zemích východní poloviny Evropy a v mezinárodních vztazích projevujícím se i oživením občanských postojů v Československu, se zřejmě rozhodly využít této příležitosti k útoku proti nezávislým iniciativám. Odmítly další jednání o alternativních možnostech uctění Palachovy památky. Situaci ovlivnil dopis ohlašující, že 15. ledna opět zaplane lidská pochodeň. Bylo možné předpokládat, že je to provokace. Nebylo však možné vyloučit, že kdosi se rozhodl k zoufalému činu.⁶ Tomu bylo třeba zabránit. Protože čs. televize odmítla nabídku Václava Havla, využil zahraničních sdělovacích prostředků.

V neděli 15. ledna měla tedy státní moc zámínku k uzavření Václavského náměstí. V následujících dnech nikoliv. V pondělí zneužila skutečnosti, že několik zástupců v neděli zadržených položilo květiny k pomníku sv. Václava.⁷ O svém individuálním záměru veřejnost neinformovali a nelze je tedy obvinít z organizování demonstrace. Fotografie z jejich zatýkání dosvědčuje, že přítomno bylo jen několik desítek náhodných chodců. Poté na náměstí, kterým v této době procházejí běžně tisíce lidí, vtrhly stovky policistů, obrněné transportéry a vodní děla. V úterý 17. ledna, po dalším vpádu bezpečnostních jednotek na Václavské náměstí, byli lidé, zejména mladí, už oprávněně pobouřeni jednáním státní moci. Provolávali proto hesla, odsuzující násilí, žádající svobodu, demokracii, propuštění zatčených. Žádali: Pište pravdu! Nelžete! Ať žije Charta! Ať žije Havel! Lidská práva! Novou vládu! Vraťte nám Dubčeka! Gorbačov to vidí, Honza Palach aj. Ve středu a ve čtvrtek se sešly zcela spontánně tisíce lidí, aby diskutovali o situaci v Československu. Zdůrazňujeme, že i při brutalitě, s jakou policie zasáhla zejména ve čtvrtek 19. ledna, kdy bylo mnoho lidí zraněno, se demonstranti

chovali klidně a důstojně, neútočili na bicí komanda, neházeli kamením, nerozbíjeli žádné předměty. Když lidé prchající před vodním dělem porazili popelnici, postavili ji a vrátili do ní odpadky, které se vysypaly. Lze takové chování nazývat „vybíjením nekonstruktivních vášní“?

Brutalita pořádkových jednotek byla tedy nejen zcela neoprávněná, ale záměrná a zaměřená i proti lidem, kteří náhodně procházeli Václavským náměstím. Zřejmě proto, aby zastrašeny byly nejen všechny projevy nezávislého myšlení, ale aby každý občan pocítil, že státní moc si proti němu může dovolit cokoliv. Její počínání lze hodnotit jen jako otevřený útok proti společnosti, proti vývoji k demokracii v systémech, založených na ztroskotavším stalinském modelu a proti mezinárodnímu sblížení, možnému jen při prosazení lidských práv jako společné civilizační hodnoty.

Žádná nezávislá iniciativa v Československu nevolá po násilí, ale jen po dialogu. Nechceme, aby představitelé moci dovedli společnost k výbuchu, kterým by byli smetení podobně jako Gomulka či Cierek, k výbuchu, jehož účety by však celá společnost musela dlouho splácet. Pokojný dialog o tom, jak sladit politickou praxi s mezinárodními pakty o lidských právech, které Československo přijalo, nabízí Charta 77 držitelům moci už od svého počátku před dvanácti lety. Reakcí jsou pouze pomluvy, perzekuce, policejní pronásledování a věznění. Jen v posledních týdnech prokázaly nezávislé iniciativy svou vůli ke kompromisu přeložením manifestace k 40. výročí Deklarace lidských práv na Škrupovo náměstí.⁸ A také klidným a důstojným průběhem této manifestace. Nezávislé mírové sdružení žádalo primátora hlavního města Prahy o přidělení sálu, kam by přeložilo z Václavského náměstí diskusní odpoledne posledních sobot v měsíci. Primátor žádost zamítl.

Nahrázování dialogu násilím je tedy monopolem státní moci, respektive těch jejích představitelů, kteří jsou zodpovědní za žalostný stav československé společnosti. Žádáme proto, aby konečně odstoupili a byli nahrazeni politiky schopnými zahájit celospolečenský dialog.

Žádáme, aby byli odvoláni z funkcí všichni činitelé zodpovědní za neodůvodněný a brutální postup policejních sil a Lidových milicí proti pokojným shromážděním obyvatel, především

federální ministr vnitra a náčelník Správy SNB pro Prahu a Středočeský kraj.

Bez dialogu není možná nejen demokratická přeměna společnosti, ale ani řešení okamžitých a nejnaléhavějších hospodářských a společenských potíží. K tomu je nutné propustit ihned všechny zatčené a zrušit jejich obvinění, přestat lhát ve sdělovacích prostředcích a otevřít jejich stránky pravdivé diskusi, umožnit registraci a legalizaci nezávislých skupin a časopisů. Jsme připraveni jmenovat své zástupce pro konstruktivní televizní besedu s představiteli státních orgánů. Pro uklidnění situace a k zahájení dialogu žádáme, aby Národní výbor hl. m. Prahy a národní výbory v místech, v nichž si to občané budou přát, poskytl veřejná prostranství nebo sály, kde by mohli všichni lidé svobodně vyjádřit své názory a diskutovat o cestách ke společenskému rozvoji Československa.

Charta 77 není politická organizace, která by mohla nabízet konkrétní modely politického uspořádání. Její zkušenost je však právě zkušeností možné plurality a dialogu různých politických a společenských postojů, přesvědčení a duchovních orientací. Tuto svou zkušenost může nabídnout jako skrovný příspěvek k nezbytnému dialogu v celé společnosti.

Tomáš Hradílek v.r., mluvčí Charty 77

(Dva mluvčí, Dana Němcová a Saša Vondra, jsou ve vězení.)

Za správnost: Libuše Šilhánová, Jeseniova 105, Praha 3, 130 00

→ ÚSD, SB. FMV-CH, – STROJOPIS, FOTOKOPIE
S VLASTNORUČNÍM PODPISEM.

- 1 Dokument Charty 77 Prohlášení k lednovým událostem byl zveřejněn na tiskové konferenci, která se konala v Praze dne 23. ledna 1989. Signatáři Charty 77 Ladislav Lis, Anna Šabatová, Libuše Šilhánová a Petr Uhl a člen Nezávislého mírového sdružení Tomáš Tvaroch na ní zodpověděli dotazy zahraničních novinářů. Tiskové besedy se zúčastnili pracovníci agentur AFP, ANSA, AP a Reuter, dopisovatel Hlasu Ameriky a pracovníci jedné televizní společnosti. Beseda se týkala zejména nedávných demonstrací v Praze, policejních a soudních represí a změny postavení nezávislých skupin ve společnosti. Informace o Chartě 77, roč. 12 (1989), č. 2, s. 7.

- 2 Závěrečný dokument vídeňské následné schůzky KBSE. Praha, Svoboda 1989, s. 9 a 26.
- 3 Ze stanoviska Generální prokuratury. In: Rudé právo, 21.1. 1989, s. 2.
- 4 Rada Národního výboru hl. města Prahy vyzvala občany, aby se distancovali od provokatérů, a vydala prohlášení, že „plná odpovědnost za tyto protiprávní činy, jichž byla Praha svědkem v posledních dnech, padá na tzv. Chartu 77 a jiné nepovolené organizace a jejich mluvčí.“ (Rozhodná stanoviska k provokačním akcím. In: Rudé právo, 19.1. 1989, s. 1. Srv. též: Rozvratníkům nelze ustupovat. Tamtéž, 20.1. 1989, s. 2.)
- 5 Srv. D514 (15.1. 1989).
- 6 Srv. tamtéž, pozn. 2.
- 7 Za položení květin u pomníku sv. Václava bylo zatčeno 16 osob a obviněno pro trestný čin výtržnictví: V. Havel, D. Němcová, S. Penc, P. Placák, J. Petrová, O. Veverka, S. Vondra a další. Za účast na lednových dnech bylo krátkodobě zadrženo 519 demonstrujících, proti 305 zadrženým bylo zahájeno trestní řízení: 79 za výtržnictví, 96 pro přečin a 130 pro přestupky proti veřejnému pořádku. Viz Sdělení VONS č. 897: Represe proti manifestacím 15.–21. ledna 1989. In: Informace o Chartě 77, roč. 12 (1989), č. 3, s. 7.
- 8 Srv. D506 (16.12. 1988).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Informace o Chartě 77, roč. 12 (1989), č. 2, s. 5–7 • Charta 77. 1977–1987. Bratislava – Scheinfeld 1990 • Listy, roč. 19 (1989), č. 2, s. 19 • Acta, 9–12/89, s. 108–110. KOMENTÁŘE: Pelikán, Jiří: Nadějný rok? In: Listy, roč. 19, č. 1 (únor 1989), s. 1–3 • Kantůrková, E.: O etice Palachova činu. In: Prostor, roč. 4, č. 12 (21. leden 1989) • Příběhy lednových dnů. In: Listy, roč. 19, č. 2 (duben 1989), s. 5–6 • Kusý, M.: Obraz nepřítele. Tamtéž, s. 9–10 • Císař, Č.: Palachův týden. Tamtéž, s. 14–15 • Vaculík, L.: Komunismus je bití. Tamtéž, s. 16–17 • K Palachově výročí. In: Ze zásuvky i z bloku, č. 20 (únor 1989), nepaginováno • Havel, V.: Pravda a perzekuce. In: Lidové noviny, roč. 2 (1989), č. 1, s. 1–2 • Ruml, Jan: Jednat, či nejednat? Tamtéž, s. 2 • Hejdlánek, L.: Linie a kompromis. Tamtéž, s. 3 • Dubček, A.: Násilí nic neřeší. Tamtéž, s. 2 • Pražský týden 15.–20. ledna. VŠetaty 21. ledna 1989. Tamtéž, s. 4–5 • Pecka, Karel: Idy lednové. Tamtéž, s. 6 • Hanák, J.: Pedagogické kuplířství s pravdou. Tamtéž, s. 6–7 • Tichý, J.: Praha hořká, ale krásná a statečná. In: Prostor, roč. 4 (1989), č. 15 • Před dvaceti lety... In: Nový domov, roč. 40, č. 1 (2. ledna 1989) • Československý prostor na pranýři. In: Americké listy, 17. února 1989 • Týden v Praze. In: Nový domov, roč. 40, č. 2 (26. ledna 1989) • Další zpráva

o organizovaném násilí. *Tamtéž*, č. 8 (20. dubna 1989) • Zukal, R.: Václavské náměstí 15. ledna 1989. Strojopis, průpis, ČSDS, sb. Charta 77 • nesignovaný text Týden v prostředním patře evropského domu. 15.–21. leden 1989. *Tamtéž* • Hrabal, B.: Kouzelná flétna. *Tamtéž*. Projevy, prohlášení a akce proti brutálním zásahům v lednových dnech viz D521 (10.2.1989).

D519 1989

1989, 23. leden, Praha. – Soupis československých politických vězňů evidovaných VONS podle stavu ke dni 21. ledna 1989. (Dokument č. 9/89)

Soupis československých politických vězňů¹

Členové kolektivu mluvčích spolu s dalšími signatáři Charty a dalšími aktivisty nezávislých iniciativ drželi dne 22. ledna t. r. hladovku na protest proti nespravedlivému věznění mnoha čs. občanů z politických důvodů.

Při té příležitosti předkládají mluvčí Charty 77 příslušným čs. institucím a veřejnosti soupis čs. politických vězňů, hájených či sledovaných Výborem na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) k 21. lednu 1989. Soupis je zpracován podle souhrnného Sdělení VONS (č. 860) z 10.12.1988 a podle dalších jeho materiálů.²

Aby se zvýraznilo zostření represe, k němuž v Československu došlo v říjnu m. r., je soupis rozdělen na případy, kde bylo trestní stíhání zahájeno již dříve (politictí vězni ve výkonu trestu odnětí svobody), a na případy těch, kteří byli uvězněni v posledních třech měsících a jsou do sud ve vazbě.

I. Ve výkonu trestu odnětí svobody

I a) hájení Výborem na obranu nespravedlivě stíhaných:

1. *Jiří Boháč*, narozený 8.3.1953, dělník VchZ Semtín, z Pardubic. Dne 24.9.1986 vzat do vazby a 23.12.1986 odsouzen Okresním soudem v Pardubicích pro trestný čin pobuřování za to, že „hrubými výroky a dalším jednáním“ (např. poslechem a šířením zpráv Hlasu Ameriky) „vyvolával na pracovišti nepřátelské nálady vůči zřízení“, k trestu dva a půl roku v II. NVS a k jednomu roku ochranného dohledu. Ve výkonu trestu v NVÚ Valdice, konec trestu 24.3.1989.

2. *Ing. Petr Hauptmann*, narozený 7.8.1946, stavební referent celní správy, z Prahy 9. V říjnu 1982 emigroval do NSR, odkud se po dvou měsících z rodinných důvodů vrátil po slibu čs. velvyslanectví, že za trestný čin opuštění republiky nebude postižen vězením. Dne 12.9.1983 byl vzat po opětovných výsleších do vazby a 9.2.1984 odsouzen Městským soudem v Praze k 10 letům ve II. NVS a k pětiletému zákazu činnosti ve

státních orgánech, a to pro trestný čin vyzvědačství a trestný čin opuštění republiky. Vyzvědačství se měl dopustit tím, že při výsleších v NSR podal informace o svém předchozím zaměstnání, které však nepovažoval za státní tajemství. Vězněn v NVÚ Minkovice, konec trestu 12.9.1993. Charta 77 (v dokumentu č. 5 z roku 1986)³ a VONS (ve sdělení č. 505) navrhly, aby byl zahrnut do případné výměny vězňů Východ-Západ.

3. *Augustin Navrátil*, narozený 20.12.1928, železniční dělník z Lutopecen u Kroměříže, katolický aktivista, autor 31bodové petice za náboženské svobody a odluku církve od státu, podepsané více než půl milionem čs. občanů, signatář Charty 77. V rámci trestního stíhání proti vydavatelům katolického samizdatu byl od 11.11.1985 zprvu ve vazbě, později v psychiatrické léčebně, od 21.10.1986 na svobodě podroben tzv. ambulantní ochranné léčbě, která byla vzhledem k jeho občanským aktivitám přeměněna v ústavní. Od 28.10.1988 je opět nuceně hospitalizován v PL Kroměříž. Jedním z jeho údajných bludů má být to, že petici, jejímž je autorem, podepsalo půl milionu lidí. Dva švýcarsí lékaři, jimž bylo umožněno zúčastnit se soudního pojednávání v uplynulém roce, konstatovali, že A. Navrátil je psychicky zdrav.

4. *Antonín Pernický*, narozený 23.7.1950, dělník z Valašského Meziříčí-Krhové. Ve vazbě je od 1.3.1988, kdy se vracel domů z předchozího výkonu trestu. Na nádraží v Pardubicích byl zadržán hlídkou VB; ve služební místnosti se pak kriticky a hanlivě vyjadřoval o KSČ, Stalinovi (!) a Husákovi. Byl proto obviněn z trestných činů hanobení republiky a jejího představitele, hanobení státu světové socialistické soustavy a jejího představitele a hanobení národa, rasy a přesvědčení, odsouzen Okresním soudem v Pardubicích k 30 měsícům ve III. NVS jako zvláště nebezpečný recidivista. Pro verbální trestné činy obdobné povahy strávil v minulosti ve vězení již více než 10 let. Vězněn v NVÚ Valdice, konec trestu 1.9.1990.

5. *Kamil Petrovický*, narozený 25.2.1970, dělník z Ústí nad Orlicí. Stoupenec hnutí punk, signatář Charty 77. Vězněn již od 17.3.1988 do 17.11.1988 za konflikt, vyprovokovaný příslušníkem VB. Nyní si odpykává čtyřměsíční trest odnětí svobody, původně uložený Okresním soudem v Ústí nad

Orlicí jako podmíněný, za trestný čin výtržnictví a trestný čin útoku na veřejného činitele za konflikt s VB, která prováděla nepřiměřený zásah při oslavě svatby v Bělči nad Orlicí v listopadu 1986. Vězněn v NVÚ Opava, konec trestu 5.4.1989.

6. *Jiří Wolf*, narozený 5.1.1952, zřízenec Dopravního podniku metro, z Jindřichova Hradce. Signatář Charty 77. V letech 1978–1981 byl vězněn tři roky pro trestný čin podvracení republiky a dalších šest měsíců pro trestný čin křivého svědectví, neboť uvedl, jak se s ním zacházelo při vyšetřování. Nyní vězněn od 17.5.1983. V prosinci 1983 byl odsouzen Městským soudem v Praze pro trestný čin podvracení republiky k šesti rokům ve III. NVS, protože měl zveřejnit zprávu o poměrech v NVÚ Minkovice, jak je sám zažil. Je vězněn v NVÚ Valdice, konec trestu 17.5.1989. Charta 77 a VONS (CH 77/5/86; VONS č. 505) navrhly začátkem roku 1986, aby byl zahrnut do případné výměny vězňů Východ- Západ.

I b) Případy vyzvědačství, které VONS zaznamenal proto, že jsou pochybnosti o vině:

7. *Viktor Dedera*, narozený 10.3.1963, rotmistr čs. armády z Brna, 10 let ve II. NVS, vězněn v NVÚ Minkovice, konec trestu 24.8.1994.

8. *Ondřej Hoch*, narozený 6.12.1948, tlumočnick z Prahy, 13 let ve III. NVS, vězněn v NVÚ Valdice, konec trestu v roce 1997.

9. *Josef Römer*, narozený 7.10.1955, letištní technik z Gottwaldova, 13 let, vězněn v NVÚ Valdice, konec trestu v lednu 1990.

10. *František Veis*, narozený 5.2.1932, bývalý důstojník čs. armády z Prahy. Signatář Charty 77. 12 let ve III. NVS, vězněn v NVÚ Valdice, konec trestu 9.5.1990.

II. Uvěznění v posledních třech měsících (kromě Slávka Popelky všichni ve vazbě)

11. *Slávek Popelka*, narozený 4.2.1956, bývalý mistr odborného výcviku z Brna, odsouzen pro přečin proti veřejnému pořádku za opakované rozšiřování letáků, vyzývajících k manifestacím za odstoupení Vasilu Biřáka, za skutečnou přestavbu a demokratizaci, a to k 8 týdnům; trest končí 24.2.1989.

12. *Petr Cíbulka*, narozený 27.10.1953, dělník z Brna. Signatář Charty 77, člen VONS a dalších iniciativ. V minulosti byl třikrát vězněn, celkem

3 a půl roku, zejména za šíření nezávislé kultury. Nyní je ve vazbě od 14. 10. 1988; obviněn za přípravu rozmnožování *Informací o Chartě 77* s peticí 271 občanů o odpovědnosti státních orgánů za smrt Pavla Wonky. Ve vězení bylo obvinění změněno, aby se na jeho spoluobviněného nevztahovala amnestie. Nyní je stíhán pro přípravu k trestnému činu pobuřování za „rozmnožování *Informací o Chartě 77* a soustředování *Lidových novin*“. Dále je stíhán pro trestný čin spekulace a nedovoleného podnikání, protože – citujeme – „si obstarával... ve větším rozsahu magnetofonové kazety a pásky... na které nahrával hudbu i mluvené slovo a... se ziskem je prodával“. Ve skutečnosti mu za nezištné šíření hudebních nahrávek a nezávislé literatury hrozí trest od tří do deseti let. Ve vazbě je ve věznicí Brno-Bohunice.

13. **Tomáš Dvořák**, narozený 3. 7. 1965, technický úředník z Prahy. Člen Nezávislého mírového sdružení; za činnost v NMS vězněn, a to od 22. 10. 1988, obviněn z přípravy k trestnému činu pobuřování za vystoupení členů NMS při manifestaci 21. srpna 1988 (původní trestný čin výtržnictví byl amnestován, a proto později účelově překvalifikováno); dále obviněn za přípravu NMS na manifestaci 29. 10. 1988. Společné trestní řízení s dr. Hanou Marvanovou. Hrozí mu trest do tří let. Vězněn je v Praze-Ruzyni.

14. **Ivan Jirous**, narozený 23. 9. 1944, teoretik umění, publicista a básník. Signatář Charty 77, člen VONS a dalších nezávislých iniciativ. Otec dvou malých dětí. Výrazná osobnost české nezávislé kultury a kulturního undergroundu. Nyní od 20. 10. 1988 ve vazbě jako obviněný z přípravy k trestnému činu pobuřování (původně stíhán podle mírnějšího ustanovení, ale pak bylo trestní stíhání účelově rozšířeno, aby se na jeho spoluobviněného nevztahovala amnestie), takže mu hrozí trest od jednoho roku do pěti let. Stíhán je výhradně za to, že autentizoval podpisy 271 občanů pod peticí týkající se odpovědnosti státních orgánů za smrt Pavla Wonky ve vězení. Vězněn je v Brně-Bohunicích.

15. **JUDr. Hana Marvanová**, narozená 26. 11. 1962, právnička. Svobodná matka čtyřletého chlapečka. Aktivistka NMS. Od 28. 10. 1988 ve vazbě jako obviněná ve stejné věci se stejným obviněním (co do skutku i právního posouzení) jako Tomáš Dvořák. Vězněna v Praze Ruzyni.

16. **Ing. Eva Vidlařová**, narozená 16. 12. 1947, inspicientka Divadla na provázku z Brna, členka Výboru na obranu Petra Cibulky, Dušana Skály a Jiřího Štencla. Od 19. 12. 1988 je ve vazbě jako obviněná z trestného činu nadřezování, jehož se měla dopustit zásahy do případu Petra Cibulky v úmyslu umožnit mu, aby unikl trestu. Měla tak činit pořádným nátlakových akcí, tj. hladovek a peticí, ovlivňováním svědků apod. Je stíhána výhradně za činnost v rámci Výboru na obranu Petra Cibulky. Hrozí jí trest do tří let. Vězněna v Brně-Bohunicích.

Vězni z 16. ledna 1989

Při velmi brutálních a nesmyslných policejních akcích, jimiž mělo být zabráněno uctění památky Jana Palacha, byly na Václavském náměstí a v blízkosti dne 16. 1. 1989 zadrženy, obviněny z trestného činu výtržnictví a dány do vazby následující osoby (jde o neúplný seznam):

17. Stanislav Penc ml., narozený 28. 2. 1970, z Mírového klubu Johna Lennona

18. Jana Petrová, 16. 9. 1966, z Nezávislého mírového sdružení

19. Saša Vondra, 17. 8. 1961, mluvčí Charty 77

20. Jana Sternová, 6. 3. 1921, bývalá mluvčí Charty 77

21. David Němec, 29. 5. 1961, signatář Charty 77

22. Josef Žáček, narozený 26. 5. 1951

23. Marek Ptáček, narozený 19. 6. 1970

24. Dana Němcová, narozená 14. 1. 1934, mluvčí Charty 77, členka VONS

25. Ota Veverka, narozený 27. 8. 1956, z Mírového klubu Johna Lennona

26. Jitka Vavříková, narozená 17. 4. 1951

27. Petr Placák, narozený 8. 1. 1964, ze skupiny České děti

28. Jiří Fiala, narozený 10. 1. 1937

29. Václav Havel, narozený 15. 10. 1936, bývalý mluvčí Charty 77, člen VONS

30. Bořislav Holeček, člen bývalé Jazzové sekce, narozený 27. 6. 1964

31. Jiří Svoboda (bližší údaje nejsou známy)

32. Lubomír Jaroš

Tento seznam zdaleka není úplný ani pokud jde o zadržené z 19. 1. V dalších dnech docházelo k novým předvedením a obviněním. Je pravděpodobné, že část obviněných byla dána do vazby. Např.

jenom 19. ledna mělo být podle zpráv čs. oficiálního tisku předvedeno 280 osob, z nichž bylo 23 obviněno pro trestné činy a 80 je stíháno pro přečin. Nebylo oznámeno, kolik z nich je ve vazbě.

Závěrečná poznámka: Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) je Čs. ligou pro lidská práva a je členem Mezinárodní federace pro lidská práva. V souhrnném sdělení uvádí jména a adresy 31 členů, žijících v Československu. Od svého ustavení 24. 4. 1978 zasílá všechna sdělení Federálnímu shromáždění. Zhruba polovina členů byla za činnost ve VONS v 1. polovině 80. let vězněna, někteří i dlouhá léta. Vzhledem k represivnímu postoji, který vůči VONS zaujaly čs. orgány státní moci a který je v rozporu s dokumenty helsinského procesu KBSE (zvláště s dokumentem právě podepsaným ve Vídni), registruje VONS jen malý zlomek případů nespravedlivě stíhaných, a tím i jen malou část čs. vězňů svědomí a politických vězňů vůbec. O mnohých dalších nemá informace.

Tomáš Hradílek, mluvčí Charty 77

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

- 1 Dokument byl zveřejněn v Informacích o Chartě 77, roč. 12, (1989) č. 3, s. 2 pouze ve stručném výtahu s odvoláním na Sdělení VONS č. 860.
- 2 Viz Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 22, s. 4-15.

1989, 6. únor, Praha. – Dopis Charty 77 nezávislým iniciativám a obhájcům lidských práv ve východní Evropě s výzvou k solidaritě a pomoci rumunskému obyvatelstvu. (Dokument č. 10/89)

Přátelé,

s velkou radostí jsme zaznamenali akce a prohlášení, které jste v minulých dnech učinili na podporu snah stále širšího okruhu československé veřejnosti, která v zápase s neschopným a strnulým režimem hledá cesty ke svobodě a demokracii. V kritických situacích, jako byl například onen „Palachův týden“ policejní brutality v Praze, si postižení nejlépe a skutečně „na vlastní kůži“ uvědomili důležitost a povzbuzující sílu mezinárodní solidarity.¹

Jak Vy, tak i my jsme si velmi dobře vědomi jejího významu. Události v našich zemích a činnost nezávislých struktur jsou hojně komentovány v zahraničních sdělovacích prostředcích, veřejnost nám v krizových momentech dává na jevo své sympatie, politické sledují kroky našich vlád. To vše vytváří tlak, který koriguje, ba někdy dokonce znemožňuje tvrdou a nekompromisní manipulaci se společností a s občany.

V této souvislosti nelze zapomínat, že v našem „evropském domě“ leží stát, jehož občané – vinou neúprosné fungujícího represivního aparátu a naprosté absence informací pro světovou veřejnost – jsou od výhod mezinárodní solidarity odříznuti, ačkoli právě oni ji nejvíce potřebují.² Máme na mysli Rumunsko, v jehož hermeticky uzavřených hranicích začíná realizace experimentu, který – jak jsme přesvědčeni – bude mít pro rumunský lid strašlivé důsledky. Takzvaná teritoriální systematizace, neboli zničení nadpoloviční většiny vesnic (osm z celkových patnácti tisíc), vyžene z domovů miliony rolníků. Vesnické obyvatelstvo má být nuceně vysídleno do 558 „agrocenter“. Svědkové, kteří už jedno hotové „centrum“ navštívili, potvrzují, že jak vnějškově, tak vnitřním vybavením připomíná tábor nucených prací (tří až čtyřpatrové nedbale postavené paneláky kasárenského typu, kde na každých třicet bytů připadá jedna koupelna a jeden záchod.)

Tento drastický a svévolný zásah do struktury společnosti budované po staletí není možné

ospravedlnit. Nejméně ze všeho pak poukazem na nutnou „modernizaci venkova“, jak to činí rumunské vedení. Lidská existence přece nemůže být „modernizována“ jako nějaký vysloužilý strojový park v zastaralé továrně; tradice, vazby a kořeny lidských bytostí nemohou být megalomansky rušeny či naopak dekretovány pomíjivou vládnoucí garniturou. To, co se děje v současném Rumunsku, nemůže být označeno jinak než jako alarmující útok na samu podstatu lidského individua, jako pokus o proměnu lidí v trpný objekt velikášských představ a aspirací.

Přátelé, proti těmto skutečnostem stojíme všichni bezradně, s prázdnýma rukama. Každý má nadto dost svých vlastních starostí, a hlasy volající z Rumunska o pomoc jsou často těmito starostmi přehlušeny. Přesto bychom se měli situací rumunských přátel vážně zabývat a společně hledat možnost, jak jim pomoci. Razantní a široce vedená kampaň proti tomuto záměru by mohla projekt aspoň pozastavit. Snad jen v tom je naděje, že bude zabráněno nejhoršímu. Pokusme se tedy něco podniknout, volat na poplach, informovat svět, podpořit lidi, kteří kdesi v Rumunsku osaměle a bezvýchodně trpí. Ponecháme-li je lhostejně jejich osudu, bude to morální prohra obhájců lidských práv a výsměch celému helsinskému hnutí. Ohrožení jedněch je ohrožením všech a je možné mu čelit jen vzájemnou a společnou obranou.³

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

Na vědomí: Romania Libera (Budapest), Amnesty International, FIDH, IHF

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 3
(6. ÚNORA), S. 2.

1 Srv. D524 (18.2.1989).

2 Srv. D442 (2.1.1988) a D479 (7.7.1988).

3 *Velké akce na pomoc Rumunsku probíhaly především v Maďarsku a Polsku. V Maďarsku se 22. ledna 1989 ve všech kostelech konaly modlitby za rumunské občany. 15. ledna zorganizovalo polské hnutí WiP (Svoboda a mír) manifestaci polsko-rumunského přátelství před rumunským velvyslanectvím ve Varšavě. Díky mezinárodnímu ohlasu se tempo likvidace vesnic poněkud*

zmírnilo. Pomoc rumunskému lidu organizovala hlavně organizace rumunských uprchlíků v Maďarsku Romania Libera.

1989, 10. únor, Praha. – Společný dopis Charty 77 a Čs. helsinského výboru o uplatnění výsledků vídeňské následné schůzky KBSE v Československu, adresovaný prezidentu republiky, Federálnímu shromáždění, vládě ČSSR, Čs. výboru pro evropskou bezpečnost a spolupráci, Výboru čs. veřejnosti pro lidská práva a Mezinárodní helsinské federaci pro lidská práva. (Dokument č. 11/89)

Stanovisko k vídeňskému dokumentu

Spolu se všemi občany, kteří se vážně zajímají o dění doma i ve světě, vítáme úspěšné zakončení vídeňského jednání Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.¹ Souhlasíme se slovy čs. představitele ze dne 17. 1. 1989, že závěrečný dokument tohoto jednání je „výsledkem pozitivní vůle, realismu a nových přístupů k problémům dnešního světa“. ² Je významným příspěvkem k celkovému procesu překonávání napětí ve světě, k obnově vědomí i reality společenství národů, a je i výzvou k jejich spolupráci při výstavbě společného evropského domu.

Zvláštní důraz a dynamiku dává dokumentu to, co se v jeho textu označuje za „lidskou dimenzi“ KBSE, totiž nové ustanovení o lidských právech a základních svobodách, jakož i o rozvoji a podpoře lidských styků a vztahů v rámci evropské spolupráce. Všechny zúčastněné státy znovu potvrzují, že respektování lidských práv a základních svobod je podstatným činitelem míru, spravedlnosti a bezpečnosti, nutným k rozvoji přátelských styků a spolupráce v Evropě i ve světě. Zároveň v duchu známé zásady helsinského Závěrečného aktu o právu jednotlivce „znát svá práva a povinnosti a jednat podle nich“ přiznává se výkonu tohoto práva aktivní úloha v procesu uvolňování, vytváření důvěry a atmosféry bezpečnosti a spolupráce v Evropě. Nejen státy a jejich orgány, nejen oficiální instituce a organizace státní moci, nýbrž i řadoví občané a jejich sdružení mohou být aktivními a platnými účastníky tohoto procesu. To, co v tomto směru bylo uznáno v Madridu 1983, říká se ve Vídni do důsledků: státy se zavazují uznávat, respektovat a přímo podporovat takové iniciativy, odstraňovat překážky jejich činnosti a zaručit jim svobodu vyjadřovat se k problémům helsinského procesu, především k jeho lidské dimenzi. Spolu s dalšími

ustanoveními o svobodě víry, o právech menšin, o zárukách proti libovůli moci vytvářejí tak zúčastněné státy (tedy také naše republika) společné pojetí evropské spolupráce jako spolupráce právních států a jejich plnoprávných občanů.

Všechna ustanovení dokumentu jsou formulována jako výraz společné vůle všech zúčastněných států, z nichž každý je přijímá jako závazky nejen vůči partnerům jednání, ale – v lidské dimenzi – i vůči vlastnímu lidu, vůči každému svému občanu.

Ve svém projevu ujistil čs. ministr zahraničních věcí jménem vlády účastníky jednání, že „ČSSR patřila vždy k těm zemím, které usilují o důsledné naplnění a tvůrčí rozvíjení helsinského procesu“ (viz RP z 19. 1. 1989).³ Skutečnosti i zkušenosti mnoha let, a zejména to, co se dělo v Praze právě ve chvílích, kdy byla tato slova ve Vídni pronášena, však věrohodnost tohoto ujišťování znehodnocují. Pokud se příslušné čs. orgány a činitelé chtějí v budoucnosti řadit k těm, kdo důsledně plní zásady a závazky KBSE, musejí tato slova provázet výrazem skutky. Občané sledující u nás helsinský proces mohou s určitým morálním uspokojením, ale zároveň politováním konstatovat, že v tomto směru podávali v rámci Charty 77 i jako jednotlivci různé návrhy a náměty, které byly dosud příslušnými místy ignorovány. Nyní o to důrazněji požadují plnění závazků a slibů vyjádřených ve vídeňském dokumentu KBSE.

1. Je to především závazek uveřejnit v dohledné době v plném znění tento dokument KBSE, ale i Všeobecnou deklaraci lidských práv (u nás nepublikovanou od roku 1968), mezinárodní paktů o lidských právech, jakož i právní normy zajišťující lidská, občanská, hospodářská, sociální i kulturní práva.⁴

2. Kvalifikovaným způsobem by se měly znalosti o lidských právech začlenit do plánů a programů výuky na všech stupních škol i do činnosti osvětových zařízení a do programů sdělovacích prostředků.

3. Vzhledem k výzvě obsažené ve vídeňském dokumentu by čs. vláda měla revidovat dosavadní výhrady k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech. Zejména by měla: a) přiznat podle článku 41 tohoto paktu plně kompetenci Výboru pro lidská práva, jenž byl zřízen

tímto paktem, přijímat a projednávat upozornění jiných účastníků paktu na nedostatky jeho plnění u nás; b) podepsat opční protokol k tomuto paktu, týkající se práva občanů obracet se přímo k uvedenému výboru.

4. Poněvadž se pakty svou ratifikací 23. 3. 1976 staly součástí našeho právního řádu, bylo by třeba: a) zabezpečit, aby příslušná ustanovení tohoto řádu byla interpretována vždy v souladu s pakty; b) revidovat ta ustanovení (zejména v trestním právu, kde je nesoulad nejvýraznější), jež přímo odporují paktům jakož i závěrům a závazkům KBSE.

5. Realizovat v právním řádu i v příslušných administrativních opatřeních a v praxi státních orgánů závazek, že budou respektována práva občanů: angažovat se za plnění závazků KBSE, zejména v oblasti lidských práv (v lidské dimenzi KBSE); sdružovat se za tím účelem; navazovat vzájemné styky uvnitř vlastní země i v rámci společenských účastníků KBSE; že budou odstraněny všechny překážky této činnosti a zajištěna svoboda slova a písemného projevu (včetně tisku) k otázkám KBSE.

6. Věrohodnost československé účasti na plnění závazků helsinského procesu byla vážně narušena brutálními akcemi orgánů státní moci ve dnech 15.–21. 1. 1989, a to právě v době přijetí dokumentu, jenž mj. zavazuje své signatáře, aby odstranili, zakázali, popř. trestali „kruté, nelidské a ponižující“ praktiky orgánů moci proti lidem. Žádáme ústavní orgány, aby za účasti zástupců Charty 77, Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a Čs. helsinského výboru zabezpečily nezaujaté přešetření průběhu i následků událostí oněch dnů v Praze, aby posoudily odpovědnost a vyvodily z toho důsledky. Je rovněž nezbytné zastavit trestní stíhání a jiné diskriminační postupy vůči všem obětem nedávných represí, pravdivě zveřejnit výsledky přešetření a v souladu s uvedeným závazkem z dokumentu učinit opatření, která by zabránila opakování podobných jevů.

Tato opatření by bylo možno uskutečnit v krátké době a bez velkých nákladů. Jejich účinek – zvláště vzhledem k blížící se konferenci o „lidské dimenzi“ v Paříži v květnu a červnu tohoto roku – by se mohl příznivě odrazit v jejím jednání.

Charta 77 i Čs. helsinský výbor připomínají, že jejich zástupci jsou připraveni a ochotni předložit podrobnosti uvedených návrhů a účastnit se jejich projednávání, jakož i jednání o dalších možných krocích k plnění zásad a ustanovení vídeňského dokumentu. Promyšlejší a později předloží návrhy týkající se dalších kroků k plnění závěrů, zásad a ustanovení KBSE. Domnívájí se, že by bylo zcela v duchu dokumentu i toho, co k němu prohlásili zástupci účastnických států včetně naší republiky, kdyby orgány pověřené jeho plněním konečně zahájily věcný, konstruktivní a prospěšný dialog s těmi, kdo se už dlouho uvedenou problematikou vážně zabývají a chtějí přispět k řešení jejích otázek a úkolů.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

Za Čs. helsinský výbor: Jiří Hájek, předseda

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

- 1 Srv. Závěrečný dokument vídeňské následné schůzky KBSE 4. listopadu 1986 – 19. ledna 1989. Praha, Svoboda, 62 s. *Vídeňská schůzka účastnických států KBSE ve Vídni byla třetí následná schůzka účastníků Závěrečného aktu KBSE, sjednaná roku 1983 v Madridu na druhé následné schůzce* (srv. D267 (30.12.1983); první následná konference se konala v Bělehradě 1977–1978). *Vídeňská schůzka se věnovala především výsledkům jednání expertů o opatřeních k posílení důvěry a bezpečnosti v Evropě, konaných od roku 1984 do září 1986 ve Stockholmu. Ve Vídni došlo k zásadnímu pokroku v oblasti kontroly a omezení vojenské výzbroje v Evropě.*
- 2 Srv. *Cesta k bezpečné Evropě. Úvodník*. In: Rudé právo, 20. ledna 1989, s. 1+7.
- 3 Jaromír Johanes: *Vystoupení čs. ministra zahraničí ve Vídni*. In: Rudé právo, 19. ledna 1989, s. 6.
- 4 *Soubor mezinárodních dokumentů upravujících problematiku lidských práv vydal v březnu 1989 oficiální Výbor československé veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci v nakladatelství Melantrich Praha.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 12 (1989), č. 4, s. 2–3 • *Acta*, 9–12/89, Scheinfeld 1989, s. 126–128 • *Stanoviska a dokumenty I*, Čs. helsinský výbor, 1992, s. 5–8.

1989, 12. únor, Praha. – Prohlášení o nutnosti otevřeného dialogu o situaci v Československu, adresované Výboru čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci a ČTK. (Dokument č. 12/89)

Trváme na otevřeném jednání

Plný život rovnoprávných občanů ve společnosti bez privilegií a kádrování je cílem snah Charty 77 už od jejího vzniku. V naší vlasti nemají ještě občané stejná práva, existují v ní privilegia mocných a kádrování bezmocných. Považujeme to, ve shodě s našimi národními tradicemi, ve shodě se světovým veřejným míněním a mezinárodními závazky, které na sebe převzala i čs. vláda, za nepřijatelné. Otevřeně říkáme, že chceme dosáhnout změny tohoto stavu.

Takové změny ale nelze dosáhnout násilím, ať už by přicházelo z kterékoli strany sporu. Československá společnost dává najevo, že není spokojena se způsobem, jakým se jí vládne. Dlouho nekontrolovatelná a nezaslouženě privilegovaná moc nemůže postaru tuto společnost ovládat. Jinak to ještě neumí, proto vše kritické označuje za antisocialistické, ne-li teroristické.

Je nejvyšší čas pro dialog všech občanů, znepokojených narůstající společenskou krizí, bez ohledu na postavení a příslušnost.

Konflikty, násilí a represe nemohou získat ztracenou důvěru lidí. Nepřidají občanům chuti k práci ani k iniciativě, ke které jsou formálně vyzýváni. Nemohou nahradit chybějící moderní technologii a odbornost řízení. Mohou jen odložit dialog, který ještě nezačal. Kdo na tom má zájem?

Chceme varovat čs. veřejnost a především zodpovědné orgány a osoby před důsledky uměle vyhrocované atmosféry napětí a podněcování konfrontace ve společnosti, kterých jsme v posledních týdnech svědky v části sdělovacích prostředků a projevech některých činitelů. Budovat dnes v této společnosti nové barikády a kreslit nové obrazy nepřítelů může chtít už jenom nepoučitelný zbytek stalinistické minulosti, obávající se o svá kádrová privilegia.

My ostatní potřebujeme a chceme dialog.

Připojujeme se proto k návrhu předsednictva Výboru čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci na svolání fóra čs. veřejnosti

k závěrům vídeňské následné schůzky a jejich aplikací v Československu a v dalších zúčastněných zemích a jsme připraveni podílet se na jeho urychlené přípravě.¹

Odsuzujeme násilí, a to v jakékoli podobě. Odsuzujeme proto i terorismus jako prostředek, který se naprosto přičí našim ideálům otevřenosti a spravedlnosti, jako prostředek, který je nezákonný, nehumánní a nedemokratický.

Odsuzujeme co nejostřeji také provokační ráz kampaně kolem ještě nevyšetřeného výbuchu v Ústí nad Labem.²

Vyzýváme všechny spoluobčany, aby se způsobem, který uznají za vhodný, otevřeně vyslovili pro dialog o pokojných způsobech překonání krize.

Děkujeme všem, kdo se už v mnoha peticích proti násilí a represím vyslovili.

Společnost chce dialog a je na něj připravena. Je na vládě, aby ho zastavením kampaně nesnášenlivosti a propuštěním politických vězňů začala.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 4,
s. 3–4.

1 *Předsednictvo oficiálního Výboru čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci* 9.2.1989 navrhlo svolat Fórum čs. veřejnosti pro otázky aplikace vídeňské následné schůzky (srv. Rudé právo, 10.2.1989, s. 1.) Pokus Charty 77 podílet se na jeho přípravě ztroskotal na nezájmu této konformní organizace otevřít se jakémukoli jednání se zástupci nezávislých občanských iniciativ. Výbor čs. veřejnosti naopak navázal spolupráci s pracovníky Generální prokuratury, aby společně obě instituce čelily výtržnictví a násilí, ke kterým údajně došlo při Palachově týdnu na Václavském náměstí. Popud k tomu dal generální prokurátor ČSSR J. Pješčak, který charakterizoval lednové události jako snahu o konfrontaci s pořádkovými silami (srv. Rudé právo, 15.2.1989, s. 1.)

2 Viz D570 (21.7.1989).

1989, 15. únor, Praha. – Sdělení Charty 77 k reedici základního dokumentu Prohlášení Charty 77 z 1.1.1977 s výkladem o poslání a historii Charty 77. (Dokument č. 13/89)

Nové vydání základního Prohlášení Charty 77

V poslední době, zvláště pak v posledních týdnech, se na mluvčí a na signatáře Charty 77 obrací mnoho občanů, kteří si přejí seznámit se se základním Prohlášením Charty 77 a případně se stát jeho signatáři. Vítáme tento zájem čs. veřejnosti a proto také vydáváme znovu základní Prohlášení Charty 77.

K této reedici několik slov:

Prohlášení Charty 77 je založeno na srovnání mezinárodních paktů, přijatých čs. ústavními orgány jako mezinárodní závazek a současně jako platná norma čs. právního řádu, se skutečnými poměry panujícími v Československu v oblasti lidských práv. Za dvanáct let došlo k určitému zlepšení, např. při přijímání ke studiu, v některých případech užívání práva na svobodu projevu, v kultuře a podobně. Základní rozpory mezi pakty a čs. skutečností však odstraněny nebyly a je proto zcela oprávněné se dnes veřejně přihlásit k zásadám Charty 77 deklarovaným v jejím základním prohlášení. Mluvčími Charty 77 již nejsou samozřejmě tři uvedení občané – Jan Patočka zemřel v březnu 1977 a od září téhož roku se mluvčí Charty 77 obvykle po roce střídají: funkci mluvčího předává stávající mluvčí po dohodě s dalšími jinému signatáři Charty 77.

Znovu musíme zdůraznit, že Charta 77 není a nechce být ani politickou opozicí, ani ideovou platformou takové opozice. Je založena na čs. zákonitosti, tj. obou mezinárodních paktech, Ústavě a zákonech. Usiluje o jejich dodržování a tam, kde jsou v právním řádu rozpory nebo kde platné předpisy lidská práva nezajišťují, navrhuje nutné úpravy právních norem. Činí to veřejně a dokumenty se svými poznatky a návrhy zasílá státním orgánům. Charta 77 je založena také na myšlence celospolečenského dialogu, ke kterému zatím státní a stranické orgány nepřistupují, přestože veřejnou působnost Charty už nepopírají.

Naše společenství je neformální, není organizační a podpis pod základním Prohlášením Char-

ty 77 je, přísně vzato, pouze výrazem veřejně deklarované „vůle jednotlivě i společně se zasazovat o respektování občanských a lidských práv v naší zemi i ve světě“. Je morálním závazkem signatářů, že budou pomáhat mluvčím Charty 77 ujmout se dílčích úkolů a spolu s nimi sdílet veškerou odpovědnost. V poslední době působí mnoho signatářů Charty 77 v jiných nezávislých iniciativách zabývajících se kulturní, ekologickou, mírovou, sociální, náboženskou nebo dokonce politickou činností. Činí tak podle svého svědomí, svých zájmů i založení a přispívají tím k rozvoji nezávislého myšlení a k sebeorganizování naší společnosti. Jejich působení v různých oblastech je v souladu s posláním Charty 77 – usilovat o respektování lidských práv. Různé nezávislé skupiny, které často lidská práva nejen brání, nýbrž je přímo realizují, pronikají čím dál tím více do společnosti. Uskutečňují tak své demokratické záměry a cíle, s nimiž se Charta 77 jako celek často nemůže zcela identifikovat, přičemž však existenci těchto skupin vítá a podporuje. Tento prudký rozvoj nezávislých skupin a hnutí posledních měsíců doprovází i změny ve stylu práce samotné Charty. Nová společenská atmosféra umožňuje její větší otevřenost a Charta 77 se snaží – v duchu svého základního prohlášení, tj. na poli lidských práv – více vystupovat na veřejnosti a více vyjadřovat stále naléhavější zájmy a potřeby společnosti, společenských skupin i jednotlivců. Postupná proměna společnosti ovládané byrokratickým aparátem ve společnost občanskou je však možná jen tehdy, zapojí-li se do společného úsilí o větší svobodu většina našich spoluobčanů. Veřejné přihlášení se k Chartě 77 a tím k lidským právům jako k základnímu kamenu nových poměrů, které chceme společně vytvořit, má tedy svůj aktuální význam, a to nikoli pouze morální.

Signatářem Charty 77 – a znovu zdůrazňujeme, že v Chartě 77 neexistuje žádné členství a tudíž se do ní nepřijímá – je možno se stát podepsáním této věty: „Souhlasím s Prohlášením Charty 77 z 1.1.1977.“ Ke jménu a příjmení je třeba napsat povolání a pro vnitřní potřebu Charty i datum narození a adresu. Lístek s tímto vyjádřením je možno odevzdat nebo poslat (lépe doporučeně) některému z mluvčích Charty 77 nebo aktivnímu signatáři.

Chartu 77 podepsalo k 31.12.1988 již 1445 signatářů,¹ jejichž jména byla mluvčími Charty 77 zveřejněna. Po dlouhá léta spočívala práce Charty 77 téměř výhradně ve vypracovávání dokumentů – Charta jich za dvanáct let své existence vydala 340.² Mnohé z nich jsou analýzy a návrhy, týkající se zákonů, zaručujících lidská práva, a oblastí, v nichž dochází nejčastěji k jejich porušování: kultura, náboženské svobody, cestování do ciziny, ekonomie, životní prostředí a sociální otázky, jako je zdravotnictví, důchody, bytové hospodářství, školství apod. I když – až na nepatrné výjimky – orgány státní moci nepřistoupily na dialog, který trpělivě už přes dvanáct let navrhujeme, došlo – snad i na základě našich náleží a podání – v mnoha oblastech společenského života k určitým pozitivním změnám. Dokumentační činnost zůstává významnou částí práce Charty 77 i dnes, kdy se více zaměřujeme na spolupráci s dalšími nezávislými skupinami. Některé z nich jsou Chartě 77 velmi blízké, vyvinuly se vlastně z ní, jiné naopak vznikly nezávisle na ní. Snažíme se také veřejně působit na celou společnost a prohlubovat styky s nezávislými iniciativami z jiných, zejména východoevropských zemí. Přes trvající a v poslední době prohlubující se represí – ve vězení je t. č. sedm signatářů Charty 77, z toho čtyři ve vazbě – se pokoušíme organizovat veřejná shromáždění, nebo se jich účastníme spolu s dalšími iniciativami; chceme svolávat kolektiv mluvčích. V čs. tisku a dalších sdělovacích prostředcích zatím své

názory zveřejňovat nemůžeme; co horšího, oficiální sdělovací prostředky nám podsouvají postoje, které nezastáváme, a snaží se nás všemožně zdiskreditovat v očích obyvatelstva. Protože celá naše činnost je veřejná, poskytujeme dokumenty Charty 77, sdělení Výboru na obranu nepravdělivě stíhaných a všechny další materiály nejen příslušným státním úřadům, nýbrž i sdělovacím prostředkům a jsme vděční zahraničním rozhlasovým stanicím, které vysílají česky a slovensky, zejména pak Svobodné Evropě, Hlasu Ameriky a BBC, že naše texty vysílají. Především jejich prostřednictvím se s nimi seznamuje alespoň část čs. veřejnosti. Významným zdrojem informací o Chartě 77 a nezávislém hnutí vůbec je nezávislá publicistika, pokud jde o Chartu především časopis *Informace o Chartě 77 a Východoevropská informační služba (VIA)*.¹

Charta 77 je otevřena všem. Zveme Vás tedy k práci – ke společné práci na ozdravení a zlepšení společenských poměrů, a to především v oblasti lidských práv. Domníváte-li se, že jednou z cest, která vede ke svobodnému a důstojnému životu, je cesta Charty 77, rádi Vás uvítáme v našem společenství.

Tomáš Hradílek, Zahradní 892, 751 31 Lipník nad Bečvou, mluvčí Charty 77

Dana Němcová, Ječná 7, 120 00 Praha 2, mluvčí Charty 77

Saša Vondra, Trojanova 1, 120 00 Praha 2, mluvčí Charty 77

Příloha: Prohlášení Charty 77 ze dne 1. ledna 1977.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), č. 4, s. 4–5.

1 V prosinci 1988, po několikaměsíční pravidelné spolupráci, vyhlásili nezávislí novináři Východoevropskou informační agenturu, jejímž hlavním cílem bylo rozšiřování informací o událostech v jejich zemích – VIA působila v Československu (Petr Pospíchal, Petr Uhl a Jan Urban), Maďarsku, Polsku a v SSSR.

PLNĚ ZNĚNÍ: In: *Charta 77 1977–1989*, s. 355–358.

1 Jde o zveřejněné signatáře. Mnoho lidí podepsalo Chartu 77, aniž byl jejich podpis zveřejněn, protože se podpis k mluvčím nedostal. Počet 1445 je pravděpodobně nutno snížit o 1 až 7, neboť v jednom až sedmi případech může jít buď o shodu jmen, nebo naopak o to, že nedopatřením bylo publikováno jméno dvakrát. 25 signatářů Charty 77 své podpisy veřejně odvolalo. Pokud je známo, zemřelo 47 signatářů. Nejméně 225 signatářů se vystěhovalo do ciziny, odhaduje se však, že jejich počet je 300–400. Zhruba 1000 signatářů Charty 77 žije tedy v Československu. V jednotlivých letech podepsalo základní prohlášení Charty 77 toto množství občanů: 1976 – 240; 1977 – 590; 1978 – 106; 1979 – 80; 1980 – 48; 1981 – 44; 1982 – 33; 1983 – 34; 1984 – 25; 1985 – 28; 1986 – 37; 1987 – 71; 1988 – 108.

2 Jde jen o číslované dokumenty. V počtu nejsou zahrnuty různé dopisy, kratší vyjádření a sdělení, která zvláště v letech 1977–1981 nebyla číslována. V číslovaných dokumentech je zahrnuto rovněž 25 dokumentů, jimiž mluvčí Charty 77 postupně zveřejňují podpisy nových signatářů. Všechny dokumenty Charty vycházejí v Informacích o Chartě 77.

1989, 18. únor, Praha. – Poděkování Charty 77 a nezávislých iniciativ vládám účastnických zemí KBSE, domácím i zahraničním přátelům za jejich solidaritu s trestně stíhanými a vězněnými účastníky lednových demonstrací. (Dokument č. 14/89)

Dámy a pánové,
dovoluji, abychom Vám vyjádřili svou hlubokou vděčnost za všechny projevy solidarity s Václavem Havlem a jeho vězněnými druhy. Pro jejich osvobození, jakož i na obranu všech obětí lednových událostí v Praze se vyslovila významná část čs. umělecké a vědecké obce dvěma peticemi, pod něž se podepsaly téměř tři tisíce osobností.¹ Svůj hlas rovněž pozvedli kardinál Tomášek, některé odborové a mládežnické organizace i mnoho dalších občanů.² V zahraničí souběžně probíhají na podporu všech postižených rozmanité solidarizační akce, jejichž počet den ode dne roste, a proto není v našich silách vyjádřit poděkování všem skupinám i jednotlivcům, u nichž poslední vývoj v Československu vzbudil obavy.³

Ostatně obavy zcela oprávněné. Neboť právě ve dnech přijetí závěrečného dokumentu vídeňského jednání bylo ve středu Prahy použito násilí, které od roku 1969 Praha nepamatuje. Všichni zde cítíme a víme, že vývoj k většímu bezpečí, důvěře a spolupráci je ohrožen.

Máme k tomu ještě další pádné důvody.

Ve Vídni se čs. vláda zavázala podle zásady článku 13 rozvíjet své zákony, směrnice, politiku na poli občanských, politických i jiných lidských práv a základních svobod a uvádět je do praxe tak, aby zaručila *účinné naplňování těchto práv a svobod*.

Necelý měsíc poté, 14. února 1989, usneslo se předsednictvo Federálního shromáždění ČSSR za přítomnosti generálního tajemníka ÚV KSČ Jakeše na zákonném opatření, jímž se paušálně zdvojnásobují trestní sazby, kterými lze postihnout účastníky i zcela pokojných veřejných setkání typu anglického Hyde Parku. Je tam však i ustanovení, z jehož právní a politické kultury jde hrůza. V novém zákonném opatření se říká, že pro přečin proti veřejnému pořádku bude potrestán až půlročním vězením nebo pokutou do výše 20 000 Kčs každý, kdo – citujeme – „vyhotoví, umožní vyhotovení nebo rozšíří tiskovinu, která svým obsahem narušuje zájem

socialistického státu na zachování veřejného pořádku“.

Všimněte si dobře: tady se nemluví o lidech, kteří by skutečně někde na ulici nebo kdekoli jinde bránili normálnímu provozu.

Půlroční žalář totiž hrozí každému, kdo vydá text, který se momentálním vládcům nebude líbit. A každému, kdo mu v tom pomohl nebo tento text předal další osobě. Gumové ustanovení o dočteném státním zájmu na zachování veřejného pořádku lze bez námahy aplikovat na všechny nezávislé publikace, petice, stanoviska či úvahy. A toto ustanovení, jež je svérázným čs. příspěvkem k uplatnění vídeňských ujednání, bylo vtištěno tučným písmem na prvních stránkách oficiálních novin.

Ve Vídni se čs. vláda také zavázala, že nepřipustí kruté, nelidské nebo ponižující zacházení s občany a přijme účinná zákonodárná, správní, soudní a jiná opatření, aby takovým praktikám zabránila a trestala je. Naše veřejnost pobouřená lednovými událostmi žádá, aby viníci byli pohnáni k odpovědnosti. Dne 21. 2. stanou před soudem – ne však násilníci, nýbrž ti, kdo své spoluobčany před násilím a zvlí brání: Václav Havel, současní mluvčí Charty 77 Dana Němcová a Saša Vondra, bývalá mluvčí Charty Jana Sternová, představitel Českých dětí Petr Placák, signatář Charty 77 David Němec a dva zakladatelé Mírového klubu Johna Lennona Otakar Veverka a Stanislav Penc ml. Jejich zločin? Dne 16. ledna odpoledne chtěli položit květiny k soše sv. Václava.

A to je, dámy a pánové, hlavní důvod, proč se k Vám znovu obracíme. Nemáme v úmyslu uvádět argumenty na obhajobu našich obžalovaných – nepotřebují to. Co však možná přece jen uniká pozornosti, je hlubší, mezinárodní aspekt těchto procesů.

Kdyby v kterékoli účastnické zemi začali znovu pronásledovat lidi velké mravní autority, muselo by to helsinské společenství považovat za poplašný signál. Jestliže si dnešní čs. vedení dovolilo tak okázale ignorovat nejen veřejné mínění doma, nýbrž i protesty mezinárodního společenství, pak je to také poplašný signál. Vzniká tím nebezpečí, že se na praxi, kdy se smlouvy jen podepisovaly, ale nedodržovaly, nic nezměnilo. Síly stalinismu, síly včerejška, se nevzdávají a bylo by pošetilé podceňovat jejich nadnárodní vazby a součinnost.

Arthur Miller napsal, že budoucnost je v ruzyňské cele s Václavem Havlem. Kolem ní je minulost.

Je to krásně řečeno, ale je to zahanbující představa: což připustíme, aby naše, ale i Vaše budoucnost vězela za mřížemi?

Ti, kdo Václava Havla a jeho druhy vězňů, počítají s tím, že jim to zase projde, že se chvilkové rozhořčení přežene a oni znovu prosadí svou. Dokažme jim společně, že se tentokrát mylí.

České děti – Petr Placák

Čs. helsinský výbor – Jiří Hájek, předseda (ČSHV čj. 45/89)

Demokratická iniciativa – Bohumil Doležal, Emanuel Mandler

Charta 77 – Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra (dokument Ch 77 14/89)

Mírový klub Johna Lennona – Heřman Chromý, Stanislav Penc ml.

Nezávislé mírové sdružení – Jan Chudomel, Jan Svoboda, Ruth Šormová

Polsko-čs. solidarita – Petr Pospíchal, Anna Šabatová

Společensví přátel USA – Petr Bartoš, Pavel Jungmann, Bedřich Koutný

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, Čs. liga pro lidská práva, člen FIDH

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 4, s. 9–11.

1 Petice Iniciativa kulturních pracovníků, kterou podepsalo 692 osobností čs. kultury, byla odevzdána 26. ledna 1989 předsedovi federální vlády L. Adamcovi: „16. ledna 1989 byl na Václavském náměstí zatčen Václav Havel a další účastníci pietního aktu za Jana Palacha. Nás, kteří Václava Havla známe jako vynikajícího dramatika a čestného člověka, znepokojuje a uráží, jak nepravdivě sdělovací prostředky o této události referují. Jako kulturní pracovníci jsme přesvědčeni, že existující společenské problémy nelze zastírat ani řešit ostouzením, zatýkáním a násilím. Žádáme proto, aby československé úřady přistoupily na dialog, jehož užitečnost samy zdůrazňují. Předpokladem takového dialogu je ovšem propuštění Václava Havla i všech nepravdivě zadržovaných a pravdivé informování veřejnosti.“ Srv. Otáhal, M.: Podíl tvůrčí inteligence na pádu komunismu. Brno, Doplněk 1999.

Petici československých občanů k událostem 15.–21. ledna 1989 k 2.2.1989 podepsalo 2101 občanů:

„S odvoláním na petiční právo, zakotvené v Ústavě ČSSR

– protestujeme proti brutálním zásahům, které v poslední době praktikují proti nevinným občanům orgány československé Veřejné a Státní bezpečnosti,

– žádáme okamžité propuštění a ospravedlnění všech osob protizákonně zadržovaných v souvislosti s událostmi v Praze 15.–20.1.1989,

– rozhodně odmítáme lživou kampaň rozpoutanou k těmto událostem československými hromadnými sdělovacími prostředky,

– požadujeme neprodlené vyšetření všech nezákonností a trestných činů, kterých se příslušníci orgánů Ministerstva vnitra při této a dalších příležitostech dopustili, pravdivé informování veřejnosti o výsledcích šetření a spravedlivém potrestání viníků a činitelů zodpovědných za policejní zvlí,

– důrazně žádáme o bezodkladné zahájení otevřeného celospolečenského dialogu o příčinách a možnostech zastavení a odvrácení hospodářského i morálního rozkladu, do kterého se československá společnost v uplynulých desetiletích dostala.

Jen tak bychom snad mohli brát vážně oficiální hesla o přestavbě, novém myšlení a demokratizačním procesu, jen tak budeme moci uvěřit, že podpis zástupce ČSSR pod Závěrečným aktem vídeňské konference není pouze věrolomným klamáním světové veřejnosti.“ Informace o Chartě 77, roč. 12 (1989), č. 3, s. 12 a 17.

2 František kardinál Tomášek odeslal předsedovi federální vlády Adamcovi dva protesty proti brutálním zásahům policie odporujícím lidskosti a ohrožujícím národ. Protestní listy zaslaly další nezávislé iniciativy a výbory, J. Dienstbier a 14 bývalých politiků, mluvčí Charty 77 T. Hradílek, V. Chramostová a L. Šilhánová. 23.2.1989 vznikl Výbor na obranu mírových aktivistů, protest proti věznění V. Havla podepsalo ke dni 20.3.1989 2264 občanů.

3 Z mnoha zahraničních protestních akcí vyjímáme: dopis Mezinárodního výboru na podporu Charty 77 se sídlem v Paříži prezidentu republiky a velvyslanci ČSSR v Paříži (6.2.), dopisy pobočky Demokratického svazu z Leningradu, FIDESZ (Svaz mladých demokratů) v Maďarsku, polské opozice (17.1.), Finského helsinského výboru (19.1.), Litevského sdružení na obranu lidských práv (20.1.), A. Sacharova, L. Timofějeva aj. (2.2.), britského mírového hnutí END, německé iniciativy Za mír a lidská práva, britské Charty 88, maďarského Svazu spisovatelů, vídeňského Burgtheateru, francouzského PEN-klubu ad. V Budapešti, Varšavě a v Katovicích se ve dnech 22.–25.1. konaly protestní manifestace. Podrobněji srv. Informace o Chartě 77, roč. 12 (1989), č. 5, s. 18–19.

1989, 19. únor, Praha. – Prohlášení k 20. výročí sebeupálení Jana Zajíce. (Dokument č. 15/89)

Zamyšlení nad obětí Jana Zajíce

Jan Zajíc: *Poslední*

Slyším Vaši zbabělost.
Křičí v polích.
Řve ve městech,
skuhrá na rozcestích,
jektá strachem ze smrti a necítí,
že smrt upozorňuje a vábí.
Bije z věží kostelů
umíráček národu
a zemi
ve jménu života Vašeho!!
Hořím...
Jan

Zhruba měsíc po smrti Jana Palacha, 25. 2. 1969, se na Václavském náměstí v Praze upálil devatenáctiletý student železniční průmyslovky z Vítkova na Opavsku Jan Zajíc. Jeho čin, stejně jako čin Jana Palacha, byl motivován láskou k pravdě. Oba se snažili vyburcovat lidi k protestu proti lži a nespravedlnosti, proti vypočítavé přizpůsobivosti. Smrt Jana Zajíce byla už tehdy zastíněna Palachovým jménem a její ohlas byl potlačen pokročilejší „normalizací“.

Nyní, po dvaceti letech, bylo výročí sebeupálení Jana Palacha signálem k celému týdnu spontánních manifestací, které v normalizovaném Československu neměly obdobu. Máme za to, že mladý člověk, který se rozhodl obětovat život, aby probudil své spoluobčany z nadcházející letargie, by neměl být zapomenut. Pokusme se alespoň nyní, po dvaceti letech, na čin Jana Zajíce reagovat! Ne již demonstrativně, ale každý na svém místě a dle svého uvážení. Jak bude vypadat život v naší zemi, záleží na nás samotných, na každém z nás. Každý z nás může ve svém okolí vidět lži, nespravedlnosti, každý z nás je svědkem neodpovědného, lehkovážného a prospěchářského rozhodování. Nesmiřujeme se s tím! Jeden apel, jedna stížnost nebo protest – ty mohou být umlčeny. Když jich budou tisíce, když se proti každému nesprávnému rozhodnutí zvednou hlasy všech, proti kterým je namířeno, nebude je

možné umlčet, pominout ani překroutit. Uvědomme si, že naši krajinu nedevasťují úřední rozhodnutí, ale my sami, když tato rozhodnutí provádíme; že moc podle naší Ústavy nepatří úředním orgánům, ale lidu. Tím, že bez protestu a ve strachu z nepříjemností provádíme všechno, co nám kdo nařídí, nebo že k tomu mlčíme, i když víme, že je to špatné a škodlivé, jsme sami tvůrci křivd a nesprávností.

Nikdo to neudělá za nás. Budeme-li čekat, až nám z naší neutěšené situace pomůže někdo jiný, nedočkáme se nikdy. Není pravda, že jednotlivec nemůže nic ovlivnit. Obracejte se na své volené zástupce ve všech stupních zastupitelských orgánů od národních výborů až po Federální shromáždění ČSSR. Nejsou to naši páni – měli by to být správci naší země a našeho společného majetku. Upozorňujeme na každou nepravost a nenechme se odbýt! Ve svém okolí se všichni setkáváme s mnoha věcmi, s nimiž nesouhlasíme. Nemlčme k tomu! Kritizujeme a hledíme a navrhujeme řešení, která by přinesla užitek všem, jichž se týkají.

Naše krajina, naše hospodářství a společnost jsou ve strašném stavu. Pokusme se to změnit a napravit – záleží to v první řadě na nás samotných. Nebojme se obětovat svůj klid a pohodlí, neutíkejme se do anonymity – vždyť Jan Palach a Jan Zajíc se odvážili obětovat to nejcennější – život.

V závěru dopisu na rozloučenou Jan Zajíc píše: „Ať moje pochodeň zapálí Vaše srdce a osvítí Váš rozum! Ať moje pochodeň svítí na cestu k svobodnému a šťastnému Československu!“

Pokusme se jeho výzvy uposlechnout.¹

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 4, S. 11–12.

1 K uctění památky J. Zajíce v den 20. výročí jeho smrti byl uspořádán pietní akt u jeho hrobu ve Vítkově na Opavsku, při němž T. Hradílek, S. Miloš a V. Zukal položili na hrob věnec se stuhou „Nezapomeneme – Charta 77“. Po obřadu policie několik hodin zadržovala řadu občanů.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Acta*, 9–12/89, Scheinfeld 1989, s. 134–135 • Zamyšlení nad obětí J. Zajíce. In: *Hlas národa*, roč. 14, Č. 11 (18. 3. 1989), s. 3.

KOMENTÁŘ: In: *Nový domov*, roč. 40, Č. 4 (23. 2. 1989).

1989, 19. únor, Praha. – Blahopřání
Bedřichu Placákovi k 75. narozeninám.
(Dokument č. 16/89)

MUDr. Bedřich Placák pětasedmdesátníkem

MUDr. Bedřich Placák, významný český lékař-
chirurg, bývalý partyzán a účastník Slovenské-
ho národního povstání, signatář a bývalý mluvčí
Charty 77, pro mnohé z nás dobrý kamarád, osla-
vil své 75. narozeniny.

Narodil se 16. 2. 1914 ve Vídni, dětství strávil ze-
jména v Litoměřicích, medicínu studoval v Brně,
pak v Praze. Jako mladý lékař pracoval ve Vino-
hradské nemocnici. V roce 1944 se rozhoduje pro
účasť v partyzánském hnutí na Slovensku. Náho-
dou se mu podaří přechod moravsko-slovenských
hranic a posléze je přijat do partyzánské skupi-
ny Miloše Uhra na Javorině. Tam působil jako
šéflékař, později jako šéflékař brigády. Zážitky
a zkušenosti z tohoto dramatického období vy-
líčil v pozoruhodné knize *Slovenské národní povstá-
ní* (vyšla jako samizdat v Knihovně Českých dětí
v Praze 1988).

Po válce působil dr. B. Placák jako chirurg ve
Vinohradské nemocnici, od roku 1951 do roku
1970 ve vojenské nemocnici v Praze-Střešovicích.
V roce 1953 a 1954 pracoval jako náčelník vojen-
ské nemocnice v Koreji.

V roce 1970 byl spolu s mnoha jinými za kri-
tické názory vyloučen z KSČ a propuštěn ze stře-
šovické nemocnice. Pak několik let pracoval na
podřízených lékařských a výzkumných místech.
V roce 1977 podepsal Chartu 77 a byl ze svého po-
sledního lékařského místa na minutu vyhozen.
Pracoval jako lesní dělník a posléze jako vrát-
ný v Loretě. Ale i toto místo ztratil v roce 1981,
kdy byl spolu s V. Malým a J. Šabatou mluvčím
Charty 77.

Nedávno byl dr. B. Placák přijat do Čs. helsin-
ského výboru. Věříme, že v jeho kruhu bude moci
aspoň částečně využít svých životních zkušenos-
tí a lékařských znalostí.

Přejeme mu svěžest a zdraví do dalších let.¹

*Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 4, S. 12.

¹ MUDr. B. Placák zemřel 1. března 1993. Byl autorem
knih: *Partyzáni bez legend. Život a boje partyzánské
brigády na západním Slovensku*. Praha 1992; *Paměti
lékaře*. Praha 1997. Byl iniciátorem vzniku Památníku
Charty 77 (1990).

1989, 24. únor, Praha. – Prohlášení
k vyhlášení fatvy (rozsudku smrti) nad
britským spisovatelem Salmanem Rushdiem.
(Dokument č. 17/89)

Prohlášení k případu britského spisovatele Salmana Rushdieho

V posledních dnech je světová veřejnost vzrušena a krajně znepokojena skandálním „rozsudkem smrti“, který vyhlásil ajatolláh Chomejní a vysocí státní íránští činitelé nad britským spisovatelem Salmanem Rushdiem.¹ Odsuzujeme jakýkoliv teror. Státní terorismus, který veřejně a bezostyšně vydává zvěli za právo a zločin za trest, představuje nebezpečí pro celé lidstvo. Sjednocují-li se v posledních letech celé národy i jejich vlády v úsilí za lidská práva a v boji proti terorismu, je jejich naléhavou povinností rozhodně vystoupit proti hrůzám fanatismu, pro něž je vražda legálním prostředkem. Nikdy jsme nesouhlasili s popravami politických odpůrců v Íránu, nikdy jsme nesouhlasili s proklamovanými přátelskými vztahy, které pražská vláda udržovala a nadále udržuje s krvavým režimem v Íránu. Uchrání-li nyní mezinárodní společenství lidských práv Salmana Rushdieho od „dlouhého černého šípů“, který na něj vyslal ajatolláh Chomejní, uchrání tím i mnoho dalších obětí zločineckých organizací, státních i nestátních, íránských i jiných. Zasadí se tím zároveň za právo na svobodu slova, které, byť formami mírnějšími, je potlačováno či omezováno v mnoha zemích světa, včetně Československa.

Proto Vás vyzýváme, abyste podnikli podobné kroky jako mnoho vlád světa k účinnému bojkotu a izolaci zločinného íránského režimu. Přišel čas, aby i v Československu byla překonána nepřijatelná dosavadní praxe tolerování těch, kdož zakládají svou státní rezónu na genocidě, válce a vyvražďování politických odpůrců. Přišel čas, kdy i československá vláda, nechce-li být považována za spoluvíníka, musí zaujmout rozhodné stanovisko.

Tomáš Hradílek, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

(Mluvčí Charty 77 Dana Němcová je t. č. v nemocnici.)

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 5, S. 2.

1 Několik aktivistů Nezávislého mírového sdružení oznámilo Obvodnímu národnímu výboru v Praze 6, že chtějí uspořádat 10. března demonstraci proti postupu íránských představitelů ve věci S. Rushdieho. Demonstrace byla zakázána.

1989, 25. únor, Praha. – Dopis Charty 77 Výboru pro podání návrhu na udělení Nobelovy ceny míru Václavu Havlovi o podpoře této kandidatury. (Dokument č. 18/89)

Vážení přátelé,
dozvěděli jsme se o založení Vašeho výboru: 'Nedjednou jsme vyjádřili své přesvědčení, že mír není záležitostí pouze vlád a politiků, ale i občanů, a že je neoddelitelně spjat s úsilím o dodržování lidských práv. Domníváme se proto, že by Nobelova cena míru měla být udělována především těm, kteří mimo rámec vlastní profese – a často s velkým osobním nasazením – přispívají k tomu, aby byl život na naší planetě spravedlivější a důstojnější.'

Spisovatel a humanista Václav Havel je už po více než čtvrt století významnou osobností našeho kulturního a veřejného života. Stál i u zrodu Charty 77, snad prvního občanského hnutí ve východní polovině Evropy, které si vytyčilo za cíl boj o dodržování lidských práv, a v roce 1977 se stal jedním z jejích prvních tří mluvčích. Za svou odvážnou občanskou činnost strávil ve vězení přes čtyři roky a nyní je v nebezpečí dalšího dlouhého věznění.

Návrh na udělení Nobelovy ceny míru Václavu Havlovi proto plně podporujeme.

Tomáš Hradílek, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

(Mluvčí Charty 77 Dana Němcová je t. č. v nemocnici.)

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 5, S. 2.

- 1 Výbor pro podání návrhu na udělení Nobelovy ceny míru V. Havlovi se ustavil 17.2.1989 v čele s V. Chramostovou, E. Kantůrkovou, E. Mandlerem, D. Němcovou. Návrh na mírovou cenu pro V. Havla podpořili: Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS), američtí kongresmani, univerzita v Toulouse a v Torontu, 41 aktivistů Polsko-československé solidarity, Čs. helsinský výbor, Demokratická iniciativa, Klub J. Lennona aj. Výbor shromáždil 4377 podpisů, podpisové archy postoupil Nobelově ústavu v Oslo a 15.7.1989 ukončil svou činnost. Nobelovu cenu za mír roku 1989 obdržel tibetský dalajláma Gjamccho Tändzin.

1989, 28. únor, Praha. – Poděkování maďarským přátelům za manifestaci solidarity s československými politickými vězni s žádostí o podporu kandidatury V. Havla na Nobelovu cenu míru. (Dokument č. 19/89)

Milí maďarští přátelé,
s velkou radostí jsme se dozvěděli, že 2. března 1989 pořádáte v Budapešti manifestaci solidarity s Václavem Havlem a dalšími čs. politickými vězni.

Dramatik Václav Havel, který stál u zrodu našeho hnutí Charta 77, se stal symbolem nejen našeho boje za lidská práva a demokratické uspořádání společnosti, nýbrž i stále sílících mezinárodních snah o vytvoření mírového a demokratického společenství v naší části Evropy, na evropském kontinentě i v celém světě. Za konkrétní postoje, založené na vzájemné podmíněnosti lidských práv, demokracie a světového a evropského míru, jakož i za analýzy těchto problémů je už téměř dvacet let pronásledován; čtyřikrát byl vězněn, celkem více než čtyři roky. Rádi bychom Vás proto požádali, abyste podpořili návrh na udělení Nobelovy ceny míru za letošní rok Václavu Havlovi. Návrh je oprávněnými osobami řádně podán a v Československu i v dalších zemích mu vyjadřuje mnoho lidí podporu. Své případné stanovisko můžete sdělit na adresu Nobel Institut Oslo.

Desítky dalších lidí jsou v Československu nespravedlivě vězněny, jmenujeme z nich jen několik, kteří jsou dosud ve vazbě: Tomáš Dvořák, Hana Marvanová a Jana Petrová z Nezávislého mírového sdružení, Ota Veverka z Mírového klubu Johna Lennona, vydavatel hudebních nahrávek a nezávislé literatury Petr Cibulka, dále Eva Vidlařová z Výboru na obranu Petra Cibulky, básník Ivan Jirous, představitel kulturního undergroundu. Dne 23.2. byl již potřetí uvězněn vydavatel undergroundového časopisu *Vokno* František Stárek. Desítky dalších lidí jsou odsuzovány, většinou k peněžitém trestům, za účast na manifestacích 28. října a na demonstracích, konaných u příležitosti 20. výročí sebeupálení Jana Palacha. Pokud jsou tito lidé ve vězení, pokud jsou pronásledováni, zůstává Československo neuralgickým místem Evropy, symbolem antiperestrojky a baštou těch, kdo se snaží zvrátit helsinský proces. Zájem na tom, aby Československo bylo

demokratické, mají nejen občané naší země, nýbrž všechny národy Evropy a světa, v první řadě pak naši sousedi.

Solidarita s nespravedlivě uvězněnými nemá jen morální význam. Jsme přesvědčeni, že před mohutnou vlnou protestů, která se zvedla v Československu i v zahraničí, bude muset pražské vedení ustoupit. Jsme šťastni, že právě maďarské nezávislé iniciativy a organizace vyjadřují svou solidaritu s Václavem Havlem a čs. politickými vězni, že jsou skutečnými přáteli Československa.¹

Tomáš Hradílek, Saša Vondra

mluvčí Charty 77

(Mluvčí Charty 77 Dana Němcová je t. č. v nemocnici.)

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 5,
s. 2–3.

1 Manifestace, které se zúčastnilo na 1500 lidí, z nichž 400 na místě podepsalo petici podporující kandidaturu V. Havla na Nobelovu cenu míru, uspořádaly 2. 3. 1989 FIDESZ (Svaz mladých demokratů), Maďarské demokratické fórum, Síť svobodných iniciativ, Republikánský klub, Kruh maďarsko-čs. přátelství. Přijaté prohlášení požadovalo propuštění V. Havla a dalších čs. politických vězňů na svobodu a od maďarské vlády, aby prosazovala totéž. Budapeštské manifestaci zaslala pozdrav a poděkování také Olga Havlová.

Projev solidarity s čs. politickými vězni zaslalo mluvčím Charty 77 valné shromáždění Svazu svobodných demokratů 19. 3. 1989. Plné znění dopisu in: Informace o Chartě 77, roč. 12 (1989), č. 6, s. 3. Mluvčí Charty 77 ocenili přátelskou podporu maďarských demokratů blahopřáním k 15. březnu 1989, kdy se v Maďarsku po dlouhé době opět slavil státní svátek v den, kdy v roce 1848 zahájil Sándor Petőfi boj za svobodu země. Tamtéž, s. 3.

Valné shromáždění Svazu svobodných demokratů 15. dubna 1989 zaslalo další dopis Chartě 77, který podepsalo 1300 účastníků: „My, účastníci valného shromáždění Svazu svobodných demokratů, musíme znovu vyjádřit své obavy, které v nás vyvolává mimořádně špatná a stále se zhoršující situace v oblasti lidských práv v Československu. Využíváme této příležitosti a společně se připojujeme k výzvě pražských přátel, mezi nimiž jsou známí herci a dramatici, v níž vyjadřují podporu žádosti Václava Havla o jeho podmíněně propuštění na svobodu.“

Co nejrozhodněji podporujeme návrh Polsko-čs. solidarity, aby Václavu Havlovi byla udělena Nobelova cena míru. Považujeme to za společnou, středoevropskou věc.“
Informace o Chartě 77, roč. 12 (1989), č. 9, s. 7.

D530 1989

1989, 1. březen, Praha. – Sdělení o setkání signatářů Charty 77 a dalších představitelů nezávislých iniciativ s dánským ministrem zahraničí. (Dokument č. 20/89)

U příležitosti oficiální návštěvy dánského ministra zahraničních věcí Uffeho Ellemanna-Jensena v Československu uspořádal dne 1. března 1989 velvyslanec Dánského království Vigand Lose oběd, jehož se zúčastnil ministr, členové jeho doprovodu, pracovníci velvyslanectví a osm představitelů nezávislých iniciativ, a to Jiří Dienstbier, Michael Dymáček, Jiří Hájek, Václav Malý, Karel Šrp, Ruth Šormová, Petr Uhl a Saša Vondra. Další dva pozvaní, Václav Havel a Jana Petrová, se vzhledem ke svému uvěznění nemohli dostavit.

Dánský ministr nás informoval o oficiálním protestu dánské vlády, který v souvislosti s policejními zásahy v lednu a následnými procesy přednesl čs. ministru zahraničních věcí. V projevu při obědě předcházejícího dne mj. zdůraznil, že „po podpisu vídeňského dokumentu vztahu mezi státem a občanem v každém z 35 signatářských států už nemohou být považovány za „vnitřní záležitost““.

Čs. hosté hovořili o celkové situaci v Československu, o činnosti nezávislého hnutí, zvláště pak iniciativ, v nichž sami působí (Charta 77, VONS, Čs. helsinský výbor, Nezávislé mírové sdružení a Jazzová sekce), dále pak o jednotlivých případech politických vězňů. V této souvislosti poukázal Václav Malý na alarmující případ Petra Cibulky, jemuž hrozí až deset let vězení za nezávislou publicistickou činnost. Ruth Šormová pohovořila mj. o tom, že pro skutečný dialog mezi oficiálními organizacemi, jako je Čs. mírový výbor a SSM, a mezi NMS, k jehož prvním krokům v poslední době došlo, je vážnou překážkou věznění mírových aktivistů; uvedla zvláště případ Hany Marvanové, svobodné matky čtyřletého dítěte, která je více než čtyři měsíce bez soudu vězněna.

Přátelský rozhovor trval dvě hodiny. Šlo vůbec o první kontakt, který oficiální představitelé Dánského království s nezávislými skupinami v Československu navázali.

Tomáš Hradílek, Saša Vondra, mluvčí Charty 77
(Mluvíci Charty 77 Dana Němcová je t. č. v nemocnici.)

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 5, S. 3–4.

D531 1989

1989, 2. březen, Praha. – Dopis vyzývající prezidenta republiky zastavit trestní stíhání účastníků manifestací v lednu 1989 a prominout již udělené tresty. (Dokument č. 21/89)

Pane prezidente,
v souladu s článkem 29 Ústavy ČSSR Vás upozorňujeme na závažné skutečnosti poškozující vnitřní vztahy uvnitř naší společnosti i zájmy republiky v zahraničí.

Je Vám jistě známo, že proti pokojnému pietnímu aktu na památku Jana Palacha na Václavském náměstí vystupovaly orgány moci agresivně a provokativně, s jasným úmyslem vyvolat srážky.¹ Brutální útok měl zastrašit probouzející se občanskou aktivitu a odvahu. Místo objektivního přezkoumání metod útlaku, jaké Praha už dlouho nepamatuje, jsme svědky vykonstruovaných obvinění z trestných činů, doprovázených pomlouvačnou kampaní sdělovacích prostředků. Tento postup vyvolal protesty značné části čs. veřejnosti i ve světě tím spíše, že k otevřenému porušení vídeňského dokumentu KBSE došlo ve chvíli, kdy ho přijímali i čs. zástupci.

Přes tento odpor byly měsíc po událostech na Václavském náměstí uspořádány v Praze procesy, které mají dodatečně ospravedlnit zvlí a násilí na pokojných občanech a které se svým stylem a významem zařazují do série neblahých „pražských procesů“ minulosti. Dne 21. února byl vynesena rozsudek nad Václavem Havlem a 22. února nad sedmi dalšími občany.² Při hlavním líčení byla podstatně porušována ustanovení trestního řádu, zejména § 2 odst. 5, vyžadující objasňovat „se stejnou pečlivostí okolnosti svědčící proti obviněnému i okolnosti, které svědčí v jeho prospěch“. Kladení květin bylo prohlášeno za výtržnictví. Za tento čin byl odsouzen Otakar Veverka na jeden rok, Jana Petrová na devět měsíců a pět dalších obžalovaných k podmíněným trestům a pokutám.

K oběma procesům se dostavili právníci s mezinárodní autoritou z Francie, NSR, USA, Holandska a Švédska, kteří však nebyli vpuštěni do soudní síně. Přítomny byly desítky zahraničních novinářů, z nichž pouze čtyři dostali vstupenky.

Procesy s faktickým vyloučením veřejnosti jsou nyní prezentovány jako dodatečné právní zdůvodnění protiprávního řádkování mocenských orgánů na Václavském náměstí. Pane prezidente,

sám musíte nejlépe vědět, jak nevěrohodná je tato snaha mocenských orgánů legalizovat to, co je jen projevem arogance a zvrůle. Slova představitelů těchto orgánů o přestavbě a demokratizaci nemohou získat věrohodnost návratem k praxi a metodám, jejichž obětí jste se sám v padesátých letech stal. Lze také těžko očekávat podporu jakýmkoli, byť i nesmělým reformním pokusům bez nápravy chyb, deformací a provinění uplynulých dvaceti let.

Násilnosti lednových dnů i pokusy legalizovat je uvedenými i chystanými procesy také zpochybňují podpis ČSSR na výsledném dokumentu KBSE z Vídně, tvrzení vlády o podpoře Gorbačovovy politiky evropského domu – včetně tolik propagované iniciativy k vytvoření pásma důvěry a spolupráce ve střední Evropě.

Tisíce signatářů peticí a dopisů právem požadovaly odstranění mocenské zvrůle, otevřený dialog moci se společností. Občanské iniciativy, které takový dialog navrhují a doprovázejí věcnými dokumenty a návrhy už od vzniku Charty 77 před dvanácti lety, byly a jsou tlumočnický hlas „mlčící většiny“. Čs. vláda se ve vídeňském dokumentu (principy, č. 26) zavázala činnost těchto iniciativ nejen tolerovat, nýbrž i respektovat a mnohostranně usnadňovat.

Pane prezidente, vyzýváme Vás, abyste v zájmu pokojných a potřebných změn v Československu i důstojného postavení Československa ve světě použil svého práva a nařídil, aby se nepokračovalo v trestním stíhání Václava Havla, Jany Petrové, Otakara Veverky, Miroslava Šrámka (odsouzeného Obvodním soudem pro Prahu 8 k jednomu měsíci nepodmíněně za účast na Václavském náměstí 19.1.1989) a všech dalších stíhaných v souvislosti s manifestacemi z 15.–21.1.1989, respektive rozhodl o prominutí trestů a zároveň o zaházení odsouzení těch, kteří již byli pravomocně odsouzeni.

Tomáš Hradílek, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

(Mluvčí Charty 77 Dana Němcová je t. č. v nemocnici.)

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 5, S. 4–5.

1 Srv. D514 (15.1.1989), D515 (17.1.1989), D518 (22.1.1989), D521 (10.2.1989).

2 V. Havel byl odsouzen Obvodním soudem v Praze 3 k 9 měsícům nepodmíněně v 2. nápravně výchovné skupině za prostřední čin podněcování, jehož se měl dopustit tím, že prostřednictvím zahraničních rozhlasových stanic zval na vzpomínkový akt k 20. výročí sebeupálení J. Palacha a že se dopustil přečinu proti veřejnému pořádku. Městský soud v Praze dne 21.3. původní výrok o trestu poněkud zmírnil z 9 měsíců v druhé nápravně výchovné skupině na 8 měsíců ve skupině první.

Vedle čtrnácti kolektivních i individuálních žádostí o osvobození V. Havla působily dva výbory na jeho podporu: Výbor na podporu návrhu na udělení Nobelovy ceny míru (srv. D531 z 2.3.1989) a Výbor na podporu žádosti Václava Havla o jeho podmíněně propuštění, který se ustavil 5. dubna z 18 kulturních pracovníků s kontaktní adresou J. Křížana. V. Havel byl podmíněně propuštěn 17. května.

Obvodní soud v Praze 2 odsoudil O. Veverku na 1 rok nepodmíněně, J. Petrovou na 9 měsíců. Ostatní obvinění, J. Sternová, D. Němec, S. Penc, P. Placák a A. Vondra dostali podmíněně tresty většinou spojené s pokoutou.

DOPLŇUJÍCÍ DOKUMENTY A KOMENTÁŘE: Havel, V.: Rozhlasová výzva. In: *Do různých stran*. Uspořádal V. Prečan. ČSDS Scheinfeld 1989, s. 365–366 • Závěrečná řeč V. Havla. In: *Lidové noviny*, roč. 2 (1989), č. 3, s. 4–5 • Zkráceně in: *Informace o Chartě 77*, roč. 12 (1989), č. 6, s. 10 • Závěrečné řeči V. Havla před Obvodním soudem Prahy 3 21.2. a na Městském soudu v Praze 1 21.3. In: *Do různých stran*. S. 367–372 • Protest 42 posluchačů Komenského evangelické bohoslovecké fakulty. In: *Nový domov*, roč. 4, č. 5 (9.3.1989) • Interview s V. Havlem po propuštění z věznice 17.5.1989. In: *Hlas národa*, roč. 14, č. 22 (3.6.1989), s. 1 • Miller, A.: Kde je budoucnost. („Svět ví, že budoucnost je v Havlově cele a kolem ní minulost.“) In: *Lidové noviny*, roč. 2, č. 2 (únor 1989), s. 1 • Rozhovor s V. Havlem. *Tamtéž*, č. 4 (duben 1989), s. 1 • Solidarita s V. Havlem. In: *Informace o Chartě*, roč. 12 (1989), č. 8, s. 14.

1989, 12. březen, Praha. – Dopis vládě ČSSR, příslušným ministerstvům a expertům o potřebě znovu zvážit projekt vodního díla Gabčíkovo-Nagymaros. (Dokument č. 22/89)

K výstavbě vodních děl na Dunaji

Adresováno vládě ČSSR, Ministerstvu vnitra a životního prostředí ČSR, Ministerstvu vnitra a životního prostředí SSR, jednání expertů z ČSSR a šesti sousedních zemí v hotelu Praha¹

Dne 6. února 1989 byla na vládní úrovni podepsána dohoda mezi Československem a Maďarskem o zkrácení termínu výstavby soustavy vodních děl Gabčíkovo-Nagymaros o patnáct měsíců. Připočteme-li k tomu skutečnost, že stupeň rozestavenosti celé stavby je již vysoký, je nám jasné, jak nesnadné je zamýšlet se znovu nad celkovou užitečností a riziky tohoto podniku.

Jsmo však přesvědčeni, že je to nutné. Projektanti díla, jeho dodavatelé i objednavatelé na obou březích Dunaje nás ujišťují, že vše je či bude v pořádku a že se v podstatě jedná o vzornou ekologickou stavbu.

Studie a stanoviska odborníků přírodovědců nás informují o opaku a přinášejí návrhy na úpravu projektu a změny plánovaného provozu soustavy vodních děl Gabčíkovo-Nagymaros. V mezinárodním měřítku je to zejména prohlášení Americko-maďarského fondu pro ochranu přírody, prohlášení Mezinárodního fóra Oekodonau požádaného loni na podzim pod záštitou nositelů Nobelových cen za biologii a také stanovisko Evropského parlamentu. Ze strany našich sousedů jde především o stanoviska Maďarské akademie věd, Maďarského svazu architektů, Maďarského úřadu pro ochranu prostředí, Výboru ochrany Vlastenecké lidové fronty Maďarska a četné studie skupiny Duna Kör [Dunajský kruh]. Z naší strany pak jde o stanoviska SAV, ČSAV a studie Slovenského svazu ochranců přírody a krajiny, zejména o Návrh na vyhlášení NP Podunají, o studii Dunajská vodná diela očima ekologů a Dunajské vyhlášení.

Poslední z domácích studií, stanovisko ekologické sekce Biologické společnosti ČSAV z ledna letošního roku, vyzývá, aby se přehodnotil celý projekt a postup výstavby soustavy vodních děl na základě jednání mezinárodní komise složené

ze zastánců i odpůrců výstavby za účasti odborníků ze tří zainteresovaných zemí. Zmíněné stanovisko také uvádí, že iniciativa by měla vzejít z naší strany.²

Tento postoj je i našim postojem, a proto Vás žádáme, abyste se všemi vážnými námitkami a návrhy obsaženými v uvedených studiích odborníků skutečně zabývali a ve svém rozhodnutí se cítili odpovědní přírodě a příštím generacím, a ne velikášským, přírodu dobývajícím a ničícím konceptům včerejška. Doufáme, že chystané setkání expertů z Československa a šesti dalších sousedních zemí přispěje k odpovědnému a všestranně uspokojivému řešení tohoto závažného problému.³

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 6, s. 2.

- 1 *Dopis byl napsán u příležitosti jednání expertů z ČSSR a šesti sousedních zemí, kteří zasedali v Praze v hotelu Praha 13.-14. března 1989. Dokument byl osobně předán mluvčím Charty 77 A. Vondrou.*
- 2 *Stanovisko ekologické sekce Biologické společnosti ČSAV in: Ekologický bulletin, č. 11 (březen 1989), s. 8-18.*
- 3 *Ekologická skupina Dunajské seskupení zorganizovala petici požadující v otázce vybudování přehrady referendum.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Ekologický bulletin*, č. 11 (březen 1989), s. 15-16.

KOMENTÁŘE: F. D.: *Vodní dílo Gabčíkovo-Nagymaros. Tamtéž*, č. 1 (září 1987), s. 14-17 • Wagner, K.: *Nagymaros. Tamtéž*, č. 2 (leden 1988) • Gabčíkovo-Nagymaros.

In: *Informační přehled zpráv. Ekomonitor* č. 0 (květen 1989), s. 3-5 a č. 1 (červen 1989), s. 3-4.

1989, 13. březen, Praha. – Prohlášení varující před údajnou sbírkou na neexistující konto nezávislých iniciativ, směřující k jejich diskreditaci. (Dokument č. 23/89)

Další hra s falešnými kartami

Přátelé,

v posledních dnech někteří z Vás obdrželi dopis, který Vás vyzývá, abyste přispěli finanční částkou nejméně ve výši 200 Kčs k rozšíření základního fondu, který má údajně přispět stoupencům čs. nezávislých iniciativ postiženým soudními represemi a vysokými pokutami. Dopis je možno považovat za anonym, protože je podepsán jen jako „Společenská iniciativa demokratických aktivistů“. K dopisu jsou zpravidla přiloženy dvě poštovní poukázky pro SBČS v Praze 1 (Václavské nám. 42) s číslem účtu 35-2528-001, a dále obálka s předtištěnou adresou („The Charta 77 Foundation, Box 50 041, S-104 05 Stockholm, Sweden“). V textu uvedeného dopisu je instrukce, aby odesílatel složenku pečlivě vyplnil a podací lístek s vlastním jménem a adresou pak bez prodlení odeslal v přiložené obálce. Dále zmíněný dopis nabádá, aby druhá přiložená poukázka byla předána dalším „spolehlivým přátelům“.

Na základě informací ze SBČS jsme zjistili následující: číslo uvedeného konta je totožné s číslem nedávno zřízeného účtu Ministerstva zdravotnictví, určeného na pomoc v boji proti nemoci AIDS. Není zřejmě náhodou, že pro název účtu byla vybrána počáteční písmena fiktivní „společenské iniciativy demokratických aktivistů“ (tedy SIDA), která jsou shodná s francouzskou zkratkou nemoci AIDS. Jestliže však příspěvek na pomoc proti AIDS je možné posílat anonymně, jak o tom ostatně nedávno informoval náš tisk, pak přispěvatel SIDA má sám sebe udat pomocí adresy na předtištěné obálce. Můžeme tedy věřit, že Vámi odeslané peníze sice pomohou v boji proti AIDS, komu však pomůže odeslaná obálka s Vaším jménem a adresou, je možné se pouze dohadovat.

Jsme přesvědčeni, že se s nejvyšší pravděpodobností jedná o další „inovaci“ všech dosud proběhlých dezinformačních kampaní sledujících diskreditaci nezávislých hnutí v Československu. Tomu nasvědčuje rovněž to, že mezi

adresáty uvedeného dopisu je mnoho lidí, jejichž adresy byly nalezeny při nedávných domovních prohlídkách.

*Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), č. 6,
s. 2–3.

D534 1989

1989, 13. březen, Praha – Blahopřejný telegram nezávislým skupinám v Maďarsku ke státnímu svátku, jímž se v Maďarsku opět stal 15. březen. (Nečíslovaný dokument)

Drazí přátelé,
máme velkou radost z toho, že po dlouhé době oslaví maďarští občané 15. března opět jako státní svátek. Budeme s Vámi vzpomínat na vystoupení Sándora Petöfiho, který v tento den roku 1848 pootevřel cestu ke svobodnějšímu a důstojnějšímu životu ve Vaší zemi. Mnoho úspěchů na cestě za svobodou a spravedlností Vám přejí

Tomáš Hradílek, Dana Němcová a Saša Vondra,
mluvčí Charty 77¹

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 6, S. 3.

¹ V téměř číslu Informací o Chartě 77 byl zveřejněn následující Dopis z Budapešti adresovaný mluvčím Charty 77 a datovaný v Budapešti 19.3.1989: „Milí přátelé, připomínáme se k výzvě Čs. helsinského výboru ve věci Václava Havla. Rozhořčuje nás cynismus prokurátora a jeho argumenty, s nimiž požaduje pro Václava Havla vyšší trest. Den 21. března prohlašujeme i my za Den solidarity s Václavem Havlem.

S úžasem se dozvídáme, že Hana Marvanová a Tomáš Dvořák byli odsouzeni k těžkému trestu vězení, i když podmíněně, a že jsou stále ve vazbě. Znepokojuje nás proces s Evou Vidlářovou, který se má konat 23.3., jakož i zatčení Stanislava Devátého a šikanování jeho deseti přátel. Jsme solidární s Vámi, kteří bojujete za lidská práva a demokracii v Československu.

Srdečně Vám děkujeme za pozdravy zasláné k našemu státnímu svátku.

Valné shromáždění Svazu svobodných demokratů. Přijato jednomyslně všemi 1200 účastníky valného shromáždění.“ (Informace o Chartě 77, roč. 12 (1989), č. 6, s. 3.)

D535 1989

1989, 19. březen, Praha. – Dopis nezávislým skupinám v Německé demokratické republice. (Nečíslovaný dokument)

Drazí přátelé,
s velkou radostí jsme přijali zprávu o tom, že 19. března hodlá 16 nezávislých skupin v NDR uspořádat den solidarity s čs. aktivisty, kteří byli nedávno uvězněni či postaveni před soud. Vaše rozhodnutí nás těší o to víc, že jsme si dobře vědomi toho, že NDR je stále ještě zemí, kde dochází k porušování lidských práv a kde tedy každý projev nezávislého myšlení a solidarity s nespravedlivě postiženými vyžaduje značné osobní nasazení a přináší s sebou i nemalé riziko.

Dana Němcová, Tomáš Hradílek a Saša Vondra,
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 6, S. 3.

1989, 20. březen, Praha. – Společný dopis nezávislých občanských iniciativ poslancům Federálního shromáždění, žádající, aby neschválili tzv. zákonná opatření k ochraně veřejného pořádku. (Nečíslovaný dokument)

Paní poslankyně, pane poslanče, oslovujeme Vás ve chvíli, kdy se naše republika ocitla na křižovatce. Máme na vybranou: buď cestu demokratické obnovy, cestu sice nesnadnou, ale jedinečně možnou, chceme-li začít skutečně léčit hluboké ekonomické, ekologické i mravní rány naší společnosti. Z naší strany nikdy nechyběla a ani dosud nechýbí ochota podílet se na takto pojetém vývoji. Nebo bude státní moc pokračovat v násilném jednání proti nezávislým občanským skupinám s cílem umlčet hlas procitající občanské společnosti. To však je cesta bez budoucnosti, cesta vedoucí k hospodářskému a sociálnímu rozvratu.

Na Vašem zasedání máte schválit tzv. zákonná opatření, na nichž se usneslo předsednictvo FS 14. února 1989.¹ Domníváte se, že je to vůle Vašich voličů? Dřív než zvednete ruku, zamyslete se nad tím, co činíte. Ve Vídni se čs. vláda v principu 13 slavnostně zavázala zdokonalovat zákony, předpisy a politiku v oblasti lidských práv tak, aby bylo zajištěno účinné vykonávání těchto práv a svobod. Ve Vídni schválením principu 26 čs. vláda schválila nejen legalitu občanských iniciativ, ale dokonce se zavázala, že bude usnadňovat sdružování, komunikaci a kontakty mezi občany, kteří usilují o realizaci ustanovení helsinských dokumentů. Zavázala se rovněž odstranit zákonodárné a správní překážky, jež uvedenému úsilí brání. Tzv. zákonná opatření, jež jsou Vám předkládána, jsou však v příkrém rozporu s tímto platným mezinárodním závazkem a právní kulturou.

Paní poslankyně, pane poslanče, je na Vás vložena velká odpovědnost. Schválíte-li opatření, jež nás přibližují výjimečnému stavu, kdy o svobodě projevu, o právu na pokojné shromažďování a sdružování nemůže být ani řeč, schválíte hrubé porušení zcela čerstvé mezinárodní smlouvy. Schválíte tím bez výhrad i represivní kolotoč politických procesů a věznění osob, které mají nespornou autoritu doma i v zahraničí. Zásluhou tohoto pošetilého jednání se

Československo už dostalo na mezinárodní prahy a hrozí nám mimo jiné, že pohoršení větší země helsinského společenství se projeví i ve vztazích, jež mají značný význam pro hospodářský rozvoj.

Lidé, kteří Vás k takovému činu nabádají, odejdou. Vy však zůstanete se svou odpovědností. Každý z Vás by měl myslet na to, aby se mohl jednou s dobrým svědomím podívat do očí svým spoluobčanům – i svým nejbližším, svým dětem.

Žádáme Vás proto: nehlasujte pro porušení našich mezinárodních závazků. Jednejte v souladu se svou odpovědností vůči občanům i vůči skutečné zákonnosti.²

*Charta 77: Saša Vondra, Dana Němcová, Tomáš Hradílek
Hnutí za občanskou svobodu: Václav Benda, Jaroslav Šabata, Ján Čarnogurský
Československý helsinský výbor (ČSHV): Jiří Hájek,
Ladislav Lis, Václav Malý, Jan Štern
Demokratická iniciativa: Emanuel Mandler
Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných: Petr Uhl,
Andrej Stankovič
Společnost přátel USA a Mírový klub Johna Lennona*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 7, S. 4.

1 „Zákonná opatření k ochraně veřejného pořádku“ umožňovala represivní postupy policie proti příštím demonstracím, např. zvýšením horní hranice peněžitých trestů za tzv. ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele v tzv. přechodech proti veřejnému pořádku, nově byla formulována ustanovení o tom, že může být stíhán každý, kdo „vyhotoví, umožní vyhotovení nebo rozšíří tiskovinu, která svým obsahem narušuje zájem socialistického státu na zachování veřejného pořádku“. Tato ustanovení dávala právo postihovat jakoukoliv nezávislou publikační činnost. Srv. D524 (18.2.1989).

Protestní dopis Federálnímu shromáždění k tomuto zákonu samostatně napsala Demokratická iniciativa 21. února 1989. In: Čas demokratické iniciativy. 1993, s. 100–101.

2 Plenární schůze Federálního shromáždění zákonná opatření k ochraně veřejného pořádku 23. března 1989 schválila. Do povědomí veřejnosti vešla jako „pendrekový zákon“.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Zpravodaj Čs. helsinského výboru, roč. 1989, č. 1, s. 22 • Acta, čtvrtletník Čs. střediska nezávislé

literatury 9–12, 1989, s. 150–151 • Prečan, V.–Vladislav, J.: *Horký led* 1989 v Československu. Praha 1990, s. 150–151 • *Stanoviska a dokumenty*. Čs. helsinský výbor 1992, s. 18–19 • *Hnutí za občanskou svobodu*. Praha 1994, s. 97.

D537 1989

1989, 27. březen, Praha. – **Dopis Charty 77 odborové organizaci Solidarita a dalším polským nezávislým skupinám s poděkováním za projevy solidarity s čs. obhájci lidských práv. (Dokument č. 24/89)**

Polským nezávislým skupinám:
Nezávislé samosprávné odborové organizaci Solidarita (NSZZ Solidarność), Polsko-čs. solidaritě, hnutí Svoboda a mír (WiP), Polské socialistické straně demokratické revoluce (PPS-RD), Konfederaci nezávislého Polska (KPN), Helsinskému výboru v Polsku, Polské socialistické straně (PPS)

Milí přátelé!

Dozvěděli jsme se o významných projevech solidarity různých skupin polského lidu včetně středoškoláků a vysokoškoláků s vězněnými a pronásledovanými obhájci lidských práv v Československu, za které z celého srdce děkujeme.¹

Ukazuje se, že zcela neopodstatněné věznění Václava Havla, Jany Petrové, Oty Veverky, Hany Marvanové, Tomáše Dvořáka a dalších v souvislosti se spontánními manifestacemi z poslední doby se stává ukázkou toho, v jakém rozporu jsou skutky československých úřadů se slovy o demokratizaci a přestavbě, především pak s přijatými závazky v rámci helsinského jednání.

Podobně jako u Vás i v Československu se aktivita nezávislých skupin stává náhradou za chybějící kontrolní mechanismy včetně svobodného projevu veřejného mínění, jež v sobě musí zahrnovat každý demokratický politický systém. Tyto skupiny v Polsku, Československu, Maďarsku, Sovětském svazu, NDR i jinde hrají a bezesporu sehrají významnou roli v demokratizaci společenského života našich zemí. Solidarita mezi nimi je novou nedocenitelnou hodnotou, kterou chceme a musíme pěstovat a dále všestranně rozvíjet.

S přátelskými pozdravy

*Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 7, S. 2.

¹ Srv. D524 (18.2.1989).

1989, 28. březen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR, Ministerstvu školství ČSR, ÚV KSČ a *Učitelským novinám* o stavu československého školství a potřebě zavést demokratický školský systém. (Dokument č. 25/89)

Slovo ke školství

Téma školství se dostává v poslední době opět častěji na stránky našich novin a zabírá více místa v rozhlase i v televizi. O školství má teď dokonce jednat ÚV KSČ.¹ Všeobecně se soudí, že československé školství je ve špatném stavu. Kritický stav se ovšem netýká jen jednotlivostí nebo dokonce podružných maličkostí, nýbrž celkové koncepce vzdělání a výchovy a jí odpovídající soustavy škol. Z této koncepce zcela vymizel demokratický přístup, přičemž všeobecná dostupnost vzdělání se redukuje jen na jeho uniformitu a nivelizaci. Je třeba vytvořit koncepci moderního, v hlavních složkách vyváženého vzdělání. V soulase s touto koncepcí je pak třeba vytvořit prostředek k jejímu uskutečnění, jímž je dobře promyšlený systém škol – školská soustava.

Charta 77 se stavem našeho školství zabývá la nejednou. Kromě několika dokumentů o diskriminaci žáků a studentů a o diskriminaci dalších osob působících ve školství připomínáme dokument č. 4 z února 1977 o školské výchově a vzdělávání jakožto prostředku mocenské manipulace a nátlaku,² dokument č. 20 z června 1982 o funkci a povaze československého školství,³ dokument č. 7 z března 1986 o výchově dětí a mládeže a o pravdivosti vzdělávání,⁴ a konečně dokument č. 32 z listopadu 1986 o stavu našeho vysokého školství.⁵

Po bezmála půlstoletí je s koncepcí vzdělávání a naší školskou soustavou manipulováno především podle momentálních nápadů dogmatické, neživotné, vnitřními rozpory zmítané a morálně oťresené politické moci. Jsme státem s největším počtem školských reformem v poválečném období, reformem vždy nedomyšlených a krátkodechých. Pět základních školských zákonů, vydaných v letech 1948, 1953, 1960, 1978 a 1984, je počet vskutku pozoruhodný. Důsledkem nedomyšlenosti jsou potom konkrétní, zcela nahodilé proměny, které školní docházku jednou rozdělují, podruhé spojují, jednou zkracují, podruhé prodlužují, aby

ji posléze opět zkrátily. Tyto nesmyslné výkyvy postihují vývoj jak základního, tak středního a vysokého školství. Stále hlouběji a hlouběji postupuje dehumanizace, odlišnění vzdělání, stále víc se požaduje a aplikuje tzv. spojení školy s praxí, které činí školství úzce závislým na dobově proměnlivých stanoviscích plánovatelů výroby. V úpadku je estetická výchova, výtvarná výchova, jazykové vzdělání českým jazykem počínaje, o úpadku dějepisu a zeměpisu ani nemluvě. A ovšem, je tu letitý tlak na ideologizaci, která činí ze školství stále více nástroj propagandy právě vládnoucí byrokratické moci.

Vzdělání a školství je však přece oblast, která se svou působností naprosto vymyká z pomíjivých účelů a dobových výkyvů ve výrobě a politice. Má funkci přesahující jak momentální chvíli, tak pouhé praktické zřetele. Připomeňme Komenského – jde přece o dílnu lidskosti.

Máme obavu, že způsob, jakým odpovědní činitelé analyzují současný stav československé výchovně vzdělávací soustavy, je v podstatě neplodný a bez šancí na zásadní řešení, které by odpovídalo skutečnému poslání školy. Ti zodpovědní se pochopitelně brání zevrubnější kritice a vyzývají, „aby se veřejná diskuse více zaměřovala na konstruktivní a tvořivé hledání východisek než na stálé opakování a rozměňování známých požadavků (*Rudé právo*, 1. 12. 1988). Oficiální analýza vidí úspěchy např. v zavedení povinného desetiletého středního vzdělání veškeré mládeže, v modernizaci školní práce, ve zlepšení předpokladů pro přípravu mládeže na dělnická povolání a ve zlepšení sepětí s praxí (*Učitelské noviny* č. 23 z června 1988). Jsou to právě ty stránky našeho školství, na něž se snaší nemalá kritika. Nedostatky se vidí právě v zavedení desetileté školní docházky při zkrácení základní na 8 let, ve stavu a povaze středních a odborných učilišť, v přetěžování žáků učivem a podobně, takže „zavedením desetileté školní docházky jsme si sami přidělali nové problémy, jako by jich bylo ve výchově málo“ (*Rudé právo* 30. 11. 1988). Někteří dnes už veřejně přiznávají, že srovnání dřívějšího školství a nynější situace nevznívá pro současný stav zrovna příznivě. Požadují proto „dát všem pokud možno solidní vzdělání, ale mimořádné skutečným talentům“ (*Rudé právo* 4. 3. 1989), což jinými slovy znamená, že koncepce jednotné školy je

v základu problematická, že žádoucí je diferenciacie, která by neohrožovala s talentem a schopnostmi jednotlivých žáků a studentů.

V tomto smyslu je současná koncepce vzdělání a školství nedemokratická, neboť nerespektuje přirozenou strukturu lidského společenství, ale ani základní požadavky svobodného světového rozvoje mládeže a občanů. Školství bylo nenáležitě sjednoceno. Nejen co do vzdělání dětí a mládeže, ale i co do úplného ideového a organizačního podřízení byrokratickému státnímu aparátu a vládnoucí moci, a to i tam, kde ještě nedávno zbývaly některé z posledních příznaků svobodného školského života, totiž na vysokých školách. Dnes už se doktoráty nikde neudělují po obhájení disertační práce, stačí zkoušky. Dnes už docenti a profesori vysokých škol nejsou povinni obhájit habilitační práci, stačí jmenování příslušným úřadem. Dnes už děkani a rektoré nejsou voleni vědeckými radami, nýbrž jmenování nadřízenou byrokratickou instancí. (Novela vysokoškolského zákona projednávána v současnosti naznačuje přece jen návrat některých akademických svobod, i když s vzhledem k rozhodujícímu vlivu politických míst často znovu problematický.)

Tyto skutečnosti jsou v přímém rozporu s různými mezinárodními konvencemi, které předznačují žádoucí povahu demokratického školství. Tak v Deklaraci lidských práv z roku 1948 se v článku 26 připomíná, že základní vzdělání je povinné, vyšší pak stejně přístupné všem podle schopností, že vzdělání má směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a k posílení úcty k lidským právům a základním svobodám a že rodiče mají přednostní právo volit druh vzdělání pro své děti. V Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech z roku 1966, který jako zákon u nás vstoupil v platnost v roce 1976, se náš stát mimo jiné zavázal k tomu, že bude respektovat svobodu rodičů zvolit pro děti jiné školy než ty, které byly zřízeny veřejnými orgány, pokud ovšem odpovídají takové minimální úrovni vzdělání, jaká je stanovena státem. Zavázal se také, že bude zajišťovat náboženskou a morální výchovu dětí ve shodě s přesvědčením rodičů (článek 13, bod 3). A podpisem pod Závěrečným dokumentem vídeňského následného jednání KBSE z letošního ledna se Československo

mimo jiné zavázalo „podporovat posuzování otázek rozvoje a ochrany lidských práv a základních svobod ve školách a dalších vzdělávacích zařízeních“ (článek 13, bod 6).

Je nanejvýš zapotřebí, aby se o vzdělání a o školství začalo jednat a diskutovat v otevřeném dialogu a bez předsudků. Dosavadní pragmatické zásahy, diktované tou či onou potřebou aktuálního politického pohybu či hospodářského stavu (jakou je např. potřeba či přebytek pracovních sil a podle zkracování či prodlužování školní docházky), jsou nakonec účinné jen zdánlivě, neboť výsledky se zpravidla promítnou teprve do zcela změněné situace a cyklus reforem tak pokračuje dál. Dosavadní postupy školské politiky znamenaly jen hlubší a hlubší degradaci a deformaci našeho vzdělání a školství, které kdysi mělo velice dobrou evropskou úroveň. Napněme tedy všechny své síly, abychom opět dosáhli kvalitní výuky a aby výsledná dobrá vzdělanost všech lidí podle individuálních možností a zaměření přispěla k ozdravení celé společnosti.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – POČÍTAČOVÝ VÝTISK.

- 1 Zasedání ÚV KSČ o úkolech čs. školství se konalo 30.–31. března 1989. Zprávu přednesl Jan Fojtík. Srv. Zpráva předsednictva ÚV KSČ o úkolech čs. školství v podmínkách přestavby společnosti. In: Rudé právo, 1. 4. 1989, s. 1–2, kde bylo zveřejněno i přijaté usnesení.
- 2 Viz D5 (konec ledna 1977) a D31 (9. 12. 1977).
- 3 Viz D205 (1. 6. 1982).
- 4 Viz D327 (6. 3. 1986).
- 5 Viz D353 (17. 11. 1986).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 12 (1989), č. 7, s. 2–4 • *Studie*, č. 124–125, IV–V (1989), s. 384–386.

1989, 31. březen, Praha. – Seznam nových signatářů Charty 77. (Dokument č. 26/89)

K Prohlášení Charty 77 ze dne 1. 1. 1977 se v době mezi 1. lednem a 31. březnem 1989 připojili další 104 signatáři:

Jaroslav Adamec, stavební dělník; Richard Adamíček, jeřábník; Martin Antoš, zahradník; Lumír Balabán, zámečnický; Jiří Berger, dělník; dr. Pavel Bergmann, historik; Rostislav Brát, elektromechanik; Mario Brejcha, elektrikář; PhDr. Eva Brožová, CSc., v domácnosti; Helena Ciprová, v domácnosti; ing. Stanislav Coufal, důchodce; Karel Coural, výzk. pracovník; Václav Černík, dělník; Josef Čížek, zámečnický; Jaroslav Daňhel ml., technik; Jiří Dobaka, stavební dělník; František Dostál, dělník; Květoslav Doubek, opravář; Jan Drevenka, dělník; Miroslav Dudes, údržbář; Michael Dus, dělník; Jiří Fiedor, figurant; Josef Gabriš, knihař; Martin Gruša, zahradník; Jiří Hartych, železničář; ing. Hana Holcnerová, v domácnosti; ing. Tomáš Holenda, zkušební technik; ing. Petr Hoza, stavební inženýr; Marta Hroníková, uklízečka; Lubomír Hrubý, zedník; Zdeněk Hrubý, dělník; Jiří Jelínek, dělník; Jiří Jelínek, elektrikář; Petr Jelínek, dělník; Václav Kaiser, instalatér; Alena Kalusová, důchodkyně; Pavel Kapustík, topič; Dagmar Kapustíková, šatnářka; Lubor Kohout, dělník; Jiří Kot, dělník; Zdeněk Kotrlý, inv. důchodce; Kamil Koutský, závozník; Josef Kříž, řidič; Josef Kuhn, elektrikář; Vladimír Liberda, důchodce; Pavel Lukeš, skladník; Jan Macháček, hlídač; Jiří Matoušek; Eliška Meissnerová, pečovatelka; ing. Aleš Michalík, technik; Stanislav Miloš, dělník; PhDr. Alena Míšková, archivářka; Jan Mládek, plastikář; MUDr. Jaroslav Mlčák, lékař; Ivo Mludek, dělník; Jana Mrkvová, sekretářka; Jan Najman, dělník; Jakub Najmr, spojař; Ladislav Nedvěd, sklenář; Michaela Němcová, zpěvačka; Jiří Neplech, odborný ekonom; Tibor Novotka, směnový mistr; Jan Oravec, dělník; Daniel Orság, ekonom zásobování; Radek Pára, dělník; Otto Pazourek; Miloš Petr, truhlář; Karel Petráň, elektrikář; Jaromír Piskoř, technolog; František Podaný, číšník; Jiří Podolský, dělník; Ilja Pravda, techn. úředník; Jan Pražma, učitel; Miroslav Procházka, dělník; Juraj Puci, průvodce turistů; Jiří Sachr, strojník; Lumír Salzman, dělník; Dušan

Sazama, dělník; Antonie Seykorová, důchodkyně; Igor Sibilla, řidič; Zdeněk Slíva, inv. důchodce; Vlastimil Smolík, dělník; Helena Srnčová, zlatnice; Roman Šedivý, závozník; Zdeněk Šichor, dělník; Jiřina Šiklová, uklízečka; Petr Šulák, kominík; Pavla Šuláková, čalounice; Aleš Šulc; Marek Šved; Tomáš Turnovec, řidič; Jan Tydlitát, evangel. duchovní; Věra Tydlitátová, výtvarnice; PhDr. Aleš Valenta, historik; Běla Válková, učitelka; Petr Vašíček, dělník; Filip Velas, dělník; Barbara Veselá, pečovatelka; Ladislav Vrba, kuchař; Renata Weimarová, v domácnosti; Roman Werner, programátor; Jaromír Zapletal, dělník; Roman Zavřel, dělník; Petr Žezulka, řidič.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra mluví Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 8, S. 2.

1989, 3. duben, Praha. – Prohlášení zaslané vládě ČSSR a Výboru čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci o postizích signatářů současných podpísavých akcí, žádající jejich rozhodné veřejné vystoupení proti tomuto porušování ústavně zaručeného petičního práva. (Dokument č. 27/89)

K petičnímu právu

V období nutných radikálních změn je otázka důvěryhodnosti vlády otázkou principiální. Československá vláda je v rozporné situaci mezi politikou minulosti a potřebou se rychle vymanit ze zaostalosti a stát se respektovanou součástí evropského domu. V takové situaci musejí mít její slova o to větší váhu.

Vláda se ústy svého předsedy vyjádřila i k protestním dopisům, ve kterých tisíce občanů vyjadřovaly nesouhlas s postupem mocenských orgánů proti pokojným manifestacím v lednu tohoto roku i proti následujícím soudním represím a v nichž se zasazovaly za skutečný a celospolečenský dialog o řešení vleklé společenské krize.

Po dvaceti letech mlčení se tyto občané v kritické chvíli vyslovili k nutnosti nových vztahů ve společnosti a přihlásili se tím ke spoluodpovědnosti za další rozvoj země. Umírněným a konstruktivním způsobem využili petičního práva zakotveného v článku 29 Ústavy ČSSR. I předseda vlády Ladislav Adamec označil takovou aktivitu občanů za normální a legální.

Oznamujeme proto vládě ČSSR, že podle nám dostupných informací byly v Čs. rozhlasě, Čs. televizi, Českém literárním fondu a Českém fondu výtvarných umění vydány interní pokyny k postihu signatářů Iniciativy kulturních pracovníků. Podobné akce byly na některých pracovištích podniknuty i proti signatářům dopisu vědeckých a výzkumných pracovníků.

Žádáme proto vládu ČSSR, aby okamžitě co nejrozhodněji a veřejně vystoupila proti anonymnímu protiústavnímu byrokratickému šikanování. Vláda musí ukázat, že je schopna garantovat to, co slíbila občanům, protože opak by jen znovu prokázal, že není schopna či ochotna garantovat ani ta nejzákladnější občanská práva.

Po tragických zkušenostech masových existenčních represí v posledních desetiletích, které zahynaly statisíce vzdělaných lidí do největší

i vnitřní emigrace, je nemyslitelné, aby vláda tolerovala jejich další opakování. V dnešní situaci si nemůžeme dovolit ztrácet cenné síly.

Vláda potřebuje pro úspěch jakéhokoli reformního programu ve společnosti vytvořit ovzduší tolerance a naděje pro všechny. Má k tomu dost prostředků, ale jedinou cestu – zajistit, aby právo v Československu představovaly zákony a ne zvláště anonymních jedinců, zneužívajících moc podle okamžitých nálad byrokratického aparátu.

Vyzýváme všechny signatáře zmíněných petičí, aby na svých pracovištích rozhodně, veřejně a kolektivně bránili své právo zaručené Ústavou a aby o každém náznaku svého postihu okamžitě informovali Úřad předsednictva vlády, Výbor čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci nebo Chartu 77. Postavme proti anonymní zvláště konkrétní solidaritu.

Žádáme také Výbor čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci, aby byl v této věci nápomocen, aby hájil petiční právo občanů zaručené Ústavou, která má nejvyšší právní moc.

Článek 29 Ústavy ČSSR říká: „Občané a organizace mají právo obracet se k zastupitelským sborům a k ostatním státním orgánům s návrhy, podněty a stížnostmi; státní orgány jsou povinny je odpovědně a včas vyřizovat.“ Je tedy protiústavní, jestliže příslušné orgány namísto toho, aby petice „odpovědně a včas vyřizovaly“, dávaly pokyny k administrativnímu nezákonnému postihu signatářů takových petičí.

*Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 8, S. 3.

1989, 5. duben, Praha. – Dopis vlády ČSSR, Sekretariátu pro věci církevní v předsednictvu vlády ČSSR, Ministerstvu kultury ČSR, Radě židovských náboženských obcí, Židovské náboženské obci v Praze, Státnímu ústavu památkové péče a ochrany přírody a Českému svazu protifašistických bojovníků o kritickém stavu a devastaci židovských kulturních památek a o zamlčování osudu židovského obyvatelstva v době holocaustu. (Dokument č. 28/89)

Tragédie Židů v čs. poválečné skutečnosti

Skutečnost, že počet obětí z řad československých občanů, kteří byli v letech 1939–1945 zavražděni, popraveni nebo padli či zahynuli během válečných operací, se odhaduje na 560 000 osob, je všeobecně známá. Tento údaj najdeme v oficiálních statistikách, v učebnicích dějepisu i v nejrůznějších projevech, statích a článcích, které se obdobím druhé světové války a osudem československých občanů během ní zabývají. Jen zřídka – a prakticky nikdy tam, kde je příslušný text určen širší veřejnosti – se však setkáme s informací, že v případě 240 000–255 000 osob z celkového počtu těchto obětí se jedná o osoby židovského původu, o velkou většinu Židů, kteří v předválečné republice žili. V rámci tzv. „konečného řešení židovské otázky“ zorganizoval nacistický správní aparát v Protektorátě Čechy a Morava, vláda Slovenského štátu na Slovensku a maďarské a německé úřady na Podkarpatské Rusi deportaci židovského obyvatelstva do koncentračních táborů, kde bylo spolu s miliony Židů z dalších evropských zemí přímo či nepřímo ovládaných hitlerovským Německem strašlivým způsobem vyvražděno. Včetně dětí, žen a starců.

Brzy po skončení války bylo zřejmé, že Židé jako významná menšina národnostní, kulturní a náboženská byli v řadě evropských zemí vyhlazeni. Tento smutný fakt se do určité míry vztahuje i na obnovenou Československou republiku, kde holocaust přežilo asi 44 000 osob židovského původu, tj. přibližně 1/3 původního počtu. V důsledku toho stál před československou veřejností dvojitý úkol: nedopustit, aby tisíciletá přítomnost židovské pospolitosti v českých zemích a na Slovensku upadla v zapomnění, a zajistit, aby

nebyly zapomenuty okolnosti, za kterých byla tato pospolitost likvidována.

K tomu byly zejména v českých zemích mimořádně příznivé podmínky. Spolu s ostatním zabaveným židovským majetkem byly v Praze soustředěny ve velkém množství předměty dokumentující náboženský i občanský život vyvražděvaného židovského obyvatelstva v obsazených zemích. Tento historicky i věcně nesmírně cenný materiál se stal po válce opět majetkem židovské pospolitosti a přešel do správy Židovského muzea v Praze. V roce 1950 předala Rada židovských náboženských obcí (nikoli zcela dobrovolně) toto muzeum státu a pod názvem Státní židovské muzeum tak vznikla instituce, která patří k nejvýznamnějším svého druhu ve světovém měřítku. Pro potřeby muzea byly postupně adaptovány nevyužité pražské synagogy. V Maiselově synagoze byla instalována expozice synagogálního stříbra, v Klausově synagoze expozice věnovaná židovským zvykům a tradicím, ve Španělské synagoze byly veřejnosti zpřístupněny synagogální textilie. Také Vysoká synagoga a budova pohřebního bratrstva byly postupně využity pro potřeby muzea.

Zvláštní poslání připadlo synagoze Pinkasově, která byla v letech 1950–1955 důkladně rekonstruována a restaurována. V letech 1954–59 byl její interiér upraven na Památník obětí nacistické perzekuce podle návrhu akademických malířů Jiřího Johna a Václava Boštíka. Ti také opatřili vnitřní stěny nápisy se jmény 77 297 Židů z Čech a Moravy, kteří zahynuli během okupace. Tak se Pinkasova synagoga proměnila ve výjimečně působivý památník židovské tragédie, důstojný, výmluvný a v prostotě užitých prostředků monumentální.

Do počátku šedesátých let se tak staly expozice a zařízení Státního židovského muzea v Praze ojedinělou ukázkou života a osudu Židů zejména v českých historických zemích. Současně se Státní židovské muzeum stalo centrem vědeckého bádání o dějinách Židů v Československu.

Koncem šedesátých let se situace začíná měnit. V roce 1968 je Pinkasova synagoga – Památník obětí nacistické perzekuce – uzavřena. Důvodem bylo ohrožení zdíva spodní vodou. Od té doby, tedy již plných dvacet let, je budova veřejnosti nepřístupná. Probíhají v ní nekonečné

restaurátorské práce a stavební úpravy. Ani některé nové skutečnosti, jako je objevení staré rituální lázně (mikve) v objektu synagogy a snaha o její zpřístupnění, nemožnou ospravedlnit neuvěřitelnou liknavostí, s jakou obnova objektu postupuje. Během doby, ve které dosáhla dospělosti celá jedna generace, se nepodařilo opravit a zpřístupnit Památník, jedinečný a nezastupitelný nejen v souboru expozic Státního židovského muzea. Památník, který by této generaci (a ovšem i všem ostatním návštěvníkům) prostřednictvím silného osobního zážitku ukázal, jaké jsou důsledky radikálního totalitarismu, absolutně negujícího lidská i občanská práva včetně samotného elementárního práva na život ideologicky demonizovaného nepřítele (Židů) a všech aktivních nepřátel režimu vůbec. Toto poučení z novopohanské vzpoury proti evropské židovsko-křesťanské tradici bylo v období normalizace u nás lidem odepráno, mimo jiné i pro zjevně antisemitské prvky v propagandě a politice režimu.

Během oprav Pinkasovy synagogy byly odstraněny či zamalovány údajně vlhké omítky nesoucí nástěnné nápisy. Teprve v současné době bylo rozhodnuto napsat jména zavražděných na panely a tyto panely upevnit (s malým odstupem) ke zdem. To by nasvědčovalo skutečnosti, že Pinkasova synagoga bude jednoho dne jako Památník obětí opět sloužit. Je ovšem třeba mít na zřeteli, kolik nejruznějších rozhodnutí a termínů už bylo během oprav přijato a stanoveno a kolik času obyčejně od rozhodnutí k jeho uskutečnění uplyne, pokud k němu vůbec dojde.

Další zarážející skutečnost, kterou už nelze obýt poukazem na nezbytné stavební úpravy, se týká pamětní desky, kterou vytvořil v roce 1970 národní umělec Břetislav Benda na objednávku Rady židovských náboženských obcí (RŽNO) z roku 1968. Tato rozměrná sochařská práce (přibližně 4 × 1 m) měla být osazena na místě, kde stávaly budovy vzorkových veletrhů v Praze 7 (v místech, kde dnes stojí Parkhotel). Jak připomíná nápis na levé části (deska se skládá ze tří dílů), byli na tomto místě soustředováni Židé z Prahy a většiny Čech a odtud v transportech posíláni do koncentračních táborů, především do Terezína. Deska však odhalena nebyla. Příslušné národní výbory a organizace KSČ opakovaně její osazení a odhalení nepovolily, naposledy v roce

1981, přes doporučení Svazu protifašistických bojovníků v Praze 7. Ve stanovisku RŽNO (*Rudé právo*, 25.11.1987), podepsaném mimo jiné i jejím předsedou Bohumilem Hellemerem, které se zotožňuje s útokem *Rudého práva* proti prohlášení, ve kterém část slovenské kulturní veřejnosti vyslovuje svůj pocit morální spoluodpovědnosti za osud slovenských Židů, čteme, že: „Pro vynikající pomník národního umělce B. Bendi na paměť transportů židovských občanů se hledá v Praze vhodné umístění.“ Je jistě nesnadné najít vhodné umístění pro desku, na které je nápis „Z tohoto místa...“. Vhodné místo se v Praze hledalo tak dlouho, až se našlo v Terezíně. Deska, přesněji řečeno její střední a pravá část, byly narychlo osazeny na cihlové zdi terezínského opevnění u komunikace, která vede ke krematoriu a hřbitovu židovských obětí. Levá část s textem poukazujícím na původní účel tohoto díla pochopitelně osazena nebyla. Podle dostupných informací se v současné době zhotovuje nová levá část desky, která ponese jiný, nově nalezenému místu více odpovídající nápis... V Praze se zřejmě ani v osmdesátých letech neměly deportace Židů na smrt nadále připomínat.

Po uzavření Pinkasovy synagogy byl před osmi lety uzavřen další z objektů Státního židovského muzea, Španělská synagoga. Důvodem uzavření byla chystaná přeměna elektrického napětí, se kterou však dodnes nebylo započato. Nic tedy nenásvědčuje tomu, že by v dohledné době měla být tato stavba vrácena svému účelu.

Před třemi lety potkal podobný osud synagogu Maiselovu. Jedinečná sbírka synagogálního stříbra je v důsledku toho veřejnosti nepřístupná. Oproti stavu z let šedesátých tak dnes najde návštěvník polovinu objektů muzea uzavřených. A jak zkušenosti ukazují, pravděpodobně na celá desetiletí.

K tomu je třeba ještě dodat, že z původní bohaté ediční činnosti Státního židovského muzea nezbylo téměř nic. Edice židovské památky byla po prvních třech svazcích zastavena. Časopis *Judaica Bohemica* je vydáván výhradně v cizojazyčné verzi. Veřejnost by její českou podobu jistě se zájmem přivítala, skutečnost je však taková, že časopis nemá v češtině ani resumé. Knihovna SŽM je sice pro nejběžnější provoz veřejnosti přístupná, ne však v plném rozsahu. Horší je to

ovšem s archivními fondy. Historicky významný bývalý archiv pražské Židovské náboženské obce není dosud vůbec zpracován ani opatřen rejstříky a je tak nepřístupný nejen pro řadové členy obce, ale i pro badatele z jiných vědeckých institucí. Rovněž některé fondy vztahující se přímo k holocaustu, k nimž měli všichni badatelé ještě do konce šedesátých let přístup, jsou nyní dostupné jen zvláště vybraným jedincům. Za zmínku snad také stojí, že Státní židovské muzeum je mezi pražskými muzei jediné, které nepořádá žádnou přednáškovou činnost.

Ještě horší situace však panuje v ostatních oblastech republiky. V expozicích i činnosti Památníku Terezín je významné a specifické problematice terezínského ghetta věnována jen okrajová pozornost, která zdaleka neodpovídá počtu židovských obětí i zájmu převážné většiny návštěvníků. V rozsáhlé expozici Malé pevnosti je vystaveno pouze několik prací terezínských umělců v jedné kóji a problematice ghetta je věnována zcela neodpovídající malá výstava v krematoriu. Přitom už v šedesátých letech se vážně uvažovalo o zřízení Muzea terezínského ghetta (z bohatých fondů SŽM v Praze, Památníku v Terezíně i ze soukromých sbírek) v bývalé terezínské škole a chlapeckém domově L 417 z doby okupace. Počátkem osmdesátých let však byla tato budova se značnými náklady přeměněna na muzeum SNB, nepřilíš navštěvované, které je patrně lepším výchovným příkladem pro mládež v našem státě než objektivní informace o tragickém osudu Židů internovaných v ghettu a jejich rezistenci proti nacismu.

Nejvíc alarmující je ovšem devastace židovských nemovitých památek v posledních dvaceti letech za přímé účasti místních správních orgánů a s vynuceným souhlasem židovských náboženských obcí samotných. Jen v Praze tak byly např. svévolně zničeny mnohé židovské hřbitovy (Libeň, Žižkov, Radlice, Uhřetěves), nemluvě o četných hřbitovech venkovských. S výjimkou Holešova a nyní i Mikulova není patrná žádná snaha o záchranu alespoň nejcennějších synagog a historických ghett (Boskovice, Třebíč, Březnice, Kolín, Polná, atd.), často zcela unikátních židovských památek mnohdy i v evropském měřítku. Kromě jednotlivců ze středisek Státní památkové péče a některých bývalých reprezentantů židovské pospolitosti dnes už není žádný

zájem místních orgánů (hlavně národních výborů), a dokonce ani Státního židovského muzea, které je specializovaným ústavem s celorepublikovou působností, o zachování těchto památek. Namísto toho dochází k jejich postupné a jakoby nenápadné devastaci a demolicí.

Zcela zvláštní pozornost si zaslouží likvidace novějších částí četných venkovských židovských hřbitovů s žulovými náhrobky od konce minulého století až do doby předválečné, které tvořily nejlepší pomník a připomínku rodin obětí holocaustu každé obce. Kulturní a morální úpadek společnosti zašel tak daleko, že část náhrobků byla postupně vandalsky rozkradena, aniž by tomu kompetentní orgány věnovaly patřičnou pozornost, a zbylé pak byly s vědomím některých představitelů židovských náboženských obcí rozprodány kamenickým družstvům, které takto získaný materiál po úpravě poskytly novým zájemcům.

Samostatnou kapitolou je pozornost, která je Židům a jejich osudu věnována ve školní výuce a veřejné osvětové činnosti. V učebnici dějepisu pro osmé třídy, kde se během školní docházky poprvé (a pro mnohé i naposled) podrobněji probírá období okupace a druhé světové války, najdeme na téma perzekuce Židů tyto dvě hrubě nepřesné a matoucí zmínky: „Součástí plánů na zajištění německé světovlády byla postupná likvidace Židů, Slovanů a dalších tzv. rasově méněcenných národů“ (str. 46). Na straně 101 ještě: „Fašismus vraždil cílevědomě židovské obyvatelstvo a příslušníky slovaných národů v koncentračních táborech.“ K tomu jedna fotografie, zachycující transport Židů do koncentračního tábora. Tak se vypořádali autoři učebnice dějepisu s historií, na jejímž konci je 6 milionů zavražděných Židů, kteří ještě nedávno tvořili neodmyslitelnou součást obyvatel Evropy.

Podobná je situace ve sdělovacích prostředcích, v tisku, ve filmové distribuci. Knihy o židovské tragédii u nás téměř nevycházejí, pozoruhodný filmový dokument Clauda Lanzmanna *Šoa*, který s takovou naléhavostí připomněl světové veřejnosti, že osud Židů i činy jejich katů jsou stále částí naší přítomnosti, nestál československým médiím ani za zmínku, natož aby se uvažovalo o jeho zařazení do vysílacího programu.

Zato se ve vzpomenuuté učebnici dějepisu na str. 117 setkáme s informací, že „v žalářích,

koncentračních táborech a na válečných frontách zahynulo 360 000 našich občanů, mezi nimi 25 000 komunistů“. O tom, že 250 000 z těchto občanů byli Židé, že toto číslo zahrnuje naprostou většinu židovského obyvatelstva předválečné republiky, učebnice mlčí.

Mlčí se však i o tom, že židovská menšina u nás byla vlastně likvidována několikanásobně. Nejen masově nacismem, nýbrž i následně zahrnutím přeživších Židů pod českou nebo slovenskou národnost bez zřetele na jejich národnostní a kulturní odlišnosti. K redukci židovské pospolitosti u nás navíc přispěly i dvě výrazné emigrační vlny (Po roce 1948 a po roce 1968), takže z původních 44 000 osob v roce 1945 zůstalo na území ČSSR v roce 1980 pouze 9 000 Židů (viz R. Hilberg: *The Destruction of European Jews*, 1984).

O destrukci náboženského a kulturního života v současném Československu svědčí např. i skandální skutečnost, že v letech 1970–1984 neměla židovská pospolitost svého rabína, což je v tisíciletých dějinách Židů v českých zemích jev bez analogie. V naprostém úpadku je rovněž výuka hebrejského jazyka (klasického i moderního) na našich školách; počátkem osmdesátých let byla totiž zájemcům o tento jazyk vzata de facto poslední veřejná možnost tím, že byly kurzy hebrejštiny zrušeny i na Jazykové škole v Praze. (V letošním školním roce byla zatím obnovena pouze výuka novohebrejštiny.)

Domníváme se, že veřejnost má v těchto souvislostech právo žádat od příslušných institucí některá vysvětlení:

1. Kdy bude opět (v závazném a krátkém termínu) otevřen Památník obětí nacistické perzekuce v Pinkasově synagoze a kdo nese odpovědnost za jeho dvacetileté uzavření?

2. Z jakého důvodu nebyla pamětní deska od národního umělce Břetislava Bendy, připomínající oběti židovských transportů, umístěna a odhalena na místě, pro které byla určena, a z jakého důvodu byla nakonec po letech v neúplně podobě instalována v Terezíně?

3. Jak se mohlo stát, že Státní židovské muzeum v Praze, instituce jedinečná v celostátním i světovém měřítku, má v současné době polovinu objektů dlouhodobě uzavřených, a z jakého důvodu je přístup ke knižním i ostatním fondům tohoto muzea tak komplikovaný?

4. Proč není v Památníku Terezín věnováno přiměřené místo osudu čs. Židů za druhé světové války, včetně jejich významné účasti v našem odboji, a proč dosud nebylo vytvořeno zvláštní muzeum ghetta, jak se o tom již uvažovalo v šedesátých letech? Současný stav je zahraničním návštěvníkům skoro nepochopitelný a naši občané zůstávají neinformováni.

5. Proč byla v roce 1970 provedena „reinstalace“ tzv. stálé československé expozice Státního polského muzea v Osvětimi? Při této „reinstalaci“, v pochybné a urážlivé snaze zakrýt skutečnost, že zde byli věznění a vražděni především čs. občané židovského původu, došli její autoři tak daleko, že z expozice dokonce vyloučili jedinečnou a hrůzně tragickou historii tzv. Terezínské rodinného tábora v Osvětimi-Birkenau. Nyní jsou tak o tragédii čs. Židů za vlády nacistů nedostatečně a zkráceně informováni dokonce i četní zahraniční návštěvníci SPM v Osvětimi. Stálá čs. expozice v SPM v Osvětimi by proto měla být obnovena alespoň ve své podobě do roku 1969.

6. Jaká opatření budou přijata, aby se školní mládež, studentům i celé naší veřejnosti dostalo pravdivých informací o osudu evropských a československých Židů v rozsahu, který by odpovídal závažnosti a tragice jejich údělu?

7. Jaká je nezkrášená skutečnost současného náboženského a kulturního života zbytku Židů v Československu? A co hodlají příslušné instituce učinit, aby neutěšenou situaci napravily? A konečně – neexistuje u nás nadále skrytý, oficiální, politicky motivovaný antisemitismus, jak by tomu nasvědčovaly některé shora popsané jevy?

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

Za správnost: Saša Vondra, Trojanova 1, 120 00 Praha 2

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

1 V archivu ČSDS je uložen dokument, z něhož je patrné, že jde o reakci Rady židovských náboženských obcí na dokument Charty 77. Nedatovaný strojopis (7 s.) není podepsán a není z něj ani zřejmé, komu byl adresován či zda byl odeslán. Je nazván Několik poznámek k dokumentu Charty 77 28/89 z 5. 4. 1989 Tragédie Židů v čs. poválečné skutečnosti:

Úplná a vyčerpávající analýza uveřejněného dokumentu není v silách Rady židovských náboženských obcí v ČR a Židovské náboženské obce v Praze. Týká se velmi složitě a rozsáhlé problematiky, ke které by musely zaujmout stanovisko i další instituce, orgány a organizace – např. vedení Státního židovského muzea, Památníku Terezín, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Svazu protifašistických bojovníků atd.

Je bohužel nutno konstatovat, že po stránce faktické operuje dokument ve velké většině ověřitelnými skutečnostmi a že i celkově málo radostný a místy dokonce alarmující stav, o kterém dokument pojednává, je velmi blízký realitě. I sedm otázek, které dokument v závěru klade, je v podstatě možno považovat za oprávněné a bylo by správné, kdyby byly – pochopitelně ne jako odpověď Chartě či polemika s Chartou, ale vhodnou jinou formou – zodpověděny.

Jiná je ovšem otázka, do jakých souvislostí – zejména politických – jsou dávány v dokumentu skutečnosti, o kterých pojednává, jak, kde a co komu podsunuje, co zamlčuje, či záměrně a tendenčně volí jen jednu stránku pohledu.

Pokud jde v této souvislosti o otázky týkající se bezprostředně Rady židovských náboženských obcí v ČR, je nutno udělat těchto několik poznámek:

1. Celkově zaráží, že dokument zásadně píše o Židech (s velkým „Ž“) a na jednom místě dokonce používá termín „menšina národnostní“, což zcela odporuje československé skutečnosti. Taký termín „osoby židovského původu“ nelze přijmout – asi to autory dokumentu nepotěší, ale faktem je, že právě používání tohoto termínu bezprostředně navazuje na nacistické rasové zákonodárství, nmluvě o reminiscenci na vykonstruované procesy padesátých let, kdy byli obžalováni v oficiální obžalobě označeni jako osoby „židovského původu“.

Mluví-li tedy někdo o problematice židů v současném Československu, může mluvit jedině o židech (s malým „ž“), resp. osobách židovského vyznání. V současném Československu nerozlišujeme (na rozdíl od antisemitů) osoby „židovského původu“ od osob jiného původu, pokud se hlásí k české nebo slovenské národnosti. Vyznávají-li občané české či slovenské národnosti určitou víru, pak mluvíme o katolících, evangélicích či židech. Členové československých židovských obcí se vesměs hlásí k české nebo slovenské národnosti a jako členové židovských náboženských obcí vyznávají židovskou víru. O jiných „židech“ či „Židech“ v ČSSR nelze mluvit.

2. Pokud jde o stav v komplexu synagog a jiných budov patřících pod Státní židovské muzeum, nutno

konstatovat, že jde o záležitost nacházející se mimo rámec RŽNO. Pomineme-li úvahy o „totalitarismu“ a „normalizaci“ a zůstaneme-li jen při věcné argumentaci, tak nutno odmítnout tvrzení, že RŽNO odevzdala v roce 1950 muzeum státu „nikoli zcela dobrovolně“. Fakta byla v tomto případě jednoduchá – a stejná jsou bohužel i v mnoha případech židovských památek po celé zemi, které nyní chátrají, v mnoha případech už jsou nezachránitelné a v mnoha případech už i navždy zmizely z povrchu zemského: Nebylo (a není) v silách zdemolované a stále se zmenšující a stárnoucí židovské pospolitosti, aby tyto památky zachránila, aby o ně pečovala. Nemá na to ani prostředky, ani lidi. Je to nesmírně smutné, ale zůstává faktem, že bez podpory státu, případně zahraničních příspěvků nelze mnoho z těchto památek zachránit. Není zde útěchu – ale jen argumentem proti obviněním z „oficiálního antisemitismu“ – že podobné problémy existují i s řadou jiných památek – hradů, zámků, kostelů, kapliček, ale i obytných domů a jiných budov, že jde o celostátní velmi složitý problém rekonstrukce, restaurace a udržování obrovského kulturního bohatství, o které v posledních desetiletích nebylo odpovídajícím způsobem pečováno.

Z tohoto hlediska bylo proto rozhodnutí RŽNO v roce 1950 nikoliv vynucené administrativně, ale možnostmi židovské pospolitosti, která v zemi ještě zbyla. Že komplex budov převzal stát, nutno proto hodnotit jako základní předpoklad pro to, aby tyto památky byly zachráněny, aby o ně bylo nadále pečováno na odpovídající úrovni a aby zůstaly zachovány příštím generacím.

Jiná otázka je, že obnova např. Pinkasovy synagogy trvá skutečně skandálně dlouho, že postupně uzavírání jednotlivých budov je neúnosné a že je nutno hledat cesty k radikální nápravě. Ani zde však nelze vyvozovat, že „neuvěřitelná línkavost“, s jakou obnova pokračuje, je projevem jakéhosi „skrytého, oficiálního, politicky motivovaného antisemitismu“. Stačí se podívat na jiné stavby v Praze, na tempo, s jakým např. probíhá rekonstrukce bytů, na dobu rekonstrukce např. Lichtenštejnského paláce na Kampě, či na těch jistě už více než 10 let, co zmizelo (kvůli rekonstrukci a zachování) poslední mlýnské dřevěné kolo z Čertovky. A takových příkladů zná každý obyvatel Prahy nespočet.

3. Problematika pamětní desky národního umělce Břetislava Bendy se bezprostředně týká Rady židovských náboženských obcí. Začátek celé problematiky spočívá v celkové změně zástavby na místě, kde měla být pamětní deska umístěna. S umístěním na Parkhotelu nedaly příslušné orgány souhlas – důvod nám není

zcela jasný. V tomto směru obsah dokumentu Charty odpovídá skutečnosti.

RŽNO v této situaci neměla jinou možnost než najít jiné vhodné místo, ale takové v Praze najít nemohla – a to nejen kvůli tomu, že na desce byl nápis „Z tohoto místa...“, ale hlavně proto, že transporty do Terezína se skutečně shromažďovaly na tomto a na žádném jiném místě. RŽNO došla proto k závěru, že pamětní desku bude nejlépe umístit v Terezíně, a to na místě, z kterého odcházely transporty do vyhlazovacích táborů. Toto místo se RŽNO zdálo a zdá být důstojným – je navíc přímo spojeno se zbytky kolejí vlečky, po které transporty odjížděly. Základní smysl desky byl tak zachován jako pamětníku místa, odkud odcházeli lidé na smrt, navíc o mnoho větší počet obětí nacismu než ze samotné Prahy. V současné době je deska ještě neúplná, chybí textová část, která se v současné době vyhotovuje.

V souvislosti s touto částí dokumentu Charty je však nutno vyslovit jednu poznámku: Dokument Charty cituje předsedu B. Hellera v souvislosti s prohlášením „části slovenské kulturní veřejnosti“ vyjadřující svůj pocit morální spolupovědnosti za osudy slovenských židů. Autoři dokumentu zapomněli napsat, že ta „část“ slovenské kulturní veřejnosti, která si takto sype popel na hlavu, žije t. č. mimo území Slovenska i ČSSR, že jde o osoby, které emigrovaly z Československa – a to nikoli v roce 1948 či 1968, ale už v roce 1945 –, protože se jako aktivní přívrženci či dokonce vykonavatelé a nositelé klerofašistické luďácké státní moci podíleli na vyhlazování slovenských židů a nakonec utekli před hněvem národa a jeho lidových soudů.

4. Rady židovských náboženských obcí ČSR se týká i další pasáž dokumentu pojednávající o devastaci židovských nemovitých památek, a to často „s vynuceným souhlasem židovských náboženských obcí samotných“.

Líčení stavu – např. židovských hřbitovů v celém státě – odpovídá bohužel skutečnosti. Je to jedna z nejsmutnějších kapitol historie československých židů. Ale i zde je příčina složitější. Především jde o to, že se – pokud jde o hřbitovy – jedná o pozůstatky židovských pospolitostí, které zcela zmizely. V mnoha městech a vesnicích, kde existovaly dříve i větší židovské komunity, dnes není nikdo, kdo by se hlásil k židovstvu, židovské náboženské obce jsou jen v krajích (někde v městech židovské synagogální sbory). Není nikdo, kdo by o hroby, náhroby i celé hřbitovy pečoval.

Historie tohoto stavu má kromě toho svůj počátek už v roce 1949, kdy rabín Sicher prosadil, že hřbitovy

nebudou patřit státu, ale židovským náboženským obcím. Jak se ukázalo, ty na udržování hřbitovů (poté, co za války zahynulo přes 87 % československých židů) neměly prostředky, neexistovali příbuzní, nebyly k dispozici peníze. Od té doby se židovská pospolitost v Československu ještě čtyřnásobně zmenšila a zestárla. Mluvit za podobných okolností o „vynuceném souhlasu židovských náboženských obcí samotných“ je pokrytectvím. Židovské obce neměly jiného východiska.

Na druhé straně by však mluvčí Charty měli vědět, že přes všechny obrovské těžkosti se daří zachraňovat ještě stále velkou řadu památek, včetně hřbitovů. A na druhé straně by rovněž měli vědět, že problematika likvidace hřbitovů není jen specifickou problematikou židovskou. Vždyť – v rámci výstavby měst, komunikací, průmyslu atd. – je nutnost občasně likvidace hřbitova záležitostí, kterou nelze nazvat výjimečnou.

5. Poslední otázka týkající se RŽNO se týká skutečnosti, že česká židovská pospolitost (zejména pražská) neměla po dlouhá léta rabína a že výuka hebrejštiny je nedostatečná.

Pokud jde o rabína, není vinou ani náboženské obce, ani československého státu, že předcházející rabín emigroval do Velké Británie, a to po šestileté přípravě v Budapešti. Tím se ovšem stalo, že místo nového rabína musela obec najít dalšího zájemce, který se opět šest let připravoval v Budapešti, než mohl nastoupit na místo oblastního rabína (dr. Daniel Mayer). Dlouholetou absencí rabína nelze tedy spojovat ani s nezájmem obce, ani se skrytým, či dokonce oficiálním antisemitismem, jak naznačuje dokument Charty. Naopak – to je nutno opětovně zdůraznit – pokud jde o plný rozvoj náboženského života židovské pospolitosti u nás, setkává se RŽNO s jednoznačným zájmem, pochopením a podporou příslušných státních orgánů a všechny nedostatky i mnohé smutné skutečnosti, na které poukazuje dokument Charty, lze přičítat jedině tomu, že počet věřících židů se u nás neustále zmenšuje a že židovská pospolitost u nás soustavně stárne.

S konstatováním dokumentu Charty, že výuka hebrejštiny je u nás v úpadku (i když ne v „naprostém“), lze v podstatě souhlasit. Rada židovských náboženských obcí považuje tento stav za nežádoucí a podnikla (i podniká další) kroky k tomu, aby byl překonán. Nejde totiž jen o otázku náboženskou, o náboženskou výchovu naší mladé generace a zejména dětí, ale o principiální otázku kulturněhistorickou a kulturněpolitickou, jejíž význam je přímo úměrný významu judaismu a hebrejštiny v tisíciletých tradicích lidstva.

K dokumentu Charty je po věcné stránce nutno dodat, že za prvé je nyní zajištěna výuka hebrejštiny pro židovské děti – pokud o to rodiče projeví zájem – rabínem Danielem Mayerem, resp. kantorem. Za druhé neodpovídá skutečnosti tvrzení, že na jazykové škole byly kurzy hebrejštiny zrušeny – konečně sám dokument přiznává, že byly mezitím obnoveny (byť jen jako výuka novohebrejštiny).

Rada židovských náboženských obcí je toho názoru, že prostor pro výuku hebrejštiny je třeba podstatně rozšířit, a podnikla (i podniká) v tomto směru už některé konkrétní kroky.

V závěru dokumentu jsou položeny některé otázky, z nichž bezprostředně RŽNO se týká otázka druhá. V tomto stanovisku jsme se na ni – a nepřímo i na řadu dalších – snažili odpovědět.

Principiální je však především závěrečná otázka – jaká je nezkrášlená skutečnost současného náboženského a kulturního života zbytku židů v Československu. I na tuto otázku jsme – i když v různých souvislostech – odpověděli. V žádném případě z těchto odpovědí a ani z „nezkrášleného“ pohledu na problematiku nevyplývá, že by tato skutečnost byla růžová. Jde o složitou otázku, jejíž zodpovězení vyžaduje důkladný, nezkrášlený a realistický pohled na historii židů v Československu za posledních 60 let, v jejichž průběhu byla židovská pospolitost Československa doslova zdecimována a pak ještě v důsledku úmrtí a emigrace dále podstatně zmenšena. Jde však i o širší problematiku sociologickou, o vztah mladé generace k náboženství vůbec, o neoddiskutovatelnou skutečnost, že značná část československých židů se v důsledku holocaustu, stalinských represí a vykonstruovaných procesů proti osobám „židovského původu“, i některým evidentním antisemitským podtextům v pozdějším politickém vývoji nepřiznávala k židovství, že značná část židovské mládeže nejen že neprojevila zájem o židovskou víru, ale zejména sňatky s nežidy postupně splynula s tou – a rozhodující – částí českého a slovenského národa, která nevyznává žádnou víru, resp. se hlásí ke křesťanství. Z tohoto pohledu nelze popřít určité náznaky skrytého antisemitismu v minulosti. Rada židovských náboženských obcí v ČSR však může s plnou odpovědností a s naprostým přesvědčením prohlásit, že v současné době nezaznamenala žádný případ, který by opravňoval k závěru, že v Československu existuje snad dokonce oficiální antisemitismus.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 12 (1989), č. 8, s. 3–7 • In: *Charta 77 1977–1989*, s. 363–370.

1989, 8. duben, Praha. – Výzva Všem lidem dobré vůle doma i v zahraničí za záchranu života Stanislava Devátého, držícího ve vězení protestní hladovku. (Dokument č. 29/89)

Všem lidem dobré vůle doma i v zahraničí

Život našeho přítele, signatáře a loňského mluvčího Charty 77 Stanislava Devátého je vážně ohrožen.

Jako mluvčí Charty 77 přispěl Stanislav Devátý k získání většího vlivu naší občanské iniciativy ve společnosti, stál u zrodu Společenství přátel USA (SPUSA) a Iniciativy sociální obrany (ISO), působil ve Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) a v Polsko-československé solidaritě. Za to vše ho moc uvěznila. Stanislav Devátý byl obviněn z pobuřování, když využil svého zákonného práva obracet se na státní orgány.

Jeho život je ohrožen proto, že Stanislav Devátý se rozhodl na absurdní právní stav, v němž se naše společnost nachází, reagovat odmítnutím přijímat ve vězení potravu. To, že se k neomezené hladovce v případě svého zatčení odhodlá, bylo StB dobře známo. Snad proto mu v Gottwaldově už dříve vyhrožovali, že skončí jako Pavel Wonka. Protestní hladovku zahájil 16. 3. t. r., v den svého zadržení, aby zdůraznil nesouhlas s nespravedlivou a nezákonnou perzekucí.

My, kteří známe odvahu, zásadovost a poctivost našeho přítele a kteří víme, že se inspiroval životem a učením Mahátmá Gándhího, jsme si vědomi toho, že je to sebeobětování. Smrt Stanislava Devátého by pro nás všechny byla nenahraditelnou lidskou ztrátou. Nemůžeme se smířit s tím, že by měl člověk odejít ze života nepřirozeně a předčasně. Záchranu života Stanislava Devátého spatřujeme v jeho okamžitém propuštění z vazby a v zastavení jeho trestního stíhání.

Obrácíme se proto na Vás všechny s prosbou o pomoc. Pomozte všemi nenásilnými způsoby, kterými je možno vyjádřit protest proti jeho nesmyslnému věznění a kterými je možno požadovat jeho propuštění. Apelujte na ty, kteří mají moc, aby dali na hlas svého svědomí. A pokud je nemají, připomenejte jim jejich odpovědnost, ke které mohou být voláni.

Přátelé! Sedmatřicetiletý Stanislav Devátý drží 24. den ve vězení hladovku. Zachraňme Stanislava Devátého.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra – mluvčí Charty 77

Kolektiv mluvčích Charty 77: Václav Benda, Ján Čarnogurský, Jaromír Glatz, Jiří Hájek, Miloš Hájek, Marie Hromádková, Bohumír Janát, Eva Kantůrková, Marie Kaplanová, Ivan Lamper, Ladislav Lis, Jan Litomiský, Anna Marvanová, Martin Palouš, Radim Palouš, Bedřich Placák, Petr Placák, Miloš Rejchrt, Jan Ruml, Jaroslav Šabata, Anna Šabatová, Libuše Šilhánová, Jana Sternová, Jan Štern, Petr Uhl, Jan Urban (Členové kolektivu mluvčích Charty 77 Stanislav Devátý, František Stárek a Václav Havel jsou t. č. vězňeni.)

Na vědomí: vládě ČSSR, Mezinárodní helsinské federaci pro lidská práva, Výboru čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – POČÍTAČOVÝ VÝTISK.

- 1 S. Devátý byl zadržen 16. března 1989 a byla na něj uválena vazba. 26.3. byl založen Výbor na obranu Stanislava Devátého, u jehož zrodu stáli P. Bartoš a P. Bereza z Gottwaldova. 14. dubna byl S. Devátý propuštěn. Viz D543 (15.4.1989).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 12 (1989), č. 9, s. 2.

1989, 15. duben, Praha. – Sdělení o propuštění Stanislava Devátého z vězení. (Dokument č. 30/89)

Stanislav Devátý propuštěn z vazby

Dne 26. 3. 1989 byl ustaven Výbor na obranu Stanislava Devátého, který v průběhu dalšího měsíce uskutečnil a připravil řadu akcí na jeho záchranu. Charta 77 se dokumentem č. 29/89 z 8. 4. 1989 obrátila na veškerou veřejnost u nás i v zahraničí s žádostí o účinnou pomoc pro Stanislava Devátého, který od svého zatčení dne 16. 3. t. r. držel protestní hladovku.

Dne 14. 4. 1989, tedy 30. den hladovky, byl Stanislav Devátý propuštěn z vězeňské nemocnice v Praze na Pankráci na základě rozhodnutí krajského prokurátora v Brně se zdůvodněním, že pominuly vazební důvody. Stanislav Devátý je nadále trestně stíhán na svobodě a v současné době je hospitalizován v krajské nemocnici v Gottwaldově.

Děkujeme všem přátelům doma i v cizině, kteří projevy účasti, solidarity a pomoci přispěli k včasnému a šťastnějšímu obratu v osudu našeho přítele Stanislava Devátého, jehož důsledné statečnosti si hluboce vážíme. Vítráme také rozhodnutí odpovědných činitelů o propuštění Stanislava Devátého z vazby a doufáme, že tento projev zdravého rozumu nezůstane ojedinelý.¹

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

ing. Petr Bartoš za Výbor na obranu Stanislava Devátého

Na vědomí: Výboru čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – POČÍTAČOVÝ VÝTISK.

- 1 S. Devátý byl znovu uvězněn po zadržení na prvomájové manifestaci v Praze a obviněn z přečinu proti veřejnému pořádku, přičemž nebylo ukončeno jeho trestní stíhání za trestný čin pobuřování z konce roku 1988 (viz D542 (8.4.1989)). 19.5. byl propuštěn, ale 7.8. byl znovu vzat do vazby. Okresní soud v Gottwaldově rozhodl 15.8. o ukončení vazby s odůvodněním, že důvody vazby pominuly, což 16.8. potvrdil Krajský soud v Brně, avšak 29.8. byl odsouzen Okresním soudem v Gottwaldově k trestu 20 měsíců nepodmíněně. 1. listopadu 1989

se za jeho nepřítomnosti konalo veřejné zasedání u Krajského soudu v Brně. Až do listopadových událostí se S. Devátý skrýval v Polsku. Viz D576 (31. 8. 1989).

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 12 (1989), č. 9, s. 2.

D544 1989

1989, 17. duben, Praha. – Dopis sovětské nezávislé společnosti Memorial s návrhem uspořádat v Praze společný východoevropský seminář o stalinismu. (Dokument č. 31/89)

Vážení přátelé,

s velkým zájmem sledujeme ustavení a činnost nezávislé společnosti Memorial.¹ Vítáme ji především jako projev občanského svědomí a cti, jako snahu o nezbytné zhodnocení tragické historie stalinismu, o morální očištění sovětské společnosti od jeho hrozných projevů a následků.

Stalinismus chápeme jako složitý společenský fenomén, který zasáhl všechny oblasti života: politiku, sociální sféru, ekonomiku, kulturu a dlouhodobě především morálku. Souhlasíme také s Vaším názorem, že stalinismus nebyl jen výlučně sovětským jevem, ale že jeho integrální součástí byla také expanze do jiných zemí. I my v Československu máme mnoho důvodů zkoumat příčiny a důsledky stalinismu v naší zemi, který byl jak výrazem postupné i nárazové expanze stalinismu sovětského, tak i naším vlastním domácí produktem. Stalinismus totiž v Československu měl a má své vlastní protagonisty, měl a dodnes má i své vlastní instituce.

Jsou dvě období v naší novodobé historii, která stalinismus poznamenal mimořádným způsobem. Především je to období od konce 40. let do druhé poloviny let 50., kdy namísto proklamované vlastní československé cesty k socialismu ovládla stát i společnost úzká mocenská skupina, často slepě poslouchající příkazy sovětských ideologů a vládců a ovšem i z vlastní vůle likvidující veškeré své protivníky ve straně i mimo ni. Je to období přímých autoritativních zásahů J. V. Stalina do našich poměrů, období sovětských poradců v ministerstvu vnitra i v dalších státních orgánech, období represí a velkých politických procesů, inscenovaných podle sovětských vzorů. Výsledkem relativně krátkého období mezi roky 1948–1954 byly stovky popravených, desetitisíce uvězněných a bezpočet jinak postižených lidí, zničená tradiční hospodářská a společenská struktura.

Dodnes nebylo toto období zhodnoceno. Pouze v roce 1968, v krátkém období československého obrodného procesu, byl učiněn vážně míněný pokus rehabilitovat nevinně odsouzené, který byl

zároveň pokusem o zkoumání příčin vzniku stalinismu v našich podmínkách i pokusem, jak demokracickými změnami a větší otevřeností čelit jeho možným recidivám.

Násilný vstup vojsk Varšavské smlouvy na naše území 21. 8. 1968 však tento proces ukončil. Byl vydán zákaz zveřejnit závěrečnou zprávu tzv. Pillerovy komise, která se z pověření tehdejšího ÚV KSČ zabývala represemi 50. let. Vyšetřovatelé StB obvinění z přímé účasti na mučení a vraždách byli brzy propuštěni na svobodu. Začalo druhé období mimořádných zásahů sovětské stalinistické politiky do československých poměrů. Naši domácí stalinisté pod ochranou Brežněvových tanků zvedli hlavy a postarali se, aby naši společnost znovu podřídili cizí a domácí kuratele. Znovu k tomu posloužily represe, věznění, atmosféra strachu a násilí jedněch vůči druhým. Znovu se vytvářel obraz nepřítele, lidé byli rozdělováni na věrné, pomýlené a zaprodané. Zlo se znovu organizovalo, posvěceno státní mocí. Základní občanská a lidská práva opět platila jen na papíře.

Tento stav v mnohém přetrvává dodnes. Ba co víc, zdá se, že stalinismus má u nás nadále své horlivé stoupence. V červnu 1988 byl např. ve městě Šumperk znovu odhalen pomník J. V. Stalina. Na budově Leninova muzea v Praze je dosud umístěn Stalinův reliéf. Stalina obhájí i mnozí důstojníci StB, kteří nás vyslychají v kancelářích, občas vyzdobených jeho portréty. V Praze i v dalších městech v Československu stále existují Stalinovy či Ždanovovy ulice. V létě roku 1988 požádala Charta 77 o zrušení těchto názvů a o postavení pomníku obětem stalinismu. Dodnes nedostala od státních orgánů odpověď.

Nedotčena a nedotknutelná zůstává úloha Klementa Gottwalda a dalších představitelů tehdejšího československého vedení, přestože osobně rozhodovali o rozsahu represí a rozsudcích smrti. Stejně nedotknutelná zůstává úloha československé a sovětské Bezpečnosti, prokuratury a soudnictví při organizování, plnění a zároveň zamlčování všech těchto represí. Jakákoli opravdová kritika minulosti je v tomto ohledu nadále tabu. Stalinismus je stále součástí naší přítomnosti.

Považujeme proto jeho překonání za jeden z největších úkolů dneška. Jsme přesvědčeni, že k tomu, aby bylo možné považovat stalinismus za

minulost, je třeba jeho zločiny pojmenovat a veřejně odsoudit. Současně je ovšem nezbytné vytvářet ve společnosti poměry, které by jeho recidivám zabránily. Memoriál proto chápeme jako společnost, která se skrze tragiku minulosti dívá na živou, rozpornou přítomnost i do budoucnosti. Zdroje a prvky stalinismu a neostalinismu jsou totiž v našich společnostech stále přítomny, nadále ovlivňují a mnohdy se ještě snaží určovat její vývoj.

Proto Vám, vážení přátelé, navrhujeme spolupráci, v rámci které bychom chtěli uspořádat v Praze v listopadu 1989 společný východoevropský seminář o stalinismu.² O pomoc při jeho zajištění bychom rádi požádali i Dům sovětské vědy a kultury v Praze. Prosíme, abyste se k tomuto námětu vyjádřili.

S přáním úspěchů ve Vaší záslužné práci

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

Jiří Hájek, první mluvčí Charty 77

Pozn.: Václav Havel, další z první trojice mluvčích Charty 77, je t. č. ve vězení.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – POČÍTAČOVÝ VÝTISK.

- 1 *Společnost Memorial byla založena roku 1989 bratry Medvěděvovými. Jejím cílem bylo zhodnocení tragického období Stalinovy vlády a jeho morálních a politických důsledků.*
- 2 *V důsledku listopadových událostí roku 1989 se seminář nekonal.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 12 (1989), č. 9, s. 3–4.

KOMENTÁŘE: Urban, J.: Proč ještě lhát? In: *Lidové noviny*, roč. 2, č. 4 (duben 1989), s. 10 • –KUK– (Z. Sládek): V hlavní roli Josef Stalin. *Tamtéž*, s. 18 • Vrabec, V.: Dva obraty do roka. *Tamtéž*, č. 5 (květen 1989), s. 8 • –KUK– (Z. Sládek): Diagnóza stalinismus. *Tamtéž*, s. 18 • Šilhán, Věněk: Stalinismus nutno poznávat. *Tamtéž*, č. 6 (červen 1989), s. 9 • Vrabec, V.: Ve stínu Stalina. *Tamtéž*, (léto 1989), s. 11.

1989, 20. duben, Praha. – Vzpomínka na Pavla Wonku při prvním výročí jeho smrti. (Dokument č. 32/89)

26. 4. tomu bude rok, co v královéhradecké věznici zahynul vězeň svědomí Pavel Wonka.¹ Bylo mu 35 let. Podle pitevního protokolu byla bezprostřední příčinou smrti plicní embolie, širší souvislosti však ukazují na to, že Pavel Wonka zemřel na následky vězeňských útrap a nedostačující lékařské péče. Krátce před smrtí byl k soudnímu jednání přivezen v pojízdném křesle, nemohl takřka mluvit, svému obhájci řekl, že brzy zemře, a vězeňský lékař přesto prohlásil, že je s to zúčastnit se jednání i být vězněn. Pavel Wonka několikrát žádal o propuštění a odložení soudních jednání i trestu, ale lidé, kteří o tom rozhodovali, nikdy nevzali dost vážně jeho zdravotní potíže a dopustili se netečnosti, nelidskosti i cynismu.

Tragédie Pavla Wonky je tragédií osamělého bojovníka. Po prarodičích byl původem Němec, a už tím se v pohraničním městě dostával do jisté izolace, která v něm vypěstovala vědomí, že se může spolehnout hlavně na rodinu, staršího bratra Jiřího a matku. Svého otce nepoznal, ten zemřel, když mu byly tři měsíce.

Jako občan přicházel Pavel Wonka s mnoha myšlenkami dřív, než mohly být ve společnosti přijaty jako samozřejmé. Tak už na podzim roku 1985 protestoval proti tomu, že je ve veřejných místnostech národního výboru ve Vrchlabí portrét J. V. Stalina. A pod vlivem Gorbačovova programu perestrojky a demokratizace ohlásil v roce 1986 svou kandidaturu nezávislého poslance Sněmovny lidu ve volbách do Národního shromáždění. Za to, co je dnes v SSSR výrazem demokratizace a nového pojetí správy společnosti, byl Pavel Wonka uvězněn.

Jako nepohodlný kritik poměrů byl Pavel Wonka odsouzen třikrát. Nejdřív za hospodářské delikty, i když dokazoval, že se jich nedopustil a že k důkazům posloužila falešná svědeckví. Obrany své nevinu se nevzdal ani po odsouzení. Podruhé byl se svým bratrem Jiřím zatčen po ohlášení kandidatury na nezávislého poslance, a protože sama kandidatura není trestná, nejdřív proti němu vyšetřovatel shromažďoval usvědčující materiály z jeho předchozího pobytu ve výkonu

trestu, a teprve když tato svědeckví Pavel Wonka v trestním řízení rozbil, byl odsouzen za podání úřadům, zejména proti místnímu policistovi a soudci, a za svůj volební program. Soud u něj bez důkazů předpokládal antisocialistické smýšlení. Pavel Wonka trest jako nespravedlivý nepřijal. Byl týrán ve vězení, byl bit při eskortách a těžce onemocněl. Nemocný se vrátil domů, a protože nedocházel na soudem přikázaná hlášení na oddělení VB, byl znovu uvězněn, odsouzen a šest dní po soudním líčení, o kterém se nedozvěděla ani jeho rodina, ve věznici zemřel.

Pavel Wonka se nedostal na studia, byl vyučen řemeslu, ale jako nadšený laik se zabýval právem. V jeho pozůstalosti je celá řada pozoruhodných rozborů jeho vlastních případů i zkušeností, které si přinesl z věznic o činnosti soudní mašinerie. Názory o právním nihilismu popsal v textu napsaném před svým posledním uvězněním a určeném Výboru pro Chelčického cenu v Londýně. „Kultura národa,“ napsal Pavel Wonka, „není určována jen uměleckou tvorbou či stavem veřejných záchodků, ale též, a to především, kulturou právní, která je myslím rozhodujícím kulturním kritériem, ač to bohužel není adekvátně docenováno. Čím vyšší právní kulturu má národ, tím je více demokracie a lepší zajištění práv a svobod.“

Tento jeho poznatek a odkaz byl v našich zastydělých politických poměrech bohužel také vysloven předčasně. Nejen Pavlova tragická smrt, ale hlavně jeho vůle vidět to, co je správné, jeho touha po právu a pravdě, po nadřazenosti mravnosti nad mocí a jeho veliká statečnost a neústupnost před ničivým tlakem násilné nespravedlnosti jej řadí k těm postavám naší současnosti, které vytvářejí naše dějiny i naši budoucnost.

Nedopustíme, aby odkaz a příklad Pavla Wonky byly zapomenuty.²

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra mluví Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – POČÍTAČOVÝ VÝTISK.

1 O Pavlu Wonkovi viz D410, D423, D433, D445, D464, D469, D471, D472.

2 V den prvního výročí Wonkovy smrti se konaly pietní akty u jeho hrobu a u Husova pomníku na Staroměstském náměstí.

Vážené dámy, vážení pánové!

Děkujeme za Vaše pozvání na sjezd radikální strany ve dnech 22.–26. 4. 1989 a obzvláště nás těší, že se uskuteční v Budapešti.¹ Srdečně zdravíme všechny účastníky i hostitele setkání.

Vaše humanitární cíle, úsilí o dodržování lidských práv, péče o sociální i ekologickou situaci ve světě jsou nám blízké právě tak jako nenásilné metody a přesvědčení, že je potřeba překonávat geografické i politické hranice v činném dialogu.

Projevy Vaší solidarity jsme již sami vícekrát pocítili a vážíme si jich. Žel situace v naší zemi je nadále taková, že nám nezbývá než znovu žádat o pomoc, zejména pro naše vězně svědomí. Jsou to především Václav Havel, Petr Cibulka, Ivan Jírouš, František Stárek a Jiří Tichý z prostředí Charty 77, současně všichni činní v oblasti nezávislé kultury, a dále představitelé mírových iniciativ JUDr. Hana Marvanová, Tomáš Dvořák, Jana Petrová a Otakar Veverka. Jste však jistě informováni, že rozsah represí od srpna 1988, kdy je někteří z Vás osobně v Praze pocítili, daleko převyšuje Váš výčet a je záporným znamením vývoje k demokratizaci a dalším nezbytným reformám v naší zemi. Je také v rozporu s mezinárodně přijatými závazky našeho státu.

Proto by nás velice zajímaly výsledky Vašich rozprav, které pro sjezd připravujete, zvláště k tématu přechodu od totalitárních systémů k demokratickým, od napětí mezi různými světónázory k uvolnění, od jakékoliv formy nenávisti ke spravedlnosti, míru a skutečné kooperaci všech lidí dobré vůle. Domníváme se, že dobrá vůle nejen mezi lidmi, ale i vládnoucích organizací by měla překonat všechny názorové, národnostní i rasové neshody za předpokladu zachování respektu k historickým a etnickým rozlišnostem a zejména k lidské a občanské svobodě jednotlivců. Doufáme, že budou nalezeny ekonomické podmínky k odstranění konzumního nadbytku na jedné straně a hladovějících na straně druhé, pokud rozumné uspořádání ve světě převládne nad sobeckými zájmy ať už osobními nebo státními.

Věříme, že je možné předat naši planetu budoucím pokolením jako dobře udržovaný společný domov.

Vašemu dlouhodobému úsilí, které směřuje k těmto žádoucím cílům, i všem aktuálním akcím přeje hodně zdaru! Chceme je solidárně podporovat, nakolik je v našich silách a možnostech.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), S. 5.

- 1 Radikální strana byla založena v Itálii jako strana nadnárodní a rozšířila se do mnoha dalších zemí. V Budapešti založila své větší středisko. Vydávala časopis *Strana nová, který byl překládán do čtrnácti jazyků, do Československa byl distribuován v českém jazyce z Budapešti. Strana působila krátce po roce 1989 také v Československu.*

D547 1989

1989, 22. duben, Praha. – Telegram prvnímu tajemníkovi KS Gruzie G. Gumbaridzemu, protestující proti brutálnímu potlačení demonstrace v Tbilisi. (Nečíslovaný dokument)

Potlačování demokratické diskuse a veřejné informovanosti ohrožuje pokojný společenský rozvoj v každé době a v každé zemi. Vláda každého státu odpovídá za všech okolností za činnost, chyby či zločiny represivní moci, která je jí podřízena. Bez ohledu na složitost jakékoli momentální situace je nepřijatelné, aby armáda používala proti civilnímu obyvatelstvu otravný plyn, střelné zbraně či dokonce nabroušené polní lopatky.¹ Protestujeme proti brutálnímu zásahu armády v Tbilisi. Připojujeme se proto k požadavku zástupců gruzínské kulturní a vědecké inteligence, aby tbiliská tragédie byla veřejně a legálně vyšetřena. Chceme také vyjádřit naději, že problémy, které vedly k této tragédii, budou řešeny výhradně demokratickou cestou.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 9, S. 7.

- 1 V Tbilisi a v dalších gruzínských městech demonstrovaly statisíce lidí proti ruské okupaci. 5. dubna byli demonstranti masakrováni ženijními lopatkami speciálními jednotkami ministerstva vnitra. Dvacet lidí bylo zabito.

1989, 22. duben, Praha. – Telegram skupině Důvěra ve Lvově, protestující proti brutálnímu postupu ukrajinské policie proti předvolebnímu shromáždění. (Nečíslovaný dokument)

Vážení přátelé!

Teprve dnes k nám dorazil Váš otevřený dopis, kterým informujete o březnových událostech ve Lvově¹ a o neutěšených poměrech ve Vaší republice. Velice s Vámi cítíme, protože se také střetáváme s obdobnými projevy „starého myšlení“ brežněvovské éry včetně zastrasování, otevřeného násilí na občanech a následných represí, které sledují potlačení projevů skutečného mínění skutečného lidu.

Vyslovujeme plnou podporu Vaším spravedlivým požadavkům, protestujeme proti manipulátorským postupům Vašich místních činitelů v čele s prvním tajemníkem V. Ščerbickým a přejeme Vám brzký úspěch ve Vašem úsilí o nápravu.

*Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ, ROČ. 12 (1989), Č. 9, S. 7.

1 Sovětská policie zde surovým způsobem rozehnala mnohatisícové předvolební shromáždění a řadu osob krátkodobě zadržela. Solidární telegram Lvovské skupině Důvěra poslalo také Nezávislé mírové sdružení. Pozn. red.

1989, 23. duben, Praha. – Prohlášení k prvomájovému svátku a o možnosti využít oficiálních oslav k projevům občanských postojů. (Dokument č. 34/86)

K 1. máji 1989

Právě před sto lety, v červenci 1889, rozhodl mezinárodní socialistický sjezd v Paříži o oslavách 1. máje. Toto datum bylo zvoleno jako symbol solidarity s americkými dělníky v Chicagu, kde 1. května roku 1886 došlo k masovým stávkám a demonstracím, v jejichž důsledku byli čtyři dělníci vůdcové (anarchisté) nevinně odsouzeni a popraveni. Od roku 1890 se tedy v českých zemích, v tehdejší Rakousku-Uhersku i jinde ve světě pořádaly prvomájové demonstrace, které si nezřídká vyžádaly i oběti na životech. K hlavním heslům patřily požadavky všeobecného volebního práva, osmihodinové pracovní doby, ale i dalších demokratických práv: svobody shromažďovací, svobody sdružovací apod. Mnohá z těchto občanských práv včetně práva zakládat nezávislé odbory jsou dnes v demokratických zemích pevně zakotvena v zákonech a stala se součástí každodenního života občanů.

Po vzniku čs. republiky se 1. květen stal státním svátkem. Byl zaručen předpoklad, aby se napříště prvomájových manifestací mohly svobodně účastnit dělnické a odborové organizace i jednotlivci. Po roce 1948 se však náplň oslav 1. máje začíná měnit. Shromáždění pořádaná nezávislými organizacemi jsou nadále prakticky vyloučena s jedinou výjimkou, kterou až do konce 60. let tvořily buď studentské majáles, anebo spontánní studentské protesty v Praze i jiných městech. V posledních dvaceti letech se však prvomájové manifestace proměnily už jen v defilé pokorných občanů před vládní tribunou. Defilé organizované státní mocí a mající jediný cíl: tuto moc znovu a znovu potvrzovat.

Atmosféra probouzející se občanské odpovědnosti a obecné povědomí potřeby rozsáhlých společenských změn však dávají tušit, že letošní 1. máj, už stý v pořadí, by mohl být přece jen jiný. Z různých míst republiky přicházejí zprávy svědčící o tom, že se někteří občané chtějí spontánně zúčastnit prvomájového průvodu a svátku sv. Josefa dělníka a vyjádřit tak vlastní, nikým nepředepsaný kritický postoj ke stávající situaci v naší zemi.

Také v prostředí Charty 77 a dalších nezávislých iniciativ se tato otázka živě diskutovala. V poslední době bylo mnoho aktivistů nezávislých skupin uvězněno a navzdory četným protestům z domova i ze světa represe nadále pokračují. Petr Cibulka, Tomáš Dvořák, Václav Havel, Jiří Fajmon, Ivan Jirous, Hana Marvanová, Jana Petrová, Slávek Popelka, František Stárek, Miroslav Šrámek a Otakar Veverka jsou věznění právě proto, že se osobně zasazovali za svobodu slova a shromažďování.

Názory na případnou účast při oficiálních prvomájových oslavách se ovšem různí. Již čtyřicet let soustavně kompromitovaný 1. máj mnohé odrazuje i od pouhého pomýšlení na to, že by s tímto svátkem ovládnutým státní mocí mohli mít cokoli společného. Někteří se zase po nedávných zkušenostech obávají dalších nezákonných represí. Další však argumentují tím, že ve chvíli, kdy všechny petiční akce jsou státními orgány okázale ignorovány, je třeba na politické vězně v Československu upozornit nějakým viditelnějším způsobem. Nová zákonná opatření občanům ještě více ztěžují legální shromažďování. Nabízí se tedy otázka, proč nevyužít povolené možnosti, která zbývá. Proč pomocí transparentů či jiným nenásilným způsobem neupozornit v prvomájovém průvodu na neutěšený stav naší společnosti, na nezákonné porušování lidských práv? Z tohoto důvodu považují tito lidé svou účast v 1. máji za morálně zcela ospravedlnitelnou. Vidí v ní prostředek nikoliv politického kalkulu, ale způsob, jak účinněji a přitom legálně upozornit například na skutečnost, že jsou lidé v Československu stále ještě věznění jen za své přesvědčení.

Charta 77 jako pluralitní společenství se necítí být kompetentní k tomu, aby vyzývala občany k účasti či neúčasti na 1. máji. Připomínáme však, že právo svobodně vyjádřit svůj názor, navíc na povoleném shromáždění, je naprosto legitimní a v souladu s našimi zákony i s původním smyslem prvomájových oslav. Využíváme proto příležitosti a důrazně upozorňujeme státní orgány, aby toto nezadatelné právo občanů vzaly laskavě na vědomí.¹

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 9, s. 5–6.

1 Prvomájových průvodů využili četní občané k vyjádření svých kritických postojů. Všude proti nim zasáhla policie, nejrozsáhleji v Praze, kde bylo zadrženo více než 100 osob (mezi nimi S. Devátý, J. Maxa, V. Trlída, T. Tvaroč, T. Hradílek) včetně pěti cizinců, z nichž dopisovatel BBC M. Glenny byl zbit a byl mu zabaven magnetofon. V Táboře bylo zahájeno trestní stíhání proti Renatě Pánové, která u hlavního tribuny rozvinula transparent s textem „Dialog – ne obušky a celý věznic“. V Trutnově byli obviněni z přečinu proti veřejnému pořádku J. Čížek a R. Langhammer za transparent s nápisem „Podporujte čs. nezávislé iniciativy“. V Havlíčkově Brodě demonstrovala mládež před domem K. Havlíčka Borovského, v Brně bylo předběžně zajištěno příslušníky StB několik desítek osob včetně dětí. V Mělníce postihly represe nezávislé skupiny, kterým se podařilo rozvinout tři transparenty s ekologickými hesly. 1. května zahájila Společnost za veselejší současnost každodenní běh třídu Politických vězňů za propuštění politických vězňů.

KOMENTÁŘE: 1. máj na Václavském náměstí. In: Lidové noviny, roč. 2 (1989), č. 5, s. 4–5 • Urbánek, Z.: O demonstracích. Tamtéž, s. 24.

1989, 27. duben, Praha. – Vzpomínková stat
k prvnímu výročí úmrtí Jaromíra Šavrdy.
(Dokument č. 35/89)

Paměť národa je nejen jeho bohatstvím, je přímo podmínkou jeho existence. Národ, který se vzdá své paměti, je ochrnutý, odsouzený k živoření a zániku. Obsahem jeho paměti je i vzpomínka na všechny, kteří se obětovali a trpěli pro jeho lepší budoucnost, pro důstojnější život všech. Proto nemůžeme opomenout a nevzpomenout prvního výročí smrti PhDr. Jaromíra Šavrdy.¹

Básník a spisovatel, člen finského PEN klubu, autor výtečných vědecko-fantastických povídek *Příběhy z třetího času* a silně aktuálního románu *Knih královrahů*. Další svá díla už publikoval v samizdatu, například *Přechodné adresy* (vězeňské vzpomínky), poemu o Janu Palachovi *Česká kalvárie* nebo dvě sbírky vězeňské poezie *Cestovní deník* a *Druhý sešit deníku*, které vydalo i nakladatelství Poezie mimo domov v Mnichově.

Jaromír Šavřda nesloužil svému národu pouze svým dílem, nýbrž i celým svým životem. A draze za to platil. Celkem pět let byl vězněn za svou nezávislou publikační činnost. A pokud nebyl ve vězení, byl neustále šikanován a perzekvován bezpečnostními orgány. Nezlomilo ho to. I když byl v Ostravě téměř osamocen a mohl se spolehnout jen na svou statečnou ženu, hledal stále způsoby, jak podpořit rozvoj nezávislých iniciativ. Byl signatářem Charty 77 a jedním ze zakládajících členů Společenství přátel USA. Stal se rovněž prvním vedoucím redaktorem *Magazínu SPUSA*. Stále pln optimismu dožil se ještě toho, že se i v Ostravě začalo pozvolna probouzet občanské sebevědomí. Jeho zdraví však bylo tragicky podlomeno vězněním a neustálým pronásledováním. Zesnul 2. května 1988 ve věku 55 let.²

Při jeho pohřbu 11. května v chrámu sv. Petra a Pavla v Ostravě-Vítkovicích se s ním přišly rozloučit stovky lidí. Byli mezi nimi mnozí, kteří se pak přihlásili k činnosti nezávislých iniciativ. Odkaz Jaromíra Šavrdy, básníka a statečného občana, nedokázala ani smrt vymazat z povědomí nás všech.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 9,
s. 6–7.

- 1 Dne 7. května 1989 se v chrámu sv. Petra a Pavla v Ostravě konala zádušní mše za J. Šavřdu. Po mši uctila památku J. Šavrdy skupina přátel u jeho hrobu.
- 2 Srv. též D467 (7.5.1988).

1989, 5. květen, Praha. – Dopis Charty 77, Čs. helsinského výboru a VONS Konferenci o lidské dimenzi KBSE v Paříži, srovnávající respektování lidských práv v Československu se závazky přijatými čs. představiteli v rámci helsinského procesu. (Dokument č. 36/89)

Konferenci o lidské dimenzi KBSE v Paříži

Dámy a pánové,
scházíte se v těchto dnech v Paříži, abyste posoudili, jak jednotlivé zúčastněné země plní své závazky vyplývající z KBSE a týkající se respektování lidských práv a základních svobod, kontaktů mezi lidmi i ostatních humanitárních otázek. Scházíte se také proto, abyste posoudili možnosti dalšího pokroku v této oblasti.¹

Svým podpisem se k Závěrečnému dokumentu vídeňské schůzky KBSE připojila rovněž československá vláda, a proto nám dovoluňte, abychom se jako zástupci Charty 77, která se problematikou lidských práv a „lidské dimenze“ helsinského procesu zabývá už přes dvanáct let, i jako zástupci Čs. helsinského výboru a VONS vyjádřili k Vaší konferenci svým vlastním poselstvím. Činíme tak mj. i proto, že z vlastní zkušenosti dobře víme, jak se prohlášení a sliby naší vlády někdy až diametrálně rozcházejí s jejími skutky.

Než se začnete zabývat možnostmi dalšího pokroku, měli byste nejprve zkoumat, nakolik jednotlivé vlády – a v našem případě vláda československá – plní své předchozí závazky, naposledy z ledna t. r.² Domníváme se, že pět měsíců je doba dostatečně dlouhá k tomu, aby bylo možné posoudit, zda je slovo té či oné země věrohodné.

Jaká je tedy československá skutečnost? Československá vláda se ve Vídni např. zavázala, že bude lidská a občanská práva nejen respektovat, ale že bude i „zdokonalovat své zákony, správní předpisy a politiku... tak, aby bylo zaručeno účinné vykonávání těchto práv a svobod“ (principy, 13.1). Zatím jediný konkrétní krok učiněný v oblasti zákonodárství byl však právě opačný. V únoru a březnu schválilo Federální shromáždění ČSSR tzv. „nová zákonná opatření k ochraně veřejného pořádku“, která až několikanásobně zvyšují možnost postihu organizátorů i účastníků prakticky jakýchkoli státem neorganizovaných

veřejných shromáždění. „Gumová“ formulace jednoho z novelizovaných ustanovení (§ 6 zákon o přečinech) navíc vzbuzuje oprávněné obavy, že bude zneužíváno i proti nezávislé publicistice. Hovoří se v něm totiž o „tiskovinách, které svým obsahem narušují zájem socialistického státu na zachování veřejného pořádku“. Jak má ovšem proklamované nezávislé soudnictví poznat, co je momentálně ve státním zájmu, se už nikde nevysvětluje...

Ostatně právo na pokojné shromažďování zaručené jak naší Ústavou, tak Mezinárodním paktem o občanských a politických právech (článek 21) platí v naší zemi stále toliko na papíře. Mnozí z těch, kteří se je na základě svého svědomí pokusili naplnit v praxi, jsou nyní buď ve vězení (Václav Havel, Jana Petrová, Slávek Popelka, Otakar Veverka), nebo byli odsouzeni k podmíněným trestům či vystaveni perzekucím.

Čs. vláda se ve Vídni rovněž zavázala, že „bude respektovat právo svých občanů aktivně přispívat, samostatně nebo společně s jinými, k rozvíjení a ochraně lidských práv a základních svobod“ (13.5) a že „bude usnadňovat přímé kontakty a komunikaci mezi těmito osobami, organizacemi a institucemi uvnitř účastnických států i mezi nimi“ (26). Skutečnost je však úplně jiná. Čs. helsinský výbor, Charta 77, Nezávislé mírové sdružení, Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných i další nezávislé iniciativy, které mají v programu uskutečňování některých bodů helsinského procesu, jsou nadále považovány za nezákonné a jako s takovými je s nimi i nakládáno. Pokud jsou náhodou někteří reformněji ladění úředníci ochotni se zástupci nezávislých iniciativ jednat, činí tak jen nezávazně jako se soukromými osobami. O nějakém dialogu či uskutečňování přímých kontaktů však nemůže být řeč. Ba naopak. Když se např. čtyři členové Čs. helsinského výboru (v čele s jeho předsedou Jiřím Hájkem) vypravili v dubnu do Polska na valné shromáždění Mezinárodní helsinské federace, byli na hranicích zadrženi, byly jim odebrány pasy a museli se vrátit zpět.³ Začátkem března dlela v Praze na oficiální návštěvě delegace MHF, jež měla dojednatu návštěvu u ministra spravedlnosti a na oddělení pasů a víz. Protože však trvala na osobní účasti Jiřího Hájka, čs. strana audienci svévolně odmítla.

Ve Vídni čs. vláda také prohlásila, že v případě porušování lidských práv a svobod bude zajišťovat „právo osoby odvolávat se k výkonným, zákonodárným, soudním a správním orgánům“ (13.9). Petiční právo, zaručované také čs. Ústavou, je však zejména v poslední době hrubě porušováno. V dubnu byli k nepodmíněným trestům odsouzeni Ivan Jírouš (16 měsíců) a Jiří Tichý (6 měsíců), a to jen za to, že požadovali novelizaci trestního práva o osvobození politických vězňů.⁴ Za podobnou petici byl třicet dní vězněn také Stanislav Devátý⁵ a snad jen díky neobyčejné osobní statečnosti – držel totiž celou dobu neomezenou hladovku – byl nakonec propuštěn z vazby, i když jeho trestní stíhání trvá. Diskriminacím v zaměstnání jsou vystaveni i někteří signatáři petice vědeckých a kulturních pracovníků, kteří protestovali proti uvěznění Václava Havla a proti policejním brutalitám v lednových pražských ulicích.

Navzdory některým nepatrným zlepšením nadále trvá perzekuce věřících a hrubé porušování náboženských práv. Není zde místo na podrobný výčet, uvádíme proto jen příklad: čs. státní orgány nadále svévolně zasahují do církevních záležitostí, snaží se odnímat katolickým i evangelickým duchovním státní souhlas a jejich poslání jim všemožně ztěžují. Požadavky obsažené v petici více než půl milionu věřících občanů jsou nadále ignorovány.

Čs. vláda se dále zavázala, že „bude plně respektovat právo každého na svobodu pohybu v hranicích státu“ i právo „opustit svou zemi a vrátit se do ní“ (20). Tato práva jsou však nadále nejružnějšími způsoby oklešťována. Svobodně jednající občané jsou stále vystavováni občasným perzekucím – „domácím vězením“ počínaje a svévolným odvážením k výslechům a bezdůvodným zadržováním konče. Když např. v dubnu přijeli do Bratislavy tři zástupci VIA (Petr Popíchal, Petr Uhl, Jan Urban), aby se tu setkali se svými maďarskými kolegy, byli okamžitě po výstupu z vlaku zadrženi a bez udání důvodů poslání zpět. Pokud se týče cestování do zahraničí, nutno konstatovat, že přes některá dílčí zlepšení diskriminace především osob politicky aktivních nadále pokračuje a že se dokonce případy bezdůvodného odebírání cestovních dokladů v poslední době množí. Postiženi jsou přitom nejen

aktivisté samotní, ale nezřídka i jejich rodinní příslušníci (na jaře se tak např. nemohla zúčastnit školního zájezdu do NSR Marta Bendová).

Signatářské státy se rovněž zaručily, že budou „zakazovat mučení a jiné způsoby krutého, nelidského nebo lidskou důstojnost ponižujícího zacházení a trestání“ (23.4). Policejní brutalita v lednu v Praze, a to jak v ulicích, tak při následných výsleších a zadrženích, je snad dostatečně známá. Mnoho lidí bylo zbito, někteří i vážně zraněni, nemluvě třeba o tom, že mnozí zadrženi byli nuceni stát na chladném dvorku policejní stanice po několik hodin v pozoru a s rukama za zády u zdi. Autentické svědectví z těchto dnů byla shrnuta do publikace nazvané *Palachův týden* (1989, vydal Čs. helsinský výbor). Naposledy měli možnost pocítit „tvrdo pěst“ (doslova řečeno) našich státních orgánů i účastníci nezávislé manifestace během prvomájových oslav. Čím se provinili? Nesli např. transparenty s nápisy: „Srovnejme čs. právní řád s přijatými mezinárodními závazky“ nebo „Demokracii pro všechny“.

V oblasti informací čs. vláda rovněž slíbila, že bude „dovolovat jednotlivým osobám, institucím a organizacím, aby získávaly, vlastnily, reprodukovaly a rozšiřovaly jakékoli informační materiály“ (34). Víme, touto problematikou se nedávno zabývalo specializované Informační fórum v Londýně.⁶ Nicméně jsme toho názoru, že flagrantní porušování tohoto principu, doprovázené zostřeným postupem našich státních orgánů vůči samizdatu a nezávislé publicistice, je natolik závažné, že je nemůžeme přejít mlčením. Obzvláště alarmující je případ dvou nedávno uvězněných samizdatových vydavatelů Petra Cibulky a Františka Stárka, kterým – budou-li odsouzeni – hrozí trest až deseti resp. pěti let ztráty svobody.⁷

Uvedli jsme zde jen některé nejmarkantnější případy porušování mezinárodních závazků v oblasti lidských práv a základních svobod čs. stranou. Podrobněji je možno se s touto problematikou seznámit v situacích zprávě za rok 1988, kterou pro pařížskou konferenci připravil Čs. helsinský výbor.⁸ Jsou to skutečnosti, myslíme si, nesmírně závažné. Pařížská konference se jimi jistě bude zabývat stejně jako ohrožováním lidské dimenze helsinského procesu v jiných zemích. Nejen proto, že solidaritu s nespravedlivě postiženými se např. čs. vláda snaží ignorovat,

ale zejména proto, že celoevropský proces nelze rozvíjet bez přijetí a prosazení společných zásad chování v politickém životě všech účastnických zemí. V opačném případě všichni ponese vlnu na tom, že se dokumenty helsinského procesu promění v cár papíru bez jakékoli účinnosti.

Odpovědnost neseme ovšem všichni. Čs. nezávislé iniciativy jsou na tomto vědomí založeny a v prosazování těchto zásad budou pokračovat ve stejném duchu, v jakém působí Charta 77 po celých dvanáct let své existence.⁹

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

Jiří Hájek, předseda Čs. helsinského výboru
Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 11,
s. 2–4.

- 1 Konference byla plánována ve třech zasedáních, první se konalo od 30. května do 23. června 1989. Účast zástupců Čs. helsinského výboru Z. Jičínského, R. Palouše a M. Dymáčka na konferenci byla znemožněna administrativní cestou. Podařilo se jim však doručit diskusní příspěvky, které byly spolu s dokumentem Charty 77 na konferenci předneseny. V čele čs. oficiální delegace byl ministr zahraničních věcí J. Johannes. Srv. Lidská práva v mezinárodních iniciativách. Interview R. Valáška s Z. Vokrouhlickým. In: Rudé právo, 6.5.1989, s. 3; Mír je podmínkou ostatních práv. Tamtéž, 31.5.1989, s. 1, 7.
- 2 Závěrečný dokument vídeňské následné schůzky KBSE z 19. ledna 1989. Viz D515 (17.1.1989).
- 3 Srv. dopisy předsedovi vlády L. Adamcovi, podepsané členy Čs. helsinského výboru: Zmařená cesta (22. dubna 1989) a Ještě jednou ke zmařenému setkání (26. dubna 1989). In: Stanoviska a dokumenty I. Čs. helsinský výbor 1992, s. 25–27.
- 4 Ivan Jírouš a J. Tichý byli odsouzeni Okresním soudem v Jihlavě mj. za to, že ručili za správnost petice 271 občanů, která obsahovala požadavek objasnění smrti P. Wonky.
- 5 Srv. D542 (8.4.1989) a D543 (15.4.1989).
- 6 Informační fórum v Londýně zorganizoval úřad KBSE koncem dubna. Zabývalo se otázkami svobody informací, např. šířením, dovozem a přístupem k publikacím, jejich tištěním a vydáváním včetně přístupů k technickým prostředkům. Čs. helsinský výbor zaslal Informačnímu

fóru příspěvek o omezování svobody informací v Československu. Srv. Volá Londýn. In: Stanoviska a dokumenty I, s. 29–31.

- 7 Srv. D563 (24.6.1989) a D586 (14.10.1989).
- 8 Srv. Situační zpráva Čs. helsinského výboru za rok 1988. In: Stanoviska a dokumenty I, s. 31–35.
- 9 Dopisy pařížské Konferenci o lidské dimenzi zaslaly nezávislé občanské iniciativy: 26. května 1989 Demokratická iniciativa (viz Čas demokratické iniciativy, Praha 1993, s. 131–135), Nezávislé mírové sdružení a Společství přátel USA. Srv. Informace o Chartě 77, roč. 12 (1989), č. 12, s. 13–14.

ZKRÁCENĚ: In: Listy, roč. 19, č. 4 (srpen 1989), s. 74.

KOMENTÁŘ: Dienstbier, J.: Lidská dimenze měřená v Paříži. In: Lidové noviny, roč. 2 (1989), č. 6, s. 1.

1989, 13. květen, Praha. – Dopis generálnímu tajemníku ÚV KSČ M. Jakešovi o nevhodnosti návštěvy rumunského prezidenta N. Ceaușesca v Československu. (Dokument č. 37/89)

Pane generální tajemníku, jak informoval náš denní tisk, má v nejbližších dnech navštívit Československo rumunský prezident Nicolae Ceaușescu.¹ Rádi bychom k této chystané návštěvě vyjádřili své stanovisko.

Svět se již dnes, byť s obtížemi, přece jen dozvídá o katastrofální situaci, do které vlastní zemi přivedla vláda rumunského prezidenta. Dozvídá se také o plánech, které jsou v naprostém rozporu se základními normami lidského jednání a v jejichž důsledku se rumunská společnost ocitne na pokraji kulturní genocidy. Popírání i těch základních práv a svobod lidského jedince, útlak národnostních menšin, systematické a záměrné ničení kulturních památek, plány na násilné soustředění obyvatel do panelových „agrocenů“, chudoba a bezpráví většiny a privilegia a moc vyvolených, hermetické uzavírání se před světem i naprostá ignorace světového veřejného mínění, to vše přivedlo rumunskou společnost do situace, která nemá v poválečné Evropě analogii. Civilizovaný svět se proti tomu bouří a protestuje.²

Dovolte nám proto vyjádřit názor, že v době, kdy je světové veřejné mínění zděšeno rumunskou politikou v oblasti lidských práv a kdy by mělo být normální, ne-li státnickou povinností každé vlády vůči takové politice protestovat, považujeme chystanou pracovní a dokonce „přátelskou“ návštěvu rumunského prezidenta za krajně nevhodnou. A když už k ní dochází, pak Vás, pane generální tajemníku, žádáme, abyste k postoji rumunského vedení vůči vlastnímu lidu zaujal kategorické, veřejně vyslovené stanovisko. V opačném případě se musíme domnívat, že s podobnými diktátorskými praktikami nejen souhlasíte, ale že je dokonce i podporujete.

S pozdravem

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 11, S. 4.

- 1 Generální tajemník Rumunské komunistické strany a prezident Rumunska Nicolae Ceaușescu navštívil Československo 17.5.1989. Předal G. Husákovi Řád vítězství socialismu a s M. Jakešem jednal o dalším prohlubování výrobní kooperace a specializace.
- 2 Srv. dokumenty D442 (2.1.1988), D479 (7.7.1988) a D520 (6.2.1989).

1989, 15. květen, Praha. – Nekrolog k úmrtí Dominika Tatarky. (Dokument č. 38/89)

Za Dominikem Tatarkou

Když zemře spisovatel, přepadá nás lítost, že už nic dalšího nenapíše. Smrtí je dílo uzavřeno a otevřen zůstává pouze náš vztah k němu. Když ve středu 10. května 1989 zemřel Dominik Tatarka, zmocnil se nás zármutek. Tento velký spisovatel nejen už nic nenapíše, ale jeho dílo není ani celé vydáno, jeho nejlepší knihy jsou širší veřejnosti nedostupné a celá jeho lidská a umělecká osobnost je v kulturním povědomí záměrně potlačována. Dominik Tatarka zemřel, aniž se dočkal celospolečenského uznání, jaké mu právem náleží.

Narodil se 14. 3. 1913, studoval na pražské Karlově univerzitě a na pařížské Sorbonně. Než se stal spisovatelem, učil francouzštině. Svými díly, myšlenkově hlavně *Démonem souhlasu* a esteticky zejména *Proutěnými křesly*, v šedesátých letech silně ovlivnil mladou generaci slovenských i českých intelektuálů a spisovatelů. Tatarkovo hledání ve skrytých významech situací a příběhů, hledání velice osobně a upřímně odkryté, nacházelo svět člověka v jeho prabytí. „Karpatský pastier“, jak sám sebe Dominik nazýval, byl spisovatelem s hluboce zažitou vzdělaností, byl to kultivovaný Evropan, obhledávající prasnou svět člověka i jeho současnost od úpatí slovenských hor. Tatarkovy texty jsou nezkalenou studní lidské laskavosti, účastnosti a velkodušnosti. Zejména lásce a milostnosti vracejí krásu a opravdovost. O slovenskou literaturu se Dominik Tatarka vysoce zasloužil vytvářením živého, tvárného a bohatého jazyka.

Umělecká svěbytnost na sebe v Tatarkově osobnosti váže i svěbytnost občanskou. Dominik Tatarka v roce 1968 veřejně protestoval proti zmařené Pražské jara a v roce 1976 podepsal Chartu 77. Před mocí tím nad sebou podepsal ortel – až do loňského roku byl čs. nakladatelstvími, svazem spisovatelů i úřady uvržen do klatby. Jeden z nejskvělejších umělců, jaké kdy slovenská literatura měla, nalézal v letech pro něho velmi smutných a krušných uznání jen u svých přátel, z nichž mnozí byli stejně pronásledováni jako on. K oslavě Tatarkových sedmdesátin uspořádali jeho přátelé literární sborník, pomáhali mu

při vydávání jeho nových textů ve strojopisných edicích a v exilových nakladatelstvích. Mezi oficiálně nevydanými díly vyniká především trilogie *Písačky*, kterou považují mnozí za vrchol jeho tvorby, zejména pro její nadčasový rámec, jazykovou i stylistickou originalitu a univerzálitu jejího myšlenkového a uměleckého poselství. V roce 1987 byl Dominik Tatarka jako první poctěn cenou Jaroslava Seiferta udělovanou Nadací Charty 77.

Domníváme se, že v současném hledání duchovních, etických i estetických hodnot se hlavně mladé a mladší generace budou obracet k Tatarkovu dílu, objeví je pro sebe a budou čerpat z jeho umělecké i lidské síly. Literární i lidský odkaz Dominika Tatarky si to nesporně zaslouží.

Pro Chartu 77 je ctí, že může Dominika Tatarku vzpomenout jako svého signatáře. V den pohřbu se skláníme nad jeho velikostí a statečností.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra mluví Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 11, S. 4–5.

NEKROLOGY: Šimečka, M.: Proti noci a moci. Za slovenským spisovatelem D. Tatarkou. In: *Fragment K*, 1989, č. 2, 3 s. • Těž Listy, roč. 19, č. 4 (srpen 1989), s. 60–61 • Za D. Tatarkou. In: *Kontinuita*, 1989, č. 10–11, 2 s • Ponická, H. – Kantůrková E. – Mlynárik, J.: Za D. Tatarkou. In: *Naše snahy*, č. 5 (září–říjen 1989).

1989, 15. květen, Praha. – Dopis vládě ČSSR k utajovanému projektu těžby zlata u Mokrska metodou kyanidového loužení a o jejím riziku pro životní prostředí. (Dokument č. 39/89)

Případ Mokrsko?

Těžba zlata a rudné hornictví mají v našich zemích svou dlouhou a bohatou tradici. Po staletí exploatovaná ložiska se ale postupně vyčerpala, těžba upadala. Avšak v posledních dvaceti letech – také v souvislosti s růstem cen zlata a dalších rud na světových trzích – se způsob využívání domácích surovinového bohatství začal přehodnocovat. V době, kdy se ve světě a především v Evropě prosazují nejrůznější úsporná opatření a kdy se klade důraz na využívání i menších místních zdrojů energie a surovin, je to pochopitelné. Je však třeba dbát na to, aby při této činnosti nedocházelo jen k dalšímu zhoršování životního prostředí.

Podle nám dostupných informací hodlá nyní čs. vláda uzavřít s jednou australskou firmou kontrakt na otevření a využívání ložiska zlata u Mokrska ve středním Povltaví. Předpokládá se, že zlatonosná ruda uložená v místních horninách by se těžila povrchovým způsobem a zlato by se z ní získávalo technologií tzv. dynamického kyanidového loužení. A dostáváme se ke kameni úrazu, k závažné otázce: Jaký to bude mít dopad na životní prostředí? Situaci navíc komplikuje naprostý nedostatek informací a značný stupeň utajení celého projektu. Dosud jedinou oficiální informaci našel čtenář v časopise *Geologický průzkum* z listopadu loňského roku. Ta se ekologickou problematikou zabývá jen okrajově a velice stručně: prý bude všechno v pořádku.

Navzdory chybějícím informacím však vycházejí na povrch některé skutečnosti, jež o smysluplnosti a hlavně bezpečnosti celého projektu vzbuzují vážné obavy:

1. Projekt je inspirován „obdobnou“ těžbou v Austrálii, USA a Jihoafrické republice, kde to však rozsáhlá teritoria s téměř nulovou hustotou zalidnění celkem bezpečně umožňují. Středočeský kraj má ale hustotu obyvatelstva daleko větší (104 obyvatel na km²) a inkriminovaná oblast s nedalekou slapskou přehradou navíc představuje významné rekreační zázemí pro Prahu a Příbram.

2. Co do množství zlata není ložisko rozhodně zanedbatelné. Představuje asi největší ověřenou ložiskovou akumulaci zlata v Českém masivu a snese srovnání i ve světovém měřítku. Protože však těžba pod hladinou Slapské přehrady je přece jen riskantní a celé ložisko tudíž nelze plně využít, požaduje se k dosažení rychlého efektu těžba 1 mil. tun nezpracované zlatonosné horniny za rok, tedy objem vskutku nemalý. Vystává otázka, co s odpadem, když možnost jeho sekundárního využití je přinejmenším problematická.

3. Hornina má totiž být zpracovávána technologií dynamického kyanidového loužení. Předpokládá to její rozemletí na velice jemná zrnka, která ve formě odpadních kaílů budou představovat nejen obrovskou masu, ale mohou i bezprostředně ohrozit podzemní vody a slapské jezero, protože neutralizace kyanidů trvá desítky let a laboratorní zkoušky prokázaly jen neúplnou účinnost jejich odstranění z odpadních kaílů (92%). Naprosto nedůvěryhodně a z ekologického hlediska nezasvěceně pak vyznívá tvrzení předsedy Českého geologického úřadu JUDr. Jana Pravdy v rozhovoru pro časopis *Vesmír* (1989, č. 4), že z jezera „se do podzemních vod nedostane ani kapka kyanidu“.

4. Ekologická problematika těžby nebyla v předchozích etapách projektu vůbec zkoumána; v Ústavu krajinné ekologie ČSAV v Českých Budějovicích byl dle našich údajů vyžádán toliko posudek, který vzhledem k naprostému nedostatku vstupních údajů o technologii a těžbě byl zcela nezávazný a kusý. V únoru letošního roku měl být během pouhých dvou týdnů (!) vypracován – po konzultacích s australskou firmou – posudek nový. Je však utajen a jeho obsah není znám.

5. Celý projekt se ekonomicky opírá o cenu zlata ve světě koncem roku 1987 (480–450 US \$ za trojskou unci). K 1. 2. 1989 však jeho cena poklesla na 380 US \$ za unci. Příznačný pro naše hospodářství je i způsob krytí ekonomických nákladů na těžbu, které mají představovat 1/2 a 1/2 z celkového zisku. Na nutná první zařízení má australská firma čs. straně zapůjčit asi 70 mil. US\$ ve formě ryzího zlata, které bude během prvních tří let těžby vráceno ve stejném množství, nehledě na světové ceny...

Proslýchá se, že dohoda s australskou firmou má být uzavřena již v květnu. Co je na tom pravdy,

nevíme. Má-li se však přistoupit k brzké realizaci projektu, pak se domníváme, že je nanejvýš potřebné začít se vážně zabývat i jeho ekologickou problematikou. A nejen to, jsme také názoru, že s celou věcí by měla být pravdivě a důkladně seznámena i naše veřejnost a že by jí mělo být umožněno, aby se k projektu, který může narušit jednu z hlavních rekreačních oblastí v Čechách, mohla i svobodně vyslovit.

Charta 77 není dostatečně kompetentní, aby posoudila účelnost i rizika tohoto projektu. To je věcí odborníků. Veřejnost má právo vědět, jaká rizika podstupuje, a měla by mít i právo se k nim – pokud existují – vyjádřit. Mnohé nasvědčuje tomu, že naše hospodářství je dnes ochotné získávat devizy za každou cenu. Zkušenosti uplynulých let, kdy jsme si v důsledku mnoha jednostranně nahlížených plánů či jen sobeckého velikášství nakupili již tak obtížně řešitelné problémy, však varují.

*Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77*

Na vědomí: Geoindustria, s. p. Praha; *Vesmír*; *Nika*; ČTK a jiné tiskové agentury.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 11, s. 5–6.

ZKRÁCENĚ: In: *Listy*, roč. 19, č. 4 (srpen 1989), s. 95.

1989, 23. květen, Praha. – Otevřený dopis členským zemím NATO při příležitosti výroční konference v Bruselu, vyzývající k iniciativě za rozpuštění Varšavské smlouvy a NATO. (Dokument č. 40/89)

Otevřený dopis členským zemím NATO u příležitosti jejich nadcházející výroční konference v Bruselu

Vážené dámy a pánové, čtyřicáté výročí vzniku své organizace si připomínáte v době probíhajících změn ve východní polovině rozdělené Evropy, změn, které směřují k rozchodu se stalinismem a k tvorbě demokratičtějších vztahů ve společnosti i mezi národy.

Uvědomujeme si význam, který měla v poválečné době Atlantická smlouva pro bezpečnost Vašich zemí a pro zastavení stalinské expanze. Chápeme, že státy, které reprezentujete, nemohou riskovat oslabení vlastní bezpečnosti pro pouhou naději, a že důraznější odzbrojovací kroky nemůžete dělat bez jistoty, že současné změny ve východní Evropě jsou nezvratné. Jako ti, kteří jsou po léta pronásledováni za své úsilí o demokratičtější poměry ve své zemi a ve své části Evropy, nejsme zajisté podezřelí z toho, že příliš důvěrujeme vládám sovětského bloku a že nechápeme všechny Vaše důvody k opatrnosti.

Přesto se domníváme, že vývoj ke skutečnému a vpravdě demokratickému míru by dnes významně posílila větší iniciativnost Vašeho společenství.

Jsmo po léta přesvědčeni, že pro náš osud, stejně jako pro osud všech zemí na obou stranách nynějšího rozdělení, je třeba překonat vojensko-politické bloky a bipolární bezpečnostní systém nahradit pluralitním systémem spolupráce všech zemí a národů v oblasti působení NATO a Varšavské smlouvy.

I proto žádáme odchod sovětských vojsk z území Československa a podporujeme návrhy na rozpuštění nejprve vojenské složky a pak i zrušení Varšavské smlouvy. Je to ovšem politicky reálné jen v případě, že budou rozpuštěny oba vojensko-politické bloky.¹

Jsmo si vědomi, že bude třeba vyřešit mnoho politických, státoprávních a vojensko-technických otázek, má-li se pluralitní bezpečnostní systém stát lepší zárukou míru a bezpečnosti

než systém dosavadní. Ale dalšímu rozvoji mezi-národních vztahů by nepochybně prospělo, kdyby státy NATO veřejně vyhlásily svou vůli jednat s Varšavskou smlouvou o rozpuštění obou paktů do roku 2000.

Vaše politické rozhodnutí překonat poválečné rozdělení světa a jeho důsledky by mělo mimořádný význam pro všechny a především pro demokratický vývoj v naší části světa.

*Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77*

*Jiří Dienstbier, Václav Havel, Václav Malý, bývalí mluvčí
Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 11,
s. 6–7.

- 1 *Ke stanovisku Charty 77 k překonání vojensko-mocenských bloků a vytvoření pásma míru v Evropě srp. D297 z 11.3.1985 (Pražská výzva).*

**1989, 23. květen, Praha. – Nekrolog
k úmrtí filmového režiséra Pavla Juráčka.
(Dokument č. 41/89)**

Za Pavlem Juráčkem

Dne 20. 5. 1989 zemřel ve věku necelých čtyřiapadesáti let filmový scénárista a režisér Pavel Juráček, signatář Charty 77. Jako autor a režisér je znám především svými filmy *Postava k podpírání*, *Každý mladý muž* a *Případ pro začínajícího kata*. Méně je však známo, že byl autorem či spoluautorem desítek dalších filmů, že na mnoha spolupracoval jako dramaturg a že sehrál koncem šedesátých let významnou roli i jako vedoucí jedné z tvůrčích skupin barrandovského filmového studia. Lze o něm bez nadsázky říci, že byl duchovním vůdcem centrální osobnostní skupiny tvůrců označované jako „nová vlna“ československého filmu, která proslavila naše filmové umění i daleko za hranicemi země. Pavel Juráček byl zároveň nadaný spisovatel, který svůj talent prokázal už v mládí svými verši. V sedmdesátých a osmdesátých letech byla Juráčkovi znemožněna práce u filmu a bylo mu souzeno prožít velmi těžkou etapu života. Vzpomínáme na něj jako na jemného, citlivého a vzdělaného člověka, který dokázal i v nejtěžších dobách být věrný sám sobě a přijmout s tichou neokázalostí následky, které pro něj měl podpis Charty 77.

*Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77*

(Pohřeb Pavla Juráčka se koná v pátek 26. 5. v 16.00 v krematoriu ve Strašnicích.)

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 11, s. 7.

NEKROLOGY: Váša, A.: Pavel Juráček. Nekrolog. In: *Lidové noviny*, roč. 2 (1989), č. 6, s. 20 • LIEHM, A. J.: Pavel Juráček – in memoriam. In: *Lísty*, roč. 19, č. 4 (srpen 1989), s. 88–90.

1989, 23. květen, Praha. – Dopis Evropskému mírovému shromáždění (END) k pozvání Charty 77 na veřejné shromáždění v Londýně a k jeho programu inspirovanému mírovým seminářem Praha 88 (Dokument č. 42/89)

Veřejnému shromáždění END¹ v Londýně dne 30.5.1989

Drazí přátelé,
přijali jsme s díky Vaše pozvání na londýnské veřejné shromáždění v Institute of Contemporary Arts. Skutečnost, že nikdo z nás nemá potřebné cestovní doklady, aby se mohl zúčastnit, je jen jedním z dokladů stavu politické kultury v Československu, a to i po podpisu vídeňských dokumentů. Ačkoliv se i československá vláda zavazala podporovat styky mezi nezávislými občany a organizacemi, odmítá je dosud být jen tolerovat. Vaše shromáždění můžeme proto pozdravit toliko dopisem.

Vítáme, že se chcete zabývat alternativní představou Evropy a v této souvislosti také návrhem na vytvoření nezávislého helsinského shromáždění. Myšlenka vytvoření mezinárodní instituce k prosazování helsinského procesu zdola vzešla v červnu loňského roku z prostředí semináře Praha 88.² Dynamický vývoj v některých státech východní poloviny rozdělené Evropy a v mezinárodních vztazích zvyšuje naléhavost vytváření nových internacionálních demokratických a pluralitních struktur. Domníváme se, že reprezentativní nevládní shromáždění, jakýsi občanský parlament, prosazující program mírového a demokratického sjednocení Evropy a usilující o svobodné, ekonomicky silné, ekologicky orientované a sociálně spravedlivé společnosti v oblasti helsinského procesu, by bylo žádoucím vyvážením následných konferencí na úrovni vlád. Helsinský proces by tak byl rozvíjen mezi vládami i mezi občany, ve vzájemném střetávání a spolupráci, stal by se „kulatým stolem“ na mezinárodní úrovni.

Dovolte, drazí přátelé, abychom Vám poděkovali za všechny projevy solidarity s Chartou 77, dalšími nezávislými skupinami a jednotlivci v Československu. Světová solidarita pomohla zmírnit postihy mnohých československých občanů. Avšak nejen to. Vaši solidaritu chápeme

jako výraz vědomí našeho společného osudu, vědomí, že zájmy a tužby všech lidí jsou stejné a že prosazení svobodných, demokratických a spravedlivých politických a sociálních poměrů v každé společnosti je nejen předpokladem jejího klidného vývoje, ale také mezinárodního míru.

S přátelskými pozdravy

*Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 11, s. 7–8.

- 1 O organizaci END viz poznámku k D278.
- 2 Srv. dokumenty D460 (18.4.1988) a D476 (20.6.1988).

1989, 25. květen, Praha. – **Dopis velvyslanectví Čínské lidové republiky v Praze a ministerskému předsedovi ČLR Li Pchengovi, vyzývající čínské vedení k zdrženlivosti a rozvaze vůči demonstrujícím čínským studentům a dělníkům a vyjadřující solidaritu s jejich požadavky. (Dokument č. 44/89)**

Velvyslanectví Čínské lidové republiky, Praha 6
Li Pcheng, předseda rady ministrů ČLR

Již po více než jeden měsíc na sebe soustřeďují pozornost světové veřejnosti demonstrace v Pekingu i dalších čínských městech.¹ Naše informace o nich jsou sporé a neúplné, situace se zdá být nepřehledná. Přesto se domníváme, že zprávy, které máme k dispozici, nám dovolují určit některé závěry. K hlavním požadavkům demonstrujících – zprvu studentů, k nimž se později připojily statisíce, ne-li miliony dalších občanů – patří demokracie, svoboda slova, tisku a shromažďování a boj s korupcí. Demonstrace jsou až na výjimky pokojné, postup úřadů byl dosud zdrženlivý. S vyhlášením výjimečného stavu se ale situace zkomplikovala. Zasáhne-li vojsko, může dojít ke krveprolití.

Ve světě se dnes prosazuje vývoj, který směřuje k větší demokracii a pluralitě. Požadavky čínských studentů a dalších občanů považujeme za naprosto legitimní a vyjadřujeme jim svou plnou solidaritu. Zároveň apelujeme na čínskou vládu, aby dlouhodobě nastřádané problémy ve vlastní společnosti řešila uvážlivě, nenásilně a demokraticky.

Obrácíme se na Vás také proto, že i naše dlouhodobá snaha o respektování lidských práv a základních svobod a o demokratizaci čs. společnosti naráží na mnoho problémů a přináší i své nemalé oběti. Dobře víme, co pro ohrožené znamená síla mezinárodní solidarity.

V roce 1979 byl ve Vaší zemi odsouzen k patnácti letům vězení Wej Ťing-šeng, vydavatel samizdatového časopisu *Tchan-suo*. Bezprostředním podnětem k jeho uvěznění bylo autorství nápisu na „Zdi demokracie“ v Pekingu. Nápis vyzýval čínské vedení, aby přistoupilo i k páté modernizaci – totiž k demokracii. Wej Ťing-šeng není jediným politickým vězněm v Číně, ale stal se symbolem úsilí o společenskou změnu ve vlastní

zemi, o změny, které odpovídají celosvětovému vývoji.

Chce-li tedy čínská vláda prokázat důvěryhodnost, moudrost a rozvahu, měla by se zasadit nejen za respektování oprávněných požadavků studentů, ale i za propuštění všech politických vězňů včetně Wej Ťing-šenga.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 12, S. 3.

1 *Protesty čínské opozice se šířily od roku 1978, první bylo tzv. „Hnutí zdi demokracie“ (1978–1979). Koncem roku 1986 se opoziční nálady rozšířily hlavně mezi studenty a postupně zasáhly i ostatní obyvatelstvo. Když byl v dubnu 1989 odstraněn z funkce generální tajemník ÚV KS Číny Chu Jao-pang, který se studenty sympatizoval, a když záhy poté zemřel, studenti se shromáždili na pekingském Náměstí nebeského míru (Tchien-an-men) a zahájili nepřetržitou stávku za svobodu tisku, dialog s mocí, opatření proti korupci funkcionářů a studentskou samosprávu. Ke studentům se připojili dělníci, kteří žádali svobodné odbory. V polovině května vyhlásilo vedení Číny výjimečný stav v Pekingu a dalo rozkaz k vyklizení náměstí armádou. Dramatický průběh nastal 4. června, kdy 27. čínská armáda pronikla přes odpor obyvatel města na Náměstí nebeského míru, zahájila palbu a demonstrující studenty zmasakrovala.*

1989, 28. květen, Praha. – Dopis vládě ČSSR ke sporu mezi čs. a maďarskou vládou o dokončení vodního díla Gabčíkovo-Nagymaros. (Dokument č. 43/89)

Vážení pánové,
mezi československou a maďarskou vládou došlo ke sporu o dokončení vodního díla Gabčíkovo-Nagymaros. Čs. vláda protestuje proti rozhodnutí maďarské strany zatím pozastavit práce na přehradě Nagymaros.¹ Celá věc se předkládá jako velké překvapení. Není to však překvapení pro nikoho, kdo sledoval, jak v Maďarsku sílí protesty laické i odborné veřejnosti proti této mimořádně nákladné a přitom hospodářsky i ekologicky – mírně řečeno – sporné stavbě. Tato stavba století se už setkala s protesty nejen v Maďarsku, ale i u nás, a vyslovil se k ní negativně i Evropský parlament ve Štrasburku.² Slovesští ochránci přírody ve svém loňském *Dunajském prohlášení* navrhovali, aby byl ještě teď projekt z ekologického hlediska přezkoumán a aby se odstoupilo od výstavby stupně Nagymaros. Pokud se tedy někdo cítí překvapen, pak pouze ten, kdo podceňoval občany rozhodnuté bránit ohroženou přírodu, pitnou vodu a úrodnou půdu Podunajské nížiny.³

Jestliže Vám nyní píšeme a chceme se k Vašemu sporu s maďarskou stranou vyslovit, máme k tomu oprávnění i morální. 30. dubna 1987 poslala Charta 77 federální vládě a Federálnímu shromáždění ČSSR obsáhlý dokument (č. 33/87) nazvaný *Aby se dalo dýchat*.⁴ V něm jsme se zevrubně zabývali mj. perspektivami naší energetiky a pokusili se navrhnout rozvoj, který by pokud možno co nejvíce šetřil naši přírodu a zdravé životní prostředí. Upozornili jsme na to, co se stále ještě obecně neuznává, že nejlevnější a ekologicky nejčistší energie je energie ušetřená. K vodnímu dílu na Dunaji se dokument vyslovil značně kriticky a požadoval, aby byl celý projekt přezkoumán ve veřejné odborné diskusi. „Je to sice dost pozdě, ale přece jen. V případě dunajské stavby by se snad mohly nalézt některé možnosti, jak ekologické následky zmírnit...“, praví se v něm doslova. „V každém případě,“ uvádí dokument Charty 77 dále, „je to poučení, že projekty, které tak závažně zasahují do krajiny a života lidí, by měla předcházet věcná, nedemagogická, vskutnou odborná, ale veřejná diskuse.“

V březnu t. r. vydala Charta 77 ke stavbě vodních děl na Dunaji dokument nový.⁵ Opřela se v něm o fundované stanovisko Ekologické sekce Čs. biologické společnosti při ČSAV i o „Dunajské prohlášení“ SZOPK⁶ v Bratislavě a požadovala, aby byl celý projekt znovu přehodnocen a aby smluvní strany ustoupily od stavby přehrad v Nagymarosi, jejíž dopad na životní prostředí Poddunají by byl obzvlášť povážlivý.

Jaké byly reakce čs. kompetentních orgánů na tyto realistické podněty? Žádné. Dokumenty zpracované za součinnosti odborníků nestály adresátům ani za jednořádkovou odpověď. Jedinou konkrétní reakcí byla série bezobsažných a demagogických článků v oficiálním, zejména stranickém tisku, která ekologickou problematiku projektu i stavby bagatelizovala nebo ji nezmiňovala vůbec.

Dnes jste tedy rozhodnutím maďarské vlády překvapeni a zaskočení. Naše mocenská místa si za desetiletí administrativně direktivní vlády zvykla rozhodovat o lidech bez lidí. Ale maďarská vláda si už luxus ignorovat vlastní veřejné mínění dovolit nemůže. To jí ovšem nelze zazlívát. Je to jen logické vyústění probíhajících změn ve východní části Evropy, jež směřují k demokracii a větší občanské odpovědnosti za naši společnou budoucnost.

Domníváme se, že rozhodnutí maďarské vlády by pro nás mělo být spíš důvodem k zamyšlení nad vlastní nezodpovědností, výzvou k věcné, odborné a veřejné diskusi a konečně i podnětem ke státnické velkorysosti, nežli příležitostí k pomluvám a nesmyslnému osočování našich sousedů.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 12, S. 2.

- 1 Maďarská vláda na mimořádném zasedání 13. května přerušila s okamžitou platností výstavbu vodního díla v Nagymarosi.
- 2 V protestu proti vodnímu dílu Gabčíkovo-Nagymaros se angažoval také člen komise Evropského společenství Ripa de Meana, který z pověření komise navštívil V. Havla a účastnil se setkání s ministrem životního prostředí.

- 3 Proti vodnímu dílu Gabčíkovo-Nagymaros a za vyhlášení národního parku Podunajsko byla zorganizována podpisová akce, kterou vedli ekologičtí aktivisté P. Křivka a P. Kozánek. Petici podepsalo na 1000 Slováků a více než 4500 občanů z Čech a Moravy. Srv. Informace o Chartě 77, roč. 12 (1989), č. 12, s. 9–11.
- 4 Srv. D392 (30. 4. 1987).
- 5 Srv. D532 (12. 3. 1989).
- 6 Slovenský zväz ochráncov prírody a krajiny.

KOMENTÁŘE: Lřivka, P.: Kdo se bude radovat? In: *Ekologický bulletin*, č. 11 (březen 1989) • Seismická oblastí soustavy vodních děl Gabčíkovo–Nagymaros. *Tamtěz*, č. 13 (květen 1989) • Ťažkosti s vodním díelom na Dunaji. In: *Naše snahy*, roč. 25, č. 5 (září–říjen 1989), s. 12–13.

1989, 5. červen, Praha. – Dopis velvyslanectví Čínské lidové republiky protestující proti masakru demonstřujících studentů na Náměstí nebeského míru v Pekingu 4. června. (Dokument č. 45/89)

28. května 1989 jsme velvyslanectví ČLR v Praze adresovali poselství, ve kterém jsme se solidarizovali s požadavky demonstřujících čínských studentů a v němž jsme nabádali čínské vedení k rozvaze a zdrženlivosti. Vyjádřili jsme své obavy z možného krveprolití.¹

O týden později se svět z hrůzou dozvěděl o tragédii, která se začala o víkend v ulicích Pekingu. Vojsko ozbrojené samopaly, kulometry, tanky a obrněnými transportéry zmasakrovalo desetitisíce neozbrojených, převážně mladých lidí, kteří se neprovinili ničím jiným, než že se trpělivě a pokojně domáhali respektování základních lidských práv ve vlastní zemi.

Jsmo zděšeni a otřeseni. Režim, který k udržení své moci neváhá proti vlastním občanům použít po zuby ozbrojenou armádu a nechává střít do lidí, musí být veřejně a mezinárodně odsouzen. Protestujeme proti brutální likvidaci pokojného shromáždění v Pekingu.

Zároveň se s úctou skláníme před čínskými studenty, čerpajícími svou inspiraci ze stejných zdrojů jako demokratická hnutí ve střední a východní Evropě. Vyjadřujeme hlubokou soustrast všem obětem i pozůstalým.²

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), č. 12, s. 3.

1 Srv. D 555 (25. 5. 1989).

2 Bývalá Nadace Bertranda Russela zorganizovala petici, k níž se připojili lidé z celého světa. Petice odsoudila původce hrůzné události, žádala zrušení stanného práva, osvobození uvězněných demonstrantů a soud s těmi, kteří byli za masakr zodpovědni. Delegace organizátorů petice předala text s podpisy čínským úřadům v Pekingu. V týdnu od 5. do 9. června se v Praze na Karlově mostě konalo každodenní shromáždění organizované mladými aktivisty nezávislých iniciativ na počest památky zabitých čínských studentů. Týden solidarity s čínskými studenty překazil zásah příslušníků Veřejné bezpečnosti.

KOMENTÁŘE: Horský, F.: Probuzení Číny. In: *Lidové noviny*, roč. 2, č. 6 (červen 1989), s. 12 • Mao, probud' se, Teng Siao-pching se zbláznil. In: *Sport*, roč. 1, č. 2 (červenec 1989), s. 7–10 • Král, J.: Z čínského deníku. *Tamtéž*, s. 10–14; VIA CS 033/89, 12.6.1989 • Müller, A.: Pekingské jaro. In: *Listy*, roč. 19, č. 4 (srpen 1989), s. 92.

D561 1989

1989, 16. červen, Praha. – Telegram maďarským občanům při příležitosti celonárodního pietního aktu na paměť Imre Nagye a jeho spolupracovníků. (Dokument č. 46/89)

Občanům Maďarska

Vážení!

Dnes, 16. června 1989, vzdáváte veřejně poctu někdejšímu maďarskému předsedovi vlády Imre Nagyovi a jeho spolupracovníkům, kteří byli před jedenácti lety popraveni na základě rozsudků vynesených ve vykonstruovaném soudním procesu. Skutečným důvodem justiční vraždy však bylo to, že její oběti stály v říjnu a listopadu 1956 v čele všelidového povstání proti stalinskému despotismu a že se vzepřely invazi sovětské armády, která měla povstání potlačit.

Důstojné uložení ostatků Imre Nagye a jeho druhů pokládáme za jejich občanskou rehabilitaci, kterou – jak pevně věříme – brzy doprovodí i rehabilitace právní.¹

Události, které vstoupily do historie Vaší země před třiatřiceti lety, se dnes dostávají do pravdivého světla. Do světla poznání, že cesta k lepší budoucnosti vede vždy přes nezbytná zadoosti- učinění spravedlnosti.

Spolu s Vámi uznáváme osobnost Imre Nagye jako novodobý symbol Vašich snah a tužeb po svobodě, demokracii a spravedlnosti, tedy po těch univerzálních hodnotách, jež inspirují i naše úsilí o ozdravení společnosti.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 13, S. 6.

¹ 30. března byla zahájena exhumace ostatků Imre Nagye a jeho druhů popravených v roce 1958 a anonymně pohřbených. Při celonárodním pietním aktu 16. června byly ostatky Imre Nagye důstojně pohřbeny. Za Chartu 77 se pohřbu zúčastnila a věnec položila Helena Němcová.

KOMENTÁŘ: Maďaři přehodnocují podzim 1956. In: *Ze zásvuky i z bloku*, č. 22 (červen 1989) • Němcová, H.: 16. červen v Budapešti. In: *Lidové noviny*, roč. 2 (léto 1989), s. 16.

1989, 20. červen, Praha. – Společný otevřený dopis Charty 77 a dalších nezávislých iniciativ mezinárodnímu divadelnímu projektu Karavana míru před jeho zastavením v Praze. (Nečíslovaný dokument)

Vážení přátelé,
s velkými sympatiemi jsme přijali projekt MIR CARAVANE a se zájmem sledujeme průběh této ojedinělé akce, v níž osm divadel z různých evropských zemí společně cestuje naším kontinentem a hraje svá nekonvenční představení divákům velkých evropských měst. Myšlenka této cesty, totiž konkrétním činem posílit celoevropskou vzájemnost a přispět tak k mírovému dorozumění mezi kulturami a veřejností různých evropských zemí, je nám velmi blízká, protože i naše občanské úsilí směřuje k ideálu míru založeného na respektu k lidským právům a na autentické spolupráci národů ve všech sférách života.

Jsmo rádi, že přijíždíte i do Československa, a těšíme se na Vaše představení. Zároveň však považujeme za svou povinnost připomenout Vám, že se situace v naší zemi dost liší od situace v ostatních zemích, které jste navštívili či navštívíte. Domníváme se, že základní podmínkou míru mezi národy a mezi vládami je mír uvnitř jednotlivých společností a mír mezi vládami a občany. A právě tato podmínka není dnes v Československu bohužel splňována, protože naše vláda, ačkoli oficiálně vyhláší pravý opak, má k mnoha autentickým projevům veřejné vůle přezíravý vztah a mnohé z nich přímo potlačuje. Je to patrné i v oblasti, která je Vám nejbližší, totiž kultuře. Ta je v Československu stále ještě dušena rozsáhlým systémem centralizované byrokratické nadvlády. Byrokracie se snaží podřízovat celou kulturu svým vlastním mocenským a ideologickým zájmům, manipulovat ji a poručnickovat jí, omezovat v ní vše, co se tak či onak vyřazuje svou originalitou či nekonformností z pochvurného rámce jejích představ o správné a správně loajální kultuře. Tím, že takto znásilňuje kulturu, útočí politická moc přímo na základní svobodu projevu a ubližuje celé společnosti, odnímajíc jí jeden z hlavních nástrojů jejího sebeuvědomění. Nedemokratickým způsobem vlády nad společností je tedy zasažena i kultura, v níž má diktát centra větší váhu než vůle

kulturních pracovníků. Proto u nás stále ještě neexistuje přirozená pluralita kulturních institucí, které jsou pořád centrálně řízeny a nuceny dodržovat různá tabu, s nimiž samy většinou nesouhlasí; mnoho tvůrců má dodnes zakázanou činnost. Ale nejen to: tam, kde umělecká osobitost či kulturní iniciativnost déle a zřetelněji překračují horizont centrálních nároků, uchyluje se moc i dnes k přímé represí. Nedávné předčasné propuštění dramatika Václava Havla z vězení je sice vítaným ústupkem veřejnému mínění domácímu i zahraničnímu, nemělo by však komukoli vyvolávat iluzi, že je v Československu všechno v pořádku. Není tomu tak. Ve vězení je například básník a teoretik umění Ivan Jírouš proto, že se solidarizoval s perzekvovanými a trpícími lidmi. Rovněž ve vězení čekají na soud Petr Cibulka za to, že po léta neúnavně popularizoval československou rockovou a folkovou hudbu, a František Stárek za to, že vydával nezávislý kulturní časopis *Vokno*. Na jaře byla za svou veřejnou činnost nespravedlivě, byť podmíněně odsouzena také česká herečka Vlasta Chramostová, již téměř dvě desetiletí vypuzená z předních divadelních scén. Dokonce ani Vašemu projektu se perzekuční zásahy úplně nevyhnuly: herečka a inspicientka Divadla na provázku Eva Vidlařová se Vaší cestou neúčastní proto, že byla v době jejích příprav neoprávněně vězněna, a vůdčí osobnost téhož divadla Petr Oslzlý s Vámi rovněž nejede, protože mu státní orgány nevydaly cestovní pas. Naše vláda často a ráda mluví o jednotě evropského domu, ale zároveň toho, kdo chce tuto myšlenku promítat do praxe a šířit po evropském domě, zamyká v jeho československém bytě.

Vážení přátelé, přejeme úspěch Vaším vystoupením v Praze a nepochybujeme o něm, protože víme, jak velký je v naší společnosti hlad po všech nekonvenčních kulturních projevech. Zároveň se ale domníváme, že byste tento hlad přece jen plně neuspokojili, ba mnoho lidí dokonce zklamali, kdybyste se nechali vmanévrovat do role pouhé součásti oficiální propagandy předstírající, že všechno je v naší zemi v pořádku, a kdybyste – ať už jakýmkoli způsobem – nedali v Praze najevo, že o neradostných poměrech v Československu víte.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

Tomáš Dvořák, Jan Chudomel, Hana Marvanová,
Ruth Šormová – Nezávislé mírové sdružení
Petr Placák – České děti
Petr Payne, Luboš Rychvalský
a Bára Štěpánová – Společnost za veselejší současnost

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 14,
s. 9–10.

- 1 Soubor 150 herců 19 národností z 8 evropských avantgardních divadel účinkoval od května do září 1989 v Moskvě, Leningradě, Varšavě, Berlíně, Kodani, Basi-leji a ve dnech 6.–8. července v Praze (6. 7. italský soubor Teatro nucho a Divadlo na provázku na pěší zóně v centru Prahy, 7.–8. 7. další divadelní představení na Výstavišti). Většinu divadelních představení Karavana míru věnovala ve prospěch čs. politických vězňů – P. Cibulky, F. Stárka, I. Jirouse, O. Veverky ad.

Na dopis Charty 77 a dalších nezávislých iniciativ odpověděl 5. 7. 1989 prezident projektu Nicolas Peskine: „Drazí přátelé, obdržel jsem Váš dopis z 20. června. Seznámím s ním všechny umělce účastníce se MIR CARAVANE. Každý z nich se může rozhodnout, kde, kdy a jak na něj odpoví. Osobně Vás ujišťuji o své solidaritě. Mé rozhořčení roste, když slyším o věznění. Odvaha, kterou vyčítám z Vašich řádků, ve mně vyvolává naopak naději. Po svém příjezdu do Prahy se dozvídám o nebezpečí perzekucí, které hrozí těm mým kolegům ve Vaší zemi, kteří podepsali provolání Několik vět. Ubezpečuji Vás o své přátelské podpoře a slibuji Vám ji. Jsme rádi, že přijímáte se sympatiemi MIR CARAVANE a děkujeme Vám za Vaše přivítání v Praze.“ ČSDS, sb. Charta 77.

KOMENTÁŘE: Žák, R.: Mir Caravane, svoboda na kolečkách. In: Lidové noviny, roč. 2 (léto 1989), s. 30.

1989, 24. červen, Praha. – Prohlášení k soudnímu procesu s vydavatelem samizdatových časopisů Vokno a Voknoviny Františkem Stárkem. (Dokument č. 47/89)

Buďme stateční jako František Stárek

Tento týden, od 26. do 30. června 1989, probíhá u Okresního soudu v Ústí nad Orlicí hlavní líčení v trestní věci proti Františku Stárkovi a Ivě Vojtkové.

Obžaloba viní 36letého dělníka Františka Stárka z trestného činu pobuřování, jehož se měl dopustit vydáváním a rozšiřováním časopisů Vokno a Voknoviny. Iva Vojtková, družka Františka Stárka, je obžalovaná z pomoci k tomuto trestnému činu.

Budou-li uznáni vinnými, hrozí jim tresty odnětí svobody od jednoho roku do pěti let a další vedlejší tresty.¹

František Stárek, signatář Charty 77 a člen kolektivu jejích mluvčích, je veřejně činný již od roku 1975. Vznik Charty 77 a počátky nezávislého hnutí v Československu jsou úzce spjaty se solidaritou projevovanou v létě 1976 s vězněnými hudebníky skupiny Plastic People a aktivisty kulturního undergroundu, k nimž patřil i František Stárek. V paralelním, tzv. přestickém procesu byl tehdy po několikaměsíční vazbě odsouzen k podmíněnému trestu za organizování hudebního večera.

Od roku 1979 vydával František Stárek, v undergroundu známý pod přezdívkou Čuňas, nezávislý kulturní časopis Vokno. Byl za to opět uvězněn a ve vězení strávil tři a půl roku (1981–1984); poté byl ještě podroben potupnému tzv. ochrannému dohledu.

Po svém propuštění František Stárek vydávání Vokna obnovil. V roce 1987 k němu přibyl měsíčník Voknoviny, přinášející aktuální informace o nezávislých kulturních akcích a represích proti nim. Oba časopisy vycházejí od loňského roku již s adresami vydavatelů, mezi nimiž je na prvním místě František Stárek. Vokno se stává významnou kulturní institucí, rozvíjející stále nové aktivity. Má svůj vlastní videomagazín, pořádá nezávislé umělecké výstavy na Střeleckém ostrově v Praze, vydává beletrii i odborné knihy, a hlavně – poskytuje všestrannou pomoc při sebeorganizování mladých lidí po celé republice, při jejich pokusech o nezávislý, kulturní a politický projev.

František Stárek věnuje této činnosti všechny svůj volný čas. Nesoustředí se však výhradně na tzv. kulturní underground: v publikační činnosti i v pořádání kulturních akcí usiluje o otevřenost a součinnost s různými skupinami a proudy. Sám se zasazuje o pořádání tzv. fór Charty 77, podílí se na práci Charty 77, spolupracuje s VONS, působí v Polsko-čs. solidaritě. Snaží se překonávat některé postoje udržující se v undergroundu: staví se proti přežívajícímu izolacionismu tohoto prostředí, proti paušálnímu a povrchnímu odmítání „establishmentu“, proti výlučně generačnímu vidění světa. Hlavně usiluje – v duchu zásad Charty 77 – o právo na veřejné působení všech nezávislých aktivit; sám je vždy mezi prvními, kdo tuto zásadu veřejného vystupování sami statečně uskutečňují.

Tuto Stárkovu činnost a tuto jeho koncepci uznaly orgány státní moci za tak nebezpečnou, že se rozhodly *Vokno* znovu zlikvidovat a Františka Stárka uvěznit. Od 23. února 1989 je ve vazbě v Hradci Králové.

Soudní proces, který právě probíhá, není proces s člověkem, který by svou činnost před státními orgány a tím i před veřejností utajoval, nýbrž s jedním z předních aktivistů nezávislé kultury v nejširším smyslu toho slova, který si je vědom svých práv, garantovaných mezinárodními pakty i helsinskými ujednáními, a který podle těchto práv žije a jedná.

Osud Františka Stárka může zmírnit solidarita nás všech, v Československu i v zahraničí.² Orgánům státní moci však musíme ukázat nejen to, že nám uvěznění Františka Stárka není lhostejné, nýbrž i to, že se jím nenecháme zastrašit a že v sobě najdeme alespoň část oné statečnosti, jíž vyniká František Stárek. Tím se stane jeho uvěznění společensky neúčinné.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

Na vědomí: IHF, FIDH, IFGM

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 14, S. 2.

1 Okresní soud v Ústí nad Orlicí odsoudil F. Stárka k trestu odnětí svobody na 2½ roku, I. Vojtkovou k 12 měsícům s podmínným odkladem na dva roky. Srv. Sdělení

VONS č. 1040, Informace o Chartě 77, roč. 12 (1989), č. 14, s. 12–13. Oba odsouzení se odvolali. Krajský soud v Hradci Králové 28. 8. 1989 zamítl odvolání a rozsudek vstoupil v právní moc. Srv. Sdělení VONS č. 1058, tamtéž, č. 16, s. 12–13. F. Stárek byl vězněn v NVÚ Horní Slavkov. 26. 11. 1989 bylo jeho trestní stíhání zastaveno.

2 Z iniciativy Výboru na obranu F. Stárka probíhala podpisová akce, kterou 10. 8. 1989 podepsalo 1005 občanů. Osm nezávislých samizdatových vydavatelství – Informace o Chartě 77, Lidové noviny, Revolver Revue, Magazin SPUSA, Alternativa, Prostor, Originální videojournal a VIA vydalo 12. července prohlášení Solidarita s F. Stárkem.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Voknoviny*, 1989, č. 16.

KOMENTÁŘE: Zadržme výrobu nelegálních skupin. *Voknoviny*, č. 14 (zvláštní vydání) • Základní prohlášení Výboru na obranu Františka Stárka ze 17. 4. 1989 a k 10. výročí *Vokna*. *Tamtéž*, č. 15 • Z. B.: Právní jistotu každému. *Tamtéž*, č. 16.

1989, 29. červen, Praha. – Blahopřejný dopis Františku kardinálu Tomáškovi k 90. narozeninám. (Dokument č. 48/89)

Jménem občanské iniciativy Charta 77 chceme blahopřát člověku Františku Tomáškovi k jeho požehnanému věku 90 let a celému dílu jeho života.¹

Chceme také blahopřát církevnímu knížeti primasovi zemí království českého, arcibiskupovi pražskému a římskému kardinálovi Františku Tomáškovi za všechno, co v těžkých dobách pronásledování vykonal nejen pro záchranu a znovuoživení katolické církve v Československu, ale také pro obnovu jejího národního a ekumenického charakteru, a činíme tak z pozice lidí, kteří namnoze neuznávají církevní ani boží autoritu, kteří však hodlají respektovat pravdivé svědectví a osobní nasazení, ať už je naleznou kdekoliv.

Konečně do třetice chceme blahopřát a poděkovat našemu velkému spoluobčanovi ThDr. Františku Tomáškovi. Blahopřát k tomu, že se stal i v celospolečenském zcela nenáboženském smyslu jedním z velkých symbolů a autorit, které profilují cestu k možnému lepšímu příštímému našich národů, a poděkovat za to, že se neváhal zastat nespravedlivě pronásledovaných a angažovat se ve věci lidských a občanských práv a svobod, nedbaje na možné předhůzky, které služebníci nespravedlivé moci vystupňovali až v nechutné a urážlivé štvance, že takovéto konkrétní lidské a občanské angažmá je neslučitelné s jeho církevním úřadem.

Pane kardinále Tomášku!

Chceme Vám vyjádřit svou hlubokou úctu a hlavně naději, že přes svůj pokročilý věk budete moci ještě dlouhá léta plnit svou nezastupitelnou úlohu v československé společnosti. Křesťané v našem společenství se za Vás modlí, ostatní Vám upřímně drží palce. Všichni společně pak stojíme při Vás.

*Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 14, S. 3.

¹ *Součástí oslav kardinálových narozenin byla pontifikální mše v katedrále sv. Víta, kterou 1. července celebroval*

sám kardinál, koncelebrovalo několik desítek zahraničních biskupů, arcibiskupů a kardinálů. Oslav se zúčastnilo na 60 zahraničních hodnostářů. Poselství papeže Jana Pavla II. kardinálovi latinsky přednesl arcibiskup F. Colasuone.

1989, 30. červen, Praha. – Seznam nových signatářů Charty 77 s opravami a doplněním předcházejících seznamů. (Dokument č. 49/89)

K Prohlášení Charty 77 ze dne 1. 1. 1977 se v době mezi 1. dubnem a 30. červnem připojilo dalších 113 signatářů:

Robert Bekr, poštovní doručovatel; Jaroslav Beran, důchodce; Jaroslav Beran, svářeč ČSD; Miloslav Beran, údržbář; Milan Beránek, výtvarník; Věra Beránková, důchodkyně; Lubomír Bolf, provozní chemik; Jaroslav Böhm, invalidní důchodce; Věra Brožková, v domácnosti; Milan Bubla, invalidní důchodce; Stanislav Bujnoch, důlní zámečník; Petr Burian, herec; Jana Čadová, dělnice; Petr Čech, vrátný; David Čepička; Kamil M. Černý, vedoucí hospodářské správy; Marie Dočekalová, akademická malířka; Zdeněk Dvořák, technik; Ivan Fejfar, geolog; Jitka Fišerová, hostinská; Lenka Hanzová, v domácnosti; Květa Hauková, důchodkyně; Miroslav Hejda, řidič; Karel Hewanicki, operátor; Milan Hörmann, frekvenční mechanik; Antonín Hradecký, dělník; Jaroslav Hradecký, dělník; Jaroslav Marek, horník; Jaroslav Máslo, čerpač; Ivan Mašek, programátor; Miroslav Matěcha, elektromontér; ing. Zbyněk Mička, důlní technik; Jana Miklušáková, ošetřovatelka; Pavel Mildner, dělník; Vratislav Moravec, sazeč; Monika Nadrchalová, zdravotní sestra; Boris Netopil, dělník; Josef Nevyhoštěný, důchodce; Pavel Nováček, referent nákupu; Vítězslav Nováček, technik; Ladislav Novák, zásobovač; ing. Miroslav Nývlt, čerpač; Vratislav Ondráček, tavič sýrů; Julie Pacholíková, technička; Petr Panák, topič; Jan Pánek, dělník; Karel Pecka, dělník; Alena Polanská, kuchařka; Radim Ponča, dělník; Robert Pospíchal, řidič; Martin Procházka, geodet; Miloš Rudolf, elektrikář; Jiří Rys, elektrikář; ing. František Řehánek, důchodce; Jiří Hradský, řidič; Milan Hruška, horník; Vladimír Hučín, dělník, Pavel Hurt, dělník; Věra Chaloupková; Vladislav Chaloupka; Dušan Janáček, řidič; Michal Jung, dělník; Simona Jungová, v domácnosti; Jana Kábrtová, skladová dělnice; Pavel Kardoš, elektromechanik; Jan Klement; Jaroslav Kmošek, instalatér; Lída Kočová, důchodkyně; František Kolář ml., dělník; Roman Kolář, spojový manipuland; Martin

Kopecký, vychovatel; Jaroslav Koukal, topič; Jan Král, dělník; Jiří Kratochvil; Marie Kratochvilová; PhDr. Petr Kříž, učitel; Veronika Křížová, v domácnosti; Jiří Kufner, dělník; Jaroslav Kuchyňa, učitel; Miroslav Lehký, programátor; Ladislav Lála, důlní technik; Petr Lívanský, frézař; Radislav Málek, student; Vítězslav Sachr, prodavač; Tomáš Souček, geodet; Ivan Staněk, opravář zem. strojů; Martin Starinský, spoj. manipuland; Aleš Středa, kapitán ČSPLO; Jarmila Svobodová, dělnice; Radim Ševčík, operátor; ing. arch. Lumír Šimeček, designér; Milan Šolc, dělník; Ruth Šormová, v domácnosti; Miroslav Šrámek, zedník; Bára Štěpánová, herečka; Marek Štolba, topič; Oldřich „Kůň“ Toningr, stavební dělník; Tomáš Tvaroch, klavírista; Petr Tvrdík, strojný mechanik; ing. Polina Vaculíková, CSc., vědecký pracovník; Jiří Vala, dělník; Jiří Váňa, chladírenský mechanik; RNDr. Otakar Velinský, programátor; Ludmila Vítkovičová, dělnice; JUDr. Karel Vlk, právník; Milan Vlk, dělník; ing. Eva Vorlíčková, matematik; Radek Zeman, vedoucí skladu; Lubomír Zamazal, dělník; Vojtěch Zonyga, řidič.

Opravy a doplnění podpisových dokumentů:

V dokumentu č. 1 je Miloslava Holubová mylně uvedena jako Miroslava a naopak Miroslava Filipová mylně jako Miloslava.

V dokumentu č. 5 je Hilmar Kayser mylně uveden jako Milan; ing. Stibic se jmenuje Jaromír.

V dokumentu č. 8 je John Bok mylně uveden jako Jan; J. Kotlas se jmenuje Jan.

V dokumentu č. 14 je Radomír Malý mylně uveden jako Jaromír a Peter Kerestúr jako Petr Korestúr.

V dokumentu č. 17 uvedená dr. A. Kavinová se jmenuje Anna.

V dokumentu 7/83 jsou omylem uvedeni Jaroslav Ondrák a Viktor Breth dvakrát, jako mladší a starší. Ve skutečnosti Jaroslav Ondrák st. a Viktor Breth st. signatáři nejsou.

V dokumentu 10/85 je Vladimír Kolínek mylně uveden jako Vladislav.

V dokumentu 26/86 je Daniel Schubert mylně uveden jako David.

V dokumentu 43/87 je Karol Korbel mylně uveden jako Karel.

V dokumentu 56/87 je Petr Pohořelský nesprávně uveden jako Pohořelecký.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 14, S. 3.

D566 1989

1989, 3. červenec, Praha. – Společný dopis představitelů nezávislých iniciativ předsedům vlád a poslaneckým sněmovnám Bulharské lidové republiky, Maďarské lidové republiky, Německé demokratické republiky, Polské lidové republiky a SSSR s žádostí, aby se oficiálně distancovaly od vojenské intervence do Československa v srpnu 1968. (Nečíslovaný dokument)

Vážený pane předsedo rady ministrů,
vážení poslanci,

obracíme se Vaším prostřednictvím k vládě Vaší země i k jejímu nejvyššímu zastupitelskému sboru. Před téměř 21 lety, v noci z 20. na 21. srpna 1968, překročila vojska Vašeho státu hranice Československé socialistické republiky. Učinila tak v rozporu s vůlí obyvatelstva naší země i jeho tehdejších ústavních orgánů a v příkrém rozporu s platným mezinárodním právem.

Vojenským zásahem a následným vměšováním bylo hrubě porušeno ustanovení článku 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, v němž se praví:

„Všechny národy mají právo na sebeurčení. Na základě tohoto práva určují svůj politický statut a svobodně uskutečňují svůj hospodářský, sociální a kulturní rozvoj.“

Váš stát se zavázal toto ustanovení respektovat. Dalo se očekávat, že po podepsání Závěrečného aktu v Helsinkách a po přijetí citovaného mezinárodního paktu Vaše vláda a Váš zastupitelský sbor zreviduje svůj postoj k srpnové invazi a veřejně se od tohoto činu distancuje.

Od helsinské konference uplyne 14 let a Vy jste dosud nic takového neučinili. Slova o společném evropském domě mají tak trhlinu v samých základech.

Žádáme Vás proto:

1. Abyste uznali intervenci z roku 1968 za čin hrubě porušující mezinárodní právo a odporující líteře i duchu helsinského procesu.

2. Abyste se veřejně zřekli Brežněvovy doktríny, kterou se intervence ospravedlňovala.

2. Má-li být porušení mezinárodního práva odčiněno, musí i vojska, jež k nám před 21 lety nezákonně vstoupila, z Československa odejít.

Nejde nám o historické reminiscence. Rána

zasazená v roce 1968 nejen Československu, ale i mezinárodnímu právu, je dosud živá.¹

Věříme, že i občané Vaší země naše legitimní stanovisko pochopí a podpoří.²

Charta 77 – Tomáš Hradílek, Dana Němcová,
Saša Vondra
Československý helsinský výbor (ČSHV) – prof. Jiří Hájek,
Ladislav Lis, Václav Malý
Demokratická iniciativa – Emanuel Mandler,
Bohumil Doležal, Martin Litomiský
Hnutí za občanskou svobodu – Rudolf Battěk, Jan Štern,
Martin Dohnal, Pavel Bratinka, Ján Čarnogurský
Nezávislé mírové sdružení – Jan Chudomel, Jan Svoboda,
Ruth Šormová
Společenství přátel USA – Pavel Jungmann,
Bedřich Koutný, Petr Bartoš, Stanislav Devátý
Klub právní podpory – Lubor Kohout, Roman Rákosník,
Alois Nedvěď
České děti – Petr Placák
Mírový klub Johna Lennona – Stanislav Penc,
Heřman Chromý, Tomáš Kopřiva
Křesťanská unie lidských práv – Radomír Malý,
Karel Coural

Za správnost:

Rudolf Battěk, Křížkova 78, Praha 8, 180 00
Ladislav Lis, Šišková 1228, Praha 8, 182 00
Emanuel Mandler, Nad lesním divadlem 1213,
Praha 4, 140 00

→ ZPRAVODAJ HNUTÍ ZA OBČANSKOU SVOBODU, Č. 5,
ČERVENEC 1989, S. 1–2.

1 Srv. D567 (4.7.1989).

2 Jako první z účastníků vojenské intervence 21. srpna odsoudily události roku 1968 Maďarská socialistická dělnická strana (16. 8. 1989) a polský Sejm (17. 8. 1989). Předsednictvo ÚV KSČ reagovalo ostrou odpovědí, v níž obvinilo maďarské komunisty z vměšování se do vnitřních věcí Československa, a zaslalo protest polskému Sejmu. 1. prosince schválil omluvné usnesení parlament NDR. Nejvyšší sověť SSSR přijal rezoluci odsuzující srpnovou intervenci na prosincovém zasedání; jako poslední se omluvilo Bulharsko.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: Zpravodaj HOS, č. 5, srpen 1989, s. 1–2 •
též ve Zpravodaji Čs. helsinského výboru, roč. 1989, č. 4,
září 1989, s. 30–31 • též in: Čas demokratické iniciativy

1987–1990. Sborník dokumentů. Praha 1993, dokument
č. 87, s. 151–152.

1989, 4. červenec, Praha. – Dopis nezávislých občanských iniciativ poslancům Evropského parlamentu ve Štrasburku s žádostí, aby podpořili text dopisu určeného vládám a parlamentům pěti zemí, jejichž armády obsadily v srpnu 1968 Československo

Vážení poslanci Evropského parlamentu, dne 3. července letošního roku jsme zaslali dopis parlamentům a vládám pěti zemí, jejichž armády obsadily v srpnu 1968 Československo.¹ Žádáme v něm, aby se zastupitelské sbory i vlády těchto zemí konečně distancovaly od činu, který byl a zůstává neomluvitelným porušením mezinárodního práva, jakož i práva národů svobodně rozhodovat o svém rozvoji. Byli bychom Vám vděční, kdybyste se s textem dopisu seznámili a podpořili jej. K naší žádosti nás vedou přinejmenším tři důvody.

První důvod je právní. Bezpečnost národů a států není myslitelná, pokud připustíme, aby kterýkoli stát nebo skupina států stavěly právo síly nad sílu práva. Srpnová invaze nebyla bezvýznamným incidentem. Byla to největší vojenská akce v Evropě od konce druhé světové války. Její iniciátoři při ní projevíli mimořádně opovržení k normám, jež garantují mír a spolupráci. Skutečnost, že ani po jedenadvaceti letech se politické reprezentace intervenčních zemí nedistancovaly od tohoto skutku, nelze bezstarostně přecházet.

Druhý důvod je vnitřní. Intervence u nás přerušila proces společenských přeměn a restaurovala neostalinský systém. V důsledku toho nemáme dnes základní lidská práva, zato však politické procesy a politické vězně. Způsobila to Brežněvova doktrína, která v československém případě nebyla odvolána.

Třetí důvod je mravní, neboť srpnová intervence byla dílem obłudné lži, jež přepadení nazvala bratrskou pomocí a pokojný vývoj k větší svobodě kontrarevolucí.

Budoucnost Evropy však nelze stavět na lžích.

Náš spisovatel Karel Čapek napsal v předvečer Mnichova, 25. září 1938, modlitbu, z níž vyjímáme:

„Bože, vrať světu pravdu! Bude to víc než smlouva míru. Bude to cennější než každé spojení.“

Nebude jistoty, nebude smluv, nebude ničeho platného a bezpečného, pokud vědomí kteréhokoli národa bude zkriveno záměrnou lží. Za každou lži jde úklad a násilí, každá lež je útok na bezpečí světa.“

Jsme Evropané, žijeme ve středu svého kontinentu, a proto věříme, že Váš parlament věnuje pozornost této vpravdě evropské otázce.

*Charta 77 – Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
Československý helsinský výbor – Jiří Hájek, Ladislav Lis, Václav Malý
Demokratická iniciativa – Emanuel Mandler,
Bohumil Doležal, Martin Litomiský
Hnutí za občanskou svobodu – Rudolf Battěk, Jan Štern, Martin Dohnal, Pavel Bratinka, Ján Čarnogurský
Nezávislé mírové sdružení – Hana Holcnerová, Jan Chudomel, Jana Petrová, Jan Svoboda, Ruth Šormová
Mírový klub Johna Lennona – Stanislav Penc, Heřman Chromý
Sdružení TGM – Stanislav Podaný*

→ ZPRAVODAJ ČS. HELSINKÉHO VÝBORU, ROČ. 1989, Č. 4, ZÁŘÍ 1989, S. 32–33.

¹ *Srv. předcházející dokument D566 (3.7.1989).*

1989, 10. červenec, Praha. – Připomínky
Charty 77 k návrhu zásad nové československé
ústavy. (Dokument č. 50/89)

O přípravě nové ústavy a vedoucí úloze KSČ¹

„Nástrojem omezení a často potlačení řady občanských práv je systém faktického podřízení všech institucí a organizací ve státě politickým direktivám aparátů vládnoucí strany a rozhodnutím mocensky vlivných jednotlivců. Ústava ČSSR a ostatní zákony a právní normy neupravují ani obsah a formu, ani tvorbu a aplikaci takových rozhodnutí, jsou převážně zákulisní, často jen ústní, občanům vesměs neznámá a jimi nekontrolovatelná, přitom však rozhodujícím způsobem ovlivňují činnost zákonodárných a výkonných orgánů státní správy, justice, odborových, zájmových i všech ostatních společenských organizací, jiných politických stran, podniků, závodů, ústavů, úřadů, škol i dalších zařízení, přičemž jejich příkazy mají přednost i před zákonem.“

(Ze základního Prohlášení Charty 77 ze dne 1. 1. 1977.)

Příprava nové ústavy je v souboru změn, jimiž československá společnost prostě musí projít, krokem výjimečně významným.

Republika novou ústavu naléhavě potřebuje, neboť dosavadní ústava je, alespoň ve svých důležitých partiích, spíše ideologickou fikcí než základním kamenem právního státu a zárukou rozvoje demokratické společnosti. Jiné, neméně důležité partie, jako např. existence a působnost ústavního soudu, nebyly ostatně doposud ani formálně realizovány.

Způsob přípravy nové ústavy však vzbuzuje důvodné podezření, že nemá být právním a základním krokem k nápravě poměrů, nýbrž pouhou poněkud zmodernizovanou kamufláží dosavadního statu quo. Generální tajemník ÚV KSČ předložil veřejnosti ústavní koncepci, která úplně ignoruje nynější společenskou krizi a současně kategorickými postuláty, např. pokud jde o tzv. vedoucí úlohu KSČ, předem odmítá zásadnější diskusi o principech nové ústavy.

Návrh ústavy připravuje komise KSČ a Národní fronty, podřízená předsednictvu ÚV KSČ. Odborná i laická veřejnost je o práci komise informo-

vána sporadicky a okrajově. O nejdůležitějších otázkách, zvláště pak o postavení KSČ a Národní fronty, diskutuje komise za zavřenými dveřmi.

O konečném znění ústavy se má konat všelidová diskuse. Aby taková diskuse měla smysl, musí být už dnes, v době prací na návrhu ústavy, slyšen hlas celé zainteresované veřejnosti, včetně její opoziční či oponující části. A aby takováto diskuse a takovýto projev vůle lidu o podobě nové ústavy neměly pouhý dekorativní charakter ve formě pečlivě vybraných kladných vyjádření v denním tisku, je jim třeba dát institucionalizovanou podobu. Navrhujeme, aby bylo o základních principech nové ústavy, zvláště o vedoucí úloze strany a o monopolu jediného, státem uznávaného a vyžadovaného světového názoru uspořádáno referendum, jehož výsledky by byly pro tvůrce nové ústavy závazné, nebo aby bylo ve skutečně svobodných volbách vytvořeno mimořádné Ústavodárné shromáždění, pověřené vypracováním nové ústavy.

I

Pro požadavek zrušit systém faktického podřízení všech společenských i státních institucí a organizací direktivám aparátu komunistické strany hovoří nejen skutečnost, že jde o systém právně absurdní, nemorální, popírající základní lidská práva a předem torpédující možnost demokratického fungování společnosti. Hovoří pro něj i evidentní historická zkušenost několika posledních desetiletí, během nichž tento systém prokázal naprostou impotenci své sebebrutálnější provozované moci a stal se základní příčinou hlubokého mravního, společenského, politického i hospodářského úpadku. V neposlední řadě tento systém bezohledně devastuje přírodní zdroje, činí životní prostředí neobyvatelným a horlivě inkasuje nekryté směnky na účet budoucnosti, čímž v zájmu několikaletého prodloužení své moci ohrožuje samu existenci naší společnosti.

Existuje jen jediný východisko z vleklé krize a hrozícího úplného zhroutilí: radikální obrat k důsledné demokracii. Jen tento obrat může uvolnit pole tvořivé energii jednotlivců i společnosti a otevřít cesty k trvale celospolečenskému dialogu v duchovní, politické i ekonomické pluralitě, jež je nezbytnou podmínkou zdravého chodu a rozvoje společnosti.

II

Systém nekontrolovaného a nekontrolovatelného rozhodování aparátu komunistické strany je přímým důsledkem nároku této strany na totální vedoucí úlohu. Mocenský monopol vznikl a je obhajován ve jménu tzv. vedoucí úlohy strany, což je právní fikce zakotvená v dosavadní Ústavě. Právě tento nárok a tato fikce podkopávají samy základy právního státu i řádu a předem znemožňují vznik občanské společnosti. Nevyřazují z rozhodování jen občanskou společnost, nýbrž i řadové členy a funkcionáře komunistické strany a vládu přenášejí na neobyčejně omezený okruh lidí.

Ústavně kodifikovaným základem státní moci je Národní fronta. Dosavadní Ústava ČSSR ji definuje jako „politický výraz svazku pracujících měst a venkova vedený Komunistickou stranou Československa“. Již sama definice prozrazuje to, co potvrzuje dějinná zkušenost posledních čtyřiceti let: že Národní fronta není základem státní moci, nýbrž útvarem živořícím na okraji politického života, jednou z mocenských pák ovládaných sekretariáty komunistické strany. Ačkoli jsme svědky iniciativnějšího postoje některých složek Národní fronty, zvláště nekomunistických politických stran, požadavek jejich zcela rovnoprávného postavení uvnitř Národní fronty dosud oficiálně nebyl. Nemluvě o již zcela logickém požadavku, že obnovení občanské společnosti, pluralitního systému a právního státu je naprosto nevyhnutelně spjata se zrušením ústavně kanonizované „vedoucí úlohy strany“ a z ní odvozené svěrací kazajky Národní fronty. Tento systém, kodifikovaný Ústavou, nejen vylučuje vznik nových politických stran a ty doposud existující drží v železném područí strany komunistické, ale znemožňuje nejelementárnější způsoby seorganizace společnosti, neboť ani spolek holo-bábů či filatelistů nesmí fungovat bez glajchšaltujících zásahů.

Je ostatně známo, že i KSČ si ve svých lepších chvílích uvědomovala, že si svůj nárok na vedoucí úlohu ve společnosti musí zasloužit. V roce 1968 přijala postulát, že žádná strana, ba ani kalice stran, nesmí monopolizovat moc.

Současná společenská situace je jiná – charakterizují ji zcela nedemokratické poměry. Spěch, s jakým je nová ústava za zavřenými dveřmi připravována, v nás budí obavy, že tento předpis

nejvyšší právní síly, který má platit dlouhou řadu let, bude ve skutečnosti jen pokusem o udržení stávajícího monopolu moci. Opět nemá být dosaženo toho, co má ústava zaručovat, totiž vlády lidu, a to jednak prostřednictvím zástupců lidem zcela svobodně zvolených a jemu odpovědných, jednak přímou účastí lidí v právně zakotveném pluralitním politickém a společenském zřízení.

Má-li tedy nová ústava vsuktnout znamenat radikální pozitivní krok, je třeba, aby výslovně zaručovala výše zmíněné demokratické principy. Nesmí obsahovat nic, co by umožňovalo dosavadní systém pouze modifikovat a zachovat jej tak ve zdánlivě přijatelnější podobě.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

Na vědomí: ÚV KSČ – komise pro vypracování nové ústavy

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 14, S. 4–6.

1 O záměru připravit novou Ústavu ČSSR rozhodl 17. sjezd KSČ (1987). Na jejím návrhu pak pracovala komise KSČ a Národní fronty v čele s Mariánem Čalfou, ustavená v listopadu 1988. Předsednictvo ÚV KSČ počítalo s veřejnou diskusí o návrhu ústavy v druhé polovině roku 1989. V lednu 1989 vyšel v Rudém právu projev generálního tajemníka ÚV KSČ M. Jakeše na prvním zasedání komise, v němž byly uvedeny zásadní politické záměry nové ústavy, mj. ústavní zakotvení vedoucí úlohy KSČ (RP, 11.1.1989, s. 3). Na přípravu nové ústavy nemělo vedení strany a vlády vyhraněné stanovisko. V úvodníku *Proč nová ústava* (RP, 16.12.1988, s. 1) byly nadhozeny některé náměty v duchu nového reformního kurzu, např. zda do nové ústavy začlenit některé prvky přímé demokracie (referendum), závazky z mezinárodních smluv o lidských právech, jak řešit různé formy vlastnictví, jak zajistit větší vliv zastupitelských sborů atd.

ZKRÁCENĚ: In: *Listy*, roč. 19, č. 4 (srpen 1989), s. 93.

KOMENTÁŘE: Jičínský, Z.: *Nová čs. ústava a vedoucí úloha KSČ*. In: *Lidové noviny*, roč. 2 (léto 1989), s. 10 • Přetištěno in: *Ze zásvuky i z bloku*, 23/24 (říjen 1989).

LITERATURA: Principy nové ústavy předložené Prozatímním koordinačním výborem Hnutí za občanskou svobodu. In: *Hnutí za občanskou svobodu*. Praha, ÚSD AV ČR 1994, s. 148–151.

1989, 10. červenec, Praha. – Prohlášení k 200. výročí vyhlášení Deklarace práv člověka a její text v příloze. (Dokument č. 51/89)

V roce 1789 vyhlásilo francouzské Národní shromáždění Deklaraci práv člověka a občana. Na přípravě tohoto dokumentu se v pracovních skupinách i jednotlivě podílela řada osobností různé duchovní orientace – republikáni, monarchisté, katolíci, protestanté, svobodní zednáři. Pluralita různých pojetí a názorových východisek vyústila v text, který se stal majetkem lidstva, příslibem i výzvou. Deklarace znamená i pro nás naději, že je možné, aby se různí lidé sjednotili na společných zásadách a řekli společně ano i ne tváří v tvář problémům, které vyvstávají od chvíle, kdy se lidé sdružují v politickou společnost, a které, jak z deklarace vyrozumíváme, jsou v mnohém totožné s naléhavými otázkami dneška.

Deklarace ovšem tyto problémy nevyřešila a vyřešit nemohla. Již skutečnost, že někteří z těch, kdo se podíleli na vytvoření deklarace, záhy skončili pod gilotinou nebo ve vězení a jiní nedokázali hrůzovládě zabránit či se jí dokonce účastnili, svědčí o tom, že „zapomenutí práv člověka či pohrdání jimi“, v nichž deklarace vidí „jediné příčiny veřejných neštěstí, je korupce vlád“, ohrožuje lidskou společnost neustále a žádná deklarace toto nebezpečí neodstraní. Proto přijímáme její poselství jako výzvu, která se nemine svým smyslem jediné tehdy, když ji uposlechneme a naplníme svým konáním. Veliká myšlenka „nezcizitelných a posvátných práv člověka“ zůstane nedostižným ideálem, nebudeme-li my sami ctít své bližní a napomáhat k takové podobě společnosti, která by chránila křehkou lidskou svobodu a zranitelnou důstojnost člověka.

Deklarace práv člověka a občana, která sama nevznikla bez vlivu předchozích deklarací amerických a státoprávní tradice anglické, se stala předlohou pro Všeobecnou deklaraci lidských práv OSN z roku 1948 i pozdějších mezinárodních paktů. Její vliv je patrný v dokumentech helsinského procesu. Ti, kdo usilují o zlidštění světa, v ní nacházejí oporu a inspiraci.

Trvale platným odkazem deklarace je myšlenka, že „nezcizitelná a posvátná práva člověka“ jsou „přirozená“. Člověk je tedy nadán důstojností, která je tu dříve než jeho statut občana. Práva,

jež mu přísluší z titulu lidské bytosti, mu neodíjí společností či stát. Naopak, lidé se sdružují v politickou společnost proto, aby jejich základní nezadatelná práva byla zachována a zajištěna.

Veliký důraz klade deklarace na zákony a zákonnost. V jejím pojetí jsou zákony dohodnutá srozumitelná pravidla, která platí stejně pro každého a na jejichž tvorbě se mohou, ne-li mají, podílet všichni občané k užítku všech. Zákony vymezují prostor svobody a zamezují svévoli. Zákonodárství je záležitost veřejná, zákony jsou výrazem obecné vůle, a stane-li se zákonem výraz nějakého partikulárního či skupinového zájmu, přestává být zákonem. Avšak ani lid či lidem pověřená zákonodárná moc nemůže tvořit zákony libovolně. I zákonodárství musí být ustavičně poměřováno svým účelem, jímž je ochrana nezadatelných práv člověka, jež jakémukoli zákonodárství předchází. Těmito nezadatelnými právy rozumí deklarace svobodu vlastnictví (jak prozrazují přípravné materiály, deklarace pojímá vlastnictví mnohem širě než jenom jako vlastnictví hmotných statků: na prvním místě tu jde o vlastnictví vlastní osoby, vlastních skutků, vlastní práce), bezpečí a odpor vůči útlaču.

Otázku, co občan smí a nesmí, co je legální a nelegální, zodpovídá deklarace vyhlášením jednoduchého principu: zákonné je vše, co zákon nezakazuje, povinné je jen to, co zákon ukládá.

Deklarace zbavuje politickou moc jakékoli posvátné nedotknutelnosti a vystavuje ji permanentní občanské kritice. Občané mohou a mají konání mocenských orgánů, i těch nejvyšších včetně zákonodárných, poměřovat se smyslem politické instituce, kterým je ochrana práv člověka. Kritika politiky z pozice morálky je nejen možná, nýbrž i užitečná a přispívá ke „štěstí všech“.

Pojetí služebního poslání politické moci a jejích orgánů platí i tam, kde se v deklaraci mluví o „veřejném pořádku“, nad jehož dodržováním moc bdí. Jednak musí být obsah pojmu vymezen zákonem, jednak platí, že veřejný pořádek narušuje to, co narušuje práva a svobody druhých. V jednom z přípravných návrhů textu deklarace je tato myšlenka vyjádřena zvláště výrazně: „zatknout občana, který neporušil ústavní či společenské zákony, je atentát proti veřejnému pořádku“ (André-Daniel Laffou de Labedat).

Deklarace vyjadřuje zkušenost, že moc je snadno zneužitelná a následky takového zneužití katastrofální. Jeden z přípravných dokumentů připomíná, že největší ohrožení svobody nepochází od jednotlivých neukázněných či zlovolných občanů, nýbrž od správců moci. Největším zločincem je ten, kdo „obrací proti spoluobčanům zbraně nebo moc, jež mu byla svěřena“, kdo „se opovažuje převrátit v nástroj represe prostředky, jež mu byly propůjčeny pro společnou ochranu“ (abbé Emmanuel-Joseph Sieyès). Moc proto musí být podrobena bdělé a důsledné kontrole. Vykonavatelé úřadu moci musí být podle zákona vystaveni přísným sankcím, kdykoli užijí svěřené moci svévolně či v jiném než obecném zájmu. I nepřiměřená tvrdost moci oprávněně užitá je trestná. Veřejný činitel je odpovědný společnosti a musí ze své činnosti svým spoluobčanům vydávat počet.

Jedním z nejcennějších práv je podle deklarace svobodná výměna myšlenek a informací. Ve stručné formulaci „každý občan může mluvit, psát a tisknout svobodně“ je zahrnut i návrh „každý občan může svobodně vlastnit tiskárnu, jakož i jiné nástroje písma“ (Jean-Paul Marat).

Deklarace práv člověka a občana nepopírá nerovnost v přirozeném vybavení lidí a také ji nehodlá zrušit. Aby však tato nerovnost nebyla ničivá, vyhláší deklarace rovnost práv a rovnost před zákonem, která, jak jeden z návrhů říká, „poskytuje slabému ochranu před podnikáním silného“ (abbé Sieyès). Rovnost v právech chápe deklarace výslovně i jako rovnost přístupu k veřejným funkcím a úřadům. Jediným kritériem vhodnosti kandidáta jsou kvality jeho osobnosti.

Jsme přesvědčeni, že zásady obsažené v Deklaraci práv člověka a občana, z nichž jsme některé připomněli, musí brát v úvahu každá společnost, která se chce uspořádat tak, aby v ní člověk mohl žít ve vzájemnosti s druhými život důstojný a spravedlivý. Zásady deklarace je nutno nově promýšlet, korigovat, přizpůsobovat aktuálním podmínkám, doplňovat. Nelze je však popřít. I to je důvodem, proč připojujeme text Deklarace práv člověka a občana jako součást tohoto dokumentu.¹

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 14,
s. 6–9.

1 Deklarace práv člověka a občana jako text všeobecně dostupný se nezveřejňuje.

1989, 21. červenec, Praha. – Prohlášení k difamační kampani československých sdělovacích prostředků a policie, spojující násilné akce a terorismus s činností nezávislých iniciativ, zaslané Generální prokuratuře a sdělovacím prostředkům. (Dokument č. 52/89)

Kdo seje vítr a kdo má sklidit bouři?

Již v průběhu ledna a února t. r. , v souvislosti s pietními akty k uctění památky Jana Palacha, rozpoutaly orgány čs. státní moci a část tisku lživou a pomlouvačnou kampaň, jejíž součástí bylo i přímé obviňování nezávislých občanských iniciativ z výzev k násilí, ba nepřímo dokonce k terorismu. V novinách se objevovaly zprávy o údajných anonymních telefonátech vyhrožujících umístěním bomb na nádražích, v kinech, školách, nemocnicích nebo obchodních domech. Jak se později ukázalo, některé z těchto zpráv se nezakládaly na pravdě – byly záměrně vykonstruované. Jiné, pozdější telefonáty sice byly autentické, ale jejich skutečná podstata byla značně odlišná od interpretace, kterou přinášely sdělovací prostředky. Z několika soudních přelíčecí [vyplývá, že], šlo o převážně mladé lidi, kteří tak činili spíše z recese a zřejmě – což už bylo zamlčováno – i pod vlivem tehdy probíhající zlovestné kampaně.

Celá kampaň vyvrcholila okolo výbuchu, který poškodil budovu KNV v Ústí nad Labem. Stranický tisk – nejhorlivěji si tehdy počínal severočeský *Průboj* – jej dal okamžitě do souvislosti s činností občanských iniciativ. Po sérii lživých útoků se však sdělovací prostředky odmíčely a do dnešního dne – navzdory závažnosti celého případu – nepřinesly o průběhu vyšetřování jedinou konkrétní zprávu. Přítom některé podivné okolnosti výbuchu, např. odborné použití velmi silné, běžně nedostupné výbušniny a zároveň relativně malá škoda, zvolená doba i místo činu a předcházející pomlouvačná kampaň, budí podezření, že teroristický čin mohl být i záměrně usměrněn.

Po relativním zklidnění jsme od konce června svědky nové kampaně, tentokrát již vedené přímo orgány státní moci, hlavně Bezpečnosti. Zdá se, že nikoli náhodou je celá kampaň opět přesně načasovaná – po celé republice občané podepisují provolání Několik vět a blíží se i výročí srpnové invaze. Mluvíci Ministerstva vnitra¹ a posléze

i vyšetřovatel SNB v Litoměřicích zatím uvedli, že případy požárů v severních Čechách, tedy ať už údajného či skutečného záškodnictví, jsou v přímé souvislosti s činností Charty 77 a dalších nezávislých iniciativ. Druhý z nich rozváděl tuto lež ještě dál: že prý byla organizovaná skupina záškodníků motivovaná finanční i jinou podporou, že jim byly slibovány funkce po změně státního zřízení, že toto spojení nemělo být nikdy vyzrazeno, atd. atd. Nedávno se k podobným výpadům přidaly i Čs. televize a rozhlas.²

Polemizovat se současným upadlým žurnalismem se nám přičí. Nicméně se domníváme, že závažnost obvinění vznesených ze strany některých státních orgánů i nebezpečí, jež z toho pro mnohé nevinné lidi může vyplynout, je věc natolik závažná, že ji nemůžeme přejít mlčením. Východoevropská informační agentura, několik signatářů Charty 77 a další občané se proto pokusili zjistit, jaké je skutečné pozadí a skutková podstata případů záškodnictví a jeho údajných souvislostí s činností nezávislých iniciativ. Nechceme činit nějaké předčasné závěry, ale vše zatím nasvědčuje tomu, že celý případ je alespoň do určité míry vykonstruovaný a že jeho účelem má být zdiskreditování občanských iniciativ.

Koncem června byly pro údajné účastenství na trestném činu záškodnictví vzaty do vazby skutečně čtyři osoby: historik Jakub Dubský z Prahy, Jan Gřegoř z Neratovic, Julius Nass z Liběchova a kpt. ČSLA Josef Němec z Roudnice nad Labem. S jistotou lze prohlásit, že žádný z nich není signatářem Charty 77. Jakub Dubský je synem filozofa a signatáře Charty 77 PhDr. Ivana Dubského, který – podobně jako jeho přítel – jakékoli účastenství na podobné trestné činnosti u svého syna rozhodně popírá. Navíc obhájce Jakuba Dubského JUDr. Hejduk sdělil písemně jeho matce Ireně Dubské, že mu zatím nejsou známy žádné skutečnosti, které by opravňovaly trestní stíhání jeho klienta pro záškodnictví. Zároveň uvedl, že Jakub Dubský při výslechu prohlásil, že své trestní stíhání považuje za politickou provokaci. Připomínáme, že Irena Dubská je manželkou aktivního politika Zdeňka Mlynáře, který žije od roku 1977 v zahraničí.

Pokud se týká Jana Gřegoře a Julia Nasse, o existenci Charty 77 prý z doslechu věděli. Jan Gřegoř byl v minulosti za kriminální delikty několikrát

trestaný a díky tomu, co ve výkonu trestu o Chartě 77 zaslechl, se několikrát pokoušel navázat styk s některými jejími signatáři. Zpráva o zatčení Jana Gřegoře a Julia Nasse vyzvolala u jejich příbuzných a těch, kteří je znají, údiv; nikdo z nich nemůže uvěřit, že by se na takové trestné činnosti, jakou je záškodnictví, vůbec mohli podílet. Naopak nelze vyloučit, že člověk v minulosti již vícekrát trestaný se může stát vhodným objektem případného vydírání. Zdravotní stav a zejména duševní dispozice Julia Nasse pak organizátorství a návod k trestného činu záškodnictví prakticky vylučují.

Jak uvedly sdělovací prostředky, je v souvislosti s požáry, propagací fašismu a jinými trestnými činy trestně stíháno dalších více než 30 mladých lidí. Z usnesení o domovní prohlídce u dr. Ivana Dubského vyplývá, že trestní stíhání proti této věci, označené jako Antonín Gebler a spol., je vedené už od roku 1987. Zakládají-li se tedy v tisku uvedená obvinění v jejich případě na pravdě, vyvstává ovšem vážná otázka: proč nebyla veřejnost aspoň rámcově o odhalení tak velké, navíc organizované skupiny informována již dříve? A jak je možné, že ve státě, který vynakládá miliardové částky na vnitřní bezpečnost a kde je takový nadbytek policistů, že příslušníci SNB sledují disidenty téměř na každém kroku, působí několik let organizovaná konspirativní skupina neofašistů (navíc údajně řízená pečlivě sledovanou Chartou 77), aniž by proti ní Bezpečnost jakkoli zasáhla?

Dlouhodobé zamlčování negativních jevů v naší společnosti, primitivní a černobílá režimní propaganda, indoktrinace občanů už od předškolního věku, nenávisť ke všemu odlišnému, překrucování historických faktů, mravní, politický a hospodářský úpadek a prohlubující se celková společenská krize jsou také příčinami, proč určitá část naší mládeže inklinuje k násilí a eventuálním fašistickým tendencím. Jsou to však zároveň příčiny, proč stále víc lidí projevuje otevřenou nespokojenost s daným stavem věcí. Cesta k nápravě poměrů však nemůže spočívat v tom, že režim všechno, co se mu tak říkájící nehodí do krámu, vloží do „jednoho pytle“ a šmahem odsoudí. Jediným východiskem z naší neutěšené situace může být pouze pokojný a trpělivý celospolečenský dialog.

Charta 77 i další občanské iniciativy ve svých prohlášeních už mnohokrát zdůraznily, že zásadně odmítají jakékoli formy terorismu či podobných násilných metod. Vícekrát jsme také prohlásili, že nám nejde o moc v této zemi. Jediné, o co se Charta 77 už dvanáct let vytrvale snaží, je vést dialog se státní mocí o nápravě obecných poměrů. A jedinou přímou odpovědí na tyto naše pokusy – kromě vytrvalého mlčení – bylo dosud pouze zatýkání, bití, vyhrožování a další formy represí, nežádka hraničící doslova s terorem. Nyní, když už režim nemůže existenci Charty 77 a dalších občanských iniciativ ve společnosti popřít, přicházejí odpovědi další – tentokrát v podobě živé kampaně a obviňování z terorismu a záškodnictví. Argumenty a slovník, které tuto kampaň provázejí, připomíná jednu padesátá léta, jindy zas Německo třicátých let. Jde-li jen o verbální projevy, mohl by se rozumný člověk snad poušmát. Avšak příklady vykonstruovaných obvinění a procesů z minulosti ne tak vzdálené varují.

Situace je vážná. Ve chvíli, kdy státní moc už vyčerpala všechny argumenty, jimiž mohla zdůvodnit, proč na celospolečenský dialog nepřistoupí, ve chvíli, kdy jí jde doslova – jak ostatně sama přiznává – o ohrožený monopol moci ve státě, nezbylo jí než se uchýlit k podobným zoufalým akcím. Snaží se obviňovat nezávislé iniciativy, že si celospolečenský dialog nepřejí a že chtějí konfrontaci. Vinu za zruinované hospodářství, které po sobě zanechala, se snaží svalit na druhé. Probouzející se občanskou společnost se pokouší zastrašit.

Tato zoufalá akce ovšem nepoškozuje nezávislé iniciativy, protože veřejnost – zejména po nedávných událostech v pražských ulicích – dobře ví, kdo si přeje konfrontaci a kdo ne, ale ohrožuje buď lidi, kteří jsou s největší pravděpodobností úplně nevinní, anebo ty, kteří – jak nasvědčují dostupné informace – jsou vydírání v tom směru, aby potvrdili své údajné spojení s nezávislými iniciativami a tím svoji zlou situaci zlepšili. Charta 77 ostře odsuzuje tyto metody a podnikne vše, co je v jejích silách, aby odhalila pravou podstatu věci.

*Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77*

Na vědomí: Generální prokuratura ČSSR, sdělovací prostředky

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 15, s. 2–3.

- 1 ČTK vydala 30. června zprávu o prohlášení tiskového mluvčího Ministerstva vnitra ČSSR Jiřího Bělohávkva z 26. 6., podle něhož byla série požárů průmyslových objektů, založených na území ČSR 1986–1988 (v Severočeských papírnách ve Štětí, v Agrozetu v Roudnici nad Labem, v mělnickém cukrovaru, v Kaučuku v Kralupech nad Vltavou) objasněna. Tiskový mluvčí prohlásil, že pachatelé „mají blízký vztah k tzv. nezávislým iniciativám, které jsou známé svou antisocialistickou činností“. Srv. Záškodníci odhaleni. Objasněny požáry a vražda. In: Rudé právo, 30. 6. 1989, s. 1; též VIA 039/89, 3. 7. 1989.
- 2 Vyšetřovatel major JUDr. Miloslav Novák, náčelník odboru vyšetřování SNB v Litoměřicích v interview v ústeckém Průboji řekl: „Z dosavadního vyšetřování jednoznačně vyplývá, že záškodnická činnost organizované skupiny byla podněcována a řízena osobami, které vystupovaly jako stoupenci Charty 77. Odtud také pramenila motivace jednání této skupiny, která vyplývala z finanční podpory a příslibu dalších peněz a pomoci, dále z příslibu svobody k požívání drog a z příslibu osobních výhod, případně za předpokladu, že vítězství stoupenci Charty 77. K tomuto účelu byly zakládány požáry s cílem narušovat československou ekonomiku, vyvolávat neklid mezi obyvatelstvem a napomáhat tak k přípravě celospolečenské krize. Spojení se stoupenci Charty 77 nemělo být v žádném případě vyraženo a předpokládalo se, že tento vztah zůstane navždy utajen.“ Průboj, 4. 7. 1989, s. 1–2.

Informace o průběhu vyšetřování orgánů Bezpečnosti a prokuratury v sérii požárů byla vysílána ve zvláštním pořadu Čs. televize 14. července 1989 v 20.00 hod. Na závěr pořadu bylo řečeno, že „byly zjištěny takové materiály, které napojení těchto osob na Chartu 77 potvrzují“. ČSDS, sb. Charta 77, monitoring RFE.

1989, 8. srpen, Praha. – Dopis vládě ČSSR a Ministerstvu vnitra a životního prostředí ČSR s žádostí o zastavení výstavby koksárny u Stonavy, ohrožující životní prostředí ve Slezsku. (Dokument č. 53/89)

Stanovisko k výstavbě koksárny u Stonavy

Kvalita životního prostředí zaujímá v současnosti již prioritní postavení v hierarchii globálních hodnot, souvisejících s přežitím lidstva. Otázky vázané na ekologii stále více ovlivňují vztahy mezi jednotlivými zeměmi, a to jak na úrovni vládní, tak v rovině vzájemných pocitů obyvatelstva těchto zemí. Koncepte evropského domu předpokládá při řešení ekologických problémů promyšlený, ohleduplný přístup jednotlivých států vůči sobě, zejména těch zemí, jež mají společné hranice.

Předseda čs. vlády Ladislav Adamec, který 1. července t. r. podepsal ve Vratislavi „Dohodu mezi vládami ČSSR, NDR a PLR o spolupráci v oblasti ochrany životního prostředí“, v rozhovoru s novináři mimo jiné prohlásil, že „se netajíme tím, že v pohraničních oblastech s NDR a PLR máme řadu zdrojů, které znečišťují životní prostředí a tím komplikují život nejen nám, ale hlavně našim sousedům“.

Výše zmíněná dohoda, pokud bude plněna, by mohla k řešení sporných otázek mezi jejími signatářskými zeměmi značně přispět. V tomto směru je možné považovat za slibné ujištění našeho premiéra, že čs. vláda nedá souhlas k postavení žádné nové výrobní kapacity, která by znečišťovala životní prostředí sousedních zemí.

Kontrastně s tímto vyjádřením předsedy federální vlády ČSSR však vystupuje případ výstavby obří koksárny u obce Stonava na Karvinsku, v těsné blízkosti hranic s Polskem. Problémy, jež s budoucím provozem tohoto gigantu souvisejí, vrhají již nyní stín na vzájemné čs.–polské vztahy, což se projevuje nejen na diplomatické úrovni.

Koksárna má být dle svých původních parametrů největší v zemích RVHP. Její plánovaná produkce předpokládá zpracování více než 2 mil. tun černého uhlí za rok. Důvody, proč byla lokalita pro stavbu této koksárny vybrána tak blízko čs.–polských hranic, jsou zejména úzce ekonomické. Uhlí může být totiž až z 60 % dopravováno pásovými dopravníky ze sousedního dolu.

Polská odborná i laická veřejnost je však zneklidněna ekologickými důsledky, které mohou nastat po uvedení tohoto komplexu do provozu.¹ Obává se, že působením převládajících větrů až 80 % vyprodukovaných emisí dopadne na území PLR;

– že spadem emisí dojde k ohrožení zásobní nádrže pitné vody pro celou oblast Slezska – Goczałkowického jezera, vzdáleného 20 km od stavby koksárny;

– že při případné havárii čističky odpadní koksárenské fenolčpavkové vody unikne tato jedovatá tekutina do pohraniční řeky Olše a dále do Odry;

– že na tomto území, kde je již nyní katastrofální stav ovzduší, projevující se také rozsáhlým hynutím lesů, dojde k jeho dalšímu prudkému zhoršení;

– že rekreační a lázeňská část polských Beskyd bude ekologicky devastována na úroveň Jizerských hor;

– že všechny tyto aspekty se značně nepříznivě projeví na zdravotním stavu a průměrné délce života obyvatelstva tamní oblasti.

Sdílíme obavy našich polských sousedů. Chápeme, že argumenty čs. strany zdůvodňující ekologickou bezpečnost budoucího provozu této koksárny, mezi něž patří předpokládané zastavení výroby ve dvou zastaralých koksárnách, poukazováním na novou technologii výroby koksů, plánovaná instalace odsiřovacího zařízení, budování čističky odpadních vod a další, nemohou tyto obavy polských občanů rozptýlit. Právě strach o osud svého kraje a svých dětí přiměl veřejnost polského Těšínska k uspořádání protestní demonstrace proti výstavbě této koksárny. Ostatně již sám fakt, že československá strana údajně uvažuje o snížení výkonu koksárny na polovinu, svědčí o tom, že naši kompetentní činitelé si jsou vědomi možných negativních důsledků pro životní prostředí v přilehlých oblastech Polska v souvislosti s budoucím provozem tohoto výrobního zařízení.

Podle původních záměrů má být výroba koksů v tomto gigantickém objektu zahájena v roce 1992. Obracíme se na čs. vládu s žádostí, aby znovu přehodnotila své výrobní záměry s ohledem na připravovanou restrukturalizaci národního hospodářství, aby posoudila, zdali je výstavba

nové obří koksárny ve Stonavě skutečně potřebná. Pokud ale neexistují záruky, že budované zařízení nebude zhoršovat již tak vážně narušené životní prostředí v tamní oblasti, potom žádáme bezpodmínečné zastavení jeho výstavby. Kromě čistého ovzduší je ohrožena také atmosféra vzájemného přátelství a porozumění mezi lidmi na obou stranách společné hranice.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), S. 2–3.

1 *Proti výstavbě koksárny ve Stonavě u Karviné se angažoval silně Severomoravský ekologický klub, regionální sekce Ekologického sdružení. Proti stavbě koksárny vydalo společné prohlášení dalších pět nezávislých iniciativ: Hnutí za občanskou svobodu, Nezávislé mírové sdružení, Polsko-čs. solidarita, Společenství přátel USA. Srv. VIA, Praha CS 652/89, bod. 14.*

Nezávislé mírové sdružení zorganizovalo na pěší zóně v Praze proti výstavbě koksárny protestní shromáždění. Ekologická manifestace se měla konat také v Českém a Polském Těšíně; v Polském Těšíně demonstrovalo asi 3000 osob, v Českém Těšíně shromáždění rozehnal policie, která uzavřela všechny přístupové cesty i náměstí, kde se mělo shromáždění konat.

11. 12. 1989 rozhodlo generální ředitelství ostravsko-karvinských dolů, že 1. 1. 1990 bude výstavba koksárny pozastavena.

1989, 10. srpen, Praha. – Společné prohlášení Charty 77, Nezávislého mírového sdružení, Českých dětí, Mírového klubu J. Lennona, Společenství přátel USA a Polsko-čs. solidarity k výročí 21. srpna, varující před možným nebezpečím brutálních zásahů proti veřejným shromážděním. (Nečíslovaný dokument)

Slovo k srpnovému výročí

Blížíme se zase k výročí osudového dne 21. srpna 1968. Tehdy naši zem přepadla v noci vojska pěti zemí, jež měly být našimi spojenci, na prvním místě vojska Sovětského svazu. Přepadla nás proto, že jsme po velkých ztrátách morálních i hospodářských došli k názoru, že systém zvaný socialismus je třeba v mnohém změnit. Reakční část státního a stranického aparátu se však změně lekla, a proto se několik jejich představitelů dopustilo vlastizrady. Požádali tajně o zásah tehdejší stejně reakční vedení Sovětského svazu a otevřeli jeho vojskům cestu. Stalo se tak proti vůli většiny československého lidu a všech ústavních orgánů a v rozporu s mezinárodními právy. Tímto zásahem se reformní proces zastavil, postupně zrušil, a my jsme byli hospodářsky a kulturně násilím zatlačeni do stavu, který přetrvává dodnes. Jeho důsledky jsou pak nejen hluboké a neřešené problémy hospodářské, politické a sociální, ale i zkušenost československého občana, že o zásadních věcech, které se ho týkají, nemá možnost rozhodovat on sám, ale že vždy o nich rozhoduje někdo jiný za něj a často v rozporu s jeho zájmy.

K reformám, jež se tehdy u nás připravovaly, se mezitím dostaly i některé další země, na prvním místě Sovětský svaz. Jejich společným jmenovatelem jsou změny směřující k větší demokracii, pluralitě a otevřenosti. Demokracii potřebujeme jako čistý vzduch, zní ze všech stran. I v mezinárodních vztazích nastávají změny k lepšímu. Myšlenka evropského sjednocení dostává jasnější kontury. Sovětská vojska, rozmístěná ve střední Evropě, začínají postupně odcházet domů. Střední a východní Evropa tak stojí tvář v tvář nové situaci a Československo a události z roku 1968 v ní zaujímají klíčové postavení. Zdá se proto, že veřejné odsouzení vojenské intervence v Československu je otázkou blízké budoucnosti.

Reakční část našeho státního a stranického vedení ovšem jakékoli zásadní demokratické reformy stále tvrději odmítá a drží se u moci jen násilím a zastrahováním. Svou legitimitu odvozuje právě z vojenské intervence před jednadvaceti lety, ačkoli síly, které ji přivedly k moci, už padly.

Náš postoj k 21. srpnu se nemění. Vojenskou intervencí je třeba odsoudit, což ale předpokládá zahájit otevřenou a svobodnou diskusi o událostech Pražského jara a následného období tzv. normalizace.

Blížící se 21. srpen ovšem dělá starosti mnoha odpovědným a uvážlivým lidem mezi námi. Uplynulý rok totiž jasně ukázal, že občané už nechtějí jen čekat, zvláště když se vedle nás dějí tak veliké změny k lepšímu. Musíme tedy očekávat, že i letos budou mnozí lidé hledat svůj výraz pro nesouhlas s poměry, které u nás panují. Totéž ovšem ví i mocenské vedení a chystá se zase – jak nasvědčuje vystupňovaná kampaň – proti takovým projevům zasáhnout a vyvolat otevřenou konfrontaci. Chartě 77 a dalším nezávislým iniciativám se podsouvá úmysl svolávat a organizovat občanský odpor v ulicích. Nechceme však a ani nemůžeme vybízet k takovým akcím, které by za dané situace ohrozily bezpečnost občanů. Pokud se však občané sami shromáždí a budou třeba i pokojně demonstrovat, zdůrazňujeme, že na to mají právo. Vládu vyzýváme, aby toto právo respektovala a aby si uvědomila, že nese veškerou odpovědnost za jakýkoli zásah.

Ke spoluobčanům se pak obrácíme s žádostí, aby odpovědně volili své kroky a uvážili své zatím reálné možnosti, protože nelze vyloučit, že nedojde k provokacím a brutálním zásahům ze strany policie i proti zcela pokojným shromážděním.¹

Mnozí aktivisté nezávislých iniciativ se pak rozhodli, že svůj občanský postoj vyjádří tak, že se dne 21. srpna v odpoledních hodinách budou klidně procházet v centrech měst, nebudou tam používat hromadnou dopravu a v 17 hodin se každý z nich na svém místě zastaví v dvouminutovém tichém protestu, který bude současně přihlášením se ke svobodě, demokracii a lidským právům.

Za Chartu 77: mluví Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra,

za Nezávislé mírové sdružení: zástupci Hana Holcnerová, Jan Chudomel, Jana Petrová, Jan Svoboda, Ruth Šormová, za České děti: Petr Placák, za Mírový klub Johna Lennona: Heřman Chromý, Stanislav Penc ml., za Společství přátel USA: ing. Petr Bartoš, ing. Bedřich Koutný, za Polsko-čs. solidaritu: Petr Pospíchal, Anna Šabatová.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 16, s. 3–4.

- 1 Dokument nepodepsali představitelé Hnutí za občanskou svobodu a Demokratické iniciativy. Příčinou byla neshoda v názoru na účel a smysl demonstrace. Diskusi o tom otevřely samizdatové Lidové noviny (roč. 2, č. 5, květen 1989, s. 24) článkem Z. Urbánka O demonstracích a záhy se začalo kriticky diskutovat o této otázce i v širší veřejnosti.

Hnutí za občanskou svobodu, Demokratická iniciativa a Sdružení T. G. Masaryka vydaly 9. 8. samostatné prohlášení, jehož text se sice nelišil zásadně od dokumentu šesti iniciativ, ale ve skutečnosti se stanoviskem šesti nezávislých iniciativ polemizoval: „Nadchází 21. výročí srpnových událostí. Členové a stoupenci nezávislých iniciativ vyjádří svůj postoj způsobem, který je v souladu s Ústavou ČSSR i s dalšími zákony a předpisy: budou se v pondělí 21. srpna procházet v centru Prahy na pěší zóně a také v ostatních městech tak, aby nebyla narušena doprava a veřejný pořádek. Náš hodinový občanský projev zahájíme v 17.00 hod. dvěma minutami ticha. Stoupenci a příslušníci nezávislých iniciativ již mnohokrát vyjádřili své postoje klidným nekonzfrontačním způsobem a nepochybně to učiní i tentokrát. Je třeba, aby si státní orgány uvědomily svou odpovědnost a tento důstojný občanský projev nenařušovaly.“ Srv. Hnutí za občanskou svobodu. Praha 1994, s. 164–5. HOS a DI pak 17. 8. dalším prohlášením reagovaly již přímo na dokument šesti nezávislých iniciativ a zejména na vystoupení Václava Havla v rozhlasovém vysílání Svobodné Evropy 15. 8., v němž se vyjádřil k dvěma rozdílným stanoviskům: „Dostávám velké množství dopisů od občanů z celé republiky, kteří mě žádají, abych se vyjádřil k blížícímu se výročí srpnové okupace a k tomu, co je nejhodnější ten den dělat... Stále zřetelněji v nich převládá starost o lidské životy a obava, že to je sama státní moc, kdo se chystá vyprovokovat na Václavském náměstí konfrontaci proto, aby zastránila... a proto, aby se pak pokusila využít této konfrontace k jakémusi definitivnímu zúctování s nezávislými

iniciativami... Nezávislé iniciativy vydaly dvě stanoviska, mezi nimiž jsou drobné difference. To považují za zcela logické a přirozené... I já cítím potřebu veřejně vyjádřit svou starost o lidské životy a lidské zdraví a svou obavu z pogromistických důsledků, které by mohla moc z inscenované konfrontace vyvodit. Jsou-li některé složky státní moci rozhodnuty ke střetnutí za každou cenu, uskuteční je... Slyšel jsem dokonce děsivou fámu – a pevně věřím, že je to jen fáma –, že jsou připraveny postřelit i vlastního člověka jen proto, aby z toho mohly obvinit chartisty, které se pokoušejí – nikoli náhodou – už delší dobu spojovat s terorismem...“ ÚSD, sb. RFE, politický blok, 15. 8. 1989, s. 5–7.

Ve zmíněném prohlášení HOS a DI se mj. uvádí: „Současná zvýšená aktivita policie včetně systematické kampaně ve sdělovacích prostředcích svědčí skutečně o tom, že československé správní a mocenské orgány se chystají občanskému protestu zabránit... Nepovažujeme však za moudré brát pověsti a fámy stejně vážně jako fakta... Vždyť možná vznikly právě proto, aby vyvolaly strach a hysterii; podlehnout jim by bylo stejně pochybené jako naopak vyzývat k neuváženému a přímo konfrontačnímu chování... Bylo by v rozporu se současným pohybem společnosti k vytváření demokratického, sociálně spravedlivého a hospodářsky prosperujícího státu pouze zdůrazňovat nebezpečí možných střetů, k nimž jsme nikdy nevyzývali a nevyzýváme ani dnes, a nepostavit se za právo občanů veřejným, důstojným a nekonzfrontačním způsobem vyjádřit své smýšlení.“ (ÚSD, sb. HOS, RB, strojopisná kopie. Hnutí za občanskou svobodu. Praha 1994, s. 165–166.)

K názorovým neshodám se později vyjádřil V. Havel v samizdatovém časopisu Sport v článku Terén, na který nevstoupím (Sport, roč. 1, č. 3, září 1989, s. 6–11), v němž v podstatě vyjádřil pochyby o účelu demonstrací a za důležitější označil koncepční práci.

Demonstrace 21. srpna se navzdory všem výstrahám o nebezpečí konala a proběhla dramaticky. Přijeli i mladí demokraté z Maďarska, Polska, Itálie a Holandska. Na Václavském náměstí přednesl projev György Kerényi, zástupce Svazu mladých demokratů (FIDESZ). Spolu se studentem práv Matásem Deutschem rozvinuli transparent a G. Kerényi se v nedokončeném projevu omluvil za zbabělost otců a dodal, že místo tanků přivezli květiny. Na místě byli policií zadrženi a 29. srpna je Obvodní soud v Praze 1 odsoudil pro přečin proti veřejnému pořádku k pokutě 5000 Kčs a vyhostil je ze země. Celkem bylo při manifestaci zadrženo 320 čs. občanů a 51 cizinců.

Demonstrovalo se také v Brně, v Bratislavě, v Karlových Varech, v Ostravě, v Plzni a v Olomouci. V Brně kolovaly letáky, které vyzývaly k účasti na pietním aktu za zastřelené občany při prvním výročí srpna (21. 8. 1969). Na Slovensku byli obžalováni J. Čarnogurský, H. Ponicák, M. Kusý, A. Selecký a V. Maňák, protože vyzývali občany ke kladení květin na místo, kde byly zabity oběti v roce 1968. J. Čarnogurský a M. Kusý byli vzati do vazby.

PLNÉ ZNĚNÍ: RFE (12.–13. srpna 1989), AMV, RO 17/89-9 • *Americké listy*, roč. 8, č. 19–22, 8. září 1989.

KOMENTÁŘE: Guardian o přípravách nezávislých iniciativ na 21. srpen. ÚSD, FMV-Ch, RO 17/89-9, BBC (14. 8. 1989) • Pondělní události v Praze. *Tamtéž*, RO 20/89-9, RFE 22. 8. 1989 • B. Grossmanová k srpnovému výročí. *Tamtéž*, RO 21/89-9, Deutschlandfunk 22. 8. 1989 • J. Naegle k demonstraci v Praze. *Tamtéž*, RO 22/89-9, Hlas Ameriky 22. 8. 1989 • K. Moudrý – G. Varga k demonstracím v Praze. *Tamtéž*, RO 25/89-9, RFE 23. 8. 1989 • Ohlasy v tisku MLR, PLR a SSSR na pražskou demonstraci. *Tamtéž*, RO 26/89-9, RFE 23. 8. 1989 • Pásmo k demonstracím na Václavském náměstí. *Tamtéž*, RO 27/89-9, BBC 23. 8. 1989 • Britský tisk o pondělní demonstraci v Praze. *Tamtéž*, RO 28/89-9, BBC 23. 8. 1989 • Torontské shromáždění k výročí srpna 1968. *Tamtéž*, RO 29/89-9, Kanada 23. 8. 1989 • Američtí kongresmani k pražské demonstraci. *Tamtéž*, RO 30/89-9, Hlas Ameriky 23. 8. 1989 • Protest italské vlády proti policejnímu zákroku na pondělní demonstraci. *Tamtéž*, RO 31/89-9, BBC 23. 8. 1989 • Čech, L.: Prohraná bitva. *Tamtéž*, RO 32/89-9, Deutschlandfunk 25. 8. 1989.

LITERATURA: Tůma, O.: *Zítřka zase tady*. 1994.

1989, 19. srpen, Praha. – Pozdravné poselství účastníkům mezinárodní konference o právu národů na sebeurčení a rovnoprávnost konané v Rize 21.–22. 8. 1989 a věnované historické analýze roku 1939. (Nečíslovaný dokument)

Dámy a pánové,
scházíte se, abyste se pokusili objektivně zhodnotit citlivé a donedávna jednostranným výkladem zatížené údobí Vaší novodobé historie, spojené s počátkem 2. světové války.

Dobrat se pravdy dějin není úkol nijak snadný. Jsme si spolu s Vámi vědomi, že bez hlubokého, ideologicky nedefinovaného poznání minulosti není možné učinit zadost historické spravedlnosti, nelze pravdivě vnímat a reflektovat potřeby a požadavky současnosti a je obtížné svést zápas za demokracii a za právo národů rozhodovat o svém vlastním osudu.

Chápeme plně závažnost tohoto úkolu. Chápeme to o to více, že právě ve dnech Vašeho jednání si připomínáme 21. výročí nezákonného zásahu armád pěti zemí Varšavské smlouvy do nezadatelných práv našich národů. Důsledky tohoto agresivního počínu doléhají na naši zemi dodnes a jsou hlavní příčinou toho, že naše společnost zatím nevykročila na cestu hluboké, všestranné obnovy. Dosáhnout zásadního přehodnocení tohoto dějinného faktu je pro naši zemi proto prvořadým úkolem. V tomto úsilí mohou být pro nás podněty a závěry z Vaší konference věnované analýze historických souvislostí roku 1939 zdrojem inspirace a posily.

Přejeme Vašemu jednání dělnou a tvůrčí atmosféru.¹

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 16, S. 4.

1 Pozdrav Charty 77 přednesl jejím jménem host konference František Janouch.

1989, 21. srpen, Praha. – Společné prohlášení Charty 77 a maďarského Svazu svobodných demokratů¹ k srpnové invazi roku 1968 s vyjádřením naděje v brzkou svobodnou budoucnost. (Nečíslovaný dokument)

Staré obavy a nové naděje

Východní část Evropy se v každém desetiletí znovu obrozuje nadějí, že po dlouhé noci útlaků se tato část našeho kontinentu, která tolik trpí, konečně stane naším svobodným domovem. Před 21 lety byla Praha hlavním městem naděje. Maďarští vojáci byli posláni proti Praze lidmi, kteří se sovětskou diktaturou uzavřeli pakt proti vlastnímu národu. Dnes se svět dívá na Varšavu, Moskvu a Budapešť s otázkou, zda toto nesmyslné a krvavé dobrodružství lidstva, které bylo nazýváno komunismem, už skončí. Utláčovatelský režim se otřásá v základech i v Československu. Ti, kteří jsou u moci, hájí své pozice a současně se o ně bojí.

Českoslovenští a maďarští demokraté se musejí scházet tajně na ulicích Prahy, které jsou plné policistů. Pokud si chtějí podat ruce, musejí to dělat ve skrytu.

Věříme, že naděje nebude tentokrát zklamána, že rodící se demokracie nebude zničena ani cizími tanky, ani policejním násilím. Že nebude pohřbena pod nánosem čtyřiceti let vlády diktátu. Věříme, že demokracie překračuje hranice a že dny diktatur jsou sečteny. Nejen v Praze, ale také v Berlíně, Sofii, Bukurešti i jinde.

Před deseti lety se obhájci lidských práv z obou zemí poprvé spojili v boji proti porušování lidských práv, za zákony zaručující občanské svobody. I v budoucnosti musíme zůstat spojeni v boji:

proti státu ovládanému jednou stranou – za skutečnou demokracii;
proti šovinismu – za uznání práv menšin;
proti hospodaření, které ničí vody, vzduch a lesy,
proti nesmyslným investicím do gigantických projektů – za lidské podmínky k životu.

Náš osud je spojen násilím. Naše budoucnost by měla být společná svobodnou volbou ve svobodné Evropě.

*Za Chartu 77 Dana Němcová a Saša Vondra, její mluvčí,
za Svaz svobodných demokratů Ferenc Köszeg²*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77, VIA PRAHA CS 050
(26. 8. 1989). – POČÍTAČOVÝ VÝTISK.

- 1 V květnu 1988 se v Maďarsku ustavila Síť svobodných iniciativ jako otevřená platforma pro spolupráci opozičních skupin. V listopadu se pak přeměnila ve Svaz svobodných demokratů.
- 2 Podle agentury VIA odjela do Prahy čtyřčlenná delegace SDS, aby se zúčastnila spolu se zástupci FIDESZ a Dělnické solidarity demonstrace 21. srpna. Československé pohraniční orgány ve Štúrovu však tři členy delegace, László Rajka, syna popraveného maďarského politika, vydavatelku samizdatu Rózu Holosánovou a předsedu ekologické skupiny Dunajský kruh Jánose Varghu, vrátily do Maďarska, takže do Prahy přijel pouze Ferenc Köszeg.

1989, 26. srpen, Praha. – Dopis organizaci Svazu mladých demokratů FIDESZ v Budapešti s poděkováním za jejich účast na demonstraci k výročí 21. srpna v Praze. (Dokument č. 54/89)

Milí přátelé,
chceme Vám poděkovat a zároveň vyjádřit svou hlubokou úctu nad tím, že mnozí z Vás přijeli nedávno do Prahy, aby tu s neobyčejným osobním nasazením a jménem všech mladých a nezávisle smýšlejících Maďarů veřejně protestovali proti vojenské intervenci do Československa před jednadvaceti lety a proti maďarské účasti na této invazi. Mnozí z nás byli 21. srpna ve vězení nebo jinak zadržováni, a proto nebylo v našich silách poděkovat Vám osobně. Přijměte tedy náš dík alespoň dodatečně.

Vaši přítomnost v Praze chápeme jako výraz zájmu našich národů na utváření dobrých sousedských vztahů a společného evropského domu. Tím rozhodněji protestujeme proti neoprávněnému a násilnému zadržení mnoha maďarských, polských, italských, německých (z NDR i NSR), nizozemských, jugoslávských, ale i československých občanů, kteří 21. srpna v ulicích Prahy nedělali nic jiného, než že pokojným způsobem vyjadřovali tento svůj názor. Požadujeme okamžité propuštění Györgye Kerényiho a Tamáse Deutsche, kteří jsou dosud drženi ve vazbě v Praze.¹

Chceme také vyjádřit svou solidaritu s těmi maďarskými občany, kteří na protest proti postupu československých úřadů drží před budovou čs. zastupitelství v Budapešti hladovku.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 16, S. 4.

1 Na manifestaci na Václavském náměstí 21. 8. 1989 přinesl zástupce Svazu mladých demokratů FIDESZ György Kerényi projev, v němž požádal o odpuštění za maďarskou účast na srpnové okupaci. Viz poznámku k D572.

1989, 31. srpen, Praha. – Souhrnná zpráva Charty 77 a VONS o odsouzení Stanislava Devátého za pobuřování, zasláná na vědomí Federálnímu shromáždění a Výboru čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci. (Dokument č. 55/89)

K odsouzení Stanislava Devátého

Okresní soud v Gottwaldově, jehož senátu předsedal JUDr. Václav Petránek rozhodl dne 29. 8. 1989 v hlavním líčení, že Stanislav Devátý je vinen spácháním trestného činu pobuřování, a odsoudil ho za to k trestu odnětí svobody v trvání 20 měsíců nepodmíněně, se zařazením do I. nápravně výchovné skupiny. Stanislav Devátý se proti rozsudku na místě odvolal, prokurátor si ponechal lhůtu na rozmyšlenou. Veřejné zasedání, v němž bude Krajský soud v Brně rozhodovat o odvolání Stanislava Devátého proti rozsudku, je možno očekávat v druhé polovině září nebo v říjnu.

Obžalobou okresního prokurátora v Gottwaldově JUDr. Pavla Omelky, který byl přítomen u hlavního líčení, byl Stanislav Devátý stíhán nejen pro trestný čin pobuřování, nýbrž i pro trestný čin ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele podle § 156 a trestního zákona a pro trestný čin útoku na veřejného činitele podle § 156/2 trestního zákona. Prvého z nich se měl dopustit tím, že neuposlechl výzvy veřejného činitele k zachování veřejného pořádku při prvomájové manifestaci v Praze. Druhého se měl dopustit hrubou urážkou příslušníků VB, kteří konali službu ve vežeřském a eskortním oddíle Městské správy VB v Praze, kam byl Stanislav Devátý po svém zadržení na Václavském náměstí dne 1. 5. 1989 umístěn. Ačkoli k projednávání této části obžaloby bylo předvoláno několik svědků, nedostavil se žádný z nich a navíc se na začátku hlavního líčení prokázalo, že žádný z nich dokonce ani obsílku k soudu neobdržel. Přítomní nezávislí pozorovatelé se shodli v tom, že svědci nebyli pozváni záměrně, aby mohlo dojít k rychlému odsouzení Stanislava Devátého alespoň pro trestný čin pobuřování. Vzhledem k nepřítomnosti svědků vyloučil na začátku hlavního líčení soud řízení o trestných činech ztěžování pravomoci veřejného činitele a útoku na veřejného činitele z tohoto řízení. O těchto trestných činech se má konat později samostatně soudní řízení.

Soud se tedy zabýval otázkou, zda Stanislav Devátý je vinen spácháním trestného činu pobuřování podle § 100/1a, 3a trestního zákona, jehož se měl dopustit tím, že z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky se podílel na koncipování a vyhotovení dvou písemností, na jejich zveřejnění a odeslání Federálnímu shromáždění a předsednictvu federální vlády. První písemností je petice, připravená aktivisty SPUSA, kterou do 31. 12. 1988 podepsalo 430 občanů a která požaduje dodržování lidských práv a demokratizaci společenského života. Podle obžaloby tato petice lživě obviňuje státní a společenské zřízení z porušování práv a svobod. Druhou písemností byl dopis týmž vrcholným státním orgánům, který urgoval předchozí petici. Text této druhé písemnosti měl být dne 3. 2. 1989 vyslán rozhlasovou stanicí Svobodná Evropa.

Při hlavním líčení byli slyšeni pouze tři svědci a byla čtena jedna svědecká výpověď, učiněná v přípravném řízení. Svědci se hlásili k podpisu této petice, nikdo však nevedl, že by ho o podpis požádal Stanislav Devátý. V přípravném řízení bylo slyšeno zhruba 80 signatářů této petice. Na 60 jich odmítlo vypovídat vůbec a ze zbylých svědků nikdo nepotvrdil, že by je s peticí seznámil Stanislav Devátý.

V dalším důkazním řízení bylo znaleckými posudky potvrzeno pouze to, že podpisy na obou písemnostech jsou s největší pravděpodobností podpisy Stanislava Devátého, že text těchto písemností byl psán na psacím stroji odňatém v bytě St. Devátého a že osoba, která zalepovala obálky, má krevní skupinu B, kterou má také Stanislav Devátý.

Protože Stanislav Devátý se k obžalobě a žalovanému jednání ani v přípravném řízení, ani před soudem nevyjádřil, mohl soud na základě provedených důkazů dospět pouze k přesvědčení, že Stanislav Devátý obě písemnosti podepsal jako ručitel a odeslal je vrcholným státním orgánům. V rozporu s hlavní zásadou trestního práva, že vina musí být vždy prokázána, odsoudil Stanislava Devátého i za to, že se podílel i na koncipování a vyhotovení těchto písemností, na organizování podpisové akce, a rovněž za to, že text druhé písemnosti poskytl rozhlasové stanici Svobodná Evropa. Svě přesvědčení, že Stanislav

Devátý text písemností této rozhlasové stanici poskytl, založil soud na pouhém dohadu, že prý S. Devátý je s touto stanicí v telefonickém spojení, jak o tom svědčí rozhovor, který poskytl BBC a Svobodné Evropě. Jen tento závěr soudu umožnil odsoudit Stanislava Devátého pro trestný čin pobuřování, navíc podle přísnější kvalifikace podle odst. 3a ustanovení podle § 100 trestního zákona, postihující toho, kdo pobuřující projev rozšíří rozhlasem, tiskem nebo jiným podobně účinným způsobem.

Stíhání S. Devátého pro trestný čin pobuřování považujeme vzhledem k čs. závazkům za nesprávné a nemravné. Jeho odsouzení bez důkazů je však přímo výsměchem právu a čs. společnosti a naplňuje nás hlubokými obavami. Za dvacet let, od roku 1968, nám není znám jediný případ rozsudku, který by s takovým cynismem porušil základní zásady trestního práva.

Na porušení těchto zásad poukázal v závěrečné řeči i obhájce JUDr. Jiří Machourek, který mimo jiné uvedl, že za celou svou advokátskou praxi se nesetkal s případem, kdy tvrzení obžaloby by byla v tak příkrém rozporu s provedenými důkazy. Návrhy JUDr. Machourka na doplnění dokazování, které přednesl v průběhu hlavního líčení, byly zamítnuty. Obhájce navrhoval slyšení dvanácti svědků, kteří byli vyslechnuti v přípravném řízení, a dále, aby dokazování bylo rozšířeno o posudky, vyjádření institucí a další důkazní prostředky, jimiž by se prokázalo, v čem je inkriminovaná petice pravdivá a v čem je lživá.

Hlavního líčení se chtělo zúčastnit asi 70 přátel Stanislava Devátého. Bylo však pro ně vyhrazeno pouze pět vstupenek, zbytek soudní síně zaplnila tzv. kvalifikovaná veřejnost, vybraná z aktivních přísluhovačů režimu. Chovali se agresivně a rušili soudní jednání, takže je předseda senátu musel napomenout. Soudní jednání rušili i přítomní pracovníci Čs. televize, kteří se pokoušeli filmovat S. Devátého i přes jeho protesty. Hlavního líčení se zúčastnili jako pozorovatelé Bernhard Haffke, profesor trestního práva a filozofie a sociologie práva na univerzitě v Pasově, který zastupoval Mezinárodní helsinskou federaci, a dále zástupci velvyslanectví USA a Kanady.

Pro Chartu 77, jejímž byl Stanislav Devátý mluvčím, a pro VONS, jehož je členem, jakož i pro další nezávislé iniciativy, v nichž působí,

je jeho odsouzení a veškeré jeho šikanování obzvláště bolestné. Do vězení má jít jeden z nejstavebnějších aktivistů občanských iniciativ, přičemž jeho zdraví je podlomeno trojí hladovkou, již úspěšně protestoval proti vazbě, která na něho byla letos již třikrát uvalena. Vyzýváme všechny lidi dobré vůle doma i v cizině k solidaritě se Stanislavem Devátým a tím i k solidaritě s naším úsilím a zápasem za lidská práva a demokratickou společnost.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77
Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

Na vědomí:

Federální shromáždění ČSSR

Výbor čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 16,
s. 5–6.

Viz též D543 (15.4.1989). Sdělení VONS č. 1062 in: *Informace o Chartě 77*, roč. 12 (1989) • Sdělení VONS č. 1101, *tamtéž*, č. 20.

KOMENTÁŘ: S. Devátý v ilegilitě. In: *Lidové noviny*, roč. 2, č. 10 (říjen 1989), s. 4.

1989, 14. září, Praha. – Dopis vládě ČSSR k situaci východoněmeckých uprchlíků zdržujících se na půdě velvyslanectví Spolkové republiky Německo v Praze. (Dokument č. 56/89)

[...]¹

K otázce východoněmeckých uprchlíků

Od konce července letošního roku se začali východoněmečtí občané uchylovat na půdu zastupitelských úřadů Spolkové republiky Německo v NDR, Maďarsku a Československu. Spoléhali na to, že si tímto způsobem vymohou vycestování na Západ. Z právního hlediska došlo k patové situaci, neboť zmíněné země podle svých zákonů tuto cestu neakceptují, ale zároveň respektují výsostnou půdu zastupitelství svrchovaného státu. Dotyčným občanům NDR může po opuštění zastupitelských úřadů hrozit až dvouletý trest odnětí svobody. Zůstávají tedy na místě v nouzových podmínkách, ale zároveň tak blokují normální funkci zastupitelství. Právě z těchto dvou ohledů, humanitárního i praktického, byly v sousedních zemích zahájeny kroky k oboustranně přijatelnému řešení.²

Na velvyslanectví Spolkové republiky Německo v Praze bylo počátkem září již 350 občanů NDR, z toho 90 dětí. Část z nich sice po dohodě s východoněmeckým právníkem, který přislíbil, že uprchlíci nebudou trestně stíháni, prostory velvyslanectví v úterý 12.9. t. r. opustila, nicméně asi 150 občanů se rozhodlo na zastupitelství zůstat. Jsou ubytováni ve stanech, a ačkoli jim československá strana zajišťuje dodávky energie, vody i potravin, z pochopitelných důvodů zde schází odborná lékařská péče, školní výuka a ani hygienické poměry nevyhovují. Vláda Spolkové republiky Německo se proto nedávno obrátila na čs. vládu, aby vyjednala podmínky, za jakých by bylo možné problém vyřešit, avšak nesetkala se s konstruktivní odezvou. Vzhledem k tomu, že je nadále neúnosné prodlužovat tento nenormální stav, žádáme vládu ČSSR, aby přijala taková konkrétní opatření, která by napomohla k jeho řešení.

Podle našeho názoru existují jediná dvě možná východiska ze vzniklé situace – buď s odvoláním na dokumenty KBSE neprodleně umožnit

všem východoněmeckým občanům, kteří se dosud zdržují na zastupitelství, vycestování do Spolkové republiky Německo, jak to nedávno učinila i maďarská vláda, anebo situaci řešit alespoň dočasně a v souladu s humanitárními zásadami, jak je to ve světě běžně zvykem. Takovýto postup by mohl zabezpečit např. Mezinárodní Červený kříž, což ale předpokládá poskytnutí potřebných prostor, do nichž by se mohli uchýlit východoněmečtí občané dosud pobývající na velvyslanectví. Tento vstřícný krok z československé strany by jim jednak zajistil lékařskou péči a výuku dětí, jednak by uvolnil areál zastupitelství pro jeho normální funkci.

Považujeme za nepochybné zdůraznit, že zmíněnou nenormálnost vyvolává především současná politická situace v NDR. Zklamaná naděje na reformní vývoj a nejisté možnosti dalšího vycestování způsobují spontánní a často nedomyšlené reakce občanů. Myslíme si, že nejlepší prevencí takovýchto problematických forem protestu a prosazování nezadatelných práv by v tomto případě bylo nastolení skutečně demokratických poměrů v NDR. Současnou situací občanů NDR na zastupitelství SRN v Praze je však, podle našeho názoru, třeba urychleně řešit zde, a to především s humanitárním ohledem.

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

Na vědomí: sdělovací prostředky

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, FOTOKOPIE
S VLASTNORUČNÍM PODPÍSEM SAŠI VONDRY.

- 1 Na odtrženém horním okraji zbytky kancelářských údajů příjemce – nečitelný podpis s datem 11.10.89 a hranatě razítko neidentifikovatelné podatelny s neúplným datem přijetí v září a čj. 19596/89.
- 2 Pro občany NDR otevřelo Maďarsko svoje hranice s Rakouskem již 11. září. V Praze se uprchlíci soustřeďovali na velvyslanectví SRN. Koncem září se zde shromáždilo několik tisíc východoněmeckých občanů usilujících o emigraci do SRN. Situace se začala řešit 30. září, kdy do Prahy přicestoval ministr zahraničních věcí Genscher a sdělil jim, že na základě dohody obou německých států mohou do SRN legálně odcestovat. Po dohodě s čs. úřady byly vypraveny zvláštní vlaky, z nichž

první odjely ještě tentýž den v noci. Uprchlíci byli postupně odvázeni autobusy z velvyslanectví na nádraží v následujících dnech. Na počátku října se uvnitř západoněmeckého velvyslanectví a v jeho okolí shromáždily další tisíce občanů NDR, kterým bylo rovněž umožněno vycestovat do SRN. V menších vlnách pak exodus pokračoval po celý říjen. Podle oficiálních údajů do 8. listopadu vycestovalo přes Československo do SRN asi 42 tisíc východoněmeckých občanů.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 12 (1989), č. 17, s. 2.

KOMENTÁŘE: Čermák, K. K.: *Jací jsme*. In: *Lidové noviny*, roč. 2, č. 10 (říjen 1989), s. 4 • Z Německa do Německa. *Tamtéž*, s. 5 • Müller, A.: *Německý exodus a jeho důsledky*. In: *Listy*, roč. 19, č. 6 (prosinec 1989), s. 13–15.

1989, 14. září, Praha. – Dopis Charty 77 Federálnímu shromáždění, Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ČSR a *Učitelství novinám* k diskusi o zásadních změnách školského a vzdělávacího systému. (Dokument č. 57/89)

Ke školské a vzdělávací problematice

Charta 77 jako společenství občanské iniciativy se prakticky již od doby svého vzniku zabývala závažnou problematikou školství, výchovy a vzdělávání.¹ V současných dnech je problematice přestavby školského a vzdělávacího systému u nás věnován velký prostor v denním tisku. V mnohém se naše podněty s připravovanými záměry kryjí, což vítáme, v podstatném se však nadále rozcházejí. Ten podstatný rozdíl v přístupu ke vzdělání a výchově spatřujeme nadále především v ideologickém a omezeně funkčním pojetí hodnot utvářejících osobnost. Ze zásadních, ale i praktických hledisek je zapotřebí trvat na co nejotevřenějším, nemanipulovaném prostoru pro tuto sféru tvorby naší budoucnosti, která bude o to účinnější, čím bude svobodnější. Svobodný, tvořivý a iniciativní duch nemůže být vyprodukován, ale utváří se opět jen v podmínkách svobodného hledání, tázání a nalézání. Je pravda, že pouze občan, který nalézá svou vlastní cestu, může plně projevit svou vlastní odpovědnost a tvořivost, ať už na poli práce rukou nebo myslí.

Utvářející se osobnosti, má-li být prospěšná lidskému a občanskému společenství, nemůže být od prvních roků jejího života vše plně naplánováno a předepsáno. Takovýto přístup vede mládež buď k pasivitě a podřízenosti, rezignaci a oportunistu, anebo ke vzpouře. Žádný z těchto postojů nevytváří dobrý předpoklad osobně uspokojivého, plného a iniciativního občanství, na kterém spočívá všeobecný a skutečný rozkvet společnosti a její vzdělanosti a kultury. Svazující, nařizující a zakazující systém vzdělávání a výchovy, vystupňovaný v současné době v demonstrativní represi vůči mladým lidem projevujícím kritické postoje, je tím nejhorším přístupem k dané problematice a špatným vkladem pro budoucnost.

Ke klidné úvaze předkládáme text z prostředí Charty 77, který mezi dalšími obdržela jako

odpověď na výzvu k otevřené diskusi na dané téma.²

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

Příloha: Školský a vzdělávací systém

Československý školský a vzdělávací systém je výsledkem minulého i současného kulturního klimatu naší země. Obsahuje v sobě také ambice našich obou národních kultur na roli ve srovnatelném mezinárodním prostředí.

Školský a vzdělávací systém zděděný 1. republikou po rozpadu Rakouska-Uherska a modifikovaný v prvních letech naší samostatné republiky vykázal – přes mnohá omezení – pozoruhodnou vyváženost svých dvou neoddělitelných stránek, *humanitní zodpovědnosti a profesionální úrovně*.

Prvý z obou atributů sahá až ke Komenského světové zakladatelské činnosti a vrcholí Masarykovou filozofií humanismu. Druhý navazoval na obrozenecký emancipační proud a výrazně se podílel na rozvoji technického umu hlavně v českém národě. Vyvrcholil naším přiblížením se k světově nejvyspělejším zemím ve třicátých letech.

Současný školský a vzdělávací systém dovedl do krajnosti dvě vůdčí teze, vnucené mu po roce 1948. *Systém jednotné školy*, který byl ve svých počátcích a záměrech mj. motivován jednotnými možnostmi přístupu ke vzdělání pro všechny, ale stal se základnou uniformity s těžkými následky pro všechny zúčastněné. *Podřízení dočasným účelům*, z nichž je nejvíce zdůrazňována příprava na povolání a oddanost ideologiím.

Současný školský a vzdělávací systém tak, jak v současnosti funguje vcelku,

- zahrnul přes 90 % předškolních dětí do výchovného a vzdělávacího mechanismu,
- ponechal povinnou školní docházku ve věku od 6 do 16 let pro veškerou mládež,
- učební obory, střední odborné školy a gymnázia poskytují další vzdělávání prakticky veškeré mládeži,
- rozšířil absolutní i relativní počet absolventů univerzit a vysokých škol a různost jejich zaměření,
- zavedl a rozšířil postgraduální formy vzdělávání,

- vyměnil vysoce humanitní cíle celistvosti individua za řadu praktických účelů,

- výlučným zavedením ateistické komunistické ideologie rozštěpil působení školy a rodiny a zasel pravé základy dvojí morálky,

- potlačil nezastupitelnou osobitost učitele a nahradil ji vykonavatelstvím osnov,

- velmi talentovaným žákům a studentům ztížil nebo znemožnil potřebný rozvoj jejich talentu, stejně jako předběžně nebo skutečně vyloučil špičkové učitele ve všech stupních škol,

- zaostal v materiálně-technickém vybavení za vyspělými zeměmi.

Paradoxně ke svým záměrům se jednotný systém školské a vzdělávací soustavy po celých 40 let více a více vymykal zjednodušeným ideologickým představám. Pedagogická a životní praxe si vynutily výjimky od 1. stupně základní školy až po vzdělání nejvyšší. Existence zvláštních škol, vyrovnávacích tříd na základních školách, vybrané střední školy se sportovním, matematickým, jazykovým nebo přírodovědným zaměřením, zvláštní statut hudebních konzervatoří, Vysoká škola politická ÚV KSČ, mezinárodní Vysoká škola politická v Moskvě, nejvyšší vojenské studium v SSSR atd. dokládají, že likvidace různých vzdělávacích modelů (např. církevních škol), nebyla záležitostí metodologickou, ale mocenskou.

Paradoxně ke zdůrazňování kvality přípravy na povolání se *účinnost* současného vzdělávacího systému průkazně snížila. Československý podíl na světově významných vynálezech a objevech poklesl. Technické zaostávání za světovými špičkami se dynamicky zrychluje. Frekvence školských reforem působí dojmem bezradnosti. Jistou nedůvěru ve schopnosti školského systému vyvolává fakt, že již třetí generace nejvyšších představitelů našeho státu a komunistické strany nezvládá plynulý a spisovný projev v mateřském jazyce.

Logickými důsledky názorově autoritativní monopolizace v místě, které je svou podstatou a posláním místem dialogu, je také výrazné snížení výchovného vlivu. Růst kriminality mládeže na straně jedné a hledání pravdy příklonem k náboženstvím na straně druhé spoluusvědčují výchovný systém z těžkých omylů. Jedním z významných důvodů feminizace školství je menší

ochota mužů ustoupit od osobnostního pojetí výchovy.

Model jednotného, profesně vyspělého a výchovně účinného školského a vzdělávacího systému neexistuje. Existují však cesty k významnému zlepšování decentralizovanou různorodostí forem. V základním školství např. možností rychlejšího postupu pro velmi schopné žáky, svobodnou volbou druhého jazyka místo povinné ruštiny, větším vlivem rodičů na charakter a profil té které základní školy. Volnější prostupnost vysokých škol tak, aby vědecká rada skutečně rozhodovala o zásadních otázkách školy a svobodně volila akademické funkcionáře. Je životně nezbytná ničím neomezená mezinárodní spolupráce škol i jednotlivých osobností stejně jako rozsáhlejší možnosti zahraničního studia na základě konkurzu přijímací univerzity. Přijímání na vysoké školy pouze podle prokázaných schopností. Budování přirozených návazností na postgraduální formy studia prakticky u všech oborů alespoň tak, jak je tomu již v současnosti u medicíny.

K celistvosti a štěstí individua patří rozvoj náboženských, uměleckých, filozofických a vědeckých forem poznávání celého světa. Vzdělávací a výchovný systém má hledat nejlepší cesty k jejich zprostředkování.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 17, S. 2-4.

1 Viz D5 (*konec ledna 1977*), D31 (9.12.1977), D146 (9.6.1980), D205 (1.6.1982), D239 (16.5.1983), D265 (27.12.1983), D276 (2.4.1984), D327 (6.3.1986), D353 (17.11.1986), D538 (28.3.1989).

2 *Srv. D538 (28.3.1989).*

D579 1989

1989, 15. září, Praha. – Sdělení o setkání signatářů Charty 77 s členkou francouzské vlády E. Aviceovou za její návštěvy v Československu. (Dokument č. 58/89)

Setkání s francouzskou ministryní

V těchto dnech je na oficiální návštěvě v Československu členka francouzské vlády, ministryně-zmocněnkyně při ministrově zahraničních věcí, paní Edwige Aviceová. V resortu ministerstva zahraničních věcí je pověřena mj. problematikou zachování lidských práv ve světě a v této souvislosti rovněž jednala během svého pobytu v Praze s čs. ministrem zahraničí Johaneselem. Dne 14. 9. 1989 uspořádal francouzský velvyslanec Jacques Humann s chotí v Buquojském paláci k počtě francouzské ministryně večeři, na níž byli pozváni zástupci čs. nezávislých iniciativ. Přítomni byli mluvčí Charty 77 Saša Vondra s chotí, Jiří Hájek, Jaroslav Jírů, manželé Kaplanovi a Petr Uhl. Večeře se zúčastnili rovněž členové ministrynina doprovodu a pracovníci francouzského velvyslanectví. V přípitcích pronesených Edwige Avicenovou a Jiřím Hájkem byl zdůrazněn oboustranný zájem na rozšíření čs.-francouzských styků a význam mezinárodní spolupráce pro rozvoj demokracie a pro zachování lidských práv v Československu.

*Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 17, S. 4.

D580 1989

1989, 18. září, Praha. – Sdělení o předání funkce mluvčího Charty 77 V. Havlovi po dobu věznění mluvčího A. Vondry. (Dokument č. 59/89)

Dne 18. 9. 1989 na základě rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 2 nastoupil mluvčí Charty 77 Saša Vondra výkon trestu odnětí svobody v trvání 52 dnů. Po dohodě s Tomášem Hradílkem a Danou Němcovou předal Saša Vondra na tuto dobu veškerou odpovědnost mluvčího Charty 77 Václavu Havlovi.

*Václav Havel, Tomáš Hradílek, Dana Němcová
mluvčí Charty 77
(mluvčí Charty 77 Saša Vondra je t. č. ve vězení)*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 17, S. 4–5.

1989, 21. září, Praha. – Prohlášení Charty 77, VONS a Československé ligy pro lidská práva o solidaritě s uvězněnými občany v Lipsku zadržеныmi při mírové modlitbě, vyzývající demokracii v Polsku, Maďarsku a SSSR k veřejnému projevu solidarity s vězňými. (Dokument č. 60/89)

Solidarita s vězňými aktivisty v Lipsku

V Lipsku v NDR je ve vazbě 11 občanů, kteří jsou obviněni z nezákonného srocování; hrozí jim tresty odnětí svobody do dvou let. Byli zadrženi 11. září při mírové modlitbě před Mikulášským kostelem v Lipsku, která je zde pravidelně pořádána každé pondělí již od roku 1982. Tentokrát se modlitebního shromáždění zúčastnil neobvykle velký počet lidí, asi tisíc tři sta. Přispěla k tomu napjatá společenská atmosféra, vyvolaná exodem několika desítek tisíc občanů NDR, a předchozí policejní zásahy proti manifestaci konané v Lipsku 4. září na podporu práva na vystěhování. Lidová policie prohlásila modlitební shromáždění za rozpuštěné a asi 700 účastníků prostranství před kostelem opustilo. Proti zbylým podnikla policie zásah, 104 jich předvedla na policejní stanici, další rozehnala. Většina zadržovaných byla propuštěna s pokutami 1000 až 5000 DM. Ve vazbě zůstali Carola Bornschlegelová, Udo Hartmann, Katrin Hattenahauerová, Axel Gebthabt, Jutta Getzelová, Mirko Ketzl, Jörg Müller, Günther Müller, Gundula Walterová a Ramona Ziegnerová. V samostatném řízení byli mezitím Udo Hartmann a Jörg Müller odsouzeni – dosud nepravomocně – ke čtyřem měsícům odnětí svobody. V pondělí 18. září došlo k další repressi: Lidová policie zadržela asi 50 lidí, kteří šli do kostela na mírovou pobožnost nebo kteří po ní z kostela vycházeli. Zatím není známo, zda někdo ze zadržovaných je ve vazbě. Informace o tomto případě se podávají v pracovní dny od 18 do 22 hodin, v sobotu a v neděli od 16 do 20 hodin na farním úřadě, telefon 37-41-60428.

Domníváme se, že nemůžeme mlčet, jestliže jsou zavíráni lidé jen za to, že usilují o nenásilnou změnu společenských poměrů, tím spíše, vyjadřují-li toto přání společnou modlitbou. Jestliže jsou věznění, perzekvováni a šikanováni takoví lidé, musíme spojit své síly a učinit vše proti tomu, aby se NDR, Československo,

Rumunsko a Albánie nestaly nemocnými místy Evropy, a tím hrozbou nejen pro národy těchto zemí, nýbrž pro celé mezinárodní společenství. Vycházíme-li z názoru, že občané NDR mají právo na odchod do NSR, je tím spíše naší morální povinností zasadit se o to, aby svobodně a bez překážek mohli v NDR žít ti, kdo si v ní přejí žít a kdo svými kritickými postoji přispívají k nápravě společenských poměrů.

Obracíme se proto na všechny demokracie Polska, Maďarska a Sovětského svazu bez ohledu na to, zda působí ve vládních a oficiálních strukturách, či nezávisle, bez ohledu na jejich politickou orientaci či náboženské přesvědčení, aby se s našimi přáteli v Lipsku veřejně solidarizovali. Pomohou tak nejenom jedenácti lidem, kteří trpí ve vězení pro věc spravedlivou, ale i rozvíjejícímu se nezávislému hnutí v Německu, všem, kdo žijí v této části Evropy a posleze i celé Evropě.

*Václav Havel, Tomáš Hradílek, Dana Němcová
mluvčí Charty 77*

*Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, Čs. liga pro
lidská práva a člen Mezinárodní federace pro lidská práva
(FIDH)
(Mluvčí Charty 77 Saša Vondra je t. č. ve vězení.)*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 18, S. 2.

1989, 25. září, Praha. – Blahopřání
Jiřímu Kolářovi k 75. narozeninám.
(Dokument č. 61/89)

Milý Jiří Koláři,
rádi se připojujeme ke všem, kteří si připomínají v těchto dnech Vaše pětasedmdesáté narozeniny.¹ Víme dobře o hluboké stopě, kterou Vaše dílo básnické i výtvarné nechává v české kultuře, a jsme rádi, že o této stopě dobře vědí a často se jí inspirují i příslušníci mladších generací, kteří nezažili v Praze Vaše výstavy a nemohli si v knihkupectvích koupit Vaše knížky. Ačkoli žijete už dlouho v Paříži, chápeme Vás stále jako jednoho z nás a radujeme se z Vašich úspěchů ve světě. Přejeme Vám jménem našeho společenství zdraví do dalších let!

Václav Havel, Tomáš Hradílek, Dana Němcová
mluvčí Charty 77
(Mluvčí Charty 77 Saša Vondra t. č. ve vězení.)

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 18, S. 2.

- 1 Jiří Kolář (1914), básník, výtvarník, spisovatel, spoluzakladatel a člen umělecké Skupiny 42. V letech 1952–1955 vězněn z politických důvodů. K jeho nejznámějším básnickým sbírkám patří *Prométheova játra* (1951); *Básně ticha* (1970); *Náhodný svědek (výběr z let 1937–1947) a jiné. Ve výtvarném projevu proslul především svými kolážemi. Po signování Charty 77 žil v Paříži. Vystavoval v mnoha zemích světa, v Paříži 1973, v New Yorku 1975, v Praze 1999 aj. Nositel Ceny Jaroslava Seiferta.*

1989, 30. září, Praha. – Seznam nových
signatářů Prohlášení Charty 77.
(Dokument č. 62/89)

K Prohlášení Charty 77 ze dne 1. 1. 1977 se v době mezi 1. 7. a 30. 9. připojilo dalších 81 signatářů.

Jaroslav Achrer, vrátný; PhDr. Václav Bartůšek; Robert Bator, dělník; Václav Bouček, důchodce; Aloisie Broušková, důchodkyně; Ludmila Bujnochová, důchodkyně; Petr Buňka, řidič; Libor Burda, seřizovač; Věra Cibulková, důchodkyně; Jan Černocký, železničář; Alice Číhalová, invalidní důchodce; Marie Divišová, keramička; Vlasta Drobna, zdravotní sestra; Jozef Drobny, horník; ing. Miroslav Drozd, ekonom; Monika Elšíková, asistent film. výroby; Petr Furiak, elektrikář; Rudolf Glamoš; Emil Hadač, operátor; Eva Harantová, dělnice; Matin Hassa; Milan Havelka, čistič oken; Marie Havelková, dělnice; Pavel Heřman, knihář; Martin Holata, knihář; Pavel Holeš, automechanik; Ivona Hošková, samostatná kom. pracovnice; Karel Hötzel, technik; Petr Hrbek, elektromechanik; Pavel Hřůza, důlní elektromontér; ing. Milan Jaroš, ekonom (důchodce); Miroslav Kabele, řidič; Jaroslava Kanivková, řidička; Martin Kende, elektromechanik; ing. Tomáš Kopřiva; Miloš Král, provozní elektrikář; Eva Kraupnerová, v domácnosti; Vladimír Kraupner, studující; Roman Kreitl, dělník; JUDr. Vojtěch Krumpera, právník; ing. Otta Líbal, agronom; Jiří Lokša, invalidní důchodce; Jiří Macek; Karel Motl, ekonom; Zdeněk Matuszek, přípravář výroby; Jaroslav Malfait, dělník; Rostislav Němčík, dělník; Tibor Novotný, výhybkář ČSD; ing. Pavel Paláček; Petr Pastrňák, opravář; dr. Patejdrová-Horčicová, důchodkyně; Petr Payne, evangelický vikář; Ivan Pelíšek, truhlář; Zuzana Pelíšková, v domácnosti; Jiří Petr, horník; Oldřich Popelka, horník; Petr Rathouský, izolátor; Miroslav Rosendorf, dělník; Jan Rozsypal, důchodce; Iva Sanetrníková, v domácnosti; Tomáš Sanetrník, dělník; Martin Skála, elektromechanik; David Sládek, strojní zámečnický; Jaroslav Souček, číšník; Petr Stoklasa, zednický učeň; Jindřich Svoboda, dělník; Miroslav Svoboda, elektromechanik; Stanislav Svoboda, jeřábník; ing. Jan Ševčík, geodet; Martin Ševčík, prodáváč; František Štětina, číšník; Dušan Štipala, řidič; PhDr. Oldřich Švarný, CSc., orientalista;

Prokop Tomek, dělník; Josef Tůma, elektrikář; Eva Turnovcová, programátorka; Alois Válek, dělník; Jan Vejvoda, traťový dělník; Drahomíra Vejvodová, důchodkyně; Ivan Vilím; ing. Ivona Zelinková, obchodní referentka.

Václav Havel, Tomáš Hradílek, Dana Němcová
mluvčí Charty 77

(Mluvčí Charty 77 Saša Vondra je t. č. ve vězení.)

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), č. 18, s. 3.

D584 1989

1989, 5. říjen, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR a vládě ČSSR, vyzývající poslance, aby neprojednávali novelu trestního a tiskového zákona, a vládu, aby je předložila veřejnosti k posouzení. (Dokument č. 63/89)

Výzva Federálnímu shromáždění a vládě ČSSR

Několik odborníků z prostředí Charty 77 se seznámilo s návrhy novel trestního a tiskového zákona, zákona o výkonu trestu, o přečinech a přešrocích a trestního řádu, které jsou připraveny k projednání a schválení FS ČSSR. Všichni se shodli na tom, že tyto návrhy mají mnoho problematických bodů, v lecčems jsou horší než zákony dosud platné a rozhodně o nich nelze říci, že uvádějí náš právní řád do souladu s mezinárodními závazky ČSSR v oblasti občanských práv, v mnoha bodech jsou naopak s nimi v hlubokém rozporu.

Charta 77 vypracuje v brzké době kvalifikovanou analýzu těchto návrhů a předloží ji Federálnímu shromáždění i československé veřejnosti.¹ Zatím žádáme všechny poslance FS ČSSR, aby tyto předlohy v jejich dnešní podobě neprojednávali a neschvalovali. Vládu žádáme, aby je předložila veřejnosti ke svobodnému posouzení a aby při další práci na nich přihlížela ke všem kvalifikovaným hlasům, včetně těch, které vzejdou od nezávislých iniciativ.

Václav Havel, Tomáš Hradílek, Dana Němcová
mluvčí Charty 77

(Mluvčí Charty 77 Saša Vondra t. č. vězněn.)

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), č. 19, s. 2.

¹ Právní skupina Čs. helsinského výboru vypracovala připomínky k novelizaci trestního zákona a trestního řádu a k návrhu zákona o výkonu trestu odnětí svobody. Srv. dopis předsedy Čs. helsinského výboru Jiřího Hájka ústavněprávním výborům sněmoven FS ČSSR a připojené přílohy. In: Stanoviska a dokumenty I. Čs. helsinský výbor 1992, s. 95–108. Srv. též D591 (8. 11. 1989).

KOMENTÁŘ: Žalostná bilance: Více represe a méně práva a svobody pro občana. In: Lidové noviny, roč. 2, č. 10 (říjen 1989), s. 8–9.

1989, 13. říjen, Praha. – Prohlášení k 28. říjnu se sdělením o neúspěšném jednání Charty 77 s pražskými úřady o povolení shromáždění k oslavě. (Dokument č. 64/89)

Vznik Československé republiky si připomínáme ve vzrušené době, kdy se některé země sovětského bloku vymaňují postupně z pout totalitního způsobu vlády a usilují o demokracii a kdy i v naší společnosti roste touha po demokratičtějších poměrech. Charta 77 už nejednou u příležitosti 28. října zdůraznila, že i když návrat do minulosti není možný, můžeme se i my dnes inspirovat demokratickými ideály, které zrod našeho novodobého státu provázely, a navázat v mnohém na odkaz prvního prezidenta Československé republiky. Dnešní doba tuto inspiraci s novou náležitostí aktualizuje.

28. říjen není ovšem jen dnem vzniku moderního Československa. Je i výročím dne, kdy bylo v naší zemi přijato federativní státoprávní uspořádání, a tím byl podniknut významný krok k uznání přirozených práv obou našich národů. Svě úsilí o demokratičtější a svobodnější poměry bychom měli spojit i se snahou, aby československá federace nebyla jen ryze formální, ale aby byla výrazem skutečného a autenticky žijícího bratrství našich národů. Jakkoli různé jsou tradice a konkrétní podmínky, v nichž naše dva národy žijí, jejich touha po demokracii je společná a může se naplňovat jen na základě solidární spolupráce všech českých a slovenských demokratů. Zastánci totalitního způsobu vlády to dobře vědí a jejich nedávný tvrdý útok proti slovenským demokratům to dokazuje. Je to útok proti demokratickým ambicím obou našich národů. Využíváme tedy této příležitosti nejen k tomu, abychom znovu zdůraznili touhu naší společnosti po demokracii, ale i k tomu, abychom vyzvali naše dva národy k těsnější živé a solidární spolupráci, vycházející z vědomí nedělitelnosti našeho osudu.

Koncem září t. r. zahájila Charta 77 jednání s pražskými úřady a institucemi, jehož cílem bylo získat v Praze prostor, ať už na odkrytém prostranství, nebo v sále, kde by si různé nezávislé iniciativy a vůbec všichni občané, kteří to nechtějí učinit v rámci oficiálních oslav, důstojně připomněli letošní 28. říjen. Charta 77 chtěla

tímto krokem předejít nebezpečí nové konfrontace, k níž by eventuální zásah proti spontánnímu občanskému vystoupení na veřejných prostranstvích mohl vést.

Tato jednání nebyla bohužel úspěšná.

Chartě 77 za této situace nezbývá než znovu zdůraznit, že Ústava ČSSR zaručuje všem občanům právo svobodně se shromažďovat na veřejných místech a že všechny administrativní pokusy omezit toto právo jsou protiústavní a případné policejní zásahy proti jeho naplňování jsou bezdůvodné a ničím neobhajitelné.¹

Václav Havel, Tomáš Hradílek, Dana Němcová
mluvčí Charty 77

(Mluvčí Charty 77 Saša Vondra t. č. vězněn.)

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 19, S. 2.

1 *Nezávislé občanské iniciativy vydaly společné doporučení, jak je možné nezávisle na oficiálních oslavách uctít památku 28. října. Srv. D588 (23.10. 1989), dále in: Informace o Chartě 77, roč. 12 (1989), č. 20, s. 7–8.*

1989, 14. říjen, Praha. – Prohlášení k případu politického vězně Petra Cibulky, obviněného v roce 1988 z trestných činů, které nespáchal. (Dokument č. 65/89)

Solidarita s Petrem Cibulkou

Právě před rokem, 14. října, byl vzat do vazby Petr Cibulka. V jeho trestní věci bylo zahájeno vyšetřování, jehož rozsah nemá v řízeních proti nezávislým aktivistům v poslední době obdoby. V rámci trestního stíhání proti Petru Cibulkovi, obviněnému ze spekulace, z nedovoleného podnikání a také z pobuřování, bylo vyslechnuto na čtyři sta svědků. Jejich výpovědi společně s vypracovanými znaleckými posudky zabírají mnoho tisíc stran textu. Početný tým vyšetřovatelů StB zpracovával Cibulkův případ osm měsíců. Petr Cibulka se však nedopustil ničeho jiného, než že po dlouhá léta trpělivě shromažďoval hudební nahrávky, které nemohou být v naší zemi oficiálně zveřejněny, nezištně a obětavě je přehrával a poskytoval zájemcům. Nyní mu za jeho činnost hrozí trest vězení od tří do deseti let.

Osmatřicetiletý Petr Cibulka je signatářem Charty 77, členem VONS, SPUSA a aktivistou ISO a Polsko-československé solidarity.

Petr Cibulka není ve vězení poprvé; za své občanské postoje v něm strávil téměř pět let.¹ V lečtější zemi by byl Petr Cibulka pro svou činnost považován za významnou kulturně-organizační osobnost. Avšak režim, který se již po desetiletí zabývá systematickým ničením kulturních hodnot, nemůže a nechce na tuto nezávislou kulturní aktivitu zareagovat jinak než použitím represe, která je právě v Cibulkově případě mimořádně tvrdá.

Považujeme za důležité připomenout také skutečnost dlouhodobého pobytu Petra Cibulky ve vazbě, který mj. přispívá i ke zhoršení zdravotního stavu.

Apelujeme na významné kulturní osobnosti v naší zemi i v zahraničí, aby se zasazovaly o okamžité propuštění a zastavení trestního stíhání Petra Cibulky. Solidarita s ním prospěje nejen jemu, ale i svobodné kulturní tvorbě v naší zemi.

Václav Havel, Tomáš Hradílek, Dana Němcová
mluvčí Charty 77

(Mluvčí Charty 77 Saša Vondra je t. č. vězněm.)

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 9, S. 3.

1 Petr Cibulka byl vězněn za opisování nonkonformní literatury a nahrávání hudby undergroundu od 18.5. do 13.10.1979. 30.1.1980 byl odsouzen na 1 rok za to, že hlaďovkou mařil rozhodnutí o účelu trestu. Znovu byl odsouzen na 7 měsíců 29.9.1985, protože údajně hanořil v restauraci skupinu lidí. 7.10.1986 byl odsouzen k 2 měsícům vězení za to, že se odmítal podrobit rozsudku o ochranném dohledu. 14.10.1988 byl znovu vzat do vazby. Propuštěn byl 26. listopadu 1989. Srv. též D145 (26.5.1980).

1989, 22. říjen, Praha. – Prohlášení k 10. výročí procesu se členy Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. (Dokument č. 66/89)

Před deseti lety, ve dnech 22. a 23. října, probíhal u Městského soudu v Praze jeden z největších a nejostudnějších procesů posledních dvaceti let. Odsouzeno bylo šest členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, z toho pět k tvrdým nepodmíněným trestům. Soudní líčení bylo vyvrcholením rozsáhlé policejní akce proti tomuto výboru, která byla pravděpodobně nejrazantnějším útokem čs. státu proti nezávislým občanským iniciativám za celou dobu jejich dosavadního působení. Akce začala koncem května 1979; patnáct z tehdejších osmnácti členů VONS, kteří byli na svobodě, bylo zadrženo, u sedmnácti byly provedeny domovní prohlídky a v průběhu jednoho měsíce bylo svědecky vyslechnuto okolo jednoho sta osob. Někteří členové VONS byli sice propuštěni, ale zbývajících deset bylo obviněno z podvracení republiky a vzato do vazby. Čtyři z nich byli po sedmi měsících propuštěni, ale dodnes zůstávají obviněni. Rozsudek nad šesti členy VONS potvrdil v odvolacím řízení Nejvyšší soud v prosinci 1979. ¹ Poslední z odsouzených členů VONS se vrátil z vězení až po pěti letech. Devatenáctý člen VONS, který byl obviněn z podvracení republiky a držen ve vazbě již několik týdnů před tzv. operací Kmen z konce května 1979, byl odsouzen v samostatném procesu.

VONS, který od svého založení na jaře roku 1978 dodnes zdůrazňuje plnou zákonnost svého působení, se tímto ryze politickým útokem nenechal zastrašit. Jeho uvězněné členy nahradili okamžitě noví, kteří v nelehkých podmínkách začátku 80. let pokračovali v činnosti. Všichni byli represivními orgány pronásledováni, někteří byli uvězněni, a to i na dlouhá léta, jiní byli vyštvaní z republiky do exilu. Výjimkou nebyly ani fyzické útoky proti členům VONS. Do práce Výboru se znovu zapojili ti, kteří se postupně z vězení vrátili. V posledním roce byli v rámci zostrújících se represí opět někteří členové VONS uvězněni, většinou za jiné aktivity, a tři z nich – Petr Cibulka, Ivan Jirous a Jiří Ruml – zůstávají ve vězení.

Přes tyto nelehké podmínky vydal VONS za téměř dvanáct let své existence přes tisíc sdělení, informujících úřady i veřejnost o několika stech

případech policejní a justiční svévole, a do čs. veřejného života už dávno vrostl jako jeho neodmyslitelná součást. ² Jeho vytrvalá a seriózní práce si vysloužila mezinárodní respekt. Zvláštěního uznání se Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných dostalo právě v době procesu s jeho členy, kdy mu Mezinárodní federace pro lidská práva FIDH, mající statut přidružené organizace OSN, nabídla, aby se stal její členskou ligou. VONS je již téměř deset let řádným členem této federace a jeden z jeho členů je dokonce jejím místopředsedou. Poněkud se změnilo i postavení VONS z hlediska čs. státu. I když státní orgány tento výbor stále kriminalizují, přece jen byly donuceny si na některé dříve pronásledované projevy zvynout a tolerovat je, byť s nechutí, a na některé své mezinárodní závazky v oblasti lidských práv přece jen brát větší ohled. Představitelé FIDH, stejně jako zástupci Mezinárodní helsinské federace a Amnesty International, například už oficiálně navštěvují Československo a vydávají svědectví o porušování lidských práv, zvláště pak o politických procesech a vězních svědomí.

Ve světle těchto skutečností je absurdita někdejšího zásahu proti VONS stále zjevnější a stále zjevnější je nesmyslnost procesu, v němž byla práce VONS souzena jako údajné podvracení republiky.

U příležitosti desátého výročí procesu s členy VONS žádáme znovu a veřejně generálního prokurátora ČSSR, aby podal stížnost pro porušení zákona a domohl se tak soudního řízení, v němž by byli v plném rozsahu zproštěni viny ti, kdo byli v roce 1979 protiprávně odsouzeni. Lze přitom vyjít také ze skutečnosti, že motiv nepřátelství ke státnímu a společenskému zřízení nebyl při soudním řízení nijak dokázán a že přisuzování tohoto motivu členům organizace, která sleduje stav lidských práv, je ideologickým stanoviskem, jež nemá oporu v zákoně. Zároveň žádáme, aby příslušný prokurátor zastavil trestní stíhání těch, kteří jsou od roku 1979 za svou práci ve Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných stále ještě obviněni. Domáháme se nápravy i pro ty členy Výboru, kteří byli uvězněni nebo odsouzeni mimo proces z října 1979.

Léta strávená ve vězení nikomu vrátit nelze. Alespoň formální rehabilitace je však možná. Mělo by to smysl především pro čs. justici, která

by tím ukázala, že je schopna, byť dodatečně, pojmenovat pravým jménem křivdy, které spáchala, a dát průchod právu ve věci, v níž svého času právo tak zjevně pošlapala.

Václav Havel, Tomáš Hradílek, Dana Němcová
mluvčí Charty 77
(Mluvčí Charty 77 Saša Vondra je t. č. ve vězení.)

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 20,
s. 2–3.

- 1 *Srv. dokumenty D107 (30. 5. 1979), D108 (31. 5. 1979), D111 (25. 6. 1979), D114 (27. 8. 1979), D116 (15. 10. 1979), D119 (21. 10. 1979), D120 (24. 10. 1979), D123 (12. 11. 1979), D125 (14. 11. 1979) a D129 (22. 12. 1979).*
- 2 *V letech 1978–1990 vydal VONS celkem 1121 sdělení. Srv. Informace o Chartě 77. Článeková bibliografie. Brno, Libri prohibiti – Doplněk 1990.*

D588 1989

1989, 23. říjen, Praha. – Prohlášení
Charty 77, Hnutí za občanskou svobodu,
Demokratické iniciativy, Obrody
a Nezávislého mírového sdružení
o možnostech, jak oslavit svátek 28. října.
(Nečíslovaný dokument)

Prohlášení nezávislých iniciativ¹

Jako představitelé nezávislých iniciativ doporučujeme všem občanům, kteří si chtějí připomenout výročí vzniku našeho státu nezávisle na oficiálních akcích, aby tak učinili svou přítomností na Václavském náměstí a hlavních náměstích českých a slovenských měst, jakož i památných místech souvisejících s tímto datem, v sobotu dne 28. října v době od 15 do 16 hodin.

Domníváme se, že klidná a spořádaná přítomnost svobodomyšlných občanů může být za dnešní situace tím nejvýmluvnějším slovem k 28. říjnu a současným poměrům v naší zemi, jež můžeme říci sobě navzájem i světu.

Charta 77: Václav Havel, Tomáš Hradílek,
Dana Němcová

HOS: Rudolf Battěk, Václav Benda

DI: Emanuel Mandler, Karel Štindl, Bohumil Doležal

Obroda: Miloš Hájek, Vladimír Kabrna, Luboš Kohout,

Vladimír Kolmistr, Josef Kotrč

NMS: Hana Holcnerová, Jan Chudomel, Jana Petrová,
Ruth Šormová

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 19, s. 2.

- 1 *Charta 77 upustila od vydání samostatného prohlášení, které připravovala jako dokument č. 67/89. Její stanovisko viz též v dokumentu D585 (13. 10. 1989). Prohlášení k 28. říjnu s historickým hodnocením a politickými požadavky vydaly Čs. demokratická iniciativa, Hnutí za občanskou svobodu a Obroda. Viz Čas Demokratické iniciativy 1987–1990. Praha 1993, s. 192–193.*

Manifestace stoupenců nezávislých iniciativ se na Václavském náměstí konala za silné policejní asistence a represe. Již před 28. říjnem bylo preventivně zadrženo 63 občanů na 24–26 hod. Po manifestaci bylo předvedeno na policejní stanice 355 občanů, z nichž 149 bylo zajištěno na 48 hod. O průběhu občanských manifestací 28. října v Praze, Brně, Ostravě a Bratislavě a represe státní moci vydal VONS podrobnou zprávu v Informacích o Chartě 77, roč. 12 (1989), č. 20, s. 15–16.

Dále viz Sdělení VONS č. 1109 z 6. 11. 1989, tamtéž, č. 21, s. 5–6; a č. 1100, tamtéž, s. 6–7.

KOMENTÁŘE: Dienstbier, J.: Nevůle k moci. In: *Lidové noviny*, roč. 2, č. 11 (listopad 1989), s. 1 • Ruml, Jan: Hra s čísly. *Tamtéž*.

1989, 4. listopad, Praha. – Nekrolog k úmrtí Milana Hübla. (Dokument č. 68/89)

Za Milanem Hüblem

Dne 28. října zemřel náhle ve věku 62 let historik a publicista Milan Hübl.

Jako mnoho jeho generačních druhů vstoupil tento brněnský textilní dělník ve svých 19 letech do Komunistické strany Československa a díky svým schopnostem se stal brzy učitelem stranických škol. Patřil mezi ty „dělnické kádry“, kteří si byli vědomi, že musí těžce dohánět znalosti, kterých jiní nabyli na univerzitě. Dosáhl hodnosti kandidáta historických věd a habilitoval se na docenta Vysoké politické školy. Jeho největší dílo, syntéza dějin Druhé internacionály, však zůstalo v rukopise.

Milan Hübl totiž nebyl kabinetní vědec. Uvítal první trhliny v ocelové skořápce stalinské ideologie a snažil se v těžkých podmínkách podle svých skrovných sil rozšiřovat prostor pro svobodnější myšlení. V druhé polovině padesátých let se stal výraznou postavou progresivního proudu v KSČ. Aktivně se podílel na práci tzv. barnabitské komise, která prokázala nepodloženost obvinění ze „slovenského buržoazního nacionalismu“ vznesených v padesátých letech proti Gustávu Husákovi, Laco Novomeskému a Karolu Šmidkemu. Milan Hübl se stal jednou z předních postav Pražského jara. Byl odpůrcem stalinského dogmatismu, otevřeným a ochotným k věcné demokratické diskusi se stoupenci různých názorů. Jeho zásadní odpor proti vojenskému potlačení československého demokratického procesu vynesl politickou i občanskou diskriminaci. Přesto ve své činnosti pro obrodu společenského systému pokračoval a nadále šířil své kritické názory, za což byl odsouzen na 6 a půl roku vězení.¹ Když byl po 5 letech propuštěn, zařadil se mezi první signatáře Charty 77. Jeho jméno nelze odmyslet z nezávislé československé publicistiky. Psal zasvěceně, věcně a střídavě.

Odchod Milana Hübla, pracovitého, vytrvalého, obětavého a statečného člověka, je pro všechny československé demokraty velkou ztrátou.

Václav Havel, Tomáš Hrašílek, Dana Němcová
mluvčí Charty 77
(Mluvčí Charty 77 Saša Vondra je t. č. ve vězení.)

- 1 Milan Hübl byl zatčen v lednu 1972. Podmínečně propuštěn byl v prosinci 1976. O něm viz Hájek Miloš: *Spolupracovník a spolubojovník*. In: *Cesty k moci*. Praha 1990, s.193–198.

1989, 4. listopad, Praha. – Vyhlášení ankety o občanské morálce v Československu. (Dokument č. 69/89)

K občanské morálce

Z mnoha prostých lidských úvah i odborných studií vyplývá, že oblast občanské morálky je dnes v Československu oblastí klíčovou. Týká se rozměrů lidské existence mezi osobním a společenským bytím. Tento prostor je pro nás jako členy občanské iniciativy usilující především o pravdivé uskutečňování lidských a občanských práv rozhodující. Domníváme se, že společenská krize v naší zemi může být překonána právě překlenutím propasti mezi oblastí osobního a společenského zájmu a nasazení.

Protože jde o problematiku mnohorozměrnou, rozhodli jsme se v následujících příspěvcích publikovat názory několika našich občanů na toto téma. Tímto způsobem chceme inspirovat spoluobčany, aby si s námi kladli otázky, které vyjadřujeme v naší anketě, a pokoušeli se sami za sebe na ně nacházet poctivou odpověď. Námi zveřejňované odpovědi mají osobní ráz. Vyjadřují různá stanoviska jednotlivých osobností z okruhu občanské iniciativy Charta 77.¹

1. Jaké jsou podle Vás hlavní *negativní* rysy současné situace v oblasti občanské morálky v českých zemích a na Slovensku?

2. Kde jsou a odkud pramení *hlavní příčiny* těch *negativních jevů*, v případě změny k horšímu, příčiny přítomné i působící z minulosti?

3. Jaké jsou podle Vás hlavní *pozitivní* rysy současné situace v oblasti morálky u nás?

4. Kde jsou a odkud pramení hlavní současné i z minulosti působící příčiny dnešních pozitivních mravních rysů, respektive změn?

5. Jaké *cesty* vedou k *občanskému napřímení*, k aktivizaci občanského vědomí a k růstu odpovědnosti za společenský vývoj v naší zemi jako celku a v okruhu působení jednotlivce (to znamená v závodě, instituci, skupině, organizaci, obci apod.)?

Václav Havel, Tomáš Hradílek, Dana Němcová
mluvčí Charty 77
(Mluvčí Charty 77 Saša Vondra je t. č. ve vězení.)

1 *Uskutečnění ankety přerušily listopadové události 1989. Podle Informací o Chartě 77 byla přílohou dokumentu odpověď Vlasty Chramostové na všechny položené otázky, která zde však nebyla publikována. Originál dokumentu se nepodařilo najít.*

1989, 8. listopad, Praha. – Dopis Federálnímu shromáždění ČSSR vyzývající poslance k odmítnutí návrhu zákona o tisku a hromadných sdělovacích prostředcích, protože odporuje Ústavě ČSSR a mezinárodním paktům o lidských právech. (Dokument č. 70/89)

Paní poslankyně, páni poslanci,
na společné schůzi obou sněmoven Federálního shromáždění v březnu letošního roku jste vyjádřili souhlas s postupem čs. delegace na vídeňské následné schůzce a přihlásili se k principům a dalším závazkům Závěrečného dokumentu. Podpisem tohoto významného mezinárodně právního dokumentu se čs. státní orgány zavázaly dále rozvíjet proces zahájený Konferencí o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v roce 1975 a uvádět vnitrostátní zákonodárství do souladu s mezinárodními závazky.

Vláda ČSSR, vědoma si rozporů mezi čs. právním řádem, praxí státních orgánů a mezinárodními závazky, přijala v dubnu usnesení č. 123/1989, kterým rozpracovává závěry vídeňské následné schůzky. I když vláda, jak vyplývá z tohoto usnesení, přistupuje k Závěrečnému dokumentu vídeňské následné schůzky velice povrchně a rozpracování některých závazků zcela opomíjí, nelze přehlédnout, že některé jeho body představují určitý pokrok v nazírání na úroveň dodržování základních lidských práv a svobod v Československu a na potřebu změn v čs. právním řádu. Konkrétně v oblasti ústavně zaručené svobody projevu, slova a tisku přiznává nedostatky v dosavadní právní úpravě svobody tisku a ukládá nově řešit občanská práva na získávání, reprodukování a rozšiřování informačních materiálů.

Jedním z projevů tohoto „nového přístupu“ má být návrh změny zákona č. 81/1966 Sb. o periodickém tisku a ostatních hromadných informačních prostředcích, který je Vám předkládán ke schválení.¹ Vláda v něm v rozporu s mezinárodními dokumenty, čs. Ústavou i praxí demokratických států stanoví, že občan nemůže být subjektem řízení o registraci tisku, a pokud vydává periodický tisk nebo takovou činnost umožňuje nebo takový tisk rozšiřuje, může mu být uložena pokuta až do výše 10 000 Kčs a vysloveno propadnutí nebo zabránění věci. Návrh novely tak má dále

prohloubit represivní úlohu státní moci, vyjádřenou již v zákonném opatření předsednictva FS ČSSR č. 10/1989 Sb. k ochraně veřejného pořádku, které postihuje vyhotovování nebo rozšiřování tiskovin narušujících podle chápání čs. státních a státních orgánů tzv. zájem socialistického státu na zachování veřejného pořádku, a má postihovat samotný fakt vydávání periodického tisku bez ohledu na jeho obsah. Touto novelizací mají být postiženi nejen dosavadní vydavatelé nezávislých tiskovin a ten, kdo jinému umožní seznámení s jejich obsahem, ale i každý občan, popř. skupina občanů, kteří budou v budoucnu uplatňovat své právo na svobodu tisku danou Ústavou ČSSR a mezinárodními dokumenty.

Předložený návrh není jen bezdůvodným omezením svobody tisku, ale je jejím přímým popřením. Je v rozporu s článkem 28 Ústavy ČSSR č. 100/1960 Sb., podle něhož je v souladu se zájmy pracujícího lidu *všem občanům* zaručena svoboda slova a tisku. Je v rozporu s 34. článkem Spolupráce v humanitárních a dalších oblastech Závěrečného dokumentu vídeňské následné schůzky, jehož přijetím se vláda zavázala respektovat právo jednotlivce, instituce a organizace na získávání, vlastnění, reprodukování a rozšiřování *jakýchkoli* informačních materiálů, a je i v rozporu s proklamovanými záměry usnesení vlády ČSSR č. 123/1989.

Vláda a její legislativní rady musely projevit značnou dávku právního nihilismu, politické účelovosti a opovržení literou i duchem mezinárodních dokumentů k lidským právům, aby mohly opřít navrhovanou právní úpravu o absurdní argument, že Závěrečný dokument vídeňské následné schůzky sice požaduje respektovat právo na získávání, vlastnění, reprodukování a rozšiřování *jakýchkoli* informačních materiálů, ale že se výslovně nezmiňuje o periodickém tisku, takže není nutné při novelizaci zákona o periodickém tisku respektovat závazky. Musely projevit značně přezíravý vztah k 3. principu Závěrečného dokumentu, když se odvolávají na právo každého účastnického státu svobodně si vybrat a rozvíjet své politické, sociální, hospodářské a kulturní systémy, stejně jako právo stanovit vlastní zákony, správní předpisy, praxi a určovat politiku, a přitom přehlížejí, že tento princip současně ukládá povinnost zajišťovat při

uplatňování tohoto práva, aby zákony, správní předpisy, praxe a politika odpovídaly závazkům podle mezinárodního práva a byly uvedeny v soulad s ustanoveními Deklarace principů a dalšími závazky v rámci KBSE.

Vláda tak znovu potvrdila, jak málo si váží svého podpisu na Závěrečném dokumentu vídeňské následné schůzky a jak málo dbá o to, zda je na mezinárodním fóru důvěryhodným partnerem. Jestliže však dává přednost mezinárodní kritice Československa za porušování vídeňského dokumentu před jeho dodržováním, jenom tak potvrzuje slabost oficiálního informačního monopolu, vyjádřeného v milionech a stovkách vysílacích hodin denně, oproti nepočtenému, v amatérských podmínkách pracujícímu, ale o objektivní fakta se opírajícímu nezávislému tisku.

Paní poslankyně, páni poslanci, chtěli bychom vyjádřit přesvědčení, že projevíte dostatek úcty k Ústavě ČSSR, k mezinárodně právním závazkům a k jejich důslednému rozpracování na čs. podmínky a že odmítnete schválit předložený návrh zákona. Očekáváme od Vás, že se zasadíte o to, aby vláda v přepracovaném návrhu změny zákona č. 81/1966 Sb. o periodickém tisku a ostatních informačních prostředcích zakotvila právo každého občana získávat, vlastnit a rozšiřovat jakékoliv informační materiály a zpřesnila podmínky, za nichž lze odmítnout registraci.

Václav Havel, Tomáš Hradílek, Dana Němcová
mluvčí Charty 77
(*Mluvčí Charty Saša Vondra je t. č. ve vězení.*)

Na vědomí: Mezinárodní helsinská federace,
Výbor čs. veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12, Č. 21 (1989), S. 3–4.

1 Sr. D584 (5. 10. 1989). *K návrhu tiskového zákona napsal své připomínky prof. dr. Jiří Hájek, předseda Čs. helsinského výboru, v dopisu předsedovi vlády ČSSR L. Adamcovi 17. 10. 1989.*

Podrobný rozbor novely tiskového zákona č. 81/1966 Sb. o periodickém tisku a ostatních hromadných informačních prostředcích provedla právní skupina Čs. helsinského výboru. Sr. Stanoviska a dokumenty I. Praha, Čs. helsinský výbor 1992, s. 108–118.

1989, 9. listopad, Praha. – Prohlášení k celonárodnímu i mezinárodnímu významu svatořečení Anežky Přemyslovny. (Dokument č. 71/89)

K svatořečení Anežky Přemyslovny

V sobotu 11. 11. v 18 hodin a v neděli 12. 11. ve 12 hodin se mají na čtvrt hodiny rozeznít zvony všech kostelů na počest svatořečení Anežky Přemyslovny. Zamysleme se nad tím, co tato událost znamená pro naše národy. Jedná se o významný náboženský a kulturně historický akt, kterým se dostává našim zemím dalšího světce, ženy, která začala být lidem uctívána již za svého života ve 13. století. Tuto úctu si zasloužila svými postoji a činy, na které bychom se měli všichni rozpomenout. Žena z královského rodu srdnatě odmítla dát se politicky oportunně provdat a stát se nástrojem světské vlády. Svůj osud raději spojila s obrodným františkánským hnutím v celé tehdejší církvi a s osudy chudých. Osvobodila se od svodů světské moci a bohatství. Rozhodla se nejen dát svůj majetek chudým, ale osobně s nimi sdílet jejich osud a těm nejubožejším sloužit.

Byla to Anežka Česká, kdo položil organizační základy sociální péče založením pražských špitálů. Byla to ona, kdo smířoval vládychtivé příbuzné královského rodu. Pro tuto královskou dceru byli všichni lidé skutečnými bratry a sestrami.

Současná státní moc se k aktu svatořečení, který má i mezinárodní význam, chová dvojnásobně. Na jedné straně pro ni není přijatelná návštěva papeže v Československu a kanonizaci Anežky Přemyslovny v Praze tudíž znemožnila. Na druhé straně si chce tento svátek přivlastnit a kromě účasti na oficiální předběžné oslavě v Praze vysílá do Říma svou delegaci. Na jedné straně umožňuje širokou účast poutníků v Římě a na druhé pak nezapomíná „ve státním zájmu“ znemožnit cestu dalším zájemcům, mezi něž patří např. i biskup Karel Otčenášek, římsko-katolický kněz Josef Kordík nebo katolický aktivista Augustin Navrátil. A tak pontifikální mši ve Svatovítské katedrále v Praze bude sloužit kardinál Tomášek až 25. 11. 1989 v 10 hod. Bude zde posvěcena socha sv. Anežky a všem účastníkům z Čech, Moravy i Slovenska bude poskytnuta příležitost společně prožít hrdost na svatou Anežku Českou, na

její odkaz národům a na její moc, která přetrvala a přetrvává staletí.

Václav Havel, Tomáš Hradílek, Dana Němcová
mluvčí Charty 77
(Mluvčí Charty 77 Saša Vondra je t. č. ve vězení.)

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 21, S. 4.

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o církvi*, 1989, Č. 5, S. 5.

1989, 16. listopad, Praha. – Společný dopis Charty 77, Hnutí za občanskou svobodu, Demokratické iniciativy, Obrody a Nezávislého mírového sdružení účastníkům zasedání Evropské rady v Paříži o neudržitelnosti oficiálního stanoviska SSSR k vojenské intervenci roku 1968. (Nečíslovaný dokument)

Dámy a pánové,
jako zástupci čs. nezávislých občanských iniciativ chceme pozdravit Vaše jednání, které vítáme jako výraz porozumění závažnosti změn, probíhajících v naší části Evropy.

Československo se podle našeho názoru dostává v posledních týdnech v protikladu s těmito změnami do postavení, které může mít, jak jsme přesvědčeni, vážné a dlouhodobé důsledky, a to nejen pro naši zemi.

Máme za to, že pro úspěch a nezvratnost hospodářských a politických změn v naší části kontinentu je nutno, aby probíhaly ve všech zemích. Dnešní vedení našeho státu, opírající legitimitu své moci o ideologii zrozenou z okupace Československa vojsky pěti států Varšavské smlouvy v roce 1968, se těmito změnami cítí ohroženo. Politika zrozená před více než dvaceti lety kolektivním porušením mezinárodního práva tak stojí dodnes v cestě novým nadějím této části Evropy.

Proto se otázka konečného přehodnocení přes dvacet let starých událostí v Československu stává mimořádně významnou pro nezvratnost reformem ve východní Evropě. Právě proto se k ní i po tak dlouhé době vyslovily parlamenty Polska a Maďarska.

V této situaci považujeme za neudržitelné, aby se Sovětský svaz v době vytváření historicky nových principů soužití v Evropě nadále distancoval od spoluodpovědnosti, kterou dodnes má za důsledky jím vedené vojenské intervence.

Chápeme složitost jeho vnitřních problémů, stejně jako velikost změn, které podstupuje. Nemůžeme však jako Evropané mlčet, jestliže sovětský ministr zahraničních věcí veřejně, jako se to stalo v jeho nedávném rozhovoru pro polský list *Gazeta Wyborcza*, de facto prohlašuje, že kolektivní porušení norem mezinárodního práva bylo v případě Československa přípustné. Zde jde o víc než jenom o pravdivé zobrazení čs. událostí.

Zvláště vzhledem k tomu, že Moskva má být už v roce 1991 místem jednání zástupců účastnických států Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě a humanitárních otázkách, považujeme za žádoucí, aby i sovětská vláda co nejdříve vyjádřila své oficiální stanovisko k intervenci do Československa v srpnu 1968.

Dámy a pánové, žádáme Vás, abyste při svém jednání přihlédlí k našemu stanovisku. Přejeme Vašemu pařížskému setkání, aby se stalo mezníkem na cestě k překonání rozdělení Evropy.¹

Za

Charty 77 Dana Němcová, Tomáš Hradílek, Saša Vondra, Hnutí za občanskou svobodu Ladislav Lis, Rudolf Battěk, Václav Benda, Demokratickou iniciativu Emanuel Mandler, Bohumil Doležal, Karel Štindl, Obrodu Miloš Hájek, Nezávislé mírové sdružení Jana Petrová, Hana Holcnerová, Jan Chudomel, Ruth Šormová

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 12 (1989), Č. 22, s. 2–3.

1 *Na programu Evropské rady 18. listopadu v Paříži bylo jednání o vývoji v evropských socialistických zemích. ER zde schválila mj. vytvoření stabilizačního fondu pro Polsko v rámci Mezinárodního měnového fondu ve výši 1 miliardy dolarů a úvěr pro Maďarsko ve stejné výši.*

KOMENTÁŘE: Štěpánková, I.: Jaké bude dnes menu v Paříži? In: *Mladá fronta*, roč. 45, č. 273 (18.11.1989), s. 5 • Skončila mimořádná vrcholná schůzka EHS. Stanovisko k socialistickým zemím. In: *Práce*, 20.11.1989, s. 6.

1989, 18. listopad, Praha. – Prohlášení k situaci v zemi po brutálním zásahu policie proti pokojné demonstraci 17. listopadu. (Dokument č. 72/89)

[...] ¹

Stanovisko Charty 77 k posledním událostem

Včera, 17. listopadu, v odpoledních a večerních hodinách byla Praha svědkem nejmohutnější demonstrace za posledních dvacet let. Veřejné shromáždění, které u příležitosti 50. výročí protinacistických bouří v Praze a smrti studenta Jana Opletala svolali studenti pražských vysokých škol, ² pak v průvodu Prahou pokračovalo masovou politickou demonstrací, jíž se dle střízlivých odhadů zúčastnilo nejméně 50 tisíc lidí.

Studenti a lidé v ulicích žádali okamžité zahájení celospolečenského dialogu, odstoupení nynějšího stranického a politického vedení naší země, svobodné volby a zrušení monopolu KSČ a důsledné uplatňování všech lidských práv, včetně propuštění politických vězňů. Když se průvod dostal na Národní třídu ve středu Prahy, byl zastaven a obklíčen speciálními jednotkami vojsk ministerstva vnitra, v jejichž výzbroji nechyběly ani obrněné transportéry. Při následném brutálním zásahu proti pokojným demonstrantům, který mnohým připomněl nacistické řádění před padesáti lety a jehož se zúčastnily i tzv. červené barety, tedy speciální jednotky, vycvičené na boj muže proti muži, bylo mnoho lidí zraněno, včetně žen, dětí a starců. Lidé skandovali: Jakešovo gestapo...

Domácí i světová veřejnost je pobouřena a zděšena. Zatímco už téměř všechny země východní Evropy se pokojně ubírají cestou demokratických reforem, rozpoutává československé stranické a státní vedení válku proti vlastním občanům, kteří se nedožadují ničeho jiného než následování příkladu okolních zemí. Válku, která budoucí a nevyhnutelný celospolečenský dialog může učinit jen bolestnější a obtížnější.

Charta 77 se cítí nucena zaujmout k současné situaci v naší zemi následující stanovisko:

1. Považujeme za nezbytné, aby ze stranického a státního vedení naší země okamžitě odstoupili ti, kteří jsou přímo zodpovědní za brutální postup proti vlastním občanům.

2. Je nezbytné okamžitě zahájit vskutku celospolečenský dialog o cestě budoucích reforem, jehož se budou moci plnoprávně zúčastnit všechny složky naší společnosti včetně nekomunistických politických stran, církví, inteligence, dělníků, studentstva a nezávislých iniciativ. Charta 77 jako jedna z mnohých iniciativ je připravena nabídnout tomuto dialogu své služby.

3. Dialog je v krátké budoucnosti opravdu nevyhnutelný. Apelujeme proto na veškerou naši veřejnost, aby již teď napomohla všemi pokojnými prostředky k jeho uskutečnění. Ujišťujeme, že všechny takové pokojné akce protestu proti mocenské zvržení budeme rozhodně podporovat. Za dané situace bychom již neměli jen vyčkávat. Je třeba jednat.

4. Obracíme se rovněž na veřejnost a politické představitele všude ve světě, aby politickým tlakem na současné československé vedení napomohli tento dialog začít.

Situace v Československu na sklonku roku 1989 je ostudná a nebezpečná. Začneme ji proto všichni neprodleně řešit. ³

Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – POČÍTAČOVÝ VÝTISK.

- 1 *Poznámka v záhlaví: „Naléhavá prosba z Prahy: Vysílat ještě dnes, 18. 11.“ Předloha pochází z archivu RFE v Mnichově.*
- 2 *Demonstrace byla svolána letákem schváleným 19. října na schůzce nezávislé studentské skupiny STUHA. Leták nese název *Vezměte si s sebou květinu a svíčku*. Srv. *Studenti psali revoluci. Praha, Universum 1990, s. 20; Hlasy občanské společnosti 1987–1989: Výběr z textů a dokumentů. ČSDS a ÚSD AV ČR 1999, s. 106.**
- 3 *Dne 19. 11. 1989 se na schůzce zástupců všech nezávislých iniciativ, uměleckých svazů a církví ustavilo Občanské fórum, v němž se soustředila činnost představitelů Charty 77.*

PLNÉ ZNĚNÍ: In: *Informace o Chartě 77*, roč. 13 (1990), č. 1, s. 2.

D595 1989

1989, 29. listopad, Praha. – Vzpomínka na Františka Kriegla při příležitosti 10. výročí jeho úmrtí. (Dokument č. 73/86)

K výročí úmrtí Františka Kriegla

3. prosince 1989 uplyne deset let od smrti čs. politika dr. Františka Kriegla, signatáře Charty 77.¹ František Kriegel byl dobrý lékař, skromný a hodný člověk a moudrý politik. V době Pražského jara byl předsedou Ústředního výboru Národní fronty ČSSR a členem předsednictva ÚV KSČ. Ačkoli v různých napjatých chvílích roku 1968 projevoval zdrženlivost, nabádal k opatrnosti a rozvaze a byl si vědom hrozících nebezpečí, v mezním okamžiku prokázal – jako předtím už víckrát ve svém životě – velkou statečnost, když jako jediný z našich tehdejších vedoucích politiků se dokázal vzepřít silnému tlaku a nepodepsal moskevské protokoly. Dnes, kdy tisk, parlamenty a různé politické síly a osobnosti některých zemí, jejichž armády tehdy potlačily obrodné úsilí naší země, odsuzují tento akt agrese a omlouvají se za něj čs. lidu, je třeba připomenout, že František Kriegel se této zvůli nepodrobil ani ve chvíli, kdy tím riskoval nejen svou politickou kariéru, ale možná i svůj život. Zachoval se jako pravý vlastenec, a je nám líto, že už není mezi námi a nemůže se dožít oné historické satisfakce, kterou jeho tehdejšímu postoji současný vývoj dává. Nezapomínejme na jeho památku!

*Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 13 (1990), Č. 1, s. 2–3.

¹ Srv. D127 (6.12.1979).

D596 1989

1989, 15. prosinec, Praha. – Dopis Jeleně G. Bonnerové k úmrtí Andreje D. Sacharova. (Dokument č. 74/89)

Jeleně Georgijevně Bonnerové a všem přátelům Andreje Dmitrijeviče Sacharova

Andrej Dmitrijevič Sacharov zemřel v době, kdy svět začal dávat za pravdu jeho celoživotnímu dílu a kdy uznával a obdivoval jeho obrovskou morální autoritu a mravnost jeho postojů.¹

Byl ruským vlastencem, jehož největším snem bylo spojit Rusko a demokracii. Byl fyzikem, který nahlédl do propastných hloubek lidské nedokonalosti. Byl pro statisíce lidí ve světě symbolem občanské odpovědnosti v dobách, kdy svět, ve kterém on sám žil, uznával jenom právo síly a nikoli sílu práva. Jeho příklad inspiroval miliony lidí.

Pro Chartu 77 je jeho odchod těžkou a zarmocující ztrátou. Sám Andrej Dmitrijevič vždy zdůrazňoval, že osudové zvraty Československa vyznačovaly i křížovatky jeho vlastního života. Události v Československu v roce 1968 byly podle jeho vlastních slov rozhodujícím podnětem pro jeho první veřejné vystoupení proti panujícímu bezpráví. Vznik Charty 77 oceňoval jako příklad cesty osobního nasazení a mravního odporu zlu. Část Nobelovy ceny míru dokonce věnoval Nadaci Charty 77 s určením pro „děti signatářů Charty 77“. Byl prvním, kdo v době přestavby veřejně žádal přehodnocení vojenské intervence do Československa v roce 1968. V listopadu 1989 to byl opět on, kdo pozvedl hlas proti brutálnímu rozehnutí studentské demonstrace v Praze. Byl to i jeho neúnavný mravní apel, který napomohl vítězství demokratických sil v Československu. Je nám proto nesmírně líto, že už nikdy nebudeme mít v Praze možnost prokázat Andreji Dmitrijeviči svoji náklonnost, úctu a vděčnost. Zemřel velký člověk, opravdový bojovník za univerzální lidská práva. V této smutné chvíli jsme v myslích se všemi přáteli a blízkými Andreje Dmitrijeviče Sacharova v jeho vlasti i ve světě.

*Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 13 (1990), Č. 1, s. 3.

¹ A. D. Sacharov zemřel 15.12.1989.

D597 1989

1989, 29. prosinec, Praha. – Blahopřání Václavu Havlovi ke zvolení prezidentem republiky. (Dokument č. 75/89)

Milý Václave,
celých třináct let jsi se značným osobním nasazením a společně s dalšími signatáři Charty 77 usiloval o důstojný a spravedlivý život v naší zemi.

Dovol nám, abychom Ti právě dnes, kdy jsi byl zvolen prezidentem republiky, co nejsrdečněji blahopřáli. Nepochybuje o tom, že i v příštích nelehkých měsících zůstaneš věrný ideálům Charty 77, která se – připravena ke spolupráci – na Tebe bude nadále s důvěrou obracet při obnově demokratické společnosti v Československu.

*Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77*

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 13 (1990), Č. 1, s. 3.

D598 1989

1989, 31. prosinec, Praha. – Seznam nových signatářů. (Dokument č. 76/89)

K Prohlášení Charty 77 ze dne 1. 1. 1977 se v době mezi 1. 10. a 31. 12. prostřednictvím mluvčích připojilo dalších 141 signatářů:

Roman Ammer, student; ing. Josef Balabán, konstruktér; Dagmar Balabánová, úřednice; Jaroslav Beran, důchodce; Miroslav Blahůšek, dělník; František Boháč, důchodce; Lubomír Böhm, lesník; Jana Brodská, doručovatelka; Rudolf Brožek, technik; Vlastimil Bujárek, programátor; Tomáš Cejp, výtvarník; Radek Cihla, fotograf; Václav Černý; Tomáš David; Ondřej Dlab, svářec; Pavel Dobák, technický kontrolor; Vladimír Doležal, invalidní důchodce; René Dross; Michaela Dupalová, dělnice; Pavla Dusová, zdravotní sestra; MUDr. Jan Fiksa, neurolog; RNDr. Václav Flandera, zásobovač; Lumír Foldyna, hodinář; Ivana Fotlová; Karel Habal, zeměměřič; Dušan Hanza, topič; Jan Havránek, student; Slavomil Herynk, řidič tramvaje; Pavel Hnojský; Martin Holiš, technik; Eva Holubová, studentka; Zdeněk Horák, stavěč dekorací; ing. arch. Matouš Houba, projektant; Ludvík Hradílek, truhlář; Milan Hriň, mechanik; Ondřej Hůlek, referent; Vladimír Hütter; Daniel Chrz, strojník; Petr Janočko; Nikola Kabourková, studentka; ing. Petr Kajnar, vývojový pracovník; ing. Stanislav Kalisz; Roman Kamarád, elektromechanik; Viktor Karlík, výtvarník; Martin Katina, student; JUDr. Jan Kazda, bývalý advokát; Jan Keřlík, dělník; Jan Klofáč, učeň; Miroslav Kocev, mechanik; Ludmila Kočí; Zdeněk Kočí; MUDr. Milan Kopřiva, hygienik; Miroslav Košař, hudebník; Božena Koucká, dělnice; JUDr. Jaroslav Koutský, advokát; Jitka Kramperová, fotografka; Jiří Křížan, svobodné povolání; Daniel Křížek, student; Milada Kubelková, referentka; Martin Kučera, elektroenergetik; Ilona Kuchyňová, v domácnosti; Ladislav Kvapil, číšník; Miroslav Kvašňák, topič; MUDr. Tatiana Labská, lékařka; Roman Lázníčka, dřevorubec; Petr Lípa, dělník; Anna Lorencová, důchodce; René Ludvík, student; Ivan Lukáš, řidič; Věroslav Mach; Hana Malá; Zdeněk Malý; Aleš Marek; Jiří Marek, student; Květa Marková, úřednice; Bohumil Maroušek, soustružník; Lubomír Maroušek, soustružník; Radovan Martínek, dělník; Alena Mašková,

v domácnosti; Miroslav Milanovský, důchodce; Tomáš Miller, stavěč dekorací; Robert Nebřenský, hudebník; Martin Němeček, student; Petr Novák, zeměměřič; Jaroslav Novotný, student; Michal Novotný, voják z povolání; Josef Ohe-
ra, řidič; Jaroslav Opršal, řidič; Vladimír Pajer, montér; Aleš Palán, dělník; Milan Panc, topič; Hana Pátková, úřednice; MUDr. Jan Payne, lékař; Zdeněk Pechar; Marta Pecharová; Pavel Petera, investiční technik; RNDr. Zbyněk Petráček, geograf; Jana Petrová; Radovan Petřík, student; Hana Ponická, spisovatelka; Jiří Postawa, osvětlovač; Pavla Rašková, prodavačka; Barbara Resnerová, studentka; Dušan Roháček, elektromechanik; Zbyněk Ryba, zootechnik; ing. Pavel Saidl, technik; Ján Sedal, herec; Martin Schovánek, student; Dana Smetanová, úřednice; Josef Smutný, student; Štěpán Sommer, průvodčí; Stanislav Staněk, geolog; Eva Stará; Jaromír Starý; Ivan Steffel, čerpač; JUDr. Josef Šárka, důchodce; Jitka Šimonová, keramička; Alena Šišková, pracovníce OÚNZ; Bohumil Šitavanc, římskokatolický kněz; Rudolf Šlajer; JUDr. Petr Šplíchal, právník; Vlastislav Štulíř ml., programátor; Antonín Šulce, důchodce; Milada Švandová, středoškolská profesorka; Jiří Tichý, zahradník a spisovatel; Miroslav Toušek, skladník; Petr Trojánek, technik; Bohumil Tůma, technik; Zdenka Tůmová, v domácnosti; Vít Vaďura; Vladimír Va-
lečko, osvětlovač; Ilona Vargová, studentka; Václav Veselý; Luděk Vít, dělník; Radovan Vodička; Ilona Vodičková, referentka; Marcel Volf, učeň; PhDr. Václav Vrba, psycholog; Evžen Vysloužil, dělník; Martin Zlesák, projektant; Petr Zlesák, elektromechanik.

*Tomáš Hradílek, Dana Němcová, Saša Vondra
mluvčí Charty 77*

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

Pavel Kohout

Kosík - Chramostová - Klíma - Klímová
Hanzelka - případně další dle vlastního

obálka obsahuje:

- 1/ text Prohlášení Charty 77
- 2/ vzor podpisového lístku
- 3/ podpisové lístky

1/ Místo přiloženého "vzoru" bude přiložen vlastní - podle tohoto "vzoru" upravený

2/ Text Prohlášení a podpisy prosím odevzdat ~~ve čtvrtek 30.12. do 18.00~~ **středu**

3/ Informace pro P.K.: ve ~~čtvrtek 30.12.~~ **středu** případně Z.M., kde se provede uzávěrka, přepíše se atd. Odpoledne bude tisk

4/ Všichni signatáři dostanou Prohlášení a jejich publikaci /tj. po publikaci druhého vydání a nikde nenechávat

á - Kliment - Kubišová - Pavlíček -
ého uvážení

irozeně vhodnější ukazovat signatářům
ený - popisový lístek

odevzdat ve středu 29.12., ~~nejpozději~~

29.12. ve 16.00 }

~~29.12.~~ bude schůzka mluvčích plus P.K.
ka, signatáři se rozdělí do dvou vá-
tedy vše připraveno

šení i s kompletními podpisy až po je-
né várky/ - zatím prosím nerozšiřovat

Dne 13. 10. 1976 byly ve Sbírce zákonů

~~Mezinárodní pakt~~ Mezinárodní pakt
právech /dále jen MPOPP/ a Mezinárodní pakt
a kulturních právech /dále jen MPHSKP/, které v
platnost dnem 23. 3. 1976.

Skutečnost, že ČSSR k těmto Paktům přist
ňuje radostí, zároveň nám ale s novou r
málo potěšitelný je skutečný stav respektování
Československu. Celá řada důležitých ustanovení
všechny instituce i občany, platí totiž bohužel

Drasticky je omezováno například právo r
né článkem 19 MPOPP:

1/ Desítkám tisíc občanů je znemožněno prac
že zastávají názory odlišné od názorů vlády.
objektem nejrozmanitější diskriminace a šikanov
čenských organizací; jsou zbaveni všech možností
faktě) oběťmi rozsáhlého politického apartheidu.

2/ Státisícům dalších občanů není zajištěna
bule MPOPP/, protože jsou nuceni žít v trvalém
názory, ztratí i ty pracovní a jiné možnosti, k

3/ V rozporu se článkem 13 ^{MP}MPHSKP, zajišťují
je tisícům mladých lidí bráněno ve studiu

jen pro jejich názory anebo dokonce -
 pro názory jejich rodičů. Desítky tisíc obč
chu, že kdyby své názory projevilí anebo se zač
svědomím, byli by buď oni anebo jejich děti zba

4/ I když vláda projevila nedávno dobrou vůl

CHARTA 77: Dokumenty 1977—1989

Přílohy

Blanka Císařovská / Vilém Prečan

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR

Praha 2007

Vydání této publikace umožnila podpora Nadace Fritze Thyssena.
Diese Veröffentlichung wurde durch eine Unterstützung
der Fritz Thyssen Stiftung ermöglicht.

CHARTA 77:
Dokumenty 1977-1989
Svazek 1—3

Blanka Císařovská / Vilém Prečan
Redakční zpracování Milena Janišová
Grafická úprava Pavel Zelenka, Studio Marvil
Vydal Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v.v.i.,
Vlašská 9, 118 40 Praha 1 roku 2007.

Sazba Studio Marvil.
Vytiskla tiskárna Typodesign, České Budějovice

Vydání první.
Počet stran 1804.

© Ústav pro soudobé dějiny, v.v.i., 2007

ISBN 978-80-7285-084-6 (komplet)
ISBN 978-80-7285-087-7 (svazek 3)

Obsah

SVAZEK 1

Slovo čtenáři a uživatelé	IX
O Chartě	XIII
Charta 77 jako československý i mezinárodní fenomén (Vilém Prečan)	XIV
Deset tezí o Chartě (Václav Havel)	XVII
Charta 77 a zrození evropského veřejného prostoru (Jacques Rupnik)	XXVI
Archeografický úvod aneb Co byly dokumenty Charty 77	
a jak je uspořádána a vybavena jejich edice	XXXI
Seznam publikovaných dokumentů	XXXIX
Seznam zkratk	LXXVII

Dokumenty (D1–D268)

Rok 1977	1
Rok 1978	89
Rok 1979	213
Rok 1980	299
Rok 1981	363
Rok 1982	401
Rok 1983	489

SVAZEK 2

Dokumenty (D269–D598)	
Rok 1984	597
Rok 1985	679
Rok 1986	749
Rok 1987	821
Rok 1988	969
Rok 1989	1063

SVAZEK 3

Seznam publikovaných příloh	IX
Ke vzniku Prohlášení Charty 77 a prvního seznamu jeho signatářů	1
Prohlášení Charty 77 v zahraničí	25
Jan Patočka a Charta 77	33
Z literární tvorby související s Chartou 77 (leden–březen 1977)	67
Zprávy o Chartě 77 v prvních deseti měsících roku 1977	97
Interní zprávy z prostředí disentu v Československu o Chartě 77	
a situaci v zemi	129
Vedoucí činitelé a aparáty KSČ o Chartě 77 (leden–březen 1977)	139

Zprávy a záznamy ministerstva zahraničí ČSSR a aparátu	
ÚV KSČ k mezinárodnímu ohlasu Charty 77 (leden–březen 1977)	179
Výběr z písemností represivních složek státního aparátu, týkajících se Charty 77 (leden–prosinec 1977)	203
Z diskusí o smyslu Charty 77 a cestách k realizaci jejích cílů (1977–1988)	235
Mluví Charty 77 (Josef Tomeš)	309
Soupis signatářů Prohlášení Charty 77	337
Charta 77 v letech 1990 až 1992 (Jiří Vančura)	379
Dodatky	383
Faksimile	395
Soupis literatury o Chartě 77 (Věra Břeňová)	421
Tematický rejstřík k obsahu dokumentů (D1–D598)	477
Rejstřík jmen a názvů institucí	481
Příloha DVD: Videozáznam shromáždění 10. prosince 1988 na Škroupově náměstí v Praze 3.	

Seznam publikovaných příloh

- P1 Ke vzniku Prohlášení Charty 77 a prvního seznamu jeho signatářů → 1
- P1/1 1976, [16.] prosinec, Praha. – První verze konceptu Prohlášení Charty 77, předložená k diskusi ve skupině iniciátorů Charty 77 → 4
- P1/2 1977, [18.] prosinec, [Praha.] – Schéma jedné z verzí konceptu Prohlášení Charty 77 → 8
- P1/3 1976, [17.] prosinec, Praha. – Druhá verze konceptu Prohlášení Charty 77, předložená k diskusi ve skupině iniciátorů Charty 77 → 9
- P1/4 1976, [18.-19.] prosinec, Praha. – Třetí, poslední verze konceptu Prohlášení Charty 77, předložená k diskusi ve skupině iniciátorů Charty 77 → 12
- P1/5 [1976, kolem 20. prosince, Praha.] – Instrukce Václava Havla pro Pavla Kohouta v roli „sběrače“ podpisů pod Prohlášení Charty 77 → 15
- P1/6 [1977, 3. leden, Praha.] – Náměty pro budoucí práci Charty 77 připravené Václavem Havlem k poradě mluvčích, iniciátorů a organizátorů Charty 77 a dalších signatářů jejího prohlášení → 16
- P1/7 Seznam signatářů Prohlášení Charty 77 zveřejněný spolu s Prohlášením Charty 77 z 1. ledna 1977 → 19
- P2 Prohlášení Charty 77 v zahraničí → 25
- P2/1 2005, Praha. – Pavel Kohout o okolnostech zveřejnění Prohlášení Charty 77 v západních denících 7. ledna 1977 → 27
- P2/2 2006, 10. únor, Köln. – Hans Peter Riese o okolnostech zveřejnění Prohlášení Charty 77 v západních denících 7. ledna 1977 → 28
- P2/3 1976, 30. prosinec, Praha. – Dálnopis č. 868 velvyslanectví Spolkové republiky Německo v Praze příslušnému odboru ministerstva zahraničních věcí v Bonnu o přípravách k vystoupení Charty 77 → 29
- P3 Jan Patočka a Charta 77 → 33
- P3/1 1977, 6. leden, [Praha]. – Sdělení mluvčího Charty 77 Jana Patočky o vzniku občanské iniciativy Charta 77 s protestem proti zadržení Václava Havla, Pavla Landovského, Zdeňka Urbánka a Ludvíka Vaculíka, zaslané Československé tiskové kanceláři → 34
- P3/2 1977, 7. leden, Praha. – Dopis mluvčího Charty 77 Jana Patočky Federálnímu shromáždění ČSSR s textem Prohlášení Charty 77 → 35
- P3/3 1977, 7. leden, Praha. – Dopis mluvčího Charty 77 Jana Patočky Československé tiskové kanceláři → 35
- P3/4 1977, 7. leden, Praha. – Esej Jana Patočky o významu, morálním smyslu a úkolu Charty 77 → 36
- P3/5 1977, 10.-17. leden, Praha. – Protokoly Státní bezpečnosti o výslechu Jana Patočky jako svědka v trestní věci podle paragrafů 98 a 112 trestního zákona, tj. v souvislosti s Chartou 77 → 39

- P3/6 1977, 27. leden, Praha. – Dopis Jana Patočky Ludvíku Vaculíkovi v souvislosti s vyděračskou aférou Státní bezpečnosti kvůli zabaveným intimním fotografiím → 52
- P3/7 [1977, leden, Praha.] – Esej Jana Patočky Proč nemá Charta 77 být zveřejňována a jaké jsou logické prostředky jejího zkruslování a utajování → 53
- P3/8 1977, 1. únor, Praha. – Stanovisko k prohlášení Generální prokuratury ČSSR ze dne 1. 2. 1977 o nezákonnosti Charty 77 → 55
- P3/9 1977, 3. březen, Praha. – Prohlášení mluvčího Charty 77 Jana Patočky o okolnostech setkání s nizozemským ministrem zahraničí Maxem van der Stoeltem (1. března 1977) → 57
- P3/10 1977, 4. březen, Praha. – Záznam pracovníka X. správy Federálního ministerstva vnitra o pohovoru s Janem Patočkou. (3. března 1977) → 59
- P3/11 1977, 8. březen, Praha. – Esej Jana Patočky Co můžeme očekávat od Charty 77? → 60
- P3/12 [1977, 9.– 10. březen, Praha.] – Poslední interview – písemné odpovědi Jana Patočky na otázky týdeníku *Die Zeit* → 63
- P4 Z literární tvorby souvisící s Chartou 77 (leden–březen 1977) → 67
- P4/1 15. ledna 1977 (Milan Šimečka), Bratislava → 67
- P4/2 20. ledna 1977 (Ludvík Vaculík), Praha → 69
- P4/3 30. ledna 1977 (Ludvík Vaculík), Praha → 71
- P4/4 Leden 1977 (Ivan Kadlečík), Martin → 73
- P4/5 10. února 1977 (Ladislav Hejránek), Praha → 74
- P4/6 25. února 1977 (Ludvík Vaculík), Praha → 76
- P4/7 17. března 1977 (Ludvík Vaculík), Praha → 78
- P4/8 *Z Otevřeného deníku* Jana Vladislava (leden – březen 1977), Praha → 81
- P5 Zprávy o Chartě 77 v prvních deseti měsících roku 1977 → 97
- P5/1 1977, 12. únor, Praha → 97
- P5/2 1977, 17. únor, Praha → 102
- P5/3 [1977, 6. březen, Praha.] → 104
- P5/4 1977, 20. březen, Praha → 106
- P5/5 1977, 5. květen, Praha → 109
- P5/6 [1977, 10. červenec, Praha.] → 114
- P5/7 [1977, 10. srpen, Praha.] → 118
- P5/8 [1977, 12. říjen, Praha.] → 120
- P5/9 [1977, 28. říjen, Praha.] → 123
- P6 Interní zprávy z prostředí disentu v Československu o Chartě 77 a situaci v zemi → 129
- P6/1 [1977, začátek března, Praha.] – Interní zpráva o změnách a přesunech v opozičním prostředí v Československu v důsledku vzniku a aktivit Charty 77. → 129
- P6/2 [1977, léto, Praha nebo Brno.] – Dopis aktivního příslušníka disentu o stavu opozičních proudů v Československu, určený příteli v exilu → 136

- P7 Vedoucí činitelé a aparáty KSČ o Chartě 77 (leden–březen 1977) → 139
- P7/1 1977, 7. leden, Praha. – Článek Rudého práva předznamenávající odmítavé a nepřátelské stanovisko všech režimních aparátů k Prohlášení Charty 77 a jeho signatářům → 140
- P7/2 1977, 7. leden, Praha. – Usnesení předsednictva ÚV KSČ k Prohlášení Charty 77 z 1. ledna 1977 → 143
- P7/3 1977, 11. leden, Praha. – Z usnesení předsednictva ústředního výboru KSČ k Prohlášení Charty 77 s úkoly pro představitele justice a prokuratury ČSSR → 143
- P7/4 1977, 10. leden – 24. březen, Praha. – Ze souhrnných zpráv politickoorganizačního oddělení ÚV o Chartě 77, koncipovaných na základě hlášení krajských a městských aparátů a orgánů KSČ → 144
- P7/5 1977, 14. leden, Praha. – Zpráva politickoorganizačního oddělení ÚV KSČ o projednání dopisu o Chartě 77 a článku Ztroskotanci a samozvanci, předložená k informaci předsednictvu ÚV KSČ → 155
- P7/6 1977, 21. leden, Praha. – Informace oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ o Chartě 77 pro základní organizace KSČ → 157
- P7/7 1977, 22. leden, Praha. – Z referátu *Rudého práva* o projevu generálního tajemníka ÚV KSČ a prezidenta republiky Gustáva Husáka při přijetí účastníků konference Čs. strany socialistické na Pražském hradě 21. ledna 1977 → 165
- P7/8 1977, 22. leden, Praha. – Z referátu *Rudého práva* o projevu předsedy Federálního shromáždění ČSSR Aloise Indry na konferenci Čs. strany socialistické 21. ledna 1977 → 166
- P7/9 1977, 22. leden, Praha. – Komentář k souvislosti Charty 77 a bělehradské následné schůzky KBSE v úvodníku *Rudého práva* S čím do Bělehradu → 166
- P7/10 1977, 8. únor, Praha. – Ze zprávy *Rudého práva* o projevu člena předsednictva a tajemníka ÚV KSČ Vasila Biřáka na shromáždění funkcionářů KSČ, ROH, SSM a dalších organizací Národní fronty, poslanců, hospodářských, kulturních a vědeckých pracovníků Středočeského kraje v Parku kultury a oddechu Julia Fučíka v Praze (7. února 1977) → 167
- P7/11 [1977, březen, Praha.] – Informace o projevech člena ÚV KSČ a ministra vnitra ČSSR Jaromíra Obziny k Chartě 77 na Vysoké škole politické ÚV KSČ a na shromáždění v Socialistické akademii, rozšířená samizdatem v prostředí Charty 77 → 169
- P7/12 1977, 31. březen, Praha. – Ze záznamu o rozhovoru generálního tajemníka KSČ a prezidenta republiky Gustáva Husáka s prvním tajemníkem ÚV PSDS Edwardem Gierkem při pracovním setkání v Zakopaném (28. 3. 1977) → 170
- P7/13 1988, 6. května, Praha. – Vnitrostranická informace sekretariátu ústředního výboru KSČ „o aktivizaci a činnosti nepřátelských sil v procesu přestavby a demokratizace“, určená členům a funkcionářům KSČ → 171
- P8 Zprávy a záznamy ministerstva zahraničí ČSSR a aparátu ÚV KSČ k mezinárodnímu ohlasu Charty 77 (leden–březen 1977) → 179
- P8/1 [1977, leden], Praha. – Záznam o rozhovoru náměstka ministra zahraničních věcí ČSSR Dušana Spáčila s velvyslancem Rakouska Hansem Paschem. (28. ledna 1977) → 179

- P8/2 [1977, leden], Praha. – Záznam o rozhovoru náměstka ministra zahraničních věcí ČSSR Dušana Spáčila s velvyslancem USA Thomasem R. Byrnem. (31. ledna 1977) → 181
- P8/3 [1977, 3. únor, Praha.] – Souhrnná zpráva o zahraničním ohlasech a aktivitách mezinárodního oddělení ÚV KSČ v souvislosti s Chartou 77, předložená tajemníkem ÚV KSČ Vasillem Biřákem k jednání předsednictva ÚV KSČ → 183
- P8/4 1977, 10. únor, Praha. – Přehled o oficiálních reakcích zahraničí v souvislosti s Chartou 77, vypracovaný Ministerstvem zahraničních věcí ČSSR → 196
- P8/5 1977, březen], Praha. – Záznam o rozhovoru ministra zahraničních věcí ČSSR Bohumila Chňoupka s nizozemským ministrem zahraničí Maxem van der Stoelem. (2. března 1977) → 199
- P9 Výběr z písemností represivních složek státního aparátu, týkajících se Charty 77 (leden–prosinec 1977) → 203
- P9/1 1977, 6. leden, Praha. – Usnesení Správy sboru národní bezpečnosti hlavního města Prahy a Středočeského kraje o zahájení trestního stíhání (podvracení republiky) ve věci Prohlášení Charty 77 → 203
- P9/2 1977, 11. leden, Praha. – Usnesení Správy vyšetřování StB o zahájení trestního stíhání (poškození zájmů republiky v cizině) v souvislosti s Chartou 77 → 204
- P9/3 1977, 8. až 13. leden, Praha. – Soubor mimořádných resp. zvláštních informací X. správy Federálního ministerstva vnitra o Chartě 77 → 205
- P9/4 1977, 14. leden, Praha. – Posudek nejvyšších představitelů prokuratury a justice k otázce trestněprávní stíhatelnosti iniciátorů a signatářů Prohlášení Charty 77 → 214
- P9/5 1977, 21. únor, Praha. – Interní expertíza k možnosti pracovně-právně postihnout signatáře Charty 77 → 216
- P9/6 1977, 28. březen. Bratislava. – Průvodní dopis Správy vyšetřování StB v Bratislavě Správě vyšetřování StB v Praze k písemnostem o vyšetřování provedeném v Bratislavě v záležitosti Charty 77 → 219
- P9/7 [1977, konec dubna. Praha.] – Zpráva vyšší složky Státní bezpečnosti o stavu vyšetřování ve věci „Charta 77“ pro trestný čin podvracení republiky → 220
- P9/8 1977, 30. červen, Praha. – Informace Správy vyšetřování StB o stavu vyšetřování v trestní věci Charta 77, předložená náměstkovi ministra vnitra ČSSR Miroslavu Vaníčkovi → 222
- P9/9 1977, 4. červenec, Praha. – Ze zprávy o bezpečnostní situaci v ČSSR předložené ministrem vnitra ČSSR Jaromírem Obzinou k projednání v předsednictvu ÚV KSČ → 227
- P9/10 1977, 12. prosinec, Praha. – Záznam o poradě vedoucích pracovníků Správy vyšetřování StB ve věci Charty (trestní stíhání pro podvracení republiky) → 232

- P10 Z diskusí o smyslu Charty 77 a cestách k realizaci jejích cílů (1977–1988) → 235
- P10/1 [1977, léto, Brno.] – Úvaha Jaroslava Šabaty o Chartě 77 a jejím postavení jako součásti veřejnosti s návrhy na formy a organizace práce Charty, předložená k diskusi dosažitelnému okruhu signatářů → 236
- P10/2 1977, 18. srpen, Praha. – Úvaha Ladislava Hejdánka o smyslu Charty 77 a cestách realizace závazku jejích signatářů, uveřejněná v samizdatové sérii *Dopisy přáteli* (dopis č. 20) → 243
- P10/3 1977, 30. září, Praha. – Dopis Evy Kantůrkové mluvčímu Charty 77 Jiřímu Hájkovi se stanoviskem k dalšímu směřování Charty, zejména k nezbytnosti navázat široké kontakty s veřejností → 246
- P10/4 [1978, březen, Brno.] – Analýza Jana Tesaře, jak dále rozvíjet činnost Charty 77 a intenzivní komunikaci s veřejností, předložená k interní diskusi → 248
- P10/5 1978, květen, Praha. – Úvaha Petra Uhla o možnostech a předpokladech dialogu a důsledcích nabídky dialogu Charty 77 se státní mocí → 257
- P10/6 1978, 17. květen, Praha. – Programová stať Václava Bendy o Chartě 77 o tom, jak rozvinout nezávislé kulturní, vzdělávací, informační a politické aktivity mimo oficiální státní struktury → 260
- P10/7 [1978, konec června, Praha.] – Návrh skupiny 18 signatářů Charty 77 na prohloubení a rozšíření práce Charty 77 → 265
- P10/8 1979, březen – duben, Praha. – Mluvčí Charty 77 Zdena Tominová, Václav Benda a Jiří Dienstbier o Chartě 77, smyslu její existence a konkrétních krocích k rozvoji jejích aktivit → 266
- P10/9 [1979, prosinec, Praha.] – Bilanční úvaha mluvčího Charty 77 Miloše Rejchrtu o výsledku dosavadního působení Charty 77 → 273
- P10/10 1982, září, Praha. – Reakce signatářů Charty 77 na kritiku činnosti Charty 77 → 275
- P10/11 1982. leden – únor. – Komentář Václava Havla k náladám v disentu a ke smyslu nezávislé aktivity, tlumočený ve dvou dopisech z vězení → 277
- P10/12 [1986, léto, Praha.] – Polemická úvaha Rudolfa Battěka o smyslu Charty 77, o její společenské pozici a druhu její političnosti, o nezávislosti a otevřenosti společenství Charty. → 280
- P10/13 1987, 16. březen, Praha. – Kritický komentář Ivana Dejmalu k Dopisu signatářům Charty 77, uveřejněnému mluvčími k 10. výročí vzniku Charty 77 → 284
- P10/14 Dopis 40 signatářů Charty 77 mluvčím s kritickým komentářem k Dopisu signatářům Charty 77 z 6. ledna 1987 → 287
- P10/15 1987, 1. září, Praha. – Odpověď mluvčího Charty 77 v roce 1986 Martina Palouše na dopis 40 signatářů → 290
- P10/16 1988, únor, Brno a Praha. – Písemné stanovisko Ladislava Hejdánka, Jaroslava Šabaty a Václava Bendy k tématu třetího Fóra Charty 77 zneumožněného zásahem policie → 294
- P10/17 1988, květen, Praha. – Komuniké o čtvrtém Fóru Charty 77 a následující písemná polemika k obsahu komuniké → 304
- P11 Mluvčí Charty 77 → 309
- P11/1 Biogramy mluvčích Charty 77 → 309
- P11/2 Přehled mluvčích Charty 77 v letech 1977–1992 → 333

- P12 Soupis signatářů Prohlášení Charty 77 → 337
- P13 Charta 77 v letech 1990 až 1992 → 379
- P14 Dodatky → 383
- P14/1 [1979, Praha.] - Úvaha Jiřího Němce o svobodě, drobné práci, lidských právech a Chartě 77 → 383
- P14/2 1986, 14. duben, Praha. - Dopis skupiny chartistů redakci exilového sociálnědemokratického časopisu *Právo lidu* ve Wuppertalu s kritikou útoků na bývalého mluvčího Charty 77 Jiřího Hájka za jeho poválečnou minulost → 390
- P14/3 [1986, květen, Praha.] - Oznámení o anketě k činnosti Charty 77 → 390
- P14/4 [1986, před 15. prosincem, Praha.] - Zpráva o veřejném shromáždění svolaném občanskými iniciativami → 391
- P14/5 Bez data. - Signatáři Charty na Slovensku podle seznamu mluvčího Charty 77 Miroslava Lehkého → 393

Jak známo z dosavadní literatury, historie Charty 77 začíná vlastně solidárními akcemi na obranu mladých hudebníků z kapel Plastic People of the Universe a DG 307. Základní dokument Prohlášení Charty 77 spolu se seznamem prvních signatářů prohlášení se zrodil v průběhu necelých tří týdnů mezi 10. prosincem a 29. prosincem 1976. Podle záznamu z odposlechu v bytě Pavla Kohouta, organizovaného Státní bezpečností, informoval 10. prosince 1976 Václav Havel Pavla Kohouta, že se bude 11. prosince v 16 hodin odpoledne konat v bytě Jaroslava Kořána na Vinohradech schůzka „politiků, spisovatelů a dalších osob“ k projednání „zásadního postoje k otázce politických vězňů u nás“. Havel měl nadhodit i možnost založení výboru na obranu Wolfa Biermanna. (*Svazek Dialog*, dok. 11–12, s. 58–60; *Kde je zakopán pes*. Václav Havel datoval schůzku v *Dálkovém výslechu* na 10. prosince, což je nepřesné.) Skupina StB dostala příkaz byt v Tyršově ulici 1833/9 dne 11. prosince sledovat, avšak nic nezjistila, jak o tom svědčí následující záznam: „Ve 14.00 hodin bylo započato s dokumentací v ulici Tyršově, před domem č. 9. V 16.00 byla fotodokumentace skončena, aniž by se předpokládaná schůzka uskutečnila.“ (Podle čtenářského dopisu Jaroslava Kořána, *Lidové noviny*, 10.1.2007.)

Tajní policisté skončili pracovní směnu příliž brzy, u Kořána se sešli až v 17 hodin Václav Havel, Pavel Kohout, Václav V. Komeda (který schůzku organizoval a byl podle svědectví Pavla Kohouta *spiritus movens* schůzek, protože jako člověk méně známý se mohl volněji pohybovat), Jiří Němec a Zdeněk Mlynář. (*Dálkový výslech*; Kohout píše v *Zakopaném psu* o „devitce“, tento údaj se však mohl vztahovat i na účastníky dalších schůzek u Kořána, podle Kohouta ještě dvou: byli to Petr Uhl, Pavel Bergman, Ludvík Vaculík, Jiří Hájek.) Z diskuse 11. prosince vzešlo rozhodnutí připravit obecnější dokument o porušování lidských a občanských práv v Československu jako prohlášení Výboru pro lidská práva, o jehož potřebě už nějakou dobu jednala také skupina exkomunistů kolem Zdeňka Mlynáře. (*Dálkový výslech*) Z několika osobních svědectví současníků vyplývá, že někteří účastníci schůzek se o různých aspektech připravované iniciativy radili s blízkými přáteli nebo je informovali o tom, co se chystá.

První koncept připravovaného prohlášení, sepsaný Václavem Havlem (po několikrát debatě s Pavlem Kohoutem), nese datum 26. 12. 1976, což byla zřejmějše kamufláž; skutečné datum bylo bezpochyby 16. prosince 1976. Tento desetidenní posun v datu se týká i konceptu označeného v záhlaví jako „druhá verze“ a dalšího dokumentu, který se zveřejňuje níže. Muselo jít o dohodnutý postup, neboť je známo, že definitivní znění Prohlášení Charty 77 bylo k dispozici k podpisu už 20. prosince. Domněnku o kamufláži s desetidenním posunem v datování se zdá potvrzovat záznam policejního odposlechu v bytě Pavla Kohouta, kde – 29. 12. 1975 – „Kohout informoval neznámého NSR státního příslušníka, že to má být dne 17. 1. 1977. Tento termín zatím platí.“ (*Svazek Dialog*, dok. 12, s. 60.) Víme-li, že publikaci Prohlášení Charty 77 v zahraničí dojednával Pavel Kohout na 7. ledna, zdá se být záhada datování konceptů prohlášení vyřešena.

Už první verze konceptu prohlášení byla založena na konfrontaci stavu lidských a občanských práv zemi a ustanovení obou mezinárodních paktů. Podle Havlova svědectví to byl Ladislav Hejdiánek, s nímž hovořil po první schůzce u Kořána, kdo ho upozornil na nedlouhou předtím publikovanou vyhlášku ministerstva zahraničí s textem mezinárodních paktů. První koncept vycházel ještě z toho, že dokument ohlásí vznik a posláni Výboru pro lidská práva, a věnoval velké místo jeho budoucí agendě; takto podrobně a taxativně pozdější Prohlášení Charty 77 o realizaci svého poslání nehovořilo. Podle svědectví Petra Uhla z roku 1997 došlo na druhé přípravné schůzce ke sporu mezi

zastánci koncepce asi třicetičlenného výboru s pevným členstvím a spolupracovníky podle vzoru polského KOR (Pavel Bergman podporovaný Václavem Komedou) a zastánci koncepce občanské iniciativy, nepříliš strukturovaného hnutí bez pevné organizace (Pavel Kohout a všichni zbývající). (*Charta 77 očima současníků. Po dvaceti letech*, s. 264.)

Už při diskusi o konceptu prohlášení ze 16. prosince, jejíž průběh zachycují rukopisné škrty, doplnky a změny původního textu jen zčásti, musela být původní myšlenka výboru opuštěna ve prospěch organizace širšího společenství. Tomu nasvědčují škrty takřka všech textových pasáží týkajících se výboru. Druhá verze konceptu, datovaná 27.12.1976, tedy 17. prosince 1976, pojednává o Chartě 77, a to – v zásadě – v tom smyslu, jak byla charakterizována v definitivním znění. Zde se poprvé objevují myšlenky o spoluodpovědnosti občanů za „obecné poměry“ a za respektování uzákoněných norem lidských a občanských práv, o smyslu občanské odpovědnosti a vůli k ní, jež byly pak v diskusích dále precizovány. (Za autora myšlenky nazvat Chartou 77 společenství lidí, kteří prohlášením oznámí své odchodní „jednotlivě i společně se angažovat za respektování občanských a lidských práv v naší zemi i ve světě“, označují všechna svědectví Pavla Kohouta.)

V první i druhé verzi konceptu prohlášení i ve schématu datovaném „28.12.“, tedy 18. prosince, se uvažovalo o jediném mluvčím – nejprve výboru, pak Charty 77 –, přičemž se od počátku uvádělo jméno Jiřího Hájka. Až v poslední verzi konceptu, která je datována 1.1.1977, nebyla však ještě definitivním zněním Prohlášení, jak bylo zveřejněno, se hovoří o „mluvčích“, přičemž se neuváděla jména. Z osobních svědectví je známo, že s návrhem institutu trojice mluvčích přišel Petr Uhl, který přisuzuje autorství myšlenky své manželce Anně Šabatové.

O jménech mluvčích muselo dojít k dohodě ještě před zahájením sbírání podpisů pod prohlášením, po mém soudu nejpozději 20. prosince. Václav Havel v *Dálkovém výslechu* obšírněji vylíčil jednání s Janem Patočkou i Patočkovy rozpaky, že by přijetím nabídky stát se mluvčím zaujal místo, které podle jeho názoru příslušelo profesorovi Václavu Černému. A také to, jak rozhovorem s Václavem Černým záležitost smírně vyřešil.

Tehdy, nejpozději 20. prosince, když byla k dispozici v potřebném počtu exemplářů přeepsaná definitivní verze Prohlášení Charty určená k podpisové proceduře, byl dohodnut způsob získávání souhlasu a byli určeni takzvaní sběrači podpisových lístků. Organizátoři se dohodli, že každá vyhlédnutá a oslovená osoba dostane k přečtení text Prohlášení Charty 77, a pokud vysloví souhlas s uvedením svého jména pod prohlášením určeným k odevzdání nejvyšším státním orgánům, napíše na lístek formátu A5 (na šířku) dohodnutou formuli o souhlasu; tu podepíše, opatří datem podpisu, uvede své zamýšlenání či povolání a adresu. Aby nedošlo k předčasnému vyzrazení a ke zmaření zamýšleného předání prohlášení oficiálními místům, sběrači text prohlášení nikomu ze signatářů neponechali.

Každý z vyhlédnutých sběračů dostal od Václava Havla písemné instrukce, jejichž obsah a podobu známe z instrukcí určených pro Pavla Kohouta (viz níže). Podle dochovaných svědectví převzali úlohu sběračů podpisů kromě Kohouta a Havla Jiří Němec, Petr Uhl, Václav Komeda a Zdeněk Mlynář, který měl údajně k dispozici tři exempláře prohlášení, protože k sbírání podpisů přibral další přátele ze svého okruhu. (Podle svědectví Petra Uhla to byli Jiří Dienstbier, Rudolf Slánský, Anna Marvanová a Otka Bednářová; sdělení z 24.10.2006.) Je známo, že Jaroslava Šabatu seznámil s prohlášením 25. prosince Jiří Müller, který sám sepsal podpisový lístek dva dny předtím, bezpochyby v Praze u Petra Uhla. Podle publikovaného Šabatova svědectví si s Jiřím Müllerem rozdělili úkol obejít dvacet brněnských signatářů vyhlédnutých na schůzce Müllera s Uhlem v Praze (*Charta 77 očima současníků po dvaceti letech*, s. 139–141). Jaroslav Kořán v již citovaném dopise *Lidovým novinám* uvádí, že v Brně sbíral podpisy spolu s Václavem Komedou a s pomocí Jaroslava Šabaty a Zdeňka Vašíčka a že po dvou dnech pobytu v Brně se vrátili rovnou na schůzku u Václava Havla 29. prosince.

Jak vyplývá z instrukcí pro sběrače a z údaje v *Dálkovém výslechu*, sběrači přinesli podpisové lístky na schůzku s Václavem Havlem 29. prosince odpoledne; Zdeněk Mlynář se dostavil omylem až

v 17 hodin, zato přinesl nečekanou porci podpisů z řad exkomunistů. Tehdy vznikl seznam signatářů, který se pak ještě v jednotlivostech upřesňoval, jak o tom píše Pavel Kohout v knize *Kde je zakopán pes*.

Na zmíněné schůzce bylo asi rozhodnuto o datu 6. ledna 1977 jako termínu, kdy bude text Prohlášení Charty 77 doručen Federálnímu shromáždění a vládě ČSSR a Československé tiskové kanceláři, i o tom, že v zahraničí bude text uveřejněn o den později, 7. ledna 1977. Tuto záležitost si vzal na starost Pavel Kohout, který se mohl mj. spolehnout na pomoc tiskového referenta západoněmeckého velvyslanectví Wolfganga Rungeho, s nímž byl v důvěrném kontaktu. V zahraničí zařizoval synchronizované zveřejnění na 7. ledna v několika reprezentativních denících korespondent rozhlasové stanice ARD Hans-Peter Riese, nějaký čas předtím vypovězený z Československa. (Viz přílohu 2) Vyhotovení čistopisů a kopií prohlášení určených k doručení úředním místům na Tří krále a k zaslání poštou téhož dne každému ze signatářů si vzal na starost Václav Havel.

Poslední porada před zveřejněním prohlášení se konala 3. ledna 1977 od 17 do 21 hodin (Pavel Kohout) v „přeplněné místnosti“ v bytě Václava Havla (Jaroslav Šabata). Zúčastnili se jí všichni tři mluvčí a další iniciátoři a organizátoři Charty 77, jejichž řady doplnili také brněnský Jaroslav Šabata a Jan Tesař. O jejím programu poskytují dobrý obraz poznámky, které si písemně připravil Václav Havel a které u něho zabavila 6. ledna 1977 Státní bezpečnost: (Viz níže dokument *Náměty pro poradu*).

Jaroslav Šabata a Pavel Kohout v říjnu 2006 s jistotou potvrdili, že zmíněná schůzka se konala 3. ledna 1977 v bytě Václava Havla. Šabata sdělil písemně 25.10.2006: „Havel mne překvapil svou praktičností. Dost času se věnovalo náhradní garnituře mluvčích a závěr vyzněl konsensuálně zhruba v tom smyslu, jak se dá číst v ‚námětech‘: Černý, Vaculík, Kadlec (mluvilo se i o Mlynářovi). Debata, která se pak rozvinula, na mne působila dojmem skoro až příliš praktickým, až příliš harmonickým a příliš zabíhajícím do podrobností. Řekl bych, že to na mne dýchlo z úvahy o tiskové konferenci. Reagoval jsem na toto ladění porady poznámkou, že všechno bude dost jinak: režim zareaguje velmi ostře: Charta – sociologicky řečeno – konstituuje konflikt, s nímž jako by se v naší rozpravě nepočítalo. To ovšem není důvod k obavám, nám o ‚rozruch‘ jde.“ Počet účastníků odhadl Jaroslav Šabata kolem patnácti. („Neměli jsme už kde sedět, Mlynář přinejmenším nějakou dobu stál. Patočka s Černým seděli spolu na jakési lavičce v čele místnosti. Stoprocentně jsem si samozřejmě jist taky Tesařem.“) S jistotou si Šabata pamatoval ještě Jiřího Němce, Pavla Kohouta, Ludvíka Vaculíka, téměř jistě Pavla Landovského, nevyloučil přítomnost Ivana Havla. Petr Uhl se podle vlastního svědectví tohoto jednání nezúčastnil. Určitě byl přítomen Václav Komeda.

Všechny čtyři níže publikované koncepty Prohlášení Charty 77 pocházejí ze soukromého archivu Pavla Kohouta. Až na druhou verzi prohlášení jsou psány na takzvaném průklepovém papíře jako strojopisný průpis. V prepisu jsou rukopisné vpisky označeny lomenými závorkami < >, u čitelných škrtnů původního textu psaného na stroji je původní text přerušovaně přeškrtnut, rukopisnými škrty zcela znečitelněná místa původních textů jsou vyznačena hranatými závorkami, v nichž je uveden přibližný rozsah pasáže. Rozsah označený jako „slovko“ jsou krátká slova v rozsahu jednoho až tří písmen či znaků. Pro názornost jsou faksimile části níže zveřejněných dokumentů zařazeny do souborů ilustrací. *Náměty pro poradu* byly Václavu Havlovi zabaveny při domovní prohlídce.

Prohlášení

Dne 13.10.1976 byly ve Sbírce zákonů ČSSR (č. 120) publikovány [třetina řádku znečitelněna] Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (dále jen MPOPP) a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (dále jen MPHSKP), které vstoupily v Československu v platnost dnem 23. 3. 1976.

Skutečnost, že ČSSR k těmto Paktům přistoupila, nás samozřejmě naplňuje radostí, zároveň nám ale [znečitelněno jedno slovo] s novou naléhavostí připomíná, jak málo potěšitelný je skutečný stav respektování občanských práv v dnešním Československu. Celá řada důležitých ustanovení těchto Paktů, závazných pro všechny instituce i občany, platí totiž bohužel jen na papíře.

Drasticky je omezováno například právo na svobodu projevu, zaručované článkem 19 MPOPP.

1. Desítkám tisíc občanů je znemožněno pracovat v jejich oboru jen proto, že zastávají názory odlišné od názorů vlády. Tito lidé jsou přitom často objektem nejrozmanitější diskriminace a šikanování ze strany úřadů i společenských organizací; jsou zbaveni všech možností bránit se, a stávají se de facto oběťmi rozsáhlého politického apartheidu.

2. Státištěm dalších občanů není zajištěna „svoboda od strachu“ (preambule MPOPP<VP>), protože jsou nuceni žít v trvalém nebezpečí, že projeví-li své názory, ztratí i ty pracovní a jiné možnosti, které dosud mají.

3. V rozporu s článkem 13 MPHSKP<MP>, zajišťujícím všem právo na vzdělání, je tisícům mladých lidí bráněno ve studiu [třetina řádku znečitelněna] jen pro jejich názory anebo dokonce – což je obzvláště nelidské <odsouzeníhodné> – [jedno slovo znečitelněno] pro názory jejich rodičů. Desítky tisíc <Bezpočet> občanů přitom musí žít ve strachu, že kdyby své názory projevíli, anebo se zachovali v souladu se svým svědomím, byli by buď oni anebo jejich děti zbaveni práva na vzdělání.

4. Když vláda projevíla nedávno dobrou vůli propuštěním čtyř dlouho vězněných politiků, stále je Uplatnění práva „vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem“ či „prostřednictvím umění“ (bod 2. článku 13 MPOPP<VP>), <je> stíháno nejen mimosoudně cestou, ale dokonce i soudně, byť často pod rouškou kriminálního obvinění (jak o tom názorně svědčí například [jedno slovo znečitelněno] právě probíhající soudní postih mladých hudebníků kolem Ivana Jirouse).

5. Svoboda veřejného projevu je tvrdě <zcela> potlačena systémem centrálního politického řízení všech sdělovacích prostředků a všech publikačních a kulturních zařízení. Jakýkoli politický, či filosofický <či vědecký> názor nebo kulturní projev, jen trochu se vymykající úzkému rámci oficiální ideologie, [jedno slovo znečitelněno] nemůže být zveřejněn; je znemožněna veřejná kritika jakýchkoli důležitějších <krizových> společenských jevů; zcela vyloučena je možnost veřejné obrany občanů proti různým tendencím, neoprávněným a mnohdy urážlivým nařčením [jedno slovo znečitelněno] oficiální propagandy (zákonná ochrana proti „útokům na čest a pověst“, jednoznačně zaručovaná článkem 17 MPOPP<VP>, prakticky <v praxi> neexistuje); v oblasti duchovní a kulturní tvorby je téměř vyloučena

1 Zkratky „VP“ (Velký pakt) resp. „MP“ (Malý pakt) jsou v konceptu nadpisovány nad plné zkratky jednoho či druhého mezinárodního paktu.

jakákoli diskuse; nepravdivé informace sdělovacích prostředků nelze dementovat a bez nádeje na úspěch zůstává i každý pokus občana vymoci [jedno slůvko znečitelněno] <nápravu či> opravu [jedno slůvko znečitelněno] soudní cestou; stovky kulturních pracovníků jsou zbaveny jakýchkoli publikačních možností, ať už proto, že [jedno slůvko znečitelněno] jejich tvorba neodpovídá tomu, co je žádáno, anebo proto, že před lety legálně zveřejňovali názory, které současná vláda odsuzuje.

6. Svoboda náboženského vyznání, důrazně zajišťovaná článkem 18 MPOPP<VP>, je systematicky omezována [jedno slůvko znečitelněno] státní kontrolou církví, potlačováním výuky náboženství, oklešťováním činnosti kněží (nad nimiž trvale visí hrozba ztráty státního souhlasu s výkonem jejich úřadu), diskriminací osob, které své náboženské vyznání tak či onak projevují, atd. atd.

[znečitelněno jedno slůvko nebo číslice] Významným nástrojem omezení nebo [jedno slovo znečitelněno] úplného potlačení řady občanských práv je systém komplexního <byrokratického> podřízení všech institucí a organizací ve státě jedinému centru politické moci. aparátů vládnoucí strany, otevřeně nebo skrytě < které > řídí činnost všech zákonodárných, zastupitelských i výkonných orgánů státní moci, orgánů justice, odborových, zájmových i všech ostatních společenských organizací, jiných politických stran, všech [jedno slůvko znečitelněno] podniků, závodů, ústavů, úřadů i jiných zařízení, přičemž politické direktivy mají v činnosti těchto organizací vždy přednost před jejich zákonnými pravomocemi. Dostane-li se přitom organizace nebo občan při výkladu svých práv nebo <či> povinností do rozporu s politickou direktivou, nemají možnost obrátit se k jakékoli instanci, která by vzniklý spor nestranně posoudila, protože žádná taková instance [jedno slůvko znečitelněno] neexistuje. Tím vším jsou závažným<ě> [jedno slovo znečitelněno] omezena nejen práva, vyplývající ze článků 21 a 22 MPOPP<VP> (právo sdružovat se a zákaz jakéhokoli omezení jeho výkonu), ale i ze článků 25 (rovnost práva podílet se na vedení veřejných věcí) a 26 (vyloučení diskriminace před zákonem).

Tato i četná další občanská práva, včetně výslovného zákazu „svévolného zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence“ (článek 17 MPOPP<VP>), jsou povážlivě porušována [jedno slůvko znečitelněno] tím, že orgány státní bezpečnosti [půl řádku znečitelněno] překračují své zákonné pravomoce² i své oficiálně kodifikované poslání: nejrůznějšími způsoby, včetně odposlouchávání bytů a telefonů, kontroly korespondence, <sledování>, domovních prohlídek, využíváním široké sítě spolupracovníků z řad obyvatelstva (získávaných převážně nepřípustnými hrozbami soudním nebo mimosoudním postihem anebo naopak příslibem ochrany proti němu <sliby>) atd. atd. sleduje <bezpečnost> nejen politické smýšlení občanů, ale kontroluje vlastně všechny jejich projevy<,> a názory i občanské postoje, pracovní aktivitu i soukromý život. [jeden a půl řádku znečitelněno] V případech, kdy podle jejího mínění občan v jakémkoli směru [jedno slovo znečitelněno] <nedodrží míru> žádoucí názorové a životní konformity, užívají její orgány proti němu celé škály nátlakových metod a sankcí. Při uplatňování <nezákonných> těchto sankcí zasahuje přímo do činnosti zaměstnavatelů, inspiruje nebo řídí různé diskriminační akce úřadů a organizací, ovlivňuje justiční orgány, ba diriguje dokonce i propagandistické kampaně sdělovacích prostředků. Spolu s justičními orgány porušuje bezpečnost i práva stíhaných občanů, zajišťované článkem 14 MPOPP<VP>, jako je například „možnost účasti a výslechu svědků“ (bod 3, odstavec e).

Obecně je [jedno slůvko znečitelněno] porušován i bod 2 článku 12 MPOPP<VP>, zaručující občanovi právo svobodného opuštění jeho země, a pod záminkou „ochrany národní

2 Ponechán tvar patřící k specifice jazyka Václava Havla, který byl autorem konceptu.

bezpečnosti“ (bod 3) je toto právo vázáno na nejrozmanitější [jedno slůvko znečitelněno] nepřipustné podmínky. [jeden a půl řádku znečitelněno] <Občan se může odvolat jedině prostřednictvím úřadovny> včetně [jedno slovo znečitelněno] <která jeho žádost zamítla>. podmíněk tak kuriózních, jako je například požadavek vstupu do oficiálních organizací anebo [jedno slovo znečitelněno] přerušení osobních styků s [dvě slova znečitelněna] určitými lidmi.

Někteří občané – ať už soukromě [jedno slovo znečitelněno] <na> svých pracovištích anebo veřejně (ovšem jen způsoby dnes dostupnými jako je například <jediná možnost je> publikace prostřednictvím zahraničních sdělovacích prostředků) – na tento varovný stav upozorňují a dožadují se v různých konkrétních případech nápravy; jejich hlasy však zůstávají většinou bez odezvy. Přitom drtivá většina občanů tak či onak [jedno slovo znečitelněno] postižovaných se vůbec neodvažuje vystoupit na svou obranu z obavy, aby nebyla postižena ještě hůř. Mnozí další svá práva buď vůbec neznají anebo zásadně nevěří, že jakýkoli pokus se jich dovolávat by mohl mít úspěch;> [jedno slovo znečitelněno] s daným stavem se prostě smiřují jako s něčím [dvě slova znečitelněna] nezměnitelným.

{Tato celková situace, stejně jako okolnost, že vstupujeme do roku, kdy má konference v Bělehradě zkoumat plnění závazků z Helsink a který byl OSN prohlášen za rok práv politických vězňů, především však naše pevná víra, že žádná situace není tak špatná, aby ji nebylo možné zlepšit, nás dovedly k rozhodnutí ustavit [dvě slova znečitelněna] v naší zemi Výbor pro lidská práva.

Tento výbor naváže <navazuje> na tradici Společnosti pro lidská práva, zaniklé v roce 1970, [víc než půl řádku znečitelněno] <a je> neformálním, volným a otevřeným společenstvím občanů různého smýšlení a různých profesí, spojených [jedno slůvko znečitelněno] odhodláním angažovat se za [jedno slůvko znečitelněno] respektování občanských a lidských práv v naší zemi v duchu dohod, závazků a zákonných ustanovení, které její vláda přijala, respektive <její> parlament schválil či ratifikoval.

Posláním Výboru pro lidská práva není konstituovat základnu k nějaké³ opoziční politické činnosti, ale sloužit obecnému zájmu jako konstruktivní nástroj upevňování lidských svobod, podobně <tak> jako [jedno slovo znečitelněno] mnohé podobné organizace <institute>⁴ v různých <i soc.> zemích světa. Jeho programem tedy není bojovat proti státní moci, ale působit v oblasti svého zájmu naopak jako její pomocník a partner. Uvědomujeme si, že Výbor pro lidská práva – jako volný prostředník mezi občany a oficiálními institucemi, který vznikl skutečně zdola, [půl řádku znečitelněno] který není zatím vybaven ani jediným právem, běžným u každého zájmového spolku, který se však přesto chce zaměřovat na problematiku, jíž se všechny existující organizace bojí nebo vyhýbají – je v našich podmínkách

3 Za tímto slovem až do konce odstavce následoval původně text tohoto znění: „opoziční politické činnosti, ale sloužit obecnému zájmu jako konstruktivní pomocník pomocný nástroj upevňování občanských a lidských svobod, podobně jako jím jsou mnohé podobné organizace v různých zemích světa. Jeho programem tedy není bojovat proti státní moci, ale působit v oblasti svého zájmu naopak jako její užitečný pomocník a partner. Uvědomujeme si, že ten typ prostředníka mezi občany a státními institucemi, kterým chce Výbor pro lidská práva být, představuje v našich poměrech něco nového, co se značně vymyká z [tři slova znečitelněna] dosavadních rámců (ať už tím, že vznikl skutečně zdola, anebo tím, že se chce zaměřovat na problematiku, jíž se dosavadní instituce bály nebo vyhýbaly). Chápeme to však jako přirozený výsledek nových požadavků, které současná doba klade.“ Deset řádek původního textu bylo překryto novým, na stroji napsaným textem.

4 Nad slovem „organizace“, jež je podtrženo vlnkou, je nadepsáno „institute“.

[jedno slůvko znečitelněno] útvarem novým a z hlediska stávajících struktur neobvyklým. Chápeme <Je> to však jako přirozený výsledek nových požadavků, které současná doba klade.

Výbor pro lidská práva není přirozeně koncipován jako organizace tajná nebo nelegální; chce naopak nalézt ve spolupráci se státními orgány – v duchu článku 21 MPOPP – své neformální povaze přiměřený způsob své [jedno slovo znečitelněno] legalizace.]⁵

‘Své budoucí úkoly spatřuje Výbor především v tom, že bude

a) poskytovat občanům, kteří o to projeví zájem, pomoc při obraně jejich práv;
b) shromažďovat dokumenty o různých konkrétních případech porušování lidských práv;
c) seznamovat s těmito dokumenty příslušné instituce a jednat s nimi o možnostech nápravy;

d) v případech, kdy to bude vhodné, seznamovat s nimi <i> československou, <případně> [jedno slůvko znečitelněno] zahraniční veřejnost [dvě slova znečitelněna] (<a informovat ji ovšem i o tom,> jak byl ten či onen případ napraven);

e) spolupracovat s různými zahraničními nebo mezinárodními organizacemi podobného zaměření;

f) popularizovat různé mezinárodní dokumenty, úmluvy i zákonné závazky, které ČSSR přijala, jakož i její vlastní zákony;

g) poskytovat [několik slov znečitelněno] právní pomoc [jedno slovo znečitelněno] v případech porušování lidských práv, jimiž se – ať už z jakýchkoli důvodů – nebudou moci zabývat jiné k tomu povolané instituce, jako například advokátní poradny; [více než půl řádku znečitelněno]

h) sledovat celkový vývoj situace v oblasti svého zájmu, konfrontovat [dvě slůvka znečitelněna] <ho> se závazky, plynoucí<mi> z Mezinárodních paktů <i> [jedno slůvko znečitelněno] ze Závěrečného aktu helsinské konference, a podávat o něm [jedno slovo znečitelněno] <případně> souhrnnější zprávy příslušným státním orgánům i veřejnosti;

ch) připravovat a předkládat zákonodárným sborům různé návrhy a podněty, směřující k prohloubení lidských práv, k humanizaci právního řádu a ke tvorbě záruk proti jeho svévolnému porušování ať už jednotlivci nebo institucemi.

[půl řádku znečitelněno]

Prakticky se bude práce Výboru soustřeďovat převážně v malých pracovních skupinách, zakládaných ad hoc a orientovaných na jednotlivé konkrétní případy nebo úkoly.

Mluvcím výboru bude [jeden řádek znečitelněno] dr. Jiří Hájek, DrSc.; za autentické dokumenty Výboru budou zásadně považovány jen ty, které ponesou jeho podpis.

Pevně věříme, že Výbor pro lidská práva si vydobude svou prací respekt institucí i občanů a že jeho práce přispěje k nápravě poměrů.

Praha, 26. 12. 1976

→ SOUKROMÝ ARCHIV PAVLA KOHOUTA. – STROJOPIS, PRŮPIS.

5 Svorkami na začátku a na konci vyznačená pasáž – {} – je v předloze na levé straně zaškrtnuta rukopisně jako celek a označena dvěma křížky. Z větší části se objevuje v dále uváděném dokumentu nazvaném „schéma jedné z verzí Prohlášení Charty 77“; místo Výboru na obranu lidských práv se v uvedeném dokumentu však už hovoří o Chartě 77.

6 Celý text od slova „Své“ až do konce konceptu je příčně přeškrtnut.

P1/2

1977, [18.] prosinec, [Praha.] – Schéma jedné z verzí konceptu Prohlášení Charty 77.⁷

<I. Úvod>

Dne 13.10.1976 byly ve Sbírce zákonů ČSSR (č. 120) publikovány Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (dále jen Velký pakt) a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (dále Malý pakt), které vstoupily v ČSSR v platnost dnem 23.3.1976.

Tím se stávají zákonem pro všechny čs. občany, kteří musí naplňovat jejich literu i ducha bez rozdílu, jsou-li ve vedoucích funkcích nebo v opozici. Nedávné – byť, bohužel, zatím jen podmíněčné – propuštění některých politických vězňů, kteří byli odsouzeni v letech 1971–72 (?), je dobrým počinem vlády, mají-li být uvedena v život základní ustanovení obou paktů, která u nás dosud platí jen na papíře.

Zcela teoretické je například právo na svobodu projevu, zaručované článkem 19 Velkého paktu:

atd.

<II. stať haha>

<III. Závěr>

Tato celková situace, stejně jako okolnost, že vstupujeme do roku, kdy má konference v Bělehradě zkoumat plnění závazků z Helsink a který byl OSN prohlášen za rok práv politických vězňů, uvedly v život naši „Chartu 77“, kterou tímto deklaruujeme.

„Charta 77“ nechce být uzavřenou organizací, ale neformálním společenstvím všech, kteří souhlasí s Chartou lidských práv, závěrečným Dokumentem Helsinské konference a dalšími mezinárodními dokumenty proti válkám, násilí a sociálnímu i duchovnímu útlaku; otvírá se každému občanu bez rozdílu pohlaví, přesvědčení, víry či profese, který se chce legálně angažovat za respektování občanských i lidských práv u nás a ve světě – v duchu dohod, závazků a zákonných ustanovení, které přijaly vláda i Národní shromáždění ČSSR.

Posláním „Charty 77“ není konstituovat základnu k jakékoli opoziční politické činnosti, ale výhradně sloužit obecnému zájmu jako mnohé podobné občanské iniciativy v jiných – i socialistických – zemích. Nechce bojovat proti státní moci, ale naopak působit v konfliktních situacích, vzniklých porušováním občanských svobod a lidských práv, jako její partner, jako prostředník a pomocník, aby se problémy řešily dřív, než přerostou v konflikty.

„Charta 77“ není proto koncipována jako organizace, tím méně jako organizace ilegální. **Nebude mít** <Nemá> vedení, sekretariát ani členstvo, jen svého mluvčího, který bude

7 Bez ohledu na datum „28.12.“ připsané rukou za textem si netroufám určit, zda tento text, v němž všechny rukopisné vpisky pocházejí od Pavla Kohouta (včetně ironického komentáře „haha“ k jím navrženému pomyslnému rozdělení textu na tři části – úvod, stať a závěr), byl napsán po debatě o první nebo druhé verzi. V části označené III. jsou před slovem „Závěr“ dva křížky, které se zdají odkazovat na tu pasáž první verze konceptu s datem 26. respektive 16. prosince, která je v přepisu označena na začátku a na konci svorkami {}. Tato pasáž je takřka doslova převzata do dokumentu označeného zde jako „schéma“ s jediným podstatným rozdílem – zamýšlená iniciativa je tu označena jako „Charta 77“. V „schématu“ je označení Charta 77 uváděno ještě vždy v uvozovkách, které byly v dokumentu nadepsaném „druhá verze“ (s datem 27. respektive 17. prosince) již důsledně škrtnuty.

přijímat podněty z řad občanů a ručit za autenticitu dokumentů, vzniklých z volné výměny názorů na tu či onu otázku. Tento mluvčí – ...⁸ – bude mít v nás signatářích a dalších občanech pomocníky, kteří jsou ochotni účastnit se spolu s ním potřebných jednání a především nést veškerou právní i morální spoluzodpovědnost před státem i před světem.

Věříme, že existence „Charty 77“ přispěje k tomu, aby se ČSSR stala zemí, kde budou všichni občané – bezpartijní, komunisté i věřící – pracovat a žít jako svobodní lidé.

28.12.

→ SOUKROMÝ ARCHIV PAVLA KOHOUTA. – STROJOPIS, PRVOPIS.

P1/3

1976, [17.] prosinec, Praha. – Druhá verze konceptu Prohlášení Charty 77, předložena k diskusi ve skupině iniciátorů Charty 77

Prohlášení

<(druhá verze)>⁹

Dne 13.10.1976 byly ve Sbírce zákonů ČSSR (č. 120) publikovány „Mezinárodní pakt o občanských a politických právech“ (dále jen P I) a „Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech“ (dále jen P II), které vstoupily v ČSSR v platnost dnem 23.3.1976.

I když Nedávné propuštění čtyř politických vězňů, odsouzených v letech 1971 a 1972, lze pojímat mimo jiné i <chápat> jako výraz porozumění smyslu uzákoněných paktů a snahu <čs. vlády> o praktickou aplikaci jejich ustanovení <plnění> přesto <Jejich> zveřejnění těchto paktů <přesto> s novou naléhavostí připomíná, kolik důležitých <že základní> občanských <á> práv <a> platí v naší zemi bohužel zatím stále jen na papíře.

Zcela teoretické je například právo na svobodu projevu, zaručované článkem 19 P I:

1. Desítkám tisíc občanů je znemožněno pracovat v jejich oboru jen proto, že zastávají názory odlišné od názorů vlády <vládnoucí skupiny>. Jsou přitom často objektem nejrozmanitější diskriminace a šikanování ze strany úřadů i společenských organizací; zbavení všech <jakékoli> možnosti bránit se, stávají se <prakticky> oběťmi rozsáhlého politického apartheidu.

2. Stasisčům dalších občanů není zajištěna „svoboda od strachu“ (preambule P I), protože jsou nuceni žít v trvalém nebezpečí, že projeví-li své názory, ztratí i ty pracovní a jiné možnosti, které dosud mají.

3. V rozporu se článkem 13 P II, zajišťujícím všem právo na vzdělání, je tisícům <nesčetným> mladých <m> lidí bráněno ve studiu jen pro jejich názory anebo dokonce – což je obzvláště odsouzeníhodné – pro názory jejich rodičů. Bezpočet občanů musí žít ve strachu, že kdyby své názory <se> projevíli anebo se zachovali v souladu se svým <přesvědčením> svědomím, byli by buď <sami> oni anebo jejich děti zbaveni práva na vzdělání.

4. Uplatnění práva „vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem“ či „prostřednictvím umění“

8 Vytečkována třetina řádku.

9 Připsáno rukopisem Václava Havla. Většina rukopisných oprav a vpisků je psána tužkou rukopisem Pavla Kohouta.

(bod 2. článku 13 P I) je stíháno nejen mimosoudně, ale dokonce i soudně, často pod rouškou kriminálního obvinění (jak o tom svědčí například právě probíhající soudní postihy <procesy s> mladých<mi> hudebníků<y>).

5. Svoboda veřejného projevu je zcela potlačena systémem centrálního politického řízení všech sdělovacích prostředků, a všech publikačních a kulturních zařízení. Jakýkoli politický, filozofický či vědecký názor nebo kulturní <umělecký> projev jen trochu se vymykající úzkému rámci oficiální ideologie <či estetiky> nemůže být zveřejněn; je znemožněna veřejná kritika jakýchkoli krizových společenských jevů; zcela je vyloučena možnost veřejné obrany občanů proti různým tendencím, neoprávněným <nepravdivým> a mnohdy urážlivým nařčením oficiální propagandy (zákonná ochrana proti „útokům na čest a pověst“, jednoznačně zaručovaná článkem 17 P I, v praxi neexistuje); nepravdivé informace sdělovacích prostředků <lživá obvinění> nelze demontovat a bezúspěšný naděje na úspěch zůstává <je> i každý pokus občana vymoci nápravu či opravu soudní cestou; <i> v oblasti duchovní a kulturní tvorby je téměř vyloučena jakákoli <otevřená> diskuse; stovky kulturních pracovníků <tisíce lidí> jsou zbaveny jakýchkoli publikačních možností, ať už proto, že jejich tvorba neodpovídá <(nivelizujícím?) požadavkům> tomu, co je žádáno, anebo proto, že před lety legálně zveřejňovali názory, které současná<y> režim vláda odsuzuje.

6. Svoboda náboženského vyznání, důrazně zajišťovaná článkem 18 P I, je systematicky omezována státní kontrolou církví, potlačováním výuky náboženství, oklešťováním činnosti kněží (nad nimiž trvale visí hrozba ztráty státního souhlasu s výkonem jejich úřadu), diskriminací osob, které své náboženské vyznání tak či onak projevují, atd. atd.

Významným nástrojem omezení nebo <i> úplného potlačení řady občanských práv je systémem byrokratického podřízení všech (institucí a organizací)¹⁰ <občanských uskupení> ve státě aparátům vládnoucí strany, které řídí <denní> činnost všech zákonodárných, zastupitelských i výkonných orgánů státní moci, orgánů justice, odborových, zájmových i všech [jedno slovo znečitelněno] ostatních společenských organizací, jiných politických stran, všech <ale i> podniků, závodů, ústavů, úřadů i jiných zařízení, přičemž politické direktivy mají v činnosti těchto organizací vždy přednost před jejich zákonnými pravomocemi. Dostane-li se organizace nebo občan při výkladu svých práv či <a> povinností do rozporu s politickou direktivou, nemají možnost obrátit se k jakékoli <nestranné> instanci, která by vzniklý spor nestranně posoudila, protože žádná taková instance neexistuje. Tím vším jsou vážně omezena nejen práva vyplývající ze článků 21 a 22 P I (právo sdružovat se a zákaz jakéhokoli omezení jeho výkonu), ale i ze článků 25 (rovnost práva podílet se na vedení veřejných věcí) a 26 (vyloučení diskriminace před zákonem).

Tato i četná další občanská práva, včetně výslovného zákazu „svévolného zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence“ (článek 17 P I), jsou povážlivě porušována <také> tím, že orgány státní bezpečnosti překračují své zákonné pravomoci: nejrůznějšími způsoby, včetně odposlouchávání bytů a telefonů, kontroly korespondence, osobního sledování, domovních prohlídek, využívání široké <budováním> sítě spolupracovníků z řad obyvatelstva (získávaných převážně nepřipustnými hrozbami anebo naopak sliby) atd. atd. sleduje <kontroluje> bezpečnost nejen politické smýšlení občanů, ale kontroluje vlastně všechny <každý> jejich projev, názor – i soukromý život. Při uplatňování nezákonných sankcí zasahuje <StB> přímo do činnosti zaměstnavatelů, inspiruje nebo řídí různé diskriminační akce úřadů a organizací, ovlivňuje justiční orgány, ba diriguje dokonce i propagandistické kampaně sdělovacích prostředků. Spolu s justičními orgány porušuje

10 Slova „institucí a organizací“ jsou dána rukopisně do závorky a nadepsána „občanských uskupení“.

bezpečnost i práva stíhaných občanů, zajištěná článkem 14 P I, jako je například „možnost účasti a výslechu svědků“ (bod 3, odstavec e).

Obecně je porušován i bod 2 článku 12 P I, zaručující občanovi právo svobodného opuštění jeho země; pod záminkou „ochrany národní bezpečnosti“ (bod 3) je toto právo vázáno na nejrozmanitější nepřípustné podmínky. Občan se přitom může odvolat jediné prostřednictvím úřadovny, která jeho žádost zamítla.

Někteří občané – ať už soukromě, na pracovištích anebo veřejně (jediná možnost je ovšem jen publikace <což je ovšem možné jen> prostřednictvím zahraničních sdělovacích prostředků) – na tento stav upozorňují a dožadují se v konkrétních případech nápravy; jejich hlasy však zůstávají většinou bez odezvy anebo se stávají předmětem vyšetřování státní bezpečnosti.

Za dodržování občanských práv v zemi odpovídá samozřejmě především její vláda. Ale nejen ona. Jsme přesvědčeni, že ať je obecná situace pro občana jakkoli neutěšená, přesto mu – zásadně vzato – nikdy nemůže zabránit, aby se určitým sobě dostupným a svému postavení přiměřeným způsobem angažoval za její nápravu. Každý z nás tedy nese jistý <svůj> díl odpovědnosti za obecné poměry a tudíž <tedy> i za respektování uzákoněných paktů občanských právech, které <k tomu> ostatně [jedno slůvko znečitelněno] praktickému naplňování svých ustanovení výslovně zavazují nejen instituce <vlády>, ale i všechny občany.

Přijetí této spoluodpovědnosti, víra ve smysl občanské angažovanosti a vůle k ní, [dvě slova znečitelněna] i společně pocítovaná potřeba hledat její nový účinnější a dané situaci adekvátní formy <výraz> nás přivedly k myšlence vytvořit a uvést v život CHARTU 77, jejíž vznik tímto <dnes> veřejně oznamujeme.

CHARTA 77 začíná vědomě působit [půl řádku znečitelněno] <na prahu> roku, který byl OSN prohlášen <sila> rokem práv politických vězňů a v němž má bělehradská konference zkoumat plnění závazků z Helsink.

CHARTA 77¹¹ je volným, neformálním a otevřeným společenstvím lidí různých přesvědčení, různé víry i různých profesí, kteří se chtějí jednotlivě i společně angažovat za respektování občanských a lidských práv v naší zemi i ve světě – těch práv, které <každému> člověku přiznává Charta lidských práv, Závěrečný dokument helsinské konference a četné další mezinárodní dokumenty proti válkám, násilí a sociálnímu i duchovnímu útlaku.

CHARTA 77 není základnou k nějaké opoziční politické činnosti; ale chce prostě sloužit obecnému zájmu jako mnohá podobná hnutí občanské iniciativy v různých zemích světa, včetně zemí socialistických. Nechce tedy bojovat proti státní moci, ale působit spíš jako její partner: upozorňovat ji na různé konkrétní případy porušování lidských práv, připravovat pro ni jejich dokumentaci, navrhnout jejich řešení, předkládat různé obecnější <obecné> návrhy, směřující k prohlubování občanských práv, fungovat jako prostředník v různých krizových situacích, které může bezprávi vyvolat, atd. atd. <aj.>

CHARTA 77 není uzavřenou organizací, ani veřejnou, ani tajnou <na venek ani uvnitř>; nemá sekretariát, nemá výbor, nemá stanovy a nemá dokonce ani žádné přijímací řízení: jejím členem se stává kdokoli především tím, že <může cítit každý, kdo> se podílí na její <m> práci <úsilí> nebo tuto práci <je> morálně podporuje.¹² Spíš tedy než o organizaci, jde tu prostě o hnutí < které> Vyrůstá [jedno slovo znečitelněno] ze zázemí rozmanitých¹³ přátelských, solidárních nebo pracovních vztahů, které existovaly už dříve, < které se však> nesnaží tyto vztahy jakkoli institucionalizovat, ale prostě jen o ně svou práci opřít.

11 Název Charta 77 byl v tomto případě a také v následujících případech až do konce textu psán v uvozkách, které byly rukopisně škrtnuty.

12 Pasáž od slova „Spíš“ do konce odstavce je příčně přeškrtnuta.

13 Nad „rozmanitých“ je nadepsáno <nejrůznějších>.

Jediným „funkcionářem“ <Mluvčím> CHARTY 77 je její mluvčí dr. Jiří Hájek, DrSc., který ji bude plnomocně zastupuje jak před státními a jinými organizacemi, tak před veřejností, a který bude svým <jehož> podpisem zaručovat<uje> autenticitu jejich dokumentů. <Bude mít> v nás signatářích tohoto prohlášení i v dalších občanech, kteří se do naší práce zapojí, bude mít mluvčí „CHARTY 77“ své pomocníky, kteří se s ním budou <z>účastnit<i> různých <nutných> jednání, pracovat na různých <ujmou se> dílčích úkolech<ů> a především s ním <budou> sdílet veškerou právní a morální odpovědnost před státem i před veřejností.

Věříme, že působení CHARTY 77 přispěje k tomu, aby se ČSSR stala zemí, kde budou všichni občané pracovat a žít jako svobodní lidé.

Praha, 27.12.1976¹⁴

→ SOUKROMÝ ARCHIV PAVLA KOHOUTA. – STROJOPIS, PRŮPIS.

P1/4

1976, [18.–19.] prosinec, Praha. – Třetí, poslední verze konceptu Prohlášení Charty 77, předložená k diskusi ve skupině iniciátorů Charty 77

Prohlášení

<Charty 77>¹⁵

Dne 13.10.1976 byly ve Sbírce zákonů ČSSR (č. 120) publikovány Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, které byly jménem naší republiky podepsány v roce 1968 a vstoupily u nás v platnost dnem 23.3.1976. Od té doby mají i naši občané právo a náš stát povinnost řídit se jejich ustanoveními <jimi>.

Svobody a práva lidí, jež tyto pakty zaručují, jsou důležitými civilizačními hodnotami, k nimž v dějinách směřovalo úsilí mnoha pokrokových sil, a jejich uzákonění může významně pomoci humánnímu vývoji naší společnosti.

Vítáme proto, že ČSSR k těmto paktům přistoupila.

Jejich zveřejnění nám ale zároveň s novou naléhavostí připomíná, kolik základních občanských práv platí v naší zemi – bohužel – zatím jen na papíře.

Zcela iluzorní je například právo na svobodu projevu, zaručované článkem 19 prvního paktu:

Desítkám tisíc občanů je znemožněno pracovat v jejich oboru jen proto, že zastávají názory odlišné od názorů oficiálních. Jsou přitom často objektem nejrozmanitější diskriminace a šikanování ze strany úřadů i společenských organizací; zbavení jakékoli možnosti bránit se, stávají se prakticky obětmi apartheidu.

14 Na rubu je rukopisem Pavla Kohouta napsán tento text: „Za zvláštní poznámku stojí, že naopak dlouhé řadě občanů jiných zemí je odíráno čs. vízum anebo jsou dokonce s platným vízem vraceni od čs. hranic jen za to, že umělecky spolupracují, či prostě odmítli zrušit přátelské styky s diskriminovanými; i na to se vztahuje náš apartheid.“ V modifikované podobě se dostal do třetí verze konceptu prohlášení.

15 Připsáno tužkou rukopisem Václava Havla. Většina vpisků a oprav v textu je psána modrou propiskou rukopisem Pavla Kohouta.

Statisícům dalších občanů ~~není zajištěna~~ <je odpírána> „svoboda od strachu“ (preambule prvního paktu), protože jsou nuceni žít v trvalém nebezpečí, že projeví-li své názory, ztratí pracovní a jiné možnosti.

V rozporu s článkem 13 druhého paktu, zajišťujícím všem právo na vzdělání, je nesčetným mladým lidem bráněno ve studiu jen pro jejich názory anebo dokonce ~~–což je zvlášť odsouzeníhodné–~~ pro názory jejich rodičů. Bezpočet občanů musí žít ve strachu, že kdyby se projevíli v souladu se svým přesvědčením, mohli by být buď sami anebo jejich děti zbaveni práva na vzdělání.

Uplatnění práva „vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem“ či „prostřednictvím umění“ (bod 2. článku 13 prvního paktu) je stíháno nejen mimosoudně, ale i soudně, často pod rouškou kriminálního obvinění (jak o tom svědčí mimo jiné právě probíhající procesy s mladými hudebníky).

Svoboda veřejného projevu je potlačena centrálním řízením všech sdělovacích prostředků i publikačních a kulturních zařízení. ~~Jakýkoli~~ <Žádný> politický, filozofický či vědecký názor nebo umělecký projev, jen trochu se vymykající úzkému rámci oficiální ideologie či estetiky, nemůže být zveřejněn; je znemožněna veřejná kritika krizových společenských jevů; je vyloučena možnost veřejné obrany proti nepravdivým a urážlivým nařčením oficiální propagandy (zákonná ochrana proti „útokům na čest a pověst“, jednoznačně zaručovaná článkem 17 prvního paktu, v praxi neexistuje); lživá obvinění nelze ~~dementovat~~ <vyvrátit> a ~~bezúspěšný~~ <marný> je každý pokus ~~vymoci~~ <dosáhnout> nápravy nebo opravy soudní cestou; v oblasti duchovní a kulturní tvorby je vyloučena otevřená diskuze. Mnoho vědeckých a kulturních pracovníků i jiných občanů je diskriminováno jen proto, že před lety legálně zveřejňovali či otevřeně vyslovovali názory, které současná politická moc odsuzuje.

Svoboda náboženského vyznání, důrazně zajišťovaná článkem 18 prvního paktu, je systematicky omezována mocenskou svévolí: oklešťováním činnosti duchovních, nad nimiž trvale visí hrozba ~~neudělení~~ <odepření> nebo ztráty státního souhlasu s výkonem jejich funkce; existenčním i jiným postihem osob, které své náboženské vyznání ~~tak či onak~~ veřejně <slovem či skutkem> projeví; potlačováním výuky náboženství apod.

Nástrojem omezení a často i úplného potlačení řady občanských práv je systém faktického podřízení všech institucí a organizací ve státě politickým direktivám aparátů vládnoucí strany a rozhodnutím mocensky vlivných jednotlivců ~~v těchto aparátech~~. Obsahem, formou <a> ani způsobem ~~přijímání~~¹⁶ nejsou takových direktiv a rozhodnutí <nejsou> upraveny ani Ústavou ČSSR, ani jinými zákony a právními normami; jsou převážně zákulisní, často jen ústní, občanům vesměs neznámé a jimi nekontrolovatelné; jejich původci nezodpovídají nikomu než sami sobě a své vlastní hierarchii, přitom však rozhodujícím způsobem ovlivňují činnost zákonodárných i výkonných orgánů státní správy, justice, odborových, zájmových i všech ostatních společenských organizací, jiných politických stran, podniků, závodů, ústavů, úřadů, škol a dalších zařízení, přičemž jejich příkazy mají přednost i před zákonem. Dostanou-li se organizace nebo občané při výkladu svých práv a povinností do rozporu s direktivou, nemohou se obrátit k nestranné instanci, protože žádná neexistuje. Tím vším jsou vážně omezena práva vyplývající z článků 21 a 22 prvního paktu (právo sdružovat se a zákaz jakéhokoli omezení jeho výkonu) i článků 25 (rovnost práva podílet se na vedení veřejných věcí) a 26 (vyloučení diskriminace před zákonem).

16 Po straně je znak pro vsuvku, která však chybí. V konečném znění Prohlášení Charty 77 zní tato pasáž takto: „Ústava ČSSR a ostatní zákony a právní normy neupravují ani obsah a formu, ani tvorbu a aplikaci takových rozhodnutí; jsou převážně zákulisní...“

Tato i Další občanská práva, včetně výslovného zákazu „svévolného zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence“ (článek 17 prvního paktu), jsou povážlivě narušována také tím, že ~~policejní orgány <M>~~ nejrůznějšími způsoby kontroly je život občanů, například odposlechem telefonů a bytů, kontrolou pošty, osobním sledováním, domovními prohlídkami, budováním sítě ~~spolupracovníků <informátorů>~~ z řad obyvatelstva (získávaných často nepřipustnými hrozbami nebo naopak sliby) atd. Často přitom zasahuje do rozhodování zaměstnavatelů, inspiruje diskriminační akce úřadů a organizací, ovlivňuje justiční orgány a řídí i propagandistické kampaně sdělovacích prostředků. Tato činnost není [jedno slovo znečitelněno] regulována zákony, je ~~prováděna tajně<á>~~ a občan se proti ní nemůže nijak bránit.

V případech politicky motivovaného trestního stíhání jsou ~~policejními <porušují vyšetřovací>~~ a justiční orgány ~~porušována~~ práva obviněných a jejich obhajoby, zaručovaná článkem 14 prvního paktu i československými zákony, a to jak v průběhu vyšetřování, tak soudního řízení. Ve věznicích se s takto odsouzenými lidmi zachází způsobem, který porušuje lidskou důstojnost vězňených, ohrožuje jejich zdraví a snaží se je ~~lidsky <morálně>~~ zlomit.

Obecně je porušován i bod 2. článku 12 prvního paktu, zaručující občanu právo svobodně opustit jeho <svou> zem; pod záminkou „ochrany národní bezpečnosti“ (bod 3.) je <toto právo> vázáno na různé nepřipustné podmínky. Svěolně se postupuje i při udělování vstupních víz cizím státním příslušníkům, z nichž mnozí nemohou navštívit ČSSR například jen proto, že se pracovně či přátelsky stýkali s osobami u nás diskriminovanými.

Někteří občané – ať už soukromě, na pracovišti nebo veřejně, což je prakticky možné jen prostřednictvím <v>zahraničních sdělovacích prostředcích – na tento škodlivý stav¹⁸ upozorňují a dožadují se v konkrétních případech nápravy; jejich hlasy však zůstávají většinou bez odezvy, anebo se stávají předmětem vyšetřování bezpečnosti.

Odpovědnost za dodržování občanských práv v zemi padá samozřejmě především na politickou a státní moc. Ale nejen na ni. Každý nese svůj díl odpovědnosti za obecné poměry, a tedy i za dodržování uzákoněných paktů, které k tomu ostatně zavazují nejen vlády, ale i všechny občany.

Pocit této spoluodpovědnosti, víra ve smysl občanské angažovanosti a vůle k ní, i společná potřeba hledat její nový a účinnější výraz přivedly nás k myšlence vytvořit CHARTU 77, jejíž vznik dnes veřejně oznamujeme.

CHARTA 77 je volné, neformální a otevřené společenství lidí různých přesvědčení, různé víry i různých profesí, které spojuje vůle jednotlivé i společně se angažovat <zasazovat> o respektování občanských a lidských práv v naší zemi i ve světě – těch práv, která člověku přiznávají oba uzákoněné mezinárodní paktů, Závěrečný akt helsinské konference, četné další mezinárodní dokumenty proti válkám, násilí a sociálnímu i duchovnímu útlaku, a která souhrnně vyjadřuje Všeobecná deklarace lidských práv <OSN>.

CHARTA 77 není organizací, nemá stanovy, stálé orgány a organizačně podmíněné členství. Patří k ní každý, kdo sdílí její myšlenku, účastní se její práce a fakticky i ~~morálně~~ podporuje <ji>. CHARTA 77 přitom vyrůstá ze zázemí nejrůznějších přátelských, solidárních nebo pracovních vztahů, které existovaly už dříve, a chce tyto vztahy upevňovat a rozšiřovat.

CHARTA 77 není v žádném směru základnou k opoziční politické činnosti. Chce sloužit obecnému zájmu jako mnohé podobné občanské iniciativy v různých zemích na Západě i Východě. Jejím úkolem není <Nechce> tedy vytyčovat vlastní programy politických či společenských

17 Zřejmě „MV“, což napovídají slova „ministerstvo vnitra“ v konečném znění prohlášení.

18 V konceptu nejsou škrtnutá slova ničím nahrazena. V definitivním znění prohlášení se uvádí „...na soustavné porušování lidských práv a svobod upozorňují...“.

reforem nebo změn, ale vést v oblasti svého působení konstruktivní dialog s politickou a státní mocí, zejména tím, že bude upozorňovat na různé konkrétní případy porušování občanských <a lidských> práv, připravovat jejich dokumentaci, navrhnout řešení, předkládat různé obecnější návrhy směřující k prohlubování¹⁹ lidských svobod <těchto práv> a jejich záruk, působit jako prostředník v případných konfliktních situacích, které může bezprávi vyvolat, atd.

Svým symbolickým jménem zdůrazňuje CHARTA 77, že vzniká na prahu roku, který byl prohlášen rokem [jedno slovo znečitelněno] <práv> politických vězňů a v němž má bělehradská konference zkoumat plnění závazků z Helsink.

Jako signatáři tohoto Prohlášení pověřujeme ...²⁰ úlohou mluvčích CHARTY 77. Tito mluvčí ji plnomocně zastupují jak před státními a jinými organizacemi, tak před naší i světovou veřejností a svými podpisy zaručují autenticitu jejích dokumentů. V nás i v dalších občanech, kteří se připojí, budou mít své spolupracovníky, kteří se s nimi zúčastní potřebných jednání, ujmou se dílčích úkolů a budou s nimi sdílet veškerou právní a morální odpovědnost před státem i před společností.

Věříme, že působení CHARTA 77 přispěje k tomu, aby se <v> ČSSR stala zemí, kde budou všichni občané pracovali a žili jako svobodní lidé.

1. 1. 1977 P. K.

→ SOUKROMÝ ARCHIV PAVLA KOHOUTA. – STROJOPIS, PRŮPIS.

P1/5

[1976, kolem 20. prosince, Praha.] – Instrukce Václava Havla pro Pavla Kohouta v roli „sběrače“ podpisů pod Prohlášení Charty 77.²¹

Pavel Kohout

Kosík – Chramostová – Klíma – Klímová – Kliment – Kubišová – Pavlíček – Hanzelka – popřípadě další dle vlastního uvážení

obálka obsahuje:

1. text Prohlášení Charty 772. vzor podpisového lístku
3. podpisové lístky

1. Místo přiloženého „vzoru“²² bude přirozeně vhodnější ukazovat signatářům vlastní – podle tohoto „vzoru“ upravený – podpisový lístek

19 Slova „směřující k prohlubování“ byla zřejmě přeškrtnuta omylem; v definitivním znění jsou zachována.

20 V konceptu je vytečkovan celý řádek.

21 Pokyny jsou psány strojem (prvopis) na šířku na přední stránce žluté kancelářské obálky formátu C5. Srovnej faksimile pokynů v souboru ilustrací.

22 Zřejmě vzor prohlášení o souhlasu s Prohlášením Charty 77 se smyšleným jménem Jan Koranda, jak o tom píše Pavel Kohout v knize *Kde je zakopán pes* (závěr kapitoly 92).

2. Text Prohlášení a podpisy prosím odevzdat ve středu 29. 12., ~~nejpozději ve čtvrtek 30. 12., do 10.00~~ 3. Informace pro P.K.:²³ ve ~~čtvrtek 30. 12.~~ <středu 29. 12. v 16.00> bude schůzka mluvčích plus P.K. případně Z.M., kde se provede uzávěrka, signatáři se rozdělí do dvou várek,²⁴ přepíše se atd. Odpoledne bude tedy vše připraveno.

4. Všichni signatáři dostanou Prohlášení i s kompletními podpisy až po jejich publikaci (tj. po publikaci druhé várky) – zatím prosím nerozšiřovat a nikde nenechávat

→ SOUKROMÝ ARCHIV PAVLA KOHOUTA. – STROJOPIS, PRVOPIS.

P1/6

[1977, 3. leden, Praha.] – **Náměty pro budoucí práci Charty 77 připravené Václavem Havlem k poradě mluvčích, iniciátorů a organizátorů Charty 77 a dalších signatářů jejího prohlášení.**

Náměty pro poradu

A Různé

1. Průběh podpisové akce – přehled různých názorů, s nimiž se sběrači setkali.
2. Informace o zajištění publikace, odeslání úřadům atd.
3. Dohoda, jak mluvit při event. výsleších a jak reagovat na případný protiútok. Navrhuji na žurnalistické útoky nereagovat, leda vyvrátit nějaké faktografické lži; začnou-li vyhovozat z míst, pak ovšem bude třeba reagovat. (Tisková konference)
4. Dohoda, jak mluvit, když někdo bude požádán o intervju a padne dotaz na Ch. Navrhuji o ní mluvit, ale jen obecně, v duchu prohlášení, nepřekračovat dál, aby se nedala příležitost nějakému signatáři k tomu, aby se distancoval a říkal, že byl podveden.
5. Určit náhradní sestavu mluvčích (Černý – Vaculík – Kadlec?).
6. Jak nakládat s dalšími podpisy.
7. Udržování styku se signatáři, jednak z principu, jednak v zájmu věci, jednak i proto, aby nemohl vzniknout dojem, že se jejich jmény zaštiťuje úzká samozvaná skupina – koncepční poradě (jednou měsíčně) – a na ně zvat vždy nějaké signatáře (vždy jiné) – jinak udržování kontaktů prostřednictvím původních sběračů.
8. Korespondence – poštovní schránka?

B Budoucí práce

V centru práce (i když ne jediným úkolem) by mělo být vypracování dokumentů, s nimiž by pak bylo nakládáno dle okolností. Dokumenty číslovat, mluvčí podpisovat. Navrhuji čtyři²⁵ linie:

1. Obecnější analýzy poměrů v určitých oblastech, zpracování určitých obecnějších témat, příprava návrhů jejich řešení. Například: přijímání na vysoké školy, poměry v Akademii věd, poměry ve věznicích, problém odpíračů (Karásek připraven na tom pracovat), trest smrti atd.

23 P.K. = Pavel Kohout, Z.M. = Zdeněk Mlynář.

24 Nikdo z očitých svědků se přesně nepamatuje, oč šlo. Zřejmě existoval původní záměr publikovat seznam signatářů ve dvou skupinách.

25 Slovo „čtyři“ vepsáno rukopisem Václava Havla místo původního slova „tři“.

2. Zpracování dokumentace konkrétních rozmanitých případů. Zatím se rýsuje mimo jiné: a) zlínský případ (Hanzelka); případ Umprum (Machonin, Rychetský, Büchner); chystaná kniha o undergroundu; Kubišová (Pithart?) atd. Lze zpracovávat mnoho případů, aby byly v zásobě podklady; zda, kdy a jak se ten který dokument publikuje, je už jiná otázka. Tříčlenné týmy – postižený, právník a novinář – by takové dokumenty připravovaly; Ch by je vzala za své schválením na koncepční poradě. (V konkrétních případech nebude ovšem pomoc spočívat jistě jen v jejich dokumentaci – právní pomoc, jednání s úřady apod.)

3. Popularizace různých zákonů a předpisů, které občané neznají, z čehož úřady, policie a justice těží, tedy především to, co se týká práv lidí.

4. Banka informací: stručně evidovat nejrozmanitější případy mimosoudního postihu, porušování paktů atd. To nezveřejňovat, ale jen střídat k užití v pravou chvíli (Bělehrad?).“

→ AMV, V-33766 MV, ČVS 3/120-77, SVAZEK Č. 11, L. 188. – STROJOPIS.

K prvnímu zveřejněnému seznamu signatářů Prohlášení Charty 77

Ze srovnání dochovaného souboru opisů Prohlášení Charty 77 vyplývá řada růzností, tu a tam některá jména chybějí nebo jsou nepřesně transkribována. Například ve znění dokumentu připraveném k odevzdání Federálnímu shromáždění, vládě a ČTK dne 6. ledna 1977 je pouze 236 jmen: chybějí Erika Kadlecová, Svatopluk Karásek, Zuzana Richterová, Jiří Ruml, Pavel Rychetský. Celkový, nepochybně úplný soupis signatářů pod textem prohlášení činí 241 (nikoli 242, jak se uvádělo v některých dobových dokumentech nebo jak se traduje v literatuře či svědectvích současníků). Tento počet jmen – 241 – vykazuje také číslovaný seznam uložený původně spolu s textem prohlášení v zabezpečené obálce, přiložené k zápisu o zasedání předsednictva ÚV KSČ 7. ledna 1977. (NA, f. ÚV KSČ, 02/1, sv. 27, aj. 29) Také seznamy signatářů, které byly součástí Prohlášení Charty 77 z 1.1.1977 uveřejněného v samizdatových sbornících dokumentů Charty 77 v roce 1977, obsahují jména a další údaje 241 signatářů.

Pomůckou k upřesnění počtu signatářů, kteří mezi 20. a 29. prosincem 1976 vyjádřili souhlas s Prohlášením Charty 77 datovaným 1. ledna 1977, a údajů o nich, je soubor podpisových prohlášení o souhlasu s prohlášením, který zabavila StB Václavu Havlovi 6. ledna 1977; několik málo dalších se jí dostalo do rukou později. Všechny jsou uloženy ve svazku číslo 9 vyšetřovacího spisu ČVS 3/120-77 (AMV, V-33766 MV), a to v originále i v kopii pořízené orgány StB. Chybějící datum lze většinou upřesnit z protokolů o výsleších, k nimž byli v lednu a únoru 1977 obesláni všichni signatáři, jejichž podpisové lístky StB zabavila. (Obesláni nebyli pouze signatáři ze zvláštního seznamu osob, kde byl výslech výslovně zakázán; viz níže.)

Na základě těchto pramenů lze zařadit mezi signatáře z prosince 1976 také Zdeňka Bonaventuru Bouše, jehož jméno se objevilo až v seznamu signatářů zveřejněném 1. února 1977 (viz D6), dále Drahomíru Janderovou (manželku spisovatele Sergeje Machonina; její souhlas s prohlášením je datován 27.12.1977, jako svědek byla StB vyslechnuta 15.2.1977), jejíž jméno nebylo zveřejněno v žádném seznamu, novináře Aloise Svobodu, tehdy montážního dělníka (vyslechnut jako svědek 14.2.1977), a novinářku Annu Tučkovou (vyslechnuta 15.2.1977), která byla za podpis Prohlášení Charty 77 propuštěna z Výzkumného ústavu bezpečnosti práce, kde tehdy pracovala, a vyloučena z ROH. Podpisový lístek je v obou případech datován 23.12.1976; oba složili svůj souhlas s prohlášením do rukou Jiřího Dienstbiera; Alois Svoboda tehdy požádal, aby jeho jméno zatím nebylo z vážných rodinných důvodů zveřejňováno. (Údaje byly ověřeny také rozhovorem s Aloisem Svobodu a Annou Tučkovou v říjnu 2006.)

V uvedeném svazku čís. 9 citovaného spisu je také obálka nadepsaná rukopisem Václava Havla „Deponované podpisy“, k níž jsou přiloženy podpisové lístky signatářů, jejichž jména neměla být

zveřejněna bez konzultace s nimi. Byli to Jan Bednář, Prokop Drtina, Václav Doležal, Zbyněk Fišer (Egon Bondy), Helena Němcová, Josef Malický, František Povolný, Slávka Povolná, Katrina Smrkovská, Václav Straka, Bohumil Strnad a Antonín Šach. Jména některých z nich byla zveřejněna v následných seznamech signatářů. Všichni byl StB vyslechnuti jako svědci; Šach a Strnad se ještě v lednu od svého souhlasu s prohlášením distancovali. (K okolnostem podpisu prohlášení Zbyňkem Fišerem a zničení původního podpisového lístku podal svědectví Petr Uhl v týdeníku A2 z 3. ledna 2007.)

Většina datovaných podpisových lístků vykazuje datum mezi 21. a 27. prosincem, jeden je datován 20. prosince, deset z nich 28. 12. 1976 a čtyři 29. 12. 1976. Na řadě podpisových lístků však datum chybí, zejména na těch, které podepsali mluvčí a užší okruh organizátorů Charty 77 bezpochyby před zahájením sbírání podpisů.

Souhlas se vyskytuje v trojí verzi: Nejčastější je „Souhlasím s Prohlášením Charty 77“ s eventuálním údajem „z 1. 1. 1977“, „z 1. ledna 1977“ nebo „ze dne 1. 1. 1977“ (Dominik Tatarka napsal „Súhlasím s prehlášením Charty 77 z 1. januára 1977“, Pavel Landovský rozšířil formulku svého souhlasu o slova „ve všech ohledech“); na části podpisových lístků je souhlas vyjádřen slovy „Souhlasím s Chartou 77“, což je třetí verze. Až na výjimky (například Jaroslav Seifert, viz soubor ilustrací a faksimilií) jsou všechny údaje na podpisových lístcích psány vlastnoručně, vlastní rukou jsou podepsány všechny.

V seznamu písemností zabavených bezpečností při předvedení Václava Havla 6. ledna 1977 se uvádí v bodě 6 položka „Souhlas s Prohlášením Charty 77 s vlastnoručními podpisy signatářů v počtu 259 ks“. (AMV, V-33766 MV, ČVS 3/120-77, svazek č. 3, I. 183.) Protože byly při další úřední manipulaci přidány k původním podpisovým lístkům zabaveným u Václava Havla některé další s pozdějším datem, je obtížné dopočítat se uvedeného čísla 259 podpisů ke dni 6. 1. 1977. Jestliže k 241 signatářům, jejichž jména byla připojena k Prohlášení Charty 77 z 1. ledna 1977, připočítáme 12 podpisových lístků tzv. deponovaných, neurčených k okamžitému zveřejnění, a lístky Drahomíry Janderové, Aloise Svobody, Anny Tučkové a Zdeňka Bonaventury Bouše, dojdeme pouze k číslu 257.

Ve svazku číslo 10 citovaného vyšetřovacího spisu je záznam nadepsaný Zákaz výsledku signatářů (bez udání důvodů či původce zákazu), v němž jsou uvedena v abecedním pořadí jména: „1. Hübl Milan, 2. Šabata st. [Jaroslav], 3. Müller Jiří, 4. Rusek [Antonín], 5. Švermová Marie, 6. Slánský Rudolf, 7. Slánská Josefa, 8. Seifert Jaroslav, 9. Tatarka Dominik.“ U prvních čtyř osob šlo o nedávno propuštěné politické vězně; u dalších jsou důvody evidentní, i když jistě jiné u Jaroslava Seiferta a Dominika Tatarky než u obětí perzekuce padesátých let, Marie Švermové, Josefy Slánské a syna popraveného Rudolfa Slánského. Jakási tabu či ohledy na veřejné mínění platila i na straně režimu, i když třeba jen dočasně.

Orgány StB věnovaly věcné, politické, sociologické a profesní analýze první skupiny signatářů prohlášení všestrannou pozornost, o čemž svědčí velké množství detailních údajů uložených v uvedeném vyšetřovacím spise. Také si zhotovily dílčí seznamy podle následujících kategorií: „Seznam signatářů vyloučených z KSČ“ (s počtem 117), „Signatáři prousovistického zaměření“ (35), „Seznam signatářů trestaných po roce 1968“ (35), „Seznam signatářů ‚CHARTY 77‘ trockistického zaměření“ (12), „Seznam signatářů ‚CHARTY 77‘ – představitelů církví“ (15), „Seznam signatářů ‚CHARTY 77‘ činných v SLP“ (tj. Společnosti pro lidská práva) (10), „Seznam signatářů ‚CHARTY 77‘ – činných v K-231“ (3), „Seznam signatářů z řad bývalých příslušníků MV a ČSLA“ (15), „Seznam signatářů ‚CHARTY 77‘ – bývalých vědeckých pracovníků a pracovníků kultury“ (81). (AMV, V- 33766 MV, ČVS 3/120-77, sv. 10, I. 121–137.) Mnohá jména se ocitla v několika z uvedených seznamů, jiní nebyli zařazeni do žádného z nich.

Podle zjištění Radka Schováňka bylo v prvním zveřejněném seznamu 241 signatářů pět tajných spolupracovníků Bezpečnosti: Egon Čierny, registrován pod číslem 18277, spolupracoval od 29. 6. 1972 (do prosince 1989), Josef Hodic, registrován pod číslem 2710, spolupracoval od 5. 12. 1975 (1. 2. 1978 předán rozvědce, kde pod číslem 46930 spolupracoval až do roku 1989), Václav Hyndrák, registrován pod číslem 66475, spolupracoval od 8. 6. 1972 (do prosince 1989), Jiří Kořínek, registrován pod číslem 24141, spolupracoval od 25. 4. 1975 (do 22. 11. 1989), Vladimír Škutina, registrován pod číslem 19424,

spolupracoval od 11.7.1974 (do 26.2.1982). Čtyři další byli získáni ke spolupráci později: Pavel Muraško, registrován pod číslem 20687, spolupracoval od 16.12.1980 (do 15.5.1986), Milan Hübl, registrován pod číslem 33870, spolupracoval od 23.6.1987 (zemřel 28.10.1989), Vladimír Příkazský, registrován pod číslem 17653, spolupracoval od 28.4.1979 (do 28.12.1984), Bohumil Šimon, registrován pod číslem 29931, spolupracoval od 12.7.1978 (do konce roku 1989).

Radek Schovánek také zjistil, že se Jiří Kořínek, propuštěný v roce 1969 z aparátu Ústředního výboru KSČ (do roku 1967 byl zaměstnancem StB), poté co byl osloven jako potenciální signatář prohlášení, spojil se svým „řídícím orgánem“ a dostal pokyn prohlášení podepsat; učinil tak 28.12.1977. Jako svědek byl ve věci Charty 77 vyslechnut už 13. ledna 1977. Za podpis prohlášení byl propuštěn ze zaměstnání (byl v té době ekonomem v národním podniku Geoindustria v Praze), a StB mu až do roku 1983 doplácela rozdíl platů v novém náhradním zaměstnání oproti původnímu, celkem přes 20 tisíc Kčs.

Z prvních 241 signatářů odvolal svůj souhlas s Prohlášením Charty 77 Jiří Záruba dopisem zaslaným ÚV KSČ, rektorátu UK a děkanátu FF UK; 25.1.1977, který byl zveřejněn v *Rudém právu*. „Text charty 77 mně byl předložen k podpisu ne zcela úplný, nebyl jsem informován o jednotlivých signatářích a nebylo mně sděleno, že tento text bude zneužit a použit antisocialistickými silami v ČSSR a nepřáteli v zahraničí. Po seznámení se s chartou 77 si plně uvědomuji, že její myšlenky se ubírají naprosto jiným směrem, jsou používány proti socialismu a v mezinárodním měřítku slouží našim nepřátelům. Tím jsem byl podveden a oklamán. Protože jsem vždy setrval a chci nadále setrvalat na myšlenkách socialismu, a z toho důvodu, že moje politické přesvědčení se rozchází s autory a signatáři charty 77, odvolávám veřejně svůj podpis pod chartou 77. Jiří Záruba, akademický architekt a odborný pracovník FF UK v Praze“ (*Rudé právo*, č. 21, 26.1.1977, s. 2.).

Údaje v následujícím seznamu byly ověřeny podle dochovaných podpisových lístků. Číslování 1–241 je dílem editora. Za jménem a povoláním či zaměstnáním (podle seznamu zveřejněného mluvčími) se uvádí datum podpisu a v závorce místo bydliště u mimopražských signatářů (obojí podle podpisového lístku). V řadě případů jsou údaje o povolání a zaměstnání signatářů podrobnější, než kolik z nich bylo převzato do seznamu.

P1/7

Seznam signatářů Prohlášení Charty 77 zveřejněný spolu s Prohlášením Charty 77 z 1. ledna 1977

1. Milan Balabán, duchovní; bez data
2. dr. Karel Bartošek, CSc., historik; 23.12
3. Jaroslav Bašta, dělník; 27.12.
4. ing. Rudolf Battěk, sociolog; 25.12.
5. Jiří Bednář, elektrikář; 25.12.
6. Otká Bednářová, novinářka; 25.12.
7. ing. Antonín Bělohoubek, technik; 26.12.
8. dr. Jan Beránek, historik; 28.12.
9. Jitka Bidlasová, úřednice; 24.12.
10. prof. dr. František Bláha, lékař; bez data
11. Jaroslav Borský,²⁶ bývalý státní zaměstnanec; 23.12. (Rudná, okres Praha západ)

26 V některých seznamech se chybně uvádělo „Borecký“

12. dr. Jiří Brabec, CSc., literární historik; bez data
13. Vratislav Brabenec, hudebník; bez data (Počernice)
14. Eugen Brikcius, svobodné povolání; bez data
15. dr. Toman Brod, CSc., historik; 24.12.
16. Aleš Březina, zřízenec; bez data
17. ing. Stanislav Budín, novinář; bez data
18. doc. dr. Josef Císařovský, výtvarný kritik; 28.12.
19. ing. Karel Čejka, technik; 26.12. (Brno)
20. Otto Černý, dělník; 21.12.
21. prof. dr. Václav Černý, dr. h. c., literární historik; bez data
22. Miroslava Černá-Filipová, novinářka; 28.12.
23. Egon Čierny, orientalista; 28.12.
24. dr. Jiří Čutka, vědecký pracovník; bez data
25. dr. Jiří Daniček, dělník; bez data
26. Juraj Daubner, filolog; 29.12.
27. Ivan Dejmal, dělník; 21.12.
28. Jiří Dienstbier, novinář; 20.12.
29. Zuzana Dienstbierová, psycholožka; 22.12.
30. Luboš Dobrovský, novinář; 21.12.
31. ing. Petr Dobrovský, technik; 22.12.
32. Bohumil Doležal, literární kritik; bez data
33. dr. Jiří Doležal, CSc., historik; 24.12.
34. doc. dr. Irena Dubská, CSc., filozofka; bez data
35. dr. Ivan Dubský, CSc., filozof; bez data
36. Ladislav Dvořák, spisovatel; bez data
37. Michael Dymáček, matematik; 27.12. (Brno)
38. dr. Vratislav Effenberger, CSc., estetik; 23.12.
39. Anna Fárová, historička umění; bez data
40. Zdeněk Fořt, novinář; 27.12.
41. ing. Karel Fridrich, ekonom; 27.12. (Brno)
42. Jiří Frodl, novinář; 28.12.
43. prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., politik; bez data
44. doc. Miloš Hájek, CSc., historik; 28.12.
45. Jiří Hanák, novinář; 25.12.
46. Olaf Hanel, výtvarník; bez data
47. ing. Jiří Hanzelka, spisovatel; 22.12.
48. Václav Havel, spisovatel; bez data
49. Zbyněk Hejda, spisovatel; bez data
50. dr. Ladislav Hejdánek, filozof; bez data
51. doc. ing. Jiří Hermach, CSc., filozof; bez data
52. Josef Híršal, spisovatel; bez data
53. dr. Josef Hodic, historik; bez data
54. doc. dr. Miroslava Holubová, historička umění; bez data
55. Robert Horák, bývalý politický pracovník; bez data
56. ing. Milan Hošek, bývalý státní zaměstnanec; 24.12.
57. Jiřina Hrábková, novinářka; 26.12.
58. ing. dr. Oldřich Hromádko, bývalý plukovník SNB; 25.12.
59. Marie Hromádková, bývalá politická pracovnice; 25.12.

60. doc. dr. Milan Hübl, CSc., historik; bez data
61. dr. Václav Hyndrák, historik; 22.12.
62. zasloužilá umělkyně Vlasta Chramostová, herečka; bez data
63. dr. Karel Jaroš, CSc., bývalý politický pracovník; 22.12.
64. dr. Oldřich Jaroš, historik; 27.12.
65. doc. dr. Věra Jarošová, CSc., historička; 27.12.
66. prof. dr. Zdeněk Jičínský, DrSc., právník; 28.12.
67. ing. Otakar Jílek, ekonom; bez data
68. ing. Jaroslav Jíra, technik; 27.12.
69. Karel Jiráček, bývalý státní zaměstnanec; 22.12.
70. doc. dr. František Jiránek, pedagog; bez data
71. Věra Jirousová, historička umění; bez data
72. Jaroslav Jírů, CSc., historik; 27.12.
73. dr. Miroslav Jodl sociolog; 21.12.
74. dr. Josef John, politik; 27.12.
75. ing. Jarmila Johnová, ekonomka; 25.12.
76. ing. Jiří Judl, technik; bez data
77. Pavel Juráček, filmový režisér; bez data
78. Petr Kabeš, spisovatel; bez data
79. dr. Oldřich Kaderka, právník a politik; bez data
80. prof. dr. Miroslav Kadlec, ekonom; bez data (Praha 10)
81. prof. dr. Vladimír Kadlec, DrSc., ekonom a politik; bez data (Křivoklát 121)
82. dr. Erika Kadlecová, CSc., socioložka; bez data (Praha 10)
83. Svatopluk Karásek, duchovní; bez data
84. prof. dr. Vladimír Kašík, DrSc., historik; 23.12.
85. dr. František Kautman, CSc., literární historik; 25.12.
86. Alexandr Kliment, spisovatel; bez data
87. dr. Bohumír Klípa, CSc., historik; 23.12.
88. prof. dr. Jaroslav Klofáč, DrSc., sociolog; bez data
89. doc. dr. Vladimír Klokočka, právník; bez data
90. ing. Alfréd Kocáb, duchovní; bez data (Mladá Boleslav)
91. Zina Kočová, studující; 26.12.
92. doc. dr. Luboš Kohout, CSc., politolog; 28.12.
93. Pavel Kohout, spisovatel; bez data
94. Jiří Kolář, spisovatel a výtvarník; bez data
95. dr. Božena Komárková, pedagožka; bez data, (Brno)
96. dr. Václav V. Komeda, historik; bez data
97. Vavřinec Korčíš ml., dělník; 21.12.
98. Vavřinec Korčíš st., sociolog; 27.12.
99. dr. Jiří Kořínek, ekonom; 28.12.
100. dr. Karel Kostroun, literární kritik; 26.12.
101. Anna Koutná, dělnice; 25.12. (Brno)
102. doc. ing. Miloslav Král, CSc., vědecký pracovník; bez data
103. dr. František Kriegel, politik a lékař; bez data
104. Andrej Krob, dělník; bez data
105. doc. dr. Jan Křen, DrSc., historik; 23.12.
106. Marta Kubišová, zpěvačka; bez data
107. Karel Kyncl, novinář; 26.12.

108. dr. Michal Lakatoš, CSc., právník; bez data
109. Pavel Landovský, herec; bez data
110. Jiří Lederer, novinář; 26.12.
111. ing. Jan Leštínský, technik; 29.12. (Ostrava)
112. dr. Ladislav Lis, bývalý politický pracovník; 27.12.
113. Oldřich Liška, bývalý státní zaměstnanec; bez data
114. Jaromír Litera, bývalý politický pracovník; 26.12.
115. Jan Lopatka, literární kritik; bez data
116. dr. Emil Ludvík, hudební skladatel; bez data
117. Klement Lukeš; 22.12.
118. dr. Sergej Machonin, divadelní kritik a překladatel; bez data
119. prof. dr. Milan Machovec, DrSc., filozof; bez data
120. Anna Marvanová, novinářka; 24.12.
121. Jelena Mašínová, scénáristka; bez data
122. Ivan Medek, hudební publicista; bez data
123. doc. dr. Hana Mejdrová, CSc., historička; 28.12.
124. dr. Evžen Menert, CSc., filozof; bez data.
125. dr. Jaroslav Mezník, historik, 27.12. (Brno)
126. doc. dr. Ján Mlynárik, CSc., historik; bez data.
127. doc. dr. Zdeněk Mlynář, CSc., právník a politik; bez data
128. Kamila Moučková, bývalá televizní hlasatelka; bez data
129. Jiří Mrázek, topič; 25.12.
130. dr. Pavel Muraško, filolog; 29.12.
131. Jiří Müller; 23.12. (Brno)
132. Jan Nedvěď, novinář; bez data
133. Dana Němcová, psychologička; bez data
134. Jiří Němec, psycholog; bez data
135. dr. Vladimír Nepraš, novinář; 26.12.
136. Jana Neumannová, CSc., historička; bez data
137. Václav Novák, bývalý státní zaměstnanec; 22.12.
138. dr. Jaroslav Opat, CSc., historik; bez data
139. dr. Milan Otáhal, CSc., historik; 23.12.
140. dr. Ludvík Pacovský, novinář; 28.12.
141. Jiří Pallas, technik; 25.12.
142. Martin Palouš, programátor; bez data
143. doc. dr. Radim Palouš, pedagog; bez data
144. prof. dr. Jan Patočka, DrSc., dr.h.c., filozof; bez data
145. Jan Patočka ml., dělník; 26.12.
146. dr. František Pavlíček, spisovatel; bez data
147. Karel Pecka, spisovatel; 28.12.
148. Jan Petránek, novinář; 24.12.
149. Tomáš Pěkný, novinář; bez data
150. dr. Karel Pichlík, historik; 26.12.
151. dr. Petr Pithart, právník; bez data
152. ing. Zdeněk Pokorný, technik; 26.12. (Brno)
153. Vladimír Příkazský,²⁷ novinář; 28.12.

27 V seznamu uloženém v písemnostech předsednictva ÚV KSČ chybně „Príkopský“.

154. Drahuše Proboštová, novinářka; 27.12.
155. Jana Převratská, pedagožka; bez data
156. dr. Zdeněk Příklad, politolog; 27.12. (Brno)
157. Miloš Rejchrt, duchovní; bez data
158. Aleš Richter, dělník, 28.12. (Brno)
159. dr. Milan Richter, právník, 27.12.
160. Zuzana Richterová; v domácnosti; bez data (Brno)
161. Jiří Ruml, novinář; bez data
162. dr. Pavel Rychetský, právník; bez data
163. Vladimír Říha, pedagog; 23.12.
164. generálporučík Vilém Sacher; 25.12.
165. Vojtěch Sedláček, programátor; bez data. (Roztoky u Prahy)
166. Helena Seidlová, knihovnice; 23.12.
167. národní umělec Jaroslav Seifert, básník; bez data
168. dr. Gertruda Sekaninová-Čákrťová, právnička a diplomatka; bez data
169. Jan Schneider, dělník; bez data
170. Karol Sidon, spisovatel; bez data
171. Eliška Skřenková; bez data
172. Josefa Slánská; bez data
173. ing. Rudolf Slánský, technik; bez data
174. Václav Slavík, politik; bez data
175. Jan Sokol, technik; bez data
176. doc. dr. Jan Souček, sociolog; bez data
177. ing. Josef Stehlík, bývalý politický pracovník; 25.12.
178. Dana Stehlíková; 25.12.
179. Vladimír Stern, bývalý státní zaměstnanec; 22.12.
180. Jana Sternová; 27.12.
181. dr. Eva Stuchlíková, psycholožka; bez data
182. dr. Čestmír Suchý, novinář; 27.12.
183. Jaroslav Suk, dělník; 24.12.
184. Věra Suková, novinářka; 26.12.
185. Jan Šabata, topič; 27.12. (Brno)
186. doc. dr. Jaroslav Šabata, CSc., psycholog a bývalý politický pracovník; 25.12. (Brno)
187. Václav Šabata, výtvarník; 27.12. (Brno)
188. Anna Šabatová ml., úřednice; 21.12.
189. Jan Šafránek, výtvarník; bez data
190. doc. dr. František Šamalík, DrSc., právník a politolog; bez data
191. ing. Václav Šebek, architekt; 21.12.
192. ing. Jana Šebková; 21.12.
193. prof. ing. Věnek Šilhán, CSc., ekonom; 26.12.
194. dr. Libuše Šilhánová, CSc., socioložka; 29.12.
195. Ivana Šimková, psycholožka; bez data
196. doc. ing. Bohumil Šimon, CSc., ekonom a politik; bez data
197. Jan Šimsa, duchovní; bez data (Brno)
198. doc. dr. Jan Šindelář, CSc., filozof; bez data
199. Vladimír Škutina, novinář; 26.12.
200. Pavel Šremer, mikrobiolog; 21.12. (Benešov u Prahy)
201. Miluše Števichová, dělnice; bez data (Rychnov)

202. Marie Štolovská; 27.12.
203. Věra Štovičková, novinářka; bez data
204. dr. Miroslav Šumavský, historik; 25.12.
205. Petruška Šustrová, úřednice; 25.12.
206. Marie Švermová; bez data
207. prof. dr. Vladimír Tardy, psycholog a filozof; 29.12.
208. zasloužilý umělec Dominik Tatarka, spisovatel; bez data
209. dr. Jan Tesař, CSc., historik; 25.12.
210. dr. Julius Tomin, filozof; bez data
211. Josef Topol, spisovatel; bez data
212. Jan Trefulka, spisovatel; 28.12. (Brno)
213. dr. ing. Jakub Trojan, duchovní; bez data
214. Václav Trojan, programátor; bez data
215. ing. Miroslav Tyl, technik; bez data
216. dr. Milan Uhde, spisovatel; 28.12. (Brno)
217. Petr Uhl, technik; 21.12.
218. Zdeněk Urbánek, spisovatel a překladatel; bez data
219. doc. dr. Růžena Vacková, historička umění; bez data
220. Ludvík Vaculík, spisovatel; bez data
221. Jiří Vančura, historik; 23.12.
222. František Vaněček, novinář; 26.12.
223. Dagmar Vaněčková, novinářka; 26.12.
224. dr. Zdeněk Vašíček, historik; 27.12. (Brno)
225. dr. Jaroslav Vitáček, bývalý politický pracovník; 26.12.
226. Jan Vladislav, spisovatel; bez data
227. Tomáš Vlasák, dělník; bez data
228. František Vodsloň, politik; bez data (Dobřichovice)
229. Josef Vohryzek, překladatel; bez data
230. Zdeněk Vokatý, dělník; bez data (Šumperk)
231. Přemysl Vondra, novinář; 26.12.
232. dr. Václav Vrabec, novinář a historik; 27.12.
233. ing. Alois Vyroubal, technik; 28.12. (Brno)
234. Jaromír Wíšo, výtvarník; 22.12.
235. Jiří Záruba, architekt ; bez data
236. dr. Jiřina Zelenková, lékařka; 26.12.
237. Petr Zeman, biolog; 27.12. (Brno)
238. Rudolf Zeman, novinář; 21.12.
239. Zdeněk Zikmundovský, bývalý státní zaměstnanec; bez data
240. doc. ing. Rudolf Zukał, CSc., ekonom; 26.12.
241. doc. dr. Josef Zvěřina, duchovní; bez data

Úkol postarat se o publikaci Prohlášení Charty 77 v zahraničí – simultánně v jednom dni v co největším počtu západních deníků – si vzal na starost Pavel Kohout. Na základě studia záznamů svých telefonátů a korespondence z ledna 1977 mohl s jistotou prohlásit, že žádný z ostatních zprostředkovatelů zpráv do zahraničí nebyl informován. V nevědomosti o tom, co se chystá, byli ponecháni i Jiří Pelikán, Pavel Tigrid, Jan Kavan a s ním spojená agentura Palach Press v Londýně. Na začátku řetězu byl Pavel Kohout, na konci jako příjemce a organizátor zveřejnění redaktor rádia Deutschlandfunk Hans-Peter Riese. První informací o textu dostal Riese od Ilony Drummové, jak uvádí Pavel Kohout v knize z roku 2005 (viz níže) a upřesňuje v dopise z 22. ledna 2006. Definitivní psaný text Prohlášení Charty 77 i se seznamem signatářů byl Riesemu doručen kurýrní poštou západoněmeckého velvyslanectví v Praze od dr. Wolfganga Rungeho, tiskového referenta velvyslanectví.

Wolfgang Runge v písemném sdělení ze 7. února 2007 potvrdil, že si text prohlášení i seznam signatářů vyzvedl večer 29. prosince 1977 v bytě u Pavla Kohouta, který pak Rungemu doručil ještě nadvakrát opravy a doplňky k seznamu: první v noci z 29. na 30. prosinec, druhý 30. prosince ráno. Díky přátelským vztahům mezi Kohoutem a Rungem bylo velvyslanectví Spolkové republiky nejlépe informovaným západním zastupitelským úřadem v Praze o přípravách k vystoupení Charty 77. Runge koncipoval ještě 30. prosince 1976 obsáhlou zprávu o Chartě 77 a jejím prohlášení, která byla téhož dne odeslána jako šifrovaný dálkopis do Bonnu. (Viz níže P2/3, český překlad zprávy) Rungeho autorství zprávy potvrzují také jeho rukopisné vpisky v originálu předlohy. Ranní porady na velvyslanectví 30. prosince, kde Runge referoval o Chartě na základě textu prohlášení a seznamu signatářů, se zúčastnil neočekávaně také velvyslanec Jürgen Ritzel, třebaže měl v té době dovolenou.

Wolfgang Runge ve sdělení ze 7. února 2007 upozornil rovněž na pasáž v memoárech Jürgena Ritzela, kde autor uvedl, že text (prohlášení) Charty 77 převzal v prosinci od švýcarského velvyslance Waltera Jäggiho, s nímž byl spřátelen, a to už v obálkách s adresami vedoucích západních deníků, které podal na poště v hornofalckém Weidenu 18. prosince 1976, na jedné ze svých cest autem do německého příhraničí. (*Soweit ich mich erinnere... Aufzeichnungen eines Dieners der Diplomatie über Länder, Erlebtes, Gehörtes, Empfundenes und Gedachtes*. Michelstadt, 1998, s. 162. Rathaus- und Museumsreihe, sv. 18. ISBN 3-924583-29-3.) Ritzelův údaj, který nelze ověřit (zemřel v roce 1999), ovšem časově nekoresponduje s tím, co je známé o přípravě definitivního textu prohlášení. Ani Pavel Kohout, který tehdy bydlel v domě, kde bylo švýcarské velvyslanectví a s Jäggiem byl v přátelském styku, nemohl přispět k objasnění Ritzelova memoárového tvrzení.

Text Prohlášení Charty 77 byl zveřejněn německy v plném znění 7. ledna 1977 v deníku *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (Auch Bürger in der Tschechoslowakei wollen ihre Rechte verteidigen) s krátkým informativním úvodem, v němž se kromě celkového počtu 257 signatářů uváděla některá v západním Německu známější jména (celkem 11 jmen). Milánský deník *Corriere della Sera* uveřejnil pod titulkem Praga: l'opposizione si organizza per combattere la repressione obsáhlý článek, v němž bonnský korespondent listu informoval o manifestu „tří set“, zreferoval obsah dokumentu, který „se dostal tajnou cestou do Bonnu“ a uvedl jména třinácti signatářů. *Le Monde* uveřejnil velmi solidní informaci s řadou doslovných citátů z prohlášení v článku nadepsaném Une certaine de personnalités réclament la garantie des exercices des droits fondamentaux; v závěrečném odstavci o signatářích jich bylo uvedeno jmenovitě šestnáct se stručnou charakteristikou. Pod článkem byla uveřejněna

karikatura symbolizující helsinský proces zdola: Brežněv triumfálně třímající nad hlavou velký transparent s nápisem HELSINKI, v němž se mezi písmeny L a S rýsovala silueta človíčka držícího nad hlavou svůj vlastní transparent HELSINKI.

Londýnské *The Times* umístily první část zprávy o Chartě 77 na první stranu vydání ze 7. ledna (Manifesto challenge by Prague dissidents) jako zprávu svého bonnského korespondenta, datovanou 6. ledna. V úvodní informaci o „Chartě 77“, třech mluvčích a obsahu „manifestu“ se rovněž uvádělo, že dokument byl distribuován mezi představiteli předních západních novin v západním Německu. Pramen si však nepřál být jmenován, aby komunikační kanál nebyl vyzrazen, uváděl korespondent; zdůraznil však, že v případě, kdyby se nepotvrdila autenticita dokumentu, přišel by „pramen“ o reputaci. V Británii byl zřejmě ještě v čerstvé paměti debakl *Sunday Times* z roku 1967, které uveřejnily jako Manifest československých spisovatelů podvrh z pera Ivana Pfaffa. V druhé části článku umístěném uvnitř listu s titulkem Czech dissidents' charter will face test today (charta českých dissidentů bude dnes vystavena zkoušce) citoval autor obsáhlé pasáže z prohlášení a argumentoval: „Právě tyto výňatky, přeložené z němčiny, poskytují nejpřesvědčivější důkaz, že manifest není machiavellistickým dílem tajného policisty.“ A důraz, který prohlášení kladlo na to, že Charta 77 není politickou skupinou či ilegálním organizovaným hnutím, vedl autora článku k přesvědčení, že takto by nepsal agent provokatér. Článek končil slovy: „Podle pramene, který dal k dispozici tento dokument, jeho publikace v Praze je načasována tak, aby přesně odpovídala jeho zveřejnění na Západě, a tak se předem zabránilo jeho umlčení a dosáhlo se maximálního účinku v Československu. Musíme proto počkat, co bude dál. Avšak je-li všechno takové, jakým se zdá být, je manifest Charta 77 pozoruhodně odvážné gesto.“

Newyorské *Times* přinesly první zprávu o Chartě 77 ve svém vydání z 8. ledna na 7. straně pod titulkem Prague Detains Five Dissidents After Human Rights Manifesto; referuje se v ní především o prvních policejních akcích proti představitelům Charty a o článku *Rudého práva* (Čí je to zájem ze 7.1.1977), který se dával do přímé souvislosti s policejním zásahem ze 6. ledna. O příčinách zásahu se v článku pravilo: „Zadržení následovalo po včerejším zveřejnění v několika západoevropských denících nového manifestu na podporu lidských práv, který podepsalo 241 předních Čechoslováků.“ Další článek, z 11. ledna, začínal na první straně pod fotografií Pavla Kohouta, referoval o zatčení dramatika, jehož hra *Ubohý vrah* se krátce předtím, od 20. října do 2. ledna, hrála na Broadway, a o dalších perzekučních policejních akcích. Plné znění Prohlášení Charty 77 z 1.1.1977 uveřejnily *The New York Times* 27. ledna 1977, v zřejmé souvislosti s událostí, která byla toho dne zaznamenána na první stránce deníku. Bylo jí prohlášení Státního departmentu z 26. ledna, že Československo sérií zatčení a zastrašováním chartistů porušuje ustanovení helsinských dohod.

Plné znění Prohlášení Charty 77 lze nalézt také nejméně na třech místech těsnopisných záznamů jednání Kongresu USA v roce 1977. (*United States of America Congressional Record, Proceedings and Debates of the 95th Congress, First Session, Vol. 123, Part 3, 26.1.1977, s. 2381 n.; 2.2.1977, s. 3464 n.; 3.2.1977 (Senate), s. 3555 n.*)

Moskevské noviny se omezily na referáty v duchu pražského oficiálního tisku o „tzv. Chartě–77“. *Pravda* otiskla 13. ledna článek *Rudé právo* odhaluje provokatéry (Rude pravo rozoblačajet provokatorov) a víc se už k věci nevrátila. *Izvestija* uveřejnila 14. ledna článek Postavit se na odpor pomlouvačům (Otpor klevetnikam) od svého pražského dopisovatele a 25. ledna od téhož autora článek Krach provokace (Proval provokacii).

P2/1

2005, Praha. – Pavel Kohout o okolnostech zveřejnění Prohlášení Charty 77 v západních denících 7. ledna 1977.

[...] O Chartě 77 existuje dnes rozsáhlá dokumentace i literatura, autorova osobní podrobná zpráva o prosinci 1976 až lednu 1977 je už v *Zakopaném psu*, zbývá dodat pouze, co smělo tehdy vědět jen několik nejbližších, protože první vydání vyšlo ještě za hluboké totality. Dodatečně našla ta vítězná akce tolik otců a matek, že o další nebyl zájem. K prvním skutečným patřili dva.

Vedle nutnosti zavázat každého signatáře vlastnoručně psaným textem, aby si přitom stačil plně uvědomit, do čeho se to pouští a co riskuje – několika vydíratelným zájemcům, kteří měli problémy se ženou či s alkoholem, iniciátoři petice podpis přátelsky rozmluvili! – jevil se nejdůležitějším způsob zveřejnění. Jako první musel text [Prohlášení Charty 77] dostat adresát, tedy parlament ČSSR. Ale už o den později měl být publikován v celém demokratickém světě, aby se dostal odrazem v tamních médiích k co největšímu počtu občanů doma. Mnohaletá zkušenost se západními novináři naučila staršího dramatika, který si to vzal na starost, nedělat si iluze o jejich vzájemné kolegialitě. Mít tak senzační zprávu jako první, to byl klíč ke slávě i k penězům, o jaký by se byl nikdo normální nedělil. Jenže pokud by jej s předstihem přinesly jediné noviny, ostatní by jen stručně citovaly úryvky v časotvorném výběru. Tajný „neformální“ favorit, který měl ten zázrak uskutečnit, se jmenoval Hans-Peter Riese.

Zpravodaj rozhlasové stanice Deutschlandfunk působil v Praze se svou něžnou, krásnou a chytrou ženou Michaelou počátkem sedmdesátých let, než byl vypovězen. [...] Riesemu vyhoštění podstatně změnilo profesní i osobní život. Teď měl možnost revanšovat se, i když za cenu, že z toho sám bude mít jenom pocit uspokojení. Především však musel být přes hranici podrobně zpraven, co se chystá a jakou v tom má sehrát úlohu.

Už léta nesměli do země západní nakladatelé, režiséři a jiní pracovní partneři zakázaných. Na jejich místo nastoupili pomahači rekrutování buď předchůdci, nebo spojenkyň všech odvážných – Náhodou. To ona přihrála dramatikovi dva roky předtím v hradčanském denním baru U Labutí Češku, která se vdala do Bavor. Hezká a hodná holka Ilona Drummová jezdila pak na Sázavu vždycky za soumraku. [...]

Přijela i v roce 1976 před Vánoce s nadílkou pro rodinu své sestry. Večer 17. prosince, když už byl text Charty 77 definitivní a začal se pro první vlnu signatářů dvěstědvaačtyřicetkrát opisovat na psacích strojích, (...) povečeřela s dramatikem U Zlaté hrušky. V hradčanském parku, kde tenkrát nehrozil odposlech, jí pak vysvětlil, co se po ní žádá. Nato šla k nim, kde měla v kuchyni přenocovat, ale moc toho nenaspala, protože se dlouhý text učila zpaměti.

Dramatik nazítl z cizího telefonu, aniž se představil, protože redaktor rozhlasu ho nutně musel poznat po hlase, Riesemu chlapácky avizoval návštěvu krasavice, která stojí za hřích; ze srdce mu ji doporučil. O dva dny později měl přítel vánočního sólokapra doma, i když ne pro sebe. Odvedl přesto skvělou práci: přesvědčil osobně šéfredaktory hlavních západních deníků, že nikdo nebude druhý, pokud všichni dodrží gentlemanskou dohodu a uveřejní brilliantní materiál, první svého druhu, den po Třech králicích, tedy v pátek 7. ledna 1977. Dodrželi ji všichni, od *Frankfurter Allgemeine Zeitung* přes londýnské *Times* až po *New York Times*. Zapomněl jenom, že pařížský *Le Monde* vychází už v předvečer.

Co se chvíli jevilo jako katastrofa, byl dar nebes. Ostatní deníky se v té době stejně tiskly a ostatně měl i ten večerník datum příštího dne. „Salva“ se tedy konala ve vsí mohutnosti a ohlas vyvolaný předčasným zveřejněním dokonce způsobil, že první zatčení, Havel,

Vaculík, Landovský a další, byli v noci propuštěni a mohli se lépe připravit, než je to za pár dnů potkalo naostro. Ilona a Hans-Peter jsou v *Zakopaném psu* chráněni anonymitou. „Dožijeme-li se slušnějších časů, obejmeme je veřejně,“ stojí tam psáno. Tímto ať jsou tedy oba dva veřejně objati, protože bez jejich nezištné ochoty a inteligence by se byl celosvětový nástup Charty 77 tak skvěle nepovedl.¹

→ PAVEL KOHOUT: *TO BYL MŮJ ŽIVOT? (PRVNÍ DÍL) 1928–1979*. PRAHA–LITOMYŠL, PASEKA 2005, s. 267–270.

P2/2

2006, 10. únor, Köln. – Hans Peter Riese o okolnostech zveřejnění Prohlášení Charty 77 v západních denících 7. ledna 1977.²

Pokud si dobře pamatuji, dostal jsem tehdy text Prohlášení Charty 77 a jména signatářů od Pavla Kohouta prostřednictvím kurýra. Zásilky posílané kurýrní poštou mohly být odeslány prostřednictvím ministerstva zahraničí na další adresy jen s výslovným svolením vedoucího úřadu. O to se postaral diplomat dr. Wolfgang Runge, který tehdy působil na velvyslanectví Spolkové republiky v Praze.³ Pan Runge mě také navštívil v mé kanceláři rozhlasové stanice Deutschlandfunk v Bonnu. Text byl v češtině a byl přeložen zde v Kolíně, respektive v Bonnu. V mé knize o Chartě jsou jako překladatelé uvedeni Bedřich Utitz, Ilse Löfflerová a Adolf Müller, myslím, že to byli také překladatelé první německé verze Prohlášení Charty 77.

Obrátil jsem se potom na dopisovatele novin *Le Monde*, *Corriere della Sera*, londýnských *The Times*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung* a *The New York Times* a text jsem jim nabídl. Podmínkou bylo, že musí vyjít současně týž den. Při tom jsem neuvážil, že francouzský *Le Monde* jsou odpolední noviny. Uveřejnil proto text půl dne před dohodnutým termínem, avšak s datem 7. ledna. FAZ publikoval nejrozsáhlejší text, *Corriere* a obojí *Times* uveřejnily zkrácenou verzi. Všichni šéfredaktoři byli zasvěcení, ale přímý kontakt jsem měl s bonnskými korespondenty, s nimiž jsem věc dojednával; na jejich vstřícnost a zainteresovanost ještě dnes vděčně vzpomínám. Bylo však jasné, že neměli bezprostřední vliv na uveřejnění, a především ne na to, kolik místa dostala zpráva v jejich novinách.

- 1 V dopise z 22. ledna 2007 Pavel Kohout příběh poněkud upřesnil. Uvedl, že Ilona Drummová se vskutku naučila text, který ještě nebyl zcela definitivní verzí Prohlášení Charty 77, aby měl Hans-Peter Riese představu, oč jde, že však konečnou verzi dokumentu se seznamem signatářů poslal Riesemu po tiskovém referentovi velvyslanectví Spolkové republiky dr. Wolfgangu Rungem. Dr. Runge v korespondenci ze 7. a 11. února 2007 potvrdil, za jakých okolností text od P. Kohouta 29. prosince převzal, a že jej odeslal kurýrní poštou Riesemu do Německa. Dodatečně ocenil, že autor v knize *Kde je zakopan pes*, která vyšla německy ještě v roce 1987, o jeho úloze při doručení textu Prohlášení Charty 77 k publikaci v zahraničí pomlčel.
- 2 Hans-Peter Riese, dlouholetý redaktor rozhlasové stanice Deutschlandfunk, byl vypovězen v roce 1974 z Československa v souvislosti s aférou kolem spisovatele Oty Filipa. Své svědectví napsal jako odpověď na otázky, jež mu položil Vilém Prečan.
- 3 K tomu dr. Runge v sdělení z 11. února 2007 poznamenal: „Takové povolení ze strany vedení ministerstva jsem neměl, protože jsem o něj nepožádal. Jednal jsem na vlastní odpovědnost, v podstatě proti služebním předpisům. Obával jsem se, že by mi mohl souhlas být odepřen.“ (E-mail zpráva.)

Styky s německým velvyslanectvím jsem udržoval prostřednictvím pana dr. Rungeho, byly však poměrně řídké. Teprve když tam pracoval Wolfgang Scheur (od roku 1981), byly tyto kontakty intenzivnější a také systematictější.

To, že byl text uveřejněn nejprve jen ve zkráceném znění, mě mrzelo stejně jako signatáře, a především Pavla. Jinak by však nebylo k zveřejnění vůbec došlo. Vyvodil jsem z toho osobní závěr, že svou knihu o Chartě uveřejním ještě v témž roce, kdy Charta vznikla.⁴ Při tom bylo mimochodem rozhodující, že nakladatelství Bund-Verlag vedl Tomáš Kosta, který jako Čech problematice dobře rozuměl a vydání knihy umožnil.

Ještě jeden detail. Protože se tiskaři *Le Monde* seznámili s textem dost brzo, pokusili se prostřednictvím svých komunistických odborů zabránit jeho zveřejnění. To se sice nepodařilo, ale vedení redakce přece jen udělalo ústupek v podobě velmi zkráceného znění. Později jsem se doslechl, že k podstatnému zkrácení došlo proto, že metér škrtl ještě v obtahu celé odstavce. To jsem ale nemohl nikdy dokázat.

V každém případě pocházela celá myšlenka od Pavla Kohouta; bez něho, bez jeho styků a vynalézavosti by text prohlášení nenašel tak rychle cestu do mezinárodního tisku.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – VÝTISK ELEKTRONICKY ZASLANÉHO TEXTU. (Z NĚMČINY PŘELOŽIL V. PREČAN.)

P2/3

1976, 30. prosinec, Praha. – Dálnopis č. 868 velvyslanectví Spolkové republiky Německo v Praze příslušnému odboru ministerstva zahraničních věcí v Bonnu o přípravách k vystoupení Charty 77.⁵

Věc: Příprava kritiků režimu k občanské iniciativě Charta 77

Reference: Písemná zpráva č. 1867 z 21. prosince 1976⁶ – Pol 320

K informaci

1. Českoslovenští kritici režimu chtějí v prvních dnech nového roku (pravděpodobně 7. ledna) upozornit na porušování lidských a občanských práv novou spektakulární akcí. Poprvé od konce Dubčekovy éry se sjednotili reformní komunisté, bývalí členové v září 1968 rozpuštěného Klubu angažovaných nestraníků a intelektuálové dosud politicky nevymezení na společném programovém prohlášení, které má být zveřejněno pod titulem Charta 77 v předních západních komunistických tiskových orgánech a ve velkých západoevropských a amerických denících. Jak nám bylo sděleno, exempláře prohlášení se už dostaly do zahraničí. Před publikací na Západě má být text dán k dispozici také československým médiím.

4 Rieseho kniha *Bürgerinitiative für die Menschenrechte. Die Tschechoslowakische Opposition zwischen dem ‚Prager Frühling‘ und der ‚Charta 77‘*, 320 s. vyšla v roce 1977, americké vydání v roce 1979. (Viz detailní bibliografické údaje v soupise literatury.)

5 Zpráva byla určena k zaslání rovněž zastupitelským úřadům SRN v Moskvě, Varšavě a Stálému zastoupení Spolkové republiky v NDR.

6 Spis, na který se odkazuje – Ber. Nr. 1867/76, 21. Dez. 1976 Gd/Ru/mü – se týkal podmínečného propuštění Milana Hübla a dalších politických vězňů 10. 12. 1976. Je uložen ve fasciklu 132783, PA AA (Zwischenarchiv).

2. Jako iniciátoři prohlášení se uvádějí bývalý ministr zahraničí Hájek (mluvčí reformních komunistů), dramatik Václav Havel (zástupce bývalého Klubu angažovaných nestraníků) a pražský filozof Jan Patočka (za dosud politicky nevymezené intelektuály). Patočkova účast je pozoruhodná tím, že dosud politicky nikdy nevystupoval.⁷

3. Charta 77 koluje od Vánoc v Praze. Doposud se k ní přihlásilo svými podpisy 241 osob.⁸ Přitom jde nejen o bývalé politiky a funkcionáře, novináře, spisovatele, umělce, vědce, nýbrž poprvé také o dělníky, techniky a zaměstnance. Má se tak demonstrovat, že signatáři mají být považováni nikoli za „disidenty“, ale za reprezentativní průměr veškerého obyvatelstva. Navzdory možným represím se k akci připojili také nedávno z vazby propuštění političtí vězni (viz referenční zpráva). Chybějí úřadující duchovní různých konfesí, prý však vyjádřili sympatie k prohlášení ústně. Podpisy mají být zveřejněny spolu s textem, jejich sbírání však není ještě uzavřeno. Orgány Státní bezpečnosti o věci ještě nevědí, přinejmenším akce zatím běží ještě bez překážek. Pochopitelně se iniciátoři obávají, že vzhledem k velkému počtu zasvěcených může být záležitost předčasně vyražena. V takovém případě chtějí dát ihned signál k uveřejnění.

4. Charta 77, jejíž plný text následuje nejbližší leteckou zásilkou, úvodem konstatuje, že konvence OSN o občanských a politických právech a o hospodářských, sociálních a kulturních právech byly v říjnu 1976 uveřejněny ve Sbírce zákonů a staly se tak závaznou součástí právního řádu země. To se výslovně vítá, současně se však v podrobném výčtu, který prozrazuje Hájkovo autorství jako znalce mezinárodního práva, poukazuje na to, že zejména konvencemi zaručená základní práva na svobodu projevu, právo na vzdělání, náboženská práva a práva na ochranu osobní cti v důsledku svévolné praxe státních a dalších mocenských orgánů „platí v naší zemi zatím – bohužel – jen na papíře“. Dále se v prohlášení říká, že odpovědnost za dodržování základních práv má však nejen stát, ale také každý občan. K adekvátnímu vyjádření této odpovědnosti a jako nástroj k respektování těchto práv vešlo do života pod názvem Charta 77 „společenství lidí různých přesvědčení“.

Podle slov prohlášení nechce být Charta 77 formální organizací se stanovami, stálými orgány a pevným členstvím. Vidí svůj vzor v „občanských iniciativách na Západě i na Východě“, orientuje se tedy pravděpodobně na Výbor na obranu dělníků v Polsku, jehož činnost se zde sleduje s velkou pozorností. Výslovně odmítá být „základnou k opoziční politické činnosti“. Jejím cílem je spíš „konstruktivní dialog s politickou a státní mocí“, v němž chce mj. upozorňovat na konkrétní případy porušování lidských práv, připravovat dokumentace a navrhovat řešení. Jako mluvčí Charty 77 jsou zplnomocněni Jiří Hájek, Václav Havel a Jan Patočka. První pracovní dokumenty se prý již připravují.

5. Význam této nové iniciativy nelze ještě odhadnout. Je však pozoruhodné, že kritici režimu poprvé překonali fázi izolovaných protestů nesených jednotlivci nebo kruhy přátel (jako například okruh kolem Pavla Kohouta, Václava Havla a Ivana Klímy) a vytvořili společnou platformu, která sahá až do církví, třebaže jejich oficiální představitelé ji schvalují leda tak tajně. Zde vzniká krystalizační bod vnitřní opozice, i když to její iniciátoři z pochopitelných důvodů popírají. Zda se může stát významnějším faktorem československé vnitřní politiky než dosavadní jednotlivé skupiny, jejichž bezmocnost byla v podivném kontrastu k nervózní reakci policejního a justičního aparátu, se bude muset teprve ukázat. V současnosti je málo známek toho, že by režim toleroval občanskou iniciativu, nemluvě o tom, že by ji akceptoval

7 Po straně je rukopisná poznámka s šifrou Manfreda Giesdera a datem 3. 1.: „P. se veřejně angažoval už v záležitosti Plastic People.“

8 Původní strojem psané číslo 240 rukopisně opraveno na 241.

jako partnera dialogu. Hlučná represivní opatření by však byla pro ČSSR v roce bělehradské následné schůzky málo vhodná s ohledem na potřebu prestiže v zahraničí.⁹

→ PA AA, AUSLANDSVERTRETUNGEN (BOTSCHAFT DER BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND PRAG), 13699. – ČISTOPIS PŘEDLOHY URČENÉ K ODESLÁNÍ. STROJOPIS, PRŮPIS. (Z NĚMČINY PŘELOŽIL V. PREČAN)

9 Kromě spisových poznámek o cirkulaci a uložení jsou na spisu šifry stálého zástupce velvyslance dr. Manfreda Ciesdera a tiskového referenta dr. Wolfganga Rungeho s datem 30.12.

Příběh Charty 77 je neodmyslitelně spojen s Janem Patočkou. Byl nejen jedním z první trojice jejích mluvčích se vším, co to znamenalo za bouřlivých událostí provázejících vstup Charty do života, zejména když další a nejmladší z trojice mluvčích, Václav Havel, byl záhy uvězněn. Jan Patočka rozpoznal a osvětlil hluboký morální smysl a společenskou důsažnost Charty 77 a formuloval ve svých několika esejích kodex Charty, který ji pak provázel po celou dobu její existence a patří k jejímu morálnímu a politickému odkazu pro dnešek i pro budoucnost. Konstatoval a předpověděl: „Od Charty možno očekávat, že v náš život vstoupí nová ideová orientace, ... orientace na základní lidská práva, na morální element v životě politickém i soukromém.“ Jeho slova o tom, že „Charta neustane připomínat, co náš život dluží oněm právům, která zákonitě našim občanům patří, ... ať je riziko této činnosti jakékoli“, se stala pro Chartu kategorickým morálním imperativem.

Proto jsme do této přílohy zahrnuli všechny texty Jana Patočky z ledna až března 1977, které byly zveřejněny – nejdřív v samizdatu a potom v zahraničí tiskem – ještě za jeho života nebo záhy po jeho skonu. Jsou nyní k dispozici ve 12. svazku *Sebraných spisů Jana Patočky*, odkud jsme je s laskavým souhlasem vydavatelů převzali. Až na jedno upozornění na možná různocnění jsme se přidrželi textace uvedeného svazku spisů. Také dopis Ludvíku Vaculíkovi byl rozšířen samizdatem, byl tedy také textem veřejným a zveřejněným

K nim jsme připojili tři dosud nepublikované Patočkovy texty ze 6. a 7. ledna 1977, jimiž jako mluvčí Charty 77 reagoval na policejní zásah, který zmařil doručení Prohlášení Charty 77 z 1. ledna 1977 Federálnímu shromáždění, vládě ČSSR a tiskové kanceláři.

Váhali jsme, zda zveřejnit také protokoly z výslechů, jimiž byl Jan Patočka podroben v úloze „svědka“ v trestním stíhání zahájeném Státní bezpečností 6. ledna 1977. Došli jsme k závěru, že nesmí být utajeny před veřejností. Zrcadlí se v nich totiž krystalicky čistý, neúhybný a nezlomný Patočkův postoj. Jakkoli uznával státní moc a podroboval se tomu, co bylo nevyhnutelné, neučinil nic, čím by se zpronevěřil věci, kterou zastával a reprezentoval, ani sám sobě. Neřekl ani slůvko o tom, co se rozhodl zamlčet a o čem byl rozhodnut nevyprávět, třebaže byl „usvědčován“ výpověďmi jiných. Ale ani slovem nezalhal. A využil každé příležitosti, aby vyložil smysl Charty 77 a zdůvodnil potřebu občanského zápasu o respektování lidských a občanských práv. I když to byly policejní protokoly, Patočka si svou autoritou vynutil přesný zápis svých slov a pak ještě před podpisem opravil, co považoval za nutné.

P3/1

1977, 6. leden, [Praha]. – Sdělení mluvčího Charty 77 Jana Patočky o vzniku občanské iniciativy Charta 77 s protestem proti zadržení Václava Havla, Pavla Landovského, Zdeňka Urbánka a Ludvíka Vaculíka, zaslané Československé tiskové kanceláři.¹

Dnem 1. 1. 1977 vstoupila v Československu v život občanská iniciativa nazvaná Charta 77, jejímž smyslem a cílem je podpořit uskutečňování Paktu o politických a občanských právech a Paktu o sociálních, hospodářských a kulturních právech, které byly v naší zemi nedávno uzákoněny. Text prohlášení, který podepsalo zatím 241 čs. občanů, měl být dnes odevzdán předsednictvu Národního shromáždění [sic] a předsednictvu vlády ČSSR. V příkrém rozporu s literou i duchem uvedených paktů zahájila však Státní bezpečnost rozsáhlou akci proti signatářům Charty 77. Podle zatím neúplných zpráv byli zadrženi spisovatelé Václav Havel, Ludvík Vaculík, Zdeněk Urbánek a herec Pavel Landovský.

Ve večerních hodinách byly v jejich bytech provedeny domovní prohlídky. Jako jeden z mluvčích Charty 77 důrazně protestuji proti tomuto drastickému zásahu do lidských práv, který ještě zřetelněji dokazuje oprávněnost našeho úsilí, a apeluji jak na rozum a politickou moudrost představitelů našeho státu, tak na solidaritu pokrokové veřejnosti celého světa, aby pomohla zabránit dalšímu porušování občanských práv v ČSSR.

6. 1. 1977²

prof. dr. Jan Patočka

→ NA, F, ÚVKSČ – GUSTÁV HUSÁK, NEUSPOŘÁDÁNO. – STROJOPIS, PRVOPIS S VLASTNORUČNÍM PODPÍSEM.

1 Z dokumentu samotného není zřejmé, komu byl adresován či zaslán. Z výslechového protokolu z 11. 1. 1977 vyplývá, že text, který Jan Patočka odevzdal 10. ledna StB, byl koncept dopisu, který „k datu 6. 1. 1977 svým jménem poštou odeslal do ČTK jako protest proti popsanému postupu“. Patočka dále uvedl, že tento dopis neposlal ani nepředal žádným dalším institucím ani osobám v ČSSR. (AMV, V-33766 MV, sv. 4, l. 272.) – K tomuto dopisu se nepochybně váže přípis náměstka ústředního ředitele ČTK M. Houštekého tajemníkovi ÚV KSČ Vasilu Biřakovi ze 7. 1. 1977, jímž sděloval: „Vážený soudruhu tajemníku, v příloze Ti zaslám dopis Jana Patočky, který dnes došel na adresu ČTK.“ (NA, f, ÚVKSČ – Gustáv Husák, neuspořádáno.)

2 Datum ve formě „6. I. 1977“ vlastnoručně napsal Jan Patočka pod text sdělení.

P3/2

1977, 7. leden, Praha. – Dopis mluvčího Charty 77 Jana Patočky Federálnímu shromáždění ČSSR s textem Prohlášení Charty 77.

[...]³

Vážený pánové!

Dne 5.⁴ ledna měl být odevzdán Federálnímu shromáždění text Charty 77, který někteří signatáři zamýšleli odevzdat v podatelně FS. Jelikož zákrokem Bezpečnosti, která text zkonfiskovala, bylo tomu zabráněno, dodáváme nyní text touto cestou. Vyplývá z něho, že všichni signatáři jsou ochotni spolupůsobit při uskutečňování zásad přijatých paktů. Je věcí Federálního shromáždění, aby si vymohlo první text, který je v rukou Státní bezpečnosti.

S projevem hluboké úcty

V Praze dne 7. 1. 1977

prof. dr. Jan Patočka

→ NA, F. ÚVKŠČ, GUSTÁV HUSÁK, NEUSPOŘÁDÁNO. – RUKOPIS, ORIGINÁL.

P3/3

1977, 7. leden, Praha. – Dopis mluvčího Charty 77 Jana Patočky Československé tiskové kanceláři.⁵

Vážení pánové,

v příloze Vám zasílám text prohlášení, jehož včasné odevzdání dne 5. t. m. [sic] bylo zášahem Státní bezpečnosti zmařeno.

S projevem hluboké úcty

prof. dr. Jan Patočka.

→ NA, F. ÚVKŠČ – GUSTÁV HUSÁK, NEUSPOŘÁDÁNO. – RUKOPIS, ORIGINÁL.

3 Hranaté razítko: „Kancelář Federálního shromáždění. Došlo 10. 1. 1977. Č. j.: 91/77-48.“ Téhož dne postoupil předseda FS Alois Indra Patočkův dopis generálnímu tajemníkovi ÚV KSČ G. Husákoví. V Indrově průvodním dopise se neuvádí, že zasílá i text Prohlášení Charty 77, který měl být u Patočkova dopisu přiložen.

4 Původně napsaná číslice 6 přeškrtnuta.

5 Je velmi pravděpodobné, že obálka s adresou ČTK psanou rukopisem Jana Patočky a s poštovním razítkem 7. 1. 77, 22 hod., dochovaná stejně jako předcházející dva dopisy v neuspořádané části fondu ÚV KSČ označené „Gustáv Husák“, patří právě k dopisu ze 7. ledna 1977.

Čím je a čím není Charta 77

(Proč je právo na její straně a žádné pomluvy ani násilná opatření jí neotřesou)

Dnešní *lidstvo*, rozervané ideologiemi, nespokojené uprostřed blahobytu,⁷ očekává toužebně a horečně řešení od nových a nových technických receptů. Sem náleží rovněž spoléhání na politickou moc a stát. Vždyť stát se jeví vždy zřetelněji velikou výrobnou a zásobárnou síly, disponující všemi silami, které jinak existují, fyzickými i duševními.

Myslitelé se však rozhlížejí a pozorují, že *morálku*, skutečně přesvědčivou nauku zásad a bezpečného vnitřního *smýšlení*, se nepodařilo technicky vytvořit, *protože to nelze*. Nelze důvěřovat ani ve zvyk, v to, že pořádek fakticky vzniklý se stane druhou přirozeností, ani v moc donucení bez vnitřní přesvědčenosti lidí.

Aby se *lidstvo* rozvíjelo ve shodě s možnostmi technického, instrumentálního rozumu, aby *pokrok* vědění a dovedností byl možný, musí být přesvědčeno o bezpodmínečnosti zásad v tomto smyslu „posvátných“, pro všechny vždy závazných a schopných vymezovat účely. Jinými slovy: je třeba něčeho zásadně ne-technického, ne pouze prostředkového,⁸ je třeba morálky nikoli úskočné a příležitostné, nýbrž *naprosté*.

To znamená: záchranu v *těchto věcech* nelze čekat od státu, od společnosti výrobní, od moci a sil.

-
- 6 Při výslechu 10. ledna 1977 Jan Patočka uvedl jako důvod napsání tohoto textu svůj názor, „že je zapotřebí hlubšího filozofického zamyšlení nad Chartou“, a že cítil potřebu doplnit Prohlášení Charty 77 „výkladem svého osobního pojetí jejího hlubšího mravního smyslu“. (AMV, V-33766 MV, ČVS 3/120-77, sv. 4, l. 262.) O den později upřesnil, že původní rukopisný text na dané téma, ještě bez názvu, je obsáhlejší a že pojednání Čím je a čím není Charta 77 je stručnější než rukopisný text. Uvedl, že rukopis nemá k dispozici, a odmítl vysvětlit, jak s ním naložil. Dvojitý strojopisné vyhotovení datované 7. ledna 1977 a strojopisně podepsané s dovětkem „mluvčí Charty 77“, Patočka „dobrovolně vydal“ vyšetřovateli StB po výslechu 10.1.1977 (tamtéž, sv. 4, l. 263 a 265); na jednom z nich byla rukopisná poznámka, kterou připsal a parafoval Jiří Hájek, když ji dostal k posouzení od Jana Patočky 8.1.1977 (srv. protokol o výslechu mluvčího Charty 77 J. Hájka 11.1.1977, AMV, V-33766MV, ČVS 3/120-77, sv. 3, l. 234). Patočka ovšem odmítl identifikovat autora těchto poznámek. – Snad se ještě podaří najít původní rukopisnou verzi eseje, kterou podle výslechového protokolu z 12.1.1977 Jan Patočka „dobrovolně vydal“ 11. ledna ve svém bydlíšti. (Tamtéž, sv. 4, l. 278.) Rukopis na dvou listech papíru A4 byl během výslechu 12. ledna přepsán na stroji (tamtéž, l. 282). Tam mizí stopa po rukopisu i jeho strojopisném přepisu pořízeném Státní bezpečností, Patočkou pravděpodobně tehdy přehlédnutého.
- 7 V řadě samizdatových opisů textu je uvedeno „možností blahobytu“; nikoli však ve znění publikovaném v samizdatovém sborníku *Jan Patočka. První skica k podobizně* (edice Petlice, 1977). Není vyloučeno, že „vymožeností blahobytu“ více odpovídá Patočkově myšlence.
- 8 V knižním vydání tohoto Patočkova textu z roku 2006 (*Sebrané spisy*, sv. 12, s. 428–430, zde s. 428) se uvádí „ne pouze zprostředkovaného“, v samizdatovém vydání, který vydavatel *Sebraných spisů* uvádějí jako předlohu (*Jan Patočka. První skica k podobizně*) „ne pouze zprostředkovaného“. Naproti tomu v jedné z prvních samizdatových verzí Patočkova textu (pochází z pozůstalosti, tzv. archivu Jiřího Hájka, ČSDS, sb. Charta 77) i v samizdatovém sborníku *Dokumenty Charty 77: Leden – březen 1977*, 1. díl, stojí „ne pouze prostředkového“ (zřejmě ve smyslu prostředku, tj. účelu). Výraz v obou naposledy jmenovaných samizdatových verzích je pravděpodobně nejpůvodnější a zřejmě vyjadřuje nepřesněji právě to, co měl Patočka na mysli.

Jak rádi by všichni hlasatelé jedynolády fakt jako prostředků k libovolným účelům dali část svých příliš evidentních „pravd“ za jednu jedynou, vnitřně závaznou praktickou pravdu morálky! Ale není to možné. Všem akumulacím moci bylo v našem století přáno, aby se uplatnily jako nikdy dosud. Výsledek co do přesvědčení lidí je však opačný, to by mělo být dnes jasné.

Bez mravního základu, bez přesvědčení, které není věcí opportunity, okolností a očekávaných výhod, žádná sebelépe technicky vybavená společnost nemůže fungovat. Morálka však zde není k tomu, aby společnost fungovala, nýbrž prostě k tomu, aby člověk byl člověkem. Nedefinuje ji člověk podle libovůle svých potřeb, přání, tendencí a tužeb, nýbrž ona je to, která vymezuje člověka.

Proto se domníváme, že je načase, aby tyto jednoduché, ale bolestnou zkušeností dlouhých desetiletí ověřené teze, které každý nějak pocítuje, ujasněně pronikly do vědomí všech, a že je k tomu vhodná doba. Proč?

Pojem *lidských práv* není nic jiného než přesvědčení, že i státy a celá společnost se staví pod svrchovanost mravního cítění, že uznávají něco nepodmíněného nad sebou, co i pro ně je závažně posvátné (nedotknutelné), a že svými silami, jimiž tvoří a zajišťují *právní* normy, míní přispět k tomuto cíli.

Totéž přesvědčení žije i v jednotlivcích a je základem pro plnění jejich povinností v životě soukromém, pracovním i veřejném. Jedině v souladu s ním existuje skutečná záruka toho, že lidé nejednají jen pro výhody nebo ze strachu, nýbrž svobodně, ochotně, zodpovědně.

Tomuto přesvědčení dává výraz Charta 77, která je výrazem radosti občanstva nad tím, že jejich stát podpisem, kterým se stvrzují práva člověka a kterým se tento akt stal československým zákonem, hlásí se k vyšší mravní základně všeho politického; je zároveň výrazem vůle týchž občanů přispět ze své strany k uskutečnění a veřejně se odehrávajícímu plnění v tomto aktu proklamovaných zásad.

Signatáři Charty 77 se proto domnívají, že tento akt daleko přesahuje svým významem běžné mezinárodní úmluvy, které jsou záležitostmi státní (mocenské) opportunity, poněvadž zde zasahuje do oblasti mravní, duchovní. To a nic jiného je pro signatáře oním důvodem i příležitostí, onou vhodnou dobou, kdy se domnívají, že je nezbytné, aby dali najevo, že chápou, oč tu běží, a proto nyní vystupují se svou iniciativou.

Uvedený vztah mezi mravní oblastí a mezi společensko-politickou oblastí státní moci ukazuje, že v Chartě 77 neběží o žádný akt v užším smyslu politický, o žádnou soutěž a zásah do sféry jakékoli funkce politické moci. Charta není ani spolek, ani organizace, její báze je osobně-mravní, závazky z ní vyplývající mají rovněž tento charakter.

Připomíná však výslovně, že již před 180 lety bylo přesným pojmovým rozbohem zdůrazněno, že všechny mravní povinnosti spočívají na tom, co lze nazvat *povinností člověka k sobě*, která zahrnuje mj. povinnost bránit se proti jakémukoli na sobě páchanému bezpráví.

To všecko znamená, že účastníci Charty nejednají z jakéhokoli *zájmu*, nýbrž z pouhé *povinnosti*, z příkazu, který stojí výše než politické závazky a práva a je jejich pravým, jedinečným spolehlivým základem.

Účastníci Charty si neosobují nejen politická práva či funkce, ale dokonce už nechtí [sic] být žádnou mravní autoritou nebo „svědomím“ společnosti, nad nikoho se nevyvyšují a nikoho nesoudí; jejich úsilím je jedinečným očistit a posílit vědomí, že *existuje vyšší autorita*, které jsou zavázáni jednotlivci ve svém svědomí a státy svým podpisem na důležitých mezinárodních dohodách; že jsou vázáni nejen oportunně, podle pravidel politické vhodnosti a nevhodnosti, nýbrž že jejich podpis tu znamená závazek, že politika podléhá právu a nikoli právo politice.

Že k povinnosti bránit se proti bezpráví náleží možnost informovat kohokoli o křivdě, která se jednotlivci děje, a že tato možnost nepřekračuje rámec jednotlivce k sobě a neznamená pomluvu kohokoli, ani jednotlivce, ani společnosti, je zřejmým důsledkem tohoto hlediska.

Je dále důležité, aby si každý uvědomoval, že k zastávání svých mravních práv, tj. povinností k sobě i druhým, není potřebí žádného sdružování, poněvadž zde nemluví nic než v každém jednotlivci přítomná úcta k člověku jako takovému a k tomu smyslu pro obecně dobré, který člověka činí člověkem.

Proto žádný jednatel, který *skutečně* je utlačen, právem se nemá cítit izolován a vydán přemoci okolností na milost a nemilost, je-li sám odhodlán nerezignovat na povinnost zastávat se sám sebe, která je též povinností ke společnosti, jíž je fakticky členem.

Účelem Charty 77 je proto spontánní a vší vnější závaznosti prostá solidarita všech, kdo pochopili význam mravního smýšlení pro reální společnost a její normální fungování.

Považujeme ze všech těchto důvodů údobí, v němž podpis prohlášení lidských práv se stal možným, za novou etapu v historickém dění, etapu, jejíž dosah je nesmírný, protože znamená obrat ve vědomí lidí, v jejich poměru k sobě i společnosti. Běží dnes o to, aby pohnutky jednání neležely nadále jedině nebo převahou v oblasti strachu a zvýhodnění, nýbrž v úctě k tomu, co je v člověku vyššího, v porozumění pro povinnost, pro obecně dobré, pro nezbytnost vzít na sebe v tomto směru i nepohodlí, nepochopení a jisté riziko.⁹

*prof. dr. Jan Patočka DrSc., dr. h. c.
mluvčí Charty 77*

→ SEBRANÉ SPISY JANA PATOČKY, SV. 12. JAN PATOČKA, ČEŠI I. K VYDÁNÍ PŘIPRAVILI KAREL PALEK A IVAN CHVATÍK. PRAHA, OIKOYMENH 2006, S. 428–430.

9 V rukopisu 2. svazku samizdatových sebraných spisů Jana Patočky byl tento text publikován s výraznými stylistickými úpravami pod názvem O povinnosti bránit se proti bezpráví a s datem 21. ledna 1977. Odtud byl převzat do publikace *Charta 77 1977–1989*. Od morální k demokratické revoluci, Dokumentace (1990, s. 31–34). Vydavatelé Patočkova díla později zjistili, že šlo o zpětný překlad do češtiny z cizojazyčného překladu původního Patočkova textu Čím je a čím není Charta 77.

P3/5

1977, 10.–17. leden, Praha. – Protokoly Státní bezpečnosti o výsledku Jana Patočky jako svědka v trestní věci podle paragrafů 98 a 112 trestního zákona, tj. v souvislosti s Chartou 77.¹⁰

10. ledna 1977, 9.10 hod.

Svědék se dostavil na základě osobního vyzvání a po obeznámení s předmětem výsledku a poučení ve smyslu shora předtištěných ustanovení se zdůrazněním možnosti výpověď ve smyslu § 100 odst. 2 trestního řádu odepřít v případě, že by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké, uvádí, že v daném případě skutečnosti související s výsledkem nepovažuje za takové, aby se jednalo o trestnou činnost, že však nehodlá o předmětných skutečnostech vypovídat.

K celé věci jsem ochoten uvést pouze tolik, že CHARTU 77 datovanou dnem 1. 1. 1977 znám, jsem jejím mluvčím a jako signatář jsem ji podepsal. Více v tomto směru nehodlám sdělit.

Pokud mi v této souvislosti byla vyšetřovatelem zdůrazněna povinnost svědčit v důsledku § 97 trestního řádu, toto poučení беру na vědomí, ale ani po jeho výkladu nehodlám ve věci vypovídat.

Jak jsem již uvedl, já sám jsem signatářem CHARTY 77, její obsah znám, jsem jedním z mluvčích signatářů CHARTY. Pokud jde o další okolnosti související s rozhodnutím tuto CHARTU vypracovat, jakož i okolnosti, kdy, kde, kým bylo toto rozhodnutí učiněno a jak bylo v této věci dále postupováno, v tomto směru odmítám jakoukoliv svoji výpověď.

K dotazu vyšetřovatele, za jakých okolností došlo k tomu, že jsem uveden jako mluvčí signatářů CHARTY, prohlašuji, že na tuto otázku odmítám odpovědět.

Odmítám své odpovědi i pokud jde o položené mi otázky, kdo byl iniciátorem zrození CHARTY 77, kdo se na jejím vypracování podílel, kdo ji rozmnožoval a kdo ji měl předat na

10 Jde o soubor výsledkových protokolů ze dne 10., 11., 12., 13., 14. a 17. ledna. První protokol začíná na předtištěném formuláři „Protokol o výsledku svědka“, kde je uvedeno datum a čas zahájení výsledku, osobní data vyslychaného, bydliště, číslo průkazu totožnosti a trestní věc, v níž byl svědek vyslychán, v tomto případě bylo v rubrice uvedeno „podle §§ 98 a 112 trestního zákona“, což odpovídalo usnesením o zahájení trestního stíhání ze 6. a 11. ledna 1977, které jsou zařazeny v plném znění v příloze 9. Před vlastním zápisem o výpovědi, psaným na stroji, byl ještě předtištěný tento odstavec: „Svědék byl řádně poučen o zákazu výsledku (§ 99 tr. ř.), o právu odepřít výpověď (§ 100 tr. ř.), o významu svědecké výpovědi z hlediska obecného zájmu a o trestních následcích křivé výpovědi (§ 101 odst. 1 tr. ř.), o možnostech doplnění a oprav protokolu a o možnosti námitek proti jeho obsahu (§ 103 trestního řádu).“

Protokoly z dalších dnů už nezačínaly na předtištěném formuláři. Na první straně protokolu je vždy uvedeno číslo spisu, v tomto případě „Správa vyšetřování StB, ČVS-VS-3/120-77“, datum a dále nadpis „Protokol o výsledku svědka prof. PhDr. Jana Patočky, Dr.Sc.“ s osobními daty a bydlištěm. Na každé straně protokolu je pod textem zápisu vlastnoruční podpis „prof. dr. Jan Patočka“. Protokol z každého dne je na konci vlastnoručně podepsán všemi třemi účastníky výsledku, vyšetřovatelem StB, zapisovatelkou a vyslychaným svědkem.

V následujícím přepisu se neuvádějí nadpisy protokolů a osobní údaje svědka, pouze datum a čas zahájení výsledku. Škrty jsou označeny přeškrtnutím, vpisky psané výhradně rukopisem Jana Patočky jsou vyznačeny lomenými závorkami < >. (Patočka své rukopisné opravy verifikoval po straně šifrou „P.“ nebo „Pat.“) V přepisu jsou zachovány všechny formální zvláštnosti policejního protokolování (psaní velkých písmen, uvozovky atd.), opravena je pouze interpunkce na místech, kde tak již neučinil Jan Patočka, který četl a opravoval protokoly většinou velmi pozorně. Na několika málo místech jsou v hranatých závorkách redakční doplňky editora.

oficiální místa v ČSSR. Pokud jde o tato oficiální místa, poznamenávám, že šlo o Federální shromáždění ČSSR, vládu ČSSR a ČTK. Dále pak měla být CHARTA předána tiskovým agenturám akreditovaným v ČSSR.

Pokud jde o otázku vztahující se k tomu, které osoby měly CHARTU 77 na výše jmenovaná místa doručit, v tomto směru rovněž odmítám odpovědět.

K dotazu vyšetřovatele na moji účast při rozhodnutí o zpracování CHARTY, na otázku týkající se účasti a podílu dalších osob na jejím vyhotovení a rozmnožení, jakož i na otázku týkající se objasnění mého vlastního podílu na této činnosti, odmítám odpovědět.

Rovněž odmítám odpovědět na otázku týkající se toho, v jakém znění jsem CHARTU viděl, resp. zda jsem ji viděl v pracovním znění a čistopise, odpověď odmítám.

Rovněž odmítám odpovědět ve věci, kde, kým a za jakých okolností bylo rozhodnuto CHARTU 77 doručit blíže uvedeným institucím v ČSSR. Osobně mi není nic známo o tom, že by CHARTA měla být předávána nějakým jiným institucím, než které jsem uváděl, a jmenovitě nevím, že by měla být nějakým způsobem předávána do zahraničí.

CHARTU 77 podepsalo více než 200 osob, avšak pokud jde o okolnosti vztahující se k vlastnímu sbírání podpisů, konkrétně výběr osob, které podpisy sbíraly, v tomto směru svoji výpověď rovněž odmítám.

K dotazu vyšetřovatele uvádím, že ve svém bydlišti v obývací místnosti mám v modrých deskách svůj rukopisný článek k předmětné CHARTĚ nazvaný „Co jest CHARTA a co není“, který jsem připravoval pro své nejbližší přátele. Pokud jde o okruh mých přátel, kterým jsem svůj článek chtěl předat, a datum jeho zpracování, v tomto směru odpověď odmítám.

Pokud jde o časové zpřesnění doby, kdy já osobně jsem CHARTU 77 v jejím konečném znění podepsal, svoji odpověď v tomto směru rovněž odmítám.

K předestřenému mi papíru polovičního formátu A4 s rukopisným textem „Souhlasím s prohlášením CHARTY 77 k 1. 1. 1977“ a podpisem uvádím, že v tomto případě se jedná o mé autentické rukopisné prohlášení a můj vlastnoruční podpis. Na okolnosti týkající se doby a místa sepsání tohoto prohlášení, jakož i na to, komu jsem toto prohlášení odevzdal, odpověď odmítám.

Pokud jde o okolnost týkající se zpracování předmětného článku, který mám v rukopisném konceptu doma, tak článek jsem zpracoval z toho důvodu, že jsem byl toho názoru, že je zapotřebí hlubšího filozofického zamyšlení nad CHARTOU. V daném případě mám na mysli, že dle mého názoru bylo zapotřebí <k> vlastní CHARTĚ ještě doplnit výklad[em] mého osobního pojetí jejího hlubšího mravního smyslu. Pokud jde o okolnost, zda jsem koncept tohoto pojednání s někým konzultoval, či dával někomu číst, rovněž svoji výpověď v tomto směru odmítám.

Otázka: Objasněte, z jakého důvodu nechcete vyjasnit svůj podíl na zpracování CHARTY 77.

Odpověď: Na tuto otázku odmítám odpovědět.

Pokud jde o materiál nadepsaný „Prohlášení CHARTY 77 č. 2“ datovaný dnem 8. 1. 1977 uvádím, že tento materiál znám a podepsal jsem jej jako mluvčí signatářů CHARTY.¹¹ Pokud jde o okolnosti týkající se vzniku tohoto materiálu, podílu jednotlivých osob na jeho zpracování, jakož i podílu svého vlastního, v tomto směru odmítám vypovídat. Rovněž odmítám odpovědět na otázku o tom, co bylo podnětem zpracování tohoto materiálu nazvaného „Prohlášení CHARTY 77 č. 2“. Nehodlám ani odpovědět na otázku týkající se účelu zpracování tohoto materiálu.

11 Viz D2.

Otázka: Z okolností, které jsou nám známy, je naprosto nesporný Váš podíl na zpracování „CHARTY 77“ a „Prohlášení CHARTY 77 č. 2“. Objasněte tedy, jaké máte důvody k Vašemu současnému postoji, kdy na všechny položené Vám otázky svoji výpověď odpíráte.

Odpověď: (Zapsáno dle diktátu svědka.)

Domnívám se, že ve všech věcech, na které jsem byl tázán, neběží o žádnou trestnou činnost, nýbrž o použití práv zaručených ústavou ČSSR. Jinak více nemám, co bych dodal.

Otázka: V průběhu vlastního výsledku jste však uvedl, že svoji výpověď odpíráte proto, že v žádném případě nehodláte svoji výpověď nijak pomáhat bezpečnostním orgánům.

Odpověď: Je pravda, že jsem se takto v průběhu výsledku vyjádřil, avšak s tím rozdílem, že jsem nepoužil vazby „v žádném případě“, ale použil jsem slovní vazby, že v tomto konkrétním případě nehodlám bezpečnostním orgánům pomáhat. K osvětlení tohoto svého stanoviska nemíním cokoli uvádět.

Pokud jsem v této souvislosti byl vyšetřovatelem vyzván ve smyslu § 78 trestního řádu o vydání předmětného pojednání nadepsaného „Co je CHARTA a co není“ a dalších písemností souvisejících s CHARTOU 77 a prohlášením CHARTY 77 č. 2, uvádím, že jsem ochoten tyto písemnosti dobrovolně vydat, ovšem nejsem si jist, zda mimo předmětné pojednání mám nějaké další písemnosti ve své dispozici, resp. že bych měl nějaké další písemnosti ve své dispozici.

Po poučení [o] možnosti protokol opravit nebo doplnit uvádí, že žádnou opravu nebo doplnění protokolu nepožaduje, neboť zápis souhlasí s obsahem jeho výpovědi. Po poučení nárok na svědecké neuplatňuje. Výslech ukončen ve 20.15 hodin s přerušením od 13.00 do 13.30 hod. a od 16.45 do 20.00 hod. s tím, že bylo svědkovi podáno občerstvení.

Současně beru na vědomí, že ve výsledku bude pokračováno dne 11. t.m., to je zítra, a že se dostavím v 7.30 hodin do zdejší budovy.

Vyšetřovatel StB: mjr. Jan Špaček

Zapsala: nstržm. Kulhánková

Svědék: prof. PhDr. Jan Patočka DrSc.

11. ledna 1977

Ve výsledku bylo pokračováno v 7.45 hod., přičemž bylo svědkovi připomenuto poučení o jeho právech, kterého se mu dostalo při výsledku dne 10. ledna 1977.

Po skončení svědeckého výsledku dne 10.1.1977 byl svědek po výzvě ve smyslu § 78 trestního řádu odvezen služebním vozem do svého bydliště, kde vydal následující písemnosti, přičemž vzhledem k pokročilé hodině nebyl na místě prováděn jejich soupis, ale písemnosti byly uloženy do papírového obalu, obal přelepen lepicí páskou, která byla autentizována vlastnoručním podpisem svědka.

Při dnešním výsledku byla tato obálka svědkovi předložena ve stavu zapečetěném, přičemž sám svědek konstatuje, že k porušení obalu nedošlo a že obal je ve shodném stavu, jak byl dne 10.1.77 při jeho zapečetění, resp. zalepení a autentizování podpisem.

Po otevření se konstatuje následující obsah:

Pojednání „Čím je a čím není CHARTA 77“ – 3 strany strojem psaného textu, kopie, datován v Praze 7.1.77, strojem psaný podpis svědka s dovětkem „Mluví CHARTY 77“.¹²

¹² Tato písemnost nebyla ve vyšetřovacím spisu nalezena.

Strojem psaný koncept dopisu svědka s datem 6.1.77 s textem obsahujícím protest proti zadržení spisovatelů Václava HAVLA, Ludvíka VACULÍKA, Zdeňka URBÁNKA a herce Pavla LANDOVSKÉHO bezpečností.

Text shodný jako bod 1, strojem psaná kopie.

Modré desky se strojem psaným pojednáním Jana PATOČKY „Kolem Masarykovy filozofie náboženství“ (35 stran).

Růžové desky se strojem psaným pojednáním Ivana DUBSKÉHO „Čas hry“ (16 stran).

Modré desky se zlatým nápisem „Československý fejeton 1976–75 s větším množstvím fejetonů různých autorů. Konkrétně: [...]”¹³

K dotazu vyšetřovatele svědek uvádí, že v případě materiálů specifikovaných pořadovými čísly u položky č. 6, tj. v případě písemností, které se nacházely v modrých deskách se zlatým nápisem „Československý fejeton 1975–76“, uvádím, že převážnou část fejetonů jsem obdržel od Vaculíka, pravděpodobně všechny.

Pokud jde o mnou zpracované materiály, tak jsem u těchto materiálů své autorství uvedl. Pokud jde o položku 43, o text „Odpověď na právní postavení církve...“, nejsem schopen určit autorství tohoto materiálu. V případě strojem psaných dopisů v německém a francouzském jazyce poznamenávám, že mi není známo, zda předmětné dopisy byly v zahraničí zveřejněny, nevzpomínám si ani, zda ke zveřejnění byly určeny, avšak v žádném případě nehodlám uvést jméno autora těchto dopisů.

K dotazu vyšetřovatele uvádím, že předmětné stejnopisy, fejetony, mi Vaculík dával především proto, že převážnou část autorů znám a patří do okruhu mých přátel. Pokud jde o vlastní desky, tyto jsem si od Vaculíka odkoupil. Jakým způsobem Vaculík desky opatřil, nevím, cenu si nepamatuji, soudím, že se pohybovala okolo 20 Kčs.

K dotazu uvádím, že si nejsem ani vědom toho, zda jsem skutečně všechny fejetony četl. Pokud jde o německý a francouzský dopis, rozhodně jsem je začal číst, avšak nijak blíže jsem se jimi nezabýval, neboť jsou silně teologicky odborné.

Otázka: Při výslechu dne 10. 1. 1977 jste uvedl, že disponujete rukopisným pojednáním „Co je CHARTA a co není“. Ve Vašem bydlišti jste nám však vydal pojednání nadepsané „Čím je a čím není CHARTA 77“, které nebylo v rukopise, ale napsáno na psacím stroji, přičemž na jednom ze dvou stejnopisů tohoto pojednání jsou i rukopisné poznámky. Objasněte, zda jde o totožný materiál, kdy a kým byl rozmnožen, komu jste toto pojednání předal a komu patří rukopisné poznámky uvedené na stejnopise tohoto materiálu, který je v protokole specifikován pod položkou 3.¹⁴

Odpověď: Pokud jde o pojednání, včera jsem si spletl desky a místo růžových, v nichž mám svůj rukopisný text, jsem uvedl desky modré. Pokud jde o můj rukopisný text, ten je obsáhlejší, nemá žádný název, zatímco pojednání nadepsané „Čím je a čím není CHARTA 77“ je stručnější než můj rukopisný text.

Originálem tohoto svého pojednání nedisponuji, jak jsem s ním naložil, odmítám vysvětlit.

Rovněž odmítám odpověď k otázce, zda jsem toto pojednání na psacím stroji psal sám, či jiná osoba. Poznamenávám, že toto pojednání bylo na psacím stroji psáno pouze jednou s kopiemi, nebylo prováděno opakované provádění <přepisování> tohoto textu, takže výtisků není nijak mnoho. Komu byly další výtisky předány, odmítám osvětlit.

13 Vynechán seznam 51 textů uložených v uvedených modrých deskách.

14 Z výslechového protokolu Jiřího Hájka vyplývá, že to byly jeho rukopisné poznámky. Viz úvodní poznámku k Patočkově textu Čím je a čím není Charta 77.

Pokud jde o pojednání „Čím je a čím není CHARTA 77“ uvedené v protokole pod položkou č. 3, na němž jsou na straně 3 rukopisné poznámky, konkrétně „Jde o iniciativu občanů, opřenou o článek 29 Ústavy ČSSR upozorňující orgány moci na problémy spojené s prováděním ustanovení mezinárodních paktů, i závazků převzatých vládou ČSSR v Helsinkách, zároveň podle práva postoupeného těmito pakty informuje o tomto stanovisku své spoluobčany i širší veřejnost. (Bude-li to osobní prohlášení prof. Patočky, nikoli společné, nemám vůbec připomínek)“ včetně rukopisné parafy, odmítám osvětlit, kdo je autorem této rukopisné poznámky.

Rovněž odmítám hovořit o tom, zda jsem toto své pojednání předložil ke konzultaci některým svým přátelům a o tom, jaká byla jejich stanoviska.

V této souvislosti k dotazu vyšetřovatele prohlašuji, že jsem ochoten vydat své rukopisné pojednání o CHARTĚ, z něhož jsem vycházel ze zpracování „Čím je a čím není CHARTA 77“, jak jsem o tom již vpředu vypovídal.

Výslech přerušen na dobu od 12.30 hod. do 13.45 hod., přičemž během této doby bylo svědkovi podáno občerstvení.

K předloženému mi strojem psaného textu nadepsaného „Prohlášení CHARTY 77“ s textem na 4 stranách papíru formátu A4 a v závěru s uvedeným datem 1. 1. 1977 uvádím, že v daném případě se jedná o materiál <text>, který znám. Jde o prohlášení CHARTY 77, jehož jsem jak signatářem, tak mluvčím, a to společně s Havlem a Hájkem, jak je v textu přímo uvedeno. Poznámávám, že se cítím být plně odpověden za skutečnosti v tomto prohlášení uvedené.

V tomto případě jde o materiál <text>, který měl být předán oficiálním orgánům ČSSR, jak jsem o tom ve včerejším výsledku vypovídal.

Shodně se svým předchozím vyjádřením i nyní odmítám odpovědět na otázku týkající se autorství tohoto materiálu <textu>, podílu dalších osob, jakožto na další otázky související se vznikem tohoto materiálu <textu> a dalšími dispozicemi s ním.

K předestřené mi písemnosti nadepsané „Prohlášení CHARTY 77 č. 2“ a datované v Praze dne 8. 1. 1977, v jejímž závěru je doslovně uvedeno „toto prohlášení podepisují mluvčí CHARTY 77: prof. dr. Jan PATOČKA, Václav HAVEL, prof. dr. Jiří HÁJEK“, uvádím, že tento text je mi známý, a také jsem jej sám jako mluvčí vlastnoručně podepsal. Pokud jde o otázku autorství tohoto textu a další na to navazující otázky podílu jednotlivých osob a dispozice s tímto prohlášením, odmítám se vyjádřit.

Rovněž se odmítám vyjádřit k otázce týkající se pramenu informací o skutečnosti uvedené v úvodu tohoto prohlášení, tj. o zásahu Bezpečnosti vůči Václavu HAVLOVI, Ludvíku VACULÍKOVÍ a Pavlu LANDOVSKÉMU.

Toto mé prohlášení, resp. odepření výpovědi se v plné míře vztahuje i na písemný text, který jsem vydal a který je specifikován v protokole pod položkou č. 2. V tomto případě mám na mysli své vlastní stanovisko k zásahu Bezpečnosti, jehož koncept jsem měl v bydlíšti. V tomto případě jde o koncept dopisu, který jsem k datu 6. 1. 1977 svým jménem poštou odeslal do ČTK jako protest proti popsánému postupu.¹⁵

K dotazu vyšetřovatele prohlašuji, že dopis tohoto znění jsem zaslal jediné do ČTK. Žádným dalším osobám nebo institucím ať v ČSSR nebo mimo republiku jsem tento svůj dopis neodeslal, resp. nepředal.

Otázka: Dosavadními výsledky vyšetřování je prokázáno, že Váš podíl na zpracování „Prohlášení CHARTY 77“ z 1. 1. 1977“ a „Prohlášení CHARTY 77 č. 2“ z 8. 1. 1977 je daleko vyšší, než jste doposud uvedl. Objasněte tyto okolnosti podrobně a v potřebných časových souvislostech.

¹⁵ Srv. dopis adresovaný ČTK ze 6. ledna 1977.

Odpověď: Odmítám v tomto směru jakoukoliv bližší odpověď, nepovažuji tuto věc za trestnou a svoje stanovisko vyjadřuji tímto způsobem. (Zapsáno dle doslovného diktátu svědka.)

V této souvislosti prohlašuji, že odpovědnost za předmětné texty nesu v první řadě já společně s dalšími osobami, které jsou uvedeny jako mluvčí CHARTY 77.

V tomto směru se však odmítám vyjádřit k otázce, zda já společně s dalšími osobami, které jsou uvedeny jako mluvčí, jsem se nějak podílel na zpracování textů. Pokud mi v této souvislosti bylo vyšetřovatelem zdůrazněno, že jak Václav HAVEL, tak i dr. Jiří HÁJEK uvedli, že se společně se mnou na zpracování textu podíleli, uvádím, že toto jejich tvrzení ani nevyvracím, ani nepotvrzuji a v tomto směru jakoukoliv další výpověď odmítám.

Na okolnost výběru mluvčích a v té souvislosti mé osoby jsem byl dotazován již v předchozím výslechu a i nadále setrávám na svém původním stanovisku a odpověď na tuto otázku odmítám.

Uznávám, že je sice obvyklou zásadou, že jako mluvčí určité skupiny osob jsou vybírány osoby, které jsou na věci nejvíce zainteresovány a podílely se na zpracování určitých materiálů a řešení určitých problémů, avšak i nadále odmítám vyjádřit se k tomu, jaké bylo mé postavení a podíl na zpracování předmětných textů.

K dotazu vyšetřovatele, zda jsem sám předkládal CHARTU 77 některým osobám k odsouhlasení, se rovněž odmítám vyjádřit a z důslednosti se odmítám vyjádřit i k otázce, zda od některých signatářů CHARTY byly k jejímu obsahu vzneseny nějaké připomínky.

Po poučení o možnosti protokol opravit nebo doplnit uvádí svědek, že mimo oprav provedených rukopisně přímo v textu protokolu, žádné další opravy nebo doplnění protokolu nepožaduje. Po poučení nárok na svědecké neuplatňuje.

Současně svědkovi bylo dáno na vědomí, že po skončení výslechu bude odvezen do bydliště za účelem vydání rukopisu pojednání o CHARTĚ a současně byl vyzooměn o tom, že ve výslechu bude pokračováno dne 12. 1. 1977 v 9.00 v Praze-Ruzyni.

Výslech ukončen v 15.50 hodin s přestávkou v protokole vyznačenou.

Vyšetřovatel StB: mjr. Jan Špaček

Zapsala: nstržm. Kulhánková

Svědék: prof. PhDr. Jan Patočka DrSc.

12. ledna 1977

Ve výslechu bylo pokračováno v 9.45 hodin, přičemž bylo svědkovi připomenuto poučení o jeho právech, kterého se mu dostalo při výslechu dne 11. ledna 1977.

Po skončení výslechu dne 11. t.m. byl svědek prof. dr. PATOČKA odvezen do svého bydliště, kde ve smyslu svého vyjádření učiněného při výslechu dobrovolně vydal rukopisný text svého pojednání o významu CHARTY 77. V daném případě jde o koncept napsaný na dvou listech papíru formátu A4.¹⁶

Vzhledem k obtížné čitelnosti vydaného rukopisného textu prof. dr. PATOČKA prohlašuje, že je ochoten tento svůj rukopisný text přediktovat.

V této souvislosti k dotazu vyšetřovatele, že písemné potvrzení na písemné texty, které pro potřebu vyšetřování vydal dne 10. 1. a 11. 1. 77, nepožaduje a že stačí, když je jejich spe-

¹⁶ Byl to původní koncept textu Čím je a čím není Charta 77, který se dosud nepodařilo najít, jak se o tom píše v poznámce u textu eseje.

cifikace provedena ve svědeckém protokole, neboť v daném případě se nejedná o žádná věci, které by měly nějakou hodnotu.

Otázka: Objasněte okolnosti, které vedly ke zpracování tzv. CHARTY 77, konkrétně kdo ke zpracování tohoto textu dal podnět.

Odpověď: Na tuto otázku odmítám výpověď.

Otázka: Objasněte, jaký byl Váš podíl a Vaše iniciativa při zpracování tzv. CHARTY 77.

Odpověď: Považuji tuto otázku za součást předcházející otázky, a z těchto důvodů je moje odpověď stejná, to jest, že odmítám odpovědět.

Otázka: Z textu CHARTY 77 vyplývá, že Vy jste jednou z osob, které jsou uvedeny jako mluvčí. Objasněte, jak došlo k tomu, že jste byl zplnomocněn k tomu, abyste vystupoval jako mluvčí, kým jste [k] tomu byl zmocněn a z jakých důvodů.

Odpověď: Na tuto otázku, která prakticky sestává ze tří menších otázek, odmítám odpovídat. Je skutečností, že na „Prohlášení CHARTY 77“ jsem uveden jako jeden z mluvčích, avšak na okolnosti týkající se toho, jak k tomu došlo, odmítám odpovídat.

Otázka: Objasněte, které osoby se podílely na zpracování tzv. „Prohlášení CHARTY 77“, které je datováno 1. 1. 1977.

Odpověď: Také na tuto otázku je má odpověď stejná, totiž že odmítám i na tuto otázku podat konkrétní odpověď.

Otázka: Objasněte, se kterými osobami bylo „Prohlášení CHARTY 77“ projednáváno a konzultováno před zpracováním čistopisu.

Odpověď: Moje odpověď je opět totožná, k této otázce se odmítám vyjádřit.

Otázka: Jakým způsobem jste hodlal s tzv. „Prohlášením CHARTY 77“ naložit, kde a kým o tom bylo rozhodnuto?

Odpověď: Jak jsem již uvedl, „Prohlášení CHARTY 77“ mělo být doručeno oficielním institucím ČSSR, to je konkrétně Federálnímu shromáždění, vlády ČSSR, ČTK a dalším tiskovým agenturám akreditovaným v ČSSR. K té části otázky vztahující se k tomu, kde a kým <bylo rozhodnuto> o výše uváděných institucích, jimž mělo být „Prohlášení CHARTY 77“ doručeno, se odmítám vyjádřit. Rovněž tak se odmítám vyjádřit k tomu, zda bylo počítáno i s doručením tohoto Prohlášení tiskovým agenturám socialistických států.

Pokud mi bylo v této souvislosti vyšetřovatelem sděleno, že jeden z mluvčích CHARTY 77 uvedl, že on sám „Prohlášení CHARTY 77“ doručil tiskovým agenturám západních států,¹⁷ odmítám se k tomu vyjádřit.

Otázka: Bylo prohlášení „Charty 77“ doručeno tiskovým agenturám socialistických států nebo některým osobám v těchto zemích?

Odpověď: To je také otázka, na kterou odmítám odpovědět.

Otázka: Objasněte, jaký byl sledován důvod doručení prohlášení „Charty 77“ tiskovým agenturám západních států.

Odpověď: Na tuto otázku rovněž nemíním odpovědět.

Otázka: Uvědomoval jste si, že tzv. „Prohlášení Charty 77“ kompromituje státní zřízení ČSSR a že je v něm uvedena celá řada skutečností odporující faktickému stavu?

Odpověď: Vzhledem k tomu, že jde o otázku, která se týká obsahu „Prohlášení Charty 77“, těší mne, že mohu pozitivně odpovědět v tom smyslu, že žádný text, jehož obsahem a smyslem je mravní ozdravení společnosti, pokud je ho zapotřebí, nemůže společnost, právě tak

17 Zřejmě to byl Václav Havel, jak vyplývá z „Vyhodnocení protokolu svědka Václava Havla“ z 10. ledna 1977: „Dle výpovědi HAVLA je za event. publicitu v zahraničí zmíněného prohlášení odpovědný on, což odůvodnil tím, že se tak stalo z pověření signatářů. O konkrétních podrobnostech zveřejnění HAVEL odmítl vypovídat;“ (AMV, V-33766 MV, sv. 20, l.30 n.)

jako žádný text projevující ochotu kritizovat a být kritizován tuto společnost kompromitovat, a soudím, že tohoto druhu je právě „Charta 77“. Kdybych byl přesvědčen, že v textu jsou skutečnosti, které jsou v rozporu s tím, co jest, nikdy bych tento text nepodepisoval. Zatím nemám nic dalšího, co bych dodal. (Pozn. vyšetřovatele: zapsáno dle doslovného diktátu svědka prof. dr. Patočky.)

Kromě toho ještě dodávám, nikdy bych nepodepisoval text, o kterém bych soudil, že není ve shodě se skutečností, a tím méně vystupoval jako mluvčí. (Zapsáno dle diktátu svědka prof. Patočky.)

Otázka: Vysvětlete, z jakého důvodu bylo „Prohlášení Charty 77“ předáváno zahraničním tiskovým agenturám, co tímto postupem bylo sledováno a proč nebylo postoupeno pouze oficiálním místům v ČSSR.

Odpověď: Na tuto otázku odpovím nepřímo. Vyslovím určitou hypotézu. Jsou jisté zkušenosti, které udělali mnozí, ne jedna osoba, že totiž když ne ve věci vlastní, nýbrž ve věci obecného zájmu jedna <osoba> nebo skupinka lidí napsala velmi mírnou a pokornou suppliku nebo petici ve smyslu petičního práva ČSSR podle Ústavy ČSSR, nedostane se mu, nevím zda ve všech případech, ale aspoň v některých případech, vůbec žádné odpovědi, anebo po půlroční lhůtě a od docela jiných míst než byla petice adresována. (Zapsáno dle doslovného diktátu svědka prof. Patočky.)

Otázka: Z tohoto vašeho vyjádření lze vyvodit, že předáním „Prohlášení Charty 77“ tiskovým agenturám západních států jste sledovali vyvinout nátlak na vedoucí orgány ČSSR.

Odpověď: K této otázce mohu uvést pouze tolik, že tímto postupem byla sledována otázka, opravuji, z toho, co jsem uvedl, by bylo možno pouze učinit vývod, že pravděpodobným motivem toho postupu byla, opravuji, mohla být starost, aby myšlenky obsažené v textu nezmižely bez povšimnutí. K faktickému důvodu tohoto postupu se odmítám vyjádřit. (Zapsáno dle diktátu svědka prof. Patočky.)

Otázka: Co je vám známo o tom, jakým způsobem hodnotily „Prohlášení CHARTY 77“ západní sdělovací prostředky.

Odpověď: Z vlastní zkušenosti mohu uvést jenom jedno vysílání rozhlasové stanice DEUTSCHLANDFUNK v němčině, ve kterém o té věci byla zmínka, ale od mnoha osob z vlastní rodiny jsem slyšel, že ohlas byl velmi značný, že o „CHARTĚ 77“ přinášely zprávy všechny rozhlasové stanice v Rakousku, v Itálii, v Německé spolk. republice, v Anglii, rovněž rozhlasová stanice <Hlas> Ameriky a snad řada jiných. Zabýval se tím také tisk. Včera mi bylo sděleno osobou, jejíž jméno nehodlám uvést, že také spisovatel Artur Miller, bývalý předseda Světového PEN klubu, udělal prohlášení týkající se Charty 77. Všechny tyto okolnosti já osobně hodnotím pozitivně, méně pozitivně však to, že signatáři Charty 77 jsou označováni jako disidenti a jako následovníci Dubčekovi, což považuji za zásadní omyl a nedorozumění. Události roku 1968 znamenaly určitou politickou linii, kdežto Charta 77 nezamýšlí pranic měnit podle mého názoru ani na politickém zřízení ani na konkrétních politických direktivách, nýbrž jejím účelem je pouze jistý způsob účasti veřejné kritiky. (Zapsáno doslovně dle diktátu svědka prof. Patočky.)

Otázka: Byl jste si vědom, že předání Charty 77 západním tiskovým agenturám může mít za následek pomlouvačné útoky proti naší republice?

Odpověď: Vůbec jsem na to nemyslel. A to z toho důvodu, že jsem si vědom, že každý hrubě pomlouvačný útok se velmi snadno odhalí a odsuzuje sám. Zejména, když je zde v pohotovosti celý velký aparát tiskový a sdělovací velikých států. K této otázce nepovažuji za potřebné nic dalšího uvést.

[Po] poučení o možnosti protokol upravit nebo opravit svědek uvádí, že opravu protokolu nepožaduje a odkazuje na opravy, které provedl sám přímo v protokolu. Doplnění protokolu nepožaduje. Nárok na svědecké neuplatňuje.

V průběhu výsledku byl proveden přepis rukou psané úvahy prof. Patočky o významu Charty 77, kterou vydal dne 11.1.1977.

Výslech ukončen v 16.45 hod. s polední přestávkou od 13.00 do 14.10 hod., během které bylo svědkovi podáno občerstvení.

V průběhu výsledku byla pořízena magnetofonová nahrávka odpovědi svědka prof. dr. Patočky na položené mu otázky.

Vyšetřovatel StB: mjr. Jan Špaček

Zapsala: nstržm. Kulhánková

Svědék: prof. PhDr. Jan Patočka DrSc.

Beru na vědomí, že ve svědeckém výsledku bude pokračováno dne 13.1.1977 v 9.00 hodin v budově SV StB v Praze 6 Ruzyň. Dr. Jan Patočka¹⁸

13. ledna 1977

Ve výsledku bylo pokračováno v 9.30 hod., přičemž bylo svědkovi připomenuto poučení o jeho právech, kterého se mu dostalo při výsledku dne 11. ledna 1977.

Otázka: Hodláte něčím doplnit nebo zpřesnit vaše předchozí výpovědi, týkající se vzniku „Prohlášení CHARTY 77“ a podílu vaší vlastní osoby na vzniku tohoto textu?

Odpověď: Setrvávám na svém dosavadním stanovisku a na otázku týkající se tohoto problému odmítám uvádět jakékoliv konkrétní skutečnosti. Nehodlám hovořit ani o tom, jaký byl můj vlastní podíl na vzniku „Prohlášení CHARTY 77“, a v tomto směru odkazuji na svoji předchozí výpověď, v níž jsem uvedl, že text CHARTY znám, jsem za něj spoluzodpovědný jako signatář a mluvčí.

Otázka: Konstatuji vám, že vaši společníci o okolnostech vzniku „Prohlášení CHARTY 77“ hovoří a v této souvislosti vypovídají i o vás. Objasněte okolnosti vzniku CHARTY a vašeho podílu na vzniku tohoto materiálu.

Odpověď: Znovu opakuji, že odmítám o těchto skutečnostech vypovídat, a to proto, že se necítím být dotazován na tyto skutečnosti na patřičném místě, neboť celou tuto záležitost nepovažuji za trestnou. Sama okolnost, že další osoby – jak mi bylo konstatováno – o těchto skutečnostech hovoří, nemůže mít žádný vliv na mé stanovisko.

Otázka: Konstatuji vám, že prof. dr. Hájek již dne 10.1.77 uvedl, že těsně před vánočními svátky r. 1976 se ve vašem bytě za vaší přítomnosti uskutečnila schůzka, na níž bylo projednáváno definitivní znění „Prohlášení CHARTY 77“. Vyjádřete se k této skutečnosti.

Odpověď: Setrvávám na svém stanovisku, které jsem se pokusil několikrát zdůvodnit, a z tohoto důvodu se nemíním k této otázce vyjádřit. Ke konstatované mi výpovědi prof. dr. HÁJKA podotýkám, že netvrdím, že jeho výpověď je nepravdivá. K faktické části otázky týkající se tohoto setkání se odmítám vyjádřit.

Otázka: Konstatuji vám, že dle výpovědi prof. dr. HÁJKA na předmětné schůzce za přítomnosti vaší, spisovatele HAVLA a HÁJKA bylo kromě definitivního znění „Prohlášení CHARTY 77“ projednáváno i organizační opatření týkající se sbírání podpisů a dalšího nakládání s „Prohlášením CHARTY 77“. Vyjádřete se k této skutečnosti.

¹⁸ Vlastnoruční podpis.

Odpoověď: V případě této otázky je můj postup stejný jako v případě otázky předchozí, tj. odmítám se k těmto skutečnostem vyjádřit. Nevyjadřuji se ani k tomu, že by byla výpověď prof. HÁJKA nepravdivá.

Otázka: Byl text „Prohlášení CHARTY 77“ před jeho konečnou redakcí konzultován s nějakým právníkem a žádáno o právní posouzení tohoto textu?

Odpoověď: K podobné otázce jsem se již vyjadřoval, a to v tom směru, zda byl text před jeho definitivní úpravou s někým konzultován, přičemž tehdy jsem odmítl podat konkrétní odpověď. Tento postup uplatňuji i nyní a na vlastní otázku odmítám podat jakoukoliv konkrétní odpověď.

K dotazu vyšetřovatele prohlašuji, že se odmítám vyjádřit i k tvrzení, že jsem to měl být i já, který obstarával právní posouzení textu CHARTY 77.

Otázka: Objasněte, jakým způsobem byl prováděn výběr signatářů k „Prohlášení CHARTY 77“.

Odpoověď: I na tuto otázku odmítám poskytnout jakoukoliv konkrétní odpověď.

Otázka: Kolika osobám jste vy sám text „Prohlášení CHARTY 77“ předložil, s jakými stanovisky jste se v těchto případech setkal?

Odpoověď: Je pravda, že jsem text „Prohlášení CHARTY 77“ předložil různým osobám k seznámení se s jeho obsahem. Odmítám však uvést, o které osoby se jednalo, jakož i počet těchto osob. Při této činnosti jsem se setkal s různými stanovisky. Některá z nich byla velmi opatrná, jiná uvážlivě kritická a některé osoby obsah textu uvítaly, jako by šlo o jejich vlastní myšlenky.

K dotazu vyšetřovatele prohlašuji, že počet osob, které jsem s obsahem textu CHARTY 77 seznámil, nehodlám uvést. Pokud jde o stanoviska těchto osob, tak z celkového množství jsem se [setkal] zhruba z 90 % s pozitivním stanoviskem a tyto osoby svůj podpis na „Prohlášení“ připojily. Odmítnut jsem byl zhruba v 10 %, přičemž jsem se nesetkal s veřejným projevem názorem o nesouhlasu s obsahem prohlášení, ale tyto osoby naši iniciativu považovaly za neúčelnou, neúčinnou a marnou.

Skutečností je, že jsem určité množství osob navštívil a seznámil je s obsahem „Prohlášení CHARTY 77“. O způsobu, kterým tyto osoby projevovaly svůj souhlas s tímto textem, resp. o formě takto projeveného souhlasu se odmítám vyjádřit. Považuji za potřebné dodat, že jsem nikdy neopomenul jednotlivé osoby upozornit na to, že si musí celou věc dobře rozmyslet a že si musí být vědomy toho, že tato věc je spojena s určitým rizikem. Já osobně jsem se nesetkal s požadavkem některé osoby v tom směru, že by s textem projevila souhlas, ale nesouhlasila s tím, aby její jméno bylo mezi signatáři uvedeno.

K dotazu vyšetřovatele, zda se někdo z dalších osob, které s obsahem „Prohlášení CHARTY 77“ seznamovaly další osoby, setkal s tímto stanoviskem, odmítám odpověď.

Otázka: Objasněte, jakým způsobem bylo nakládáno s písemnými projevy souhlasu s obsahem „Prohlášení CHARTY 77“ jednotlivých signatářů?

Odpoověď: K této otázce se rovněž odmítám vyjádřit.

Otázka: Konstatuji vám, že z výpovědi prof. dr. HÁJKA vyplývá, že při schůzce ve vašem bytě bylo dohodnuto, že písemná prohlášení jednotlivých signatářů budou deponována u Václava HAVLA. Vyjádřete se k tomuto konstatování.

Odpoověď: I na tuto otázku se odmítám vyjádřit. Pokud mi v této souvislosti bylo vyšetřovatelem sděleno, že u Václava HAVLA při domovní prohlídce byla jednotlivá Prohlášení signatářů zajištěna, uvádím, že nemám k této skutečnosti žádný vlastní komentář. Nehodlám se vyjádřit ani k otázce, kdo zpracovával abecední seznam signatářů „Prohlášení CHARTY 77“.

Pokud jde o celkový počet signatářů „Prohlášení CHARTY 77“, tento je patrný z vlastní písemnosti. Nehodlám se vyjádřit ani k tomu, jaké procento signatářů jsem z tohoto celkového počtu získal já sám osobně.

Otázka: Uveďte počet osob, které s obsahem „Prohlášení CHARTY 77“ seznamovaly další občany.

Odpověď: Na tuto otázku se nehodlám nějak konkrétně vyjádřit, a to ani co do počtu osob, ani co do uvedení jejich jmen.

Ve 12.15 hodin výslech na žádost svědka přerušen. Ve výslechu pokračováno ve 13.40 hod., přičemž během této doby bylo svědkovi poskytnuto občerstvení.

Otázka: Uveďte, co jste měl dohodnuto s jednotlivými signatáři, které jste získal, o okolnostech jejich informování o dalším postupu s „Prohlášením CHARTY 77“?

Odpověď: Na tuto otázku odmítám odpovědět.

Vzhledem k tomu, že svědek po poskytnutém <mu> odpočinku prohlašuje, že se cítí unaven, že si potřebuje odpočinout, byl výslech ve 14.10 hodin ukončen s tím, že v něm bude pokračováno dne 14.1.77 v 9.00 hodin na zdejší součásti.

Po poučení [o] možnosti protokol opravit nebo doplnit svědek uvádí, že žádné doplnění nepožaduje, v případě oprav poukazuje na opravy, které provedl sám rukou v textu protokolu. Po poučení nárok na svědecké neuplatňuje.

V průběhu výslechu byla pořízena magnetofonová nahrávka odpovědi svědka prof. dr. PATOČKY na položené mu otázky.

Vyšetřovatel StB: mjr. Jan Špaček

Zapsala: nstržm. Kulhánková

Svědék: prof. PhDr. Jan Patočka DrSc.

14. ledna 1977

Ve výslechu bylo pokračováno v 9.30 hod., přičemž bylo svědkovi připomenuto poučení o jeho právech, kterého se mu dostalo při výslechu dne 11. ledna 1977.

Otázka: Při výslechu dne 13. ledna jste uvedl, že i vy sám jste předkládal text prohlášení „Charty 77“ jednotlivým osobám a že některé z těchto osob odmítly stát se signatáři tohoto textu. Uveďte osoby, které odmítly stát se signatáři CHARTY 77.

Odpověď: I v tomto případě odmítám konkrétní odpověď položené mi otázce [sic], a to především z toho důvodu, že těmto osobám nechci zapříčinit nějaké příkoří. Tím mám na mysli, že pokud bych je uvedl, by byly vyslýchány. Jinak nic dalšího v této souvislosti uvést nehodlám.

K dotazu vyšetřovatele prohlašuji, že nehodlám ani uvádět osoby, které po předložení CHARTY 77 se staly jejími signatáři. V tomto směru jsem se již vyjádřil při výslechu dne 13. ledna 77 a na tomto svém stanovisku dosud trvám.

Otázka: Konstatuji vám, že svědek doc. dr. František JIRÁNEK vypověděl, že „Prohlášení Charty 77“ jste předal k seznámení a eventuálnímu podpisu doc. Radimu PALOUŠOVI. Vyjádřete se k této výpovědi.

Odpověď: Doc. PALOUŠE i doc. JIRÁNKA znám a nemám žádné pochybnosti o jejich věrohodnosti. K vlastnímu konstatování týkajícímu se toho, že jsem měl text „Prohlášení CHARTY 77“ předložit doc. Paloušovi, se odmítám vyjádřit.

Otázka: Konstatuji vám další část výpovědi svědka doc. F. JIRÁNKA, který kromě dalšího uvedl, že od doc. Jana SOUČKA se dověděl, že koncem roku 1976 jste jmenovanému předložil „Prohlášení Charty 77“. Co k tomu uvedete?

Odpověď: I na tuto otázku se odmítám vyjádřit. Doc. SOUČKA znám, jedná se o mého dlouholetého přítele a občas jej navštěvuji.

K dotazu vyšetřovatele k této souvislosti uvádím,¹⁹ že prof. TARDYHO znám, jedná se o mého někdejšího spolužáka z vysoké školy a mého přítele. Pokud vím, prof. TARDY je rovněž signatářem CHARTY. Odmítám se však vyjádřit k tomu, zda já sám nebo jiná osoba jsem „Prohlášení CHARTY 77“ jmenovanému předkládal.

Otázka: Upřesněte, v které době jste zpracovával vaši úvahu o CHARTĚ, později nazvanou „Čím je a čím není CHARTA 77“.

Odpověď: Bez hlubší úvahy a časového porovnání sledu událostí, jehož nejsem schopen, nemohu nějak časově upřesnit, kdy tento materiál byl zpracován. Každopádně to však bylo po zpracování „Prohlášení CHARTY 77“, neboť nejprve musí být zpracován text a teprve potom přichází v úvahu zpracování takové úvahy, jakou je má úvaha o CHARTĚ. Pokud na strojem psaném přepisu mé úvahy nazvané „Čím je a čím není Charta 77“ je uvedeno datum 7. ledna 1977, v daném případě jde o datum zhotovení strojem psaného přepisu, nevylučuji však, že toto datum mohlo být uvedeno již na mé předloze.

K dotazu, zda předloha byla psána rukou nebo již na psacím stroji, se odmítám vyjádřit.

Otázka: Objasněte, kdo přepisoval vaši úvahu o CHARTĚ, v kolika výtiscích byl opis pořízen, kterým osobám předána a kde se nachází originál?

Odpověď: Já sám jsem vydal 2 strojem psané kopie své úvahy nazvané „Čím je a čím není CHARTA 77“ a první koncept této úvahy, který je napsán mým spontánním rukopisem. Na vlastní položenou mi otázku se odmítám vyjádřit, pouze v souladu se svojí předchozí výpovědí poznamenávám, že pokud vím – při přepisování této úvahy nebylo pořízeno žádné větší množství kopií.

Rovněž odmítám uvést osobu, která text mé úvahy přepisovala na stroji, jakož i osoby, jimž byly kopie této mé úvahy předány. Kde se nachází strojem psaný originál, nevím. Ve své dispozici tento originál nemám.

Otázka: Uveďte, kterým osobám byla vaše úvaha „Čím je a čím není CHARTA 77“ určena.

Odpověď: Na tuto otázku se odmítám vyjádřit.

Pokud mi v této souvislosti bylo vyšetřovatelem sděleno, že strojem psaný text této mé úvahy byl nalezen u Bohumila DOLEŽALA z Prahy a kromě dalších u Jana ŠIMSÝ z Brna, považuji za potřebné vyjádřit se v tom směru, že Jana ŠIMSŮ z Brna znám. Pokud jde o Bohumila DOLEŽALA, <odmítám se vyjádřit> i k tomu, zda a jak dalece se se jmenovaným znám. K okolnosti, zda tyto osoby patří do okruhu mých přátel, pro něž byla úvaha určena, se odmítám vyjádřit.

Otázka: Objasněte, které osoby se kromě vás podílely na zpracování „Prohlášení CHARTY 77“ č. 2, které je datováno 8. 1. 1977, jehož text vám ve fotokopii předkládám.

Odpověď: Předložený mi text znám. Předmětný text jsem viděl v té podobě, jak mi byl nyní ve fotokopii předložen. Předmětný text jsem svým podpisem i podepsal jako mluvčí. O okolnostech vzniku tohoto textu, jakož i o podílu jednotlivých osob na jeho vyhotovení se odmítám vyjádřit. Rovněž se odmítám vyjádřit i k tomu, jakou měrou jsem se já sám osobně na zpracování tohoto textu podílel.

Otázka: Objasněte, kterým místům bylo „Prohlášení CHARTY 77“ č. 2 určeno a co vydáním tohoto „Prohlášení“ bylo sledováno.

Odpověď: „Prohlášení CHARTY 77 č. 2“ bylo určeno oficielním místům v ČSSR shodně jako „Prohlášení CHARTY 77“, tj. Federálnímu shromáždění, vládě ČSSR, ČTK a tiskovým agenturám akreditovaným v ČSSR. V tomto případě mám na mysli agentury západních států. Pokud jde o druhou část otázky, odmítám se k ní vyjádřit.

19 V protokolu chybí otázka týkající se prof. Tardyho. Také o něm se ve své výpovědi 13. 1. 1977 zmínil doc. dr. František Jiránek. (AMV, V-33766 MV, sv. 3, l. 243)

Otázka: Konstatuji vám, že z dosavadních výsledků vyšetřování je známo, že koncept „Prohlášení CHARTY 77 č. 2“ byl zpracováván ve vašem bytě za přítomnosti dalších osob. Uveďte, které osoby se kromě vás na zpracování tohoto textu podílely.

Odpověď: Na tuto otázku se odmítám vyjádřit.

Otázka: Konstatuji vám, že jak prof. dr. HÁJEK, tak i spisovatel Václav HAVEL ve svých výpovědích shodně uvádějí, že text „Prohlášení CHARTY 77 č. 2“ byl zpracováván za jejich a vaší přítomnosti ve vašem bytě. Vyjádřete se.

Odpověď: Aniž bych chtěl označovat výpovědi prof. HÁJKA a spisovatele Václava HAVLA za nepravdivé, odmítám se k faktické části otázky vyjádřit. Jsem ochoten uvést pouze tolik, že text „Prohlášení CHARTY 77 č. 2“ znám a že jsem tento text vlastnoručně jako mluvčí podepsal. Jinak nic dalšího v této souvislosti uvést nehodlám. Pokud jsem v této souvislosti vyšetřovatelem dotazován, co se stalo s originálem textu „Prohlášení CHARTY 77 č. 2“, odmítám k této skutečnosti vypovídat. Pokud mi bylo konstatováno, že prof. HÁJEK ve své výpovědi uvedl, že originál tohoto textu zůstal u mne, prohlašuji, že originál se u mne nenachází, o čemž je možno se přesvědčit. Nehodlám však v žádném směru uvést, kde se originál nachází a jak s ním bylo naloženo.

Po poučení o možnosti protokol opravit nebo doplnit svědek uvádí, že žádné doplnění protokolu nepožaduje a v případě oprav odkazuje na opravy, které sám učinil přímo v textu protokolu. Po poučení nárok na svědecké neuplatňuje.

V průběhu výslechu byla pořízena magnetofonová nahrávka odpovědi prof. dr. PATOČKY na položené mu otázky.

Výslech ukončen v 15.00. Přerušeni od 12.15 do 14.15 hodin. Během této doby bylo svědkovi podáno občerstvení. Současně svědek k dotazu prohlašuje, že v případě potřeby dalšího výslechu je ochoten dostavit se i na další telefonické vyrozumění.

Vyšetřovatel StB: mjr. Jan Špaček

Zapsala: nstržm. Kulhánková

Svědék: prof. PhDr. Jan Patočka DrSc.

17. ledna 1977

Ve výslechu bylo pokračováno v 9.00 hodin, přičemž bylo svědkovi připomenuto poučení o jeho právech, kterého se mu dostalo při výslechu dne 11. ledna 1977. Svědek byl o výslechu vyrozuměn písemně dne 16. t. m.

Otázka: Ve vašich výpovědích dosud není objasněna základní otázka, která vám byla položena ihned při prvním výslechu, a to od koho vzešla iniciativa k vyhotovení textu „Prohlášení CHARTY 77“, jakou měrou a které osoby se na zpracování textu podílely a jakým způsobem bylo s tímto materiálem nakládáno. Objasněte uvedené skutečnosti.

Odpověď: Pokud jde o tuto faktickou otázku, na niž jsem se již několikrát vyjadřoval odmítavě s tím, že k těmto faktickým okolnostem vypovídat nebudu, trvám na svém stanovisku. Konkrétní skutečnosti v tomto směru nehodlám uvádět, pouze doznávám, že text předmětného prohlášení znám, že jsem jeho signatářem a mluvčím, a tudíž že jsem za tento text odpovědný. To jsem již ostatně několikrát opakoval, a pokud jde o další okolnosti, k nimž směřuje otázka, o těch nebudu vypovídat.

V průběhu výslechu byla svědkovi nabídnuta a podána káva, přičemž krátce poté se mu udělalo nevolno od žaludku, načež přivolaný lékař zařídil, aby svědkovi byl podán gastrogel. Poté výslech na žádost svědka, u něhož dle jeho vyjádření nevolnost neustoupila, přerušen,

příčemž svědkovi bylo zdůrazněno, aby se zdržoval ve svém bydlišti, aby mohl být snadno o pokračování výslechu vyzooměn.

Skončeno, přečteno a podepsáno v 11.05 hodin.

Vyšetřovatel StB: mjr. Jan Špaček

Zapsala: nstržm. Kulhánková

Svědék: prof. PhDr. Jan Patočka DrSc.

→ AMV, V 33766-MV, ČVS 3/120-77, SV. 3, L. 260–292. STROJOPIS.

P3/6

1977.27. leden, Praha. – Dopis Jana Patočky Ludvíku Vaculíkovi v souvislosti s vyděračskou aférou Státní bezpečnosti kvůli zabaveným intimním fotografiím.

Milý a vážený příteli,

dovolte, abych se rovněž vyjádřil k událostem poslední doby, pokud se Vás dotýkají. Musím se Vám přiznat, že tehdy, když jsem se dozvěděl o „výsledcích“ a vyděračských důsledcích domovní prohlídky u Vás před půldruhým rokem, byl jsem hodně zdrcen a bezradný. Musím se Vám přiznat i k té slabosti, že jsem ve fantazii přemýšlel i o oněch dvou možnostech, které vám bezcitní vyděrači nabídli. Teprve teď jsem prozřel k jasnému pochopení, že jediné možné řešení bylo to, které pro Vás i pro všechny osoby Vám blízké bylo svrchovaně těžké a k němuž Vy jste přesto nechal dojít. Jsem Vám za to a též za toto poučení nejoprávněněji k díkům zavázán. Nelze ustupovat násilí, ani když vystupuje v rouše domněle „mravního“ rozhořčení a když má všechny maloměšťácké sklony na své straně: Všichni lidé, v kterých nepřestával mluvit cit pro to, co je správné, musí být dnes s Vámi a na Vaší straně. Opovržením stihne ty, kdo si dnes troufají se na Vás sápat svými loupežnými podvody a nepravdami.

Váš Jan Patočka v. r.²⁰

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

²⁰ Dobové zveřejnění samizdatem.

P3/7

[1977, leden, Praha.]²¹ – Esej Jana Patočky Proč nemá Charta 77 být zveřejňována a jaké jsou logické prostředky jejího zkeslování a utajování.

Proč nemá Charta 77 být zveřejňována a jaké jsou logické prostředky jejího zkeslování a utajování

Otázka formulovaná v titulu se zodpoví velmi snadno, je však zapotřebí, máme-li se vyvarovat zmatku, s kterým pracují protivníci, abychom měli na zřeteli pojem *práv člověka* jako takového.

Práva člověka týkají se v podstatě každého člena společnosti, *zodpovědného individua*, člověka v jeho podstatě, nehledě k nepodstatným stránkám, jako jsou fyzické nebo nahodilé, z okolností a vývoje získané rozdíly. Tam, kde je tedy vedena střízlivost na nedodržování lidských práv, neběží o to, zda někteří členové společnosti, ba dokonce ani zda většina se cítí spokojena²² s běžnou praxí, nýbrž o to, zda jsou tato práva dodržována veskrze a naprosto.

Je tedy primitivní a zdánlivě naivní, může se však stát i úmyslnou a matoucí sofistickou, uvádějí-li se jako domnělé argumenty proti požadavkům Charty hlasy spokojených (zvlášť nápadná je úmyslnost sofistiky tam, kde s širokou publicitou mluví hlasy oficiální, hlasy favorizovaných, nebo dokonce určených a ochotných k tomu, aby prováděli diskriminaci), ať již jsou to hlasy skutečně spokojených, nebo též buď zstrašených, nebo od souhlasu výhody si slibujících.

Odtud také logická, obsahová chabost a neúčinnost celé rozčilené difamační kampaně, která článkem *Rudého práva* dne 12. t.m. počínaje²³ měla přesvědčit veřejnost o tom, že Charta útočí na její vymoženosti, že je to zlovolné pomlouvání jejich výsledků a jejího kladného úsilí. Všechny takové insinuace jdou mimo problém, jsou nevěčné, protože otázka zní takto: platí lidská práva tak, jak jsou formulována v paktech, uzákoněných známým způsobem od 23.3.1976, vskutku bezvýjimečně a všeobecně? A platí-li, provádí se jejich aplikace rovněž bez výjimky a všeobecně? Dále: je tato platnost i aplikace zaručena stálou veřejnou kontrolou? Tj., je zaručeno, že kritika této aplikace nebude podezírána z postranních úmyslů (jako se ve známé kampani skutečně stalo)? Nemá-li společnost k dispozici ve svém dosavadním zřízení instituce nestranné kritické kontroly, jak dalece je ochotna trpět svobodnou občanskou iniciativu (u nás ostatně ústavně zaručenou), která svým cílem má šíření příslušného kritického ducha?

Takové jsou skutečné otázky, které logicky vyplývají z pojmu lidských práv. Postačí si uvědomit tyto jednoduché důsledky z jasného pojmu, aby bylo prokázáno, jak nesprávné a nevěčné jsou procedury, které spočívají v uvádění rozhořčených „hlasů pracujících“, i kdyby toto rozhořčení bylo opravdové a nikoli organizované a manipulované; jak neúčinné musí být každé organizování podpisových akcí lidí spokojených nebo lhostejných, tím méně pak interesovaných, kteří se eventuálně snaží vzbudit dojem, že jsou oprávněni mluvit za druhé, za celé obory atd. Jedině otevřená diskuse skutečnosti diskriminace a důvodů nespokojenosti diskriminovaných, diskuse, kterou Charta nabízí, mohla by vést k jádru otázky, a nikoli od něho odvádět a mást veřejnost.

21 Text není v žádné z dochovaných verzí datován. Vydavatelé *Sebraných spisů* uvádějí v ediční poznámce „text z ledna 1977“.

22 Při logické necitlivosti protivníka není asi zbytečné připomenout, že nijak neříkáme, že většina se skutečně cítí spokojena! (Vlastní poznámka Jana Patočky)

23 Redakční článek Ztroskotanci a samozvanci, in: *Rudé právo*, 12. ledna 1977.

Je následkem toho třeba litovat, že celá řada významných osobností veřejného života, zřejmě si neuvědomujíc naprostou neúčinnost, ba logickou nesmyslnost svého kroku, připojila svůj podpis k projevu souhlasu s tím, že lidská práva jsou u nás veskrze dodržována. K takovému prohlášení není bez věcné a nezaujaté diskuse oprávněn nikdo, je to „hlasování o pravdě“; naproti tomu k tomu, pozvednout kritický hlas a žádat nápravu, je oprávněn a povinen každý, kdo je bona fide přesvědčen, že jemu nebo druhým je ukřivděno a je ochoten podrobit se kritickému a nestrannému, tj. zákonně založenému, veřejnému přezkoumání své stížnosti.

Je rovněž nelogické uplatňovat proti Chartě tzv. třídní princip. Tento princip má svým úmyslem a účelem vyrovnat dosavadní diskriminaci, a nikoli tvořit úmyslně diskriminaci novou, zvláště když se to děje podle libovolných a veřejně nekontrolovatelných zásad. Příklady uvádí dokument Charty č. 4.²⁴

Správně pochopený třídní přístup je proto ve smyslu Charty a nikoli proti ní.

Další nelogičností by byla snaha prostě umlčet signatáře Charty například obviňováním nebo vysídlením. Křivda, rozpor s právy člověka nepřestává existovat, když si někdo nestězuje nebo nemůže stěžovat, nýbrž teprve tím, že se případ veřejně kriticky přešetří, přičemž je logicky lhostejné, kdy, kým a kde.

Tzv. kampaň rozhořčení proti Chartě je tedy důkazem, že obsah Charty má být utajován a její úmysly zkreslovány z toho důvodu, že tato práva ve skutečnosti dodržována nejsou: je sama důsledkem a průkazem tohoto nedodržování; čím více se namáhá, tím je tato tendence očividnější.

Věci jsou ve skutečnosti ještě horší. Logická slepota, o níž svědčí způsob, jímž je vedena jak „široká“, tak „kulturní“ kampaň proti Chartě, nesvědčí pouze o myšlenkové úrovni, na kterou hledí protivník otázky svěst.

Každá diskriminace, zvláště taková, která se sice veřejně roztahuje, ale přitom je utajována na způsob císařových nových šatů, je prostředkem manipulace společnosti jako celku i ve všech jejích částech, protože jediné ona dává možnost poskytovat výhody i zastrášovat. Jedním z hlavních důvodů, proč Charta zapůsobila u nás i v zahraničí tak značným způsobem, je ten, že tuto stálou manipulaci, tento tlak každé minuty na náš celý život odhalila prvně v celém rozsahu před očima veřejnosti domácí i světové. Tato manipulace je typicky *zdejší* zkušenost. Je proto scestné a naprosto nelogické hledat původ Charty někde v cizině, která dokonce tento náš každodenní chléb chápe jen velice těžko, protože jí tato zkušenost chybí. Insinuace, kterých obětí je Charta, mohou proto u všech upřímně smýšlejících, kdo si nenalhávají a nezalhávají nic ze zájmů o výhody, vzbudit pouze trpný úsměv.

→ SEBRANÉ SPISY JANA PATOČKY, SV. 12. JAN PATOČKA, ČEŠI I. K VYDÁNÍ PŘIPRAVILI KAREL PALEK A IVAN CHVATÍK. PRAHA, OIKOYMENH 2006, S. 431–433.

24 Dokument Charty 77 o diskriminaci v oblasti práva a vzdělání v Československu, viz D5 (konec ledna 1977).

P3/8

1977, 1. únor, Praha. – Stanovisko k prohlášení Generální prokuratury ČSSR ze dne 1.2.1977 o nezákonnosti Charty 77.²⁵

Podepsanému bylo dne 31. ledna t.r. na předvolání přečteno prohlášení, jehož neúplné re-sumé vyšlo následujícího dne v novinách. Tímto prohlášením byla Charta 77 prohlášena za protisocialistický pamflet, rovněž tak za ilegální každá činnost v souvislosti s ní konaná a z ní vyplývající.

Podepsaný bere na vědomí, že Generální prokuratura bere podepsaného na vědomí jako mluvčího Charty.

Podepsaný protestoval bezprostředně proti jednotlivým stanoviskům a tezím prohlášení jako nepřijatelným. Shledává však, že musí k stanovisku Generální prokuratury zaujmout stanovisko ještě zásadněji a důkladněji. Prohlášení tak důsažné, vyslovené od úřadu tak autoritativního, kterému je v ČSSR svěřena zákonitá péče o dodržování demokratické zákonnosti, nemůže se obejít přirozeně bez odůvodnění, které zůstávajíc pouhým míněním Generální prokuratury jako všechny takové elaboráty, již tím, že je publikováno, se vystavuje veřejné kritice. Tento kritický postoj nyní zasílám Generální prokuratuře k uvážení.

„Odůvodněním“ prohlášení Charty 77 za ilegální je tvrzení Generální prokuratury, že svoboda projevu a petiční právo, zaručené čl. 28 a 29 Ústavy ČSSR, se nemůže vztahovat na „protisocialistický pamflet, operující lžemi a polopravdami“, který pod rouškou adresy k československým nejvyšším orgánům je ve skutečnosti adresován nepřátelským centrům za účelem pomluvy a poškození zájmů republiky. Veškerý pracující lid republiky se prý již o tom vyslovil s rozhořčením. Odsoudily ji též církve. Charta tvrdí, že u nás vládne jihoafrický apartheid. Vzbuzuje podezření, že za ní stojí ilegální skupina.

Tyto poslední dvě podrobnosti nebyly publikovány v tisku, byly však obsaženy v prohlášení, jehož kopii jsem požadoval, což mi bylo odmítnuto. Žádné z tvrzení Charty o nedodržování lidských práv v ČSSR nebylo v prohlášení prokuratury ani vyvráceno, ani oslabeno. Příklad k tomu, že někdo, někteří atd. odsoudili Chartu s „rozhořčením“, nemůže přirozeně platit za důkaz, zvláště běželi-li o „odsouzení“ bez seznámení s inkriminovaným dokumentem samým, jehož znění bylo doznane vši veřejnosti, od níž se odsouzení požadovalo na základě nejasného a utrhačného článku *Rudého práva*, soustavně utajováno. Že toto utajování je samo opět flagrantním porušováním práv na svobodu informace, je okolnost, kterou Generální prokuratura vůbec neuznala za hodnou pozornosti, ačkoli jí náleží péče o dodržování socialistické právnosti u nás.

„Odůvodňující“ teze jsou samy nepravdivé a pomlouvačné, je-li pomluva definována jako vědomé vyřčení a šíření nepravd za účelem poškození zájmů a pověsti jednotlivce, kolektivu, díla či instituce.

Není pravda, že veškerý pracující lid odsoudil Chartu. Má-li to být doloženo organizovanou kampaní proti Chartě, jejímiž svědky jsme byli v minulých dnech, pak stačí k vyvrácení této teze četné události, k nimž došlo při podpisování početných organizovaných protestů proti Chartě ze strany pracujících, kteří v četných případech protestovali proti tomu, aby byli vyzýváni k podpisu odmítajícímu text, který neznali.

Pokud běží o stanovisko církví, stačí si přečíst text pod uměle zkomponovanými záhlavími, aby bylo jasné, že některé, a to největší církve prohlašují, že Chartu nepodepsaly, o odsouzení

²⁵ Okolnosti vzniku prohlášení a všechny ostatní souvislosti jsou uvedeny v poznámkách k D7 (3.2.1977).

Charty že však v nich není řeči. Tendenční způsob uveřejnění, na který se odvolává prohlášení Generální prokuratury, je pouze dalším dokladem toho, o jak chatrná a zmanipulovaná „fakta“ se toto prohlášení opírá: není to přísně věcná právnícká a filozofická argumentace.

Pokud jde o namítané popírání vedoucí úlohy strany (čl. 4. Ústavy ČSSR), je třeba poznamenat výslovně, že není jediný výrok Charty, který by takovouto interpretaci připouštěl. Generální prokuratura spoléhá opět na to, že veřejnost text Charty nezná. Vedoucí úloha je samozřejmě nejen sluchitelná, nýbrž musí být i opřena o zachovávání základních lidských práv, kterým se státy, a tedy i jejich vedoucí síly, svobodně podřizují svým podpisem na mezinárodním paktu.

Totéž je patrné i na dalších „argumentech“. Zlý úmysl Charty má být dokázán tím, že je prohlášováno, že text Charty byl dříve uveřejněn v cizině, než dodán našim orgánům. „Hodinkový“ argument uvádí samozřejmě nepodstatnou okolnost; marně se snaží zastít skutečnost, že samy orgány bezpečnosti způsobily, že došlo k opožděnému zaslání našim místům, když se policie přičinila, aby k původně plánovanému osobnímu dodání textů nedošlo. Každému nezaujatému je patrné, jaký je důvod publikace v zahraničí a oznamování počinů Charty cizím, ale u nás akreditovaným agenturám: je jím sekvestrace petic a písemností, které se obracejí na centrální orgány, těmito orgány samotnými, které je ignorují, neodpovídají a nevstupují ve věcný rozhovor. Dokladů je tolik, že není třeba jednotlivě uvádět: je to takřka zavedená praxe. Na požádání podám hojnost detailních dokladů. Jako mluvčí Charty čestně prohlašuji, že bych nikdy nesáhl k publikaci v zahraničí, kdyby lidská práva garantovaná Ústavou i podpisem Paktu byla u nás zachovávána v tom smyslu, jak o nich mluví Pakt. Tato praxe je tedy sama dokladem nedbání základních lidských práv. Patří k neupřímným způsobům překrucování fakt, když se potom publikace před širší veřejností než naše vykládá jako „prostředek nátlaku“, nebo dokonce jako pomlouvání a poškozování zájmů republiky, zatímco jde zcela zřejmě o *defenzivní* opatření.

Co se týče tvrzení o nesocialistickosti Charty 77, bylo již v bezprostředním protestu poukázáno, že Charta není v rozporu, nýbrž naopak ve shodě se závěrečným prohlášením konference evropských komunistických stran v Berlíně v létě roku 1976. Je však též prostou logikou jasné, že zachovávání lidských práv, práv člověka jako takového, nemůže být v žádném případě *proti* zájmům pracujícího člověka jako takového, že jej naopak chrání a běží ve směru jeho zájmů. Výtka, že běží o „zájmy úzké skupinky“, je nejen neodůvodněná, nýbrž hluboce nelogická a svědčí o tom, že autoři prohlášení Generální prokuratury dostatečně neuvážili sám základní pojem lidských práv.

Výklad čl. 28 a 34 Ústavy ČSSR podávaný Generální prokuraturou je vcelku nejasný a neobstojí. Svědčí jen o tom, co mělo být utajeno: že lidská práva nejsou v ČSSR aplikována, neplatí v tom znění a rozsahu, jak o nich mluví Pakt o lidských právech zcela jednoznačně, nýbrž podřizují se libovolným interpretacím, osobujícím si právo proklamovat, co je a co není zájmem pracujících a společnosti vcelku, právo, jež ve skutečnosti nemůže být definováno bez přihlídnutí k základním lidským právům, tak jak je formuluje Pakt a jak je chápe zdravý lidský rozum.

Z těchto a jiných obdobných důvodů nemohu uznat prohlášení Generální prokuratury za akt, který by mohl zvíkat signatáře Charty v jejich přesvědčení, že pravda a legalita jsou na jejich straně.

Je mi dobře známo, že prohlášení Generální prokuratury znamená pro mne osobně výhrůžku, že budu obviněn. Obvinění pod průhlednými záminkami, ve skutečnosti pro zachovávání lidských práv, je perspektiva, která mne nezastrašuje. Víím také, co znamená proces za stávajících poměrů, kdy rozsudky se nevypracovávají v soudní síni nezávislým soudem, nýbrž rozhodují se předem a jinde, z jiných než právnických hledisek, kde „účast veřejnosti“

je „zaručena“ naplněním většiny soudní síně příslušníky Státní bezpečnosti a kde se nepřihlíží k argumentům obhajoby. Čelím tomu s klidem, který zaručuje dobrá věc.

→ SEBRANÉ SPISY JANA PATOČKY, SV. 12. JAN PATOČKA, ČEŠI I. K VYDÁNÍ PŘIPRAVILI KAREL PALEK
A IVAN CHVATÍK. PRAHA, OIKOYMENH 2006, S. 434 – 437.

P3/9

1977, 3. března, Praha. – Prohlášení mluvčího Charty 77 Jana Patočky o okolnostech setkání s nizozemským ministrem zahraničí Maxem van der Stoel (1. března 1977)²⁶

Prohlášení

Na požádání Federálního ministerstva vnitra, tlumočeného mi dne 2. března jeho dvěma zaměstnanci, a hlavně abych učinil přítrž různým nesprávným výkladům, podávám tento písemný výklad o událostech, k nimž došlo dne 1. března při příležitosti návštěvy holandského pana ministra zahraničních věcí [Maxe van der Stoela].

Dne 1. března t. r. mne v dopoledních hodinách navštívila skupina mně dosud neznámých holandských žurnalistů, využívajíc svého obecně lidského práva na volnost pohybu a volnost přijímání a šíření informací, a žádala o rozhovor. Nebyl jsem na návštěvu nikým předem upozorněn, telefon od jisté doby nemám, pošta žádné oznámení nepřinesla. Holandsky neumím, holandská jména osob ani časopisů dobře neznám, tím méně si je pamatuji. Důvodem, proč uvedení navštívili právě mne, nebylo nic jiného, než že jsem znám jako mluvčí Prohlášení Charty 77. Během rozhovorů, na jejichž hlavní témata se v podrobnostech pamatuji jen natolik, že běželo o Chartu, její charakter, způsob „polemiky“ proti ní v domácích sdělovacích prostředcích a naši nemožnost bránit své názory i svou čest na půdě domácích sdělovacích prostředků, vynořila se myšlenka, že nizozemský pan ministr zahraničních věcí sice neprojevil žádnou iniciativu, že by chtěl rozmlouvat s některým ze signatářů Charty, že by však snad mohl vyhovět prosbě některého signatáře Charty o krátký rozhovor.²⁷ Tuto myšlenku rozvinul jsem ihned v tom směru, že bych sám o takové krátké

26 Vydavatelé 12. a 13. svazku *Sebraných spisů* Jana Patočka uvádějí, že z archivu Federálního ministerstva vnitra ČSSR získali nepříliš čitelnou kopii rukopisu tohoto prohlášení (píší „dopisu“). Dále uvádějí, že text je napsán na dvou listech formátu A4, datován „Dne 3. března 1977“ a podepsán „prof. PhDr. Jan Patočka“. Kromě toho získali podobně vyhlížející kopii rukopisu dopisu adresovaného „Ministerstvu zahraničních věcí Československé socialistické republiky v Praze“, který se od Prohlášení liší tím, že nemá nadpis a obsahuje navíc úvodní odstavec tohoto znění: „Uctivě podepsaný dává Ministerstvu na vědomí zprávu vypracovanou na dožádání Federálního ministerstva vnitra a za tím účelem, aby byla učiněna přítrž různým možným nesprávným výkladům událostí, k nimž došlo 1. března t. r. při příležitosti návštěvy holandského p. ministra zahraničních věcí.“ Dopis je datován „V Praze dne 3. března 1977“ a podepsán „prof. Jan Patočka“.

27 Holandský novinář Dick Verkiijk popsal ve svých memoárech návštěvu u Jana Patočky a následné setkání v hotelu Intercontinental takto: „Jiří Hájek mi sdělil [31. ledna 1977], že sedmdesátiletého profesora Patočku nehlídají permanentně a že může jít, kam chce. Druhý den jsem si pronajal auto a jel jsem k profesorovi Patočkovi. Přijel jsem k domu, kde bydlel, v 11 hodin. Van der Stoel měl ve svém programu mezeru mezi 12. a 13. hodinou a já jsem se zeptal Patočky, jestli by si nechtěl pohovořit s našim ministrem zahraničních věcí. „Bylo by úžasné, kdyby to bylo možné,“ odpověděl a jel se mnou rovnou do hotelu Intercontinental, kde jsme byli ubytováni. Tam se odehrál

přijetí požádal. Někteří, možná všichni z uvedených novinářů patřili zřejmě k průvodu pana ministra, takže jsme se po dokončení pohovorů odebrali společně do hotelu Intercontinental, kde sídlila celá holandská delegace, abychom očekávali příjezd pana ministra od oficiálních rozhovorů a jeho rozhodnutí.

Po jeho příjezdu jsem byl uveden do sálu, kde se měla konat tisková konference pana ministra. Po představení mne pan ministr posadil vedle sebe u konferenčního stolku, ve zbytku místnosti zaujali místa novináři. Nato mně pan ministr pokynul, abych přednesl svou záležitost. Vyložil jsem stručně to, co je všeobecně známo, že totiž podle našeho názoru i podle znění zákonů stojí Charta 77 plně na půdě legality, že její signatáři se cítí loajálními občany tohoto státu, neusilují o žádné politické změny týkající se Ústavy nebo zákonů a usilují toliko o to, aby práva Ústavou a známými mezinárodními pakty kodifikovaná byla důsledně zachovávána a aplikována, a k tomuto účelu nabízejí své služby v podobě diskuse s kompetentními činiteli. Ujistil jsem závěrem pana ministra, že z této půdy Charta neustoupí a setrvá provždy na cestě legality.

Odpověď pana ministra byla stručná: zdůraznil napřed princip nevměšování do vnitřních záležitostí, nato prohlásil, že lidská práva a jejich osud byl a vždy bude předmětem jeho pozornosti. Nato pokynul, že rozhovor je skončen, já poděkoval a rozloučil jsem se.

V jedné z vedlejších místností jsem se stal nečekaně předmětem mnoha otázek přítomných novinářů, které jsem zodpovídal podle svého vědomí a svědomí; týkaly se hlavně Charty, zčásti též mé osoby atp.

→ SEBRANÉ SPISEY JANA PATOČKY, SV. 12. JAN PATOČKA, ČEŠI I. K VYDÁNÍ PŘIPRAVILI KAREL PALEK A IVAN CHVATÍK. PRAHA, OIKOYMENH 2006, S. 438 N.

krátký, ale dojemný rozhovor mezi Patočkou a Van der Stoel, který všichni nizozemští novináři poslouchali bez dechu. Vlastně nešlo o rozhovor, ale o Patočkův monolog. Jeho hlavní téma bylo: „My nejsme oproti zákonům, my naopak chceme, aby naše vedení zákony dodržovalo.“ Fotograf NRC Vincenc Mentzel schůzku vyfotografoval – na snímku je vidět, jak hluboký dojem na nás rozhovor udělal: všichni, včetně Maxe van der Stoela, se zaujatě díváme jedním směrem.“ (*Od pancéřové pěsti k pancéřové vestě*. Šedesát let (ne)žurnalistických vzpomínek. Brno, Doplněk 2002, s. 181.) Dick Verkijk pak zavezl Patočku domů; oklikou, zastavili se u Vladimíra Škutiny, jemuž Patočka o události referoval. (Nemohl tušit, že Škutina byl tajným spolupracovníkem StB.) – K setkání Jana Patočky s Maxem van der Stoel viz rovněž záznam o Van der Stoelově rozhovoru s ministrem Bohuslavem Chňoupkem 2. března 1977. (Příloha 8.)

P3/10

1977, 4. březen, Praha. – Záznam pracovníka X. správy Federálního ministerstva vnitra o pohovoru s Janem Patočkou. (3. března 1977)²⁸

Dne 3. 3. 1977 byl na podkladě operativních opatření prováděných k signatářům prohlášení CHARTY 77 pozván prof. PATOČKA Jan [...] ²⁹ k jednání s orgány FMV, týkajícímu se prohlášení CHARTY 77.

Cílem jednání bylo znemožnit rozhovorem s PATOČKOU jeho případnou účast na recepci pořádané ZÚ NSR³⁰ při příležitosti otevření nové budovy ambasády NSR v Praze. K uvedenému opatření bylo přistoupeno po události ze dne 1. 3. 1977, kdy byl PATOČKA neočekávaně přijat holandským ministrem zahraničních věcí v hotelu Intercontinental. Bylo využito PATOČKOVY žádosti z předešlého dne, kdy uvedl, že je ochoten hovořit s kýmkoliv a kdekoliv o věcech týkajících se Charty 77. Na podkladě tohoto byl pod záminkou, že má možnost dnes hovořit s vyšším funkcionářem FMV, na vlastní souhlas převezen do objektu Správy vyšetřování v Ruzyni, kde měl vyčkat přijetí u vedení FMV. V objektu se zdržoval od 11.00 hod. do 21.00 hod. 3. 3. 1977. V průběhu této doby byl pozván na oběd do motorestu u Kladna, který trval dvě hodiny. Mimo to mu bylo průběžně podáváno občerstvení (limonáda, káva, sušenky) a byl mu umožněn na vlastní přání spánek po obědě. Ve večerních hodinách byl PATOČKA opět převezen zpět do bydliště a byla mu vyslovena omluva, že dnes nemůže být vedením FMV přijat. PATOČKA omluvu přijal s pochopením a uvedl, že je připraven a ochoten hovořit kdykoliv jindy.

Doba, kterou PATOČKA strávil na Správě vyšetřování, byla využita k provedení pohovoru týkajícího se dvou základních otázek:

1. CHARTA 77 – důvod jejího vzniku a poslání
2. Okolnosti týkající se PATOČKOVA setkání s ministrem zahraničních věcí Holandska dne 1. 3. 1977.

K těmto problémům se jmenovaný vyjádřil v tom smyslu, že:

1. Prohlášení CHARTY 77 vzniklo na podkladě konstatování, že řada občanských práv, zakotvených v Ústavě ČSSR a ji doplňujících zákonech, platí v naší republice víceméně pouze na papíře. Poukazuje na to, že mnoha občanům je z důvodů zastávání odlišných názorů od názorů oficiálních znemožňováno úřady pracovat ve svém oboru, a dále v návaznosti, že jsou mnohdy šikanováni a zbaveni možnosti bránit se legálními prostředky, což je možné dokladovat konkrétními případy, které mají signatáři k dispozici.

Cílem CHARTY 77 je dosáhnout podřízení politiky právu a ne práva politice, jak je tomu prý v současnosti.

V průběhu jednání se PATOČKA postupně vyjadřoval k jednotlivým pasážím prohlášení a obsahu následných dokumentů (prohlášení č. 2-5). O svém zapojení jako mluvčí

²⁸ V edičním komentáři k 12. svazku *Sebraných spisů* Jana Patočky, odkud záznam přebíráme, se uvádí: „Druhého dne po návštěvě u holandského ministra Maxe van der Stoela byl Jan Patočka podroben policejnímu výslechu, při kterém žádal o možnost hovořit o Chartě 77 s kompetentními představiteli státu. Přísně tajný záznam X. správy Federálního ministerstva vnitra (FMV) ze dne 4. 3. 1977 o pohovoru s Janem Patočkou (uložený dnes také v AJP) praví: Dne 3. března...“ (*Sebrané spisy Jana Patočky*, sv. 13. Jan Patočka, Češi II. K vydání připravili Karel Palek a Ivan Chvatík. Praha, OIKOYMENH 2006, Ediční komentář, příloha II A, s. 438.)

²⁹ Vynechávka a hranaté závorky vydavatelů *Sebraných spisů*, odkud je text převzat.

³⁰ Zastupitelský úřad Německé spolkové republiky, čili velvyslanectví Spolkové republiky Německo.

v CHARTĚ 77 uvedl, že na sebe vzal tuto občanskou povinnost z těch důvodů, že je přesvědčen o tom, že nevykoná-li to sám, sotva někdo jiný se k tomu odváží. Je si přitom vědom skutečnosti, že se bude jednat o dlouhodobou záležitost a že se sotva již vrátí do normálního života.

2. K okolnostem týkajícím se PATOČKOVA setkání s holandským ministrem zahraničních věcí bylo od jmenovaného přijato písemné vyjádření, které se naprosto shodovalo s jeho ústním podáním (viz samostatný agenturní záznam). Z konfrontace písemného prohlášení s osobním rozhovorem vyšlo najevo, že setkání PATOČKY s holandským ministrem dne 1. 3. 1977 zprostředkovali holandsští novináři na PATOČKOVU žádost, když jej předtím navštívili a k uvedené žádosti vyzvali.

Po dobu konání pohovoru bylo se jmenovaným jednáno ohleduplně se zaměřením na to, aby nebyla narušena legenda, na podkladě které se zdržoval v objektu MV dobrovolně delší dobu.

Pohovor se jmenovaným provedli:

por. Pešek [podepsán v.r.]

ppor. Dvořák [podepsán v.r.]

Náč. 2. odd. 2. odb.

plk. RSDr. SOMOL Luděk [podepsán v.r.]

→ SEBRANÉ SPISY JANA PATOČKY, SV. 13. JAN PATOČKA, ČEŠI II. K VYDÁNÍ PŘIPRAVILI KAREL PALEK A IVAN CHVATÍK. PRAHA, OIKOYMENH 2006, S. 438 – 440.

P3/11

1977, 8. březen, Praha. – Esej Jana Patočky Co můžeme očekávat od Charty 77?³¹

Co můžeme očekávat od Charty 77?

Mezi četnými otázkami, které nám kladou domácí i cizí (a jež si musíme ovšem klást i sami), je otázka tohoto titulu jedna z nejpálčivějších. Vždyť každý konflikt směřuje k vyřešení a je to výsledek, který nakonec rozhoduje, ať jinak máme sympatie pro tu či onu stranu na základě způsobu, jak si počíná. A sympatií vzbudila Charta dost, nepotřebuje si více přát, čím větší sympatie, tím větší však bývá i starost. A ta se musí vyjadřovat často také způsobem, který na první pohled nemusí být příjemný: vždyť není právě slast být upomenut na iluze, kterým se člověk rád oddává, a zejména tehdy, když zřetelně visí na tenkém provázku nad velkou hloubkou, když na opačné straně je veškerá moc a její takřka nespočetné prostředky, kdežto na vlastní straně jsou téměř veskrze jen ideální položky. Co může pak Charta očekávat? Jaká je její budoucnost?

31 K událostem posledních 12 dnů Patočkova života a k jeho úmrtí 13. března 1977 uvádějí vydavatelé 12. a 13. svazku *Sebraných spisů Jana Patočky* tyto podrobnosti: „V době, kdy holandsští novináři Jana Patočku navštívili, byl upoután na lůžko s příznaky bronchitidy, kterou chronicky trpěl od počátku 70. let. Znamená to, že všechnu aktivitu ve dnech 1.–3. března vykonával v tělesně velmi oslabeném stavu. Asi dvě hodiny po nočním návratu z výslechu v Ruzyni [tj. v noci z 3. na 4. března – pozn. editorův *Dokumentů Charty 77*] byl podle lékařské zprávy z interního oddělení nemocnice

Mnozí tazatelé jdou až tak daleko, že se ptají: Nezhorší Charta situaci naší společnosti? Nezavdá podnět k další represí, k potlačování těch, o kterých se dosud nevědělo, že patří ke kritikům, a k „zvýšení bdělosti“ vůbec, která postihne všechny bez rozdílu, pokud měli ještě nějakou volnost pro ruce a lokty? Vždyť tak tomu přece bylo po roce 1968–69! Například pohovory a všelijaké očištné komise, pak vylučování ze strany a ze zaměstnání, systematický sběr kádrového materiálu, nemožnost pro určité lidi uchytit se kdekoli, pronásledování i rodinných příslušníků atd. atd., až po stále opakovaná „komplexní hodnocení“, o kterých si mnozí slibují, že jednou přestanou, a která přestat nemusí.

Odpovíme si však otevřeně: žádná poddajnost zatím nevedla k zlepšení, nýbrž jen k zhoršení situace. Čím větší strach a servilnost, tím více si mocní troufali, troufají a budou troufat. Není žádný prostředek, jak zmenšit jejich tlak, než jsou-li znejistěni, vidí-li, že nespravedlnost a diskriminace nejsou zapomínány, že se nad tím vším voda nezavírá. To neznamená vyzývání k bezmocnému vyhrožování, nýbrž k chování za všech okolností důstojnému, neustrašenému, pravdivému, které imponuje prostě tím, jak se odráží od oficiálního.

Kvalitativně a v jednotlivých případech se tedy represe může zvětšit. Lidé mohou ztrácet i taková zaměstnání, která dodnes byla útočištěm, noční hlídačství, mytí oken, topičství, pomocná místa v nemocnicích. Ale ne nadlouho, někdo to nakonec udělat musí. A že kvalitativně to všechno není nic nového, je dobře známo. Nevyvážá to též zdaleka ono znejistění, kterému je sebevědomí mocipánů vystaveno. *Nikdy* si již nemohou být jisti, koho mají před sebou, nikdy již nebudou vědět, zda ti, kdo je poslouchají dnes, budou k tomu ochotni ještě zítra, až se ukáže vhodná příležitost být zase opravdu sám sebou.

Ať je mi dobře rozuměno: neradíme k neupřímnosti, nýbrž naopak k tomu, neříkat a nekonat nikdy nic nevhodného, pokud to není vynuceno; nedělat to ze závisti a pro větší vlastní prospěch. Takové jednání vynutí uznání i protivníka a solidaritu stejně postižených. Bylo základem dosavadního úspěchu Charty 77 – spolu s opačným jednáním těch, kdo proti ní bojovali.

Fakt, že protivníci Charty v oné divoké kampani rozpoutali vášnivou polemiku bez ohledu na fakta, na skutečnosti, že operovali neprokázanými tvrzeními, že nás kaceřovali dřív, než svůj názor mohly říci jediné kompetentní instance, že nás nechali utloukat zřejmě manipulovanými rezolucemi, získal nám doma i v cizině více sympatií, než jsme si troufli očekávat. To je již samo důležitým výsledkem: nevina a slušné vystupování je rovněž mocný faktor politické skutečnosti. Zákonost vystoupení Charty, fakt, že její cíl je pěstění zákonnosti bezvýjimečné a veřejně kontrolované, zřejmě nechuť protivníků přistoupit na tuto zásadu rovnosti občanů před zákonem, uhýbání od věcného k osobnímu – to vše nám získalo mnoho politické půdy a donucuje i protivníka, aby si uvědomil, že musí hledat nové prostředky boje, než je pouhé velkopanské utloukání průhlednými báchorkami o protistátních centrech a odmítání diskuse s domněle zkompromitovanými. Neboť neběží o osoby, nýbrž o věcné argumenty, a těch na straně protivníků dosud vůbec nebylo.

Ale právě zde se dobře s námi cítící tazatel nezastaví. Jak dlouho si myslíte, že budete mít sympatie vlastních lidí, nebudete-li s to jim pomoci něčím jiným než papírovými protesty?

na Strahově v Praze ,po půlnoci probuzen tlakem na hrudi, dušností, palpitací. Povolána LSPP [lékařská služba první pomoci] – doporučena hospitalizace'. Po přijetí do nemocnice a zavedení terapie dochází v noci na 8. března ke zlepšení pacientova stavu a Patočka píše své dva poslední texty (viz níže). V noci na 11. března dochází k náhlému bezvědomí, pravostanní hemiplegii a afasii. (...) Po přechodném zlepšení stavu opět dochází k bezvědomí a následuje terminálně plicní edém.' Tolik ‚Průvodní list ke klinické pitvě dospělých‘ ze dne 18. 5. 1977, uložený rovněž v AJP.“ (AJP-Archív Jana Patočky) *Sebrané spisy Jana Patočky*, sv. 13, c. d. . Ediční komentář, příloha II A, s. 440.

A jak dlouho vydrží sympatie ciziny, která nakonec musí přece počítat s realitami, jak jsou, a která přece musí jednat s těmi, kdo mají v rukou ty skutečnosti, na kterých závisí reálný život lidstva, odzbrojení, mír, zásobování základními surovinami?

Pokusme se obrátit otázku. Neptejme se, co čekáme my od Charty, tj. od podpisu mezinárodních paktů o lidských právech, o právech hospodářských, sociálních a kulturních. A zeptejme se, co od jejich podpisu čekali ti, kdo je podpisovali na obou stranách bariéry. Nebude potom jasnější, čeho Charta už dnes docílila? Nemýlíme-li se, očekávali podpisovači mnohých zemí Východu, že se na chování mocných k publiku nebude musit nic měnit, že všecko bude jako předtím. Na druhé straně se však vkládalo do paktů mnoho nadějí, obecnostvo bylo ochotno vidět v nich novou, ba jedinou jasnou garanci toho, že se nebudou opakovat události dvacátých a třicátých let v Sovětském svazu a padesátých let u nás, k nimž došlo přesto, že tyto státy se zapřísahaly socialismem, lidskostí a nejsvobodnějšími ústavami na světě. Po ústavní a zákonné stránce v nich přece od těch dob nedošlo k žádným podstatným změnám, ne-li k horšímu! Mezinárodní paktů na základě konference v Helsinkách však přinesly něco vskutku nového a s tím novou nadějí lidstva. Důvodem, proč vystoupení Charty a vystoupení proti Chartě, jež nelze nazvat jinak než zběsilým, vzbudilo takovou pozornost a stalo se jednou z velikých událostí, nebylo nic jiného než toto dvojí očekávání a jeho zklamání. Zde tedy vidíme, co Charta již vykonala, čeho již dosáhla! Ukázalo se, že realizace paktů nebude tak hladkou věcí, jak by se mohlo zdát; že existuje pojetí socialismu, které mu rozumí nikoli „demokraticky“, nýbrž spíše despoticky, a že není proto ochotno se svými demokratickými partnery diskutovat, aspoň ne o všem a bezpodmínečně. Že si mnozí na tento způsob budou musit teprve zvykat. Že sice už dnes se mu hledí napohled přizpůsobit, ale že je to cesta daleká. A že toto bylo odkryto, že svět nezůstal potmě a v nejistotách, v mlhách, je přece kladný výsledek, je pozitivní výsledek Charty! Jsme přesvědčeni, že není *nikdo* na světě, kdo neví, že helsinské výsledky *musí* být přijaty, jinak že nevyjdeme z různých modalit válek a skoroválek; že není, kdo by nevěděl, že musí udělat mnoho ústupků. Ale *jak* hrozně dlouhá je to ještě cesta, víme teprve dnes a díky Chartě! Díky jí víme též, že svět je zklamán, bolestně zklamán ve svých očekáváních! Což si někdo myslí, že důvodem popularity Charty je buď láska k nám (naprosto neznámým), nebo nějaké spiknutí těch, kdo intrikují proti uvolnění napětí? Nikoli, je to *zklamání z falešného* uvolnění napětí, které mluví z hlasů západních komunistů a socialistů, kteří žádají, ba prosí o slušné zacházení se signatáři Charty!

Tak vida, bude znít odpověď, přiznáváte přece: hlavní „pozitivní“ výsledek Charty je to, co jeden západní politik označil, „že se východní státy octnou v Bělehradě na lavici obžalovaných“. Tato slova ani ten úmysl nejsou od nás. Do Bělehradu je krom toho ještě daleko.³² Východní země urazily notný kus cesty od padesátých let k realizaci lidských práv; proč se pojednou tak polekaly a poplašily? Přes tvrdá slova a nedobré činy nejsou všechny cesty přece uzavřeny. Vidíme dokonce, že jakési, podle nás dost ještě hanebné, ale přece jen uvolnění se děje tak, že by ho nebylo, nebýt Charty: například v přijímání do kulturních svazů, kde ovšem podpis anticharty byl neslavnou vstupenkou; vedle jiných, neméně „slavných“. Ale naši věci není nikomu nahlížet do svědomí, nýbrž pouze pozorovat a konstatovat.

Ale také pozorovat a konstatovat vývoj vnitřních věcí! Konstatovat, že lidé dnes zase vědí, že existují věci, pro které stojí za to také trpět. Že věci, pro které se eventuálně trpí, jsou ty, pro které stojí za to žít. Že tzv. umění, literatura, kultura etc. bez těchto věcí jsou pouhý řemeslný provoz, který to nikdy nepřivede nikam než z kanceláře do účtárny a z účtárny do kanceláře. To všechno dnes vidíme – nemalou měrou díky Chartě 77 a všemu tomu, co s ní souvisí.

32 Bělehradská následná schůzka KBSE. Konala se od 4.10.1977 do 9.3.1978.

Možná že mocní tohoto světa budou pomalu volit tu cestu, že si budou předem rozmýšlet, jak přizpůsobit své zamýšlené činy písmenu paktů. Již to je jistý zisk. Stane-li se zvykem, bude ku prospěchu všech. Charta nezamýšlela nikdy působit jinak než pedagogicky. Ale pedagogicky působit – co to znamená? Vychovávat se může pouze každý sám, ovšem často stržen příkladem; též varován špatnými výsledky a poučen rozmluvou, diskusí. Výchova, to znamená *pochopit*, že je něco jiného v životě než strach a prospěch a že tam, kde se maxima „účel světí prostředky“ vykládá: „libovolný účel světí libovolné prostředky“, vede to rovnou do černé díry. Charta by chtěla, aby podřízení jednali z povinnosti, samočinně a dobrovolně, a nadřízení aby viděli, že stojí za to být uznáván jedině lidmi, kteří mají vědomí své důstojnosti. Aby si lidé uvědomovali, že na světě nerozhodují peníze ani síla, ba ani nadání, nýbrž že nejdůležitější je pochopit pravý okamžik a přijít včas.

Krátce, od Charty možno očekávat, že v náš život vstoupí nová ideová orientace, která sice nijak nestojí v protikladu k orientaci socialistické, která dosud měla monopol tak exkluzivní, že mohla reklamovat svou přednost dokonce i ve formě očividně nedostatečné; orientace na základní lidská práva, na morální element v životě politickém i soukromém: Charta neustane připomínat, co náš život dluží oněm právům, která zákonitě našim občanům patří, neustane to připomínat naši i cizí veřejnosti, ať je riziko této činnosti jakékoli.

→ SEBRANÉ SPISY JANA PATOČKY, SV. 12. JAN PATOČKA, ČEŠI I. K VYDÁNÍ PŘIPRAVILI KAREL PALEK
A IVAN CHVATÍK. PRAHA, OIKOYMENH 2006, S. 440–444

P3/12

[1977, 9.– 10. březen, Praha.] – Poslední interview – písemné odpovědi Jana Patočky na otázky týdeníku *Die Zeit*.

Východní politika ano – ale se ctí!

(*Poslední interview*)³³

Die Zeit: Mluvil jste s holandským ministrem zahraničních věcí van der Stoelem. Považujete za pomoc, když západní politikové morálně podporují obhájce lidských práv?

Patočka: Už v dobách vlastního stalinismu se považovaly za nebezpečné nejen kontakty s cizími politiky, ale s cizinci vůbec. Takové myšlení se udrží dlouho, a to i tehdy, když mu skutečnost už neodpovídá. Nežijeme už v epoše stalinismu. Náš systém je pružnější a není vůči zahraničí tak hermeticky uzavřen. Ačkoli jsme o veškerý styk se zahraničím co nejmíc olupováni, je tu snaha neztratit před cizinou dobrou pověst. Tak jsme byli při výslechu (jako svědci) pojednávání opravdu zdvořile, nebyl tu aktivní nátlak ani tvrdá slova, nabídla se nám voda, káva, v poledne párek. (Ve stejnou dobu se však v případě Kohoutové děl nátlak, užilo se násilí, došlo k hrubým nadávkám – hraje se zřejmě v mnoha rejstřících.)

V mnoha případech není jiné obrany proti tlaku mocipánů než informace poskytnuté cizině. Morální podpora je podpora reálná. Ukazuje, že svět není rozštěpen, ale že je v posuzování jistých druhů chování jednotný, že despocii civilizované národy všude zakazují a že obhajoba takových zvyklostí se považuje za falešnou výmluvu.

33 Písemné odpovědi na otázky dopisovatele týdeníku *Die Zeit* Eduarda Neumaiera z 9. března vypracoval Jan Patočka před svou poslední hospitalizací. Text vyšel německy 25. března (*Die Zeit*, č. 14) s titulem Ostpolitik – aber mit Würde.

Tisíce lidí, kteří Chartu znají a schvalují, si musí říci: Nejsme jen občany našeho státu, ale členové společenství civilizovaných národů; toto společenství se nesmí vměšovat do vnitřních státních záležitostí, avšak má jednoznačné mínění o těchto věcech. Což není skutečnou podporou poznání, že máme jedno právní vědomí?

Velmi důležité pro nás je, že svou mravní podporu vyslovili socialističtí politikové jako Bruno Kreisky, Willy Brandt a jiní, také proto, že to pomáhá vyvracet obvinění, že stojíme ve službách reakce. To ovšem platí zvláštní měrou také o významných osobnostech západoevropského komunismu, jako je Georges Marchais, Carrillo a Enrico Berlinguer.³⁴

Die Zeit: Tlak úřadů na signatáře Charty v posledních týdnech zesílil. Vidíte v tom reakci na souhlas Západu? Jak si vysvětlujete tento postoj?

Patočka: Že zvýšený tlak poslední doby souvisí s podporou ze Západu, je jen jeden faktor. Mnohem významnější se mi zdá katastrofa pomlouvačné kampaně, která místo toho, aby veřejnosti Chartu 77 zhnusila, zpoučarizovala ji tak, že si to lze jen stěží představit. Rozmrzelost nad neúspěchem akce, která byla rozehrána ve všech rejstřících mocného propagandistického aparátu, stále se zrychlující sled zveřejňovaných dokumentů Charty, který ani mocipáni, ani veřejnost v tomto tempu neočekávala, jsou další faktory, jež vedly ke zvýšeným represím.

Die Zeit: Jaké osobní zkušenosti jste učinil s úřady od té doby, co působíte jako mluvčí Charty?

Patočka: Úřady mne (snad právem) pojednávaly jako nejbezvýznamnějšího mluvčího, jako starého profesora, který byl k souboru připojen takřikajíc jako stafáž. Neuvážily okolnost, že starý profesor se snažil, aby byl ve styku s mladými, aby jim prostředkoval myšlenkové obsahy, které se jim jinak odvíraly, a že je upozorňoval na morální stránku jak záležitostí ideových, tak politických. Zdá se, že jak předvolání k prokurátorovi, tak předvolání na ministerstvo vnitra svědčí o jisté změně stanoviska. To se naprosto změnilo po mé návštěvě u pana Van der Stoela. Ještě téhož večera jsem byl opatřen policejním doprovodem a po svém pozdním návratu domů jsem měl ještě návštěvu dvou pánů z ministerstva vnitra, což se druhého dne opakovalo, přičemž došlo k „diskusi“, která byla spíše hádkou. A třetí den pak přišlo předvolání, údajně k osobě z „vedení“, která se však nedostavila, ale opět mne nechala diskutovat s jedním z návštěvníků z předchozího dne.

Die Zeit: Může východoevropské hnutí obránců lidských práv ovlivnit politiku uvolňování napětí mezi Východem a Západem?

Patočka: Tuto otázku považuji za jednu z nejdůležitějších, ačkoli musím říci, že mi ani nenapadlo, že by tu mohl existovat konflikt. Stát, který podepíše tak významný pakt, jako je pakt o lidských právech, si musí být vědom následků. Teprve když strana a celý její propagandistický aparát reagovaly s tak zběsilou alergií, byli jsme si vědomi možné divergence, ano srážky. Teprve touto zběsilostí se ukázalo, že si některé východoevropské země představují východní politiku bez lidských práv (nebo s takovými, jež jsou obsahově naprosto vyprázdněna) a že zdůraznění jednoznačného obsahu paktu bude považováno za útok na východní pojetí politiky.

Nevěříme ovšem, že existuje zásadní protiklad mezi politikou uvolňování a aplikací paktu o lidských právech: dokonce i v rozmělněné podobě přinášející lidská práva leccos, co ulehčuje situaci občanů. Je rozdíl, je-li skupina mladých hudebníků postavena před soud pro podvracení státu, nebo pro organizování výtržností. Je rozdíl, jestliže se s člověkem poměrně slušně debatuje o tom, je-li Charta legální, nebo jestli člověka hned zatknou a na léta uvězní pro podvracení. Věříme však, že politika uvolňování je jen tehdy dobrá a vede k reálným

34 Srv. přílohu P6/1-III.

výsledkům, když obě strany vědí, že jednoho dne se musí překročit hranice, na níž se musí navzájem vyrovnat výklad despotický a výklad na základě rovnosti paktů, kde nebude docházet k zamlžování, kde se nebudou moci dvojsmysly ve slovním výrazu vykládat za pokroky v dorozumění.

Taková Charta je však také dobrá k tomu, že se člověk dozví: dokud se vidí v pokusu o diskusi o aplikaci paktů urážka, vměšování do vnitřních záležitostí států atd., pak má politika uvolňování ještě velmi, velmi daleko ke svému cíli. A možná, doufejme, že je dobrá také k tomuto: že se držitelé moci pozvolna uklidní, že nahlédnou, že občané jejich státu přece jen vědí, jaká práva vskutku mají, že si zvyknou nevidět v tom atentát na svá práva, ale že se budou obtěžovat, aby o tom jednou přemýšleli.

Tak by bylo možno odvážit se dokonce tvrzení: hnutí na obranu lidských práv a politika uvolňování nejen že nejsou v protikladu, nýbrž se navzájem podmiňují.

Základem uvolnění je důvěra, ne hospodářské nebo jiné výhody. Jestliže bude Západ trvat na morálním akcentu politických záležitostí, může v politice uvolňování pokračovat bez nebezpečí a bez ztráty důstojnosti.

→ SEBRANÉ SPISY JANA PATOČKY, SV. 12. JAN PATOČKA, ČEŠI I. K VYDÁNÍ PŘIPRAVILI KAREL PALEK A IVAN CHVATÍK. PRAHA, OIKOYMENH 2006, S. 445–448.

P4

Z literární tvorby související s Chartou 77 (leden–březen 1977)

Vynoření se Charty 77 na horizontu duchovního a politického života v Československu přineslo s sebou mj. explozi samizdatové tvorby a nezávislé publicistiky všeho druhu. Samizdat byl médiem do-
rozumování a stmelování společenství Charty 77 i prostředkem komunikace s veřejností. Řada takto publikovaných článků, informací, protestů a sdělení informujících o událostech s Chartou souvisejících nebo tyto události glosujících je citována u jednotlivých dokumentů Charty.

Charta 77 se stala tématem také československého fejetonu – svérázného literárního žánru, který v nezávislé literatuře na jaře 1975 oživil Ludvík Vaculík. Jako ukázkou jsme vybrali sedm fejetonů ze sbírky fejetonů za rok 1976/77 vyšlé v edici Petlice a přiřadili jsme k nim první z řady *Dopisů přáteli* Ladislava Hejdánka, jejichž série pokračovala podobně jako řada fejetonů po několik let.

Všechny tyto texty kolovaly nejprve jako jednotlivé samizdatové artefakty, byly znovu zveřejňovány v samizdatových sbornících textů Charty a o Chartě a tiskem v exilových periodikách a v cizojazyčných překladech v zahraničních časopisech a sbornících.

K těmto bezprostředním výpovědím očitých svědků, jakkoli literárně ztvárněným, jsme přiřadili zkrácenou verzi záznamů z *Otevřeného deníku* Jana Vladislava za první tři měsíce Charty 77. Obsahuje autentické deníkové záznamy, tu a tam doplněné o pozdější komentáře, které s jistým časovým odstupem pointovaně glosují události ze začátku osudového roku 1977.

P4/1

15. ledna 1977 (Milan Šimečka), Bratislava.

Ludvíkovi Vaculíkovi namiesto fejtónu¹

Milý Ludvíku,

v týchto dňoch som dostal predvolanie. Predvolal ma k sebe vedúci kádrového a personálneho útvaru Strojníckej fakulty SVŠT. Priznávam, že také predvolanie ma znervózňuje oveľa viac ako predvolanie zdanlivo hrozivejšie. Aj mojej žene sa trasie hlas, keď mi oznamuje, že také predvolanie opäť prišlo. Predvolanie prichádza totiž zo školy, kde práve končí semester môj starší syn. Vlní ho prijali; mysleli sme si vtedy, že sa stal zázrak.

Keď som sa dostavil na predvolanie do miestnosti č. 20, ležal na stole výtlačok novín s redakčným článkom RP – „Stroskotanci a samozvanci“. Vedúci kádr. a personálneho útvaru ma vyzval, aby som v akejsi nejasnej súvislosti so štúdiom svojho syna napísal vyhlásenie, v ktorom sa o tomto návrhu rozprávali. Keď som vyšiel z tej krásnej budovy na vzduch, prepadla ma nevoľnosť z porušenia mravnej rovnováhy. Dýchal som zhlboka, aby som zabránil

1 Šimečkových fejetonov tehdy v originále i v překladech obletěl svět jako výsměšná a statečná odpověď na reálnosocialistické vydírání. V roce 1991 ji vzal jeden publicista ve Svobodné Evropě vážně jako Šimečkovu „antichartu“.

dáveniu, a usilovne som pozeral do belasej hlbiny neba, čo ma vždy upokojuje. Uvažoval som o tom, prečo je tento typ vydierania tak hlboko ponižujúci – azda preto, že rukojemníkmi sú deti, desaťtisíce detí na stredných a vysokých školách. Často už dospelé, stále nesú na svojich bedrách zodpovednosť za svojich rodičov. A my sa trasieme o ich budúcnosť. Prečo práve u nás existuje tá masová túžba rodičov poskytnúť deťom vzdelanie, keď napokon práve vzdelanie je často príčinou nešťastia? Či neviem ja najlepšie, o čo slobodnejší a bohatší je život mladého robotníka? Denne ich vidím okolo seba.

A predsa! Prišiel som domov a pozrel na svojho „rukojemníka“, ako žiari, lebo má za sebou prvú skúšku z matematiky. Čo som mu mal povedať? Že to všetko bolo asi zbytočné? Nech mi odpustí Tvoj syn murár, syn automechanik a môj druhý syn vyučený potrubár (samé krásne a čestné povolania), ale predsa len odsúdím signatárov tzv. Charty 77. Urobím to hneď teraz a – ako sa patrí – slovami prebudenej Godzily.² Tak teda:

Odsudzujem Václava Havla, „človeka z miliónárskej rodiny, zaprisahaného antisocialistu“. (Nech mi boh odpustí, že sa takto odvdáčujem za nádherné pohostinstvo, ktoré Havlovcovi poskytli mojej žene a mne vlni na Hrádečku. Budem sa usilovať zabudnúť na hlbokú rozkoš, ktorú som cítil pri čítaní jeho hry *Audiencia*.)

Odsudzujem Pavla Kohouta, „verného sluhu imperializmu a jeho osvedčeného agenta“. (Nech zabudne na to, o čom sme naposledy diskutovali od polnoci do troch do rána. Ja zabudnem na to, ako som sa tajne tešil z myšlienky, že by azda raz naozaj prof. Juráček prekonal silou vôle príťažlivosť a vzniesol sa k povale.)

Odsudzujem Dominika Tatarku, ktorý tiež podpísal kontrarevolučný pamflet. (Zabudnem na to, že ma jeho *Démon súhlasu* kedysi vykoľajil z dráhy prospešného myslenia a že ma pri víne skoro rozplakal rozprávaním o stromoch.)

A odsudzujem nakoniec aj Teba, „autora kontrarevolučného pamfletu 2000 slov“. (Tá malá utópia, ktorú som ti napísal k narodeninám, sa nekoná. Zabudnem na to, že ma kedy dojímal Tvoja hra na husle a Tvoje staré pesničky. Zabudnem na *Sekyru* a na *Morčatá*, na celú Petlicu a vôbec na literatúru, ktorej čas sa zrejme v tejto krajine skončil. Moji dvaja „rukojemníci“ zabudnú pre svoje dobro na to, ako si k nám po prvý krát prišiel, sadol si a dlho rozmýšľal, čo im povieš. A ako sme sa potom všetci strašne smiali, keď si sa spýtal, ako ich poslúcha súdružka učiteľka.)

Teraz, keď čítam toto odsúdenie, zmocňujú sa ma pochybnosti. Bude vôbec prijaté ako dostatočné výkupné? Mal by som asi dodať niečo sám zo seba. Ale už nemôžem, nie je vo mne asi dosť zloby, podlosti a nečistého svedomia.

Tvoj Milan Šimečka

P.S. Keby si predsa len chcel na jar prísť a vyraziť so mnou k Dunaju na rybačku, príď tajne!

→ ČESKOSLOVENSKÝ FEJETON/FEJTÓN 1976–1977. PRO PŘÁTELE DAL OPSAT LUDVÍK VACULÍK. SAMIZDAT, S. 348–351.

2 Pod tímto názvom tehdy bežal v kinech japonský film o předpotopní nestvůře, která se vynořila z oceánu a ničila svět.

Šálek kávy při výsledku

Kdo to nezažil, neuvěří, jak těžké je neodpovídat na slušné otázky. Příčí se to nejenom člověkovu dobrému vychování, ale i jeho sluchu. Začátečník to ani nesnese. Hlavně však se tím kazí vztah mezi rozmlouvajícími, často nenapravitelně. O tom právě jdu psát.

Podplukovník Noga, neponížen nezdařem, začínal každého rána znovu: „Tak Blaničko, nachystej si papíry.“ Založila čisté listy a kopíráky, schystala prsty nad klávesnici a otočila tvář k němu. Přemýšlel nad formulací své otázky, a pak se mě otázel: „Chcete kávu?“ Rozhodl jsem se ty kávy brát.

Podplukovník Noga je sporé, ale tuhé postavy, tmavé pleti i vlasů. Původem dělník, ale jeho způsoby ukazují na dlouhý pobyt v jiném prostředí. Mluví správně česky, některé fonémy jeho řeči však mají štych jiného slovanského jazyka. Na mě ta zpropadená okolnost působila tak, že jsem nechtě upadal do jakési krajanské koketérie.

„Trváte na tom, pane Vaculík, že vaše jednání není protizákonné, dobrá, připustme to,“ pravíval rád a dodával: „Tož teda povězte, jak to bylo.“ – „Mně je to už blbé, pane podplukovník,“ odpovídal jsem, „ale mně se vážně nechce o tom mluvit!“ – „Nechce, nechce! Co je to za výraz? Tak si to nadiktujte přesně, je to váš protokol: odmítám vypovídat!“ Paní Blanka na mne pohlédla, já s hanbou kývl a ona to zapsala. „A kdy mně vrátíte ty věci?“ ukázal jsem na dva kufrý u jeho stolu. „To sem neplette. Další otázka, piš, Blaničko: Co soudíte o tom – jak západní tisk – zneužívá celé věci – k pomlouvám – proti Československu.“ Nadiktoval jsem paní Blance odpověď: „K tomu se vyjádřím – až si to přečtu.“ – „Vy chlape jeden!“ rozhněval se kamarádsky, vyběhl na chodbu, vrátil se a bouchl přede mnou štosem cizích novin. Poprosil jsem paní Blanku, ať zapíše: „Četbu zahraničních novin si představuju tak, že si je koupím na Příkopech...“ A takových statečností jsem si za týden mohl naprotokolovat, kolik jsem chtěl. Nikomu nevadily.

Jednou, byl už večer, seděli jsme tam sami, protože paní Blanka šla ve čtyři domů, posadil se na její židli, pootočil válec a řekl: „Sedm stran, a sedíme na tom celý den. Není to trochu málo?“ – „Víc už toho nebude,“ řekl jsem. „Vážně? Ale bude!“ – „Tak mě poučte o nočním výsledku.“ Polekane pohlédl na hodinky: „Už půl osmé? Ale to není ještě noc!“ – „Buďte mně příkažte celu, nebo mě pusťte domů. Předtím mě ještě zaveďte na záchod.“ – „Hohó, my svědky nezavíráme! Ale na záchod vás zavedu. Máte papír?“ Neměl jsem. Vzal dva bílé listy, namačkal mi je příjemně a podal. Pak čekal před záchodem. Vzhledem k tomu, že jsme na tom seděli celý den, byly ty dva papíry také skoro málo.

Hned napodruhé bylo jasné, že nejde o výsledk, nýbrž o blokádu. Když jsem úvodem vždycky zopakoval odmítací formuli, neměli jsme už co dělat. Můj podplukovník odcházel kamsi na celé půlhodiny. Paní Blanka se při mně nudila. První dny mi domlouvala: „Proč nechcete vypovídat? Za názory se přeci netrestá. Měl byste slyšet, jak všichni nadávám na zdejší prodejnu Army.“ – „Představte si, paní, že jednoho dne by vedoucí té prodejny dostal pravomoc všechny vás zavřít.“ – „Ale to je absurdní!“ – „Je. A představte si to ve velkém.“ Vrtěla nad tím s úsměvem hlavou jak nad pošetilostí děcka, pak pravila: „U nás se zákony dodržují. Například vězňové mají právo na vycházku, a můžete se podívat,“ vybídla mě k oknu. Mluvila čistou pravdu: na dvoře, v hlubokých betonových kopcích, kroužili hnědí vězňové, hovořili a smáli se.

Vždycky v poledne mě podplukovník Noga zavedl do malé čekárny zařízené trochu jako klubovna. Tam jsem dostával párky. Při tom jsem se potkával s panem Václavem nebo s profesorem Patočkou, nejčastěji však s dr. Jiřím Hájkem. Milá mladá žena se nás ptala: „A po

obede prajete si kávičku?“ Příjemné chvílky. „Dneska jsem jim udělal malé expozé o tom,“ pravil Jiří Hájek, „proč požadavek neutrality v srpnu osmašedesát byl nesprávný.“ Podivil jsem se: „A tys tenkrát nebyl pro neutralitu?“ – „Tak ty si také myslíš, že jsem byl pro?“ podivil se na oplátku. „Každý si to myslí,“ řekl jsem, „včera to říkali i v televizi.“ – „Ale to není pravda,“ řekl, a s trpělivostí vysokodioptriových hubených brýláčů udělal mi malé expozé o tom, proč požadavek neutrality v srpnu šedesát osm byl nesprávný.

Jednou paní Blanka musela odejít na protichřipkovou injekci a my s podplukovníkem jsme zůstali sami. Přecházel s rukama za zády po místnosti a bylo vidět, že něco řekne: „Teď, když děvčata odešla, povím vám něco jako chlap chlapovi.“ Zbystřil jsem sluch. „Moderní medicína, tedy psychologie i sexuologie,“ přešel, „shodují se v názoru,“ přešel, „že mezi partnery“, zastavil se rázně přede mnou: „je dovoleno všechno.“ Hm, pomyslel jsem si obezřetně. Usmál se a pohrozil mi dobrácky prstem: „Teda ale chlape, zasloužil byste za uši!“ V takových případech je nejlepší absolutně mlčet a snažit se poznat, čeho je to signál. Já jsem to, bojím se, nepoznal. Ale už to bylo pryč. Vyndal z tašky dvě červená jablka a jedno mi dal. Zeptal jsem se, jaká je to odrůda, řekl mi to, ale já to už zapomněl. Co mě zaujalo, že jablka pocházejí ze stromu teprve pětiletého a že jich měl několik kilo. A dojalo, že z těch mi jedno dal. Vyprávěl jsem mu, jaké odrůdy mám v Dobřichovicích já. „Jestli sem ještě půjdu,“ pravil jsem, „a hlavně bude-li mi dopřáno si v neděli zajet pro jablka, donesu vám také.“ – „Proč by vám nemělo být dopřáno?“ řekl.

Příštího dne jsem si místo aktovky vzal brašnu, a do ní to, co podle ústního podání má s sebou mít zatčený. „Vy máte jinou tašku,“ povšiml si hned. „Ano. Protože dnes buďte odejdu jako svobodný občan, kterého sem nebudete denně tahat, nebo mi přidělte celu!“ Podivil se: „Stalo se něco?“ – „Stalo se to, že tady jste samá slušnost, a na ulicích se dějí surovosti. Víte, co se stalo Kohoutovým?“ – „Něco jsem slyšel...“ – „Takže já tu vaši slušnost už neberu. A povím vám něco, co jsem vám ještě neřekl: Když mě prvního dne předvedli do Bartolomějské, prohlásil mě Martinovský za zatčeného, vzal mi klíče od bytu a řekl, že půjdeme dělat prohlídku. Vyjádříte se k tomu.“ – „On vám řekl, že jste zatčený a vzal vám klíče?“ – „Ano.“ – „To bych za správné nepovažoval...“ – „Tak mi ty věci vraťte.“ Sedl si za stůl a mlčel mrzutě. Paní Blanka byla zaražená. Potom podplukovník Noga řekl: „Chcete kávu?“ – „Nechci,“ řekl jsem.

Nevím už, co jsme to dopoledne protokolovali. V poledne mě chtěl vést na oběd, odmítl jsem. Naklonil nešťastně hlavu a řekl: „Vy jste se vážně rozhněval. Ale proč na mě? Nemám snad dobrou vůli?“ – „Nemáte. Kdybyste měl, vrátil byste mi aspoň rukopis. Teď, hned!“ Zkrabatil čelo, vyběhl, přišel a práskl přede mne černými deskami. „Tak, ale půjdete na oběd!“

Jiskřivé zimní odpoledne postupovalo za mříží od Bílé hory k temnu. Můj podplukovník stál s rukama za zády u okna. Ze dvora zněly hlasy ženské procházky. „Já vím, pane Vaculík,“ řekl s úsměvem, který jsem neviděl, „že vy to stejně picnete všechno do nějakého fejjetonu.“ Řekl jsem: „Asi ano, bude-li mi dopřáno.“ Mlčel, pak řekl: „A nadpis bude: Šálek kávy při výslechu.“ Skoro jsem spadl se židle. Je to marné: oni vědí všechno.

Dalšího dne, bylo to v pátek, čekalo mě radostné překvapení: dostal jsem zpátky třiapadesát svazků Petlice. Nevešly se do kufru. Podplukovník Noga přinesl krabici, sám ji zabalil, zavázal, i poutko na nesení udělal. Pak řekl: „Krucíš, zabalil jsem vám to tak pěkně, až mě to mrzí.“ V neděli jsem byl v Dobřichovicích pro jablka. A když mi večer, když už jsem myslel, že nepřijdou, přinesli obsílku na pondělí, připravil jsem si sáček se vzorky: Grávštyňské, Holovouský malináč, Čistecské...

A v pondělí, ale to se podívejme! No dobrá.

„Posaďte se,“ vyzval mě cize. Paní Blanka už měla papíry ve stroji a tvářila se také, jako by mě najednou neznala. Můj podplukovník přemýšlel, pak řekl: „Změnil jste přes neděli

stanovisko?“ Já ne, ale ty ano, řekl jsem si. „Ne.“ – „A znáte ohlasy pracujících?“ – „Znám.“ – „Co kdybich vás teď vzal do auta, zavezl do některé fabriky a postavil před dělníky, abyste obhájil, co jste napsali?“ – „Nejdřív bych se jich zeptal, jestli to četli.“ Vstal a vyběhl ven. Teď jde vybírat dělníky, napadlo mi. Vrátil se, usedl na své místo a řekl: „Chcete kávu?“ Neměl jsem na ni náladu. „Ano.“ řekl jsem. Vyběhl ven, možná jen objednat kávu. Ale byl tam podezřele dlouho. Všecko mi najednou bylo podezřelé: i to, že mi vrátil Petlici. Paní Blanka mlčela. Ze dvora zněl mužský hovor, občas i smích. Snažil jsem se poznat, jestli se to tam už nesměje Jiří Lederer, František Pavlíček a pan Václav. Nic! umínil jsem si. Kuřinec! utvrzoval jsem se.

Vrátil se, usedl za stůl a vypálil: „Znáte Jiřího Lederera?“ – „Znám.“ – „Dával jste mu své fejetony, aby je poslal do zahraničí?“ – „Tak pane podplukovníku, jasně: ty fejetony sledujete už dva roky. Jsou trestné? Jestli ne, nebylo by trestné ani jejich posílání do zahraničí. To vám říkám mimo protokol. Do protokolu říkám toto: Odmítám vypovídat!“

Oběd. Seděl tam Jiří Hájek. Snědli jsme párky. „Prajete si kávičku?“ Jiří Hájek poděkoval a pravil: „Vy se o nás tak staráte, že vám tu ztloustneme, pak neprolezeme tou mříží ven a vy řeknete, že je to naše vina!“ Smála se: „Ále kdeže!“

Ještě když mě můj podplukovník vezl výtahem k východu, myslel jsem na jablka ve svém sáčku. Ale zatvrdil jsem se: Nic! Kuřinec! Bylo to ode mne možná tvrdé, ale bylo to spravedlivé.

(Jedna kopie pro podplukovníka Nogu.)

→ ČESKOSLOVENSKÝ FEJETON/FEJTÓN 1976–1977. PRO PŘÁTELE DAL OPSAT LUDVÍK VACULÍK. SAMIZDAT, s. 352–360.

P4/3

30. ledna 1977 (Ludvík Vaculík), Praha.

Moc práce

Byla neděle. Normálně bych jel do Dobřichovic na zahradu: mám – nemám... Už čtrnáct dní mám pořád někoho za prdelí. Přivedu si ho neopatrně do sklepa, a on mi shnije jablka.

A náš Emilek se raději ani neukáže. – Jen jsem si to pomyslel, bratr Emil za dveřmi. Přišel se zeptat, jestli nechci zavézt na zahradu. Přes Klárov, Malou Stranu a Smíchov jel jak uličkou v minovém poli, aby vpravo ani vlevo neštrejchl nějaký předpis. Až za městem si zapálil cigaretu a pravil: „Ty ses vycajchnoval!“ – „Dyť jsou to svině,“ namítl jsem. Odfoukl kouř a s přednesem, který zdědil po našem tatínkovi a který mi lezl na nervy už jako chlapi, pravil úsečně a mezerovitě: „To – je – všeobecně – známo. Ale ty jsi blbec. A to – známo – nebylo.“

Dopálilo mě, že zajíc, kterému nestačily uřezané jabloňové větve na zemi, pustil se do kordónu. Vzal jsem pilku a obětoval mu ještě dvě větve: jednu z Laxton's Superb, jednu z Albrechtova. A pletivo na opravu plotu leží pod přístřeškem, nemáme s Janem čas narovnat schýlené sloupky a natáhnout drát. Nemám letos ani prořezaný rybíz a sestříhaný angrešt. Aní zryt jsme nestihli. Sotva jsme shrabali listí, nastalo škaredé a škaredé. Několik dní mi zabralo odklizení haluzí ze skáceného stromu. Kmen stromu leží napříč zahradou a čeká na úřední výrok, zda jej smíme pokácet. Je to douglaska, obrovská, po celé výšce byla už holá, jen na vrcholu měla zelenou, také prosýchající kšticí jehličí. Suché haluze upadávaly

a ohrožovaly střechu domu i naše nájemnictvo. Ti dva mladíci s motorovou pilou, kteří se přišli nabídnout, že strom shodí, aniž ostatnímu bude zkřivena ratolest na hlavě, dodrželi slovo, vzali svou mzdu a šli. Vím ovšem, že o povolení skácet lesní strom se musí žádat. Ale oni se smáli, že bych se zesměšnil: v Dobřichovicích si prý na své zahradě každý dělá, co chce. Nebyla to pravda. Buď si potřebovali rychle vydělat, nebo je poslal Martinovský, a já naletěl. Když se strom octl vodorovně, viděli jsme, že má sedmdesát letokruhů, a poznali, proč schnul: začal shora hnít. Jestli to teď někdo z národního výboru odmítne uvidět, zaplatím příšernou pokutu, ani to nechci vyslovit.

Dále máme dokončit přestavbu ohradní zdi, která spadla před rokem. Dále jsme si ve sklepě v jedné suterénní místnosti začali zařizovat dílnu. Přes rok trvalo, než jsme dostali okna. Teď je třeba je natřít zvenku i zevnitř. Zvenku je mokro, zevnitř prach a špína. Nejprve zasekat elektriku, pak vymalovat a uklídit. V jednom rohu však byla velická rezavá skvrna. Pocházela od toho, že plošina venkovního schodiště se odtrhla od zdi, takže tam zatékalo. Spáru Jan zalil asfaltem, rezavou skvrnu jsme nejdřív přetřeli vodním sklem. To mi poradil Josef. Když jsem tedy teď obsloužil zajíce, šel jsem se podívat do dílny, jak nám drží malba. Je to docela dobré, jen v jednom rohu opadávají šupiny vodního skla a vylézá zas ošklivá rezatá skvrna.

Zajíce jsem původně chtěl právem zastřelit. Udělal jsem si luk a dobré šípy. Luk nejprve přerval ten špagát, musel jsem vzít silnější. Šípy létaly silně a rychle; co jsem chtěl, to jsem dřív nebo později trefil. Zajíc však se ke střelbě nedostavil. Bouda na nářadí, honosně ještě z dob Topičů nazývaná altán, podhňuje. Buď ji celou rozebrat a postavit znovu, nebo ji vcelku zvednout a podložit novými trámy. Také železná brána, teprve před dvěma roky spravovaná, zas poklesla v čepch, takže její dvě křídla proti sobě nepasují.

Také si musím konečně nechat dovézt duté kmeny, z kterých mívám vyrobit úly. Zvenčí budou staročeské, uvnitř vybaveny moderní sestavou. Budou tři: jeden vyřežu já, jeden náš Jan a jeden náš Ondráš, až se vrátí z vojny. Můj bude představovat dědka, kterému hubou polezou včely. Tou dobou, než k tomu, počítám, dojde, budu to já. Ta zahrada a dům, v němž nebydlíme, protože v něm bydlí nájemníci, byly původně opatřeny trativodem, který vedl pod cestou a končil v roklí. Jakýsi podnik si udělal osobní, neobecní kanalizaci, kanál vedl podél našeho plotu a trativod nám zničil. Tím jsme získali přirozené právo někdy v noci se jím do kanálu prodlabat a zastrčit si tam vlastní rourku. Už dlouho to odkládám, protože je to obtížné. Teď, po okleštění našich přirozených práv, bude to ještě obtížnější. Věc se musí udělat naprosto tajně, do rána musí být terén rovný a zarostlý zas kopřivami. Zesláblý domovními prohlídkami čekám, až se vrátí syn z vojny.

Je toho tedy dost, co mám dělat. Z Rakouska by se mi to zařizovalo ještě tíž, proto nepojedu.

V pondělí jsem na Hradčanském náměstí potkal zas filozofa Kosíka. „Taky ti vzali řidičák?“ ptal se vesele. „Ano.“ – „To je dobře, aspoň se nezabiješ. A telefon?“ – „Taky“. – „Budeš mít klid na psaní,“ řekl podařený filozof, a šel.

V úterý jsem se dověděl, že už v pátek sebrali Karola Sidona, neboť upadl do podezření, že poškozoval zákazníky vystřihováním ilustrací z *Ahoje*.³ Karol prodává noviny. Šel jsem do jeho boudy, a skutečně: Karol tam nebyl. Kráčel jsem po ulicích a dával si v hlavě dohromady základní informace o mladém nadaném spisovateli Karolu Sidonovi, které bude třeba podat do světa. Když jsem přišel domů, seděl u nás Karol. Ano, byl zavřený čtyři dny, ale věc se šťastně vysvětlila: dostal ty *Ahoje* už vystřihané z tiskárny, asi.

„Prosím tě, Karolku,“ zeptal jsem se, „proč je po tom *Ahoji* taková sháňka?“ Měl u sebe jeden výtisk ze své boudy. Prohlíželi jsme jej spolu důkladně, ale nic mimořádného jsme

3 Časopis *Ahoj* otiskl několik intimních fotografií, které měly Ludvíka Vaculíka kompromitovat.

nenášli. Až na konci jsme přišli na rubriku, kde vždycky mívají horoskop na týden. Jsem ve Lvu, našel jsem si tedy, co se mi tam prorokuje:

„Zajímavá zpráva, radost u rodinného krbu a plné využití celého týdne. Na některé zážitky budete dlouho vzpomínat.“

Taky Karol je ve Lvu.

→ ČESKOSLOVENSKÝ FEJTON/FEJTÓN 1976–1977. PRO PŘÁTELE DAL OPSAT LUDVÍK VACULÍK. SAMIZDAT, s. 361–366.

P4/4

Leden 1977 (Ivan Kadlečík), Martin.

Komu zvonía? Zvonía tebe!

Motto: Nikto nie je ostrovom samým pre seba; každý je kusom pevniny, kusom súše; a ak more odmyje hruďu, Európa sa zmenší, akoby sa stratil výbežok zeme alebo sídlo tvojich priateľov či tvoje vlastné...

JOHN DONNE

Z titulu pokorného, no nepokoreného človečenstva a občianstva, z titulu svedomia, intelektu a geneticky protestantského určenia, ako jednotlivec, teda neoddeliteľný kúsok pevniny a súše, dôrazne – i keď s pochopiteľným strachom – protestujem proti akémukoľvek administratívne, policajnému a inému šikanovaniu, internovaniu a vôbec prenasledovaniu spoluobčanov a ľudských spolubratov, ktorí sa previnili iba tým, že ich tí zdanlivo mocnejší obvinili – a to kdekoľvek na tejto vraj najlepšej planéte. Preto som hrdý, že aj moja vlasť ratifikovala viaceré dohody, deklarácie a pakty o občianskych a ľudských právach. Pochybnosti ma však neprestávajú prenasledovať pri čítaní niektorých samozvaných článkov v tlači, čo stroskotávajú na vlastnej logike a vlastných argumentoch, s impertinentnou bážňou a bez hanby nerytiersky osočujú ľudí: osočovanie, psychické týranie, prenasledovanie každého človeka umenší mňa, umenší a poníži ľudstvo, lebo všetci sme výbežkom tej istej Zeme, zrodení z toho istého prachu – a kto bije suseda (i nepriateľa), bije teba, bije mňa. Práve tieto závažné a povážlivé dôvody ma nútia nielen súkromne protestovať, ale ma vedú aj k tomu, aby som sa nikým nepodplatený, nenavedený a nič formálne nepodpisujúc prihlásil z vlastnej a vnútornej slobodnej vôle ku všetkým tým, čo obraňujú ľudstvo i ľudskosť, a ktorých tvorivá intelektuálna práca smeruje k duchovnej náprave vecí súčasného človeka. Áno: Bud' tá spútajú humanitné ideály, alebo tyrani; v prvom prípade stratíš vonkajšiu slobodu, v tom druhom zmysel ľudského života. Vyber si, človek, znejúci hrdo. A nepýtaj sa, komu zvonía...

→ ČESKOSLOVENSKÝ FEJTON/FEJTÓN 1976–1977. PRO PŘÁTELE DAL OPSAT LUDVÍK VACULÍK. SAMIZDAT, s. 367–368.

Dopis příteli, č. 1

Vážený a milý příteli,
velmi dobře rozumím Tvým rozpakům, vyvolaným tím, že jsem odmítl přijmout a předat Tvůj podpis,⁴ právě tak jako dobře rozumím Tvému hněvu nad způsobem, jakým se pokoušejí noviny, rozhlas a televize – a dokonce i někteří političtí představitelé – zvířit kolem celé věci co nejvíc bahna a špíny. Ale uvař sám, jaký by Tvá aktivní účast měla smysl: byl bys především okamžitě vyloučen ze školy, na niž ses po tříletém čekání konečně dostal. Ale vždyť společnost potřebuje vzdělané, poučené a zkušené odborníky – a ne lidi, kteří se sice jednou zachovali statečně, ale jinak nic už nedovedou. Selhání nespočívá v tom, že nepřipojíš svůj podpis k tomu, co považuješ za pravdu; já jsem nakloněn nepovažovat za selhání opatrnost ani u dospělých. Selhání začíná teprve tam, kde se podepíšeš pod lež, anebo – což je v podstatě totéž – když si začneš pro své rozhodnutí vymýšlet jiné, lepší důvody než ty, které byly skutečně Tvými důvody, a když začneš zlehčovat rozhodnutí jiných lidí, kteří volili raději riziko okamžitého konfliktu. Ostatně není všem dnům konec; budeš mít ještě řadu týdnů a měsíců možnost vzít na sebe takové riziko také. Ale navrhuji odklad; a do té doby bychom se mohli pokusit vyjasnit si některé závažné otázky obecnějšího rázu.

Vyděme třeba od Tvé jen tak mimochodem napsané větičky: „Nerozumím sice dost dobře, proč k takovému protestu dochází až teď...“ Všechno totiž má svůj čas, svůj „kairos“, lhůtu, termín; není ovšem snadné takový čas rozeznat. Někdy se to podaří, jindy nikoliv. Tentokrát se to, myslím, podařilo; chtěl bych vyložit důvody, které mne k takovému hodnocení vedou. Velkou důležitost pro nás pro všechny měly soudní procesy se skupinami Plastic People of the Universe a DC 307 (a předchozí procesy v Plzni). Na nich se totiž ukázalo něco nového: poprvé od r. 1969 se na domácí půdě vytvořil okruh rezistujících a protestujících lidí, ochotných společně vyjádřit solidaritu se souzenými (v roce 1971–72 protestovaly jen skupiny nebo jednotlivci v zahraničí); spolu s protesty mezinárodními se těmto lidem podařilo dosáhnout poprvé také reálných výsledků: snížení trestů z Plzně při odvolacím řízení, změnu textu obžaloby v Praze, snížení počtu souzených (alespoň pro první řízení), nižších výměrů v Praze pro hlavní osoby ve srovnání s Plzní, kde byli souzeni pouze organizátoři apod. Tak se ukázalo, že po dlouhé době politická situace zase poněkud zplastictěla. Na druhé straně to ovšem nutně muselo vrhnout nové světlo na Helsinky a na nadcházející setkání v Bělehradě.

Když byl publikován text helsinských dohod, vyvolalo to určité naděje; ty však brzy opadly, když se ukázalo, že to pro vnitřní život v zemi nic nepřineslo. Hlavní váha dohod se měla uplatnit zřejmě v mezinárodních vztazích. A tady měly dohody jeden hlavní, ne-li jediný smysl: potvrzení statu quo, uznání hranic oblastí vlivu a zájmů. Ale v roce 1975 došlo k nenápadnému, ale o to důležitějšímu aktu ratifikace dvou významných mezinárodních paktů Federálním shromážděním a prezidentem. Pakty vstoupily v platnost koncem března, ale ve Sbírce zákonů byly publikovány až v polovině října minulého roku, obojí ve vsí tichosti. Nicméně už tím byl stanoven první úkol: všichni občané se to musí dozvědět, všichni si musí uvědomit, co znamená ratifikace těchto paktů, podepsaných Československem už v roce 1968, totiž že se tím stávají součástí našeho právního řádu, že to teď jsou naše zákony, jimiž bude v budoucnosti nutno interpretovat všechny zákony dosavadní, a pokud

4 Rozumí se pod Prohlášením Charty 77.

některé starší formulace budou s novým zákonem v rozporu, že budou muset být zrušeny nebo opraveny. Bylo zapotřebí podniknout něco, co by vzbudilo všeobecný zájem co největšího počtu občanů o oba mezinárodní pakty, o Všeobecnou deklaraci, o lidská práva a občanské svobody vůbec a zejména o to, že je nyní otevřena zákonná cesta občanské iniciativě, kterou by mohl být čin Federálního shromáždění a prezidenta republiky prakticky podepřen a která by pomáhala v drobném každodenním občanském životě uvádět oba pakty v život.

Zároveň si však každý občan, který se o ratifikaci dověděl a který si dnes už proslulou vyhláškou č. 120 ze Sbírky zákonů, částky 23, z 13. října 1976 prostudoval (pokud oba pakty neznal už z dřívějšíka), musel položit ještě další otázku: jak je možné, že se součástí našeho právního řádu stávají takové nové zákony, které jsou ve flagrantním rozporu s praxí našich státních, tj. policejních, soudních a i jiných úředních orgánů? Na takovou otázku byly dvě možné odpovědi: buď to je začátek zápasu o novou politiku – anebo je to jen další zastírací manévr a potěmkináda před bělehradskou schůzkou. Rozhodnout se, z které odpovědi by měli občané napříště vycházet, bylo vlastně velmi nesnadné, i když obecná nálada většiny občanů byla nakloněna druhému výkladu. A tak bylo zapotřebí ještě z těchto dalších důvodů podniknout něco v naprostém souladu s oběma pakty a v jejich nejvlastnějším smyslu, aby se ukázalo, jak se vlastně věci mají. Bylo zkrátka nezbytné se pokusit o jakousi sondu, která by na světle ukázala něco, co zatím zůstávalo skryto a o čem mohly panovat jen nezajištěné dohady – a to jak na straně těch, kteří v praktické uplatňování paktů doufali, tak na straně těch, kteří se něčeho takového mohli jenom obávat.

A ovšem byl tu také třetí důvod. Přibližuje se termín bělehradské schůzky, na níž se bude kontrolovat a hodnotit, jak jsou dodržovány a plněny úmluvy z Helsink. Kromě toho se náš stát ratifikací paktů zavázal předkládat zprávy o přijatých opatřeních a o pokroku dosaženém při dodržování práv, jež byla oběma pakty uznána. To zamená, že reprezentanti našeho státu budou referovat jak v Bělehradě, tak čas od času i generálnímu tajemníkovi OSN. Občanům ovšem nemůže být jedno, zda jejich zprávy budou pravdivé nebo nepravdivé. Zajisté stojí na prvním místě úkol, jak uplatnit pakty o občanských a politických právech a o hospodářských, sociálních a kulturních právech v našem státě, v naší společnosti. Ale světové veřejné mínění nesmíme podceňovat; naopak musíme učinit vše, aby mohlo snahy o uplatňování lidských práv i v naší zemi podpořit svými sympatiemi a svou pomocí. A skutečná, trvalá a opravdová podpora je ovšem možná jen tam, kde se všechno ukazuje ve své pravé podobě a v plném světle. Hlas světového veřejného mínění musí nutně zakolísat a zeslábnout, když se ukáže, že stál na nesprávných informacích a chybném hodnocení událostí nebo stavu věcí. Pravdy se však tradičně dovolávají většinou ti slabší; pravda v rukou násilníků a těch, kteří mají moc, brzo přestává být pravdou a mění se v polopravdu a lži. Protože zastánci lidských práv jsou u nás právě ti slabší, nesmějí nikdy vynechat žádnou příležitost, jak pravdivě osvětlovat skutečnost a jak šířit pravdu a pravdivé informace všemi prostředky a všemi cestami – tedy i přes kruhy zahraničních zastánců lidských práv a vůbec i prostřednictvím zahraničních sdělovacích prostředků, když domácí jsou jim (v rozporu s našimi zákony) upírány.

Nu a tak se zrodila myšlenka CHARTY 77,⁵ kterou od samého počátku podpořili svým podpisem lidé nejrůznějších názorů a přesvědčení, kteří však v jedné základní věci byli zajedno: totiž v tom, že základní lidská práva musí být respektována také u nás, a v tom, že už musí být jednou skoncováno s libovůlí a svévolí, s nezákonnostmi a nespravedlnostmi, které se u nás znovu nebezpečně zahnízdily. Proto se mohlo stát, že komunisté a marxisté vyslovili svou podporu zápasu o náboženskou svobodu – a naopak křesťané svou podporu diskriminovaným a veřejně uráženým komunistům a marxistům. Proto se mohlo také stát, že proti

5 Ponechává se autorem zvolený způsob psaní Charty 77 v některých případech verzálkami.

diskriminaci při přijímání dětí na střední a vysoké školy protestují také ti, jejichž synové a dcery studovat mohou nebo už vystudovali, nebo že proti tomu, že někteří lidé nesmějí pracovat ve svém oboru, protestují jiní, kteří ve svém oboru bez obtíží nadále pracují. To je pro demokraty samozřejmějším věc: i když s někým nesouhlasím, respektuji a podporuji jeho právo vyjádřit a publikovat své názory (pokud ovšem nechce podkopat stejné právo těch druhých); i když mám na leccos odchylné nebo přímo opačné názory, jsem solidární se svým ideovým odpůrcem a protivníkem, jestliže je pomlouván, lživě osočován a difamován, zejména pak, když se nemůže sám bránit. CHARTA 77 proto není žádnou politickou platformou lidí stejného nebo blízkého politického zaměření, nýbrž výrazem jejich základní solidarity se zásadami nezadatelných práv, jež nesmějí být nikomu svévolně upírána; a také výrazem elementární občanské, politické slušnosti lidí, kteří si své místo ve společnosti nechťejí vyboxovat ranami pod pás, ale kteří nehodlají strpět bezprávné jednání a nezákonné postupy, ať už jsou namířeny proti nim samotným nebo proti kterémukoli jinému členu naší společnosti. Oficiálně šířené, údajně spontánní, ve skutečnosti však průhledným způsobem naorganizované „hlasy lidu“ velmi zřetelně vyjevují morální (či přesněji amorální) zásady tzv. kritiků Charty 77. V opakovaně vysílané relaci se statisíce rozhlasových posluchačů a televizních diváků mohly seznámit s rozhořčením, s nímž byl Hanzelkův podpis textu, který mj. upozorňoval na to, jak nesčetným mladým lidem je upíráno pro jejich názory neb dokonce pro politické názory jejich rodičů právo na vzdělání, označen jako „drzost“ – vždyť prý jeho vlastní syn studovat mohl. Tak je naším rozhlasem a televizí šířena zásada: studují-li tvé vlastní děti, neohlížej se na to, že děti jiných studovat nesmějí. Této podivné „morálce“ naopak zřejmě naprosto vyhovuje univerzitní profesor-anatom, který se v akci odsuzování Charty 77 nestyděl poukazovat na to, že jemu není a nikdy nebyla upírána svoboda bádání ani cestování do zahraničí, a který se tváří, jako by nevěděl o desetitisících jiných, kterým tato svoboda upírána je. Ale o takovéto „morálce“ si snad povíme ještě někdy jindy. Ono bude ostatně velmi poučné si blíže posvítit na detailní rysy celé té hysterické kampaně proti Chartě a „chartistům“. Dnes jsem chtěl jenom poukázat na hlavní motivy vystoupení signatářů Charty – ovšem jak já je vidím. Zatím buď pozdraven a povzbuzen k přemýšlení.

Tvůj Ladislav Hejdánek

→ LADISLAV HEJDÁNEK, *DOPISY PŘÍTELI*. PRAHA, OIKOYMENH 1993, S. 13–17.

P4/6

25. února 1977 (Ludvík Vaculík), Praha.

Komu patří pomsta?

Onehdy večer přišel jsem domů a tam seděl u stolu náš syn voják, který konečně dostal dovolenou. Dále tam stolovali Jan a Madla. V levém rohu u okna seděl na bidle v kleci náš pták Filip. Vpravo u gauče působil televizní kanál. Cítil jsem, že jsem přerušil jakousi živou debatu.

„O čem se tu jedná?“ zeptal jsem se.

Chvilí bylo nápadné ticho, potom Madla řekla: „Právě jsme tě viděli v televizi s kládou na rameni. Já jsem ještě myslela, že máš trenýrky, až kluci mě upozornili, že tam měl jenom takový čtvereček.“

„Neměl. To je sprostá fotomontáž,“ řekl jsem.

„A zrovna jsme mluvili o tom,“ řekl syn voják, „že ten čtvereček byl moc nízko, takže byl skoro zbytečný.“ A oba, i s Janem, se rozesmáli.

To se mě dotklo. Celé se mě to dotklo, proto jsem řekl: „A jak to, že se tak bezostyšně, u sto-
lu, bavíte o mých čtverečkách!“

Odešel jsem do pokoje, abych se už nevrátil. Tam jsem přemýšlel o pomstě. Počkám si na rohu Bartolomějské, a až ten panský pacholek půjde z „práce“, dám mu strašnou facku. Ne, to bych ztratil převahu nevinného. Krom toho ve fackách oni jsou lepší, mají na to výční list. Napíšu teda ďábelský fejeton na téma „stydka krajina režimu“. Také ne; ve fejetonech nepíšu o režimu, nýbrž o životě. Postěžuju si tedy znovu generálnímu prokurátorovi. Ale má to smysl? Může-li se díť, co se děje, znamená to přeci, že generální prokurátor buď táhne s nimi, nebo má míň svobody než já.

A tak jsem jenom šlapal koberec a tu a tam zaklel. Z kuchyně prozníval halas. Vtrhl jsem tam, skočil ke kanálu a vypnul jej.

„To nemůžete!“ zvolal jsem velice silně. „Když mluvíte, nemůžete mít ještě puštěnou televizi! Protože to vás Martinovský špatně slyší!“

Tak to byla pro tu chvíli celá moje pomsta. Všichni ztichli, jenom pták Filip řekl z klece slabě: „Flip, flip!“ A naklonil udiveně hlavičku.

Jinak já jsem, když mě zrovna něco nerozčílil, proti pomstám. Pro náležitou odpověď jsem, to ano. Důstojnou, klidnou. Nebo také prudkou, ale důstojnou. Těž klidná a jízlivá odpověď se mi líbí, to jest například taková, jakou mi dal dr. Fremund z generální prokuratury, když jsem mu položil písemně otázku: „Mám chodit po Praze a fackovat v redakcích mrzáčky, nebo se mě zastanete?“ Odpověď zněla: „Pokud se domáháte informace k vašemu zamýšlenému postupu, obraťte se na kteroukoliv advokátní poradnu...“ To se mi líbí, protože v tom se, jestli se nemýlím, projevuje stopa humoru.

Naproti tomu nedůstojná a vzteklá řeč nemá autoritu, ani když se opírá o nejvyšší autority. Příkladem toho je dopis, jehož pisatel stojí na stanovisku státních orgánů a organizací:

„Kreténe!“ oslovuje mě neznámý soudruh. „Ty pacholku fousatej, ty debile, ty hovado, tobě se tady asi vede špatně sajrajte, že by si se chtěl mít bez práce ještě lépe?“ ptá se jako nějaký děkan. A jako silný předseda ROH, který si přitom plete Berounku s Kohoutem, ptá se mě dál: „Kde si nakradl peníze na chatu na Sázavě?“ Souhlasně s Krajskou správou pasů a víz mě vybízí: „Šilháš po západě? Tak si tam táhni, hnuse.“ Dobrá informace o tom, kdo u nás má vedoucí roli, zní z jeho slov: „Nepíše se rok 1968 a to co jste si dovolili tenkrát už si nemůžete dovolit ty ani tvých 239 kamarádů vy holoto a ksindle.“ Dopis zakončuje z pověření lidu: „Třes se před hněvem lidu ty syčáku.“

Dopis je u mne k nahlédnutí. Dostal jsem takové dva. Ten druhý jsem rozškubal po přečtení prvních slov. Důstojně kritický dopis mi poslala jedna stará paní z Karlína. Rukopisem i pravopisem daleko převyšujícím rukopis i pravopis dnešních vysokoškoláků vylíčila mi svůj život služky a přímo mně určila jenom dvě věty, že když se mi na Západě líbí víc, měl bych tam opravdu jít. Pokusil jsem se vysvětlit omyl: netoužím po Západě, nýbrž po tom, aby se mi víc líbilo tady.

Instinktivní dopis příznivého tónu dostal jsem od nějakého Františka Dvořáka z Prahy. Vlastně je to kopie toho, co poslal četce: „Máme díky, že L. V. je dobrý člověk. (S prominutím! – pozn. L. V.) Jeden z důkazů je váš článek, který příkládám. Za dlouhá léta jsme poznali, že jestliže někomu nepříčetně spíláte, pak je to...“ pan Dvořák opakuje svůj velmi příznivý soud o mně, čímž ve mně vzbudil těžký pocit viny a zdeptal mě ovšem teprve on. Jedna paní z Ústí n. L. mě nazývá nejmilejším ze „ztroskotanců a samozvanců“, píše, že jsem ji zklamal, ale že už se z toho vzpamatovává. A místo jménem podpisuje se jako „Vaše čtenářka, matka a tudíž posr.“

Duchovní útěchu, krásnou k breku, poslal mi Jan Šimsa, ale dopisy drahých spolupachatelů nebudu tu citovat. Je na těch dopisech, napadá mi to až teď, zarážející jedno: jak došli k tomu, že oni mají utěšovat mne, a ne já je po tom všem...?

Jinak moje pošta teď za moc nestojí: samé předvolání, zamítání, odnímání. – Páni!

Nerad bych to zakřikl, ale případ pokáceného stromu je možná na dobré cestě. Na naši zahradu přišel normální hajný, prohlédl kmen a napsal, co viděl: Jedle DGL před lety v koruně zlomená, kmen zachvácen hnilobou. Zbývá tedy, aby náš Jan donesl posudek na úřad. Když jsme o tom při večeři u stolu jednali, písemně ovšem, syn voják se nahlas podivil:

„Co to má znamenat? Proč nemluvíme?“

„Nemůžeme,“ odpověděl Jan a písemně dodal: „Protože Martinovský by mohl toho hajného začít vyšetřovat.“

„Cože?“ podivil se syn voják nahlas. „To se to, zatím co jsem na vojně, tak zhoršilo?“

„Ano,“ napsala Madla.

„Ale to ani nejsme jako doma,“ řekl voják nepolepšitelně nahlas.

„My nejsme doma, my jsme v Martinovského kotci,“ řekl jsem také hlasitě.

„To on se o naši rodinu pořád tak zajímá?“

Všichni, včetně Madly, museli jsme se jen usmát. Jan řekl tlumeně, tak aby to Martinovský ještě mohl zachytit:

„Ten by správně měl mít v našem domě dole píchačku.“

Spadli jsme pod stůl, Madla nás zvala nahoru k večeři a směrem ke stropu řekla: „Nono, nebudte na něho tak zlí!“

Protože Madla nechce, abychom pana Martinovského nenáviděli. Jednak si myslí, že ti, co ho vedou, jsou mnohem horší, což je zas neštěstí pro něj, a dále je přesvědčena, že špatné činy obsahují trest už v sobě a je jen otázkou času, kdy se to projeví.

A to bude asi pravda, říkám tady zas už jen písemně, tiše a nerad.

→ ČESKOSLOVENSKÝ FEJETON/FEJTÓN 1976–1977. PRO PŘÁTELE DAL OPSAT LUDVÍK VACULÍK. SAMIZDAT, s. 387–393.

P4/7

17. března 1977 (Ludvík Vaculík), Praha.

Pohřeb mluvčího

Mínil jsem jít na pohřeb, ale dostal jsem na stejnou dobu předvolání na jistý úřad. To je jak na potvoru, řekl jsem si. Poslal jsem úřadu písemnou omluvu, že jdu na pohřeb, a krom toho jsem se odhodlal užít lsti. Pohřeb měl být v deset, ale já jsem se rozhodl odejít z domu neuvěřitelně brzy: už v šest hodin ráno. Jenže úřad mě přelstil: když jsem tak neuvěřitelně časně vyšel z domu, čekalo tam na mne auto: šestsettrojka známého odpudivého tvaru a hnusné černé barvy.

V budově mě uvedli do místnosti hned v přízemí. Uvítali mě dva pánové: jeden asi mého věku, jehož jméno jsem zapomněl, druhý byl velmi mladý a jmenoval se Kučera, jeho jméno stálo na předvolance. Starší muž pravil:

„Pozvali jsme vás, protože je ten pohřeb. Nebudeme vám tu dělat žádné příkoří, ani nebudeme mluvit o Chartě, nemusíme vůbec mluvit, přijde-li vám to víc vhod. Můžete si číst, jestli máte náhodou co, nebo vám něco půjčíme. Můžete taky spát. Po pohřbu vás pustíme

domů. Prosím,“ pokynul mi ke křeslu u okna, sám si sedl do druhého. Mladíka vybídl, aby se posadil za psací stůl. „Ty si můžeš studovat,“ řekl mu otcovským hlasem i tónem.

Odložil jsem svůj černý pohřební plášť, vyndal z jeho kapsy knížku do tramvaje a sedl si do křesla. Ještě jsem se zeptal: „Co kdybych nebyl vyšel z domu a nešel ani k vám, ani na pohřeb?“

„Mysleli bychom si, že zkrátka odpočíváte, a nic.“

„Hm. Ale to se mohlo přeci domluvit,“ řekl jsem.

„Taky si to myslím,“ připustil opatrně, usmál se a dodal: „Tedy pro příště.“

Byl to příjemný, harmonicky působící člověk, asi padesátiletý, odhadoval bych ho nejspíš na ekonoma či technika. Nebyl maskován co nejprůměrnějším oděním, byl naopak ustrojen s osobním vkusem. Mohl to být i kriminalista čili opravdický detektiv, použitý výjimečně v tento náročný den. Šlo přeci o pohřeb první třídy. Narodil se v jižních Čechách. Jeho otec byl lesní dělník. Své skromné, ale zřejmě šťastné dětství prožíval v přírodě se stromy a zvěří, v dobrodružstvích a hrách s kamarády české i německé národnosti. Potom se něco stalo a mezi kamarády postavil se ostrý chlad. Do lesů přišli českoslovenští vojáci a obsadili betonové pevnůstky. Také otec narukoval. Vojáci i české obyvatelstvo byli nadšeni do boje. Pak jednou ráno přišel pan učitel do třídy, třída povstala, učitel chvíli mlčel, než řekl: „Tak už nemáme republiku,“ a rozplakal se. Zábor pohraničí, stěhování do vnitrozemí... a všeko další „znají tihleti už jenom z dějepisu,“ pokývl k mládenci za rozlehlým psacím stolem. „Učíš se?“ připomněl mu a rozestřel si ve vzduchu *Rudé právo*.

Otevřel jsem svou knížku. Bylo půl osmé.

„Co to čtete pěkného?“ zeptal se muž.

„*Jací jsme* – od Ferdinanda Peroutky,“ odpověděl jsem s úmyslem dál se o tom nešířit, ale když mládenec v bystrém zájmu zvedl hlavu od stolu, rozhodl jsem se jinak: „Je to úvaha o povaze českého národa, psaná někdy po dvacátém roku. Peroutka rozebírá, jestli je oprávněné to, co bylo zvykem pokládat za jakési naše národní rysy. Například jestli jsme humaní, mírumilovní či bojovní, nakolik máme v povaze sklon k demokracii, potřebu svobody, schopnost kázně, pracovitost a touhu po vzdělání a tak dál.“

„Hm,“ řekl muž. Mladík zase sklonil hlavu ke své knize. Z ulice za oknem bylo slyšet, jak spolu rozmlouvají šoféři připravení u volantů. „Neviděl jsi Jardu? Kdybys ho viděl, hele, řekni mu...“

A já jsem tedy četl:

„Hledáte-li v jedné českého člověka jeho živou víru, poznáte, že první naší živou vírou jest, že člověk se má mít dobře. To jest hybná víra moderních národů, a žádné vlastnosti slovanské, o nichž se mluví, nás od ní neodvedou. Není možno pochopiti ani našeho nejnovějšího života politického bez znalosti této živé víry.“

Četl jsem soustředěně, kupodivu, tu a tam udělal jsem si znaménko. Zpozoroval jsem, že vnímám text mimořádně rychle a s delší stopou souvislosti než jindy. Slušný dozor, klid pramenící z vědomí, že nemůžu stejně dělat nic jiného, a zajištěný čas pro to, co dělám, to všechno ve mně evokovalo zapomenutý pocit uspokojení z řádného studia. Proč si to vlastně nezařídím každé dopoledne touto dobou sám? Tato knížka v ruce, tito dva lidé se mnou, tato budova se všemi zvuky a tušenými ději, hlasy a kroky na chodníku jen za sklem okna, vědomí hlavní události dnešního dne, představa, jak asi probíhá, zkušenosti posledních pomalých roků, zážitky posledních rychlejších týdnů – nebyla to laboratorně kompletní souprava materiálu i pomůcek a nástrojů ke studiu na dané téma – *Jací jsme*?

Za oknem se najednou ozvalo houfné klapání tučných automobilových dveří, tlumené starty s dobrou akcelerací, a ticho. Trhl jsem sebou: abych nakonec ten pohřeb nezmeškal! Bylo půl desáté. Také můj současník se podíval na hodinky, ačkoliv se mě mohl zeptat. Složil noviny a vyndal z aktovky jakýsi magazín. Začal luštit křížovku.

„Masarykovy české ideály jsou víceméně ideály všeobecně lidské. Vidí-li Masaryk v odvaze k myšlení, v důslednosti v životě, v lidskosti a energickém nepřátelství ke zlu a násilí český typ, musím říci,“ píše Peroutka, „že není národa tak ubohého, aby nebyl schopen tohoto ideálu.“ – Vzpomněl jsem si, že také Jaspers, mluvě o údajné německé národní povaze, říká, že je to libovolná abstrakce, která vypadá podle toho, k čemu je právě vztažena. A že to, co se často vykládá z povahy národů, mělo by se větším právem vykládat z jejich zeměpisné polohy. Čili Angličané, přesazeni do Německa, jednali by jako Němci, říká buď Jaspers, nebo jsem si to už dovnalezpl při něm sám. Pravda je, že od té doby jsem se toho chytl jako jisté útěchy. Příležitostně mi to už také pomohlo odolávat západním žurnalistům: jejich ledabylému, urážlivému soucitu s námi nebo laciné nadutosti z bohatého bezpečí.

Proti tomu Patočka – podíval jsem se na hodinky a odložil knížku na stolec – vzpomíná někde Herdera, jenže nevím už, zda souhlasně či s jakou výhradou, který soudil, že státy jsou výrazem národní povahy. Bylo za pět minut deset, rozhodl jsem se už počkat, byl jsem na místě. Rakev se hnula od kaple směrem k hrobu. V té chvíli se za hřbitovní zdí rozeřvaly motory motocyklů, nad stromy se objevila helikoptéra a s neuvěřitelně jasným úmyslem začala plnit hřbitov, rakev, hrob i duše tisíce lidí komunistickým rachotem... proboha, vidím, že jsem promluvil nenávislně, prvně, všichni mi to musíte dosvědčit, beru zpět a pokusím se opravit: dostavila se helikoptéra řízená otrokem, aby vyřídila pánovo pohrdání živými i mrtvými.

„Vyšívací tkanina na šest písmen,“ řekl starší muž.

„Kanava,“ řekl bystrý mladík.

Začal jsem zas číst:

„Praví-li Masaryk: ‚Násilně či smírně, pluhem či mečem? Smírně pluhem a prací – toť opověď českého génia a dějin,‘ tato formulka zdá se vystihovati ducha našeho růstu od počátku 19. století až do dne naší samostatnosti. Když corkský starosta umíral hladem v dublinském žaláři, zástupy Irů stály a klečely před branou a zpívaly náboženské písně.“

Jakýsi člověk vystoupil nad hrob a začal mluvit, ale nikdo neslyšel slova. Někoho ze starší generace napadlo zazpívat teď hymnu. Ale v rachotu motorů na zemi i na nebi jevil se nemožným nasadit tón.

„Duše patetická nenalezne u nás, co hledá. Převrat 28. října měl ráz téměř idylický. Kdyby po celý den bylo silně přšelo, oslavovali bychom snad teprve 29. říjen. Komunistické hnutí, ač je u nás větší než kde jinde, je mírné, pokud se týká činů, a patrně právě proto zachovává si svůj rozsah. Naše buržoasie snad by měla také chuť k nějakému fascistickému hnutí,“ píše Peroutka starým pravopisem, „ale naprosto nemá schopností k tomuto polovojskému životu.“

„Nomád na čtyři.“

„Avar.“

„Když Bakunin, vousatý a začouzený střelným prachem, přijel do Čech, byl Havlíčkovi protivný a nepochopitelný.“

Lidé se v uličkách mezi kříži řadili do zástupu, procházeli kolem hrobu a házeli na rakev květiny a hlínu. Úřední filmaři a fotografové pořizovali o tom dokumentaci k dobrému i zlému.

Za oknem se ozval zesílený ruch: klepání dveří, kroky mnoha lidí. Bylo tři čtvrti na jednáct. Někdo zaklepal na dveře. Můj společník vyšel. Když se vrátil, řekl:

„Tak nám to skončilo, můžete domů.“

Běžel jsem na Národní třídu. Chytl jsem taxíka. Pod kostelem sv. Markéty potkával jsem poslední lidi vracející se z pohřbu. V bráně hřbitova jsem byl pouze legitimován a fotografován, jinak puštěn dále. Tichým a prázdným hájem kráčel jsem mezi kříži až skoro do kouta.

A tam byl opravdu čerstvý hrob. Z toho jsem viděl, že pohřeb se ani nedá zmeškat. Zmeškat dá se živý člověk.

→ ČESKOSLOVENSKÝ FEJETON/FEJTÓN 1976–1977. PRO PŘÁTELE DAL OPSAT LUDVÍK VACULÍK. SAMIZDAT, S. 446–454.

P4/8

Z *Otevřeného deníku* Jana Vladislava (leden – březen 1977), Praha.

Pondělí 3. ledna 1977

Už jako klukovi mi nedala pokoj myšlenka, do jaké míry má lidské rozhodování a jednání, od hrdinských činů, o kterých jsem četl ve svých knížkách, až po sebemenší krok, který jsem udělal já, do jaké míry to všechno má nebo nemá vliv na další běh světa. [...]

Mé fascinující představy o světě, jehož osud by mohl záviset na každém lidském kroku, přiživovala i historie. Nebyl jsem přece sám, kdo si nad některými knihami říkal, jak by vypadala Evropa, kdyby Napoleon bitvu u Waterloo vyhrál. Nebo kdyby se Gavrilu Principovi v Sarajevu náboj v hlavni vzpříčil a kulka určená Františku Ferdinandovi nevyšla. Nebo kdyby naopak za války, do které po tom atentátu musel i můj příští otec, kdyby tenkrát náhodná kulka zasáhla a zabila rakouskoněmeckého kaprála Adolfa Hitlera, o němž se doma mluvilo s obavami od mých deseti let. V každé této neuskutečněné možnosti se přece tajil celý další svět, který by se byl odvíjel jinak než ten náš. A já si říkal, jestli někde, pár kroků od nás, jeho fantóm přece jen neexistuje a nečeká na svou chvíli, i když jej nevidíme, i když do něho zatím nemůžeme vkročit, tak jako nemůžeme vkročit do světa za zrcadlem, zvláště když jej donekonečna násobí řada dalších zrcadel. Viděl jsem něco podobného v zrcadlovém sále jednoho italského zámku a šla z toho taková závrať, že jsem stěží našel východ.

Jsou situace, kdy se nás při rozhodování o dalším kroku zmocňují podobné pocity závratě; většinou ale v životě jednáme, aniž si je připouštíme. Když za mnou přišel v prosinci Václav Havel s Chartou 77, bez rozmýšlení jsem ji podepsal; jestli jsem si tehdy nebyl v duchu něčím jist, pak jedině tím, zda to skutečně něčím hne. Jan Patočka, kterému jsem se o svých pochybách zmínil, byl optimističtější: „Nemylte se. Tentokrát to bouchne.“ Měl na mysli nejen ohlas, ale i represí.

Středa 5. ledna 1977

Do Kanady.⁶ Roger a Irène,⁷ kteří přijeli o vánocích, zůstali tentokrát přes nový rok. Už ani nevím, pokolikáté tu byli; z Francie jich jezdí víc, ale oni nejčastěji. Když jsem před lety uviděl Rogera poprvé, jak v Ruzyni prochází kontrolou a sotva vleče dva těžké kufry, byl jsem trochu zmaten. Neznal jsem ho a málem jsem uvěřil, že je opravdu tím skromným úředníkem, za kterého se při představování vydával. Nepochopil jsem hned, že to je žert, napůl převlek, napůl hra, jedna z těch, v nichž si libuje. V těch kufrech byly hlavně knihy. A v tom lehkém pařížském převlečníku vězel absolvent jedné z elitních francouzských škol, pracovník Státní

6 Takto uvozené záznamy byly součástí dopisů, které Jan Vladislav adresoval svým dvěma dcerám žijícím v Kanadě. Zkratka „M.“ se týkala Vladislavovy manželky Marie.

7 Roger a Irène Errera, jak se o nich píše dále.

rady, znalec ústavního práva, specialista v otázkách lidských práv a velký čtenář. Podle toho vypadá výběr knih, které pokaždé vozí. Ale nevozí jen knihy.

Jakmile Roger slyšel, co se k Novému roku chystá, měl trháni informovat okamžitě v Paříži novináře. Museli jsme mu to vymluvit; Charta 77 je sice datovaná prvním lednem, ale zveřejněna bude u nás i v zahraničí až o týden později. Do té doby nikde ani slovo. Zrovna když jim to u nás Jan Patočka znova vysvětloval a já začínal prostírat k obědu, ozvalo se zvonění. Šel jsem otevřít; za dveřmi Václav Havel s Pavlem Landovským. Přišli jen na skok, a když Vašek slyšel, že máme hosty, chtěl to vyřídit rovnou v předsíni, aby nerušil. Zval jsem je dál; jestli mají čas, budou naši hosté jistě rádi, když s nimi poobědvají. Vašek se zdráhal, mnul si ruce, přešlapoval, ukláněl se v pase, že ne, že se to nesluší, takhle přepadat lidi a vnucovat se na oběd, ale nakonec si dal říct. Zatímco Jan Patočka mluvil s hosty, pomohl mi roztahnout stůl, abychom se k němu vešli. Místo pěti nás bylo najednou sedm.

Pavel, ten se neostýchal; jen co se halasně pozdravil s Errerovými, už běžel do kuchyně bavit M. a zjišťovat, co vaří. Za chvíli pomáhal v roli školeného číšníka nosit na stůl. Nový rok začínal dobře; v takové sestavě jsme se už dávno nesešli ani my z Prahy. Spokojeni byli i Roger s Irenou. Chtěli poznat Jana Patočku; a sešli se i s Havlem a Landovským. Byl jsem té náhodě vděčen; aspoň budou vědět, nejen oč v Chartě jde, ale i kdo za ní stojí.

Sobota 8. ledna 1977

Loni se mne mj. Martinovský při pohovoru zničehonic zeptal, jestli čtu špionážní romány. „Nečtu,“ divil jsem se. „Měl byste,“ nabádal mě přátelsky, „aspoň byste viděl, jak to chodí, a vyhnul se nepřijemnostem.“ Podle něho se to na všech ambasádách, ale především na těch pražských, včetně francouzské, kam mne občas zvou, přímo hemží tajnými agenty. Jeho špionážní vize světa mi byla tenkrát k smíchu; jenže když teď poslouchám, co se dělo před dvěma dny kolem poledne ve Střešovicích, musím mu dát za pravdu. U nás to občas opravdu vypadá jako ve špionážních románech nebo filmech; ale je to především jejich dílo. Postarali se o to i předvíreem: když se Václav Havel, Ludvík Vaculík a Landovský vypravili od Urbánků v Pavlově starém saabu doručit vládě, Federálnímu shromáždění a ČTK Prohlášení Charty 77 se všemi podpisy, začali je v pěti či kolika civilních autech *stihat* muži od StB. Honili je tak dlouho, až je kdesi dole v Dejvicích vítězně *dopašli*. A přitom kdyby se ta akce neřídila scénáři špionážních filmů, ale pravidly běžného policejního zásahu, bylo by stačilo jediné řádně označené auto dopravní policie; na jeho pokyn by byl Landovský sotva mohl udělat něco jiného než zastavit. Jenomže na tom by ochránci pořádku nemohli demonstrovat, jak byli spiklenci nebezpeční a oni udatní; a tak se stalo, že Landovský stačil ještě uprostřed křížovky z obklíčeného auta vyskočit a volat o pomoc, jako by šlo o přepadení.

Prodávám, jak jsem koupil; nebyl jsem u toho. V každém případě byli všichni tři zadrženi. Následovaly výslechy, domovní prohlídky a tak dál; za asistence televizních kamer! Chtěl bych se dožít dne, kdy se ty filmy budou veřejně promítat i s jmény jejich scénáristů, kameramanů a režisérů.

Pátek 14. ledna 1977

Do Kanady. Rád bych vám podrobně vypsál všechno, co se děje kolem a co prožíváme my, ale je to dvojnásob beznadějně. Jednak se události hrnou jedna přes druhou tak, že to někdy sotva stačíme vnímat a registrovat, jednak je tu přece jen ta obrovská dálka mezi námi: co napíšeme dnes, to vy dostanete nejdřív za deset dnů, co je pravda v této chvíli, to dostane za tu dobu jiný smysl. Některé věci ovšem trvají, například pocit, který nemám jen já, ale i řada dalších lidí, často zcela odlišných názorů – pocit, nebo spíš jistota, že byl už nejvyšší čas tím vším hnout a zatřást svědomím lidí, podřimujících v jakémsi malátném, neklidném snu,

z něhož se co chvíli probouzeli do absurdní skutečnosti. Celou situaci vyjádřil jeden z těch, které nutili k vystěhování, jak jste už o tom možná četli: „Český národ vyhrál v tyto dny bitvu, jakou už dávno nevyhrál.“

Ten citát není možná docela přesný, nebyl jsem u toho. Zato vím docela přesně, co řekl Jan Patočka, protože o tom mluvil u nás: „Když nic jiného, tak už jen celý ten týden stál za to!“ A měl pravdu; už dávno jsem neměl tak silný pocit, že národ znovu uvažuje tak, jak mu to náleží. Tím nemyslím, že by všichni dávali Chartě za pravdu. Říkám jen, že všichni, jejichž svědomí je živé, všichni, kteří zde žijí a chtějí, aby se zde dalo doopravdy žít, byli tak či onak vyzváni k novému zamýšlení nad otázkami, jež na ně doléhají už taková léta, že se jim na příslušných místech v duši nadělaly mozoly či jizvy, a tak je pomalu přestávali vnímat.

Pozoruhodné je, s jakým pochopením to přijali právě mladí lidé. Jednak zřejmě cítí, že se to týká především jich, protože jde skutečně hlavně o ně a jejich budoucnost; a kromě toho v nich doutná potřeba nějaké mravní dimenze, která by upevnila jejich duchovní páteř. I když se nedá říct, že by jejich řeč vynikala uhlazeností, ten proud špíny, nadávek a ničím nedoložených obvinění, jež chrlí tisk, rozhlas a televize, jimi otrásl. Nás starší tento jazyk – a nedostatek jakýchkoli důkazů – nemohl překvapit; známe to z padesátých let. Pro mladé lidi to bylo něco nového a zarážejícího. Krátce, jejich mravní zaujatost – ne všech, ale mnohých – nás překvapila; ale když se o tom M. zmínila před svým doktorem, ujišťoval ji, že to je mnohem rozšířenější, než si myslíme. Nejzajímavější však bylo, co jí v souvislosti s tímto návratem padesátých let pověděl o sobě. Řekl, že mu stačil sám ráz tehdejších novinových zpráv a slovník tehdejšího běsnění, aby pochopil, že ty procesy s údajnými zrádci nejsou nic než podvod a lež. A to mu tenkrát bylo sotva sedmáct let.

Někdy roku 1968 se mne za jedné vzrušené diskuse u stolu v Klubu spisovatelů Milan Kundera ironicky zeptal: „A dokdy to amnestujete, pane Vladislav?“ Měl na mysli mé poznámky o českých vzdělancích, kteří tak dlouho a tak snadno a zaslepeně spolupracovali se stalinismem, zejména v padesátých letech. Odpověděl jsem mu stejným tónem: „Do roku 1938! Pak už muselo být při četbě protokolů z moskevských procesů každému inteligentnímu člověku jasno, oč běží.“

(Zřejmě tenkrát jsem se ho taky zeptal, jak hlasoval roku 1960 v ústředním výboru Svazu čs. spisovatelů, když mě vylučovali nejen ze Svazu, kam jsem byl konečně přijat, i když jen jako kandidát, ale i z Kruhu překladatelů. Odpověděl: „Nehlasoval jsem. Šel jsem na záchod.“)

Středa 19. ledna 1977

„Ohromení vystřídala úzkost, když jsem si v *Rudém právu* z 12. ledna t. r. přečetla článek ‚Ztroskotanci a samozvanci‘, a pak sledovala ohlasy na něj v tisku, rozhlase a televizi“, píše v otevřeném dopise generálnímu tajemníku ÚV KSČ a prezidentovi ČSSR G. Husákovi Josefa Slánská, „vdova po generálním tajemníkově ÚV KSČ,“ jak se podepsala.⁸

Jako všem, kteří to tenkrát prožívali, ať už stáli na té či na oné straně, jako mně tak i jí připomněla nynější kampaň proti Chartě 77 padesátá léta. Se vším všudy, včetně toho rituálního termínu *samozvanec*, na který jsem nadobro zapomněl, ačkoli tenkrát patřil k běžnému slovníku našich prokurátorů a novinářů. „Vždyť právě Vás tehdy tak označil Václav Kopecský,“ dovolává se Josefa Slánská paměti člověka, který přece tenkrát taky leccos zakusil. Jenže z tehdejšího *samozvance* je dnes všemohoucí *gensek*, generální sekretář ÚV KSČ; a z křesla, z něhož kdysi vládl její muž, než ho oběsili, člověk zřejmě vidí a pamatuje všechno jinak. Zvláště on, Gustáv Husák; cožpak mu – na rozdíl od Slánského – nedaly dějiny nakonec za pravdu?

8 Otevřený dopis Josefy Slánské vyšel samizdatem, stejně jako ostatní texty, které Jan Vladislav v deníku cituje. Všechny jsou k dispozici například v ČSDS, sb. Charta 77.

Cožpak mu navíc nezabezpečily s konečnou platností život, protože dnes se už generální tajemníci nevěší? Pokud se nezřítí v prezidentské helikoptéře, umře i on pokojně v posteli.

„Kampaň vedená proti Chartě 77 a jejím signatářům,“ opakuje Josefa Slánská, „nemůže nepřipomenout padesátá léta, kdy bylo možné odsuzovat kohokoliv za cokoliv, kdy pod heslem ‚straně věřte, soudruzi‘ bylo zorganizováno přes 10 000 rezolucí žádajících smrt, a to i smrt Vaši. A teď se opět na lidech – od pionýrů po důchodce – požaduje, aby odsoudili Chartu 77 a její signatáře, aniž by znali skutečný obsah této charty.“

Kromě paměti se J. Slánská na závěr dovolává i svědomí někdejšího samozvance a dnešního prezidenta. Jistě, je to na místě; bez živé paměti nemůže být živé ani svědomí: „Copak byste snad chtěl, aby lidé zase měli po mnoho let trpké výčitky svědomí proto, že ze strachu hlasovali proti něčemu, co neznali, a tak ublížili občanům, kteří nechtějí nic jiného než pomáhat při důsledném uplatňování závazků, které je povinen dodržovat nejen náš stát ale i všichni jeho občané? Žádám Vás proto, abyste se zasadil o zastavení pomlouvачné kampaně a represálií,“ končí Josefa Slánská rezolutně. Jenže má vůbec ještě Husák tolik vlivu a moci, aby něco takového *mohl* udělat, i kdyby dejme tomu chtěl?

Před pěti dny odvedli Václava Havla k výslechu a už se nevrátil. Když se po něm Olga den nato po telefonu sháněla, oznámili jí, že prý se *vzdal* policii; jako nějaký gangster! Do vazby byl vzat i František Pavlíček, Jiří Lederer a Ota Ornest; ten ale Chartu nepodepsal.

Úterý 25. ledna 1977

Radosti, starosti. K těm radostem patří různá volání, často nečekaná. Kromě dětí z Kanady telefonoval několikrát Roger z Paříže, naposledy včera; mají o nás obavy. Tak jako Sergio Tommasinelli z Turína, zubní lékař a milovník umění, kterému jsem dělal tlumočnicka, když obcházel pražské ateliéry a nakupoval, především u Jiřího Koláře; má už jeho koláží na samostatnou výstavu. Ptal se, jestli něco nepotřebujeme; zatím ne.

K nepřijemnostem patřilo onehdy předvolání k „úřednímu jednání a technické kontrole vozidla“ do Čkalovovy ulice v Dejvicích. Naštěstí jsem hlavně zásluhou Míly B. sehnal dílnu, kde mi za dva dny auto seřídili; stejně to už dávno potřebovalo. Muž od SNB byl při prohlídce celkem korektní; upozornil mě na dvě tři drobnosti, které bych si měl dát ještě spravit, ale jinak nic, technické osvědčení vozu potvrdil. Pak začalo druhé kolo, úřední jednání v podobě zkoušky z nové dopravní vyhlášky, takzvané *stovky*. Posadili mě jako záčka v kanceláři za stolek, předložili mi formulář s otázkami a já měl zaškrtnávat správné odpovědi, jako kdybych o řidičák žádal poprvé nebo způsobil kdovíjaký karambol svědčící o neznalosti předpisů. Čekal jsem to a večer jsem si vyhlášku přečetl. Výsledek: osmatřicet bodů ze čtyřiceti možných, o dva víc, než bylo minimum. Teď by mě ještě mohli předvolat na zdravotní prohlídku; to je další z jejich obvyklých šikan.

Když jsem se vracel, potkal jsem na schodech Zdeňka Urbánka. Taky si ho předvolali; a přitom jezdí už čtyřicet let. Nebylo mu dobře, a to předvolání mu ještě dodalo. Líčil jsem mu, jak jsem dopadl; trochu ho to vzpružilo. Jeho strachy byly stejně zbytečné, udělal to za sedmatřicet. Otravují takhle všechny signatáře Charty; u těch, co jezdí, technické kontroly a řidičské průkazy, u dalších vypínání nebo odebírání telefonů, u všech předvolávání k „úřednímu jednání“, to znamená k výslechu. Mne to čeká taky; v první vlně chodili po domech, budili lidi v pět ráno, odváželi je rozespalé do Ruzyně či jinam, a pak je tam nechávali hodiny čekat, než trochu změkli a oni mohli „jednat“. Byli i u nás. Jedno ráno mě M. přiběhla vzbudit: „Někdo zvoní!“ Já je neslyšel, ale hned jsem pochopil a odmítl jsem vstát: „Tak je nech zvonit.“ Za chvíli se zvonek rozdrnčel znovu, tentokrát tak dlouze, že jsem ho už nemohl neslyšet; ale otevřít jsem nešel. Zato se za dveřmi hned vedle našich ozval starý mrzutý vlčák, penzista jako naši sousedé Čechovi. Nemá rád zvonění u dveří, ani u těch našich, a začal

protestovat tak mohutným basem, že to muselo probudit celý dům. Nepřestal, dokud se ve třelci nedali na ústup. Nejspíš si řekli, že jim stejně neutechu; zatím však nepřišli. Zavolal jen major Martinovský, ten, s kterým jsem měl tu čest už loni; rád by si prý se mnou pohovořil. Zdvořile jsem odmítl; počkám, až budu jako všichni signatáři vyzván k „svědecké výpovědi“ úředně. „Škoda,“ řekl, než zavěsil, „škoda pro vás!“ Ale to já přece vím už dávno!

Středa 26. ledna 1977

Ani s tím řídičským průkazem to pořád ještě není vyřízeno. Když při té zkoušce viděli, jaký je po dvanácti letech, co jej nosím v náprsní kapse, celý ošoupaný a propocený, nemluvě o fotografii, na které už nejsem k poznání, řekli mi, abych si dal co nejdřív vystavit nový. Na Doprávním inspektorátu mi to prý udělají na počkání; a skutečně, když jsem tam tuhle zajel, slíbili, že to bude hned. Asi za půl hodiny mi starý průkaz s rozpaky vrátili; prý mi jej nemohou vyměnit, protože jim v kartotéce chybí můj evidenční list. Nenašli jej ani na stole u šéfa.

Sobota 29. ledna 1977

Včera v poledne obligátní oběd v Klášterní; M. pak chodí po nákupech, já spěchám do Slavia za Kolářem. Tentokrát byla Národní plná aut, hlavně úředních šestsettrojek a šestsettřináctek; do Národního divadla bylo narychlo svoláno slavnostní zasedání „uměleckých svazů“ a „našich předních umělců“, aby podepisovali jakési prohlášení s obvyklými frázemi o věrnosti straně, vládě, spojencům a k doví čemu ještě; a to všechno pod hlavičkou „Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru“, jak se lze dočíst v ranním *Rudém právu*. Účastníci zasedání v ND se dozvěděli, že „Velký Říjen již po šest desetiletí, jak si právě letos připomínáme, ozařuje pracujícím lidu a revolučním silám celého světa cestu pokroku, cestu šťastné budoucnosti,“ zjistili, že právě „v tom je zdroj našich jistot, našeho hrdého sebevědomí, našeho optimismu, nezaslepeného úspěchy, neotřeseného žádnými těžkostmi, ba i občasnými neúspěchy“, vzali hrdě na vědomí „zákonitý fakt, že od dvacátých let dodnes drtivá většina mistrů naší kultury šla a jde ve svém úsilí věrně s dělnickou třídou, s komunistickou stranou ve znamení Velkého Října“, a ve shodě s tím se jednomyslně shodli, že nedopustí, „aby v atomové vichřici, tisíckrát hroznější všech minulých válečných katastrof, shořelo naše dílo, to, co jsme za desetiletí usilovné práce ve svých socialistických zemích vytvořili a dále tvoříme“, a jako jeden muž stvrdili svým podpisem, že pohrdají „těmi, kdo v nezkrotné pýše, ješitné nadřazenosti, sobeckém zájmu nebo dokonce za mrzký peníz se kdekoli na světě – a také u nás se našla skupinka takových odpadlíků a zrádců – odtrhnou a izolují od vlastního lidu, jeho života a skutečných zápasů a s neúprosnou logikou se stávají nástrojem antihumanistických sil imperialismu a v jejich službě hlasateli rozvratu a neshody mezi národy. [...] Jsme přesvědčeni, že příští léta budou naplněna novými tvůrčími činy spjatými se zájmy našich pracujících, s humanistickými cíli naší socialistické společnosti a s politikou její vedoucí síly Komunistické strany Československa.“

Praha sobota 29. ledna 1977 (pokračování)

Ačkoli bylo shromáždění v Národním divadle svoláno jako manifestace proti Chartě 77, v prohlášení, které pak účastníci podepisovali, se o ní jmenovitě vůbec nemluví. Čtenáři *Rudého práva* musí být zmatení a zděšení. Na jedné straně se dovídají, že těch odpadlíků a zrádců, kteří se vynořili v Čechách, je jen skupinka, na druhé straně čtou, že by ta nepatrná skupinka mohla cárem jakéhosi papíru, který nestojí ani za ocitování, zažehnout hotovou *atomovou vichřici* – a proto ji bylo třeba včas zažehnout mobilizací všech mistrů naší kultury, kteří byli po ruce. Tak se včera kolem poledne v Národním a večer v televizi objevili i lidé, které nebylo vidět před kamerou, ve filmu nebo na obrazovce celá léta. Míhl se mezi nimi i Jan Werich, po

němž se od sedmdesátého roku jako by slehla zem. V novinách, rozhlasu, televizi se nesmělo objevit ani jeho jméno, natož jeho tvář; byl nadále umělcem, kterého režim úředně povýšil na národního, a přitom se nesměly připomenout ani jeho sedmdesátiny. Teď jej najednou vidí celá republika v Národním, i když jen v hledišti, teď se k němu najednou ze všech stran obracejí kamery, aby jej (a jeho dceru) zvěčnily, jak přihlíží, co se děje na scéně. Dal bych nejen šesták, jak říkají Angličané, ale celou stovku, kdyby mi někdo řekl, co si ten starý muž myslí při pohledu na truchlivou komedii, která se před ním odehrávala: cožpak její hlavní představitelé nepatřili k těm, co mu léta bránili hrát, co ho připravili o poslední šanci? Doslova *poslední*, protože dnes už je příliš starý a nemocný, aby mohl začít znovu, i kdyby mu to za jeho ochotu přijít a posedět v Národním nakrásně nabídli. Vídám ho občas U Golema v Maislově ulici na Starém městě; chodí tam navečer, aby si dal u pultu aperitiv a chvíli si zahrál na starého, zneuznaného, ale všemi uctívaného mima.

Pondělí 31. ledna 1977

Jiří Hájek cituje ve svém dopise⁹ mnohoobročnického arcibiskupa Zbyňka Zajíce Abecedu, který v XV. století horlivě „pálil knihy, nic nevěda, co v nich psáno.“ Ještě příhodnější by možná bylo citovat autora naší doby, Alexandra Solženicyna a jeho dopis, kterým reagoval v listopadu 1969 na své vyloučení ze Svazu sovětských spisovatelů. Stačily by dva odstavce:

„Otfete si sklo hodinek. Vaše hodinky se zpoždují za naší dobou. Roztáhněte těžké záclony, ve kterých si tak libujete. Nemáte vůbec potuchy, že venku je denní světlo. Už není doba hluchých, temné období bez východiska, kdy se vám zlíbilo vyloučit Achmatovou. Teď není ani mrazivá doba strachu, kdy jste s pokřikem vypověděli Pasternaka. Což se za to už dost nestydíte?

Chcete, aby vaše hanba byla ještě větší? Je blízko doba, kdy se každý z vás bude snažit začernit podpis pod revolucí, kterou jste dnes schválili. Slepí, kteří vedou slepé – ani jste si nepovšimli, že jdete opačným směrem, proti tomu, co jste prohlásili. V této krizi nejste schopni navrhnout cokoli dobrého, s výjimkou své nenávistné bdělosti a snahy ‚držet na uzdě a nepovolit‘.“

Už dnes slyším ty lidi, jak se zapřísahávají, že nemohli jinak, že měli děti, že zachraňovali to či ono a tak dál. A pokud jde o tu hanbu, o které mluví Solženicyn, v dnešních dobách má z ostudy kabát tolik lidí, že se už stal součástí národního kroje. Hlavní je, že hřeje. A on hřeje, tím víc, čím je silnější.

P. S. Sèvres podzim 1985

Je to všechno vlastně stará a známá věc. „V jisté strašné době lidé tvrdili, že se stali vykonavatelé nespravedlivých zákonů proto, aby oslabili jejich tvrdost, a vzali moc do svých rukou proto, že by v jiných, méně čistých, způsobila ještě víc zla,“ psal roku 1825 Benjamin Constant ve svých *Politických zásadách použitelných pro všechny reprezentativní vlády a zvláště pro nynější francouzskou ústavu*. „Ten prolhaný čachr otevřel bezmeznou cestu všem zločinům. Každý smlouval se svým svědomím, každá nespravedlnost nacházela své důstojné prováděče. Nevím, proč by v takovém systému nemohli lidé dělat i katy pod záminkou, že by nevinné škrtili laskavěji.“

Constant mluví o té strašné době všeobecného smlouvání se svědomím, jako by už patřila minulosti. Ve skutečnosti trvá podnes a člověk si říká, jestli nedosáhla svého vrcholu právě za nás!

9 Dopis Jiřího Hájka z 18. ledna 1977 akademiku J. Bačkovskému reagoval na Bačkovského veřejné prohlášení proti Chartě 77.

Praha středa 2. února 1977

Těch podpisů na „antichartě“ je dost, rozhodně víc než na samé Chartě; a pořád přibývají. Jistá jména samozřejmě chybět nemohla; spíš by vzbudilo údiv a dohady, kdyby se to či ono neozvalo. Jiná se dala čekat; příležitostí stisknout napřaženou ruku moci a připomenout se v dobrém není tolik. Další překvapila, zvláště ta, která tisk, rozhlas nebo televize celá léta tak důsledně ignorovaly a teď je najednou vzaly na milost; není to pro postižené trochu ponižující? Některá jména jsem ovšem na těch pranýřích v podobě novinových sloupců čelil s lítostí: co je k tomu dohnalo, co si od toho slibují?

Ale nakonec mají možná tihle signatáři taky svou pravdu. Žádná kaše se nejl tak horká, jak se uvaří; a vůbec, kdo ví, co bude za deset let?! Do té doby se na takovou hloupost – jako na tolik jiných ponižení – stejně zapomen! Jen se obávám, že oni sami nezapomenou a že to své pokoření nikdy neodpustí; a to nejen těm, co je pokořovali, ale také těm, co se nepokojili s nimi, a hlavně těm, co je do této situace vehnali svou Chartou. Proč nedali pokoj!? Proč znovu jítřili svědomí? Proč ponižují ještě oni? Copak nestačí to ponižování ze strany režimu?

A přece, přec jen jsem čekal trochu víc odolnosti. Jako bych zapomněl, čeho jsem byl svědkem hned několik dní po okupaci v srpnu 1968, když se v první vlně euforického vzdoru sešli pražští spisovatelé ve vedlejší budově Národního divadla. Do Klubu spisovatelů na protější chodníku Národní jsme nemohli; jako jedno z hnízd kontrarevoluce je vítězně obsadili Rusové. V té zkušební ND, nebo co to bylo, se tenkrát mluvilo velice kurážně. A protože byly oprávněné obavy, že se bude zatýkat, odhlasoval se i jakýsi manifest solidarity. Asi v tom smyslu, že bude-li ze spisovatelů někdo zatčen, postavíme se za něho jako jeden muž a vyhlásíme generální stávkou. Jenže sotva jsme se zvedli, abychom to prohlášení u stolku podepsali, začali se někteří trousit na chodbu, aby si zakouřili nebo zašli na záchod. A už se nevrátili.

P. S. Martinique listopad 1994

Čtu v horkém písku pláže u hotelu Maruba tři knihy o jedné a téže věci – *Rozhovory s Annou Achmatovou* od Lydie Čukovské, vzpomínky na čínský gulag *Vězněm Mao C'-tunga* od Jeana Pasqualiniho a deníky *Celý život* Jana Zábrany. Zábrana sám Chartu nepodepsal, a měl proč; já bych mu to byl spíš rozmlouval, tak jako jsem rozmluvil Bedřichu Fučíkovi zveřejnění jeho podpisu a jen jsem o něm informoval Jana Patočku, který to s pochopením schválil. Ale jinak není o Zábranově postoji k Chartě pochyb; jeho záznamy jsou jednoznačné. Nepatřil k těm, co svou neúčast, na niž měli plné a nikým neupírané právo, potřebovali dotčeně vysvětlovat různými ideovými nebo osobními výhradami, které mne tak dráždily svým pokrytectvím. Dráždily i Zábranu; v záznamech z dubna – května 1977 píše kromě jiného: „Ti, kteří podepsali takzvané „Prohlášení uměleckých svazů“, to jest odsouzení Charty 77, a chodí teď po Praze a Brně, po celých Čechách a na setkání se každému omlouvají, že ‚museli‘, že ‚nemohli nic jiného dělat, aby je nezničili úplně‘, si pro to našli dost srandovní, kuriózní formulaci. Říkají: ‚Podepsal jsem *kde domov můj*... víte, já musel...“¹⁰

Tohle já nikdy neslyšel. A přitom se i mně přišlo plno přátel a známých s nářkem vyznávat, že museli; a já je zbaběle utěšoval, protože jsem chtěl mít pokoj! Zábrana byl nesmiřitelnější; v říjnu nebo počátkem listopadu 1979 si zapsal: „Nepromluvíš křivého svědectví proti bližnímu svému. Všichni ti, kteří podepsali odsouzení chartistů v lednu 1977.“¹¹

10 Srv. Jan Zábrana: *Celý život*. Výbor z deníků 1948/1984, Praha, Torst 2001, s. 537. Zábranův obsáhlý komentář k Chartě 77 viz také zápis z února – března 1977, s. 518 n.

11 Tamtéž, s. 719.

Praha čtvrtek 3. února 1977

Co je k tomu dohnalo, co si od toho slibují, ptám se ve včerejším záznamu, ale je to jen řečnická otázka. Víím to přece dávno i bez fejetonu, v němž o tom píše 15. ledna s trpkou ironií Milan Šimečka. I jeho předvolali. Ne sice na policii, ale na kádrové oddělení bratislavské strojnické fakulty, kam se jako zázrakem dostal jejich syn; a ne proto, že Chartu podepsal, ale proto, aby v zájmu zdárného studia svého potomka sepsal prohlášení, jímž by se od ní jako miliony našich pracujících náležitě distancoval. Dopadlo to takto: „Chvíli jsme o tom [s vedoucím kádrového oddělení] hovořili. Když jsem vyšel z té krásné budovy na vzduch, přepadla mne nevolnost z porušení mravní rovnováhy. Dýchal jsem zhluboka, abych zabránil zvracení, a usilovně jsem se díval do modré hlubiny nebe, což mne vždy uklidňuje. Uvažoval jsem o tom, proč je tento typ vydírání tak hluboce ponižující – asi proto, že rukojmím jsou děti, desetitisíce dětí na středních a vysokých školách. Často už dospělé, nesou stále na svých bedrech odpovědnost za své rodiče. A my se třeseme o jejich budoucnost. Proč právě u nás existuje taková masová touha rodičů poskytnout dětem vzdělání, když nakonec právě vzdělání je často příčinou neštěstí? Copak nevím nejlíp sám, oč svobodnější a bohatší je život mladého dělníka? Denně je vidím vedle sebe.“ Atd.

Kolikrát jsme v padesátých a šedesátých letech toto ponižování kvůli dětem zakoušeli my! A bylo to tím těžší, že jsme byli ještě bezmocnější a že se to odehrávalo v naprosté anonymitě. Tenkrát se fejetonu nepsaly; a i kdyby to byl někdo sepsal a dal do oběhu, kolik lidí by tomu přálo sluch? A hlavně: kolik lidí i z řad dnešních protestujících fejetonistů by tomu tehdy uvěřilo?

Sobota 5. února 1977

Už jsem si myslel, že poté, co je od našich dveří zahnal štěkotem ten starý vlčák od sousedů, na mne nakonec zapomněli. Ale nezapomněli, jen jsem jim nepřipadal natolik důležitý, aby se znovu namáhali až k nám. Vyřídili to jako u řady jiných obsílkou; a protože to patrně brali podle abecedy, přišel jsem na řadu až toto pondělí, 31. ledna – asi chtěli mít do konce měsíce uklizený stůl. Sešli jsme se tam v sedm ráno tři, Jan Sokol, náš vzdálený soused z Břevnova, Jiří Vančura, kterého jsem neznal, a já.

Šlo to rychleji, než jsem čekal. Postarší podsaditý strejc v roli vyšetřovatele nevynikal zrovna bystrostí. Chartu zřejmě nečetl, oč v ní běží, mu unikalo. Taky na tom nezáleželo; jeho úkolem nebylo něco vyšetřit, ale položit pár rituálních otázek, pohrozit, postrašit – a odškrtnout v seznamu příslušnou položku. Úvodem chtěl vědět, jestli na svém podpisu Charty trvám. Potom ho zajímalo, kdo mi ji dal podepsat. A nakonec mu nešlo do hlavy, proč odmítám na jeho dotazy odpovídat, když tvrdím, že v Chartě o nic nezákonného nejde. Vysvětlil jsem mu to: právě proto, že na Chartě není nic nezákonného, není na ní co vyšetřovat a nevím, proč bych o ní měl vypovídat. Navíc mám podle zákona právo odmítat výpověď, pokud by mohla uškodit mně nebo mým blízkým; a já toho práva využívám, protože mám v paměti, jakým způsobem se v padesátých letech svévolně interpretovalo, co je a co není zákonné. I zcela nevinné věci se vykládaly jako zločiny, lidé za ně byli posíláni do vězení ne-li na smrt, a nakonec se při rehabilitacích ukázalo, že to bylo všecko jinak.

Příliš se mu to nezamlouvalo, ale nevyvracel mi to. Jen projevil otcovský zájem, jestli jsem prý měl i nějaké osobní důvody k tomu podpisu. „Měl, samozřejmě, jako každý,“ připustil jsem a vyjmenoval jsem mu je: nesmím už léta publikovat, nemohu jezdit za hranice, naše děti měly potíže při přijímání do škol a naši příbuzní a známí se s tím potýkají dodnes. Vyšetřovatel ožil a vyhodil svého trumfa: prý bych se divil, jaké potíže měla jeho dcera roku 1968 při studiu jen proto, že měla otce „příslušníka“. Nebylo těžké dát mu fleka: „Vidíte, a právě to je jeden z důvodů, proč jsem podepsal Chartu! Aby se už nikdy nemohlo stát, že by děti trpěly za své rodiče a jejich skutečné nebo údajné viny.“ Chabě namítl, že se dětem

z dělnických rodin bránilo ve studiu; jako by zrovna on byl dělník od ponku! Připomněl jsem mu, z jakého prostředí vyšel prezident Masaryk. „Přece víte, že začínal jako učeň v kovárně! Nebo ne?“ Mrzutě přikývl a nechal mě jít.

To ovšem nic neznamená; kampaň proti Chartě, kterou už *Rudé právo* oficiálně uzavřelo, spustila nanovo. Nenadáli se, že by si ji po tom všem ještě někdo trouflil podepsat. A lidé si troufli.

Úterý 8. února 1977

Pokračování [dopisu do Kanady začatého 7. února]. Ale abych nezapomněl: minulý pátek byl uveřejněn seznam dalších dvou set lidí, kteří podepsali Chartu. Přesto, že jednoho z jejích mluvčích, Václava Havla, drží už tři týdny ve vazbě a další dva, profesora Hájka a Jana Patočku, předvolali asi před čtrnácti dny na generální prokuraturu, aby je varovali, že Charta 77 je protizákonná; oba tento svévolný výklad na místě rezolutně odmítli. A tak dál; všechno vám to vypsat prostě nestačím. Něco se snad dozvíte z vašeho tisku; například co osobností, organizací, novin, časopisů vystoupilo na podporu Charty v zahraničí. Patří k nim, jak si namátkou vzpomínám, i významný výtvarný kritik a komunistický starosta Říma G. C. Argan a bělehradský deník *Borba*; i na zahraniční komunisty je zřejmě tahle pražská štvance proti „samozvancům a ztroskotancům“ trochu moc.

U nás, už jsem o tom psal, defilovaly v novinách jako na májové přehlídce v zástupech pracujících i vyřízené čtyři spisovatelé a umělci, a to nejen uznávaných, svazových, ale i těch, jejichž jména byla po léta tabu. Teď začali pro režim znovu existovat, a jak některé z nich znám, neopomenou za svůj ochotný podpis vymáhat odpovídající odměnu. Umělecké svazy, galerie, divadla, nakladatelství je budou muset vzít znovu na vědomí; i tenhle poněkud paradoxní důsledek ukazuje, že Charta přece jen něčím hnula. Kéž by tomu tak bylo i jinde, především ve školství, kterého se týká čtvrtý dokument Charty o diskriminaci při přijímání studentů na vysoké školy! Příznačný je v této souvislosti výrok jednoho z představitelů moci, který se dal slyšet, že se o řadě „nedostatků“ vědělo a dokonce se už na jejich nápravě pracovalo, ale *Charta 77 to všechno zmařila!* Jako by kus papíru mohl zmařit, co sám režim u moci pokládá za potřebné; nebo je skutečně tak slabý, že jím může otrást hrstka ztroskotanců a samozvanců?

Na pomoc přispěchali i „představitelé katolických a nekatolických církví, náboženských společností, sdružení katolických duchovních *Pacem in terris* a bohosloveckých fakult na Slovensku“. Ujistili ministra kultury SSR Miroslava Válka, že i oni pokládají Chartu 77 za pamflet, který nejenže hanobí milovanou republiku, ale i rušivě zasahuje do křesťanského mírového hnutí, které rozvíjejí církve v ČSSR spolu s pokrokovými demokratickými silami ve světě. V jakém duchu tu činnost rozvíjejí, ukázal onehdy na televizní obrazovce pražský kanovník, který odsoudil jako urážku náboženského citění intimní fotografie, jež StB zabavila u Ludvíka Vaculíka, a když se jí nepodařilo zlomit ho vydíráním, dala je k dispozici tisku a televizi, aby jej aspoň diskreditovala. Já bych věděl o jiném, daleko horším a soustavnějším urážení náboženského citění Čechů, než jsou ty dva Ludvíkovy snímky, na nichž zachytil sebe a Zdenku nahé na náhrobních deskách v poloze středověkých *gisantů*; například o tom, co se dělo stovkám, ne-li tisícům kněžů a tisícům, desetit tisícům, ne-li státi tisícům věřících, kteří se odmítli své víry veřejně zřeknout, nemluvě o těch, kteří ji zapřeli a teď to v sobě nesou jako hnisající ránu. Pravda, o tom zbožný kanovník před kamerou mluvit nemohl; ale když už mluvil o prznění opuštěných pohraničních hřbitovů, mohl připomenout, že se na nich děly horší věci než fotografování aktů. Nebo snad neví, že si z nich pohotově čeští spekulanti udělali hotové lomy, rozebírají bezprizorné náhrobky po Němcích a vozí uloupený mramor a leštěnou žulu do vnitrozemí na hroby nových zbohatlíků? Psalo se o tom přece i v novinách.

Úterý 15. února 1977

Samy o sobě se všechny ty dávné i dnešní sebekritiky podobně jako podpisy pod „anticharitou“ zdají nevinné; na první pohled zavazují jen jejich autory. Ve skutečnosti se v rukou moci mění ve vzor jedině správného postoje, vzor a výzvu k následování. Kdo se nepřipojí, kdo mlčí nebo dokonce odmítá, ten se vystavuje podezření z nepřítelství a v očích moci už vlastně nepřitelem je. Strach z této hrozné alternativy dovede být drtivý. Nikdy nezapomenu, jak za Pražského jara Jarmila Glazarová na jedné schůzi ve Svazu spisovatelů s nářkem vysvětlovala, kolikrát musela v padesátých letech za procesů přepisovat své prohlášení proti Miladě Horákové, aby *vyhovovalo*. Nebyla ostatně sama, kdo tehdy volal po krvi a kopal do polomrtvých, aby je aspoň obrazně dorazil. Jen jsem si na té schůzi v Klubu spisovatelů říkal, do jaké míry je toto její nové vyznání diktováno skutečnou lítostí nebo zase jen dalším strachem.

Ale byl to vždycky jen strach? Paul Eluard se přece v Paříži neměl čeho bát, když ho André Breton vyzýval, aby se připojil k protestu proti rozsudku smrti vyneseném v Praze nad jejich společným přítelem Závěšem Kalandrou; a přesto tu petici podepsat odmítl, protože prý má dost práce s nevinými, kteří křičí svou nevinu, než aby se zabýval viníky, kteří křičí své viny. Jean-Paul Sartre tenkrát tu petici podepsal; ale proti procesu se Slánským a jeho antisemitskému duchu se pak už neozval, ač ho nevážala žádná „stranická disciplína“ Prohlásil, že by to byla z jeho strany pouhá ceremonie! A pokud jde o Jarmilu Glazarovou, náš soused ze Střešovic profesor Jiří Horák se dal jednou přede mnou slyšet, s jakým neporozuměním a despektem se právě ona chovala k sovětským lidem zuboženým válkou, když působila v Moskvě jako kulturní atašé; až ji musel jako velvyslanec a její šéf volat k pořádku. Nehrál u takových lidí kromě strachu, zbabělosti či podlosti podstatnou roli i pocit vlastní provinilosti, špatného svědomí, dědičného hříchu vadného původu, provázený o to bezuzdnější touhou po uznání, hmotném zabezpečení a mravním pohodlí, jež člověku přináší etiketa pokrokovosti? Neodsuzovali, nezaříkávali, nepřekřikovali zkrátka mnozí svými útoky proti jiným také nežádoucí tvář vlastní minulosti?

Čtvrtek 17. února 1977

Ještě něco. Nevím, do jaké míry se Alexej Tolstoj držel při psaní *Petra Prvního* historických faktů; a do jaké míry byl ten román skutečně psán jako obrazné ospravedlnění Stalinova „historicky nutného“ násilí, jak naznačoval Jiří Weil. Měl přitom na mysli na jedné straně Petrohrad, který byl za Petra postaven na kostech nevolníků sehnanych z celé Rusi, a na druhé třeba Bělomořský kanál, který za Stalina zaplatily životem statisíce politických vězňů. V každém případě je v té knize jedna zvlášť aktuální pasáž, v níž Tolstoj líčí, jak car Petr svázal zdráhavé bojary se svým režimem pomocí prolité krve, totiž tím, že je po potlačení střeleckého povstání přinutil, aby buřiče odsouzené k smrti popravovali vlastníma rukama.

Podpisové akce a proklamace, kterých jsme byli svědky u nás za procesů v padesátých letech, měly v podstatě podobný smysl – udělat ze všech spoluviníky na justičních vraždách, jež zosnovali v úzkém kroužku držitelé moci, aby si ji udrželi či upevnili. Po srpnu 1968 se s tím začalo znovu; nejdřív se vyžadoval písemný souhlas s tím, čemu se místo okupace cudeně říkalo „vstup vojsk“, teď přišly na řadu protesty proti Chartě. A lidé až na výjimky, které jsou pak o to snadnějším terčem postihu, oč jich je málo, lidé podepisují.

Neděle 20. února 1977

Jedna z těch výjimek a snadných terčů postihu v Čechách 1977: Ladislav Dvořák. Státní knihovna mu dala okamžitou výpověď s odůvodněním, že se svým podpisem připojil „k pomlouvačné a pobuřující akci, zvané Charta 77, namířené proti ústavním principům a základům společenského a státního zřízení republiky“. Tím prý se dopustil „jednání naplňujícího skutkové podstaty trestního činu proti základům republiky“, atd.

Pohrdání zákonitostí je u nás desítky let tak naprosté, že už ani *státní instituci* nestojí za to, aby si dala tak závažný dopis sestavit právníkem. Ukuchtili jej podle svých představ nejspíš někde na zvláštním oddělení knihovny. Stíháním pro různé přečiny nebo zločiny nám sice po podpisu Charty vyhrožovali všem, ale zatím pokud vím nebylo podáno ani jedno trestní oznámení. Není tedy stíhán ani básník Ladislav Dvořák. Jenže pro snaživce ve Státní knihovně – jinde to není lepší – jsou takové právní kličky zanedbatelný detail. Vidí budoucnost velkoryse a jdou jí v ústrety svými *vstřícnými plány*: vyhodit, hnát před soud, zavřít, zničit. Výpověď podepsal ředitel knihovny, soudruh Kozelek.

Zvlášť zřetelně svědčí o tomto absolutním pádu smyslu pro právo skutečnost, že podobné dopisy píšou bez rozpaků a bez obav z možného postihu v bližší nebo daleké budoucnosti dokonce i sami univerzitní profesori a doktoři všeobecného práva. Okamžitou výpověď Radima Palouše z pedagogické fakulty podepsal s obdobnou argumentací a arogancí rektor Univerzity Karlovy prof. JUDr. Zdeněk Češka CSc.

P. S. Červen 1977

Knihovny, fakulty, nakladatelství, zdravotnická zařízení, nikde neváhali. Krajský ústav národního zdraví, nositel Řádu práce, shledal, že PhDr. Petr Rezek, zaměstnanec Fakultní polikliniky KÚNZ SKNV, „porušil pracovní kázeň a ohrozil bezpečnost státu tak, že [jeho] setrvávání v naší organizaci [...] není možné“. Čím se Petr Rezek toho porušení pracovní kázně a dokonce ohrožení bezpečnosti státu dopustil, to ovšem v této výpovědi uvedeno není. Co kdyby se nakonec ukázalo, že zrušení pracovního poměru pro pouhý podpis na Chartě 77 bylo prostě nezákonné a kdyby se MUDr. Vladimír Špale, který jako ředitel KÚNZ výpověď podepsal, a JUDr. Brchaň, který věc vyřizoval, museli z toho jednoho dne zodpovídat?

Státní pedagogické nakladatelství n. p. takové skrupule nemělo. Pro ně „účast na hnutí Charta 77“, kterou se provinila Daniela Cíhová, zakládala jednoznačně „skutkovou podstatu ohrožení bezpečnosti státu“ a byla proto dostatečným důvodem k okamžitému zrušení pracovního poměru „v souladu s ustanovením par. 53 odst. 1 písmeno e) zákoníku práce“. Netušil jsem, že náš zákoník práce byl tak prozíravý a počítal předem i s Chartou 77. Výpověď podepsal soudruh Satrapa; příznačné jméno.

Pondělí 28. února 1977

V repertoáru *vlády slov* by se daly rozpoznat snad všechny figury klasických rétorik. Zvlášť často přichází ke cti právě eufemismus. Posloužil si jím v té své tajné zprávě i Nikita Chruščov, když skutečnost, která se jmenuje jednoduše a prostě Stalinův zločinný režim, označil termínem *kult osobnosti*. Eufemismy má ovšem v životě, a obzvlášť v politice, řídí neúprosným zákonem entropie; výraz, který má zmírnit nebo zneškodnit pach nepopíratelné, ale nežádoucí skutečnosti, načichne za čas sám tím pachem natolik, že musí být nahrazen, a tak to běží pořád dál. Z počátečního úplného a adresného *kultu osobnosti J. V. Stalina* se během času stal neosobní *kult osobnosti* a nakonec pouhý *kult*. Dál už vymazávání skutečnosti pomocí slov jít nemohlo. A nebylo to ani zapotřebí, účelu bylo dosaženo. Náležitou alchymí se utrpení milionů mrtvých i živých zredukovalo v jedinou slabiku.

Zatímco eufemismy a litotes patří k obranným prostředkům rétoriky, ze které čerpá dnešní vláda slov, k jejím útočným zbraním patří nadsázka, hyperbola. Z petice, jakkoli i naše Ústava pamatuje na petiční právo, se škrtem pera stane podvrtný pamflet, ba přímo „pomlouvačná a pobuřující akce, namířená proti ústavním principům a základům společenského a státního zřízení“, jak to napsali Ladislavu Dvořákovi; a ze signatářů takové petice jsou v logice této bezuzdné vlády slov zcela samozřejmě nebezpeční *samozvanci a ztroskotanci*.

Pátek 4. března 1977

Piš, piš! Ale jak se k tomu dostat, když pořád někde běhám, pořád něco čtu, noviny, rukopisy, fejetony, dokumenty Charty, pořád do noci poslouchám rádio, Vídeň, BBC, Voice of America a po půlnoci Svobodnou Evropu, protože tehdy se dá ještě nejspíš chytit! A to nemluvím o nutnosti hrbit se celé hodiny nad úmornými anonymními překlady, které nedokážu odbýt, zatímco se kolem děje tolik drobných i velkých věcí, že příští historikové budou mít co dělat, aby je uvedli do správných proporcí a souvislostí. My dnes sotva zvládneme to své, co se týká přímo nás a našeho nejbližšího okolí; informace o tom, co se děje o pár kroků dál, v jiných společenských vrstvách, v jiných koutech Čech a Moravy, případně na Slovensku, jsou většinou kusé, často nepřesné, občas nesrozumitelné. Hranice mezi pravdou a pověstmi mizí; nastala znovu doba fám. Jako za německé okupace, jako v padesátých letech, která ožívají slovem i činem, kam se člověk podívá; a s nimi i vždy pohotový antisemitismus, ten *socialismus pitomců*, který má zase volné pole. „František Kriegel se zachoval jako Jidáš,“ dal se onehdy v televizi slyšet jeden český novinář, „koneckonců je ze stejného rodu“. A v jiném pořadu byl Kriegel obviněn dokonce z toho, že si dal přihlášku do KSČ doporučit od Otty Šlinga, který byl „odhalen a odsouzen jako nepřítel socialismu, sionista a agent kapitalismu“. Jako by Šling nebyl právoplatně rehabilitován; ale co je u nás už třicet let *právoplatného*?

Jako tolik jiných jsem byl předvolán na městskou prokuraturu. Předložili mi rozmnožený text, kde se v podstatě psalo, že podle generální prokuratury ČSSR je Charta 77 podvrtný dokument, jehož schvalování a rozšiřování je nezákonné. Šlo zřejmě o týž elaborát, k němuž se asi před čtrnácti dny vyslovil Jan Patočka poté, co byli on a Jiří Hájek předvoláni na prokuraturu jako mluvčí Charty 77. Mělo to být varování, ale o které konkrétní paragrafy se opírá, to v něm uvedeno nebylo; odvolávalo se pouze povšechně na ústavu, například na článek o svobodě projevu, která samozřejmě platí, ale jen v zájmu pracujícího lidu. Co se tím „zájmem pracujícího lidu“ rozumí konkrétně, to mi ovšem neřekli, i když jsem se ptal. Namítl jsem, že to není výklad právní, ale politický – a že s politickými výklady zákona mám své zkušenosti. Podobným způsobem se vykládalo právo už v padesátých letech; na základě takových výkladů byli souzeni, odsuzováni a popravováni lidé, kteří byli potom shledáni nevinnými a rehabilitováni. Někteří z nich – jako Clementis – se dočkali dokonce soch a pomníků. Prokurátor, nebo kdo to byl, co mi ten text předložil, chladně poznamenal, že to ví, že taky rehabilitoval. Chtěl jsem to všechno nadiktovat do protokolu, ale viděl jsem, že by to bylo zhola zbytečné, a ten muž, mladý, asi pětatřicetiletý chlapík, mi to kývnutím hlavy potvrdil. S tímhle cynismem, zcela holým a studeným, se teď na úřadech setkávám stále častěji, a jsou to většinou mladí lidé. Až to zaráží; někdejší nadšence, ať už skutečné nebo hrané, vystřídali byrokratičtí arivisté. Ten chlapík na prokuratuře patřil k nim; aby to měl co nejrychleji vyřízeno, pokoušel se celou věc bagatelizovat: prý jde o pouhou informaci, stačí, když ji vezmu na vědomí. Připomněl jsem mu, že umím natolik číst, abych si všiml té věty o varování; a napsal jsem, že k předloženému textu nemám co dodat. Byl k němu stejně připojen protokol z policie, kde jsem výslovně potvrdil, že Chartu pokládám za zcela legální a že byla psána a podepisována v zájmu všech.

Teď si říkám, jestli jsem přece jen neměl ten podpis odmítnout. Ale nakonec je to jedno, zde stejně nerozhodují fakta, činy, právní normy, ale okamžitá „politická nutnost“, jak ji vidí oni, krátce čirá zvěle. Celá ta formalita trvala sotva patnáct minut.

Úterý 8. března 1977

Protože některé lidi, například i Zdeňka Urbánka, znovu volají na dopravní inspektorát, odjel jsem raději urychleně do Radče. Potřeboval jsem tam odvézt nějaké krámy, knihy, rukopisy, latě, a kdyby mi řidičský průkaz vzali, jako že se to může snadno stát, už bych to tam nedopravil. Navíc jsem potřeboval uklidit chalupu, nebyl jsem tam od podzimu. [...]

Ale teď už jsem zase v Praze. Jak se zdá, Charta přece jen něčím hnula, i když někdy nechtěným způsobem. Byl svolán sjezd spisovatelů a v jeho vedení se objevili noví lidé; vypadá to, jako by chtěli zahájit novou politiku a „rozšířit členskou základnu“ o některé z těch, kteří dosud nesměli, ale podpisem „anticharty“ se jaksí rehabilitovali. K důsledkům Charty patří prý i nové směrnice při přijímání studentů na střední a vysoké školy. Na jedné střední umělecké škole, jak jsem slyšel, dostali příkaz přijímat žáky především podle výsledku talentových zkoušek. Nevím, do jaké míry je to všechno pravda a jak dlouho to milostivé léto potrvá, ale něco se děje, i když to je možná jen házení prachu do očí ve snaze vyvrátit některá tvrzení Charty 77.

Werichova účast na té manifestaci v Národním divadle a jeho podpis „anticharty“ vzbudily rozruch. Je ovšem pravda, že ze zasedání odešel, ještě než skončilo, a že se na něm dával pořád slyšet; prostorek byl vždycky a dnes se navíc neslyší, takže i při šeptání křičí jako na lesy. A pravda má být i to, že mu při odchodu kdosi cosi předložil a on to v tom chvatu popepsal, protože to pokládal za prezenční listinu. Teprve v nejbližší vinárně, u Paukertů na Národní, se prý dozvěděl, co to vlastně bylo. Fama praví, že okamžitě požádal o slyšení u ministrů Obziny a Klusáka a domáhal se veřejného dementi, poněvadž ještě není tak senilní, aby vlastnoručním podpisem potvrzoval, že není pravda, co mu dělali celých těch osm let, kdy nesměl hrát a veřejně vystupovat. Dal se prý uchlácholit, teprve když mu slíbili pas na cestu do Vídně, aby se mohl ještě jednou a naposled sejít s Voskovcem. Tomu ostatně ještě tu noc volal, aby mu všechno vysvětlil. Co je na tom všem pravdy, nevím; ale v každém případě to je příznačné pro atmosféru těchto dnů.

Příznačné je i to, co potkalo ty dvě mladé, hezké a chytré reportérky z pařížského časopisu *Elle*. Pobíhaly tady čile několik dnů, vyptávaly se, fotografovaly, natáčely rozhovory, a když s tím byly hotovy a chystaly se domů, na letišti v Ruzyni je zadrželi, podrobili výsledku, zabavili jejich poznámky, snímky, nahrávky, a pak je po třech dnech vyhostili. Sešly se několikrát i se mnou.

Čtvrtek 10. března 1977

Každý máme svoje přátele. Má je i Eva Kantůrková; patří k nim, jak jsem se právě dočetl v jejím fejetonu, taky Ladislav Fuks.¹² Obětavý, velkodušný přítel, tak obětavý a ochotný, že se rozhodl – po poradě s tajemníkem Svazu spisovatelů a důstojníkem StB Donátem Šajnerem – zachránit ji z učiněné zkázy, do které se, blázen jeden, vrhla svým podpisem Charty 77. „Ještě čtvrt roku. Půl. Rok. Nanejvýš půldruhého. Kdybys to vydržela. Černou hvězdu nevydají. Do svazu by tě taky hned nevzali. Ale povídky vyjít mohly. Všechno bylo na nejlepší cestě. To mi můžeš věřit. A všechno jsi zkazila,“ křičel na ni rozlíceně a „zcela nefukovsky“, když si ji tuhle naléhavě pozval, málem jako by pro ni měl „čísi autoritativní stanovisko“.

12 Fejeton *Můj přítel Ladislav Fuks* (datovaný 25. 2. 1977) vyšel nejnověji tiskem v knize Evy Kantůrkové *Záznamy paměti*, Praha, Hynek 1997, s. 66–70.

Tohle autoritativní stanovisko znám už dávno; taky jsem bůhví kolikrát slyšel, už po čtvrtém sjezdu spisovatelů roku 1967 a hlavně po tom legendárním Pražském jaru pár měsíců nato, že všechno bylo na nejlepší cestě, jen ještě chvíli, půl roku, rok, dva počkat, vydržet; ale *naše* netrpělivost, *naše* předčasná, po dvaceti letech pořád ještě předčasná a přemrštěné požadavky to v rozhodující chvíli nadobro zkazily. A tak tu teď máme sovětské tanky! V případě své přítelkyně Evy měl ovšem nepraktický, ale vynalézavý Ladislav Fuks po ruce nejen radu, ale i pomoc: stačí, když řekne, že podepsala v opilosti. Nebo aspoň z donucení. Nebo přinejhorším proto, že ji prostě měli na seznamu; ale pak by musela říct, kdo za ní přišel.

Eva Kantůrková Láďka zklamala. Nikdo za ní nepřišel; ze zásady prý podepisuje, jen co napíše sama. A ani tentokrát by nebyla podepsala, kdyby Havla nesebrali, když vezl Chartu do parlamentu, a kdyby s nimi nejednali jako se zločinci. Ostatně, kdyby na to přišlo, třeba by ten podpis i odvolala; ale to by museli nejdřív vydat její *Černou hvězdu*: „Řekni Donátu Šajnerovi, ale takhle přesně mu to řekni, [...] že vydání *Černé hvězdy* považují za důležitější než svůj podpis pod Chartou.“ A protože si už dávno všimla, že za čelem jejího přítele si i za nejnevinnějšího rozhovoru bez přestání cosi souká protřelý, pilný pavouk, uznala za bezpečnější zaznamenat ve svém fejetonu slovo od slova, o čem s ním při té schůzce mluvila a co mu doopravdy řekla. Jinak by se mohlo stát, že by si z toho někdo vybral jen to, co se mu hodí, a pak by měla ostudu. Jako třeba Ludvík Vaculík, který se podle ní, zhrzeně, opomněl vyznat „spřátelené veřejnosti“, že mu StB zabavila snímky, na nichž se zvěčnil s přítelkyní nahý na náhrobní desce v poloze středověkých *gisantů*. Kdyby prý byl, soudí přítelkyně Eva, napsal fejeton o tom, že mu vyhrožují jejich zveřejněním, byl by tomu třeba předešel.

Čtvrtek 24. března 1977

Do Kanady. To nejhorší už víte. V neděli třináctého zemřel Jan Patočka. Pohřeb byl ve středu. A kdyby bylo třeba dalšího dokladu o pravé povaze světa, v němž jsme nuceni žít, stačil by podrobný popis toho, co se ty dny dělo. Už jen to neslýchané jednání před pohřbem: rodině dali ultimativně na vybranou buď břevnovský hřbitov ve středu v deset, nebo strašnické krematorium ve čtvrtek v *sedm* ráno. Aby přišlo co nejmíň lidí.

Pro ten chvat se nedaly opatřit ani kytice, natož věnce. A to mi ještě z Francie volali, abych pro zástupce různých institucí, kteří se chystali přijet, objednal tři velké *couronnes*. S bídou jsem sehnal až kdesi v Chuchli tři velké kytice karafiátů, a i to jen na přímliivu jednoho známého. Pro koho byly, o tom se nemluvilo, i když to jistě věděli, a proto se snažili vyjít vstříc.

Nezahálela ani policie; v den pohřbu měla květinářství v celém okolí zavřeno a věnec, objednaný Jaroslavem Seifertem, se u květináře záhadně *ztratil!* A tak jsme u nás na pruh bílého saténu, z jakého se šíjí podprsenky, malovali tužkou na obočí nápis DRAHÉMU PŘÍTELI JAROSLAV SEIFERT a Dalibor Plichta tu improvizovanou stuhu připevnil drátkem k vavřínovému věnci, který pohotově vyrobil sám. Byl nakonec ve své symbolické jednoduchosti lepší než co jiného.

Já tu noc před pohřbem nebyl doma. Celé odpoledne stálo před domem policejní auto a na večer kdosi neznámý telefonoval, jestli prý jsem v pořádku. Několik lidí, mimo jiné Ludvík Vaculík, byli skutečně brzy ráno zadrženi; a Pavel Landovský jim prchl jako ve filmu přes smíchovské dvorky a na Bělohorské prošel naším domem. Věděl od poslední návštěvy, že má dva východy a že ten do dvora vede k Markétě. Přespal jsem u Míly na Pankráci, v posteli, kde líhal před léty tchán, váš dědeček. Časně ráno jsem jel pro ty kytiky do Chuchle a šťastně jsem je přivezl. Doma čekalo několik známých a jeden Francouz, který přijel večer. V devět jsme se vydali k Markétě. Host z Francie měl příležitost vidět, jak se v Čechách pohřbívají filozofové: všude plno policajtů s bílými čepicemi dopraváků, na cestě k hřbitovu černé šestsettrojky s mladými flákači a u samé brány hřbitova filmové kamery, jedna zaměřená dolů,

k Břevnovu, druhá nahoru, k Petřinám. Nafilmovali si nás všechny; doufám, že ty snímky taky dobře uloží v archívech a že je jednou uvidíme i my. Společně se snímky, na kterých zase naši fotografové zachytili je, ty filmující a fotografující fízly. Pak bude příležitost se jich zeptat, proč tu práci dělali a co je z jejich zákonů k tomu opravňovalo.

Byla jich na ten tisícový zástup přinejmenším stovka, stáli nebo pobíhali s kamerami a fotoaparáty docela bezostyšně, ba provokativně; i to patřilo k jejich taktice zastrašování. Ale ti, co přicházeli, už měli pro strach uděláno. Stoupal v nich nanejvýš vzdor, mírněný jediné smutkem a rozhodnutím zachovat důstojnost. Ale co ponížování musí právě tato obyčejná lidská důstojnost zde snášet na každém kroku a zejména za takových příležitostí, to se povědět nedá. Nedá! Cožpak nevidí, jakou dávají lidem školu nenávisti? Nebo přinejmenším hněvu a vzdoru, hlavně mezi mladými? A právě těch přišlo nejvíc. Přesto, že byly odkloněny tramvaje a autobusy; přesto, že policie kontrolovala všechna auta, která jela náhodou nežádoucím směrem, a dirigovala je jinam; přesto, že prý legitimovali a vraceli lidi, kteří přicházeli proudem z Dlabáčova.

Jak to vypadalo o pohřbu samém, už taky víte. Po celou dobu obřadu pouštěli na sosedním stadiónu členové policejního sportovního klubu na plné obrátky závodní motorky. A nad hřbitovem kroužila helikoptéra. Ten řev mi připomínal jedno: co jsem slyšel vyprávět o motorech nákladních aut, které spouštěli Němci, když stříleli zajatce nebo židy, aby překryli výstřely a křik. Říkám si, kolik z přítomných mělo jako já nepříčetné trhání popadnout kámen a rozbít jednu z těch kamer i s tou fízlovskou tlamou za ní. Ale obřad proběhl bez incidentu, od výkropu v kapli, kde jsme se byli poklonit, až po spuštění do hrobu. Chudák kněz se marně pokoušel bojovat svým slabým hlasem s tím běsněním strojů za zdí a nad našimi hlavami, ale Otčenáš odříkávaný společně je přece jen přehlušil. Jan Patočka jistě nebyl věřící katolík, ale pohřeb s katolickým knězem byl jediná možnost, jak ho důstojně uložit k věčnému odpočinku. Jedině ty staré modlitby, ty staré žalmy, které odříkával kněz, mohly promluvit, když už nesměl promluvit nikdo jiný. Pak jsme defilovali kolem otevřeného hrobu a házeli na rakev kousky hlíny. Byl to spíš písek, takový rezavý, zlatý písek, ve kterém teď spí, a já marně přemýšlím, jak vám povědět, kdo to pro mne odešel.

Pátek 25. března 1977

Byl nemocný už dávno, v poslední době prodělal dost silnou chřipku a lednové výslechy, často několik dnů po sobě, mu nepřidaly. Pak ještě ten příjezd holandského ministra zahraničních věcí, zrovna v den, kdy jsem byl taky předvolán na prokuraturu, a ministrovo pozvání, které Jan Patočka nemohl a ani nechtěl odmítnout. Den nato tisková konference, kterou nakonec rozehnali. V noci přišli pro něho, ale tentokrát rozhodně odmítl otevřít a vypovídat, byl opravdu unavený a navíc se necítil dobře. Odvezli ho tedy ráno a drželi ho tam prakticky celých deset hodin. Vrátil se ještě unavenější a tak pozdě, že jsme už měli strach. Ale nazítří hned po ránu pro mne poslal, že musí do nemocnice a ještě by rád se mnou mluvil. V noci byla u něho pohotovost, lékařka zjistila srdeční slabost, dala mu injekci a objednala na ráno sanitku.

Ležel vymytý, v čistém, ještě nažehleném pyžamu, hlavu vysoko. S těma jasnýma, zářivě modrýma očima působil tak oduševněle a tak plný vnitřní síly, že jsem se upokojil. Posadil si mě na pelest – u něho nikdy nebylo dost židlí, na všech bylo vždy plno knih – a třebaže se měl podle doktorky šetřit, neustále hovořil. Už ani nevím, jestli chtěl něco konkrétního, možná že se k tomu nemohl dostat jen proto, že jsem byl pořád na odchodu, abych ho příliš neunavoval. Jediné, na čem jsme se shodli, bylo, že si potřebuje pořádně odpočinout a že si v nemocnici skutečně taky odpočine. Tam snad bude chvíli pokoj od předvolánek, výslechů a sledování.

Pak se ozvalo zvonění. Rozloučil jsem se. Na chodbě jsem potkal dva mladé statné chlapíky v bílých pláštích. Sanitáři; hned mě brali za lokty, mysleli, že jsem pacient. Ukázal jsem na dveře, za nimiž ležel skutečný nemocný. Ještě jsem ho zahlédl, jak k nim otočil tvář, když otevřeli dveře. A to bylo naposled.

Sobota 26. března 1977

Do nemocnice jsem nechodil. Věděl jsem, že by vzkázal. Navíc tam byla karanténa, ani nejbližší rodina k němu nesměla. Domlouvali se přes okno a balkón. Vypadal prý dobře, dokonce pracoval, právě tam vznikla konečná verze jeho posledního textu, který pak vždy pohotově a vždy nepřesní novináři označili za jeho závěť. Dal mi týden předtím číst první verzi, abych prý mu k ní něco řekl. Nebyl si jí zcela jist, a patrně měl pravdu. Ale co já mu mohl říct? Nejvýš jsem snad mohl potvrdit jeho pochyby o tom, je-li dost jasné, ke komu u nás a hlavně v Evropě se vlastně obrací. Aby ty pochyby odstranil, nakonec celý článek zgruntu předělal: nešlo přece pouze o to, co jsme od Charty 77 čekali my, ale co od ní, totiž od vlastních podpisů na mezinárodních paktech o lidských právech *skutečně* čekali ti, kdo je podepisovali.

Ale to jsem už četl až po jeho smrti. Ve čtvrtek v noci, týden po posledním výsledku, utrpěl výron do mozku; a v neděli nám kolem poledne neznámý hlas v telefonu zajímavě oznámil jeho smrt. Vstoupil v tu chvíli mezi hrdiny naší doby, jimž věnoval jednu svoji stať. On sám už o tom nevěděl; jinak by byl ve své nepochopitelné skromnosti protestoval, že byl a zůstal jen nepatrným žákem, který z předsíně filozofie naslouchá hovorům skutečných mistrů.

„Filozofy jsou však doopravdy ti, kdo dokáží proměňovat náš život, dát nám něco takového, o čem jsme dosud netušili, že to jest a že co se nám zdá zbytečné a fantastické, je pravda pravdoucí.“

P.S. Sèvres duben 2001

Pan profesor, jak se zdá, pro mne v nemocnici přece jen vzkázal, ale to jsem se dozvěděl až teď. V jednom z posledních dopisů, které napsal před svou smrtí, se v postskriptu ptá: „Co dělá Vladislav a nepřišel by?“ A v dalším se dožaduje rozeepsání svých *Dvou studií o Masarykovi*. Adresát dopisu mi to však tenkrát už asi nestačil vyřídit; a neřekl mi to ani dodatečně. Ale i tak byly podle předchozí dohody obě studie rozeepsány a vyšly v strojopisné edici Kvart.

→ Z RUKOPISU VE VLASTNICTVÍ AUTORA. ZKRÁCENÁ VERZE AUTORIZOVÁNA J. V. POZNÁMKY POŘÍZENY EDITORY EDICE.

NEZKRÁCENÉ ZNĚNÍ (BEZ ZÁVĚREČNÉHO DODATKU Z DUBNA 2001): viz *Umíněnost jako osud*. Jan Vladislav pětasedmdesátiletý. Praha, Nadace ČSDS 1998, s. 25–88.

P5

Zpráva o Chartě 77 v prvních deseti měsících roku 1977

Anonymní zprávy o Chartě 77 byly zveřejňovány samizdatem jednotlivě a následně v samizdatových sbornících, kde byla zveřejňována rozsáhlá dokumentace, jež souvisela s aktivitami Charty a jejich jednotlivých signatářů, s režimní kampaní proti Chartě a s policejní, soudní i mimosoudní perzekucí proti jejím signatářům a sympatizantům. Zprávy o Chartě, mimořádně informativní a přesné, byly bezpochyby dílem skupiny signatářů blízkých mluvčím Charty. Byly předchůdcem *Informací o Chartě 77*, které začaly vycházet od ledna 1978, a *Sdělení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných*, který oznámil svou existenci prohlášením z 27. dubna 1978.

Soubor použitých předloh je uložen v Libri prohibiti a v ČSDS. Jde vesměs o průpisy psané na stroji nebo fotokopie strojopisu. Nadpisy jednotlivých zpráv jsou převzaty z jednotlivých samizdatových textů, které předcházely vydání samizdatových sborníků, v nichž byly zprávy souhrnně zveřejňovány. Celý soubor byl poprvé zveřejněn tiskem v *Knize Charty, Index 1977*, s.254–314, s některými nepřesnostmi danými situací exilového vydávání pramenů pocházejících z domácího samizdatu. Dokumenty a sdělení Charty, o nichž zprávy informují, jsou v souboru dokumentů snadno identifikovatelné, a proto se na ně zvlášť neodkazuje.

P5/1

1977, 12. únor, Praha.

Zpráva o Chartě

I. Již čtyři týdny jsou ve vazbě spisovatel Václav Havel, mluvčí Charty 77, a její další signatáři, spisovatel František Pavlíček a novinář Jiří Lederer. Spolu s režisérem Otou Ornestem, který není signatářem Charty 77, jsou obviněni z trestného činu podvracení republiky, resp. poškozování zájmů republiky v zahraničí. Za celou dobu nesdělily orgány činné v trestním řízení ani příbuzným vězňům, ani čs. veřejnosti, čeho se obvinění měli konkrétně dopustit. Po zadržení Václava Havla oznámil vyšetřovatel telefonicky, že bude obviněn z činnosti nesouvisející s Chartou 77; tento postoj Státní bezpečnosti potvrzují i sporadické neoficiální zprávy o průběhu vyšetřování. Styk s obviněnými je minimální; jak plyne z dvou dosud došlých dopisů Václava Havla manželce, nebyl mu dosud doručen žádný její dopis. Obhájci, jejichž výběr byl velmi zúžen, se většinou neúčastní vyšetřovacích úkonů a nejsou – alespoň v případě JUDr. Lukavce, který má obhajovat Václava Havla – ani informováni o obsahu spisu, což je jejich právem i povinností. Zdravotní stav Oty Ornesta je alarmující; před zadržením prodělal dva infarkty a trpí cukrovkou.

Požadavek okamžitého propuštění Václava Havla, Františka Pavlíčka, Jiřího Ledera a Oty Ornesta na svobodu je proto vysoce naléhavý. Pokud právní názor justičních orgánů činných v trestním řízení takové řešení nepřipouští, měla by Státní bezpečnost po souhlasu prokurátora zveřejnit důvody tohoto trestního stíhání a důvody vazby. Jinak se posílí domněnky veřejnosti, které jsou založeny na prostém faktu, že ve vězení jsou tři signatáři Charty 77, z nichž jeden je její mluvčí, a to za situace, kdy samotná činnost

Charty není trestně stíhána a kdy nejsou stíháni další signatáři, jejichž počet neustále roste.

Zkušenosti ukazují, že jen individuální a kolektivní protesty čs. občanů a rozhodná mnohostranná podpora pokrokové světové veřejnosti, zejména organizací dělnického a socialistického charakteru, mají naději na úspěch. Propuštění signatářů Charty 77 a Oty Ornesta je proto heslem všech, kteří chápou význam mezinárodní solidarity pracujících.

II. Signatáře Charty 77 a další osoby postihla od začátku roku 1977 řada dalších represivních opatření:

1. Zhruba dvě stě třicet z dvou set jedenačtyřiceti signatářů, jejichž jména byla Chartou publikována k 1. lednu 1977, bylo předvedeno nebo předvoláno ke svědeckému výslechu v trestní věci podvracení republiky a dotazováno téměř výhradně na Chartu 77. Mluvčí Charty a další signatáře vyslýchala Státní bezpečnost opakovaně, mnohokrát a často celodenně. Výsledky dosud pokračují; občané, kteří již ve věci vypovídali nebo (a to v drtivé většině) použili svého práva podle § 100 odst. 2 trestního řádu a výpověď odmítali, jsou předvoláváni nebo zváni znovu, někdy i několikrát.

2. Státní bezpečnost provedla zhruba padesát domovních prohlídek, většinou u signatářů Charty 77. Zabavovala při nich tiskoviny, strojopisy, rukopisy, korespondenci a další předměty, které nijak nesouvisely s vyšetřováním. Brala vzorky písma psacích strojů, v ojedinělých případech i psací stroje. Domovními prohlídkami, podle neúplných zpráv, byli postiženi tito signatáři: Václav Havel, Pavel Landovský, Ludvík Vaculík, Zdeněk Urbánek, Jan Petránek, František Pavlíček, Jiří Lederer, Jiří Hájek, Karol Sidon, Jiří Dienstbier, Vratislav Effenberger, Rudolf Battěk, Stanislav Budín, Bohumil Doležal, Jan Beránek, Toman Brod, Václav Vrabec, Milan Otáhal, Miluše Števichová, Zdeněk Vokatý, Ladislav Lis, Petr Zeman, Aleš a Zuzana Richterovi, Jan Šimsa, Božena Komárková, Jan Šabata, Václav Šabata, Karel Fridrich, Anna Koutná, Karel Čejka, Zdeněk Přikryl, Zdeněk Vašíček, Jaroslav Mezník, Antonín Vyroubal, Zdeněk Pokorný, Michael Dymáček, Jan Trefulka, Milan Uhde (posledních 18 je z Brna, tedy až na Jiřího Müllera a Jaroslava Šabatu, kteří nebyli ani na výslechu, všichni brněnští signatáři k 1.1.1977), dále Milan Balabán, Ladislav Hejdlánek, Alfréd Kocáb, Jakub Trojan, Miloš Rejchrt a Vavřinec Korčíš st. Prohlídky na pracovišti byly provedeny např. u Karla Sidona a Zuzany Dienstbierové.

3. Několik signatářů bylo postiženo existenčně: byl s nimi okamžitě rozvázán pracovní poměr. Pokud je známo, byl tento krok vždy zdůvodněn tím, že pracovník podepsal Prohlášení Charty 77. Zaměstnavatel v tom spatřuje hrubé porušení pracovní kázně nebo dokonce ohrožení bezpečnosti státu; někdy uvádí i nezákonné důvody rozvázání pracovního poměru. Podle neúplných zpráv byli takto postiženi: Zdeněk Mlynář, František Jiránek, Radim Palouš, Anna Fárová, Ivan Medek, Helena Seidlová, Drahuše Proboštová, Milan Machovec a ještě tento týden Ladislav Dvořák, Petr Pithart, Oldřich Hromádka a Michal Lakatoš. Pracovní poměr byl zrušen bez udání důvodu v jednoměsíční zkušební době s Jaromírem Literou a Miluší Števichovou. Na horší práci byli přeřazeni Jiří Ruml a Václav Novák. Jiní, jako např. Jiří Judl a Jan Sokol, byli vyloučeni z ROH, Jitka Bidlasová a Zuzana Dienstbierová z brigád socialistické práce.

4. Některé zásahy proti signatářům ohrožily jejich zdraví, resp. jim na zdraví ublížily; jiné protiprávně omezily jejich domovní či osobní svobodu.

Tak např. Jelena Mašíňová utrpěla dne 10. 1. 1977 dlouhodobé zranění menisku (lékaři doporučují operaci) při násilném předvádění k výslechu.

Zina Kočová byla 13 dnů - 21. 1. až 2. 2. - nuceně hospitalizována na uzavřeném venerologickém oddělení Fakultní nemocnice v Praze 2, ačkoli způsob jejího života nemohl vyvolat podezření z vřskyty pohlavní nemoci.

Ve dnech 21. 1. až 24. 1. byl po více než sto hodin zadržován bezpečnostními orgány Karol Sidon; protože nebyl po 48 hodinách obviněn (jak předpisuje trestní řád), byl více než padesát hodin protiprávně omezován v osobní svobodě. Vyšetřovatel mu nabízel mimo jiné, aby se vystěhoval do Izraele.

Dne 21. 1. byla vážně narušena domovní svoboda Jaroslava Suka, neboť příslušníci SNB použili násilí a poté mu prohlédali dům a zhotovili vzorek písma jeho psacího stroje.

Dne 3. 2. byla vážně narušena domovní svoboda Ladislava Lise, neboť příslušníci SNB pod pohrůzkou násilí vnikli do jeho domu, kde se zavřeli v kuchyni a fotografovali nějaké předměty na stole, ačkoliv předtím tam nic nebylo.

Ivana Hyblerová roz. Šimková byla s diagnózou „hrozící potrat“ dne 31. 1. zprvu propuštěna z nemocnice OÚNZ v České Lípě a uznána práce neschopnou, ale poté, na příkaz ředitele OÚNZ MUDr. Rezka, který je i její nadřízený, ji primář nemocnice MUDr. Brož bez lékařského vyšetření uznal práce schopnou s tím, aby ještě téhož dne (31. 1.) šla pracovat. Onoho dne jí totiž končila jednoměsíční zkušební doba, kdy s ní bylo možno rozvázat pracovní poměr bez udání důvodů. Lékařskou pomoc musela vyhledat až v Praze, vzdálené 90 kilometrů, kde je t.č. stále hospitalizována se stejnou diagnózou.

5. Sdělovací prostředky rozpoutaly v lednu t. r. proti Chartě 77 nenávistnou kampaň, v níž, k pobouření čs. veřejnosti, nechyběly ani tóny antisemitismu. Především se snažily zdiskreditovat Chartu pomluvami některých signatářů. Hanobily jejich život a práci a dokonce jejich příbuzné a přátele. Nejvíce byli postiženi Václav Havel, Pavel Kohout, Zdeněk Mlynář, František Kriegel a zvláště pak Ludvík Vaculík.

Přátelé Ludvíka Vaculíka mu chtějí pomoci a být mu oporou; vynasnaží se ze všech sil poskytnout mu patřičnou právní ochranu proti všem nezákonným opatřením a podlým útokům. Zatím je třeba připomenout jeho oznámení trestného činu, které poslal dne 26. 1. t. r. generálnímu prokurátorovi ČSSR; Ludvík Vaculík v něm mj. uvádí, že mezi 17. a 19. 1. t. r. ve fotolaboratoři ČTK vyrobili neznámí lidé (nikoli zaměstnanci ČTK) na 3500 kusů fotografií pohoršlivého obsahu.

Série represe a difamace, která postihla Pavla Kohouta, byla zatím zakončena desítkami výhrůžných dopisů, jejichž obsah může vzbudit důvodnou obavu. Některé z nich mu vyhrožovaly smrtí nebo těžkou újmou, nebude-li do 31. 1. emigrovat. Souvislost mezi těmito výhrůžnými dopisy a faktem, že byl 31. 1. večer lehce zraněn náhodným opilcem, nelze nijak prokázat.

6. Několik desítek signatářů bylo postiženo i odebráním řidičských průkazů a technických osvědčení jejich vozidel. Tyto doklady nebyly většině z nich dosud vráceny. Řidičské průkazy byly odebrány i lékařům. Odebírání řidičských průkazů v těchto dnech pokračuje, postihováni jsou především rodinní příslušníci signatářů. Odebráním řidičského průkazu byla zvláště tvrdě postižena Věra Jarošová, která bez něj nemůže vykonávat své povolání řidičky.

Několika signatářům odebrali příslušníci SNB dokonce občanský průkaz a vydali jim náhradní potvrzení.

7. Jan Patočka a Jiří Hájek, oba mluvčí Charty 77, a dále pak Pavel Kohout, Erika a Miroslav Kadlecovi, František Kriegel, Gertruda Sekaninová-Čakrtová, Petr Uhl, Ludvík Vaculík a František Vodsoň byli postiženi tím, že jim byl pozastaven provoz telefonní stanice; někteří dostali odůvodnění, v němž se píše, že naléhavý obecný zájem nutí správu spojů k využití jejich stanice pro jiné účely.

8. Státní orgány vyzvaly rovněž několik signatářů (Zdeňka Mlynáře, Františka Kriegla, Milana Hübla, Pavla Kohouta, Ludvíka Vaculíka), aby pro sebe a své rodiny požádali o vystěhování. Vyzvaní to odmítli. Snaha státní moci, aby hlavní protagonisté Charty 77 se vystěhovali, event. aby byli vystěhováni, se může v budoucnu projevit znovu. (Na druhé straně

signatář Charty Evžen Menert, který chtěl čs. úřady požádat o vystěhování, byl kompetentními úředníky SNB upozorněn, že řízení o povolení bude dlouhé a složité.)

9. Oba mluvčí Charty 77, kteří jsou na svobodě, vyslechli dne 31. 1. t. r. stanovisko Generální prokuratury k Prohlášení Charty 77 z 1. 1. 1977: Dne 3. 2. t. r. požádali Federální shromáždění ČSSR o přezkoumání tohoto stanoviska, neboť ho nepovažují za odpovídající Ústavě ČSSR a čs. právnímu řádu. Jednání na prokuratuře, o němž čs. sdělovací prostředky zveřejnily neúplnou (a co se výstrahy a event. trestních sankcí týče i nepravdivou) zprávu, je třeba chápat jako další krok státní moci proti Chartě 77.

10. V posledních třech týdnech předvolávaly nebo zvaly orgány Státní bezpečnosti mnoho signatářů a vyzývaly je, aby svůj podpis pod Prohlášením Charty 77 odvolali. Tyto výzvy provázel nátlak; nechyběly však ani nabídky na zlepšení údělu signatářů. Výsledek této akce je zatím pro státní moc horší, než kdyby nebyl žádný: jediné prohlášení o odvolání podpisu (Jiří Záruba z 25. 1. 77), a to v době nejprudší kampaně proti Chartě 77. Státní bezpečnosti to však nijak nebránilo; v nátlaku na signatáře pokračuje i v těchto dnech.

11. Zmíněná opatření nepostihla však jenom signatáře a jejich rodiny. V obdobných situacích se také octli všichni ti, kteří si původně nepřáli, aby jejich podpisy pod Prohlášením Charty 77 byly zveřejněny, dále přátelé signatářů a ti jejich spolupracovníci a občané, kteří vyjádřili Chartě nebo některému signatáři podporu.

Okamžitě byl zrušen pracovní poměr s Jiřím Grušou, přítelem Ludvíka Vaculíka.

Několikrát byl vyslýchán Prokop Drtina, který byl postižen i domovní prohlídkou; jeho jméno bylo špiněno ve sdělovacích prostředcích. Snaha státní moci zdiskreditovat Chartu 77 jménem tohoto ministra spravedlnosti Gottwaldovy předúnorové vlády vzbuzuje úsměv a dokonce uspokojení, stejně jako pokus očernit Chartu 77 tím, že se jí podsouvá záměr, který nemá, tj. obnovit obrodný proces z jara 1968. Na jméno Prokopa Drtiny si dnes vzpomíná jen málo, hlavně starších lidí a velká většina z nich spojuje tyto vzpomínky se sympatiemi, neutrálním postojem, nebo i sebekriticky s pocitem vlastní viny na jeho osudu v 50. letech. Státní moc tím opět prokázala, že o její propagandě rozhodují lidé žijící ve věži ze slonové kosti a nemající potuchy o názorech pracujících. Stejně jako s argumentem o obnově roku 1968 prokázala tím Chartě 77 službu, kterou si nezasloužila.

Synodní senior českobratrské církve evangelické Václav Kejř byl vyslýchán dva dny ve věznicích Ruzyně jen proto, že synodní rada vyjádřila k Chartě 77 neutrální stanovisko, zatímco čs. tisk již předtím informoval, že tato církev Chartu 77 odsoudila.

Z 25 spolupracovníků Ivana Medka, kteří písemně protestovali proti jeho propuštění ze zaměstnání, jich 18 svůj podpis odvolalo na nátlak ředitele Supraphonu Kašáka; ze sedmi, kteří odmítli svůj podpis odvolat, dostali tři výpověď a dva byli postiženi jinak.

Karel Freund, dříve než se stal signatářem Charty, byl dvakrát protiprávně podroben osobní prohlídce.

Alenu Čepkovou podrobila Státní bezpečnost domovní prohlídce a dlouhému výslechu, protože opsala na stroji Prohlášení Charty 77. Psací stroj jí příslušníci SNB odňali.

Výslechům byly podrobeny nejen dcery manželů Šilhánových, Kateřina a Jitka, které nejsou signatářkami Charty 77, ale i několik spolupracovnic (zdravotních sester) Kateřiny Šilhánové. Obdobně byl vyslýchán i spolupracovník Jana Šabaty. Důvodem výslechů v obou případech bylo to, že Kateřina Šilhánová a Jan Šabata byli podezříváni, že své spolupracovnický seznámili s obsahem Prohlášení Charty 77.

V některých případech se Státní bezpečnost pokusila narušit rodinné vztahy. Výkonný umělec, manžel signatářky, nemá nadále povolováno zahraniční turné. Jiný signatář byl nucen, aby jeho dcera vystoupila proti němu v televizi a podobně. Existenčně jsou ohrožováni i lidé, v jejichž domě bydlí signatář. Takových a podobných případů je velmi mnoho.

Alarmující je případ středoškolského profesora Jana Urbana, s nímž jihočeský Krajský národní výbor – odbor školství – rozvázal okamžitě pracovní poměr jen proto, že na gymnáziu v Prachaticích, kde působil, odmítl podepsat rezoluci odsuzující Chartu 77. Tento případ také ilustruje způsob, jakým se ve školství organizovaly rezoluce proti Chartě 77.

12. Policejní akce proti jednotlivým signatářům Charty 77 mohou posílit vliv Státní bezpečnosti v Československu, a to i v případech, které s Chartou nesouvisejí. Mluví pro to např. trestní stíhání Vladimíra Laštůvky, pětatřicetiletého atomového fyzika, a Aleše Macháčka, jednatřicetiletého zemědělského inženýra, kteří jsou od 20. 1., resp. 26. 1. ve vazbě. Byli obviněni z pobožování (trest odnětí svobody do tří let), které mělo spočívat v tom, že v Děčíně, resp. v Ústí n. Labem, kde žijí, rozšiřovali romány a povídky v české řeči, které jsou vydávány v zahraničí (Josef Škvorecký aj.).

III. Kampaň, jíž mělo být dosaženo, aby Chartu 77 odsoudili pracující, byla neúspěšná. Dělníci a i ostatní kategorie zaměstnanců se většinou dožadovali, aby jim Prohlášení Charty 77 bylo přečteno. Odsuzující rezoluce proto šly většinou jen z vedení podniků, výborů KSČ nebo ZV ROH. Státní moc se opět jednou názorně přesvědčila, že pracující, a zvláště dělníci, nejsou k ní loajální za všech okolností a že zdaleka nejsou manipulovatelnou masou, jak doufala. Relativní úspěch měli organizátoři kampaní proti Chartě na těch pracovištích, kde jsou lidé více závislí nebo požívají více materiálních výhod než většina pracujících, tedy v oblasti kultury, školství, státní správy, vědy a částečně i ve zdravotnictví. Současnou kampaň za podepisování prohlášení loajality kulturních pracovníků, v níž se samozřejmě vyskytly četné případy zakrytého anebo i otevřeného nátlaku, provází i určité uvolnění v oblasti umění a kultury. Tvůrci a výkonní umělci, kteří byli po léta diskriminováni, se znovu objevují, zatím většinou jen jako jména, na veřejnosti. Pokud se postavili proti Chartě 77, nebo aspoň vyjádřili svou loajalitu k současné moci a panujícím pořádkům, budou zřejmě, jak je jim slibováno, tvořit a pracovat pod záštitou oficiálních institucí a s jejich podporou. Lze si jen přát, aby lepší tvůrčí podmínky těchto umělců příznivě ovlivnily jejich dílo, které může obohatit společný majetek – národní kulturu. Veřejně vyhlášené a přitom předstírané postoje mnohých z nich však přijímají čs. pracující s velmi smíšenými pocity.

Tím vším a ještě dalšími postupy má být Charta 77 izolována. Postoj k Chartě se má stát i kritériem pro pracovní uplatnění vědeckých pracovníků a pro navrácení některých výhod či odstranění diskriminačních opatření u velkého počtu našich spoluobčanů, kteří si zhoršili společenské postavení po roce 1968. Všechny tyto okolnosti bylo třeba uvést zvláště proto, aby další občané, kteří veřejně přistupují k Chartě 77 a výslovně si přejí, aby jejich podpisy, jimiž vyslovují souhlas s Prohlášením Charty 77 z 1. 1. 1977, byly publikovány, měli ucelenější obraz o situaci a mohli lépe určit svůj vztah k Chartě 77. Přitom je třeba zdůraznit, že Charta 77 není uzavřenou společností, ale společenstvím všech, kdo považují za správné a prospěšné uvádět v život zásady obou Mezinárodních paktů o občanských a politických, hospodářských, sociálních a kulturních právech, které jsou (viz vyhlášku 120/76 Sb.) součástí čs. právního řádu. *Proto je Charta 77 v zásadě otevřena všem občanům.*

Jakkoli cíle Charty, založené na aplikaci obou paktů, vyjadřují zájmy pracujících a zvláště dělníků nedostatečně a na první pohled jen okrajově, jsou to právě oni, a především mladí dělníci, kteří o ni projevují zájem a čím dál tím více jí vyjadřují podporu. Svědčí o tom fakt, že Prohlášení Charty 77 z 1. ledna 1977 se rozšířilo po zemi již v několika desítkách tisíc exemplářů vyrobených nejrůznějším způsobem. Svědčí o tom nebyvalý zájem pracujících o vysílání zahraničních rozhlasových stanic v české a slovenské řeči. (Díky některým z nich se s Prohlášením Charty seznámily další desítky tisíc Čechoslovoáků.) Lidé si běžně stěžují, že zahraniční rozhlas je málo informován o posledních událostech a prohlášeních; kritizují

i to, že čs. veřejnost i pokrokové síly ve světě se dosud málo angažovaly za osvobození Václava Havla a dalších politických vězňů v Československu; radují se z přístupu většiny západoevropských komunistických stran k Chartě 77 a z podpory dalších institucí a občanů našich sousedů. Veřejná vystoupení na schůzích ROH, kdy je požadováno čtení Charty 77 (nebyla totiž v Československu oficiálně publikována), nápisy na zdech, nebo množství dopisů, adresovaných zastupitelským orgánům a jiným institucím státní moci, dokreslují tuto atmosféru. Patří k ní i to, že 1. února tohoto roku zveřejnila Charta 77 jména dalších 209 signatářů prohlášení. Podpora čs. pracujících (bez ohledu na zkorumpované umělce dnes nebo další zkorumpované skupiny obyvatel zítra), ať už je vyjádřena jakýmkoli způsobem, je pro Chartu 77 životně důležitá. Stejně významná je i solidarita pracujících, jejich organizací i pokrokových sil v zahraničí. Jejím významem je i v tom, že zvyšuje míru informací, které se dostávají čs. pracujícím a povzbuzují je v jejich boji.

P5/2

1977, 17. únor, Praha.

Opravy a doplnění zprávy o Chartě 77 z 12. 2. 77

(Některé opravy byly již v některých vyhotoveních provedeny.)

Domovní prohlídkou byl v polovině ledna t. r. postižen i Ivan Dubský; byly při ní zabaveny i předměty, které patřily jiné osobě, obývající byt.

Domovní prohlídkou naopak nebyl postižen Oldřich Kaderka; orgán StB ho pouze požádal, aby vydal Prohlášení Charty 77, což O. K. dobrovolně v bytě učinil. Prohlášení Charty 77 vydala dobrovolně, někdy však pod hrozbou domovní prohlídky, celá řada dalších osob.

Domovní prohlídka byla v polovině ledna provedena i u Vavřince Korčíše staršího, který žije v Litvínově.

K existenčnímu postihu: Okamžitě byl rozvázán prac. poměr i s Michaelem Lakatošem. Karol Sidon byl postižen tím, že začátkem března mu vyprší pracovní smlouva a nová nebude uzavřena; K. S. pracuje jako trafikant.

Jakub Trojan nebyl vyloučen z ROH (nikdy v něm nebyl). Nebyl s ním rozvázán prac. poměr. Dne 14. 2. byl z ROH vyloučen Oldřich Kaderka. Zástupce vedení přítom argumentoval, že to je ještě přijatelný postih, že dostali příkaz nějak O. Kaderku postihnout. Pravděpodobně 14. 2. byl okamžitě rozvázán prac. poměr s Karlem Kynclem, dosud administrativním pracovníkem porodnice u sv. Apolináře. K. Kynclovi byl zakázán vstup do budovy. S organizační povědi pracovní spor.

Dne 14. 2. daly Pražské cukrárny a sodovkárny výpověď Jiřímu Pallasovi, a to k 31. 3. 1977. J. P. podle organizace nesplňuje předpoklady pro výkon své funkce (bezpečnostní technik), což je údajně dáno směrnicí ÚV KSČ, listopadovou z r. 72, která nebyla údajně ani publikována, „Ke kádrové a personální práci“. Do 31. 3. byl přeřazen na manuální práci. Na manuální práci dne 16. 2. byla rovněž přeřazena ekonomka téhož podniku Jitka Bidlasová; protože pečuje o dítě do 8 let a byla nejen přeřazena, ale i přemístěna, porušil tím podnik několikrát zákoník práce. J. B. je t. č. na dodatečné mateřské dovolené.

Domovní prohlídka koncem ledna a potom prohlídka na pracovišti začátkem února postihla i Miroslava Kusého v Bratislavě; M. K. patří mezi 209 signatářů z 1. 2. 1977. Domovní prohlídka byla u něj provedena dříve, než bylo jeho jméno publikováno.

Další signatáři z 1. 2. 77 byli postiženi takto: Ivan Binar a Ludvík Kavín (oba Ostrava) měli spolu s Janem Leštínským, který je [signatářem] z 1. 1. 77 (rovněž Ostrava), výslechy. Po 48 hodin byl zadržován Jan Thoma z Plzně-Škvrňan, býv. technik a funkcionář ROH ve Škodovce, později 10 měsíců politický vězeň, nyní dělník. Je zajímavé, že policejní akce se dosud neprojeví, pokud je známo, v Praze: zde jsou signatáři z 1. 2. t. r. postihováni jen málo, a to existenčně. Potíže v zaměstnání mají Blanka Dobešová, knihovnice, a Jiřina a Zdeněk Pacinovi, oba inženýři. Další zprávy o signatářích z 1. 2. dosud nedošly. Vraťme se k signatářům z 1. 1. 77: S napětím sledujeme dramatický zápas Ivana Dejmalu, t. č. čističe oken, o existenci. Podnik Úklid se již dva nebo tři dny snaží doručit mu písemné sdělení (tak to Zák. práce vyžaduje), že jeho prac. poměr končí v jednoměsíční zkušební době (od 18. 1. do 17. 2.). Překoná-li I. D. nástrahy podniku, ještě po dnešní den (až do půlnoci), bude podnik nucen buď mu dát výpověď nebo s ním okamžitě rozvázat pracovní poměr; v obou případech se věc bude řešit u soudu. Telegrafická výzva podniku, aby se dostavil do kanceláře, I. D. bohužel nedostihla. V pracovní době tedy dál klidně leští výlohy kdesi po Praze.

Ludvík Vaculík, Pavel Kohout aj. jsou terčem útoků sdělovacích prostředků i v těchto dnech. Článek o Václavu Černém, kterému byl mimochodem odebrán řidičský průkaz (je mu 70 let) přinesla včerejší Tribuna. StB vyhrožuje L. Vaculíkovi, že ho nechá stíhat kriminálkou pro výtržnost. Pavel Kohout a Jelena Mašíňová mají výpověď z bytu a mají se stěhovat (za tři týdny) do Lhotky. Jejich dosavadní byt je sice 1+1, ale větších rozměrů s vysokými stropy. Knihovna a zabudovaný nábytek P. K. a J. M. se nevejde do žádné novostavby.

Odebírání řidičských průkazů rodinným příslušníkům pokračuje.

Telefon nebyl nikomu z jmenovaných ve zprávě znovu zapojen.

Oba mluvčí byli včera předvoláni do budovy MV. Zde jim bylo sděleno, že Miroslav Kusý nepodepsal Ch 77 a že mají zjištěno, že je tomu stejně i u dalších signatářů z 2. 2. 1977. (Pro přesnost: viz přesnou formulaci dokumentu č. 5 nahoře!) Autor těchto řádků viděl podpis M. K. pod celým textem prohlášení Ch 77 na vlastní oči. Slušným lidem je ochoten to kdykoliv dosvědčit. Policie zde asi vychází z odposlechnutého telefonátu Bratislava - Praha po prohlídce v bytě M. K. a domnívá se, že to byl jediný způsob, jak se M. K. k Chartě připojil. - Oba mluvčí byli dále upozorněni, že předseda vlády p. Štrougal už (jakto už? - vždyť dodnes jsme o jeho účasti nic nevěděli) nechce mít s Ch 77 nic společného a že věc dal MV k trestnímu přešetření. Je zde podklad pro tr. stíhání z tr. činů spekulace (sic!) a padělání veřejné listiny (resic!!). Tím byl tedy dokument Ch 77 č. 5 uznán za „veřejnou listinu“. Zdá se, že politické policii jde o to, vypátrat některé osoby (hlavně dělníky) frekventovaných příjmení, neboť tentokrát nedisponuje „kartičkami“.

Přes nátlak se nepodařilo získat nikoho dalšího, kdo by podpis pod Prohlášením Ch 77 odvolal. Prac. poměr není a nebyl rozvázan s J. Brušou. K situaci nepublikovaných signatářů, přátel, spoluzaměstnanců atp.: úterní noviny přinesly další útoky na Prokopa Drtinu. Protože po 10 letech po propuštění je zahlazen každý trest, je na Prokopa Drtinu třeba hledět (i kdyby nebyl rehabilitován, což nevím a je pravděpodobně) jako na osobu, která nikdy nebyla odsouzena. Už proto je nepřipustné psát to, co psal úterní tisk.

K bodu 12 zprávy uvádíme plné adresy obou vězňených (jsou ve vazbě v Litoměřicích): inž. Aleš Macháček, Kozinova 5, Ústí n. Labem-Střekov; inž. Vladimír Laštůvka, Fučíkova 132/17, Děčín 10. Macháček má dvě děti (6 a 2 a půl roku), Laštůvka 1 dítě (6 let). V prvním případě je finanční pomoc naléhavější. Podrobnosti z tr. stíhání budou podle možností průběžně sdělovány.

Připomínáme, že dne 16. 2. byla vládě, FS a ČTK poslána situační zpráva o represí, podepsaná oběma mluvčími jako dokument č. 6. Její obsah se částečně liší od zprávy o Chartě z 12. 2.

Poslední informace: dne 11. 2. byla provedena osobní prohlídka u Milana Hübla poté, co byl zadržen v Bratislavě před domem p. Dubčeka. Byl donucen opustit Slovensko. Zabaveny písemnosti.

P5/3

[1977, 6. březen, Praha.]

Zpráva o Chartě 77 k 6. březnu 1977

Charta 77 vydala dne 15. února dokument č. 6, v němž shrnula dostupné údaje o represáliích proti Chartě a jejím signatářům; obdobné informace byly publikovány i ve zprávě o Chartě 77 z 12. února. Tato zpráva na oba texty navazuje.

Již v polovině ledna byla provedena domovní prohlídka u signatáře ing. Jana Leštínského z Ostravy; později dostal výpověď ze zaměstnání z reorganizačních důvodů. Náhradní práci v témže podniku však přijmout nemůže. Jan Leštínský byl rovněž vyslýchán, stejně tak jako Ivan Binar s manželkou, Ludvík Kavín s manželkou a dr. Jaroslav Krejčí, kteří byli vyslýcháni ještě dříve, než jejich jména jako signatářů Charty byla publikována. Všichni ostravští signatáři se chtějí vystěhovat do Rakouska; Státní bezpečnost v Ostravě toto řešení podporuje. Necelá desítka signatářů Charty 77 z Ostravy a okolí je vystavena kontrole a represáliím Státní bezpečnosti, které nejsou v jiných krajích obvyklé.

Jak již bylo publikováno, není pravda, že by Alexander Dubček zaujal odmítavý postoj k Chartě 77 a odmítl ji podepsat. Jeho zájem o Chartu 77 a dopis 11 bývalých členů ÚV KSČ všem evropským KS, které se zúčastnily berlínské konference, byl zmařen zásahem Státní bezpečnosti, která dne 11. února 1977 zadržela doc. Milana Hübla před domem p. Dubčeka, odňala mu písemnosti, které měl při sobě, a pod pohrůžkou ho přinutila, aby opustil Slovenskou socialistickou republiku. Dopis jedenácti byl v druhé polovině února zaslán adresátům včetně předsednictva ÚV KSČ a redakce *Otázek míru a socialismu*. Dopis vyjadřuje podporu Chartě 77 a požaduje propuštění čs. politických vězňů, jmenovitě spisovatele Františka Pavlíčka, bývalého člena ÚV KSČ. – V únoru (nevíme, zda tato situace trvá dodnes) kontrolovaly orgány SNB pohyb a společenské styky Alexandra Dubčeka a podle svého dobrého zdání je regulovaly a zabraňovaly jim. Cestující příjíždějící z Bratislavy dále oznámili, že už v druhé polovině ledna byla provedena domovní prohlídka u signatáře Charty doc. Mira Kusého (signatářem od 1. 2. 77), který byl podroben i několikahodinovým výslechům. Později byla u něho provedena prohlídka na pracovišti. Dne 23. 2. 77 byl doc. Kusý předvolán na Krajskou prokuraturu, kde byl v přítomnosti náměstka generálního prokurátora poučen, že činnost Charty 77 je v rozporu s československými zákony, obdobně jako byli mluvčí Charty 77 poučeni dne 31. ledna 77 a jak jsou poučováni v těchto dnech někteří další pražští signatáři. Zdá se, že tento postup státní moci vytváří předpoklady pro případné trestní stíhání těch signatářů Charty 77, kteří v jejím rámci aktivně pracují, pokud ovšem v budoucnu úřady shledají toto stíhání za únosné a nutné. Bratislavská Státní bezpečnost způsobila i domovní prohlídku u ing. Antonie Bokové z Prahy, které bylo vytýkáno, že údajně poskytuje svým bratislavským známým písemnosti týkající se Charty 77.

Poměrně klidná situace (po lednových domovních prohlídkách u téměř všech tehdejších signatářů) je v Brně. Václav Šabata je diskriminován v práci, firma Dílo mu odmítá přijmout šperky, které vyrábí. V noci na 24. února byla provedena osobní prohlídka u Jiřího Müllera, který cestoval rychlíkem z Prahy do Brna; Jiří Müller byl zadržen ve vlaku před dojezdem do

cílové stanice na předměstí Brna. Osobní prohlídka byla učiněna násilím. Bylo mu odňato jedno číslo listu *Morning Star* z ledna t. r. a překlad článku z těchto novin, týkající se Charty 77. Jiné písemnosti nebo věci odebrány nebyly. O této události Jiří Müller informoval redakci listu *Morning Star*.

Dne 31. ledna provedla Státní bezpečnost domovní prohlídku v bytě manželů Zdráhalových v Sezimově Ústí. Manželé Zdráhalovi se přihlásili k Chartě 77 dopisem po zveřejnění Charty v rakouském rozhlasu. Státní bezpečnost je od poloviny ledna sledovala; po domovní prohlídce fotografovala jejich byt a vyhrožovala jim odejmutím dětí z rodinné výchovy.

Dne 1., 2. a 3. února byl 48 hodin zadržován ve věznici Plzeň-Bory Jan Thoma, jehož jméno jako signatáře Charty 77 bylo uvedeno v dokumentu č. 5 (z 1. 2. 77). Důvodem zadržení a domovní prohlídky, která se konala 1. 2. v jeho nepřítomnosti, byl výskyt Prohlášení Charty 77 na jeho pracovišti a ve Škodových závodech v Plzni, kde Jan Thoma koncem 60. let působil jako odborový funkcionář. Při domovní prohlídce byl odňat psací stroj, časopisy *Listy*, *Informační materiály* a *Svědectví*, dále dvě vyhotovení Prohlášení Charty 77 a další písemnosti. Při prohlídce byly pořizovány fotografie, na jedné z nich je vyfotografována bible, *Paměti Edvarda Beneše a Caři, popi, bolševici* od E. E. Kische.

Jak již bylo oznámeno, odbor školství JČ. KNV rozvázal dne 27. 1. t. r. okamžitě pracovní poměr se středoškolským profesorem prachatického gymnázia Janem Urbanem proto, že odmítl podepsat rezoluci, odsuzující Chartu 77. Stejným způsobem a ze stejných důvodů byl téhož dne postižen jeho kolega Karel Pecháček.

Jiří Olt z Teplíc v Čechách byl ostouzen článkem krajského deníku *Průboj* proto, že se zastal signatářů Charty 77, které tento deník napadl. Jiří Olt své názory napsal redakci; po zveřejnění útoku na jeho osobu nebyl přijat do zaměstnání, kam měl podle předběžné domluvy nastoupit dne 14. února; s odmítnutím práce se setkal ve všech dalších případech, kdy se pokoušel sehnat zaměstnání v Teplících. Ze stejných důvodů byl na pohovoru u vedení závodu Petr Ouda, dělník n. p. Báňské stavby.

Dodatečné informace o případu ing. Vladimíra Laštůvky a ing. Aleše Macháčka (první z Děčína, druhý z Ústí nad Labem) ukazují, že jejich trestní stíhání souvisí s Chartou 77; svědčí o tom materiály Charty 77, nalezené při domovních prohlídkách, a další okolnosti.

Dne 18. února provedly orgány SNB v Jablonci nad Nisou brutální razii proti obydli manželů Vaňkových, při níž zadržely asi dvacet osob, které vyslychaly způsobem odporujícím zákonu a snižujícím lidskou důstojnost. Při razii byly odňaty některé předměty, jako např. gramofonové desky, magnetofonové pásky a náboženské knihy. Jan Placák byl surově zbit.

Pokud je nám známo, ze signatářů, jejichž jména byla publikována 1. února 77, byli vyslycháni po 3. únoru (kdy dokument č. 5 přišel ministru vnitra na stůl), pouze tři, a to Marie Soukupová v Mariánských Lázních (spolu se svým manželem Karlem Soukupem, ovšem v tomto případě není jasné, zda to StB předem věděla, že Marie Soukupová je signatářka), a dále Jindra Kadlecová (výslech na pracovišti) a Jan Hrabina, který byl vyslychán na základě udání vedoucí pracoviště. Janu Hrabinovi byl odebrán řidičský průkaz, který potřeboval k výkonu povolání.

Signatáři z 1. 1. 77 byli dále postihováni pracovním. Jde o tyto zjištěné případy: ing. Antonín Bělohoubek – výpověď s dvouměsíční lhůtou, důvod je zastřen; Karel Kyncl – okamžitě zrušení pracovního poměru – důvod Charta 77; Jitka Bidlasová – protiprávní přeřazení na manuální práci – důvod zastřen; Jiří Pallas – výpověď s jednoměsíční lhůtou a do té doby přeřazení na manuální práci, důvod zastřen; (Jan Leštínský a Václav Šabata byli zmíněni výše), dále Drahuše Proboštová, s níž byl už v lednu okamžitě rozvázán pracovní poměr a která u nového zaměstnavatele byla ve zkušební době přeřazena z administrativní práce na průvodčí vlaku; Ivan Dejmal – zrušení pracovního poměru ve zkušební době (jde o druhé zaměstnání po návratu z vězení); Josef Hodic, Vladimír Klokočka, Zdeněk Jičínský – výpověď.

Pokud signatáři z 1. 2. 77 nejsou vystaveni týmž represáliím policejního charakteru jako signatáři z 1. 1. 77 (výslechy, domovní prohlídky, řidičské průkazy apod.), objevují se – rovněž sporadicky – potíže v zaměstnání. Jde o Blanku Dobešovou, s níž Ústav marxismu-leninismu UK, kde pracovala jako knihovnice, okamžitě rozvázal pracovní poměr, dále o Jindru Kadlecovou, která je ve výpovědi ze strany organizace, a Františka Povolného, jemuž byly odňaty prémie.

Objevil se další druh represálií: degradování. Vojenské hodnosti plukovníka (v záloze) byli zbaveni Karel Jaroš, Václav Hyndrák a Milan Richter. Byli tím zbaveni i plukovníckých penzí.

StB pokračovala ve výsleších signatářů z 1. 1. 77, které trvají až dosud. Mnozí signatáři byli vyslýcháni již poněkolikáté. StB jde především o to, aby odvolali svůj podpis, což se – až na známý případ Jiřího Záruby – setkalo s nezdarem. Signatářům je dále nabízeno vystěhovávání, i když ne za tak generózních podmínek jako v případech šesti rodin v lednu 1977. Výslechy se dále týkají styků signatářů, zvláště se zahraničím apod.

Počínaje 25. únorem byli Jiří Hájek, Zdeněk Mlynář, Milan Hübl, František Kriegel a Petr Uhl, a od 1. 3. také prof. Jan Patočka, podrobeni demonstrativnímu a totálnímu sledování, které bylo v některých případech kombinováno i s omezením pohybu a společenského styku. Tyto provokace trvaly celý týden a asi u poloviny jmenovaných tato situace trvá i dnes.

Prof. Jan Patočka, který byl po přijetí nizozemským ministrem zahraničních věcí dne 1. 3. 77 předvolán na ministerstvo vnitra, kde byl ve dnech 2. a 3. 3. po mnoho hodin vyslýchán, utrpěl srdeční kolaps a je od 3. 3. hospitalizován.

Obhájce Václava Havla dr. Lukavec utrpěl dne 23. února mozkovou mrtvici. Obhajobu Václava Havla dosud nikdo nepřevzal.

Zina Kočová a Karel Freund, signatáři Charty 77, uzavřeli dne 26. února sňatek.

Začátkem března tohoto roku bylo zjištěno, že Chartu 77 podepsalo celkem více než 600 signatářů, jejichž jména budou souhrnně publikována. Připomínáme, že dosud bylo vydáno 6 základních dokumentů, další se připravují. Charta 77 plní úkoly, které si předsevzala, a to i přes represálie, jimž je vystavena.

P5/4

1977, 20. březen, Praha.

Zpráva o Chartě 77 z 20. března 1977

V neděli 13. března před polednem zemřel v Praze ve strahovské nemocnici na následky mozkové mrtvice mluvčí Charty 77 prof. dr. Jan Patočka. Prof. Patočka byl hospitalizován od 3. března a byl léčen na následky srdečního kolapsu, který utrpěl po jedenáctihodinovém výslechu, jemuž byl podroben po své rozmluvě s nizozemským ministrem zahraničních věcí dne 1. března.¹ Profesor Patočka by letos oslavil 70. narozeniny.

Pohřeb zesnulého se konal 16. března na břevnovském hřbitově. Kromě pozůstalých se zúčastnilo asi tisíc přátel a stoupenců filozofických názorů a občanských aktivit zemřelého filozofa. Mezi přítomnými byla silně zastoupena dělnická mládež, již zůstává filozofický odkaz prof. Patočky neznámý a nedostupný, která ale pochopila, že právě za její zájmy zemřelý bojoval a zemřel. Nechutná policejní asistence narušovala důstojný ráz smutečních obřadů. Nad shromážděním kroužil vrtulník, z přilehlého plochodrážního stadionu se rozléhal

1 Viz text Jana Patočky Prohlášení, příloha 3.

řev motorů, které byly záměrně protáčeny do vysokých obrátek na neutrální. Přítomní agenti StB odstrkovali kněze, aby mohli fotografovat občany za rakví, fotografovali každého, kdo vrazil prst do hrobu,² přítomní byli filmováni několika kamerami. V okolí byly připraveny pohotovostní oddíly.

StB se neomezila na pouhé narušování pohřebního obřadu. Dne 16. března ráno a v některých případech již 15. března bylo zajištěno převážně na 48 hodin na dvacet čs. občanů. Jmenovitě šlo o Líbu Šilhánovou, manželku Věňka Šilhána, který v srpnu 1968 zastupoval prvního tajemníka ÚV KSČ Alexandra Dubčeka; doc. Šilhánová byla zajištěna ve svém bytě dne 14. 3. večer, byla provedena domovní prohlídka, po ní dva osmihodinové výslechy, během kterých byla i inzultována (byl jí natržen límec) a bylo jí vyhrožováno. Po 48 hodinách byla propuštěna. Dále šlo (z bývalých členů KSČ) o prof. Vladimíra Kadlece, bývalého ministra školství, který byl zajištěn na Křivoklátské a propuštěn po 48 hodinách, a o bývalého majora StB Václava Nováka, který byl ze svého bytu eskortován násilím v poutech; byl vězněn od 4. 30 16. 3. a držěn 48 hodin. Po 24 hodin byl zajištěn prof. Václav Černý, který byl podroben výslechu ohledně Václava Havla. Při výslechu vyšetřovatel tvrdil, že Václav Havel všechno doznal a předkládal prof. Černému kopii jeho výpovědi. Z krajní levice byli zajištěni ing. Petr Uhl a Egon Čierny, první na 48 hodin, druhý na 36 hodin. Nejvíce byly postiženy okruhy undergroundu a křesťanů: 48 hodin byli zadržováni Jiří Němec, který byl zadržen, když vycházel z kostela po zádušní mši, dále Věra Jirousová, kterou zadržela StB v jejím bytě a zabavila jí při té příležitosti písemnosti, které ležely na stole a pod pohovkou, dále Jana Převraská, zajištěná na pracovišti, František Stárek, Milan Hlavsa (není signatářem Charty 77, jde o zetě Jiřího Němce) a Svatopluk Karásek. Poslední tři byli v loňském roce trestně stíháni v rámci represe proti undergroundu. Konečně byl zajištěn i dr. Ladislav Hejdlánek. Tento výčet doplňuje Alexander Kramer, bývalý novinář, který spolu s Petrem Uhlem odmítl nechat si semjmut otisky prstů a fotografovat se. (Těmto ponižujícím úkonům byla zcela protiprávně podrobena většina zajištěných. Čs. zákony opravňují tyto úkony jen vůči obviněným a vůči osobám, jejichž totožnost nelze zjistit, nebo kdož byli přítomni trestnému činu nebo k jejichž škodě byl trestný čin spáchán; ani v těchto případech nelze však nikoho nutit.) Zajištění dr. Václava Komedy a spisovatele Vladimíra Škutiny není dosud plně ověřeno. Všichni zajištění byli vězněni na základě § 23 zák. č. 40/74 Sb. o SNB, který zní:

1) Příslušníci SNB jsou oprávněni za účelem provedení potřebných služebních úkonů zajistit každého, kdo výtržnostmi nebo jiným nepřístojným chováním narušuje veřejný pořádek. 2) Zajištění nesmí trvat déle než 48 hodin. 3) O zajištění, jež trvá déle než 24 hodin, vyrozumí příslušný útvar SNB, nebrání-li tomu závažné okolnosti, některého z blízkých příbuzných zajištěné osoby, a jde-li o vojáka, jeho přímého nadřízeného. Z textace ustanovení je zřejmé, že ho bylo zneužito protiprávním způsobem: nikdo ze zajištěných nerušil veřejný pořádek (byli zajištěni až na J. Němce a L. Hejdánka ve svých bytech, bytech přátel nebo na pracovištích), s nikým nebyly prováděny potřebné služební úkony (až na protiprávní daktyloskopii a fotografování). Nikomu ze zatčených nebylo přečteno ustanovení § 23 zák. o SNB, podle něhož byli zajištěni, a nebylo jim rovněž řečeno, jak dlouho budou zajištěni. Bylo jim předestřeno odůvodnění, které zhruba znělo: Jmenovaný je podezřelý, že shromažďuje a rozšiřuje závadové písemnosti zaměřené proti socialistickému, (čárka je od StB) společenskému a státnímu zřízení republiky, zejména v souvislosti s Chartou 77. Všichni byli drženi v podzemních kobkách v Konviktské ulici.

2 V samizdatovém sborníku *Charta 77 (sborník dokumentů)*, sv. 1 z r. 1977, je za Zprávou o Chartě 77 z 20. 3. 1977 uvedeno: „Oprava: Muž, který fotografoval každého, kdo vrazil prst do hrobu, není agent StB.“

Ve stejné době od rána 16. 3. do rána 18. 3. byla zajištěna i Lenka Klabanová, psychologka na OÚNZ v Praze 2. Dne 15. 3. totiž měl být uspořádán v prostorách této instituce psychologický seminář na téma Psychologie intersubjektivity, který měl pojednávat rovněž o otázkách smrti. StB se zdálo, že pořádní semináře souvisí s úmrtím prof. Patočky, a proto krátce po jeho zahájení seminář rozpustila „z moci úřední“. Lenku Klabanovou, která ho měla organizovat, vzala na výslech, který trval od 18 hod. až do 1 hod. následujícího dne. Během výslechu jí odmítli příslušníci StB poskytnout potravu a dokonce i vodu, fyzicky ji ohrožovali a vyhrožovali jí. V 1 hod. ráno ji bez peněz propustili a doporučili jí, aby šla do Střešovic pěšky; dorazila tam v půl třetí. Již v 8 hod. ráno 16. 3. byla znovu zajištěna na 48 hodin, jak jsme uvedli. Na semináři byl zajištěn dr. L. Hejdánek a jeho dcera Petra, která však byla po 4 hod. výslechu propuštěna. V souvislosti se seminářem byla vyslýchána celá řada osob, naposledy dne 19. 3.: přednášející Petr Rezek, Lenka Klabanová, Petra Hejdánková a další vyslýchané osoby nejsou signatáři Charty 77; policie je ale podezřívá ze sympatií k názorům zemřelého profesora.

Další osoby byly dne 16. 3., tedy v den pohřbu, drženy během dopoledne v místnostech Krajské a městské správy StB v Bartolomějské ul.: prof. Jiří Hájek, který byl zadržen cestou na pohřeb a který reagoval na toto nehumánní jednání policie připsím ministru vnitra Obzinovi, dále doc. Mlynář a jeho žena doc. Irena Dubská, František a Riva Kriegelovi, Ludvík Vaculík, doc. Milan Hübl, Klement Lukeš, Robert Horák, Erika Kadlecová a Vratislav Brabec, hudebník, který byl v budově zadržován od 6 do 14 hod. Jiří Dienstbier a Vladimír Nepraš byli policií znepokojováni ve svých bytech. Syn Jiřího Němce Ondřej Němec byl zadržen na několik hodin na pohřbu; při fotografování na pohřbu byla zadržena řada osob včetně Ivana Kyncla, syna novináře Karla Kyncla; byly jim odejmuty filmy.

Výčet represe, která stihla názorové stoupence a přátele prof. Patočky u příležitosti jeho pohřbu, není úplný. Je třeba se zmínit i o tom, že podle chování operativy lze s jistotou předpokládat, že zajištění měli být rovněž Pavel Kohout, Pavel Landovský, Ladislav Lis a Ivan Dejmal. U Jaroslava Suka se StB spokojila s tím, že se vykázal potvrzením o pracovní neschopnosti.

V týdnu, který předcházel pohřbu, bylo provedeno 6 domovních prohlídek. Dne 10. 3. v bytě Věry Jirousové, kde bylo zabaveno téměř 100 položek (většinou písemnosti týkající se Charty 77) a psací stroj. Den nato, 11. 3., byly domovní prohlídky u Aleny Lhotové, Bohumily Dolejšové a Václava Vondráčka, jejichž adresy byly nalezeny v bytě Věry Jirousové jako adresy údajného dokumentačního střediska Charty 77. Jmenovaní však oprávněně popřeli, že by své adresy k takovým účelům někomu poskytli. Tito tři občané nejsou signatáři Charty 77, a lístek, na němž byly uvedeny jejich adresy spolu se zásadami údajného střediska, je neznámého původu. Dále byla provedena 14. 3. zmíněná domovní prohlídka v bytě manželů Šilhánových a konečně téhož dne prohlídka v domě Jaroslava Suka. Výsledky posledních dvou prohlídek nejsou známy, výsledek domovních prohlídek u tří osob předpokládaného dokumentačního střediska byl negativní.

Dne 14. 3. 77 byl z vazby propuštěn spisovatel František Pavlíček. Trestní stíhání proti němu trvá i nadále. Ve vazbě dále zůstávají spisovatel Václav Havel, novinář Jiří Lederer a režisér Ota Ornest, stejně jako ing. Vladimír Laštůvka a ing. Aleš Macháček, stíhaní pro pobuřování v Severočeském kraji. Podle neúplných zpráv je t. č. stíhána – a to i vazebně – celá řada čs. občanů, nesignatářů Charty 77, kteří se provinili tím, že zásady nebo myšlenky Charty veřejně propagovali a přitom se obvykle dostali do konfliktu s úředníky státní moci. Většinou jde o mladé dělníky. Dále je třeba zaznamenat další propuštění ze zaměstnání: výpověď z toho důvodu, že podepsala Chartu 77 a setrvává na jejích zásadách, dostala psychologka Zuzana Dienstbierová, a to k 31. květnu 1977. Po nátlaku, že nikde nesežene jinou práci, přistoupila na dobrovolné rozvázání pracovního poměru knihovnice Jitka Matzenauerová.

Úmrtím profesora Patočky se tragickým způsobem uzavírá první etapa Charty 77. Ještě během své hospitalizace prof. Patočka napsal poslední esej, zasvěcený problémům Charty 77, poskytl interview německému listu *Die Zeit* a prostudoval a podepsal dokumenty Charty 77 č. 7 a č. 8. Dokument č. 7 je zasvěcen diskriminaci v oblasti sociálního a hospodářského života a je významným dokumentem, který dokazuje, že činnost Charty 77 není záležitostí disidentů a neslouží k obhajobě zájmů intelektuálů nebo lidí, kteří byli v r. 1968 u moci, nýbrž že je zaměřena na obhajobu zájmů nejširších vrstev obyvatelstva, na obhajobu sociálních a hospodářských práv (ve smyslu Paktu o sociálních, hospodářských a kulturních právech) pracujících.

Dokument č. 8 uvádí soupis 617 jmen všech dosavadních signatářů Charty 77.

Úkoly, které si Charta 77 předsevzala, tím nebyly splněny a Charta bude ve své činnosti pokračovat, přidržujíc se zásad, které vždy hájila a které vyslovoval především její mluvčí prof. Jan Patočka: v prvé řadě jde o zásadu, že Charta 77 jako občanská iniciativa stojí pevně na půdě čs. zákonů a právního řádu a že jejím jediným smyslem a účelem je dosáhnout toho, aby skutečnost v oblasti práv občanských a politických a práv sociálních, hospodářských a kulturních se v naší zemi postupně přibližovala zákonným normám, které čs. stát uzákonil mimo jiné tím, že přistoupil k oběma mezinárodním paktům. Pokud tento cíl nebude splněn, bude existence Charty 77 plně oprávněna. Tento názor sdílí velká většina signatářů Charty 77. Cítí se svým podpisem pod Chartou 77 povinováni odkazu zemřelého mluvčího, sobě navzájem i všem občanům pokračovat v práci, kterou započali. O formách, činnosti Charty 77 – které budou opět přísně legální – bude čs. veřejnost včas informována.

P5/5

1977, 5. květen, Praha.

Situační zpráva o Chartě 77 – 5. května 1977

Po úmrtí mluvčího Charty profesora Jana Patočky pokračuje Charta 77 ve ztížených podmínkách ve své činnosti. Její druhý mluvčí, dramatik Václav Havel, je stále vězněn a třetí mluvčí, profesor Jiří Hájek, je pod neustálým policejním dozorem, stejně jako Zdeněk Mlynář a František Kriegel. Systematická represe proti signatářům Charty rovněž pokračuje.

Propouštění ze zaměstnání

V posledních týdnech již nedochází k okamžitému zrušení pracovního poměru, které od poloviny ledna do poloviny března postihlo asi dvacet osob (i nesignatářů), ale pokračují výpovědi (s jednoměsíční až tříměsíční lhůtou), vynucené dohody o rozvázání pracovního poměru, propuštění ve zkušební době, propuštění skončením lhůty pracovního poměru na dobu určitou (i když se počítalo s prodloužením), přerazováním na horší práci atd. Na základě podkladů lze odhadnout, že různými formami ztratilo zaměstnání více než 70 osob (z toho více než 40 signatářů Charty), přičemž jejich skutečný počet – zejména z řad občanů, kteří nemají se signatáři Charty 77 přímé spojení – bude několikanásobně vyšší.

Pokud už proběhlo řízení před soudem prvního stupně (žaloby na neplatnost zrušení pracovního poměru), žalobci své pracovní spory prohráli. Jde o Jana Urbana, středoškolského profesora prachatického gymnázia, Drahuši Proboštovou, ing. Jana Leštínského z Ostravy, Zdeňka Mlynáře a Jiřího Pallase. Milan Režba, nesignatář, který v n. p. Supraphon se zastal signatáře Ivana Medka při jeho propouštění ze zaměstnání, má soudní zasedání odročeno. Při rozhodování vycházejí senáty příslušných soudů ze stanoviska generální prokuratury,

kde je Charta 77 označována za protispolečenský dokument, ohrožující státní a společenské zřízení republiky, přičemž „je nerozhodné, že škodlivý následek nenastal“. Ve stanovisku sice není, že podpis Charty 77 nebo angažování se za myšlenky Charty je trestným činem, ale formulace k tomu mají velmi blízko.

Odbory pracovních sil národních výborů mají pokyn neumožňovat signatářům Charty 77 zaměstnání podle jejich kvalifikace, pokud je vyšší než dělnická.

Pokračuje i vylučování z ROH, orgány ÚRO odmítají poskytnout signatářům (i pokud jsou ještě členy ROH) právní poradu či pomoc.

Výpovědi signatářů, sympatizujících anebo lidí, kteří jsou podezřelí ze sympatií k Chartě 77, pokračují i koncem dubna a začátkem května. Tak např. v předvečer výročí popravy Eduarda Urxe, jehož jméno nesou znárodněné továrny v Čechách a kterého letos vzpomněl i československý tisk, byl rozvázán pracovní poměr s jeho synem Ladislavem – za podpis Charty 77. Řada lidí marně hledá zaměstnání, někteří jsou již déle než měsíc bez práce, jiní přijali špatně placená, nekvalifikovaná místa.

Trestní stíhání

Trestní věc proti Václavu Havlovi byla vyloučena z trestní věci proti Otovi Ornestovi a spol. k samostatnému projednání. Václav Havel je stále obviněn z trestného činu podvracení republiky podle § 98, odst. 1, 2 tr. zákona (s trestní odpovědností od tří do deseti let), ale koncem dubna byl seznámen s částí své tzv. trestné činnosti, která měla spočívat v tom, že od Prokopa Drtiny převzal jeho paměti a předal je Jiřímu Ledererovi s vědomím, že budou zveřejněny v zahraničí. Tento jeho čin je kvalifikován jako trestný čin poškozování zájmů republiky v zahraničí podle § 112 tr. z. (trestní odpovědnost do tří let odnětí svobody) a právě z tohoto činu má být obžalován a za něj souzen. Další jeho činy, naplňující údajně skutkovou podstatu § 98 odst. 1, 2 tr. z. mají být žalovány později. Vyšetřovatel zároveň vyzval obhájce, aby podal žádost o propuštění obviněného na svobodu; podle zvyklostí se očekává, že žádosti prokurátor vyhoví a Václav Havel bude propuštěn na svobodu. Prokurátor by měl o žádosti rozhodnout do 15. května, do kdy musí buď podat obžalobu nebo požádat generálního prokurátora o prodloužení vazby. Ať už Václav Havel bude (pravděpodobně v červnu) souzen za § 12 tr. z. nebo k soudnímu líčení nedojde, bude do značné míry svazován nezastaveným trestním stíháním pro § 98, odst. 1, 2 tr. zákona, které může StB kdykoliv oživit. V této části stíhání figuruje způsob zaslání jeho dopisu dr. Husákovi na jaře 1975 do zahraničí, dále Havlův příspěvek do knihy Jiřího Lederera *Interview (Rozhovor)*, do níž přispěla řada českých umělců a která vyšla nebo má vyjít v zahraničí, a konečně (jako úplná záloha) záležitosti kolem Charty 77, zejména zaslání Prohlášení Charty 77 do zahraničí.

Ve společné věci jsou stíháni Ota Ornest a signatáři Charty 77 Jiří Lederer a František Pavlíček, který je od 15. března t. r. na svobodě. Zdá se, že zatím pouze František Pavlíček je seznámen s výsledky vyšetřování (tj. má uzavřen vyšetřovací spis), zatímco u obou vazebních případů bylo seznamování odročeno; mělo by však proběhnout co nejdříve, jinak se opět bude prodlužovat vazba. U Františka Pavlíčka došlo k překvalifikaci z trestného činu podvracení republiky podle § 98, odst. 1, 2 tr. z. na trestný čin přípravy trestného činu podle § 7 k § 98, odst. 1 trestního zákona; trestní sazba, podle níž bude obviněný souzen (dojde-li k hlavnímu líčení) je 1 rok až 5 let, ovšem u přípravy může soud vyměřit trest pod dolní hranici trestní sazby. Všeobecně se očekává, že v případě soudního řízení bude František Pavlíček (a možná i Václav Havel) odsouzen jen podmíněně. U Jiřího Lederera zůstává otevřená otázka jeho případného vystěhování. Nutno uvážit, že k trestu, který ho čeká, bude připočteno ještě 13 (nebo 12) měsíců podmíněně odloženého zbytku trestu, který mu byl odložen koncem r. 1973 na dobu pěti let. Úplné a kajicné doznání Oty Ornesta se bude snažit moc využít k propagaci; zdá se, že se

tento případ podobá situaci, do níž uvedl v r. 1972 Alois Poledňák své přátele a v níž získal, na úkor druhých, určité výhody. V této společné trestní věci jde, podle neúplných zpráv, zejména o Ledererovu knihu (do níž mj. přispěl i František Pavlíček) a další písemné materiály politického charakteru, zasílané do zahraničí, mj. i Pavlu Tigridovi. Není známo, zda také u Jiřího Lederera a Oty Ornesta došlo k překvalifikaci na trestné činy s mírnějšími trestními sazby.

Případ Václava Havla a dalších tří obviněných ukazuje v průběhu čtyř měsíců váhavost státní moci; jen tak si lze vysvětlit několik procedurálních kotrmelců a změny rozhodnutí a plánovaných kroků. Toto vše je výrazem hlubokých rozporů a ambivalentního vztahu vládnoucí skupiny k věznění těchto čtyř mužů a k připravovanému procesu: na jedné straně považuje státní moc tuto represii za výhodnou, ba nutnou, aby odstrašila další občany od iniciativy na poli lidských práv nebo dokonce politické činnosti, na druhé straně ji považuje za nežádoucí z hlediska prestiže státní moci ve světě i u některých loajálních občanů doma, zvláště pokud podstata obvinění je tak výlučně politického rázu jako v těchto případech.

Dva prudké obraty byly zaznamenány i v případech dvou mladých techniků z Ústí nad Labem a Děčína – Vladimíra Laštůvky a Aleše Macháčka, kteří byli původně obviněni z pobuřování (do 3 let), pak z podvracení republiky podle § 98, odst. 1, 2 tr. z. (od 3 do 10 let) a nyní opět z pobuřování. Několik dalších osob, které byly v souvislosti s tímto případem krátkodobě zadrženy, bylo propuštěno. Oba muži jsou obviněni z rozšiřování protistátních písemností, vydávaných většinou v zahraničí nebo rozepisovaných na stroji.

Od 18. dubna t. r. je ve vazbě signatář Charty 77 Aleš Březina, který je obviněn z trestného činu nenastoupení služby v ozbrojených silách podle § 269, odst. 1 trestního zákona (s trestní sazbou od 1 roku do 5 let). Tohoto činu se skutečně dopustil. Napsal vojenské správě dopis, že do základní vojenské služby nenastoupí a své rozhodnutí zdůvodnil politicky. Aleš Březinovi je 28 let a pracoval jako zřízenec v nemocnici Na Františku. Po podpisu Charty 77 byl diskriminován. Aleš Březinu je třeba považovat za politického vězně a poskytnout mu pomoc a podporu.

Nervozita orgánů StB zasáhla i tiskárnu Mír v Panské ulici, kde se tiskne *Mladá fronta*. *Mladá fronta* připravovala brožuru ke sjezdu SSM a ze sazby vypadlo písmeno „M“. Místo aby vedoucí směny zařídil nápravu, povolal do tiskárny kriminálku, která věc předala StB. Ta provedla důkladnou prohlídku všeho, i montérek pracovníků tiskárny a v jedněch našla prohlášení Charty 77 z 1. 1. 1977. To jí stačilo k obvinění, že majitel montérek chtěl text prohlášení v tiskárně vytisknout, a zadržela ho i s jeho spolupracovníkem. Oba muži jsou ve vazbě. Výsledky pracovníků tiskárny pokračují.

Případů trestního stíhání za obdobné činy nebo za různé výroky a projevy sympatií vůči Chartě je více, většinou však zůstávají neznámy širší veřejnosti.

Další policejní represe

Koncem dubna a začátkem května bylo v Praze zajištěno či zadrženo zhruba deset osob v souvislosti s Chartou 77, a to většinou na 48 hodin. Po domovních prohlídkách u Ladislava Hejdánka, Věry Jirousové a Jiřího Němce dne 28. 4. 1977 byly tyto tři osoby zadrženy a druhého, resp. třetího dne byly obviněny z trestného činu pobuřování, které mělo spočívat v jejich účasti na organizování tzv. létající demonstrace č. 1, která se měla – podle textu prohlášení, jež bylo zabaveno v bytě Věry Jirousové – konat dne 20. dubna v podchodu na Václavském náměstí a spočívat v tom, že její účastníci vypustili poutové balónky. Trestní stíhání proti těmto třem osobám trvá, propuštěny byly v pondělí 2. května, přičemž strávily ve vězení čtyři dny; u Ladislava Hejdánka nebyla dodržena maximální 48hodinová lhůta mezi vznesením obvinění a propuštěním na svobodu (resp. uvalením vazby, což nebyl Hejdánkův případ): tato lhůta byla překročena o 19 hodin. (Dne 27. dubna došlo k „létající demonstraci č. 2“, a to

v divadle E. F. Buriana, kde účastníci hromadně odešli při prvním výstupu herce Petra Olivy. Prohlášení demonstrijících připomínají vždy Chartu 77 a vězněné signatáře.)

V této souvislosti došlo i k zadržení Svatopluka Karáska, který byl zprvu zajištěn na 48 hodin (29. 4. –1. 5.) podle § 23 zákona o SNB. Po jeho propuštění našla VB při pochůzce v jeho voze text prohlášení o létající demonstraci č. 1., a to v několika exemplářích. Dne 2. 5. následovala zadržení Svatopluka Karáska a jeho ženy Stanislavy. Stanislava Karásková byla držena do druhého dne a byl na ni vykonáván značný psychický nátlak (doma řvaly dvě malé děti), jemuž téměř podlehla. Svatopluk Karásek byl propuštěn po 48 hodinách 4. 5., není obviněn.

Podle trestního řádu (tj. podezřelý z trestného činu) byl zadržen i psycholog Petr Rezek, který není signatářem Charty 77. Je podezřelý z přednáškové činnosti na psychologická a filozofická témata, zejména je podezřelý z fenomenologie a ze sympatií k buržoazním filozofickým směrům, zadržen byl v podstatě náhodou, neboť přišel v průběhu domovní prohlídky do bytu Věry Jirousové. V průběhu čtyřhodinového výslechu v Bartolomějské ulici vyslechl s orgány operu, kterou měl nahranou na kazetě, jež byla nalezena v jeho aktovce. Dále upozornil přítomné policisty, že na papírku, který vzal do ruky, má něco důvěrného a že to odtrhne a sní. Než mu v tom stačili zabránit, spolkl útržek papíru se zapsanými jmény a byl vsazen do želez. Poté byl vězněn 48 hodin.

Náhodou byli zadrženi i Jiří Olt a Milan D. Vopálka, oba dělníci a signatáři Charty 77, neboť byli v bytě Jiřího Němce, když tam začala domovní prohlídka. Oba byli zajištěni podle zákona o SNB (§ 23), Jiří Olt v posledních třech týdnech již podruhé. V této souvislosti je třeba opět poukázat na naprostou nezákonnost a zvlášť postupu StB, která zajišťuje občany v bytech podle tohoto zákonného ustanovení a drží je 48 hodin ve vězení: ustanovení je totiž možno použít jen proti tomu, „kdo výtržnostmi nebo jiným nepřístojným chováním narušuje veřejný pořádek“, a to opět jen „k provedení nutných služebních úkonů“. Během posledních šesti týdnů byla takto zajištěna řada osob, mnohé dokonce dvakrát.

Podle tohoto ustanovení byli koncem dubna zajištěni i signatář Charty 77 Jiří Boreš, který byl hrubým způsobem urážen, a synovec signatáře Jaromíra Wíši, Milan Wíšo, kterému policie přímo nabídla verzi, aby uvedl, že prohlášení Charty 77 nalezl v ateliéru svého strýce bez jeho vědomí. Milan Wíšo, který byl policií zjištěn jako konec řetězu, po němž putovalo Prohlášení Charty 77, nakonec ze strachu tuto verzi přijal a podepsal.

Několik osob bylo voláno na výslechy v souvislosti s uvedenými případy, jiní byli voláni z jiných důvodů (také proto, aby odvolali svůj podpis pod Chartou 77), policie pokračuje i ve výsleších přátel signatářů atd. atd.

V téže době, kdy bylo zajištěno či zadrženo jmenovaných deset osob (a možná i další), byla ustavena policejní „ochrana“ (tj. oficiálně oznámený dozor) půl tuctu občanů, o nichž se státní moc patrně domnívala, že by mohli působit na delegáty komunistických stran, kteří zasedali koncem dubna v Praze, aby posoudili práci časopisu *Otázky míru a socialismu*. Dozor měli Milan Hübl, Václav Slavík a Petr Uhl, v zostřené podobě Věněk Šilhán a Jiřina Zelenková, u nichž byl spojen s kontrolou občanských průkazů návštěv. Jak řečeno, dále tento dozor trval u Jiřího Hájka, Františka Kriegl a Zdeňka Mlynáře. Další občané byli občas sledováni. Dozor trval 4 až 6 dnů.

VB pomalu vrací řidičské průkazy, které zadržela většině signatářů. Desítka telefonních stanic zůstává nezapojena.

V dubnu t. r. se opakoval případ nezákonného vypovězení signatáře z místa, které navštívil. Podobně jako Milan Hübl, který chtěl v únoru t. r. navštívit Alexandra Dubčeka, byl i Miroslav Kusý zadržen před domem, kde bydlí Zdeněk Mlynář, a pod pohrůzkami prospěkovanými protislovenskými urážkami a českým šovinismem poslán zpět do Bratislavy. Byl podroben nezákonné osobní prohlídce.

Dne 4. dubna t. r. byl před dveřmi Petra Uhla zadržen dvěma příslušníky StB Petr Brodský, promovaný fyzik (na rozdíl od duchovního téhož jména a příjmení není signatářem Charty 77), a byl podroben osobní prohlídce a mnohahodinovému výslechu. Byly mu odňaty různé písemnosti týkající se Charty 77 a dopis Zdeňku Mlynářovi. Autor mu v něm radí, jak má postupovat v emigraci. Petr Brodský policii uvedl, že je autorem tohoto dopisu. StB na něj vyvíjí nátlak, aby Chartu 77 veřejně odsoudil a pravděpodobně ho nutí i k dalším formám spolupráce. Dojde-li skutečně k jakémukoliv veřejnému vystoupení Petra Brodského, je třeba ho posuzovat z tohoto hlediska.

Mluvčí Charty 77 Jiří Hájek dostává provokační dopisy. Některé z nich obsahují přihlášky k Chartě 77, které podepsali recidivisté t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody. Z dobrých důvodů Charta 77 nepovažuje tyto osoby za signatáře Charty a nebude publikovat jména těch, kteří se k ní přihlásili pod nátlakem nebo se zlým úmyslem. Charta 77 však nemůže zaručit, že se nestane obětí nějaké provokace, na což předem upozorňuje. Je také známo, že skutečné přihlášky k Chartě 77 a další korespondenci týkající se Charty pošta nedoručuje, a to jak Jiřímu Hájkovi, tak i dalším signatářům, jejichž jména jsou známa širší veřejnosti.

Pokračuje perzekuce signatářů Charty. Novým případem je degradace generál-poručíka Višněna Sachra, hrdiny čs. odboje za druhé světové války a bojů za osvobození Československa.

Emigrace

Vystěhování bylo povoleno rodině Ivana Binara, ostravského signatáře. Binarovi usilovali o vystěhování již více než rok. V druhé polovině roku se stěhují do Rakouska. Byrokratické průtahy se objevily v povolení vystěhování rodiny ostravského filozofa Jaroslava Krejčího. Rodina ing. Leštínského žádost dosud nepodala.

Vystěhování Zdeňka Mlynáře a odjezd jeho ženy Ireny Dubské (Z. M. má vystěhovalecký, I. D. cestovní pas) je určen na 4. června t. r.

Žádosti Evžena Menerta o vystěhování není dosud vyhověno, stejně tak historika Josefa Hodice. Kromě jmenovaných osob chce emigrovat ještě několik (podle dosavadních informací ne více než pět) signatářských rodin. Většinou dosud nepodaly žádosti. Vystěhování se rozhodně nestalo masovým jevem mezi signatáři Charty 77.

Úmrtí

Dne 19. dubna t. r. zemřel docent dr. František Jiránek, pedagog a autor vědeckých publikací. Zemřel ve věku 63 let a byl tiše pohřben v rodišti své ženy v Novém Bydžově. V lednu t. r. s ním zrušila pedagogická fakulta UK okamžitě pracovní poměr, když se dozvěděla, že je signatářem Charty 77.

Za uplynulé dva měsíce, od vydání dokumentu č. 8., který obsahoval 617 jmen tehdejších signatářů Charty 77, podepsalo její prohlášení z 1. 1. 1977 mnoho dalších občanů. Jejich jména budou ve vhodný čas publikována. Charta 77 zůstává i nadále otevřena všem, kdo si upřímně přejí přihlásit se k její myšlence, i těm, kdo se na této občanské iniciativě podílejí jiným způsobem.

Kromě nekrologu na prof. Patočku vydala v dubnu t. r. Charta 77 dva další dokumenty. Dokument č. 9 pojednává o postavení věřících a demokratických svobodách, spojených s vírou a svědomím. Dokument č. 10 je věnován stavu zákonitosti a předkládá státní moci konstruktivní návrhy v této oblasti. Další dokumenty se připravují.

Od počátku ledna vznikly stovky (většinou podepsaných) prohlášení, fejetonů, esejí a stanovisek, které kolují v opisech. Tato nebývalá aktivita zasahuje dnes tisíce občanů, kteří tyto písemnosti – s rizikem sankcí – opisují a rozšiřují. Jedním z nejdůležitějších materiálů

poslední doby je obsáhlá stať Zdeňka Jičínského „Charta 77 a čs. zákonnost“, která představuje první solidní právní analýzu postupu státních orgánů vůči Chartě.

Charta však vyvolává i aktivitu občanů, kteří až dosud proti jevům, jež odsuzovali, ne-protestovali. Tak např. mladí lidé z Prostějova vypracovali v dubnu t. r. zprávu o současných možnostech kulturního života mládeže v prostějovském okrese. Vyplývá z ní, že mladí lidé vlastně nemají jinou možnost než se stahovat do hospod. Toto konstatování potvrdilo svými podpisy téměř tři sta mladých lidí z Prostějova. Žádný z nich není signatářem Charty 77. Zprávu i s kopiemi však zabavila StB a jejího hlavního autora Petra Hanzlíka vyslýchala. Petr Hanzlík se musel spokojit se slibem, že StB pošle zprávu kompetentním orgánům.

Prostějovský případ je ukázkou aktivizace občanů, na níž má jistě zásluhu i Charta 77. Je příslibem, že lidé, kteří se staví kriticky k mnoha společenským jevům, dokážou i tuto kritiku formulovat, domáhat se svých zákonných nebo přirozených práv; příslibem toho, že čím dál tím více budou usilovat o to, aby sami mohli rozhodovat o svém životě a práci.

P5/6

[1977, 10. červenec, Praha.]

Situační zpráva o Chartě 77 k 10. červenci 1977

Předchozí situační zpráva o Chartě vyšla 5. května 1977. Od té doby vydala Charta 77: 26. 5. Sdělení podepsané mluvčím Jiřím Hájkem o rezignaci Václava Havla na funkci mluvčího. Další dokument z 30. 5. 77, který pojednává o pracovních postizích signatářů Charty 77, nebyl opatřen pořadovým číslem a spolu s Jiřím Hájkem jej podepsalo deset dalších signatářů Charty 77. – Dokument č. 11 ze 13. 6. 77 rozšiřuje počet zveřejněných signatářů Charty 77 na 750. Podepsal ho, stejně jako další dokument Charty 77, Jiří Hájek. Dne 30. 6. vyšlo Sdělení Charty 77 o finančních sbírkách ve prospěch postižených. Dvanáctý dokument se zabývá diskriminací a represivní praxí proti české a slovenské literatuře a proti spisovatelům v Československu.

Významný je i dokument 31 členů československé církve evangelické, kteří vysvětlují postavení církve a věřících v ČSSR.³ Zdeněk Jičínský vydal novou práci – právní rozbor o pracovních sporech signatářů Charty 77 z května t. r.

Materiály Charty 77 se spontánně šíří mezi obyvatelstvem, jsou spontánně přepisovány. Každá aktivita nutí státní moc a její instituce (tedy i její nástroje, jako je tomu v případě vedení československé církve evangelické) k zaujetí určitého postoje. Je nepochybné, že Charta 77 vzbuzuje sympatie veřejnosti a postoj státní moci k Chartě 77 se s míněním lidu ostře rozchází. Nejkonkrétnějším projevem oficiálního postoje je

Trestní stíhání:

Ve vězení je již půl roku Ota Ornest a signatář Charty 77 Jiří Lederer, oba obvinění z trestního činu podvracení republiky podle § 98/2, takže jim hrozí trest od 3 do 10 let vězení. František Pavlíček, který je nyní stíhán na svobodě pro přípravu trestného činu podvracení republiky

3 K dopisu ze 7. května 1977, který byl adresován Federálnímu shromáždění ČSSR, byl přiložen rozsáhlý elaborát Postavení církve a věřících, který na příkladech z československé církve systematicky analyzoval diskriminační a represivní státní zásahy do náboženského a církevního života občanů. Plné znění bylo publikováno in: *Křesťané a Charta 77. Výběr dokumentů a textů*. München, Opus bonum 1980, Index, Köln 1980, s. 120–140.

podle § 98/1 s trestní odpovědností od 1 do 5 let odnětí svobody, též čeká na soudní projednávání svého případu. Spisovatel Václav Havel, který byl propuštěn 13. 5. z vyšetřovací vazby, je nyní stíhán na svobodě pro pokus trestného činu poškozování zájmů republiky v zahraničí (s trestní sazbou do tří let) podle § 112/1. Jak sdělil mluvčí Charty 77 prof. dr. Jiří Hájek 26. května, Václav Havel rezignoval na svou funkci vzhledem k tomu, že by mu hrozilo trestní stíhání s vyšší trestní odpovědností. Dostupný počet signatářů uznal toto stanovisko Václava Havla za pochopitelné. Tito čtyři jmenovaní mají být souzeni v jednom procesu, jehož termín byl původně stanoven na 27. 7.; později byl tento termín zrušen a nový nebyl stanoven.

Historik Jan Tesař zaslal začátkem července dopis J. Carterovi, v němž ho žádá, aby se zasadil o propuštění Jiřího Lederera.

Signatář Charty 77 Aleš Březina, který je ve vazbě od 18. dubna t. r., byl 14. července odsouzen ke dvěma a půl rokům odnětí svobody pro trestný čin nenastoupení služby v ozbrojených silách podle § 269/1 trestního zákona. Rozsudek zatím nenabyl právní moci. Tento případ, stejně jako případy Jaroslava Vožniaka a Františka Matuly, jsou tragickým odrazem toho, že v Československu není náhradní vojenská služba beze zbraní.

Ve vyšetřovací vazbě jsou nadále drženi jaderný fyzik Vladimír Laštůvka a agrotechnik Aleš Macháček, oba obviněni z pobuřování (do tří let) nebo z podvracení republiky (1–5 let) pro činnost, která souvisela s hnutím Charty.

Další policejní represe

Izolační dozor, tj. neustálé hlídání, kontrola a omezení styků a omezení osobní svobody, trval v plné míře až do 8. července t. r. u Jiřího Hájka a Františka Kriegla, kdy orgány StB oznámily Jiřímu Hájkovi, že „ochranný dozor“ zmírní. V praxi se to zatím projevuje tak, že policie hlídkuje před bytem Jiřího Hájka „pouze“ do setmění. U Františka Kriegla je situace pravděpodobně obdobná. Klement Lukeš byl postižen naprostým izolačním dozorem asi 10 dní koncem května a pak opět začátkem června. Návštěvy bývají u takto strážných osob legitimovány a někdy vyslýchány. Otká Bednářová byla 10. 5. t. r. při pokusu o návštěvu Klementa Lukeše na 48 hodin zadržena poté, co odmítla vypovídat. Záběry z hlídání Františka Kriegla mohli sledovat diváci britské televize, podrobně se o něm rozepisuje západní tisk. Zdánlivě šalamounské rozhodnutí státní moci „zavřít a vlastně nezavřít“ se ukazuje nanejvýš neúčinným.

Ve sledovaném období od 5. 5. do 10. 7. jsme zjistili vykonání dvou domovních prohlídek v Praze, v obou případech nezákonných, protože nebyly na podkladě žádného trestního stíhání. Obě proběhly 1. 7., jedna v bytě Dany Němcové, kde bylo zabaveno 6 kusů uhlového papíru. Dana Němcová pak byla podrobena asi hodinovému výslechu. Druhá domovní prohlídka se uskutečnila v bytě Andreje Stankoviče, kde nebylo zabaveno nic. Andrej Stankovič však byl potrestán osmačtyřicetihodinovým zadržením za to, že soustavně odmítal odpovídat na otázky a cokoliv podepisovat.

Začátkem května t. r. byl na 48 hodin zadržen zpěvák lidových písní a kytarista Jaroslav Hutka, který není signatářem Charty 77. Policie mu vytýkala zejména jeho styky s Václavem Havlem, píseň „Havlíčku, Havle“ a další písně a slovní projevy, jež jsou podle názoru policie opozičního charakteru.

V kulturním středisku Na Rokosce v Praze 8 se počátkem června konalo vystoupení rock-rollové skupiny Old Teenagers. Po představení, které proběhlo v klidu, bylo téměř všechno obecnostvo policií legitimováno, avšak pouze dva diváci, shodou okolností signatáři Charty 77 Petr Prokeš a Jaroslav Kukal, byli odvezeni do Bartolomějské ulice a tam vyslýcháni do pozdních, resp. ranních hodin.

Policie i nadále vyslýchá signatáře Charty 77 při jakýchkoli „seznamovacích výsleších“, přičemž tyto výslechy zasáhly i ty, jejichž jména byla zveřejněna 13. 6. 77 v dokumentu č. 11.

Signatář Pavel Ryba po tříhodinovém výslechu, na němž se odmítal jakkoli podílet, byl pracovníkem StB polit vodou. Výslech pak nepokračoval a Pavel Ryba byl propuštěn.

Malíř Jan Šafránek, signatář Charty 77, byl 17. 6. t. r. v Salmovské ulici v Praze 2 po odchodu z bytu Němcových přepaden dvěma muži, vtažen do auta a odvezen do psychiatrické léčebny v ulici Ke Karlovu, kde byl oblečený vstrčen do kameninové vany s vodou. Pak byl propuštěn.

Zaznamenáváme též podobný hrubý útok na signatáře Charty 77 spisovatele Petra Chudožilova.

Do bytu Šilhánových přijeli ve dnech 4. a 5. 6. t. r. v době, kdy se vdávala jejich dcera, zaměstnanci pohřební služby s příkazem odvézt tělo údajně mrtvého Věňka Šilhána.

Tyto případy jsou nápadně podobné teroristickým útokům proti Jiřímu Hájkovi a manželům Krieglovým na konci roku 1976 a Pavlu Kohoutovi začátkem roku 1977.

V souvislosti se seminářem psychologů, který se konal 15. 3. t. r. v Sokolské ulici, byli postizeni dr. Bohumír Janát, signatář Charty 77 (okamžitě rozvázání pracovního poměru), dr. Petr Rezek (totéž), Zora Krčová, promovaná pedagožka, okamžitě propuštěna ze Státního pedagogického nakladatelství pro „ohrožení bezpečnosti státu na základě podpisu Charty 77“ (ve skutečnosti není zatím její signatářkou), dr. Jiří Michálek (v řádné výpovědi), Michal Jůza (vyloučen ze stavební fakulty ČVUT), Helena Klabanová (ve výpovědní lhůtě), Anna Kohnová, rovněž psycholožka (zatím v ochranné lhůtě, výpověď až k 1. listopadu 1977, semináře se nezúčastnila, je „vinna“ jen přátelstvím k Heleně Klabanové), dr. Kateřina Biglová, psycholožka (výpověď z reorganizačních důvodů již vypršela; je v těžkém duševním stavu hospitalizována), Jiří Němec, psycholog, signatář Charty 77 (v řádné tříměsíční výpovědní lhůtě pro údajnou pracovní nezároveň, jež se prý nezlepšila po předtím udělené důtce), matematik Jaroslav Kalous (v nátlaku rozvázal pracovní poměr dohodou), dr. Martin Hybler (po uplynutí zkušební doby zamítnuto prodloužit pracovní poměr). Tažení proti psychologům bylo údajně řízeno komisí při ředitelství OÚNZ Praha pro vyšetřování činnosti psychologů v souvislosti s fenomenologií.

Řidičské průkazy a technická osvědčení vozidel vrací VB pomalu zejména těm, kteří o to žádají. Není to však zjev všeobecný, v některých případech jsou tyto doklady nadále odebírány.

Pavel Kohout byl 11. 5. t. r. soudně vystěhován ze svého bytu na Hradčanském náměstí do Lhotky.

Policejní represe se týkají i rodinných příslušníků signatářů: např. ženě signatáře Václava Nováka byla vydána výjezdní doložka k cestě do NSR za dcerou žijící tam legálně. Několik dnů poté ji navštívili večer v bytě pracovníci StB a odebrali jí výjezdní doložku i s pasem. Totéž se stalo signatářovi Richardu Urxovi.

Pracovní postihy

Postoj státních orgánů k otázce lidských práv a k Chartě 77 ilustruje též pokračující propouštění signatářů Charty 77 ze zaměstnání. K 10. červenci jich bylo kolem sta. Nejkrivější případy jsou propuštění hudebníka Vratislava Brabence ze zaměstnání honáka krav a nepříteli historika Jana Tesaře za hlídače koní pro politickou nespolehlivost. Z práce byli vyhazováni též občané, kteří veřejně s Chartou 77 sympatizují. I když pracovní spory jsou řešeny soudy jednoznačně, je samo jednání těchto soudů státní moci nepřijemné, jak tomu nasvědčují pokusy o vysoké úplatky některým žalujícími signatářům, nebo podobné nabídky provázené žádostí o stažení žaloby. Jednání odvolacích soudů, která mohou napravit vážná skutková i právní pochybení soudů první instance, zatím neproběhla.

Některí signatáři Charty 77 byli řádnými členy tzv. Revolučního odborového hnutí. Tito jsou postupně z řad oficiálních odborů vylučováni, přičemž jsou porušovány stanovy této organizace.

Emigrace

Československo opustili Ivan Binar s rodinou, Zdeněk Mlynář, Irena Dubská, Jaroslav Krejčí s dětmi Tatjánou a Jaroslavem, Ludvík Kavín a Nika Brettschneiderová. Žádost o vystěhování ještě řádnou cestou podali Evžen Menert, Jan Klokočka (kladně vyřízena), Jan Leštínský s rodinou (kladně vyřízena), Jitka Bidlasová a Jiří Pallas.

V zahraničí se signatáři Charty 77 dále zasazují o lidská práva v ČSSR. Ivan Binar poskytl několik interview, v nichž propagoval myšlenky Charty 77 a vysvětloval důvody svého odchodu. Zdeněk Mlynář vedl řadu politických jednání, např. s rakouským kancléřem Kreiskym a s americkým senátorem H. Dollem, jenž působí jako poradce americké delegace v Bělehradě. Vydal v zahraničí *Bílou knihu o porušování lidských práv v Československu*.

V této souvislosti je třeba též informovat o další aktivitě v zahraničí:

Předseda západoněmecké SPD Willy Brandt zaslal Jiřímu Hájkovi dopis, v němž sympatizuje s hnutím za lidská práva v Československu. Hans-Peter Riese vydal knihu s prvními deseti dokumenty Charty 77 a dalšími dvaceti dokumenty z posledních let. Předmluvu k této knize napsal Heinrich Böll a doslov Arthur Miller. Ve Švýcarsku byl již v březnu t. r. založen Výbor solidarity s opozicí východoevropských zemí. Jsou v něm zastoupeni členové Revoluční komunistické ligy, Socialistické strany, odborů a Švýcarské strany práce.

Na protest proti diskriminaci Anny Fárové, signatářky Charty 77, která připravovala pro Paříž a New York výstavu Sudkových fotografií (výstava se měla uskutečnit v době, kdy byl již s Annou Fárovou rozváznán pracovní poměr), byla výstava z Československa odmítnuta. Přesto se ve jmenovaných městech konala výstava Sudkových fotografií bez laskavého dozoru československých úřadů. Fotografie shromáždili pořadatelé výstavy z vlastních zdrojů.

Aktivita doma

Policejní a další represe nemohou zabránit aktivitě signatářů Charty 77 a sympatizujících.

Podle dosud neúplných zpráv podniklo v Jihomoravském kraji 11 mladých lidí protestní, asi padesátikilometrový pochod proti odsouzení Aleše Březiny. Během pochodu rozdávali jeho účastníci závěrečnou řeč Aleše Březiny u soudu, vysvětlovali zájemcům účel pochodu, jenž byl trojí:

- 1 – protest proti odsouzení Aleše Březiny,
- 2 – demonstrovat požadavek zavedení náhradní vojenské služby v ČSSR,
- 3 – podpořit Chartu 77.

Signatář Charty 77 Julius Tomin zahájil 13.6. t. r. týdenní hladovku, aby takto podpořil hnutí za lidská práva.

Markantním projevem aktivity Charty 77 je psaní stížností, žádostí, článků, fejetonů, rozborů a dopisů, které se spontánně šíří mezi obyvatelstvem. Z pochopitelných důvodů neuvádíme seznam autorů těchto materiálů.

Projevem solidarity jsou finanční příspěvky, jak o nich píše Sdělení Charty 77 z 30.6. t. r. Občané, kteří tak chtějí pomoci postiženým, se mohou obrátit na signatáře Charty 77. Stejně tak se na ně mohou obrátit se žádostí o uveřejnění svého podpisu.

Situační zpráva o Chartě 77 od 10. července do 10. srpna 1977

V minulé situační zprávě jsme se dopustili několika chyb, z nichž některé byly opraveny ve druhé redakci situační zprávy 24. 7. 1977. Jednalo se zejména o výslech Pavla Ryby dne 30. 6. 1977, který trval 9 hodin a byl veden s mimořádnou hrubostí, která hraničila s fyzickým násilím. Pavel Ryba ve své zprávě pro Chartu 77 píše: „... bylo se mnou cloumáno, boucháno pěstmi do stolu a do papíru přede mnou s křikem ‚tak bude to, nebo se příště strefím líp‘, musel jsem odložit brýle na stůl a do obličeje mi byla vchrstnuta voda.“

Dále opravujeme mylnou informaci o zmírnění izolačního dozoru. Ten dosud trvá u Jiřího Hájka a Františka Kriegla v neztenčené míře. Policie pronásleduje hudebníky undergroundu, kteří jsou spjati s Chartou 77. Ve třech víkendech po sobě obtěžovala hrubým způsobem hudebníky Plastic People, DG 307 a další včetně jejich přátel.

Největší policejní zásah, jenž měl také největší důsledky, se udál 9. 7. 1977 v Rychnově, okres Děčín, v soukromém domě čp. 138 manželů Jana a Květy Princových. Několik desítek přátel zde trávilo víkend spolu s dětmi. Na rozloučenou s Paulem Wilsonem, bývalým hudebníkem Plastic People, jemuž byl náhle ukončen jeho desetiletý pobyt v Československu (je ženatý s čs. občankou), proběhl improvizovaný hudební recitál. Konal se v uzavřeném domě ve zvukově dobře izolovaném sále. Klidný večer (nad sálem spaly nerušeně děti) narušili příslušníci VB. Nejdříve v okolí domu svítili baterkami, po hluku jakoby od dělbuchů si vynutili vstup do domu. Zběžně jej prohlédli a za velice ponižujících okolností zjišťovali totožnost přítomných. Důvodem této policejní akce, který uvedli, bylo údajné rušení nočního klidu. Bylo zadrženo 10 osob (Milan Hlavsa, Svatopluk Karásek, Jiří Němec, Petr Prokeš, Jana Převraská, Miroslav Skalický, František Stárek, Miluše Števíchová, Paul Wilson a Jan Princ), z nichž devět bylo propuštěno do 17. hodiny druhého dne. Jan Princ propuštěn nebyl, nyní je ve věznici v Litoměřicích obviněn z trestného činu výtržnictví. Policie by ovšem mohla nejlépe vědět, kdo způsobil ránu dělbuchem v okolí domu a kdo prořezal pneumatiky sedmi aut a jedné motorky stojících před domem. Víkendoví hosté totiž byli do jednoho uvnitř. Jedná se opět – pokolikáté už v případě undergroundu? – o záminku, o snahu zničit nezávislou kulturu.

O týden později, 16. 7., v rodinném domku manželů Sukových v Praze 10 na odpoledním čaji, kde měl údajně vystupovat Svatopluk Karásek, byli přicházející a odcházející hosté legitimováni. Policejní asistence přátelského posezení na otevřené zahradě trvala celé odpoledne a večer.

V pátek 22. 7. přišli dva příslušníci VB do chaty Dany Němcové ve Studeném, okres Jindřichův Hradec. Zkontrolovali občanské průkazy přítomných a jako vysvětlení uvedli, že přijdou zítra zase. V sobotu 23. 7. kolem 14 hod. přišli v doprovodu příslušníků VB předseda MNV a jeden civilista. Vyžádali si občanské průkazy nově příchozích. Své počínání zdůvodňovali stížností sousedů na noční hluk. Na otázku, kteří sousedé si stěžovali, odpověděli, že to bylo již loni. Hlavním důvodem jejich návštěvy však bylo tradiční fotbalové utkání hudebníků Plastic People s místní mládeží. Začátek fotbalového zápasu sledovali příslušníci VB, kteří po jeho ukončení vyhrožovali místním pokutou, že neměli k utkání povolení. (V místě není fotbalový oddíl, jedná se o rekreační vesnické hřiště.) Ve snaze zabránit setkání místní mládeže s návštěvníky chaty ve Studeném nařídila policie zkrácení otevírací doby v místním hostinci.

K celostátním, shora nařízeným diskriminačním opatřením proti signatářům Charty přibyl nový způsob postihu: odebírání a odpírání částečných a plných invalidních důchodů.

Před časem jsme zaznamenali odebrání invalidního důchodu Karlu Kynclovi, Vladimíru Škutinovi a Josefu Hodicovi. Nyní Městský soud v Praze odmítl přiznání invalidního důchodu Františku Šamalíkovi, přičemž došlo k tragikomické situaci: městský soud „dospěl“ k rozhodnutí, že František Šamalík manuálně pracovat nemůže, může však být zaměstnán jako právník nebo vědecký pracovník (o což se celá léta marně snažil). Václav Vrabec trpící od dětství těžkou chorobou kyčelních kloubů, která značně omezuje jeho schopnost pohybu, byl náhle předvolán k lékaři mimo svůj zdravotnický obvod a byla mu dána lhůta, aby urychleně předložil nové lékařské nálezy o svém zdravotním stavu s tím, že dotýčný lékař je musí během 10 dnů předložit posudkové komisi sociálního zabezpečení.

Signatářce Věře Sukové byl posudkovou komisí odebrán částečný invalidní důchod a byla vyzvána, aby si opatřila zaměstnání na plný úvazek, chce-li v budoucnu pobírat invalidní důchod.

O případ dalšího signatáře Karla Jaroše, těžkého kardiaka (nemoc má starší datum než právě rok 1968), zainteresovalo ministerstvo národní obrany ministerstvo práce a sociálních věcí, aby nechalo přezkoumat jeho zdravotní stav. Janu Tesařovi, který je těžce nemocen (stav po operaci slinivky břišní), bylo odmítnuto přiznání invalidního důchodu. Jeho lékař mu odmítá i předepisovat léky, které mu byly ordinovány po operaci.

Dosud jsme zjistili konání čtyř odvolacích jednání o zrušení pracovního poměru, a to u Zdeňka Mlynáře, Jiřího Pallase, Zdeňka Jičínského a Jiřiny Zelenkové. V atmosféře zvůle a bezpráví byla odvolání signatářů zamítnuta.

Proces proti Jiřímu Ledererovi, Otovi Ornestovi, Václavu Havlovi a Františku Pavlíčkovi (z nichž první dva jsou stále vězněni) byl odložen, patrně až do října. Přátelé vězňů (domácí i zahraniční) se snaží dosáhnout propuštění J. Lederera a O. Ornesta. Tato iniciativa (domácí i zahraniční) by měla vést až k odvrácení procesu.

Stejně tak bychom se měli zasadit o propuštění dalších politických vězňů, mezi nimiž jsou i další signatáři Charty 77. Jedná se o Aleše Březinu, Jana Prince, Vladimíra Laštůvku, Aleše Macháčka, Františka Matulu, Huberta Steina a Jaroslava Vožniaka.

Situace v Chartě 77 nyní krystalizuje, připravují se nové významné aktivity; zájem o práci a úkoly Charty 77 neustává.

Z dalších událostí v tomto období zaznamenáváme:

Dne 15. 7. 1977 na Václavském náměstí před pomníkem sv. Václava se upálil neznámý mladý muž. Po třech dnech zemřel ve vojenské nemocnici ve Střešovicích, kam jej policie dopravila jako občana „nezjištěné totožnosti“. Policie se snažila o naprosté utajení této události a snad i o dezinformaci (ve vysvětlení pro ČTK uvedla, že se jedná o občana cikánského původu). V nemocnici byl jeho původ označen s největší pravděpodobností jako rumunský. Motivy jeho činu zůstaly až dosud pro veřejnost neznámé.

Zpěvák Jaroslav Hutka je vyšetřován na svobodě pro údajně neoprávněné podnikání. Je obviněn ze spáchání trestného činu podle § 118 trestního zákona s trestní odpovědností od 6 měsíců do pěti let. Podobné obvinění bylo kdysi vzneseno proti skupině Plastic People of the Universe, pak ovšem – pod nátlakem veřejnosti – bylo staženo.

Podle zahraničních informací byli signatáři Zdeněk Mlynář, Jaroslav Krejčí (z Ostravy), žijící nyní v Rakousku, zbaveni čs. občanství.

Proslýchá se, že ministři federální vlády Zdeněk Půček a Pavol Bahyl vydali pokyn, aby v ministerstvu všeobecného strojírenství a hutnictví a těžkého strojírenství nebyli signatáři Charty 77 propuštěni ze zaměstnání, ale přeřazováni na méně odpovědná, méně kvalifikovaná a samozřejmě také méně placená pracovní místa.

V pátek 29. července 1977 oznámily sdělovací prostředky zdražení velkého množství spotřebního zboží. Vyhlášení předcházela policejní pohotovost, která dosud trvá a podle dobře

informovaných kruhů má skončit v polovině září. V této souvislosti se nabízí domněnka, že vláda postupně zdrazí i další druhy spotřebního zboží (hovoří se o benzínu, některých druzích masa, o cigaretách, alkoholu apod.). Od postupného zdrazování formou „inova-ce“ nebo zdrazení v Praze vůbec neohlášeného přistoupila nyní státní moc k radikálnějším zásahům. Hospodářská situace je tedy vážná. Vláda v očekávání nespokojenosti nad zhoršením životní úrovně vedle policejní pohotovosti posunula původně v *Úředním listě* ohlášený termín zdrazení o tři dny tak, aby pracující nebyli na závodech, ale na víkendů. Projevů nespokojenosti – zdá se – se zatím obává zbytečně. Teprve čas prověří platnost pouček, jež se tu mimoděk nabízejí.

P5/8

[1977, 12. říjen, Praha.]

Situační zpráva o Chartě 77 od 10. srpna do 12. října 1977

Konec léta byl pro Chartu 77 a pro všechny, kteří se zasazují o lidská práva v Československu, ve znamení vlny hlasů požadujících propuštění politických vězňů a vyzývajících k solidaritě s politicky pronásledovanými.

Prohlášení z 16. 8. 1977, které podepsalo na 70 občanů, převážně signatářů Charty 77, žádá svobodu pro Jiřího Lederera, Otu Ornesta, ing. Aleše Macháčka a ing. Vladimíra Laštůvku, Jana Prince a Aleše Březínu. Podepsaní se též solidarizují s trestně stíhanými signatáři Charty 77 Václavem Havlem a Františkem Pavlíčkem. 21. 9. 1977 odeslalo 157 občanů žádost prezidentu republiky o propuštění jmenovaných vězňů a navíc o amnestii z humanitních důvodů pro dr. Huberta Steina a Františka Matulu a o zastavení trestního stíhání Václava Havla a Františka Pavlíčka, kteří byli již dříve propuštěni z vazby. Žádost jménem podepsaných odeslaly Josefa Slánská a Marie Švermová.

Celkem 134 lidí žádalo ONV v Praze 2 o povolení manifestace za propuštění Jana Prince. Asi dvě třetiny těchto občanů vyslýchala StB. Dne 14. září 1977, kdy se měla manifestace konat, hlídkovalo kolem budovy ministerstva spravedlnosti nejméně dvacet uniformovaných policistů a přibližně stejný počet neuniformovaných, bylo tam připraveno několik desítek osobních aut a dokonce mikrobuses s vlasatými mladíky (provokatéry?). Byl přítomen i sám ústřední ředitel Čs. televize Jan Zelenka.

Výzvu k solidaritě s Janem Princem napsal dne 16. 8. 1977 výborům solidarizujícím s hnutím za obranu lidských práv ve východoevropských zemích Petr Uhl. Prohlášení solidarity s Janem Princem podepsalo i 150 Poláků.

V případě Jana Prince došlo k překvalifikování jeho údajného trestného činu podle § 202 (výtržnictví) na přečin proti veřejnému pořádku (§ 6 zákon o přečinech) s trestní odpovědností do 3 měsíců odnětí svobody nebo do 5000 Kčs pokuty. Jan Princ pak byl odsouzen k maximálnímu trestu, tj. ke třem měsícům odnětí svobody. V době, kdy vychází tato situační zpráva, je již na svobodě.

Ing. Aleš Macháček a ing. Vladimír Laštůvka byli dne 28. září 1977 odsouzeni oba k trestu odnětí svobody na tři a půl roku podle § 98/1 (podvracení republiky). Proces konaný v Ústí n. L. probíhal v teroristickém ovzduší. Veřejnost nebyla k hlavnímu líčení připuštěna (ačkoliv bylo prohlášeno za veřejné). Veřejnost „zastupovali“ pracovníci StB. Občané, kteří se chtěli jednání soudu účastnit, byli všemožně šikanováni: mnohokrát legitimováni, sledováni dokonce i automobily, fotografováni apod. Signatář Charty 77 Ivan Dejmal,

který se hodlal jako pozorovatel účastnit hlavního líčení, byl na 30 hodin zadržen. Zástupci Mezinárodního sdružení právníků nebyli též připuštěni k jednání soudu. Příbuzní, kteří se od druhého dne konání hlavního líčení směli jednání zúčastnit, byli předsedou senátu nezákonně poučeni, že nesmějí veřejnosti sdělit obsah hlavního líčení, v opačném případě by prý spáchali trestný čin. Hysterie StB a jiných orgánů státní moci kolem tohoto procesu i samotný rozsudek jsou dalšími důkazy nezákonnosti trestního stíhání A. Macháčka a Vl. Laštůvky, další důkaz porušování mezinárodních paktů o lidských právech, především práva vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně nebo písemně nebo tiskem či „prostřednictvím umění“ (bod 2. článku 13 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech).

Dne 17. října 1977 se má konat další politický proces, tentokrát proti Jiřímu Ledererovi, Otovi Ornestovi, Václavu Havlovi a Františku Pavlíčkovi. Jiří Lederer a Ota Ornest jsou obžalováni z trestného činu podle § 98/1,2 trestního zákona (tj. odměřený trest má být v rozmezí od 3 do 10 let odnětí svobody), Václav Havel podle § 112 a František Pavlíček z přípravy k podvracení republiky (§ 98). Rozsudky z Ústí n. L. vynesené proti A. Macháčkovi a Vl. Laštůvkovi již vyvolaly velké pobouření veřejnosti. Lze očekávat, že hlavní líčení před Městským soudem v Praze bude sledováno s nevšední pozorností.

Samostatnou žádost o propuštění Jiřího Lederera zaslala 4. 8. 1977 předsedovi ČNR Evženu Erbanovi Helena Klímová. Syn Jiřího Lederera Aleš též intervenoval ve věci svého otce, jeho dopis G. Husákovi však nebyl zveřejněn.

11. října 1977 vydali tři mluvčí Charty zvláštní prohlášení odeslané ČTK a zahraničním dopisovatelům, ve kterém upozorňují na to, že obvinění jsou žalováni za to, co konali nebo chtěli konat pro čs. kulturu. Současně poukazují na novou vlnu zastrahovacích výsledků v Praze a v Brně a žádají komunistické a socialistické strany, aby v duchu svých programových zásad přispěly svou pomocí, aby se v represích nepokračovalo. Navíc je vyzývají, aby vyslaly na proces své pozorovatele, popř. dopisovatele svého tisku.

V souvislosti s pražským procesem je připravena pod vedením Bezpečnosti řada skandalizačních pořadů v rozhlasu a v televizi a rovněž tisk má přinášet materiály v duchu výroku J. V. Andrejeva z projevu k 100. výročí Dzeržinského, a to že „disidentství se za pomoci západního tisku, diplomatických či výzvědných služeb a zvláštních služeb stalo v rozvědkách svého druhu zaměstnáním, za něž se dobře platí valutami a jinými milodary, a ve skutečnosti se málo liší od toho, jak platí imperialisté zvláštní služby své agentury“. (Nová doba, č. 38/1977)

Trestní stíhání Jaroslava Hutky vyvolalo množství protestů a žádostí o opětovné povolení jeho veřejného vystupování. Podpisy pod různými protestními dopisy jdou do stovek. V tomto případě se angažovaly i desítky signatářů Charty 77.

Charta 77 žila též vnitřní diskusí o materiálu Co s Chartou. Účastnilo se jí aktivně přes 200 signatářů a vplynula z ní řada podnětů pro další činnost Charty. Tato diskuse dala vzniknout i Sdělení Charty 77 z 21. 9. 1977 podepsaném třemi mluvčími: dr. Jiřím Hájkem, Martou Kubišovou a dr. Ladislavem Hejdánkem. Prostřednictvím tohoto sdělení, které shrnuje výsledky dosavadní názorové konfrontace, se diskuse v Chartě 77 rozšířila na všechny signatáře. Charta 77 hodlá též posílit a rozhojnit kontakty mezi signatáři i styk s veřejností. V tomto smyslu požádali někteří signatáři Charty 77 o zveřejnění svých adres, což hodlají mluvčí učinit v některém z příštích sdělení.

Dne 26. září 1977 byl zadržen signatář Charty 77 ing. Petr Uhl. V jeho nepřítomnosti (resp. za přítomnosti jeho manželky Anny Šabatové ml., která byla zadržena na ulici ji sledujícím autem StB, které za ní vjelo až na chodník), byla vykonána asi šestihodinová domovní prohlídka v jejich společném bytě. Byla zabavena řada kolujících samizdatů, knih, časopisů i rukopisů (přes 30 položek). Ing. Petr Uhl napsal v této souvislosti zprávu Chartě 77,

v níž popisuje podstatné okolnosti této domovní prohlídky i svého asi třicetihodinového zadržení a výslechu StB.

Ode dne svého propuštění je ing. Petr Uhl neustále strážěn neuniformovanými příslušníky StB, kteří jej neustále sledují. Pokud je doma, parkuje automobil s ostrahou operativy StB poblíž domu. A po 24 hodin denně (i v nepřítomnosti P. Uhla) hlídají před dveřmi jeho bytu dva uniformovaní příslušníci VB, kteří legitimují a zapisují všechny návštěvníky. Někteří z návštěvníků jsou též fotografováni.

Podobnou ostrahu má i dr. František Kriegel, jenž je takto omezován na svobodě již řadu měsíců.

Po zveřejnění sdělení mluvčích Charty 77 z 21. září 1977 byl zrušen izolační dozor u mluvčího Charty 77 dr. Jiřího Hájka. U nových mluvčích dozor nebyl zaveden, ale oba, Marta Kubišová i dr. Hejdlánek, byli 6. října 1977 zadrženi a asi 9 hodin vyslýcháni.

Dne ...⁴ 1977 zadržela Bezpečnost u Trutnova podvodně dvě dívky, 14 a 15letou dceru signatářky Charty 77 Anny Fárové Anitu a dceru Landovského, které vyslýchala na odd. VB. 14letá Anita Fárová utrpěla nervový šok.

Ačkoli dále popisované případy nejsou v souvislosti s Chartou 77, přesto je uvádíme, neboť se domníváme, že je naší povinností informovat, a zejména informovat o každém porušení lidských práv. Tato naše činnost je v intencích Sdělení [Charty 77] z 21. 9. 1977.

Ve dnech 13.-14. srpna se Kdyně na Domažlicku stala dějištěm srážek mezi mládeží, zejména mladými dělníky a ozbrojenými složkami (VB, PS a pohotovostními oddíly SNB). Ke konfliktu došlo po zákazu konání koncertu beatové skupiny. Asi 1000 mladých lidí (dle úředního odhadu) se domáhalo alespoň vrácení vstupného. Bezpečnost chtěla běžnými metodami brachiálního násilí shromážďení rozehnat, byla však zahánána na útěk a musela povolát posily. Patrně k největším srážkám došlo na nádraží. O jejich urputnosti svědčí uvážené počty zraněných (za jejichž přesnost nemůžeme ručit) – přes 100 zraněných, z toho 26 těžce, z nich pak 7 příslušníků ozbrojených složek. Dva z těžce zraněných příslušníků potlačovačích jednotek podlehl údajně následkům zranění. Ve vyšetřovací vazbě v Plzni na Borech je dvacet obviněných údajně z trestného činu útoku na státní orgán a orgán společenské organizace (§ 153) s odstupňovanou trestní odpovědností (6 měsíců–5 let, 3–10 let, 10–15 let). Mezi vazebně vyšetřovanými je i signatář Charty 77 Viktor Groh, zámečnický, nar. 1954, bytem Ostroh n. Ohří, Štúrova ul., zaměstnán jako údržbář v papírnách v Merklíně.

Mluvčí Charty 77 odeslali dopis Federálnímu shromáždění, ve kterém žádají o ustavení parlamentní vyšetřující komise, která by zjistila příčiny a skutečný průběh událostí, podařila o nich objektivní zprávu veřejnosti a učinila kroky k nápravě.

Následující týden po krvavé Kdyni (dny těsně před 21. srpnem, výročí sovětské invaze do ČSSR) byli v Praze, Brně, Jihlavě voláni a předváděni před VB desítky mladých lidí, kteří museli podepsat, že neopustí místo trvalého pobytu, což bylo během následující soboty a neděle uniformovanými a neuniformovanými pracovníky Bezpečnosti kontrolováno do slova ve dne i v noci.

Josef Grohman byl údajně koncem srpna odsouzen pro vyzvědačství ve prospěch USA k trestu odnětí svobody na 17 let ve III. nápravné skupině.

Hecce Jan Tříška prohlásil v Aténách, že nehodlá žít ve státě, kde se nemůže veřejně stýkat se svým přítelem Václavem Havlem, aniž by za to nebyl v zaměstnání diskriminován. Jan Tříška s rodinou údajně emigroval do Kanady.

V papírnách ve Větrném v jižních Čechách přišel při práci o život mladý dělník Kibuc. Stal se obětí nesmyslného spěchu. Když jeho otec viděl, jak se práce vyšetřující komise protahuje

4 Přesnější datace v předloze chybí, na místě údaje o dni jsou tři tečky.

a nevede k výsledku, požádal o přijetí vedoucího tajemníka KSČ, neboť je členem strany. Vedoucí tajemník jej však nepřijal a Kibuc starší vystoupil ze strany.

Kromě jiných represí a diskriminací pokračuje odebírání pasů („není v souladu se zájmy republiky, abyste byl/a držitelem/držitelkou cestovního dokladu“) signatářům Charty 77 i členům jejich rodin, např. Heleně Němcové, Janu Šafratovi s manželkou, evangelickým duchovním apod.

Signatáři Charty 77 z Brna ohlásili, že 25. srpna na podnikové konferenci ROH n. p. Zetor v Brně-Líšni došlo k nemístným útokům proti Chartě 77. Na konferenci přítomný dělník signatář Charty 77 Zdeněk Příkryl v diskusi polemizoval s těmito výpady proti Chartě 77 a svým vystoupením získal sympatie převážné části přítomných. Kromě předsednického stolu na závěr mu tleskali všichni. O týden později vyšel v závodním časopise n. p. Zetor *Budovatel* článek, který se pod titulem Nemáte pravdu pokusil zlehčit účinek i ohlas vystoupení Zd. Příkryla. Na závěr třísloupcového komentáře se na Příkrylovu adresu píše: „Místo sebe-kritiky jste zneužil tribunu k provokaci o své věrnosti Dubčekově politice. Ale k čemu Vám to bylo dobré?... Mluvil jste o právech v Helsinkách, ale dobře víte, že o našich právech na práci, na vzdělání, na lékařskou péči – celý komplex sociální politiky a mnoho jiných – mohou pracující kapitalistických zemí jen snít... Jedinci, kteří Vám zatleskali, si nyní stydlivě prohlížíjí své ruce, zvláště ti z nich, kteří vzápětí do těch samých rukou převzali od zástupců dělnické třídy vyznamenání a odměnu. Opusťte svou nebezpečnou cestu a pokuste se alespoň trpělivě získávat zpět ztracenou občanskou důvěru pracujících.“ (*Budovatel*, 6. 9. 1977) Vystoupení Zdeňka Příkryla ukazuje, jak je možné projevat zásadovost před masami ve stávajících odborech.

Charta 77 po relativně slabší činnosti v létě nabývá opět bývalou aktivitu. Za vaší pomoci vás budeme o ní i nadále informovat.

P5/9

[1977, 28. říjen, Praha.]

Situační zpráva o Chartě 77 od 12. do 28. října 1977

Ve dnech 17.-18. října 1977 proběhlo u Městského soudu v Praze hlavní líčení proti Otovi Ornestovi, Jiřímu Ledererovi, Františku Pavlíčkovi a Václavu Havlovi. Byli uznáni vinnými za spáchání trestného činu podvracení republiky podle § 98 odst. 1,2 trestního zákona (Lederer, Ornest), § 98 odst. 1 trestního zákona (Pavlíček) a poškozování zájmů republiky v cizině podle § 112 tr. z. (Havel) a odsouzeni k trestům odnětí svobody: Ota Ornest na tři a půl roku, Jiří Lederer na tři roky (oba do druhé nápravné výchovné skupiny), František Pavlíček k 17 měsícům a Václav Havel ke 14 měsícům (oba s podmíněným odkladem na zkušební dobu tří let). Všichni obžalovaní se odvolali. Líčení bylo nařízeno do jedné z nejmenších jednacích síní. Ač bylo veřejné, veřejnost byla zcela vyloučena. Do jednacích síní byli vpuštěni jen příbuzní obžalovaných, a to pouze po jednom s výjimkou Lederera, kdy se směl po intervenci obhájce jednat zúčastnit vedle manželky i jeho syn. Přátelé obžalovaných, zahraniční novináři a zástupce organizace Amnesty International, jimž byl znemožněn vstup do soudní síně, byli navíc různě šikanováni desítkami uniformovaných i neuniformovaných příslušníků policie a filmováni kamerami průmyslové televize, umístěnými ve vchodu do budovy a v oknech budovy proti hlavnímu vchodu soudu. Samotné jednání, původně plánované na 3 dny, bylo značně uspěchané a bylo kráceno zejména také v posledním možném

formálním aktu obhajoby obžalovaných, v jejich závěrečných řečech. Přelíčení jako předseda senátu vedl JUDr. Antonín Kašpar. Senát neuznal, že šíření informací – což bylo jádrem žalovaného jednání – nemůže být činěno předmětem trestního stíhání, ztotožnil se ve svém názoru se StB a prokuraturou a porušil tak v bodu § 19 vyhlášky číslo 120/76 Sb. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.

Po procesu proti Alešovi Macháčkovi a Vladimíru Laštůvkovi konaném koncem září t. r. v Ústí n. Labem (informovali jsme minule) se nerespektování zmíněného paktu v tomto procesu očekávalo. Ve snaze zabránit tomu a případnému zkreslení skutečnosti vydali mluvčí Charty 77 dne 12. 10. 1977 prohlášení, v němž upozornili na výše zmíněné skutečnosti a žádali propuštění obžalovaných. Se stejnou žádostí se spisovatelé Ludvík Vaculík a Pavel Kohout obrátili ve svém otevřeném dopise dne 12. 10. 1977 k prezidentům Titovi a Giscardovi [d'Estaing]. Svůj obdobný postoj veřejně prohlásilo i 37 bývalých čelných funkcionářů KSČ ve svém Otevřeném dopise komunistickým a socialistickým stranám Evropy ze dne 11. 10. 1977.

Jak se věci se spravedlností a právem mají, uvědomila si i moc [sic]. Mluvčí Charty 77 J. Hájková, L. Hejdánka a dále M. Hüblera obeslala policie pozvánkami k výslechu na 17. 10. 1977 na osmou hodinu ranní. J. Hájkovi zároveň i na 18. 10. 1977. U výslechů jim pak pod hrozbou zadržení nařídila nechodit do soudní budovy a jejího okolí po dobu konání procesu. K témuž sdělení předvedla policie již v neděli 16. 10. 1977 L. Hejdánka, M. Machovce a několik dalších osob. V pondělí 17. 10. 1977 pak policie v soudní budově či jejím okolí, v bytech nebo na pracovištích zadržela a předvedla řadu osob (P. Kohout, L. Vaculík, M. Kubišová, Sv. Karásek, I. Jiřous, L. Pacovský, J. Dienstbier, D. Němcová, V. Novák, J. Hutka a další). Někteří z nich pak byli po dobu konání procesu zadržováni (Pacovský, Novák, Karásek, Hutka, Dienstbier) a ostatní po několika hodinách propuštění s varováním, ať k soudu nechodí. Takové varování se dostalo i A. Šabatové od policie, která stráží od 27. 9. 1977 nepřetržitě jejich byt. Několik dalších osob policie ve dnech konání procesu bezúspěšně hledala. 18. 10. 1977 pak policie zadržela do skončení procesu ještě Jana Rumla a Julia Tomina. Ve snaze zabránit Pavlu Landovskému v přítomnosti na místě konání procesu držela jej policie v domácím vězení v jednom pražském ateliéru. 18. 10., kdy z atelieru odcházel, jej policie zadržela a později rodinným příslušníkům sdělila, že prý se při zákroku, jehož nebyl nikdo kromě policie svědkem, dopustil trestného činu útoku na veřejného činitele. Obvinění bylo vzneseno a Pavel Landovský je držen pro uvedený trestný čin ve vazbě.

18. 10. 1977, po skončení procesu, se konala v odpoledních hodinách tisková konference mluvčích Charty 77 se zpravodaji západních agentur. Vedle mluvčích (kromě L. Hejdánka – byl ve svém bytě držen policií) se jí účastnilo i několik dalších signatářů. Světový tisk a veřejnost tak byly seznámeny se všemi okolnostmi procesu i se současnou politickou situací v zemi. Ostatně reakce světové veřejnosti a význačných kulturních a politických osobností v celém světě nenechala nikoho na pochybách, že by snad někdo chtěl chápat věci tak, jak je předkládá k věření oficiální propaganda. Nebyli to jen H. Böll, G. Grass, A. Müller a jiní známí bojovníci za věc člověka, kdo pozvedli svůj hlas. Velvyslanec Spojených států Artur Goldberg jménem své vlády protestoval na konferenci o dodržování závěrů helsinské Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, která se právě koná v Bělehradě, proti pražskému procesu a označil jej za hrubou provokaci proti konferenci, křiklavý případ nerespektování a pošlapávání lidských práv. S obdobnými stanovisky se přihlásila řada dalších západoevropských delegací zastoupených na konferenci v Bělehradě. O tisku západních demokracií ani nemluvě. Tam odsoudili proces i levicové a komunistické listy. Dopisovateli *L'Humanité* dokonce ani nebylo uděleno vstupní vízum do ČSSR. *L'Humanité* otiskla dne 19. 10. velký článek, v němž byl proces v Praze označen jako karikatura spravedlnosti nedůstojná socialismu a jako výsměch zdravému rozumu a pravdě; dr. Gustáv Husák je v něm obviňován

z porušení slibu, že se nedopustí brutality vůči politickým odpůrcům. Nesouhlas s procesem vyjádřil i list KS Belgie *Le Drapeau Rouge*, jindy věrně tlumočící stanoviska sovětská či československá.

Dne 18. 10. 1977 byl v Chomutově pohřben signatář Charty 77 Josef Kazík. Tento 22letý dělník spáchal dne 6. 10. 1977 sebevraždu. Jak uvedl v dopise na rozloučenou, učinil tak výhradně proto, že z hlediska svého systému hodnot odmítl nastoupit výkon vojenské základní služby a domníval se, že vězení, jež by jej očekávalo, by nepřežil. Výkonu vojenské služby byl uznán schopným, ač byl několikrát psychiatricky léčen a jeho duševní stav byl nadále na rozmezí neurózy a psychózy. Pohřeb, jehož se zúčastnilo asi 80 lidí, probíhal pod policejním dozorem. Hřbitov byl obstoupen policií a účastníci pohřbu byli i přes hustou mlhu fotografováni. Policie také zabavila stuhý věnců. Na jedné z nich byl citát Seneky, vztahující se k tragické smrti zesnulého, s věnováním Loučí se s tebou underground. Kazíkův přítel, rovněž signatář Charty 77 Miroslav Skalický, byl odpoledne před pohřbem a v den pohřbu zadržován na policii v Chomutově údajně za účelem výslechu, k němuž však nedošlo.

Dne 19. října 1977 se v Praze konal pochod solidarity s Jiřím Ledererem. Přátelé Jiřího Lederera, „kterým není jeho osud lhostejný“ (tak znělo původní motto pochodu), se sešli po 17. hod. na Hradčanském náměstí v Praze a společně odešli do Ruzyně (před věznicí, kde je t.č. Jiří Lederer vězněn). Vzhledem k zosířené policejní represí a vzhledem k výhrůžným vzkazům policie, že proti pochodu zakročí prostřednictvím tzv. Lidových milic, účastnilo se pochodu pouze 17 osob. Na Hradčanském náměstí v Praze a dvě hodiny poté na Starém náměstí v Ruzyni bylo přítomno i několik zahraničních novinářů. Pochod proběhl bez incidentu a jeho účastníci dokonce ani nezaznamenali přítomnost policie.

Ta zatím vyvíjela jinou, nicméně jí vlastní aktivitu. Ve středu 19. 10. 1977 v 17,00 hodin zadržela a na policejní okrsek v Holešovicích předvedla asi 10 lidí, kteří čekali u bytu prof. Machovce, kde se chtěli zúčastnit jedné z besed o filozofii. Zadrženi (J. Stehlík, T. Holečková, J. Hofman, A. Lederer, I. Dejmal, P. Hejdánková, J. Bednář, R. Battěk a další) byli podrobeni výslechu, při němž jim byla předestírána vyhláška ministerstva školství a kultury č. 104/65 Sb. ze dne 30. 9. 1965 upravující soukromou výuku umění a cizích jazyků za peníze soukromými osobami. Pomocí této vyhlášky policie dokazovala svoje tvrzení, že prof. Machovec se dopouští nezákonné činnosti, neboť oni, tj. policie, považují besedy u něj za výuku a on k ní nemá ve smyslu citované vyhlášky oprávnění. S hodnocením, že se jedná o výuku, se tedy vypořádali po svém – tvrzením. To, že vyhláška má na mysli výuku za úhradu, přešli. Poslední úskalí, že totiž vyhláška má jmenovitě na mysli pouze umění a cizí jazyky, vyřešili přímo objevitelsky: filozofie je totiž součástí umění. Na vyslychaných se policie snažila získat prohlášení, že se besed u prof. Machovce nebudou dále účastnit. To ve velké většině vyslychaní odmítli. Prof. Machovec byl téhož dne několik hodin vyslychán na ministerstvu vnitra, kde na něj byl činěn nátlak, aby od besed o filozofii upustil.

Dne 5. října 1977 měl v Brně začít vzdělávací program „antiuniverzity“ přednáškou Jana Šimsy. Těsně před zahájením jej policie předvedla k výslechu. Studentům shromážděným v jeho bytě však byla přednáška přečtena. Za jejího čtení a pak po jejím ukončení policie vyzvala přítomné (asi 16 lidí), aby se rozešli. Pokud prý uposlechnou, nebudou zjišťovat jejich totožnost. Po ukončení přednášky přítomní výzvu přijali a rozešli se. Policie to se svým slibem vydržela jen k nejbližší zastávce tramvaje, kde se jí však účastníci promíchali s jinými občany, a tak provedla zátah a pro jistotu zlegitimovala celou refýž. K programu „antiuniverzity“ byli v Brně téhož dne vyslechnuti policií i docenti Mezník a Jaroslav Šabata.

Ve druhém říjnovém týdnu proběhlo u okresního soudu v Domažlicích přelíčení s hlavní skupinou žalovaných, kteří byli zadrženi při srpnových událostech ve Kdyni. Obžaloba je vinila na rozdíl od prvotního obvinění pouze ze spáchání trestného činu výtržnictví podle

§ 202 tr. z. Soudní líčení bylo uspořádáno narychlo a téměř nikdo se o něm nedozvěděl. Při přelíčení nepadla zmínka o tom, že by dva příslušníci SNB zemřeli na následky zranění z potyček, a škodu, původně ohlášenou na několik milionů, soud stanovil ve výši 18 000 Kčs. Bylo souzeno a odsouzeno 7 osob. Mezi nimi byl i signatář Charty 77 Viktor Groh, kterému soud uložil trest odnětí svobody na dva roky. Takovým trestem byl potrestán ještě jeden obžalovaný. Ostatní tresty jsou 14 měsíců (2 obžalovaní), 13 měsíců (jeden) a 12 měsíců (dva). Ve věci „Kdyně“ mají proběhnout ještě další procesy v různých místech republiky podle místa bydliště zjištěných účastníků událostí. Týká se to asi 30 dalších osob.

V úterý 11. 10. 1977 odjeli do Švédska do emigrace signatáři Charty 77 Jitka Bidlasová a Jiří Pallas. V srpnu emigrovali do Rakouska signatáři prof. Menert a⁵ Profesor Menert hodlá působit na univerzitě ve Vídni a hodlá požádat o místo vysokoškolského pedagoga holandskou vládu. Žádost o vystěhoavecký pas si podali také signatáři V. Klokočka a M. Koňupek, u nichž jednání naráží na nějaké úřední komplikace.

V Herolticích (dříve Herborticích) na Lanškrounsku ve východních Čechách probíhá od r. 1969 každoročně letní esperantský tábor katolické mládeže z České Třebové. Po letošním táboře, který byl uspořádán v červenci, byli všichni jeho účastníci postupně vyslýcháni StB. Duchovním, kteří se tábora zúčastnili, hrozí odnětí státního souhlasu pro výkon povolání. Podle nepotvrzených zpráv je vedoucí tábora trestně stíhán na svobodě.

Ve dnech 20. a 21. 10. 1977 se v Praze konal synod českobratrské církve evangelické. Synod nepřijal mocí požadovaná kárná opatření vůči duchovním své církve. Po dobu jeho konání byl policií držen mluvčí Charty 77 L. Hejdánek. Sama policie mu uvedla, že je tomu tak proto, aby se nemohl synodu zúčastnit.

Ve dnech 20. a 21. října doručila pošta řadě signatářů Charty 77 obálku. Již sama adresa uvádějící vedle čísel pořadových i popisná čísla domů jednotlivých adresátů ukazovala k jedinému odeslateli, který jediný zná takto přesné adresy – k policii. Její obsah pak odeslateli nenechával nikoho na pochybách. Na strojopisném listu papíru nadepsaném Dopis příteli a podepsaném Organizace revoluční levice se policie snažila očernit spisovatele V. Havla (zde nedokázala překročit hranice svého slovníku, nemohouc jej nakonec označit jinak [než] jako „milionáře“). V závěru této policejní provokace je vyzývá k „podpoře skutečně revolučních akcí“ a volá po „skutečných a pevných vůdcích“. Zde se znovu projevila snaha policie, zřejmá již ze zářijových výsledků J. Hájka, P. Uhla, I. Dejerala a řady dalších: přeměnit názorové rozdíly uvnitř hnutí Charty 77 ve vzájemnou nedůvěru a spory a využít jich k dezaktivizaci hnutí a k usnadnění represe proti jednotlivým signatářům a některým jejich skupinám.

Filozof Julius Tomin, zadržený 18. 10. před soudní budovou na Karlově náměstí v Praze a držený na policii do skončení zmíněného procesu, měl být v pátek 21. října znovu předveden na policii. Příslušníkům SNB, kteří pro něj přišli do jeho bytu, však oznámil, že nikam nepůjde; chtějí-li jej předvést, pak jej musí odnést nebo odvléct, ale dobrovolně se na takovém nedůstojném zacházení s lidmi účastnit nebude. Policie odešla a vrátila se s řádnou předvolávkou k výslechu na pondělí 24. 10. J. Tomin se rozhodl, že na policii nepůjde a v případě, že bude předveden, zahájí desetidenní hladovku počínaje dnem předvedení či zadržení, neboť není možné, aby bylo nadále s občany nakládáno podle neomezené libovůle policejních orgánů. Na výslech 24. 10. se nedostavil a policie jej zatím navštívila jen ve středu ve věci jeho filozofické činnosti.

Ve dnech 21.–23. 10. se konalo v turistickém středisku na švýcarsko-německé hranici na břehu Bodamského jezera symposium o Chartě 77 a jejím významu pro čs. politickou

5 V předloze jméno chybí, místo je vytečkované.

emigraci. Symposium uspořádala vrcholná organizace čs. politických emigrantů Poradní sbor pro otázky míru a bezpečnosti v Evropě. Na četné dotazy přítomných a zúčastněných zpravodajů, týkající se Charty 77 a politické situace v ČSSR, odpovídal host symposia signatář Charty 77 dr. J. Krejčí z Ostravy, žijící od července v emigraci ve Vídni. Účastníci symposia odeslali a zveřejnili svůj protest proti výsledkům procesu s O. Ornestem, J. Ledererem, F. Pavlíčkem a V. Havlem.

Dne 25. 10. 1977 byl po 17. hod. v klubu SSM v Michalské ulici na vernisáži výstavy umělce Jiřího Laciny z Pardubic zadržen Ivan Jirous. Po oficiální zahajovací řeči se přihlásil o slovo s tím, že je historikem umění a uměleckým vedoucím hudební skupiny The Plastic People of the Universe, a chtěl říci několik slov o J. Lacinovi. Vedoucí klubu SSM se jej snažila vykázat z místnosti a žádala o pomoc přítomné pořadatele SSM. Na intervenci J. Laciny byl spor urovnán a I. Jirous uvedl několik vzpomínek na osobní kontakt a první spolupráci na počátcích tvorby J. Laciny. Po skončení oficiálního zahájení použil I. Jirous v soukromém rozhovoru výrazu „buržoazní kráva“, který si vedoucí klubu SSM vztáhla na sebe a přivolala hlídku VB. Ivan Jirous byl zadržen a posléze obviněn z výtržnictví. Prokurátor má nyní rozhodnout, zda k naplnění skutkové podstaty zmíněného trestného činu došlo. I. Jirous byl již pro svou uměleckou činnost dvakrát soudně trestán jako výtržník. Z posledního výkonu trestu se vrátil 8. 9. 1977, kdy si odpykal trest 18 měsíců jako vedoucí skupiny Plastic People.

Od počátku roku je neustále držen pod policejním dozorem F. Kriegel. Od 27. 9. 1977 je pod ostrým policejním dohledem držen další signatář Charty 77 Petr Uhl. Policie nepřetržitě střežící jeho byt legitimuje všechny návštěvy, které pak předvolává k výslechům, kde je varuje před P. Uhlem a jeho přáteli, sděluje jim, že činnost P. Uhla je na hranicích legality či je nezákonná, nebo dokonce že se dopouští trestné činnosti a bude „zavřenej“. Dále chce po vyslychaných, aby vypověděli o důvodech své návštěvy a tlumočili obsah rozhovorů, které u P. Uhla vedou jiné osoby, [...] a by P. Uhla nadále nenavštěvovali, jsou někdy provázeny snahou policie získat podepsanou písemnou formou takovéto prohlášení od vyslychaných. Ve čtvrtek 27. října nabyl policejní dozor P. Uhla zvláště tvrdé podoby. Přátelé, jež jej chtěli navštívit, byli již u vchodu do domu legitimováni a bylo jim řečeno, že P. Uhla navštívit nemohou; chtějí-li, mohou odejít, jinak že budou zadrženi.

V posledních dnech jsou lidská práva pošlapávána nejružnějším způsobem. Aktivita represivních orgánů moci se značně zvýšila. Pokračuje nadále propouštění signatářů Charty 77 a jejich rodinných příslušníků ze zaměstnání a jsou jim odebírány cestovní doklady. (O tom se podrobně zmíníme v příští zprávě.) Represe však nemůže potlačit boj za věci člověka.

Je v našich silách nenechat se mocí vmanipulovat do vzájemných sporů a při názorové různosti se společně zasazovat o dodržování zákonů a respektování lidských práv. Tuto vůli v nás zvýšená represe posledních dní právě jen a jen utvrzuje.

6 V předloze chybí jedno nebo více slov, podle smyslu asi „výhrůžky“.

Z řady dochovaných zpráv, které putovaly – v nejrůznější formě (často jako osobní dopisy) a nejrůznějšími cestami – do okruhu lidí československého politického exilu, vybrali jsme pro ilustraci i jako zdroj informací dvě z roku 1977. Obě se dochovaly v jedné ze sbírek ČSDS a obě jsou autentické, třebaže se doposud nepodařilo zjistit jejich autory. Obě tyto zprávy – jedna z nich je psaná jako osobní dopis – se dostaly už jako fotokopie z původně soukromého archivu V. Prečana do sbírek exilového Dokumentačního střediska nezávislé literatury. Další identifikační údaje jsou uvedeny u každého z dokumentů zvlášť.

P6/1

[1977, začátek března, Praha.] – Interní zpráva o změnách a přesunech v opozičním prostředí v Československu v důsledku vzniku a aktivit Charty 77.¹

I.

Charta 77 znamená zlom v dosavadním vývoji opozičních proudů. Na první pohled patrná politická různorodost signatářů odkrývá jen část problematiky. Podstatnější je široký záběr do společnosti a zejména generační posun v aktivitě: aktivizují se mladí lidé. Došlo poprvé k výraznějšímu propojení opozice bývalých komunistů s novými a širě působícími proudy. Opozice bývalých komunistů se na tom zřejmě vnitřně dále rozštěpí. Jen menší část (ale většina politicky opozičně aktivních) komunistů překročila meze orientace na tiše předpokládaný „rehabilitační model“ vývoje (tj. na vývoj, při kterém se očekává vlastně zpětná integrace do oficiálních politických struktur a tam pak možnost nového reformního působení). Tato

1 Z poznámky pod textem zprávy „Jan for Pap.“ vyplývá, že elaborát byl určen pro Jiřího Pelikána („Pap.“ = papež či Papež, jak se tehdy J. P. v průhledné konspiraci některých domácích skupin přezdívalo). Byl bezpochyby napsán v první březnové dekádě 1977, po Patočkově hospitalizaci, ale ještě před jeho skonek (13. 3. 1977), a po schůzce představitelů tří komunistických stran v Madridu, která skončila 3. 3. 1977. Dlouho jsem se domníval, že jeho autorem byl Zdeněk Mlynář (vzhledem k tomu, že Jiřina Šiklová pro něho používala krycí jméno „Jan“). V rozhovoru v dubnu 1997 však Zdeněk Mlynář tuto domněnku vyvrátil a označil za možného autora Jana Šterna. I ten však v rozhovoru 18. 11. 2006 autorství popřel.

Text prozrazuje autorův levicový, pravděpodobně exkomunistický původ. Avšak také formulace odstavce 5 v VII oddílu zprávy vypovídá o jeho politické orientaci velmi mnoho: „Možnosti politické opozice jsou spjaty se sledováním tohoto nutně sílícího trendu. Její perspektiva je proto ve sjednocení na demokratické platformě (zhruba typu Charty). Komunisté mohou udržet jimi hájené hodnoty v reálně působícím opozičním myšlení a hnutí jen jako součást takového proudu. Vliv těchto hodnot bude záviset jen na tom, jak se v tomto demokratickém proudu osvědčí – o žádném dovolávání se ‚vedoucí úlohy‘ atd. nesmí být ani řeči, neboť něco takového bylo pohřbeno reálnou transformací původních komunistických hodnotových orientací do světa ‚reálného socialismu‘, do sféry oficiální moci.“

perspektiva není uznávána za nadějnou zejména mladšími lidmi. Do popředí masového zájmu se pod příkrovem zdánlivé apatie stále více dostávají dvě prosté otázky: otázka národní a státní svrchovanosti a otázka politické pluralitní demokracie. Tyto požadavky mají fakticky masovou odezvu a podporu. Většina je už neočekává od reformních kroků oficiální moci, neví vlastně, jak by se mohly stát realitou – ale určitě je podporuje, a kroky, které nejdou tak daleko, aby za nimi bylo vidět právě tyto požadavky, nenacházejí u většiny společnosti odezvu.

Za Chartou právě tyto požadavky většina vycítuje. Abstraktní ráz právních norem, jichž se Charta dovolává, to umožňuje. Represe, které proti Chartě vypukly a trvají, to lidem potvrzují (ba zveličují politický význam Ch.). Mezníkem je Charta i v tom, že poprvé došlo k praktickému společnému postupu různorodých opozičních proudů. Nejde jen o ideovou stránku, ale o prakticko-organizační. Všechny existující struktury – většina komunistické aktivní struktury, struktura odpovídající „*Infomatu*“,² struktura křesťanská (různých směrů) – prakticky spolupracují. Poznali se a konkrétně, organizačně a prakticky spolupracují lidé z těchto struktur. Jsou tu sice prvky určité nedůvěry atd. – ale celkem se postupem doby spíše stírají a nehrají významnější negativní roli. Kromě velikého prakticko-organizačního významu pro celou opozici to má obrovský význam v růstu faktické a reálně osvědčované vzájemné tolerance, faktického demokratismu v řadách všech opozičních proudů. Uchová-li se tento rys a poroste, může časem nabýt přímo rozhodujícího významu pro akceschopnost a účinnost opozičních akcí. Tato situace vyrostla z praxe, ne ze vzájemných diskusí, porad či programů. Reálně to vzniklo v akcích kolem procesu s Plastic People – a odtud byl velmi rychlý (až nepřipravený, což je znát) přechod k jednotné politicky mimořádné významné akci, k Chartě 77.

II.

Skutečná situace vzniklá po Chartě byla v mnoha směrech překvapením, jaksi „zaskočila“ samu Chartu. Nebyl původně předpokládán jednak přímo zběsilý vnitropolitický útok, jednak ani mezinárodní kontext, do něhož se věc dostala. Nebylo iluzí o možnosti „vést dialog“ příliš věcně a volně, ale přece jen se předpokládalo, že atmosféra se nezmění natolik, aby se nedalo vůbec organizovaně a systematicky dělat to, co Charta dělat chtěla. Nelze čekat, že se Charta může dlouho udržet jako více méně organizovaná činnost těch, kdo jsou veřejně podepsáni a drží aktivitu od ledna. Situace mluvčích je už dnes povážlivá (Havel zavřen; Pa-točka po mrtvici, v nebezpečí života; Hájek zcela veřejně hlídán policií) a obdobně několika dalších (Mlynář, Kriegel – držení na stejném režimu jako Hájek; celý aktiv sledován, hlídán, a bude rozbíjen policejně). Rovněž nelze dále po stovkách získávat k uveřejnění další podpisy (celkem je asi 620), protože to má okamžitě za následek již známou sérii represálií proti signatářům i jejich rodinám. Zřejmě Charta vydá ještě několik dokumentů (snad už s náhradními mluvčími) – ale jako systematická činnost to může být a asi bude prakticky znemožněno.

Charta však začala žít jiným způsobem. Text je dnes opisován, čten a šířen zcela bez kontroly veřejně známých signatářů (často zase především mezi mládeží). Vznikají zcela neorganizované skupiny, které na bázi Charty rozvíjejí jakousi činnost (píší dokumentaci o bezpráví, stížnosti atd. atd.). Charta spíše než hnutím se tedy stane událostí, která zvedla vlnu neorganizované, velice rozsáhlé aktivity, zájmu, prolomila apatii (aspoň v myšlení,

2 Infomatem se rozuměl radikálně levicový berlínský exilový časopis *Informační materiály*, v jehož počátcích převažovala trockistická orientace. Domácí „strukturou odpovídající Infomatu“ myslel pisatel bezpochyby signatáře Charty 77, kteří pocházeli z někdejšího Hnutí revoluční mládeže, jehož příslušníci, na prvním místě Petr Uhl, byli souzeni v roce 1971. Viz Jaroslav Pažout: *Hnutí revoluční mládeže 1968–1970*. Edice dokumentů. Praha, Ústav pro soudobé dějiny 2004 (Sešity ÚSD 29).

v čínech ovšem minimálně). To zůstane, a je to nová báze pro jakékoli další aktivity zhruba v témže směru.³

Základní formou života opozičních proudů se nutně zase stane jejich život v neformálních okruzích vzájemného styku. Okruhy budou i nadále samostatné (komunistický, křesťanský atd.), ale zůstane tu jak ideové, tak organizační propojení. Jejich samostatná existence a aktivita po Chartě už tedy zůstane jiná než před ní. Kdy a za jakých okolností může pak dojít k nové, přímo společné akci většího a jednotícího významu – to těžko prorokovat.

Je ovšem také možné, že právě díky této situaci se Charta jako jednotící pojem udrží mnohem déle, než se dnes zdá, a že bude i mnohem déle fungovat jednotně pod tímto názvem. To těžko s jistotou říci.

Bohužel současná situace (policejní dozor) asi znemožní, aby Charta vypracovala větší, konkrétními fakty (jmény lidí atd.) doložené dokumenty o porušování práv. Dokumenty spíše zůstanou poněkud deklarativní. S tímto nedostatkem však s nimi lze počítat do léta jako se systematickou formou činnosti Charty.

III.

Základní, původně nekalkulovanou skutečností je to, jaký význam nabyla problematika lidských práv v politice velmocí (bloků). Carterův nástup náhodně časově splynul s iniciativou Charty. Sovětská reakce na tuto okolnost vede k tomu, že v podstatě extrémistický (bílakovský) kurz ve věci dostává (přes nějakou tu kritiku) sovětskou podporu. To velmi výrazně ovlivňuje situaci stoupců Charty: za těch forem represe, které proti nim byly uvedeny do chodu, nelze žádat, aby se výrazněji ohrazovali proti jinak nežádoucím zahraničním spjencům (až na výjimky, kde to jde, jako je Meany, Becher apod.). Pokud věc půjde i dále tím směrem jako dosud a z problematiky lidských práv se stane hlavní pole ideových konfliktů mezi SSSR a USA, povede to u nás k tomu, že celonárodní sympatie se přikloní zcela nedvojmyslně ke Carterovi. Ani komunistický proud v Chartě nemůže pak (a nepovažoval by za správné) ohrazovat se proti Carterovi – aniž při tom trpíme iluzemi, jak to je s vládní politikou USA a lidskými právy. Tím ovšem budeme dále vystavováni štvání jako „agenti imperialismu“ atd. Udělají se nějaké pokusy tento problém zmírnit, ale celkově je [to problém] za daných okolností pro Chartu neřešitelný (pokud by sovětské stanovisko se nestalo inteligentnější a pružnější).

Některé zcela praktické věci vedou rovněž ke komplikacím v tomto směru. V Praze prakticky není možnost dát interview vyhraněně levicovému (tím méně komunistickému) západnímu tisku. Takže se dostávají lidé do *Weltu*, *Frankfurter Allgemeine* atd. – nechtějí-li si vůbec zavřít možnost promluvit. V tomto smyslu i mezi vyloučenými komunisty je populárnější Kreiského (jistě politicky tendenční) výzva, aby tedy Berlinguer nebo Marchais jeli do Prahy, než obecné výzvy levice, abychom neposkytovali materiál třeba Springerovým časopisům, když levicové nejsou s to si zajistit možnost kontaktu.

Vůbec postavení eurokomunistů, jež prudce a výrazně získalo v lednu a únoru, po Madridu ztrácí u nás doma na váze.⁴ Chápeme, proč a jak došlo jen ke všeobecným deklaracím v Madridu. Roztržku bychom považovali za minus i pro zájmy naše. Ale přece jen – od té doby

3 Tento postřeh koresponduje s pocity, které vyjádřil Václav Havel o několik měsíců později, po propuštění z více než čtyřměsíční vazby. Srv. jeho text Praská ledový krunýř lhohostejnosti v sborníku *O lidskou identitu* (s. 250–256, zde zejména s. 254).

4 Madrid: Porada představitelů komunistických stran Španělska, Francie a Itálie v Madridu ve dnech 2. a 3. března 1977; přijatou deklaraci podepsali předsedové stran Santiago Carrillo, Enrico Berlinguer a Georges Marchais.

se v čs. tisku (nemluvě o tiskem nezachycené skutečnosti) dále útočí právě na komunistickou složku Charty, na rok 1968 tak, že zůstane-li to bez odezvy v hlavních stranách eurokomunismu, citelně je to u nás oslabí. Obvinění lidí jako Hájek, Kriegel, Mlynář aj. z fašismu, publikované výroky, popírající vlastně rehabilitaci procesu z roku 1952 (Šling) aj. by neměly zůstat bez jasné odpovědi eurokomunistů. Rovněž tak ovšem sama problematika lidských práv v Československu. Kdyby další faktický postup eurokomunistů (ať už jakkoli jinak odvoditelný) vedl k tomu, že v čs. veřejnosti vznikne dojem, že „prodali“ věc čs. komunistů za cokoli, bude to tak vážná rána pro jakoukoli kontinuitu dalšího vývoje s komunistickými koncepcemi jako nic jiného. To nutno řádně vysvětlovat – je to velmi politicky vážná věc tady.

IV.

Zdejší nevelké spolehlivé informace o skutečném sovětském stanovisku k současné situaci u nás ukazují (jako obvykle v posledních letech) jednak na rozpornost náhledů v Moskvě, jednak na některé velmi málo povzbudivé perspektivy. Zdá se, že i pokud byly učiněny nějaké výtky za to, že reakce v Praze byla v lednu nepřiměřená, je jejich motivem spíše nevole nad tím, že je rušen kýžený „klid“ v normalizované zemi, než zásadní výhrady k politice našich extrémistů. Není nejmenší naděje na to, že by za současné konstelace byla nějak kriticky hodnocena sama dlouhodobě prováděná tendence úplného přivázání, podřízení země, její postupné sovětizace či rusifikace. Naopak. Zřejmě i pokud budou časem nějaké kádrové změny apod., bude to ve směru dosazování jen novějších garnitur lidí jednoznačně Moskvě zavázaných a na ní docela závislých. Pro dosavadní linii je snad dokonce ještě ochota přikrýt ekonomické potíže přes Moskvu tak, aby se čs. vedení nedostalo do dluhů na Západě podobně jako Poláci atd. V Moskvě se vcelku správně vidí, že u nás nejde o problém „disidentů“ jako u nich, ale že to je stále dozvuk srpna 1968. Odtud sice ochota přihlédnout ke zvláštnosti situace, ale jen ve směru, který by potvrdil srpen 1968. Zdá se, že to snad vede k jisté opatrnosti, pokud jde o zatýkání a politické procesy, ale tím větší je a bude důraz na všechny ostatní formy represí proti opozici. Nejen celková linie na úplné potlačení vybraných stovek lidí, ale i jmenovitý výběr hlavních z těchto lidí se zřejmě konzultuje po politické i policejní linii. V systému „opatření“ proti lidem Charty je až nápadná rusifikace použitých prostředků: věci dosud u nás jakoby nemožné se prostě dějí. Lze se důvodně obávat, že se přijmou i potřebné normy čs. práva, zejména pokud jde o možnosti administrativně vysídlit osoby z města, o zbavení občanství a pak vysídlení za hranice apod. (není to zcela ověřeno, ale jsou náznaky takových tendencí).

V Moskvě není zřejmě ještě ustálený názor na to, zda Carter se svou zahájenou politickou orientací „vydrží“, nebo zda bude nucen ke změnám, přibližujícím jeho politiku navykklým schémátům jeho předchůdců. Doufá se stále v takovou změnu (vlivem souběhu různých tlaků na politiku USA). Definitivní vyřešení i této otázky však sotva podstatněji ovlivní stanoviska právě k čs. problematice.

Ve vztahu k eurokomunistům panuje (dle výroků zdejších exponentů Moskvy) rovněž stejný podceňující jejich možnosti v komunistickém hnutí. Vážněji se bere vlastně jen IKS; o Francouzích panuje názor, že si nedovolí vážnější roztržku, Španělé jsou podceňováni jak co do velikosti, tak do vnitřní jednoty různých skupin ve straně. O IKS se vyslovují domněnky v tom směru, že teprve po příchodu k vládě je logika věcí dovede na „správnou cestu“. Rozhodně a zásadně se vůbec nepřipouští jakýkoli možný vliv vývoje hnutí v západní Evropě na vývoj v zemích, jako je ČSSR, NDR, Polsko, Maďarsko.

Toto vše se zdá být jakýsi průměr stanovisek, od něhož jsou odchylky zejména ve směru k tvrdšímu kurzu. Očekávat za těchto okolností jakékoli pozitivní vlivy na čs. realitu z Moskvy je nereálné.

V.

Za daných okolností lze spatřovat budoucí postup moci proti Chartě a jejím důsledkům zhruba v následujících snahách:

1. Vybrat několik desítek (možná stovek) lidí, vůči nimž bude bez milosti spuštěna v chod celá promyšlená mašinérie represí, diskriminací a šikan (a to vždy vůči celým rodinám). Na osudu těchto lidí demonstrovat, že je možné, aby si každý ještě pohoršil oproti situaci, která se mu zdála už tak dokonale zlá. V úvahu přichází: soustavné – někdy zcela otevřené – policejní sledování až dozor na každém kroku; pracovní diskriminace (např. „strop“ u prací s platem ca 1500,- Kčs hrubého příjmu), neustále nové a nové propouštění z práce pod různými záminkami; znemožnění pohybu (od odebrání řidičských průkazů až možná po zákaz či příkaz pobytu na určitém místě); zastrasování a šikanování lidí, kteří se s takovou osobou soukromě přátelsky stýkají, pokus o lidskou izolaci; uplatnění desítek administrativních šikanujících svévolných opatření, zdánlivě krytých zákony (jde se už nyní až na přešetřování výše daní ze psů!!); odnětí případných invalidních důchodů předvoláním před novou, podjatou komisí – to vše vůči celým rodinám, dlouhodobě a soustavně.

2. Toho využít k „diferenciaci“ tak, aby ostatní – i vyloučení ze strany apod. – ve strachu před takovým osudem šli na cestu nějakého druhu prohlášení loajality atd. Z takových případů pak vytvářet linii zdánlivě liberalizace poměrů. V podstatě metoda uplatněná na tzv. kulturní frontě, hlavně mezi herci, by se tak rozšířila i dále, hlavně mezi inteligencí. Z této linie pak dělat oficiální politiku, zatímco linii první dělat potichu.

Tento postup může vykazovat určité úspěchy. Za situace již beztak dlouholeté diskriminace, značné apatie a nevíry v možnost „rehabilitace“ to může zejména v půlmilionové mase bývalých komunistů oddělit část (početně snad větší) na cestu takovéhoto kompromisu. Není vyloučit, že by jakási obdoba takového postupu mohla být časem zvolena i mezi bývalými politickými představiteli roku 1968. Možná, že by k tomu bylo lze využít některých slovenských činitelů (Sádovský, Zrak, Pavlenda apod.) a také i českých (Černík? a podobní).

Pro komunistickou opozici to může vytvořit časem podstatně novou situaci oproti dosaďadní (celkově situaci oslabující možnost kontinuitního politického navazování na rok 1968). I generačně to věci poněkud posune. Většina bývalých komunistů se dostává touto dobou před hranici penzijního věku. Perspektiva opozice je i generačně u mladších ročníků. Z tohoto hlediska zřejmě pak přenesou komunistickou linii právě jen ta část bývalých komunistů, kteří se dostali až na politickou platformu Charty – ostatní budou mladšími ročníky odepsáni.

Sporná je role A. Dubčeka. Celková pasivita v situaci kolem Charty spíše ukazuje, že zůstává orientován na „rehabilitační model“ a nepřekročí nic, co považuje za meze přípustné pro budoucí vývoj inspirovaný z Moskvy. V prvních týdnech po Chartě se dost očekávalo, co udělá. Pak spíše zavládla lhostejnost; mezi mladšími lidmi není jeho osobní vystoupení či nevystoupení už tak podstatné. Stává se legendou, která vyčichá. Věcně je však zcela pravdivé vše, co bylo zveřejněno jako „dementi z Bratislavy“ – tj. v soukromém rozhovoru se k Chartě v podstatě přihlásil, avšak k politickému vystoupení se samostatně stále neodhodlal.

VI.

Problém „dělnické politiky“ Charty, resp. problém výrazně socialistické interpretace lidských práv je momentálně neobyčejně složitý. Činí se pokus o samostatný dokument Charty zaměřený k problémům práv, jež se dotýkají především dělníků (od mezd po odborové problémy), zaměstnaných žen atd. Svým vlastním způsobem se za „dělnickou politiku“ zasazuje zejména skupina „infomatu“. Zdá se však, že odlišná hmotná situace mas (na rozdíl např. od Polska) není zatím zvlášť příznivá pro tyto kroky, ale to se může ovšem velmi prudce změnit narůstajícími ekonomickými potížemi. Podstatné je pochopit, že právě obecně demokratická

orientace Charty je velmi pozitivně přijímána právě mezi dělníky! Pro dělníky plně platí na počátku formulovaná obecná tendence, že spojují své problémy s otázkou národní a státní suverenity a s otázkou politické demokracie vůbec. V dělnických prostředích moc zpravidla nemohla s kampaní proti Chartě překročit obvyklé formální meze (tj. různá prohlášení vydávala vedení závodů, stranických a odborových organizací a vybralo se pár osvědčených křiklounů do televize, aby tam reprezentovali „dělnickou třídu“), nemohla jít na individuální podpisy rezolucí apod., což se naopak dařilo jen v závislých prostředích úřadů, institucí, škol atd. a ve sféře oficiální kultury. Pravděpodobně je dnešní situace taková, že prvotní je vytvořit jednotnou demokratickou linii opozičních snah, což dělníci podpoří. Teprve pak, na této bázi, bude možné promýšlet problematiku specificky dělnickou, v rámci obecně demokratické politické platformy. Opačný přístup naopak asi poškodí nutnou fázi sjednocení a vytvoření celonárodní politické základny (pokud by ovšem specificky dělnické problémy nebyly nějakými událostmi polského typu praxí postaveny na rozhodující politické místo v celkovém probíhajícím konfliktu s mocí). Nepodceňovat, že postupně stále více se převládajícím pocitem stává pocit národního útlaku a nesamostatnosti! To v Čechách i v minulosti ovlivňovalo silně vývoj dělnického hnutí; jsou tu snad možné nějaké analogie i s touto minulostí, pokud jde o vzájemný vztah národních, obecně demokratických a sociálních problémů.

VII.

To všechno vytváří novou situaci hlavně pro práci vyloučených komunistů. Tuto situaci lze sotva nyní přesněji a hlouběji analyzovat a dohlédnout význam nastalých změn. Jen v hlavních rysech se zdá pravděpodobně toto:

1. Uzavře se možnost, na níž se vlastně tito komunisté doposud orientovali (včetně např. Mlýnařovy knížky z ledna 1975),⁵ že totiž shora se půjde vstříc nějakému pokusu o novou reformu. Spíše lze očekávat, že se bude vše dále a ještě bedlivěji podvazovat z Moskvy, takže reformní pokusy také budou jen odrazem případných reformních pokusů tam. Což je perspektiva dost katastrofální, protože minimálně časově se nesejde nikdy tempo a kvalita reformních pokusů možných v SSSR s potřebami našimi.

2. Tím jen poroste tlak zdola, který bude stále více a výrazněji tlakem na národní a státní samostatnost a na rozvoj politické demokracie ve smyslu u nás zažitých a chápaných tradic (snad světově už poněkud anachronistických, ale u nás reálně působících a izolací jen silících).

3. Možnosti politické opozice jsou spjaty se sledováním tohoto nutně silícího trendu. Její perspektiva je proto ve sjednocení na demokratické platformě (zhruba typu Charty). Komunisté mohou udržet jimi hájené hodnoty v reálně působícím opozičním myšlení a hnutí jen jako součást takového proudu. Vliv těchto hodnot bude záviset jen na tom, jak se v tomto demokratickém proudu osvědčí – o žádném dovolávání se „vedoucí úlohy“ atd. nesmí být ani řeči, neboť něco takového bylo pohřbeno reálnou transformací původních komunistických hodnotových orientací do světa „reálného socialismu“, do sféry oficiální moci.

4. Tomu bude odpovídat restrukturační vzájemných spojí mezi různě orientovanými opozičními proudy (začátek je Charta), včetně nutných změn personálních a zejména generačních.

5. V důsledku všech těchto okolností ztrácejí na významu role zastávané jednotlivými lidmi v oficiálních politických strukturách minulosti, postupně i včetně roku 1968, a nabývají na významu schopnosti a role osvědčené nyní a do budoucna. Tím se někteří doposud zdánlivě nepostradatelní lidé stanou zřejmě zcela postradatelnými pro další vývoj, role jiných se změní.

5 Zdeněk Mlýnař: *Československý pokus o reformu 1968. Analýza jeho teorie a praxe*. Köln, Index 1975.

6. Nelze ještě říci, jaké metody a způsoby politické aktivity to vše do budoucna přinese jako hlavní a možné.

7. Zřejmě dojde k odjezdu řady lidí z opozice za hranice, a to zejména buď z důvodů v podstatě osobních, nebo (u lidí ve výraznějších rolích) proto, že udržet se za soustředěného úderu moci u možnosti jakékoli aktivity doma bude pro ně nemožné. Rozsah asi nebude veliký: v kategorii osobních řešení nanejvýš několik desítek, v kategorii politických rolí jednotlivci (Mlynář?, Hübl?, Hájek, Šilhán?). Ve všech těchto případech jde ovšem nejen o rozhodnutí těchto lidí, ale také o souhlas moci k takovému jejich kroku.

VIII.

Pro nejbližší dobu je pro Chartu aktuální:

1. Udělat všechno, co jen je možné, za propuštění Havla, Lederera, Pavlíčka (resp. také Ornesta). Věc se chystá na proces – obvinění má být konstruováno Ornestovými výpověďmi na styk s Tigridem, zaslání tam v podstatě literárních textů (včetně známého Havlova dopisu atd.). Nejslabším článkem v konstrukci je Pavlíček, nejohrobenějším Ornest. Sotva bude možno zabránit mocí naplánovanému chodu věci, ale jde o to, jak to půjde pro moc těžko, nebo naopak snadno. Budou-li těžkosti malé, povzbudí to snahy o rozšíření trestních represí. Havel jako mluvčí Charty je centrální postava! Kdyby se místo vězení dosáhlo alternativy vystěhování, byl by to veliký úspěch.

2. Neoslavit pozornost k jiným, méně nápadným, zato ale soustavným a rozhodujícím formám represe proti ostatním signatářům. Zejména zvednout výrazně hlasy levice včetně eurokomunistů proti těmto konkrétním věcem.

3. Prohloubit spojení s levicí a demokratickými skupinami, stále budovat konkrétní možnosti. Pokud věc zůstane na oficiálních zástupcích agentur apod. a pokud se ustoupí policejním opatřením, jež mají vést k izolaci, nutně to poškodí informovanost o reálném stavu věci s Chartou, reakci na tento stav, a tím i samu Chartu.

V těchto třech směrech jde o nalezení řady konkrétních forem pomoci. Např. (ad. 1) zahraniční advokáti v chystaném procesu (precedens: lipský proces, kde se to smělo!). Zainteresovat odbory v různých zemích (ad 2) ke konkrétním krokům kritiky propouštění z práce a diskriminace v práci, a vytvořit různé formy konkrétní pomoci (i finanční), jež by musily akceptovat i úřady (rodině XY se posílá oficiálně podpora, protože je existenčně diskriminována za Chartu atd.). Vyzvedávat jednotlivé případy z anonymity a jmenovitě zveřejňovat ne jako jednorázovou zprávu, ale jako příklad za ostatní.

Pařížský výbor⁶ by měl přejít k faktickým formám činnosti v konkrétních případech (od pomluv např. Patočky jako fašisty, Hájka jako „podezřelého vězně gestapa“ apod. až po sledování konkrétních případů diskriminací a represí). Měl by do Prahy poslat konkrétního člověka!

Vyslat speciální korespondenty levicových, zejména komunistických novin přímo na problematiku represí proti Chartě.

Konkrétní formy pomoci promýšlet a rozšiřovat podle aktuálního vývoje situace, jak o něm průběžně pronikají informace.

JAN for Pap.

→ ČSDS, SB. INTERNÍ ZPRÁVY Z DOMOVA. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

6 Těžko říci, zda pisatel měl na mysli Mezinárodní výbor pro podporu Charty 77 v Československu, anebo spíše levicové zaměřený Výbor 5. ledna.

P6/2

[1977, léto, Praha nebo Brno.] – Dopis aktivního příslušníka disentu o stavu opozičních proudů v Československu, určený příteli v exilu.⁷

Buď zdráv, Swene,

k základní charakteristice politické situace asi toto: Stav v deklarované politické opozici je charakterizován dalším formováním těchto proudů a posilováním integračních prvků mezi určitými složkami těchto proudů. Pro schéma: Křesťané, socialisté, komunisté. Komunisté po odchodu Mlynáře formují nové vedení, v němž bude z pražských hrát centrální úlohu Šimon a Hübl. Socialisté se formují obtížně, neboť je malá vrstva těch, kteří by vyvíjeli systematickou aktivitu, nicméně potenciálně je to nejsilnější proud. Mezi křesťany je nejživější v té složce, která patří k undergroundu (silné vlivy katolické) a v tzv. nové orientaci církve evangelické. Stav v nedeklarované politické opozici, tj. v Chartě, je složitý a těžko říci, co z toho přesně vzejde. V podstatě probíhá střetnutí mezi dvěma tendencemi, z nichž jedna, „likvidátorská“ víceméně Chartu pokládá za účelovou záležitost, která by mohla zase usnout, zatímco druhá ji reflektuje jako životní postoj a usiluje o formulování nových perspektiv jako odpověď na novou situaci.

Především je to otázka vazeb k veřejnosti, neboť zájem veřejnosti o Chartu nezabezpečila Charta (obec lidí), ale jednoznačně režim svou antichartistickou kampaní. Kampaň skončila, izolace roste, veřejnost nezná dokumenty Charty, signatáře ani represe vůči nim. Práce Charty byla příliš jednostranně orientována na dialog s vládou, a protože vláda nechce, vzniká pracovní vakuum. Nejde o neřešitelné problémy, nicméně přehodnocení a volba nových prostředků v tak diferencované obci, jakou Charta má, s obtížnou komunikací (mezi signatáři nejsou použitelné vazby a Charta je skutečně neorganizací) a s konzervativními tendencemi ve skupinách ovlivňujících rozhodování, je to pomalé a obtížné. Nadto je obava, aby změny nevyvolaly rozklad. Ovšem bez změn Charta ve změněné situaci tiše umře. Pokud se objeví (a s největší pravděpodobností ano) vnitřní materiály diskutující tyto problémy, pošlu je.

Počet textů, které se kolem Charty vyrojily, rapidně klesl, nicméně existují další signatáři a mezi řadovými signatáři je nálada vynikající (berou to skutečně jako životní postoj včetně odvahy snášet represe), jde jen o to, aby se to neprohospodařilo tím, že tato nálada nedostane možnost jiného sebevýjádření než podpis Charty (to je totiž do značné míry situace většíny signatářů, neboť do práce Charty je prakticky zapojen mluvčí a okruh kolem něj).

Třetí politický proud bych nazval nepřímou opozicí a jeho základna je kulturní. Patří do něj Petlice, hudební produkce (doufám, že Ti už příště pošlu kazety), mnoho pravidelných kroužků s přednáškami a právě se rozvíjející idea Univerzity (existují děti, které nemohou studovat, či zájemci o věci, které se nepřednášejí, na straně jedné, i odborníci, kteří přednášet nemohou, na straně druhé: jde o to propojit oba okruhy a pomoci masovému rozšíření, neboť masová potřeba existuje, jde o oblast společenských věd, filozofie, historie, ekonomie,

7 Dopis není podepsán, jméno adresáta „Sven“ bylo bezpochyby krycí jméno. Je to jeden ze dvou dopisů uložených v uvedené sbírce s dobovou strojopisnou poznámkou V. Prečana „1977 – dopisy (asi Jiří Müller) o situaci v Chartě. Velmi důvěrné, pouze pro informaci.“ Jiří Müller, dotázán na autorství v březnu 2007, vyloučil možnost, že by kdy napsal takto koncipovaný dopis. Druhý dopis téhož odesilatele datovaný 10. 8. informoval o letní diskusi roku 1977 „co s Chartou“, jež se rozvinula na základě návrhů Jaroslava Šabaty (viz příloha 10). Relevantní část druhého dopisu je využita na příslušném místě přílohy 10. – Rozčlenění hustě psaného textu na odstavce je dílem editorů.

sociologie, ekologie, sociální psychologie, politologie atd. Otázka pomoci ze zahraničí pro tuto ideu se jistě objeví, jakmile zde budou základy položeny, zatím se myšlenka rozbíhá paralelně v Brně a Praze. Třetí politický proud má svůj specifický význam: tvoří zázemí proudům předcházejícím a svou nepřímou političností a nejmenším rizikem se nejsnadněji šíří.

Pokud jde o vedení státu, není zde významně nic nového: faktický pat mezi pragmatickou složkou a čistě ideologickou skupinou trvá. Celková politika se bude stejně odvozovat od Moskvy a záleží na tom, jaké závěry udělají z Bělehradu a z vývoje vztahů k USA. Řekl bych, že existuje nejistota spojená s nepříjemným mrazením, co bude po Bělehradě. Přispívá k tomu silně i StB, která při výsleších hrozí tím, co bude pak. Otevřeně říkají, že teď nemohou to nebo ono, včetně zavření, kvůli Bělehradu.

Dvě významná témata, o kterých bych rád, kdyby ses poradil se všemi, kteří mohou mít na věc vliv, a dal mi vědět. K tomu, aby se zde založily nezávislé odbory, by mišlím bylo dost lidí i podmínek (masové vyhazování z ROH a asi [.oo]⁸ nezaměstnaných pokud jde o signatáře) a odpovídalo by to i úsilí nelikvidátorského trendu v Chartě, je zde ovšem zcela zásadní problém, čím uživit členy takových odborů, protože je třeba předpokládat ostrou existenční perzekuci a bez existenčního zázemí by se věc těžko udržela, natož rozšiřovala. Bylo by možné navázat v tom případě založení odborů vztahy řekněme k anglickým odborům a počítat s nějakou finanční podporou a politickou podporou, aby nebyly zahrnány do ilegality? Šlo by o podporu veřejnou, neboť napadnutí socialistických odborů z toho, že jsou řízeny CIA, je sice možné, ale použitelné jen v propagandě, v politice by vytvořilo problémy, kterých se náš blok raději vyvaruje. Druhé téma, které budu prezentovat jako nezávislé na prvním (možná ovšem, že by mohlo být obsahem práce odborů), se vztahuje k podobné problematice, zajistit pracovní příležitost pro lidi vyhozené, anebo vědomí možnosti pracovních příležitostí pro lidi, jejichž rozhodování musí být závislé na tom, zda užívá rodinu. [...]⁹

→ ČSDS, SB. INTERNÍ ZPRÁVY Z DOMOVA. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

8 Trojmístné číslo končící dvěma nulami, první číslice je nečitelná.

9 Vynecháno zbývajících 21 řádek dopisu, kde se pojednává o variantách a detailech zajišťování pracovních příležitostí v zahraničí.

Písemnosti oddělení Ústředního výboru KSČ, do jehož působnosti spadalo řízení bezpečnostních aparátů, nebyly svého času předány Státnímu ústřednímu archivu v Praze spolu s fondy někdejšího Archivu ÚVKŠČ. Historik tedy nemá k dispozici prameny, které by umožnily s určitostí zjistit, zda či nakolik byly první kroky Státní bezpečnosti proti Chartě 77 konzultovány či předběžně schváleny aparátem ÚV KSČ a jak v praxi fungovala součinnost Státní bezpečnosti a sekretariátu ÚV KSČ. Nebylo proto možné zjistit, nakolik byli členové předsednictva ÚV KSČ informováni o zásadích Státní bezpečnosti provedených 6. ledna ještě před schůzí, jež začala 7. ledna v odpoledních hodinách. Bezpochyby musel být informován generální tajemník Husák. Jisté je, že nejpozději v noci ze 6. na 7. ledna byl napsán text, který *Rudé právo* uveřejnilo 7. ledna jako výrazný redakční článek Či je to zájem. Je těžko představitelné, že by se tak stalo bez Husákova schválení.

V článku umístěném na druhé straně deníku, tam, kde pak o pět dnů později bude otištěn smutně proslulý text Ztroskotanci a samozvanci, se sice ještě nehovořilo *verbis expressis* o Chartě 77, avšak jeho tendence byla zřejmá. Jak západoněmecké, tak americké i francouzské velvyslanectví v depších svým centrálám o článku obsáhle referovala a dávala ho do přímé souvislosti s vynořením Charty 77. V článku je v zárodečné podobě obsaženo vše, co se pak stalo základem argumentace režimního propagandistického tažení proti Chartě. Autor článku, byl-li jeden jediný, musel mít k dispozici výsledky zásahů StB během 6. ledna.

Usnesení předsednictva ÚV KSČ ze 7. ledna bylo velmi stručné. Ukládalo Gustávu Husákovi informovat dopisem krajské, resp. městské výbory KSČ a na základě diskuse se postarat o potřebná konkrétní opatření. Zmíněný dopis musel být odeslán, protože se o něm hovoří v některých hlášeních, která reagovala na „pokyny ÚV KSČ“; v informaci pro schůzi předsednictva 14. ledna 1977, kterou níže zveřejňujeme, je pak výslovně jmenován „dopis ÚV KSČ k činnosti charty 77“. Takový dopis či písemné pokyny tohoto druhu se bohužel zatím nepodařilo najít ani ve fondu ÚV KSČ, ani například v písemnostech městského výboru KSČ v Praze uložených v Archivu hlavního města Prahy.

Jakou základní politickou směrnicí v hodnocení Charty 77 dostaly krajské a městské výbory, lze však odvodit z první části níže otištěného dokumentu z fondu Generální prokuratury ČSSR. Něco lze odvodit ze zpráv, v nichž adresáti dopisu reagovali. Například souhrnná zpráva za 11. leden (srv. P7/4) se hned v prvním odstavci zmiňuje o očekávání, že v „dnešním *Rudém právu* bude celý případ zveřejněn a postup nepřátelských pravicových sil odsouzen“. Znamená to, že v informaci krajským a městským výborům byl článek v ústředním deníku KSČ ohlášen na 11. ledna; vyšel totiž o den později. Pokud jde o „konkrétní opatření“, k nimž dostal generální tajemník volnou ruku, napovídá kampaň veškerého tisku, organizace antichartovních rezolucí, postup složek ministerstva vnitra, ministerstva kultury a dalších politických a státních aparátů, jaké pokyny šly na všechny strany ze stranického centra, i když zatím máme písemný doklad (P7/3 z 11.1.1977) pouze o jednom bezprostředním úkolu, který dostala prokuratura a justice.

Ze zprávy o stavu vyšetřování v souvislosti s Chartou z konce dubna (příloha 9) se dovídáme, že „podle usnesení předsednictva ÚV KSČ“ neměla být žádná osoba z řad signatářů Charty 77 zatím trestně stíhána (stíhalo se ovšem zástupně za jiné „trestné činy“). Náměstek ministra zahraničí Spáčil tvrdil velvyslanci USA Byrnovi, že by se z oficiálních informací „mohl dovědět, že došlo k zatčení, ale ne v souvislosti s podepisováním charty“ (viz P8/2). A Gustáv Husák informoval 28. března 1977 svého polského stranického kolegu Edwarda Gierka: „Nepřistoupili jsme k trestnímu postihu těchto

lidí, i když naši právníci ukazovali, že jde o jasnou trestní činnost.“ (Viz níže P7/12) Písemný doklad o takovém rozhodnutí, jakož i písemný pokyn v tomto směru zatím chybí, byť je evidentní, že musel být vydán. Ostatně pokyny sekretariátu Ústředního výboru KSČ mohly být interpretovány jako stanovisko předsednictva, jestliže šlo o rozhodnutí Gustáva Husáka „v duchu diskuse předsednictva“.

Výběr dokumentů do konce března 1977 ilustruje stanovisko vedoucích představitelů KSČ. Zprávy západoněmeckého velvyslanectví poukázaly na to, že vedoucí představitel – v tomto případě Gustáv Husák a Alois Indra – se veřejně vyjádřili k Chartě neočekávaně pozdě. Bilakovu expozé o Chartě 77 byla věnována velká pozornost ve zpravodajství těch západních velvyslanectví v Praze, o nichž už existuje přehled. Dopis adresovaný základním organizacím KSČ, který se četl na schůzích, jak o tom informují souhrnné zprávy, poskytuje dobrý obraz o tom, jak centrální aparát KSČ ideově vyzbrojil členstvo své strany a jakou náhradu jim poskytl místo Prohlášení Charty 77, které z opatrnosti nebylo dáno k dispozici ani v tomto materiálu „pro vnitrostranickou potřebu“. Stěžejní produkt ideologické laboratoře KSČ, článek Ztroskotanci a samozvanci, který pak byl rozšířen v řadě jazyků jako svého druhu kladivo na čarodějnice (viz P8/3, oddíl V/2), se publikuje v souboru faksimilií.

Jako samostatný bod programu zasedání předsednictva ÚV KSČ byla Charta 77 zařazena ještě dvakrát. Dne 4. února 1977, a to jako bod 6/a („Návrh opatření v souvislosti s chartou 77“), 6/b („Informace o mezinárodních reagentech v souvislosti s tzv. chartou 77“) a 6/c („Dopis předsednictva ÚV KSČ Italské komunistické straně“). Písemné podklady připravené k bodu 6/b zahrnovaly informaci o mezinárodních „reagentech“ z 3. 2. 1977 (viz P8/4), záznamy Spáčilových rozhovorů s rakouským velvyslancem a s velvyslancem USA (viz P8/1 a P8/2) a materiál označený jako Vyjádření generálního tajemníka FKS G. Marchaise. Po podkladech k bodu 6/a, pokud vůbec byly připraveny, chybí jakákoli stopa.

Není bez zajímavosti, že písemnosti týkající se Charty 77 byly ve fondu ÚV KSČ (včetně podkladů pro zasedání předsednictva) uchovávány v zapečetěných obálkách, které byly otevřeny až po zpřístupnění fondu v Státním ústředním resp. Národním archivu.

Dokument z roku 1988 chronologicky vybočuje z daných souvislostí, které jsou tématem této přílohy. Sem byl zařazen proto, aby poznámkový aparát k dokumentu Charty 77 z června 1988 nebyl neúměrně rozsáhlý.

Při transkripci dokumentů byl ponechán původní způsob psaní „charta“ odpovídající stylu režimní propagandy.

P7/1

1977. 7. leden, Praha. – Článek Rudého práva předznamenávající odmítavé a nepřátelské stanovisko všech režimních aparátů k Prohlášení Charty 77 a jeho signatářům.

Čí je to zájem

Každý z nás si mohl na vlastních zkušenostech ověřit to, co ve svém novoročním projevu řekl generální tajemník ÚV KSČ a prezident republiky soudruh Gustáv Husák: že minulý rok byl pro náš lid dalším úspěšným rokem, že splnění plánovaných náročných úkolů našeho národního hospodářství umožnilo uspokojovat rostoucí hmotné a duchovní potřeby všech vrstev našeho lidu, udržovat a rozvíjet jeho vysokou životní úroveň, upevňovat jeho sociální jistoty.

Ano, byl to dobrý rok, přestože nebyl nijak snadný, že našim zemědělcům neprálo počasí, že na nás doléhal růst cen dovážených surovin, že jsme museli překonávat mnohé těžkosti. Každý z nás se mohl přesvědčit, že poctivá práce přináší také dobré výsledky, že se naplňuje heslo: jak budeme pracovat, tak budeme žít.

Nastoupili jsme do nového roku se střízlivým, ale plně oprávněným optimismem.

Ne tak v kapitalistických zemích. Tam se tisíce a tisíce pracujících strachují, že v tomto roce ztratí své zaměstnání, a nezaměstnaní žijí v obavách, že práci nenajdou. Velkoburžoazní *Frankfurter Allgemeine* přiznává: „Vysoká nezaměstnanost zůstane také v roce 1977 ve většině průmyslových (pozn. red.: míněno kapitalistických) zemí neřešeným a krátkodobě také neřešitelným problémem.“ I když se pokoušejí jeden na úkor druhého krizi zmírnit, je stále ještě v těchto zemích přes 15 milionů nezaměstnaných, z nichž například ve Francii a Anglii tvoří více než polovinu mladí lidé do 25 let. Bezvýchodnost kapitalistického hospodářství vyjadřuje západoněmecký sociálně demokratický list *Neue Ruhr Zeitung* takto: „Kam pohlédneme, zdá se být více důvodů a podkladů pro skepsi a pochybnosti než pro naděje a důvěru.“

My však můžeme hledět do nového roku s nadějí a důvěrou. Naši pracující mohou žít beze strachu z nezaměstnanosti a z inflace. Právě v porovnání s kapitalistickým světem jsou zřejmé přednosti našeho socialistického zřízení, které poskytují pracujícím pevné sociální jistoty pro dnešek i pro budoucnost. To je skutečnost, kterou nelze popřít.

Aby odvedli pozornost těch, na něž doléhá hospodářská krize, od toho, co je tíží, stupňují buržoazní propagandistické centrály své útoky proti socialistickým zemím, které nejdůsledněji zabezpečily všechna lidská práva. Ti, kteří nejsou s to zaručit svým občanům nejzákladnější lidská práva – právo na práci a vzdělání, křičí do světa, že prý lidská práva jsou pošlapávána v socialistických zemích a za svědky si berou některé jedince v té či oné socialistické zemi. U nás si vybírají ty, kteří setrvali na protistranických pozicích, nemohou se smířit s tím, že u nás to nejde z kopce, jimž je úspěšný rozvoj našeho hospodářství trnem v oku a kteří – právě tak jako před Únorem česká a slovenská reakce – operují heslem: čím hůř, tím líp.

Sýčkovali, že naše hospodářství spěje ke krachu, že dojde k méněvyměřeným reformám, že zdrazžování, přáli si, aby u nás byl nedostatek, aby mohli těžit z nespokojenosti. Sklidili však jen nezdar svých škodolibých přání.

Nenapovídá to dosti o tom, jaká to asi jsou „lidská práva“, za jejichž obhájce se vydávají?

Nyní tito jedinci nebo skupinky těch, kteří se nesmířili s tím, že prohráli svou vysokou hru, při které hazardovali se zájmy státu a jeho občanů, by znovu chtěli pod neméně šalebnými hesly svést důvěřivé lidi na nesprávnou cestu tak jako v roce 1968.

Aby mohli své osobní ambiciózní zájmy vydávat za „zájmy národa“, podněcovali tehdy různé podpisové kampaně. Bohužel, dost lidí jim na to nalítlo. Nejednen z těch, který vložil svůj podpis pod různá ta šalebná slova a petice sloužící k vyvolání zmatku a rozvratu v naší zemi a doplatil na svou politickou slepotu, později trpce litoval, že podlehl jejich medovým řečem. Někteří obviňovali stranu z toho, že shůry svého postavení klesli zpět tam, odkud je strana vyzvedla. Může však ten, kdo se položí na koleje, aby zastavil chod dějin, obviňovat vlak, že mu uřízl nohy?

Dnes jsou již naši občané poučenější. A to i ti, kteří se tehdy dali svést ze správné cesty.

Reálná politika naší strany umožnila většině těch, kteří se tehdy nedovedli orientovat, aby pochopili své omyly. Prokázali to i svou poctivou prací, kterou přispívají k rozvoji naší společnosti. Proto také XV. sjezd KSČ rozhodl umožnit těm, kteří nebyli aktivními představiteli pravicového oportunistu a svou prací a svými činy dokazují, že stojí pevně a upřímně na pozicích socialismu, aby po individuálním posouzení jejich případu mohli být znovu přijati za členy strany.

Samozvaní „obhájci lidských práv“ však vidí právě v tomto diferencovaném přístupu strany k lidem, kteří se stali obětmi jejich dobrodružné politiky, nebezpečí pro své dnešní neméně dobrodružné plány.

Není tajemstvím, že po srpnu 1968 byla ve Vídni porada části těch, kteří v Československu napomáhali kontrarevoluci. Rozdělili si tam úlohy. Různí ti Pelikánové, kteří uletěli za

hranice, vystupují z otevřeně nepřátelských pozic, zatímco hrstka těch, kteří setrvali doma, dopravuje nejrůznějšími kanály lži o naší skutečnosti antikomunistickým centrálam na Západě. Tvoří tak spojené nádoby antikomunistické propagandy. Ti i oni, izolováni od naší společnosti, ostatně už nemohou být ničím jiným.

Také západní buržoazní propaganda pociťuje, že je nevěrohodnou, uvádí-li jako důkaz „opozice“ v Československu stále jen několik jmen zkrachovaných politiků a zneuznaných spisovatelů. Proto se tito odpadlíci pokoušejí nachytat na vějíčku důvěřivé hejly. Aby z pozapomenutí opět vešli ve známost a ukojili svou chorobnou ctižádost a pomohli napnout značně schlíplé plachty protičeskoslovenské propagandy na Západě, slepují a sepisují různé dopisy jakoby pro československé úřady, ve skutečnosti však vyráběné na objednávku antikomunistických a sionistických centrál a zveřejňované nejreakčnějšími sdělovacími prostředky. Pokoušejí se dokonce získávat podpisy, kterými by mohla západní propaganda hauzírovat, že v Československu je organizovaná „opozice“.

O jaká „lidská práva“ však může jít panu Havlovi, který vyrůstal jako milionářský synek a dodnes nezapomněl dělnické třídě, že jeho rodinnému klanu zarazila všeliké „podnikání“? A o co jde smutně známému autorovi kontrarevolučního pamfletu 2000 slov, Ludvíku Vaculíkovi? O jakou morálku jde asi dalšímu z těchto „oponentů“, který byl kdysi čelným stranickým funkcionářem a nyní svou protistranickou činnost hájí slovy: „Přece nebudu chválit tento režim, když mě poškodil na společenském postavení a finančních příjmech. Dejte mi dobrý plat a já budu tento režim podporovat.“ Tak zřejmě podporuje ty, kteří ho dobře platí.

Známe dost podobných případů z historie. Vajtauerovi, který při zrodu KSČ byl jejím předním funkcionářem, byla tehdy strana málo levá, pak se rozkýval napravo, šel do Melantricha, který mu lépe zaplatil, a nakonec skončil jako propagátor hitlerovského fašismu. Jacques Doriot, který ve dvacátých letech patřil k nejpřednějším činitelům Francouzské komunistické strany, se z odpadlíka od revolučního praporu stal přímým hlasatelem fašistické kontrarevoluce a jako fašistický důstojník hitlerovské armády padl v boji proti Sovětské armádě.

Známe však i ne jeden případ ze současnosti, kdy zášť proti komunistické straně dovedla odpadlíka až do tábora nejzavilejších nepřátel komunismu. V americké špionážní Svobodné Evropě a podobných vysílačkách je jich věru dost.

Kam chtějí dojít ti, kteří z protistranické zášti anebo z neukojené ctižádosti přisluhují buržoazní propagandě, která využívá jejich bývalé stranické příslušnosti, aby je mohla vydávat za představitele jakési „socialistické opozice“? Neříká o jejich skutečných postojích dost již to, že jim propagandu dělají nejreakčnější sdělovací prostředky, jako je Springerrův tisk či americká mnichovská vysílačka? Ať už jsou důvody jejich činnosti jakékoli, vědí, komu tím slouží.

Socialismu rozhodně ne.

A také ne těm, kteří poctivě fárají, taví ocel, stavějí byty, zvládají obtíže dopravy, zabezpečují výživu; těm, kteří už od prvního dne nového roku na všech úsecích prokazují, že si přejí, aby rozvoj našeho socialistického společenství pokračoval letos ještě úspěšněji než v loňském roce.

Kdo by našemu lidu v tom chtěl překážet, porušovat zákony našeho socialistického státu, musí počítat s důsledky.

[RP]

→ RUDÉ PRÁVO, Č. 5, 7. LEDNA 1977, S. 2.

P7/2

1977, 7. leden, Praha . – Usnesení předsednictva ÚV KSČ k Prohlášení Charty 77 z 1. ledna 1977.

P 29/77

Usnesení schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 7. ledna 1977

k bodu 24: k nepřátelskému pamfletu „Charta 77“ – s. G. Husák – ústně

Usneseno:

Předsednictvo ÚV KSČ ukládá s. G. Husákoví informovat dopisem krajské (městské) výbory strany o akci nepřátelské skupiny, která předala západním sdělovacím prostředkům pamflet pod názvem „Charta 77“; v duchu diskuse předsednictva ÚV KSČ rozpracovat konkrétní potřebná opatření.¹

Provede: s. G. Husák

→ NA, F. ÚV KSČ, O2/1, SV. 27, A.J. Č. 29.29. SCHŮZE 7. LEDNA 1977. – STROJOPIS, PRVOVIS.

P7/3

1977, 11. leden, Praha. – Z usnesení předsednictva ústředního výboru KSČ k Prohlášení Charty 77 s úkoly pro představitele justice a prokuratury ČSSR.²

Z usnesení P ÚV KSČ ze dne 7.1.1977

1. Charta 77 je protistátní, kontrarevoluční dokument; platforma pro vytvoření buržoazní strany.
2. Signatáři charty jsou odpůrci socialismu od Prokopa Drtiny přes představitele buržoazie až po renegáty dělnického hnutí.
3. Charta byla připravena v dohodě se zahraničím, tam byla také zveřejněna.
Na základě uvedeného usnesení byla přijata tato opatření:
 - zahájit trestní stíhání ve věci pro trestné činy podle § 112 a § 98 odst. 1 tr. zák.,
 - uplatnit vůči signatářům charty všechna opatření administrativní povahy,
 - se všemi signatáři budou provedeny pohovory, popř. budou ke své účasti vyslechnuti.

1 V návrhu usnesení připraveném pro schůzi stálo „předložit příští jeho schůzi návrh konkrétních opatření“ místo definitivního „rozpracovat konkrétní potřebná opatření“. Možný výklad tohoto posunu je ten, že jednání předsednictva vyústilo do závěru, že nelze čekat s konkrétními opatřeními do příští schůze 14. ledna 1977.

2 Na spisu je v záhlaví razítko Přísně tajné a jednací číslo VIII FGa 0022/77. Na spisové obálce jsou tyto údaje: Generální prokuratura ČSSR, speciální oddělení, číslo spisu VIII FGa 0022/77 a rukou psané datum 12. 1. 77 s nečitelnou šifrou. Jako název spisu je uvedeno Prohlášení Charty 77. Vodítkem pro hledání souvislosti může být spisová poznámka na obalu: „Souvisí s VIII FGv 2/77“ a „VIII FGn 0023/77“. – O původu písemnosti – zda jde o písemné pokyny ze sekretariátu ÚV KSČ nebo o opis pořízený prokuraturou – nelze zjistit nic určitého z údajů na písemnosti samotné. Pravděpodobně to byla část pokynů vypracovaných sekretariátem generálního tajemníka ÚV KSČ na základě výše uvedeného velmi stručného vlastního usnesení předsednictva, jež byla určena pro Generální prokuraturu a justici, jak lze usoudit z druhé části textu, stanovící zadání pro tuto část státního aparátu. Datum v pravém rohu písemnosti – 11. ledna 1977 –, pořízené razítkem, označuje pravděpodobně doručení písemnosti Generální prokuratuře, nebo vyhotovení výpisu z usnesení. Viz přílohu P9/4 ze 14. 1. 1977.

Představitelé justice a prokuratury zajistí do pátku 14. 1. 1977 zpracování odpovědí na tyto otázky:

1. Právní charakteristika charty.
2. Zda je možno zjištěnou činnost považovat za vytvoření nebo pokus o vytvoření ilegální organizace.
3. Zda lze zjištěnou činnost posuzovat jako trestný čin poškozování zájmů republiky v cizině podle § 112 tr. zák.
4. Zda charta je ilegální tiskovinou a zda je trestné její rozšiřování.

→ NA, F. GENERÁLNÍ PROKURATURA ČSSR, NEZPRACOVANÁ ČÁST. – STROJOPIS, PRVOPIS.

P7/4

1977, 10. leden – 24. březen, Praha. – Ze souhrnných zpráv politickoorganizačního oddělení ÚV o Chartě 77, koncipovaných na základě hlášení krajských a městských aparátů a orgánů KSČ.

10. ledna 1977

Na základě sdělení tajemníků krajských (městských) výborů strany pro politickoorganizační práci byly ve všech krajích pokyny ÚV KSČ k akci „Charta 77“ projednány s jejich nejbližším funkcionářským aktivem (členové PKV, členové a kandidáti ÚV KSČ, vedoucí funkcionáři KNV, bezpečnosti, aparát strany a ve většině případů vedoucí tajemníci OV KSČ). V Severomoravském, Jihočeském a Východočeském kraji byli informováni i někteří předsedové PV, CZV KSČ z rozhodujících podniků a závodů. Počítá se s tím i v ostatních krajích.

Na těchto aktivech účastníci vyjádřili jednoznačný souhlas se stanoviskem ÚV KSČ. Ocenili, že byli včas takto seznámeni, čímž se vytvořily podmínky pro správné vysvětlování vzniklých názorů v souvislosti s připravovaným zveřejněním. V Praze-městě byla vznesena připomínka, aby článek v *Rudém právu* měl aktivní charakter, a ne obranařský. V Praze-městě, ve Východoslovenském a dalších krajích se hovořilo o tom, že je třeba proti takto nepřátelsky angažujícím se jednotlivcům z řad pravice účinněji a důsledněji zakročovat.

Tajemníci krajských (městských) výborů strany v informaci uváděli, že stranický aktiv soustřeďuje i nadále svoji pozornost na zabezpečování současných rozhodujících úkolů.

Krajský výbor Ostrava sdělil, že při cestě do zaměstnání se v dopravním prostředku hovořilo o přijetí nějaké výzvy obdobné „2000 slov“, která prý se má podepisovat. Bylo to s odvoláním na vysílání zahraničního rozhlasu.

Dukla Karviná – jeden vyloučený člen na pracovišti se vyjádřil, že komunisté mají těžkou hlavu, protože Západ hlásil přijetí nějaké charty, která se dotýká Československa.

11. ledna 1977

V krajích a okresech pokračuje seznamování předního funkcionářského aktivu strany s pokyny ÚV KSČ k „Chartě 77“. Očekávalo se, že v dnešním *Rudém právu* bude celý případ zveřejněn a postup nepřátelských pravicových sil odsouzen.

Pokud byly zachyceny jednotlivé názory a ohlasy, jsou většinou od funkcionářů zúčastněných na aktivech a jen výjimečně z řad veřejnosti, která je zejména v pohraničních krajích zatím ovlivňována propagandou západních sdělovacích prostředků.

Funkcionáři strany vyslovují jednoznačný souhlas se stanoviskem ústředního výboru a odsuzují jednání nepřátelských elementů. Často se ozývají požadavky na jejich přísné

potrestání. Například POV KSČ Břeclav (Jihomoravský kraj) žádá, aby proti nim bylo zakročeno podle platných zákonů republiky. Podobné názory se vyskytly ve Východoslovenském i v dalších krajích.

Z mimořádného aktivu vedoucích funkcionářů strany na Dole Nosek v Tuchlovicích, okres Kladno, byl odeslán dopis ÚV KSČ, ve kterém je vyjádřena jednomyslná podpora Ústřednímu výboru strany a ubezpečení, že stranické orgány a komunisté v tomto koncernovém podniku zabezpečí, aby podobným jevům bylo na všech pracovištích účinně čeleno. Současně požadují nejpřísnější potrestání těch, kteří se postavili a postaví proti politice KSČ a našemu socialistickému státu.

Z okresu Znojmo (Jihomoravský kraj) bylo sděleno, že včera večer vystoupil v rakouské televizi Pelikán, který komentoval události kolem „Charty 77“. V okrese Uherské Hradiště bylo zachyceno zahraniční vysílání o tom, že představitelé tohoto pamfletu jsou zatčeni. Zároveň prý byla uvedena zpráva o úmyslném výbuchu v metru v Moskvě na protest proti nesvobodě.

Instruktor ÚV KSČ upozornil, že v Severomoravském kraji byly zachyceny prvé dva názory z řad veřejnosti:

- při nástupu ranní směny na Dole Poruba se zřejmě pod vlivem zahraničního vysílání objevily ojedinělé názory, že „Charta 77“ vydala výzvu (něco jako 2000 slov), pod kterou budou sbírány podpisy;

- na Dole Dukla v Karviné jeden z bývalých členů strany mezi zaměstnanci prohlásil, že komunisté z ustavení „Charty 77“ mají těžkou hlavu.

12. ledna 1977

V krajích i okresech pokračuje seznamování funkcionářů strany s pokyny ÚV KSČ k činnosti charty 77. Na mimořádných aktivech nebo rozšířených zasedáních stranických orgánů byla vyjádřena plná podpora politice strany, odsouzena podvatná činnost skupiny nepřátel socialistické společnosti a vysloveno ubezpečení, že zvýšenou bdělostí a ostrážitostí bude zabráněno rozšiřování jejich činnosti. Například rektori vysokých a ředitelé ostatních škol v Bratislavě po vyslechnutí informace vyjádřili svoje rozhořčení a činnost charty považují za protisocialistickou.

Nyní po zveřejnění článku v *Rudém právu* se vedle zvyšujícího se zájmu členů strany a veřejnosti o činnost charty také ukazuje, že k předběžné informaci stranického aktivu bylo v jednotlivých krajích přistoupeno rozdílně, zejména pokud jde o rozsah a čas. Například v Jihočeském, Východočeském i v některých dalších krajích byla hned od pátku minulého týdne prováděna jednotná informace i na aktivech předsedů CZV a ZO KSČ. Ve zprávě východočeského KV KSČ se uvádí, že tyto aktivity s předsedy ZO KSČ přispěly k zabezpečení jednotného postupu strany. V diskusích na nich byla oceněna operativnost při předávání informace od PÚV KSČ až po základní organizace. Diskutující odsuzovali postoj pravice a její snahu vyvolat napětí ve společnosti. Zdůrazňovali nutnost neustále odhalovat pravici ideově i politicky a její exponenty při uplatňování diferencovaného přístupu k bývalým členům strany plně izolovat. V oblasti ideově výchovné podtrhli význam práce s mladými lidmi a nutnost zintenzivnit propagační a agitační činnost, aby se někteří pracující nepropůjčili k podpoře stanovisek pravice.

V Bratislavě-městě na obvodním výboru KSS I. byly vneseny otázky, proč stranický aktiv není včas vnitrostranickou cestou informován a proč členové jsou dezorientováni zkrslými komentáři západních sdělovacích prostředků. Rovněž v okrese Gottwaldov předseda ZO KSČ Svit se dotazoval, co je to charta 77 a jak na to reagovat.

Podle zpráv krajských (městských) výborů strany byl již v průběhu dnešního dne zaznamenán v celé republice velký ohlas na článek „Ztroskotanci a samozvanci“ zveřejněný v *Rudém právu*. Kladně se hodnotí jeho obsah. Seznámili se s ním například komunisté na členském

schůzi ZO KSČ železniční stanice Přerov (Severomoravský kraj). Přitom rozhodně odsoudili hrubé pomlouvání naší socialistické vlasti a pracujících exponenty pravice. Vyjádřili plnou podporu ÚV KSČ při naplňování závěrů XV. sjezdu. Chtějí pracovat ještě s větším odhodláním a důsledněji realizovat všechny úkoly vyplývající z dalšího rozvoje naší socialistické vlasti. Podobně reagují pracující řady dalších podniků a závodů v celé republice. Například v n. p. Zbrojovka Brno, Kovopodnik a Technoplyn Ostrava, Důl Hlubina, Kablo Kladno, AZNP Mladá Boleslav, ČKD Slaný a mnoho dalších.

Na ÚV KSČ v této době docházejí rezoluce k odsouzení pravicových živlů a na podporu politiky strany. V některých z nich se požaduje jejich radikálnější postih.

14. ledna 1977

Podle zpráv krajských (městských) výborů strany neustále narůstá v celé republice vlna protestů a odsouzení nepřátelského postoje pravicově oportunistických živlů i jejich pamfletu charta 77. Na jednotlivých pracovištích se dále scházejí pracující na shromážděních a besedách. Například v Oborovém podniku Škoda Plzeň (Západočeský kraj) se jich v 51 závodech a provozech zúčastnilo 19 tisíc lidí.

Ze všech těchto setkání jsou odesílány protestní rezoluce. Nejvíce je jich přímo z výrobních úseků a jsou podepisovány všemi zúčastněnými pracovníky. Například v závodě Elektrické lokomotivy Škoda Plzeň (Západočeský kraj) rezoluci podepsalo 200 zaměstnanců. Je tohoto znění: „S rozhořčením odsuzujeme pamflet charty 77, neboť hrubě uráží naši republiku a její revoluční vymoženosti. Výsledky, kterých bylo dosaženo za uplynulých 30 let, jasně dokazují velké úspěchy našeho socialistického zřízení a nesmyslnost pomluv několika politických zaprodanců typu Kohouta, Vaculíka, Hájka a dalších. My, účastníci dnešního aktivu, se hrdě hlásíme k politice našeho Ústředního výboru a zavazujeme se, že ještě s větším úsilím budeme plnit úkoly státního plánu.“

V rezolucích se také často požaduje přísné potrestání nepřátelských elementů. Například v Praze-městě, zejména mezi dělníky a staršími občany, je vyjadřován názor, že by bylo třeba méně humanismu a více socialistické zákonnosti vůči autorům charty 77. Dále v nich je připomínáno heslo Klementa Gottwalda „Republiku si rozvracet nedáme!“ a ubezpečení, že nepřipustí opakování situace z roku 1968.

Rezolucí s obdobným obsahem došlo do 15.00 hodin 14. ledna 1977 na ÚV KSČ celkem 1805. Další jsou soustředěny na okresních, krajských výběrech KSČ a na ÚV KSS.

Jednotlivé názory, poznatky a upozornění z krajů:

- dne 13. ledna 1977 proběhly v Tesle Hloubětín krátké porady po střediscích, na kterých pracující odsoudili uvedenou platformu charty 77. Na dvou pracovištích museli funkcionáři zodpovídat řadu dotazů a nakonec se zaměstnanci, většinou dělníci, zdrželi hlasování. OV KSČ v Praze 9 přijímá k tomu potřebná opatření;

- předseda CZV KSČ ČKD Slévárny Praha soudruh Waishar měl po svém televizním vystoupení přes 10 anonymních urážejících a výhrůžných telefonátů;

- v Gottwaldově (Jihomoravský kraj) se dostavili do Okresní lidové knihovny nezávisle po sobě tři neznámí lidé s dotazem, zda mají k dispozici chartu 77;

- mezi některými studenty VŠE v Praze je názor, že by ve sdělovacích prostředcích měly být body charty 77 vysvětleny kvalifikovanými právníky, nikoliv hlasateli Československé televize, protože tento pamflet je stavěn na určitém právním základě;

- v závodě Gumotex (Jihomoravský kraj) se vyskytly jednotlivé hlasy, že včera v Praze mělo údajně dojít k nějakému srocnení na podporu pamfletu;

- OV KSČ Břeclav (Jihomoravský kraj) upozorňuje na vysílání vídeňské televize, ve kterém se uvádí, že Francouzská a Italská komunistická strana se ve svém tisku staví za pamflet;

- na ÚV KSČ došly 4 anonymní dopisy, které jsou přiloženy.
- Předsedové CZV KSČ z Prahy 9 vznesli na pravidelné poradě některé tyto připomínky:
 - televize by měla v publicistických pořadech ukázat profily některých známých signatářů charty 77 obdobným způsobem, jakým byla veřejnost seznamována s původem a minulostí bývalých hitlerovských prominentů v seriálu „Budeme mluvit“;
 - dosud je mezi námi ještě mnoho bývalých členů strany, kteří za své postoje v letech 1968–1969 museli stranu opustit a kteří chartu 77 nepodepsali. Dává se v úvahu, zda by nebylo možné a hlavně vhodné některého z nich, dostatečně známého, přesvědčit, aby v televizi vystoupil a chartu 77 odsoudil;
 - očekává se, že na členských schůzích ZO KSČ začátkem tohoto roku bude v diskusích hodně připomínek a dotazů k celému případu. Tento předpoklad spolu s trvale nedostatečnou a hlavně pozdní informovaností funkcionářů ZO KSČ o vážných otázkách (například opět o případu charta 77) vede k požadavku, aby byla vypracována a pro použití na zmíněných členských schůzích urychleně vydána jednotná stručná informace.

17. ledna 1977

Podle zpráv krajských (městských) výborů strany pracující naší republiky nadále v přijatých protestních rezolucích odmítají a odsuzují výmysly autorů a organizátorů charty 77. Považují je za protistátní a protisocialistické. Žádají jejich přísné potrestání. V Severočeském, ale i dalších krajích se vyskytly jednotlivé návrhy na jejich vyhoštění z naší vlasti. Ve všech rezolucích je vyjadřována podpora politice Komunistické strany Československa. V řadě podniků a závodů se současně zvyšuje pracovní úsilí ve prospěch dalšího budování socialismu a jsou uzavírány nové socialistické závazky k předčasnému splnění plánu letošního roku atd.

Do 14.00 hodin 17. ledna 1977 na ÚV KSČ došlo celkem 3559 rezolucí. V Severočeském kraji je podepsalo již 150 000 lidí a dalších 250 000 se zúčastnilo společných shromáždění, z kterých byly rezoluce odeslány. V okrese Most se proti chartě vyjádřilo 70 % pracujících. Podobně je tomu v okresech Děčín a Chomutov.

Jednotlivé názory, poznatky a upozornění z krajů:

- v Jihomoravském kraji v okresech sousedících s Rakouskem (Uherské Hradiště, Znojmo a Břeclav) se ojediněle šíří fámy pod vlivem nepřátelské propagandy. Hovoří se o tom, že pamflet byl jen teoretickou částí a po ní mělo následovat ozbrojené povstání. Toto prý bylo odhaleno a nyní se v Praze zatýká;
- v okrese Rychnov nad Kněžnou (Východočeský kraj) obdržel předseda MV KSČ soudruh Lehký anonymní výhrůžný dopis v tom smyslu, že to, co se nepodařilo v roce 1968, podaří se nyní, s podpisem charta 77;
- na ÚV KSČ došlo 8 většinou anonymních dopisů (také na pohlednicích nebo korespondenčních lístcích), ve kterých je vysloven souhlas s chartou nebo požadavek za zveřejnění jejího obsahu (jsou přiloženy).

18. ledna 1977

Podle zpráv krajských (městských) výborů strany neustále roste počet protestních rezolucí proti nepřátelské činnosti pravicových elementů a jejich pamfletu. Na ÚV KSČ do 15.00 hodin 18. ledna 1977 jich celkem došlo 4270. Ve všech je odsuzována protistátní a protisocialistická činnost autorů charty 77 a ve většině se žádá jejich přísné potrestání.

V informaci jihomoravského KV KSČ se uvádí:

- v poslední době přibývá počet organizací strany a funkcionářů, kteří požadují seznámení s obsahem charty 77, mají-li účinně vysvětlovat tyto otázky a čelit různým názorům;

- objevily se hlasy, že velká publicita proti chartě a nedostatečná informovanost vedou ke zvýšení posluchu západních sdělovacích prostředků;
- vyskytl se požadavek, aby někdo z čelných funkcionářů ÚV KSČ zaujal stanovisko k pamfletu v televizi;
- v okrese Brno-venkov na aktivu funkcionářů strany z úseku průmyslu byly připomínky ke sdělovacím prostředkům a vyšším stranickým orgánům, že informace chodí pozdě. Dále, že by se stranické orgány měly opírat více o dělnickou třídu, že je potlačována kritika, přehlíží se korupce mezi funkcionáři a nereaguje se včas na připomínky. Byl vznesen také dotaz, jak je prováděna kádrová politika, když do funkce šéfredaktora Technické literatury se dostane člověk, který je špiónem. Na tomto aktivu byly také vysloveny obavy, aby dobré politické a ekonomické výsledky nebyly znehodnoceny lidmi s protisocialistickými postoji a reakce nevyužila 10. výročí roku 1968. [...]³

20. ledna 1977

Ústřednímu výboru KSČ nadále docházejí protestní rezoluce od stranických organizací, pracovních kolektivů, ze škol a ústavů, od dělníků, zemědělců, inteligence, studentů, vojáků i příslušníků bezpečnosti, které co nejrozhodněji odsuzují protisocialistický pamflet a většina z nich žádá přísné potrestání jeho signatářů. Je v nich vyjádřena plná podpora politiky KSČ a odhodlání splnit a překročit náročné úkoly druhého roku šesté pětiletky. K 20. lednu 1977 došlo celkem 5838 rezolucí.

Ve všech krajích řada jednotlivců, kolektivů, dílen a závodů vyhlašuje nové závazky nebo je připravuje. Například kolektiv 28očlenné brigády socialistické práce Dolu Merkur Tušimice (Severočeský kraj) se zavázal vytěžit nad plán 150 tisíc kubických metrů zeminy, uspořít 300 tisíc kWh elektrické energie a 2 % přidělu oleje a nafty. Zaměstnanci ČSSS Postoloprty se rozhodli překročit výrobu obilí proti plánu o více jak 2900 q. Severočeské konzervárny v Žatci uspořít na nákladech proti plánu 210 tisíc Kčs, odpadové suroviny poskytnou jako krmivo zemědělským závodům v okrese. Na Dole Ostrava (Severomoravský kraj) brigáda socialistické práce vedená hlavním předákem s. Sakmarem organizuje od 17. 1. 1977 týden vysokých těžeb. V TOS Svitavy (Východočeský kraj) se mladí zlepšovatelé rozhodli svými závazky ušetřit 200 tisíc Kčs.

Krajské výbory strany ve zprávách uvádějí, že na některá pracoviště docházejí anonymní dopisy, stejně tak i lidem, kteří se angažovali proti pamfletu ve sdělovacích prostředcích. [...]⁴

21. ledna 1977

Do 21. ledna 1977 došlo ústřednímu výboru KSČ celkem 6608 protestních rezolucí odsuzujících protisocialistický pamflet charta 77.

Jednotlivá upozornění z krajů:

- v Brně-městě v České ulici (Jihomoravský kraj) na výkladní skříně v průchodě byl vylepen letáček (A6) tištěný dětskou tiskárničkou s textem: „Lide český, charta 77 za lidská práva, za národní svobodu, proti politické zvlůli, pravda a právo musí zvítězit, TGM.“ Příklad se šetří;

- na OV KSČ Žďár nad Sázavou (Jihomoravský kraj) došel anonymní dopis tohoto znění: „Chtěli bychom napsat svůj názor k článku, který byl otištěn v *Rovnosti* dne 13. ledna pod názvem „Ztroskotanci a samozvanci“. Myslíme, že byl napsán proto, aby zaslepil ještě více oči československého občana. Proč jej neuveřejnili členové redakce pod plným zněním, proč

3 Vynecháno osm řádek - leták o vyslání Rádia Vatikán.

4 Vynecháno 66 řádek - výňatky z anonymních dopisů a údaje o lokálních událostech.

předhazují čtenáři hotové úvahy, nebo byly v chartě věci, které jsou pravdivé, ale nemohou být zveřejněny ani u nás, protože by ještě více podryly vaši autoritu? Nemyslíte, že budete své ideály na písku? Proč tedy na závodech vydáváte prohlášení, v kterých odsuzujete západní spolky a nutíte nepřímé dělníky, aby je podepisovali? Nemí to fraška, když se potom KSČ chlubí čísly podpisů? Nemyslete, že československý člověk uvěří každé báchorce, kterou se mu snaží vtlouct do mozku KSČ. Vždyť mnoho Čechů a Slováků je znechuceno neustálým vychvalováním zásluh SSSR (už 31 let), vždyť i pochoutka se častým pojidáním znechutí. Československá charta 77“;

- vedoucí Sportservisu v Kladně (Středočeský kraj) oznámil okresnímu výboru strany, že zadržel dopis (psaný na stroji v několika kopiích). Byla v něm obhajována charta 77 a uveden požadavek na uveřejnění jejího obsahu, aby lidé mohli poznat, na čí straně je pravda;

- v okrese Blansko (Jihomoravský kraj) jednotlivci rozšiřují nepodložené zprávy o tom, že profesori z vysokých škol, kteří podepsali chartu 77, byli odvoláni ze svých funkcí a studenti proti tomu protestovali. Z toho důvodu je prý zákaz shromažďování studentů;

- na základě informace středočeského KV KSČ byl zaslán dopis adresovaný Elektrotechnické fakultě ČVUT Poděbrady, fakultní organizaci SSM. Uvedená informace je příložená;

- na ÚV KSČ došlo dalších 10 osobních, většinou anonymních dopisů, které jsou příloženy. [...] ⁵

24. ledna 1977

Podle zpráv krajských (městských) výborů strany je ve smyslu pokynů ÚV KSČ ve všech krajích zabezpečováno předání Informace pro základní organizace KSČ do okresů a míst. ⁶ V Západoslovenském kraji v okresech Bratislava-venkov, Dunajská Streda, Galanta, Levice, Komárno, Nové Zámky a Nitra ji obdržely OV KSS také v maďarském jazyce. Funkcionářský aktiv považuje za správné, že ÚV KSČ tuto Informaci vydal pro všechny ZO KSČ. Zvláště je oceňováno, že objasňuje pravicové záměry oportunistických sil a vyzbrojuje aktiv k účinnému boji proti nim.

Dále docházejí na ÚV KSČ protestní rezoluce odsuzující protisocialistickou činnost charty 77. Do 24. ledna 1977 je jich celkem 7558.

Jednotlivá upozornění z krajů: [...] ⁷

25. ledna 1977

Na Ústřední výbor strany dále docházejí protestní rezoluce proti chartě 77. Do 25. ledna 1977 jich je celkem 8010.

Podle informace jihomoravského KV KSČ je v celém kraji i nadále v protestních rezolucích odsuzován protisocialistický pamflet charty 77 a žádá se v nich potrestání jeho autorů. Jen ojediněle jsou na OV KSČ doručovány anonymní dopisy nebo opisy některých prohlášení s nepřátelským obsahem:

- okresnímu výboru KSČ Žďár nad Sázavou byl předán dopis, který došel místnímu gymnáziu z Prahy – poštovní razítko 025. Je v něm uvedeno úplné znění charty 77 a dodatek, v němž se cituje: „Tento údajně protistátní a kontrarevoluční pamflet jsi, občane, dosud nejspíš nečetl, stejně jako jej asi nečetl nikdo v tvém okolí. Přesto jsi svědkem inscenovaného všelidového hněvu a dost možná, že jsi byl nucen nějak se jej účastnit. Neškodí ti, budeš-li znát text, který vyvolal hysterickou zlobu zdejších vládnoucích kruhů. Srovnej mravní přesvědčivost

5 Vynecháno 15 řádek – aktivity mezi železničáři.

6 Viz dokument P7/6

7 Vynecháno 64 řádek – výňatky z anonymních dopisů.

charty 77 s trapným vztekem článku „Ztroskotanci a samozvanci“, který zveřejnil zdejší tisk. Srovnej riziko, které se vši vážností podstupují autoři a signatáři charty 77 s velkopanskou hrubostí těch, kterým ty sám nestojíš ani za to, aby tě s proklínaným textem seznámili. Srovnej třeba Palacha s Minaříkem a po všem tom srovnání zkus posoudit své vlastní postavení v tom všem. Chtějí z tebe udělat poslušného panáka, který drží hubu a zvedá ruku, kdy oni si zámou. Daří se jim to, protože máš strach, máš děti, nechceš ztratit zaměstnání, máš všelijaké rozehrané partie a nechceš přijít o přízeň mocných. Ve vážných chvílích cítíš své ponížení a vzápětí chceš na ně zapomenout. Život je ti však dán jen jednou, skončí tvou smrtí a každá tvá kapitulace jej nějak poznamená, i když uděláš kariéru a pořídíš si to či ono. Poznamená i tvé děti, ať ti to budou vyčítat nebo ne. Nakonec odejdeš z tohoto světa a než se tak stane, budeš mít moc práce, abys zapomněl, že z jistého hlediska byl tvůj život nicotný a trapný. Radím ti, aby ses tomu bránil, i když budeš muset spolykat nejednu hořkou pilulku svého ponížení. Snaž se, aby to nebylo úplně zadarmo. Správný chlap rány vrací. Začni třeba tím, že opíšeš chartu 77 s tímto dodatkem a v co největším počtu kopií. Prvopis zničíš, kopie rozešleš lidem známým i neznámým, případně institucím. Budeš mít milý pocit alespoň částečné odvety a neztratíš své sebevědomí úplně“;

- podobný dopis došel gymnáziu v Českém Krumlově (Jihočeský kraj). Je v něm také opis charty 77 s dovětkem, který vyzývá adresáty – ctěný učitelský sbor – k jejímu rozšiřování slovy: „Opis chartu v co největším počtu kopií, prvopis a první dvě kopie znič (kopíráky také) a zbytek rozešleš lidem známým i neznámým a různým institucím (závodům).“ Dopis byl odeslán z Prahy – pošta 025, dne 22. 1. 1977;

- v učilišti Služeb města Brna byla u učně z n. p. Tisk nalezena charta 77 v doslovném opise. Je synem evangelického faráře Brno-Řečkovice a s jejím obsahem seznamoval ostatní učně. Vedení učiliště ihned uskutečnilo s nimi besedu a všichni odsoudili chartu 77. Příklad byl předán k šetření; [...]⁸

- ve Znojmě byl dne 24. ledna v ranních hodinách zjištěn na garážích v Dobšínské ulici nápis – Ať žije charta 77 – pravda vítězí. Byl ihned odstraněn;

- na ÚV KSČ došlo přímo 6 anonymů, které přikládáme. [...]⁹

1. února 1977

I nadále dochází [sic] ústřednímu výboru KSČ dopisy a rezoluce, v nichž se pracovní kolektivy i jednotlivci jednoznačně staví za politiku Komunistické strany Československa, odsuzují signatáře charty 77 a vyjadřují své odhodlání aktivně se podílet na budování socialistické společnosti. Do 1. února 1977 obdržel Ústřední výbor KSČ celkem 10 689 protestních rezolucí.

Mimořádný ohlas mezi pracujícími vyvolalo slavnostní shromáždění umělců Československé socialistické republiky konané v Národním divadle a schválené „Provolání československých výborů uměleckých svazů“. Vysoce je oceňováno odhodlání celé umělecké fronty angažovat se pro socialismus, pro politiku KSČ, což je nejlepší odpovědí kontrarevolučním silám u nás i nepřátelskému protisocialistickému štvání v západních kapitalistických zemích proti ČSSR.

V současné době jsou komunisté seznamováni na členských schůzích, ve stranických skupinách a aktivech s „Informací pro základní organizace strany“.¹⁰ Pozitivně je oceňováno zejména to, že dává odpověď a argumenty k obsahu pamfletu charta 77. Například ve Středoslovenském kraji byla informace provedena [sic] na 1196 členských schůzích.

8 Vynecháno 17 řádek s textem anonymního dopisu.

9 Vynechány přílohy, celkem 196 řádek textu.

10 Viz dále dokument P7/6 (21. 1. 1977).

Krajské (městské) výbory KSČ upozorňují ve svých zprávách na tyto jednotlivé události:

- v Dobříši (Středočeský kraj) byla v uplynulém týdnu vylepena na vývěsní tabuli v centru města charta 77. Ihned po zjištění byla odstraněna. Příklad se vyšetřuje;
- dne 27. ledna 1977 v Bratislavě na Běloruské ulici č. 26 byl nalepen plakát z balicího papíru formátu A4, na kterém byl nápis „Komunista, pridaj sa k nám, k charte 77“;
- v okrese Jihlava (Jihomoravský kraj) se objevily tři anonymní dopisy. V prvním případě byl doručen Tělovýchovné jednotě Batelov, oddílu kopané. Je psaný rukou, hrubě uráží vedoucí představitele strany a vlády a napadá národnostní otázku Čechů a Slováků. Dělníci jsou v něm vyzýváni ke stávce. Druhý dopis byl zaslán vedoucímu redaktorovi okresního vysílání Československého rozhlasu v Jihlavě. Vulgárním způsobem se vyjadřuje k jeho komentáři, který byl vysílán v krajském vysílání Československého rozhlasu k mladé generaci. [...] ¹¹
- v Severočeském kraji jsou v některých místech i závodech vyslovovány připomínky, že další diskuse o chartě 77 odvádí pracující od řešení denních úkolů. Navrhuje se ukončit další dialog a vyvodit závěry vůči autorům charty. Odsuzuje se, že na vysokých školách studují děti Hanzelky, Vodsloně, Dubčeka a dalších s tím, že usnesení o kádrové práci je „dole plněno a nahoře nikoliv“. Závodnímu výboru ROH Spolku pro chemickou a hutní výrobu došel anonymní dopis s tím, že pamflet mimo jiné podepsal i syn popraveného Slánského, a ten jistě věděl proč. Na nádraží v Lovosicích byl zjištěn nápis „Podporujte chartu 77“. V ranním vlaku z Chomutova do Ústí nad Labem 27.1.1977 byla organizována podpisová akce charty mezi studenty Pedagogické fakulty v Ústí nad Labem. V Teplicích-Trnovanech v Koněvově ulici bylo rozdáno do schránek 19 fotokopií dopisu tohoto znění: „Občané, mluví k vám po prvé zastání charty 77. Ode dneška vás budeme nepravděpodobně informovat cestou ilegality o všem, co před námi všemi tají sdělovací prostředky našeho státu v rukou současné KSČ. Všichni dobře víme, jakému se vystavujeme nebezpečí, přesto však kdo věří v naši věc, bude nás podporovat a pomáhat i v tak těžké a nebezpečné práci, jako je naučit všechnu naši veřejnost se nebát a hlavně otevřít oči a ústa. Helsinská dohoda to povoluje, a dr. Gustáv Husák ji podepsal. Nevěřte zběsilé kampani našich sdělovacích prostředků proti organizátorům a [proti] obsahu charty 77, pokud nebude znám její obsah, abyste si mohli udělat svůj vlastní názor, a věřte, že je pravdivá. Vždyť se na ní podílelo mnoho a mnoho našich předních představitelů, vědeckých a kulturních pracovníků, kteří jsou nyní proti mezinárodní helsinské dohodě zavírání, jsou jim brány tituly a je znemožněna jakákoliv činnost. Vždyť jenom kvůli jejich snaze nemusíme být lhotejní. Občané, pravda vítězí. Dodatek: Jestliže již zmíněné sdělovací prostředky nezveřejní znění charty 77, budeme vás informovat sami. S pozdravem lidé bděte!!! - jedni z vás.“ (Všechny případy šetří bezpečnost);
- předseda MěNV v Gottwaldově (Jihomoravský kraj) obdržel dopis od starosty italského města Panto Cesto Givonny s tímto textem: „Z titulu starosty italského města vyznamenaného zlatou medailí za antifašistický odboj, které má již 12 let družbu s moravským městem Gottwaldovem, dovoluji si vám vyslovit znepokojení v souvislosti se zprávami o zatčení osob československého kulturního života pro jejich názory vyslovené v chartě 77. Dvanáct let spolupráce, výměny zkušeností a společných kulturních podniků upevnilo moje sympatie k vaší zemi při návštěvách u vás a při setkáních s vašim vysoce kulturním národem. Pouze tyto mé city bez jakýchkoliv předsudků politických nebo psychologických mne vedly k tomu, abych vám napsal tento dopis. Víím, že nemám právo se vměšovat do záležitostí státu autonomního a svrchovaného, musím však být vážně znepokojen při zprávách o potlačování myšlenek a názorů, které se neshodují s hledisky vlády a strany, která je ztělesňuje. [...] ¹²

11 Vynecháno 10 řádek.

12 Vynecháno 16 řádek dopisu.

- na obvodě Praha 1 v poštovní schránce Právnické fakulty UK byl nalezen opis charty včetně jmen signatářů s dovětkem, že její texty byly bezpečností zajištěny, a proto je nutno ji takto rozšiřovat. Přiložen byl dopis „výboru pro šíření charty 77“, který obsahuje mimo jiné sdělení, že chartu podepsalo cca 500 signatářů, jejichž jména nebyla dosud zveřejněna, aby se předešlo represáliím. Text zdůrazňuje, že pracující byli donuceni podepsat protest proti ní, aniž by ji znali, a to pod výhrůžkami. Konstatuje se, že strana i vláda má strach z objektivní informace o chartě. Vyzývá se k šíření znalostí o ní a k opatrnosti před „donašeči, přísluhovači, žvanily a chlubilými“. Text byl napsán na průklepovém papíře. Podepsáni strojem Alfréd Kompelent Brno, Vojtěch Kramosil Brno, Gejza Žiarský Bratislava. Podobný dopis obdržel i doc. Janoušek, vedoucí katedry sociální psychologie na Filozofické fakultě UK; [...]”¹³

Přímo ÚV KSČ došlo 26 anonymních dopisů a ÚV NF tři. Všechny jsou v příloze.

18. února 1977

(Z informace o průběhu členských schůzí základních organizací KSČ na počátku roku 1977 a o politické situaci v krajích)

Ohlasy a diskuse v souvislosti s chartou 77 se ve všech krajích zmenšily. Další protestní rezoluce jsou ještě přijímány na únorových členských schůzích KSČ a výročních schůzích SSM. V diskusi se objevují častěji připomínky, že by se měly problémy kolem charty uzavřít a věnovat se více ekonomické problematice. Na ÚV KSČ došlo do 17. února 1977 celkem 13 458 protestních rezolucí.

Kladně je mezi veřejností hodnocena činnost sdělovacích prostředků, zejména Československé televize, rozhlasu a *Rudého práva*, ve kterých je odhalováno porušování lidských práv v kapitalistických zemích.

Jednotlivé názory a upozornění z krajů:

- v řadě organizací na okresech Klatovy, Karlovy Vary, Plzeň-město, Sokolov a dalších (Západočeský kraj) se hovoří o tom, že činnost nepřátel republiky, kteří vydali pamflet charta 77, je nutno nejen veřejně odsoudit, ale současně učinit v *centrálních orgánech* taková opatření, aby se podobné akce pravičáků již nemohly opakovat. Současně je žádáno *přísné potrestání těchto lidí*. V Obořovém podniku Škoda Plzeň, v Keramických závodech Chlumčany a v dalších směřuje ostrá kritika k tomu, proč lidé známí svým nepřátelským přístupem v roce 1968 mohou v současné době mít tolik výhod. Komunisté to považují za nesprávné a jsou vznášeny požadavky, aby v kádrové práci, zejména v centrální sféře, byl daleko důsledněji prosazován třídní přístup. Hodnotit politické postoje těchto lidí na jejich pracovištích a vyvozovat z toho příslušné závěry. V některých organizacích okresu Karlovy Vary jsou připomínky, proč dovolíme, aby nepřátelé naší republiky dostávali devizové prostředky ze zahraničí za články, které na Západě vydávají proti naší republice;

- v okrese Tábor, Písek (Jihočeský kraj) se mezi staršími členy strany projevují názory, že by na vysokých školách neměly studovat děti přímých organizátorů kontrarevoluce v roce 1968. Dále, že by jim neměly být umožňovány nadměrné příjmy. V okrese Písek se poukazuje na to, že ještě učí na školách učitelé, kteří byli členy KAN atd.;

- v okrese Gottwaldov (Jihomoravský kraj) žádá o úměrné zaměstnání Pavlišťík, doktor filozofie, bývalý kooptovaný člen Ústředního výboru strany, později vyloučený z KSČ. Nyní pracuje jako dělník v Okresní vodohospodářské zprávě;

- v Košicích ve staré části města (Východoslovenský kraj) se vyskytlo 5 letáků (formát A4) s textem: „Žádáme uveřejnění charty 77, anebo zastavení kampaně, která se vede proti jejím signatářům.“

13 Vynecháno 19 řádek s textem anonymního dopisu děkanovi Právnické fakulty UK.

- v Benátkách nad Jizerou (Středočeský kraj) bylo nalezeno 7 letáků (formátu 9×13 cm). Jsou na nich uvedena hesla: „Podporujte chartu, chceme dodržování helsinských dohod a za chartu 77“;

- v Liberci (Severočeský kraj) bylo neznámým pachatelem v noci 16.–17. 2. 1977 vylepeno na hlavních ulicích města 12 kusů plakátů s tímto textem: „Český občane, buď bude svoboda sama odklízet bezpráví, nebo sama zahyne. Proto žádejte zveřejnění charty 77, ať poznáte, co vlastně manifest žádá. Nic víc než naše občanská práva. Proto se ji vláda bojí zveřejnit, neboť ví, že by získala miliony stoupenců, aby národ viděl, jak z občanů dělá vláda otroky, mimo těch několika tisíc prominentů. Čest a úcta signatářům charty 77“;

- náměstek ředitele ČSAO v Časlavi (Středočeský kraj) obdržel v dopise chartu 77 v plném znění i se všemi podpisy. K němu bylo přiloženo prohlášení o situaci v ČSSR s podpisem Zd. Mlynáře. [...] ¹⁴

- ve Středočeském kraji obdrželi anonymní dopisy někteří funkcionáři (s. Kuželová, poslankyně FS, s. Prágrová, členka ÚKRK ÚV KSČ a s. Zika, člen předsednictva OV KSČ v Příbrami). Jsou v nich napadáni a uráženi.

Na ÚV KSČ došlo 10 nových anonymních dopisů. ¹⁵

4. března 1977

(Z informace o průběhu členských schůzí základních organizací na počátku roku 1977 a politické situaci v krajích)

Problematika kolem charty ustupuje v krajích a okresech do pozadí. Přesto však docházejí ústřednímu výboru KSČ dále protestní rezoluce. Do 3. března 1977 jich bylo zasláno celkem 14280. V současné době upoutávají pozornost pracujících komentáře v Československé televizi k některým signatářům a články uveřejněné v *Rudém právu* i v dalších sdělovacích prostředcích. Jsou odsuzovány protisovětské a protičeskoslovenské kampaně organizované na Západě.

V jednotlivých krajích se ještě ojediněle šíří letáky na podporu pamfletu a jsou zasílány anonymní dopisy těm, kteří proti jeho obsahu angažovaně vystoupili. Například v Praze-městě soudruh Urbánek z n. p. Tesla Holešovice, jehož nesouhlas s chartou byl otištěn v *Rudém právu*, obdržel z Londýna od Emile a Edit Just urážlivou odpověď na své vystoupení. Děkanovi právnické fakulty UK v Praze byl zaslán opis dopisu s názvem „Ztroskotanci a samozvanci“, který je zaměřen na podporu charty. Další dopis došel řediteli Výzkumného ústavu kovů Panenské Břežany (Středočeský kraj) a MěNV Odolena Voda. Na OV KSČ Praha 6 odevzdali 3 občané text psaný na stroji následujícího znění: „Přátelé! Podporujte chartu 77 – dokument, který pomáhá obnovit demokratizaci a lidská práva, potlačená v srpnu 1968. Žádejte její zveřejnění. Charta je vypracována v plném souladu s Ústavou Československé republiky a podporují ji mimo jiné i všechny komunistické strany západní Evropy. Pomozte i vy, každý z vás.“ Podepsán je výbor na obranu charty 77. V Supraphonu v Praze byl nalezen opis článku L. Vaculíka „Výslech“. Okresnímu národnímu výboru v Olomouci, odboru školství (Severomoravský kraj) došla charta č. 4, ve které se hovoří o bezpráví při přijímání do škol. Podepsán je Patočka a pod čarou je výzva k řetězovému rozšiřování uvedeného textu s tím, aby byl zasílán především na střední školy. [...] ¹⁶

Na ÚV KSČ došli další 3 anonymní dopisy.

14 Vynecháno 17 řádek s parafrází obsahu článku Zdeňka Mlynáře Politická situace kolem Charty 77. Pokus o bilanci za leden 1977. Viz např. in: *Kniha Charty 77*. Leden 1977, samizdatový sborník.

15 Vynecháno 29 řádek textu.

16 Vynecháno 9 řádek s informací o anonymním dopisu odeslaném 10. 2. 1977 z Prahy, který obdržely Keramické závody v Košicích.

10. března 1977

(Z informace politickoorganizačního oddělení ÚV KSČ č. 30)

[...]” Trvalá pozornost mezi občany je věnována zveřejňovaným článkům ve sdělovacích prostředcích o profilu autorů pamfletu charty. Kladně je hodnocen zejména článek „Práskač“.¹⁸ V n. p. Tatra Kopřivnice (Severomoravský kraj) se o něm živě diskutovalo s tím, že dává dostatek argumentů ke správnému pohledu na naše nepřátele. V Jihočeském kraji jsou jednotlivými občany vyslovovány názory, že negativní charakterové rysy Mlynáře je nepřekvapují, že dokreslují jeho celkové postoje k socialismu. Pozastávají se nad tím, že se mohl tak dlouho udržet ve straně. Ojedinelé jsou dotazy, proč se tato fakta zveřejňují tak opožděně. V Jihomoravském kraji v okresech Uherské Hradiště, Blansko, Břeclav a Brno-město byly zachyceny poznatky o tom, že tyto články nepůsobí vždy dobře na některé mladé lidi. Objevily se mezi nimi názory, že ve straně byl pěkný pořádek.

Ve všech krajích je pracujícími odsuzováno jednání holandského ministra zahraničí, který přijal profesora Patočku, ačkoliv věděl, že jej československé orgány varovaly před dalším porušováním zákonů. V okrese Přerov (Severomoravský kraj) se vyskytly připomínky, proč bezpečnostní orgány benevolentně trpí další pomlouvání republiky. S uspokojením bylo přijato, že uvedeného ministra odmítl přijmout prezident Československé socialistické republiky soudruh Gustáv Husák.

17. března 1977

(Z informace politickoorganizačního oddělení ÚV KSČ č. 32)

Ojedinelé se ještě šíří letáky a dopisy, v nichž je rozšiřována a podporována charta i její signatáři, napadána Komunistická strana Československa a naše spojení se Sovětským svazem. Například na adresu Domova mládeže veterinářů v Košicích (Východoslovenský kraj) došla v plném znění rozmnožená charta 77, která byla odeslána z Bratislavy. Připojen byl dodatek: „Věčná sláva Janu Patočkovi a ostatním bojovníkům, mučeným nepřáteli lidských práv. Rozmnožuj a rozšiřuj.“ Občanka z Prahy 6, Zavadilova ulice č. 26 odevzdala na OVB štvavý dopis, který našla v poštovní schránce. Je psán na stroji a obsahuje výzvu k manifestační podpoře charty 77 při oslavách 1. máje. Dále byla OV KSČ v Praze 6 předána kopie dopisu J. Hájka šéfredaktorovi *Signálu*, ve kterém odmítavě reaguje na článek uveřejněný o něm v tomto časopise. Uvádí, že se sám postará o to, aby se „lidé dozvěděli pravdu“. Dopis byl adresován učitelskému sboru ZDŠ Praha 6, Bílá ulice. [...]”¹⁹

Ve Vyškově, Prostějově (Jihomoravský kraj) se u jednotlivců vyskytly různé dotazy, jak je to s úmrtím Patočky. Ve Znojmě se šíří zprávy, že se pohřbu zúčastnil jen Kohout a ostatní byli zatčeni. Na OV KSČ Vyškov byl zaslán leták z Olomouce, který obviňuje společenský systém a bezpečnost ze smrti Patočky. Podobný anonym byl odeslán z Přerova do vesnické organizace KSČ Moravské Prusy. Pracující v tomto kraji požadují další odhalování rušitelů socialistického pořádku, podobně jako tomu bylo v případě Mlynáře a Hájka. [...]”²⁰

Na ÚV KSČ došlo k 23. březnu 1977 celkem 14 452 rezolucí proti chartě a dalších 9 anonymních dopisů.

17 Vynecháno 40 řádek o závazcích k výročím.

18 Difamační článek o Zdeňku Mlynářovi.

19 Vynecháno 14 řádek – anonymní dopisy.

20 Vynechána informace (9 řádek) uvádějící na pravou míru tiskem zveřejněné údaje o náhradním bytu pro Pavla Kohouta.

24. března 1977

(Z informace politickoorganizačního oddělení ÚV KSČ č. 33)

V okrese Znojmo (Jihomoravský kraj) bylo dne 13. března 1977 ve 13.00 hodin zachyceno vysílání rakouského rozhlasu, ve kterém hovořili o tom, že zemřel Patočka, signatář charty 77. K této problematice se v současné době mezi některými lidmi diskutuje. V okresech Chručim a Trutnov (Východočeský kraj) se vyskytly jednotlivé hlasy o smrti Patočky, „že byl uštvan výslechy“. Dne 14. 3. 1977 na OV KSČ Jihlava (Jihomoravský kraj) došel korespondenční lístek, ve kterém je napsáno: „Již jste se prof. Patočky zbavili starým osvědčeným způsobem. Byl mluvčím charty 77. Jeho zásady však nezabijete, ty se budou šířit dál jako lavina. Léta padesátá se již nikdy nevrátí. Jsme zvědaví, kdy zveřejníte katy a práskače obětí padesátých let Slánského, Clementise a také Husáka a všech ostatních. Přívrženci charty 77 v Jihlavě.“

V Praze 6, v ulici Jugoslávských partyzánů č. 17 byl nalezen ve středu 16. 3. 1977 v poštovní schránce dopis psaný na průklepovém papíru s následujícím textem: „První oběť režimu! Profesor Patočka umučen v Ruzyni. Zemřel 13. března. Podporujte chartu 77! Zúčastněte se pohřbu. Výbor na obranu charty 77.“ Podobný leták byl nalezen v Praze 6, Na Hanspaulce, za stěračem osobního auta. Podle odhadu se pohřbu Patočky zúčastnilo celkem asi 800 lidí. Pohřeb i mše proběhly bez mimořádných událostí.

V některých krajích se ještě vyskytly dopisy adresované jednotlivým pracovníkům, v nichž je šířena charta, hrubě napadána KSČ a naše spolenectví a přátelství se Sovětským svazem. Obdrželi je například s. Jozef Handzus v Žilině (Středoslovenský kraj) a technický náměstek Oděvní služby v Praze. Všechny byly předány k dalšímu šetření bezpečnosti.

V posledních dnech obdržel předseda ONV v Olomouci (Severomoravský kraj) osobní dopis starosty provincie Regio Emilia, severní Itálie. V příloze je usnesení rady z 25. ledna 1977, ostře odsuzující opatření československé vlády proti signatářům charty 77, které bylo současně předáno velvyslanectví ČSSR v Římě. Obsahuje mimo jiné požadavek okamžitého propuštění všech politických vězňů zajištěných pro jiné smýšlení, hluboké rozhořčení nad omezováním osobních svobod a různých politických názorů. V závěru dopisu je odvolání na poslední návrhy ONV Olomouc k dalšímu rozvoji družebních styků.

→ NA, F. ÚV KSČ – POLITICKOORGANIZAČNÍ ODDĚLENÍ ÚV KSČ, 1977. – STROJOPIS, PRVOPIS.

P7/5

1977, 14. leden, Praha. – Zpráva politickoorganizačního oddělení ÚV KSČ o projednání dopisu o Chartě 77 a článku Ztroskotanci a samozvanci, předložená k informaci předsednictvu ÚV KSČ.

Politickoorganizační oddělení ÚV KSČ zpracovalo zprávy krajských (městských) výborů KSČ a předkládá je předsednictvu ÚV KSČ k informaci.

Předkládá: s. Gustáv Husák

14. ledna 1977

Informace o projednávání dopisu ÚV KSČ k činnosti charty 77 a ohlasech na zveřejněný článek v Rudém právu Ztroskotanci a samozvanci

Podle informací krajských (městských) výborů KSČ byli postupně s dopisem ÚV KSČ seznámeni členové stranických orgánů, nejbližší aktiv (předsedové CZV, PV KSČ, pracovníci aparátu,

funkcionáři národních výborů, společenských organizací, vedoucí hospodářští pracovníci a další). Ve většině okresů proběhly i aktivity s předsedy ZO KSČ.

Na těchto shromážděních byl vysloven jednoznačný souhlas se stanoviskem ÚV KSČ a odsouzena podvrtná činnost skupiny signatářů charty 77. Například rektori vysokých a ředitelé ostatních škol v Bratislavě po vylechnutí informace vyjádřili svoje rozhořčení a činnost charty označili za protisocialistickou. Řada diskutujících vyslovila požadavek, aby došlo k potrestání těchto nepřátelských elementů podle platných zákonů republiky. Z mimořádného aktivu vedoucích funkcionářů strany na Dole Nosek v Tuchlovicích, okres Kladno, byl odeslán dopis ÚV KSČ, ve kterém je vyjádřena jednomyslná podpora Ústřednímu výboru strany a ubezpečení, že stranické orgány a komunisté v tomto koncernovém podniku zabezpečí, aby podobným jevům bylo na všech pracovištích účinně čeleno. Současně požadují nejpřísnější potrestání těch, kteří se postavili a postaví proti politice KSČ a našemu socialistickému státu.

Na aktivech byla oceněna operativnost při předávání jednotné informace od PÚV KSČ až po základní organizace, což přispívá k zabezpečení jednotného postupu strany a vytváří podmínky pro správné vysvětlování vyskytujících se názorů ve veřejnosti.

Po uveřejnění článku v *Rudém právu* „Ztroskotanci a samozvanci“ se v celé republice zvedla velká vlna protestů našich občanů proti nepřátelskému jednání signatářů charty 77.

Na podnicích, závodech, úřadech, institucích atd. se ve velkém počtu pracující scházejí na desetiminutovkách, besedách v kolektivech, na shromážděních, stranických schůzích i schůzích společenských organizací. Například v Severočeském kraji se jich do této doby zúčastnilo přes 70 000 lidí.

Na dole Medard-Pohraniční stráž (Západočeský kraj) bylo na ranních desetiminutovkách přes 400 zaměstnanců centralizované údržby.

Na těchto setkáních se pracující seznamují s obsahem článku v *Rudém právu* a kladně hodnotí otevřenost, s jakou je napsán. Například na okrese Břeclav, Znojmo a Uherské Hradiště, které jsou nejvíce ovlivňovány rakouskými sdělovacími prostředky, je oceňován článek jako přesvědčivý a dávající podnět k rozhodnému masovému vystoupení a odsouzení autorů pamfletu. Zároveň jsou zde projednávány a schvalovány protestní rezoluce, které jsou odesílány stranickým orgánům a sdělovacím prostředkům.

Do 15.00 hodin 13. ledna 1977 došlo na ústřední výbor strany celkem 545 těchto rezolucí a řada je jich soustředěna na okresních, krajských výborech KSČ i na ÚV KSS. Je v nich jednoznačně odsuzován pamflet charty 77 jako protisocialistický a protistátní. V řadě z nich je požadavek na přísné potrestání těchto elementů. Všichni účastníci ubezpečují naše nejvyšší stranické orgány, že pevně stojí za politikou KSČ, která směřuje k soustavnému zvyšování životní úrovně a k zabezpečení životních jistot. Současně vyjadřují odhodlání, že svojí svědomitou prací a angažovaností přispějí k dalšímu rozvoji národního hospodářství a celé socialistické vlasti. Například pracující Uranových dolů, koncernový podnik v Zadním Chodově (Západočeský kraj) odpověděli uzavřením závazku, že splní plánované úkoly v těžbě do 23. prosince 1977 a do konce roku je překročí o 1 %. Dále se v rezolucích hovoří o tom, že zamezí jakékoliv podpoře pamfletu charta 77. Například v n. p. Mitas Praha, kde jsou tři jeho signatáři (Litera, Vondra a Petránek), je kolektiv veřejně odsoudil a plně se od nich distancoval.

Protestní rezoluce na ústřední výbor KSČ dále ve velkém počtu docházejí, jsou tříděny, zpracovávány a některé předávány k využití sdělovacím prostředkům.

→ NA, F. ÚVKŠČ, O2/1 (PŘEDSEDNICTVO), SV. 28, A.J. 30, 30. SCHŮZE 14. LEDNA 1977. – STROJOPIS, PRVOPIS.

Pro vnitrostranickou potřebu

Vážené soudružky a soudruzi, jak zdůraznil XV. sjezd naší strany, politickou porážkou pravice a odchodem jejích exponentů z politické scény nekončí boj s pravicovým oportunismem, antikomunismem a všemi odrůdami buržoazní ideologie. Stejně tak sjezd připomněl, že ani v mezinárodním měřítku historický zápas za prosazení principů mírového soužití neznamená smír v ideologické oblasti. Imperialismus hledá nové formy a metody k rozvinutí antikomunistické ofenzivy.

Denně a na každém kroku se přesvědčujeme, že nepřátelské štvavé kampaně jsou trvalou součástí boje imperialismu proti socialistickým zemím, mezinárodnímu komunistickému a dělnickému hnutí, proti úsilí o zachování míru a zabezpečení společenského pokroku. Jejich cílem je odvádět pozornost pracujících v kapitalistických zemích od každodenních projevů prohlubujících se všeobecné krize kapitalismu a stále tíživějšího dopadu na bedra pracujících. Monopolistická buržoazie se zároveň bojí přitažlivé síly rostoucích úspěchů, jichž země socialistického společenství dosahují ve všestranném uspokojování materiálních a duchovních potřeb pracujících, v upevňování jejich sociálních jistot a perspektiv, jakož i při rozvíjení socialistické demokracie.

Ve snaze narušovat pokojnou práci lidu v socialistických zemích i jednotu socialistického společenství, poskytují mezinárodnímu imperialismu a jeho tajným službám nemalou pomoc různé skupinky politické emigrace i zbytky odpůrců socialismu a renegátů působících uvnitř socialistických zemí.

V letošním roce veškeré pokrokové lidstvo oslaví 60. výročí Velké říjnové socialistické revoluce. Světová fronta imperialismu byla prolomena a v praxi se začal budovat svět bez vykořisťovatelů a utlačovatelů – socialistický společenský řád. 60 let od této historicky nejvýznamnější události je obdobím velkých třídních bojů a vítězství mezinárodního komunistického a dělnického hnutí, všeho pokrokového lidstva. Vytvoření světové socialistické soustavy a její rozhodující vliv na světové dění, nebývalý rozmach a růst autority mezinárodní armády komunistů jsou nejvýraznějším triumfem idejí marxismu-leninismu a komunistické politiky. Uplynulých 60 let je však také obdobím nejuživějších útoků, provokací a politických intrik proti SSSR, socialistickým zemím, proti všem, kdo budují nový společenský řád. Imperialismus po celou dobu mobilizoval všechny síly a prostředky proti socialismu. Organizoval vojenskou agresi, hospodářské blokády a politiku embarga, ideologické diverze i teror. Podle situace měnil taktiku a prostředky, ale cíl zůstával: zvrátit revoluční proces.

V současných podmínkách dynamického rozvoje a růstu síly a vlivu zemí socialistického společenství, komunistického a dělnického hnutí, rozmachu protiiperialistické fronty, nebývale širokého hnutí obránců míru jsou nuceni používat nových, rafinovanějších metod boje proti socialismu a společenskému pokroku. Útoky proti socialistickému Československu nejsou v tomto směru výjimkou. V roce 1948 a 1968 se pokusili o kontrarevoluční zvrát. Neuspěli. Hledají proto jiné možnosti. Nejnovějším článkem v řetězu antikomunistických kampaní proti ČSSR, jak bylo ukázáno v *Rudém právu* 12. ledna t. r., je protistátní,

21 Brožura *Informace pro základní organizace Komunistické strany Československa* (Charta 77) byla v někdejší Archivu ÚV KSČ evidována jako spis ÚV-2a/77 s datem 21.1.1977.

protisocialistický, protilidový a demagogický pamflet charta 77, který hrubě a lživě pomlouvá Československou socialistickou republiku a revoluční vymoženosti našeho lidu a který byl zhotoven na objednávku a podle předem připraveného scénáře imperialistických, anti-komunistických centrál. Buržoazní sdělovací prostředky kolem něho rozpoutaly celý příval útoků a výpadů proti naší zemi a proti socialismu vůbec.

Akce kolem takzvané charty 77 znovu ukázaly, že mírové soužití zemí s rozdílným společenským zřízením neznamená konec třídního boje. Připomíná každému členu strany a každému občanu naší socialistické republiky, že závěry dokumentu „Poučení z krizového vývoje“ zůstávají plně v platnosti. Že úspěšně zajišťovat nerušenou budovatelskou práci a životní jistoty našeho lidu, mírový rozvoj další výstavby rozvinuté socialistické společnosti vyžadují bdělost vůči nepřítelům v zahraničí i jejich domácím pomahačům, hájit a chránit nedotknutelnost zájmů Československé socialistické republiky, umět dát náležitou odpověď na každý útok nepřátel.

Chceme vás touto cestou seznámit s obsahem a smyslem tohoto pamfletu, dát vám z něho přesné, charakteristické citace, poskytnout další informace o protistátních, protisocialistických, protimírových záměrech a demagogii jeho organizátorů, abyste ještě lépe mohli pochopit jejich pravou tvář.

Autoři charty 77 na rozdíl od dřívějších materiálů – různých dopisů a prohlášení – už zcela upustili i od socialistické terminologie. Pro spolek reakčních zahraničních sil a domácích renegátů už zřejmě není přijatelný ani „socialismus“ s nejrůznějšími přívlastky. Autoři charty s cílem oklamat lidi (jak to dělali i v roce 1968) používají slov, která jsou drahá všem pracujícím, jako je svoboda, občanská práva apod., ale ne z pozic dělnické třídy a pracujících, ale z buržoazních pozic. Něco jiného si pod slovem svoboda představuje vykořisťovatel a něco jiného vykořisťovaný. Otevřeně přistupují na platformu všeobecných kosmopolitních frází. Píší, že „svobody a práva lidí jsou důležitými civilizačními hodnotami, k nimž v dějinách směřovalo úsilí mnoha pokrokových sil“. „Zapomněli“ dodat, proti komu směřoval a směřuje boj pokrokových sil, že právě pod vedením KSČ si vybojoval i náš lid nejpokrokovější společenské zřízení; poprvé v historii lidstva vytvořilo podmínky pro skutečné uplatňování práv a svobod pracujícího člověka, které je garantuje svým systémem i zákonodárstvím. V naší společnosti mají pracující lidé taková práva a svobody, o nichž mohou pracující i v té nedemokratičtější buržoazní republice jen snít a o jejichž, byť formální uznání museli celá desetiletí usilovně bojovat.

Aby vyvolali zdání objektivity, autoři pamfletu se odvolávají na některé mezinárodní dokumenty, které Československo podepsalo. Týká se to zejména tzv. paktů o lidských právech, které ČSSR ratifikovala v roce 1975. Mohli jsme tak učinit s plným oprávněním proto, že ve společenské praxi je už dávno a daleko hlouběji, všestranněji uplatňujeme než kapitalistické státy. Většina z nich, např. USA, Francie, Rakousko, Itálie a Švýcarsko, je dokonce ani dodnes ještě neratifikovaly.

Ne náhodou se v chartě 77 nesetkáme ani se zmínkou o tak důležitém a u nás plně uplatňovaném základním právu našich občanů, jako je právo na práci. Není tam zmínky ani o právu na bezplatnou ochranu zdraví a léčebnou péči, o právu na hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci. Tato práva, jejichž dodržování je v naší společnosti už po léta samozřejmostí, v kapitalistických zemích neexistují anebo jen ve značně okleštěné podobě. Právě dnes v boji proti zvůli vládnoucí buržoazie se pracující kapitalistických zemí snaží zajistit alespoň minimální ochranu před hrozbou nezaměstnanosti.

V podmínkách socialismu – jak to zdůraznil V. I. Lenin – dochází k „přenesení těžiště v otázkách demokratismu z formálního uznání na praktickou uskutečnitelnost užívání

svobody (demokracie) pracujícími...“ Socialistické zřízení zajišťuje široká reálná práva pracujících a cílevědomě uskutečňuje soulad mezi tím, co prohlašuje a co skutečně pracujícím poskytuje. Kapitalistické zřízení na rozdíl od toho halasnými slovy propaguje svobody a práva buržoazní demokracie, ale ve skutečnosti omezuje a popírá práva pracujícího člověka, jeho praxe je hluboce antihumánní, založená na útlaku a vykořisťování. Ne v socialistickém, ale v kapitalistickém zřízení jsou základní občanská práva „jen na papíře“.

Jak je zakotveno v Ústavě ČSSR a jak se každodenně uskutečňuje v praktickém životě naší společnosti, „práva, svobody a povinnosti občanů slouží svobodnému, všestrannému rozvoji a uplatnění osobnosti občanů a rozvoji socialistické společnosti“.

S rozvojem socialismu se reálná práva a svobody občanů dále rozšiřují. To je zejména jednoznačně vyjádřeno v programu XV. sjezdu KSČ, kde jsou rozpracovány konkrétní cesty a způsoby zajišťující, aby široké vrstvy lidu se prostřednictvím demokratických institucí a organizací aktivně zúčastňovaly tvorby nejučinnějších cest rozvoje společnosti, aby byly hlavním aktivním činitelem při realizaci naší politiky.

Podle autorů pamfletu „zcela iluzorní je například právo na svobodu projevu“. Chtějí to dokumentovat tvrzením, že „desítkám tisíců občanů je znemožněno pracovat v jejich oboru jen proto, že zastávají názory odlišné od názorů oficiálních“, a dále tvrzením, že „mnoho vědeckých a kulturních pracovníků i jiných občanů je diskriminováno jen proto, že legálně zveřejňovali či otevřeně vyslovovali názory, které současná politická moc odsuzuje“.

Někde na Západě, na adresu lidí, kteří nikdy nepoznali, jak skutečně žije československý lid, je snad možno pokřikovat, že když nedovolujeme zkrachovaným politikům vystupovat proti zájmům našeho lidu, „stávají se prakticky obětmi apartheidu“, jak se to píše v pamfletu. Na půdě Československa to však zní víc než směšně. Vždyť denně na stovkách a tisících schůzích a shromáždění po linii strany, odborů, národních výborů, mládeže, žen, družstev i mnoha jiných společenských a zájmových organizací celé Národní fronty se scházejí statisíce našich občanů, aby vyjádřily své mínění k nejrůznějším otázkám společenského života. Jsou to schůzky hospodářů, kritické i sebekritické, které jsou zaměřeny na odhalení a odstranění překážek, které brzdí postup naší společnosti. Také na stránkách tisku, v rozhlase a televizi vystupují stovky dělníků, rolníků, příslušníků inteligence, aby přispívaly k rozšiřování pozitivních zkušeností i ke kritice překonávání nedostatků.

Hrstka imperialistických agentů se pokouší oklamat pracující a doporučuje takové pojetí svobody a práv, jaké kupříkladu v kapitalistických zemích pod heslem svobody projevu a shromažďování umožňují i grupování různých fašistických bojůvek. Jsme svědky toho, jak se seskupují síly revanšismu, které si otevřeně kladou za cíl obnovit Hitlerovu říši. Deně je možno vidět, s jakou bezohledností a brutalitou zasahují představitelé kapitalistické státní moci proti dělníkům i jiným pracujícím, když se domáhají svých elementárních lidských práv. A vstup do vychvalované svatyně „svobody tisku“ je na Západě přísně střežen bariérou peněz.

My otevřeně říkáme, že naše pojetí svobody je třídní. Že nepřipustíme, aby svobody projevu bylo zneužíváno proti zájmům pracujících, ke špinění a rozvracení naší společnosti, jak to dělají autoři charty 77. Není těžké pochopit, že socialistická společnost nemůže dovolit a nedovolí nikomu, byt se vydává za jakéhokoliv bojovníka za lidská práva, aby poškozoval zájmy lidu. Ředitel, který není s to řídit závod, nemůže tuto funkci vykonávat, podobně jako ztratí diplom lékař, který místo aby léčil nemocného, ohrožuje jeho život. A politik, který rozvracel společnost, přiváděl ji na pokraj katastrofy, má snad zůstat ve své funkci? Právě proto musela odejít ze svých míst řada „činitelů“ z let 1968 a 1969 a „nemůže vykonávat své funkce“.

Lživé je tvrzení charty 77 o diskriminaci „mnoha vědeckých a kulturních pracovníků“. ČSSR má kupříkladu více kulturních těles než mnohem větší a bohatší kapitalistické státy.

Každý může u nás v souladu s platnými zákony uplatňovat své vzdělání a specializaci ku prospěchu společnosti i ke svému užitku. V Československu nebyl nikdo trestně stíhán pro svou politickou činnost v krizových letech a nikdo není trestán za své přesvědčení, politický či filozofický názor. Těm, kdo se politicky rozešli s naší stranou, je umožněno vykonávat normální občanské povolání. Něco jiného ovšem je, když někdo narušuje československé zákony a organizuje protistátní činnost. Takovým lidem u nás „pšenice nepokvete“, naše zákony chránící zájmy a klidný život našich občanů platí i pro ně.

Charta tvrdí, že prý „uplatnění práva vyhledávat, přijímat a rozšiřovat myšlenky všeho druhu... je stíháno nejen mimosoudně, ale i soudně, často pod rouškou kriminálního obvinění“, jak prý „o tom svědčí mimo jiné právě probíhající procesy s mladými hudebníky“. Hlásat lze opravdu myšlenky všeho druhu: ideje míru, ale i války, ideje přátelství, ale i nenávisti, ideje pokroku, ale i fašismu. Právě proto jsou i v Závěrečném aktu helsinské konference stanovena jasná kritéria. I šíření idejí podle tohoto dokumentu přijatého všemi evropskými zeměmi, USA a Kanadou musí „přispívat k upevnění míru a vzájemného porozumění mezi národy a k duchovnímu obohacení lidské osobnosti“. Šířit pomluvy, nenávist, fašismus, jak jsme toho denně svědky v některých kapitalistických zemích – a takových práv se domáhají autoři pamfletu – je skutečně v ostrém rozporu s přijatými mezinárodními závazky. Ostatně i to je charakteristické, že činnost skupiny demoralizovaných výtržníků, kteří šířili nechutné oplzlosti a opěvovali koncentrační tábory, označují autoři charty jako „rozšiřovat myšlenky... prostřednictvím umění“.

V chartě se demagogicky tvrdí, že je u nás „nesčetným mladým lidem bráněno ve studiu pro jejich názory anebo dokonce pro názory jejich rodičů“. Fakta i zde usvědčují autory ze lži. V naší zemi je právo na vzdělání zajištěno celou soustavou bezplatných škol, které poskytují ve stále větší míře úplné střední a vysokoškolské vzdělání. Stačí uvést např. výmluvnou skutečnost, že jsme si už v roce 1973 stanovili cíl (který je nyní postupně realizován) dosáhnout, aby většina naší mladé generace získala v učňovských, odborných a všeobecných vzdělávacích školách úplné středoškolské vzdělání.

Při komplexním posuzování uchazečů o studium na vysoké školy se ovšem hodnotí jak jejich nadání a znalosti, tak i jejich vztah k socialistickému zřízení a veřejně politická angažovanost. Na našich školách vystudovaly nebo studují tisíce nadaných synů a dcer z dělnických rodin i z ostatních sociálních skupin. Mezi nimi i děti těch, kdo byli ze strany vyloučeni nebo vyškrtnuti. Vystudovaly a studují i děti přímých organizátorů kontrarevoluce včetně dětí Dubčeka a Smrkovského i některých signatářů současného pamfletu.

V kapitalistických zemích, zejména v NSR, se v poslední době ve veřejnosti projevuje vážné znepokojení nad omezováním počtu míst na vysokých školách. Tisíce absolventů vysokých škol tam zůstávají bez práce. S tvrdou bezohledností i v této oblasti působí třídní kritérium bohatství. Kdo má dostatek finančních prostředků, může se dostat i na vybrané elitní školy. Kdo je nemá, nemá ani přístup k vyššímu vzdělání.

V chartě 77 se setkáváme s tvrzením, že „svoboda náboženského vyznání je systematicky omezována svévolí... existenčním postihem osob, které své náboženské vyznání slovem či skutkem projeví“. Zdá se, jako by ti, kdo takto píší, ani nežili v naší zemi. To však jen potvrzuje, že hanopis byl napsán ne pro ČSSR, ale pro antikomunistické a sionistické centrály s cílem pomlouvat ČSSR. Vždyť každý u nás ví, že věřící mohou veřejně vyznávat náboženskou víru a provádět náboženské úkony. Náš stát vydává nemalé částky na činnost církví, opravy kostelů a děti se na přání svých rodičů mohou zúčastňovat ve škole výuky náboženství. Pochopitelně že současně dodržujeme v souladu s naší Ústavou právo být bez vyznání – ateistou –, že počítáme s rostoucí uvědomělostí našich občanů a řídíme se 24. článkem Ústavy, že „veškerá výchova a všechno vyučování jsou založeny na vědeckém světovém názoru“.

Zároveň nepřipouštíme jakékoliv zneužívání náboženské víry proti našemu socialistickému zřízení a politice socialistického státu.

Podle charty 77 je u nás porušován mezinárodní pakt o občanských právech „zaručující občanu právo svobodně opustit svou zemi“ a „svévolně se postupuje při udělování víz cizím státním příslušníkům“. Tento názor hrubě překrucuje náš přístup i naši praxi v této otázce. Pravidla a předpisy platné při cestách našich občanů do zahraničí jsou v naprostém souladu se zmíněnými pakty. Ostatně jen v roce 1975 vycestovalo od nás do zahraničí přibližně 6,7 milionu osob. Československo ve stejné době navštívilo kolem 13 milionů cizích státních příslušníků. Praxe našich úřadů při udělování víz je volnější a pružnější než v naprosté většině kapitalistických zemí. Není snad těžké pochopit, že do naší republiky nepouštíme ty, kdo proti nám organizují pomlouvačné kampaně či pracují pro cizí zpravodajské služby a navazují spojení s jejich agenty.

Pokud jde o vystěhování našich občanů do kapitalistických zemí, rovněž dodržujeme mezinárodní úmluvy. Tak jako žádná země ani my ovšem nemáme zájem na tom, aby odcházeli z naší země specialisté, kterým náš stát bezplatně umožnil vzdělání. V kapitalistických zemích se organizuje výhodný obchod s těmito prodejnými mozky. My nejen z politických, ale i z hospodářských a morálních důvodů nebudeme tento nedůstojný obchod podporovat.

Charta 77 je plna zloby proti politice KSČ, proti „podřízení všech institucí a organizací ve státě politickým direktivám aparátů vládnoucí strany“, jehož příslušníci prý za svá rozhodnutí „neodpovídají nikomu než sami sobě“ a jejichž „příkazy mají přednost i před zákonem“. Tyto lživé, neomalené útoky proti KSČ a její vedoucí úloze v naší socialistické společnosti nejsou ničím novým. Titíž lidé hlásali stejné názory v letech 1968–69. Sledují cíl znevážit skutečnost, že právě díky naší straně a její marxisticko-leninské politice se milionové masy dělníků a jiných pracujících domohly práva, že se důsledně uplatňuje zákonnost, že – jak to ukázal XV. sjezd KSČ – „byl v naší zemi vybudován spravedlivý, demokratický, pokrokový, vysoce humánní společenský řád, o němž snily a o který zápasily celé generace bojovníků za šťastný život našeho lidu“. Nejvyšším zákonem pro naši stranu jsou zájmy pracujícího lidu, uspokojování a rozvoj jeho materiálních a duchovních potřeb, jeho sociálních jistot a perspektiv. KSČ si získala svým důsledným a rozhodným postupem důvěru našeho lidu, což se denně projevuje v masové aktivitě a iniciativě našich dělníků, družstevních rolníků, socialistické inteligence, v aktivitě zaměřené na uskutečňování programu XV. sjezdu KSČ a úkolů plánu 6. pětiletky. Hlubokým demokratickým je proniknut celý politický systém naší společnosti.

V naší straně stejně tak jako ve všech státních a společenských organizacích i v národních výborech se důsledně uplatňuje zásada, že příslušná pravomoc je od shora až dolů v rukou orgánů volených lidem a odpovědných lidu. Aparát na všech stupních je důsledně podřízen voleným orgánům a vykonává jejich rozhodnutí – ať jde o Ústřední výbor strany, federální vládu, národní vlády nebo o místní národní výbor kterékoliv obce. Žádný člen strany ani funkcionář nemá privilegované postavení. Naopak, tím důsledněji musí respektovat a dodržovat zákony, být příkladem v plnění občanských povinností.

Život a činnost naší strany se řídí leninskými principy demokratického centralismu. Jejich neustálé zdokonalování, zvyšování úlohy volených stranických orgánů, důsledné prosazování principu kolektivního rozhodování, využívání tvůrčí metody kritiky a sebekritiky ve straně, to vše přispívá k úspěšnému budování rozvinuté socialistické společnosti v naší zemi.

Věnujeme neustálou pozornost dodržování socialistické zákonnosti a zdokonalování našeho právního řádu. Lze uvést celou sérii opatření z posledních let, která přispěla a přispívají k posilování sociálních jistot našich občanů, stále optimálnějšímu využívání reálných práv a svobod našich občanů. Vláda lidu se u nás projevuje prostřednictvím národních výborů

všech stupňů, v nichž pracuje více než 200 tisíc zvolených poslanců. Kolem těchto orgánů lidové moci se statisíce dalších občanů zúčastňují správy veřejných záležitostí, řešení a zajišťování nejrůznějších místních i celospolečenských úkolů. Národní výbory například disponují 1/3 výdajů ze státního rozpočtu. Jejich mnohostranná činnost každý den přináší přesvědčivé důkazy pravdivosti slov XV. sjezdu, „že socialismus o právech a potřebách lidu nejen hovoří, ale že je reálně zabezpečuje a garantuje“.

Každý náš občan má reálnou možnost uplatňovat svá práva a svobody nejen prostřednictvím národních výborů, ale také společenských organizací, zejména ROH. V zásadním protikladu s tvrzením charty 77, že „současný stav brání dělníkům a ostatním pracujícím zakládat odborové a jiné organizace“, je skutečnost, že u nás pracuje celá řada masových organizací a zájmových sdružení. Odborové organizace jsou na všech pracovištích a jejich činnost přispívá nejen k plnění hospodářských výsledků, ale také k všestranné péči o pracující, o ochranu jejich zdraví a uplatňování jejich všestranných zájmů.

V chartě 77 se tvrdí, že dělníkům a ostatním pracujícím „se brání svobodně využívat práva na stávkou“. Jak cizí je autoru těchto slov skutečný život a postavení naší dělnické třídy! V období buržoazní republiky, v boji za odstranění vykořisťování používali naši dělníci stávek proti kapitalistickým vykořisťovatelům, v boji za právo pracovat a dostat odměnu za svou práci i v boji za své politické zájmy. Mají snad v socialistickém společenském zřízení, kde závody a všechny materiální hodnoty jsou jejich vlastnictvím, stávkovat sami proti sobě? Miliony pracujících se dnes podílejí – především prostřednictvím odborových organizací – na konkrétním rozhodování o výrobních otázkách, na řízení výroby, na vyhledávání rezerv, odstraňování slabých míst a nedostatků i na řešení celospolečenských úkolů. Masové hnutí socialistického soutěžení, iniciativní práce zaměřená na zvyšování efektivnosti a kvality výroby, uplatňování novátorských přístupů, aktivní účast na výrobních poradách v závodech – to jsou formy a metody nového, socialistického vztahu dělníků a ostatních pracujících k práci, vztahu skutečných hospodářů k celospolečenskému socialistickému vlastnictví.

Z celé charakteristiky charty 77 je zřejmá metoda, jakou pracují autoři tohoto pamfletu. Demagogicky manipulují vytrženými citáty z mezinárodních paktů, počítají s jejich nedostatečnou znalostí v široké veřejnosti, zamlčují skutečnost, že tyto pakty předpokládají respektování vnitřního zákonodárství a svrchovaných práv každého zúčastněného státu. Na konferenci v Helsinkách bylo znovu jednoznačně potvrzeno nezadatelné právo každé země volit si a rozvíjet svůj společenský systém a stanovit si v souladu s ním své zákony a předpisy. My se otevřeně hlásíme k tomu, že naše zákony, celý náš právní řád jsou třídní. Tak jako zákony kapitalistických zemí hájí privilegia buržoazie, její „svobodu“ vykořisťovat pracující, tak naše zákony hájí práva a svobody dělnické třídy a všech pracujících.

Skutečný charakter nepřátelské činnosti zahraniční reakce i jejích domácích pomahačů v souvislosti s tzv. chartou 77 je ještě názornější v širších mezinárodních souvislostech. Sami organizátoři se ani netají tím, že jde o článek v celém řetězu akcí, které na stejné téma a s podobnými odpadlíky a nepřáteli socialismu organizují antikomunistická centra proti socialistickým zemím, sami píší o podobnosti této akce s tzv. „občanskými iniciativami v jiných zemích“. Jaká je podstata těchto mezinárodních souvislostí?

Proces uvolňování mezinárodního napětí vyvolal vážné znepokojení v krajně reakčních kruzích na Západě. Zbrojařské monopoly, kruhy vojenskoprůmyslového komplexu se obávají, že snížení zbrojení by mohlo ztenčit proud horentních zisků, které plynou do jejich kapsy ze závodů ve zbrojení. Zapřisáhlí antikomunisté, zejména mezinárodní sionistické centrály a krajně pravicoví šéfové tzv. velkého informačního byznysu, kteří si v kapitalistickém světě přisvojili faktický monopol sdělovacích prostředků, všichni ti, kdo svou existenci založili

na šíření bezuzdných lží a útoků proti socialistickým zemím, se obávají, že mírové soužití, důsledné dodržování deseti principů helsinské konference by zpochybnilo samu podstatu jejich nepřátelské činnosti. Proto se křečovitě snaží zadržet proces uvolňování mezinárodního napětí, vrátit svět znovu do studené války, na pokraj válečné propasti.

Dnes však již není snadné otevřeně hlásat podobné názory. Ideje mírového soužití, uvolnění napětí a mírové spolupráce se zmocnily nejširších lidových mas na celém světě a staly se mocnou materiální silou mezinárodního vývoje.

Rok 1977 otevírá před národy celého světa významné možnosti dalších pozitivních změn ve prospěch míru a pokroku. Loňské sjezdy řady komunistických a dělnických stran, zejména XXV. sjezd KSSS, vytyčily nové, dalekosáhlé cíle v tomto směru. Na konferenci v Berlíně formulovaly evropské komunistické a dělnické strany program společného boje za mír, spolupráci a sociální pokrok. Bukurešťské zasedání politického poradního výboru členských států Varšavské smlouvy schválilo novou významnou iniciativu ke snížení nebezpečí jaderné války, k posílení míru a omezení zbrojení. Letošní bělehradské setkání představitelů zemí, které podepsaly Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, by mělo a mohlo přinést další výrazný pokrok v důsledné realizaci závěrů helsinské konference.

Tyto slibné perspektivy, vzbuzující naději a vřelou podporu stamilionů lidí na celém světě, vyvolávají zároveň vážné obavy a strach krajní reakce. Nezbyvá jim než vymýšlet nové formy a metody, jak zadržet či alespoň zabrzdit celý tento proces, jak se pokusit obrátit zpět kolo dějin. A tak se v imperialistických centrálech zrodila myšlenka otrávit světové veřejné mínění novým přívalem pomluv proti socialistickým zemím pod heslem – lidských práv. Autoři těchto kampaní spekulují s tím, že otázka lidských práv je blízká a drahá všem pokrokovým a demokraticky smýšlejícím lidem. Vždyť dosud více než třetina lidstva žije vinou imperialismu v hladu a bídě. Miliony lidí dosud žijí v závislých a koloniálních územích. Politika apartheidu v Jihoafrické republice představuje nejhrubší potlačování základních lidských práv a svobod. I na půdě OSN byla vícekrát ostře odsouzena politika Izraele vůči arabskému obyvatelstvu i fašistický teror v Chile. Ve Španělsku, Uruguayi, Paraguayi a celé řadě dalších zemí trpí tisíce představitelů národně osvobozenického hnutí, bojovníci proti rasismu a fašismu ve vězení. Není to dávno, co americký imperialismus měřil efektivnost dolarů vynaložených v agresi proti Vietnamu potoky lidské krve, plochou zničených měst a vesnic, zpustošených polí. I ve vyspělých kapitalistických zemích, které se tak honosí svým „liberalismem“, se dnes buržoazie pokouší celou tíži krize svalit na bedra pracujících, podniká nové a nové útoky proti jejich životní úrovni, demokratickým právům a svobodám. Nejedna „civilizovaná“ kapitalistická země je dějištěm teroristických akcí fašistických bojůvek proti komunismu.

Plným právem pozvedají pokrokoví lidé na celém světě svůj hlas v boji za lidská práva, za svobodu a demokracii. Aby odpoutaly pozornost národů od zločinů mezinárodního imperialismu a typicky goebbelsovským způsobem z nich očernily druhé, vykonstruovaly imperialistické centrály kampaň o tzv. porušování lidských práv – v socialistických zemích. Jejich cílem je zároveň postavit umělé překážky do cesty dalšímu uvolňování napětí a odzbrojení, zabránit důslednému realizování závěrů konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, zabránit tomu, aby nadcházející bělehradské setkání přineslo nový významný pokrok v úsilí o mír a bezpečnost. Jejich cílem je i vyvolat v kapitalistických zemích psychózu, která by potlačila realistické tendence v postojích vedoucích představitelů. Ne náhodou klade americký pokrokový list *Daily Worker* otázku, zda se někdo nesnaží vnutit vedoucím představitelům postoje z období studené války.

Činnost amerických agentů typu Pelikána, Pachmana, Šika a jim podobných emigrantů ve službách nejreakčnějších sil na Západě zřejmě pro tyto účely už přestává být atraktivním a důvěryhodným materiálem. Proto bylo třeba znovu mobilizovat skupiny renegátů

v Československu, ukázat „opozici“, aby se stali dychtivě přejímaným zdrojem nového přívalu pomluc pro Svobodnou Evropu, západoněmeckou televizi, Springerův tisk apod.

Provokace nepřátel míru jsou tak jako v minulosti odsouzeny k neúspěchu. Nikomu z nás však nemůže být lhostejné, že i v naší zemi, přímo mezi námi žijí lidé, kteří jsou ochotni přisluhovat krajně reakčním silám mezinárodního imperialismu a pomáhat jim v boji proti nejzákladnějšímu lidskému právu – právu na život v míru a bezpečí před hrozbou jaderné války.

Někteří naši občané kladou otázku, nač vlastně spoléhají tito lidé, odkud berou troufalost vrhnout našemu lidu do tváře snůšku lží, antikomunistických útoků a pomluc?

Příčina je za prvé v tom, že domácí nositelé této akce jednájí podle pokynů a ve službách reakčních imperialistických centrál, pro něž jsou koneckonců pouhými pěšáky na světové šachovnici. Třeba však konstatovat, že svou záškodnickou činnost nedělají nezištně, ale jsou za ni štědře honorováni.

Za druhé podléhají vlastní iluzi, že se snad Československo bojí otevřené konfrontace stanovisek s kapitalistickými zeměmi na nadcházejícím setkání v Bělehradě a že budeme ochotni strpět jakékoli provokace, jen abychom se vyhnuli „soudu nad socialistickými státy“. To je opravdu velmi krátkozraká představa. My si upřímně přejeme konstruktivní mezinárodní jednání. V plném souladu s naší ústavou i se závěry Helsink však nedopustíme jakékoliv vměšování do našich vnitřních věcí, nedáme si rozvracet republiku a budeme důsledně vycházet ze zásady, že zákony platí pro každého občana našeho státu.

Za třetí se organizátoři akce utěšují domněnkou, že jim pomůže hlas představitelů několika komunistických stran na Západě, kteří podléhají tlakům buržoazní propagandy a připojují se k některým jejím pomlucám. Vezmeme např. vedení Italské komunistické strany či Komunistické strany Španělska, která se často dovolávají zásady nezávislosti každé strany a nevměšování do vnitřních věcí. My tyto zásady důsledně respektujeme a nejdeme na veřejnou polemiku s názory, s nimiž nesouhlasíme, dokonce ani s takovými jejich postoji či stanovisky, která znamenají faktickou podporu buržoazních pořádků, Severoatlantického paktu či dokonce amerických vojenských základen. Naproti tomu někteří činitelé těchto stran otevřeně vystupují na podporu lidí, kteří ve službách imperialismu se stavějí proti legálním, suverénním orgánům socialistické moci v ČSSR. U nás však platí a nadále budou platit nikoliv nemarxistické názory a postoje některých zahraničních činitelů, ale principiální, třídní, leninská politika KSČ.

Naskytá se otázka, jakou vlastně úlohu má plnit charta 77? Autoři tvrdí, že je to „volné neformální a otevřené společenství lidí různé víry a různých profesí..., kteří sdílejí starost o osud ideálů, s nimiž spojili a spojují svůj život a práci“. Patří prý k ní „každý, kdo souhlasí s její myšlenkou a účastní se její práce a podporuje ji“. Dále autoři uvádějí, že charta chce vést „konstruktivní dialog s politickou a státní mocí...“ O co tedy ve skutečnosti jde?

Jde o pokus vytvořit organizaci s politickým programem v čele s vedením – v tomto případě představovaným třemi mluvčími (renegátem Jiřím Hájkem, bývalým členem KAN, miliónářským synkem a agentem Václavem Havlem, buržoazním filozofem Janem Patočkou, který dlouho skrýval svou nenávisť proti socialismu a pokroku). Tito lidé mají podle pamfletu zplnomocnění tuto organizaci zastupovat „jak před státními orgány a jinými organizacemi, tak i před naší i světovou veřejností“. Jde v podstatě o obdobnou organizaci, jakou byl v krizovém období roku 1968 tzv. Klub angažovaných nestraníků. S její pomocí chtějí vytvořit opoziční základnu směřující k neomezené kritice strany, státních orgánů a společenských organizací, organizaci jednoznačně orientovanou na destrukci socialistického společenského zřízení.

Signatáři nejsou jména neznámá. S těmito „elitáři“ jsme se setkávali v roce 1968. Jsou to například bývalí aktivní členové KAN: Battěk Rudolf, Černý Václav, Kyncl Karel, Škutina

Vladimír, Vaculík Ludvík atd. ; bývalí členové další kontrarevoluční organizace K 231: Pokorný Zdeněk, Vacková Růžena, Zvěřina Josef; členové tzv. společnosti pro lidská práva: Machovec Milan, Hejdánek Ladislav, Ludvík Emil atd. ; lidé trockistického zaměření: Korčíš Vavřinec, Suková Věra, Uhl Petr, Šustrová Petruška aj. ; sionisté a jejich příslušovači: Kriegl František, Budín Stanislav, Horák Robert, Jičínský Zdeněk, Lederer Jiří, Machonin Sergej, Pacovský Ludvík, Müller Jiří, Ruml Jiří aj. Mezi signatáři jsou i zkrachovalí vědecktí pracovníci a bývalí pracovníci v oblasti kultury. Např. Brabec Jiří, Hájek Miloš, Hanzelka Jiří, Hübl Milan, Kadlec Vladimír, Kadlecová Erika, Klofáč Jaroslav, Kohout Pavel, Křen Jan, Tesař Jan, Šilhán Věněk aj. ; bývalí zkrachovaní a ze strany vyloučení politikové jako například Slavík Václav, Šimon Bohumil, Mlynář Zdeněk, Vodsloň František, Litera Jaromír, Lis Ladislav, Šabata Jaroslav a další. Mezi signatáři jsou i osoby odsouzené za trestné činy po roce 1968 a bývalí političtí představitelé buržoazie jako Drtina Prokop.

Tito lidé se hluboce odcizili vlastní zemi, jejímu lidu a zůstali zcela izolováni v naší společnosti. Nemluví za nikoho jiného než sami za sebe a za své kapitalistické ochránce. Jsou to opravdu ztroskotanci a samozvanci. Náš přístup byl, je a bude diferencovaný. Ti, kdo se provinili vůči lidu a socialistické společnosti, mají možnost svědomitou prací odčinit své provinění. Naše socialistická společnost byla velkorysá i vůči přímým organizátorům kontrarevoluce. Velkorysost si však nesmějí vysvětlovat jako naši slabost. Neměli by zapomínat, že trpělivost lidí má své meze.

Proti jejich nepřátelské, antisocialistické činnosti se pozvedla mohutná vlna rozhořčení dělníků, rolníků, vědecké i kulturní inteligence, dospělých i mládeže. Po celé republice zní jednotný a mocný hlas všeho lidu: republiku si rozvracet nedáme. Naši pracující dávají na kontrarevoluční akce rozvratníků správnou a účinnou odpověď: ještě důkladněji plnit závěry XV. sjezdu KSČ, ještě s vyšší aktivitou pracovat pro další rozkvet naší krásné socialistické vlasti.

→ NA, F. ÚV KSČ, O21/1, SV. 18, A.J. 743A (DOKUMENTACE 1977). – TISK.

P7/7

1977, 22. leden, Praha. – Z referátu *Rudého práva* o projevu generálního tajemníka ÚV KSČ a prezidenta republiky Gustáva Husáka při přijetí účastníků konference Čs. strany socialistické na Pražském hradě 21. ledna 1977.

[...] V západních kapitalistických státech panuje pod tíhou hospodářské krize nejistota pracujících a roste nezaměstnanost. Reakční síly, aby udržely nespokojený lid, rozpoutávají antikomunistickou hysterii, očerňují a zostuzují socialismus všemi možnými výmysly a hledají k tomu prodejné duše i u nás, ochotné jim v tom pomáhat. Odpoutávají tak pracující svých zemí od příkladů úspěšného vývoje v socialistických státech.

Zuřivé útoky proti socialismu jsou tak staré jako sám socialismus – zdůraznil soudruh Husák. Nové jsou jen kombinace a kampaně útoků, jak jsme toho svědky i nyní. Je to velice jasná, průhledná hra. Situaci u nás nemůže ovlivnit, jestli pamflet proti socialistickému Československu podepíše 200 nebo 300 lidí.

Náš lid prokazuje v tomto případě svou vyspělost a jednotu, je hrdý na své socialistické zřízení, které jediné může pracujícímu člověku zaručit lidská a občanská práva, hmotné a duchovní jistoty i jasnou perspektivu. Urážky a výmysly přirozeně vyvolávají hněv u našich

pracujících a ještě větší semknutost a úsilí při plnění letošních úkolů plánu, jak o tom zde mluvili také zástupci ČSS.

→ RUDÉ PRÁVO, Č. 18, 22.1.1977, S. 2.

P7/8

1977, 22. leden, Praha. – Z referátu *Rudého práva* o projevu předsedy Federálního shromáždění ČSSR Aloise Indry na konferenci Čs. strany socialistické 21. ledna 1977.

[...] S vítězným postupem socialismu – řekl dále – se nenávisť nepřátel Sovětského svazu rozšířila i na ostatní socialistické země. Buržoazní vládcové a jejich přísluhovači hledají pomocníky uvnitř socialistických zemí. Ne názory milionů pracujících, ale řeči jednotlivých tzv. disidentů vydávají za „veřejné mínění“. A aby tyto nečisté prameny nevysychaly, tak své služebníky nejen inspirují, nejen koordinují jejich činnost, ale pro jistotu podporují jejich „demokratické uvědomění“ nemalými finančními částkami.

Do kategorie pokusů o rozklad socialismu patří i akce kolem takzvané charty 77. Ještě nemohla vymizet z paměti doba, kdy ne jeden ze signatářů hrál prim v našem politickém životě, kdy monopolně ovládli sdělovací prostředky a vydávali se za mluvčí československého lidu. Opravdu tehdy respektovali demokratická pravidla, byli tolerantní vůči svým odpůrcům, dávali možnost svobodně vystupovat těm, kteří s nimi nesouhlasili?

Organizovat protispolečenskou a protistátní činnost, porušovat zákony a vydávat se přitom za jejich nejpovolanější vykladače a ochránce – k tomu je třeba opravdu notné dávky cynismu. Nápadně to připomíná rčení o zloději, který křičí „chyťte zloděje“.

A ti, kdo se na Západě tak „starají“ o „svobodu, právo a spravedlnost“ v naší zemi, by těmto vznešeným pojmům posloužili mnohem lépe, kdyby pečlivěji zametali před vlastním prahem.

Českoslovenští občané vědí, dodal soudruh Indra, že nejlepší službou socialismu a nejpádnější odpovědí rozvracečům je soustředění sil na plnění budovatelských úkolů a upevnování morálně politické jednoty celé společnosti.

→ RUDÉ PRÁVO, Č. 18, 22.1.1977, S. 2.

P7/9

1977, 22. leden, Praha. – Komentář k souvislosti Charty 77 a bělehradské následné schůzky KBSE v úvodníku *Rudého práva* S čím do Bělehradu.

[...] Už nyní se v západním tisku objevují náznaky, že určité západní kruhy by chtěly místo konstruktivního dialogu učinit z bělehradského zasedání kolbiště střetů se socialistickými zeměmi. Muniti k tomuto boji jim mají dodat také různé „disidenti“ svými pomlouváckými pamflety. O tzv. chartě 77 přiznala BBC zcela otevřeně, že tento pamflet „je velmi obratně načasován, neboť vyšel v choulostivé době, kdy se připravuje bělehradská konference“. Není to jistě jediné kukaččí vejce, které by nám chtěli podstrčit.

Je příznačné, že právě ty reakční kruhy na Západě, které se nechtěly smířit s uskutečněním helsinské konference a její výsledky označovaly za jakýsi „nový Mnichov“, kterým byly zaprodány zájmy západní Evropy, se nyní dovolávají helsinského dokumentu proti socialistickým zemím. Jak známo, u nás i v dalších socialistických státech byl Závěrečný akt uveřejněn v plném rozsahu a v milionových nákladech. A nyní ti, kteří tento dokument veřejnosti znepřístupnili, by chtěli jeho zkresleným výkladem dělat ze sebe soudce nad tím, jak ČSSR a další socialistické země plní závěry helsinské konference, a v příkrém rozporu s těmito závěry se vměšovat do našich vnitřních záležitostí.

Československo důsledně a v celém rozsahu plní závěry helsinské konference. Zásady Závěrečného aktu se promítly u nás do celé řady konkrétních a praktických opatření, která se týkají celé škály helsinského dokumentu. Proto také půjde do Bělehradu s dobrou bilancí a s očekáváním, že budou-li stejně jako socialistické země také ostatní účastníci tohoto setkání vedeni snahou po dosažení dalších výsledků v uvolnění napětí a v rozvoji evropské spolupráce, splní bělehradská schůzka svůj účel.

→ RUDÉ PRÁVO, Č. 18, 22.1.1977. S. 1.

P7/10

1977, 8. únor, Praha. – Ze zprávy Rudého práva o projevu člena předsednictva a tajemníka ÚV KSČ Vasilu Biľaka na shromáždění funkcionářů KSČ, ROH, SSM a dalších organizací Národní fronty, poslanců, hospodářských, kulturních a vědeckých pracovníků Středočeského kraje v Parku kultury a oddechu Julia Fučíka v Praze (7. února 1977).

[...] Naše úspěchy jsou trnem v oku těm, kteří nepřejí socialismu a kteří by u nás rádi viděli rozvrat, chaos a nespokojenost. A tak opět vsadili na hrstku samozvanců a rozvratníků, kteří na pokyn svých chleboďáčů sesmolili hanebný protistátní, protisocialistický a protilidový pamflet, tzv. chartu 77. Na Západě se jí dostalo velké publicity.

Celá naše strana a náš lid vyjádřili své pevné stanovisko. Mluvíme o tom proto, že se na Západě spekuluje s jakousi nejednotou ve vedení KSČ. Řídí se zřejmě rčením „co se bábě chtělo, to se bábě zdálo“. Ve vedení naší strany je pevná jednota, soudruh Husák má v Ústředním výboru, v celé straně i mezi naším lidem velkou a zaslouženou autoritu. Všechny takovéto „naděje a spekulace“ jsou marné, stejně tak jako jsou marné jejich snahy o narušení jednoty strany a lidu, našeho budovatelského úsilí.

Nebudu vám tento hanopis komentovat, pokračoval Vasil Biľak, neboť jej všichni znáte a víte o tom, jak jej charakterizovala generální prokuratura ČSSR. Bezuzdná protičeskoslovenská kampaň a antikomunistická hysterie na Západě jen potvrzují, o co vlastně autorům, signatářům charty a jejich pánům šlo, že je to součást jednotně koordinovaného nepřátelského útoku proti celému společenství socialistických zemí.

Každé zlo je k něčemu dobré. Mysleli jsme si, že tito rozvratníci se už dostatečně poučili, že přijali svou prohru a pochopili velkorysost naší strany, socialistického státu a celé společnosti. Na světě, kromě ČSSR, lze těžko najít příklad, aby kontrarevoluce byla řešena pouze politickými prostředky. Ani jeden organizátor kontrarevoluce, ani ti, co chtěli lid vehnat do katastrofy a připravovali mu krvavou lázeň, nebyli postaveni před soud. Tuto velkorysost si někteří začali vykládat jako určitou slabost vedení strany a státu a pokusili se „změřit síly“. Dostalo se jim pádné odpovědi. Teď křičí „přestaňte!“. My jsme však nezačali. To oni nás

vyrušili z pokojné budovatelské práce, to oni jsou traviči studní a rozsévači moru. Reagovali jsme proto, abychom jim a jejich chlebedárcům dali jasně najevo, že rok 1968 se již nikdy nemůže a nebude opakovat.

Jejich zákeřný útok nám však znovu připomněl platnost a aktuálnost Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ i aktuálnost závěrů XIV. a XV. sjezdu v tom, že nesmíme propadat bezstarostnosti a že proti pravicovému oportunistu je třeba vést soustavný a neúnavný boj.

Proti každému jednomu ztroskotanci a samozvanci stojí desetitisíce poctivých lidí, kteří vyjádřili svou lásku k vlasti a socialismu, svůj jednoznačný vztah ke komunistické straně a kteří rozhodně odsoudili akci rozvrtníků. To však už západní sdělovací prostředky vidět nechťely a prostě to zamčely.

Autoři charty nyní svým mecenášům telefonují, píší dopisy, organizují „tiskovky“ pro dopisovatele buržoazních listů a stěžují si, že „oni to tak nemysleli“ a že je proti nim veden „tvrdý útok“. Rozčiluje je, že je náš lid právem označil za agenty. Ale jak je možno nazvat člověka, který nepříteli našeho lidu odevzdává pomloupačné pamflety a spojuje se s ním proti vlastnímu lidu, socialismu a pokroku? Spoléhají na to, že máme krátkou paměť. Ale jsou to titíž lidé a tytéž západní sdělovací prostředky, které útočily na 99 pragováků, kteří se provinili pouze tím, že napsali svým sovětským soudruhům o své věrnosti k Sovětskému svazu. Byli to právě Kohoutové, Havlové, Vaculíkové a jim podobní, kteří pragováky veřejně vyzývali, aby „odtáhli do Moskvy“.

Dnes, kdy jim sám rakouský kancléř velkoryse nabídl politický azyl a československé orgány jim naznačily, že se jim nebude bránit v odchodu, spustili „šum“, že je chceme „deportovat“. Jsou to samozvanci, kteří se nabubřele a nafoukaně nadřazují nad lid, ztroskotali politicky, společensky i morálně. Stejně tak jako buržoazie, která už dávno ztratila svoji historickou iniciativu a není schopna pracujícím vlastních zemí předložit pozitivní program, podobně její agenti a pomahači u nás nejsou schopni ničím pozitivním přispět pro rozvoj socialistické společnosti. Jejich program je destrukce, rozvrat a chaos. Neuznávají naše stranické a státní orgány, ignorují orgány moci lidu a socialistické zákony. Chtějí-li však v této zemi žít, musí si uvědomit, že do nekonečna si nemohou zahrávat s trpělivostí a velkorysostí našeho lidu.

Ze Západu nám mnozí ustavičně připomínají „lidská práva“, Závěrečný akt helsinské konference. Socialistické země jej plní důsledně ve všech oblastech, chápou jej jako celek, nejen to, co se jim hodí a co se jim nehodí. Buržoazní propaganda konferenci zpochybňovala a nyní se nám snaží radit. Záměr je jasný. Chtějí odvést pozornost od problémů, které mají ve vlastních zemích a jež jsou vyvolány hlubokou politickou, hospodářskou a morální krizí kapitalismu. Od toho, že imperialismus dodnes vykořisťuje celé národy, zapřičiňuje nesmírnou bídu milionů lidí, utrpení a hlad dětí, negramotnost, národnostní a náboženský útlak.

Od představitelů velkokapitálu až po ty, co vraždili v druhé světové válce, ve Vietnamu, v Chile, všichni ti, kteří svobodu a právo vidí v tom, aby měli právo dále vykořisťovat, utlačovat a vraždit, nám nyní chtějí udělovat lekce o svobodách a právech v socialistických zemích.

Situace v naší republice je však zcela jiná, než oni prezentují. Naše socialistické zřízení je pevné. Vedení strany a státu je pevné a jednotné, náš lid je odhodlán plnit a splnit program XV. sjezdu KSČ. Je skálopevně rozhodnut nikdy a nikomu nedovolit sahat na své revoluční vymoženosti, nenechat se vyrušovat ze své budovatelské práce a nikomu nedovolit rozvracet svou socialistickou vlast. [...]

→ RUDÉ PRÁVO, Č. 32, 8. 2. 1977, s. 1–2.

P7/11

[1977, březen, Praha.]²² – Informace o projevech člena ÚV KSČ a ministra vnitra ČSSR Jaromíra Obziny k Chartě 77 na Vysoké škole politické ÚV KSČ a na shromáždění v Socialistické akademii, rozšířená samizdatem v prostředí Charty 77.

Federální ministr vnitra J. Obzina o Chartě 77

(z projevu na VŠP ÚV KSČ)

Ministr J. Obzina v projevu na Vysoké škole politické ÚV KSČ řekl, že Chartu a její vznik lze pochopit jen jako určitý obraz a projev soudobého sociálního složení československé společnosti – 100 000 příslušníků bývalé buržoazie, dva miliony bývalé maloburžoazie a půl milionu vyloučených komunistů.

Podle J. Obziny měla StB určité informace o přípravách takového dokumentu od září 1976, i když se jí v rozhodné fázi před zveřejněním nepodařilo zajistit včas všechny okolnosti, rozhodující pro její obsahové zhodnocení a určení šíře její podpisové základny. „Volný“ průběh příprav Charty byl ponechán proto, že to dnes a ani v budoucnu jinak dělat nejde. Společnost s takovým složením, jako je naše, může vždy podobné akce plodit a nelze jim zabránit pouze mocenskými prostředky. V našich podmínkách nelze bránit nežádoucím stykům občanů – vždyt například v r. 1976 navštívilo jen velvyslanectví USA v Praze 22 tisíc a další západní úřady 10 tisíc československých občanů.

Zásah StB proti doručovatelům Charty 77 (přepadení vozu se signatáři Charty 77) byl proveden proto, aby se zdrželo její odeslání signatářům, kteří – podle Obziny – text do té doby neznali a podepsali jej „bianco“.²³ Bianco podpisové lístky byly zaslány 700 občanů, z nichž mnozí je předali StB nebo volali přímo Obzinovi, že s tím nechťejí mít nic společného. Charta byla prý načasována na počátek roku 1977, aby bylo využito příprav k Bělehradu, sabotován nástup do nového roku pětiletka a využita očekávaná nespokojenost obyvatelstva s připravovaným zvýšením cen, které pak vláda musela odložit, aby nepřilévala olej do ohně.

Důkazem příprav Charty v zahraničí je podle Obziny její obsah, na rozdíl od předchozích dokumentů opozičních nevycházející prý ze socialistických pozic – je to buržoazně demokratická platforma, vyzdvihující všeobecné demokratické požadavky, a nikoli požadavky socialistické. Pestrost složení signatářů více odpovídá potřebám zahraniční emigrace než domácím potřebám.

Propagandistická kampaň měla zastrašit potencionální²⁴ signatáře hlavně mezi „nevoliči“ (na 40 tisíc)²⁵ a odhalování iniciátorů mělo odvrátit vydání dalších dokumentů Charty. Tvrdé sankce jsou z těchto i mezinárodních důvodů vyloučeny, hlavně vzhledem ke vztahům se západními KS.

V Socialistické akademii (v únoru) Obzina toto téma rozvedl, rozdělil opoziční hnutí po roce 1969 na čtyři etapy:

22 Na samizdatovém znění zprávy odeslaném do zahraničí je rkp. poznámka „asi začátek března“. ČSDS, sb. Charta 77.

23 Poznámka v závorce samizdatového redaktora, autora zprávy či přepisovatele: „pozn.: Toto tvrzení opravdu dokazuje vážné mezery v informacích StB, stejně jako následující informace, že:“

24 Na jednom ze samizdatových znění dal autor či redaktor na tomto místě do závorky poznámku o tom, že slovo potencionální je novotvar z doby Novotného – „samozřejmě nesmysl, správně: potenciální“.

25 Myšlení voliči, kteří se nedostavují k volebním urnám.

1. Když se opozice obracela především k vyloučeným, ale už projevovala tendenci k rozšíření základny (1970–1972): SHČO, letáková akce k volbám přinutila odsoudit větší počet vyloučených komunistů a socialistů.²⁶

2. Smrkovského dopis Brežněvovi – pokus ovlivnit Sověty a další spojence.

3. Dopis berlínské konferenci KS.²⁷

4. Charta – představuje nejnebezpečnější fázi, protože se obrací na všechny doma i v zahraničí a snaží se vyhovět všem. Sestavily ji nejlepší mozky „opozice“, je proto sepsána tak rafinovaně, že kdybychom dovolili ji zveřejnit, 90 procent našich lidí by nepochopilo, v čem je její nebezpečí. Nebýt masivní zastrašovací kampaně, podepsali by ji mnozí, 1 až 2 miliony občanů, kterým jen strach brání zařadit se mezi signatáře.

Na dotaz, proč vnitro nezasahuje tvrději, Obzina řekl: „Nejsem bezpečák. Jsem stranický pracovník vyslaný do bezpečnosti vedením strany, abych tam realizoval jeho politiku. Všechny zákroky v této věci provádíme po konzultaci a se souhlasem strany. Bezpečnost se musí ve svých zákrocích ohlížet na zájmy státu a nemůže zakročit svévolně bez souhlasu vedení strany. Dokud budu ministrem, jiný postup orgánů nepřipustím.“²⁸

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

P7/12

1977, 31. březen, Praha. – Ze záznamu o rozhovoru generálního tajemníka KSČ a prezidenta republiky Gustáva Husáka s prvním tajemníkem ÚV PSDS Edwardem Gierkem při pracovním setkání v Zakopaném (28.3.1977).²⁹

[...] Navenek se může zdát, že velké kampaně na Západě okolo disidentů a tzv. charty jako by měly nějaký vliv na situaci v ČSSR. Jedná se však jen o skupinku lidí, s nimiž už byly problémy po řadu let, naposledy v krizovém období 1968–1969. Někteří stáli vždy na protisocialistických pozicích. Mnozí byli vyloučeni ze strany. Nyní se s pomocí Západu pokoušejí seskupit a vytvořit jakousi základnu vnitřní opozice. Je to skupina, která se soustřeďuje především v Praze, která se pokouší organizovat „opozici“ uvnitř, v úzkém spojení se Západem (od dopisovatelů novin přes zastupitelské úřady až po agenty nepřátelských rozvědek).

Počátkem ledna vedení strany rozhodlo vést proti těmto lidem rozhodnou kampaň uvnitř strany. Chceme ukázat, o koho jde, na jakých pozicích stojí. Rovněž ve veřejnosti provádíme

26 SHČO – zřejmě Socialistické hnutí čs. občanů, jehož jménem byly vydávány letáky před volbami v listopadu 1971. Zatýkáni probíhalo od listopadu 1971 do konce ledna 1972. V červenci a v srpnu 1972 následovala série politických procesů s nejvyššími tresty na svobodě ve výši šest a půl roku (Milan Hübl, Jaroslav Šabata) a šest roků (Jan Tesař). Srv. Jaroslav Cuhra: *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969–1972*. Praha, Ústav pro soudobé dějiny 1997. (Sešity ÚSD, sv. 29)

27 Dopis sedmi bývalých členů ÚV KSČ (J. Hájek, V. Kadlec, K. Kosík, I. Málek, Z. Mlynář, V. Slavík, B. Šimon) z 25.6.1976, adresovaný konferenci komunistických a dělnických stran v Berlíně. (*Kniha Charty*, Index 1977, s. 40–42)

28 Samizdatový text pokračuje informacemi o situaci na Vysoké škole politické ÚV KSČ, které neměly souvislost s Chartou 77.

29 Zpráva byla předložena k projednání na schůzi předsednictva ÚV KSČ 1. dubna 1977 jako příloha IVa.

rozsáhlou vysvětlovací kampaň, abychom odhalili pokrytectví a nepřátelský přístup těchto lidí. Je možno říci, že se podařilo tyto skupiny úplně izolovat. Snažili se založit širokou organizační síť, vytvářet výbory na závodech a mezi mládeží, vzbudit zdání jakéhosi celonárodního hnutí. V tom úplně zkrachovali. Jedinou oporu mají v zahraničních sdělovacích prostředcích. Dochází mezi nimi k morálnímu rozkladu. Víme ovšem, že jsou mezi nimi lidé, kteří jsou ochotni neustále útočit proti socialismu a pokoušet se dokazovat, že v ČSSR jsou skupiny nespokojených lidí.

Uvnitř je situace, pokud jde o toto hnutí, jasná. Uvědomujeme si, že vystupňovaná koordinovaná kampaň na Západě poškodila jméno ČSSR v zahraničí. Tam se k různým akcím přidávala inteligence, vystupovali i veřejní činitelé atd. To přirozeně komplikuje situaci.

Nepřistoupili jsme k trestnímu postihu těchto lidí, i když naši právníci ukazovali, že jde o jasnou trestní činnost. Někteří z nich by byli velmi rádi, kdybychom z nich udělali mučedníky. Byli zatčeni čtyři lidé, kteří měli prokázány kontakty na nepřátelské agentury. Někteří z těchto lidí, pokud pracovali na významných místech, byli propuštěni ze zaměstnání a uskutečnili jsme i další akce, které znesnadňují jejich nepřátelskou činnost proti nám.

V poslední době pozorujeme snahu o navazování kontaktů mezi skupinami disidentů v jednotlivých socialistických zemích.

Tyto otázky stály v popředí politické práce naší strany v posledních dvou měsících. Hlavní pozornost ovšem trvale věnujeme zajišťování úkolů XV. sjezdu, především v ekonomické oblasti.

→ NA, F. ÚV KSČ, O2/1, SV. 34, A.J. 38. – STROJOPIS, PRVOVIS.

P7/13

1988, 6. května, Praha. – Vnitrostranická informace sekretariátu ústředního výboru KSČ „o aktivizaci a činnosti nepřátelských sil v procesu přestavby a demokratizace“, určená členům a funkcionářům KSČ.³⁰

Vážení soudruzi.

Od roku 1987, zejména v souvislosti s komplexní přestavbou naší společnosti, ekonomickou reformou a demokratizací společenského života a v souvislosti s výročími, která připadají na letošní rok, se výrazně aktivizují síly vnitřních a vnějších nepřátel socialismu. Pokoušejí se využít složitosti a problémů, které na této cestě vznikají, aby podkopaly socialistické společenské zřízení v naší vlasti a postavily pracující proti současné politice strany.

Je nezbytné zvýšit aktivitu celé strany, mobilizovat každého komunistu k politickému a ideologickému zápasu. Přestavba a demokratizace, vycházející z leninského pojetí socialismu, neznamenají demobilizaci v ideologickém a politickém boji. Naopak, vyžadují zintenzivnění práce celé strany, všech jejích orgánů a organizací, každého komunisty. Je povinností stranických organizací znát situaci v okruhu své působnosti, názorovou hladinu, znát organizátory nepřátelských akcí a zabránit, aby ovlivňovali veřejné mínění. Je nutno přijímat konkrétní opatření proti nežádoucím vlivům a mobilizovat všechny poctivé občany naší vlasti k důslednému plnění úkolů, které před nás staví doba.

30 Dopis se dostal do rukou disentu a byl uveřejněn v plném znění v *Informacích o Chartě 77*. Mluví na něj reagovali dopisem ústřednímu výboru KSČ z 1. června 1988. (Viz D474)

To vyžaduje organizovaný postup celé strany, zabezpečení informovanosti o situaci od Ústředního výboru po základní organizace, ale i tok informací zdola nahoru. Je nezbytné vést aktivní propagandu za přestavbu, za demokratizaci, za marxisticko-leninský výklad naší minulosti, zejména krizových let 1968–1969.

Na základě jednání předsednictva ÚV KSČ byla vypracována zásadní informace, s níž je nutno ihned seznámit stranický aktiv a na nejbližší členské schůzi členy a kandidáty strany.

Očekáváme, že stranické orgány a organizace přijmou potřebná opatření k zabezpečení úkolů vyplývajících z této situace, že v duchu závěrů 7. a 9. zasedání ÚV KSČ budou v tomto směru rozvíjet účinnou masovou politickou práci.

Pro potřebu referentů, kteří budou seznamovat stranický aktiv a členy strany s informací sekretariátu ÚV KSČ, přikládáme konkrétní údaje o některých nelegálních strukturách protisocialistických sil.

6. května 1988

Sekretariát ústředního výboru KSČ

Informace o aktivizaci a činnosti nepřátelských sil v procesu přestavby a demokratizace

V současné době řešíme mimořádně náročné a složité úkoly spojené s naplňováním strategie linie XVII. sjezdu KSČ na urychlení sociálně ekonomického rozvoje. Nastoupili jsme v duchu závěrů 7. a 9. zasedání ÚV KSČ cestu přestavby a demokratizace společnosti. Vyžaduje to aktivizovat pracující, pomáhat jim správně pochopit úkoly a situaci a čelit činnosti nepřátelských sil.

Nástup k přestavbě, kterou převážná většina lidu přivítala a podpořila, vyvolává také mnoho otázek a nejasností, objevují se také různé pochybnosti, nejistota, zda jdeme správnou cestou. Na otázky, které jsou kladeny, třeba citlivě reagovat, nepřipouštět dezinformace, dávat správné odpovědi, v otevřené výměně názorů v pracovních a občanských kolektivech hledat cesty k řešení problémů, které vyvstávají. Je to nezbytné i proto, že přestavby a s ní spojené demokratizace se snaží využít odpůrci socialismu, kteří spekulují s tím, že závažné společenské změny, které začínáme uskutečňovat, mohou vést k destabilizaci socialistického zřízení. Vítanou příležitostí k ideové aktivizaci vidí náš třídní protivník v zahraničí i uvnitř země i v tom, že právě v letošním roce si připomínáme řadu významných historických výročí, mezi nimi dvacáté výročí událostí, které následovaly po lednu 1968 a vyústily v kontrarevoluci.

Aktivizace odpůrců socialismu, k níž v současné době dochází, je zaměřena k formování opozičních sil, které by působily mimo Národní frontu, využívaly otevřené politiky, veřejné informovanosti a zdravého kritického proudu k destruktivní činnosti, k vyvolávání politického a sociálního napětí ve společnosti.

K tomu jim mají sloužit problémy spojené s přechodem k novému hospodářskému mechanismu i s přestavbou dalších oblastí společenského života. Jak ukazuje zkušenost, budou se snažit využít každé naší těžkosti v uspokojování rostoucích potřeb společnosti, zejména těch, jejichž řešení vyžaduje čas i mimořádné prostředky, jako například zlepšení a ochrana životního prostředí, dosažení kvalitativně vyššího stupně vědeckotechnického rozvoje a jeho uplatnění ve výrobě, modernizace výrobní struktury, rozvoj služeb. Je třeba počítat také s tím, že se pokusí zneužít i různých problémů spojených se snížením počtu pracovníků v řídicích orgánech, s nezbytnými přesuny pracovních sil a jejich rekvalifikací.

Své úsilí zaměřují na vyvolávání generačních problémů a na zneužívání i takových otázek, jako jsou národnostní vztahy a náboženské cítění.

Čelit těmto nepřátelským snahám nemůže být záležitostí jen příslušných státních orgánů, nýbrž i široké veřejnosti, všech poctivých občanů naší vlasti, každého komunisty.

Hlavním nástrojem protisocialistického úsilí je charta 77, která veřejně vystoupila před 11 lety. Ačkoli jde o nevelkou skupinu lidí, je v posledních letech velmi aktivní. Její činnost se opírá o významnou hmotnou a ideologickou podporu kapitalistického světa a jeho masových sdělovacích prostředků. Charta svoje rozvratné působení maskuje rádobý demokratickými iniciativami.

Uplynulá léta ukázala, že její činnost nemá masový vliv. Pokouší se proto zaktivizovat signatáře charty v krajích. Konspirativně připravuje tzv. Fóra charty k různým ožehavým tématům našeho života. Současně jsou zakládány další skupiny, tzv. „nezávislé iniciativy“, které mají vyvolávat zdání, že stojí mimo rámec charty. Jde například o obnovu tzv. Jazzové sekce nebo vytvoření obdobné organizace „Unijazz“. Nelegální činnost začala rozvíjet „Společnost přátel USA“, „Síť občanské sebeobrany“, tzv. „Nezávislá mírová skupina“ či „Ekologický výbor“. Charta 77 připravuje založení dalších skupin. K tomu ji podněcují ideodiverzní centrály a podporují diplomatictí pracovníci některých západních zastupitelských úřadů. Současně jsou vydávány různé ilegální tiskoviny, jako jsou *Informace o chartě*, *Dokumenty charty*, *Lidové noviny*, které se snaží rozšiřovat mezi širokou veřejnost. O těchto dokumentech okamžitě informují západní rozhlasové stanice, především Hlas Ameriky, Svobodná Evropa, BBC a další.

Příslušné státní orgány činí nezbytná opatření k zamezení této činnosti. Jestliže její organizátoři přes všechna upozornění a vysvětlování o nezákonnosti jejich počínání v něm budou pokračovat, musí počítat s uplatněním zákonných prostředků.

Ve své rozvratné a pomlouvačné činnosti pokračuje takzvaný Výbor na ochranu nespravedlivě stíhaných (VONS). Pokouší se ospravedlnovat ty jedince, kteří porušují zákony našeho státu, vydává je za politické mučedníky. V této souvislosti chtějí vzbudit dojem, že v naší zemi se narušují lidská práva a požadují uplatňovat vůči ní různá diskriminační opatření. (USA tak např. zdůvodňují odepření doložky nejvyšších výhod.)

Aktivizují se i někteří bývalí členové KSČ, kteří působili ve vedoucích a odpovědných funkcích v roce 1968 a kteří v přestavbě vidí příležitost k ospravedlnění svých pozic a své bývalé činnosti, jíž poškodili stranu a společnost. Politiku „pražského jara“ vydávají za předobraz současné politiky sovětských komunistů a tím se pokoušejí dosáhnout své rehabilitace. V tomto směru se mělo stát impulsem k rozvinutí rozsáhlé kampaně namířené proti KSČ a její současné politice interview Alexandra Dubčeka listu *L'Unità* ze dne 10. ledna 1988 a různá jiná stanoviska, která vyslovují k vývoji situace v roce 1968.

Podporu v této kampani jim poskytují emigranti, jak to dosvědčuje např. uspořádání mezinárodního semináře v Itálii koncem dubna t. r., na kterém k vývoji v ČSSR v roce 1968 vystupovali Ota Šik, Zdeněk Mlynář, Jiří Pelikán, Eduard Goldstücker, A. J. Liehm, Karel Kaplan, Karel Bartošek, Radoslav Selucký a další. Všichni z nich jsou v současné době velmi aktivní. Plně využívají západní sdělovací prostředky. Jejich úkolem je falzifikovat dějiny socialismu v ČSSR, zejména v krizovém období na konci šedesátých let, a dokazovat, že přestavba může úspěšně probíhat, jen naváže-li na platformu pravicových oportunistů před dvaceti lety, dojde-li k liberalizaci, uvolní-li se pole k volnému působení různých politických sil.

V současném období - výrazně od léta 1987, sílí útoky proti ČSSR za údajné pronásledování věřících a duchovních, za potlačování náboženských svobod, které prý staví proti státu a socialistickému zřízení stále větší část společnosti. Tyto pomluvy, šířené soustavně západními

sdělovacími prostředky, jsou provázeny pokusy organizovat různé akce, na nichž má být manifestován odpor občanů proti našemu státu, jejich boj za náboženskou svobodu a respektování lidských práv. Organizátoři těchto akcí nejsou legální představitelé církví, ale tajně církevní struktury, různé opoziční elementy včetně nevěřících.

Postoje, akce a názory těchto lidí, které často pocházejí z dílen západní propagandy, by neovlivňovaly veřejné mínění, kdyby jejich dokumenty a prohlášení okamžitě nepropagovaly a nešířily buržoazní sdělovací prostředky, zejména Hlas Ameriky, Svobodná Evropa, vatikánský rozhlas, vídeňská a západoněmecká televize a další.

Intenzita vysílání těchto sdělovacích prostředků se zvýšila. Od loňského roku vysílá rádio Svobodná Evropa průměrně měsíčně 83 pořadů s církevní tematikou, Hlas Ameriky 37, BBC 30, Deutschlandfunk 35 atd. Texty, které vysílají, jsou pak šířeny po našem území nelegální cestou. Jejich autoři a domácí propagátoři – teologové Josef Zvěřina, Otto Mádr, laici Václav Benda z Prahy, Pavel a Jan Čarnogurský, František Mikloško či tajně vysvěcený biskup Jozef Korec z Bratislavy a další se v nich obracejí zejména na mladé lidi, vybízejí je k účasti na různých nelegálních i veřejných náboženských organizacích do naší společnosti [sic], vyvolávání rozporů mezi duchovními a státními orgány.

Autoři těchto dokumentů požadují zrušení čs. zákonů, kterými jsou upraveny vztahy státu a církví, snaží se získat prostor k obnově politické manipulace s věřícími, přenést činnost církve z kostelů na veřejnost, usilují o obnovu církevních řádů a dokonce usilují o navrácení bývalého církevního majetku apod. Autoritu těmto akcím má dodávat i podpora pražského arcibiskupa kardinála F. Tomáška. Typické pro poslední akci je to, že sběratelé podpisů využívají různých úskoků a podvodů, zveličují počet podpisů atd.

Novou formou nátlakových akcí, počítajících s uvolněním prostoru v procesu přestavby, byly dva nedávné pokusy o shromáždění většího počtu věřících. Záminkou pro ně se stalo tzv. Desetiletí duchovní obnovy národa vyhlášené koncem roku 1987 kardinálem Tomáškem, jehož cílem je posílit pozici katolické církve. Tyto akce měly demonstrovat masovou podporu požadavkům opozičních sil a donutit vedoucí státní orgány k ústupkům v prosazení těchto požadavků.

K prvnímu pokusu došlo 6. března t. r. Slavnostní mše ke svátku Blahoslavené Anežky, konané v chrámu sv. Víta na Pražském hradě, se mělo účastnit více než sto tisíc lidí. Pražský hrad se měl stát místem „národní pouti“, na níž měl být demonstrován masový odpor věřících proti socialismu pod rouškou „boje za náboženskou svobodu“. Organizátorům akce se nepodařilo uskutečnit své záměry. Zúčastnilo se jí okolo 5000 lidí včetně turistů a náhodných návštěvníků Hradu.

Druhá akce vyšla z podnětu vedení Světového kongresu Slováků, které má sídlo v USA a je vedeno antikomunistickými a protičeskoslovenskými elementy, které se plně hlásí ke kontinuitě s tisouským slovenským fašistickým státem. Tato akce měla napravit pražský neúspěch. Byla naplánovaná na 25. březen do Bratislavy, kde měla navenek proběhnout jako „tichá demonstrace se svíčkami“. Organizátoři v zahraničí i v Bratislavě však důkladně promysleli, jak údajně „nevinnou akci věřících“ převést na otevřenou protistátní akci, která pak měla být interpretována jako spontánní vystoupení československých katolíků za náboženskou svobodu a lidská práva. Její skutečný smysl odhalil rakouský rozhlas, když dva dny před akcí, 23. 3., prohlásil: „... půjde o nejvýznamnější konfrontaci mezi státními orgány a částí obyvatelstva od Pražského jara...“

Přípravy denně koordinoval vyhlášený nepřítel Československa, emigrant, salezián Hlinka Andrej [z] Hlasu Ameriky³¹, ve spojení s organizátory v Bratislavě. Čestní věřící akci striktně

31 Anton (nikoli Andrej) Hlinka byl redaktorem Rádia Svobodná Evropa.

odmítli, stejně jako ostatní občané. Nakonec se jí zúčastnilo asi 2000 lidí. Zákrok pořádkových sil proti nepovolené akci přesto vyvolal na Západě ostrou pomlouvačnou kampaň proti ČSSR. Terčem těchto útoků se rovněž stal slovenský sbor ordinářů, který předtím s odvoláním na církevní zákoník akci odmítl a upozornil, že nikdo kromě legálních představitelů nemá právo organizovat jakékoli akce spojené s církví či věřícími.

Naprostá většina církevních činitelů a věřících katolické církve, představitelé všech ostatních církví a náboženských organizací včetně jejich věřících se distancují od podobných kampaní a deklarací nepřátelských sil. Chápu, že těmto silám nejde o náboženskou svobodu a církevní život, ale o destabilizaci poměrů v ČSSR.

Nezastíráme, že do programu socialistické výstavby patří nejen odstranění vykořisťování člověka člověkem. Významnou jeho součástí je i duchovní povznesení lidí. Vedeme zápas o člověka, o jeho všestranný rozvoj, utváření racionálních potřeb a zájmů, o jeho životní orientaci, v níž se může opřít o vědecký světový názor.

Náš vztah k náboženským organizacím je vymezen Ústavou. V ČSSR mají věřící stejná práva, ale i povinnosti jako ostatní občané. Církevní a náboženské organizace mají plně zabezpečeny možnosti ke své náboženské činnosti. Náboženská víra není překážkou v aktivní účasti na budování socialistického státu a zápasu o mír. To bylo mnohokrát jasně řečeno nejvyššími představiteli naší strany i socialistického státu. Odpovědná vládní místa hledají další cesty k řešení některých otázek, což se týká v prvé řadě vztahu mezi státem a katolickou církví. V dlouholetých jednáních s Vatikánem se snaží dosáhnout dohody o obsazení některých biskupských úřadů. Z naší strany dobrá vůle nechybí. Řešit sporné problémy však můžeme jen tak, aby nebyl dotčen zájem většiny věřících a státu. Jsme přesvědčeni, že v našem úsilí i nadále najdeme pomoc a podporu skutečných vlasteneckých duchovních a církevních činitelů. V žádném případě nelze připouštět nátlakové akce podněcované nelegálními strukturami a antikomunistickými centry, jejichž cílem je narušit soužití občanů, zkomplikovat a zostřit vztahy mezi státem a církvemi.

Aktivizace sil vnitřního a vnějšího nepřítele v ČSSR je nedílnou součástí činnosti imperialismu proti všem socialistickým zemím a pokrokovým hnutím ve světě. Třídní nepřítel soustřeďuje své úsilí na deformování cílů přestavby a její realizace. Diferencovaně přistupuje k jednotlivým socialistickým zemím, zveličuje jejich specifické podmínky, které předpokládají určité rozdílnosti v přístupech k řešení nazrálých úkolů. Využívá jich k vytváření zdání narůstajících rozporů mezi socialistickými státy v pojetí samotné přestavby. Odvolává se přitom na činnost těch sil, které sám v jednotlivých socialistických zemích podporuje – v NDR na provokace evangelické církve a opozičních skupin, v PLR na akce Solidarity a katolické církve, v MLR na tzv. nezávislé skupiny, počítá s rozkladnými silami v Sovětském svazu atd. Nenechá si ujít jedinou příležitost, aby zpochybnil úsilí socialistických států v každé oblasti společenského života, konstruoval rozpory mezi vedeními socialistických zemí a bratrských stran. To vše se pokouší USA a státy NATO využít k vměšování do vnitřních záležitostí socialistických zemí, klást podmínky bránící rozvoji konstruktivní rovnoprávné spolupráce a mírových jednání.

Přestavba naší společnosti je a bude i nadále řízena komunistickou stranou v zájmu socialismu, revoluční proces budeme spolehlivě chránit před jakýmkoli intrikami jeho odpůrců. Bylo to řečeno i na 9. zasedání ústředního výboru KSČ ve zprávě jeho předsednictva přednesené generálním tajemníkem ÚV KSČ soudruhem Milošem Jakešem:

„Nepřeceňujeme, ale ani nepodceňujeme snahy nepřátel. Důležité je, aby strana, komunisté, byli důsledně o těchto problémech informováni, účinně proti těmto snahám vystupovali a působili mezi občany tak, aby organizátoři protisocialistických akcí – a to jsou většinou jednotlivci – zůstali ve svých záměrech izolováni. Na procesu přestavby a demokratizaci nedovolíme nikomu se přizhíbovat.“

Obracíme se na stranické organizace a všechny komunisty, aby pozorně sledovali a analyzovali situaci ve svém okolí, všímali si změn v myšlení a náladách lidí, citlivě na ně reagovali. Je nezbytné, aby stranické organizace a orgány přijímaly opatření k vyloučení nežádoucích vlivů, vedly aktivní propagandu a vystupovaly proti nepřátelským tendencím a snahám i jejich nositelům a mobilizovaly všechny poctivé občany naší vlasti ke konstruktivní práci.

V úsilí o přestavbu společnosti, o rozvoj socialistické demokracie, o rozvíjení a uplatňování tvořivých sil a iniciativy lidí nemůžeme přehlížet nic, co oslabuje náš postup vpřed. Všichni komunisté si musí být vědomi, že jde o významný ideový a politický zápas, v němž nelze podceňovat možnosti a síly našich nepřátel, kteří se pro realizaci svých protisocialistických cílů pokoušejí využít všech příležitostí, které jim poskytuje současná složitá a náročná situace. Jen zásadový a rozhodný postoj, obětavá a tvořivá práce na každém úseku je zárukou, že přestavba naší socialistické společnosti bude úspěšně uskutečněna.

Charta 77

Vznikla dnem 1. 1. 1977 vydáním základního prohlášení (signovalo 241 osob), jako odraz nástupu Carterovy administrativy USA a její orientace na destabilizaci socialistických států cestou boje za lidská práva. Zaštitila se Mezinárodním paktem o občanských a politických právech, zveřejněných ve Sbírce zákonů ČSSR č. 120/76 a Závěrečným aktem KBSE z Helsínek v roce 1975.

U zrodu CH stáli její první mluvčí Jan Patočka, Jiří Hájek a Václav Havel. Ideovou náplň dával v pozadí bývalý tajemník ÚV KSČ Zdeněk Mlynář, který se v květnu 1977 vystěhoval do Rakouska a udržuje kontakty s představiteli CH. Tři mluvčí CH se pravidelně jedenkrát za rok střídají. V současné době jsou mluvčími CH Miloš Hájek (bývalý ředitel Ústavu dějin socialismu, vyloučen z KSČ, v důchodu), Bohumír Janát (doktor filozofie, bývalý vědecký aspirant Psychologického ústavu ČSAV) a Stanislav Devátý (bývalý zaměstnanec JZD AK Slušovice).

CH se snaží trvale o svoji legalizaci, k čemuž využívá četné zahraniční kontakty, kdy zástupci CH jsou jako partneři přijímáni různými oficiálními delegacemi přijíždějícími do ČSSR a současně jsou zástupci CH zváni na různé akce mezinárodního charakteru a velvyslancectví některých západních zemí.

Za dobu existence se k základním signatářům CH připojily další osoby, takže dnes jejich počet přesahuje 1300. Z nich část zemřela, část odvolala signaci a přibližně 150 se jich vystěhovalo do zahraničí. K tomu je nutno připočít některé nezveřejněné signatáře CH a další sympatizující osoby. Aktivních organizátorů nepřátelské činnosti je přibližně 100, z toho v Praze asi 60.

Úkolem vzniku CH je mimo jiné spojovat nejrůznější i protichůdné ideové proudy protisocialistických sil v ČSSR (pravicové oportunisty vyloučené ze strany, tzv. exkomunisty, ty, kdo se hlásí k sociální demokracii, k trockismu, klerikalizující živly apod.). V posledním období organizátoři CH se orientují na vytváření politické opozice ze sil nejrůznějšího zaměření. Součástí této taktiky je vytváření tzv. nezávislých struktur paralelně existujících vedle oficiálních společenských institucí a organizací, do nichž se snaží proniknout nebo je ovlivňovat. K nejvýznamnějším nelegálním strukturám, které CH ovlivňuje, patří Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, Ekologický výbor, Společnost přátel USA (SPUSA) – nyní Společenství přátel USA (ke změně názvu došlo poté, kdy byla zamítnuta registrace SPUSA a organizátoři se domnívají, že jako Společenství nemusí být registrováni), Síť občanské sebeobrany přejmenovaná na Iniciativu sociální obrany (ISO), Nezávislá mírová skupina, Nezávislé mírové sdružení – iniciativa za demilitarizaci a další.

Výbor na ochranu neoprávněně stíhaných (VONS) – vznikl 24. 4. 1978 a svoji činnost zajišťuje jako československá liga pro lidská práva a člen Mezinárodní federace pro lidská práva

(FIDH), která je nevládní organizací při OSN a ČSSR se na její činnosti nepodílí. VONS je reprezentován především Petrem Uhlem a Ladislavem Lisem, který byl jako člen VONS dne 18. 11. 1984 zvolen místopředsedou FIDH. V současné době má VONS 31 členů a 6 členů v zahraničí. Má vybudovány struktury v krajích a jeho činnost je zaměřena na vyhledávání a kritiku případů trestního stíhání osob dle čs. platných zákonů, které se snaží vydávat za politické vězně. Do současné doby vydal od svého vzniku celkem 747 *Sdělení* VONS, ve kterých tendenčně informuje o jednotlivých případech a napadá orgány činné v trestním řízení.

Iniciativa sociální obrany (ISO) – založení má být vyhlášeno v květnu 1988. Má se zabývat mimosoudními případy zejména v oblasti pracovního práva a správního řízení, s jejichž růstem organizátoři kalkulují v souvislosti s přestavbou společnosti a chtějí se tak přiblížit k masám pracujících a postupně proniknout do dělnického prostředí.

Jednou z důležitých forem, kterou v současné době CH volí s cílem proniknout do dělnického prostředí a zvláště mezi mládež a ovlivňovat tak přímo veřejnost, je platforma tzv. Fóř CH-77. Tato má současně sloužit k politizaci CH. Projevem trvalých snah o působení mezi mládeží je i vznik již zmíněného Nezávislého mírového sdružení – iniciativy za demilitarizaci, jež má organizovat především mládež.

CH již od svého vzniku považuje za hlavní platformu své činnosti vydávání Dokumentů CH, zaměřených do různých sfér vnitropolitického života společnosti, ale i k mezinárodním otázkám s cílem diskreditovat politiku strany a státu. V poslední době se stále výrazněji orientuje na mládež a podporu církevních aktivit. Všechny dokumenty, stejně jako všechna *Sdělení* VONS jsou zveřejňovány v zahraničí, především rozhlasovými stanicemi Hlas Ameriky, Rádio Svobodná Evropa a BBC. Obsah dokumentů se neustále radikalizuje. Kromě vlastních dokumentů CH, jejichž počet v loňském roce dosáhl 80, je v nepřátelském prostředí v současné době vydáváno přibližně 115 různých titulů samizdatů v počtu od 10 do 300 výtisků. Jejich cílem je přímé působení na veřejnost, a proto se snaží zvyšovat počty titulů a jejich tiráž. Nejmasovějším samizdatovým periodikem se mají stát tzv. *Lidové noviny*, jejichž registrace byla zamítnuta a které se pokoušejí dále vydávat ilegálně.

Činnost CH je trvale morálně, materiálně i finančně podporována ze zahraničí. Koordinací finančních podpor se zabývá tzv. Fond CH-77, obhospodařovaný ve Švédsku čs. emigrantem Františkem Janouchem. Finanční podpory zasílané ze zahraničí jsou legalizovány v řadě případů jako honoráře za literární tvorbu či jako různé ceny (např. Jana Palacha, Františka Kriegla, Jaroslava Seiferta a další).

Jazzová sekce

Vznikla v roce 1970 jako součást zájmové organizace Svaz hudebníků ČSR. Zabývala se organizováním koncertů a Pražských jazzových dnů. Postupně pod vlivem předsedy Karla Srpa a skupiny, která se kolem něho vytvořila, neoprávněně rozšířila činnost na celé území ČSSR. Těžiště aktivity přenesla mimo hudební oblast do publikační, výstavní a politické činnosti. Většina vydávaných publikací měla protisocialistický charakter se zaměřením především na mladou generaci. Členskou základnu tvořilo 6–7 tisíc členů a značné množství příznivců. Prostřednictvím Karla Srpa se JS stala neoprávněně členem Mezinárodní jazzové federace. V roce 1984 byl Svaz hudebníků zrušen včetně jeho složek. Jazzová sekce však pokračovala v činnosti ilegálně. V rozporu se stanovami sdružovala členy z celé ČSSR a výbor se ziskem rozprodával zájemcům neoprávněně vydané publikace. Karel Srp a další členové výboru Jazzové sekce svým jednáním naplnili skutkovou podstatu trestného činu nedovoleného podnikání podle § 118 trestního zákona. V roce 1987 byli členové výboru odsouzeni Městským soudem v Praze pro uvedený trestný čin k podmíněným a nepodmíněným trestům odnětí svobody. Členové bývalého výboru v úzké koordinaci s chartou, VONS a prostřednictvím

některých zastupitelských úřadů kapitalistických zemí v Praze i dalších mezinárodních organizací prezentují postup čs. orgánů jako porušování lidských práv a v tomto směru tendenčně zpracovávajími tiskovinami dezorientují bývalou členskou základnu. Po odpykání trestu se vedení JS snaží pokračovat ve své činnosti, podalo žádost o povolení organizace pod novým názvem Unijazz. Tuto žádost MV ČSR zamítlo.

Nelegální struktury římskokatolické církve – začaly se vytvářet z pokynu Vatikánu již po únoru 1948 s cílem organizovat podvratnou činnost, vychovávat a připravovat kádry, které by byly schopny v perspektivě, v níž počítali s likvidací socialismu, obsadit důležité funkce v hierarchistické struktuře římskokatolické církve. Do současné doby bylo tajně vysvěceno 25 biskupů a 130 kněží, kteří působí v civilních povoláních.

Nelegální skupiny nerozvíjejí svou činnost mimo církve, snaží se naopak využívat jejich legálních možností k cílům, které jsou v rozporu s posláním náboženských organizací, naplňovat politickou doktrínu Vatikánu.

V současné době se činnost nelegálních církevních struktur zaměřuje na organizování podvratných akcí nátlakového charakteru, při kterých je cílem zneužít náboženského cítění občanů k protispolečenskému vystoupením. Jedná se o různé podpisové akce, zneužívání církevních poutí a dalších kultovních shromáždění, kde se orientují na mládež, snaha koordinovat činnost s CH-77 a VONS. Součástí je i soustavné předávání tendenčních a pomlouvacích informací západním sdělovacím prostředkům.

Na podporu činnosti nelegálních církevních struktur jsou dodávány ze zahraničí značné materiální a finanční prostředky dosahující ročně několika milionů.

Tzv. *Memorandum mladých katolíků* mělo v koncepci plánu štvavých vysíláčů vyvolat dojem o existenci masového protestu věřící mládeže na Slovensku. Tato akce zkrachovala předčasným zveřejněním uvedeného záměru, k následnému setkání a zpracování *Memoranda* nedošlo.

Charta věřících byla prezentována kardinálem Tomáškem v 16 požadavcích čs. věřících, kterou předal v roce 1987 představitelům římskokatolické církve ve Francii a NSR s požadavkem, aby byl v zahraničí zorganizován nátlak na čs. stát.

Rovněž k tzv. *Petici moravských katolíků*, která obsahuje 31 požadavků, dalo impuls středisko čs. emigrace v Římě již v roce 1986.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

P8

Zpráva a záznamy ministerstva zahraničí ČSSR a aparátu ÚV KSČ k mezinárodnímu ohlasu Charty 77 (leden–březen 1977)

Několik dokumentů zařazených do této přílohy poskytuje souhrnné informace o zahraničních ohlasech na Chartu 77, jak je shromáždily aparáty státu a KSČ v prvních čtyřech pěti týdnech od zveřejnění Prohlášení Charty 77. Současně ozřejmují oficiální stanoviska, jak je vedoucí českoslovenští představitelé a československá diplomacie prezentovali svým zahraničním partnerům, a informují o cílech, které si vedoucí aparáty státu a KSČ v daných souvislostech kladly, a také o postupu, který volily k jejich realizaci. Je z nich zřejmé úzké sepětí stranických a státních aparátů a funkcionářů i „vedoucí úloha“, kterou KSČ uplatňovala dokonce i v takových záležitostech, jako bylo pozvání jugoslávského velvyslance k jednání v oddělení mezinárodní politiky ÚVKKSČ, kde mu byl tlumočen protest proti „nehoráznému způsobu informování jugoslávských čtenářů“ kvůli karikatuře v jednom jugoslávském deníku (viz P8/3, oddíl IV).

Vedoucí grémium KSČ v tomto období opakovaně zaměstnávaly postoje komunistických stran Itálie a Francie, jimž byly zaslány obšírné dopisy, každé straně zvlášť. Návrhy se projednávaly na několika zasedáních předsednictva ÚV KSČ a následně byly o korespondenci informovány nižší složky KSČ. Publikace těchto dokumentů přesahovala možnosti edice.

Všech pět dokumentů přílohy pochází z fondu ÚV KSČ Národního archivu v Praze, až na jeden (obsáhlá zpráva o zahraničních reakcích, předložena Vasilem Bilakem) však byly pořizeny ministerstvem zahraničí. I na jeho zpracování se však bezpochyby podílelo ministerstvo podklady, které poskytl oddělení mezinárodní politiky ÚV KSČ.

P8/1

[1977, leden], Praha. – Záznam o rozhovoru náměstka ministra zahraničních věcí ČSSR Dušana Spáčila s velvyslancem Rakouska Hansem Paschem. (28. ledna 1977)

S. Spáčil s odvoláním na tiskovou konferenci kancléře Kreiského Paschovi sdělil: Pan Kreisky ve svých prohlášeních – alespoň z textu, který známe – řekl, že my chceme někoho deportovat. Nevíme, jak si to máme vysvětlit. Z naší strany přece nebyla vyvinuta žádná iniciativa. Prohlášení o poskytnutí práva azylu z rakouské strany učinil p. Kreisky 18. 1. také s odvoláním na svá jednání v Praze v únoru 1976. Z toho jsme vycházeli, a proto jsme dali pokyn p. Komárkovi, aby ověřil, zda je to skutečně tak, aby naše orgány mohly jednat o této otázce.¹ Proč tedy nyní p. Kreisky najednou věc obrací, když on sám dobrovolně – tak říkájíc

1 Nabídka kancléře Bruna Kreiského o poskytnutí azylu signatářům Charty byla v zápětí zneužita k policejnímu nátlaku na některé známé osobnosti mezi chartisty, aby si podaly žádost o vystěhování. V Československu i v zahraničním tisku se rychle rozšířily zprávy o plánech československých úřadů po vzoru „nuceného odsunu“ Alexandra Solženicyna do západního Německa. Rakouská strana na to reagovala prohlášením, že azyl je zaručen těm, kdo se rozhodnou požádat o něj dobrovolně. Karel Komárek byl tehdy československým velvyslancem ve Vídni. Willibald Pahr, o němž byla řeč později, byl rakouský ministr zahraničí.

svobodně a demokraticky – s touto iniciativou přišel, veřejně to vyhlásil, a dnes obviňuje někoho jiného. Jak tomu máme rozumět? On přišel s nabídkou, my jsme si ji jen ověřili a on nás v důsledku toho teď staví do světla, jako bychom to byli my, kdo někoho chceme deportovat. Přitom zcela zapomíná na to, že iniciativa byla jeho.

Pasch přislíbil, že bude ihned informovat Vídeň. Zřejmě očekával naši demarši a vytáhl přesný text prohlášení Kreiského. Zdůrazňoval, že Kreisky hovořil v kondicionálech, tj. co by Rakousko muselo učinit, kdyby ČSSR přistoupila k násilnému vystěhování a zbavení občanství disidentů.

S. Spáčil přerušil a položil otázku, zda čs. strana někdy mluvila o vystěhování, deportaci nebo zbavení občanství. Když Pasch přiznal, že tomu tak nebylo, S. Spáčil položil otázku, proč tedy p. Kreisky vyvolává duchy a konstruuje něco, co neodpovídá skutečnosti. Přitom s touto iniciativou vyšel on, Kreisky. Zdůraznil, že je nepochopitelné, když někdo učiní nabídku a pak začne hovořit třeba v kondicionálech o věcech, o kterých z naší strany vůbec nikdo nehovořil. Tím se snaží dát černého Petra do našich rukou, tj. tam, kam v žádném případě nepatří. Pan Kreisky učinil z nějakých důvodů nabídku na azyl pro čs. disidenty a my jsme si tuto nabídku ověřovali. O nic víc z naší strany nešlo. Proto jsou konstrukce p. Kreiského překvapující.

Poté Pasch řekl, že tedy tato záležitost je vyřízena, ale co prý bude dál. S. Spáčil vyslovil podiv nad tím, co by mělo být dál. Budeme čekat a uvidíme. Pasch se dotázal, zda bylo disidentům oznámeno, že mají možnost azylu v Rakousku. S. Spáčil vyslovil nad takovou otázkou podiv. Je to tedy rakouská strana, která se snaží nutit disidenty k tomu, aby se vystěhovali do Rakouska? To je právě věc, která je podivná stejně jako někdy celý zájem o tzv. porušování lidských práv v ČSSR. My máme také svá stanoviska k tomu, co se děje v jiných zemích, ale tato stanoviska vyjadřujeme jen v tisku, nikoliv po státní linii, protože se nechceme vměšovat do vnitřních věcí. Tak to odpovídá i Závěrečnému aktu, jehož jsme signatáři. U nás lidská práva porušována nejsou, ale jsou země, kde k tomu dochází ve velkém měřítku. Vezmeme jen otázky, jako je právo na práci, rovnoprávnost ras a národů. My bychom také mohli po státní linii vyjadřovat naše stanovisko k diskriminaci národ. menšin tak, jak k tomu dochází třeba v některých zemích. To je však vnitřní záležitost těchto zemí. My ovšem očekáváme, že takto budou postupovat vůči nám i jiní.

Pasch, vědom si rakouských problémů se slovinskou a chorvatskou menšinou, řekl, že Rakousko takové postoje velmi oceňuje. Dále se dotázal, jak to je se zatčením 4 lidí, z nichž dva byli zmíněni p. Komárkem v jeho dotazu u Pahra.

S. Spáčil vyjádřil podiv, že pan Pasch nesleduje tisk, kde měl o zatčení těchto lidí přesnou zprávu. Vyplývá z ní, že tito lidé byli zatčeni za trestné činy nesouvisející s „chartou 77“. To, že dva z nich byli signatáři charty, je jen příznačné. Za podpis charty nebyl nikdo zatčen, i když došlo k jednotlivým výsledkům. Pokud byli lidé zatčeni, šlo o porušení platných čs. zákonů.

Pasch se potom znovu vrátil k otázce azylu a řekl, že mé sdělení je vlastně pozitivní, a dotázal se, může-li je jednoznačně interpretovat tak, že nikdo nebude násilně donucen k emigraci. S. Spáčil doporučil Paschovi, aby si pořádně přečetl text tohoto úvodního prohlášení. V závěru Pasch řekl, že otázka porušování lidských práv je širší otázkou, o které nechce diskutovat, protože dosud nemá z Vídně pokyny na demarši, kterou učinil vedoucí 4. [editoriálního] o[odboru] s. Křepelák. Zřejmě se k této otázce prý ještě vrátí. Na okraj se snažil vysvětlit, že Kreisky v tiskové konferenci nepoužil slova deportování, které prý je silnější a předpokládá soudní rozhodnutí, ale slovo násilné vyhnání. S. Spáčil řekl, že to není důležité, hlavně jde o to, že to jsou konstrukce Kreiského, ale ne naše.

Při loučení Pasch poznamenal, že snad jsme si všimli pozitivního momentu, tj. že Kreisky se zmínil v odpovědi novinářům o tom, že počítá s návštěvou s. Štrougala. S. Spáčil řekl,

že nechce tuto otázku komentovat v této chvíli, ale upozornil Pascha, že tento výrok Kreiského byl opět podmíněn tím, že problém disidentů bude vyřízen tak kladně, aby se návštěva mohla konat. Pasch tuto podmínku minimalizoval a řekl, že považuje za kladné, že Kreisky s návštěvou s. Štrougala dále počítá.

→ NA, F. ÚV KSČ, O2/1, SV. 29, A.J. 32. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

P8/2

[1977, leden], Praha. – Záznam o rozhovoru náměstka ministra zahraničních věcí ČSSR Dušana Spáčila s velvyslancem USA Thomasem. R. Byrnem. (31. ledna 1977)

Velvyslanec USA T. R. Byrne se dostavil na FMZV na požádání s. nám. Spáčila. Doprovázeli jej rada ZÚ R. H. Frowick. S. nám. Spáčil oznámil velvyslanci důvod rozhovoru, tj. prohlášení státního departmentu USA.² Položil otázku, zda odpovídá skutečnosti, že vláda USA považovala za únosné přijmout prohlášení týkající se vnitřních záležitostí ČSSR. Zdůraznil, že je považujeme za vměšování do čs. vnitřních záležitostí, a vyslovil podiv nad takovou akcí vlády USA.

Velvyslanec Byrne poté přečetl text prohlášení státního departmentu. Pak vyslovil názor, že vláda USA má právo vyslovit se k porušování lidských práv kdekoli na světě, tedy i v ČSSR, kde byla porušena práva daná čs. Ústavou i zmiňovaná v ZA KBSE.

S. Spáčil pak prohlásil následující: „Udivuje nás skutečnost, že státní department, tj. vláda USA, vyjádřil určitý názor k vnitřní situaci v ČSSR, přičemž informace, na kterých prohlášení státního departmentu je založeno, nepochází z oficiálních čs. pramenů, ale od skupiny lidí, kteří nikoho nereprezentují. Oficiální čs. stanovisko k chartě vydáno nebylo. Nás postup USA překvapuje proto, že vláda USA učinila prohlášení právě na základě informací od hrstky osob, které nikoho nereprezentují. Pak stojí ale otázka, na čem chceme založit naše vzájemné styky, chceme komunikovat na vládní úrovni, na tom, co prohlašují vlády, nebo nic neznamenající skupiny lidí? Stanovisko státního departmentu překvapuje, ještě více však skutečnost, že toto stanovisko je údajně totožné se stanovisky prezidenta Cartera. To nemůžeme považovat za normální. My k vývoji v USA nezažíváme vládní stanovisko – i když je

2 Prohlášení státního departmentu (ministerstva zahraničních věcí USA) o lidských právech v Československu přečetl 26. ledna 1977 na tiskové konferenci ve Washingtonu ředitel tiskového oddělení ministerstva Frederick Z. Brown. Konstatovalo se v něm, že okolo 300 osob v Československu podalo vládě petici, aby zaručila práva podle československé Ústavy, mezinárodních úmluv o občanských a politických a hospodářských, sociálních a kulturních právech a podle helsinského Závěrečného aktu. „Zaznamenali jsme, že signatáři Charty 77 výslovně prohlásili, že nejde o dokument politické opozice. Někteří ze signatářů byli podle zpráv, jež jsou k dispozici, zadrženi nebo zastrášováni.“ S odvoláním na ustanovení Závěrečného aktu a na to, že se všichni jeho signatáři zavázali respektovat lidská práva základní svobody a podporovat jejich uplatňování, prohlášení končilo slovy: „Musíme důrazně odmítnout porušování těchto práv a svobod, kdekoli k němu dojde.“ (*Department of State Bulletin*, roč. 76, č. 1965, 21.2.1977, s. 154.) Na tiskové konferenci 31. ledna 1977 ministr zahraničí USA Cyrus Vance vysvětlil, že se ministerstvo bude vyjadřovat k těmto otázkám tehdy, když to bude považovat za potřebné, ne však v každém jednotlivém případě. Zdůraznil, že administrativní USA má povinnost dát své názory v této věci otevřeně najevo, i když nebude tropit hlasitý pokřik nebo postupovat jiným nevhodným způsobem. (Tamtéž, s. 140.)

samozřejmě máme. Mohli bychom velmi lehce zaujmout stanovisko k porušování lidských práv v USA, k tomu, že USA nejsou schopny zajistit milionům lidí práci, vždyť kde jsou základní lidská práva, když 10 milionů lidí je nezaměstnaných? Dalo by se hovořit o bezpráví amerických černochů a Indiánů apod. Ke všem těmto problémům máme samozřejmě stanoviska, reagujeme však v tisku a ve sdělovacích prostředcích, v ideologické oblasti. To také odpovídá našemu tvrzení, že mírové soužití v ideologické oblasti není možné. Po vládní linii jsme však stanoviska k vnitřní situaci USA nezaujímali – to proto, že bychom tím zasahovali do vnitřních záležitostí USA. Přejí si snad USA, abychom tuto praxi změnili? To by však neodpovídalo závěrům helsinské konference. Vždyť přece USA rovněž podepsaly ZA KBSE. Ten dává každé zemi právo vybrat si společenský systém, který jí vyhovuje. A my jsme si vybrali systém socialistický. Jestliže se v USA střílí do lidí, např. při demonstracích v Kentu, nebo lidé v USA nemají zajištěnu práci a i jinak jsou porušována v USA lidská práva, pak v tom vidíme charakteristický rys vašeho společenského systému. Reagujeme na to však v tisku apod., ale ne po vládní linii.

Dnes jsem byl rovněž informován o protičeskoslovenském prohlášení předsedy US odborů Meanyho. Překračuje všechny možné meze. Hovořím dnes však jen o prohlášeních na vládní úrovni a o Meanym se tedy nebudu dále šířit, i když jeho tvrzení jsou nehorázná.

Velvyslanec Byrne ve své odpovědi uvedl, že USA mají právo upozornit na porušování lidských práv, ať jsou porušována kdekoliv, tedy i v ČSSR. Připomínají-li helsinskou konferenci, tak jen proto, že dodržování lidských práv je v ZA tak zdůrazněno. A je jasné, že signatáři charty neměli možnost zveřejnit své názory uvnitř ČSSR a že museli použít zahraničí. Vy zdůrazňujete, že nevydáváte prohlášení na vládní úrovni a že tedy nezasahujete do záležitostí druhých zemí a tedy i USA. Píšete o názorech na jiné země a USA v denním tisku, ale přece *Rudé právo* je oficiálním tiskovým orgánem, rovněž tak TV a rozhlas. A pokud jde o vámi kritizovanou nezaměstnanost v USA, tak ta není zaviněna nedostatkem lidských práv, ale rozvojem dynamické americké společnosti, značným přílivem emigrantů. Každoročně přibývá v USA na půl milionu nových emigrantů, problém nezaměstnanosti bylo možno zaznamenat i během 2. světové války, kdy bylo třeba každé ruky. Američtí občané jsou v neustálém pohybu, mají možnost se stěhovat z místa na místo – a to se netýká jen dělnické třídy. To způsobují dost vysoké počty osob mimo pracovní poměr. Skuteční nezaměstnaní dostávají velmi dobré podpory v nezaměstnanosti – na rodinu také až 800 dolarů měsíčně. USA mají neustálý problém se zařazováním mladých lidí do práce – vláda prezidenta Cartera je však odhodlána tento problém řešit. Oficiální *Rudé právo* přináší denně 5-6 velkých a zásadních článků o USA, dnes RP opět o USA píše.

S. Spáčil odpověděl: Byl jsem 10 let v USA a v problematice nezaměstnanosti se tedy dostatečně vyznám. Vy však na to máte vaši vlastní interpretaci. A my máme naši na to, jak nahlížet na lidská práva, jak lidská práva jsou zajišťována v ČSSR. O tom si však rozhodneme sami v ČSSR a o tom nebudou rozhodovat USA. Pokud jde o deník *Rudé právo*, pak je to oficiální orgán KSČ a nikoliv čs. vlády. Každá země si přece může určit svůj společenský systém – a jestliže americká strana hodlá interpretovat Helsinky tak, že si ČSSR má na základě ZA KBSE změnit svůj systém, tak ČSSR tak závěry Helsinek neinterpretuje a systém nezmění. Podstata věci je v tom, že existují země s rozdílnými společenskými systémy a že země by tyto systémy měly navzájem respektovat, tj. především na zásadě mírového soužití – podstatou toho všeho je nevměšování se do záležitostí jiných zemí.

Byrne opět začal citovat z prohlášení státního departmentu a pak vyslovil domněnku, že ze strany USA nedošlo k vměšování do záležitostí ČSSR, bylo to bráno jen jako upozornění, že někde jsou porušována lidská práva. USA – tak jako jiná země – mají přece obecné právo taková upozornění činit.

S. Spáčil uvedl: Nás udivuje skutečnost, že USA, se kterými přes všechny existující problémy udržujeme celkem korektní styky, považují za možné zaujmout vládní stanovisko k situaci v ČSSR založené na nepravdivých informacích malé skupiny osob. My bychom považovali za normální, kdyby oficiální stanoviska byla založena na informacích získaných v mezivládních stycích.

Byrne zdůraznil, že státnímu departmentu šlo o to, aby byla zajištěna lidem – signatářům v ČSSR možnost svobodně diskutovat své problémy uvnitř ČSSR, a to v souladu s čs. Ústavou a se ZA KBSE. V ČSSR však došlo k zatčením a znepokojování signatářů. USA chtěly jen vyslovit názor na tuto záležitost a nijak se nevměšovat.

S. Spáčil poté uvedl: Vaše odpověď jen dokazuje, že na straně USA nešlo o seriózní přístup k celé záležitosti. Mohu vás ujistit, že v ČSSR nebyl nikdo zajištěn za to, že podepsal tzv. chartu. Bylo by lépe, kdybyste více sledoval to, co se říká po státní či vládní linii, a ne po linii malé skupiny lidí, kteří nikoho nerepresentují. Z oficiálních informací byste se mohl dovědět, že došlo k zatčení, ale ne v souvislosti s podepisováním charty. Jestliže zatčené 4 osoby měly nějaký vztah k chartě, pak to jen vykresluje jejich charakter. V ČSSR dochází k zatýkání lidí jen v případech, kdy skutečně porušili čs. zákony. V každé zemi přece existují zákony, v každé zemi mají lidé určeno, jaká jsou jejich práva a povinnosti. Lidé, kteří dělají něco jiného, nutně porušují zákony země. Sám podpis charty nebyl porušením čs. zákonů, ale lidé, kteří byli zatčeni a za které se USA staví, zákony porušili. Nehovořím o tom, čeho se dopustili, o tom se bude hovořit u soudu, a o výsledku budete informováni.

S. Spáčil poté rozhovor ukončil.

→ NA, F. ÚV KSČ, O2/1, SV. 29, A.J. 32. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

P8/3

[1977, 3. únor, Praha.] – Souhrnná zpráva o zahraničních ohledech a aktivitách mezinárodního oddělení ÚV KSČ v souvislosti s Chartou 77, předložená tajemníkem ÚV KSČ Vasillem Biľakem k jednání předsednictva ÚV KSČ.³

Mezinárodní reagence v souvislosti s tzv. chartou 77

Na rozhraní roku 1976–77, poté kdy skončily volby v USA a NSR, se vytvořily předpoklady k tomu, aby dominující tendence ve vývoji mezinárodních vztahů, tendence k uvolňování mezinárodního napětí, jejíž prosazení odpovídá dlouhodobým souhrnným zájmům socialistického společenství na mezinárodním poli, se mohla opět rozvíjet v normálním rytmu a normální dynamikou.

Není proto náhodou, že právě v této době se stupňuje aktivita krajně reakčních a studenoválečnických sil. Tyto síly se nevzdaly svého cíle zvrátit nebo alespoň zastavit celkový pozitivní trend v mezinárodních vztazích a znepokojeny rýsující se perspektivou pokračování normálního vývoje sovětsko-amerických vztahů, jakož i očekávaným normálním vývojem bělehradské schůzky. Všemi prostředky se snaží vmanévrovat novou americkou vládou do negativních pozic v souvislosti s předpokládaným pokračováním sovětsko-amerických jednání

3 Písemnost není datovaná. Jako příloha III. (1588/23) byla součástí písemných podkladů předložených V. Biľakem 3. 2. 1977 k 6. bodu programu jednání předsednictva ÚV KČ 4. února 1977 (informace o mezinárodních reagencích v souvislosti s tzv. Chartou 77).

o omezení strategických zbraní a současně usilují o to, zkomplikovat průběh bělehradské schůzky a tím zpochybnit samy výsledky helsinských ujednání jako jednoho z důležitých pilířů uvolňování mezinárodního napětí.

Je naprosto zřejmé, že kampaň rozpoutaná kolem charty 77 je přímou součástí a velmi přesně zapadá (jak obsahově, tak i časově) do stupňující se aktivity těchto sil a proudů.

To vše je odrazem skutečnosti, na kterou poukázal ve svém projevu v Bukurešti s. Brežněv, když zdůraznil, že zvláštnost současného momentu v mezinárodních vztazích spočívá v tom, že probíhá ostrý politickoideový zápas o podstatu a perspektivu procesu uvolňování mezinárodního napětí.

I. Charakteristika kampaně na Západě

Od samého počátku má kampaň charakter centrálně řízené, profesionálně organizované akce, s viditelnou snahou dosáhnout maximální šíře záběru a intenzity vlivu. Od prvního dne bylo možno pozorovat cílevědomé rozehrání kampaně příslušnými nástroji propagandy. Zároveň je od počátku, zejména s pomocí zahraničních novinářů, přísně sledován každý pohyb prominentů pravice v ČSSR a kromě toho fakticky denně je s některým z nich organizováno ze zahraničí telefonicky spojení. Obvyklému „opotrebení“ kampaně se její organizátoři snaží čelit novými impulsy, a to jednak „zdola“ – po linii dalších dezinformací o vývoji v ČSSR okamžitě masově rozšiřovaných všemi sdělovacími prostředky, jednak „shora“ – dávkovaně stupňovanými prohlášeními veřejných a oficiálních představitelů a orgánů na Západě.

Řídící centrály buržoazie využívají svého fakticky informačního monopolu a snaží se natolik zahltit informační síť Západu dezinformacemi, aby tím jednak vytvářely náležitou „psychózu ve veřejném mínění“, jednak nutily jednotlivé představitele vyjadřovat se nikoliv k reálnému vývoji, k faktům, ale právě k těmto dezinformacím. Tak buržoazní centrály rozšířily zprávy o policejním pronásledování a zatýkání signatářů charty. Na základě toho kupř. i představitelé některých komunistických a dělnických stran zaujímají stanovisko právě k tomuto údaji jakožto faktu.

Na Západě se systematicky vytváří psychóza o „hluboce krizové situaci v ČSSR“, o „vlně neklidu“, přičemž vydání pamfletu se charakterizuje jako „vypuknutí zjevné opozice v Československu“ (*International Herald Tribune* 12. ledna). Aby se podobným představám dodalo zdání věrohodnosti, snaží se americký IHT dokonce o jakýsi „teoretický“ rozbor příčin tohoto „výbuchu“: Hlavním motivem je prý vliv helsinské dohody z roku 1975, druhým prvkem je deklarace komunistických a dělnických stran přijatá v Berlíně a třetím – zpomalení hospodářského růstu a vzestupu životní úrovně.

Kampaně o „krizové situaci“ jsou podporovány i různými pověstmi o „obtížích“, které prý působí stranickému a státnímu vedení ČSSR tlak „obránců lidských práv“. Tak oficiální orgán vládní Rakouské strany *Arbeiter Zeitung* [sic] vyslovil 28. ledna názor, že prý „události přerůstají různým místům v Praze pomalu přes hlavu“. Ve vedení prý existují rozpory mezi těmi, kdo „nechtějí vystupňovat situaci“, a těmi, kteří „právě tímto vystupňováním upevňují své vlastní pozice“. List tvrdí, že „přijde doba, že rozumné síly se prosadí“.

V této souvislosti jsou pozoruhodné i otázky, které ve svém rozhovoru s radou ZÚ NDR v Praze položil rada ZÚ NSR Giesder 25. ledna. Jedna z otázek zní: „Dá se počítat s tím, že v souvislosti s chartou 77 dojde v ČSSR k určitým změnám v mocenských poměrech?“

První fáze kampaně probíhala fakticky na úrovni sdělovacích prostředků, zatímco i představitelé kapitalistických států zdůrazňovali, že nehodlají přenášet tyto problémy do mezistátní oblasti. Později bylo možno zaznamenat sérii oficiálních vystoupení představitelů různých společenských organizací (různých výborů a komisí pro „lidská práva“, pravicových

odborů, představitelů socialistických a sociálně demokratických stran, představitelů některých komunistických stran).

V minulých dnech došlo k dalšímu posunu v kampani, který spočívá v tom, že pod hysterickým tlakem sdělovacích prostředků a antikomunistických centrál, jakož i v důsledku tradičních antikomunistických postojů jednotlivců (Kreisky), začali zaujímat veřejná stanoviska oficiální představitelé některých vlád a parlamentů, v důsledku čehož je celá záležitost transponována do oficiálních dvoustranných vztahů.

Veřejně se vyjádřili oficiální představitelé Rakouska (spolkový kancléř Kreisky), USA (mluvčí státního departmentu, jehož prohlášení bylo schváleno novým státním tajemníkem Vancem a 36 představitelů kongresu USA), Norska (předseda vlády, ministr zahraničních věcí), Švédska (místopředseda vlády, ministryně zahraničních věcí), Holandska (předseda vlády, ministr zahraničních věcí), Portugalska (rezoluce Národního shromáždění), Švýcarska (generální tajemník politického departmentu), Velké Británie (ministrský předseda).

(Obsah prohlášení jednotlivých činitelů, jakož i prohlášení dalších politických osobností jsou obsažena v příloze.)

Všechny tyto reakce a vystoupení obsahují v té či oné míře vždy dva základní politické prvky. Spojují události kolem charty 77 se Závěrečným aktem helsinské konference, jakož i s eventualitou dopadu na rozvoj dvoustranných vztahů s ČSSR. Je proto jasné, že konkrétním politickým cílem těchto akcí po vládní linii je zkomplikovat vývoj před bělehradskou schůzkou a tím si připravit výhodnější pozice pro tlak západních států především v otázkách tzv. 3. koše a současně využít vytvořené situace k tomu, aby byl anulován akumulovaný kapitál, který ČSSR dosáhla ve své zahraniční politice po porážce kontrarevoluce v letech 1968-69, a zatlačit ČSSR alespoň do částečné mezinárodní izolace.

Cílem této kampaně také je zintenzivnit podporu socialismu nepřátelských sil v socialistických zemích, prohloubit diferencovaný přístup k socialistickým zemím (kampaně jsou zaměřeny především proti ČSSR, NDR a SSSR) a snažit se o oslabení jejich jednoty a soudržnosti.

Na Západě se záměrně vyzvedá širší kampaně, do níž se zapojily různé síly - od nejkrajnější pravice (představitelé vojensko-průmyslového komplexu, tradiční antikomunisté z mezinárodních sionistických centrál a velkého informačního byznysu), různých mezinárodních organizací pravicového zaměření, přes činitele buržoazních vlád, vedení socialistických a sociálně demokratických stran a pravicových odborů, přes soudobé čínské vedení - až po vedoucí představitelé některých západoevropských komunistických a dělnických stran. Charakter zapojení různých skupin i cíle, které tím sledují, jsou nezřídka rozdílné. Přitom je zřejmé, že organizátoři kampaní z kruhů krajní pravice se právě touto „mnohostranností reagentce“ snaží dodat věrohodnosti svým útokům a systematicky využívají zejména vystoupení představitelů některých komunistických stran k zesílení politického účinku kampaně.

II. Základní skupiny podílející se na kampani

a) *Síly krajní imperialistické reakce* jsou zřejmě hlavním faktorem řízení a organizování celé kampaně. Zatímco jiné, zejména realističtější kruhy vládnoucí buržoazie na Západě využívají kampaně především pro své taktické politické záměry, sledují síly krajní reakce cíle dalekosáhlejší. Možno konstatovat, že jejich snahy využít voleb v USA a NSR k prosazení obratu zahraničněpolitického kurzu doprava nedosáhly plánovaných záměrů. Jak vláda v NSR, tak zejména nové vedení v USA prohlásily, že hodlají dále pokračovat v kurzu politiky uvolňování mezinárodního napětí. Síly krajní reakce vidí v současné kampani nástroj jak zabrzdit, eventuálně zvrátit proces uvolňování napětí. Útok vedou paralelně dvěma směry: na jedné straně se snaží skandalizovat ČSSR a socialistické země vůbec a na základě toho vyvolávat psychózu o bezvýchodnosti politiky uvolňování napětí, bezperspektivnosti bělehradského

setkání atd. Zároveň využívají kampaně i k zesílenému tlaku vůči vlastním realističtější uvažujícím činitelům svých vlád, aby překonaly jejich odpor a zatlačily je na pozice nepřátelské vůči politice uvolňování napětí.

K obsahově nejostřejším prohlášením v souvislosti s kampaní patří vyhlášení krajně reaktivního předsedy amerických odborů AFL/CIO G. Meanyho z 29. ledna, který hovoří o „zlovolné perzekuci v ČSSR“, která prý „dnes není civilizovanou zemí spravovanou zákonem, ale velkým koncentračním táborem k trestání nevinných, řízeným zločinci s připravenými sovětskými zbraněmi“. Vyzval USA, aby v OSN předložily návrh na odsouzení a vyloučení Československa z OSN.

V NSR vystoupil dne 31. ledna poslanec CSU Carl-Dietrich Spranger s ostrou kritikou vlády NSR, že dosud nepodnikla nic proti porušování dohod o lidských právech komunistickými státy, a požadoval „konkrétní kroky“ podle vzoru USA a Norska.

Americký list *Time* uveřejnil 24. ledna komentář, v němž tvrdí, že „snad nejkřiklavěji porušuje duch Helsinek Československo, kde krutě totalitářská vláda G. Husáka zahájila nový útok proti disidentům a intelektuálním svobodám“.

Charakteristické jsou závěry britského *Sunday Times* z 23. ledna, kde v souvislosti s charitou 77 prohlašuje, že budou-li na bělehradském zasedání předloženy jasné důkazy, že komunisté hrubě porušovali ujednání helsinské konference, „může být ohroženo celé uvolňování mezi Východem a Západem“.

Zvláštní pozornosti si zaslouží vývoj, který pod tlakem krajně pravicových sil probíhá kupř. v USA. 8. ledna přinesl americký *Newsweek* interview s novým ministrem zahraničních věcí C. Vancem, který v prioritách americké zahraniční politiky klade dosažení dohody o SALT na prvé místo. Už 11. ledna však Vance pod tlakem pravicových představitelů amerických sněmoven prohlašuje v zahraničním výboru senátu, že „starost o lidská práva by se měla stát základním prvkem zahraniční politiky USA“. Prohlášení, které pak 26. ledna vydal Staderp, je už jen dalším důsledkem této pozice. Ne náhodou tedy kladl pokrokový list *Daily World* ze 14. ledna otázku, „zda se někdo ve Washingtonu nesnaží vnutit Carterovi před jeho příchodem do Bílého domu postoje z období studené války“, a upozorňuje, že v „nadházejících týdnech nelze vyloučit důkladně připravenou provokaci proti jedné nebo více socialistickým zemím“.

b) *Oficiální představitelé kapitalistických zemí a oficiální orgány* nezaujímali, jak bylo uvedeno, v počátcích kampaně stanovisko z titulu úřadu. Pokud reagovali, pak buď nepřímo, anebo poměrně opatrně. Sem kupř. spadá „bronchitida“, pro niž nemohl uskutečnit svou zastávku v ČSSR 14. ledna italský ministr zahraničních věcí Forlani Arnaldo, anebo přípitek lucemburského ministra zahraničních věcí Thorna při jeho návštěvě v ČSSR ve dnech 12. a 13. ledna, kdy mluvil obecně o vládách, které zavírají lidi jen pro jejich odlišné politické názory.

Lze soudit, že vlády kapitalistických zemí se zpočátku orientovaly pouze na to, využít maximálně kampaně jako argumentační munice pro nadcházející setkání v Bělehradě. Z toho hlediska se jim kampaň hodila pro jejich taktické záměry. V poslední době však dochází ke změně a imperialistické centrály řídící kampaň vyvíjejí tlak na to, aby vyústila právě do mezinárodních vztahů.

K nejzávažnějším patří prohlášení amerického MZV z 26. ledna, které „důrazně vyjádřilo politování“ nad porušováním lidských práv a svobod v Československu a kdekoliv k tomu dochází.⁴ V prohlášení oficiálního mluvčího MZV bylo zdůrazněno, že ministr Vance s tím výslovně projevil souhlas. I americký tisk (např. *New York Times* z 27. ledna) zdůrazňuje, že je to poprvé, kdy americké MZV veřejně obvinilo některou vládu z nedodržování helsinského

4 Viz pozn. 2.

dokumentu. Skutečnost, že oficiální orgán USA se otevřeně vměšuje do vnitřních věcí, se označuje jako nový fakt, protože MZV se prý „obvykle vyhýbá komentování vnitřní situace v jiných zemích“. Prezident Carter však prohlásil 30. 1., že „přehnaná kázání adresovaná vládám jiných států... mohou zkomplikovat situaci a poškodit pokrok“.

Už předtím, 18. ledna, přijalo Shromáždění republiky v Portugalsku z iniciativy socialistických poslanců rezoluci, v níž se protestuje proti systému, který vedl k uvěznění Hájka a dalších socialistů a demokratů. Uvádí se, že v ČSSR nejsou skutečné politické a odborářské svobody a že po pádu vlády vedené Dubčekem zavládla represe stalinského ražení. V rezoluci je odvolání na stanoviska některých stran jako IKS a KS Španělska. Rezoluce byla poštou zaslána velvyslanectví ČSSR v Lisabonu a jím vrácena.

Norský ministerský předseda Nordli prohlásil 25. ledna v interview s buržoazními sdělovacími prostředky, že současný vývoj v ČSSR ovlivní stanovisko norské vlády k rozšíření spolupráce a že události v ČSSR jsou sledovány s politováním a zneklidněním. V souvislosti s tím byla z norské strany odložena návštěva s. Barčáka, při níž mělo dojít k podepsání nové obchodní dohody. Orgán vládnoucí sociálně demokratické dělnické strany oznámil 29. ledna výslovně, že Norsko tímto krokem chce „vyjádřit svou nespokojenost se současným politickým vývojem v ČSSR a s akcemi vlády proti politickým disidentům“.

Ostré je i prohlášení ministryně zahraničních věcí Švédska K. Söderové, která na zasedání ministrů Evropské rady ve Strassburgu 27. ledna prohlásila, že vážným porušením lidských práv, ke kterému nedávno došlo ve východní Evropě a zvláště v ČSSR, vzniká nebezpečí pro uvolnění v Evropě. Tyto země podle jejích slov riskují, že ztíží úspěšné provedení schůzky, která se má konat začátkem letošního léta a na níž se má projednat plnění KBSE.

Rakouský kancléř Kreisky už 18. ledna po schůzi rakouské vlády prohlásil k chartě 77, že rakouská vláda se vždy zasazovala o politické vězně. On prý hodlá uvážit, co může vláda učinit, aby demokratičtí socialisté mohli signatářům charty pomoci. Neumí si představit, že by se k těmto věcem mlčelo, dopis bude sotva stačit. Bude spíše třeba udělat celou řadu věcí. 27. ledna v rozhovoru s novináři pak už přímo spojoval vývoj událostí s mezistátními vztahy. Dotázán na nadcházející návštěvu s. L. Štrougala prohlásil, že doufá, že problém disidentů bude vyřízen „tak kladně, aby se návštěva mohla konat a aby Rakousko nemělo důvod o něm mluvit“. Rakouský ministr zahraničních věcí v souvislosti se zprávami o „chystané deportaci disidentů z Československa“ prohlásil 30. ledna, že taková deportace by prý „byla hrubým porušením Závěrečného aktu helsinské konference o bezpečnosti v Evropě z roku 1975“.

Britský ministr zahraničí A. Crossland ve funkci předsedy Rady ministrů EHS prohlásil na zasedání ministrů zahraničí 19 zemí sdružených v Evropské radě dne 27. ledna ve Štrasburku, že EHS bude „klidně, avšak důrazně podporovat hnutí národů a nové ideje šířící se ve východní Evropě“. EHS se prý v Bělehradě vyhne „neplodně polemickému přístupu“, ale bez váhání uplatní pevný tlak v těch bodech, které SSSR a Východoevropané plní nedostatečně. Dne 1. února sdělil jménem britské vlády státní ministr G. Roberts čs. velvyslanci, že „v Británii je široké znepokojení s politikou čs. vlády v otázce lidských práv. Postup čs. orgánů není v kontextu se 7. principem Závěrečného aktu KBSE. Nepomáhá procesu uvolňování a vzájemným vztahům.“ Prohlášení odmítnuto jako vměšování a nepravdivé.

Také francouzský titulář v ČSSR informoval čs. tituláře, že plánovaná návštěva francouzského ministra zahraničních věcí v Praze bude záviset na celkovém vývoji včetně československé vnitropolitické situace. Při své návštěvě u s. náměstka Spáčila dne 31. 1. se však francouzský titulář o této věci již nezmiňoval.

c) *Postoj socialistických a sociálně demokratických stran.* Už na zasedání XIII. kongresu Socialistické internacionály v Curychu ke konci loňského roku bylo přijato stanovisko přednesené Brandtem, že v otázce tzv. „boje za lidská práva“ se strany SI budou spojovat s kýmkoliv – s pravicovou

organizací Amnesty International, s tiskem, církvemi atd. V souladu s tím se socialistické a sociálně demokratické strany plně zapojily i do současné kampaně ve snaze zdiskreditovat socialistické státy, oslabit rostoucí vliv idejí komunismu ve světě a zároveň podchytit a prohloubit rozpory mezi komunistickými a dělnickými stranami.

Ve svém zahajovacím projevu na dvoudenním sjezdu nejvyšších grémií SPD v Bad Godesbergu předseda SPD W. Brandt řekl 27. ledna: „Nechceme si plést protesty s politikou a nenecháme se zapřáhnout do káry reakční propagandy. Každý by však měl vědět, že naše sympatie a naše dobrá přání patří těm, kdo v NDR, v ČSSR a jinde ve východní Evropě jsou šikanováni, protože uplatňují nárok na základní lidská a občanská práva.“ Podle vysílání západoněmeckého Deutschlandfunk činil Brandt toto prohlášení i jako prezident SI.

Francouzská socialistická strana přijala prohlášení už 20. ledna a její výkonné byro vyzvalo Socialistickou internacionálu a ostatní socialistické strany a vlády k nátlaku na československou vládu. Generální tajemník Italské socialistické strany Craxi vyjádřil stanovisko strany mj. v odpovědi „drahému soudruhovi Mlynářovi“ na jeho žádost o pomoc. Italští socialisté prý protestují proti perzekuci signatářů a hodlají nadále mobilizovat světovou veřejnost. Národní výkonný výbor Labour Party přijal 26. ledna rezoluci, kde odsuzuje uvěznění občanů, kteří podepsali chartu a vyzývá vládu ČSSR, aby respektovala lidská práva. Vedení Švýcarské sociálně demokratické strany protestovalo 20. ledna proti nedávným opatřením v SSSR, ČSSR, NDR a Polsku. Švédská SDS ústy svých mluvčích, zejména Palmeho, Anderssona při nejrůznějších setkáních vyslovuje podporu signatářům charty a odsuzuje potlačování demokracie v ČSSR. Rovněž Norská SDS zaujímá ostře kritické stanovisko, stejně tak Dánská.

16. ledna přijalo byro Belgické socialistické strany rezoluci na podporu charty, přičemž před uveřejněním se předsedové strany omlouvali československému velvyslanci, že vzhledem k negativnímu psaní i belgického komunistického tisku museli prý takové stanovisko přijmout. Finská sociálně demokratická strana se zatím do kampaně nezapojuje. Pouze v jejím místním tisku jsou kritické poznámky. Žádné stanovisko nezaujal zatím ani tisk Lucemburské socialistické dělnické strany, která naopak dne 2.2. vysílá do ČSSR dvoučlennou delegaci k sondážním rozhovorům.

Mezinárodní konfederace svobodných odborů podle zpráv uveřejněných na Západě 26. ledna vyzvala Mezinárodní organizaci práce, aby se zabývala vývojem v ČSSR, kde dochází k diskriminaci v povolání a rovněž se hodlá obrátit na UNESCO. Buržoazní sdělovací prostředky v souvislosti s tím vyzývají odborové organizace v kapitalistických zemích, aby nežůstávaly pozadu dokonce za komunistickými stranami Západu.

d) *Stanovisko nového vedení Čínské lidové republiky* potvrzuje jeho nezměněný zahraničněpolitický kurz. V článku *Žen-min ž'-pao* dne 26. ledna se charta 77 označuje jako „boj proti sovětské okupaci a kontrole“ a zdůrazňuje se potřeba bojovat za politická práva. Článek přebírá řadu západních buržoazních argumentů a komentářů.

e) *V rozvojových zemích* se podle dosavadních zpráv kampaň západních sdělovacích prostředků proti ČSSR příliš neodrazila. V řadě zemí se kampaň v domácích sdělovacích prostředcích vůbec neobjevila i přesto, že je možno volně obdržet západní tisk (Alžír apod.).

V některých zemích se projeví určité ohlasy jako např. ve Venezuele, Srí Lance a Uruguayi. Materiály byly převzaty ze západních agentur a v některých případech z italských stranických pramenů.

S přáteli a některými bratrskými stranami (Indie) bylo dohodnuto, že by nebylo vhodné za této situace z naší strany vyvolávat publicitu. Některým bratrským stranám byly předány naše materiály, které budou zpracovány jako jejich stanoviska na naši podporu.

III. Postoj komunistických a dělnických stran v kapitalistických zemích

Všechna fakta svědčí o tom, že jedním z podstatných politických cílů organizátorů celé kampaně je podchytit netřídní stanoviska, která vedení některých komunistických a dělnických stran v západní Evropě zaujala k otázce demokracie a lidských práv, i jiné jejich pravivově oportunistické a revizionistické teze a dosáhnout dalšího prohloubení rozporů mezi vedením těchto stran a zejména [mezi] komunistickými a dělnickými stranami socialistických zemí, usilovat o to, aby kampaň vedla k rozkolu komunistického a dělnického hnutí. Charakteristická jsou slova týdeníku britské Labour Party *Tribune* z 28. ledna, který píše o tom, že prý „proces se signatáři charty 77 může velmi dobře vést k formálnímu přerušení styků KSČ s komunistickými stranami ve Francii, Itálii a Velké Británii“.

Všechny komunistické a dělnické strany v západní Evropě byly vystaveny od počátku velikému a koncentrovanému tlaku buržoazní propagandy. Přesto možno říci, že většina bratrských stran se nedala oklamat a zaujala správný internacionalistický postoj. Zejména Německá komunistická strana i Komunistická strana Rakouska nejen přinášely materiály, které jim předala KSČ, ale přinášely i vlastní komentáře ostře odhalující záměry organizátorů kampaně. Podobně postupovala i Komunistická strana Finska, Dánska, Portugalská KS, Lucemburská KS a také AKEL a Komunistická strana Řecka. Stejně tak KS USA i Kanady.

Komunistická strana Norska dosud nezaujala oficiální stanovisko, ale člen jejího ÚV Pettersen byl pověřen získat v ČSSR potřebné informace. Informace mu byly v rozsáhlé míře poskytnuty a s. Pettersen slíbil, že jejich stanovisko bude v náš prospěch, i když bude umírněné, neboť musí přihlížet i k vnitřním podmínkám v zemi. KS Holandska zatím nezaujala žádné stanovisko a neinformuje ani o psaní buržoazních sdělovacích prostředků.

Ve výrazném rozporu s internacionalistickým postojem většiny stran je postoj, který zaujímá zejména vedení IKS, FKS, KS VB, KS Španělska, LS-K Švédska a do značné míry i KS Belgie.

Vedení *Italské komunistické strany* se nejenom zcela nepokrytě angažuje za chartu, ale do této aktivity zapojuje i další organizace, které jsou řízeny či pod vlivem IKS, kupř. odbory, ale i družební města. Oficiální prohlášení vedení strany zatím přijato nebylo, i když už dříve bylo avizováno mimořádné zasedání vedení, které mělo československou otázku posoudit. Vystoupila však řada členů ÚV, kteří se nejrůznějšími formami a velmi ostrými výroky zapojili do protičeskoslovenské kampaně. Kupříkladu 14. ledna vydala skupina šesti intelektuálů (3 z nich členové ÚV IKS) veřejné prohlášení, s nímž se následující den ztotožnil Berlinguer na veřejném shromáždění, kde řekl, že zmíněné veřejné prohlášení „považujeme za správné a účelné“. Na závěr svého projevu řekl: „Postoje a chování, jak jsme o nich byli informováni např. z Československa, kde dochází k přímému násilnému potlačování, jsou pro nás ze zásadního hlediska nepřijatelné.“ Komentáře ústředního orgánu ÚV IKS *Unità* charakterizují situaci v ČSSR jako hlubokou a nepřekonanou krizi, kde poslední události jsou jen důkazem toho, že se nic nevyřešilo od roku 1968. V recenzi na Mlynářovu knihu, která vyšla pod názvem *Praha otevřená otázka*, píše komunistický týdeník *Rinascita* 28. ledna, že je nezbytné urychleně analyzovat situaci v Československu, která už není jen vnitřní záležitostí, ale „otázkou týkající se celého mezinárodního komunistického a dělnického hnutí“. Zdůrazňuje, že prý „bezvýchodnost, do níž se dostala politika normalizace, se zdá nepřekonatelná bez nového zamíchání karet...“ Člen ÚV IKS L. L. Radice v interview 30. 1. hovoří o KSČ jako o „straně, která se v současné době označuje za Komunistickou stranu Československa“.

26. ledna přinesla *Unità* článek Svoboda a socialismus, kde se zdůrazňuje, že prý je nutné kromě protikladů kapitalistické společnosti analyzovat také „různé a četné jevy“ svědčící o „krizi socialistických zemí“. Tuto krizi specifikuje *Unità* především jako „krizi vztahů mezi politickou mocí a občanskou společností“.

List Francouzské komunistické strany *L'Humanité* přináší téměř denně obsáhlé zprávy opírající se o buržoazní tiskové agentury. Z *Rudého práva* vytrhuje jen některé věty, aby bylo možno argumentovat, že psaní „*Rudého práva* vyvolává znepokojení“. 25. ledna uveřejnila *L'Humanité* redakční článek Útok na svobody v Československu, v němž vyjadřuje „úžas“ nad obviňováním signatářů, policejním pronásledováním a výpadům proti občanům, kteří vystoupili s otázkami lidských práv a svobod. Téhož dne G. Marchais na tiskové konferenci vyjádřil „hluboký rozpor“ s postojem československých úřadů, vlády a KSČ pro způsob, jakým reagovaly vůči lidem požadujícím respektování svobod. Marchais si osobuje právo posuzovat vývoj v ČSSR z jakýchkoli nadřazených pozic a prohlašuje, že prý „nemůžeme připustit to, co se děje v Československu, protože to ubližuje našemu ideálu“. Poučuje nás, že socialismus nelze budovat proti lidu, že lidu třeba umožnit aktivní účast při jeho výstavbě. Vystoupení Marchaise třeba právem hodnotit jako jedno z nejhorších a buržoazní deník *Figaro* ne náhodou pochvalně komentoval toto vystoupení slovy, že FKS se poprvé nespokojuje jen s odsouzením, ale zaujímá pozici ve prospěch oponentů a dává jim a priori za pravdu.

Postoj vedení KS Španělska, zejména generálního tajemníka S. Carrilla, zcela vybočuje z norem vztahů mezi komunistickými stranami. Jejich přímá angažovanost v současných událostech je však omezena tlakem naléhavých vnitřních problémů.

Orgán KS Velké Británie *Morning Star* se rovněž od počátku zapojil do protičeskoslovenské kampaně a zveřejňoval nejrůznější informace buržoazních agenturních zpráv a zejména přebíral informace z *Unità*. 11. ledna vyjádřil „znepokojení“ nad postupem naší strany zástupce generálního tajemníka KS VB R. Falber, potom následoval úvodník *Morning Star* 18. ledna a kampaň vyvrcholila oficiálním stanoviskem politického výboru KS VB publikovaném 21. ledna. Vedení strany se plně staví na obranu signatářů charty a zdůrazňuje: „Vojenská intervence nevyřešila a ani nemohla vyřešit politické problémy, které vznikly z přeručování socialistických idejí a porušování socialistické zákonnosti před rokem 1968, s čímž se čs. lid snažil vypořádat.“

Levicová strana – komunisté Švédska – vydala 20. ledna prohlášení, v němž kritizuje postup KSČ. Vážné šikanování lidí je prý v rozporu se zásadami socialistické demokracie. „Právo svobodného vyjádření svého názoru slovem i písmem nesmí být porušováno. Svobodnou a otevřenou diskusí získá socialismus větší podporu a zabezpečí budování socialistické společnosti.“

Také deník KS Belgie *Drapeau Rouge* věnuje kampani pozornost ve svém zpravodajství, které se téměř výlučně opírá o západní tiskové agentury. Z *Rudého práva* cituje jen to, co je vhodné pro polemiku. Dne 27. ledna přinesl *Drapeau Rouge* obsáhlou informaci o prohlášení Van Geyta k hospodářským těžkostem Belgie, kde se také zaujímá stanovisko ke kampani kolem Československa. Toto prohlášení je formulováno umírněně, se zřejmou snahou nedat se vmanérovat do ostrých antisocialistických vyhlášení. Na otázku, zda tisková kampaň v Československu proti signatářům nepoškodila samu myšlenku soužití a spolupráce, odpověděl předseda KS Belgie, že „jsou to právě atlantické síly, jež blokují jednání o odzbrojení a brání uplatňování závěrů Helsinek“. Konstatoval, že jsou „znepokojeni metodami, které používají určité socialistické země proti ideologické menšině a těm, kdo jsou nespokojeni. To však neznamená, že bychom měli ustoupit od svého boje proti pravicovým silám v NATO.“

Komunistická strana Japonska se prostřednictvím čs. ZÚ v Tokiu obrátila na ÚV KSČ a vládu ČSSR se žádostí o maximum informací o otázkách spojených s chartou a o možnost setkat se se signatáři charty. ÚV KSČ odpovídá v tom smyslu, že je rádi přijmeme, bude jim dána možnost hovořit s členy KSČ, ROH, mládeže i s příslušníky jiných politických stran, ale ne se signatáři.

Na soudobém postoji vedoucích představitelů IKS, FKS, KS VB, KS Španělska a LS-K Švédska je závažné zejména to, že se daly vmanévrovat na ideově politickou platformu, kterou formoval a vnesl na mezinárodní fórum třídní nepřítel. Ve výslovném rozporu s berlínským dokumentem tak podřizují zájmy komunistických stran a dělnické třídy zájmům buržoazie. Využívající této skutečnosti, snaží se reakční síly na Západě přitahovat zmíněné komunistické strany ještě dále, podchycují různá vystoupení jejich představitelů a popularizují je, snaží se je vmanévrovat do otevřeně antisocialistických vyhlášení. Přímé citace projevů představitelů IKS, FKS i dalších stran, psaní oficiálních tiskových orgánů těchto stran jsou nepřetržitě a pohotově využívány rozhlasovou stanicí Svobodná Evropa, Springerovým i jiným reakčním tiskem na Západě jako cenný argument o pravdivosti jejich obvinění na adresu Československa a důkaz toho, že „i komunisté odsuzují hrubé porušování lidských práv v Československu“. Síly krajní reakce tedy vidí právě v současném vývoji příležitost, aby tzv. „eurokomunisty“ plně odtrhly od pevného svazku se socialistickými zeměmi.

Třeba ovšem konstatovat, že tlaky reakčních sil i pravicově oportunistické ústupky ve vedení zmíněných stran narážejí na značný odpor v členských masách. To se týká jak Itálie a Francie, tak i Švédska a Velké Británie. Členové strany varují před škodlivostí podobného postoje a vyslovují svou internacionální solidaritu s postupem KSČ. Jsou zprávy, že kupř. i ve Velké Británii dochází vedení strany i redakci *Morning Star* velké množství dopisů v tomto smyslu, ba že je jich více než projevů souhlasu s postupem KS VB.

IV. Ohlasy v socialistických zemích

Ukazuje se, že ve většině socialistických zemí (vyjímaje SSSR), jsou útoky proti ostatním státům socialistického společenství chápány zúženě a nikoli jako útok proti celému socialistickému společenství, který nutně vyžaduje rozhodný boj a nemůže být záležitostí pouze té socialistické země, proti níž právě směřuje.

Sovětské sdělovací prostředky věnovaly akcím v ČSSR proti signatářům charty neobyčejnou pozornost. Zejména *Pravda* a *Izvěstija* uveřejnily řadu informací a vlastních článků, v nichž sovětské veřejnosti z různých stránek objasňovaly podstatu této antikomunistické kampaně a její skutečné cíle. V této souvislosti jsou čtenáři v SSSR seznamováni také s postoji čs. pracujících k obsahu charty a jejím autorům i s profily těchto lidí.

Také tisk v BLR a MLR kromě zveřejnění podstatné části článku Ztroskotanci a samozvanci, uveřejněného v *Rudém právu* 12. 1. t. r., informoval, a to i v komentářích svých pražských dopisovatelů o ohlasech čs. pracujících v souvislosti s tzv. chartou 77. Kladně hodnotil tiskovou konferenci uspořádanou v Praze a jednoznačně odsoudil signatáře charty.

Tisk PLR a NDR sice přináší agenturní informace, resp. přetiskuje některé komentáře *Rudého práva*, avšak bez vlastního komentáře.

Na rozdíl od uvedených socialistických zemí jugoslávské sdělovací prostředky reagují na chartu 77 jednostranně a tendenčně. Na jedné straně byla v tisku, který zveřejňoval informaci o článku *Rudého práva* z 12. 1., „opomenuta“ některá základní fakta. Naproti tomu v článkách pražského dopisovatele Tanjugu se uvádí v pochybnost nutnost a správnost očisty KSČ, zdůrazňuje se, že ohlasy čs. veřejnosti nejsou zaměřeny k chartě, ale k článku uveřejněnému v *Rudém právu*, že v čs. novinách není uveden počet signatářů apod. Současně se vyslovují obavy, že vedle politického odsouzení může dojít i k dalším represím. Maximální místo se poskytuje zprávám z buržoazních agentur. Jako dovršení přinesl list *Pobjeda* karikaturu o tom, jak *Rudé právo* sní o šibenících. Na OMP⁵ ÚV KSČ byl pozván velvyslanec SFRJ a byl mu tlumočen protest proti tomuto nehoráznému způsobu informování jugoslávských čtenářů.

5 OMP – oddělení mezinárodní politiky.

Rumunský tisk se záležitostmi charty zatím nezabýval vůbec. Při předávání článku z *Rudého práva* „Ztroskotanci a samozvanci“ ústřednímu orgánu RKS sdělili rumunští soudruzi, že rumunský tisk nejde na polemiku se západním tiskem ani při jeho útocích proti RSR, a prohlásili, že článku bude využito v širších souvislostech při odhalování praktik kapitalistických států v ideologické oblasti. Na chartu nereagoval ani albánský tisk.

Z asijských socialistických zemí lze pozitivně hodnotit postoje tisku MoLR a VSR. Byly publikovány především agenturní informace o ohlasu na tzv. chartu 77 mezi čs. pracujícími, ale také některá vlastní pozitivní hodnocení postoje naší veřejnosti. Ve srovnání s tím sdělovací prostředky KLDK neuvěřitelně k celé záležitosti žádnou informaci agenturního ani redakčního charakteru.

V. Postup ÚV KSČ a MZV ČSSR na mezinárodním fóru

ÚV KSČ od samého počátku vyvíjel intenzivní úsilí o to, aby pokroková veřejnost na Západě, zejména bratrské strany, dostaly přesnou a věrohodnou informaci o skutečném vývoji v Československu i o celém pozadí kampaně kolem tzv. charty 77. 1. Hned po vytištění zásadního článku v *Rudém právu* dne 12. ledna byli 13. ledna zvoláni na ÚV KSČ velvyslanci socialistických zemí a zde jim byla dána spolu s textem článku i podrobná ústní informace o širších vnitřních i mezinárodních souvislostech. Představitelé socialistických zemí byli požádáni, aby proti kampaním namířeným nejen proti nám, ale všem socialistickým zemím zastávali jasná a pevná stanoviska.

2. Rovněž hned 13. ledna byla všem bratrským stranám v Evropě a potom též v USA a Kanadě zaslána prostřednictvím našich velvyslanců podrobná informace spolu s příslušným překladem článku *Rudého práva* do světových jazyků. V informaci se charakterizovala situace v ČSSR včetně benevolentního postupu KSČ ve vztahu k prominentům pravicového oportunismu po krizových letech i mezinárodních aspektů nynější kampaně. Bratrské strany byly požádány, aby v souladu s touto informací podpořily společné internacionální zájmy, protože kampaň je namířena i proti komunistickému a dělnickému hnutí. Kromě toho některé bratrské strany byly požádány, aby buď uveřejnily článek *Rudého práva*, anebo přinesly vlastní článek s využitím obdobné argumentace. Učinily tak fakticky všechny strany, na něž jsme se s touto žádostí obrátili, a dokonce některé dodatečně navíc. Konkrétně bratrské strany těchto zemí: Finska, Dánska, NSR, Rakouska, Lucemburska, Portugalska, AKEL [Kypr], Řecka, USA, Kanady.

I v těch stranách, které zaujímají vůči nám velmi negativní pozici, byla oceněna pohotovost i zevrubnost informace. Tím závažnější je kupř. cynický postoj vedení IKS, jehož tajemník G. C. Pajetta byl nucen připustit, že v celé akci má zřejmě prsty CIA, aniž by to však sebedemné oslabilo jejich výpady proti KSČ.

3. Některým z těch komunistických stran, které zaujímají negativní postoj - IKS, FKS, KS VB - byla zároveň zaslána nabídka, aby neprodleně poslaly do Československa skupinu 2-3 novinářů, kteří by se na vlastní oči mohli přesvědčit o skutečné situaci v Československu a zúčastnili se i shromáždění pracujících. Představitelé Italské a Francouzské KS odpověděli, že o věci budou informovat vedení, ale další odpověď nedali. Ve Velké Británii se představitel strany zajímal pouze o to, zda by (v případě že by byli vysláni) měli možnost hořit se signatáři charty.

4. Kromě normálních materiálů zasílaných do zahraničí prostřednictvím ČTK byly bratrské strany přes čs. ZÚ podrobně informovány o průběhu tiskové konference v Praze dne 24. ledna.

5. Vnitrostranická informace pro základní organizace byla neprodleně zaslána i čs. velvyslancům a základním organizacím KSČ na čs. zastupitelských úřadech. Kromě toho byl materiál přeložen do světových jazyků s vypuštěním pasáže kritizující některé bratrské strany,

zejména IKS a KS Španělska. Také tyto překlady byly zaslány čs. zastupitelským úřadům s tím, aby jich podle konkrétní situace a potřeby použily k argumentaci, předaly je bratrským stranám a event. i vydaly jako *press release*.

6. Všechny mezinárodní kontakty v posledních týdnech bylo využito k podrobnému ústnímu informování představitelů bratrských stran. Touto cestou byli zejména informováni: místopředseda Komunistické strany Finska T. Sinisalo, který byl v ČSSR na dovolené. Dopisovatel oficiálního orgánu Komunistické strany Dánska *Land og Folk* E. Nielsen. Soudruh A. Pettersen, člen ÚV Komunistické strany Norska, který byl vedením strany pověřen setkáním na ÚV KSČ. Delegace Komunistické strany Rakouska v čele s tajemníkem Scharfem, jejímž členem byl vedoucí mezinárodního oddělení Steiner. Člen předsednictva ÚV strany AKEL s. Christodulidis. Delegace Lidově demokratického hnutí Portugalska, která byla v ČSSR na pozvání Národní fronty. Konečně delegace KSČ na pohřbu M. Reimanna v NSR rovněž informovala vedoucí představitele KS.

7. V současné době je připraven dopis ústřednímu výboru Italské komunistické strany, který se v obsáhlé argumentaci zabývá všemi relevantními vnitropolitickými i mezinárodně politickými souvislostmi kampaně kolem charty a zaujímá otevřeně kritické stanovisko k postupu IKS. V dopisu je znovu opakována nabídka, aby IKS vyslala do ČSSR delegaci, která by měla možnost na vlastní oči se přesvědčit o pravém stavu věcí. Je zároveň vyjádřena dobrá vůle KSČ normalizovat vzájemné vztahy v zájmu celého komunistického a dělnického hnutí.

Obdobné dopisy, s přihlédnutím ke všem specifikám jednotlivých stran i vzájemných vztahů, jsou zároveň připravovány ve vztahu k FKS, KS VB a LS-K Švédska. Pokud jde o KS Belgie, je třeba vycházet z toho, že negativní reagence je především produktem tlaku FKS a že prohlášení Van Geyta odráží určitou snahu nedat se vmanévrovat do prímých antisocialistických výpadů. Proto se zdá účelnější nadále působit v osobních setkáních a nezasílat dopisy.

8. Odesílají se odpovědi na provokační dopisy italských měst a obcí, které mají družební styky s městy a obcemi v ČSSR, a pro ostatní naše města se připravuje instrukční dopis, aby na případné další podobné ohlasy reagovaly rozhodně a ofenzivně.

9. Dne 28. ledna byl pozván na FMZV rakouský velvyslanec, jemuž bylo poukázáno na to, že vyhlášení kancléře Kreiského o údajné snaze ČSSR násilně deportovat některé z autorů charty neodpovídá skutečnosti a že se Kreisky snaží spekulovat s něčím, k čemu dal sám podnět. Bylo mu současně důrazně řečeno, že si čs. představitelé pouze ověřovali, zda Kreiského nabídka azylu v Rakousku, jak o ní psal tisk, odpovídá skutečnosti.⁶

10. O několik dní později byli pozváni na FMZV dne 31. ledna t.r. tituláři USA, Portugalska, Holandska, Švýcarska a chargé d'affaires Norska a Švédska. Většina jich na naši demarši jen sdělila, že budou informovat svá ústředí. Agresivně reagoval pouze velvyslanec USA Byrne.⁷ Pokoušel se polemizovat a zdůrazňoval, že USA mají zájem o zajištění realizace lidských práv v ČSSR. Oprávněně jim k tomu prý dává Závěrečný akt z Helsinek. Na argumentaci týkající se porušování lidských práv v USA nereagoval a pokoušel se jen vysvětlovat problém nezaměstnanosti v USA. Jeho reakce odpovídá důrazu, který zřejmě bude chtít nová administrativa – jak to vyplynulo i z inauguračního poselství prezidenta Cartera – klást na otázku lidských práv. Současně však, jak ukazuje osobní reakce Cartera na prohlášení Státního departamentu týkající se Sacharova, bude nová administrativa zároveň nepochybně nucena respektovat svůj zájem na dialogu se SSSR a socialistickými zeměmi.

6 Záznam o rozhovoru D. Spáčila s velvyslancem H. Paschem byl přiložen v materiálech pro jednání předsednictva ÚV KSČ jako příloha IV/b. Viz P8/1.

7 Záznam o rozhovoru D. Spáčila s velvyslancem USA byl přiložen k podkladům pro jednání předsednictva ÚV KSČ jako příloha IV/c. Viz P8/2.

Holandský titulář po vyslechnutí demarše hovořil o přípravě návštěvy holandského ministra zahraničních věcí v ČSSR. Švýcarský titulář popřel, že by mu bylo cokoli známo o prohlášení generálního tajemníka švýcarského MZV Weitnauera a vyjádřil názor, že toto prohlášení, pokud bylo učiněno, nebylo míněno jako oficiální vyjádření stanoviska švýcarské vlády k situaci v ČSSR.

11. Vedle uvedených demaršů se uskutečnilo na FMZV dne 25. ledna 1977 setkání s vedoucími ZÚ Indie, Iráku, Sýrie, Jemenské lidové demokratické republiky, Alžírsko, Libye, Barmy a Afghánistánu. Na tomto setkání byly poskytnuty informace o některých otázkách souvisejících s vydáním tzv. Charty 77 a s protičeskoslovenskou kampaní rozpoutanou v této souvislosti proti ČSSR v západních sdělovacích prostředcích. Výklad podal s. náměstek M. Vojsa. - Jménem přítomných odpověděl indický velvyslanec. Uvedl, že pokládá rozhodnutí FMZV poskytnout spřáteleným ZÚ ucelené informace k této pomlouvačné kampani proti ČSSR za velmi pozitivní. Také ostatní přítomní diplomaté uvítali uskutečnění besedy.

12. Obdobná schůzka byla svolána na 1. února t. r. a byli na ni pozváni vedoucí ZÚ Egypta, Súdánu, Jemenské arabské republiky, Ghany, Tunisu, Pákistánu, Turecka, Iránu, Indonésie a Libanonu.

Závěry:

Vývoj potvrzuje správnost postupu KSČ, v němž se rozhodně odsouzení nepřátelské kampaně spojuje s ofenzivní, ale zároveň klidnou a rozvážnou reagicí. Záměry nepřátel ztroskotávají o jednotu strany, pevný postoj našeho lidu vedeného KSČ, o intenzivní podporu ze strany KSSS i řady dalších bratrských stran v socialistických i kapitalistických zemích. Také další náš postup bude nepodlehnut provokacím, ale přitom zásadně a ofenzivně čelit všem útokům.

V soudobých složitých podmínkách mezinárodního třídního zápasu, kdy socialistické země úspěšně prosazují další pokračování procesu uvolňování napětí jako základní tendenci vývoje mezinárodních vztahů, jsou podobné kampaně třídního protivníka průvodním jevem vývoje. Čím méně má možností určovat vývoj mezinárodních vztahů podle svých třídních záměrů, tím více se snaží použít inscenování podobných akcí, rozpoutávat kampaně pomluv, lží a útoků proti socialistickým zemím jako své zbraně.

Základním prostředkem, jak nadále čelit těmto útokům, je pevná jednota lidu kolem komunistické strany, spořádaná, plánovitá a úspěšná další výstavba rozvinuté socialistické společnosti a pevná internacionální solidarita socialistických, revolučních a pokrokových sil. Zkušenosti uplynulých týdnů zároveň ukazují, jak naléhavé je v současné době úkol vytyčený na zasedání Politického poradního výboru zemí Varšavské smlouvy v Bukurešti koncem minulého roku, podstatně zvýšit politickou i technickou úroveň a tím i účinnost působení nástrojů naší zahraniční propagandy a zesílit koordinovanost postupu socialistických zemí. Na zasedání tajemníků ÚV komunistických stran pro zahraničně politické a ideologické otázky bude potřebné konkretizovat tyto úkoly a propracovat je do akční operativní polohy.

V dalším boji proti kampani nepřátel bude vedle celkového boje proti různým jejím projevům a aspektům potřebné soustředit hlavní síly těmito směry:

1. Čelit snahám krajně reakčních sil o to, aby došlo k vážnému narušení či dokonce zvrácení procesu uvolňování napětí, v první řadě, aby se kampaň přesunula do oblasti mezistátních vztahů. Na výpady a útoky jednotlivých oficiálních představitelů, ev. akce státních orgánů kapitalistických zemí třeba proto reagovat principiálně, k meritorní reagicí využít zejména sdělovacích prostředků. V postupu oficiálních orgánů reagovat s klidem a rozvahou, nedat se vyprovokovat k unáhlené odpovědi. Zároveň využívat všech možností a příležitostí k dalšímu posilování mezinárodní vážnosti a autority Československé socialistické republiky a v souvislosti s tím:

a) pokračovat v normálním rozvíjení technických kontaktů po vládní linii (včetně konzultací ke KBSE). To se týká zejména série plánovaných konzultací, zahrnujících jak konzultace na úrovni náměstků ministra zahraničních věcí a týkajících se jak širokých mezinárodních otázek a bilaterálních vztahů, tak i konzultací týkajících se výlučně přípravy Bělehradské konference. V nejbližší době se mají uskutečnit konzultace se Švédskem, Belgií, Francií, USA a dalšími.

b) Pokračovat v přípravě větších akcí, pokud nedojde k takovému vyhocení situace, které si vyžádá návštěvy odložit.

c) Pečlivě sledovat jednotlivé relace a rozhodnutí o uskutečnění větších akcí přijímat podle konkrétního vývoje situace. Sledování vývoje v Rakousku z hlediska možností uskutečnit plánovanou návštěvu předsedy vlády ČSSR (termín navržen rakouskou stranou na 2.-3. března 1977). Posuzovat také aktuálnost návštěvy holandského ministra zahraničních věcí v ČSSR.

d) Neprotestovat proti prohlášením oficiálních činitelů na úrovni vlády, ale pokračovat v praxi demarší u titulářů nebo chargé d'affaires příslušných zemí v Praze. V rozhovorech s nimi argumentovat tím, že jsme neposkytli žádné oficiální stanovisko, které by mohlo být podkladem pro jednotlivá negativní prohlášení, a že v této souvislosti vzniká otázka, s kým hodlají udržovat styky - zda s oficiálními orgány, či s hrstkou lidí, kteří nikoho nepředstavují. Současně jasně říci, že ČSSR nezaujímá oficiální stanoviska k problémům vnitřního vývoje jejich zemí a nedělá z nich předmět mezinárodních jednání, i když by bylo mnohé, na co by mohla reagovat (neexistence práva na práci, fakt, že mnohé země neratifikovaly pakty o lidských právech, nezaměstnanost, střílení do dělníků, rasová diskriminace atd.). Jejich oficiální reakce k otázkám našeho vnitropolitického vývoje označovat za vměšování do našich vnitřních záležitostí, které je v rozporu se Závěrečným aktem a s normami dobré spolupráce mezi státy. Reagovat ve sdělovacích prostředcích.

2. Čelit snahám nepřátel o další prohloubení rozporů mezi komunistickými a dělnickými stranami, o dosažení rozkolu v hnutí. To na jedné straně vyžaduje všestranně dále upevňovat internacionální svazky s vedením těch bratrských stran, které stojí důsledně na marxisticko-leninských pozicích, všemožně posilovat jejich informovanost o vývoji v Československu, pravidelně a bohatě je zásobovat informacemi a argumentací. Pokud jde o ta vedení některých bratrských stran, v nichž se projevují vlivy pravicového oportunismu, revizionismu a nacionalismu, spojovat i nadále důsledně v našich reagencích principiálnost, nesmiřitelnost, zejména s jakýmkoliv projevy antisocialismu, s ochotou i nadále rozvíjet vzájemné vztahy na základě důsledného dodržování těch principů, které byly schváleny v dokumentech mezinárodního komunistického hnutí na platformě důsledného dodržování závěrů berlínské konference.

→ NA, F. ÚV KSČ, O2/1, SV. 29, A.J. 32. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

P8/4

1977, 10. únor, Praha. – Přehled o oficiálních reakcích zahraničí v souvislosti s Chartou 77, vypracovaný Ministerstvem zahraničních věcí ČSSR.⁸

Protičeskoslovenské akce k „chartě 77“

6. teritoriální odbor

USA

Prohlášení oficiálních představitelů: 26. 1. 77 prohlášení Stadepu⁹ k otázce lidských práv v ČSSR, téhož dne doručen čs. ZÚ Washington dopis 39 členů Kongresu.¹⁰

Provedené demarše: 31. 1. 77 velvyslanec USA u náměstka s. Spáčila.

Současný stav: Rozsáhlá kampaň v americkém tisku, hl. zprávy zvláštních zpravodajů *Washington Post* (Getlera) a *New York Times* (Browne), kteří byli v lednu v ČSSR, pokračuje.

Kanada

Prohlášení oficiálních představitelů: 7. 2. kanadské MZV ujistilo, že Kanada se nezapojí do protičeskoslovenské kampaně a ocení v Bělehradě čs. přístup ke spojování rodin.

Provedené demarše: 3. 2. velvyslanec Kanady u nám. s. Spáčila v souvislosti s pořadem Čs. televize o nepřátelské činnosti rozvědek v ČSSR upozorněn na nevhodnost případného oficiálního stanoviska k situaci v ČSSR.

Současný stav: Tisk informuje podle agentur.

V. Británie

Prohlášení oficiálních představitelů: 1. 2. velvyslanci s. Jablonskému tlumočena demarše britského MZV, 2. 2. ministr A. Crosland vystoupil v Dolní sněmovně, asi 70 poslanců Dolní sněmovny podepsalo protičeskoslovenské prohlášení.

Provedené demarše: 3. 2. britský velvyslanec u nám. s. Spáčila.

Současný stav: Rozsáhlá kampaň v tisku včetně orgánů KSVB pokračuje.

-
- 8 Přehled byl zaslán jako příloha k dopisu náměstka ministra zahraničí Dušana Spáčila Michalu Beňovi, vedoucímu sekretariátu generálního tajemníka KSČ. V dopise z 11. února 1977, čj. 011.207/77, byla příloha označena jako „stručný přehled o hlavních protičeskoslovenských akcích k tzv. chartě 77 po oficiální linii, zpracovaný ke dni 10. 2. 1977“. Přehled byl sestaven tabulkovým způsobem do několika rubrik. Při transkripci bylo z technických důvodů nutné u každé země opakovaně uvést názvy rubrik. Některé zkratky byly rozepsány.
 - 9 Stadep – termín z úředního žargonu ministerstva: State department (ministerstvo zahraničí USA). V přehledu a v dalších písemnostech ministerstva zahraničí se vyskytuje rovněž termín „zaminír“ ve smyslu ministr zahraničních věcí, psán také „zaminír“, což působí obzvlášť komicky. Transkribováno jednotně „zaminír“.
 - 10 Poslanci Kongresu USA Millicent Fenwick (Republikánská strana) a James J. Blanchard (Demokratická strana) napsali dopis velvyslanci ČSSR Jaromíru Johannesovi, v němž vznesli protest proti zastrahování skupiny československých občanů, kteří „nedávno podepsali petici za lidská práva“. K jejich protestu se připojilo dalších 37 členů kongresu. Presidential Papers of Jimmy Carter, WHCF, Box CO-22, Folder CO 40 (Czechoslovakia), Subject File. Tisková zpráva z 21. ledna 1977.

5. teritoriální odbor

Francie

Prohlášení oficiálních představitelů: Podle francouzského tituláře v Praze francouzský zaminir počítá s návštěvou v ČSSR na podzim t. r. v závislosti od celkového vnitropolitického vývoje v ČSSR.

Současný stav: Kampaň ve francouzských sdělovacích prostředcích slábne.

Itálie

Prohlášení oficiálních představitelů: 1. 2. Malá aula italského parlamentu, debata k otázce disidentů „v zemích východu, zejména v ČSSR“. Přítomni: filosof Lucio Colletti, člen předsednictva ISS Ricardo Lambardi, člen vedení IKS Pajetta, Jiří Pelikán. 2. 2. dopis a rezoluce vedení Italské socialistické strany – solidarita se signatáři charty.

Současný stav: Kampaň v italských sdělovacích prostředcích pokračuje, avšak se sníženou intenzitou.

Belgie

Prohlášení oficiálních představitelů: Dle ZÚ Brusel vyvinul Van Elslande na zasedání ministrů EHS 31. 1. spolu s dánským zaminirem největší iniciativu za odsouzení postupu ČSSR, obdobně jak to učinil Stadep.

Současný stav: Pokračuje, avšak zdatelně slábne protičs. kampaň ve sdělovacích prostředcích.

Nizozemí

Prohlášení oficiálních představitelů: 23. 1. prohlášení předsedy vlády Den Uyila a zaminira Van der Stoela.

Provedené demarše: 31. 1. nizozemský titulář u s. náměstka Spáčila.

Současný stav: Silná protičs. kampaň ve sdělovacích prostředcích pokračuje.

Norsko

Prohlášení oficiálních představitelů: 25. 1. prohlášení předsedy vlády O. Nordli a zaminira K. Frydenlunda.

Provedené demarše: 31. 1. chargé Gabrielsen u vedoucího 5. terit. odboru s. Matonohy.

Současný stav: Silná protičs. kampaň ve sdělovacích prostředcích trvá.

Dánsko

Prohlášení oficiálních představitelů: Prohlášení předsedy vlády A. Jörgensena a zaminira K. B. Andersena ve Štrasburgu a v Londýně (27. 1. a 31. 1.).

Provedené demarše: 4. 2. dánský titulář u s. nám. Spáčila.

Současný stav: Široká protičs. kampaň ve sděl. prostředcích trvá.

Finsko

Současný stav: Hlavní listy informují o čs. prohlášení označujícím chartu za nezákonnou.

Švédsko

Prohlášení oficiálních představitelů: 2. 2. prohlášení předsedy vlády T. Fälldina a místopředsedy vlády P. Ahlmarka. 2. 2. v parlamentě O. Palme (29. 1. zaminir K. Söderová na zasedání Evropské rady ve Štrasburgu).

Provedené demarše: 31. 1. chargé Magnuson u vedoucího 5. ter. odboru s. Matonohy.

Současný stav: Široce založená a v poslední době až hysterická kampaň ve sdělovacích prostředcích pokračuje.

Řecko

Prohlášení oficiálních představitelů: 2. 2. petice 92 řeckých umělců na čs. ZÚ – žádají zastavení pronásledování obhájců lidských práv v ČSSR. Podepsán i Manolis Glezos.

Současný stav: Očekává se zesílení kampaně proti ČSSR v souvislosti s předáním petice.

Kypr

Nejsou žádné informace.

Portugalsko

Prohlášení oficiálních představitelů: 18. 1. přijata Shromážděním republiky rezoluce nazývající čs. zřízení antidemokratickým s neexistujícími lidskými právy a protestuje proti zatčení „intelektuálů, demokratů a socialistů“, mezi nimi dr. Hájka.

Současný stav: V portugalských sdělovacích prostředcích 1. -3. 2. ostrá protičs. kampaň proto, že čs. titulář vrátil s průvodním dopisem dopis místopředsedy portugalského parlamentu.

Španělsko

Současný stav: Ve snížené intenzitě pokračují španělské sdělovací prostředky v uveřejňování zpráv západních tiskových agentur.

4. teritoriální odbor

NSR

Prohlášení oficiálních představitelů: Předseda SPD W. Brandt zaslal osobní dopis P. Kohoutovi – vyjadřuje starost nad „pronásledováním čs. bojovníků za občanská práva a ujistil je svojí úctou“. Státní ministr v MZV NSR Dohnanyi prohlásil v hodině otázek v Bundestagu, že vláda NSR nepovažuje postup za slučitelný s duchem konference o lidských právech.

Současný stav: Kampaň ve sdělovacích prostředcích dále vzrůstá, a to úměrně se šířením zpráv o zastavení akcí proti signatářům. II. televizní program (ZDF) znovu uvedl besedu kancléře Schmidta se studenty v ZB, Schmidt se v ní v zásadě vyslovil proti porušování lidských práv v ZSS. Rozhlasová stanice NDR/WDR vysílala hru V. Havla, Havel v úvodu představen jako „zastávce lidských práv“, na závěr přečten jeho dopis G. Husákovi.

Rakousko

Prohlášení oficiálních představitelů: Kreisky „nemá pochybnosti o pravdivosti Mlynářových slov a co se děje v ČSSR je v naprostém rozporu s Helsinkami“. Dodal, že rakouská vláda zváží, co podniknout. S odvoláním na jednání v Praze vyslovil ochotu Rakouska poskytnout azyl čs. disidentům. 27. 1. věc demagogicky otočil tak – i když mluvil v kondicionálech o „násilném vyhnání“. 31. 1. Akce Amnesty International ve vídeňském akademickém divadle – galapředstavení Havlových jednoaktovek. Přítomní a podepsali protestní listiny: Kreisky, vicekancléř Androsch, prezident parlamentu (předseda odborů) Benya, tajemníci SPÖ Marsch a Blecha, předseda parlamentní frakce SPÖ Fischer, předseda ÖVP Taus, předseda FPÖ Peter, řada poslanců, umělců a novinářů. Kreisky se k „chartě 77“ několikrát vrátil v protičs. duchu po návštěvě u Palmeho a po zasedání vlády 1. 2. Vládní SPÖ vydala oficiální protestní rezoluci. Mládež SPÖ přijala protestní rezoluci. Odborová organizace rakouských novinářů přijala protestní rezoluci s apelem psát protestní dopisy na čs. vedení. Ředitel „Čs. filmového festivalu“ oznámil, že by nebylo vhodné festival konat začátkem března.

Provedené demarše: 25. 1. bylo sděleno rakouskému tituláři, že výroky Kreiskyho se považují za vměšování do vnitřních záležitostí a s protestem byly odmítnuty. 25. 1. dotaz s. Komárka u Pahra, zda platí nabídka Kreiského poskytnout azyl čs. disidentům. Generální tajemník

MZV Reitbauer – ano, ale musí svobodně a dobrovolně požádat. 28.1. s. nám. Spáčil vznesl k Paschovi dotaz týkající se protikladných prohlášení Kreiského ve věci azylu pro čs. disidenty.

Současný stav:

Kampaň ve sdělovacích prostředcích pokračuje. Očekává se odpověď Pahra nas provedené demarše.

Švýcarsko

Prohlášení oficiálních představitelů: Weitnauer, generální sekretář MZV, prohlásil, že „charta 77“ je projevem snah o plnění ZA KBSE (projev ve Společnosti pro mezinárodní vztahy). Švýcarská strana práce reagovala na „chartu 77“ s obdivem. Vincent (předseda) – nejhorší komentář v tisku, plně poplatné názorům KSI a KSF.

Provedené demarše: S. nám. Spáčil požádal tituláře dr. Jäggiho o vysvětlení k prohlášení Weitnauera (Weitnauer v rozhovoru se s. Mocem výrok popřel).

Současný stav: Kampaň ve sdělovacích prostředcích opadává.

→ NA, F. ÚV KSČ – GUSTÁV HUSÁK, NEUSPOŘÁDÁNO. – STROJOPIS, PRVOPIS.

P8/5

1977, březen], Praha. – Záznam o rozhovoru ministra zahraničních věcí ČSSR Bohumila Chňouпка s nizozemským ministrem zahraničí Maxem van der Stoeltem. (2. března 1977)¹¹

Rozhovor s. ministra Chňouпка s holandským ministrem zahraničí na závěr jeho návštěvy v ČSSR dne 2.3.1977

Rozhovor proběhl v hotelu Intercontinental před odjezdem na letiště ve 13.00 hod. mezi čtyřma očima.

Československý ministr zahraničí sdělil, že je pověřen prezidentem republiky tlumočit ministru Van der Stoelovi toto:

Pan prezident dr. Husák byl potěšen, když byl informován ministrem Chňoupkem o pozitivním začátku oficiální návštěvy ministra zahraničí Holandska v Československu. Tím spíše, že Československo mělo zájem o takovýto pozitivní průběh této návštěvy. Sám se osobně těšil na přijetí pana ministra Van der Stoela a na rozhovor s ním.

Včera však došlo k události, která je dnes nosným tónem západní protičeskoslovenské kampaně, totiž k setkání pana ministra Van der Stoela ve své rezidenci s jedním ze signatářů tzv. charty 77, panem Patočkou.¹²

Pan prezident byl – na základě včerejšího rozhovoru čs. a holandského zaminira v průběhu společenského podniku davaného holandskou stranou na ZÚ Holandska informován o tom, že k panu Van der Stoelovi byl doveden a jemu představen pan Patočka, že k tomuto setkání

¹¹ Nedatovaný záznam označený jako spis federálního ministerstva zahraničních věcí, [příloha] k č.j. 011.854/77-5, byl součástí zprávy o průběhu a výsledcích návštěvy ministra zahraničních věcí Nizozemského království Maxe van der Stoela v ČSSR ve dnech 28.2.-2.3.1977, kterou ministr Chňoupek předložil 29.3.1977 k projednání ve schůzi předsednictva ÚV KSČ 1. dubna 1977. Zprávu podával na základě usnesení předsednictva ÚV KSČ ze 4.2.1977; její celkový rozsah byl 34 listů. Záznam o rozhovoru Chňouпка s Van der Stoeltem je ve spisu označen jako příloha IV/5.

¹² Srv. dokumenty z 3. a 4. března 1977 v příloze 3.

nedošlo z iniciativy Van der Stoela, že nebylo předem plánováno a že zhruba po dvou až třímínutovém rozhovoru poté, co ministr Van der Stoel vyslechl p. Patočku, mu sdělil, že tato otázka je vnitřní záležitostí Československa, do které se Holandsko nevměšuje, že však holandská vláda činí vše, aby byl komplexně dodržován Závěrečný akt z Helsinek včetně jeho implementace v oblasti dodržování lidských práv. Pan prezident byl také informován o prohlášení, které učinil pan Van der Stoel před odletem na letišti v Amsterdamu, kde na sugestivní otázky novinářů odpověděl, že neplánuje žádné setkání s disidenty v ČSSR a že účelem jeho cesty není ani odevzdat jim v Československu nějaké poselství.

Avšak – bez ohledu na to, zda k tomuto neplánovanému setkání došlo bez iniciativy pana ministra Van der Stoela anebo ne – objektivní dopad je takový, že toto setkání je interpretováno zahraničním světovým tiskem, zpravodajskými agenturami, masovými médii včetně holandských masových médií jako dominanta jeho návštěvy v Československu. Přehlušuje a překřikuje její věcný průběh, a jak již bylo zmíněno, stalo se klíčovou součástí současné štvavé a divoké antičeskoslovenské propagandy západních masových médií. V prvních ohlasech na toto setkání v západních masových médiích je toto setkání ústavního činitele a člena vlády Holandska, oficiálního hosta vlády ČSSR, charakterizováno jako bezprecedentní případ, kdy oficiální člen vlády a oficiální host se setkává s představiteli „opozice“. Za této situace, kdy setkání pana Van der Stoela s panem Patočkou, organizátorem a signatářem tzv. dokumentu charta 77, kterážto činnost byla čs. generální prokuraturou charakterizována jako trestná a jejíž představitele však netrestáme, ale vedeme proti nim boj politickými prostředky, se tedy stalo předmětem protičeskoslovenských štvanic, nepovažuje pan prezident za vhodné pana ministra přijmout.

Naš lid, který signatáře charty 77 veřejně odsoudil, by takovéto přijetí nepochopil a na světovou veřejnost by to pochopitelně mělo negativní dopad.

Bylo by jinou věcí, kdyby se pan ministr setkal s panem Patočkou soukromě, a toto setkání by tudíž nebylo předmětem protičeskoslovenské kampaně.

A je také jinou věcí, pokud se holandsští novináři doprovázející pana ministra pokoušejí o setkání se signatáři charty anebo je již přímo kontaktují.

Pan prezident velice lituje, že došlo k takovéto situaci, vyjadřuje však naději, že v budoucnu ještě vznikne možnost, kdy – za jiné atmosféry – bude možno takovéto přijetí uskutečnit.

To je vzkaz prezidenta, který tímto tlumočí československý zaminir holandskému ministru zahraničních věcí pana Van der Stoelovi.

Současně čs. zaminir sdělil holandskému zaminirovi, že pokud ho včera informoval o případu pana Steina, který by měl být propuštěn dnes nebo zítra z vězení, chce mu sdělit, že na základě informace ministra spravedlnosti se ukazuje, že řešení případu je komplikovanější, než se včera zdálo, a že jeho vyřešení je proto nutno odložit.¹³

Van der Stoel poděkoval za plné vysvětlení, proč k přijetí nedošlo. Nicméně, stejně jako bylo z naší strany označeno jeho setkání s Patočkou za bezprecedentní případ, i on myslí, že zrušení přijetí je při podobné příležitosti bezprecedentní. Chce však ujistit, že to nebude mít žádné důsledky na naše vzájemné diplomatické vztahy. Přesto musí vyjádřit údiv nad reakcí, kterou vyvolalo jeho setkání s čs. občanem, který ho o setkání požádal a který v průběhu tohoto rozhovoru nevyjádřil nic jiného, než že chce respektovat čs. Ústavu a čs. zákony.

13 JUDr. Hubert Stein, úředník a překladatel nizozemského velvyslanectví v Praze, byl odsouzen v procesu konaném v Praze ve dnech 5.–9. července 1971 k 12 letům ztráty svobody. Spolu s ním byli souzeni a k trestům odnětí svobody odsouzeni Milena Kubiasová, Václav Čeřenský, Alois Poledňák, Jaroslav Šedivý a Edita Čeřenská. Viz Jaroslav Cuhra: *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969–1972*. Praha, Ústav pro soudobé dějiny 1997 (*Sešity ÚSD*, sv. 29), zejména s. 45–47 a 99–104 (rozsudek).

Z této reakce nechtěl vyvozovat žádné velké závěry, bral ji jako životní realitu. Proto byl překvapen, když v rozhovoru se zástupci ČTK, za přítomnosti vedoucího TO FMZV, byl vysloven názor, že v důsledku jeho setkání s Patočkou převládly negativní aspekty jeho návštěvy v ČSSR nad aspekty pozitivními. Takový názor ho znepokojuje v souvislosti s plněním Závěrečného aktu.

K případu Steina řekl, že již včera (1.3.) informoval předběžně tisk o pozitivní čs. reakci na žádost o milost – ve smyslu dohody s čs. zaminirem uložil lhůtu – embargo – novinářům. Znamená to, že případ je stále ještě otevřen? Platí nadále, že si p. Stein může podat žádost o milost, jak bylo včera čs. zaminirem řečeno?

Čs. zaminir odpověděl – přičemž zdůraznil, že jde pouze o jeho osobní názor –, že tento bezprecedentní případ – setkání pana zaminira Van der Stoela s panem Patočkou – nebude mít dopad na čs.-holandské vztahy.

Pokud se týká případu pana Steina, rozumí tomu na základě informace ministra spravedlnosti tak, že z toho, co bylo včera řečeno, platí pouze to, že pan Stein si může podat žádost o milost, která bude normální právní cestou řešena s přihlédnutím k zdravotnímu stavu a věku pana Steina.

Závěrem s. ministr stručně ocenil výměnu názorů, ke které při jednáních a rozhovorech došlo, vyjádřil naději, že vzájemné vztahy a spolupráce se budou rozšiřovat. Van der Stoel tuto naději opakoval.¹⁴

→ NA, F. ÚV KSČ, O2/1, SV. 34, A.J. 38. – STROJOPIS.

14 Při projednávání zprávy šlo nejvíc o to, jak v budoucnu zabránit tomu, aby nedošlo k tak nežádoucím setkáním jako bylo Van der Stoelovo s Patočkou. Proto bylo přijato usnesení, jehož realizace byla uložena ministrům Chňoupkovi a Obzinovi: „Předsednictvo ÚV KSČ souhlasí, aby ministři zahraničních věcí, kteří přijíždějí do ČSSR na oficiální návštěvy, byli zařazeni do kategorie osob, na něž se vztahuje usnesení 164. schůze PÚV KSČ z r. 1970, a to z hlediska ochrany, dopravního zajištění, ubytování, jak to odpovídá existující mezinárodní diplomatické praxi s tím, že způsob a rozsah bude projednán v každém jednotlivém případě mezi ministry vnitra a zahraničních věcí.“ NA. f. ÚV KSČ, O2/1, Usnesení 38. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 1. dubna 1977.

P9

Výběr z písemností represivních složek státního aparátu, týkajících se Charty 77
(leden–prosinec 1977)

Z obrovské masy dochovaného spisového materiálu ministerstva vnitra, prokuratury a justice jsme vybrali menší soubor dokumentů, jejichž soustředění do této přílohy poněkud odlehčuje poznámkovému aparátu u dokumentů Charty v oddílu D1 – D598. Tyto písemnosti dokumentují rozsah a formy postupu proti Chartě 77 a signatářům jejího prohlášení zejména ze strany Státní bezpečnosti, a poskytují také částečný obraz o tom, nakolik byla Státní bezpečnost informovaná o občanských aktivitách s Chartou souvisejících. Podle nich lze v mnohém doplnit nebo upřesnit údaje obsažené například v situačních zprávách o Chartě 77, anebo porovnat míru informovanosti, jaké bylo schopné dosáhnout vlastními silami společenství Charty 77 v prvním roce své existence. Zpráva ministra vnitra pro grémium KSČ poskytuje přesný obraz o politickém a ideovém horizontu státněbezpečnostního aparátu a o jazyce, jímž pojmenovával mezinárodní a domácí souvislosti. Dokumenty je třeba číst a interpretovat v kontextu dokumentů zařazených zejména do příloh 7 a 8.

Pro úplnost nutno uvést, že trestní stíhání zahájené 6. a 11. ledna 1977 (viz první dva dokumenty následujícího souboru) bylo formálně zastaveno usnesením Správy vyšetřování StB ze dne 11. listopadu 1980. (AMV, V-33766 MV, ČVS 3/120-77, sv. 1, l. 5 n.).

V textech této přílohy jsou opravovány jen evidentní gramatické a interpunkční chyby, jinak se přepis přesně drží předlohy (včetně uvozovek, způsobu zdůraznění, psaní velkých písmen), aby se zachoval autentický ráz úředního stylu StB. Zkratky používané v úředních písemnostech StB se rovněž nerozpisují ani se nevysvětlují v poznámkách, pokud jsou srozumitelné (jako například „tr.“, což znamená podle kontextu „trestní“ nebo „trestný“). Věcné údaje se s výjimkou zkomolených jmen neopravovaly. Poznámkový aparát byl úmyslně omezen na nezbytné minimum.

P9/1

1977, 6. leden, Praha. – Usnesení Správy sboru národní bezpečnosti hlavního města Prahy a Středočeského kraje o zahájení trestního stíhání (podvracení republiky) ve věci Prohlášení Charty 77.

Čj: OS 0011/02-77

USNESENÍ

Podle par. 160 odst. 2 trestního řádu za h a j u j i trestní stíhání ve věci trestného činu podvracení republiky podle par. 98 odst. 1 tr. zákona, který byl spáchán dosud přesně nezjištěnou skupinou osob tím, že z nepřátelství proti socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky v přesně nezjištěnou dobu a v přesně nezjištěném místě zhotovila a rozšiřuje písemnost s názvem „Prohlášení Charty 77“, jejíž obsah hrubě napadá socialistické společenství a zřízení republiky.

Odůvodnění:

Šetřením orgánů SNB Správy SNB hlavního města Prahy a Středočeského kraje bylo zjištěno, že několik zatím nezjištěných osob v Praze a jinde z nepřátelství k socialistickému

společenskému a státnímu zřízení republiky zhotovilo a rozšiřuje v Praze i v jiných místech ČSSR písemnosti nazvané „Prohlášení Charty 77“, které hrubě napadají socialistické společenské a státní zřízení ČSSR. Písemnost vyjadřuje též program nepřátelských živlů, k jehož podpoře a plnění získávají organizátoři akce další antisocialistické elementy.

Vzhledem k obsahu písemností, rozsahu rozšiřování i dalším cílům organizátorů, které jsou z písemnosti patrné, je zde důvodné podezření ze spáchání trestného činu podvracení republiky podle par. 98 odst. 1 tr. zákona, a proto bylo rozhodnuto zahájit trestní stíhání.

Vzhledem k tomu, že zahájení trestního stíhání nesneslo odkladu a nebylo možno dosáhnout příslušného vyšetřovatele, zahájil trestní stíhání vyhledavatel ve smyslu par. 170 odst. 1 tr. řádu.

P o u č e n í : Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, kterou je nutno podat do tří dnů ode dne vyhlášení – doručení u podepsaného orgánu; stížnost nemá odkladný účinek.

Vyhledavatel: npor. Jiří SOUDNÝ

Správa Sboru národní bezpečnosti
hlavního města Prahy a Středočeského kraje

→ AMV, V-33766 MV, ČVS 3/120-77, SV. 1, L. 1. – STROJOPIS, PRŮPIS S VLASTNORUČNÍM PODPÍSEM.

P9/2

1977, 11. leden, Praha. – Usnesení Správy vyšetřování StB o zahájení trestního stíhání (poškození zájmů republiky v cizině) v souvislosti s Chartou 77.

Čj. VS-ČVS – 3/120 – 77
USNESENÍ

Podle par. 160 odst. 1 tr. řádu zahajují stíhání ve věci pro tr. čin poškození zájmů republiky v cizině podle par. 112 tr. zákona, který byl spáchán dosud nezjištěnými československými občany od prosince 1976 až do současné doby v Praze i jinde tím, že v cizině za pomoci zahraničních sdělovacích prostředků umožnili a dosud umožňují rozšiřovat nepravdivé zprávy o poměrech v republice a tím poškozují její zájmy.

O d ů v o d n ě n í :

Usnesením ze dne 6. 1. 1977 pod čj. OS – 0011/02–77 zahájil vyhledavatel Správy SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje podle par. 160 odst. 2 tr. řádu trestní stíhání ve věci podezření ze spáchání trestného činu podvracení republiky podle par. 98 odst. 1 tr. zákona, neboť bylo zjištěno, že dosud nezjištěné osoby z nepřátelství k socialistickému státnímu zřízení republiky v Praze a jinde vyhotovily, rozmnožily a rozšiřovaly písemnost „Prohlášení Charty 77“, která hrubě a tendenčně napadá socialistické, společenské a státní zřízení republiky.

V průběhu vyšetřování bylo zjištěno, že shora uvedená písemnost byla zveřejněna v zahraničních sdělovacích prostředcích za pomoci některých československých občanů, kteří se podíleli na vyhotovení, rozmnožení a rozšiřování „Prohlášení Charty 77“.

Tato skutečnost je dokumentována dosavadními výsledky vyšetřování a zprávami zahraničních tiskových agentur.

Poučení: Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, kterou je možno podat do tří dnů ode dne doručení tohoto usnesení u vyšetřovatele StB. Stížnost nemá odkladný účinek.

Vyšetřovatel StB pplk. Jindřich Křištof

→ AMV, V-33766 MV, ČVS 3/120-77, SV. 1, L. 3 N. – STROJOPIS, PRŮPIS S VLASTNORUČNÍM PODPÍSEM.

P9/3

1977, 8. až 13. leden, Praha. – Soubor mimořádných resp. zvláštních informací X. správy Federálního ministerstva vnitra o Chartě 77

X. SPRÁVA FMV

sam[ostatné] anal[ytické a] inf[ormacní] odd[ělení]

Čj. VN-001/03-77²

V Praze dne 8.1.1977

Výtisk č. : 3

Počet listů: 4

MIMOŘÁDNÁ INFORMACE č. 2 o ohlasech na „CHARTU 77“³

Mezi exponenty pravice a antisocialistických sil je pozorován určitý rozruch a nejistota. Zjišťují, které osoby byly zadrženy Bezpečností, zda byly propuštěny nebo zůstaly ve vazbě, u koho byly provedeny domovní prohlídky a s jakým výsledkem. Hodnotí, co je zásahem sledováno a co je možné dále očekávat. Předpokládají, že zůstane pouze u výsledku a domovních prohlídek. Vzájemně se povzbuzují a radí, jak se zachovat. Vyměňují si zkušenosti z výsledků na Bezpečnosti a z provedených domovních prohlídek.

Styky tohoto druhu byly v průběhu 7. a 8.1.1977 zjištěny mezi P. LANDOVSKÝM a manželkou V. HAVLA, P. UHLEM a V. HAVLEM, P. KOHOUTEM a Z. MLYNÁŘEM, J. DIENSTBIEREM a [Oljou] HAVLOVOU a dalšími.

V. HAVEL líčil své zadržení P. UHLOVI a přirovnával ho k zadržením viděným v gangsterských filmech. Dále ho informoval o výsledku prohlídky ve svém bytě s tím, že mu byly zabaveny nepodstatné věci, m.j. 190 ks obálek, které se chystal rozeslat („CHARTA 77“). UHL je toho názoru, že výsledky se mohou opakovat, ale nevěří v další tvrdší opatření (zatčení), neboť prý pro to není vhodná doba. HAVEL s tímto názorem vyslovil souhlas, ale domnívá se, že zcela vyloučit tvrdší postih nelze.

Z. MLYNÁŘ a P. KOHOUT jsou toho názoru, že zadržení V. HAVLA bylo provedeno „jako v Jižní Americe“. Rovněž oni se dohadují, kdo všechno byl zadržen a kdo zůstal ve vazbě. P. KOHOUT radil manželce V. HAVLA, aby nedovolovala ve svém bytě něco natáčet Čs. televizí nebo filmami. Podiv nad tím, že Bezpečnost filmovala prováděné domovní prohlídky a výsledky zadržovaných, vyslovil P. UHL, V. HAVEL i jeho žena.

1 Vedle vlastnoručního podpisu je také otisk kulatého razítka: Správa vyšetřování Státní bezpečnosti.

2 Všechny mimořádné informace mají vlevo v záhlaví týž údaj o původci zprávy a totéž jednacím číslem (u informace 6 a 7 čj. chybí). U zpráv 3 – 7 tyto údaje vynecháváme.

3 Mimořádná informace č. 1 ve spisu chybí.

Zkušenosti z domovních prohlídek a výslechů na Bezpečnosti si vyměňovali P. LANDOVSKÝ a V. HAVEL. Rovněž oni se dohadují, kdo všechno u výslechu byl a u koho byla provedena domovní prohlídka.

HAVLŮV otec prohlásil, že dne 6. 1. 1977 v noci poslouchal Vídeň (rozhlasovou stanicí), která mluvila o jeho synovi V. HAVLOVI, a nemůže prý pochopit, jak mohl provést takovou „klu-kovinu“.

Exponent pravice F. KRIEGL poskytl tiskové agentuře REUTER interview, ve kterém potvrzuje existenci „CHARTY 77“ s více jak 200 podpisy čs. občanů. Dále uvedl, že v souvislosti s „CHARTOU 77“ byl vyslýchán Bezpečností V. HAVEL a P. KOHOUT, ale že nezná žádné podrobnosti a neví, zda byli zatčeni. Zástupci agentury REUTER doporučili obrátit se na J. HÁJKA, na kterého mu předal telefonní číslo.

Zájem o interview s KRIEGLEM projevila dosud nezjištěná francouzská agentura, kterou KRIEGL rovněž odkázal na J. HÁJKA a poskytl jeho telefonní číslo.

Interview korespondentovi agentury REUTER poskytl i J. HÁJEK. Uvedl v něm, že „CHARTA 77“ je pouze občanská iniciativa k praktickému uplatnění mezinárodní konvence o lidských právech. Nejde prý o žádné vytvoření jakékoliv základny opozice vůči režimu. Dále stručně charakterizoval obsah „CHARTY 77“ a složení signatářů. Uvedl, že „CHARTA 77“ byla předložena Federální vládě a Federálnímu shromáždění ČSSR.

J. HÁJEK poskytl interview i zástupci časopisu *Morning Star*, kterému přislíbil zaslání textu „CHARTY 77“ a vyslovil domněnku, že tento text dostal i zástupce agentury REUTER. Potvrdil, že je mluvčím „CHARTY 77“ spolu s V. HAVLEM a J. PATOČKOU. HÁJEK dále uvedl, že bude velmi rád ve styku s britskými komunisty.

Rovněž zástupci francouzského časopisu *ROUGE*⁴ poskytl J. HÁJEK interview. I v tomto potvrdil, že je mluvčím „CHARTY 77“.

Další interview poskytl J. HÁJEK redaktoru BBC Londýn. Obsahově byl v podstatě shodným s již uvedenými. Na otázku, zda očekává z československé a sovětské strany nějaké nepřátelské akce, odpověděl HÁJEK, že počet a složení signatářů je dostatečně reprezentativní, aby to čs. úřady vzaly v úvahu. Pokud jde o SSSR, HÁJEK se domnívá, že jeho politika vyjádřená v Helsinkách jim dává určité naděje. HÁJEK dále vyslovil souhlas, aby obsah interview byl použit pro domácí vysílání v BBC Londýn.

P. UHL se domnívá, že bude zadržen, a proto své ženě uložil odstranit některé věci, které má ve svém bytě. Je toho názoru, že musí být vyrozuměn co nejširší okruh lidí, aby mohli včas provést opatření před dalšími domovními prohlídkami a výslechy na Bezpečnosti.

Exponent pravice doc. Jiří HERMACH uvedl, že byl vyslýchán Bezpečností v souvislosti s podpisem „CHARTY 77“. Za organizátory celé akce označil J. HÁJKA a V. HAVLA a prof. J. PATOČKU. HERMACH prý „CHARTU 77“ podepsal na výzvu J. HÁJKA, což u výslechu přiznal. Dále řekl, že prý vídeňský rozhlas již o této písemnosti informoval své posluchače.

Pravicově orientovaná dr. Jiřina ŠIKLOVÁ je toho názoru, že akce „CHARTA 77“ je dobře promyšlená a široce koncipovaná a po právní stránce obratně formulovaná. Má v držení anglický text „CHARTY 77“. Je přesvědčena, že v současné době si režim v ČSSR nemůže dovolit vzít do vazby někoho jen proto, že podepsal tento dokument, neboť by to na Západě vyvolalo takový tlak, že by musela zasáhnout Moskva a zařídit propuštění zatčených. V důsledku toho, že se čs. občané již tolik neobávají vystoupit proti režimu, umožnilo shromáždit pod „CHARTU 77“ více jak 250 podpisů s plnými adresami. Protože si režim nemůže dovolit vzít do vazby a odsoudit mluvčí „CHARTY 77“ HÁJKA, HAVLA a PATOČKU, vytváří tím zároveň precedent pro beztrestnost ostatních signatářů. ŠIKLOVÁ přisuzuje akci i daleko širší souvislost,

4 Zřejmě belgický list *Drapeau Rouge*.

a má prý ovlivnit jak řešení „perzekvovaných“ čs. občanů, tak i těch pokrokových občanů v NSR, kterým zákon zakazuje výkon povolání ve státních službách.

Náčelník X. správy FMV
genmjr. RSDr. STÁREK Vladimír

V Praze dne 9. 1. 1977

Výtisk č. : 3

Počet listů: 4

MIMOŘÁDNÁ INFORMACE č. 3 o ohlasech na „CHARTU 77“

Po provedených opatřeních Bezpečnosti trvá mezi exponenty pravice a antisocialistických sil nervozita a určité napětí.

Pokračují v intenzivní výměně vzájemných informací o průběhu zadržení některých jednotlivců, obsahu výsledků a způsobu provedení domovních prohlídek. Hodnotí celkový postup orgánů Bezpečnosti.

Během 7. a 8. ledna 1977 byly další styky tohoto druhu zaznamenány např. u exponenta pravice P. KOHOUTA s L. VACULÍKEM, O. HAVLOVOU, V. HAVLEM, P. UHLEM, mezi K. BARTOŠKEM a KOSÍKEM, J. LEDEREREM a V. HAVLEM, P. LANDOVSKÝM a V. HAVLEM a dalšími.

Projevují zájem, co o celé záležitosti píše čs. tisk. Radí se, zda materiály, které mají v bytech, by nebylo vhodné uschovat na jiná místa. Vyslovují podiv, že všichni, kteří byli vyslýcháni Bezpečností, byli propuštěni. Vyslovují uspokojení nad tím, že celá záležitost se stala známá v KS⁵. Vzájemně se radí, jaká opatření by měli učinit na protest proti výsledkům a domovním prohlídkám.

Stejně intenzivní jsou i styky se zástupci zahraničních sdělovacích prostředků, kterým poskytují informace o průběhu opatření prováděných Bezpečností. Spisovatel V. HAVEL požádal J. LEDERERA, zda by nemohl sledovat, co o akci „CHARTA 77“ je vysíláno a psáno v zahraničí. Žádá, aby ve všech informacích provedl komplexní vyhodnocení.

P. KOHOUT informoval námi dosud neztotožněnou osobu, že ještě nebyl propuštěn Bezpečností zadržený František PAVLÍČEK, bývalý ředitel Vinohradského divadla, zatímco ostatní se již od výsledku vrátili. Zmínil se též, že J. HÁJEK měl interview v rakouském rozhlasu o „CHARTĚ 77“.

P. KOHOUT informoval Jürgena BRAUNSCHWEIGERA z Luzernu ve Švýcarsku o domovních prohlídkách a zatčení VACULÍKA, HAVLA a PAVLÍČKA. Dále uvedl, že „CHARTA 77“ žádá DIALOG [sic] s představiteli vlády ČSSR. Dále se P. KOHOUT snažil o styk s akreditovaným novinářem NSR v Praze TAUBEM, ale bezúspěšně.

Exponent pravice F. KRIEGEL poskytl redaktorovi Radio France interview, ve kterém uvedl, že někteří jeho přátelé byli vyslýcháni Bezpečností a v jejich bytech provedeny domovní prohlídky. Potvrdil, že HAVLOVI byly zabaveny nějaké dokumenty, aniž by uváděl jaké. Na otázku, zda se KRIEGEL domnívá, že bude následovat další pronásledování, odpověděl, že vše záleží na veřejném mínění v ČSSR i v zahraničí.

O interview s J. HÁJKEM se pokusil redaktor Radio Paříž. HÁJEK mu pouze sdělil, že v Praze byly dělány u některých osob domovní prohlídky, avšak u něho prohlídka provedena nebyla. Dále uvedl, že o prohlídkách ani o zatýkání čs. denní tisk nic neuveřejnil.

5 KS – bezpochyby „kapitalistické státy“, nikoli „komunistické strany“.

Londýnský *TIMES* projevil zájem uskutečnit interview s M. HÜBLEM, který však tuto žádost s odůvodněním, že je podmíněně propuštěn z výkonu trestu, odmítl. Ze stejných důvodů odmítl požadavek vídeňského *Arbeit Zeitung*⁶.

V. HAVEL informoval P. KOHOUTA a jeho manželku, L. VACULÍKA a P. LANDOVSKÉHO, že při výslechu na Bezpečnosti nevpověděl nic k „CHARTĚ 77“ a orgánové MV prý ničeho nedosáhli. Vyjádřil názor, že může být stíhán pro ohrožení zájmů republiky v cizině, což mu prý bylo i naznačeno. HAVEL dále uvedl, že by bylo vhodné, kdyby v současné době disidenti v SSSR nebo PLR sepsali krátké prohlášení, ve kterém by uvítali „CHARTU 77“.

Z dosud získaných poznatků je důvodné podezření, že P. KOHOUT a další sepisují materiál související s provedenými opatřeními k „CHARTĚ 77“.

P. KOHOUT informoval J. TREFULKU z Brna o zadržení HAVLA, VACULÍKA a URBÁNKA a o tom, že u nich byly provedeny domovní prohlídky.

O uvedené události byl seznámen i bývalý tajemník ÚV KSČ J. ŠPAČEK, a to Karlem KŘÍŽEM, který informaci prý získal z vídeňského rozhlasu.

Rovněž další exponenti pravice z Brna K. FRIDRICH a Z. PŘIKRYL prováděli hodnocení událostí v Praze kolem akce „CHARTA 77“.

Exponenti pravice ve vzájemných diskusích hodnotí zásah Bezpečnosti jako projev hysterie. Učinili prý z celé akce „detektivku“ pro celou Evropu. Předpokládají, že celá záležitost přinese pro Bezpečnost pouze ostudu.

Náčelník X. správy FMV
genmjr. RSDr. STÁREK Vladimír

Příloha k MIMOŘÁDNÉ INFORMACI č. 3

Včera ve večerních hodinách v bytě Pavla KOHOUTA byla schůzka, které se zúčastnil Luboš DOBROVSKÝ, Václav HAVEL a nezjištěná žena, a společně připravovali prohlášení k opatření provedenému 6. 1. 1977 pracovníky Bezpečnosti proti signatářům „CHARTY 77“. Krátce před 19.00 hodinou odešli z bytu a připravené prohlášení odevzdali na ČTK a na některé dosud nezjištěné adresy. Text prohlášení byl přiložen samostatně.

V Praze dne 9. 1. 1977
Výtisk č. : 2
Počet listů: 4

MIMOŘÁDNÁ INFORMACE č. 4 o ohlasech na „CHARTU 77“

V prostředí exponentů pravice a antisocialistických sil se stupňuje aktivita spočívající ve vzájemných setkáních, informování se o situaci, předávání si rad a zkušeností, hodnocení dalších možností apod.

Rovněž snaha o to, aby hromadné sdělovací prostředky v KS byly podrobně informovány, zejména o akcích Bezpečnosti, má stoupající tendenci. V tomto směru vyvíjí iniciativu zejména J. HÁJEK, P. KOHOUT a F. KRIEGEL. Opatrnější stanoviska zastává M. HÜBL v důsledku podmíněného propuštění z výkonu trestu.

⁶ Správně *Arbeiterzeitung*.

Při vzájemných setkáních ironizují opatření prováděná Bezpečností a většinou vyslovují přesvědčení, že mimo výslechu a domovních prohlídek se jim nemůže nic stát. Tento závěr zdůvodňují tím, že současná situace je výhodná pro ně, neboť ČSSR si nemůže dovolit žádné represivní akce, nechce-li se dostat do nepříjemné situace v mezinárodně politických vztazích.

Dne 9.1. t. r. kolem 12.00 hodin v bytě P. KOHOUTA byla schůzka některých signatářů „CHARTY 77“ (V. HAVEL, P. UHL, Jiří NĚMEC, P. LANDOVSKÝ a dalších asi 5 dosud neustanovených osob)⁷. Účastníci schůzky projednávali další postup při uplatňování „Charty 77“. Uvažovali o možnosti informovat o své činnosti disidenty v SSSR a tím jim vyjádřit svou solidaritu a podporu v jejich činnosti. V podobném smyslu chtějí informovat své přátele v PLR. Před závěrem schůzky rozdával KOHOUT shromážděným stanovisko prof. PATOČKY, ve kterém vysvětluje, že „Charta 77“ je plně v souladu s čs. právním řádem.

V. HAVEL mezi svými přáteli uvedl, že poslouchal zahraniční rozhlas, který však ještě neinformoval o prohlášení „Charty 77“ č. 2, které vydal jménem i ostatních mluvčích. Zcela věrně tam prý citovali jeho sdělení, že „Charta 77“ bude dále pokračovat bez ohledu na to, zda budou další zásahy proti nim. Citoval Lenina v tom smyslu, že jde o prostou, každodenní neokázalou práci bez bombastických frází. O „Chartě 77“ č. 2 hovořil i P. KOHOUT.

P. LANDOVSKÝ je toho názoru, že budou jednotlivé signatáře „Charty 77“ volat k výsledkům a „vydírat je“, aby svůj podpis vzali zpět. P. KOHOUT se domnívá, že Bezpečnost se pokusí asi u 10 signatářů vynutit prohlášení, že byli podvedeni. Oni (pravice) že musí zase upozorňovat na to, jak s těmito lidmi bylo jednáno.

Ing. Karel FRIDRICH, exponent pravice z Brna, projevil zájem, zda o akci Bezpečnosti v souvislosti s „Chartou 77“ již něco uváděly západní sdělovací prostředky.

Dosud neustanovená osoba z Prahy (pravděpodobně P. KOHOUT) se dotazovala Milana UHDEHO z Brna, zda se i tam něco děje. Informoval UHDEHO o výsledcích a domovních prohlídkách, které byly prováděny u některých osob v Praze. Jana TREFULKU o těchto událostech velmi podrobně informoval L. VACULÍK.

Aktivní trockista P. UHL uvedl, že Hlas Ameriky vysílal relace o zatýkání v ČSSR, ke kterým došlo v automobilu. UHL je toho názoru, že to není regulérní, neboť obviněný, pokud by chtěl vznést stížnost, musí tato být zaprotokolována, což v autě není možno provést. Dále uvedl, že už 6.1.1977 *Le Monde* a dne 7.1. t. r. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* informovaly své čtenáře o akci „Charta 77“, kterou prý označily za největší politickou událost v ČSSR od r. 1968. UHL byl prý informován, že J. HÁJEK poskytl interview rakouskému rozhlasu a P. KOHOUT rakouské televizi.

F. KRIEGL informoval o akcích Bezpečnosti emigranta F. JANOUCHA, přičemž napadl ústředního ředitele Čs. televize dr. ZELENKU za jeho úvod k televiznímu vystoupení amerického rozvědčíka. O dr. ZELENKOVI řekl, že je „podvodník a zkorumpovaná svině a že jen takové svině se mohou v tomto režimu udržet“. Bral v ochranu emigranta LONDONA s tím, že on je označován za zrádce, zatímco jeho mučitelé jsou naprosto čisti.

Jiří HÁJEK intenzivně poskytuje západním sdělovacím prostředkům informace o „Chartě 77“. Pracovníku *Le Monde* v interview uvedl, že Bezpečnost provádí proti některým signatářům „Charty 77“ represivní opatření. Dále uvedl, že „Charta 77“ byla adresována vládě ČSSR, FS ČSSR a veřejnosti, aby upozornili na chyby, které se u nás projevují.

Byly získány další podrobnosti o interview, který poskytl J. HÁJEK BBC Londýn (Mimořádná informace č. 2). Na otázku, zda „Charta 77“ nepřipomíná situaci v roce 1968, HÁJEK

7 V profesním žargonu StB termín „neustanovená osoba“ znamená neidentifikovaná osoba. Je evidentní, že šlo o údaje získané prostorovým odposlechem, nikoli od tajných spolupracovníků. To se týká i dalších informací, kde se hovoří o „neustanovených“ osobách.

odpověděl, že nyní je to odlišné, neboť události roku 1968 byly v jiném mezinárodním kontextu. Odlišnost vidí v tom, že vlády, které tehdy oponovaly „socialismu s lidskou tváří“, podepsaly helsinský dokument, což jim dává naději. Nejsou však prý tak nerealističtí, aby nevěděli, že historie se neopakuje. Pokud jde o další perspektivu, HÁJEK se domnívá, že tato iniciativa se snad bude nadále specifikovat na určité další otázky, ale bylo by to přespříliš, dívat se nějak do budoucna.

F. KRIEGL je toho názoru, že opatření dělaná na základě „Charty 77“ jsou pro ČSSR světovou ostudou. Usuzuje tak z toho, že mu prý volali z Paříže a Itálie o této věci.

Velký zájem o činnost Bezpečnosti projevuje V. HAVEL. Zajímá se o to, k čemu byli ostatní zadrženi vyslýcháni, zda šlo Bezpečnosti o styky do zahraničí, zda šlo o předvedení nebo o zadržení, zda jim bylo sděleno, že jde o trestní stíhání apod.

Určitou pochybnost o účelu „Charty 77“ vyslovila manželka P. KOHOUTA.

Náčelník X. správy FMV
genmjr. RSDr. Vladimír STÁREK v.r.

V Praze dne 11. 1. 1977
Výtisk č. : 2
Počet listů: 3

MIMOŘÁDNÁ INFORMACE č. 5 o ohlasech na „Chartu 77“

Mezi exponenty pravice a antisocialistických sil trvá aktivita ve směru zjišťování nových skutečností v akci „CHARTA 77“. Zajímají se, zda byl někdo zatčen, zda proti někomu bylo vzneseno obvinění, zda je vedeno vyšetřování ve věci apod. Vzájemně se informují o tom, že byli na Bezpečnost odvezeni HÁJEK, VACULÍK, HAVEL a PATOČKA. Dohadují se, zda jde o zatčení nebo výslech. Velmi intenzivně se v tomto směru projevoval P. KOHOUT.

Rovněž trvá aktivita ve směru podávání informací o situaci zástupcům zahraničních agentur. Sdělují jim obsah „CHARTY 77“, smysl a účel celé akce a oznamují jim jména mluvčích „CHARTY 77“. Sdělují jména těch, kteří byli vyslýcháni Bezpečností, a těch, u nichž byly prováděny domovní prohlídky, včetně způsobu provedení a co při nich bylo zabaveno.

J. HÁJEK dne 9. 1. 1977 poskytl interview redaktoru deníku „Paris“. Řekl, že „CHARTA 77“ byla vydána z podnětu čs. občanů, kteří se zajímají o mezinárodní smlouvy, zejména pokud jde o zajištění občanských práv. Praktický význam akce vidí v odstranění diskriminace osob, které věřily v myšlenky „Pražského jara“. Uvedl, kteří signatáři „CHARTY 77“ byli vyslýcháni a u koho byla provedena domovní prohlídka. Na dotaz, zda by chtěl odjet do ciziny, HÁJEK uvedl, že ne, neboť je v důchodu a nemohl by si to dovolit.

Obdobný obsah měl interview J. HÁJKA, který téhož dne poskytl italskému novináři. Svě odpovědi doplnil o informaci, že mezi signatáři „CHARTY 77“ jsou i dělníci a že pokračuje získávání podpisů i na venkově. Italský novinář sdělil HÁJKOVI, že o akci píše list „UNITA“, což HÁJEK kvitoval s uspokojením.

Pokus o interview s J. HÁJKEM, který se však neuskutečnil, byl učiněn i římským rozhlaselem.

Dne 9. 1. 1977 poskytl V. HAVEL interview francouzské tiskové agentuře se sídlem ve Vídni. Pracovníka agentury informoval o svém výslechu, domovní prohlídce a o tom, že byl při výslechu filmován. Filmováno bylo i provádění domovní prohlídky. Dále řekl, že „CHARTA 77“ není žádná organizace, ale pracovní tým, který kontroluje, jak jsou v ČSSR uplatňována

lidská práva. Je to prý poprvé, kdy jsou v takovéto akci zapojeni komunisté i nekomunisté, věřící, dělníci a inteligence. V této činnosti budou pokračovat i v případě, že proti někomu bude represivně zakročeno. Je prý nemožné jejich práci již zastavit. HAVEL doporučil dopisovateli, aby se obrátil o další informace na HÁJKA a PATOČKU.

HAVLŮV nakladatel z Hamburku sdělil manželce HAVLA, že dne 13. 1. 1977 ve 22.00 hodin bude západoněmecká televize na II. programu vysílat pořad o současných událostech v ČSSR.

Dne 10. 1. 1977 oznámil P. KOHOUT zástupci REUTERA Vídeň, že byli odvezeni k výslechu na Bezpečnost HÁJEK, VACULÍK, HAVEL a patrně i PATOČKA.

Exponent pravice J. ŠABATA z Brna v souvislosti s „CHARTOU 77“ uvedl, že je nutno urychleně vypracovat deklaraci, ve které poukázat na to, co všechno vláda ČSSR a KSČ neplní. Dále tento svůj názor nerozváděl.

Koncem prosince m. r. byl navštíven Antonín RUSEK Jiřím MÜLLEREM. RUSEK dal číst MÜLLEROVI nějaký materiál a upozornil jej, aby o obsahu nemluvil ani s manželkou nebo dcerou. RUSEK po seznámení se s materiálem uvedl, že je to „poněkud zednářská záležitost“.

Ing. VYROUBAL z Brna má v držení magnetofonové pásky, na kterých má nahrávky zahraničního vysílání o Československu. Má tam i nahrávky o probíhající akci „CHARTA 77“. Podle VYROUBALA jde zřejmě pouze o pražskou akci. Usuzuje prý tak podle jmen signatářů „CHARTY 77“. Konkrétně jmenoval HAVLA, LANDOVSKÉHO a VACULÍKA. Dále uvedl, že když mu tato rezoluce byla dána k podpisu, byly na ní podepsáni z Brna jen MÜLLER, ŠABATA a UHLOVÁ.

Náčelník X. správy FMV
genmjr. RSDr. Vladimír STÁREK v.r.

V Praze dne 12. 1. 1977
Výtisk č. : 3
Počet listů: 2

ZVLÁŠTNÍ INFORMACE č. 6 o ohlasech na „CHARTU 77“

Po předvedení některých signatářů „CHARTY 77“ k výslechu, jakož i po jejich propuštění nastala mezi exponenty pravice a antisocialistických sil zvýšená činnost. Dochází k četným setkáním, zjišťují, kdo byl zatčen, kdo se kdy vrátil od výslechu, jak výslech probíhal. Vzájemně si radí jak dále postupovat, zda si vzít právního poradce a kterého.

Rovněž neustávají snahy co nejpodrobněji informovat sdělovací prostředky a své známé v KS.

V. HAVEL tvrdil, že zahraniční rozhlas vysílal informaci, že PAVEL KOHOUT s manželkou byli odvezeni do Ruzyně. Po odchodu od výslechu se snažil o setkání se svými přáteli, aby se mohli poradit o dalším postupu. Zajímal se o to, kde je Z. MLYNÁŘ, aby s ním mohl mluvit.

P. KOHOUT jednomu ze svých přátel popisoval zákrok Bezpečnosti, která odvezla jeho ženu Jelenu. Uváděl, že šlo o ošklivou scénu, manželka se prý bránila a křičela. Organové Bezpečnosti ji odvěkli do vozu a odjeli. Celému zákroku, podle KOHOUTA, byl přítomen režisér královského divadla v Antverpách Walter TINEMANS, který je na návštěvě v Praze. KOHOUT požádal přítele, aby zprávu o zákroku Bezpečnosti předal Heinrichu BÖLLOVI, což mu bylo přislíbeno.

O zásahu Bezpečnosti proti své manželce Jeleně poskytl P. KOHOUT interview korespondentu londýnských *TIMES*. Uvedl, že manželka byla odvedena násilím za použití karate. Kvalifikoval záměr jako přešvih, které lze vidět jen ve filmu. Na dotaz, kdo byl zatčen, KOHOUT uvedl VACULÍKA, HÁJKA, HAVLA, KRIEGELA a PATOČKU. Dále řekl, že Bezpečnosti neotevřel, neboť není ochoten se dobrovolně vzdát. Rovněž tohoto korespondenta žádal, aby o zatčení jeho ženy informoval H. BÖLLA.

O situaci v ČSSR se zajímal vystěhovalec PREČAN s tím, že zpráv o současné situaci v ČSSR jsou plné noviny ve Francii a v Itálii. Dokonce se prý objevilo v tisku, že je nové české jaro na obzoru.

L. VACULÍK o akci „CHARTA 77“ informoval své přátele na Slovensku prostřednictvím M. ŠIMEČKA.⁸ Mimo obecného obsahu ho seznámil s tím, že někteří signatáři „CHARTY 77“ byli vyslýcháni a u některých provedena domovní prohlídka.

Náčelník X. správy FMV
genmjr. RSDr. Vladimír STÁREK

V Praze dne 13. 1. 1977
Výtisk č. : 3
Počet listů: 5

ZVLÁŠTNÍ INFORMACE č. 7 o ohlasech na „CHARTU 77“

Nadále je zjišťována aktivita kontrarevolučních sil především v Praze.

Dne 10. 1. 1977 požádala Libuše ŠILHÁNOVÁ jednoho ze svých důvěrných styků o uschování „Charty 77“ s přílohou podpisů těch, kteří souhlasí s obsahem „Charty č. 2“, pojednávající o průběhu a způsobu „zatčení“ HAVLA, VACULÍKA, LANDOVSKÉHO Bezpečností. Dále ŠILHÁNOVÁ prohlásila, že další čísla „Prohlášení Charty“ budou vycházet dle potřeby a vývoje situace a budou zasílána významným čl. občanům, oficiálním institucím a do zahraničí. Podotkla, že „Prohlášení“ zpracovává společně s manželem. K tomu, aby prý mystifikovali pracovníky Bezpečnosti, podepisují pod „Chartu 77“ prof. HÁJKA, HAVLA a prof. PATOČKU. Pokud jde o důležitost, účinnost a možnost rozšiřování „Charty 77“, uvedla ŠILHÁNOVÁ, že není v rozporu s čl. zákony a není nijak trestná. Z tohoto důvodu jsou oni ochotni rozšiřovat ji formou tzv. zpravodaje s cílem seskupit všechny osoby stejných „politických názorů“.

S hrdoostí ŠILHÁNOVÁ uvedla, že reakce na „Chartu“ je neuvěřitelná a lavinovitě se šíří jak v ČSSR, tak i v zahraničí za pomoci zahraničních rozhlasových stanic, hlavně SE.

K naplnění své činnosti uvedla, že od r. 1969 se mnohému naučili a získali určité zkušenosti. Jsou připraveni spojovat legální činnost s činností nelegální. Kriticky se vyjádřila k LANDOVSKÉMU, který prý není taktik a nadělá jim víc škody než užitku, neboť se chtěl rvát při „zatčení“ HAVLA a VACULÍKA a prohlašoval „Podejte mi ty estébáky a já je rozšlapu“.

Dále potom ŠILHÁNOVÁ uvedla celý postup při úkrytu materiálů „Charty“ mimo byt, což prý uskutečnili po rozhovoru s orgány MV, kteří se zajímali v přítomnosti Věňka ŠILHÁNA.⁹

O situaci v ČSSR v souvislosti s „Chartou 77“ uvedla pořad bavorské televize, která v komentáři uvedla, že dokument dokazuje porušování lidských práv a helsinské konference. V této souvislosti jsou uváděny příklady opatření čl. Bezpečnosti vůči signatářům „Charty 77“.

8 Šlo o Milana Šimečku, který žil v Bratislavě.

9 Věta je v předloze neúplná.

V pořadu se připomíná, že „Charta 77“ byla zveřejněna v celé západní Evropě, především však v italském a francouzském tisku.

Informace o akci „Charta 77“ se dostávají i do jednotlivých krajů ČSSR. Jsou tam zanašeny jednak samotnými signatáři z Prahy, ale především prostřednictvím vysilačů KS.

Bývalý ředitel Domu kultury v Sokolově, nyní dělník Robert FILIP uvedl, že zprávu o „Chartě 77“ získal poslechem Hlasu Ameriky. Podívoval se nad množstvím podpisů signatářů a jejich odvahou. Podle něho jde především o významné spisovatele a herce.

Stanislav NEDVĚD, bývalý redaktor z Plzně říká, že „Charta 77“ byla odeslána do Francie. Takovouto akci si prý mohou dovolit jen ve světě známé osoby, neboť mají jistotu, že proti nim nebude represivně zakročeno, aby se na Západě nezvedla vlna protestů.

Dle dr. Roberta HORÁKA byla akce „Charta 77“ připravována již před 2 měsíci a pečlivě konzultována s několika vynikajícími právníky s tím, aby nedošlo při jejím zveřejnění k postihu hlavních organizátorů a nebyl porušen zákon.

Do čela akce byl oficiálně postaven Jiří HÁJEK, Václav HAVEL a prof. PATOČKA. Počítalo se s tím, že si čsl. státní i politické vedení nedovolí před bělehradskou konferencí nějaké represe.

Dr. HORÁK, který podepsal „Chartu 77“, hovořil o tom, že ti, kteří ji podepsali, patří k tzv. „druhé“ kategorii, která nemá co ztratit a nemusí se obávat, že bude diskriminována. V záloze jsou však ještě další lidé, kteří působí na důležitých místech a kteří se nechtějí prezentovat, což organizátoři respektují.

Vilém HEJL, bývalý člen ÚV K 231, se za svého pobytu v Polsku seznámil se spisovatelem SZYPULSKIM a hodnotil při tom situaci kolem signatářů „Charty 77“. Obsah „Charty 77“ označil za legální dle čsl. platných zákonů s tím, že by jej měli schválit všichni státní a straníční činitelé v ČSSR, protože jde o podporu a uznání Charty OSN a závěrů helsinské konference. Dále uvedl, že iniciativa vzešla právě od uznávaných osob, elity národa, a že bude patrně této skutečnosti využito při hodnocení výsledků helsinské konference v Bělehradě. HEJL je ochoten „Chartu 77“ podepsat, u ostatních bývalých členů K 231 to však podle něho nepřichází v úvahu.

Signatář „Charty 77“ dr. Zdeněk VAŠÍČEK, historik z Brna, si v prosinci 1966¹⁰ uschoval v družstvu DRUKOV asi 2 tuny bílého křídového papíru a koncem m. r. byla část tohoto materiálu VAŠÍČEKEM vyvezena. V říjnu m. r. si L. VACULÍK stěžoval Milanu UHDEMU, že mají velké potíže (opozice), protože nemají dostatek papíru. Je prováděno další šetření.

Ing. Jan LEŠTINSKÝ, nepřátelsky zaměřená osoba z Ostravy, informoval herce Ivana BINARA, že se podepsal pod „Chartu 77“. Vysvětlil její obsah a uvedl, že v této věci je vedeno vyšetřování vůči V. HAVLOVI a dalším osobám. LEŠTINSKÝ spolu s BINAREM chtějí získávat další podpisy pod „Chartu 77“.

Jan TREFULKA si ověřoval u manželky Ludvíka VACULÍKA zprávy, které o této věci slyšel z vídeňského vysílání.

Petr UHL informoval manželku Jana ŠABATY o svém výsledku na Bezpečnosti s tím, že bylo vůči němu postupováno velmi tvrdě, že však „Charta 77“ pokračuje normálně ve své činnosti.

P. KOHOUT své známé podrobně informuje o svém a manželčině předvedení k výsledku na Bezpečnost. Celou záležitost okolo „Charty 77“ nechají posoudit právníkům a napíší FS ČSSR. KOHOUT dále hovořil o úmyslu udělat tiskovku, pravděpodobně v hotelu INTERCONTINENTAL. Nemají prý v úmyslu přerušit konfrontaci, kterou nevyvolali. On sám prý vede desítky telefon. rozhovorů, aby informoval o situaci.

Vladimír STERN, jeho manželka Jana a Vladimír ŘÍHA hodnotili obsah první a druhé „Charty 77“. Obou výtisků mají STERNOVI větší množství, včetně seznamu signatářů.

¹⁰ Zřejmě chyba, správně 1976.

STERNOVI uvedli, že dosud není dokončen seznam těch, kteří „Chartu 77“ podepsali s tím, že podpisová akce nadále pokračuje. Někteří s obsahem sice sympatizují, ale nepřejí si, aby jejich jméno bylo zveřejněno.

Jmenovaní se shodli v tom, že pro prezidenta republiky s. HUSÁKA vzniknou značné potíže na bělehradské konferenci, kde bude muset vše, co se děje v ČSSR, vysvětlit. STERNOVÁ a ŘÍHA jsou toho názoru, že čl. bezpečnost nemůže zatknout všechny signatáře „Charty 77“. Vladimír STERN však tvrdí, že lze lidi zatýkat pro kriminální delikty, což prý lze se strany Bezpečnosti vykonstruovat.

Prof. Jiří HÁJEK, Jan PATOČKA, Václav HAVEL a Zdeněk MLYNÁŘ vypracovali další text nazvaný „Prohlášení č. 2“ k „Chartě 77“, který je již rozmnožen a bude předáván signatářům „Charty 77“.

Text obsahuje informace týkající se zásahu Bezpečnosti vůči signatářům a je označován jako nezákonný. Signatáři jsou dále informováni, že podpisová akce pokračuje a byly získány další podpisy osob, jejichž jména nebudou zveřejněna s tím, že je potřeba dále pracovat v duchu „Charty 77“. „Prohlášení č. 2“ bude údajně rovněž zveřejněno v zahraničí. Na distribuci tohoto prohlášení se m.j. podílejí býv. redaktorka ČT Otká BEDNÁŘOVÁ a Klement LUKEŠ, býv. pracovník marx-leninského institutu.

Podpisy na „Chartu 77“ získávali i bývalí pracovníci aparátu ÚV KSČ Vladimír RICHTER a ing. Josef STEHLÍK.

Náčelník X. správy FMV
genmjr. RSDr. Vladimír STÁREK

→ AMV, V-33766 MV, ČVS 3/120-77, SV. 20, L. 239–260. – STROJOPIS, PRŮPIS.

P9/4

1977, 14. leden, Praha. – Posudek nejvyšších představitelů prokuratury a justice k otázce trestněprávní stíhatelnosti iniciátorů a signatářů Prohlášení Charty 77.¹¹

Stanovisko generálního prokurátora ČSSR, předsedy Nejvyššího soudu ČSSR, ministra spravedlnosti ČSR a generálního prokurátora ČSR k „Prohlášení Charty 77“¹²

1. Právní charakteristika „Charty 77“

Písemnost svým obsahem i sledovanými záměry navazuje na politický pamflet „Deset bodů“ ze srpna 1969. Většina autorů a signatářů „Deseti bodů“ jsou také spoluautory a signatáři „Charty 77“. „Charta 77“ je ovšem propracovanější a počet signatářů je podstatně vyšší, než tomu bylo u Deseti bodů.

„Charta 77“ především poukazuje na některá ustanovení mezinárodních paktů o občanských a politických právech a o hospodářských, sociálních a kulturních právech, k nimž přistoupila i Československá socialistická republika, dále na závěrečný dokument Helsinské konference z roku 1975 a jejich nepravdivou a nesprávnou interpretaci útočí proti základním principům socialistického státního a společenského zřízení ČSSR.

11 Posudek byl vypracován na pokyn sekretariátu ÚV KSČ, srv. přílohu P7/3 z 11. 1. 1977.

12 V záhlaví nad textem je rkp. poznámka „psacím strojem“ a „14×“.

Ve zjevném rozporu se skutečností se např. v Chartě 77 tvrdí, že v ČSSR jsou hromadně hrubým způsobem porušována základní lidská práva, občané jsou vystaveni útlaku rovnajícímu se apartheidu, žijí v neustálém strachu před zvlíci bezpečnostních orgánů a pod jejich kontrolou. V důsledku politických direktiv dávaných i jednotlivci, jež jdou nad rámec zákona, je prý zcela potlačena svoboda projevu a další základní občanská práva. Orgány činné v trestním řízení údajně porušují právní řád a ve věznicích není respektována lidská důstojnost. Těmito nepravdivými a hrubě pomlouvačnými tvrzeními Charta 77 zjevně sleduje záměr vyvolávat nenávisť, nepřátelství nebo aspoň nedůvěru k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky.

„Charta 77“ dále oznamuje, že bylo vytvořeno volné seskupení osob odhodlaných usilovat o změnu politických poměrů v republice. Tyto záměry jsou v zásadním rozporu se základními principy československého společenského zřízení zakotvenými v Ústavě, zejména článku 4 o vedoucí úloze KSČ, článku 5 o sdružování dobrovolných společenských organizací a článku 6 o Národní frontě. Rovněž uplatňování prostředků, kterými autoři „Charty 77“ hodlají usilovat o změnu politických poměrů, např. různé nátlakové akce, jsou neslučitelné s československým právním řádem.

2. Zda je možno zjištěnou činnost považovat za vytvoření nebo pokus o vytvoření ilegální organizace.

Z obsahu „Prohlášení Charty 77“, „Prohlášení Charty 77 č. 2“ a „Námětů na poradu“ plyne oprávněný závěr, že iniciátoři této činnosti vytvořili již seskupení, které lze považovat za ilegální organizaci. Jde o jednotně řízené sdružení více osob ke společnému záměru, které se řídí společným programem protistátní činnosti, mezi členy seskupení jsou rozděleny funkce a úkoly (mluvčí skupiny, její náhradníci, sběrači popisů a informací atd.). Došlo tedy ne k pouhému volnému seskupení osob, jak tvrdí „Charta 77“, ale již přímo k vytvoření organizace, která v souladu s antikomunistickou propagandou hodlá soustavnou činností narušovat a poškozovat socialistické společenské a státní zřízení republiky a ostouzet je v zahraničí.

S ohledem na minulost a politické postoje organizátorů a signatářů „Charty 77“, z nichž bylo po roce 1968 35 odsouzeno pro protistátní trestnou činnost, 117 bylo vyloučeno z KSČ, tři jsou bývalými členy K 231, není pochyb o tom, že uvedené činnosti se dopustili z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky.

Založení ilegální organizace uvedeného charakteru, přistoupení k ní nebo její podpora je možno kvalifikovat přinejmenším jako trestný čin podvracení republiky podle § 98, odst. 1 tr. zákona.

3. Zda lze zjištěnou činnost posuzovat jako trestný čin poškozování zájmů republiky v cizině podle § 112 tr. zák.

„Prohlášení Charty 77“ zveřejněné ve dnech 7.-9.1.1977 v buržoazních sdělovacích prostředcích nepochybně svým obsahem poškozují zájmy republiky v cizině ve smyslu ustanovení § 112 tr. zák., neboť obsahuje nepravdivé, zjevně lživé, popř. hrubě zkreslené údaje o poměrech v republice. Ze znění „Prohlášení Charty 77 č. 2“ je nepochybné, že hlavní organizátoři, tj. Václav Havel, Jan Patočka a Jiří Hájek měli v úmyslu je rozšiřovat v kapitalistickém zahraničí.

Uplatnění trestní odpovědnosti konkrétních osob pro trestný čin poškozování zájmů republiky v cizině podle § 112 tr. zák. předpokládá ovšem zjištění, že určitý československý občan, popř. obyvatel republiky bez státní příslušnosti umožnil svou činností rozšíření „Charty 77“ v zahraničí.

4. Zda „Prohlášení Charty 77“ je ilegální tiskovinou a zda je trestné její rozšiřování.

Obsah „Charty 77“ je objektivně způsobilý vyvolávat nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky, popř. v tomto nepřátelství utvrzovat. Z toho plyne, že každý, kdo by reprodukoval obsah „Charty 77“ alespoň dvěma osobám a bylo prokázáno, že tak učinil z nepřátelství k socialistickému státnímu a společenskému zřízení republiky, může být postížen pro trestný čin pobuřování podle § 100, odst. 1, písm. a/ tr. zák. Osoby, které „Chartu 77“ rozmnožují tiskem, se dopouštějí trestného činu pobuřování podle ust[anovení] § 100, odst. 3a/ trestního zákona, a pokud rozšiřování písemnosti umožňují nebo usnadňují, podle odst. 2 téhož ustanovení trestního zákona (trestní zákon stanoví na trestný čin dle § 100, odst. 1 nebo 2 trest odnětí svobody na šest měsíců až tři roky, na trestný čin dle § 100, odst. 3 tr. zákona trest odnětí svobody na jeden až pět let).

Uvedené stanovisko bylo zpracováno na základě posouzení písemnosti „Prohlášení Charty 77“, „Prohlášení Charty 77 č. 2“ a „Námětů na poradu“, bez přihlídnutí k dalším event. zjištěním a bez znalosti dosavadních výsledků vyšetřování.

Generální prokurátor ČSSR *dr. Ján Feješ*

Předseda Nejvyššího soudu ČSSR *doc. dr. Josef Ondřej, CSc.*

Ministr spravedlnosti ČSR *dr. Jan Němec*

Generální prokurátor ČR *dr. Jaroslav Krupauer*

→ AMV, V-33766 MV, ČVS 3/120-77, SV 10, L. 230–233. – STROJOPIS, PRŮPIS S VLASTNORUČNÍMI PODPISY.

P9/5

1977, 21. únor, Praha. – Interní expertíza k možnosti pracovně-právně postihnout signatáře Charty 77.¹³

K hodnocení účasti pracovníka na tzv. chartě 77 jako důvodu ke skončení pracovního poměru jeho okamžitým zrušením nebo výpověď.

Ústava Československé socialistické republiky zaručuje v článku 28 svobodu projevu ve všech oblastech života společnosti a poskytuje v článku 29 občanům i organizacím právo obracet se k zastupitelským sborům i ostatním státním orgánům s návrhy, podněty a stížnostmi. Tato práva mohou být uplatňována podle článku 34 Ústavy tak, aby byla zachována Ústava i ostatní zákony a aby bylo dbáno zájmu socialistického státu a společnosti pracujících.

Tzv. charta 77 není uplatněním těchto práv. Signatáři této písemnosti totiž hrubě a nespravedlivě pomlouvají Československou socialistickou republiku a revoluční vymoženosti jejího lidu. Osobují si právo zastupovat lid Československa, žádají dialog s politickou a státní mocí a chtějí hrát úlohu jakéhosi prostředníka v případných konfliktních situacích. Domáhají se takových práv a svobod, jež by umožňovaly znovu volně organizovat protistátní a protilidovou činnost a znovu se pokusit o rozbití socialistické státní moci.

Signatáři tzv. charty 77 se ovšem nespokojují jen s prohlášením svých názorů a představ o uspořádání společnosti, ale veřejně s datem 1. 1. 1977 oznamují ujednání o tom, že se vytváří

13 Na písemnosti nejsou žádné identifikační údaje o původci písemnosti. Je označena razítkem Přísně tajné a má čj. ÚV-0027/77, výtisk č. 1. Je uložena v souboru písemností generálního tajemníka ÚV KSČ Husáka.

volné, neformální a otevřené společenství různých osob k prosazování stanovených záměrů. Uvádějí také, že pověřují některé osoby nejen úlohou mluvčích tohoto společenství, ale i tím, aby tzv. chartu 77 před státními a jinými organizacemi a před naší i světovou veřejností zastupovali. Utvrzují pak své mluvčí, že v signatářích budou mít své spolupracovníky, kteří se spolu s nimi zúčastní potřebných jednání, ujmou se dílčích úkolů a budou s nimi sdílet veškerou odpovědnost. Tím se v podstatě ustavuje takové seskupení osob, které si vytklo nejen politické cíle, jako např. specifickou formu spoluúčasti na výkonu státní moci, ale které míří na integritu státu dělnické třídy a ostatních pracujících. Tzv. charta 77 se tak dostala do rozporu s ústavními principy, zakotvenými zejména v článcích 4, 5, 19, 28 a 34 Ústavy i s principy socialistické demokracie a naopak se postavila na třídní pozici buržoazní demokracie.

Autoři tzv. charty 77 a ti, kteří ji podepsali, vědomi si, že cíle touto písemností sledované narušují socialistický společenský řád a že požadavky v ní obsažené směřují proti základním zásadám socialistického zřízení, zaslali tzv. chartu 77 západním kapitalistickým agenturám se zřejmým záměrem přispět do pomlouvačné kampaně proti Československé socialistické republice a stupňovat tak nepřátelskou kampaň v době konání příprav na konferenci v Bělehradě, která má uprostřed tohoto roku hodnotit, jak dalece postoupil proces uvolňování mezinárodního napětí zakotvený v Závěrečném aktu helsinské konference. Tím poskytli signatáři tzv. charty 77 antikomunistickým propagačním prostředkům další materiál k útokům proti Československé socialistické republice, a to tím spíše, že se vydávají za elitu a svědomí národů Československa. Přitom jde o osoby z různých protisocialistických skupin, které se již v roce 1968 spojily k pokusu o kontrarevoluci.

Signatáři tzv. charty 77 se pokoušejí dovolávat Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (vyhláška č. 120/1976 Sb.) a za tím účelem některá jeho ustanovení vytrhávají ze vzájemné souvislosti, nebo tendenčně hodnotí a zejména pomíjejí ty úpravy Mezinárodního paktu, které jsou s jejich záměry v rozporu nebo je nepodporují. Zcela tak obcházejí článek 19, bod 3 Mezinárodního paktu, podle něhož může podléhat některým omezením užívání práva na svobodu projevu, protože nese zvláštní povinnosti a odpovědnost a v jehož smyslu jsou i v socialistické společnosti Ústavou jako základním zákonem omezena některá práva (článek 34 Ústavy).

Při hodnocení účasti pracovníka na přípravách, zpracování a podpisu tzv. charty 77 jako důvodu okamžitého zrušení pracovního poměru podle par. 53 odst. 1 písm. c) zákoníku práce je určující, zda lze toto jednání kvalifikovat jako ohrožení bezpečnosti státu. Podle důvodové zprávy k tomuto ustanovení je za ohrožení bezpečnosti státu třeba považovat ohrožení integrity státního zřízení, územní celistvosti, obranyschopnosti, mezinárodních vztahů státu, státních orgánů a státního tajemství, tedy základních principů našeho státního zřízení zakotvených v Ústavě Československé socialistické republiky a chráněných zejména trestněprávními předpisy. Umožňuje tedy par. 53 odst. 1 písm. c) zákoníku práce okamžité zrušení pracovního poměru i v případech, kdy činnost pracovníka nenaplnuje skutkovou podstatu činu, který by byl podle první hlavy zvláštní části trestního zákona trestným činem, ale představuje takový útok na základní principy našeho státního zřízení vyjádřené v Ústavě Československé socialistické republiky, který zakládá objektivní možnost ohrožení bezpečnosti státu.

Obsah tzv. charty 77 je namířen proti socialistickému státnímu zřízení Československé socialistické republiky, zejména pokud se zde v rozporu s článkem 4 Ústavy útočí na vedoucí úlohu Komunistické strany Československa ve společnosti, v rozporu s článkem 29 Ústavy vyzývá k akcím, kterými se má jiným než platnými předpisy upraveným způsobem odporovat postupu státních a jiných orgánů, a v rozporu s články 19, 28 a 34 Ústavy se znovu požaduje volnost organizovat protistátní a protilidovou činnost. Vzhledem k tomu, jakož i vzhledem k tomu, co již bylo uvedeno, je tedy zapotřebí dospět k závěru, že tzv. charta 77

je po objektivní stránce způsobila ohrozit bezpečnost státu, i když tento nebezpečný následek nenastal.

Účastí při přípravě a zpracování, jakož i vědomým a dobrovolným podpisem tzv. charty 77 projevíli signatáři s jejím celým obsahem souhlas, zavázali se úkoly z ní vyplývající plnit, vědomě a dobrovolně se sdružili k plnění stanovených úkolů a požádali o její publikaci v době přípravy bělehradské konference ve sdělovacích prostředcích západních zemí, popřípadě s takovým jejím publikováním souhlasili. Takové jednání je v rozporu s články 4, 5, 19, 28 a 34 Ústavy. Posouzení otázky, zda ohrožení bezpečnosti státu je za této situace podle okolností konkrétního případu, zejména s ohledem ke znalosti obsahu písemnosti a dobrovolnosti jejího podepsání prokázáno, přísluší jak organizaci předtím, než přistoupí k okamžitému zrušení pracovního poměru, tak i soudu, který na základě návrhu pracovníka přezkoumává platnost okamžitého zrušení pracovního poměru (srov. závěry uveřejněné pod č. 51/1975 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Uveřejnění tzv. charty 77 vyvolalo v československé veřejnosti jednoznačnou odezvu. Společným obsahem tisíců rezolucí jednotlivců, kolektivů pracovníků a někdy i celých organizací bylo zejména její odsouzení, rozhořčení nad jednáním jejích signatářů a další podpora úsilí lidu Československa při budování socialismu a dosažení trvalého míru ve světě. S ohledem na poměry na konkrétních pracovištích a s ohledem na druh práce (funkci), kterou pracovník vykonává, může být tak jednáním signatářů splněna i další podmínka par. 53 odst. 1 písm. c) zákoníku práce, že totiž setrvání pracovníka v organizaci do uplynutí výpovědní lhůty není možné bez ohrožení řádného plnění úkolů organizace.

Protože z uvedených důvodů může organizace zrušit pracovní poměr okamžitě podle par. 53 odst. 1 písm. c) zákoníku práce, může dát pracovníkovi také výpověď z pracovního poměru z důvodů uvedených v par. 46 odst. 1 písm. f) (první část věty před středníkem) zákoníku práce. Organizace může dát pracovníkovi výpověď z pracovního poměru také podle par. 46 odst. 1 písm. e) zákoníku práce, jestliže pracovník pro svou účast na přípravě, zpracování a podpisu tzv. charty 77 a s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu nesplňuje předpoklady stanovené právními předpisy pro výkon sjednané práce, nebo nesplňuje bez zavinění organizace požadavky, které jsou nezbytnou podmínkou pro řádný výkon jeho práce.

→ NA, F. ÚV KSČ – GUSTÁV HUSÁK, NEUSPOŘÁDÁNO. – STROJOPIS, PRVOPIS.

P9/6

1977, 28. březen. Bratislava. – Průvodní dopis Správy vyšetřování ŠtB v Bratislavě Správě vyšetřování StB v Praze k písemnostem o vyšetřování provedeném v Bratislavě v záležitosti Charty 77.¹⁴

č. j. VS-ČVS-3/120-1977

Správa vyšetřování StB

PRAHA

Tr. čin podvracania republiky – zaslanie písomných materiálov.

Počet listov: 2

Prílohy: 26/84

V trestnej veci podvracania republiky podľa par. 98 odst. 1 tr. zákona č. j. VS-ČVS-3/120-1977 zo dňa 6. 1. 1977 Vám v prílohe zasielam nasledovné písomné materiály:

1. Uznesenie o domovej prehliadke u PhDr. Miroslava KUSÉHO zo dňa 20. 1. 1977.
2. Uznesenie o domovej prehliadke u Františka ORAVCA zo dňa 20. 1. 1977.
3. Uznesenie o domovej prehliadke u Eduarda FRIŠA zo dňa 11. 2. 1977.
4. Uznesenie o nariadení vydať a otvoriť zásielky u Františka ORAVCA a dr. Ladislava KALINU zo dňa 1. 2. 1977.
5. Protokol o vykonaní domovej prehliadky u PhDr. Miroslava KUSÉHO zo dňa 20. 1. 1977 (str. 7).
6. Protokol o vykonaní domovej prehliadky u Františka ORAVCA zo dňa 20. 1. 1977.
7. Protokol o zadržení PhDr. Miroslava KUSÉHO zo dňa 20. 1. 1977.
8. Rozhodnutie o prepustení zo zadrżenia PhDr. Miroslava KUSÉHO zo dňa 20. 1. 1977.
9. Prípís na Generálnu prokuratúru SSR o predložení sťažnosti Miroslava KUSÉHO.
10. Oznámenie dr. Ladislavovi KALINOVÍ.
11. Protokol o výsluchu podozrivého PhDr. Miroslava KUSÉHO zo dňa 20. 1. 1977, 21. 1. 1977, 9. 2. 1977, 17. 2. 1977, 22. 3. 1977.
12. Protokol o výsluchu svedka Františka ORAVCA zo dňa 20. 1. 1977, 21. 1. 1977, 1. 3. 1977.
13. Protokol o výsluchu svedkyne Soni ČECHOVEJ-FRIŠOVEJ zo dňa 2. 3. 1977.
14. Protokol o výsluchu svedka Ladislava KALINU zo dňa 25. 2. 1977, 8. 3. 1977.
15. Protokol o výsluchu svedkyne Agneši KALINOVEJ zo dňa 4. 3. 1977.
16. Protokol o výsluchu svedka Jána TÓTHA zo dňa 1. 3. 1977, 25. 3. 1977.
17. Protokol o výsluchu svedka Milana POLÁKA zo dňa 25. 2. 1977.
18. Protokol o výsluchu svedkyne Jany KURALOVEJ zo dňa 15. 3. 1977.

Písomné materiály, ktoré boli zabavené pri domových prehliadkach, sa nachádzajú u tu-najšej súčasti.

Náčelník 3. odboru SV ŠtB:

pplk. Ivan Jozef

→ AMV, V-33766 MV, ČVS 3/120-77, SV. 14, L. 1-2. – STROJOPIS, PRVOPIS S VLASTNORUČNÍM PODPÍSEM.

14 Všechny v dopise uvedené spisy jsou uloženy v témž svazku jako průvodní dopis. – Mezi vyslechnutými osobami není jméno Milana Šimečky, třebaže ve výslechových protokolech je nejednou uvedeno, že Prohlášení Charty 77 zná a svědek J. K. výslovně uvedl, že Šimečka při oslavě narozenin v bytě E. Friše 30. ledna 1977 inicioval rozhovor o Chartě 77 a nechal kolovat text prohlášení i seznam signatářů. (AMV, V-33766 MV, ČVS 3/120-77, sv. 14, l. 92-96.)

[1977, konec dubna. Praha.] – Zpráva vyšší složky Státní bezpečnosti o stavu vyšetřování ve věci „Charta 77“ pro trestný čin podvracení republiky.¹⁵

INFORMACE o dosavadních výsledcích vyšetřování v tr. věci „Charta 77“

Dne 6. 1. 1977 bylo podle par. 160/1 tr. řádu zahájeno tr. stíhání pro tr. čin podvracení republiky podle par. 98 tr. zákona, který byl spáchán rozmnožováním a rozšiřováním pamfletu „Charta 77“ po celém území ČSSR a v zahraničí, jehož obsah je nepřátelský socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky.¹⁶

V uvedené tr. věci bylo ke dni 1. 4. 1977 vyslechnuto celkem 251 osob, převážně všichni signatáři „Charty 77“. Jako hlavní organizátoři „Charty 77“ byli zjištěni prof. dr. Jiří HÁJEK, nyní již zemřelý prof. dr. Jan PATOČKA, spisovatelé Václav HAVEL, Ludvík VACULÍK a Pavel KOHOUT, bývalý herec Pavel LANDOVSKÝ, dále pak Jiří NĚMEC, Irena DUBSKÁ a Zdeněk MLYNÁŘ, kteří byli navrhováni Správou vyšetřování StB spolu s X. správou FMV pro tr. postih pro shora uvedený tr. čin.

Několik dalších osob bylo navrhováno k tr. postihu pro tr. čin pobuřování podle par. 100/1 a) tr. zákona a další osoby pro tr. čin poškozování zájmů republiky v cizině podle par. 112 tr. zákona.

K prokurátorským pohovorům, které dosud probíhají, bylo navrženo celkem 49 osob.

K tr. postihu jednotlivých osob v souvislosti s protizákonnou činností tzv. „Charty 77“ na celém území ČSSR nedošlo, v důsledku respektování usnesení předsednictva ÚV KSČ žádnou osobu z řad signatářů „Charty 77“ zatím trestně nestíhat.¹⁷

Přesto se však ukazuje, že v činnosti „Charty 77“ se pokračuje, což se projevuje tím, že text „prohlášení Charty 77“ je rozšiřován rozesíláním na jednotlivé adresy pomocí pošty, vzhazováním do dopisních schránek, osobním zapůjčováním na pracovištích mezi spoluzaměstnanci, na školách mezi studenty, přehráváním magnetofonových nahrávek pořízených z vysílání štvavých zahraničních rozhlasových stanic HLASU AMERIKY, SVOBODNÉ EVROPY a dalších a v několika případech vyvěšením „Charty 77“ na místech veřejnosti přístupných.

Tomu také nasvědčuje skutečnost, že ke dni 1. února 1977 se zvýšil počet signatářů o dalších 208 osob, jejichž jmenný seznam byl mluvícími zveřejněn v „Chartě 77“, dokument č. 5.

V jednotlivých případech výskytu „Charty 77“ bylo na KS SNB odboru vyšetřování StB zahájeno podle par. 160/1 tr. řádu tr. stíhání ve věci pro tr. čin pobuřování podle par. 100/1 a) tr. zákona, a to na

Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Brno ke dni 27. 4. 1977 celkem 14 případů a v nich vyslechnuto do této doby 40 osob. V jednom případě v souvislosti s „Chartou 77“ byl dne 10. 3. 1977 odhalen Jan HRONEK, který je vazebně stíhán pro výše uvedený tr. čin, kterého se dopouštěl po delší dobu tím, že v minulosti rozmnožoval a rozšiřoval písemné materiály závadného obsahu, kdy se jeho nepřátelskou tr. činnost nepodařilo odhalit.

15 Informace je bez data, bez označení původce a bez průvodního dopisu s označením adresáta. Z údajů o případech vyšetřovaných v Brně (27. 4. 1977) bylo by možno usoudit, že informace byla sepsána po tomto datu. Na druhé straně však překvapuje, že při počtu signatářů se údaj zastavil u stavu z 1. února, a tedy nebylo vzato v potaz zvýšení počtu ohlášené dokumentem 8 z 9. března, a že ve zprávě nebyl zmíněn přinejmenším ještě dokument Charty 9 z 22. dubna o stavu náboženských práv.

16 Není uvedeno trestní stíhání zahájené 11. 1. 1977 pro trestný čin poškozování zájmů republiky v cizině podle par. 112 tr. zákona (srv. příslušný dokument výše v této příloze).

17 Toto je zatím jediný explicitní doklad o existenci takového rozhodnutí předsednictva ÚV KSČ. Srv. též úvodní text k příloze 7.

Mimo to bylo provedenou domovní prohlídkou prokázáno, že Jan HROMEK rozmnožoval a rozšiřoval text „Charty 77“, a zejména pak „komentář“ k Chartě, který sám zpracoval a jehož obsah je ostře vyhocen proti KSČ a socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky.

Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Hradec Králové zahájil ve 3 případech a byli vyslechnuti 2 svědci.

Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Plzeň zahájil v 1 případě, v němž byl vyslechnut 1 svědek a v 1 případě se podílel na výsleších 2 svědků k zadokumentování rozšiřování „Charty 77“.

Odbor vyšetřování (OVŠ) StB České Budějovice zahájil v 1 případě a vyslechnut 1 svědek.

Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Ústí nad Labem zahájil tr. stíhání pro tr. čin pobuřování podle par. 100/1 a) tr. zákona ve 2 případech. V daných případech jsou vazebně vyšetřováni ing. Vladimír LAŠTŮVKA a ing. Aleš MACHÁČEK, kteří též rozšiřovali text „Charty 77“, ale jsou stíháni, že od r. 1975 rozšiřovali závadné tiskoviny, které dostávali ze zahraničí pomocí spojky od býv. funkcionáře Svazu studentů KAVANA.

Na vyšetřování uvedené tr. činnosti „Charta 77“ se dále s SV StB podílí Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Praha, který vyslechl 13 osob a provedl 12 domovních prohlídek. III. odborem SV StB Bratislava byly provedeny domovní prohlídky u 3 osob a vyslechnuto 8 svědků.¹⁸

Vyhodnocením denních hlášení o událostech v ČSSR bylo zjištěno, že v dalších 36 případech provádí šetření O-VB ve spolupráci s O-StB v jednotlivých okresech na území Čech a Slovenska. Jde zejména o výskyt letáků, různých nápisů v souvislosti s „Chartou 77“, případně vylepování samotného textu „Charty 77“ na místech veřejnosti přístupných.

Tak konkrétně za měsíc únor 1977 bylo hlášeno 10 případů a do 18. 3. 1977 17 případů.

V současné době nejsou pro vyšetřování známé výsledky provedených prokurátorských pohovorů s navrhovanými signatáři „Charty 77“, a zejména pak zda po těchto pohovorech v protisocialistické činnosti nadále pokračují.

Z dostupných pramenů je zjištěno, že mluvčí „Charty 77“ vypracovali a dali do oběhu další dokumenty, z nichž vyšetřování má k dispozici „prohlášení Charty 77“ a dokumenty č. 2-8. Obsah ostatních jimi vydaných dokumentů je pro vyšetřování neznámý.¹⁹

Zahájené tr. stíhání není vhodné v současné době zakončit, vzhledem k tomu, že i nadále je třeba provádět jednotlivé procesní úkony, jelikož činnost osob zapojených v „Chartě 77“ se provedenými opatřeními nepodařilo zcela zastavit. Nebude-li změněno stanovisko PÚV KSČ o postupu proti osobám ve věci zúčastněným, bude třeba v pozdější době, po vyřízení zdejších dožádání o znalecké posudky, šetření, rozhodnutí o vrácení či jiném opatření ohledně věcí odňatých při domovních prohlídkách, zahájené případy přerušit dle par. 173/1 e) tr. řádu, přičemž použití tohoto zákonného ustanovení je vědomě právně nesprávné, účelové, ale jiná možnost není.

Informace z materiálů vyšetřování nemůže být úplná, protože SV StB nemá k dispozici materiály o činnosti operativy StB a útvarů VB v jednotlivých případech, které s celou akcí souvisí.

→ AMV, V-33766 MV, č. V. 3/120-77, SV. 10, L. 226-229. – STROJOPIS, PRŮPIS.

¹⁸ Srv. výše otištěný přípis Správy vyšetřování StB v Bratislavě z 28. 3. 1977.

¹⁹ Tato věta je v předloze rukou přeškrtnutá.

P9/8

1977, 30. červen, Praha. – Informace Správy vyšetřování StB o stavu vyšetřování v trestní věci Charta 77, předložená náměstkovi ministra vnitra ČSSR Miroslavu Vaníčkovi.

VS – ČVS – 003/120-1977
Náměstek ministra vnitra ČSSR
s. plk. JUDr. Miroslav VANÍČEK
Praha

CHARTA 77 – informace
Příloha: 1/10

V příloze předkládám informaci o stavu vyšetřování v trestní věci CHARTA 77 v ČSSR.
I. zástupce náčelníka SV StB: plk. František GREGUŠ

PŘÍLOHA k čj.: VS-ČVS-003/120-1977

INFORMACE o stavu vyšetřování v trestní věci „CHARTA 77“ v ČSSR

Zahájeno podle par. 160 odst. 1 a 163 trestního řádu:

I. Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Litoměřice

Dne 21.1.1977 zahájeno trestní stíhání pro trestný čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 a), c) tr. zák. proti Vladimíru LAŠTŮVKOVI a 27.1.1977 pro tentýž trestný čin proti ing. Aleši MACHÁČKOVI.

Ing. LAŠTŮVKA a ing. MACHÁČEK od roku 1975 až do jejich zatčení rozšiřovali nepřátelské tiskoviny, které ing. MACHÁČEK dostával ze zahraničí pomocí spojky od býv. funkcionáře Svazu studentů emigranta KAVANA. LAŠTŮVKA od MACHÁČKA obdržel prohlášení CHARTY 77, se kterým seznámil více osob a získal pod ni několik podpisů, které potom odevzdal MACHÁČKOVI v Praze. Domovní prohlídky u obou obviněných byly pozitivní. Vyšetřování bylo vedeno vazebně. Na základě výsledků vyšetřování byl trestný čin pobuřování podle par. 100 tr. zák. překvalifikován u obou obviněných na trestný čin podvracení republiky podle par. 98 odst. 1 tr. zák.

Případ byl dne 10.6.1977 ukončen NKO a předán prokurátorovi na podání obžaloby pro uvedený trestný čin.

II. Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Brno

Dne 28.2.1977 bylo zahájeno trestní stíhání pro trestný čin pobuřování podle par. 100 tr. zák., neboť MUDr. ČEJKA Jan, MUDr. Josefa KUŘÍNOVÁ z Veselí na Moravě a VESELÝ Miroslav ze Strážnice obdrželi poštu cyklostylovaný text prohlášení CHARTY 77, který všichni odevzdali orgánům Bezpečnosti.

Dne 10.3.1977 byl jako podezřelý podle par. 76 tr. řádu zadržen Jan HRONEK, bytem Hodonín, a současně provedena domovní prohlídka, při níž mimo jiné závadné písemnosti jím rozšiřované bylo zajištěno několik kusů obálek s prohlášením CHARTY 77, cyklostylové blány, pomocí kterých text byl rozmnožován, a tzv. komentář k CHARTĚ jeho vlastní rukou psaný, který k textu CHARTY 77 přikládal. Tyto závadné materiály odesílal na různé adresy, mezi jinými též MUDr. ČEJKOVI, MUDr. Josefě KUŘÍNOVÉ a dalším.

Dne 13. 3. 1977 bylo Janu HRONKOVI vzneseno obvinění podle par. 100 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. a) tr. zákona.

Dne 19. 6. 1977 bylo vyšetřování skončeno návrhem konečného opatření a věc předána prokurátorovi k podání obžaloby pro uvedený trestný čin.

III. Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Ostrava

Dne 1. 4. 1977 bylo zahájeno trestní stíhání vyšetřovatelem VB pro trestný čin šíření poplašné zprávy podle par. 199 tr. zák., kterého se dopustil Jarolím KOCH. Při domovní prohlídce v bytě jmenovaného byly zajištěny různé písemnosti protisocialistického zaměření, které rozšiřoval mezi další osoby. Doznal, že z magnetofonového záznamu přepsal text prohlášení CHARTY 77, který taktéž rozšiřoval. Trestní stíhání převzal Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Ostrava a Jarolím KOCHA stíhal pro trestný čin pobuřování podle par. 100 tr. zák. Ve vyšetřování se nadále pokračuje vazebně. <Dne 1. 11. 77 ukončeno s návrhem KO pro tr. čin pobuřování podle par. 100/1, a), c) tr. zákona.>²⁰

IV. Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Praha

1. Dne 29. 4. 1977 bylo zahájeno trestní stíhání pro tr. čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 písm. a) tr. zák. proti Věře JIROUSOVÉ, Jiřímu NĚMCOVI a PhDr. Ladislavu HEJDÁNKOVÍ, protože jmenovaní rozmnožovali a rozšiřovali nepřátelské tiskoviny související s CHARTOU 77. V bytě JIROUSOVÉ mimo jiné byly nalezeny 4 ks letáků tzv. „Létající demonstrace číslo 1“ vyzývající k akcím za propuštění Václava HAVLA, Jiřího LEDERERA a Otto ORNESTA. Bylo prokázáno, že uvedené letáky byly rozmnožovány na zajištěném psacím stroji JIROUSOVÉ. Vyšetřování je prováděno na svobodě. <Dne 25. 11. 77 podle 172/1, c) zastaveno, ve věci přerušeno podle par. 173/1, e) tr. řádu.>²¹

2. Dne 23. 5. 1977 bylo zahájeno trestní stíhání pro tr. čin hanobení republiky a jejího představitele podle par. 103 tr. zák., který byl spáchán Vladimírem ŘÍHOU z Prahy, rozšiřováním pamfletu „Záznam o mém výslechu v Ruzyni“. ŘÍHA doznal, že od roku 1969 až do počátku roku 1977 rozmnožoval a rozšiřoval různé závadné písemnosti včetně prohlášení CHARTY 77 a další písemnosti související s CHARTOU. Jeho výpověď v plném rozsahu potvrdila též jeho manželka. Vyšetřování je vedeno na svobodě. <Dne 16. 9. 77 ukončeno s návrhem KO pro tr. čin podle par. 103 tr. zákona.>²²

V. Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Plzeň

Dne 9. 6. 1977 bylo zahájeno trestní stíhání pro tr. čin pobuřování podle par. 100 odst. 1, písm. a) tr. zák. z důvodů, že František PITORA, bytem Plzeň, rozmnožuje a rozšiřuje nepřátelské tiskoviny, související s CHARTOU 77. Při domovní prohlídce v bytě jmenovaného bylo zajištěno 70 ks prohlášení CHARTY 77 a další materiály s ní související, které rozmnožoval a rozšiřoval za pomoci a přímé účasti Aleny KLÍMOVÉ. Oba jmenovaní byli zadrženi a 10. 6. 1977 jim bylo vzneseno obvinění pro trestný čin pobuřování podle par. 100 odst. 1, písm. a), b), c), odst. 3 písm. a) tr. zák. Vyšetřování je vedeno vazebně. <Ukončeno dne 24. 9. 1977 s návrhem NKO pro tr. čin podle par. 100/1, a), b), c), 3 a) tr. zákona.>²³

20 Věta v lomených závorkách připsána rukopisem.

21 Totéž jako předchozí poznámka.

22 Totéž jako předchozí poznámka.

23 Totéž jako předchozí poznámka.

Zahájeno podle par. 160 odst. 1 tr. řádu:

I. Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Brno

1. Dne 26. 1. 1977 bylo zahájeno tr. stíhání pro tr. čin pobuřování podle par. 100 odst. 1, písm. a) tr. zák., který byl spáchán tím, že neznámý pachatel vhodil do schránky na dopisy Jindřichu OPAVSKÉMU z Brna prohlášení CHARTY 77, se kterým jmenovaný seznámil Drahomíra KALINU a ten dále MUDr. Vlastu VALOVOU. Vyšetřování nadále pokračuje.

2. Téhož dne bylo zahájeno trestní stíhání pro tr. čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 a) tr. zák., neboť v kotelně n. p. KOVOŠROT v Brně zapůjčil Jan ŠABATA prohlášení CHARTY 77 svému spoluzaměstnanci Františku POKORNÉMU, které si opsal. Uvedené skutečnosti potvrzují František POKORNÝ a Michal LUČOK. Jan ŠABATA odmítl vypovídat. Vyšetřování nadále pokračuje.

3. Dne 3. 2. 1977 bylo zahájeno trestní stíhání pro trestný čin pobuřování podle par. 100 odst. 1, písm. a) tr. zák., neboť na chatě VÚ valivých ložisek Brno v katastru Tři studny, okr. Žďár nad Sázavou, student 4. ročníku gymnázia Jiří HEGER přehrával z magnetofonového záznamu Prohlášení CHARTY 77. Dokumentováno výpověďmi 11 svědků. Vyšetřování pokračuje.

4. Dne 8. 2. 1977 bylo zahájeno trestní stíhání pro trestný čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 písm. a) tr. zák. na základě zjištění, že na poliklinice OÚNZ Břeclav byl Růženu NEPRAŠOVOU rozšiřován text CHARTY 77, který si jmenovaná opsala na psacím stroji z magnetofonového záznamu pořízeného z vysílání Hlasu Ameriky. S tímto pak seznámila Věru ČERNOU a vedoucího lékaře, který text CHARTY 77 předal orgánům Bezpečnosti. Trestní stíhání bylo dne 4. 4. 1977 podle par. 172 odst. 1, písm. b) tr. řádu zastaveno.

5. Dne 9. 2. 1977 bylo zahájeno trestní stíhání pro tr. čin pobuřování podle par. 100 odst. 1, písm. a) tr. zák. na základě podnětu Bohuslava HORÁKA ze Znojma, kterému nezjištěný odesílatel zaslal poštou prohlášení CHARTY 77 a další písemnosti s ní související, které odevzdal orgánům Bezpečnosti. Trestní stíhání bylo dne 16. 5. 1977 podle par. 173 odst. 1 písm. e) tr. řádu přerušeno.

6. Dne 16. 2. 1977 zahájeno trestní stíhání pro tr. čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 písm. a) tr. zák., neboť nezjištěným odesílatelem bylo poštou doručeno Vilému FIDRMONCOVI z Podolí u Brna prohlášení CHARTY 77, které odevzdal orgánům Bezpečnosti. Je podezření, že odesílatelem je se vši pravděpodobností Jan ŠABATA, který s FIDRMONCEM pracuje v n. p. Kovošrot. Trestní stíhání bylo dne 27. 4. 1977 podle par. 173 odst. 1 písm. e) tr. řádu přerušeno.

7. Dne 22. 2. 1977 bylo zahájeno trestní stíhání pro tr. čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 písm. a) tr. zák., který byl spáchán tím, že mezi studenty 5. ročníku elektrotechnické fakulty ČVUT v Brně rozšiřoval Milan ZAHŘÁDKA text prohlášení CHARTY 77, který získal od studenta VAAZ v Brně Jaroslava RŮŽIČKY. Vyšetřování nadále pokračuje.

8. Dne 23. 2. 1977 zahájeno trestní stíhání pro tr. čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 písm. a) tr. zák., neboť v Plynárnách v Brně byl mezi zaměstnanci rozšiřován text prohlášení CHARTY 77 a tzv. dokumenty číslo 1 a 2, které přinesl Alexandr KANTEK a s těmito materiály pak postupně seznámil 4 osoby. Vyšetřování nadále pokračuje.

9. Dne 28. 2. 1977 bylo zahájeno trestní stíhání pro tr. čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 písm. a) tr. zák., neboť mezi zaměstnanci Radioreleové stanice Správy radiokomunikací v Brně ing. Jan BEDŘICH rozšiřoval text CHARTY 77, který mu byl vhozen neznámou osobou do schránky na dopisy. Ing. BEDŘICH je švagrem signatáře CHARTY 77 TROJANA. Ve vyšetřování se pokračuje.

10. Dne 5. 3. 1977 bylo zahájeno trestní stíhání pro tr. čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 písm. a) tr. zák. proti neznámému pachateli, kterým byly do poštovních schránek v ulicích Křížákové, Pekařské a Obřanech v Brně vkládány pokyny, jak se chovat u výslechu, a tzv.

dokument CHARTY číslo 2. Trestní stíhání bylo podle par. 173 odst. 1 písm. e) tr. řádu přerušeno <dne 1. 4. 77>²⁴.

11. Dne 10. 3. 1977 bylo zahájeno trestní stíhání pro trestný čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 písm. a) tr. zák. na základě zjištění, že Pavel PÁVKA zaměstnancům Stavebního podniku v Kyjově, okr. Hodonín, ing. BEDNAŘÍKOVI a ing. PRACHAŘOVI půjčoval magnetofonový záznam s nahrávkou prohlášení CHARTY 77, který si pořídil z vysílání Hlasu Ameriky. Trestní stíhání bylo dne 5. 4. 1977 podle par. 172 odst. 1 písm. b) tr. řádu zastaveno.

12. Dne 22. 3. 1977 zahájeno trestní stíhání pro tr. čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 písm. a) tr. zák., který spáchal student Průmyslové školy chemické v Gottwaldově Jan MOLNÁR tím, že svým spolužákům půjčoval text CHARTY 77. Trestní stíhání bylo dne 5. 4. 1977 podle par. 172, odst. 1 písm. b) tr. řádu zastaveno. Prokurátor vrátil věc k došetření. Vyšetřování nadále pokračuje.

13. Dne 6. 4. 1977 bylo zahájeno trestní stíhání pro tr. čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 písm. a) tr. zák., neboť v restauraci Špalíček v Brně mezi tam přítomnými hosty rozšiřoval František SIEGL z Brna, topič n. p. Škrobárny v Brně, text CHARTY 77, který si pořídil na magnetofonový záznam z vysílání Hlasu Ameriky. Uvedený text přepsaný na psacím stroji dal mimo jiné číst dvěma příslušníkům praporčické školy v Brně, kteří mu v dalším rozšiřování zabránili. Vyšetřování nadále pokračuje.

II. Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Hradec Králové

1. Dne 10. 2. 1977 bylo zahájeno trestní stíhání pro trestný čin pobuřování a současně provedena domovní prohlídka u JUDr. Josefa TRENČIANSKÉHO, vedoucího prodejny LSD Broumov, která byla negativní. Bylo zjištěno, že JUDr. TRENČIANSKÝ si pořídil ze zahraničního tisku *Allgemeine Zeitung* text CHARTY 77, který přepsal na stroji a s tímto pak seznamoval další občany. Při výslechu odmítl uvést osoby, které s CHARTOU 77 seznámil. Ve vyšetřování se pokračuje.

2. Dne 24. 2. 1977 zahájeno trestní stíhání pro tr. čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 písm. a) tr. zák. na základě zjištění, že vedoucí hodinářské opravny v Opočně Jaroslav FÁBERA mezi občany rozšiřuje text CHARTY 77 a další dokumenty s ní související. Při domovní prohlídce v bytě jmenovaného byly uvedené materiály zajištěny. Jaroslav FÁBERA byl dne 24. 2. 1977 podle par. 76 tr. řádu jako podezřelý zadržen, ale při výslechu odmítl uvést osoby, od kterých tyto materiály obdržel. Dne 25. 2. 1977 byl ze zadržení propuštěn. Vyšetřování nadále pokračuje.

3. Dne 26. 4. 1977 zahájeno trestní stíhání pro trestný čin podvracení republiky podle par. 98 odst. 1 tr. zákona na základě anonymních dopisů, které dosud nezjištěný pisatel zaslal prezidentu republiky a OV KSČ v Pardubicích. Obsah dopisů se úzce dotýká prohlášení CHARTY 77 a jsou jím dále hrubým způsobem napadání straničtí a vládní činitelé, socialistické společenské a státní zřízení naší republiky a SSSR. Další dopis podobného obsahu byl odeslán n. p. Tesla Pardubice. Dne 31. 5. 1977 bylo trestní stíhání podle par. 173 odst. 1 písm. e) tr. řádu přerušeno.

4. Dne 27. 4. 1977 zahájeno tr. stíhání pro trestný čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 písm. a) tr. zák. pro podezření, že Václav JINDŘICH, bytem Hradec Králové, rozšiřuje závadné tiskoviny související s CHARTOU 77. Při domovní prohlídce v bytě jmenovaného byly zajištěny různé protisocialistické pamflety a několik textů prohlášení CHARTY 77 a další závadné materiály nelegální cestou dopravené na území ČSSR. Vyšetřování nadále pokračuje.

5. Dne 15. 6. 1977 bylo zahájeno trestní stíhání pro tr. čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 písm. a) tr. zák. a pro tento trestný čin vzneseno obvinění proti odsouzeným Antonínu

24 Dopsáno rukou.

VEJVODOVI a Janu MIKOVCOVI, tč. ve výkonu trestu v ÚNV ve Valdicích, který spáchali tím, že vypracovali prohlášení, kterým se připojují k CHARTĚ 77. Uvedené prohlášení chtěli odeslat na holandské velvyslanectví a rozhodit v ulicích města při prováděné eskortě a takto s uvedeným prohlášením seznámit širší veřejnost. Ve vyšetřování se pokračuje.

III. Odbor vyšetřování (OVŠ) StB České Budějovice

1. Dne 3. 3. 1977 bylo zahájeno trestní stíhání pro tr. čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 písm. a) tr. zák. z důvodů podezření, že Jaroslav NEUŽIL, bytem Prachatice, rozšiřuje závadné písemnosti související s CHARTOU 77. V jeho lázeňském pokoji v Lázních Darkov, okr. Karviná, byla provedena domovní prohlídka, při níž byl zajištěn text prohlášení CHARTY 77, tzv. dokument číslo 6 a další písemnosti související s CHARTOU 77. Prohlídka byla provedena též v jeho bytě v Prachaticích a na pracovišti, při níž byly zajištěny adresáře do Brazílie, Norska, Francie a NSR. Ve vyšetřování se nadále pokračuje. <Dne 3. 8. 77 podle par. 172/1, a) tr. ř. zastaveno.>²⁵

2. Dne 30. 5. 1977 zahájeno trestní stíhání pro trestný čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 písm. a) tr. zák., který byl spáchán tím, že Věra VOCŮ, Marcela PINTEROVÁ, obě bytem České Budějovice, NOVÁK František a VELÁT Jan z Prahy rozmnožovali a rozšiřovali prohlášení CHARTY 77 a získávali podpisy. Všichni jmenovaní byli vyslechnuti jako podezřelí a tr. činnost plně doznali. Ve vyšetřování se dále pokračuje.

IV. Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Plzeň

Dne 1. 2. 1977 zahájeno trestní stíhání pro tr. čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 písm. a) tr. zák. na základě zjištění, že Jan THOMA, býv. důstojník ČSLA, na svém pracovišti v Pozemních stavbách v Plzni na místě veřejnosti přístupném volně položil prohlášení CHARTY 77, aby se s obsahem seznámili další zaměstnanci. Při domovní prohlídce v bytě jmenovaného byly zajištěny dva výtisky CHARTY 77, různé závadné tiskoviny vydané v zahraničí a několik magnetofonových nahrávek rozhlasových stanic Svobodná Evropa a Deutsche Welle, pojednávajících o CHARTĚ 77. Dne 31. 3. 1977 bylo trestní stíhání podle par. 172 odst. 1 písm. a) tr. řádu zastaveno.

V. Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Košice

1. Dne 11. 5. 1977 bylo zahájeno trestní stíhání pro tr. čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 písm. a) tr. zák., a to z podnětu GP ČSSR, které byl dosud nezjištěným pisatelem z poštovního úřadu ve Snině, okr. Humenné, zaslán anonymní dopis pobuřujícího obsahu. V dopise vyslovuje souhlas s CHARTOU 77. Ve vyšetřování se nadále pokračuje. <Dne 15. 7. 1977 podle par. 173/1, e) tr. ř. přerušeno.>²⁶

2. 10. 6. 1977 zahájeno trestní stíhání pro tr. čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 písm. a) tr. zák. na základě podezření, že Karol REČIČÁR v Košicích rozšiřuje závadné tiskoviny, související s CHARTOU 77. Při domovní prohlídce RNDr. Karola REČIČÁRA byly zajištěny 3 kusy prohlášení CHARTY 77, 5 kusů závadných písemností „Nežít se lží“ od Solženicyna a další písemnosti závadného obsahu. Ve vyšetřování se pokračuje.

→ AMV, V-33766 MV, ČVS 3/120-77, SV. 20, L. 208–218. – STROJOPIS, PRŮPIS

25 Věta v lomených závorkách připsána dodatečně rukou.

26 Totéž jako předchozí poznámka. Datace je špatně čitelná, byla ověřena na jiném vyhotovení zprávy v témž svazku, l. 219–229.

1977, 4. červenec, Praha. – Ze zprávy o bezpečnostní situaci v ČSSR předložené ministrem vnitra ČSSR Jaromírem Obzinou k projednání v předsednictvu ÚV KSČ²⁷

Výrazným jevem bezpečnostní situace v posledních měsících byl pokus o narušení úspěšného rozvoje socialistické společnosti v ČSSR, ke kterému se začátkem roku 1977 odhodlala skupina antisocialistických a kontrarevolučních exponentů, která se otevřeně přidala na stranu antikomunistických imperialistických centrál.

Zjištěné údaje o zúčastněných osobách, jejich záměrech a taktice ukazují, že inspirace, příprava a načasování vystoupení tzv. charty 77 je akcí vyvolanou a řízenou ze zahraničí. Měla přispět k rozpoutání široké kampaně proti reálnému socialismu a k tlaku na socialistické země pod rouškou boje za lidská práva.

S tezí, podle níž chtějí USA ofenzivně využívat otázky boje za „lidská práva“, vyvolávat a podporovat všechny pokusy o rozkol země socialistického společenství a posilovat snahy o „nezávislost“ socialistických zemí na Sovětském svazu, vystoupil v polovině roku 1976 známý antikomunista a nyníjší poradce prezidenta CARTERA – Zbigniew BRZEZINSKI. CARTER po nástupu do úřadu prezidenta i jeho administrativa tuto linii převzali a povýšili ji na státní politiku.

Je skutečností, že se za touto linií skrývá nová antikomunistická doktrína *destabilizace* komunismu. Hlavní cíle této nové doktríny jsou v podstatě:

1) Rozložit mezinárodní komunistické a dělnické hnutí na směr promoskevský, pročínský a tzv. eurokomunistický.

2) Nátlakem a soustavným působením na socialistické státy pod pláštěm boje za dodržování lidských práv a svobod a „demonstrativním vynucováním“ plnění závěrů Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě dosáhnout liberalizace poměrů v socialistických zemích ve prospěch odpůrců režimu, kteří se mají stát základem pro vznik „politické opozice“.

3) Postupně v jednotlivých socialistických zemích konstituovat „politickou opozici“ – nejprve v rámci systému, později formou oficiální opozice – a vést ji k rozkládání socialistického zřízení zevnitř.

4) Všeestranně narušovat národní hospodářství socialistických zemí a ekonomických problémů využít k „získání“ dělnické třídy. Do jejího čela postavit opozici a přivodit zvrat socialistického zřízení. Zásah zvenčí (pomoc bratrských socialistických států) znemožnit vyvoláním nepokojů ve více socialistických zemích současně.

Tato taktika má vést ke sjednocení vnitřních nepřátel jak uvnitř socialistických zemí, tak i v rámci evropských socialistických států, bez ohledu na jejich politické zabarvení a k vytvoření menších či větších skupin „odpůrců režimu“.

Upřímný zájem socialistických zemí na dalším uvolňování mezinárodního napětí hodlají strategově imperialismu zneužít k tlaku na liberalizaci politického systému a k legalizaci oficiální opozice v socialistických zemích.

27 Zpráva byla připravena jako podklad k jednání předsednictva ÚV KSČ 8. července 1977, 14. bod programu – Zpráva o bezpečnostní situaci v ČSSR. Je datována 4.7.1977, čj. 2532/14, předkládá J. Obzina. Má 31 číslovaných stran a dvě přílohy – Signatáři „charty 77“, kteří mají zájem o vystěhování z ČSSR (příloha 1, kde jsou uvedena jména a charakteristiky dvanácti osob) a Souhrnné údaje k „CHARTĚ 77“ (příloha 2). Ze zprávy předkládané Obzinou byly vybrány dvě souvislé pasáže tak či onak se vztahující k Chartě 77: na s. 2–9 a 27–31.

Na druhé straně předpokládají možnost, že socialistické státy radikálně zasáhnou proti „odpůrcům režimu“. V tom případě rozpoutají proti nim kampaň a obviní je z porušování zákonnosti.

I když od nastolení této nové americké doktríny destabilizace komunismu uplynula krátká doba, ukazuje se, že tato je logickým pokračováním předchozích imperialistických doktrín a že sleduje dlouhodobé záměry.

V návaznosti na teorie BRZEZINSKÉHO, organizované útoky zahraničních špiónážních a ideodiverzních center a buržoazních sdělovacích prostředků i přímou angažovanost některých politiků vládnoucí garnitury na Západě jsou zřejmě zahraniční osnovatelé „charty 77“ s dosaženými výsledky této akce málo spokojeni. Naznačuje to i současná situace mezi předními organizátory „charty 77“ v ČSSR.

Jevem, který stojí za pozornost, byla účast více než 800 osob na pohřbu prof. PATOČKY. Převažovali mladí lidé zejména z řad tzv. volné mládeže, příznivců nepovolených beatových skupin PLASTIC PEOPLE a DC 307 i bývalých studentů, kteří byli žáky prof. PATOČKY. Zájem o pietní akt projevilo i několik studentů vysokých škol ubytovaných v koleji VĚTRNÍK a několik pedagogických pracovníků, převážně z filozofické fakulty UK Praha.

Aktivita hlavních organizátorů a signatářů „charty 77“, která měla být zřejmě „demonstrativně“ vyjádřena na pohřbu „mluvčího“ Jana PATOČKY, byla bezpečnostními opatřeními utlumena. To vedlo k ochabnutí a rozpakům vyplývajícím z bezvýhodnosti situace, kterou si mnozí „chartisté“ začínají uvědomovat. K prohloubení deprese v jejich řadách přispívá i „rozhodnutí“ Z. MLYNÁŘE, J. LEŠTINSKÉHO, dr. NEPRAŠE a některých dalších – vystěhovat se do zahraničí. Podrobnější údaje k těmto osobám jsou uvedeny v příloze č. 1.

Převážná část „chartistů“ zaujala vyčkávací pozici, i když ve svém okolí nepřestala šířit názory o účelnosti, „pravdivosti“ a významu „charty 77“. V nejrůznějších modifikacích se hovoří o „podpoře ze zahraničí“, o přízni mezi stranami „Socialistické internacionály“ i o ocenění mezi přívrženci pravicového proudu v komunistických stranách Francie, Itálie, Španělska a Velké Británie.

Vymezený okruh organizátorů a signatářů „charty“, zejména v Praze, ale i v Brně a Bratislavě, však ve své činnosti dále pokračuje. Aktivní jsou především rozmnožovatelé a rozšiřovatelé „charty 77“ a písemností na ni navazujících.

Jejich orientace nadále směřuje:

- neustávat v získávání podpisů pod „chartu“,
- zpracovávat další dokumenty (o „postižených“, „náboženské nesvobodě“ u nás, o „situaci v našem školství“ a o „problémech čs. ekonomiky“), které chtějí zasílat do zahraničí k publikování,
- ke snaze zakotvit v zahraničních sdělovacích prostředcích „otázku lidských práv v ČSSR“ (poskytují mnoha západním novinářům interview).

Získávání nových signatářů se soustřeďuje především k proniknutí mezi dělníky a mládež; s dosaženými výsledky nejsou spokojeni.

V popředí vymezeného okruhu aktivních organizátorů „charty“ zůstávají J. HÁJEK, L. VACULÍK, V. ŠILHÁN, F. KRIEDEL a M. HÜBL. K nim se přimykají skupinky kolem P. UHLA, K. LUKEŠE, J. DIENSTBIERA, R. BATTĚKA a L. HEJDÁNKY, v Bratislavě M. KUSÉHO, v Brně Z. PŘÍKRYLA a J. ŠABATY.

Podstatné omezení styku se zahraničím, vyvolané izolací exponentů, utlumení akceschopnosti odebráním telefonních účastnických stanic (dosud odebráno 50), materiální dopad administrativních opatření, publikování materiálů objasňujících motivy a podstatu jejich činnosti i opatření organizovaná Bezpečností prohlubují mezi jednotlivými skupinami diferenciaci. Přední exponenti si stále ještě „vyjasňují“, jak v činnosti pokračovat. Mají v úmyslu

soustředit se zejména na období těsně před začátkem bělehradského jednání a na období samotného průběhu jednání. Někteří doufají, že MLYNÁŘŮV odjezd do zahraničí „oživí“ protičeskoslovenskou činnost čs. emigrace (zejména PELIKÁNA a spol.) a ovlivní i postoje a větší „zajímavost“ některých funkcionářů komunistických a socialistických stran Západu v „československé otázce“. To se má stát impulsem i pro další působení antisocialistických a kontrarevolučních rozvratníků uvnitř ČSSR.

Skupinka soustředěná kolem J. DIENSTBIERA uvažuje o zorganizování materiální „podpory postižených“. Jednou z alternativ je i „placení profesionálních chartistů“ a vytvoření fondu, do kterého by měli přispívat „příznivci“ v ČSSR, ale především ze zahraničí.

M. HÜBL stále ještě nezanechal snahy k získání A. DUBČEKA, aby signoval „chartu 77“. Projevuje se tendence získat náhradu za „prvního mluvčího charty“, zemřelého J. PATOČKU. Organizátoři „charty 77“ diskutují o „bezpartijní osobnosti“, která by skýtala záruky pro další „rozvoj charty“. V této souvislosti uvažují o L. URXOVÉ (manželce bývalého člena I. ilegálního ÚV KSČ) a o G. SEKANINOVÉ-ČAKRTOVÉ (proti které se však vyskytují výhrady pro „přílišnou kompromitaci“ z minulých let), o profesoru V. ČERNÉM a některých dalších. Souhrnné údaje k „chartě 77“ jsou uvedeny v příloze č. 2.

V lednu tohoto roku v důsledku vydání „charty 77“ došlo na území ČSSR, zejména v České socialistické republice, k zvýšenému výskytu protizákonných písemností. V únoru a březnu 1977 se výskyt tiskovin zvýšil u „charty 77“ z 364 na 1228 kusů. (Více než 90 % závadných písemností, které byly v březnu 1977 zjištěny Bezpečností, bylo vyhotoveno a rozšířeno z Prahy.)

V současné době v ČSSR koluje a je rozmnožováno 168 druhů protizákonných písemností a tiskovin. V porovnání s předchozím obdobím je jejich obsah agresivnější. Některé z nich svým obsahem připomínají kontrarevoluční výzvu 2000 slov z června 1968, kupříkladu:

- ve slévárně ČKD v Praze 9 byl odevzdán leták, požadující smrt všech komunistů, vybízející k zakládání požárů, k úderným útokům a k odzbrojování příslušníků SNB, LM, ČSLA a strážných. Leták končí provoláním „SLÁVA CHARTĚ“,

- v další tiskovině nazvané „NÁRODE ČESKÝ“, jejíž výskyt byl zaznamenán v Praze, je výzva: „Pište a zasílejte na všechna západní velvyslanectví o všem, co jste zažili za 30 let komunistické krutovlády. Svět musí odsoudit krutovlády v ZST²⁸. Rok 1977 vyhlášíme rokem boje proti rudému fašismu – Český národ.“

Podobných „požadavků“ je více. Závažné je, že se množí případy vyhrožování terorem. V obsahu 28 anonymních dopisů je adresátům vyhrožováno fyzickou likvidací za to, že ve sdělovacích prostředcích vystoupili proti „chartě 77“. V prvním čtvrtletí 1977 byla zjištěna existence 1388 anonymních dopisů.

Současné se vyskytují případy zasílání anonymních dopisů vnitřní poštovní přepravou na velvyslanectví KS v Praze (zejména na ZÚ NSR a Rakouska). Obsahují různé stížnosti na „nedodržování lidských práv v ČSSR“ a na „pronásledování a diskriminaci“ signatářů „charty 77“, s žádostí o informování zahraničí a o vyvíjení nátlaku na vládu ČSSR. Rozšiřovány a zasílány do zahraničí jsou i další, na „chartu 77“ navazující písemnosti, v nichž signatáři tendenčně popisují opatření, která byla vůči nim provedena.

V menším množství jsou do ČSSR nelegálním způsobem zasílány z kapitalistických států výtisky „charty 77“ nebo vstřížky ze zahraničních tiskovin obsahující text „charty“.

Přes prováděná opatření vůči signatářům, rozmnožovatelům a rozšiřovatelům výskyt uvedených písemností zatím trvá. Naopak „tvůrci“ těchto písemností přikročili k vyšší konspiraci své činnosti, o čemž svědčí vybudování tzv. „informačních středisek“, které byly

28 ZST – „země socialistického tábora“.

v polovině března 1977 odhaleny v soukromých bytech u Věry JIROUSOVÉ v Praze 1 a Aleny LHOTOVÉ v Praze 2.

Koncem února 1977 bylo kromě toho v obvodech Prahy 1 a Prahy 10 rozšířeno větší množství letáků (zjištěno 1162 ks) nazvaných „Prohlášení k veřejnosti Československa“. Jde o letáky vydávané zahraniční protisovětskou organizací „NARODNOJ [sic] TRUDOVOJ SOJUZ“. V jejich obsahu se ostře útočí proti SSSR pro údajné nedodržování helsinského dokumentu.

V březnu 1977 byl zaznamenán i výskyt tiskoviny obsahující výzvu k narušení důstojného průběhu prvomájové manifestace.

Nedovoleným způsobem je rozšiřována tzv. „kulturní tvorba“, která je současně zasílána na Západ. Třebaže byla podstatně rozložena edice PETLICE, činnost pokračuje a zapojují se do ní noví „autoři“.

Ve větší míře než v předcházejícím období jsou zaznamenávány případy porušování diplomatického poslání ze strany zastupitelských úřadů kapitalistických zemí v ČSSR. Za jejich pomoci je organizován oboustranný styk nepřátelských osob se zahraničím, distribuce protisocialistických tiskovin a písemností na území ČSSR i podpora antisocialistickým rozvratníkům.

V souvislosti s touto nepřátelskou činností bylo v lednu 1977 zahájeno trestní stíhání proti Otto ORNESTOVI, Václavu HAVLOVI, Jiřímu LEDEREROVI a Františku PAVLÍČKOVI. U 15 osob bylo odhaleno jejich spojení na RSE. Čs. občan BUBLA se v souvislosti s tímto spojením dopustil trestného činu vyzvědačství podle par. 105 tr. zák. a je proti němu vedeno trestní stíhání.

Potvrzuje se, že činnost antisocialistických živelů v ČSSR je v souladu i s linií stanovenou na schůzce emigrantů ve Štrasburku. Podle ní mají být poznatky o „neplnění Závěrečného aktu KBSE ze strany socialistických zemí“ zasílány sekretariátu „Poradního sboru“ v Mnichově, kde budou kompletovány a odesílány Státnímu departementu USA, bonnské vládě a západním sdělovacím prostředkům. Soustředováním těchto materiálů se zabývá Česká národní rada ve Washingtonu,²⁹ odkud jsou tyto nepřátelské akce proti ZSS³⁰ koordinovány. [...] ³¹

[...] Zkušenosti získané z průběhu rozpracování a z přijímaných bezpečnostních opatření proti pokusu o kontrarevoluční – antisocialistické vystoupení v tzv. „chartě 77“ dokazují, že:

- koncem roku 1976 došlo k určité integraci skupinek pravicových oportunistů, trockistů, reakčních kněží (Nová orientace), bývalých aktivních funkcionářů kontrarevolučních organizací (KAN, K 231) i krajně reakčních elementů ze zbytku příslušníků buržoazie;
- svůj pokus o vymanění se z izolace a získání většího vlivu na veřejnost založili na nepřátelských útocích proti reálnému socialismu;
- pokus byl zosnován v přímém spojení s antikomunistickými silami v kapitalistickém zahraničí; byl součástí taktiky imperialistických sil vypočítané na zesílení tlaku na země socialistického společenství před a v průběhu schůzky zástupců zemí zúčastněných na KBSE;

29 Československá národní rada v Americe (ČNRA) byla založena v roce 1914 jako ústřední (krajanská) organizace Čechů a Slováků žijících v Americe. Po únoru 1948 vystupovala velmi aktivně na obranu demokratických tradic a proti komunistického režimu v Československu. Po srpnu 1968 rozšířila své aktivity o organizování každoročních akcí proti okupaci Československa a proti trvalému pobytu sovětských vojsk v zemi. V americké veřejnosti i směrem k administrativě v USA se zasloužila o podporu Charty 77. Významná funkcionářka ČNRA Anna Faltusová těsně spolupracovala s Helsinskou komisí Kongresu USA a pohotově překládala do angličtiny všechny texty Charty 77 pro potřeby komise a pro její publikace.

30 Pravděpodobně země socialistického společenství.

31 Vynechána část zprávy od poloviny s. 9 do třetí čtvrtiny s. 27.

- v příštím období nelze vyloučit další organizované antisocialistické akce ze strany odpůrců, vydávajících se za „politickou opozici v ČSSR“.

Vycházejí z těchto zkušeností je nezbytné efektivně zapojit do boje proti tomuto seskupení další síly Státní bezpečnosti a nedovolit vytvoření jakékoli organizace proti socialistickému státnímu zřízení v ČSSR.

K sjednocení společného postupu a koordinaci boje, jak v ČSSR, tak i v zahraničí se navrhuje:

1. Vytvořit na federálním ministerstvu vnitra „Řídící štáb“, podřídit ho I. náměstkovi ministra vnitra ČSSR a jmenovat do něho náčelníky X., II., X., XI. správy FMV,³² správy vyšetřování StB a náčelníka S-SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje.

Řídící štáb:

- podle plánu schváleného ministrem vnitra ČSSR rozpracovává krátkodobé a dlouhodobé hlavní úkoly útvarů kontrarozvědky, rozvědky a vyšetřování Státní bezpečnosti v boji proti vnitřním kontrarevolučním antisocialistickým živlům a antikomunistickým organizacím a speciálním službám protivníka, zabezpečuje a kontroluje jejich plnění;

- navrhuje ministru vnitra ČSSR taktiku boje proti těmto živlům a nepřátelským organizacím;

- zpracovává návrhy na koordinovaný postup bezpečnostních služeb bratrských socialistických zemí v boji proti disidentům;

- závaznými pokyny koordinuje plnění úkolů na celém území ČSSR;

- připravuje podklady pro rozhodování ministra vnitra a souhrnné informace pro stranické orgány.

Odpovědnost náčelníků (členů řídicího štábu) za řízení podřízených útvarů stanovená služebními předpisy se nemění.

2. K činnosti vnitřních kontrarevolučních antisocialistických živlů, které se angažují v „chartě 77“:

- Specifickými prostředky pokračovat v rozkládání „chartistů“. Prohlubovat diferenciaci mezi organizátory a signatáři i mezi skupinkami, které se soustřeďují kolem některých antisocialistických exponentů. Izolovat organizátory a znemožňovat jim styk se zahraničím. Vybraným signatářům, kteří projevují zájem o odchod z ČSSR, udělit povolení k vystěhování.

- Rozložit skupinu, která se soustřeďuje kolem JIČÍNSKÉHO (JUDL, KABRNA, ŠILHÁN, HODIC A ŠIMON). Tyto osoby tvoří pravděpodobně náhradní garnituru, která by měla převzít vedení „opozice“.

- Odhalit organizační strukturu „dokumentačního střediska charty 77“. Znemožňovat jeho činnost, rozmnožování a rozšiřování závadných materiálů a jejich zaslání do zahraničí.

- Mařit snahy organizátorů a některých signatářů o vytvoření „finančního fondu na podporu charty“. Dokumentovat případy finanční a materiální podpory „chartistů“, zejména ze zahraničí.

- Mezi signatáři zjišťovat ty, kteří by byli ochotni se veřejně od „charty“ distancovat. Současně vyhledávat osoby známé v širším okruhu lidí, které ač vyzvány, podpis „charty“ odmítly. Takové případy vhodně popularizovat.

- Vyhodnotit výsledky prokurátorských pohovorů se signatáři a organizátory „charty“. Na tomto podkladě organizovat další diferencovaná opatření.

- V součinnosti se státními a hospodářskými orgány a institucemi pokračovat v administrativně správních opatřeních proti signatářům.

³² Čísla správ se v předloze opakují.

3. Zjišťovat činnost ambasád hlavního protivníka a ambasád členských států NATO směřující k politické i materiální podpoře kontrarevolučních živlů v ČSSR;

- zpřísnit podmínky pro povolování pobytu akreditovaným i neakreditovaným novinářům z kapitalistických zemí. Upozornovat FMZV na vměšování do vnitřních záležitostí našeho státu ze strany akreditovaných novinářů a navrhopvat vůči nim administrativní postih.

4. Proniknout specifickými prostředky rozvědky i kontrarozvědky do agentury PALACH-PRESS, kde se soustřeďují dokumenty k podvratným akcím proti ČSSR:

- navrhopvat k propagačnímu využití materiály o podvratné činnosti štvavých vysílačů Svobodná Evropa a Svoboda.

5. Vůči emisarům mezinárodních sionistických organizací bude postupováno diferencovaně. Těm zahraničním funkcionářům, kteří se vměšují do vnitřních záležitostí našeho státu a podporují reakční živly, napříště nepovolovat vstup do ČSSR.

6. Uplatňovat diferencovaná politicko-administrativní a správní opatření vůči signatářům „charty 77“ z řad reakčních kněží sdružených v „Nové orientaci“ českobratrské církve evangelické. Dosáhnout toho, aby devítí signatářům z jejich řad byl postupně odejmut souhlas k výkonu kněžského povolání.

7. Zesílit účinek rozkladných opatření a vnitřně ovládnout vedení sekty Svědků Jehovových a tak usměřňovat jejich činnost. Současně prohloubit spolupráci se stranickými, státními a hospodářskými organizacemi a s jejich pomocí politicky působit k ovlivňování jednotlivců i skupin sektářů.

→ NA, F. ÚV KSČ, O2/1, SV. 45, A.J. 50. – STROJOPIS.

P9/10

1977, 12. prosinec, Praha. – Záznam o poradě vedoucích pracovníků Správy vyšetřování StB ve věci Charty (trestní stíhání pro podvracení republiky).

Správa vyšetřování StB

Č.j. : VS - ČVS - 3/120-77

V Praze dne 12. prosince 1977

Z Á Z N A M

z průběhu služební porady v trestní věci podvracení republiky podle par. 98 tr. zákona v akci „CHARTA 77“ vedené na SV-StB, která se uskutečnila dne 12. prosince 1977 v 13.00-15.15 na X. S-FMV, již se zúčastnili zástupce náč. X-S FMV s. pplk. DVOŘÁK a náč. odboru s. pplk. MEZL a za SV-StB zástupce náč. s. plk. František GREGUŠ, zástupce náč. I. odboru SV-StB s. pplk. JUDr. Jindřich KRIŠTOF a vyšetřovatel pplk. Ladislav ŠLOR, prom. právník.

Účelem této porady bylo:

1. Zhodnotit současný stav vyšetřování v uvedené tr. věci vedené na SV-StB a Odbor vyšetřování (OVŠ) StB na jednotlivých KS SNB v ČSSR a stanovit další postup v tr. věcech na Odbor vyšetřování (OVŠ) StB, zejména v Brně a Hradci Králové.

2. Zhodnotit a dle dosavadní dokumentace stanovit možnost tr. postihu dalších osob z řad signatářů pamfletu „CHARTA 77“, navrhopvaných X. S[právou] FMV.

3. Stanovit další společný postup k odhalování a dokumentování nepřátelské činnosti, páchané nositeli pravicově oportunistických tendencí z řad signatářů pamfletu „CHARTA 77“.

K bodu 1:

Soudruh plk. GREGUŠ konstatoval, že v souvislosti s tr. činností v akci „CHARTA 77“ byly na Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Litoměřice trestně stíhány dvě osoby, Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Brno jedna osoba, Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Ostrava dvě osoby, Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Praha čtyři osoby, a Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Plzeň dvě osoby. V trestní věci JIROUSOVÁ a spol. (3 osoby) bylo vyšetřovatelem Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Praha trestní stíhání podle par. 172 odst. 1 písm. c) tr. řádu zastaveno a ve věci podle par. 173 odst. 1 písm. e) tr. řádu tr. stíhání přerušeno. V ostatních výše uvedených případech bylo tr. stíhání ukončeno s návrhem konečného opatření na podání obžaloby pro stíhané tr. činy.

V tr. věci Aloise KASALOVSKÉHO Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Ostrava ve vyšetřování pokračuje, neboť pro tr. čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 písm. a) tr. zákona bude vzneseno obvinění Jaromíru RAŠKOVI, býv. kulturnímu referentu ONV Vsetín.

Odbor vyšetřování České Budějovice zahájil tr. stíhání v akci „CHARTA 77“ ve dvou případech, z nichž tr. věc proti ing. NEUŽILOVI dne 3.8.1977 podle par. 172 odst. 1 písm. a) tr. ř. zastavil.

Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Košice zahájil ve dvou případech, z nichž tr. věc pro tr. čin pobuřování podle par. 100 odst. 1 písm. a) tr. zák. spáchanou neznámým pachatelem, dne 15.7.1977 podle par. 173 odst. 1 písm. e) tr. ř. přerušil.

Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Plzeň zahájil tr. stíhání ve dvou případech, z nichž tr. věc Jan THOMA dne 31.3.1977 podle par. 172 odst. 1, písm. a) tr. ř. zastavil a tr. věc Jana PITORY a Aleny KLÍMOVÉ předal KP s NKO k podání obžaloby.

V tr. věcech, v nichž je jednotlivými Odbor vyšetřování (OVŠ) StB v krajích podle par. 160 odst. 1 tr. ř. zahájeno tr. stíhání, bylo po vzájemné dohodě rozhodnuto:

V tr. věci Věry VOČŮ a spol. prověřit a v součinnosti KS SNB Č. Budějovice a Praha provést profylaktické opatření a tr. stíhání podle par. 172 tr. ř. zastavit.

V tr. věci RNDr. Karola REČIČÁRA vedené na Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Košice prověřit stav vyšetřování, a nebudou-li získány nové poznatky o pokračování v tr. činnosti, tr. stíhání podle par. 172 odst. 1 tr. ř. zastavit.

Odbor vyšetřování (OVŠ) StB Brno má zahájeno celkem 13 případů tr. činnosti v rámci „CHARTA 77“, z nichž ve 3 případech bylo tr. stíhání podle par. 173 odst. 1 písm. c) tr. ř. přerušeno a ve 2 případech podle par. 172 odst. 1 písm. b) tr. ř. zastaveno. V tr. věci Jána MOLNÁRA bylo tr. stíhání zastaveno, avšak krajský prokurátor vrátil věc k došetření.

Ve zbývajících případech, vyjma tr. věci Jana ŠABATY a ing. BEDŘIČHA, prověřit stav vyšetřování a v případě, že nejsou nové poznatky o pokračování v tr. činnosti, dle situace řešit profylakticko-rozkladnými opatřeními a tr. stíhání zastavit.

Odbor vyšetřování StB Hradec Králové má v tr. věci „CHARTA 77“ zahájeno 13 věcí, z toho jen v 1 případě bylo tr. stíhání podle par. 173 odst. 1 písm. e) tr. ř. přerušeno.

Po vzájemné dohodě s pracovníky X. S FMV bylo rozhodnuto prověřit jak po stránce vyšetřování, tak i operativní situaci ve vyšetřovaných případech, a pokud nebudou nové poznatky o pokračování v tr. činnosti, tyto řešit profylakticko-rozkladnými opatřeními a tr. stíhání, vyjma tr. věci Václava JINDŘIČHA, kde jsou operativní poznatky, že jmenovaný nadále rozšiřuje závadné materiály související s „CHARTOU 77“, zastavit.

Také v tr. věci Oldřicha HRMÁDKO, který je synem býv. plukovníka MV, signatáře „CHARTY 77“, soustředit nové operativní poznatky, svědčící o pokračování v této tr. činnosti. V negativním případě rozhodnout o způsobu ukončení tr. stíhání později.

K bodu 2:

Ze strany pracovníků SV-StB bylo konstatováno, že osoby navrhované X. S FMV k tr. postihu, a to BEDNÁŘOVÉ Otky, JUDr. Zdeňka JIČÍNSKÉHO a MUDr. Františka KRIEGELA nelze v současné době tr. postihnout, neboť poznatky o páchané tr. činnosti jmenovaných jsou získány agenturně-operativními prostředky.

Mezi navrhovanými je též Karel SOUKUP, jehož tr. činnost spočívá v rozšiřování tzv. „Prohlášení CHARTA 77“. Podílí se též odesíláním dopisů na různé farské úřady, v nichž uvádí svůj nesouhlas s odsouzením „CHARTY 77“ ordináři katolické církve. Tr. činnost jmenovaného je dokumentována výpověďmi 4 svědků. Dne 23. 1. 1977 s ním bylo provedeno profylaktické opatření. Bylo rozhodnuto zjistit na KS SNB Plzeň, zda jsou nové poznatky o pokračování v tr. činnosti a v kladném případě zahájit tr. stíhání. (Na KS SNB Plzeň prověřil s. pplk. MEZL.)

Po zhodnocení dosavadních poznatků a dokumentaci tr. činnosti Jana ŠABATY, Vlasty CHRAMOSTOVÉ, Jana ŠIMSY, Karla FRIDRICHA, JUDr. Ladislava LISE, PhDr. Jakuba TROJANA, Věňka ŠILHÁNA, Jiřího DIENSTBIERA, navrhované k tr. postihu, bylo rozhodnuto nadále soustřeďovat poznatky o jejich tr. činnosti a tyto dle možnosti dokumentovat.

K bodu 3:

V závěru porady po vyjádření zást. náč. X. S-FMV s. pplk. DVOŘÁKA, že činnost operativních pracovníků bude zaměřována nejen na získávání poznatků o tr. činnosti osob v akci „CHARTA 77“, ale též, a to zejména, na dokumentování této tr. činnosti, bylo ze strany zást. náč. SV-StB s. plk. GREGUŠE konstatováno, že SV-StB je ochotna poskytnout pracovníkům X. S-FMV jakoukoli pomoc formou konzultací a v případě potřeby ve zvláštních případech i přímou účastí na dokumentování tr. činnosti.

Zpracoval: *pplk. Ladislav ŠLOR prom. práv.*

→ AMV, V-33766 MV, č. vs 3/120-77, SV. 20, L. 230-234. – STROJOPIS, PRVOPIS S VLASTNORUČNÍM PODPÍSEM.

Jak již zmíněno na jiném místě, vznik Charty 77 a její trvalé zakotvení ve společnosti znamenaly významné rozšíření tematiky i rozsahu nezávislé publicistiky. K takzvaným dokumentům Charty, které postupně prosvěcovaly všechny sféry života v Československu, se vázaly desítky glos, článků, úvah a studií, které byly většinou zveřejněny nejdříve v samizdatu jako jednotlivé texty nebo se objevily v samizdatových periodikách a sbornících, odkud se přelévaly do exilového tisku a periodik cizojazyčných. Na mnohé z nich, dokonce snad na všechny relevantní, se odkazuje u jednotlivých dokumentů D1–D598.

Trvalým tématem, jež provázelo Chartu od samého začátku po celých třináct let, bylo její sebezpytování, sebereflexe, hledání vlastní identity a smyslu existence i cest, jak naplňovat cíle, s nimiž vstupovala do života a jejichž horizont i konkrétní realizace se rozšiřovaly s tím, jak se měnila situace ve světě i v Československu. Polemiky a konfliktní situace uvnitř Charty 77 vyrůstaly zcela přirozeně z různorodosti tohoto společenství, ze světonázorové, politické a generační různosti jeho příslušníků, z toho, jak si v podstatě každý signatář přinášel svou představu o tom, čím Charta má nebo může být. Ostatně to velmi přesně vyjádřil Václav Havel, když v roce 1988 napsal, že Chartu dělá trvale živým organismem právě to, „že po celou svou historii vlastně v jistém smyslu znovu a znovu hledá svou identitu, zkouší a zkoumá různé možnosti své práce, pátrá po jejich hranicích a vždy znovu je pracovně vymezuje, a že její dějiny, smím-li se tak vznešeně vyjádřit, jsou – mimo jiné – dějinami různých pokusů o vlastní interpretaci a o interpretaci svého poslání a své role.“ (Viz dále P10/16/c.)

Závažným faktorem ovlivňujícím intenzitu či podobu těchto diskusí, polemik a sporů byly vnější okolnosti, v nichž Charta žila a pracovala. Na prvním místě obtíže vzájemné komunikace, nemožnost sejít se k nerušené debatě ve větším plénu či uspořádat paralelní debaty v regionálních střediscích, svobodně využívat běžných civilizačních vymožeností, jako je spolehlivý poštovní a telefonický styk, kopírovací technika, o dostatku volného času pro intelektuální činnost ani nemluvě. K tomu přistupovala organizovaná, systematická podvrtná činnost Státní bezpečnosti, cílevědomě zaměřená na rozbíjení Charty, šíření vzájemné nedůvěry, vyvolávání podezření, podněcování nevráživosti. Součástí této praxe byly podvrhy v podobě textů sepsaných v policejních služebnách nebo s policejním přispěním, anebo obratné pozměňování textů, které původně napsali účastníci diskusí či polemik, a rozšiřování takových podvrhů, bona fide pak považovaných za autentická stanoviska.

Některé z podvrhů byly odhaleny až v poslední době: například Jaroslav Suk upozornil, že jemu připisovaný text obsahuje pasáže a formulace, které byly pravděpodobně dílem jeho tehdejšího přítele – tajného spolupracovníka Státní bezpečnosti, který Sukovy texty rozepisoval a šířil.

Vědomí o existenci těchto úskalí vedlo editorovu ruku při zdrženlivém výběru textů pro tuto přílohu. Výběr se omezil na texty, jejichž autorství bylo možné bezpečně identifikovat či ověřit a zaručit, že texty jsou autentické, lišící se od původní podoby jen vnější formou či drobnými nepřesnostmi, jak tomu v prostředí samizdatu a v podmínkách diktovaných preventivními opatřeními proti identifikaci psacích strojů a opisovačů ani jinak nemohlo být.

Také z technických důvodů nebylo možné udělat reprezentativní výběr textů vzešlých ze všech diskusí a polemik, jež se v Chartě odehrály, a ze všech vln hledání vlastní identity, jež Charta zažila. Vždyť jen Petr Uhl spotřeboval v roce 1997 všechna písmena latinské abecedy na vyjmenování a stručnou charakteristiku sporů o smysl, obsah a formy působení Charty. (*Charta 77 očima současníků. Po dvaceti letech*, s. 264–267.) Mnohé texty, jež jsme nemohli pro nedostatek místa do této přílohy

zahrnout, však už lze najít jinde: (v podobě zveřejněné tiskem) ve sborníku *O svobodě a moci* vydaném ještě v exilu, ve sbornících a sebraných spisech Václava Havla, v dokumentaci o Chartě vydané v roce 1990 apod. Obsáhlé a spolehlivé shrnutí polemiky vyvolané otevřeným dopisem Jana Tesaře Jiřímu Hájkovi z 20. února 1978, do níž se zapojili kromě obou protagonistů Luboš Kohout, Ladislav Hejdlánek a Petr Uhl, je v snadno dostupné knize *V kradeném čase* z roku 1994 (z exilového tisku přetištěný text V. Prečana K současné situaci Charty 77, I a II, s. 190–205.)

Téma, jemuž je věnována tato příloha, je úkol pro samostatnou publikaci, která by zahrnuła co nejširší soubor ověřených, autentických textů, dílčí studie, maximum dosažitelných svědeckých výpovědí a dokumentární studie založené na informacích, které shromáždila prostorovým odposlechem, sděleními tajných spolupracovníků a někdy i při výsleších Státní bezpečnost.

Pokud jde o celkový obraz o letní diskusi z roku 1977 vyvolanou zamyšlením Jaroslava Šabaty *Co s Chartou?*, musíme se zatím spokojit s tím, co shrnuła do jednoho odstavce, původně zamýšleného jako poznámku pod čarou, Blanka Čísařovská: „V létě 1977 se sešli ke skupinovému debatě o koncepčních otázkách činnosti Charty 77 na základě Šabatova textu *Co s Chartou?* Rudolf Battěk, Jiří Müller, Jaroslav Šabata, Jan Tesař a Petr Uhl. Dospěli k názoru, že Chartu je třeba vnitřně posílit rozšířením počtu mluvčích a rozvíjením kontaktů s mimopražskými signatáři. Další letní diskuse se zúčastnili Anna Šabatová, Jaroslav Šabata, Jan Tesař a Petr Uhl. K oživení iniciativy Charty navrhli působnost regionálních zástupců, vydávání bulletinu o Chartě 77, doplnění mluvčích na tři a jejich každoroční střídání. V září 1977 pak byla k těmto návrhům uspořádána anketa, v níž ze zhruba 200 odpovědí souhlasilo s doplněním a střídáním mluvčích asi 80 procent a s regionálními zástupci polovina dotázaných; nejmenší podporu (asi 35 procent účastníků ankety) získal návrh na vydávání bulletinu Charty 77. (Proto začaly *Informace o Chartě 77* vycházet od ledna 1978 jako nezávislé periodikum s uvedením jména a adresy vydavatele – Petra Uhla.)“

Z technických otázek transkripce následujícího souboru textů stojí za zvláštní zmínku jen to, že zkratka Ch, Ch. a CH, jíž používali někteří autoři (nebo možná samizdatoví šířitelé), je nahrazována na celým slovem, a označení Ch–77 plným pojmenováním Charta 77.

P10/1

[1977, léto, Brno.]¹ – Úvaha Jaroslava Šabaty o Chartě 77 a jejím postavení jako součásti veřejnosti s návrhy na formy a organizace práce Charty, předložená k diskusi dosažitelnému okruhu signatářů.²

Co s Chartou?

Snaha odpovědět na otázku, co bude s Chartou 77, se vnucuje už dávno. Objevila se už v době, kdy byla bělehradská konference ještě velkou metou. Tenkrát zápasila Charta o své bytí a nebytí a pesimisté věřili, že nepřežije.

To všechno je teď za námi. Charta potlačena nebyla. Žije a obrazně řečeno nabírá druhý dech. Od bělehradské konference, jíž vděčí i za své symbolické jméno, se už definitivně

1 Podle autorova sdělení byl text napsán v červnu a dán do oběhu na začátku července 1977.

2 Týž autor, jehož dopis „Swenovi“ z léta 1977 je zařazen do přílohy 6 (P6/2), informoval dopisem z 10. srpna 1977 adresáta v zahraničí: „Vnitropolitická událost číslo jedna, která k vám v originální podobě nedolehne, spočívá v tom, že se personálně i ideově zformovala uvnitř Charty nekapitulantská skupina, která má i technické prostředky (myslím spojení, adresy), aby zorganizovala o svých názorech a návrzích diskusí téměř mezi všemi signatáři. Termínem ‚nekapitulantská‘

odpoutala. I to dokazuje její životaschopnost. Zároveň se však stává stále naléhavější otázka, co s Chartou, neboť Charta sice druhý dech nabírá, ale ještě jej zcela nenabrala.

Abychom však mohli odpovědět na otázku, co s Chartou, musíme napřed zodpovědět otázku, co Charta je.

1. Co je Charta

Podle některých zahraničních pozorovatelů je Charta dosud nejzralejší projev hnutí na obranu lidských práv ve východní Evropě. Nejsem si zcela jist, že je tomu tak. V každém případě je však Charta něco nového v československém politickém životě.

Dosud vystupovali jednotliví nespokojenci – disidenti – jak se stalo zvykem říkat. Anebo dočasná seskupení signatářů protestů a prohlášení, která neměla *trvalý rámeček své činnosti* a ani význačnější politické zázemí. Chartou vstoupilo do našeho života solidární těleso, které má oboují. Charta se tak stala symbolem pro veřejné a zásadní vystupování za lidská a občanská práva.

V tomto smyslu je jistě Charta úspěch. Jeho zdroj se pak vidí v tom, že Charta je *legální občanská iniciativa*. To je jistě význačná okolnost. Charta vykročila z bludného kruhu falešné alternativy, podle níž nemá politicky nespokojený a přitom bezmocný občan na vybranou: buď se smíří s více či méně nedůstojným kompromisem, nebo zvolí cestu hazardní konspiraace. Charta je výrazem přesvědčení, že se člověk může chovat důstojně za každých okolností; a že záleží jen na něm, aby se tak choval; že *každý má a může mluvit pravdu, jestli mu na ní záleží*; že se nemá nechat zastrašit a že je to možné, protože na jeho straně stojí *právo*.

Touto snahou o obnovu „vyšší mravní základny všeho politického“ (J. Patočka) vnáší Charta do společnosti novou ideovou orientaci. Charta přitom nevytyčuje vlastní programy politických a společenských změn, není základnou opoziční politické činnosti v běžném smyslu, nesoutěží o moc, nechce nahradit současnou vládu vládou svou, neběží jí vůbec o žádný akt v užším smyslu politický (stranický nebo mocenský) a respektuje dané zřízení jako „základnu rámce“ svého úsilí o dodržování Paktů o lidských právech. Jejím cílem je jen a jen „pěstění zákonnosti bezvýjimečné a veřejně kontrolované“ (J. Patočka).

Přísně legální ráz Charty není však zdaleka totožný s omezeným legalismem: nezáleží v opatrném přizpůsobování se právním a politickým poměrům. Naopak: Charta svou legální činností odhaluje jejich zdánlivou zákonnost. Prokazuje, že praxe, která se prezentuje jako socialistická zákonost, je hluboce rozporná a do skutečné socialistické zákonitosti má daleko. Vyjevuje a zdůrazňuje tak zásadní význam veřejné kontroly pro rozvoj zákonitosti, jakož i význam bezpodmínečné zákonitosti pro socialistickou orientaci společnosti. Pseudozákonnost, kterou Charta napadá, je utvářena zvláště třemi významnými skutečnostmi:

nechci tvrdit, že existuje kapitulantská, ale řekněme s minimálním zájmem na rozvoji programu Charty. Věcně se teď děje toto: Je vypracováván text Co s Chartou?, který je dán k diskusi asi padesáti neaktivnějším signatářům. Do konce srpna se shromáždí připomínky a předloží nový soubor materiálů k diskusi asi 90 procentům signatářů, aby vyjádřili zásadní souhlas, nesouhlas, nezájem. Soubor se bude skládat z upraveného textu Co s Chartou?, návrhu textu Sdělení Charty, které by obsahovalo všechny podstatné změny a vyjádření souhlasu signatářů, nějaká důvodová zpráva o technických záležitostech a pár otázek sociologického charakteru. V polovině října by Sdělení vyšlo veřejně a mělo by znamenat ‚druhý dech Charty‘. Možná pak veřejně vyjde i text Co s Chartou? Mohl bych jej poslat, ale držím disciplínu – zákaz opisování – tak Tě budu informovat o obsahu. (Jinak tyto informace zřejmě nikdo venku nedostane, neboť okruhy, které mají nejvíc spojení, nepatří k těm iniciativním.)“ Dopis pokračuje obsáhlým referátem o obsahu jednotlivých částí Šabatova textu. – Letní diskuse byla uzavřena sdělením Charty 77 z 21. září 1977 – viz D2o.

1. Především tím, že platné zákony i ústavní zásady se interpretují účelově nebo zcela falešně; za příklad mohou sloužit procesy s představiteli socialistické opozice z první poloviny sedmdesátých let, souzenými podle zákona o podvracení republiky (ostatně v souvislosti s Chartou se rovněž vynořila hrozba použití tohoto paragrafu).

2. Dále tím, že v praxi úřadů se prosazují tendence, které odporují literě i duchu zákonů přímo a spolu s nesprávnou interpretací zákonů vytváří jakýsi „nepsaný zákon“ byrokratické praxe, která „kašle na formality“, protože si to žádá „třídní přístup“ či jiné důvody, které jsou ve skutečnosti projevem křiklavého právního nihilismu.

3. Konečně tím, že právní řád (například pracovní právo a četné zákony vymezující občanská práva) obsahuje normy, které přímo nebo nepřímo odporují normám vyššího řádu (ústavním normám nebo normám Paktů o lidských právech apod.). Tato vnitřní rozpornost dalekosáhle oslabuje způsobilost celého právního řádu.

Charta 77 svou kritikou porušování lidských a občanských práv zaujala k celé problematice zákonnosti radikální postoj a zároveň vytyčila konstruktivní a komplexní alternativu: překonat špatnou zákonnost tím, že zákony se budou dodržovat, jejich litera i duch se nebudou překrucovat, právní řád republiky se bude zdokonalovat.

Tato zásadní právní iniciativa Charty má ovšem hluboký a nový politický smysl. Nastoluje požadavek pravé zákonnosti, jejímž smyslem a účelem je ochrana *všech práv každého člověka*; *tento požadavek stojí nad jakýmkoli specifickým zájmem a nad jakýmkoli politickým partikularismem, který je výrazem zájmu vpravdě obecného.*

Tato radikální právní politická iniciativa Charty je nejvlastnějším zdrojem jejího úspěchu. Zároveň je ale příčinou konfliktu s politickou a státní mocí, která v souladu s pseudozákonností upírá iniciativě Charty její legální ráz. Jenom v případech, předpokládáme-li, že legální občanská iniciativa Charty je v podstatě politickou iniciativou, a že jako taková musela nevyhnutelně vyvolat konflikt, pochopíme, co Charta ve svém nejhlubším významu je.

Z tohoto předpokladu vyplývá totiž zásadní praktický závěr: Charta 77 musí svou právní politickou iniciativu nepřetržitě rozvíjet, nechce-li postupně podlehnout tlaku, jehož cílem je postavit ji „mimo zákon“.

Tento závěr je aktuální především proto, že uvnitř Charty existují tendence považovat její poslání za víceméně skončené. V podstatně mírnější podobě se tato svého druhu úniková tendence projevuje v názoru, že morálně politického účinku už Charta dosáhla a nyní je na pořadu dne hájit to, čeho se dosáhlo.

Psychologicky se tato tendence pojí s pocitem úlevy, že Charta šťastně přečkala bouři, která se na ni snesla, i s jistotou únavou a vyčerpáním, jež se dostávají po každém velkém napětí, což lze pochopit. Stejně jako obavy, že další rozhodnější kroky by mohly ohrozit to, čeho se namáhavě dosáhlo. Takové obavy přicházejí po každém úspěchu a projevují se při každém radikálnějším jednání. Některé z jejich podob se objevily ostatně i v první době existence Charty: tlumočily je hlasy, podle nichž Charta byla předčasná, ne-li vůbec nevhodná, a že její výsledek bude záporný; že nebudou možné ani ty projevy nesouhlasu, které byly možné v době, jež Chartu 77 předcházela...

Tyto starosti nechceme jednoduše přehlížet. Nebylo by odpovědné ztrácet se zřetele nebezpečí *represe*. Nesouhlas však musí vyvolat tendence, které se podrobují její *logice*.

Represe totiž svou logiku má. Je dána jejím účelem: pacifikovat protivníka, a to jakýmkoli prostředky. Ale ve volbě prostředků je každá moc omezena nejrůznějšími okolnostmi. Není třeba, abychom je v této souvislosti dopodrobna rozebírali. Podstatné je, že v zájmu jakékoli *represe* je, aby se protivník pokud možno pacifikoval sám; a k tomu je ovšem všemožně a všelijak přistrkován, ne-li nucen. Společným jmenovatelem všech těchto způsobů

je snaha přimět protivníka k tomu, aby se cítil *vinen*. Tedy aby se na věci díval nikoli svými očima, ale očima „zákona“; aby přijal předpoklad, že jeho snahy jsou protizákonné.

Tak je tomu i v našem případě. K tomu směřuje i známé prohlášení Generální prokuratury z počátku února a mnohá jiná.

Tomuto tlaku nesmí Charta 77 ustoupit ani o píd'. Naopak. *Každý nátlak se musí stát východiskem nové iniciativy, která prokáže, že nikoli Charta, ale její protivníci se prohřešují proti zákonu.* Čím jasněji bude Charta svým postojem stvrzovat, že vystoupila *právem* a že se neslučuje s jejím posláním, aby ustupovala *bezpráví*, tím odpovědněji a zraleji bude jednat.

2. O dialogu

Nejdůležitější oporou legální orientace Charty je její úsilí o všestrannou a veřejnou výměnu názorů – o konstruktivní dialog. Takový dialog představuje základní princip jejího praktického programu; je cestou ke sjednocení všech, jimž jde o bezpodmínečnou a veřejně kontrolovanou zákonnost. Nikdo *není a nemůže být* z něho vylučován.

Proto také Charta 77 nevytyčuje vlastní politické programy reforem či změn, ale chce – jak se praví v Prohlášení – „vést v oblasti svého působení (tj. v celé sféře otázek lidských a občanských práv) konstruktivní dialog s politickou a státní mocí“.

Nepřátelský postoj politické a státní moci k Chartě způsobuje, že se namnoze zdá sporný sám princip dialogu. Tento přístup je však založen na příliš zjednodušeném chápání konfliktu s mocí a politického života vůbec. Při poněkud rozvinutější politické představitivosti není možno čekat, že „rozjetý rychlík“ monologu vládnoucí strany se zastaví na místě a ve stejném okamžiku se začne pohybovat opačným směrem.

Avšak základní omyl tkví v tom, že se dialog chápe pod zorným úhlem onoho úzkého pojetí politiky, které je Chartě 77 cizí; jako by stačilo, aby si představitelé Charty a vlády sedli ke kulatému stolu a problémy se začaly rozuzlovat; snad ne přímo jako mávnutím kouzelného proutku, ale přece jen tak trochu kouzelně.

Tato představa je odvozená z běžných stranických či diplomatických jednání. Avšak skutečný vnitropolitický dialog je myslitelný jen jako přechod k nejširší veřejné výměně názorů mezi všemi, kdo se chtějí vyjádřit. Je to složitý společenský proces, který nutně zahrnuje celou veřejnost; není žádnou kabinetní záležitostí. Jiná koncepce nemůže před kritickým myšlením obstát. Z toho pak vyplývá základní závěr: dialogovou orientaci neopouštět, ale promyslet ji ve všech souvislostech, a to v souladu se zásadou, že *adresátem nabídky k dialogu je celá veřejnost.*

Příznějme však, že skepsi vůči politice dialogu mohl způsobit jeden prvek praktického programu Charty. Spočívá v nabídce působit jako prostředník v případných konfliktech, které může vyvolat bezpráví. Lze si ovšem představit roli prostředníka, který by v případném konfliktu usiloval o kompromisní vyrovnání ve prospěch obecného zájmu, který Charta hájí, a nikoli ve prospěch bezpráví. To však není role, v níž by měla a mohla vystupovat Charta sama, pokud máme na mysli konflikt, který vznikl mezi ní a mocí a který se bude ještě dlouho vyvíjet, než se zcela vyřeší. A to proto, že jde o zásadní politický konflikt a nikoli o dílčí konflikty, které mohou být vyvolány jednotlivými činy jednotlivých úředních orgánů. Svým kritickým vystoupením se Charta postavila nejen proti jednotlivým případům bezpráví, ale za bezpodmínečné dodržování zákonnosti vůbec. V tomto zásadním sporu nemůže být proto Charta třetí stranou. To není její chyba, ale přednost. Tak je to správné a jinak to ani nemůže být.

Avšak z této zásadní pozice Charty nevyplývá, že by se po prostředníkovi či prostřednících neměla ohlížet. K dialogu totiž nemohou všechny složky společnosti dospět stejným

způsobem a stejně rychle. Vývoj k němu bude nutně složitý a nerovnoměrný. Jiný si těžko představíme.

Je mnoho lidí, kteří s Chartou nesouhlasí. Důvody pro tento nesouhlas netřeba v této souvislosti rozvádět. Podstatné je, že velká většina z nich se stavem věcí veřejných nesouhlasí mnohem hlouběji. Značné množství takových je i ve vládnoucí straně, v organizacích Národní fronty, v církvích, ve vědeckých společnostech apod. Oficiální politiku zatím určují síly dialogu nepřátelské. Ale tyto síly nemají a nemohou mít historickou převahu. Jejich převaha je totiž historicky podmíněna a tedy přechodná.

Klamné zdání, že tyto síly mají historickou převahu, je výsledkem ideologie bezmocnosti, která ignoruje význam a váhu veřejnosti, lidových mas a všech antibyrokratických sil. Ve skutečnosti vůbec neplatí, že všichni ti, kdo se dnes ještě cítí bezmocní, se budou takovými cítit i zítra a pozítří, jednou provždy. A z tohoto zorného úhlu vzato zrod Charty není ostatně nic jiného než předzvěst krize této ideologie.

Jak se bude tato krize rozvíjet a prohlubovat, bude se objevovat stále více přívrženců dialogu, a tudíž stále větší počet „prostředníků“, kteří budou působit na další jedince, skupiny a vrstvy. Záleží na Chartě, aby rozpoznala, co má dělat, aby celý tento proces neustále zrychlovala.

Pozici Charty v tomto procesu určuje nadále zásada, že Charta je přirozenou součástí veřejnosti. Je tou její částí, která odvrhla ideologii bezmocnosti a přestala mlčet. Ale nad nikoho se nevyvyšuje a neosobuje si roli „mravní autority nebo svědomí společnosti“ (J. Patočka). Vstupuje do dialogu bez jakékoli předpojatosti a bez nároku na všeobsáhlou pravdu. Dialog sám je ostatně založen na tom, že „monopol na pravdu“ nemá a nemůže mít nikdo. Jde o to, aby jakékoli snahy o monopolizování pravdy se překonaly.

Z toho vyplývá i vztah k politické a státní moci. Nikde nestojí psáno, že všechny její složky jsou osudově stigmatizovány neschopností chovat se jako *veřejná* moc. Odmítne-li totiž neživotnou představu *monolitní jednoty* vládnoucí strany, pak je zřejmé, že se v jejím rámci mohou rodit původní i méně původní iniciativy založené na pochopení historické nutnosti působit ve prospěch dialogu „shora“. A to se konečně týká všech oficiálních či polooficiálních míst.

Charta by neměla tuto skutečnost ztrácet se zřetele a tím méně by se měla vůči ní chovat pasivně, nebo se před ní dokonce uzavírat. Z toho neplyne, že by si měla dělat iluze o možnostech, které se v tomto směru nabízejí, nebo o jejich povaze. Stále je nutno pamatovat na to, že takovýto zvláštní prvek všeobecného přechodu k dialogu může mít progresivní význam jen tenkrát, bude-li pozitivně přispívat k základnímu a původnímu úsilí o konstruktivní dialog v celé společnosti, nikoli naopak. Případný dialog s politickou a státní mocí nesmí brzdit pokrok na cestě k bezpodmínečné a veřejně kontrolované zákonnosti. Musí sloužit bezvýhradně tomuto cíli [...].³

3. Co konkrétně

Největší nedostatek Charty 77 je v tom, že si dosud neujasnila formy práce. Konstruktivní dialog – praví se v Prohlášení – povede Charta zejména tím, že bude upozorňovat na různé konkrétní případy porušování lidských a občanských práv. Dále se pak mluví o zpracování obecnějších dokumentů, které by přispívaly k prohloubení těchto práv. Takové dokumenty však představují téměř jedinou anebo naprosto převažující činnost Charty. Rozpaky vládnou v otázce, co s konkrétními případy. Lze se dokonce domnívat, že skutečná činnost Charty, jakkoli imponující, obsahuje tendenci k revizi svého praktického programu. To by samo

3 Zbytek řádky nečitelný.

o sobě nemuselo být špatné, protože Prohlášení přirozeně není dogma. V daném případě je to však ke škodě věci. Opomíjení konkrétních případů se omlouvá tím, že Charta není organizací, že nemá organizačně zajištěné členství ani orgány. Ale je možné k cílům, které Charta vytyčuje, se alespoň přiblížit, aniž bychom ji organizačně ustavovali.

Charta je společenstvím, které si vytklo určité poslání a přijalo vůči veřejnosti jisté závazky. Částečně je ovšem plní. Prohlášení předpokládá např. připravovat dokumentaci konkrétních případů porušování lidských a občanských práv. V tom směru se např. zpracovávají cenné situační zprávy. Ale věc je tak zásadní povahy, že by bylo užitečné uvážit vydávání periodického dokumentu Charty, a to okruhem signatářů, kteří by byli pověřeni mluvčími Charty.

Ale ani toto zlepšení komunikace uvnitř Charty i Charty s veřejností neřeší hlavní otázku: jak spojit do jednoho proudu volné a neformální společenství, které představuje téměř tisícovka veřejných i neveřejných signatářů a další tisíce těch, kdo patří k Chartě, protože „souhlasí s její myšlenkou, účastní se její práce a podporují ji“ (Prohlášení). Přesněji, kteří souhlasí s myšlenkou Charty a zúčastnili by se její práce daleko soustavněji a podporovali by ji daleko soustředěněji, kdyby věděli jak.

Prohlášení se zmiňuje o mluvčích, kteří plnomocně zastupují Chartu jak před státními a jinými orgány, tak před naší a světovou veřejností. To se vskutku děje, pokud máme na mysli jediného mluvčího, kterého nyní Charta má. Zároveň se také vymezuje vztah mezi mluvčími a signatáři: mluvčí by měli mít v signatářích „své spolupracovníky, kteří se s nimi zúčastní potřebných jednání, ujmou se dílčích úkolů a budou s nimi sdílet veškerou odpovědnost“.

Zde narážíme na vážnou překážku. O spolupráci tisíců lidí s mluvčím lze mluvit jen v přeneseném smyslu. Jde však o to, aby se ke spolupráci skutečně dospělo. Tomu brání vzdálenost mezi mluvčím a širokou obcí Charty. Nezbyvá proto než uvažovat o mostu, který by ji překlenul – o zvláštním okruhu signatářů, kteří by spolupracovali s mluvčím bezprostředně a s nimiž by zároveň spolupracovali všichni (nebo alespoň většina signatářů). Tak by se vytvořily podmínky pro řešení konkrétních případů a dílčích úkolů.

Tento okruh signatářů – zvláštních *zástupců* Charty 77 – by se měl krýt s přirozenými představiteli nejrůznějších neformálních seskupení, jež na půdě Charty existují. Jejich poslání by nebylo totožné s posláním mluvčích a ovšem ani s posláním signatářů. Zástupci by měli především funkci integrační. Usilovali by o to, aby

1. signatáři měli lepší možnost naplnit závazek, který svým podpisem přijali,
2. počet signatářů a spolupracovníků Charty 77 by stále rostl,
3. s jednotlivými případy porušování lidských a občanských práv by se seznámily veřejnost, úřady a organizace v okruhu působnosti zástupců Charty.

Počet signatářů-zástupců by nebylo třeba přesně určovat. Postupně by jich mohlo být několik desítek. Pro začátek dejme tomu zhruba dvacet. Další by mohli být určováni na základě nejrůznějších spontánních návrhů signatářů, lokálně, profesionálně či jinak spojených neformálními svazky. Signatáře-zástupce by registrovali mluvčí a zároveň by je vyhlášovali ve zvláštních sděleních.

Úloha mluvčího by ustavením zástupců Charty získala novou dimenzi. To vede k úvaze změnit dnešní stav, kdy existuje jen jeden jediný mluvčí. Nabízí se návrat k původnímu stavu, kdy Charta měla tři mluvčí. Mluví pro to i potřeba i možnost zvýšit jejich akceschopnost, oslabit tlak, který se příliš soustřeďuje na jednu osobu, obnovit stav, který by odpovídal pluralitní struktuře Charty 77 a v neposlední řadě i psychologické důvody: to, že se Charta mlčky vzdala původně vyhlášeného záměru obnovit v případě potřeby tři mluvčí, vyvolává dojem, že se už nikdo této funkce nechce ujmout pro rizika, která jsou s ní spojena nebo prostě proto, že se nechtějí dráždit úřady. V obou případech se ustupuje okolnostem.

Základní smysl návrhu na ustavení zástupců Charty 77 záleží v tom, aby se nepoměrně šířeji rozvinulo její spojení s veřejností. To, že se Charta stala tak výrazným symbolem, není jen její zásluhou, ale především zásluhou jejich protivníků. Význam tohoto faktu se plně nechápe, přestože je často připomínán.

Cílem kampaně proti Chartě 77 samozřejmě nebylo dělat jí reklamu, ale zastrašit veřejnost. Odpovědná místa jistě věděla, proč postupovala právě takto. A to i za cenu velmi nepříjemných vedlejších účinků. Nyní je aktuální udělat opět všechno pro to, aby se na Chartu zapomnělo. Pro Chartu z toho vyplývá usilovat o pravý opak. Usilovat o to, aby se na ni nezapomnělo. Původní představa o spojení Charty s veřejností, především prostřednictvím mluvčích, této potřebě nevyhovuje. Tato představa by však neměla být mechanicky nahrazena jinou podobou téhož přístupu. Dosud zajišťovali spojení Charty s veřejností mluvčí, nyní budou tutéž funkci plnit mluvčí a zástupci Charty 77.

Otázku bychom měli posoudit komplexněji, s cílem, aby Charta působila jako celek, aby jako celek rozvíjela občanskou aktivitu všemi směry, které se ve sféře její působnosti nabízejí.

Občanskou aktivitou máme na mysli především volné a spontánně vznikající, nikým neřízené soustavy signatářů i nesignatářů, realizující zákonná práva určitého druhu. Je možno např. vytvářet neformální soustavy vyššího vzdělávání pro diskriminované mladé lidi, ale i pro studenty, kteří by chtěli vědět víc, než mohou získat na oficiálních učilištích; je možno iniciativně působit k tomu, aby se lidé hlouběji zajímali o otázky životního prostředí; naléhavě se pocítuje potřeba zkoumat právní praxi s okruhem lidí z příslušných pracovišť; neexistuje téměř oblast společenského života, kde by se taková potřeba nevyskytovala.

Mimořádné postavení mají otázky sociálních a hospodářských práv, práva na spravedlivou odměnu a dalších práv, o nichž pojednává dokument Charty č. 7. Zvláště důležité v této souvislosti je, jak spojovat a zabezpečovat sociální i politická práva v rámci jednotného proudu občanské aktivity. Pro ty stovky signatářů dělníků, signatářů, kteří jako dělníci pracují, ale i pro mladé a další se nabízí ustavení nezávislé odborové organizace.

Na závěr poznámku o mezinárodní aktivitě Charty 77; je to nepropracovaný, nejasný směr aktivity. Její význam je však zásadní a přemýšlet o ní je nanejvýš aktuální. Na tomto poli je pak úloha mluvčích nezastupitelná. Především oni by měli vytvářet podmínky pro spolupráci s organizacemi, skupinami i jednotlivci, kteří se angažují v boji za lidská práva. To se týká politických stran, významných mezinárodních organizací (odborů, právníků), církví, Amnesty International atd. V celém tomto souboru otázek má klíčové místo Evropa a v Evropě pak východní země. Charta by pak měla mít na mysli perspektivu co nejtěsnější spolupráce s obhájci lidských práv v sousedních zemích.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

P10/2

1977, 18. srpen, Praha. – Úvaha Ladislava Hejdánka o smyslu Charty 77 a cestách realizace závazku jejích signatářů, uveřejněná v samizdatové sérii *Dopisy přáteli* (dopis č. 20).

Milý příteli

v tvém pocitu, že Charta jaksi vyčerpala svůj vnitřní náboj, je něco oprávněného. Už se také vyslyšely hlasy, že je nejvyšší čas tomu udělat konec, prostě včas, dříve než to vezme faleš. Jsou také jiné hlasy, které radí k revizi původního projektu, zvláště ve smyslu lepší organizovanosti a tím větší efektivity (což je jenom rub téhož pocitu, že po téže cestě už nelze jít dál). Zkrátka ten pocit, že v Chartě a s Chartou něco skončilo, tj. že je přinejmenším jedna etapa u konce, je všeobecný. A je třeba přiznat, že v jistém smyslu Charta opravdu splnila úkol, který si předsevzala; pochybuji, mohl-li někdo počítat s něčím větším, než čeho se dosáhlo. Kdo podepsal, jistě počítal s těžkostmi. Smrt profesora Patočky však alespoň nakrátko všechny ohromila a ochromila. I když jsme snad všichni brali svůj podpis vážně, nenapadlo nás, že by to pro někoho mohla být otázka života a smrti. Ale profesor Patočka nám ukázal, že v tomto případě nejde o nic přechodného či efemerního, nýbrž o celoživotní nasazení; šel v tom osobně příkladem, a to s plným vědomím, jak je zřejmé z celé řady jeho slov. Mám dojem, že to nebyly v první řadě represe, ale spíše velikost nároku (k němuž byla Patočkova smrt nepřeslechnutelným poukazem), jež vyvolala v naší aktivitě jistý útlum. Dnes už je zřejmé, že to nebyl projev únavy a oslabení, ale naopak chvíle sbírání sil; tak se to alespoň jeví mně. Dokladem je jednak skutečnost, že oživení v řadách signatářů a sympatizujících už pomalu dosahuje původní úrovně, zejména však to, že pro většinu z nás není udržení dosavadního stavu vůbec ničím uspokojivým. Téměř všichni se tážeme, kudy by se měly ubírat naše příští kroky. Tato otázka je stále naléhavější; odpověď na ni se však nepodává sama a není vůbec ničím samozřejmým. Je třeba o ní hodně a se vši důkladností uvažovat. A je třeba o ní hovořit. Proto se o tom také mezi signatáři právě diskutuje. Pokusím se Ti formulovat své stanovisko a naznačit i důvody, které mne k němu vedou.

V prvním Prohlášení Charty 77 se jasně říká, že Charta 77 je „volné, neformální, otevřené společenství“, že „není organizací“, že „není základnou k opoziční politické činnosti“ a že chce „působit jako prostředník v případných konfliktních situacích“. Proto také Charta 77 „nechce vytyčovat vlastní programy politických či společenských reforem nebo změn“, ale chce především „upozorňovat na různé konkrétní případy porušování lidských a občanských práv“ a „vést v oblasti svého působení konstruktivní dialog s politickou a státní mocí“. – To všechno by samo o sobě ještě nemuselo mnoho znamenat; situace se mění, věci se vyvíjejí. Přesto se však domnívám, že by to byla hluboká, elementární chyba, kdyby se právě v těchto záležitostech mělo něco měnit. V situaci, kdy všechno veřejné mínění bylo z naší společnosti znovu vyhoštěno a zatlačeno, takže bylo fakticky vystřídáno „tajným míněním“, se objevily první příznaky integrace individuálních i skupinových iniciativ v jakousi zatím nevelkou oázu nezávislého veřejného duchovního, kulturního a dokonce politického (přesně: nepoliticky politického) života a myšlení, v níž zatím nevelký, ale přece jenom výrazný a postupně se zvětšující počet lidí uplatňuje a – jak doufám – stále víc bude uplatňovat svou svobodu. Vzájemná solidarita lidí, kteří mají odvahu k takovému uplatnění svobody, je jistě potřebná a žádoucí; má však smysl a funkci jenom za předpokladu, že nevede k uniformitě. A růst svobody nemůže být ze zásadních důvodů organizačně zajišťován. Svoboda roste a mohutní jenom činy jednotlivců, kteří na sebe vezmou odpovědnost i riziko při uskutečňování, prosazování a obhajování něčeho, co lidskému životu může dávat smysl a v čem lidský život může být ve svých hlubinách zakotven. A v této nejzákladnější lidské odpovědnosti

(kdy člověk celou svou bytostí od-povídá na oslovující výzvu, které se musí otevřít, aby ji mohl zaslechnout a poslechnout) se nikdo nemůže dát zastoupit, v ní stojí vždycky sám se svým svědomím. Nikdo tu nemá právo a ani nemůže rozhodovat za nás; může nám jen pomáhat k tomu, abychom se ve své situaci lépe vyznali a abychom odpovědnost, k níž jsme v dané chvíli voláni, viděli lépe, v ostřejším světle – anebo ovšem nám někdo může také naši situaci zatemňovat a rozostřovat, může nás vést do klamu a sebeklamu, může nás svádět na bezcestí, a může nám také nabízet laciné, konfekční řešení, které za nás vymysleli jiní. Nikdy není na první pohled zřejmé, na koho lze spolehnout a na koho nikoliv (neboť když to zřejmé je, pak jen v negativním smyslu – a nebezpečí v takovém případě nehrozí); je třeba mít zkušenosti a také zdravý rozum, je třeba k tomu někdy velmi důkladně přiložit mysl – neboť vposledu se zase musíme rozhodnout jen sami a sami se musíme bránit, aby nás někdo nesvedl.

Charta 77, podobně jako Všeobecná deklarace a mezinárodní pakty (konvence) jsou svou nejhlubší podstatou výrazem povědomí, že je nutno respektovat tuto svobodnou odpovědnost každého člověka i občana v rovině nejzákladnějšího životního i myšlenkového zakončení a zaměření, že k této bytostné životní i myšlenkové odpovědnosti je povolán každý člověk nezadatelně a nesuspendovatelně, protože nikoliv z pověření druhých lidí, ani z pověření společností, ani z pověření nějaké organizace nebo instituce, určitě ne z pověření státu, ani národa, ani třídy atd. V moderních společnostech upadla bohužel tato dimenze lidství hodně do zapomenutí. Idea Charty 77 je nejenom v naší vlastní společnosti, ale skutečně univerzálně tak významná, protože právě poukazuje k tomuto nejhlubšímu zdroji a základu opravdu lidského pobývání na světě. Ne, že by její poukaz byl zcela uspokojivý a konečný; to zdaleka nelze říci. Profesor Patočka si toho byl asi vědom mnohem víc než naprostá většina signatářů; v jednom z našich posledních setkání řekl: „Budete mi muset hodně pomoci promyslet, v čem vlastně jsou lidské svobody a lidská práva nejhluběji založena – a jak to co nejpřesvědčivěji vyjádřit.“ Nicméně i v té nedokonalé podobě je onen poukaz vskutku přítomen – a není kalen představou o tzv. přirozenosti lidských práv a svobod. Člověk totiž neuplatňuje svá práva a své svobody (vůbec svou svobodu) jako nějakou svou přirozenou vložku, jako součást výbavy, s níž přichází na svět, nýbrž právě jako odpověď na oslovení, odpověď na výzvu, s níž se událostně setkává a kterou může také přeslechnout, jestliže je příliš soustředěn na sebe a na své možnosti a schopnosti, na svůj talent a nadání. To všechno není bez důležitosti, ale má to smysl, jen když to postavíme do služeb něčeho jiného, než jsme my a naše skupina (což jsme jen širší „my“). Kdyby naneštěstí došlo k tomu, že by se z Charty stala organizace nebo instituce, kdyby se stala mocensky se prosazujícím hnutím s pevným a závazným programem a s pevnou disciplínou, kdyby se stala opozicí (a tím politickou partnerkou dnešní nebo jakékoliv příští etablované moci), ztratila by tuto svou rozhodující „pozici“, totiž pozitivnost v poukazu a odvolání na něco, co přesahuje každý soubor zásad a předpisů, každý organizační řád a každé stanov, každé nařízení i usnesení, každý názor a každé učení – na něco, k čemu se musí každý názor, učení atd. také odvolávat a čemu musí nechat poslední slovo. A kdyby Charta ztratila tuto svou rozhodující „pozitivnost“, stala by se jenom jedním z názorů, jedním z učení, jednou z politických pozic a případně „stran“, dostala by se zkrátka na rovinu, kde také jí by mělo být připomínáno, že není svrchovaným rozhodčím nad tím, co je správné a mravné a pravdivé a spravedlivé (jako takovým rozhodčím není žádná mocenská skupina ani žádná mocenská opozice). Vzniklo by v tom případě vakuum do té doby, než by se sešlo zase nových pár lidí, kteří by nechtěli zakládat ani organizaci, ani politickou stranu, kteří by nechtěli vytyčovat vlastní programy politických či společenských reforem nebo změn a nechtěli by tak budovat základnu ani pro nějakou současnou opoziční politickou činnost, ani pro nějakou příští etablovanou mocenskou politiku.

Tedy do té doby, než by vyrostla nová oáza svobodné veřejnosti a veřejně uplatňované svobody, založená zase jenom na jednotlivých činech osobní odpovědnosti a odvahy, tedy na činech, odpovídajících na výzvy, jejichž autorem nejsou druzí lidé ani jejich výtvoři (jako organizace, instituce nebo jiná společenství), ale jejichž adresátem je každý sám za sebe. Nikdo není reprezentantem a nikdo se nemůže nechat reprezentovat.

Význam osobní odpovědnosti a individuálního uplatňování svobody není umenšen, nýbrž spíše naopak podtržen skutečností, že se ve společnosti nikdo neobejde bez promyšleného a organizovaného společného úsilí, na němž se nějaká skupina shodne nebo výslovně dohodne a v němž se řídí dohodnutým programem. Snad všichni si uvědomujeme, že svá práva nemůžeme uplatňovat a své svobody uskutečňovat, dokonce ani individuálně, bez pomoci druhých. Dokonce i tam, kde jsme na první pohled docela osamoceni ve svém zápase (ve skutečnosti je nás vždycky víc, jen o sobě někdy nevíme), potřebujeme ty druhé přinejmenším jako naslouchající, byť nesouhlasící partnery. Svobodné školství potřebuje nejenom ke svobodě povolání a v této svobodě respektované děti a studující, ale také svobodné rodiče a svobodné učitele. Svobodný spisovatel a novinář potřebuje svobodný tisk, tj. také svobodného nakladatele, svobodné redaktory – a ovšem také svobodné čtenáře. Svobodný občan potřebuje svobodného soudce, ale také svobodný soudce potřebuje svobodné občany. Svobodný věřící potřebuje svobodného věřícího jiné konfese a také svobodného ateistu (a vice versa, je-li svoboda věřících omezována a likvidována, je zároveň likvidována také svoboda ateistů). Proto říkáme, že svoboda je nedělitelná; je-li na svobodě omezován můj spoluobčan, byť politický protivník, jsem de facto omezován i já. A proti tomuto svému společnému omezování se musíme také společně bránit – tj. ne bránit jenom sebe, ale také druhého. A především toho, kdo se sám dost dobře bránit nemůže nebo komu to je zvlášť ztíženo. Jako svobodným, resp. k svobodě povolaným občanům je nám všem tato fronta zápasu proti útokům na lidské a občanské svobody společná a jsme v ní nutně – pokud vůbec rozumíme, oč vlastně jde – solidární také se všemi politickými i ideovými odpůrci, především však s těmi, kdo jsou postiženi, potlačeni a pošlapáni nejhůře.

Charta 77 je po mém soudu vynikajícím výrazem a příkladem této obecně lidské solidarity právě jako „otevřená“ společenství bez přesných a zdůrazňovaných hranic, z něhož není, nemůže být a také snad nebude nikdo vylučován, pokud sám tuto otevřenost přijal a pokud v respektování svobodné odpovědnosti a odpovědné svobody těch druhých zůstane základně solidární i s těmi, s nimiž nesouhlasí (což vůbec neznamená, že svůj nesouhlas bude nějak tlumit). Nicméně je zcela pochopitelné, že bude hledat konkrétní, a to i organizační formy spolupráce s těmi, s nimiž je téhož názoru, s nimiž souhlasí a kteří souhlasí s ním. K tomu dochází a nutně bude docházet i mezi signatáři Charty 77, a ovšem i těmi, kdo sice z nejrůznějších důvodů svůj podpis nepřipojili, ale s Chartou souhlasí nebo jim je alespoň blízká a sympatická. Po mém soudu by však bylo základní chybou, kdyby jakákoliv podobná společenství vystupovala pod hlavičkou Charty nebo dokonce jako nějaký její orgán, a tedy kdyby nějaké jejich konkrétní aktivity měly nebo právem mohly být identifikovány s aktivitami samotné Charty jako takové. Mezi signatáři Charty existují názorové a programové rozdíly, a ty se pochopitelně musí a také mají projevit. Kdyby však určitý názor, postoj nebo program byl chápán jako oficiální nebo dokonce za takový byl vydáván, zatímco by ve skutečnosti představoval určité zúžení záběru a interese, vedlo by to jednak k vnitřním napětím a možná k roztržce – a znamenalo by to především zcela nutně konec Charty jako takové. Na druhé straně by to především známějším představitelům Charty 77 pro samé ohledy k široké paletě názorové mohlo překážet v jejich vlastní angažovanosti a aktivitě, a dokonce i řádoví, méně známí signatáři by si často museli klást otázku, zda v tom smysluplném, co se domnívají podnikat, smějí vystupovat jako signatáři nebo nikoliv.

Proto mám za to, že všechny pokusy o zformování konkrétních programů a konkrétních aktivit v rámci celé společnosti by sice měly vycházet u chartistů ze základu, jímž je Charta 77 (a Všeobecná deklarace i mezinárodní pakty), a měly by tento základ i důsledky z něho vyplývající respektovat, ale měly by se ve svém pozitivním zdůvodnění vykazovat věcnými argumenty, aniž by se dovolávaly autority Charty 77 a aniž by souhlas či spolupráci jiných signatářů považovaly nebo dokonce vyhlašovaly za povinnost. Platnost a závaznost uváděných argumentů pro potřebnost a smysluplnost určitého podniku, jeho cílů i jeho provedení by pak byla zásadně stejná pro signatáře jako pro nesignatáře – právě tím by se v praxi uplatnila zásadní otevřenost, k níž se Charta hlásí.

V poslední době nastalo, jak už jsem zmínil, jisté uklidnění. Zatím ještě nemůžeme s určitostí říci, zda jenom přechodně; nicméně se zdá, že eventuální recidivy oficiálního hysterčení nebudou mít dlouhé trvání, i když je zcela vyloučit zatím nemůžeme. Proto bude docházet k pozvolnému, ale trvalému přesunu těžiště naší práce do konkrétních aktivit, které nebudou mít oficiální předznamenání Charty, ale budou projektovány i uskutečňovány v jejím duchu a většinou i s jejím požehnáním. Zatímco až dosud byla všeobecná pozornost soustředěována na porušování lidských a občanských práv, musíme se v nadcházející době orientovat na vynalézavé hledání oblastí, kde vyhlášená a uzákoněná práva nejsou zatím uplatňována buď vůbec, nebo jen velmi omezeně nebo sporadicky. To bude chtít především víc fantazie a také víc pozitivního, konstruktivního způsobu myšlení. Dá to víc práce a zejména myšlení, přemýšlení, neboť leckdy bude předpokladem celková proměna našeho původního přístupu. Na několika takových příkladech si to ukážeme v dopise, který Ti napíšu za 14 dní.

Tvůj *Ladislav Hejdiánek*

→ *DOPISY PŘÍTELI*, PRAHA 1993, S. 111–116.

P10/3

1977, 30. září, Praha. – **Dopis Evy Kantůrkové mluvčímu Charty 77 Jiřímu Hájkovi se stanoviskem k dalšímu směřování Charty, zejména k nezbytnosti navázat široké kontakty s veřejností.**

Vážený pane profesore,

snad to nebude přílišná troufalost reagovat na Váš dopis signatářům Charty, a dávám Chartě 77 k dispozici svůj názor na její další vývoj. Odvážuji se tohoto kroku, jen protože mám jisté zkušenosti z poměrně blízkého styku s venkovským obyvatelstvem a je mi líto jich nevyužít. Jinak ovšem vše píšu s výhradou, že nejsem ani politolog nebo sociolog a mé úvahy jsou nutně rázu společensko-psychologického, dá-li se to tak říci. [...]⁴

S pozdravem
*Eva Kantůrková*⁵

4 Vynechány čtyři řádky osobního sdělení.

5 Vlastnoruční podpis.

Nedomnívám se, že by bylo včasné a správné v nynější – řekla bych – vyčkávané době přeměnit Chartu 77 v opoziční organizaci s nutně vymezeným programem a omezeně politickými cíli. Každá netrpělivost by tu byla na škodu, neboť Charta 77, jak se mi zdá, přesně vyjadřuje pozici jakékoli opozice proti tomuto druhu socialismu jen podle jména: totiž že jsme s obrodou na úplném počátku. Cítí-li kdo nutnost takovou organizaci mít, prosím, avšak domnívám se, že ona nebude s to dosáhnout toho nejvýznamnějšího, co se s Chartou v její dnešní podobě pojí: šíří jejího společenského záběru. (V této souvislosti poznamenávám, že já i všichni naši přátelé přijali s vřelým souhlasem jmenování obou nových mluvčích, a to zejména proto, že jimi se Charta i nadále otevírá co nejširšímu okruhu lidí, ale je při tom jejich vlastní vyhraněností velice přesně a správně vyhraňována.)

Opoziční organizace nemůže vystupovat jen jako obránce lidských práv a občanských svobod, to by byl program příliš úzký, zatímco když Charta 77 tento program vytyčila, umožnila všem, komu jsou tato nejobecnější lidská práva drahá či komu bylo ukřivděno, aby se soustředili kolem ní; každá organizace naproti tomu svou přesnou političností (a i nutností konspirace atd.) bude nutně omezená, zatímco Charta 77 je bez hranic; totiž: její hranice končí až tam, kde začíná svévole, to znamená, že potenciálně v sobě zahrnuje všechno obyvatelstvo a vyčleňuje jen vládnoucí kastu. Která organizace bude mít toto úžasné zázemí? A každá strohá organizovanost, jež začne ihned klást podmínky vně i dovnitř, tuto možnost široké sounáležitosti i možné aktivity zmrazí. Což by byla faktická ztráta pozic opoziční už na režimu vydobytých.

Avšak současně Charta 77 začíná zřetelně trpět rozbředlostí. Nikoli v tom, co dělá, ale jak nedovede svůj úžasný náboj účelně využít. Charta 77 je dnes v Československu fakticky jediným opozičním jevem a – ať kdo chce, nebo ne – stala se politikem číslo jedna. A jako politikum obsahuje možnosti až netušené, avšak může se právě tak stát prakticky bezmocnou. V řešení tohoto rozporu se mi zdá být východisko pro to, co ze sebe Charta 77 učiní.

A zde bych poněkud polemizovala s názorem Ladislava Hejdánka.⁶ Já plně chápu a podporuji jeho obavu před manipulovatelností lidmi i jejich názory v každé vyhraněné organizaci, avšak zároveň se mi přičí každá pouhá ideálnost a zdůrazňování jen osobní odpovědnosti nebo dokonce odpovědnosti jen sebe sama před sebou. Vnitřně svobodná se mohou cítit i v nejhlubším bezpráví, na to nepotřebují ani Chartu, ani jiné hnutí či organizaci. Kristus byl jistě vnitřně svobodný i na kříži. Avšak zápas o lidská a občanská práva není pouze zápasem o tuto vnitřní svobodu a stala-li se Charta 77 politikem – což ona se stala – pak se musí jako politikum chovat, jinak nejen zklame naděje, které vyvolala, ale zpronevěří se i vlastním ideálům a zásadám.

Domnívám se, že v této zemi je většina lidí vnitřně svobodných, tj. uvažují a mezi svými si žijí po svém, a všichni jsme občansky neslýchaně podrobení, což si tento národ – jako vždy – řeší svou dvojitou tváří. A takřka nikdo nepovažuje tuto dvojitou existenci za nemravnost, nemravní jsou ti, kdo je k tomu nutí; přetvářka je pouze daň vlastní důstojnosti a svobodě. Jsou to čeští bratři, kteří chodili na katolické pobožnosti a doma si v noci četli v *Kralické bibli*. A je-li cosi nejpřirozenějším východiskem pro Chartu, pak tato dvojakost, jež dosvědčuje jak zdroje obrovské síly, tak i velikou potřebu osvěty a pomoci.

Podle mého soudu je dnes první povinností Charty 77 vymanit se z úzkého rámce pouhých signatářů a jejich nejbližšího okolí a skutečně rozvinout možnosti, jež jí škýtá její úžasná zázemí. Podle mého přesvědčení je nejen pro Chartu, ale pro všechny ten postižený lid nejpotřebnější hledat a navazovat kontakty mezi Chartou a jím. Mám neodbytný pocit, že se všechna ta úžasná energie, jakou vyvinuli signatáři Charty, i podstupované nebezpečí až

6 Srv. předcházející text P10/2.

příliš soustřeďuje do vlastního okruhu a málo působí do veřejnosti, a že jejich využití je tudíž naprosto neefektivní. To znamená hledat způsoby a druhy aktivit, které by ve stále větší míře pronikaly do všeobecnějšího povědomí. Abych se vyjádřila příměrem – domnívám se, že je dnes důležitější, aby se širší veřejnost dozvěděla, že Charta se za cosi vzala, kohosi se zastala před úřady apod., než v tomto sporu s úřady vyhrát. Že se nad tímto režimem v jeho rámci vyhrát nedá, a to v čemkoli, ať v zásadní nebo podružné věci, to vědí všichni; ale Charta 77, zůstane-li tím, čím je, hnutím občanských aktivit, měla by zejména zveřejňovat případy své občanské statečnosti.

Prakticky se to zřejmě dá uskutečnit jen tak, že hnutí zaváže své signatáře k takové povinnosti. Je to vlastně předstupeň organizovanosti, nikoli organizovanost sama, a zdá se mi to nutné i proto, že učinit z podpisu pod Chartou závazek jen pro sebe, je velice málo na to, jaký text to signatáři podepsali. Prostě nedomnívám se, že bychom měli být mravní a zavazání jen před sebou, ale i před ostatními signatáři a zejména před veřejností. A tento požadavek že by se měl stát východiskem a základem celého hnutí.

Eva Kantůrková
signatářka Charty 77

→ ČSDS, SB. CHARTA 77 (ARCHIV J. HÁJKA). – STROJOPIS, PRVOPIS.

P10/4

[1978, březen, Brno.]⁷ – Analýza Jana Tesaře, jak dále rozvíjet činnost Charty 77 a intenzivní komunikaci s veřejností, předložená k interní diskusi.

Toto je důvěrný materiál a nesmí být volně šířen. Nesmí být nahlas předčítán v bytech. Držitelé číslovaných exemplářů původní emise ať seznámí s textem aktivní, zejména koncepční lidi podle vlastního uvážení. Budu vděčen, budou-li aspoň s některými myšlenkami seznamování především mladí lidé, na něž se obracím v první řadě. Výslovně si přeji, aby tento text byl vrácen stejnou cestou zpět. Pamatujte, že o maximální diskrétnost žádám ne tak kvůli své osobě, ale proto, že zde se hovoří o plánech. Plány jsou to, s čím žádná politická nebo podskupina nechodí na trh ani v nejsvobodnějším zřízení. Neutajíme-li, co máme v plánu, najiho to bude zmařeno. – (Jméno autora sdělujte pouze ústně anebo vůbec [ne] – podle vlastního uvážení.) Každou připomínku vítám – sdělujte je však především mluvčím Charty 77.

Co s Chartou a jak dál

(Manifest „pozitivního přístupu“. – Materiál k diskusi.)

1. Doba, po kterou trvá Charta,⁸ je dostatečná k tomu, abychom se zamysleli nad dosavadními metodami práce a pokusili se zhodnotit, zda by se něco nedalo dělat i lépe. Vedle toho

7 Jako předloha bylo použito znění, které autor poslal do zahraničí s určením „Františkovi“ (V. Prečanovi), o čemž svědčí poznámka na první straně, psaná rukopisem J. Šiklové: „Autor zasílá Frant. k informaci.“ Adresát ho dostal do rukou 18. 3. 1978. Text byl napsán po 8. 2. 1978, neboť se zmiňuje o dokumentu Charty č. 15 s tímto datem, a byl předložen k diskusi pravděpodobně na přelomu února a března 1977.

8 Autor v celém textu používal zkratku „Ch“ s výjimkou případů, kdy vypisoval celý název „Charta 77“.

jsou tu i jiné důvody k takovému zamyšlení (viz sub 10). Tímto materiálem takové zamyšlení provokují: netrvám proto ani na svých jednotlivých, úmyslně vyzývajících formulacích, avšak ani na svých konkrétních návrzích. Vymyslí-li někdo něco lepšího a bude-li se za to angažovat, je účel tohoto materiálu splněn. Trvám jen na tom, že nemá už cenu diskutovat dál s tím a o tom, zdali kdo brzdí či ne, a že je potřeba odpovědět na to *pozitivním* programem pro Chartu 77 – toť první význam použitého termínu „pozitivismus“.

2. Jakékoli zamyšlení nad vlastní prací mělo by být, není-li člověk duševně sterilní, zamyšlením kritickým. Ponechejme jiným jejich zvyk nejprve pronášet hodinové tirády o úspěších, aby pak bylo možno říci pár slov zaobaleně konstatujících neúspěchy. Zaměřuji se vědomě především na kritiku a úspěchy upoutávají mou pozornost potud, pokud naznačují nové možnosti.

3. Celkový úspěch Charty je nesporný. Zvedla úroveň opozice, ale i celkovou situaci v zemi na docela novou úroveň. Poměry za existence Charty jsou už docela jiné, nežli pokud nebyla, a už nikdy nebudou moci být vráceny zpět. Tento fakt je však zapotřebí chápat především jako pobídku, jako důkaz, že *je možno* něco podnikat, že existují odhodlaní a obětaví lidé, kteří chtějí jít dál. Absurdní je argumentovat úspěchem Charty proti těm, kdo by chtěli i víc a dál.

4. Z důvodů, které čtenář pochopí z následujících odstavců, volím pro celkovou bilanci Charty přístup „historický“. – Zvolíme-li hodnocení Charty v detailním pohledu, podle jejího vývoje za jednotlivé měsíce, sotva by někdo mohl nevidět, že jsou tři dost odlišná období: období do smrti prof. Patočky, pak druhé období, kdy Charta měla jen jednoho mluvčího, které bylo ukončeno letní diskusí, a konečně třetí období, jež započalo instalací nových mluvčích a trvá dosud. V každém z těchto tří období byly odlišné vztahy mezi Chartou a režimem, Chartou a zahraničními partnery, i uvnitř Charty samé; lišily se i objektivní poměry, za nichž Charta působila.

5. První období, kterému musíme říkat Patočkovou nejen z piety, bylo klasickým obdobím Charty. Tehdy se rozhodlo o jejím pronikavém úspěchu a nashromáždil se základní kapitál, ze kterého Charta žije dosud. Tehdy získala Charta největší ohlas v národě i v zahraničí. V národě vyvolala naděje, které nikdy ani nemohla splnit. Toto období je neopakovatelné, a je ovšem diskusní, zda by vůbec opakování tohoto období se vším všudy, tj. i s vyhraněnou konfrontací s režimem, bylo žádoucí. Protože zkoumám především chyby, tvrdím, že i v tomto období došlo k těžkým chybám, které také natrvalo Chartu předznamenaly. Tyto chyby padají vesměs na vrub organizační neschopnosti, diletantismu a i přímo neodpovědnosti. Neodpovědností nazývám to, že byla i výslovně popírána potřeba promyšleného postupu v těchto praktických záležitostech, a dokonce byla vydávána za jakousi zásadu, pseudofilozofický princip a div ne zásluhu. Hlavní z těchto chyb je, že se „zapomnělo“ na Slovensko – cituji tu výrok toho, kdo to tehdy měl zařadit. Píšu o tom tak ostře proto, že tato chyba nejde na vrub politickému programu retardace Charty. Je to vina těch, kdo chtějí dál, to je záležitost naší neschopnosti – a v pozadí je ta nešťastná idea, že nepotřebujeme žádnou „organizaci“; o této ideji a jejích důsledcích ještě pojednám (viz sub 8, 24, 25).

6. Druhé období, kdy byl jen jeden mluvčí, je, jak to každý ví, obdobím stagnace. Ani další dokumenty neměly být vydávány, a jestliže přece jen vydávány byly, je to důsledek velkého úsilí a nátlaku těch, kteří se nechtěli zastavit. Tyto skutečnosti jsou v okruhu hlavních aktivistů obecně známy. Jde o příčiny. Podle mne to byla koincidence: ztráta prof. Patočky jako nenahraditelného, koncepčního člověka; vyřazení V. Havla jako reprezentanta důsledného směru; jediným mluvčím se shodou okolností stal reprezentant směru programově (byť nepřiznaně) retardačního; tuto poslední skutečnost jsme si ještě plně neuvědomovali, a pokud si ji někdo uvědomoval, nedovolil si otevřeně o tom mluvit, poněvadž bychom mu

byli nevěřili a byli bychom ho měli za rozbíječe jednoty – máme totiž pořád ještě stádní návyky. Retardace ve vedení vyvolala první vážnou krizi Charty a první velkou diskusi, která ji chtěla překonat. To je prvek vysoce pozitivní a vidím v něm záruku i do budoucna. Protože ale zkoumám především chyby a mířím především do vlastních řad, kritizuji vás, jimž určuji tento materiál: Tehdy byl podán velice promyšlený návrh na „vytvoření nové struktury“ Charty; jméno jeho autora tu neuvádím, poněvadž nemám jeho svolení.⁹ Tento návrh jste nepochopili snad hlavně proto, že vám jazykem připomínal *Rudé právo*, možná také proto, že vás opanovala romantická iluze o tom, že poplyne vše samo, takže nic netřeba „organizovat“, a určitě i proto, že jste neprohlédli intriky, které proti tomu návrhu organizoval směr programově retardační. Ne-li už nic jiného, mohla by vést k zamyšlení aspoň ta zajímavá shoda, že proti tehdejšímu základnímu materiálu se tak vehementně stavěli právě ti, kdo od té doby brzdili veškerou aktivitu.

7. Hora, to jest veliká diskuse, porodila dvě myši (ať mi to Marta a Láďa prominou).¹⁰ Nesnižují tím ani je samé, ani jejich práci, které si vysoce vážím. Jde o to, že pouhé doplnění počtu mluvčích bylo samo o sobě hubeným, nedostatečným výsledkem a nemohlo nic rozřešit. Jenom se tím poněkud upravily nejkřiklavější nenormálnosti, takže vlastní řešení se odsunulo. V nových poměrech nevidaného rozmachu práce totiž nemůže stačit sama o sobě pouhá instituce trojice mluvčích jako jediného strukturálního prvku uvnitř Charty; tuto skutečnost cítí zejména každý z těch obětavců, na kterých leží obrovská zátěž nepromyšlené, dezorganizované prováděné práce; tvrdím také, že opak může hájit jen ten, kdo z obětavosti jiných požívá výsad intelektuála, „uvolněného“ pro brain-trust Charty.

8. Bohužel však neexistuje ani tento brain-trust, natož jeho výsledky, a to je největší minus, které máme, tím spíš, že naše jediná šance v zápase s protivníkem, s obrovskou, nevyjádřitelnou převahou, je v naší vynalézavosti, překvapivosti... V tomto, a nikoli jen v dezorganizovanosti práce, je náš současný největší nedostatek. Nepopírám skutečnosti každému známé, na první pohled patrné: s instalací nových mluvčích nastalo velké oživení práce. Počet vydaných dokumentů, sdělení a prohlášení vzrostl, vysoko vzrostla i kvalita dokumentů, tj. jejich závažnost. Zmizela neblahá praxe z jara, že se vydávaly dokumenty, ze kterých mohl mít režim jedině radost, poněvadž se vyhnuly konstatování právě těch nejskandálnějších skutečností. V posledním dokumentu č. 15 učinila Charta i významný pokrok kvalitativní – totiž že přichází s podněty k *úpravám* legislativy; tento dokument považuji za snad nejlepší ze všech.¹¹ Ale kdo chce vidět kriticky, může vidět i druhou stránku věci: že totiž Charta přestává být odpůrcům nebezpečná, pro zahraničí zajímavá a pro národ vrušující. Dokumenty nezajímají tolik jako na počátku, rozhodně jen malé procento signatářů je zná aspoň ve výtahu, o rozšíření mimo okruh signatářů pečuje nanejvýš Rádio SE a několik nadšenců Charty na vlastní pěst. Poněvadž mluvčí ani nemají reálnou možnost dělat něco jiného, vyžívají se zcela ve vydávání dokumentů, sdělení a prohlášení, a časem snad pod tlakem reality a potřeby vidět v práci smysl dojdou k závěru, že smyslem dokumentů je posílat je vládě. Vítězí setrvačnost a z osvěžující bouřky před rokem se pomalu, ale o to jistěji stává pouhý pohyb v kruhu. Je kritická potřeba pozdvihnout celou Chartu na novou úroveň. Je nanejvýš nutná diskuse, jak dál.

9. Pokoušeje se provokovat diskusi k této otázce, nevracím se jenom k diskusnímu návrhu Co s Chartou, o němž se zmiňuji (sub 6). Pokročila doba a okolnosti, pokročila krize

9 Autor manifestu měl zřejmě na mysli Jaroslava Šabatu, srv. P10/1.

10 Marta Kubišová a Ladislav Hejránek, kteří spolu s Jiřím Hájkem tvořili novou trojici mluvčích od 21. září 1977.

11 Srv. D42.

dosavadního způsobu práce Charty, musela pokročit také naše reflexe. Usiluji tu o vědecky zdůvodněný projekt. V nejobecnějším navazuji na teoretickou práci J. Tesaře o možnostech překonání totalitních systémů, jak byla přednesena na proslulém loňském Biennale.¹² V této práci nalézám vskutku geniální a bohužel nepochopené podněty. Hlavní myšlenkou této práce je názor, že jedinou, byť zdoluhavou cestou k překonání totalitních systémů a současně jedinou spolehlivou prevencí proti jejich opakování pod třeba jinou ideologickou vlnětou je rozvoj společenských aktivit, který se musí stát nezadržitelným, třebaže ovšem totalitní systém každou takovou aktivitu zadržuje, takže po této cestě nelze jít bez konfliktů. Za nejcitlivější místo totalitních režimů se označuje stalinský „systém převodů a pák“ a „čs. experiment 1968“ je ironizován jako emancipační proces „pod vedením“ partaje jako hlavního článku totalitního systému. Na tyto obecné úvahy, jichž se tu výslovně dovolávám, ponevadž zasláním do Benátek je Tesař beztak zveřejnil, navazuji v tomto návrhu. Formulují tu teorii *pozitivního přístupu*, a pro snadnější porozumění, o čem je řeč, uvádím několik konkrétních kroků, které navrhuji. V konkrétních krocích zde uváděných nesmí však být spatřován celý obsah myšlenky, ba ani dlouhodobý program. Jde o příklady pro pochopení věci a současně o vytipování jednoduchých kroků, které možno podniknout *teď hned* a které navrhuji pro pozdvižení práce Charty

10. *Pozitivní přístup* neznamenaá souhlas s vládou. Poměr k vládě či režimu totiž není považován za skutečnost hodnou toho, abychom se jí definovali. *Pozitivní přístup* znamená odpovídat na represe *tvůřím činem*. Neboť

a) to nás povznáší mravně a dává našemu úsilí nehlubší zdůvodnění. Tato skutečnost je zřejmá, a proto se o ní nemusím dále šířit, třebaže jsem ji zařadil na první místo, tedy, jak vidno, jí přiřkládám největší váhu. Tento přístup je tou nejlepším pozicí jak vůči vlastnímu národu, tak vůči spojencům v zahraničí. Představíme-li si, jak by asi reagovali, kdyby měli zaujímat stanoviska nejen k našemu ustavičnému nařikání, že jsme bití, nýbrž k našim tvůřícím činům, je věc jistě jasná a nemusím se ani o ní šířit.

b) Pozitivní přístup je tou sice zdoluhavou, ale nejjistější cestou k překonání totalitního systému. Tato myšlenka je nejhloběji založena na mnohokrát potvrzené zkušenosti, že státní systémy, které dlouhodobě neuspokojují základní požadavky, pro které společnosti vytvářejí státy, jsou odsouzeny k zániku, který nastává ve chvílích, kdy nově vzniklé instituce jsou schopny tyto potřeby zajišťovat lépe. Tato skutečnost je vlastní příčinou toho, že v moderní době se jakákoli násilná změna dá provádět prakticky jediné guevarovskou cestou. Příčina tohoto jevu moderních dějin, jehož si každý může všimnout, není v tom, že by foukačky byly zvlášť účinné, jsou-li nasazeny proti helikoptérám, nýbrž ve skutečnosti, že i foukačky jsou někdy schopny zajistit to hlavní a podstatné, oč v takových střetnutích jde a co nám zakrývá romantická dekorace: totiž *možnost postupného, plynulého vytváření nových, samoobslužných „revolučních“ institucí k zajišťování základních potřeb společnosti*, které již není schopna zajišťovat stará diktatura. To je vlastní podstata guevarovské cesty a první příčina jejich úspěchů. *Zde pochopitelně není řeč o násilí, zejména ne o ozbrojeném*. Hovořím o tom však právě proto, že romantická vnější kulisa je odmyslitelná, není podstatná, zejména je-li diktatura tak neprozřetelná a nepoučitelná jako naše. Základním, nejdůležitějším předpokladem je nové myšlení, pozitivní přístup. Kdo miluje svobodu a myslí postaru, bude stále jen nařikat, že se nadané děti nedostanou do škol. Kdo má dost intelektuální odvahy, bude v tom vidět *příležitost*. Plnění společenské funkce, pro niž byla původně vytvořena škola, musí převzít instituce samoobslužná, která se musí stále zdokonalovat (a nepotřebuje k tomu ani Guearovy

12 Tesař, Jan: Totalitní diktatury jako fenomén dvacátého století a možnosti jejich překonání, 11 s. Strojopis, průpis. ČSDS, sb. Jan Tesař.

foukačky), v čemž ji bude vést pokračující sterilita režimních ohlupovačů. To je podstata politické funkce *pozitivního přístupu*. Nemám pochopitelně na mysli jen školy. Mluvím o tom, co je jednak zcela zrozumitelné, jednak *teď hned* aktuální, jednak polskými kolegy ověřené a naprosto reálné. Komu se to zdá příliš náročné, ať se vzdá touhy po svobodě. Povaha věci sama je taková, že jen zcela nové, originální a nesmírně náročné řešení nám dává šanci. Historická situace překonání totalitní diktatury sama je úplně nová a pomoci nám mohou jediné úplně nové cesty. Podle mého je nejperspektivnější ta, kterou jsem naznačil. Neuzavírám se tu jiným úvahám. Tvrdím však, že argumenty o přílišné náročnosti, obtížnosti atd. nejsou přiměřené situaci, protože taková je situace sama.

11. Rozvoj společenských aktivit všeho druhu a *pozitivní přístup* k problémům společnosti musí být pro nás cílem, Charta jen prostředkem. Rozvoj těchto aktivit je možný v rámci Charty, vedle ní a možná i po ní. Poslední eventualitu navrhnou (anebo navrhněte někdo po mně), jestli jednou Charta docela zkostratí. Tomu je však třeba se bránit, pokud to jen jde. Za ideální považuji kombinaci prvního s druhým. Skvělým příkladem metody *pozitivního přístupu* mimo rámec Charty je Petlice. Jako odpověď na represí režimu vzniklo samoobslužné „nakladatelství“ a to se časem stalo největším českým nakladatelstvím v některých ohledech. To je jedinečný fakt, jehož dosah jsme dosud nedokázali docenit. Jeho dalekosáhlý, i „mimokulturní“, *dějinný* smysl vyplyne při zvážení toho, co je sub 10. Je to

a) důkaz, že to i u nás jde,

b) důkaz, že k takovýmto řešením společnost sama lidi vede (nevzniklo to z teoretické úvahy).

Jiný příklad z posledních měsíců jsou vznikající časopisy. Tyto aktivity se budou jistě i dále uskutečňovat především mimo rámec Charty, avšak některé z nich jsou i pro ni podnětem. Také další společenské aktivity, které po delší nebo možná i kratší době jistě vzniknou (odbory atd.), se budou jistě realizovat mimo rámec Charty. Avšak zde se zabývám Chartou a předchozí body (sub 9–11) jsou tu pouze proto, aby byly zřejmé širší souvislosti, z nichž by měla být nazírána i Charta. V dalším se budu zabývat konkrétními návrhy pro Chartu. Musí být však posuzovány z hlediska předchozích tří bodů, to jest z hlediska, z něhož jsou vymyšleny.

12. Je zřejmé, že co do početního vzrůstu Charty utrpěli jsme nezdár. Musím to zdůvodňovat? (Poslední příčina je sub 6, předposlední věta.) Teď už je pozdě. Co dál? Myslím, že neúspěch nemusíme konstatovat veřejně. Sami mezi sebou však ano. Závěr: Tato cesta je zablokována, tudy to nejde. Naše aktivita [musí jít] především jinou cestou, alespoň pokud nenastane nějaká změna v situaci.

13. Jestli má Charta dále existovat a jestli se nemáme stát izolovanou skupinou, nýbrž naopak čelit této neblahé a již počínající tendenci, musíme nalézt nové metody působení mezi lidmi, aniž bychom je vedli k přístupu k Chartě. Zřejmě se nám nedaří prolomit psychologickou bariéru, kterou postavil režim kolem nás pro ty, kdo nejsou zrovna kamikadzkové. Jediné řešení je tu přenesení práce na pole, kde ta bariéra dosud není. Vydáváme dále „politické“ dokumenty jménem Charty, a podepsaně. Obrátme se však i k dalším otázkám, které vzrušují naše občany mnohem víc než to, čemu se tradičně říká „politika“. (Že jsme to dosud nedokázali, je další podstatná příčina našeho neúspěchu.) Hovoříme o tom, co je vzrušuje, a *děje se jí od nich radit*, tak aby viděli, že vyjadřujeme jejich starosti, ale také jejich názory, že my a právě jedině my k nim nejsme hluší – a to všechno číňme tak, aby za to nebyli postižitelní.

14. Přitom je nutno využít zejména a nejprve existujících (a pro chartistu, který žije našimi dokumenty, skoro neuvěřitelných) příznaků kritiky, jak se objevují poslední rok hojně dokonce v režimistických odborných časopisech, ba i v jednom deníku (*Zemědělské noviny*). Musíme se zbavit vši předpojatosti a vši tendence k absolutizaci toho řešení morálního

dilematu a té stupnice hodnot, jak jsou vlastní nám kamikadzům. Odborníci, kteří zůstali na svých místech po ponížení prověrek, nejsou bezpečná individua. Jejich cesta je též eticky zdůvodnitelná a nepochybně o tom, že mnozí se jí dali právě po eticky založené úvaze. Představme si např. lesního odborníka, který celý život pracoval pro lesy, jsou pro něj třeba vlastním smyslem života. Třeba přitom celá ta léta v duchu nenáviděl režim, který po celou svou existenci lesy ničil, a třeba ve své činnosti spatřoval vyšší smysl – totiž obranu zděděného před nositeli zkázy. Z jakého důvodu by měl dát přednost věrnosti jakémusi Dubčekovi, který vše zkazil, před dalším plněním svého celoživotního poslání? Příklad je konkrétní. Tento lesník je dnes vyburcován právě ve jménu těch hodnot, v jejichž jménu nešel před devíti lety naší cestou. Současný režim totiž prodlužuje své přežití za cenu tak drastické devastace všeho (konkrétně „zvyšování rentabilnosti lesů“), že ten člověk je brání, a to v podmínkách pro kritiku, které jsou obecně známy. Jak to, že jsme se mu nedokázali dosud přiblížit a vzít jeho věc za svou? Dávalo by nám to jak nový praktický smysl, tak nové mravní zhodnocení našeho kamikadzového řešení. Příklad s lesy je konkrétní a ne jediný toho druhu. Dále uvedu (sub z 1) další konkrétní,¹³ o nichž vím, že *diskuse už běží* – bez nás, kvůli naší nedostatečnosti. Seznam bude jistě ještě rozsáhlejší. Opět: přesvědčuji o přístupu, ne o příkladech pro něj.

15. Podmínkou pro tento kontakt je změna způsobu přípravy dokumentu, a abychom změnili ten postup, musíme změnit podvědomé představy, které nás vedou. Dosud jsme snad opravdu spatřovali smysl jednotlivých dokumentů v jejich publikování a předání vládě. Poněvadž vláda není a jak zdůrazňuje, nechce být partnerem, je v tom samém nebezpečí zplanění Charty, jejího utopení se v papírech, které sotva kdo čte, tím spíš, že je neumíme šířit. Příprava dokumentů se jaksi podvědomě utajovala a na jejich přípravě se podílel velice úzký okruh lidí.

16. To vše, a především naše podvědomé představy o cíli, musíme teď docela obrátit. Heslem pro to by mohlo být: Příprava dokumentu vše – konečný dokument „ničím“. Chci říci, že sestavení dokumentu musí figurovat jako určitý mobilizující cíl, ale že v každém případě smysl naší práce v jednotlivých oborech, jak je dále navrhuji, musí v každém případě být především v přípravě dokumentů samé, ne v jejich konečné podobě. Místo utajení příprav musí se z každého stát *hnutí* v každém tom odborném odvětví (ovšemže provokují teoretiky, kterým vadí tento termín; to je můj *raison d'être*) a musíme umět nalézt způsoby, aby spolupráce s námi, předávání podnětů a expertiz nám, abychom je jako „tisíc statečných“ svým jménem zveřejnili, byla pro spolupracující odborníky zcela bez rizika. Příprava dokumentu ať trvá co nejdéle, ale něco vycházet musí. Snad by se dalo – a to ovšem v *chartistickém* tisku – zveřejňovat něco jakožto diskusní podněty atd.

17. Jako příklad oborů, v nichž by se mohla teď hned uplatnit Charta, uvádím četné obory ekologické: vedle lesů obrana půdního fondu před nadměrným scelováním (*Zemědělské noviny*); otázka atomových elektráren (směřuje jak do řad technické inteligence, poněvadž byla rozehnána celá jaderná skupina ve Škodovce, tak i do řad ochránců přírody, poněvadž dovažované sovětské elektrárny zamořují prostředí); kritika postupu při rekultivacích v severních Čechách a na Ostravsku, drancování dolů. Přístup režimu k ekologické problematice, ale i náš přístup pojmut jako vyslovené etickou otázkou: žijeme ve vysokém standardu na úkor příští generace. Věc má i svůj právní aspekt: ochrana prostředí je zakotvena v helsinských dohodách!

18. Obdobná situace je ve zdravotnictví, snad s ještě větší naléhavostí morálního dilematu odborníka v r. 1969 a dnes. Retardační strana v Chartě ztopila výborné podklady pro

13 Věta je kusá a údaj v závorce zmatečný, na místě by byl odkaz na odstavec 17, 18 nebo 19.

dokument o zdravotnictví, které byly k dispozici již před 10 měsíci (podobně i podklady pro dokument „spotřebitelský“). Za tu dobu je krize ve zdravotnictví ještě hlubší. Do odborných lékařských kruhů máme významné kontakty.

19. Zdravotnická problematika je součástí širšího tématu: sociální otázka. Režim vytváří fantastickou dichotomii: připouští mlčky, že Západ je obhájcem „buržoazních svobod“, zato Východ prý je garantem práv sociálních. Kdeko nahrává této neuvěřitelné lži, rozhodně např. západní propaganda. Jak to, že jsme tak neprozíraví i my? Jak to, že jsme nedovedli dosud poukázat, že situace u nás je úplně opačná? Jedna z příčin je vliv retardační strany, která např. zesabotovala dokument č. 7,¹⁴ jehož podklady byly lepší (šly dále) než konečný text. V naší lhostejnosti k sociální otázce je základní příčina, proč jsme zůstali cizí dělnictvu. Je laciné vymlouvat se na degeneraci dělnictva atd. To možná budeme muset stejně konstatovat, avšak právo na to budeme mít, až odstraníme příčinu, která je v nás.

20. Tuto ohromnou práci (ale i možnosti!), které jsou před námi, nemůžeme vykonat, ba ani žádné z jednotlivých navržených témat nedokážeme novým způsobem zpracovat, nezměníme-li svůj dosavadní nekulturní způsob práce. Ač je dost lidí ochotných pracovat a ještě víc stěžujících si, že „nemají co dělat“, jiní klesají pod nemožnou námahou. To je potřeba změnit a tomu se říká organizace práce, ať to kohokoliv provokuje. Nedovedeme využít nových technických možností, které by *zásadně* mohly změnit situaci, třebaže máme i dost nápaditých lidí, ba i návrhy na to. Nedokážeme to proto, že jsme konzervativní – a jsme opět tam, kde končí skoro každý bod.

21. Máme-li být schopni obratu a zkultivování svých pracovních metod, nevyhneme se vytvoření jisté struktury. Dá se to říct ještě naléhavěji: protože dosavadní stav jednoduše není natrvalo možný, buď toto dokážeme, anebo můžeme zabalit vše. Toto adresuji jako výzvu ke sporu hlavně vám, mladým lidem, k nimž se jinak obracím především. Vaše odmítní *jakýchkoli* institucí a struktur je romantická utopie. Trpíte utkvělou představou, že instituce může být jen bolševická, totalitní instituce. Jsou i instituce demokratické, a vyhraje v každém případě ten, ale jenom ten, kdo bude mít lepší instituce. Vždycky to tak bylo. Samozřejmě, že každá instituce vytváří napětí mezi svobodou člověka a svou existencí. Tento problém je však třeba řešit zkvalitňováním institucí, jejich demokratickou kultivací (*pozitivní přístup*), nikoli touhou po vymknutí se z nich; snaha vymknout se z institucí, která je nereálná v civilizovaném světě, může vést jedině ke zničení relativně již kultivovaných institucí a k jejich nahrazení institucemi totalitními, což je osud bolševických revolucí, ale také komunistických „avantgard“, které je podporovaly. Existuje stepní a občanské, západní pojetí svobody a úsilí o ni. Nežijeme jako stepní koně, nýbrž jako západní lidé. Občan Západu je svobodný ve společnosti, poněvadž zkultivoval její instituce; je do té míry svobodný, do jaké míry to dokázal. Nebojte se „organizace“. Musíme vytvářet prvky nových, nikoli totalitních „institucí“. I trojice mluvčích je nutně instituce. Budujme si své demokratické instituce a učme se přitom být občany, abychom nebyli bezbranní vůči institucím, které *musíme* vytvořit, chceme-li jednou vyhrát. Naše nové demokratické instituce musí postupně vyrůst, provázeny novým sebe-vědomím občana. To je jediná, třebaže velice zdlouhavá cesta ke svobodě. Vše ostatní je utopie.

22. Nová struktura Charty – to by mělo znamenat jednak zlepšení i dosavadních chartistických institucí, jednak vytvoření nových.

23. Instituci trojice mluvčích by bylo třeba rozšířit tak, aby se stala jednak více dělná, jednak více demokratická. Je dnes skutečností, že se ve volbě mluvčích realizuje jakýsi zastupitelský princip, totiž že každý z trojice představuje jeden proud mezi chartisty. Každý ví,

14 Viz D10 (8.3.1977).

že s tímto ohledem se nynější mluvčí již vybírali, a uvažuje-li se o případné abdikaci některého z nich, samozřejmě se předpokládá, že jeho nástupce bude de facto zastupovat tutéž složku, za jejíhož reprezentanta byl považován odcházející. Jeden mluvčí je za eurokomunisty, Marta zastupuje umělce a spisovatele a Láda tu vystupuje za fantastickou kategorii tzv. „nekomunistů“. Co to je? Proč přebíráme rozdělení, které nám vtukla do hlav režimní politika? Odmítám myšlenku, že by vedle jednoho mluvčího komunistů měl být jen jeden mluvčí všech ostatních kromě umělců. Láda je křesťan, a je-li někdo mluvčí komunistů, je Láda mluvčí křesťanů. – Kde zůstali např. sociální demokraté? A je eurokomunista mluvčím trockistů? Odmítám dále myšlenku a faktický stav, že směr dnes fakticky početně nejslabší je nejvíce preferován na základě starého třídění společnosti, které nám vsugerovala politika režimu. Má-li být zachován stav faktického delegování, tj. výběru mluvčích s uvážením jejich politického zařazení, což je asi nejsprávnější, navrhuji rozšířit počet mluvčích řekněme na pět tak, aby byly zastoupeny minimálně ještě dva směry, o nichž jsem se zmínil nahoře. Bylo by to možné kombinovat také s hlediskem generačním (mladí musí mít větší hlas, nemá-li vše zesklerotičtět) a patrně také regionálním. Navazuji na návrh zmíněný sub 6, i s tehdy jmenovanými osobami, byť – jak vidno – můj návrh je skromnější, než byl tehdejší.

24. Každý ví, že za jakýchkoli poměrů čistě personálních jeden z mluvčích vždy bude mluvčím strany retardační, anebo alespoň konzervativní. Po Hájkově interview ve chvíli závěrečných debat v Bělehradě není potřeba nic dokazovat. A je to správné, že to tak bude, a je v našem společném zájmu, aby také eurokomunistický mluvčí existoval. Je však zřejmé, že v zájmu postupu Charty oba zbývající mluvčí potřebují pro svou posilu „nátlakové skupiny“, schopné vyjadřovat a pomáhat prosazovat názory značně většiny nynějšího tisíce signatářů. Nevím, kolik procent signatářů si přeje, aby Carter zastavil nátlak. Jak je možné, že to také za nás Hájek vyslovil?¹⁵ Sami jsme tomu pomohli, poněvadž nedovedeme své názory a zájmy prosazovat. Paradox: svobodní duchové, odmítající jakoukoli institucionalizaci, zahnali nejméně dvě třetiny signatářů do situace, že jsme zmanipulováni. Recept: demokratická strukturalizace, která by zajistila, že *minění signatářů* bude ovlivňovat mluvčí. To není možné bez vazeb mezi mluvčími a „lidem“: je nás tisíc!

25. Vedle mluvčích je zatím jedinou „institucí“ vzniklý, ale zatím ve své výstavbě nedokonalý Výbor pro vězně.¹⁶ Váhání trvající už půl roku je měřítkem naší nejen nerozhodnosti, ale také nedostatků horších. Jak to, že tomu věnujeme tak málo pozornosti, když by mělo jít vůbec o tu nejdůležitější činnost Charty? V dalším koncipování tohoto Výboru mělo by se zřejmě vzít v úvahu, že možná bude potřebí vykonávat nátlak i na mluvčí, resp. zejména na ně, aby nedocházelo k preferování politických zájmů či kompromisů mezi nimi na úkor boje za zavřené lidi. Výbor by měl být schopen nejen prakticky pomáhat uvězněným, ale také předkládat mluvčím texty prohlášení a intervencí a naléhat na jejich vydávání jménem Charty a s podpisy mluvčích (tj. s maximální autoritativností). Také však by měl mít možnost jednat v případech váhavosti nebo nejednoty mluvčích samostatně a hned.

15 Autor se zde vyjadřuje k otázce, jež se stala předmětem otevřeného dopisu Jana Tesaře Jiřímu Hájkovi z 20. února a vycházela z jeho kritiky výroků, které Hájek vyslovil v interview v týdeníku *Der Spiegel* vysílaném zahraničním rozhlasem 3. 1. 1978, a v rakouském deníku *Die Arbeiterzeitung* 1. 2. 1977. Tesařův dopis i Hájkova odpověď byly uveřejněny v *Informacích o Chartě* 77, roč. 1 (1978), č. 3, s. 22–27 a č. 4, s. 6–9). Srv. Prečan, Vilém: K současné situaci v Chartě 77. In: *Listy*, roč. 8 (1978), č. 3–4, s. 4–5 a č. 6, s. 3–7 a bibliografický údaj v úvodním výkladu k příloze 10.

16 Tento výbor byl zárodkem Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS), který vystoupil na veřejnost prohlášením z 27. dubna 1978. (Srv. pozn. 2 k D44 z 11. 3. 1978.)

To znamená, že musí být veřejný a [tím]” též autoritativní. Vzhledem k novým okolnostem, jak jsem je uvedl zvláště sub 24 a v tomto odstavci, jsem změnil také svůj původní názor na složení tohoto výboru. Podle mého nynějšího mínění nemá mít místa hledisko nějakého reprezentativního zastoupení směrů. Naopak to nejdůležitější hledisko je do značné míry vši politice protichůdné: musí dávat záruku, že nikdy nedají přednost žádné takzvané velkolepé politické koncepci před zájmem třeba jednoho jediného člověka-vězně. Myslím, že je to zcela v duchu úvodního prohlášení Charty a rozhodně v duchu Patočkově. Znamená to také, že v této věci zastávám v podstatě v celém rozsahu původní návrhy prvního svolavatele tohoto výboru.

26. Protože však touto změnou nastanou určité komplikace a protože jsou současně dány i nové možnosti, o kterých jsme donedávna nevěděli, opravuji své dosavadní stanovisko i v dalším bodě: nejsem nyní už pro to, aby tento výbor vystoupil teď hned. Posečkejme alespoň do konce této diskuse a ustavme pak výbor s ohledem na celkové souvislosti, když už jsme čekali tak dlouho jenom pro svou nerozhodnost.

27. Otázka bulletinu je další, kde je neuspokojivá situace zaviněna nikoli směrem z politického programu retardujícím, nýbrž naším nepochopením. Necht si každý, kdo oponuje potřebě bulletinu, nejprve ověřit, jaká je míra informovanosti o naprosto zásadních otázkách kolem Charty, a to ovšem nejen v prostředí několika předních signatářů. Čím víc musíme a taky budeme pracovat mezi lidmi, mezi nesignatáři, tím bude tento problém naléhavější. Nemůžeme se obejít bez informačního bulletinu, jako se bez něj neobešli ani Sověti, ani Poláci. Abychom jej mohli vydávat, musíme vytvořit další „instituci“ – redakci. Ztotožňuji se také s letními návrhy, kdo by měl tento bulletin redigovat, a domnívám se dokonce, že je to jediný vážný kandidát. Protože by však mohlo vyvolat nejasnosti či rozpaky okamžité vytvoření takové „redakce“, navrhuji k úvaze, zda by bulletin neměl být prozatím, pro začátek, vydáván výborem pro pomoc vězňům a koncipován jako zpravodaj o nich a o pomoci pro ně. Tak začínaly i časopisy sovětské a polské (toto je návrh, jímž chci usnadnit první krok, ne nová varianta). Pokud se týče techniky, nezdá se mi vhodné začít cyklostylem. Nesmíme si brát mnoho zátěže najednou. Cyklostyl je v rozporu i s literou. Jsou konečně nové technické metody, jimiž se můžeme všem literám vyhnout a jež jsou technicky progresivnější.

28. Musíme si uvědomit, jak nesmírně důležité je internacionalizovat náš zápas. Je to snad vůbec nejdůležitější ze všeho. Prohráli jsme Slovensko a to by nám mělo vrchovatě stačit pro poučení. To už sotva půjde napravit, pokud jde o starší generaci. Tím víc promyšleného úsilí by měli věnovat zejména mladí chartisté slovenským vrstevníkům a využít k tomu všech možností ke vzájemnému styku, které se nabízejí. Měli bychom si uvědomit, že každá aktivita se několikanásobně zhodnocuje, je-li rozvíjena na Slovensku. Hlavní směr našeho zájmu musí však být Poláci. Toto je to nejdůležitější, co by se teď mělo dělat a každý by měl vymýšlet, jaké možnosti by měl. Čím originálnější a překvapivější, tím lepší. Navazování kontaktů, kdokoli jaké má, by měl každý považovat za věc, která rozhodne o osudu Charty, úspěchu či stagnaci. Poláci jsou mnohem dál než my a toto úsilí se vyplatí především nám.

29. Odpovědí na všechny dotazy, s kým vším jít, zdali existuje možnost získat nějaké nové spojení či zda by naopak nebylo lépe s některými se rozejít, by mělo být právě vytyčení *pozitivního* programu. Sledujme svůj pozitivní program a každý, kdo ho bude sledovat spolu, je součástí tohoto „nového bloku“, či jak to kdo chce nazývat. Nedejme si také vnútit historická dělení – jsou falešná, jak je toho důkazem zejména diferenciací bývalých komunistů na jeden proud, který tvoří základnu směru retardačního, a na proud druhý, který například v letní diskusi přinášel tak významné podněty. Bude-li dobrý program, dostaví se masy,

17 V předloze je zřejmě zkomolené slovo „dám“.

pravil český velikán. Korigujme ta slova, protože vynikajících programů bylo v české politice mnoho a problém, proč jsme tam, kde jsme, je také v tom, že se málo myslelo na cesty, jak pro vynikající program národ získat. Myslíme na to málo i my.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

P10/5

1978, květen, Praha. – Úvaha Petra Uhla o možnostech a předpokladech dialogu a důsledcích nabídky dialogu Charty 77 se státní mocí.

O potřebě dialogu

Před čtyřmi roky jsem se seznámil se svou ženou. Byli jsme tehdy půl roku na svobodě po několikaletém kriminále, zatímco její otec byl stále ještě ve vězení. V oné době jsem ho osobně neznal, ale přesto jsem s ním měl vážný spor: spor o dialog. Někdy v roce 1972 nebo 1973 zveřejnily totiž jedny londýnské noviny článek nazvaný Šabata nabízí mírovou ratolest. Šlo o dopis Jaroslava Šabaty, mého pozdějšího tchána, propašovaný z borského vězení; obracel se v něm na generální tajemníky dvou komunistických stran, britské a československé, Gollana a Husáka. Husákoví nabízeli dialog mezi komunisty u moci a komunisty v opozici, Gollana žádal o dobré služby. Iritovalo mě tehdy, že Šabata nabízí něco, co bude odmítnuto, ba ještě hůře, na co státní moc nebude vůbec reagovat. Zdálo se mi to také absurdní požadovat dialog za situace, kdy část jedné strany je žalářována stranou druhou. Můj názor sdíleli i mnozí političtí přátelé mého tchána, s nimiž jsem o jeho snahách diskutoval.

Přešly dva tři roky. Tchán a několik dalších tehdejších politických vězňů – posledních známých – byli propuštěni díky národní a mezinárodní solidaritě dělnických a socialistických organizací a statečných jednotlivců. Krátce nato vznikla Charta 77. I ona hovoří o dialogu. „Charta 77... chce vést v oblasti svého působení konstruktivní dialog s politickou a státní mocí,“ zejména tím, že bude upozorňovat na bezpráví, předkládat návrhy atd.

Nahlédl jsem tehdy, že takto koncipovaná myšlenka dialogu je přijatelná. Nabídku dialogu jsem však omezil třemi předpoklady.

1

Myšlenka, že lze skutečně *dosáhnout* dialogu se státní a politickou mocí, je iluze. Naše hnutí musí dialog stále nabízet, projevovat ochotu k němu a spokojovat se s nepřímými reakcemi moci: policejní a soudní represí, pracovními a jinými postihy a v nejlepším případě zlou a nenávisťou propagandistickou kampaní moci ve sdělovacích prostředcích. Neboť *tato neustálá nabídka dialogu* – pokud je hnutí schopno uvědomit o ní větší počet lidí v zemi i v zahraničí – má mobilizující charakter: lidé si počínají uvědomovat, že zde existuje síla, která je schopna kritického myšlení, analýzy společenských neduhů a formulace problémů; je schopna formulovat i návrhy řešení; nabízí těm, kteří tyto problémy neřeší nebo nejsou schopni řešit a kteří mají moc, svou pomoc a účast na řešení. Na stálou a trpělivou nabídku dialogu státní moc neodpovídá a jediný úřad, který se problémem zabývá, je policie; nespravedlivé útoky a represálie stíhají ty, kteří pozitivně a konstruktivně přistupují k palčivým otázkám každodenního života, kultury a politiky. Proto – a jen za tohoto předpokladu neuskutečnitelnosti nabízeného – je nabídka dialogu cenná. Permanentní nabídka dialogu a jeho stejné

tak permanentní odmítání státní moci pomáhá čím dále tím většímu počtu lidí zbavovat se iluzí o charakteru moci samé, poznat její totalitní základ, pro nějž je veřejný dialog s opozicí (nemyslím teď jen na politickou opozici, ale na opozici vůbec, např. v oblasti kultury) naprosto nepřijatelný. Hnutí, které by uvěřilo v uskutečnitelnost takového dialogu a soustředilo své síly k jeho dosažení, považujíc jej za hlavní nebo dokonce jediný prostředek, by brzy ztratilo dech a zplanělo, nebo by se proměnilo v seskupení politikářů, kteří by se zákulisními cestami snažili vymoci na byrokratické diktatuře malé ústupky a aspoň trochu omezit její teroristické projevy. Takovým hnutím Charta 77 není a doufejme – nebude.

2

Nabídka dialogu musí mít konkrétní rozsah, který je předem vymezen. Nezdá se mi účelné – a tím méně se mi to zdálo před čtyřmi roky – nabízet *politický* dialog mezi komunisty u moci a komunisty v opozici. Tedy např. dialog o politickém systému a mezinárodním komunistickém hnutí. I když by takový dialog nastoloval otázky, které se dotýkají nejvlastnějších zájmů lidí, není rozumné ho v současné době nabízet, protože nabídka sama (a v ní obsažená stanoviska opozice, vymezující rozsah nabízeného politického dialogu) by zaujala jen málo lidí; většina není schopna rozpoznat, že právě diskuse o stalinismu a byrokratickém centralismu je diskusí klíčovou a že z těchto stále živých problémů se odvíjí trápení každodenního života.

Rozsah dialogu, který nabízí Charta 77, je naopak velmi šťastně zvolen: lidská práva a jejich porušování, porušování zákonnosti. (Nebyla to ani volba jako spíše logické vyvrcholení předcházejících aktivit a událostí: solidární součinnost politické opozice, křesťanů a kulturního undergroundu při obraně Plastic People, propuštění politických vězňů, rostoucí význam Amnesty International, diskuse o závěrech helsinské konference, o vývoji tzv. eurokomunismu a o průběhu berlínské konference a zejména pak okolnost, že v zemi vstoupily v platnost oba mezinárodní pakty o lidských právech.) Lze namítnout, že lidská práva není možno získat peticemi. Lze namítnout i to, že jejich uplatnění a rozvoj není možný v systému byrokratického centralismu a že teprve revolučním překonáním byrokratické diktatury – tímto sebeosvobodováním – začnou utlačovaní a ponižovaní tato práva v plném rozsahu chápat a začnou jich také užívat. Ano, teprve v rozvíjejícím se systému společenské samosprávy (tj. socialistické demokracie) bude dosaženo společenských podmínek, které umožní plné uplatnění lidských práv v nejšířším významu tohoto slova, tj. včetně překonávání pocitu odcizení, postupného rušení dělby práce, rozptylu moci, přechodu k formám přímé demokracie a rušení státu. To je smysl našeho zápasu. Ale vznášet požadavek, aby lidská práva byla uplatňována teď hned a v této zemi – to není iluze, pokud se netvrdí, že ve stávajícím politickém systému skutečně uplatněna budou. Je to naopak správná a kloním se k názoru, že *jediná* cesta, jak přiblížit socialistické ideály většímu počtu lidí a také dělníkům; cesta, jak jim pomoci, aby sami odhalili podstatu politického systému, který je svírá, a aby sami začali – ještě v tomto sevření – budovat nezávislé instituce a organizace („paralelní“ struktury: samizdat, hudba, výtvarné umění atd., časopisy a diskusní kluby; ohniska kritického myšlení; vzdělávací činnost; odbory, politické strany). Je to cesta, jak je mobilizovat pro socialistický boj, bez ohledu na to, zda oni jsou ochotní ho takto nazývat. Tato cesta začíná poukazy na konkrétní případy bezpráví, kterým dobře rozumějí, protože se stávají i jim a jejich přátelům. Začíná podporou a zobecňováním jejich konkrétních potřeb, za jejichž naplnění jsou sami ochotní se angažovat. Ať se nám, revolučním marxistům, zdají tyto konkrétní společenské rozpory jakkoli odvozené, jsou to *jejich* problémy a řešení těchto problémů je *jejich* zájmem. Je to zájem bezprostřední, dobře poznatý a formulovaný, a teprve cesta nabídky dialogu, při níž je státní moc donucena k sebeodhalování, jim ukazuje,

že podmínkou uplatnění jejich každodenních zájmů je vyřešení jiných problémů, problémů obecných (rozporů byrokratické moci) a že bez jejich vyřešení nelze zajistit, aby v zemi byla uplatňována lidská práva. Je tedy rozsah zájmu Charty 77 i její metoda permanentní nabídky dialogu o lidských právech a zákonnosti cestou politizace stále většího okruhu lidí a tato politizace je opět nezbytnou podmínkou revolučního řešení obecných politických problémů. Hlavně díky propagandistické kampani, kterou byrokracie vyvolala a pořádala začátkem loňského roku, dozvěděli se všichni čs. občané o Chartě 77 a částečně i o jejím smyslu. Bariéru relativní izolace však Charta 77 musí neustále překonávat. Mj. i tím, že se bude více zabývat problémy, které trápí především dělníky a další pracující.

To ovšem neznamená, že dialog o obecných politických otázkách by se neměl vůbec vést. Naopak, právě Charta 77 umožnila, aby jednotlivé koncepce a proudy se více vyhranily, uvědomily si své cíle a možnosti a formulovaly je. Umožnila vnitřní dialog, který není kabinetní či kavárenský, ale do něhož může vstupovat – a vstupuje – stále větší počet zájemců včetně ně dělníků. Tento vnitřní dialog, který se odehrává nejen v Chartě 77 a v prostředí politické opozice, ale všude tam, kde kritický duch zatlačuje strach a pasivitu, je přístupný *komukoliv*, neuzavírá se před nikým, ani před těmi, kteří zůstali ve strukturách státní, politické a hospodářské moci nebo do nich v posledních deseti letech pronikli. Je to dialog svobodných lidí, dialog plný pochopení a tolerance, ale zároveň otevřený a nic nezakrývající. Překračuje stále více státní hranice, aby umožnil poznání, porozumění a solidaritu v mezinárodním měřítku. (A na tomto poli jsme zatím příliš nevykonali.) I když tento dialog „nezávislých“ úzce souvisí s permanentní nabídkou dialogu státní moci, přesto jde o dva různé jevy. Dialog svobodných lidí je *immanentní* složkou našeho – tj. socialistického a demokratického, národního a mezinárodního – politického života vůbec, neboť je základem politického pluralismu, tj. znovu a znovu objeňované a vyhrocované různosti politického přístupu a koncepcí, pro jejíž veřejný výraz nesmí nikdy platit žádné omezení. Permanentní nabídka dialogu státní moci je strategickým (nikoliv taktickým) prvkem našeho boje. Jejím posílením a publicitou se posiluje i náš vlastní, skutečný dialog, rozšiřuje se oblast svobody a nezávislosti.

3

Posledním předpokladem této koncepce dialogu je jeho veřejný charakter. I nabídka dialogu s mocí musí být vždy vyslovena veřejně, neboť jen tehdy se může stát mobilizujícím prvkem, jímž anticipujeme budoucí revoluční proces. Každý krok, který by někdo z našeho hnutí za lidská práva učinil tajně, za zády veřejnosti, aby tak – podle svého mínění – lépe dosáhl některého cíle hnutí, by se obrátil proti nám. Snahy o zákulisní jednání mohou Chartu 77 diskreditovat i tehdy, vyvíjejí-li je chartisté nikoli jménem Charty, ale jménem svým nebo svého politického prostředí a dostatečně nezdůrazní, že tak nečiní za Chartu 77. Mohou ji diskreditovat i tehdy, jsou-li adresáty těchto snah zahraniční činitelé (vlády, strany, oficiální osoby). Proto platí v Chartě 77 nepsaná zásada, že nabídka dialogu, veškerá podání a návrhy mají výhradně veřejný charakter, byť by se tato veřejnost omezovala na několik tisíc lidí. Při obraně lidských práv není tato zásada porušována často. (Vloni v září se obrátilo asi 150 občanů na G. Husáka, aby propustil některé politické vězně; jména signatářů petice nebyla publikována, což nejméně dvacet signatářů předem nevědělo. Jsem jeden z nich a cítím jsem se podveden, protože bych nikdy nepodepsal text tohoto druhu, který nemá být – včetně jmen signatářů – zveřejněn.) Charta je hnutí a ne organizace (a vzpomenutý případ byl sice svým charakterem chartovní záležitostí, ale mnozí to takto nemuseli chápat) a nemá pevně stanovené zásady. Proto je třeba i o zásadu veřejného charakteru chartovní činnosti neustále bojovat. Veřejná nabídka dialogu s mocí a zvláště pak veřejný „vnitřní“ dialog naše hnutí posiluje, zvyšuje jeho sebevědomí a posouvá jeho možnosti. Vyvádí nás ze zatuchlé

atmosféry konspirace a sektářství, která nás po dlouhá léta dusila a která tolik posilovala naše odpůrce v mocenských strukturách.

V životě společnosti přicházejí osvobozující chvíle, kdy padají trůny a lámou se pouta, jimiž je společnost svázána. Nezdá se mi, že by Charta 77 – v podobě, v níž existuje dnes – dokázala tento okamžik podstatně přiblížit. Může ale značně zkvalitnit jeho průběh. Nabídka dialogu s politickou mocí skončí tehdy, až tato moc zanikne. Ovšem druhý dialog, dialog svobodných lidí, přestane být dialogem „vnitřním“ a rozšíří se na celou společnost. Zásada, že se ho může účastnit kdokoli – tedy i politicky poražení byrokrati – musí platit i nadále. *Musí* platit, aby společnost mohla být svobodná. Podmínky takového dialogu, který bude jedním z motorů výstavby nového, samosprávného společenského uspořádání, můžeme však ovlivnit už dnes. Tím, že do něho budeme vstupovat s tolerancí a snahou o vzájemné pochopení (aniž bychom uzavírali nedůstojné a nerozumné kompromisy) i tím, že se odpoutáme od iluzí a stereotypů sektářství a „diplomacie“ a dáme přednost pravdě. Poznání historické pravdy je pak předpokladem k uchopení pravdy budoucnosti.

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

P10/6

1978, 17. květen, Praha. – Programová stať Václava Bendy o Chartě 77 o tom, jak rozvinout nezávislé kulturní, vzdělávací, informační a politické aktivity mimo oficiální státní struktury.

Paralelní polis

Především si myslím, že problém jak a co dál – včetně rozpaků, depresí a konfliktů, které vyvolává – byl v plném rozsahu nastolen již úvodním prohlášením. Chci tím mimo jiné říci, že všechny peripetie uplynulých 16 měsíců, ať již se týkají vnějších vazeb či chování jednotlivců, skupin a proudů „uvnitř“ Charty, přispěly k naší dnešní nejistotě (až na její načasování) jen poměrně okrajově: pokusím se vysvětlit, v čem vidím její zásadní příčinu.

Charta 77 zaznamenala alespoň dva pozoruhodné úspěchy: zahrnula neuvěřitelně širokou škálu politických názorů i občanských mentalit a dokázala v podstatě zůstat na půdě legality. Za tyto výsledky zaplatila tím, že se od počátku ocitla do značné míry v schizofrenní situaci. Na jedné straně se zřejmě všichni – přes hluboké rozdíly v zásadnosti kritiky a přes ještě hlubší rozdíly v představách o možné nápravě – shodneme na velmi pochmurném hodnocení systému a fungování současné politické moci. Na straně druhé jednáme tak, jako bychom nenahlíželi, že tvrzení politické moci o jejích dobrých úmyslech a zákonná ustanovení, jimiž zdánlivě omezuje svou totalitu, jsou pouhou propagandistickou zástěrkou. Takové vzetí za slovo je samo o sobě velmi důvtipným manévrem. Nicméně – při všem respektu k důvtipu – nemůže takový přístup dosáhnout mobilizujícího účinku a ubránit se lži, nedokáže-li přemostit propast mezi oběma výše zmíněnými polohami.

Charta 77 dokázala tuto rozpolcenost dočasně – byť velmi efektivně – zlikvidovat krajním zdůrazněním etických aspektů a preferencí mravního postoje vůči politickému. Toto počáteční řešení selhalo a dnes se před námi původní dilema otevírá o to tíživěji. Důvody selhání jsou zhruba následující:

1. Smrt profesora Patočky, který byl bezesporu spiritus movens tohoto řešení.

2. Zmoudření politické moci, která konečně nahlédla, že svou zběsilou kampaní dokázala přeměnit politický problém na problém morální a že tím bezděky přijala naše zbraně. Od této chvíle panuje okolo Charty silentium a moc se omezuje na rdoušení v temnotách (oficiální termín zní „ořezávání okrajů“).

3. Mravní postoj byl postulován abstraktně, bez vytyčení nějaké pozitivní náplně a směru působení. Abstraktní mravní postoj je však jen gestem, které sice může být maximálně účinné, jehož působení je však limitováno několika týdny nebo měsíci. Na doklad svého tvrzení mohu uvést jev, s nímž jste se asi setkali a který je dosti běžný mezi signatáři Charty: přechod od téměř extatického pocitu osvobození, způsobeného podpisem, k postupně deziluzi a hluboké skepsi.

Nepodceňuji konkrétní přispění prvních dvou důvodů, nicméně za rozhodující a sám o sobě postačitelny pokládám důvod třetí. A na této diagnóze zakládám svůj návrh strategie, která by nás měla postupně vyvést z dnešní slepé uličky.

Tuto strategii jsem se pokusil shrnout do dvou hesel, která vzápětí rozvedu a okomentuji: I nadále vycházet z *mravního závazku a poslání* jako jednotícího momentu a zdroje dynamiky. Dát této dynamice pole působení a i určitou pozitivní perspektivu ve *vytváření paralelní polis*.

I.

Morální oprávnění a závazek občana podílet se na nápravě věcí obecných (tj. politických v nejširším slova smyslu) je mimo vši pochybu. Charta z tohoto zdroje od samého počátku odvozovala svůj veřejný mandát a jako společné východisko znamenal překonání výše zmíněné dvojznačnosti a byl zárukou jednoty, tolerantní spolupráce¹⁸ a do jisté míry i vytrvalosti. Nevidím žádnou jinou formuli, která by mohla úspěšně suplovat všechny tyto funkce; navíc je tato morální poloha v očích veřejnosti i v očích většiny signatářů tak úzce spjata s Chartou, že by si jakákoli jiná formule mohla jen stěží legitimně nárokovat kontinuitu. Neptám se tedy, *zda* vycházet z mravního aspektu, *nýbrž jak* jej znovu učinit burcujícím a mobilizujícím a zajistit jeho trvalé působení, to jest *jaké* konkrétní úsilí či „pozitivní program“ z něj může v budoucnu čerpat svou energii.

Pochopil-li jsem správně, co se skrývá pod nálepkami „radikální“ a „retardační“ koncepce, nemohu ani jednu z nich pokládat za perspektivní odpověď na uvedené otázky. Občan jistě může shledávat mravní závazek v tom, že vstoupí do konfliktu se špatnou politickou mocí a usiluje o její zničení. Nicméně za daných okolností je tento závazek natolik sebevražedný, že si v žádném rozumném etickém systému nemůže činit nárok na veřejné uznání. Obdobně se může občan cítit mravně zavázán k tomu, aby realisticky zhodnotil situaci a pokoušel se cestou kompromisů a reforem o dosažení alespoň částečné nápravy. Nicméně při etických parametrech současné politické moci nesmí takové jednání spoléhat na to, že jeho mravní motivy budou všeobecně nahlédnuty a že by mohlo působit jako morální apel.

18 Na tomto místě autor přičinil poznámku, která je v první části obtížně dešifrovatelná, protože odkazuje na text, který editoři neznají, a navíc není vyloučeno, že při přepisování bylo klíčové slovo zkomoleno. Druhá polovina poznámky je pro autorův výklad podstatná: „Trpělivost a tolerance je za jisté ctnost, nesmí však být pouhým uměním kompromisu a oportunního přístupu, nýbrž výrazem vzájemné úcty a morálního nároku. Skutečná tolerance předpokládá nejen ohled na zásadní mentální zábrany partnerů, ale stejně tak plný respekt vůči plodům cizí námahy a myšlenkového úsilí. Jen taková tolerance umožňuje tvořivou názorovou pluralitu; tolerance kompromisů vede jen k šedi a bezzubosti.“

II.

Pokouším se navrhnout třetí cestu k nápravě poměrů v obci. Většina struktur vážících se tak či onak k životu obce (tj. životu politickému) funguje buď zcela nedostatečně, nebo dokonce škodlivě. Navrhují proto, abychom se spojili v úsilí o postupné vytvoření paralelních struktur, schopných alespoň v omezené míře suplovat chybějící obecně prospěšné a nezbytné funkce; tam, kde to jde, je třeba využít i existujících struktur a „humanizovat“ je.

Tento plán do jisté míry splňuje požadavky „reformistů“ i „radikálů“. Nevede nutně k přímému konfliktu s politickou mocí, přitom však není zatížen iluzemi o východisku z daného stavu pomocí „kosmetických úprav“. Klíčovou otázkou životaschopnosti systému přitom ponechává otevřeno: jisté je, že jeho i jen částečný úspěch by vystavil oficiální struktury tlaku, pod nímž by se nutně buď rozložily, nebo užitečně zrestaurovaly (podle toho, přijmeme-li diagnózu radikálů, nebo reformistů).

Tento plán je patrně pro obě křídla nepřijatelný jako „osvětářský“ a politicky naivní. Jenomže jsme všichni spolu v Chartě, která je nepopíratelně politicky naivním počinem – jako každý pokus odvodit politiku z mravního východiska. Ostatně můj návrh bezprostředně vychází z dosavadní podoby Charty 77, která za svůj vznik vděčí obraně paralelní struktury (druhé kultury) a která se do značné míry věnuje „humanizující“ reinterpretaci existující oficiální struktury (systému zákonodárství). A na adresu oficiálních politiků bych rád podotkl, že koneckonců oni přivedli obec do jejího současného postavení: bylo by proto slušné, aby zrevidovali buď své politické přesvědčení, nebo svůj názor na to, co je a co není politicky naivní – tertium non datur.

Tento plán je možná nad naše síly, nicméně je realistický v tom smyslu, že se opírá o práxi ověřené skutečnosti. Uvedu dva nejmarkantnější a přitom zcela protichůdné příklady. Paralelní kulturní struktura je dnes nepopíratelným a výrazně kladným faktorem a v některých sférách (v literatuře, ale do jisté míry i v populární hudbě a výtvarném umění) zcela dominuje nad neživotnými oficiálními strukturami. Stejně nepopíratelným (a záporným, byť funkčnějším a lidštějším) faktorem je paralelní ekonomika, založená na systému okrádání, korupce a protekce, která pod lesklým povrchem oficiální ekonomiky fakticky obhospodařuje většinu nejen spotřebitelských, ale i průmyslově obchodních vztahů.

A nyní tedy v (náhodně seřazených) heslech konkrétně mého plánu:

a) Tento bod je vlastně preambulí ke všem dalším. Náš právní systém je fakticky jeden z nejhorších na světě, protože je koncipován výhradně k propagandistickým účelům a tudíž neobyčejně vágně a bez jakýchkoli garancí. Náš právní systém současně připouští velmi liberální interpretaci, protože je koncipován výhradně k propagandistickým účelům a tudíž neobyčejně vágně. Této diskrepance je nutno systematicky využívat (a je třeba připravit se na to, že může být kdykoli použita proti nám). Přechod od totalitního k liberálnímu systému, tj. v této sféře přechod od zásady „je zakázáno vše, co není výslovně povoleno“ k zásadě „je dovoleno vše, co není výslovně zakázáno“, lze vynucovat jedině metodou stálého ověřování míry dovoleného s energickým obsazováním jednou získaných pozic.

b) Druhá kultura je zatím nejrozvinutější a nejdynamičtější paralelní strukturou. Měla by být použita jako model pro jiné sféry a současně je nutno všemi prostředky podporovat její rozvoj, zvláště v dosud zanedbaných oblastech (literární kritika a kulturní publicistika vůbec, divadlo, film).

c) Paralelní struktura školství a vědeckého života má již určitou tradici, v posledních dvou letech však spíše stagnuje. Organizaci paralelního školství pokládám za úkol eminentní důležitosti, a to jak z osobních (jestliže příslušníci operativy StB znají jménem mé 1–9 let staré děti, nemohu si dělat přílišné iluze o jejich oficiálních studijních možnostech), tak z obecných důvodů. (Underground, který je daleko nejpočetnější složkou v Chartě, se dokázal

zpolitizovat a překonat své sektářství, nicméně trvalost takového výsledku je zřejmě podmíněna našimi možnostmi „osvětářského“ působení v těchto kruzích.) Domnívám se, že právě v této sféře je namístě určitá velkorysost a „maximalistický“ program.

d) Ve svém počátečním období dokázala Charta vytvořit paralelní informační systém, který byl funkční a pohotový a zahrnoval přinejmenším několik desítek tisíc osob. Postupnou degeneraci tohoto systému (bohužel probíhající s větší rychlostí, než jaká je zdůvodnitelná opadnutím původní senzace) pokládám za jeden z největších neúspěchů a nejkrizovějších příznaků dosavadního působení Charty.

Lze odhadnout, že se závažnějšími materiály Charty 77 se přímým vnitřním šířením (tj. nepočítáme-li monitorování z cizího rozhlasu) v počátečním období seznamovalo několik desítek až set (v případě úvodního prohlášení) tisíc osob. V poslední době poklesl tento počet na stovky, v nejlepším případě tisíce občanů.

Klíčový význam bude mít samozřejmě obsah a podoba předávané informace; o tom a také o otázkách zahraniční publicity pojednám v jiných bodech. Zde jen několik technických zásad, jejichž dodržování by podle mého názoru mohlo přispět k nápravě:

Šíření informací se musí věnovat větší pozornost a práce na tomto úkolu by měla být stejně respektována jako vlastní příprava materiálů. Každý, kdo si dnes stěžuje na nedostatečnou informovanost, by se měl automaticky cítit zavázán efektivně šířit získané informace.

Informační síť musí být využívána rovnoměrně. Příliš dlouhé odmlky jsou ještě nebezpečnější než přetěžování, neboť vedou ke ztrátě zájmu a k rozpadu zaběhaných spojení.

Zvláště poblíž zdroje je nutno dodržovat zásadu, že efekt je důležitější než společenská zdvořilost, a přidělovat informaci přednostně na místa, z nichž je zaručeno další její šíření. Raději ať je někdo „prominentní“ informován až z druhé ruky, než aby šíření informace uvízlo a zůstalo omezeno na úzký okruh lidí.

Je naléhavě nutné zlepšit tok informací k mimopražským skupinám. Ještě naléhavější však je, aby si tyto skupiny zabezpečily vzájemná propojení a vytvořily autonomní informační systémy. I zde platí, že pro vyhodnocení adresáta informace je nejdůležitější otázka, zda umí psát na stroji.

Perspektivně se nevyhneme využití efektivnějších rozmnožovacích prostředků, než je psací stroj. Je třeba jednak neprodleně vypracovat solidní právní rozbor této problematiky, jednak zkoumat možnosti materiálního zabezpečení u nepochybně legálních, ale nákladných technik (xerox, fotokopie).

e) Nedokáží domyslet šíří úkolů, před něž můžeme být v budoucnu postaveni na poli paralelní ekonomiky; momentální možnosti nejsou sice velké, jejich využití je však krajně naléhavé. Politická moc pokládá tuto oblast za rozhodující prostředek pro svévolné ovládání občanů a současně ji co nejpřísněji reglementuje. Je proto nutno opírat se o účetnictví krajní důvěry (každé jiné překračuje pole legality) a široce rozvinout charitativní a podpůrné působení; vlastní společenství by mělo být založeno na systému vzájemného ručení nejen morálního, ale i materiálního. Politická moc zřejmě chce zlomit iniciativu Charty 77 především tím, že její účastníky vystaví nesnesitelnému ekonomickému tlaku (příčemž současně vede propagandistickou kampaň o jejich rozmařilém a zahálčivém životě). Dokazovat morálnost a nezištnost svých úmyslů okázalým přehlížením materiálního faktoru je za těchto okolností stejně naivní a nebezpečné, jako když někdo pokládá za nutné obšírně informovat Státní bezpečnost o svém životě, protože jej pokládá za počestný a legální (v obou případech se nejen vydává na milost a nemilost protivníkovi, ale současně akceptuje jeho falešný a uzurpovaný mravní nárok). Je naopak třeba čelit tomuto tlaku důsledným využíváním a dokonce vyžadováním mezinárodní solidarity: počínaje podporami jednotlivců a organizacemi a konče mnohem perspektivnější formou kulturní i vědecké spolupráce, zajišťující

relativní nezávislost na oficiálních ekonomických strukturách (honoráře za umělecká díla a odborné publikace, stipendia aj.).

f) Je nutno vytvářet půdu pro vznik paralelních politických (v užším slova smyslu) struktur a napomáhat jejich rozvoji. Tento bod zahrnuje širokou škálu úkolů od výchovy k občanskému vědomí a odpovědnosti přes vytváření podmínek pro politickou diskusi a formulaci teoretických názorů až po podporu konkrétních politických proudů a seskupení.

V oblasti paralelní zahraniční politiky vychází můj návrh z premisy, že internacionalizace jakéhokoli problému možná neprospěje, ale rozhodně neuškodí. Některé zde navrhované paralelní struktury (např. školství, ekonomika) nemohou alespoň v počátcích fungovat bez účinné zahraniční podpory. Zahraniční publicita našeho úsilí je jeho rozhodujícím garantem před svévolí politické moci a pro většinu občanů je i hlavním zdrojem informací (cizí rozhlas a televize). Nicméně důležitá je vzájemná spolupráce příbuzných proudů ve státech východního bloku – v minulých desetiletích snad každý národ východního bloku těžce zaplatil za nedostatek takové koordinace. Publicita našeho počínání je momentálně nepatrná a naše spolupráce s paralelními hnutími uvnitř bloku byla vždy žalostně nedostatečná. Je nutno okamžitě vytvořit tým, který by přezkoumal příčiny tohoto stavu a navrhl konkrétní prostředky k nápravě.

Jistě jsem zde opominul mnohé paralelní struktury, které by přicházely v úvahu se stejnou naléhavostí. Jednotlivé paralelní struktury budou také s Chartou 77 spjaty v různé míře (svůj názor na to se pokouším vyjádřit i obsírností jednotlivých bodů), některé budou její integrální součástí, vůči jiným bude vystupovat jako porodní bába a kojná, a konečně dalším poskytne především záruku legality. Takto vytvářené paralelní struktury budou jistě rámeč Charty v různých oblastech přesahovat a dříve či později musí nabýt autonomní existence: nejen proto, že se do Charty v její dosavadní podobě a poslání „nevejdu“, ale hlavně proto, že v opačném případě bychom nebudovali paralelní polis, nýbrž ghetto. Přesto by se Charta rozhodně neměla nějak zásadně oddělovat od těchto iniciativ a ohraničovat se vůči nim: takovým krokem by se z polohy občanské iniciativy přenesla do role pouhého pozorovatele a zbavila by se tak většič částí svého mravního náboje. Do budoucna je třeba počítat s tím, že se spíše dohodneme na společném východisku našeho úsilí než na jeho vnějších mezích. Koneckončů Charta jako občanská iniciativa nutně spojitě přechází do iniciativy dalších a při povaze volného sdružení ani nemá k dispozici prostředky, jimiž by mohla nějak direktivně vymezit své hranice. V tomto ohledu Charta byla, je a bude založena pouze na – vždy znovu obnovované – důvěře, že jednotlivé skupiny signatářů se ve vzájemné odpovědnosti a pochopení vyvarují počinů, které by byly pro další skupiny zásadně nepřijatelné nebo jinak narušovaly původní jednotu a sounáležitost.

Nicméně Charta 77 musí pochopitelně i nadále plnit svůj nejvlastnější (kromě problematiky „legislativní“, kterou uvádím v bodě a) úkol: sledovat případy závažného porušování lidských práv, upozorňovat na ně a přinášet podněty k nápravě. To znamená především pokračovat ve vytváření zásadních dokumentů. Věcné dokumenty by se měly objevovat v na nejvyšším dvouměsíčních intervalech, jinak se naruší kontinuita. Je třeba podstatně rozšířit okruh signatářů a nesignatářů, kteří se budou aktivně podílet na přípravě a vytváření dokumentů – v tomto ohledu velice vítám návrh na veřejné vyhlášení zpracovávaných témat a týmů odpovědných za redakci. Na druhé straně se do způsobu zpracování dané problematiky (a tento aspekt se bude projevovat tím silněji, čím bude vymezená oblast specifitější) i do navrhovaných řešení nutně promítnou osobní názory a postoje autorů, pochopitelně odlišné od jiných názorů a postojů. Je v zájmu nás všech se s tímto faktem raději smířit, než z falešné snahy o objektivitu a toleranci (viz mou polemickou glosu výše) produkovat

dokumenty, které by se svou dvojakostí a vyprázdněností podobaly diplomatickým protokolům.

Dále přecházím k požadavkům, které již do jisté míry souvisejí s mým plánem. Myslím si, že dokumenty by neměly být adresovány jen úřadům, ale také a dokonce především všem našim spoluobčanům. To na ně klade určité nároky: měly by se zabývat skutečně všeobecně palčivými problémy, neměly by být nepřiměřeně dlouhé (jinak se k většině adresátů nedostanou – přiměřenost ovšem závisí na závažnosti tématu) a měly by být dostatečně sdělné i pro laickou veřejnost (tj. měly by se vyhýbat právníckému nebo jinému odbornickému žargonu). Jestliže chceme všeobecný pocit marnosti a bezvýchodnosti odstraňovat a ne k němu přispívat, nesmíme myslím přehlédnout dosavadní pochybné výsledky pokusu o dialog s politickou mocí a musíme se z nich poučit. To znamená jít ještě dále; nic nám nebrání, abychom kromě nebo dokonce namísto návrhů na institucionální nápravu nepředkládali ve svých dokumentech i podněty k „paralelním“ občanským aktivitám, umožňujícím zlepšení daného stavu. Jestliže zpracování dokumentů přestane být cílem a bude pokládáno pouze za součást trvalejšího úsilí o zkoumání příčin neblahého stavu a o prosazování jeho nápravy, pak Chartě 77 rozhodně nehrozí nebezpečí, že zplání a stane se pouhým výrobkem „šustivých papírů“. Takový přístup, při němž by dokumentační činnost splývala s odkrýváním nejrůznějších možností nápravy a s podněcováním k jejich využití, by současně představoval nejpřirozenější přechod ke zde předloženému plánu budování paralelní polis.¹⁹

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 1 (1978), Č. 9 (20.–30.6.), S. 15–20.

Plné znění: *O svobodě a moci*. V. Havel a další. Köln, Index 1980, s. 101–110. (V samizdatu koloval tento text také pod nadpisem Pro mluvčí a signatáře Charty 77.)

P10/7

[1978, konec června, Praha.] – Návrh skupiny 18 signatářů Charty 77 na prohloubení a rozšíření práce Charty 77.²⁰

Pouze pro signatáře Charty 77

Podepsaní signatáři Charty 77, kteří se sešli na přátelské schůzce koncem června 1978, navrhuji, vycházejíce též z rozmanitých předchozích diskusí v různých okruzích, Chartě 77 toto:

1. Aby byla v prostředí Charty 77 a v duchu jejího poslání brzy utvořena pracovní skupina orientovaná na otázky diskriminace v zaměstnání a povolání, a pracovní skupina sledující diskriminaci při přijímání dětí do škol. Bylo by dobré, kdyby obě tyto skupiny svůj vznik zveřejnily, podobně jako to učinil Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Zájemci o práci v těchto skupinách se mohou obrátit na mluvčí Charty 77 buď přímo, nebo prostřednictvím někoho z těch, kdo podepsali tento návrh.

2. Aby Charta 77 napříště oznamovala ve svých sděleních témata některých chystaných dokumentů a popřípadě též jména osob, které budou odpovědné za jejich redakci. Takový

19 K projektu paralelní polis se Václav Benda vrátil v roce 1988, přičítaje jí toliko taktický význam. Viz P10/16/c.

20 Datováno podle rkp. poznámky na předloze. Výsledky diskuse o poslání a činnosti Charty 77 viz D74 (19.10.1978).

postup by umožnil, aby se na přípravě dokumentů od samého počátku podílel co největší počet signatářů Charty 77 i dalších zainteresovaných občanů.

3. Za zvláště palčivá a důležitá témata, jimž by se Charta 77 měla v dohledné době ve svých dokumentech zabývat, považují podepsaní např. problematiku bezpečnosti práce, bydlení, cestování, Cikánů a národnostních menšin vůbec, organizace vědy, sociální péče, spotřebitelů, společenských organizací, školského systému, zdravotnictví, žen a životního prostředí.

4. Při různých příležitostech, ve zvláště velkém rozsahu pak při návštěvě L. Brežněva v Praze, byli preventivně uvězněni občané, kteří se aktivně zasazují za respektování lidských a občanských práv. Jejich uvěznění bylo hrubým zneužitím zákona a vzniká nebezpečí, že se takový postup stane běžnou formou perzekuce těchto občanů. Někteří z podepsaných považují za dobrou myšlenku protestovat proti případnému dalšímu zavírání tím, že v okamžiku svého uvěznění vyhlásí hladovku.

5. Podepsaní pokládají za velmi důležité vytváření „paralelních“ a jiných neformálních struktur v nejrůznějších oblastech života společnosti. Doporučují proto Chartě 77, aby se vhodnou formou podílela na rozvíjení již existujících paralelních struktur (např. rozsáhlé oblasti „druhé kultury“ či neoficiální vědy a školství), aby aktivně podporovala vznik dalších (např. nezávislých odborových iniciativ či neformálních komunit nejrůznějšího typu) a aby rozhodně vystoupila na obranu těch, kdo jsou pro podobná počínání vystaveni různým represím, a vytrvale upozorňovala všechny spoluobčany na možnosti, zaručené jim v tomto směru ústavou, zákony a přijatými mezinárodními pakty.

dr. Václav Benda, Jiří Dienstbier, dr. Miloš Hájek, Václav Havel, dr. Ladislav Hejdránek, mluvčí Charty 77, Marta Kubišová, mluvčí Charty 77, Pavel Landovský, Ivan Medek, Dana Němcová, Jiří Němec, dr. Ludvík Pacovský, Jiří Ruml, dr. Pavel Rychetský, dr. Gertruda Sekaninová-Čakrtová, Rudolf Slánský, Jaroslav Suk, Petr Uhl, Jan Vladislav

→ LIBRI PROHIBITI, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

P10/8

1979, březen – duben, Praha. – Mluvčí Charty 77 Zdena Tominová, Václav Benda a Jiří Dienstbier o Chartě 77, smyslu její existence a konkrétních krocích k rozvoji jejích aktivit.²¹

[a] Příspěvek k úvahám o občanské iniciativě Charta 77

Zdena Tominová:

Stala-li se Charta 77, jak řekl nedávno dr. Jiří Hájek, „sociálně-politickým jevem, který už nelze pouze odepsat, který bude v dějinách našeho národa přinejmenším zaznamenán“ (a jsem přesvědčena, že tomu tak je), pak je podle mého názoru ve třetím roce existence Charty zapotřebí především dvou věcí:

21 Slibný a energický nástup této trojice mluvčích byl zastaven zatčením Václava Benda a Jiřího Dienstbiera 29. května 1979; po půlroce vazby byli spolu s dalšími spoluobžalovanými odsouzeni, Dienstbier na tři a Benda na čtyři roky ztráty svobody. Zdena Tominová se rozhodla k emigraci po přeřadu, který na ní spáchala pod rouškou anonymního útočníka Státní bezpečnost, a z obavy o bezpečnost jednoho ze synů.

1. Uznat námitku, že „Charta už není co bývala“, protože vskutku zcela není: nejen že se změnil, tj. čtyřnásobně zvýšil počet jejích signatářů, nýbrž většinou se změnila také motivace podpisu Charty. Noví signatáři sice formálně podepisují základní prohlášení z 1. 1. 1977 (s nímž se původní signatáři pokusili navázat ve věci lidských práv se státní mocí dialog, jenž byl a je odepírán), ve skutečnosti se však daleko spíše přihlašují ke *společnosti* (nikoli k politickému seskupení) lidí, kteří si v této nejen politicky, ale i morálně ujařmené zemi základní lidské právo na svobodu přesvědčení a vyjadřování v souladu s formálním zněním ústavy a zákonů *osobují*, a přes odpor, šikany a represe (ostatně stále se zesilující) ze strany státní moci na něm *trvají*. Mění se také „sociální struktura“ společnosti Charty: mezi signatáři a nepodepsanými (mnohdy velmi aktivními) stoupenci Charty přibývá dělníků a mladých lidí „z okraje společnosti“; není divu, že hněv státní moci se nyní obrací především proti nim (Hrabal a Volf dostali po třech letech vězení!), pro státní moc by bylo výhodnější udržet Chartu v mezích „elitářského snažení hrstky zaprodaných intelektuálů a politických ztroskotanců“, jimž se nikdy špatně nevedlo a koneckonců ani teď nevede, a tím ji relativně účinně izolovat od „širokých mas národa“.

Uznáním tohoto vývoje Charty ve společnosti jejích signatářů a stoupců, existující především na principu *aktivní solidarity* všech se všemi a každého s každým, bez ohledu na politické přesvědčení a sociální pozice, právě tak jako uznáním faktu, že v současné době jsou v naší zemi nejbezprávnější dělníci a – až na hrstku vybraných kariéristů – mladí lidé, právě vstupující do života společnosti, se na postavení a odpovědnosti „chartovních intelektuálů“, zkušených politiků a umělců nic nemění, to jest nic neopravňuje k tiché rezignaci či opatrnému „uhnutí z proudu“. Nejsou totiž jen nositeli slavných jmen, jakýmiisi „kmotry“ Charty 77, nýbrž – marná sláva – také jejími zakladateli či „prvními hybateli“, a jejich případné ustoupení do pozadí (ať už pod záminkou strachu z „radikalismu aktivní menšiny“, ať už ve jménu „příštího kola politických zápasů“) by mohlo být pocítováno jako stará známá „zrada inteligence“. V Chartě přece ani nyní nejde o politický zápas nebo jeho přípravu, jde o udržení a rozvinutí prostoru, kontinua nezczizitelných lidských práv a svobod v konkrétním státě, tj. o udržení a rozvinutí prostoru pro základní občanskou čest a odvalu (angažovanost), v němž se mohou jednou odehrát pozitivní společenské změny ve směru demokracie a skutečné sociální spravedlnosti, aniž by muselo dojít ke katastrofickým otrěsům. Svým způsobem jde skutečně o udržení alespoň minimálního prostoru „lidské a společenské mravnosti“; vždyť víme příliš dobře, že národ (jako lidské seskupení), který dopustil v nestatečném konformismu, aby byl totálně mravně ponížen ve všech sférách a v každém jednotlivci, reaguje v okamžiku vnější politické změny nenávistnou křečí a násilím, které nikdy nezplodily mnoho dobrého. Je povzbudivé, že právě ve chvíli, kdy se role mluvčích Charty 77 ujímají tři relativně mladí a „ve světě“ málo známí signatáři, vyjádřili oba původní mluvčí, dr. Jiří Hájek a Václav Havel spolu s právě odstoupivším mluvčím dr. Ladislavem Hejránkem, znovu ochotu ke konkrétní spolupráci především v otázkách koncepce další existence a činnosti Charty. Je nám všem velmi zapotřebí, aby i ostatní vzdělaní a zkušení „chartisté“ a stoupenci Charty ze všech „politických okruhů“ věnovali těmto otázkám část svých úsilí, aniž by přitom „znásilňovali“ své politické postoje nebo dokonce zrazovali vlastní politické cíle a opouštěli pole ostrých diskusí. Solidarita takového společenství, v jaké se vyvíjí Charta 77, není z rodu souročenství příslušníků politických stran nebo náboženských sekt, není vázána stanovami, normami a příkázáními, nýbrž je z rodu souročenství občanů, kteří v sobě v okamžicích stoupajícího mocenského útlaku a ponižování objevili lidskou důstojnost a nezadatelnou svobodnost (jako jasnou mez, od níž už nelze jít „dolů“, tedy jako povinnost vůči sobě samým) a tuto lidskou důstojnost hledají, ctí a bezvýhradně podporují u druhých, aniž tím vzniká vzájemná povinnost politických ústupků, ideového smíru či osobních sympatií.

(Že se přitom ocitají v postavení „nepřátel“ stávající státní moci, je sice z povahy této moci nutné, pro ně však nikoli primární a jejich solidarita jako „pronásledovaných“ je druhotná vůči jejich solidaritě jako „svobodných“). Charta 77 má však (především do budoucnosti) také svůj politický význam: za předpokladu poctivé účasti všech „politických okruhů“ a názorových skupin a jejich představitelů na životě (nejen na občasných diskusích) společenství Charty se může stát skutečnou školou faktického, nejen teoretického pluralismu; může dokonce vyvinout zárodky mechanismů, které v budoucnu napomohou „duch i praxi“ pluralismu udržet, tj. zamezit, aby opět mocensky nevítezila jediná politická koncepce, ve svých počátcích jakkoli „dobrá“, brzy však nutně – a zatraceně – totalitní.

2. Označujeme-li společenství signatářů a stoupců Charty stále častěji souslovím „občanská iniciativa Charta 77“, je zapotřebí přesněji vymezit, co pod tímto názvem rozumíme. Na Západě, ponejvíce snad v NSR, se pod pojmem „občanská iniciativa“ (Bürgerinitiative) chápe převážně jednorázová a většinová protestní akce, zaměřená proti konkrétnímu společenskému jevu či konkrétnímu aktu vlády, monopolu, policie, tisku atd. (např. protestní akce proti postavení atomové elektrárny v určité lokalitě, proti přistávání nadzvukových letadel na blízkém letišti, proti zneužívání dětské erotiky na titulních stránkách časopisů apod.). Charta 77 není jednorázovým hnutím protestu, není protestním hnutím vůbec, a její signatáři právem odmítají označení disident (tj. ten, kdo je v trvalém a absolutním nesouhlasu, rozkolu s danou společností a kdo v normálním světě buď takovou společnost opustí, nebo s ní vede nesmiřitelný zápas). Pokud Charta 77 protestuje – a bohužel stále častěji protestovat musí – činí tak donucena státní mocí, která s čestnými a iniciativními občany zachází jako se zločinci, která angažovanost ve věcech občanských práv nazývá podvracením a trestá ji těžkou diskriminací a dokonce vězením, hrubě tak poškozujíc nejen tyto občany, ale především celou společnost a její vývoj.

Pod názvem „občanská iniciativa Charta 77“ tedy rozumíme zřejmě dlouhodobé, pozitivní úsilí občanů o realizaci uzákoněných občanských a lidských práv a svobod v reál-socialistickém Československu konce sedmdesátých let, úsilí, jehož počátkem a podnětem (initio) se stalo prohlášení Charty 77 z 1. 1. 1977. Z pojmu „občanská iniciativa“ by mělo dále vyplývat, že Charta 77 není uzavřeným hnutím, v němž se vydávají členské legitimace; že podpis pod Chartou sám o sobě ještě mnoho neznamena (kromě okamžitého šikanování, o které se hbitě postará Státní bezpečnost), není-li podložen trvalým úsilím; že Charta 77 nikterak nechce být „spasitelským národním hnutím“, pod jehož střechu se musí vejít veškeré občanské aktivity, nýbrž spíše právě podnětem, pošouchnutím (initio) k občanské angažovanosti jako takové, pro niž není rozhodující podpis pod prohlášením; nanejvýš lze doufat, že existence, činnost a solidarita společenství Charty 77 mohou sloužit jako příklad, že i v reál-socialismu se dá žít lidsky, tj. čestně, svobodně, otevřeně a aktivně, jsme-li ochotni zaplatit relativně vysokou cenu všemožného materiálního a fyzického postihu (ale copak za život v konformitě, ve lži a v ponížení se neplatí mnohem tvrdší měnou, tj. samotným smyslem lidského života?).

Tato bytostná *otevřenost* společenství Charty 77 zároveň vyžaduje pravý opak opatrného taktizování, s nímž se někdy setkáváme a jež je snad motivováno obavou, aby „Charta nepřekročila svůj rámec“, nepřivolala tak na sebe zdrucující hněv mocných a nevedla ke „zbytečným a pro většinu národa nepřijatelným obětem“, nebo snad dokonce neznemožnila jakýsi „tichý a nenápadný pokrok ve strukturách“; vyžaduje jasné, přímé a odvážné myšlení a konání, nekompromisní trvání na právu každého jednotlivce na lidsky důstojný, svobodný život bez diskriminace, útlatku a vykořisťování, a tím i např. trvání na právu společnosti národů Československa, aby se z takto plnoprávných občanů skládala a jimi řídila svůj běh. Domnívám se, že vlastním zdrojem oné opatrnosti je falešný výklad „lidských a občanských práv a svobod“; jako by to byla jakási poměrně nevinná, obecně humanitní oblast, navíc

zaštitěná téměř mysticky pojímaným Závěrečným aktem helsinské konference, kterou lze bez příliš velkého politického rizika užívat jako platformy do doby, než konstelace sil ve světě a ve státě umožní „dělat politiku“.

Je pravdou, že Charta 77 nemá, nechce a nemůže „dělat politiku“, nechce a nemůže se na „dělení politiky“ připravovat; na druhé straně je třeba si uvědomit, že „lidská a občanská práva a svobody“ jsou „politikum“ již svojí podstatou: má smysl o nich hovořit, prosazovat je a naplňovat vždy jen v určité konkrétní polis; souborem „lidských a občanských práv a svobod“ není podle mého názoru konstituován obecný vztah člověka ke společnosti, nýbrž bytostný vztah konkrétních jednotlivců ke konkrétní společnosti, k její společnosti a světu, v nichž žijí. (Druhá část tohoto vztahu, totiž soubor „občanských povinností“ vůči dané společnosti mnohem jasněji ukazuje, že jde o vztah konkrétních občanů ke konkrétní společnosti.) Nechci se pouštět do hlubšího rozboru, k němuž se ostatně ani necítím kvalifikována, chci tím jen vyjádřit názor, že vědomé úsilí o realizaci a dodržování základních lidských práv a svobod má a bude mít své místo v každé společnosti, že je a bude podstatnou součástí politiky (spravování obce) a nikoli čímsi mimo politiku, nad politikou nebo namísto politiky.

Hovořím-li o bytostné otevřenosti společenství Charty 77, pak tím mám na mysli nejen duchovní a fyzickou otevřenost vůči „ostatní“ společnosti (na rozdíl od uzavřenosti „ghetta“), ale právě také otevřenost vůči veškerému společenskému dění našeho časoprostoru. Neboť časy se mění a měníme se s nimi nejen my, ale i společnost a svět, v nichž žijeme. Rok 1979 bude např. u nás zřejmě rokem značných hospodářských obtíží (viz palivo-energetická bilance) a budeme možná muset řešit otázku, zda právo na stávkou patří mezi „základní lidská a občanská práva“. Jeví se mi tedy jako velmi potřebné, abychom obsah pojmu (a jevu) „občanská iniciativa Charta 77“ znovu potěžkali a zvážili, abychom znovu nahlédli také způsoby naší zasazenosti v *současném* světě a jeho vývoji, nezapomínající na krutou pravdu, že svoboda je nedělitelná. Při všech těchto úvahách a ve všech nových aktivitách, které z nich mohou vyplynout, však nesmíme zapomínat, že půjde o aktivitu jednotlivců a skupin, k níž se ostatní signatáři Charty mohou, ale nemusí připojit, které je k ničemu *nezavazují*. Protože podpis pod Chartou 77, ať už je dnes motivován jakkoli, je podpisem pod Prohlášení Charty 77 z 1.1.1977, jímž se signatáři přihlašují k „vůli jednotlivě i společně se zasazovat o respektování občanských a lidských práv v naší zemi i ve světě, těch práv, která člověku přiznávají oba uzákoněné mezinárodní paktů, Závěrečný akt helsinské konference, čtené další mezinárodní dokumenty proti válkám, násilí i duchovnímu útisku a které souhrmně vyjadřuje Všeobecná deklarace lidských práv OSN“. Toto je jediný morální a občanský závazek, který na sebe vzali všichni signatáři Charty. Zároveň však připomínám, že podnětem ke vzniku Charty 77, jak se praví v témže Prohlášení z 1.1.1977, byl „pocit spoluzodpovědnosti (za obecné poměry a tedy i dodržování uzákoněných paktů, viz výše 1. odst. prohlášení), víra ve smysl občanské angažovanosti a vůle k ní a potřeba *hledat její nový a účinnější výraz*“, tento podnět považují za aktuální i dnes a jím jsem také byla vedena při této aktuální, byť zkratkovitě a neurovnané úvaze.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2(1979), Č. 2 (16.1.–15.2.), S. 18–20.

[b] Informace o činnosti mluvčích a o připravovaných materiálech Charty 77 **Václav Benda:**

Tři noví mluvčí Charty 77 (za čtvrtého, dr. Jaroslava Šabatu, zde mluvit nemůžeme, neboť je nadále vězněm) hodlají ve své práci striktně dodržovat mj. dvě zásady:

1. V souladu s posláním Charty 77 neprodleně a co nejefektivněji informovat o všech počinech, které jejím jménem vzniknou, jak signatáře Charty 77, tak ostatní veřejnost;
2. být ve stálém pracovním styku s co možno nejširším okruhem signatářů i stoupců Charty 77, přijímat a koordinovat jejich podněty a podle možnosti s nimi konzultovat všechny další pracovní záměry.

Ad 1

Tuto zásadu jsme dodrželi u dosud vydaných materiálů (dokument č. 24 o svobodě cestování; sdělení o procesu s J. Šabatou a o zřízení Fondu občanské pomoci; dopis FS a federální vládě o zavedení absolutní přednosti v jízdě; telegram sjezdu IKS s žádostí o solidaritu s J. Šabatou, jemuž hrozí dalších 18 měsíců vězení). Pokud ve výjimečných případech na žádost druhé strany některé informace pozdržíme, chceme tak vždy učinit na základě pevné předběžné dohody o termínu a formě jejich publikace. Dle svých technických možností se snažíme zajistit, aby se s materiály Charty 77 kompletně a rychle seznámily jak všechny signatářské i sympatizující okruhy, tak sdělovací prostředky. Společně i jednotlivě jsme poskytli několik interview, domácím zájemcům bude k dispozici rozhovor s Václavem Bendou v časopise *Polsko a my* a s Jiřím Dienstbierem v *Informacích o Chartě*. V posledně zmíněném časopise hodláme pravidelně publikovat informaci o své činnosti. Vůbec chceme problematice (byť zdánlivě jen technické) šíření informací věnovat i v budoucnu maximální pozornost. Při této příležitosti žádáme všechny signatáře, kteří se chtějí a mohou podílet na zajišťování toku informací, aby nám nabídli svou spolupráci. Žádáme všechny tuzemské i vycestovavší signatáře, kteří mají možnost ovlivnit práci zahraničních sdělovacích prostředků, aby se zasazovali za větší autenticitu publikovaných informací o Chartě 77 (viz např. krajně nepřesné zpravodajství rozhlasové stanice Hlas Ameriky). Konečně prosíme každého, kdo poskytuje jakékoliv informace zahraničním sdělovacím prostředkům, aby počítal s možnou dezinterpretací a vyjadřoval se krajně uvážlivě (viz např. dezinformační článek pana Andelmana v *International Herald Tribune*, údajně vycházející z názorů „bývalého člena“ Charty 77). Důležitou rolí mluvčích je stvrzovat autenticitu dokumentů, a jen písemností podepsaných mluvčími je možno pokládat za materiály Charty 77 – tuto zásadu by měl důsledně dodržovat každý, kdo s námi spolupracuje nebo o naší činnosti informuje; zabránilo by se tím zmatkům či přímým zneužitím, k jakým nedávno došlo např. v případě článku o odsunu Němců, který byl (a to nejen domácí propagandou, ale i některými zahraničními sdělovacími prostředky) naprosto nepravdivě a bezdůvodně dáván do souvislosti s činností Charty 77.

Ad 2

V rámci tohoto záměru uskutečnili mluvčí společně i jednotlivě několik setkání se skupinami pražských i mimopražských signatářů (Brno, Ústecko) a připravují setkání další. Podporujeme vznik pracovních skupin v prostředí Charty 77 a s již existujícími (VONS, FOP skupiny pro čs.-polské vztahy, pro problematiku pracovní a odborovou, pro ekologii, na obranu dítěte) chceme udržovat úzké styky a podílet se s nimi na přípravě materiálů i jiných akcí. Totéž platí o vztahu k různým samizdatovým časopisům, edicím a dalším projevům neoficiální kultury. Pokud jde o koncepci vlastních dokumentů Charty 77 a způsob jejich přípravy, chceme znovu oživit diskusi na toto téma a její závěry pak v návaznosti na dokument č. 21 písemně shrnout. Zatím hodláme způsob přizpůsobovat povaze toho kterého dokumentu. Pokud budou k „polemickým“ dokumentům vypracovány závažné diskusní příspěvky (zatím jsou k dispozici k dokumentu o jaderných elektrárnách), urychleně je vydáváme pod číslem původního dokumentu. Připravujeme vydání tezí ke spotřebitelské problematice, které by se měly stát východiskem široké veřejné diskuse. Rádi bychom dosáhli stavu, aby se

k závažnějším okruhům problémů vytvořily stálé pracovní skupiny, které by pro danou oblast připravovaly a registrovaly materiály, podněcovaly diskusi mezi odborníky i širší veřejností a pravidelně informovaly o vývoji situace.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1979), Č. 5 (23.3.–10.4.), s. 2–3.

[c] Rozhovor s mluvčím Charty 77 Jiřím Dienstbierem

Otázky: Petr Uhl

P.U.: Spolu se Zdenou Tominovou a Václavem Bendou jsi od začátku února mluvčím Charty 77. Za tu dobu jste vydali dokument o cestování, nový podpisový dokument a několik sdělení, z nichž podle mne nejvýznamnější se týkají založení a správy Fondu občanské pomoci. Na rozdíl od Zdeny Tominové a Vaška Bendy působíš v Chartě aktivně od jejího začátku. Jaké jsou rozdíly ve stylu práce nových mluvčích a Charty 77 vůbec ve srovnání s loňským, ale i předloňským rokem? Změnila se nějak Charta a atmosféra, v níž působíš?

J.D.: Závažné rozdíly ve stylu práce mluvčích nejsou. Plyne to z charakteru funkce mluvčího. Některé odlišnosti mohou plynout z osobních vlastností a hlavně ze změn situace, ve které Charta působí. První mluvčí museli čelit obrovskému náporu moci na Chartu, další se museli snažit o konsolidaci získaných pozic a teď se dostáváme do situace, v níž se snad Chartě už daří konstruktivně rozpracovávat úkoly, které si na začátku dala. Plnění těchto úkolů je ovšem věcí všech signatářů a stoupenců Charty a nikoliv pouze mluvčích. Ti mohou tuto aktivitu pouze verifikovat jako autentickou chartovní aktivitu a snažit se ji částečně koordinovat. Výrazem konsolidace pozic Charty 77 je i to, že si můžeme dovolit veřejnou vnitřní diskusi a tím obracet pozornost od pouhého vztahu mezi mocí a nezávislou občanskou aktivitou ke smyslu, který tato aktivita má pro celou společnost.

P.U.: Po vašem uvedení do funkce mluvčích se objevily dohady, že změna mluvčích je výrazem rozporů v Chartě, ať už údajných rozporů mezi bývalými mluvčími a jejich nástupci, nebo rozporů, které vyjádřila veřejná diskuse okolo několika fejetonů. Nehorázný článek o úpadku Charty 77 přinesl např. *International Herald Tribune*, který vychází v Paříži. Reagovali jste na něj nějak? Hodně popletené zprávy vysílá zejména Hlas Ameriky, který ovlivňuje značnou část čs. veřejnosti. Ale i člověk nám velmi blízký, Jiří Pelikán, píše ve francouzském vydání *Listů*, že Václav Havel a Ladislav Hejdránek jsou natolik blokováni policií, že se nemohou stýkat s dalšími signatáři. Změna mluvčích se na Západě, ale i v části čs. veřejnosti, a to chartistické, vykládala také jako výraz tohoto blokování starých mluvčích.

J.D.: Jmenování nových mluvčích v únoru je především výrazem rozhodnutí, že Charta by měla mít v každém okamžiku tři fungující mluvčí. Podle všeobecného názoru by neměli mluvčí vykonávat svou funkci příliš dlouho, snad asi rok. Demokratický duch Charty také vyžaduje, aby se ve funkci mluvčích vystříдалo co nejvíce signatářů a aby se z funkce mluvčího nestala profese. Mezi bývalými a nynějšími mluvčími nejenže nejsou žádné koncepční ani jiné rozpory, ale naopak všichni úzce spolupracujeme. Svědčí o tom např. společná správa Fondu občanské pomoci. Jak už bylo veřejně řečeno, jsou bývalí mluvčí v případě nutnosti kdykoliv ochotni na čas funkci mluvčího opět převzít. Nemá smysl příliš rozebírat omyly zahraničního tisku, musíme se pouze snažit podávat veřejnosti v dostatečné míře pravdivé informace. Jen tak co nejvíce snížíme možnost dezinterpretací nejen v zahraničí, ale především v čs. veřejnosti. Pokud jde o článek v *International Herald Tribune*, o němž hovoříš, snažil jsem se jej uvést na pravou míru dopisem redakci.

Přestože nesdílím některé katastrofické a depresivní nálady, které se projevíly v diskusi na začátku tohoto roku, domnívám se, že přinesla četné pozitivní podněty. Především vždycky

stojí za to, zastavit se a obhlédnout brázdu. V diskusi vyvstala řada otázek a nyní půjde o to, aby se diskuse sama dostala na vyšší úroveň.

P.U.: Co tím myslíš?

J.D.: Bude třeba brázdu nejen obhlédnout, ale také do ní zasít. Přibližujeme se totiž již konečně předpokládané praxi, aby dokumenty a jiné materiály Charty nebyly pouhými jednorázovými stanovisky, ale *otevřením* diskuse ke všem závažným problémům naší společnosti, které mají vztah k uplatňování lidských práv. Mám však intenzivní pocit, že k lidským právům se u nás vztahuje téměř vše, o čemž svědčí např. i doplnění vyhlášky o dopravních předpisech, která upřednostňuje vládní činitele před vozidly záchranné a požární služby. Dopis mluvčích Federálnímu shromáždění, žádající zrušení této absolutní přednosti, však zatím zůstává bez odpovědi.

P.U.: Jako všechny ostatní. Lze z toho vyvodit závěr, že mezi Chartou 77 a státní mocí nebyl a ani nebude navázán dialog?

J.D.: Ani při podpisu Charty 77 jsem naivně nepředpokládal, že vláda nás pozve k jednání. K určitému dialogu s mocí však přesto dochází a není to jen dialog s policií. Zmírnily se např. životní podmínky četných lidí, kteří byli perzekvováni za své postoje v roce 1968 a nepodepsali Chartu. Jejich děti se dnes snáze dostanou do škol. Téměř po každém dokumentu Charty přinášejí oficiální komunikační prostředky materiály ke stejné problematice a např. po jaderném dokumentu organizovala vláda i uvnitř struktur vysvětlující akce, jako byl zájezd novinářů do Podkrušnohoří devastovaného provozem hnědouhelných elektráren.

P.U.: Měli mluvčí Charty 77 někdy nějaká neveřejná jednání s oficiálními zástupci státní moci?

J.D.: K žádnému takovému jednání nikdy nedošlo. Charta 77 by žádné tajné jednání ani nevedla, protože není politickým partnerem moci, ale společenstvím lidí, kteří se snaží *veřejně* formulovat nikoliv problémy moci, ale problémy společnosti.

P.U.: Nemohu si odpustit reakci, že problémy společnosti jsou především problémy moci (a bezmoci) a že Charta 77 je sui generis politickým partnerem státní moci. Souhlasím ale s tebou, že vše, co dělá, dělá veřejně.

J.D.: Použil jsem výraz „politický partner“ v užším slova smyslu konkrétného zápasu o správu společnosti a veřejných věcí. O takovou správu Charta 77 samozřejmě neusiluje. Jinak je ovšem politickou každá činnost, která ovlivňuje vztahy mezi lidmi ve společnosti a jejich životní postoje. A činnost Charty takovou bezesporu je. Stejně jako každá nezávislá, např. kulturní aktivita.

P.U.: A co zájem Státní bezpečnosti o nové mluvčí? Hlídadí vaše byty, jezdí za vámi šestsettrojky?

J.D.: Zatím mne uspokojuje, že ostrahu máš jen ty a Ladislav Hejdánek. A má ji stále také Václav Havel.

P.U.: Většina signatářů Charty 77 není příliš politicky vyhraněna. Menšina však představuje široké politické a ideové spektrum, řečeno klasickými termíny od krajní a nové levice až po liberální demokraty. Řekl bych, že toto spektrum dobře vyjadřuje diferenciaci čs. socialistické a demokratické opozice, která ovšem není institucí, ale heterogenním prostředím antirežimních kritických názorů a postojů. Tato opozice je jistě mnohem širší než „politická“ část chartistů. A zasahuje právě především vyloučené a vyškrtuté členy komunistické strany, mezi něž patříš i ty. Kam by ses sám zařadil v politickém spektru Charty? Považuješ se za reformního komunistu?

J.D.: Potíž je v tom, že pod pojmem reformní komunistu si každý představuje něco jiného. Řada lidí se např. domnívá, že komunistu nelze reformovat. A ve své terminologii se mě vlastně ptáš, zda se považuju za reformního stalinistu. Vzhledem k historii socialistického

a komunistického hnutí a zvláště v čs. podmínkách je to pochopitelné. Mně osobně příliš nezáleží na termínech a domnívám se, že v našich poměrech nejde tolik o osobní přesvědčení a už vůbec ne o bývalou stranickou příslušnost. Záleží na společné dohodě o konkrétních cílech a krocích, které k nim vedou. Marxismus, socialistická a komunistická myšlenka navázaly na evropskou humanistickou tradici a chtěly dosáhnout úplného osvobození člověka. Uskutečnit čisté ideje se však v životě nikdy nedaří. Je proto přirozené, že i mezi komunisty vždycky existovali zhruba lidé dvojího druhu: jedni kladli důraz na svobodu člověka, druhí na mocenské metody, jimiž měla být tato svoboda v jakési vzdálené budoucnosti zajištěna. Proto také komunisty byli vynikající představitelé evropské kultury, což nelze říci o jiných masových ideologiích a už vůbec ne např. o fašismu. Marxistická orientace směřující k osvobození člověka je mi tedy i nadále sympatická stejně jako pozitivní vývoj v některých komunistických stranách, označovaných nepřesně za eurokomunistické. Jsem tedy komunista a chceš-li, reformní komunist. To se však týká mého soukromého postoje. Nepovažuji totiž za významnou diskusi o tom, zda stalinský model socialismu či konkrétní politická strana jsou schopny obrody či reformy. Nejde o to, lze-li stalinský model reformovat, ale o to, že reformován být *musí*, protože jinak by přece ani naše práce neměla žádný smysl, nepočítáme-li s řešením válečným, a s ním pochopitelně nikdo reálně počítat nemůže. Přitom je jedno, jak se budou nástroje obrody nazývat. Bude-li to strana nazývající se komunistická, bude to ovšem podstatně jiná organizace než dnes.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1979), Č. 6 (11.–23.4.), S. 2–5.

P10/9

[1979, prosinec, Praha.] – Bilanční úvaha mluvčího Charty 77 Miloše Rejchrtu o výsledku dosavadního působení Charty 77.

Čeho jsme se dočkali od Charty 77 po třech letech jejího působení

Záměrem Charty 77 bylo dosáhnout dialogu se státní mocí o lidských a občanských právech, k jejichž dodržování se naše reprezentace slavnostně zavázala a jejichž písemná podoba se vyhlášením zákona 120/76 Sb. stala součástí právního řádu ČSSR. K dialogu nedošlo a Charta 77 byla předána k vyřízení monologické Státní bezpečnosti.

Splnily se předpovědi těch, kdo se obávali zostření represí. Kdo se hodlá zúčastnit Charty 77, může se nadít nárůstu existenčních potíží a ještě většího omezení svých práv, domovních prohlídek, výslechů, teroru a současně obvinění z terorismu, „léčby“ psychofarmaky i tvrdého soudního postihu. Tím vším dosáhla Charta 77 nečekaně pádného potvrzení pravdivosti svého ustavujícího prohlášení i důvodů své existence. Letitá krize v oblasti lidských práv a občanských svobod vyšla najevo jako doposud nikdy a dále se odhaluje před zraky zahraniční – a pokud to informační technika od úst k ústům a z ruky do ruky dovoluje – i domácí veřejnosti. Přitom se stalo zřejmým, že represe není přivolána „taháním tygra za ocas“, nýbrž že tygrí sklony přitomné v mocenské struktuře státu se někdy probudí při sebeskromnějším projevu snahy po jiném než vegetativním životě. Není to zanedbatelný výsledek. Jestliže se například vedení francouzské KS a stovky maďarských občanů, které sotva lze nařknout ze služby „špionážním centrálam za jidášský groš“, doprošují mírnějšího zacházení s chartisty, něco se změnilo a bohdá ještě změní. „Kdo dovede veřejnost přesvědčit o potřebě jakékoliv reformy, učinil rozhodný krok k jejímu uskutečnění.“ (J. St. Mill) K přesvědčení, že se

něco změnit musí, přispěla Charta i postih proti ní namířený štědrě a účinně. Na dialog se státní mocí přitom netřeba rezignovat; Charta trvá teprve krátce, tři roky jsou dětský věk.

Neplánovaným, možná však nejcennějším výsledkem Charty je vznik solidárního společenství. Bez organizační základny se spolu organicky seznamují lidé různých politických názorů, životní orientace i velmi rozličných životopisů. Kdo se přihlásí k Chartě, stane se pravděpodobně záhy (pokud se tak nestalo už dřív) topičem, hlídačem i uklízečkou, a musí se rozloučit s viděním svého životního poslání v práci, za niž je placen. Snad právě v tomto vytržení ze zaběhanosti a pohodlí se nabízí svoboda k neběžnému tázání, k pozornosti vůči hlasům, které hovoří o jiných než očividných skutečnostech, k hledání mnohorozměrného života, zakotveného v hlubinách. Utěšeně se rozvíjející soukromá vydavatelská činnost, řada kolujících rukopisů, přednášky a besedy po bytech – to vše není jen dokladem abnormality oficiálního kulturního stavu, nýbrž i znamením toho, že duchovní život v chartistických a transchartistických kruzích není jen luxusem, který by se dal nahradit třeba luxusem jiného druhu, když ten duchovní je nežádoucí a stíhaný. Psát básně, romány a úvahy, zpívat, malovat, kázat a vyučovat, číst básně, romány a úvahy, naslouchat kázání a hudbě, být vyučován, to vše není něco, co být může, ale nemusí. To být musí, kdyby na sůl nebylo.

Jak dál?

Naším programem je důsledný minimalismus. Činnost Charty se může rozvíjet jen v duchu jejího základního prohlášení. Charta je tím, čím podle svého základního dokumentu je, a není ničím jiným. Není a nechce být ani opozicí, ani svědomím národa, ani mesiášskou komunitou posledního času. I nadále se musí vymezovat tak, aby ani sama sebe nemohla zrušit, aby nebylo možno její činnost odvolat, neboť zřici se jí by znamenalo zřici se nejzákladnější lidské angažovanosti v pospolitém životě. Proti eventuálním námitkám, že Charta musí nějak pozměnit své metody, neboť dosavadními nedosáhla zamýšleného efektu, je nutno do omrzení opakovat, že Chartu 77 konstituje její základní prohlášení, k němuž si signatáři podpisem připojují, a žádné jiné. Ať již jsme pro toto pochopení východiska a mezi Charty chválení či haněni, jiné cesty není. Mimo rámec Charty 77 nechť kvete tisíc květů, Charta sama však musí pokračovat v intenci své ústavy, tj. „bude upozorňovat na různé konkrétní případy porušování lidských a občanských práv, připravovat jejich dokumentaci, navrhnout řešení, předkládat různé obecnější návrhy směřující k prohlubování těchto práv a jejich záruk, působit jako prostředník v případných konfliktních situacích, které může bezprávi vyvolat, atd.“ (Prohlášení Charty 77, leden 1977.) Pracovním nástrojem Charty je psací stroj a tužka k podpisu. Kdo se cítí touto činností unaven, ať zváží, že ono zjevovatelské dění kolem Charty 77, vystavené zrakům světa, vyvolalo několik podepsaných stránek strojopisu.

Uvnitř společenství Charty 77 se musíme učit toleranci a vzájemné úctě, která si může dovolit i ostré názorové střety. Můžeme a máme se radovat ze všech projevů přátelství, podporovat sdílení duchovních i hmotných statků, společně hledat a nacházet, jak nést nesnáze zápasu, který nevedeme proti nikomu a v němž není poražených. Třeba pěstovat zárodky vědomí, že postupované šikany a sklízení bezprávi nemusí znamenat životní katastrofu, nýbrž naplňování života smyslem. Nesnáze a utrpení bližních nejsou důvodem k panice, nýbrž výzvou k pomoci, k bytí pro druhé.

Je nutno vyhledávat prameny, ze kterých úsilí o lidskou důstojnost vyvěrá, a z nich čerpat sílu: četbou, studiem, rozhovorem, meditací.

Musíme rozptylovat – na prvním místě sami u sebe – dojem, že jsme disidenti, rozkolníci a odštěpenci. V zápase, který nevedeme proti něčemu, nýbrž *pro* spravedlnost a svobodu k životu v pravdě a lásce, se opíráme o dobré a nosné duchovní tradice, které spolu s námi mají v srdci Evropy své domovské právo.

Nikoli na posledním místě se musíme vystříhat samolibosti. Charta není vše a není jediná. Má své spojence i mezi těmi, kdo ji nepodepsali, kdo však jednájí v její intenci, zvláště mezi těmi, kdo v skrytosti obdělávají mateční půdu důstojného lidského života, kdo po celém světě lační po spravedlnosti a působí na zemi pokoj. Snad ještě skromněji: těm všem chce být spojencem také Charta 77.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 2 (1979), Č. 16, S. 3–4.

P10/10

1982, září, Praha. – Reakce signatářů Charty 77 na kritiku činnosti Charty 77.

Otevřený dopis nejen těm, kteří v poslední době vyslovili dobře míněné připomínky k činnosti Charty 77, ale i všem těm, jimž není lhostejnou věc občanské odpovědnosti.²²

V poslední době se vyskytly hlasy, které z dobré vůle kriticky hodnotí dosavadní činnost Charty 77. Tak někteří soudí, že Charta 77 po celou dobu své téměř šestileté existence žije v iluzorní představě o tom, že je možné vést dialog s mocí, a jiní připojují, že bláhově věří v mocenského opětování svého stále zdůrazňovaného respektu k zákonnosti. Dokladem toho se zdá být ta skutečnost, že doposud na dopisy a dokumenty, které Charta 77 adresovala a adresuje těm či oněm reprezentantům mocenské struktury, nepřišla ani jediná úřední odpověď.

To je smutná pravda, neznehodnocující však úsilí Charty 77. Neboť si asi málokdo ze signatářů Charty 77 dělal při svém veřejném přihlášení k této občanské aktivitě iluze, že moc ji má za partnera v dialogu, jemuž je třeba odpovídat. Charta 77 přece nevede dialog s anonymním mocenským aparátem, i když adresátem četných dokumentů jsou příslušná úřední místa, nýbrž s každým občanem našeho státu, ať už stojí výše či níže na žebříčku našeho národního společenství, ať se ztotožňuje či nikoli s aktuálním stavem věcí v naší vlasti. Proto pokračuje a musí pokračovat ve svém rozhovoru, který zdaleka není jednostranný, jak by se navenek mohlo zdát, nýbrž který tím, že je svědectvím občanské zodpovědnosti, nalézá nemalé množství partnerů v hlasech svědomí, k nimž se obrací. Jakožto svědčení míří tedy dokumenty Charty 77 i k těm, kteří jí mezi obyvatelstvem „fandí“, avšak sami sebe vyčleňují z občanské povinnosti svědčit, protože prý taková aktivita je nerozumně idealistická, že stejně nic nedokáže, že mocenskou strukturou stejně nepohne, že těch „svědků“ je na to málo apod. Jako by nevěděli, že k tomu, aby bylo vydáno svědectví občanské zodpovědnosti o ubližování bližnímu, o devastaci přírody, o problematičtém hospodaření, o nedemokratickém reglementování, o zkosnatělém byrokratickém aparátu či o jiných pozoruhodných skutečnostech našeho společenského života nejednou v historii lidstva stačil jediný pravdivý, spravedlivý, ale neustrašený a neoportunní hlas! I když byl třeba jen jeden, přece byl univerzální: byl za všechny!

22 Otevřený dopis byl především bezprostřední reakcí na samizdatový článek O hnutí občanské svépomoci kriticky, který vyšel pod pseudonymem Martin Středa (Petr Příhoda) v pařížském *Svědectví*, roč. 17 (1982), č. 66, s. 263–273, odkud ho převzal francouzský časopis *l'Alternative* a uveřejnil pod názvem *Sebekritika Charty*, proti čemuž se ohradili mluvčí Charty 77 (viz D219 z 25. 11. 1982).

V článku se hovořilo o nedostatcích Charty 77, např. o její izolovanosti, jednostrannosti, malé pozornosti širší veřejnosti apod. Četné kritiky Charty 77 přinášela i exilová periodika. O tom viz Lederer, J.: Charta 77 v zahraničí, *Národní politika*, 1982, č. 11 (listopad-prosinec), s. 1. Na článek Martina Středy obšírně odpověděl J. Vladislav.

Ano, Charta 77 akcentuje legalitu, ať už se úředně se zákony zachází jakkoli lehkovážně. Vždyť to, čím společenství Charty 77 vzniklo, byly podpisy na prohlášení, jímž se signatáři zavazovali stát za věci lidských a občanských práv. Nadto: není právě zákonost to, co má vázat lidskou libovůli? Legalita se ze své podstaty vymyká eventuálním momentálním nezákonným chutím moci: vždyť nespravedlnost např. policejních, zaměstnaneckých či soudních šikan se především posuzuje vzhledem k dané soustavě zákonů. Říká se, že naše zákony „jsou gumové“. Pokud se ten či onen zákon vytrhne ze souvislosti a užije se podle pokynů těch, co stojí u kormidel mocenské struktury, tak, aby výsledek dopadl podle nadekretovaného přání, tedy takto jsou „gumové“ všechny zákony – to všude na světě. Avšak zákonost znamená respekt k *celé soustavě* našich zákonů, a k nim patří přece též přijaté pakty o lidských a občanských právech a jim odpovídající ústavní záruky, jakož i jiné legislativně závazné dokumenty. Každý jednotlivý zákon pak musí být poměřován vzhledem k celku všech zákonů, a to tak, aby jeden zákon nemohl být použit proti druhému zákonu, takže by ve skutečnosti likvidoval jeho podstatu. Použití jedné zákonné normy nesmí být tudíž v protikladu k zárukám, které skýtá jiná platná zákonná norma. Naše dosavadní legislativní platná soustava stále ještě umožňuje usilovat o její dodržování, neboť zahrnuje všeobecně mezinárodně přijaté a morálně fundované principy lidské spravedlnosti, jakkoli byla již několikrát upravena podle dobových potřeb mocenské garnitury.

Není snad zapotřebí připomínat, že Charta 77 se k legalitě hlásila právě v onom všeobecně závazném morálním slova smyslu a že v rámci historicky dané legislativní soustavy prosazovala právě ty zákonné podklady, k nimž se úřední místa hlásivají velmi nerada a jež se snaží vykládat a používat v posunutém duchu. Takže je snad zcela zřejmé, že si doposud Charta 77 zádné iluze co do aktuálního stavu nedělala a nedělá.

Na adresu Charty 77 bylo též poznamenáno, že je málo „buditelská“. Není jasné, co se tím míní, když historická realita je taková, jaká je, když prostředky, které jsou k dispozici, jsou takové, jaké jsou, když cesta, která je dána oním původním prohlášením, pod něž se signatáři podepisovali a podepisují, je taková, jaká je. Charta 77 je nadále společenstvím lidí, kteří zdvihali a zdvihají svůj hlas ve jménu své občanské odpovědnosti za zákonost, za lidskost, za slušnost, za skutečnou otevřenost kritiky a za to, aby byl dán a dáván průchod úsilí o pravdu naší situace v celku i částech, o spravedlnost pro nespravedlivě postihované, ať jde o větší či menší množství lidí nebo třeba i o jediného.

Shrnujeme: Kritici praví, že Charta 77 je málo buditelská, jiní, že je příliš legalistická, a jiní, že bláhově usiluje o dialog s mocí. Odpovídáme: na masové buditelství nám situační danost neskýtá příslušné prostředky, i když si troufáme tvrdit, že buditelský étos nechybí. Proti nezákonnosti nelze v duchu původního dokumentu Charty 77, jemuž jsme co signatáři zavázáni, stavět násilí, nelze činit nic jiného než hájit zákonost, respektive ty části naší právní soustavy, na něž současná exekutiva málo dbá nebo nedbá vůbec a které se týkají lidských a občanských práv. A konečně: Charta 77 nevede dialog jen s „mocí“, nýbrž se svědomím každého našeho občana.

Signatáři Charty 77

→ ČSSD, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, FOTOKOPIE.

PLNÉ ZNĚNÍ: *Informace o Chartě 77*, roč. 5, č. 9 (září 1982), s. 12–13.²³

23 Text vyšel tiskem: *Studie*, (1983, č. 87, 88, 89, III–V, s. 374–376; *Svědectví*, roč. 17 (1983), č. 68, s. 669–670.

P10/11

1982. leden – únor. – Komentář Václava Havla k náladám v disentu a ke smyslu nezávislé aktivity, tlumočený ve dvou dopisech z vězení.

22. ledna 1983

Čas od času ke mně dolétne něčí katastrofický hlas: že v našich kruzích se všichni jen hádají, nic pořádného nedělají, stále jen flámují, vystěhovávají se (aby venku dělali jen hanbu), starají se jen o sebe, přivlastňují si peníze, které nejsou jejich, ti známější pečují jen o svou známost a kašlou na ty ostatní atd. atd. Zda to je pravda, nevím, a беру to přirozeně s rezervou: umím si dobře představit, jak snadno se dvě tři nahodilá a povrchní zkušenosti generalizují, zvláště v tomto případě, kdy jde o fenomén tak různotvárný, rozptýlený, neorganizovaný a v úplnosti vlastně nepoznatelný, a zvláště tehdy, kdy člověk určitého vyhraněného založení staví svůj obraz situace na nahodilá a povrchní konfrontaci s lidmi, založenými úplně jinak a třeba protichůdně. Nepíšu o tom teď taky proto, že bych těmto a podobným zprávám dával bůhví jakou váhu, trápil se jimi nebo z nich dokonce vyvozoval nějaké závěry. Jak se věci skutečně mají, poznám, až budu venku: možná to není tak zlé, možná to je ještě horší. Teď mi jde ale o něco jiného: chci říci, že i když člověku přirozeně není a nemůže být lhostejné, jak to všechno kolem něj je, přeci jen to není to hlavní a nejdůležitější, to, o co opravdu jde. Což musím poněkud vysvětlit. Začal bych třeba takhle: když člověk zaujme v životě určitý postoj, když svému životu vdechne nějaký smysl, dá mu perspektivu, naději, poslání, když se dobere určité pravdy a rozhodne se „žít v ní“, je to akt jeho a jen jeho, akt existenciální, mravní a vposledku metafyzický, z „hlubin srdce“ vyrůstající a k naplnění vlastního bytí orientovaný, tedy akt v určitém ohledu „soběstačný“, nezávislý ve své podstatě na přesunech a přelivech ve vnějším okolí, na tak zvané „obecné situaci“, natož na jejím okamžitém vzezření. K takové orientaci, je-li vskutku pravá a hluboká, člověk dospívá vždycky – v jakékoli době, v jakýchkoli podmínkách a víceméně nezávisle na nich – a proto nemůže taky jakákoli změna vnějších podmínek a okolností jeho volbu v jejím hlubinném základě změnit (změnit může nanejvýš způsoby jeho chování). Jen ten, kdo nečerpá sílu sám ze sebe a kdo není s to sám v sobě nalézt smysl svého života, spoléhá na své okolí; vkládá klíč k vlastní orientaci někam ven – do nějaké ideologie, organizace či společnosti – a pak, byť by byl navenek jakkoli aktivní, jen čeká a spoléhá. Čeká na to, co udělají jiní nebo jaké úlohy mu zadají a spoléhá na ně – a když oni náhodou zrovna nedělají nic nebo dělají všechno špatně, propadá deziluzi, zoufalství a posléze na všechno rezignuje. Jeho sekta ho zklamala a souběžně s její krizí splaskne i on sám jako propíchnutý balón. Je to přístup v jádře fanatický: neschopen čelit sám cizotě světa, dává člověk plně svůj osud do rukou nějaké zbožštělé instituce a slepě se s ní identifikuje – aby při prvních známkách toho, že neodpovídá jeho zidealizované představě, začal propadat panice: má dojem, že se mu hroutí svět, vytrácí smysl života a je najednou ochoten udělat přesně to, co po dlouhá léta sám tak vehementně (je to přece fanatic!) odsuzoval: starat se jen sám o sebe, vystěhovat se, přizpůsobit. Takový člověk je nešťastný: je totiž permanentně nadšený a zároveň permanentně zklamáný, je trvale naivním optimistou a zároveň v trvalém nebezpečí, že jakákoli vnější nahodilost ho uvrhne do propasti nejhlubší skepse. Je to člověk schopný velmi snadno, velmi rychle, velmi bouřlivě a bez sebemenší vnitřní kontroly a rezervy se něčemu oddat (a každého, kdo se tomu neoddá s ním, energicky odsuzovat), ale stejně snadno schopný se od téhož ve chvíli, kdy to začíná skřípat, odvrátit a stejně rychle propadnout pesimistickému náhledu, že nic nemá cenu (což drží – v lepším případě – až do chvíle, kdy se objeví – totiž: někdo jiný objeví – něco nového, s čím by bylo možno se znovu identifikovat a do čeho by bylo možno opět

beze zbytku delegovat svůj rozum, své svědomí, svou odpovědnost). Oprávněnou setrvalost a výdrž má jen ten, kdo se opírá sám o sebe a nespolehá na druhé, má dost síly k tomu, aby si zachoval vždy střízlivého ducha, vlastní rozum a zdravou kontrolu nad sebou, i vždy původní, tj. nezprostředkovaný pohled na svět. Což platí i opačně: jen ten, kdo si takový trvalý nadhled dokáže zachovat, skutečně věří – ve smyslu víry jako stavu ducha, jako „orientace k bytí“, a nikoli víry jako slepé identifikace s něčím, co se zvenčí nabízí.

Jinými slovy: kdyby se všichni vystěhovali, všichni všechno opustili, kdyby všichni propadli „pobytu“, není to sebemenší důvod k tomu, aby člověk – jen proto – udělal totéž: jeho postoj nevznikl přece z nutkání udělat to, co ostatní, a nemůže se ho proto vzdát z tak nicotného důvodu, že se ho vzdali ostatní.

Samozřejmě, radujeme se, když všechno funguje, všichni kolem nás se pořád a statečně a neúnavně obětují pro ideály, všichni jsou k sobě navzájem dobrotiví a nepřetržitě se milují – a deprimuje nás – když je tomu naopak. Toto radování a tento smutek se však nemohou – tak ani onak – dotýkat základního, jádra věci, totiž toho, jak jsme sami sebe zvolili, kým jsme se rozhodli být. Abych se ale vrátil k začátku: zdá se mi, že ty rozmanité katastrofické zprávy, nebo aspoň některé z nich, daleko víc než o objektivním stavu věcí vypovídají o stavu toho, kdo je přináší, totiž o jeho neschopnosti opřít se sám o sebe a odtud hledat teprve spojence, vedoucí k smutné závislosti na „spojencích“, od nichž jediné a výhradně čeká spásu, na něž je cele odkázán a s jejichž krachem se automaticky hroutí i sám. Přičemž mám podezření, že v případech, které mám na mysli, tenhle vnitřní stav – nastane-li – dokonce začne jaksi nenápadně předcházet všem těm zprávám o vnějším stavu a ovlivňovat je; až to je posléze především tenhle nedostatek „soběstačnosti“, síly, výdrže, nezávislosti, veselé nadhledu, tolerance a vlídného pochopení – nezadržitelně vedoucí (cestou bolestinské sebelítosti) k rezignaci – co určuje perspektivu pohledu, výběr faktů, způsob jejich hodnocení i zobecňování – a že tím ukřivděného nutí vidět všude demoralizaci, není ani tak tato všeobecná demoralizace sama, jako spíš jeho vlastní ztráta životních jistot a životního smyslu. Opět tedy to, o čem jsem psal už kdysi: kdo nevydrží a selže, obvykle nejvíc zdůrazňuje, že celý svět selhal, a na toto obecné selhání světa se nejvíc odvolává a nejčastěji vymlouvá. Abych citoval sám sebe: svět je ztracen jen do té míry, do jaké já sám jsem ztracen.

Je to možná legrační, ale kdykoli slyším, že je určitá naše věc v krizi, беру si z toho radostnou informaci, že tato věc ještě existuje – kdyby neexistovala, nemohla by přece být v krizi. Mám tedy, jak patrně, méně iluzí než mnozí, protože je méně než mnozí potřebuji: věřím totiž. V co? Těžko říci. Snad v život.

5. února 1983

Nedílnou součástí onoho katastrofického poselství, které ke mně pravidelně tak dvakrát třikrát do roka odněkud dolétne, je stížnost, že se „nic neděje“ nebo že se „nic nedělá“. Dalo by se čekat, že taková zpráva zde člověka obzvláště raní, rozruší, deprimuje a že ho přímo donutí, aby zoufale zvolal: proč tu vlastně jsem? Jaký to má všechno smysl – když se nic neděje? Nemíním nic zjednodušovat: neskrývám, že každá zpráva, že se něco smysluplně podniklo, tu člověka potěší: nechci také ty zprávy házet všechny do jednoho pytle – mohou být věcné, přesné, výstižné, i potrhle a popletené. Přesto se však musím přiznat, že už dlouho na tenhle druh poselství reaguji vždy znovu a zcela spontánně právě opačným způsobem, než by se očekávalo: obvykle s většící či menší podrážděností odseknu: a co by se mělo dít? A proč by se vlastně mělo něco dít? A proč by musel pořád někdo „něco dělat“? A co vlastně?

Tato moje podrážděná reakce není ovšem reakcí na tu či onu konkrétní zprávu jako takovou, ale na určité poněkud zvrácené pojetí, které mi tenhle druh zpráv – ať už právem či

neprávem – vždy znovu připomíná. Totiž pojetí, založené na bludu, že vše stojí a padá s takzvaným „děním“, tj. děním jako takovým, neboť jakékoli dění je z principu lepší, než jakékoli nedění. Jde tedy o jakýsi kult „dění“ pro dění, „dělání pro dělání“, důležité je pouze, že „se“ něco dělá – méně důležité nebo zcela pominutelné už pak je, co je to, kdo a proč to dělá, co to znamená či vyvolává, z čeho to vyrůstá. Smysl událostí se vyčerpává už prostě tím, že tato událost je: a jestli není už tak důležité, aby událostí bylo co nejvíc a aby byly co nejčastěji: jejich množství a frekvence jsou totiž mírou života. Mezi nimi je nicota, rostoucí z dojmu, že „když se nic neděje, tak se nic neděje“. Život se tak stává de facto trvalým umíráním, přerušovaným jen tu a tam nějakou událostí. Je-li událostí víc, zdá se, že víc žijeme, je-li jich méně nebo nejsou-li žádné, smrt se zdá být neodvratná. Nepovažuji – samo o sobě – vůbec za důležité, zda se děje hodně nebo málo věcí, a vůbec se mi nezdá, že kvantita vnějškového dění sama cokoli podstatnějšího říká. Důležité je podle mého názoru pouze, zda to, co se děje či neděje, má smysl nebo nemá. Dojem, že „když se nic neděje, tak se nic neděje“, je předsudkem ducha povrchního, nesamostatného a dutého, propadlého době, která sama sobě dokáže dokazovat svou výtečnost jen kvantitou pseudodění, které si trvale – jako včelička – k tomu účelu organizuje. Jak často je přece ve skutečnosti ticho výmluvnější, než sebevýmluvnější řeč! Jak často má jedno dobře zvolené a správně umístěné slovo silnější očistný účinek, než desítky a stovky stran dobře míněného tlachání! Jak často mlčky, jen se skromným a smutně sebeironickým úsměvem držení postoj má nepoměrně vyšší stupeň duchovní emanace než všechna agilní upovídání, všechna ta neustálá verbální sebedokumentace, všechno to úsilí každou věc do nekonečna rozžvatlávat a tím nakonec jediné usmrtit.

Bývaly zřejmě heroické doby krásně zmateného těkání, kmitání, poletování, hektické aktivity, kdy každý dělal všechno, všichni byli na sebe hodní a společně a vesele všechno snaželi, každý každému pomáhal a nikdo nikomu nic neodmítl. Každé společenství má takovou dobu mladosti. Zřejmě se tu a tam objeví nostalgická vzpomínka – a na jejím pozadí pocit, že se „nic neděje“: Jenže to je přesně onen bod, kdy je třeba zmobilizovat veškerou ostrážitost a zreflektovat zavčas nebezpečí, které tu hrozí a které by mohlo povážlivě připomenout známý tobogán od nadšenectví k nihilismu, po kterém se svého času zhoupaly celé šiky našich o něco málo starších spoluobčanů. Věru, smutná představa, že takhle by měli končit ti, kteří celou podstatou svého antifanatického a antiiluzionistického postoje se zdáli být proti čemukoli takovému imunní!

Zkrátka a dobře: je mi jedno, zda se toho děje hodně, nebo málo: zajímá mě jen, zda to, co se děje – anebo neděje! – má svůj smysl, a jaký. Jsem pro věci, které mají smysl: autenticitu, zakotvenost, originalitu, švih, přiměřenost, vkus, sdělnost, apelativnost, srozumění se svou chvílí, prostě hlavu a patu. Jedna taková věc – třeba za půl roku nebo za rok – mi je milejší než všechna eventuální dřina, byť byla vedena úmysly sebešlechtnějšími, pokud jejím smyslem není nic jiného, než aby se něco dělo. To většinou jen devalvuje stanovisko, vyčerpává (a ohrožuje) lidi a beztak nakonec zanechává jen pocit marnosti. A vůbec tam, kde není život zazděn do vnějškovosti „dění“ a kde jakékoli „nedění“ není automaticky pocítováno jako smrt, tam může přece smysluplně zaznít i mlčení – hrdé, důstojné, sebevědomé, svobodné. Mlčení nikoli jako prázdnota, ale jako svrchované a přítom pokorné vědění. Mlčení jako smysluplnost. Mlčení jako ono heideggerovské tiché usebrání, v němž se setkávají věci se světem, odkazují navzájem k sobě a stávají se tím teprve bytostně samy sebou. Anebo jako ta levinasovská „předpůvodní“ vystavenost, předcházející zradě slov. Držet postoj mlčky a trvale je opravdu víc, než ho křičet a záhy opustit! Nehleď k tomu, že mlčlivý partner, o němž nelze nikdy tušit napřed, kdy se ozve a k čemu, ale u něhož je jisté, že

ozve-li se, bude to úder zvonu, je přece schopen daleko lépe zneklidňovat svět, než ten, kterého mají takřkajíc už všichni dávno přechteného!

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.²⁴

P10/12

[1986, léto, Praha.] – Polemická úvaha Rudolfa Battěka o smyslu Charty 77, o její společenské pozici a druhu její političnosti, o nezávislosti a otevřenosti společenství Charty.

Dva pohledy na fenomén Charty 77

Když jsem si poprvé přečetl statě a diskusi o Chartě 77, jak byly uveřejněny v mimořádném čísle *Informací o Chartě 77* z května 1986,²⁵ neměl jsem dojem, že bych se dovídal něco nového, co by mohlo vzbudit můj zájem či podnítit mě k nějaké kritice. Názory autorů jsem znal a s ohledem na naši vzájemnou toleranci jsem je bral jako oprávněný osobní přístup k pojetí této občanské iniciativy.

Dodatečně jsem si uvědomil, že beseda měla přispět jako vysvětlující akce pro chartisty a pro přátele Charty 77 v zahraničí i doma. A tady začaly moje pochybnosti, zda uveřejněné statě i následná diskuse mohou tento záměr naplnit a zda a jak ho splnily.

Když se mi ještě dostal do rukou kritický až odsuzující dopis signatáře, který, jak vím, je vzdálen „centrálního vření“ v chartistické metropoli nad Vltavou a jehož osudy vyjadřují často značné nepochopení smyslu Charty 77,²⁶ pokusil jsem se číst onu diskusi znovu, tak trochu z pozice jen všeobecně informovaného signatáře. A tu se objevilo mnohé, co by si zasloužilo rozbor, vysvětlení i poněkud jinou interpretaci. Onen oponující signatář své výtky, kritiku a odsudky „vyostřil“, jak si to jeden z diskutujících, L. Hejdánek, často přeje, a přinejmenším ukázal patrně přehnanou podobu toho, jak jinak se mohou mnozí signatáři dívat na činnost Charty 77, než je tomu právě u oněch diskutujících. Upozornil tím také na důležitou zásadu: mluvit pokud možno o věcech prostých prostě a srozumitelně, nefilozofovat zbytečně tam a o tom, co je možno vyjádřit slovy intelektuálně třeba stejně brilantními, nicméně srozumitelnými a pochopitelnými i intelektu nepřesahujícím logiku racionálního pozitivního myšlení. Domnívám se, že pozici ne plně informovaného čtenáře mohu při čtení besedy o Chartě zaujmout už z toho důvodu, že jsem od roku 1980 na delší dobu vypadl z pelotonu aktivního jednání a neměl ani možnost sledovat, jak si přátelé v Chartě 77 počínali.

Zdá se, že v teoretické rovině je napořád aktuální vysvětlovat, co Charta 77 je a co není, čím by měla být a čím by rozhodně neměla být, čím se smí a čím nesmí zabývat. Naštěstí v praktické rovině jako by tato měra teoretické podoby Charty 77 zmizela a ve svých dokumentech, nikoliv mimo veškerou kritiku, Charta 77 prokazuje trvale dobrou pohodu, vědoma si

24 Uveřejněno v *Listech*, roč. 13, č. 3 (červen 1983), s. 21–23, pod titulkem Dva dopisy z vězení.

25 Beseda *Informací o Chartě 77* s Václavem Bendou, Jiřím Hájkem, Václavem Havlem a Ladislavem Hejdánkem (koncem dubna 1986). Beseda byla věnována Čs. společnosti pro vědu a umění k jejímu panelu o Chartě 77 na kongresu v Bostonu. – Text byl přetištěn v dokumentaci Charta 77 1977–1989, Praha 1990, s. 125–145.

26 Nepodařilo se zjistit, jaký text měl autor na mysli.

nutnosti vyjadřovat se k tomu, k čemu se svým základním prohlášením zavázala, i k tomu, k čemu ji partnerský společenský dialog nutí.

Domnívám se, že celkovou charakteristiku společenského významu Charty 77, zařazení a zhodnocení její působnosti a mezi jejího vlivu nemůže podat sama Charta 77 slovy svých signatářů, ale především odborná, všemi souvislostmi se zabývající sociologická a politologická analýza (i když nejen ona, neboť nelze pominout aspekty filozofické a ani náboženské). Určitým pokusem o volný výklad do určité míry v tomto smyslu jsou následující řádky.

Charta 77 jako neorganizace

Musí-li určitý společensky relevantní fenomén, jakým Charta 77 nesporně je, ještě po deseti letech úporně vysvětlovat a pořád kolem dokola přesvědčovat bližší i vzdálené okolí, ba dokonce sebe sama, co a čím je, a neustále to připomínat, jako by ono vnější okolí nebylo schopno plně pochopit a docenit její zvnitřku určený význam, pak je zde zřejmý něco, co nechce či nemůže vzít na vědomí buď ona vnější veřejnost, nebo onen vnitřní, sebe sama definující institut.

Na počátku Charty 77 Jan Patočka jako první a v původním záměru jediný její mluvčí vysvětlil sice přesvědčivě ve svých interpretacích smysl Charty 77, čím tato je a čím není a nechce být, jaké cíle sleduje a proč nemůže být zničena. Tyto všemi samozřejmě akceptované „ideové dokumenty“ nové iniciativy jaksi příliš brzy u většiny signatářů upadly v zapomnění, bezpochyby i vinou předčasné tragické smrti autora.

Ostatní chartisté vedle některých spíše okrajových textů museli po prezentaci základního prohlášení ve směr hned stvrzovat svoji signatářskou identitu svým jednáním a vystupováním vůči dezorientované a zaskočené politické i policejní moci. Teprve další vývoj aktivit v Chartě 77 i kolem ní si vynucoval „nové“ úvahy na téma, co patří k činnosti Charty 77 a co ne. Byla to ovšem tehdy především snaha uchránit Chartu 77 před zničujícím zásahem policie, jež vedla k „očišťování“ Charty 77 od všech konkrétních aktivit (VONS a *Infoch*), ačkoliv tato činnost plně odpovídala záměrům a smyslu základního prohlášení Charty 77. Ale budiž, musíme vzít na vědomí, že nejen záměr osnovatelů, ale i vnější společenské podmínky určují, v jaké podobě je záměr naplňován. To bylo také důvodem, proč už ve svých počátcích neměla mít Charta 77 formálně žádnou výraznou organizační podobu.

To, že Charta 77 není organizací, by nemělo být důvodem udržovat její postavení v jakémsi téměř zaslavném stavu neurčitosti a nejasnosti. Naštěstí pro plnohodnotnou společenskou funkčnost dostačuje určitá strukturální vymezenost, tvořící celek odlišitelný od celků jiných. A tak Charta 77, ač není organizací, je strukturou schopnou samostatné existence a s náležitou reaktivitou. Ti, kdo se na Chartu 77 obracejí, by se nemohli obracet na jakousi podivnou a neurčitou sociální mlhovinu. Výhodou Charty 77 tedy je, že ač nenaplňuje nutné znaky organizační struktury, naplňuje znaky struktury systémové alespoň natolik, že je schopna samostatné existence a tím i tolik potřebné komunikovatelnosti.

Všimněme si, jak ti, kdož se na Chartu 77 obracejí, zcela pomíjejí – a činí tak naprosto oprávněně – otázku její organizovanosti či neorganizovanosti. Nikoho to prostě nezajímá. Pro ně prostě Charta 77 je, a je natolik strukturovanou složkou společnosti, že je možno ji oslovit a dokonce se dočkat odpovědi, a to platí ovšem i v poměru moci k Chartě 77.

Co tedy tvoří strukturu Charty 77? Především signatáři, kteří svým podpisem vytvořili toto společenství a tím se odlišili od nesignatářů (což nemusí být vždy významný hodnotící prvek, neboť i ten, kdo ač nesignatář uznává cíle Charty 77 a chová se podle toho, není tak zcela mimo Chartu 77). Dále institut mluvčích Charty 77, který Charta 77 ustavila, zpravidla tří signatářů, aby ji plnomocně zastupovali, včetně institutu kolektivu mluvčích. A za

třetí dokumenty (prohlášení, sdělení, dopisy apod.), jimiž Charta 77 vyjadřuje svoje postoje k nejrůznějším příležitostem a společenským problémům a pomocí nichž, ale také prostřednictvím osobních kontaktů navazuje styk s různými organizacemi či jednotlivci a pokouší se také o dialog se státními orgány. To, myslím, plně dostačuje k životaschopnosti a společenské aktivitě Charty 77 i přesto, že není organizací.

Považuji tak trochu za schizofrenní neustále zdůrazňovat, že Charta 77 není organizací, když se na nás někdo obrátí. O tom, že nejsme organizací, svědčí naše faktická neorganizovanost, a ne, že to o sobě budeme prohlašovat. Mohla by se vést diskuse, zda a do jaké míry je vhodné a výhodné či nevhodné a nevýhodné, že nejsme organizací, ale za daných podmínek to nepovažuji za účelné. Spokojme se tím, že desetiletá existence Charty 77 v té podobě, jak existuje, dostatečně prokazuje její životaschopnost a význam, a nemusíme se bát ani o její budoucnost, neboť obhajoba lidských a občanských práv neztratí na aktuálnosti ani v jakémkoli budoucím politickém systému.

Charta 77 jako nepolitické politikum

Vznik a působení Charty 77 nelze posuzovat z jakéhosi mimospolečenského nadhledu, ale v souvislosti se sociálním a politickým systémem, v němž existuje. Ono totiž o tom, co je a není Charta 77, nerozhoduje jen názor těch, kdo se v ní sdružili, tedy to, co o sobě Charta 77 sama říká, ale také názory těch, kdo její působení posuzují zvenčí, kdo se cítí být její činností zasahováni, oslovováni, jichž se týká a dotýká. To ostatně dokázala elita moci před deseti lety, když svoji bezuzdnou, zoufalou, nelogickou, a proto hluboce omylnou kampaň (z hlediska zájmu moci především) rozpoutala proti Chartě 77. Tím ovšem zcela zjevně prokázala, že Charta 77 je politikum, aniž si klade vysloveně politické cíle, jakým je především účast na veřejné politické činnosti směřující k podílu na mocenském rozhodování ve státě pomocí politické organizace a na základě politického programu. V tom smyslu je Charta 77 zcela a naprosto politicky nevinná a tudíž nepolitická. Jsme-li však současně nuceni připustit, že vše společensky významné, co směřuje k regulaci, změnám či nápravě ve společenských vztazích, je vždy i politicky významné, pak obhajoba lidských a občanských práv, zejména v současném politickém systému naší země, je politikum *par excellence*. Nic na světě nemění, že motivace tohoto jednání je v Chartě 77 především ozvěnou mravního akcentu, a ani fakt, že v pluralitním politickém systému, pokud by si v něm prosazování občanských a politických práv vynutilo podobné společenství (v tom případě jistě na bázi organizace), by taková aktivita patrně nevzbudila žádnou zvláštní společenskou reakci – rozhodně ne ze strany politických elit.

Cíl, který si Charta 77 uložila, není dostatečný k tomu, aby postačoval charakterizovat toto společenství jako po výtce politické, ale je natolik dostatečný, aby umožnil společensky významné zasahování i ovlivňování věcí veřejného zájmu a tím se zasadil do onoho ne vždy přesně vymežitelného spektra politického působení. Je sice pravda, že v totalitním systému, jaký existuje v současném Československu, se téměř každá aktivita občanů jeví jako politikum, ale v případě obhajoby občanských a lidských práv je to politický faktor mimo jakoukoli pochybnost.

Je to především obecnost tohoto chartovního úkolu, která umožňuje sdružovat v tomto společenství lidi nejrůznějších ideových, filozofických, politických i náboženských zaměření, aniž by se navzájem kádrowali a jejichž přítomnost by byla zpochybnována jejich minulostí (sic!). Sama tato skutečnost vytváří vzácné vědomí „kritického pluralismu“ (K. Popper), které je pro nás i perspektivou možné politické spolupráce. Názorová tolerance uvnitř Charty 77 je cestou nejen pro přesvědčování druhých, ale i pochopení a popřípadě přijetí názoru druhého, či cestou sblížování názorů a nalézání tak východisek společensky relevantních,

tj. užitečných a nosných. I to je nesporná hodnota budoucí etiky politiky, kterou postrádá dnešní svět. Neboť jestli se dnes mluví o potřebě nového politického myšlení, pak v Chartě 77 je tento záměr, i když v malém, uskutečňován do určité míry už desátý rok.

Jedno nedorozumění bychom si měli odpustit, totiž představu, že Charta 77 nemá nic společného s politickým spektrem společnosti, popřípadě s bipolaritou tohoto spektra. Já sice rozumím Havlovu uvažování, ale tvrdit, že Charta 77 „ze samé své podstaty je mimo ně...“, je nad tím vším..., vně všeho...“ musí vyznít pro pozemsky uvažující intelekt jako pokus o jakousi transcendentalizaci. O tom, jak dokonale uvnitř toho všeho Charta 77 je, svědčí především to, co dělá, čím se zabývá, její dokumenty, které jsou natolik výmluvným zasahováním do zájmů v politickém spektru, že takové pojetí je zcela neúčelné. Tvrzení, že Chartě 77 jde „... o pravdu, o pravdivý popis poměrů a jejich svobodnou a objektivní kritiku“, vyvrací, co autor říkal předtím. Pravdivě popisovat poměry a svobodně je kritizovat je činnost veřejného zájmu vždy spojená s názorovou pestrostí politického spektra. Aniž se musím hlásit vlevo či vpravo, je zřejmé, že takovým popisem a kritikou se zaměřuji nejen morálně, případně filozoficky či nábožensky, ale i politicky. Ale politická zařazenost neznamená vždy některými tak požadované zařazení stranicko-politické či jenom blokové. Takto zařazovat občanskou iniciativu Charty 77 nelze prostě z toho důvodu, že objekt jejího zájmu, občanská a lidská práva, je natolik obecně nosný, žádoucí a spojující, že jeho sledování je zájmem téměř celého politického spektra. Říkám téměř, protože ta jeho část, která se proti účelnosti a praktické realizaci tohoto cíle staví, je mimo pozice Charty 77, a tím i mimo ono politické spektrum, k němuž Charta 77 nesporně patří.

O pozici, opozici a nezávislosti Charty 77

To, co nám mohou exiloví přátelé závidět, je především naše schopnost v Chartě 77 spolupracovat a koordinovat se přes často značně odlišné přístupy, pojetí a koncepce společenského řádu, státní raisony, sociální a ekonomické aktivity apod., tedy nejen faktory politických úvah, ale i odlišnosti filozofické a náboženské.

Charta 77 je určitou společenskou pozicí, vymezila se jako občanská iniciativa usilující o dodržování a naplňování toho, k čemu jsou občané vázáni právním řádem státu. Jestliže stát přijal na sebe povinnost, *nota bene* v mezinárodně právním kontextu, plnit příslušné předpisy (právní normy) o občanských a lidských právech, zavazuje k jejich plnění i každého svého občana. Nelze proto kritizovat Chartu 77, že je jako ostatní občanské iniciativy vždy angažovaností proti něčemu a nikoliv pro něco, jak to zaznívá z kritiky jednoho signatáře. Ostatně je to určitý operačně logický dogmatismus pomíjet, že každá pozice je výrazem určité opozice a každý opozičně formulovaný názor je negativním vyjádřením určité pozitivní myšlenky. Společenství Charty 77 vzniklo k prosazování toho, k čemu se politická moc, snad nejenom zdánlivě, v tom nejlepší slova smyslu připojila a zavázala. Dochází-li k tomu, že tuto oprávněnou iniciativu občanů potlačuje, staví se zcela paradoxně do opozice vůči vlastní pozici sama státní moc.

S tím úzce souvisí dvojnásobnost samotného chápání a dovolávání se občanských a lidských práv. Neboť jako je určitá pozice současně i *sui generis* opozicí, i každé právo je současně i povinností a závazkem. Tento aspekt je třeba docenit nejen v rozměru celospolečenském, ale i v osobním životě, jak na to správně upozornil Hejdiánek.

Každé pozitivní vymezení jakéhokoliv práva je současně, i když nepřímou, stanovením určitých mezí. Veškeré naše chování, každé právo člověka a reakce společnosti na ně je nejen tendencí k větší svobodě, ale i výrazem omezení této svobody. Jedině takto je nutno chápat každé určení práv a povinností. Myšlenkově se zde pohybujeme v rovině racionálního chápání postavení člověka ve společnosti s jeho vnějšími vztahy, potřebami a tužbami. Jakmile

do hry vstoupí faktor přesahování pouhé racionality – ona tolik potřebná dimenze života jedince, dostávají kategorie práva, svobody a povinnosti jiný, absolutnější rozměr a zvýrazňuje se tím především etická hodnota každého práva a současně a nerozlučně i její pochopení jako osobní odpovědnosti a mravního závazku.

Myšlenku nezávislosti a otevřenosti společenství Charty 77 nelze chápat jako zvláštní postavení nad společenským pohybem. Fakt, že Charta 77 se nehlásí k žádné konkrétní či dokonce stranicky vymezené ideologii, politickému programu nebo filozofickému či náboženskému pojetí, neznamená, že se nehlásí vůbec k žádné koncepci, nebo že žádnou, jakkoli dílčí koncepci nemá. Zdůrazňovat otevřenost a nezávislost Charty 77 tím, že za nejdůležitější se považuje „... funkce Charty 77 jako společenského ‚enzymu‘ a ‚katalyzátoru‘, který nikdy nevstupuje natrvalo do hry, ale dává celé hře její perspektivu, napínavost a smysl“, nebo tvrdit, že „... k takové iniciativě je Charta 77 zajisté výzvou a inspirací, ale nepovažuje ji v celé šíři za svůj nejvlastnější úkol“ (Hejdánek), je přinejmenším nešťastná, nevhodná, zbytečně matoucí i ústupová formulace.

Mohl bych svoji argumentaci podpořit tvrzením, že občanská a lidská práva jsou natolik obsáhlým veřejným zájmem, že by dokonce postačovala sama o sobě k politickému programu pro politické seskupení. Charta 77 svou důslednou obhajobou občanských a lidských práv stojí jednoznačně na pozici myšlenek demokracie, sociálního solidarismu, kulturní, filozofické, náboženské a tudíž duchovní tolerance, což jsou hodnoty, které sice neznamenají, že Charta 77 uznává nad sebou jen autoritu jedinou, totiž autoritu pravdy a autoritu svědomí, které jí velí tuto pravdu říkat .

→ ČSDS, SB. CHARTA 77. – STROJOPIS, PRŮPIS.

P10/13

1987, 16. březen, Praha. – Kritický komentář Ivana Dejerala k Dopisu signatářům Charty 77, uveřejněnému mluvčími k 10. výročí vzniku Charty 77.²⁷

Odpověď na dopis signatářům Charty 77 ze dne 6.1.1987

Dopis začíná konstatací deseti let trvání našeho společenství, o kterém se dále dovidám tušené i netušené, ale hlavně rozporuplné věci. Je mi sdělováno, že Charta 77 „jsou konkrétní lidé“, „šťastní i nešťastní, lepší i horší, známí i zcela neznámí“, a že „tito lidé tvoří posléze určité lidské a pracovní společenství“, o němž se dále praví: „I toto společenství je Charta 77. Ba řekli bychom, že vůbec na prvním místě je právě tím. Protože jediné jako určité společenství může existovat i jako to všechno další, čím je.“ Autoři mne ujišťují: „K tématu Charty 77 jako společenství chceme dnes především upnout svou pozornost.“

O pár stránek dále však autoři vykazují do patřičných mezí moji případnou pozornost k tomu jimi preferovanému tématu. Píší mi, že „podpisem Charty 77 se tedy – meritorně vzato – nikdo neztotožňuje s takovou či onakou skupinou osob, ani nevyjadřuje svůj souhlas s něčím, co udělal nebo dělá někdo jiný“. Říkají to v souvislosti s kritikou těch signatářů, kteří svoji pozornost k tématu Charty 77 jako společenství vyjadřují tak mezním způsobem, jako je odvolání samotného podpisu „například proto, že se jim nelíbí některý mluvčí nebo některý aktivní signatář nebo některý dokument nebo lidské vztahy mezi těmi či oněmi

27 Srv. D363 z 6.1.1987.

chartisty“. Tuto svoji úvahu o „signatářství“ autoři sumují: „Podpis Charty 77 není přihláškou ke spolku, ale přihláškou člověka k jeho vlastnímu občanství.“

Příznávám, že mi není zcela jasné, co je to „mé vlastní občanství“, k němuž, jak se dovidám, jsem „podal přihlášku“. Přes neprůhlednost termínu se jej nicméně snažím uchopit. Ač to autoři nikde explicitně neříkají, lze mít za to, že je jím míněna v jistém ohledu i lidská důstojnost a s ní spojené odpovědné pobývání na Zemi. Jako pro mnohé, je i pro mne s důstojností člověka spojena především úcta. Úcta, která je založena vztahem já – ty jako úcta k já a úcta k ty, a to tak, že úcta k já je povinností úcty k ty. A je to právě nedostatek takto orientované úcty k já, nedostatek sebeúcty, co je jádrem kritiky kritizovaných signatářů či vztahů mezi nimi. Myslím, že je třeba přiznat, že je to bez ohledu na povahu z ní vyvozovaných důsledků kritika oprávněná a odbýt ji odkazem na nedostatečné vědomí těch, kteří naše společenství opouštějí, je nečestné a zavádějící. Neboť to, s kým co podepisuji a s kým tím pádem tvořím společenství, má v konečných důsledcích nemenší význam než to, co podepisuji. Úcta, kterou jsme si ve společenství povinováni, na nás klade nároky, jejichž nedostání není a nemůže být věcí soukromou, po které nikomu nic není a která se společenství nedotýká.

Autoři dopisu dále prohlašují, že „chce-li Charta 77 dobře sloužit veřejné věci, musí být sama věcí veřejnou a veřejně srozumitelnou“. Proti deklarovanému krédu těžko co namítat. V dopisu samém však vystupuje tendence učinit ji veřejně a pro veřejnost (a nejen pro ni) jinou a tím i nesrozumitelnou, různou od prožívání tak či onak s ní spojených lidí; různou od zahlédnutelné skutečnosti, jdoucí od konkrétních fakticit po koncepční úvahy a hodnotící soudy.

Abych vyložil, co mám na mysli, poukážu ke způsobu jmenování nových mluvčích Charty 77. Dopis říká, že nového mluvčího po dohodě s ostatními mluvčími určí mluvčí odstupující. Formálně je to tak. Skutečnost však, jak víme, je poněkud jiná. Byl to, a je to víceméně i dodnes, konsenzus vlivných názorových skupin, co určuje personální složení mluvčích. V prvních letech existence Charty 77 bylo personální složení mluvčích povětšinou dáno poměrnou reprezentací tří „skupin“ signatářů. Obecně bylo zvykem, aby jeden mluvčí byl z řad bývalých členů KSČ, druhý z okruhu literátů a umělců vůbec a třetí aby reprezentoval v politice nekomunisticky orientované signatáře a věřící. K tomu, že takto dosahovaný konsenzus je záležitostí mnohdy velice nesnadnou, než aby mohla být autory dopisu přehlédnuta, připomínám odmítnutí prof. V. Černého jako možného mluvčího zejména skupinou vyloučených členů KSČ v počátcích existence Charty 77, a na druhé straně poměrně nedávnou různorodou opozici proti možné kandidatuře ing. P. Uhla na tuto funkci.

Je-li řeč o „zvykovém právu“ v Chartě, a dopis o něm hojně pojednává, pak je třeba zmínit se zejména o tomto zvykovém právu, a to zvláště proto, že záměrem autorů dopisu je návrh a doporučení, jak v Chartě 77 dál.

Zmíněná praxe výběru mluvčích totiž poukazuje ke konsenzu původnějšímu, ke konsenzu, který vznik Charty 77 předcházela. Charta 77 vznikla v ovzduší solidarity v době procesů s hudebníky kolem skupiny Plastic People. U jejího zrodu stáli tak či onak do politiky vstoupivší lidé, ať již je k ní dovedlo vlastní politické přesvědčení nebo morální či estetický postoj. Charta byla jimi zamýšlena jako společný podnik takto různě, nejen politicky, ale i v politice orientovaných lidí. Měla být a byla jen prvním krokem v nalézání společné cesty různých přístupů a názorových proudů v životě naší společnosti. Bohužel tato intence v prvním období tvrdé reakce na existenci Charty 77 ustoupila do pozadí a s postupem času mezi jejími signatáři zanikla.

Charta 77 pochopitelně nemůže, a není jí vlastní, být politickým fórem. Protože však zůstala jen oním prvním a osamocným krokem, byla jí úloha politického fóra do jisté míry

vnucena. A tato v ní byla a je zvenčí a někdy i zevnitř spatřována a zejména od ní z nejrůznějších stran očekávána. To se také již nejednou projevilo v životě Charty 77. Byly tu, jak víme, snahy po její institucionalizaci např. návrhem systému voleb či návrhem na vytvoření správních území a jejich výborů. Na druhé straně je tento tlak na politizaci Charty 77 prováděn vytrvalou snahou některých skupin nebo jednotlivců prosadit v ní svou politickou praxi a názory.

Při hodnocení práce Charty je třeba mít též toto na paměti a říci, že celá řada jejích obtíží pramení právě z toho, že jsme z oné původní intence vykonali jen velmi málo, nebo, přesněji, téměř nic. Přešlo deset let a jednotliví lidé i názorové skupiny mají v politickém ohledu k sobě dál než v sedmdesátých letech. Společnost je v mnohém ohledu rozpadlejší než tehdy a obecná úroveň politického uvažování se téměř v ničem nepozvedla. Stejně jako tehdy neexistuje žádná, ani nejobecnější společná politická koncepce našeho národního života a namnoze neexistuje ani snaha o její hledání. Jsme na tom dokonce tak špatně, že i lidé, kteří nikdy nebyli přívrženci komunismu a nemají tedy pro to světonázorové důvody, navrhuji obrátit se na pana Gorbačova se žádostí, že chceme také takové reformy a takovou gласnost, jaké jsou u nich, jako kdyby bylo vůbec možné zodpovědnost za náš vlastní život a osud delegovat na kohokoli jiného, či po někom jiném „dobrý život“ jako příděl, na nějž máme nárok, žádat. Postojem vyloučených komunistů všeobecně bylo čekat na příznivý vývoj u východního souseda, ale i po deseti letech tu zůstala stejná nevyjasněnost cesty, po které chtějí jít, až jim to, jak očekávají, změny od vedle dovolí. Mnohé jiné skupiny jsou na tom stejně. Na druhé straně aktivace či vznik takových univerzálních postojů, jakými jsou náboženské postoje či vzrůstající pocit středoevropské vzájemnosti, jsou chápány nebo i dle osvědčených šablon předem označeny jako reakční. Stejně tak skutečnému srovnání brání vnitřní nesvoboda mnohých, která jim dovoluje jen laskavé „nadřazené osvětlení“ ve vztahu k věřícím „vězícím v temnotě“. Nezávislý duchovní život, který opravdu dosáhl v uplynulých deseti letech výrazné šíře i hloubky jak v prostředí Charty 77, tak mimo ni, může teoretickou a praktickou oblast politiky suplovat jen ve velmi omezené míře, pokud vůbec, rozhodně však ne natrvalo. Tvrzení autorů dopisu, že Charta 77 je „prostorem, v němž a v jehož okolí se výrazně rozvinul nezávislý politický život“, je nonsens. Naopak na tomto stavu má svůj výrazný podíl špatně pochopená a neustále zdůrazňovaná nepolitičnost Charty. Dopis toto nepochopení nerozptýluje. Je třeba jednoznačně říci, že její nepolitický program a tím i její neinstitutionální charakter nejsou deklarovány proto, aby bylo obtížnější Chartu 77 jako celek i její jednotlivé signatáře trestně postihnout, ale proto, že většina těch, kteří stáli u jejího zrodu, pociťovala podřízenost svého konání morálním principům, jejichž výrazem jsou nepochybně také lidská práva, a z těchto, nikoli z politicky utilitárních pozic, se stavěla za jejich právní sankci a dodržování. Nepřipomínání tohoto morálního nároku na člověka dalo zapomenout na společný základ nepolitického zaměření Charty 77 s politicky koncepčním uvažováním a konáním. Vytratilo se tak povědomí o jeho vzájemně podmiňující komplementaritě a vytratilo se namnoze i vědomí o nedělitelnosti mravního nároku na člověka v jeho jednání veřejném i soukromém. Stalo se tak, že období desetileté existence Charty nebylo ve všeobecnosti ani obdobím projasňování politické koncepce našeho národního života, ani obdobím konstituce vpravdě odpovědné politické osobnosti. Tato nedostatečnost vyniká zejména dnes, kdy se svět kolem nás jako celek dává po letech poměrně stagnace do pohybu, a kdy byla osobou pana Gorbačova pro naši geopolitickou oblast nebývale vysoko postavena laťka nároků na osobnost veřejně se angažující v politice. Je dokonce možné, že tento stav, vzniklý tím, že jsme neučinili to, co jsme původně zamýšleli, se nakonec ukáže jako tak veliký zápor pro duševní a politický život naší společnosti, že jej nic z toho, co bylo dosud učiněno, nevyváží.

Toto vše je nutno říci, rekapitulujeme-li deset let činnosti našeho společenství, a toto vše nutno mít na paměti, uvažujeme-li jak dál. Nic nenaznačuje, že by Charta 77 mohla v dohledné době říci: „Už nás tu není třeba.“ V tomto ohledu bude mít asi stále hodně práce, než aby takto zašla na úbytě. Mohlo by se jí to však přihodit v jiném a podstatnějším ohledu, kdyby se nadále deklarovala tak jako v Dopise signatářům, tj. jinak než vznikla, a jinak než jak je, doufám, stále mnohými pocítována. Bez vědomí, že angažovanost v hnutí Charty 77 je součástí všeobecného úsilí o odpovědný život v celé jeho totalitě, by osobní nasazení riskující společenské postavení, ztrátu zaměstnání a všemožný postih signatáře i celé jeho rodiny bylo jen aktem podezřelého masochismu. Rozhodně by nebylo něčím, co by mohlo být přitažlivé a k čemu by bylo možné s klidným svědomím zvat další, zejména mladé lidi.

Chartě 77 jako hnutí za občanská práva nelze přiřadit oblast praktické a teoretické politiky. Do té musíme vstoupit my, její signatáři, vedení stejnou odpovědností, jež nás svedla v Chartě dohromady, a stejnou odpovědností je nám řídit se i ve svém soukromém životě. Čeká nás ještě mnoho práce, než z každého našeho konání bude jednoznačně patrné, že morální odpovědnost je vnitřně i vnějšně stejně nedělitelná jako svoboda.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 10 (1987), Č. 6, s. 4–6.

P10/14

Dopis 40 signatářů Charty 77 mluvčím s kritickým komentářem k Dopisu signatářům Charty 77 z 6. ledna 1987.

Vážení přátelé,

přivítali jsme Váš dopis signatářům (dokument Charty 77 3/87),²⁸ který otevřeně a přitom rozvážně hovoří mj. i o vnitřních problémech Charty 77 a obrací se na všechny signatáře, aby se, pokládají-li to za potřebné, sami k dokumentu a k návrhům v něm obsaženým vyjádřili. Pokládáme to za správné a chápeme se nabídnuté příležitosti.

Předem bychom chtěli poznamenat jen tolik, že ne každému je vlastní vyjadřovat se písemně. I v Chartě 77 to patrně není vlastní většině signatářů. Přirozeným způsobem pak vzniká situace, kde je více slyšet ty, kteří psát umějí, a na druhé straně se objevuje jakási „pasivní většina“ – situace, o níž Váš dopis hovoří na řadě míst. Ani my většinou nepatříme k těm, jimž je vlastní písemná forma projevu, ale přesto se domníváme, že na iniciativu dopisu signatářům bychom měli reagovat i my, i když náš dopis nebude formálně vytříbený tak, jak bývají dokumenty Charty 77.

V dopise se konstatuje několik věcí, které se nás bezprostředně dotýkají. Konstatuje se, „zvolna a samovolně vzniklo cosi jako aktivní jádro Charty 77“. Konstatuje se, že u tohoto aktivního jádra začíná padat v úvahu přirozená přestárlost, neboť jejich velký počet patří k zakládajícím signatářům, kterým prostě přibylo lidských 10 let. Konstatuje se, že tu začíná být cosi jako generační problém uvnitř Charty 77, a naznačuje se, že komunikace s mladou generací signatářů zdaleka není tak v pořádku, jak by být měla. Dále se konstatuje, že vzniklo v Chartě 77 jakési „zvykové právo“, které se v podstatě zatím dobře osvědčovalo.

²⁸ Viz D363.

V souvislosti s tím se pojednává o problematice tzv. kolektivu mluvčích a konstatují se nedostatky této „instance“. Namísto kolektivu mluvčích se navrhuje ustavit klub mluvčích, v němž by se dosavadní kolektiv mluvčích sám přeměnil. Posléze se navrhuje ustavení fóra Charty 77 a zdůvodňuje se jeho žádoucnost.

Uvedená konstatování jsou sympatická svou otevřeností a návrhy jsou stejně tak sympatické svou iniciativností. Domníváme se ale, že tu je řada otevřených otázek. K větší centralizaci v Chartě 77 by vedlo nahrazování kolektivu mluvčích klubem mluvčích. Formulace dopisu jsou v tomto bodě velmi mlhavé. Zůstává faktem, že mluvčí patřili a patří skoro výhradně k onomu „aktivnímu jádru“ Charty 77, které se z valné části omezuje na věkově starší generaci a na osoby, které buď žijí v Praze a Brně, anebo mají s těmito centry pravidelný a ustálený kontakt. Ustavení klubu mluvčích na této situaci nic nezmění. Nestalo se ale náhodou to, že se v důsledku „zvykového práva“ vytvořilo „aktivní jádro“ poněkud svévolně? Nestřhlo toto „aktivní jádro“ na sebe všechnu důležitou (a jistě obtížnou a často nezáviděníhodnou) práci s takovou vehemencí, že se jaksi stalo „soběstačné“, a jako důsledek toho se tu objevila „pasivní většina“? Byla iniciativám zdola, aktivnímu přihlášení se ke spoluúčasti z řad té tzv. „pasivní většiny“, především z řad mladé a nejmladší generace, věnována patřičná kladná pozornost a bylo jejich přihlášení ke spoluúčasti a spoluzodpovědnosti skutečně plně akceptováno?

Problém „pasivní většiny“ je dnes v podstatě problém mladé generace v Chartě 77 – i mimo ni. Tak jako převážná část „aktivního jádra“ patří ke starším ročníkům, tak převážná část „pasivní většiny“ je tvořena signatáři mladé generace, kteří dorostli teprve v posledních letech. Jejich přihlášení se podpisem k Chartě 77 bylo snad u všech z nich spojeno s vědomím, že na sebe berou nejen spoluúčast, ale i spoluzodpovědnost spojenou s aktivní prací. V takovém případě je dost nesprávné hovořit o „pasivní většině“ a je třeba uvážit, zda by se nemělo hovořit o k práci nepřipustěné většině. A proč nepřipustěné? Protože si „aktivní jádro“ stačí samo, domnívá se, že je dostatečně reprezentativní, nebo dokonce snad proto, že mladí by mohli mít v lecčems jiné názory, protože mají jiný životní styl a jinou optiku?

Domníváme se, že „generační problém“ Charty 77 není jejím problémem vnitřním. Že je problémem i vnějším. Otázka vztahu Charty 77 k mladé generaci, k jejím potřebám a zájmům a otázka vztahu mladé generace k Chartě 77 jako takové (tj. k jejímu ustavujícímu prohlášení + jejím skoro 350 dokumentům + jejím signatářům jako lidským osobnostem, zejména pak k osobnostem reprezentujícím „aktivní jádro“), to jsou dvě vzájemně spjité otázky, které nejsou zdaleka tak neproblematické, aby mohly být přecházeny mlčením. V praxi se vytvořila v naší zemi situace, kdy Charta 77 je pocítována jako jakási politická instance, jejíž boj za zaručení legality a lidských práv je – zejména pokud se týče VONS – plně oceňován, ale mladá generace se při řešení svých palčivých obtíží a problémů cítí odkázána jen sama na sebe a sdružuje se v zájmově i regionálně členěných seskupeních, která jsou jí bližší než Charta 77 s oním ustáleným „aktivním jádrem“.

Charta 77 nemůže zajisté vyslovovat nějaký jednostranný politický program (je naopak seskupením názorově pluralistickým), ani nemůže být spíkreem nějaké jediné zájmové skupiny nebo generační vrstvy. Je snad možné, a je to snad v pořádku, zablokovávat spoluúčast na spoluzodpovědnosti těch, kteří se k ní hlásí proto, že by Tito noví mladí aktivisté vznášeli nové zájmy, nové názory, nová hlediska a snad i nová východiska a orientace vlastní generaci nikoli šedesátých let (to jsou léta, z nichž vycházela většina představitelů pozdějšího a dnešního „aktivního jádra“), ale osmdesátých let? Charta 77 si získala ohromnou mezinárodní vážnost a vliv, ale její pozice mezi naší vlastní mladou generací této vážnosti a vlivu neodpovídá. „Aktivní jádro“ musí si být vědomo toho, že Chartě 77 začíná chybět zázemí v mladé generaci vůbec, nejen v řadách nových mladých signatářů. Není-li si toho vědomo,

má-li dojem, že je v tomto ohledu naopak všechno v pořádku, mohlo by se stát, že Charta 77 nebude dostatečnou platformou, na níž by byla plně reflektována širší potřeby a zájmy společnosti. Domníváme se, že „zvykové právo“ Charty 77 vedlo k určité izolaci nejen „aktivního jádra“ od ostatních signatářů, ale i k určité izolaci Charty 77 od významných zájmových a generačních skupin v naší zemi. Domníváme se, že pokud by Charta 77 chtěla jak v rozsahu našich dvou federálních republik, tak v rozsahu měřítka mezinárodního být institucí skutečně mezinárodní a reprezentativní (a ne jen nějakým „soukromým klubem“), bude nutno přikročit k závažným změnám v její vnitřní struktuře. Tyto změny nepřinese navrhovaný klub mluvčích. Je nutno, podle našeho názoru, přestat se „zvykovým právem“ „aktivního jádra“ na práci při vedení chartistických záležitostí, protože se ke spoluúčasti hlásí aktivisté další a noví. Mnoho z nich žije a působí mimo Prahu, Bratislavu a Brno, takže otázka jejich aktivního uplatnění v Chartě 77 s sebou nutně přináší nové myšlenkové proudy, nové pohledy a novou praxi. Jedinou jinou alternativou by zůstávalo, že by si mladí museli vytvořit nějakou novou instanci, která by reflektovala i jejich zájmy, sami. Tato alternativa je možná. Otázkou je, zda je nutná a jaký dopad by to mělo.

Ze všech těchto důvodů vítáme projekt fóra Charty 77, které by bylo nejen „ventilátorem“, kterým by proudil zvenčí do Charty 77 a z Charty 77 do jejího centra „čerstvý vzduch“, ale bylo by jakýmsi „malým parlamentem Charty 77“, jenž by mohl, abychom tak řekli, hrát úlohu, kterou ve starém republikánském zřízení Říma měl lidový tribunát. *To znamená, že jeho hlas by nebyl pouze hlasem poradním.* Fórum Charty 77 by se mělo v první řadě opírat o koordinovanou účast signatářů mimo hlavní města a signatářů „druhé vlny“, tj. signatářů, kteří se připojují v těchto letech a jsou skoro bez výjimky příslušníky mladé generace (která si už vytvořila svoje kulturní krystalizační centra, jež je možno fóru postavit do služeb) a dokonce, a to velmi intenzivně, i o účast zainteresovaných nesignatářů, protože i jim by tu Charta 77 měla být otevřena, tak jako je VONS ku pomoci všem občanům bez rozdílu. Organizační problémy s tím spojené jsou do značné míry s to zajistit si mladí a noví aktivisté sami, ale musejí vědět, že se na práci a požadavky fóra bere vážný praktický zřetel, že bude zaručeno, že realizaci podnětů a požadavků fóra nebude bráněno ať tím, či jiným způsobem dosavadním „aktivním jádrem“ s jeho klubem mluvčích, jehož existenci vůbec nepovažujeme za něco, co by přineslo vyhlídky na změnu dosavadního „zvykového práva“. Toto „zvykové právo“ se sice osvědčuje v mnoha bodech, ale v jiných už je brzdou. A doplnit staré zvyky novými zvyky je podle našeho názoru věc přirozeného vývoje lidského společenství. Zavést jako zvyk aktivní podíl mladé generace na práci Charty 77 (se všemi důsledky z toho plynoucími) je podle našeho názoru věc, která je neodkladná.

Signatáři Charty 77 (rok narození, místo pobytu):

Rudolf Bereza (1942, Mariánské Údolí); Viktor Brath (1959, Praha); Petr Cibulka (1950, Brno); Stanislav Devátý (1952, Gottwaldov); Roman Crič (1956, Jihlava); Martin Höger (1962, Praha); ing. Tomáš Hradílek (1945, Lipník nad Bečvou); Petr Hrach (1955, Sušice); Mikoláš Chadima (1952, Praha); Zdeněk Hegr (1953, Pardubice); Dagmar Kadlecová-Hlavsová (1956, Dolní Koupce); ing. Milan Kohout (1955, Praha); Jiří Kostúr (1942, Venlovice); Jiří Koula (1960, Chomutov); Libor Ruch (1955, Praha); Vladimír Líbal (1954, Plzeň); Miloslav Mašek (1958, Praha); Jaroslav Mlejnek (1959, Praha); Jiří Mrázek (1945, Praha); Karel Mrázek (1957, Chomutov); Aleš Müller (1954, Blansko); Jaroslav Ondrák (1961, Praha); Milan Pavlišťík (1963, Rožnov pod Hradištěm); Jan Pilnáček (1954, Praha); Stanislav Pitaš (1957, Šanov); Petr Prokeš (1949, Praha); Jan Rampich (1966, Plzeň); ing. Zdena Řeháková (1953, Praha); Dušan Skála (1954, Brno); Jitka Skálová (1960, Brno); Zdeněk Sosna (1954, Praha); František Stárek (1952, Praha) – autor textu; Marcela Stárková (1951, Praha); Jaromír Šavřda (1933, Ostrava); Zdeněk Šmerda

(1958, Praha); Petr Taťoun (1946, Praha); Jiří Vaněk (1954, Praha); Vladimír Voják (1951, Praha); Luboš Vydra (1946, Praha); Václav Žufan (1960, Klatovy).

→ ÚSD, SB. FMV-CH. – STROJOPIS, PRŮPIS, 5 S. – INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 10 (1987), Č. 10, S. 8a–10.

P10/15

1987, 1. září, Praha. – Odpověď mluvčího Charty 77 v roce 1986 Martina Palouše na dopis 40 signatářů.

Odpověď na dopis 40 signatářů Charty 77²⁹

Vážení přátelé!

Text, který jste zformulovali jako diskusní příspěvek Dopis signatářům (dokumentu Charty 3/87, jež jsem ještě jako její mluvčí pro rok 1986 spolupodepsal)³⁰ a zároveň jako stanovisko k dosavadní práci Charty 77 vůbec, byl pro mne, přiznávám se, poněkud skličující četbou. Dovoďte mi sdělit Vám svůj názor na věc, o níž běží, odpovědět na otázky, které kladete, a na oplátku i Vám položit několik otázek.

Jak znovu pročitám po přečtení Vaší repliky Dopis signatářům, získávám pocit, že jste v něm cosi přehlédli. A vlastně nejen v něm. Váš text ve mně budí dojem, že na celou činnost Charty pohlížíte poněkud pokřivenou optikou. Aby bylo jasné, co mám na mysli, pokusím se nyní vyložit, v čem spatřuji různost těchto dvou pohledů: toho, který se zrcadlí v Dopise a ke kterému se hlásím i já, a toho, z něhož v reakci na Dopis vycházíte Vy. Samozřejmě se mohu mýlit a svou interpretaci Vašeho textu Vám podsouvat něco, co jste vůbec nemínili. V tom případě se Vám předem zcela upřímně omlouvám. Avšak mohu třeba mít jen zrnko pravdy a tak alespoň malinko přispět k vyjasnění vzniklého problému.

Ohlížeje se za desetiletou existencí Charty 77, Dopis signatářům znovu hledá (pokolikáté už) odpověď na otázku, co vlastně Charta je. Už to samo o sobě je dosti podivná věc. Proč vlastně máme zapotřebí se stále znovu takto tázat? Proč nestačí vymezení Charty, které podává její základní Prohlášení? Proč je vůbec nutné stále dokola vyhmatávat půdu, na které se pohybujeme? Proč podmínkou, bez jejíhož splnění by Charta počala ztrácet svoji totožnost, je neustálé znovukladení otázky, „čím je a čím není“? Proč „historie Charty je“, jak se praví v dopise, „historií jejího hledání vlastní identity“?

Je nabíledni, že tato podivná neurčitost Charty plyne ze skutečnosti, že Charta není a ani nemůže být, jak již bylo nesčetněkrát řečeno a jak opakuje i Dopis, žádná organizace. Lze sice určit příslušnost k ní a stanovit její cíl: chartistou je každý, kdo svým podpisem vysloví souhlas s jejím základním prohlášením, a jejím cílem je, jak se v tomto prohlášení praví, „jednotlivě i společně se zasazovat o respektování občanských a lidských práv v naší zemi i ve světě“. Ale toť vše. Kromě toho, že se ustálil zvyk střídat vždy po roce tři mluvčí, kteří jsou pověřeni zastupovat Chartu před úřady a veřejností a svými podpisy stvrzovat pravost jejich dokumentů, nenajdeme žádnou organizační strukturu, žádný program činnosti, žádné pravomoci či práva signatářů, vůbec nic.

²⁹ Viz P10/14.

³⁰ Viz D363.

Myslím si, že tento mlhavý status Charty – zajisté s sebou nesoucí i mnohé nevýhody a problémy – má své hluboké kořeny a opodstatnění. Neplýne podle mého názoru čistě z nutnosti přizpůsobit se podmínkám politického systému, ve kterém už víc než deset let působí. Není to jen taktický manévr na ošálání nepřítelů či určitý druh obrany, umožňující Chartě v dané situaci existenci. Souvisí spíše s předpolitickými, ryze lidskými motivy, ze kterých Charta původně povstala. Nevznikla přece jako nějaké politické uskupení opozičních sil, ale spíše jako společenství lidí, pro které jednoduše přestalo být únosné mlčet k tomu, co se okolo nich a s nimi v této zemi děje. Kteří pocítili (proč vlastně?), že by počali ztrácet vlastní identitu, kdyby svůj nesouhlas s tím či oním veřejně nevyjádřili, kdyby se nahlas a viditelně nesolidarizovali s někým, kdo podle jejich přesvědčení utrpěl bezpráví. Kterým se cosi stalo nestravitelným v té míře, že se raději rozhodli rezignovat na své kariéry, že se vzdali svých mnohdy pracně vybudovaných společenských mimikrů, chránících je do té doby jakž takž před nepřijemnou pozorností úřadů. Kteří prostě přestali hrát onu hru na veřejnost inscenovanou technology moci a ideology, za účast v níž se platí alespoň trochou soukromí, a začali se nejen doma, nýbrž i na veřejném prostranství chovat svobodně a spontánně: každý podle svého vnitřního přesvědčení, tak, jak mu velí jeho svědomí.

To, že Charta dala dohromady a svým způsobem pojí dodnes lidi všech možných politických zabarvení, všech možných přesvědčení i všech možných osudů, přece neplýne z toho, že poskytuje nějaký, pro všechny zúčastněné přijatelný politický program. Základní prohlášení se svou čistě obecnou formulací principu, ze kterého Charta vychází, jím není. A nelze ani zapomínat, že mezi chartisty je mnoho těch, snad většina, kteří se politiky vůbec necítí, politicky nemyslí, ba nechtějí mít s politikou nic společného. To, co chartisty spojuje, je stejně mlhavé, vágní a špatně slovy uchopitelné, jako je povaha jejich podivné „neorganizace“: a sice právě tento existenciální obrat sám, ono ne, které si řekli, když se rozhodli Chartu podepsat.

Dopis signatářům se pokouší navzdory obtížné vyslovitelnosti „jádra věci“ podat zprávu o tom, jaká Charta po deseti letech je, jaké zkušenosti učinila, co toto období udělalo zvláště s těmi, kdo se mnohdy volky nevolky dostali do centra jejího dění. Obrací se především na ty signatáře, kteří – ať z těch či oněch důvodů – stojí doposavad více či méně stranou. Základním důvodem tohoto dopisu je znovu připomenout, na čem náš společný „podnik“ stojí, a také rozptýlit určitá nedorozumění, která zejména u méně informovaných signatářů mohla vzniknout a také vznikla. V neposlední řadě chtěl dopis vybědnout a povzbudit k aktivnější účasti ty, kdo mají o práci v Chartě zájem. Chtěl dát jasně najevo, že členové tzv. aktivního jádra na to nemají nějaké privilegium a ani si je neosobují; že jakákoli iniciativa, pokud vychází z ducha základního prohlášení, je vítaná, ať přichází od kohokoli.

Když se zde shrnuje, co je podmínkou, za níž jedině Charta je s to existovat a pracovat, uvádí se zde: „konstruktivní diskuse, tolerance, důvěra spojená s respektem k obecnému konsenzu, solidarita, cosi jako ‚zvykové právo‘, ba občas i něco jako tradice“. A ovšem vůle k dorozumění a vůbec dobrá vůle. Protože „zvykové právo“ představuje ústřední bod Vaší kritiky Dopisu signatářům, pár slov k němu. V Dopise se o něm dále píše: „Je to právo velice neurčité, neformální, nikde nekodifikovatelné, značně proměnlivé, které pochopitelně nemůže nikoho k ničemu zavazovat.“ Tato formulace, která vnějšně vypadá jako jakási definice tohoto práva, je opět podivně mlhavá jako určení, „čím je a čím není“ Charta samotná. Kdyby ji měl posuzovat právník, asi by ji zcela zavrhl, zejména její poslední část. Vždyť co je to za právo, které „nemůže nikoho k ničemu zavazovat“? Navzdory tomu se domnívám, že právě takové vymezení zvykového práva je v intencích Charty – té zvláštní neorganizace – zcela smysluplné a funkční. Nelze je ovšem vytrhovat z kontextu ostatních součástí oné nezbytné podmínky existence Charty: ze souvislosti se solidaritou, tolerancí, dobrou vůlí atd.

Právo takto pojaté asi nenalezneme v právních příručkách či zákonících, ale dobře je přece známe z každodenního života. Je to přece cosi, co respektujeme, abychom se vůbec mohli těšit z pospolitosti s druhými lidmi, co právě s tolerancí, solidaritou, dobrou vůlí atd. jaksi přirozeně patří k zásadám slušného chování, co vytváří elementární podmínky pro existenci jakéhokoli pluralitního společenství. A Charta, domnívám se, není v posledku nic než normální život, pouhý pokus určité skupiny lidí (pochopitelně chybujících a omylných) i za ztížených podmínek se chovat slušně a normálně, pokus vytvářet i ve světě totalitní moci zdeformovaném alespoň zárodek světa přirozeného.

Jak jsem vyčetl z Vaší reakce na Dopis signatářům, Vy chápete Chartu poněkud jinak. Pro Vás je to jakási společenská struktura, která by měla být „dostatečnou platformou, na níž by byla plně reflektována širší potřeb a zájmů celé společnosti“. Moc tomu sice nerozumím, ale přiznám se, že tato formulace ve mně budí konotace víc než nepříjemné. Což o podobných „platformách“ neslyšíme dosti často, a to v souvislostech, s nimiž nemáme zrovna ty nejlepší zkušenosti? Což se nezapřísahá kdekdo, že „plně reflektuje šíři potřeb a zájmů celé společnosti“ (ba většinou bývají tito hlasatelé celospolečenských zájmů skromnější než Vy a hovoří raději pouze o „drtivé většině“, aby každý, kdo je na pochybách o jejich pojetí celospolečenských zájmů, se mohl alespoň přičíst k oné „nepatrné menšině“ zbývajících)? Myslím si, že byste měli především sami sobě a pak i všem ostatním objasnit, jak si to s touto rolí Charty představujete, jak by se Charta takovou „platformou“ vůbec měla stát a jaké celospolečenské zájmy by měla reflektovat. I zájmy těch, kteří na obraně lidských práv žádný zájem nemají?

Jsem dalek toho, abych na jediné nešťastné formulaci stavěl svoji polemiku. Obávám se však, že již tato jediná, podle mne nic moc neříkající a značně nabubřelá fráze zrcadlí Vaše fatální neporozumění povaze Charty. I když je celkem zřejmé, že Charta není a proč nemůže být organizací, tváříte se, jako by něčím takovým stejně byla. Jak jinak jste mohli napsat, že by Charta měla aspirovat na to, „jak v rozsahu našich dvou federálních republik, tak v měřítku mezinárodním být instancí skutečně reprezentativní“? Měla by snad nutit nějakého mohamedána, aby ji podepsal, kdyby se zjistilo, že dosavadní počet signatářů-mohamedánů neodpovídá jejich poměrnému počtu v celosvětovém měřítku? Jakým jiným způsobem by bylo možné zařadit její reprezentativnost než tak, že by kdosi vydal výnos stanovující, jak tuto věc organizačně zajistit, jak usměrnit doposud živelný způsob přijímání nových lidí?

Živení nesmyslnou představou, že Charta je jakási společenská instituce udělující svým členům určitý podíl na moci a umožňující jim menší či větší podíl na svém vedení, pak líčíte její obraz v poněkud pokrivené podobě. Za svoje tahy štětcem sice většinou cudně kladete otazníky, ale člověk tak jako tak nemůže zůstat na pochybách, jakou verzi chartistické skutečnosti mu chcete předložit.

Odvážím-li se předvést Váš portrét Charty v podobě poněkud zkarikované, myslím, že by se docela dobře hodil za námět pro nějaký televizní seriál. Předně zde najdeme dvě antagonistické třídy: svévolně se vytvořivší utlačovatelské aktivní jádro a utlačovanou pasivní většinu. Aktivní jádro – samí přestárlí paprikové, senilně stále dokola žvanící o své zašlé slávě z konce šedesátých let a o svém utrpení, které pak následovalo, a svou tehdejší skutečnou moc si kompenzující alespoň mocí paralelní – tak toto aktivní jádro, domnívající se, že samo o sobě je dostatečně reprezentativní, si uzurpuje privilegium o všem rozhodovat, všechno podnikat jen v úzkém kruhu vyvolenců bez ohledu na ostatní. Aby si jeho členové i po deseti letech a přes svůj pokročilý věk pojistili svoji hegemonii, formulují – nemohouce to kodifikovat jinak – své „zvykové právo“ na ni. Proti nim stojí pasivní většina, odhodlaní mladí chartisté dospívající v letech osmdesátých, nejevící pro ustavičné vzpomínání starců na svou heroickou minulost pražádné porozumění. Moc toho zatím tito mladí sice neudělali, ale ani zdaleka by tak pasivní nebyli, nebýt aktivního jádra, které je k žádné práci a rozhodování

o chartistických věcech nepřipouští, neboť vůbec netouží po tom, dělit se s kýmkoli o požitky, které z takového aktivismu plynou. Ale nejsou tu jen mladí chartisté. Je to celá mladá generace, sdružující se ve svých zájmově i regionálně členěných seskupeních. Se svými palčivými problémy, s nimiž je – díky nevšímavosti aktivního jádra – odkázána jen sama na sebe. Příslušníku mladé generace (divák našeho seriálu by měl mít dojem, že ti mladí navzdory času snad spíše mládnou než naopak) je mnoho, jejich řady i síly den ze dne rostou, zatímco aktivní jádro – uzavřeno a izolováno v samotě svých chartistických salonů – stále více a více stárne a paprikovatí. Vědomi si této měnící se rovnováhy sil mohou představitelé „nové vlny“ vyslovit ultimátum: buď se s nimi „strýčkové“ z Charty rozdělí o moc, odvolají své návrhy uzákonit „zvykové právo“, které by vedlo k ještě tužší centralizaci, a celá Charta se od základu přebuduje, nebo si mladá generace bude muset pomoci sama: vytvoří si vlastní instanci či platformu – takovou, která podle všeho bude (a zde by náš seriál končil, aby divákovi dovolil se zasnit, jaké to bude, až to mládí, kterému dnes patří svět, převezme do svých rukou) na rozdíl od autoritářské a elitářské Charty demokratická a reprezentativní a bude plně reflektovat šíři potřeb a zájmů celé společnosti.

Nebylo a není to náhodou všechno jinak, než jak nám to líčíte, vážení polemici? Nezaměnili jste skutečnost za iluzi z televizní obrazovky? Jak si tak maně vzpomínám, ještě před dvěma, neřku-li pěti lety, bylo dosti obtížné přesvědčit kohokoli, aby byl ochoten stát se „předním aktivistou“. Proč jste se neozvali tenkrát? A ostatně ani dnes není těch, kdo jsou ochotni něco skutečně dělat a pro to či ono se zasadit, nijak mnoho. Přiznám se, moc by mě zajímalo, jak se s tím, co jste podepsali, shoduje vaše vlastní, *osobní* zkušenost. Kdo z Vás kdy pocítil, že je ve svých chartistických aktivitách jakkoli omezován? Kdy jsi například Ty, Vládo Vojáku, Petře Prokeši, Zdeno Řeháková, Petře Tafouně, Marcelu Stárková a další přišel nabídnout svou účast na tom či onom a byl aktivním jádrem odmítnut? Pokud se tak opravdu stalo, měli byste to asi sdělit ostatním, abychom se mohli společně poradit a přemýšlet, stala-li se chyba či dokonce křivda, o nápravě. A co Jan Pilnáček, který již ve chvíli, kdy tyto řádky píše, pravděpodobně přebývá ve Vídni. Jak ten to se svou aktivní účastí na práci Charty 77 myslí?

Přiznám se, bylo mi z četby Vaší repliky na Dopis signatářům chvílemi až úzko a asi je to cítit i z tónu mé odpovědi. Pročítám tedy Vaši repliku raději ještě jednou a pokouším se v ní nalézt alespoň něco konstruktivního a věcného. Stejně se mi to ale nedaří. Přečetli jste si Dopis signatářům vůbec? A jestli ano, to jej považujete pouze za lstivý úskok starců z ústředí? A co konkrétního vlastně navrhuje? Vůbec nic. Jen žehráte na současný stav věcí a neurčitě naznačujete, že by se to mělo změnit. Ale jak? Prosazujete, aby hlas Fóra Charty, jehož vznik Dopis navrhuje, byl hlasem nikoli pouze poradním. Mohli byste, prosím, nějak blíže určit, jaký by tedy ten hlas měl být? Víte o někom v Chartě, kdo má hlas jiný než poradní? Proč, když jste se ještě nepokusili uspořádat sami jediné fórum, hned předem varujete, aby „realizaci jeho návrhů a podnětů nebylo bráněno“? Píšete-li v závěru, že „zavést jako ‚zvyk‘ aktivní podíl mladé generace na práci Charty (se všemi důsledky z toho plynoucími) je podle našeho názoru věc, která je neodkladná“, tak proč probůh ji již sami bezodkladně neuskutečňujete? I se všemi důsledky?

Jestliže byste „úskočným starcům“ z centra již vůbec nedůvěřovali, pak se neostýchejte a opravdu raději rozjedte nějaký vlastní podnik. Myslím, že nic zlého by se tím nestalo, ba naopak. Jakákoli taková iniciativa by přece jistě byla ku všeobecnému prospěchu a všichni, kdo mají na společné obraně lidských a občanských práv v naší zemi zájem, by ji zajisté zcela upřímně přivítali. Vůbec nevidím důvod, proč by její vznik měla doprovázet jakákoli hořkost – ať už na kterékoli straně. Ostatně, kdybyste o to stáli, členové aktivního jádra Charty, aniž by se jakkoli pletli či mluvili do Vašeho konání a chtěli Vás o Vaši iniciativu připravit,

by zajisté byli ochotni Vám podle svých sil pomoci. A minimálně by se s Vámi solidarizovali. I pod novou hlavičkou by totiž Vaše činnost byla v původním smyslu chartistická.

P.S. Dodatečně jsem se dozvěděl, že vystěhování do Rakouska bylo Janu Pilnáčkovi zamítnuto. Zůstává tedy zde. S ním ovšem i otázka, kterou jsem mu položil.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 10 (1987), Č. 11, S. 3–7.

P10/16

1988, únor, Brno a Praha. – Písemné stanovisko Ladislava Hejdánka, Jaroslava Šabaty a Václava Bendy k tématu třetího Fóra Charty 77 znemožněného zásahem policie.

3. Fórum Charty 77

Protože 3. Fórum Charty 77 bylo Státní bezpečností dne 17.1.1988 násilně přerušeno, požádali jsme tři signatáře Charty 77, Ladislava Hejdánka, Jaromíra Šabaty a Václava Bendy, aby se vyjádřili písemně k tématu Fóra: Možnosti zlepšení politické situace, resp. možnosti překonání politického systému a jakou roli v tom může či nemůže sehrát Charta 77 a další nezávislá hnutí. Očekáváme, že publikované články vzbudí pozornost a že se k nim vyjádří další chartisté – písemně či ústně.

F. Stárek a P. Uhl

[a] Ladislav Hejdánek (10.2.1988)

Pro naši přítomnou situaci je příznačný rozpor mezi rozšířeným a stále se prohlubujícím pocitem nejistoty a nestability, ba přímo krize, a mezi oficiálním hodnocením, které teprve v poslední době a ještě velmi opatrně připouští jisté poruchy. Značný díl pocitu nejistoty pramení nejenom z toho, že se pravda o skutečném stavu společnosti utahuje, ale také a zejména z toho, že všechno nasvědčuje tomu, že plnou pravdu neznají ani samotné úřady, vláda a stranické vedení. Všichni občané si jsou vědomi, že musí dojít k pronikavým změnám, ale snad s výjimkou některých umělců, vědců humanitního zaměření a určitých náboženských proudů nejeví pro tyto změny nikdo velké nadšení a naprostá většina obyvatelstva je očekává s obavami. Proto také neexistuje prakticky žádný tlak zdola, který by politické a státní orgány nutil přistoupit k nezbytným reformám. A vládnoucí kruhy samy jsou bytostně spjaty se zachováním pointervenčního statu quo a až dosud se všemožně bránily všem změnám, a to především a možná výhradně ve svém vlastním zájmu, neboť každá změna pro ně znamenala a znamená ohrožení. Důsledkem je něco zvláštního: téměř všichni jsou přesvědčeni, že tak špatnou vládu a správu obecných věcí jsme už dávno neměli, ale zásadních změn se většina obává stejně jako strana a vláda.

Do této situace nyní zasahují vlivy proměn ve vývoji sovětské společnosti, které v mnohém připomínají – přinejmenším v oblasti kulturní a intelektuální, ale nejenom tam – kvas našich let šedesátých. Součástí těchto závažných změn je stále se rozšiřující a prohlubující kritičnost pohledu na vlastní bezpečnost a její nedávné dějiny. Nepočítáme-li některé projevy naivního očekávání, že naše těžké problémy nyní jakoby mávnutím proutku vyřeší osvědčený a moudrý ruský bohatýr (ostatně už byla taková naděje zklamána), znamená to jak ve vedoucích složkách strany a státu, tak v nejširších vrstvách jen zesílení onoho zmíněného pocitu nejistoty, i když z odlišných motivů.

Poprvé od roku 1968 se dostáváme do situace, v níž meze našeho domácího režimu se stávají dominující překážkou možných ekonomických, sociálních i politických reforem. Zájmy vedoucí špičky (a jejího nevelkého domácího zázemí) už se nemohou nadále opírat o sílu, díky které se dostala k moci a etablovala. I když se sovětské vedení zatím nedistancovalo od srpnové intervence před dvaceti lety, zdá se to být už jen otázkou času, bude-li přehodnocování minulosti dále pokračovat. Orientovat se v nastalé nejistotě a využít otvírajících se možností je očividně nad možností a síly lidí, kteří selhali přede dvěma desetiletími za okolností pro ně mnohem příznivějších. Žádná reforma se u nás dnes neobejde bez obětí všech vrstev obyvatelstva. V době Pražského jara se ukázalo, že lidem pro něco takového nechybí porozumění a dobrá vůle. Ale kdo dnes bude schopen je přesvědčit, že on i jeho spolupracovníci jsou zrovna ti praví, že jsou na svém místě, protože rozumějí své věci a mají jasno v hlavách? A kde by se takoví vysoce potřební lidé mohli najednou objevit? Kdo má dost autority, aby na ně mohl ukázat a aby mu lidé uvěřili? Naše společnost morálně povážlivě upadla; jakákoliv obroda společnosti je nemyslitelná bez nové morálky, a to nejen pracovní. Ale jak je možno probudit lidi a povzbudit k lepší morálce, když na vedoucích místech vesměs vidí osoby váhavé, bezradné až zmatené, anebo zase slabého charakteru, oportunní, několikrát vyměňivší plášť a nezřídká i zkorumpované? Ale na druhé straně: máme právo očekávat po nějakých personálních výměnách, k nimž došlo a ještě dojde, že najdeme lidi lepší, když budou nutně dětmi naší morálně pokleslé společnosti a když je formovala hluboce nemorální doba nejen v posledních dvaceti, ale čtyřiceti – a vlastně více než padesáti posledních letech? Neplatí právě také pro nás a pro celou naši společnost, že jsme měli a máme takovou vládu, kterou jsme si zasloužili, anebo alespoň kterou jsme strpěli?

Za daného stavu věcí zůstane ještě v nejbližší době rozhodující společenskou a vlastně jedinou významnou politickou silou komunistická strana, k níž snad smíme ve svých úvahách přičíst také komunisty bývalé. Můžeme spojovat národní naděje s nějakou novou reformní vlnou v řadách komunistů, jediných lidí v naší společnosti, kteří měli a mají jakési politické zkušenosti? Komunistická strana si ústavně zajistila své vedoucí postavení. Ale již jen letmé ohlédnutí po poválečném období nám ukáže, že se komunisté chovali v tomto smyslu „ústavně“ (tj. ve shodě s privilegiem, které musí být chápáno zároveň jako povinnost a závazek) jen dvakrát a vždy poměrně nakrátko. Poprvé uvolnili únorovým převratem a vyložením všech jiných sil z politického života zhoubné proniknutí tzv. stalinských metod do života celé společnosti, a když pak došlo v SSSR k polovičatému a nedostižnému promyšlenému pokusu o očistu, u nás stranické vedení už nevedlo, nýbrž ze všech sil a na všech frontách brzdilo. V šedesátých letech se zformovala silná reformní fronta uvnitř strany, jejíž působení vyvrcholilo v tzv. Pražském jaru. To u nás komunisté začali vést společnost podruhé. Vojenská intervence tehdy udělala konec plánům a nadějím, které se sotva začaly rodit. Vnucená protireforma ve straně a pak i ve společnosti vedla poznovu k tomu, že strana přestala vést a soustředila všechny síly a zejména mocenský aparát na brzdění a potlačování. Lze říci, že poměrně široká politická podpora komunistické strany po válce a zejména důvěra v její program byla faktickým jejím politickým postupem otřesena a zmarněna v padesátých letech, kdy na místo přesvědčení nastoupil strach a kdy aktivní podpora a upřímná spolupráce se stále víc měnila v pouhou kolaboraci. Rok 1968 překvapivě obnovil reputaci komunistů (za značné „podpory“ ostrých slovních kritik i jiných tlaků ze strany spojenců a zejména potom na výraz protestu proti vojenské intervenci). V prvních dnech a týdnech po vojenské zásahu osvědčili mnozí reformisté mimořádnou odvahu i skvěle organizační schopností (a zejména také schopnost dobře spolupracovat s jinými občany), ale to nemůže odvést naši pozornost od selhání reformního vedení a neschopnosti širokých řad po porážce ustupovat spořádaně a zachovat si jako relativně významná politická síla schopnost kolektivně

reagovat (což zároveň ovšem svědčí o povaze nastoleného režimu a zahraničních sil, jimiž byl implantován a pak dlouho udržován). To, že se po celou dobu a dokonce až dodnes reformisté ani nepokusili se organizačně konsolidovat v politickou sílu a že ani dnes nemají, jak se zdá, dalekosáhlejších cílů než dosáhnout své rehabilitace a navázat na svou před dvaceti lety „přerušenou revoluci“, způsobilo, že byla otřesena důvěra i v program reformní. Jistě tu působí také Evropou procházející vlna pragmatického konzervatismu, ale hlavní důvody pro přesvědčení naprosté většiny občanů, že nemá smysl očekávat něco významnějšího od reformování strany a komunismu, mají původ v našich vlastních zkušenostech, a to bez ohledu na to, jak se kdo dívá na otázku samotné reformovatelnosti.

Jen několik slov stačí, abychom se dotkli možnosti nějakého náhlého zvratu. Především je v našich podmínkách velmi nepravděpodobný, a to nikoliv proto, že bychom žili v situaci stabilnější, nýbrž protože si většinou uvědomujeme, že i menší otřesy by pravděpodobně měly vážné či katastrofální důsledky. Naše hospodářství funguje z posledních sil a takříkajíc na čestné slovo. Každá větší porucha by byla fatální – rázem bychom spadli do obtíží přesahujících maďarské a dokonce asi i polské. A každý, kdo by něco takového vyvolal, by se stal obětí beranem, odpovědným za krizi, která se latentně a pololateně připravuje už dobrých třicet let (a déle). Doufejme, že k náhlému zvratu nedojde a že budeme mít dost času k pomalému vývoji krok za krokem.

Situace není růžová. Potřebovali bychom zkušené a vzdělané politiky, ba státníky, kteří by zároveň měli dost důvěry všech rozumných lidí a kteří by také byli schopni si vybrat vhodné spolupracovníky. Ale kde je vzít? Mimo stranu takoví lidé nemohli vyrůst, i když měli velký talent a vynikající schopnosti (možná právě proto). A v rámci strany nutně vyrůstali pokřiveně, přinejmenším v důsledku nezbytného přetvářování a předstírání souhlasu a loajality bez vnitřního přesvědčení. A nenajdeme-li je sami, těžko můžeme spoléhat na to, že nám je najdou jiní a že najdou takové, jaké opravdu potřebujeme. Skutečnou důvěru si politik musí zasloužit, v tom mu nepomůže žádné usnesení. A aby mohl prokázat, že je důvěry hoden, k tomu potřebuje čas. Dnes více než kdy jindy tu půjde o vnitřní integritu takových vůdčích osobností, ne o nějaké převleky. Proto není příliš pravděpodobné, že by se takoví lidé našli mezi středními nebo nižšími kádry. Chytří a šikovní asi ano, možná i vzdělaní (i když to už méně), ale celistvé, mravně i myšlenkově vyspělé osobnosti? To mi připadá jako utopie. Konec konců nejen oni, ale my všichni jsme poznamenáni upadlostí a rozložeností společnosti, v níž žijeme, v níž žít musíme. Nespasí nás lidé, kteří budou nahodile vynesení hrou okolností, takové lidi si musíme připravit, anebo ještě lépe a přesněji, takové lidi musíme nechat svobodně vyrůst. To, co bylo pošramoceno, otřeseno a zničeno za půl století, se nám nezdaří dát do pořádku za několik měsíců, ba ani za několik let. V některých oborech bude hlavně záležet na správných projektech (např. v ekonomii), ale i tam bude hodně záležet na lidech a jejich důvěře. Někdy bude třeba po řadu let vychovávat a připravovat vhodné kádry, posílat je na studie a na zkušenou do jiných, úspěšných zemí, někdy se z deseti ukáže být tím pravým třeba jen jeden. V něčem budeme moci navazovat na starší domácí tradice, jindy zase naopak bude třeba zcela opustit stará schémata a navyklé způsoby. Čeká nás doba velkých těžkostí, ale doba, v níž se bude rozhodovat o naší národní budoucnosti. Cílem národního programu obrodného bylo zajistit, abychom byli. Dnes půjde vlastně o víc: o to, zda naše národní bytí má, může mít a bude mít opravdu nějaký smysl. Zatím jsme pro to udělali málo. Příležitost, které se nám dostalo první republikou, jsme z velké části promarnili. Příležitost, která se nám otevřela po druhé válce, jsme zmarnili v rozsahu ještě větším. Budeme schopni alespoň ve dnech, které přicházejí, lépe rozpoznat „znamení časů“, porozumět dějinné výzvě a věcně i důstojně na ni odpovědět svými činy?

Nevidím jiné cesty než využít – nepochybně dočasného – znejistění a oslabení existujícího represivního aparátu k zakládání nových a nových drobných iniciativ všeho druhu a ve všech oborech a směrech. Je třeba všechno vyzkoušet, a to vždycky na vlastní odpovědnost a na vlastní riziko. Příliš jsme si zvykli přenechávat odpovědnost i riziko jiným. Je třeba využít každého, i sebemenšího volného prostoru k pokusům o něco nového. Domnívám se, že bychom neměli utrácet svou energii na protesty a útoky, kde to není nezbytně nutné. Naši potomci nebudou žít z našich protestů, ale z naší pozitivní, konstruktivní, vynalézavé práce. S jistými obavami pozorují, jak zejména mnoho mladých lidí, kteří ještě pořádně ani nevědí, co vlastně chtějí, se v první řadě starají o prapor, k němuž by se připojili. Mám za to, že právě dnes je doba, která se nás bude ptát nikoliv po praporech, za nimiž chceme pochodovat, nýbrž spíš po erbech, v jejichž znameních chceme jednat a žít. Časem se možná ukáže, že některé erby mohou nebo dokonce musí být povýšeny na prapor. Ale začínat šitím praporů a teprve pak se ohlížet, co by se mohlo podnikat, by nebylo tím správným začátkem.

Je zapotřebí rozvíjet tu nejpestřejší a nejbohatší rozmanitost svobodných iniciativ malých i větších skupin a přitom trvat na jejich nezávislosti na oficiálních programech a podporách. Na velké projekty nemáme zatím ani dost sil, ani zkušeností, a zejména zatím neexistuje opravdu svobodné fórum, kde by se mohlo o společných velkých programech jednat a diskutovat. Čím víc bude iniciativních a nápaditých jednotlivců a malých skupinek s různorodými zájmy a cíli, tím víc se bude obnovovat svobodný život společnosti a vymaňovat se z byrokratického a mocenského sevření státního organismu, jehož kompetence se musí postupně omezit na věci obecně užitečné správy. A jen tak bude také otevřen prostor k tomu, aby od skutečných počátků zdravě vyrůstali vynikající mladí lidé, nepokřivovaní poměry, vybírající si sami své učitele a pak mnohonásobně odvádějící užitek celé společnosti.

[b] Jaroslav Šabata (17. 2. 1988)

Když se mne Václav Benda a Radim Palouš zeptali, o čem chci na politickém fóru Charty 77 mluvit, řekl jsem, že to ještě nevím; že ovšem vím, v jakém duchu budu mluvit (ostatně jsme předtím spolu hovořili), ale že jsem zcela soustředěn na otázku, zda se fórum vůbec bude konat – to že je pro mne ta p r a v á politická otázka v dané chvíli.

Tanulo mně přitom na mysl několik věcí: dveře vyražené při listopadové schůzce mluvčích Charty 77. Způsob, jímž se dal slyšet ministr vnitra: že by bylo hrubou chybou přehlízet nebo podceňovat existenci „živlu“, hlavně jejich snahu „proniknout do oficiálních struktur“, „získat si postavení legálně fungující politické opoziční síly“ (RP 30. 11. 1987). Způsob, jímž Jan Fojtík traktuje staré téma „pravice“: podcenit její aktuální nebezpečí by bylo „vážnou politickou lehkomyšlností“. A ovšem i způsob, jímž tuto pozici stvrdil nový generální tajemník hned při svém zvolení: „Nemají opodstatnění jakékoli naděje na legalizaci politické opozice, která by nemohla být jiná než antisocialistická.“

V neděli 17. ledna se ukázalo, co tyto výroky obnášejí. Velká většina účastníků fóra proseďla v úřadovnách Bezpečnosti několik hodin, ne-li celý den. Někteří se možná domnívají, že to byl *náš* neúspěch. Myslím, že se mýlí. Svým krokem jsme manifestovali nejen *politickou* vůli chartistů, ale rovněž mnohých, přemnohých občanů dospěl od jakési náhražkové demokratizace společnosti ke skutečné *politické* demokracii, k demokracii pro *všechny*, k demokracii, bez níž nelze překonat to, čemu se eufemisticky říká „brzdící mechanismus“. Je dobře známo, jaký obrovský ohlas mělo vystoupení Miloše Kopeckého na jaře loňského roku, jak širokou veřejnost elektrizoval jeden jediný televizní pořad (SONDY 13. 1. 1988) tím, že jí představil její (téměř) autentické smýšlení a mínění, jaký nečekaný úspěch měla manifestace ke Dni lidských práv na Staroměstském náměstí a nyní petice katolíků. Společnost naplněná hlubinnou nespokojeností se stavem věcí obecných se probouzí. Tendence k *nezávislému*

občanskému projevu mocně zesílila. Dozrál čas pro nejširší demokratickou diskusi o všech všeobecných otázkách rozvoje společnosti.

Proto jsou nutná a potřebná fóra, která by rozvíjela a kultivovala politické myšlení, volné tribuny, které by pěstovaly kulturu ideově politických sporů, neformální shromáždění občanů nejrůznějšího smýšlení, která by pomohla společnosti zbavit se strachu z policejné byrokratické kurately.

17. ledna jsme tedy vykročili tímto směrem. Zahájili jsme kampaň za uznání práva svobodně se shromažďovat – učit se veřejně a tudíž odpovědně vyjadřovat ke všemu, co občany této země tíží. Vznikne z toho politická opozice? Možná. To se ukáže. Ale už dnes je jasné, že to nebude podnik „protispolečenský“ (slovo pánů důstojníků, kteří nás 17. ledna vyslychali), nýbrž podnik, bez něhož se naše společnost nemůže obejít, který je životně potřebný, chceme-li se zbavit poddanského ducha vypěstovaného tuhou byrokratickou organizací společenského života.

Celá naše společnost je prostoupena nejrůznějšími obavami a nedůvěrou, skepsí a malověrností. „V osmašedesátém roce to začalo podobně,“ řekl jeden z účastníků televizního rozhovoru ve Žďárských strojárnách (v programu SONDY). Byl to muž mladý. Sotva tedy skutečný pamětník. Ale dodal příznačně: „Jenže tenkrát se to straně jaksi vymklo z rukou.“ Je zřejmé, že mladý muž má sice sympatie ke společenskému pohybu, k němuž se schyluje, ale že se bojí nevyhnutelné polarizace názorů – že se bojí, aby to, co může dobře (jako v osmašedesátém roce) začít, neskončilo *opět* špatně.

Jsou jeho obavy (a podobné obavy vůbec) oprávněné? Bylo by zpozdlit tvrdit, že nikoliv. Útok *Rudého práva* proti katolickým aktivistům na Slovensku je nejnovějším příkladem neschopnosti reagovat na podněty, které přicházejí ze společnosti, způsobem jen trochu přiměřeným. Bezduchá snaha dokázat, že hora aktuálních problémů, které se dotýkají celého našeho duchovního života, je výplodem pohrobků slovenského klerofašismu, je školským příkladem úniku před reaitou – úniku k politické demagogii. Tento únik vlastně ani nemůže být – únikovější...

Není to zdaleka jen problém československý. Zbigniew Brzezinski prohlásil už před rokem, že sovětské dominium se rozpadne během dvou let, půjdou-li věci tak, jak jdou (bylo to po návratu Andreje Sacharova do Moskvy). A začátkem tohoto měsíce prohlásil ve své londýnské přednášce, že krize komunistického systému vstupuje do kritické fáze, že snad v pěti zemích sovětského bloku dozrálý podmínky pro revoluční výbuch...

Brzezinského příliš chladnokrevná analýza je založena na poněkud schematickém využití starého poznatku: politická liberalizace ve spojitosti s růstem hospodářských obtíží představuje spolehlivý recept na revoluci. A revoluce, revoluční výbuchy, spontánní výbuchy lidového hněvu budou – jak Brzezinski soudí – *koncem* perestrojky.

Brzezinského prognóza zrcadlí zjevnou nevíru v možnost demokratické obnovy zemí reálného socialismu. Její perspektiva je proto zatížena vážným neduhem: je to perspektiva „bez perspektivy“ – perspektiva velké společenské katastrofy bez jasné představy o tom, co se zrodí z očistného procesu společenských změn.

Tím nechci říci, že není dobré nahlédnout na „katastrofické dno“ krize, kterou prožíváme. Uvidíme tam v mnohonásobně komplikovanějším a rozměrnějším vydání to, co se odehrálo v Maďarsku roku 1956, v Československu roku 1968, v Polsku roku 1981. Uvidíme obraz rozporných procesů, v nichž se nesetkaly a nesplynuly, nýbrž mýjely a navzájem paralyzovaly snahy o změnu vycházející z nitra komunistických stran („shora“) a z lůna společnosti, která je prostoupena hlubokou nedůvěrou ve schopnost „obnovy (reformy) komunismu“. A můžeme si ovšem počítat, co by obnášelo ztroskotání přestavby v Sovětském svazu i jinde. Možností je povícero: od zběsile byrokratické kontrarevoluce až po docela slušný odvar

„gorbačovštiny“, která se však nebude chtít znát ani k tomu, co Gorbačov napsal ještě v létě minulého roku ve své knize o *novém myšlení*.

„Katastrofická“ perspektiva nám tak připomíná mravní a občanskou povinnost uvažovat v perspektivě *naděje* – v perspektivě *solidární součinnosti všech*, kdož se chtějí zasazovat o to, aby radikální společenská změna neztroskotala, ale byla dovedena *do konce* až k vítězství „proti-byrokratické“ demokracie neboli, jak už bylo řečeno, demokracie *pro všechny*.

Stojíme tedy před výzvou *zformovat společnost pro tuto demokracii* – pro rozvinutou, úplnou a zralou politickou demokracii: pro demokracii, která předpokládá, že občané se mohou svobodně shromažďovat, svobodně vyjadřovat své názory, svobodně se přít, svobodně se sjednocovat.

17. leden 1988 naznačil cestu, metodu, praktické řešení úkolů, které jsou s odpovědí na tuto výzvu spjaty. Jak pravil jeden můj dobrý kamarád: chartisté, kteří se nebojí politiky, by měli vyvolat v život „hnutí 17. ledna“ – hnutí, jež by vynalézavě a v celonárodním měřítku prosazovalo nezadatelné právo občanů svobodně se shromažďovat a z práva deklarovaného zákonem by tak učinilo právo *reálné*. Možná, že se časem ukáže, že 17. ledna 1988 se takovéto hnutí skutečně zrodilo. Není podstatné s jakou šifrou či symbolem bude spojováno. Důležité je, aby byl tento významný krok k proměně reálného socialismu v reálnou demokracii učiněn.

Neboť víme (a měli by to vědět i prozíravější představitelé „strany-a-vlády“), že pouhopouhé uvolňování tuhé byrokraticko-centralistické organizace společnosti nejenže nemůže vést k demokracii a samosprávě, ale je spolehlivým receptem na porážku všestranné přestavby společnosti. Jinými slovy: cesta k vítězství nevede přes liberalizaci byrokratického systému, nýbrž přes jeho demokratické překonání.

Někteří chartisté si mohou klást otázku, je-li tento cíl legitimním cílem Charty 77. Za svou osobu o tom nepochybuji. Jsem navíc přesvědčen, že váhání a nerozhodnost v této věci je zradou původnosti Charty 77.

Ale nechci být příkrý. A už vůbec nechci vyvolávat planý spor. Důležité je, abychom se shodli na tom, že hnutí či společenství „*pro demokracii*“, které bude krystalizovat v zápase o právo svobodně se shromažďovat, musí být hnutí *mírové* – že musí usilovat o demokratickou proměnu společenských vztahů humánními metodami; že tradičnímu národnímu pojmu *humanitní demokracie* tak vtiskneme živý obsah a nový lesk.

[c] Václav Benda (24. 2. 1988)

Perspektivy politického vývoje v Československu a možná role Charty 77

Začnu stručným konstatováním současné situace. Údajný pokrok posledních dvou let, tak halasně vyhlašovaný a spjatý s tolika nadějemi, se ve všech rozhodujících oblastech omezil na pouhé slovní proklamace bez praktického účinku. V oblasti politiky v zúženém slova smyslu, tj. metod vládnutí a osob vládců, došlo toliko k nevýznamným kosmetickým úpravám a přesunům, jejichž smysl je navíc sporný – např. lidový instinkt je v politických anekdotách interpretuje jednoznačně negativně („Za Husáka byl aspoň sníh“). Pokud jde o lidská a občanská práva a svobody, nepřibyla ani jediná nová záruka a potlačovatelská praxe neztratila na intenzitě, byť se poněkud pozměnily její formy (a v oblasti náboženských práv a svobod se dokonce spíše zhoršila). Ekonomická reforma se laikovi jeví jako monstrum, jehož hlavním cílem je zabránit jakémukoli oživení čehokoli – a odborníci ve svých učených výkladech tento dojem v podstatě potvrzují. V ekologické sféře platí podivná přímá úměra: čím více se přiznává, že přírodní prostředí je ke škodě člověka ničeno a že se rychle zhoršuje, tím dále do třetího tisíciletí se odkládá případná náprava. V oblasti oficiální kultury a kulturní politiky byly jakékoli změny předem důrazně vyloučeny. A konečně ve sféře „glasnosti“,

veřejné informovanosti, která je nejháklivější, protože spadá vjedno se slovem a nepřipouští proto striktní oddělení verbálního a skutečného, došlo ke značným změnám, jejichž dopad však je podle mého názoru sporný až negativní: systematické lhaní (které pouhou záměnou znamínek každému umožňovalo dospět k poměrně spolehlivým, byť neúplným pravdám) a potlačování jakékoli kritiky (které skýtalo volné pole spontánní, poměrně přesné zacílené všeobecné nespokojenosti) byly nahrazeny produkcí polopravd a pseudokritiky, které sice nejsou schopny přispět k nápravě čehokoli, zato však velmi účinně rozšiřují všeobecnou nejistotu a dezorientaci. Nicméně pro spravedlnost a úplnost je nutno konstatovat alespoň dva kladné rysy současného vývoje. Zdá se, že všeobecné tendenci k pouhé verbalizaci podléhá jí i represivní složky mocenského aparátu: útoky v *Rudém právu*, které by v padesátých letech představovaly pro postižené provaz nebo doživotí a ještě v sedmdesátých letech mnoho roků kriminálu, procházejí téměř bez povšimnutí a s toliko „mírnými“ následky (dlužno ovšem poznamenat, že ani ony „mírné“ následky nebývají nevinné; že i dnes lidé putují do vězení za své přesvědčení a zvláště že si dodnes političtí vězňové odpykávají bez jakéhokoli pardonu mnohaleté tresty vězení za činy, které by se nyní v nejhorším případě řešily napomenu-tím nebo pokutou). S tím úzce souvisí (paradoxní?) skutečnost, že stagnace reálií je prováze-na rychle probíhajícími změnami v psychologické atmosféře, že se zdola a spontánně hroutí bariéra strachu, po desetiletí uplácávaná totalitním režimem: viz řadu iniciativ, byť jakko-li sporných, viz statisíce podpisů pod velmi bojovnou katolickou peticí (ještě nedávno jsme pokládali za úspěch, když daleko „nevinnější“ výzvy podpořily desetitisíce křesťanů).

Osobně jsem krajně skeptický jak co do záměrů, tak co do skutečných možností pana Gorbacova – o to skeptičtější pak co do našich současných vládců. Rozcháším se v tomto bodě s mnoha svými přáteli a kolegy z Charty 77: většinou jde o exkomunisty, ale optimisty jsou i lidé, na něž nepadá ani stín podezření ze socialistické orientace. Pokládám tuto diferenc-i za věc subjektivních sklonů a náhledů, která v posledku nemá velkou důležitost. Je zde však teze o „vedoucí úloze strany“, která je objektivně vykazatelná a konkrétně stanoví li-mity každé reformy. Vždyť komunistická strana není politickou stranou v klasickém slova smyslu, ale paramilitární organizací, zaměřenou k jedinému účelu: uchopit [moc] a udr-žet si ji. Vzdát se tohoto záměru a této vůle znamená zlikvidovat stranu jako stranu a nemá to nic společného s reformou. Nagy v Maďarsku 1956 se o to (možná!) pokusil a komunistic-kým právem skončil na popravišti. Dubček rozhodně ne a v tomto ohledu měl pravdu vůči Brežněvovi: akční program KSČ z jara 1968 je absurdním hledáním kvadratury kruhu, totiž lidské tváře socialismu pod dogmatem vedoucí úlohy strany. Dubček to možná mínil pocti-věji než Jaruzelski, nicméně dopadl hůře než on. Jako politik neuspěl, svých vyhlášených ideálů a možnosti mučednictví se vzdal v Moskevských protokolech, své stoupence oběto-val svým podpisem pod mimořádnými zákony z roku 1969 a v současné době veřejně vyhlá-sil, že mu jde o navrácení jeho komunistické cti a že koncentrační tábory, na jejichž projek-tování se v roce 1968 podílel, nebyly určeny pro stalinistickou a prosovětskou pátou kolonu, nýbrž pro „kontrarevoluční živly“, rozuměj pro kohokoli, kdo si dovoluje smýšlet demokra-ticky a nevyznávat božství komunistické strany.

Z praktického hlediska je zajisté významným pokrokem, že za svůj názor nebudu obě-šen, nýbrž jen vyhozen z práce. Z politického hlediska je to však sporná výhoda: sebehor-ší režim dává jistě přednost loajalitě občanů a k teroru se uchýlí jen tam, kde tuto loajalitu nedokáže získat. Dokud bude platit postulát, že Strana se nehodlá o svou moc s nikým dělit či se jí dokonce v případě svobodného rozhodnutí občanů vzdát, dotud budou všechny libe-ralizační, demokratizační a podobné kroky (které lze očekávat, byť vyloučen není ani prud-ký obrat k horšímu) jen milostivými dary samovládcy, které lze odvolat v případě jakéhoko-li „zneužití“, tj. jakéhokoli zpochybnění absolutních prerogativ jeho samovlády. V tomto

smyslu hovořím o současném režimu jako o nereformovatelném. Je ovšem „nereformovatelný“ ještě v jiném smyslu: úspěšná reforma (čímž se dnes rozumí především zefektivnění všech sfér státního, hospodářského a společenského života) není myslitelná bez skutečné aktivity a iniciativy ovládaných – právě aktivity a iniciativa však patřít k těm několika málo věcem, které nelze vynutit „po zlém“; po nečetných špatných zkušenostech lze jen stěží očekávat, že by je naše národy ještě jednou poskytly „po dobrém“ bez takových záruk, které se pro moc jeví jako nepřijatelné.

Nyní k možné politické roli Charty 77, která mi kupodivu téměř dokonale splývá s neefektivnější antitotalitární taktikou a strategií, jakou si v dané chvíli dokážu představit. Žijeme v totalitním státě, který se však ani ve svých „nejlepších“ dobách nedokázal stát státem totálním a který si navíc čím dál přesněji uvědomuje (a jen z tohoto aspektu je podle mého názoru rozumné hovořit o „post-totalitě“), že sice dokáže prosadit svůj totální nárok prakticky v kterékoli oblasti života společnosti i individua, že však technicky nemůže zvládnout všechny tyto oblasti a zajistit v nich alespoň jakýs takýs provoz. Tím se pro Chartu 77 otevírají relativně obrovské taktické možnosti. Obsazovat každý prostor, který státní moc vyklidí nebo ve kterém jen poněkud pohasne její bdělost. Odkrývat prostory nové, neboť život je vždy bohatší než sebedůkladnější evidence. Je to svého druhu dialog s mocí, byť poněkud jiný, než jaký si někteří z nás představovali před jedenácti lety: řekněme dialog s rákoskou. Jenže rákoska nemůže být všude a i na její šlehy si lze zvyknout nebo alespoň ustoupit o menší kus, než nám velí. Nepodceňujme moc: pokud se rozhodne, dokáže likvidovat nebo pervertovat prakticky cokoli. Ne však všechno! Pokračujme v obklíčování totality realitou. Neboť totalita potřebuje ke svému plnému uplatnění prázdnotu, nicotno. Narazí-li v kterémkoli směru na hutnou realitu, může být nakonec přinucena i k tomu, že začne váhat, klíčkovat, vést skutečný (byť neupřímný) dialog. (Před deseti lety jsem načrtl tuto koncepci v tezích o paralelní polis – neúplně a v mnohém ohledu naivně. Pro jistotu znovu opakuji, že se Charta nemůže a nesmí stát opozicí, politickou stranou, náboženským hnutím či nezávislým spolkem holubářů – a to dokonce ani v případě, kdyby s tím všichni signatáři náhodou souhlasili. Zato však může být iniciátorem jakéhokoli nezávislého pohybu a musí mu poskytovat záštitu před zlovůli moci.) Nicméně se obávám (viz např. polské zkušenosti), že totalitní moc si i v takovém vynuceném dialogu ponechává zadní vrátka a že je posléze schopna čelit hrozbě sebekompaktnější „paralelní polis“ fakticitou tanků a samopalů, kterými výlučně disponuje (byť je jasné, že tyto prostředky hrozbu neodstraňují, jen ji oddalují!). Proto přičítám budování paralelní polis toliko taktický význam.

Má představa o dlouhodobé politické strategii vychází ze dvou zjištění:

Za prvé jsou československé vnitřní poměry nyní do té míry závislé na konstelaci globálních nebo přinejmenším evropských sil, že prostě neexistuje žádná strategie, která by vedla k podstatnějšímu úspěchu, dokud trvá nepříznivá konstelace vnějších sil. V nedávné minulosti se nám nejméně třikrát (1938, 1948, 1968 – historikové mohou tato data různě posunovat, to však nic nemění na podstatě problému) naskytl příležitost aktivně zasáhnout do svých vlastních osudů a vzít své věci do svých rukou. Všechny tyto šance byly beznadějně proměškány a prohrány. Tvrdím, že to ani v jednom případě nezpůsobil národ nějakým nedostatkem nadšení, či odhodlání či vůle k obětem, ale že vždy šlo o katastrofální selhání politické reprezentace. Historie nás učí, že se dříve či později nevyhnutelně naskytné podobná šance (ale že jich zase nebude až tak mnoho, abychom si mohli dovolit jimi marnotratně hýřit). Každá rozumná strategie proto musí být orientována na to, abychom se při nejbližší takové příležitosti vyvarovali chyb minulosti.

Za druhé se zdá být empiricky ověřeno, že destrukci totalitní moci nelze uskutečnit programově, že tato moc je i ve svých nejtěžších krizích natolik mocná, aby dokázala v zárodku

zmařit přímé pokusy o odpor, ať již otevřené nebo zakonspirované. Bývají to víceméně nahodilé příčiny a krajně nepředvídatelné události, které spouštějí lavinu, schopnou otřást samými základy totality. Taková lavina je opravdu podobna přírodnímu živlu: je slepá, může natropit mnoho zla a nakonec se zcela minout úspěchem. Je však v posledku jen souhrnem lidských vůlí a myslí: ač nemůže být záměrně spuštěna, může být již v prvopočátcích usměrňována (a sama takové usměrňování a pevné orientační body hledá) a posléze přeměněna na z pouhého výbuchu nespokojenosti v cílevědomý a účinný akt.

Domnívám se, že právě Charta 77 má mimořádně příznivé předpoklady pro to, aby podstatnou měrou ovlivnila řešení obou právě zmíněných problémů. Za žádnou cenu by se neměla politizovat, tj. stávat se opozicí s vyhraněným politickým programem: ztratila by tím svou nejvlastnější identitu, a pokud by se sama nerozpadla ve vnitřním sváru, byla by nepochybně mocí razantně potlačena. Naopak, pokud si uchová svou morální autoritu, své neúchylné a netaktizující bdění nad jistými základními pravdami (zkratkovitě označovanými za „lidská práva“), přijatými neměnným konsenzem jinak politicky velmi různě smýšlejících signatářů, potud je schopna být špatným svědomím současného vedení, ovlivnit každou politickou reprezentaci, které o něco skutečně půjde, popřípadě přispět ke vzniku reprezentace paralelní a alternativní (ani s tou se však Charta nemůže a nesmí identifikovat); potud také může vážně zasáhnout do běhu oné laviny (z různých důvodů mám výhrady proti termínu revoluce), o níž jsem mluvil výše.

Skončil bych tím, že Charta 77 je dnes – i v čistě politickém smyslu – záležitostí významnější, než si většina z nás (vždyť jsme začínali tak nevinně, humanismem a individuálním osvobodivým gestem uprostřed všeobecného marasmu) připouští. Budeme se muset naučit žít s tímto faktem: ne pro hýčkání své pýchy, ale pro zvýšenou odpovědnost, kterou s sebou přináší.

V tomto náčrtu jsem se snažil zachytit to, co jsem měl v úmyslu přednést jako jeden ze vstupních referátů na fóru Charty 77, rozehnaném StB. Přiměřeně účelu jde o teze polemické, jejichž definitivní podoba měla být ustálena až v průběhu diskuse. Případné oponenty prosím, aby polemizovali s tím, co je na mých tvrzeních nepřijatelné, ne s tím, co je nedostatečně vyargumentováno: vzhledem k šíři tématu a povolenému rozsahu příspěvku jsem totiž téměř nic nemohl probrat natolik přesně, abych uspokojil sám sebe, neřkuli pány oponenty.

[d] Dodatečný rozhovor s Ladislavem Hejdánkem

V příspěvku L. Hejdánka ke korespondenčnímu fóru Charty 77 o politice není pojednáno o tom, jakou roli může či nemůže sehrát Charta 77 v případných politických či společenských změnách, zvláště v současné situaci a předpokládaném dalším vývoji. Protože Václav Benda a Jaroslav Šabata o tomto problému pojednali, požádali jsme Ladislava Hejdánka, aby svou stať doplnil ve formě rozhovoru.

[Otázka:] Co soudíš o tom, jak by mohla či nemohla Charta vstoupit na politickou scénu, jak by mohla tuto scénu ovlivnit, ať už přímo nebo nepřímo?

Já jsem zcela vědomě ten bod pomínl, protože jsem nechtěl znovu o tom vyvolávat diskusi. Ale mé stanovisko je jasné i odjinud. Charta není politickou organizací, její cíle jsou, jak jsem kdysi říkal, nekonečné, to znamená nejsou vázány na žádnou politickou situaci a tedy ani na žádnou změnu politické situace. Úkol Charty zůstává týž za všech okolností, tj. i v nejdemokratičtější společnosti by měla Charta stále co dělat. Na druhé straně, protože to není politické společenství, nemůže působit ke změně politického stavu, politického systému žádnými prostředky, protože žádnými prostředky nevládne. Nesmí vládnout, protože politickými prostředky je možno vládnout pouze v rámci určitého programu, politického

programu, a ten Charta nemá. Charta má jen dva základní body a ty na politický program nestačí. To ovšem neznamená, že ten, kdo podepsal základní prohlášení, že se na toto může odvolávat a zůstat nečinný, zůstat mimo politické dění nebo neúčastnit se tlaků směrem k nějaké změně v pozitivním smyslu. Naopak, tím, že podepsal Chartu, tím se každý zavazuje, že v rámci svých možností, podle všech svých sil, udělá něco pro to, aby skutečně lidská práva zachována byla a aby se to dělo v rámci zákonnosti.

[Otázka:] Pokud jde tedy o ryze politické působení jednotlivých signatářů Charty 77, tvoje představa je, že by měli působit v iniciativách jiných, než je Charta 77.

Ano, jistě. Protože samozřejmě sám nikdo politicky nemůže dobře působit, má-li to být účinné, musí se spojovat s dalšími. Toto spojení se však musí provádět mimo Chartu, protože Charta žádné takové spojení na základě jednotlivého programu nebo pod jednotlivými prapory nepřipouští, v ní se musí zachovávat v zásadě shoda názorů, může se působit jenom v rámci toho, na čem se všichni signatáři shodli svým podpisem. Což znamená nutnost zakládání nových iniciativ, a tam ovšem není možno se odvolávat na Chartu. Mně se to zdá i morálně pochybné, když někdo politicky působí, aby se přitom kryl nějakým morálním štítem, již vybudovaným.

[Otázka:] Nepřipouštíš, že v trochu změněné, příznivější politické situaci, liberálnější politické situaci, by důsledek působení Charty jako celku ve smyslu obhajoby lidských práv mohl být političtější, mohl by společnost poněkud posouvat kupředu ve směru demokratizace a tím tedy v politickém smyslu, tedy aniž by to Charta měla ve svém programu?

To určitě, a také jsem to už vyjádřil. Po mém soudu bude mít právě v budoucnu Charta mnohem závažnější význam, protože ti, co Chartu podepsali, budou ve společnosti představovat jakousi bázi, vůči níž se bude muset vymezovat každý politický směr, každá politická síla, ev. strana apod. Před každým, kdo v této zemi bude chtít politicky pracovat, bude se klást na prvním místě otázka, zda je pro lidská práva nebo proti nim a zda je pro zákonnost nebo proti ní. Zda chce dělat revoluce nezákonné, nebo zda chce dělat pozvolný pokrok. To je zásada, již se bude měřit každá iniciativa. Přítomný politický význam – politický význam ve smyslu ideového působení v rámci polis – tedy takový politický význam Charty poroste, pokud nezklamou chartisté. Po mém soudu je tu velké nebezpečí v tomto smyslu, a to dvojí: Za prvé, že v rámci Charty se najednou odloupnou někteří signatáři, bývalí komunisté, kteří řeknou, že to byla jenom taktika (jak to ostatně někteří říkali už od začátku) a že nyní v nových podmínkách, kdy se jim otevře možnost vstoupit opět do politického života, tak zase budou v duchu dosavadního marxismu, jak mu rozuměli, pro diktaturu jedné strany a nikoliv pro demokracii. V tom momentě ovšem poruší svůj závazek daný podpisem pod Chartou a pak myslím (říká L. H. Žertem), že by se měla vytvořit nějaká komise, která bude vylučovat. Za druhé je tu nebezpečí, že v rámci Charty existují také lidé značně konzervativního zaměření a ti by potom podobně mohli říci, kdyby se situace změnila jiným způsobem, že se už necítí vázání, že to platilo pro situaci těžké oprese, ale nyní, když mají moc sami v rukou nebo mají možnost se na ní podílet, takže budou vylučovat třeba zase komunisty. Toto vše jsou reálné politické perspektivy, v nichž se ukazuje váha Charty jako eminentní.

Děkuji za rozhovor.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 11, Č. 4 (1988), S. 7–15, 19–20.

P10/16

1988, květen, Praha. – Komuniké o čtvrtém Fóru Charty 77 a následující písemná polemika k obsahu komuniké.

4. Fórum Charty 77

Dne 14.5.1988 ve 14.00 se sešlo v restauraci U české koruny v Praze na Bílé Hoře čtvrté Fórum Charty 77. Účastnili se ho tři mluvčí a asi padesát signatářů a příznivců Charty z různých míst ČSSR. Na programu tohoto fóra mělo být současné postavení Charty 77, politická situace v naší zemi, formování různých dalších nezávislých iniciativ, včetně politických, a posléze způsob, zda a jak má Charta 77 tyto aktivity podporovat.

Už ve 14.20 vniklo do prostoru, kde se fórum konalo, větší množství uniformovaných i neuniformovaných příslušníků SNB, přerušilo jednání, účastníky bez jejich souhlasu filmovalo a posléze rozvezlo do různých oddělení VB, a to v Praze-Michli, Praze-Lhotce, v Radotíně, Čakovicích, Uhřetěvsi a Odolené Vodě. Všichni byli vyslýcháni a na odděleních VB drženi do pozdních večerních hodin.

Navzdory tomuto neopodstatněnému zákroku se podařilo, že ještě před ním se shodli jeho účastníci, opírajíce se o četné předběžné debaty v užších kroužcích, na několika základních věcech, které vyjádřili v komuniké. Toto komuniké bylo schváleno všemi účastníky fóra:

[a] [Komuniké]

1. Charta 77, jejímž posláním je usilovat o dodržování lidských práv, nemůže sice sama formulovat a prosazovat žádný konkrétní politický program, měla by však ve větší míře než dosud různé rodící se politické aktivity podporovat, protože právo na politickou seberealizaci je jedním ze základních občanských práv.

2. Nedávné stávky v Polsku a požadavky, které polští dělníci vznesli, ustavení sítě svobodných iniciativ v Maďarsku a vznik Demokratického svazu v SSSR jasně potvrzují, že v zemích sovětského bloku je stále aktuálnější pocítována nutnost nejen duchovní, ale i politické a odborářské plurality. Tuto nutnost, jako jediné skutečné východisko z krize systému, pocítuje stále zřetelněji i československá společnost.

3. Charta 77 by proto měla způsobem přiměřeným jejím možnostem podpořit myšlenku vytvořit v naší zemi *společenství pro demokracii* jako otevřené politické hnutí, které by se zamýšlelo o alternativním politickém programu a vytvářelo předpoklady pro svobodné politické sdružování občanů. Účastníci fóra vzali s uspokojením na vědomí, že někteří občané, včetně signatářů Charty, kteří s touto myšlenkou přišli, svůj projekt už začínají rozpracovávat.

4. Účastníci fóra uvítali i informaci, že v prostředí Charty 77 i mimo ni vznikají nezávislé iniciativy, jako např. Nezávislé mírové sdružení – iniciativa pro demilitarizaci³¹ společnosti, nebo Iniciativa sociální obrany, která je zaměřena na oblast sociálních a odborových práv.

5. Všichni účastníci fóra odsoudili opakující se zásahy policie jak proti fórum Charty, tak proti jiným podobným setkáním. Tyto zásahy, které v poslední době zesílily, jsou v naprostém rozporu s oficiálně deklarovaným a údajně demokratizačním programem soudobé státní moci.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 11, Č. 10 (1988), S.14 N.

31 V předloze omylem „demokratizaci“.

[b] Jan Dus a Miloš Rejchrt mluvčím Charty 77 (18.5.1988)

Polemika v Chartě 77

Mluvčím Charty 77 Stanislavu Devátému, Miloši Hájkovi a Bohumíru Janátovi:

Žádáme, abyste nás včas informovali o místě a době příštího fóra Charty. Chceme přijít a upozornit, že účastníci posledního fóra z 14. t.m. přijali neprohovořené a v jednom důležitém bodu zcela nesprávné usnesení. Účastníky fóra neomlouvá, že přijali nesprávné usnesení v časové tísní, způsobené záměrným a protiprávným zákrokem dobře informované policie. Vadí nám následující věta, a sice její nesmyslná střední část, kterou zde uvádíme *kurzívou*: „Charta 77, jejímž posláním je usilovat o dodržování lidských práv, nemůže sice sama formulovat a prosazovat žádný konkrétní politický program, *měla by však ve větší míře než dosud různé rodící se politické aktivity podporovat*, protože právo na politickou seberealizaci je jedním ze základních občanských práv.“

K tomu připomínáme: Chartisté směli a smějí formulovat a prosazovat konkrétní politické programy, a potom také „různé rodící se politické aktivity podporovat“, ale Charta 77 ani to prvé, ani to druhé nikdy činit nesměla a nebude smět, nemá-li se zpronevěřit svému správnému základnímu prohlášení a tím se sama zdiskreditovat. Námi kritizovaná věta obsahuje nesnesitelný vnitřní rozpor. Bylo by přece nesmyslné, aby jakoukoli politickou aktivitu, a dokonce nějakou teprve „rodící se“ politickou aktivitu, podporoval někdo, kdo neformuluje a nemůže formulovat vlastní politický program. Opakujeme: Chartisté směli a smějí, ale Charta 77 nesměla a nesmí. Jedním z významných úkolů Charty 77 je bránit politicky činné nechartisty i chartisty před nespravedlivou perzekucí (přičemž bránit nespravedlivě perzekvované vůbec neznamená ztotožňovat se s jejich názory, které mohou být hrubě chybné a ohrožovat samotnou podstatu Charty), nesmí však bez vlastního konkrétního politického programu, který nemá a mít nemůže, podporovat veřejnými prohlášeními jakékoli rodící se nebo už ustavené politické aktivity. Chceme na příštím fóru přesvědčit přítomné, že pokračování ve směru naznačeném ocitovanou větou by vyvolalo oprávněné pochybnosti o potivosti naší občanské iniciativy.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 11, Č. 11 (1988), S. 2.

[c] Václav Havel Miloši Rejchrtovi a Janu Dusovi (29.5.1988)

Milí přátelé,

četl jsem váš dopis mluvčím týkající se komuniké 4. fóra Charty a rád bych – dovolíte-li – na něj reagoval.

Především se mi zdá, že toto komuniké poněkud přečeňujete, když v něm vidíte téměř cosi jako začátek scesti Charty 77 a její zrady svého poslání. Není to nic víc, než názor účastníků fóra na to, co by Charta měla dělat, je to tedy názor mezi názory, podobně jako názor váš či názor jakékoli jiné skupiny signatářů nebo příznivců Charty. Není to žádný dokument Charty, který by jménem Charty něco vyhlašoval.

Dále se mi zdá, že vaše kategorická tvrzení o tom, co Charta smí a co nesmí, co je autenticky chartovní a co nikoli, vycházejí z podivné představy, jako by Charta a „chartovnost“ byly nějaké jednou provždy exaktně dané a naprosto jednoznačně vymezené kategorie, nebo dokonce jakási dogmata. Já si ale naopak myslím, že to, co dělá Chartu trvale živým organismem, je právě to, že po celou svou historii vlastně v jistém smyslu znovu a znovu hledá svou identitu, zkouší a zkoumá různé možnosti své práce, pátrá po jejích hranicích a vždy znovu je pracovně vymezuje, a že její dějiny, smím-li se tak vznešeně vyjádřit, jsou – mimo

jiné – dějinami různých pokusů o vlastní interpretaci a o interpretaci svého poslání a své role. Charta se nevznáší kdesi mimo prostor, čas a společnost; má prostě svůj život, provázený nesčetnými interakcemi s jejím okolím. Nevidím v tom její slabost, ale naopak zdroj její vitality.

To všechno jsou ovšem poznámky spíš okrajové. Podstata nedorozumění je v něčem jiném: hlavním důvodem vašeho (na mé gusto zbytečně podrážděného) protestu je slovo „podporovat“. Vše přitom nasvědčuje tomu, že tomuto slovu rozumíte jinak než účastníci fóra: chápete je prostě jako ztotožnění, identifikaci. A jelikož – jak správně upozorňujete – se Charta nemůže identifikovat s žádným politickým programem či hnutím, bijete na poplach. Jenomže, podporovat opravdu neznamená identifikovat se! Uvědomte si, že Charta už jedenáct let podporuje nejrůznější iniciativy, kulturní, náboženské, filozofické, pedagogické, mírové, humanitní atd. atd. Jen jeden příklad: ohromný rozvoj nezávislé samizdatové produkce (a nyní už i nezávislé produkce videové), jehož jsme v posledních letech svědky, by byl stěží myslitelný bez podpory – od morální až po materiální – Charty 77; vždyť to byla především Charta, která tomu všemu otevřela prostor! Což samozřejmě neznamená, že se Charta identifikuje s jakýmkoli samizdatovým časopisem, s jakoukoli svobodnou přednáškou, s jakoukoli pronásledovanou hudební skupinou! Jak si jistě vzpomínáte, vznikla Charta v atmosféře obecné podpory Plastiků – a znamená to snad, že jsou všichni signatáři fanoušky jejich hudby? Boj za lidská práva není abstraktum, ale především pomoc a podpora konkrétních věcí a lidí! Podpora, které se dostalo třeba Pavlu Wonkovi od Charty i VONS, byla zcela zřejmá, ale napadlo snad někoho, že se Charta proto identifikuje s Wonkovým volebním programem?

Odvážil bych se dokonce říci, že podpora, kterou Charta od počátku dodnes poskytuje nejrůznějším nezávislým iniciativám, je možná vůbec tím nejdůležitějším, co dělá, a výsledky této podpory jsou možná jejím vůbec největším přínosem této společnosti!

A proč by tedy nemohla přesně tak, jak už léta podporuje tohle všechno, podporovat i různé pokusy – ať už rodící se či existující – o politickou seberealizaci občanů? Proč by neměla těmto pokusům přát, bránit je, hájit jejich právo na existenci, pomáhat jim? A proč by taková podpora měla znamenat, že se s nimi identifikuje a tím sama sebe mění v nějaké politické hnutí, čehož se tak hrozně obáváte? Kdyby Charta podpořila – ať už morálně či nějakým konkrétnějším způsobem – úsilí vytvořit nějaký politický klub demokratického zaměření, proč by to mělo znamenat, že se ztotožňuje s jeho programem? Mám pocit, že kdyby váš puristický výklad Charty byl domyšlen do důsledku, nemohla by Charta dělat skoro nic!

Jsem si jist, že tušit účastníci 4. fóra, jak si slovo „podpora“ vyložíte vy, zvolili by asi slovo jiné, které by vás tak nerozčílilo.

S přátelským pozdravem
Václav Havel

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 11, Č. 11 (1988), S. 2 N.

[d] 29.5.1988

Jan Dus a Miloš Rejchrt Václavu Havlovi

Milý pane Havle,

Vaši odezvu z 29.5. t. r. na náš dopis mluvčím Charty z 18.5. t. r. sebekriticky vítáme, protože dostáváme příležitost, abychom se vyjádřili už ne tak podrážděně a rozčileně (v tom máte pravdu), ale zato srozumitelněji.

Charta ať kypí novými myšlenkami a úsilím o hledání nových cest. Ať za tím účelem nepolevuje v svolávání fór, dokud nepochopí vedoucí politici, kteří dávají direktivy policii,

že jejich úsilí o znemožnění těch fór je politicky krátkozraké. Ale ať se neopakuje, k čemu došlo 14. 5. t. r.: Ačkoli mohl být předem připravený návrh usnesení fóra Charty pouze vylechnut, vůbec ne prodiskutován, byl nejen ukvapeně odhlasován (když policisté vcházeli do místnosti), ale navíc jakožto „usnesení fóra Charty 77“ vyslán do atmosféry! Poslouchá-li každý stý padesátý občan republiky Hlas Ameriky, slyšelo na sto tisíc Čechů a Slováků to usnesení. Jenže těch sto tisíc posluchačů nemohlo být a nebylo v posledních letech účinně informováno o tom, že jen stanoviska potvrzená podpisem „mluvčích“ jsou stanovisky Charty, a že přijaté „usnesení fóra Charty 77“ znamená jen „názor mezi názory“, asi jako názor pouze nás dvou (jak píšete), „či názor jakékoli jiné skupiny signatářů nebo příznivců Charty“. Vysvětlil jste nám, že slovo „podpora“ v usnesení fóra Charty neznamena identifikaci: Teď však abyste to ještě vysvětlil tomu asi stotisíci spoluobčanů. Ti přece museli nabýt dojmu, že fórum Charty, tedy jakási třem mluvčím nadřazená a závazné direktivy jim udělující plenárka Charty sebekriticky uznala, že dosud „podporovala“ politickou aktivitu občanů nedostatečně, nyní však Charta 77 konečně ujišťuje neurčitý počet „různých rodičích se“ politických aktivit svou přízní a „podporou“ a oznamuje tuto revizi svého programu statisícům spoluobčanů, skoro jako by veřejně podpisovala všem možným rodičím se politickým aktivitám papír bianko. Část národa touží přece už deset let po tom, aby Charta konečně už začala dělat razantní a úspěšnou politiku proti režimu, které by oni sami ze závěťi uznale tleskali. Značná část českého zahraničního tisku si už deset let stýská, že Charta je politicky neujasněná a bez ambic stát se mohutnou politickou opozicí, a vidí jednu z příčin té slabosti v tom, že přijala do svého středu bývalé členy KSČ, dokonce dr. Jiřího Hájka do první trojice mluvčích, a že dodnes bývalé členy KSČ ze svých řad nevykázala. Ta část zahraničního tisku ovšem vyjadřuje názory značné části národa. Tvrdíme tedy, že desetitisíce posluchačů zahraničního rozhlasu pochopily námi napadenou větu usnesení fóra tak, jak to odpovídá jejich starému přání, a jak Vy jste si to jistě nepřál: že Charta snad už konečně začíná nabírat politický kurz, opouštět dosavadní zásadu politické zdrženlivosti. Že pro začátek vyhlásila podporu „různým rodičím se politickým aktivitám“ a snaží se tím všemožné politické aktivity probudit k životu.

Pro publikování nějakého jakoby programu Charty, „ve větší míře než dosud“ podporovat „různé rodičí se politické aktivity“, je však právě dnes naprosto nevhodná doba. Politické vedení státu už příliš dlouho zaslepeně potlačuje politickou diskusi, nejen posledních let v Chartě (zabavováním samizdatů, rozháněním fór, vůbec perzekucí), ale skoro dvacet let v celém národě, takže se místo artikulovaných politických programů, prošlých sitem politických diskusí, rozbujely spíš primitivní politické nálady, a sice také nálady sektářsky nenávistné, zaměřené proti Vietnamcům, Slovákům, Romům, židům, Rusům (včetně protialkoholního Gorbačova), a ovšem proti komunistům včetně přívrženců glasnosti. Strach z perzekuce drží tuto sektářskou nenávisť stále ještě v mezích. Právě v příštích měsících sice nemusí, ale může dojít k tomu, že politické vedení státu nebude schopno pokračovat v perzekuci a tedy v primitivním, ale krátkodobě účinném potlačování politických nálad obyvatelstva. Nemusí totiž dojít k tomu, več politické vedení bezpochyby doufá: že bude v Moskvě s glasností konečně konec. Glasnost se tam může udržet a u nás se může začít v důsledku toho hroutit perzekuční politika a mohou se u nás objevit a přijít k slovu „různé rodičí se“ politické aktivity, které autoři „usnesení fóra Charty 77“ z 14. 5. t. r. neměli na mysli, totiž aktivity poznamenané sektářskou nenávisť. Obáváme se tohoto vývoje: Nějaká radikální a mimořádně atraktivní, protože nenávistně sektářská politická iniciativa rychle získá tisíce či statisíce přívrženců, jenže brzy nato zaviní rovným dílem se stalinisty další politickou pohromu národa, a potom budou přátelé i nepřátelé Chartě právem vytykat, že měla právě takový postoj předvídat; že jaro 1988 bylo nejméně vhodnou dobou, aby se široce publikovalo

jakoby oficiální stanovisko celé Charty, vyslovující zvýšenou podporu různým rodícím se politickým aktivitám.

Nic moc se dosud nestalo. Zveřejnilo se už ledacos bez tragických důsledků. Ale pokračovat by se ve směru námi napadené věty nemělo. Neměl by přece vzniknout dojem, že chceme podle vzoru velkého kormidelníka Maa vyvolat „velký zmatek“ (zvýšenou podporou „různých rodících se politických aktivit“ a širokým publikováním tohoto odhodlání) a postavit se potom do čela zaktivizovaných mas.

S přátelským pozdravem

Jan Dus

Miloš Rejchrt

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 11, Č. 13 (1988), S. 10–12.³²

³² Uveřejněno tiskem: *Listy*, roč. 18, č. 5 (září 1988), s. 74–76, Polemika v Chartě.

Biogramy mluvčích Charty 77

zpracoval Josef Tomeš

Battěk Rudolf, *2. 11. 1924 Bratislava, sociolog, politolog a politik. 1948–52 vystudoval Vysokou školu politickou a sociální v Praze. 1951–61 pracoval jako ekonom místního hospodářství, 1961–65 jako údržbář; 1965–69 pracovník Sociologického ústavu ČSAV v Praze. 1968 spoluzakladatel a poté místopředseda Klubu angažovaných nestraníků; 1968–69 poslanec České národní rady. Na jaře a v létě 1969 aktivně vystupoval proti normalizačnímu politickému kurzu, opakovaně se obrátil na poslance ČNR s otevřeným dopisem, žádajícím rozpravu o politické situaci v zemi a podepsal prohlášení Deset bodů. 25. 9. 1969 zbaven imunity a zatčen, 26. 11. 1969 zbaven poslaneckého mandátu; 1969–70 vězněn. Před volbami 1971 organizoval protestní letákovou akci, za což 1971–74 znovu vězněn. 1. 1. 1977 signatář, 1. 2.–14. 6. 1980 mluví Charty 77; od 24. 4. 1978 zakládající člen Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. 1978 zakladatel skupiny nezávislých socialistů, hlásících se k Socialistické internacionále; od 1983 čestný člen ústředního výkonného výboru exilové Československé sociální demokracie. Od června 1980 do října 1985 znovu vězněn. 1988 spoluzakladatel Hnutí za občanskou svobodu. V listopadu 1989 stál u vzniku Občanského fóra a patřil k aktérům následujícího převratu. V lednu–březnu 1990 místopředseda přípravného výboru Československé sociální demokracie, na obnovovacím sjezdu ČSSD v březnu 1990 kandidoval neúspěšně na funkci předsedy strany; poté zaujal opoziční postoj k Horákovu stranickému vedení. Před volbami 1990 zorganizoval Klub sociálních demokratů Občanského fóra, za který kandidoval a byl zvolen do Federálního shromáždění; v důsledku toho vyloučen v červnu 1990 z ČSSD. Od ledna 1990 do června 1992 poslanec, od června 1990 do června 1992 předseda Sněmovny lidu Federálního shromáždění. 1991–98 předseda Asociace sociálních demokratů, 1992 spoluzakladatel a vedoucí představitel politického hnutí Demokrate 92 za společný stát. 1994–99 předseda Evropského hnutí. Vedle politické publicistiky a odborných prací z průmyslové sociologie vydal soubory filozofických a politologických úvah (*Eseje z ostrova*, Kolín nad Rýnem 1982; *Strach z nekonečna*, samizdat 1986; *Dámy a pánové! Sbíрка aforismů, sentencí a maxim*, 1992), knihu *Jako Červeněj karkulák: dopisy z vězení*, 2002, a sbírku básní (*Kámen ke kameni, slovo ke slovu*, 2001).

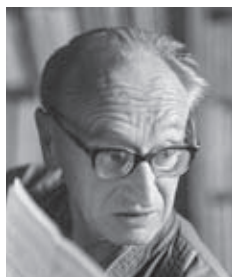
Benda Václav, 8. 8. 1946 Praha – 2. 6. 1999 tamtéž, matematik, filozof, politický publicista a politik. 1964–69 vystudoval filozofii a bohemistiku na Filozofické fakultě, 1970–75 teoretickou kybernetiku na Matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Karlovy v Praze. 1967–69 aktivista opozičního studentského hnutí, 1968 předseda Akademické rady studentů, spoluzakladatel klubů katolické mládeže. 1975–77 programátor ve Výzkumném ústavu železničním, poté topič. 1. 2. 1977 signatář, 8. 2.–29. 5. 1979 a 7. 1. 1984–6. 1. 1985 mluvčí Charty 77; od 24. 4. 1979 zakládající člen Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Čelný představitel katolického směru v českém disentu. 29. 5. 1979 zatčen a plně čtyři roky vězněn. 1983–89 vydavatel a redaktor samizdatového časopisu *Paraf*; 1988 spoluzakladatel Hnutí za občanskou svobodu, v jehož rámci vytvořil Křesťanskodemokratický klub. Na činnosti disentu se významně podílela i jeho manželka, matematicka Kamila Bendová (*1946). Od prosince 1989 do prosince 1993 předseda, poté do 1996 místopředseda Křesťanskodemokratické strany, po jejím sloučení s Občanskou demokratickou stranou člen výkonné rady ODS. Od 21. 12. 1989 do 31. 12. 1992 poslanec, od června do prosince 1992 předseda Sněmovny lidu Federálního shromáždění; od 1996 senátor Parlamentu České republiky; 1994–97 člen pražského městského zastupitelstva. 1994–1998 ředitel Úřadu pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu. 1966–77 publikoval různé matematické a literárněvědné studie a stati, poté v samizdatu filozofické, teologické a politické texty, ale též beletrii (próza *Černá dívka*, 1978; soubor pohádek *O strašném boji s obludou*, 1979).

Devátý Stanislav, *8. 6. 1952 Zlín, politik, právník. Vystudoval střední průmyslovou školu elektrotechnickou ve Zlíně. Pracoval v různých dělnických profesích; v důsledku kritiky vedení podniku a posléze z politických důvodů střídal zaměstnání. Od konce 70. let byl činný v disentu; 20. 5. 1985 signatář, 2. 1. 1988–2. 1. 1989 mluvčí Charty 77; od 1986 člen Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. 1987 spoluzakladatel nezávislé iniciativy Společnost přátel USA. 1988–89 přední iniciátor pouličních demonstrací v Praze. Během roku 1989 opakovaně zatčen a vzat do vazby, avšak hladovkou vždy dosáhl svého propuštění. 29. 8. 1989 odsouzen k dvaceti měsícům nepodmíněně; odvolal se, ale k odvolacímu soudu se nedostavil, uchýlil se do ilegality a od října do prosince se ukrýval v Polsku, odkud se vrátil až po listopadovém převratu 1989 (10. 12. 1989). Od prosince 1989 působil v Občanském fóru ve Zlíně a v Koordinačním centru Občanského fóra v Praze. Od června 1990 do prosince 1992 poslanec Sněmovny národů nejprve za Občanské fórum, od 1991 za Občanskou demokratickou stranu; člen parlamentní komise pro objasnění událostí 17. listopadu 1989. Od prosince 1992 do listopadu 1996 prozatímní ředitel Bezpečnostní informační služby ČR. 1995 absolvoval právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze a od 1997 se věnuje advokacii.

Dienstbier Jiří, *20. 4. 1937 Kladno, novinář, politik a diplomat. 1955–60 vystudoval žurnalistiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. 1958–69 zahraničně politický redaktor a komentátor Čs. rozhlasu; 1964–67 zahraniční zpravodaj na Dálném východě, 1968–69 v USA. 1958–70 člen KSČ. V 60. letech a v pražském jaru 1968 aktivní účastník demokratizačního procesu v Československu a jeden z protagonistů protiokupačního vysílání pražského rozhlasu v srpnu 1968. Na počátku normalizace vyloučen z KSČ, propuštěn z rozhlasu a postižen publikačním zákazem; pracoval pak jako dokumentátor projektového ústavu, později jako topič. V 70. a 80. letech čelný představitel čs. disentu; 1. 1. 1977 signatář, 8. 2.–29. 5. 1979 a 6. 1. 1985–7. 1. 1986 mluvčí Charty 77, 24. 4. 1978 spoluzakladatel Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných; spolupracovník a redaktor samizdatových periodik. Od 29. 5. 1979 do 28. 5. 1982 vězněn. 1988–89 aktivista Hnutí za občanskou svobodu, Nezávislého mírového sdružení a dalších opozičních iniciativ, předseda redakční rady samizdatových *Lidových novin*. V listopadu 1989 spoluzakladatel a krátce tiskový mluvčí Občanského fóra. Od 10. 12. 1989 do 2. 7. 1992 ministr zahraničních věcí, od 9. 4. 1990 do 2. 7. 1992 místopředseda vlády ČSFR; 1990–92 poslanec Sněmovny lidu Federálního shromáždění. Významně se podílel na tvorbě a realizaci polistopadové čs. zahraniční politiky. 1991–93 předseda rady Občanského hnutí, 1993–95 předseda liberální strany Svobodní demokraté, 1995–96 spolupředseda Svobodných demokratů – Liberální strany národně sociální. Od 1998 český velvyslanec se zvláštním posláním. Vedle rozsáhlé žurnalistické produkce v domácím i zahraničním tisku publikoval reportážní knihu o vojenském převratu v Indonésii v září 1965 *Noc nastala ve tři ráno* (1967), esej o perspektivách politického uspořádání Evropy *Snění o Evropě* (samizdat 1986, knižně 1990) a dokumentární svědectví o rozhlasovém vysílání v srpnu 1968 *Rozhlas proti tankům* (spolu s Karlem Lánským; samizdat 1988, knižně 1990). V knize *Od snění k realitě* (1999) popsal své zkušenosti ministra zahraničí s obnovou československé zahraniční politiky po listopadu 1989 a v knize *Daň z krve* (2002) situaci na Balkáně, jak ji poznal jako zvláštní zpravodaj Komise lidských práv OSN v Bosně a Hercegovině, Chorvatsku a Federální republice Jugoslávii v letech 1998–2001.

Hájek Jiří, 6. 6. 1913 Krhanice u Benešova – 22. 10. 1993 Praha, právník, historik, diplomat a politik. 1932–36 vystudoval práva na Karlově univerzitě v Praze a 1937–39 pracoval jako úředník okresního finančního ředitelství v Praze. Od studentských let činný v sociálně demokratické straně; 1939–45 vězněn v nacistických žalářích. 1945–48 představitel levicové sociálně demokratické inteligence, orientované na spolupráci s komunisty; 1946–48 ústřední tajemník Dělnické akademie. 1948 se aktivně podílel na sloučení československé sociální demokracie s KSČ; 1948–69 člen ústředního výboru KSČ. 1949–53 profesor Vysoké školy politických a hospodářských

věd, od 1954 Univerzity Karlovy v Praze. 1955–58 československý velvyslanec ve Velké Británii, 1958–62 náměstek ministra zahraničních věcí, 1962–65 stálý zástupce ČSSR u Organizace spojených národů. 1965–67 ministr školství a kultury, 1967–68 ministr školství, od dubna do září 1968 ministr zahraničních věcí. V srpnu 1968 protestoval v OSN proti sovětské okupaci Československa; záhy poté byl odvolán a 1970 vyloučen z KSČ. 1968–72 vědecký pracovník ČSAV, od 1973 v důchodu. V 70. a 80. letech patřil k čelným představitelům opozice proti normalizačnímu režimu; 1. 1. 1977 signatář, 1. 1. 1977–6. 4. 1978 a 5. 6. 1979–1. 1. 1980 mluvčí Charty 77, spoluautor a redaktor řady jejích dokumentů; od 1988 předseda Československého helsinského výboru. 1988–89 se podílel na založení Společnosti pro studium demokratického socialismu a klubu Obroda. V listopadu 1989 spoluzakladatel Občanského fóra; 1990–92 poradce předsedy Federálního shromáždění Alexandra Dubčeka. Autor syntézy dějin socialistického hnutí v meziválečném období *Mezi dvěma světovými válkami* (1947) a několika dalších prací z novodobých českých a světových dějin; posmrtně vydány jeho *Paměti* (1997).

Hájek Miloš, *12. 5. 1921 Dětenice u Jičína, historik, publicista, politický činitel. 1940 maturoval na gymnáziu v Kralupech a poté učil němčinu na učňovské škole v Praze. 1941 se zapojil do komunistického odboje a navázal kontakty s levicovou sionistickou ilegální organizací Hašomer haacair, pro jejíž členy obstarával falešné dokumenty. V srpnu 1944 zatčen gestapem; 21. 3. 1945 odsouzen v Praze k trestu smrti, 5. 5. 1945 osvobozen z cely smrti pankrácké věznice. 1946–48 pracovník aparátu KSČ, od 1948 činný především na úseku stranické osvěty a historie strany. 1953–64 docent Vysoké stranické školy při ústředním výboru KSČ, 1964–68 vedoucí vědecký pracovník Historického ústavu ČSAV, 1968–69 ředitel Ústavu dějin socialismu. 1968–69 aktivní účastník demokratizačního procesu, v srpnu 1968 delegát „vysočanského“ sjezdu KSČ. 1970 vyloučen z KSČ a v následujících letech se podílel na činnosti opozičních politických struktur. 1. 1. 1977 signatář, 2. 1. 1988–2. 1. 1989 mluvčí Charty 77. 1989–90 předseda klubu Obroda; od 1991 člen a funkcionář ČSSD, kde se uplatnil zejména při řešení programových, teoretických a historických otázek. Ve své vědecké práci se zaměřuje na dějiny mezinárodního socialistického a komunistického hnutí (*Jednotná fronta. K politické orientaci Komunistické internacionály v letech 1921–35*, 1969; *Vznik Třetí internacionály*, společně s Hanou Mejdrovou, samizdat 1976, knižně 2000) a na novodobé české politické a sociální dějiny (*Od Mnichova k 15. březnu*, 1959). – 1996 mu byl v Izraeli udělen čestný titul „Spravedlivý mezi národy“.

Havel Václav, * 5. 10. 1936 Praha, dramatik, spisovatel a esejista, politik a státník. Pochází z přední pražské podnikatelsko-intelektuálské rodiny. Vzhledem ke svému původu nemohl v 50. letech řádně studovat; 1951–55 pracoval jako chemický laborant a při zaměstnání vystudoval večerní gymnázium, kde 1954 maturoval; 1955–57 studoval ekonomickou fakultu ČVUT. 1957–59 absolvoval základní vojenskou službu. 1959–61 jevištní technik v pražském Divadle ABC, 1961–68 asistent režie a dramaturg Divadla Na zábradlí; 1962–66 vystudoval dramaturgii na pražské DAMU. V polovině 50. let se začal věnovat literární činnosti a publikoval v soudobých literárních časopisech. Po básnických počátcích, ovlivněných poetikou Skupiny 42, a pokusech s experimentální poezií (sbírka typogramů *Antikódy*, 1964) zakotvil především v oblasti dramatické tvorby. V 60. letech vzbudil pozornost svými absurdními dramaty *Zahradní slavnost* (1963), *Vyrozumění* (1965) a *Ztížená možnost soustředění* (1968), jež na zmechanizovaných postavách reflektovala absurditu mezilidských vztahů v moderní společnosti a vyprázdňenost oficiálního jazyka a která byla přes svou širší platnost dobovým publikem vnímána především jako kritika aktuálně politických poměrů. Ve druhé polovině 60. let se aktivně účastnil tehdejšího kulturního a politického dění: 1967 vystoupil s kritickým projevem na IV. sjezdu československých spisovatelů; 1968–69 stál v čele Klubu nezávislých spisovatelů a vyslovoval se pro zásadní změnu československého politického systému směrem k pluralitní demokracii. V srpnu 1969 byl hlavním autorem manifestu *Deset bodů*, protestujícího proti postupující normalizaci. V následujících letech, kdy mohl publikovat pouze v samizdatu nebo v zahraničí, se dále věnoval dramatické tvorbě zrcadlící dobovou realitu (dramata *Spiklenci*, 1971; *Žebrácká opera*, 1972; *Audience*, 1975; *Vernisáž*, 1975; *Horský hotel*, 1976; *Protest*, 1978; *Largo desolato*, 1984; *Pokoušení*, 1985, a *Asanace*, 1987) a politické esejistice, kriticky analyzující poměry v normalizačním Československu (*Moc bezmocných*, 1978). Současně patřil k vůdčím osobnostem protirežimní opozice a posléze se stal uznávanou hlavou československého disentu. V konfrontaci s komunistickým režimem rozvíjel koncepci tzv. nepolitické politiky, zdůrazňující morální principy a požadující dodržování formálně garantovaných občanských práv a svobod. 1976 jeden z iniciátorů a autorů, 1. 1. 1977 signatář a 1. 1. –20. 5. 1977 jeden z prvních tří mluvčích Charty 77 (mluvčím znovu 6. 11. 1978–8. 2. 1979 a 18. 9.–9. 11. 1989); 24. 4. 1978 spoluzakladatel Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Od 14. 1. do 20. 5. 1977 a od 28. 1. do 13. 3. 1978 vězněn ve vyšetřovací vazbě; 29. 5. 1979 zatčen a v říjnu 1979 odsouzen za „podvracení republiky“ ke čtyřem a půl roku žaláře; 7. 2. 1983 propuštěn ze zdravotních důvodů. Znovu se zapojil do činnosti opozičních sil a postupně rozvinul styky s mnoha vlivnými západoevropskými a americkými umělci, vědci i politiky. 15. 1. 1989 uctil na pražském Václavském náměstí památku Jana Palacha; vzápětí byl zatčen a do května 1989 vězněn. V červnu 1989 inicioval

manifest Několik vět. Po 17. listopadu 1989 stanul v čele Občanského fóra a jeho jménem vedl jednání opozice s představiteli stávající mocensko-politických struktur. Od 29. 12. 1989 do 20. 7. 1992 zastával úřad prezidenta ČSFR, v němž cílevědomě usiloval především o rychlou obnovu vazeb mezi Československem a vyspělými demokratickými státy, restituci parlamentní demokracie a budování moderní občanské společnosti; jeho snahy o nalezení demokratického státoprávního rámce pro česko-slovenské soužití však ztroskotaly na odporu rozhodující části slovenské politické reprezentace. 26. 1. 1993 a znovu 20. 1. 1998 byl zvolen prezidentem České republiky; působení v této funkci ukončil 2. 2. 2003. V třináctiletém prezidentském období navázal na své esejistické dílo řadou projevů a úvah (postupně vydávány v knižních souborech), v nichž se vedle domácích politických problémů zabývá i naléhavými otázkami evropskými a celosvětovými, zejména vztahem mezi politikou a mravní odpovědností.

Hejdaček Ladislav, *10. 5. 1927 Praha, filozof. 1946–48 studoval matematiku a filozofii na přírodovědecké, 1947–52 filozofii a sociologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. 1953–56 pracoval manuálně (a byl na vojně), 1956–68 jako dokumentátor a knihovník Ústavu epidemiologie a mikrobiologie v Praze. 1968–71 vědecký pracovník Filozofického ústavu ČSAV. 1971–85 noční vrátný, topič, skladník, 1985–87 stipendista univerzity v Amsterdamu (pochopitelně bez výjezdu), od 1987 důchodce. V 70.–80. letech jeden z aktivistů disentu, organizátor „bytových“ filozofických seminářů; 1972 vězněn. 1. 1. 1977 signatář, 21. 9. 1977–8. 2. 1978 a 5. 6. 1979–1. 1. 1980 mluvčí Charty 77. Na podzim 1987 spoluorganizátor akcí opozičních sil k 50. výročí úmrtí T. G. Masaryka a iniciátor obnovy činnosti Masarykovy společnosti. Od 1990 přednáší filozofii na Evangelické teologické fakultě a Filozofické fakultě Univerzity Karlovy; 1990–92 docent, od 1992 profesor Univerzity Karlovy. Od 1990 předseda Jednoty filozofické, od 1992 předseda Nadace Emanuela Rádlá. Vydavatel původně samizdatové knižnice OIKOUMENÉ a časopisu *Reflexe*. Filozoficky ovlivněn T. G. Masarykem, Emanuelem Rádlkem, J. B. Kozákem, Janem Patočkou, A. N. Whiteheadem, Martinem Heideggerem a Karlem Jaspersem. Reprezentant tzv. nepředmětného myšlení, tvůrce původní filozofické koncepce mé-ontologie – ontologie nejsoucího; zabýval se též filozofií politiky a filozofií umění. Vedle četných studií v časopisech a sbornících (včetně samizdatových) publikoval mj. díla *Dopisy přáteli I–IV* (samizdat 1977–86; knižně 1993), *Nepředmětnost v myšlení a ve skutečnosti* (samizdat 1985; knižně v rozšířené verzi 1997), *Wahrheit und Widerstand* (Mnichov 1988), *Filosofie a víra* (1990; druhé, rozšířené vydání 1999).

Hradílek Tomáš, *28. 4. 1945 Lipník nad Bečvou, zemědělský inženýr a politik. 1967 absolvoval Vysokou školu zemědělskou v Brně. 1967–77 zootechnik, posléze hlavní zootechnik jednotného zemědělského družstva Týn u Lipníku nad Bečvou, později Osek u Přerova; 1977–89 pracoval jako dělník na pile. 1966–69 člen KSČ (1969 vystoupil a vzápětí byl vyloučen). V 70.–80. letech aktivista disentu; 1. 2. 1977 signatář, 2. 1. 1989–6. 1. 1990 mluvčí Charty 77; spoluautor dokumentu Charty 77 k desátému výročí jejího vzniku *Slovo ke spoluobčanům*; 1987 zakládající člen a poté aktivista Společnosti přátel USA, 1988 Hnutí za občanskou svobodu. Ve druhé polovině 80. let iniciátor různých protirežimních provokací (transparent „Charta 77 vybízí k občanské kuráži“ na prvomájové manifestaci v Olomouci 1987; trestní oznámení na Vasila Biláka z trestného činu vlastizrady, podané 1988 v souvislosti s 20. výročím srpnových událostí 1968); 1989 odsouzen k třinácti měsícům odnětí svobody s podmíněčným odkladem na dva roky. V listopadu 1989 spoluzakladatel Občanského fóra a potom jeho mluvčí v Ostravě. Od prosince 1989 do června 1990 poslanec Sněmovny lidu, od června 1990 do června 1992 Sněmovny národů Federálního shromáždění za Občanské fórum, posléze Občanské hnutí; 29. 6.–15. 11. 1990 ministr vnitra ČR. 1992 odešel z aktivní politiky; věnuje se podnikatelské činnosti v oblasti velkochovu a exportu akvarijních ryb.

Hromádková Alena, *29. 4. 1943 Rychnov nad Kněžnou, socioložka, politoložka a politička. 1967 absolvovala Vysokou školu ekonomickou a poté aspiranturu v oboru sociologie v Ústavu sociálních a politických věd Univerzity Karlovy v Praze; 1968–69 pobývala na studijní stáži v Edinburghu. 1970–75 působila na katedře pedagogiky a sociologie Univerzity 17. listopadu, 1975 v Ústavu filozofie a sociologie ČSAV, 1975–80 v Institutu pro další vzdělávání lékařů a farmaceutů, 1980–90 v Ústavu pro rozvoj vysokých škol v Praze, kde se zabývala analýzou školských systémů západoevropských zemí. 1990–2004 přednášela na katedře politologie a mezinárodních vztahů Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, účastnila se řady studijních pobytů na zahraničních univerzitách. 1977 signatářka, od ledna 1991 do ledna 1992 mluvčí Charty 77. 1978–1989 se podílela na organizaci samizdatů a bytových seminářů. V 90. letech výrazná představitelka konzervativního křídla české politiky a vyhraněná kritička nastoupeného kurzu ekonomické a politické transformace; 1994 spoluzakladatelka, 1994–96 předsedkyně, poté čestná předsedkyně Demokratické unie. Publikovala četné politologické studie a články, věnované problematice konzervatismu, liberalismu, evropské integrace a ústavního procesu (zejm. v revuích *Prostor* a *Střední Evropa*); v tomto směru vyvíjela i popularizační činnost v rozhlasu a v televizi.

Hromádková Marie, rozená Novotná, *5. 1. 1930 Uhřetice u Přerova, politická pracovníce. Pochází z chudé dělnické rodiny. 1945 začala pracovat jako textilní dělnice v severočeském pohraničí. 1946 vstoupila do KSČ; 1946–48 pracovala v sekretariátu okresního výboru KSČ ve Vrchlabí, 1948–50 v ústředním sekretariátu Československého svazu mládeže v Praze. 1950–54 vystudovala dějiny dělnického hnutí na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze; 1964 absolvovala Vysokou školu politickou. 1956–58 působila v aparátu krajského výboru KSČ v Olomouci, 1958–63 okresního výboru KSČ v Bruntále, 1963–68 obvodního výboru KSČ v Praze 6 a 1968–70 ústředního výboru KSČ v Praze. V 60. letech stoupenkyně reformního proudu v KSČ, 1968–69 účastnice demokratizačního procesu; 1970 vyloučena z KSČ. 1970–84 pracovala postupně jako úřednice, desinfektorka a deratizátorka, skladnice Pražské stavební obnovy a Inženýrských a průmyslových staveb; 1984 odešla do důchodu. V normalizačním období patřila spolu se svým manželem Oldřichem Hromádkou (1923–1996) k předním aktivistům protirežimní opozice; 1. 1. 1977 signatářka, 1. 1. 1980–13. 1. 1981 mluvčí Charty 77. Významně se podílela na prepisech a kolportáži samizdatové literatury.

Janát Bohumír, 7. 11. 1949 Tábor – 29. 4. 1998 Praha, filozof a psycholog. 1968–73 vystudoval filozofii a psychologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy; 1973–75 pracoval jako stavební dělník, posléze vrátný, 1975–77 vědecký aspirant Psychologického ústavu ČSAV. 13. 6. 1977 signatář, 2. 1. 1988–2. 1. 1989 mluvčí Charty 77. Po podpisu Charty 77 propuštěn z ČSAV a 1977–89 pracoval v dělnických profesích. Křesťansko-demokraticky orientovaný aktivista disentu; publikoval v samizdatových a zahraničních časopisech. Od 1990 vědecký pracovník Psychologického ústavu ČSAV, resp. AV ČR. Věnoval se křesťanské filozofii, filozofii příběhu a domova, osobnosti a dílu H. D. Thoreaua; překládal z americké filozofické literatury (např.: John S. Dunne, *Čas a mýtus*). Ve svém filozofickém vývoji byl ovlivněn Janem Patočkou. Za konstitutivní princip duchovního života pokládal volbu vlastního osudu ze dvou protikladných, racionálně stejnomocných možností. Autor četných esejů (soubor *Cesta otevřeného osudu. Tři eseje k filozofii člověka, národa a dějin*, samizdat 1981), statí v *Kritickém sborníku*, studií T. G. Masaryk a *otevřenost české otázky* (Rozmluvy, Londýn 1984), *Pokorný rebel Henry David Thoreau* (Filozofický časopis, roč. 1990, č. 3), *John S. Dunne – pouťník naděje v čase postmoderní skepse* (Salve, 1992), *Domov jako metafyzický horizont lidského života* (Filozofický časopis, roč. 1993, č. 3), *Evropská duchovní alternativa* (Teologické texty, 1996).

Joachimová Eva, rozená Rajkovičová, *29.3.1954 Praha, terapeutka a spisovatelka. Dcera jugoslávského protititovského politika Milutina Rajkoviče žijícího v exilu v ČSR; po matce pochází ze staré sociálně demokratické rodiny. Po maturitě na malostranském gymnáziu 1973 pracovala 1973–89 postupně jako operátorka a programátorka, referentka v podniku zahraničního obchodu a mzdová účetní. V únoru 1977 podepsala Chartu 77, ale protože se její podpis nedostal na seznam signatářů, podepsala ji znovu na podzim 1977. Věnovala se literární tvorbě; počátkem 80. let napsala poetickou novela *Prstýnek v trávě*, jež byla 1983 oceněna v soutěži mladých talentů, ale po zjištění autorčiny totožnosti nesměla být vydána. 1989–90 se účastnila vyšetřování událostí kolem 17. listopadu 1989 v nezávislé studentské komisi a jeho výsledky shrnula se spoluautory v knize *Past* (připravena k vydání na rok 2009). 1990–94 zastupkyň starosty Prahy 1; od ledna do listopadu 1992 jedna z posledních tří mluvčích Charty 77. Koncem 60. let začala studovat taoistickou filozofii a kosmologii a v 90. letech absolvovala Evropskou univerzitu tradiční čínské medicíny. Od poloviny 90. let působí jako praktik původní čínské medicíny, přičemž spolupracuje s lékaři při léčbě pacientů v těžkých a složitých stavech; spoluautorka knih *Rakovina – země neznámá* (s MUDr. Radoslavem Svobodou, 2001) a *Devitalizace – oživená naděje* (s MUDr. Radoslavem Svobodou a MUDr. Jaroslavem Svobodou, 2002). Celistvý pohled na čínskou medicínu a kosmologii se snaží zprostředkovat v proponovaném devítidílném knižním cyklu *Cesta bílého jeřába* (dosud vydány dva díly: *Cesta bílého jeřába*, 1998; *Cesta bílého jeřába za časem člověka*, 2000). 1997 spoluzakladatelka Nadace Bílého jeřába, zaměřené na obnovu životní harmonie na základě původních čínských praktik.

Kantůrková Eva, rozená Sílová, 11.5.1930 Praha, spisovatelka, publicistka a filmová scenáristka. Dcera novináře Jiřího Síly (1910–1960); 1949–59 manželka novináře a básníka Jana Šterna (*1924), 1959–1998 televizního publicisty Jiřího Kantůrka (1932–1998). 1951–56 absolvovala studium historie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. 1949–50 redaktorka deníku *Mladá fronta*, 1956–58 tajemnice ČSM na strojní fakultě ČVUT, 1966–67 Československého ústředí knižní kultury. Na počátku 60. let se začala profesionálně věnovat literární tvorbě; autorka psychologických próz *Smuteční slavnost* (1967) a *Po potopě* (1969) a scénáře k filmu *Smuteční slavnost* (1969, uveden až 1990), kriticky se vyrovnávajících s nedávnou minulostí. 1969 vystoupila z KSČ a vzápětí byla postižena publikačním zákazem. V době normalizace se zapojila do činnosti disentu a svá další literární díla vydávala v ineditních edicích nebo v zahraničí (*Černá hvězda*, samizdat 1974, knižně 1990; *Pán věže*, samizdat 1979, knižně 1992; *Přítelkyně z domu smutku*, samizdat 1984, knižně 1990; *Člověk v závěsu*, Kolín nad Rýnem 1988; *Jan Hus*, samizdat 1988, knižně 1991). 1.2.1977 signatářka, 6.1.1985–7.1.1986 mluvčí Charty 77. Po zahraničním vydání své knihy rozhovorů se ženami-chartistkami Sešly

jsme se v této knize (Kolín nad Rýnem, 1980) byla od května 1981 do března 1982 vězněna. V listopadu 1989 se podílela na založení Občanského fóra; 1990–1992 poslankyně České národní rady. 1994–96 předsedkyně Obce spisovatelů; 1998–2000 ředitelka odboru literatury a knihoven Ministerstva kultury ČR. V r. 2003 zvolena členkou Rady pro rozhlasové a televizní vysílání, 2004–2007 předsedkyně Obce spisovatelů. V 90. letech pokračovala v literární práci: postupně vydala soubory esejů *Památník* (1994), *Valivý čas proměn* (1996) a *Záznamy paměti* (1997), obsahující i memoárová ohlédnutí a osobní konfese, a volnou románovou trilogii *Po potopě* (1998), *Zahrada dětství jménem Eden* (1998), *Černá hvězda* (1999). Kniha *Nečasův román* (2002) reflektuje popřevratovou dobu. Podle svých próz napsala scénář k filmu *Člověk v závěsu* (1992) a k televiznímu seriálu *Přítelkyně z domu smutku* (1992). Napsala též scénář k filmu *Pravda o smrti Pavla Wonky* (1994) a k filmu *Ceremoniář* (1996).

Klímová Helena, rozená Malá, *3. 2. 1937 Praha, psychoterapeutka a publicistka. 1955–60 vystudovala bohemistiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. 1962–69 redaktorka *Literárních novin* (*Literárních listů*, *Listů*); 1969–70 pobývala s manželem Ivanem Klímou (*1931) v USA. V 70. letech dlouhodobě nezaměstnaná (pracovala na krátké smlouvy v nekvalifikovaných zaměstnáních); zároveň absolvovala výcvik v psychoterapii a psychoanalýze. 1982–86 psychoterapeutka v manželské poradně v Mělníku, 1986–90 v Praze, v 90. letech v Psychoterapeutickém středisku Břehová v Praze, později a podnes v soukromé praxi. Podílela se na činnosti disentu; od počátku 70. let spolu se svým manželem organizovala pravidelná „čtení“ prohibitivních rukopisů. 1978 signatářka, 1991–92 mluvčí Charty 77. 1991 iniciátorka vzniku Sekce proti rasismu, antisemitismu a xenofobii, 1992 spoluzakladatelka Nadace tolerance, posléze občanského sdružení Tolerance a občanská společnost. V jejím rámci 1994 zahájila projekt psychoterapie pro rodiny postižené holocaustem („Rodiny po holocaustu“) a 2006 se podílela na vybudování Rafael Institutu – zařízení pro výcvik prevence a terapie psychotraumat, způsobených organizovaným násilím. Autorka knih *Nechte maličkých přijít, aneb Civilizace versus děti?* (1966) a *Jak člověk tvoří a má svět* (1996).

Kozlík Jan, *4.1.1946 Mšeno u Mělníka, politický a náboženský aktivista, posléze policejní činitel. Vyučen elektromontérem, 1968 maturoval na střední průmyslové škole elektrotechnické v Praze. 1968–72 studoval na Komenského evangelické bohoslovecké fakultě v Praze, z níž byl těsně před dokončením studia z politických důvodů vyloučen; poté pracoval jako elektrotechnik stavebního podniku v Praze, 1984–89 jako topič. 1.2.1977 signatář, 9.1.1983–7.1.1984 mluvčí Charty 77; 1988–89 mluvčí Hnutí za občanskou svobodu. 1990 místopředseda Ústřední občanské komise při federálním ministerstvu vnitra. Od listopadu 1990 do března 1992 náměstek ředitele, od března do prosince 1992 ředitel Federálního policejního sboru, od ledna 1991 do března 1992 ředitel pátrací služby federálního ministerstva vnitra. 1993–99 pracovník Úřadu pro zahraniční styky a informace, od 1999 Bezpečnostní informační služby. 1993 dokončil studia na Evangelické teologické fakultě v Praze; působí jako místopředseda sboru českobratrské církve evangelické ve Mšeně.

Křížková Marie Růt, *15.6.1936 Miličín, literární historička a editorka. 1968 absolvovala (dálkově) obor čeština a pedagogika na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. 1955–71 a 1987–90 pracovala jako učitelka, 1976–80 lesní dělnice, 1981–86 třídička pošty; 1993–2001 lektorka literatury na Vyšší sociálně pedagogické a teologické škole v Praze. Od 1966 se soustavně věnuje ediční přípravě spisů Jiřího Ortena a české literární tvorbě v terezínském ghettu za druhé světové války. V 70. a 80. letech měla publikační zákaz a publikovala v samizdatu a v zahraničí. Vyvíjela činnost v křesťansky orientované intelektuální opozici. 13.1.1977 signatářka, 2.2.1983–7.1.1984 mluvčí Charty 77. 1989–96 členka Křesťansko-demokratické strany; od 1991 aktivistka Společnosti křesťanů a Židů. Autorka knih *Je mojí vlastní hradba ghett* (s K. J. Kotoučem a Z. Ornestem, 1995; německý a anglický překlad), *Žít jako znamení. Rozhovory s Josefem Zvěřinou* (1995), *Knihla víry, naděje a lásky* (1997), *Moje Proseč a Thomas Mann* (s V. V. Tošovským, 2002); spolupracovnice pražského divadla Miriam, editorka knihovny *První knížky*.

Kubišová Marta, *1.11.1942 České Budějovice, zpěvačka. Po maturitě na jedenáctileté střední škole v Poděbradech pracovala 1959–61 v poděbradských sklárnách. 1962–64 účinkovala v divadlech Stop! v Pardubicích a Alfa v Plzni, 1964–69 byla angažována v divadle Rokoko v Praze, 1968–70 působila v triu Golden Kids s Helenou Vondráčkovou a Václavem Neckářem. Svým originálním pěveckým výrazem a jedinečným hlasovým zabarvením se stala nejoblíbenější českou interpretkou populární hudby druhé poloviny 60. let (písně *Loudá se půlměsíc*, *Depeše*, *Tajga-blues*, *Modlitba pro Martu*, *Mama*, *Lampa*, *Magdalena*); získala řadu domácích i zahraničních cen. Účinkovala v několika filmech (*Mučedníci lásky*, 1966) a v televizním seriálu *Píseň pro Rudolfa III.* (1967–69). Výrazně se angažovala na podporu

demokratizačního hnutí 1968–69 a proti sovětské okupaci v srpnu 1968; její píseň *Modlitba pro Martu* se stala symbolem tehdejšího celonárodního postoje a pocitu. Na počátku normalizace administrativním zásahem donucena ukončit svou uměleckou činnost; pracovala pak jako úřednice. V 70. a 80. letech působila v disentu; 1. 1. 1977 signatářka, 21. 9. 1977–6. 11. 1978 mluvčí Charty 77. Během listopadového převratu 1989 a na jaře 1990 se veřejně a politicky exponovala jako reprezentantka Občanského fóra, za něž byla v červnu 1990 zvolena do Sněmovny národů Federálního shromáždění, ale vzápětí se vzdala mandátu. 1990 obnovila svoji koncertní činnost i hostování v divadlech (Ungelt); začala se významně uplatňovat při pořádání charitativních akcí (*Adventní koncerty*) a angažovat se v oblasti ochrany zvířat (spolupřekyně a moderátorka televizního pořadu *Chcete mě?*). Autorka memoárové knihy *Chytat slunce* (1997).

Lehký Miroslav, *1. 5. 1947 Brno, politický aktivista a dokumentarista. Ve druhé polovině 60. let studoval nejprve na Matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě (studia nedokončil), 1968–70 na katolické teologické fakultě, kterou 1968–69 zastupoval ve výboru Svazu vysokoškolského studentstva. Pro svou angažovanost v období „pražského jara“ byl na počátku normalizace ze studií vyloučen. Ve studiu teologie a dějin filozofie pokračoval v 70. letech v prostředí československé „Underground University“. V 70.–80. letech pracoval jako programátor; zároveň působil ve slovenském katolickém disentu a podílel se na vydávání samizdatové literatury. Prostřednictvím rodiny Dany Němcové se sblížil s okruhem Charty 77; od února 1989 signatář a 6. 1. 1990–5. 1. 1991 mluvčí Charty 77. Od 1994 pracoval v Úřadu pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu v Praze, od 2003 je ředitelem sekce právních analýz a rekonstrukce dokumentů Ústavu paměti národa na Slovensku.

Lis Ladislav, 24. 4. 1926 Mlaka u Písku – 18. 3. 2000 Peko na Československu, politik. Od 1930 žil v kolonii „Krejčárek“ v Praze na Žižkově. Vyučen strojním zámečnickem; 1957 absolvoval Vysokou školu stranickou ústředního výboru KSČ, 1970 právnickou fakultu Univerzity Karlovy. Za německé okupace se účastnil komunistického domácího odboje a posléze Pražského povstání; 1943 vstoupil do ilegální KSČ. Po válce se stal funkcionářem Svazu české mládeže, posléze Československého svazu mládeže a KSČ; 1949–1952 tajemník městského výboru ČSM v Praze, 1952–53 předseda ČSM, 1952–54 kandidát, 1957–61 instruktor ústředního výboru KSČ. 1956–61 člen tzv. frakční skupiny Klementa Lukeše, kritizující oficiální politiku stranického vedení; 1961 vyloučen z KSČ. 1961–66 pomocný dělník v Chomutově, poté bagrista Průmstavu Pardubice, 1966–67 ředitel Mechanizační správy zemědělských staveb. 1968 stranicky rehabilitován, od května do října 1968 tajemník městského výboru KSČ v Praze; protagonist demokratizačního procesu, v srpnu

1968 jeden z organizátorů vysočanského sjezdu KSČ. 1970 z KSČ podruhé vyloučen a poté perzekvován. Odešel z Prahy na Československo, kde pracoval jako dřevorubec, později se věnoval chovu koz. V 70. a 80. letech patřil k aktivistům disentu; 1.1.1977 signatář, 7.1.1982–5.1.1983 mluvčí Charty 77, od 9.6.1978 člen Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, od 1984 místopředseda Mezinárodní federace pro lidská práva (FIDH), od 1988 místopředseda Hnutí za občanskou svobodu a Československého helsinského výboru; 1978, 1979, 1983–84 opakovaně řadu měsíců vězněn, 1984–87 pod policejním dohledem. Aktivní účastník listopadového převratu 1989 a spoluzakladatel Občanského fóra. Od 28.12.1989 do června 1992 poslanec Sněmovny národů Federálního shromáždění a předseda jejího branného a bezpečnostního výboru (nejprve za Občanské fórum, od 1991 za Občanské hnutí). 1994 vstoupil do České strany sociálně demokratické.

Litomiský Jan, *19.8.1943 Praha, zemědělský inženýr a politik. 1961–65 vystudoval agronomickou fakultu Vysoké školy zemědělské v Praze; 1966–81 pracoval jako agronom jednotného zemědělského družstva ve Vyskytné a v Dolní Cerekvi na Pelhřimovsku. Aktivní člen československé církve evangelické; 1968–69 politicky činný v Československé straně lidové. 1.2.1977 signatář, 6.1.1987–2.1.1988 mluvčí Charty 77, od 1978 člen Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. 1981–84 vězněn. 1984–86 pracoval jako zemědělský dělník a současně zůstal pod policejním dohledem; 1987–89 topič pražského hotelu „Axa“. 1989–96 jeden z představitelů Křesťansko-demokratické strany, od 1996 člen Občanské demokratické strany. 1990 kooptovaný předseda Městského národního výboru v Pelhřimově; 1990–92 poslanec České národní rady, 1993–96 poslanec Parlamentu ČR. 1996–2000 vedoucí referátu státní sociální podpory Okresního úřadu v Pelhřimově, 2000–2002 vedoucí odboru státní sociální podpory Městského úřadu, 2002–2006 Úřadu práce tamtéž. Od září 2006 zmocněnec vlády ČR pro lidská práva.

Malý Václav, *21.9.1950 Praha, římskokatolický kněz a církevní hodnostář. Vystudoval Cyrilometodějskou bohosloveckou fakultu v Litoměřicích a 1976 byl vysvěcen na kněze. 1976–79 působil jako kaplan ve Vlašimi a v Plzni. Od konce 70. let byl činný v disentu; 9.3.1977 signatář, 13.1.1981–7.1.1982 mluvčí Charty 77; od 24.4.1978 zakládající člen Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. V lednu 1979 zbaven státního souhlasu k výkonu kněžského povolání a od května do prosince 1979 vězněn. 1980–89 pracoval jako topič a lampář. Podílel se na vydávání náboženského samizdatu, pořádal bytové přednášky a semináře; od 1988 člen Československého helsinského výboru. V listopadu 1989 spoluzakladatel a první mluvčí Občanského fóra, moderátor velkých manifestací na Václavském náměstí a na Letenské pláni v prvním týdnu listopadového převratu. Od počátku roku 1990 se opět věnoval pastorační

činnosti; 1990–91 duchovní správce kostela sv. Gabriela v Praze-Smíchově, 1991–96 kostela sv. Antonína v Praze-Holešovicích. Od ledna 1997 světící biskup pražský. Vyvíjí přednáškovou a publicistickou činnost (knižní výbor *Václav Malý: rozhovory, úvahy, komentáře 1995–2005, 2005*).

Marvanová Anna, 18. 3. 1928 Bratislava – 24. 11. 1992 Praha, novinářka. Absolventka obchodní akademie. 1947–48 a 1949–50 pracovnice Krajské odborové rady v Pardubicích, 1948–49 redaktorka věstníku okresního národního výboru v Písku. 1950–51 redaktorka krajského studia Československého rozhlasu v Pardubicích; 1951–53 redaktorka zpravodajství, 1953–56 referentka oddělení mezinárodních styků, 1957–70 redaktorka zahraničního vysílání Československého rozhlasu v Praze. 1945–48 členka Československé sociální demokracie, 1948–69 členka KSČ. Aktivní účastnice „pražského jara“ 1968; na protest proti normalizaci vystoupila 1969 z KSČ a 1970 přešla svému propuštění z rozhlasu odchodem do invalidního důchodu (později zároveň pracovala jako myčka nádobí a doručovatelka novin). V 70. a 80. letech působila v disentu; 1. 1. 1977 signatářka, 7. 1. 1982–7. 1. 1984 (po dvě funkční období) mluvčí Charty 77; od 1988 členka Československého helsinského výboru.

Němcová Dana, rozená Valtrová, *14. 1. 1934 Most, psychologka, politička, humanitární pracovnice. 1953–58 vystudovala psychologii a filozofii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. 1955 se provdala za filozofa, psychologa, překladatele a esejistu Jiřího Němce (1932–2000) a v následujících letech se věnovala rodině (matka sedmi dětí). 1966–76 s přestávkami pracovala jako klinická psychologka v různých zdravotnických zařízeních. 1976 propuštěna ze zaměstnání pro aktivní podporu pronásledovaných hudebníků skupiny Plastic People of the Universe; pracovala pak jako uklízečka a domovnice. 1. 1. 1977 signatářka, 2. 1. 1989–6. 1. 1990 mluvčí Charty 77, od 24. 4. 1978 zakládající členka Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. 29. 5. 1979 zatčena a v prosinci 1979 v procesu s aktivisty VONS odsouzena ke dvěma rokům odnětí svobody podmíněně na pět let. Znovu zatčena v lednu 1989 v tzv. Palachově týdnu a kratší dobu vězněna. V listopadu 1989 spoluzakladatelka Občanského fóra, od 1991 představitelka Občanského hnutí; od ledna do června 1990 poslankyně Sněmovny národů Federálního shromáždění, od června 1990 do června 1992 poslankyně a místopředsdkyně sociálního a kulturního výboru Sněmovny lidu Federálního shromáždění. 1993 založila Poradnu pro uprchlíky; od 1996 předsdkyně správní rady Výboru dobré vůle-Nadace Olgy Havlové, od 1999 předsdkyně výkonného výboru Centra pro otázky migrace a členka Rady vlády pro lidská práva. Své životní osudy a vzpomínky na setkání s pozoruhodnými lidmi shrnula v knize rozhovorů s publicistou a výtvarníkem Janem Bártou *Lidé mého života* (2003).

Palouš Martin, *14. 10. 1950 Praha, filozof, politik a diplomat; syn Radíma Palouše, zeť Dany Němcové. Vystudoval chemii na Přírodovědecké a filozofii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. 1973–77 programátor, 1977–81 topič a uklízeč, 1981–89 matematik-analytik v podniku Svazu invalidů META. V 70. a 80. letech jeden z aktivistů disentu; 1. 1. 1977 signatář, 7. 1. 1986–6. 1. 1987 mluvčí Charty 77, od 1988 člen Československého helsinského výboru. V listopadu 1989 se podílel na založení Občanského fóra a stal se vedoucím mezinárodního oddělení jeho Koordinačního centra, od června 1990 do ledna 1991 představitel rady Koordinačního centra OF, 1991–93 člen Občanského hnutí; 1992–98 předseda Českého helsinského výboru. 1990 poradce, od října 1990 do října 1992 náměstek ministra zahraničních věcí ČSFR. 1990–98 přednášel filozofii přírodních věd na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. 1998–2001 náměstek ministra zahraničních věcí ČR; 2001–2005 český velvyslanec v USA, od července 2006 velvyslanec-vedoucí stálé mise ČR při Organizaci spojených národů v New Yorku. Autor filozofických studií a esejů (*Svatojanský výlet*, spolu s Ivanem Havlem a Zdeňkem Neubauerem, 1999); překladatel filozofických a politologických textů z angličtiny (mj. děl Hannah Arendtové).

Palouš Radim, *6. 11. 1924 Praha, filozof; otec Martina Palouše. 1945–48 studoval filozofii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde byl žákem Jana Patočky (disertace *Masarykovo filozofické mládí*). V 50. letech politicky perzekvován, pracoval jako dělník v ocelárnách, posléze učitel a středoškolský profesor. 1957 absolvoval studia chemie na Pedagogické fakultě tehdejší Vysoké školy pedagogické v Praze, kde poté působil jako odborný asistent v oboru analytické chemie a didaktiky chemie. V 60. letech se vrátil k filozofii, začal se zabývat filozofií výchovy a přednášel ji na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, kde se 1967 habilitoval prací *Škola moderního věku* a 1968–69 vedl katedru vyučovací techniky. Od 1970 perzekvován a 1977 propuštěn ze zaměstnání. V 70. a 80. letech patřil k čelným představitelům nezávislé kultury a hnutí za občanská práva. 1. 1. 1977 signatář, 7. 1. 1982–2. 2. 1983 mluvčí Charty 77; redaktor samizdatové edice *Nové cesty myšlení* a revue *Výchova a vzdělání*. 1988 spoluzakladatel Hnutí za občanskou svobodu a 1989 Občanského fóra. Po listopadovém převratu 1989 se vrátil na univerzitu a od ledna 1990 do února 1994 byl jejím rektorem; od února 1990 profesor Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Vedle obecné pedagogiky a filozofie výchovy se věnuje historii českého filozofického myšlení a vyústění jeho humanistické tradice. Strážce filozofického a ideového odkazu Jana Patočky, spolueditor jeho sebraných komeniologických spisů. Autor řady knih a souborů studií a esejů, například: *Čas výchovy* (1987), *Světověk* (1990), *Dopisy kmotřenci* (1990), *K filozofii výchovy* (1991), *Adventní a postní promluvy* (1992), *Komenského Boží svět* (1992), *Česká zkušenost: Komenský, Bolzano, Masaryk, Patočka* (1994), *Totalismus a holismus* (1997), *Dopisy dnešnímu kmotřenci* (2001).

Patočka Jan, 1. 6. 1907 Turnov – 13. 3. 1977 Praha, filozof; jeden z největších českých myslitelů 20. století. 1926–31 vystudoval filozofii, romanistiku a slovanskou filologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy; absolvoval studijní pobyty na univerzitách v Paříži, Berlíně a Freiburgu, kde se sblížil s Edmundem Husserlem, Eugenem Finkem a Martinem Heideggerem, kteří výrazně ovlivnili jeho filozofické myšlení. 1933–44 středoškolský profesor v Praze; od 1937 doцент Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, od 1934 tajemník české části Pražského filozofického kroužku a od 1936 tajemník Jednoty filozofické. 1945–49 přednášel na pražské filozofické a brněnské pedagogické fakultě, po únoru 1948 musel však své univerzitní působení nadlouho přerušit. 1950–54 pracoval v Ústavu T. G. Masaryka, 1954–56 ve Výzkumném ústavu pedagogickém, 1956–58 v Pedagogickém ústavu J. A. Komenského ČSAV a 1958–68 ve Filozofickém ústavu ČSAV v Praze. 1966–68 přednášel na univerzitě v Brně. 1968 byl jmenován profesorem Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a 1968–72 zde přednášel. 1972–77 pořádal soukromé přednášky a semináře, navštěvované především perzekvovanými opozičními intelektuály („Patočkova univerzita“). Ve svém filozofickém díle navazoval na myšlenkovou tradici J. A. Komenského, T. G. Masaryka a E. Husserla, usilující o zakotvení mravního rozměru člověka v čase, který tento rozměr popírá. Vycházel z Husserlovy fenomenologie, kterou modifikoval podněty Heideggerovy metafyziky. Hledal metafyzické základy „přirozeného světa“ (*Přirozený svět jako filozofický problém*, 1936) a zkoumal korelaci lidské existence a světa. Zabýval se též dějinami filozofie (*Aristoteles, jeho předchůdci a dědicové*, 1964) a komeniologií (*J. A. Komenský. Nástin života a díla*, spoluautor, 1957), věnoval se činnosti ediční a překladatelské (díla G. W. F. Hegela). V posledním období svého vývoje se zaměřil na problematiku filozofie dějin a politiky (*Kacířské eseje o filozofii dějin*, Mnichov 1980, Praha 1990). Zdůrazňoval význam „života v pravdě“, občanské svobody a zodpovědnosti jako základního předpokladu plné lidské existence a přes kritický vztah k Masarykovu filozofickému dílu navazoval na masarykovské propojení filozofie a politiky, které naplňoval i vlastními občanskými postoji. 1976 se připojil k protestu proti věznění hudebníků skupin Plastic People of the Universe a DG 307. K 1. 1. 1977 se stal signatářem a jedním z prvních tří mluvčích Charty 77, kterou chápal jako autentické solidární společenství „otřesených“, jehož cílem je překonat bezpráví a vytvořit společnost, uznávající lidská práva a poskytující všem občanům možnost nepokřiveného mravního růstu. Následující policejní represe uspěla jeho náhlou smrt v březnu 1977. Jeho pohřeb se stal tichou demonstrací proti komunistickému režimu. – Patočkovu dílo ovlivnilo české myšlení konce 20. století; zvláště výrazně působilo v kruzích nezávislé inteligence a disentu 70. a 80. let a stalo se ideovou oporou intelektuální rezistence proti komunistickému režimu. V samizdatu bylo postupně vydáno 27 svazků *Archivního souboru prací Jana Patočky*; od 1990 vycházejí sebrané Patočkovy spisy.

Placák Bedřich, 16. 2. 1914 Vídeňské Nové Město – 1. 3. 1993 Praha, lékař-chirurg. 1934–36 studoval medicínu na Masarykově univerzitě v Brně, 1936–39 na Karlově univerzitě v Praze, kde byl 1945 promován. 1940–44 oficiálně laborant, fakticky sekundář chirurgického oddělení Vinohradské nemocnice v Praze. Za německé okupace spolupracoval s domácím odbojem, po vypuknutí Slovenského národního povstání odešel na Slovensko, kde se stal šéflékařem, posléze náčelníkem štábu II. Stalinovy partyzánské brigády. 1945–70 člen KSČ; 1945–48 předseda pražské odbočky Svazu českých partyzánů. 1945–48 sekundář chirurgického oddělení Vinohradské nemocnice, 1948–51 asistent chirurgické kliniky Lékařské fakulty Univerzity Karlovy na Vinohradech. 1951–56 zástupce náčelníka chirurgického oddělení, 1956–70 náčelník oddělení břišní a hrudní chirurgie Ústřední vojenské nemocnice v Praze-Střešovicích; 1953–54 vedoucí čs. zdravotní skupiny v Severní Koreji. 1960–69 docent, od 1969 profesor Univerzity Karlovy; plukovník. Věnoval se chirurgii žaludku, jícnu, jater, plic a srdce; jeden z průkopníků české kardiochirurgie; autor monografií *Pohybová činnost operovaného žaludku* (1960) a *Středná poranění plic* (1969). V důsledku svých politických postojů v období 1968–69 byl 1970 vyloučen z KSČ a předčasně penzionován; 1971–77 pracoval na subalterních lékařských místech v Praze a v Českých Budějovicích. 9. 3. 1977 signatář, 13. 1. 1981–7. 1. 1982 mluvčí Charty 77. Po podpisu Charty propuštěn ze zaměstnání a mohl pracovat pouze jako noční hlídač. 1990 rehabilitován a povýšen do hodnosti generálmajora. Autor memoárových knih *Partyzáni bez legend* (1992) a *Paměti lékaře* (1997); překládal z němčiny, francouzštiny a angličtiny (mj. díla Ericha Fromma).

Ponická Hana, *15. 7. 1922 Halič u Lučence, spisovatelka, novinářka a překladatelka. Po maturitě na gymnáziu studovala 1940–44 medicínu na Slovenské univerzitě v Bratislavě. 1950–53 editorka Výzkumného ústavu zdravotní osvěty v Bratislavě, 1968–72 redaktorka *Směny na nedělu*, 1953–68 a od 1972 profesionální spisovatelka. Do literatury vstoupila pohádkami s přírodní tematikou a mravními alegoriemi (*Slávikove husličky*, 1953; *Medvědí rok*, 1955), popularitu získala pohádkovými seriály (*O Štoplíkovi*, 1961). Její prózy pro dospělé mají vesměs vzpomínkový autobiografický charakter (*Halúzky*, 1955; *Abelovský dom*, 1959; *Bosými nohami*, 1968). Překládala z italské, francouzské, německé a maďarské literatury. Propagátorka česko-slovenské vzájemnosti, Masarykova a Štefánikova odkazu. Pro své demokratické postoje, sympatie k Chartě 77 a odmítnutí podepsat Antichartu nesměla 1977–89 publikovat. Od 1988 členka Hnutí za občanskou svobodu, od 1989 jedna z mála signatářek Charty 77 ve slovenské kulturní obci. Své zkušenosti a prožitky z tohoto období shrnula v knize *Lukavické zápisky* (Toronto 1989). Od ledna 1991 do ledna 1992 mluvčí Charty 77; 1989–92 členka výboru Masarykovy společnosti v Praze, 1990 spoluzakladatelka Společnosti M. R. Štefánika.

Princová Květoslava, rozená Veselá, *4.5.1950 Přerov, humanitární pracovníce. 1968–73 vystudovala makromolekulární chemii na Vysoké škole chemicko-technologické v Praze, kde poté krátce působila jako odborná asistentka. 1976–77 učila na základní škole; 1986–90 pracovala ve Veterinárním asanačním ústavu ve Věrovanech. 21.4.1979 signatářka, od ledna do listopadu 1992 jedna ze tří posledních mluvčích Charty 77. 1991–92 členka republikové rady Občanského hnutí. 1991–93 vedoucí oddělení zahraničních vztahů Úřadu města Olomouce, 1993–95 vedoucí kanceláře primátora města Olomouce; 1997–2000 vedoucí oddělení projektů Arcidiecézní charity v Olomouci, koordinátorka humanitární pomoci po povodních na Moravě; 2000–2004 vedoucí oddělení humanitární pomoci do zahraničí České katolické charity, prezidentská komise pro vnitřní síť a komunikaci Caritas Europa. 2005 absolvovala Fakultu humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze; od 2003 pedagogicky působí na Vyšší odborné škole sociální Caritas v Olomouci, kde garantuje obor sociální a humanitární práce a vede studentské praxe ve čtrnácti zemích.

Rejchrt Miloš, *19.10.1946 Ostrava, evangelický teolog a publicista. 1970 absolvoval Komenského evangelickou bohosloveckou fakultu v Praze; 1968–69 studoval též na univerzitě v Lausanne a 1989–90 na univerzitě v Ženevě. 1970–72 vikář českobratrské církve evangelické v České Lípě; po zbavení státního souhlasu k výkonu činnosti duchovního pracoval 1972–89 jako topič v Národním muzeu v Praze a Národním domě na Vinohradech. V 70. a 80. letech byl činný v disentu; 1.1.1977 signatář, 1.1.1980–13.1.1981 mluvčí Charty 77. Od 1990 seniorátní farář českobratrské církve evangelické v Praze, 1993–99 redaktor náboženského vysílání Českého rozhlasu, od 2000 profesor Evangelické akademie; 1998–2000 člen správní rady Česko-německého fondu budoucnosti, 2000 člen Rady České televize, od 2002 člen správní rady Výboru dobré vůle. Vyvíjí publicistickou činnost, zejména rozhlasovou (výbor komentářů a fejetonů *Strachy se mění*, 2001), překládá francouzskou filozofickou literaturu a věnuje se hudební tvorbě (spoluautor zpěvníku *Svíta* a *Dodatku k Evangelickému zpěvníku*).

Roubalová Věra, rozená Lomská, *12.11.1947 Praha, humanitární a sociální pracovníce, psychoterapeutka. 1968–73 vystudovala Strojní fakultu ČVUT v Praze a poté se věnovala rodině (matka čtyř dětí). V lednu 1977 podepsala spolu se svým manželem ing. Pavlem Roubalem Chartu 77. 1979–90 žila s rodinou na venkově, nejprve v Kytlicích, poté v Častrově u Pelhřimova. 1990 pracovala v Úřadu na ochranu ústavy a demokracie, 1990–93 v odboru pro uprchlíky ministerstva vnitra; od ledna do listopadu 1992 jedna z posledních tří mluvčích Charty 77. Postupně si doplnila psychoterapeutické a supervizní vzdělání. Od 1994 se významně podílela na realizaci psychoterapeutického projektu Rodiny po holocaustu a posléze na

vybudování Rafael Institutu; místopředsedkyně občanského sdružení Tolerance a občanská společnost, blízká spolupracovnice Heleny Klímové. 1996–2006 pracovala v Poradně pro uprchlíky; působí v občanském sdružení Berkat, kde v rámci projektu Kruhy organizuje multikulturní skupiny. Spoluautorka knížek *Pohled do hrnce uprchlíka* (2002) a *Příchozí* (2005); spolupracovnice časopisu *Psychologie dnes*.

Ruml Jan, *5.3.1953 Praha, novinář a politik; syn Jiřího Rumla. Po maturitě na gymnáziu 1972 pracoval v různých manuálních zaměstnáních (topič, dřevorubec, strojník, sanitář); 1976 se vyučil knihkupcem. Během 70. let se zapojil do činnosti disentu; 1.2.1977 signatář Charty 77; od 1979 člen Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. 1981–82 vězněn deset měsíců ve vyšetřovací vazbě; poté bez soudu propuštěn na svobodu. V 80. letech redaktor různých samizdatových časopisů (*Sport*), spoluzakladatel *Originálního videojournalu* a samizdatových *Lidových novin*. V listopadu 1989 se podílel na založení Občanského fóra a stanul v čele Nezávislého tiskového střediska, od února do dubna 1990 šéfredaktor týdeníku *Respekt*; od 6.1. do června 1990 mluvčí Charty 77 (rezignoval v souvislosti se svým přechodem do státních funkcí). Od dubna do července 1990 náměstek, od července 1990 do června 1992 první náměstek ministra vnitra ČSFR, v květnu a červnu 1990 ředitel Úřadu na ochranu ústavy a demokracie. Na jaře 1992 vstoupil do Občanské demokratické strany, za niž byl od června do prosince 1992 poslancem Sněmovny národů Federálního shromáždění. Od 2.7.1992 do 8.11.1997 ministr vnitra ČR; 1996–98 poslanec Parlamentu ČR. V době vrcholící aféry kolem nejasného financování ODS koncem listopadu 1997 kriticky vystoupil proti Václavu Klausovi a 28.11.1997 ho veřejně (v televizi) vyzval k odstoupení. Poté se postavil do čela vnitrostranické frakce odmítající dosavadní politický styl ODS a v polovině prosince 1997 za ni neúspěšně kandidoval na funkci předsedy strany. 17.1.1998 vystoupil z ODS, podílel se na založení Unie svobody a 1998–99 byl jejím prvním předsedou. 1998–2004 senátor, 2000–2004 místopředseda Senátu Parlamentu ČR. 1999–2004 vystudoval práva na Západočeské univerzitě v Plzni a od 2005 se věnuje advokacii.

Ruml Jiří, 8.7.1925 Plzeň – 20.2.2004 Praha, novinář; otec Jana Rumla. 1944 maturoval na reálném gymnáziu v Plzni a poté byl totálně nasazen u protiletectvé obrany. 1945–70 člen KSČ. 1945 technický úředník Plzeňských papíren, 1946–47 korektor v redakci *Rudého práva* v Praze. 1947–55 a 1958–63 redaktor Československého rozhlasu (1958–61 zahraniční zpravodaj v Berlíně), 1955–57 *Věčerní Praha*, 1963–64 Československé televize, 1965–66 krajského rozhlasového studia v Ústí nad Labem; 1966–69 redaktor, 1968–69 zástupce šéfredaktora týdeníku *Reportér*. 1968–69 se výrazně exponoval v demokratizačním procesu; v důsledku toho musel 1969 odejít z tisku a 1970 byl vyloučen z KSČ. 1970–76 pracoval jako technický

úředník, 1977–85 jako jeřábník. 1. 1. 1977 signatář, 7. 1. 1984–6. 1. 1985 mluvčí Charty 77. Od května 1981 do května 1982 vězněn. 1988–89 šéfredaktor samizdatových *Lidových novin*; v souvislosti s touto činností od října do 25. 11. 1989 vězněn. Od ledna do července 1990 šéfredaktor, poté stálý spolupracovník *Lidových novin*. Od června 1990 do června 1992 poslanec Sněmovny lidu Federálního shromáždění (za Občanské fórum, posléze nezávislý), 1990–91 předseda parlamentní komise pro vyšetření událostí 17. listopadu 1989. Autor několika publicistických knih, z nichž většina byla vydána nejprve v samizdatu a znovu 1990–91 ve standardní edici: *Země v přerodu* (1950), *Třináct životů* (1970; 1991), *Kalendárium* (1978; 1990), *Znamínko na duši* (1982; 1990), *Daň z blbosti* (1983; 1990), *Díra v hlavě. Kronika deseti dnů srpna 1968* (1985; 1990), *Dialog s mocí* (1985; 1991).

Sternová Jana, rozená Volková, 6. 1. 1921 Dobřany u Plzně – 5. 9. 1997 Praha, tanečnice a kulturní pracovnice. Studovala na reálném gymnáziu v Šumperku a soukromě klasický balet. 1938–41 působila jako tanečnice v Osvobozeném divadle, v Divadle Jára Kohouta v Praze a ve Východočeském divadle v Pardubicích. Za německé okupace se spolu se svou rodinou účastnila protinacistického odboje, 1941–45 byla vězněna na Pankráci a v internačním táboře ve Svatobořicích (její otec, gymnaziální profesor Alois Volek, byl za odbojovou činnost popraven; bratr, talentovaný básník Alois Volek ml., padl v boji jako československý letec v Anglii). 1946–47 angažována v baletu Národního divadla v Praze, 1947–49 v karlovarském divadle, poté pracovala v kulturně organizační oblasti. 1950 se provdala za Vladimíra Sterna (1920–1993) a řadu let se věnovala rodině. 1945–70 členka KSČ, z níž byla pro své odmítavé postoje k sovětské okupaci a normalizaci vyloučena. V 70. letech se zapojila do činnosti opozičních politických struktur; 1. 1. 1977 signatářka, 7. 1. 1984–6. 1. 1985 mluvčí Charty 77. Během návštěvy u své dcery v USA v létě 1989 byla přijata ve zvláštní audienci prezidentem Ronaldem Reaganem. V lednu 1989 se podílela na vzpomínkových akcích ke dvacátému výročí oběti Jana Palacha; 15. 1. 1989 zatčena za položení květin na místě Palachova upálení, deset dnů vězněna a v únoru 1989 odsouzena k podmíněnému trestu odnětí svobody.

Šabata Jaroslav, *2. 11. 1927 Dolenice u Znojma, filosof, politolog a politik. 1946–52 vystudoval filozofii, psychologii a historii na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně; 1951–64 odborný asistent katedry marxismu-leninismu, 1964–68 vedoucí katedry psychologie na téže fakultě. 1945–70 člen KSČ; jako stranický aktivista se vyvinul v jednoho z představitelů a ideologů reformních sil v KSČ: v letech 1968–69 tajemník jihomoravského krajského výboru KSČ – iniciátor a organizátor mimořádného sjezdu KSČ v roce 1968 a dalšího odporu proti okupaci. 1969 zbaven všech funkcí a 1970 vyloučen ze strany; od 1970 pracoval jako železář, později jako skladový dělník. V normalizačním období čelný exponent

protirežimní opozice; 1971–76 a 1978–80 vězněn. 1. 1. 1977 signatář, 6. 4.–1. 10. 1978 a 10. 2. 1981–7. 1. 1982 mluvčí Charty 77; 1988 spoluzakladatel Hnutí za občanskou svobodu a jeden z inspirátorů fóra pro dialog západních mírových hnutí a disidentů z Východu. (Po převratu se změnilo v Helsinské občanské shromáždění založené v Praze v říjnu 1990 – v prvních letech jeho existence vykonával spolu s generálním tajemníkem holandské Mezicírkevní mírového rady Mient-Janem Faberem funkci jednoho z jeho dvou předsedů /co-chairman/.) 1989–90 mluvčí Občanského fóra v Brně; od 28. 12. 1989 do června 1990 poslanec Sněmovny lidu Federálního shromáždění, od ledna do červny 1990 předseda jejího zahraničního výboru a člen předsednictva Federálního shromáždění. Od června 1990 do začátku července 1992 ministr vlády ČR. 1991–92 člen Občanského hnutí, poté nezávislý politik a publicista, kritický analytik a komentátor politických poměrů v ČR v období transformace; od 1996 člen České strany sociálně demokratické. 1991–98 předseda, od 1998 místopředseda správní rady Nadace Bernarda Bolzana (nyní Sdružení Bernarda Bolzana) Autor, resp. spoluautor základních dokumentů Charty 77, např. *Co s Chartou?* (1977), *Pražská výzva* (1985) či *Slovo ke spoluobčanům* (1987) a řady filozoficko-politických esejů.

Šabatová Anna, *23. 6. 1951 Brno, politická aktivistka a novinářka; dcera Jaroslava Šabaty, od 1974 manželka novináře a politika Petra Uhla (*1941). 1969–71 studovala historii a filozofii na filozofické fakultě brněnské univerzity. Od 1969 se podílela na opoziční činnosti proti normalizačnímu režimu; v listopadu 1971 byla v souvislosti se svou účastí na letákové akci před volbami do zastupitelských sborů zatčena, vyloučena ze studií a posléze odsouzena ke třem rokům odnětí svobody. Po podmíněčném propuštění 1973 pracovala jako úřednice a dále se účastnila aktivit disentu. 1. 2. 1977 signatářka, 7. 1. 1986–6. 1. 1987 mluvčí Charty 77; od 24. 4. 1978 zakládající členka Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. V době věznění svého manžela Petra Uhla 1979–84 vydávala jeho i svým jménem periodikum *Informace o Chartě 77*. Od 1990 působila jako poradkyně ministra práce a sociálních věcí pro styk s nevládními organizacemi, 1998–2001 jako zástupkyně ředitele Městského centra sociálních služeb pražského magistrátu. K 50. výročí vyhlášení Všeobecné deklarace lidských práv byla 10. 12. 1998 vyznamenána Cenou OSN za obranu lidských práv. Od 2001 do února 2007 zástupkyně veřejného ochránce práv (ombudsmana). Členka správní rady Nadace rozvoje občanské společnosti.

Šilhánová Libuše, *10. 4. 1929 Vrdy u Čáslavi, socioložka; manželka ekonomy a politika Věňka Šilhána (*1927). Pochází z lékařské rodiny. 1948 začala studovat na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, studia však musela přerušit pro onemocnění tuberkulózou; později přešla na Vysokou školu politických a hospodářských věd a posléze na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde 1957 absolvovala obor historie a filozofie. 1957 asistentka na pobočce Elektrotechnické fakulty ČVUT v Poděbradech, 1958–60 učitelka základní školy v Praze, 1960–64 nakladatelská redaktorka. 1964–67 vědecká pracovnice na Vysoké škole ekonomické v Praze, 1967–69 v Ústavu sociálních věd Univerzity Karlovy, 1969–70 pracovnice českého ministerstva pro mládež a tělovýchovu; 1957–70 členka KSČ. V 60. letech se věnovala sociologickému výzkumu mládeže a spolu se svým manželem Věňkem Šilhanem se podílela na reformních politických aktivitách, vrcholících 1968–69. V 70. a 80. letech se aktivně účastnila činnosti disentu a byla s celou svou rodinou politicky perzekvována. 1. 1. 1977 signatářka a 6. 1. 1987–2. 1. 1988 mluvčí Charty 77. 1988 spoluzakladatelka, poté tajemnice a 1990–92 místopředsdkyně Československého helsinského výboru; 1993–2005 místopředsdkyně, od 2005 předsdkyně Českého helsinského výboru. Po listopadu 1989 významně participovala na tvorbě koncepcí nové demokratické politiky v oblasti naplňování principů lidských a občanských práv. Autorka memoárové knihy *Ohlédnutí za životem* (2005).

Štern Jan, *1. 11. 1924 Praha, novinář, básník a literární kritik; syn sociologa, sociálně politického experta a sociálně demokratického politika Evžena Šterna (1889–1942), spolutvůrce systému sociálního pojištění meziválečného Československa, jenž se stal obětí nacistické rasové perzekuce; první manžel spisovatelky Evy Kantůrkové (*1930) a otec novináře Jana Šterna (*1953). 1943 maturoval na gymnáziu v Praze. 1944–45 vězněn v nacistických koncentračních táborech; v dubnu 1945 uprchl a v květnu 1945 se účastnil Pražského povstání. 1945–49 vystudoval historii a filozofii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. 1947–52 redaktor týdeníku *Tvorba*, 1952–69 deníku *Práce*. 1945–70 člen KSČ; koncem 40. a počátkem 50. let byl exponentem dogmaticky ideologické kulturní politiky, postupně přešel na reformní pozice a 1968–69 patřil k publicistickým reprezentantům „pražského jara“. 1970 vyloučen z KSČ a následně perzekvován; pracoval jako čerpač, posléze technický referent. Jako autor i editor se podílel na vydávání samizdatů; 1978–89 vedl spolu s Petrem Pithartem domácí redakci exilového časopisu *Listy*, kam pravidelně přispíval pod pseudonymem „Bohemicus“. 1. 1. 1977 signatář, 7. 1. 1986–6. 1. 1987 mluvčí Charty 77; 1988 spoluzakladatel Československého helsinského výboru a Hnutí za občanskou svobodu. Od 1990 člen redakční rady a stálý spolupracovník revue *Listy*. Autor básnických sbírek *Volnost* (1948), *Kunčický deník* (1956), *Plující pokoj* (1961) a *O ní* (1993) i drobných próz publikovaných časopisecky (*Plamen*, roč. 1966).

Šustrová Petruška, *18. 5. 1947 Praha, novinářka, publicistka a překladatelka; dcera překladatelky a redaktorky Jitky Bodlákové (1923–2002). 1965 maturovala na střední všeobecně vzdělávací škole (gymnáziu) v Praze a 1966–69 studovala historii a bohemistiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, studia však v důsledku perzekuce nedokončila. Koncem 60. let aktivistka ilegální protirežimní skupiny Hnutí revoluční mládeže, vedené Petrem Uhlem; 1969–71 vězněna. 1971–77 pracovala jako poštovní úřednice, 1977–82 jako uklízečka; 1982–89 bez zaměstnání. 1. 1. 1977 signatářka, 6. 1. 1985–7. 1. 1986 mluvčí Charty 77, od června 1979 členka Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, aktivistka Polsko-československé solidarity; 1985–1994 redaktorka samizdatového i oficiálního časopisu *Střední Evropa* a spolupracovnice exilových a samizdatových domácích periodik. V listopadu 1989 se podílela na založení Občanského fóra a stala se redaktorkou Nezávislého tiskového střediska, na jaře 1990 týdeníku *Respekt*. Od května do října 1990 poradkyně náměstka federálního ministra vnitra, od října 1990 do ledna 1992 náměstkyně federálního ministra vnitra. 1992 redaktorka týdeníku *Respekt*, 1993–96 *Českého deníku*, 1997–2001 redaktorka, poté stálá spolupracovnice *Lidových novin*. Od poloviny 90. let komentátorka Českého rozhlasu (část jejích rozhlasových komentářů vydána v knižním souboru *Politické tanečky*, 2002); autorka scénářů čtyř dokumentárních televizních filmů. Překládá z angličtiny a polštiny.

Tominová Zdena, 7. 2. 1941 Praha, filozofka, publicistka a spisovatelka; manželka filozofa Julia Tomina (1938). Po maturitě studovala čtyři semestry herectví na Divadelní fakultě Akademie múzických umění v Praze, poté přestoupila na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde 1968 absolvovala studia filozofie a sociologie. Za studií se aktivně účastnila dialogů mezi marxisty a křesťany, organizovaných prof. Milanem Machovcem. Spolu se svým manželem podnikla 1969 přednáškovou cestu po USA. Na přelomu 50. a 60. let psala poezii surrealistického zaměření, od 1964 časopisecky (*Sešity*, *Literární noviny*) publikovala reportáže, eseje i povídky. V 70. letech pracovala jako tlumočnice; současně se podílela na činnosti opozičních politických skupin. 23. 5. 1978 signatářka, 8. 2. 1979–1. 2. 1980 mluvčí Charty 77. V září 1980 donucena k emigraci do Velké Británie, kde se prosadila jako anglicky píšící spisovatelka (román *The Coast of Bohemia: A Winter's Tale*, 1987; povídkový soubor *Stalin's Shoe*, 1987).

Tyl Miroslav, *18.2.1943 Praha, zemědělský inženýr a politik. Pochází ze starého selského rodu. 1969 absolvoval Agronomickou fakultu Vysoké školy zemědělské v Praze, zároveň studoval filozofii a sociologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (žák Jana Patočky), ale studia v důsledku politického vývoje nedokončil. 1965–69 se aktivně účastnil studentského hnutí. 1970–90 pracoval jako samostatný vývojový pracovník v podniku Léčivé rostliny. 1973–89 se podílel na dovozu a šíření exilové literatury a vydávání domácího samizdatu; reprezentoval křesťansko-demokratickou složku disentu. 1.1.1977 signatář, 6.1.1990–5.1.1991 mluvčí Charty 77; 1988 spoluzakladatel Hnutí za občanskou svobodu. 1989–94 první, 1994–96 druhý místopředseda Křesťansko-demokratické strany; 1990–92 poslanec Sněmovny lidu Federálního shromáždění a předseda poslaneckého klubu své strany v této sněmovně; významně se účastnil na vytváření polistopadové zemědělské legislativy. 1993–96 působil jako poradce ministra životního prostředí ČR. Po sloučení KDS s ODS 1996 se stal členem Občanské demokratické strany, za niž byl 1996–98 poslancem Parlamentu ČR (od ledna do března 1998 místopředseda poslaneckého klubu) a 1997–98 členem zastupitelstva hlavního města Prahy. 1996 zvolen čestným předsedou Svazu vlastníků půdy a soukromých rolníků. Autor četných prací z oboru pěstování léčivých rostlin.

Vančura Jiří, *24.1.1929 Košťany u Teplic, historik, novinář a publicista. 1955 absolvoval studia historie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a působil jako nakladatelský redaktor historické literatury. 1961–64 redaktor deníku *Mladá fronta*, 1964–69 deníku *Práce*; aktivní účastník „pražského jara“ 1968. 1970–89 pracoval jako dělník u geologického průzkumu. Současně působil v disentu, publikoval v zahraničí a patřil k autorům i editorům domácího samizdatu. 1.1.1977 signatář, od června 1990 do února 1991 mluvčí Charty 77. 1990–94 šéfredaktor, 1996–98 zastupující šéfredaktor časopisu *Listy*, poté stálý spolupracovník *Literárních novin*, nyní kulturního týdeníku *A2*. Autor syntetické studie *Naděje a zklamání. Pražské jaro 1968* (první vydání 1988 v Scheinfeldu-Schwarzenbergu pod pseudonymem Miroslav Synek; druhé 1990 v Praze) a knihy *Einsteinovo řešení světa bez válek* (2001).

Vohryzek Josef, 17.5.1926 Praha – 28.8.1998 Praha, literární kritik, prozaik a překladatel. 1940–45 žil ve Švédsku, kam byl poslán svými rodiči, aby unikl rasové perzekuci. Po opožděné maturitě 1951 studoval 1951–56 češtinu a literární vědu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. 1956–58 a 1964–72 redaktor nakladatelství Československý spisovatel, 1958–59 vědecký pracovník Ústavu pro českou literaturu ČSAV, 1959–64 překladatel ve svobodném povolání. 1950–59 člen KSČ; 1959 pro své názory a postoje vyloučen. 1968–69 člen Kruhu nezávislých spisovatelů. 1972 byl z politických důvodů propuštěn z nakladatelství a v následujících letech

střídal manuální zaměstnání. V 70. a 80. letech se angažoval v kulturním disentu; 1. 1. 1977 signatář, 6. 1. 1987–2. 1. 1988 mluvčí Charty 77. Psal experimentální prózy (*Chodec*, 1964), ovlivněné dobově moderními směry, těžiště jeho tvorby však leželo v oblasti literární kritiky, založené na uměleckých hodnotách. V samizdatu vydal soubory esejů *Knihy Josefova* (1986) a prózy *Barbar ve Švédsku* (1973) a *Velká dáma* (1976), v 90. letech pak výbor ze svého literárně kritického díla (*Literární kritiky*, 1995).

Vondra Alexandr (Saša), *17. 8. 1961 Praha, politik a diplomat. 1980–84 vystudoval geografii na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy a 1985–87 pracoval v Náprstkově muzeu v Praze. Od poloviny 80. let byl činný v opozičních politických strukturách; 2. 7. 1987 signatář, 2. 1. 1989–6. 1. 1990 mluvčí Charty 77. Spoluorganizátor protestních demonstrací při 20. výročí upálení Jana Palacha v lednu 1989 (tzv. Palachův týden) a později petice Několik vět. Od 16. do 26. 1. a od 18. 9. do 6. 11. 1989 vězněn. V listopadu 1989 jeden ze zakladatelů Občanského fóra; 1989–92 zahraničněpolitický poradce a blízký spolupracovník prezidenta republiky Václava Havla. 1992–96 první náměstek ministra zahraničních věcí ČR (v této funkci 1995–96 hlavní vyjednavč ČR při přípravě Česko-německé deklarace), 1997–2001 český velvyslanec v USA, 2002 vládní zmocněnec pro přípravu summitu NATO v Praze. Na podzim 2006 zvolen senátorem Parlamentu ČR za ODS; od září 2006 do ledna 2007 ministr zahraničních věcí ČR, od ledna 2007 místopředseda vlády ČR pro záležitosti Evropské unie.

Přehled mluvčích Charty 77 v letech 1977–1992

1977–1978 (1. ledna 1977)

Jiří Hájek do 6. 4. 78	Václav Havel do 20. 5. 77 vězněn od 14. 1. 77 do 20. 5. 77	Jan Patočka †13. 3. 1977
Jaroslav Šabata od 6. 4. 78 uvězněn 1. 10. 1978	Ladislav Hejdánek od 21. 9. 1977 do 8. 2. 79	Marta Kubišová od 21. 9. 1977 do 6. 11. 78
		Václav Havel od 6. 11. 1978

1979 (8. února 1979)

Václav Benda uvězněn 29. 5. 79	Jiří Diebtsbier uvězněn 29. 5. 79	Zdena Tominová
Jiří Hájek od 5. 6. 79	Ladislav Hejdánek od 5. 6. 79	

1980 (1. ledna 1980)

Marie Hromádková	Miloš Rejchrt	Zdena Tominová do 1. 2. 80 Rudolf Battěk od 1. 2. 80 uvězněn 14. 6. 80
-------------------------	----------------------	--

1981 (13. ledna 1981)

Václav Malý	Bedřich Placák	Jaroslav Šabata
--------------------	-----------------------	------------------------

1982 (7. ledna 1982)

Anna Marvanová	Ladislav Lis	Radim Palouš
-----------------------	---------------------	---------------------

1983 (6. ledna 1983)

Anna Marvanová do 7. 2. 83	Ladislav Lis uvězněn 5. 1. 83	Radim Palouš do 7. 2. 83
Anna Marvanová	Jan Kozlík od 6. 1. 83 do 7. 1. 84	Marie Rút Křížková

1984 (7. ledna 1984)

Václav Benda	Jiří Ruml	Jana Sternová
---------------------	------------------	----------------------

1985 (6. ledna 1985)

Jiří Dienstbier	Eva Kantůrková	Petruška Šustrová
------------------------	-----------------------	--------------------------

1986 (7. ledna 1986)

Martin Palouš	Anna Šabatová	Jan Štern
----------------------	----------------------	------------------

1987 (6. ledna 1987)

Jan Litomiský	Josef Vohryzek	Libuše Šilhánová
----------------------	-----------------------	-------------------------

1988 (2. ledna 1988)

Miloš Hájek	Bohumír Janát	Stanislav Devátý
--------------------	----------------------	-------------------------

1989 (2. ledna 1989)

Tomáš Hradílek	Dana Němcová	Alexandr Vondra vězněn 18. 9. – 11. 11 v té době zplnomocněn Václav Havel
-----------------------	---------------------	---

1990 (6. ledna 1990)

Jan Ruml do května 90 Jiří Vančura	Miroslav Lehký	Miroslav Tyl
--	-----------------------	---------------------

1991 (od ledna 1991)

Helena Klímová	Alena Hromádková	Hana Ponická
-----------------------	-------------------------	---------------------

1992 (od ledna do 3. listopadu 1992)

Věra Roubalová	Eva Joachimová	Květa Princová
-----------------------	-----------------------	-----------------------

Pozn: V závorce za datem roku je uvedeno plné datum dokumentu Charty 77, jímž bylo oznámeno střídání ve funkci mluvčích.. – Mluvčí uvězněný v době vykonávání funkce zůstával mluvčím i po celou dobu vazby nebo výkonu trestu. Pokud to okolnosti dovolovaly, byl vybrán za uvězněného mluvčího jiný signatář v rovnocenné funkci mluvčího. – Celkem se v letech 1977–1989 vystříдалo ve funkci mluvčích 35 signatářů, v dalších třech letech 10 signatářů. Nejdéle byla mluvčí Anna Marvanová, plná dvě roční období .

Následující abecední soupis signatářů byl sestaven na základě seznamů zveřejněných mluvčími Charty 77 s údaji o jejich povolání či zaměstnání, jak je sami při podpisu uvedli, eventuálně bez nich, nebyly-li v seznamech zaznamenány. Neobsahuje jména těch, kteří Prohlášení Charty 77 sice podepsali, ale nevyslovili souhlas se zveřejněním, nebo jejichž jména mluvčí nezveřejnili. Pokud jsou známa nová příjmení žen, které se po podpisu Charty provdaly, odkazuje se na jejich příjmení v době podpisu. Editorские údaje v závorce odkazují na čísla a data zde publikovaných dokumentů (D1 – D598). Údaj se týká prvního zveřejnění v některém ze seznamů vydaných mluvčími.

Na rozdíl od seznamu z roku 1990 (v dokumentaci *Charta 77 1977–1989. Od morální k demokratické revoluci*, s. 489–514) jsou v nynějším soupisu zahrnuti i ti, kteří svůj podpis odvolali, ať už veřejně nebo sdělením na adresu mluvčích; v poznámce se uvádí, kdy mluvčí tuto skutečnost oznámili. V několika málo případech byly opraveny nepřesnosti u křestních jmen nebo příjmení.

Některé doplňující informace o signatářích Prohlášení Charty 77 lze nalézt v příloze 1, na kterou odkazujeme.

1. Helena Abrahámová, studující (D147; 9. 6. 1980)
2. František Adamec, dělník (D509; 30. 12. 1988)
3. Jaroslav Adamec, stavební dělník (D539; 31. 3. 1989)
4. Josef Adámek ml., t.č. bez zaměstnání (D147; 9. 6. 1980)
5. Stanislav Adámek, tiskař (D173; 27. 4. 1981)
6. Richard Adamíček, jeřábník (D539; 31. 3. 1989)
7. Jaroslav Achrer, vrátný (D583; 30. 9. 1989)
8. Pavel Aixner, samostatný odborný pracovník (D11; 9. 3. 1977)
9. Libor Albert, dělník (D11; 9. 3. 1977)
10. Ilektra Almetidu, laborantka (D33; 21. 12. 1977)
11. Roman Ammer, student (D598; 31. 12. 1989)
12. Martin Antoš, zahradník (D539; 31. 3. 1989)
13. Ivan Arabčuk, dělník (D478; 30. 6. 1988)
14. Jiří Arabčuk, dělník (D478; 30. 6. 1988)
15. Jiří Aubrecht, dělník (D11; 9. 3. 1977)
16. Michaela Auerová, psychologka (D17; 13. 6. 1977)
17. Mojmír Babáček, programátor (D17; 13. 6. 1977)
18. ing. Josef Balabán, konstruktér (D598; 31. 12. 1989)
19. Lumír Balabán, zámečnický (D539; 31. 3. 1989)
20. Milan Balabán, duchovní (D1; 1. 1. 1977)
21. Vladislav Balabán, mechanik (D71; 10. 10. 1978)
22. Dagmar Balabánová, úřednice (D598; 31. 12. 1989)
23. Jan Balaj, dělník (D387; 5. 4. 1987)
24. doc. Stanislav Balák, CSc. (D11; 9. 3. 1977)

25. Ivan Bálek, dělník (D11; 9. 3. 1977)¹
26. Zdeněk Bálek, operátor (D509; 30. 12. 1988)
27. Pavel Barna, sladovník (D17; 13. 6. 1977)
28. Vladimír Baron, opravář (D33; 21. 12. 1977)
29. Bohuslav Bárta, dělník (D478; 30. 6. 1988)
30. Zdeněk Bárta, duchovní (D11; 9. 3. 1977)
31. ing. Petr Bartoš, (D440; 31. 12. 1987)
32. Vladimír Bartoš, dělník (D231; 13. 3. 1983)
33. Zdeněk Bartoš, instalatér (D17; 13. 6. 1977)
34. dr. Karel Bartošek, CSc., historik (D1; 1. 1. 1977)
35. Zdeněk Bartošek, dělník (D11; 9. 3. 1977)
36. Hana Bartošová, propagační referentka (D455; 31. 3. 1988)
37. Michal Bártů, instalatér (D231; 13. 3. 1983)
38. PhDr. Václav Bartůšek (D583; 30. 9. 1989)
39. Jaroslav Bašta, dělník (D1; 1. 1. 1977)
40. Tomáš Baštinec, technický úředník (D494; 30. 9. 1988)
41. Robert Bator, dělník (D583; 30. 9. 1989)
42. ing. Rudolf Battěk, sociolog (D1; 1. 1. 1977)
43. Edmund Bauer, duchovní (D6; 1. 2. 1977)
44. Petr Baxant, technik (D33; 21. 12. 1977)
45. Eva Baxantová, odborná asistentka (D33; 21. 12. 1977)
46. Luboš Bažant, číšník (D271; 7. 2. 1984)
47. Jan Bednář, studující (D6; 1. 2. 1977)
48. Jiří Bednář, elektrikář (D1; 1. 1. 1977)
49. Josef Bednařík, dělník (D6; 1. 2. 1977)
50. Josef Bednařík (D17; 13. 6. 1977)
51. Irena Bednářová, invalidní důchodkyně (D302; 20. 5. 1985)
52. Otta Bednářová, novinářka (D1; 1. 1. 1977)
53. Robert Bekr, poštovní doručovatel (D565; 30. 6. 1989)
54. Jindřich Belant, zámečník (D6; 1. 2. 1977)
55. Jarmila Bělíková, psychologka (D6; 1. 2. 1977)
56. ing. Antonín Bělohoubek, technik (D1; 1. 1. 1977)
57. Miroslav Bělovský, domovník (D147; 9. 6. 1980)
58. dr. Václav Benda, filozof a matematik (D6; 1. 2. 1977)
59. Jozef Benedek, dělník (D53; 23. 5. 1978)
60. Ladislav Benedek, elektrikář (D53; 23. 5. 1978)
61. František Beneš, výtvarník (D11; 9. 3. 1977)
62. Jaroslav Beneš, zaměstnanec JZD (D147; 9. 6. 1980)
63. Jaroslava Benešová, dělnice (D302; 20. 5. 1985)
64. Marie Benetková, v domácnosti (D6; 1. 2. 1977)
65. Zbyněk Benýšek, výtvarník (D6; 1. 2. 1977)
66. Jaroslav Beran, důchodce (D565; 30. 6. 1989)
67. Jaroslav Beran, důchodce (D598; 31. 12. 1989)
68. Jaroslav Beran, svářeč ČSD (D565; 30. 6. 1989)
69. Jiří Beran, údržbář (D17; 13. 6. 1977)
70. Miloslav Beran, údržbář (D565; 30. 6. 1989)

1 Odvolal svůj podpis v listopadu 1986 (viz D440 z 31. 12. 1987).

71. dr. Jan Beránek, historik (D1; 1.1.1977)
72. Milan Beránek, výtvarník (D565; 30.6.1989)
73. Věra Beránková, důchodkyně (D565; 30.6.1989)
74. Rudolf Bereza, řidič (D358; 28.12.1986)
75. Jiří Berger, dělník (D539; 31.3.1989)
76. dr. Pavel Bergmann, historik (D539; 31.3.1989)
77. prof. dr. Vilibald Bezdíček, DrSc. (D17; 13.6.1977)
78. Jitka Bidlasová, úřednice (D1; 1.1.1977)
79. Ivan Bierhanzl, dělník (D53; 23.5.1978)
80. Robert Biffer, závozník (D195; 5.3.1982)
81. Pavel Bílek, (D17; 13.6.1977)
82. Stanislav Bílý, lakýrník (D478; 30.6.1988)
83. Ivan Binar, učitel (D6; 1.2.1977)
84. Karel Biňovec, důchodce (D415; 30.9.1987)²
85. Tomáš Bísek, duchovní (D6; 1.2.1977)
86. Daniela Bisková, zdrav. laborantka (D17; 13.6.1977)
87. Václav Blabolil, dělník (D302; 20.5.1985)
88. prof. dr. František Bláha, lékař (D1; 1.1.1977)
89. Miroslav Blahůšek, dělník (D598; 31.12.1989)
90. Pavel Blattný, akademický malíř (D6; 1.2.1977)
91. dr. Pavol Bláža, filozof (D11; 9.3.1977)
92. Alexandr Blažík ml., vrátný (D11; 9.3.1977)
93. Jaroslav Blažka, dělník (D11; 9.3.1977)
94. Marie Blažková, v domácnosti (D11; 9.3.1977)
95. František Boháč, důchodce (D598; 31.12.1989)
96. Richard Boháč, statista (D509; 30.12.1988)
97. Miloslav Boháček, dělník (D11; 9.3.1977)
98. Jaroslav Böhm, invalidní důchodce (D565; 30.6.1989)
99. Lubomír Böhm, lesník (D598; 31.12.1989)
100. John Bok, úředník (D11; 9.3.1977)
101. ing. Antonie Boková, politoložka (D11; 9.3.1977)
102. Oto Bokroš, dělník (D17; 13.6.1977)
103. Lubomír Bolf, provozní chemik (D565; 30.6.1989)
104. Jiří Boreš (D11; 9.3.1977)
105. Lída Borešová, důchodkyně (D11; 9.3.1977)
106. Jaroslav Borský, bývalý státní zaměstnanec (D1; 1.1.1977)
107. Stanislav Borůvka, horník (D33; 21.12.1977)
108. Vladimír Bosák, fotograf (D271; 7.2.1984)
109. Marie Bosáková, v domácnosti (D271; 7.2.1984)
110. Antonie Boťová, programátorka (D6; 1.2.1977)
111. Václav Bouček, důchodce (D583; 30.9.1989)
112. Vladimír Bouček, dělník (D115; 8.10.1979)
Tereza Boučková viz Tereza Kohoutová
113. Zdeněk Bonaventura Bouše, duchovní (D6; 1.2.1977)
114. Jan Brabec, dělník (D33; 21.12.1977)

2 Podepsal již koncem roku 1986, ale protože nebyla uvedena adresa, mluvčí podpis uveřejnili až po ověření podpisu. Srv. D415 (30.9.1987).

115. dr. Jiří Brabec, CSc., literární historik (D1; 1.1.1977)
116. Vratislav Brabenec, hudebník (D1; 1.1.1977)
117. ing. Vladimír Braha, dělník (D11; 9.3.1977)
118. Eva Brahová, úřednice (D11; 9.3.1977)
119. Rostislav Brát, elektromechanik (D539; 31.3.1989)
120. Pavel Bratinka, topič (D455; 31.3.1988)
121. Jan Brázda, učeň (D53; 23.5.1978)
122. Mario Brejcha, elektrikář (D539; 31.3.1989)
123. Viktor Breth ml., řidič (D231; 13.3.1983)
124. Nika Brettschneiderová, herečka (D17; 13.6.1977)
125. Miroslav Breznický, dělník (D478; 30.6.1988)
126. Eugen Brikcius, svobodné povolání (D1; 1.1.1977)
127. dr. Toman Brod, CSc., historik (D1; 1.1.1977)
128. Zdeněk Brodák, dělník (D173; 27.4.1981)
129. Daniela Brodská, duchovní (D6; 1.2.1977)
130. Jana Brodská, doručovatelka (D598; 31.12.1989)
131. Petr Brodský, duchovní (D6; 1.2.1977)
132. Irena Brojířová (D173; 27.4.1981)
133. Petr Brousek, dělník (D33; 21.12.1977)
134. Aloisie Broušková, důchodkyně (D583; 30.9.1989)
135. Rudolf Brožek, technik (D598; 31.12.1989)
136. Věra Brožková, v domácnosti (D565; 30.6.1989)
137. PhDr. Eva Brožová, CSc., důchodkyně (D539; 31.3.1989)
138. Tomáš Brunclík, filozof (D6; 1.2.1977)
139. Josef Brychta ml., invalidní důchodce (D147; 9.6.1980)
140. Aleš Březina, zřízenec (D1; 1.1.1977)
141. Stanislav Březina, automechanik (D17; 13.6.1977)³
142. Jiří Bubák, dělník (D17; 13.6.1977)
143. Petr Buben, důchodce (D387; 5.4.1987)
144. Milan Bubla, invalidní důchodce (D565; 30.6.1989)
145. František Bublan, duchovní (D33; 21.12.1977)
146. ing. Stanislav Budín, novinář (D1; 1.1.1977)
147. Vlastimil Bujárek, programátor (D598; 31.12.1989)
148. Stanislav Bujnoch, důlní zámečnický (D565; 30.6.1989)
149. Ludmila Bujnochová, důchodkyně (D583; 30.9.1989)
150. Zdeněk Buk, zámečnický (D71; 10.10.1978)
151. Helena Bukovanská, výtvarnice (D6; 1.2.1977)
152. Josef Buňka, dělník (D17; 13.6.1977)
153. Petr Buňka, řidič (D583; 30.9.1989)
154. dr. Jiří Burda (D17; 13.6.1977)
155. Libor Burda, seřizovač (D583; 30.9.1989)
156. ing. Jaroslav Bureš, ekonom (D6; 1.2.1977)
157. Karel Bureš, technický pracovník (D11; 9.3.1977)
158. Slavomír Bureš, dělník (D402; 30.6.1987)
159. Jaromír Burger (D402; 30.6.1987)
160. Hedvika Burgerová, důchodkyně (D402; 30.6.1987)

3 Odvolání Březinova podpisu oznámili mluvčí Charty 77 v dokumentu z 30.9.1987 (D415).

161. Petr Burian, herec (D565; 30.6.1989)
162. Šárka Buriánková, dělnice (D195; 5.3.1982)
163. Pavel Buršík, lesní (D565; 30.6.1989)
164. Antonín Bušta, instalatér (D101; 21.4.1979)
165. Naděžda Cachová, studující (D147; 9.6.1980)
166. Michal Cedrych, student (D11; 9.3.1977)
167. Tomáš Cejp, výtvarník (D598; 31.12.1989)
168. Ladislav Cerman, dělník (D11; 9.3.1977)*
169. Vladimír Cerman, dělník (D71; 10.10.1978)
170. Petr Cibulka, dělník (D101; 21.4.1979)
171. Věra Cibulková, důchodkyně (D583; 30.9.1989)
172. Jan Cigánek (D147; 9.6.1980)
173. Miloš Cihelka, údržbář komunikací (D455; 31.3.1988)
174. Vladimír Cihelka, dělník (D11; 9.3.1977)
175. Radek Cihla, fotograf (D598; 31.12.1989)
176. Daniela Cíhová, úřednice (D6; 1.2.1977)
177. Jaroslav Cinibulk, houslista a učitel hudby (D402; 30.6.1987)
178. Helena Ciprová, v domácnosti (D539; 31.3.1989)
179. ing. Blanka Císařovská, v důchodu (D440; 31.12.1987)
180. doc. dr. Josef Císařovský, výtvarný kritik (D1; 1.1.1977)
181. Viktor Cohorna, důchodce (D11; 9.3.1977)
182. ing. Stanislav Coufal, důchodce (D539; 31.3.1989)
183. Karel Cortal, výzkumný pracovník (D539; 31.3.1989)
184. ing. Bohuslav Cuhra ((D440; 31.12.1987)
185. ing. Jaroslav Cuhra (D440; 31.12.1987)
186. Jarmila Cuhrová (D440; 31.12.1987)
187. Jana Čadová, dělnice (D565; 30.6.1989)
188. Miloš Čečrdlo, dělník (D6; 1.2.1977)
189. Jaromír Čech, brusič kovů (D101; 21.4.1979)
190. Petr Čech, vrátný (D565; 30.6.1989)
191. Vlado Čech, programátor (D11; 9.3.1977)
192. Jiřina Čechová (D478; 30.6.1988)
193. Miluše Čechová, psychologka (D11; 9.3.1977)
194. Jaromír Čechura, dělník (D53; 23.5.1978)
195. ing. František Čejka (D173; 27.4.1981)
196. ing. Karel Čejka, technik (D1; 1.1.1977)
197. Miroslav Čekal, invalidní důchodce (D478; 30.6.1988)
198. David Čepička (D565; 30.6.1989)
199. Jan Čepička, dělník (D71; 10.10.1978)
200. Miroslava Černá-Filipová, novinářka (D1; 1.1.1977)
201. Ivan Černoga, dělník (D33; 21.12.1977)
202. Jiří Černoga, dělník (D33; 21.12.1977)
203. Michal Černoga, dělník (D33; 21.12.1977)
204. Zdeňka Černegová, v domácnosti (D231; 13.3.1983)
205. Václav Černík, dělník (D539; 31.3.1989)
206. Jan Černocký, železničář (D583; 30.9.1989)

4 Ladislav Cerman odvolal svůj podpis v korespondenci s mluvčími v létě 1986. Viz D344 (15.9.1986).

207. Hana Černožorská, dělnice (D17; 13. 6. 1977)
208. Alan Černožous, dělník (D402; 30. 6. 1987)
209. Albert Černý (D71; 10. 10. 1978)
210. Kamil M. Černý, vedoucí hospodářské správy (D565; 30. 6. 1989)
211. Miloslav Černý (D147; 9. 6. 1980)
212. Ondřej Černý, topič (D509; 30. 12. 1988)
213. Otto Černý, dělník (D1; 1. 1. 1977)
214. prof. dr. Václav Černý, dr. h. c., literární historik (D1; 1. 1. 1977)
215. Václav Černý (D598; 31. 12. 1989)
216. Vladimír Červený, elektromontér (D33; 21. 12. 1977)
217. Stanislav Červeň (D455; 31. 3. 1988)
218. ing. Zbyněk Čerovský, technik (D53; 23. 5. 1978)
219. Egon Čierny, orientalista (D1; 1. 1. 1977)
220. dr. Stanislav Čihák, filozof (D6; 1. 2. 1977)
221. Alice Číhalová, invalidní důchodkyně (D583; 30. 9. 1989)
222. Josef Čížek, zámečník (D539; 31. 3. 1989)
223. Marek Čmelík, dělník (D415; 30. 9. 1987)⁵
224. dr. Jiří Čutka, vědecký pracovník (D1; 1. 1. 1977)
225. Milan Daler, poštovní zaměstnanec (D71; 10. 10. 1978)
226. Ladislav Dalloš, invalidní důchodce (D494; 30. 9. 1988)
227. Věra Daněčková, dělnice (D6; 1. 2. 1977)
228. Jaroslav Daňhel ml., technik (D539; 31. 3. 1989)
229. Jiří Daníček, dělník (D1; 1. 1. 1977)
230. Juraj Daubner, filolog (D1; 1. 1. 1977)
231. Tomáš David (D598; 31. 12. 1989)
232. Josef Decastello, řidič (D53; 23. 5. 1978)
233. Jiří Dedecius, masér (D147; 9. 6. 1980)
234. Karel Dedecius, dělník (D11; 9. 3. 1977)
235. Miroslav Dedecius, dělník (D11; 9. 3. 1977)
236. Ivan Dejmal, dělník (D1; 1. 1. 1977)
237. František Derfler, herec (D358; 28. 12. 1986)
238. Otakar Děták, důchodce (D509; 30. 12. 1988)
239. Jiří Devátý, zaměstnanec hotelu Moskva (D231; 13. 3. 1983)
240. Stanislav Devátý, technik (D302; 20. 5. 1985)
241. Ludovít Didi, učitel (D147; 9. 6. 1980)
242. Mária Didiová (D147; 9. 6. 1980)
243. Jiří Dienstbier, novinář (D1; 1. 1. 1977)
244. Květa Dienstbierová, úřednice (D494; 30. 9. 1988)
245. Zuzana Dienstbierová, psychologka (D1; 1. 1. 1977)
246. Václav Diviš, duchovní (D11; 9. 3. 1977)
247. Marie Divišová, keramička (D583; 30. 9. 1989)
248. Ondřej Dlab, svářeč (D598; 31. 12. 1989)
249. Pavel Dobák, technický kontrolor (D598; 31. 12. 1989)
250. Jiří Dobaka, stavební dělník (D539; 31. 3. 1989)
251. Blanka Dobešová, knihovnice (D6; 1. 2. 1977)

5 Podepsal již koncem roku 1986, ale protože nebyla uvedena adresa, mluvčí podpis uveřejnili až po ověření správnosti podpisu. Srv. D415 (30. 9. 1987).

252. Jana Dobrá, aranžérka (D11; 9. 3. 1977)
253. Adrián Dobrovodský, jídlonoš (D147; 9. 6. 1980)
254. Luboš Dobrovský, novinář (D1; 1. 1. 1977)
255. ing. Petr Dobrovský, technik (D1; 1. 1. 1977)
256. Marie Dočekalová, ak. malířka (D565; 30. 6. 1989)
257. Ivo Dočkal (D478; 30. 6. 1988)
258. ing. Jindřich Dohnal, ekonom (D11; 9. 3. 1977)
259. Lubor Dohnal, scénárista (D115; 8. 10. 1979)
260. Blanka Dohnalová, programátorka (D115; 8. 10. 1979)
261. Antonín Dolejš, mechanik (D11; 9. 3. 1977)
262. Blanka Dolejšová, úřednice (D231; 13. 3. 1983)
263. Bohumil Doležal, literární kritik (D1; 1. 1. 1977)
264. dr. Jiří Doležal, CSc., historik (D1; 1. 1. 1977)
265. Jiří Doležal, dělník (D33; 21. 12. 1977)
266. Josef Doležal, bývalý státní zaměstnanec (D6; 1. 2. 1977)
267. Vladimír Doležal, invalidní důchodce (D598; 31. 12. 1989)
268. Jarmila Doležalová, pomocná asistentka (D17; 13. 6. 1977)
269. Jiří Doněk (D455; 31. 3. 1988)
270. František Dostál, dělník (D539; 31. 3. 1989)
271. Květoslav Doubek, opravář (D539; 31. 3. 1989)
272. Vladimír Doubek, dělník (D231; 13. 3. 1983)
273. Jan Doucha, zedník (D387; 5. 4. 1987)
274. Jaroslav Doucha, instalatér (D11; 9. 3. 1977)
275. Radomír Doupovec, dělník (D53; 23. 5. 1978)
276. Jan Drevenka, dělník (D539; 31. 3. 1989)
277. Vlasta Drobná, zdravotní sestra (D583; 30. 9. 1989)
278. Jozef Drobný, horník (D583; 30. 9. 1989)
279. René Dross (D598; 31. 12. 1989)
280. ing. Miroslav Drozd, ekonom (D583; 30. 9. 1989)
281. Růžena Drozdová, novinářka (D6; 1. 2. 1977)
282. doc. dr. Irena Dubská, CSc., filozofka (D1; 1. 1. 1977)
283. dr. Ivan Dubský, CSc., filozof (D1; 1. 1. 1977)
284. Karel Duda, dělník (D71; 10. 10. 1978)⁶
285. Leoš Duda, dělník (D402; 30. 6. 1987)⁷
286. Miroslav Dudes, údržbář (D539; 31. 3. 1989)
287. Ivan Duchoň, dělník (D11; 9. 3. 1977)
288. Michaela Dupalová, dělnice (D598; 31. 12. 1989)
289. Miklós Duray, technik (D271; 7. 2. 1984)
290. Jan Dus, duchovní (D115; 8. 10. 1979)
291. Michael Dus, dělník (D539; 31. 3. 1989)
292. Anna Dusová, zdravotní sestra (D478; 30. 6. 1988)
293. Pavla Dusová, zdravotní sestra (D598; 31. 12. 1989)
294. Jan Dvořáček, dělník (D231; 13. 3. 1983)
295. Bára Dvořáčková (D101; 21. 4. 1979)
296. Jaroslav Dvořák, technik (D11; 9. 3. 1977)

6 Odvolal podpis dopisem z 5. 12. 1980. *Informace o Chartě 77*, 4. roč., č. 1, s. 10.

7 Odvolání jeho podpisu bylo oznámeno v dokumentu z 30. 12. 1988 (D509).

297. Josef Dvořák, dělník (D53; 23.5.1978)
298. Josef Dvořák, dělník (D147; 9.6.1980)
299. Ladislav Dvořák, spisovatel (D1; 1.1.1977)
300. Vladimír Dvořák, topič (D11; 9.3.1977)
301. Vladimír Dvořák, topič (D17; 13.6.1977)
302. Zdeněk Dvořák, technik (D565; 30.6.1989)
303. Jiřina Dvořáková, vrátná (D402; 30.6.1987)⁸
304. Michael Dymáček, matematik (D1; 1.1.1977)
305. Michal Dziaček, dělník (D11; 9.3.1977)
306. dr. Vratislav Effenberger, CSc., estetik (D1; 1.1.1977)
307. Věra Eisenbergerová, sociální pracovnice (D17; 13.6.1977)
308. Monika Elšíková, asistentka filmové výroby (D583; 30.9.1989)
309. Vladimír Ersteňuk, fotograf (D33; 21.12.1977)
310. Irena Ersteňuková, zdravotní sestra (D33; 21.12.1977)
311. Leoš Exler, dělník (D17; 13.6.1977)
312. Jitka Exlerová, studující (D71; 10.10.1978)
313. Jan Fábera (D6; 1.2.1977)
314. Jaroslav Fábera, hodinář (D11; 9.3.1977)
315. Jana Faifrová (D173; 27.4.1981)
316. Růžena Faitová, dělnice (D53; 23.5.1978)
317. Jiří Fajmon, strojník (D455; 31.3.1988)
318. Luděk Farkaš, technik (D53; 23.5.1978)
319. Luboš Faltys, dělník (D509; 30.12.1988)
320. Anna Fárová, historička umění (D1; 1.1.1977)
321. Miroslav Fasura, dělník (D302; 20.5.1985)
322. Miroslav Feigel, dělník (D11; 9.3.1977)
323. Ivan Fejfar, geolog (D565; 30.6.1989)
324. Lubomír Fiala (D509; 30.12.1988)
325. Petr Fiala, dělník (D71; 10.10.1978)
326. Přemysl Fialka, technik (D358; 28.12.1986)
327. Hana Fialová (D509; 30.12.1988)
Markéta Fialková viz Markéta Němcová
328. Jaroslav Fic, technik (D6; 1.2.1977)
329. Marta Fiedlerová, dělnice (D147; 9.6.1980)
330. Jiří Fiedor, figurant (D539; 31.3.1989)
331. MUDr. Jan Fiksa, neurolog (D598; 31.12.1989)
332. Jan Filip (D494; 30.9.1988)
333. Antonie Fischerová, v důchodu (D6; 1.2.1977)
334. Miluše Fischerová, bývalá politická pracovnice (D6; 1.2.1977)
335. Jitka Fišerová, hostinská (D565; 30.6.1989)
336. Jefim Fištejn (D147; 9.6.1980)
337. Miloš Fládr, sociolog (D6; 1.2.1977)
338. Silvie Flaková, v domácnosti (D271; 7.2.1984)
339. RNDr. Václav Flandera, zásobovač (D598; 31.12.1989)
340. Josef Florián, dělník (D347; 1.10.1986)
341. Lumír Foldyna, hodinář (D598; 31.12.1989)

8 Podepsala v roce 1980, nevyslovila však tehdy souhlas se zveřejněním.

342. Luboš Foltys, dělník (D509; 30.12.1988)
343. Otto Foral, dělník (D347; 1.10.1986)
344. Petr Formánek, hudebník (D11; 9.3.1977)
345. dr. Eva Formánková, redaktorka (D11; 9.3.1977)
346. František Foršt, číšník-kuchař (D173; 27.4.1981)
347. Zdeněk Fořt, novinář (D1; 1.1.1977)
348. Ivana Fotlová (D598; 31.12.1989)
349. Karel Freund, dělník (D6; 1.2.1977)
Zina Freundová viz Zina Kočová
350. Jaroslav Fridrich, redaktor (D115; 8.10.1979)
351. ing. Karel Fridrich, ekonom (D1; 1.1.1977)
352. Jiří Frodl, novinář (D1; 1.1.1977)
353. Petr Fuchs, akad. sochař (D17; 13.6.1977)
354. Petr Furiak, elektrikář (D583; 30.9.1989)
355. Miroslav Gábor, stavební dělník (D455; 31.3.1988)
356. Josef Gabriš, knihař (D539; 31.3.1989)
357. dr. Jana Gajzlerová (D17; 13.6.1977)
358. Jiří Galuška, dělník (D231; 13.3.1983)
359. Luisa Geisslerová, uklízečka (D115; 8.10.1979)
360. Milena Geussová, úřednice (D6; 1.2.1977)
361. Pavol Giertl, státní zaměstnanec (D195; 5.3.1982)
362. Rudolf Glamoš (D583; 30.9.1989)
363. Jan Glanc, dělník (D6; 1.2.1977)
364. Jaromír Glanc, elektromontér (D17; 13.6.1977)
365. Anděla Goldmanová, důchodkyně (D71; 10.10.1978)
366. Robert Gombík, duchovní (D53; 23.5.1978)
367. Gabriel Gössl, dělník (D11; 9.3.1977)
368. Roman Grič, dělník (D195; 5.3.1982)
369. Viktor Groh, zámečnický (D17; 13.6.1977)
370. Jiří Gruntorád, dělník (D101; 21.4.1979)
371. Jiří Gruša, spisovatel (D71; 10.10.1978)
372. Martin Gruša, zahradník (D539; 31.3.1989)
373. Karel Habal, zeměměřič (D598; 31.12.1989)
374. Jiří Habrovec, elektromontér (D33; 21.12.1977)
375. Emil Hadač, operátor (D583; 30.9.1989)
376. Zdeněk Hadam, jevištní technik (D17; 13.6.1977)
377. Jan Haičman (D415; 30.9.1987)⁹
378. Eva Haičmanová (D415; 30.9.1987)¹⁰
379. ing. Josef Hait, technik (D11; 9.3.1977)
380. Bohumír Hájek, dělník (D271; 7.2.1984)
381. prof. dr. Jiří Hájek, DrSc., politik (D1; 1.1.1977)
382. Miroslav Hájek, dělník (D271; 7.2.1984)
383. doc. Miloš Hájek, CSc., historik (D1; 1.1.1977)

9 Podepsal již koncem roku 1986, ale protože nebyla uvedena adresa, mluvčí podpis uveřejnili až po ověření správnosti podpisu. Srv. D415 (30.9.1987).

10 Podepsala již koncem roku 1986, ale protože nebyla uvedena adresa, mluvčí podpis uveřejnili až po ověření správnosti podpisu. Srv. D415 (30.9.1987).

384. ing. Vladimír Hajný, zemědělský technik (D302; 20.5.1985)
385. Tomáš Haleš, výtvarník (D455; 31.3.1988)
386. Richard Hamza, dělník (D33; 21.12.1977)
387. Jiří Hanák, novinář (D1; 1.1.1977)
388. Olaf Hanel, výtvarník (D1; 1.1.1977)
389. Dušan Hanza, topič (D598; 31.12.1989)
390. Bohumil Hanzel, stav. dělník (D53; 23.5.1978)
391. ing. Jiří Hanzelka, spisovatel (D1; 1.1.1977)
392. František Hanzlíček, dělník (D271; 7.2.1984)
393. Petr Hanzlík, výkupčí (D173; 27.4.1981)
394. Lenka Hanzová, v domácnosti (D565; 30.6.1989)
395. Ladislav Harant, dělník (D440; 31.12.1987)
396. Eva Harantová, dělnice (D583; 30.9.1989)
397. Vítězslav Haramule, zedník (D101; 21.4.1979)
398. Marta Haramulová, dělnice (D101; 21.4.1979)
399. Martin Harníček, ošetřovatel (D147; 9.6.1980)
400. Jiří Hartych, železničář (D539; 31.3.1989)
401. Martin Hassa (D583; 30.9.1989)
402. Zdeněk Haštaba, dělník (D358; 28.12.1986)
403. Květa Hauková, důchodkyně (D565; 30.6.1989)
404. Václav Havel, spisovatel (D1; 1.1.1977)
405. Karel Havelka, stavební technik (D33; 21.12.1977)
406. Milan Havelka, čistič oken (D583; 30.9.1989)
407. Marie Havelková, dělnice (D583; 30.9.1989)
408. Jan Havlíček, pokrývač (D17; 13.6.1977)
409. Karel Havlíček, výtvarník (D17; 13.6.1977)
410. Jaroslav Havlík, pracovník JZD (D11; 9.3.1977)
411. Otto Havlík, lesník (D17; 13.6.1977)
412. Olga Havlová, v domácnosti (D195; 5.3.1982)
413. Věra Havlová, úřednice (D115; 8.10.1979)
414. Jan Havránek, student (D598; 31.12.1989)
415. Josef Havránek (D11; 9.3.1977)
416. Zdeněk Hayer (D33; 21.12.1977)
417. Miroslav Hejda, řidič (D565; 30.6.1989)
418. Václav Hejda, bývalý státní zaměstnanec (D6; 1.2.1977)
419. Zbyněk Hejda, spisovatel (D1; 1.1.1977)
420. dr. Ladislav Hejdánek, filozof (D1; 1.1.1977)
421. Vilém Hejzl, spisovatel (D6; 1.2.1977)
422. Oleg Hejnyš, dělník (D195; 5.3.1982)
423. dr. František Helešic, CSc., vědecký pracovník (D6; 1.2.1977)
424. Jiří Hemzal, dělník (D33; 21.12.1977)
425. doc. ing. Jiří Hermach, CSc., filozof (D1; 1.1.1977)
426. Slavomil Herynk, řidič tramvaje (D598; 31.12.1989)
427. Pavel Heřman, dělník (D6; 1.2.1977)
428. Pavel Heřman ml., knihář (D583; 30.9.1989)
429. Karel Hewanickí, operátor (D565; 30.6.1989)
430. Martin Hildeman, dělník (D33; 21.12.1977)
431. Štefan Hiroš, dělník (D33; 21.12.1977)

432. Josef Hiršal, spisovatel (D1; 1. 1. 1977)
433. Pavel Hlaváč, duchovní (D6; 1. 2. 1977)
434. Josef Hlaváček (D231; 13. 3. 1983)
435. Ludvík Hlaváček, historik umění (D11; 9. 3. 1977)
436. Slavěna Hlaváčková, telefonistka (D115; 8. 10. 1979)
437. Věra Hlaváčková, studující (D6; 1. 2. 1977)
438. Petr Hlavatý, drogist (D173; 27. 4. 1981)¹¹
439. Pavel Hlavoněk, elektromechanik (D302; 20. 5. 1985)
440. Dagmar Hlavsová, knihovnice (D101; 21. 4. 1979)
441. Roman Hlinský, údržbář (D53; 23. 5. 1978)
442. Pavel Hnojský (D598; 31. 12. 1989)
443. Petr Hocke, tesař (D53; 23. 5. 1978)
444. dr. Josef Hodic, historik (D1; 1. 1. 1977)
445. Leopold Hoffman, býv. předseda bran. a bezp. výboru NS (D17; 13. 6. 1977)
446. Martin Höger, dělník (D347; 1. 10. 1986)
447. František Hochman, bohoslovec (D71; 10. 10. 1978)
Olga Hochmanová viz Olga Rychtářová
448. Martin Holata, knihař (D583; 30. 9. 1989)
449. Vítězslav Holata, truhlář (D173; 27. 4. 1981)
450. ing. Hana Holcnerová, v domácnosti (D539; 31. 3. 1989)
451. Petr Holeček, železniční dělník (D509; 30. 12. 1988)
452. ing. Tomáš Holenda, zkušební technik (D539; 31. 3. 1989)
453. Pavel Holeš, automechanik (D583; 30. 9. 1989)
454. Martin Holiš, technik (D598; 31. 12. 1989)
455. Ivana Holotová, dělnice (D17; 13. 6. 1977)
456. Miroslav Holovský (D173; 27. 4. 1981)
457. Ladislav Holub, číšník (D115; 8. 10. 1979)
458. ing. Marie Holubcová, CSc. (D53; 23. 5. 1978)
459. Eva Holubová, studentka (D598; 31. 12. 1989)
460. dr. Miloslava Holubová, historička umění (D1; 1. 1. 1977)
461. Stanislav Homola, zahradník (D17; 13. 6. 1977)
462. Vít Bohumil Homolka, číšník (D71; 10. 10. 1978)
463. Alena Honzíková, prodavačka (D494; 30. 9. 1988)
464. František Horáček, dělník (D173; 27. 4. 1981)
465. František Horáček, číšník (D195; 5. 3. 1982)
466. Jiří Horák, dělník (D53; 23. 5. 1978)
467. Jiří Horák, dělník (D494; 30. 9. 1988)
468. Martin Horák, automechanik (D33; 21. 12. 1977)
469. dr. Petr Horák (D17; 13. 6. 1977)
470. Robert Horák, bývalý politický pracovník (D1; 1. 1. 1977)
471. Zdeněk Horák, stavěč dekorací (D598; 31. 12. 1989)
472. dr. Daňa Horáková, překladatelka (D71; 10. 10. 1978)
473. Mílada Horáková, pracovnice služeb (D6; 1. 2. 1977)
474. Emil Horčík, pomocný dělník (D6; 1. 2. 1977)
475. Svatopluk Horečka, pečovatel (D509; 30. 12. 1988)
476. Alexandra Horká (D195; 5. 3. 1982)

¹¹ Odvolal svůj podpis v prvním čtvrtletí roku 1988 (viz D455 z 31. 3. 1988).

477. František Horký, topič (D195; 5. 3. 1982)
478. Milan Hörmann, frekvenční mechanik (D565; 30. 6. 1989)
479. Josef Horn, skladník (D71; 10. 10. 1978)
480. Vladislav Horný, dělník (D6; 1. 2. 1977)
481. František Horváth (D195; 5. 3. 1982)
482. Vladimíra Horváthová (D195; 5. 3. 1982)
483. Radek Hořčica, zaměstnanec obchodního domu Prior (D231; 13. 3. 1983)
484. Milan Hořínek (D11; 9. 3. 1977)
485. ing. Milan Hošek, bývalý státní zaměstnanec (D1; 1. 1. 1977)
486. Ivona Hošková, samostatná kom. pracovnice (D583; 30. 9. 1989)
487. Karel Hötzel, technik (D583; 30. 9. 1989)
488. ing. arch. Matouš Houba, projektant (D598; 31. 12. 1989)
489. Karel Houska, úředník (D11; 9. 3. 1977)
490. ing. Petr Hoza, stavební inženýr (D539; 31. 3. 1989)
491. František Hrabal, dělník (D147; 9. 6. 1980)
492. Miroslav Hrabáň ml., pomocný projektant (D6; 1. 2. 1977)
493. Jan Hrabina, lepič plakátů (D6; 1. 2. 1977)
494. Jiřina Hrábková, novinářka (D1; 1. 1. 1977)
495. Antonín Hradecký, dělník (D565; 30. 6. 1989)
496. Jaroslav Hradecký, dělník (D565; 30. 6. 1989)
497. Ludvík Hradílek, truhlář (D598; 31. 12. 1989)
498. ing. Tomáš Hradílek (D6; 1. 2. 1977)
499. Simona Hradílková, studentka (D494; 30. 9. 1988)
500. Jiří Hradský, řidič (D565; 30. 6. 1989)
501. Petr Hrach, topič (D71; 10. 10. 1978)
502. Josef Hrazdil, řidič (D358; 28. 12. 1986)
503. Petr Hrbek, elektromechanik (D583; 30. 9. 1989)
504. Petr Hrdina, památkář (D147; 9. 6. 1980)
505. Jan Hric, elektrikář (D33; 21. 12. 1977)
506. Miroslav Hricenko, dělník (D33; 21. 12. 1977)
507. Milan Hriň, mechanik (D598; 31. 12. 1989)
508. Jana Hrnčířová, učnice (D33; 21. 12. 1977)
509. ing. dr. Oldřich Hromádko, bývalý plukovník SNB (D1; 1. 1. 1977)
510. ing. Alena Hromádková, socioložka (D6; 1. 2. 1977)
511. Marie Hromádková, bývalá politická pracovnice (D1; 1. 1. 1977)
512. Marta Hroníková, uklízečka (D539; 31. 3. 1989)
513. Hana Hrubešová, důchodkyně (D494; 30. 9. 1988)
514. Lubomír Hrubý, zedník (D539; 31. 3. 1989)
515. Vladimír Hrubý, dělník (D33; 21. 12. 1977)
516. Zdeněk Hrubý, dělník (D539; 31. 3. 1989)
517. Jan Hrudka, technik (D271; 7. 2. 1984)
518. Karel Hruška, dělník (D6; 1. 2. 1977)
519. Milan Hruška, horník (D565; 30. 6. 1989)
520. Miloš Hruška, dělník (D11; 9. 3. 1977)
521. Petr Hruška, řidič (D147; 9. 6. 1980)
522. Pavel Hruža, důlní elektromontér (D583; 30. 9. 1989)
523. Roland Hübber, opravář (D11; 13. 6. 1977)
524. doc. dr. Milan Hübl, CSc., historik (D1; 1. 1. 1977)

525. Pavel Hübner, dělník (D53; 23. 5. 1978)
526. Vladimír Hučín, dělník (D565; 30. 6. 1989)
527. Ladislav Hudec, knihař (D17; 13. 6. 1977)
528. Stanislav Hudec, soustružník (D17; 13. 6. 1977)
529. Antonín Hudský, dělník (D11; 9. 3. 1977)
530. Dušan Hudymač, dělník (D101; 21. 4. 1979)
531. Ondřej Hůlek, referent (D598; 31. 12. 1989)
532. Pavel Hurt, dělník (D565; 30. 6. 1989)
533. Jaroslav Hutka, písničkář (D33; 21. 12. 1977)
534. Vladimír Hütter (D598; 31. 12. 1989)
535. dr. Martin Hybler, metař (D53; 23. 5. 1978)
Ivana Hyblerová viz Ivana Šimková
536. Věra Hykšová (D415; 30. 9. 1987)
537. dr. Václav Hyndrák, historik (D1; 1. 1. 1977)
538. Mikoláš Chadima, hudebník a tiskař (D173; 27. 4. 1981)
539. Vladislav Chaloupka (D565; 30. 6. 1989)
540. Věra Chaloupková (D565; 30. 6. 1989)
541. František Chalupecký, dělník (D6; 1. 2. 1977)
542. Bohumil Charvát, dělník (D17; 13. 6. 1977)
543. Jiří Chmel, dělník (D33; 21. 12. 1977)
544. Ivana Chmělíčková, úřednice (D271; 7. 2. 1984)
545. Hana Chmelová, figurantka (D101; 21. 4. 1979)
546. Jaroslav Chnapko, dělník (D33; 21. 12. 1977)
Silvestra Chnapková viz Silvestra Lupertová
547. zasl. um. Vlasta Chramostová, herečka (D1; 1. 1. 1977)
548. Heřman Chromý, úředník (D302; 20. 5. 1985)
549. Daniel Chrz, strojník (D598; 31. 12. 1989)
550. Jan Chudomel, invalidní důchodce (D455; 31. 3. 1988)
551. Petr Chudožilov, spisovatel (D6; 1. 2. 1977)
552. Miroslav Ilek, dělník (D11; 9. 3. 1977)
553. Zdeněk Ingr, dělník (D173; 27. 4. 1981)
554. František Innemann, dělník (D11; 9. 3. 1977)
555. Jaroslav Jablonský, topič (D494; 30. 9. 1988)
556. Dušan Janáček, řidič (D565; 30. 6. 1989)
557. dr. Bohumír Janát, filozof (D17; 13. 6. 1977)
558. Jiří C. Janeček, invalidní důchodce (D147; 9. 6. 1980)
559. ing. Ludmila Jankovcová, býv. kandidátka předsednictva ÚV KSČ (D17; 13. 6. 1977)
560. Petr Janočko (D598; 31. 12. 1989)
561. František Janulík, dělník (D231; 13. 3. 1983)
562. Přemysl Janýr, dělník (D6; 1. 2. 1977)
563. Rudolf Jaroň, novinář (D6; 1. 2. 1977)
564. dr. Karel Jaroš, CSc., bývalý politický pracovník (D1; 1. 1. 1977)
565. ing. Milan Jaroš, ekonom (důchodce) (D583; 30. 9. 1989)
566. dr. Oldřich Jaroš, historik (D1; 1. 1. 1977)
567. Pavel Jaroš, dělník (D302; 20. 5. 1985)
568. Eva Jarošová, textařka (D17; 13. 6. 1977)
569. doc. dr. Věra Jarošová, CSc., historička (D1; 1. 1. 1977)
570. Jitka Jašková, dělnice (D71; 10. 10. 1978)

571. Jaroslav Javorský (D347; 1.10.1986)
572. Tomáš Jedlička, dělník (D440; 31.12.1987)
573. Jiří Jelínek, dělník (D539; 31.3.1989)
574. Jiří Jelínek, elektrikář (D539; 31.3.1989)
575. Petr Jelínek, dělník (D539; 31.3.1989)
576. Marie Jelínková, důchodkyně (D11; 9.3.1977)
577. Zuzana Jelínková, učnice (D53; 23.5.1978)
578. Pavel Jeřábek, dělník (D302; 20.5.1985)
579. Pavel Jeřábek, dělník (D509; 30.12.1988)
580. prof. dr. Zdeněk Jičínský, DrSc., právník (D1; 1.1.1977)
581. František Jílek, dělník (D173; 27.4.1981)
582. ing. Otakar Jílek, ekonom (D1; 1.1.1977)
583. Tomáš Jína, technik (D6; 1.2.1977)
584. Antonín Jíra, dělník (D11; 9.3.1977)
585. ing. Jaroslav Jíra, technik (D1; 1.1.1977)
586. Karel Jiráček, bývalý státní zaměstnanec (D1; 1.1.1977)
587. doc. dr. František Jiránek, pedagog (D1; 1.1.1977)
588. Miroslav Jirásek, chladírenský mechanik (D195; 5.3.1982)
589. Václav Jirásek, důchodce (D358; 28.12.1986)¹²
590. Miroslav Jirounek, dělník (D6; 1.2.1977)
591. Ivan Jirous, výtvarný teoretik (D33; 21.12.1977)
592. Tomáš Jirousek, učitel (D147; 9.6.1980)
593. Juliana Jirousová, malířka (D33; 21.12.1977)
594. Věra Jirousová, historička umění (D1; 1.1.1977)
595. Jaroslav Jírů, CSc., historik (D1; 1.1.1977)
596. Arnošt Jiřík, dělník (D115; 8.10.1979)
597. Jiří Jiřík, student (D17; 13.6.1977)
598. dr. Miroslav Jodl, CSc., sociolog (D1; 1.1.1977)
599. Jana Joglová, úřednice (D53; 23.5.1978)
600. dr. Josef John, politik (D1; 1.1.1977)
601. ing. Jarmila Johnová, ekonomka (D1; 1.1.1977)
602. Zbyněk Jonák (D17; 13.6.1977)
603. ing. Jiří Judl, technik (D1; 1.1.1977)
604. Libor Junek, dělník (D6; 1.2.1977)
605. Josef Jung, sladovník (D271; 7.2.1984)
606. Michal Jung, dělník (D565; 30.6.1989)
607. Simona Jungová, v domácnosti (D565; 30.6.1989)
608. Ivana Jůnová, laborantka (D71; 10.10.1978)
609. Hana Jüptnerová, pedagožka (D147; 9.6.1980)
610. Pavel Juráček, filmový režisér (D1; 1.1.1977)
611. Alois Jurník, skladník (D11; 9.3.1977)
612. Jan Just, dělník (D6; 1.2.1977)
613. Miroslav Kabele, řidič (D583; 30.9.1989)
614. Jaroslav Kabelka, dělník (D6; 1.2.1977)
615. Petr Kabeš, spisovatel (D1; 1.1.1977)

12 V dokumentu z 5.4.1987 (D387) mluvčí uvedli, že podpis prohlášení odvolal dr. Václav Jirásek z Prahy.

Věra Kabešová viz Věra Kubíčková

616. dr. Rudolf Kabíček, psycholog (D11; 9. 3. 1977)
617. Nikola Kabourková, studentka (D598; 31. 12. 1989)
618. Jana Kábrtová, skladová dělnice (D565; 30. 6. 1989)
619. Pavel Kačírek (D302; 20. 5. 1985)
620. dr. Oldřich Kaderka, právník a politik (D1; 1. 1. 1977)
621. prof. dr. Miroslav Kadlec, ekonom (D1; 1. 1. 1977)
622. Pavel Kadlec, přípravář v sítotisku (D115; 8. 10. 1979)
623. Pavel Kadlec (D101; 21. 4. 1979)
624. Petr Kadlec, opravář (D455; 31. 3. 1988)
625. Petr Kadlec, dělník (D455; 31. 3. 1988)
626. prof. dr. Vladimír Kadlec, DrSc., ekonom a politik (D1; 1. 1. 1977)
627. dr. Erika Kadlecová, CSc., socioložka (D1; 1. 1. 1977)
628. Jindra Kadlecová, knihovnice (D6; 1. 2. 1977)
629. Jan Kadubec, lesní dělník (D494; 30. 9. 1988)
630. Monika Kafková, učitelka (D494; 30. 9. 1988)
631. Petr Kahovec, řidič (D494; 30. 9. 1988)
632. Václav Kaiser, instalatér (D539; 31. 3. 1989)
633. Anna Kaiserová, důchodkyně (D509; 30. 12. 1988)
634. ing. Petr Kajnar, vývojový pracovník (D598; 31. 12. 1989)
635. ing. Stanislav Kalisz (D598; 31. 12. 1989)
636. Alena Kalusová, důchodkyně (D539; 31. 3. 1989)
637. Roman Kamarád, elektromechanik (D598; 31. 12. 1989)
638. Antonín Kamiš, dělník (D11; 9. 3. 1977)
639. Walter Kania, řidič (D11; 9. 3. 1977)
640. Jaroslava Kanivková, řidička (D583; 30. 9. 1989)
641. Eva Kantůrková, spisovatelka (D6; 1. 2. 1977)
642. Jan Kapek, technik (D6; 1. 2. 1977)
643. Bohuslav Kaplan, dělník (D101; 21. 4. 1979)
644. Pavel Kapustík, topič (D539; 31. 3. 1989)
645. Dagmar Kapustíková, šatnářka (D539; 31. 3. 1989)
646. Svatopluk Karásek, duchovní (D1; 1. 1. 1977)
647. Pavel Kardoš, elektromechanik (D565; 30. 6. 1989)
648. Jiří Karlík, dělník (D53; 23. 5. 1978)
649. Viktor Karlík, výtvarník (D598; 31. 12. 1989)
650. Olga Karlíková, malířka (D6; 1. 2. 1977)
651. Jiří Kasal, dělník (D11; 9. 3. 1977)
652. Jiří Kaša, řidič (D173; 27. 4. 1981)
653. Jakub Kaše, úředník (D6; 1. 2. 1977)
654. prof. dr. Vladimír Kašík, DrSc., historik (D1; 1. 1. 1977)
655. Antonín Kašpar, důchodce (D195; 5. 3. 1982)
656. Hynek Kašpar, dělník (D17; 13. 6. 1977)
657. Zdeněk Kašťák, dělník (D17; 13. 6. 1977)
658. Martin Katina, student (D598; 31. 12. 1989)
659. dr. František Kautman, CSc., literární historik (D1; 1. 1. 1977)
660. František Kautský, dělník (D173; 27. 4. 1981)
661. Ludvík Kavín, bývalý politický pracovník (D6; 1. 2. 1977)
662. MUDr. Anna Kavinová, lékařka (D53; 23. 5. 1978)

663. Hilmar Kayser, dělník (D6; 1. 2. 1977)
664. Marianna Kayserová, úřednice (D11; 9. 3. 1977)
665. JUDr. Jan Kazda, bývalý advokát (D598; 31. 12. 1989)
666. Josef Kazík, dělník (D11; 9. 3. 1977)
667. Zdeněk Kazík, dělník (D17; 13. 6. 1977)
668. Jan Keller, duchovní (D6; 1. 2. 1977)
669. Marta Kellerová, v domácnosti (D6; 1. 2. 1977)
670. Martin Kende (D583; 30. 9. 1989)
671. Peter Kerestúr, dělník (D33; 21. 12. 1977)
672. Jan Keřlík, dělník (D598; 31. 12. 1989)
673. Jan Kindl, expedient (D6; 1. 2. 1977)
674. Jan Kišš, invalidní důchodce (D347; 1. 10. 1986)
675. Aloisie Kiulpekidisová, úřednice (D271; 7. 2. 1984)
676. Mojmír Klánský, novinář (D6; 1. 2. 1977)
677. Oldřich Klein, invalidní důchodce (D455; 31. 3. 1988)
678. Jiří Kleiner, dělník (D115; 8. 10. 1979)
679. Jan Klement (D565; 30. 6. 1989)
680. Petr Klement, nástrojař (D101; 21. 4. 1979)
681. Alexandr Kliment, spisovatel (D1; 1. 1. 1977)
682. PhDr. Helena Klímová, socioložka (D440; 31. 12. 1987)¹³
683. dr. Bohumil Klípa, CSc., historik (D1; 1. 1. 1977)
684. Jan Klofáč, učeň (D598; 31. 12. 1989)
685. prof. dr. Jaroslav Klofáč, DrSc., sociolog (D1; 1. 1. 1977)
686. doc. dr. Vladimír Klokočka, právník (D1; 1. 1. 1977)
687. Viktor Klouda, dělník (D17; 13. 6. 1977)
688. Jaroslav Kmošek, instalatér (D565; 30. 6. 1989)
689. Theodor Knobloch, čalouník (D494; 30. 9. 1988)
690. Michal Kobal, dělník (D33; 21. 12. 1977)
691. Božena Kobalová (D115; 8. 10. 1979)
692. Eva Kobrová, zdravotní sestra (D173; 27. 4. 1981)
693. Petr Kobyłka, automechanik (D17; 13. 6. 1977)
694. ing. Alfréd Kocáb, duchovní (D1; 1. 1. 1977)
695. Miroslav Kocev, mechanik (D598; 31. 12. 1989)
696. dr. Jiří Kocourek, psycholog (D11; 9. 3. 1977)
697. Petr Kocum, řidič (D17; 13. 6. 1977)
698. Ludmila Kočí (D598; 31. 12. 1989)
699. Zdeněk Kočí (D598; 31. 12. 1989)
700. Lída Kočová, důchodkyně (D565; 30. 6. 1989)
701. Zina Kočová, studující (D1; 1. 1. 1977)
702. doc. dr. Luboš Kohout, CSc., politolog (D1; 1. 1. 1977)
703. Lubor Kohout, dělník (D539; 31. 3. 1989)
704. ing. Milan Kohout, topič (D347; 1. 10. 1986)
705. Pavel Kohout, spisovatel (D1; 1. 1. 1977)
706. Jiří Kohoutek, mechanik (D271; 7. 2. 1984)
707. Zdeněk Kohoutek, lakýrník (D17; 13. 6. 1977)

13 V D440 mluvíci zároveň oznámili, že v důsledku různých okolností (zničení, ztráty záznamů) nemohl být podpis v dosavadních seznamech zveřejněn. PhDr. Helena Klímová podepsala v roce 1980.

708. Tereza Kohoutová, studentka (D33; 21.12.1977)
 709. Vilma Kohsová, dělnice (D6; 1.2.1977)
 710. Arnošt Kohút, technik (D509; 30.12.1988)
 711. František Kolář ml., dělník (D565; 30.6.1989)
 712. Jiří Kolář, spisovatel a výtvarník. (D1; 1.1.1977)
 713. Roman Kolář, spojový manipulát (D565; 30.6.1989)
 714. Jaroslav Kolčava, brusič (D347; 1.10.1986)
 715. Vladimír Kolínek, fotograf (D302; 20.5.1985)
 716. Daniela Kolínková, dělnice (D509; 30.12.1988)
 717. ing. Ladislav Kolmistr, bývalý politický pracovník (D11; 9.3.1977)
 718. Jiří Kolouch, dělník (D402; 30.6.1987)
 719. MUDr. Vladimír Komár, psychiatr (D455; 31.3.1988)
 720. Alena Komárková, dělnice (D440; 31.12.1987)¹⁴
 721. dr. Božena Komárková, pedagožka (D1; 1.1.1977)
 722. Mária Komárová, redaktorka (D455; 31.3.1988)
 723. Alexandr Komaško, geofyzik (D6; 1.2.1977)
 724. dr. Václav V. Komeda, historik (D1; 1.1.1977)
 725. Pavol Koniar, dělník (D17; 13.6.1977)
 726. Michael Konůpek, filolog (D11; 9.3.1977)
 727. Jana Konvalinková, zdravotnice (D195; 5.3.1982)
 728. Pavel Kopeček, spisovatel (D11; 9.3.1977)
 729. Iveta Kopecká, v domácnosti (D509; 30.12.1988)
 730. Martin Kopecký, vychovatel (D565; 30.6.1989)
 731. Jaroslav Kopis, strojní zámečnick (D101; 21.4.1979)
 732. MUDr. Milan Kopřiva, hygienik (D598; 31.12.1989)
 733. ing. Tomáš Kopřiva (D583; 30.9.1989)
 734. Petr Kopta, překladatel (D6; 1.2.1977)
 735. Miroslav Koptiš, kulisák (D173; 27.4.1981)
 736. Karol Korbel, dělník (D402; 30.6.1987)
 737. František Korbela, duchovní (D11; 9.3.1977)
 738. Jan Korbelík, zdravotník (D11; 9.3.1977)
 739. doc. ing. Miloslav Korbelík, úředník (D33; 21.12.1977)
 740. Miloslav Korbelík ml., vrátný (D11; 9.3.1977)
 741. Marta Korbelová, důchodkyně (D494; 30.9.1988)
 742. Petra Korbelová (D402; 30.6.1987)
 743. Vavřinec Korčíš st., sociolog, (D1; 1.1.1977)
 744. Vavřinec Korčíš ml., dělník (D1; 1.1.1977)
 745. Josef Kordík, duchovní (D71; 10.10.1978)
 746. Jan Koroptvička, výtvarník (D11; 9.3.1977)
 747. dr. Jiří Kořínek, ekonom (D1; 1.1.1977)
 748. Vladimír Kos, úředník (D6; 1.2.1977)
 749. Pavla Kostková, úřednice (D11; 9.3.1977)
 750. dr. Karel Kostroun, literární kritik (D1; 1.1.1977)
 751. Jiří Kostúr, dělník (D173; 27.4.1981)
 752. Milan Košař, stavební technik (D33; 21.12.1977)

14 V D440 mluvčí zároveň oznámili, že v důsledku různých okolností (zničení, ztráty záznamů) nemohl být podpis v dosavadních seznamech zveřejněn. Alena Komárková podepsala v roce 1985.

753. Miroslav Košař, hudebník (D598; 31.12.1989)
 754. Jiří Kot, dělník (D539; 31.3.1989)
 755. PhDr. Vladislav Kotek (D115; 8.10.1979)
 756. ing. Jan Kotlas (D11; 9.3.1977)
 757. Iva Kotrlá, básnířka (D358; 28.12.1986)
 758. Zdeněk Kotrlý, invalidní důchodce (D539; 31.3.1989)
 759. Martin Kottas, instalatér (D17; 13.6.1977)
 760. Jaroslav Kouba, dělník (D11; 9.3.1977)
 761. Petr Kouba, malíř (D6; 1.2.1977)
 762. Božena Koucká, dělnice (D598; 31.12.1989)
 763. Jan Koudela, úředník (D6; 1.2.1977)
 764. Jindřich Koudelka, dělník (D147; 9.6.1980)
 765. Josef Koudelka, fotograf (D147; 9.6.1980)
 766. Libuše Koudelková, důchodkyně (D147; 9.6.1980)
 767. Alena Koudelová, úřednice (D6; 1.2.1977)
 768. Jaroslav Koukal, topič (D565; 30.6.1989)
 769. Jiří Koula, dělník (D231; 13.3.1983)
 770. Anna Koutná, dělnice (D1; 1.1.1977)
 771. ing. Bedřich Koutný (D440; 31.12.1987)
 772. Bohumil Koutný (D6; 1.2.1977)
 773. JUDr. Jaroslav Koutský, advokát (D598; 31.12.1989)
 774. Kamil Koutský, závozník (D539; 31.3.1989)
 775. Karel Koutský, dělník (D509; 30.12.1988)
 776. Jiří Kováč, dělník (D101; 21.4.1979)
 777. Petr Kováč, kameraman (D33; 21.12.1977)
 778. Zdena Kováčová (D17; 13.6.1977)
 779. Petr Kovář, instalatér (D195; 5.3.1982)
 780. Karel Kovařík, bývalý politický pracovník (D6; 1.2.1977)
 781. Václav Kovařík, dělník (D509; 30.12.1988)
 782. Václav Kozák, technik (D6; 1.2.1977)
 783. ing. Petr Kozánek, topič (D455; 31.3.1988)
 784. Jiří Kozelka, dělník (D53; 23.5.1978)
 785. Jan Kozlík, revizní technik (D6; 1.2.1977)
 786. Ivan Kožíšek, dělník (D17; 13.6.1977)
 787. Ivan Kožíšek, dělník (D147; 9.6.1980)
 788. Miroslav Krajča, dělník (D195; 5.3.1982)
 789. Zdena Krajčová, dělnice (D195; 5.3.1982)
 790. Jan Král, dělník (D565; 30.6.1989)
 791. Josef Král, důchodce (D387; 5.4.1987)
 792. Milan Král, dělník (D6; 1.2.1977)
 793. doc. ing. Miloslav Král, CSc., vědecký pracovník (D1; 1.1.1977)
 794. Miloš Král, provozní elektrikář (D583; 30.9.1989)
 795. Vladimír Král, automechanik (D195; 5.3.1982)
 796. Vlastimil Králík (D415; 30.9.1987)¹⁵
 797. Alexandr Kramer (D6; 1.2.1977)

15 Podepsal již koncem roku 1986, ale protože nebyla uvedena adresa, mluvčí podpis uveřejnili až po ověření správnosti podpisu. Srv. D415 (30.9.1987).

798. Jitka Kramperová, fotografka (D598; 31.12.1989)
799. Jan Krátký (D415; 30.9.1987)¹⁶
800. Bohumil Kratochvíl (D6; 1.2.1977)
801. Jiří Kratochvíl, instalatér (D101; 21.4.1979)
802. Jiří Kratochvíl, dělník (D115; 8.10.1979)
803. Jiří Kratochvíl (D565; 30.6.1989)
804. Marie Kratochvílová (D565; 30.6.1989)
Jarmila Kratochvílová viz Jarmila Pařízková
805. Eva Kraupnerová, v domácnosti (D583; 30.9.1989)
806. Vladimír Kraupner, studující (D583; 30.9.1989)
807. Karel Kraus, překladatel (D11; 9.3.1977)
808. Karel Kraus, figurant (D17; 13.6.1977)
809. Miloš Kraus (D302; 20.5.1985)
810. Milan Krebes, dělník (D101; 21.4.1979)
811. Petr Kreibich, invalidní důchodce (D231; 13.3.1983)
812. Roman Kreitl, dělník (D583; 30.9.1989)
813. Karel Krejča ml., zaměstnanec spojů (D71; 10.10.1978)
814. dr. Jaroslav Krejčí, CSc., historik (D6; 1.2.1977)
815. Jaroslav Krejčí ml., rybář (D11; 9.3.1977)
816. ing. Petr Krejčí, výzkumný pracovník (D6; 1.2.1977)
817. Tatjana Krejčí, ošetřovatelka (D11; 9.3.1977)
818. František Krejčík, dělník (D494; 30.9.1988)
819. dr. František Kriegel, politik a lékař (D1; 1.1.1977)
820. Andrej Krob, dělník (D1; 1.1.1977)
821. Ria Krolopová, studující (D147; 9.6.1980)
822. Petr Kronďák, klempíř (D17; 13.6.1977)
823. Daniel Kroupa, redaktor (D11; 9.3.1977)
824. Vladimír Kroul, důchodce (D11; 9.3.1977)
825. JUDr. Vojtěch Krumpera, právník (důchodce) (D583; 30.9.1989)
826. Milan Krumpholc, dělník (D173; 27.4.1981)
827. Karel Krúpa, dělník (D11; 9.3.1977)
828. Vladislav Krupička, dělník (D11; 9.3.1977)
829. Jan Křelina, dělník (D11; 9.3.1977)
830. doc. dr. Jan Křen, DrSc., historik (D1; 1.1.1977)
831. Jan Křivan, elektrikář (D455; 31.3.1988)
832. Ivo Křivánek, dělník (D33; 21.12.1977)
833. Jiří Křivský, topič (D11; 9.3.1977)
834. Josef Kříž, řidič (D539; 31.3.1989)
835. doc. ing. Karel Kříž, CSc., ekonom (D6; 1.2.1977)
836. PhDr. Petr Kříž, učitel (D565; 30.6.1989)
837. René Kříž, dělník (D11; 9.3.1977)
838. Jiří Křížan, publicista, scénárista (D598; 31.12.1989)
839. Daniel Křížek, student (D598; 31.12.1989)

¹⁶ Podepsal již koncem roku 1986, ale protože nebyla uvedena adresa, mluvčí podpis uveřejnili až po ověření správnosti podpisu. Srv. D415 (30.9.1987).

840. Marie Rút Křížková, literární historička¹⁷
 841. Veronika Křížová, v domácnosti (D565; 30.6.1989)
 842. ing. Bohumír Kuba, středoškolský profesor v. v. (D509; 30.12.1988)
 843. Ján Kubáň, technik (D494; 30.9.1988)
 844. Jan Kubánek (D271; 7.2.1984)
 845. Milada Kubelková, referentka (D598; 31.12.1989)
 846. Jiří Kubíček, restaurátor, (D11; 9.3.1977)
 847. Věra Kubíčková, v domácnosti (D115; 8.10.1979)
 Marcela Kubínová viz Marcela Němcová
 848. Marta Kubišová, zpěvačka (D1; 1.1.1977)
 849. Emil Kučera, důchodce (D440; 31.12.1987)¹⁸
 850. Jan Kučera, výtvarník (D231; 13.3.1983)
 851. Karel Kučera, dělník (D231; 13.3.1983)
 852. Lumír Kučera, dělník (D6; 1.2.1977)
 853. Martin Kučera, elektroenergetik (D598; 31.12.1989)
 854. Pavel Kučera, dělník (D17; 13.6.1977)
 855. Pavel Kučírek, dělník (D173; 27.4.1981)
 856. Jiří Kufner, dělník (D565; 30.6.1989)
 857. Josef Kuhn, elektrikář (D539; 31.3.1989)
 858. Dalibor Kuch, dělník (D302; 20.5.1985)
 859. Jaroslav Kuchyňa, učitel (D565; 30.6.1989)
 860. Ilona Kuchyňová, v domácnosti (D598; 31.12.1989)
 861. Jaroslav Kukal, elektromontér (D6; 1.2.1977)
 862. Jaroslav Kukol, zámečnický (D173; 27.4.1981)
 863. Zdeněk Kulík, dělník (D302; 20.5.1985)
 864. Daniel Kumermann, skladník (D101; 21.4.1979)
 865. Alena Kumprechtová, skladnice (D271; 7.2.1984)
 866. Václav Kůs, dělník (D195; 5.3.1982)
 867. doc. dr. Miroslav Kusý, CSc., filozof (D6; 1.2.1977)
 868. Jaroslava Kušnířová, projektantka (D71; 10.10.1978)
 869. Štefan Kuštek (D415; 30.9.1987)
 870. Ladislav Kvapil, číšník (D598; 31.12.1989)
 871. Miroslav Kvašňák, topič (D598; 31.12.1989)
 872. Pavel Kvíčala, topič (D302; 20.5.1985)
 873. Zdeněk Kvítek, dělník (D173; 27.4.1981)
 874. Alois Kýhos, dělník (D17; 13.6.1977)
 875. Ivan Kyncl, fotograf (D115; 8.10.1979)
 876. Karel Kyncl, novinář (D1; 1.1.1977)
 877. Jaroslav Kytlica (D147; 9.6.1980)

17 Marie Rút Křížková se přihlásila k Chartě 77 dopisem, který poslala prezidentovi ČSSR, řadě institucí i svému zaměstnavateli, kopii odevzdala také Janu Vladislavovi. V dopise, který se dostal ihned také do samizdatového oběhu, vysvětlila, proč se připojuje „svým podpisem k Chartě 77“. Shodou okolností se sice její jméno neobjevilo v žádném ze seznamu signatářů, byla však považována za signatářku a v roce 1983 se stala mluvčí Charty. (Viz též dokument D440 z 31.12.1987 a *Charta 77 očima současných. Po dvaceti letech*, s. 233.)

18 V D440 mluvčí zároveň oznámili, že v důsledku různých okolností (zničení, ztráty záznamů) nemohl být podpis v dosavadních seznamech zveřejněn. Emil Kučera podepsal v roce 1986.

878. MUDr. Tatiana Labská, lékařka (D598; 31.12.1989)
879. Viktor Labský, dělník (D195; 5.3.1982)
880. dr. Michal Lakatoš, CSc., právník (D1; 1.1.1977)
881. Ladislav Lála, důlní technik (D565; 30.6.1989)
882. Ivan Lamper, dělník (D231; 13.3.1983)
883. Jan Lamper, dělník (D231; 13.3.1983)
884. Dana Lamperová, v domácnosti (D231; 13.3.1983)
885. doc. dr. Václav Lamsler, DrSc., sociolog (D6; 1.2.1977)
886. Lilian Landová, studující (D71; 10.10.1978)
887. Pavel Landovský, herec (D1; 1.1.1977)
888. Radek Langhammer, dřevorubec (D455; 31.3.1988)
889. Karel Lánský, novinář (D6; 1.2.1977)
890. Miroslav Latta, dělník (D17; 13.6.1977)
891. dr. Vasil Latta, právník (D6; 1.2.1977)
892. Vendelín Laurenčík, technik (D17; 13.6.1977)
893. Roman Lázníčka, dřevorubec (D598; 31.12.1989)
894. Jiří Lederer, novinář (D1; 1.1.1977)
895. Elzbieta Ledererová, překladatelka (D53; 23.5.1978)
896. Miroslav Lehký, programátor (D565; 30.6.1989)
897. Jiří Lejnar ml., laborant (D115; 8.10.1979)
898. Milan Leroch, řidič (D358; 28.12.1986)
899. Josef Lešňanský, dělník (D494; 30.9.1988)
900. ing. Jan Leštínský, technik (D1; 1.1.1977)
901. Gabriel Levický, dělník (D71; 10.10.1978)
902. Vasil Levý, dělník (D173; 27.4.1981)
903. ing. Otta Líbal, agronom (D583; 30.9.1989)
904. Vladimír Líbal, výtvarník (D387; 5.4.1987)
905. Vladimír Liberda, důchodce, (D539; 31.3.1989)
906. Jaroslav Linhart, dělník (D33; 21.12.1977)
907. Karel Linhart, dělník (D440; 31.12.1987)
908. Milan Linhart, dělník (D440; 31.12.1987)
909. Vladimír Linhart, řidič (D347; 1.10.1986)
910. Romana Linhartová, pánská krejčová (D478; 30.6.1988)
911. Petr Lípa, dělník (D598; 31.12.1989)
912. dr. Ladislav Lis, bývalý politický pracovník (D1; 1.1.1977)
913. Bohumír Liška, dělník (D347; 1.10.1986)
914. František Liška, železniční dělník (D478; 30.6.1988)
915. Oldřich Liška, bývalý státní zaměstnanec (D1; 1.1.1977)
916. Tomáš Liška, hlídač (D173; 27.4.1981)
917. Zdeněk Liška, dělník (D173; 27.4.1981)
918. Jaromír Litera, bývalý politický pracovník (D1; 1.1.1977)
919. ing. Jan Litomiský, agronom (D6; 1.2.1977)
920. Martin Litomiský, geofyzik (D71; 10.10.1978)
921. Petr Lívanský, frézař (D565; 30.6.1989)
922. František Lízna, duchovní (D53; 23.5.1978)
923. Oliver Lois, důchodce (D402; 30.6.1987)
924. Jiří Lokša, invalidní důchodce (D583; 30.9.1989)
925. Jan Lopatka, literární kritik (D1; 1.1.1977)

926. Anna Lorencová, důchodce (D598; 31.12.1989)
927. Oldřich Loukota, dělník (D17; 13.6.1977)
928. dr. Emil Ludvík, hudební skladatel (D1; 1.1.1977)
929. René Ludvík, student (D598; 31.12.1989)
930. Václav Luhan, strojní zámečník (D173; 27.4.1981)
931. Andrej Lukáček, duchovní (D6; 1.2.1977)
932. Ivan Lukáš, řidič (D598; 31.12.1989)
933. Maxmilián Lukášek, dělník (D17; 13.6.1977)
934. Klement Lukeš (D1; 1.1.1977)
935. Pavel Lukeš, skladník (D539; 31.3.1989)
936. Silvestra Lupertová, operátorka (D173; 27.4.1981)
937. Václav Lyalikoff, dělník (D101; 21.4.1979)
938. Vladimír Macák, automechanik (D6; 1.2.1977)
939. Jiří Macek (D583; 30.9.1989)
940. Richard Macek, dělník (D6; 1.2.1977)
941. Charlotta Máčková, dělnice (D53; 23.5.1978)
942. Věroslav Mach (D598; 31.12.1989)
943. Jan Macháček, hlídač (D539; 31.3.1989)
944. Pavel Macháček, dělník (D17; 13.6.1977)
945. Zdena Macháčková, úřednice (D33; 21.12.1977)
946. dr. Sergej Machonin, divadelní kritik a překladatel (D1; 1.1.1977)
947. prof. dr. Milan Machovec, DrSc., filozof (D1; 1.1.1977)
948. Vratislav Machulka, dělník (D17; 13.6.1977)
949. Petr Maišaidr, dělník (D17; 13.6.1977)
950. Hana Malá (D598; 31.12.1989)
951. Radislav Málek, student (D565; 30.6.1989)
952. Jaroslav Malfait, dělník (D583; 30.9.1989)
953. prof. dr. Josef Malický, matematik (D6; 1.2.1977)
954. Vladimír Malík, prodavač (D11; 9.3.1977)
955. Ladislav Malý, technický úředník (D173; 27.4.1981)
956. dr. Radomír Malý, historik (D33; 21.12.1977)
957. Václav Malý, dělník (D11; 9.3.1977)
958. Zdeněk Malý (D598; 31.12.1989)
959. Vladimír Man, elektromontér (D302; 20.5.1985)
960. Ivan Maňásek, technik (D17; 13.6.1977)
961. František Mareček, dělník (D6; 1.2.1977)
962. Miloslav Mareček, dělník (D478; 30.6.1988)
963. Lenka Marečková, dozorčí stanice (D302; 20.5.1985)
964. Aleš Marek (D598; 31.12.1989)
965. Jaroslav Marek, horník (D565; 30.6.1989)
966. Jiří Marek, dělník (D33; 21.12.1977)
967. Jiří Marek, student (D598; 31.12.1989)
968. Karel Marek, dělník (D11; 9.3.1977)
969. Vladimír Marek, dělník (D17; 13.6.1977)
970. Jiří Mareš, dělník (D6; 1.2.1977)
971. Květa Marková, úřednice (D598; 31.12.1989)
972. Luděk Marks, samostatný referent (D402; 30.6.1987)
973. Vlastimil Markytán, dělník (D101; 21.4.1979)

974. Bohumil Marousek, soustružník (D598; 31.12.1989)
975. Lubomír Marousek, soustružník (D598; 31.12.1989)
976. Radovan Martínek, dělník (D598; 31.12.1989)
977. Anna Marvanová, novinářka (D1; 1.1.1977)
978. Jan Mařík, dělník (D6; 1.2.1977)
979. Ladislav Mařík, dělník (D147; 9.6.1980)
980. Stanislav Masarik, řidič (D509; 30.12.1988)
981. Jaroslav Máslo, čerpač (D565; 30.6.1989)
982. Ivan Mašek, programátor (D565; 30.6.1989)
983. Jan Mašek, elektroúdržbář (D17; 13.6.1977)
984. Miloslav Mašek, provozní chemik (D71; 10.10.1978)
985. Petr Mašek, dělník (D6; 1.2.1977)
986. Jelena Mašínová, scénáristka (D1; 1.1.1977)
987. Alena Mašková, v domácnosti (D598; 31.12.1989)
988. František Maštera, řidič (D53; 23.5.1978)
989. Marie Mašterová, v domácnosti (D53; 23.5.1978)
990. Miroslav Matěcha, elektromontér (D565; 30.6.1989)
991. Jiří Matoušek (D539; 31.3.1989)
992. René Matoušek (D271; 7.2.1984)
993. Jaroslav Matras, elektromechanik (D53; 23.5.1978)
994. Zdeněk Matuszek, připravář výroby (D583; 30.9.1989)
995. Martin Matuščík, student (D33; 21.12.1977)
996. Kyra Matuščíková (D271; 7.2.1984)
997. Michal Matzenauer, dělník (D6; 1.2.1977)
998. Jitka Matzenauerová, knihovnice (D6; 1.2.1977)
999. Marie Matzenauerová, duchovní (D6; 1.2.1977)
1000. Leoš Mayer, mechanik (D478; 30.6.1988)
1001. Michaela Mayerová, spojová manipulantka (D478; 30.6.1988)
1002. František Maxera, výtvarník (D6; 1.2.1977)
1003. Rostislav Mazánek, dělník (D17; 13.6.1977)
1004. Marta Mazánková, akad. malířka (D6; 1.2.1977)
1005. Ivan Medek, hudební publicista (D1; 1.1.1977)
1006. Eliška Meissnerová, pečovatelka (D539; 31.3.1989)
1007. Věra Meissnerová, bývalý státní zaměstnanec. (D17; 13.6.1977)
1008. doc. dr. Hana Mejdrová, CSc., historička (D1; 1.1.1977)
1009. dr. Evžen Menert, CSc., filozof (D1; 1.1.1977)
1010. Vladislav Merhaut, technik (D17; 13.6.1977)
1011. Jan Metyš, reprodukční grafik (D231; 13.3.1983)
1012. dr. Jaroslav Mezník, historik (D1; 1.1.1977)
1013. Jaroslav Micka (D195; 5.3.1982)
1014. ing. Zbyněk Mička, důlní technik (D565; 30.6.1989)
1015. Radek Mihálik, lisář (D358; 28.12.1986)
1016. ing. Aleš Michalík, technik (D539; 31.3.1989)
1017. Otakar Michl, programátor (D6; 1.2.1977)
1018. doc. dr. Karel Michňák, filozof (D6; 1.2.1977)
1019. Otakar Mika, horník (D11; 9.3.1977)
1020. Milan Miklas, automechanik (D101; 21.4.1979)
1021. Jana Miklušáková, ošetřovatelka (D565; 30.6.1989)

1022. Věra Mikulová, dělnice (D101; 21. 4. 1979)
1023. Miroslav Milanovský, důchodce (D598; 31. 12. 1989)
1024. Pavel Mildner, dělník (D565; 30. 6. 1989)
1025. Tomáš Miller, stavěč dekorací (D598; 31. 12. 1989)
1026. Stanislav Miloš, dělník (D539; 31. 3. 1989)
1027. Stanislav Milota, kameraman (D6; 1. 2. 1977)
1028. ing. Ivan Miluška, programátor (D6; 1. 2. 1977)
1029. PhDr. Alena Míšková, archivářka (D539; 31. 3. 1989)
1030. Jan Mládek, plastikář (D539; 31. 3. 1989)
1031. MUDr. Jaroslav Mlčák, lékař (D539; 31. 3. 1989)
1032. Jaroslav Mlejnek (D115; 8. 10. 1979)
1033. Josef Mlejnek, strojník (D302; 20. 5. 1985)
1034. Ota Mlejnek, invalidní důchodce (D509; 30. 12. 1988)
1035. Ivo Mludek, dělník (D539; 31. 3. 1989)
1036. doc. dr. Ján Mlynárik, CSc., historik (D1; 1. 1. 1977)
1037. doc. dr. Zdeněk Mlynář, CSc., právník a politik (D1; 1. 1. 1977)
1038. Milan Moletz, dělník (D147; 9. 6. 1980)
1039. Vratislav Moravec, sazeč (D565; 30. 6. 1989)
1040. Robert Morganz, technik (D17; 13. 6. 1977)
1041. Petr Motal, topič (D387; 5. 4. 1987)
1042. Ervín Motl, novinář (D6; 1. 2. 1977)
1043. Karel Motl, ekonom (D583; 30. 9. 1989)
1044. Zdeněk Motloch, asanační pracovník (D115; 8. 10. 1979)
1045. Otakar Moučka, dělník (D101; 21. 4. 1979)
1046. Kamila Moučková, bývalá televizní hlasatelka (D1; 1. 1. 1977)
1047. Rudolf Mraček, podlahář (D71; 10. 10. 1978)
1048. Jiří Mrázek, topič (D1; 1. 1. 1977)
1049. Karel Mrázek, technický pracovník (D358; 28. 12. 1986)
1050. Martina Mrázová, knihovnice (D17; 13. 6. 1977)
1051. Jana Mrkvová, sekretářka (D539; 31. 3. 1989)
1052. Petr Mudrik, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1053. Aleš Müller, dělník (D347; 1. 10. 1986)
1054. Jiří Müller (D1; 1. 1. 1977)
1055. Františka Müllerová, úřednice (D33; 21. 12. 1977)
1056. Rudolf Münz, důchodce (D6; 1. 2. 1977)
1057. Věra Münzová, důchodkyně (D6; 1. 2. 1977)
1058. dr. Pavel Muraško, filolog (D1; 1. 1. 1977)
1059. ing. Oldřich Musil, technik (D11; 9. 3. 1977)
1060. Jana Musilová, v domácnosti (D11; 9. 3. 1977)
1061. Vladimír Muzička, výtvarník (D17; 13. 6. 1977)
1062. Olga Muzičková (D440; 31. 12. 1987)
1063. Pavel Myslín, dělník (D17; 13. 6. 1977)
1064. Oldřich Myška, elektrikář (D494; 30. 9. 1988)
1065. Monika Nadrchalová, zdravotní sestra (D565; 30. 6. 1989)
1066. Jan Najman, dělník (D539; 31. 3. 1989)
1067. Jakub Najmr, spojař (D539; 31. 3. 1989)
1068. ing. arch. Pavel Nauman (D440; 31. 12. 1987)
1069. Augustin Navrátil, hradlař (D147; 9. 6. 1980)

1070. dr. Jaromír Navrátil, CSc., historik (D11; 9. 3. 1977)
1071. Robert Nebřenský, hudebník (D598; 31. 12. 1989)
1072. Miroslav Nečas, ostříč nářadí (D101; 21. 4. 1979)
1073. Jan Nedvěd, novinář (D1; 1. 1. 1977)
1074. Ladislav Nedvěd, sklenář (D539; 31. 3. 1989)
1075. Dana Němcová, psychologka (D1; 1. 1. 1977)
1076. Helena Němcová, novinářka (D6; 1. 2. 1977)
1077. Marcela Němcová, v domácnosti (D115; 8. 10. 1979)
1078. Markéta Němcová (D71; 10. 10. 1978)
1079. Michaela Němcová, zpěvačka, (D539; 31. 3. 1989)
1080. Pavla Němcová (D71; 10. 10. 1978)
1081. Rostislav Němčík, dělník (D583; 30. 9. 1989)
1082. Richard Němčok (D173; 27. 4. 1981)
1083. David Němec, učeň (D115; 8. 10. 1979)
1084. František Němec, technik (D11; 9. 3. 1977)
1085. Jaromír Němec, mistr zvuku (D147; 9. 6. 1980)
1086. Jiří Němec, psycholog (D1; 1. 1. 1977)
1087. Ondřej Němec, reprodukční grafik, (D115; 8. 10. 1979)
1088. Martin Němeček, student (D598; 31. 12. 1989)
1089. Antonín Němejc, dělník (D71; 10. 10. 1978)
1090. Jiří Neplech, odb. ekonom (D539; 31. 3. 1989)
1091. dr. Vladimír Nepraš, novinář (D1; 1. 1. 1977)
1092. Vladimír Nepustil, psycholog (D11; 9. 3. 1977)
1093. Boris Netopil, dělník (D565; 30. 6. 1989)
1094. Jana Neumanová, CSc., historička (D1; 1. 1. 1977)
1095. Josef Nevyhoštěný, důchodce (D565; 30. 6. 1989)
1096. Jiří Newerla, zásobovač (D358; 28. 12. 1986)
1097. Pavel Nováček, referent nákupu (D565; 30. 6. 1989)
1098. Vítězslav Nováček, technik (D565; 30. 6. 1989)
1099. František Novák, dělník (D33; 21. 12. 1977)
1100. František Novák, textilní dělník (D231; 13. 3. 1983)
1101. Jiří Novák, topenář (D6; 1. 2. 1977)
1102. Jiří K. Novák, akad. malíř (D6; 1. 2. 1977)
1103. Ladislav Novák, zásobovač (D565; 30. 6. 1989)
1104. Martin Novák, kuchař (D33; 21. 12. 1977)
1105. Miloš Novák, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1106. Petr Novák, zeměměřič (D598; 31. 12. 1989)
1107. Tomáš Novák, fotograf (D17; 13. 6. 1977)
1108. Václav Novák, bývalý státní zaměstnanec (D1; 1. 1. 1977)
1109. Eva Nováková, laborantka (D53; 23. 5. 1978)
1110. Jaroslava Nováková (D6; 1. 2. 1977)
1111. Radka Nováková, zdravotní sestra (D11; 9. 3. 1977)
1112. Zuzana Nováková, zahradnice (D6; 1. 2. 1977)
1113. Tibor Novotka, směnový mistr (D539; 31. 3. 1989)
1114. Igor Novotný, prodavač (D347; 1. 10. 1986)
1115. Jaroslav Novotný, student (D598; 31. 12. 1989)
1116. Michal Novotný, voják z povolání (D598; 31. 12. 1989)
1117. Milan Novotný, pomocný dělník (D195; 5. 3. 1982)

1118. Pavel Novotný, sklenář (D173; 27. 4. 1981)
1119. Tibor Novotný, výhybkář ČSD (D583; 30. 9. 1989)
1120. Miroslav Nový, technik (D101; 21. 4. 1979)
1121. Miroslav Nový (D115; 8. 10. 1979)
1122. ing. Miroslav Nývlt, čerpač (D565; 30. 6. 1989)
1123. Bohumil Obdržálek, dělník (D271; 7. 2. 1984)
1124. Irena Obdržálková (D440; 31. 12. 1987)¹⁹
1125. Vladimír Oborský, instalatér (D33; 21. 12. 1977)
1126. Lubomír Obruča, topič (D17; 13. 6. 1977)
1127. Jarmila Obručová, úřednice (D53; 23. 5. 1978)
1128. Bohuslav Odolán, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1129. Jaroslava Odvářková, studující (D17; 13. 6. 1977)
1130. Josef Ohera, řidič (D598; 31. 12. 1989)
1131. Milan Ohnisko, invalidní důchodce (D402; 30. 6. 1987)
1132. Josef Olšanský, aranžér (D11; 9. 3. 1977)
1133. Jiří Olt, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1134. Vratislav Ondráček, tavič sýrů (D565; 30. 6. 1989)
1135. Jaroslav Ondrák ml., dělník (D231; 13. 3. 1983)
1136. dr. Jaroslav Opat, CSc., historik (D1; 1. 1. 1977)
1137. Josef Opočanský, dělník (D6; 1. 2. 1977)
1138. Pavel Opočanský, dělník (D17; 13. 6. 1977)
1139. Tatjana Opeľová, sociální pracovníce (D11; 9. 3. 1977)
1140. Věra Opeľová, číšnice (D17; 13. 6. 1977)
1141. Jaroslav Opršal, řidič (D598; 31. 12. 1989)
1142. Jan Oravec, dělník (D539; 31. 3. 1989)
1143. Daniel Orság, ekonom zásobování (D539; 31. 3. 1989)
1145. dr. Milan Otáhal, CSc., historik (D1; 1. 1. 1977)
1146. Petr Ouda, topenář (D6; 1. 2. 1977)
1147. Josef Ouroda, dělník (D101; 21. 4. 1979)
1148. Karel Outrata, dispečer ČSD (D509; 30. 12. 1988)
1149. Eduard Ovčáček, výtvarník (D455; 31. 3. 1988)
1150. Zdeněk Pacina, úředník (D6; 1. 2. 1977)
1151. ing. Jiřina Pacinová, úřednice (D6; 1. 2. 1977)
1152. dr. Ludvík Pacovský, novinář (D1; 1. 1. 1977)
1153. Julie Pacholíková, technička (D565; 30. 6. 1989)
1154. Vladimír Pajer, montér (D598; 31. 12. 1989)
1155. ing. Pavel Paláček (D583; 30. 9. 1989)
1156. Aleš Palán, dělník (D598; 31. 12. 1989)
1157. Jiří Pallas, technik (D1; 1. 1. 1977)
1158. Martin Palouš, programátor (D1; 1. 1. 1977)
1159. doc. dr. Radim Palouš, pedagog (D1; 1. 1. 1977)
Pavla Paloušová viz Pavla Němcová
1160. Petr Panák, topič (D565; 30. 6. 1989)
1161. Milan Panc, topič (D598; 31. 12. 1989)
1162. Walter Panc, figurant (D71; 10. 10. 1978)

19 V D440 mluvčí zároveň oznámili, že v důsledku různých okolností (zničení, ztráty záznamů) nemohl být podpis v dosavadních seznamech zveřejněn. Irena Obdržálková podepsala v roce 1982.

1163. František Pánek, dělník (D17; 13. 6. 1977)
1164. Jan Pánek, dělník (D565; 30. 6. 1989)
1165. Milan Pankráz, elektromontér (D101; 21. 4. 1979)
1166. Ladislav Papež, zámečník (D17; 13. 6. 1977)
1167. Radek Pára, dělník (D539; 31. 3. 1989)
1168. Miloslava Parčová, důchodkyně (D101; 21. 4. 1979)
1169. Viktor Parkán, dělník (D53; 23. 5. 1978)
1170. Jan Pařízek, dělník (D195; 5. 3. 1982)
1171. Eva Pařízková, dělnice (D195; 5. 3. 1982)
1172. Jarmila Pařízková, dělnice (D195; 5. 3. 1982)
1173. Petr Pastrňák, opravář (D583; 30. 9. 1989)
1174. Antonín Pata, kameník (D195; 5. 3. 1982)
1175. Václav Patejdl, textilní technik (D231; 13. 3. 1983)
1176. dr. Patejdllová-Horčicová, důchodkyně (D583; 30. 9. 1989)
1177. Hana Pátková, úřednice (D598; 31. 12. 1989)
1178. prof. dr. Jan Patočka, DrSc., dr. h. c., filozof (D1; 1. 1. 1977)
1179. Jan Patočka ml., dělník (D1; 1. 1. 1977)
1180. Jan Pavelka, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1181. dr. František Pavlíček, spisovatel (D1; 1. 1. 1977)
1182. Jiří Pavlíček, dělník (D347; 1. 10. 1986)
1183. Vladimír Pavlík, dělník (D478; 30. 6. 1988)
1184. Milan Pavlišťík, dělník (D347; 1. 10. 1986)
1185. Pavel Pavlovský, dělník (D17; 13. 6. 1977)
1186. Blanka Pavlů, úřednice (D6; 1. 2. 1977)
1187. MUDr. Jan Payne, lékař (D598; 31. 12. 1989)
1188. Petr Payne, evang. vikář (D583; 30. 9. 1989)
1189. Karel Pazdera, dělník (D173; 27. 4. 1981)
1190. Otto Pazourek (D539; 31. 3. 1989)
1191. Karel Pecka, spisovatel (D1; 1. 1. 1977)
1192. Karel Pecka, dělník (D565; 30. 6. 1989)
1193. Anna Pechancová, účetní (D11; 9. 3. 1977)
1194. Zdeněk Pechar (D598; 31. 12. 1989)
1195. Marta Pecharová, invalidní důchodce (D494; 30. 9. 1988)
1196. Marta Pecharová (D598; 31. 12. 1989)
1197. Jozef Pekárik, dělník (D147; 9. 6. 1980)
1198. Pavel Pěkný, dělník (D6; 1. 2. 1977)
1199. Tomáš Pěkný, novinář (D1; 1. 1. 1977)
1200. ing. Antonín Pelc, konstruktér (D271; 7. 2. 1984)
1201. Jan Pelc, výtvarník (D33; 21. 12. 1977)
1202. Ivan Pelíšek, truhlář (D583; 30. 9. 1989)
1203. Zuzana Pelíšková, v domácnosti (D583; 30. 9. 1989)
1204. Jan Pellant, topenář (D6; 1. 2. 1977)
1205. Pavel Petera, investiční technik (D598; 31. 12. 1989)
1206. Jiří Petr, horník (D583; 30. 9. 1989)
1207. Miloš Petr, truhlář (D539; 31. 3. 1989)
1208. RNDr. Zbyněk Petráček, geograf (D598; 31. 12. 1989)
1209. Karel Petráň, elektrikář (D539; 31. 3. 1989)
1210. Jan Petránek, novinář (D1; 1. 1. 1977)

1211. Jana Petrová, knihařka (D598; 31.12.1989)
 1212. Kamil Petrovický, dělník (D509; 30.12.1988)
 1213. Stanislava Petrovová, laborantka (D71; 10.10.1978)
 1214. Radovan Petřík, student (D598; 31.12.1989)
 1215. Miroslav Petříček, technik (D6; 1.2.1977)
 1216. Irena Petřinová, novinářka (D6; 1.2.1977)
 1217. Tomáš Petřivý, student FAMU (D101; 21.4.1979)
 1218. dr. Karel Pichlík, historik (D1; 1.1.1977)
 1219. Zdeněk Pika, dělník (D347; 1.10.1986)
 1220. Jan Pilnáček, topič (D71; 10.10.1978)
 1221. Jaroslava Pilnáčková, technička (D71; 10.10.1978)
 1222. dr. Zdeněk Pinc, sociální pracovník (D6; 1.2.1977)
 1223. Vladimír Pinter (D115; 8.10.1979)
 1224. Marcela Pinterová, pom. dělnice (D33; 21.12.1977)
 Hana Pípalová viz Pavla Chmelová
 1225. Zdeněk Piras, mechanik (D17; 13.6.1977)
 1226. Jana Pirasová, dělnice (D17; 13.6.1977)
 1227. Jaromír Piskoř, technolog (D539; 31.3.1989)
 1228. Milan Píša, duchovní (D33; 21.12.1977)
 1229. Vojtěch Píša, technik (D347; 1.10.1986)
 1230. Stanislav Pitaš, dělník (D440; 31.12.1987)²⁰
 1231. dr. Petr Pithart, právník (D1; 1.1.1977)
 1232. Bohdan Pivoňka, duchovní (D6; 1.2.1977)
 1233. prof. dr. Bedřich Placák, lékař (D11; 9.3.1977)
 1234. Jan Placák, expedient (D173; 27.4.1981)
 1235. Ladislav Plíva, dělník (D71; 10.10.1978)
 1236. František Podaný, číšník (D539; 31.3.1989)
 1237. Zdeněk Podhorský, dělník (D17; 13.6.1977)
 1238. Petr Podhrázký, redaktor (D11; 9.3.1977)
 1239. Dana Podolská, zdravotní sestra (D6; 1.2.1977)
 1240. Jiří Podolský, dělník (D539; 31.3.1989)
 Michaela Pohanková viz Michaela Němcová
 1241. dr. Peter Pohl (D11; 9.3.1977)
 1242. Petr Pohořelecký, dělník (D415; 30.9.1987)
 1243. Antonín Pojar, dělník (D53; 23.5.1978)
 1244. Jaroslav Pojer, poštovní zaměstnanec (D17; 13.6.1977)
 1245. Karel Poklop, dělník (D71; 10.10.1978)
 1246. dr. Bohumil Pokorný, historik (D11; 9.3.1977)
 1247. Jiří Pokorný, dělník (D17; 13.6.1977)
 1248. Miloš Pokorný (D415; 30.9.1987)²¹
 1249. Vladimír Pokorný, student (D53; 23.5.1978)
 1250. ing. Zdeněk Pokorný, technik (D1; 1.1.1977)
 1251. Rudolf Poláček, řidič (D6; 1.2.1977)

20 V D440 mluvčí zároveň oznámili, že v důsledku různých okolností (zničení, ztráty) záznamů nemohl být podpis v dosavadních seznamech zveřejněn. Stanislav Pitaš podepsal v roce 1983.

21 Podepsal již koncem roku 1986, ale protože nebyla uvedena adresa, mluvčí podpis uveřejnili až po ověření správnosti podpisu. Srv. D415 (30.9.1987).

1252. ing. Lubomír Polák, zaměstnanec JZD (D17; 13. 6. 1977)
1253. Miroslav Polák, dělník (D440; 31. 12. 1987)
1254. Alena Polanská, kuchařka (D565; 30. 6. 1989)
1255. Antonín Poljak, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1256. Jiří Polma (D6; 1. 2. 1977)
1257. František Polomík, sanitář (D11; 9. 3. 1977)
1258. Radim Ponča, dělník (D565; 30. 6. 1989)
1259. Hana Ponická, spisovatelka (D598; 31. 12. 1989)
1260. Jiří Popel, dělník (D6; 1. 2. 1977)
1261. Oldřich Popelka, horník (D583; 30. 9. 1989)
1262. Jara Popelová, psychologka (D11; 9. 3. 1977)
1263. Milan Porada, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1264. Ondřej Pospíchal, dělník (D302; 20. 5. 1985)
1265. Petr Pospíchal (D147; 9. 6. 1980)
1266. Robert Pospíchal, řidič (D565; 30. 6. 1989)
1267. Jan Pospíšil, dělník (D17; 13. 6. 1977)
1268. Jiří Pospíšil, dělník (D231; 13. 3. 1983)
1269. Jiří Pospíšil, dělník (D415; 30. 9. 1987)
1270. Luboš Pospíšil, dělník (D302; 20. 5. 1985)
1271. Miroslav Pospíšil, zámečnick (D53; 23. 5. 1978)
1272. Anna Pospíšilová, studující (D11; 9. 3. 1977)
1273. Jiří Postawa, osvětlovač (D598; 31. 12. 1989)
1274. František Postupa, stavební dispečer (D494; 30. 9. 1988)
1275. Martin Poš, fotograf (D11; 9. 3. 1977)
1276. Petr Pouba, noční hlídač (D455; 31. 3. 1988)
1277. Dušan Poupa, dělník (D173; 27. 4. 1981)
1278. ing. Alena Poupová, textilní inženýrka (D173; 27. 4. 1981)
1279. Věnceslava Povolná, filoložka (D11; 9. 3. 1977)
1280. dr. František Povolný, historik a sociolog (D11; 9. 3. 1977)
1281. ing. Václav Povolný, programátor (D6; 1. 2. 1977)
1282. Eduard Prášek, invalidní důchodce (D494; 30. 9. 1988)
1283. Karel Prášek, novinář (D6; 1. 2. 1977)
1284. Ilja Pravda, technický úředník (D539; 31. 3. 1989)
1285. Ladislav Pražák, dělník (D17; 13. 6. 1977)
1286. Jan Pražma, učitel (D539; 31. 3. 1989)
1287. Vladimír Příkazský, novinář (D1; 1. 1. 1977)
1288. Jan Princ, dělník (D17; 13. 6. 1977)
1289. ing. Květoslava Princová, v domácnosti (D101; 21. 4. 1979)
1290. Drahuše Proboštová, novinářka (D1; 1. 1. 1977)
1291. Martin Prochaska, geodet (D565; 30. 6. 1989)
1292. Jaroslav Procházka, instalatér (D17; 13. 6. 1977)
1293. Miroslav Procházka, dělník (D539; 31. 3. 1989)
1294. Tomáš Procházka, dělník (D53; 23. 5. 1978)
1295. Václav Procházka, vývoj. pracovník (D33; 21. 12. 1977)
1296. Jarmila Procházková, chemička (D101; 21. 4. 1979)
1297. Lenka Procházková, uklízečka (D101; 21. 4. 1979)
1298. Petr Prokeš, film. laborant (D6; 1. 2. 1977)
1299. Helena Prokopová, chemička (D6; 1. 2. 1977)

1300. Josef Pros, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1301. Milan Pruner, dělník (D195; 5. 3. 1982)
1302. JUDr. Josef Průša, advokát (D271; 7. 2. 1984)
1303. Mojmír Průša (D17; 13. 6. 1977)
1304. Zdena Přecechtělová (D195; 5. 3. 1982)
1305. Jana Převratská, pedagožka (D1; 1. 1. 1977)
1306. Lubomír Příkryl, zámečník (D147; 9. 6. 1980)
1307. dr. Zdeněk Příkryl, politolog (D1; 1. 1. 1977)
1308. dr. Tomáš Pštross, sociolog (D11; 9. 3. 1977)
1309. Jan Ptáček, dělník (D415; 30. 9. 1987)
1310. Jaroslav Ptáček, zámečník (D147; 9. 6. 1980)
1311. Jaroslav Pták, dělník (D33; 21. 12. 1977)
1312. Juraj Puci, průvodce turistů (D539; 31. 3. 1989)
1313. Jan Pukalík (D271; 7. 2. 1984)
1314. Václav Pulda, dělník (D6; 1. 2. 1977)
1315. Zdeněk Pumpr, divadelní zaměstnanec (D302; 20. 5. 1985)
1316. Jaroslav Rada, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1317. Ladislav Radič, elektrikář (D17; 13. 6. 1977)
1318. Petr Ragan, lodník (D6; 1. 2. 1977)
1319. Marie Raganová, technická pracovnice (D6; 1. 2. 1977)
1320. Roman Rákosník, dělník, (D455; 31. 3. 1988)
1321. Jan Rampich, dělník (D347; 1. 10. 1986)
1322. Pavla Rašková, prodavačka (D598; 31. 12. 1989)
1323. Petr Rathouský, izolatér (D583; 30. 9. 1989)
1324. Miloš Rejchrt, duchovní (D1; 1. 1. 1977)
1325. Štefan Rejko, strojník (D387; 5. 4. 1987)
1326. Miroslava Rektorisová, novinářka (D6; 1. 2. 1977)
1327. Barbara Resnerová, studentka (D598; 31. 12. 1989)
1328. Vratislav Riedl, instalatér (D17; 13. 6. 1977)
1329. Ivana Riedlová, prodavačka (D17; 13. 6. 1977)
1330. Marie Riesichová, dělnice (D17; 13. 6. 1977)
1331. Aleš Richter, dělník (D1; 1. 1. 1977)
1332. František Richter, invalidní důchodce (D271; 7. 2. 1984)
1333. dr. Milan Richter, právník (D1; 1. 1. 1977)
1334. Miroslav Richter, vrátný (D455; 31. 3. 1988)
1335. dr. Vladimír Richter, bývalý politický pracovník (D6; 1. 2. 1977)
1336. Zuzana Richterová, v domácnosti (D1; 1. 1. 1977)
1337. Milan Roček, konstruktér (D6; 1. 2. 1977)
1338. Dušan Roháček, elektromechanik (D598; 31. 12. 1989)
1339. Angelika Rommelová, svobodné povolání (D11; 9. 3. 1977)
1340. Miroslav Rosendorf, dělník (D583; 30. 9. 1989)
1341. Božena Rosolová, úřednice (D347; 1. 10. 1986)
1342. ing. Pavel Roubal, technik (D6; 1. 2. 1977)
1343. ing. Věra Roubalová, technička (D6; 1. 2. 1977)
Ria Rösslerová viz Ria Krolopová
1344. Josef Rozmiler, pedagog (D17; 13. 6. 1977)
1345. Jan Rozsypal, důchodce (D583; 30. 9. 1989)
1346. Dana Rücklová, v domácnosti (D17; 13. 6. 1977)

1347. ing. František Rudl, učitel autoškoly (D173; 27. 4. 1981)
1348. Miloš Rudolf, elektrikář (D565; 30. 6. 1989)
1349. Jakub Ruml, kalkulant (D33; 21. 12. 1977)
1350. Jan Ruml, skladník (D6; 1. 2. 1977)
1351. Jiří Ruml, novinář (D1; 1. 1. 1977)
1352. Ivo Rumler, bez zaměstnání (D195; 5. 3. 1982)
1353. Jiřina Rumlová, typografka (D478; 30. 6. 1988)
1354. doc. ing. Antonín Rusek, ekonom (D33; 21. 12. 1977)
1355. ing. Antonín Rusek, ekonom (D33; 21. 12. 1977)
1356. Ivan Rusek, programátor (D147; 9. 6. 1980)
1357. Marie Rusková, učitelka (D33; 21. 12. 1977)
1358. Pavel Rušej, dělník (D17; 13. 6. 1977)
1359. Miroslav Růžička, duchovní v.v. (D33; 21. 12. 1977)
1360. Ota Růžička, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1361. dr. Tomáš Růžička, CSc., fyzik (D6; 1. 2. 1977)
1362. Alžběta Růžičková, důchodkyně (D17; 13. 6. 1977)
1363. ing. Pavel Ryba, agronom (D6; 1. 2. 1977)
1364. Zbyněk Ryba, zootechnik (D598; 31. 12. 1989)
1365. Olga Rybková, porodní asistentka (D11; 9. 3. 1977)
1366. Alena Rybová, v domácnosti, úřednice (D6; 1. 2. 1977)
1367. Jan Rydval, dělník (D17; 13. 6. 1977)
1368. Vladimír Rygel, dělník (D173; 27. 4. 1981)
1369. dr. Pavel Rychetský, právník (D1; 1. 1. 1977)
1370. Olga Rychtářová (D53; 23. 5. 1978)
1371. Karel Rypl, dělník (D302; 20. 5. 1985)
1372. Jiří Rys, elektrikář (D565; 30. 6. 1989)
1373. ing. Zora Rysová, stav. inženýrka (D17; 13. 6. 1977)
1374. ing. Zdenka Řeháková, t.č. bez zaměstnání (D115; 8. 10. 1979)
1375. ing. František Řehánek, důchodce (D565; 30. 6. 1989)
1376. prof. dr. Vladimír Říha, pedagog (D1; 1. 1. 1977)
1377. doc. dr. Marie Říhová, CSc., lékařka (D6; 1. 2. 1977)
1378. ing. Naděžda Sáblíková (D6; 1. 2. 1977)
1379. Stanislav Sadílek, fotoreportér (D6; 1. 2. 1977)
1380. Hubert Sádlo, dělník (D6; 1. 2. 1977)
1381. Jiří Sachr, strojník (D539; 31. 3. 1989)
1382. Vilém Sacher, generálplukovník v zál. (D1; 1. 1. 1977)
1383. Vítězslav Sachr, prodavač (D565; 30. 6. 1989)
1384. ing. Pavel Saidl, technik (D598; 31. 12. 1989)
1385. Lumír Salzman, dělník (D539; 31. 3. 1989)
1386. Tomáš Sanetrník, dělník (D583; 30. 9. 1989)
1387. Iva Sanetrníková, v domácnosti (D583; 30. 9. 1989)
1388. Lubomír Sapoušek, truhlář (D347; 1. 10. 1986)
1389. Dušan Szama, dělník (D539; 31. 3. 1989)
1390. Ján Sedal, herec (D598; 31. 12. 1989)
1391. Vojtěch Sedláček, programátor (D1; 1. 1. 1977)
1392. Helena Seidlová, knihovnice (D1; 1. 1. 1977)
1393. nár. um. Jaroslav Seifert, básník (D1; 1. 1. 1977)
1394. dr. Pavel Seifter, historik (D6; 1. 2. 1977)

1395. dr. Gertruda Sekaninová-Čakrtová, právnička, diplomatka (D1; 1.1.1977)
1396. Ivo Semerád, lesní dělník (D6; 1.2.1977)
1397. Antonie Seykorová, důchodkyně (D539; 31.3.1989)
1398. Jan Schneider, dělník (D1; 1.1.1977)
1399. Miroslav Schneider, prodavač (D11; 9.3.1977)
1400. Martin Schovánek, student (D598; 31.12.1989)
1401. ing. Daniel Schubert, skladník (D347; 1.10.1986)
1402. Naděžda Schulzová, odborná asistentka (D6; 1.2.1977)
1403. Igor Sibilla, řidič (D539; 31.3.1989)
1404. Karol Sidon, spisovatel (D1; 1.1.1977)
1405. Dušan Skála, archivář (D101; 21.4.1979)
1406. Martin Skála, elektromechanik (D583; 30.9.1989)
1407. Pavel Skála, dělník (D115; 8.10.1979)
1408. Miroslav Skalický, dělník (D6; 1.2.1977)
1409. Marie Skálová (D17; 13.6.1977)
1410. František Sklenář, elektroúdržbář (D17; 13.6.1977)
1411. Radek Skryja, dělník (D440; 31.12.1987)²²
1412. Eliška Skřenková (D1; 1.1.1977)
1413. Libor Skříček, dělník (D101; 21.4.1979)
1414. dr. Milan Skřont, mistr sportu (D17; 13.6.1977)
1415. Květa Slabá, kadeřnice (D6; 1.2.1977)
1416. dr. Aleš Sládek, CSc., pedagog (D6; 1.2.1977)
1417. David Sládek, strojní zámečnický (D583; 30.9.1989)
1418. Oldřich Sládek (D231; 13.3.1983)
1419. Karel Slach, kameraman (D6; 1.2.1977)
1420. Bohumil Sláma (D302; 20.5.1985)
1421. Josefa Slánská (D1; 1.1.1977)
1422. Jaroslav Slánský, dělník (D11; 9.3.1977)
1423. ing. Rudolf Slánský, technik (D1; 1.1.1977)
1424. Bohumír Slavík, prodavač (D6; 1.2.1977)
1425. Otakar Slavík, výtvarník (D6; 1.2.1977)
1426. Václav Slavík, politolog (D1; 1.1.1977)
1427. Antonín Slíva, pedagog (D11; 9.3.1977)
1428. Zdeněk Slíva, invalidní důchodce (D539; 31.3.1989)
1429. Milan Slíž, zedník (D33; 21.12.1977)
1430. Antonín Slovák, duchovní (D101; 21.4.1979)
1431. Jiří Slovák, zedník (D33; 21.12.1977)
1432. ing. Jan Smazal, bývalý státní zaměstnanec (D11; 9.3.1977)
1433. Dana Smetanová, úřednice (D598; 31.12.1989)
1434. Jan Smital, dělník (D71; 10.10.1978)
1435. Vlastimil Smolík, dělník (D539; 31.3.1989)
1436. Vladimír Smrček, dělník (D231; 13.3.1983)
1437. Ivan Smrčka, studující (D173; 27.4.1981)
1438. Katrin Smrkovská (D11; 9.3.1977)
1439. Bohumil Smutný, řidič (D11; 9.3.1977)
1440. Josef Smutný, student (D598; 31.12.1989)

22 Odvolal svůj podpis v prvním čtvrtletí 1988 (D455 z 31.3.1988).

1441. Věra Sobotková, úřednice (D17; 13. 6. 1977)
1442. Ladislav Socha, úředník (D11; 9. 3. 1977)
1443. Jan Sokol, technik (D1; 1. 1. 1977)
1444. Lubomír Sokol, tiskař (D494; 30. 9. 1988)
1445. Václav Sokol, výtvarník (D53; 23. 5. 1978)
1446. Jan Soldán, dělník (D440; 31. 12. 1987)
1447. Štěpán Sommer, průvodčí (D598; 31. 12. 1989)
1448. Tomáš Sommernitz (D33; 21. 12. 1977)
1449. Zdeněk Sosna, dělník (D358; 28. 12. 1986)
1450. David Souček, dělník (D115; 8. 10. 1979)
1451. doc. dr. Jan Souček, sociolog (D1; 1. 1. 1977)
1452. Jaroslav Souček, číšník (D583; 30. 9. 1989)
1453. Tomáš Souček, geodet (D565; 30. 6. 1989)
1454. Miloš Soudský (D33; 21. 12. 1977)
1455. Karel Soukup, lesní dělník (D11; 9. 3. 1977)
1456. ing. Marie Soukupová, technička (D6; 1. 2. 1977)
1457. Jaroslav Soušek, truhlář (D33; 21. 12. 1977)
1458. Zdeněk Spálovský, řidič (D101; 21. 4. 1979)
1459. Jaroslav Spurný, dělník (D271; 7. 2. 1984)
1460. Václav Srb, dělník (D478; 30. 6. 1988)
1461. Helena Srncová, zlatnice (D539; 31. 3. 1989)
1462. Ivan Staněk, opravář zemědělských strojů (D565; 30. 6. 1989)
1463. Stanislav Staněk, geolog (D598; 31. 12. 1989)
1464. Andrej Stankovič, básník (D6; 1. 2. 1977)
1465. Olga Stankovičová, dokumentátorka (D147; 9. 6. 1980)
1466. Marie Staňková, domovnice (D173; 27. 4. 1981)
1467. Eva Stará (D598; 31. 12. 1989)
1468. František Stárek, technik (D33; 21. 12. 1977)
1469. Martin Starinský, spojový manipulát (D565; 30. 6. 1989)
1470. Jaromír Starý (D598; 31. 12. 1989)
1471. Ivan Steffel, čerpač (D598; 31. 12. 1989)
1472. Jan Stehlík, tesař (D11; 9. 3. 1977)
1473. ing. Josef Stehlík, bývalý politik (D1; 1. 1. 1977)
1474. Josef Stehlík, dělník (D17; 13. 6. 1977)
1475. Dana Stehlíková (D1; 1. 1. 1977)
1476. Petr Steiner, klempíř (D53; 23. 5. 1978)
1477. Josef Steklý, výtvarník (D6; 1. 2. 1977)
1478. Vladimír Stern, bývalý státní zaměstnanec (D1; 1. 1. 1977)
1479. Jana Sternová (D1; 1. 1. 1977)
1480. ing. Jaromír Stibic, CSc., vědecký pracovník (D6; 1. 2. 1977)
1481. Jarmila Stibicová, učitelka (D6; 1. 2. 1977)
1482. Petr Stoklasa, zednický učeň (D583; 30. 9. 1989)
1483. Ilja Storoženko, dělník (D53; 23. 5. 1978)
1484. František Straka, dělník (D173; 27. 4. 1981)
1485. Rudolf Straka, bývalý politický pracovník (D6; 1. 2. 1977)
1486. Vladimír Straka, řidič (D195; 5. 3. 1982)
1487. Oldřich Stránský, klempíř (D17; 13. 6. 1977)
1488. Jiří Strhář (D387; 5. 4. 1987)

1489. dr. Julius Strinka (D17; 13. 6. 1977)
1490. Libor Strobach, geodet (D478; 30. 6. 1988)
1491. Aleš Středa, kapitán ČSPLO (D565; 30. 6. 1989)
1492. Jiří Středa, sanitář (D147; 9. 6. 1980)
1493. Pavel Stříbrný, technik (D347; 1. 10. 1986)
1494. Pavel Studený (D115; 8. 10. 1979)
1495. dr. Eva Stuchlíková, psycholožka (D1; 1. 1. 1977)
1496. dr. Čestmír Suchý, novinář (D1; 1. 1. 1977)
1497. František Suchý, dělník (D509; 30. 12. 1988)
1498. Rudolf Suchý, dělník (D71; 10. 10. 1978)
1499. Jaroslav Suk, dělník (D1; 1. 1. 1977)
1500. Petra Suková, dělnice (D11; 9. 3. 1977)
1501. Věra Suková, novinářka (D1; 1. 1. 1977)
1502. Antonín Svárovský, akad. malíř (D6; 1. 2. 1977)
1503. František Svatuška, dělník (D147; 9. 6. 1980)
1504. Arnošt Svejkovský, elektromontér (D101; 21. 4. 1979)
1505. Jan Svoboda, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1506. Jindřich Svoboda, dělník (D583; 30. 9. 1989)
1507. Jiří Svoboda, dělník (D17; 13. 6. 1977)
1508. Miroslav Svoboda, dělník (D33; 21. 12. 1977)
1509. Miroslav Svoboda, elektromechanik (D583; 30. 9. 1989)
1510. Stanislav Svoboda, jeřábník (D583; 30. 9. 1989)
1511. Hana Svobodová, vyučující (D6; 1. 2. 1977)
1512. Jarmila Svobodová, dělnice (D565; 30. 6. 1989)
1513. Xenie Svobodová, úřednice (D6; 1. 2. 1977)
1514. Vojen Syrovátka, duchovní (D6; 1. 2. 1977)
1515. Dorka Syrovátková, zdravotní sestra (D6; 1. 2. 1977)
1516. Jan Šabata, topič (D1; 1. 1. 1977)
1517. doc. dr. Jaroslav Šabata, CSc., psycholog a politik (D1; 1. 1. 1977)
1518. Václav Šabata, výtvarník (D1; 1. 1. 1977)
1519. Anna Šabatová ml., úřednice (D1; 1. 1. 1977)
1520. Anna Šabatová st., novinářka (D6; 1. 2. 1977)
1521. Jan Šafránek, výtvarník (D1; 1. 1. 1977)
1522. Jan Šafrata, technik (D6; 1. 2. 1977)
1523. Ingrid Šafratová, technická kontrolorka (D11; 9. 3. 1977)
1524. Antonín Šach, bývalý politický pracovník (D11; 9. 3. 1977)
1525. doc. dr. František Šamalík, DrSc., právník a politolog (D1; 1. 1. 1977)
1526. Petr Šantora, provozní chemik (D115; 8. 10. 1979)
1527. Boris Šapov, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1528. JUDr. Josef Šárka, důchodce (D598; 31. 12. 1989)
1529. Jiří Šašek (D11; 9. 3. 1977)
1530. Jaromír Šavřda, spisovatel (D231; 13. 3. 1983)
1531. Dolores Šavřdová, důchodkyně (D402; 30. 6. 1987)
1532. Jan Šeba, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1533. ing. Václav Šebek, architekt (D1; 1. 1. 1977)
1534. ing. Jana Šebková (D1; 1. 1. 1977)
1535. Marie Šebová, dělnice (D53; 23. 5. 1978)
1536. Roman Šedivý, závozník (D539; 31. 3. 1989)

1537. Ilja Šedo, invalidní důchodce (D101; 21. 4. 1979)
1538. Zdeněk Šefl, řidič (D33; 21. 12. 1977)
1539. Miroslav Šejna, instalatér (D17; 13. 6. 1977)
1540. Michal Šembera (D115; 8. 10. 1979)
1541. ing. Jan Ševčík, geodet (D583; 30. 9. 1989)
1542. Martin Ševčík, prodavač (D583; 30. 9. 1989)
1543. Radim Ševčík, operátor (D565; 30. 6. 1989)
1544. Jaromír Šídlo, elektromontér (D33; 21. 12. 1977)
1545. Zdeněk Šichor, dělník (D539; 31. 3. 1989)
1546. Jiřina Šiklová, uklízečka (D539; 31. 3. 1989)
1547. František Šilar, abs. Komenského bohoslovecké fakulty (D6; 1. 2. 1977)
1548. prof. ing. Věněk Šilhán, CSc., ekonom (D1; 1. 1. 1977)
1549. Jitka Šilhánová, projektantka (D440; 31. 12. 1987)
1550. dr. Libuše Šilhánová, CSc., socioložka (D1; 1. 1. 1977)
1551. Eva Šimandlová, studující (D231; 13. 3. 1983)
1552. Petr Šimánek (D53; 23. 5. 1978)
1553. ing. arch. Lumír Šimeček, designér (D565; 30. 6. 1989)
1554. Ivana Šimková, psychologka (D1; 1. 1. 1977)
1555. doc. ing. Bohumil Šimon, CSc., ekonom a politik (D1; 1. 1. 1977)
1556. Marek Šimon, dělník (D271; 7. 2. 1984)
1557. Marie Šimoníková, studující (D11; 9. 3. 1977)
1558. Jitka Šimonová, keramička (D598; 31. 12. 1989)
1559. Jan Šimsa, duchovní (D1; 1. 1. 1977)
1560. Martin Šimsa, sazeč (D71; 10. 10. 1978)
1561. František Šimůnek, recepční (D17; 13. 6. 1977)
1562. doc. dr. Jan Šindelář, CSc., filozof (D1; 1. 1. 1977)
1563. Alena Šišková, pracovnice OÚNZ (D598; 31. 12. 1989)
1564. Bohumil Šitavanc, římskokatolický kněz (D598; 31. 12. 1989)
1565. Otakar Škarohlíd, vrtný dělník (D71; 10. 10. 1978)
1566. Štefan Škoviera, dělník (D17; 13. 6. 1977)
1567. Jan Škrabánek, technik (D147; 9. 6. 1980)
1568. Lenka Škrabánková, výtvarnice (D147; 9. 6. 1980)
1569. Vladimír Škutina, novinář (D1; 1. 1. 1977)
1570. Rudolf Šlajer (D598; 31. 12. 1989)
1571. Miroslav Šlanbera, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1572. ing. Karel Šling, ekonom (D6; 1. 2. 1977)
1573. dr. Dana Šmejkalová (D17; 13. 6. 1977)
1574. Zdeněk Šmerda, dělník (D302; 20. 5. 1985)
1575. Martin Šmíd, topič (D509; 30. 12. 1988)
1576. Pavel Šmída, dělník (D115; 8. 10. 1979)
1577. Pavla Šmolíková, správčová (D440; 31. 12. 1987)
1578. Vlastislav Šnajdr, měřič (D6; 1. 2. 1977)
1579. Milan Šolc, dělník (D565; 30. 6. 1989)
1580. Ruth Šormová, v domácnosti (D565; 30. 6. 1989)
1581. Milan Špička, dělník (D478; 30. 6. 1988)
1582. JUDr. Petr Šplíchal, právník (D598; 31. 12. 1989)
1583. Miroslav Šrámek, zedník (D565; 30. 6. 1989)
1584. Pavel Šremer, mikrobiolog (D1; 1. 1. 1977)

1585. Jiří Štencl, dělník (D509; 30.12.1988)
1586. Bára Štěpánová, herečka (D565; 30.6.1989)
1587. Zdeněk Štefl, řidič (D33; 21.12.1977)
1588. dr. Stanislav Štěrba (D6; 1.2.1977)
1589. Jan Štern, spisovatel (D440; 31.12.1987)²³
1590. František Štětina, číšník (D583; 30.9.1989)
1591. Libuše Števíčková, dělnice (D1; 1.1.1977)
1592. Dušan Štipala, řidič (D583; 30.9.1989)
1593. Marek Štolba, topič (D565; 30.6.1989)
1594. Marie Štolovská (D1; 1.1.1977)
1595. Věra Šťovíčková, novinářka (D1; 1.1.1977)
1596. Klaudius Štrobl, střední kádr (D17; 13.6.1977)
1597. Vladimír Štučka, dělník (D11; 9.3.1977)
1598. Vlastislav Štulíř ml., programátor (D598; 31.12.1989)
1599. Věra Šubrtová, dělnice (D6; 1.2.1977)
1600. Petr Šulák, kominík (D539; 31.3.1989)
1601. Pavla Šuláková, čalounice (D539; 31.3.1989)
1602. Aleš Šulc (D539; 31.3.1989)
1603. Zdislav Šulc, novinář (D6; 1.2.1977)
1604. Antonín Šulce, důchodce (D598; 31.12.1989)
1605. Olga Šulcová, novinářka (D6; 1.2.1977)
1606. dr. Miroslav Šumavský, historik (D1; 1.1.1977)
1607. Petruška Šustrová, úřednice (D1; 1.1.1977)
1608. Robert Šüttö, dělník (D33; 21.12.1977)
1609. Jaroslav Šváb, dělník (D6; 1.2.1977)
1610. Jaroslav Šváb, zámečník (D71; 10.10.1978)
1611. Milana Švandová, středoškolská profesorka (D598; 31.12.1989)
1612. PhDr. Oldřich Švarny, orientalista (D583; 30.9.1989)
1613. Anna Švecová, techn. pracovnice (D53; 23.5.1978)
1614. Marek Šved (D539; 31.3.1989)
1615. Jiří Švejda, dělník (D6; 1.2.1977)
1616. Marie Švermová (D1; 1.1.1977)
1617. Jaroslav Švestka, dřevorubec (D415; 30.9.1987)
1618. Petr Švestka, dělník (D195; 5.3.1982)
1619. Karel Švorčík, topič (D440; 31.12.1987)²⁴
1620. Pavel Tajovský, technik (D494; 30.9.1988)
1621. Josef Takacs, zámečník (D101; 21.4.1979)
1622. Michal Talo, strojní technik (D231; 13.3.1983)
1623. Robert Tandelmayr, elektromontér (D71; 10.10.1978)
1624. prof. dr. Vladimír Tardy, psycholog a filozof (D1; 1.1.1977)
1625. zasl. um. Dominik Tatarka, spisovatel (D1; 1.1.1977)
1626. Petr Tafoun, dělník (D6; 1.2.1977)
1627. Karel Tauš, jevištní technik (D71; 10.10.1978)

23 V D440 mluvčí zároveň oznámili, že v důsledku různých okolností (zničení, ztráty záznamů) nemohl být podpis v dosavadních seznamech zveřejněn. Jan Štern podepsal v roce 1977.

24 V D440 mluvčí zároveň oznámili, že v důsledku různých okolností (zničení, ztráty záznamů) nemohl být podpis v dosavadních seznamech zveřejněn. Karel Švorčík podepsal v roce 1979.

1628. Eva Teichmannová, laborantka (D17; 13. 6. 1977)
1629. František Tesař, dělník (D402; 30. 6. 1987)
1630. dr. Jan Tesař, CSc., historik (D1; 1. 1. 1977)
1631. Igor Tesařík, zdravotník (D231; 13. 3. 1983)
1632. Jan Thoma, dělník (D6; 1. 2. 1977)
1633. Jiří Tichý, zahradník a spisovatel (D598; 31. 12. 1989)
1634. Taťána Tobolová, plavčí mistr (D347; 1. 10. 1986)
1635. Pavel Todorov, dělník (D53; 23. 5. 1978)
1636. Josef Tokarz, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1637. Františka Tokarzová, v domácnosti (D11; 9. 3. 1977)
1638. Pavel Toman, psycholog (D494; 30. 9. 1988)
1639. Petr Toman, zámečnický (D565; 30. 6. 1989)
1640. Věra Tomanová, důchodkyně (D509; 30. 12. 1988)
1641. Alois Tomášek, důchodce (D11; 9. 3. 1977)
1642. Jindřich Tomášek, dělník (D478; 30. 6. 1988)
1643. Tom Tomášek (D115; 8. 10. 1979)
1644. Prokop Tomek, dělník (D583; 30. 9. 1989)
1645. Jindřich Tomeš (D147; 9. 6. 1980)
1646. dr. Julius Tomín, filozof (D1; 1. 1. 1977)
1647. Zdena Tominová, tlumočnice (D53; 23. 5. 1978)
1648. Petr Tomíšek, studující (D115; 8. 10. 1979)
1649. Oldřich „Kůň“ Toningger, stavební dělník (D565; 30. 6. 1989)
1650. Filip Topol, programátor (D387; 5. 4. 1987)
1651. Jáchym Topol, důchodce (D387; 5. 4. 1987)
1652. Josef Topol, spisovatel (D1; 1. 1. 1977)
1653. Tomáš Toulec, technik (D6; 1. 2. 1977)
1654. Miroslav Toušek, skladník (D598; 31. 12. 1989)
1655. Jana Toušková, tlumočnice (D6; 1. 2. 1977)
1656. Jan Tranžík, dělník (D173; 27. 4. 1981)
1657. Jan Trefulka, spisovatel (D1; 1. 1. 1977)
1658. Miloslav Trégl, zámečnický (D347; 1. 10. 1986)
1659. JUDr. Jozef Trenčanský, dělník (D173; 27. 4. 1981)
1660. Ludovít Trenčanský, student (D33; 21. 12. 1977)
1661. Karel Trinkewitz, výtvarník (D11; 9. 3. 1977)
1662. Vladimír Trlida, dělník (D402; 30. 6. 1987)
1663. dr. ing. Jakub Trojan, duchovní (D1; 1. 1. 1977)
1664. Václav Trojan, programátor (D1; 1. 1. 1977)
1665. Petr Trojánek, technik (D598; 31. 12. 1989)
1666. Jiří Trombík, býv. student (D195; 5. 3. 1982)
1667. Vlastimil Třešňák, zpěvák (D101; 21. 4. 1979)
1668. Jaroslav Tuček, dělník (D347; 1. 10. 1986)
1669. Bohumil Tůma, elektrikář (D583; 30. 9. 1989)
1670. Josef Tůma, elektrikář (D583; 30. 9. 1989)
1671. Jana Tůmová, prodavačka (D11; 9. 3. 1977)
1672. Zdenka Tůmová, v domácnosti (D598; 31. 12. 1989)
1673. František Tumpach, redaktor (D11; 9. 3. 1977)
1674. Eva Turnovcová, programátorka (D583; 30. 9. 1989)
1675. Tomáš Turnovec, řidič (D539; 31. 3. 1989)

1676. Tomáš Tvaroch, klavírista (D565; 30.6.1989)
 1677. Petr Tvrdík, strojní mechanik (D565; 30.6.1989)
 1678. Jiří Tvrdoch, invalidní důchodce (D11; 9.3.1977)
 1679. Jan Tydlitát, evangelický duchovní (D539; 31.3.1989)
 1680. Věra Tydlitátová, výtvarnice (D539; 31.3.1989)
 1681. ing. Miroslav Tyl, technik (D1; 1.1.1977)
 1682. dr. Milan Uhde, spisovatel (D1; 1.1.1977)
 1683. Jiří Uher, sazeč (D11; 9.3.1977)
 1684. Peter Uher, vrátný (D415; 30.9.1987)
 1685. Petr Uhl, technik (D1; 1.1.1977)
 1686. ing. Antonín Uhlík, dělník (D11; 9.3.1977)
 1687. Karel Uhlíř, invalidní důchodce (D440; 31.12.1987)
 1688. Jiří Uhrín, stav. dělník (D71; 10.10.1978)
 1689. Jan Ulrich (D494; 30.9.1988)
 1690. Dušan Unger, dělník (D271; 7.2.1984)
 1691. Jan Unger, studující (D17; 13.6.1977)
 1692. Jaroslav Unger, dělník (D17; 13.6.1977)
 1693. Ivana Ungerová, v domácnosti (D115; 8.10.1979)
 1694. Jan Urban, dělník (D440; 31.12.1987)
 1695. ing. Jaromír Urban, technik (D17; 13.6.1977)
 1696. Zdeněk Urban, důchodce (D455; 31.3.1988)
 1697. Zdeněk Urbánek, spisovatel (D17; 13.6.1977)
 1698. Ladislav Uruba, bývalý politický pracovník (D6; 1.2.1977)
 1699. Pavel Urx, technik (D6; 1.2.1977)
 1700. ing. Richard Urx, technický úředník (D11; 9.3.1977)
 1701. Luisa Urxová (D6; 1.2.1977)
 1702. doc. dr. Růžena Vacková, historička umění (D1; 1.1.1977)
 1703. Ludvík Vaculík, spisovatel (D1; 1.1.1977)
 1704. Zdeněk Vaculík, instalatér (D6; 1.2.1977)
 1705. ing. Polina Vaculíková, CSc., vědecká pracovnice (D565; 30.6.1989)
 1706. Vít Vadura (D598; 31.12.1989)
 1707. Jaroslav Vágnér, montér (D53; 23.5.1978)
 1708. Lucie Váchová, dětská sestra (D455; 31.3.1988)
 1709. Zdeněk Vachtl, dělník (D509; 30.12.1988)
 1710. Jaroslav Vajdík, dělník (D494; 30.9.1988)
 1711. Jiří Vala, dělník (D565; 30.6.1989)
 1712. Vladimír Valečko, osvětlovač (D598; 31.12.1989)
 1713. Alois Válek, dělník (D583; 30.9.1989)
 1714. PhDr. Aleš Valenta, historik (D539; 31.3.1989)
 1715. Olga Valešová, duchovní (D11; 9.3.1977)
 1716. Robert Valík, dělník (D440; 31.12.1987)
 1717. Běla Válková, učitelka (D539; 31.3.1989)
 1718. Vlastislav Valtr (D6; 1.2.1977)
 1719. Jiří Váňa, chladírenský mechanik (D565; 30.6.1989)
 1720. Jiří Vančura, historik (D1; 1.1.1977)
 1721. František Vaněček, novinář (D1; 1.1.1977)
 1722. Dagmar Vaněčková, novinářka (D1; 1.1.1977)
 1723. Hana Vaněčková, kulturní pracovnice (D33; 21.12.1977)

1724. Jaroslav Vaněk, zámečník (D11; 9. 3. 1977)
1725. Jiří Vaněk, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1726. Jiří Vaněk, dělník (D17; 13. 6. 1977)
1727. Josef Vaněk, dělník (D53; 23. 5. 1978)
1728. Jan Vaník, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1729. Helena Vaňková, kreslička (D33; 21. 12. 1977)
1730. Ilona Vargová, studentka (D598; 31. 12. 1989)
1731. Jana Vašatová, dělnice (D53; 23. 5. 1978)
1732. Zdeněk Vašek, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1733. Petr Vašíček, dělník (D539; 31. 3. 1989)
1734. dr. Zdeněk Vašíček, historik (D1; 1. 1. 1977)
1735. Miloslav Vašina, abs. Komenského bohoslovecké fakulty (D6; 1. 2. 1977)
1736. Jindřich Vaško, vodař (D33; 21. 12. 1977)
1737. Eva Vašková, programátorka (D33; 21. 12. 1977)
1738. Petr Vávra, opravář (D17; 13. 6. 1977)
1739. Vladimír Včel, hudebník (D53; 23. 5. 1978)
1740. František Veis (D147; 9. 6. 1980)
1741. Jan Vejvoda, traťový dělník (D583; 30. 9. 1989)
1742. Drahomíra Vejvodová, důchodkyně (D583; 30. 9. 1989)
1743. Filip Velas, dělník (D539; 31. 3. 1989)
1744. Jan Velát (D6; 1. 2. 1977)
1745. RNDr. Otakar Velínský, programátor (46/89)
1746. Stanislav Veniger, truhlář (D33; 21. 12. 1977)
1747. Břetislav Verner, fyzik (D6; 1. 2. 1977)
1748. Jan Vesecký, montér (D11; 9. 3. 1977)
1749. Barbara Veselá, pečovatelka (D539; 31. 3. 1989)
1750. Jana Veselá, úřednice (D147; 9. 6. 1980)
1751. Jiří Veselý, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1752. Josef Veselý, ekonom (D302; 20. 5. 1985)
1753. Rudolf Veselý, výzkumný pracovník (D509; 30. 12. 1988)
1754. Stanislav Veselý, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1755. Václav Veselý (D598; 31. 12. 1989)
1756. Ota Veverka (D195; 5. 3. 1982)
1757. Ivan Vilím (D583; 30. 9. 1989)
1758. Stanislav Vinklárek, absorptér (D115; 8. 10. 1979)
1759. Milan Vištejn, dělník (D53; 23. 5. 1978)
1760. Jan Vít, novinář (D6; 1. 2. 1977)
1761. Luděk Vít, dělník (D598; 31. 12. 1989)
1762. dr. Jaroslav Vitáček, bývalý politický pracovník (D1; 1. 1. 1977)
1763. Jiří Vítek (D271; 7. 2. 1984)
1764. Radomír Vítek, dopravní technik (D455; 31. 3. 1988)
1765. Ludmila Vítkovičová, dělnice (D565; 30. 6. 1989)
1766. Jan Vladislav, spisovatel (D1; 1. 1. 1977)
1767. Milan Vlahovič, řidič (D101; 21. 4. 1979)
1768. František Vlach, dělník (D509; 30. 12. 1988)
1769. Jaroslav Vlach, dělník (D71; 10. 10. 1978)
1770. František Vlasák, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1771. Stanislav Vlasák, úředník (D11; 9. 3. 1977)

1772. Tomáš Vlasák, dělník (D1; 1. 1. 1977)
1773. Jiří Vlček, jevištní technik (D147; 9. 6. 1980)
1774. Stanislav Vlček, hlídač (D302; 20. 5. 1985)
1775. JUDr. Karel Vlk, právník (D565; 30. 6. 1989)
1776. Milan Vlk, dělník (D565; 30. 6. 1989)
1777. Václav Vlk, učitel (D6; 1. 2. 1977)
1778. Oldřich Vnuk, dělník (D17; 13. 6. 1977)
1779. Roman Voborník, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1780. Věra Voců, dělnice (D11; 9. 3. 1977)
1781. Radovan Vodička (D598; 31. 12. 1989)
1782. Ilona Vodičková, referentka (D598; 31. 12. 1989)
1783. Jan Vodňanský, textař (D33; 21. 12. 1977)
1784. František Vodsloň, politik (D1; 1. 1. 1977)
1785. Josef Vohryzek, překladatel (D1; 1. 1. 1977)
1786. Olga Vojáčková, novinářka (D11; 9. 3. 1977)
1787. Vladimír Voják, student (D33; 21. 12. 1977)
1788. Ivo Vojtíšek, dělník (D11; 9. 3. 1977)
1789. Dagmar Vokatá, technička (D1; 1. 1. 1977)
1790. Zdeněk Vokatý, dělník (D1; 1. 1. 1977)
1791. Jaroslav Volánek, strojník (D231; 13. 3. 1983)
1792. Jaroslav Volf, elektrikář (D173; 27. 4. 1981)
1793. Jiří Volf, dělník (D33; 21. 12. 1977)
1794. Jiří Volf, dělník (D147; 9. 6. 1980)
1795. Marcel Volf, učeň (D598; 31. 12. 1989)
1796. dr. Alexandr Vondra, samostatný referent (D402; 30. 6. 1987)
1797. Přemysl Vondra, novinář (D1; 1. 1. 1977)
1798. Martina Vondrová, vychovatelka (D478; 30. 6. 1988)
1799. Josef Vondruška, malíř pokojů (D6; 1. 2. 1977)
1800. Milan D. Vopálka, malíř pokojů (D11; 9. 3. 1977)
1801. Jana Voráčková, knihovnice (D17; 13. 6. 1977)
1802. ing. Eva Vorlíčková, matematik (D565; 30. 6. 1989)
1803. Květa Voříšková, dělnice (D6; 1. 2. 1977)
1804. Prokop Voskovec ml., správce depozit (D17; 13. 6. 1977)
1805. Jiří Vostatek, malíř (D17; 13. 6. 1977)²⁵
1806. Jaroslav Votoček, dělník (D71; 10. 10. 1978)
1807. Pavel Votoček, dělník (D71; 10. 10. 1978)
1808. Josef Vozáb (D231; 13. 3. 1983)
1809. dr. Václav Vrabec, novinář a historik (D1; 1. 1. 1977)
1810. Petr Vrána, dělník (D115; 8. 10. 1979)
1811. Petr Vránek, havíř (D455; 31. 3. 1988)
1812. Věra Vránová, dispečerka (D33; 21. 12. 1977)
1813. Vladimír Vraštil, dělník (D71; 10. 10. 1978)
1814. Ladislav Vrba, kuchař (D539; 31. 3. 1989)
1815. dr. Tomáš Vrba, sociální pracovník (D6; 1. 2. 1977)
1816. PhDr. Václav Vrba, psycholog (D598; 31. 12. 1989)
1817. Vladimír Vrba, dělník (D71; 10. 10. 1978)

25 Odvolání bylo oznámeno v dokumentu z 5. 4. 1987 (D387).

1818. Hana Vrbová, v domácnosti (D231; 13. 3. 1983)
1819. Lubomír Vydra, dělník (D33; 21. 12. 1977)
1820. Josef Vydráň, profesor v.v. (D6; 1. 2. 1977)
1821. Jana Vyprachtická (D101; 21. 4. 1979)
1822. ing. Alois Vyroubal, technik (D1; 1. 1. 1977)
1823. Evžen Vysloužil, dělník (D598; 31. 12. 1989)
1824. doc. MUDr. Vladimír Wagner (D17; 13. 6. 1977)
1825. Petr Waltera, dělník (D440; 31. 12. 1987)
1826. Štěpán Weimar, řidič (D494; 30. 9. 1988)
1827. Renata Weimarová, v domácnosti (D539; 31. 3. 1989)
1828. Roman Werner, programátor (D539; 31. 3. 1989)
1829. Kateřina Willigová (D115; 8. 10. 1979)
1830. Jaromír Wišo, výtvarník (D1; 1. 1. 1977)
1831. Robert Wittmann, hlídač (D6; 1. 2. 1977)
1832. Jiří Wolf, dělník (D147; 9. 6. 1980)
1833. Jiří Wonka, technik, (D415; 30. 9. 1987)
1834. Jan Wünsch, fotolaborant (D71; 10. 10. 1978)
1835. MUDr. Marie Zadražilová, důchodkyně (D478; 30. 6. 1988)
1836. dr. Josef Záhora, důchodce (D11; 9. 3. 1977)
1837. Jiří Zachariáš, dělník (D402; 30. 6. 1987)
1838. Marian Zajíček, duchovní (D33; 21. 12. 1977)
1839. Pavel Zajíček, dělník (D17; 13. 6. 1977)
1840. Jiří Zajonc, typograf (D53; 23. 5. 1978)
1841. Pavel Záleský, železničář (D455; 31. 3. 1988)
1842. Lubomír Zamazal, dělník (D565; 30. 6. 1989)
1843. Dušan Zán, skladník (D11; 9. 3. 1977)
1844. Květuše Zánová, sanitářka (D11; 9. 3. 1977)
1845. Milan Zapadlo, dělník (D33; 21. 12. 1977)
1846. Jaromír Zapletal, dělník (D33; 21. 12. 1977)
1847. Jiří Záruba, architekt (D1; 1. 1. 1977)²⁶
1848. Václav Zaspal, řidič (D11; 9. 3. 1977)
1849. Ladislav Zatori, strojník (D71; 10. 10. 1978)
1850. František Zavadil, filolog (D6; 1. 2. 1977)
1851. Pavel Zavadil, dělník (D17; 13. 6. 1977)
1852. Vladimír Zavadil, dělník (D6; 1. 2. 1977)
1853. Roman Zavřel, dělník (D539; 31. 3. 1989)
1854. Jan Zbreha, horník (D17; 13. 6. 1977)
1855. Jiří Zdeněk, dělník (D17; 13. 6. 1977)
1856. Rudolf Zderadička, řidič (D478; 30. 6. 1988)
1857. dr. ing. Artur Zdráhal, pedagog (D6; 1. 2. 1977)
1858. Marie Zdráhalová, zdravotní sestra (D6; 1. 2. 1977)
1859. Ctirad Zdvofáček, dělník (D33; 21. 12. 1977)
1860. Stanislav Zedek, dělník (D231; 13. 3. 1983)
1861. Jiří Zelenka, zámečník (D53; 23. 5. 1978)
1862. dr. Jiřina Zelenková, lékařka (D1, 1. 1. 1977)

26 Odvolal svůj souhlas s Prohlášením Charty 77 prohlášením zveřejněným v *Rudém právu* 26. 1. 1977 (viz přílohu 1).

1863. Jitka Zelenková, technička (D53; 23.5.1978)
1864. ing. Yvona Zelinková, obchodní referent (D583; 30.9.1989)
1865. Pavel Zeman, dělník (D17; 13.6.1977)
1866. Petr Zeman, biolog (D1; 1.1.1977)
1867. Rašek Zeman, vedoucí skladu (D565; 30.6.1989)
1868. Rudolf Zeman, novinář (D1; 1.1.1977)
1869. Jiřina Zemanová, dělnice (D302; 20.5.1985)
1870. Zdeněk Zikmundovský, bývalý státní zaměstnanec. (D1; 1.1.1977)
1871. Jan Zima, dělník (D53; 23.5.1978)
1872. Martin Zlesák, projektant (D598; 31.12.1989)
1873. Petr Zlesák, elektromechanik (D598; 31.12.1989)
1874. Jan Zmatlík, sociolog (D17; 13.6.1977)
1875. Vlastimil Zmek (D195; 5.3.1982)
1876. Zdeněk Zolman, dělník (D53; 23.5.1978)
1877. Vojtěch Zonyga, řidič (D565; 30.6.1989)
1878. doc. ing. Rudolf Zukal, CSc., ekonom (D1; 1.1.1977)
1879. Vít Zukal, dělník (D494; 30.9.1988)
1880. Kateřina Zukalová, zootechnička (D494; 30.9.1988)
1881. Jan Zvěřina, invalidní důchodce (D147; 9.6.1980)
1882. Jindřich Zvěřina, dělník (D11; 9.3.1977)
1883. doc. dr. Josef Zvěřina, duchovní (D1; 1.1.1977)
1884. Josef Žák, dělník (D11; 9.3.1977)
1885. Václav Žák, programátor (D11; 9.3.1977)
1886. ing. Josef Žanta (D539; 31.3.1989)
1887. Petr Žežulka, řidič (D539; 31.3.1989)
1888. Milan Židlický (D509; 30.12.1988)
1889. Václav Žufan, dělník (D173; 27.4.1981)

Když se v březnu 1990 v pražském Obecním domě signatáři poprvé sešli, sotva kdo si kladl otázku, jak to bude dál s Chartou. Nad všemi pocity a novými starostmi převládla radost, že se uskutečnilo, co mnozí za svého života ani nečekali, nebo se v to neodvážili doufat. Sama okolnost, že se mohli svobodně setkat a poznat i přátele, které dosud znali jen podle jména, byla jakoby darem, přijímaným s hrdostí a pokorou.

Přesto i zde, na prvním společném setkání, zazněly signály zpochybňující smysl Charty 77 a její budoucnost. Neusmířený a jak se později ukázalo neusmířitelný spor mezi Petrem Cibulkou a Jaroslavem Šabatou mnozí tehdy ještě pokládali za lokální, brněnský konflikt, který časem odezní. Stejně bezvýsledné byly i usmiřovací dozvuky v kolektivu mluvčích, když Stanislav Devátý veřejně obvinil Zdeňka Jičínského ze spoluautorství československé socialistické ústavy. Charta 77, která byla společenstvím lidí různých přesvědčení, osvědčeným v době, kdy sledovalo společný cíl, začala po dosažení tohoto cíle strádat růzností zájmů a představ o nové budoucnosti.

Názorová různost uvnitř Charty dodala odvalu jejím tradičním nepřítelům. Již v říjnu 1990 jistý pan Miroslav Dolejší, tehdy přední aktivista Konfederace politických vězňů, vystoupil v bulvárním *Středočeském expresu* se svým senzačním odhalením: Charta prý vznikla z iniciativy komunistické strany, byla a je nadále řízena sovětskou, americkou a izraelskou rozvědkou. Poprvé po Listopadu byl kondelíkovský pohled na Chartu jako na soubor idealistických bláznů zaměněn za soubor lidí vychytralých a zištných. Celý text měl nepřehlédnutelné znaky estébáckého žargonu v jeho nejprimitivnější dikci.

At je vazba Miroslava Dolejšího na StB jakákoli (Konfederace se ho zřekla poté, co vyšel najevo jeho závazek ke spolupráci), jak má na tak nehorázné zneužití svobody tisku reagovat Charta? Protože nebyla a nikdy se nestala právním subjektem, mohli vydavatele *Expresu* žalovat jen jednotliví signatáři. Z nich 108 skutečně odevzdalo své zmocnění jedné z pražských advokátních kanceláří, k soudnímu projednání však nedošlo. Spor vedený stovkou žalobců byl z procesního hlediska neobyčejně náročný, a tak zůstalo u veřejného prohlášení tehdejších mluvčích.

Na samém počátku devadesátých let Charta 77 postupně ztrácela svůj význam i vážnost. Tento můj popis událostí v letech 1990 až 1992 je osobním svědectvím, poskytnutým se zdrženlivostí a otevřeným vůči jinému pohledu. Úlohu mluvčího Charty jsem převzal v létě 1990 po Janu Rumlovi, který odešel na ministerstvo vnitra. Byli jsme jako obvykle tři: Miroslav Tyl, Miro Lehký a já. První byl poslancem Federálního shromáždění, druhý žil a působil v Bratislavě, takže většina běžné a bohužel i koncepční práce připadla mně. Starost o Chartu – nejen o její současnost, ale hlavně o její budoucnost – byla základní otázkou, která mi v té době ležela na srdci.

Širším fórem, kde Charta dosud žila, byl kolektiv mluvčích, nejen současných, ale i těch, kdo byli mluvčími před nimi. Celkem čtyřicet lidí, z nichž ovšem dobrá polovina byla za neprázdňena novým pověřením, od poslanců až po funkci prezidenta republiky. Nezazlíval jsem jim a nezazlívám dosud, že na Chartu neměli čas. Méně už jsem chápal ty, kdo nepokrytě říkali, že Charta pro ně skončila listopadem 1989, a její další existenci byli ochotni

akceptovat jen jako určitý klub, v němž se budou scházet lidé napříč politickým zaměřením, přes názorovou různost, již nové společenské poměry legitimně obnažily.

Ačkoli budoucnost Charty zůstávala nevyjasněna, jedno bylo zcela zřejmé: nelze rozšiřovat její řady dosavadním způsobem, tedy písemným souhlasem se základním prohlášením, vydaným v lednu 1977. Odmítání pokryteckého vztahu tehdejšího československého státu k dodržování mezinárodních paktů o občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních právech, které se staly nedílnou součástí československého právního řádu, patřilo již minulosti. Úsilí o jejich důsledné uplatňování mělo charakter jiný, odlišný od neustálého střetání s totalitním státem. O tom nemohlo být a nebylo sporu. Jak ale dál?

Možnost první: V návaznosti na Prohlášení Charty z ledna 1977 formulovat oslovení nové a ustavit společenství tolerantních, rozvážných i odvážných občanů, společenství ryze nadstranické, které neusiluje o získání moci, ale o stálou kultivaci občanských hodnot, prosazovaných Chartou od jejího vzniku. K této Chartě druhého dne, jak jsme ji v tehdejších projektech nazývali, měl patřit každý signatář nového programového prohlášení, a nemělo být rozdílu mezi signatáři „starými“ a „novými“. Právě na toto formální smazání rozdílu mezi „zasloužilými“ a nově přišedšími signatáři mnozí reagovali odmítavě až bolestně, a tak transformace Charty pro nové společenské podmínky byla na kolektivitu mluvčích dvakrát přijata a dvakrát zase odmítnuta. Jednou tak, podruhé zase tak, až bylo pozdě na další rozhodování o návrhu, který měl být předložen nadcházejícímu shromáždění signatářů.

Druhou z uvažovaných možností bylo ukončit působení Charty s tím, že splnila své historické poslání, a vydat – jak to nazval Radim Palouš – kšaft, který pro budoucnost shrne její principy. Toto východisko doporučoval například Ladislav Hejdáněk, podporoval je Václav Malý, Ludvík Vaculík, Jiřina Šiklová, z externistů Erazim Kohák a řada méně známých signatářů. Ani to však nezískalo podporu, naopak se dá říci, že bylo pocítováno nejbolestněji.

Nakonec převládlo východisko třetí: nic neměnit, nanejvýš vytvářet decentralizované kluby Charty 77 s posláním diskusním a působností místní. Podrobněji myšlenku klubů neformulovali ani ti, kdo s ní přišli, spoléhající, že její koncepce uzraje takřkajíc za pochodu.

S tímto doporučením kolektivitu mluvčích jsme šli na druhé shromáždění signatářů, které se uskutečnilo 9. února 1991 v tehdy ještě sjezdovém Paláci kultury v Praze. Bylo jaksi součástí tehdejších poměrů v Chartě, že jsem byl pověřen hlavním referátem, aniž se kdo zajímal, co v něm budu říkat. Cítil jsem se samozřejmě vázán oním třetím východiskem, třebaže jsem je považoval za nejméně šťastné. Nebylo v silách tohoto shromáždění (zúčastnila se ho asi polovina z osmnácti set signatářů) na tomto stanovisku něco měnit. K dispozici bylo jen pár jednacích hodin, chyběl majoritní názor, který mohl uzrát jen v předchozích diskusích. Pozoruhodné bylo snad jen vystoupení Václava Havla, který zde prohlásil: Možná, že jednou bude Charta to poslední, o co se bude moci společnost jako o záchytný bod opřít.

Druhý a pak i závěrečný rok polistopadové existence Charty dovolil bych si nadepsat slovy Jak Charta umírala, tristním pandánem známé Havlovy výpovědi Jak se rodila Charta. V trojici mluvčích na rok 1991 (Alena Hromádková, Helena Klímová, Hana Ponická) největší díl praktické denní práce obstarávala paní Hromádková, tehdy snad ještě radikálnější než v pozdějších letech, kdy vstoupila do politiky. Nechci o tom snášet důkazy, pokládám ten rok za minulost dosti smutnou, již bude lépe překryt zapomenutím. Stačí uvést, že na čtrnácti setkáních stále amorfnějšího kolektivu mluvčích v roce 1991 byl šestkrát hlavním a pětkrát vedlejším bodem programu vztah mezi Chartou 77 a Nadací Charty 77, ačkoli ta byla od svého vzniku zcela autonomní, Chartě nepodřízenou institucí. Od listopadu měla Nadace Charty 77 zřetelný humanitární program, sociální podporu signatářům mohla poskytovat jen v individuálních, zcela výjimečných případech. Jménem Charty občas zaznívaly v tisku

a v televizi různé výroky, natolik sporné, že se někteří signatáři odmítali se současnou reprezentací ztotožňovat. Zapadl bohužel názor Vlasty Chramostové, že trojice mluvčích už není potřebná, neboť v nových poměrech by měl Chartu svými postoji a svým chováním reprezentovat každý signatář.

Odpověď na otázku, jak si takový, v minulosti Charty nebývalý posun vysvětlit, je složitá a nepochybně bude i osobní. Mnozí z mluvčích a signatářů, kteří po léta udávali Chartě tón, vyznačující se hledáním a nalézáním společně přijatelného řešení, byli zaneprázdněni v náročných funkcích, a tak se viditelně a hlavně slyšitelně těžiště přesouvalo na signatáře, kteří konsensuální tradici Charty nezažili, nebo jí přímo opovrhovali. Ve dvou letech, která předcházela Listopadu, se k Chartě přihlásilo 534 nových signatářů, tedy víc než za předchozích deset let dohromady. Mnozí z nich ztotožňovali Chartu s bojem proti totalitnímu systému, ačkoli její poslání bylo podstatně hlubší než pouhé zúčtování s režimem. Na sedm set signatářů z roku 1977, jimž především Charta vděčila za svůj charakter a étos, přestávalo být její určující složkou a stejně jako v obecné politice i na půdě Charty se stále víc hlásili o slovo lidé radikálnějších způsobů a přímočarého vidění.

Jednou ze stěžejních otázek, které rozdělovaly Chartu, byl postoj k připravovanému lustracionálnímu zákonu. Má se vztahovat na každého, kdo byl někdy registrován jako spolupracovník Státní bezpečnosti, nebo jen na ty, kdo se podíleli na potlačování lidských práv? Mnozí signatáři tvrdili, že zákon vycházející z pouhé registrace zahrne do jednoho pytle fyzickou duši, okřívající pocitem moci nad osudy druhých, spolu s lidmi, kteří sice nátlaku StB neodolali, ale pak nikomu neškodili. Názoru, že paušálním odsudkem bez zjišťování skutečné viny bude narušen princip ochrany lidských práv, jiní, v těžké době stejně aktivní, oponovali tvrzením, že teprve nyní bude smysl Charty 77 naplněn.

Bylo možné pokračovat v činnosti Charty, oslabované tak zásadními rozpory?

Ve třetím polistopadovém a pro Chartu závěrečném roce nastoupily nové mluvčí (Eva Joachimová, Květa Princová a Věra Roubalová), které sice leccos napravily, ale káru z bláta už vyprostit nedokázaly. Potvrdilo to také třetí, v historii Charty poslední shromáždění signatářů, svolané na květen 1992 do tehdejšího Domu železničářů v Praze.

Přístup na toto shromáždění měli nejen signatáři, ale také jejich přátelé, čehož využili převážně ti, kdo chtěli Chartu změnit podle svých představ. Mezi blíže nezjištěným počtem přízvaných byli prý i někdejší pracovníci StB, jak to alespoň naznačovalo neoficiální zdůvodnění prezidentovy nepřítomnosti. Jisté je, že se tam veřejně rozdával časopis Sládkovy nechalvě známé Republikánské strany a že hlučně projevovaná nálada odpovídala zaměření tehdejší *Rudé krávy*, vydávané Petrem Cibulkou. Podobně skončilo i samo jednání. Zbytečně se pak někteří z nespokojených odvolávali na improvizované hlasování, při němž se účastníci, ochotní zůstat na této taškařici až do konce, usnesli, že činnost Charty má pokračovat.

Takto v hanbě, na níž jsme se svou krátkozrakostí a nerozhodností sami podíleli, Charta umírala. Oslobozujícím řešením bylo proto společné prohlášení mluvčích z let 1977 až 1992, datované 3. listopadu 1992, kterým se působení Charty 77 ukončilo:

„Charta 77 – jako neformální občanská iniciativa – dohrála svou historickou roli. Některé prvky jejího základního prohlášení, její volná struktura a způsob její práce, odpovídaly totiž totalitním poměrům, ve kterých vznikala. Tyto poměry vyžadovaly specifický a ve svobodných podmínkách nepoužitelný model veřejného působení. Proto jsme se rozhodli práci Charty 77 uzavřít. Péčí o odkaz Charty 77 pověřuje kolektiv mluvčích Rudolfa Battěka, Danu Němcovou a Josefa Vohryzka. Vyzýváme všechny signatáře Charty 77, aby dál jednali – způsoby přiměřenými nové době – v duchu Charty 77 a v souladu s jejími ideály. Ideje nedělitelnosti lidských

práv a svobod, důstojného občanství, vzájemného respektu, dialogu, tolerance a povinnosti nadřazovat zájmy obecné zájmům osobním jsou stále aktuální. Je třeba je prosazovat v nejrůznějších společenských organizacích a spolcích, politických stranách a klubech, odborných institutech i veřejných funkcích, znovu a znovu usilovat o to, aby jimi byl prostoupen celý veřejný život.“ (ČSDS, sb. Charta 77, 1992.)

Závěrečné prohlášení Chaty 77 podepsali: Jiří Dienstbier, Jiří Hájek, Václav Havel, Eva Joachimová, Miroslav Lehký, Jan Litomiský, Anna Marvanová, Dana Němcová, Martin Palouš, Květa Princová, Věra Roubalová, Jiří Ruml, Anna Šabatová, Libuše Šilhánová, Jiří Vančura, Saša Vondra.

Péči o odkaz Charty pověřilo závěrečné prohlášení tři z někdejších mluvčích, aniž tuto péči blíže specifikovalo. Víc než obrana proti zkreslování činnosti a života Charty 77, ať z nevědomosti, nebo ze zlé vůle, patří k této péči uchování zřetelné stopy, již v naší nedávné minulosti a následně i v současnosti zanechala. V tomto smyslu je třeba vyzvednout zejména dlouholetou činnost historika Viléma Prečana. Jako zakladatel exilového Střediska československé nezávislé literatury již od sedmdesátých let pečlivě shromažďoval veškeré dokumenty Charty, jako pozdější ředitel Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR a posléze jako vedoucí Československého dokumentačního střediska v Praze se zasloužil o shromáždění a utřídění veškerých pramenných materiálů a představil veřejnosti Chartu u příležitosti jejího dvacátého a nyní i třicátého výročí.

Charta 77 ukončila svou činnost, ale přetrvává v myslích lidí, kteří s ní strávili existenčně možná nejtěžší, ale pro sdílený pocit svobody a občanské důstojnosti zároveň nejlepší léta svého života. Zpravidla nejskromnější z jejich signatářů přijali za své stěžejní rysy Charty – důsledné prosazování lidských práv, pomoc lidem v nouzi, vzájemné porozumění a toleranci jako předpoklad lidského soužití – a naplňují je svou prací. Tímto odkazem, přitažlivým pro nejnámavější příslušníky dalších generací, je Charta 77 stále živá, ve své podstatě nesmrtelná.

Při poslední probírce – už po druhé korektuře – se v informačním aparátu edice přece jen ještě vyjevily některé mezery, jejichž zaplnění obvyklým způsobem by bylo příliš velkým zásahem do struktury publikace. Nouzovým řešením jsou tyto dodatky, jež zahrnují několik textů, které by jinak patřily do poznámek k dokumentům nebo do některé z příloh. Texty úzce souvisejí s aktuální diskusí, jež provázela 30. výročí Charty 77 (kauza Jiřího Hájka, téma Charta a Slovensko), nebo – jako v případě Jiřího Němce – jsou připomínkou osobnosti, která stála u její kolébky a není svými texty v edici zastoupena. Také jediné předlistopadové povolené setkání obránců lidských práv – shromáždění na Škroupově náměstí v Praze 10. prosince 1988 – vyšlo v dokumentech Charty 77 samo poněkud zkrátka, což je zde vykompenzováno dodatečně zařazenou zprávou z *Informací o Chartě 77*. Pozadí úředního souhlasu s konáním tohoto shromáždění není dosud dostatečně dokumentováno; prozkoumat tuto otázku je jedním z mnoha dílčích úkolů dalšího výzkumu. Naděje, že úřední souhlas k setkání by mohl znamenat zásadní změnu přístupu režimu k občanským iniciativám, se ovšem nepotvrdily; zhroutily se o pět týdnů později při událostech tzv. Palachova týdne v lednu 1989.

P14/1

[1979, Praha.] – Úvaha Jiřího Němce o svobodě, drobné práci, lidských právech a Chartě 77.

Nové šance svobody

Jiří Němec

„Pravá doba je tu teď, člověka v ní poznáš hned.“

(Závěr písně básničky undergroundu D. Vokaté, 1979)

Uvažujeme-li o smyslu nezávislých občanských iniciativ, hnutí nebo skupin v zemích východního bloku, zjistíme záhy, že odpověď nenajdeme na jedné rovině. Situace jednotlivých zemí tohoto bloku je nezná a tyto iniciativy, hnutí či skupiny nejde vyvázat ze souvislosti širších – přinejmenším evropských, ne-li celosvětových. V jistých oblastech jde o vzájemnou závislost aktivních skupin obyvatelstva a establishmentu, například v Polsku. Podobně je tomu v měřítku mezinárodním při posuzování solidarizačních akcí v rámci boje za lidská práva. Nejen oficiální východní propaganda, ale i stoupenci deklarovaně nezávislých skupin kritizují, že se k takové akci připojil ten či onen, kdo neměl. Že se podporou od té či oné osobnosti, instituce či strany stali (nebo zjevně ukázali) ti podpoření na ní závislí a podobně. S pouhým pojmem nezávislosti prostě nevystačíme, musíme hledat jeho hlubší založení. Každý jsme tak či onak „závislý“, protože nejsme sami na světě. Důležité však je, čím své vztahy naplníme. Budu proto raději mluvit o konkrétních podobách života ze svobody.

Systém, který můžeme s V. Havlem označit za post-totalitní, již nedisponuje masou fanatických přívrženců, kteří se využívají v okázalých akcích, ale více méně atomizované obyvatelstvo se utíká do svého soukromí. Je v tom jistá spontánní tendence, za jejíž nejhlubší motiv považují přitažlivost té svobody, kterou lze naplnit právě v soukromí. Nemyslím, že by šlo o pouhý konzum, přinejmenším ne v běžném slova smyslu. Vždyť konzumovat je možné nejen privátně. Některé společnosti rády plýtvaly spotřebními statky společně a veřejně. Takové veselice patřily například ke struktuře společnosti středověké. Ovšem právě v soukromí lze zakusit svobodu, charakteristickou pro dětství – s jeho důvěrou, výlučností bezprostředních vztahů, štěstím. Bez toho by se dítě ani nemohlo zdravě rozvíjet. Nárok dítěte na tuto svobodu je absolutní. Neméně i nárok dospělých tuto svobodu jako rodina realizovat. Stane-li se však tou nejvyšší, ba jedinou [svobodou], kterou společnost připouští, vykazuje hluboké rozpory a deformuje samu sebe. Soukromí rodinné sféry je odůvodněno nutností dlouhodobé ochrany v průběhu dětského zrání. Je však příznačné, s jakými konflikty bývá dnes spojeno dospívání. Absolutizovaná rodina je totiž rodina uzavřená a nebezpečí uzavřené rodiny jako zdánlivě posledního útočiště v době post-totality se netýká jen psychologických problémů dospívání. Rodiče většinou doporučují svým dětem tzv. zabezpečenou existenci, tedy volbu takového povolání, jež společnost preferuje. Dnes to znamená především technické vzdělání. Když mladý člověk tuto šanci přijímá, nevidí ještě souvislosti. Teprve v „praxi“ postupně pozná, čím se za klid a „zabezpečenou existenci“ platí. Pak zbývá buď pokračovat v cyklu uzavřené rodiny, nebo zopakovat na „vyšší úrovni“ konflikt, který se objevil poprvé v dospívání. Jeho řešení může být jedině důsledné uchopení společenské odpovědnosti.

Všimněme si proto další formy života ze svobody. J Patočka podává ve své samizdatové studii *Kacířské eseje k filozofii dějin* (1975) analýzu poměru mezi prací, výrobou a politikou. V naší souvislosti je zvláště důležitá, jejím vodítkem je právě myšlenka svobody. V návaznosti na H. Arendtovou pokládá Patočka práci zásadně za oblast nutnosti, pouhého sebezprodlužování života. Výroba, vyžadující již organizaci, je původně také nesvobodná (zprvu a pak ještě často je organizovaná despoticky), ale v určitém dějinném okamžiku, se vznikem řecké POLIS, je nalezen způsob, jak v ní svobodu uplatňovat. Touto novou možností je politika. Ta roste podle Patočky z otevřenosti otázek, je tedy stejného původu jako filozofie. (Před vznikem filozofie nebyl zproblematizován svět jako celek, mýtus dával odpovědi před otázkami.) Politika je založena na uznání druhých jako svobodných, sobě rovných, je tedy polem boje o širší přístup k svobodě. Tento boj je vlastním obsahem dějin v přesném smyslu slova – nejen pouhého dění a přežívání. Kde trvá nebo znovu [se] nastoluje despotie, vrací se společnost na předdějinnou úroveň. Před-dějinná doba zná ovšem i mohutné společenské útvary (Egypt, Mezopotamie, Čína a jiné). Ty však jsou – jak říká Patočka – jen „velikými domácnostmi“, prostředky sebeúživy lidí. Sám klade otázku, zda se dnes opět neblížíme tomuto stavu.

Patočkovu otázku je možno formulovat také takto: Není absolutizace „rodinné sebeúživy“ prostým důsledkem vypadnutí politické sféry? Tím se vracíme k nutné privátnosti rodinné sféry, která jí přesto neodnímá charakter svobody. Patočkovu pojetí je proto třeba doplnit. Nejen v politice, ale i v práci a výrobě lze najít svobodu – a jedině proto jim hrozí nebezpečí absolutizace a ztráty otevřenosti. Existuje fenomén z oblasti práce a výroby, který běžně označujeme jako dokonalé zvládnutí řemesla nebo oboru. V této perfektnosti je i něco ze hry (práce se stává „hračkou“, je zvládána „hravě“) a z umění (někdo svou věc „umí“). Perfektní práce se vyznačuje otevřeností vůči svému „materiálu“. V tom všem jsou rysy svobody. Společensky je však vždy poznamenána konkurenčním bojem nebo cechovní uzavřeností. Proto nepředstavuje žádný všelék – ani tehdy ne, když roste neodbornost a lajdáctví v práci. Politická sféra je nezastupitelná, v tom lze dát Patočkovu plně za pravdu. Jestliže nepostavíme

práci (výrobu) a politiku do tak ostrého protikladu jako Arendtová a Patočka, pochopíme lépe nebezpečí skryté v samotné politice. I její formy lze absolutizovat, a pak se obrací proti sobě samé a ztrácí otevřenost.

Formy svobody se objevují v životních fázích člověka. Určitá forma svobody je specifická pro dětství, jiná pro dospělost (ta je charakterizována prací a bojem, ale hlavně možností učinit je postupně veřejnými) a konečně – spolu s možností přehlédnout celek lidského života – klade se i otázka zdroje otevřenosti vůbec. Postupné objevování forem svobody můžeme shledat v lidské historii. Základní naší myšlenkou je, že zmíněné svobody zůstávají svobodami jen potud, pokud jsou vůči sobě otevřeny. S každou nově vzniklou formou svobody se tak proměňují i ostatní. Žádná z nich nemá tedy zaniknout, ale mají zůstat společně otevřeny pro možnosti nové. Absolutizace kterékoli z nich znamená pád do uzavřenosti. Lidský život – stejně tak i život společnosti – je konečný a nevratný. Ale i fáze konce (individu, společnosti) může být prožita otevřeně.

V každé životní fázi je určitá forma svobody ústřední. Má-li jí však zůstat, musí být otevřena „dopředu“ i „dozadu“ – vůči fází nastávající i vůči fázím prošlým. Dětství vyžaduje ke svému svobodnému naplnění bezpečnou obklopenost štěstím. Ale absolutizovat bezpečí a blokovat přechod do dospívání znamená svobodu dětství potlačovat. Odtud infantilismus uzavřených společností, vyznávajících bezpečí a klid. Jiné ústřední formy svobody absolutizuje zase puerilismus monomanů práce nebo umění, pýcha politických manipulátorů nebo sklerotická moudrost katedrové filozofie a teologie.

Politika, která nechce stagnovat, musí zůstat otevřená vůči svému filozofickému zdroji. To jí dovolí proměňovat své dosavadní formy; žádnou nemůže považovat za definitivní. Platí to i pro parlamentní demokracii s jejím systémem politických stran, k němuž dosud vždy patřil stranický byrokratismus ohrožující i odbory, včetně těch svobodných, pluralitních. Dnes, kdy radikální tázání myslí skrze metafyzickou tradici směrem za metafyziku, dostává i politická svoboda nový impuls. Pokusím se v navázání na myšlenky M. Heideggera a jeho žáků naznačit, oč jde. Metafyzická tradice vykládala, co to jsoucná jsou a jak jsou. Neptala se však na to, co to znamená „být“. Heidegger tuto otázku položil výslovně, přičemž vyšel z toho, co to znamená být pro člověka. Rozvinul analýzu nevlastního bytí člověka (který se vykládá z již určených jsoucen) a bytí vlastního, autentického (člověk si rozumí z předstihu ke svému vlastnímu konci, smrti). Autentické uchopení možností je podmíněno přijetím své možnosti nejvlastnější (možnosti nebýt), smrti. Konec, konečnost, přítomnost „toho, co nic se nazývá“, neznamená však uzavřenost, nýbrž blízkost tomu, co sice žádným jsoucnem není, ale všem jsoucnům dává být. Nicota (z hlediska jsoucen) se ukazuje bytím samým. Výslovnou otázkou po bytí jako takovém vstupujeme do nové situace nejen myšlenkově, „teoreticky“, ale i politicky. Můžeme-li společně myslet na bytí, dostává novou šanci dosud nevyřešený problém vší politiky, totiž otázka po autentickém společenství. V jiné terminologii: po společenství neodcizeném a neodcizujícím. Po společenství, které svobodu nejen uznává, ale také vyvolává a způsobem každému vlastním udržuje. Naznačím, oč jde, z jiného konce. Moderní metafyzika považovala člověka za subjekt, který se má osvobodit tím, že ovládne objekt, který nad ním převažoval. I společnost byla vykládána jako velký subjekt (či „intersubjekt“), ne-li jakýsi nadorganismus. V novém myšlení je prvotní ne vztah subjektu a objektu, ale otevřenost vůči bytí, které – samo otevřené – dává možnost pravého vztahu ke skutečným věcem.

Prvotní není tedy ovládat, ale nechat se oslovit „nenásilným“ bytím věcí. Nechávat je tím, k čemu podle svého určení tíhnou. Tato svobodná vzájemnost neznamená pasivitu – porozumění je úkonem a neexistuje přiměřené jednání, které by nebylo zároveň porozuměním bytí věci. Stejně je tomu i se vztahy mezi lidmi. V okamžiku setkání – a ten je počátkem

každého autentického společenství – se spojuje radost z otevřenosti témuž bytí (jinak řečeno: radost z vystoupení z pouhé „sociální role“) s přiznáním, že nelze druhému přislíbit sebe jinak než jako konečného. Bytostný rys okamžitosti, neuzavřenosti a nehotovosti, kdy vždy něco chybí, je příznakou charakteristikou autentického společenství. Jeho rozhodujícím rysem je však ještě něco víc – výslovný rozchod s otročením světu produkce a konzumce a nalezení nového, přiměřenějšího vztahu k němu.

Takto se autentickému společenství klade „otázka techniky“. Technika a technický způsob nahlížení na svět z hlediska zhotovitelnosti a manipulace. Jeho souvislost s totalitarismem je zřejmá. Ten je absolutizací tohoto vztahu ke jsoucnům vůbec (nevyjímaje tedy ani člověka). Autentickému společenství se ovšem otvírá možnost oživit všechny dosavadní formy svobody, jež jsme uváděli.

Proto je třeba nově promyslet povahu lidských práv. Občanská hnutí v zemích východního bloku, která se s takovým důrazem těchto práv dovolávají, se tím nechtějí pouze udržet na bázi legality. Marxistické pojetí lidských práv vychází tak jako tak z primátu společnosti před jedincem, jak je patrné z tvrzení, že jediné socialistická společnost zajišťuje všechna lidská práva (viz analýzy B. Komárkové v její samizdatové studii *Původ a význam lidských práv*, bez udání roku). Jinak řečeno: Jsi občanem socialistického státu? Ergo máš zajištěna nejen formálně, ale i materiálně všechna lidská práva. A logický závěr z toho? Kdo se z této společnosti vydělí, kdo „disiduje“, nemůže očekávat, že mu socialistická společnost bude tato práva dále nadělovat. Z takového hlediska musí být hranice legality vždy něčím sporným. – Je zapotřebí říci výslovně, že lidská práva jsou konkretizací různých forem lidské svobody. Některé svobody lidskou společnost zakládají (nemohou tedy být jejím darem), jiné se v ní rozvíjejí a opět jiné ji překračují, neboť jsou mírou její autenticity. Důraz na lidská práva není tedy konvencí, obratným využitím toho, že se státy reálného socialismu zavázaly k dodržování paktů o občanských a lidských právech. Smysl formulace lidských práv spočívá v tom, že je uzákoněna instance, nadřazená momentálnímu znění zákona. Lidská práva a jejich prohlubování jsou vodítkem k nové formulaci zákonů. Je to nová podoba staré distinkce mezi „de lege lata“ a „de lege ferenda“. Občanská hnutí nemohou – rozumějí-li si dobře – zůstat na rovině sofistických sporů o „hranice legality“, ale musí z povahy své otevřenosti dnešním možnostem a potřebám života hledat realizace lidských práv. Musí samy ukázat, jak lze v dnešní situaci odpovědně žít. Přejdu proto k několika příkladům z Československa.

2

Charakteristiku hnutí undergroundu u nás pojal I. Jirous (Zpráva o třetím hudebním obrození, 1975). Pověstná „intolerance“ tohoto hnutí vyrůstá z podmínek jeho vzniku. Underground tvoří mladí lidé, kteří zakusili tlak uzavřené rodiny, z níž se musili drasticky vymaňovat, neosobní výchovné instituce i zmechanizovanou práci a výrobu. Hledání nových společenství, nových komunit, v nichž se spontánně formují nové typy rodin a společenství rodin, sledující princip otevřenosti, je přitom u nás vystaveno stále silnější represi. „Intolerance“ v jejich názorech na umění je na pozadí neuvěřitelné pokleslosti masových uměleckých žánrů, které produkuje establishment, nanejvýš pochopitelná. Zde se rýsuje osudný Rubikon obzvláště ostře: právě proto, že underground usiluje o umění lidové, na jehož tvorbě a sdělování se může podílet mnoho lidí (např. veliké rockové koncerty a hudební festivaly vůbec), protože nevylučuje, nýbrž naopak vítá technické prostředky a všechny formy moderních „masových medií“, musí střežit hranici, za níž začíná komerce i v jejích nejkultivovanějších formách. Spontánní komunity jsou prostorem, kde se také začíná hledat odpověď na dnešní ekologickou krizi, kterou si východní blok zatím stále nechce přiznat. Již tím, že tito lidé omezují své konzumentské potřeby a dávají přednost životu prostšímu, nabývají

bezprostřednějšího vztahu k přírodnímu okolí. Výhledově se tu rýsuje¹ aktivněji přispívat k ochraně přírody a obnově některých upadajících zemědělských a řemeslných pracovních postupů. Zde ovšem – stejně jako u předtím zmíněného úsilí uměleckého – se ukazuje nezbytnost otevřeného vztahu vůči sféře politické (otevřenosti oboustranné!), neboť je jasné, že komunami bezodkladné ekologické problémy (znečišťování ovzduší, vody, půdy...) jako celek řešit nelze. Bez ohledu na vnitřní důvody otevřenosti vůči sféře politiky probíhá ovšem politizace undergroundu tak jako tak – byla mu prostě vnucena represivními akcemi establishmentu. Odpověď undergroundu na nenávist a pohrdání, jichž se mu dostává nejen od represivního aparátu, ale i od těch, kdo se nechali krůček po krůčku vtáhnout do světa konzumního zabezpečení, je u nás odlišná od srovnatelných hnutí na Západě. Harí-křišnovská a hippieovská neangažovanost má u nás právě tak malý ohlas jako militantní revolučnost. „Intolerance“ undergroundu reaguje na represivní intoleranci současného měšťáka (i když jeho „původ“ je třeba zaručeně dělnický), odmítá jeho uzavřené „hodnoty“ a k velkému podivu západních návštěvníků hledá svou orientaci v evangeliu. Odpověď undergroundu je tedy angažovaná i nenásilná zároveň.

Další tendencí, o níž bych se chtěl zmínit, ačkoli je zvláště těžké použít na ni označení „nezávislá“ (málo vystihující by bylo také nazvat ji „závislá“), je úsilí o rehabilitaci tzv. drobné práce. Tato formule navazuje na známou pasáž z Masarykovy knihy *Česká otázka* (1895), kde je doporučována v rámci konstitučních politických svobod poctivá drobná práce, která by obsahově vyplnila vydobytý prostor. Bylo to řečeno ze situace podstatně jiné, než je naše. V tom spočívá jeden z důvodů, proč se našim dnešním stoupencům této myšlenky nedaří koherentně zformulovat vlastní stanovisko. (Pokusů o to byla řada, včetně několika let trvajícího experimentu o samostatnou výrobu jednotku v rámci družstva.) Hlubší důvod je však v něčem jiném. Už sám pokus o formulaci takového stanoviska toto stanovisko nutně překračuje. Poctivě, odborně, „lege artis“ vykonávaná práce – od domácího kutilství až po průmyslovou automatizaci – nezahrnuje totiž takový přesah (otevřenost) vůči společnosti, jaký představuje pokus formulovat smysl této činnosti, prostě pokus o koncepci. Ten totiž nutně míří k POLIS, k rovině politické (musí být veřejně diskutován a šířen).

Je-li tedy u nás někdy drobná práce chápána jako alternativa politického nonkonformismu, který prý až s jakousi zálibou vyvolává konflikty, vedoucí k tomu, že lidé v nerovném zápase s represivním aparátem ztrácejí zaměstnání, pro něž jsou kvalifikováni, je to hluboké nedorozumění. Důstojnost poctivé práce může být udržena jen ve společnosti, která najde cesty – oficiální nebo neoficiální – jak vyjádřit princip společenské odpovědnosti obecně. Nelze stavět odpovědnost vůči své práci, svému pracovišti a oboru (a vůči své rodině) do protikladu k odpovědnosti vůči spoluobčanům, jejichž práce se vládnoucími kruhy nezamlouvá, a proto je pronásleduje. Zde je nutno se zmínit o rozdílu v postavení technické a humanitní inteligence a obecně pracovníků v odvětvích výrobních a nevýrobních. Ti první patří u nás k preferovaným. Jejich šance pro solidaritu s těmi druhými jsou větší, ale větší je i pokušení „hrát si na vlastním písečku“. Ukazovat spletité, ale neredukovatelné vazby mezi prací, kulturou a politikou je dlouhodobým úkolem osvětové „drobné práce“.

Přecházím nyní k svobodné lidské činnosti, kterou můžeme charakterizovat jako kulturu. Ta nebyla v žádném dějinném období omezena na sféru oficiální. Neoficiální kultura existovala vždy, i v obdobích nejdemokratičtějších a nejpluralističtějších. Jakými technickými prostředky disponovala, jakými riziky za její tvoření a šíření lidé platili, to se v dějinných situacích měnilo, ale bez rizika, bez osobního nasazení nebyla kultura nikdy. Dnes je u nás situace obzvláště vyhrčená. Za šíření neoficiálních beletristických (!) textů sedí řada lidí ve

1 Bezpochyby chybí jedno slovo; nabízí se „možnost“, „nutnost“ či „potřeba“.

vězení, je možno být u nás obviněn z napsání románu (J. Gruša). Represím je vystavena také neoficiální hudba, divadlo, film, tvorba memoárová i striktně vědecká, filozofická a teologická. Potlačování kultury však nevyvolává jen strach a akty zoufalství (zřeknutí se svobodné tvorby, konformismus), ale i zamýšlení nad jejím smyslem, osobní ručení za ni, větší otevřenost jednotlivých tvůrců i tvůrčích skupin vůči sobě navzájem. Až se tato otevřenost spojí s kritikou, nebude to jen přechodné vnější spojenectví. Nemám na mysli kritiku oficiální tvorby. Taková kritika je zbytečná (z oficiální kultury stojí za pozornost jen pokusy vlastní oficialitu a konformitu zastřít). Jde o soustavnou kritiku neoficiální kultury v samizdatových časopisech. Samizdatové edice přináší také tvorbu mladých lidí bez vyššího vzdělání, která by pravděpodobně zůstala netištěna, i kdyby existovaly časopisy pro „mladou tvorbu“, protože se vymyká estetickým koncepcím jakékoli tzv. vysoké kultury. V dnešní atmosféře cítíme autentičnost této tvorby bezprostředněji než v době, kdy „kulturní veřejnost“ brala něco takového na vědomí jen díky překladům. (Pozůstatky toho je možno pozorovat dodnes: tisíce čtenářů stojí ve frontách v naději, že se na ně dostane výtisk povoleného překladu Kerouacova „Na cestě“. Kolem nich chodí neznámí mladí lidé, kteří píšou stejně autenticky jako Kerouac a přitom z naší situace.) Složitě propracovaný systém diskriminace při přijímání na vyšší typy zejména humanitního školství a jeho dnešní úroveň, daná personálním obsazením učitelských míst a sešněrovanými osnovami, vedly k vzniku různých typů neoficiálního školení a sebevzdělávání. Je to trend nanejvýš potřebný a vnitřně perspektivní. Bez politického řešení krize dnešního systému vzdělání se ovšem ani na tomto poli obejít nelze.

Politika je vskutku nezastupitelná; ovšem jako veřejná diskuse a řešení společenských problémů. Když se stane definicí politiky především organizace boje o uchopení moci ve státě, poklesáme na rovinu partikulárních hledisek, která posilují svazující „samopohyb“ (V. Havel) totalitní, post-totalitní i pre-totalitní společnosti. (Zbyrokratizovaná demokracie je nástupním polem totality.) Nechci upírat smysl všem tendencím, navazujícím na politické koncepty minulosti. Měřítkem jejich životaschopnosti je však otevřenost vůči tomu, co se děje teď. Má význam, že se tyto skupiny snaží dnešní dění u nás vyjádřit srozumitelně pro ty, kdo jsou jim blízcí v zahraničí. Největší šance politické svobody ale vidím v působení neformálních pracovních skupin, které dbají o to, aby dosavadní politické struktury, směry a strany nezkostnatěly v rigidní mocenské útvary. Autentické společenství se může formovat jen „ad hoc“, třeba v různých tradičních politických seskupeních současně. Stálé odbourávání fanatismu je jedinou zárukou, že se nebude dělat politika nad hlavami lidí. Ukázalo se, že mechanismy tradiční společenské kontroly neodolají soustředěné vůli po absolutní moci. Pranýřování náznaků absolutizace politických pozic a otevřenou politickou scénou je třeba zakotvit hlouběji.

Zvláštní položkou v panoramatu „závisle-nezávislých“ společenských útvarů jsou církve. Svým důrazem na dávné duchovní tradice, rity a zvyky působí v současné šedivé době leckdy jako zajímavý relikt. Blížší přihlédnutí však často ukáže, že z oněch tradic žijí méně, než by se na první pohled zdálo. A v čem je skutečný smysl těchto tradic, to je pole úporné myšlenkové práce. Neříkám, že k ní nepřispívají i církve samy. Evangelická teologie svým zaměřením na autenticitu biblické zvěsti i katolická teologie svou snahou smysl této zvěsti filozoficky vyložit nesporně míří k těm nehlubším zdrojům lidské svobody. Je to cenná analytická práce. Církevní praxe a spiritualita věřících plynou však dál po zvnějšku vymezeném řečišti, jako by toho nebylo. Pojetí Boha jako kauzálně působícího nejvyššího jsoucna je sice opouštěno, ale převzetí vlastní odpovědnosti za svět, v němž žijeme, z toho zpravidla nerezultuje. Opakuje se sice zbožně, že jediným Pánem je Bůh (což je jen rub myšlenkově nahlédnuté pravdy, že žádné jsoucno, tedy ani člověk, univerzálním, absolutním „pánem“ není), ale kolikrát již církve sklonily hlavu před kdekým despotou nebo totalitním politickým nárokem.

Víra redukována na souhlas s dogmatickými formullemi má málo společného se silou, která „hory přenáší“. Smysl Ježíšova rozchodu se sakralizovaným ritualismem jeho doby není transportován do dnešní situace: do výzvy k rozchodu s rituálem produkce a konzumpe, zotročujícím ty, které zdánlivě osvobozuje. Přesto bych nechtěl přehlédnout několik perspektivních bodů. Je to především ekumenismus, otevřenost církví navzájem, slibně se u nás rozvíjející v šedesátých letech a v současné době zbrzděný. Je to také spontánní snaha o autentická společenství, navazující na tradice jednotlivých konfesí. Plodnými se mohou po mém soudu stát, vystoupí-li na veřejnost, což s sebou nese riziko angažovanosti „zde a nyní“. (Jinak zůstanou jen klubem specialistů, pěstících harmonické nitro a zřikajících se odpovědnosti za vlastní život a jeho neúplností, dluhy a rozpory.) Tou měrou, jak se děje toto „zveřejňování“, včleňují se i obnovné snahy křesťanů do proudu „nezávislých“ společenských hnutí.

Konečně je třeba promluvit o československém občanském hnutí za lidská práva. Nejznámějším jeho výrazem je společenství Charty 77, nikoli však výrazem jediným. Už proto ne, že Charta 77 jen posunula do veřejné oblasti to, co existuje tak jako tak – všechny ty problémy a pokusy o jejich řešení, o nichž jsme mluvili na předchozích stránkách. Proto také Charta 77 nemá a nemůže mít nějaké „vlastní cíle a programy“. Je to forma společenského dialogu. K tomuto bodu malou poznámku. Někteří lidé považují nabídku „konstruktivního dialogu“ v základním prohlášení Charty 77 za pouhé *captatio benevolentiae*. Jakýpak dialog s tím, kdo ho principiálně odmítá... Tito lidé mohou mít v jednotlivých případech pravdu. Například výslech není formou dialogu, ale jeho pravým opakem. Dialog však není nic dílčího. Je to obecný způsob, jak konflikty, odehrávající se v přítmí, přenášet do světla veřejnosti. Lze však namítnout: A co válka? To je konflikt *par excellence* – a odehrává se „ve světle veřejnosti“. Avšak pozor: pro dnešní válku je typické (nebylo tomu tak vždy!), že je jak brutálním pokusem o likvidaci protivníka, tak i vytvořením propagandistické bariéry, která ničí veřejnou sféru jako takovou. To je na moderní válce (a na moderním „míru“) stejně nebezpečné, jako zbraně hromadného ničení. Dialog je metodou skutečného, ne fiktivního míru. (Stejně oprávněně lze říci, že je to boj – ale boj duchovní, v němž lze zakusit skutečnou proměnu.) Slovo „mír“ je dnes tendenčním používáním zprofanováno jako málokteré jiné. Chápeme-li jej jako dialog, ukazuje se okamžitě, že nemůže jít jen o dialog mocenských struktur, států a establishmentů. Běží o dialog celé mezinárodní veřejnosti – a ta ovšem zahrnuje i struktury nevládní a neoficiální. Jejich spojená solidarita není pouhým taktickým manévrem, ale logickým důsledkem principu dialogu. Před každým občanským hnutím za lidská práva leží úkol trpělivě převádět konflikty mocenské vertikály (ti nahore – ti dole) na horizontální rovinu dialogu. Tato horizontála pak přirozeně překračuje jakékoli „vertikální“ hranice. To je jistě jedním z konstitutivních prvků občanského hnutí jako autentického společenství. Zážitek tohoto společenství je u mnoha signatářů Charty 77 velice silný, o to silnější, že je snad první toho druhu v životě. Svou autenticitu prokáže ovšem společenství Charty 77 v tom, bude-li místem, kde se zformují lidé schopní pracovat samostatně, z vlastní iniciativy. Myslím na politický typ, který tolik potřebujeme: člověka – jak říkával Patočka – „nestřženého“, trpělivého, vytrvalého. Opak klasického revolucionáře, který se jen připravuje na svou velkou příležitost, kdy se postaví do čela rozvášněným davům. A ovšem opak neméně klasického typu lidí přihlížejících a vyčkávajících, ze kterých se pak ty davy rekrutují.

Vnějším rámcem naznačených nových šancí svobody jsem se záměrně nezabýval. Nepodceňuji význam analýz tzv. objektivní situace, setrvačnosti politických struktur a otázky systémových změn. Z hlediska daného tématu je však považuji za druhotné. Nešlo mi o analýzy padajících masek, ale o hledání lidské tváře za nimi.

→ O SVOBODĚ A MOCI. KÖLN – ROMA, INDEX A LISTY 1980, S. 257–268.

P14/2

1986, 14. duben, Praha. – Dopis skupiny chartistů redakci exilového sociálnědemokratického časopisu *Právo lidu* ve Wuppertalu s kritikou útoků na bývalého mluvčího Charty 77 Jiřího Hájka za jeho poválečnou minulost.

Vážená redakce,

stále větší smutek se nás zmocňuje, když sledujeme diskusi vašeho časopisu o Jiřím Hájkovi. Nechápeme ji, nerozumíme jí a děsíme se toho, jak se myšlení a cítění tolika čs. exulantů vzdaluje myšlení a cítění našemu. Žlučovitá zloba, potřeba vynášet nesmiřitelné rozsudky na základě popletených informací, touha kádrovat naše spoluobčany a určovat, kdo smí bojovat za lidská práva a vyjadřovat se k poměrům v Československu – to všechno na nás z vašeho časopisu vane a z toho všeho jsme velice stísněni. Přátelé, prosíme Vás v našem společném zájmu, vzpamatujte se!

Petr Uhl, Jiří Dienstbier, Jiří Ruml, Martin Palouš, Jan Štern, Jan Kozlík, Rudolf Slánský, Vladimír Kadlec, Jan Ruml, Václav Malý, Jan Litomiský, Anna Šabatová, Rudolf Battěk, Marie Rút Křížková, dr. Václav Benda, dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Jaroslav Šabata, Jana Sternová, Ladislav Lis, Eva Kantůrková, Bedřich Placák, Vavřinec Korčíš, Václav Havel, Vladimír Stern, Ladislav Hejdánek, Marie Říhová, Vladimír Říha, Jarmila Bělíková, Luboš Kohout

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), Č. 6, S. 11.

P14/3

[1986, květen, Praha.] – Oznámení o anketě k činnosti Charty 77.

Anketa mluvčích Charty 77

Aby mluvčí Charty 77 získali přehled o názorech na činnost našeho společenství i na práci mluvčích, vypisují anketu s těmito otázkami:

1. Které dokumenty Charty 77 se Vám v poslední době líbily a proč?
2. Které dokumenty Charty 77 se Vám v poslední době nelíbily a proč?
3. Co byste navrhl, aby se více signatářů mohlo podílet na práci Charty 77?

Anketu nepovažujte za formalitu, mluvčím na odpovědích velmi záleží. Odpovídat může kdokoliv, nejen signatáři Charty 77. Odpovědi nemusí být podepsány. Zasílejte je pokud možno do konce června 1986 vhodným způsobem mluvčím Charty 77. (Jejich adresy opakuje: Martin Palouš, Ječná 7, 120 00 Praha 2, Anna Šabatová, Anglická 8, 120 00 Praha a Jan Štern, Bělčická 23 (blok F10), 141 00 Praha 4.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 9 (1986), Č. 7, S. 13.

P14/4

[1988, před 15. prosincem, Praha.]² Zpráva o veřejném shromáždění svolaném občanskými iniciativami.

Setkání ke Dni lidských práv 10. prosince 1988, Praha, Škroupovo náměstí

Zástupci pěti čs. nezávislých iniciativ poslali dne 29. 11. 1988 odboru vnitřních věcí Obvodního národního výboru v Praze 1 oznámení o tom, že dne 10. 12. uspořádají na Václavském náměstí pokojné setkání ke 40. výročí Všeobecné deklarace lidských práv. Oznámení podepsali Petr Placák za České děti, Rudolf Battěk za Hnutí za občanskou svobodu, Stanislav Devátý, Miloš Hájek a Bohumír Janát za Chartu 77, Jan Chudomel, Jan Svoboda a Miloš Zeman za Nezávislé mírové sdružení a Anna Šabatová a Ladislav Lis za Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Mluvčí Charty 77 zároveň poslali generálnímu tajemníkovi OSN Javieru Pérezovi de Cuellar dopis, v němž ho seznamují se záměrem pořádat toto setkání a žádají ho o morální podporu.

Vedoucí odboru vnitřních věcí ONV v Praze 1 JUDr. Eva Baráková vydala dne 5. 12. rozhodnutí odboru, jímž se setkání na Václavském náměstí zakazuje, mj. s poukazem na nedávnou vyhlášku NVP (Národního výboru hl. m. Prahy), jež zakazuje konání veřejných shromáždění v pražské památkové rezervaci, tj. v celém obvodu Prahy 1, s výjimkou shromáždění pořádaných organizacemi Národní fronty. Jak známo, nezávislé iniciativy označují tento zákaz NVP za protizákonný a protiústavní a podnikají kroky k jeho zrušení. V zákaze vysloveném ONV pro Prahu 1 byla však věta, že se oznamovatelům setkání doporučuje, aby se obrátili na NVP nebo jiný ONV, chtějí-li akci pořádat na vhodném místě. Miloš Hájek, Ladislav Lis a Rudolf Battěk, kteří zastupovali všech pět zainteresovaných nezávislých iniciativ, potom vstoupili v jednání zprvu s pracovníky odboru vnitřních věcí NVP, později ONV pro Prahu 3. Po několika návrzích z obou stran, které druhé straně nevyhovovaly, shodly se jednající na Škroupově náměstí na Žižkově. Pořádající se zaručili, že zajistí veřejný pořádek, zdravotní a požární službu atd. a že Škroupovo náměstí vyklidí do 16.30 hodin, tedy půldruhé hodiny po zahájení shromáždění. ONV pro Prahu 1 [sic] se zavázal, že zajistí, aby na náměstí a v jedné přilehlé ulici neparkovala auta. ONV nevznesl žádné požadavky, pokud jde o obsah projevů apod.

Příslušníci SNB obsadili dne 10. 12. horní část Václavského náměstí, odkud vyháněli ty, které podezírali, že přišli na původně ohlášené místo setkání. Pořadatelům shromáždění, kteří na místě informovali o změně místa, bránili v činnosti a zabavili jim dokonce letáčky oznamující nové místo setkání. Na Škroupově náměstí zakázali napojení zvukové aparatury na síť z jednoho bytu, takže výsledkem byla velmi špatná slyšitelnost pro většinu účastníků setkání. Odhady počtu účastníků se velmi liší: ČTK uvedla 1800, odhady nezávislých účastníků se pohybovaly mezi 1500 až 15 000, autor této zprávy se kloní k odhadu dva až tři tisíce lidí.

Program shromáždění uváděl Ladislav Lis, bývalý mluvčí Charty 77, člen VONS a místopředseda FIDH. Program začal kolektivním zpěvem české a slovenské národní hymny, který zahájila zpěvačka Marta Kubišová, bývalá mluvčí Charty 77. Po úvodním slově dramatika Václava Havla přednesli své projevy zástupci jednotlivých pořádajících iniciativ: Bohumír Janát za Chartu 77 citoval mj. z prohlášení Charty 77 k 40. výročí Všeobecné deklarace lidských práv, dále promluvil Jana Petrová z Nezávislého mírového sdružení – iniciativy za demilitarizaci společnosti, Petr Placák za České děti, Rudolf Battěk za Hnutí za občanskou svobodu

² Datováno podle údaje o uzávěrce čísla *Informací o Chartě 77*, v němž byla zpráva zveřejněna.

a katolický kněz Václav Malý za Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, který je Čs. ligou pro lidská práva a členem FIDH. Pak následovaly výňatky z Všeobecné deklarace lidských práv, které přednesla herečka, zasloužila umělkyně a signatářka Charty 77 Vlasta Chramostová. Shromáždění schválilo rezoluci a bylo zakončeno opět zpěvem státní hymny, započatým Martou Kubišovou. Setkání i odchod z náměstí proběhly bez jakéhokoliv incidentu, VB na náměstí přítomná nebyla, v davu byl větší počet příslušníků StB v civilu. V okolních ulicích byla však připravena silná hotovost VB včetně psů.³

Všeobecně se soudí, že ústup orgánů státní moci ve věci nezávislého občanského setkání je velmi významnou změnou v postoji státu k nezávislým iniciativám. I když nejde zdaleka o plnou legalizaci těchto iniciativ, státní moc uznala – navíc veřejně ve sdělovacích prostředcích – že nezávislé skupiny v této zemi existují a že je ochotna za určitých předpokladů s nimi jednat jako s partnery.

A. T.

Rezoluce z nezávislého občanského setkání ke Dni lidských práv

My, kteří jsme se sešli 10. prosince 1988 na Škroupově náměstí v Praze, abychom si připomněli 40. výročí Všeobecné deklarace lidských práv, žádáme orgány československé státní moci, aby v souladu se svými závazky

1. propustily všechny politické vězně a zastavily všechny perzekuce nezávislých občanských iniciativ a [nezávislých] sdělovacích prostředků;

2. uvedly čs. právní řád v soulad s Všeobecnou deklarací lidských práv a mezinárodními pakty o lidských právech a aby tato práva, včetně práva na svobodné šíření informací, svobodné sdružování a volné cestování, ve své praxi respektovaly;

3. vydaly tiskem Všeobecnou deklaraci lidských práv i mezinárodní pakty o lidských právech a postaraly se o jejich popularizaci ve školách a veřejnosti;

4. umožnily společnosti skutečnou účast na přípravě nové ústavy a zřídily ústavní soud;

5. zahájily na základě jednatřicetibodové petice, kterou podepsalo více než 600 tisíc občanů, seriózní jednání s církvemi, směřující k plnému zajištění náboženských svobod.

Vyzýváme všechny své spoluobčany, aby tyto požadavky podpořili. Nezávislá setkání, jako bylo dnešní, chceme pořádat pravidelně, abychom mohli průběžně sledovat, jak jsou naše požadavky plněny.

→ INFORMACE O CHARTĚ 77, ROČ. 11 (1986), Č. 21, S. 4–5.

3 Reportáž očitého svědka uveřejnily pod titulkem Na Škroupově náměstí také *Listy*, roč. 19 (únor 1989), s. 2n.

Zoznam signatárov Prehlásenia Charty 77 zo Slovenska

Benedek Jozef, 1978, Streda nad Bodrogom, robotník; Benedek Ladislav, 1978, Streda nad Bodrogom, elektrikár; Blaho Vladimír, Bratislava; Breznický Miroslav, 1988, Nové Zámky, robotník; Červeň Stanislav, 1988, Nitra; Didi Ľudovít, 1980, Vráble, učiteľ; Didiová Mária, 1980, Vráble; Duray Miklos, 1984, Bratislava, predseda Spolužitia; Gombík Róbert, 1978, Žiharec, Bratislava, kňaz v pastorácii; Komár Vladimír, MUDr., 1988, Košice, poslanec SNR; Komárová Mária, 1988, Košice, redaktorka; Koniar Pavol, 1977, Bratislava, robotník; Korbel Karol, 1987, Trenčín, robotník, v súčasnosti v Kanade; Korbelová Marta, 1988, dôchodkyňa; Korbelová Petra, 1988, Trenčín, v súčasnosti v Kanade; Kusý Miroslav, prof. PhDr, CSc., 1977, Bratislava, podpredseda SNR; Kuštek Štefan, 1987, Žilina-Závodie, dôchodca; Lehký Miroslav, 1989, Bratislava; Levický Gabriel, 1978, Bratislava, robotník, v súčasnosti New York, USA; Lipenský Ján, Martin; Matuščík Martin, 1977, Bratislava, študent; Matuščíková Kyra, 1984, Bratislava; Mlynárik Ján, doc. dr., 1976, historik, podpísal v Prahe, neskôr emigroval do NSR; Mokrohájsky Hieroným, Bratislava; Novotka Tíbor, 1989, Bratislava, majster; Pavlík Vladimír, 1988, Považská Bystrica, stavebný robotník; Pechancová Anna, 1977, Valeč, účtovníčka; Ponická Hana, 1989, Bratislava, spisovateľka; Roháček Dušan, 1989, Košice, elektromechanik; Štípala Dušan, 1989, Bratislava, vodič; Tatarka Dominik, 1977, spisovateľ; Uher Jiří, 1977, Prievidza, sadzač; Uher Peter, 1987, Prievidza, vrátnik, v súčasnosti v emigrácii; Valček Jozef, Senec; Vašek Zdeněk, 1977, Bratislava, robotník; Zajíček Marián, Praha.

4 Seznam je převzat z článku pracovníka slovenského Ústavu pamäti národa Petera Baluna Akcia „KNIHA“. Charta 77 na Slovensku, in: *Paměť národa*, 1/2007, s. 83–95, zde 94 n., a to s laskavým svolením autora a redakce časopisu. Článek odkrývá jednu významnou epizodu historie Charty 77 na Slovensku, příběh dvou signatářů z řad slovenského katolického duchovenstva – Róberta Gombíka a Mariána Zajíčka. Podle údaje v článku pochází seznam ze soukromého archivu Miroslava Lehkého, jednoho z trojice mluvčích Charty 77 v roce 1990. Ze srovnání se seznamy signatářů postupně zveřejňovanými mluvčími v letech 1977–1989 vychází, že z 36 jmen v seznamu M. Lehkého se s třemi (Ján Lipenský, Hieroným Mokrohájsky, Jozef Valček) nesetkáváme v žádném z nich.

Faksimile

Prohlášení

11
X dne 11. 10. 1976 byly ve Sbírce zákonů ČSSR /č. 120/ publikovány ~~Mezinárodní pakt o občanských a politických právech /článek jen MPOPP/ a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech /článek jen MPHSKP/, které vstoupily v Československu v platnost dnem 23. 3. 1976.~~

Skutečnost, že ČSSR k těmto Paktům přistoupila, nás samozřejmě naplňuje radostí, zároveň nám ale ~~zůstává~~ s novou naléhavostí připomíná, jak málo potěšitelný je skutečný stav respektování občanských práv v dnešním Československu. Celá řada důležitých ustanovení těchto Paktů, závazných pro všechny instituce i občany, platí totiž bohužel jen na papíře.

Irasticky je omezováno například právo na svobodu projevu, zaručované článkem 19 MPOPP.

1) Desítkám tisíc občanů je znemožněno pracovat v jejich oboru jen proto, že zastávají názory odlišné od názorů vlády. ~~Tito lidé jsou přitom často objektem nejrozmanitější diskriminace a šikanování ze strany úřadů i občanských organizací; jsou zbaveni všech možností bránit se, stávají se ~~často~~ obětmi rozsáhlého politického apartheidu.~~

2) Stotisícům dalších občanů není zajištěna "svoboda od strachu" /preambule MPOPP/, protože jsou nuceni žít v trvalém nebezpečí, že projeví-li své názory, stráž i ty pracovní a jiné možnosti, které dosud mají.

3) V rozporu se článkem 13 MPHSKP, zajišťujícím všem právo na vzdělání, je tisícům mladých lidí bráněno ve studiu ~~jen pro jejich názory anebo dokonce - což je obzvláště ^{odrovnání} - pro názory jejich rodičů. Desítkám tisíc občanů ^{Bezpříst} musí žít ve strachu, že kdyby své názory projevíli anebo se zachovali v souladu se svým svědomím, byli by buď oni anebo jejich děti zbaveni práva na vzdělání.~~

4) Když vláda projevila nedávno dobrou vůli propuštěním čtyř dlouho vězněných politiků, stále je úplné právo "vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, ^{bež} ať ústně, písemně nebo tiskem" či "prostřednictvím usnění" bez ohledu na hranice,

/bod 2. článku 13 MPOPP/ ~~oříznáno~~ nejen mimosoudně ~~zastou,~~ ale dokonce i soudně, ~~často~~ často pod rouškou kriminálního obvinění /jak o tom ~~svědčí~~ svědčí například ~~právní~~ právní probíhající soudní postih mladých hudebníků. ~~kolon Ivana Jirouse/.~~

5) Svoboda veřejného projevu je ~~zcela~~ zcela potlačena systémem centrálního politického řízení všech sdělovacích prostředků a všech publikačních a kulturních zařízení. Jakýkoli politický ~~ne~~ filosofický názor nebo kulturní projev,

č. vědecký

opoziční politické činnosti, ale sloužit obecnému zájmu jako konstruktivní nástroj upevnování lidských svobod, ~~podobně~~ jako ~~podobně~~ mnohých podobných organizací v různých ^(a to) zemích světa. Jeho ~~plánem~~ ^{plánem} tedy není bojovat proti státní moci, ale působit v oblasti svého zájmu naopak jako její pomocník a partner. ~~Právě~~ ^{Právě} je - je Výbor pro lidská práva - jako volný prostředník mezi občany a oficiálními institucemi, ~~kteří~~ ^{kteří} vznikl skutečně zdola, ~~kteří~~ ^{kteří} který není zatím vytvořen ani jediným právním, běžným u každého zájmového spolku, který se však přesto chce ~~zaměřovat~~ ^{zaměřovat} na problematiku, již se všechny existující organizace bojí nebo vyhýbají - je v našich podmínkách ~~stvárem~~ ^{stvárem} novým a z hlediska stávajících struktur neobvyklým. ~~Chápe se to však jako~~ ^{Chápe se to však jako} přirozený výsledek nových požadavků, které současná doba klade.

Výbor pro lidská práva není přirozeně koncipován jako organizace tajná nebo nelegální; chce naopak nalézt ve spolupráci se státními orgány - v duchu Článku 21 MPOPP - své neformální povaze přiměřený způsob své ~~organizace~~ ^{organizace} legalizace.

- Své budoucí úkoly spatřuje Výbor především v tom, že bude
- a/ poskytovat občánka, kteří o to projeví zájem, pomoc při obraně jejich práv;
 - b/ shromažďovat dokumenty o různých konkrétních případech porušování lidských práv;
 - c/ seznamovat s těmito dokumenty příslušné instituce a jednat s nimi o možnostech nápravy;
 - d/ v případech, kdy to bude vhodné, seznamovat s nimi ² ^{případně} československou, ³ zahraniční veřejnost, ⁴ ^(a informovat ji ořím i o tom) jak byl ten či onen případ napraven);
 - e/ spolupracovat s různými zahraničními nebo mezinárodními organizacemi podobného zaměření;
 - f/ popularizovat různé mezinárodní dokumenty, deklary i zákonné závazky, které ČSSR přijala, jakož i její vlastní zákony; ⁵ ^{porušování lidských práv,}
 - g/ poskytovat ~~právní pomoc~~ ^{právní pomoc} v případech, ⁶ ^{je-li se - ať už z jakýchkoli důvodů - nebudou moci zabývat jiné k tomu povolené instituce, jako například advokátní poradny; ~~právní pomoc~~}
 - h/ sledovat celkový vývoj situace v oblasti svého zájmu, konfrontovat ⁷ ^{se} se závazky, plynoucí ⁸ ^z mezinárodních paktů ⁹ ^{ze} z závěrečného aktu helsinské konference, a podávat o ně ¹⁰ ^{souhrnnější} zprávy příslušným státním orgánům i veřejnosti; ¹¹ ^{případně}
 - ch/ připravovat a předkládat zákonodárným orgánům různé návrhy a podněty, směřující k prohloubení lidských práv, k humanizaci právního řádu a ke tvorbě záruk proti jeho svůlnému porušování ať už jednotlivci nebo institucemi.

1. První koncept Prohlášení Charty 77 (P1/1), 4. strana

Prohlášení

(druhá verze)

I.

Dne 13. 10. 1976 byly ve Sbírce zákonů ČSSR /č. 120/ publikovány "Mezinárodní pakt o občanských a politických právech" /dále jen P 1/ a "Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech" /dále jen P 2/, které vstoupily v ČSSR v platnost dnem 23. 3. 1976.

II. ~~Ikdyž~~ ^{chcít} ~~nedávno~~ ^{chcít} propuštění čtyř politických vězňů, odsouzených v letech 1971 a 1972, lze ~~pojmout~~ ^{chcít} mimo jiné jako výraz porozumění systému ~~uskončených paktů a snahy~~ ^{praktickou aplikaci} jejich ~~detenování~~ ^{detenování}, přesto ~~zveřejnění těchto paktů s novou náshavostí připomíná~~ ^{zveřejnění těchto paktů s novou náshavostí připomíná}, ~~keřik~~ ^{keřik} ~~záležitých~~ ^{záležitých} občanských práv platí v naší zemi bohužel zatím ~~stejně~~ ^{stejně} jen na papíře.

Zcela teoretické je například právo na svobodu projevu, zaručované článkem 19 P 1:

1/ Desítkám tisíc občanů je znemožněno pracovat v jejich oboru jen proto, že zastávají názory odlišné od názorů ~~všech~~ ^{všech}. Jsou přitom často objektem nejrozmanitější diskriminace a šikánování ze strany úřadů i společenských organizací; zbaveni ~~zákon~~ ^{zákon} ~~možností bránit se~~ ^{možností bránit se}, stávají se ~~obětmi~~ ^{obětmi} rozkladného politického apartheidu.

2/ Statisícům dalších občanů není zajištěna "svoboda od strachu" /preambule P 1/, protože jsou nuceni žít v trvalém nebezpečí, že projeví-li své názory, ztratí ~~léta~~ ^{léta} pracovní a jiné možnosti, které dosud mají.

3/ V rozporu se článkem 13 P 2, zajišťujícím všem právo na vzdělání, je ~~tieřed~~ ^{tieřed} mladých lidí ~~bráněno~~ ^{bráněno} ve studiu jen pro jejich názory anebo dokonce - což je ~~obzvlášť~~ ^{obzvlášť} odsouzených - pro názory jejich rodičů. Bezpočet občanů musí žít ve strachu, že kdyby ~~své názory~~ ^{své názory} projevíli ~~anebo se~~ ^{anebo se} ~~sachevali~~ ^{sachevali} v souladu se svým ~~svědomím~~ ^{svědomím}, byli by ~~buď oni~~ ^{buď oni} anebo jejich děti zbaveni práva na vzdělání.

4/ Uplatnění práva "vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem" či "prostřednictvím usmíř" /bod 2. článku 13 P 1/ je stháno nejen mimosoudně, ale ~~často~~ ^{často} i soudně, často pod rouškou kriminálního obvinění /jak o tom svědčí například právě probhající ~~soudní~~ ^{soudní} ~~postihy~~ ^{postihy} mladých ~~huděnků~~ ^{huděnků}/.

5/ Svoboda veřejného projevu je zcela potlačena systémem centrálního politického řízení všech sdělovacích prostředků ~~a všech~~ ^{a všech} publikačních a kulturních zařízení. Jákýkoli politický, filozofický či vědecký názor nebo kulturní ~~projev~~ ^{projev}, jen trochu se vymyká ~~oficiální~~ ^{oficiální} ~~ideologii~~ ^{ideologii}, nemůže být zveřejněn; je znemožněna veřejná kritika jakýchkoli krizových společenských jevů; ~~stejně~~ ^{stejně} ~~vyloučena~~ ^{vyloučena} je možnost veřejné obrany ~~občanů~~ ^{občanů} proti riz-

Čj: OS 0011/02-77

V Praze dne 6.1.1977

U S N E S E N Í

Podle § 160 odst. 2 trestního řádu z a h a j u j í trestní stíhání ve věci trestného činu podvracení republiky podle § 98 odst. 1 tr. zákona, který byl páčán dosud přesně nezjištěnou skupinou osob tím, že z nepřátelství proti socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky v přesně nezjištěnou dobu a v přesně nezjištěném místě zhotovila a rozšiřuje písemnost s názvem "Prohlášení Charty 77", jejíž obsah hrubě napadá socialistické společenské a státní zřízení republiky.

O d ů v o d n ě n í :

Šetřením orgánů SNB Správy SNB hlavního města Prahy a Středočeského kraje bylo zjištěno, že několik zatím nezjištěných osob v Praze a jinde z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky zhotovilo a rozšiřuje v Praze i v jiných místech ČSSR písemnosti, nazvané "Prohlášení Charty 77", které hrubě napadají socialistické společenské a státní zřízení ČSSR. Písemnost vyjadřuje též program nepřátelských živlů, k jehož podpoře a plnění získávají organizátoři akce další antisocialistické elementy.

Vzhledem k obsahu písemností, rozsahu rozšiřování i dalším cílům organizátorů, které jsou z písemnosti patrné, je zde důvodné podezření ze spáchání trestného činu podvracení republiky podle § 98 odst. 1 tr. zákona, a proto bylo rozhodnuto zahájit trestní stíhání.

Vzhledem k tomu, že zahájení trestního stíhání nastalo odkladu a nebylo možno dosáhnout příslušného vyšetřovatele, zahájil trestní stíhání vyhledavatel ve smyslu § 170 odst. 1 tr. řádu.

P o u ě e n í : Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, kterou je nutno podat do tří dnů ode dne vyhlášení a doručení u podepsaného orgánu; způsobem a místem odkladný účinek.

Vyhledavatel :

Genr. Jiří SOUČEK

3. Usnesení o zahájení trestního stíhání proti Chartě 77 (P9/1)

7

Souhlasím s Chartou 77

V Praze dne 25. 12. 1976

(Přijetí:
Praha 4, Konecova 19)

Olga Těšková
Ladislav Křížek
Jiří Štěpánek
Petr Pátek

Podpis: [nečitelné]

11

Souhlasím s Prohlášením
Charty 77 z 1. 1. 1977

Václav Havel

VÁCLAV HAVEL, spisovatel,
U DEJVIČKÉHO RYBNÍČKU 4,
PRAHA 6

6

Souhlasím s Prohlášením charty 77
z 1. 1. 1977

Jug. Alford Kocáb

Jug. Alford Kocáb
Suchbát, Fr. Štěpánek
HUSOVÁ 15/199
Město: Boluslav

4. Podpisové lístky k Prohlášení Charty 77 (viz P1/7)

11
Souhlasím s prohlášením č. 77

2. 1. 77

J. K.

Jiří Kolář, spisovatel a výtvarník,
Hvězdičková 4,
Praha 2 - Vinohrady

9
Souhlasím s prohlášením Číslo 77 z 1. ledna 1977.

Jaroslav Seifert

Národní umělec
Jaroslav Seifert
Praha 6, U Lázní 23

11
Souhlasím s Prohlášením
č. 77 z 1. 1. 1977

Anna Sebatová ml.

29. 12. 1976

ANNA SEBATOVA ml.
VŘEŠOVICE (BRN. POL. ÚJEZDEK)
AUSLICKÁ 2
PRAHA 2 - VINOHRADY

7
Svhlášení a prohlášení
Charty 77 z 1. srpna 1977

Dominik Tatarka

ZALL UHĚLEC
DOMINIK TATARKA, 42-20-61
MÍŠŤKOVA 6
BEATISLAVA

6
Svhlášení a Prohlášení charty 77
ze dne 1.1.1977

Vokot' Zelenik
dělník
Nový Malín 408
Šumperk

Vokot' Zelenik
VOKATY ZBENĚK
DĚLNÍK
NOVÝ MALÍN 408
ŠUMPERK

7
Svhlášení a prohlášení charty 77
ze dne 1.1.1977.

Josef Zverina

Doc. Ing. JOSEF ZVERINA
Pracovní číslo 45
150 00 PRAHA 5
Václavské náměstí
FOTOG DUCHOVNI

Josef Zverina

A/ Hlavní

- 1/ přehled podpisové akce - přehled různých návrhů, a nikoli se stěrači satelli
- 2/ informace o zajímavější publikace, ocelovní lodi atd.
- 3/ rozhodn., jak mluvit při event. výjezdech a jak reagovat na případné protidůvt. Navrhnout na žurnalistické útoky nereagovat, leda vyvrátit nějaké faktografické listy; začnou-li vyharovat z míst, jak ovšem bude třeba reagovat /tisková konference?/
- 4/ rozhodn., jak mluvit, když někdo bude požádán o intervjé a podle dotazů na ČH. Navrhnout o ně mluvit, ale jen obecně, v duchu prohlášení, nepřeražovat děti, ab. se nedala přílišnost nějakému si nářít k tomu, aby se distancoval a řekl, že byl podveden
- 5/ určit náhradní cestu u mluvčích /Černý-Vaculík-Kučel?/
- 6/ jak nakládat s dalšími podpisy
- 7/ udržování styků se signatáři, ~~ne~~ jednak z principu, jednak v zájmu věci, jednak i proto, aby neochl vzniknout dojez, že se jejich jméno používá bezdůvodně skupinka - koncepční poradě /jednou měsíčně/- a n. ne svěit vč. nějaký signatáře /vždy jiné/- jinak udržování kontaktů prostřednictvím původních stěračů
- 8/ korespondence - polit. schránka?

B/ Další práce

V centru práce /i když ne jediným kolem/ by mělo být vypracování dokumentů, a nikoli by pak bylo nakládáno dle okolností. Dokumenty připravovat, mluvit podpisovat. Navrhnout ~~na~~ linie:

1/ Obecnější analýzy /osvěd v určitých oblastech, zpracování určitých obecnějších témat, příprava návrhů jejich řešení. Například: příjímání na vysoké školy; postavy v akademii věd, postavy ve vědeckých; problém odjízdy /Kar sek připraven na tom pracovat/, třetí surti atd.

2/ Zpracování dokumentace konkrétních rozmanitých případů. Zatím se týká mimo jiné: / zlínský případ /Manzelka/; případ Úmrum /Machonin, Rychetký, Bůchner/; chystání knihy o undergroundu; Kubišová /Lithart?/ atd. atd. lze zpracovávat mnoho případů, ab. tyly v zásadě odklady; zda, kdo a jak se ten který dokument publiku a je už jiné úlozka. Příčinně: týmy - postiliony, právníci a novináři by takové dokumenty připravovali; ČH by je vzala za své schválením na koncepční poradě. /V konkrétních případech nebude ovšem pomoc spočívat jistě jen v jejich dokumentaci - právní pomoc, jednání o dleady upod./

3/ Popularizace různých zdrojů a předpisů, které oběhují neznají, z těchto důvodů, policie a justice těží, tedy převezmím to, co se týká právníků -

4/ Banka informací: snažit evidovat nejrozmanitější případy, mimo soudního postihu, porušování paktů atd. To neověřovat, ale jen stídat z míst v pravou chvíli /Dělnírad?/.

Datum 30.12.1976 A-Z		Pol 320	Ru/ll Original
FERSCHREIBEN (Minutengebühr)	TELEGRAMM (volle Wortgebühr)	BRÜFTELEGRAMM (halbe Wortgebühr)	Telegrammkontrolle
verschlüsselt ☒	verschlüsselt ☐	jeur möglich ☐	Übersenden am am ☒
☒ Mor	☐ Mor	☐ Mor	Abgesandt am 30.12. um 17:00 ☒

1) Anschrift

Auswärtig Bonn an 214 auch Moskau, Warschau, SaeV bei DDR

(2)

ggf. eine für einzelne

(3)

Nr.-Dat.-Gr.

(4) Text

ggf. VS-Vermerk

Betr.: Vorbereitungen cs. Regimekritiker zu einer
Bürgerinitiative "Charta 77"

Bezug: Schriftbericht Nr. 1867 vom 21. Dezember 1976 - Pol 320 -

Zur Unterrichtung

1. Cs. ~~Regime~~ Regimekritiker wollen in den ersten Tagen des
(wahrscheinlich im J. 1977) neuen Jahres mit einer neuen spektakulären Aktion auf die ~~Missachtung~~ Missachtung von Menschen- und Bürgerrechten in ihrem Lande aufmerksam machen. Zum ersten Mal seit dem Ende der Ära Dubcek haben sich Reformkommunisten, ehemalige Mitglieder des (im September 1968 aufgelösten) "Klubs der engagierten Parteilosen" und politisch bisher nicht festgelegte Intellektuelle auf eine gemeinsame programmatische Erklärung geeinigt, die unter dem Titel "Charta 77" in führenden westlichen KP-Organen sowie in den grossen westeuropäischen und amerikanischen Tageszeitungen erscheinen soll. Exemplare der Erklärung sind - wie uns mitgeteilt wurde - bereits in das westliche Ausland gelangt. Vor der Veröffentlichung im Westen soll der Text auch den cs. Medien zugänglich gemacht werden.

"Rotes Formular" Form V. Benutzung & einseitige Erläuterungen sowie Merkblatt für den Nachrichtenverkehr des auswärtigen Dienstes. — Die stark umrandeten Teile sind für Eintragungen der Telegrammkontrolle vorgesehen.

9021

Original

Ak.Z.: Pol 320

Datum: 30.12.1976

Blatt: 2

2. Als Initiatoren der Erklärung werden der frühere Außenminister Hajek (als Sprecher der Reformkommunisten), der Dramatiker Vaclav Havel (als Vertreter des ehemaligen "Klubs der engagierten Parteilosen") und der Prager Philosoph Jan Patočka (für die bisher nicht festgelegten Intellektuellen) genannt. Die Teilnahme Patočkas ist insofern bemerkenswert, als dieser bisher politisch nie hervorgetreten ist.

P.
hat mir
zu der Seite
"Plastic
People"
Geburts
daten von
Singer
Gd. 3/1

3. Seit den Weihnachtstagen zirkuliert die "Charta 1977" ⁱⁿ Prag. Bisher haben sich ^{4 (242)} 240 Personen durch Unterschrift zu ihr bekannt. Dabei handelt es sich nicht nur um ehemalige Politiker und Funktionäre, Journalisten, Schriftsteller, Künstler, Wissenschaftler, ^{sondern} aber erstmals auch um Arbeiter, sowie um Techniker und Staatsangestellte. Damit soll demonstriert werden, dass die Signatäre sich nicht als "Dissidenten", sondern als repräsentativ^{er} Querschnitt der Gesamtbevölkerung ^{zu bezeichnen sind} verstehen. Trotz möglicher Repressionen haben sich auch die erst vor kurzem aus der Haft entlassenen politischen Häftlinge ^(siehe Beispielsweise) der Aktion angeschlossen. Amtierende Geistliche verschiedener Konfessionen fehlen, sollen ihre Sympathie für die Erklärung aber mündlich zum Ausdruck gebracht haben. Die Unterschriften sollen mit dem Text veröffentlicht werden, ihre Sammlung ist noch nicht abgeschlossen. Die Staatssicherheitsorgane haben von der Angelegenheit noch keine Kenntnis, zumindest läuft die Aktion z.Zt. noch unbehindert weiter. Verständlicherweise fürchten die Initiatoren, dass angesichts der grossen Zahl der Mitwisper das Unternehmen vorzeitig platzt. In diesem Fall wollen sie unverzüglich das Signal zur Veröffentlichung geben.

Konst. 1976 Nr. 1. (Sicherheitsdienst)

9022

Federálnímu shromáždění
Československé socialistické republiky

V usnesení Federálního shromáždění k programovému prohlášení vlády ČSSR z 14.12.1976 zaujala pozornost mnoha občanů slova o podpoře úsilí, směřujícího mimo jiné k "dodržování socialistické zákonnosti, respektování občanských práv a plnění občanských povinností". Tito občané se domnívají, že by toto úsilí mělo směřovat také a především k důslednému dodržování a uskutečňování Mezinárodních paktů o lidských právech, které Federální shromáždění ratifikovalo v listopadu roku 1975 a které u nás vstoupily v platnost dnem 23.3.1976. Připomínají si, že závaznost těchto paktů navíc slavnostně potvrdil Závěrečný akt konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, podepsaný v Helsinkách a vyhlášený respektování lidských práv a základních svobod za "podstatného činitele míru, spravedlnosti a blahobytu".

V souladu s článkem 29 Ústavy ČSSR předkládáme Federálnímu shromáždění stanovisko těchto občanů k uvedené problematice. Potvrzujeme zároveň autentičnost jejich podpisů na tomto stanovisku, nazvaném "Prohlášení Charty 77", jakož i jejich ochotu nadále nejen upozorňovat na vážné problémy v této oblasti, ale také podle svých možností konstruktivně přispívat k jejich řešení. Sami jsme pak - z pověření těchto občanů - připravovali k jednání s kompetentními místy, abychom objasnili blíže toto stanovisko a přednesli další podněty a návrhy.

prof. Dr. Jan P a t o č k a DrSc,
Tománova 44,
Praha 6

prof. Dr. Jiří H á j e k DrSc,
Kosatcová 11,
Praha 10

Václav H a v e l,
U dejvického rybníčku 4,
Praha 6

V Praze 5.1.1977

P o t v r z e n í

Potvrzujeme tímto, že Kancelář Federálního shromáždění přijala dne 6.1.1977 dopis od prof. J. Patočky, V. Havla a prof. J. Hájka.

4a

Kancelář Federálního shromáždění

Odes.: prof. J. Patočka,
V. Havel, prof. J. Hájek

zde

4

8. Připravené potvrzení o převzetí Prohlášení Charty 77 v kanceláři Federálního shromáždění s obálkou, zabavené Státní bezpečností V. Havlovi a druhům 6. ledna 1977. (Srv. D1.1)

NÁRODNÍ ARCHIV
ZRUŠEN STUPEŇ UTAJENÍ
Důvod: 490/2000 - NBÚ/80
PhDr. Alena Šimánková
Datum: 14.2.04 Podpis:

~~Právní tajemství~~

11. ledna 1977

VIII PČa 00 22 / 77

Z usnesení P ÚV KSČ ze dne 7.1.1977 :

1. Charta 77 je protistátní, kontrarevoluční dokument; platforma pro vytvoření buržoazní strany.

2. Signatáři charty jsou odpůrci socialismu od Prokopa Drtiny přes představitele buržoazie až po renegáty dělnického hnutí;

3. Charta byla připravena v dohodě se zahraničím, tam byla také zveřejněna.

Na základě uvedeného usnesení byla přijata tato opatření :

- zahájit trestní stíhání ve věci pro trestné činy podle § 112 a § 98 odst. 1 tr. zák. ,
- uplatnit vůči signatářům charty všechna opatření administrativní povahy,
- se všemi signatáři budou provedeny pohovory, popř. budou ke své účasti vyslechnuti.

Představitelé justice a prokuratury zajistí do pátku 14.1.1977 zpracování odpovědi na tyto otázky :

1. Právní charakteristika charty
2. Zda je možno zjištěnou činnost považovat za vytvoření nebo pokus o vytvoření ilegální organizace
3. Zda lze zjištěnou činnost posuzovat jako trestný čin poškozování zájmů republiky v cizině podle § 112 tr. zák.
4. Zda charta je ilegální tiskovinou a zda je trestné její rozšiřování

9. Z usnesení předsednictva ÚVKŠČ s úkoly pro prokuraturu a justici (P7/3)

Ztroskotanci a samozvanci

I když někteří představitelé buržoazního světa hovoří o nutnosti ideového smíru, nic nesvědčí o tom, že by imperialismus sám ideově odzbrojoval, řekl na XV. sjezdu naši strany generální tajemník ÚV KSČ soudruh Gustáv Husák. Zdůraznil, že imperialismus naopak hledá nové formy a metody k rozvinutí antikomunistické ofenzívy, k rozrušení jednoty socialistických zemí, stupňuje útoky proti CSSR a jiným socialistickým zemím, zejména proti Sovětskému svazu.

»Napadají nás proto,« připomněl dále soudruh G. Husák, »že budujeme socialismus na leninských principech, socialismus, který v naší praxi ztělesňuje vše ušlechtilé, pokrokové a humánní. Napadají nás za to, že uskutečňujeme ideály, za které bojovali, strádali a umírali nejlepší synové a dcery našich národů, za něž bojují skuteční revolucionáři na celém světě.«

Denně se přesvědčujeme o pravdivosti těchto slov.

Buržoazie nenávidí socialismus už proto, že rozbil mýtus o věčnosti kapitalistického panství, že skoncoval s vykořisťováním člověka člověkem, že učinil dostupným všemu lidu to, co si chce pro sebe udržet jen privilegovaná vrstva bohatých.

V zoufalém pudu sebezáchovy bije buržoazie kolem sebe hlava nehlava, dělá všechno možné a neštítí se ničeho, aby zastavila revoluční proces.

Ve své snaze zabrzdit proces svého neodvratného konce hledá buržoazní reakce nejrůznější metody, jimiž by chtěla svůj zánik zvrátit či oddálit. Brutální formy antikomunismu střídá s méně průhlednějšími. Jednou z nových metod je »vylepšování« socialismu, čímž buržoazie rozumně deformace socialismu a jeho postupnou likvidací.

Do »svatě šťavnice« proti myšlenkám

komunismu, o níž hovořili už autoři Komunistického manifestu, angažují dnes vládnoucí buržoazní třídy celý svůj rozsáhlý státní a propagandistický aparát. Jejím humbukem chtějí nejenom odpoutat pozornost od bolavých ran a nemocí současného kapitalismu.

Hlavním posláním tohoto novodobého křížáckého tažení je odradit lidové masy kapitalistických zemí od pokusů dožadovat se změn, tím spíše změn revolučních. Jeho posláním i úkolem je pacifikovat lidové protikapitalistické hnutí, morálně podlomit a zlomit jakékoli hnutí levicové, rozbít je, imunizovat pracující před myšlenkami vědeckého socialismu, utvrdit v povědomí lidu představy, jako by kapitalismus byl společenský systém jedině možný, trvalý a věčný.

Škála prostředků, kterými reakce světlá tento účel, je velmi výmluvná: od diskriminačních zákonů namířených proti levicově smýšlejícím lidem, jako je tomu v Německé socialistické republice, přes zákaz činnosti dělnických stran v průmyslových závodech, jako je tomu ve Francii, přes nejrozmanitější metody špehování a perzekvování pokrokové smýšlejících lidí, jak tím prosluly moderní dějiny USA, až po nejkrvavější represálie, kterými se »vyznamenává« proamerická loutka Pinochet.

Mezinárodní reakci jsou dobré jakékoli prostředky a jakékoli spojení. Korumpuje kohokoli, kdo se zkorumpovat dá, podplácí, skupuje, počítá i s odpadlíky a dezertéry z tábora protivníka. Verbuje emigranty, ale i různé ztroskotance žijící v socialistických zemích, ty, kteří jsou z jakýchkoliv důvodů svých třídních, reakčních zájmů, z důvodů ješitnosti či slavomamství, renegátství a notorické bezcharakternosti svolni propůjčit svá jména třeba čertu.

□ □

Ve svém zavlílené boji proti pokroku se mezinárodní reakce pokouší vytvořit zdání jakési široké antikomunistické fronty, do níž se snaží zavléci vedle otevřených zrádců i kolísající a dezorientované jednotlivce či skupiny, leckdy se halící do masky »levice« či »komunistů«. Snaží se často o nemožné — oživit i politické mrtvolky, a to jak v řadách emigrantů ze socialistických zemí, tak i v řadách zbytků třídních nepřátel v těchto zemích, odrodilců, až po různé kriminální a asociální živly. Jednou z forem této »dojemné« spolupráce je fabrikování všemožných pamfletů, dopisů, protestů a jiných tuctových pomluv, které jsou vydávány za hlas těch či oněch »opozičních« jednotlivců či skupinek a s velkým povykem a koordinovaným způsobem rozšiřovány po kapitalistické světě.

Sem patří i nejnovější pamflet, tzv. charta 77, který skupinka lidí z řad zkrachovalé československé reakční buržoazie a také z řad zkrachovalých organizátorů kontrarevoluce 1968 na objednávku antikomunistických a stionistických centrál předala jistým západním agenturám.

Jde o protistátní, protisocialistický, protilidový a demagogický hanopis, který hrubě a lživě pomlouvá Československou socialistickou republiku a revoluční vymoženosti lidu. Jeho autoři obviňují naši společnost, že v ní není život uspořádán podle jejich buržoazních a elitářských představ.

Tito samozvanci pohrdající lidem, jeho zájmy, jím volenými zastupitelskými orgány si osobují právo zastupovat náš lid, žádají »dialog s politickou a státní mocí« a dokonce chtějí hrát úlohu jakéhosi »prostředníka v případných konfliktních situacích«. Existenci socialismu v naší zemi bere pamflet v úvahu jen v jediném případě — v názvu republiky. Vystupuje z kosmopolitních pozic, z třídních pozic poražené reakční buržoazie a odmítá socialismus jako společenský systém.

Autoři pamfletu se demagogicky dovolávají jakoby mimo čas a prostor

takových »důležitých civilizačních hodnot, k nimž v dějinách směřovalo úsilí mnoha pokrokových sil«, jako jsou svobody a práva lidí. Ano, náš socialistický stát vyhlásil a v mezinárodních dokumentech i zákonech země zaručil a v praxi naplňuje nejširší práva a svobody — pro pracující lid, hospodáře této země. Inspirátoři pamfletu však mají za stejnými slovy na mysli něco zcela jiného — horují za »práva a svobody« pro zbytky poražené buržoazní reakce. Jde jim o taková »práva a svobody«, které by jim umožnily, aby mohli znovu volně organizovat protistátní a protistranickou činnost, hlásat antisovětlismus a znovu se pokusit o rozbití socialistické státní moci.

Po debaklu, který reakce u nás utrpěla v roce 1948 i o dvacet let později, chtějí tito donkichoti prostě zasít semena nového kontrarevolučního dobrodružství, uvrhnout naši socialistickou společnost do chaosu a nejistot.

Úsilí mnoha pokrokových sil v čele s komunisty, avantgardou lidského pokroku, skutečně vybojovalo mnohé důležité »civilizační hodnoty«, vybojovalo je však nikoliv pro buržoazii, ale na buržoazii. Na imperialismu, na kolonialismu, na fašistických režimech, vybojovalo je pro lid. Tak tomu bylo i v našich dějinách.

Náš lid, věren svému poučení z krizových let, žádné právo na novou kontrarevoluční šanci nemíni dát nikomu a nedá ji. Jak nejednou připomněl soudruh G. Husák, kontrarevoluci u nás růže nepokvetou.

Obsah pamfletu není však svým pomlouvacím charakterem ani nový, ani zajímavý. Dějiny antikomunismu znají pamflety ještě reakčnější. Jejich bubliny však vždy zakrátko zákonitě splaskly, ať měly své autory, anebo to byly podvrhy, ať se s jejich původem spojovalo jméno neznámé či známé.

Všechno, co je proti socialismu, je jim dobré. Jako příklad je možné uvést humbuk, který v roce 1967 spustil buržoazní tisk s tzv. manifestem

československých spisovatelů. Tvrdí se, že pamflet podepsalo několik našich spisovatelů a umělců. Britský list Sunday Times dokonce psal, že »originál je v bezpečných rukou na Západě« a že »seznam signatářů v současné době neuveřejníme, aby se zabránilo represáliím ze strany režimu«. Pařížský Le Monde utřil ostudu, když autoritativně vyloučil pochybnosti o individuálních podpisech. Ostudu utrpěla i britská rozhlasová a televizní stanice BBC, která uspořádala půlhodinovou besedu dokazující pravost pamfletu, a na lep sedli i západoněmečtí renomovaní spisovatelé Grass a Böll atd. Zesměšnilo se tehdy mnoho lidí a institucí. Po letech se k »manifestu« skromně přihlásil nějaký Pfaff, když se spoluemigrantům přiznal, že si pamflet sám vycucal z palce. O této blamáži už v Sunday Times, Le Monde a jinde ovšem pomlčeli. Účelu bylo však dosaženo: pošpinit socialistickou zemi, pomluvit socialismus. A v této věci sebevětší podlost dostane od buržoazie morální satisfakci. I příslušný honorář.

□ □

V případě nejnovějšího pamfletu se sice nejedná o podvrh, projevilo se však jednoznačné programové napojení ideových autorů i nápadná koordinovanost akce. Pamflet »byl předán několika pečlivě vybraným západním listům«, přiznává britský list Guardian. »V NSR byl rozšířen mezi zástupce hlavních západních listů,« napsal bonnský zpravodaj listu Times a dodal, že »zdroj, jenž jej (míněn je pamflet) dal k dispozici, si nepřeje být jmenován...« To chápeme, neboť by bylo každému jasné, že autoři pamfletu jsou agenti antikomunistických centrál.

Pamflet byl podle přesně dohodnutého scénáře současně zveřejněn na různých místech kapitalistického světa. Rozhodující úlohu sehrály antikomunistické centrály. Ostatně, což není jasné, kdo může stát za touto akcí? Ti, kteří se vydávají za auto-

pamfletu, rozhodně takovým vlivem neoplývají. Vydávají se za bojovky za pokrok, ale zatím po uši uvízy ve službách nejčernější imperialistické reakce.

Jako na objednávku zapadl pamflet pomlouvačné kampaně proti socialistickým zemím, kterou antikomunistické centrály už po řadu měsíců inzónivně rozdmýchávají. Už jenom úsob, jakým byl zveřejněn, vůbec nechá na pochybách o tom, že šlo konce lze předpokládat, z jakého antikomunistického centra byla inspirována.

Tentokrát jsou buržoazní agentury indiskrétní a dovolávají se různých jmen, s nimiž reakční pamflet spojuje. Je to v politickém smyslu pestrá směsice lidských a politických ztroskotanců. Patří k nim V. Havel, člověk z milionářské rodiny, zavilý antisocialista, P. Kohout, věrný sluha imperialismu a jeho osvědčený agent, J. Hájek, zkrachovaný politik, který pod heslem neutrality chtěl vyčlenit náš stát ze společenství socialistických zemí, L. Vaculík, autor kontrarevolučního pamfletu 2000 slov, V. Šilhán, nastrčená figurka bloku kontrarevolučních sil, J. Patočka, reakční profesor, který se dal do služeb antikomunismu, P. Drtina, představitel předúnorové reakce a buržoazní ministr spravedlnosti, V. Černý, notorický reakcionář, proslulý svým výrokem o »lucernách«, na nichž měli být v osmašedesátém věšení stoupenci socialismu, anarchistická a trockistická individua typu Uhla, organizátoři smutně známého K 231 a KAN, dále ti, kteří by chtěli náboženství zneuzít k reakčním politickým záměrům, a jiní, kteří byli za konkrétní protistátní činnost v minulých letech pravoplatně odsouzeni.

V jedné kopě s nejčernější antikomunistickou reakcí se sešli i někteří exponenti pravicového revizionismu — mezinárodní dobrodruh F. Kriegel a jiní.

Jakési svérázné politické panoptikum. Jehož herci už přestali být do-

máším divákům známí a zajímaví.

Pro antikomunistické centrály má však toto panoptikum stále ještě svou »cenu«. V těchto studenoválečných štábech dobře vědí, že už nelze ohlu-povat lidi báhorkami o tom, jak »holševici jedí děti«. Omlela se nejedna antikomunistická veteš, nejeden buržoazní »komunistobijec« vyšel z módy. A tak najímají nové »bojovníky« z řad emigrantů a renegátů, z řad zbytků poražené buržoazie, různých odpadlíků, amorálních a de-klasovaných živelů a pro všechny ty se teď našlo i nové módní slovo »disidentů«.

Revoluční hnutí poznalo ve svých dějinách nejednoho Mrvu, který se za jidášský groš stal přísluhovačem, donašečem a lokajem zrazujícím zá-jmy lidu. O ně a jim podobné se me-zinárodní reakce ve své dějinné de-fenzivě opírá i dnes.

Nejsou nové ani metody »literární diverze«. Před lety ji dostatečně ote-vřeně charakterizoval bývalý šéf americké špionáže Allan Dulles. »Mu-síme vystupňovat ideologický boj pro-ti Sovětům, chcete-li ideologickou záškodnickou práci,« řekl. »Svého ča-su dr. Goebbels, podle mého názoru talentovaný falzifikátor a demagog, prohlašoval, že v plynové komoře lze otrávit najednou několik set lidí, ale dobře udělanou lží milióny... Jak se to dělá? Velmi jednoduše: trochu inkoustu, mnoho starých archívů, skupinu neohrožených škrabálků a určitá suma dolarů...«

A tak světovou reakci má nyní vy-tahovat z bryndy už nejenom atomové vydirání, jímž imperialisté zahájili studenou válku proti socialismu, ale i ideologická diverze. K ní využívají také »skupiny neohrožených škrabálků« a samozřejmě »určité sumy do-larů«. Socialismus se však nezalekl ani atomového vydirání a před škra-bálky reakčních pamfletů má tím spí-še pro strach uděláno.

□ □

Socialistické země cílevědomě usi-lovaly a usilují o to, aby ve světě zavládlo nové klima, nové vztahy me-zi zeměmi — navzdory všem studeno-válečnickům. Jejich konstruktivní sna-žení úspěšně vyústilo na helsinské konferenci o evropské bezpečnosti a spolupráci. Závěrečný akt, který byl na ní přijat, zakotvuje principy po-litiky mírového soužití států rozdílných společenských soustav, dodržo-vání zákonů a nevměšování se, zakot-vuje neporušitelnost současných hra-nic v Evropě, zavazuje signatáře ře-šit všechny mezinárodní problémy jen a jen mírovými prostředky.

Mírová ofenzíva socialistických ze-mí má všeobecné sympatie přemno-hých nekomunistů, socialistů a kato-líků, protože je to politika, která pro-sazuje, aby mír, panující už čtvrté de-setiletí, se stal mírem trvalým.

Tato politika se ovšem evidentně setkala s nevráživostí v řadách nej-reakčnějších imperialistických kruhů, které by si z různých důvodů přály obrátit kolo historie zpět. A v tomto svorném reakčním komplotu proti zmírňování světového napětí má své želižko v ohni také naše reakční emigrace a skupinka, která zůstala doma a jejímž úkolem je sloužit im-perialismu z nitra našeho státu.

Čas jí není přízniv. Zůstala trčet jak omšelé kameny v horské bystřině, marně se pokoušejíc čelit přiva-lu vod. Doba se přes ní přelévá a ona obrůstá mechem zapomenutí.

Jak ráda by dala času zpětný chod V tom je zajedno se všemi těmi ve světě, kteří jsou vážně znepokojeni procesem zmírňování mezinárodního napětí a nejraději by viděli Evropu a svět znovu v propadlísti studené války. Před dvěma lety se pokoušely tyto síly zabránit uskutečnění helsin-ské konference o bezpečnosti a spo-lupráci v Evropě. Nepochodily. Nyní, kdy se podle rozhodnutí helsinské konference připravuje nová schůzka států, které podepsaly Závěrečný akt, a k níž má ještě letos dojít v Běle-hradě, chtěly by vrhnout Evropu a svět zpět a z bělehradského setkání

učinit nikoliv konstruktivní dialog o dalších cestách zmirňování napětí a rozvoje spolupráce mezi národy, ale jakési propagandistické kolbiště sloužící k útokům proti socialistickým zemím.

K tomu má posloužit i pamflet, oponentlený několika nechvalně znějícími jmény. Jako jeden z mnoha podobných výrobků, k nimž si velkododavatelé vypůjčují jména všelijakých ztroskotanců z různých socialistických zemí. A jako součást četných kampaní vedených nyní tu s větší, tu s menší intenzitou proti té či oné socialistické zemi. Liší se sice obsahem, nikoli však cílovým zaměřením.

Věru není těžké vytušit, kdo je jejich společným jmenovatelem, společným inspirátorem. Podle zákonné otázky »komu to slouží« vyplyne i zákonná odpověď: slouží to imperialismu, jde o nové tažení proti světovému socialismu.

Není to tažení první a zřejmě také ne poslední. Za tři desetiletí naší socialistické cesty jsme jich už zažili nemálo. Reakční propaganda vypustila o nás do světa už potoky lží.

Obzvláštní pozorností »obšťastňuje« naši republiku po dubnu 1969, poté, když naše strana a náš lid úspěšně vykročily cestou stabilizace naší socialistické společnosti a jejího dalšího rozvoje. Domácí stejně jako zahraniční proroci, kteří nám věštili morové rány krize, jež teď otrásá kapitalistickým světem, už po léta marně čekají na splnění svých bláhových předpovědí. Klidná, dělná, tvůrčí atmosféra naší země ztroskotance doma i v zahraničí značně zneklidňuje, vede je k zoufalým až hazardním činům.

Komunistická strana Československa překonala období chaosu a rozvratu, vyvedla naši společnost a lid z krize. Důsledně a tvořivě rozvíjí marxismus-leninismus, na svém XV. sjezdu dále rozpracovala a prohloubila program výstavby rozvinuté socialistické společnosti, program rozhojňující životní úroveň lidu, jeho politické a sociální listoty. dále roz-

víjela a rozvíjí socialistickou demokracii.

V období, kdy náš lid pod vedením strany s velkou odpovědností a obětavostí naplňuje svou každodenní práci linií a závěry XV. sjezdu, pár uražených ješitných ztroskotanců a samozvanců, ale ve skutečnosti agentů imperialismu typu Mlynáře, Kriegla, Havla, Hájka, Patočky, Vaculíka bez špetky cti a svědomí spřádá plány, které nemají a nemohou mít jiné poslání než přípravu nové kontrarevoluce. Lidé, kteří chtěli propašovat do našeho domova kontrarevoluci, už jednou dostali po zásluze. Musí si být přece vědomi, že jakékoli nové pokusy musí ztroskotat už v samém zárodku. Rok 1968 se opakovat nebude. Dnes plně platí gottwaldovské: Republiku si rozvracet nedáme!

Náš lid jde svou cestou. Cestou společenského pokroku, cestou socialismu. Cestou pevného přátelství se Sovětským svazem a ostatními socialistickými zeměmi, jako pevný článek socialistického společenství. Spolupracujeme a budeme spolupracovat se všemi pokrokovými a mírumilovnými silami světa.

Je to dobrá, poctivá cesta, která nás spolehlivě dovede ke komunistickým cílům. Každý, kdo poctivě pracuje a snaží se přispívat ke společnému blahu, nachází na ní svou životní jistotu.

Žádný lživý pamflet nemůže popřít dějinnou pravdu. (RP)

Tchécoslovaquie

EN SIGNANT LA « CHARTE 77 »

Une centaine de personnalités réclament la garantie des exercices des droits fondamentaux

Plus d'une centaine d'hommes politiques et d'intellectuels vivant en Tchécoslovaquie ont signé un manifeste intitulé *Charte 77*. Ils demandent le respect des droits de l'homme dans leur pays. Se référant aux divers accords internationaux signés par la Tchécoslovaquie, notamment l'acte final de la conférence d'Helsinki, qui garantissent l'exercice des libertés fondamentales, les signataires affirment que « ces droits fondamentaux n'existent pas pour l'instant, dans notre pays que sur le papier ». Ils dénoncent la discrimination, les chicanes, la « forme d'apartheid » dont sont victimes ceux dont « les vues se distinguent des vues officielles ». Ils rappellent que nombre de jeunes gens ne peuvent étudier parce que leurs opinions ou celles de leurs parents ne concordent pas avec la ligne officielle. Toutes ces mesures n'ont, bien souvent, aucune base constitutionnelle ou législative. Elles sont prises dans les coulisses. Leurs auteurs ne sont responsables devant personne d'autre qu'eux-mêmes.

Le manifeste poursuit : « La responsabilité pour le respect des droits du citoyen dans notre pays incombe naturellement avant tout au pouvoir politique et étatique, mais pas seulement à lui. Chacun porte sa part de responsabilité (...). Le sentiment de corresponsabilité, la croyance que l'engagement du citoyen a un sens et la volonté de s'engager, ainsi que le besoin commun de trouver une nouvelle expression plus efficace nous ont amenés à fonder la Charte 77 (...).

» La Charte 77 est une communauté libre, informelle et ouverte d'hommes de convictions, de religions, de professions différentes liés par la volonté de s'engager individuellement et en commun pour le respect des droits de l'homme et du citoyen dans notre pays et dans le monde (...).

» La Charte 77 repose sur la solidarité et l'amitié d'hommes animés du même souci commun du destin des idéaux auxquels ils ont lié et tient leur vie et leur travail.

» La Charte 77 n'est pas une organisation. Elle n'a pas de statut, pas d'organe permanent, pas d'adhérents liés organiquement. En font partie tous ceux qui souscrivent à son idée, participent à son travail et la soutiennent.

» La Charte 77 ne constitue pas une base pour un travail politique oppositionnel. Elle veut servir l'intérêt général, comme beaucoup d'associations de citoyens semblables dans différents pays de l'Est et de l'Ouest. Elle ne veut donc pas proposer son propre programme de réformes politiques ou sociales ou proposer des changements, mais mener dans son domaine d'action un dialogue constructif avec le pouvoir politique et étatique, notamment en attirant l'attention sur les différents cas concrets de violation des droits de l'homme et du citoyen en les faisant connaître, en proposant des solutions, en faisant diverses propositions plus générales tendant à ap-

profondir ces droits et leurs garanties, en agissant comme intermédiaire en cas de situation conflictuelle ou qui pourrait être provoquée par des illégalités, etc.

» Par son nom symbolique, la Charte 77 met l'accent sur le fait qu'elle naît au seul d'une année qui a été désignée comme l'année des droits des prisonniers politiques et pendant laquelle la conférence de Belgrade doit examiner comment les engagements pris à Helsinki ont été remplis.

» En tant que signataires de ce manifeste, nous chargeons le professeur Jiri Hajek, M. Vaclav Havel et le professeur Jan Patocha d'être les porte-parole de la Charte 77. Ces porte-parole ont pleins pouvoirs pour représenter la Charte 77 aussi bien auprès des organisations étatiques et autres qu'auprès de notre opinion publique et de l'opinion publique mondiale (...). Nous croyons que la Charte 77 contribuera à ce qu'en Tchécoslovaquie tous les citoyens puissent vivre et travailler comme des hommes libres.

(Ont notamment signé ce texte : MM. Karel Bartosek, historien ; Jiri Hajek, ancien ministre des affaires étrangères ; Milan Huebl, ancien recteur de l'Ecole supérieure du parti ; Paul Kohout, écrivain ; Frantisek Kriegel, ancien dirigeant du parti ; Jan Lopatka, critique littéraire ; Serge Machonin, critique ; Zedek Mlynar, ancien dirigeant du parti ; Jiri Mueller, Mme Josefa Slanska et M. Rudolf Slansky, respectivement épouse et fils de l'ancien secrétaire général du parti ; MM. Vaclav Slavik, homme politique ; Venek Silhan, économiste ; Bohumil Simon, homme politique ; Jan Tesar, historien ; Ludvik Vaculik, écrivain.)

(Dessin de PLANTU.)

Les véritables
pouvoirs
du Parlement
européen

★

1977
Le diagnostic
des économistes

★

11. První zahraniční zpráva o Chartě 77: v deníku Le Monde 7.1.1977 s karikaturou zobrazující zrození helsinského procesu zdola. (Srv. přílohu 2)

list protokolu o výslechu svědka Jiřího Němce z 12.1.1977

případné námítky proti obsahu protokolu i práva na případné vyžádání si oprav či doplnění ve znění protokolu mé výpovědi před jejím podpisem.

S vědomím tohoto poučení k vyšetřované věci uvádím:

Je pravdou, že jsem jedním ze signatářů "Prohlášení Charty 77" /dále pouze Charta/. Vyšetřovatelem mi předložený list papíru s textem: "Souhlasím s Prohlášením Charty 77 ze dne 1. 1.1977 Jiří Němec (uvedeným v horní části listu) Jiří Němec - prom. psycholog ("tato slova přeškrtnuta") - psycholog Ječná 7 Praha 2 (uvedeným v levé dolní části listu) Jiří Němec - promováný psycholog ("tato slova přeškrtnuta") psycholog Ječná 7 Praha 2 (uvedeným v pravé dolní části listu)" bezpečně poznávám a k tomuto dále uvádím, že text napsaný v horní části listu a text napsaný v levé dolní části listu jsem napsal já vlastnoručně. Pokud se týká provedení "škrtů" na listu a textu napsaného v pravé dolní části listu - tak vyjádření k těmto okolnostem odmítám podat s odvoláním, že nepravdivé údaje uvádět nechci a uvedením pravdivých údajů o těchto okolnostech bych mohl přivodit tr. stíhání své osoby v souvislosti s tr. činem podvracení republiky podle § 98/1 tr. zákona. Proto jsem se rozhodl využít svého zákonného práva - o němž jsem byl vyšetřovatelem poučen - k odmítnutí výpovědi.

S odvoláním na toto své právo odmítám vypovídat i k dalším otázkám kladeným mi vyšetřovatelem a vztahujícím se k osobám a okolnostem souvisejícím se vznikem Charty, jejím signováním, roznožováním, publikováním v zahraničí, výběrem mluvčích a signatářů, jmény jednotlivých signatářů a jejich celkovým počtem, jmény a počtem tzv. "náhradních mluvčích, rozdělení činnosti jednotlivých osob a dalším okolnostem s touto věcí souvisejících. Existenci tohoto práva na odmítnutí výpovědi u mé osoby opětovně odvozují od nebezpečí přivodění si tr. stíhání pro tr. čin podvracení republiky podle § 98/1 tr. zákona.

Na tomto svém stanovisku setrvávám i poté co jsem byl vyšetřovatelem seznámen se skutkovou podstatou tr. činu podvracení republiky podle § 98 tr. zákona a zákonným ustanovením o účinné lítosti podle § 66 tr. zákona. Díkce obou těchto zákonných ustanovení mi byla vyšetřovatelem předložena k přečtení a na moji žádost mi vyšetřovatel vysvětlil blíže i nutnou podmínku pro spáchání tr. činu podvracení republiky podle § 98 tr. zákona spočívající v tom, aby podvrátané jednání bylo spácháno z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky. Jiného vysvětlení si k předmětným zákonným ustanove-

Čech a smilovský Němec

Správa vyšetřování StB

(označení součástí)

CVS: 3/120-77

65
72

Protokol o výslechu svědka

V Praze dne 18. ledna 1977 o 8.00 hod.
byl vyslechnut

PhDr. KOMEDA Václav nar. 15.2.1945 Letňany
(jméno, příjmení, data a místo narození)

dřívější jméno a příjmení nezměněno

bydliště Čakovice - Litevská 605 - Praha 9

přechodné bydliště ///

zaměstnání - zaměstnavatel dělník - ÚKLID podnik hl. města Prahy

průkaz totožnosti OP č. 112893 AY 74 stav rozvedený

vyslýčán v trestní věci podvracení republiky podle § 98/1 tr.z.

poškození zájmů republiky v cizině dle § 112 tr.zák.

poměr k obviněnému svědek

Svědék byl řádně poučen o zákazu výslechu (§ 99 tr. ř.), o právu odepřít výpověď (§ 100 tr. ř.), o významu svědecké výpovědi z hlediska obecného zájmu a o trestních následcích křivé výpovědi (§ 101 odst. 1 tr. ř.), o možnostech doplnění a oprav protokolu a o možnosti námitek proti jeho obsahu (§ 103 tr. ř.).

Svědék se dostavil k výslechu na základě písemného předvolání, které mu bylo doručeno dne 18.1.1977.

Na počátku výslechu byl svědek řádně poučen ve smyslu shora uvedených ustanovení trest. řádu, zejména o svém právu na odepření výpovědi v případě, že by si tak mohl způsobit nebezpečí trest. stíhání sobě, nebo osobám blízkým ve smyslu § 100/2 tr. ř.

Dále byl svědek poučen o trestních následcích křivé výpovědi dle § 101/1 tr. ř., o možnostech doplnění a oprav protokolu a o možnosti námitek proti jeho obsahu - § 103 tr. ř., jakož i o nárocích na svědečné podle § 104 tr. ř.

Po poučení svědek prohlašuje, že danému poučení porozuměl a uvádí: **KM CHARTU 77** jsem podepsal, četl jsem ~~ka~~ její text a **nedomnívám se, že CHARTA 77 je dokument, který by podvracel**

Poznámka: Je-li svědek zároveň poškozeným, je nutno doplnit poučení takového svědka o právech poškozeného (§ 43 odst. 1, 2, § 47 tr. ř.) a poučení poznamenat v protokolu.

MV č. skl. 302

Dr. Václav Komeda

strana protokolu o výslechu svědka Václava KOMEDY ze dne 18.1.1977.

základy Československé socialistické republiky a ani nijak poškozoval její zájmy v cizině. Naopak se domnívám, že uvedený dokument vychází z platných čl. zákonů, mezinárodních úmluv a paktů a proto výpověď na toto téma pokládám za bezpředmětnou. V případě, že otázka Prohlášení CHARTY 77 je posuzována jinak t. j. jako trestní čin podle § 98 tr. zák., § 112 tr. zák. odmítám vypovídat podle § 100 tr. řádu.

K předloženému podpisu ve kterém souhlasím s Prohlášením CHARTY 77 ze dne 1.1.1977 prohlašuji, že jsem ho psal sám celý. Korektury jsem prováděl také sám neboť jsem se dozvěděl, že tyto údaje postačí.

Pokud jde o předloženou fotokopii je její obsah autentický.
s obsahem CHARTY-77-ke kterému jsem

Po poučení o právu žádat doplnění nebo změnu svědek prohlašuje, že obsah s jeho výpovědí souhlasí. Výslech ukončen v 10,10 hodin. Po poučení o svědečném svědek prohlašuje, že tohoto se vzdává.

Vyšetřovatel: StB
mjr. Kovář M.

Podpisu protokolu přítomen Svědek :
jako osoba nezúčastněná Dr. Komeda V

for. V. S. Dr. Václav Komeda

REP. MILLICENT FENWICK
(R., 5th Dist., N.J.)
1427 Longworth Building
Washington, D.C. 20515
(202) 225-7300

FOR IMMEDIATE RELEASE

1-21-77

39 MEMBERS OF CONGRESS SUPPORT HUMAN RIGHTS IN CZECHOSLOVAKIA

Rep. Millicent Fenwick (R., 5th Dist., N.J.), in a letter to the Ambassador of the Czechoslovak Socialist Republic, Dr. Jaromir Johanes, has objected to the harassment of a group of Czechoslovaks who have recently signed a human rights petition.

Representatives Fenwick and Blanchard (D. Mich.), who originated the letter, asked the Ambassador to convey their "concern for the well-being of these signers" and declared that "These arrests, based purely on political differences, violate the spirit of the Helsinki Accord, of which the Czechoslovak Socialist Republic is a signatory."

Joining with Representatives Fenwick and Blanchard in writing to the Czechoslovak Ambassador were the following 37 other Members of Congress:

Rep. Robert J. Lagomarsino (R-Calif.), Rep. Lucien N. Nedzi (D-Mich.), Rep. Stephen J. Solarz (R-NY), Rep. Parren J. Mitchell (D-Md.), Rep. James H. Scheuer (D-NY), Rep. Romano L. Mazzoli (D-Ky.), Rep. Richard A. Tonry (D-La.), Rep. Edward J. Derwinski (R-Ill.), Rep. Frank Annunzio (D-Ill.), Rep. Edward I. Koch (D-NY), Rep. Donald M. Fraser (D-Minn.), Rep. Joshua Eilberg (D-Pa.), Rep. Frank Thompson, Jr. (D-NJ), Rep. Joe Moakley (D-Mass.), Rep. Robert A. Roe (D-NJ), Rep. Jack F. Kemp (R-NY), Rep. G. William Whitehurst (R-Va.), Rep. Tom Harkin (D-Iowa), Rep. John Buchanan (R-Ala.), Rep. Tom Bevill (D-Ala.), Rep. James Weaver (D-Oreg.), Rep. Norman F. Lent (R-NY), Rep. Benjamin S. Rosenthal (D-NY), Rep. Henry J. Hyde (R-Ill.), Rep. Paul Simon (D-Ill.), Rep. Newton I. Steers, Jr. (R-Md.), Rep. Ronald M. Mottl (D-Ohio), Rep. William M. Brodhead (D-Mich), Rep. Lester L. Wolff (D-NY), Rep. Hamilton Fish (R-NY), Rep. Mickey Edwards (R-Okla.), Rep. Henry A. Waxman (D-Calif.), Rep. J. Herbert Burke (R-Fla.), Rep. Christopher J. Dodd (D-Conn.), Rep. Joseph G. Minish (D-NJ), Rep. Robert F. Drinan (D-Mass.), Rep. Richard L. Ottinger (D-NY)

Earlier this year, hundreds of Czechoslovaks signed a petition calling for enforcement of the human rights guaranties in Czechoslovak law. The petition also alleged that thousands of supporters of Mr. Dubcek--the party leader ousted in 1968 with Soviet tanks and troops--cannot get decent jobs or send their children to good schools because of their political beliefs.

Beginning on January 10th, several of the signers of the human rights petition were repeatedly arrested and questioned by police. Among the signers was Pavel Kohout, a Czechoslovak playwright whose play, "Poor Murder" recently ended a celebrated 2½ month run on Broadway. Also arrested were Jiri Hajek, who was Foreign Minister during the liberalization period under Alexander Dubcek, two other playwrights and a civil rights leader.

1-21-77

-o-o-o-

14. Tisková zpráva o protestu 39 členů Kongresu USA proti zastrašování signatářů Charty 77

AMBASADA
POLSKIEJ RZECZYPOSPOLITEJ LUDOWEJ
W PRADZE

PRAGA, dnia 12 luty 1982 r.
Praha, I. Valdštejnská 3
Telefon 53-69-51

Nr.....

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Čzechosłowackiej Republiki
Socjalistycznej

P R A H A
=====

W załączeniu przesyłamy "Prohlášení Charty 77",
do wiadomości.

Przesyłka wpłynęła w dniu 8.02.1982 roku.

Chargé d'Affaires
Ambasady PRL w CSRS

/Kazimierz Szewczyk/

Prohlášení Charty 77

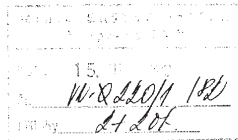
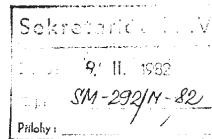
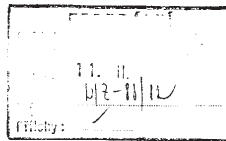
Čechoslovenské společenství Charta 77 se připojuje ke dni solidarity, kterou pokroková světová veřejnost projeví lidu Polska 30.1.1982. Soudíme, že násilné potlačování nemůže vést k opravdovému řešení. Je třeba, aby se na řešení polské krizové situace podílely všechny skutečně reprezentativní složky polské společnosti, mezi něž bezsporně patří dělnická Solidarita a katolická církev.

Ladislav Lis
mluvčí Charty 77

Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

Radim Palouš
mluvčí Charty 77

30. 1. 1982

15. Polské velvyslanectví v Praze zasílá čs. ministerstvu vnitra prohlášení Charty 77 (viz D189)

**HUMAN RIGHTS AND CHARTER
'77 IN CZECHOSLOVAKIA**

HON. DANTE B. FASCELL

OF FLORIDA

IN THE HOUSE OF REPRESENTATIVES

Thursday, January 29, 1987

Mr. FASCELL. Mr. Speaker, I would like to call the attention of our colleagues to the excellent article in the Miami Herald of January 14, 1987, by Mr. Carlos Verdecia on the current political and human rights situation in Czechoslovakia.

Mr. Verdecia recalls the crushing of the Czechoslovak reform movement, the Prague Spring, by Soviet and Warsaw Pact troops in August 1968. He notes how ironic it is that this repression has taken such hold in Czechoslovakia that the Gorbachev leadership in the Soviet Union is now having to exert considerable pressure on its Czechoslovak colleagues to induce them to follow the new Soviet line on more "openness" and "restructuring."

These new developments in Czechoslovakia are taking place while Charter '77, the most long-lived, organized human rights movement in Eastern Europe, is celebrating its 10th anniversary with the publication of its "10th Anniversary" document signed by many of the most illustrious and active leaders of that determined and inspiring organization. This charter document notes the political and economic stagnation which prevails in Czechoslovakia and calls for a reinvigoration of Czechoslovak society through much needed reforms and a transformation of public attitudes.

Despite systematic harassment and repression, Charter '77 has become an important and significant factor in the political and social life of Czechoslovakia, providing a beacon of hope and light, not just for the people of that unfortunate country, but throughout Eastern Europe. For its outstanding efforts to promote peace, understanding and human rights, the members of the U.S. Helsinki Commission have just nominated Charter '77 as a candidate for the Nobel Peace Prize in 1987. I can think of no more appropriate or deserving recipient.

16. Dante B. Fascell sděluje sněmovně reprezentantů Kongresu USA, že Helsinská komise nominovala Chartu 77 na Nobelovu cenu míru

Soupis literatury o Chartě 77

Soupis se nepřidržuje úzce vymezeného tématu Charty v letech 1977–1989, ale zahrnuje literaturu, která se vztahuje k širší problematice projevů odporu proti komunistickému režimu v Československu od roku 1968, postojů a názorů jednotlivých disidentů a opozičních aktivit, které v době tzv. normalizace předcházely vzniku Charty 77. Za logické jsem také považovala dovést tento výběrový soupis literatury až do devadesátých let, protože působení chartistů v listopadu 1989 a na počátku 90. let k historii Charty 77 patří. Poslední oddíl shrnuje především článkovou bibliografii k 30. výročí Charty 77.

Soupis publikací a článků je chronologicky rozdělen do tří oddílů: I. vydané v letech 1977–1989, II. v letech 1990–2006 a III. v lednu 2007.

Věra Břežňová

I. Soupis monografií, sborníků a článků vydaných v letech 1977–1989

ÅTTA år med Charta 77. Stockholm. Charta 77-stiftelsen. 21 augusti-kommittén; Uppsala, Gruppen Listy 1985. 40 s.

AU NOM du socialisme contre les agents de diversion et les intrus. Prague, Orbis 1977. 226 s.

AUF der Suche nach Anatomie. Kultur und Gesellschaft in Osteuropa. Hrsg. und Vorwort v. Dietrich Beyrau, Wolfgang Eichwede. Bremen, Temmen 1987. 300 s.

BATTĚK, Rudolf: Duchovní hodnoty, nezávislá aktivita a politika. In: *O svobodě a moci*. Köln-Roma, 1980, s. 85–100.

BATTĚK, Rudolf: *Eseje z ostrova*. Köln, Index 1982. 78 s.

BENDA, Václav: Katolicismus a politika. Kořeny a perspektivy dnešní situace. In: *O svobodě a moci*. Köln-Roma, 1980, s. 111–126.

BENDA, Václav: Paralelní polis. In: *O svobodě a moci*. Köln-Roma, 1980, s. 101–110.

A BESIEGED culture. Czechoslovakia ten years after Helsinki. Ed. A. Heneka, František Janouch, Vilém Prečan et al.; transl. by Joyce Dahlberg, Erazim Kohák et al.; introd. Jan Vladislav; ill. by Jiri Kolar. Stockholm, Vienna, Charta 77 Foundation for Human Rights 1985. 300 s.

A BESIEGED culture. Czechoslovakia ten years after Helsinki. Writers, artists, journalists and scholars living in Czechoslovakia describe their situation today. Introd. Jan Vladislav; [Aut.] Václav Benda, Egon Bondy (Zbyněk Fišer), Jiří Gruša, Václav Havel, Ladislav Hejdlánek, Eva Kantůrková, Božena Komárková, Iva Kotrlá, Marie Rút Křížková, Miroslav Kusý, František Pavlíček, Lenka Procházková, Milan Šimečka, Dominik Tatarka, Ludvík Vaculík. In: *The Unofficial Writers*. Symposium Budapest 1985. Vienna, International Helsinki Federation for Human Rights 1985, s. 22–31.

BONDY, Egon: Invalidní sourozenci. 1. vyd. Toronto, Sixty-Eight Publ. 1981.

BUGAJSKI, Janusz: *Czechoslovakia. Charter 77's Decade of Dissent*. Foreword by Walter Laqueur. New York, Praeger 1987. xii, 118 s. (The Center for Strategie and international Studies)

BUGAJSKI, Janusz – POLLACK, Maxime: *East European Fault Lines. Dissent, Opposition, and Social Activism*. San Francisco-London, Westview Press Boulder 1989. ix, 333 s.

BÜRGERINITIATIVE für die Menschenrechte. Die tschechoslowakische Opposition zwischen dem »Prager Frühling« und der »Charta 77«. Hrsg. Hans Peter Riese; Vorw. v. Heinrich Böll;

- Nachw. v. Arthur Miller. Köln, Europäische Verlagsanstalt 1977. 320 s. (Demokratischer Sozialismus in Theorie und Praxis)
- The »CASE« Rudolf Battek. Documents and comments / Le »cas« Rudolf Battek. documents et opinions / Der »Fall« Rudolf Battek. Dokumente und Kommentare. Zürich, Czechoslovak Social Democratic Party 1984. 69 s.
- CZECHOSLOVAK writers and Charter 77 adress the Budapest Cultural Forum. Charter 77 Document No. 24/1985. In: *The Unofficial Writers*. Symposium Budapest 1985. Vienna. International Helsinki Federation for Human Rights 1985, s. 20–21.
- CZECHOSLOVAKIA. A country study. Foreign area studies of the American University. Ed. Richard F. Nyrop. Washington, U.S. Government Printing Office 1982. xxv, 365 s.
- CZECHOSLOVAKIA '88. A Different Seminar Prague November 1988. A report prepar. by Gerald Nagler. Vienna, International Helsinki Federation for Human Rights 1988. 43 s.
- ČERNÝ, Václav: K otázce chartismu. In: *O svobodě a moci*. Köln-Roma, 1980, s. 127–135.
- ČESKOSLOVENSKÉ nezávislé iniciativy v době od ledna do března 1989. In: *Acta*, č. 9/12 (1989), s. 162–163. Soub. verze angl.
- ČESKOSLOVENSKO 1988. Československo v evropském dění 1918–1988. Zpráva o svolání mezinárodního symposia. Praha-Vídeň, 11.–14.11.1988. In: *Acta*, č. 5/8 (1988), s. 3–9. Soub. verze angl.
- ČESKOSLOVENSKO-polské styky včera, dnes a zítra. Výbor z materiálů. Franken. 28.10.1982–31.10.1982. Sest. Antonín Měšťan. Mnichov, Opus bohum 1986. 192 s.
- ČEŠÍ ve střední Evropě. Sest. Milan Kubes, Ivana Šustrová. 1. vyd. München. b.n., 1988. 222 s.
- ČSSR. *Zur Lage der Evangelischen Kirche der Böhmischen Brüder*. Eine Dokumentation. Küsnacht, Institut Glaube der 2. Welt 1978. 38 s.
- A DECADE of Dedication. Charter 77 1977 to 1987. Ed. Jeri Laber with research assist. from Jane Leftwich and Josef Wolf. New York-Washington. Helsinki Watch Committee 1987. 97 s.
- DEMOCRACY for All. The movement for civil liberties. Manifesto and other documents. Czechoslovakia, October–November, 1988. Transl. from Czech by A. G. Brain. Scheinfeld-Schwarzenberg, Čs. dokumentační středisko nezávislé literatury 1988. 19 s.
- DIENSTBIER, Jiří: Rozsah a meze našich možností. In: *O svobodě a moci*. Köln-Roma, 1980, s. 137–148.
- DISSENT in Eastern Europe. Conference, New York, Ed. Jane Leftwich. New York, Praeger Publ. 1983. viii, 227 s.
- DOBROVSKÝ, Luboš: Několik vět o jedné možnosti. In: *O svobodě a moci*. Köln-Roma, 1980, s. 149–152.
- DOKUMENTY a svědectví. Leden–březen 1989. In: *Acta*, č. 9/12 (1989), s. 59–155. Soub. verze angl.
- EN el nombre del socialismo contra los agentes de diversión y los suplantadores. Prague. Orbis, 1977. 222 s.
- FÅGLARNA har slutat sjunga. Texter om miljöförstöring och miljödebatt i Tjeckoslovakien. Översatt: Alvar Eriksson och Sven B. Svensson; Red. Peter Larsson. Stockholm, Charta 77-stiftelsen 1987. 64 s.
- FRIHET och makt. Röster fr(n Charta 77. Med Bidrag av Václav Havel et al. Översatt. av Bo Ekström, Sven B. Svensson. Stockholm, Barrikaden 1981. 250 s.
- FROM Below. Independent peace and environmental movements in Eastern Europe and the USSR. A Helsinki Watch Report October 1987. New York, U.S. Helsinki Watch Committee 1987. iv, 263 s.
- GARTON ASH, Timothy: 'A few ideas... nothing new!' in our time, it's quite as meaningful to talk of European barbarism as it is to talk of European civilisation. In: *The Unofficial Writers*. Symposium Budapest 1985. Vienna, International Helsinki Federation for Human Rights 1985, s. 15–16.

- GOETZ-STANKIEWICZOVÁ, Markéta: Pět českých romanopisců se bere za věc světa. In: *Acta*, č. 3/4 (1987), s. 2–8. Soub. verze angl.
- GRUNTORÁD, Jiří: *O nezávislých iniciativách v Československu*. Praha, Reprint xerox, 1989. 27 s.
- GRÜNWARD, Leopold: *Eurokommunismus*. Vorwort v. Wilhelm Ballon. Bayerische Landeszentrale für politische Bildungsarbeit 1981. 140 s. (Zur Diskussion gestellt; D 17)
- GRUŠA, Jiří: Ex-prophets and storytellers. In: *The Unofficial Writers*. Symposium Budapest 1985. Vienna, International Helsinki Federation for Human Rights 1985, s. 10–11.
- GRUŠA, Jiří: *Prager Frühling – Prager Herbst*. Blicke zurück und nach vorn. Hrsg. Köln, Bund Verl. 1988. 185 s.
- GRUŠA, Jiří: Putovní ghetto jejich osud. In: *Acta*, č. 3/4 (1987), s. 15–19. Soub. verze angl.
- GRUŠA, Jiří (Hrsg.): *Verfemte Dichter*. Eine Antologie aus der ČSSR. Aus dem Tschech. übers. v. Joachim Bruss. Köln, Bund-Verlag 1983. 189 s.
- HÁJEK, Jiří – MLYNÁŘ, Zdeněk – UTTITZ, Friedrich: *Begegnungen und Zusammenstöße*. Erinnerungen des ehemaligen tschechoslowakischen Außenministers. Freiburg, Herderbücherei 1987.
- HÁJEK, Jiří: Hnutí za občanská práva jako fakt společenského pokroku. In: *O svobodě a moci*. Köln-Roma, 1980, s. 153–167.
- HARASZTI, Miklós: *The Velvet Prison*. Artists under state socialism. Forew. by George Konrád. New York, The Noonday Press 1989. xiv, 162 s.
- Václav HAVEL. *Dissenso culturale e politico in Cecoslovacchia*. Per una decifrazione teatrale del codice del potere: a cura di Claudio Guenzani; con saggi di Giancarlo Romani Adami e Gianlorenzo Pacini; trad. dal cecoslovacco di Gianlorenzo Pacini. Venezia, Marsilio, 1977. 362 s. (Documenti; 1)
- HAVEL, Václav: *Acceptance Speech Written on the Occasion of the Award of the Erasmus Prize 1986*. Amsterdam, Foundation Praemium Erasmianum 1986. 14 s. Text angl. a česky.
- HAVEL, Václav: *The Anatomy of a reticence*. Eastern European dissidents and the peace movement in the West. Stockholm, Charta 77 Foundation 1985. 32 s.
- HAVEL, Václav: *The Anatomy of a reticence*. 2nd rev. ed. Stockholm, Charta 77-stiftelsen 1986. 34 s. (Voices from Czechoslovakia; Nr. 1)
- HAVEL, Václav: *Ansprache aus Anlass der Verleihung*. Friedenspreis des Deutschen Buchhandels 1989. Frankfurt a.M., Börsenverein des Deutschen Buchhandels 1989. 88 s.
- HAVEL, Václav: *Briefe an Olga*. Betrachtungen aus dem Gefängnis. Für die deutsche Ausg. bearb. v. Jiří Gruša. Reinbek bei Hamburg, Rowohlt 1984. 325 s.
- HAVEL, Václav: *Dálkový výslech*. Rozhovor s Karlem Hvižďalou. Purley, Rozmluvy 1986. 230 s.
- HAVEL, Václav: *Dálkový výslech*. Rozhovor s Karlem Hvižďalou. Purley, Rozmluvy 1989. 230 s.
- HAVEL, Václav: *Do různých stran*. Eseje a články z let 1983–1989. Sest. Vilém Prečan. Scheinfeld-Schwarzenberg, Čs. dokumentační středisko nezávislé literatury 1989. xiv, 526 s. (Acta creationis, 5)
- HAVEL, Václav: *Dopisy Olze*. Ed. Jan Lopatka. Toronto, Sixty-Eight Publ. 1985. 474 s.
- HAVEL, Václav: *Eseje polityczne*. Przeł. Pavel Heartman. Warszawa, Wyd. Krag 1984. 85 s.
- HAVEL, Václav: *Essais politiques*. Textes réunis par Roger Errera et Jan Vladislav. Préface par Jan Vladislav, présentation de Roger Errera. Paris, Calman-Lévy 1989. 255 s.
- HAVEL, Václav et al.: *Hostina*. Filozofický sborník. Toronto, Sixty-Eight Publ., 1989. 307 s. Pamatce Jana Patočky.
- HAVEL, Václav: *Letters to Olga*. June 1979–september 1982. London, Faber 1982.
- HAVEL, Václav: *Letters to Olga*. June 1979–september 1982. Translat. from the Czech with an introduction by Paul Wilson. 1st amer. ed. New York, Knopf 1988. 397 s.
- HAVEL, Václav: *Letters to Olga*. June 1979–september 1982. Translat. from the Czech with an introduction by Paul Wilson. New York, H. Holt 1989. 397 s.

- HAVEL, Václav: *Living in Truth*. Twentytwo essays published on the Occasion of the Award of the Erasmus Prize to Václav Havel. Ed. Jan Vladislav. 1st ed. Amsterdam, Meulenhoff, Faber & Faber 1986. 315 s.
- HAVEL, Václav: *Living in Truth*. Twentytwo essays published on the occasion of the award of the Erasmus Prize to Václav Havel. Ed. Jan Vladislav; Transl. by A. G. Brain et al. 1st ed. London; Boston, Faber & Faber 1989. xix, 315 s.
- HAVEL, Václav: *Moc bezmocných*. Londýn, Londýnské ústředí Naardenského hnutí 1979. 44 s.
- HAVEL, Václav: *Moc bezmocných*. In: *O svobodě a moci*. Köln-Roma, 1980, s. 11–84.
- HAVEL, Václav: O jedné otázce. několik poznámek po telefonu. In: *Acta*, č. 2 (1987), s. 2–5. Soub. verze angl.
- HAVEL, Václav: *O lidskou identitu*. Úvahy, fejetony, protesty, polemiky, prohlášení a rozhovory z let 1969–1979. Sest. Vilém Prečan, Alexander Tomský. 1. vyd. Purley, Rozmluvy 1984. 397 s.
- HAVEL, Václav: *O lidskou identitu*. Úvahy, fejetony, protesty, polemiky, prohlášení a rozhovory z let 1969–1979. Sest. Vilém Prečan, Alexander Tomský. 2. vyd. Purley, Rozmluvy 1989. 397 s.
- HAVEL, Václav: Opomíjená generace. Příspěvek zaslaný konferenci Československo 1918–1988, poř. v Torontu 28.–30. 10. 1988. In: *Acta*, č. 5/8 (1988), s. 19–21. Soub. verze angl.
- HAVEL, Václav: *Politics and conscience*. Preface František Janouch, transl. by Erazim Kohák and Roger Scruton. Stockholm, Charta 77 Foundation 1986. 23 s.
- HAVEL, Václav: *Politik og samvittighed*. Essays. Oversät. og red. Toni Liversage et al. Forord af Niels Barfoed; Sats og layout Søren Kappel Schmidt. 1. oplag. København. Nej til Atomvåben. Dialog med Charta 77, mezi 1987–1990. 60 s.
- HAVEL, Václav: *Politik och samvete*. Översät. Karin Mossdal. Stockholm, Charta 77-stiftelsen 1984. 24 s. (Röster från Tjeckoslovakien; 1)
- HAVEL, Václav: *La politique et la conscience*. Toulouse, Centre de promotion culturelle, Université Toulouse-Le Mirail 1984. 21 s.
- HAVEL, Václav et al.: *The Power of the Powerless*. Citizens against the state in Central/Eastern Europe. Introd. by Steven Lukes; ed. John Keane. 1st ed. London, Hutchinson 1985. 228 s. (Contemporary Politics)
- HAVEL, Václav et al.: *The Power of the Powerless*. Citizens against the state in Central/Eastern Europe. Armonk, M.E.–Sharpe 1985. 228 s.
- HAVEL, Václav: *Quelques mots sur la parole*. Sortir du communisme, c'est rentrer dans l'histoire par André Gluckmann. La Tour-d'Aïques, Éd. de l'Aube 1989. 46 s.
- HAVEL, Václav: *Siła bezsilnych. Słabość wszechmocnych*. Jan Walc. Warszawa, Społ. Wyd. Stop 1985. ii, 55 s. (Zeszyty edukacji narodowej. dyskusje)
- HAVEL, Václav: *Six asides about culture*. Stockholm, Charta 77 Foundation 1984. 15 s.
- HAVEL, Václav: Testovací terén. In: *Acta*, č. 9/12 (1989), s. 16–18. Psáno 3.7.1989 pro The Independent. Soub. verze angl.
- HAVEL, Václav: *Thriller i inne eseje*. Przeł. Paweł Heartman. Warszawa, Niezależna Oficyna Wyd. 1988. 182 s.
- HAVEL, Václav: *Versuch, in den Wahrheit zu leben*. Von der Macht der Ohnmächtigen. Reinbek bei Hamburg, Rowohlt 1982. 90 s. (rororo; 4624)
- HAVEL, Václav: Vyložené karty. In: *Acta*, č. 5/8 (1988), s. 1–3. Soub. verze angl.
- HAVEL, Václav: *Výzva k transcenci*. Londýn, Rozmluvy 1984. 95 s.
- HEJDÁNEK, Ladislav: *Lettere a un amico*. 1. ed. Bologna, Centro Studi Europa Orientale 1979. 220 s. (CSEO biblioteca; 6)
- HEJDÁNEK, Ladislav: Perspektivy demokracie a socialismu ve východní Evropě. In: *O svobodě a moci*. Köln-Roma, 1980, s. 169–191.

- HEJDÁNEK, Ladislav: *Wahrheit und Widerstand*. Prager Briefe. Übersetzung v. Eva Bauer, Milan Walter. Mit Anmerkungen versehen v. Eva Bauer, mit einer biographischen Skizze v. Milan Walter. München, Kirchheim 1988. 290 s.
- HIRŠAL, Josef: *Vínek vzpomínek*. Londýn, Rozmluvy 1989.
- HODINA *naděje*. Almanach české literatury 1968–1978. Uspoř. Jiří Gruša, Milan Uhde a Ludvík Vaculík. Toronto, Sixty-Eight Publisher 1980.
- HOW *Radio Free Europe covered Charter 77* [English translations from the Czech and Slovak of the main commentaries broadcast to Czechoslovakia by RFE's Czechoslovak Broadcasting Department]. B. m. , RFE-RL 1977. 51 s.
- HRABIK SAMAL, Mary: Die Autoritätskrise in der osteuropäischen Politik. In: *Osteuropa*, Nr. 7 (1982).
- HUMAN *Rights in Czechoslovakia*. The Documents of Charter '77 1977–1982. Foreword by Dante B. Fascell and Robert Dole; introd. by H. Gordon Skilling. Washington, Commission on security and cooperation in Europe Congress of the United States 1982. 246 s.
- HUMAN *Rights in Czechoslovakia* : a documentation September 1981–December 1982. Comp. by Vilém Prečan. Published on the occasion of the Helsinki Follow-up Conference, Madrid, 1983. Paris, The International Committee for the Support of Charter 77 in Czechoslovakia, in cooperation with the Help and Action Coordination Committee, April 1983. 115 s.
- HUMAN *Rights in Czechoslovakia*. The Documents of Charter '77 1982–1987. Washington, U.S. Government Printing Office 1988. xi, 329 s.
- HUMAN *Rights internet Directory*. Eastern Europe & the USSR. Ed. Laurie S. Wiseberg. Cambridge, Harvard Law School 1984. 304 s.
- HUMAN *Rights in Czechoslovakia*. Prepared by the Czechoslovak Helsinki Committee, Prague, March 1989. Published in the United States by the U.S. Helsinki Watch Committee and in Europe by the International Helsinki Federation for Human Rights. [Washington, Vienna, 1989] (Appendix B: Biographies of the members of the Czechoslovak Helsinki Committee.) 115 s.
- CHARTA 77.1. ed. Bologna, Centro Studi Europa Orientale 1978. 253 s. (CSEO biblioteca; 2)
- CHARTA 77. Dokument om människorätt i Kafkas Prag. Red. av Nils Lalander. Stockholm, Rabén och Sjögren 1978. 198 s.
- CHARTA 77 *cinque anni di non-consenso*. Bologna, Centro Studi Europa Orientale 1982. 124 s. (La cultura dei senza potere; 13)
- CHARTA 77 *k situaci církví a věřících v ČSSR*. Dokumenty z let 1977–1987. Sest. Milan Kubes, Ivana Šustrová. 1. vyd. Mnichov, Opus Bonum 1987. 355 s.
- CHARTA 77 *tio år*. Urval och redig. Vilém Prečan, översät. Jan Gajdoš et al. Stockholm, Charta 77-stiftelsen 1987. 78 s.
- CHARTE 77. Dix ans de courage et de persévérance. Dir. Karel Bartošek. Paris, Association des amis et lecteurs de La nouvelle alternative 1987. 64 s.
- IM *Namen des Sozialismus gegen Diversanten und ungebetene Prätendenten*. Prag, Orbis 1977. 232 s.
- IMPLEMENTATION of the *Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe*. Findings and recommendations seven years after Helsinki. Report. Washington, U.S. Government Printing Office 1982. 258 s.
- IN the name of *socialism against disrupters and self-styled pretenders*. Prague, Orbis 1977. 205 s.
- JUNGMANN, Milan: Skici k portrétům vzdorujících. In: *Acta*, č. 5/8 (1988), s. 23–31. Soub. verze angl.
- KANTŮRKOVÁ, Eva: Demokracie a nezávislé společnosti. Z odpovědi na anketu H. G.,. Skillinga. In: *Acta*, č. 2 (1987), s. 22–24. Soub. verze angl.
- KANTŮRKOVÁ, Eva – ZVĚŘINA, Josef: *Dialog o víře*. 1. vyd. Mnichov, Opus bonum 1984. 78 s.

- KANTŮRKOVÁ, Eva: *Douze femmes à Prague*. Traduit du tchèque par Catherine Fournier. Paris, F. Maspero 1981. 267 s. (Petite collection Maspero, 256)
- KANTŮRKOVÁ, Eva: *My companions in the bleak house*. Woodstock, N.Y., Overlook Press 1987. xii, 314 s.
- KANTŮRKOVÁ, Eva: *My companions in the bleak house*. London, Quartet 1989. xii, 314 s.
- KANTŮRKOVÁ, Eva: *Přítelkyně z domu smutku*. 1. vyd. Köln, Index 1984. 275 s.
- KANTŮRKOVÁ, Eva: *Sešly jsme se v této knize* [Olga Havlová, Marie Rút-Křížková, Elżbieta Ledererová, Zdena Tominová, Gertruda Sekaninová-Čakrtová, Anna Šabatová, Věra Jirousová, Jiřina Hrábková, Jarmila Bělková, Libuše Šilhánová, Dana Němcová, Marta Kubíšová]. 1. vyd. Köln, Index 1980. 191 s.
- KANTŮRKOVÁ, Eva: *Verbotene Bürger*. Frauen der Charta 77. Aus dem Tschech. v. Marianne Pasetti-Swoboda, Vorw. v. Jiří Lederer. München, A. Langen und G. Müller 1982. 247 s.
- KANTŮRKOVÁ, Eva: *Verbotene Bürger*. Frauen der Charta 77 mit dem Text des Aufrufs vom 1. Januar 1987. Aus dem Tschech. v. Marianne Pasetti-Swoboda; Vorw. v. Jiří Lederer. Frankfurt a.M., Berlin, Ullstein 1987. 247 s. (Ullstein Sachbuch; 3414)
- KIS, János: *Politics in Hungary*. For a democratic alternative. Transl. by Gábor J. Follinus, introduced. by Timothy Garton Ash. Boulder, Social Science Monographs 1989. 275 s. (Atlantic Studies on Society in Change; 60)
- KNIHA *Charty*. Hlasy z domova 1976–77. Sest. a předml. Vilém Prečan. Köln, Index 1977. 368 s.
- KOHÁK, Erazim: *Jan Patočka philosophy and selected writings*. Chicago, University of Chicago Press 1989. xiv, 386 s.
- De KRISTINA kräver religionsfrihet. Tjeckoslovakien 1988–1989. Förord av Ľubomír Ďurovič. Stockholm, Charta 77–stiftelsen 1989. 63 s.
- KRONIKA událostí. Leden–březen 1989. In: *Acta*, č. 9/12 (1989), s. 19–58. Soub. verze angl.
- KŘESŤANÉ a Charta 77. Výběr dokumentů a textů. Sest. a ed. pozn. Vilém Prečan, předml. Ivan Medek, doslov Anastáz Opasek. Köln, Index 1980. 318 s. (Doba, č. 7)
- KUSIN, Vladimír V.: *From Dubček to Charter 77*. A study of »Normalisation« in Czechoslovakia 1968–1978. Edinburgh, Q Press 1978. 353 s.
- KUSÝ, Miroslav: Charta a reálný socialismus. In: *O svobodě a moci*. Köln-Roma, 1980, s. 193–226.
- KUSÝ, Miroslav – ŠIMEČKA, Milan: *Velký Brat a Velká Sestra*. O strate skutočnosti v ideológii reálného socializmu. Toronto, Naše snahy 1984.
- KYNCL, Ivan: *Pražská zima*. Obrázková kniha o Chartě 77. Londýn, b.n. 1983. 88 s. Rozmn.
- KYNCL, Karel – KYNCL, Ivan: *After the Spring Came Winter*. Introd. by František Janouch, Jeri Laber, transl. by George Theiner. Stockholm, Askelin & Hägglund 1985. 104 s. Fotograf. publ. vyd. Nadací Charty 77 a U.S. Helsinki Watch Committe v New Yorku.
- KYNCL, Karel – KYNCL, Ivan: *Efter var kommer vinter*. Fotograf Ivan Kyncl, přel. Katarina Janouch. Stockholm, Askelin & Hägglund 1983. 103 s. Fotograf. publ. vyd. Nadací Charty 77 ve Stockholmu.
- LANDOVSKÝ, Pavel: *Soukromá vzpoura*. Rozhovor s Karlem Hvižďalou. 1. čes. vyd. Bonn, K. Ritter 1988. 235 s.
- LEDERER, Jiří: *České rozhovory*. 1. vyd. Köln, Index 1979. 321 s.
- LEDERER, Jiří: *Politický vězeň*. Köln, Index 1978. 47 s.
- LEDERER, Jiří: *Touhy a iluze*. Díl 2. Toronto, Sixty-Eight Publ. 1988. 250 s.
- LEDERER, Jiří: *Tschechische Gespräche*. Schriftsteller geben Antwort [Ludvík Vaculík, Václav Havel, Pavel Kohout, Ivan Klíma, Pavel Landovský, Jiří Kolář, Petr Chudožilov, Eva Kantůrková, František Pavlíček, Mojmír Klánský, Lumír Čivrný, Jaroslav Putík]. Mit Beiträgen v. Michaela Seiffe, Werner Paul. 1. Aufl. Reinbek bei Hamburg, Rowohlt 1979. 359 s. (Édice Petlice; 17)

- LIVRE blanc sur la Tchécoslovaquie. 2. éd. Paris, Comité international pour le soutien de la Charte 77 en Tchécoslovaquie 1977. 245 s.
- MEDICAL Mission to Czechoslovakia. A report by Helsinki Watch and Physicians for Human Rights. July 1988. New York; Somerville, Helsinki Watch 1988. 36 s.
- MENSCHENRECHTE. Ein Jahrbuch zu Osteuropa. Hrsg. Jiří Pelikán und Manfred Wilke. Reinbek bei Hamburg, Rowohlt Taschenbuch Verl. 1977. 477 s.
- MILLARD, Peter: *Prager Winter. Männer und Mächte hinter der Charta 77. Mit einem Ausblick in andere Länder des Ostblocks.* Wien, Herold 1977. 94 s.
- MLYNÁŘ, Zdeněk: *Ideologické a politické Richtungen innerhalb der Bürgerrechtsbewegung in der heutigen Tschechoslowakei.* Köln, Bundesinstitut für ostwissenschaftliche Studien, 1978. 67 s. (Sonderöffentlichungen des Bundesinstituts für ostwissenschaftliche Studien)
- MLYNÁŘ, Zdeněk: Místo »disidentů« na politické mapě dneška. In: *O svobodě a moci.* Köln-Roma, 1980, s. 227-256.
- n: Otazník kolem ineditní literatury. In: *Acta*, č. 1 (1987), s. 18-22. Přet. z: Kritický sborník, roč. 2 (1982), s. 29-36., Soub. verze angl.
- NĚKOLIK vět. In: *Acta*, č. 9/12 (1989), s. 14-16. Soub. verze angl.
- NĚMEC, Jiří: Nové šance svobody. In: *O svobodě a moci.* Köln-Roma, 1980, s. 257-268.
- NĚMEC, Jiří: Projekt spisů Jana Patočky. 1-2. In: *Acta*, č. 1-2 (1987), s. 8-14; 10-21. Soub. verze angl.
- O svobodě a moci.* 1. Václav Havel, Rudolf Battěk, Václav Benda aj. 1. vyd. Köln, Index a Roma, Listy 1980. 367 s. (Doba; č. 8)
- ODENSTEN, Per: *Václav Havel och tystnaden.* Stockholm, Norstedts 1983. 135 s.
- OPPOSITION in Eastern Europe. Ed. Rudolf L. Tökés. London, Macmillan 1979. xxiv, 306 s.
- Jan PATOČKA. Osobnost a dílo. Přípr. Adolf Müller; essay o Janu Patočkovi Václav Havel. 1. vyd. Köln, Index 1980. 152 s.
- PATOČKA, Jan: *Kjettorske studier i historiens filosofi. Med e tilleg. Jan Patočka og Charta 77.* Oslo, Tanum-Norli 1979. 299 s. (Idé og tanke; 36)
- PAUER, Jan: *Die ČSSR. Vom Prager Frühling zur Charta 77 mit einem dokumentarischen Anhang.* Berlin, Olle & Wolter 1978. 197 s.
- pf-: Zapomenutý otazník nad »ineditní« literaturou. In: *Acta*, č. 1 (1987), s. 23-25. Přet. z: Kritický sborník, roč. 3 (1983), s. 94-97. Soub. verze angl.
- PITHART, Petr: Dizi - rizika. In: *O svobodě a moci.* Köln-Roma, 1980, s. 269-286.
- PONICKÁ, Hana: *Lukavické zápisky.* Doslov Martin Šimečka, Ján Benko. Toronto, Sixty-Eight Publ. 1989. 467 s.
- PRAGUE 1968. The aftermath. Ed. James Eayrs, Robert Spencer. In: *International Journal*, Vol. 34, No. 4 (1978), s. 664-874.
- PREČAN, Vilém: Československé dokumentační středisko nezávislé literatury. Poslání, cíle, úkoly. In: *Acta*, č. 1 (1987), s. 2-6. Soub. verze angl.
- PREČAN, Vilém: Demokratická revoluce. Z přednášky proslov. 3. 11. 1989 na mezin. semináři o střední Evropě ve Wroclawi. In: *Acta*, č. 9/12 (1989), s. 5-14. Soub. verze angl.
- PRISON conditions in Czechoslovakia. January 1989. A Helsinki Watch Report. New York, Washington, U.S. Helsinki Watch Committee 1989. 153 s.
- PROCES à Prague. Le V.O.N.S. Comité de défense des personnes injustement poursuivies Petr Uhl, Vaclav Havel, Jiri Dienstbier, Vaclav Benda, Otta Bednarova et Dana Nemcova devant leurs juges 22-23 octobre 1979. Paris, F. Maspero 1980. 190 s. (Cahiers libres; 361)
- REFORM and Human Rights in Eastern Europe. Report by the U.S. Commission on Security and cooperation in Europe. Washington, U.S. Government Printing Office 1989. 83 s.
- REPORT on the Cultural Symposium, Budapest, October 1985. Vienna, International Helsinki Federation for Human Rights 1985. 136 s.

- The RIGHT to Know, the Right to Act.* Documents of Helsinki Dissent from the Soviet Union and Eastern Europe. Compil. and Ed. by the Staff of the Commission on Security and Cooperation in Europe. Washington, Commission on Security and Cooperation in Europe 1978. 127 s.
- RUML, Jiří: Kdo je vlastně v izolaci? In: *Osvobodě a moci*. Köln-Roma, 1980, s. 287–306.
- RUPNIK, Jacques: Intelektuálové a moc v Československu. Referát zaslaný sympoziu do Prahy azkrác. přednesený na setkání ve Vídni 13. 11. 1988. In: *Acta*, č. 5/8 (1988), s. 9–18. Soub. verze angl.
- RUPNIK, Jacques: *The other Europe*. London, Weidenfeld and Nicolson 1988. xvi, 279 s.
- RUPNIK, Jacques – SCRUTON, Roger: *Czechoslovakia. The unofficial culture*. With addition by Barbara Day, Jiri Grusa, Jessica Douglas-Home, David Matthews. London, The Claridge Press 1987. 226 s.
- SEZNAM čs. občanů stíhaných, případně souzených v době od 1. ledna do 30. března 1989. In: *Acta*, č. 9/12 (1989), s. 156–162. Soub. verze angl.
- SINCE *the Prague Spring*. The continuing struggle for Human Rights in Czechoslovakia. Ed. Hans-Peter Riese, transl. from the German by Eugen Loeb; with a foreword by Arthur Miller. 1st ed. New York; Toronto, Random House 1979. 208 s.
- SKÁLA, Jan viz PAUER, Jan
- SKILLING, H. Gordon: *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*. 1st ed. London, Allen & Unwin 1981. xv, 363 s.
- SKILLING, H. Gordon: *Samizdat and an independent Society in Central and Eastern Europe*. 1st ed. Columbus, Ohio State University Press 1989. 293 s.
- SOLIDARITÄT mit der Charta 77. Freiheit für Petr Uhl. 1. Aufl. Frankfurt a. M., ISP-Verl. 1980. 28 s. (Rotes Heft; Nr. 18)
- SOVIET/EAST European Survey 1984–1985. Selected Research and Analysis from Radio Free Europe/Radio Liberty. Introd. by Herbert J. Ellison; ed. Vojtech Mastny. Durham, Duke University Press 1986. xii, 400 s.
- STUNDE *namens Hoffnung*. Almanach tschechischer Literatur 1968–1978. Hrsg. Jiří Gruša, Milan Uhde, Ludvík Vaculík, mit Collagen v. Jiří Kolář; ins Deutsche übertrag. v. Alexandra Baumrucker et al. Luzern, Reich Verl. 1978. 376 s.
- SVITÁK, Ivan: *Dialektika dějin*. Köln, Index 1989. 260 s.
- SVITÁK, Ivan: *Národ na křižovatce*. Dialektika dějin. 2. vyd. Praha, Agentura Cesty 1989. 260 s.
- ŠIMEČKA, Milan: Co jsou »písačky«. In: *Acta*, č. 5/8 (1988), s. 31–34. Soub. verze angl.
- ŠIMEČKA, Milan – KUSÝ, Miroslav: *Il Grande Fratello e la Grande Sorella, owero, La società della paura*. Bologna, Centro Studi Europa Orientale 1982. 93 s.
- ŠIMEČKA, Milan: *Kruhová obrana*. Záznamy z roku 1984. 1. vyd. Köln, Index, 1985. 220 s.
- ŠIMEČKA, Milan: *Lezioni per il ristabilimento dell'ordine*. Contributo alla tipologia del socialismo reale. Trad. dal ceco e note a cura di Lesní Kámen; introd. di Jiří Pelikán. Roma, Ed. e/o 1982. 182 s.
- ŠIMEČKA, Milan: *Obnovení pořádku*. Příspěvek k typologii reálného socialismu. 1. vyd. Köln, Index 1979. 209 s. (Doba; Sv. 5)
- ŠIMEČKA, Milan: *Obnovení pořádku*. 2. vyd. Londýn, A. Tomský 1984. 223 s. (Rozmluvy; Sv. 6)
- ŠIMEČKA, Milan: Pluralitní literatura. In: *Acta*, č. 2 (1987), s. 5–8. Soub. verze angl.
- ŠIMEČKA, Milan: *The Restoration of Order*. The Normalization of Czechoslovakia 1969–1976. With a preface by Zdenek Mlynar, transl. by A.C. Brain. 1st publ. London, Verso Ed. 1984. 167 s.
- ŠIMEČKA, Milan: *Le rétablissement de l'ordre*. Contribution à la typologie du socialisme réel. Trad. du tchèque par Catherine Fournier. Paris. F. Maspero, 1979. 213 s. (Cahiers libres; 355)
- ŠIMEČKA, Milan: Unser Genosse Winston Smith. Tschechoslowakisches Nachwort zum Roman »1984« von George Orwell. In: *Macht und Gewalt in der Politik und Literatur des 20. Jahrhunderts*. Hrsg. Norbert Leser. Wien, Köln, H. Böhlau Nachf. 1985, s. 291–362.

- ŠIMEČKA, Milan: Vår kamrat Winston Smith. att läsa »1984« i Östeuropa. Översät av Sven B. Svensson, il. Jan Kristofori. Göteborg, Askelin & Häggglund 1984. 110 s.
- TEN Years: *Charta 77*. Radio Free Europe. Current information Service. Special issue 18.12.1986. 58 s.
- TEN Years of Charter 77. Abridged Version. Ed. Vilém Prečan. Hannover, Dokumentationszentrum zur Förderung der unabhängigen tschechoslowakischen Literatur 1986. 111 s.
- TCHĚCOSLOVAQUIE, *le douloureux éveil du pays des humiliés*. Dir. Karel Bartošek. Paris, Association des amis et lecteurs de La Nouvelle alternative 1988. 80 s.
- TIGRID, Pavel: *Amère révolution*. Préface de Vladimír Bukovski. Paris, Albin Michel 1977. 285 s.
- TOWARD a civil society. Independent activities in Czechoslovakia. August [na obálce April] 1989. New York-Washington, Helsinki Watch 1989. 62 s.
- TOWARD civil society. Independent initiatives in Czechoslovakia. A Helsinki Watch Report. New York, Helsinki Watch 1989. 71 s.
- TROJAN, Jakub S.: Svoboda a důstojnost člověka. Malý příspěvek k teorii nekonformního hnutí. In: *O svobodě a moci*. Köln-Roma, 1980, s. 307-318.
- TSCHECOSLOWAKEI 1968-1978. Dokumente zum 10. Jahrestag der Okkupation durch Truppen von fünf Warschauer Pakt Staaten. Wien, H. Gröger 1978. 63 s.
- UHL, Petr: Alternativní společenství jako revoluční avantgarda. In: *O svobodě a moci*. Köln-Roma, 1980, s. 319-332.
- UHL, Petr: *Die Herausforderung. Eine sozialistische Alternative zur Normalisierung in der CSSR*. Vorwort v. Jaroslav Suk, Pierre Frank; Einleitung v. Jean-Yves Touvais; Übers. v. Willy Boeppe. 1981.
- UHL, Petr: *Program společenské samosprávy*. Köln, Index 1982.
- UHL, Petr: *Le socialisme emprisonné: Une alternative socialiste à la normalisation*. Préf. Pierre Frank, trad. du tch(que) Antonín Bašta, Jean-Yves Touvais, ed. Jean-Yves Touvais. Paris, Breche-PEC 1980.
- URBÁNEK, Zdeněk: *Stvořitelé světa*. 1. vyd. Toronto, Sixty-Eight Publ., 1988.
- VACULÍK, Ludvík: *A cup of coffee with my interrogator*. The Prague chronicle of Ludvík Vaculík. Introd. by Václav Havel, transl. by George Theiner. London, Readers international 1987. iv, 127 s.
- VACULÍK, Ludvík: *Český snář*. Toronto, Sixty-Eight Publ. 1983. 629 s.
- VACULÍK, Ludvík: Imaginární interview s L. V. In: *Acta*, č. 2 (1987), s. 8-10. Soub. verze angl.
- VACULÍK, Ludvík: *Jaro je taďy*. Fejetony z let 1981-1987. Köln, Index 1988. 331 s., il.
- VACULÍK, Ludvík: *Milí spolužáci*. Výbor písemných prací 1939-1979. 1-2. Köln, Index 1986.
- VACULÍK, Ludvík: O Petlici na zámku Švarcenberku. In: *Acta*, č. 3/4 (1987), s. 36-40. Soub. verze angl.
- VACULÍK, Ludvík aj.: *Sólo pro psací stroj*. Československý fejeton 1976-1979. 1. vyd. Köln. Index, 1984. 214 s.
- VACULÍK, Ludvík: Srpnový listopad. Fejeton. In: *Acta*, č. 5/8 (1988), s. 21-23. Soub. verze angl.
- VACULÍK, Ludvík: *Tagträume*. Alle Tage eines Jahres. Deutsch v. Alexandra Baumrucker. Hamburg, Hoffmann u. Campe; Luzern, Reich 1981. 456 s.
- VANĚČEK, František: *Stalo se v kraji zvykem*. Toronto, Sixty-Eight Publ. 1988. 133 s.
- VEjménu socialismu a šťastného života. Proti rozvratníkům a samozvancům. Praha, Svoboda 1977. 139 s. Materiál odd. propagandy a agitace ÚV KSČ.
- VIOLATIONS of the Helsinki accords. Czechoslovakia. A Report prepared for the Helsinki review conference Vienna November 1986. New York-Washington, U.S. Helsinki Watch Committee 1986. 41 s.

- VLADISLAV, Jan: Odpovědnost jako spisovatelův osud. In: *Acta*, č. 3/4 (1987), s. 8–15. Soub. verze angl.
- VOHRYZEK, Josef: Úvaha uvnitř dobře zazátkované lahve. In: *O svobodě a moci*. Köln-Roma, 1980, s. 333–341.
- VOICES from Prague. Czechoslovakia, Human Rights and the Peace Movement. Ed. Jan Kavan and Zdena Tominová. London, Palach Press 1983. 75 s.
- VOKATÝ, Zdeněk: Sen o kole. In: *O svobodě a moci*. Köln-Roma, 1980, s. 343–350.
- VÝVOJ Charty. Záznam z konference ve Franken. Vybral a k tisku přípr. Pavel Tigrid, úvod a dokumentační příl. Vilém Prečan. 1. vyd. Köln, Index 1981. 179 s. (Doba, č. 9)
- WHITE Paper on Czechoslovakia. Paris, International Committee for the Support of Charter 77 in Czechoslovakia 1977. 269 s.
- WILSON, Paul: Současná česká literatura ve světovém kontextu. In: *Acta*, č. 3/4 (1987), s. 19–21. Soub. verze angl.
- ZTROSOTANCI a samozvanci. Praha, *Rudé právo* 1977. 208 s.
- ZVĚŘINA, Josef: Nežít v nenávisti. Přátelům i nepřátelům. In: *O svobodě a moci*. Köln-Roma, 1980, s. 351–360.

II. Soupis monografií, sborníků, polemik a článků ze sborníků, odborných časopisů a denního tisku vydaných v letech 1990–2006

- ABRAMS, Bradley F.: Die Vertreibung der Sudetendeutschen und die tschechoslowakische Opposition in den 70er Jahren. In: *Transit*, Bd. 10 (1995), s. 174–193.
- ACTA contemporanea. K pětadesátinám Viléma Prečana. Uspoř. Jindřich Pecka. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1998. 468 s.
- (aku), (gp): První stížnosti. In: *Telegraf*, roč. 1, č. 158 (1992), s. 2.
- ALLA dessa stiftelser. Urval och redig. František Janouch och Miloslava Slavíčková. Stockholm, Charta 77-stiftelsen 1994. 56 s., il.
- ALTERNATIVNÍ kultura. Příběh české společnosti 1945–1989. Ed. Josef Alan. Praha, Lidové noviny 2001. 610 s.
- AMBROS, Veronika: Dem Lied fällt es schwer, nach dem Weinen zu tanzen. In: *Dissidenten, Präsidenten und Gemüsehändler*. Hrsg. Doris Liebermann et al. Essen, 1998, s. 41–44.
- ANDRLE, Vladimír: Czech Dissidents: a classically modern community. In: *Biographical Research in Eastern Europe*. Ed. Robin Humphrey et al. Burlington, 2003, s. 115–128.
- ANKETA o Chartě. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Čísařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 207–291.
- ANTICHARTA. Uspoř. Viktor Karlík, Terezie Pokorná. Praha, Společnost pro Revolver Revue 2002. 78 s. Vyd. jako 1. mimoř. č. *Revolver Revue*.
- ANÝŽ, Daniel – BUŠTA, Petr: Charta versus 77. Přísp. Petr Cibulka, Tomáš Hradílek, Rudolf Battěk, Ladislav Hejdánek, Václav Havel, John Bok, Václav Žák, Věra Roubalová. In: *Mladý svět*, roč. 34, č. 49 (1992), s. 42–43. Výňatek z Prohlášení Iniciativní skupiny Charty 77.
- ASYLLAND wider Willen. Flüchtlinge in Österreich im europäischen Kontext seit 1914. Hrsg. Gernot Heiss, Oliver Rathkolb. Wien, Jugend & Volk 1995. 296 s. (Veröffentlichungen des Ludwig Boltzmann Institutes für Geschichte und Gesellschaft; Bd. 25)
- BASS, Ludvík: K výročí Charty 77. Moje setkání s Patočkou. In: *Prostor*, roč. 52, (2001), s. 131–137.
- BATTĚK, Rudolf: *Dámy a pánové*. Vězeňské epištoly 1983–1985. 1. vyd. Praha, Inverze 1992. 126 s.
- BATTĚK, Rudolf: *Jako Červeněj karkulák*. Dopisy z vězení. Ed. Jiřina Rybáčková. Praha, Gallery 2002. 293 s.
- BATTĚK, Rudolf: Slova k odchodu Václava Bendy. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 10, č. 130 (1999), s. 13.

- BATTĚK, Rudolf – NĚMCOVÁ, Dana – VOHRÝZEK, Josef: Stanovisko k vyhlášení skupiny chartistů. In: *Lísty*, roč. 23, č. 1 (1993), s. 112.
- BAUDYŠOVÁ-KULTOVÁ, Vlasta: Vzpomínka na Jaromíra Literu. In: *Vzpomínky přátel na Jaromíra Literu*. Ed. Josef Stehlík. B.m., 2000, s. 6–7.
- BAUER, Jan: *Václav Havel*. Necenzurovaný životopis. Praha, Ottovo nakl. 2002. 288 s. (Cesty)
- BĚLOHOUBEK, Antonín: Charta zdaleka nekončí. Zaps. Lubor Kohout. In: *Metropolitní Telegraf*, roč. 1, č. 62 (1992), s. 2.
- BĚLOHOUBEK, Antonín: *Rozmluvy s Václavem Černým*. Praha, Primus 1998. 191 s.
- BĚLOHRADSKÝ, Václav: Disidenstvo a modernosť. Ku kritike subjektivity. Z franc. prel. Kristína Korená. In: *Filozofia*, roč. 46, č. 1 (1991), s. 14–29.
- BĚLOHRADSKÝ, Václav: Univerzální poselství Charty 77. In: *Lidové noviny*, roč. 10, č. 2 (1997), s. 8.
- BENDA, Marek: Pád a vzestup pověsti. Charta 77: dvacetileté výročí. In: *Lidové noviny*, roč. 10, č. 8 (1997), s. 10.
- BENDA, Václav: *Dialog o národních zájmech*. 1. vyd. Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1992. 16 s.
- BENDA, Václav: K problematice výkonu trestu odnětí svobody u mladistvých. In: *O československém vězeňství*. Sest. a uspoř. Jiří Gruntorád aj. Praha, 1990, s. 92–103.
- BENDA, Václav: Nedostatek síly jsme nahrazovali přemýšlením. Zaps. Gabriel Ariel Levický. In: *Mosty*, roč. 6, č. 4 (1997), s. 1–2.
- BENDOVIÁ, Kamila: Význam Charty. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, 1997, s. 21–26.
- BENDOVIÁ, Kamila: Ženy v Chartě 77. Vzpomínky na ty, které vydržely. In: *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968–1989*. Ed. Petr Blažek. Praha, 2005, s. 54–66.
- BERÁNEK, Josef: *Václav Malý*. K hledání pravdy patří pokora. Praha, Portál 2002. 195 s.
- BERNHARD, Michael: Civil society and democratic transition in East Central Europe. In: *Political Science Quarterly*, Vol. 108, Nr. 2 (1993), s. 307–326.
- BESEDA o exilu. Přísp. Jan Kavan, Jiří Kosta, Jiří Pelikán, Petr Pospíchal, Jiřina Šiklová, Ruth Tosková, Alexandr Zemánek, Jiří Vančura. In: *Lísty*, roč. 22, č. 6 (1992), s. 7–12.
- BINAR, Ivan: Charta – moták demokratickému světu. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, 1997, s. 26–29.
- BINAROVÁ, Monika: O emigraci čili Právo každé vlaštoky. In: *Týden. Příl.* Charta 77, roč. 4, č. 2 (1997), s. 14–15.
- BINAROVÁ, Monika: Praha byla výlučná. In: *Týden. Příl.* Charta 77, roč. 4, č. 2 (1997), s. 16.
- BIŇOVEC, Karel: *Slova do pranice*. 1. vyd. Praha, Novinář 1990. 79 s.
- BIOGRAPHICAL research in Eastern Europe. Altered lives and broken biographies. Ed. Robin Humphrey, Robert Miller, Elena Zdravomyslova. Aldershot, Ashgate Publ. 2003. xvi, 324 s.
- BLÁHOVÁ, Kateřina: Až příliš prozaická skutečnost. Literární život v Čechách mezi lety 1969 a 1989. 1–2. In: *Kuděj*, roč. 5, č. 2 (2003), s. 68–82; roč. 6, č. 1 (2004) s. 47–60.
- BLATT, Heinz – HABEL, Fritz Peter: Von der Erneuerung der Diktatur bis zur »samtenen Revolution«. In: *Informationen zur politischen Bildung*, Jhrg. 132, (1993), s. 44–49.
- BLAŽEK, Bohuslav: Fenomén Jiří Němec. In: *Kritický sborník*, roč. 18, č. 4 (1999), s. 62.
- BLAŽEK, Petr – ŽÁČEK, Pavel: Czechoslovakia. In: *A Handbook of the Communist Security Apparatus in East Central Europe 1944–1989*. Ed. Krzysztof Persak, Lukasz Kamiński. Warszawa, Institute of National Remembrance 2005, s. 87–161.
- BLAŽEK, Petr: Černý pátek roku 1977 v Národním divadle. In: *Lidové noviny*, roč. 15, č. 20 (2002), s. 13, 14.
- BLAŽEK, Petr: Člen korespondent ČSAV Jiří Hájek. Cesta z Ústředního výboru Komunistické strany Československa k Chartě 77 (1968–1976). In: *Věda v Československu v období normalizace (1970–1975)*. K vyd. přípr. Antonín Kostlán. Praha, 2002, s. 423–455.

- BLAŽEK, Petr: Formy opozice a odporu proti komunistickému režimu v ČSSR a v PLR. 70. a 80. léta 20. století. In: *Ideje, na nichž stojí Česká republika*. Sborník referátů. Ed. Martin Mejstřík. Praha, 2005, s. 43-47.
- BLAŽEK, Petr – MAJEWSKI, Grzegorz: Granica Przyjaźni. In: *Karta*, Vol. 45 (2005), s. 118-136.
- BLAŽEK, Petr: Kauza Skupiny revoluční akce. Letáková kampaň na podporu polské Solidarity ve světle svazkové agendy StB. In: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu 4*. Sest. Zdeněk Kárník, Michal Kopeček. Praha, 2005, s. 199-236.
- BLAŽEK, Petr – LAUBE, Roman – POSPÍŠIL, Filip: *Lennonova zeď v Praze*. Neformální shromáždění mládeže na Kampě 1980-1989. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2003. 340 s., 1 CD.
- BLAŽEK, Petr – BENDA, Václav: Paralelní polis. In: *Revue Proglas*, roč. 13, č. 3 (2002), s. 18-19.
- BLAŽEK, Petr: Rozpačitý epilog Charty 77. In: *Lidové noviny*, roč. 15, č. 38 (2002), s. 13, 16.
- BLAŽEK, Petr: Setkání představitelů československé a polské opozice na státních hranicích 1978-1989. In: *Česká a polská historická tradice a její vztah k současnosti*. Ed. Dominik Hrodek. Praha, 2003, s. 177-209. Res. něm.
- BLAŽEK, Petr: Výbor na obranu Ivana Polanského. Limity spolupráce českého a slovenského opozičního hnutí. In: *Slovensko a režim normalizácie*. Zost. Norbert Kmeť aj. Prešov, 2002, s. 206-221.
- BLAŽEK, Petr – SCHOVÁNEK, Radek: Vznik Charty 77 očima StB. In: *Respekt*, roč. 17, č. 2 (2006), s. 18-19.
- BLEHOVA, Beata: *Der Fall des Kommunismus in der Tschechoslowakei*. Wien, LIT Verl. 2006. 252 s. (Europa Orientalis; Bd. 2)
- BOLTON, Jonathan: Proměny bytu. Metamorfózy soukromého prostoru v české literatuře. In: *Svět literatury*, sv. 34 (2006), s. 121-134.
- BONDY, Egon – PLACÁK, Petr: Flaštička antabusu. Kádrový dotazník Egona Bondyho. In: Petr Placák: *Kádrový dotazník*. Praha, 2001, s. 19-43.
- BONDY, Egon: *Invalidní sourozenci*. Úvod Marcel Strýko. Bratislava, Archa 1991. 150 s.
- BONDY, Egon: *Leđen na vsi*. Dopis Ladislavu Radoňskému o Marxovi a ateismu. 1. vyd. Praha, Torst 1995. 101 s.
- BORKOVEC, Petr – PLACÁK, Petr: Marnotratný syn. Kádrový dotazník Petra Borkovce. In: Petr Placák: *Kádrový dotazník*. Praha, 2001, s. 51-59.
- BORYSZEWSKI, Pawel: *Kościół, którego nie było*. Tajna działalność religijna w Czechosłowacji w latach 1949-1989. 1. wyd. Warszawa, Wyd. Instytutu Filozofii i Socjologii PAN 2002. 237 s. Res. čes.
- BOUČEK, Jaroslav: Historik v politice. K nedožitým 75. narozeninám Milana Hübla. In: *Věda v Československu v období normalizace*. Sborník z konference. K vyd. přípr. Antonín Kostlán. Praha, 2002, s. 499-510.
- BOUSOGLOU, Amber: Ohlédnutí za Chartou. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 29-30.
- BOUŠE, Zdeněk Bonaventura: *Epilegomena*. 2. vyd. Praha, Oikoymenth 2000. 153 s.
- BRABENEC, Vratislav – PLACÁK, Petr: Bohoslovec a pohan. Kádrový dotazník Vratislava Brabence. In: Petr Placák: *Kádrový dotazník*. Praha, 2001, s. 67-79.
- BRANALD, Adolf: *Děkovačka bez pugétu*. 1. vyd. Praha, Agentura V.P.K. 1994. 284 s.
- BRDEČKOVÁ, Tereza – TŘEŠŇÁK, Petr – ŠVEHLA, Marek: Nečekat, co udělají oni. In: *Respekt*, roč. 17, č. 40 (2006), s. 13-15.
- BRENNER, Christiane: Der zweite Weg zur Revolution von 1989? Über die neuen Arbeiten Milan Otáhals. In: *Bohemia*, Jhrg. 36, Nr. 2 (1995), s. 420-424.
- BREZINA, Ivan: Ztroskotanci a samozvanci po dvaceti letech. In: *Reflex*, roč. 8, č. 1 (1996), s. 28-33, 36-37.

- BRODIN, Jonas: A Community of the Shattered. Patočka, Havel, and the Philosophy of Charter 77. In: *East European Politics and Societies*. Vol. 16, Nr. 1 (2002), s. 326–331.
- BRODSKÁ, Daniela. In: *Ženy z fary*. [rozhovory]/Věra Lukášová, Hana Schillerová. Praha, 2006, s. 37–63.
- BŘEŇOVÁ, Věra – ROHLÍKOVÁ, Slavěna: *Bibliografie k dějinám Československa 1969–1990*. Výběr knih, sborníků a článků vydaných v ČR v letech 1990–1999. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1999. 136 s. (Studijní materiály; Seš. 2)
- BUREŠ, Jan: Ideologie národního porozumění. Politická jednání v Československu roku 1989 / Die Ideologie der nationalen Verständigung. In: *Politická kultura. Německo – Česká republika / Politische Kultur*. Hrsg. Emil Voráček. Praha, 2004, s. 179–192. Res. něm.
- BURIAN, Václav: Nepolitická politika pětadvacetiletá. In: *Literární noviny*, roč. 12, č. 52 (2001), s. 17.
- BYTEM v hrůze. Kresby z vězení Otmara Olivy. Texty Jiří Dienstbier, Václav Havel, František Lízna aj. Vybr., uspoř. a red. Jaroslav Zapletal. Velehrad, Ottobre 12, 2002. 175 s., fotogr. (Genius loci; Sv. 3)
- BYTOVÉ semináře. Texty Ladislav Hejdánek, Radim Palouš, Ivan Havel, Jakub S. Trojan, Oto Mádr, Daniel Kroupa. In: *Universum*, sv. 1(33) (1999), s. 26–28.
- CAJTHAML, Petr – BLAŽEK, Petr: Dezinformace, lži a pomluvy. Kampaně proti opozici v Československé televizi 1968–1989. In: *Soudobé dějiny*, roč. 11, č. 1/2 (2004), s. 300–303. Res. angl.
- CAJTHAML, Petr: Televizní pořad Vysoká hra: příběh jedné pomluvy. In: *Securitas imperii*, sv. 9 (2002), s. 258–268.
- Dr. April CARTER, Velká Británie. In: *Laureáti ceny Gratias agit / Gratias agit award laureates 1997–2003*. Praha, 2004, s. 60. Soub. text angl.
- The CAT who never sleeps / Kočka, která nikdy nespí*. [Jiřina Šiklová] Uspoř. Vilém Prečan. Praha, J.H. Ottaway Jr. 2005. 320 s.
- CIBULKA, Petr: Tak pravil Petr Cibulka. Odpověď vládnoucímu komunistickému dobytku. Rozhovor vedli Tomáš Koudela a Petr Jüngling. Olomouc, Votobia 1999. 187 s.
- CÍSAŘ, Čestmír: *Paměti*. Nejen o zákulisí Pražského jara. Praha, SinCon 2005. 1281 s.
- CIVIC *Freedom in Central Europe*. Voices from Czechoslovakia. Ed. H. Gordon Skilling and Paul Wilson. London, Macmillan 1991. xiv, 152 s.
- CO daly naše země Evropě a lidstvu*. 3, Svobodný národ na prahu třetího tisíciletí. Hl. red. Ivan M. Havel a Dušan Třeštík; il. Vladimír Renčín; ed. Ladislav Venyš. Praha, Evropský literární klub 2000. 609 s.
- COLOMBO, Furio: *Il terzo dopoguerra. Conversazioni sul post-communismo con Vaclav Havel et al*. Milano, Rizzoli 1990. 266 s.
- CRITICAL *essays on Václav Havel*. Ed. Marketa Goetz-Stankiewicz and Phyllis Carey. New York, G.K. Hall. Twayne 1999. (Critical essays on world literature)
- CUHRA, Jaroslav: Katolická církev a odpor vůči »normalizačnímu« režimu. In: *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968–1989*. Ed. Petr Blažek. Praha, 2005. S. 67–78.
- CUHRA, Jaroslav: *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969–1972*. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997. 154 s. (Sešity ÚSD; Sv. 29) Res. angl.
- (cuk): Minulost znamená určitý dluh. In: *Prostor*, roč. 1, č. 187 (1992), s. 1.
- CYSAŘOVÁ, Jarmila: Muž, který tu chybí. Jiří Lederer, 15.7.1922–12.10.1983. In: *Listy*, roč. 32, č. 4 (2002), s. 32–34.
- CZECH and Slovak *samizdat*. A catalogue of British Library holdings. Comp. by Peter Hellyer and Devana Pavlik. 2nd ed. London, British Library 2003. 116 s.
- CZECHOSLOVAK *samizdat*. A catalogue of British Library holdings. Comp. by Devana Pavlik and Peter Hellyer. London, British Library 1990. 23 s.

- ČAPKA, František: *Čítanka ke studiu nejnovějších dějin Československa*. Brno, Pedagogická fak. Masarykovy univ. 1992. 138 s.
- ČARNOGURSKÝ, Ján: Disent na Slovensku. In: *Línie a osobnosti zahraničnopolitického myslenia na Slovensku v 19. a 20. storočí*. Bratislava, 1996, s. 102–109.
- ČAS *Demokratické iniciativy 1987–1990*. Sborník dokumentů. Úvod a ed. Milan Otáhal, Růžena Hlušíčková. České Budějovice, Nadace Demokratické iniciativy pro kulturu a politiku 1993. 293 s.
- ČECHOVSKÁ, Lucie – PEŠTUKOVÁ, Veronika: S ideou »třetí cesty«. In: *Sám proti moci*. Sest. Vojtech Čelko. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2002, s. 116–121.
- ČELKO, Vojtech: Charta neznamena iba odpor k totalitnému režimu, dokumentovala aj úctu k základným ľudským hodnotám a zdravému individualizmu. In: *Národná obroda*, roč. 8, č. 20 (1997), s. 9.
- ČELKO, Vojtech: Ideový odkaz Charty 77 neprestáva poukazovať na význam činu motivovaného mravne. Z dvoch prejavov k 20. výročiu Charty 77. In: *Národná obroda*, roč. 8, č. 22 (1997), s. 9.
- ČERMÁK, Miloš – HUTKA, Jaroslav: *Pravděpodobné vzdálenosti*. Praha, Academia 1994. 183 s. .
- ČERNÝ, Bohumil: Agent chodec. O podzemní činnosti české historiografie. In: *Mladá fronta*, roč. 46, č. 146 (1990), s. 1.
- ČERNÝ, Bohumil: Velkorysí a malí. Přehled činnosti zahraničního PEN-klubu a jeho pomoc českým spisovatelům v disentu v letech 1970–1989. In: *Listy*, roč. 22, č. 6 (1992), s. 16–17.
- ČERNÝ, Jindřich: Český román Vlasty Chramostové. In: *Kritická příloha Revolver Revue*, sv. 16 (2000), s. 88–93.
- ČERNÝ, Václav: *V zúženém prostoru*. Publicistika z let 1957–1981. Vybr. a uspoř. Jan Šulc. Praha, Mladá fronta 1994. 388 s. (Souvislosti, sv. 2)
- ČESKÁ a slovenská spoločnosť v období normalizácie / Slovenská a česká spoločnosť v čase normalizácie. Liberecký seminár 2001. Bratislava, Veda 2003. 259 s.
- ČESKÁ nezávislá literatúra po päť rokoch v referátoch. Sborník referátů, diskusních příspěvků a tiskových ohlasů. Red. František Kautman. Praha, Obec spisovatelů a Primus 1995, 202 s.
- ČESKOSLOVENSKÁ cesta k demokracii. Chronologie událostí 1985–1989. Praha, Československé dokumentační středisko a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1999.
- ČESKOSLOVENSKO po sovětské okupaci 1968. Příspěvky na semináři ke studiu období normalizace v Československu. Olomouc, 21.11.1996. Olomouc, Univerzita Palackého 1997. 42 s. (Práce Katedry občanské výchovy Pedagogické fakulty UP, sv. 7)
- ČIVRNÝ, Lumír: *Co se vejde do života*. Doslov Martin Kučera. Praha, Hynek 2000. 252 s. (Imago, sv. 6)
- (čuk): Minulost znamená určitý dluh. In: *Prostor*, roč. 1, č. 187 (1992), s. 1.
- ČULÍK, Jan: Dědictví normalizace? In: *Listy*, roč. 28, č. 3 (1998), s. 31–35.
- DAHRENDORF, Ralf: Svůj názor neměním. In: *Listy*, roč. 23, č. 4 (1993), s. 31.
- DANEŠ, Martin: Kulturní fronty včera a dnes. In: *Lidové noviny*, roč. 15, č. 23 (2002), s. 11.
- DANÍČEK, Jiří: Seifertova cena. Viktor Fischl a Josef Škvorecký převzali cenu Nadace Charty 77. In: *Roš chodeš*, roč. 66, č. 11 (2004), s. 9.
- DARSKI, Józef: Slovakia. The power game. In: *Uncaptive Minds*, Vol. 4, No. 2(16) (1991), s. 80–88.
- DAY, Barbara: Kontakty mezi britským a českým divadlem během normalizace. In: *Divadelní revue*, roč. 15, č. 4 (2004), s. 96–101.
- DAY, Barbara: *Sametová filozofie*. Z angl. přel. Bronislava Müllerová. Brno, Doplněk 1999. 287 s.
- DAY, Barbara: *Velvet Philosophers*. London, Claridge Press 1999. 344 s.
- The DEMOCRATIC Revolution in Czechoslovakia. Its precondition, course, and immediate repercussions, 1987–89*. An International Conference 14–16 October 1999, Prague. Briefing Book.

- Ed. by Vilém Prečan with Derek Paton. Prague, Czechoslovak Documentation Centre; Institute of Contemporary History; National Security Archive 1999. 382 s.
- DEMOCRAZIA *da inventare*. Culture politica e stato in Ungheria e Cecoslovacchia. Ed. V. Bělohradský, P. Kende, J. Rupnik. Torino, G. Agnelli 1991.
- DEVAUX, Sandrine: *Engagements associatifs et postcommunisme*. Les cas de la République Tchèque. Paris, L'Harmattan 2005. 213 s.
- DIAGNÓZA: *disident*. Přísp. Jiří Hanák, Miloš Rejchrt, Jan Urban, John Bok, Libuše Šilhánová, Čestmír Suchý, Tomáš Randák. Zaps. Petra Procházková, Jan Jiráček. In: *Mladý svět*, roč. 34, č. 30 (1992), s. 9–15.
- DIENSTBIER, Jiří: *Dialog o národních zájmech*. Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1992. 17 s.
- DIENSTBIER, Jiří: Das Vermächtnis der Charta 77 und Deutschland. Aus dem Tschech. übersetzt v. Vlasta Wallat. In: *Dissidenten, Präsidenten und Gemüsehändler*. Hrsg. Doris Liebermann et al. Essen, 1998, s. 206–210.
- DISSENT and Opposition in Communist Eastern Europe. Origines of civil society and democratic transition. Ed. Detlef Pollack, Jan Wielgohs. Aldershot, Ashgate Publ. 2004. 275 s.
- DOBEŠ, Jan: Recenze. In: *Sociologický časopis*, roč. 32, č. 2 (1996), s. 228–232. Rec. na Milan Otáhal, *Opozice, moc, společnost 1969–1989*.
- DOKUMENTY Charty 77. In: *Lísty*, roč. 21, č. 6 (1991), s. 62–65.
- DOLEJŠÍ, Miroslav: *Analýza 17. listopadu*. Úvod Miroslav Sládek. Loket n.Ohří, C & B Agentura 1990. 22 s.
- DOLEJŠÍ, Miroslav: Fantastičtější než Orwell? Zaps. E. Peroutka. In: *Lidová demokracie*, roč. 47, (1991), s. 1 a 4.
- DOLEJŠÍ, Miroslav: *Prevrat 1989 alebo História sa opakuje?* Prel. Martin Šavel, úvod Eva Petrášová. 2. vyd. Bratislava, AGRES 1991. 51 s. (Zlatá mreža)
- DOLEŽAL, Bohumil: Charta 77 z perspektivy čtvrtstoletí. In: *Profit*, roč. 13, č. 4 (2002), s. 6.
- DOLEŽAL, Bohumil: K diskusi o programových otázkách. In: *Hledání naděje 1978–1987*. Výbor textů Bohumil Doležal, Miloš Hübnér aj. Praha, 1993, s. 155–157.
- DOLEŽAL, Bohumil: Vliv Charty na nynější českou politiku. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Čisařovská aj. Brno; Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 30–33.
- DOLEŽAL, Jiří X.: Charta a láska zvítězily [Standa Pitaš]. In: *Reflex*, roč. 17, č. 48 (2005), s. 30–32.
- DOLEŽAL, Miloš: *Cesty božím (ne)časem*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakl. 2003. 181 s. (Rozhovory)
- DOLEŽAL, Miloš – PLACÁK, Petr: Daly se tam železný hajzly. Kádrový dotazník Miloše Doležala. In: Petr Placák: *Kádrový dotazník*. Praha, 2001, s. 87–95.
- DOMOV vlídný a bezpečný. In: *Lidové noviny*, roč. 4, (1991), s. 16.
- DOPIS signatářům k 10. výročí Charty 77. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Čisařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 304–315.
- DOSTÁL, Pavel: O provaze a domě oběšenově. In: *Právo*, roč. 7, č. 6 (1997), s. 4.
- DRÁPAL, Vladimír: Neměl jste blbnout! In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Čisařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 33–35.
- DRÁPALA, Milan: *Milan Šimečka*. Bibliografie díla za léta 1975–1990. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a Scheinfeld-Schwarzenberg. Čs. dokumentační středisko 1992. 48 s.
- DRDA, Adam: »Dobré« rady a nepoužitelné svědectví. Nad novinovými projevy Pavla Kohouta. In: *Kritická příloha Revolver revue*, roč. 12, (1998), s. 145–153.
- DRDA, Adam: Ti, kteří nepodepsali: o lidech v opozici, nesignatářích Charty 77. In: *Revolver Revue*, sv. 33 (1997), s. 216–223.

- DRDA, Adam: Vztah disentu a národa – z extrémů do extrémů. In: *Lidové noviny*. Příl. Orientace, roč. 12, č. 90 (1999), s. 20.
- DVĚ desetiletí před listopadem. Sborník. Ed. Emanuel Mandler. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a Maxdorf 1993. 109 s. (Historia Nova, sv. 3)
- EICHWEDE, Wolfgang: Widersprüche in der Rekonstruktion von Bürgergesellschaften in Osteuropa. In: *Occursus – Setkání – Begegnung*. Ed. Zdeněk Pousta aj. Praha, 1996, s. 80–97.
- ELLMENREICH, Renate: Eine Beziehungsgeschichte von Tschechen/Slowaken und Deutschen nach dem Zweiten Weltkrieg. In: *Horch und Guck*, Jhrg. 6, Nr. 21 (1997), s. 17–19.
- ELŠÍKOVÁ, Monika: Pokus o pravdivý obraz disentu. In: *Lidové noviny*. Příl. Orientace (1998). (em): Charta druhého dne. In: *Práce*, roč. 47, (1991), s. 1–2. (ep): Charta 77 dnes a zítra. In: *Právo lidu*, roč. 95, č. 104 (1992), s. 2.
- EŠTE s vami pobuďnůt. Spomínanie na Dominika Tatarku. Zost. Petra Bombíková, Ingrid Antalová. Bratislava, PT 1994. 141 s.
- EVROPSKÁ revoluce roku 1989 a budoucnost Evropy / *Die europäische Revolution von 1989 und die Zukunft Europas / The European Revolution of 1989 and the future of Europe*. Praha, 16.–17. 3. 2001. Árpád Göncz, Petr Pithart, Jacques Rupnik, Markus Meckel et al. Praha, Friedrich-Ebert-Stiftung 2003. 216 s.
- EYAL, Gil: *The origins of postcommunist elites*. From Prague Spring to the breakup of Czechoslovakia. Minneapolis, University of Minnesota Press 2003. xxix, 238 s. (Contradictions; Vol. 17)
- FALK, Barbara J.: *The dilemmas of dissidence in East-Central Europe*. Citizen intellectuals and philosopher kings. Budapest, Central European University Press 2003. xxxiv, 479 s.
- FILIP, Ota: *Die stillen Toten unterm Klee*. Wiedersehen mit Böhmen. München, Langen Müller 1992. 224 s.
- FISCHER, Petr: Charta odhalila totalitu komunismu. In: *Lidové noviny*, roč. 15, č. 4 (2002), s. 3.
- FISCHER, Petr: Václav Havel starý a nový. In: *Lidové noviny*. Příl. Charta 77 po 25 letech, roč. 15, č. 38 (2002), s. 14.
- FIŠER, Zbyněk viz BONDY, Egon
- FUCHS, Jürgen: Wo ist diese Verbundenheit geblieben? In: *Dissidenten, Präsidenten und Gemüsehändler*. Hrsg. Doris Liebermann et al. Essen, 1998, s. 11–18.1. Ausg. In: *Frankfurter Rundschau* (27.11.1996).
- GÁL, Jozef: *Československo v letech 1968–1990*. Banská Bystrica, Metodické centrum 1991. 41 s.
- GARTON ASH, Timothy: *Středoevropská volba*. Přel. Anna Grušová. Praha, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku 1992. 132 s.
- GEGENANSICHTEN. Fotografien zur politischen und kulturellen Opposition in Osteuropa 1956–1989. Hrsg. Heidrun Hamersky mit einem Geleitwort v. Václav Havel und einem Essay v. Wolfgang Eichwede. Berlin, Links Verl. 2005. 195 s.
- GEORGIEV, Adam: *Chytat slunce*. Kniha o Martě Kubišové. Praha, Petrklíč 1997. 206 s.
- GÍMEŠ, Emil: Normalizace v politologické reflexi. In: *Československo po sovětské okupaci 1968*. Olomouc, 1997, s. 10–17.
- GJURIČOVÁ, Adéla: Twenty years of stagnation and subordination to Moscow and the transition to democracy in the context of the Cold War's end. In: *At the European Crossroads*. Praha, 2005, s. 35–37.
- GOETZ-STANKIEWICZ, Markéta: Thoughts from Canada on Václav Havel's Idea of Europe. In: *Acta contemporanea*. Uspoř. Jindřich Pecka. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1998, s. 46–58.
- GOOD bye, Samizdat. Twenty years of Czechoslovak underground writing. Ed. Marketa Goetz-Stankiewicz, forew. Timothy Garton Ash. Evanston, Northwestern University Press 1992. xxxi, 309 s.

- GOTOVSKA-CHENCE, Teodorička: Za idejno-političeskija profil na čechoslovaškata Charta 77. In: *Istoričeskí pregled*, roč. 55, č. 3/4 (1999), s. 145-157.
- GRUNTORÁD, Jiří: Akce Norbert. In: *Securitas Imperii*, sv. 2 (1994), s. 5-45.
- GRUNTORÁD, Jiří: Archivní soubor prací Jana Patočky. In: *Kritický sborník*, roč. 12, č. 1 (1992), s. 74-78.
- GRUNTORÁD, Jiří: Biografické a bibliografické poznámky. In: *O československém vězeňství*. Sest. a uspoř. Jiří Gruntorád aj. Praha, 1990, s. 187-198.
- GRUNTORÁD, Jiří: *Informace o Chartě 77 1978-1990*. Článeková bibliografie. Brno, Praha, Doplňák a Libri prohibiti 1998. 628 s.
- GRUNTORÁD, Jiří: *Libri prohibiti*. Poučné ohlédnutí za neradostnou minulostí. In: *Dějiny a současnost*, roč. 24, č. 5 (2002), s. 41-43.
- GRUNTORÁD, Jiří: *Státní bezpečnost proti Chartě 77 – Akce Izolace*. Krátká analýza a edice dokumentů. In: *Securitas Imperii*, sv. 5 (1999), s. 173-190.
- GRUNTORÁD, Jiří: StB proti Chartě – akce »Izolace«. In: *Listy*, roč. 27, č. 1 (1997), s. 91-96.
- GRUNTORÁD, Jiří: Zpráva o Libri prohibiti. In: *Česká nezávislá literatura po pěti letech v referátech*. Sborník referátů, diskusních příspěvků a tiskových ohlasů. Red. František Kautman. Praha, Obec spisovatelů a Primus 1995, s. 146-150.
- GRUŠA, Jiří: *Cenzura a literární život mimo masmédiá*. Praha, Ústav pro soudobé dějiny ČSAV, 1992. 26 s. Text u příležitosti výstavy nezávislé literatury v samizdatu a exilu 1948-1989 V.Z.D.O.R. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1992.
- GRUŠA, Jiří: Odpověď Blance Císařovské a Vilému Prečanovi. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplňák a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 36-37.
- GRUŠA, Jiří: Sprache, die auf keine Fahne passt. Ein Portrait des Schriftstellers Petr Kabeš. In: *Die Neue Gesellschaft*. Frankfurter Hefte, Jhrg. 41, Nr. 1 (1994), s. 76-78, 79.
- GRUŠA, Jiří: *Umění stárnout*. Rozhovor s Daliborem Dobiášem. Praha, Paseka 2004. 253 s.
- Jiří HÁJEK: 80. Ed. Dušan Rozehnal. Praha, Sdružení za Evropský dům 1993. 138 s.
- HÁJEK, Jiří: *Paměti*. Úvod František Janouch. Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1997. 349 s.
- HÁJEK, Miloš – LIEBERMANN, Doris: »Ich bin auch im Gefängnis kein Chauvinist geworden«. Gespräch mit Miloš Hájek, Charta-Sprecher von 1988. In: *Dissidenten, Präsidenten und Gemüsehändler*. Hrsg. Doris Liebermann et al. Essen, 1998, s. 62-73.
- HÁJEK, Miloš: Jak jsme dělali historický samizdat. In: *Occursus – Setkání – Begegnung*. Ed. Zdeněk Pousta aj. Praha, 1996, s. 11-12.
- HÁJEK, Miloš: Má setkání s Milanem Otáhalem. In: *Historické studie*. Uspoř. Oldřich Tůma. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1998, s. 9-10.
- HÁJEK, Miloš: Vzpomínání na všední dny mluvčího Charty. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplňák a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 37-41.
- HÁJEK, Miloš: Znali jsme se půl století. In: *Vzpomínky přátel na Jaromíra Literu*. Ed. Josef Stehlík. B. m., 2000, s. 2-6.
- HANÁK, Jiří: Čistá nadopozice. In: *Lidové noviny*, roč. 5, č. 106 (1992), s. 1.
- HANEL, Olaf: Od resistance k opozici. In: *České umění 1939-1999*. Programy a impulzy. Sborník symposia. Praha, 2000, s. 111-120.
- HASSAIRI, Nail – HUČÍN, Vladimír – NAVARA, David: *Vladimír Hučín*. Není to o mně, ale o nás. Praha, Naubi 2006. 367 s.
- HAUNER, Milan: Anti-Militarism and the independent Peace Movement in Czechoslovakia. In: *Search of Civil Society. Independent Peace Movements in the Soviet Bloc*. Ed. Vladimír Tismaneanu. New York, London, Routledge 1990, s. 88-117.

- HAVEL, Václav: *Am Anfang war das Wort. Texte von 1969 bis 1990*. Aus dem Tschech. v. Joachim Bruss, Vorwort v. Inge Brodersen. Reinbek bei Hamburg, Rowohlt 1990. 249 s.
- HAVEL, Václav: *L'angoisse de la liberté*. Trad. par Jan Rubeš et Zlata Chatel. Paris, Ed. de l'Aube 1994. 249 s. (Essai)
- HAVEL, Václav: *Briefe an Olga*. Betrachtungen aus dem Gefängnis. Für die deutsche Ausg. bearb. v. Jiří Gruša. Reinbek bei Hamburg, Rowohlt 1991. 325 s.
- HAVEL, Václav: *Briefe an Olga*. Betrachtungen aus dem Gefängnis. Aus dem Tschech. v. Joachim Bruss. 3. Ausg. Reinbek bei Hamburg, Rowohlt 1993. 325 s.
- HAVEL, Václav: Dálkový výslech. Dvě odpovědi. In: *O československém vězeňství*. Sest. a uspoř. Jiří Gruntorád aj. Praha, 1990, s. 73–79.
- HAVEL, Václav: *Dálkový výslech*. Rozhovor s Karlem Hvizďalou. Praha, Melantrich 1990. 179 s.
- HAVEL, Václav – ČERNÁ, Milena: *Deset dopisů Olze*. Praha, Výbor dobré vůle 1997. 94 s.
- HAVEL, Václav: *Disturbing the peace*. A conversation with Karel Hvizdala. Translat. from Czech and with an introduction by Paul R. Wilson. London, Faber & Faber 1990. xvii, 228 s.
- HAVEL, Václav: *Disturbing the peace*. A conversation with Karel Hvizdala. Translat. from Czech and with an introduction by Paul R. Wilson. 1st amer. ed. New York, Knopf 1990. xvii, 228 s.
- HAVEL, Václav: *Disturbing the peace*. A conversation with Karel Hvizdala. Translat. from Czech and with an introduction by Paul R. Wilson. New York, Vintage Books 1991. xvii, 228 s.
- HAVEL, Václav: *Do různých stran*. Eseje a články z let 1983–1989. Sest. Vilém Prečan. 1. vyd. v ČSFR. Praha, Lidové noviny 1990. xiv, 526 s.
- HAVEL, Václav: *Dopisy Olze* (červen 1979–září 1982). Doslov Jan Lopatka. Brno, Atlantis 1990. 395 s.
- HAVEL, Václav: *Dopisy Olze*. Ed. Jan Lopatka; přípr. a vyd. pozn. Michael Špirit. Praha, Torst 1999. 729 s. (Spisy; 5)
- HAVEL, Václav: *Eseje a jiné texty z let 1970–1989*. Dálkový výslech. Uspoř. a ed. pozn. Jan Šulc, k vyd. přípr. Jarmila Višková. Praha, Torst 1999. 1307 s. (Spisy; 4)
- HAVEL, Václav: *Essais politiques*. Textes réunis par Roger Errera et Jan Vladislav, préface Jan Vladislav. Paris, Calman-Lévy 1990. xiv, 255 s.
- HAVEL, Václav: Euer Friede und unserer. Anatomie einer Zurückhaltung (1985). In: *Pannonia*, Vol. 18, Nr. 1/2 (1990), s. 15–18.
- HAVEL, Václav: Charta versus 77 (podruhé). Zaps. Daniel Anýž, Petr Bušta. In: *Mladý svět*, roč. 34, č. 50 (1992), s. 38–39.
- HAVEL, Václav: Interview prezidenta republiky Václava Havla s Jacquem Rupnikem. In: *Mezinárodní politika*, roč. 18, č. 5 (1994), s. 4–6.
- HAVEL, Václav: *Living in Truth*. Ed. Navi Pant. New Delhi, Star Publ. 1993. 158 s.
- HAVEL, Václav: *Moc bezmocných*. Praha, Lidové noviny 1990. 64 s. (Archiv; Sv. 2)
- HAVEL, Václav: A Neglected Generation. Transl. by Paul Wilson. In: *Czechoslovakia, 1918–88*. Seventy years from independence. Ed. H. Gordon Skilling. London, 1991, s. 211–214.
- HAVEL, Václav: *Olidskou identitu*. Úvahy, fejetony, protesty, polemiky, prohlášení a rozhovory z let 1969–1979. Sest. Vilém Prečan, Alexander Tomský. 3. vyd. Praha, Rozmluvy 1990. 397 s.
- HAVEL, Václav: Die Ohnmacht der Mächtigen oder Tuis an die Macht! In: *Forum*, Vol. 39, Nr. 462/464 (1992), s. 46–47.
- HAVEL, Václav: *Open letters*. Selected prose 1965–1990. Select. and ed. by Paul Wilson. London, Faber & Faber 1991. xiv, 415 s.
- HAVEL, Václav: *Open letters*. Selected prose 1965–1990. Select. and ed. by Paul Wilson. 1st Amer. ed. New York, Knopf 1991. xiv, 415 s.
- HAVEL, Václav: *Open letters*. Selected prose 1965–1990. Select. and ed. by Paul Wilson. 1st Vintage Books ed. New York, Vintage Books 1992. xiv, 415 s.

- HAVEL, Václav: *Poging om in de waarheid te leven*. Essay over Charta 77 (1978–79). Kaarten op tafel (1988). Verklaringen voor de rechtbank (1989). Vertaald door Tinke Davids. 5. druk. Amsterdam, Van Gennep 1991. 110 s.
- HAVEL, Václav: *Prosim stručně*. Rozhovor s Karlem Hvízďalou, poznámky, dokumenty. Praha, Gallery 2006. 256 s.
- HAVEL, Václav: Sila bessil'nych. Per. I. Šablovskoj, L. Vichrevoj. Minsk, Polifakt 1991. 126 s. (Vstrečnaja mysl')
- HAVEL, Václav: Slovo o slově. In: *Dokumenty doby* č. 1. Kol. autorů Charty 77 a Občan. fóra. Red. M. Kožešník; Fotogr. Jaroslav Krejčí, Alan Pajer. Praha, Svěpomoc 1990. 46 s.
- HAVEL, Václav: *Slovo o slově*. S výtvarným doporovodem 80 kreseb cyklu Appassionata humana Jiřího Anderleho. Doslov Eda Kriseová a Jiří Mašín. Osnabrück, Privas 1991. 108 s.
- HAVEL, Václav: *Viata în adevăr*. Tradn. de Jean Grosu; prefață de Andrei Pleșu. București, Univers 1997. 197 s.
- HEJDA, Zbyněk: *Cesta k Cerekvi*. Praha, Triáda 2004. 78 s. (Delfín; Sv. 60)
- HEJDA, Zbyněk: *Pobyt v sanatoriu*. Verše z let 1974–1987. Kostelec n. Černými lesy, Praha, Kruh a Revolver Revue, 1993. 31 s.
- HEJDÁNEK, Ladislav: *Dopisy přáteli*. Praha, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku 1993. 134 s. (Oikúmené)
- HEJDÁNEK, Ladislav: Fenomén Charty 77 a dnešek. In: *Křesťanská revue*, roč. 64, č. 2 (1997), s. 33–35. Proslov na slavnostním zasedání věd. rady UK věnovaném 20. výročí vzniku Charty 77, 10. 1. 1997 v Betlémské kapli v Praze.
- HEJDÁNEK, Ladislav: Gehört die Charta 77 in ein Museum? Aus dem Tschech. übersetzt v. Vlasta Wallat. In: *Dissidenten, Präsidenten und Gemüsehändler*. Hrsg. Doris Liebermann et al. Essen, 1998, s. 198–201. Rede zur Festsitzung des Wissenschaftsrates der Karls-Universität aus Anlass des 20. Jahrestages der Entstehung der Charta 77.
- HEJDÁNEK, Ladislav, mluvčí Charty 77 – KUBIŠOVÁ, Marta, mluvčí Charty 77 – ŠABATA, Jaroslav, mluvčí Charty 77. Charta 77. Dokument Federálnímu shromáždění ČSSR, České národní radě, Slovenské národní radě. Č. 16. In: *O československém vězeňství*. Sest. a uspoř. Jiří Gruntorád aj. Praha, 1990, s. 149–186.
- HEJDÁNEK, Ladislav: Inspirace, nebo muzejní exponát? In: *Listy*, roč. 27, č. 1 (1997), s. 8–10.
- HEJDÁNEK, Ladislav: Rede zur Festsitzung des Wissenschaftsrates der Karls-Universität aus Anlass des 20. Jahrestages der Entstehung der Charta 77. In: *Horch und Guck*, Jhrg. 6, Nr. 21 (1997), s. 1–3.
- HEJDÁNEK, Ladislav – LIEBERMANN, Doris: Wahrheit und Widerstand. Gespräch mit Ladislav Hejdánek, Philosoph. In: *Dissidenten, Präsidenten und Gemüsehändler*. Hrsg. Doris Liebermann et al. Essen, 1998. s. 141–154.
- HEJZLAR, Zdenek: *Praha ve stínu Stalina a Brežněva*. Vznik a porážka reformního komunismu v Československu. Praha, Práce 1991. 199 s. (Elf)
- HERMANN, Tomáš: Projekt asubjektivní fenomenologie Jana Patočky. Příspěvek evropské filosofii z dob normalizace. In: *Věda v Československu v období normalizace (1970–1975)*. Sborník z konference. K vyd. přípr. Antonín Kostlán. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2002, s. 457–497.
- HIRŠAL, Josef: *Vínek vzpomínek*. Praha, Rozmluvy 1991. 351 s.
- HISTORICKÉ studie. K sedmdesátinám Milana Otáhalo. Uspoř. Oldřich Tůma. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1998. 285 s.
- HLASY občanské společnosti 1987–1989. Výběr z textů a dokumentů. K vyd. přípr. Jiří Suk ve spolupř. s Milenou Janišovou a Vilémem Prečanem. 1. vyd. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1999. 110 s. (Studijní materiály; Seš. 3)

- HLAVSA, Mejla – PELC, Jan: *Bez ohnů je underground*. Praha, BFS 1992. 168 s.
- HLEDÁNÍ naděje 1978–1987. Výběr z ineditních sborníků. Výběr textů provedli Bohumil Doležal, Miloš Hübner, Emanuel Mandler, Jan Nedvěd, Bohumil Pechr a Karel Štindl. Praha, Maxdorf 1993. 259 s. (Historia Nova, sv. 1)
- HLUŠIČKOVÁ, Růžena – CÍSAŘOVSKÁ, Blanka: *Hnutí za občanskou svobodu 1988–1989*. Sborník dokumentů. Praha, Maxdorf a ÚSD AV ČR, 1994. 281 s. (Historia Nova, sv. 4)
- HOLUBOVÁ, Miloslava: *Necestou cestou*. K vyd. přípr. Marie Rút Křížková. Praha, Torst 1998. 469 s. ©
- HOLUBOVÁ, Miloslava: Trojí význam Charty. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 42–43.
- HORÁK, Petr: Le sens de l'histoire tchèque. De Ernst Denis au de la Charte 77 jusqu'aux débats actuels. In: *Sborník prací Filozofické fak. brněnské univerzity*. B 43 Řada filozofická, roč. 45, (1996), s. 55–75.
- HORÁK, Petr: Z dopisů Jana Patočky Robertu Campbellovi do Paříže. In: *Filosofický časopis*, roč. 42, č. 6 (1994), s. 904–921.
- HRABIK SAMAL, Mary: Ženy a neoficiální kultura a literatura v Československu v letech 1969–1989. In: *Přítomnost minulosti, minulost přítomnosti*. Bratislava, 1996, s. 81–95.
- HRADÍLEK, Tomáš: Izolovanější jsem dnes, dobrovolně. Rozhovor s Tomášem Hradílkem. In: *Lísty*, roč. 34, č. 1 (2004), s. 30–35.
- HRADÍLEK, Tomáš: Na plné pecky jako občan. Zaps. Václav Burian. In: *Literární noviny*, roč. 12, č. 52 (2001), s. 15.
- HRADÍLEK, Tomáš: Nekompromisní linie není vždy správná. Rozmlouval Aleš Lederer. In: *Prostor*, roč. 4, č. 13 (1990), s. 99–115.
- HROMÁDKOVÁ, Alena: Byli jsme ztroskotanci a samozvanci. Zaps. Zdeněk Jeník. In: *Práce*, roč. 53, č. 9 (1997), s. 1–2.
- HROMÁDKOVÁ, Alena: Co s Chartou 77? In: *Studentské listy*, roč. 2, č. 4 (1991), s. 4.
- HROMÁDKOVÁ, Alena: Charta 77. První krok k právnímu státu. In: *Prostor*, roč. 4, č. 15 (1991), s. 28–32.
- HROMÁDKOVÁ, Alena: Charta 77 v podmínkách neokomunismu. In: *Prostor*, roč. 5, č. 19 (1992), s. 16–18.
- HROMÁDKOVÁ, Alena: Neplést pojmy. Zaps. Jan Patočka jr. In: *Český deník*, roč. 2, č. 1 (1992), s. 3.
- HROMÁDKOVÁ, Alena: Předpoklady obnovy právního státu v osmdesátých letech. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 43–46.
- HROMÁDKOVÁ, Alena: Whatever happened to Charter 77? In: *East European Reporter*, Vol. 5, Nr. 1 (1992), s. 69.
- HROMÁDKOVÁ, Alena: Zápasíme s hloupostí, zlobou i sebou samými. Zaps. Robert Dengler. In: *Rudé právo*, roč. 1, (1991), s. 1 a 3.
- HRUBÝ, Karel: Dialog Charty 77 s exilem. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny 1997, s. 46–54.
- HÜBL, Milan: *Cesty k moci*. Úvod Petr Uhl, doslov Miloš Hájek. Sest. Eliška Skřenková. Praha, Naše vojsko 1990. 199 s.
- HÜBNER, Miloš: Hledání naděje. In: *Hledání naděje 1978–1987*. Výbor textů provedli Bohumil Doležal, Miloš Hübner aj. Praha, 1993, s. 237–240.
- HÜBNER, Miloš – MLČOCH, Luboš – PITHART, Petr: O společenské situaci. In: *Hledání naděje 1978–1987*. Výběr textů Bohumil Doležal aj. Praha, 1993, s. 165–178.
- HUSÁK, Petr: *Česká cesta ke svobodě*. 1, Revoluce či co? Praha, Volvox Globator 1999. 167 s.

- HVÍŽĎALA, Karel: *Výslech revolucionářů z roku '89*. Praha, Primus 2000, 257 s.
- CHADIMA, Mikoláš: *Alternativa*. Svědectví o českém rock & rollu sedmdesátých let. Od rekvilifikací k nové vlně se starým obsahem. Brno, Host 1993. 414 s.
- CHADIMA, Mikoláš: *Charta 77 po dvaceti letech – zklamání?* In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 54–57.
- CHARTA občanské neposlušnosti. Petruška Šustrová, Miloš Hájek, Jaroslav Šabata, Petr Uhl a Jiří Vančura; diskusi řídil Václav Žák. In: *Listy*, roč. 32, č. 2 (2002), s. 17–24.
- CHARTA 77. Dokument č. 23 věnovaný Romům. 1–4. In: *Romano džaniben*, roč. 5, č. 4 (1998), s. 4–7; roč. 6, č. 1/2–3/4 (1999), s. 6–10; 4–7; roč. 7, č. 1/2 (2000) s. 12–16. Res. franc.
- CHARTA 77. Pět set proti realitě. In: *Svědectví*, roč. 23, č. 89/90 (1990), s. 199–225.
- CHARTA 77. Přestáváme mlčet! In: *Metropolitní Telegraf*, roč. 1, č. 82 (1992), s. 9.
- CHARTA 77. Stanovy. In: *Necenzurované noviny*, roč. 3, č. 3 (1993), s. 29.
- CHARTA 77. Zda být, či nebýt, a když být, tak jak? Zaps. Jiří Vančura; Přisp. Jiří Hájek, mluvčí Charty 77 v letech 1977 a 1979, Ladislav Hejdánek, mluvčí Charty 77 v letech 1977–1979, Marta Kubišová, mluvčí Charty 77 v letech 1977–1978, Václav Malý, mluvčí Charty 77 v roce 1981, Radim Palouš, mluvčí Charty 77 v letech 1982 a 1983, Petr Uhl – s výjimkou let věznění se podílel na veškeré činnosti Charty, Martin Palouš, mluvčí Charty 77 v roce 1986, Libuše Šilhánová, mluvčí Charty 77 v roce 1987. In: *Listy*, roč. 22, č. 1 (1992), s. 6–16.
- The CHARTA 77 Foundation*. Twenty years. Předml. František Janouch. K vyd. přípr. Jitka Uhdeová. Brno, Atlantis 1998. 143 s., 36 s.
- CHARTA 77 očima současníků. *po dvaceti letech*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská, Milan Drápala, Vilém Prečan, Jiří Vančura. 1. vyd. Brno. Doplněk; Praha. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997. 331 s.
- CHARTA 77 (1977–1989). Od morální k demokratické revoluci. dokumentace. Sest. Vilém Prečan. Scheinfeld-Schwarzenberg. Čs. dokumentační středisko nezávislé literatury a Bratislava, Archa 1990. 525 s. (Acta creationis; 6) (Dokumenty demokratické revoluce; 1) Vyd. ve spolupř. s Ústavem pro soudobé dějiny ČSAV.
- CHARTA 77–stiftelsen. Tjugo år. Stockholm, Charta 77–stiftelsen 1999. 160 s., 36 obr. příl. (Tjekkiska och slovakista röster; 50)
- CHARTA versus 77. Daniel Anýž, Petr Bušta; Přisp. Petr Cibulka, Tomáš Hradílek, Rudolf Battěk, Ladislav Hejdánek, Václav Havel, John Bok, Václav Žák, Věra Roubalová. In: *Mladý svět*, roč. 34, č. 49 (1992), s. 42–43.
- CHRAMOSTOVÁ, Vlasta: Osobnosti – ale doopravdy. Vzpomínka na Františka Pavlíčka a Ivana Kyncla. In: *Listy*, roč. 34, č. 6 (2004), s. 72–73.
- CHRAMOSTOVÁ, Vlasta: *Vlasta Chramostová*. Brno, Doplněk 1999. 359 s. (Edice osudů, sv. 10)
- CHRAMOSTOVÁ, Vlasta: *Vlasta Chramostová*. 2. opr. a dopl. vyd. Brno, Doplněk; Olomouc, Burian a Tichák 2003. 372 s., il.
- CHRAMOSTOVÁ, Vlasta: Vzpomínka na Chartu 77. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. 1. vyd. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 58–63.
- CHUDOŽILOV, Petr: Kolektivní nevina pro všechny? In: *Lidové noviny*, roč. 15, č. 45 (2002), s. 11.
- CHUDOŽILOV, Petr: *Proč necítím národní hrdost*. Výbor z publicistiky 1967–1998. Praha, Dauphin 1999. 251 s.
- CHUCHMA, Josef: Antichartistická atmosféra nese své plody i dnes. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 8, č. 35 (1997), s. 19.
- CHURAN, Milan: Dissent pro příští generaci? In: *Prostor*, č. 41 (1999), s. 35–38.

- IM *Dissens zur Macht*. Samizdat und Exilliteratur der Länder Ostmittel- und Südosteuropas 1945–1989. Hrsg. Ludwig Richter, Ludwig Heinrich Olschowsky. Berlin, Akademie Verl. 1995. 269 s.
- INFOCH. Informace o Chartě 77. Praha, Libri prohibiti 1992. 95 s.
- JABLONICKÝ, Jozef: Historiografia za normalizácie (1969–1989). In: *Slovensko a režim normalizácie*. Zost. Norbert Kmeť aj. Prešov, 2002, s. 148–151.
- JABLONICKÝ, Jozef: V sieti normalizácie. In: *Slovenské pohľady*, roč. 9, č. 14 (2005), s. 86–146.
- JAGODZIŃSKI, Andrzej: La Primavera Praghese dal punto di vista polacco. In: *La Primavera di Praga*. A cura di Francesco M. Cataluccio, Francesca Gori. Milano, 1990, s. 251–254.
- JAK se změnil veřejný obraz Charty 77 od listopadu 1989. Libuše Šilhánová, Tomáš Hradílek, Jan Šabata, František Bublan, Petr Pospíchal, Pavel Rychetský, Eva Kantůrková. In: *Literární noviny*, roč. 17, č. 52 (2006), s. 9.
- JAMEK, Václav: Pěkný divný exil. In: *Paříž – Praha*. Intelektuálové v Evropě / Paris-Prague. Intelectuels en Europe. Praha, 1994, s. 87–91.
- JAMEK, Václav: Un drôle d'exil. In: *Paříž – Praha*. Intelektuálové v Evropě / Paris-Prague. Intelectuels en Europe. Praha, 1994, s. 15–16.
- JANÁT, Bohumír: Aktuální podoba dávného sporu filosofie a politiky [Jan Patočka]. In: *Listy*, roč. 27, č. 3 (1997), s. 70–72.
- JANÁT, Bohumír: O trvalosti ideje Charty 77. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 63–66.
- JANÁT, Bohumír: Smysl Charty 77 – otevřená otázka. In: *Listy*, roč. 22, č. 2 (1992), s. 6–9.
- JANÁT, Bohumír: *Výzva a inspirace*. Vzpomínky, dokumenty, studie. Vybr. a uspoř. Jolana Poláková. Praha, Vyšehrad 2000. 95 s.
- JANDOUREK, Jan: *Václav Malý*. Cesta za pravdou. Praha, Portál 1997. 109 s. (Rozhovory)
- JANOUCHE, František: Chtěli dokázat nedokazatelné. Zaps. Stanislav Sádovský. In: *Expres*, roč. 3, č. 267 (1992), s. 4.
- JANOUCHE, František: Jak jsem prověřil Jiřího Němce. In: *Listy*, roč. 32, č. 4 (2002), s. 35–36.
- JANOUCHE, František: Jiří Hájek. Hrst vzpomínek. In: *Mezinárodní politika*, roč. 17, č. 10 (1993), s. 2.
- JANOUCHE, František: Leccos je jinak.... Charta 77. Rozhovor. Zaps. Jana Klusáková. In: *Lidové noviny*, roč. 4, (1991), s. 1 a 3.
- JANOUCHE, František: Stockholmská Nadace Charty 77 a podpora nezávislé literatury a její tvůrců. In: *Česká nezávislá literatura po pěti letech v referátech*. Red. František Kautman aj. Praha, 1995, s. 98–122.
- JANOUCHE, František: *Šel básník chudě do světa*. Nobelova cena pro Jaroslava Seiferta. Praha, Český spisovatel 1995. 356 s.
- JANOUCHE, František: Věřím v reformovaný švédský sociální model. Činnost Nadace Charty 77. Rozhovor. Zaps. Vladimír Diviš. In: *Rudé právo*, roč. 1, (1991), s. 1 a 13.
- JANÝR, Přemysl: Ohlas Charty 77 v Rakousku. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 67–72.
- JÄRVINEN, Jouni: Charta 77 – ihmisoikeuksia ja poliittisia vainoja Tsekkoslovakiassa. In: *Historiallinen Aikakauskirja*, roč. 102, č. 1 (2004), s. 58–70.
- JECHOVÁ, Květa: *Lidé Charty 77*. Zpráva o biografickém výzkumu. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2003. 170 s. (Hlasy minulosti; 2)
- JECHOVÁ, Květa: Společenství vnitřní svobody. Čím byla Charta 77, jací lidé se v ní sešli, jaké zkušenosti je formovaly. Závěry výzkumu, v němž chartisté vyprávěli své životní osudy. Přísp. Jaroslav Šabata, Miloš Hájek, Jiří Ruml, Jiří Hájek, Zdeněk Urbánek, Libuše Šilhánová, Jan Vladislav, Jan Šimsa, Petr Pithart, Václav Malý, Miloslava Holubová, Dana Němcová. In: *Nová přítomnost*, č. 1 (1997), s. 16–18.

- JELÍNEK, Milan: Šabatovo umění diskutovat. In: *Když se řekne Šabata...* Ed. Jan Šabata. Brno, Doplněk 1998, s. 112–119. Ze samizdat. sborníku k 60. narozeninám J. Šabaty.
- Jer: Tečka za smrtí libereckého chartisty [René Matoušek]. In: *SD*, roč. 2, č. 125 (1992), s. 2.
- JEŠ, Jiří: Anděl smíru [Klement Lukeš]. In: *Listy*, roč. 31, č. 1 (2001), s. 27.
- JIČÍNSKÝ, Zdeněk: *Charta 77 a právní stát*. Brno, Doplněk 1995. 234 s.
- JIREC, Miroslav: Underground nebyla marxistická kultura. Zaps. Petr Placák. In: *Revolver Revue*, sv. 34 (1997), s. 285–299.
- JIRÍSKOVÁ, Anna: Demokracie ještě nevítežila. In: *Metropolitní Telegraf*, roč. 1, č. 88 (1992), s. 4.
- JIROUS, Ivan M. – PLACÁK, Petr: Černý beránek. Kádrový dotazník Ivana M. Jirouse. In: *Kádrový dotazník*. Praha, 2001, s. 181–189.
- JIROUS, Ivan M.: *Magorův zápisník*. Ed. pozn. s koment. bibl. sest. Michael Špirit. Praha, Torst 1997. 801 s.
- JOACHIMOVÁ, Eva: Nikdy nepřestanu vděčit osudu. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 72–74. (ju): Po čtrnácti letech. In: *Lidové noviny*, roč. 4 (1991), s. 1–2.
- JUDT, Tony: The Dilemmas of Dissidence: the politics of opposition in East-Central Europe. In: *Crisis and Reform in Eastern Europe*. Ed. Ferenc Feher, Andrew Arato. New Brunswick, 1991, s. 253–301.
- JUMR, Václav: O Chartě, antichartě a nehynoucích pravdách. In: *Haló noviny*, roč. 12, č. 15 (2002), s. 5.
- JUMR, Václav: Začínáme být dospělí. In: *Haló noviny*, roč. 12, č. 21 (2002), s. 5.
- KABEŠ, Petr: Tříkrálová. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 74.
- KALENSKÁ, Renata: *Lexikon Otakara Motejla*. Předml. Pavel Landovský. Praha, Nakl. Lidové noviny 2006. 371 s.
- KANTŮRKOVÁ, Eva: *Les amies de la maison triste*. Trad. par Katia Krivanek avec collaboration d'Alena Vacek; préface Václav Havel. Lausanne, Age d'Homme 1991. 273 s.
- KANTŮRKOVÁ, Eva – ZVĚŘINA, Josef: *Dialog o víře*. Praha, Scriptum 1993. 78 s.
- KANTŮRKOVÁ, Eva: Dům smutku. In: *O československém vězeňství*. Sest. a uspoř. Jiří Gruntorád aj. Praha, 1990, s. 20–30.
- KANTŮRKOVÁ, Eva: Fragen – Antworten. Persönliche Situation um die Jahreswende 1976 und 1977. Übersetzt v. Gabriela Oeburg. In: *Horch und Guck*, Jhrg. 6, Nr. 21 (1997), s. 20–21.
- KANTŮRKOVÁ, Eva: Chci zaznamenat tříšť. Zaps. Ilona Sánchezová. In: *Tvar*, roč. 4, č. 6 (1993), s. 6–7.
- KANTŮRKOVÁ, Eva: *Jsem osoba vzdorovitá a neposlušná*. Eseje. Brno, Host 2005. 179 s.
- KANTŮRKOVÁ, Eva: Kdo chce jen brát, ten aby se ubál. Podzim 88. Rozmlouval Jan Štern ml. In: *Prostor*, roč. 3, č. 12 (1989/1990), s. 109–118.
- KANTŮRKOVÁ, Eva: Moje tichá míra věcí. In: *Listy*, roč. 31, č. 1 (2001), s. 23–24.
- KANTŮRKOVÁ, Eva: *Nečas*. Praha, Hynek 2000. 199 s.
- KANTŮRKOVÁ, Eva: *Nejsi*. Praha, Hynek 1999. 217 s. (Imago; Sv. 4)
- KANTŮRKOVÁ, Eva: *Památník*. Praha, Český spisovatel 1994. 289 s.
- KANTŮRKOVÁ, Eva: *Přítelkyně z domu smutku*. Praha, Československý spisovatel 1990. 281 s. (Žatva)
- KANTŮRKOVÁ, Eva: *Přítelkyně z domu smutku*. 2. vyd. Praha, Československý spisovatel 1993. 281 s.
- KANTŮRKOVÁ, Eva: *Sešly jsme se v této knize* [Olga Havlová, Marie Rút-Křížková, Elžbieta Ledererová, Zdena Tominová, Gertruda Sekaninová-Čakrtová, Anna Šabatová, Věra Jirousová, Jiřina Hrábková, Jarmila Bělíková, Libuše Šilhánová, Dana Němcová, Marta Kubišová]. Praha, Toužimský a Moravec 1991. 193 s.

- KANTŮRKOVÁ, Eva: *Valivý čas proměn*. Doslov František Kautman. Praha, Český spisovatel 1995. 437 s.
- KANTŮRKOVÁ, Eva: *Záznamy paměti*. 1. vyd. Praha, Hynek 1997. 330 s. (Spisy E. Kantůrkové. Sv. 1)
- KANTŮRKOVÁ, Eva: Záznamy paměti [Jaroslav Šabata]. In: *Když se řekne Šabata...* Ed. Jan Šabata. Brno, Doplněk 1998, s. 41–48.
- KARÁSEK, Svatopluk: *Der durchnässte Pfarrer*. Ein fröhlich-ernster Lebenslauf Prag-Zürich retour. Aus dem Tschech. v. Rudolf Bohren. Zollikon, GzW-Verl. 2000. 288 s.
- KARÁSEK, Svatopluk – HÁJEK, Štěpán – PLZÁK, Michal: *Vino tvé výborné*. Rozhovory. 2. vyd. Praha, Kalich 2000. 293 s.
- KARÁSKOVÁ, Ivana: Dobročinnosti stojí v cestě legislativa. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 4, č. 64 (1993), s. 7.
- KARDINÁL Tomášek. Generál bez vojska...? Uspoř. a spoj. texty opatř. Jan Hartmann, Bohumil Svoboda, Václav Vaško. 2. vyd. Praha, Vyšehrad 2003. 209 s.
- KARIN, Thomas: *Tradition und Avantgarde in Prag*. Mit Beiträgen v. Václav Havel et al. Übersetzt. von Susanna Roth. Osnabrück, Galerie Pravis; Köln, Dumont 1991. 220 s., il.
- KARLÍK, Viktor: Košířská Madona. In: *Revolver revue*, sv. 50 (2002), s. 253–254. Res. angl.
- KAUTMAN, František: Co pro mě znamenala Charta 77. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AVČR 1997, s. 75–83.
- KAUTMAN, František: *Masaryk, Šalda, Patočka*. Praha, Evropský kulturní klub 1990. 94 s.
- KAUTMAN, František: Mluvčí Charty [Jiří Hájek]. In: *Práce*, roč. 49, č. 126 (1993), s. 4.
- KDE končí Charta 77? Přísp. Juraj Puci, Jindra Kořínková, Tomáš Sanetník, Mikoláš Chádima. Přípr. Luboš Vydra. In: *Necenzurované noviny*, roč. 3, č. 8 (1993), s. 3–5.
- KDO byl vlastně Pavel Wonka? Jan Sokol, Libuše Šilhánová, Petr Placák, Daniel Kroupa, Petr Cibulka, Petr Pithart, Karel Srp. In: *Zemědělské noviny*, roč. 48, č. 80 (1992), s. 4–5.
- KDO jsme, abychom se natřásali? Pavel Hlaváč, Jaroslav Hutka, Jan Šimsa, Miroslav Jasiňski. In: *Literární noviny*, roč. 13, č. 6 (2002), s. 4.
- KDYŽ se řekne Šabata... Opožděný sborník k 70. narozeninám Jaroslava Šabaty. Ed. Jan Šabata. Brno, Doplněk 1998. 165 s.
- KEANE, John: *Václav Havel*. A political tragedy in six acts. London, Bloomsbury 1999. 532 s.
- KEANE, John: *Václav Havel*. Politická tragédie v šesti dějstvích. Přel. Jiří Vaněk. Praha, Volvox Globator 1999. 428 s.
- KENNEY, Padraic: *A carnival of revolution*. Central Europe 1989. Princeton, Princeton University Press 2002. viii, 341 s., fotogr.
- KENNEY, Padraic: *Karneval revoluce*. Střední Evropa 1989. Přel. Petruška Šustrová. Praha, BB art 2005. 390 s.
- KENNEY, Padraic: Opposition networks and transnational diffusion in the revolutions of 1989. In: *Transnational moments of change*. Europe 1945, 1968, 1989. Ed. Gerd-Rainer Horn et al. Lanham 2004, s. 207–223.
- KENNEY, Padraic: Příběh jednoho vtipu aneb Co se stalo roku 1989. In: *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968–1989*. Ed. Petr Blažek. Praha, 2005, s. 246–254.
- KILBURN, Michael – VANĚK, Miroslav: The ecological roots of a democracy movement. Environmentalism propelled the human rights agenda of a generation of young activists in the former Czechoslovakia. In: *Human rights dialogue*. Ser. 2, Vol. 11 (2004), s. 8–9, 36.
- KIPKE, Rüdiger: Zum Verlauf der »samtenen Revolution« in der Tschechoslowakei. In: *Bohemia*, Jhrg. 38, Heft 1 (1992), s. 141–152. Res. angl., čes.
- KLAUS, Václav: O Chartě 77 a předpokladech pro 17. listopad 1989. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 14 (2003).

- KLÍMA, Ivan: *Lásky a řemesla Ivana Klímy*. Rozhovor Miloše Čermáka. Praha, Academia 1995. 161 s.
- KLÍMOVÁ, Helena: Kdo ta práva naplní? In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 83–85.
- KLOBOUK, Jiří: *Protikomunistický manifest 1975*. Dokument doby. Zlín, Atelier im 1997. 111 s.
- KMEŤ, Norbert: Dissent. In: *Slovensko a režim normalizácie*. Zost. Norbert Kmeť aj. Prešov, 2002, s. 280–287.
- KMEŤ, Norbert: Opozícia a hnutie odporu na Slovensku 1968–1989. In: *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968–1989*. Ed. Petr Blažek. Praha, 2005, s. 41–53.
- KMEŤ, Norbert: Slovenská opozícia za normalizácie. In: *Česká a slovenská spoločnosť v období normalizace / Slovenská a česká spoločnosť v čase normalizácie*. Bratislava, 2003, s. 185–207. Res. angl.
- KOHÁK, Erazim: Dědictví Charty 77. Občanství v nás. In: *Slovo Praha*, roč. 89, č. 11 (1997), s. 5.
- KOHÁK, Erazim: *Jan Patočka*. Filosofický životopis. Z angl. orig. přel. Josef Moural. Jinočany, H & H 1993. 185 s.
- KOHÁK, Erazim: A Requiem for Utopia. In: *Legacy of Dissent*. Ed. Nicolaus Mills. New York, 1994, s. 389–402.
- KOHOUT, Lubor: K nové cestě Charty 77. In: *Telegraf*, roč. 1, č. 102 (1992), s. 2.
- KOHOUT, Luboš: *Diskuse k československým dějinám v Chartě 77 a náš dnešek*. Praha, Křesťanskosociální hnutí 2006. 15 s. (Publikace Křesťanskosociálního hnutí, č. 161)
- KOHOUT, Luboš: Znovuaktuálnost odsunových polemik v Chartě 77. In: *Haló noviny*. Příl. Společnost, ekonomika, politika, roč. 12, č. 94 (2002), s. 2.
- KOHOUT, Luboš: Znovuaktuálnost polemik k československým dějinám v Chartě 77. In: *Haló noviny*. Příl. Společnost, ekonomika, politika, roč. 12, č. 110 (2002), s. 2.
- KOHOUT, Pavel: *Kde je zakopán pes*. Memoáromán. 4. vyd. Brno, Atlantis 1990. 534 s.
- KOHOUT, Pavel: *To byl můj život? 1, 1928–1979; 2, 1979–1992*. Praha, Paseka; Příbram, Pistorius 2005–2006. 323 s.; 352 s.
- KOMÁRKOVÁ, Božena: Kdo je Jaroslav Šabata. In: *Když se řekne Šabata...* Ed. Jan Šabata. Brno, Doplněk 1998, s. 120–123. – Ot. z: *Moravské noviny* (červen 1990) pod názvem: Rozvážný politik nesnadné přítomnosti.
- KOMUNÁLNÍ historie. 1–2/Aut. 1. sv. Bohumil Doležal aj.; Aut. 2. sv. Karel Štindl; přípr. a sest. Jan Nedvěd. In: *Hledání naděje 1978–1987*. Výbor textů provedli Bohumil Doležal, Miloš Hübner aj. Praha, Maxdorf 1993, s. 181–210; 213–233.
- KOŇÁK, Zdeněk: *Jak šla léta*. Il. Radim Malát. Dobřešovice, Alfa-Omega 2006. 175 s. (Vzpomínky, návraty, příležitosti; Sv. 7)
- KOPSOVÁ, Raisa: Strach z normalizácie a normalizácia strachu. In: *Slovensko a režim normalizácie*. Zost. Norbert Kmeť aj. Prešov, 2002, s. 68–76.
- KOSATÍK, Pavel: *«Člověk má dělat to, nač má sílu»*. Život Olgy Havlové. Praha, Mladá fronta 1997. 317 s.
- KOSATÍK, Pavel: *Fenomén Kohout*. Praha, Paseka 2001. 429 s.
- KOSATÍK, Pavel: Melin [Josef Šafařík] proti Chartě. In: Pavel Kosatík: *«Ústně více»*. Šestatřicátníci. Román faktu. Brno, Host 2006, s. 282–288.
- KOTRČ, Josef: Jarda Litera. In: *Vzpomínky přátel na Jaromíra Literu*. Ed. Josef Stehlík. B. m., 2000, s. 11–12.
- KOTRLÁ, Iva: Pokání za podpis Charty. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 85–86.
- KOTYK, Jiří: Velmi úspěšné 8. Zvěřinovy dny v Hradci Králové. In: *Východočeské listy historické*, roč. 17/18 (2001), s. 465–466.
- KRÁTKÝ, Stanislav – MÁZANEC, Jan: *K plnosti*. Rozhovory Jana Mazance s dobrým bratrem a biskupem skryté církve. Brno, Cesta 2004. 239 s.

- KRATOCHVÍLOVÁ, Alena: Nevysvětlil a nepochopí skoro nic. In: *Metropolitní Telegraf*, roč. 1, č. 81 (1992), s. 3.
- KRAUS, Karel: Evropa jako příběh. Setkání s PhDr. Karlem Krausem, divadelním dramaturgem, esejistou a překladatelem In: Miloš Doležal: *Proti zlému krompáč a lopata*. Kostelní Vydří, 2006, s. 112–125.
- KREJČÍ, Milan – LUKEŠ, Klement: Období normalizace. In: *Kde domov můj? Uspoř. s kol. historiků Vlastimil Ježek*. Praha, Evropský kulturní klub 1992, s. 173–203.
- KRIŠEOVÁ, Eda: *Václav Havel*. Životopis. Předml. Jiří Gruša. 1. vyd. Brno. Atlantis, 1991. 187 s., fotogr.
- KROUPA, Daniel: *Svoboda a řád*. Sváteční rozhovory. K vyd. přípr. Jan Šícha. Praha, Eös 1996. 134 s.
- KRUMML, Milan. Reakce oficiálních československých médií. In: *Týden*. Příl. Charta 77, roč. 4, č. 2 (1997), s. 12–14.
- KRUMML, Milan: Reakce režimu. In: *Týden*. Příl. Charta 77, roč. 4, č. 2 (1997), s. 11.
- KRUMPHANZL, Robert: »...a nedal se k těm, kterým jde o jiné výhry«. Ladislav Dvořák ve vzpomínkách, ohlasech a dokumentech. In: *Revolver Revue*, sv. 41 (1999), s. 175–234.
- KRUMPHANZL, Robert: Zpráva o trestním řízení proti »pražské desítce«. K Dopisům z Ruzyně. In: *Revolver Revue*, sv. 45 (2001), s. 339–347.
- KŘENEK, Mary L.: *Charter 77. The struggle for human rights in Czechoslovakia*. San Antonio, St. Mary's University 1992. xii, 249 s.
- KŘEŠŤAN, Jiří: Osobní archiv Josefa Vavrouška ve Státním ústředním archivu v Praze. In: *Zpravodaj Společnosti pro trvale udržitelný život*, sv. 3 (2001), s. 48.
- KŘÍŽANOVÁ, Rebeka: Akce »Klín« po stranicku. In: *Securitas imperii*, sv. 2. (1994), s. 310–323.
- KŘÍŽKOVÁ, Marie-Rút – ZVĚŘINA, Josef: *Žít jako znamení*. Rozhovory s Josefem Zvěřinou. Praha, Zvon 1995. 159 s. (Memoria, sv. 1)
- KUČERA, Vladimír: *Disidentská křížovatka*. K dilematu morálně zasloužilí versus odborníci. In: *Prostor*, č. 13 (1990), s. 10–12.
- KURAL, Václav: *Kus života s Křenem*. In: *Occursus – Setkání – Begegnung*. Ed. Zdeněk Pousta aj. Praha, 1996, s. 13–19.
- KUSÁ, Jolana – KOPSOVÁ, Raisa – FUNDÁREK, František: *Život v slove a život slovom*. Zjavné a skryté súvislosti slovenského samizdatu. Bratislava, Nadácia M. Šimečku 1995. 127 s. *Miroslav KUSÝ* [stručná biografie]. In: *Südošteuropa Mitteilungen*, Jhrg. 42, Nr. 1 (2002), s. 102.
- KUSÝ, Miroslav: Byl marxistou na Slovensku. Zhovárala sa Raisa Kopsová. In: *Filozofia*, roč. 48, č. 5 (1993), s. 295–303.
- KUSÝ, Miroslav: *Eseje*. Bratislava, Archa 1991. 240 s.
- KUSÝ, Miroslav: Havlovi. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 87–88.
- KUSÝ, Miroslav: *Na vlnách Slobodnej Európy*. Bratislava, Smena 1990. 203 s.
- KUSÝ, Miroslav – ŠIMEČKA, Milan: *Velký Brat a Velká Sestra*. O strate skutočnosti v ideológii reálného socializmu. Bratislava, Nadácia M. Šimečku 2000. 222 s.
- KUSÝ, Miroslav: *Závadné písomnosti*. Bratislava, Avízo concept team 1990. 169 s.
- KVASNIČKA, Václav: Proč zamlžují Chartu 77. In: *Haló noviny*, roč. 7, č. 6 (1997), s. 5.
- KYNCL, Karel: *Po jaru přišla zima aneb Zamyšlení nad vlastní knížkou o Chartě 77*. Fotogr. Ivan Kyncl. Praha, Artservis 1990. 189 s.
- LAIGNET-LAVASTINE, Alexandra: Jan Patocka, l'esprit de la dissidence. In: *La nouvelle Alternative*, vol. 51, (1998), s. 51–57.
- LANDOVSKÝ, Pavel: *Soukromá vzpoura*. Rozhovor s Karlem Hvižďalou. 2. vyd. Praha, Mladá fronta 1990. 158 s., fotogr.

- LAUR, Karel: Jak pravice napravuje to, co před tím kritizovala. In: *Haló noviny*. Příl. Společnost, ekonomika, politika, roč. 7, č. 287 (1997), s. C48 II.
- LAZORČÁKOVÁ, Tatjana: Divadelní disent. K historii neoficiálních aktivit v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století na Moravě. In: *Kontexty*. Litteraria – Theatralia – Cinematographia 3. Olomouc, 2002, s. 47–64.
- LEDERER, Jiří: *České rozhovory* [Ludvík Vaculík, Václav Havel, Pavel Kohout, Ivan Klíma, Pavel Landovský, Jiří Kolář, Petr Chudožilov, Eva Kantůrková, František Pavlíček, Mojmír Klánský, Lumír Čivrný, Jaroslav Putík]. Praha, Československý spisovatel 1991. 367 s. (Vzpomínky a korespondence)
- LEDEREROVÁ, Ela: Vzpomínání na budoucnost. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 88–92.
- Den »LEENDE« *revolutionens rötter*. Översät. Lenka Elvinson och Karin Mossdal; Förord František Janouch. Stockholm, Charta 77-stiftelsen 1990. 47 s. (Röster från Theckoslovakien; Nr. 19)
- LEONCINI, Francesco: *L'Europa centrale*. Conflittualita e progetto. Passato e presente tra Praga, Budapest e Varsavia. Milano, Cafoscarina 2003. 332 s.
- LESK a *bieda každodennosti*. Michal Ač, Fedor Gál, Jozef Kučerák, Martin Potůček, Lubomír Feldek, Martin Bůtora, Miloslav Petrušek, Sergej Michalič. Bratislava, Smena 1990. 114 s. (Orientácia)
- LESŇÁK, Rudolf: *Spätne zrkadlá*. Bibliografická dokumentácia retrospektívnych, knižne i časopisecky publikovaných dokumentov, svedectiev, memoárov a literárnych diel o zločinoch komunizmu na Slovensku 1945–1989. Prešov, M. Vaško 2003. 227 s.
- LIBERDA, Vladimír: *Příběh orwellovských let*. Brno, Doplněk 1995. 239 s.
- LIEBERMANN, Doris – FUCHS, Jürgen – WALLAT, Vlasta: *Dissidenten, Präsidenten und Gemüsehändler*. Tschechische und ostdeutsche Dissidenten 1968–1998. Essen, Klartext 1998. 295 s. (Veröffentlichungen des Instituts für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa; Bd. 11)
- LINDAUR, Vojtěch: Křik Plastiků, křik zmlklé doby. In: *Týden*. Příl. Charta 77, roč. 4, č. 2 (1997), s. 10–11.
- LIPOLD, Jan: Mikuláš se vypořádal i s dohledem Státní bezpečnosti. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 5, č. 285 (1994), s. 7.
- LITOMISKÝ, Jan – WOLF, Jiří: Jablonecká bižuterie – produkt otročké práce vězňů. In: *O československém vězeňství*. Sest. a uspoř. Jiří Gruntorád aj. Praha, 1990, s. 118–148.
- LITOMISKÝ, Jan, mluvčí Charty 77 – ŠILHÁNOVÁ, Libuše, mluvčí Charty 77 – VOHRÝZEK, Josef, mluvčí Charty 77: Ke sborníku O československém vězeňství. Dokument Charty 77/48/87. In: *O československém vězeňství*. Sest. a uspoř. Jiří Gruntorád aj. Praha, 1990, s. 9–10.
- LÍZNA, František: Dvacet let poté. Zaps. Tomáš Pavlů. In: *Jezuité*, roč. 6, č. 4/5 (1997), s. 12–14, 1 obr.
- LÍZNA, František: Olomouc – Plzeň-Bory – Velehrad. In: *Bytem v hrůze*. Vybr., uspoř. a red. upr. Jaroslav Zapletal. Velehrad, 2002, s. 149–154.
- LÍZNA, František – VLČEK, Vojtěch: P. František Lízna SJ. In: Vojtěch Vlček: *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel*. Rozhovory s kněžími a řeholníky pronásledovanými za komunismu v letech 1948–1989. Kostelní Vydří, 2006, s. 189–239.
- LOEWENSTEIN, Bedřich: Útržkovité vzpomínky zprostředkovatele. In: *Dvě desetiletí před listopadem 89*. Ed. Emanuel Mandler. Praha, Maxdorf 1993, s. 45–55.
- LÖFFLER, Emil F.: *Kirche auf dem Kreuzweg*. 40 Jahre Christenverfolgung in der Tschechoslowakei. Thaur, Kulturverl. 1993. 271 s.

- LONG, Michael: *Making history. Czech voices of dissent and the revolution of 1989*. Lanham, Rowman & Littlefield Publ. 2005. 189 s.
- LOPATKA, Jan: *Šifra lidské existence*. Uspoř., ed. pozn., doslov a bibliogr. sest. Michael Špirit. Praha, Torst 1995. 628 s.
- LOPATKA, Jan: *V životě je někdy třeba vyjádřit se choďsky*. Zaps. František Stárek. In: *Revolver Revue*, sv. 26 (1995), s. 248–264.
- LUDVÍK, Emil: *Společnost pro lidská práva a Charta 77*. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 92–93.
- LUKÁŠOVÁ, Věra – SCHILLEROVÁ, Hana: *Ženy z fary*. Předml. Jiřina Šiklová. Praha, Kalich 2006. 265 s.
- LUKEŠ, Jan: *Anticharta – v tradici rituálu totalitní moci*. In: *Týden. Příl. Charta 77*, roč. 4, č. 2 (1997), s. 18–19.
- LUKEŠ, Jan – PECKA, Karel: *Hry doopravdy*. Rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou. Praha, Paseka 1998. 333 s.
- LUKEŠ, Jan: *Neviditelná role lidského ducha*. In: *Česká nezávislá literatura po pěti letech v referátech*. Red. František Kautman. Praha, Obec spisovatelů a Primus 1995, s. 192–196.
- LUKEŠ, Klement: *Lidé v Chartě 77*. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 93–95.
- LUKEŠ, Klement: *Může být Charta 92 Chartou 77?* Zaps. Petr Feldstein, Jaroslav Šmíd. In: *Práce*, roč. 49, č. 27 (1993), s. 5.
- LUTZ, Annabelle: *Dissidenten und Bürgerbewegung. Ein Vergleich zwischen DDR und Tschechoslowakei*. Frankfurt a.M., Campus Verl. 1999. 182 s. (Campus Forschung; Bd. 795)
- Ing. Aleš MACHÁČEK, ČR. In: *Laureáti ceny Gratias agit / Gratias agit award laureates 1997–2003*. Praha, 2004, s. 60. Soub. text angl.
- MACHÁČEK, Aleš: *Čus*. In: *Bytem v hrůze*. Vybr., uspoř. a red. upr. Jaroslav Zapletal. Velehrad, 2002, s. 96–114.
- MACHONIN, Sergej: *Deníkové záznamy z normalizačních časů*. In: *Prostor*, roč. 6, č. 24 (1993), s. 161–175.
- MACHONIN, Sergej: *Příběh se závorkami*. Alternativy. Brno, Atlantis 1995. 305 s.
- MACHOVEC, Martin: *Šestnáct autorů českého literárního podzemí (1948–1989)*. In: *Literární archiv*, sv. 25 (1991), s. 41–77.
- MACHOVEC, Martin: *Vydávání undergroundové literatury v posledních letech a její oblas*. In: *Česká nezávislá literatura po pěti letech v referátech*. Red. František Kautman. Praha, Obec spisovatelů a Primus 1995, s. 161–163.
- MACHOVEC, Milan: *Máme oslavovat dvacáté jubileum Charty?* In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 95–102.
- MALÝ, Václav: *Církev a politika*. In: *Církev a společnost / Kirche und Gesellschaft*. Sest. Alois Kříšťan aj. Würzburg, 1999, s. 66–67.
- MALÝ, Václav: *Fragen – Antworten. Persönliche Situation um die Jahreswende 1976/1977*. Übersetzt Gabriela Oeburg. In: *Horch und Guck*, Jhr. 6, Nr. 21 (1997), s. 26–27.
- MALÝ, Václav: *Jak se stal Václav Malý figurantem*. Zaps. Jan Jandourek. In: *Katolický týdeník*, roč. 9, č. 17 (1998), s. 12.
- MALÝ, Václav – BERÁNEK, Josef: *K hledání pravdy patří pokora*. Praha, Portál 2002. 195 s.
- MALÝ, Václav: *Muž naděje...[Jaroslav Šabata]*. In: *Když se řekne Šabata...* Ed. Jan Šabata. Brno, Doplněk 1998, s. 69–71.
- MÄNDLER, Emanuel: *Byli jsme před sametovým listopadem*. In: *Český deník*, roč. 1, č. 52 (1995), s. 5.

- MANDLER, Emanuel: Cesta Charty 77 k nebesům. In: *Lidové noviny*, roč. 15, č. 15 (2002), s. 11.
- MANDLER, Emanuel: Co nám řekla výročí. Nenastal již čas, aby si chartisté a antichartisté navzájem odpustili? In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 13, č. 35 (2002), s. A9.
- MANDLER, Emanuel: České sny a skutečnost. Ot. v 5. sv. ineditních sborníků (1983). In: *Hledání naděje 1978–1987*. Výbor textů provedli Bohumil Doležal, Miloš Hübner aj. Praha, Maxdorf 1993, s. 101–125.
- MANDLER, Emanuel: Intelektuálové na cestě k nepolitické politice. Dva fragmenty. In: *Soudobé dějiny*, roč. 2, č. 1 (1995), s. 65–92.
- MANDLER, Emanuel: Liberální politika musela být v opozici... In: *Přítomnost*, roč. 3, č. 6 (1992), s. 12–13.
- MANDLER, Emanuel: Milan Otáhal a národní tisková konvence. In: *Kritická příloha Revolver Revue*, roč. 10, (1998), s. 125–131.
- MANDLER, Emanuel: Morálko, go, politiko, go! 1–3. In: *Střední Evropa*, roč. 16, č. 96–98 (2000), s. 109–116; 114–121; 109–118.
- MANDLER, Emanuel: Najít jméno pro svůj vlastní národ není jednoduché. In: *Lidové noviny*. Příl. Orientace, roč. 12, č. 73 (1999), s. 19.
- MANDLER, Emanuel: Národ jako možný nepřítel? In: *Lidové noviny*. Příl. Orientace, roč. 12, č. 105 (1999), s. 20.
- MANDLER, Emanuel: Nebát se a nekrást?. Výběr ze statí a článků z let 1995–1998. Praha, Torst 1998. 303 s.
- MANDLER, Emanuel: O hrdinech a o těch druhých. O počátcích Charty 77. In: *Nebát se a nekrást?* Emanuel Mandler. Praha, Torst 1998, s. 101–128.
- MANDLER, Emanuel: *Oba moji prezidenti*. Václav Havel a Václav Klaus. Praha, Libri 2004. 191 s.
- MANDLER, Emanuel: Otazníky za společenskou aktivitou. In: *Hledání naděje 1978–1987*. Výbor textů provedli Bohumil Doležal, Miloš Hübner aj. Praha, 1993, s. 151–154.
- MANDLER, Emanuel: *Škodolibé úsměvy svobody z let 1955 až 1992*. Praha, vl. n. 2005. 207 s. Příl. Odpovědi na otázky Pavla Šafra.
- MANDLER, Emanuel: Tradice Charty byla destruktivní. In: *Lidové noviny*, roč. 15, č. 4 (2002), s. 3.
- MANDLER, Emanuel: Úvaha o normalizaci společenské situace. In: *Hledání naděje 1978–1987*. Výbor textů provedli Bohumil Doležal, Miloš Hübner aj. Praha, 1993, s. 157–163.
- MANIPULÁTOŘI. O technikách bojů lži proti pravdě a nenávisti proti lásce. Praha, Univerzita Karlova 1992. 253 s.
- MAREČKOVÁ, Lenka: Můj pobyt ve vězení. In: *O československém vězeňství*. Sest. a uspoř. Jiří Gruntorád aj. Praha, 1990, s. 80–86.
- MARKOVÁ, Marta: Olga Havlová a ty druhé. Ženy ve vnitřní emigraci [Olga Havlová, Věra Čáslavská, Vlasta Chramostová, Eva Kantůrková, Božena Komárková, Eva Kriseová, Augusta Skálová, Anna Šabatová, Ruth Tosková]. Brno, Barrister & Principal 1996. 165 s.
- MASÁK, Miroslav: *Tak nějak to bylo*. Praha, Kant 2006. 114 s.
- MATĚJKA, Jaroslav: Anticharta. In: *Haló noviny*, roč. 12, č. 30 (2002), s. 5.
- MAYER, Françoise: *Les Tchêques et leur communisme*. Mémoire et identités politiques. Paris, Ed. de l'Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales 2004. 304 s.
- MCRAE, Robert Grant: *Resistance and Revolution*. Václav Havel's Czechoslovakia. Richmond, Carleton University Press 1997. 331 s.
- MEDEK, Ivan: *Děkuji, mám se výborně*. Úvod Ivan Binar. Praha, Torst 2005. 130 s.
- MEDEK, Ivan: Pokus o odpověď. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 102–105.

- MĚCHÝŘ, Jan: Charta 77. In: *Dějiny a současnost*, roč. 19, č. 1 (1997), s. 2–6.
- MĚCHÝŘ, Jan: O naší sametové trochu jinak. In: *Semper idem*. Uspoř. Zdeněk Radvanovský. Ústí n. L., 2003, s. 139–150.
- MĚCHÝŘ, Jan: Proměny společnosti v letech 1960–1989. In: *Proč jsme v listopadu vyšli do ulic*. Brno, 1999, s. 35–51.
- MĚCHÝŘ, Jan: *Velký převrat či snad revoluce sametová*. Několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejich osudech 1989–1992. Praha, Progetto 1999. 359 s.
- MEZNÍK, Jaroslav: Bohunice. In: *Soudobé dějiny*, roč. 1, č. 2/3 (1993/94), s. 293–301. Res. angl.
- MEZNÍK, Jaroslav: Můj podpis Charty a jeho bezprostřední důsledky. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny 1997, s. 105–107.
- MEZNÍK, Jaroslav: *Můj život za vlády komunistů 1948–1989*. Brno, Matice moravská 2005. 329 s. (Prameny dějin moravských, sv. 10)
- MEZNÍK, Jaroslav: S Jaroslavem Šabatou na Borech. In: *Když se řekne Šabata...* Ed. Jan Šabata. Brno, Doplněk 1998, s. 124–135. Text převzat z 1. sv. samizdat. edice Profily (1980).
- MICHAL, Jiří: Svědomí, nebo dialog? In: *Prostor*, roč. 1, č. 28 (1992), s. 3.
- MICHNIK, Adam – HAVEL, Václav: Moc bezmocných a moc nezkorumpovaných. Rozhovor vedl Krzysztof Burnetko a Václav Burian. In: *Lísty*, roč. 33, č. 5 (2003), s. 6–13.
- MICHNIK, Adam: Nepohodlné výročí. In: *Lettre internationale*, No. 9 (1993), s. 22–23.
- MICHNIK, Adam – NAEGELE, Jolyon – ILIČ, Aleksander: Ze Sněžky přes Washington na Bělehrad. In: *Mladý svět*, roč. 39, č. 16 (1997), s. 18–19.
- MIKA, Otakar: Charta byla jakási es er o. In: *Chebický deník Cheb*, roč. 6, č. 17 (1997), s. 11.
- MILÝ Václav Tvůj. Přemýšlení o Václavu Havlovi. Úvod. slovo Anna Freimanová. Praha, Divadelní ústav 1997. 197 s.
- MLUVČÍ Charty 77 v letech 1977–1992. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 326.
- MLYNÁRIK, Ján: Akcia »Delta« – príprava procesu proti 14 intelektuálom. In: *Slovenské pohľady*, roč. 9, č. 14 (2005), s. 127–201.
- MLYNÁRIK, Ján: *Ružníské meditace*. Praha, Ipeř 1999. 364 s. (Knižnica vyd. Ipeř, zv. 3)
- MLYNÁŘ, Zdeněk: *Socialistou na volné noze*. Praha, Prospektrum 1992. 235 s.
- MOC versus občan. Úloha represie a politického násillia v komunizme. Zborník z medzinárodného seminára. Bratislava 10.–11.11.2005. Zost. Pavel Žáček, Patrik Košický, Eva Guldanová. Bratislava, Ústav pamäti národa 2005. 242 s. Res. angl., pol.
- MOCNÍ? a Bezmocní? Politické elity a disent v období tzv. normalizace. Interpretační studie životopisných interview. Ed. Miroslav Vaněk. Praha, Prostor 2006. 411 s.
- MORAVCOVÁ, Anna: Odkaz by měl, vlastně musí žít. Zaps. Ivana Hudcová. In: *Lísty*, roč. 22, č. 6 (1992), s. 43–45.
- MOUČKOVÁ, Kamila: Jak jsem podepsala Chartu 77. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 108–109.
- MOUČKOVÁ, Kamila – JEŽEK, Vlastimil: *Říkali jí lvice*. Praha, Primus 1996. 104 s.
- Richard MOULINEUX, Velká Británie. In: *Laureáti ceny Gratia agit / Gratiias agit award laureates 1997–2003*. Praha, 2004, s. 61. Soub. text angl.
- NADACE Charty 77. Dvacet let. K vyd. přípr. Jitka Uhdeová; předml. František Janouch. Brno, Atlantis 1998. 130 s.
- NAUMAN, Pavel: Odpověď pochybovačům. In: *Necenzurované noviny*, roč. 3, č. 1 (1993), s. 12–13.
- NAUMAN, Pavel: Projev na 4. setkání CH 77. In: *Necenzurované noviny*, roč. 3, č. 1 (1993), s. 28–29.

- NAVRÁTIL, Augustin: Za jakých podmínek jsem byl vyšetřován a pozorován ve vězeňském oddělení psychiatrické léčebny od 7.1. do 11.3.1986. In: *O československém vězeňství*. Sest. a uspoř. Jiří Gruntorád aj. Praha, 1990, s. 87–91.
- NEBOJÍM se nikoho, jenom Boha samého [Bohumír Janát]. In: *Listy*, roč. 29, č. 1 (1999), s. 22.
- NEBOJSA, Bořivoj: *Normalizace, to je ono!* Tišnov, Sursum 2001. 110 s. (Zubří země, sv. 7)
- NEČAS, Luboš: *Marta Kubišová. Asi to tak sám Bůh chtěl...* Praha, Euromedia Group 2005. 191 s.
- NEFF, Ondřej: Charto, díky za vzdor. In: *Lidové noviny*, roč. 15, č. 4 (2002), s. 3.
- NEKUDA, Vladimír: K životnímu jubileu prof. PhDr. Jaroslava Mezníka, CSc. In: *Vlastivědný věstník moravský*, roč. 56, č. 3 (2004), s. 314–315.
- NĚMCOVÁ, Dana – BÁRTA, Jan: *Lidé mého života*. Praha, Portál 2003. 167 s. (Rozhovory)
- NĚMCOVÁ, Dana: Skončila, nebo neskončila Charta 77? Zaps. Jiří Sirotek. In: *Prostor*, roč. 1, č. 205 (1992), s. 7.
- NĚMCOVÁ, Helena: Charta 77 a Maďarsko. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 109–110.
- NĚMEC, David: Magor tvrdil, že jsem nechtěl vynášet koše. Zaps. Viktor Karlík, Terezie Pokorná. In: *Revolver Revue*, sv. 33 (1997), s. 225–240.
- Jiří NĚMEC – fenomenolog a fenomén. Jiří Fiala, Markéta Fialková, Tomáš Halík, Ivan M. Havel, Ivan Chvatík, Věra Jírousová, Pavel Kouba, Jiří Kovařík, Jan Payne, Antonín Petruželka, Miroslav Petříček, Daniel Rejchrt, Františka Sokolová, Jan Sokol, Jan Vodňanský; záznam diskuse přípr. Antonín Petruželka. In: *Souvislosti*, č. 3/4(49/50) (2001), s. 122–142.
- NOSKOVÁ, Jana: Brněnský disent a jeho pohled na »velké dějiny« – rok 1968 a 1989. In: *Malé dějiny velkých udalostí v Česko(a)Slovensku po roku 1948, 1968, 1989*. Zv. 1. Ed. Zuzana Profantová. Bratislava, 2005, s. 227–241.
- NOVOTNÝ, Jan: Ad: Jan Měchýř, Charta 77 (DaS 97/1). In: *Dějiny a současnost*, roč. 19, č. 2 (1997), s. 59.
- NOVOTNÝ, Jan: Číslo L/a, b, f/x aneb Sprostokanci a samohanci. Natas Nilats. In: *Literární noviny*, roč. 12, č. 52 (2001), s. 18–19.
- NYKLOVÁ, Milena: *České rozhovory Jiřího Lederera po dvaceti pěti letech* [Pavel Kohout, Miroslav Zikmund, Ivan Klíma, Pavel Landovský, Jiří Kolář, Jiří Gruša, Eva Kantůrková, František Pavlíček, Josef Topol, Alexandr Kliment, Jaroslav Putík]. Praha, Prostor 2001. 223 s.
- O československém vězeňství*. Sborník Charty 77. Sest. a uspoř. Jiří Gruntorád, Petr Uhl. Praha, Orbis 1990. 197 s., příl.
- O výstavě »Prohry a naděje let 1939–1999«*. Praha, Parlament ČR 1999. Nestr.
- OCCURSUS – *Setkání – Begegnung*. Sborník ku poctě 65. narozenin prof. dr. Jana Křena. Ed. Zdeněk Pousta, Pavel Seifter, Jiří Pešek. Praha, Karolinum 1996. 220 s.
- ONDRÁČKOVÁ, Jiřina: Charta 77. Být či nebýt? In: *Noviny*, roč. 1, č. 41 (1992), s. 1.
- OPAT, Jaroslav: Člověk, který se rozdával [Klement Lukeš]. In: *Listy*, roč. 31, č. 1 (2001), s. 26–27.
- OPOZICE a disent v Plzni před rokem 1989. Ladislav Nový, Tomáš Popp, Pavel Strejček, Martin Švantner, Petra Šroubová, Jakub Zykmund, Jana Martínková, Martin Moláček, Michaela Pechmanová, Michal Kadera, Tomáš Kočárek, Jan Lukášek. In: *Rok 1989 v Plzni a západních Čechách*. Ed. Lukáš Valeš. Dobrá Voda, 2003, s. 43–75.
- OPOZICE a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968–1989. Ed. Petr Blažek. Praha, Ústav českých dějin FF UK a Dokořán 2005. 355 s.
- OPPOSITIONS- und Freiheitsbewegungen im früheren Ostblock. Hrsg. Manfred Agethen et al. Freiburg in Breisgau, 2003.
- ORT, Alexandr: Evropská dimenze české demokracie. In: *Pocta prof. JUDr. Václavu Pavlíčkovi, CSc. k 70. narozeninám*. Uspoř. Věra Jirásková aj. Praha, 2004, s. 241–250.

- OTÁHAL, Milan: Alcuni aspetti del pensiero ceco moderno. In: *Democrazia da inventare*. Ed. Václav Bělohorský, P. Kende, Jacques Rupnik. Torino, 1991, s. 21–36.
- OTÁHAL, Milan – SLÁDEK, Zdeněk: *Deset pražských dnů (17.–27. listopad 1989)*. Sborník: dokumentace. Praha, Academia 1990. 672 s.
- OTÁHAL, Milan: Filipika místo diskuse aneb vytváření mýtů. In: *Soudobé dějiny*, roč. 2, č. 1 (1995), s. 93–107. Polem. na: Vilém Prečan: *Novoroční filipika 1995*. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1995. 16 s.
- OTÁHAL, Milan – SLÁDEK, Zdeněk: Eine Flutwelle der Empörung. In: *Das Parlament* (August 1990).
- OTÁHAL, Milan: Charta 77. Vznik a význam. In: *Dějiny a současnost*, roč. 24, č. 2 (2002), s. 42–45.
- OTÁHAL, Milan: K některým otázkám dějin »normalizace«. In: *Soudobé dějiny*, roč. 2, č. 1 (1995), s. 5–16. Res. angl.
- OTÁHAL, Milan: K některým problémům výzkumu tzv. normalizace. In: *Československo po sovětské okupaci 1968*. Olomouc, 1997, s. 3–9.
- OTÁHAL, Milan: K úloze studentů sedmnáctého listopadu 1989. In: *Babylon*, roč. 5, č. 6 (1996), s. 7.
- OTÁHAL, Milan: Má setkání se Zdeňkem Kárníkem. In: *Pocta profesoru Zdeňku Kárníkovi*. *Studia historica* 51, Sborník příspěvků k jubilantovým sedmdesátinám. Ed. Jiří Štaif. Praha, 2003, s. 177–180. Res. něm.
- OTÁHAL, Milan: Malý akční program Československého hnutí za demokratický socialismus. In: *Soudobé dějiny*, roč. 2, č. 2/3 (1995), s. 374–398. Res. angl.
- OTÁHAL, Milan: Normalizace a opozice. In: *Lidové noviny*, roč. 5, č. 244 (1992), s. 10.
- OTÁHAL, Milan: *Normalizace 1969–1989*. Příspěvek ke stavu bádání. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2002. 105 s. (Sešity ÚSD; Sv. 36) Res. angl.
- OTÁHAL, Milan: *Opozice, moc, společnost 1969–1989*. Příspěvek k dějinám »normalizace«. Praha, Maxdorf 1994. 124 s. (Historia Nova, sv. 6)
- OTÁHAL, Milan: Programová orientace disentu 1969–1989. In: *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968–1989*. Ed. Petr Blažek. Praha, 2005, s. 25–40.
- OTÁHAL, Milan: První fáze opozice proti takzvané normalizaci (1969–1972). In: *Dvě desetiletí před listopadem 89*. Ed. Emanuel Mandler. Praha, Maxdorf 1993, s. 11–33.
- OTÁHAL, Milan: Předlistopadová moc čekala v roce 1989 na ránu z milosti. Zaps. Miroslav Šiška. In: *Rudé právo*, roč. 3, č. 267 (1993), s. 1, 22.
- OTÁHAL, Milan: Der rauhe Weg zur »samtenen Revolution«. *Vorgeschichte, Verlauf und Akteure der antitotalitären Wende in der Tschechoslowakei*. Köln, Bundesinstitut für ostwissenschaftliche und internationale Studien 1992. 46 s. (Berichte des BIOst; Nr. 25/1992)
- OTÁHAL, Milan: Revolution der Intellektuellen?. Die tschechischen Intellektuellen und der Totalitarismus. In: *Jahrbuch des Wissenschaftskollegiums zu Berlin 1991/92* (1993), s. 258–272.
- OTÁHAL, Milan: La Rivoluzione antitotalitana del 1989. In: *Anno*, Vol. 8, No. 77 (1993), s. 22–25.
- OTÁHAL, Milan: Die »samtene« Revolution – ohne Alternative? In: *Wandel durch Repräsentation – Repräsentation im Wandel*. Hrsg. V. Thysen, H.M. Kloth. Baden-Baden, 1992, s. 125–130.
- OTÁHAL, Milan – VANĚK, Miroslav: *Sto studentských revolucí*. Studenti v období pádu komunismu: životopisná vyprávění. Praha, Nakl. Lidové noviny 1999. 859 s.
- OTÁHAL, Milan: Strategie disentu při přejímání moci. In: *Proměny politického systému v Československu na přelomu let 1989/1990*. Praha, 1995, s. 12–14.
- OTAVA, Jan – TIGRID, Pavel: Zpráva o stavu střední Evropy (1989/1990). In: *Svědectví*, roč. 23, č. 89/90 (1990), s. 227–260.
- PACNER, Karel – JANOUCHEK, František: Nikdo nežil královsky. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 2, (1991), s. 3.

- PACNER, Karel: Třetí odboj. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 8, č. 43 (1997). Příl. Magazín Dnes, roč. 5, č. 8, s. 18–22.
- PALOUŠ, Martin: Den Charty 77. In: *Zpravodaj Českého helsinského výboru*, roč. 17, č. 1 (1997), s. 3.
- PALOUŠ, Martin: Charta 77 v perspektivě roku 1996 – uzavřená minulost, nebo stále živé a aktuální dědictví? Věnováno Ladislavu Lisovi k sedmdesátým narozeninám. In: *Zpravodaj Českého helsinského výboru*, roč. 16, č. 4 (1996), s. 3–13.
- PALOUŠ, Martin: Když se řekne Šabata. In: *Když se řekne Šabata...* Ed. Jan Šabata. Brno, Doplněk 1998, s. 80–84.
- PALOUŠ, Martin: Poznámky ke generačním sporům v Chartě 77 v druhé polovině osmdesátých let. In: *Dvě desetiletí před listopadem 89*. Ed. Emanuel Mandler. Praha, Maxdorf 1993, s. 35–44.
- PALOUŠ, Martin: Uzavřená minulost, nebo živé dědictví? In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 111–119.
- PALOUŠ, Radim: Dobrodružství pobytu vezdejšího. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakl. 2006. 263 s.
- PALOUŠ, Radim: Hovory s Havly. Dálkové rozhovory s Václavem Havlem a s Ivanem M. Havlem. Středokluky, Z. Susa 1999. 55 s.
- PALOUŠ, Radim: Mluvčím Charty v roce 1982. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 120–122.
- PÁNEK, Fanda – PLACÁK, Petr: Františkova cesta k Bohu: Kádrový dotazník Fandy Pánka. In: *Kádrový dotazník*. Praha, 2001, s. 261–283.
- PATOČKA, Jan: Co můžeme očekávat od Charty 77? In: *Sebrané spisy J. Patočky*, sv. 12, Češi 1. Přípr. Karel Palek a Ivan Chvatík. Praha, 2006, s. 440–444.
- PATOČKA, Jan: Čím je a čím není Charta 77. Proč je právo na její straně a žádné pomluvy ani násilná opatření jí neotřesou. In: *Naše současné spory o liberalismus*. Uspoř. Milan Znoj aj. Praha, 1995, s. 15–17.
- PATOČKA, Jan: Čím je a čím není Charta 77. Proč je právo na její straně a žádné pomluvy ani násilná opatření jí neotřesou (1977). In: *Sebrané spisy J. Patočky*, sv. 12, Češi 1. Přípr. Karel Palek a Ivan Chvatík. Praha, 2006, s. 428–430.
- PATOČKA, Jan – HÁJEK, Jiří: Charta 77 v letech 1977–1994. 1–8. In: *Necenzurované noviny*, roč. 4, č. 30–37 (1994), s. vždy 22–25. Od č. 5 aut. jen Jiří Hájek.
- PATOČKA, Jan: K prohlášení Generální prokuratury ČSSR ze dne 1. 2. 1977 (1977). In: *Sebrané spisy J. Patočky*, sv. 12, Češi 1. Přípr. Karel Palek a Ivan Chvatík. Praha, 2006, s. 434–437.
- PATOČKA, Jan: K záležitostem Plastic People of the Universe a DG 307 (1977). In: *Sebrané spisy J. Patočky*, sv. 12, Češi 1. Přípr. Karel Palek a Ivan Chvatík. Praha, 2006, s. 425–427.
- PATOČKA, Jan: Poslední interview Jana Patočky. In: *Týden*. Příl. Charta 77, roč. 4, č. 2 (1997), s. 8–10. Přet. z: Die Zeit.
- PATOČKA, Jan: Proč nemá Charta 77 být zveřejňována a jaké jsou logické prostředky jejího zkruslování a utajování (1977). In: *Sebrané spisy J. Patočky*, sv. 12, Češi 1. Přípr. Karel Palek a Ivan Chvatík. Praha, 2006, s. 431–433.
- PATOČKA, Jan: Prohlášení [k setkání s Maxem van der Stoelem] (1977). In: *Sebrané spisy J. Patočky*, sv. 12, Češi 1. Přípr. Karel Palek a Ivan Chvatík. Praha, 2006, s. 438–439.
- PATOČKA, Jan: *Schriften zur tschechischen Kultur und Geschichte*. Hrsg. Klaus Nellen, Petr Pithart, Miloš Pojar. Stuttgart, Klett-Cotta 1992. vi, 371 s.
- PATOČKA, Jan: Texty k Chartě 77. Příloha 1. In: *Sebrané spisy J. Patočky*, sv. 13, Češi 2. Přípr. Karel Palek a Ivan Chvatík. Praha, 2006, s. 436–441.

- PATOČKA, Jan: Východní politika ano – ale se ctí! Poslední interview (1977). In: *Sebrané spisy J. Patočky*, sv. 12, Češi 1. Přípr. Karel Palek a Ivan Chvatík. Praha, 2006, s. 445–448. Písemné odpovědi na otázky dopisovatele týdeníku Die Zeit Eduarda Neumaiera z 9. 3. Text vyšel in *Die Zeit*, Nr. 14 (25. 3. 1977) pod titulem Ostpolitik – aber mit Würde.
- PATOČKA, Jan jr.: Tenkrát na východě. 1–9. In: *Revue Proglas*, roč. 13, č. 1–10 (2002), s. 17–19; 28–29; 20–21; 31–32; 28–29; 22–23; 22–23; 23–24; 23–24.
- PAUER, Jan: Drei Wochen Kehraus in der Tschechoslowakei. Die Revolution der Kinder entlässt ihre Grossväter. In: *Kommune*, Bd. 1 (1990), s. 22–26.
- PAUER, Jan: Die historische Bedeutung des „Prager Frühlings« 1968. In: *Oppositions- und Freiheitsbewegungen im früheren Ostblock*. Hrsg. Manfred Agethen et al. Freiburg in Breisgau, 2003, s. 130–168.
- PAUER, Jan: Charta 77. Morální opozice v podmínkách diktatury. In: *Samizdat. eseje*. Praha, 2002, s. 31–42.
- PAUER, Jan: Charta 77. Moralische Opposition unter den Bedingungen der Diktatur. In: *Samizdat. Alternative Kultur in Zentral- und Osteuropa*. Bremen, 2000, s. 52–63.
- PAUER, Jan: Moralisch-politischer Dissens in den deutsch-tschechischen Beziehungen. Probleme eines Anerkennungskonflikts. In: *Im Schatten der Vergangenheit*. Deutsche und Tschechen. Aussöhnung mit Hindernissen. Hrsg. Frank König. Potsdam, 1999, s. 72–86.
- PAVLÍČEK, František: *Konec patriarchátu*. Stránky z mé lukovské kroniky. Zlín, Archa 1992. 208 s.
- PAVLOVÁ, Alena – PAVLÍK, Bronislav: Bezejmenní. Přísp. Lubomír Obruča, Anna Marvanová, Jana Šternová. In: *Mladá fronta Dnes*. Příl. Víkend, roč. 3, č. 262 (1992), s. 1.
- PAVLOVÁ, Alena: Zůstane pachuč. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 3, č. 19 (1992), s. 6.
- PAŽOUT, Jaroslav: *Hnutí revoluční mládeže 1968–1970*. Edice dokumentů. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2004. 143 s. (Sešity ÚSD, sv. 39) Res. angl.
- PAŽOUT, Jaroslav: Špatně utajený proces. Proces s VONS a jeho ohlas ve světě. Disidenti před soudem, soudci na divadelní scéně. In: *Dějiny a současnost*, roč. 26, č. 6 (2004), s. 36–39.
- PEČINKA, Bohumil: Charta 77 po 25 letech. In: *Reflex*, roč. 13, č. 3 (2002), s. 28–29.
- PEHE, Jiří: Rehabilitace normalizace. In: *Listy*, roč. 33, č. 6 (2003), s. 84–86.
- PECHAR, Jiří: Intelektuál v posttotalitním režimu. In: *Filosofický časopis*, roč. 39, č. 4 (1991), s. 531–538.
- PELIKÁN, Jiří: Die Charta 77 brachte uns nach Europa zurück. Übersetzt v. Gabriela Oeburg. In: *Horch und Guck*, Jhrg. 6, Nr. 21 (1997), s. 14–16.
- PELIKÁN, Jiří: Charta 77 nás vrátila do Evropy. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 122–126.
- PEŇÁŠ, Jiří: Držet lyru a krok. In: *Respekt*, roč. 8, č. 7 (1997), s. 9–11.
- PEŇÁŠ, Jiří: Právo na revoltu. In: *Respekt*, roč. 8, č. 1/2 (1997), s. 2.
- PERNES, Jiří: *Od demokratického socialismu k demokracii*. Nekomunistická socialistická opozice v Brně v letech 1968–1972. Brno, Barrister & Principal 1999. 220 s.
- PERNES, Jiří: Střídání na Pražském hradě. In: *Češi na cestě stoletím*. Český Těšín, 2001, s. 491–504.
- PERNICKÝ, Antonín: Nápravně výchovný ústav ministerstva spravedlnosti Valdice. In: *Očeskoslovenském vězeňství*. Sest. a uspoř. Jiří Gruntorád aj. Praha, 1990, s. 104–117.
- PERRON, Catherine: *Le pionniers de la démocratie*. Elites politiques locales tchèques et est-allemandes, 1989–1998. Préf. Bronislav Geremek, postf. Jacques Rupnik. Paris, Press Universitaires de France 2004. 320 s. (Partage du savoir le Monde)
- PERZI, Niklas: Die sozialistische Opposition in der ČSSR vom Prager Frühling bis zur Charta 77. In: *Reflexionen über das Jahr 1968*. Red. Kristina Kaiserová. Ústí n. L., 1999, s. 101–113.

- PETRÁČEK, Zbyněk: Kdybys byl mlčel.... V debatě o odkazu Charty 77 se vynořil i tón hodný doby normalizace. In: *Respekt*, roč. 13, č. 3 (2002), s. 3. Polem. na 25. výročí Charty 77, Petr Žantovský, internet. čas. Virtually (leden 2002).
- PETRÁČEK, Zbyněk: Ve hvězdách. Jiří Lederer – první vězeň za Chartu 77. In: *Respekt*, roč. 14, č. 41 (2003), s. 2.
- PETRO, Peter: Slovak literature. Loyal, dissident and émigré. In: *Czechoslovakia, 1918–88. Seventy years from independence*. Ed. H. Gordon Skilling. London, 1991, s. 196–210.
- PITHART, Petr: Cesta přes zapřenou minulost. Co táhneme za sebou do evropských struktur. In: *Nová Přítomnost*, č. 4 (1998), s. 8–9.
- PITHART, Petr: *Dějiny a politika*. Eseje a úvahy z let 1977–1989. Úvod Richard Štencl; sest. Milan Drápala, Martin Pokorný, Richard Štencl. Praha, Prostor 1990. 369 s.
- PITHART, Petr: Disident a intelektuál v politice. Tři životní role Václava Havla. In: *Dějiny a současnost*, roč. 28, č. 9 (2006), s. 30–33.
- PITHART, Petr: Charta – pohled vzhůru. In: *Listy*, roč. 27, č. 1 (1997), s. 11–12.
- PITHART, Petr: Charta – pohled vzhůru. In: *Po devětaosmdesátém*. Bratislava, 1998, s. 239–242. Předn. na slavnost. shromáždění při příležitosti 20. výročí Charty 77 10. 1. 1997.
- PITHART, Petr: Intelektuálové v politice. Dvojitý disident kdysi, dvojitý zklamání dnes. Mezi svědectvím a reflexí. In: *Listy*, roč. 23, č. 5 (1993), s. 11–16.
- PITHART, Petr: K Patočkovým dopisům německé přítelkyni. In: *Jan Patočka, Češi a Evropa*. Ed. Erika Vonková. Brno, 2000, s. 27–40.
- PITHART, Petr: »Nepolitická politika«. Disidentský poklesek, anebo předjímavá tradice? In: *Přítomnost minulosti, minulost přítomnosti*. Bratislava, 1996, s. 60–69.
- PITHART, Petr: Občanské hnutí ztroskotalo na druhé revoluci. Rozhovor vedl Mojmír Hampl. In: *Listy*, roč. 26, č. 3 (1996), s. 22–25.
- PITHART, Petr: Der Philosoph als Ketzer. Kommentar zu Patočka. In: *Transit*, Nr. 2 (1991), s. 106–109.
- PITHART, Petr: *Po devětaosmdesátém: kdo jsme?* Mezi vzpomínkami a reflexí. Texty z let 1992–1996. Bratislava, Kalligram 1998. 355 s.
- PITHART, Petr: První oběti a nedělitelnost lidské svobody (před listopadem 89 a po něm). In: *Mezinárodní vědecká konference: Akce Nisko v historii »konečného řešení židovské otázky« k 55. výročí první hromadné deportace evropských Židů*. Ostrava, 1995, s. 49–52.
- PITHART, Petr: První oběti a nedělitelnost svobody. In: *Listy*, roč. 24, č. 6 (1994), s. 14–16.
- PITHART, Petr: Ti, kteří nebyli na seznámech. In: *Lidové noviny*, roč. 15, č. 24 (2002), s. 1, 10.
- PLACÁK, Bedřich: *Paměti lékaře*. Příl. a obraz. doprovod vybral, životopisná data sest. a doslov Petr Placák. Praha, Torst 1997. 716 s.
- PLACÁK, Petr: Církev a lidská práva. In: *Český deník*, roč. 4, č. 300 (1994), s. 3.
- PLACÁK, Petr: Černý den pro opozici. 21. srpen 1989. In: *Lidové noviny*, roč. 12, č. 197 (1999), s. 10.
- PLACÁK, Petr: Deset let od smrti ostravského básníka [Jaromír Šavrda]. In: *Lidové noviny*, roč. 11, č. 106 (1998), s. 11.
- PLACÁK, Petr: *Kádrový dotazník*. Praha, Babylon 2001. 359 s.
- PLACÁK, Petr: Před deseti lety byl komunistickým režimem utýrán Pavel Wonka. In: *Lidové noviny*, roč. 11, č. 100 (1998), s. 9.
- PLACÁK, Petr: StB a protizákonné písemnosti v osmdesátých letech. In: *Necenzurované noviny*, roč. 5, č. 11 (1995), s. 39.
- PODIUMSDISKUSSION. Teilnehmer: Marianne Birthler, Ladislav Hejdánek, Petr Uhl, Václav Malý, Arnold Vaatz, Jürgen Fuchs; Moderation: Jiří Gruša. In: *Dissidenten, Präsidenten und Gemüsehändler*. Hrsg. Doris Liebermann et al. Essen, 1998, s. 252–273.

- PODPORA Charty 77 z Bělehradu. Dopis mluvčím [Jiří Hájek, Václav Havel, Jan Patočka]. In: Jiří Dienstbier: *Vztahy České republiky se Srbskem a Černou Horou*. Praha, 2004, s. 15–16.
- PODZEMNÍ univerzita. Vznik a organizace brněnských bytových přednášek a seminářů (1984–89). Přednášky z filosofie a politologie. Přel. Miroslav Pospíšil, Jana Kuchtová, Zdeněk Merta. Úvod Petr Oslzlý. Uspoř. Petr Fiala, František Mikš. Brno, Centrum pro demokracii a kulturu 1993. 229 s.
- POKORNÁ, Terezie: Anticharta. In: *Revolver Revue*, roč. 33, (1997), s. 241–249.
- POKORNÁ, Terezie: Člověka až závrat chytá – ve jménu života, i radosti, i krásy aneb S kým a pro koho. Charta 77 a proces se členy skupin The Plastic People of the Universe a DG 307 v zrcadle dobového československého tisku. In: *Revolver Revue*, roč. 33, (1997), s. 250–280.
- POKORNÝ, Jindřich: Kultura a ekonomika na okraji. Poznámka k našim předlistopadovým odvráceným dějinám. In: *Kritická příloha RR*, sv. 28 (2004), s. 114–118.
- POKORNÝ, Jindřich: Lépe zemřít ve stoje, než žít na kolenou [Prokop Drtina]. Úvod ke komentované dokumentaci z archivů StB. In: *Revolver Revue*, roč. 44, (2000), s. 257–264.
- POKORNÝ, Milan: *Karel Kyncl. Život jako román*. Praha, Radioservis 2005. 290 s.
- PONICKÁ, Hana: Je lepší vrabec v hrsti. Zaps. Miroslav Šiška. In: *Rudé právo*, roč. 1, (1991), s. 1 a 14.
- PONICKÁ, Hana: *Lukavické zápisky*. 2. vyd. Brno, Atlantis 1992. 433 s.
- PONTUSO, James F.: *Václav Havel. Civic responsibility in the postmodern age*. Lanham, Rowman & Littlefield 2004. x, 175 s. (20th century political thinkers)
- POSPÍCHAL, Petr: Svoboda pro všechny. In: *Lidové noviny*, roč. 15, č. 266 (2002), s. 13.
- POSPÍCHAL, Petr: Zemřel Antonín Navrátil. In: *Literární noviny*, roč. 14, č. 22 (2003), s. 2.
- POŠETI Johanna: *Česká samizdatová periodika 1968–1989*. Přel. z něm. Zbyněk Petráček. Brno, To várna na sítotisk, Společnost pro reklamu a tisk 1991. 214 s.
- POŠUSTA, Stanislav: Vzpomínka na Jaromíra Literu. In: *Vzpomínky přítel na Jaromíra Literu*. Ed. Josef Stehlík. B. m., 2000, s. 15–16.
- PRAGUE–Washington–Prague. Reports from the United States Embassy in Czechoslovakia, November–December 1989. Edited by Vilém Prečan. Prague, Václav Havel Library 2004. XXXII, 359 pp. / *Praha–Washington–Praha*. Depeše velvyslanectví USA v Československu v listopadu a prosinci 1989. K vyd. přípr. Vilém Prečan. Praha, Knihovna Václava Havla 2004. XXXVI, 364 s.
- PRAMENE k dějinám slovenskej historiografie 1962–2003. Osudy dvoch historikov [Ján Mlynárik, Jozef Jablonický]. In: *Slovenské rozhľady*, roč. 7, č. 12 (2003), s. 144–186.
- PREČAN, Vilém: Charta 77, její vztah k otázkám míru a války a k soudobým мировým hnutím. In: Vilém Prečan: *V krazeném čase*. Brno, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1994, s. 223–243.
- PREČAN, Vilém: Charta 77 stále ještě mnohé lidi dráždí. Ptal se Miroslav Šiška. In: *Právo*, roč. 7, č. 40 (1997), s. 10.
- PREČAN, Vilém: *Charter 77. Its Past and its Legacy*. Přel. Derek Paton. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997. 15 s.
- PREČAN, Vilém: Les chemins menant à la révolution démocratique. In: *Le Printemps tchécoslovaque 1968*. Sous la dir. de François Fejtó aj. Bruxelles, 1999, s. 312–317.
- PREČAN, Vilém: K současné situaci Charty 77. 1–2. In: Vilém Prečan: *V krazeném čase*. Brno, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1994, s. 190–205.
- PREČAN, Vilém: Kultivační a průzkumný význam Charty 77. In: Vilém Prečan: *V krazeném čase*. Brno, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1994, s. 206–222.
- PREČAN, Vilém: Milan Šimečka o životě a dějinách. Útržky korespondence a tři literární texty z doby bezčasí (1979–1985). In: *»Spoznal som svetlo a už viac nechcem tmu...«*. Pocta Jozefovi Jablonickému. Bratislava, Veda 2005, s. 247–276. Res. angl.

- PREČAN, Vilém: *Minulost a dědictví Charty 77*. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997. 15 s. Projev na společ. večeru k 20. výročí vzniku Charty 77.
- PREČAN, Vilém: *Minulost a dědictví Charty 77*. In: *Tvar*, roč. 8, č. 3 (1997), s. 11–12.
- PREČAN, Vilém: *Minulost a dědictví Charty 77*. In: *Xantypa*, roč. 3, č. 3 (1997), s. 78–81.
- PREČAN, Vilém: *Moje setkání s Chartou*. In: Vilém Prečan: *V kradeném čase*. Brno, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1994, s. 175–181.
- PREČAN, Vilém: *Možná toto výročí přišlo právě včas*. In: *Mosty*, roč. 6, č. 4 (1997), s. 4.
- PREČAN, Vilém: *Na Chartu 77 nelze pohlížet skrze brýle dnešních zájmů*. In: *Lidové noviny*, roč. 15, č. 10 (2002), s. 14.
- PREČAN, Vilém: *Nezávislá literatura a samizdat v Československu 70. a 80. let*. Praha, Ústav pro soudobé dějiny ČSAV 1992. 18 s. Text vyd. u příležitosti Výstavy nezávislé literatury v samizdatu a exilu 1948–1989 V.Z.D.O.R. Praha, 1992.
- PREČAN, Vilém: *Novoroční filipika 1995*. Disent a Charta 77 v pojetí Milana Otáhalo. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1995. 39 s.
- PREČAN, Vilém: *Opětovné vynoření občanské společnosti. Nezávislé občanské aktivity v komunistickém Československu 70. a 80. let*. In: *Česká a slovenská společnost v období normalizace / Slovenská a česká spoločnosť v čase normalizácie*. Bratislava, 2003, s. 155–184. Res. angl.
- PREČAN, Vilém: *Oslivý záblesk v krajině zlého času*. In: *Mosty*, roč. 11, č. 6 (2002), s. 14.
- PREČAN, Vilém: *Patnáct měsíců Charty*. In: Vilém Prečan: *V kradeném čase*. Brno, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1994, s. 182–189.
- PREČAN, Vilém: *Průzkumné dílo Charty*. In: *Charta 77 (1977–1989)*. Sest. Vilém Prečan. Scheinfeld-Schwarzenberg, Bratislava, 1990, s. 107–118.
- PREČAN, Vilém: *The Re-emergence of a civil society. Independent currents in communist Czechoslovakia in the 1970s and 1980s*. In: *De tsjechische Republiek en de Europese cultuur*. Acta van het colloquium. Brussel, 2000, s. 57–66.
- PREČAN, Vilém: *Unabhängige Literatur und Samizdat in der Tschechoslowakei der 70er und 80er Jahre*. In: *Der Zensur zum Trotz*. Weinheim, 1991, s. 241–253.
- PREČAN, Vilém: *Unabhängige Literatur und Samizdat in der Tschechoslowakei der 70er und 80er Jahre*. Praha, Ústav pro soudobé dějiny ČSAV a Základní knihovna ČSAV, 1992. 21 s. Text vyd. u příležitosti Výstavy nezávislé literatury v samizdatu a exilu 1948–1989 V.Z.D.O.R. Praha, 1992.
- PREČAN, Vilém: *V kradeném čase*. Výběr ze studií, článků a úvah z let 1973–1993. Uspoř. Milan Drápala. Brno, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1994. 615 s.
- PREČAN, Vilém: *Velké a malé dějiny Milana Šimečky*. In: *Velké a malé dějiny Milana Šimečku*. Na vyd. spolupr. Jolana Kusá, Alena Münzová. Bratislava, Nadácia M. Šimečku 1992, s. 17–39.
- PREČAN, Vilém: *Velké a malé dějiny Milana Šimečky*. In: *Slovenské pohľady*, roč. 108, č. 1 (1992), s. 17–29.
- PREČAN, Vilém: *Všechno mi trochu přerůstá přes hlavu. Tři poznámky k příběhu Václava Havla*. In: *Dějiny a současnost*, roč. 28, č. 9 (2006), s. 34–35.
- PREZIDENT *v Bratislave*. S textami Václava Havla. Uspor. Martin Šimečka; z čes. orig. prel. Zora Bútorová; predslov Miroslav Kusý. 1. vyd. Bratislava, Archa 1990. 62 s.
- PRINCOVÁ, Květa: *Charta má podle Princové historický význam*. Zaps. Iva Matějka. In: *Hánácké noviny*, roč. 8, č. 3 (1997), s. 2.
- PRINTEMPS *Tchécoslovaque, 1968*. Ed. Jacques Rupnik, foreword Václav Havel. Bruxelles, Complexe 1999.
- PRÍTOMNOSŤ *minulosti, minulosť prítomnosti*. Zost. Jolana Kusá a Peter Zajac. Bratislava, Nadácia M. Šimečku 1996. 199 s.
- PROBOŠTOVÁ, Drahuš: *Charta 77 a anticharta*. In: *Práce*, roč. 49, č. 77 (1993), s. 4.
- PROBOŠTOVÁ, Drahuš: *Nad kšaftem Charty 77*. In: *Práce*, roč. 48, č. 266 (1992), s. 3.

- PROČ jsem podepsal Chartu 77? Zápisy pro Bedřicha Placáka. Úvod Adam Drda; přisp. Karel Trinkewitz, Zdeněk Urbánek, Jan Vladislav, Eva Kantůrková, Jaroslav Seifert, Jan Lopatka, Ladislav Hejdlánek, Otta Bednářová, Miloš Rejchrt, Václav Malý, Anka Marvanová, Jiří Lederer, Josef Kordík, Jaroslav Ptáček, Karel Havlíček, Vlado Čech, Anna Šabatová, Ivan Kožíšek, Markéta Němcová, Jaroslav Kukal, Jan Dus, Marie Rút Křížková, Dana Němcová, Jarmila Bělíková, Tomáš Vrba, Andrej Stankovič, Petruška Šustrová, Petr Pithart, Václav Benda, Jiří Brabec, Josef Vohryzek, Jan Placák, Mirek Slavík, Alena Hromádková, Mikoláš Chadima, Ivan M. Jirous. In: *Revolver Revue*, roč. 35, (1997), s. 233–245.
- PROČ jsme v listopadu vyšli do ulic. Aut. Toman Brod, A. J. Liehm, Jan Měchýř, Jaromír Navrátil, Otakar Turek, Jiří Vančura, Miroslav Vaněk. Brno, Doplněk 1999. 159 s.
- PROČ právě Havel. Disident a intelektuál v politice. In: *Dějiny a současnost*, roč. 28, č. 9 (2006), s. 29.
- PROHLÁŠENÍ Charty. In: *Lidové noviny*, roč. 10, č. 8 (1997), s. 5.
- PROHLÁŠENÍ Charty. In: *Týden. Příl. Charta 77*, roč. 4, č. 2 (1997), s. 1–2.
- PROHLÁŠENÍ Charty 77. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 295–298.
- PROHLÁŠENÍ Charty 77. In: *Sborník dokumentů ke studiu nejnovějších českých dějin*. Ed. František Čapka. Brno, 2002, s. 114–117.
- PROHLÁŠENÍ Charty 77. 1. ledna 1977. In: *KAN 1968–2003*. Přípr. Pavel Holba. Praha, 2003, s. 36–39.
- PROCHÁZKA, Jaromír: *Poválečné Československo 1945–1989*. Praha, Karolinum 1991. 227 s.
- PROKŠ, Petr: *Konec jednoho experimentu. Krize a pád totalitního režimu v Československu 1968–1989*. Jinočany, H & H 1993. 66 s. (Panorama dějin. Nové pohledy, sv. 9)
- PŘÍBÁŇ, Jiří: Noční můra disident. In: *Lidové noviny*, roč. 15, č. 10 (2002), s. 13.
- PŘÍBÁŇ, Jiří: Political Dissent, Human Rights, and Legal Transformations. Communist and Post-Communist Experiences. In: *East European Politics and Societies*, Vol. 19, Nr. 4 (2005), s. 553–572.
- PŘÍHODA, Petr – PITHART, Petr – OTÁHAL, Milan (PODIVEN): »Národ československý«. In: *Střední Evropa*, roč. 6, č. 17 (1990), s. 82–97.
- PŘÍHODA, Petr: Tehdy jsme neuměli odpovědět. In: *Literární noviny*, roč. 6, č. 49 (1995), s. 4.
- PUTÍK, Jaroslav: *Odysea po česku*. Praha, Prostor 1992. 297 s.
- RADIČOVÁ, Iveta aj.: *Malé dějiny česko-slovenských vztahov. Rok 1968 a obdobie normalizácie*. Bratislava, Nadácia M. Šimečku 1994. 226 s.
- REIMAN, Michal: Poznámky o společenské situaci a disidenství minulých let. In: *Historické studie*. Uspoř. Oldřich Tůma. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1998, s. 168–175.
- REJCHRT, Miloš: Byla to snad náhlá rozhodnutí? Rozhovor Jiřího Vančury s Milošem Rejchrtem In: *Literární noviny*, roč. 12, č. 19 (2001), s. 15.
- Miloš REJCHRT ke svěcení Václava Malého, katedrála sv. Víta, 11. ledna 1997. In: *Jezuité*, roč. 6, č. 1 (1997), s. 1.
- REJCHRT, Miloš: Kristus by ve volební kampani pohořel. Rozhovor s Milošem Rejchrtem o politické angažovanosti In: *Katolický týdeník*, roč. 14, č. 18 (2003), s. 12.
- REJCHRT, Miloš – HÁJEK, Štěpán – PLZÁK, Michal: *O něco svobodnější*. Rozhovory. Praha, Kalich 2002. 423 s.
- RENNER, Hans – SAMSON, Ivo: *Dějiny Československa po roku 1945*. Bratislava, Slovak Academic Press 1993. 207 s.
- RICOEUR, Paul: Pocta Janu Patočkovi. Přel. Marcela Sedláčková. In: *Filosofický časopis*, roč. 39, č. 1 (1991), s. 5–12.
- RIEDEL, Jaroslav (ed.): *The Plastic People of the Universe*. Texty. Praha, Maťa 1997. 177 s. (Poe'r'zie, sv. 7). 2. rozš. vyd. Praha: Maťa, 2001, 316 s.
- ROK 1989 v Plzni a západních Čechách. Ed. Lukáš Valeš. Dobrá Voda, A. Čeněk 2003. 261 s.

- RONFARD, Bruno: *Václav Havel. La patience de la vérité*. Paris, Desclée de Brouwer 1994. 126 s. (Témoins de l'humanité)
- ROZHOVOR se signatáři Iniciativní skupiny Charty 77. Petr Cibulka, Jan Pavlík, John Bok, Antonín Bělohoubek, Alena Hromádková, Pavel Nauman. In: *Metropolitní Telegraf*, roč. 1, č. 82 (1992), s. 9.
- RUDENKO, Inna: Nepodvižnyje zvezdy »Chartii-77«. In: *Novoje vremja*, č. 13 (1991), s. 28–30.
- RUCHNIEWICZ, Krzysztof: Antistalinisten und Chartisten, Reformer und politische Aussteiger. Die verschiedenen Oppositionsgenerationen im real existierenden Sozialismus. In: *Aufstände im Ostblock*. Hrsg. Hendrik Bispinck. Berlin, 2004, s. 275–285.
- RUML, Jiří: Dialogy s mocí. Předml. Václav Havel. Praha, Fortuna 1995. 132 s.
- RUML, Jiří: Pokus o rekonstrukci jednoho činu. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 298–304.
- RUML, Jiří: Portrét publicisty [Jiří Lederer]. In: *Reportér*, roč. 5, č. 23 (1990), příl. s. I–V.
- RUPNIK, Jacques: *L'autre Europe. Crise et fin du communisme*. Paris, O. Jacob/Points Seuil 1993.
- RUPNIK, Jacques: Intelektuálové a moc v Československu. In: *Reportér*, roč. 5, č. 6 (1990), příl. VIII–XII.
- RUPNIK, Jacques: Intelektuálové a moc v Československu. In: *Soudobé dějiny*, roč. 1, č. 4/5 (1993/1994), s. 540–550. Res. angl.
- RUPNIK, Jacques: *Jiná Evropa*. Z franc přel. Adriana Borovičková. Praha, Prostor 1992. 341 s.
- RUPNIK, Jacques: The post-totalitarian blues. In: *Journal of Democracy*, Vol. 6, Nr. 2 (1995), s. 61–73.
- RUPNIK, Jacques: Tchecoslovaquie. La révolution douce. In: *Politique étrangère*, Vol. 55, Nr. 1 (1990), s. 53–62.
- RŮŽIČKA, Daniel: Pryč se samozvanci! In: *Lidové noviny*, roč. 15, č. 10 (2002), s. 15.
- RŮŽIČKA, Daniel: Revoluční bratrství podruhé. In: *Lidové noviny*, roč. 15, č. 26 (2002), s. 11.
- RŮŽIČKA, Michal: Zatýkáni skončilo, zapomeňte? In: *Týden. Příl. Charta 77*, roč. 4, č. 2 (1997), s. 4–6.
- S Jaroslavem Seifertem časem i nečasem*. Z textů, dokumentů a fotografií knižně většinou nepublikovaných. Sest. Marie Jirásková a Hana Klínková. Praha, Jalna 2001. 143 s.
- SAMIZDAT. Alternative Kultur in Zentral und Osteuropa. Die 60er bis 80er Jahre. Bremen, Ed. Temmen 2000. 472 s. (Dokumentationen zur Kultur und Gesellschaft im östlichen Europa; Bd. 8)
- SAMIZDAT. Alternativní kultura ve střední a východní Evropě. Šedesátá až osmdesátá léta 20. stol. [Katalog] Red. Heidrun Hamersky; Koncepce výstavy a ved. projektu Wolfgang Eichwede. Brémy, Výzkumný ústav pro východní Evropu 2002. 46 s.
- SAMIZDAT. Eseje. Alternativní kultura ve střední a východní Evropě. Šedesátá až osmdesátá léta 20. stol. Red. Ivo Bock, Heidrun Hamersky, Vilém Prečan. Brémy, Výzkumný ústav pro východní Evropu 2002. 82 s.
- SAMIZDATS. L'édition souterraine Tchecoslovaquie 1948–1989. Catalogue de l'exposition, Grenoble 10–31 mars 1992. Une exposition préparée par Xavier Galmiche, Jan Vladislav. Grenoble, Bibliothèque d'Étude et d'information 1992. 30 s.
- Prof. Dr. Keitha SAPSIN-FINEOVÁ, USA. In: *Laureáti ceny Gratias agit / Gratias agit award laureates 1997–2003*. Praha, 2004, s. 64. Soub. text angl.
- SCRUTON, Roger: *Projev v Plzni*. K udělení »Ceny 1. června« v roce 1996 / Speech for Plzeň on the occasion of »1st June Award« in 1996. Plzeň, Albis international 1997. 30 s.
- SEIFERT, Antonín: *Humanismus v československé a české zahraniční politice*. Její filozofická východiska a dimenze. Praha, Vysoká škola ekonomická 1997. 136 s.

- SEZNAM samizdatové literatury ve fondu Národní knihovny v Praze. Stav k 31. 5. 1991. Zprac. Jitka Hanáková, Jan Zápotocký. Praha, Národní knihovna 1991. 73 s.
- SHAPIRO, Ian – HABERMAS, Jürgen: *Teorie demokracie dnes*. Úvod. studie Milan Znoj. Praha, Filosofický ústav AV ČR 2002. 95 s. (Morální a politická filosofie, sv. 10)
- SHAPIRO, Susan G. – SHAPIRO, Ronald: *The Curtain Rises*. Oral histories of the Fall of Communism in Eastern Europe. Jefferson, McFarland 2004. 239 s.
- SCHINDLER-WISTEN, Petra: Disent v šumných městech. In: *Přítomnost*, sv. 4 (2005), s. 24–25.
- SCHINDLER-WISTEN, Petra: Vliv rodinného prostředí na funkcionáře KSČ a disidenty působící v období tzv. normalizace. In: *Malé dějiny velkých udalostí v Česko(a)Slovensku po roku 1948, 1968, 1989*. Ed. Zuzana Profantová. Bratislava, 2005, s. 242–251.
- SCHNEPP, Ota: Političtí vězňové z padesátých let versus signatáři Charty 77. In: *Deník Chomutovska*, roč. 11, č. 32 (2003), s. 18.
- SCHOVÁNEK, Radek: *Svazek Dialog*. StB versus Pavel Kohout. Dokumenty StB z operativního svazku Dialog a Kopa. Praha-Litomyšl, Paseka 2006. 400 s.
- SIDON, Karol: I řekl rabín... In: *Signál*, roč. 29, č. 3 (1993), s. 12–13.
- SIMMONS, Michael: *Nesmělý prezident*. Přel. Radovan Šťastný. Praha, Volvox Globator 1993. 219 s.
- SITUAČNÍ zprávy ústředního aparátu KSČ (20. listopadu–1. prosince 1989). Pokyny a směrnice vedení KSČ nižším stranickým složkám (19. listopadu–1. prosince 1989). K vyd. přípr. František Koudelka ve spolupráci s Alenou Noskovou a Vilémem Prečanem. Praha, Československé dokumentační středisko a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1999. 111 s. (Studijní materiály; Seš. 5–6)
- SKILLING, H. Gordon: Archiv svobody. In: *Ročenka Československého dokumentačního střediska 2003*, s. 191–216. Res. angl.
- SKILLING, H. Gordon: Archive of Freedom. In: *Acta contemporanea*. Uspoř. Jindřich Pecka. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1998, s. 377–399.
- SKILLING, H. Gordon: Charta 77 v mezinárodních souvislostech. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 315–325.
- SKILLING, H. Gordon: Tři roky putování za Chartou a s Chartou. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 127–136.
- SLÁDEK, Zdeněk – OTÁHAL, Milan – SVOBODOVÁ, Jana: Československo 1989. In: *La nonviolenza come strategia di mutamento sociale*. Padova, 1992, s. 89–105.
- SLÁDEK, Zdeněk – OTÁHAL, Milan – FIALOVÁ, Ivana: Československo od listopadu 1989 do června 1990. In: *Kde domov můj?: 72 let Československa*. Uspoř. s kol. historiků Vlastimil Ježek. Praha, 1992, s. 204–247.
- SLAVÍČKOVÁ, Miloslava: *Förändringar, förbättringar, problem*. Valda artiklar ur tjeckisk och slovakisk press. Översättning Ludmila Ďurovičová aj. Stockholm, Charta 77-stiftelsen 1991. 60 s.
- SLAVÍK, Václav: *Charta 77, jak dál?* In: *Rudé právo*, roč. 1, (1991), s. 1 a 3.
- SLOVENSKO a režim normalizácie. Seminár. Bratislava 4.12.2001–5.12.2001. Prešov, M. Vaško 2002. 304 s.
- SPÁČILOVÁ, Mirka: Film o Chartě připomene smutné chvíle studu. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 8, č. 5 (1997), s. 19.
- SPUNAR, Pavel: Církevní historik Amedeo Molnár (1924–1990). In: *Učenci očima kolegů a žáků*. Uspoř. František Šmahel. Praha, 2004, s. 169–178.
- SRP, Karel: Jen Polákům jsme věřili. In: *Česká a polská samizdatová literatura / Czeska i polska literatura drugiego obiegu*. Red. Libor Martinek aj. Opava, 2004, s. 64–68.
- SRP, Karel: *Výjimečné stavy*. Povolání Jazzová sekce. Praha, Pragma 1994. 276 s.

- STÁLÁ *mezinárodní konference o zločinech komunismu*. Sborník přednášek a dokumentů [Praha, 5.–6.10.1991]. Praha. b.n., 1991. 258 s. Na volných listech.
- STANKOVIČ, Andrej: K Josefu Vohryzkovi. In: *Kritická příloha Revolver Revue*, sv. 12, (1998), s. 83–86.
- STANOVISKO k vyhlášení skupiny chartistů. In: *Listy*, roč. 23, č. 1 (1993), s. 112.
- STÁREK, František: Dlužíte mi balík, milý pane doktore (a to už patnáct let) [Egon Bondy] In: *Host*, roč. 22, č. 1 (2006), s. 34.
- STÁREK, František – PLACÁK, Petr: Šlo nám především o narušení informační blokády. In: *Lidové noviny*, roč. 12, č. 148 (1999), s. 13.
- STARÝ, Rudolf: Moc a násilí. Reflexe – k sametovosti revoluce roku 1989. In: *Prostor*, č. 12 (1990), s. 22–23.
- STEHLÍKOVÁ, Eva: Česká veřejnost 1993 o Chartě 77. Zpráva o poštovní anketě. In: *Sociologický časopis*, roč. 29, č. 1 (1994), s. 81–90.
- STOEL, Max van der: Mé setkání s Chartou 77. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Čísařovská aj. Brno Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny 1997, s. 137–138.
- STOKLASA, František: Člověk na seznamu. In: *Haló noviny*, roč. 12, č. 37 (2002), s. 5.
- STRÁSKÝ, Jan: Jsme aktivní? In: *Hledání naděje 1978–1987*. Výbor textů provedli Bohumil Doležal, Miloš Hübner aj. Praha, 1993, s. 149–151.
- STROŽ, Daniel: Bez příspěví Západu by Charta 77 nebyla ničím. In: *Haló noviny*, roč. 12, č. 8 (2002), s. 5.
- STROŽ, Daniel: Kdo dnes sepíše novou Chartu? In: *Haló noviny*, roč. 12, č. 33 (2002), s. 5.
- STROŽ, Daniel: O záslužném slovním duelu Placáka s Mandlerem. In: *Haló noviny*, roč. 12, č. 37 (2002), s. 5. Polem. na: Pane Mandler, nerozumím vám, in: *Lidové noviny*, roč. 15, č. 24 (2002), s. 11; Pane Placáku, já vám rozumím in: *Lidové noviny*, roč. 15, č. 33 (2002), s. 11.
- STRÍTECKÝ, Jaroslav: Geist und Wissenschaft im politischen Widerstand in der Tschechoslowakei. In: *Geist und Wissenschaft im politischen Aufbruch Mitteleuropas*. Wien, 1991, s. 99–102.
- SUCHÝ, Radim: Anticharta a ti ostatní. In: *Haló noviny*, roč. 12, č. 27 (2002), s. 5.
- SUK, Jaroslav: *Několik slangových slovníků*. Praha, Inverze 1993. 137 s.
- SUK, Jiří – CUHRA, Jaroslav – KOUDELKA, František: *Chronologie zániku komunistického režimu v Československu 1985–1990*. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1999. 143 s. (Sešity ÚSD, sv. 33)
- SUK, Jiří: Komunistická strana Československa – koaliční partner nebo zločinná organizace? Antikomunismus před »sametovou revolucí«, v ní a krátce po ní. In: *Věstník grantu KSČ a radikální socialismus v Československu 1918–1989*, sv. 5/6 (2003), s. 15–25.
- SUK, Jiří: *Labyrinthem revoluce*. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize: od listopadu 1989 do června 1990. Praha, Prostor 507 s.
- SUK, Jiří: »Listopad '89« a věc revoluce. Jaká revoluce se v Československu na přelomu let 1989/1990 odehrála? In: *Po stopách nedávné historie*. Sborník k 75. narozeninám K. Kaplana. Uspoř. Jiří Pernes. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2003, s. 343–351.
- SUK, Jiří: *Občanské fórum. Listopad–prosinec 1989*. 1, Události – 2, Dokumenty. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997–1998. 238 s.; 328 s. Res. angl.
- SVĚDECTVÍ z doby totality 1948–1989. Pro základy společenských věd na středních školách. Uspoř. Drahomíra Knoppová a Karel Páral. Ostrava, Repronis 1998. 27 s.
- SVITÁK, Ctirad: Odkaz Charty 77 nezemřel. In: *Práce*, roč. 53, č. 8 (1997), s. 3.
- SVITÁK, Ivan: *Ekonomické legendy aneb Tobogan do Bolívie?* Brno, Cicero 1991. 129 s. (Knihovna zajímavostí)
- SVOBODA, David: Vzpomínky v zostřené izolaci. Éra chat, chalup a diskoték je dnes předkládána jako absurdní groteska. In: *Přítomnost*, (zima 2004), s. 9–12.
- ŠABATA, Jan – ŠABATA, Jaroslav: Disidentské Brno aneb Brno v Husákovské éře. In: *Rozrazil*, č. 9 (2006), s. 53–57.

- ŠABATA, Jaroslav: Evropský politik [Václav Havel]. In: *Literární noviny*, roč. 17, č. 40 (2006), s. 1, 8.
- ŠABATA, Jaroslav: Moje (politické) pobývání s Chartou. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 139-155.
- ŠABATA, Jaroslav: *Neznámý osmašedesátník*. Moc bezmocných podle Jaromíra Litery. In: *Vzpomínky přátel na Jaromíra Literu*. Ed. Josef Stehlík. B. m., 2000, s. 16-29.
- ŠABATA, Jaroslav: To, že listopad 1989 nebyl revolucí, je jeho předností... In: *ZN Zemské noviny*, roč. 9, č. 249 (1999), s. 7.
- ŠABATOVÁ, Anna - LIEBERMANN, Doris: Für mich ist wichtig, dass ich in gutem Zustand überlebt habe. In: *Horch und Guck*, Jhr. 6, Nr. 21 (1997), s. 3-8.
- ŠABATOVÁ, Anna - LIEBERMANN, Doris: »Für mich ist wichtig, dass ich in gutem Zustand überlebt habe«. Gespräch mit Anna Šabatová, Charta-Sprecherin von 1986. In: *Dissidenten, Präsidenten und Gemüsehändler*. Hrsg. Doris Liebermann et al. Essen, 1998, s. 74-84.
- ŠÁLEK, Marek - JIRKŮ, Irena: Podpis jako znamení. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 8, č. 1 (1997). Příl. Magazín Dnes, roč. 5, č. 1, s. 20-25.
- ŠAVRDA, Jaromír: Ostrov v souostroví. In: *O československém vězeňství*. Sest. a uspoř. Jiří Gruntorád aj. Praha, 1990, s. 42-50.
- ŠEBEK, Jaroslav: Charta 77 - moc bezmocných. In: *Mladý svět*, roč. 41, č. 41 (1999), s. 50-51.
- ŠEBEK, Jaroslav: Charta 77 - moc bezmocných. In: *Katolický týdeník*, roč. 13, č. 4 (2002), s. 12.
- ŠIKLOVÁ, Jiřina: Courage, heroism, and the postmodern paradox. In: *Social Research*, Vol. 41, No. 1 (2004), s. 135-148.
- ŠIKLOVÁ, Jiřina: Helsinky očima pamětnice. In: *Lísty*, roč. 35, č. 3 (2005), s. 12-13.
- ŠIKLOVÁ, Jiřina: Charta jako symbol resistance. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 155-158.
- ŠIKLOVÁ, Jiřina: Morálka jako spálená kůže. In: *Mladý svět*, roč. 39, č. 21 (1997), s. 46-48, 2 fotogr.
- ŠIKLOVÁ, Jiřina: Na Tři krále jeli tři muži. In: *Mosty*, roč. 6, č. 2 (1997), s. 3.
- ŠIKLOVÁ, Jiřina: Nelegální výzkum veřejného mínění v období normalizace. In: *Sociologický časopis*, roč. 40, č. 5 (2004), s. 673-679. Res. angl.
- ŠIKLOVÁ, Jiřina: Nepotřeboval žádný záznamník [Klement Lukeš]. In: *Lísty*, roč. 31, č. 1 (2001), s. 27.
- ŠIKLOVÁ, Jiřina: Ohlédnutí za životem. In: *Salesiánský magazín*, roč. 16, č. 1 (2006), s. 11.
- ŠIKLOVÁ, Jiřina: Poštákem Charty. In: *Lidové noviny*, roč. 10, č. 8 (1997). Příl. Magazín LN, č. 2, s. 19-20.
- ŠIKLOVÁ, Jiřina: Uchovejme Chartu v sobě. In: *Lísty*, roč. 22, č. 2 (1992), s. 9.
- ŠIKLOVÁ, Jiřina: Všichni nemohli být hrdiny. In: *Lidové noviny*, roč. 15, č. 23 (2002), s. 11.
- ŠIKLOVÁ, Jiřina: Vyjádření... k textu, o které ji požádal její kolega jak z vysoké školy, tak z vězení, historik Ján Mlynárik v září 2005 [k čl. Akcia »Delta« in Slovenské pohľady, roč. 9, č. 14 (2005), s. 127-201]. In: *Slovenské pohľady*, roč. 9, č. 14 (2005), s. 202-205.
- ŠILHÁN, Věnek: Vzpomínka na Jaromíra Literu. In: *Vzpomínky přátel na Jaromíra Literu*. Ed. Josef Stehlík. B. m., 2000, s. 12-13.
- ŠILHÁNOVÁ, Libuše: Ačkoli tu byla Charta 77... In: *Lidové noviny*, roč. 10, č. 6 (1997), s. 9.
- ŠILHÁNOVÁ, Libuše: Co to vlastně byla Charta 77? In: *ZN Zemědělské noviny*, roč. 7, č. 10 (1997), s. 7.
- ŠILHÁNOVÁ, Libuše: Charta 77 - škola tolerance a občanské společnosti. In: *Letní škola tolerance 1999*. Praha, 1999, s. 31-33.

- ŠILHÁNOVÁ, Libuše: Nad Chartou 77. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 159–166.
- ŠILHÁNOVÁ, Libuše: *Ohlédnutí za životem*. Praha, Portál 2005. 250 s.
- ŠIMEČEK, Rudolf: Pravda o Chartě 77 In: *Republika*, roč. 4, č. 31 (1993), s. 4.
- ŠIMEČKA, Martin M.: Na slovo s Martinom M. Šimečkem. In: *Slovenské pohľady*, roč. 107, č. 6 (1991), s. 32–38.
- ŠIMEČKA, Martin Milan: *Světelná znamení*. Nad otcovými listami z roků 1981/82. Bratislava, Archa 1991. 97 s.
- ŠIMEČKA, Martin M.: The unfinished revolution. In: *Uncaptive Minds*, Vol. 4, No. 2(16) (1991), s. 92–94.
- ŠIMEČKA, Milan: Dopisy o povaze skutečnosti. Úvod Martin M. Šimečka. In: *Slovenské pohľady*, roč. 108, č. 3 (1992), s. 36–61.
- ŠIMEČKA, Milan: *Het einde van de stilstand*. Vertaal door Geert Lentz. Groningen, Boek Werk 1991. 244 s.
- ŠIMEČKA, Milan: *Das Ende der Unbeweblichkeit*. Ein politisches Tagebuch. Frankfurt a.M., Neue Kritik 1992. 170 s.
- ŠIMEČKA, Milan: *Konec nehybnosti*. Praha, Lidové noviny 1990. 182 s. (Knihovna Lidových novin, sv. 2)
- ŠIMEČKA, Milan: *Kruhová obrana*. Záznamy z roku 1984. Bratislava, Archa 1992. 258 s.
- ŠIMEČKA, Milan: *Letters from prison*. Select. and transl. by Gerald Turner. Prague, Twisted Spoon Press 2002. 154 s.
- ŠIMEČKA, Milan: *Listy z väzenia / Dopisy z vězení*. Přípr. Jolana Kusá a Raisa Kopsová. Bratislava, Nadácia M. Šimečku 1999. 372 s.
- ŠIMEČKA, Milan: *Náš soudruh Winston Smith*. In: George Orwell, 1984, Praha, Naše vojско 1991, s. 206–268.
- ŠIMEČKA, Milan: *Obnovení pořádku*. Doslov Vilém Prečan. 1. vyd. v ČSFR. Brno, Atlantis 1990. 208 s.
- ŠIMEČKA, Milan: *Obnovenie poriadku*. Bratislava, Archa 1990. 206 s.
- ŠIMEČKA, Milan: Oheň pod kotlem. In: *Literární archiv*, sv. 25 (1991), s. 5–7.
- ŠIMEČKA, Milan: The Restoration of Freedom. In: *Journal of Democracy*, Vol. 1, Nr. 3 (1990), s. 3–12.
- ŠIMEČKA, Milan: Společenství strachu. In: *Filozofia*, roč. 47, č. 3 (1992), s. 148–161.
- ŠIMSA, Jan: *Bitky Jana Šimsy*. Heršpice, Eman 2000. 121 s.
- ŠIMSA, Jan: Ekuména na Borech. In: *Bytem v hrůze*. Vybr., uspoř. a red. upr. Jaroslav Zpletal. Velehrad, 2002, s. 69–79.
- ŠIMSA, Jan: Farář v dělnické profesi? In: *Křesťanská revue*, roč. 65, č. 9 (1999), s. 251–252.
- ŠIMSA, Jan – VACULÍK, Ludvík: *Vážený pane Mikule*. Dopisy 1967/1988. Olomouc, Nakl. Olomouc 2003. 246 s.
- ŠIMSA, Jan: Vzpomínky místo předmluvy. In: *Evangelický kalendář 1999*, roč. 79 (1998), s. 29–33.
- ŠIMSA, Jan: Začátky hnutí za lidská práva mezi českobratrskými evangelíky. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 167–171.
- ŠIMSA, Jíří – ŠIMSOVÁ, Milena: Z prvních dnů Charty. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 171–174.
- PhDr. Milena ŠIMSOVÁ. In: *Ženy z fary*. [Rozhovory]. Praha, 2006, s. 167–199.
- ŠIŠKA, Miroslav: Dvacetiletá Charta 77 In: *Právo*. Příl. Čtení na sobotu, roč. 7, č. 3 (1997), s. 11.

- ŠÖMEN, Branko: *Motylyí efekt aneb Sametové sny*. Václav Havel od disidenta k prezidentovi. Ze slovin. přel. Dušan Karpatský. Praha, Gallery 2001. 187 s.
- ŠPAČEK, Ladislav: Vzpomínka na Klementa [Lukaše]. In: *Listy*, roč. 31, č. 1 (2001), s. 25–26.
- ŠPITZER, Juraj: *Všední dny*. 1. Zost. Štefan Drug. Bratislava, I. Štefánik 2001. 341 s.
- ŠTENCL, Richard: Šestnáct dlouhých let: konec Charty. In: *Respekt*, roč. 3, č. 47 (23.11.1992), s. 7–8.
- ŠTERN, Jan: Glosy nostalgické. In: *Listy*, roč. 23, č. 2 (1993), s. 30–32.
- ŠTERN, Jan: Konsensus. In: *Listy*, roč. 22, č. 4 (1992), s. 19.
- ŠTERN, Jan: Království Bohumíra Janáta. In: *Listy*, roč. 39, č. 3 (1999), s. 39–40.
- ŠTERN, Jan: Potřebujeme Výbor na obranu nespravedlivě skandalizovaných? In: *Listy*, roč. 22, č. 2 (1992), s. 47–48.
- ŠTERN, Jan: Před deseti lety. In: *Listy*, roč. 26, č. 6 (1996), s. 46–48.
- ŠTERN, Jan: Společenství proti strachu. In: *Literární noviny*, roč. 12, č. 52 (2001), s. 17, 20.
- ŠTERN, Jan: Vzpomínky pro budoucnost. Ke 25. výročí Charty 77. In: *Listy*, roč. 32, č. 1 (2002), s. 19–23.
- ŠTOLBOVÁ, Eva: *Navrávačky s Dominikom Tatarikom*. Ed. Norbert Gašaj. Bratislava, Literárne informačné centrum 2000. 327 s.
- ŠTOLBOVÁ, Eva: *Přetlak*. Praha, Naše vojsko 1991. 267 s.
- ŠTRAIT, Jindřich: Fotografování očima. In: *Bytem v hrúze*. Vybr., uspoř. a red. upr. Jaroslav Zapletal. Velehrad, 2002, s. 145–148.
- ŠTUMPE, Martin: *Za modrým obzorem*. Praha, Votobia 2001. 299 s.
- ŠULC, Zdislav: *Psáno inkognito*. Doba v zrcadle samizdatu 1968–1989. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2000. 288 s. (Svědectví o době a lidech, sv. 7)
- ŠULC, Zdislav: Situace v Československu po Chartě 77. Analýza z února 1977. In: *Pohledy*, roč. 9, č. 3 (2001), s. 31–33.
- ŠUSTROVÁ, Petruška: Apeluri ale »Chartei 77« pentru Romania. In: *Anni 1961–1972*. Ed. Romulus Rusan. Buçuresti, 2001, s. 826–830.
- ŠUSTROVÁ, Petruška: The end of nonpolitical politics. In: *Uncaptive Minds*, Vol. 4, No. 2(16) (1991), s. 95–98.
- ŠUSTROVÁ, Petruška: Charta 77 a socialismus. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Čisařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 174–180.
- ŠUSTROVÁ, Petruška: Chartisté na Hradě. In: *Slovenské listy*, roč. 5, č. 2 (1997), s. 12–13.
- ŠUSTROVÁ, Petruška: První mezi rovnými. Václav Havel jako vůdce a symbol opozice v Československu. In: *Dějiny a současnost*, roč. 28, č. 9 (2006), s. 36–39.
- ŠUSTROVÁ, Petruška: Tak málo. Žít jako svobodní lidé. In: *Lidové noviny*, roč. 15, č. 5 (2002), s. 11.
- TABERY, Erik: Proč být chartistou? In: *Lidové noviny*, roč. 15, č. 26 (2002), s. 11.
- TAJOVSKÝ, Bohumil Vít: *Člověk musí hořeti*. Rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera. Předml. Jan Anastáz Opasek. 1. vyd. Praha, Torst 2001. 608 s.
- TATARKA, Dominik: *Démon súhlasu*. Predslov Václav Havel. Bratislava, Archa 1991. 99 s. (Vybrané spisy D. Tatariku, zv. 7)
- TÄUBNER, Tanja: *Wo ein Gedanke ist, welche Transzendenz hinterliess der Sozialismus?* Das Erbe der tschechischen Intellektuellen. Magisterarbeit. Leipzig, Institut für Politikwissenschaft der Universität 2002. 101 s.
- TENLEY, Adams: Charter 77 and the Workers' Defense Committee. The Struggle for Human Rights in Czechoslovakia and Poland. In: *East European Quarterly*, Vol. 26, Nr. 2 (1992), s. 219–238.

- TESAŘ, Jan: Se Zdeňkem Vašíčkem. In: *Kritická příloha RR*, sv. 28 (2004), s. 120–146.
- TESAŘ, Jan: *Zamlčená diagnóza*. Praha, Triáda 2003. 143 s.
- THOMA, Jan: Důsledkem velkého množství hysterionu je ztráta energie společenství. In: *Plzeňský deník Plzeň*, roč. 6, č. 283 (03.12.1997), s. 7.
- THOMA, Jan: Podstatnou část signatářů tvořili dělníci. In: *Revolver Revue*, roč. 33, (1997), s. 201–208.
- THORSDALEN, Per.: Charta-77 som politisk fenomen i Tsjekkoslovakia. In: *Nordisk OstForum*, Vol. 5, Nr. 1 (1991), s. 65–72.
- TIGRID, Pavel: Disident prezidentem / Un dissident président. In: *Paříž – Praha. Intellektuálové v Evropě / Paris – Prague. Intellectuels en Europe*. Praha, 1994, s. 15–16.
- TIGRID, Pavel: Laisse ça au cheval, il a une plus grosse tête. In: *La nouvelle Alternative*, Vol. 18, No. 59 (2003), s. 7–9. Přet. z: *La nouvelle Alternative*, No. 1 (1986).
- TICHÁK, Tomáš – BURIAN, Václav: *Sedmkrát sedm kruhů*. Jaroslav Šabata. Příběh paradoxního politika. Olomouc, Votobia 1997. 167 s.
- TICHÝ, Jiří: *Od dubna do dubna*. Praha, Kovalam 1998. 171 s.
- TIMMERMANN, Heinz: *Revolution und Gegenbewegung*. Aspekte von Machtbehauptung und Opposition im Kommunismus. Köln, Bundesinstitut für ostwissenschaftliche und internationale Studien 1998. 25 s. (Berichte des BIOst; 6/1998). Res. angl.
- TOMEK, Oldřich: Akce Jazz. In: *Securitas imperii*, sv. 10 (2003), s. 235–327. Res. angl., něm.
- TOPOL, Jáchym – PLACÁK, Petr – JIROUS, Ivan Martin: Do čítanek. In: *Reflex*, roč. 4, č. 39 (1993), s. 40–42.
- TOPOL, Jáchym – WEISS, Tomáš: Jáchym Topol. Nemůžu se zastavit. [Rozhovor]. Praha, Portál 2000. 145 s.
- TOTO shromáždění nebylo povoleno. Svědectví fotoreportérů Mladé fronty. Podzim 1989. Fotogr. Petr Molt, Herbert Slavík. Praha, Mladá fronta 1991. 155 s.
- TRAN QUOC BAO: Vietnamská opozice chce využít zkušeností Charty 77. In: *ZN Zemědělské noviny*, roč. 4, č. 199 (1994), s. 1.
- TREFULKA, Jan: Nenapravitelní? In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 181–182.
- TREPTE, Hans-Christian – KLIEMS, Alfrun: Polnischer und tschechischer Dissens als kulturpolitische Bewegungen. Begriffdefinition und Selbstverständnis. In: *Česká a polská samizdatová literatura / Czeska i polska literatura drugiego obiegu*. Red. Libor Martinek. Opava, 2004, s. 296–308.
- TRETERA, Ivo: Několik vzpomínek in margine Patočkových Heideggerovských seminářů. In: *Studia comeniana et historica*, roč. 24, č. 52 (1994), s. 52–61. Res. franc.
- TŘEŠŇÁK, Vlastimil – PLACÁK, Petr: Karlínská verbež. Kádrový dotazník Vlastimila Třešňáka. In: Petr Placák: *Kádrový dotazník*. Praha, 2001, s. 337–345.
- TSCHECHISCHER und slowakischer Samizdat der siebziger und achtziger Jahre. Bestandkatalog. Zsgest. und bearb. Zdenka Phillipsová. Bremen, Forschungsstelle Osteuropa a.d. Universität Bremen 1994. 328 s.
- TUCKER, Aviezer: *Fenomenologie a politika*. Od J. Patočky k V. Havlovi. Z angl. přel. Klára Cabalková. Olomouc, Votobia 1997. 245 s. (Velká řada, sv. 34)
- TUCKER, Aviezer: *The Philosophy and Politics of Czech Dissidence from Patočka to Havel*. Pittsburgh, University of Pittsburgh Press 2000. xii, 295 s.
- TŮMA, Oldřich: Czechoslovakia. In: *Dissent and Opposition in Communist Eastern Europe*. Ed. Detlef Pollack et al. Aldershot, Burlington 2004, s. 29–49.
- TŮMA, Oldřich: Husákův domeček z karet. V historii východního bloku byla normalizace docela všední příhodou. In: *Dějiny a současnost*, roč. 26, č. 4 (2004), s. 3–6.

- TŮMA, Oldřich: Charta a Anticharta aneb Jak bojovat za lidská práva. In: *České průšvihy aneb Prohry, krize, skandály a aféry českých dějin let 1848–1989*. Brno, 2004, s. 325–332.
- TŮMA, Oldřich: Das kommunistische Regime in der Tschechoslowakei und seine Gegner. Phasen, Zäsuren und Generationen der Opposition 1948–1989. In: *Aufstände im Ostblock. Zur Krisengeschichte des realen Sozialismus*. Hrsg. Hendrik Bispinck et al. Berlin, 2004, s. 309–333.
- TŮMA, Oldřich: Norrtullsgatan č. 65. Archiv Nadace Charty 77 ve Stockholmu. In: *Acta contemporanea*. Uspoř. Jindřich Pecka. Praha, 1998. s. 420–428.
- TŮMA, Oldřich: Protirežimní opozice v Českoslovenku 1969–1989. In: *Sedmdesátá a osmdesátá léta v československých a světových dějinách*. 16. letní škola historie. Praha, 2004, s. 3–22.
- TŮMA, Oldřich: 17. listopad 1989. In: *Záhaady českých dějin: co se skrývá pod povrchem historických událostí*. Hl. red. Petr Čornej. Praha, 2005, s. 554–559.
- TŮMA, Oldřich: *Zítřka zase tady!* Protirežimní demonstrace v předlistopadové Praze jako politický a sociální fenomén. Praha, Maxdorf a ÚSD AV ČR, 1994. 84 s. (Historia Nova, sv. 7)
- TYLLNER, Lubomír: Zpěv a hudba, sametová revoluce. In: *Ročenka Československého dokumentačního střediska 2003 (2004)*, s. 135–144. Res. angl.
- UHDE, Milan: Charta 77 a chartisté po pětadvaceti letech. In: *Revue Proglas*, roč. 13, č. 1 (2002), s. 13–16.
- UHDE, Milan: Ještě jednou Charta 77 po pětadvaceti letech. In: *Revue Proglas*, roč. 13, č. 2 (2002), s. 5.
- UHDE, Milan: Politik [Jaroslav Šabata]. Tři chvály a dovětek. In: *Když se řekne Šabata...* Ed. Jan Šabata. Brno, Doplněk 1998, s. 143–153. Ot. ze samizd. sborníku k 60. narozeninám J. Šabaty.
- UHL, Petr: Být svůj. In: *Když se řekne Šabata...* Ed. Jan Šabata. Brno, Doplněk 1998, s. 85–89.
- UHL, Petr: Dissidenten im Ausgedinge? In: *Ost-West-Gegeninformationen*, Jhrg. 4, Nr. 4 (1992), s. 8–11.
- UHL, Petr: Dovozy nezávislé literatury. In: *Česká nezávislá literatura po pěti letech v referátech*. Red. František Kautman aj. Praha, 1995, s. 71–74.
- UHL, Petr: *Erinnerung an Jiří Hájek*. Aus dem Tschech. v. Gabriela Oeburg. In: *Horch und Guck*, Jhr. 6, Nr. 21 (1997), s. 8–10. Rozš. verze komentáře in *Právo* (20.8.1996).
- UHL, Petr – KRAMER, Alexandr: Charta 77. S Petrem Uhlem o tom, jak vznikla a zda měla smysl. In: *Právo*, roč. 12, č. 4 (2002), s. 11.
- UHL, Petr: *Právo a nespravedlnost očima Petra Uhla*. Praha, Beck 1998. xii, 251 s. (Právo a společnost)
- UHL, Petr: Vzpomínka na Jiřího Hájka. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 183–185.
- ULRICH, Adolf: K dopisu americkým protestantům. In: *Kostnické jiskry*, roč. 76, č. 5 (1991), s. 2.
- UMÍNĚNOST jako osud. Jan Vladislav pětasedmdesátiletý. K vyd. přípr. František Kautman a Vilém Prečan ve spolupř. s Milanem Drápalou. Praha, Nadace Československého dokumentačního střediska 1998. 185 s.
- URBAN, Jan: Bezmocnost mocných. In: *Listy*, roč. 23, č. 5 (1993), s. 3–10.
- URBAN, Jan: The communists are playing dead. In: *Uncaptive Minds*, Vol. 4, No. 2(16), s. 99–100.
- URBAN, Jan: Nejsem ničí žoldák. In: *Mladý svět*, roč. 39, č. 46 (1997), s. 44–46.
- URBAN, Jan: Pevnost na kopci. Upadne Charta 77 v zapomnění, nebo zůstane trvalou připomínkou mravní vzpoury? In: *Nová Přítomnost*, č. 2 (1997), s. 2–4.
- URBANEC, Jiří: Osamělá cesta Jaromíra Šavrdy. In: *Česká a polská samizdatová literatura / Czeska i polska literatura drugiego obiegu*. Red. Libor Martínek. Opava, 2004, s. 99–104.
- URBANEC, Jiří: Statečný disident Jaromír Šavřda. In: *Ostrava*, sv. 17 (1995), s. 395–403.
- URBÁNEK, Zdeněk: L'homme des révoltes paisibles [Václav Havel]. In: *Figures de proue de l'histoire tchèque, figures de proue de l'histoire européenne*. Praha, 1999, s. 114–122.

- URBÁNEK, Zdeněk: Charta 77. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 186–189.
- URBÁNEK, Zdeněk: *Stránky z deníků*. Brno, Atlantis 2003. 373 s.
- URBÁNEK, Zdeněk: *Stvořitelé světa*. Díl 1. Doslov Josef Jedlička. 2. autoriz. vyd. Brno, Atlantis 1995. 180 s.
- URBÁNEK, Zdeněk: *Stvořitelé světa*. Díl 3. K vyd. přípr. Hana Pospíšilová. 1. vyd. Brno, Atlantis 1997. 164 s.
- URBÁNEK, Zdeněk: *Stvořitelé světa pokračují* [2]. 1. vyd. Brno, Atlantis 1996. 213 s.
- URBÁNEK, Zdeněk: Svoboda myšlení a důstojnost. In: *Česká nezávislá literatura po pěti letech v referátech*. Red. František Kautman. Praha, 1995, s. 43–44.
- URBÁNEK, Zdeněk: *Václav Havel: muž pokojných vzpour / A man of peaceful revolt / L'homme des révoltes paisibles / Der Mann der stillen Widerstände*. Praha, Nadace Jiřího z Poděbrad pro evropskou spolupráci 1997. 52 s.
- URBÁNEK, Zdeněk: *Zvláštní případy*. Ed. přípr. Karel Jadrný. Praha, Artforum jazzová sekce; Arkýř 1993. 188 s.
- VACEK, Eduard: Občanský průkaz, prosím. In: *O československém vězeňství*. Sest. a uspoř. Jiří Gruntorád aj. Praha, 1990, s. 61–72.
- VACULÍK, Jaroslav: *Dokumenty k úsilí o budování občanské společnosti v Československu v letech 1945–1989*. Brno, Masarykova univerzita 2003. 183 s.
- VACULÍK, Jaroslav – ZWETTLER, Otto: *Politické myšlení Čechů a Slováků v letech 1948–1989 ve vybraných dokumentech*. Brno, Masarykova univerzita 1994. 130 s. Res. něm.
- VACULÍK, Ludvík – BECHER, Peter: *Ach Stifter*. Mit einem Vorwort v. Ota Filip; aus dem Tschech. v. Franz Peter Künzel. 2. Aufl. München, A 1 1992. 67 s., il.
- VACULÍK, Ludvík: Čeho je třeba. In: *Lidové noviny*. Příl. Literární noviny, roč. 4, č. 11 (1991), s. 1.
- VACULÍK, Ludvík: *Český snář*. 1. vyd. v ČSFR. Brno, Atlantis 1990. 454 s.
- VACULÍK, Ludvík: *Český snář*. 2. vyd. Brno, Atlantis 1992. 485 s.
- VACULÍK, Ludvík: *Český snář*. 5. vyd. (3. vyd. v Atlantis). Brno, Atlantis 2002. 401 s.
- VACULÍK, Ludvík: *Hlasy nad rukopisem Vaculíkova Českého snáře*. Sborník statí. Praha, Torst 1991. 141 s.
- VACULÍK, Ludvík: *Jaro je tady*. Fejetony z let 1981–1987. 2. vyd. (1. vyd. v ČSFR). Praha, Mladá fronta 1990. 262 s.
- VACULÍK, Ludvík: *Milí spolužáci*. Výbor písemných prací 1939–1979. Praha, Mladá fronta 1995. 684 s.
- VACULÍK, Ludvík: Poučení z krizového vývoje. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 189–190.
- VACULÍK, Ludvík: Poučení z krizového vývoje. In: *Lidové noviny*, roč. 15, č. 10 (2002), s. 15.
- VACULÍK, Ludvík: *Srpnový rok*. Fejetony z let 1988–1989. Praha, Mladá fronta 1990. 122 s., il.
- VACULÍKOVÁ, Marie: Charta 77 u Vaculíků. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 191–192.
- VACULÍKOVÁ, Marie: *Já jsem oves*. Rozhovor s Pavlem Kosatíkem. Praha, Dokořán 2002. 154 s.
- VACHALOVSKÝ, Přemysl – ŽÁČEK, Pavel: *Jan Kavan v labyrintu služeb*. Praha, Formát 2003. 638 s.
- VALENTA, Aleš: Za absolutní spravedlnost. In: *Respekt*, č. 44 (1993), s. 2.
- VALEŠ, Lukáš: Rok 1989 pohledem »okresu na Západě«. In: *Sborník Archivu ministerstva vnitra*, sv. 2 (2004), s. 151–181. Res. angl.
- VÁLKA, Josef: Jak se nevyrovnat s minulostí. 250 statečných po dvaceti pěti letech. In: *Revue Proglas*, roč. 13, č. 2 (2002), s. 24–27.
- VANČURA, Jiří: Antimisa. In: *Listy*, roč. 22, č. 1 (1992), s. 17.

- VANČURA, Jiří: Dědictví Charty, stín anticharty. In: *Listy*, roč. 27, č. 1 (1997), s. 3-7.
- VANČURA, Jiří: Charta 77. In: *Společenskovědní předměty*, roč. 1, č. 3 (2001/2002), s. 3-5.
- VANČURA, Jiří: 11.55. In: *Listy*, roč. 22, č. 2 (1992), s. 10-12.
- VANČURA, Jiří: My jsme Charta nová. In: *Listy*, roč. 23, č. 3 (1993), s. 47.
- VANČURA, Jiří: O Chartě 77 – nekrolog? In: *Listy*, roč. 22, č. 6 (1992), s. 40-42.
- VANČURA, Jiří: Poslední léta Charty. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 192-197.
- VANĚČEK, František: *Deník chartisty aneb stalo se v kraji zvykem*. Praha, Primus 1990. 133 s.
- VANĚČEK, František: *Všivá doba*. Z deníku chartisty. 3. vyd. Středokluky, Z. Susa 2002. 155 s. (V živé paměti, sv. 1)
- VANĚČKOVÁ, Dagmar: Ideály a skutečnost. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 197-199.
- VANĚČKOVÁ, Dagmar: Loučení s Janou Neumannovou. In: *Listy*, roč. 33, č. 1 (2003), s. 93.
- VANĚK, Miroslav: The Development of a Green Opposition in Czechoslovakia. The role of international contacts. In: *Transnational moments of change. Europe 1945, 1968, 1989*. Ed. Gerd-Rainer Horn et al. Lanham, 2004, s. 173-187.
- VANĚK, Miroslav: *Nedalo se tadý dýchat*. Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989. Praha, Maxdorf a ÚSD AV ČR 1996. 170 s. (Historia Nova, sv. 9)
- VANĚK, Miroslav a kol.: *Ostrůvky svobody*. Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002. 350 s. Res. angl.
- VASÍČEK, Zdeněk: Milý Jaroslave. In: *Když se řekne Šabata...* Ed. Jan Šabata. Brno, Doplněk 1998, s. 154-162. Ot. ze samizd. edice Profily.
- VASÍČEK, Zdeněk: O odvaze k novému nvedění. Se Zdeňkem Vašíčkem rozmlouvá Karel Hvizďala. In: *Kritický sborník*, roč. 11, č. 1 (1991), s. 60-66.
- VASKO, Václav: *Ne vším jsem byl rád*. Vlastní životopis. Předml. Oto Mádr. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakl. 1999. 398 s.
- VASKO, Václav: Charta 77 po dvaceti letech. Charta 77 a křesťané. In: *Katolický týdeník*, roč. 8, č. 4 (1997), s. 8. Příl. Perspektivy, č. 1, s. 5.
- VEJMĚNU *života vašeho*. Uspoř., přípr. a red. Barbara Mazáčová, Veronika Pokorná, Pavel Suchánek. Praha, Karolinum 1990. 72 s.
- VE službách *společné věci*. Wolfgang Scheur a Praha 1981-1989 / Im Dienst der gemeinsamen Sache. Wolfgang Scheur und Prag 1981-1989. Uspoř. Vilém Prečan a Milan Uhde za spolupř. Ludgera Udolpha. Brno, Atlantis 2001, 333 s.
- VEDENÍ KSČ *o disentu a opozici*. Dokumenty z ledna 1986-října 1989. K vyd. přípr. František Koudelka ve spolupř. s Alenou Noskovou a Vilémem Prečanem. Praha, Československé dokumentační středisko a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1999. (Studijní materiály; Seš. 4)
- VELKÉ *a malé dějiny Milana Šimečku*. Bratislava, Nadácia M. Šimečku 1992. 90 s.
- VESELÝ, Luboš: Underground (Charty 77). In: *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Ed. Petr Blažek. Praha, 2005, s. 111-118.
- VEVERKA, Ota: Idylka pod Ralskem. In: *O československém vězeňství*. Sest. a uspoř. Jiří Gruntořád aj. Praha, 1990, s. 31-41.
- VILÍMEK, Tomáš: Citlivě naslouchat a dívat se do minulosti. Německý časopis Horch und Guck. In: *Soudobé dějiny*, roč. 11, č. 4 (2004), s. 188-198.
- VILÍMEK, Tomáš: Charta 77. Zielstellung und Probleme. In: *Horch und Guck*, Jhrg. 13, Nr. 45 (2004), s. 39-45.
- VILÍMEK, Tomáš: Srovnání vývoje, specifických odlišností a podobností opozice v ČSSR a NDR 1968-1989. In: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, 2. Sest. Zdeněk Kárník. Praha, 2004, s. 271-310.

- VLÍMEK, Tomáš: Vnímání helsinského procesu v ČSSR a NDR ze strany moci, opozice a obyvatelstva. In: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, 5. Sest. Zdeněk Kárník. Praha, 2005, s. 275–296.
- VÍTĚZOVÉ? Porážení? Životopisná interview, 1, Disent v období tzv. normalizace. Ed. Miroslav Vaněk a Pavel Urbášek. Praha, Prostor 2005. 112 s. (Obzor; Sv. 60)
- VLADISLAV, Jan: *O edici Kvart po letech*. Praha, Ústav pro soudobé dějiny ČSAV, 1992. 9 s. Text vyd. u příležitosti Výstavy nezávislé literatury v samizdatu a exilu 1948–1989 V.Z.D.O.R. Praha, 1992.
- VLADISLAV, Jan: O edici Kvart po letech. In: *Uminěnost jako osud*. K vyd. přípr. František Kautman aj. Praha, 1998, s. 89–92.
- VLADISLAV, Jan: *Pařížský deník*. 1, 1981/1989. Staré a nové problémy. Kultura a politika. Paralelní svět a jeho problémy. Praha, Orbis 1991. 349 s. (Ars)
- VLADISLAV, Jan: *Portréty a autoportréty*. Praha, Práce 1991. 248 s. (Tvar)
- VLADISLAV, Jan: Sedmdesát let existence. In: *Uminěnost jako osud*. K vyd. přípr. František Kautman aj. Praha, 1998, s. 22–24.
- VLADISLAV, Jan: Z Otevřeného deníku. In: *Uminěnost jako osud*. K vyd. přípr. František Kautman aj. Praha, 1998, s. 25–88.
- VLASÁK, Tomáš: Není to žádná Václaváková cesta. In: *Revolver Revue*, roč. 33, (1997), s. 196–201.
- VLK, Václav sr.: Jedovatá slina. In: *Lidové noviny*. Horizont, roč. 15, č. 13 (2002), s. 11.
- VODÁKOVÁ, Alena – MAŘÍKOVÁ, Hana: *Problém normativity a policejní represe v předlistopadovém Československu*. Praha, Sociologický ústav AV ČR 1995. 86 s. (Working Papers; 95:7)
- VODŇANSKÝ, Jan: *Zpívající memoáry aneb Když archiv zakuká*. Praha, Brázda 1992. 175 s.
- VOPĚNKA, Petr: Zpráva o mém filozofickém semináři. In: *Listy*, roč. 32, č. 5 (2002), s. 83–84.
- VRABEC, Václav: Jen malé připomenutí. In: *Historické studie*. Uspoř. Oldřich Tůma. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1998, s. 21–23.
- VRABEC, Václav: Osvobozující role Charty. In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 199–202.
- VRABEC, Václav: To to letí... In: *Occursus – Setkání – Begegnung*. Ed. Zdeněk Pousta aj. Praha, 1996, s. 26–27.
- VRÁNA, Karel: Právě před dvaceti lety vyšla takzvaná Anticharta. In: *Pražské noviny Praha*, roč. 2, č. 19 (1997), s. 6.
- VRBA, Tomáš: Politické gesto, nebo existenciální čin? In: *Charta 77 očima současníků*. K vyd. přípr. Blanka Císařovská aj. Brno, Praha, Doplněk a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1997, s. 202–205.
- VRKOČOVÁ, Ludmila: Čí je Charta? In: *Metropolitní Telegraf*, roč. 1, č. 66 (1992), s. 13.
- VYDRA, Luboš: Bez kolektivu mluvčích nespadne ani vlas z hlavy. In: *Necenzurované noviny*, roč. 3, č. 1 (1993), s. 3.
- VÝZNAM kardinála Tomáška v období normalizace a přechodu k demokracii. Sborník textů ze symposia ke 100. výročí narození kardinála Tomáška, konaného 28.–29.9.1999. Praha, Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském 2000. 95 s.
- VZPOMÍNKY přátel na Jaromíra Literu. Ed. Josef Stehlík. B.m., vl.n., 2000. 31 s.
- WEISS, Martin: Kolik a čeho nám dnes zbylo z Charty 77. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 8, č. 12 (1997), s. 12.
- WEISS, Martin: Příklad občanské odpovědnosti. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 8, č. 2 (1997), s. 12.
- WEISSKIRCHEN, Gert: Reprezentant nové demokracie českých zemí. In: *Když se řekne Šabata...* Ed. Jan Šabata. Brno, Doplněk 1998, s. 90–95.
- WHEATON, Bernard – KAVAN, Zdeněk: *The Velvet Revolution*. Czechoslovakia 1988–1991. Boulder, Westview Press 1992. xvi, 255 s.

- WIHODA, Martin: Jaroslav Mezník pětasedmdesátiletý. In: *Jižní Morava*, sv. 39(42) (2003), s. 300–301.
- WILKE, Manfred: *Die Bewertung von Opposition und Widerstand in Ungarn, Polen und der Tschechoslowakei durch die Enquete Kommission Aufarbeitung von Geschichte und Folgen der SED Diktatur in Deutschland des 12. Deutschen Bundestages*. Berlin, Forschungsverbund SED-Staat 1996. 14 s. (Arbeitspapiere des Forschungsverbundes SED-Staat; 20/1996)
- WILKE, Manfred: Opposition und Widerstand in der Tschechoslowakei und Polen in ihrer Bedeutung für die deutsche Einheit. In: *Acta contemporanea*. K pětadesátinám Viléma Prečana. Uspoř. Jindřich Pecka. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1998, s. 429–442.
- WINTEROVÁ, Miriam Therese: Z hlubin bezedných. Příběh Ludmily Javorové vysvěcené na římskokatolického kněze. Z angl. orig. přel. Magdalena Karellová. Brno, Cesta 2003. 259 s.
- WOLF, Jiří – RAWLINGS, Stuart: *Soldier Wolf*. One Man's Struggle for Freedom in Czechoslovakia. Lanham, New York, London, University Press of America 1994. 145 s.
- WOLF, Jiří: Mám se stále dobře. In: *O československém vězeňství*. Sest. a uspoř. Jiří Gruntorád aj. Praha, 1990, s. 51–60.
- WOLF, Jiří: Svědectví o československém vězeňství osmdesátých let. Úvod Libuše Cuhrová, Jaroslav Cuhra. In: *Za svobodu a demokracii*. Uspoř. Jaroslav Cuhra a Václav Veber. Praha, Karolinum 1999, s. 228–275.
- WOLCHIK, Sharon L.: Czechoslovakia. In: *The Columbia History of Eastern Europe in the Twentieth Century*. Ed. Joseph Held. New York, 1992, s. 119–163.
- Z Rudého práva 29. 01.–12. 02. 1977. In: *Revolver Revue*, roč. 33, (1997), s. 281–305.
- Za svobodu a demokracii*. 1, Odpor proti komunistické moci. Uspoř. Jaroslav Cuhra a Václav Veber. Praha, Karolinum 1999. 333 s.
- ZÁBRANA, Jan: *Celý život*. Výbor z deníků. 2, 5. listopadu 1976–červenec 1984. Sest. Dušan Karpatský, Jan Šulc; Ed. pozn. Jan Šulc; Vzpomínku na Jana Zábranu naps. Václav Havel. Praha, Torst 1992, s. 533–1109.
- ZAJÍČEK, Pavel: *Zápisky z podzemí 1973–1980*. K vyd. přípr. a ed. pozn. Martin Machovec. Praha, Torst 2002. 548 s.
- ZIMMERMANN, Hans Dieter: Unterlassene Trauerarbeit. zur Zurückweisung der Dissidenten in Warschau, Prag und Berlin. In: *Die neue Gesellschaft*. Frankfurter Hefte, Jhrg. 41, Nr. 1 (1994), s. 38–43.
- ZNOJ, Milan: *Marečkův případ aneb Vzestup a pád antikomunistické pravice*. Brno, M. Konečný 2005. 50 s.
- ZPRÁVY Východoevropské informační agentury z let 1988–1989. Praha, Libri prohibiti 1996. 95 s.
- ZVĚŘINA, Josef: Dva dopisy biskupu F. Tomáškoví o Chartě 77. Úvod Dominik Duka. In: *Salve*, roč. 12, č. 2 (2002), s. 44–52.
- ŽÁČEK, Pavel: *Boje o minulost*. Deset let vyrovnávání se s komunistickou minulostí: pokus o předběžnou bilanci. Brno, Barrister & Principal 2000. 132 s.:
- ŽÁČEK, Pavel: Celostátní projekt »Klín«. In: *Securitas imperii*, sv. 2. Praha, 1994, s. 60–87.
- ŽÁČEK, Pavel: Hlavní správa kontrarozvědky v dokumentech (1988–89). In: *Securitas imperii* sv. 2. Praha, 1994, s. 158–270.
- ŽÁČEK, Pavel: Nástroj triedneho štátu. Organizácia ministerstiev vnútra a bezpečnostných zborov 1953–1990. Bratislava, Ústav pamäti národa 2005. xxii, 389 s. (Dokumenty)
- ŽÁČEK, Pavel: Proti vnitřnímu nepříteli. Nástin činnosti správy StB České Budějovice v roce 1989. In: *Jihočeský sborník historický*, sv. 73 (2004), s. 215–230.
- ŽÁČEK, Pavel: *Přísně tajné*. Státní bezpečnost za normalizace. Vybrané směrnice a metodické pokyny politické policie z let 1978–1989. Praha, Votobia 2001. 269 s.
- ŽÁČEK, Pavel: *Štb na Slovensku za »normalizácie«*. Agónia komunistickej moci v zvodkách tajnej polície. Bratislava, Ministerstvo spravodlivosti SR 2002. 362 s. (Zrkadlo komunistickej moci ; 1)

- ŽÁČEK, Pavel: Tajné služby v šedých časech. Nechvalně proslulá Státní bezpečnost prošla po srpnové okupaci důkladnou čistkou a reorganizací. Její metody se však do posledních dnů režimu významně nezměnily. In: *Přítomnost*, (zima 2004), s. 13-15.
- ŽÁČEK, Pavel: V čele StB. Pád režimu v záznamech důstojníka tajnej policie. Bratislava, Ústav památi národa 2006. 260 s. (Dokumenty)
- ŽÁK, Václav: V čem vlastně přežívá Charta 77. In: *Hospodářské noviny*, roč. 46, č. 16 (2002), s. 10.

III. Soupis monografií a článků vydaných v lednu 2007

- AUST, Ondřej: Rozkaz KSČ: Ihned zničit! Komunistická propaganda už zkrraje ledna 1977 vyrazila proti signatářům Charty 77. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 8, příl. AntiCharta 77. 30 let poté (2007), s. I-II.
- BENDOVIÁ, Kamila - NAVARA, Luděk: Můj život s Chartou. Ženy v Chartě byly statečnější, říká K. Bendová. Když byl muž ve vězení, starala se o pět dětí. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 18, č. 3 (2007), s. A10.
- BENDOVIÁ, Kamila - DRCHAL, Václav: Muž Chartu podepsal za celou rodinu. Rozhovor. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 7, příl. Charta 77. 30 let poté (2007), s. IV.
- BLAHUŠ, Petr: Agent Filip - těžké trauma chartistů. Elitní spolupracovník StB Muraško vyrazil i dodávky samizdatů od Jana Kavana pro Chartu 77. In: *Právo*, roč. 17, č. 6 (2007), s. 7.
- BLAHUŠ, Petr: Jiří Hájek - zapomenutá osobnost Charty 77. In: *Právo*, roč. 17, č. 3 (2007), s. 4.
- BLAŽEK, Petr: Alchymie podpisové akce. Příběh vzniku Prohlášení Charty 77, které se tvůrcům podařilo utajit před Státní bezpečností. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 6, příl. Charta 77. 30 let poté (2007), s. I-II.
- BLAŽEK, Petr: Jednotný postup strany. Dokumenty z Národního archivu. In: *Listy*, roč. 37, č. 1 (2007), s. 65-66.
- BLAŽEK, Petr - MALECKÝ, Robert: »Měl to být důkaz pro stíhání«. rozhovor. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 5 (2007), s. 3.
- BLAŽEK, Petr: Podepsal Chartu, ale v rámci úkolu... [Jiří Kořínek, agent StB]. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 7, příl. Charta 77. 30 let poté (2007), s. II.
- BLAŽEK, Petr - MALECKÝ, Robert: »Připomíná to gangsterské filmy«. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 6, příl. Charta 77. 30 let poté (2007), s. VII.
- BOUČKOVÁ, Tereza - ŠVAGROVÁ, Marta: Jsem spíš zapisovatelka života. Rozhovor. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 5 (2007), s. 13-14.
- BŮTORA, Martin: O té zvláštní děsivosti. In: *Hospodářské noviny*, č. 5 (2007), s. 9.
- BYLY to odlišné světy. Diskuse o Chartě 77 a politických věznicích z padesátých let. Petr Blažek, Petr Koura, Petruška Šustrová, Jan Wunsch. In: *Babylon*, roč. 16, č. 5 (2007), s. 8.
- ČARNOGURSKÝ, Ján: Jak režim nechtě stvořil elitu. In: *Hospodářské noviny*, č. 1 (2007), s. 11.
- ČECHLOVSKÁ, Magdalena: Deset čtvrt hodin pro Ženy Charty 77. In: *Hospodářské noviny*, č. 5 (2007), s. 11.
- DIKOBRAZ proti Chartě v lednu a únoru 1977. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 8, příl. AntiCharta 77. 30 let poté (2007), s. VI.
- DOKUMENT Jsme občané! - a jedna z diskusí o něm. Dokument Jsme občané! si bere zřejměmu inspiraci z Charty 77, od slohu, přes metodu argumentace, až po dataci: 1.1.2007 - přesně k třicátému výročí. In: *Literární noviny*, roč. 18, č. 3 (2007), s. 3.
- DOLEŽAL, Bohumil: Co dneska zbylo z Charty 77. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 18, č. 5 (2007), s. D5-6.
- DRCHAL, Václav: Charta SSSR zatopí, věřila CIA. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 7 (2007), s. 4.

- DRCHAL, Václav: O statečnosti v kritické chvíli. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 7, příl. Charta 77. 30 let poté (2007), s. IV.
- DRCHAL, Václav: Tuzexové bony ze Švédska. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 7, příl. Charta 77. 30 let poté (2007), s. III.
- HANÁK, Jiří: Nic neobvyklého. In: *Právo*, roč. 17, č. 5 (2007), s. 9.
- HAVLÍČEK, Dušan: Charta 77 a VONS v Listech. In: *Listy*, roč. 37, č. 1 (2007), s. 6–18.
- HOLUB, Petr: Proč vzpomínat právě na Chartu 77. In: *Týdeník Rozhlas*, č. 6 (2007), s. 16.
- HOMOLOVÁ, Marie: Příběhy neobyčejných podpisů. Tři lidé, jež před třiceti lety spojila Charta 77. Kantorka [Jarmila Stibicová], z níž se stala legenda pardubického disentu, máma [Hana Jüptnerová], která podepsala jako těhotná, vysoškolák [Martin Hildemann], na něhož zbylo místo závozníka. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 18, č. 5, s. C2.
- HRADÍLEK, Tomáš – WEISS, Martin: Být v ČSSD, postavil bych se Paroubkovi, říká T. Hradílek, mluvčí Charty 77 a jediný český polistopadový ministr, který se vzdal úřadu, aniž by musel. Rozhovor. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 11 (2007), s. 11.
- HUČÍN, Vladimír: Hučín o Chartě. In: *Český dialog / Czech Dialogue*, č. 1/2 (2007), s. 43.
- CHARTA 77. Co naštvalo komunisty. Zkrác. přepis Prohlášení Charty 77. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 18, č. 5 (2007), s. A12.
- CHRAMOSTOVÁ, Vlasta: ...ještě po třiceti letech. Část 1, Až po Kubáska? In: *Listy*, roč. 37, č. 1 (2007), s. 34–35.
- CHUCHMA, Josef: S antichartou u konce s dechem. Uplynulo třicet let od exemplárního ponížení českého národa. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 18 (2007), č. 23, s. D5–D6.
- JANOUC, František – DRCHAL, Václav: Nejvíce dali Soros a Havel. Rozhovor. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 7, příl. Charta 77. 30 let poté (2007), s. III.
- JUMR, Václav: Charta 77 a dnešek. In: *Haló noviny*, roč. 17, č. 7 (2007), s. 9.
- KADLEČÍK, Ivan: Komu zvoní? Zvoní tebe! [Přet. z ledna 1977]. In: *Mosty*, roč. 16, č. 2 (2007), s. 5.
- KANTOR, Lukáš: Velká neznámá Jiří Hájek. Temnoty signatáře Charty 77. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 18, č. 23 (2007), s. D5–6.
- KARÁSEK, Svatopluk: Jak jsme se dožili lepších časů. In: *Hospodářské noviny*, č. 4 (2007), s. 9.
- KLÍMA, Ivan: Jak jsem se stal přítelem americké herečky. In: *Xantypa*, roč. 13, č. 1 (2007), s. 43.
- KOJZAR, Jaroslav: Poučení z Charty. In: *Haló noviny*, roč. 17, č. 11 (2007), s. 7.
- KOMÁREK, Stanislav: Proč jsem nepodepsal, čili vzpomínky mladíka. In: *Hospodářské noviny*, č. 1 (2007), s. 11.
- KOSTŮR, Jiří: Třicáté výročí Charty 77 »bezejmenným« pohledem. In: *Právo*, roč. 17, č. 3, lit. příl. Salon (2007), s. 3.
- KRÁM, Jiří – ŠTEFEK, Jiří: 30. výročí Charty 77 více než aktuální. In: *Český dialog / Czech Dialogue*, č. 1/2 (2007), s. 9.
- KŘIVAN, Karel: Úspěšná mediální kampaň loajality. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 8, příl. AntiCharta 77. 30 let poté (2007), s. III.
- KŘÍŽ, Karel: Všichni chartisté zasloužili se o stát. In: *Hospodářské noviny*, č. 10 (2007), s. 11.
- KŘÍŽKOVÁ, Marie Rút – POSPÍŠIL, Filip – BLAŽEK, Petr: Agenti v církvi byli záluďní. O roli křesťanů v disentu, o katolické církvi a jejím vyrovnání s minulostí hovoří někdejší mluvčí Charty 77 Marie Rút Křížková. In: *A2*, roč. 3, č. 3 (2007), s. 1, 14–15.
- KUČERA, Vladimír: Zbabělost Ivana Mládka. Zpěvák a bavič prý »nenávidí socialismy«. Přesto měl podpis pod antichartou. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 18, č. 19 (2007), s. A8.
- KUŽVART, Petr: Naděje na občanskou emancipaci existuje! In: *Literární noviny*, roč. 18, č. 3 (2007), s. 3.

- LANDOVSKÝ, Pavel – KLAUSOVÁ, Kamila: To sú enim taková embéčka. In: *Týden*, č. 1 (2007), s. 35–37.
- MACHALICKÁ, Jana: Kolaborace s režimem? Jak kdo. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 8, příl. AntiCharta 77. 30 let poté (2007), s. IV.
- MALECKÝ, Robert: Chartisté se z politiky vytrácejí. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 5 (2007), s. 3.
- MALECKÝ, Robert: Objev. Podpisy prvních chartistů nalezeny. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 5 (2007), s. 1, 3.
- MALÝ, Václav – MALECKÝ, Robert: Málem nás opravdu zničili. Rozhovor. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 6, příl. Charta 77. 30 let poté (2007), s. VII.
- MERHAUT, Vladislav: Podepsal jsem... In: *Právo*, roč. 17, č. 3, lit. příl. Salon (2007), s. 2–3.
- MLUDEK, Ivo: V ocelovém srdci republiky byl život signatářů krapet jiný. In: *Hospodářské noviny*, č. 5 (2007), s. 9.
- NĚMCOVÁ, Dana – JIRKŮ, Irena: Je lepší být dobrá než úspěšná. In: *Přítomnost*, (zima 2007), s. 56–57.
- NĚMCOVÁ, Dana – ŠUSTROVÁ, Petruška: Odkaz chrání správci. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 7, příl. Charta 77. 30 let poté (2007), s. V.
- NOVOTNÝ, Jan: Před Chartou a po Chartě. Co se dá dělat, stal jsem se pamětníkem a nemohu odolat, abych nepoučoval nepamětníky a nevaroval je před bludy a simplifikacemi jiných pamětníků. Takže patero komentářů k častým míněním o Chartě 77. In: *Listy*, roč. 37, č. 1 (2007), s. 3–5.
- PALOUŠ, Martin – ŠUSTROVÁ, Petruška: Lidská práva, mé téma z Charty. Rozhovor. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 6 (2007), s. 11.
- PATOČKA, Jakub: Chtělo by to nějakou Chartu...: lidí, jimž je jasné, čím a jak lze dnes na Chartu 77 navazovat ve střetu s neolibérální normalizací, není úplně zanedbatelné množství. In: *Literární noviny*, roč. 18, č. 2 (2007), s. 3.
- PATOČKA, Jakub: Proč jsem nepodepsal výzvu Jsme občané! In: *Literární noviny*, roč. 18, č. 3 (2007), s. 3.
- PATOČKOVÁ, Jana – MACHALICKÁ, Jana: Bylo to hanobení nás všech, říká o antichartě teatroložka J. Patočková, dcera filozofa Jana Patočky, který stál u zrodu Charty 77. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 8, příl. AntiCharta 77. 30 let poté (2007), s. IV.
- PEŇÁS, Jiří: Věčná sláva ztroskotanců a zaprodanců. In: *Týden*, č. 1 (2007), s. 30–34.
- PITHART, Petr: Charta 77 po třiceti letech. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 4 (2007), s. 1, 10.
- PLACÁK, Petr: Disent nebo opozice? Polemika P. Placáka s E. Mandlerem a B. Doležalem o Ch 77. In: *Babylon*, roč. 16, č. 5 (2007), s. 6–7.
- PLACÁK, Petr: Charta 77 viděná z odstupu. Bohumilu Doležalovi jsou bližší jeho efektní intelektuální teze než osudy jednotlivých lidí. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 18, č. 17 (2007), s. D6.
- POVOLNÝ, Mojmír: *Zápas o lidská práva*. Rada svobodného Československa a helsinský proces 1975–1989. Brno, Stilus Press 2007. 382 s. (Prameny a studie k dějinám československého exilu 1948–1989, sv. 10)
- PROČ jsem (ne)podepsal antichartu?. MF Dnes se zeptala lidí, jejichž podpisy se objevily na arších proti Chartě 77, někteří však tvrdí, že nic nepodepsali. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 18, č. 17 (2007), s. A12.
- PROHLÁŠENÍ Charty 77. Dokument. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 6, příl. Charta 77. 30 let poté (2007), s. VIII.
- PROHLÁŠENÍ známé jako anticharta. Dokument. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 8, příl. AntiCharta 77. 30 let poté (2007), s. V.
- PROCHÁZKA, Michal: Opomíjené ženy disentu. Česká televize připravila k 30. výročí vzniku Charty 77 překvapivý hold. In: *A2*, roč. 3, č. 1 (2007), s. 18.

- PROCHÁZKA, Michal: Ponižování dětí a Vánoce ve vězení. Česká televize začíná vysílat dokumentární seriál *Ženy Charty 77*. In: *Právo*, roč. 17, č. 4 (2007), s. 17.
- PROCHÁZKOVÁ, Lenka: Osamělost Jana Palacha [Úryvky ze samizd. knihy naps. 1988]. In: *Mosty*, roč. 16, č. 3 (2007), s. 3.
- PRVNÍ podpisy souhlasu s Prohlášením Charty 77. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 6, příl. Charta 77. 30 let poté (2007), s. III–VI.
- PŘÍHODA, Petr: Třicet let od Charty 77. In: *Přítomnost*, (zima 2007), a. 3.
- REJCHRT, Miloš: Nevypadá to tu jako v Bělorusku. I díky Chartě. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 6 (2007), s. 1, 10.
- REJCHRT, Miloš – ŠUSTROVÁ, Petruška: Zdaleka nic není ztraceno. I dnes u nás lidé touží po poctivosti, tedy po mravnosti, říká farář M. Rejchrt, bývalý mluvčí Charty 77. Rozhovor. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 8, (2007), s. 11.
- ROTREKL, Zdeněk – PLACÁK, Petr: Dobrý den, Zdeněk Rotrekl z Brna. Rozhovor Babylonu s básníkem Zdeňkem Rotreklem. In: *Babylon*, roč. 16, č. 5 (2007), s. 1, 5.
- ROUBALOVÁ, Věra – ŠUSTROVÁ, Petruška: Lidi z nás měli většinou strach, říká sociální pracovníce a psychoterapeutka V. Roubalová, která uzavírala štafetu mluvčích Charty 77. Rozhovor. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 9, (2007), s. 11.
- SCHOVÁNEK, Radek: Devět agentů mezi námi. Státní bezpečnost zveřejnění Charty 77 zabránit nedokázala, o to brutálnější bylo další desetiletí. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 7, příl. Charta 77. 30 let poté (2007), s. I–II.
- STÁREK, Vladimír: Signatáři byli morálně odsouzeni. Hodnocení Charty 77 ze strany StB a spolupráci mezi bezpečnostními orgány socialistického Československa a Polské lidové republiky odkládá přetištěný historický dokument. Zkrác. přepis projevu ved. delegace FMV ČSSR náčelníka X. S-SNB V. Stárka na jednání se zástupci polského ministerstva vnitřní z roku 1977. Přel. Petr Blažek. In: *A2*, roč. 3, č. 1 (2007), s. 23.
- STEHLÍK, Michal: Charta 77 třicetiletá. Pořád se máme co učit. In: *Mladá fronta Dnes*, roč. 18, č. 4 (2007), s. A9.
- SVĚRÁKOVÁ, Tereza: Hrozili likvidací jejích dětí. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 5 (2007), s. 13.
- SZYMANOWSKI, Maciej: Dobrá značka – tak jako Škoda a pivo. In: *Hospodářské noviny*, č. 5 (2007), s. 9.
- ŠABATA, Jaroslav: O českém zpátečnictví. In: *Literární noviny*, roč. 18, č. 4 (2007), s. 3.
- ŠABATOVÁ, Anna – ŠUSTROVÁ, Petruška: Nelze vše nechat na institucích, říká dosavadní zástupkyně ombudsmana A. Šabatová, před dvaceti lety jedna z mluvčích Charty 77. Rozhovor. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 7 (2007), s. 11.
- ŠARADIN, Pavel: Je třeba revidovat dějiny? Jako každý rok v lednu připomněla média nejružnějšími způsoby výročí vzniku Charty 77, letos již třicáté. Vyrovnával se s ním i její signatář Bohumil Doležal v článku Co dneska zbylo z Charty 77 (*Mladá fronta Dnes* 6.1.2007). Autor textu jej uvedl »jako výraz jakési sebekritiky«. In: *Listy*, roč. 37, č. 1 (2007), s. 19–20.
- ŠIKLOVÁ, Jiřina: Charta 77 – nic zákonité, ale cíl. In: *Mosty*, roč. 16, č. 2 (2007), s. 1.
- ŠIKLOVÁ, Jiřina: Nic, co je cenné, nebývá zadarmo. In: *Hospodářské noviny*, č. 1 (2007), s. 11.
- ŠIKLOVÁ, Jiřina: Šest set textů pohromadě... In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 7, příl. Charta 77. 30 let poté (2007), s. V.
- ŠIMEČKA, Martin M.: Charta jako pozitivní mýtus. Vzdor z ledna 77 patří k velkým objevům minulého století. In: *Respekt*, roč. 18, č. 2 (2007), s. 3.
- ŠIMEČKA, Milan: Ludvíkovi Vaculíkovi namiesto fejtónu. [Přet. z 15.1.1977]. In: *Mosty*, roč. 16, č. 2 (2007), s. 4.
- ŠINÁGL, Jan: Třicet let od vzniku Charty 77. In: *Český dialog / Czech Dialogue*, č. 1/2 (2007), s. 4.
- ŠIŠKA, Miroslav: Dobrodružství při narození Charty 77. In: *Právo*, roč. 17, č. 5 (2007), s. 21.

- ŠUSTROVÁ, Petruška: »Konečné řešení« domů chartistů. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 7, příl. Charta 77. 30 let poté (2007), s. IV.
- ŠVAGROVÁ, Marta: Někdy se bály, ale neváhaly. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 5 (2007), s. 16.
- TĚŽKÁ pozice mluvčích Charty 77. Chronologický přehled mluvčích Charty 77. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 7, příl. Charta 77. 30 let poté (2007), s. VI.
- TŘEŠŇÁK, Petr: Chartistou na konci světa. Zapomenutý western z východního bloku. In: *Respekt*, roč. 18, č. 2 (2007), s. 13–15.
- UHL, Petr: Kritika Charty 77 zprava i zleva. In: *Právo*, roč. 17, č. 4 (2007), s. 16.
- UHL, Petr: Odpověď na nesvobodu. S Petrem Uhlem o ideovém rozpětí chartistů. Filip Horáček, Lukáš Rychetský. In: *A2*, roč. 3, č. 1 (2007), s. 1, 14–15.
- UHL, Petr – MALECKÝ, Robert: Zlomených lidí bylo zřejmě více [Jiří Kořínek, agent StB]. Rozhovor. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 7, příl. Charta 77. 30 let poté (2007), s. II.
- VACULÍK, Ludvík: Komu patří pomsta? [Přet. z 25.2.1977]. In: *Mosty*, roč. 16, č. 2 (2007), s. 5.
- VACULÍK, Ludvík – MALECKÝ, Robert: Písařky, obálky a jeden omyl. Rozhovor. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 6, příl. Charta 77. 30 let poté (2007), s. II.
- VACULÍK, Ludvík: Sud vína. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 7 (2007), s. 12.
- VACULÍK, Ludvík: Šálek kávy při výslechu. [Přet. z 20.1.1977]. In: *Mosty*, roč. 16, č. 2 (2007), s. 4–5.
- VANČURA, Jiří: Jsme občané? In: *Listy*, roč. 37, č. 1 (2007), s. 83.
- VANČURA, Jiří: Kámen do stojaté vody. Sedm poznámek o Chartě. In: *A2*, roč. 3, č. 1 (2007), s. 19.
- VÁŠÁK, Vašek: Třicet let Charty 77. In: *Xantypa*, roč. 13, č. 1 (2007), s. 40–44.
- VONDRA, Alexandr – ŠUSTROVÁ, Petruška: Co spojuje Chartu 77 a ODS. Je to snaha o maximální svobodu pro občany, říká vicepremiér A. Vondra, bývalý mluvčí Charty 77. Rozhovor. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 10 (2007), s. 11.
- VYSTRČIL, Tomáš: Chartisté a ztracená generace. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 13 (2007), s. 11.
- ZÍDEK, Petr: Charta a teror. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 11, příl. Orientace (2007), s. IV.
- »ZTROSOTANCI a samozvanci«. Zkrác. přet. článku z Rudého práva (14.1.1977). In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 8, příl. AntiCharta 77. 30 let poté (2007), s. III.

V březnu 2007 vyšly dvě pozoruhodné publikace, které mají vztah k problematice Charty 77 a jejichž bibliografické údaje zde dodatečně zaznamenáváme:

- THOMAS, Daniel C.: *Helsinský efekt. Mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismus*. Z angl. přel. Jan Růžička. Praha, Academia a ČSDS 2007. 322 s.
- „Tentokrát to bouchne.“ Edice dokumentů k organizaci a ohlasům kampaně proti signatářům Charty 77 (leden – únor 1977). K vyd. přípr. Petr Blažek. Praha, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta ve spolupř. s Odborem archiv bezpečnostních složek MV ČR 2007, 139 s. Petrem Blažkem připravená publikace obsahuje 25 dokumentů, které jsou (až na dva) obsaženy také v edici *Charta 77*. Dokumenty 1977–1989, a to pod čísly: D1, D1.1 (a, b, c), P3/1, P3/2, P3/3, P5/1, P5/2, P7/2, P7/3, P7/5, P7/6, P8/3, P9/1, P9/2, P9/3, P9/4, P9/7. Pečlivě editovaná Blažkova edice obsahuje také několik faksimilií. (V. P.)

Tematický rejstřík k obsahu dokumentů

(D1–D598)

(Není-li uvedeno jinak, jsou hesla řazena abecedně)

1. Charta 77

Bilance vlastní existence a činnosti D14 (4 měsíce), D20 (9 měsíců), D35 (1 rok), D133 (3 roky), D188 (5 let), D294 (8 let), D363 (10 let)

Desáté výročí Charty 77 D355, D362, D363, D381, D383, D384, D385

Dopis signatářům (leden 1987) D363

Fond občanské pomoci D95, D100

Fóra Charty D363, D400 (1. fórum), D429 (2. fórum) (též P10/15 a P10/16)

O formách, metodách a výsledcích působení D14, D17, D20, D30, D35, D74, D99, D129, D133, D142, D188, D233, D344, D355, D363, D464, D472, D506, D507, D516, D522, D523, D572, D590

Informace o Chartě 77 D99, D270

Kolektiv mluvčích D133, D142, D363, D516

Klub mluvčích D363, D368

Odvolání podpisu D344, D387, D415, D509

Policejní a soudní represe vůči signatářům a sympatizantům Charty 77 D2, D3, D27, D32, D38, D41, D43, D44, D47, D50, D51, D54, D55, D56, D57, D70, D78, D83, D107, D125, D127, D140, D148, D152 (K. Soukup), D156, D163, D171, D174, D177, D203, D248, D292, D304, D330, D341, D368, D425, D428, D438

Viz též Československo – Soudní procesy a trestní stíhání

Policejní provokace proti Chartě 77 D30, D64, D200, D533

Prohlášení Charty 77 z 1. ledna 1977 D1

Příprava dokumentů (Stoupencům a signatářům) D74

Propouštění ze zaměstnání v souvislosti s Chartou 77 D16, D19

Přehledy vydaných dokumentů D201, D208, D224, D249, D268

Seznamy signatářů Prohlášení Charty 77 D1, D6, D11, D17, D33, D53, D71, D101, D115, D147, D173, D195, D231, D271, D302, D347, D358, D387, D402, D415, D440, D455, D478, D494, D509, D539, D565, D583, D598

Střídání mluvčích Charty 77 D20, D77 D15, D20, D48, D76, D93, D109, D130, D164, D186, D225, D230, D269, D293, D321, D361, D441, D511, D580

Tiskové kampaně proti Chartě 77 D3, D8, D125, D161, D162, D356, D366

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) D44, D107, D463

Výzvy a prohlášení

Prohlášení k 1. máji 1989 D549

Prohlášení k 30. výročí Všeobecné deklarace lidských práv D84

Prohlášení k 200. výročí vyhlášení Deklarace práv člověka D569

Prohlášení ke 40. výročí Všeobecné deklarace lidských práv D504

Slovo ke spoluobčanům (leden 1987) D362

2. Československo

Anketa o občanské morálce v Československu D590

Československý právní řád, zákonodárství

Obecně D42, D200, D209, D299, D273

Návrh zákona o tisku a hromadných sdělovacích prostředcích D591

Novela trestního a tiskového zákona D584

O potřebě správního soudnictví D448

Petiční právo D540

Ustanovení zákona o Sboru národní bezpečnosti D135, D350

Zákonné opatření k ochraně veřejného pořádku D536

Zákon o tzv. ochranném dohledu D277

Dějiny, minulost, historické události

Dějiny, historická paměť, dějepisceřství D219, D280, D286, D296, D307, D411, D423, D496

Výročí 28. října 1918 D75, D423, D493, D496, D499, D500, D574, D585, D588

Prohlášení k 40. výročí ukončení druhé světové války D301

Oběti stalinismu v Československu D480, D544

Ochrana kulturních památek D452, D541

Stav židovských kulturních památek a zamlčování holocaustu D541

30. výročí procesu s tzv. protistátním centrem „Slánský a spol.“ D219

- Demonstrace v Československu** (v chronologickém pořadí)
 Výročí smrti Johna Lennona D327
 „Svíčková“ demonstrace v Bratislavě (25. 3. 1988) D454
 21. srpna 1988 v Praze D484, D488
 28. října 1988 v Praze D497, D499, D500, D501
 10. prosince 1988 v Praze D506, D508
 leden 1989 („Palachův týden“) D515, D518, D524, D531
 21. srpna 1989 D572, D575
 28. října 1989 D585, D588
 17. listopadu 1989 D594
- Diskriminace dětí v přístupu do škol** – viz Právo na vzdělání
- Dodržování mezinárodních dohod a závazků** D4, D42, D199, D311, D329, D339, D373, D419, D504, D551
- Hospodářská a sociální práva** D10, D16, D40, D92
 Diskriminace v zaměstnání a povolání D40, D49, D92, D121, D144, D170, D204, D242, D279, D303, D470
- Jaderná energetika** D80, D102, D263, D335, D392
 Jaderná elektrárna Temelín D392
- Manifestace ke Dni lidských práv** D1987 D430, D437, D445
- Mír, mírové hnutí** viz 3. Evropa a ostatní svět
- Náboženská práva a svoboda vyznání** D13, D193, D196, D209, D213, D227, D340, D449, D450, D454, D490
 Kláštery, řeholní řády D236, D291
- Návrh na udělení Nobelovy ceny míru Václavu Havlovi** D528, D529
- Nedotknutelnost osob a obydlí** D140
- Odborová práva** D10, D49, D86, D204, D216, D389
- Pobyt sovětských vojsk v ČSSR** D212, D215, D379, D475, D555, D593
- Policejní zásahy**
 proti soukromým přednáškám D136, D141
 proti soukromému promítání filmu D298
 proti Györgyovi Vargovi (převážení literatury) D451
- Postavení menšin**
 Postavení Romů v ČSSR D85
 Maďarská menšina v ČSSR D223, D382, D384, D435, D482
- Potlačování práv a svobod ve sféře literatury, hudby, umění a vědy**
 Diskriminace spisovatelů D18, D182, D192, D238, D316
 Zabavování a ničení děl umělecké a vědecké literatury D238
 Zákazy a omezování v oblasti populární hudby D29, D45, D255
 Jazzová sekce D345, D356, D376
- Používání stříelných zbraní čs. pohraničníky** D350
- Práva rodičů, dětí a mládeže** D239, D327, D367
 Programová úvaha Prostor pro mladou generaci D327
- Právo na vzdělání** D5, D31, D141, D146, D205, D265, D276, D353, D538, D578
- Právo na svobodu informací** D73, D290
- Právo na listovní tajemství** D419
- Reforma českého pravopisu** D393
- Reforma politického systému** D299, D301, D336, D350, D418, D448, D473, D488, D568
- Rozmístění sovětských raket v Československu** D261 D378, D379
- Semtex v rukou zahraničních teroristů** D513
- Situace v uměleckých svazech** D421
- Soudní procesy, trestní stíhání**
 R. Battěk D148, D151, D157, D159, D165, D168, D172, D180, D288
 P. Cibulka D113, D145, D586
 M. Černý, J. Lederer, J. Šimsa D67
 Josef Danisz D134, D135
 S. Devátý D447, D542, D543, D576
 M. Duray D223
 V. Havel D229
 Jazzová sekce D345, D376
 I. Jirous D45
 P. Kohout (zbavení občanství) D118
 V. Laštůvka a A. Macháček D24, D39
 „Lederer a spol.“ (V. Havel, O. Ornest, F. Pavlíček) D23, D25, D34, D39
 J. Lederer D67
 L. Lis D225, D226, D237, D250, D252
 „Ruml. a spol.“ D207
 Jar. Šabata D69, D89, D90, D91, D94, D98
 J. Šimsa D57, D67
 Vokno a F. Stárek D207, D211, D563
 J. Wonka D409
 P. Wonka D409, D422, D465, D466, D468, D469, D545
- Soudní perzekuce signatářů Charty 77 D70
 Soupis čs. politických vězňů (leden 1989) D519
 Trestní stíhání a proces se členy VONS (1979) D107, D108, D111, D114, D116, D119, D120, D123, D125, D128, D131, D190, D587
 Vražda číšníka v Praze 6 (StB) D401, D412
 Žádost o zastavení perzekuce a propuštění politických vězňů D47, D181, 182
 Žádost o zastavení politických procesů D380
- Stanovisko k „vnitrostraničká informací“ o nezávislých občanských iniciativách** D472
- Stav čs. hospodářství** D228, D235, D275, D319, D424, D426, D488
 Korupce a úplatkářství ve veřejném a hospodářském životě D235

Stav lidských a občanských práv v Československu
D1, D14, D35, D42

Stížnosti na nedodržování povinnosti odpovídat na návrhy a podněty D220, D264

Symposium Československo `88 D489, D502

Svatořečení Anežky Přemyslovny D592

Svoboda pohybu a pobytu, překážky cestování D42, D97, D138, D317, D342, D395, D398

Věda a výzkum D210

Vězeňství v ČSSR D52, D137, D206, D407

Vojenská intervence v Československu v srpnu 1968
D58, D62, D65, D153, D254, D285, D312, D343, D406, D453, D481, D566, D567, D574, D593

Východoněmečtí uprchlíci v Praze D577

Základní vojenská služba D386, D418

Zdraví, zdravotnictví D266, D284
Požívání omamných drog v Československu D266

Zrušení práva absolutní přednosti jízdy D96

Žádosti a výzvy prezidentovi o amnestii D68, D69, D111, D184, D221, D245, D260, D277, D422, D531

Životní prostředí D176, D251, D263, D305, D314, D392, D400, D532, D554, D559, D571
Situace v Severočeském kraji D251
Vodní dílo Gabčíkovo-Nagymaros D314, D392, D532, D559
Těžba zlata u Mokrska D554

Životní úroveň D106, D124, D191
Postavení důchodců D143
Bytová situace D367

3. Evropa a ostatní svět „Berufsverbot“ v SRN D26

Dopisy mezinárodním a zahraničním institucím a jejich představitelům, osobnostem v zahraničí
Amnesty International D157, D159
Edgbertu Boekerovi a Mentu Janu Faberovi D439
Časopisu Beszeló D385
Členským zemím NATO D555
Evropskému Kulturnímu fóru v Budapešti D316
Francouzské demokratické konferenci práce D139
Francouzské komunistické straně D104
Generálnímu tajemníkovi OSN D146, D273, D503
Michailu Gorbačovovi D379
Billu Grahamovi (USA) D222
G. Gumbaridzemu (Gruzie) D547
Steny H. Hoyerovi (USA) D397
Wojciechu Jaruzelskému D258
Konferenci o lidské dimenzi KBSE v Paříži D551
Konferenci v Torontu D493

Bruno Kreiskému D217, D246
Kulturfront ve Stockholmu D58
Labour Party D385
Mezicírkevní mírové radě D213
Mezinárodnímu centru PEN-klubu v Paříži D238
Mezinárodnímu Červenému kříži D432
Mezinárodní federaci pro lidská práva D145
Mezinárodní organizaci práce D242, D279, D470
Mezinárodnímu výboru na podporu Charty 77 D194
François Mitterrandovi D180
Národnímu svazu francouzských studentů D87
Nizozemskému velvyslanectví v Praze D197
Norskému svazu spisovatelů D100
Odborovým konferencím v zahraničí D139, D149
Organizaci Workmen's Circle D483
Polskému velvyslanectví v Praze D216
Poslancům Evropského parlamentu D567
Radě Čechů a Slováků v Jihoafrické republice D324
Radě svobodného Československa D320, D338
Redakci časopisu L'Alternative v Paříži D218
Karlů Schwarzenbergovi D365
Socialistické internacionále D158, D231, D337
Socialistické straně Itálie D377
Společnosti Memorial (Moskva) D544
Straně zelených v SRN D233
Světové odborové federaci D49, D216
Účastnickým státům KBSE D515
Unita v Angole D241
Velvyslanectví SSSR v Praze D132, D185
Výboru Helsinki Watch v USA D112

KBSE a helsinský proces (řazeno chronologicky)
Závěrečný akt D150, D311
Následné schůzky
Bělehrad D22, D37, D46
Madrid D150, D155, D160, D167, D169, D193, D215, D262, D267
Viedeň D352, D414, D435, D521
Konference expertů pro otázky lidských práv v Ottawě (květen 1985) D299
Evropské kulturní fórum v Budapešti (1985) D316
Konference účastnických států KBSE o mezilidských vztazích v Bernu D334
Fórum o lidských a občanských právech v Moskvě D428
Nezávislý seminář o lidských právech v Moskvě (1987) D434
Návrh pásma důvěry ve střední Evropě D458
Konference o lidské dimenzi v Paříži (květen 1989) D551

Mezinárodní paktů o občanských a lidských právech
D1, D4, D9, D42, D199, D299, D329, D339, D373

Mezinárodní solidarita s Chartou 77 D2, D28, D36, D59, D82, D87, D95, D114, D117, D232, D309, D381, D436, D464, D486, D487, D517, D524, D529, D537, D575

Mír a mírové hnutí
Charta 77 k mírovému hnutí na Západě D183, D198, D202, D234, D253, D274, 278, D281, D283, D331, D333, D348, D349, D405, D431, D439, D557
Dopisy Charty 77 čs. institucím k otázkám míru D282, D346, D458
Mezinárodní mírový seminář ve Varšavě D390

Mírovým aktivistům v NDR D399
Světové shromáždění za mír, život, proti jaderné válce
(Praha 1983) D243, D244, D247, D248
Pražská výzva D297, D310
Mezinárodní mírový seminář Praha 88 (červen 1988)
D460, D476, D483, D557

Pražská výzva (březen 1985) D297, D310

**Prohlášení ke katastrofě jihokorejského dopravního
letadla** D257

Rozpuštění Varšavské smlouvy a NATO D297, D555

Setkání se zahraničními představiteli

(řazeno chronologicky)
s nizozemským ministrem zahraničí Maxem van der
Stoelem D12
se členy Francouzské komunistické strany D103
se členy delegace ministra Rollanda Dumase D306
se státním ministrem zahraničních věcí Velké Britá-
nie Timothym Rentonem D368
s náměstkem ministra zahraničí USA Johnem White-
headem D368, D446, D498
s členy Kongresu USA D370
s poslanci norského parlamentu D375
se členy Senátu USA D391, D456
se členy australské vládní delegace D395
s poslanci Spolkového sněmu SRN D403
s vedoucím činitelem státního departmentu USA
M. Wenickem D427
s nizozemským ministrem zahraničí Hansem van den
Broekem D461
s náměstkem britského ministra zahraničí Davidem
Mallorem D477
s poradcem prezidenta USA Edwardem L. Rownym
D491
s francouzským ministrem zahraničí Rolandem
Dumasem D492
s francouzským prezidentem Françoisem Mitterran-
dem D505
s dánským ministrem zahraničí Urve Ellemann-Jen-
senem D530
s členkou francouzské vlády Edwigou Aviceovou D579

Situace v Nicaragui D220, D338

**Solidarita a spolupráce Charty 77 s obránci lidských
práv, disidenty a opozicí**

v býv. Sovětském svazu D60, D61, D122, D132, D185,
D547, D548, D573
v býv. NDR D61, D77, D105, D202, D399, D535, D577,
D581
v Polsku D161, D162, D187, D189, D289, D318, D332,
D485
Výbor společenské sebeobrany (KSS-KOR) D28, D62,
D63, D64, D66, D78, D119, D166, D258, D272
Solidarňošť D154, D214, D216, D258, D289, D309, D318,
D332, D537
čs.-polská setkání D63, D66, D69, D78
v Rumunsku D442, D479, D520, D552
v Maďarsku D385, D443, D451, D482, D529, D534,
D546, D561, D574
v Číně D558, D560

demonstrace v Tbilisi D547
demonstrace ve Lvově D548
Fatva nad Salmanem Rushdiem D527

Účast na manifestaci Strany zelených v SRN D233

Výměna vězňů mezi Východem a Západem D325

Zahraniční ceny a pocty D82, D335, D351, D357, D364,
D366

Cena Jana Palacha D194, D270, D295, D364 (pozn.)
Erasmova cena Václavu Havlovi D351, D356
Nobelova cena za literaturu Jaroslava Seifertovi D287

4. Zdravice a blahopřání

Oscaru Ariasovi D420
Václavu Černému D300
Jiřímu Hájkovi D474
Václavu Havlovi D597
Ladislavu Hejránkovi D366
Vlastě Chramostové D354
Janu Pavlu II. D81, D178
Ludmile Jankovcové D408
Vladimíru Kadlecovi D416
Jiřímu Kolářovi D582
Anastázi Opaskovi D459
Bedřichu Placákovi D526
Andreji Sacharovovi D175, D363
Vilému Sachroví D369
Jaroslavu Seifertovi D287
H. Gordonu Skillingovi D371
Františku kardinálovi Tomáškoví D564
Desmondu Tutuovi D313, D324
Zdeňku Urbánkovi D417
Františku Vodsoňovi D328
Lechu Wałęsovi D259
Erici Weinzierlové D308
Josefu Zvěřinovi D462

5. Nekrology, kondolence, vzpomínkové statě

Václav Černý D404
Knut Frydenlund D372
Milan Hübl D589
Pavel Juráček D556
František Kriegel D126, D457, D595
Olof Palme D326
Jan Patočka D12, D374
Andrej Sacharov D596
Vilém Sacher D410
Jaroslav Seifert D322, D323
Gertruda Sekaninová-Čakrtová D539
Jaromír Šavrdá D467, D550
Dominik Tatarka D553
Zdeněk Urban D471
Pavel Wonka D486, D545
Jiřina Zelenková D495

50. výročí úmrtí T. G. Masaryka D411
20. výročí sebeupálení Jana Palacha D514
20. výročí sebeupálení Jana Zajíce D525

Rejstřík jmen a názvů institucí

A

Abrahámová Helena 295, 342, 532, 534, 337
Across Frontiers 1020
Adam Josef 295
Adamec František 1061, 337
Adamec Jaroslav 1101, 337
Adamec Ladislav 839, 891, 955, 966, 1045, 1086, 1102, 1121, 1146, 1169
Adámek Josef 295, 409, 411, 422, 423, 424, 456, 460, 476, 483
Adámek Josef ml. 342, 337
Adámek Stanislav 295, 379, 423, 337
Adámek Tomáš 874
Adamíček Richard 1101, 337
Adamík František 853, 863, 864, 1051
Adámková Zdislava 295
Adamová Zdena 80
Adler Zdeněk 421, 424
Aehrenthal Aloys von 918
Africký národní kongres (ANC) 754
Agca Mehmet Ali 391
Ahlmark Per 197
Achrer Jaroslav 1160, 337
Aixner Pavel 30, 337
Ajtmatov Čingiz 947, 1050
Akademická rada studentů 598
Akademie múzických umění (AMU) 925
Akcioburová A. 295
Albert Libor 30, 337
Alberti Fabio 1020
Albnechtová M. 295
Almetidu Ilektra 88, 337
American Federation of Labor – Congress of Industrial Organizations (AFL-CIO) 186
Americká komise pro jadernou energetiku (AEC) 882
Americko-maďarský fond pro ochranu přírody 1094
Americký výbor na podporu lidských práv 269
Améry Carl 24
Ammer Roman 1174, 337
Amnesty International (AI) 24, 65, 191, 261, 267, 269, 271, 290, 354, 357, 368, 394, 396, 515, 553, 753, 754, 799, 1000, 1079, 1164, 123, 188, 198, 242, 258
Andelman David R. 270
Andersen Knut B. 197
Anderson Sten 188
Andraščík František 54
Andreika Algimantas 1035
Andrejev J. V. 121
Andriauskas Ričardas 1035
Androsch Hannes 198
Anežka Přemyslovna 672, 982, 983, 984, 1170, 174
Anisová Françoise 380, 390
Ansembourg Lambert de 997

Antalík Dalibor 874
Antoš Martin 1101, 337
Arabčuk Ivan 1024, 337
Arabčuk Jiří 1024, 337
Arendtová Hannah 323
Argan G. C. 89
Arias Oscar 934
Aron Raymond 805
Aškenázy Ludvík 417
Aubrecht Jiří 30, 337
Auerová Michaela 51, 337
Auersperg Josef 986
Aveline Claude 94
Aviceová Edwige 1158

B

Babáček Mojmír 51, 295, 337
Babiak Jozef 1065
Babickij K. 1034
Babík Milan 295
Bačkovský Jindřich 86
Bahro Rudolf 160, 161, 181, 182, 508
Bahyl Pavol 119
Bachnin Vjačeslav 282
Bachtin Michail 546
Bak P. 295
Bakešová Z. 552
Baková P. 295
Balabán Josef 1174, 337
Balabán Lumír 1101, 337
Balabán Milan 3, 22, 30, 295, 379, 417, 1016, 19, 98, 337
Balabán Vladislav 171, 337
Balabánová Dagmar 1174, 337
Balaj Jan 875, 337
Balák Stanislav 30, 337
Bálek Ivan 30, 968, 338
Bálek Zdeněk 1061, 338
Balliol College Oxfordské univerzity 313, 326, 330
Baráková Eva 958, 1049, 1059, 1067
Barborka Zdeněk 417
Barčák Andrej 187
Barek Antonín 295
Bareš Milan 284
Bareš Robert 284
Bareš Václav 284
Barešová Jana 874
Barfoed Niels 836
Barková Marta 295
Barna Pavel 51, 338
Baron Vladimír 88, 338
Baroš Vladimír 295
Bárta Bohuslav 1024, 338
Bárta Jan 322

Bárta Jaroslav 481
 Bárta Josef 422, 455, 456, 460, 461, 483, 503, 532, 534, 676
 Bárta Zdeněk 30, 295, 476, 532, 535, 1016, 338
 Bartoňová Alena 295
 Bartoš Petr 968, 1038, 1046, 1053, 1067, 1086, 1110, 1138, 1149, 338
 Bartoš Vladimír 498, 338
 Bartoš Zdeněk 51, 338
 Bartošek Karel 3, 30, 131, 154, 172, 174, 295, 479, 19, 173, 207, 338
 Bartošek Zdeněk 30, 338
 Bartošová Hana 991, 338
 Bártová Zora 295, 1016
 Bártů Michal 498, 338
 Bartůšek Václav 1160, 338
 Bašta Jaroslav 3, 30, 220, 19, 338
 Baštinec Tomáš 1042, 338
 Bator Robert 1160, 338
 Battěk Rudolf 3, 22, 30, 80, 106, 124, 135, 157, 167, 260, 261, 295, 304, 306, 307, 313, 314, 318, 322, 323, 330, 331, 332, 336, 341, 342, 343, 347, 348, 349, 350, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 364, 365, 368, 369, 378, 393, 394, 396, 397, 399, 401, 409, 411, 417, 476, 477, 479, 481, 483, 489, 497, 498, 508, 516, 522, 525, 527, 534, 556, 558, 560, 597, 599, 603, 604, 617, 624, 631, 637, 662, 663, 664, 679, 689, 731, 771, 779, 835, 861, 1056, 1060, 1138, 1139, 1165, 1171, 19, 98, 125, 164, 228, 236, 280, 309, 338, 381, 390, 391
 Battěková Alice 80
 Battěková Dagmar 80, 295, 342, 365, 368
 Bauer Edmund 17, 30, 295, 338
 Baxant Petr 88, 338
 Baxantová Eva 88, 338
 Bažant Lubomír 522, 693
 Bažant Luboš 599, 338
 Beatrix královna 805
 Bečková M. 295
 Bednář Jan 17, 30, 292, 295, 377, 379, 390, 18, 338
 Bednář Jiří 3, 30, 160, 161, 163, 167, 260, 292, 295, 304, 312, 331, 377, 390, 19, 125, 338
 Bednařík ing. 225
 Bednařík Josef 17, 30, 51, 338
 Bednářová Anna 295
 Bednářová Irena 712, 338
 Bednářová Otta 3, 30, 97, 119, 124, 128, 160, 169, 172, 260, 261, 264, 270, 275, 283, 295, 300, 350, 352, 358, 369, 393, 399, 400, 408, 453, 476, 827, 874, 998, 2, 19, 115, 214, 234, 338
 Bedřich Jan 224, 233
 Begin Menachem 101
 Bechtleová Gabi 726
 Beijeren Marinus Baron van Aerssen 997
 Bekr Petr 1051
 Bekr Robert 1136, 338
 Belant Jindřich 17, 30, 338
 Bělíková Jarmila 17, 30, 124, 219, 260, 261, 264, 270, 295, 298, 301, 361, 369, 397, 476, 693, 998, 338, 390
 Bell Robert 785, 863, 879
 Bellow Saul 102, 125, 215, 496
 Bělohlávek Jiří 1146
 Bělohoubek Antonín 3, 30, 47, 50, 19, 105, 338
 Bělohradská Hana 417
 Bělohradský Václav 417
 Bělovský Miroslav 292, 295, 342, 338
 Benda Břetislav 1104, 1106, 1107
 Benda Jiří 271
 Benda Marek 580, 581, 582
 Benda Václav 17, 30, 106, 124, 161, 163, 170, 214, 219, 221, 223, 224, 225, 241, 242, 243, 244, 248, 249, 250, 260, 261, 262, 263, 264, 266, 270, 271, 275, 283, 295, 300, 302, 304, 306, 314, 322, 323, 331, 341, 342, 343, 348, 349, 350, 352, 358, 365, 369, 393, 397, 399, 400, 401, 408, 411, 417, 432, 453, 476, 477, 479, 481, 483, 486, 489, 497, 507, 508, 513, 525, 597, 598, 599, 600, 602, 603, 613, 617, 621, 624, 631, 632, 635, 637, 641, 643, 658, 659, 661, 663, 665, 669, 671, 678, 679, 689, 693, 717, 723, 771, 772, 784, 786, 835, 848, 861, 874, 876, 896, 898, 915, 948, 949, 953, 975, 998, 1017, 1097, 1110, 1165, 1171, 174, 260, 265, 266, 269, 270, 271, 294, 297, 299, 302, 310, 338, 390
 Bendová Kamila 295, 580, 310
 Bendová Marta 898, 1120
 Benedek Jozef 153, 338, 393
 Benedek Ladislav 153, 338, 393
 Benedikt Jan 295
 Beneš Edvard 1044, 1047, 105
 Beneš F. 295
 Beneš František 30, 338
 Beneš Jan 274, 417
 Beneš Jaroslav 295, 342, 338
 Benešová Jaroslava 712, 338
 Benetková Marie 17, 30, 295, 417, 338
 Benkov Joe 857
 Beňo Michal 196
 Benya Anton 198
 Benýšek Zbyněk 17, 30, 295, 377, 379, 417, 508, 338
 Benze György 276
 Beran Alojz 468
 Beran Jaroslav 1136, 1174, 338
 Beran Jiří 51, 338
 Beran Miloslav 1136, 338
 Beránek Jan 3, 22, 30, 19, 98, 339
 Beránek Milan 1136, 339
 Beránková Věra 1136, 339
 Bereza Rudolf 819, 890, 1110, 289, 339
 Berg Dion van den 1020
 Berger Jiří 1101, 339
 Bergmann Pavel 1101, 2, 339
 Berlinguer Enrico 101, 64, 131, 189
 Bernard A. M. 510, 512
 Bernard Vilém 368
 Bernhard princ 805
 Bernstein Robert L. 266
 Berthelet Jacques 527, 602
 Bezdíček Vilibald 51, 339
 Bezloja 72
 Bezouška M. 510
 Bidlasová Jitka 3, 22, 30, 48, 50, 19, 98, 102, 105, 117, 126, 339
 Bieler Manfred 249
 Bieliński Konrad 600
 Bierhanzl Ivan 153, 295, 339
 Biermann Wolf 160, 1
 Biffer Robert 421, 339
 Biglová Kateřina 116
 Bífak Vasil 360, 622, 718, 761, 975, 1023, 1076, 34, 131, 140, 167, 183, 315
 Bílek (poručík) 315
 Bílek Pavel 51, 339

Bílý Stanislav 1024, 339
 Bimová Jiřina 295
 Binar Ivan 17, 30, 163, 168, 417, 508, 103, 104, 113, 117, 213, 339
 Binarová Jaroslava 47, 163, 104, 113
 Biňovec Karel 923, 1004, 339
 Biologická společnost ČSAV 578, 1094
 Bísek Tomáš 17, 30, 295, 693, 339
 Bisková Daniela 51, 295, 693, 339
 Blabolil Václav 712, 339
 Bladenickí F. 475
 Bláha František 3, 30, 19, 339
 Bláha Jindřich 863
 Bláha Vladimír 295
 Blaho Vladimír 393
 Bláhová K. 295
 Blahůšek Miroslav 1174, 339
 Blanchard Francis 104, 280
 Blanchard James J. 196
 Blatný Ivan 417
 Blattný Pavel 17, 30, 47, 50, 295, 339
 Bláža Pavol 30, 339
 Blažek Vratislav 417
 Blažík Alexandr 295
 Blažík Alexandr ml. 30, 339
 Blažka Jaroslav 30, 339
 Blažková I. 295
 Blažková Marie 30, 339
 Blecha Karl 198
 Blot Jacques 1041
 Bodický (kapitán) 315
 Bodko Ladislav 1065
 Bodláková Jitka 417, 331
 Boeker Edgbert 967
 Bogorazová-Danielová Larisa 971, 990, 1034, 1070
 Boháč František 1174, 339
 Boháč Jiří 1008, 1075
 Boháč Richard 1061, 339
 Boháček Miloslav 30, 339
 Böhm Jaroslav 1136, 339
 Böhm Lubomír 1174, 339
 Bohuslav Josef 295
 Bohuslavová Radka 295
 Bohušová J. 295
 Bochníčková Jana 874
 Bok John 30, 1020, 1022, 1136, 339
 Bok Pavel 295
 Boková Antonie 30, 97, 295, 104, 339
 Bokros Peter 1030
 Bokroš Oto 339
 Bolř Lubomír 1136, 339
 Böll Heinrich 9, 24, 63, 102, 124, 215, 496, 599, 117, 124, 211
 Bond Christopher 992, 1046
 Bondy Egon (Zbyněk Fišer) 379, 390, 417, 508, 954, 18
 Bondyová Alena 295
 Bonhoeffer Dietrich 508
 Bonnerová Jelena 282, 400, 1070, 1173
 Bonthron W. 24
 Boon Peter 1023
 Boreš Jiří 30, 36, 112, 339
 Borešová Lída 30, 339
 Borkovec (kapitán) 315
 Borschlegelová Carola 1159
 Borský Jaroslav 3, 30, 19, 339
 Bortová Darja 295
 Borůvka Stanislav 88, 693, 339
 Bosák Vladimír 599, 339
 Bosáková Marie 599, 339
 Boštík Václav 1103
 Botha Pieter W. 754
 Botová Antonie 17, 30, 295, 339
 Botvin Alexandr 400
 Bouček Václav 1160, 339
 Bouček Vladimír 270, 295, 339
 Boučková Tereza viz Kohoutová Tereza
 Bourdet Claude 94
 Bouše Zdeněk Bonaventura 17, 30, 47, 17, 18, 339
 Brabcová M. 377
 Brabcová Zuzana 295
 Brabec Jan 88, 339
 Brabec Jiří 3, 30, 55, 295, 417, 20, 165, 340
 Brabeneč Vratislav 3, 5, 30, 48, 55, 72, 156, 274, 295, 379, 417, 887, 20, 108, 116, 340
 Bradáč V. 295
 Braha Vladimír 30, 340
 Brahová Eva 30, 340
 Branald Adolf 53
 Brandt Willy 68, 160, 166, 167, 356, 394, 498, 581, 664, 779, 827, 64, 117, 188, 198
 Brát Rostislav 1101, 340
 Brath Viktor 289
 Bratinka Pavel 295, 991, 1023, 1138, 1139, 340
 Braunschw(e)igová Jeanne 94, 1021
 Braunschweiger Jürgen 207
 Brázda J. ing. 503
 Brázda Jan 153, 340
 Bredsdorff Elias 956
 Brejcha Mario 1101, 340
 Brejchová Jitka 295, 827
 Breth Viktor 1136
 Breth Viktor ml. 498, 340
 Breton André 90
 Brettschneiderová Nika 51, 163, 117, 340
 Breuer Georg 724
 Breznický Miroslav 1024, 340, 393
 Brežněv Leonid Iljič 101, 122, 155, 168, 172, 285, 640, 1027, 1112, 1137, 1139, 26, 170, 184, 266, 300
 Brchaň JUDr. 91
 Brichta Josef 295
 Brikcius Eugen 3, 30, 295, 417, 20, 340
 Britský výbor na obranu Charty 77 317
 Britský Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 276
 Brod Toman 3, 22, 30, 80, 20, 98, 340
 Broda Jaroslav 1034
 Brodák Zdeněk 340
 Brodová Libuše 80
 Brodová Šárka 80
 Brodská Daniela 17, 30, 874, 340
 Brodská Jana 1174, 340
 Brodský Daniel 295
 Brodský Petr 17, 30, 295, 874, 113, 340
 Broek Hans van den 997
 Brojírová Irena 379, 340
 Broomfield (CND) 527
 Brousek Antonín 417
 Brousek Petr 88, 340
 Broušková Aloisie 1160, 340
 Brown Frederick Z. 181
 Brown Stephen 726

Browne Malcolm W. 196
 Brož MUDr. 99
 Brožek Rudolf 1174, 340
 Brožková Věra 1136, 340
 Brožová Eva 1101, 340
 Brukner Jan 295
 Brunclík Tomáš 17, 30, 47, 50, 340
 Brunnhofer Pavel 295
 Brychta Josef 172, 174, 295
 Brychta Josef ml. 340
 Brychtová Marie 295
 Brzeziński Zbigniew 1038, 227, 228, 298
 Březina Aleš 3, 30, 125, 267, 295, 417, 20, III, 115, 117, 119, 120, 340
 Březina Stanislav 51, 923, 340
 Bubák Jiří 51, 340
 Buben Petr 875, 340
 Bubla Milan 1136, 230, 340
 Bublan František 88, 169, 340
 Budapeštské kulturní fórum 761
 Buday Pavel 874
 Budín Stanislav 3, 30, 55, 417, 20, 98, 165, 340
 Büchner (UMPRUM) 17
 Buchner P. 295
 Bujak Zbigniew 600
 Bujárek Vlastimil 1174, 340
 Bujnoch Stanislav 1136, 340
 Bujnochová Ludmila 1160, 340
 Buk Zdeněk 171, 340
 Bukovanská Helena 17, 30, 340
 Bukovskij Vladimír 215, 276, 508, 776
 Bumba Václav 430
 Bunda Svatopluk 349
 Buňka Josef 51, 340
 Buňka Petr 1160, 340
 Burda Jiří 51, 340
 Burda Libor 1160, 340
 Bureš Jan 295
 Bureš Jaroslav 17, 30, 340
 Bureš Karel 30, 340
 Bureš Slavomír 903, 340
 Burešová M. 295
 Burger Jaromír 903, 340
 Burgerová Hedvika 903, 340
 Burgtheater, Vídeň 273, 496, 1086
 Burian Petr 1136, 341
 Buriánková Šárka 421, 341
 Buršík Pavel 341
 Bušta Antonín 244, 341
 Buthelezi Gatscha 754
 Bútorá Martin 63
 Byrne Thomas R. 139, 181, 182, 183, 193
 Bžoch Jozef 54

C

Cadogan Peter 726
 Cádra Fedor 54
 Cachová Naděžda 295, 342, 341
 Calderón de la Barca Pedro 709, 905
 Callaghan James 157, 167
 Campaign for Nuclear Disarmament (CND) 527, 528, 529, 558, 619, 621, 638, 726, 727, 800, 827
 Carda (generál) 982

Cardenal Ernesto 747
 Carlsson Bernt 167, 216, 357, 394, 498
 Carrillo Santiago 101, 64, 131, 190
 Carter Jimmy 101, 174, 670, 115, 131, 132, 176, 181, 182, 186, 193, 227, 255
 Cassou Jean 94
 Castro Fidel 499
 Ceaușescu Nicolae 971, 1122
 Cedrych Michal 30, 341
 Cejp Tomáš 1174, 341
 Celiński Andrzej 600
 Celní správa 232
 Central Intelligence Agency (CIA) 100, 639, 192
 Cerman Ladislav 30, 295, 791, 341
 Cerman Vladimír 171, 341
 Cgura Milan 296
 CIA viz Central Intelligence Agency (CIA)
 Cibulka Petr 169, 170, 172, 244, 267, 268, 316, 317, 339, 350, 352, 693, 933, 997, 1055, 1061, 1069, 1076, 1077, 1090, 1092, 1114, 1117, 1120, 1132, 1133, 1163, 1164, 289, 341, 379, 381
 Cibulková Věra 339, 1160, 341
 Cidzikas Petras 1035
 Cigánek Jan 342, 341
 Cihelka Miloš 991, 341
 Cihelka Vladimír 30, 341
 Cihla Radek 1174, 341
 Cíchová Daniela 17, 30, 91, 341
 Cimr Vratislav 561
 Cinibulk Jaroslav 903, 341
 Ciprová Helena 1101, 341
 Císařovská Blanka 295, 968, 236, 341
 Císařovský Josef 3, 30, 48, 20, 341
 Clementis Vladimír 92, 155
 Cohorna Viktor 30, 341
 Cochran Thad 992
 Colasuone Francesco 1135
 Colletti Lucio 197
 Colotka Petr 581
 Comité pour le désarmement nucléaire en Europe (CODENE) 527, 529, 537, 602, 603, 640, 726, 727, 772, 800, 1021
 Constant Benjamin 86
 Costello Michael 896
 Coufal Přemysl 423, 424
 Coufal Stanislav 1101, 341
 Coural Karel 1101, 1138, 341
 Courtneyová Jili 896
 Craxi Bettino 167, 216, 188
 Crossland A. 187, 196
 Csemadok 613, 866
 Cuhra Bohuslav 968, 341
 Cuhra Jaroslav 968, 170, 200, 341
 Cuhrová Jarmila 968, 341
 Czapotowicz Jacek 767

Č

Čadová Jana 1136, 341
 Čalfá Marián 1141
 Čapek Karel 508, 950, 1050, 1139
 Čapek Ladislav 295
 Čapková Alena 24
 Čapková Hana 874

Čára Vladimír 614
Čarnogurský Ján 460, 693, 786, 866, 869, 898, 964,
991, 1097, 1110, 1138, 1139, 1150, 174
Čarnogurský Pavol 981, 174
Čarnogurský Petr 898
Čečrdlo Miloš 17, 30, 341
Čech F. 295
Čech František Ringo 73
Čech Jaromír 244, 341
Čech Petr 1136, 341
Čech Vladimír (Vlado) 30, 47, 341
Čechová Jiřina 1024, 341
Čechová M. 295
Čechová Miluše 30, 47, 341
Čechová-Frišová Soňa 54, 219
Čechura Jaromír 153, 341
Čejka František 379, 498, 341
Čejka Jan 222
Čejka Karel 3, 22, 30, 784, 20, 98, 341
Čekal Miroslav 1024, 341
Čepek Petr 1016
Čepička David 1136, 341
Čepička Jan 171, 341
Čepková Alena 100
Čerepková Vladimíra 417
Čermák (podplukovník) 984
Čermák Miloslav 295
Černá Věra 224
Černá-Filipová Miroslava 3, 30, 20, 341
Černegová Zdeňka 498, 341
Černík Oldřich 907, 133
Černík Václav 1101, 341
Černík Zdeněk 358
Černisov C. 64
Černocký Jan 1160, 341
Černoga Ivan 88, 295, 535, 341
Černoga Jiří 295, 341
Černoga Michal 88, 295, 341
Černohorská Hana 51, 342
Černohous Alan 903, 342
Černoch Karel 72
Černovil V. 161
Černý Albert 171, 264, 270, 301, 302, 350, 352, 369, 397,
399, 693, 771, 342
Černý Jiří 74, 876
Černý Kamil M. 1136, 342
Černý Miloslav 164, 342, 532, 342
Černý Miroslav 121, 123, 125, 128, 164
Černý Ondřej 958, 1031, 1061, 1067, 342
Černý Otto 3, 30, 20, 342
Černý Rudolf 468
Černý Václav 3, 30, 55, 99, 295, 417, 470, 508, 510, 511,
709, 738, 904, 905, 1174, 2, 3, 16, 20, 107, 164, 229, 285,
342, 480
Červeň Stanislav 991, 342, 393
Červeň Vladimír 1008
Červená M. 503
Červenka Jaroslav 295
Červenka Miroslav 417
Červený Vladimír 88, 342
Čeřenská Edita 200
Čeřenský Václav 200
Čeřovský Zbyněk 123, 153, 476, 522, 342
Česká hudební společnost 705

Česká jazzová společnost 705
Česká katolická charita 421
Česká národní rada (ČNR) 72, 108, 121, 123, 132, 134,
151, 258, 263, 273, 354, 365, 379, 390, 393, 409, 581,
642, 663, 709, 839, 880, 888, 902, 921, 927, 938, 985,
988, 1007, 1008
České děti 1031, 1036, 1045, 1048, 1060, 1067, 1070,
1077, 1085, 1086, 1133, 1138, 1148, 1149, 391
Československá akademie věd (ČSAV) 118, 206, 461,
462, 463, 467, 482, 561, 562, 585, 628, 629, 630, 648,
663, 789, 823, 880, 889, 940, 1038, 1094, 16
Československá lidová armáda (ČSLA) 122, 123, 124, 185,
287, 332, 333, 363, 438, 759, 870, 871, 872, 873, 18, 226, 229
Československá liga pro lidská práva 341, 399, 617, 663,
740, 755, 795, 820, 863, 864, 983, 1001, 1033, 1078,
1086, 1159
Československá mírová rada 398
Československá národní rada v Americe (ČNRA) 230
Československá sociální demokracie v exilu 355, 368
Československá vědeckotechnická společnost (ČSVTS)
467
Československé národní sdružení v Kanadě 92, 358
Československý červený kříž (ČSČK) 115, 267, 452, 705
Československý helsinský výbor (ČSHV) 266, 1017,
1080, 1081, 1086, 1088, 1090, 1092, 1097, 1098, 1119,
1120, 1121, 1138, 1139, 1161, 1169
Československý klub v Queenslandu 1018
Československý mírový výbor (ČSMV) 796, 797, 798,
799, 800, 967, 968, 994, 1019, 1021, 1092
Československý poradní sbor v západní Evropě 92
Československý státní film 680
Československý svaz mládeže (ČSM) 402, 823, 1010
Československý svaz tělesné výchovy a sportu 465
Československý výbor pro bezpečnost a spolupráci
v Evropě 635, 727, 1053, 1080
Český fond výtvarných umění 936, 1102
Český literární fond 1102
Český svaz protifašistických bojovníků 1103
Český svaz žen 514, 530
Češka Zdeněk 12, 329, 91
Čierny Egon 3, 30, 295, 18, 20, 107, 342
Čihák Stanislav 17, 30, 342
Čihalová Alice 1160, 342
Čivrný Lumír 295, 417
Čížek Bohuslav 422
Čížek Josef 1101, 1117, 342
Čmelík Marek 923, 342
Čočko Ladislav 1013
Čuba František 976
Čukovská Lydie 87
Čul Leo 295
Čurda Rostislav 1016
Čutka Jiří 3, 30, 47, 49, 50, 131, 295, 20, 342

D

Dadák V. 295
Dadáková J. 295
Daix Pierre 65, 94, 102, 215, 420, 689
Daler Milan 171, 295, 342
Dalloš Ladislav 1042, 342
Daněčková Věra 17, 30, 342
Daňhel Jaroslav ml. 1101, 342
Daniček Jiří 3, 30, 55, 295, 417, 20, 342

Daniel Julij 159
 Danisz Josef 248, 292, 295, 305, 306, 307, 361, 1020
 Dannová Heidi 528
 Danon Eric 1041
 Dánská technická univerzita v Lyngby 891, 893
 Dánské sdružení Dialog s Chartou 77 956, 1021
 Dánský přípravný výbor pro mírový kongres 796
 Daubner Juraj 3, 30, 20, 342
 David Tomáš 1174, 342
 Davidsonova společnost 973
 Deanová J. 785
 Decastello Josef 153, 342
 Dedecius Jiří 342
 Dedecius Karel 30, 342
 Dedecius Miroslav 30, 342
 Dedek Dalibor 295
 Dederá Viktor 1008, 1076
 Dejmal Ivan 3, 30, 47, 50, 136, 292, 295, 313, 323, 330,
 836, 887, 20, 105, 108, 120, 125, 126, 284, 342
 Dejmalová Kateřina 313, 323, 324
 Déliens Luc 1020
 Dělnická solidarita 1151
 Delone Vadim 1034
 Democrazia Proletaria 1020
 Demokratická iniciativa (DI) 1014, 1036, 1038, 1040,
 1045, 1046, 1086, 1090, 1097, 1121, 1138, 1139, 1149,
 1165, 1171
 Demokratický svaz v SSSR 1034, 1086, 304
 Demszky Gábor 601
 Den Uyl Joop 197
 Derfler František 819, 342
 Derrida Jacques 838
 Děták Otakar 1061, 342
 Deutsch Tamás 1149, 1152
 Devátá Kateřina 969
 Devátý Jiří 498, 522, 342
 Devátý Stanislav 712, 776, 964, 969, 971, 972, 974, 975,
 976, 980, 981, 983, 984, 989, 990, 991, 992, 993, 994,
 995, 996, 997, 998, 1000, 1001, 1003, 1004, 1005,
 1006, 1008, 1010, 1012, 1013, 1014, 1015, 1017, 1018,
 1020, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1028, 1030, 1032,
 1033, 1034, 1035, 1037, 1038, 1039, 1040, 1041, 1042,
 1043, 1045, 1046, 1048, 1049, 1051, 1053, 1055, 1056,
 1058, 1059, 1060, 1061, 1063, 1109, 1110, 1120, 1138,
 1152, 1153, 176, 289, 305, 310, 342, 379, 391
 Deyl Vojtěch 1016
 DG 307 542, 546, 1064, 1, 74, 118, 228
 Dick Johann 802
 Didi Ludovít 342, 393
 Didiová Mária 342, 393
 Dienstbier Jiří 3, 22, 30, 55, 106, 124, 161, 163, 180, 181,
 192, 213, 214, 221, 222, 223, 224, 225, 241, 242, 243, 244,
 248, 249, 250, 260, 261, 262, 263, 264, 266, 270, 271,
 275, 283, 295, 300, 302, 304, 306, 314, 322, 323, 331,
 341, 342, 343, 348, 349, 350, 352, 358, 365, 369, 393,
 397, 399, 400, 401, 408, 411, 417, 432, 453, 478, 486,
 508, 525, 600, 634, 641, 679, 689, 690, 691, 692, 693,
 694, 695, 696, 710, 712, 714, 717, 718, 719, 722, 723, 724,
 725, 726, 729, 731, 732, 733, 736, 738, 740, 745, 746, 747,
 749, 771, 784, 786, 796, 798, 827, 836, 850, 861, 863,
 879, 896, 906, 968, 996, 998, 1017, 1019, 1020, 1022,
 1023, 1040, 1046, 1056, 1086, 1092, 1126, 2, 17, 20, 98,
 108, 124, 205, 228, 234, 266, 270, 271, 311, 342, 382, 390
 Dienstbier Ondřej 295
 Dienstbierová Květa 694, 1020, 1042, 342
 Dienstbierová Zuzana 3, 22, 30, 47, 50, 295, 693, 20,
 98, 108, 342
 Diviš Ivan 417
 Diviš Václav 30, 342
 Divišová Marie 1160, 342
 Dlab Ondřej 874, 1174, 342
 Dlouhá Marta 295
 Dobák Pavel 1174, 342
 Dobaka Jiří 1101, 342
 Dobašová Blanka 17, 30, 47, 50, 106, 342
 Dobos Ladislav 54
 Dobrá Jana 30, 343
 Dobrovodský Adrián 343
 Dobrovská M. 295
 Dobrovský J. 295
 Dobrovský Luboš 3, 30, 295, 417, 512, 693, 827, 20, 208, 343
 Dobrovský Petr 3, 30, 20, 343
 Doctorow Edgar L. 859
 Dočekalová Marie 1136, 343
 Dočkal Ivo 1024, 343
 Dohnal Jindřich 30, 295, 343
 Dohnal Lubor 270, 343
 Dohnal Martin 1138, 1139
 Dohnalová Blanka 270, 343
 Dohnanyi Klaus von 198
 Dojčárová Marie 101, 295
 Dolejš Antonín 30, 343
 Dolejš Martin 874
 Dolejší Miroslav 379
 Dolejšová Blanka 498, 343
 Dolejšová Bohumila 108
 Dolema Antonín 295
 Doležal (prokurátor) 182
 Doležal Bohumil 3, 22, 30, 55, 154, 172, 417, 1086, 1138,
 1139, 1165, 1171, 20, 50, 98, 343
 Doležal Jiří 3, 30, 88, 20, 343
 Doležal Josef 17, 30, 343
 Doležal Miloš 295
 Doležal Radek 874
 Doležal Václav 12, 817, 818, 18
 Doležal Vladimír 1174, 343
 Doležalová Anna 295
 Doležalová Jarmila 51, 295, 343
 Dolišta J. 461, 476
 Doll H. 117
 Dománek Karel 295
 Donáth Ferenc 601
 Doněk Jiří 991, 343
 Doriot Jacques 142
 Dostál František 1101, 343
 Dostál Jan 295
 Dostálová Milada 295
 Doškářová D. 295
 Doubek Květoslav 1101, 343
 Doubek Vladimír 498, 343
 Douďera Karel 360
 Doucha Jan 875, 343
 Doucha Jaroslav 30, 343
 Doupovec Radomír 153, 295, 343
 Drábek Stanislav 874
 Dragoun Zvonimír 295
 Drahokoupilová Jitka 874

Drda Miloš 793, 859
Drda Vlastimil 793, 859
Dremļjuga V. 1034
Dresler Jaroslav 417
Drevenka Jan 1101, 343
Drinocká Pavla 295
Drinocký Ladislav 295
Drobná Vlasta 1160, 343
Drobný Jozef 1160, 343
Dross René 1174, 343
Drozd Miroslav 1160, 343
Drozda Miroslav 417
Drozdová Růžena 17, 30, 343
Drtina Prokop 24, 63, 99, 18, 100, 103, 110, 143, 165
Drummová Ilona 25, 27, 28
Duarte José Napoleón 425
Dubček Alexander 402, 907, 992, 1031, 1057, 1073, 29, 46,
104, 107, 112, 123, 133, 151, 160, 173, 187, 229, 253, 300, 312
Dubská Irena 3, 30, 417, 1144, 20, 108, 113, 117, 220, 343
Dubský Ivan 3, 30, 295, 417, 1144, 20, 42, 102, 343
Dubský Jakub 1144
Duclos Michel 721
Duda Karel 171, 295, 343
Duda Leoš 903, 1061, 343
Duda Vít 295
Dudes Miroslav 1101, 343
Duchač Václav 470
Ducheček F. 295
Duchoň Ivan 30, 343
Duka Jaroslav 422, 476, 503
Dům sovětské vědy a kultury v Praze 1112
Dumas Roland 717, 718, 721, 722, 1041, 1056
Dunajské seskupení 1094
Dunajský kruh 1094, 1151
Dupalová Michaela 1174, 343
Duray Miklós 485, 486, 613, 850, 866, 869, 962, 964,
343, 393
Đurovič Lubomír 837
Dürrenmatt Friedrich 24, 63, 102, 215, 496, 599, 827
Dus Jan 270, 295, 771, 779, 822, 853, 863, 864, 874, 971,
972, 997, 1016, 305, 306, 308, 343
Dus Jaromír 295
Dus Michael 874, 1101, 343
Dusová Anna (1935) 295, 874, 1024, 343
Dusová Anna (1960) 874
Dusová Pavla 1174, 343
Dušík Karel 295
Dušíková K. 295
Dutschke Rudi 160
Důvěra, sovětská nezávislá mírová skupina 907
Dvorská Marie 295
Dvorský Ladislav 417
Dvořáček Jan 498, 343
Dvořáčková Bára 244, 343
Dvořák (podplukovník) 232, 234
Dvořák (ppor.) 60
Dvořák František 77
Dvořák Jan 874
Dvořák Jaroslav 30, 343
Dvořák Josef 153, 295, 342, 344
Dvořák Ladislav 3, 22, 30, 46, 50, 55, 295, 20, 91, 92, 98, 344
Dvořák Richard 62
Dvořák Tomáš 1020, 1046, 1055, 1061, 1069, 1077, 1090,
1098, 1114, 1117, 1133

Dvořák Vladimír 30, 51, 344
Dvořák Zdeněk 1136, 344
Dvořáková Jiřina 903, 344
Dvořáková Lenka 295
Dymáček Michael 3, 22, 30, 47, 220, 295, 854, 891, 894,
895, 897, 1092, 1121, 20, 98, 344
Dyntar I. 295
Dziaček Michal 30, 295, 344

E

East West Peace People 726
Effenberger Vratislav 3, 22, 30, 55, 417, 20, 98, 344
Eigner Wolfgang 267
Eichler Karel 417
Einstein Albert 462, 760
Eisenbergerová Věra 295, 344
Eisnerová Zuzana 295
Ekologická sekce při Biologické společnosti ČSAV 390,
1094, 1129
Ekologické sdružení 1147
Ekologický výbor Charty 77 887, 173, 176
Elišková Marta 295
Ellemann-Jensen Uffe 1092
Elišková Monika 1160, 344
Eluard Paul 90
Emmanuel Pierre 63, 420, 689
Erasmův výbor 805
Erban Evžen 121
Erbei Gyula 1030
Erben Roman 417
Erhartová Olga 295
Erikstad Terje 1020
Errera Roger 81, 84
Errerová Irène 81
Ersteňuk Vladimír 88, 344
Ersteňuková Irena 88, 344
Erteltová Zdena 173, 174
Esche Dieter 768
Estaing Valéri Giscard de viz Giscard Valéri d'Estaing
European Nuclear Disarmament (END) 537, 558, 619,
620, 621, 638, 639, 641, 726, 727, 798, 800, 801, 827,
906, 907, 1020, 1022, 1086, 1127
Evans Julian 1023
Eversleyová Judith 726
Evropská rada 166, 1171, 187, 197
Evropská síť pro dialog Východ-Západ 768, 771, 800, 879
Evropské hospodářské společenství (EHS) 605, 692, 1171
Evropské shromáždění pro mír a demokracii 1021
Evropský mírový parlament 996, 1020
Evropský parlament (EP) 215, 269, 392, 619, 666, 972,
1022, 1094, 1129, 1139
Exler Leoš 51, 344
Exlerová Jitka 171, 344
Exner Jiří 858

F

Fábera Jan 17, 30, 344
Fábera Jaroslav 30, 225, 344
Fabian M. 1016
Faifrová Jana 379, 344
Fainberg V. 1034
Faitová Růžena 153, 344

- Fajfrová Jana 295
 Fajmon Jiří 991, 1117, 344
 Fajtová Drahomíra 507
 Faktor František 802
 Falber Reuben 190
 Fälldin Thorbjörn 197
 Faltusová Anna 230
 Faltys Luboš 344
 Farkaš Luděk 153, 344
 Fárová Anita 98, 122
 Fárová Anna 3, 22, 30, 47, 50, 20, 98, 117, 122, 344
 Faschner František 295
 Fasura Miroslav 712, 344
 Faye Jean-Pierre 94
 Federace ligy pro lidská práva 380
 Feigel Miroslav 30, 344
 Feješ Ján 42, 44, 50, 69, 105, 121, 125, 132, 156, 166, 175, 267, 290, 313, 323, 348, 349, 505, 553, 559, 579, 595, 894, 64, 77, 214, 216
 Fejfar Ivan 1136, 344
 Felix Ondřej 219
 Fenwick Millicent 196
 Feusterer Jaroslav 295
 Fiala Ivan 796
 Fiala Jiří 1069, 1077
 Fiala Lubomír 1061, 344
 Fiala Pavel 295
 Fiala Petr 171, 295, 344
 Fialka Ladislav 511
 Fialka Přemysl 819, 344
 Fialková Markéta viz Němcová Markéta
 Fialová Hana 1061, 344
 Fialová Jana 295
 Fialová V. 295
 Fic Jaroslav 17, 30, 344
 Fic Miroslav 55
 Ficowski Jerzy 600
 Fidelius Petr (Karel Palek) 508
 Fidrmonc Vilém 224
 Fiedlerová Marta 295, 342, 344
 Fiedor Jiří 1101, 344
 Fierlinger Zdeněk 915
 Fikar Ladislav 417, 508
 Fiksa Jan 1174, 344
 Filip Jan 1042, 344
 Filip Ota 417, 511
 Filip Robert 213
 Filipová Miroslava 1136
 Fink Eugen 324
 Finský helsinský výbor 1086
 Firt Julius 511
 Fischer Uli 1021
 Fischerová Antonie 17, 30, 344
 Fischerová Daniela 417
 Fischerová Miluše 17, 30, 344
 Fischl Viktor 417
 Fišer (major) 326
 Fišer L. 503
 Fišer O. 295
 Fišer Zbyněk viz Bondy Egon
 Fišerová Jitka 1136, 344
 Fištejn Jeřm 342, 344
 Fládr Miloš 17, 30, 344
 Flaková Silvie 599, 344
 Flandera Václav 1174, 344
 Florián Josef 797, 344
 Florian Karel 1070
 Foitová Růžena 295
 Fojtík Jan 360, 1100, 297
 Foldyna Lumír 1174, 344
 Folkereising Mot Krig, sekce WRI 1021
 Foltys Luboš 1061, 345
 Fond
 Charly 77 177
 míru a solidarity 525
 na podporu Charty 77 827, 852
 občanské pomoci 223, 242, 270, 271
 ÚV KSČ 35, 139
 Fonoy Jenö 1030
 Foral Otto 797, 345
 Force ouvrière 496, 731
 Forlani Arnaldo 186
 Formánek O. 503
 Formánek Petr 30, 295, 417, 345
 Formánková Eva 30, 345
 Foršt František 379, 345
 Fórum československé veřejnosti 1056
 Fořt Zdeněk 3, 30, 295, 20, 345
 Fotlová Ivana 1174, 345
 Foukal Petr 753, 754
 Francouzská demokratická konfederace práce (CFDT) 102, 322
 Frasyniuk Władysław 725
 Frei Václav 1016
 Fremund František 263, 903, 77
 Frenz Helmut 358
 Freund Karel 17, 24, 30, 295, 693, 100, 106, 345
 Freundová Zina viz Kočová-Freundová Zina
 Frič Milan 469, 476, 532
 Frídriř Gustav 628
 Frídriř Jaroslav 270, 345
 Frídriř Karel 4, 22, 30, 48, 80, 20, 98, 208, 209, 234, 345
 Frídriřová Dagmar 80
 Frídriřová Helena 80
 Frisch Max 24, 63, 102, 124, 215
 Friš Eduard 219
 Frodl Jiří 4, 30, 295, 20, 345
 Frolík Josef 508
 Fromm Erich 325
 Frowick R. H. 181
 Frýbort (plukovník) 100
 Fryč Milan 452, 453, 534
 Frydenlund Knut 827, 852, 197
 Frýdl Viktor 295
 Frydrych Jiří 295
 Fučík Bedřich 417, 87
 Fuchs Petr 51, 345
 Fuchsová Jiřina 417
 Fuková Božena 820
 Fuks Ladislav 93, 94
 Furiak Petr 1160, 345
 Fürstová Helena 295
 Fusiová Lella 1020
- G**
- Gabčíkovo-Nagyváros 719, 733, 734, 735, 883, 1094, 1129
 Gábor Miroslav 991, 345

Gabriš Josef 1101, 345
 Gáfrík Michal 54
 Gajauskas Balis 1035
 Gajzler V. 503
 Gajzlerová Jana 51, 345
 Galuška Jiří 498, 874, 345
 Gambriš Rudolf 1012
 Gamsachurdia Zviad 158, 161
 Gans Jiří 755
 Gardas Michel 721
 Carolík R. 1000
 Garton Ash Timothy 827
 Gáspár Miklós Tamás 601
 Gaus Günter 933
 Gavlas Tomáš 790
 Gebler Antonín 1145
 Gebthabt Axel 1159
 Geislerová Lisa 295
 Geisslerová Luisa 270, 345
 Gélenet Regis de 1041
 Genscher Hans-Dietrich 460, 678, 1155
 Gensous Pierre 209, 221
 Getler Michael 196
 Getzelová Jutta 1159
 Geussová Milena 17, 30, 345
 Gieriek Edward 101, 1073, 139, 170
 Giertl Pavol 421, 345
 Giesder Manfred 30, 31, 184
 Ginsberg Allen 508
 Ginzburg Alexandr 158, 159, 161
 Giscard Valéri d'Estaing 64, 174, 124
 Glabashia A. 503
 Glamoš Rudolf 1160, 345
 Glanc Jan 17, 30, 295, 345
 Glanc Jaromír 51, 345
 Glatz Jaromír 1110
 Glazarová Jarmila 90
 Glemp Józef 741
 Glen C. 392
 Glenn John 992
 Glenny Misha 1117
 Glezos Manolis 197
 Godard Jean-Luc 818
 Gold Jiří 417
 Goldberg Artur 124
 Goldmanová Anděla 171, 345
 Goldstücker Eduard 417, 173
 Gollan John 257
 Combík Robert 127, 129, 153, 295, 345, 393
 Gomez Costa 588
 Gomulka Władysław 1073
 Gondová H. 483
 González Felipe 167, 216
 Gorbačov Michail 730, 769, 817, 821, 860, 861, 862, 863, 876, 879, 910, 912, 913, 967, 971, 1018, 1027, 1028, 1073, 1093, 1113, 286, 299, 300, 307
 Gorbaněvská Natalja 1034
 Gössl Gabriel 30, 345
 Gottwald Klement 747, 1112, 100, 146
 Graham Bill 484, 486
 Grass Günter 24, 63, 102, 124, 215, 496, 599, 747, 124
 Gražulis Petras 1035
 Greene Graham 102, 125, 215, 496, 599
 Reguš František 222, 232, 233, 234

Crič Roman 421, 289, 345
 Grigorjan Raňik 961
 Grimm Peter 900
 Crögerová Bohumila 417
 Groh Viktor 51, 122, 126, 345
 Grohman Josef 122
 Cronner Ali 1020, 1022
 Grosman Ladislav 417, 511
 Crossman Jiří 511, 1004
 Crossman Marc 1046
 Grósz Károly 1030
 Cruber (poručík) 315
 Gründel Johannes 511
 Cruntorád Jiří 152, 244, 295, 397, 399, 409, 411, 476, 479, 481, 483, 512, 522, 527, 549, 560, 771, 874, 915, 948, 949, 966, 345
 Cruša Jiří 48, 55, 63, 99, 155, 156, 157, 171, 173, 274, 295, 305, 417, 510, 738, 750, 837, 100, 345
 Gruša Martin 1101, 345
 Crušová Anna 292
 Crušová Milena 292
 Gřegoř Jan 1144
 Cueguinou Jean 1041
 Cumberidge Civi 1115
 Gürtler Štefan 295

H

Habal Karel 1174, 345
 Habrovec Jiří 88, 345
 Hadač Emil 578, 1160, 345
 Hadam Zdeněk 345
 Haffke Bernhard 1153
 Häfner Gerald 901
 Haičman Jan 923, 345
 Haičmanová Eva 923, 345
 Hais Jan 295
 Haisová Marie 295
 Hait Josef 30, 345
 Hájek Bohumír 968, 1016, 345
 Hájek Igor 417
 Hájek Jan 580, 581, 582
 Hájek Jaroslav 423
 Hájek Jiří 3, 4, 6, 7, 10, 12, 16, 17, 20, 22, 24, 25, 29, 30, 36, 39, 40, 42, 43, 50, 52, 54, 56, 58, 59, 62, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 75, 77, 78, 79, 87, 88, 89, 92, 94, 95, 97, 98, 102, 104, 106, 107, 118, 120, 124, 125, 126, 129, 130, 131, 154, 161, 168, 172, 173, 181, 190, 192, 193, 206, 214, 221, 223, 242, 243, 261, 262, 263, 265, 266, 267, 268, 270, 271, 272, 274, 275, 276, 280, 281, 282, 287, 291, 292, 294, 295, 298, 299, 304, 311, 314, 331, 344, 347, 356, 377, 379, 390, 392, 397, 398, 399, 417, 420, 472, 476, 477, 498, 501, 511, 525, 527, 539, 581, 600, 602, 621, 634, 641, 678, 689, 693, 717, 718, 721, 722, 746, 747, 752, 771, 779, 786, 826, 835, 836, 848, 851, 852, 854, 856, 857, 861, 862, 876, 904, 948, 967, 968, 996, 997, 1017, 1041, 1046, 1052, 1081, 1086, 1092, 1097, 1110, 1112, 1119, 1121, 1138, 1139, 1158, 1161, 1169, 1, 2, 7, 12, 20, 30, 36, 42, 44, 47, 48, 51, 57, 70, 71, 86, 89, 92, 98, 99, 106, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 121, 122, 124, 126, 130, 132, 135, 146, 154, 164, 165, 170, 176, 187, 198, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 220, 228, 236, 246, 248, 250, 255, 266, 267, 307, 311, 345, 382

Hájek Miloš 4, 30, 180, 295, 377, 528, 631, 632, 660, 691, 693, 723, 964, 969, 970, 971, 972, 974, 975, 976, 980, 981, 983, 984, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 1000, 1001, 1003, 1004, 1005, 1006, 1008, 1010, 1013, 1014, 1015, 1017, 1018, 1020, 1023, 1024, 1025, 1026, 1028, 1030, 1032, 1033, 1034, 1035, 1037, 1038, 1039, 1040, 1041, 1042, 1043, 1045, 1046, 1048, 1049, 1051, 1053, 1055, 1056, 1058, 1059, 1060, 1061, 1063, 1110, 1165, 1171, 20, 165, 176, 266, 305, 312, 345, 391

Hájek Miroslav 295, 599, 345

Hájková Věra 295

Hajná A. 295

Hajný J. 295

Hajný Vladimír 712, 1032, 346

Halaška Stanislav 295

Halašková A. 295

Hálek Jaroslav 1047

Haleš Tomáš 991, 346

Haluška Vladimír 1065

Hamada Milan 54

Haman Aleš 417

Hamšík Dušan 53, 511, 512

Hamza Richard 88, 346

Hanák Jiří 4, 30, 20, 346

Hanák Luděk 451

Handzus Jozef 155

Hanel Olaf 4, 30, 20, 346

Hánová Anna 874

Hansenová Carol Rea 785

Hanus Zdeněk 122

Hanuš Miroslav 417

Hanza Dušan 1174, 346

Hanzel Bohumil 153, 346

Hanzelka Jiří 4, 30, 55, 97, 99, 106, 133, 417, 15, 17, 20, 76, 151, 165, 346

Hanzlíček František 295, 599, 346

Hanzlík Petr 379, 114, 346

Hanzová Lenka 1136, 346

Haramule Vítězslav 244, 295, 346

Haramulová Marta 244, 295, 346

Harant Ladislav 968, 346

Harantová Eva 1160, 346

Haraszti Miklós 601, 869, 972

Hargřifová J. 161

Harníček Martin 295, 342, 346

Hartmann Udo 1159

Hartych Jiří 1101, 346

Harvinová Violetta 248

Hassa Martin 346

Haštaba Zdeněk 819, 346

Hattenhauerová Katrin 1159

Hauková Jiřina 417

Hauková Květa 1136, 346

Hauptmann Petr 755, 756, 957, 974, 1008, 1075

Havel Ivan 379, 390, 392, 397, 476, 507, 3, 323

Havel Luděk 295

Havel Václav 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 16, 21, 22, 23, 24, 30, 40, 43, 44, 51, 55, 58, 63, 66, 69, 89, 98, 99, 102, 105, 119, 120, 124, 130, 133, 156, 161, 163, 167, 168, 172, 181, 182, 183, 190, 191, 192, 193, 198, 206, 209, 211, 212, 213, 214, 218, 221, 223, 242, 243, 260, 261, 264, 266, 270, 274, 275, 283, 295, 300, 304, 305, 311, 350, 352, 358, 369, 393, 397, 399, 400, 408, 411, 417, 420, 432, 453, 454, 476, 479, 481, 483, 486, 496, 507, 508, 511, 515, 525, 527, 528, 529, 539, 599, 600, 635, 641, 678, 689, 690, 693, 717, 722, 731, 738, 747, 771, 784, 786, 803, 805, 816, 817, 826, 835, 848, 850, 851, 856, 861, 862, 876, 889, 896, 915, 955, 957, 961, 965, 967, 974, 975, 997, 998, 1017, 1023, 1038, 1040, 1046, 1052, 1056, 1068, 1069, 1070, 1073, 1074, 1077, 1085, 1086, 1090, 1091, 1092, 1093, 1098, 1110, 1112, 1114, 1117, 1119, 1120, 1126, 1129, 1132, 1149, 1158, 1159, 1160, 1161, 1162, 1163, 1165, 1166, 1167, 1169, 1170, 1174, 1, 2, 3, 5, 9, 12, 16, 17, 18, 20, 27, 30, 33, 34, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 51, 68, 69, 71, 81, 82, 84, 89, 94, 97, 98, 99, 102, 106, 107, 108, 109, 110, 114, 115, 119, 120, 121, 122, 123, 126, 127, 130, 131, 135, 142, 164, 168, 176, 198, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 220, 232, 230, 235, 249, 266, 267, 271, 272, 277, 283, 305, 306, 313, 333, 346, 380, 381, 382, 390

Havel Václav st. 312, 508, 206

Havelka Karel 88, 295, 346

Havelka Milan 1160, 346

Havelková Marie 1160, 346

Havelková Věra 295

Havemann Robert 433

Havlíček Aleš 295

Havlíček František 295

Havlíček Jan 51, 346

Havlíček Karel 51, 295, 346

Havlíček Vladimír 295

Havlíček Zbyněk 417

Havličková A. 295

Havličková Milada 295

Havlík Jaroslav 30, 346

Havlík Otto 51, 346

Havlíková Jaroslava 295

Havlín Josef 81, 418

Havlová Olga 21, 295, 379, 390, 392, 397, 421, 476, 1091, 84, 97, 205, 207, 211, 322, 346

Havlová Věra 270, 346

Havránek Jan 1174, 346

Havránek Josef 30, 346

Hayden William G. 896

Hayer Zdeněk 88, 346

Hečko Jiří 284

Heeskerbeck R. 528

Heger Jiří 224

Heger Josef 532, 533

Hegr Zdeněk 289

Heinrichová Věra 295

Hejda Miroslav 1136, 346

Hejda Václav 17, 30, 346

Hejda Zbyněk 4, 30, 47, 50, 55, 295, 417, 508, 889, 20, 346

Hejdánek Ladislav 4, 22, 30, 58, 59, 62, 64, 65, 67, 68, 70, 71, 75, 77, 78, 79, 87, 88, 89, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 104, 105, 106, 107, 120, 124, 125, 126, 128, 129, 131, 132, 133, 134, 150, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 170, 171, 172, 173, 176, 178, 180, 181, 182, 183, 191, 192, 193, 198, 206, 209, 211, 212, 213, 214, 216, 218, 221, 223, 242, 243, 262, 263, 265, 266, 267, 268, 270, 271, 272, 274, 275, 276, 280, 281, 282, 287, 291, 292, 294, 295, 298, 299, 304, 311, 331, 347, 397, 417, 508, 525, 600, 603, 641, 690, 693, 746, 747, 771, 835, 838, 839, 861, 863, 919, 997, 1064, 1, 20, 67, 74, 76, 98, 107, 108, 111, 121, 122, 124, 126, 165, 223, 228, 236, 243, 246, 247, 250, 255, 266, 267, 271, 272, 280, 283, 284, 294, 302, 303, 314, 346, 380, 390

Hejdánková Heda 295
 Hejdánková Jana 295
 Hejdánková Martina 295
 Hejdánková Petra 295, 108, 125
 Hejdánková Štěpánka 295
 Hejduk JUDr. 1144
 Hejl Vilém 17, 30, 168, 417, 213, 346
 Hejnyš Oleg 421, 346
 Hejzlar Zdeněk 269, 359, 693
 Helbrant Jaroslav 876
 Helešic František 17, 30, 346
 Heller Bohumil 1104, 1108
 Helsinki Watch 266, 269, 827, 953, 956, 957, 973
 Helsinská komise Kongresu USA 230
 Helsinský výbor v Polsku 1098
 Helštýn Dalibor 790, 1008
 Hemzal Jiří 88, 346
 Henri André 102
 Henryková Jitka 417
 Hermach Jiří 4, 30, 20, 206, 346
 Heroldová J. 508
 Herynk Slavomil 1174, 346
 Herzlík R. 921
 Heřman Pavel 17, 30, 1160, 346
 Heřman Pavel ml. 346
 Hewanicki Karel 1136, 346
 Heyduk Josef 417
 Heym Stefan 249
 Heyrovský Jaroslav 789
 Hilberg Raul 1106
 Hildeman Martin 88, 346
 Hiroš Štefan 88, 295, 346
 Hirsch Ralf 900
 Híršal Josef 4, 30, 55, 417, 20, 347
 Hitschens Christopher 1020, 1022
 Hlad (kapitán) 315
 Hlaváč Jan 874
 Hlaváč Pavel 17, 30, 295, 347
 Hlaváček Josef 498, 347
 Hlaváček Ludvík 30, 295, 347
 Hlaváčková Slavěna 270, 347
 Hlaváčková Věra 17, 30, 347
 Hlaváčová Anna 874
 Hlaváčová Marta 874
 Hlaváčová Pavla 874
 Hlavatý Petr 379, 991, 347
 Hlavní správa tiskového dozoru (HSTD) 732, 753
 Hlavoněk Pavel 712, 347
 Hlavsa Milan (Mejla) 295, 107, 118
 Hlavsová Dagmar 244, 295, 331, 289, 347
 Hlinka Anton 1039, 174
 Hlinský Roman 153, 347
 Hlous (nadporučík) 315
 Hloušek Marcel 874
 Hložánka Radim 422, 455, 461, 476, 479, 481, 483
 Hložek Josef 753, 754
 Hnátek Emil 295
 Hnojský Pavel 1174, 347
 Hnutí
 Brontosaurus 901
 na obranu lidských a občanských práv (ROP CZO)
 v Polsku 555
 revoluční mládeže 680, 130
 za mír a lidská práva v NDR 800
 za občanskou svobodu (HOS) 1048, 1064, 1097, 1138,
 1139, 1147, 1149, 1165, 1171, 391
 zdi demokracie 1128
 Hocke Petr 153, 347
 Hodic Josef 4, 30, 163, 18, 20, 105, 113, 119, 231, 347
 Hofbauer Ivan 295
 Hoffman Leopold 51, 347
 Hoffmann Karel 131, 878
 Hofman Jan 296, 125
 Höger Martin 797, 289, 347
 Hoch Ondřej 1008, 1076
 Hochman (kanovník) 424
 Hochman František 171, 296, 347
 Hochman ing. 535
 Hochman Jiří 296, 417
 Hochmanová Olga 1031 viz Rychtářová Olga
 Holan Vladimír 53, 510, 758
 Holandská dělnická strana 907
 Holandská Strana práce 622
 Holandské Informace o Chartě 77 1022
 Holandské sdružení Kulatý stůl proti jadernému
 zbrojení 968
 Holas Antonín 296
 Holata Martin 1160, 347
 Holata Vítězslav 296, 379, 347
 Holcnerová Hana 1101, 1139, 1149, 1165, 1171, 347
 Holeček Bořislav 1077
 Holeček Petr 1061, 347
 Holeček Zdeněk 874
 Holečková T. 125
 Holenda Tomáš 1101, 347
 Holené Martin 296
 Holeš Pavel 1160, 347
 Holičková A. 503
 Holis Ivan 296
 Holiš Martin 1174, 347
 Hollandová Patricia 1020, 1023
 Holomek Karel 390, 392, 476
 Holosánová Róza 1151
 Holotová Ivana 51, 532, 533, 347
 Holovský Miroslav 379, 347
 Holub Ladislav 270, 347
 Holub Miroslav 53
 Holub Pavel 296
 Holubcová Marie 153, 347
 Holubová Eva 1174, 347
 Holubová Marie 296
 Holubová Miloslava 4, 30, 508, 1136, 347
 Homola Stanislav 51, 296, 347
 Homolka Vít Bohumil 347
 Homovská Alena 296
 Hon Jan 81
 Hon Michal 81
 Honová Eva 81
 Honzíkova Alena 1042, 347
 Hora Karel 417
 Horáček František 379, 421, 549, 347
 Horáček František (Jim Čert) 549
 Horáček Jiří 296
 Horáček M. 296
 Horáček Milan 499, 693
 Horáčková D. 296
 Horák Bohuslav 224
 Horák Jiří 153, 1042, 90, 309, 347

Horák Martin 88, 296, 347
 Horák Petr 51, 347
 Horák Robert 4, 30, 20, 108, 165, 213, 347
 Horák Zdeněk 1174, 347
 Horáková Daňa 119, 171, 417, 508, 347
 Horáková Milada 17, 31, 90, 347
 Horčík Emil 17, 31, 347
 Horečka Svatopluk 1061, 347
 Horká Alexandra 421, 347
 Horký František 421, 348
 Hörmann Milan 1136, 348
 Horn Josef 171, 348
 Horneková Markéta 874
 Horný Vladislav 17, 31, 348
 Horváth František 421, 348
 Horváthová Vladimíra 421, 348
 Hořčica Radek 498, 348
 Hořec Jaromír 53, 390, 392, 397, 476
 Hoření Zdeněk 277, 285
 Hořínek Milan 31, 348
 Hospodářská a sociální rada OSN 783
 Hošek Milan 4, 31, 86, 296, 20, 348
 Hošková Ivona 1160, 348
 Hošková Ladislava 86
 Hošková Vladislava 296
 Hötzel Karel 1160, 348
 Houba Matouš 1174, 348
 Houska Karel 31, 348
 Houska Martin 1067
 Houštecký Miroslav 621, 973, 34
 Houzvička Josef 973
 Howe Geoffrey 717, 718
 Hoyer Steny H. 850, 897
 Hoyer Werner 904
 Hoza Petr 1101, 348
 Hrabal Bohumil 53, 99, 417, 508, 794
 Hrabal František 342, 267, 348
 Hrabáň Miroslav ml. 17, 31, 348
 Hrabina Jan 17, 31, 296, 476, 105, 348
 Hrábková-Rumlová Jiřina 4, 31, 296, 393, 693, 827,
 1024, 20, 348, 367
 Hradecký Antonín 1136, 348
 Hradecký Jaroslav 1136, 348
 Hradílek Ludvík 1174, 348
 Hradílek Tomáš 17, 31, 331, 890, 942, 1004, 1032, 1063,
 1065, 1066, 1067, 1069, 1071, 1074, 1078, 1079, 1081,
 1082, 1084, 1086, 1087, 1088, 1089, 1090, 1091, 1092,
 1093, 1094, 1095, 1096, 1097, 1098, 1100, 1101, 1102,
 1106, 1110, 1112, 1113, 1115, 1116, 1117, 1118, 1121, 1122,
 1123, 1125, 1126, 1127, 1128, 1129, 1130, 1131, 1132, 1134,
 1135, 1137, 1138, 1139, 1141, 1143, 1145, 1147, 1148, 1150,
 1152, 1154, 1155, 1156, 1158, 1159, 1160, 1161, 1162,
 1163, 1165, 1166, 1167, 1169, 1170, 1171, 1172, 1173, 1174,
 1175, 289, 315, 348
 Hradílková J. 891
 Hradílková Simona 1042, 348
 Hradský Jiří 1136, 348
 Hrach Petr 171, 296, 289, 348
 Hrazdil Josef 819, 348
 Hrbek Petr 1160, 348
 Hrdina Petr 342, 348
 Hric Jan 88, 296, 348
 Hricenko Miroslav 88, 348
 Hricová Alexandra 296
 Hriň Milan 1174, 348
 Hřmo Pavel 296
 Hrnčířová Jana 88, 348
 Hromádka Jaroslav 693
 Hromádko Oldřich 4, 22, 31, 46, 50, 510, 693, 694, 20,
 98, 233, 316, 348
 Hromádková Alena 16, 17, 31, 315, 348, 380
 Hromádková Marie 4, 31, 296, 299, 302, 304, 306, 307,
 313, 314, 318, 322, 323, 330, 331, 332, 336, 341, 342,
 343, 344, 348, 349, 350, 353, 354, 355, 356, 357, 358,
 359, 360, 362, 363, 365, 525, 600, 693, 694, 861, 917,
 1110, 20, 316, 348
 Hronec Dezider 317
 Hronek Jan 220, 222
 Hroníková Marta 1101, 348
 Hrubešová Hana 1042, 348
 Hrubý Josef 417
 Hrubý Lubomír 1101, 348
 Hrubý V. 296
 Hrubý Vladimír 88, 296, 348
 Hrubý Zdeněk 1101, 348
 Hrudka Jan 599, 874, 348
 Hruška Karel 17, 31, 348
 Hruška Milan 1136, 348
 Hruška Miloš 31, 348
 Hruška Petr 342, 348
 Hruškovský Dominik 491
 Hruz Pavol 54
 Hružza Karel 460, 482, 484, 491
 Hružza Pavel 1160, 348
 Huba Mikuláš 734
 Hübber Roland 51, 348
 Hübl Dušan 81
 Hübl Milan 4, 23, 31, 48, 69, 82, 97, 148, 152, 279, 375,
 631, 660, 691, 723, 866, 1166, 1167, 18, 19, 21, 29, 99,
 104, 106, 108, 112, 136, 165, 170, 208, 228, 229, 348
 Hüblova Magda 81
 Hübner Pavel 153, 349
 Hučín Vladimír 1136, 349
 Hudec Ladislav 51, 349
 Hudec Stanislav 51, 349
 Hudský Antonín 31, 349
 Hudymač Dušan 244, 349
 Hůlek Ondřej 1174, 349
 Hulse Christopher 1023
 Human Rights Watch 266
 Humanitas international 727
 Humann Jacques 1041, 1056, 1158
 Huňat Čestmír 793, 795, 858, 859
 Hurt Pavel 1136, 349
 Hurýn Vladislav 122
 Husák Gustáv 5, 13, 24, 43, 59, 64, 65, 102, 106, 123,
 124, 127, 162, 166, 167, 175, 176, 215, 264, 269, 325, 351,
 352, 353, 358, 360, 364, 365, 368, 377, 395, 399, 404,
 421, 427, 434, 436, 460, 479, 481, 482, 483, 486, 490,
 496, 503, 504, 515, 516, 522, 529, 530, 534, 537, 539,
 556, 558, 559, 561, 579, 580, 586, 593, 594, 613, 614,
 619, 637, 658, 662, 670, 694, 710, 727, 776, 795, 849,
 852, 854, 857, 859, 862, 890, 891, 916, 917, 938, 956,
 973, 975, 1007, 1008, 1029, 1057, 1063, 1080, 1086,
 1092, 1122, 1166, 34, 35, 74, 83, 84, 110, 120, 121, 124, 139,
 140, 143, 151, 154, 155, 165, 167, 170, 186, 198, 199, 214, 216,
 218, 225, 257, 259, 299
 Husák Karel 296

Húšťava Miroslav 296
Hutka Jaroslav 63, 73, 74, 88, 267, 417, 508, 544, 115, 119,
121, 124, 349
Hütter Vladimír 1174, 349
Hyánková V. 1012
Hýbek Michal 452, 453, 469, 470, 476, 483, 532, 534
Hybler Martin 153, 164, 292, 296, 361, 116, 349
Hyblerová-Šimková Ivana 5, 23, 33, 164, 173, 174, 296,
417, 23, 99, 349, 371
Hykšová Věra 923, 349
Hyndrák Václav 4, 31, 48, 18, 21, 106, 349
Hynek Miroslav 296
Hynek Vladimír 219
Hýsek J. 296
Hýsko Miroslav 54
Hýsková Františka 296
Hýsková M. 296

Ch

Chadima Ivo 296
Chadima Mikoláš 379, 547, 289, 349
Chadima Václav 296
Chaloupka Vladislav 1136, 349
Chaloupková Věra 1136, 349
Chalupecký František 17, 31, 349
Chalupecký Jindřich 417, 508, 723, 794
Charta 88 (VB) 1086
Charvát Bohumil 51, 349
Chevénement Jean-Pierre 94
Chloupek Libor 169, 170, 172, 267, 339
Chmel Jiří 88, 172, 192, 305, 315, 316, 532, 349
Chmelař Petr 1051
Chmělíčková Ivana 349
Chmelíková J. 296
Chmelová Hana 244, 349
Chmelová Pavla 364
Chmielewski W. 665
Chnapko Jaroslav 88, 452, 469, 349
Chnapková Silvestra viz Lupertová Silvestra
Chňoupek Bohuslav 5, 490, 593, 721, 722, 896, 953,
1080, 1092, 58, 199, 200, 201
Chramostová Vlasta 4, 31, 106, 172, 296, 311, 814,
815, 935, 1067, 1086, 1090, 1132, 1168, 15, 21, 234,
349, 381
Christodulidis 193
Chromá JUDr. 349
Chromá Marcela 1016
Chromý Heřman 712, 779, 853, 1016, 1022, 1061, 1067,
1086, 1138, 1139, 1149, 349
Chruščov Nikita 823, 91
Chrzą Daniel 1174, 349
Chu Jao-pang 1128
Chudomel Jan 991, 1031, 1032, 1060, 1086, 1133, 1138,
1139, 1149, 1165, 1171, 349, 391
Chudožilov Petr 17, 31, 55, 296, 417, 116, 349
Chvatík Květoslav 53

I

Iešmantas Cintautas 1035
Ikonowicz Piotr 964
Ilek Miroslav 31, 349
Illner Michal 578

Indra Alois 395, 490, 537, 539, 559, 561, 578, 586, 595,
637, 658, 670, 839, 857, 862, 890, 897, 35, 140, 166
Informační fórum 1120, 1121
Ingr Zdeněk 379, 771, 786, 1022, 349
Ingvarsson Peter 1020
Iniciativa
 kulturních pracovníků 1102
 pro mír a lidská práva v NDR 900
 sociální obrany (ISO) 1046, 1109, 176, 177, 304
Innemann František 31, 349
Inspekce federálního ministerstva vnitra (FMV) 325
Institute of Contemporary Arts 1127
Interchurch Peace Council 486
Interkerkelijk Vredesberaad 726
Internacionální výbor odporu proti násilí 776
International Peace and Helsinki Agreement 878
Ištván Josef 874
Iváková O. 503
Ivan Jozef 219
Ivanyi Pavel 82
Ivanyiová 82

J

Jablonický Jozef 390, 392, 627, 693
Jablonský Jaroslav 1042, 196, 349
Jackson Winton 1020
Jaderná elektrárna
 Černobyl 777
 Dukovany 188, 387
 Jaslovské Bohunice 186, 188, 190, 247, 387, 882
 Temelín 561, 570, 882, 883
Jäggi Walter 25, 199
Jáchym J. 503
Jakeš Miloš 940, 993, 994, 1029, 1052, 1085, 1122, 1140,
1141, 1172, 175, 297
Jakoubková Soňa 874
Jakubec Josef 296
Jakubec K. 296
Jakubovič 72
Jan Pavel II. 191, 261, 285, 362, 391, 424, 511, 512, 513,
516, 813, 1135
Janáček Dušan 1136, 349
Janák Bohumír 296
Janas Zbigniew 600, 1034
Janát Bohumír 51, 79, 964, 969, 970, 971, 972, 974, 975,
976, 980, 981, 983, 984, 989, 990, 991, 992, 993, 994,
995, 996, 997, 998, 1000, 1001, 1003, 1004, 1005,
1006, 1008, 1010, 1013, 1014, 1015, 1017, 1018, 1020,
1023, 1024, 1025, 1026, 1028, 1030, 1032, 1033, 1034,
1035, 1037, 1038, 1039, 1040, 1041, 1042, 1043, 1045,
1046, 1048, 1049, 1051, 1053, 1055, 1056, 1058, 1059,
1060, 1061, 1063, 1110, 116, 176, 305, 316, 349, 391
Jančík Milan 296
Jančíková P. 296
Janderová Drahomíra 17, 18
Jandová N. 296
Janeček Jiří G. 342, 349
Janečka Petr 296
Jankovcová Ludmila 51, 876, 915, 349
Jankovec Petr 190
Jankovič Milan 417
Janků Vladimír 491, 529, 578
Janočko Petr 1174, 349

Janouch František 190, 191, 242, 243, 244, 247, 511, 689, 750, 805, 836, 837, 1150, 177, 209

Janoušek Jaromír 152

Jánský Pavel 296, 417

Janulík František 498, 349

Janýr Přemysl 17, 31, 124, 319, 349

Jaroň Rudolf 17, 31, 349

Jaroš Jiří 966

Jaroš Karel 4, 31, 21, 106, 119, 349

Jaroš Lubomír 1077

Jaroš Milan 1160, 349

Jaroš Oldřich 4, 31, 21, 349

Jaroš Pavel 712, 349

Jarošová Eva 51, 349

Jarošová Věra 4, 23, 31, 21, 99, 349

Jaruzelski Wojciech 366, 555, 594, 725, 740, 911, 300

Jarym-Agajev Jurij 282

Jasiński Mirosław 1034

Jaspers Karl 805, 80, 314

Jašková Jitka 171, 349

Javor Pavel 417

Javorský Jaroslav 755, 756, 797, 350

Javorský Luděk 296

Javorský Štefan 423, 424, 476, 483, 491, 529, 864, 994

Jawlowska A. 510

Jazzová sekce (JS) 549, 550, 552, 705, 738, 758, 761, 793, 794, 795, 800, 817, 858, 859, 863, 867, 958, 975, 997, 1014, 1023, 1038, 1077, 1092, 173, 177

Jedlička Josef 335, 417

Jedlička Tomáš 968, 350

Jedynak Tadeusz 600

Jegherová Stella 1020

Jehlička Ladislav 631, 723

Jelínek Ivan 417

Jelínek Jiří 1101, 350

Jelínek Josef 837

Jelínek Petr 1101, 350

Jelínek Tomáš 296

Jelínková Klára 296

Jelínková Marie 31, 350

Jelínková Zuzana 153, 296, 350

Jenninger Phipp 904

Jens Walter 24

Jensen John 726

Jeřábek Pavel 712, 1061, 350

Jesenská Zora 54

Ježek (podplukovník) 165

Jičínský Zdeněk 4, 31, 47, 48, 49, 50, 104, 131, 152, 180, 219, 220, 279, 282, 283, 296, 377, 390, 392, 397, 476, 854, 1121, 21, 105, 114, 119, 165, 231, 234, 350, 379

Jílek František 379, 350

Jílek Otakar 4, 31, 943, 21, 350

Jína Tomáš 17, 31, 350

Jindřich Václav 225, 233

Jíra Antonín 31, 350

Jíra Jaroslav 4, 31, 21, 350

Jiráček Karel 4, 31, 21, 350

Jiránek František 4, 11, 12, 22, 31, 47, 50, 21, 49, 50, 98, 113, 350

Jiras Pavel 296

Jirásek Miroslav 421, 350

Jirásek Václav 819, 875, 350

Jírec Miroslav M. 296

Jirků Rudolf 296

Jirounek Miroslav 17, 31, 80, 350

Jírous Ivan (Magor) 5, 55, 72, 88, 125, 128, 129, 296, 375, 417, 452, 453, 469, 470, 476, 483, 509, 522, 532, 534, 556, 560, 1055, 1061, 1069, 1070, 1077, 1090, 1114, 1117, 1120, 1121, 1132, 1133, 1164, 4, 124, 127, 350

Jirousek Tomáš 342, 350

Jirousová Juliána 88, 350

Jirousová Věra 4, 31, 55, 156, 260, 296, 417, 509, 21, 107, 108, 111, 112, 223, 230, 233, 350

Jírů Jaroslav 4, 31, 827, 1158, 21, 350

Jiřík Arnošt 270, 296, 350

Jiřík Jiří 51, 350

Joachimová Eva 317, 381, 382

Jodl Miroslav 4, 31, 21, 350

Joglová Jana 153, 350

Johanes Jaromír 1040, 1066, 1081, 1121, 1158, 196

John Jiří 510, 1103

John Josef 4, 31, 21, 350

Johnová Jarmila 4, 31, 296, 693, 21, 350

Jonák Zbyněk 51, 296, 350

Jonáková Jana 296

Jones Lynne 1020

Jørgensen Anker 197

Josten Josef 276

Judl Jiří 4, 31, 209, 296, 21, 98, 231, 350

Juillard Jacques 94

Julinová M. 1012

Juliš Emil 417

Jun Jan 874

Junek Libor 17, 31, 350

Jung Josef 296, 599, 350

Jung Michal 1136, 350

Jungmann Milan 889

Jungmann Pavel 1046, 1053, 1067, 1086, 1138

Jungová Simona 1136, 350

Jůnová Ivana 171, 350

Jůptnerová Hana 342, 350

Jura Josef 874

Juráček Pavel 4, 31, 55, 1126, 21, 350

Jurča (prokurátor) 515

Jurník Alois 31, 350

Just Emile 153

Just Jan 17, 31, 350

Justová Edit 153

Jůza Michal 116

Juzík (nadporučík) 315

K

K 231 18, 165, 213, 215, 230

Kabele Miroslav 1160, 350

Kabelka Jaroslav 17, 31, 350

Kabeš Petr 4, 31, 47, 50, 55, 63, 156, 274, 296, 417, 694, 738, 889, 21, 350

Kabešová Věra viz Kubičková-Kabešová Věra

Kabíček Rudolf 31, 351

Kabourková Nikola 1174, 351

Kabrna Vladimír 210, 296, 1165, 231

Kábrtová Jana 1136, 351

Kačírek Pavel 712, 351

Kaderka Oldřich 4, 22, 31, 21, 102, 351

Kadlec Miroslav 4, 23, 31, 940, 21, 99, 351

Kadlec Pavel 244, 270, 351

Kadlec Petr 296, 991, 351

Kadlec Vladimír 4, 16, 31, 97, 259, 296, 509, 603, 693, 743, 771, 876, 924, 949, 950, 3, 16, 21, 107, 165, 170, 351, 390
 Kadlecová Dagmar viz Hlavsová Dagmar
 Kadlecová Erika 4, 23, 31, 180, 296, 17, 21, 99, 108, 165, 351
 Kadlecová Jindra 17, 31, 47, 82, 220, 296, 105, 351
 Kadlecová Jitka 105
 Kadlečík Ivan 54, 73
 Kadubec Jan 1042, 351
 Kafková Monika 1042, 351
 Kahovec Petr 1042, 351
 Kaiser Václav 1101, 351
 Kaiserová Anna 1061, 351
 Kajnar Petr 1174, 351
 Kakaš Miroslav 296
 Kála doc. dr. 507
 Kalandra Závěš 667, 90
 Kalcun Michal 877
 Kaldorová Mary 1020, 1022
 Kalina Drahomír 224
 Kalina Ladislav Ján 54, 219
 Kalinová Agneša 54, 786, 219
 Kaliský Roman 54
 Kalisz Stanislav 1174, 351
 Kalous Jaroslav 116
 Kalusová Alena 1101, 351
 Kamanová Helena 1012
 Kamarád Roman 1174, 351
 Kamiński Zdzisław 600
 Kamiš Antonín 31, 351
 Kampaň solidarity s východní Evropou 276
 Kampaň za mír a demokracii Východ-Západ 1020
 Káňa František 296
 Kanadský odborový svaz 221
 Kancelář prezidenta republiky (KPR) 123, 151, 658, 863, 890, 938, 1000, 1057
 Kanda dr. (MZV) 973
 Kania Walter 31, 755, 756, 957, 974, 1006, 1008, 1071, 351
 Kanivková Jaroslava 1160, 351
 Kánská Ludmila 296
 Kantek Alexandr 224
 Kantoš Ivo 790
 Kantůrek Jiří 393, 694, 827, 317
 Kantůrková Eva 17, 31, 55, 63, 269, 296, 390, 392, 397, 409, 411, 417, 476, 507, 509, 511, 679, 680, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 710, 712, 714, 717, 718, 719, 722, 723, 724, 725, 726, 729, 731, 732, 733, 736, 738, 740, 745, 746, 747, 749, 771, 784, 786, 818, 861, 889, 915, 992, 1032, 1090, 1110, 93, 94, 246, 248, 317, 330, 351, 390
 Kapek Jan 17, 31, 351
 Kaplan Bohuslav 244, 1158, 351
 Kaplan Francis 94
 Kaplan Jáchym 1031, 1032
 Kaplan Karel 173
 Kaplanová Marie 1110, 1158
 Kapustík Pavel 1101, 351
 Kapustíková Dagmar 1101, 351
 Karaliūnas Valdemaras 1035
 Karásek Svatopluk 4, 5, 31, 55, 72, 156, 292, 296, 417, 544, 16, 17, 21, 107, 112, 118, 124, 351
 Karásková Stanislava 296, 112
 Kardoš Pavel 1136, 351
 Karfík Vladimír 417
 Karlík František 296
 Karlík Jiří 153, 351
 Karlík Viktor 1174, 351
 Karlíková Olga 17, 31, 351
 Karpatský Dušan 417
 Karvaš Peter 54
 Kasal Jiří 31, 170, 172, 351
 Kasalovský Alois 233
 Kastler Alfred 102
 Kaša Jiří 379, 351
 Kašák (Supraphon) 100
 Kaše Jakub 17, 31, 351
 Kašík Vladimír 4, 31, 47, 50, 220, 375, 21, 351
 Kašpar Antonín 67, 121, 132, 276, 283, 421, 1001, 1007, 124, 351
 Kašpar Hynek 51, 351
 Kašák Zdeněk 51, 172, 351
 Katina Martin 1174, 351
 Katta J. (npor.) 421
 Kautman František 4, 31, 55, 417, 509, 21, 351
 Kautský František 379, 351
 Kavan Jan 380, 622, 641, 693, 961, 25, 221, 222
 Kavín Ludvík 17, 31, 47, 103, 104, 117, 351
 Kavinová Anna 153, 296, 1136, 104, 351
 Kayser Hilmar 17, 296, 1136, 352
 Kayser Milan 31
 Kayserová Marianna 31, 352
 Kazda Jan 1174, 352
 Kazda K. 539
 Kazdová M. 296
 Kazík Josef 31, 125, 352
 Kazík Zdeněk 296, 352
 Kecik Wiesław Piotr 600
 Kejř Václav 23, 100
 Kelemen Ferenc 1030
 Keller Jan 17, 31, 352
 Keller Jaroslav 296
 Keller Michael 1008
 Kellerová Magdalena 874
 Kellerová Marta 17, 31, 352
 Kempný Josef 943
 Kende Martin 1160, 352
 Kenedi János 276, 601
 Kennedy John Fitzgerald 1003
 Kenny Anthony 326, 327, 330
 Kerényi György 1149, 1152
 Kerestúr Peter 88, 1136, 352
 Keřlík Jan 1174, 352
 Kesegová E. 456, 461
 Keš Jiří 296
 Ketzl Mirko 1159
 Keulen Josef van 527, 528
 Kielanowski Jan 600
 Kindl Jan 17, 31, 154, 296, 352
 Kindlová Ivana 296
 Kirchschräger Rudolf 460
 Kirschner Pavel 296
 Kirschner Robert H. 1005, 1006
 Kis János 276, 601, 869, 972
 Kiš Danilo 738
 Kišš Jan 797, 352
 Kiulpekidisová Aloisie 599, 352
 Klabanová Helena 116
 Klabanová Lenka 108

Kladiva Jaroslav 794
 Klášenský Mojímír 17, 31, 55, 390, 392, 417, 507, 509, 352
 Klášterský Karel 583, 585
 Klaus Václav 327
 Klecandová Milena 296
 Klein Oldřich 991, 352
 Kleiner Jiří 270, 352
 Klement Jan 1136, 352
 Klement Petr 244, 352
 Klier Josef 532, 533
 Klíma Ivan 63, 99, 156, 274, 417, 509, 15, 30, 318
 Klíma Ladislav 221, 509, 598
 Kliment Alexandr 4, 31, 55, 274, 417, 509, 15, 21, 352
 Klimeš Václav 296
 Klímová Alena 122, 123, 125, 223, 233
 Klímová Helena 55, 296, 417, 509, 827, 968, 15, 121, 318, 327, 352, 380
 Klípa Bohumír 4, 31, 296, 352
 Klofáč Jan 1174, 352
 Klofáč Jaroslav 4, 31, 21, 165, 352
 Klögner Petr 296
 Klokočka Jan 117
 Klokočka Vladimír 4, 31, 47, 48, 50, 21, 105, 126, 352
 Klouda Viktor 51, 352
 Klub
 angažovaných nestraníků (KAN) 663, 29, 152, 164, 230
 mluvčích Charty 77 834, 848, 288, 289
 právní podpory 1138
 Klusák Milan 988, 93
 Kluzák Petr 296
 Kmentová Eva 508
 Kmoch (SNB) 953
 Kmošek Jaroslav 1136, 352
 Knapp Viktor 457
 Knížák Milan 417
 Knížek Ivan 296
 Knobloch Theodor 1042, 352
 Kopal Michal 88, 128, 169, 170, 172, 291, 317, 693, 352
 Kopalová Božena 270, 352
 Koberová Jiřina 296
 Kobrová Eva 379, 352
 Kobyłka Petr 51, 352
 Kocáb Alfréd 4, 22, 31, 296, 375, 21, 98, 352
 Kocáb Michal 545, 546
 Kocev Miroslav 1174, 352
 Kocman Miloš 296
 Kocourek Jiří 31, 352
 Kocum Petr 51, 352
 Kočenda J. 296
 Kočí (poručík) 451
 Kočí Ludmila 1174, 352
 Kočí Vladan 1040
 Kočí Zdeněk 1174, 352
 Kočová Lída 1136, 352
 Kočová-Freundová Zina 4, 22, 31, 173, 174, 295, 304, 305, 331, 361, 377, 390, 21, 98, 106, 345, 352
 Koenigsmark Josef 417
 Kohák Erazim 417, 511, 1018, 380
 Kohnová Anna 116
 Kohout Lubor 1101, 1138, 352
 Kohout Luboš 4, 31, 48, 50, 180, 296, 377, 691, 723, 771, 876, 1165, 21, 236, 352, 390
 Kohout Milan 797, 289, 352
 Kohout Pavel 4, 7, 23, 31, 55, 63, 64, 69, 97, 106, 119, 127, 154, 156, 172, 273, 274, 417, 509, 511, 738, 876, 1, 2, 3, 7, 8, 9, 12, 15, 16, 21, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 63, 68, 70, 77, 99, 103, 108, 116, 124, 146, 154, 165, 168, 198, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 213, 220, 352
 Kohoutek Jiří 599, 352
 Kohoutek Zdeněk 51, 352
 Kohoutová Anna 876
 Kohoutová Jelena 70, 208, 210, 211
 Kohoutová Tereza 88, 172, 296, 323, 339, 353
 Kohsová Vilma 17, 31, 353
 Kohút Arnošt 1061, 353
 Kohut Igor 790
 Koch Jarolím 223
 Köcher Michael 1020, 1022
 Kojzar Jaroslav 1023
 Koklár P. 296
 Koklár V. 296
 Koklářová E. 296
 Koklářová M. 296
 Koklářová V. 296
 Kolakowski Leszek 475
 Kolár Jan M. 417
 Kolář František ml. 1136, 353
 Kolář Jiří 4, 31, 55, 417, 508, 509, 1160, 21, 84, 85, 353
 Kolář Roman 1136, 353
 Kolařík Pavel 296
 Kolářský R. 578
 Kolbek MUDr. 165
 Kolčava Jaroslav 797, 874, 353
 Kolínek Vladimír 712, 1136, 353
 Koliňková Daniela 1061, 353
 Kolman Arnošt 122
 Kolmistr Ladislav 31, 353
 Kolmistr Vladimír 1165
 Kolouch Jiří 903, 353
 Komanová Helena 1012
 Komár Vladimír 991, 353, 393
 Komárek Karel 179, 198
 Komárková Alena 968, 353
 Komárková Božena 4, 22, 31, 296, 417, 509, 600, 631, 641, 693, 771, 21, 98, 353
 Komárová Mária 991, 353, 393
 Komaško Alexandr 17, 31, 353
 Komeda Václav V. 4, 31, 296, 304, 331, 357, 364, 365, 368, 1, 2, 3, 21, 107, 353
 Komise
 Evropského společenství 1129
 pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (USA) 827, 850, 897, 934
 pro lidská práva Hospodářské a sociální rady 341
 pro lidská práva při OSN 193, 369, 972
 pro soupis rukopisů 905
 pro vypracování nové ústavy ÚV KSČ 1141
 Kompelent Alfréd 152
 Konečný Antonín 509
 Konfederace
 nezávislého Polska (KPN) 1098
 nezávislých odborů 439
 politických vězňů 379
 Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE)
 3, 6, 41, 95, 107, 126, 127, 128, 162, 173, 175, 216, 265, 266, 269, 270, 273, 275, 281, 285, 290, 300, 301, 302, 344, 345, 346, 347, 350, 351, 353, 356, 358, 359, 360,

368, 369, 372, 389, 395, 398, 400, 404, 406, 419, 425,
 427, 429, 432, 471, 475, 476, 477, 478, 482, 500, 507,
 512, 513, 519, 539, 559, 579, 581, 587, 588, 589, 591,
 592, 593, 595, 601, 602, 634, 635, 666, 668, 682, 692,
 695, 708, 727, 728, 739, 772, 774, 776, 781, 782, 784, 785,
 800, 805, 806, 859, 867, 871, 890, 897, 922, 923, 959,
 961, 962, 964, 972, 973, 993, 994, 995, 996, 1003,
 1023, 1053, 1054, 1055, 1068, 1069, 1070, 1072, 1074,
 1078, 1080, 1081, 1085, 1092, 1093, 1100, 1119, 1121,
 1154, 1168, 1169, 1171, 6, 7, 8, 11, 14, 26, 31, 62, 74, 75,
 123, 124, 160, 162, 163, 166, 168, 176, 181, 182, 183, 185, 187,
 195, 199, 212, 213, 214, 217, 218, 227, 230, 236, 253, 258, 269

Kongres Poláků v USA 276
 Koniar Pavol 51, 353, 393
 Königová Milena 296
 Konrad György 738, 747
 Konůpek Michael 31, 827, 126, 353
 Konvalinková Jana 421, 353
 Konwicki Tadeusz 509
 Koordinační centrum Občanského fóra 756, 999
 Kopecká Iveta 1061, 353
 Kopecká M. 296
 Kopecký Martin 1136, 353
 Kopecký Miloš 935, 297
 Kopeček Pavel 31, 353
 Kopelev Lev 747
 Kopis Jaroslav 244, 296, 353
 Kopný J. 296
 Koppová Petra 296
 Kopřiva H. 296
 Kopřiva Milan 1174, 353
 Kopřiva Tomáš 296, 1138, 1160, 353
 Kopřivová D. 296
 Kopta Petr 17, 31, 55, 296, 417, 353
 Koptiš Miroslav 421, 353
 Korál Pavel 296
 Korbel Karol 903, 1136, 353, 393
 Korbela František 31, 48, 353
 Korbelík Jan 31, 353
 Korbelík Miloslav 353
 Korbelík Miloslav ml. 31, 88, 353
 Korbelová Marta 1042, 353, 393
 Korbelová Petra 903, 353, 393
 Korčíš Vavřinec ml. 4, 31, 296, 21, 165, 353, 390
 Korčíš Vavřinec st. 4, 31, 296, 21, 98, 102, 353
 Kordík Josef 171, 397, 399, 400, 422, 424, 458, 461, 532,
 534, 1006, 1170, 353
 Korec Jozef 991, 174
 Korjagin Anatolij 818, 973
 Koroptvička Jan 31, 353
 Korousová Alena 296
 Koryčan Miroslav 417
 Kořán Jaroslav 296, 794, 1, 2
 Kořínek Jiří 4, 31, 18, 19, 21, 353
 Kos Vladimír 17, 31, 353
 Kosík Karel 99, 417, 15, 72, 170, 207
 Kosta Tomáš 29
 Kostav Marab 158
 Koster Koos 425
 Kostík Jan 296
 Kostková Pavla 31, 353
 Kostolník Vladimír 296
 Kostroun Karel 4, 31, 47, 50, 55, 417, 21, 353
 Kostůr Jiří 379, 289, 353

Köszeg Ferenc 601, 869, 1030, 1151
 Koš P. 296
 Košář Milan 88, 353
 Košář Miroslav 1174, 354
 Košinová J. 24
 Košová M. 296
 Kot Jiří 1101, 354
 Kotek Vladislav 270, 296, 354
 Kotlas Jan 31, 1136, 354
 Kotouč K. J. 319
 Kotrč Josef 1165
 Kotrlá Iva 417, 509, 670, 819, 354
 Kotrlý Zdeněk 670, 1101, 354
 Kottas Martin 51, 354
 Kotva Jan 296
 Kouba Jaroslav 31, 354
 Kouba Petr 17, 31, 354
 Koucká Božena 1174, 354
 Koudela Jan 17, 31, 354
 Koudelka Jindřich 342, 354
 Koudelka Josef 354
 Koudelková Libuše 354
 Koudelková Marie 296
 Koudelová Alena 17, 31, 354
 Koukal Jaroslav 1136, 354
 Koula Jiří 296, 498, 289, 354
 Koulovi 535
 Kouřil Vladimír 793, 858, 859
 Kouřil Zdeněk 296
 Koutná Anna 4, 22, 31, 82, 21, 98, 354
 Koutná Bronislava 82
 Koutná Marcela 82
 Koutný Bedřich 968, 1046, 1053, 1067, 1086, 1138, 1149, 354
 Koutný Bohumil 17, 31, 354
 Koutný Karel 82
 Koutský Jaroslav 1174, 354
 Koutský Kamil 1101, 354
 Koutský Karel 1061, 354
 Kováč Ján 586, 619, 637, 641
 Kováč Jiří 244, 354
 Kováč Petr 88, 296, 354
 Kováčová Zdena 51, 354
 Koval Libor 417
 Kovaljov Sergej 971, 990
 Kovalyová Heda 511
 Kovář Petr 421, 354
 Kovařík J. 1066
 Kovařík Karel 17, 31, 354
 Kovařík Václav 1061, 354
 Kovtun Jiří 417
 Kowalska Anna (Amka) 161, 600
 Kowalski Andrzej 964
 Kozák Jan 80
 Kozák Martin 966
 Kozák Václav 17, 31, 354
 Kozánek Petr 670, 991, 1130, 354
 Kozelek Karel 91
 Kozelka Jiří 153, 354
 Kozlík Jan 17, 31, 489, 490, 491, 493, 496, 497, 498, 499,
 501, 502, 504, 505, 507, 514, 515, 516, 518, 519, 520,
 521, 522, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 532, 536, 538,
 539, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 561, 562, 579,
 582, 585, 587, 595, 597, 600, 641, 693, 765, 771, 319,
 354, 390

- Kožíšek Ivan 51, 342, 532, 534, 354, 458
 Kožmín Zdeněk 417
 Kožušník Čestmír 944
 Krajča Miroslav 421, 354
 Krajčová Zdena 421, 354
 Krajina Vladimír 55
 Krajská správa pasů a víz 977
 Krajská střediska památkové péče 985
 Král Jan 296, 1136, 354
 Král Josef 875, 354
 Král Milan 17, 31, 354
 Král Miloslav 4, 31, 296, 21, 354
 Král Miloš 1160, 354
 Král Petr 417
 Král Vladimír 421, 354
 Králík Vlastimil 923, 354
 Králka (nadporučík) 421
 Kramer Alexandr 17, 31, 107, 354
 Kramosil Vojtěch 152
 Kramperová Jitka 1174, 355
 Krassó Cyörgy 601
 Krátký Jan 923, 355
 Krátký Václav 296
 Kratochvíl Antonín 417
 Kratochvíl Bohumil 17, 31, 355
 Kratochvíl Jiří 244, 270, 296, 355
 Kratochvíl Jiří 889, 1136, 355
 Kratochvíl Václav 1069
 Kratochvílová Jana 544
 Kratochvílová Jarmila viz Pařízková Jarmila
 Kratochvílová Marie 1136, 355
 Kratochvílová Marie 296
 Kraupner Vladimír 1160, 355
 Kraupnerová Eva 1160, 355
 Kraus Karel 31, 51, 55, 296, 417, 355
 Kraus Miloš 712, 355
 Kraus Petr 874
 Krausová Adrienna 296
 Krbec Jaroslav 296
 Krčová Zora 116
 Krebs Milan 244, 355
 Kreibich Petr 498, 355
 Kreisky Bruno 23, 101, 167, 174, 216, 274, 479, 486, 496,
 523, 530, 581, 664, 64, 131, 179, 180, 185, 187, 193, 198
 Kreitl Roman 1160, 355
 Krejča Karel ml. 355
 Krejčí Jaroslav 17, 31, 47, 82, 296, 104, 113, 117, 119, 127,
 355, 439
 Krejčí Jaroslav ml. 31, 355
 Krejčí Jiří 163
 Krejčí Petr 17, 31, 296, 355
 Krejčí Taťjana 31, 82, 163, 117, 355
 Krejčí Vojtěch 80
 Krejčík František 1042, 355
 Kressa Luboš 874
 Kriegel František 4, 23, 31, 40, 87, 94, 97, 154, 161, 172,
 192, 241, 293, 294, 510, 820, 907, 911, 913, 924, 992,
 993, 1173, 21, 92, 99, 106, 109, 112, 115, 116, 118, 122, 127,
 130, 132, 165, 177, 206, 207, 208, 209, 210, 212, 228, 234, 355
 Krieglová Rita 154, 116
 Kriseová Eda 417, 509
 Kristiansen Knar 857
 Křišťof Jindřich 205, 232
 Krivine Alain 94
 Krivinová Danielle 322
 Krob Andrej 4, 31, 21, 355
 Krolpová Ria 296, 342, 355, 366
 Kronďák Petr 51, 355
 Kroner Christian M. J. 997
 Kroul Vladimír 31, 355
 Kroulík Josef 637, 641
 Kroupa Daniel 31, 355
 Krpálek Vladimír 532, 534
 Krtička (podplukovník) 100
 Kruh
 Dunaj 733, 735
 maďarsko-československého přátelství 1091
 nezávislých spisovatelů 823
 překladatelů 83
 svobodného bádání Svobodné univerzity v Bruselu
 94
 Krumholc Jan 424
 Krump Josef 296
 Krumpera Vojtěch 1160, 355
 Krumpholc Jan 422, 461, 476
 Krumpholc Milan 379, 891, 355
 Krúpa Karel 31, 296, 355
 Krupauer Jaroslav 125
 Krupauer Josef 214, 216
 Krupička Vladislav 31, 355
 Krůta Jarmil 296
 Kryl Karel 72, 417, 509, 549
 Kryštofek Oldřich 417
 Kryžl Jan 546, 547, 548, 552, 760
 Křečková Helena 296
 Křelina Jan 17, 31, 355
 Křen Jan 4, 31, 631, 632, 691, 723, 21, 165, 355
 Křestanská mírová konference 398
 Křestanská unie lidských práv 1138
 Křivan Jan 991, 1051, 355
 Křivánek Ivo 88, 355
 Křivánek Tomáš 793, 858, 859
 Křivka Pavel 779, 853, 933, 1130
 Křivský Jiří 31, 296, 355
 Kříž Ivan 53
 Kříž Josef 1101, 355
 Kříž Karel 17, 31, 208, 355
 Kříž Petr 1136, 355
 Kříž René 31, 355
 Křížan Jiří 1093, 1174, 355
 Křížek Daniel 1174, 355
 Křížík František 789
 Křížková B. 296
 Křížková Marie Růt 296, 417, 498, 499, 501, 502, 504,
 505, 509, 514, 515, 516, 518, 519, 520, 521, 522, 525,
 528, 529, 530, 532, 536, 538, 539, 552, 553, 554, 555,
 556, 557, 558, 561, 562, 579, 582, 585, 587, 595, 597,
 600, 641, 693, 771, 786, 861, 319, 356, 390
 Křížová Veronika 1136, 356
 Kšanda Jaroslav 296
 Kuba Bohumír 1004, 1061, 356
 Kubáň Ján 1042, 356
 Kubánek Jan 599, 356
 Kubelková Milada 1174, 356
 Kuběna Jiří 417
 Kubeš Jindřich 296
 Kubiasová Milena 200
 Kubíček F. I. 503

Kubíček Ivan 417
Kubíček Jiří 31, 263, 296, 535, 356
Kubičková-Kabešová Věra 263, 270, 296, 535, 351, 356
Kubínová Marcela viz Němcová Marcela
Kubišová Marta 4, 31, 58, 62, 64, 65, 67, 68, 69, 70,
71, 72, 73, 75, 77, 78, 79, 87, 88, 89, 92, 94, 95, 97, 98,
104, 106, 107, 120, 124, 125, 126, 128, 129, 131, 132,
133, 134, 150, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 161,
163, 164, 166, 167, 170, 171, 173, 176, 178, 180, 181,
214, 296, 525, 544, 15, 17, 21, 121, 122, 124, 250, 255, 266,
319, 356
Kubů Josef 296
Kuča Jiří 296
Kučera (děkan UJEP) 84
Kučera Bohuslav 635, 637
Kučera Emil 968, 356
Kučera J. P. 631, 723
Kučera Jan 498, 356
Kučera Karel 498, 356
Kučera Lumír 17, 31, 356
Kučera Martin 1174, 356
Kučera Milan 417
Kučera Pavel 51, 356
Kučera Rudolf 631, 723
Kučera Zdeněk 460
Kučerová Jana 296
Kučerová Jarmila 296
Kučírek Pavel 379, 356
Kufner Jiří 1136, 356
Kuhn Josef 1101, 356
Kuch Dalibor 712, 356
Kuchta Miloslav 1012
Kuchyňa Jaroslav 1136, 356
Kuchyňová Ilona 1174, 356
Kukal Jaroslav 17, 31, 105, 119, 120, 292, 296, 305, 115,
356
Kukol Jaroslav 379, 356
Kulerski Pawel 600
Kulhánek Ivan 539
Kulhánková (nstržm.) 41, 44, 47, 49, 51, 52
Kulík Zdeněk 712, 356
Kulka Erich 417
Kulturní odbor NVP 544
Kulturní výbor ČNR 888
Kumarová Ratha 1020, 1022
Kumermann Daniel 244, 296, 379, 356
Kumpera Vojtěch 876
Kumprechtová Alena 296, 599, 693, 356
Kundera Ludvík 417
Kundera Milan 418, 750, 83
Kunickí-Goldsinger Władysław 964
Kunstýř Ivo 837
Kunz Max 904
Kunze Rainer 249
Kupec 520, 521, 526
Kuralová Jana 219
Kurec František 296
Kuroň Jacek 71, 161, 272, 366, 555, 600, 1038
Kuřínová Josefa 222
Kůs Václav 421, 356
Kusý Miroslav 17, 31, 47, 50, 54, 331, 358, 364, 390, 392,
476, 509, 600, 641, 693, 771, 866, 962, 1150, 102, 103,
104, 112, 219, 228, 356, 393
Kušnírová Jaroslava 171, 535, 356

Kuštecký Štefan 356, 393
Kutina Zdeněk 796
Kutmanová Jaroslava 296
Kvapil Ladislav 1174, 356
Kvašíňák Miroslav 1051, 1174, 356
Kveibich Petr 296
Kvetko Martin 747, 780, 866
Kvičala Jiří 296
Kvičala Pavel 712, 356
Kvítek Zdeněk 379, 356
Kýhos Alois 51, 356
Kyncl Ivan 270, 292, 296, 312, 108, 356
Kyncl Karel 4, 31, 47, 50, 55, 296, 379, 390, 392, 397,
409, 411, 418, 476, 479, 21, 102, 105, 108, 119, 164, 356
Kynclová Jiřina 393
Kytlica Jaroslav 342, 356

L

Laake Jan ter 726
Labour Focus on Eastern Europe 276
Labská Tatiana 1174, 357
Labský Viktor 421, 357
Labuda Jozef 456, 461
Lacina Jiří 125, 127
Laffou de Labedat André-Daniel 1142
Lakatoš Michal 4, 31, 22, 98, 102, 357
Lála Ladislav 1136, 357
Lambardi Ricardo 197
Lamper Ivan 498, 874, 1110, 357
Lamper Jan 498, 357
Lamperová Dana 498, 874, 357
Lamsér Václav 17, 31, 357
Landa Malva 282
Landová Lilian 171, 357
Landovská Beatrice 122
Landovský Pavel 4, 7, 9, 22, 31, 55, 69, 70, 99, 102, 105,
119, 120, 161, 163, 167, 172, 173, 418, 3, 18, 22, 28, 34,
42, 43, 82, 94, 98, 108, 122, 124, 205, 206, 207, 208, 209,
211, 212, 220, 266, 357
Landyová Joenne 1020
Lang J. 276
Langhammer Radek 991, 1117, 357
Lánský Karel 17, 31, 48, 311, 357
Lanzmann Claude 1105
Lapka Václav 296
Laposter Didier 248
Laskar Jacques 322, 326, 327, 330
Laštůvka Vladimír 65, 94, 98, 102, 125, 172, 316, 532,
101, 105, 108, 111, 115, 119, 120, 121, 124, 221, 222
Latta Miroslav 51, 296, 357
Latta Vasil 17, 31, 357
Laub Gabriel 418
Laurenčík Vendelín 51, 296, 535, 357
Laurošek Pavel 1012
Lawrence Richard 956
Lawrence Robert 973, 974, 1001, 1005, 1006, 1007
Lázníčka Roman 1174, 357
Leavitt Rob 1020
Lederer Aleš 296, 509, 121, 123, 125
Lederer Jiří 4, 11, 21, 22, 24, 31, 40, 55, 63, 66, 69, 89,
94, 98, 101, 102, 125, 148, 164, 165, 172, 248, 260, 356,
359, 418, 475, 511, 22, 71, 84, 97, 98, 108, 110, 114, 119,
120, 121, 123, 125, 127, 135, 165, 207, 223, 230, 275, 357

Lederer Josef 418
 Ledererová Elzbieta 97, 124, 153, 165, 172, 260, 296, 123, 357
 Ledsky Nelson 1046
 Lehký Miroslav 1136, 320, 357, 379, 382, 393
 Leiris Michel 94
 Lejnar Jiří ml. 270, 357
 Lékaři za lidská práva 973
 Lengyelová Gabriella 601
 Lennon John 547, 757, 794, 800, 1061, 1139
 Lenz Siegfried 24
 Lepeška S. 296
 Leroch Milan 819, 357
 Leslovský Ferdinand 874
 Lešňanský Josef 1042, 357
 Leštínský Jan 4, 31, 47, 83, 22, 103, 104, 105, 109, 113, 117, 213, 228, 357
 Leštínský Petr 82
 Levický Gabriel 171, 357, 393
 Lévinas Emmanuel 279
 Levy Alan 511
 Lévy Bernard-Henri 215
 Levý Vasil 379, 357
 Lhotová Alena 108, 230
 Li Pcheng 1128
 Líbal Otta 1160, 357
 Líbal Vladimír 875, 289, 357
 Liberda Vladimír 515, 522, 527, 554, 556, 560, 1101, 357
 Libri prohibiti 16, 152, 162, 249, 356, 357, 526, 1004
 Lidé za mírovou kulturu, Jugoslávie 1020, 1022
 Lidová fronta (Lotyšsko) 1068
 Lidové demokratické hnutí Portugalska 193
 Lidové milice 232, 673, 1068, 1072, 1073, 125, 229
 Liebknecht Karel 1069
 Liehm Antonín J. 418, 510, 750, 173
 Liga pro lidská práva 368, 380
 Lindermannová Marie-Louise 1020, 1022
 Linhart Jaroslav 88, 357
 Linhart Karel 968, 357
 Linhart Milan 270, 357
 Linhart Vladimír 797, 874, 357
 Linhartová A. 296
 Linhartová Romana 1024, 357
 Linhartová Věra 418
 Lípa Petr 1174, 357
 Lipenský Ján 393
 Lipiňski Edward 509, 511, 600
 Lipow Arthur 1020
 Lipski Jan Józef 555, 600, 964
 Lis Bogdan 600, 725
 Lis Ladislav 4, 22, 31, 124, 169, 172, 249, 260, 261, 264, 270, 295, 298, 301, 304, 331, 360, 361, 368, 369, 397, 400, 401, 402, 403, 407, 408, 409, 411, 417, 419, 420, 421, 424, 425, 426, 429, 430, 431, 432, 433, 435, 439, 441, 451, 453, 455, 463, 468, 472, 474, 476, 477, 478, 479, 480, 482, 483, 484, 485, 486, 489, 490, 497, 505, 516, 522, 525, 527, 529, 530, 532, 536, 556, 558, 560, 578, 594, 597, 599, 615, 616, 617, 619, 634, 639, 678, 689, 693, 717, 731, 732, 740, 753, 755, 771, 772, 782, 786, 795, 854, 861, 864, 876, 917, 955, 957, 961, 965, 972, 974, 975, 976, 992, 998, 1001, 1008, 1020, 1056, 1059, 1060, 1074, 1097, 1110, 1138, 1139, 1171, 22, 98, 108, 165, 177, 234, 320, 357, 390, 391
 Lis Martin 490
 Lisová Alena 491, 505, 522, 525, 536
 Lisová Božena 296
 Lisová Kateřina 490
 Listopad František 418
 Lisunas Boleslav 1035
 Liška Bohumír 797, 357
 Liška František 1024, 357
 Liška Michal 83
 Liška Oldřich 4, 31, 83, 22, 357
 Liška Tomáš 291, 292, 296, 377, 379, 357
 Liška Zdeněk 379, 357
 Lišková Věra 83
 Litera Jaromír 4, 31, 47, 139, 209, 347, 693, 771, 22, 156, 165, 357
 Litera Jaroslav 22
 Litera Přemysl 347
 Litevské sdružení na obranu lidských práv 1086
 Litevský výbor na obranu náboženské svobody 1035
 Litomiská Mirka 874
 Litomiský Jan 17, 31, 296, 330, 369, 397, 399, 409, 411, 427, 451, 452, 476, 479, 522, 527, 560, 615, 616, 619, 771, 821, 822, 826, 835, 836, 837, 839, 848, 849, 850, 851, 852, 854, 856, 857, 858, 860, 861, 862, 864, 865, 867, 868, 869, 870, 874, 875, 876, 878, 879, 880, 888, 890, 891, 896, 897, 899, 900, 901, 903, 904, 905, 906, 909, 914, 915, 916, 917, 919, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 933, 934, 937, 938, 939, 949, 953, 954, 955, 956, 957, 961, 962, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 974, 975, 1016, 1110, 321, 357, 382, 390
 Litomiský Jan ml. 874
 Litomiský Martin 171, 296, 874, 1138, 1139, 357
 Litvinov Pavel 1034
 Lityňski Jan 163, 182, 272, 600
 Lívanský Petr 1136, 357
 Lízna František 153, 296, 361, 375, 397, 399, 409, 411, 422, 424, 460, 476, 479, 481, 483, 491, 503, 522, 529, 786, 1055, 357
 Líznová Marie 296
 Loduňová Helena 1012
 Loewenstein Bedřich 418
 Löflerová Ilse 28
 Lois Oliver 903, 357
 Lojek Miloslav 122, 123, 125, 172, 174
 Lokša Jiří 1160, 357
 Lom Jiří 876
 London Artur 94, 209
 Londonová Lise 94
 Lopatka Jan 4, 31, 48, 55, 156, 296, 331, 418, 509, 738, 22, 357
 Lorenc Aloiz 745, 890
 Lorenc Zdeněk 418
 Lorencová Anna 1174, 358
 Lose Vigand 1092
 Loubský J. 296
 Loukota Oldřich 51, 358
 Lubanová D. 296
 Lubbers R. 817
 Lúčan Matej 421, 422, 424, 460, 482
 Lučok Michal 224
 Luďvík Emil 4, 31, 22, 165, 358
 Luďvík René 1174, 358
 Luhan Václav 296, 379, 358
 Lukáček Andrej 17, 31, 358

Lukáš Ivan 1174, 358
Lukáš Jan 874
Lukášek (soudce) 536
Lukášek Maxmilián 51, 358
Lukavec JUDr. 21, 97, 106
Lukaš Klement 4, 31, 296, 22, 108, 115, 214, 228, 320, 358
Lukaš Pavel 1101, 358
Lupertová Silvestra 296, 379, 349, 358
Lustig Arnošt 418, 511
Luther Martin 822
Lutka Petr 549
Lyalikoff Václav 358

M

Macák Vladimír 17, 31, 358
Macek Jiří 1160, 358
Macek Richard 17, 31, 358
MacGregor John 1023
Macierowicz Antoni 163
Mackevič V. V. 159
Macků Jarmila 874
Máčková Charlotta 153, 358
Maďarská akademie věd 1094
Maďarská demokratická opozice 1020
Maďarské demokratické fórum 1091
Maďarský svaz architektů 1094
Maďarský úřad pro ochranu prostředí 1094
Mádr Otto 174
Madrča Josef 296
Magope Lucas 754
Mach J. 296
Mach Pavel 296
Mach Věroslav 1174, 358
Macháček Aleš 65, 94, 98, 102, 125, 172, 316, 532, 101, 105, 108, 111, 115, 119, 120, 121, 124, 221, 222
Macháček Jan 1101, 358
Macháček Pavel 51, 358
Macháčková Zdena 88, 358
Machala Jan (1965) 874
Machonin Sergej 4, 32, 55, 418, 17, 22, 165, 358
Machourek Jiří 1153
Machová J. 296
Machovec Martin 1031
Machovec Milan 4, 22, 32, 48, 50, 296, 418, 509, 1068, 22, 98, 124, 125, 165, 331, 358
Machulka V. 296
Machulka Vratislav 51, 358
Machulková Inka 418
Maire Edmond 102
Maišaidr Petr 51, 358
Malá Eva 296
Malá Hana 1174, 358
Malanowski Andrzej 964
Male Peter 341
Málek Emil 259
Málek J. 170
Málek Radislav 1136, 358
Malfait Jaroslav 1160, 358
Malický Josef 17, 32, 18, 358
Malihriek Miroslav 296
Malík Vladimír 32, 358
Maliňáková Lada 874
Malínský M. 296

Mallor David 1023
Malý Antonín 877
Malý Ladislav 379, 358
Malý Radomír 88, 691, 1136, 1138, 358
Malý Václav 32, 124, 164, 260, 261, 264, 270, 295, 298, 301, 361, 362, 363, 365, 366, 368, 369, 370, 375, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 391, 392, 394, 395, 397, 398, 400, 401, 407, 424, 470, 476, 504, 525, 600, 641, 665, 689, 693, 746, 747, 771, 785, 786, 848, 850, 861, 874, 879, 896, 904, 975, 992, 997, 998, 1040, 1041, 1046, 1056, 1088, 1092, 1097, 1126, 1138, 1139, 321, 322, 358, 380, 390
Malý Zdeněk 1174, 358
Man Vladimír 712, 358
Maňák V. 1150
Maňásek Ivan 51, 128, 169, 170, 172, 174, 296, 316, 317, 358
Mandler Emanuel 418, 1038, 1040, 1045, 1046, 1086, 1090, 1097, 1138, 1139, 1165, 1171
Mano Jean Luc 211
Mareček František 17, 32, 358
Mareček Karel 296
Mareček Miloslav 1024, 358
Marečková Lenka 693, 712, 771, 874, 915, 358
Marek Aleš 1174, 358
Marek Jaroslav 1136, 358
Marek Jiří 88, 296, 1174, 358
Marek Karel 17, 32, 297, 358
Marek Vladimír 32, 51, 358
Marek Vlastimil 793
Marenčin Albert 54
Mareš Jan 418
Mareš Jiří 17, 32, 358
Marchais Georges 101, 64, 131, 140, 190
Marinet Gilles 689
Marková Květa 296, 1174, 358
Marková L. 296
Markovič Mihailo 747
Marks Luděk 903, 358
Markytán Vlastimil 244, 358
Marley Jeff 1020
Marousek Bohumil 1174, 359
Marousek Lubomír 1174, 359
Martí Jacob 1020
Martínek Jiří 874
Martínek Radovan 1174, 359
Martinet Gilles 94, 102, 125
Martínková M. 296
Martinovský (major) 70, 72, 77, 78, 82, 85
Marvanová Anna 4, 32, 97, 296, 401, 403, 407, 408, 409, 411, 417, 419, 420, 421, 424, 425, 426, 429, 430, 431, 432, 433, 435, 439, 441, 450, 451, 453, 455, 463, 470, 472, 474, 477, 478, 479, 480, 482, 483, 484, 485, 486, 489, 490, 491, 493, 496, 497, 498, 499, 501, 502, 504, 505, 507, 514, 515, 516, 518, 519, 520, 521, 522, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 532, 536, 538, 539, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 561, 562, 579, 582, 585, 587, 595, 597, 600, 602, 634, 641, 678, 693, 717, 765, 771, 772, 786, 827, 861, 917, 996, 1110, 2, 22, 322, 359, 382, 390
Marvanová Hana 1032, 1046, 1055, 1061, 1069, 1077, 1090, 1092, 1098, 1114, 1117, 1133
Mařík Jan 17, 32, 359
Mařík Ladislav 342, 359

Mařík Miloš 440
 Masarik Stanislav 1061, 359
 Masaryk Tomáš G. 509, 510, 630, 659, 709, 851, 918, 919, 920, 950, 976, 1018, 1044, 1047, 1048, 1050, 1058, 1068, 1139, 1149, 1156, 1162, 42, 80, 89, 96, 148, 314, 316, 323, 324, 325
 Masarykova společnost 1068
 Masařová Ludmila 296
 Máslo Jaroslav 1136, 359
 Mastnak Tomáš 1020, 1022
 Mastný Martin 468
 Mašek Ivan 1136, 359
 Mašek Jan 51, 359
 Mašek Miloslav 171, 296, 289, 359
 Mašek Miloš 535
 Mašek Petr 17, 32, 359
 Mašínová Jelenka 4, 22, 32, 55, 172, 273, 22, 98, 359
 Maškálří Jiří 296
 Mašková Alena 1174, 359
 Maštera František 153, 359
 Mašterová Marie 153, 359
 Maťa Antonín 1012
 Matěcha (soudce) 306
 Matěcha Miroslav 1136, 359
 Matoušek Bohuslav 296
 Matoušek Jiří 1101, 359
 Matoušek René 599, 933, 359
 Matoušková J. 296
 Matoušková Marie 296
 Matras Jaroslav 153, 359
 Matula František 115, 119, 120
 Matuszek Zdeněk 1160, 359
 Matuška Richard 1012
 Matušík Martin 88, 359, 393
 Matušíková Kyra 599, 359, 393
 Matys Vladimír 296
 Matzenauer Michal 17, 32, 296, 874, 359
 Matzenauerová Jitka 17, 32, 47, 50, 296, 108, 359
 Matzenauerová Marie 17, 32, 296, 359
 Maxa Jaroslav 296, 1117
 Maxera František 17, 32, 359
 Mayer Daniel 1108
 Mayer Leoš 1024, 359
 Mayerová Michaela 1024, 359
 Mayersová Jane 621
 Mazanec J. J. 503
 Mazanec Martin 297
 Mazánek Rostislav 51, 296, 359
 Mazánková Marta 17, 32, 359
 Mázl J. 296
 Mázlová A. 296
 McCarthyová Mary 102
 Meany George 131, 182, 186
 Mečnárková I. 296
 Medek Ivan 4, 22, 23, 32, 47, 50, 64, 106, 124, 152, 154, 155, 168, 172, 174, 306, 343, 480, 499, 837, 853, 984, 22, 98, 100, 109, 266, 359
 Medek Jan 296
 Medková Tereza 377
 Medková Terezie 296
 Medvěděv Roj 1112
 Medvěděv Žores 1112
 Meissnerová Eliška 874, 1101, 359
 Meissnerová Věra 51, 359
 Mejdrová Hana 4, 32, 296, 631, 632, 660, 691, 723, 970, 22, 312, 359
 Melich Pavel 296
 Memorial (Moskva) 1111, 1112
 Menert Evžen 4, 23, 32, 22, 100, 113, 117, 126, 359
 Mentzel Vincenc 58
 Merhaut Vladislav 17, 32, 359
 Merta Vladimír 74, 510, 544, 547, 548, 549
 Merth František D. 418
 Městské sdružení advokátů v Praze 305
 Měšťan Antonín 475
 Metál (poručík) 1031
 Metyš Jan 498, 359
 Metzger Peter 904
 Meyer Leoš 1051
 Meyerová Michaela 1051
 Mezičírkevní mírová rada (IKV) 426, 472, 602, 603, 640, 772, 800, 968, 1020, 1021
 Mezinárodní
 agentura pro atomovou energii 185, 186, 188
 centrum PEN-klubu 506
 Červený kříž 164, 268, 339, 938, 956, 974, 1008, 1155
 federace pro lidská práva (FIDH) 124, 339, 341, 399, 617, 663, 682, 732, 738, 740, 753, 755, 782, 795, 820, 854, 864, 961, 965, 972, 983, 985, 992, 998, 1001, 1008, 1033, 1078, 1079, 1086, 1134, 1159, 1164, 177
 federace svobodných odborů (MFSO) 174
 fórum Oekodonau 1094
 helsinská federace pro lidská práva (IHF) 738, 1005, 1006, 1052, 1079, 1080, 1110, 1119, 1134, 1153, 1164, 1169
 jazzová federace při Hudební radě UNESCO 705, 794, 858, 859, 177
 komise k prozkoumání občanských práv v ČSSR 726
 konfederace práce 210, 370
 konfederace svobodných odborů (MKSO) 50, 103, 104, 209, 217, 218, 220, 278, 280, 336, 338, 370, 376, 436, 517, 622, 713, 1009, 188
 organizace práce (MOP) 45, 47, 103, 104, 132, 174, 194, 217, 218, 220, 221, 278, 279, 280, 281, 336, 337, 338, 340, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 396, 406, 429, 435, 436, 437, 439, 440, 453, 486, 517, 518, 530, 590, 591, 622, 623, 624, 682, 713, 1009, 188
 Sacharovův výbor 776
 sdružení demokratických právníků 301, 408, 121
 sdružení na obranu umělců (AIDA), 380
 sdružení pro lidská práva 876
 společnost pro lidská práva (IGFM) 755, 776, 957, 999, 1000, 1071
 svaz studentstva 211
 úřad pro atomovou energii ve Vídni 190
 výbor Labour Party 827, 867
 výbor na podporu Charty 77 104, 124, 215, 397, 420, 496, 599, 682, 689, 690, 999, 1086
 výbor proti represím 215, 380
 výbor proti útlaču 731
 Mezl (podplukovník) 232, 234
 Mezl Oldřich 477
 Mezník Jaroslav 4, 22, 32, 157, 296, 379, 390, 392, 600, 631, 691, 693, 723, 784, 22, 98, 125, 359
 Mezřický Václav 390, 578
 Míčka Jaroslav 421, 359

Mičianová Jana 1012
 Mička Zbyněk 1136, 359
 Mient Jan Faber van 602, 603, 639, 726, 967, 1021
 Mihálik Radek 819, 359
 Mihalusová St. 503
 Michal Karel 418
 Michálek Jiří 296, 116
 Michalík Aleš 1101, 359
 Michl Otakar 17, 32, 359
 Michňák Karel 17, 32, 359
 Michnik Adam 71, 161, 163, 182, 272, 555, 600, 725
 Mika Otakar 32, 296, 359
 Mikeš Stanislav 296
 Mikeš Tomáš 296
 Mikešová Vlasta 296
 Miklas Milan 244, 359
 Mikloško František 991, 174
 Miklušáková Jana 1136, 359
 Mikoļajska Halina 600
 Miková Květa 296
 Mikovec Jan 226
 Mikšan M. 296
 Mikšanová D. 296
 Mikulášek Oldřich 99, 417, 418, 509
 Mikulová Věra 244, 360
 Mikulská Barbora 992
 Milanovský Miroslav 1175, 360
 Mildner Pavel 1136, 360
 Milewiczová Ewa 600
 Miller Arthur 63, 102, 215, 496, 512, 599, 827, 859,
 1086, 46, 117, 124
 Miller Tomáš 1175, 360
 Miloš Stanislav 1087, 1101, 360
 Milota Stanislav 17, 32, 296, 360
 Miluška Ivan 17, 32, 360
 Minařík Jan 296
 Minařík Pavel 150
 Ministerstvo
 dopravy ČSSR 438
 kultury ČSR 72, 458, 469, 489, 508, 529, 534, 540,
 544, 550, 551, 579, 594, 673, 674, 676, 705, 720,
 795, 931, 937, 985, 988, 997, 1103, 139
 kultury SSR 456, 458, 676, 1012
 lesního a vodního hospodářství 720
 ministerstvo pro technický a investiční rozvoj
 ČSSR 891
 národní obrany 917, 119
 práce a sociálních věcí 50, 105, 370, 376, 436, 437,
 451, 119
 sociální péče ČSR 220
 spojů ČSSR 927
 spravedlnosti ČSR 105, 139, 147, 220, 235, 267, 270,
 271, 272, 317, 376, 454, 482, 863, 914, 916, 974,
 1001, 1006, 1008
 spravedlnosti ČSSR 451, 583, 854
 školství a kultury ČSR 125
 školství ČSR 13, 14, 15, 16, 105, 123, 203, 313, 440,
 448, 461, 482, 580, 581, 613, 614, 809, 810, 811,
 888, 1099
 školství SSR 105, 440, 450, 461, 482, 809, 810, 811,
 1012
 školství, mládeže a tělovýchovy ČSR 1107, 1156
 těžkého strojírenství 119
 vnitřní a životního prostředí ČSR 1094, 1146
 vnitřní a životního prostředí SSR 1094
 vnitřní ČSR 220, 273, 312, 586, 705, 758, 1111, 178
 vnitřní ČSSR (FMV) 2, 9, 10, 20, 24, 25, 96, 100, 115,
 139, 213, 224, 226, 227, 228, 230, 231, 237, 238, 260,
 271, 313, 317, 324, 376, 392, 399, 436, 477, 521, 539,
 550, 551, 561, 581, 583, 585, 632, 637, 641, 658,
 676, 677, 712, 745, 766, 772, 777, 790, 793, 795, 797,
 842, 848, 856, 857, 890, 892, 893, 903, 937, 954,
 955, 1033, 1045, 1065, 1086, 1144, 1146, 1172, 14,
 18, 57, 59, 64, 106, 125, 139, 203, 205, 207, 208, 210, 211,
 212, 214, 220, 231, 232, 233, 234, 290
 vnitřní Francie 100
 vnitřní Gruzínské SSR 1115
 zahraničí Francie 394, 1041, 1158
 zahraničí Kanady 196
 zahraničí SRN 29, 198
 zahraničí Švýcarska 199
 zahraničí USA 276, 795, 953, 26, 181, 182, 185, 186, 193,
 196, 197, 230
 zahraničí Velké Británie 983, 196
 zahraničních věcí ČSSR 283, 313, 341, 376, 827, 973,
 1005, 1, 57, 179, 181, 192, 193, 194, 196, 200, 232
 zdravotnictví ČSR 582, 583, 584, 585, 595, 642,
 1095
 Minkiewicz Jan 1020, 1022
 Mír a lidská práva 827
 Mírová nadace Bertranda Russella pro Evropu bez
 nukleárních zbraní 501
 Mírová sekce studentského kulturního střediska
 v Lublani 865
 Mírové hnutí katolického duchovenstva 424
 Mírové hnutí v NDR 486
 Mírový klub Johna Lennona 1061, 1067, 1070, 1077,
 1085, 1086, 1090, 1097, 1138, 1139, 1148, 1149
 Mírový konvent v Amsterdamu 726
 Mirval Miroslav 296
 Misiarz Jan 296
 Místní národní výbor (MNV)
 Kralovice 122
 Třebušín 263, 264
 Miszlivetz Ferenc 1019, 1020
 Mišík Vladimír 547, 548
 Mišková Alena 1101, 360
 Mitterrand François 100, 167, 215, 216, 393, 1056, 1057
 Mízero L. 509
 Mladé srdce (Iřů Szívék) 866
 Mládek Ivan 549
 Mládek Jan 1101, 360
 Mlčák Jaroslav 1101, 360
 Mlejnek Jaroslav 270, 296, 289, 360
 Mlejnek Josef 712, 360
 Mlejnek Ota 1061, 360
 Mludek Ivo 1101, 360
 Mlynářík Ján 4, 32, 48, 390, 392, 397, 409, 411, 453,
 476, 479, 723, 22, 360, 393
 Mlynář Vladimír 874, 1040
 Mlynář Zdeněk 4, 22, 23, 32, 40, 46, 49, 50, 94, 96, 163,
 192, 219, 269, 373, 480, 511, 863, 1144, 1, 2, 16, 22, 98,
 99, 106, 108, 109, 112, 113, 117, 119, 129, 130, 132, 134, 135,
 136, 153, 154, 165, 170, 173, 176, 188, 189, 198, 205, 211, 214,
 220, 228, 229, 360
 Mňačko Ladislav 511
 Moc Stanislav 418, 199
 Mokrejš Antonín 418

Mokrohájsky Hieronym 393
Moldan Bedřich 390, 578
Moletz Milan 342, 360
Molnár Ján 225, 233
Molnár Tamás 1030
Montand Yves 102, 496, 776
Moody Raymond A. 1004
Moore Henry 805
Morava Jiří 274
Moravcová Dana 83
Moravčík Štefan 54
Moravec (StB) 133
Moravec J. 131
Moravec Vratislav 1136, 360
Morawitz Johann 1071
Morganz Robert 51, 360
Moroz V. 161
Moskevská skupina nápomoci k dodržování Helsin-
ských dohod v SSSR 276, 281
Motal Petr 875, 360
Motl Ervín 17, 32, 863, 360
Motl Karel 1160, 360
Motloch Zdeněk 270, 296, 360
Moučka Otakar 244, 360
Moučková Kamila 4, 32, 296, 22, 360
Mraček Rudolf 171, 360
Mrázek Jiří 4, 32, 296, 377, 22, 289, 360
Mrázek Karel 819, 289, 360
Mrázová Martina 51, 360
Mrkvová Jana 1101, 360
Mrozek Stanislav 1041
Mrtvý Michal 864, 890, 948, 949
Mrug Ladislav 1065
Muckart Graeme 528
Mudřík Petr 32, 360
Müller Adolf 269, 487, 511, 28
Müller Aleš 693, 797, 289, 360
Müller Borek 296
Müller Günther 1159
Müller Jiří 4, 32, 48, 137, 142, 148, 157, 379, 390, 392,
397, 476, 2, 18, 22, 98, 104, 105, 136, 165, 211, 236, 360
Müller Jörg 1159
Müllerová Františka 88, 360
Münz Rudolf 17, 32, 360
Münzová Věra 17, 32, 360
Muraško Pavel 4, 32, 137, 143, 296, 693, 19, 22, 360
Musil Oldřich 32, 360
Musilová Jana 32, 360
Muzička Vladimír 51, 360
Muzičková Olga 968, 360
Myslín Pavel 51, 296, 360
Myška Oldřich 1042, 360

N

Načeradský Jiří 580
Nadace
Bertranda Russela 1130
Charty 77 243, 682, 689, 693, 750, 816, 924, 956, 993,
1095, 1173, 380
Jiřího z Poděbrad 1017
Nadrchalová Monika 1136, 360
Nagler Gerald 738, 1052
Nagy András 601

Nagy Bálint 601
Nagy Imre 1131, 300
Naimski Piotr 163, 167, 182
Najman Jan 1101, 360
Najmr Jakub 1101, 360
Nápravně výchovný ústav 450, 451, 469, 534, 932, 974,
1008, 1134
Heřmanice 496
Hradec Králové 1005
Litoměřice 128, 505
Minkovice 144, 451, 756, 779, 853, 867, 916, 938, 957,
973, 1002, 1005, 1076
Mírov 369, 594
Opava 1076
Ostrava 165
Ostrov nad Ohří 553
Plzeň-Bory 144, 164, 165, 314, 317, 450, 451, 522, 525,
822, 938, 957, 1002, 105
Praha-Pankrác 128
Valdice 755, 853, 915, 957, 973, 1006, 1075, 1076
Nápravník Milan 418
Národní bezpečnostní rada USA 975, 1046
Národní fronta (NF) 113, 115, 521, 702, 705, 778, 916,
992, 1026, 1049, 1056, 1067, 1140, 1141, 159, 167, 172,
193, 215, 240
Národní hnutí pracujících mládeže 1017
Národní muzeum 46, 219, 629
Národní rada církví v USA 166
Národní shromáždění
Francie 1142
NDR 433
Portugalské republiky 185, 187, 198
Národní svaz francouzských studentů (UNEF) 210, 211
Národní výbor
hl. m. Bratislavy 898
hl. m. Prahy (NVP) 544, 550, 552, 580, 957, 974,
1038, 1049, 1051, 1057, 1067, 1074
města Brna 339
Vrchlabí 1113
Národní výkonný výbor britské labouristické strany
276
Narodnoj trudovoj sojuz 230
Nárožný Vladimír 418
Nass Julius 1144
National Peace Council 726
Naudžiunas Vytautas 1035
Nauman Pavel 968, 360
Naville Pierre 94
Navrátil Augustin 342, 915, 981, 983, 1069, 1076, 1170,
360
Navrátil Jaromír 32, 361
Ne atomovým zbraním (NTA) 633, 726, 727, 765, 767,
796, 797, 798, 800, 1020
Nebřenský Robert 1175, 361
Neckář Václav 319
Nečas Miroslav 244, 361
Nedvěd Alois 1138
Nedvěd Jan 4, 32, 22, 361
Nedvěd Ladislav 1101, 361
Nedvěd Miloš 644
Nedvěd Stanislav 213
Nejedlý Jiří 296
Nejzchlebová Marta 296
Nejvyšší sověť SSSR 302, 1138

- Němcová Dana 4, 32, 124, 157, 260, 261, 264, 270, 275, 283, 295, 300, 369, 375, 399, 400, 408, 453, 476, 507, 689, 693, 874, 996, 998, 1019, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072, 1074, 1077, 1079, 1081, 1082, 1084, 1085, 1086, 1087, 1088, 1089, 1090, 1091, 1092, 1093, 1094, 1095, 1096, 1097, 1098, 1100, 1101, 1102, 1106, 1110, 1112, 1113, 1115, 1116, 1117, 1118, 1121, 1122, 1123, 1125, 1126, 1127, 1128, 1129, 1130, 1131, 1132, 1134, 1135, 1137, 1138, 1139, 1141, 1143, 1145, 1147, 1148, 1150, 1151, 1152, 1154, 1155, 1156, 1158, 1159, 1160, 1161, 1162, 1163, 1165, 1166, 1167, 1169, 1170, 1171, 1172, 1173, 1174, 1175, 22, 115, 118, 124, 266, 320, 322, 323, 361, 381, 382
- Němcová Helena 17, 32, 296, 1131, 18, 123, 361
- Němcová Jitka 296
- Němcová Marcela 270, 296, 356, 361
- Němcová Markéta 157, 171, 292, 296, 379, 1032, 344, 361
- Němcová Michaela 1101, 361, 364
- Němcová Pavla 171, 292, 296, 361, 362
- Němčík Rostislav 1160, 361
- Němčok Richard 361
- Němec David 270, 296, 377, 874, 1069, 1070, 1077, 1085, 1093, 361
- Němec František 32, 361
- Němec Jan 201, 214
- Němec Jaromír 342, 361
- Němec Jiří 4, 32, 156, 161, 163, 167, 168, 182, 260, 261, 264, 270, 295, 298, 301, 331, 369, 394, 397, 418, 476, 509, 961, 998, 1, 2, 3, 22, 107, 108, 111, 112, 116, 118, 209, 220, 223, 266, 322, 361
- Němec Josef 1144
- Němec Ondřej 270, 296, 377, 874, 108, 361
- Němeček Martin 1175, 361
- Němejc Antonín 171, 296, 361
- Neplech Jiří 1101, 361
- Nepraš Vladimír 4, 32, 296, 22, 108, 228, 361
- Neprašová Růžena 224
- Nepustil Vladimír 32, 47, 361
- Nesvarba Jiří 296
- Netopil Boris 1136, 361
- Neubauer Zdeněk 418, 509, 323
- Neumaier Eduard 63
- Neumannová Jana 4, 32, 296, 361
- Neužil Jaroslav 226, 233
- Nevyhoštěný Josef 1136, 361
- Newerla Jiří 819, 361
- Newton-Smith Isaac W. 313
- Nezávislá mírová iniciativa 772
- Nezávislá mírová skupina 173, 176
- Nezávislé mírové hnutí v NDR 433
- Nezávislé mírové sdružení (NMS) 996, 1019, 1021, 1022, 1031, 1032, 1036, 1038, 1046, 1051, 1053, 1060, 1061, 1067, 1069, 1070, 1073, 1074, 1077, 1086, 1089, 1090, 1092, 1116, 1119, 1133, 1138, 1139, 1147, 1148, 1149, 1165, 1171, 176, 304, 391
- Nezhyba Ivo 296
- Nielsen E. 193
- Niemczyk Julian M. 786, 879, 953, 975, 992, 1040, 1046
- Niemczyk Piotr 767, 996, 1000, 1034
- Nixon Richard 640
- Nizozemská mezicírkevní mírová rada (IKV) viz Mezi-církevní mírová rada (IKV)
- Nizozemské mírové sdružení 426
- Nobel Institut Oslo 1090
- Noga (podplukovník) 69, 70, 71
- Nohavica Jaromír 761
- Nordli Odvar 187, 197
- Norský parlament 857
- Norský svaz architektů 581
- Norský svaz studentstva 581
- Nos Josef 549, 760
- Nová orientace 230, 232
- Nováček Pavel 1136, 361
- Nováček Vítězslav 1136, 361
- Novajovský František 483
- Novák (poručík) 324
- Novák František 88, 296, 498, 226, 361
- Novák Jindřich 296
- Novák Jiří 17, 32, 361
- Novák Jiří K. 17, 32, 296, 361
- Novák Ladislav 55, 418, 1136, 361
- Novák Martin 88, 361
- Novák Miloslav 1146
- Novák Miloš 32, 361
- Novák Pavel 172, 296
- Novák Petr 1175, 361
- Novák Tomáš 51, 361
- Novák V. 296
- Novák Václav 4, 32, 48, 22, 98, 107, 116, 124, 361
- Nováková A. 296
- Nováková Eva 153, 361
- Nováková Jana 296
- Nováková Jaroslava 17, 32, 361
- Nováková Marie 296
- Nováková N. 296
- Nováková Radka 32, 361
- Nováková Zuzana 17, 32, 296, 361
- Novomeský Laco 1166
- Novotka Tíbor 1101, 361, 393
- Novotná A. 296
- Novotná Lenka 296
- Novotný Antonín 492, 1014, 169
- Novotný Igor 797, 1051, 361
- Novotný Jaroslav 1175, 361
- Novotný Jindřich 296
- Novotný Jiří 874
- Novotný Michal 1175, 361
- Novotný Milan 421, 361
- Novotný Pavel 379, 874, 362
- Novotný Tíbor 1160, 362
- Novotný Václav 296
- Nový Miroslav 244, 270, 362
- Nowicki Marek 964
- Nunn Sam 879
- Nuska Bohumil 418
- Nývlt Miroslav 1136, 362

O

- Oakesová Sheila 726
- Občanské fórum (OF) 1172
- Obdržálek Bohumil 599, 362
- Obdržálková Irena 968, 362
- Oboda Milan 790
- Obolský Vladimír 509
- Oborský Vladimír 88, 362
- Obroda 1165, 1171
- Obruča Lubomír 51, 362

Obručová Jarmila 153, 362
 Obšil Petr 1008
 Obvodní národní výbor
 Praha 1 955, 957, 965, 974, 1048, 1049, 1050, 1052, 1059, 1067
 Praha 3 1057, 1060
 Praha 4 842
 Praha 6 902, 921, 1089
 Obvodní výbor KSČ
 Praha 6 299, 153, 154
 Praha 9 146
 Obzina Jaromír 97, 106, 156, 348, 365, 490, 529, 93, 108, 169, 203, 227, 231
 Očenášek Jiří 296
 Odbor vnitřních věcí NVP 974, 975, 1067
 Odbor vnitřních věcí ONV
 Praha 1 957, 958, 965, 974, 1048, 1057, 1067
 Praha 3 1059
 Odolán Bohuslav 32, 362
 Odstřil J. 461
 Odvárková Jaroslava 51, 362
 Ohera Josef 1175, 362
 Ohnisko Milan 903, 362
 Okresní národní výbor (ONV) Litoměřice 263
 Okresní správa SNB Vsetín 899
 Okresní výbor KSČ 899, 1013
 Břeclav 146
 Jihlava 155
 Kladno 149
 Pardubice 225
 Příbram 153
 Vyškov 154
 Žďár nad Sázavou 148, 149
 Oliva Petr 112
 Olmová Gabriela 946
 Olšanský Josef 32, 362
 Olt Jiří 32, 48, 105, 112, 362
 Omelka Pavel 1152
 Ondráček Vratislav 1136, 362
 Ondrák Jaroslav 296, 1136, 289
 Ondrák Jaroslav ml. 498, 362
 Ondřej Josef 42, 214, 216
 Onyszkiewicz Wójciech 600
 Opasek Anastáz 418, 995
 Opat Jaroslav 4, 32, 48, 631, 632, 660, 691, 723, 876, 22, 362
 Opavský Jaroslav 418
 Opavský Jindřich 224
 Opočanský Josef 17, 32, 362
 Opočenská Mlada 296
 Opočenský Jiří 1016
 Opočenský Pavel 51, 362
 Ooppelová Tatjana 32, 362
 Ooppelová Věra 51, 362
 Opršal Jaroslav 1175, 362
 Opsahl Torkel 827
 Opus bonum 475, 558
 Oravec František 219
 Oravec Jan 1101, 362
 Organizace Africké jednoty 194
 Organizace OSN pro výchovu vědu a osvětu (UNESCO) 194, 262, 368, 448, 549, 581, 591, 859, 188
 Organizace spojených národů 5, 37, 41, 106, 107, 116, 118, 132, 157, 162, 171, 173, 189, 193, 194, 195, 196, 198, 264, 275, 276, 280, 285, 304, 340, 341, 344, 345, 353, 360, 395, 404, 406, 419, 425, 429, 440, 441, 461, 473, 476, 504, 514, 519, 539, 588, 591, 601, 602, 636, 657, 673, 682, 706, 708, 728, 781, 783, 818, 819, 824, 867, 871, 927, 955, 957, 961, 964, 965, 974, 989, 998, 1017, 1053, 1054, 1142, 1164, 6, 8, 11, 14, 30, 163, 177, 186, 213, 269
 Orlov Jurij 158, 161, 818
 Ornest Ota 21, 24, 63, 66, 69, 98, 101, 102, 125, 172, 84, 97, 98, 108, 110, 114, 119, 120, 121, 123, 127, 135, 223, 230
 Ornest Zdeněk 319
 Orság Daniel 1101, 362
 Orsik István 738
 Ortega Daniel 746, 747, 780, 781
 Ortega y Gasset José 905
 Orten Jiří 497, 925, 319
 Orwell George 173, 245, 511, 779, 853
 Osipovová Tatána 282
 Oslizlý Petr 794, 1132
 Ostrčil J. 424
 Ostřížek Břetislav 296
 Ost-West Dialog 433, 726, 727
 Oswald Walter 525, 527, 528
 Otáhal Jan 836
 Otáhal Milan 4, 22, 32, 390, 631, 632, 660, 691, 723, 22, 98, 362
 Otčenášek Karel 1170
 Otero Tito 1020
 Ouaki Daniel 248
 Ouda Petr 17, 32, 532, 533, 105, 362
 Oujezdský Karel 296
 Ouroda Josef 244, 532, 533, 362
 Ouředník Patrik 296
 Outrata Karel 1061, 362
 Ovcáček Eduard 991, 362

P

Pabón Carlos 1020
 Pacem in terris (PIT) 398, 421, 422, 424, 492, 89
 Pacina Zdeněk 17, 32, 103, 362
 Pacinová Jiřina 17, 32, 103, 362
 Pacovský Ludvík 4, 32, 124, 260, 261, 22, 124, 165, 266, 362
 Paček J. 296
 Pahr Willibald 179, 198
 Pachman Luděk 511, 163
 Pacholíkova Julie 1136, 362
 Pacholíkova-Petrová Jana 858
 Pajdak Antoni 600
 Pajer Vladimír 1175, 362
 Pajetta Giancarlo 192, 197
 Pakh Tibor 1030
 Pakuckas Jonas 1035
 Paláček Pavel 1160, 362
 Palach Jan 99, 420, 454, 512, 690, 790, 836, 999, 1004, 1067, 1068, 1070, 1071, 1072, 1073, 1077, 1082, 1086, 1087, 1090, 1092, 1093, 1120, 1144, 150, 177, 313, 322, 328, 333
 Palach Press 213, 259, 641, 956, 961, 1053, 25, 232
 Palachův výbor 432, 454, 486
 Palán Aleš 1175, 362
 Pálinskás Róbert 601, 1030
 Pallas Jiří 4, 32, 47, 48, 50, 76, 22, 105, 109, 117, 119, 126, 362
 Palme Olof 167, 215, 500, 501, 588, 634, 756, 188, 197, 198

Palmeho komise 500, 501, 634, 756
 Palouš Jan 430
 Palouš Martin 4, 32, 47, 50, 296, 509, 749, 750, 751, 753, 755, 756, 760, 761, 764, 765, 766, 767, 768, 771, 776, 777, 778, 779, 780, 782, 784, 785, 786, 789, 790, 793, 795, 796, 797, 798, 801, 803, 805, 806, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 826, 835, 861, 874, 879, 896, 898, 967, 968, 1022, 1023, 1040, 1110, 22, 290, 297, 323, 362, 382, 390
 Palouš Radim 4, 11, 12, 22, 32, 47, 50, 323, 327, 330, 401, 403, 407, 408, 409, 411, 417, 418, 419, 420, 421, 424, 425, 426, 429, 430, 431, 432, 433, 435, 439, 441, 450, 451, 452, 453, 455, 463, 468, 470, 472, 474, 477, 478, 479, 480, 482, 483, 484, 485, 486, 489, 490, 491, 493, 496, 497, 505, 509, 525, 529, 600, 602, 693, 771, 772, 784, 848, 861, 874, 896, 1016, 1046, 1110, 1121, 22, 49, 91, 98, 297, 323, 362, 380, 382, 390
 Paloušová Pavla viz Němcová Pavla
 Památník
 národního písemnictví 672
 obětí nacistické perzekuce 1103, 1106
 Tereziín 1105, 1106, 1107
 Panák Petr 1136, 362
 Panc Milan 1175, 362
 Panc Walter 171, 362
 Pánek František 51, 296, 418, 363
 Pánek Jan 1136, 363
 Pankráz Milan 244, 296, 363
 Pannequin Roger 94
 Pánová Renata 1117
 Papež Ladislav 51, 363
 Pára Radek 1101, 363
 Pařčová Miloslava 244, 363
 Parkán Ludvík 535
 Parkán Viktor 153, 296, 363
 Parkánová Petra 296
 Parkánovi 263, 535
 Parker Ben 1030
 Parmelinová Héléne 94
 Pařízek Jan 421, 363
 Pařízková Eva 421, 363
 Pařízková Jarmila 421, 355, 363
 Pasch Hans 179, 180, 193, 198
 Pasqualini Jean 87
 Pastrňák Petr 1160, 363
 Pata Antonín 421, 363
 Patejdl Václav 498, 363
 Patejdllová-Horčicová 1160, 363
 Patera Antonín 296
 Pátková Hana 1175, 363
 Patočka Jan 3, 4, 5, 6, 7, 10, 12, 16, 17, 20, 22, 24, 25, 29, 30, 34, 35, 36, 40, 42, 58, 80, 99, 119, 120, 122, 126, 127, 130, 133, 157, 167, 168, 269, 296, 303, 341, 401, 418, 420, 509, 510, 684, 804, 828, 838, 855, 856, 970, 997, 1017, 1052, 1058, 1059, 1064, 2, 3, 22, 30, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 49, 51, 52, 54, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 69, 80, 81, 83, 87, 89, 92, 94, 95, 96, 99, 106, 108, 109, 113, 129, 130, 135, 153, 154, 155, 164, 176, 199, 200, 206, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 220, 228, 229, 237, 240, 243, 244, 249, 256, 260, 281, 314, 316, 323, 324, 332, 363
 Patočka Jan ml. 4, 32, 22, 363
 Patočkova univerzita 341
 Pavelka Jan 32, 363
 Pávka Pavel 225
 Pavlenda Viktor 133
 Pavlíček František 4, 10, 21, 22, 24, 32, 55, 63, 66, 69, 89, 98, 296, 418, 509, 815, 889, 15, 22, 71, 84, 97, 98, 104, 108, 110, 111, 114, 119, 120, 121, 123, 127, 135, 207, 230, 363
 Pavlíček Jiří 797, 1020, 1022, 1032, 363
 Pavlík Vladimír 1024, 363, 393
 Pavlišťík Milan 797, 152, 289, 363
 Pavlovský Pavel 51, 363
 Pavlů Blanka 17, 32, 363
 Pax Christi 527, 726, 800, 1021, 1022
 Payne Jan 1175, 363
 Payne Petr 874, 1133, 1160, 363
 Pazdera Karel 379, 363
 Pazourek Otto 1101, 363
 Peace Activists East and West 800
 Pecka (major) 316
 Pecka Karel 4, 32, 55, 296, 390, 418, 509, 511, 738, 889, 1136, 22, 363
 Pech K. 296
 Pecháček Karel 47, 50, 220, 105
 Pechancová Anna 32, 363, 393
 Pechar Jiří 418, 509
 Pechar Zdeněk 1175, 363
 Pecharová Marta 1042, 1175, 363
 Pekal L. 665
 Pekářík Jozef 296, 342, 363
 Pekař Josef 629, 630, 659
 Pěkný Pavel 17, 32, 363
 Pěkný Tomáš 4, 32, 55, 296, 22, 363
 Pelc Antonín 599, 363
 Pelc Jan 88, 363
 Pele St. 296
 Pelikán Jiří 24, 65, 94, 96, 160, 269, 359, 380, 392, 516, 641, 666, 670, 693, 836, 837, 863, 25, 129, 141, 145, 163, 173, 197, 229, 271
 Pelikánová Iva 296
 Pelíšek Ivan 1160, 363
 Pelišková Zuzana 1160, 363
 Pellant Jan 17, 32, 363
 Pellar Miloš 874
 Pellarová Irena 874
 Peňáz Jiří 296
 Penc Stanislav 1031, 1067, 1074, 1077, 1093, 1138, 1139
 Penc Stanislav ml. 1061, 1069, 1070, 1085, 1086, 1149
 PEN-klub 100, 168, 242, 243, 391, 496, 507, 529, 680, 827, 1086, 1118, 46
 Peparmansová Joan 1020
 Pérez Javier de Cuellar 601, 602, 783, 1053, 391
 Perina Rudolf 975
 Pernický Antonín 1076
 Peroutka Ferdinand 79, 80
 Peskine Nicolas 1133
 Pešek (por.) 60
 Petera Pavel 1175, 363
 Petkus Viktoras 1035
 Petr Jan 888, 889
 Petr Jiří 1160, 363
 Petr Miloš 1101, 363
 Petráček Zbyněk 1175, 363
 Petráň Karel 1101, 363
 Petránek Jan 4, 10, 22, 32, 22, 98, 156, 363
 Petránek Václav 1152
 Petrásková Heda 874

Petri György 601, 869
 Petrová Jana 1053, 1060, 1061, 1067, 1069, 1070, 1074,
 1077, 1090, 1092, 1093, 1098, 1114, 1117, 1119, 1139,
 1149, 1165, 1171, 1175, 364
 Petrovický Kamil 1008, 1061, 1076, 364
 Petrovová Stanislava 171, 364
 Pétryová Irène 167, 216
 Petříček Miroslav 17, 32, 364
 Petřík Radovan 1175, 364
 Petřínová Irena 17, 32, 364
 Petřivý Tomáš 161, 164, 167, 172, 182, 244, 364
 Pettersen A. 189, 193
 Pfaff Ivan 26
 Pfann Daniel 874
 Pfann Jaroslav 296
 Pfann Miroslav 874
 Pfeifer Antonín 296
 Philippová Anne 94
 Phillipsová Janet 896
 Piatkus Viktoras 158, 159
 Pick Jiří R. 53, 512
 Pietruszko A. 665
 Pignon Edouard 94
 Pichlík Karel 4, 32, 22, 364
 Pika Zdeněk 797, 364
 Piller Jan 1112
 Pilnáček Jan 171, 289, 293, 364
 Pilnáčková Jaroslava 171, 364
 Pinc Zdeněk 17, 32, 47, 50, 156, 206, 296, 1016, 364
 Pinior Józef 964, 1034
 Pinter Vladimír 270, 364
 Pinterová Marcela 88, 296, 226, 364
 Piotrowski G. 665
 Piotrowski Mieczysław 1034
 Pípalová Hana viz Chmelová Pavla
 Piras Zdeněk 51, 296, 364
 Pirasová Jana 51, 296, 364
 Písařovic Filip 874
 Písařovicová Magdalena 874
 Piskoř Jaromír 1101, 364
 Piša Milan 88, 296, 364
 Piša Vojtěch 797, 819, 364
 Pitaš Stanislav 968, 289, 364
 Pithart Petr 4, 22, 32, 47, 50, 296, 508, 509, 694, 723, 17,
 22, 98, 330, 364
 Pitor František 122, 123, 125, 172, 174, 315, 316, 223
 Pitora Jan 233
 Pivoňka Bohdan 17, 32, 296, 364
 Pivoňka Petr 874
 Pjatkus V. 161
 Pješčák Ján 1082
 Placák Bedřich 32, 88, 218, 296, 363, 365, 366, 368, 369,
 370, 375, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 390, 391, 392,
 394, 395, 397, 398, 399, 400, 401, 407, 525, 600, 876,
 1088, 1110, 325, 364, 390
 Placák Jan 377, 379, 105, 364
 Placák Petr 1045, 1060, 1067, 1069, 1070, 1074, 1077,
 1085, 1086, 1093, 1110, 1138, 1149, 391
 Placáková Miloslava 219
 Plaček Jiří 509
 Planke Sverre 1021
 Plastic People of the Universe 5, 128, 470, 508, 542,
 546, 855, 1064, 1133, 1, 30, 74, 118, 119, 127, 130, 228,
 258, 285, 306
 Plášilová Alena 1016, 1032
 Platt-Mills John 301, 408
 Plichta Dalibor 94
 Plichta Tomáš 418
 Plíva Ladislav 171, 364
 Pllas Jiří 47
 Plojhar Josef 424
 Pluchová Podolská H. 296
 Plundra B. 291
 Plzák Michal 874
 Podaný František 1101, 364
 Podaný Stanislav 1139
 Podhorský Zdeněk 51, 364
 Podhrázký Petr 32, 364
 Podolská Dana 17, 32, 364
 Podolský Jiří 1101, 364
 Podrabínek A. 161
 Podroužek Josef 329
 Podzimek Milan 297
 Pohanková Michaela viz Němcová Michaela
 Pohl Peter 32, 172, 364
 Pohořelecký Petr 923, 1137, 364
 Pohraniční stráž (PS) 232, 284, 321, 802, 803, 122
 Pochmanová Zuzana 83
 Pochop Zdeněk 418
 Pojar Antonín 153, 364
 Pojer Jaroslav 52, 364
 Pojzr Antonín 297
 Poklop Karel 171, 364
 Pokorná M. 297
 Pokorný Bohumil 32, 364
 Pokorný František 224
 Pokorný Jiří 52, 364
 Pokorný Ladislav 421
 Pokorný Miloš 923, 364
 Pokorný Vladimír 153, 364
 Pokorný Zdeněk 4, 22, 32, 401, 784, 22, 98, 165, 364
 Pol Pot 669
 Poláček Rudolf 17, 32, 364
 Polák Jiří 297
 Polák JUDr. 583
 Polák Lubomír 365
 Polák Milan 219
 Polák Miroslav 968, 365
 Polanská Alena 1136, 365
 Polanská Ida 1039
 Polanský Ivan 1008, 1023, 1039, 1040, 1041, 1055
 Poledňák Alois III, 200
 Politické strany
 Belgická socialistická strana 188
 Dánská Socialistická dělnická strana (SDS) 188
 Finská sociálně demokratická strana 188
 Italská socialistická strana (ISS) 860, 188, 197
 Komunistická strana
 Belgie 189, 190, 193
 Dánska 189, 192, 193
 Finska 189, 192, 193
 Francie 100, 248, 285, 131, 132, 142, 146, 189, 190, 191,
 192, 193, 199, 228, 273
 Holandska 189
 Itálie 100, 241, 487, 131, 132, 140, 146, 164, 187, 189, 191,
 192, 193, 197, 199, 228
 Japonska 190
 Kanady 189, 192

Lucemburska 189, 192
 Norska 189, 193
 Polska 478
 Portugalska 189, 192
 Rakouska 189, 192, 193
 Rumunska 192
 Řecka 189, 192
 Sovětského svazu 510, 646, 769, 771, 823, 1028, 163
 SRN 189, 192, 193
 Španělska 131, 132, 164, 187, 189, 190, 191, 193, 228
 USA 189, 192
 Velké Británie 189, 190, 191, 192, 193, 196, 228
 Labour Party 269, 727, 867, 907, 922, 188, 189
 Levicová strana - komunisté (LS-K) Švédska 189, 190, 191, 193
 Lucemburská dělnická socialistická strana 188
 Maďarská socialistická dělnická strana 1138
 Norská Socialistická dělnická strana (SDS) 188
 Socialistická lidová strana Švédska 801
 Socialistická strana
 Francie 102, 125, 188
 Rakouska 355, 1028, 198
 Španělska 356
 Švýcarska 117
 Sociálnědemokratická strana
 Německa (SPD) 527, 528, 581, 904, 117, 188, 198
 Švédska 756
 Strana Zelených (SRN) 160, 433, 499, 525, 527, 528, 529, 800, 901, 904, 1021
 Svobodná demokratická strana (FDP) 904
 Švýcarská strana práce 117, 199
 Unita, Angola 516, 530, 666
 Zelení, Rakousko 1020, 1022
 Zelení, západní Berlín 1020, 1022
 Politickoorganizační oddělení ÚV KSČ 154, 155
 Politický poradní výbor zemí Varšavské smlouvy 194
 Poljak Antonín 32, 365
 Polma Jiří 17, 32, 365
 Polomík František 32, 365
 Polská exilová vláda 806
 Polská socialistická strana 964, 971, 1098
 Polská socialistická strana demokratické revoluce (PPS-RD) 1098
 Polsko-československá solidarita 1000, 1034, 1064, 1086, 1090, 1091, 1098, 1109, 1134, 1147, 1148, 1149, 1163
 Pometlo F. M. 503
 Ponča Radim 1136, 365
 Ponická Hana 48, 54, 55, 417, 418, 1150, 1175, 325, 365, 380, 393
 Popel Jiří 17, 32, 365
 Popelka Jaroslav 1040, 1041, 1076, 1117, 1119
 Popelka Oldřich 1160, 365
 Popelová Jara 32, 365
 Popieluszko Jerzy 665, 666, 1004
 Popper Karl 282
 Porada Milan 32, 365
 Portmann Adolf 509
 Poslední Věra 1047
 Pospíchal Ondřej 712, 365
 Pospíchal Petr 169, 170, 172, 267, 297, 339, 342, 476, 479, 481, 483, 522, 853, 864, 984, 1000, 1022, 1034, 1084, 1086, 1120, 1149, 365
 Pospíchal Robert 1136, 365
 Pospíšil Emil 297
 Pospíšil Filip 297
 Pospíšil Jan 52, 365
 Pospíšil Jiří 297, 498, 923, 365
 Pospíšil Luboš 968, 365
 Pospíšil Mil(ř)oslav 153, 365
 Pospíšil Pavel 1051
 Pospíšilová Anna 32, 365
 Postawa Jiří 1175, 365
 Postupa František 1042, 365
 Poš Martin 32, 365
 Poštovní novinová služba (PNS) 48, 112, 114, 668, 701, 703
 Pošusta Stanislav 876
 Potáč Svatopluk 468
 Potthastová Gabi 528
 Potůčková Jarmila 509
 Poubá Petr 991, 365
 Poupá Dušan 379, 365
 Poupová Alena 379, 365
 Povala Gabriel 423, 456, 457, 476
 Povolná Věnceslava 32, 297, 18, 365
 Povolný František 32, 297, 18, 106, 365
 Povolný Mojmír 747, 780
 Povolný Václav 17, 32, 219, 365
 Prachař ing. 225
 Prajzler Vladimír 292
 Prášek Eduard 1042, 365
 Prášek Karel 17, 32, 365
 Pravda Ilja 1101, 365
 Pravda Jan 1124
 Praxis Bělehrad 727
 Pražák Ladislav 365
 Pražma Jan 1101, 365
 Pražská odborová rada (POR) 219
 Pražské kulturní středisko (PKS) 550
 Prečan David 83
 Prečan Vilém 83, 621, 632, 837, 863, 19, 28, 31, 129, 212, 248, 382
 Preisler Vladimír 377
 Preisner Rio 418
 Pressler Larry 785
 Prezídium ČSAV 364, 461, 466, 625, 659, 661, 789, 851, 888, 889, 1053
 Příkazský Vladimír 4, 32, 19, 22, 365
 Princ Jan 24, 48, 50, 52, 173, 263, 297, 532, 535, 118, 119, 120, 365
 Princová Květoslava 24, 47, 50, 244, 263, 297, 532, 535, 118, 326, 365, 381, 382
 Proboštová Drahúše 4, 22, 32, 47, 219, 297, 827, 23, 98, 105, 109, 365
 Prochaska Martin 365
 Procházka (major) 25
 Procházka Jaroslav 52, 365
 Procházka Miroslav 1101, 365
 Procházka Tomáš 153, 365
 Procházka Václav 88, 297, 365
 Procházková Iva 418
 Procházková Jarmila 52, 365
 Procházková Lenka 244, 297, 418, 509, 889, 365
 Prokeš Petr 17, 32, 115, 118, 289, 293, 365
 Prokop Pavel 297
 Prokop Radek 297
 Prokopec Jaroslav 1001

- Prokopová Helena 17, 32, 365
 Prokopská D. 297
 Prokuratura
 Generální prokuratura (GP) ČSSR 18, 19, 20, 21, 24, 104, 105, 168, 170, 217, 220, 221, 260, 271, 276, 278, 279, 313, 323, 325, 337, 374, 375, 376, 395, 427, 432, 435, 436, 451, 452, 454, 457, 477, 482, 485, 486, 503, 561, 581, 583, 594, 623, 675, 676, 696, 705, 795, 854, 855, 982, 983, 1065, 1074, 1082, 1144, 1146, 55, 56, 89, 92, 100, 139, 143, 144, 167, 226, 239
 Krajská prokuratura v Bratislavě 104
 Městská prokuratura v Praze 219
 Obvodní prokuratura pro Prahu I 1070
 Obvodová vojenská prokuratura 313
 Vojenská generální prokuratura 361
 Vojenská prokuratura 903
 Vyšší vojenská prokuratura 313
 Pros Josef 32, 366
 Prosecká Marta 297
 Prosecká Olga 297
 Pruner Milan 421, 366
 Průša Josef 522, 599, 786, 795, 854, 366
 Průša Mojmír 52, 366
 Přečhtělová Zdena 297, 421, 366
 Předsednictvo
 FS ČSSR 1085, 1097, 34
 ÚRO 105
 ÚV KSČ 7, 16, 105, 154, 162, 220, 280, 322, 335, 371, 438, 518, 559, 581, 587, 624, 635, 695, 708, 713, 714, 729, 915, 943, 992, 994, 1009, 1100, 1138, 1140, 1141, 1173, 17, 104, 139, 140, 143, 145, 155, 156, 167, 170, 172, 175, 183, 193, 199, 201, 220, 221, 227
 vlády ČSSR 18, 25, 154, 398, 531, 559, 587, 622, 635, 657, 733, 863, 962, 1009, 1051, 1053, 1065, 1066, 1103, 1153, 34
 Výboru československé veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci 1082
 Převratská Jana 4, 32, 297, 377, 23, 107, 118, 366
 Příhoda Petr (Martin Středa) 486, 275
 Příkryl Lubomír 297, 342, 366
 Příkryl Pavel 83
 Příkryl Zdeněk 4, 22, 32, 84, 23, 98, 123, 208, 228, 366
 Příkrylová Ludmila 84
 Přípravný výbor Světového mírového kongresu v Kodani 797, 798
 Přípravný výbor Světového shromáždění za mír a život, proti jaderné válce 520, 521, 526, 530
 Přípravný výbor svobodných odborů 558
 Psychiatrická léčebna
 Ke Karlovu 116
 Kosmonosy 1043
 v Praze-Bohnicích 1031
 Pšross Tomáš 32, 297, 366
 Ptáček J. 891
 Ptáček Jan 923, 366
 Ptáček Jaroslav 342, 366
 Ptáček Marek 1069, 1077
 Ptáček Miroslav 418, 509
 Ptáčník Karel 53, 418
 Pták Jaroslav 88, 366
 Puci Juraj 1101, 366
 Půček Zdeněk 119
 Puchta (poručík) 315
 Pukalík Jan 599, 366
 Pulda Václav 17, 32, 366
 Pulkrábek Martin 297
 Pumpř Zdeněk 712, 366
 Puš Jan 297
 Půta Miroslav 297
 Putík Jaroslav 418
R
 Rabas Michal 47, 50
 Rackiewicz Václav 297
 Raczynski Edward 276
 Rada
 bezpečnosti OSN 340
 Čechů a Slováků v JAR 753
 ministrů SSSR 558
 NVP 1074
 svobodného Československa (RSČ) 92, 174, 268, 276, 347, 369, 745, 780, 806, 827, 1028
 vlády SSR pre národnosti 868
 vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) 208, 232, 240, 329, 335, 570, 692, 884, 947, 978, 1146
 židovských náboženských obcí 1103, 1104, 1106, 1107, 1108, 1109
 Rada Jaroslav 32, 366
 Radice Lombardo 189
 Radič Ladislav 52, 366
 Radnóti Sándor 601
 Rafto Thorolf 269
 Ragan Petr 17, 32, 366
 Raganová Marie 17, 32, 366
 Rajk László 349, 1151
 Rajk László ml. 349, 738, 747
 Rajkovič Milutin 317
 Rákosník Roman 991, 1138, 366
 Rambousek Ota 92
 Rampích Jan 797, 289, 366
 Rapacki Adam 634
 Rašek Jaromír 233
 Rašín Alois 1047
 Rašková Pavla 1175, 366
 Ratford David 983
 Rathouský Petr 1160, 366
 Ratzinger Josef 511
 Reagan Ronald 554, 747, 796, 827, 328
 Rebériouxová Madeleine 94
 Rečičár Karol 226, 233
 Redakce
 Hospodářských novin 949
 Mladé fronty 757
 Mladého světa 757
 Rudého práva 290, 359, 949
 Reid Vincent 992
 Reimann Max 193
 Reiter O. 297
 Reiterová M. 297
 Rejchrt Miloš 4, 22, 32, 157, 295, 297, 299, 302, 304, 306, 307, 313, 314, 317, 318, 322, 323, 330, 331, 332, 336, 341, 342, 343, 344, 347, 348, 349, 350, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 362, 363, 365, 400, 418, 484, 509, 525, 641, 642, 693, 746, 747, 771, 971, 972, 1016, 1110, 23, 98, 305, 306, 308, 326, 366
 Rejko Štefan 875, 366
 Rektorisová Miroslava 17, 32, 297, 366

Remková A. 297
 Renton Timothy 848
 Reslerová Jaroslava 418
 Resnerová Barbara 1175, 366
 Revoluční akční skupina 403
 Revoluční komunistická liga 117
 Revoluční odborové hnutí 22, 27, 42, 48, 56, 91, 94, 116,
 130, 154, 207, 208, 209, 217, 219, 221, 258, 279, 338,
 370, 389, 411, 430, 436, 464, 706, 787, 877, 943, 1010,
 17, 77, 98, 102, 110, 116, 123, 162, 167, 190
 Rezek MUDr. 99
 Rezek Petr 509, 91, 108, 112, 116
 Riedl Vratislav 52, 297, 366
 Riedlová Ivana 52, 366
 Riese Hans-Peter 3, 25, 27, 28, 117
 Rieseová Michaela 27
 Riesichová Marie 52, 366
 Richter Aleš 4, 22, 32, 23, 98, 366
 Richter Bohuslav 297
 Richter František 599, 366
 Richter Milan 4, 32, 152, 23, 106, 366
 Richter Miroslav 991, 366
 Richter Vladimír 17, 32, 214, 366
 Richterová M. 297
 Richterová Sylvie 418, 750
 Richterová Zuzana 4, 22, 32, 17, 23, 98, 366
 Richtr Aleš 48
 Richtr Milan 48
 Rineš Jindřich 297
 Ripa de Meanna Carlo 1129
 Ritzel Jürgen 25
 Ritzel Walter 25
 Roček Milan 17, 32, 366
 Rodina Jan 297
 Roháček Dušan 1175, 366, 393
 Rolmačka Pavel 874
 Romania Libera 1079
 Romaszewski Zbigniew 164, 600
 Rombach Heinrich 510
 Römer Josef 755, 756, 957, 974, 1006, 1008, 1076
 Rommelová Angelika 32, 366
 Rompf Günter M. 423, 456, 461, 476, 503
 Romský V. 297
 Rosenbergová Milada 122
 Rosendorf Miroslav 1160, 366
 Rosolová Božena 797, 366
 Rössler Bobeš 297
 Rössler Jiří 297
 Rösslerová Ria viz Kroplová Ria
 Roth Philip 63
 Rothko Mark 818
 Rotrekl Zdeněk 418, 889
 Roubal Alois 5
 Roubal Pavel 17, 32, 155, 156, 172, 247, 267, 297, 305, 887,
 326, 366
 Roubalová Věra 17, 32, 297, 326, 366, 381, 382
 Rowny Edward L. 1040
 Rozmiler Josef 366
 Rozsypal Jan 1160, 366
 Rücklová Dana 52, 366
 Růčka P. 503
 Ruděnko A. 161
 Rudl František 379, 367
 Rudolf Miloš 1136, 367

Ruch Libor 289
 Ruml Jakub 84, 88, 260, 297, 693, 367
 Ruml Jan 17, 32, 84, 198, 206, 292, 295, 297, 304, 323,
 331, 370, 377, 379, 390, 392, 397, 409, 411, 476, 507,
 600, 670, 693, 771, 1016, 1110, 124, 327, 367, 379, 390
 Ruml Jiří 4, 22, 32, 97, 124, 260, 261, 297, 379, 390, 392,
 397, 409, 411, 418, 452, 453, 454, 476, 482, 486, 507,
 510, 597, 599, 600, 602, 603, 613, 617, 621, 624, 631,
 634, 637, 641, 643, 658, 659, 661, 663, 665, 669, 671,
 678, 679, 689, 693, 723, 761, 771, 786, 827, 848, 861,
 917, 1164, 17, 23, 98, 165, 266, 327, 367, 382, 390
 Rumler Ivo 421, 367
 Rumlová Jiřina viz Hrábková-Rumlová Jiřina
 Runge Wolfgang 3, 25, 28, 31
 Rusek Antonín 84, 88, 148, 163, 18, 211, 367
 Rusek Ivan 84, 342, 367
 Rushdie Salman 1089
 Rusková Marie 84, 88, 163, 367
 Russell Bertrand 68, 500, 501, 1130
 Russell Theodore E. 1046
 Rustová Bärbel 901, 904
 Rušej Pavel 52, 367
 Rut Slávek 297
 Růžička Jan 874
 Růžička Jaroslav 224
 Růžička Miroslav 88, 367
 Růžička Ota 32, 367
 Růžička Tomáš 17, 32, 47, 297, 367
 Růžičková Alžběta 52, 367
 Ryant Pavel 297
 Ryba Pavel 18, 32, 297, 116, 118, 367
 Ryba Zbyněk 1175, 367
 Rybák Jan 418
 Rybák Josef 156
 Rybickí Józef 600
 Rybková Olga 32, 367
 Rybová Alena 18, 32, 367
 Rydval Jan 52, 367
 Rygel Vladimír 379, 367
 Rychetský Pavel 4, 32, 152, 297, 578, 17, 23, 266, 367
 Rychtářová Olga 153, 297, 535, 1031, 347, 367
 Rychvalský Luboš 1133
 Rýper I. 503
 Rypl Karel 712, 367
 Rys Jiří 1136, 367
 Rysová Zora 52, 297, 367
 Ryžkov Nikolaj 1029
 Rzounek Vítězslav 453, 469, 470, 534

Ř

Ředitelství mezinárodní poštovní přepravy 931, 933
 Ředitelství OÚNZ Praha 116
 Řeháková Zdena 270, 289, 293, 367
 Řehánek František 1136, 367
 Řezníček Pavel 418
 Řezníček Zdeněk 418
 Řežba Milan 109
 Řežba Miroslav 48
 Říha (StB) 133
 Říha Vladimír 4, 32, 168, 170, 297, 23, 213, 214, 223, 367, 390
 Říhová Marie 18, 32, 297, 223, 367, 390
 Říman Josef 889
 Římský klub 251, 881

S

- Sáblíková Naděžda 18, 32, 367
Sádlík Stanislav 18, 32, 367
Sádlo Hubert 18, 32, 367
Sádovský Štefan 133
Sacharov Andrej 242, 276, 281, 302, 381, 400, 614, 619, 821, 971, 990, 1038, 1070, 1086, 1173, 193, 298
Sacher Vilém 4, 32, 97, 297, 418, 849, 917, 23, 113, 367
Sachr Jiří 1101, 367
Sachr Vítězslav 1136, 367
Saidl Pavel 1175, 367
Salivarová-Škvorecká Zdena 418, 511
Salzman Lumír 1101, 367
Samek V. 578
Sanetrník Tomáš 1160, 367
Sanetrníková Iva 1160, 367
Sapoušek Lubomír 797, 367
Sartre Jean-Paul 90
Savimbi Jonas 516, 754
Sazama Dušan 1101, 367
Sbor
 nápravné penologie 149
 nápravné výchovy (SNV) 134, 138, 141, 148, 150, 151, 315, 316, 319, 1001, 1008, 1032
 národní bezpečnosti (SNB) 23, 31, 96, 97, 109, 115, 123, 133, 136, 155, 167, 192, 214, 224, 232, 260, 263, 287, 290, 291, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 317, 319, 323, 324, 326, 327, 328, 330, 333, 348, 352, 361, 362, 369, 377, 434, 438, 447, 477, 515, 586, 619, 637, 673, 698, 704, 716, 765, 802, 849, 857, 890, 898, 899, 902, 921, 930, 948, 953, 954, 958, 961, 965, 975, 982, 1031, 1052, 1059, 1065, 1144, 1145, 1146, 84, 99, 100, 104, 105, 107, 112, 122, 126, 203, 229, 231, 232, 304
 ozbrojené ochrany letišť 232
 ozbrojené ochrany železnic 232
Sdružení
 belgických pracujících na podporu Charty 77 93
 katolických duchovních Pacem in terris viz Pacem in terris
 T. C. Masaryka 1139, 1149
Sdružený stávkový výbor v Leninových loděnicích v Gdaňsku 350
Seccomb Ralph 896
Sedal Ján 1175, 367
Sedláček Pavel 542, 552
Sedláček Vojtěch 4, 32, 23, 367
Sedlák (nadporučík) 315
Seidl Jiří 84
Seidl Josef 84
Seidlová Dana 1000, 1071
Seidlová Helena 4, 22, 32, 47, 50, 23, 98, 367
Seifert Jaroslav 4, 32, 53, 55, 99, 156, 417, 418, 507, 510, 661, 662, 667, 736, 738, 750, 751, 752, 758, 794, 815, 1160, 18, 23, 94, 177, 367
Seifertová Jana 662
Seifter Pavel 18, 32, 367
Sejm PLR 182, 725, 1138
Sekanina Ivan 819
Sekaninová-Čakrtová Gertruda 4, 23, 32, 97, 124, 240, 260, 261, 267, 297, 510, 693, 746, 747, 771, 818, 819, 820, 23, 99, 229, 266, 368
Sekretariát
 koordinační skupiny Světového shromáždění za mír, život, proti jaderné válce 519
 ministra zdravotnictví ČSR 586
 pro věci církevní při Ministerstvu kultury ČSR 422, 423, 460, 482, 484, 578, 676, 982, 983, 1103
 pro věci církevní při Ministerstvu kultury SSR 456
 feholních společností 503, 674, 675
 SOF 131
 ÚV KSČ 1014, 139, 143, 171, 172, 214
Sekyťová Lili 297
Selecký A. 1150
Selucký Radoslav 418, 511, 173
Semerád Ivo 18, 32, 368
Semler Christian 1021, 1022
Semrád Ondřej 85
Semrád Václav 85
Semrádová Míla 85
Senát
 Nejvyššího soudu (NS) ČSR 98, 300
 Nejvyššího soudu (NS) ČSSR 864
 USA 786, 879
Severoatlantický pakt (NATO) 276, 285, 501, 558, 693, 769, 770, 873, 993, 994, 1021, 1022, 1040, 1125, 1126, 164, 175, 190, 232
Severomoravský ekologický klub 1147
Seykorová Antonie 1101, 368
Shrbená Ludmila 297
Schärf Erwin 193
Schattmann Werner 904
Schell Orville H. 266
Schennink Ben 1021, 1022
Scheur Wolfgang 29
Schimek Otto 767
Schlonz Bob 541
Schmidt Carl W. 124, 785
Schmidt Helmut 198
Schneider Jan 4, 32, 297, 23, 368
Schneider Miroslav 32, 368
Schovánek Martin 1175, 368
Schreiner Ottmar 528
Schubert Daniel 797, 1136, 368
Schulzová Naděžda 18, 32, 368
Schwartz Laurent 94
Schwarz A. 297
Schwarz Petr 874
Schwarzenberg Karel 738, 837, 838
Schwarzová Anna 297
Schwarzová L. 297
Schweizer Albert 512
Sibilla Igor 1101, 368
Sidon Karol 4, 23, 32, 48, 50, 55, 63, 156, 274, 297, 418, 510, 23, 72, 98, 99, 102, 368
Siegl František 225
Signoretová Simone 102, 496
Síla Jiří 317
Simons Thomas 975, 1046
Simon-Vallier Robert 94
Sinisalo T. 193
Sirotek Jiří 874
Síť občanské sebeobran (SOS) 173, 176
Síť svobodných iniciativ 1091, 1151
Skácel Jan 99, 417, 418, 510
Skála Dušan 244, 297, 1055, 1077, 289, 368

- Skála Martin 1160, 368
 Skála Pavel 270, 297, 321, 368
 Skála Z. 297
 Skalický Miroslav 18, 32, 146, 469, 510, 118, 125, 368
 Skalník Josef 793, 858, 859
 Skálová Jitka 289
 Skálová Marie 52, 297, 368
 Skilling H. Gordon 190, 511, 816, 837, 851, 1038, 1041, 1042
 Skillingová Sally 851
 Sklenář František 52, 368
 Skoalovská Jiřina 297
 Skoumal Petr 510
 Skryja Radek 968, 991, 1061, 368
 Skřenková Eliška 4, 32, 82, 23, 368
 Skříček Libor 244, 368
 Skřont Milan 52, 163, 368
 Skuček Rudolf 874
 Skupina 42 1160
 Skupina Důvěra ve Lvově 1116
 Skupina na obranu maďarských škol 613
 Skupina Východ-Západ Švýcarské mírové rady 1020
 Slabá Květa 18, 32, 368
 Sládek Aleš 18, 368
 Sládek David 1160, 368
 Sládek Josef 297
 Sládek Miroslav 381
 Sládek Oldřich 498, 368
 Slach Karel 32, 368
 Sláma Bohumil 712, 368
 Sláma Jiří 946
 Sláma Petr 874
 Slamborová 297
 Slanina Libor 218, 364
 Slánská Josefa 4, 32, 297, 876, 18, 23, 83, 84, 120, 368
 Slánský Jaroslav 32, 368
 Slánský Rudolf ml. 4, 32, 131, 152, 180, 181, 209, 210, 295, 297, 578, 2, 18, 23, 83, 90, 151, 266, 368, 390
 Slánský Rudolf st. 481, 482, 486, 155
 Slavík Bohumír 18, 32, 297, 368
 Slavík Otakar 18, 33, 368
 Slavík Václav 4, 33, 771, 23, 112, 165, 170, 368
 Slíva Antonín 33, 368
 Slíva Zdeněk 1101, 368
 Slíž Milan 797, 368
 Slovák Antonín 244, 368
 Slovák Jiří 88, 368
 Slovenská akademie věd (SAV) 1094
 Slovenská národní rada (SNR) 108, 134, 151, 258, 880, 927, 938, 1010, 1037
 Slovenská státní pojišťovna 237
 Slovenský svaz ochranců přírody a krajiny 1094
 Slovinská mírová studentská skupina 865
 Smahel Rudolf 422, 424, 461, 476, 483, 491, 529
 Smazal Jan 33, 368
 Smetanová 297
 Smetanová Dana 1175, 368
 Smílek Luboš 297
 Smítal Jan 171, 368
 Smith Wesley J. 738
 Smolík Vlastimil 1101, 368
 Smrček Vladimír 498, 368
 Smrčka Ivan 379, 368
 Smrkovská Katrin 33, 18, 368
 Smrkovský Josef 907, 992, 160, 170
 Smutný Bohumil 33, 368
 Smutný Josef 1175, 368
 Snítal Zdeněk 889
 Sobotková A. 297
 Sobotková Věra 369
 Socialistická akademie 169
 Socialistická internacionála (SI) 166, 167, 215, 355, 356, 393, 394, 396, 498, 662, 663, 756, 779, 187, 188, 228
 Socialistické hnutí občanů (SHČO) 170
 Socialistický svaz mládeže (SSM) 449, 547, 624, 711, 716, 810, 811, 1011, 1092, 111, 127, 149, 152, 167
 Socialistický výbor pro východní Evropu (Sozialistisches Osteuropakomitee) 262, 276
 Söderová K. 187, 197
 Socha Ladislav 33, 369
 Sokol Jan 4, 22, 33, 23, 88, 98, 369
 Sokol Lubomír 1042, 369
 Sokol Václav 153, 369
 Soldán Jan 968, 369
 Solidarita (Solidarność) 350, 360, 408, 478, 486, 499, 555, 556, 600, 614, 665, 725, 740, 741, 747, 765, 772, 853, 864, 1027, 1033, 1034, 1093, 1098, 175
 Solivajsová Zlata 54
 Sollers Philippe 94
 Soltová Ottilia 601, 869
 Solženycyn Alexandr 159, 175, 510, 511, 553, 1004, 86, 179, 226
 Sommer Štěpán 1175, 369
 Sommernitz Tomáš 88, 369
 Somol Luděk 60
 Somoza Anastasio 746
 Sontagová Susan 738, 827
 Sosna Zdeněk 819, 289, 369
 Souček David 270, 297, 369
 Souček Jan 4, 33, 23, 49, 369
 Souček Jaroslav 1160, 369
 Souček Jiří 297
 Souček Tomáš 1136, 369
 Součková Hana M. 297
 Součková M. 297
 Soud
 Krajský soud
 v Banské Bystrici 461, 1012, 1039
 v Brně 157, 1069, 1110, 1152
 v Českých Budějovicích 220, 397, 452
 v Hradci Králové 223, 305, 306, 1134
 v Ostravě 422, 424, 863
 v Plzni 122, 340, 422
 v Praze 218
 v Ústí nad Labem 65, 123, 133, 460, 470, 532, 533, 535, 537
 Městský soud
 v Brně 157, 165, 302, 1069
 v Praze 63, 99, 100, 101, 125, 165, 217, 219, 270, 271, 275, 285, 378, 399, 403, 408, 512, 513, 598, 793, 858, 916, 1005, 1075, 1093, 1164, 119, 121, 123, 177
 Nejvyšší soud
 ČSR 98, 235, 301, 306, 408, 512, 513, 793, 863, 980, 1069
 ČSSR 101, 235, 275, 279, 295, 300, 302, 305, 337, 338, 376, 394, 399, 427, 432, 439, 455, 482, 486, 536, 579, 623, 863, 864, 916, 978, 980, 1039, 1164
 SSR 980, 1039

- Nejvyšší správní soud 977
 Obvodní soud
 Bratislava 2 456
 Praha 1 49, 125, 128, 219, 220, 1149
 Praha 10 219
 Praha 2 1070, 1093, 1158
 Praha 3 1093
 Praha 6 214, 241, 397, 619
 Praha 8 219, 1093
 Praha 9 219
 Okresní soud
 Česká Lípa 530, 536, 579, 594
 České Budějovice 220
 Děčín 534
 Domažlice 125
 Gottwaldov 1013, 1110, 1152
 Hradec Králové 305, 306
 Chomutov 123, 452, 453, 454, 469, 534, 535
 Jihlava 1070, 1121
 Karlovy Vary 553, 594
 Liberec 121, 460, 534, 1001
 Litoměřice 460
 Louny 400, 458, 461, 534
 Most 128, 132, 532, 533
 Olomouc 397, 422, 424, 461, 864, 949
 Ostrava 507, 515
 Pardubice 1075, 1076
 Plzeň 164
 Povážská Bystrica 1012
 Rimavská Sobota 456
 Spišská Nová Ves 424
 Trutnov 213, 214, 305
 Ústí nad Labem 349, 533, 534
 Ústí nad Orlicí 1133, 1134
 Znojmo 400
 Žilina 456, 457
 Vyšší vojenský soud v Příbrami 921, 1040
 Soudný Jiří 204
 Soudský Miloš 88, 369
 Soukup František 1047
 Soukup Karel 33, 55, 156, 263, 297, 331, 349, 350, 352, 396, 418, 470, 510, 532, 533, 544, 105, 234, 369
 Soukup Václav 403, 560
 Soukupová Marie 18, 33, 263, 297, 105, 369
 Soušek Jaroslav 88, 369
 Spaan Hemk 1021, 1022
 Spáčil Dušan 139, 140, 179, 180, 181, 182, 187, 193, 196, 197, 198, 199
 Spálený Petr 73
 Spálovský Zdeněk 244, 369
 Spilka František 937
 Spiller (CDN) 527
 Spiro Antoine 497
 Společenská iniciativa demokratických aktivistů 1095
 Společenství přátel USA (SPUSA) 1004, 1032, 1038, 1046, 1051, 1053, 1064, 1067, 1070, 1086, 1097, 1109, 1118, 1121, 1138, 1147, 1148, 1149, 1153, 1163, 173, 176
 Společnost
 Franze Kafky 925
 pro lidská práva (Bulharsko) 1069
 pro lidská práva (SLP) 6, 18
 pro mezinárodní vztahy 199
 pro vědu a umění (SVU) 408
 Tomáše Garrigua Masaryka 920
 za veselější současnost 1117, 1133
 Spranger Carl-Dietrich 186
 Správa
 pasů a víz SNB 581, 892
 SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje 7, 898, 949, 1074, 203, 204
 sociálních služeb NVP 219
 Spurný Jaroslav 599, 369
 Srb Václav 1024, 369
 Sringl J. 297
 Srencová Helena 1101, 369
 Srp Karel 793, 795, 858, 859, 975, 997, 1023, 1038, 1056, 1092, 177
 Stádník Václav 297
 Stádník Vojtěch 297
 Stach Karel 18
 Staněk A. 297
 Staněk David 297
 Staněk Ivan 1136, 369
 Staněk J. 297
 Staněk K. 297
 Staněk M. 297
 Staněk Stanislav 1175, 369
 Staňková Marie 297, 379, 369
 Staňková Z. 297
 Stankovič Andrej 18, 33, 48, 55, 156, 297, 375, 418, 510, 1097, 115, 369
 Stankovičová Olga 297, 342, 369
 Stará Eva 1175, 369
 Stárek František 88, 297, 452, 453, 469, 470, 476, 479, 483, 522, 532, 534, 948, 954, 1090, 1110, 1114, 1117, 1120, 1132, 1133, 1134, 107, 118, 289, 294, 369
 Stárek Vladimír 317, 207, 208, 210, 211, 212, 214
 Starinský Martin 1136, 369
 Stárková Marcela 289, 293
 Starý Jaromír 1175, 369
 Státní banka československá (SBČS) 229, 892, 893, 1095
 Státní plánovací komise (SPK) 416, 461, 468, 741, 745, 945
 Státní židovské muzeum (SŽM) 1103, 1104, 1105, 1106, 1107
 Stávkový výbor v gdaňských loděnicích 478
 Steffel Ivan 1175, 369
 Stehlík 543
 Stehlík Jan 33, 369
 Stehlík Josef 4, 33, 52, 297, 347, 771, 23, 125, 214, 369, 431, 437, 445, 456, 462, 469
 Stehlíková Dana 4, 33, 23, 369
 Stehlíková Slávka 297
 Stein Hubert 119, 120, 200, 201
 Steiner Petr 153, 369
 Steinsbergová Anieli 600
 Steklý Josef 18, 33, 369
 Stern Vladimír 4, 33, 297, 23, 213, 214, 328, 369, 390
 Sternová Jana 4, 24, 33, 42, 297, 597, 598, 599, 602, 603, 613, 617, 621, 624, 631, 637, 641, 643, 658, 659, 661, 663, 665, 669, 671, 678, 679, 689, 693, 771, 861, 874, 899, 1069, 1070, 1077, 1085, 1093, 1110, 23, 213, 214, 328, 369, 390
 Sternová Vladka 899
 Stevenová Helen 528
 Stevens Ted 992
 Stibic Jaromír 18, 1136, 369
 Stibicová Jarmila 18, 33, 693, 771, 1022, 369
 Stiborová Věra 418, 510

- Stiegler Ludwig 904
 Stoel Max van der 856, 997, 1052, 57, 58, 59, 63, 64, 95,
 106, 154, 195, 197, 199, 200, 201
 Stojkovič Dadiša 214, 215
 Stoklasa J. 390, 578
 Stoklasa Petr 1160, 369
 Stoppard Tom 63, 125, 215, 420, 496, 599, 925
 Storoženko Ilja 153, 369
 Straka František 379, 369
 Straka Rudolf 18, 33, 369
 Straka Václav 18
 Straka Vladimír 421, 369
 Stránská Jitka 297
 Stránský Jiří 418
 Stránský Oldřich 52, 297, 369
 Strejc (nadporučík) 315
 Strejcová Jarmila 1012
 Strhání Jiří 875, 369
 Strinka Július 52, 88, 370
 Strnad Bohumil 18
 Strobach Libor 1024, 370
 Strohm Holger 884
 Strož Daniel 418
 Středa Aleš 1136, 370
 Středa Jiří 323, 342, 370
 Středa Martin viz Příhoda Petr (Martin Středa)
 Středoevropská federace 429
 Stříbrný Pavel 297, 797, 370
 Studený Pavel 270, 370
 STUHA 1172
 Stuchlíková Eva 4, 33, 219, 23, 370
 Stupka O. 297
 Stupková M. 297
 Styron William 63
 Sudek Josef 117
 Suchánková A. 297
 Suchevič V. 161
 Suchomel Milan 418
 Suchý Čestmír 4, 33, 827, 23, 370
 Suchý František 1061, 370
 Suchý Jiří 73, 549
 Suchý Rudolf 171, 370
 Suk Jan 106
 Suk Jaroslav 4, 23, 33, 139, 170, 220, 259, 292, 297, 767,
 801, 23, 108, 118, 235, 266, 370
 Suková M. 297
 Suková Petra 33, 370
 Suková Věra 4, 33, 23, 118, 119, 165, 370
 Sus Oleg 418
 Svarinskas Alfonas 1035
 Svárovský Antonín 18, 33, 370
 Svatoš Milan 863
 Svatošová Jana 874
 Svatuška František 342, 370
 Svaz
 Cikánů-Romů 198, 204
 československých novinářů 222, 597, 679
 československých spisovatelů 453, 529, 667, 680,
 716, 762, 935, 1123, 90, 93
 československých výtvarných umělců 716, 937
 českých architektů 935
 českých dramatických umělců 935
 českých spisovatelů (SČS) 52, 156, 417, 508, 935
 českých výtvarných umělců 936, 937
 hudebníků (SH) ČSR 540, 550, 795, 858, 859, 863,
 867, 177
 hudebníků (SH) ČSSR 549, 594, 705, 738, 758, 793,
 794, 800, 817, 867
 invalidů 749
 maďarských spisovatelů 1086
 mladých demokratů (FIDESZ) 1086, 1091, 1149,
 1151, 1152
 německých autorů (FDA) 157
 norských spisovatelů 243
 ochránců přírody 389, 901
 protifašistických bojovníků (SPB) 1104, 1107
 slovenských spisovatelů 417, 418
 sovětských spisovatelů 86
 spisovatelů a herců ve Švédsku 496
 svobodných demokratů (SDS) 1091, 1151
 vysokoškolských studentů Čech a Moravy 893
 Svazarm 447, 449, 719
 Svejkovský Arnošt 244, 370
 Světová demokratická mládež 402
 Světová odborová federace (SOF) 94, 117, 130, 131, 209,
 280, 338, 439, 478
 Světová rada míru 196, 301, 408, 765, 766, 767, 797,
 800, 801
 Světový kongres Slováků 174
 Sviták Ivan 512
 Svítíl Luboš 297
 Svoboda a mír (WiP) 767, 800, 864, 878, 900, 1020,
 1022, 1079, 1098
 Svoboda Alois 17, 18
 Svoboda J. 297
 Svoboda Jan 33, 870, 874, 926, 1086, 1138, 1139, 1149,
 370, 391
 Svoboda Jaroslav 317
 Svoboda Jindřich 1160, 370
 Svoboda Jiří 52, 297, 1077, 370
 Svoboda L. 297
 Svoboda Miroslav 88, 1160, 370
 Svoboda Radoslav 317
 Svoboda Stanislav 516, 1160, 370
 Svobodová Alice 874, 1032
 Svobodová Hana 18, 33, 47, 297, 370
 Svobodová Jarmila 1136, 370
 Svobodová Nina 418
 Svobodová S. 297
 Svobodová Xenie 18, 33, 370
 Sýkora Martin 858
 Symon K. 578
 Syrovátka Vojen 18, 33, 297, 1016, 370
 Syrovátková Dorka 18, 370
 Szálai Pál 601
 Szilágyi Sándor 601, 869
 Szumiejko Eugeniusz 600
 Szypulski Andrzej 213

Š

- Šabata Jan 4, 22, 33, 47, 50, 297, 693, 771, 23, 98, 100, 213,
 224, 233, 234, 370
 Šabata Jaroslav 4, 29, 33, 101, 102, 128, 129, 132, 133,
 137, 148, 150, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 161,
 163, 164, 167, 168, 170, 172, 173, 178, 181, 182, 183, 212,
 213, 214, 215, 216, 221, 223, 224, 225, 241, 244, 248,
 249, 250, 261, 262, 263, 271, 302, 304, 305, 306, 314,

319, 322, 323, 331, 341, 342, 343, 348, 349, 350, 352, 364, 366, 369, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 391, 394, 397, 400, 401, 407, 525, 526, 600, 641, 689, 693, 723, 746, 747, 749, 771, 784, 801, 826, 861, 876, 906, 948, 968, 996, 1020, 1022, 1088, 1097, 1110, 2, 3, 18, 23, 98, 125, 165, 170, 211, 224, 228, 236, 250, 257, 269, 294, 297, 302, 329, 370, 379, 390

Šabata Václav 5, 33, 48, 163, 23, 98, 100, 104, 105, 370

Šabatová Anna 5, 33, 87, 124, 161, 163, 241, 267, 275, 283, 290, 297, 311, 325, 347, 361, 362, 477, 522, 525, 528, 599, 600, 693, 721, 746, 747, 749, 750, 751, 753, 755, 756, 760, 761, 764, 765, 766, 767, 768, 771, 774, 776, 777, 778, 779, 780, 782, 784, 785, 786, 789, 790, 791, 793, 795, 796, 797, 798, 801, 803, 805, 806, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 826, 835, 848, 874, 948, 949, 955, 957, 965, 967, 974, 975, 1022, 1023, 1034, 1060, 1074, 1086, 1110, 1149, 2, 23, 121, 124, 211, 236, 257, 329, 370, 382, 390, 391

Šabatová Anna st. 18, 33, 297, 693, 370

Šafrán 544

Šafránek Jan 5, 33, 23, 116, 370

Šafrata Jan 18, 33, 123, 370

Šafratová Ingrid 33, 123, 370

Šach Antonín 33, 18, 370

Šajner Donát 418, 93, 94

Šamalík František 5, 33, 510, 631, 691, 723, 23, 119, 370

Šantora Petr 270, 534, 370

Šapov Boris 33, 370

Šárka Josef 1175, 370

Šašek Jiří 33, 370

Šavrdra Jaromír 350, 352, 476, 483, 498, 507, 512, 515, 522, 527, 553, 556, 578, 915, 1003, 1004, 1118, 289, 370

Šavrdra Jaroslav 515, 530, 560, 594

Šavrdová Dolores 479, 507, 903, 370

Ščaranskij Anatolij 65, 158, 159, 161, 755

Ščerbickij V. 1116

Šeba Jan 33, 370

Šebek Karel 418

Šebek Václav 5, 33, 297, 23, 370

Šebesta Jan 297

Šebková Jana 5, 33, 297, 23, 370

Šebová Marie 153, 370

Šedivý Jaroslav 200

Šedivý Roman 1101, 370

Šedo Ilja 244, 371

Šeřl Zdeněk 88, 297, 371

Šefra Vladislav 122

Šejna Miroslav 52, 371

Šembera Michal 270, 297, 371

Ševarnadze Eduard 1171

Ševčík Jan 1160, 371

Ševčík Jaroslav 297

Ševčík Martin 1160, 371

Ševčík Radim 1136, 371

Ševčík Václav 694

Ševčíkovi 694

Šídlo Jaromír 88, 371

Šichor Zdeněk 1101, 371

Šik Ota 949, 952, 163, 173

Šíklová Jiřina 390, 392, 397, 409, 411, 476, 507, 818, 1101, 129, 206, 248, 371, 380

Šiktanc Karel 99, 390, 418, 510

Šilar František 18, 33, 297, 371

Šilhan Jiří 85

Šilhan Milan 85

Šilhán Věněk 5, 85, 97, 154, 155, 172, 174, 259, 297, 822, 941, 961, 23, 107, 108, 112, 116, 135, 165, 212, 228, 231, 234, 330, 371

Šilhanová Brigita 85

Šilhánová Jitka 297, 968, 100, 371

Šilhánová Kateřina 85, 100

Šilhánová Libuše 5, 33, 85, 97, 155, 259, 297, 450, 693, 821, 822, 826, 835, 836, 837, 839, 848, 849, 850, 851, 852, 854, 856, 857, 858, 860, 861, 862, 864, 865, 867, 868, 869, 870, 875, 876, 878, 879, 880, 888, 890, 891, 896, 897, 899, 900, 901, 903, 904, 905, 906, 909, 914, 915, 916, 917, 919, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 934, 937, 938, 939, 947, 949, 953, 954, 955, 956, 957, 961, 962, 964, 965, 967, 968, 969, 974, 975, 1005, 1074, 1086, 1110, 23, 107, 108, 116, 212, 330, 371, 382

Šimandlová Eva 498, 371

Šimánek Petr 153, 371

Šimeček Lumír 1136, 371

Šimečka Martin 68

Šimečka Milan 390, 392, 397, 409, 418, 453, 477, 509, 510, 525, 641, 693, 771, 836, 866, 889, 962, 67, 68, 88, 212, 219

Šimečková Alena 297

Šimečková Eva 67

Šimek Michael 1016

Šimek Michal 874

Šimek Miloslav 511, 1004

Šimková Ivana viz Hyblerová-Šimková Ivana

Šimon Bohumil 5, 33, 180, 19, 23, 136, 165, 170, 231, 371

Šimon Marek 522, 599, 693, 371

Šimoníková Marie 33, 371

Šimonová Jitka 1175, 371

Šimsa Jan 5, 33, 155, 157, 164, 165, 168, 169, 170, 172, 183, 297, 379, 390, 418, 510, 600, 631, 693, 771, 784, 1016, 23, 50, 78, 98, 125, 234, 371

Šimsa Jaroslav 169

Šimsa Jiří 874

Šimsa Martin 171, 397, 874, 371

Šimsová Milena 157, 169

Šimůnek František 52, 163, 371

Šindelář Jan 5, 33, 23, 371

Šinoglová Drahomíra 399, 400, 454

Šíp Michal 85

Šišková Alena 1175, 371

Šítavanc Bohumil 1175, 371

Škarohlíd Otakar 171, 371

Škaroupka Martin 874

Škarvada Jaroslav 491

Škoda Pavel 779

Školská správa ONV v Praze 4 1016

Škoviera Štefan 52, 371

Škrabánek Jan 297, 371

Škrabánková Lenka 371

Škrabánková Linda 297

Škrabatová 297

Škuta Petr 790

Škutina Vladimír 5, 33, 55, 418, 499, 510, 511, 18, 23, 58, 107, 119, 165, 371

Škvorecký Josef 418, 511, 750, 827, 101

Šlajer Rudolf 1175, 371

Šlanbera Miroslav 33, 371

Šling Karel 18, 33, 323, 371
 Šling Otto 92, 132
 Šlor Ladislav 232, 234
 Šmejkalová Dana 52, 371
 Šmerda Zdeněk 712, 289, 371
 Šmíd Martin 1061, 371
 Šmída Pavel 270, 297, 323, 324, 325, 371
 Šmidke Karol 1166
 Šmirousová Ota 297
 Šmolíková Pavla 968, 371
 Šnajdr Vlastislav 18, 33, 371
 Šolc Milan 1136, 371
 Šoltys Ivan 297
 Šorm Zdeněk 874, 1016
 Šorm Zvonimír 874, 1016
 Šormová Ruth 874, 926, 1020, 1022, 1032, 1086, 1092, 1133, 1136, 1138, 1139, 1149, 1165, 1171, 371
 Šotola Jiří 53
 Špaček Jan 41, 44, 47, 49, 51, 52
 Špaček Josef 208
 Špaček Pavel 297
 Špale Vladimír 91
 Špička Milan 1024, 371
 Špidlík Tomáš 511
 Špitzer Juraj 54
 Šplíchal Petr 1175, 371
 Šplíchalová Marie 297
 Šram R. 578
 Šrámek Miroslav 1093, 1117, 1136, 371
 Šremer Pavel 5, 33, 47, 23, 371
 Šrut Pavel 297, 418
 Štainer Karel 510
 Štancel Michal 370
 Štastný Milan 874
 Štastný Petr 297
 Štefánik Milan R. 1044, 1047, 325
 Štefl Zdeněk 372
 Štencek Pavel 297
 Štencel Jiří 1031, 1061, 1077, 372
 Štěpán Josef 297
 Štěpánová Bára 1133, 1136, 372
 Štěpničková Jarmila 988
 Štěrba Stanislav 18, 33, 372
 Štern Evžen 330
 Štern Ivan 393
 Štern Jan 170, 393, 749, 750, 751, 753, 755, 756, 760, 761, 764, 765, 766, 767, 768, 771, 776, 777, 778, 779, 780, 782, 784, 786, 789, 790, 793, 795, 796, 797, 798, 801, 803, 805, 806, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 826, 827, 835, 861, 953, 967, 968, 975, 996, 1020, 1022, 1097, 1110, 1138, 1139, 129, 330, 372, 390
 Štern Jan ml. 330
 Šternová Jana 621, 723
 Štětina František 1160, 372
 Števích Přemysl 297
 Števíchová Miluše 5, 22, 24, 47, 297, 98, 118, 372
 Štindl Karel 1165, 1171
 Štípala Dušan 1160, 372, 393
 Štítnický Ctibor 54
 Štolba Marek 1136, 372
 Štolovská Marie 5, 33, 24, 372
 Štovíčková Věra 5, 33, 55, 390, 24, 372
 Štrobl Klaudius 52, 372
 Štroblová Jana 53

Štrougal Lubomír 6, 13, 62, 87, 101, 106, 121, 168, 192, 365, 379, 414, 416, 461, 482, 492, 502, 529, 559, 561, 578, 581, 594, 595, 610, 613, 710, 717, 739, 741, 745, 778, 801, 839, 852, 854, 862, 869, 890, 891, 897, 939, 948, 949, 953, 955, 966, 180, 187, 195
 Štučka Vladimír 33, 297, 372
 Štulíř Vlastislav ml. 1175, 372
 Šubrt (genmjř.) 561
 Šubrtová Edita 297
 Šubrtová Věra 18, 33, 372
 Šulák Petr 1101, 372
 Šuláková Pavla 1101, 372
 Šulc Aleš 1101, 372
 Šulc Zdislav 18, 33, 743, 942, 372
 Šulce Antonín 1175, 372
 Šulcová Olga 18, 33, 297, 827, 372
 Šumavský Miroslav 5, 33, 297, 24, 372
 Šurová Věra 297
 Šustov V. 64
 Šustrová Petruška 5, 33, 97, 107, 139, 297, 377, 528, 600, 678, 679, 680, 689, 690, 691, 692, 693, 695, 696, 710, 712, 714, 717, 718, 719, 722, 723, 724, 725, 726, 729, 731, 732, 733, 736, 738, 740, 745, 746, 749, 772, 786, 24, 165, 331, 372
 Šüttö Robert 88, 372
 Šváb Jaroslav 18, 33, 171, 372
 Švanda Pavel 418, 423, 424
 Švandová Ladislava 297
 Švandová Milana 372
 Švandrlík Jiří 297
 Švandrlík Miloslav 512, 1004
 Švarc Zdeněk 297
 Švarny Oldřich 1160, 372
 Švecová Anna 153, 372
 Šved Marek 1101, 372
 Švédská akademie 661
 Švédská mírová a smířčí společnost (SPAS) 1020
 Švehla Antonín 1047
 Švehlík 543
 Švejda Eduard 297
 Švejda Jiří 18, 33, 372
 Švermová Marie 5, 33, 297, 18, 24, 120, 372
 Švestka Bedřich 642, 796
 Švestka Jaroslav 779, 853, 923, 933, 372
 Švestka Petr 297, 421, 532, 534, 535, 372
 Švorčík Karel 968, 372

T

Tajovský Pavel 1042, 372
 Takacs Josef 372
 Talo Michal 372
 Tamkevičius Sigitas 1035
 Tandelmayr Robert 171, 372
 Tändzin Gjamcho 1090
 Tarasevičius Gintaras 1035
 Tarasevičius Mečislavas 1035
 Tardy Vladimír 5, 33, 24, 50, 372
 Tatarka Dominik 5, 33, 54, 738, 750, 1123, 18, 24, 68, 372, 393
 Taťoun Petr 18, 33, 377, 290, 293, 372
 Tauš Karel 171, 372
 Ťažký Ladislav 54
 Teatro nucho 1133

Teichmannová Eva 373
 Teisner Josef 297
 Templin Wolfgang 900
 Těpilupová Olga 297
 Terlecký Nikolaj 418
 Ternovskij Leonard 282
 Terstenjak Anton 511
 Terzijská Eva 297
 Tesař František 903, 373
 Tesař Jan 5, 29, 33, 48, 50, 124, 135, 148, 261, 297, 723, 3, 24, 115, 116, 119, 165, 170, 236, 248, 251, 373
 Tesařík Igor 498, 373
 Těšík Antonín 1070
 Thatcherová Margaret 269
 Thirupová Nanna 1021
 Thoma Jan 18, 33, 693, 103, 105, 226, 233, 373
 Thompson E. P. 537, 639, 747
 Thompson W. P. 166
 Thonon Gilles 380, 390
 Thoreau Henry David 316
 Thorn Gaston 186
 Tigríd Pavel 24, 100, 101, 359, 380, 689, 837, 25, III, 135
 Tigrídová Ivanka 689
 Tichý Jiří 129, 297, 1055, 1114, 1120, 1121, 1175, 373
 Tichý O. 161
 Timofějev Lev 961, 990, 1070, 1086
 Tinemans Walter 211
 Tiskový klub Glasnost 961
 Tiso Jozef 1039, 174
 Tito Josip Broz 64, 124
 Tittelbach Rudolf 297
 Tobolová Taťána 797, 373
 Todd Rick 1023
 Todorov Pavel 153, 373
 Toftkaer Troels 1021
 Tokarz Josef 33, 373
 Tokarzová Františka 33, 373
 Toman Pavel 1042, 373
 Toman Pavel D. 297
 Toman Petr 373
 Toman Václav 297
 Tomanová Věra 1061, 373
 Tomášek Alois 33, 373
 Tomášek František (kardinál) 424, 504, 722, 848, 981, 982, 983, 1085, 1086, 1135, 1170, 174, 178
 Tomášek Jindřich 1024, 373
 Tomášek Tomáš 297, 373
 Tomášiková Ludmila 1012
 Tomášová 297
 Tomek Oldřich 172
 Tomek Prokop 1161, 373
 Tomeš Jindřich 297, 342, 349, 532, 533, 373
 Tomín Julius 5, 33, 97, 131, 222, 291, 297, 313, 323, 324, 326, 330, 510, 838, 24, 117, 124, 126, 331, 373
 Tomín Lukáš 297, 324, 326
 Tomín Marek 326
 Tomínová Zdena 153, 210, 213, 214, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 241, 242, 243, 244, 248, 249, 250, 260, 261, 262, 263, 265, 266, 267, 268, 270, 271, 272, 274, 275, 276, 280, 281, 282, 287, 291, 292, 294, 295, 297, 298, 299, 302, 304, 323, 326, 328, 331, 347, 418, 499, 510, 525, 641, 689, 693, 767, 798, 801, 907, 266, 271, 331, 373
 Tomíšek Petr 270, 297, 373
 Tommasinelli Sergio 84
 Tomský Alexandr 475
 Tomšovský Václav 297
 Toninger Oldřich „Kůň“ 373
 Topinka Miloslav 418
 Topol Filip 875, 373
 Topol Jáchym 875, 373
 Topol Josef V. 33, 55, 418, 510, 24, 373
 Tosek Vladimír 693
 Tosková Růt 693
 Tošovský V. V. 319
 Tóth Ján 734, 219
 Toulec Tomáš 18, 33, 297, 373
 Toupalová 297
 Toušek Miroslav 1175, 373
 Toušková Jana 18, 33, 373
 Tranžík Jan 379, 421, 373
 Trávníček František 767, 801
 Trávníček Tomáš 520, 521, 526, 530
 Trefulka Jan 5, 22, 33, 55, 63, 274, 297, 418, 889, 24, 98, 208, 209, 213, 373
 Trégl Miloslav 797, 373
 Trenč(i)anský Josef 379, 225, 373
 Trenčanský Ludovít 88, 373
 Trier Tom 766
 Trinkewitz Karel 33, 418, 510, 373
 Trlída Vladimír 903, 1117, 373
 Trnka Ivan 874
 Trojan (inspektor kultury NVP) 544, 546
 Trojan František 503
 Trojan J. S. 48
 Trojan Jakub 5, 22, 33, 97, 259, 297, 379, 476, 525, 528, 1016, 24, 98, 102, 234, 373
 Trojan Ladislav 455, 460, 461, 532, 534, 676
 Trojan Václav 5, 22, 33, 24, 224, 373
 Trojánek Petr 1175, 373
 Trombík Jiří 421, 373
 Trpák P. 390, 578
 Trš Roman 297
 Trusina Martin 874
 Trusina Tomáš 1016
 Trusinová Eva 874
 Trusinová Jana 874
 Třešňák Vlastimil (Vlasta) 156, 161, 163, 172, 244, 267, 274, 297, 377, 418, 510, 544, 373
 Tříška Jan 122
 Tuček Jaroslav 797, 373
 Tučková Anna 17, 18
 Tůma (kapitán) 315
 Tůma Bohumil 1175, 373
 Tůma J. (ing.) 503
 Tůma Josef 1161, 373
 Tůma Pavel 297
 Tůmová Jana 33, 297, 373
 Tůmová Jítka 403, 560
 Tůmová Zdenka 1175, 373
 Tumpach František 33, 373
 Turek Josef 121
 Turinský Libor 521
 Turníková Edita 297
 Turnovcová Eva 1161, 373
 Turnovec Tomáš 1101, 373
 Tutu Desmond 732, 753, 754, 818
 Tvaroch Tomáš 1051, 1055, 1061, 1074, 1117, 1136, 374
 Tvrđík Petr 1136, 374

Tvrdoch Jiří 33, 374
Tvrдый Josef 34
Tydlitát Jan 297, 1101, 374
Tydlitátová Věra 1101, 374
Tyl Miroslav 5, 33, 292, 24, 332, 374, 379

U

Uhde Milan 5, 22, 33, 55, 63, 274, 297, 418, 889, 24, 98, 209, 213, 374
Uher Jiří 33, 374, 393
Uher Miloš 1088
Uher Peter 923, 374, 393
Uhl Petr 5, 16, 23, 33, 87, 94, 97, 124, 133, 134, 139, 152, 154, 161, 163, 170, 172, 180, 192, 219, 241, 242, 259, 260, 261, 264, 270, 275, 283, 290, 295, 300, 311, 352, 361, 369, 393, 397, 399, 400, 408, 411, 432, 453, 476, 479, 481, 483, 522, 527, 556, 560, 621, 632, 678, 691, 693, 717, 721, 723, 746, 747, 750, 771, 784, 785, 786, 801, 848, 850, 854, 863, 874, 876, 895, 901, 904, 909, 913, 915, 948, 949, 954, 961, 996, 997, 998, 1000, 1004, 1020, 1022, 1023, 1034, 1041, 1046, 1047, 1056, 1074, 1084, 1092, 1097, 1110, 1120, 1158, 1, 2, 3, 18, 24, 99, 106, 107, 112, 120, 121, 122, 126, 127, 130, 165, 177, 205, 206, 207, 209, 213, 228, 235, 236, 257, 266, 271, 285, 294, 329, 331, 374, 390
Uhlík Antonín 33, 374
Uhlíř J. 297
Uhlíř Jan 297
Uhlíř Karel 968, 374
Uhrín Jiří 374
Ulč Ota 418, 732
Úlehla Jan 297
Ulrich Jan 1042, 374
Umlauf Václav 532, 533
Unger Dušan 599, 374
Unger Jan 52, 374
Unger Jaroslav 374
Ungerová Ivana 270, 374
Unijazz 173, 178
Union Nationale des Étudiants de France (UNEF) 380
Urban Jan 24, 47, 50, 219, 375, 961, 968, 974, 996, 1005, 1020, 1022, 1032, 1034, 1084, 1110, 1120, 101, 105, 109, 374
Urban Jaromír 52, 374
Urban Jerzy 555
Urban Zdeněk 991, 1013, 374
Urbánek Zdeněk 5, 7, 9, 22, 33, 55, 63, 156, 274, 297, 418, 889, 925, 1149, 24, 34, 42, 82, 84, 93, 98, 208, 374
Uruba Ladislav 18, 33, 771, 374
Urx Eduard 110, 229
Urx Ladislav 110
Urx Pavel 18, 374
Urx Richard 33, 47, 50, 209, 219, 297, 116, 374
Urxová Jana 297
Urxová Luisa 18, 33, 229, 374
Ústředí čs. organizací v Austrálii a Novém Zélandě 92
Ústřední kulturní dům železničářů (ÚKDŽ) 119
Ústřední rada odborů (ÚRO) 131, 207, 208, 209, 210, 220, 221, 338, 411, 435, 439, 558, 878
Ústřední správa spojů 929
Ústřední vojenská nemocnice 219, 364
Ústřední výbor
Csemadoku 866

K 231 213
Komunistické strany Československa 7, 129, 162, 291, 299, 376, 402, 413, 540, 547, 579, 594, 611, 632, 657, 713, 760, 778, 889, 890, 937, 940, 992, 993, 1009, 1011, 1014, 1043, 1055, 1099, 1100, 1112, 1141, 19, 104, 107, 139, 140, 143, 144, 146, 147, 148, 149, 150, 152, 153, 154, 155, 156, 161, 167, 172, 175, 176, 179, 181, 183, 190, 191, 192, 193, 199, 201, 218, 229, 232
Komunistické strany Číny 1128
Komunistické strany Itálie 189, 193
Komunistické strany Slovenska 156
Komunistické strany SSSR 862
Národní fronty ČSSR 521, 778, 1026, 1036, 1053, 1055, 1056, 1173, 152
německých katolíků 269
Ústřední výkonný výbor Československé sociální demokracie 368
Utitz Bedřich 28
Uyl Joop den 167, 216

V

Väänäna Pennti 779
Vacek Eduard 853, 880, 915
Vacík Miloš 418
Vacková Růžena 5, 33, 297, 24, 165, 374
Vaculík Emil 71
Vaculík Jan 85, 71, 72, 76, 78
Vaculík Ludvík 5, 7, 9, 22, 23, 33, 55, 63, 64, 86, 99, 156, 274, 297, 400, 418, 510, 515, 738, 889, 1, 3, 16, 24, 28, 34, 42, 43, 52, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 76, 78, 81, 82, 89, 94, 98, 99, 103, 108, 124, 142, 146, 153, 165, 168, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 220, 228, 374, 380
Vaculík Ondřej 86, 72, 76, 78
Vaculík Zdeněk 18, 33, 374
Vaculíková Madla 86, 76, 78
Vaculíková Polina 1136, 374
Vadžura Vít 1175, 374
Vágner Jaroslav 153, 374
Váchová Lucie 874, 991, 1031, 374
Váchová Miroslava 297
Vachtl Zdeněk 1061, 374
Vajda Mihály 601
Vajdík Jaroslav 1042, 374
Vajnar Vratislav 291, 539, 586, 619, 658, 718, 859, 890, 891, 897, 898, 953, 958, 966, 297
Vala Jiří 1136, 374
Valach Jiří 876
Valachová Květa 876
Valachová Marie 418, 876
Valášek R. 1121
Valček Jozef 393
Valečko Vladimír 1175, 374
Válek Alois 1161, 374
Válek Miroslav 89
Valenta Aleš 1101, 374
Valenta Václav 1013
Valenta Vladimír 55
Valeš Josef 297
Valešová Olga 33, 374
Valík Robert 968, 374
Válková Běla 1101, 374
Valová Vlasta 224
Valtr Vlastislav 18, 33, 374

Van Elslande 197
 Van Geyt Louis 190, 193
 Vaňa Jiří 1136, 374
 Vaňáček JUDr. 470
 Vance Cyrus 181, 185, 186
 Vančura Jiří 5, 33, 390, 879, 900, 24, 88, 332, 374, 379, 382
 Vanderveken John 104
 Vaněček František 5, 33, 47, 50, 297, 24, 374
 Vaněček R. 297
 Vaněčková Dagmar 5, 33, 297, 1000, 1071, 24, 374
 Vaněčková Hana 88, 297, 374
 Vaněk (prokurátor) 505
 Vaněk Alois 899
 Vaněk J. 297
 Vaněk Jan 297
 Vaněk Jaroslav 33, 105, 375
 Vaněk Jiří 33, 52, 163, 290, 375, 444
 Vaněk Josef 153, 375
 Vaněk M. 349
 Vaníček Miroslav 222
 Vaník Jan 33, 375
 Vaňková Helena 88, 163, 105, 375
 Vaňková M. 297
 Vaňorová Marcela 536
 Vanovič Júlíus 54
 Varga György 984
 Vargha János 1151
 Vargová Ilona 1175, 375
 Varšavská smlouva 40, 123, 160, 162, 163, 196, 216, 222, 285, 318, 320, 321, 345, 346, 351, 360, 471, 490, 538, 558, 598, 636, 637, 639, 657, 663, 679, 693, 729, 737, 755, 762, 769, 793, 860, 862, 873, 900, 907, 960, 989, 993, 994, 996, 1021, 1022, 1027, 1028, 1029, 1040, 1068, 1112, 1125, 1126, 1150, 1171, 163
 Vašatová Jana 153, 375
 Vašek Zdeněk 33, 297, 375, 393
 Vašíček Petr 1101, 375
 Vašíček Václav 297, 874
 Vašíček Zdeněk 5, 33, 55, 418, 2, 24, 98, 213, 375
 Vašina Miloslav 18, 33, 1016, 375
 Vaško Jindřich 88, 375
 Vašková Eva 88, 375
 Vávra Milan 297
 Vávra Miloš 297
 Vávra Petr 52, 375
 Vavříková Jitka 1069, 1077
 Včel Vladimír 153, 375
 Vědecké fórum KBSE 329
 Věchet Martin 874
 Veis František 297, 342, 755, 957, 974, 1006, 1008, 1076, 375
 Veit Vladimír 297
 Vejvoda Aleš 297
 Vejvoda Antonín 226
 Vejvoda Jan 1161, 375
 Vejvoda Jaroslav 418
 Vejvodová Drahomíra 1161, 375
 Velas Filip 1101, 375
 Velát Jan 18, 33, 226, 375
 Velikanovová Tatjana 818
 Velínský Otakar 375
 Velvyslanectví
 ČLR 533, 1128, 1130

ČSSR
 v Lisabonu 187
 v Londýně 621
 v Paříži 731
 v Římě 155
 v Tokiu 190
 v USA 973, 974
 Dánského království 1092
 Francouzské republiky 558, 721, 1041, 1056, 139
 Kanady 1153
 NDR 184
 Nizozemského království 425, 432, 454, 486, 199, 226
 Norského království 852
 Polska 350, 478, 486, 594
 Rakouské republiky 216, 756, 229
 SRN 558, 1154, 1155, 25, 29, 59, 140, 184, 229
 SSSR 302, 558, 757, 861, 1032, 1035
 USA 10, 512, 558, 757, 785, 795, 879, 973, 1040, 1046, 1153, 139, 169
 Velké Británie 983, 1023
 Veniger Stanislav 88, 375
 Verhaeren Émile 905
 Verkijk Dick 57, 58
 Verlová Catherine 94
 Verner Břetislav 18, 47, 50, 173, 375
 Veřejná bezpečnost (VB) 59, 69, 87, 98, 105, 119, 138, 154, 167, 168, 201, 202, 204, 213, 214, 223, 231, 290, 307, 313, 323, 324, 326, 327, 328, 330, 342, 354, 361, 393, 536, 585, 618, 619, 664, 757, 902, 955, 958, 965, 990, 996, 1019, 1031, 1032, 1065, 1070, 1076, 1086, 1113, 1130, 1152, 112, 116, 118, 122, 127, 304
 Vesecký Jan 33, 375
 Veselá Barbara 874, 1101, 375
 Veselá Barbora 297
 Veselá Jana 297, 342, 532, 534, 375
 Veselá Zuzana 297
 Veselý J. 297
 Veselý Jiří 33, 172, 297, 375
 Veselý Josef 712, 375
 Veselý Miroslav 222
 Veselý Rudolf 1061, 375
 Veselý Stanislav 33, 375
 Veselý Václav 1175, 375
 Veverka Ota 421, 915, 1061, 1067, 1069, 1070, 1074, 1077, 1085, 1090, 1092, 1098, 1114, 1117, 1119, 1133, 375
 Veverka Otakar 297, 1093
 Vězeňská nemocnice v Praze na Pankráci 165, 267, 515, 1110
 Vězeňské oddělení nemocnice v Praze 8 1005
 Věznice
 v Bayreuthu 762
 Brno-Bohunice 1077
 v Hradci Králové 1001
 v Litoměřicích 118
 MS č. 1 Praha-Ruzyně 23, 175, 1031, 1052, 1070, 1077, 100, 125
 Vídeňské akademické divadlo 198
 Vidlařová Eva 1061, 1069, 1077, 1090, 1132
 Vijverberg Hendricus A. I. 997
 Vilím Ivan 1161, 375
 Vincent Jean-Marie 94
 Vincenz Vlastimil 297
 Vínklárek Stanislav 270, 375
 Vištejn Milan 153, 297, 375

Vít Jan 18, 33, 375
 Vít Luděk 1175, 375
 Vitáček Jaroslav 5, 33, 24, 375
 Vítek Jiří 599, 375
 Vítek Radomír 991, 375
 Vítkovičová Ludmila 1136, 375
 Vitouš J. 284
 Vladislav Jan 5, 33, 55, 63, 106, 156, 297, 418, 480, 507,
 510, 750, 837, 909, 24, 67, 81, 83, 96, 266, 275, 375
 Vlahovič Milan 244, 375
 Vlach František 1061, 375
 Vlach Jaroslav 171, 375
 Vlach Karel 541
 Vlasák František 33, 375
 Vlasák Stanislav 33, 375
 Vlasák Tomáš 5, 33, 297, 24, 376
 Vlasáková Jarmila 297
 Vlasatý Gustav 128, 132, 532, 533
 Vlček Jiří 297, 342, 376
 Vlček Josef 422, 424, 460, 546
 Vlček Stanislav 712, 376
 Vliet Luis P. van 997
 Vlk Karel 1136, 376
 Vlk Milan 1136, 376
 Vlk Václav 18, 33, 376
 Vlková J. 297
 Vnouček J. 297
 Vnuk Oldřich 52, 376
 Vobejda J. 297
 Voborník Roman 33, 376
 Voců Věra 33, 226, 233, 376
 Vočka Tomáš 874
 Vodička Radovan 1175, 376
 Vodička Stanislav 418
 Vodičková Ilona 1175, 376
 Vodňanská Jitka 297
 Vodňanský Jan 88, 297, 418, 510, 376
 Vodňanský Jiří 106, 549
 Vodní dílo Gabčíkovo-Nagymáros viz Gabčíkovo-Na-
 gymáros
 Vodová Pavla 874
 Vodrážka Miroslav 297
 Vodseďálková Jana 874
 Vodsloň František 5, 23, 33, 297, 761, 820, 24, 99, 151,
 165, 376
 Vogel Hans-Jochen 717, 718
 Vohryzek Josef 5, 33, 55, 156, 368, 418, 670, 821, 822,
 826, 835, 836, 837, 839, 848, 849, 850, 851, 852, 854,
 856, 857, 858, 860, 861, 862, 864, 865, 867, 868, 869,
 870, 875, 876, 878, 879, 880, 888, 890, 891, 896,
 897, 899, 900, 901, 903, 904, 905, 906, 909, 914,
 915, 916, 917, 919, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927,
 934, 937, 938, 939, 949, 953, 954, 955, 956, 957, 961,
 962, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 974, 975, 24, 332,
 376, 381
 Vojáčková Olga 33, 297, 376
 Voják Vladimír 88, 297, 290, 293, 376
 Vojta M. 194
 Vojtíšek Ivo 33, 297, 376
 Vojtková Ida 1134
 Vojtková Iva 1133
 Vokatá Dagmar 52, 297, 376
 Vokatý Zdeněk 5, 22, 33, 297, 24, 98, 376
 Vokno 452, 469, 853, 887, 913, 1090, 1132, 1133, 1134
 Voknoviny 1033, 1048, 1133, 1134
 Vokolek Vladimír 418
 Vokoun Stanislav 297
 Vokrouhlický Zbyněk 1121
 Volánek Jaroslav 498, 376
 Volek Alois 598, 899, 328
 Volek Alois ml. 328
 Volek Jan 598
 Volf Jaroslav 379, 376
 Volf Jiří 88, 342, 376
 Volf Marcel 1175, 376
 Volf Mário J. 297
 Volf Milan 297
 Volný Sláva 124
 Vomáčka Jaromír 72
 Vondra Alexandr (Saša) 903, 1022, 1063, 1065, 1066,
 1067, 1069, 1070, 1071, 1072, 1074, 1077, 1079, 1081,
 1082, 1084, 1085, 1086, 1087, 1088, 1089, 1090, 1091,
 1092, 1093, 1094, 1095, 1097, 1098, 1100, 1101, 1102,
 1106, 1110, 1112, 1113, 1115, 1116, 1117, 1118, 1121, 1122,
 1123, 1125, 1126, 1127, 1128, 1129, 1130, 1131, 1134, 1135,
 1137, 1139, 1141, 1143, 1145, 1147, 1148, 1150, 1151, 1152,
 1154, 1155, 1156, 1158, 1159, 1161, 1162, 1163, 1165,
 1166, 1167, 1169, 1170, 1171, 1172, 1173, 1174, 1175, 333,
 376, 382
 Vondra Přemysl 5, 33, 259, 297, 347, 771, 24, 156, 376
 Vondra Vladimír 418
 Vondráček Václav 108
 Vondráčková Jaroslava 418, 510
 Vondrová Martina 1024, 376
 Vondruška Josef 18, 33, 418, 376
 Vondruška Milan 580
 Voňková Dagmar 297, 544, 549
 Vonnegut Kurt 747, 827, 859
 Vopálka Milan D. 33, 112, 376
 Voráč Martin 874
 Voráčková Jana 52, 376
 Vorlíčková Eva 1136, 376
 Voříšková Květa 18, 33, 376
 Voskovec Jiří 100, 510, 549, 93
 Voskovec Prokop ml. 52, 131, 376
 Vostatek Jiří 52, 875, 376
 Votoček Jaroslav 171, 376
 Votoček Pavel 171, 376
 Vozáb Josef 498, 376
 Vožniak Jaroslav 115, 119
 Vrabec Václav 5, 22, 33, 876, 24, 98, 119, 376
 Vrána Petr 270, 297, 376
 Vráněk Petr 991, 376
 Vránová Věra 88, 297, 325, 361, 693, 771, 376
 Vraštil Vladimír 171, 376
 Vrba (plukovník) 100
 Vrba František 418
 Vrba Ladislav 1101, 376
 Vrba Tomáš 18, 33, 47, 48, 131, 219, 376
 Vrba Václav 1175, 376
 Vrba Vladimír 297, 376
 Vrbová Hana 498, 377
 Vybíral T. 276
 Výbor
 1. května za demokratické svobody a práva pracujících
 94, 276
 5. ledna v Paříži 94, 276, 380
 Antigona 215

- československé veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci 1056, 1080, 1081, 1082, 1102, 1110, 1152, 1154, 1169
- Erasmovy ceny v Amsterdamu 803
- francouzských matematiků 380
- na obranu Františka Stárka 1134
- na obranu mírových aktivistů 1086
- na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) 16, 124, 150, 154, 156, 157, 158, 171, 173, 174, 175, 178, 181, 182, 216, 221, 222, 242, 260, 261, 262, 264, 265, 267, 268, 270, 271, 275, 276, 282, 283, 284, 285, 286, 290, 291, 295, 300, 301, 305, 326, 339, 341, 342, 348, 353, 354, 358, 362, 363, 364, 368, 377, 378, 379, 393, 397, 402, 408, 420, 451, 490, 532, 533, 559, 593, 597, 598, 599, 615, 617, 662, 663, 664, 679, 680, 682, 688, 689, 690, 740, 750, 755, 756, 773, 775, 785, 793, 795, 820, 822, 829, 835, 848, 853, 854, 863, 864, 876, 898, 908, 911, 914, 921, 955, 956, 959, 965, 970, 972, 974, 982, 983, 998, 1001, 1002, 1006, 1007, 1020, 1023, 1031, 1033, 1040, 1041, 1046, 1051, 1054, 1056, 1060, 1064, 1075, 1076, 1077, 1078, 1081, 1084, 1086, 1090, 1092, 1097, 1109, 1119, 1121, 1134, 1152, 1153, 1154, 1159, 1163, 1164, 1166, 97, 173, 176, 177, 178, 255, 265, 270, 281, 288, 289, 306
- na obranu Petra Cibulky 1077, 1090
- na obranu Petra Cibulky, Dušana Skály a Jiřího Štencila 1077
- na obranu práv maďarské menšiny v Československu 485, 827, 865, 866, 868, 869, 962
- na obranu práv věřících v SSSR 281
- na obranu Stanislava Devátého 1110
- na obranu svobody v ČSSR 380
- na podporu návrhu na udělení Nobelovy ceny míru Václavu Havlovi 1090, 1093
- na podporu žádosti Václava Havla o podmínné propuštění 1093
- ochrany Vlastenecké lidové fronty Maďarska 1094
- pro bezpečnost v Evropě (tzv. Helsinská komise) 857
- pro dodržování helsinských dohod 496
- pro Chelčického cenu 1113
- pro kontrolu dodržování lidských práv v Polsku 665
- pro lidská práva 41, 559, 591, 763, 781, 782, 783, 854, 994, 1080, 1, 6, 7
- pro lidská práva v SSSR 302
- pro postavení památníku obětem stalinských represí 1026
- pro propuštění R. Bahra 160
- pro propuštění V. Havla, J. Kukala a P. Landovského 106
- pro sledování helsinských dohod 850
- pro udělení ceny Rokovky kaple 818
- Rady Čechů a Slováků v Jihoafrické republice 732, 753
- socialistické solidarity s opozičními občany ve východních zemích 276, 117
- solidarity s Československem (ČSSR-Solidaritát-komitee) v Rakousku 724
- společenské sebeobranu (KSS-KOR) 70, 160, 161, 163, 167, 168, 172, 181, 182, 213, 215, 275, 276, 282, 349, 360, 366, 555, 600, 725, 2, 30
- Vyčítal Jan 73
- Vydra Lubomír 88, 1055, 377
- Vydra Luboš 1032, 1038, 1046, 1061, 290
- Vydrář Josef 18, 33, 784, 377
- Vyhnal Ivan 510
- Východoevropská informační agentura (VIA) 1084, 1151
- Vyoralová Zdeňka 874
- Vyprachtická Jana 244, 377
- Vyroubal Alois 22, 33, 86, 24, 211, 377
- Vyroubal Antonín 98
- Vyroubalová Irena 86
- Vyroubalová Michaela 86
- Vysloužil Evžen 1175, 377
- Vysoká Marie 86
- Vytvar J. 297
- Vytvar L. 297
- W**
- Wagner Vladimír 52, 377
- Waldhans Jaroslav 297
- Waldheim Kurt 171, 174, 340, 341
- Wałęsa Lech 478, 556, 594, 614, 722, 725, 740, 741, 911, 1034
- Waltera Petr 968, 377
- Walterová Gundula 1159
- Wästberg Per 63, 243
- Weigel Pavel 297
- Weil Jiří 418, 510, 90
- Weimar Štěpán 1042, 377
- Weimarová Renata 1101, 377
- Weinfurter Jiří 874
- Weinzierlová Erika 724
- Weirová Fiona 726
- Weiss P. 63
- Weisskirchen Gert 527, 528
- Weiszäcker Richard von 805
- Wej Ťing-šeng 1128
- Wenick Martin 953
- Werich Jan 53, 100, 510, 549, 85, 93
- Werichová Jana 86
- Werner Roman 1101, 377
- Wernisch Ivan 418
- Westrupová Annette 1021
- Whitehead Alfred North 838, 314
- Whitehead John C. 848, 975, 1046, 1047
- Wiederlechner Zdeněk 477, 586, 637, 641
- Wild Miroslav 297
- Willigová Kateřina 270, 297, 377
- Wilson Paul 118
- Wincenz A. 475
- Winkler Pavel 876
- Winklerad Tomáš 54
- Wintherová Juditha 1021
- Wišo Jaromír 5, 33, 297, 24, 112, 377
- Wišo Milan 112
- Wittmann Robert 18, 33, 377
- Wojtyła Karol viz Jan Pavel II.
- Wolf Jiří 403, 721, 722, 755, 756, 779, 853, 867, 915, 957, 974, 994, 1000, 1005, 1006, 1008, 1023, 1076, 377
- Women's Liberation (Osvobození žen) 1020
- Wonka Jiří 863, 864, 916, 923, 1002, 1113, 377
- Wonka Pavel 129, 863, 864, 916, 938, 957, 973, 974, 1001, 1002, 1003, 1005, 1006, 1007, 1008, 1069, 1077, 1109, 1113, 1121, 306
- Wonková Gertruda 938, 1003

Workmen's Circle 1030
Wosiek Maria 600
Wujec Henryk 600
Wünsch Jan 170, 171, 379, 403, 560, 1016, 377
Wünsch Josef 403, 560

Y

Yanakakis Ilios 94
Yankélevitch Vladimir 94

Z

Zábrana Jan 510, 87
Zadina S. 297
Zadražilová Marie 1024, 377
Záhora Josef 33, 377
Zahrádka Milan 224
Zahradníček Jan 631, 837
Zahradník Isidor 1047
Zahraniční výbor Senátu USA 785, 786
Zachariáš Jiří 903, 377
Zajíc Jan 1087
Zajíček Marian 88, 127, 128, 297, 693, 377, 393
Zajíček Pavel 5, 52, 55, 72, 156, 418, 377
Zajonc Jiří 153, 377
Záleský Pavel 991, 377
Zamazal Lubomír 1136, 377
Zaň Dušan 33, 377
Záňová Květuše 33, 377
Zapadlo Milan 88, 377
Zapletal Jaromír 1101, 377
Zápotocký Antonín 747
Zappa Frank 546
Záruba Jiří 5, 19, 24, 100, 106, 377
Zaspal Václav 33, 377
Zatori Ladislav 171, 377
Zavadil František 18, 33, 297, 377
Zavadil Miroslav 878
Zavadil Pavel 52, 377
Zavadil Vladimír 18, 33, 297, 377
Zavadilová Xenie 297
Zavadovskij F. 64
Zavřel Roman 1101, 377
Zbreha Jan 52, 377
Zdeněk Jiří 52, 377
Zderadička Rudolf 1024, 377
Zdráhal Artur 18, 33, 105, 377
Zdráhalová Marie 18, 33, 105, 377
Zdvořáček Ctirad 88, 377
Zedek Stanislav 498, 377
Zelenka Jan 120, 209
Zelenka Jiří 153, 297, 377
Zelenková J. 297
Zelenková Jiřina 5, 33, 47, 50, 180, 218, 259, 279, 1043, 24, 112, 119, 377
Zelenková Jitka 153, 220, 297, 378
Zelinková Yvona 378
Zeman Miloš 1060, 1061, 1067, 391
Zeman Pavel 52, 297, 378
Zeman Petr 5, 22, 33, 24, 98, 378
Zeman Radek 1031, 1136, 378
Zeman Rudolf 5, 33, 827, 24, 378
Zemanová Jiřina 712, 378

Ziegnerová Ramona 1159
Zieja Jan 600
Zikmund Martin 874
Zikmund Miroslav 99, 418, 889
Zikmund Vojtěch 874
Zikmundovský Zdeněk 5, 33, 24, 378
Zima Jan 153, 378
Zimmermann Ferdinand 1012
Zlámal V. A. 503
Zlatohlavý Antonín 423, 476
Zlesák Martin 1175, 378
Zlesák Petr 1175, 378
Zlín Karel 418
Zmatlík Jan 52, 172, 174, 175, 176, 316, 350, 378
Zmek Vlastimil 421, 378
Zolman Zdeněk 153, 378
Zonyga Vojtěch 1136, 378
Zoubek Olbram 297
Zrak Jozef 133
Zukal Rudolf 5, 33, 259, 510, 743, 876, 947, 24, 378
Zukal Vilém 1087
Zukal Vít 1042, 378
Zukalová Kateřina 1042, 378
Zumr Josef 418
Zusková Dana 777
Zvěřina Jan 297, 342, 377, 378
Zvěřina Jindřich 33, 378
Zvěřina Josef 5, 33, 418, 507, 510, 511, 512, 513, 526, 600, 693, 997, 998, 24, 165, 174, 319, 378
Zvěřinová Zorka 297

Ž

Žáček Josef 1069, 1077
Žák Josef 33, 378
Žák Miroslav 1051
Žák Stanislav 297, 1016
Žák Václav 33, 297, 378
Žáková Věra 1051
Žanta Josef 797, 378
Žárská Monika 1016
Žárský Viktor 297, 1016
Ždanov Andrej 1112
Žežulka Petr 1101, 378
Žiarský Cejza 152
Židlický Milan 1061, 378
Židovská náboženská obec v Praze 1103, 1105, 1107
Živkovičová Zagorka 752
Žufan Václav 379, 290, 378

